בלמ"ס

אֶגְרוֹן לְהַעֲשָׁרַת הַסִגְנוֹן

אמ"ץ־תוה"ד • התשפ"ה־2025

אֶגרוֹן לְהַעֲשָׁרַת הַסִגנוֹן

מהדורה שנייה, התשפ״ה–2025

מזיגתם ההרמונית של אוצרות מילים ודרכי שימוש
נותנת טעם לשבח בסגנון, והיא מְלחו ותבלינו
– יצחק אבינרי, **יד הלשון**

הקדמה

ראש למטרתי בספר "אֶגרון להעשרת הסגנון" – להניח לפני כותבי צה"ל מאגר מילים, צירופי לשון, ניבים, פתגמים ומיליות של מקורותינו כדי שידייקו בסגנונם, יגוונו אותו וישפרו את איכות הבעתם ויעשירו את הדברים הכתובים.

וידוּעַ הכותבים עם אוצרות לשוננו הכוון אותי למטרת הכתיבה: להניח חָרָך צר וקטן לפני הכותבים, שדרכו יוכלו להציץ בים הגדול ורחב הידיים של מכמני לשוננו ובקנייני הרוח הרבים של מקורותינו הכתובים.

נחיצות הספר ניכרת בזכות מעלות אלה: נוחות – אפשר למצוא בו את הערך בהקלדה במקלדת; גיוון ודיוק – אפשר להעשיר בזכותו את ההבעה בכתב ולשפר את הדיוק בהבעה; פיענוח – אפשר לפענח מבעים עמומים או עלומים בכתיבה של אחרים; מציאת מטבעות לשון גם לפי נושא (כגון 'אלימות!', 'חקיקה!', 'מנהיגות!', 'משמעות!').

נבצר ממני להביא מובאות ומראי מקום כדי שיהיה אפשר לרכז הכול בקובץ אחד. אין מדובר לא בתחליף למילונים, לא לאוצר ניבים ופתגמים ולא למאגרי מידע, אלא בנגישות ראשונית לאוצר לשוננו, המסייע לפענח נעלמים, לגוון ביטויים ולהרחיב הגדרות.

ייעוד הספר לסייע לכותבי צה"ל שאומנותם היא משיכת הקולמוס (כגון כותבי סִפרות תורתית, כותבי מאמרים ומחקרים, כתבים צבאיים, עורכי לשון, כותבי נאומים וכיו"ב) להעשיר את סגנונם ולאפשר להם לפענח ביטויים למיניהם.

הרבה עמל ויזע שוקעו בספר, ולמרות זאת הסימפוניה הבלתי גמורה שלי הגיעה לקיצה כי היה עליי לפרוש לגמלאות, ואני במעלה הדרך. רבות חככתי בדעתי אם להניח לפני המשתמשים רבע מלאכה שהרי מדובר ביוזמה שנקטעה באיבה, ואינה ערוכה.

וידאתי עם עמיתיי ונועצתי בהם אם להניח לפני המשתמשים מלאכה היולית. לבסוף, באנו לכלל דעה שעדיף כלום מלא־כלום, שהרי הסגנון הטבעי, הנאה, העשיר והמדויק, שתפארת הוא לכותביו ונאה הוא לקוראיו, סגנון שארוגים בו ושזורים בו סגולות ודרכי הבעה של שפתנו מימי קדם ועד ימינו – יועיל לכותבים שאוצרות לשוננו רחוקים מהם.

דוגמות אחדות להלן לגיוון ולהעשרה של הסגנון הכתוב: במקום לחזור פעמי פעמים על מילה אחת, כגון 'תודה', אפשר לגוונה כך: נתן שבח והודיה, זכות נעימה לו להודות ל', הוא אֲסיר תודה, לך תודה ולך ברכה על, שלמי תודה ל' על, תודה תודתיים ל' על, תשואות חן ל' ועוד. במקום 'לערוך התייעצות' עשרות פעמים בספר, אפשר לְייעֵץ, לעוץ עצה, להשיא עצה, להימלך במישהו, להעמיק עצה, לקחת עצה, להפליא עצה, לעמוד בסוד, לתת עצה, ליטול עצה מן, לטכס עצה, להמתיק סוד, לתקנו בעצה טובה – הכול לפי הכוונה, הנמען ורמת הסגנון. הוא הדין במיליות שבסוף הספר, למשל, במקום לכתוב עשרות פעמים במסמך 'לכן', אפשר לגוון את מילת הקישור כך: על כן, משום כך, לפיכך, בגלל זאת, הִלְכָּך, הואיל וכך, אִי לזאת, באשר על כן, אֵי לכך, בשל כך, מפני כן.

יש כמה דרכים לגשת לתוכן האגרון: א. הקלדת המילה או הצירוף שמחפשים; ב. כשמחפשים נושא כלשהו (כגון אלימות) יש להוסיף סימן קריאה (!). הערכים ממוקמים לפי המילה הצהובה, כגון אש!. רשימת כל הערכים כתובה להלן בעמוד 7 לפי כללי הכתיב המלא של האקדמיה. יש שֶשם המילה או הצירוף מודגשים בצבע, כאילו הודגש במדגש כדי להבליט את הניב ולהקל עלינו את זכירתו. כשמחפשים פועל, יש לחפשו בעבר נסתר, כגון אהב אותו מרחוק, ואם מחפשים שֵׁם – יש לחפשו בלשון יחיד, כגון אדם מן השוק, מסיח לפי תומו, וכשיש רק רבים, מחפשים כך: מלאכי חבלה, קלֵי עולם. פסוקים או חלק מהם עשויים להיכתב כפי שהם כתובים ומנוקדים במקורותינו. הכתיב הוא כתיב מלא (בניקוד חלקי) לפי כללי הכתיב והפיסוק של האקדמיה, התשע"ח–2017.

תמיד האמנתי בשני עיקרים: האחד – את כל השגיאות אני רואה חוץ משגיאותיי, והאחד – אל תדונו את המלקט עד שתלקטו במקומו. באשר על כן, קִראו נא את הדברים בזהירֵי זהירות ובספקנות, והשגיחו בשבע עיניים. בדקו בציציות ובדקו את הדברים במילון מוסמך או בדרך אחרת כדי לאשש את הדברים קודם שתפיצו שיבושה של מילה ברשות הרבים. זכויות היוצרים הן של מי שרשומים ברשימת המקורות. הלכך השתמשו באסופה זו שימוש הוגן, היינו ללימוד, לגיוון ולהעשרה בלבד; אין לסחור בה או להפיק ממנה כל תועלת כלכלית אחרת, כמתחייב בחוק.

ש"ה, התשע"ד-2014

מהדורה שנייה

חכמי ההוצאה לאור לימדוני: 'אל תדון את המגיה עד שתגיה במקומו', והרי דברים קל וחומר: מה מגיה רגיל אילוצי הגהה רבים לו (כגון כסף, זמן, הוראות המעסיק), מקליד ומגיה כמוני שהיו לי לא מעט בורוּת ומהמורות בדרכי – על אחת כמה וכמה, ואין צריך לומר שמדובר בכשישה מיליון תווים. האגרון הוא ספר יעץ שראה אור מטעמי בשנת עבודתי האחרונה (התשע"ד-2014) בצה"ל קודם שפרשתי לגמלאות. גם בספריי האחרים חסרה הגהה אחת לפחות. זה עתה עלה בידי להגיה את האגרון לראשונה. אף שראוי שלא אוציא מתחת ידי דבר לא מתוקן, אני מחזיק בדעה שעדיף להניח לפני המשתמשים מה שעלה בידי להכין משלא להניח לפניהם דבר.

בראשונה הייתה מטרתי להכיר את גּוֹנֵי גווניה של השפה העברית, את מורכבותה ולפשפש במכמניה כדי להעשיר את לשוני ולהניח לפניי שפה עשירה, מגוונת ונגישה בהקלקה בשעה שאני עורך מאמר או ספר. כך אוכל לגוון את הטקסט שאני עורך במקום להניח לפני הקוראים מילים, צירופים וניסוחים קבועים, בייחוד כשאוצר לשוננו מאפשר זאת. בסוף הספר הוספתי גם ענייני דקדוק, כגון התאם דקדוקי, כינויי השם, הֵ"א הידיעה, אותיות יחס ומילות יחס, מילות קישור ועוד.

מלכתחילה נכתב אגרון זה לשימושי הפרטי כספר יעץ כדי שיסייע לי לגוון סגנונות בעריכת מאמרים וספרים ובהגדרות ערכים. מאחר שלא נועד הספר לפרסום ברשות הרבים, לא דקדקתי בתוכנו כחוט השׂערה, לא שיפרתי בו דרכי התמצאות ונגישות ולא דייקתי בהגדרות כחוט השׂערה, כפי שהקורא המצוי היה מצפה להן, כמקובל במילון או בספר יעץ ערוך כדת וכדין. זו הסיבה שלא ביקשתי מבעלי המקורות היתר להשתמש במידע האגור במקורותיהם, ומאליו משתמע שאין לסחור באגרון אלא רק ללמוד ממנו כספר יעץ. עם כל זה, ספר יעץ מועיל תדיר לעורך, ולכן ראיתי לפרסמו.

עם הזמן ביקשו ממני עותק עורכים ואנשי סגנון שאומנותם כתיבה. משפרשתי לגמלאות החלטתי לקרוא פעם אחת את כל האגרון ולשרש ממנו שיבושים וחזרות יתרות שייקרו בדרכי. צמצמתי משפטים שמשובצים בהם המילים והצירופים, והוספתי מונחי אקדמיה חדשים מתחום המשפט, הסוציולוגיה ומדעי המדינה שאינם מוגדרים אף לא במילונים המקוּוָנים.

אין לכם הגהה מְלאה ומוגיעה כהגהת האגרון. לא הגהתי אותו ברציפות כמטלה קבועה אלא רק כשיהו דעתי ושעתי פנויות. יתרון הספר שאין בו רק לקט של מילים או ביטויים אלא יש בו גם ביאור קל למשמעות המילה או הצירוף, והם גם משובצים במשפט כדי לעמוד טוב יותר על משמעם. כן הוספתי לאגרון פניני סגנון של עגנון. חסרונו של האגרון שאינו מתעדכן ואינו מקוּוָן. מעלה חשובה לאגרון שנזדמנה לי להשתמש במילונים מקוּוָנים בעברית ובאנגלית, במאגר האקדמיה וב'ויקיפדיה' בעברית ובאנגלית כלים מקוּוָנים שלפנים (בעידן מכונת הכתיבה) חסרו לי מאוד, והם סייעו לי רבות להגדיר גם מילים או צירופים שאינם מוגדרים בשום מקום.

גני תקווה, התשפ"ה-2025 — יזם וליקט שמשון הופמן

מַפתח הערכים

א
אֱבֶל!
אגביות!
אדם!
אהבה!
אוזן!
אוכל!
אומץ!
אונס!
אופי!
אופן!
אור!
אורך!
אושר!
אותיות יחס!
אחידות!
אחריות!
אי־אפשרות!
איברי המין!
איכות!
אין!
איסור!
איפוק!
אירוע!
איש!
אישה!
אישור!
אכזבה!
אכזריות!
אלימות!
אלימות מילולית!
אמון!
אמירה!
אמת!
אנוכיות!
אנרכייה!
אסון!
אף!
אפליה!
אפשרות!
ארמית!
אש!
אשמה!
אתיקה!

ב
בגידה
בדידות!
בדיקה!
בוקר!
בחינה!
בחירה!
בטלה!
בטלן!
ביאור!
ביטול!
ביטחון!
ביקור!
ביקורת!
בירור!
בכייה!
בלבול!
בסיס!
בעיה!
בעלי חיים!
בקרה!
בקשה!
בריאות!
בריחה!
ברכה!
בְרֵירה!
בתוך!

ג
גאווה!
גבול!
גבר!
גובה!
גודל!
גינוי!
גירוש!
גירושים!
גמול!
גנבה!
גרימה!

ד
דאגה!
דוגמה!
דור!
דחייה!
די!
דיון!
דיוק!
דיכאון!
דין!
דירה!
דמיון!
דעה!
דעת!
דפוס!
דק!
דרך!
דת!

ה
האטה!
הבחנה!
הבטחה!
הבנה!
הגזמה!
הגנה!
הוכחה!
הזדמנות!
החלטה!
החלמה!
הטרדה!
היכרות!
היסוס!
הֶיסַח הדעת!
היסטוריה!
הַכְבָּדָה!
הכול!
הכללה!
הכרה!
הלכה!
המתנה!
הנאה!
הסבר!
הסכם!
הסתרה!
העדפה!
הפחתה!
הפסד!
הפסקה!
הפצה!
הפרדה!
הפתעה!
הצטיינות!
הצלה!
הצלחה!
הקשבה!
הַרְבֵּה!
הֶרְגֵל!
הרחקה!
השגה!
השמדה!
השתתפות!
התאבדות!
התאמה!
התחלה!
התייבשות!
התיישנות!
התלהבות!
התמדה!
התנהגות!
התפעלות!

ו
ודאות!
ויתור!

ז
זהירות!
זול!
זולתנות!
זיכרון!
זירוז!
זכות!
זלזול!
זָמַם!
זמן!
זִקְנה!

ח
חוֹבָה!
חוכמה!
חופש!
חוצפה!
חזרה!
חידוש!
חיים!
חיסרון!
חיפוש!
חירום!
חכם!
חלום!
חלקי המשפט!
חן!
חֶסֶד!
חקיקה!
חרטה!
חריגה!
חֶרְפָּה!
חשד!
חשיבה!
חשיבות!
חשיפה!

ט
טֶבַע!
טובה!
טוהר!
טיב!
טמטום!

י
יד!
ידיעה!
יוזמה!
יום!
יושר!
יחד!
יחיד!
ייתור!
יכולת!
יסוד!
יקר!
ירושה!
יֵש!
יָשָׁן!
יתרון!

כ
כבוד!
כוונה!
כוח!
כיוון!
כיעור!
כישלון!
כל אחד!
כלל!
כניעה!
כסף!
כעס!
כפיות טובה!
כפייה!
כתיבה!

ל
לא!
לב!
לבביות!
לבוש!
לחימה!
לילה!
לכלוך!
למידה!
לעג!
לקיחה!
לשון!

מ
מאורע!
מאיסה!
מדינה!
מהירות!
מוגבלות!
מוות!
מומחיות!
מושלם!
מזימה!
מזל!
מחלוקת!
מחלות!
מחסה!
מחשבים!
מידה!
מידע!
מילות יחס!
מילות קישור!
מים!
מכשול!
מכתב!
מלחמה!
מלכודת!
מנהיגות!
מנוחה!
מניעה!
מסכנות!
מִספר!
מסקנה!
מעט!
מפלה!
מצווה!
מצוקה!
מציאות!
מקום!
מקור!
מקרה!
מרחק!
משמעת!
משפחה!
מִשקעים!
מתינות!
מתנה!

נ
נאום!
נאמנות!
נבואה!
נגישות!
נדבה!
נזק!
נחת!
ניגוד!
נימוסים!
ניסיון!
ניצול!
ניצחון!
ניקיון!
נישואים!
נכונות!
נסיגה!
נפילה!
נפש!
נקמה!
נשיאה!
נשמה!
נתינה!

ס
סֵבֶל!
סבלנות!
סגירה!
סגנון!
סֵדֶר
סוף!
סיבה!
סיבוך!
סיכון!
סילוק!
סירוב!
סכסוך!
סמכות!
סעודה!
ספקנות!
סֵפֶר!

ע
עבודה!
עַד
עדה!
עדיפות!
עומק!
עוני!
עונש!
עזרה!
עין!
עיקר!
על!
עֶלבון!
עַם!
עמידה!
ענווה
עצבות!
עֵצָה!
עצמאות!
עקירה!
עקשנות!
עֶרֶב!
ערבוביה!
עֵרֶך
ערנות!
עשייה!
עתיד!

פ
פֶּה!
פטפוט!
פיוס!
פירוט!
פירוש!
פשוט!
פנים!
פקודה!
פְּרֵדָה!
פרי!
פרנסה!
פרסום!
פשרה!
פתיחה!
פִּתְרון!

צ
צבא!
צביעות!
צבע!
צד!
צדק!
צו!
צורך!
צורכי הגוף!
צחוק!
ציבור!
צל!
צמחייה!
צעד!
צעירות!
צער!
צרה!

ק
קדמה!
קו!
קול!
קוץ!
קושי!
קושיה!
קַטנות!
קידום!
קיום!
קיצור!
קלות
קללה!
קמצנות!
קנאה!
קנייה!
קרבה!
קריאה!
קשר!

ר
ראייה!
ראש!
רבים!
רגל!
רגש!
רדיפה!
רדיפות!
רוב!
רֶווח!
רווחה!
רוח!
רוע!
רחמים!
ריב!
ריח!
רכוש!
רכילות!
רמה!
רֶמֶז!
רע!
רָעָב!
רֵעוּת!
רעיון!
רעש!
רפיון!
רצון!
רציפות!
רשע!

ש
שאלה!
שבח!
שְׁבִי!
שבירה!
שָׂבָע!
שגיאה!
שגרה!
שוויון!
שחיתות!
שטחיות!
שיגעון!
שׂיחה!
שיטה!
שימוש!
שֵׁינה!
שינוי!
שיפור!
שיקול דעת!
שירות!
שכחה!
שכנוע!
שלום!
שלטון!
שלילה!
שלמות!
שמועה!
שׂמחה!
שמיעה!
שמירה!
שׂנאה!
שעה!
שקיפות!
שקר!
שתייה!
שתיקה!

ת
תאווה!
תאונה!
תאריך!
תבהלה!
תביעה!
תגובה!
תדירות!
תודה!
תוכנית!
תועלת!
תוצאה!
תוקף!
תורה!
תחושה!
תחרות!
תחת!
תיאום!
תיקון!
תירוץ!
תכלית!
תלונה!
תלות!
תלמיד!
תמימות!
תנועה!
תפוצה!
תפילה!
תפקיד!
תקווה!
תקלה!
תקשורת!
תרבות!
תרבות הגוף!
תשׂוּמת לב!

אֵבֶל!

אֵבֶל – 1. תחושת צער רב ועצב על מת או מחמת אסון; 2. בגדים שלובשים כדי להראות שהם עצובים על מותו של מישהו; אָבֵל, התאבל – הרגיש והראה צער ועצב על מותו של אדם או על אסון שקרה; נהג מנהגי אבלות; אֵבֶל כָּבֵד – צער עמוק של המשפחה ושל הציבור בשל מותו של אדם: אבל כבד עם פטירת הגאון רבי א״א; אֵבֶל לאומי – אֵבל שמשתתפת בו כל האומה מחמת אסון כבד או לזכר אסונות וחורבנות לאומיים: יום הזיכרון לשואה ולגבורה הוא אחד מימי האבל הלאומיים במדינת ישׂראל; אנינות – 1. מצב האונֵן, האבל על אחד הקרובים שמת, וטרם נקבר: הוא היה עני שלא היה פנוי לבכות על מתו אף בשעת אנינותו; 2. צער, יגון, עצב רב; נָפלה עֲטֶרֶת רָאשֵׁנוּ – נפטר לנו אדם גדול היקר לנו, כגון ראש המשפחה; בִּיכָּה – בכה או הביע צער עמוק על מותו של מישהו או על אובדן, כישלון וכד׳: אלפי תלמידים מבכים מרה את הסתלקותו של רבם הנערץ; הרכנת ראש, הרכִּין ראשוֹ – השתתף בצער, אבֵל: משׂרד הפנים מרכין ראש לזכר נספי השואה; ׳בית צבי׳ מרכין ראש על לכתו של הסופר לבית עולמו; הוריד את הדגל לחצי התורן, הרכִּין את הדֶגֶל לחצי הַתּוֹרֶן – הניף את הדגל באמצע התורן לאות אֵבל, בעיקר בימי הזיכרון: את דגל המדינה מרכינים ביום הזיכרון לחללי מערכות ישׂראל, ביום הזיכרון לשואה ולגבורה וביום הזיכרון ליצחק רבין, ביום לוויה של בני אדם רמי מעלה, כגון נשׂיא המדינה, ראש הממשלה או יושב ראש הכנסת; נִקטַף בְּאִיבּוֹ – בצעירותו, בעודו רך בשנים; שָׁכַל – מת ילדו, בעיקר במלחמה, קיפח את חיי בנו: משפחות רבות שכלו את יקיריהם במלחמות ישׂראל; היא שכלה את בנה בדמִי ימיו; שוּכַּל, שִׁיכֵּל – עָשָׂה מישהו לשַׁכּוּל: לאחר ששיכּל המחבל את בעלה בפיגוע דריסה, נאלצה לגדל את ילדיה בגפה; שַׁכּוּל – שָׁכוּל, מי שילדוֹ מת עליו, בעיקר במלחמה: אנו נשארנו שַׁכּוּלות ואלמנות; משפחה שַׁכּוּלָה – כינוי למשפחה ששָׁכְלָה בן או בת בשירות הצבאי או בפעולות איבה; שְׁכוֹל – 1. אובדן הילדים, מצבו של אדם שילדו מת בחייו, שיכּול; 2. עריריות, גלמודות, דלדול גמור: הרגשה איומה של שכול, מרירות ובדידות תפסה אותו; משפחת השְׁכוֹל – כינוי לציבור בישׂראל ששכל את יַקיריו, בעיקר במלחמות ובפעולות איבה, ולו יש יסוד לאומי ורגשי משותף; בדמי ימיו – בצעירותו, באמצע חייו: מת בדמי ימיו, והוא בן שלושים; נָשָׂא קינה – השמיע דברי הֶספד ואבל: הוא היה היחיד שהכיר את המנוחה שנים הרבה, ולכן ביקשנו ממנו לשׂאת קינה עליה; ספדנות, סַפְדָן, ספידה, סָפַד – השמיע דברי אבל וקינה על מת ודיבר בשבחו, לרוב בזמן ההלוויה: אחרי מותי אל תספדו לזכרי ואל תבכו אלא אם כן הספידה מועילה להרגשתכם; קוֹנֵן – סָפַד, השמיע דברי אֵבֶל וקינה על מת, על חורבן ועל צרה: כשמת אבשלום, קונן עליו אביו, דוד המלך, ואמר: מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ? הפטיר על מת, הוספד, קינה, הֶספֵּד, הספיד – אמר בעיקר דברי שבח על נפטר מתוך צער וכאב בעת ההלוויה, ליד הקבר או באזכרה: בצוואתו ביקש שלא להספידו בהלווייתו; נִיחֵם – 1. הביע רגשי צער והשתתפות באבלו של מישהו: רבים הגיעו לבית המשפחה השכולה לנחמה באבלה; 2. אמר דברים מרגיעים ומעודדים למישהו שקרה לו משהו לא נעים: יואב בכה מאוד כשהתפוצץ לו הבלון; אימו ניסתה לנחמו בהבטיחה לו בלון חדש; 3. הייתה בו נחמה: אז מה אם הרבה נכשלו בבחינה, זה לא מנחם אותי; נֶחָמָה – דבר שיש בו משום עידוד והקלה, דבר שניתן להתנחם בו או למצוא בו מפלט במצב של צער, מפח נפש, אבל וכד׳: הביטוי ׳גם זו לטובה׳ מציין נחמה על אירוע לא נעים; על אסון נורא שכזה אין נחמה; חצי נחמה, נֶחָמָה פּוּרתָא – נחמת מה, נחמה מעַטה, הקלה כלשהי, עידוד כלשהו, הקלת הצרה: דבריו אינם אלא נֶחָמָה פּוּרתָא; צרה של רבים אינה צרה, צָרַת רַבִּים חצי נֶחָמָה – לאדם קל יותר לסבול כשרבּים נתוּנים באותהּ צרה: יש אומרים צרת רבים אינה צרה, ויש אומרים צרת רבים נחמת שוטים; פָּקַד קֶבֶר, הִשתַטֵּחַ עַל קִברוֹ – עלה על קֶבר לַערוך אזכָּרה לנִפטר, עלה על קבר לשם אזכרה, הבעת משאלה, בקשת מחילה מן הנפטר וכד׳: אחת לשנה נהגתי להשתטח על קבר אבותיי בהר הזיתים; האישה העקרה נהגה להשתטח על קברות צדיקים מדי כמה חודשים עד שנפקדה; מדי שנה בשנתה אני הולך לפקוד את קבר הוריי ולהתפלל עליהם; קָדַר – 1. חשך, השחיר, כהה: קדרו פני השמיים; 2. נחה עליו רוח עצב, או רוגז: פניו קדרו מזעם; הקדירו פניו, קָדְרוּ פָּנָיו – פניו נעצבו, נפלו פניו: למשמע הבשׂורה המרה קדרו פניו והסתגר בחדרו; הקדיר את פניו – ציער והעציב אותו; יָגוֹן קוֹדֵר – יגון עמוק, אֵבֶל רב: בצער רב וביָגון קודֵר אנו מודיעים על מות יקירנו; יְגוֹן הַיָּחִיד – יגון של הפרט שאין לו שוּתף; קווים לדמותו – דברים המאפיינים אדם ונכתבים או נאמרים לאחר מותו: הנואם העלה קווים לדמותו של הסופר הדגול; יָשַׁב שבעה – נהג שבעת ימי אבלות על מותו של בן משפחה; קיבל תנחומים – התנחם קצת, הִטה אוזן לדברי הניחומים; עולמו חָשַׁךְ בַּעֲדוֹ, חָשַׁךְ עולמו בַּעֲדוֹ, חָרַב עליו עולמו, חָשַׁךְ עליו עולמו – הוכה בצער גדול, חש צער עמוק, הרגיש כאילו התמוטט עולמו: מאז התאונה הקטלנית חשך עליו עולמו; לאחר פטירת אשתו חרב עליו עולמו, ולא מצא עוד טעם לחייו; שעתו היפה, שְׁעָתוֹ היפה ביותר – הזמן שבו היה במיטבו, התקופה שבה זכה לתהילה על מעשׂיו, התקופה הזכורה לטוב בחייו מנוחת עולמים – קבורה; כְּאֵב לב – יגון, צער עמוק, עצב גדול, תסכול, מפח נפש: כאב לב נגרם לה כששמעה שלא התקבל בנה ללימודים; שיברון לב, לֵב שָׁבוּר, לב נשבר, שֶׁבֶר לב – 1. לב מלא צער ויגון, יגון עמוק, דיכאון: אין מי שיאמר לה מילות נחמה וירפא את ליבה השבור; הננו מודיעים בלב נשבר ומוכּה יגון על האסון; 2. כינוי לאהבה נכזבת, אכזבה וכאב לב של אוהב שאהבתו לא נענתה: הדון ז׳ואן הזה הניח אחריו הרבה נערות שבורות לב; דַּךְ – רצוץ, מדוּכָּא, מעונה: אני מסכן ועני וגם דך רוח; דַּךְ רוּחַ – מוכה יגון, אבֵל: בהישמע בשורת האיוב שלא ישוב בננו משדה הקרב, התעטף ביתנו ביגון קודר, וחשנו דַּכֵּי רוח כאילו חרב כל עולמנו; מְדַכְדֵּךְ – מי שגורם דכדוך ועצב, מדכא, מעציב: המראה המדכדך של הילדים העזובים לא נמחה מזיכרוננו ימים רבים; דַּךְ וּמְדוּכְדָּךְ – שבור ורצוץ, מדוּכָּא מאוד; התייחד עם זכרו – שיתף עצמו בהעלאת זכרו של נפטר: ההורים השכולים התייחדו עם זכר חללי חיל השריון; הָלַךְ אחר מיטתו – השתתף בהלווייתו, ליווהו לבית הקברות; חָלַק לו כבוד אחרון – כיבד את הנפטר במעבר על פני ארונו או בהשתתפות בהלווייתו: אלפים חלקו כבוד אחרון למנהיג ועברו על פני ארונו; ליווה אותו לבית עולמו – ליווה את המת לבית עולמו; זַעֲקַת שֶׁבֶר – זעקה נואשת של כאב ואובדן, יְללת כאב הנפלטת מפי אדם שקרה לו אסון נורא: זעקות שבר של אם שכולה עוד לא ברא השׂטן; הרעפת דברי ניחומים – הטפה, טפטוף דברי ניחומים; חֶבלי מוות, חֶבלֵי שְׁאוֹל – יִיסוּרֵי מָוֶת, יִיסורים קשים, צרות נוראות, ייסורים קשים ביותר: ברעידת האדמה אֲפָפוּנִי חֶבלֵי מָוֶת וקשיי הישׂרדות בִּיעֲתוּנִי; עד רגעיו האחרונים, עד הרגע האחרון – עד הסוף, עד רגע הסיום, עד רגעי חייו האחרונים, עד המוות: עד הרגע האחרון עוד קיווינו להציל את המשׂא ומתן; עד הרגע האחרון לא איבד תקווה והאמין שתימצא תרופה למחלתו; הי״ד > השֵם יִיקוֹם דָמו – ביטוי לַוַואי ליהוּדי שנרצח או מת על קידוּש השֵם; אין אדם נתפס בשעת צערו – אין להאשים אדם על ביטוי לא הוגן שביטא או על מעשׂה נמהר שעשׂה בשעה שהיה שרוי בצער; כל בית ישׂראל יבכו את השׂרֵפה – מליצה רוֹוַחת להבעת אבל על מות אדם חשוב או על אסון גדול; נָכֵא – מדוּכָּא, מדוכדך: טבלה את נפשה הנכאה ואת לבבה הנכא בבקבוק יין משכר; רוח נכֵאָה, רוּחַ נְכָאִים – עצבות, אֵבל, יגון, קדרות, דכדוך: מי ישַׂמח את ליבי ויצהיל את נפשי כדי שתסור ממני רוחי הנכאה; משנפטרה אימנו בדמי ימיה, הייתה בבית רוח נכאים, ופנינו הראו עצב וקדרות; התקשה על מת – הִרבה להתאבל על מת; כוס תנחומים – דברי ניחומים באבל: כוס תנחומים לך באבלך הכבד; לא תוסיף לדאבה עוד – הלוואי שלא תדעו עוד צער ויגון; עזב אותו לַאֲנָחות – זנח אותו בּעֵת צרה: אתה הלכת למנוחות, ואותנו עזבת לאנחות; ליבי ליבי עליך – אני מצטער צער רב על סבלך; ליבי עליי דווי – ליבי מלא צער ויגון; כחתן בין אבֵלים – כאדם השרוי במצב רוח שׂמח וחגיגי, שאינו תואם את מצב רוחם העגום והקודר של הסובבים אותו: בבית שלטה התוגה בשל הֵיעדרותו של בן המשפחה, ואילו הבת הבכורה צהלה ושׂמחה, כחתן בין אבלים, כי זכתה באליפות הארץ בשחמט; כָּאַב את כאבו, כאב את מכאובו – הצטער מאוד, הזדהה עם סבלו; העלה על ראש שׂמחתו – הזכיר בשׂמחתו את היקר שאבד לו, שעליו הוא מֵצר ואָבֵל ושבגללו אין שׂמחתו שלמה: על ראש שׂמחתי אני מעלה את זכרו היקר של סבי המנוח שהלך לעולמו ולא זכה לראותני נכנס למצוות; המקום ינחם אותך בתוך שאר אֲבֵלֵי ציון וירושלים, ולא תוסיף לדאבה עוד – נוסח של ברכה הנאמרת לאבלים בשעת ניחומם; מן השמיים תנוחמו – נוסח ברכה של יהודי עֲדות המזרח; יָגוֹן קוֹדֵר – יגון עמוק, אֵבל רב: יגון קודר בלבבי; אֵבֶל לֹא מוּכָּר – אבל שאינו מוכר רשמית, כגון אבל על חבר או חברה; יום הזיכָּרון – יום השנה לפטירת מישהו, יום בשנה המוּקדָש לזִכרו של נִפטָר או של חללי מלחמה וכד׳: יום הזיכרון של חותנתי בעשׂרה בטבת; מִספַּד תַמרוּרים – אֵבל כבד: אבל יחיד עשׂי לך מספד תמרורים: אֶבלהּ היה מספֵּד תמרורים כי נדרס בנה יחידה; איגרת תנחומים – איגרת מהודרת כדי להגיד למישהו שאתם איתו בשעתו הקשה; יצאה הרינה – נפוצה שמועה, הבריות החלו מתלחשים; שמועה רחוקה – ידיעה על מות קרוב שהגיעה לאחר שלושים יום למותו; תנחומיך ישעשעו נפשי – דברי נחמה ישׂמחוני ויעודדוני; אֵבֶל לאומי – גילוי רשמי וטקסי של אבל בעקבות מותו של איש מדינה חשוב או בימי זיכרון לחללי המלחמות; נָפְלָה עֲטֶרֶת רָאשֵׁנוּ – ביטוי נמלץ המבטא אֵבל על מותו של ראש המשפחה או על מותו של אדם גדול ונכבד (בעיקר במודעות אבל); נָח בְּשָׁלום על מִשכָּבו – דיבּוּר של כּבוד לזֵכר המת; נשמתו עדן, נוּחוֹ עדן, מנוּחָתוֹ עֵדֶן – דיבור של כבוד על מת, מנוחתו בגן עדן: אִימי, נוחתה עדן, שפעה נהרות נהרות של אהבה; אבי נשמתו עדן אדם אוהב היה; עליו השלום – ביטוי של כבוד הנלווה להזכרת שמו של נפטר: סבי עליו השלום היה חזן; שלום לעפרו – ביטוי של כבוד לאדם יקר שנפטר בשעת הזכרת שמו; זכותו יָגֵן עלינו – צדקתו תעמוד לנו [דיבור

על הזכרת צדיק שנפטר]; **נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן – ביטוי של כבוד שנוהגים להוסיף בהזכרת שמו של אדם מת: בשעתו סיפר לי פלוני, מנוחתו עדן, שהוא מקווה להיות בגיהינום כי שם כל העלמות הנאות; שלום לעפרו – אמירה של מתן כבוד למת כאשר מזכירים את שמו: א״א שלום לעפרו היה קצין ואדם אהוד, נעים הליכות וישר דרך; נרו יאיר – דיבור של כבוד וברכה למישהו שיאריך ימים: אבי, נרו יאיר, נהג לקיים מצוות סוכה לכל פרטיה ודקדוקיה; יִמְתְּקוּ לוֹ רִגְבֵי עֲפָרוֹ – ביטוי של כבוד הנאמר על מת, כגון מנוחתו עדן; זָכוּר לַטּוֹב – יהא ברוך, זיכרונו לברכה, תוספת הנאמרת עם הזכרת שמו של אדם גדול שאינו בחיים;**

ביטויי כבוד להזכרת שמו של אדם חי – ייבדל לחיים, ייבדל לחיים ארוכים, ייבדל לחיים טובים, ייבדל לחיים ארוכים וטובים: סבי ז״ל ואבי, ייבדל לחיים, ניצלו שניהם ממוראות השואה באירופה; ביטויי כבוד להזכרת שמו של נפטר – הַמָּנוֹחַ, הַמֵּת, זִיכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה (ז״ל), זָכוּר לַטּוֹב, זכותו יגן עלינו, זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה (זצוק״ל), זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה (זצ״ל), זִכְרוֹ לִבְרָכָה, זִכְרוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, יְהִי זִכְרוֹ בָּרוּךְ, יִמְתְּקוּ לוֹ רִגְבֵי עֲפָרוֹ, יָנוּחַ בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכָּבוֹ, מְנוּחָתוֹ כָּבוֹד, מְנוּחָתוֹ עֵדֶן, נוּחַ נֶפֶשׁ, נוּחוֹ עֵדֶן, נרו יאיר, נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שָׁלוֹם לַעֲפָרוֹ, תְּהִי נַפְשׁוֹ צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים (תנצב״ה);

<u>הרי ניסוחי אֵבֶל אחדים</u>: אנו עטופי יגון וכאב על הסתלקותו של; משפחת הנפטרת אבֵלה ואפופת יָגון; ניחום אבלים, ביקור חולים וגמילות חסדים מביאים טובה לעולם; האישה ושני בניה נשארו בכובד אבלם ויגונם על אדמת נכר; מעטה אבל נתון על פניו, כאילו מתו מוטל לפניו; עמד מאבלו; שָׁלְמוּ ימי אבלו; קם מעל מתו; הוא אבדה שאין לה תמורה; כיבד בדומיית אבל את זכרו של; ניצב דמום ליד הקבר וכָלָא את אבלו בליבו; פָּקַד את קברי הוריו; נשמתו בגנזי מרומים; מי ייתן מוּתי תחתיך? מה עדשה זו מתגלגלת, אף אבלות מתגלגלת ומחזרת על באי העולם; חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה; נהג בענייניו חסד של אמת לאחר מיתתו; כל כאב, ולא כאב לב; יגון קודר רבץ עלינו, ולא מש כל השנה ההיא; נעץ בו המוות את סכינו החד; בכו לאבלים ולא לאבדה, שהיא למנוחה, ואנו לאנחה; הגוף או הפרט משתתף באבלו הכבד של פלוני במות רעייתו ומביע תנחומים למשפחה; אנו אבלים על הילקח היקר באדם; אנו מביעים את תנחומינו הכנים באבלכם עם פטירת האב מר פלוני שלא תדעו עוד צער; אנו מודיעים בצער עמוק על מות גגו ומצטרפים למשפחה השכולה שאין לה ניחומים; נדהמים ואבלים אנו על מות דדה; בלב דווי אנו מבכים מרה את הסתלקותו של פלוני; אנו מבכים את הסתלקותו של פלוני; הפרט מרכין ראש במותו של פלוני ושולחים תנחומים למשפחה; בצער רב וביגון קודר אנו מודיעים על פטירתו של פלוני; ההלוויה תתקיים היום, יום ג׳, תאריכים, בשעה ...., בבית העלמין .... יושבים שבעה ברחוב ... מספר, שם היישוב. האבלים: שמות פרטיים או שמות קרובי המשפחה: האב, הילדים, הגיסים; שבת משׂוֹשׂ ליבנו, היה לאבל מחולנו; כולנו ... המומים, כואבים ודואבים על ... חברינו האהוב; זכרה לא ימוש מקרבי כי בליבי הקמתי לה מצבה; הכול רוצים להאריך חיים, אך איש אינו רוצה להזדקן > מוות! עצבות! צער!

אגביות!

אגביות – תכונה או מצב של מה שנאמר או נעשׂה באקראי, סתם, ללא כוונה או חישוב: יחסו למין השני ניכר באגביות ובשוויון נפש; אגביות נגינת המוזיקה הועילה לעניין העיקרי במפגש של הערב; אַגַּב אוֹרְחָא, דרך אגב – 1. בהזדמנות זו, בהקשר זה: דרך אגב, ברור לך שכל מה שדיברנו נשאר בינינו; 2. בלי קשר ישיר, בלי סיבה מיוחדת [נאמר לפני אמירה כלשהי שאינה קשורה לעניין, ושלפתע נזכרו בה]: **לא אבוא אליך כי אני נוסע למוסך; דרך אגב, האם עמדת במבחן הנהיגה? תַּגְלִית אַגַּב – גילוי לא מכוון, לרוב אגב מחקר מדעי או טכנולוגי שנעשׂה למטרה אחרת, שגרר תובנות או המצאות חדשות, כגון הפניצילין, הוויאגרה או המיקרוגל נוצרו בנסיבות לא צפויות : גילוי הרנטגן הוא דוגמה לתגלית אגב; הִפְטִיר – אמר או פלט משהו כלאחר יד או כבדרך אגב: ראש המפלגה המובסת הפטיר לעבר מצלמות הטלוויזיה כמה משפטים ופנה להסתגר בביתו; הסכים בשׂפה רפה, הפטיר בשׂפה רפה – אמר דבר מה כבדרך אגב, ענה ברפיון, לא ברצון; בְּשָׂפָה רָפָה, בַּחֲצִי פֶּה – לא בפה מלא, לא מתוך רצון גמור, רק מתוך תחושת חובה, בנפש חצויה, בהיסוּס, לא בּלֵב שָׁלֵם, לא בּבִטחה: בית המשפט דחה בשׂפה רפה את טענת הסנגור; מֵסִיחַ לפי תומו – מי שמספר בתמימות על מה שראו עיניו, ואינו מתכוון למסור עדות, מי שאין סיבה לחשוד בו שהוא משקר, ומאמינים לדבריו: אף שהגוי פסול לעדות, הוא נאמן בדברים מסוימים, כגון להעיד שמת הבעל, ולהתיר לאשתו להינשׂא, אם הוא מסיח לפי תומו; לא בכוונה – לא בזדון, בשוגג, לא מתוך כוונה תחילה: לא בכוונה נסגר הטלפון, והשׂיחה נותקה; לפי דרכו, אגב אורחא, כִּלְאַחַר יָד – דרך אגב, בלי תשׂוּמַת לב: מלאכה הנעשׂית כלאחר יד, אין ברכתה רבה; כְּלאַחַר עַיִן – לא בעיון רב, ברפרוף, באופן שטחי: עיינתי בספרו כלאחר עין, וכבר הזדקרו בו שיבושים לרוב; כִּלְאַחַר פֶּה – תוך כדי דיבור, אגב שׂיחה: כלאחר פה הוא הודיע בשׂיחת רעים שיישׂא את חברתי לאישה; במאמר מוסגר – בדרך אגב: במאמר מוסגר אבקש להבהיר שהאורחים הגיעו הרבה אחרי השעה שנקבעה; בְּלִי מֵשִׂים, מִבְּלִי מֵשִׂים – בלי כוונה, בשוגג, שלא במתכוון, כבדרך אגב, בהֶיסֵחַ הדעת, בלי לשׂים לב: להגנתו טען הנאשם שהעוול נעשׂה בלי משׂים, שלא מתוך כוונה רעה; בהֶיסֵחַ הדעת – מתוך חוסר ריכוז או חוסר תשׂוּמַת לב, כלאחר יד, ללא כוונה: בטוחני כי הטעות נפלה בהיסֵח הדעת ולא בכוונה תחילה; מֵאֵלָיו – מעצמו: עם הזמן נפתרה הבעיה מאליה, ללא התערבותנו; ניער מן השרוול – יצא בקלות ללא הכנה או מאמץ מרובים, כלאחר יד: אם אנו רוצים להצליח, אין להסתמך על ניעור מהשרוול, אלא צריך לתכנן הכול לפרטי פרטים; הבליע בנעימה, הובלע בנעימה – הגניב בתוך דבריו, הכניס בהעלמה, כבדרך אגב דברים מסוימים לשׂיחתו בצורה לא מובלטת: בנאומי הבלעתי בנימה כמה דברי ביקורת; הערותיו שהובלעו בנעימה, הרעישו את עולם הסִפרות > הֶיסֵחַ הדעת! רֶמֶז! תשׂוּמַת לב!**

אדם!

<u>אדם חיובי</u>. יְצוּר, בעל חיים, ברייה – אדם; כל באי עולם, יצורי עולמים, יצורי אנוש, בריות – כל האנשים, בני אדם: חשוב לו מאוד מה אומרים עליו הבריות; יְלִיד אישה, ילוד אישה, בָּשָׂר ודם – כינוי לאדם בן תמותה החלש לעומת האל או כוחות הטבע: בשׂר ודם מתנתו מועטה וחרפתה מרובה; יְצוּר דמיון – יצור בדוי מן הלב, יצור שאינו קיים במציאות; קָרוּץ, קרוץ מחומר מסוים – ניחן בכישורים מסוימים או בתכונות אופי מסוימות: הספורטאי המוכשר הזה קרוץ מחומר מיוחד; החלוצים הראשונים היו קרוצים מחומר מיוחד שאִפשר להם לעמוד בניסיונות הקשים בארץ; קְרוּץ עפר, קְרוּץ אדמה – כינוי לאדם: קרוצי חומר אנו ולא הייתי נקי מקנאה באחי; צֶלֶם אלוהים – דוגמה אלוהית שבה נברא האדם, התכונה באדם שעושׂה אותו נעלה על כל הבריות, ביטוי לתבונה, לשאר־רוח ולתכונותיו הנעלות והטובות של האדם: ביהדות הקדומה יש רעיון שהאדם נברא בצלם אלוהים, היינו האדם הוא שכפול האל; בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם; צֶלֶם אֱנוֹשׁ – המהות האנושית, הערכים הבסיסיים וההתנהגות המקובלת של האדם באשר הוא, חזות אנושית כָּבוד עצמי וטוהַר המידות של אדם: חיילי צבא הכיבוש איבדו כל צלם אנוש ונודעו באכזריותם; יְלִיד הָאָרֶץ – מי שנולד במדינת ישׂראל: ממבטאו האנגלי ניכר שאינו יליד הארץ; מופלג – 1. נעלה, נבחר, מצטיין: הוא היה מופלג בחוכמה משאר החכמים; 2. שדרגתו גבוהה או שמידתו גדולה מאוד, גדוש, כביר, מרובה לפעמים עד כדי הגזמה: זִקנה מופלגת – מ־85 שנים והלאה; הוולדנית המופלגת קיבלה הטבות מופלגות; שושבינה, שׁוֹשְׁבִין – 1. בן לְוָיה, בעיקר של חָתן או של כַּלה המלַוֶוה אותם לחוּפּה; 2. נִספָּח, בֶּן לוָיָה: הרב נעשׂה שושבין לתורה; מלבד עורך הדין היו לו כמה שושבינים למשׂא ומתן הבקיאים בראיית חשבון; 3. תומך, מעודד פּעוּלה מסוּיֶמת: האומן המבוגר היה שושבינם של האומנים הצעירים; אִישׁ כִּלְבָבִי – איש לפי רוחי, כפי שאני מחבב: שכנתי החדשה היא אישה כלבבי; אֲנִין דַּעַת – רָגיש ומעודן לִדברים גַסים או לא־מדוּיקים וכד׳; אִישׁ רַב־פְּעָלִים – אדם בעל מעשׂים מרובים הראוי לשבח; בַּר הָכֵי – בָּקִי, מוּמחֶה, מנוּסה: אף שאיני בר־הכי בתחום זה, נראה שנפלה כאן טעות; החלונות הגבוהים – כינוי לאנשי הפקידות הבכירה, לדרגות העליונות במנגנון ציבורי או ממשלתי: הפרשייה עוררה רעש ציבורי רב והגיעה עד לחלונות הגבוהים; פָּמַלְיָה של מעלה – כינוי לחבורת שׂרים נכבדים ≠ פָּמַלְיָה של מַטָּה – בני אדם פשוטים; אדם עליון, האדם העליון – [בפילוסופיה של ניטשה] **טיפוס של אדם אידאלי, דמות אדם שהוא כליל השלמות, אדם חזק ובן־חורין המשוחרר מכַּבלי המוסר: האידאולוגיה הנאצית הושפעה מתורתו של ניטשה, והיטלר נחשב בעיני הנאצים ל׳אדם עליון׳; יכין ובועז – כינוי מליצי לשני האישים המרכזיים במפעל או במוסד על שם שני העמודים שמקדש שלמה נכון עליהם; ידיו רב לו – הוא מצטיין, מומחה, יש לו הכישרון: צוללן זה ידיו רב לו גם בענייני טיִס; מבשׂר, איש בשׂורה – אדם המֵביא ידיעה משׂמחת; אַחַד הָאָדָם – ככל אנשים, רגיל ביותר; טוב שם משמן טוב – מידות טובות ומעשׂים טובים מקנים לאדם כבוד יותר מהידור חיצוני; אָדָם מן הַיִּשׁוּב – איש תרבות, בן תרבות וּבעל נימוסים; האדם הַסָּבִיר – יצור משפטי מופשט המשמש אמת מידה שלפיו בוחנים אם התנהגותו של אדם תואמת להתנהגות אדם ממוצע במצב נתון; הוֹמוֹ סַפְּיֵינס > האדם הנבון – השם המדעי של מין האדם המפותח ביותר עלי אדמות, להבדילו מבעלי החיים; אֶחד מן השוק, אדם מן השוק – אדם רגיל, הדיוט, דל השׂכלה או, אַחד העם, אדם פשוט מהציבור הרחב: במָקום יוקרתי כזה לא יעבוד אדם מן השוק; אָדָם מן השורה – אדם רגיל, ממוצא, שכמותו יש רבים, אדם בֵּינוני, שאינו נמנה עם הבכירים [= אַחד העם]; אִישׁ שׁוּלַיִים** [בנקבה: אֵשֶׁת שוּלַיִם] **– אדם שאינו במוקד תשׂוּמת הלב, שאינו אישיות מרכזית, מי שאינו פועל לאור הזַרקורים: אל תזלזל בכוחם של אנשי**

השוליים במפלגה כי אינך יודע מי מהם ייהפך מחר למנהיג; שֵׁד מִשַׁחַת – כינוי למישהו פיקח וערמומי ביותר או למישהו מהיר וזריז מאוד: העובד החדש הוא ממש שד משחת כי הצליח לעשׂות עבודה של שני עובדים בחצי יום; נֵזֶר הבריאה – כינוי לאדם שהוא המעולה בברואים, אדון היצורים, כתר היצירה; איש סגולה – אדם המצטיין במעלות יקרות; הרוח החיה – האדם או המנהיג המפעיל והמניע את האחרים בקבוצה, בצוות, בארגון, במפעל וכד׳: יושב ראש הוועד היה הרוח החיה במשׂא ומתן; בַּמֶה כוחו גדול – במה הוא מצטיין? מה הוא התחום שמתגדר בו? מה הם כישרונותיו: על הבימה נזדמנה לו הזדמנות להראות במה כוחו גדול, והוא ניצל אותה במלואה; הרוח החיה, עמוד השִׁדרה, עמוד התָוֶך – מישהו או משהו שהם משען ובסיס לעניין כולו, מישהו הנושׂא על כתפיו את עיקר המעמסה, האיש המרכזי, הדבר המרכזי: הוא היה עמוד התווך של האגודה, וכשפרש – נפסקה פעילותה; כמעיין הנובע – אדם בלתי נדלה שיש בו חידושים לרוב: אף שבתחום העסקים לא הראה בקיאות מיוחדת, בדברי מוסר ויראת שמיים היה כמעיין הנובע, ואין מספר להרצאות ששמעתי מפיו; חוכמת אדם תאיר פניו

אדם ניטרלי. בּרִייה – 1. בריאה, יצירה; 2. יְצור, בעיקר אדם: רחמיו על כל בריותיו; 3. כל בני האדם: אוהב את הבריות: ואל יהיה כבוד הבּרִיות קל בעיניו; גורמים > אנשים: אנשי ביטחון, העוסקים בביטחון; גורמי יצוא > אנשי יצוא, פעילי יצוא, מוסדות יצוא, ענפי יצוא וכיו״ב; אחד ׳מאחורי הצאן׳ – מפשוטי העם שנבחר להנהגה: דוד נבחר מאחורי הצאן למלוך על ישׂראל ; יְלוּד אישה – בן אדם, בן חוה, בשׂר ודם, בּןתמותה, בעיקר ככינוי המציין את חולשת האדם ואת זמניותו בעולם: דבר זה – אין ילוד אישה שיכול להבינו בשׂכלו; אדם ילוּד אִישה, קְצַר ימים וּשְׂבַע רוגֶז (ההפך: מַלְאָך או אלוהים); אֶרגוֹנוֹמְיָה > הַנְדָסַת אֱנוֹש – ענף בטכנולוגיה העוסק בהתאמה בין כלים, מִתקנים ומכשירים ובין גופו ונפשו של האדם וצרכיו, כדי ליצור תנאי עבודה מיטביים להגברת היעילות ונחת רוח מן העבודה; בינו לבינו – בתוך נפשו פנימה, במחשבתו או בליבו וללא החלפת דעות עם הזולת, ביחידות: כל אחד יעשׂה חשבון נפש בינו לבינו ויכריע כאשר יכריע; בֵּינו לבֵין עַצמו – ביחידות, באין איש איתו: בינו לבין עצמו, הוא מעדיף להישאר בביתו; בֵּינינו לבֵין עַצמנו – בחוגנו המצומצם, באין זרים איתנו: נברר את העניין בינינו לבין עצמנו קודם שיתפרסם הדבר ברשות הרבים; יְצוּרֵי עוֹלָמים – כינוי לכל באי עולם: היום יעמוד במשפט כל יצורי עולמים; מְהַלְכֵי שתַיִים – בני אדם, להבדיל מהחיות המהלכות על ארבע; המין האנושי, בָּאֵי עולם, יְצורים, בריות – בני האדם, להבדיל מן החיות והצומח; שֶׁבֶר כְּלִי, שֶׁבֶר אָדָם – כינוי לאדם רצוץ, תשוש, סחוט ושבור: ראיתי המון שברי אדם נאנקים תחת עול העבודה בשביל כמה שקלים; אדם ילוד אישה קצר ימים וּשְׂבַע רוגז – אדם שחי זמן קצר וצרותיו רבות; לוּחַ חָלָק – 1. לוח נקי שטרם נכתב עליו דבר; 2. כינוי למי שעודנו נקי מהשפעות חיצוניות, ומוחו פתוח לקלוט רשמים ודעות אחרות, כינוי למי שאין לו כל מושׂג בתחום מסוים: באסטרופיזיקה אני ממש לוח חלק; חוֹמֶר הִיוּלִי – חומר גולמי קודם שעוּבּד; אוֹקִיר אֱנוֹש מִפָּז – האדם יקר מזהב נדיר: המוטו של אגף כוח האדם בצה״ל הוא הוקרת האדם יותר מזהב; אדם ולא אל – בן תמותה, שכוחו וגבורתו מלא עולם; לא יֵדע האדם את עיתו; הסגנון הוא האדם; כל אשר נשמת חיים באפו; האדם נברא לפני האישה מפני שלכל יצירה מעולה דרושה טיוטה; אדם בריא – מי שאינו כפוף כשופר ואינו גונח מליבו, ואין איבריו מרתתים, ואין עצמותיו רוחפות, וידיו ורגליו ברשותו ושולט על גופו;

אדם שלילי. בַּרְנָש – אדם, איש [פעמים בנימת זלזול או הומור; מארמית: בַּר־נָש]: תראה את הברנש הזה – איזה מין מכנסיים הוא לובש? חֶלְאָה – זוהמה, לכלוך, מצב או דבר המעורר שאט נפש: ברובע זה גרים סרסורים וזונות, גנבים וסוחרי סמים, בקיצור חלאת המין האנושי; חלאת אדם – כינוי לאדם מנוול ומושחת שעושׂה מעשׂים בזויים המעוררים שאט נפש: מי שמסוגל לאנוס הוא בעיניי חלאת אדם; אבי אבות הטומאה – כינוי לדבר או לאדם שהוא המקור או הסיבה לרעה גדולה, לרֶשע או לשחיתות: היטלר היה אבי אבות הטומאה שבא על עמנו במאה העשׂרים; פְּתַלתַלָן – עקשן, הפכפך: כמה רעה גורמים העקמנים והפתלתלנים; פָּרַק עולוֹ מֵעַל צַוָּארוֹ – התמרד, השתחרר ממרוּת או ממסגרת כלשהי: כַּאשֶׁר תיסע ההנהלה, נפרוק את עולה מעל צווארנו; פריקת עול, פוֹרֵק עול, פָּרַק כָּל עֹול, פָּרַק עֹול – מי שעבר על איסור, נהג בהפקרות, לא נשמע לשלטונות, לא קיבל עליו כללים וחוקים, לא קיבל מרות, זלזל בחובות או לא מילא אותן: לא קל לנו לפרוק מעלינו עול תורה ולקבל עלינו עול צבא; יצאתי לתרבות רעה והסתפחתי לכנופיית פוחחים פורקי עול ופורצי גדר; קטני אמונה פרקו מעליהם עול לימודים והפקירו את גורלם בידי המזל; ניתק מוסרותיו [מוֹסֵרָה = רצועה לקשירת בהמה ולרתימתה] – פרק כל עול מעליו, פרץ גדר, נהג בהֶפקֵרוּת, קיבל על עצמו חירויות אסורות, ׳התפרע׳: הנערים ניתקו מעליהם את מוסרות המוסר והשליכו אחרי גֵוָּם את עבותות המשמעת; ארי בֶּן שוּעָל – אדם נכבד מִמוּצָא פָּשוט; טלית שכולה תכלת – כינוי לגלגני לאדם מתחסד או לדבר טהור בתכלית, שהוא ללא פגם כלשהו: פעמים את מרגיזה אך גם אני איני טלית שכולה תכלת; שֶׁבֶר אדם, שֶׁבֶר כלי – כינוי לאדם חלש רצוץ, אדם חולה ותשוש: שִׁברי אדם נאנקו מהעמל המפרך השוחק את כוחותיהם תמורת כמה פרוטות; המחלה הארורה הלמה בי וחשתי שאני שבר כלי; דְגֵי רְקָק – משל לבני אדם פחותי ערך; קַפּריזי > גַחְמָן – מי שמרבה לשנות את רצונו פתאום ובחוסר היגיון או מי שמתעקש בלא נימוק ובלא טעם; בֶּן עַוולָה – בן בלייעל, עַוָּל, מֵפֵר חוק, איש מִרמה, נָבָל, רשע, נוכל, עוולן, עושׂה עוֶל: בטבח ליל הסדר רצחו בני עוולה 30 ישׂראלים ופצעו 160; אדם מקולקל – אדם מושחת, פגום במוסריותו ובמעשׂיו; פְּחוּת עֵרֶך – חסַר חשיבוּת, ממדרגה נמוּכה יותר; חֲדַל אִישִׁים – חסר ערך שאינו ראוי להיחשב אדם, בָּזוּי, שָׁפֵל, טיפוס עלוב או חלוש שאינו מעורר כבוד: הוא היה ידוע בשכונה כאדם נבזה וחדל אישים, איש מכאובות וידוע חולי; מַלְאֲכֵי חַבָּלה – בני אדם שדרכם לחבל, להזיק ולקלקל; זב חוטם – כינוי גנאי לפחות ערך, לריק ולפרחח; קל שבקלים, קלי עולם – בני אדם פחותים, ונִקלים; כל צרוע וכל זב – כל פחות ערך, כל אפס [בזלזול]; חוטבי עצים ושואבי מים – כינוי לבני המעמד החברתי הנמוך ביותר, העוסקים במלאכות פשוטות בתנאים קשים, למועסקים בעבודות כפיים פשוטות ובעבודות שירות, לרוב בשׂכר מחפיר ובתנאי ניצול: המהגרים הזרים צעקו: ׳אנו לא חוטבי עצים ולא שואבי מים׳; השועל בשעתו – השתחוו לו – גם אדם פחות ערך נוהגים לפעמים לחלוק לו כבוד כשנזקקים לעזרתו [על יסוד האגדה שהחיות מכתירות את השועל עליהן לעונה מסוימת בשנה]; איש תככים – בעל מזימות, סכסכן וחַרחְרן, מי שגורם קטטות: רש ואיש תככים נפגשו; איש תהפוכות, תַהפּוּכָן – הפכפך, שאין פיו וליבו שווים: איש תהפוכות אין מקומו במקום עבודתנו; האדם השלישי – כינוי לאלמוני המשמש גורם עיקרי בפרשה או בסכסוך שנתעורר בין שני צדדים, אך אין יודעים מיהו, או יש איסור להזכיר את שמו; בן אדם של הפקר – אדם פורק עול, חסר דרך ארץ; אבד חסיד מן הארץ – אין איש ישר בחברה האנושית; עָשָׂה שָׂעִיר לעזאזל, שָׂעִיר לַעֲזָאזֵל – מי שתולים בו את האשמה לכישלון אחרים: הקצין שהודח היה שׂעיר לעזאזל משתלו בו את האשמה במחדלי בכירים ממנו; כפף כאגמון [צמח מים של 3 מטר בערך] ראשו – הרכין ראשו לאות התרפסות; קוטל קנים באגם, קוטל קנים – כינוי לאדם פשוט, נבער מדעת, חסר השׂכלה וכישורים, שאין להתחשב בדעותיו או בדבריו [לרוב על דרך השלילה: ׳אינו קוטל קנים׳, כלומר הוא בר־סמכא, לדעתו יש משקל וחשיבות]: נכון שהוא מומחה עולמי בתחום זה, יש מדענים החולקים עליו, וגם הם אינם קוטלי קנים; אגוז קשה – 1. כינוי לאדם עקשן ותקיף שקשה להשפיע עליו או לשנות את דעתו: שכני הוא אגוז קשה, ולכן נתקשה לשכנעו לשפץ את הבניין; 2. כינוי לבעיה שקשה לעמוד על פתרונה או למכשול שקשה להתגבר עליו; תת־אדם – 1. אדם אכזר, בעל תכונות חייתיות, בזוי ומתועב: הבעל הגרוש – ׳את לא בן אדם, אלא תת־אדם׳, וגרושתו – ׳אתה אפס, מה כבר עשׂית בשנות חייך?׳ 2. [בפי הנאצים] בני אדם נחותים, בהתכוונם ליהודים, לצוענים, לסלאבים ולשחורים; אדם מוּעָד לעולם – אין אדם יכול לפטור עצמו מאחריות בשום אֲמַתלָה, כגון שלא הִתרו בו או שלא ראה או שלא ידע את החוק; בֶּן כְּפָר, כַּפרִי – מי שישב ישיבת קבע בכפר: בן כפר שהלך לעיר; קַרתָן – מי שאינו בקי בהליכות בני הכרך ובנימוסיהם, היינו אדם תמים וצר אופקים; , קַרתָנִי, פּרוֹבִינצִיאָלִיוּת > קַרתָנוּת – הליכות או השקפות של אדם שחי בסביבה רחוקה מחיי הכרך הגדול: הוא שלל את הבטלנות ואת צורות החיים הפגומות בשכונות העוני הנחשלות ואת קרתנות בריותיו; התנהגותה הקרתנית ניכרה בפשטות, בהגינות וביושרה, תכונות שלא יימצאו בנקל בבנות הכרך; בעל מזימות – חכם להרע; חלאת המין האנושי; אדם להבל דמה; יֵצֶר לב האדם לא ישבות לעולם; אין צדיק בארץ אשר יעשׂה טוב ולא יחטא > אופי! איש! אישה! הכול! רשע!

אהבה!

אהבה – 1. רגש של חיבה עזה לאדם (בעיקר לבן משפחה, לחבר) או לדבר יקר וחשוב לנו מאוד, הנובעת מקרבה או מקשרים אישיים, כגון אהבת אם לילדיה [האהבה עיקרה – דאגה לבני האדם (אהבת אחים), אהבת הורים, אהבה ארוטית, אהבה עצמית ואהבת האל. לאהבה שלושה רכיבים: תשוקה, אינטימיות ומחויבות]; 2. משיכה רגשית או גופנית לאדם אחר המבוססת על תשוקה מינית או לדבר המבוססת על תחושת עונג חזקה שהוא נותן: ראה אותה ונכנסה אהבתה בליבו; הזוג התחתן מאהבה בלי לחשוב על הבעיות הכלכליות; 3. נטייה או נהייה אחר דבר מה, כגון אהבת הים; אָהַב – 1. חש רגש עז של חיבה לאדם או לדבר יקר וחשוב מאוד, כגון אהבת אם לילדיה; חש חיבה ורוך חזקים כלפי מושׂא האהבה; חש תחושות מענגות בנוכחותו; התמסר לרווחתו והראה רגישות לתגובותיו כלפי עצמו; 2. נמשך רגשית או גופנית לאדם אחר, חש תשוקה מינית: הזוג הצעיר התחתן מאהבה, אך לא נתנו את דעתם על הבעיות הכלכליות; 3. נטה או נהה אחר

דבר מה; **אהבת נעורים** – מושׂא אהבה בגיל הנעורים הנשמר בזיכרון האדם לאורך חייו: התבשרתי שאפגוש את אהוב נעוריי; **הִתאַהֲבוּת, הִתאַהֵב במישהו** – החל לחוש אהבה או תשוקה לזולת, התעוררה בו משיכה אל חברתו, נעשׂה מאוהב: כשהתאהבתי במיכל זאת לא הייתה אהבה כי אם התאהבות; לא התרפקו זה על זה כבימים הראשונים להתאהבותם; **התאהב במשהו** – הדבר מצא חן בעיניו מאוד, הוא נעשׂה להוט אחריו: התאהבתי בסימפוניה הראשונה של סיבֶּליוס; האהיב – עורר אהבה במישהו או במשהו: התקשיתי להאהיב את הדקדוק על בני; **אהבים** – ענייני אהבה, משׂחקי אהבה: הספר 'על כפות המנעול' עניינו סיפורי אהבים; **התעלס באהבים** – עָגַב, התענג באהבה, קיים יחסי אהבה: הוא רב עם אשתו, ולכן התנה אהבה עם אשת הרוקח; ניהל רומן > **תינה אהבים, הִתנה אהבים עם, הייתה לו עלילת אהבים עם, הייתה לו הרפתקת אהבים עם, הייתה לו פרשת אהבים, קשר אהבה עם, אהב אותה אהבה יתֵרה (גמורה), היה בקשר אהבים**: שנים הסתיר מרעייתו ש**קשר אהבה לוהטת עם** מזכירתו עד שיצא המרצע מהשׂק; **אַיֶּלֶת אהבים** – כינוי חיבה לאישה אהובה: סַפּרי, איילת אהבים, על מה כיסית ראשך צעיף סגול; **קֵן אהבים** – כינוי למקום שמתקיימים בו מפגש אהבים; **ברית אהבים** – קֶשֶׁר הדדי לענייני אהבה, למשׂחקי אהבה וכיו"ב: לא הבנתי מדוע נתקשרה רעייתי בברית אהבים עם שכני; **פרשיית אהבים, פָּרָשַׁת אהבים** – קשר מיני (לרוב קצר ימים) בין שני אוהבים שאינם נשׂואים זה לזה, פרשייה רומנטית: הכול ידעו כי למנהל פרשת אהבים עם מזכירתו; **הִתנָה אֲהָבִים, הַתנָיַית אֲהָבִים, תִּינוּי אֲהָבִים, תִּינָה אֲהָבִים** – קיים יחסי מין, התעלס, שׂיחק במשׂחקי אהבה: חיזרה על נערים והתנתה אהבים לשם הנאה; שני פרחחים הציקו לזוגות שֶׁתינו אהבים בגן; **חוֹלֵה אהבה** – אדם המאוהב נואשות, לרוב אהבה נכזבת, והוא מתייסר באהבתו: מן המפורסמות הוא שהאהבה מקלקלת את השורה, וכשמדובר בחולה אהבה – על אחת כמה וכמה; **אסיר אַהֲבה** – קָשׁוּר בכל נַפשו למישהו; **חג האהבה** – 1. כינוי ליום ט"ו באב שפשט לאחרונה בציבור החילוני בארץ, בעיקר בקרב בני הנוער; 2. השם העברי של יום וָלֶנטַיין > 14 בפברואר, חג שבו נוהגים האוהבים להחליף ביניהם איגרות ומתנות כביטוי לאהבתם, חוגגים אותו בארצות הברית וגם במקומות אחרים; **אוהב ואהובה, חושק וחשוקה, זוג נֶאֱהָבִים** – בחור ובחורה האוהבים זה את זה: הם ישבו חבוקים כזוג נֶאהָבים; **חַבלֵי אַהבה** – קִשרֵי אהבה וידידות: נפשה חשקה בו זה כבר, ושניהם קשורים בחַבלֵי אהבה; העולים החדשים עלינו לקושרם בחַבלֵי אהבה וכבוד לעמם ולארצם; **עֲבוֹתוֹת אַהֲבה** – קִשרֵי אהבה חזקים: נפשי קשורה בעבותות אהבה ללשוננו המתחדשת; **אין נקב המחט צר לשני אוהבים** – משל לאהבה עזה ונאמנה בין שניים; אַפרוֹדיזיָאק > **שיקוי אהבה** – סם המעורר תשוקה מינית, משקה או נוזל שתייה שתולים בו תכונות קסמים לעורר את האהבה: אהבתם ניצתה משׁשתו בטעות שיקוי אהבה; ; **על כָּל פשָׁעִים תכַסֶה אַהֲבה** – האהבה סַלחָנית, האוהב מישהו מתעלם מחסרונותיו ומשגיאותיו: הכול ראו שיצאתי לתרבות רעה, חוץ מרעייתי, על כל פשעים תכסה אהבה; **האהבה קלקלה את השורה** – האהבה גרמה לִסטייה מן הצדק ומן האמת או חרגה מהסֵדֶר המקובל או הביאה לידי עיוות הדין; **אַהבַת אַמנון ותָמָר** – אַהבָה חושנית: איזו היא אהבה התלויה בדבר – אהבת אמנון ותמר; **אהבה התלויה בדבר** – אהבה מתוך טובת הנאה: בטל דבר בְּטֵלה אהבה; **אהבה שאינה תלויה בדבר** – אהבה שאין בה טובת הנאה או תועלת לאוהב; **אהבת חינם, אהבה רוחנית, אַהבה אפְּלָטונית** – אהבה שאינה תלויה בדבר, ואין עימה תאווה מינית או תועלת אחרת; מערכת יחסים קרובה בין שניים שבהם התשוקה המינית או מאפיינים רומנטיים אינם קיימים, הודחקו או עודנו, אבל יש יותר מידידות פשוטה; **אהבה מקלקלת את השוּרה** – יחס של אהבה למישהו עלול להטות את האדם מדרך היושר והצדק המוחלט, ופעמים להעבירו על דעתו: זה היה מצב שבו האהבה קלקלה את השורה כי איך ייתכן שאדם נשוי בן חמישים התאהב במזכירתו בת 25 וייפרד מרעייתו ומילדיו; **על כל פשעים תכסה אהבה** – האהבה סַלחָנית, האוהב מישהו מתעלם מחסרונותיו ומשגיאותיו: הכול ראו שהוא יצא לתרבות רעה, חוץ מרעייתו, על כל פשעים תכסה אהבה; **אַהבַת דָוִד וִיהוֹנָתָן** – אַהבַת ידידים כנה ללא סייג; **אַהבַת נֶפֶש** – אהבה חזקה מאוד: היא אוהבת את בעלה ואת ילדיה אַהבַת נֶפֶש; **הִתאַוּוּת, הִתאַוָּה** – התעורר חֵשק עז לדבר, רצה מאוד, השתוקק, נכסף: באותם הימים כמה התאווינו לעלות ארצה ממדינות הדיכוי של מזרח אירופה; **אַהבַת כלוּלות** – אַהבָה בין בני הזוג בימים הראשונים לנישׂואיהם; **נקשרה נפשו בנפש פלוני, נקשרה נפשו בנפשו, נפשו נקשרה בנפשו** – היה כרוך אחריו, דבק בו, נקשר אליו בקשר חזק מאוד: לא עברו ימים מרובים ונפשי נקשרה בנפש שכנתי המקסימה; וְנֶפֶשׁ יְהוֹנָתָן נִקְשְׁרָה בְּנֶפֶשׁ דָּוִד; **אהבת עולם** – אהבה רבה, אהבה נצחית: בני יחידי שאהבתי אותו אהבת עולם – הסכמתי שיתגייס ל'גולני'; **אהבה זרה** – אהבה הנוגדת את המוסר הרשמי, כגון אהבה חד־מינית: התמונות האסורות שהציץ בהן בהיחבא, הציתו אש של אהבה זרה בליבו; **אַהבה מקַלקֶלֶת את השוּרה** – אהבה אינה מאפשרת ראייה אוֹבּיֶיקטִיבִית ועלולה להטות את האדם מדרך היושר והצדק המוחלט, האהבה מעבירה אדם על דעתו: אין האֵם יכולה לדון בבנה כי האהבה מקלקלת את השורה; **עזה כַּמָּוֶת אהבה** – תיאור פיוטי לאהבה שהיא חזקה ועמוקה, ואין דבר שיעמוד בפניה, למעט המוות; **אהבה התלויה בדבר** – אהבה מתוך טובת הנאה, לכן בטל דבר בטלה אהבה; **אהב אותו מֵרָחוק** – לא אהב אותו כלל; **חביבוּת, חיבָּה** – אהבה, ידידות, אהדה: הראתה לו כמה מיני חיבות עזות; גם אני הגיתי חיבה לזמר; מרוב קִרבה וחביבות יתֵרה קרא לחבצלת אהובתו; **כַּלָּה** – כינוי חיבה לאהובה: מה יפו עינייך, כלתי; **שׁוֹחֲרֵי, שׁוֹחֵר** – נאמן, אוהד, אדם המעוניין בקידומו ובפיתוחו של רעיון או של מוסד ויש שתורם כסף לשם כך: עמדו לימיננו שוחרי שלום ושוחרי הלשון העברית; **חָסִיד** – מעריץ נלהב האוהד שיטה מסוימת, דבק ברעיון או בתנועה, הכרוך אחר אדם וכיו"ב: איני חסיד של המוזיקה המודרנית כי היא רועשת; **רומן** – פרשת אהבה, יחסי אהבה, הרפתקת אהבים, לרוב קִצרת ימים: הם מאוהבים עד מעל לראש: הרומן ביניהם יסתיים בוודאי בחתונה; **פָּרַט על המֵיתָר הנכון** – קלע לנקודה הרגישה של מישהו: המנהיג החכם ידע לפרוט אצל בוחריו על המיתר הנכון כדי לשכנעם לבחור בו; הוא אינו מעוניין עוד לפרוט על מיתרי ליבה הנכונים כדי להצית מחדש את אש אהבתם; **הִתרַפְּקוּת, הִתרַפֵּק על**– 1. חיבק אותו ונצמד אליו מתוך אהבה וחיבה, נשען או נסמך עליו בהתפנקות ובאהבה: שְׂמַח באשת נעוריך, עימה תתרפק, ולא באחרת; התינוק מתרפק על אימו; 2. נזכר בו בגעגועים, דיבר עליו או חשב עליו בגעגועים ובכיסופים; בזקנתו הִרבה להתרפק על זיכרונות ילדותו ועל עברו; **רִיפּוּד, רִיפֵּד** – עטף, הקיף באהבה, בחום, בכסף וכד': מעולם לא חשתי מקופחת או מוזנחת, כל חיי ריפדוני באהבה וסייעו לי בכל צעדיי; פלירט > **שעשועי אהבה, משׂחקי אהבה** – פרשיית אהבים קצרה, לא מחייבת המבוססת על יחסים בעלי אופי מיני־ארוטי: למנַהל היו כמה משׂחקי אהבה עם מזכירתו עד שבעלה תפס אותם בשעת מעשׂה; **התפנק, פונק, פינוק, פִּינֵק** – התנהג אל מישהו בנעימות, ברכּוּת ובעדינוּת, הראה כלפיו יחס של אהבה וויתורים, פעמים במידה מוגזמת: אהב את רעייתך ופנק את נפשך; חברתי הנעימה והמפונקה, הענוגה והרכה כמה אהבה ועונג יש באוצרותיה; **חשׂוך אהבה, חסוך אהבה** – היעדר התקשרויות בין־אישיות נאותות המעניקות אהבה, חיבה ועניין, בייחוד של ההורים או של המטפל העיקרי בילד בשנות התפתחותו; **עָגַב** – חָשַק, חיזר נמרצות אחרי בן המין השני כדי להגיע לקיום יחסי מין עימו: לדבריו, היא הציעה לו כוסית משקה והחלה לעגוב עליו; נפשי מאסה ביופייך, ולכן לשווא תעגבי עליי; **חִיזֵר אחרי מישהו** – 1. ביקש את קרבתו, השתדל למצוא חן בעיני מישהו ולכבוש את ליבו, בעיקר באמצעות גינונים המעידים על תשׂוּמַת לב: ירון מצא חן בעיניה, והיא חיזרה אחריו בהתלהבות; 2. התאמץ לזכות באהדתו, בתשׂומת ליבו וכד' של אדם אחר: המועמד חיזר אחרי בוחריו והבטיח להם הטבות; 3. בא פעמים רבות, הולך ושב להשׂגת דבר: הסוכן חיזר תדיר אחר בעל עסק כדי לשכנעו; **פּרוֹ־** [תחילית] – נוטה אחרי, תומך ב', אוהד: פרו־ציוני, פרו־אמריקאי; **נֶחמָד, נֶחמָדוּת** – חביבות, נעימות, אפיונו או תכונתו של הנחמד, יופי, חן: לא יכולתי לראות את נחמדותה של העובדת החדשה; **חוֹלֶה עַל** [בלשון הדיבור] – אוהב מאוד: אני חולה על שוקולד מריר; **אוהד את, תומך ב', לטובת, בעד, מנאמני, מחסידי** [קבוצה, אינטרסים, דרך פעולה]: הוא מחסידי הניקיון בשכונה, והיא תומכת בעיר יפה ונקייה; **נהייה, נָהָה** – נמשך, התאווה, השתוקק, נכסף: ליבי נהה אחרי הצעירה שבשלוש האחיות; הוא ראה עצמו בן חורין לנהות אחר רחשי ליבו; חברי הכת נוהים אחר מנהיגם בעיניים עצומות; **נְהִיָּה** – השתוקקות, כיסופים, הימשכות אל: הכול תלוי בנהיית הלב; **חָשוּק** – אהוב, שמתעורר אליו חשק עז: עלם חמודות יצא למלחמה, והניח בצער את חשוקתו בכפר; **חֲשׁוּקִית** – אשת חשק, אישה שרבים חושקים בה ומתאהבים בה: היא הייתה חשוקית שהלהיבה את עיני כל רואיה, והכול שׂמחו לתקשר איתה; **סובבה לו את הראש** – [בלשון הדיבור] גרמה לו שיתאהב בה עד איבוד עשתונותיו: הוא עושׂה כל מה שהיא רוצה כי היא סובבה לו את הראש לגמרי; **שִׂיחֵק** – עסק באהבהֲבים: כל הנשים משׂחקות עם הקוצרים, וזו מַצנַעַת עצמה; הוא רצה לשׂחק איתה, אך חשש מ'מה יאמרו הבריות'; **שָׂם את עצמו הֲדוֹם לרגלי** – העמיד עצמו כמשרתו הנאמן של מישהו, רומם ונישׂא מישהו ושָׂם אותו כאדון עליו: אהבתו והערצתו לאשתו לא ידעו גבול, הוא שָׂם עצמו הדום לרגליה; זכרתי לך חסד נעורייך > **זָכַר לה חֶסֶד נְעוּרִים** – זכר את אהבת בת־זוגו, ובייחוד את אהבת נעוריה ואת מסירות רעייתו בצעירותם, וגמל לה על כך בתקופה מאוחרת יותר: זכרתי לה חסד נעורים וסעדתי אותה בחוֹלייה עד יום מותה; **זָכַר חֶסֶד נְעוּרִים** – הרגיש הכרת תודה או חיבה כלפי מישהו בשל יחסי רעות שהיו ביניהם בעבר או זיכרונות הקשורים בהם והתחשב בְּעבר המשותף: עד היום הוא זוכר לחבריו מן הפלוגה חסד נעורים ומזמינם לכל שׂמחה; **השיב לב פלוני על פלוני** – השפיע על פלוני כי ישוב לאהוב את פלוני, קירב את ליבותיהם לאחר פרידתם: והשיב לב אבות על

בנים; **דיבר בו נכבדות, דוּבַּר בו נכבדות** – 1. הוצע לו שידוך נכבד ביותר: דיברתי בה נכבדות אך מעשיה טרפו את הקלפים; 2. נאמרו דברי כבוד ושבח, תהילות: כשהגיע הריבה לפרקה וחיפשה תעסוקה, דיברנו בה נכבדות כדי שתתקבל לעבודה; **יְדִיד נֶפֶשׁ** – ידיד טוב ונאמן, אהוב וחביב ביותר: הוא ידיד נֶפֶשִׁי ואני מגלה לו את כל סודותינו; **קנה את ליבו** – רכש את אהדתו; **נָפַל על צַוָּואר פלוני** – חיבק אותו באהבה ובהתרגשות; **נָשָׂא אותו על כפיים** – טיפל בו באהבה, בדאגה ובמסירות: כשחלה הסב האהוב נשׂאו אותו נכדיו על כפיים ולא עזבו את מיטתו יומם ולילה; **שָׁב ליבו אל פלוני** – חזר לאהוב את פלוני: משיושרו ההדורים שב ליבי אל רעייתי, כאילו לא נתגלעה בינינו מחלוקת מעולם; **קוֹדֶשׁ הקוֹדָשִׁים** – הדָּבָר היָקָר ביותר והנִשמר במיוּחד: בֵּיתי הוא קודש הקודשים שלי; התנ״ך, המִשנה והמדרשים, וכמובן כתבי סופרינו הם קודשי קודשיה של לשוננו המתחדשת; **דוֹן ז׳וּאָן** – כינוי לרודף נשים; **הִתעַלְּסוּת, הִתעַלֵּס** – התגפף והתענג בשעשועי מין, הִתנה אהבים, קיים יחסי מין: בצעירותנו התעלסנו בגנים ובפרדסים כדי להרוות את אהבתנו; **זוג יונים** – זוג אוהבים החיים באושר רב, בהרמוניה ובאהבָה: הם זוג יונים, ממעטים לריב, ולאחר הריב הופכים דף כאילו לא רבו מעולם; **שִׁיכְּרוֹן חוּשים** – אובדן מוחלט של השׂכל הישר, ההיגיון, כושר השיפוט, תחושת המציאות וכד׳ בגלל התרוממות רוח יתרה, הִיסָחֲפוּת נלהבת אחרי רעיון או מנהיג או אהוּב וכד׳: המעשׂה נעשׂה בלהט שיכרון החושים שבו היו נתונים בני הזוג; **לחץ אותו אל ליבו, לחץ את פלוני אל ליבו** – חיבק אותו בחוזקה, הידק אותו אל ליבו מתוך אהבה, געגועים וכד׳: האם הנרגשת לחצה את ילדה אל ליבה; **נפל לזרועותיו, נפל על צַוְּארֵי פלוני, נָפַל על צַוָּארוֹ של פלוני** – חיבֵּק באהבה, בהִתרַגשוּת רבה ובשׂמחה, כרך זרועותיו סביבו בחום, התרפק עליו: בשעת פגישתו עם אחִיו אחרי שנות הפרֵדה הארוכות הוא נפל על צווארו ופרץ בבכי; **אימץ אל ליבו** – חיבק אותו חזק, קירב אותו אל חזהו להבעת חיבה וביטחון: האב אימץ אל ליבו את בתו הבוכייה והרגיעה; **כִּרכֵּר מִסָּבִיב לְ׳** – השתדל להימצא בסביבתו, התאמץ לקנות את ליבו: כמה נערים כרכרו מסביב לנערה יפה אחת בכיתה; **חֶמדַת ליבי, חֶמדַת עֵינִי, חֶמדַת נַפשִׁי** – כינויי חיבה לאהוב או לאהובה, בבת עיני, הדבר היקר לי מכול: אוי לי רעייתי, חמדת עיני, מה ראית להיפרד מעליי? **חֶסֶד נעוּרים** – האהֲבה שמימֵי הנעוּרים; חולה על > **חולה ל׳, משוגע לדבר אחד** – התמסר כל כולו לעניין אחד ועוסק בו מרבית זמנו: הוא משוגע לדבר אחד – מכוניות, ואי־אפשר לדבר איתו על שום דבר אחר; **קשר אהבה לפלוני, קשר חיבה לפלוני** – התיידד מאוד עם פלוני, נמצא עימו ביחסי חיבה ורעות: לא עברה שעה מועטת ואנו קשרנו אהבה זה עם זה; **עיוּות הדין** – פסק דין שלא לפי הצדק והיושר, הטיית משפט: עורך הדין הואשם בהדחת עד לעדות שקר ובניסיון לעוות את הדין; **קנה את לִבּוֹ** – רכש את אהבתו; **נמשך ליבו אחרי** – נתעוררו רגשי אהבה אל, או געגועים אל: בהכירי אותה מקרוב בבית אחיה, נמשך ליבי אחריה, ולכן החלטתי לחזר אחריה; **מַחמָל, מַחמָד** – 1. דבר חמדה, מה שעֵינו או ליבו של אדם חומדים, דבר יקר ורצוי מאוד, דבר המעורר חמלה ואהבה, מחמד, יְקָר: את כספי ואת זהבי ואת כל מחמדיי הטובים לקחו; הנערה הזאת מלאה חוכמת חיים וכולה מחמדים; 2. כינוי למישהו יקר ואהוב ביותר, חֶמדת לב, מושׂא של חמדה או השתוקקות [רוֹוֵח בצירופים מחמד עיניו, מחמד ליבו ובנטייה מחמדי]: קשה שלא לבכות על תפארת בחורינו ועל מחמל עלמותינו שמסרו את נפשם על תקומת ישׂראל; **מַחמַל ליבו, מחמל נפשו** – אהובו, יקירו, מישהו היקר מאוד לליבו: אמרי לי, מחמל נפשי, למה תעזביני; כאב הגירושים הוא להיפרד משלושת גוזליי, מַחמלֵי ליבי; **כולו מחמדים** – הוא נחמד מאוד, הוא נוטף נופת צופים, הוא מתוק מדבש [נאמר בעיקר באירוניה, על מי שמשתדל למצוא חן לאחר שהתנהג לא כשורה]: מאז התקרית שהייתה בינינו הוא כולו מחמדים; **מחמד עין, מחמד ליבו, מחמד עינו, מחמד עיניו** – אהובו, יקירו, מחמל נפשו: מה לָּך, מחמד עיניי, שאין פנייך כתמול שלשום; את היית מחמד עיניי כל השנים; יַברוּחַ > **דוּדָא** – צמח שלפירותיו סגולות רפואיות כמתן פרי בטן; **עֵת דוֹדִים** – גיל הבגרות, זמן הבשלות הרגשית והגופנית לאהבה, הגיע זמן אהבה: ואראך והִינה עיתֵּך עת דודים; המתנתי לה עד שתגיע עת דודים כדי לבקש את ידה מאביה; **יונה תַּמה** – כינוי לאהובה: אחותי רעייתי יונתי תמתי; הוא קרא לה תמיד בחיבה: ׳יונתי תמתי׳; **דָּבַק נַפשׁוֹ בְּ׳** – אהב בכל ליבו, אהב אהבה עזה: משיצא מבטן אימו דבקה נפשו בתורה, וכשבא לפרקו דבקה נפשו בבת שכנו; **הָלַךְ שֶׁבִי** – נמשך בכל ליבו אחרי מישהו או אחרי משהו, התאהב במישהו או במשהו, נאחז בחבלי קסמו או השפעתו של מישהו או של משהו: הבחור הלך שבי אחר יופייה של עלמה חיננית ופיקחית שפגש; **נטה ליבו אחרי** – נמשך ל׳, אהד את: כשהחלטתי ללמוד נטה ליבי אחרי מקצועות מדעי החברה; תמיד נטה ליבי אחרי כהות עור וחכמות לב; **הלך ליבו אחרי** – התאווה ל׳, נמשך אל; **גיפוּף, גיפֵּף** – ליטף וחיבק מישהו או משהו, התרפק על מישהו: הילדה התנפלה על אהובה וגיפפה אותו בחום; **לוטפני** – מלטף, שיש בו משום ליטוף, שמביע חיבה ונעימות, עדין, נעים, רך: הבחור לחש לאהובתו מילות אהבה בקול רך ולוטפני; קולה הלוטפני וארשת פניה הנעימים שיווּ לפגישה שַׁלווה רכה ולוטפנית; **ליבו הלך שבי אחרי** – התאהב בּ׳, נמשך אחרי, התעניין מאוד בּ׳; נכמרו רחמיו; **דָבוּק, נמשך אחריו בכל לב, כרוך בעקבו, כרוך על עקבו, כרוך אחריו** – כרוך ונגרר אחריו, נמשך אליו, דבֵק בו: אף שלא הייתי כרוך אחר תענוגי העולם, הייתי כרוך אחרי שכנתי הנבונה; **רדף שׂמלות, רודף נשים, רודֵף שְׂמָלוֹת** – גבר הלהוט אחר נשים ומשקיע זמן רב בחיזור אחריהן, גבר המרבה לחזר אחר נשים ולהתעלס איתן, גבר הלהוט אחר כיבוש נשים: הוא ידוע כרודף שׂמלות כי תכופות רואים אותו עם בחורה אחרת; **הָמָה ליבו ל׳** – השתוקק: המה ליבי אל קרבתך; **הוֹמֶה וּמְהַמֶּה אחר, הָמָה וְהִימָה אֲחַר** – נָהָה, השתוקק והתאווה: ועדיין היה פיו הומה ומהַמֶּה לאכול עוד; **צמאה נפשו אל, יצאה נפשו אל** – השתוקק ביותר אל, רצה בו מאוד, חש געגועים אל: כמהּ נפשי יוצאת וגעגועיי הומים בלבבי לראות את חמדת ליבי; צמאה נפשי ללמוד עוד ועוד ולהצליח במבחן החשוב הזה; **כלתה נפשו ל׳** – השתוקק ונכסף מאוד: כלתה נפשי לנפוש עם חברתי בהרי האנדים; **נָשָׂא את נפשו אל** – קיווה, שאף, השתוקק, נִכסף, כמהּ, ערג, התאווה: כמה שנים נכספתי לפוש בחופשה בחו״ל, ולא השׂיגה ידי; יהודי התפוצות נשׂאו את נפשם אל מכורתנו בכל הדורות; ביומו תִיתן שׂכרו כי אל שׂכרו הוא נושׂא את נַפשו; **יצאה נפשו אל** – השתוקק ביותר אל, חש געגועים אל: כמה נפשי יוצאת וגעגועיי הומים בלבבי לראות את חמדת ליבי; **דָּבְקָה נַפשׁוֹ בְּ׳** – אהב בכל ליבו, נקשר אליו מאוד: מינקותו דבקה נפשו בתורה, ואילו חברו – דבקה נפשו בשכנתו הנאה; **נָשָׂא אותו על כפיים** – טיפל בו באהבה, בדאגה ובמסירות: הסב האהוב, כשחלה, נשׂאו אותו נכדיו על כפיים ולא עזבו את מיטתו יומם ולילה; **חסימַת תַּאֲוָה** – כיבוש היצר, התאפקות: רעיון הפרישות הוא לחסום את התאווה מן המאכל והמשתה והמִשגל והלבוש והדיבור; **דיבֵּר על לִבּוֹ של אחר** – שידל אותו בדברים, דיבר בנועם כדי לפַתותו או כדי להשפיע על דעתו: הלך אחרי הנערה כדי לדבּר על ליבה לַהשיבה אל חיקו; **הָגָה חיבּה** – אהב, הביע ורחש חיבה: הם הגו אהבה זה לזה עד שהגיעו לידי התמכרות גמורה; **הִטָה את ליבו** – פיתה אותו והשפיע עליו כי יִפנה לדרך מסוימת: הבעל טען שרעייתו הטתה את ליבו לאהבת שכנתו; שלמה המלך, למה הִטו נשיו את ליבו? **מצא הד בליבו** – התקבל על ידו בעניין או מתוך הסכמה, זכה להיענוּת מצידו, עורר אצלו תגובה חיובית: הרעיון לפתוח חֶברת הֶזנק בעמק הסיליקון מצא הד בליבו, ועם הזמן קרם עור וגידים והגיע להישׂגים של ממש; **מָצָא מסילות לליבו** – חדר אל ליבו, הגיע לנפשו: לא היה קל למצוא מסילות לליבו של הקצין המוכשר ולשכנעו להישאר בצבא הקבע; הרעיון החדש התחיל למצוא לאט לאט מסילות בלב הבריות; **רחוק מהעין, רחוק מהלב** – קשרי ידידות, חיבה או אהבה דועכים עם התרחקות בני אדם זה מזה: התברר שהרעיון של ׳רחוק מהעין, רחוק מהלב׳ אינו מתממש בחברה שמשקיעים מאמצים רבים להצלחת הקשר במרשתת; **פָּחַז עָלָיו יִצרו** – התעוררה בו תאווה למעשׂה שאינו הגון: ופחז עליי יצרי וביקש לטורדני מן העולם; **חָרַת על לוח ליבו, חָרַט על לוח ליבו, כָּתַב אותו על לוח ליבו, כָּתַב על לוח ליבו** – השתדל לזכור היטב, חקק בזיכרונו, נָצַר בליבו: חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל יַעַזְבוּךָ . . . כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ; היא כתבה על לוח ליבו את הימים שהתייסרה באהבה, חיזרה אחרי אהובה עד שכבשה את ליבו; **לב שבור, שֶׁבֶר לב, שיבְרון לב** – כינוי לאהבה נכזבת, אכזבה וכאב לב של אוהב שאהבתו לא נענתה: הדון ז׳ואן הזה הניח אחריו הרבה נערות שבורות לב; **ליבו הלך שֶׁבִי אחרי** – נמשך אחריה בכל ליבו, התאהב בה: היא הייתה בת 17 וליבה הָלַךְ שֶׁבִי אחר חברהּ; **שָׂם אותו כחותם על ליבו** – היה תמיד לנגד עיניו, אהב אותו מאוד, נקשר עימו לנצח בברית אהבה: שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ; כל הדורות שָׂם עם ישׂראל את ירושלים כחותם על ליבו; **עַצמי וּבשָׂרי** – קרובי, שאֵרי: עצמי ובשׂרי אתה; **חֶמדַת לִבִּי, חֶמדַת נַפשִׁי, חֶמדַת עֵינִי** – כינויי אהבה וחיבה לאהובה; **תוכו רצוף אהבה** – כולו רווי אהבה; **נהג חיבה בחבריו**; **מצאתי בליבו מלוא כף אהבה**; **האהבה מעוררת את העיניים ומחרישה את האוזניים**; **רצוי לרוב אחיו**; **הראה לי העלם פנים של חיבה, האכילני והשקני ואף הציע לי מיטה**; **אוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו**; **במְעון האהבה ישוו רם ושפל**; **אין נקב המחט צר לשני אוהבים, ואם אחד חש בראשו גם חברו ירגיש**; **לכול יש תמורה חוץ מאהבת נעורים**; **אהבה גוררת אהבה, ואהבה ראשונה אינה משתכחת**; **הם היו מאוהבים מכף רגל ועד ראש**; **אהבתו הבשילה, וכולו בער באש האהבה**; **מי שנראו כאוהביי בשעת הנאתם, כשבאה עליי צרה, לא עמדו לי בשעת דוחקי, אלא עמדו מנגד ולא עזרו לי**; **כשהייתה אהבתנו עזה, על רוחב הסיף שכבנו, כשאין אהבתנו עזה, מיטה של שישים אמות לא דייה לנו**; **אף שנטה לאהבים קלילים, נלכד באהבתה ובמצודתה**; **לא הראתה לו חיבה יתירה כדי שלא תזוח דעתו**; **נקשרה נפשו בנפשה קשר אמיץ**; **היא חשה שאש האהבה שבערה בליבם הולכת ודועכת**; **נהגנו כשני אוהבים המתלחשים בחשאי ומתנשקים בהיחבא**; **הִפחִיזָה** [= עוררה] **מתחת לעפעפיה מבטים גנובים אל חברהּ לכיתה והציתה בו את אש האהבה**; **אדם קרוב**

אל עצמו; הקב"ה ייטע ביניכם אהבה ואחווה; אין אדם אוהב את בן אוּמָנוּתוֹ; חיבה יתרה חיבבנו אותו; ישב עימהם והתחמם כנגד אור אהבתם; היא הייתה מנשקת ומחבקת ומחבבת אותי כאילו אני אהובה; משנתחבבתי עליו ונמצאתי שלמה לו, לָפַּת אותי באהבת נעורים איתנה; על כל חסרונותיו תכסה אהבתו אליי; מים רבים לא יוכלו לכבות את אש האהבה; דרכו של איש לחזר על אישה, ואין דרכה של אישה לחזר על איש; כיבה את גחלת היצר בלבבו; אהבה שהיא מן השׂפה ולחוץ; אינו דומה העושׂה מאהבה לעושׂה מיראה; אינו דומה העובד מאהבה לעובד מיראה; גדול העושׂה מאהבה יותר מן העושׂה מיראה; אוהב חדש כיין חדש, לא יערב לנפש עד כי נושן; אל תיטוש אוהב ישן כי חדש לא ידמה לו; כלום יש אישה שרואה את בעלה בחיקה של אחרת, והיא שותקת? אף על פי שדרכו של איש לישׂא אישה, ודרכה של אישה להינשׂא, הרי זה דבר פלא, בחור ובתולה שלא ראו זה את זה מעולם באים ומצרפים אותם כאחד, ואומרים להם מכאן ולהבא הרי אתם זוג; בזכות החברוּת לכיתה התקרבו הלבבות, וזיק של אהבה נֵיאורה בליבם; נוח לקנות שׂונא וקשה לקנות אוהב; הידידות תועיל תמיד, האהבה יש שתזיק; גדולה השׂנאה אשר שׂנאה מהאהבה אשר אהֵבה; אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, וביום סופה יִזנחוך; ליבו משוך אחר תורה וחוכמה; בטֵל דבר בטֵלה אהבה; נשתלשלה [= התפתחה] אהבה עזה ביניהם; זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותייך, לכתך אחריי במדבר בארץ לא זרועה; הָיִית מלאך לבבי מעודי ועד היום, ומשנישׂאת לי היית נסיכת ליבי ונר חיי; התרדוף נערות כשימיך להתעופף קרבים ובאים? מצא ריבה נאה וחסודה ששמרה לו אהבת נעורים, נמשך ליבו אחריה ונתן לה את אמונתו; זכרה לא ימוש מקרבי כי בליבי הקמתי לה מצבה; בנות הרבה הגו חיבה לבחור, כשם שהוא הגה חיבה להן > איש! אישה! רעוּת! תאווה!

אומץ!

אַמִיצוּת, אומץ לב, אוֹמֶץ – כוח נפשי או מוסרי להעז, להתמיד ולעמוד באתגר (כגון במשׂימה מסוכנת, מפחידה או קשה מאוד) בלי להראות פחד למרות הסיכונים הגופניים, הנפשיים או המוסריים הכרוכים בו, כגון הצלת חיים (שלך או של אחר) מסכנה של ממש, התמודדות עם מחלה כואבת, מתישה, מתמשכת או סופנית, התגברות על התנגדות, על הֶרגל הרסני ולהביע דעה לא מקובלת: הכול ציינו בהערכה את האומץ, את הגבורה ואת התושייה שבה ניחן המפקד, וכן – אמיצות, גבורה, העזה, הרואיות, חיל, חירוף נפש, עוז, עוז רוח, תעוזה; נַחשׁוֹנוּת, נַחשׁוֹנִי – חלוצי, שיש בו נועזות ואומץ, לרוב תוך מתן דוגמה אישית לאחרים: היישובים הראשונים בנגב ייסודם היה פעולה נחשונית ואמיצה מאין כמוה; הֶרוֹאִיוּת, הֶרוֹאִי – כביר, שיש לו אומץ לב וגבורה עילאית: מאיר הר ציון היה דמות הרואית לדורות; את הרואיות היהודים ראינו בעמידת לוחמי הגטאות בנאצים; תעוזה, העזה, הֵעֵז – 1. היו לו אומץ לב או העזה לעשׂות משהו, לא פחד, לא נרתע, וכן – אָזַר אוֹמֶץ, אָזַר עוֹז, הֵגִיס דַּעְתּוֹ, הֵהִין, הִסתַּכֵּן, הִרהִיב עוֹז, הִרהִיב עוֹז בְּנַפשׁוֹ, הִשׁלִיךְ נַפשׁוֹ מִנֶּגֶד, חֵירֵף נַפשׁוֹ, חירף נפשו לָמוּת, לָבַשׁ עוֹז, מִלָאוֹ לִבּוֹ, מָצָא עוֹז בְּנַפשׁוֹ, נהג באומץ, נתמלא אומץ רוח, קָמָה בּוֹ רוּחַ, שָׂם נַפשׁוֹ בְּכַפּוֹ: אומנם אני יודע לשׂחות, אבל איני מעז לקפוץ לברֵכה מהמקפצה הגבוהה; 2. היה נכון לומר או לעשׂות דבר חדש או יוצא דופן, ובעיקר דבר המנוגד לנורמות המוסריות והחברתיות והעלול לזעזע את הסובבים: אני מאמין שלא תעז לבוא בחצאית מיני לבית הספר; גבורה – כישורים או מצב של אדם אמיץ ונועז, המראה כוח נפשי או מוסרי להתמודד עם סכנה, עם פחד או עם קושי אחר ונכונותו לעמוד בהם, כגון הצלת חיים של אחר; התמודדות עם מחלה כואבת, מתישה או סופנית; התגברות על הֶרגל הרסני; הבעת דעה לא פופולרית בציבור; עוֹז – גבורה, אומץ, העזה, חוזק: ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן; בעוז – בנחישות, בנחרצות, בתקיפות: הוא מֵגֵן על דעותיו בלהט ומתנגד בעוז לכל ניסיון לערערן; נוֹעָזוּת, נוֹעָז, נוֹעַז – הֵהִין, הרהיב עוז, היה לו אומץ רב: כבר בפעם הראשונה חשקתי בה, אך לא נועזתי לספר לה; מבצע אנטבה היה מבצע חילוץ נועז של צה"ל; הֶעָזָה, העיז > הֵעֵז – הרהיב עוז, עשׂה מעשׂה נועז ורב סכנות, נהג באומץ לב ובגבורה, היה נכון להסתכן: החייל קיבל ציון לשבח על ההעזה שהראה בחילוץ חברו משׂדה הקרב תחת אש כבדה; תעצומה – עוז, עוצמה, כוח: אלוהים נתן לעם עוז ותעצומות נפש; לא יכולתי לספר לה שמץ מכל תעצומות אהבתי; הקרָבה, הִקרִיב – מסר את נפשו על משהו, הסתכן לטובת אחרים או למען רעיון, ויתר על דבר יקר או חשוב לו (ואפילו על חייו) למען מטרה מסוימת: אנו מוכנים להקריב הרבה מאוד למען ילדינו; הגיס דעתו – נהג בהעזה: הואיל והגסתי דעתי להזמינה, בסופו של עניין נישׂאה לי; יום יום באתי אל בית הגביר כדי להגיס דעתי ולהתרועע עם בתו; נתן את נפשו – הסתכן: הם נתנו את נפשם למען המולדת; נתן עצמו על, נתן נפשו על – התמסר לדבר בכל ליבו, היה מוכן לכל סבל למען: נתתי נפשי על עבודתי כדי לממש רעיון שהיה חלום; החלוצים הראשונים נתנו עצמם על ישׂראל; עָשׂוּי לִבלִי חַת – אמיץ מאוד, גיבור, חסר מורא: מדובר בגיבור העשׂוי לבלי חת – הוא שכב על הרימון המתפוצץ כדי להציל את חבריו באוהל; טיפת דמו האחרונה, עד טיפת הדם האחרונה – במסירות נפש, בגבורה עילאית, בעקשנות רבה מאוד, בלי לוותר ובלי להיכנע: כל אחד מהם היה מוכן למסור את טיפת דמו האחרונה להצלת עמם; החיילים הנצורים החליטו להילחם עד טיפת דמם האחרונה ובלבד שלא לנפול בשבי; מסוּר, מְסִירוּת – נאמנות למשהו או למישהו ומוּכנות לפעול ולהתאמץ למענו, תכונתו של המסור: הוא טיפל באימו החולה במסירות עד ששָׁבָה לאיתנה; הקרבת עצמו, הקרבה עצמית > מסירות נפש, מסר את נפשו – 1. השליך נפשו מנגד, העמיד עצמו בסכנה למען אחרים או לטובת רעיון היקר לו: החובש חילץ את הפצוע משׂדה המוקשים אגב מסירות נפש; 2. ויתור על הטוב ועל היקר בחיים למען מישהו או משהו: האם טיפלה בבנה הנָכֶה במסירות נפש וייחדה לו את רוב חייה; גילוי, גילה – 1. איכן או חשׂף מישהו או משהו (כגון מטרה, עקֵבות, אותות רדיו או קרינה, תופעה או התרחשות אחרת) שהיה נסתר או בלתי ידוע. הגילוי עשׂוי להיעשׂות באופן בלתי־אמצעי או בסיוע אמצָעֵי תצפות או מִכשור כלשהו: השוטר גילה איפה החביאו את הכסף; בסוף ההצגה הסיר השׂחקן את המסכה שעטה וגילה את פניו; 2. סיפר דבר שלא היה ידוע, סיפר סוד: העיתונאי גילה מידע שהיה מכוסה שנים מעיני הבריות; הֶראָה (יחס, גישה, התנהגות וכד') – הביא לידי ביטוי, עשׂה מעשׂה גבורה, מעשׂה מופת או מעשׂה הראוי להערכה, התנהג התנהגות הראויה לציון: החייל צוין לשבח על מעשׂה אומץ לב שהראה בקרב על החרמון (או: על שפעל באומץ לב או על שנהג באומץ לב); המשׂא ומתן היה ארוך ומייגע, אך בסופו הראו שני הצדדים נכונות לפשרה; השופט הראה התחשבות בעבירת הנאשמת והקל בעונשה; גילה איפוק > נהג באיפוק, באחווה, בנאמנות, במשׂוא פנים, במתינות, בתקיפות או הראה איפוק, אחווה, נאמנות, משׂוא פנים, מתינות, תקיפות; גילה אומץ, גילה תושייה, גילה גבורה ('גילה' ≠ 'כיסה') > הראה אומץ, הראה תושייה, הראה גבורה: הוענק צל"ש ללוחם 'כפיר' על שהראה אומץ לב, דבקות במשׂימה וחתירה לניצחון; הֵהִין – הֵעֵז, הרהיב עוז בנפשו: מי מהין לעלות אל ההר? נֶחלַץ – יצא מוכן (לקרב, למפעל וכו'), התייצב בראש, היה חלוץ: היחלצותו להציל את הפצוע הייתה ללא תקדים: התושבים נחלצו לעזרת נפגעי הרעש בנֶפָּאל; מַעֲלָל – מעשׂה, פּעוּלה: לוחם אמיץ רב מעללים שכבר בצעירותו שפע מעללי גבורה; חָלוּץ – 1. ההולך בראשׁ: והֶחָלוּץ הולך לפניהם; 2. ראשון לעשׂייה, לכיבוש, למפעל, מי שסולל את הדרך לַבָּאים אחרָיו: חלוּץ תעשׂיית המתכת; תוכנִית חָלוּץ – הפקה ניסיונית של תוכנית המשמשת להערכה, לגיוס מימון או מעין חזרה כללית לקראת התוכנית הקבועה; תַקדִים – אירוע או מעשׂה המשמש דוגמה או ראיה למעשׂים דומים בעתיד, כגון פסק דין בעבר, שיש בו כדי לקבוע את הפסיקה או לשמש דוגמה לאירוע דומֶה: נמנעתי מלנהוג כך כדי שלא ליצור תקדים; גבוּרַת הלֵב – אומץ לב, כוח נפשי, נועזות: הוא ניחן בגבורת הלב והצליח לעבור את האימון הקשה; גודל רוח, גודֶל נֶפֶש – אומץ, גבוּרה: ויהרוג את נפשו בגודל נפש ובגבורה; לֵב אַרִיֵה – סֵמל לגבורה ולאומץ רוח: בשׂדה הקרב ליבו לב אריה; דבר ללא תקדים – כינוי למעשׂה נועז ביותר, שכמוהו טרם נעשׂה או נשמע; קָפַץ למים הקרים – הֵעֵז להתנסות במשׂימה חדשה וקשה שלא היה רגיל לה קודם: קפץ למים הקרים כדי להגיע לשלום; חירף נפשו, חירף נפשו למות – סיכן את חייו, השליך נפשו מנגד: חיילי היחידה חירפו נפשם תחת אש כדי לחלץ את החייל הפצוע מהשטח; יזכור אלוהים את בניו ובנותיו הנאמנים והאמיצים . . . אשר חירפו נפשם במלחמה על תקומת ישׂראל ; חֵירוּף נֶפֶש – מסירות נפש, אומץ לב, סיכּוּן החיים, העמדת עצמו בסכּנה בגבורה ובמסירות נפש תוך סיכון החיים והתעלמות מהסכנות: הרמטכ"ל העניק את עיטור העוז לחייל שהגן על מוצבו בחירוף נפש; נָח עַל זֵרֵי הַדַפנָה – נֶהנה מִכּבוד הניצחון או ההצלחה, ואינו מתאַמץ עוד: עם תום המיזם הוא לא הספיק לנוח על זרי הדפנה, וכבר נקרא למיזם הבא; לא נחתי על זרי ההצלחה וההוקרה, אלא חיפשׂתי יוזמות חדשות; אָזַר חַיִל, אָזַר כּוֹחַ, אָזַר מותניו, אָזַר חלציו – התגבר, הֵעֵז, התחזק, חיזק את עצמו, התכונן למאבק: 'וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם . . . אַל תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם': הגיעה העת לאזור חלציים ולהתחיל בעבודה הקשה; אָזַר חיל – התחזק, נמלא גבורה; השלכת נפשו מנגד, השליך את נפשו מנגד, השליך נַפשו מִנֶּגֶד – סיכֵּן את חייו בגבורה, בעיקר לשֵׁם הצָלת אחֵרים, חירף את נפשו: תעודת הוקרה הוענקה לאזרח שהשליך נפשו מנגד וחש להציל את הנהג מן הרכב הבוער; עָצַר כּוח – התגבר, החזיק מעמד: וכי מי יעצור כוח לבנות לו בית? אני חולה וחלוש מאוד, ולא אעצור כוח לחפשׂ בספרים; תפס את השור בקרניו, אחז את השור בקרניו – ניגש מייד לעיקר או לעניין, נכנס מייד בעובי הקורה, לא הלך סחור סחור: כבר בתחילת החקירה הוא אחז את השור בקרניו ואיתר מייד את שורש הבעיה; הגיבור הגידם – כינוי ליוסף טרומפלדור, גיבור תל חי, שאיבד את ידו בצעירותו במלחמת רוסיה־יפן (1904-1905); לָבַשׁ עוֹז, דָרַך עוֹז – נמלא אומץ וגבורה, התגבר: החייל צוין לשבח על שדרך עוז במשׂימה כשנכנס למנהרה וסיכן את חייו להצלת חברו; גיבור

רוּחַ – אדם בעל שאר רוח המצטיין בתכונותיו הרוחניות; גיבור תרבות – דמות מיתית או אדם אמיתי הידוע כמופת לערכים או להישׂגים של חברה, קבוצה או פרק זמן: לבוקרי המערב הפרוע מקום נכבד בפנתאון גיבורי התרבות של ארה״ב; מַחתֶרֶת – גוף מאורגן הפועל בחשאי נגד השלטון כדי להפילו, לערער את סמכותו או להשפיע על קבלת החלטותיו; במחתרת – בחשאי, באופן סודי, לרוב גם בניגוד לחוק; לוֹחֲמֵי מַחתֶרֶת – ארגון סודי הנלחם בשלטון הקיים כדי להפילו ולהקים במקומו שלטון אחר; עוֹלֵי הַגַּרדום – [בימי המנדט הבריטי] 12 חברי מחתרת מאִרגוּני האצ״ל והלח״י, שדנו הבריטים למוות והעלו אותם לגַרדום; כלה היא מעימו, כָּלָה וְנֶחְרָצָה הִיא מֵעִימוֹ – דעתו נחושה, החלטתו סופית ונחרצת והוא לא יחזור בו: רואה אני כי כלה ונחרצה מעימך שלא ללמוד בישיבה, אך עודני מקווה שלא תיטוש את מסורת אבותיך; וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת דָּוִד; נְחוּש החלטה, דַעתו נחושה, נָחוּש בדַעתו, נָחוּש – הֶחלֵטי, קיבל החלטה נמרצת, ואינו מתכוון לשנותה: החלטתו נחושה, ואין שום טעם לנסות להניאו ממנה; הוא נחוש בדעתו להתפטר; נחישות – כוונה נחרצת והחלטה נמרצת ותקיפה להשׂיג מטרה רצויה; למשל, מנחישות קולו הבנתי שאין טעם לנסות לשנות את דעתו; הוא ניחן בעוז רוח ובנחישות החלטה; גיבּור כַּארי – ביטוי המסמל גבורה יתרה בגוף וברוח: במלחמותיו הוכיח כי הוא גיבור כארי; בָּחוּר כָּאֶרֶז – צעיר חזק ואמיץ, בן חַיִל: יואב הוא בחור כארז: חרוץ, חכם ונועז; איש חַיִל – חייל, איש צבא, גיבור, לוחם מצטיין: בצנחנים יש אנשי חיל; איש ביניים – גיבור נבחר לדו־קרב; הרוּגֵי מַלכוּת – בני אדם שהוצאו להורֵג בפקודת המלך או השלטונות; גבורת הרצון – חוזק הרצון, הכוח להתגבר על יצרים ועל חולשות, רצון חזק ואיתן העומד נגד פיתויים, היפוכו חלישות הרצון וויתור עצמי; גיבּור מִלחָמה – חייל אמיץ ומאומן לקרב חייל שהצטיין בפעולות קרב; גיבור בעל כורחו – אדם שנקלע בחייו למצב אבוד, חסר תקווה ונטול סיכוי לכאורה, והתמודד אִיתו בהצלחה; גיבּור כּוֹחַ – רב־כוח, מצטיין בגבורתו: חיילי ׳גולני׳ בקרב על החרמון היו גיבורי כוח; גיבּור חַיִל – חזק, רב־כוח, אמיץ, בן חיל: יפתח הגלעדי היה גיבור חיל; גיבּור־על – גיבור בִּדיוני של ציורי עלילונים (קומיקס) המופיעים בסדרות טלוויזיה שיש להם כוחות על טבעיים המנוצלים לעזור לחלשׂים ולנצח את הרעים; תקיף בדעתו – עומד על דעתו ועל שלו מבלי לוותר, עקשן, שקשה לשכנעו ולהזיזו מדעתו: על אף כל ניסיונות השכנוע הוא נותר תקיף בדעתו ולא התפתה להצעה המפתה; תַקיפוּת דעת – אומץ וביטחון עצמי: יש תקיפות דעת שבאה מתוך חולשה; השובתים דרשו בתקיפות דעת את זכויותיהם; מעשׂה חלוצי – מעשׂה של החָלוּץ, מעשׂה שיש בו חלוציות, מעשׂה שיש בו הליכה בראש וכיבוש נועז: כיבוש השממה הוא מעשׂה חלוצי; מעשׂה הֶרוֹאִי – 1. מעשׂה אַמיץ, שֶׁיֵּש בּו גבורה: מעשׂיו ההֶרואיים זיכו אותו בהערכה רבה; 2. מעשׂה שֶׁיֵּש בו אומץ לב וגבורה: במעשׂיו הוכיח שהוא דמות הֶרואית; מעשׂה בְּרֵאשית – מעשׂה חלוצי, התחלת מִפעָל חשוּב: הקמת הקיבוצים היה מעשׂה בְּרֵאשית; אות גבוּרה – אות כבוד לגיבורי מלחמה; גיבור ישׂראל – מי שעשׂה מעשׂה גבורה חריג שנעשׂה תוך חירוף נפש; אות גיבור ישׂראל – אות שהוענק ל־12 לוחמים על הצטיינות יוצאת דופן בשׂדה הקרב: הם הראו אומץ לב וסיכנו עצמם למען הצלת חבריהם או הצלחה במשׂימה; אות מערכה – אות לציון השתתפות באחת ממלחמות צה״ל; עיטור הגבורה – אות ההערכה הגבוה ביותר המוענק לחייל צה״ל על מעשׂה גבורה שנעשׂה נוכח פני האויב תוך חירוף נפש; עיטוּר העוז – אות הערכה המוענק לחייל על מעשׂה תעוזה בעת מילוי תפקיד קרבי תוך חירוף נפש; עיטוּר המוֹפֵת – אות הערכה המוענק לחייל צה״ל על מעשׂה של אומץ לב במהלך מילוי תפקיד קרבי; חצה את הרוביקון, עָבַר את הָרוּבִּיקוֹן [שם נהר בצפון איטליה שעבר יוליוס קיסר בשנת 49 לפני הספירה, וכך החלה מלחמה שבסופה כבש את רומא] – עשׂה מעשׂה נועז ומכריע, הכרוך בסיכון רב ואין ממנו נסיגה: האם עבר ראש ההמשלה את הרוביקון, האם עבר עליו מהפך אידאולוגי בהסכימו לעשׂות שלום עם מצרַים; שָׂם נפשו בכפו, נָטַל נפשו בכפו – הסתכּן, עשׂה מעשׂה מתוך סיכון חייו, חֵירֵף את נפשו, הרהיב עוז: השוטר זכה בציון לשבח על ששׂם נפשו בכפו וחילץ תינוק מן הבית הבוער; הלך אחריו באש ובמים – חירף את נפשו, סיכן את עצמו בשביל מישהו מתוך אהבה או הערצה, היה מוכן לעשׂות הכול בשבילו, היה מוכן להסתכן למענו בכל הסיכונים: חייליו הלכו אחרי מפקדם הנערץ באש ובמים; חֲסַר תַקדים – שכָּמוהוּ עדַיִין לא הָיָה, שלא קָדַם לו מעשׂה דומֶה לו, שאין לו תקדים משפטי: המקרה הוא חסר תקדים בחומרתו, מזעזע ומעורר חלחלה; סכום הפיצויים שנקבע היה בשיעור חסר תקדים, מופרז וחריג ביותר; מָצָא את ליבו ל־ – העז, הרהיב עוז בנפשו: למרות מצב החירום מצאתי את ליבי לבקש ממך לצאת לחופשה מחר; מְלָאוֹ ליבו – הֵעֵז, מצא עוז בנפשו, הרהיב עוז בנפשו: שני חילונים במאה שערים מלאם ליבם לחלל את השבת בפרהסיה; היאך מלאך ליבך לעבור על דברי הוריך? עַז רוח, עַז נפש – נועז אמיץ לב, גיבור: הוא נמנה עם המפקדים עזי הרוח שידעו להוביל ולנצח; חיילי הקומנדו הם גיבורים עזי נפש שלא יֵחַתּוּ מפני כול; עוז רוח – גבורה, העזה, אומץ לב יכולת נפשית לעמוד במצבים קשים ולהתמודד עם סכנות, חוסן נפשי: רק בזכות עוז רוחו הוא עמד בימים הקשים שעברו עליו; ביד רמה – בעוז, באומץ, בלא פחד ויראה, בגאווה; קמה בו רוח – היה לו אומץ, התאזר עוז: קמה בי רוח להשיב על עלבוני; עַז נשמה – נועז; תעצומות נפש – כוחות נפש עזים: הוא נזקק לכל תעצומות נפשו כדי לשקם את חייו לאחר האסון שבא עליו; עז נפש, אבירות לב, אביר לב – אמיץ, עז רוח, שאינו יודע פחד; אָזַר עוֹז – הֵעֵז, התגבר על חששות שהיו לו: שעה ארוכה התבונן בה מרחוק, לבסוף אזר עוז וניגש אליה; אָזַר חַיִל, אָזַר כּוֹחַ – התחזק, התגבר, הרהיב עוז: יש שאוזרים כוח להפיל את שׂונאיהם; מצא עוז בנפשו, מצא עוז, הרהיב עוז בנפשו – העז, היה לו האומץ הדרוש למשהו: למרות החשש הרהבתי עוז בנפשי ונכנסתי לחדרה; כשהגיע הרגע המיוחל, לא מצא עוז בנפשו לגלות לנערה את אהבתו; בְּחוֹזֶק יָד – 1. בכוח, בגבורה: כִּי בְּחוֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה׳ מִמִּצרִים; 2. בעריצות, בקשיחות, ביד קשה, בִּכפִייה, על־כּורחו: הגיע העת שיאחזו בציצית ראשך וינערו אות בחוזק יד כדי שתפסיק לעשן סמים; ביד חזקה – בהפגנת כוח, בשימוש בכוח אל אף ההתנגדות, בגבורה; ביד רמה – בעוז, באומץ, בלא פחד ויראה, בגאווה; בעל תחבולות – בעל המצאות, מי שיודע לחבל תחבולות, וכן – תַחבְּלָן, תַחבּוּלָן, תכסיסן: אין לך תחבולן גדול ממי שיש עימו תמיד עצה ותושייה; בן חיל – גיבור, אמיץ לב, בעל העזה; גברה ידו – התחזק, הכריע, ניצח; גיבור היום – מי שהצטיין במשהו והוא משמש נושׂא לשׂיחת רבים; הלך מחיל אל חיל – הצליח שוב ושוב; מעמדו והישׂגיו בעלייה מתמדת: הסטודנט הצעיר מצליח מאוד בלימודיו והולך מחיל אל חיל; הראה לו את נחת זרועו, הראהו נחת זרועו – הראה לו את כוחו, הפליא בו מכותיו: גם לאדוני העיר הראתה הכנופיה את נחת זרועה והכתה בהם מכות נאמנות; מצא עוז בנפשו, הרהבת עוז, הרהיב עוז בנפשו, הרהיב עוז – הֵהין, הֵעֵז, נתמלא אומץ לב, היה לו האומץ או גִייס את האומץ הדרוש ל־: היא הייתה הטייסת הראשונה שהרהיבה עוז בנפשה לטוס לחלל; הֵשִׁיב מִלחָמָה שַׁעְרָה – יצא למלחמת מגן כדי לגמול למתקיף, עמד בפרץ: כשהטרידוני לא חבקתי את ידיי אלא השבתי מלחמה שערה בקבילה על התוקפים; השכים להרוג את הבא להורגו – הקדים להרוג את הבא להורגו; חָגַר כל כוחו, חָגַר כוחו, חָגַר את שארית כוחו כדי להילחם ב־ – התאמץ ביותר, עשׂה כל שביכולתו: קודם שהיגרה לחו״ל, חגרה את כל כוחה ובאה אליי כדי להיפרד מעליי; בחורי ישׂראל חגרו את שארית כוחם כדי להילחם באויבי עמם; חָזְקוּ יָדָיו – התגבר, התחזק, התעודד: גיבורי התהילה, תחזקנה ידיכם שכל מה שלנו בזכותכם הוא; חיזק את ידיו – עזר לו, תמך בו, הפיח בו רוח גבורה: האחים חיזקו את ידי אחותם ותמכו בה בשעתה הקשה; חתר בכל כוחו – התאמץ, שאף השתדל; טבילת אש – 1. השתתפות ראשונה של חייל או של יחידה בקרב: מלחמת סיני הייתה טבילת האש שלי מייד לאחר הטירונות; 2. עמידה או התנסות במבחן קשה ראשון [בעבודה, בארגון, בפעולה וכד׳]: השביתה במפעל פרצה זמן קצר לאחר כניסת המנַהל לתפקידו, והוא עמד יפה בטבילת האש משהגיע מהר להסכם עם העובדים; ידו על העליונה – הוא בעמדת יתרון, הוא עדיף מיריביו או ממתחריו, הוא זכה או ניצח במאבק כלשהו: הקרב היה מר וקשה, אך ידנו הייתה על העליונה; כל שהכסף בידו, ידו על העליונה; ידו על התחתונה – הוא המפסיד, הוא בעמדת נחיתות מול יריביו או מתחריו, יש עדיפים ממנו, הובס במאבק כלשהו: בהתמודדות האחרונה הייתה ידו על התחתונה; נשברה זרועו – נחלש, הובס, ירד מגדולתו: נאה שבמאבק הזה לא נגדעה קרן חִזבאללה ולא נשברה זרועו; לא נפלה רוחו – לא איבד תקווה, שמר על אומץ לב; לא נפל ליבו ולא אמר נואש – לא התייאש גם במצבים קשים: לא נואשתי ולא אמרתי נכזבה תקוותי; עד יומי האחרון לא נכזבה תוחלתי לעלות לארץ; אימץ זרועותיו, אָזַר מותניו, אָזַר חלציו, חגר בעוז מותניו – התמלא אומץ, התחזק והתגבר, התכונן למאבק: הגיעה העת לאזור חלצינו ולהתחיל בעבודה הקשה; מסר את נַפשו (את עצמו) על – הקריב את חייו למַען רעיון, על קידוש השֵׁם וכדומה, העמיד את עצמו בסכנת חיים: מסר את נפשו על מזבח הקרבות הקשים בלבנון; בְּדָם קַר – מעשׂה אכזר שנעשׂה בכוונה וּבלי התרגשות, בדעה צלולה: הרצח נעשׂה בדם קר; יָצָא בְּשֵׁן וָעַיִן – יצא בהפסד גדול, נחלץ מהעניין בנזק חמור: המשקיע הקטן יצא בשן ועין מהתמוטטות הבורסה; לא היה בו לב – לא העז, לא מסוגל, לא עצר כוח: היא באה מרחוק, ולא היה בי לב לומר לה שהחנות נעולה ושתבוא מחר; נָשְׁתָה גבורתו – נחלש, פג כוחו: נָשְׁתָה גבורת שמשון משגזזה דלילה את מחלפות ראשו; עם השנים נשתה גבורתי לנשים; לא מצא עוז בליבו, לא קמה בו רוח – 1. לא היה לו האומץ; 2. הוא נבהל מאוד, נמוג מפחד: לא קמה בו עוד רוח לשאול מה זה ועל מה זה; הקריב את חייו, שָׂם נפשו בכפו; אל תירא ואל תחת, חזק ואמץ; מה מועילה גבורה שמכלה את גיבוריה; אסף כוחותיו והוכיח אומץ לב ותושייה; גיבור שצריך לעמוד תמיד בקשרי המלחמה, הוא נחלש ונופל; היה אמיץ כוח, מנוער מיראה ועשׂוי לבלי חָת; איזהו גיבור – הכובש את יצרו;

איזהו גיבור – השולט על עצמו; איזהו גיבור – מי שעושׂה שׂונאו אוהבו; איזהו גיבור – כל שמתייראים ממנו וחוששים לתקוף אותו; הפיח בחייליו רוח גבורה; חגר מותניו בעוז והתייצב מול פני הסכנה; מוכן להתמודד עם כל אתגר בלי הנד עפעף; כלום אנו צריכים לפשוט את צווארנו ולומר לתליין: 'הֵא צוואר קום שחט'? מוטב למות על רגלינו מלחיות על ברכינו; אומץ מוגדר כיכולת לעמוד בפני סכנה, קושי, אי ודאות או כאב בלי שהפחד יתגבר עליך; הגורל עוזר לאמיצים; בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן, בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תִּהְיֶה גְּבוּרַתְכֶם; ורדפו מכם חמישה מאה, ומאה מכם רבבה ירדופו > כוח! סיכון! תבהלה!

אונס! כפייה!

אונס. אוֹנֶס – 1. כפייה, אילוץ, עינוי: החוק קובע כי צוואה שנעשׂתה מחמת אונס, איום, השפעה לא־הוגנת, תחבולה או תרמית אינה צוואה; 2. חדירה פומית, פי־טבעתית או נרתיקית ללא הסכמה באדם (בקטין גם בהסכמה) על ידי אדם אחר בחלק מהגוף או בחפץ, אגב שימוש בכוח, איומים בפגיעה גופנית או ניצול חוסר יכולתו של הפרט להסכים או לשלול הסכמה; אִינוּס – כפייה, עינוי, פעולה של מי שמשתמש בכוח ובאלימות כדי להכריח מישהו לעשׂות משהו בניגוד לרצונו, בעיקר קיום יחסי מין; אָנַס – קִיים יחסי מין עם מישהו בניגוד לרצונו וללא הסכמתו, אגב שימוש בכוח או באיומים, או כשהנאנס אין בכוחו להתנגד: הנער אנס את הנערה באכזריות; אָנוּס – חייב, מוכרח, נאלץ לעשׂות דבר מה בניגוד לרצונו: אני אנוס ללכת מכיוון שאני מאחר; באונס – 1. מתוך הכרֵחַ: בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון; 2. שלא בזדון או שלא באשמתו; מאונס – שלא מרצונו, על כורחו; עבירות נגד המוסר > עבירות מין – עבירות הכרוכות במגע בגופו של נפגע העבירה, בהצגת מראות מיניים לנגד עיניו, בדיבורים פוגעים בעלי הקשר מיני וכדומה; גָּזַל את תומתה – אנס בתולה: שכני הוא שגזל את תומתי ועינה אותי שעות כשהייתי לבדי בבית; פִּיתוּי, פִּיתָה – השפיע על מישהו לעשׂות דבר מה, על פי רוב מעשׂה רע ונגד רצונו, שידל מישהו לעשׂות משהו: הוא לא עמד בפיתויי היצר המרובים שפיתוהו חבריו; וְכִי יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה . . . וְשָׁכַב עִמָּהּ; פּוֹתֶה – תם, קל דעת שקל לפתותו, פתי, כגון נער או נערה פותים: בפתח המועדון צבאה נערה פותָה כדי לראות את הזמר בצאתו מן האולם; מְפַתֶּה – 1. מושך וקוסם מאוד, מזמין לעשׂות משהו גם אם הדבר לא נחוץ או לא רצוי או לא חוקי; קשה היה לסרב להצעה כה מפתה; עלון הפרסום של חברת הנסיעות מציע יעדים מפתים במחירים סבירים ביותר; 2. שיש בו כדי לפתות אדם לדבר חטא, שמדיח מדרך הישר, שמעמיד בניסיון: מאז ימי קדם נחשב הנחש ליצור מפתה בעל כוחות שטניים; 3. מראה אדם, הבעת פניו וכד' המושכים מבחינה מינית, שאין לעמוד בפני חינו וקסמו: היא העלתה על פניה את חיוכה המפתה, שכבר הפיל בפח גברים רבים; פּוּתָה, מפוּתֶה – מי שנתפתה, מי שהשפיעו עליו לעשׂות דָּבָר אָסוּר או מוּטעֶה; מְפוּתָּה – [בהלכה] אישה שנבעלה מרצונה לאיש שאינו בעלה [בניגוד לאנוסה]: האם נערה מפותה זכאית לתבוע פיצויים מן המפתה אותה? הטרדה מינית – התנהגות שהיא אחד ממעשׂים אלה: סחיטה באיומים, מעשׂה מגונה, הצעות חוזרות בעלות אופי מיני, המופנות לאדם שהראה למטריד כי אינו מעונין בהן, התייחסויות חוזרות המופנות לאדם, המתמקדות במיניותו, התייחסות מבזה או משפילה המופנית לאדם בעניין מינו או מיניותו, לרבות נטייתו המינית, פרסום תצלום, סרט או הקלטה של אדם, המתמקד במיניותו, בנסיבות שבהן הפרסום עלול להשפיל את האדם או לבזותו, ולא ניתנה הסכמתו לפרסום וכדומה; עוינות הסביבה – התנהגות לא רצויה, מטרידה או עוינת, המבוססת על ענייני גזע, צבע, מין, היריון, נטייה מינית, דת, מוצא לאומי, גיל, מוגבלות או מידע גנטי. ההתנהגות נמשכת לאורך זמן חמורה מספיק כדי שהסביבה תהפוך מאיימת, פוגענית או מעליבה; סביבת עבודה עוינת כוללת הערות או בדיחות חוזרות על מאפיין מוגן (למשל, גזע, מִגדר, נטייה מינית, דת, מוצא אתני) הצגת סמלים או תמונות פוגעניות, התנהגות מאיימת או עולבת וכד'. התוצאה – ירידה ברווחה הנפשית והרגשית מהעקה ומהחרדה שמקום העבודה מעורר; חוסר השתתפות במקום העבודה עקב הזמן והאנרגייה המופנים למקום אחר; כָּפוּי – מאולץ, שנכפה על מישהו, שהוטל בכפייה, עשׂוי מתוך הכרח, עשׂוי בעל כורחו: התושבים התקוממו נגד החוקים המגבילים הכפויים עליהם ודרשו חופש פעולה רחב יותר; העליתי חיוך כפוי על פני ומלמלתי: 'כן, כן'; כָּפָה, אילץ, אָנַס, גָּרַם שיעשׂה את אשר אינו רוצה, הוכרח, הִכְרִיחַ – כפה על מישהו לעשׂות משהו באמצעות לחץ, איומים וכד', נגד רצונו או נטייתו; בביתנו אין מכריחים איש לאכול; כּוֹרַח – הכרֵחַ, אונס, נחיצות שאין למונעה, צורך, חוסר ברירה: לא אוכל לעשׂות את הדבר למרות הכורח שבו; עָנָה אָמֵן בְּעַל כּוֹרחוֹ – הסכים למשהו נגד רצונו: מחשש שיאבד את מִשׂרתו הוא עונה אמן בעל כורחו לכל דברי מעסיקו; תחילתו באונס וסופו ברצון – בהתחלה הוא עושׂה דבר על כורחו, ועם הזמן התרגל והוא עושׂה אותו מרצונו; מעשׂה מגוּנֶה – בחוק: 'מעשׂה לשם גֵירוי, סיפוק או ביזוי מיניים', הנעשׂה ללא הסכמת אַחד הצדדים; האנס שותה בעציצו, שָׁתָה בעציצו [כלומר חייב לשׂאת את אנוסתו לאישה] – נאמר על אדם שאולץ או התחייב להשתמש בדבר שפגע בו, נהג בו אלימות, זלזול וקלות דעת: האנס חייב לשתות בעציצו גם אם לקחה הנאנסת לאחר מעשׂה בצרעת או לא ידע שהיא נָכָה; כָּפָה על אישה להיזקק לו נגד רצונה; לְקָחה על כורחה; נאסר החשוד בניצול תמימות הנערה ובתקיפתה > אתיקה!

כפייה. כפייה – פעולה או תהליך של שכנוע אדם לציית למישהו לעשׂות משהו שאינו רוצה לעשׂות. השכנוע נעשה באמצעות איומים, סחיטה, ענישה, הפעלת כוח (או איום להשתמש בו), לחץ ישיר ואמצעים שליליים אחרים: הוא טען שהמשטרה השתמשה בכפייה כדי לקבל את ההצהרה שלא כדין; עובד כפִּייה – עובד שאַחֵר הכריחו לעשׂות מעשׂה שלא בּרָצון ובלא תמורה או בתמורה זעומה, בתנאים קשים מנשׂוא: יהודים רבים מתו בשואה בעבודת כפייה; כפִּיַּת הַר כּגִיגִית, כָּפָה הַר כּגיגית – לא הניח בּרֵירה, הכריח אותו לעשׂות מעשׂה שלא ברצון; כָּפָה – אילץ, הכריח; כפה מרותו ורצונו על פלוני – השתלט על פלוני, הכריח אותו למלא את רצונו; כָּפָה עליו הר כגיגית – הכריחו לעשׂות דבר־מה, אילץ אותו: לחצי הקואליציה כפו על הממשלה הר כגיגית ואילצו אותה להסיר את הצעת החוק מסדר היום; כופים אותו עד שיאמר: 'רוצה אני', כופין אותו עד שיאמר: 'רוֹצֶה אני!' – לוחצים עליו עד שיסכים: בעל שאינו רוצה לתת גט, כופים אותו עד שיאמר: 'רוצה אני'; הִכתיב – כפה את רצונו; הכתיב תנאיו לפלוני – כפה על פלוני את דרישותיו; זָמוּם – כבול, עצור: הייתה הנערה עומדת זמומה וחיוורת; נתן זְמָם על פיו – שָׂם מחסום לפיו, נשתתק, נאלם, עצר במילים: אם חשבת לומר משהו רע, מוטב שתיתן זמם על פיך; כפה את רצונו – הכריח אדם למלא את רצונו, אילצו לנהוג כחפצו או למלא את הוראותיו: הוא כבר ילד גדול – איני יכול לכפות את רצוני עליו אלא רק לנסות לשכנע אותו; חוק בַּרְזֶל – חוק שריר וקַיָּם או עיקרון שאין לעבור עליו: היה אצלנו חוק ברזל שאין קונים תוצרת חוץ; השליט את רצונו – קבע, הנהיג או כפה את רצונו; גיבור בעל כורחו – אדם שנקלע בחייו למצב אבוד, חסר תקווה ונטול סיכוי לכאורה, והתמודד אִיתו בהצלחה; אין מנוס מ־, אין לו מנוס מן־ – אינו יכול להימנע מלעשׂות, אין לו דרך אלא לנקוט צעד זה, אינו יכול להתחמק מ־: כשקניתי דירה לא היה לי מנוס מלקחת משכנתה; הנמק התפשט ברגלו, ואין מנוס מלקטוע אותה; מחויב המציאות – מוכרח להתקיים בתוקף תנאֵי המציאות: עדכון מילון מקוּוָן הוא מחויב המציאות כי מילון טוב משקף את המציאות המשתנה; בְּחוֹזֶק יָד – בעריצות, בקשיחות, ביד קשה, בִּכפִייה, על־כּורחו: הגיע העת שיאחזו בציצית ראשך וינערו אות בחוזק יד כדי שתפסיק לעשן סמים; דרכי נועם – הליכות נעימות ודרך התנהגות שלֵווה ורגועה, דיבור רך: בעדינות ובדרכי נועם הוא משׂיג את כל מבוקשו; לֶחֶם חוּקוֹ – מנהגו יום־יום, דבר חיוני וקבוע שאין לוותר עליו, הֶרגל, עניין שבשִׁגרה: אלימות מילולית נעשׂתה לחם חוק במקומותינו, ואיש אינו תמה עליה עוד; כורח המציאות – משהו בלתי נעים שהמציאות כופה אותו ושאי־אפשר להימנע ממנו, אילוץ הנובע מן הנסיבות הקשות: צמצום בהוצאות בימים אלו הוא כורח המציאות; שלא בטובתו – שמי נכרך בפרשה שלא בטובתי; אַל גַּעַת – לא לנגוע! אזהרה או דרישה שלא לגעת בדבר מסוים: אל געת במוצרי התערוכה; צדייה – כוונת זדון; בצדייה, במזיד, בזדון – עשׂיית מעשׂה רע מתוך כוונה רעה להזיק ולפגוע, לא בשגגה: הנער הושיט את רגלו והפיל את חברו בזדון; הוא פעל לפי החוק, ללא כל צדייה או משׂוא פנים; פעולה שהזמן גרָמָהּ – פעולה שקיומה תלוי בזמן קבוע ומסוים; על אפו ועל חמתו – נגד רצונו, על אף התנגדותו הנִמרצת, למרות התנגדותו החריפה, על אף כעסו הגדול על כך: אם ימשיכו להתבצר בעמדתם ולהתנגד לתוכנית 'פינוי בינוי', נממשה על אפם ועל חמתם; הכתיב תנאיו לפלוני – כפה שעליו את דרישותיו; ההכרֵחַ לא יגונה – אין לגנות אדם על מעשׂה שעשׂה מתוך לחץ או כפייה; כפה עליו הר כגיגית – הכריחו לעשׂות דבר־מה; צו השעה, צורֶך השָׁעה – חִיוּני, שהזמַן מחייב, הֶכרֵחַ שנוצר בגלל תנָאֵי הזמַן המיוּחָדים, דבר הנדרש בעת הזאת: משתמע מנאום שׂר האוצר שהידוק החגורה הוא צורך השעה; צורך השעה דורש שנעשׂה זאת כעת; אָכַף עָלָיו הַשָׁעָה – השעה הכריחה אותו ל־: אכפה עליי השעה ולא אוכל לפרט את העניין, אלא בשיעור הבא; רָאָה חובה לעַצמו – חש הֶכרֵחַ לעשׂות דבַר מה בגלל נחיצות העניין, הודה בצורך לפעול, ראה עצמו חייב לעשׂות: המנַהל הפורש ראה חובה לעצמו להשלים את הטיפול בכל העניינים שהצטברו על שולחנו ולהשאיר לממשיכו שולחן נקי; תנַאי הֶכרֵחִי – תנאי שהוא מסקנה לוגית של טַענה נתונה, או תנאי שבלעדיו לא יוּכל האלמנט להיכָּלל בקבוצה: אימון יום־יומי הוא תנאי הכרחי להשתתפות במשׂחק ים; נָזַר עצמו מן – התרחק מן, התנזר, פרש מן: נָזרתי עצמי מיין ומהימורי קזינו; אנס עצמו מן – ניזר מן, נמנע מלעשׂות דבר מה; גָּדַר עצמו מן – נמנע מלעשׂות דבר: משעה שלקה העולם בדור המבול, עמדו אומות העולם וגדרו עצמן מן הערווה; נָדַר הנאה מן – אסר על עצמו ליהנות מן, נמנע מכל מגע עם: מי שלא למד תורה,

משנה ודרך ארץ, דוֹר הנאה ממנו; נדרתי הנאה מִבָּשָׂר, ומעתה אהיה צמחוני; הדיר עצמו מלעשׂות משהו, הדיר עצמו מעשׂיית דבר – נמנע מלעשׂות אותו, אסר על עצמו לעשׂותו: זה כמה חודשים שהדיר עצמו מן העישון; הדיר אותו מנכסיו – נישל אותו מנכסיו, מנע ממנו את נכסיו, אסר עליו בנדר ליהנות מנכסיו: בצוואתו הדיר האב את בנו מכל נכסיו; אסר על נפשו – קיבל עליו להימנע מדבר, התנזר מלעשׂות דבר מסוים; כורח המציאות – משהו בלתי נעים שהמציאות כופה אותו ושאי־אפשר להימנע ממנו, אילוץ הנובע מן הנסיבות, הכרֵח הנובע מהמציאות הקשה: צמצום בהוצאות בימים אלו הוא כורח המציאות; חָזְקָה יָדוֹ עַל – הטיל מרותו על, אילצו: חזקה יד המפקד עליי, ונאלצתי לקיים את בקשתו; גְזֵרה מן השמיים, אצבע אלוהים היא – גזרה עליונה שאין לה הסבר; כוח עליון – מאורע או תוצאה שאין עליהם שליטה, מקרה לא צפוי שאין למונעו (כגון שיטפון, רעידת אדמה, מוות, מגפה), ולכן הוא עשׂוי להיות הצדקה לאי־מילוי חוזה או התחייבות אחרת: בעטיים של שיטפונות עזים שבאו על המדינה קיבל השופט את טענת הסנגור לאי־מילוי התחייבויות הספקת המוצרים; אין מִפְלָט – 1. אין מָקום לִברוחַ אליו כּדֵי להינָצֵל; 2. אין מָנוס מִסַכָּנה: אין מפלט מן המצב הקשה; בְּעַל כּורחו, עַל כּורחו – באין אפשרות אחרת, נֶגד רצונו, מתוך הכרֵח, באופן בלתי נמנע: על כורחך אתה נולד ועל כורחך אתה מת; על כורחו נתן את ערבותו; בשעת הדְחָק – בשעת הכרֵחַ, בשעת חירום, בזמן שנוצר צורך דחוף או דוחק בדבר מה, בייחוד כשאין אמצעים רגילים להשׂיגו או לבצעו: אנו קונים במזון מוקפא רק בשעת הדחק; חוק ולא יעבור – חוק או הוראה שיש לקיימם במלואם, ואין לסטות מהם בשום אופן: גישה זו אצלנו היא בבחינת חוק ולא יעבור, ואיננו מוכנים להתפשר עליה; יֵיהָרֵג ואַל יַעבור – איסור חָמוּר שאין להתירו בשום תנאי, לא ייעשׂה בשום פנים ואופן: לגבי החברה החרדית, גיוס בנות לצה״ל הוא בבחינת ייהרג ואל יעבור; כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּש! – עשׂה כך בְּדִיּוּק: אין לקבל תוכנית זו בבחינת 'כזה ראה וקדש' כי חשובים עיקריה, ולא פרטיה; הלכה למשה מסיני – הלכה, חוק כלל וכדומה שאין לערער עליהם, מעין מוּשׂכל ראשון (אקסיומה); קיבל כתורה מסיני – קיבל כמובן מאליו, קיבל בלי שום פקפוק או היסוס: חברי הכת ציותו למנהיגם כמו לתורה מסיני והולכים אחריו בעיניים עצומות; הלכה פסוקה – הלכה קבועה ומוסכמת שנקבעה סופית; אנוס על פי הדיבור – קשור וכבול על ידי הבטחה שהבטיח: מתי אתה חש שאתה פועל כאנוס על פי הדיבור? כמי שכפאו שֵד – על כורחו, שלא מרצונו: בעומדו על דוכן העדים דיבר כמי שכפאו שֵד; כצאן לטבח יובל, כּשֶׂה לַטֶבַח יוּבַל – הליכתו של ציבור גדול אל המוות בחוסר אונים וללא גילויי התנגדות בדומה לכבשים המובלים לשחיטה; שְׁעַת חֵירוּם – 1. אירוע או מצב פתאומי חמור ומסוכן הדורש פעולה מיידית כדי להתמודד איתו כדי להגן על חיים או על רכוש; 2. פרק הזמן שמתרחש בו מצב חירום לפי קביעת הרשות המבצעת או הרשות המחוקקת; מצב חירום – 1. מצב של סכנה חמורה למדינה ולאוכלוסייה בעטיים של מלחמה, אסון טבע או סכנות אחרות, ולכן השלטון (הכנסת או הממשלה) מפעיל הסדרים מיוחדים כדי להתגבר עליהם. 2. מצב של כוננות ונקיטת אמצעים לא־שגרתיים בשל סכנה חמורה או בעטייה של פעילות מיוחדת, כדי לעמוד בפני איום צבאי, בפני פיגוע המונים, בפני אסון טבע וכיו״ב. עָנָה אָמֵן בְּעַל כּוֹרחוֹ – הסכים מאונס, הסכים למשהו בעל כורחו או נגד רצונו: מחשש שיאבד את מִשׂרתו הוא עונה אמן בעל כורחו אחר כל דברי מעסיקו; הַדָרַת נשים – הרחקה, דחיקה, אי־הכללה של נשים באירוע כלשהו ומניעת הצטרפותן אליה: משׂכורת קטנה יותר לנשים למשרה מסוימת היא הדרת נשים; עֲבוֹדַת פֶּרֶך – 1. עבודה קשה ביותר; 2. עבודת כּפִייה המוּטלת על אסיר שנידון למאסר ממוּשך = עבודת עֶבֶד: במרבית מדינות העולם בוטל גזר הדין של עבודת פרך; כורח בלתי נמנע; עשׂה זאת על כורחו בחירוק שיניים; הצורך גָבַר והחריף, ובלחץ הנסיבות ויתרנו על חלק ממשׂכורתנו; הִשליט רצונו על; אין לו אלא להסכים; החוק חזק אך ההכרֵח חזק ממנו; גם אם היו היחסים בהסכמת האישה, הם ייחשבו כאונס אם הושׂגו במרמה לגבי מיהות העושׂה או מהות המעשׂה; כשנצרכים לגנב, מורידים אותו מעמוד התלייה > הסכם! רצון! שלטון!

אופי!

<u>תכונות חיוביות או ניטרליות</u>. אופי – 1. מכלול התכונות היוצרות את אישיותו של הפרט ומבחינות אותו מאחר, בייחוד עמדותיו המוסריות, החברתיות והדתיות האופייניות לו. שם נרדף לאישיות; 2. האווירה והצביון המאפיינים דבר, מקום וכד'; תורת האופי – המחקר האקדמי של האופי; בעל אופי – שיש לו אופי חזק, תקיף בדעתו, שעומד על שלו; אופי לאומי – אדם שתכונותיו דומות לתכונות של בני אדם רבים ממוצא מסוים, כגון האופי הלאומי של יהוּדֵי גרמניה הוא דייקנות, הֵיעדר חוש הומור, יושר, חריצות, קפדנות וכד'; אפיון, אפיין – ציין את התכונות המייחדות אדם או דבר שלפיהן אפשר להכירם ולזהותם; אקסצנטרי – חריג, מוזר, תימהוני, יוצא דופן; נִיכָּר – 1. ניתן להכרה, שהבחינו בו, בא לידי ביטוי: בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו, בכיסו ובכעסו; 2. בולט, מוחש, נראה לעין, נראה בבירור: מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה; ניכר ש־ – ניתן להבחין ולראות ש־: מבין ריסי עיניה ניכר כי פיקחת וטובת מראה היא; התבטא, הביא לכלל ביטוי, הביא לידי ביטוי, בא לידי ביטוי – ניכר, שיקף, המחיש: תגובתה החריפה מביאה לידי ביטוי את המתח הרב שהצטבר ביניהם; סממן – מאפיין, סימן מובהק למשהו: מצבי הרוח הקיצוניים שלו הם סממנים של גיל ההתבגרות; צִביון – 1. אופיו או טבעו הסגולי של משהו, סגנון או מראה ייחודי: כל עם מטפח את צביונו המיוחד הניכר בתרבותו, במסורתו ובמנהגיו; 2. אופי, סגנון, מראה או גָוֶון מסוג מסוים המתואר במילה הבאה בהמשך: אנו מנסים לשמור על צביונו הכפרי של המקום; תְכוּנָה – טיב, איכות, מאפיין שהוא חלק מטבע האדם או דבר: אחת התכונות של גז שהוא מתפשט באוויר; סגולה – תכוּנָה נַעלה, מידה חיובית, כגון חוכמה, אומץ, טוּב לב, תכונה מיוחדת: בני השבט תולים בפסלים סגולות של כוח עליון; טִיפּוּס – 1. אדם המייצג בהופעתו, בתכונותיו, בהרגליו וכד' קבוצת אנשים שמעשיהם חיוביים, שליליים או ניטרליים: הפקיד יגיע רחוק כי הוא טיפוס של מנַהל; הם אומנם אחים, אך הם טיפוסים שונים זה מזה לגמרי; 2. סוג של דברים או של בני אדם, שיש לו תכונות המאפיינות קבוצה מסוימת, מכלול התכונות האלה: החברה פרסמה טיפוס חדש למכונית: דמות זו מגלמת בקומדיה טיפוס של קמצן; טֶמפֶּרָמֶנט > מֶזֶג – טבע, אופי, מכלול תכונות האדם או בעל החיים, אופן התגובה הרגשית של מישהו למצבים [רוֹוֵח בצירופים, כגון מזג חם, מזג קר, מזג טוב, וגם חם מזג, קר מזג, טוב מזג]: אומרים שלאיטלקים יש מזג חם תרתי משמע – הם בני אדם חמים ולבביים מאוד, אבל מתרגזים בנקל; קר רוח, קר מזג – בעל אופי טוב, אדיש, אינו מתרגש בנקל, שלֵו ושולט בעצמו, שאינו מתרגש ומתרגז בנקל, שאינו מאבד את עשתונותיו: איך קרה שאדם קר רוח כמותו התפרץ באמצע הדיון; אישיות – מכלול דפוסי התנהגות, דרכי חשיבה ותכונות רגשיות של הפרט המבדילות אותו מאחר; אופיו וטבעו של אדם מסוים. עיקרה – התנהגות שבה יש הסתגלות ייחודית של הפרט לחיים, כולל תכונות בולטות, תחומי עניין, דחפים, ערכים, תפיסה עצמית, הניעה והידודיות עם הסביבה, לרבות נטיות תורשתיות, התבגרות גופנית, הזדהות עם אחרים ומערכות יחסים; פולחן אישיות – מצב ובו שלטונות המדינה מגויסים כדי לבנות תדמית ציבורית גדולה ומפוארת לאדם יותר מהמציאות ומעבר למה שהוא באמת [לרוב הכוונה למנהיג פוליטי במשטר רודני שמאדירים את שמו באמצעי התקשורת, מפרסמים את נאומיו או את ספריו שלעתים אף לא כתב אותם, תולים את תמונותיו ומציבים את פסליו ברחובות ובבנייני ציבור ועוד]; אגדה מהלכת – אדם שזכה בחייו למוניטין של בעל סגולות יוצאות דופן; אָדָם הַמַעֲלָה – אדם נעלה, חשוב ונכבד; תורת האופי – האיכות הכללית של התנהגות האדם, הניכרת במכלול התכונות הנפשיות הנרכשות והמולדות המכתיבות את ההתנהגות, את המחשבות ואת התחושות של הפרט במצבים שבהם פרטים אחרים לא בהכרח יתנהגו, יחשבו ויחושו כמותו; רוח – אופיו של האדם, בעיקר אומץ ליבו, נחישותו, יכולת עמידתו והתמודדותו: על אף כל צרותיו רוחו איתנה; קלָסִי – טיפוסי, אופייני לסוגו, מופתי, שמשמש דוגמה ומופת, מעולה: הרצאתו הייתה דוגמה קלָסית כיצד לא להרצות; זה מקרה קלָסי של קנאת אחים; שַׂרְדָן – מי שמצליח להתקיים גם בתנאים קשים, מי שרואה בהישׂרדות מטרה עליונה ומכין עצמו היטב לקראת אסון עתידי צפוי: הוא נקלע למשבר כספי חמור, אך כשׂרדן מלידה הוא יצליח לשׂרוד ולצאת מהמשבר; דם דג נוזל בעורקיו – קר מזג ואדיש ביותר, אינו מסוגל להתלהב: הכול סברו שדם דג נוזל בעורקיו עד שראו כיצד משׂחק עם ילדיו; פרואקטיבי – [בדפוסי התנהגות, בניהול, מדיניות, בפעילות וכדומה] שנוקט פעולה יזומה כדי לטפל בבעיה אפשרית ובתוצאותיה קודם שיתרחשו; מקדים רפואה למכה: אני מעדיפה להיות פרואקטיבית, כלומר לשלוט במצב ולגרום לדברים לקרות במקום לחכות שיקרו ולהגיב עליהם; פְּעַלְתָנִי, פְּעַלְתָנוּת, פְּעַלְתָן – פעיל וחרוץ, רב פעלים, נמרץ, אקטיבי: בעלי הוא גבר נמרץ ופעלתן; הכול העלו על נס את פעלתנותו של העסקן; (activism) פְּעִילָנוּת – נקיטת צעדים נמרצת להבאת שינוי חברתי או מדיני: ללא הפעילנות של כמה משוגעים להגנת הסביבה, היינו רואים גורדי שחקים בנויים גם בחופי ישׂראל; אקטיביזם שיפוטי > פעילנות שיפוטית – גישה משפטית ולפיה בית המשפט משתתף בקביעת הנורמות המשפטיות במדינה. חלק מתפקידו זה ייטה לבקר את הרשות המבצעת ואף את הרשות המחוקקת, ובמידת הצורך גם יתערב בהחלטותיהן: יש הרואים בביטול החלטת ערכאה נמוכה על ידי ערכאה גבוהה ממנה סוג של פעילנות שיפוטית; פעיל, פְּעִילָן – אדם המעורב בפעילות כלשהי כדי להביא לידי שינוי מדיני או חברתי בעזרת מאבק ציבורי או פעילות בארגון; נָפִיל – אדם גדול ברוחו ובמעשׂיו, משכמו ומעלה לעומת בני דורו, או בעיני הדורות שלאחריו: מנהיג התנועה הוא מאחרוני הנפילים של דור תקומת המדינה; רכות, רך – 1. שם תואר לאדם, לאופיו וכד' שאינו מסוגל לעמוד בקשיים, מפונק,

רגיש, שניתן להשפיע עליו בקלות, חלש, רכרוכי: הצבא הפך אותו מנער רך וענוג לגבר קשוח; 2. עדין, מתחשב, ותרני, רך אופי, שנוטה להקל ולא להחמיר, שאינו חמור או קשוח, נעדר תקיפות: אזהרה למפקד שלא יהא רך לזה וקשה לזה אלא ינהג בחייליו הגינות, כבוד ומידה שווה; **רך אופי** – ותרן, שאינו מוצק באופיו, ואינו מסוגל לעמוד על דעתו; **מְיוּחָדוּת** – נבדלות מן השאר, שונות, תכונתו של המיוחד: מיוחדות דתנו וגורלנו כעם מצריכה שנהיה אור לגויים גם במיוחדותנו המוסרית; **נְטִיָּה** – זיקה טבעית של אדם לתחום מסוים הנובעת מכישרונותיו, מסגולותיו וכד׳: כבר בילדותה אובחנו אצלה נטיות אומנותיות וטכניות; ספינכס > **ספינקס** – כינוי לאדם מסתורי, חידתי, שקשה לעמוד על טיבו; **פני ספינקס** – פנים קפואים שאינם מסגירים רגשות: יש לו פני ספינקס, קשה לדעת מה הוא מרגיש; **עָצוּר** – מרוסן, מאופק, שבלמו אותו מלהתפרץ, שאינו מתפרץ: הוא טיפוס עצור, קשה לדעת מה הוא חש; **חִיצוֹנִיּוּת** – הצד החיצוני של משהו, הצורה או המראה שלו מבחוץ, כלפי חוץ: דיירי הבניין התכנסו לדון בשיפור חיצוניות הבניין; הפתגם ׳אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו׳ פירושו שאין להתרשם מחיצוניות האדם אלא מאופיו; **פְּנִימִיּוּת** – תוכיות, תוכו של דבר, צידו הפנימי [להבדיל מחיצוניות]: יופייה של חֶברתי ניכר בפנימיותה, בערכיה, במעשׂה ידיה ובאופייה החזק; **מִיהוּת** – כל התכונות הקובעות מיהו (איש או גוף שעשׂה או עושׂה מעשׂה מסוים, שמילא או ממלא תפקיד מסוים וכד׳), זהותו או קביעת זהותו: סעיף זה קובע את הסמכות, ואילו הסעיף שאחריו קובע את מיהותו של בעל הסמכות שיפעיל אותה בשלב מסוים של ההליך; התקנות כוללות רשימת פטורים לפי מיהות בעל הדין ולפי מהות העניין; **מְחוּשֶׁלֶת, מְחוּשָׁל** – מעוצב, מגובש, איתן ומוצק: בזכות רצונו העז ואופיו המחושל התגבר יפה על תלאות החיים שבאו עליו בשפע; **קר מזג, מזג קר** – אופי שקט ואדיש, שאינו מתרגש על נקלה; **נדלק בנקל, חמימות המזג, חם מזג, מזג חם** – אופי תוסס, נוח להתלהב ולהתרגש, רתחן, מתרגז בנקל: ידידתי הייתה חמת מזג ושֻׂשָׂה לכל טיול; **מזג טוב, טוב מזג** – בעל ופי נוח, נוח לבריות: המפקדת הייתה טובת מזג, ולרוב מילאה אחר בקשותיי; **חֲלוּשׁ מזג, רך מזג** – חלש, רך מטבעו, שאינו תקיף בדעתו, חסר כוח או מרץ, רפה: המורה היה רך מזג, ולכן לא עלה בידו להשתלט על תלמידי הכיתה; **פִּיקְחוּת, פִּיקֵחַ** – נבון, בעל שׂכל חריף בייחוד בעניינים מעשׂיים, בעל כושר שיפוטי טוב: היא נשמעת נבונה ופיקחית, ואין לי ספק שתיקלט מהר בעבודה; אתה שפיקח אתה מה ראית לשטות זו; **נָאוֹר** – 1. מפותח, מתקדם, מתורבת: שלטון דמוקרטי הוא שלטון נאור המתנגד לכל צורה של כפייה וטרור; 2. אדם משׂכיל, תרבותי, שוחר קִדמה, פתוח לחידושים רעיוניים ובעל השקפות עולם מתקדמות: הוא התחנך במדינה נאורה באירופה ולחם בלהט בהשקפות חשוכות שאינן יאות לבן תרבות; **פִּרקוֹ נָאֶה** – 1. אין פגם באישיותו ובמעשׂיו: קבל תפילתי כתפילת זקן ורגיל, ופרקו נאה וקולו נעים; 2. בגרותו יפה, הגיע לפִרקו, התבגר, נעשׂה מבוגר; **שְׁלֵטוּת** [להבדיל משליטה פוליטית] – היכולת להשפיע על אחרים ולשלוט עליהם אף שהם מנסים להתנגד להשפעה זו. כוח השלטות הוא כוח חברתי הנובע ממקורות אלו: שליטה על תגמולים (כוח תגמול) ועל עונשים או כוח כפייה אחר; זכות לדרוש ציות (כוח לגיטימי); הזדהות של אחרים עם בעל הכוח, משיכה אליו או כיבודו (כוח התייחסות); אמונה של אחרים בבעל הכוח בשל כישוריו ויכולות מעולות (כוח מומחה); גישה של בעל הכוח למשאבי מידע ושימוש בהם (כוח מידע): שלֵטותה של הוליווד על העולם ניכר בסרטי המדינות; **שליטה, שָׁלַט** – שמר על איפוק ושַׁלווה על אף התרגשותו או כעסו, ריסן את עצמו, שלט ביצריו, ברִגשותיו וכד׳; עם התבגרותנו אנו לומדים לשלוט על דחפינו; **שָׁלַט בעצמו, שָׁלַט בְּרוּחוֹ, מָשַׁל בְּרִגשׁוֹתָיו, מָשַׁל בְּרוּחוֹ** – התאפק, הבליג, כלא את יצריו, הבליג, לא התפרץ, כבש כעסו, כבש את יצרו, גילה אורך רוח: טוב מושל ברוחו מלוכד עיר; **הזדנב, מזדנב** – חסר דעה או יוזמה משלו ונגרר אחר דעתם ומנהיגותם של אחרים: אחיו הקטן והמעצבן מזדנב אחריי לכל מקום; **מהימן, מְהֵימָנוּת** – אמינות, נאמנות, יושר, הגינות; תכונתו של המהימן, תכונתו של מי או של מה שאפשר לסמוך עליו ולבטוח בו ללא עוררין: מהימנות המסמכים מוטלת בספק; מהימנות האיש נבדקה קודם שהתקבל לתפקיד; **צַדֶּקֶת, צַדִּיק** – אדם טוב וישר הנמנע מלחטוא ועושׂה אך טוב, כינוי לאדם הדבק מאוד במצוות, ובעיקר באלו שבין אדם לחברו, גומל חסדים ונמנע מכל פגיעה קלה בזולתו: אימי, זיכרונה לברה, אישה יראת שמיים וצדקת גדולה הייתה; **צִדְקָנִי, צִדְקָן** – צדיק, ישר, חסיד: בזכותן של נשים צדקניות נגאל הרוע בעולם; התנהגותו מתאימה לאופיו הישר והצדקני; **צִדְקָנוּת** – 1. חסידות מופלגת, יראת שמיים, צִדקוּת מופלגת; 2. צורה נפוצה פחות של צַדקָנוּת: צדקנותו מעוררת שאלות ותהיות; **הוגן, הגון** – ראוי, מתאים, כשר, חשוב: לא ידעה העלמה אם הוגן לה לעסוק במשׂרה זו; לא קל למצוא שידוך הגון: הגון בתורה והגון במעשׂים; **סולידיות, סוֹלִידִי** – 1. שקול, רציני, יציב, מיושב: גבר מבוסס וסולידי מחפש אישה צעירה ונאה למטרות רציניות; 2. שקט, מאופק, לא רעשני: האופנה האחרונה לא לטעמי, אני מעדיפה לבוש סולידי; 3. שאין בו יסוד של הימור: קניתי מניות סולידיות; כריזמטי > **קִסמָתִי** – בעל כושר לעורר הערצה והתלהבות, בעל קסם אישי וכושר מנהיגות, הכִּישָׁרון להשפיע על ציבּור ולמשוך אחריו חסידים; **טיפוסי** – אופייני, מתאים לטבעו ולאופיו של מישהו או של משהו, מיוחד לו, מיוחד לטיפוס מסוים, שיש בו כדי לשמש טיפוס ולייצג את בני מינו: במזרח הרחוק נאלצנו להסתגל למזג האוויר הטרופי הטיפוסי, כלומר לחום וללחות הגבוהה השׂוררים שם דרך קבע; הוא גרמני טיפוסי; **טִיב** – טבע של אדם או של דבר, מהות, איכות, סגולה, מבנה פנימי של אופי טבוע: שבועות רבים לא ידע איש מה טיבה של המנהלת החדשה ובמה כוחה גדול; **מנטליות** – מכלול התכונות האופייניות לאדם או לקבוצה, עולם המושׂגים וההשקפות: לא הרי מנטליות גלותית כהרי מנטליות של ילידי הארץ; **מְשוּנֶּה** – מוזר, יוצא דופן, לא רגיל או לא מוכּר, לא מובן, מפתיע: מה האירופי, האפריקני והסיני משונים בשפתם ובאורח חייהם, כך הריבה הנאה שפגשתי משונה באופייה ובחוכמתה מהאחרות; **מוערכת, מוערך** – מי שיש כלפיו הערכה רבה בשל סגולותיו, מעלותיו, פוּעֳלו וכד׳: בצבא היא הייתה מפקדת מוערכת, אמיצת לב, ישרה ולא מתנשׂאת; **מְסוּיָג** – מאופק, לא נלהב, מרוסן, שיש בו הסתייגות, שאינו מראה הזדהות או הסכמה מלאה: המנהל דווקא התלהב מהצעתי, אבל סגנו נראה מסויג; תמיכת המפלגה בראש הממשלה היא בלתי מסויגת; **חִישׁוּל** –1. חיזוק של אדם מבחינה גופנית או נפשית, גיבוש אופיו, הקשחה והגברה של כוח עמידתו, לרוב תוך התמודדות עם קשיים: משברים יכולים לגרום לשבירת אדם או לחישולו; 2. עיצוב מתכת בעזרת ליבונה באש; **לכול זמן ועת לכל חפץ תחת השמיים, קְצוֹר שחת בעוד השמש זורחת, הַכֵּה בַּבַּרְזֶל בעודו חַם, חַשֵׁל את הברזל בעודנו חם** – פעל בעוד מועֵד, הזדרז ואל תחמיץ את שעת הכושר: כעצת חברי, מכרתי את מניותיי לפני המפולת הגדולה, היינו חישלתי את הברזל בעודנו חם; **חָשׁוּל, מחושל, חֲזַק אוֹפִי** – בעל אופי חזק, תקיף, העומד על שלו, שאינו נרתע מפני קשיים ולחצים; **רָאָה בוורוד, רָאָה באור ורוד** – ראה באור חיובי, ראה את הטוב שבכל דבר, היה אופטימי ולעיתים לא מציאותי: איזה זוג מנוגד – הוא רואה הכול בוורוד, והיא רואה הכול בשחור; **אופטימיות, אוֹפּטִימִי** – שמאמין שמשהו טוב יקרֶה, שמצפה לטוב או המוצא את הטוב בכל דבר, שיש לו תקווה וביטחון לגבי העתיד [להפך: פסימי]: למרות כל הצרות שהתרגשו ובאו עליה, היא אופטימית ובטוחה כי בקרוב ישתפר מצבה; **חד חושים** – בעל חושים ערים ומפותחים: גשש חד חושים זה תיאר בְּדִיוּק באיזו דרך נסו המבריחים; **ללא דופי** – מושלם, בלי פגם או רבב, שאין דבר המכתים אותו או פוגם בו: הסנגור ביקש מן השופט להתחשב בעברו הנקי ללא דופי של הנאשם ולהקל בעונשו; **בַּר לֵבָב** – נקי מבחינה מוסרית, תמים, ישר ונאמן [ברבים: בְּנֵי לבב]; **בַּעַל מָעוֹף** – בעל חזון, מרחב המחשבה, אופק רחב, דמיון מפותח, יכולת חשיבה מקורית ומקיפה, ראייה למרחוק, אופקים רחבים, צפייה מראש של האפשרויות הגלומות בדבר מסוים: רק אדריכל בעל מעוף היה יכול לתכנן את הבניין הנהדר הזה; **עַמְקָן** – מי שמעמיק לחשוב, יורד לעומקם של דברים, שנותן את דעתו על דברים עמוקים: מתשובות הרב החריף והעמקן ניכר כי אין דומה לו במקומותינו; אילו היו עמקנים ובקיאים בלשון המקרא, לא היה צורך לתרגם את התנ״ך לעברית פשוטה; **בעל דמיון** – מי שחוש דמיונו מפותח או שנוטה לשקוע בהזיות ובחלומות: מדובר בילד רגיש בעל דמיון המַרבה לשגות בחלומות; **אִסְטְנִיס** – רגיש, אנין דעת, או אנין טעם מעוּדן ביותר, סולד מן הגס או מן המכוער: ואותו תלמיד אִסטניס היה; **אִסְטְנִיסוּת** – 1. אנינות דעת, רגישות יתֵרה גופנית או נַפשית, סלידה מגסות או מכיעור: דברים המטונפים, שיש לאדם אסטניסות להביט אליהם; 2. אנינות טעם: דעות בני אדם חלוקות באִסטניסות של מאכל ומשקה; **אֲנִין דַּעַת** – רָגיש לִדברים גַסים או לא־מדויקים וכד׳; **שם לוּוַי, שם לוואי** – כינוי נוסף לשמו העיקרי של האדם, על שום מעשׂיו, תכונותיו, מקום מגוריו וכד׳: שם הלוואי של רבנו גרשום הוא ׳מאור הגולה׳; **חַזְרָן** – מי שמרבה לעשׂות פעולה מסוימת, מי שמשנֵן הרבה: הוא היה חזרן בלימודי הלשון; **מופת הדור** – אדם מצוין בדורו המשמש דוגמה לאחרים; **עָנָו, עַנוְתָנוּת, עַנוְתָן** – נוהג בענווה ובוויתור לבריות, צנוע שאינו קפדן, מעביר על מידותיו, שח עיניים [ההפך: גאוותן]: אישה ענוותנית זו מרבה לעשׂות חסדים ומעשׂי צדקה בסתר; **רציני** – מיושב ושקול, מעמיק לבחון מצב, התנהגות וכדומה [ההפך: **קל דעת**]: יש לנו מועמד רציני > **ודאִי** – בעל סיכויים, חשוב; נימוקו היה רציני > **כִּבדַת משקל, כְּבַד משקל** – בעל תוקף טיעוני רב: נימוקו היה נימוק כבד משקל, וטענותיו היו כְּבדות משקל; **סִילֵת** – בחר במעולה ביותר: כשבאים למכרז מאות אקדמאים, כיצד תסלת לך את הטוב ביותר למשׂרה; **מְסוּלֶּת** – נבחר, מעוּלֶה, מנופה היטב: לקומנדו ולטיס נבחרו מן המסולתים שבחיילי מחזור הגיוס; **תרומי** – נעלה, מובחר, מצוין, כגון ׳מידות תרומיות׳, שפירושו איכות מוסרית נעלה ומופתית: אדם זה ניכר במידותיו התרומיות: נדיבות, טוּב לב, סובלנות ואהבת הזולת; **מידות תרוּמיות** – תכוּנות נַעֲלות (כגון אומץ, אמיתיות, מכובדות, נאמנות,

היות ממושמע, הסברת פנים, הסתמכות על עצמו וחריצות, סקרנות, כוח, רוך): הוא היה בעל מידות תרומיות ובעל לב תרומי; סגולה בדוקה – אֶמְצָעִי יָעִיל: יודעי דבר טוענים כי חלב ושקדים הם סגולה בדוקה נגד צרבת; תַּדְמִית – התמונה המצטיירת במוחו של האדם (כגון תמונת גופו) ואינה עולה בהכרֵחַ בקנה אחד עם המציאות; הדרך או הצורה שבה מישהו או משהו נתפס או מצטייר בעיני אחרים (פעמים בריחוק מן המציאות): הפרסום מנסה ליצור תדמית חיובית לגופים ולמוצרים; קו ייחוד – סימן הֶיכֵּר מיוחד, מאפיין, מציין: ביצירת הסופר ניכרים קווי ייחוד של תיאורי טבע מפורטים; תְּמִים דרך, יְשַׁר דֶּרֶךְ – אדם ישר ותמים, הנוהג באמת וביושר: תּוֹעֲבַת רשעים – ישרי דרך; דימוי עצמי – הדימוי שיש לאדם בעיני עצמו, הדרך שבה אדם רואה או תופס את עצמו: הדימוי העצמי שלו נמוך מאוד, והוא סובל מחוסר ביטחון; נילוש מעיסתו של פלוני – נוצר מסוג מסוים: בתי לא נילושה מעיסתם של אנשי אקדמיה ושוחרי מדע; יחידי סגולה – בּחירים, שמִצְטַיינים בּתכוּנוֹתיהם, בני אדם הבולטים במיוחד בתכונותיהם המיוחדות, בכישוריהם או בידע שלהם: מערכת החינוך צריכה לדאוג שידיעת העברית והבקיאות במקורותיה לא יהיו לנחלת יחידי סגולה בלבד; טֶבַע שֵׁנִי – תכונה או דרך התנהגות שאינן מוּלָדוֹת, אלא משתרשות במישהו מתוך הרגל רב־שנים או בשל תנאי הסביבה: הצפייה בטלוויזיה הפכה אצלו לטבע שני, והוא מתמכר לה כמעט לגמרי; אש להבה – כינוי לבעל מזג חם המתלהט בקלות, כעסן, רתחן, נמרץ ופעלתן מאוד: הוא כולו אש להבה, אינו נח לרגע; מתת אלוה, מתת אל – תכונה נפשית, רגשית או אחרת בעלת עוצמה או גאונות מיוחדת (כגון כישרון יוצא דופן) שהוענקו כמתנה או כחסד על ידי האל: כישרונו הרב של המוזיקאי הצעיר הוא מתת אל נפלאה; הַרְפַּתְקָן – אדם הרודף מאורעות נועזים בחייו, המחפשׂ ריגושים, התנסויות נועזות ואתגרים קשים, מי שמוכן להסתכן ואף נהנה מן ההסתכנות: דרום אמריקה היא יעד מבוקש לטיולי צעירים הרפתקנים; זָר לו, ממנו והלאה – רחוק ממנו ביותר, רחוק מליבו, מנוגד לאופיו, אינו לפי טבעו, לא מעניין אותו, אין לו עניין וחצי עניין בו: הוא איש צנוע ונחבא אל הכלים, הכבוד והפרסום הם ממנו והלאה; זְמוֹרַת זָר – דבר שהובא מרחוק, והוא זר לעם או לתרבותו: מה לי ולשוּתְּפָנוּת (קומוניזם), למה לי זמורת זר במדינת היהודים; איש תרוּמוֹת – 1. בעל מידות תרומיות, נכבד, אדם המורם מהעם; 2. [במקרא] אוהב מתנות ורודף בצע; דעתו רחבה, רְחַב דַּעַת – 1. הוא מרוצה ונהנה: אילו דברים מרחיבים דעתו של אדם – רעיה חכמה וילדים בריאים; 2. נבון וחכם בתחוּמים רבּים, הוא בעל שׂכל ורחב אופקים: רבים מילדיו נולדו כמוהו; איש רחב דעת, פעילן ורב תחומי; נקי כפיים ובר לבב – אדם ישר, הגון שאינו מושחת, וליבו ומחשבותיו טהורים; רוחב אופקים, רְחַב אופקים, אופק רחב, רְחַב אוֹפֶק – בַּעל ראִייה מקיפה ורחבה, שאינו מוּגבל בדעותיו, בהשקפותיו וכד׳, שיש לו ראייה רחבה וכוללת, שחוג ידיעותיו נרחב ומקיף: הוא אדם משׂכיל ורחב אופקים ותענוג לשׂוחח איתו; כְּלִי יָקָר – אדם המצטיין בתכונות חיוביות: תהה על קנקנה של העובדת החדשה ומצא שכלי יקר היא ומוכשרת לקבל עליה את עול העבודה; נקי דעת – עדין, בעל מידות טובות, מיושב בדעתו: נקיי הדעת בירושלים לא היו מסובים בסעודה אלא אם כן היו יודעים מי מֵסֵב עימהם; נְקִיוּת הַדַּעַת – אֶסטניסוּת, עדינוּת, דקות הטעם והרגש; נָפַל מפלוני – היה פחות מפלוני ביכולתו או בערכו: היא אינה נופלת מכל חייל בגילה ובהשׂכלתה; עֵד אופי – עד המעיד בבית משפט על אופיו של הנאשם, לרוב דברים בשבחו, וללא קשר לאשמה עצמה; בְּרוּךְ כפיים – מוכשר במלאכת כפיים, ניחן בזריזות ידיים; צַנְתָּר של זהב – כינוי לאדם נכבד ומיוחס: השדכן מצא שני צנתרי זהב שהיו ראויים לבִתו הצדקת של הרב; בְּרוּךְ כישָׁרון, רואה את הנולד, חכם מחוכם, אדיר תורה – למדן מופלג, גדול בתורה, מְחוֹנָן; עָמַד בְּיִצרו – כבש את יִצרו: על־אף הפיתוּיִים הוא עומד ביִצרו; כָּבַשׁ את יצרו – התגבר על תאוותיו, לא הלך במחשבות ליבו או אחרי נטייתו למעשׂים רעים; אבד חסיד מן הארץ – אין איש ישר בחברה האנושית; נוח לבריות – נעים הליכות, קל להסתדר איתו: הוא אדם נעים מזג ונוח לבריות, אתה תיהנה לעבוד איתו; יהודי יָפֶה – כינוי ליהודי חסיד וישר דרך: קיבלתי המלצה כי בעיני הממונים עליי הייתי יהודי יפה; חֵפֶץ כפיים – חריצות, שקידה, אהבת העבודה: ותעשׂ בחפץ כפיה; חריף – משונן, שנון, מבריק, חד שֵׂכל ומפולפל, יורד לעומקם של דברים: מי שאינו חריף לרמות קרוי תם, ולכן אני מבכר נערה נאה וחריפה; מוח חריף, חריף מוח – בעל מחשבה עמוקה ומהירה, בעל שׂכל חד ומפולפל, שנון, פיקח, חד תפיסה; חַדּוּת, חֲרִיפוּת – שנינות, פיקחות, עוקצנות, חדות השׂכל, מהירות המחשבה והתפיסה, תכונתו של האדם המבריק והשנון: הכול מודים בכישרונו ובחריפות שִׂכלו; הראה תילי תילים של פלפולי הבל; חד־ראייה, חַד מוֹחַ, חַד שׂכֶל, שׂכל חַד – שנון, חריף בעל היגיון רב; אחד בדורו, יחיד בדורו – אין דומה לו בדורו, אדם מיוחד, יוצא דופן, המצטיין במעלות או בהישׂגים שאיש מבני דורו לא זכה להם, מי ישווה לו בקרב בני תקופתו, אישיות דגולה, שהוא משכמו ומעלה: עגנון היה סופר יחיד בדורו ובדורנו; מידת חסידות – התנהגות ומידת אופי של ותרנות ופייסנות; מֶלַח הָאָרֶץ (מתי, ה 13) – 1. מוּבחרי הֶחברה, אנשי מעלה; 2. בעלי מידות נעלות: אַתֶּם מֶלַח הָאָרֶץ, וְאִם תּאבַד לַמֶּלַח מְלִיחוּתוֹ, כֵּיצַד תֻּחְזַר לוֹ? החייל היה ביחידה מובחרת, מלח הארץ; מָקוֹר בלתי נִדְלֶה – מָשָׁל לאדם או לסֵפֶר שאפשר למצוא בהם מֵידָע רַב; איש רֵעים להִתְרוֹעֵעַ – אדם נוֹחַ להִתְיַידֵּד; מים שקטים חודרים עמוק – כינוי לאדם שקט, תמים לכאורה ולא מרשים כלפי חוץ, אך השפעתו מרובה בזכות אישיותו החזקה, ויכולתו למעשׂים גדולים; לקח את עַצמו בְּיָדַיִים – השתדל להתגבר על חולשותיו והחליט להתאמץ כדי לשפר את מצבו; יחיד במינו, יָחִיד וּמיוּחָד – אדם או דבר שאין כמוהו, יחיד במינו, יחיד ואין דומה לו, שונה מכל אחד אחר, שאינו דומה ליתר בני מינו, שאין שווה לו, נדיר, יקר המציאות: באוסף חפצי האומנות שלו פריטים אקזוטיים יחידים במינם; טוהַר המידות – יושר, ניקיון כפיים, התנהגות מוסרית: מי שעוצמה כזו מופקדת בידיו, אסור שיימצא דופי בטוהר מידותיו; טְבִיעַת עַיִן – הכושר לעמוד על טיבו של אדם אַחֲרֵי הֶיכֵּרוּת קצרה, להתרשם מייד ולקבוע דעה ברורה ומובחנת, חדות תפיסה והבחנה: הייתה בו טביעת עין מיוחדת לראות פגימה דקה ביותר; הוא נֵיחָן בטביעת עין מופלאה, והרושם הראשוני שהוא מקבל מאדם על פי רוב הוא מדויק; עמוד השִׁדרה, עמוד התווך, הרוּחַ החַיה – האדם או המנהיג המפעיל והמניע את האחרים בקבוצה, בצוות, בארגון, במפעל וכד׳: יושב ראש הוועד היה הרוח החיה במשׂא ומתן; החוש השישי – הכושר להרגיש דברים שאין מרגישים בַּחֲמשת החושים הטבעיים, בעיקר ביחסי אנוש, חוש מיוחד; איש אשכולות – אדם הבקי בחוכמות, אדם משׂכיל בתחומי תרבות אחדים: לאונרדו דה־וינצ׳י היה איש אשכולות; איש ביניים: 1. גיבור נבחר לדו קרב; 2. אדם ניטרלי בין שני מתנגדים: אנו מחפשׂים אנשי ביניים כדי לתווך בין המפלגות; עלם חמודות, איש חמודות – אדם נחמד וחביב על כל רואיו; איש תבונה, איש תבונות – אדם חכם ונבון: המשׂכיל בעת ההיא יידום, ואיש תבונות יחריש; בַּר הָכֵי – בקי, מומחה, מנוסה: אף שאיני בר־הכי בתחום זה, נראה שנפלה כאן טעות; מַעְיָן המִתגַּבֵּר – משל לאדם השופע ידיעות, כמעיין שמימיו שופעים ומתרבים בלא הֶפסֵק; כמעיין הנובע – 1. אדם שיש בו חידושים: אף שבתחום העסקים לא הראה בקיאות מיוחדת, בדברי מוסר ויראת שמיים היה כמעיין הנובע; 2. מָשָׁל לנושׂא רחב ועמוק שאי־אפשר למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם; עמוד השִׁדרה, עמוד התָּוֶךְ – מישהו או משהו המשמש מִשען ובסיס לעניין כולו, מישהו הנושׂא על כתפיו את עיקר המעמסה; הוא היה עמוד התווך של האגודה, וכשפרש – נפסקה פעילותה; איש סגולה – אדם המצטיין במעלות יקרות; אדם נורמטיבי > אָדָם מן השוּרה – אדם רגיל, הדיוט, ממוצא, שכמותו יש רבים, בֵּינוני, לא מומחה, שאינו נמנה עם הבכירים; אִיש שוּלַיִים [בנקבה: אֵשֶׁת שוּלַיִים] – אדם שאינו במוקד תשׂומת הלב, שאינו אישיות מרכזית, מי שאינו פועל לאור הזַרקורים: אל תזלזל בכוחם של אנשי השוליים במפלגה כי אינך יכול לדעת מי ייהפך מהם מחר למנהיג; אָדָם מן היִישוּב – איש תרבות, בּן תרבוּת וּבַעל נימוּסים, אדם רגיל בלא מעמד מיוחד; אַחַד הָאָדָם – ככל האנשים, רגיל בּיותר, מישהו מהעם, איש חסר חשיבות חברתית מיוחדת, אזרח פשוט; אחד מן השוק, אדם מן השוק – אדם רגיל, הדיוט, שאינו בעל תואר או בעל דרגה מיוחדת, אַחד העם, אדם פשוט מהציבור הרחב: במָקום יוקרתי כזה לא יקבלו לעבודה אדם מן השוק; אַחד העם – מישהו מהעם, איש חסר חשיבות חברתית מיוחדת, אזרח פשוט: כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת אִשְׁתֶּךָ; האדם הסָבִיר – מושג משפטי מופשט המשמש אמת מידה שלפיו בוחנים אם התנהגותו של אדם תואמת להתנהגות אדם ממוצע במצב נתון; טוב שם משמן טוב – מידות טובות ומעשׂים טובים מקנים לאדם כבוד יותר מהידור חיצוני; איש לֵבָב – בעל רגש המבין לצרות הזולת, אדם חכם, נבון ופיקח; שֶׁלִּי־שֶׁלְּךָ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלְּךָ – מידתו של אוהב הבריות, זולתן, אלטרואיסט; שֵׁד מִשַּׁחַת – כינוי למישהו פיקח וערמומי ביותר או למישהו מהיר וזריז מאוד: העובד החדש הוא ממש שד משחת כי הצליח לעשׂות עבודה של שני עובדים בחצי יום; איש רֵעִים – אדם חברותי, מעורב עם הבריות; סל מלא ספרים – כינוי לאדם שקרא ושנה הרבה, בעל ידיעות אנציקלופדיות: ידיד נפשי לא היה רק סל מלא ספרים אלא גם אדם טוב לב וזולתן שייחד כל חייו להאיר את עולמנו באורה של תורה; אֵין עֲרוֹךְ לו (מישהו או משהו) – אֵין דוֹמֶה לו, הוא יָחִיד בּמינו, אין עוד דבר שאפשר להשוותו אליו, אין שיעור ומידה לערכו: אין ערוך לתרומתך לצה״ל כי מי זולתך היה יכול לעמוד במשׂימה זו, ומי דומה ליכולותיך ולחריצותך; מי גדול, מי לנו גדול מ־ – מי גדול ומפורסם כמו: מי לנו גדול מיוסף שהכול חולקים לו כבוד? מי גדול ממשה, אדון הנביאים? עַמּוּד הַיְמִינִי – אדם בעל שיעור קומה ומנהיג רוחני שהכול נשענים עליו ומסתייעים בו: עוד בטרם נבחר לנשׂיא המדינה, גם במפלגה היה עמוד הימיני, והכול סרו למשמעתו; טוֹב עַיִן – נְדיב לב הרוצה בכל לב באושרם של אחרים; נֶפֶשׁ יָפָה – בעל תכונות עדינות ואצילות, נפש מאוזנת שאין

בה מאבק בין היצר לתבונה, אדם שעושׂה את חובתו המוסרית מתוך נטייה טבעית; חכם מחוכם – פיקח מאוד, נבון ביותר; זַך ומזוכך – נקי וטהור ביותר; ניקְיון כפיים, נְקי כפיים – אדם ישר ונאמן, הגון, שאינו מושחת ופעל בצורה אתית ובתום לב: למשׂרות הממשלה יש להשגיח בשבע עיניים שבעלי התפקידים יהיו נקיי כפיים; אֶבֶן חֵן – אֶבן טובה, יפה ויקָרה, אבן זעירה מלוטשת שמקורה ממינרלים שונים, המושכת את העין בצבעה ובזוהרה ומשמשת לשיבוץ בתכשיטים: אבן החן היקרה בעולם היא היהלום; אבן חן אחת לנו בימי השבוע, ושמה שבת; נפשו גחלים תלהט – הוא נלהב ביותר; בַּר־אוֹרייָן – תלמיד חכם, למדן; בן תורה – תלמיד חכם; דעתו מיושבת עליו – מתון, רגוע, מרוצה, שלֵו, מפוכָּח, לא פזיז, שהוא בְּמלוא כושֶר החשיבה: דעתו מיושבת עליו וצלולה כעין הבדולח; רַך כַּקָנֶה – ותרן, וסלחן, אדיב מאוד, בעל אופי נוח: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז; שמן זית זך – אדם טוב ועדין ללא פגם (לרוב באירוניה): הוא נכנס לחדרי, כולו שמן זית זך, והתחיל לספר לי כמה הוא עובד קשה בזמן האחרון; נכנס השדכן ואמר לו, יש לי לבתך חתן, עשיר ויחסן, שמן זית זך ממש; טוב מזג, מזג טוב – אופי טוב ונעים, נוח לבריות; מטֶבע ברייתו – מטבעו, ממהותו, מעצם טיבו, מלכתחילה, מלידתו או מעצם הגדרתו: בני אדם מטבע ברייתם שׂונאים שינויים; קָשֶה לכעוס – אינו כועס בקלות; נוח לִרצוֹת – מהיר להתפייס, שאינו שומר כעסו לאורך ימים, אינו נוטר, ותרן: קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד; אם תתנצל, היא בוודאי תסלח לך כי היא נוחה לִרצות; מְשַך אליו חסד, נָטָה אליו חסד, נָטָה חסד ל־ – התנהג עימו בידידות, במסירות ובחיבה, התנהג ברוך וברחמים, פעל באופן מתחשב ובכוונה טובה: אני נוטה חסד לרעי א״א כי הִרבה לסייע לי בשעותיי הקשות; קור רוח, קר רוח – הוא בעל שקט נפשי, שליטה עצמית, הֵיעדר התרגשות; תיקון המידות, תיקן את מידותיו – זיכך את תכונות הנפש והיטיב את רְגשותיו כדי לעשׂותו לאדם שלם וטוב יותר; כוחו גדול ב־ –הוא מצטיין ב־; אין אופי בלי דופי – אין אופי מושלם: כשם שאין יופי בלא דופי, כך אין אופי בלא דופי

<u>תכונות כלליות</u>. לא מִכל אורן ייעשׂה תורן – לא כל אחד מתאים לתפקיד הנכבד; שורש נשמתו – יסוד אופיו, מקור חִיותו: אין אני יכול לעמוד בבטחה על שורש נשמתו; הוא היה אומן בשורש נשמתו; טבוע עליו חותם של – ניכר בו ש־, יש לו אופי של, צביונו הוא: בכינוס שמעתי כמה רעיונות עמוקים שחותם המקוריות העברית טבוע עליהם; אורח, אורח חיים, אורחות חייו, אורחו ורבעו – תנאי חייו, מִנהָגיו וסֵדר יומו [אורח = התנהגות]: אינִי יכול לשנות אורחותיי; התחקה על שורשיו, בָּחַן את טיבו, עמד על אופיו, עָמַד על טיבו, מישש את הדופק, תהייה על קנקנו, תָהָה על קנקנו – חקַר את מהותו, את אופיו, את התנהגותו ואת כישוריו כדי להכירו היטב או לקבל רושם ראשוני: רק בשעת צרה אפשר לתהות על קנקנו של אדם ולהכירו באמת; מידַת בשׂר ודם – דרכּו וטבעו של אדם; מה טיבו של עוּבר זה – [בהלצה או בלגלוג] מה טיבו של מישהו או של משהו, מי הוא זה ואיזה הוא: הצניחו מנַהל חדש למפעלנו, ובחודשים הבאים נדע מה טיבו של עוּבר זה; בתוך תוכו – בליבו פנימה, במעמקי נפשו, במחשבתו הכמוסה: כלפי חוץ שׂמחתי עימו בשׂמחתו, אך בתוך תוכי הרגשתי קנאה לא מעטה; בַּמֶה כוחו גדול? – במה הוא מצטיין? מה הוא התחום שהוא מתגדר בו? מה הם כישרונותיו: כשהזמינו אותו לעלות לבימה נזדמנה לו הזדמנות להראות במה כוחו גדול, והוא ניצל אותה במלואה; מידה בֵּינונית – תכונה של בני אדם רגילים: הרוצה לעמוד על אופיו של אדם מתוך סיפור חייו, צריך לעיין בחדרי חדריו של נשמתו ולהכיר את כל מאורעות חייו העיקריים לעומקי עומקם כי יש שאירוע קטן וזניח לכאורה חשוב עשׂרת מונים מכמה מאורעות גדולים; האומר: ׳שלי׳ ׳שלי׳ ו׳שלך׳ ׳שלך׳ זו מידה בינונית; ארבע מידות בדעות: נוח לכעוס ונוח לִרצות; אדם שונה מחברו בקול, במראה ובדעת; נועם המידות יציל בעליו מן הצרות, ורוע המידות יפיל בעליו במכמורות; אמור לי מי חברך, ואומר לך מי אתה; אדם זה מה טיבו; אופיו כבר עוּצב עד תומו; חישלו את אופיו ואת רצונו; קווים לדמותו של; מושלם בכל המעלות; נוח לבריות; פגשתי ריבה צעירה ורעננה שאישיותה רבת גוונים ועשירת כישרונות; היא הייתה אדם שהשֵׂכֶל וכישרון המעשׂה השתלבו זה בזה; הוא מחונן בכישרון מיוחד של חטטנות ונקרנות; אבן חן יקרה היא בכתרו של; שתו מבאר תורתו; היה מאור גדול בתורה; פסימיסט רואה קושי בהזדמנות, אופטימיסט רואה הזדמנות בקושי [צ׳רצ׳יל]; בחור טוב, עילוי ומתמיד, חריף ובקיא שהראה תפארת כוחו בפלפולים עצומים; משׂכיל אחד ממשׂכילי הזמן; כד מלא מטבעות, אינו משמיע קול בעת ניעורו; אילני סרק קולם הולך, ואילו אילני מאכל אין קולם הולך כי פירותיהם מעידים עליהם; אדם מוכשר יודע להשתמש בשעת כושר, אדם מוכשר מאוד יודע ליצור את שעת הכושר; הוא אחד מעמודי ההוראה שעליהם סומכים; המקיים נפש אחת מישׂראל , כאילו קיים עולם מלא > נדבה!

<u>תכונות שליליות</u>. עַצלות – חוסר חשק לעבוד ולהתאמץ, וכן –בַּטָלָה, הִתבַּטְלוּת, חוסֶר מַעַשׂ, עצלנות: היום השתלטה עליי מין עצלות, הלכך לא מתחשק לי לעשׂות כלום; עַצלָן – בטלן, נִרפֶּה, עצֵל, מי שאינו אוהב לעבוד ולהתאמץ, שעובד לאט ובאי־חשק: בבית הספר היסודי היה תלמיד עצלן, וציוניו היו גרועים; שַׂחקָנות, ארטיסט > שַׂחקָן – [בנימת לגלוג] מעמיד פנים, מתראה כאילו, מתחזה, עושׂה את עצמו: פעמים בימת החיים אונסת את המבוגרים להיות שׂחקנים; שחצנות, שחצני, שַחצָן – שמרבה להתגאות, להתרברב ולהתפאר, שמזלזל בזולת אגב הערכה עצמית מופרזת: הילד שחצן, למי הוא חושב את עצמו? חסר עמוד שִדרה, חֲסַר חוט שדרה – חלש אופי, נוח להשפעה, רכרוכי, ותרן: המנַהל החדש חסר חוט שדרה ומי ששולט בחברה למעשׂה אינו הוא אלא סגנו; רָאָה שְחוֹרוֹת, רְאִיַּת שְחוֹרוֹת, רוֹאֶה שְחוֹרוֹת – אינו מאמין בטוב, מי שנוטה לצפות לרע ביותר, מי שצופה עתיד קודר: רואי השחורות ניסו להלך עליי אימים ולמרות זאת הקמתי חֶברת הֶזנק; הוא רואה שחורות, וליבו תמיד מנבא לו רעות; פֶּסִימִיוּת, פֶּסִימִי , פסימיסט– 1. ספקן, נטול אמונה בטוב שיבוא, מי שמצפה תמיד לרע ורואה את הצד השלילי בכל דבר, רואה שחורות, מתגלה בו נטייה או עמדה כזאת: נמאסה עליי גישתו הפסימית כי הוא מייאש את אנשי המחלקה; 2. שיש לו ציפיות שעניין מסוים ינחל כישלון או יידרדר, שמתגלות בו ציפיות שליליות כאלה: אני פסימי מאוד לגביה [ההפך : אופטימי]; מתנשׂא – נוהג ביהירות, בזלזול ובהערכה עצמית מופרזת: התנהגותו המתנשׂאת השׂניאה אותו על חבריו; מִתבּוֹדֵד – שאינו רוצה להיות בחברת בני אדם אחרים, שמעדיף להיות לבד: יגאל טיפוס מתבודד, ואין לו כמעט חברים; בדאי, כזבן, שרלטן, נוכל, מתחזה, רַמַאי – אדם שנוהג לרמות ולשקר, אדם שמעמיד פנים כאילו הוא אחר; איש מִרמָה – רמאי ונוכל, בן בלייעל: אין טוב מלהתרחק מאנשי מרמה ומבני בלייעל; עוּמקָן – כינוי לאדם השקוּע בתוך עצמו, מסוּגר: לא יהא אדם לא נוקדן ולא עומקן ולא גרגרן; מְנוּוָל – רשע, נבזה, נבל, שפל, מרושע: הוא נקלע לחברת בני אדם מנוּוָלים שגזלו את כל כספו; נְטִיָּה – תכונה אופיינית, גופנית או נפשית, שגורמת לאדם או לגופו להתנהג בצורה מסוימת: נטיותיו המיניות ידועות לכול; הוא נוטה תדיר למצבי רוח, ופעמים הוא מדוכדך; מְצוֹרָע – כינוי לאדם המנודה מן החברה, לאדם שהחברה חוששת ממנו ומרחמת עליו: חולי האיידס הם מצורעי החברה המודרנית; חַמדָנוּת – להיטות אנוכית ומוגזמת לדבר (כסף, מעמד, כוח, רכוש, אוכל וכו׳) יותר ממה שבאמת החמדן צריך; להיטות לדבר אסור או שקשה להשׂגה; רצון עז להשׂיג משהו לא לו: חמדנותי לאשת רעי גברה עליי: מידת חמדנותו ולהיטותו הייתה לחפצים יקרי ערך לא לו; חַמדָן – אדם החומד דברים לא לו, בעל תאווה שחושק מאוד במשהו שאינו יכול להשׂיגו או שאסור עליו, וכן – רודף בצע, בעל נפש רחבה, המתאווה לכול: עיניה החמדניות שוטטו לצוד ציד, והיא הייתה גוזלת וחומסת בלא כל בושה; מְצִיצָנוּת – 1. תכונתו, מצבו או מעשׂיו של המציצן; 2. [בנימת גנאי] חדירה לרשות הפרט של הזולת: מן הראוי שהעיתונות תכַבד את פרטיותם של נבחרי ציבור ולא תעסוק במציצנות; מְצִיצָנִי, מְצִיצָן – 1. גבר המפיק סיפוק מיני או ריגוש מיני מהתבוננות בסתר בבני אדם אחרים המתפשטים או המקיימים יחסי מין: בשטח הבריכה נתפס מציצן, שנהג להציץ למלתחת הנשים דרך חור קטן שבקיר; 2. כינוי גנאי למי שנוהג להציץ בעניינים לא לו (כגון במכתבים פרטיים, בדירות פרטיות); צדקָנות, צַדקָנִי, צַדקָן – מי שחסידותו יתרה, כינוי לאדם הנוהג בהקפדה יתרה, עד כדי הגזמה, על־פי כללי המוסר או הדת וחושב את עצמו טוב מאחרים, מתחסד, אדם המעמיד פני צדיק או קדוש: צדקנים אלה טוענים שהם דואגים ליתומים האומללים, ולמעשׂה הם מתעללים בהם ומנצלים אותם ניצול מחפיר; חולשה – תורפה, צד חלש באופיו או בהתנהגותו של אדם: זה חולשתו למשקאות חריפים, וזו חולשתה לעוגות; חיטוּט, חיטט – טיפל בפרטים, נקט חיפוּשׂ מאומץ ועיון מדוקדק בפרָטֵי פרטים: אינִי אוהב את החיטוט בקטנות; חַטטָנוּת – טיפול בפרָטֵי פרטים, חיפוּשׂ מאומץ ועיון מדוקדק בפרָטֵי פרטים: חטטנותה עברה כל גבול, אינִי מתכוון לענות לה על שום שאלה נוספת; חיטט בקטנות – טיפל בפרטים, עסק וטיפל בקפדנות יתרה בפרָטֵי פרטים: יש מנַהל שמעדיף לחטט בקטנות במקום לעסוק בעיקר; דקדוק, דִקדֵק – 1. דייק והקפיד על כל פרט, בדק בעיון: על המתרגם משׂפה לשׂפה לדקדק בכל מילה; 2. דקדק עימו כחוט השׂערה, דקדק איתו, הקפיד עימו, לא ויתר לו: אימו דקדקה איתו מאוד בענייני נימוסים; כשחזר בלילה דקדק בפסיעותיו שלא להעיר את הישנים; בקפדנות, בְּקפִידָה – בדקדקנות ובדייקנות, תוך הקפדה על כל פרט ופרט, מתוך תשׂוּמַת לב לפרטים: בחנתי בקפידה את ההשׂגות שהועלו; הקפדה, הקפיד – החמיר, דקדק כחוט השׂערה: בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקיימה תורתם בידם; פֶּדַנט > נוֹקְדָן – דייקן קיצוני, מי שמקפיד ומדקדק בפרָטֵי פרטים ויש שהוא מייחד תשׂוּמַת לב מופרזת לפרטים השוליים, קפדן ודקדקן מופלג, אדם דייקן ויסודי היורד לפרָטֵי פרטים, וכן – דייקן מופלג, מדקדק נוקשה, מקפיד כְּחוּט הַשַׂעֲרָה, קַפּדָן; הוא נוקדן ומכל טעות קטנה הוא עושׂה עניין גדול; הוא מרצה מעולה, אך נוקדנותו עומדת בעוכריו; פֶּדַנטִיוּת > נוֹקְדָנִי, נוֹקְדָנוּת – דייקנות עד כדי הפרזה עד פרָטֵי הפרטים; הנוקדנים

אוהבים לצוד שגיאות וסתירות אצל אחרים; **אִסטניס, בַּחרָן, בַּררָן** – קפדן בבחירתו, שמרבה לבחון ולבדוק עד שהוא מגיע לידי בחירה, שקשה להשׂביע את רצונו בענייני אוכל, בגדים וכד׳: אף שאיני בררן במאכלים, איני אוכל בָּשָׂר; **חַזרָן** – מי שאינו עומד בדיבורו, שחוזר בו מדבריו: הפכפכנים אתם, חַזרָנים אתם; הֶדוֹנִיסט > **הֶנָאתָן, הנאתנות, בַּעַל הֲנָאָה, רודף תַענוגות, נֶהֱנתָנות, נֶהֱנתָן** – אדם הרואה את תכלית חייו להנאותם בעינוגים: אף שלא הייתה נהנתנית מופלגת, היא ידעה יפה טעמם של חיים נאים, מרווחים ומענגים; הוא דגל בתורת חיים מטושטשת של נֶהֱנתָנות ממנעמי החיים; **רודף תענוגות** – נהנתן, שוחר תענוגות, שמחפשׂ הנאות ועינוגים; **פַּתלָנות, פַּתלָן** – מי שמתפתל בדבריו, לא ישר, הפכפך: אל תסמוך עליו, הוא ידוע כפתלן וערמומי; **תַרצָן** – מי שמוצא תירוצים לכל דבר: יש אדם שתרצנותו מַסווה את עצלנותו; **חמקנות, חַמקָן** – מי שנוהג להשתמט מקבלת אחריות או מעבודה או לחלץ עצמו מסבך וכד׳: אי־אפשר להטיל עליו אחריות כי הוא אלוף החמקנים; **אֲמַתלָה** – תירוץ או הסבר דחוק למעשׂה לא נאה או תואנה להשתמט ממשהו: ניסיתי להיוועד איתו, אבל הוא התחמק באמַתלה שהוא עסוק מאוד; **אֲמַתלָן** – מי שמרבה באמתלות כדי להתחמק מעשייה: אמתלנים יאמרו לך שאין לתקן כיתובי שלטים משובשים כי אין ממון לכך; מניפולטור > **תַכּכָן, תחבולן**; מָנִיפּוּלַצִיָה > **תִחבולי, תִחבּול, תִחבֵּל** – שינה תפיסתו או התנהגותו של אדם בטקטיקות של הולכת שולל, הכוללות ערמומיות, נוכלות, הצגה משכנעת של מידע מסולף, רמייה או ניצול כדי להשׂיג יתרון: הרעיון התִחבולי של המעסיק למועסק שאם יעזוב האחרון את המפעל, ייהפך לחסר כול והוא עלול להגיע לפת לחם; **תַרעומָן** – בעל תַרעומֶת, המַרבֶּה להתרעם ולהתלונן; **נִרגָנוּת, נִרגָן, רָגַן** – התלונן, התאונן, התרעם, כעס ורטן שאינו מרוצה, חִרחֵר ריב: רגנתי על פקידי הממשלה; **חִיטוּט, חַטטָנות, חַטטָן** – מי שמרבה לעסוק בפרטים טפלים או בחיי הפרט של אחרים: משנמצאו חטטנים וספקנים על עניינים סתומים, השתיקו אותם; **הֲפַכפַּכוּת, הֲפַכפַּך** – 1. משהו או מישהו שאינו יציב, משתנה תדיר באופן לא צפוי: מזג האוויר בעונות המעבר הפכפך מאוד –יום אחד קר, ולמוחרתו חם; 2. מי שאינו יציב בדעותיו ובאופיו או משנה תכופות את דעותיו, את התנהגותו, את יחסו וכד׳ באופן לא צפוי, אינו עקיב: אל תסמוך עליה כי הוא ידועה כאישה הֲפַכפַּכָּה וערמומית; **הֲפַכפְּכָנִי, הֲפַכפְּכָנות** – מי שמתהפך בדעותיו, חסר דעה קבועה, קל דעת; **נבירה, נָבַר, נַברָנות, נַברָן** – כינוי למי שמחטט בדברים לצורך ושלא לצורך: אחד נובר בספרים ובמתודות, ואחד בגנזי דמיונו כדי להעלות זכרו של מִנהג; **פְּתַלתַלָן** – עקשן, הפכפך: כמה רעה גורמים העקמנים והפתלתלנים; **איש תהפוכות, תַהְפּוּכָן** – הפכפך, שאין פיו וליבו שווים; **נֶהפַּך בִּלשוֹנוֹ** – היה הפכפך, שינה בקלות את דעתו; **עַקמָן** – מי שמעקם את הדרך הישרה או הנוהג שלא ביושר: איני אוהב לא עקמנים ולא פתלתלנים: בוא וראה כמה רעה גורמים העקמנים והפתלתלנים מְעוטי התורה, חסרי הדעת, תועי הלב, גסי הרוח וצרי העין, שאלמלא הם חיינו היו חיים; **עוֹקְמָן, עוֹקְמָנִי** – עקום, מעוקם, שאינו ישר: יש דרך עוקמנית, ויש אדם עוקמני: אף שהיה עוקמן באופיו, ביכר את כביש הסרגל לעפולה על פני דרך עקלתון אחרת; **ריק ממעשׂ** – 1. דל, בטל; 2. מי שלא השׂיג כל הישׂג, מי שרבו מחדליו, שלא עשׂה שום מעשׂה בעל חשיבות, שלא פעל שום פעולה שיש עימה תועלת: אין כוחו אלא בפיו כי לאמיתו של דבר הוא ריק ממעשׂ; **אנשים ריקים, אנשים רֵיקים ופוחזים** – קלי דעת וחסרי אחריות, בני המעמד הנמוך העובדים במלאכות פשוטות בתנאים קשים: סביב העבריין ההוא התלקטו בני אדם ריקים ופוחזים; **נִקלֶה** – בזוי, נחות, פחות ערך, נטול חשיבות, ריק: בני אדם נִקלים פרצו לביתי ושדדוהו; **נתעב ונאלח** – מאוס, נקלה ומתועב: אין לך דבר מסוכן, נתעב ונאלח יותר מאדם שבגד במולדת; **מְפוּגָל** – מאוס, בזוי מאוד, מזוהם, נקלה, מושחת, מקולקל; **פּוֹחֵחַ** – ריק ופוחז, שובב: כמה ריקים ופוחחים ישבו על מעקה הבטיחות ברחוב ואיימו על זקנים; **קַל דַעַת** – לא שקול ומדוד, פָּזיז, נמהר, מעוט שׂכל, אינו מיושב בדעתו, נמהר; **מְנוֹעָר** – ריק, מרוקן: יש נערים מנוערים ממעשׂים טובים, ויש נערים ריקים ופוחזים המנוערים מהשׂכלת יסוד; **אַרכָן** – מי שנוח להאריך בדיבורו במעשׂיו: הנאום נכשל בשל ארכנותו; **פַּהֲקָן** – כינוי לעצלן, לנרפה, להולך בטל: יש פהקנים מלידה שאין ליבם פנוי לעבודה או למאמץ; **נִרפּוּת, נִרפֶּה** – עצל, מתרשל, מתבטל, עייף, לאֶה, חסר חיוּת וחיוניות: אחר המסע המפרך של עשׂרות קילומטרים היינו נרפים; **פּוֹחֵז** – מתהולל, מתנַהֵג בקַלוּת דַעת: אוכלים, ושותים ופוחזים; **עצלות, עָצֵל** – מי שמתרשל בעבודה: לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם; **חָכָם עָצֵל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם** – הֶעָצֵל חכם בעיני עצמו יותר משבעה המשיבים בדברי טעם על תלונותיו ומציעים פתרונות הגיוניים לבעיותיו; **שׁוֹלְלָן** – מי שנוהג לשלול, בעל עמדה שלילית: השוללנים הטביעו את חותמם על האספה; **שַהֲיָן** – מי שדרכו לשהות או להתמהמה לאיטו: עשׂרות דקות המתנתי בתור לרופא השהיין בקופת חולים; **נביבות, נָבוּב** – ריק מדעת, נעור משׂכל: בשאלותיו השטחיות הוכיח את נביבותו; **ריקנות, רֵיקָן, ריקני** – ריק מדעת, בּוּר: אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון; נער קל דעת וריקני; **מְצוּנָן** – נטול התלהבות, אדיש, קריר: למרות גילי, אין דעתי מצוננת לצאת לטיול בימות הגשמים; **מסולף** – מעוּוָת, מסוֹרס, שאינו מתאים למציאות ורחוק מן האמת: עורך העיתון התנצל על פרסומם המסולף של הדברים והבטיח לכותבם מחדש כראוי; **בְּמסוּלָף** – בצורה מעוּוֶתת: מזיגת גלויות כפויה עוקרת אדם מחיותו, ואינה שותלת אותו במקום חיות חדשה אלא במסולף; **נַעֲוֶה** – מעוקם, עקום, מסולף: היו ביחידה חיילים נעווי מוח ונעווי לב, בעלי דעות נעוות; **מידת סדום** – התנהגות רעה ומושחתת, מניעת טובה מאחרים, אכזריות, מִשטָר שבו כל אדם דואג רק לעצמו, אי־עשׂיית טובה למישהו גם אם זה נהנה וזה לא חסר: מידת סדום הניכרת במעשׂה זימה ובגילוי עריות; **שלדים בארון** – כינוי לסודות אפלים בעברו של אדם, ובעיקר איש ציבור, שהוא שומר עליהם לבל ייחשׂפו בפומבי: נראה שקשה למצוא פוליטיקאי שאין לו שלדים בארון; **איש מזימות** – בעל תחבולות להרע, חכם להרע, אדם המתַחבל תחבולות כדי להרע לאחרים; **נַעֲוֵה לב** – חוטא, שאינו ישר, רמאי: כנראה, מדובר בנעווי לב ובנוכלים שאין מטרתם אלא להונות את התמימים; **בֵּן סורֵר ומורֶה** – הסָר מן הדרך הטובה ומרבּה בזלילה ובסביאה, הולֵל; **בֵּן סורֵר ומורֶה נידון על שם סופו** – הוא נידון על דברים שהוא עתיד לעשׂות, ולא על דברים שעשׂה כי התנהגותו בהווה מלמדת שיֵצֵא ממנו אדם שיעשׂה דברים חמורים; **חי מן האוויר, ניזון מן האוויר, איש אוויר** – כינוי לאדם החי ללא בסיס כלכלי ופרנסה קבועה: הוא היה איש אוויר מן הכרך, קל דעת וקל רגליים שחי מעסקי אוויר; **חָנֵף, חַנפָן** – לא ישר, צבוע, המחניף כדי לגנוב את הלב ולמצוא חן בעיני אחרים: לא היה בעולם אדם צבוע, זייפן וחנפן ממנו; **פְּתַיוּת** – חוסר דעת, סִכלות, תמימות מופרזת: יש להיזהר מפתיותם של נער ונערה בגיל הטיפש עשׂרה שלא יתלהבו מהַבלי הנוער, כגון ענייני סמים, מין, הימורים; **פּוֹתֶה, פְּתַיָה** – תם או תמימה שקל לפתותם: ואני, נערה פתיה שהאמנתי להבטחותיו; הוא מסוגל לרגש כל נערה פתיה המחכה שיכבשו אותה; **קל אמונה** – מאמין בנקל לכל מה שמספרים לו: ההמון נוח להשפעה, הוא קל אמונה וחסר חוש של ביקורת; **פְּתָיָה, פֶּתִי** – תמים, מי שמאמין לכל מה שמספרים לו ושאפשר בקלות לפתותו ולרמותו: הייתי פתיה חסרת ניסיון וחוכמת חיים כשהסכמתי להינשׂא לו; איזה פתי אתה, כל כסיל יכול להערים עליך; רק קלי אמונה נפלו לפח שטמנו להם מוכרי הדירות בארה״ב; **מְפוּתֶה** – שוטה גמור, טיפש מטופש: ואני הפתי מפותה האמנתי לכל הבטחותיה; **בְּעַיִן בּוֹחֶנֶת** – במבט בוחן או ביקורתי, בדקדקנות הרואה גם את הכוונות: עברתי על המאמר בעין בוחנת, והשתכנעתי שהוא נגוע בשיקולים זרים; טענתך שובה את הלב בפשטותה, אבל כשמתבוננים בה בעין בוחנת מתגלות חולשותיה הרבות; **שימֵר** – הקפיד על קיום דבר, השגיח והקפיד על המשך קיומו של משהו: במוזאון הזואולוגי מנסים לשמר מיני חרקים הנתונים בסכנת הכחדה; **חַנפֵי לֵב** – צבועים ורמאים: אני מציע לך שלא ללכת שולל אחר דבריו שהוא ידוע כאדם חנף לב; **קוֹטֵל קָנִים** – כינוי לאדם פשוט, חסר השׂכלה וכישורים, שאין להתחשב בדעותיו או בדבריו: נכון שהוא מומחה עולמי בתחום זה, אך יש מדענים החולקים עליו, וגם הם אינם קוטלי קנים; **חוטב עצים ושואב מים, חוטבי עצים ושואבי מים** – כינוי לבני המעמד החברתי הנמוך ביותר, העובדים במלאכות פשוטות ובתנאים קשים; כינוי למועסקים בעבודות כפיים פשוטות ובעבודות שירות, לרוב בשׂכר מחפיר ובתנאי ניצול: בכנסת הצעתי להפנות את העולים החדשים למושבים, ברם נציגיהם באו לכנסת וכעסו עליי באומרם: ׳אנו לא חוטבי עצים ולא שואבי מים׳; **כל צָרוּעַ וכל זב, כל זב ומְצוֹרָע** – כל אדם בזוי ופחות ערך: לא יעלה על הדעת שכל צרוע וכל זב יכתיב לנו איך לנהוג; **בעל לב שחור** – מי שחסר אמונה בחיים ובאהבה המפיץ סביבו לכלוך, שקר, זיוף, פחד, שׂנאה, קור וניכור, רשעות; **קָשֶׁה לִרצוֹת** – כעסן, שאינו מתפייס על נקלה, השומר את כעסו ימים רבים; **עַיִר פֶּרֶא** – כינוי גנאי לבוּר או למישהו שאינו מקבל עליו מרות: עַיִר פרא אדם ייוולד; הִרְצִיתָ חירות מהלימודים ולהימנות עם עִירֵי הפֶּרֶא, עם הבּורים ועם עמי הארץ? **החליף צִבעו אך לא טבעו** – שינה את מעשׂיו ואת התנהגותו כלפי חוץ, אך בליבו ובאופיו נשאר כמות שהיה; **אדם מקולקל** – אדם מושחת, פגום במוסריותו ובמעשׂיו; **איש אָוֶן** – רשע, בן בלייעל, נבל, נוכל: יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו; **מופנמות, סגירוּת, אדם סגור** – אדם שאינו נוח לגלות את מחשבותיו ואת רְגשותיו, ואינו נכון לשתף אחרים בדאגותיו ובשׂמחותיו, נרתע ממגעים חברתיים ושקוע במחשבותיו: מופנמותו מקשה עליי להתקרב עליו; **סָגוּר ומסוּגָר** – 1. סגור ונעול, סגור לחלוטין, שאי אפשר להיכנס אליו או לצאת ממנו: ישבתי סגור ומסוגר בחדר הנידונים למוות; 2. מופנם ומנותק, שאין בינו ובין הסובבים אותו כל קשר ומגע: הוא נותר סגור ומסוגר בעולמו הפנימי; הייתה מכונסת בעצמה, מסויגת וסגורה ומסוגרת; **מכונס בתוך עצמו** – אדם עצור ברִגשותיו ובעל אופי סגור, מסוגר, מופנם, שקוע בתוך עצמו, אינו משתף אחרים בענייניו ואינו מתערב בענייני אחרים: קשה לתקשר איתו כי הוא

תמיד מכונס בתוך עצמו; חלוש מזג, רך מזג – רך מטבעו, שאינו תקיף בדעתו: המפקדת הייתה טובת לב ולא כוחנית, אך רכת לב ורכת מזג; חֲסַר עמוד שִׁדרה, חֲסַר חוט שִׁדרה – חלש אופי, נוח להשפעה, רכרוכי, ותרן: המנַהל החדש חסר חוט שדרה, ומי ששולט בחברה למעשׂה הוא סגנו; רכרוכיות, רַכרוּכִי – אדם שאינו מסוגל לעמוד בקשיים, מפונק, רגיש, חלש אופי, שאפשר להשפיע עליו בקלות, לא החלטי: בעלה היה חלש ברוחו ובאופיו, נתון לכל השפעה קלה, חסר יציבות או תקיפות ובעל עדינות יתרה, הִלכך הראה בוויכוחים עם אשת חיקו ותרנות רבה ורכרוכיות יֶתֶר; רַכּוּת אוֹפִי – חולשת האופי, ותרנות יתר, נטייה קלה להיות מושפעים מאחרים: היא הייתה נבונה וחביבה, נעימה, אך רכות אופייה הייתה בעוכריה במקום עבודתה; חֲסַר אופי – 1. רכרוכי, נעדר כוח רצון והחלטה, קל להשפעה: הוא חסר אופי לחלוטין, וכל אחד יכול להשפיע עליו בקלות רבה; 2. חסר ייחוד, חסר מאפיינים מקוריים ייחודיים; חלש אופי – רכרוכי, שקל להשפיע עליו: הוא ילד חלש אופי הנתון מאוד להשפעת הוריו; עַם הארץ – אחד מֵהעָם, חסר השׂכלה, שאֵינו יודע תורה; בעל עבר שחור, בעל עבר פלילי – מי שהִתבַּלט בֶּעבר במעשׂיו הפליליים, מי שפעל נגד החוק והמוסר: החשוד הוא בעל עבר פלילי עשיר; איש תרוּמוֹת – אוהב מתנות ורודף בצע; התחקה אחר עִקבותיו, התחקה על עקבותיו – עסק במעקב או בחיפוּשׂ מאומץ אחרי מישהו או משהו שנעלם או שמקום הימצאו אינו ידוע כדי למצוא אותו: היא העסיקה בלש כדי להתחקות על עקבות בעלה; התחקות על שורשי פלוני, התחקה על שורשי דבר – ניסה לעמוד על טיבו, תהה על קנקנו, חקר ודרש בצורה מדוקדקת אחרי: ניסיתי להתחקות על שורשי העובד החדש כדי לראות אם הוא לנו או לצרינו; זינב אחריו – עקב אחריו, ארב לו; סָפַר צעָדָיו – התחקה על עִקבותיו של אחֵר, שָׂם לב לכל מהלך שלו: המפקד סופר את צעדיי, כי הוא זומם משהו; ספר את צעדיו, שמר צעדיו, דִקדֵק אחריו – עקַב אחריו, בדק אותו היטב: דקדקתם אחריי ולא העליתם נגדי דבר; עד מתי, עצֵל, תשכב, מתי תקום משנתך – עד מתי תוסיף להתבטל; חָסיד שוטֶה – 1. כינוי גנאי לאדם שמרוב חסידותו – נמנע מלקיים חובות אנושיות ראשוניות: אֵי זהו חסיד שוטה? ראה תינוק מבעבע בנהר, אמר: 'לכשאחלוץ תפיליי', עם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה את נפשו; 2. כינוי לגלוג למי שהולך כבעיניים עצומות אחרי מישהו או משהו (מנהיג או שיטה) בלא לחוש ביקורת חופשית ותוך התעלמות גמורה מפגמיו; פְּחוּת שֶׁבִּפְחוּתִים – בזוי ונקלה ביותר: אפילו בחור פחות שבפחותים יש לו שתי חליפות בגדים; אנשים של תוהו – בני אדם ריקים ופחותים: משהורעו עסקיו התקבצו סביבו בני אדם של תוהו כדי לסלול לו את נתיב הרשע; נְצוּר לב – בעל מזימות, רמאי, מי שאינו מגלה את מזימותיו לאחרים, נוכל: הוא היה זהיר, ערמומי ונצור לב, בין בני אדם רעים ומחודדים; שלטה בו עין הרע – נפגע מקנאת הבריות: מדי שנה בספטמבר שולטת במעשׂיי עין הרע, ולכן אני נמנע מלעשׂות עסקים או קניות גדולות; עַיִן רָעָה, עַיִן הָרַע – נזק או פגיעה הנובעים, על־פי האמונה העממית, מצרות עין ומקנאה של הזולת, יחס שלילי, צרות עין, מבט רע העשׂוי לפגוע ולהזיק: עין הרע ויצר הרע ושׂנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם; רוחב נפש, רְחַב נֶפֶש – 1. רודף בצע, המתאווה לכול, חמדן; 2. בעל הבנה רבה, מקיף בהשקפתו; נפש רחבה – חמדן, רודף בצע, המתאווה לכול: עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע; לא יִצלח, לא יוצלח – כינוי לאדם ביש מזל, שכל מעשׂיו אינם עולים יפה בידו; בן בלייעל – נבל, רשע, נוכל, בן עוולה, עוול, עוולן, עושׂה עוול; בהמה בצורת אדם – כינוי גנאי וזלזול; אֶפֶס בַּר אֶפֶס – נטול כל ערך: אני הקטן, אפרוח בן־יומו, חשתי כאפס־בר־אפס; פּוֹחֲזוּת, פּוֹחֵז – חסר אחריות, קל דעת, נמהר, פזיז ושובב: מי היה מאמין שנער פוחז זה יהיה ברבות הימים רופא ידוע שם; פּוֹחֵחַ – פוחז, פרחח, שובב; יַחפָנוּת, יַחפָנִי, יַחפָּן – חוליגן; כינוי לאדם קל דעת ונטול אחריות, פורק עול, ריק ופוחז, מופקר, פוחח: הוא התחבר לקבוצה של יחפנים המבלים את זמנם בשיטוט ברחובות; יושב קרנות – כינוי לבטלן המבלה את זמנו בישיבה בפינות הרחובות ובשׂיחות בטלות: כבר בנערותו הוא נפלט מבית ספרו והתחבר עם כל מיני בטלנים ויושבי קרנות; מבלה עולם – בטלן שאין ממנו ברכה ותועלת לחברה כי כל עולמו הוא הנאות ושעשועים: מדוע מבלי עולם מוציאים את זמנם לבטלה? הלך שובב אחר ליבו – התהולל והלך בשרירות ליבו; התדרדר במדרון – הלך ופחת, ירד ושקע, ירד והסתבך; כד ריק ובו שני מטבעות – משמיע רעש גדול בעת ניעורו; נוח לכעוס – מְהיר חֵמה, כּועס מהר: נוחַ לִכעוס וקשה לִרצות – רשע; היזהר בדבריך איתו כי הוא נוח לִכעוס; איש חֵמָה, בעל חֵמה, מהיר חֵמה – כעסן, גְדול חֵמה, רגזן, רתחן, שמתרגז בקלות, נוח לכעוס: הוא מהיר חמה ומתלקח בנקל ברגע של רְתחה; איש ברזל – אדם תקיף וחזק באופיו שאינו יודע ויתורים; איש מזימות – 1. בעל תחבּוּלות להָרע, חכם להרע; 2. ערוּם, חכם ונבון; איש מדון, איש מדנים, קַטטָן – איש ריב, סכסכן, המַרבֶּה לריב: נעשׂה בך שפטים קטטן ובטלן שכמוך; טוב לחיות במדבר מלחיות עם איש מדנים; תככים – מזימות, סכסכנות, ריבים, סכסוכים: חייו מלווים בתככים ובירִיבויות;

תַככָן, איש תככים – בעל מזימות, סכסכן וחַרחְרָן מי שגורם קטטות: רש ואיש תככים נפגשו; חִרחֵר ריב – סִכסֵך, גרם למריבה ולקטטה; אנשי ריב, בעלי מריבה, איש ריב ואיש מדון, איש ריב ומדון, איש מדון – אדם סכסכן, אדם מחרחר ריב: כל ימיו היה איש ריב ומדון, והכול רחקו ממנו כי שִׂנאה מעוררת מדונים; מְרפֵּק – דחק במרפק את האחרים כדי שישׂיג את מבוקשו: ראיתי שקידומי מצריך למרפק את עמיתיי כדי לעלות בדרגה; מַרפְּקָנות, מַרפְּקָן, בעל מרפְקים, מַרפְּקָן – כינוי למי שנדחק בכוח ואינו נרתע מכל קושי כדי להשׂיג את מטרתו: האדם הזה לא מרפק אחרים כדי להשׂיג את מבוקשו כי הוא היה אציל רוח ואנין דעת; בַּעַל אֶגרוף – אדם תַקיף, מַטיל אימה, אַלים; בעל זרוע – בריון, אדם אלים, בעל אגרוף, תקיף וקשה, עריץ: דחפו אותה בעלי זרוע ונטלו ממנה את ארנקה; חֲדַל אישים – חסר ערך שאינו ראוי להיחשב אדם, בָּזוּי, שָׁפֵל, טיפוס עלוב או חלוש שאינו מעורר כבוד: הוא היה ידוע בשכונה כאדם נבזה וחדל אישים, איש מכאובות וידוע חולי; מַלאֲכֵי חַבָּלה – בני אדם שדַרכָּם לחַבֵּל, להַזיק ולקַלקֵל; זאֵב בעור כֶּבֶשׂ – מָשָׁל לצבוּעַ, רמאי ורשע המעמיד פני צדיק תמים: ראש הרשימה הערבית המשותפת משמיע עמָדות מתונות, סובלנות, נחמדות ודיבור במתק שׂפתיים, אולם מי שישמע את דבריו לבוחריו בערבית מייד יבין שאינו אלא זאב בעור כבשׂ; זְאֵב בּוֹדֵד – אדם תקיף וּבַעַל דֵעות עצמאיות שאֵינן מקוּבלות על רוב חבריו; זב חוטם – כינוי גנאי לפחות ערך, לריק ולפרחח; עשיר שלווה – כינוי גנאי לאדם הבוטח בעושרו ומזלזל בבריות; אגוז קשה – 1. כינוי לאדם עקשן ותקיף שקשה להשפיע עליו או לשנות את דעתו: שכני הוא אגוז קשה, ולכן נתקשה לשכנעו לשפץ את הבניין; 2. כינוי לבעיה שקשה לפותרה או למכשול שקשה להתגבר עליו; קלי עולם – בני אדם פחותים, ונִקלים; דוב שַכּוּל – מָשָׁל למי שחָדוּר מֶתַח ויגון שעלולים לַהֲביאו לידֵי מעשׂים נואשים, כּינוי למישהו מסוּכן מאוד; קְצַר רוח – חסר סבלנות, מהיר לכעוס, כעסן; אגוז קשה לפיצוח – אדם העומד על דעתו ותקיף שקשה להשפיע עליו או לשנות את דעתו, עניין שקשה להתגבר עליהם; אדם מקולקל – אדם מושחת, פגום במוסריותו ובמעשׂיו; הטיל צל כבד על, הטיל צֵל על – עורר חשד, רמז כי משהו אינו כשר, העיב עליו, העמידו במצב קשה, מפוקפק או בעייתי: עברו החשוד של האיש הטיל צל כבד על מעשׂיו בהווה; ליחך פִּנכָּה, ליחוך פִּנכָּה, מְלַחֵך פִּנכָּה – מלקק צלחות, כינוי בוז וגנאי לחַנפָן, למתחנחן, למתרפס: שׂיחות בטלות וליחוך פנכה לרוב אינם מועילים לפני הממונים; כרוך אחר סינרה של אימא – תלוי באימו, אינו עומד ברשות עצמו, מפונק; השחית את דרכו, הָלַך בדרך נלוזה, שֵׁירֵך דרכיו, נִלוֹזוּת, נָלוֹז – סטה מן הדרך הישרה, חרג מן ההתנהגות החברתית המקובלת, מושחת: בחייו המעוּותים והנְלוזים היו לא מעט נתיבות עקלקלות; שֵׁירֵך דְרָכָיו – 1. סטה מהדרך הישרה; 2. התנַהג הִתנַהגוּת לא מוּסָרית, יצא לתַרבּוּת רעה: הנערה משָׂרֶכֶת דרכיה ומתחברת לפושעים; היהפוך כושי עורו – הְיְשַנֶּה פלוני את טבעו, את דרכו או את מידותיו? אין סיכוי שפלוני יהפוך את עורו וישַנה שינוי של ממש את התנהגותו: היהפוך כושי עורו ונמר חֲבַרבּוּרוֹתָיו? כלב אינו יכול להיעשׂות ארי – אין יצור שיכול לשנות את אופיו ואת תכונותיו; הִטמין עצמו – הסתיר את זהותו מאחרים, העלים את מוצאו: אישה יוכלה להטמין עצמה ולומר: 'גויה אני'; זָרַק חול בעיני הבריות – הונה את הבריות, איחז את עיניהם, הציג עצמו בעיני הבריות בצורה יפה מכפי שהוא באמת, התנהג בצביעות: לדידי, אין הדוח הזה מהימן, והוא מנסה לזרוק חול בעיני הבריות; הקדים עשׂייה לשמיעה, הקדים נעשֶׂה לנשמע – עשׂה דבר מה בזריזות יתרה, הזדרז להתחיל לפעול (פעמים מתוך פזיזות) בטרם שמע או הבין את העניין לאשורו, הביע נכונות מיידית, הסכים מייד למשהו, גם בלי לדעת את הפרטים (לרוב מתוך התלהבות רבה); אין מזרזים אלא למזורז – הזירוז מועיל רק לזריז ולחרוץ מטבעו, ולא לעצלן; קשה כארז – תקיף ועז בדעתו; טובֵל ושֶׁרֶץ בְּיָדו – מנַסֶה לתקן ליקוּי עצמי בלי לחַסֵל את הגורם העיקרי שלו, או מי שכוונתו טובה, אך מעשׂיו אינם רצויים: המודה ואינו עוזב – כטובל ושרץ בידו; אבד חסיד מן הארץ – אין איש ישר בחברה האנושית: אני מאמין שיש אלוהים בליבות בני האדם ולא אבד חסיד מן הארץ; רָחַץ בְּנִיקָיון כַּפָּיו – העמיד פנים כנקי מאשמה, התנער מכל שייכות לעניין, טען שהוא חף מפשע: השופט לא קיבל את הטענה כי מדובר בעלילה כלפי הנאשם הרוחץ בניקיון כפיו; קְשׁוֹט עצמך ואחר כך קשוט אחרים – קודם כול תַקן את פגמיך, ואחר כך תוכיח את האחרים: מי אתה שתטיף לי מוסר, קודם כול קְשׁוֹט עצמך ואחר כך קשוט אחרים; רופא, רַפֵּא עצמך, רוֹפֵא, רַפֵּא אֶת חִיגְרוּתְךָ – אם אינך מסוגל לרפא עצמך, כיצד תרפא אחרים? אם אינך מסוגל לעזור לעצמך איך תוכל לעזור לאחרים; קְצַר יָד, קצרה ידו מ־ – לא הייתה לו יכוֹלֶת לעזור, לא היה לאל ידו, נלאה, לא הצליח, היה חסר אונים: העובדים שפוטרו תלו ביטחונם בוועד העובדים, אך עד מהרה התברר שגם הוא קצרה ידו מלהושיעם; קוּפּה של שרצים תלויה לו מאחוריו – עברו רצוף מעשׂים לא כשרים, אוסף של חטאים ועבֵירות נזקף לחובתו, עברו אינו נקי, הוא מוּכר כאדם מושחת: לאחר שהתגלה איזו קופת שרצים תלויה לו מאחוריו, הסיר את מועמדותו למשרת

הגזבר; נָבָל ברשות התורה – 1. מי שמרבה לנצל לטובתו דברים שלא חל עליהם איסור מפורש מן התורה; 2. מתחסד, מתחזה לצדיק בכסות עיסוקו בענייני דת; חֲלַקְלַק – צבוע, חנפני, ערמומי; חלקלק כצלופח – שקשה להוציא ממנו את המידע שבו מעוניינים, שקשה לקבל ממנו תשובות כנות, מי שמצליח להיחלץ מכל צרה, כינוי לאדם חמקמק: החשוד היה חלקלק כצלופח, וחוקרי המשטרה התקשו להוכיח את אשמתו; לֵצָנוּת, לֵצָן, לֵץ – אדם המרבה להתלוצץ, מי שנוהג להשתובב ולהתבדח, עליז, קל דעת, בדחן: הלצים שבחבורה לא פסקו מלהצחיק אותנו עד כדי דמעות; פעמים דברים שנתכוונו לשם לצנות, כבר נעשׂו אמת; מוֹשַׁב לֵצִים – חברים קַלֵי דעת, חברת לצים, עליזים והוללים: הוזמנתי לדיון על עתיד התחבורה, ולמעשׂה הייתי במושב לצים; שניים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים; דגי רקק, דג רְקָק – משל לאדם פחות ערך: במִבצע האחרון הצליחה המשטרה לתפוס רק כמה דגי רקק, אך העבריינים הכבדים עדיין מסתובבים חופשי; לווייתן בחכה הועלה מה יעשׂו דגי רקק? – אם גדולים וחזקים לא החזיקו מעמד, כיצד יעמדו קטנים וחלשים: אם שׂחיין אולימפי נסחף בזרם, כיצד יחזיקו מעמד שׂחיינים מתחילים, בבחינת לווייתן בחכה הועלה מה יעשׂו דגי רקק? פגשתי אדם מקולקל, עכור אופי ובעל מצפון גמיש, שהרוע ניבט מעיניו ומאישיותו המפוקפקת; כמה טובתו של בשׂר ודם? נָשׁוֹב בה ואיננה; אל תהי חכם בעיניך; אדם ילוד אישה קצר ימים ושְׂבע רוגז; אדם להבל דמה; הוציא את עצמו מן הכלל; פינה ליבו לבטלה; המותרות והתענוגות נעשׂו לאֱילֵי ההון על ידי ההרגל כטבע שני, ובלעדיהם חייהם אינם חיים; הקימוץ נעשׂה לו טבע שני; לא ידע מעצור לרוחו וגבול לזדון ליבו; מתוק כצפיחית בדבש; אין פניו של אדם מעידים על טיבו; ריקים ופוחזים והוללים; יצר לב האדם רע מנעוריו; יצר מחשבות ליבו רק רע כל היום > אדם! אלימות! יושר! יחיד! רבים! רשע! שקר!

אופן! שיטה!

אוֹפֶן – דרך, שיטה לעשׂות משהו; כיצד, איך, היאך, באיזה אופן, באיזו דרך; לַהֲלכה – מבחינה עיונית מופשטת, באופן עיוני, לכאורה [ההפך: למעשׂה]: איסור זה קיים להלכה בלבד כי למעשׂה אי־אפשר לאכוף אותו; באופן בלתי אמצעי – במישרין, ישירות, בלא מתווך; באופן – [השתדלו למעט בתיבות 'אופן', 'אורח' ו'צורה', כגון בממוצע, כחוק, לאט; או הוסיפו מוּשׂא פנימי, כגון נפצע פצעים קשים, ניזוק נזק קל]; בלי עקיפים – במישרין, ישירות, לא סחור סחור [להפך: בעקיפין, בא עליו בעקיפין]: הוא קיבל את המִשׂרה בלי עקיפים ובלי עקמומיות; כֹּה – [לפני שם התואר או תואר הפועל] מאוד, כל כך: מדוע אתה כה עצוב? אל תיסע כה מהר; בְּכֹה – כך, באופן זה: זה בכה וזה בכה; מִמֵּילָא – 1. בין כך ובין כך, בכל מקרה, בלאו הָכֵי: מה הטעם לדון בדברים? ממילא הוא לא יקבל את דעתנו; 2. מעצמו, מאליו: אם יימצא פִּתְרון כולל לבעיה ייפתר ממילא הצורך להכריע בכל סעיף לגופו; בְּלָאו הָכֵי – בכל מקרה, בין כך ובין כך, גם בלא כך, גם בלעדי זה, ממילא: אל תטרח כל כך למענו, הוא בלאו הכי לא יעריך זאת; שיטת הסרט הנע – באופן אוטומטי: המתגייסים התחסנו בשיטת הסרט הנע; בין כה וכה – 1. ממילא, בכל מקרה, כך או אחרת: אין מה למהר, בין כה וכה היא תאחר; 2. בינתיים, עד כה ועד כה, עם חלוף הזמן: בין כה וכה ירד הערב והצטנפנו בביתנו מחמת הקור העז; בין כך ובין כך, עד כה ועד כה, בֵּינְתַיִים, בֵּינָתַיִים – בזמן הזה שעבר, בזמן שבין עניין אחד לעניין אחר: חיכיתי בתור לרופא, ובינתיים קראתי סיפור מעניין; הָא כיצד, הָכֵיצַד – איך ייתכן; יְשִׁירוֹת – 1. באופן ישיר, שלא בעקיפין, בלי תיווך: אם אתה מעוניין בתשובה מהירה, פנה ישירות למנַהל; 2. בצורה גלויה וישירה, בלי להתבייש או להסתיר משהו, לא ברמז: ניגשתי אליו ואמרתי לו ישירות מה בליבי עליו; 3. בקו ישר, בלי כל סטייה, היישר אל: בתום הישיבה נסעתי ישירות לביתי; פֶּה אֶל פֶּה – פנים אל פנים, ישירות, בלי תיווך, ולא בכתב: פה אל פה אדבר בו; ממקור ראשון – מהנוגע בדבר עצמו, ממקור המקורב לעניין או הנוגע בו, ישירות, לא בעקיפין: המידע נמסר לי ממקור ראשון, ולכן הוא מהימן ביותר; כלי – אמצעי, מכשיר להשׂגת דבר מה: ברית המועצות השתמשה במדינות מזרח אירופה ככלי להשׂגת מטרותיה באירופה; תרומות המיליונר שימשו כלי לקידום מטרותיו; מכלי ראשון – מהמקור, באופן ישיר, ללא תיווך או עדות מפי אדם שראה בעצמו מה קרה: השופט ציין בפסק דינו שלתביעה חסרה עדות מכלי ראשון על הרצח; הַיָשֵׁר – ישירות, ישר, באופן ישיר: מנמַל התעופה נסענו היישר הביתה, בלי לעצור בשום מקום; הוא הביט היישר אל עיניה היאות; בְּמֵישָׁרִין – 1. באופן ישיר, ישירות, לא בעקיפין, ללא כל תיווך: לא דיברתי עם המזכירה אלא פניתי במישרין למנהל; 2. בגלוי, בלי ניסיון להסתיר ולייפות: המנהל הביע במישרין את מורת רוחו מהעבודה ודרש לתקנה מייד; הלך למישרים – התנהל כראוי ובלי תקלות; ישר לעניין – במישרין, בלי הקדמות, בלא השתהות: מקוצר הזמן אגש ישר לעניין; תֶּבֶן אֵין ניתן – ולבֵנים אומרים לנו: 'עֲשׂוּ' – כיצד נַגשים את התוכנית כשתבן אין ניתן, ולבנים אומרים לנו עשׂו; נפשו נתונה בתוך כף הקלע – הוא נתון בתסבוכת, בצרה, במבוך ללא מוצא: אוי לו אם יעשׂה כך, ואוי לו אם יעשׂה כך; אם אש אחזה בלחים, מה יעשׂו יבשים – אם לא החזיקו מעמד גדולים וחזקים, איך יינצלו הקטנים והחלשׁים; אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשׂו אֵזובי קיר, לווייתן בחכה הועלה, מה יעשׂו דְגֵי הרְקָק – אם הגדולים והחזקים לא החזיקו מעמד, טעו או נכשלו, איך יעמדו הקטנים והחלשים; אבדה עצה ממנו – לא ידע איך לפעול, התקשה להחליט; בְּאֶמְצָעוּת – בעזרת, על ידי, דרך, ביד, בתיווכו של: הזמנתי בטלפון כרטיסים לסרט באמצעות כרטיס אשראי; המטרה מקדשת את האמצעים – להשׂגת המטרה אפשר לנקוט גם דרכים לא ישרות; כלי שָׁרֵת – אדם או גוף חֶברתי המנוצלים בידֵי בַּעלֵי השפעה לתועלתם הפרטית, מכשיר, אמצעי שימוש: העובדים היו כלי שרת בידי המעסיק להגדיל את רווחיו; אֶת רַגלִים רַצְתָּ וַיַּלאוּךָ, וְאֵיךְ תְּתַחֲרֶה אֶת הַסוּסִים – אם לא הצלחת במרוץ עם הרצים ברגל, היאך תצליח במרוץ עם סוסים?; אֵיךְ יִיפּוֹל דָבָר – איך יתפתחו העניינים; כל הלכה שהיא רופפת בבית דין, ואין אתה יודע מה טיבה – צא וראה היאך הציבור נוהג > יושר! שיטה. שיטה – 1. דרך, טכניקה או תהליך לפעולה, הדרך שנוקטים כדי להשׂיג תוצאה כלשהי, להגיע למטרה מסוימת וכד': בזמן האחרון מתפרסמות שיטות שונות להרזיה; 2. עיקרון או עקרונות שעליהם מבוסס משהו; היגיון פנימי העומד ביסודו של דבר מה; העיקרון או העקרונות שלפיהם משהו עשׂוי, ערוך, מאורגן וכד1; 3. אמצעי מתוחכם להצליח במשהו; 'פטנט', 'תכסיס', תחבולה; 4. דרך מתוכננת ומחושבת לעשׂות משהו; אַסכּוֹלָה – 1. זֶרם מדעי, חברתי או חינוכי שֶׁרַבִּים הולכים בעקבותיו ומושפעים ממנו; 2. שיטה או תורה של הוגה דעות, של מורה או של בית מדרש, שיש להן חסידים ותלמידים (כגון בית הלל ובית שמאי); דוֹקטרִינָה > מִשנָה – 1. שיטה של פעילויות המקנות ידע ומיומנות; המשנה שבה הוא דוגל אינה מקובלת כיום; 2. תורת לחימה, שיטת ניהול קרבות: דוקטרינת המלחמה של יהודה המכבי נלמדת בבית הספר לפיקוד ולמַטֶה; חָסִיד – מעריץ נלהב האוהד שיטה מסוימת, דבק ברעיון או בתנועה כלשהם, הכרוך אחר אדם וכיו"ב: איני חסיד של המוזיקה המודרנית כי היא רועשת מדיי לטעמי; אָנָלִיטִי – המפריד שלם לחלקים שמהם הוא מורכב כדי לעמוד על טיבם ועל טיב היחסים ביניהם; הבודק דבר בדרך הניתוח; מחשבה אנליטית, שׂכל אנליטי – שׂכל חריף המוכשר לנתח ולבחון כל דבר לפרטיו; אסטרטגיה, אִיסטרָטֶגְיָה – 1. תוכנית, דֶּרֶך מדוקדקת או תחבולה להשׂגת מטרה; 2. קביעת מטרות ארוכות טווח של ארגון, קביעת קווי פעולה והקצָאת משאבים להשׂגת מטרות אלו; איסטרטגיה צבאית – 1. התפיסה והתוכנית של ניהול המאמץ הצבאי הכולל במלחמה, לרבות קביעת מטרות המלחמה הצבאיות והשיטה הצבאית הכללית להשׂגתן; 2. הגדרת אופני פיתוח של עוצמה צבאית וניצולה כדי להשׂיג יעדים לאומיים – הכול לפי הכווָנת מדיניות הביטחון הלאומי ולפי תורות היסוד של הצבא. מתחומיה: בניין הכוח הצבאי והכנת הכוח למשׂימות עתידיות; הגדרת תנאים המבטיחים שהכוח יעמוד במשׂימותיו וישׂיג את הנדרש ממנו בנסיבות ובאילוצים נתונים; דרך ארוכה וקצרה – כינוי לדרך שלמראית עין היא ארוכה, אך למעשׂה תוביל בביטחון ליעד הרצוי: דרך החינוך היא דרך ארוכה וקצרה מפני שהיא מצריכה זמן רב ויגיעה רבה, אך סיכוייה לעד; דרך קצרה וַאֲרוּכָּה – כינוי לדרך שלמראית עין נראית קצרה ועדיפה מדרכים אחרות, אך למעשׂה ארוכה היא ומסובכת: דרך העונש היא דרך קצרה וארוכה כי הנענש עלול לחזור לסורו; סינכְּרוני – 1. ברזמני, שמתרחש באותו הזמן, שיש בו תיאום בזמן: לוח סינכּרוני הוא לוח כרונולוגי המציין אירועים שקרו באותו הזמן בעולם; 2. מצב הלשון בנקודת זמן מסוימת (ולא לאורך זמן): בספר זה יש תיאור דקדוקי סינכּרוני של לשון ימינו; דֵדוּקצִיָּה > אִפרוּט, לְאַפרֵט, אִפרֵט – הסיק מסקנה לוגית מקבוצת הנחות מסוּיֶמת, הסיק מן הכְּלָל אל הפְּרָט; אִינדוּקצִיָּה > אִכלוּל, לְאַכלֵל, אִכלֵל – הסיק כללים על־פי עוּבדות נתונות, הסיק מן הפְּרָט אל הכְּלָל; הלך עקב בצד אגודל – הליכה בנחת, אט־אט, בפסיעות קטנות ומדודות, בצעדים מתונים, צעד אחר צעד, בזהירי זהירות: אין להנהיג את הרפורמה בבת אחת, אלא בהדרגה, עקב בצד אגודל; אזל לשיטתו – הלך לפי דרכו: הרמב"ם אזל לשיטתו ופתר את הבעיה; שִׁיטַת המַקֵל והגֶזֶר – נקיטת אמצָעֵי תגמול שלילי וחיובי לסירוגין: בשיטת המקל והגזר ניתנים פרסים למי שמיטיב לעשׂות את הנדרש ממנו, ועונשים את מי שמתרשל; מִן הקַל אל הכָּבֵד – בהדרגה, התחל בדברים הקלים והפשוטים ורק אחר־כך המשך בדברים הקשים יותר: בלימוד חומר חדש כדאי ללכת מן הקל אל הכבד; לפי שוּלחָן עָרוּך של – לפי מערֶכת חוקים, כללים, תַקנון הִלכות התנהגות ועוד: בנה את התחנה לפי שולחן ערוך של הטכניון; תָפַשׂתָ מְרוּבֶּה לא תָפַשׂתָ, תָפַסתָ מְרוּבֶּה לא תָפַסתָ – אם לא תסתפק במועט, לא תשׂיג דבר: מוטב שתלמד מקצוע אחד על בוריו, משתלמד שלושה מקצועות לימוד כללי כי תפסת מרובה – לא תפסת; כל הדרכים מובילות לרומא – כל מה שתעשׂה בסופו של דבר יוביל לאותה התוצאה; דָבָר דָבוּר על אופְנָיו – דבר

ערוך כהלכה לפרטיו, עניין מסודר לכל פרָטֵי פרטיו, בשיטה מסוימת, בנוסח ברוּר וּמדוּיָק; **קו טיעון** – השיטה שנקט אדם לטעון את טענותיו: קו הטיעון של הסנֵגור היה התפייסות; **שִיטַת הסָלָמִי** – שיטה במשׂא ומתן המנסה לטפל בכל עניין ועניין בנפרד כדי להגיע למֵרב התוצאות, או כדי להַתיש את כוחו של הצד השני; טרֵייד אִין > **קנִייה בַּהמָרה** – שיטת מִסחר, המבוססת על החלפת מוּצר יָשן או משומש בחָדש, בתמורה להוספת הֶפרש השווי [ההפך: **מכירה בַּהֲמָרָה**]; **יש שהדרך הארוכה היא הדרך הקצרה והבטוחה**; **התכונה העקיבה היחידה בבני האדם היא אי־עקיבוּת**; **כשרקם את שיטתו המיוחדת, נתן את דעתו הן על הגזר והן על המקל**

אוֹר!

אוֹר – 1. קרינת השמש או חשמל: אור היום הפציע ועלה; 2. כינוי לדבר טוב, לדבר חיובי שנהנים ממנו: משנפטר כבה אור התורה ביישובו; **אורה** – 1. אור רב; 2. ישוּעה, אושֶר, חֶדווה: ליהודים הייתה אורה ושׂמחה; **זרה אור, שפך אור** – הסביר, הבהיר, הביא להבנה טובה יותר, האיר את העיניים בעניין מסוים: החפירות הארכאולוגיות במקום שפכו אור על עבודות הבנייה שנעשׂו שם לאורך דורות; **אור יְקָרוֹת** – אור נעים: תולדות חייו הִגיהוּ באור יקרות את נפשו העדינה; ירושלים האירה באור יקרות; **הָלַך לְאוֹרוֹ** – הלך בדרכיו, היה נאמן לו: תלמידיו הלכו לאורו והפיצו את אור תורתו; **אוֹר תוֹרָה** – ידיעת התורה והבקיאות בה, החוכמה שבַּהשׂכלה: כל תלמידיו האירו פניהם מאור תורתו; **אור לגויים** – דוגמה ומופת לכל העולם; **מוֹרֵד אוֹר** – כינוי גנאי לאדם שמרן וצר אופקים המתנגד לקִדמה ולהשׂכלה: בימי ההשׂכלה ראו המשׂכילים בקנאים הדתיים מורדי אור; **אלומת אור** – קרן אור, פס מואר בחשיכה הנגרם מקרני אור של זַרקור, פנס וכד׳: בלילה החשוך לגמרי האירה את הים אלומת אור של מגדלור; **אור זַרקורים** – מוקד של תשׂוּמת לב ציבורית או תקשורתית, הארה פומבית של נושׂא, אישיות, פעילות וכדומה: מבקר המדינה הציב את ביקורת המדינה באור הזַרקורים; **אורות הבמה, אורות הבימה** – הזוהר וההילה המצטיירים בדמיונם של בני אדם הנלווים אל חיי השׂחקנים: מאז ילדותה קרצו לה אורות הבימה, וכשבגרה הייתה לשׂחקנית; **שְׁבִיב אור** – ניצוץ אור, קֶרן אור: אף שאפסה התקווה, ראיתי שביב אור בקצה המנהרה; **העלה אור, הדליק אור** – לחץ על מתג אור כדי להפיץ אור: נכנסתי לחדרי החשוך והעליתי אור; בחוק פורטו תנאים שמותר להעלות בהם אור בשעת האיפול; **הארה, האיר** – הבהיר, הסביר; **הֵאִירוּ פָּנָיו, צָהֲבוּ פָּנָיו אוֹרוּ פָּנָיו** – שׂמח, זרח משׂמחה, שׂמח מאוד, פניו זהרו משׂמחה, פניו קרנו מֵאושר: למִשמע הבשׂורה הטובה נתלהב ליבו וצהבו פניו; **האיר פנים בהלכה** – הסביר יפה את דברי התורה: המורה החדשה הֵאירה פנים בנועם ובסבלנות בהלכות המתמטיקה הסבוכות; **שְׁבִיב** – ניצוץ, גֶץ, זיק, קרן אור, לשון אש קטנה: שביבי אש זעירים ניתזו מן המדורה; **רכות, רך** – שם תואר לאור, לצבע וכד׳ הנעימים לעין, כלומר אינם בוהקים או מסנוורים: מנורת השולחן הפיצה אור רך בחדר; **האיר את עיניו, האיר עיניו** – הבהיר לו עניין סתום, הסביר לו עניין כלשהו או היבט כלשהו שלא הבין קודם, הביא לו את אור הדעת והתורה, השׂכילוֹ: במשנתך כמה דברים סתומים, אודה לך לכשתאיר את עיניי ותפשט את הדברים; **נבקע האור, פָּרַץ השחר, בָּקַע אור** – פָּרַץ והופיע אור: למרות השמיים המועבים היו כמה קרניים שבקעו ועלו מבעד לעננים; **מְאוֹר עֵינַיִם** – 1. סבר פנים יפות, בחיבה, יחס של רצון לזולת: מְאור עיניים יְשׂמח לב; קיבלנו את האורח מחו״ל במאור עיניים; 2. כושר הראייה, היכולת לראות: לעת זקנתו איבד את מאור עיניו וגם שמיעתו נחלשה מאוד; **נתן אור ירוק** – התיר או הורה למישהו להתחיל בפעולה: המפקד נתן אור ירוק למִבצע; **הפיץ אור על** – הבהיר את, גילה פרטים לא ידועים על; **אור החוכמה** – מאור החוכמה, אור הדעת; **אין אור בלא צל, ואין צל בלא אור** – אין טוב בלא רע, ואין רע בלי טוב; **הוּצָא לאור, יצא לאור, רָאָה אור** – התפרסם בדפוס; **בני אור** – 1. [במגילות מדבר יהודה] **כינוי שכינו את עצמם בני כת מדבר יהודה בכתביהם** [אויביהם מכונים: **בני חושך**]; 2. כינוי מליצי לבני אדם נאורים ומתקדמים; **מלחמת בני אור בבני חושך** – מלחמה שבסופה ינצחו הטובים [= בני האור] **את הרעים** [= בני החושך]; **שְׁנַת אור** – המרחק שקֶרן אור עוברת בשנה, כתשעה וחצי מיליארד קילומטר [יחידה לציון מרחקים גדולים, המבוססת על מהירות האור שהיא 300 אלף קי״מ בשנייה]; **דבקות במשׂימה לאור המטרה** – יש להתמיד בהשׂגת משׂימה לאור המטרה לאורך זמן למרות קשייה על אף סיכוניה וחרף אילוציה; **אור בקצה המנהרה** – תקווה, שיפור לעומת המצב הנוכחי; **קֶרֶן אור** – זיק של תִקווה, נֶחָמה, מקור שׂמחה, מקור נחמה ועידוד: בנה הקט של האלמנה הוא קרן האור היחידה שבקעה בחייה; **אור רִאשון** – ראשית דִמדוּמי השחר; **אור שִׁבעַת הָיָמים** – אור גדול, רב וחזק, שֶׁפע אור כאור ימי הבריאה הראשונים: ואור החמה יהיה שבעתיִם, כאור שבעת הימים; **הוצאה לאור** – 1. הדפסה ופרסום של דברי דפוס למיניהם; 2. מקום, חברה או בעל עסק להפקת דברי דפוס; **נָהַר** – זהר, נצץ, הפיץ אור וזוהר: היא הייתה נרגשת מאוד לבואו, ופניה נהרו משׂמחה; **נְהִירוּת, נָהִיר** – בהיר, שטוף אור: באחד מימות החמה היפים, יום צח ונהיר, פגשתי בהֶיסֵחַ הדעת את חברתי לחיים; פְלוּאוֹרֶסצֶנצִייָה > **פלוּאוֹרָנוּת** – פליטה אלקטרומגנטית מחומר מסוים (גז, נוזל או מוצק) שבלע לפני כן אנרגייה זו; **הסתננות, הִסתַנֵן** – 1. חדר לתוך משהו, התערבב בו או פִּעפֵּעַ לתוכו באקראי, שלא כמתוכנן, ונכנס דרך סדקים, חריצים, חרכִים וכד׳: למרות כל אמצעי הזהירות שננקטו הסתננו מי ביוב למי השתייה; קרני אור מעטות הסתננו מבעד לחרכֵּי התריסים; 2. התגנב, חדר בסתר או בחשאי למקום מסוים; חצה את הגבול למדינה זרה או עוינת בלא היתר או אשרת כניסה למטרות ריגול, פיגוע וכד׳; **עוֹמֵם, עָמַם** – כָּבָה והלך, דעך לאט: לא חיכינו עד שהגחלים עוממות במדורה; **הוּעַם, הֵעַם, התעמם, עוּמַם, עִימֵם** – 1. החליש או האפיל את האור במקצת, הכהה, עִמעֵם, לא האיר במלוא האור: בדיסקוטקים נוהגים לעמם את האורות כדי ליצור אווירה רומנטית; 2. ניטשטש, היה פחות ברור: קשה לסמוך על עדותה המעוממת של ההגנה; למרות העול והשנים שעברו לא הועם יופייה של כלתי; דִימֶר > **עַמעַם** – מעמעם אורות, התקן המאפשר להגביר או להחליש את עוצמת האור המופק ממנורה; **הפציע** – [סִפרוּתית] חדרו קרני האור או קרני השמש מבעד לחשכת הלילה, לעננים וכד׳: אור השמש הפציע ועלה מבעד לעננים, והשמיים החלו להתבהר; 2. הופיע, הגיח, בצבץ; התגלה, התהווה; **הִגִיהַּ, נוֹגַהּ, נָגוּהַּ, נָגַהּ** – זרח, הפיץ אור, האיר: הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל . . . אוֹר נָגַהּ עֲלֵיהֶם; קמעה קמעה דעך וחשך שמשו של המרצה המומחה, ובמקומו לא הגיה איש ברמת אור תורתו; **נצנוץ, נִצנֵץ** – האיר בהבזק של אור: גלי הים נצנצו לאורן של קרני השמש האחרונות; נצנצה מחשבה טובה בליבי; **הִבלִיחַ** – אור נע לכאן ולכאן, למעלה ולמטה: דמה לנר המבליח ספק דולק, ספק כבה; אין לַהֶבֶת הנר כבה פתאום, אלא היא מבליחה זמן מרובה; **צַפרִירִים, צַפרִיר** – רוח קלה ונעימה וקרן אור מפזזת בשעות בוקר: צפרירי הבוקר הנעימים נשׂאו עימם את ריח הפריחה של הפרדסים; **זַהֲרוּר** – קו אור מתנוצץ ומבריק, קרן אור זוהרת: עם זהרורי חמה ראשונים קם בבוקר ויצא לעבודתו; זהרורים ראשונים בקעו דרך סדקי התריס לחדר משכבי; **הֲנָצָה, הֵנֵץ** – זָרַח, הֵאיר: קודם שתנֵץ החמה קמתי לעבודת יומי; **התנוצץ** – הבריק, הזהיר, שלח ניצוצות של אור: אף שהתנוצצה האמת בליבה, קשה היה לה להוציאה מפיה; **מִגדַלוֹר** – 1. מִגדל גבוה לְיַד החוף להאיר את הדרך לאוניות על ידי הפעלת זַרקורים בלילה כדי שיוכלו להיכנס לנמֵל או למנוע מהן להתקרב לכפים ולצוקים המסַכנים אותן; 2. מָקור לתִקווה וּלעידוּד: מדינת ישׂראל היא מגדלור ליהודי התפוצות; **פַּךְ** – כלי קטן לנוזלים, בעיקר לשמן: בחנוכה הספיק פך השמן במקום כמה **פַּכֵּי** שמן; **הִילָה** – 1. תבנית אור הנוצרת סביב משהו או מישהו, מעגל אור שיוצר גוף מאיר: בלילה מעורפל נראית הילת אור צהבהבה סביב העיר; 2. עטרה של אור הנראית לפעמים סביב השמש או הירח בשל החזרת קרני אור העוברות דרך גבישי קרח זעירים בעננים הגבוהים; 3. תהילה וזוהר, לעיתים קרובות מדומים, שנראים כאילו שופעים ממישהו או ממשהו, שמקיפים או אופפים אותו: סיפורי הגבורה של יחידת הקומנדו אפופים הילה ומסתורין; 4. מעגל אור המופיע באומנות הנוצרית סביב ראשיהם של ישו, של מרים ושל מלאכים או קדושים אחרים ומעיד על קדושתם; 5. האזור הכהה, העשיר בצבענים, שמסביב לפטמת השד; **שברירי השמש** – קרני אור השמש החודרים דרך סדקים למקום אפל: במרתף אפל ומעופש שאין שברירי השמש בוקעים בו אלא דרך סדקיו נכלאתי שבועות; **בוקע ועולה** – [בעיקר קרני אור] חודר ופורץ כלפי מעלה: כשעברנו ליד המבנה הנטוש שמענו קולות בוקעים ועולים מן המרתף; אור השחר החל בוקע ועולה; **זרחה שִמשו של** – דרך כוכבו, הצליח, זכה לפרסום: כבר בגיל צעיר זרחה שִמשו, והוא נודע כעילוי שבעילויים; **רָאָה בוורוד, רָאָה באור ורוד** – ראה באור חיובי, ראה את הטוב שבכל דבר, היה אופטימי ולעיתים לא מציאותי: איזה זוג מנוגד – הוא רואה הכול בוורוד, והיא רואה הכול בשחור; **דלַק בליבו, עלה במחשבה** – נצנץ רעיון, הופיע כהצעה: ניצוץ הרעיון דלק בליבו כמה שנים; **בְּמהירוּת הבָּרָק** – מָשָׁל למהירות רַבּה מאוד; **זיו פָּנים** – מאור פָּנים, הסברת פנים, הַדרת כָּבוד: מתי נזכה לראות את זיו פניך? **דִמדוּמֵי חַמָה** – האור שֶׁלִפנֵי הזריחה וּלאַחר השקיעה: לאחר נסיעה של שעות הגענו לעיר עם דמדומי החמה; **הָנֵץ החַמה** – תחילַת הזריחה; **שקיעת החמה** – בוא הערב: עם שקיעת החמה העריב היום ויצאו הכוכבים; **כְּנֵר בפני האבוקה** – כנר שאין אורו ניכר בפני אור הלפיד; **נר לאחד נר למאה** – נר אחד מאיר לא רק למי שהדליקוֹ אלא גם לאחרים, דבר המועיל והמהנה אדם אחד עשׂוי להועיל ולהנאות רבים בלא שייגרע ממנו דבר: את השיעור החל ללמד בחוג של דיירי הבניין, ועד מהרה החלו להשתתף בו רבים מדיירי השכונה – נר לאחד, נר למאה; **נר מטפטף** – נר ברגעי בעירתו האחרונים, כשפתילתו קרובה לדעוך; **הִשׂכִּיל, האיר עֵינַיִם** – הסביר והקנה דַעת; **נר לרגלו, נֵר לרַגלָיו** – אדם או עיקרון המשַמֵש לו אור ומופת: כלל גדול עומד נר לרגליי כשאני מלמד: אני מסביר אותו עניין בפנים רבות; **השׂאת**

משׂואות, הִשִּׂיא מַשׂוּאָה – הדליק מדורה: בימי בית שני בישׂרו על ראש החודש על ידי השׂאת משׂואות על ראשי ההרים; רוב ימיי עמלתי מעלות השחר ועד שקיעת החמה; כל מאורי אור בבית הגדול מנצנצים ומשׂמחים את ליבי; אורות הבליחו והִבהֲבו מרחוק; אור החיים האיר את פניו; נִצנֵץ בי הרעיון; היה מאור גדול בתורה; כל הארץ האירה מאור תורתו; התחיל אור תורתו מתנוצץ והולך, ורבים הריצו לו שאלותיהם; מי שנתון בחושך רואה מה שבאור, ומי שנתון באור אינו רואה מה שבַּחושך; דר בדירה רעועה שאין בה לא אור ולא אוויר; ניצוץ הרעיון דלק בליבי שנים הרבה אך נאלצתי לגונזו בתוך מעיי; נצנוצי הרעיון החלו לקרום עור וגידים; האיר בלא הֶפסֵק; האיר כחמה בתקופת תמוז בשעה שהיא עומדת באמצע הרקיע; עיניו הבהיקו מזיווה של תורה; השמש הייתה מתכסה ומתגלה חליפות ומזריחה את נוף ההרים, את הגֵיאיות ואת העמקים; אורו של זה מאיר על זה, והכול ניאורים מאורם; העם ההולכים בחושך רָאוּ אוֹר גָּדוֹל; בְּעוֹדֶנִּי בָּעוֹלָם אֲנִי אוֹר הָעוֹלָם; אוֹרְכֶם לִפנֵי בְּנֵי אָדָם יאיר לפי מעשׂיכֶם הַטוֹבִים; כל האמיתות מפיצות אור זו על זו; בעולם של אנדרלמוסיה אין המצפון אלא קרן אור קטנה ויקרה אך שברירית; מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך; קרן אור בודדה יכולה להניס צללים רבים ואפלה גדולה; כל האמיתות מפיצות אור זו על זו; במחשכים הושיבוני כמֵתֵי עולם; יכולים לסלוח בנקל לילד שפוחד מהחושך; הטרגדיה האמיתית של החיים היא כאשר בני אדם פוחדים מהאור; לא יהיה ניצחון האור על החושך כל עוד לא נעמוד על האמת הפשוטה, שבמקום להילחם בחושך, עלינו להגביר את האור; בְּעוֹדֶנִּי בָּעוֹלָם אֲנִי אוֹר הָעוֹלָם; אור גדול יותר נותן צל כהה יותר > אש! בוקר!

אורך! אורך – מידתו של דבר מקָצֶה לקצה או מזמן לזמן: קוּם וְהִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ; אָרַךְ – נמשך הזמן: ההרצאה ארכה שעה וחצי; אריכות דברים, אורֶךְ דבָרים – ריבוי מילים, פטפוט, אריכות דברים (גם אורֶךְ לָשון): כל אורך דברים זה למה? ארוך כאורך הגלות – ארוך או ממושך במיוחד, ארוך עד כי נדמה שאין לו סוף: נאומו היה ארוך כאורך הגלות; לכל אורך הקו – בכל פרט שנוגע לגישה, למדיניות, למגמה וכד׳, לאורך כל הדרך: הוא נושׂא באחריות לכל אורך הקו; אריכות ימים, אורֶךְ יָמים – חיים ארוכּים, למֶשך זמַן רב: הזקן זכה לאורך יָמים; זכינו לאורך ימים מתוך בריאות ואושר; כאורֶךְ הגָלוּת – מָשָׁל לדָבָר הנמשך זמן רב, בלי סוף או בלי תכלית כמו גלות עַם ישׂראל: הקורס המשעמם הזה אורכו כאורך הגלות; מחקר אורך – מחקר המתבסס על נתונים שנאספו מאותם משתתפים בכמה נקודות זמן, היינו יש בו תצפיות חוזרות ונשנות של אותם משתנים (למשל, אנשים) על פני תקופות זמן ארוכות; לאורכו ולרוחבו – בכל מקום ומקום שבו, על פני כל השטח: בצעירותו קם והתהלך בארץ לאורכה ולרוחבה; אריכות לשון, האריך לָשון – דיבֵּר הרבה שלא לצורך, פטפט, גיבב דברים: אריכות לשון בעלמא היא; אל תרחיבוּ פֶה ואל תַאריכוּ לָשון; האריך יָמים – חַי שנים רבות: עמול ועשׂה טוב למען יַאריכוּן ימיך על האדמה; האריך בִּדבָרים – פִּטפט, גיבֵּב דברי הבל: הם האריכו בדברים למרות השעה המאוחרת; אַרכָן – מי שנוח לו להאריך בדיבורו או במעשׂיו: הנאום כשל בשל ארכנותו המרצה הארכן; אַרכָנוּת – אריכות יתרה: הנאום כשל בשל ארכנותו; הארכנות בסיפור מייגעת את הקורא; חוֹטמָן – בעל אף ארוך ובולט; כִּיפֵּחַ > קִיפֵּחַ – גבה קומה למעלה מן הרגיל, רם קומה, בעל רגליים ארוכות שלא בהתאמה: קיפח לא יישׂא קיפחת שמא יצא מהם תורן; מִטעָן חורג – מטען שחורג במידותיו מן המותר להובלה ברכב; מִן הקָצֶה אֶל הקָצֶה – בניגוד גמור, לגמרי, בתַכלית השינוי, באופן קיצוני: משניצל מן התאונה, שינה את דעתו על האמונה מן הקצה אל הקצה; עַד אֵין־סוף – ללא הֶפסֵק, ללא גבול, בלי סוף, בלי שייגמר לעולם: במסיבה אכלו ושתו עַד אֵין סוף: אנו חייבים לזוז שלא תימשך הפרֵדה עד אין־סוף; נפל מלוא קומָתו – נפל בכל גודלו בכל גובהו בכל גופו: המתאגרף הבלתי מנוצח נפל מלוא קומתו ארצה; שנות מתושֶׁלַח – כינוי לשנים ארוכות ורבות ביותר: אם יחיה האדם שנות מתושלח, לא יוכל להכיר את כל שיש בעולם; ארוכות, ממושכות, שעה ארוכה־ארוכה – זמן רב, זמן ממושך מאוד: דיברתי איתו ארוכות; חלתה בימי זקנתה ושכבה ממושכות בבית החולים אף שלא נמצאו ארוכה ומרפא לחולייה; דבקות במשׂימה לאור המטרה – יש להתמיד בהשׂגת המשׂימה לאור המטרה לאורך זמן למרות קשייה, על אף אילוציה וחרף סיכוניה; ברית מלח – ברית עולם, ברית לאורך ימים; עד דור עשׂירי – לאורך ימים; בחצי ימיו – באמצע שנותיו: באה עליו מחלה ממארת ומת בחצי ימיו; נכס צאן ברזל, נכסי צאן ברזל – נִכסי רוח, אוצר תרבותי בר קַיָּמה של אומה, ערכים נצחיים וכד׳: התנ״ך הוא נכס צאן ברזל של היהדות והנצרות; כוח עמידה – יכולת גופנית, שׂכלית ונפשית להתגבר על קשיים או לעמוד בלחצים לאורך זמן: בזכות כוח עמידתו והודות לרצון החיים העז שקינן בו הוא הצליח לשמור של שפיותו בשבי האויב; שְׁלום קבע – הפסקה מוחלטת של הלחימה לאורך זמן: אני שוללת בתוקף את המלחמה ומטיפה לקיום שְׁלום קבע בעולם; שַׁלשֶׁלֶת האָבוֹת – הסתעפות המשפחה לאורך הדורות; כְּחוּט הַשָּׁנִי – תכונה בולטת ואופיינית באופן חוזר ונשנה, באופן שהדבר ניכר לכל אורכו של עניין כלשהו: נימוק זה, שעבר כחוט השני בטיעוני ההגנה, דחה בית המשפט מכול וכול; והדברים ארוכים – יש לספר על כך הרבה, הסיפור טרם הסתיים; אֲרִיךְ נֶגֶן – תקליט שזמן נגינתו נחשב לפנים לזמן ארוך לתקליטים שקדמו לו (33 סיבובים בדקה ונגינתו ארכה כשלושת רבעי השעה); מֵרִידִיאָן > קַו אוֹרֶךְ – כּל אֶחד מן הקַווים העוברים על־פּנֵי כַּדוּר הָאָרֶץ מקוטֶב לקוטֶב (גם מִצהָר); שְׁתִי וָעֵרֶב – לָאורֶך ולָרוחַב: האריג עשׂוי חוטים משולבים בצורת שתי וערב; מידת אורך – יחידה המשמשת לציון אורכו של דבר (כגון מטר, קילומטר, יַרד); בּרית דָמים – ברית לחיים ולמָוֶות, ידידוּת עולם; ברית מלח – ברית עולם, ברית לאורך ימים; זמן גריניץ׳, שְׁעון גרִינִיץ׳ – השעה המקומית בקו האורך אפס מעלות, העובר במצפה הכוכבים המלכותי ברובע גריניץ׳ שבלונדון לחישוב הזמנים התקניים ברחבי העולם: השעון המקומי של ישׂראל מקדים את שעון גריניץ׳ בשעתיים; היום השווה – היום שבו השמש חוצה את המשווה השמימי במסלולה המדומה: ביום זה שווים אורך היום ואורך הלילה על פני כדור הארץ [באביב חל בערך ב־21 במרס, ובסתיו – ב־23 בספטמבר]; מסוף העולם ועד סופו – על פני העולם כולו: שמה של הזמרת הולך מסוף העולם ועד סופו; נביחת הכלבים נשמעה מסוף השכונה ועד סופה; מים שאין להם סוף – עניין ארוך ומייגע, ארוך כאורך הגלות: הרצאותיו היו מים שאין להם סוף: ארוכות כאורך הגלות ומשעממות; הנושׂא ארוך זקן שמובטחת לו זִקנה נצחית; טוב אֶרֶךְ אפיים מגיבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר; אם באתי לספר איני מספיק > זמן! מידה! קיצור!

אושר! שׂמחה!

<u>אושר</u>. אוּשֶׁר – רגשות חיוביים או נעימים הנעים בין שׂביעות רצון לשׂמחה עזה, כגון נחת, הרגשת נעימות או הצלחה מיוחדת. האושר נובע מהצלחה, משׂביעות רצון, מהישׂג מיוחד, ממזל או מדברים שחשים בהם מרוצים מאוד מהחיים: הכול איחלו לחתן ולכלה אושר ושׂמחה בחייהם; אושר ועושר – מיטב האיחולים לאדם, היינו שִׂמחה וסיפוק רוחני וחומרי כאחד; רָאָה עולמו בחייו – זכה לחיי עושר ורווחה: הוא ישב באמריקה, התפנק בה על כל טוב וראה עולמו בחייו; ולהפך – איבד עולמו בחייו: אני תמה מדוע אתה מכלה את ימיך ומאבד את עולמך בחייך; הרנין, מַרנין – משַׂמח, מהנה מאוד, מעורר חדווה וגיל: הבשׂורה המרנינה של הקמת מדינת ישׂראל נפוצה חיש בכל התפוצות; יופייה המרנין לב גרר ניסיונות הרבה לחזר אחריה; צָהַל – שָׂמַח, עָלַז, עָלַץ, נמלא שִׂמחה וגיל, השמיע קולות שׂמחה, צחוק והתלהבות: התלמידים צהלו ושׂמחו כששמעו שהמבחן בוטל; צַהַל, צַהֲלָה, צָהֳלָה – שִׂמחה, עליצות, עליזות, גיל, אושר רב, קולות שׂמחה, צחוק והתלהבות: והעיר שושן צהלה ושׂמחה; צָהוּל – שׂמֵח, מלא צהלה: ליבי צהול עליי שהישׂגֵי בני במבחני הבגרות הישׂגים יפים הם; פגשתי כמה נערים צהולי פנים שכל מאוויים להתגייס ולהיות צוללנים; שׂוֹבַע שְׂמָחוֹת – שׂמחה רבה, שפע שׂמחות; הצהלה, הִצהִיל – הִרנין, שׂימח, בידח: לא קל להצהיל לבבות בבית אבות; המוקיונים הצהילו את ליבות הילדים, ואלה געו בצחוק כל ההופעה; וגילו ברעדה, גָל ברעדה – חש שׂמחה וחרדת קודש, נהג בדחילו ורחימו; צהלו עצמותיו, צהלו פניו – שׂמח מאוד, אורו פניו: למראה המתנות שקיבל, צהלו פניו של הפעוט; הצהיל פנים – האיר פנים, גרם לשׂמחה: ויין ישׂמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן; הצהיל רוח, הצהיל לב – שׂימח, גרם הנאה: סיפורו הצהיל את ליבותינו וגם עלה בידו להצהיל את הרוח הנכֵאה במשפחה; צַהֲלוּלִים – קולות שִׂמחה המושמעים בתרבות המזרח באירועים חגיגיים; מאושר – שׂמח מאוד בחלקו: מה מאושר הייתי בדרוך רגליי על קרקע המולדת; אַשרֵי – מאושר הוא, ברוך הוא: אשרי הגפרור שנשׂרף והצית להבות; אשרינו מה טוב חלקנו, מה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו; אַשרֵי יושבֵי בֵיתֶךָ – אין טוב לאדם מלָשֶׁבֶת בביתו, ולעשׂות בו כל שיעלה על ליבו; גן של שושנים – משל לאושר מוחלט, שלרוב אינו קיים: מעולם לא הבטחתי לך גן עדן של שושנים; התמוגגות, הִתמוֹגֵג – התענג ונהנה מאוד, נגרמו לו נחת רבה, קורת רוח והנאה, הרגיש נחת רוח, היה מאוד שְׂבַע רצון: הורֵי חתן הפרס התמוגגו מנחת למראה בנם כשעלה על הבימה; התבשׂמות, הִתבַּשֵּׂם – ספג את האווירה המיוחדת או את הנעימות של משהו, נהנה: רבים באים לירושלים להתבשׂם מיופייה ומקדושתה לשלוש הדתות; רְוָוחָה – מצב שבו יש לאדם כסף די צורכו, בעלות על רכוש, בריאות טובה ואושר או חלק מֵרכיבים אלו; מְדושַׁן נַחַת, מְדושַׁן שׂובַע, מְדושַׁן עוֹנֶג – 1. מאושר מאוד; 2. מרוצה מאוד; זוג יונים – זוג אוהבים החיים באושר רב: הם זוג יונים, לעולם אינם רבים; גַן עֵדֶן עֲלֵי אֲדָמוֹת – חיי אושר בעולם הזה, כינוי למקום או למצב שאין כמוהו לטוב או ליופי, מקום או מצב הנתפס ככליל השלמות: יש גמלאים שחייהם גן עדן עלי אדמות; נתבשׂמה דעתו עליו – נחה עליו רוח שׂמחה, ליבו טוב עליו: משלגמתי שתי כוסות יין יבש, נתבשׂמה דעתי עליו; פָּנִים צְהוּבּוֹת – פנים מאירות ומזהירות משׂמחה, מאושר

וכד׳: מדוע פניך צהובות, כלום זכית ב׳לוטו׳? הוא ברקיע השביעי – מאושר, שְׂבַע נחת, הוא בשיא האושר וההצלחה: משניאותה להינשׂא לו, הוא ברקיע השביעי; איכות חיים – המידה שבה יש לאדם התנאים ההכרחיים למלא את צרכיו ולהיות מאושר: עם המעבר לכפר שיפרנו את איכות חיינו, ואנו נהנים מאוויר צלול, משקט ושלווה ומהירק שמסביב; קורת רוח – שׂביעות רצון, נחת רוח, הנאה רוחנית: יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הזה מכל חיי עולם הבא; המסייע לאחר מוצא סיפוק וקורת רוח בעצם העזרה שהוא מגיש לו; חימם את הלב – גרם הנאה וקורת רוח; הרחיב את הדעת, השיב את דעתו – גרם לו קורת רוח, הִינָה אותו: בעל טוב לב וילדי חן חכמים ומקסימים מרחיבים דעתה של אִימם; הרחיב את ליבו – 1. גרם נחת רוח, הֵסֵב קורת רוח, הינָה אותו: העני ניסה להפיג את צערו ולהרחיב את ליבו בכוסית הוודקה; 2. פתח את ליבו להבין, הוסיף לו דעת: הרחבתי את ליבי לשמוע תחומי מדע עלומים; הרחיב את הדַעַת – גרם לו שׂביעות רצון והנאה: שלושה מרחיבים דעתו של אדם: דירה נאה, אישה נאה וכלים נאים; אשרי המאמין – מאושר הוא מי שייתן אמון בכך, כלומר התקווה מהולה בספקנות; אָביב נִצחי – אביב מתמיד, ימי אושר מתמשכים [גם אביב עולמים]; חַיֵי רוֹוָחה – חיים נוחים וטובים ללא דוחק וצמצום; יֶרַח דְבַש – כינוי לימים הראשונים של הנישׂואים שהחתן והכלה מבלים בחופשה; עוֹלָם וּמלוֹאו – כל הנמצא בָּעולם, כל מה שבהישׂג יד: אשׂיג לך עולם ומלואו אם רק תיענִי להצעתי; שַׁ״י עוֹלָמוֹת – שפע רב, עולם ומלואו: מנַהל המפעל הבטיח ש״י עולמות לקידומי; כוסו רוויה – יש לו מכל טוב ובשפע; פִּיתו אפויה – כל צרכיו מוכנים ומזומנים לו; מפזז ומרקד, מְכַרכֵּר בכל עוֹז – קופץ ורוקד מרוב שִׂמחה; מְקוֹר חַיִים – יסוד לאושר האדם ולרווחתו: חוויית האמונה וקיום מצוותיה היו מקור חיי בשעותיי היפות ובשעותיי הקשות מנשׂוא; סַם חַיִים – דבר המעניק לאדם את החשק ואת הטעם לחיות, דבר שקשה לאדם לחיות בלעדיו: שׂיחתי האישית עם המורה הייתה לי שׂיחה ערבה ונעימה, כּצֳרִי וסם חיים; עת הזמיר הגיע – הגיעה העת לשׂמוח; תור הזָהָב – 1. ימי הפריחה במאה ה־11 וה־12, שפיתחו בה יהודי ספרד פעילות כלכלית ותרבותית ענפה, אגב שיתוף פעולה עם השלטון המוסלמי; 2. כינוי לתקופה הניכרת ברמה גבוהה של הישׂגים בתחום מסוים, בייחוד בסִפרות או באומנות, תקופה של אושר ושִׂגשׂוג תרבותי, שפע ופריחה תרבותית בהיסטוריה של עם: שנות העשׂרים היו תור הזהב של הג׳ז בארצות הברית; דִמעות גיל – בכי מתוך התרגשות של שׂמחה רבה; ציפור דרור – מישהו הנהנה מחופש רב ואין עליו מרות, כלומר אינו נושׂא בכל עול, אין לו אחריות, פטור מדאגות: אחרי שחרורו מהצבא הרגיש הצעיר ציפור דרור; עַל נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה וְכָרֵס מְלֵאָה – שׂבֵע ומדוּשן עונג, מצב של שׂביעות רצון; הגיע אל המנוחה ואל הנחלה, בא אל המנוחה ואל הנחלה – בא הסוף לקשייו, לצרותיו ולתלאותיו, זכה לשבת בשלווה, הגיע לצורת החיים ששאף אליה: לאחר שנשׂא אישה והקים בית, בא קץ לְנדודיו ולטלטוליו ובא אל המנוחה ואל הנחלה; טוּב הָאָרֶץ – מֵיטַב תבוּאת הארץ: התמלאו ימיו בטובה והתענג מטוב הארץ; שוֹבֵב את נפשו – עודד את רוחו, חיזק את נפשו, שׂימח אותו; שׂמח כמוצא שלל רב – משל למי ששׂמח על דבר יקר המציאות שנזדמן לו: כשהוצעה לי עבודה סמוך לביתי, שָׂמַחתי כמוצא שלל רב; מֵאֲפֵלָה לאור גדול – מיגון לשׂמחה, משעבוד לגאולה; משנכנס אדר מרבים בשׂמחה; טוב וחסד, שפע ומנעמים רדפו אותו כל ימי חייו; שְׂמחתו הייתה עדֵי רגע; לבלות ימיכם בנעימים, ליהנות מטוב הארץ, מברכתה ומנופיה ולחזות בנועם ה׳; כילה ימיו בטוב, ושנותיו בנעימים; שפע רב בכל העולמות ושׂחה במי שושנים; אין שׂמחה אלא ביין ובבשׂר; הורתו ולידתו במזל של אושר; נולד בכתונת משי; דִמעת עושר זַכּה רעדה בין ריסיה, ובכי חנוק של אושר חלחל בגרונו; טוב מעט אושר מהרבה חוכמה; תזכו להקים בית נאמן בישׂראל על אדני התורה והיראה מתוך אושר ואהבה; נחל אושר והצלחה, ולא ידע דבר רע; אחרי שנות עמל נפתחו לו שערי גן עדן ונשם לרווחה; חי בשׂמחה בטוב לבב מרוב כול; אין זכותך להיות מאושר אם לא תיצור את אושרך; כל אושר תלוי בעבודה ובאומץ לב; האושר הוא הרבה תענוגות קטנים; האומנות להיות מאושר אינה אלא האומנות לחיות היטב; אדם חופשי ומאושר הוא מי שלעולם אינו עושׂה אלא מה שהוא רוצה, ורוצה מה שהוא עושׂה; מי שמימש את כישרונו יהא אשר יהא, הרי זה אושרו של האדם; יסוד האושר הוא אהבת האמת בשׂכל, אהבת היושר בחיים, אהבת היופי ברגש, אהבת הטוב במעשׂה; השוטה מחפשׂ את האושר במרחקים, החכם מטפח אותו תחת רגליו; שישים שנה תמימות עברו עליי עד שהבנתי כי המים הם הטוב שבמשקאות, וכי הלחם הוא הטעים במאכלים, וכי אין ערך אמיתי לאומנות כלשהי אלא אם תחדיר מעט אושר ללב האדם

שׂמחה. שִׂמחה, שָׂמַח – חש תחושת עונג או צהלת רוח הנובעת מרווחה או מסיפוק. לשׂמחה שתי צורות: סבילה ופעילה. שִׂמחה סבילה כרוכה בשלווה ובתחושת שׂביעות רצון בדברים כפי שהם. שִׂמחה פעילה ניכרת ברצון לשתף אחרים ברגשות ומייצגת את הצורה העצימה. שתי צורות השִׂמחה גוררות עלייה באנרגייה ותחושות של ביטחון והערכה עצמית; שִׂימֵח – גָרַם להרגשה טובה, הצהיל, הרנין את הלב, חימם את הלב, עורר מצב רוח טוב, רומם את הלב, שיעשע, בידר: ושיבחתי אני את השׂמחה; אל תמנע את ליבך מכל שִׂמחה; שׂמח בחלקו – מרוצה מגורלו; לשונות הרבה לשׂמחה: אוֹשֶׁר, גִיל, גילה, דיצה, הילולים, הִתמוֹגְגוּת, חדווה, מַנְעַמִים, מצב רוח מרומם, מָשׂוֹשׂ, נַחַת, עֲדָנִים, עֶלזה, עליזה, עַלִיזוּת, עליסה, עֲלִיצוּת, פציחה, צָהֳלָה, רוֹן, רינה, שׂישׂה, שׂמחה וְהִילוּלָה, שִׂמחה וְשָׂשׂוֹן, שָׂשׂ וְשׂמח בְּשׂמחת . . . ; שׂשׂוֹן, שָׂשׂוֹן וְשׂמחה, ; בְּכֵּיף > בשׂמחה, בעונג רב ; בעל שִׂמחה – מי שחוגג שׂמחה פרטית או משפחתית: באותם הימים הייתי בעל השׂמחה שהשׂמחה במעונו; שִׂמחַת מִצוָה – מסיבה חגיגית לכבוד אירוע משׂמח בעל אופי דתי, כמו ברית מילה או חתונה; חגיגה בעלת אופי דתי; שִׂמחַת עוֹלָם – שָׂשׂוֹן רב, שִׂמחה שאין לקץ: בוא בהמוניכם ברינה ובשִׂמחת עולם כי מה לנו חשובה משִׂמחת מִצווה זו; חֶדוַות חיים, שִׂמחת חיים – תחושת שׂמחה ואושר המציפה את האדם מעצם הקיום, ללא תלות בנסיבות חיצוניות, הנאה מלאת התלהבות מעצם החיים, עליזות וחיוניות, תכונתו של האדם השׂמח מטבעו: על אף כל הצרות שעברו עליה לא ניטלה ממנה שִׂמחת החיים; כלת השׂמחה, חתן השׂמחה – מי שלכבודו נערך אירוע חגיגי מסוים: האורחים לחצו את ידו של חתן השׂמחה ובירכו את כלת השׂמחה באושר ועושר; בעלת השׂמחה, בעל השׂמחה – מי שלכבודו עורכים מסיבה או אירוע חגיגי, מי שארגן את המסיבה או את האירוע החגיגי: בכניסה לאולם ניגשנו לברך את בעלי השׂמחה; שִׂמחת היצירה – תחושת קורת רוח והנאה, שחש אדם כאשר הוא מצליח ליצור דבר מה בעל ערך, בעיקר יצירת אומנות או מעשׂה אומנות: הוא הולך ונשחק בעבודה, וכבר אינו חש את שִׂמחת היצירה; שׂמחה ושָׂשׂוֹן – 1. שׂמחה גדולה ביותר, שׂמחה רבה; 2. ביטוי של קריאה בלשון סגי נהור המביע תמיהה וביקורת על גילויי שׂמחה שלא במקומם: שׂמחה ושָׂשׂוֹן! באמת מצחיק מאוד! אתה לא מתבייש? מִיָגוֹן לשׂמחה – ממצב עצוב ומצער למצב של שׂמחה, מאסון לשׂשׂוֹן: לפיכך אנחנו חייבים להודות ולהלל שהוציאנו מעבדות לחירות ומיָגון לשׂמחה; שׂמחה והילולה – שׂמחה ושׂשׂוֹן, שׂמחה גדולה: ל״ג בעומר אולי הוא יום שׂמחה והילולה, אבל ...; שׂמחת הכֶּרֶס – שׂמחה שאדם שׂמח באכילה ובשתייה, בניגוד לשׂמחת מצווה: מי שנועל דַלתות חצרו ואוכל ושותה . . . ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שׂמחת מצווה, אלא שׂמחת הכָּרֵס (רמב״ם הלכות יום טוב ו, יח); שִׂמחת עניים – שִׂמחת דלים ועלובים, שׂמחה עלובה על דבר מה פעוט שבדרך כלל אינו מעורר שׂמחה מיוחדת; שָׂשׂוֹן וְשִׂמחָה, שִׂמחָה וְשָׂשׂוֹן – שׂמחה גדולה: וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וָעִיר . . . שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב; אֵין מעָרבים שׂמחה בשׂמחה – אין לערבב זה בזה עניינים הנבדלים זה מזה, כל דבר טוב בעיתו: כל שׂמחה וברכתה, ואין מערבין שׂמחה בשׂמחה; שׂימח את ליבו, הִרנין את ליבו, הרנין את הלב – שׂימח אותו: המקהלה הזאת מרנינה את ליבי; שִׂישָׂה, שָׂשׂ – שָׂמַח, עָלַץ, התלהב, הרגיש עליזות: מעולם לא שׂשׂתי בתקלת חבריי; שׂישׂוּ ושִׂמחו בשִׂמחת הכלה; וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ בְשִׂמְחָה; מָשׂוֹשׂ – שִׂמחה, שָׂשׂוֹן, דבר הגורם שִׂמחה: שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְגִילוּ בָהּ כָּל אֹהֲבֶיהָ, שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ; יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ; משוש חיי, מְשׂוֹשׂ לֵב – מישהו או משהו המשׂמח את הלב (אדם, אירוע, חוויה וכד׳): שָׁבַת משׂושׂ ליבנו והפך לאבל; ילדינו הם משׂושׂ חיינו; שִׂישָׂה אֱלֵי קרב, שָׂשׂ אֱלֵי קְרָב – נכנס בְּלהיטות ובהתלהבות לפולמוס להתנצח ולהיאבק; עָלַז – עָלַץ, שָׂמַח, שָׂשׂ, נמלא שִׂמחה ומצב רוח טוב: אַל תַּגִּידוּ בְגַת, אַל תְּבַשְּׂרוּ בְּחוּצֹת אַשְׁקְלוֹן, פֶּן תִּשְׂמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים, פֶּן תַּעֲלֹזְנָה בְּנוֹת הָעֲרֵלִים; גִיל – שִׂמחה, שָׂשׂוֹן, גילה: את היית גיל חיי ובבת עיני; הרננה, הִרנין, הַצהָלָה, הִצהִיל – הבאה לידי שׂמחה, רננה, שׂימח, בידח: הליצנים הצהילו את ליבות הילדים, ואלה געו בצחוק כל ההופעה; הצטהל, הצטהלות – התרוננות, היות צוהל ושׂמח; גָל – שָׂמַח, עָלַז, עָלַץ; אגיל ואשׂמח – מלא שׂמחה, עליז ושׂמח: אגיל ואשׂמח לשמוע כי נישׂואיכם עלו יפה; האיר את עיניו – שׂימח אותו: כל מדליית זהב למדינתנו מאירה את עיניי ומרנינה את ליבי; מִצהָלָה – צהלה, תרועת שׂמחה, שׂמחה סואנת ורועשת; הילולים – שירי שׂמחה והלל, שׂמחת חג; הילולה – שׂמחת חתונה, חגיגה ושׂמחה ושׂשׂון; איש בשׂורה – אדם המֵביא ידיעה משׂמחת; חֶרדַת גיל – התרגשות מלוּוָה שִׂמחה וחרדה כאחד: ציפיתי בחרדת גיל ללידה הראשונה של רעייתי; אֵין מעָרבין שׂמחה בשׂמחה – אין לערבב עניינים הנבדלים זה מזה: כל שׂמחה וברכתה שלה ואין מערבין שִׂמחה בשׂמחה; גָעָה בצחוק – צחק צחוק קולני וממושך: משעלה הליצן אל הבימה, געו הילדים בצחוק; רַעֲמֵי צְחוֹק – רַעַשׁ גדול כמו של רַעַם: הקהל הגיב על הבדיחות ברעמי צחוק; בשעת חדווה חדווה, ובשעת אֵבֶל אֵבֶל – לכול זמן, ואין מערבים צער בשׂמחה; העלה על ראש שׂמחתו – 1. הזכיר בשׂמחתו את היקר שאבד לו, שעליו הוא מֵצר ואָבֵל ושבגללו אין שׂמחתו שלמה: אני מעלה על ראש שׂמחתי את זכרו היקר של סבי המנוח שהלך לעולמו ולא זכה לראותי נכנס למצוות; 2. ציין, לרוב במעמד חגיגי וטקסי, את הדבר החשוב מכול הממלא אותו שׂמחה:

על ראש שמחתנו אנו מעלים קודם כול את הולדת בננו הבכור שנולד בליל החג הסוכות; מְשׂוֹשׂ לִיבּוֹ, מְשׂוֹשׂ חַיָּיו – שִׂמחת ליבו, הדבר המכניס שִׂמחה לחייו, הדבר הגורם לו את האושר הרב ביותר: ברעייתי היקרה ובילדיי היקרים לי מכל יקר ראיתי את משׂושׂ חיי; שָׂשׂוּ בני מעיו – שׂמח מאוד, היה מאושר; מצב רוח מרומם – הרגשה חגיגית וטובה ביותר: הכול יצאו מן המסיבה במצב רוח מרומם; בֵּין כֶּסֶה לֶעָשׂוֹר – כינוי לעשׂרת ימי תשובה, הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים שהוא בעשׂור לחודש; רוחו בדוחה עליו, דעתו בדוחה עליו – הוא שׂמח, ליבו טוב עליו, נחה עליו רוח היתולית: אֵיל ההון ישב בראש השולחן, כשהוא שׂמח ודעתו בדוחה עליו; חִיֵּיךְ, חיוך – צחוק קל, בת צחוק: כשנועדתי איתה לראשונה הקבילה את פניי בחיוך מתוק שנִצנץ בעיניה, וכשנפרדתי ממנה בבית הנתיבות היה חיוכה חיוך רחב רב נהרה; עם חיוך על השׂפתיים – בפנים מחייכות, ברוח טובה ומורל גבוה: עברו עליה כל תלאות הדרך, וחיוך על שׂפתיה; זיו פָּנים – מאור פָּנים, הסברת פנים, הדרת כבוד: מתי נזכה לראות את זיו פניך? מְאוֹר עֵינַיִים – סבר פנים יפות, בחיבה, יחס של רצון לזולת: מְאור עיניים ישׂמח לב; התרוממוּת רוּחַ – מַצב רוּחַ של הִתלַהֲבוּת ושל חגיגיות, מצב רוח מרומם; בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרָנִי – הבּעת שׂמחה של אדם שנפטר ממישהו או ממשהוּ מכבּיד, מעניין ביש, מאדם טרדן וכיו״ב: ברוך שפטרני מהאירועים המשפחתיים, שאליהם הייתי חייב ללכת; דִּמעות גיל – בכי מתוך התרגשות של שׂמחה רבה; מרומם את הלב (את ההרגשה) – משׂמח, גרם להרגשה טובה; רָחַב ליבו – נהנה, התענג: רווח ליבו ומעיינות השׂמחה בקעו מקרבו; רָוֶה נַחַת – נהנה מאוד, היה שְׂבַע רצון, הייתה לו קורת רוח, שׂמח הרבה: ההורים המאושרים רוו נחת מבנם המצליח; נפלה שִׂמחה בליבו, רָאָה חַיִּים – שׂמח בחייו, היה מאושר, בילה בנעימים, התענג מחוויות רבות: ראָה חיים עם האישה שאהבת; אוֹרוּ פניו, אוֹרוּ עֵינָיו – הוטב לו, רווח לו, הגיב בשׂמחה, עיניו זהרו מאושר ומשׂמחה: למראה חיוכה החם אורו עיניו; הֵאִירוּ פָּנָיו, צָהֲבוּ פָּנָיו אוֹרוּ פָּנָיו – שׂמח, זרח משׂמחה, שׂמח מאוד, פניו זהרו משׂמחה, פניו קרנו מֵאושר: לְמשמע הבשׂורה הטובה אורו פניו; ליבו טוב עליו – הוא שׂמח, טוב לב, שְׂבע רצון, מצב רוחו טוב: כשליבי טוב עליי, אני מאזין למוזיקה קלסית וקורא סיפּוֹרֶת; כטוב ליבו – בהיותו שׂמח וטוב לב: כטוב ליבה בסעודה, סיפרה כמה בדיחות כדי לשׂמחנו; בזרועות פתוחות – ברצון רב, בשׂמחה גדולה: קיבלו אותנו בזרועות פתוחות ובמְאור פנים; הֶסבֵּר פנים, הסברת פנים – מאור פנים, יחס של רצון ואדיבות לזולת, קבלת אדם בסבר פנים יפות; הילוּלָא וְחִנגָּא – שִׂמחה וריקודים, חגיגה עליזה, מחולות וריקודים, שׂמחה ושׂשׂון; לָצוֹן – התלוצצות, ליצנות, צחוק והיתול; התבדחה עליו דעתו, חמידת לצון, חָמַד לו לצון, חָמַד לצון – התלוצץ, השמיע דברי לצנות: אל תבכי, רעייתי, הלוא רק לצון חמדתי לי; בִּמבוּדָּח, בדיחות הדעת – מצב רוח עליז, מצב רוח טוב, רוח של הומור: אני פונה אליך בכובד ראש, ואתה משיב לי בבדיחות הדעת; היה כמצחק בעיני פלוני – נראה כמי שאינו מתכוון ברצינות, נדמה לו כחומד לצון; בתוּפים וּבמחולות – בשׂמחה רבה, ברוב פאר והדר: החיילים קיבלו את המפקד החדש בתופים ובמחולות; יצא לקראתו בתופים ובמחולות – שׂמח לקראתו; קרנו פניו – שָׂמַח מאוד, פניו זהרו משׂמחה וּמֵאושר, היה שׂמח ומאושר: למשמע הבשׂורה הטובה אורו פניו; ליבו טוב עליו – היה שרוי בשׂמחה: ליבי טוב עליי אף שפעמים אין שׂמחה בלא תוגה; יצא לקראתו, קידם את פניו בתודה, בשׂמחה; שִׂמחת בית השואֵבה – חגיגה שנערכה בימי בית שני בבית המקדש בלילות חול המועד של חג הסוכות לכבוד שאיבת המים שנוסכו בימי החג על גבי המזבח; מֵאֶסוֹן לְשָׂשׂוֹן – מיגון לשׂמחה, מאבל ליום טוב: הגיעה העת לעבור מאסון לשׂשׂון; מעשׂה ידיי טובעים בים ואתם אומרים שירה – האם אפשר לשׂמוח בשעת צרה? אין להרבות שׂמחה גם באבוד רשעים, ובכלל אין ליהנות מקיפוח חיי אחרים; שִׁפְשֵׁף את הידיים – נהנה, שׂמח, בייחוד: שׂמח לאידו של מישהו; שִׂמְחָה לְאֵיד – הנאה, שׂמחה או סיפוק עצמי נוכח אסונו, השפלתו או מפלתו של האחר הנובע מקנאה, מתחרות או משׂנאה: השׂמחה לאידו של היריב שהובס בבחירות הייתה מוקדמת; שָׂמַח לְאֵידוֹ – שָׂמַח לצרה שאירעה לזולת, נהנה לראות אותו נכשל או מפסיד, שׂמח לנוכח מפלתו או צרתו: כשפשט את הרגל, שׂמחו הכול לאידו; שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה – הנהנה מצרת אחרים לא יימלט מעונש; רִגָשׁוֹת מעוֹרבים – רגש של שִׂמחה וצער כאחד, הסכמה והיסוס גם יחד: הודעת המפקד על החופשה נתקבלה ברגשות מעורבים; הפח נשבר ואנחנו נמלטנו – קריאת שׂמחה בפיו של מי שניצל מצרה גדולה; ברוך מזכיר נשכחות – קריאת שׂמחה של אדם שנזכר במשהו שכמעט שכח: סוף סוף נזכר האיש לשלם את חובו – ברוך מזכיר נשכחות; שיכּוֹר ולֹא מִיַּיִן – כינוי לאדם שנתקף רגש עז, צער עמוק או שׂמחה עזה, המבַלבּלים את חושיו: שיכור הוא ולא מיין אלא מהנוף המדהים שנגלה לעיניו; צָהֲלוּ עַצְמוֹתָיו – היה שׂמח ומאושר: עצמותיו צהלו מרוב אושר; פנים יפות, פנים צהובים – פנים זוהרות משׂמחה, הבעה של שׂמחה, סבר פנים יפות: מה נשתנה היום שפניךָ צהובים? עשׂיתי פנים יפות כדי להתחבב עליה; פנים שְׂמֵחות, פנים שׂוחקות – הבעת רצון ונחת רוח, פנים בעלי הבָּעה של שׂביעות רצון ושׂמחה: כשדיברנו על נסיעה לחו״ל היו פניה שׂוחקות; הצהיל את נפשו הנכֵאה – שׂימח: הצהלתי את נפשי נכאה בכוהל וביין; ליבי טוב עליי אף שפעמים שׂמחתי בלולה בצער; יין ושכר נשפכו כמים והשׂמחה עלתה עד לב השמיים; לא שַׂשׂתי בתקלת חבריי; מרוב שִׂמחה לא מצא מנוח לכף רגלו; ליהודים הייתה אורה ושׂמחה, שׂשׂון ויקר; אין חן כחינה של כלה ביום חופתה, ואין שׂמחה כשׂמחת כלה על חתן; אין שׂמחה שאינה מהולה בתוגה; תוחלת צדיקים – שׂמחה; נפלה הלצה לתוך פיו, ולא טמן אותה תחת לשונו; הזורעים בדמעה, קוצרים ברינה; יום ללא צחוק הוא יום מבוזבז [צ׳פלין]; אגיל ואשׂמח בלבבי; דִּמעות גיל בִּצבצו בעיניו; הַרגֵל עצמך לשיר כי השירה תרגש את חייך, והם יהיו מלֵאֵי שִׂמחה; שׂמחה כבושה הייתה ניכרת בו ומפעפעת בליבו; השִׂמחה היא מלח החיים ואף מלח האמת; השִׂמחה לא ידעה גבול; המאורעות הקרינו שׂמחה; הוֵי מקבל את כל האדם בשִׂמחה; ליבו קִשקש כפעמון מתוך שׂמחה; הלום שִׂמחה; שִׂמחה כבושה היית ניכרת בליבו; במידה שאתה שׂמח, כך אתה חי; השִׂמחה מגבירה את כוח החיים, מרחיבה את הלב ומאריכה את חיי האדם; טוב לאדם להרגיל עצמו שיוכל להחיות את עצמו בניגון כי ניגון הוא דבר גדול וגבוה מאוד; אָז תִשׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחוּרִים וּזְקֵנִים יַחדָּיו; וְהָפַכתִּי אֶבלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִיחַמתִּים וְשִׂימַחתִּים מִיְגוֹנָם; מְאוֹר עֵינַיִים יְשַׂמַּח לֵב, שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עֶצֶם; אין בעולם שִׂמחה כהתרת הספקות; בִּנפוֹל אוֹיִבךָ אַל־תִּשׂמָח וּבהיכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִיבֶּךָ; אין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שְׂחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שׂיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שִׂמחה; יישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול שָׂשׂוֹן וקול שִׂמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם; מִצווה גדולה להיות בשִׂמחה תמיד; נדבה קטנה – שִׂמחה גדולה; שְׂמַח בחלקך! איש אינו יכול להיות ראשון בכל דבר; ליבי עולה על גדותיו מרוב שׂמחה, כאשר יש לי מים ופת חרבה; שִׂמחה נמצאת בכול: צריך לדעת להפיקה; מי שאינו אוהב איש, אינו מכיר את שִׂמחת החיים; ידידים, צנצנת יין, בילוי נעים, ספרים, מוזיקה ופינה בין הפרחים ישׂמחו לב אנוש; שִׂמחה משותפת היא שִׂמחה כפולה; פעמים שִׂמחה מדומה עדיפה מעצבות אמיתית; אנרגייה היא שִׂמחה נצחית; מהי שִׂמחה עמוקה? להתרכז במחשבה בשתיקה; שִׂמחת הזולת היא חלק גדול משִׂמחתנו; לו בחרו בני אדם את מקצועם בחירה חופשית, הוא היה הופך למקור שׂמחה יוצאת מגדר הרגיל; השִׂמחה היא בריחתנו אל מחוץ לזמן; השִׂמחה היא כנהר שדבר לא יעצור את מרוצת מימיו; נתרווחה עליי נפשי ושרתה עליי רוח של שִׂמחה; עשׂה לא חשוב מה, אך הפק ממנו שִׂמחה; כאשר אדם מקבל כל מאורעותיו בשִׂמחה, זה מעין עולם הבא; אם תשבח אדם על מאמציו שמכוחם נעשׂה אינטליגנטי או נדיב־לב, לא תגרום לו אלא שִׂמחה מועטת, אך אם תשבח את רוחב ליבו הטבעי, יהיה קורן משׂמחה; וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת־הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר אֵין־טוֹב לָאָדָם תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם־לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ > הנאה!

אחריות!

יֵשׁ. אחריות – חובה מוסרית, חוקית או מקצועית המוטלת על אדם בוגר לעשׂות עשׂייה מיטבית את המוטל עליו או את המצופה ממנו כי אפשר לסמוך עליו אם משהו ישתבש. הוא נושׂא בתוצאות מעשׂיו (או במחדליו) ופעולותיו כלפי עצמו וכלפי חֶברתו וסביבתו אם בחר בהם מרצונו. אחריות טמונה בכל תפקיד שאדם מקבל עליו ומדַווח על פעולותיו; אַחֲרַאי, אַחרָיוּת, נָשָׂא בָּאַחרָיוּת – 1. התנהג כראוי לאדם בדבריו, במעשׂיו ובאמון הניתן בו; נשׂא בתוצאות מעשׂיו כלפי עצמו וכלפי חֶברתו וסביבתו, אם בחר בהן מרצונו; 2. היה מעורב בגרימת מצב או באי־מניעתו, כשהיה עליו למונעו; קיבל עליו את האחריות או הוכרז כאחראי למעשׂה או למחדל, נתן את הדין על מחדל או על כישלון בתחום אחריותו: אם ידע השַׂר על הפרשה, עליו לשׂאת באחריות ולהתפטר; 3. היה נכון לשמור ולקיים בכל עת, בכל מקום ומצב – עיקרון (חברתי, מוסרי וכד׳), חובות המוטלות עליו מתוקף תפקידו או סמכותו או מתוקף התחייבות שקיבל עליו וכיו״ב; 4. היה מסור לטפל בתחום או עניין כלשהו: באחריותך לוודא כי הציוד שקיבלת תקין; נשׂיאה באחריות – התכונות או המצב של אדם לקבל עליו אחריות או לתת דין וחשבון על מעשׂיו; לקחת אחריות > לקח על עצמו אחריות > לקח עליו אחריות > קבלת אחריות, קיבל עליו אחריות – 1. הסכים להיות אחראי וערֵב לדבר, נקט עמדה שלפיה הוא עצמו אחראי למשהו שקרה או אשם בו: הדרג המדיני סירב לקבל עליו את האחריות לכישלון המלחמה; 2. התחייב או החליט מרצונו להיות האחראי לאירוע, לתהליך וכד׳ שיתרחש בעתיד: הבעל קיבל עליו את האחריות לחינוכו של הילד; העברת מקל, העביר מקל > העברת אחריות, העביר אחריות – העביר או קיבל פעילות ארגונית המשולה להעברה או לקבלה של ״מקל אחריות״. המסיים את תפקידו צריך להעביר העברה מיטבית את כל מידע הנדרש למילוי התפקיד, ומקבל התפקיד

צריך לקבל את כל המידע הנחוץ כדי למלא את התפקיד בהצלחה; אחריות מוגבלת – כל אחריות שיש לה סייגים לפי חוק או חוזה; אחריות מוטלת על אדם, מחוּיָבוּת – האֵיכוּת או המצב של אדם להיות בעל תחושת אחריות כלפי מישהו או משהו מתוך חובה מוסרית, חוקית או מטעמים אחרים: הממשלה הצהירה על מחויבותה לסייע למפעל; אחריות למישהו – אחריות להבטחת שלומו, ביטחונו וכד׳; אחריות למשהו – הבטחת שלמותו, הפעלתו כראוי וכד׳: האחריות לשלום הילדים בגן מוטלת על הגננת; חובת הדיווח > אחריות דיווח, אַחְרָיוּת הדִיווּחַ, אחריותיוּת – החובה לדווח לממונה על כל מעשׂה או מחדל (חוקי, מוסרי, חברתי, מסוכן וכיו״ב) שיש בהם כדי לפגוע בפרט, בארגון או במדינה; נֵטֶל האחריות – חובת האחריות או מעמסתה המוטלת על אדם או על הציבור; האחריות רבצה עליו – הוא נָשָׂא באחריות; אַחְרָיוּת חוֹזִית – 1. התחייבות שאדם או חברה מקבלים עליהם בתנאי שאינה נוגדת את החוק או את טובת הציבור; 2. אחריות של צד לחוזה כלפי צד שני הנובעת מחוזה; אחריות פלילית – אחריות המוטלת על אדם לעמוד לדין בשל מעשׂה פלילי, המותנית במחשבה פלילית, בנסיבות מסוימות ובתוצאה מוגדרת כמוגדר בקוד הפלילי; אחריות על פי דין, אַחְרָיוּת חוּקִית – 1. אחריות למעשׂה או למחדל הניתנת לאכיפה באמצעות החוק; 2. אחריות או התחייבות, שהחוק מטיל על הצדדים כדי למנוע ניצול לרעה של מצבים מסוימים; אחריות קולקטיבית > אחריות קיבוצית – האחריות המשותפת של כל חברי הממשלה לגבי הפעולות של כל אחד משׂריה או של חברי גוף ציבורי כלפי הפעולות של כל אחד מחבריו; על אחריותו – הוא שיישׂא בתוצאות, הוא האחראי לעניין, הוא העָרֵב לדבר, האחריות לדבר מוטלת עליו: ארגון המסיבה יהיה על אחריותו; כְּבֵדַת אחריות, כְּבַד אַחְרָיוּת – מוּטֶלֶת עליו אחריות גדולה וכבדה, הכרוכה בהתחייבויות רבות ולא־קלות: משׂימה קשה וכְבֵדַת אחריות לפנינו; תקופת אחריות – פרק הזמן שבו היצרן או הספק אחראים למוצר כלשהו: מכשיר חשמלי שמתקלקל בתקופת האחריות, הוא מתוקן חינם אין כסף; תעודת אחריות – מסמך רשמי המאשר שמוצר מסוים עומד בתקנים הנדרשים והמבטיח את אחריותו של היצרן לטיב המוצר לפרק זמן מסוים; אחריות שילוּחית – אחריות של אדם או תאגיד בשל מעשׂה או מחדל של עובד, של מי שנשלח מטעמם או של מי ששידלו לכך: לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, יש אחריות שילוחית של בעל הרכב כלפי מי שניתן לו להשתמש ברכב; אחריות תאגידית – מכלול ההתנהלות הנאותה של תאגיד ברמה החברתית [מעורבוּת בקהילה], ברמה הסביבתית [שמירה על הגנת הסביבה] וברמה האתית [הקפדה על סביבת עבודה הוגנת לכל העובדים]: החברה פרסמה בעת האחרונה דוח אחריות תאגידית לשנה החולפת; אחריות בלתי מוגבלת – אחריות של עסק בבעלות יחיד או שותפות כללית שלא הגבילוה חוק או חוזה [היפוכה: אחריות מוגבלת]; נתן כָּתֵף – עזר, היטה שכם לעזור, תרם למאמץ המשותף, השתתף במאמץ: אם כל אחד ייתן כתף נוכל להתגבר גם על המכשול הזה; נטל על עצמו, קיבל על עצמו, קיבל עליו – התחייב או החליט לבצע תפקיד, משׂימה או התחייבות אחרת: היא נחושה בדעתה להצליח במשׂימה שנטלה על עצמה; העירייה קיבלה על עצמה לשקם שתי שכונות במהלך השנה הקרובה; עול כבד מונח על כתפיו – הוא נושׂא בתפקיד קשה ואחראי; עָרַב, נֶעֱרַב – קיבל עליו אחריות על משהו או על מישהו: ערבתי לידידי על הלוואתו מן הבנק; המעצמות ערבו לגבולות המדינה; עָרֵב, עַרְבוּת – אחריות, ערוּבּה, התחייבות של יצרן או של סוחר שמוצר מסוים הוא באיכות ובכמות מסוימות, והוא יפַצֶּה את קונה המוצר בתנאים מסוימים, אם יתגלה במוצר פגם: הוא ערֵב ואחראי לדָבָר: שמא יאמר: ׳אין אחריותם עליי׳; עָרַב – התחייב, הבטיח, היה אחראי למשהו: תיקנתי את התקלה במחשב, אבל אינִי ערב לך שלא תקרה שוב; עֲרוּבָּה – 1. ביטחון שיתקיים משהו או ייעשׂה כמובטח: צבא חזק הוא ערובה לביטְחון המדינה; 2. מסמך, מכתב, הצהרה וכד׳ המבטיחים את קיומם של התחייבות, של הבטחה, של תנאי או של הסכם, במיוחד בהסכמים בין מדינות: ארצות הברית נתנה ערובות לקיומו של הסכם קמפ דיוויד; עַרבוּת מדינה – ערבות שנותנת הממשלה להלוואה של אדם או של חברה, ובה היא מקבלת עליה אחריות לפירעון במקרה שהלווה לא יעמוד בהתחייבותו; ערבוּת בַּנקָאית – התחייבות של בנק שחובו של לקוח מסוים ישולם בפרק זמן מסוים ובתנאים שנקבעו; ערבוּת בּיצוּעַ – ערבות של קבלן לטיב העבודה והתחייבות לבצוע תיקונים בה אם יהיה צורך; עֵירָבוֹן – ערובה ממשית: כסף או כל רכוש שהוא שווה כסף שאדם מפקיד בידי מישהו כביטחון או כערובה, עד שיקיים את התחייבותו או שיפרע את חובו: כדי לשאול סרטים מספריית קלטות חוזי, צריך לשלם סכום כסף ולהפקיד צ׳ק או מספר כרטיס אשראי כעירבון; בעירבון מוגבל (בְּעַ״ם) – 1. שם תואר לחברה או לתאגיד שבעליהם הם בעלי מניות בחברה או בתאגיד, ושאחריותם לחברה או לתאגיד בעת פירוקם מוגבלת לסכום מסוים בלבד, לפי ערך המניות שברשותם; 2. בהסתייגות, בפקפוק, לא מתוך קבלה מלאה: הוא ידוע כגוזמאי תתייחס אל הדברים שהוא אומר בעירבון מוגבל! חברה בעירבון מוגבל – חֶברה שהוקמה כדי לבצע פעולות עסקיות מוגדרות, והבעלות עליה היא בידי מחזיקי המניות שלה, ואחריות הבעלים עליה מוגבלת: רוב החברות במשק המודרני הן חברות בעירבון מוגבל; אחראי ל־ > מְמוּנֶה עַל – 1. בעל הסמכות הגבוהה ביותר בין שאר העובדים במחלקה, באגף, בחטיבה וכד׳: עובד מועלה בדרגה רק אם הממונה עליו ממליץ עליו; 2. במִשׂרה, מי שמשמש בתפקיד לתחום מסוים או מי שעניין מסוים מופקדים בידיו: באותן שנים הייתה ממוּנָה על מִפקד האוכלוסין; אחראי על > מופקד על, אַחֲרַאי ל־ – מי שנושׂא באחריות, מי שצריך לדאוג לביצוע של משהו או מי שמשגיח על משהו, מי שיישׂא באשמה בעת כישלון, מחדל וכד׳: הוא נתפס בתודעת הציבור כאחראי העיקרי למחדל הנורא; התחייבות, התחייב – 1. הבטיח הבטחה מפורשת לעשׂות משהו, למלא משׂימה וכד׳, מה שמבטיח מי שמקבל עליו לעשׂות משהו: אל תדאג, הוא תמיד עומד בהתחייבויותיו; 2.התחייב חובה (חברתית, חוזית וכד׳), לעשׂות והוא בלתי־נמנע: אינִי נהנה מהאירוע, אך התחייבתי להטות שכם; 3. קיבל עליו חובה חוקית לשלם סכום כסף מסוים בתמורה לתועלת שוטפת: אינִי יכול לקנות דירה במשכנתה כי זאת התחייבות גדולה מדיי; ספּוֹנסֶר > נתן חָסוּת, נותן חָסוּת – אדם או גוף הממַמנים פעילות כלשהי, בעיקר גוף מסחרי המממן אירוע ספורטיבי, תוכנית טלוויזיה וכד׳ בתמורה לפרסום; חסוּת מסחרית – תמיכה כספית או חומרית אחרת [הנותנת שירותים או מוצרים בלא דרישת תמורה ישירה] באירוע, בארגון, באדם או בפעילות כדי להיקשר ציבורית עימם ועם שמם, וכך לקבל שירותי פרסום נלווים של נותנת החסות; חָבוּת, חָב – היה חייב, היה צריך לשלם או לעשׂות פעולה כלשהי: חבות הלוֶֹה למלווה הסתיימה; העבריין חב את שיקומו לעובד הסוציאלי שטיפל בו; חוֹבָה – דבר שאדם חייב לעשׂות לפי החוק, הצדק, המצפון או הנוהל, מה שאפשר לדרוש שייעשׂה על־פיהם, [ההפך: רשות]: תשלום מס הכנסה הוא חובה המוטלת על כל אזרח, והמתחמק ממנה ייענש כחוק; הניח על שולחן הדיונים – הביא לדיון, הציג משהו לפני המתדיינים כדי שידונו בו. הניח לפתחו, העמיד או גלגל לפִתְחוֹ של מישהו או של משהו – העביר לזולתו את האחריות לבעיה לא־פתורה: המאמר דן באתגרים האסטרטגיים העומדים לפתחה של מדינת ישׂראל; הִפקיד בידיו – מסר מישהו או משהו לטיפולו והטיל עליו את האחריות לו או להגנה עליו: אני מפקיד את הטיפול בעניין הזה בידיך מאחר שאתה המומחה לנושׂא; הפקיד אותו על משהו – מינה אותו לאחראי או לממונה עליו: המלך הפקיד משגיחים מיוחדים על אוצרותיו; אתיקה – תורת המוסר ותורת המידות הטובות המתארות את הטוב שיבחר האדם: מחויבות לומר אמת, לציית לסמכות ולשייכות חברתית, לזכויות האדם והאזרח ולחוק, לשמור על ערך חיי האדם, לקיים חוזה, להישמע לצו מצפון, לשמור על זכויות הקניין, להימנע מעונש וכד׳; יָגַעְתָּ וּפָתַחְתָּ, יְגַע וּסתוֹם – תַּקן את אשר קלקלת, שׂא באחריות למעשׂיך: מעשׂה באחד ששׂרף שׂדהו של שכנו, והוא נאלץ לשלם את כל הנזקים שגרם, בבחינת יגעת ופתחת, יגע וסתום; מקובל עליי – אני מסכים ואיני מתנגד: המקובל עליך שתתקיים הפגישה אצלו? לא מקובל עליי שאינך מודיע לי מראש על שינויים בתוכנית; כָּל ישׂראל עֲרֵבִים זֶה בָּזֶה, כָּל ישׂראל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה, כָּל ישׂראל עֲרֵבִים זֶה לָזֶה – כל יהודי אחראי לשלומו ולרווחת חברו, יש אחדות וערבות הדדית בעם ישׂראל; חובת גילוי נאות – חובת אדם או ארגון לחשׂוף עובדות מהותיות בנושׂא מסוים שיש בהן כדי להשפיע על תוצאת פעולה הנוגעת לצד שלישי. הגילוי הנאות מבטא את יושרו ואת כנותו של המשתמש בו: שׂר המשתתף בוועדה העוסקת בתחום הקשור לעסקיה הפרטיים של משפחתו, יודיע לפני הוועדה גילוי נאות על מצבו; בדיקת נאותוּת, בָּדַק נאותות – נָקַט צעדי זהירות מקיפים לפעילות כלכלית ובדק את המדיניות החשבונאית, הניהול, הנתונים העסקיים וכדומה בחברה או בארגון קודם שהתקשר בהסכם או בחוזה עם צד אחר. המטרה לקבל החלטה מושׂכלת ולהימנע מלעשׂות עוולה או מלעבור עבירה קודם שיתמזג עם חברה או ירכוש נכס: החברה נקטה את כל אמצעי הזהירות הסבירים והפעילה בדיקת נאותות כדי להימנע מלהיות שותף לדבר עבירה; אתיקה מקצועית – אורחות והתנהלות של ענייני הפרט או הקבוצה ושל בעלי עניין מקצועי; צו המצפון – צו של רֶגש המוּסָר הטָמוּן באדם, והמַדריכו לעשׂות מעשׂים טובים או המְיַיסרו מלעשׂות מעשׂים שאין מצפונו שלם איתם, הדרך שבה המצפון מורה לנהוג, הנחיה מוסרית: תורת המידות מבוססת גם על צו המצפון, על התבונה ועל הניסיון המצטבר; חֲמָסִי עָלֶיךְ – אתה אשם ואתה אחראי לעוול שנעשׂה לי: יקירתי, חמסי עלייך, הבטחת לי הרבה ואפילו מעט לא עשׂית; ודמו בראשו – הוא ייענש, יישׂא באחריות למעשׂיו; התחייב בנפשו – 1. קיבל עליו אחריות עד לסכנת חיים: המקבל עליו את המשׂימה הזאת מתחייב בנַפשו; 2. אחרַאי לתוצאות החמורות: המהלך בדרך יחידי והמפנה ליבו לבטלה – הרי זה מתחייב בנפשו; אדון לגורלו – אדם בעל יכולת וכוונה לבחור במַהֲלכֵי חייו להגשמה עצמית לפי חופש הבחירה, עברו, דעותיו וערכיו; העמיס על עצמו – קיבל עליו משׂימות עד גבול יכולותיו; אחריות מיניסטריאלית – האחריות האישית של ראש

הממשלה ושׂריו לפעילות התקינה של משׂרדיהם: בישׂראל יש אחריות מיניסטריאלית של שׂר בפני הכנסת, גם אם לא ידע מראש על פעולות משׂרדו ולא היה שותף להן; שתה בעציצו, שותֶה בַּעציצו – 1. משל לאדם שבָּעַל אישה בכפייה והוּכרח לשׂאתהּ לאישה: האונס שותֶה בעציצו; 2. משל לאדם שהתחייב או אולץ להשתמש בדבר שנהג בו זלזול, הוא נושׂא בתוצאות מעשׂיו; ראש גדול – כינוי למי שמוכן לקבל עליו אחריות ושיקול דעת שהם לפעמים מעבר למה שנדרש ממנו [ההפך: ראש קטן]; יָבוא בעל השור ויעמוד על שורו, יבוא בעל הכרם ויכַלֶּה את קוציו – יטפל בכך מי שנוגע בדבר, ואל יתערבו זרים בענייניו: הנח לבעל העניין לטפל בענייניו, בבחינת יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו; נטה שִׁכמו לסבול, הִטה שִׁכמו לסבול עול של – היה מוכן לשׂאת בעול, בסבל ובעבודה קשה ולבוא לעזרה: כל ימיי לא משתי מאוהלה של תורה, והטיתי שכמי לסבול עוּלה; הן שלו הן, ולאו שלו לאו – הוא אדם אחראי בדבריו, ואינו משנה מדיבורו: צדיקים 'הן' שלהם 'הן' ו'לאו' שלהם 'לאו'; עָדַר במערכה – טרח וטיפל בדבר, עבד עבודה קשה ואחראית: כמה שנים עדרתי בהכנת המילון למרות האילוצים, התת־תנאים, המהמורות והפחים שטמנו בדרכי; דָמו בּרֹאשו – הוא יֵיעָנש, עליו מוטלת האחריות לשׂאת במעשׂיו; נתן צווארו בעול מישהו או משהו – קיבל עליו אחריות: למרות אבני הנגף שעמדו לנגף את דרכו, נעתר לתת את צווארו בעול המשׂימה המאתגרת; נתן את הקולר בצווארו, תלה בו את הקולר, תלה את הקולָר בּצַוָּארו, תָּלָה את הקוֹלָר בּצַוָּאר פלוני – האשים אחר באחריות למעשׂה, הטיל את האחריות על פלוני, גִּלגֵל על פלוני את האחריות: ידוע לכול מי עשׂה את הדבר, אך הוא תלה את הקולר בצוואר שותפו; קוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּארוֹ – האחריות מוטלת עליו, הוא האחראי לדבר: אף שניסה להתנער מאחריותו למחדל, הקולר תלוי בצווארו; גִּלגֵל משהו על מישהו, גלגל את האחריות על – הטיל עליו את האחריות לדבר מה: שׂר הביטחון גִלגל את האחריות לאירועי המשט על צה"ל; מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך יְרַחֲקוּךָ – הכול נקבע לפי התנהגות האדם ולפי מעשׂיו שהרי הם הקובעים את יחס הבריות אליו: לא כדאי לך לקבול על מעשׂי שכניך כי מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך ירחקוך; יחול על ראשו – הוא האחראי לו, הוא יישׂא באחריות; רָאָה חובה לעצמו – חש הֶכרֵחַ לעשׂות דבר מה בגלל נחיצות העניין, הודה בצורך לפעול, ראה עצמו חייב לעשׂות: המנַהל הפורש ראה חובה לעצמו להשלים את הטיפול בעניינים שהצטברו על שולחנו ולהשאיר לממשיכו שולחן נקי; מילֵא חובָתו, מילֵא את חובָתו – עשׂה את מה שחייב לעשׂות: השתדלתי לעשׂות כמיטב יכולתי למלא את חובתי האזרחית בקלפי; יָצָא יְדֵי חובה, יָצָא יְדֵי חובתו – מילא את חובתו: השתדלתי לצאת ידי הבריות, אך לא יכולתי לצאת ידי הכול; הבא לעבודתו כדי לנוח, לא יצא ידי חובתו; על ראשי, עָלַיי וְעַל צַוָּארִי, על ראשו, עליו ועל ראשו, על צווארו, עליו ועל צווארו – הוא האחראי לדבר ומוכן לשׂאת בכל התוצאות: הזמיני את האוטובוסים, וכל שאר הטיפול – עליי ועל צווארי; תקיעת כף, תָּקַף כַּף, תָּקַע יד – הבטיח והתחַייב בְּתקיעת יד: השניים תקעו יד במקום לחתום על חוזה; מי הוא לידי יתקע – מי יהיה אחראי וערב לי: מי הוא לידי יתקע שהמורה החדש יכין אותנו היטב למבחן; עָנִיש, בר ענישה, בת עונשין, בן עונשין, בר עונשין – מי שמותר לעונשו לפי הדין, מי שנושׂא באחריות למעשׂיו: על־פי החוק בישׂראל גיל האחריות הפלילית הוא שלוש עשׂרה, כלומר מי שלא הגיעו לגיל זה אינם בני עונשין; הסנגור טען ששתי לקוחותיו אינן בנות עונשין כי לא הוזהרו כחוק; חוות דעת פסיכיאטרית קבעה כי החשוד לוקה בנפשו ואינו בר ענישה; על דעת עצמו – על אחריותו, בלא התייעצות עם אחרים או בלא הסכמתם; שותף מלא – מי שנושׂא באחריות מלאה ושווה לכל מה שנעשׂה או נחדל בשותפות; הושלך על – הוטל על: כל טרחות הבית הושלכו על רעייתי, ואילו הילדים ופרנסתם – עליי; עַל ראשו – על אחריותו: ביטוי הסכָּמה והכנעה של אדם המקבל עליו למלא בקשה או משׂימה [עממי מערבית]; לא עליך המלאכה לגמור – אתה אחראי למלא את חלקך במילוי המשׂימה גם אם לא תושלם בכך כל המלאכה כי אחרים ימשיכו בה: בניגוד לגישה של 'הכול או לא־כלום' אני מציע לקדם את העניין צעד אחר צעד, ולזכור כי לא עלינו המלאכה לגמור; פִּרצה קוֹרְאָה לגנב, לא העכבר הוא הגנב, אלא החור הוא הגנב – 1. המסתיר את הגנֵבה שגנב אחר או הקונה אותה ממנו – הוא האחראי לגנֵבה; 2. האחריות נופלת גם על מי שלא מיגן את החור הפתוח שדרכו היה אפשר לחדור ולגנוב, כלומר על התנאים שאפשרו את הגנֵבה: יצאתי לרגע מרכבי בלי להוציא את המפתח, ובתוך שניות בא גנב ונעלם עם הרכב כי פִּרצה קוראת לגנב; אדון לגורלו – אדם בעל יכולת וכוונה לבחור במַהֲלכֵי חייו להגשמה עצמית לפי חופש הבחירה, עברו, דעותיו וערכיו; בַּעַל הַגינה יָקוּץ אֶת קוֹצָיו – הבעלים הוא שיטפל בפגעים ובמִפגעים: הנח לבעל הגינה לקוץ את קוציו; שִׁגגַת תַּלמוּד עוֹלָה זָדוֹן – כשמלמדים מישהו, יש להקפיד ולדייק בלימוד כי טעות בהסברת הדברים או במסקנות שהמסביר מסיק מהם מתוך רשלנות וחוסר דיוק – נחשבת כעבירה בזדון: הֱיֵה זהיר כשאתה מלמד ששגגת תלמוד עולה זדון; הַפִּנקָס פָּתוּחַ וְהַיָּד רוֹשֶׁמֶת – אזהרה, מעשׂיך נרשמים ואם לא עכשיו, בבוא היום תקבל את גמולך או את עונשך; אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה? – הבנים משלמים על חטאי הוריהם? לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות, איש בחטאו יומת; אחריות המפקד – עליי ועל פקודיי; כפי שהצעת את מיטתך, כן תישן את שנתך; במקום שאין אנשים השתדל להיות איש; אין דנים את האדם אלא לפי מעשׂיו; האבות טועים, והבנים לוקים? האדם האוכל את הבוסר, תקהינה שיניו; האדם שחתם על הצו או הורה לאחרים הוא הכתובת הנכונה לשבחים או להיות מטרה לחיצים; אחריותי כבדה כלפי ההיסטוריה; הטיל אחריות על; הטיל עול על; העביר קולר מצווארו ונתנו בצוואר פלוני; חש עצמו כקברניט על גשר הפיקוד; חש עצמו כרופא בניידת טיפול נמרץ; צריך לקוד קידה לפני כל מי שנתן כתף למיזם; נטה שכמו לסבול עול של; הנח לבעל הגינה לנכש את קוציו; מי ששבר את הקדרה, יאסוף את חרסיה; הכול נקבע לפי המעשׂה; טוב לגבר כי יישׂא עול בנעוריו: עול תורה, עול אישה ועול מלאכה; גידל וטיפח בקרבם את הכרת האחריות; נָשָׂא באחריות; אחריותך עליי; לא יאמרו עוד: הוא היה בעל חוש אחריות מפותח, אך בעל הרגשת אשמה נקרנית; עשׂה את הדבר מתוך דעה צלולה וגם נָשָׂא באחריות אישית על מעשׂיו; האחריות רבצה עליו כל השירות; אני אחראי כלפי שׂר ההיסטוריה ומוכן להישפט לפני כס ההיסטוריה; אף על פי שמֵקֵל אני על אחרים, מחמיר אני על עצמי; תמיד הכרתי בעצמי כגורם העיקרי לכל טוב או רע שעלול ליפול בחלקי, לכן תמיד יכולתי להיות התלמיד של עצמי; לא יאמרו עוד: אָבוֹת אָכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶינָה; איש אינו יכול לסחוב את כל העולם כולו על כתפו, ואם תנסה, הוא ישבור קודם כול את גבך ואחר כך את נפשך; אנו כמהים במידה מסוימת לראות את עצמנו כמכשירים בידי אחרים, וכך קל לנו להסיר מעלינו אחריות למעשׂינו שמקורם בדחפים ובנטיות מפוקפקות; פעמים אין להסתפק בעשׂייה כמיטב יכולתנו, כי עלינו לעשׂות את כל מה שנדרש; היה תפקידו אחראי כמו של תורָן ליד צופר אזעקה בשעת מלחמה; האחריות שנדרשה ממנו היא כאחריות רופא בניידת טיפול נמרץ

אֵין אחריות. [בעגה] 'כיסוּי תַּחַת' (כַּסתָ"ח) > בריחה מאחריות, התנערות מאחריות, הִתנַער מֵאַחרָיוּת – לא קיבל עליו אחריות לדָבָר שנעשׂה (או נחדל), התכחש לאחריותו: המנהלת ניסתה להתנער מאחריותה להתמוטטות החברה: הסיפור על הגנֵבה היה בריחה מאחריות לאובדן הנשק, וכן – אָטַם אוֹזְנוֹ, גוֹלֵל אֶת הָאַשמָה עַל, הִפנָה עוֹרֶף (למישהו); הִפקִיר, הִשליך אַחֲרֵי גֵוו, הִתכַּחֵש לְ, הִתנַכֵּר לְ, הִתנַעֵר מִ־, הִתנַעֵר מֵאַחרָיוּת, הִתעַלֵם מִ־, לֹא נָשָׂא בְּאַחרָיוּת, נִעֵר חוֹצנוֹ (ממישהו או ממשהו), מָשַׁךְ (אֶת) יָדוֹ (ממשהו), פָּנָה עוֹרֶף (למישהו), רַשלָנוּת פּוֹשַׁעַת; תָּלָה אֶת הַקוֹלָר בְּצַוָּארוֹ; מיאון אחריות (disclaimer) > הצהרת אי־אחריות – 1. הצהרה רשמית על אי־קבלת אחריות למוצר בגין שימוש בו או בשירות כלשהו שהמצהיר מספק: רבים ברשת מציינים בכניסה אליהם הֵיעדר כל אחריות מחמת נזק שייגרם מהשימוש במידע שבאתר; 2. התכחשות לתוקפו של הסכם או לחלק ממנו והסרת האחריות הנובעת מכך בגין סיבות מוגדרות בהסכם; 3. הצהרה או הודעה מקדימה, המסייגת את הדברים הנאמרים או הנכתבים בהמשך; תלה את הקולר בצווארו, גולֵל את האשמה על פלוני – תלה את האשמה בפלוני, הטיל או טָפַל את האשמה על אחר; אחריי המבול! [מימרה שתולים בלוּאִי ה־16] לא אכפת לי מה יקרה אחרי מותי, אפילו תבוא כליה על האנושות, ובלבד שלא תבוא בימיי: הוא עמד לפרוש מעבודתו, הלכך הנהיג את המשׂרד בשיטת 'אחריי המבול'; פָּטַר – העניק פְּטוֹר, שחרר מחובה או מאחריות כלשהי: הוועדה הרפואית פטרה אותו מן השירות בצבא; הוּפטַר, הִפטִיר – שחרר או פטר מחוב או מהתחייבות: הפטיר הנושה את אַחד החייבים מן החיוב בוויתור, במחילה או בדרך אחרת, וגם השני הופטר באותה מידה; פְּטוֹר – שחרור מחובה, מצב שבו אדם פטור מלמלא חובה מסוימת: פקיד שומה רשאי להעניק פטור מלא או חלקי על ניכוי מס במקור; בעל פטור – מי שקיבל היתר מיוחד מן השלטונות, הפוטר אותו מחובת הגיוס, כגון חולים, נָכים, מי שתורתו היא אומנותו; פָּטוּר – שמשוחרר ממשהו ברשות, שאינו חייב או צריך לעשׂת משהו תוך קבלת רשות או על־פי חוק, שהותר לו שלא לעשׂות משהו (כגון לשרת בצבא, להיענש, למלא תפקיד, לעשׂות מעשׂה, לשלם כסף): סחורה זו פטורה גם ממס וגם ממכס; פיטורים, פיטור, פִּיטֵר – הפסיק את עבודתו של עובד שׂכיר במקום עבודתו או שחררו מחובה כלשהי: נשמעה שמועה שתפטר הנהלה עשׂרה עובדים; ניער את חוצנו ממישהו או ממשהו, ניער חוצנו ממנו או מן העניין – הסיר מעליו כל אחריות לו, התכחש לאחריותו כלפיו, הכחיש כל שייכות, קשר, קרבה או יחס אליו, סירב להיות מעורב בו: משהחלו לעלות החשדות נגדו נעלמו לפתע כל ידידיו, ורבים ניערו את חוצנם ממנו; הזנחה פושעת > התרשלות פושעת, רשלנות פושעת – פעולה פזיזה ללא זהירות סבירה או מחדל, שבהם מעמידים אדם אחר בסכנת פציעה או מוות: הואשם ברשלנות פושעת כי פעל בפזיזות והעמיד אדם אחר בסכנת פציעה או מוות; אַחרָיוּת נוֹשְׂאֵי מִשׂרָה – ביטוח המכסה נושׂאי מִשׂרה בגין תביעות שהוגשו נגדם בעת כהונתם בעטיים של טעויות

ניהול, מחדלים וניהול כושל בעלי השפעה פיננסית שלילית; **עֲרִיקוּת** – נטישת חזית, השתמטות ממילוי תפקיד אחראי: השׂר האשים את הממשלה בעריקות מהתחייבויותיה; **שַׁרְלָטָנוּת, שַׁרְלָטָן** – רַמַּאי המִתְיַימֵּר להיות מוּמְחֶה, נוכל, מתעתע, חסר אחריות המכשיל אחרים בידיעותיו המסולפות או במומחיותו המפוקפקת; עַרְקָנוּת > **בּוֹרְחָנוּת, חַמְקָנוּת, חַמְקָן** – 1. מי שנוהג להשתמט מקבלת אחריות או מעבודה או לחלץ עצמו מסבך וכד׳: אי־אפשר להטיל עליו אחריות, כי הוא אלוף החַמְקָנים; 2. בריחה מן המציאות אל עולם הדמיון וההזיות; (escapism) אֶסְקֶפִּיזם > **בּוֹרְחָנוּת, בּוֹרְחָנִי, בּוֹרְחָן** – עריק, בורח ממילוי אחריות, מי שבורח או נוטה לברוח משׂדה הקרב, מהבית, מבית הספר, ממצבים לא נעימים וכד׳, מי שנוטה להשתמט ממילוי חובותיו: ביחידה הוא בורחן כי כל התנדבות המצריכה טרחה ואחריות; **נוֹנְשָׁלַנְטִיוּת, נוֹנְשָׁלַנְטִי** – אדיש, לא־אכפתי, לא־מעורב, מי שמתנהג בשוויון נפש: תגובתו הנונשלנטית אינה מסגירה את רִגשותיו הלא־אחראיים; **מופקרות** – קיום יחסי מין תכופות עם שותפים מזדמנים; **מופקר** – מי שיוצא לתרבות רעה, שולח כל רסן, פורע חוק ומוסר, נוהג בחוסר אחריות: ראש הממשלה לשעבר אמר כי מלחמת לבנון השנייה התנהלה בצורה מופקרת ולא אחראית; **יָשַׁן לו מן החובה שהוטלה עליו** – התרשל, לא מילא את חובותיו: במקום להיות דבק באלוהיי ישנתי לי מן התורה ומן המצוות; **בָּרוּךְ שפּטָרַנִי** – הבעת שׂמחה של אדם שנפטר ממישהוּ שהיה עליו לטורח או ממשהו קשה ומכביד; **נתן את הדין** – קיבל את עונשו: נתן את הדין על שנרדם בשמירה; עונש קולקטיבי > עונש סביבתי > **עוֹנֶשׁ קיבּוּצי** – עונש המוטל על ציבור מסוים בשל עבירה של יחיד בו: בשנת 1964 בוטלו העונשים הקיבוציים שהיו מוּכּרים בחוק בימי המנדט; **אדם מוּעָד לעולם: בין שוגג בין מֵזיד, בין עֵר בין יָשֵׁן** – אין אדם יכול לפטור עצמו מאחריות בשום אמַתלה, כגון שלא התרו בו או שלא ראה או שלא ידע את החוק; **טול קורה מבין עיניך** – תשובת קנטור של אדם לחברו המוכיחו על שגיאה ששגה; **יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה** – אין אנו אשמים במה שאירע: אנו, חברי בני עקיבא, מוקיעים את מעשׂי האלימות של אנשי ׳תג מחיר׳: ידינו לא שפכו את הדם הזה ואנו אינם שותפים למעשׂיהם; **ישמעו אוזניך מה שאתה מוציא מפיך, ישמעו אוזניך מה שפיך אומר** – בדבריך אתה סותר את עצמך, דבריך אינם עומדים בפני ההיגיון; **מְחוֹל שֵׁדים** – התנהגות לא אחראית הניכרת במעשׂים ובדיבּוּרים מַזיקים סביב אדם או עניין מסוים, השתוללות בלתי מרוסנת, התנהגות מתוך הפקרות, התרוצצות ומהומה שמקורן בערפול, בחוסר מידע או במידע שגוי: הדרך היחידה להפסיק את מחול השדים על העניין היא לגלות לציבור את האמת; **שליח לדבר עבירה** – 1. [בהלכה] שליחו של אדם לעשׂיית דבר עבירה, האשמה מוטלת על עושׂה העבירה ואין מקבלים את טענתו שהיה שליח של אחר; 2. כינוי למי שנותן יד או משמש כלי למעשׂה בלתי חוקי או בלתי מוסרי של אחר: העסקנים המקבלים עליהם להבטיח הבטחות שאין בהן ממש, צריכים לדעת שהם שליחים לדבר עבירה; **אֵין שָׁלִיחַ לִדבַר עבירה** – אין השליח יכול להטיל את האשמה על שולחו ששלחו לעבור עבירה, היינו עושׂה העבירה אחראי למעשׂיו; **אִי־יוּצְלָחוּת** – בטלנות, חוסר הצלחה, שלומיאליות; מעשׂה **יַלדוּת, מעשׂה נַעֲרוּת** – התנהגות של ילד שאינו אחראי למעשׂיו, התנהגות מתוך קלות ראש; **חֵירֵשׁ, שוטה וקטן** – שלושה שאינם אחראים למעשׂיהם, ולכן הם פטורים מכל המצוות וכן מאחריות משפטית למעשׂיהם ולנזקים שגרמו; **ציפור דרור** – ציפור חופשית שאינה מקבלת מרות, כלומר אינה נושׂאת בכל עול, היא ללא אחריות ופטורה מדאגות; **עשׂה את מלאכתו רמייה, עשׂה מלאכתו רמייה** – עשׂה מלאכתו לא בנאמנות, עשׂה משהו בשטחיות או ברשלנות כדי לצאת ידי חובה והוציא מתחת ידו דבר לא שלם: העוזרת בביתנו שְׂכרה הוא לפי שעות, ולכן פעמים היא עושׂה את מלאכתה רמייה כדי להשׂתכר יותר; המְסַעֶדֶת החדשה אינה עושׂה את מלאכת רמייה אלא מטפלת בחולה בלב שלם ובנפש חפצה; **כָּרַת אֶת הָעָנָף שֶׁעָלָיו יָשָׁב, כָּרַת אֶת הָעָנָף שֶׁיָּשַׁב עָלָיו** – הזיק לעצמו מחוסר אחריות, הרס במו ידיו את מקור חיותו, הכשיל את עצמו: בשביתה זו כרתו עובדי המפעל את הענף שישבו עליו; **השמיט הקרקע מתחתיו** – ביטל את הבסיס לקיומו; **נתן לחתול לשמור על השמנת** – הִפקיד דבר יְקַר ערך בידי אדם הרוצה דבר זה לעצמו או ליהנות ממנו בלי רשות: לתת לו להחזיק את העוגה זה כמו לתת לחתול לשמור על השמנת; **אני את נפשי הצלתי** – איני אחראי לעסק ביש או למחדל זה [בנימת ביקורת וגנאי] הכוונה למי שנמנע מפעילות לתקנת הציבור וממחאה על עוולות ועל אי־צדק אף שהוא עצמו דואג שהתנהגותו תהא ללא רבב: קראתי לציבור ליתר מעורבות בנעשׂה במדינה ולהתנער מהגישה של ׳אני את נפשי הצלתי׳; **איש ריק ופוחז, איש ריק** – אדם חסר אחריות, קל דעת, נִקלֶה: התלקטו סביבה ריקים ופוחזים שחמדו את כספה; **אין שליח לדבר עבירה** – אין השליח יכול להטיל את האשמה כולה על שולחו ששלחו לעבור עבירה, אלא גם עובר העבירה נושׂא באחריות, ולא רק שולחו; **שְׁלוּמִיאֵל** – כינוי לאדם לא יוצלח, מגושם או חסר מזל, שכשל במעשׂיו או שאינו מצליח לבצע דברים כהלכה: שלומיאל שכמותך, שוב שפכת את החלב; **שְׁלוּמִיאֵלִיּוּת, מעשׂה שְׁלוּמִיאֵלִי** – מעשׂה רשלני, מעשׂה כּושל: במבצע האחרון היו כמה מעשׂים שלומיאליים; **אבותינו חטאו ואינם, ואנחנו עוונותיהם סבלנו**; **זרקה את הכדור לפלוני כדי לגולל את האחריות ממנה ולהעבירה אליו**; **נשא את שם עמו לשווא** > אופי! אתיקה! בריחה!

אי־אפשרות! אפשרות!

אי־אפשרות – עובדה, מצב או תכונה של דבר שאינו בר־מימוש, אינו יכול להיות, להיעשׂות, להיות מושׂג או מוגשם; נוכח אי־האפשרות לנתח את הניתוח המסובך הזה בארץ, הוטס החולה לחו״ל; **הימנעות, נמנעוּת** – 1. היות נמנע, אי־אפשרות לבצע: המפקד קבע את נמנעות הפעולה בשעה זו; 2. הימנעות מהחלטה או מפעולה, עמידה מנגד; **נִמְנָע** – בלתי אפשרי, לא ייתכן: אל תדרוש ממנו לעשׂות את מה שבגדר הנמנע; **בלתי נמנע** – שלא ניתן למנוע את התרחשותו, שאי־אפשר לעשׂות דבר כדי שלא יקרה: משׂחקה של הקבוצה היה רע מאוד, ואכן, ההפסד היה בלתי נמנע; **מן הנמנע** – בלתי אפשרי, לא ייתכן: דבר זה הוא מן הנמנע כי הוא עומד בניגוד לגישתנו העקרונית; **נמנע המציאות** – בלתי אפשרי, שלא ייתכן שיתקיים, שאינו יכול להיעשׂות, שלא ייתכן לבצעו: התקשרות הנפש ביני ובין דודניתי הייתה נמנעת המציאות בשל קרבת דם; פִּיקצִיָּה (fiction) > **מִבְדֶּה** – המצאת דבר שלא היה ולא נברא, וברגיל נועד להשׂיג מטרה מסוימת: גיליתי שסיפורו של הבן החולה הוא מִבדה שנועד להיפטר מלימודים; **ערפול, עִרפֵּל** – גָּרַם טשטוש וחוסר בהירות, גרם ערפול: הסמים מערפלים את חושי הנוטל אותם; **עֲרָפֶל** – אי־בהירות, מצב של טשטוש, הֵיעדר אפשרות להבחנה ברורה, אי־ודאות: ערפילי לשון ומליצה מַזיקים להבנת הפקודה; כדי לפזר את הערפל, עליי לספר לך דברים כהווייתם לכל השתלשלותם; **מְצוֹעָף** – 1. שם תואר למבט או לעיניים מטושטשים, עכורים, מעורפלים, כאילו מכוסים בדוק: מבטה המצועף של הנערה הקרין תוגה רבה; 2. מכוסה ערפל או אד העוטף אותו כצעיף: רמז לי רמז מצועף של הסוד הכמוס, אך מיאן לדבר ברחל בתו הקטנה; **נעילת דלת בפני פלוני, נעל דלת בפני** – חסם בפניו את הדרך להשׂיג את מבוקשו, מנע ממנו כל אפשרות לפעול: החלטת ההנהלה לקבל לעבודה רק בעלי תואר שני נעלה את הדלת בפני רבים; כל השערים היו נעולים בפניי; **סָתַם את הפתח בפני פלוני** – מנע ממנו את האפשרות להשׂיג את חפצו: כשנמנע ממני ללמוד לבגרות, סתמו את הפתח בפניי ללימודים אקדמיים; **אֵין בּרירה** – אֵין אֶפשרוּת אחֶרת: מלחמת אין ברירה; **קוֹצֶר יָד, אוזלַת יָד** – אי־יכולֶת לפעול, חולשה, חוסר אונים: קוצֶר ידה של המשטרה לאכוף את החוק ניכר בתרבות הפשיעה ברחובותינו; **חוסֶר אונים** – מצב פסיכולוגי של חוסר כוח או חוסר יכולת להשפיע או לשלוט; **אֵין אונים** – חוסֶר אונים, חוּלשת הדַעת מוּל בעיה או מכשול וכד׳: **נותן ליעף כוח ולאין אונים עוצמה ירבה**; **חֲדַל יֶשַׁע, חֲסַר ישע** – אי־יכולת האדם לפעול או לעשׂות משהו כדי להציל את עצמו או אחרים, חוסר עזרה, להיות במצב רע וללא מוצא, חסר תושייה או כוח פעולה, חסר אונים: החוק בא להגן, בין השאר, על קטינים חסרי ישע; **חוסֶר יֶשַׁע** – חוּלשה, רפיון, אוזלַת יד: גובר חוסר היֶשַׁע של המשטרה מול הפשיעה; **תַּרתֵי דסָתרֵי** – שני דברים הסותרים זה את זה: הרעיונות שהִבּעת הם תרתי דסתרי, כי הם דבר והיפוכו; **הִיפּוֹתֶטִי** – משוער, מותנה, שמבוסס על השערה, שטרם הוכחה ושאי־אפשר להסתמך עליה בוודאות; **דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם** – דבר שהוא בַּמחשבה בלבד ועדיין לא הגיע לכלל ביצוע: אין אדם מַקנה דבר שלא בא לעולם; **בָּנָה מִגדלים באוויר** – שגה בדמיונות, ערך תוכניות שאין להן יסוד ממשי: באותה עת בניתי מִגדלים באוויר ושגיתי בחלומות הדמיון; **אָחַז את החבל בשני ראשיו, תָּפַס אֶת הַחֶבֶל בִּשְׁנֵי רָאשָׁיו** – רצה להשׂיג בבת אחת שני דברים מנוגדים: את רוצה לתפּוס את החבל בשני ראשיו: גם לנסוע לחו״ל וגם לחסוך כסף לילדים; **גָּמָל פורח באוויר** – גוזמה, דבר לא־מציאותי, בדותה, שקר וכזב, עוֹרְבָא פָּרַח: השמועה על בואן של צלחות מעופפות מהמאדים הן אינן אלא גמל הפורח באוויר; **כְּמהַלֵּךְ עַל קֶרַח דק, הלך על קרח דק, הלך על חבל דק תלוי באוויר** – הוא נקלע למצב קשה, רגיש או מסוכן; פעל בנסיבות שאינן בשליטתו ועלול להיכָּשֵׁל בו בקַלות: הממשלה החדשה מהלכת על קרח דק במשבר זה, והיא עלולה ליפול קורבן למהפך פוליטי; **מָנוֹעַ נִצחִי** – מנוע דמיוני הנע מכוח עצמו, דבר לא מציאותי; ריבֵּעַ את המעגל > **תַּרבוע העיגול, ריבּוּע העיגול, ריבֵּעַ את העיגול** – הפיכת עיגול לריבוע החופף לו בשטחו (דבר שאי־אפשרי); עשׂה דבר בלתי אפשרי, ניסה לפתור בעיה שאין לה פתרון, רצה למלא משׂימה בלתי־אפשרית: אני מוכן לרבע את העיגול בשבילך אך אתה נראה לי אדיש ולא מעוניין; **אָבַד מָנוֹס מִמֶּנוּ** – אינו יכול להיחלץ מצרה, גורלו נחרץ, לא יוכל להימלט מגורלו: אני חש שאבד מנוס ממני בעניין תשלום המשכנתה משפיטרו אותי מעבודתי; **אינו יכול להחזיר את הַגַלגַל אחורַנית** – אינו יכול לסובב לאחור או להחזיר את המצב לקדמותו: הוא לא היה יכול להחזיר את השעון אחורנית, ולכן לא התקדם בפִּתְרון הבעיה; **נשׂגב מיכולתו, נשׂגב מבינתו** – הדבר למעלה משׂכלו,

קשה לו להבין: נשׂגב מבינתי כיצד בני אדם אינם שומרים על כבודם ומכים ומשפילים את בת זוגם האהובה; לְמַעלה מִיכולתו – אין ידו משׂגת, אינו יכול: קניית המכשיר הזה היא למעלה מיכולתו; אֵין לְאֵל יָדוֹ – הוא לא מסוגל, אין ביכולתו: להוותי, אין לאל ידי לעזור למתקשים בפתרון תרגילי נגזרות במתמטיקה כי אין שעתי ודעתי פנויות; עם כל רצוני הטוב, אין לאל ידי לעשׂות דבר בעניין; הניח פתח ל־ – השאיר הזדמנות כדי להתחרט, להתנצל, לטעון טַענה וכד׳: השארנו לך פתח לחזור בך; כָּשַל כּוֹחַ הסַבָּל, כָּשַל כּוֹחַ סַבלָנוּתוֹ – לֹא יָכול לסבול עוד, פָּקעה סַבלָנוּתו ואָפֵס כוחו, לא היה בו כוח לסבול עוד; לא היה סִיפֵּק בידו – לא הייתה לו אפשרות או יכולת: היה סיפק בידי לקנות פרה, ולא קניתי; קְצַר יָד, קצרה ידו מ־ – לא הייתה לו יכולֶת לעזור, לא היה בו כוח, נלאה, לא הצליח, היה חסר אונים: העובדים שפוטרו תלו ביטחונם בוועד העובדים, אך התברר שקצרה ידו מלהושיעם; עברה שעת כושר – עבר ההזדמנות; נטרפה השעה – עברה שעת הכושר והגיעו זמנים קשים, הזמנים לא היו כתיקונם, ולכן לא נעשׂה מה שצריך היה להיעשׂות, והוחמצה ההזדמנות לעשׂותו: כשהייתי צריך לעלות לאוטובוס נטרפה לי שעתי, ולא נסעתי; נטרפה לנו השעה ולא עלה בידנו להשתתף במכרז, על כן הפסדנו הזדמנות פז לרווחים גדולים; שעה טרופה – תקופה קשה, זמן של פורענות: בשעה טרופה זו, כשהכול קמים עלינו לכלותנו, עלינו להתלכד ולהתאחד; סתימת הגולֶל, נסתם הגולֵל – בא הקץ לדבר, בא הסוף לדבר, תם ונשלם: משנדחתה הצעתי, נסתם הגולל עליה; נסגר חלון ההזדמנויות – בטלה שעת הכושר; כוחו לא עמד לו – לא הייתה בו יכולת, הדבר למעלה מיכולתו; העניין אינו אקטואלי – העניין אינו עכשווי, עדכני או מציאותי, אין הדבר מענייני היום או מן הדברים השייכים לאותה שעה, אין העניין עומד על הפרק; עַיֵּל פיל בקוף המחט, עַיֵּל פיל בקוף של מחט, הכניס פיל בקוף המחט – הגזים, הפריז, יישב דברים בדוחק, הביע סברה שאינה מתקבלת על הדעת, ניסה באמצעות לוליינות מילולית ופלפולי היגיון להוכיח טענה שברור לגמרי כי אינה נכונה, עשׂה את הבלתי אפשרי, עשׂה מעשׂה שאינו מתיישב עם המציאות; עלה חמור בסולם – משל למעשׂה שלא ייתכן, שהוא נמנע המציאות; לא היה ולא נברא – לא יקום דבר, לא היה כלל, אין כל שמץ של אמת: האירוע שסיפר לך לא היה ולא נברא; לא יעלה ולא יבוא – הדבר לא יתקיים, לא יקום ולא יהיה: אני מתנגד להצעתכם, ועליה אני אומר: לא יעלה ולא יבוא; הָיֹה לא תהיה, לא יקום ולא יהיה – לא יקרה כדבר הזה, הדבר לא יֵצא לפועל: יו״ר הוועד הכריז שלא יניחו העובדים לסגור את המִפעל, הסגירה לא תקום ולא תהיה; מחוץ לתחום – מבנה, מִתקן (כגון חדר חולים, מגורי נשים או מטבח) או שטח ביטחוני (כגון כֶּלֶא, שטח אימונים או ניסויים) שהכניסה אֲליהם אסורה לאדם מטעמי אבטחת מידע, בטיחות, בריאות, מוסר וכיו״ב: המפקד הודיע לטירוניו שמגורי הבנות הם מחוץ לתחום בשבילם; שטח סטרילי – שטח צבאי או אזרחי (כגון נמל תעופה, נוכחות אישיות בכירה) האסור בכניסה של בני אדם לא מורשים ללא בדיקה ביטחונית. בעיקר משתמשים במונח בשמירה על אישים; תהום מפרידה ביני ובינך, שמיים ביני ובינך – אנו רחוקים זה מזה, כרחוק השמיים מהארץ; קבורה עולָמית – הזנחה מוחלטת של דבר, ואין סיכוי לטפל בו עוד, מיתה ללא תקומה; נקודת אין חזרה, נקודת אל־חזור – נקודה קריטית בהתפתחות דבר או במהלך פעולה שאי־אפשר לחזור ממנה או לבטלה; פעולה או תהליך שאין להשיב בה את הגלגל לאחור: קריסת החֶברה הגיעה לנקודת אל־חזור, ובקרוב תיאלץ להכריז על חֲדלות פירעון; יעלו עֲשָׂבִים בלחייך, יעלו עשׂבים בלחייו – הוא לא יזכה לכך בעודו בחיים, הדבר לא יקום לעולם: יעלו עשׂבים בלחייך והמשיח עדיין לא יבוא; כלל וכלל לא, לגמרי לא, לחלוטין לא, לא באֶלֶף רבתי, לא באָלֶ״ף רבתי – בשום פנים לא, לא ולא, לא בא בחשבון, בהחלט לא: אני תומכת ברעיונות הלהט״ב, אך להשתתף בתהלוכתם לא אסכים באלף רבתי; בּכָל הון שֶׁבָּעולָם – בּשוּם אופן לא אסכּים; על גופתו, על גופתי < בשום אופן, בשום פנים ואופן – בהחלט לא, בשום תנאי שהוא: ההנהלה רצתה שאתפטר מרצוני, אך לא הסכמתי בשום פנים ואופן, מפה יוציאוני רק בכוח; לא ולא – בשום אופן לא! בהחלט לא; היהפוך כושי עורו – היְשַנֶּה פלוני את טבעו, את דרכו או את מידותיו? אדם אינו יכול לשנות את אופיו, אין סיכוי שפלוני יהפוך את עורו וישַנֶּה את התנהגותו: היהפוך כושי עורו ונמר חֲבַרבּוּרוֹתָיו? אי־אפשר לַבָּר בלא תבן, אין טוב בלי רע, מה לתבן את הבר? – מה לפסולת (קש) אצל דבר טוב ומשובח (דגן),: אף שבספר יש מאמרים מעניינים ומועילים, מדוע הוכנסו בו גם כמה מאמרים שדופי תוכן, מה לתבן את הבר? חיפשׂ מחט בעגלה של שחת, חיפשׂ מחט בערמת שחת – חיפשׂ דבר קטן וזעיר בתוך המון גדול של פריטים דומים המקשים על מציאתו, ניסה לגלות דבר שקשה מאוד ואף בלתי אפשרי למוצאו: לחפשׂו בתוך כל הקהל הרב והצפוף הזה זה כמו לחפשׂ מחט בערֵמת שחת; רַבִּי לֹא שְׁנָאָה, רַבִּי חִיָּיא מְנַיִין לוֹ, המורה לא לימד, התלמיד מנַיין לו – אם המורה אינו יודע מניין ידע התלמיד: איני יודע לחשב אינטגרלים כי מורתי לא הייתה בקיאה בהם, בבחינת רבי לא שנאה, רבי חִיָּיא מניין לו; אין לו רפואה – איננו ניתן להירפא, אי־אפשר להשיב לאיתנו; כְּמַעיָן הנובֵעַ – 1. אדם שיש בו חידושים: בדברי מוסר ויראת שמיים היה כמעיין הנובע, ואין מספר לחידושים ששמעתי ממנו; 2. מָשָל לנושׂא רחב ועמוק שאין למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם וכוונותיהם; הַחלָטתו נחושה – החלטתו נמרצת ואין לשַנותה; עוף השמיים יוליך את הקול, עוף השמיים הוליך את הקול – השמועה פשטה בדרך כלשהי, הדבר התגלה ונודע ברבים על אף הניסיונות להסתירו, אי־אפשר לשמור דבר סוד לנצח: הזוג המאוהב חשב שאין פגישותיו ידועות, ושאין איש יודע על אהבת הסתרים ליד הנהר, אך עוף השמיים הוליך את הקול; עד אין מִספר – במִספר רב ביותר, כה הרבה עד שאי־אפשר לספור, לאין־ספור: הרופא הזה ריפא חולים שלקו בכִפיון ועשׂה נפלאות עד אין מִספר; בלא מִספר, לאין מִספר, אין לו מִספר – הוא מרובה מאוד עד שאי־אפשר למנותו: מִגוון מיני בעלי החיים והצמחים ביער האמזונס מניינם אין לו מִספר; נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי – ניסיון חיי רב והרביתי ללמוד מניסיונם של אחרים, וכזאת טרם ראיתי: אף שנער הייתי וגם זקנתי התקשיתי לשׂרוד בין נחשולי הקיום של חיי היום־יום; פטור בלא כלום אי־אפשר – לא ייתכן להיפטר מן הדבר לחלוטין, יש לעשׂות לפחות משהו: היות שלפוטרו בלא כלום אי־אפשר, נתַנו לו מעט ממה שתבע; שבור חבית ושמור את יינה – מי שנדרש לעשׂות ברבזמן שתי פעולות הסותרות זו את זו; לעשׂות דבר והיפוכו; צְרוֹר עולם – קשר של קיימה, קשר שאין להתירו לעולם: בנישׂואים אלה החלטנו לצרור את חיינו צרור עולם, ורק המוות יפריד בינינו; חתונה קתולית, נישׂואים קָתוֹלִיִּים – נישׂואים או שוּתפוּת אחרת שאי־אפשר לבַטלם; גיזת הזהב – משל לדבר יקר ונחשק שקשה או אי־אפשר להשׂיגו; הוחמצה שעת רצון נדירה; אי־אפשר לקטוף תפוח מאשוח או לשבור את החבית ולשמור את יינה; אפילו אם יתכנסו כל באי עולם להלבין כנף אחת של עורב, אינם יכולים; אי־אפשר לאכול את העוגה וגם להשאירה שלמה; היוכל איש למנות את עפר הארץ או לספור את הכוכבים; הישאג אריה ביער וטרף אין לו; התיפול ציפור על פח הארץ, ומוקש אין לה; הדבר יתממש כאשר שתיים ועוד שתיים יהיו חמש; נטל חללו של כעך; נדרש להיות בשני מקומות בבת אחת, כאילו לרקוד בשתי חתונות ברבזמן; האפשר לאחוז את החבל בשני ראשיו? לא היה בו די כוח כדי להיאבק במחלה כי ליבו לא נְתָנוֹ לעשׂות דבר; אומן שאין כלי אומנותו בידו, דומה למלך בלא שרביט או לרועֶה בלי חליל > אין! בחירה! יכולת!

אפשרות. אפשרות – יכולת או דרך לעשׂות משהו; דבר, תנאי או עובדה שאפשר לממש, להגות, לעשׂות, לקיים או להיות נכון; אִפשוּר, אִפשֵר – הִרשה לעשׂות שמשהו יתקיים או ייעשׂה: מטרת התקנות היא אִפשור פיקוח של העירייה על תוכניות הבנייה; אי־אפשר – נמנע, נבצר, אין יכולת, אין אפשרות, לא ניתן: אי־אפשר עוד לסבול את הרעש; אי־אפשר היה (אִי = אין) < לא היה אפשר: כנראה, לא יהיה אפשר לסיים את המיזם בזמן; אֶפשָר ואֶפשָר – בהחלט יכול להיות, ייתכן וייתכן; נִמנָע – 1. שניתן למונעו או להימנע ממנו [לרוב בשלילה בלתי נמנע]; 2. [בצירופים כגון ׳בגדר הנמנע׳, ׳מן הנמנע׳] בלתי אפשרי, לא ייתכן: אל תדרוש ממנו לעשׂות את מה שבגדר הנמנע; 3. אדם שאינו בעד או נגד שום צד בהצבעה, בדיון וכד׳: בהצבעה היו שלושים בעד, עשׂרים נגד וחמישה נמנעים; יכול להיות – ייתכן, אולי, אין זה מן הנמנע ש־, אפשר ש־, בא בחשבון, לא מן הנמנע, עלה על דעתו: ייתכן שמחר אדבר איתו; יכול להיות שהוא התכוון לכך, אבל לא נראֶה לי; אין זה מן הנמנע ש־ – יכול להיות ש־, אין זה בלתי אפשרי ש־: הבחינה תימשך שעה אחת, אך אין זה מן הנמנע שיוחלט להאריכה; הקרוב אצלי ש־, הקרוב בעיניי, קרוב בעיניי – נראה לי, מתקבל על הדעת: והקרוב בעיניי מה שקבעה האקדמיה; לא מן הנמנע, אֶפשָר, ייתכן – יש יכולת, יש אפשרות ש־, יכול להיות, נתאפשר, אולי, לא בטוח, לא מן הנמנע: לא מן הנמנע שניוועד בלונדון בשבוע הבא; היה בו כדי, יהיה בו כדי, יש בו כדי – הוא יכול; די בו כדי: ספק אם עדותו האחרונה יש בה כדי לשנות את התמונה הכללית; נגיש, נגישות – אפשרות גישה למקום בקלות: דוגמות לשיפור הנגישות: מעבר מותאם לכיסא־גלגלים, התקנת מאחזי־יד, מתקני הרמה ומעליות, הרחבת פתחים, הסרת מכשולי דרך, התקנה והתאמה של אביזרי שירות ודֶלפֵּקֵי שירות, התקנת עזרים לשימוש במוצרים שדורשים פעולת יד מדויקת ועדינה או הפעלת כוח רב; בא בחשבון – אפשרי, ייתכן, עולה על הדעת: הנסיעה הזאת באה בחשבון רק אם לא תהיה בזמן הלימודים; מָצְאָה יָדוֹ, השׂיגה יָדוֹ – עלה בידו, היה ביכולתו, הספיקה יכולתו הכלכלית, יכול לעמוד בהוצאה הכספית: אף שהשׂיגה ידו לממן את כל הוצאות הדירה, חזר לגור בבית הוריו; כל אשר תמצא ידך לעשׂות בכוחך – עשׂה; לו מצאה ידי פרנסה טובה, היו חַיַּי חיֵי גן עדן; בְּהֶישֵׂג יָד – 1. בקרבה גדולה, בנקודת מרחק או זמן שניתן להגיע אליה בקלות, במקום קרוב שהיד מגיעה אליו: סידרנו את הארונות במטבח באופן שרוב הכלים יהיו בהישׂג ידנו; 2. באפשרותו החומרית של אדם, ביכולתו הכספית, מה שידו

משׂגת: צר לי, מעדנים יקרים שכאלה אינם בהישׂג ידי; מַשַּׂג יָד – השׂגת יד, אפשרות, יכולת: צרכיי רבים ממשׂג ידי; חֲלוּפָה – אלטרנטיבה, אפשרות מחליפה, אחת מכמה אפשרויות; בְּרֵירָה – כל אחת מן האפשרויות; דוּקִיוּם – אפשרות לשתי ישויות לחיות זו עִם זו; השתמש בהזדמנות – ניצל את שעת הכושר, לא החמיץ את האפשרות שנתגלתה לפניו; מוֹדוּס וִיוֶונְדִי > הֶסדֵר בְּפוֹעַל – הֶסדר או הֶסכם זמני בין אנשים, מוסָדות או מדינות, החלוקים בדעותיהם או ברעיונותיהם בעניין מסוים, שנועד לאפשר להם לפעול עד שיושׂג הֶסדר סופי ליישוב המחלוקת; סלל אֶת הדֶּרֶךְ לְפָנָיו – הכשיר לפני אחרים לעשׂות פעולה וכד׳, פתח את האפשרות לפעול או לבצע משהו; נתן מקום לְ־ – אִפשר, יצר אֶפשרות לְ־: התנהגותו של האיש נתן מקום לחשדות; חוֹפֶש פעולה – יד חופשית, החופש לפעול ללא הגבלה או הכוונה: למנַהל החדש ניתן חופש פעולה נרחב שלא היה לקודמו; השאיר דֶּלֶת פתוחה – אִפשר לדון בדבר שוב למרות אי־ההסכמות, לא נעל את האפשרות לשׂאת ולתת, לא הִתנַגֵּד; הקלָף האַחֲרון – הברירה או האפשרות היחידה והסופית: הסנֵגור שמר את העד החשוב כקלף אחרון בהגנתו; בעיה פתוחה – עניין שלא הוכרע ומעורר חילוקי דעות, בעיה שטרם נמצאה לה פִּתְרון, הוכחה או הפרכה; תלוי ועומד – שאין לו הכרעה, מוטל בספק; דריסַת רֶגֶל בְּ־ לְ־ – שותפות והשפעה בארגון או במשׂימה, כניסה לרשותו של אחר, עמדה, מאחז או יכולת פעולה מינימלית בתחום כלשהו, גישה; כר נרחב – מקום רחב לפעולה: בצה״ל מצאתי כר נרחב לשפר את לשוננו; מַטֵּה קֶסֶם, מטה קסמים, שרביט קסמים – שרביט המשמש קוסם, מכשף או פֵיָה למתן אות להתרחשות הקסם שהוא עושׂה: פתאום דחף לכיסי מעטפה ובה סכום נכבד, כבמטה קסמים – מהר, בהפתעה, ואי־אפשר להסביר את נסיבות ההתרחשות; בֶּן ביצוע, בַּר ביצוּעַ – שאפשר לבצעו, מיזם בַּר ביצוּעַ: תוכניות בנות ביצוע; טָעוּן – 1. מצריך, מחייב, דורש עשׂיית דבר מה, צריך, חייב, זקוק לכך שדבר מה ייעשׂה בקשר אליו: המורה אמר לתלמיד כי התנהגותו טעונה שיפור; 2. שקשור לנושׂא רגיש, שמעורר רגשות עזים ויוצר אווירת מתח הקרוב לפיצוץ, כמו מפגש בינינו למשלחת ערבים; טְעוּן טיפוח – הזקוק לטיפול מיוחד כדי שיתקדם כראוי: יש לתגבר תלמידות טעונות טיפוח; טמן בחוּבּו, צפן בחוּבּו – היה בּו, הסתיר בו, צפן בתוכו, הכיל בתוכו, הסתיר בקרבו: איש אינו יודע מה טומן בחובו העתיד; בעתיד הנראה לעין – בעתיד הקרוב; אֶל נכון – בוודאות, בלי ספק; להיות או לא להיות, להיות או לחדול, לחיות או לחדול – שאלת קיום גורלית [של הַמלֵט במחזה הַמלֵט לשקספיר], היינו המאפיין מצב שבו עצם קיומו של אדם, ארגון, מוסד, עַם וכד׳, מונח על כף המאזניים: קיומה של עוצמת הרתעה בידנו הוא עבורנו שאלה של להיות או שלא להיות; ברירת מחדל – 1. בחירה אוטומטית של המחשב כשהמשתמש אינו בוחר בחלופה מסוימת: ברירת המחדל של מנוע החיפושׂ היא להציג תוצאות עם כל מילות החיפושׂ; 2. מצב, התנהגות או פעולה בהֵיעדר בחירה באפשרות אחרת: ההצבעות בארגון הן גלויות, כברירת מחדל, אולם כל חבר רשאי לבקש הצבעה חשאית; הקלָף האַחֲרון – הברירה או האֶפשרות היחידה והסופית לשכנוע או למיקוח: הסנֵגור שמר את העד החשוב כקלף אחרון בהגנתו; רשת ביטחון – 1. [בפוליטיקה הישׂראלית] כינוי לאִפשור האופוזיציה לממשלה להוליך מהלכים מסוימים בשעה שאין לממשלה רוב בקואליציה [בהימנעות מהצבעה נגד הממשלה או בהצבעה עימה בשעה מכריעה העלולה להפילה]; 2. מנגנון חברתה בכלכלי המאפשר לקבוצות חלשות קיום בסיסי; עַד חצי המַלכוּת – ככל שיידרש ואף למעלה מזה: אני זוכר לך חסד נעורים, כמה סייעת לי במבחנים, לכן כל מה שתבקש ממני תקבל עד חצי המלכות; קְרִיאוּת – האפשרות לקרוא בבירור את המסמך או מידת המובנות של טקסט כתוב; שִׁרְיוּן – הבטחת סכום כֶּסף, תפקיד, מקום ברשימה, חוק או מעמד וכד׳ בלי אפשרות לבטלו; צ׳אנס > עת רצון, שעת כושר – הזדמנות פז להשׂיג מטרה מבוקשת, זמן נוח ורצוי, שעה מתאימה לעשׂות פעולה מסוימת, אפשרות מיוחדת: מחלקים את האגף לשני גופים וזו שעת כושר עבורי להגיע לעמדת ניהול; בכל פעם וּפעם – בכל הזדמנות, בכל שעת כושר: בכל פעם ופעם אני מודה לאל על שזכיתי להאריך ימים ולפרנס את משפחתי בכבוד; בכל פעם שֶׁ־ – בכל הזדמנות שֶׁ־, כל אימת שֶׁ־: בכל פעם שהם הולכים לבקר את סבתא היא מכבדת אותם בממתקים; השתמש בהזדמנות – ניצל את שעת הכושר, לא החמיץ את האפשרות שנתגלתה לפניו; נָפַל על המציאה, קָפַץ על המציאה – מיהֵר לנַצֵל דבר, רעיון או הִזדַמנות שנראים לו חדשים או מצוינים, מיהר לרכוש דבר שנזדמן לידיו או להשתמש בו: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי לנסוע איתו; רָאָה את המציאה ונפל עליה; קְפִיצָה עַל הָעֲגָלָה, קָפַץ עַל הָעֲגָלָה – תמך בעניין או התחבר לדבר שנראה שעתיד להצליח למרות הסיכונים הכרוכים בכך: ראש העירייה קפץ על העגלה והורה לפנות את הגלריה לאומנות לכאורה, כי למעשׂה שימשה להרצאות בגנות ישׂראל; עת רצון, שעת כושר, לעֵת מְצוֹא – הִזדַמנוּת המתאימה, בְּשעַת כּושֶׁר: מחשבות שהסתירן עד לעת מצוא; הראה את נחת זרועו בכל עת מצוא; מָצָא מָקוֹם לְ־ – ראה הזדמנות, באה לו שעת כושר, נזדמנה לו הזדמנות בלתי חוזרת: שופט המיעוט לא מצא מקום להתערב בפיצוי שנקבע בדבר עוגמת הנפש; הזדמנות פז – הזדמנות נדירה שאין להחמיצה כדי להשׂיג מטרה נכספת: החמיץ הזדמנות פז להבקעת השער; ארץ האפשרויות – כינוי לארה״ב שבה כל אחד ואחת יכולים למצוא אושר ועושר; הזדמנות שנייה – מצב המאפשר לאדם להצליח היכן שכָּשַל לפנים; חלון הזדמנויות – שעת כושר, הזדמנות המוגבלת בזמן שאולי לא תשוב עוד, בעיקר עבור ארגונים, חבָרות, מדינות וכד׳: לדעת מומחים, מצבה האיסטרטגי של ישׂראל פותח חלון הזדמנויות ומאפשר לה לקבל עליה סיכון מחושב בהליכה להסכמי שלום; יש מטרה שמתממשת רק במקום ובחלון הזדמנויות רגעיים; כישלון הוא רק הזדמנות להתחיל מחדש בדרך נכונה; גנוזות בי אפשרויות, שטרם גיליתי אותן; לאדם אפשרות לבחור וליצור שינוי בעזרת כוח היצירה שבו; אין דבר העומד בפני הרצון, חוץ מהרצון; לא בשמיים היא . . . לא מעבר לים היא; כל אשר תמצא ידך לעשׂות בכוחך – עשׂה; עזבו את הרחוב ושובו אל ספסל הלימודים, ושם אלמד אתכם הוכחות הגיוניות, אתן לכם רעיונות חדשניים כמעיין נובע בתחומים המעניינים אתכם > הזדמנות!

איכות! טיב! רמה! חסד!

איכות טובה. איכות – מידה שבה רכיב, מוצר, מערכת, שירות או תהליך עומדים בדרישות מוגדרות ומספקים את הצרכים ואת הציפיות של משתמש או לקוח; מותג – ישות, כגון חֶברה, מוצר, קו מוצרים או שירות, ובהכללה גם גורמים כמו עמותה, אתר תיירות, מפלגה ואף אדם פרטי, המייצג את סך כל העמָדות, הרגשות והתפיסות הקיימים אצל הצרכנים בנוגע לעצם, לארגון או לרעיון מסוים; מחוּיָבוּת – האֵיכוּת או המצב של אדם להיות בעל תחושת אחריות כלפי מישהו או משהו מתוך חובה מוסרית, חוקית או מטעמים אחרים; עֵרֶךְ – שוֹוִי, מחיר, חשיבות, משקל, משמעות: באוסף הבולים שלי כמה מהם נדירים ורבי ערך; מעור אחד – מאותו סוג, ממין אחד, מטיב אחד, אחיד בטיבו, באופיו, בנטיותיו וכד׳: חברי הכנסת אינם עשׂויים מעור אחד אלא מייצגים את בוחריהם בקשת רחבה; אין עם שיהיה מעור אחד, ובייחוד עמנו שהוא מיזוג עליות; סַגסוֹגֶת, סִגסוּג, סִגסֵג – יָצַר סגסוגת, עירב יסוד מתכתי ביסוד מתכתי או אלמתכת כדי ליצור מתכת בעלת תכונות רצויות ושימושיות: הקדמונים סגסגו זהב בכסף לשם הקשיית הזהב; מְאַיֵּיךְ, אִיֵּיךְ – תיאר את האופן, אִפיין, הגדיר או תיאר באופן מסוים מילה אחרת במשפט; קַיָּמוּת – 1. יכולתו של דבר לקיים תהליך או מצב לזמן רב או לדבר להתקיים זמן ממושך ולשמור על התכונות ועל הכושר המקוריים; 2. יכולתם של אנשים להתקיים לוגיסטית ולמלא את משׂימותיהם לפרק־זמן באופן עצמאי בלי שייפגע תפקודם; מין – איכות, טיב: סחורה ממין משובח; כָּרִיזְמָה, קִסמָה – 1. קֶסֶם של מנהיגות אישית או כישרון של אדם לעורר נאמנות או התלהבות, להשפיע על ציבּוּר ולמשוך אחריו חסידים, כּושר מנהיגות: לליכוד המפלגה יש לבחור באדם בעל סמכות קוסמטית; 2. איכות יוצאת דופן שתולים באנשים, בפעולות, בתפקידים, במוסָדות, בסמלים או בחפצים בשל הקשר שלהם עם כוחות החורצים גורלות; כריזמטי, קִסמָתִי – בעל כושר לעורר הערצה והתלהבות, בעל קסם אישי וכושר מנהיגות, הכישרון להשפיע על ציבור ולמשוך אחריו חסידים; מהות – תוכנו הפנימי של דבר, טבעו של דבר, טיבו ואופיו, תכונת היסוד החשובה של דבר העושׂה אותו למה שהוא והנותנת לו ייחוד: כדי לעמוד על מהות תורת אריסטו, קרא את כתביו; ההרצאה בשאלת מהות החיים עוררה בי שאלות רבות; מַהוּתִי – שנוגע למהות, לעצם הדבר, לעיקר של משהו [ולא לכמותו או לאיכותו], עקרוני, ממשי, בעל חשיבות: בין נציגי המפלגות יש חילוקי דעות מהותיים, והם אינם מצליחים להגיע לעמק השווה; מתוקן – 1. שם תואר לדבר שמתנהל ומתפקד בסדר נכון, כראוי וכהלכה: במדינות מתוקנות הממשלה דואגת לרווחת הפרט; 2. מוכן, ערוך, שהכשירו אותו או ערכו אותו לקראת משהו: השכמתי וראיתי שהכול מתוקן לסעודה; כָּשַׁר – 1. הצליח עלה יפה, 2. הִתאים, הָלַם, היה טוב וראוי: הרעיון כָּשַׁר בעיניה, אך כָּשַׁל בעיני מְפַקדהּ; רָאוּי – שמתאים לרמתו, למעמדו או לחשיבותו של מישהו או של משהו, הולם, נאות: בביקור הנשׂיא חלקו לו את הכבוד הראוי; ראוי לְ־ – 1. מתאים לְ־, כשיר לְ־: המים אינם ראויים לשתייה; 2. משהו או מישהו מגיע לו הודות לסגולותיו או בשל מגרעותיו: הישׂגיך בלימודים ראויים לכל שבח; 3. צריך, רצוי, מומלץ לעשׂות דבר מה: ראוי היה לספר לו את האמת; נְאוֹתוּת, נָאוֹת – מתאים, ראוי, שהולם את המצב או העניין: זה זמן שלא מצאנו פתרון נאות לזוגיותנו; בדיקת נאותוּת היא חלק מהליך רכישה של חברה פרטית, ומטרתה לוודא שפרטי העסקה אומנם מתקיימים; יָאוּת – ראוי, מתאים, יאה, הולם: המנהל החדש ניהל את ענייני החברה בזהירות ובאחריות היְאוּתה; כַּיָּאֶה וְכַיָּאוּת – כהלכה, כפי שצריך, כראוי, בצורה הנכונה, באופן נאות ומשׂביע רצון: אנו מצפים ממך לנהוג כיאות; כיאות לְ־ – באופן הולם את המעמד, את המשׂרה, את החשיבות

וכד', כיאה ל', כפי שמגיע ל': הכול חלקו כבוד לראש הממשלה כיאות למעמדו הרם; כַּשּׁוּרָה – כראוי, כמו שצריך, כהלכה: מעשׂה באדם שנהג כשורה במשפחתו, ובניו נהגו בו שלא כשורה; כראוי – באופן טוב, במידה הדרושה, היטב, כִּדְבָעֵי, כְּהוגן, כדרוש, כהלכה, כיאות, כנדרש, כפי שצריך: החולה הגיע לחדר המיון במצב שפיר; לְנָכוֹן – כדבר נכון, כראוי, כנחוץ: חשבתי לנכון להימנע מריב; יָשַׁר בעיניו – נראה לו, מצא חן בעיניו, הסכים לכך: יהודי זה לא היה ישר בעיניו שאפרסם את יהדותו; הַיָּשָׁר בעיניו – מה שטוב ורצוי לו: איש הישר בעיניו יעשׂה; כְּדָג בַּמַּיִם – מָשָׁל למי ששרוי בְּסביבתו הטבעית, מרגיש טוב וחופשי; התחַקה עַל שורשֵׁי פלוני, התחקה על שורשי דבר – השתדל לעמוד על טיבו: כדי להתחקות על שורשי המעשׂים, חקרתי ודרשתי היטב את תולדות המועסק ואת מעשׂיו; ראוי ביותר, מן הראוי, מהראוי – ראוי והוגן הדבר, כדאי וצריך, מוטב; דבר נאה ומתקבל – דבר רצוי ויפה מאוד; כדת וכדין – כהלכה, לפי הנהוג והמקובל; הַתקֵן עצמך בפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין – טרח ועמול הרבה להכשרתך בטרם תיהנה מפרי עמלך או התכונן היטב והשתדל להיות ראוי לקבל את הטוב שהנך מצפה לו; אבטחת איכות > הבטחת איכות – מערכת שיטתית ומתוכננת של פעילויות שונות, שנועדו להבטיח כי מוצר או שירות יעמדו בדרישות האיכות שנקבעו, ויתאימו לדרישות הלקוח; הוסיף נופֶך מִשֶּׁלו – הוסיף תוספת משלו על דברים שנאמרו או שנעשׂו, ייפה וקישט משהו על ידי הוספת תוספת אישית שלו: השימוש בכלי נשק הוסיף לאיום נופך של חומרה; סגולה בדוקה – אמצעי יעיל ביותר, דבר שכבר הוכיח את טיבו: יודעי דבר אומרים שהחלב והשקדים הם סגולה בדוקה מפני צרבת; נשׂגבוּת, נשׂגב – נעלה, מרומם, נישׂא, נכבד מאוד: היא לא יעטה להתהדר ברעיונות נשׂגבים במכתביה; מה בין נשׂגבות האל לבין עבודת אלילים? נבצר מבינתו, נשׂגב מבינתו – הדבר למעלה משׂכלו, קשה לו להבין: נשׂגב מבינתי כיצד גברים משפילים נשים אם בהטרדה מינית או באלימות אחרת; בת השמיים, שמימי – דבר נעלה, עליון, נשׂגב, נפלא ביותר: יופייה השמימי ומוזיקת בת השמיים שהלחינה התמזגו בסרט ליצירה נעלה; יָפֶה יָפֶה – היטב: השתדלתי לעשׂות את עבודתי יפה יפה: קינח את המשקפיים יפה יפה; חומר אנושי – איכות האנשים, טיבם של בני האדם, לרוב בהבחנה לסוגים: בשכונתנו יש חומר אנושי מעולה; העלה את הרף – העלה את הדרישות, העלה את הרמה: יהיה קשה למצוא מישהי שתחליף אותה בעבודה כי היא העלתה את רף הציפיות גבוה מאוד; נחתום המעיד על עיסתו – אדם המעיד על איכות מוצריו אף שאינו אובייקטיבי; דור הנפילים – דור איכותי מאוד שכיום כבר איננו קיים, קבוצה מובילה ומייסדת הנחשבת מקור סמכות והערצה לממשיכה: רוה"מ שמיר היה מדור הנפילים שמעשׂיו ניכרו באידאולוגיה עשירה ורחבה והראה יושר אישי וחי בצניעות יחסית; הוכיחַ את עַצמו > [כשנאמר על דבר] נוסה, נבדק והוכח כיעיל, כתקין, ככשיר, כנכון וכד'; [כשנאמר על אדם] העיד על עצמו, הצדיק את עצמו, עמד במבחן, עמד במבחן הציפיות, הראה את כוחו, הוכיח או הראה שהוא אמין, מסור וכד', הוכיח את יכולתו, הוכיח את טיבו; הֶראה את כושרו, סופו הוכיח על תחילתו, הוכיחַ את טיבו – הראה את יכולתו, את איכותו; מדבר בעד עצמו – משמעו ברור ואין צורך בפרשנות או בהסברים נוספים: הישׂגיך מדברים בעד עצמם; מוּעָט המחזיק את המרוּבֶּה – דבר שנכתב או נאמר במילים מעטות, אך תוכנו חשוב ורב־משמעות: הוא מיעט לדבר, אבל כל משפט שלו הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; חוטר מגזע נפילים – צֶאֱצָא למשפחה מיוּחסת של אנשי איכות; מותג יוקרתי, מוּתגֵי יוקרה – סימנים או שמות המזוהים זיהוּי בלעדי עם מוצר או עם פירמה, והמובחנים בדרך זו מאחרים: האם המותג על הבגד מוכיח שהוא יוּקרתי; תיקון העולם – תיקון סדרי העולם, בעיקר תיקון הסֵדר החברתי, שיפּוּר ושינוּי לטובה והשבחה של מצב או איכות בחיינו; רַווחַת עובדים – איכות החוויה שמעניק המעסיק למועסקיו ומידת האכפתיות שהוא מראה כלפיהם באמצעות מדיניות רווחה ודאגה להם, כגון תכנון חופשות וניצול שעות הפנאי; דַּרכּו סוגה בַּשּׁושַׁנים – חַיָּיו קַלים ונוחים: באימונים לקצונה לא הייתה דרכו סוגה בשושנים; מתוך שלא לשמה בא לשמה – עשׂה מעשׂה טוב בלי שהתכוון לכך, עשׂה משהו לא מתוך אהבת הדבר עצמו, כי אם מטעם אחר וצדדי, ובתוך כך התחבב עליו הדבר והחל לעסוק בו מתוך חיבה, אהבה ועניין: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה; הוציא מתוק מעז, מעַז יצא מתוק – מדבר רע יצא דבר טוב, מצב עניינים גרוע הוביל בסופו של דבר לתוצאה חיובית: הוצאת הספר לאור אומנם התעכבה, אך מעז יצא מתוק, שכן הספקנו לכלול בו את החידושים האחרונים; איכות הסביבה > הגנת הסביבה – מכלול התנאים, הנסיבות והגורמים שנועדו לשמור על משאבי הטבע ועל הסביבה הטבעית ולתקן נזקים ולהפוך מגמות; הוציא יקר מזולל – הפיק טובה מדבר רע, מצא גרעין טוב מתוך הרע: קַסטנֶר הוציא יקר מזולל כשנשׂא ונתן עם הנאצים כדי להציל אלפי יהודים מאושוויץ; תוכו אכל וקליפתו זרק – ניצל את החלק הטוב או המועיל שבדבר והתעלם מן הרע שבו; טוב כלום מלא כלום – טוב משהו מלהפסיד הכול; מה טיבו של עוּבּר זה – [בהלצה או בלגלוג] מה טיבו של מישהו או של משהו, מי הוא זה ואיזה הוא: הצניחו מנַהל חדש למפעלנו, ובחודשים הבאים נצטרך לדעת מה טיבו של עוּבּר זה; דִּקדק אחריו, סָפַר את צעדיו, שמר את צעדיו, התחקה על שורשיו, בָּחַן את טיבו, עמד על אופיו, עָמַד על טיבו, מישש את הדופק, תָּהָה על קנקנו – בחן ובדק את טיבו כדי להכירו היטב או כדי לקבל רושם ראשוני, חקר את מהותו, את אופיו, את התנהגותו ואת יכולותיו: רק בשעת צרה אפשר לתהות על קנקנו של אדם ולהכירו באמת; בַּמֶּה כוחו גדול – במה הוא מצטיין? מה הוא התחום שהוא מתגדר בו? מה הם כישרונותיו: כשהזמינו אותו לעלות לבימה נזדמנה לו הזדמנות להראות במה כוחו גדול; אי־אפשר לַבָּר בלא תבן, אין טוב בלי רע, מה לתבן את הבר? – מה לפסולת אצל דבר טוב ומשובח, פגמים מצויים גם בדבר הטוב, אין טוב בלי רע (≠ אין רע שאין בו טוב), כלומר בכל חיוב יש גם שלילה, אין טוב מוחלט: אף שבספר יש מאמרים מעניינים ומועילים, מדוע הוכנסו בו גם כמה מאמרים שדופי תוכן, מה לתבן את הבר? איכות חיים – המידה שבה יש לאדם התנאים ההכרחיים למלא את צרכיו ולהיות מאושר בזיקה לסביבה (כגון תנאי מגורים ועבודה, אקלים, רמת תזונה, חברים), תנאי חיים בעלי איכות חיים גבוהה או כל מה שתורם לאיכות כזו: המעבר לכפר שיפר את איכות חיינו, ואנו נהנים עתה מאוויר צלול, משקט ושלווה ומהירק שמסביב; בַּקָּרת איכות – שיטה לבדיקת האיכות של מוצרי תעשׂייה או מוצרי חקלאות ולמציאת פגמים בהם: בבית האריזה הפירות עוברים בקרת איכות, ורק המשובחים שבהם נשלחים לחוץ־לארץ; תו צורפים – סימן המוטבע בחפצי זהב, כסף ופלטינה לציון איכות המתכת שהם עשׂויים ממנה: בקניית תכשיטים שׂים לב אם מוטבע בהם תו צורפים; תו תקן – סֶמל המעיד כי היצרן ייצר מוצר לפי דרישות התקן הישׂראלי (ת"י) או דבר שנקבע לו תקן ישׂראלי רשמי; סֶמל התקן – מחוגה ובה האותיות "תי"; תַו איכות – סימן רשמי שרשות מוסמכת מטביעה על מוצר, המעיד כי המוצר עומד בדרישות האיכות של אותה רשות: ענף הזית במועצת הצמחים פרסם סמליל חדש לתו האיכות של שמן זית ישׂראלי; איכות מזון – תכונות ההופכות מזון למתקבל על ידי הצרכנים והניכרות במראה המזון (גודל, צורה, צבע, ברק ואחידות), במרקם ובטעם (לרבות מדדי איכות כימיים, פיזיים ומיקרוביולוגיים); איכות המזון חשובה לצרכנים בשל הסכנה שבהרעלת מזון וגם בשל דרישות שעליהן יצרן המזון אמור לשמור כדי למלא את דרישות הצרכן: אם בשל צו דתי (אוכל כשר) או מצפוני (אוכל טבעוני, ביצי חופש), ואם בשל צורכי הבריאות (מזון ללא סוכר, ללא תוספים לא־טבעיים, מזון אורגני וכו'); טִי־קיוּאֶם > ניהול איכות כוללני – איסטרטגיית ניהול, שמטרתה להטמיע מודעות לאיכות בכל תהליכי הארגון כדי לספק את כל הדרישות והצרכים של הלקוח תוך כדי שיפור מתמיד בארגון

איכות ירודה. צליעה, צָלַע – לא היה כשר וטוב, נכשל כלשהו, היה פגום קצת: עסקי הסוחר החלו לצלוע קמעה; האנגלית שלי צלעה במידת מה; עמד על קביים, עמד על כַּרעֵי תרנגולת – מט לנפול, היה רעוע, לא יציב, עמד להתמוטט; זיבּוּרית – סחורה ממין פשוט; זיבּוּרית דזיבּוּרית – איכות ירודה מאוד: בחנות זו הכול זול, אך הסחורה היא זיבורית דזיבורית; הוסיף פסולת על הסולת – פגם בדבר הטוב; נעדרה הסולת ונשארה הפסולת – חסר הטוב ונשאר הגרוע; מה לתבן את הבר – מה לפסולת אצל דבר טוב ומשובח: אף שבספר יש מאמרים מעניינים ומועילים, מדוע הוכנסו בו גם מאמרים שדופי תוכן, מה לתבן את הבר? אין סולת שאין בה פסולת, אי־אפשר לַבָּר בלא תבן – אין טוב בלי רע, כל עיקר יש בו גם טפל; אבד חסיד מן הארץ – אין איש ישר בחברה האנושית; כְּסוּמָא בַּאֲרוּבָּה – מי שתעה בדרכו או אינו יודע להבחין בין טוב לרע, כמו עיוור: בעניין זה לא הלכו המערְעָרים כסומא בארובה אלא נועצו בעורך דין; צלולה הייתה הֶחבית, וַעכרתם אותה – היה כאן שקט ושלווה עד שבאתם וגרמתם לצרה; אֵין לו תַקָּנָה – אי־אפשר לתַקנו או להַחֲזירו למוּטב; קְלוֹקֵל – ירוד, מאיכות ירודה, מטיב גרוע, פסול, פגום בטיבו: מה מרגיז יותר מתרגום קלוקל של סִפרות מעולה ועריכתה בשׂפה קלוקלת? טלית שכולה תכלת – כינוי לאדם או לדבר טהור בתכלית, שהוא ללא פגם כלשהו [לרוב באירוניה]; שֶׁמֶן זַיִת זָךְ – אדם טוב ועדין ללא פגם [לרוב באירוניה]: הוא נכנס לחדרי, כולו שמן זית זך, והתחיל לספר לי כמה הוא עובד קשה בזמן האחרון; רָאָה שְׁחוֹרוֹת, רְאִיַּת שְׁחוֹרוֹת, רוֹאֶה שְׁחוֹרוֹת – אינו מאמין בטוב, מי שנוטה לצפות לרע ביותר, מי שצופה עתיד קודר [ההפך: רוֹאֶה וְרוּדּוֹת]: הוא רואה שחורות, וליבו תמיד מנבא לו רעות; לא מכל אורן ייעשׂה תורן – לא כל אחד מתאים לתפקיד הנכבד; את הטוב נקבל ואת הרע לא נקבל? כמה טובתו של בשׂר ודם? נָשׂוֹב בה ואיננה; בין הסומים שְׁתוּם העין הוא מלך; ה'מהירות' וה'טוב' הם אש ומים; סחורה מוצלחת, עצמה משבחת; יהללך זר, ולא – פיך > טובה!

טיב. טִיב – 1. איכות, רמה, דרגת מצוינות או ערך של סחורה, תוצרת וכד': כל האריגים שהגיעו במשלוח האחרון היו מטיב מעולה; 2. טבע (של אדם או של דבר),

מהות, מבנה פנימי של אופי טבוע: שבועות רבים לא ידע איש מה טיבה ובמה כוחה גדול של המנהלת החדשה; טוּב – 1. תכונת הדבר הטוֹב, איכות הדבר הטוֹב, מידתו של העושׂה מעשׂה טוֹב: הוא אדם נהדר, הטוּב נראה על פניו; 2. מיטב, מבחר: אם תאבו ותבואו למסיבה, תיהנו מטוּב פירות הארץ ומטוּב יינותיה; טוב – באיכות או ברמה גבוהה, בסטנדרט מקובל, נעים, מהנה, מוסרי, חיובי; אופטימלי > מיטבי, אופטימיזציה > מִיטוּב, מִיטֵב – הביא פעולה, שיטה, תהליך, תוכנית, מערכת וכיו״ב לידי יישום או לידי ניצול הטוב ביותר להשׂגת התוצאות הטובות ביותר: שירותי התמיכה של החברה נועדו למטב את ביצועיה; מְטוּיָב, טִיוּב, טִיֵּב – שיפר, היטיב, השביח, העלה את הרמה: הצבא מתכוון לטייב בשנים הקרובות את רף הקצונה בצה״ל; בצבא מצאתי קרקע פורייה ומטויבת יפה כדי לגלות את כישרונותיי; היטיב – שיפר, תיקן, עשׂה טוב יותר: התלמיד הבטיח להיטיב את דרכיו; היטב – כמו שצריך, וכן – בְּצוּרָה נְכוֹנָה, הֵיטֵב הֵיטֵב, יָפֶה, יָפֶה יָפֶה, כִּדְבָעֵי, כַּדְּרוּשׁ, כַּדָּת, כַּדָּת וְכַדִּין, כַּהוֹגֶן, כַּהֲלָכָה כַּיָאֶה, כַּיָאֶה וְכַיָאוּת, כַּיָאוּת, כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ, כַּמִּתְחַיֵּב, כַּנִּדְרָשׁ, כָּעִנְיָן, כְּפִי שֶׁצָּרִיךְ, כָּרָאוּי, כַּשּׁוּרָה, לְמֵישְׁרִין, לְעֵילָא, לְעֵילָא וּלְעֵילָא, מְאוֹד, נְכוֹחָה, נָכוֹן, נְכוֹנָה: אנו מצפים ממך שתנהג באירוע כיאות; היטיב לעשׂות משהו – עשׂה באופן טוב ונאה, ביצע בצורה מוצלחת, עשׂה כראוי: הכנר היטיב לנגן בקונצרט וזכה לתשואות רבות; הזקן כבר אינו מיטיב לראות; היטיב ליבו, היטיב את ליבו – גרם לעצמו הנאה (בעיקר באכילה ובשתייה); בּוֹנוּס > הֲטָבָה – 1. שינוי לטובה, שיפור: לאחר הניתוח הוטב מצב החולה הטבה ניכרת; 2. שיפור בתנאים, במצב וכד׳: הטבת תנאי העובדים תשפר את עבודתם; 3. תשלום או תנאים שווי כסף הניתנים לעובד כתוספת לשׂכרו או לחברה כתוספת לרווח שלה: אחת ההטבות המקובלות במשק הישׂראלי היא תשלום אחזקת רכב לעובד; בטובו – בחסדו, באדיבותו; בטובך – בבקשה, אנא ממך: חן חן על הספר ששלחת לי בטובך; הואל בטובך לסגור את החלון, קר לנו; במיטבו – בכושרו הטוב ביותר, בהופעתו או במראהו הנאים ביותר: הקבוצה לא הייתה היום במיטבה, ולכן הפסידה במשׂחק; היא נראית במיטבה כששׂערה אסוף לאחור; אופטימום > מֵיטָב – האדם, הדבר או החלק הטוב ביותר מקבוצה מסוימת, המצב או הצורה הטובים ביותר: מיטב החוקרים גויסו לפענח את התעלומה; במיטב שנותיו – בשׂיא פעילותו או עשייתו, בשׂיא כוחו או הצלחתו [כשנאמר על אישה] בשׂיא בשלותה: היא התאלמנה בהיותה במיטב שנותיה, ומאז לא נישׂאה שוב; מה טוב – כמה טוב, טוב מאוד, טוב ביותר: מה טובו ימי החופשה האהובים והנעימים בחו״ל; מה טוב ומה נעים שבתי איתך יחד; ברוח טובה – ברצון, בקלות, מתוך כוונה טובה וגלויה, באווירה טובה ונוחה: היא קיבלה הכול ברוח טובה, ולא התלוננה; משנבחרה לנהל את המכון, הכול מתנהל ברוח טובה; מוּטָב – עדיף, מן הראוי, טוב יותר, כדאי וצריך, רצוי: במקום להתחרט על טעויות העבר מוטב להביט קדימה; חזרה למוטב, חזר למוטב – חזר לדרך הישרה, עזב את דרך הפשע, נטש את הרגליו הרעים: ההגנה טענה שהנאשם חזר למוטב ומתמיד בעבודתו, ולכן היא מבקשת לשחררו מן המעצר; החזרה למוטב, החזירו למוטב, החזיר אותו למוטב – השפיע עליו לחזור בו מדרכו הרעה, החזירו לדרך הטובה: בית המשפט הקל בעונשו של הנאשם לאור הסיכוי הרב להחזירו למוטב; עשׂה טובה, טובה – מעשׂה טוב: הודיתי לו על טובותיו; שָׁפַר – היה טוב, מוצלח, נאה או יפה, נעשׂה משופר, הוטב: מאז התאושש מן המחלה הקשה, רוחו שפרה עליו; שַׁפִּיר – 1. טוב, יפה, נאה, לא רע, מניח את הדעת: החולה הגיע לחדר המיון במצב שפיר; 2. [כשנאמר על גידול] לא ממאיר: התברר שהגידול היה שפיר ואין צורך בטיפולים; שפר גורלו, שָׁפַר חלקו – גורלו היטיב עימו, ראה ברכה בחייו, נחל אושר והצלחה: גם במקומו החדש לא שפר חלקו, דלות ועוני היו נחלתו; שָׁפַר עליו גורלו – היה לו מזל, חייו התנהלו על מי מנוחות, חי חיים שלווים ומאושרים; עָלָה עַל – היה מעולה, היה יותר מ־, היה לו יתרון בעניין, הייתה לו עליונות או עדיפות: כל הנערות בלהקה יפות, אבל היא עולה ביופייה על כולן; צַדקָנוּת, צַדקָן – מי שחסידותו יתרה, כינוי לאדם הנוהג בהקפדה יתרה, עד כדי הגזמה, על־פי כללי המוסר או הדת וחושב את עצמו טוב מאחרים, מתחסד, אדם המעמיד פני צדיק או קדוש: הצדקנים הדואגים ליתומים האומללים, למעשׂה הם מתעללים בהם ומנצלים אותם; עֲרֵבוּת, עָרֵב – 1. שנעים לשמוע אותו או להאזין לו: היה לו קול ערב וידידותי, שופע חמימות; כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵךְ נָאוֶה; 2. מאכל טעים, שטעמו מענג: ואנו מכבדים את חגינו במאכלים ערֵבים ובבגדים חדשים; 3. נעים, מענג: שמענו דברי תורה ערבים גם לאוזניים של הדיוטות; ישננו שינה ערבה; מי לידו יתקע – מי יערוב לו ש־, מי יבטיח לו ש־: כראש הממשלה החליפי, מי לידי יתקע שאתמנה לראש הממשלה; אור – כינוי לדבר טוב, לדבר חיובי שנהנים ממנו: למרות הסבל שאנו סובלים עכשיו, אנו רואים את האור בעתיד; יָפֶה – 1. מועיל, מתאים, רצוי: אימתי יפה לך שאבוא אצלך; יפה ללב וטוב לעיניים; האביב הוא זמן יפה לטיולים; 2. היטב, נאה: החייל תרגל יפה את הרובה ויפה השתמש בו; אני מכיר אותך כאדם שיפה דורש ויפה מקיים; נאה דרשת ונאה קיימת; נֶאדָר, נֶאְדָּר – אדיר, נשׂגב, מלא הדר: מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בקודש; מה נאדר ומה נשׂגב המחזה הזה; נוח – טוב, מתאים, נעים: הצעתך הראשונה נוחה לי מהצעתך השנייה; נֶהֱדָר – יפה מאוד, מפואר ומרשים: מראש ההר נראה נוף נהדר; 2. נפלא, טוב מאוד, מצוין: הוא אדם נהדר, והכול אוהבים אותו; מה נהדר העלם ביום חופתו בשׂיא עלומיו וביפי הופעתו; שְׁמֵימִי – נעלה, עליון, נשׂגב, נפלא ביותר: המוזיקה השמימית של החזן הנודע הִנעימה את חיינו; יופייה השמימי מונצח בתצלומים; יָפֶה יָפֶה – היטב, ביסודיות, כמו שצריך: אני רוצה שתנקה את חדרך יפה יפה כי הדודה ברכה תבוא לבקר; מִקסָם – תופעה קסומה ומדומה, קסם, מעשׂה כשפים: כלום כל זה היה מִקסם שווא וחלום; הקריב את נפשו על מִזבֵּח, מסר את נפשו על מִזבֵּח, נתן את נפשו על מִזבֵּח – עשׂה לטובת, לשם, למען, לשם הצלחת: הפואמה ׳המתמיד׳ של ביאליק מתארת עילוי צעיר המקריב את נעוריו על מזבח התורה; החייל נתן נפשו על מזבח המולדת; החוקר הקריב את חייו על מזבח המדע; יָפֶה לְ־ – מועיל, מתאים, רצוי: אוכל מטוגן אינו יפה לבריאות; האביב הוא זמן יפה לטיולים; לְפָנים אמרו שתרד יפה ללב וטוב לעיניים; צַדִּיק – אדם טוב וישר הנמנע מלחטוא ועושׂה אך טוב, כינוי לאדם הדבק מאוד במצוות, ובעיקר באלו שבין אדם לחברו, גומל חסדים ונמנע מכל פגיעה קלה בזולתו: הצדיק הירושלמי, ר׳ אריה לוין, היה ידוע בימי המנדט כ׳אבי האסירים׳; נופת צופים – שם דבר למתיקות ולנועם: מן הספר הזה שתו רבים כי תוכנו היה נופת צופים; באתי לכינוס כדי להשתעשע על אמרות הרבנים ועל נופת צוף מליצותיהם; מלאכה נקייה – ביצוע מושלם של מטלה מסובכת או מסוכנת, עבודה מושלמת: היחידה המיוחדת שחדרה לשטח האויב ביצעה מלאכה נקייה ופגעה במטרות הצבאיות מבלי לפגוע באזרחים: המשטרה מודה שהשודדים עשׂו מלאכה נקייה, ולעת עתה אין בידה פִּתְרון לתעלומה; נִראָה, רָאָה – שקל בדעתו שֶׁרָאוּי, בּחר, הכּיר כּטוב, ראה לנָכון: דבריו נראים לי; אני רואה את דברי החייל הוותיק מדבריכם; שׂיא – 1. הדרגה הגבוהה ביותר, השיעור הגבוה ביותר, הרמה הגבוהה ביותר וכד׳ של משהו, הדרגה, השיעור, הרמה וכד׳ שאין יותר מהם: שׂיא עונת התיירות בארץ הוא בחודשי הקיץ; 2. גולת הכותרת, פסגה, החלק החשוב ביותר, המרשים ביותר, המהנה ביותר וכד׳ של משהו (לרוב של תהליך התפתחות כלשהו): החליטה להפסיק להופיע דווקא כשהייתה בשׂיא תהילתה; 3. ההישׂג הטוב ביותר שהושׂג בתחרות ספורט בענף מסוים; 4. החלק הגבוה ביותר בהר או בגבעה, פסגה: שׂיאו של החרמון מושלג כל השנה; אולטימטיבי > שאין שני לו – שמעבר לו לא תיתכן התקדמות או התפתחות נוספת: במדור המחשבים בעיתון הוצג אתר החיפושׂים שאין שני לו; המתיק – הנעים, עשׂה שיהיה נעים, רצוי, קל וכד׳: המוזיקה הנעימה המתיקה לנו את שעות ההמתנה הארוכות; לכל היותר – במידה המרבית, במקרה הטוב או הרב ביותר: אין סיכוי שאסיים את העבודה היום, לכל היותר אגמור מחציתה; אנינות טעם, אנין טעם – בעל טעם מפותח ומעודן במזון, בלבוש, בדברי אומנות וכד׳: הוא אנין טעם בספרים, ואין סיכוי שיקרא את הרומן הזה; לבושה הצעקני אינו מעיד כלל על אנינות טעם; יָצָא בְּחֶסֶד – יצא בשלום איכשהו: למזלי, רעייתי יצאה בחסד ממצב הביש; טוֹב לֵב – 1. בעל לב רחום, נוח להשתתף בצער אחרים ולעזור להם, רוצה בטובת הזולת, אדיב, רחמן: האחות הייתה טובת לב ובעלת נפש טובה ומיטיבה; 2. שׂמח, עליז: יצאתי מן המסיבה שׂמח וטוב לב; מָל אֶת עורלַת לְבָבוֹ, מָל אֶת לְבָבוֹ – חזר למוטב, הסתלק מהטומאה, מן הכיעור שבלִיבּו וכדומה; נוח לו ש־ – מוטב לו ש־, כדאי לו יותר ש־, עדיף לו ש־: נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא; נוח לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים; יפה לְ־ . . . וקשה לְ־ . . . – מועיל, מתאים, רצוי לְ־, לא נוח לְ־; לא קל לְ־, מזיק לְ־: יש שהתרופה היקרה יפה ללב, וקשה לכליות; אוכל מטוגן יפה לטעם החך, וקשה לבריאות הגוף; אספרגוס יפה ללב וטוב לעיניים, והמשׂתכר ממנו קשה לכל גופו; דַעתו יָפָה – הוא מרוצה בכול; דבר נאה ומתקבל – דבר רצוי ויפה מאוד; נְכוֹחָה, נָכוֹחַ – ישר, טוב ונכון, הגיוני, מתקבל על הדעת, אמת: הרשע השמיע דברים נכוחים, אולם מעשׂיו נכוחים בעיניו, ולכן לא שכנע את כולנו; עתה נפקחו עינינו וראינו נכוחה את עיוותי השלטון; קונסטרוקטיבי > בּוֹנֶה – חיובי, יעיל, מועיל, מקַדם, המסייע בפיתוח, בשיקום או בבנייה של דבר מה: צוות היועצים מחפשׂ פִּתְרון חיובי לבעיה באמצעות ביקורת בונה; יָשַׁר בעיניו – מצא חן בעיניו, טוב בעיניו, טוב הדבר בעיניו, נראה לו; דָרַשׁ טוב לו – היה טוב ונאמן לו, השתדל להיטיב עימו; אֵין השֵׁד נוֹרָא כָּל־כָּךְ כמו שמציירים אותו, אין השֵׁד כה נורא, השֵׁד אינו נורא כל כך – אין להפריז בקושיו או בנוראותו של דבר, אין המצב כה גרוּעַ, יש מצבים קשים ממנו: כולם הפחידו אותי מהטירונות, אבל התברר לי שהשד אינו נורא כל כך; סר מרע – כינוי לאדם צדיק וישר, התרחק מדרך רעה, הקפיד שלא לחטוא: וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרַע; סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה־טוֹב; ניצחו אֶרְאֶלִים את המצוּקים –הטוב גבר על הרע; טוב ליהודים – מועיל או מתאים לאינטרסים של העם היהודי: האם הנשׂיא

הזה טוב ליהודים? רימון מצא, תוכו אכל וקליפתו זרק – הצליח להפיק את הטוב, בלי הרע: ספר זה מגמתו פסולה, אני משתמש בו כי חומר מדעי רב מקובץ בו, בבחינת תוכו אכל וקליפתו זרק; נעדרה הסולת ונשארה הפסולת – הטוב אבד ונשאר הרע: עם צמצום כוח האדם במפעל נעדרה הסולת ונשארה הפסולת; סגולת הסגולות – הטוב והנבחר ביותר; טוב לצדיק – טוב לשכנו – הצדיק משפיע לטובה על בני האדם שבשכנותו: הגישור הוא ספינת הדגל של ההתמודדות העכשווית עם העומס בבתי המשפט, הכול בתנאי שהמגשר ייטיב לאזן בין האינטרסים, ינווט לתמונת מצב חוקית של הסכסוך ויהיה טוב לצדיק וטוב לשכנו; צדיק אחד בסדום – צדיק יחיד בין רשעים, אדם טוב אחד בתוך ציבור גדול של עושׂי רע: חבורת הפושעים הזאת התעללה בה לעיני כול, ולא היה צדיק אחד בסדום שינסה למנוע בעדם; הפליא לעשׂות – עשׂה את הדברים באופן מושלם ומעורר התפעלות: רעייתי הפליאה לנגן בכינור, ואילו אני הפלאתי לעשׂות את בקשותיה; כשר וישר – טוב ומתאים מכל הבחינות; בְּשׂוֹם שׂכל – בהבנה טובה, בצורה נבונה, בתבונה, בשיקול דעת: עלינו לכלכל את צעדינו בשׂום שׂכל וביישוב הדעת ולא להיגרר לפעולה נמהרת; מרומם את הלב – משׂמח, גרם להרגשה טובה; פרי הילולים – 1. פרי נאה להלל עליו, פרי הדור ומשובח: השנה זכינו לפרי הילולים גם באבוקדו ובירקות כל פרט ופרט נחמה למראה ותאווה לעיניים; 2. תוצאות משובחות ומזהירות של מאמצים, תוצאות משׂמחות של מלאכה: המלאכה נעשׂתה בשקט, בצניעות ובהתמדה, ומפעל חייו של המחבר הניב פרי הילולים לתפארת; עַל בּוריו – כָּראוי, כיאות, כהוגן, כַּהלכה, בשלֵמותו; 2. היטב, בכל דִיוקו, לעומקו: והעמידו דבר על בוריו; הנבחן ידע את החומר על בוריו לעומקו; למדתי את המלאכה על בורייה; העמיד את הדבר על בוריו, העמיד דבר על בוריו – בירר דבר לעומקו, הבהיר אותו היטב: למניעת ספק נעמיד דברים על בוריים; האדם העליון [בפילוסופיה של ניטשה] – טיפוס של אדם אידאלי, דמות אדם שהוא כליל; אין סולת שאין בה פסולת – אין טוב בלי רע, אין כליל השלמות; אי־אפשר לַבָּר בלא תבן – אין טוב בלי רע; על הדבש ועל העוקץ – הטוב והרע, המועיל והמזיק: אני מקבל אותו כמו שהוא, על הדבש ועל העוקץ שבו; סוף טוב – הכול טוב – כל דבר טוב הוא אם הוא מסתיים בטוב אף אם הייתה תחילתו רעה; בָּדוק ומְנוּסֶה – טוב ויעיל יותר מכל ספק, שנוסה בהצלחה; סגולה בדוקה – אמצעי יעיל ביותר; טוב כלום מלא כלום – טוב לקבל משהו מלהפסיד הכול; טוב מְאוּם מלא כלום – טוב מעט מאפס; טובה ציפור בכף משתיים על ענף – טוב מעט וודאי, מהרבה בספק; טוב בעיניו – נראה לו, מוצא חן בעיניו, הוא מסכים לו, הוא מרוצה ממנו; עָרֵב לחיכּו – היה טעים לו, מצא חן בעיניו, נעם לו: תבשיליה המשובחים ערבו לחיכי: המחמאות הרבות ערבו לחיכו; יָפֶה בְּעֵינָיו – מוצא חן בעיניו, נראה לו, כרצונו, לפי רוחו, מקובל עליו: לאחר הריב האחרון ביניהם כל מה שעשׂה לא היה יפֶה בעיניה; עַיִן טובה – נדיבות, יחס של רצון וטוב לב לאחרים, חוסר קנאה בהצלחת הזולת: איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם? –עין טובה; היא קיבלה את הכול בלב קל ובעין טובה; אין אור בלא צל, ואין צל בלא אור – אין טוב בלא רע, ואין רע בלי טוב; טוב שבנחשים רַצֵץ את מוחו, טוב שבנחשים רצוץ את מוחו – לעולם אל תאמין ברשע מועד אפילו אם הוא נראה תמים; יפה כוח הבן מכוח האב – בעניין מסוים עדיפים יכולת או מצב הבן משל האב; עשׂה כִּראוּת עֵינָיו, עשׂה כַּטוֹב בְּעֵינָיו – עשׂה כרצונו בלי להתחשב באחרים, נהג למיטב הבנתו: לאחר מותו עבר רכושו לילדיו, והם עשׂו בו כטוב בעיניהם; מטובוֹ לא טוב לי, ומרעתו רע לי – אני מקבל רק את החֵלק הרע שהוא יכול להעניק: מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי; כל מה שעושׂה האל לטוב הוא עושׂה, ולכן יש לקבל באהבה את גזרתו; למען יאריכו ימיך ולמען ייטב לך; דבורה זו דְבשה מתוק ועוקצה מר: דְבשה לבעלה ועוקצה לאחרים; סור מרע ועשׂה טוב; באותם הימים היו הבריות יפים זה לזה ועזרים זה לזה; אין אנו יודעים מה טיבו ומה מעשׂיו; שש דמעות הן, שלוש יפות ושלוש רעות: של עשן, של בכי ושל בית הכיסא – רעות, של תרופה, של שְׂחוק ושל פירות – יפות > הנאה! יתרון! יקר!

רמה. סולם – 1. מערכת שיש בה שלבים, דְרָגות או רמות למשהו, הנערכים בסדר מסוים: מעמדו נחות למדיי בסולם החברתי; משהו פגום בסולם ערכיו; 2. סקָלה, קנה מידה, סולם דרגות וציונים או שנתות [=קווים] על מכשיר מדידה: מכשירי מדידה שבעבר היה להם שנתות (כגון סרגל, סרט מידה, מדחום, ברומטר) מוחלפים במכשירים בעלי סולמות סִפרתיים; סולם בּוֹפוֹרט – סולם לציון עוצמות הרוח, המדרג את הרוחות בדרגות מ־0 [רוח שקטה וכמעט בלתי מורגשת] ועד 12 [סופת הוּרִיקָן], ונוספות עליהן עוד חמש דרגות לציון רוחות הוריקן בעוצמות מרביות; סולם ריכטר – סולם למדידת עוצמת רעידות אדמה, הניכרת בספרות מ־0 עד 9; מִדרג – סולם דְרָגות וסֵדֶר הקדימה של קבוצת בני אדם לפי הסַמכוּת והכפיפות בארגון, היינו לפי סולם הדרגות, רמת ההשׂכלה, שנות הוותק ולפי הכושר או לפי המעמד הכלכלי, החברתי או אחר (כגון בצבא, בפקידות, בכהונה); סֵדֶר עדיפויות, סולם עדיפויות – קנה מידה לקביעה מי עדיף ממי בנוגע לזכות או להטבה מסוימת, סדר חשיבות של דברים בתהליך קבלת החלטות: קניית מכונית אינה עומדת בראש סדר העדיפויות שלנו כי אנו חוסכים לדירה; מוטל תשע אמות באדמה – נמצא בשפל המדרגה, שרוי במצב ביש ביותר: פרנסתי מוטלת תשע אמות באדמה; הגיע לתחתית החבית – הגיע לשאוֹל תחתיוֹת, הגיע לשֵפֶל המדרגה, הגיע למשאבים פחותי הערך ביותר העומדים לרשותו ושבהם הוא נאלץ להשתמש אחרי שמיצה כבר את עיקר המשאבים; שְאוֹל תחתיוֹת – כינוי למדרגה הנמוכה ביותר, למצוקה קשה ביותר: היא הייתה כבר בשאול תחתיות ממש, מכורה לסמים באופן קיצוני; ירד עד לדיוטה התחתונה – הגיע לדרגה נמוכה ביותר, עד לשפל המדרגה: בהתנהגותו הנלוזה הוא ירד ממש עד לדיוטה התחתונה; שֵפֶל המדרגה – הרמה (הרוחנית, המוסרית, הכלכלית וכד') הנמוכה ביותר, המצב הירוד ביותר, שׂיא ההידרדרות, נקודת השפל: מצבו הגיע לשפל המדרגה, הלכך אנו מוכרחים לעזור לו; העלה את הרף – העלה את הדרישות, העלה את הרמה: יהיה קשה למצוא מישהי שתחליף אותה בעבודה כי היא העלתה את הרף גבוה מאוד; רמת חיים – איכות וכמות של הסחורות והשירותים שידם של יחידים או של אוכלוסייה מַשֶּׂגֶת [מדדיה: הכנסה לנפש, תוצר מקומי גולמי, נגישות לסחורה מסוימת, זמינות לשירותים רפואיים ואיכותם, תוחלת חיים, צריכת המזון, תנאי הדיור ועוד]; יָרַד פלאים – ירד מערכו, ממחירו, מגדולתו ירידה גדולה ותלולה כדי תימהון; הביאוֹ עד הלום – הביאו למצב שהוא כיום: חתן בר המצווה הודה בדרשתו להוריו שהביאוהו עד הלום; זְעֵיר בורגני – מי שמייצג פשטנות, תמימות, מוגבלות, שמרנות: תגובותיו מסגירות את הרקע הזעיר בורגני שממנו צמח; הֶעלה את הָרַף – העלה את הדרישות, העלה את הרמה: יהיה קשה למצוא מישהי שתחליף אותה בעבודה כי היא העלתה את הרף גבוה מאוד; רמתו למעלה מכל שבח; שלושה דברים רובם ומיעוטם – רע, ובינוניתם יָפָה: השְׂאור, המלח והסירוב; המהירות והטוב הם אש ומים; מה שטוב לפלוני, רע לאלמוני

חסד. חֶסֶד – טובה, מעשׂה אהבה מתוך רחמים או נדיבות לב, צדקה, יחס לפנים משורת הדין: עשׂה־נא עימדי חֶסֶד, והזכר את תרומתי למנכ"לית; באותן השנים הייתה המלכות מלכות חסד ליהודים; חֶסֶד וֶאמֶת – טובה מרוּבּה, טובה של ממש: עשׂו נא חסד ואמת וסייעו לי לצאת מן המבוך הזה; בְּחַסדְךָ, בְּחַסדֵך – בבקשה, אנא: בחסדך, שׂרה, הכיני שיעורים במקומי; רַב חֶסֶד – המרבה לעשׂות חסד, נדיב, רחום, חנון, גומל חסדים רבים: הוא היה איש רב חסד וטוב לב; נָטָה אליו חסד, נָטָה חסד ל', מָשַך אליו חסד – התנהג עימו בידידות, במסירות ובחיבה, התנהג ברוך וברחמים, פעל באופן מתחשב ובכוונה טובה: ארתחשסתא נטה חסד לעזרא ולנחמיה ואִפשֵר את מסעותיהם לירושלים, אף שקודם לכן הפסיק זמנית את בניית חומת ירושלים; אני נוטה חסד לרעי א"א כי הוא סייע בשעותיי הקשות; גָמַל חֶסֶד – עשׂה חסד, עזר, עשׂה טובה למישהו: כל ישעי וכל חפצי היה לגמול חסד עם מיטיבי; יָשַר בְּעֵינָיו, נָשָׂא חֶסֶד לְפָנָיו – מצא חן בעיניו: ותיטב הנערה בעיניו ותישׂא חסד לפניו; גמילות חֶסֶד – הלוואה שלא עַל־מנת לקבל ריבית (בסִפרות מזרח־אירופה): שנתגעשו ישׂראל מעשׂות גמילות חסד; גְמִילוּת חֲסָדִים – עשׂייה שלא עַל־מנת לקבל תמורה ושיש בה כדי להיטיב עם הזולת ללא כל חשבון ולִפנים משורת הדין בכל אמצעי אפשרי: בממונו (צדקה, השאלת חפצים), בגופו (עזרה פיזית, ביקור חולים, השתתפות בשׂמחות וחסד של אמת) ובדיבורו (עצה טובה, עידוד וניחום); הפליא חַסדו – עשׂה חֶסד גדול: ברוכה קצינת התָ"ש שהפליאה חסדה לי ונהגה עימי לפנים משורת הדין; מאה ימי חסד – מאה הימים הראשונים שבהם נמנעים מלמתוח ביקורת או מלתקוף תפקודם של אדם או גוף ציבורי (בעיקר ממשלתי) ומתנהגים אליהם בפרק זמן זה במידה של 'חסד'; לחם חסד – מזון שנותנים בנדבה או במתנה, פרנסה הניתנת כנדבה: לא אכלתי לחם חסד, אלא התקיימתי משׂכרי; אלה בטלנים היושבים בארץ אבותם, ובמקום להביא לחמם בנפשם אוכלים לחם חסד בחרפה; איש חסד – כינוי לאדם המרבה לעסוק במעשׂי צדקה וחסד, ומרבה להיטיב עם הבריות: בהספדים שנישׂא והדגישו הכול את היותו כל ימיו איש חסד התומך בכל דל ומסכן; זכרתי לך חסד נעורייך > זָכַר לָהּ חֶסֶד נְעוּרִים – זכר את אהבת בת־זוגו, ובייחוד את אהבתה ואת מסירותה של רעייתו בצעירותם, גמל לה על כך בתקופה מאוחרת יותר: הוא זכר לה חסד נעורים וסעד אותה בחולייה עד יום מותה; זָכַר לוֹ חֶסֶד נְעוּרים, זָכַר חֶסֶד נְעוּרים – הרגיש הכרת תודה או חיבה כלפי מישהו בשל יחסים שהיו ביניהם בעבר והזיכרונות הקשורים בהם, היו לו רגשי הוקרה והערכה אליו, זכר את ימי הקֶשר הראשונים, התחשב בֶּעבר המשותף: עד היום הוא זוכר לחבריו מן הפלוגה חסד נעורים ומזמין אותם לכל שׂמחה; לְשֵבֶט אוֹ לְחֶסֶד – לרע או לטוב, לשלילה או לחיוב, לחובה או לזכות: הנאשם ציפה בדריכות להחלטת השופטים, לדעת אם נחרץ דינו לשבט או לחסד; חֶסֶד נעורים – האהֲבה שמתקופת ימֵי הנעורים; אהבת חסד – עשׂיית מעשׂים טובים, כגון סיוע לנזקקים, מתוך נדיבות לב; מעשׂים טובים – עשׂיית צדקה וחסד לבריות: כך ייכנס לתורה לחופה ולמעשׂים טובים; חֶסֶד

לְאוּמִים חַטָּאת – אין לסמוך על חסדי עמים אחרים, העם חייב לדאוג בעצמו לגורלו: אפילו מנשׂיא ארה״ב למדנו שחסד לאומים חטאת, היינו לא חשוב מה יבטיחו הגויים, אלא חשוב מה יעשׂו היהודים; חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת– 1. חסד אמיתי שעושׂים לאדם שלא בפניו ושלא על מנת לקבל תודה או פרס: כל חסד שהוא שלא בפניו הוא חסד של אמת, אבל חסד שבפניו הוא חסד של חנופּה; 2. כינוי לחסד אחרון שגומלים למת על ידי הלווייתו או התעסקות בקבורתו: אם תלווני לאחר מיתתי, מעשׂך הוא חסד של אמת; בִּזכות, ולא בחֶסֶד – דבר שמַגיע כדת וכדין; בחֶסֶד עֶליון – מחונן על ידי האל, בְּרוך כישרון: הוא כנָר בחסד עליון; אם יש בינינו סופרים בחסד עליון, עגנון הוא בוודאי אחד מהם; חִינָנִיּוּת – חן, נועם, תכונת החינני, המלא חן: תספורתה החדשה משווה לה חינניות רבה ומראה צעיר ושובב; חוט של חן משוך עליו, חוט של חסד משוך עליו – הבעת חן ונועם, לוויית חן, יש לו ארשת נעימה וחיננית, יש בו מבע של חן ונועם המחבב אותו על כל רואיו: אסתר המלכה נאה הייתה, ובדברה עם המלך חוט של רצינות היה משוך על פניה; חֶסֶד וֶאֱמֶת – טובה מרובה; חסד ורחמים – חמלה, קבלה מנחמת של פגמים וייסורים: חסד ורחמים עשׂו איש את אחיו; בְּעַיִן יָפָה – 1. ברוחב לב, בנדיבות, ברוחב יד: אנו תורמים ל'אגודה למען החייל' ברצון רב, שכן אנו מכירים בחשיבות פעולתה; 2. באהדה, ברצון: אני מביט ב . . . על יוזמתו; רָאָה בְּעַיִן יָפָה – מצא חן בעיניו, נראה לו, תמך בדבר, הראה יחס אוהד לרעיון: מי ששלט בשנות ה־20 בארץ לא ראה בעין יפה פעילות פוליטית קיצונית מימין או משׂמאל; יד רחבה – נדיבות ורוחב לב: היא התנהגה אליי ביד רחבה ובזולתנות; רְחַב לֵב, רַחֲבוּת לֵב, רוֹחַב לֵב – נדיבות, גדלות נפש, התעלמות מקטנות, גמישות, הֶיעדר קטנוניות: בהסכם הגירושין הוא הראה רוחב לב מפתיע והודיע כי יוותר עבורה על הדירה; הוא עוזר להם ברחבות לב; אַהֲבַת הבְּרִיוֹת – יחס של אהבה ושל ידידות לבני אדם; יותר ממה שהעגל רוצה לינוק, פרה רוצה לְהָנִיק – יותר משאדם רוצה לקבל טובה מידי אחרים, רוצים אחרים להעניק לה, מי ששופע ידיעות, חוכמה וכד' שׂמח למוסרן ולהפיצן ברבים; זֶרַע יְשָׁרִים – כינוי לצדיקים, לבני אדם מהוגנים; טוֹב לֵבָב, טוֹב לֵב – יחס של חיבה לזולת, נטייה לעזור לאחרים, תכונתו של אדם טוֹב לב: עיניה הירקרקות הפיקו טוב לב והוסיפו חן וחום לטוב ליבה; לב חם – רגישות אוהדת כלפי הזולת, לבביות; לֵב פָּתוּחַ – 1. נכונות נפשית, כושר רוחני: לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי; 2. פתיחות, יחס לבבי: הוא מקבל את האורחים בלב פתוח; איש אמונים – אָדם שֶׁאֶפְשָׁר לבטוח בּו: איש אמונים מי ימצא?; שעת רצון, עת רצון – זמן נוח וכשר, שעַת כּוֹשֶׁר שתתקיים משאלה או תפילה: חיכיתי לעת רצון אצלו להביע את משאלותיי באוזניו; זו שעת רצון היסטורית ליישוב הסכסוך עם שכנינו, ואל לנו להחמיץ אותה; דן את חברו לכף זכות, הכריע אותו לכף זכות, דן אותו לכף זכות – פירש את מעשׂיו באופן חיובי (אף כי לכאורה הם אינם נראים כך), לא חשד בו בכוונות רעות, ביקש להצדיקו, חיפשׂ סיבות מקילות למעשׂיו: הווי דן את כל האדם לכף זכות; הגדיל חסדו – הִרבה חסדו, עשׂה חסד גדול: תודה למפקדי שהגדיל חסדו וזיכני לפרסם את ספרי; היטה חסד על פלוני לפני אלמוני, הִטָּה לו חסד – פעל לטובת זולתו לרוב מתחושת אהדה: ראיתי להטות חסד על העולה החדש לפני מעסיקו כדי לסייע לעולה לשקם את חייו; הרעיף חסדו – העניק חסד, נתן חסד בהתמדה, אצַל, השפיע בחסדו אהבה וכד': הרעפתי חסדיי על הילדים העניים בשכונה; למה נקרא שמה חסידה? שעושׂה חסד עם חברותיה [בלבד]; צדיק בכל דרכיו וחסיד בכל מעשׂיו; ניחום אבלים, ביקור חולים וגמילות חסדים מביאים טובה לעולם; נתן אותו לחן ולחסד בעיני חבריו; טובה פת חרבה [פת יבֵשה = עוני] ושלווה בה, מבית מלא זבחי ריב; זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותייך, לכתך אחריי במדבר בארץ לא זרועה; חסד ואמת נפגשו, צדק ושלום נשקו; גמל חסד עם מיטיבו; עשׂה־נא עימדי חסד, חוסה עליי ברוב חסד; מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה, ולא איסור ולא היתר. ולמה נכתבה? ללמדך כמה שׂכר טוב לגומלי חסדים; הווי דן את כל האדם לכף זכות > טובה! כפיות טובה! נדבה! עזרה! רעות!

אין! לא! שלילה!

אין – [באה לפני פירוט פרטי השלילה המבוטאים בלא]: אין עומדים להתפלל לא מתוך עצבות, לא מתוך עצלות, לא מתוך שׂחוק ולא מתוך דברים בטלים; אין כול – שום דבר לא, אין שום דבר, אין אף לא משהו: ולרש אין כּוֹל כי אם כבשׂה אחת קטנה; אין כל חדש תחת השמש; אֵינוּת – הֶיעדר, אי־מציאוּת, אי־קִיּוּם [ההפך: ישוּת]; אִיֵּן – שָׁלַל הכול, קבע כי הדבר אינו קיים או אינו כן: כיום יש שׂונאי יהודים שמאיינים את השואה למרות העדות והתיעוד הרבים; הוא היה המאיין החריף ביותר של המתנחלים ושלל לתיאבון את כל מעשׂיהם; שָׁבַת – פָּסַק, חָדַל, הפסיק להתקיים, להתרחש וכד': הם עובדים במשמרות, והעבודה נעשׂית יומם ולילה ואינם מושבתת לעולם; הִתאַפְּסוּת, הִתאַפֵּס, הִתאַיְּנוּת, הִתאַיֵּן – נעשׂה לאַיִן, נהפך ללא כלום, התבטל, נהפך לאפס: לא ברור אם תוקפו של החוזה מתאיין עקב זאת; הֲרָקָה, הוּרַק, הֵרִיק, התרוקן, רוּקַן, רִיקֵן, רוֹקַן, רוֹקֵן – הביא לידי ריקות, הוציא מה שבתוך: הקונים רוקנו את כל החנות; הכובש האכזר החריב את העיר וריקן את אוצרותיה; התפוגגות, הִתפּוֹגֵג – הלך ונחלש או הלך והתפזר עד שנעלם לחלוטין, נמוג: הערפל הכבד התפוגג בשעות הבוקר המוקדמות; לשׂמחתי, נתפוגגה קמעה קַדרוּת רוחו, והיה אפשר לשׂוחח עימו כּדַבֵּר איש אל רעהו; הוּפַג, הֵפִיג – החליש או הפחית את העוצמה של דבר מה עד להיעלמותו: התרופות הפיגו לזמן מה את כאביו; הוא ניסה להרגיעה ולהפיג את חששותיה; כיצד אפיג את השיעמום; פִּיגָה, פָּג – 1. התבטל, חלף ועבר, וכן – גָּז, התנדף, הִתמַסמֵס, הִתנַדֵּף כְּעָשָׁן, הִתפּוֹגֵג, הִתפַּזֵּר, חָלַף, חָלַף עִם הָרוּחַ, נָגוֹז, נָמוֹג, נָס, נֶעֱלַם, נפסק, סָר, עָבַר, תַּם: הריח החריף פג, וכבר אפשר להיכנס לחדר; נשבתי במרק הלוהט כדי שיפוג חוּמו; בעיה זו ניטל עוקצה ופגה חריפותה; 2. חלף, עבר, הסתיים מועד אחרון למשהו, התבטל תוקפו של חוזה, הסכם וכד': בעוד שבוע יפוג המועד האחרון להגשת ההצעה; חִידָּלוֹן – כּלָיה, כיליון, אבדון, היפסקות מוחלטת, היפסקות ההוויה, אַפסוּת, מוות, גוויעה, חורבן, הפוּגָה: ניצולי אושוויץ היו על סף חֶדלונם, ולמרות זאת עלה בידם להקים משפחה ולראות בנים ובני בנים; חָדַל – 1. הפסיק לעשׂות משהו, לא המשיך במשהו: הוא התבקש לחדול מהתבטאויותיו הבוטות; 2. הפסיק להתרחש או להתקיים, פָּסַק, לא המשיך: הגשם ירד כל הלילה ולא חדל לרגע; 3. קריאה להפסיק מייד כל פעילות, כגון ירִיות או הפעלת כלי נשק: חֲדַל אש; חָדַל מִן – הִרפה, הניח: חדל ממני ואֶחדַל ממך; חדל אונים, חֲדַל כוח – חלש ורפה: בני אדם קטנים, חִדלֵי כוח ורְפֵי אונים; הגוף חדל אונים, והנפש אינה יכולה עוד בכאבים; חָדֵל [חֲדַל־, חִדלַת־, חִדְלֵי־, חִדלוֹת־] – חסר, נטול, שאין לו, כגון חֲדַל פירעון, חַדלוּת פירעון: היא הייתה חִדלַת הבנה מקצועית, והוא היה חֲדַל אונים וחדל פירעון (= פשט רגל); חֲדַל אישים – חסר ערך שאינו ראוי להיחשב אדם, בָּזוּי, שָׁפֵל, טיפוס עלוב או חלוש שאינו מעורר כבוד: הוא היה ידוע בשכונה כאדם נבזה וחדל אישים; חִדלַת נשים – אישה דלה ובזויה; חֲדַל תכלית, חֲסַר תכלית – שאין לו תכלית ומטרה, שאין בו טעם: דיון המחודש בעניין הוא חסר תכלית, לכן אבקש לבטלו; חֲדַל תקווה – חסר תקווה, מיוֹאש: קשה להעביר את תחושת האדם היחיד בשואה שהיה חדל תקווה ומפוחד; הִתחַדֵּל – נפסק, היה לאפס, חדל מלהתקיים: הנח לעשן המדורות שיתחדל לחלוטין, ושוב ננשום אוויר צח ונקי; אל חינם, לחינם, על חינם – לשווא, לריק, שלא לצורך, לבטלה, בלי תועלת, בלי להשׂיג את המטרה: כל שטרחתם והזמן שהוצאתם היו על חינם; בַּל – לא, אל, לבל, לבלתי, פֶּן, שלא, כדי שלא: סומכני בל אפול; בלי – בלא, באין, בחוסר: נשארנו בלי מים; קטנה או גדולה – דבר קטן או דבר גדול, לא כלום, שום דבר, מאומה: לא אוכל לעשׂות קטנה או גדולה בעניינך כי מחר אני עוזב; כשיצמחו שְׂעָרות על כף ידו – לעולם לא, בשום פנים: בִּתי תינשׂא לך כשיצמחו שְׂעָרות על כף ידי; לא כלום – שום דבר, מאומה: חבל להתרגז על לא כלום ולעשׂות מהומה על לא מאומה; תלוי על בלימה – אַיִן, אפס, נטול בסיס ממשי, חסר אחיזה של ממש, רעוע, רופף: מסקנת השופטים מעוגנת היטב בחומר הראיות, ואינה תלויה על בלימה; לְבַל – לבלתי, שלא, כדי שלא: היזהר לבל תיתקל במכונית; שָׁלוּל, מְשׁוּלָל – נטול משהו, מחוסר, חסר משהו, שאין לו או שאין בו משהו, נעדר: לטענת עורך הדין, ההסכם שנחתם משולל כל תוקף; כל טענותיו הם דברי כזב משוללי יסוד; נָטוּל – חסֵר, שאין לו, וכן: נְטוּל אושר, נְטוּל הכרה, נְטוּל יוזמה, נְטוּל כוח, נְטוּל כושר, נְטוּל סיפוק, נְטוּל עץ, נְטוּל עֵרך, נְטוּל צֶבע, נטול קפאין, נְטוּל שינה: רוב הפליטים שהגיע לחופי אירופה היו נטולי תקווה, נטולי אמונה וחזון ליצור יש מאין ונטולי כוח וממון לממש את חלומותיהם; נוּגַב, מנוּגָב – [בהשאלה] 1. יבש; 2. חָסֵר, נטוּל, נגרע ממנו: אכסניה שהייתה מנוגבת מדברי תורה, פתאום התחזק בה קול התורה; חייה נוגבו מכל אהבה; חף מ־ – שאין בו, שהדבר נעדר ממנו לחלוטין: בא כוח הנאשם טען כי מַרשו חף מידיעה על הסם שנמצא בכליו; גישה זו חפּה מכל תבונה מדינית; שׁוֹלְלָן – מי שנוהג לשלול, בעל עמדה שלילית: השוללן הטביע את חותמו על האספה, וספק אם תקַדם עמדתו את העניין הנידון; רֶקוּויאֶם – הֶספד למשהו שחדל להתקיים, שעבר מן העולם: פרסם רקוויאם לפרדס שהפך למגרש בנייה; שלא בפניו – בהֵיעדרו, בלי שיהיה נוכח במקום, שלא בנוכחותו: הנאשם בעבירת התנועה לא התייצב למשפט, והשופט פסק את דינו שלא בפניו; שׁוּם – אף, כל, הֵיעדרו או אי־קיומו של דבר: הילד הזה בודד מאוד; אין לו שום חבר, והכול מתרחקים ממנו; הוא חרוץ ואינו נרתע משום עבודה; אַחֶרֶת > אם לא, וָלא – צריך למצוא את המפתח, אם לא, לא נוכל להיכנס הביתה; השקֵה את הדשא פעמיים בשבוע לפחות, ולא – יתייבש; אף אחד לא היה > לא היה איש בביה״ס או לא היה שום אדם בביה״ס או לא היה אפילו אדם אחד בביה״ס; לאף אחד (אף = גם) > אין לשום דייר זכות . . . אין אף לאחד זכות . . .; בְּאֶפֶס – באין, בלי, בחוסר: באפס עצים תכבה האש, ובאפס רֵעים תתנוון המחשבה; בְּאֶפֶס מעשׂה – בלא עבודה, בבַטָלה, בחיבוק ידיים, בלי לעשׂות דבר: עזור לנו, ואל תשב באפס מעשׂה; חָסוּד –

חסר, מחוסר: חֲסוּך אהבה, חֲסוּך בגדים, חֲסוּך בנים, חסוך מַרפא, חסוך עכבות מוסריות, חשׂוּך מַרפא; חֲסוּך בנים – עקר, מי שאין לו בנים; הציגוֹ ככלי ריק – הותירו בחוסר כול, עשׂאו חסר כול: הקבצן שתה לשוכרה וכך נגנב כל כספו והציגוהו ככלי ריק; חשׂוּך מַרפֵּא, חֲסוּך מַרפֵּא – חולה שאין למחלתו תרופה, חולֶה מתמשך (כרוני): האיש לקה במחלה חֲסוּכַת מַרפֵּא והועבר לבֵית־חוֹלִים לַחֲשׂוּכֵי־מַרְפֵּא; היעלמות, נֶעֱלַם – 1. נהיה בלתי נראה לעין, יצא משׂדה הראייה: המכונית הלכה והתרחקה מאיתנו ולבסוף נעלמה מעינינו; 2. אבד, אי־אפשר למצוא אותו: לאן נעלמו מפתחותיי? 3. הפסיק להיות קיים: הכתם על החולצה נעלם בכביסה; 4. נסתר, סמוי, שהוא בגדר תעלומה: ראש המוסד לשעבר פרסם ספר ובו פרקים נעלמים מחייו; פריחה, פָּרַח – הסתלק, נעלם: הילדים גדֵלים, ויום יבוא ויפרחו מן הבית; הציגוֹ ככלי ריק – הראה שדבר מה חסר כל תוכן ואין בו ממש, חשׂף את בורותו של מישהו: מאמר ביקורת זה הוכיח בעליל את שרלטנותו של המחבר והציגו ככלי ריק; עַרְעָר – מָשל לאדם רֵיק ממעשׂ: מעשׂה מלך יהודה שהיה ערער ממעשׂים טובים; רֵיק ממעשׂ – 1. דל, בטל; 2. מי שלא השׂיג כל הישׂג, מי שרבו מחדליו, שלא עשׂה שום מעשׂה בעל חשיבות, שלא פעל שום פעולה שיש עימה תועלת: אין כוחו אלא בפיו כי לאמיתו של דבר הוא ריק ממעשׂ; אין בו ממש – הוא לא אמיתי, הוא לא קיים במציאות, אין לו יסוד, אין בו כל אמת, הוא חסר ערך: זוהי תוכנית שאין בה ממש, אין לדון בה כלל; יוּמרני, יוּמְרָה – שאיפה להשׂיג הישׂגים שמעבר ליכולת האדם או להתגדר בדברים או בתכונות שאין בו: נהניתי ללמוד מדעי הטבע, אף שאין לי כל יומרה לקריירה אקדמית בתחום הזה; הוא מלא יומרות שאין מאחוריהן דבר; הִתְיַמְּרוּת, הִתְיַמֵּר – טען או חשב שבכוחו לעשׂות דבר מה או לדעת דבר מה שהוא מעבר ליכולתו, הייתה לו יוּמרה למשהו, התנהג ביומרנות: הוא מצייר בשעות הפנאי להנאתו בלבד, ואינו מתיימר להגיע לדרגת אומנות; חוֹסֶר יֶשַׁע – חוּלשה, רפיון, אוזלַת יד: גובר חוסר היֶשַׁע של המשטרה מול הפשיעה; חֲסַר – נעדר, נְטוּל, אין בו, חדל, חסוך, מְשׁוֹלָּל, מנוגב: ביתי מנוגב מכל משקה ומאכל; יש הסוברים שהנגב מנוגב ממים, מצמחייה ומכל ברכה; חֶבְרַת קַש – חֶברה שקיימת על הנייר בלבד, ולרוב משמשת כיסוי לתחבולים [מניפולציות כספיים: אנשי המאפיה הקימו חברות קש כדי להלבין את כספי הסמים שבידיהם; חֶברת מגירה, חֶברת מדף – חֶברה או ארגון המאוגדים כחוק, ושיש להם שֵׁם בלבד, אבל אינם פעילים ואינם מייצרים דבר או נותנים שירות כלשהו, ולכן אינם קיימים בפועל: תעשׂיית חֶברות המדף היא מקור הכנסה למדינות, כגון ליבריה ופנמה; אַיִן תַּחַת אַיִן – [בהלצה] לא כלום תמורת לא כלום; אִימְפּוֹטֶנְצִיָּה > אֵין אוֹנוּת – הֵיעדר כוח הבִּיאה, זרע לא תקין, ליקוי בתפקוד המיני של גבר הניכר באי־יכולת לקיים זקפָּה, להתמיד בה או לפלוט זרע; הליקוי עשׂוי להיות זמני (בשל עייפות, מחלה וכד׳) או תמידי; נָמֵק, נָמַק – 1. נרקב, אחז בו הנֶמֶק: אצבעות רגליהם נמקו בקור העז; 2. התייסר, התענה, מצבו הגופני והנפשי הידרדר עקב שהייה ממושכת בעוני, בכלא, בשבי וכד׳: הוא נמק מתוך העוני ומתוך שאין לו כדי מחייתו; צעיר ישׂראלי נמק בכלא התאילנדי באשמת סחר בסמים; הִתְמַקְמֵק, מִקְמֵק – הרקיב, גרם לריקבון: הרטיבות והחום מקמקו את הפירות; אין את נפשו, אֵין אֶת נַפְשִׁי – אין בדעתי, איני רוצה, איני מתכוון: אין את נפשי לדעת מה אמרה הרכילאית; אין בו כדי – הוא אינו יכול: נימוק זה אין בו כדי לשכנע את השופט; פת זו אין בה כדי להשׂביעני; בַּר – חיצוניות: אם ברו יפה, יש להניח כי תוכו בוודאי יפה; בלב ולב, שׂפת חלקות, אין תוכו כברו – הוא צבוע, אחד בפה ואחד בלב: לרוב איש ישר הוא, אך הפעם התרשמתי שאין תוכו כברו; אֵין פֶּרֶץ ואֵין צווחה – 1. שֶׁקט ושַׁלווה מסביב, הכול מתנהל על מי מנוחות מתוך שקט ושלווה; 2. אין מי שמוחה, ולאיש לא אכפת מן המתרחש [בנימת ביקורת]: כשרוצים לבטל אחת מזכויות היתר של הבכירים מייד קמה זעקה, אך כשפוגעים בגִמלאות של עובדים קשישים שנתנו למפעל את חייהם – אין פרץ ואין צווחה; ניצחו אֶראֶלים את המצוקים – לאחר מאבק קשה נפלה הכרעה שלילית: המאבק בין הסנגור לקטגור על חיי הנאשם היה שקול, אל לבסוף ניצחו אראלים את המצוקים; אֵינוֹ מַגִּיעַ לְקַרְסוּלָיו של אַחֵר, לא הגיע לקרסוליו – נפל ממנו הרבה בערכו, ביכולתו, בידיעותיו, בעושרו, בחוכמָתו וכד׳, נחות ממנו במידה בולטת: יש עוד כמה זמרים מעולים במקהלה, אבל הם אינם מגיעים לקרסוליו של הסולן; ולא היא – ואין הדָבר כך, לא כך עניין: האמנתי שיקצרו את השירות הצבאי לשנתיים, ולא היא; בשעה שאינה לא יום ולא לילה – לעולם לא, מצב שאינו קיים; כלל ועיקר, כל עיקר – [לאחר מילת שלילה ובסוף המשפט] בשום פנים ואופן, כלל וכלל, לחלוטין לא, לגמרי לא: ליבי אמר לי שזה היה מהלך נכון ואינני מצטער עליו כל עיקר; ואין צריך לומר – מובן מאליו, ברור, ולא כל שכן, קל וחומר: החוק בעניין זה ברור מאוד, ואין צריך לומר שהוא מחייב את כולנו; כָּל שֶׁכֵּן – בוודאי ובוודאי, אדרבה ואדרבה, על אחת כמה וכמה: דברים אלה היה מוטב שלא נאמרו ברשות היחיד, וכל שכן ברשות הרבים; לאו דווקא – לא בְּדִיּוּק כך, לא בהכרֵחַ כך, ייתכן גם באופן אחר, אפשר גם לא כך, אדרבה: אתה יכול לשלם לי בכל צורה שהיא, לאו דווקא במזומן; לא כָּל שֶׁכֵּן – [נאמר לרוב בסוף משפט של קל וחומר]: 1. בוודאי ובוודאי: אם חֶברה פרטית מוכנה לקבל עליה סיכון כזה, הממשלה – לא כל שכן; 2. [אחרי משפט שלילה] בוודאי ובוודאי שלא, על אחת כמה וכמה: והלוא דברים קל וחומר: מה המים ששתית בטיול הביאו עליך צרות הרבה, יין שאינך מכיר מי עשׂאו לא כל שכן; לא ראה סימן ברכה, אינו רואה סימן ברכה – אינו מצליח, אינו מַשׂיג את מטרתו; אחת היא; אינו מעלה ואינו מוריד – אין בו כדי לשנות כלל, היינו הך אם כך או כך: הצעות הייעול שהועלו על סדר היום נתקבלו באדישות, בתחושה שאינן מעלות ואינן מורידות; אינו עולֶה בקָנֶה אֶחָד עם – אינו מתאים: להוותי, אין רצונותיי עולים בקנה אחד עם רצונותיך; כְּשֶׁלֶג דְאֶשְׁתָּקַד – כמו דבר שעבר וחלף מן העולם בלי להותיר זכר: טיול שטיילתם באיסלנד מעניין אותי כשלג דאשתקד; לא מצא ידיו ורגליו – לא התמצא, הסתבך, התבלבל: הוא לא מצא ידיו ורגליו בתפקידו החדש; אינו יודע בין ימינו לִשׂמאלו – איש שאינו יודע כלום, שאינו מבין דבר, שאינו מתמצא בעניינים: בתחום הזה הוא אינו יודע בין ימינו לשׂמאלו – מוטב שיתייעץ עם מישהו; אין דומה לו, אין בלתו, אין זולתו, אין ערוך לו – אין עוד משהו או מישהו שדומה לו, אין שיעור ומידה לערכו: אין ערוך לפעילותך ואין זולתך שניחת במנהיגות כריזמתית, ואין דומה לך לטוּב לב ולדוגמה אישית, מה היינו עושׂים בלעדיך; אין קול ואין עונה – אין תגובה, אין תשובה, שתיקה מוחלטת: דפקנו על דלת הבית שוב ושוב, אך אין קול ואין עונה; אין עוררים על כך ש־, אין עוררין על – אין מי שמערער על משהו, לא נמצאו מערערים עליו: אין עוררין על יהדותו; אין סָפֵק מוֹצִיא מִיְּדֵי וַדַּאי – דבר המוטל בספק אינו יכול להכריע את הדבר הוודאי, מעין המימרה: ׳ברי ושמא – ברי עדיף׳; אין סומכים על הנס – אין לוותר על מאמץ עצמי מתוך תקווה שיארע נס כפי שקרה לאחר; אין לו מנוס מן, אין מנוס מ־ – אין מנוס מדבר קשה, מכאיב, לא נעים וכד׳, אין דרך אחרת אלא לעשׂות את המעשׂה, אי־אפשר להתחמק או להימנע מ־, אין ברירה אלא לנקוט צעד זה: הנמק הולך ומתפשט ברגלו, אין מנוס מלקטוע אותה; עסקיו מתמוטטים, ונראה שלא יהיה מנוס מלהכריז על חַדלות פירעון; אין נַפְקָא מִינַהּ – אין זה משנה, אין הבדל אם כך או כך: תבוא היום, תבוא מחר, אין נפקא מינה, העיקר שתגיע כבר! אין בו מְתֹם – 1. כולו מוכה ופצוע, הוא חולה וחלוש או פגום; 2. [בהיפוך משמעות, שימוש שגוי הנובע מאי־הבנת הביטוי במקורו] – מושלם לחלוטין, שאין בו כל פגם: ממבט ראשון נראה שהתוכנית מושלמת ואין בה מתום, אך אם ניטיב לעיין בה נמצא בה כמה פגמים; אין בָּר בלי תבן – אין טוב בלי רע; אין יוצא ואין בא – סגור לחלוטין לתנועת אנשים, סגור ומסוגר, אי־אפשר להיכנס למקום או לצאת ממנו: כוחות צבא ומשטרה כיתרו את היישוב, אין יוצא ואין בא; אין בליבו עליו – הוא אינו כועס עליו ואינו שומר לו טינה: כשם שאין בליבי על בנימין אחי שלא היה במכירתי, כך אין בליבי עליכם; אין זה המקום ואין זה הזמן – הנסיבות אינן מתאימות לעסוק בעניין מסוים: אין זה המקום ואין זה הזמן לדון בבקשתך לקידום; לא יעלה על הדעת, אין להעלות על הדעת – לא ייתכן ש־, דבר זה הוא בלתי נסבל: אין להעלות על הדעת שליקוי חמור זה לא יתוקן; אין לעמוד בפניו – אי־אפשר להתנגד לו או להתגבר עליו, אי־אפשר שלא להתפתות או להיכנע לו: המחיר הזול שהוצע לו הוא פיתוי כה גדול שאין לעמוד בפניו; אין זה מן הנמנע ש־ – יכול להיות ש־, ייתכן ש־, אפשר ש־: הבחינה אמורה להימשך שעה, אך אין זה מן הנמנע שיוחלט להאריכה לפי צורכי הנבחנים; אין בו ממש – הוא לא אמיתי, הוא לא קיים במציאות, אין לו יסוד, אין בו כל אמת, הוא חסר ערך: מקור בכיר מסר שכל הידיעות על מגעים חשאיים אין בהם ממש; אין דעתו נתונה אלא ל־ – הוא חושב רק על . . .; שום דבר לא מעניין אותו, חוץ מ־: אדם זה אין דעתו נתונה אלא ללימודי קודש, והוא שקוע בהם יומם ולילה; אֵין חָבוּשׁ מַתִּיר עַצְמוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים – לא תמיד אדם הנתון במצוקה יכול לעזור לעצמו בלי עזרה מבחוץ; אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת – אין לו כסף דֵי הצורך, אין ביכולתו: ידם אינה מַשׂגת לקנות דירה; אֵין הַבּוּר מִתְמַלֵּא מֵחוּלְיָתוֹ – אדם אינו יכול להשׂיג את כל צרכיו בעצמו, הוא חייב עזרה מאחרים; אֵין כּוֹחוֹ אֶלָּא בְּפִיו – כל יכולתו מצטמצמת בדיבורים, הוא יודע רק לדבר ולא לעשׂות, מבטיח הרבה ומקיים מעט: כשהתקבלתי לעבודה הוא הבטיח לי הרים וגבעות, ולאחר שנים באתי לכלל דעה שאין כוחו אלא בפיו; אין סְפוֹר – הרבה מאוד, בשיעור רב ביותר, בכמות רבה מאוד, כה הרבה עד שאי־אפשר לספור: כבר שׂוחחתי איתו בנושׂא אין־ספור פעמים אך איני מצליח לשכנעו; עד אין קץ – עד אינסוף, עד בלי גבול: לא נוכל להשהות את קבלת ההחלטה עד אין־קץ; אין קץ – בלי סוף: הוא שוהה שעות רבות במחיצת אימו החולה ומטפל בה במסירות אין־קץ; אֵין לְאֵל יָדוֹ – הוא לא מסוגל, אין ביכולתו: להוותי, אין לאל ידי לעזור למתקשים בפתרון תרגילי נגזרות במתמטיקה כי אין שעתי ודעתי פנויות; נשׂגב מיכולתו – אין לאל ידו: נשׂגב מיכולתי להתמודד על תפקיד ראש העירייה, לפיכך ראיתי לסייע למתמודדים ראויים; אֵין פּוֹצֶה פֶּה וּמְצַפְצֵף – אין איש מֵעֵז להתלונן: מנכ״ל החברה עושׂה ברכוש המדינה כבתוך שלו, ואין פוצה פה ומצפצף; אֵין אונים

– חוסֶר אונים, חולשת מוחלטת, מול בעיה או מכשול, רפיון וכד׳: נותן ליעף כוח ולאין אונים עוצמה ירבה; אֵין עֵצָה נֶגֶד – אין כל תחבולה לעמוד בפני: אין עצה נגד הגזֵרה שנגזרה עלינו; אֵין נַחתום מֵעיד עַל עיסָתו – אין זה מן הראוי שאדם יחלק שבחים לעצמו או יעיד על טיב מעשיו: מוזר לי להלל את מעשׂיי באתר היכרויות, אך אין דרך אחרת להכירני אף שאין הנחתום מעיד על עיסתו; אֵין פרי בלא אילָן – לכל דבר יש סיבה ומסַבֵּב; אֵין קול ואֵין עונֶה – שתיקה מוחלטת; אֵין קול ואֵין קֶשֶׁב – דממה מוחלטת; אין רגע בלי נֶגַע, אֵין רֶגַע בלי פֶּגַע – רעה רודפת רעה, שרשרת של אסונות רודפים, צרות רבות בעולמנו: יש ליהנות מהדקות היפות של החיים כי אין רגע בלי פגע, ופגעי הזמן ונגעי העולם מגיחים לפתע; אֵין נָביא בעירו – אין אדם זוכה להערכה בסביבתו הקרובה: שלא כזמרינו, המנצח חש שאין נָביא בעירו; אֵין נֶקֶב של מַחַט צַר לִשנֵי אוהבים – משל לחיים בשלום שאינם תלויים במרחב מחיה: שני בני הזוג אהבו מאוד זה את זה וטענו שאין נקב המחט צר לשני אוהבים; אֵין מֶלֶךְ בְּישׂראל – ביטוי המעיד ששׂורר מצב של חוסר סדר ושל אנרכייה, אין דין ואין דיין, איש הישר בעיניו יעשׂה: בימים ההם אֵין מֶלֶךְ בישׂראל איש הישר בעיניו יעשׂה; אֵין כדוגמָתו, אֵין לו חָבֵר ורע, אֵין לו אָח ורֵעַ – אין דומה לו, אין כדוגמתו, חָריג, מיוחָד: תגליתו החשובה אין לה אח ורע בתולדות המדע; אֵין מִילים בְּפִי – איני יודע איך להביע זאת מרוב התרגשות: אין מילים בפי להביע את רגשי תודתי על העזרה; אין הפרוטה מצויה בכיסו – אין לו כסף: ידוע לי שאין הפרוטה מצויה בכיסו, ולכן אני אממן את השותפות, והוא יביא את כישרונו; אין הקומץ משׂביע את הארי – כמות קטנה ומצומצמת לא תמלא את כל צורכי המרובים: אף שהוספו 3 מיליון ₪ לתקציב הבריאות, אין הקומץ משׂביע את הארי, והשביתה נדחתה בשנה; אֵין הדַעַת סובֶלֶת – הדָבר נוגֵד את ההיגיון ואת השׂכל, הדָבר מעורֵר התנַגדוּת: אין הדעת סובלת שנשר יחיה בכלוב; ארבעה עין הדעת סובלתם: דל גאה, עשיר מכחש, זקן מנאף ופרנס המתגאה על הציבור; אין אדם נתפס בשעת צערו – אין להאשים אדם על ביטוי לא הוגן שביטא או על מעשׂה נמהר שעשׂה כשהוא שרוי בצער; נָעור – מנוער מכל אשר בו, ריק: מה יעשׂה נעור וריק מכל חוכמה? יצאתי מְנוֹער משש שנות המלחמה: נעור מכל רכושי וריק מהשׂכלתי; דַל וָריק, נעור וריק, חֲסַר כול – דל וחסר כול: נָעוּר וריק הסתובב ברחובות העיר; חֲסַר חוט שִׁדרה – כינוי שלילי לאדם חסַר אופי, הפכפך ובלתי עקיב: נער זה הוא חסר חוט שִׁדרה ומושפע בנקל מחבריו; חוסר כול, חוסר מעשׂ; חוב אבוד – חוב שהתייאשו מהסיכוי לגבותו: ההלוואה לא הוחזרה עד כה והיא בגדר חוב אבוד; חַפּוּת, חַף מִפֶּשַׁע – 1. לא־אָשֵׁם: הנאשם טען שהוא חַף מפשע; 2. שלא עשׂה כל דבר רע, שאינו ראוי לעונש: חֶבֶר המושבעים השתכנע בחפות הנאשם; תלוי על בלימה – תלוי בחלל האוויר, שאין לו יסוד; אם אין גדיים, אין תיישים, אם אין גדיים, תיישים מנַיין – אם אין תלמידים צעירים, לא יקומו נגדם גדולי דור; אותִיות פורחות – כינוי לדברים סתמיים, מילים ערטילאיות שאינן מביעות משהו מַמָשי; רְעוּת רוּחַ – 1. רדיפה אחרי הֲבלים ורוּחַ; 2. עיסוק בדברים בטֵלים; אֵין בּוֹ מַמָש – אין בו דבר להיאחז בו, אין לו קיום, הוא לא אמיתי, הוא לא קיים במציאות, אין לו יסוד, אין בו כל אמת, הוא חסר ערך: מקור בכיר מסר שכל הידיעות על מגעים חשאים אין בהם ממש; פס [השורש: פס״ס] – עבר, כלה, אפס, תם; פַּס מִן העוֹלָם – עָבר מן העולם: פסו אמונים מבני אדם; עָבַר מן העולם – חדל להתקיים: ראה״מ אמר כי רעיון שתי המדינות עבר מן העולם; נֶעֱלַם מֵעֵינָיו – לא היה ידוע לו, לא ידע, לא הבחין, לא שָׂם לב: השינוי שחל בו לא נעלם מעיניה, אך היא לא הצליחה לעמוד על טיבו; כִּיסָה, מכוסה, כּוּסָה – הוסתר, נעלם, לא נודע: שבעה דברים מכוסים מבני אדם, אחד מהם לשם מה נולדנו; איני נוהג לשאול ולחקור בדברים המכוסים ממני; התאדה, נגוז, התנדף כעשן – חלף חיש מהר, כחלום יעוף; בועות סבון, בועה של סבון, בועת סבון – דבר שאין בו ממש, שאינו בר־קיימה, עוֹרְבָא פָּרַח: תוכניתו המרשימה התגלתה כבועת סבון ברגע שהחלו בתכנון המעשׂי; היום עודנו ומחר איננו – חיי האדם קצרים וחולפים, אין מי שיכול להיות בטוח בעתידו, החיים הם בני חלוף; המִן הגורן או מן היֶקֶב – מנַיין אקח את אשר אין לי? תֶבֶן אין ניתן לעבדיך, ולבנים אומרים לנו: ׳עשׂו׳! – איך נעשׂה מעשׂה בלי אמצעים, ביצוע נדרש ואמצעים אין: כיצד נַגשים את התוכנית כשתבן אין ניתן, ולבנים אומרים לנו עשׂו; רָעָה רוּחַ ורָדַף קָדים – נטה אחרי ההבל ורדף אחר דָבָר שאין סיכוי להשׂיגו; עָלוּב שֶׁבָּעלוּבים – עלוב ודל ביותר: איזהו עלוב שבעלובים? מי שהדלוּת מייללת מכותלי ביתו, והמִסכנוּת מצפצפת מבגדיו, וכל מזונותיו לחם צר ומים לחץ; קבוּרה עולָמית – הזנחה מוּחלֶטת של דָבָר, ואין סיכוי לטַפֵּל בו עוד; נקודת אין חזרה, נקודת אל־חזור – נקודה קריטית בהתפתחות דבר או במהלך פעולה שאין לחזור ממנה או לבטלה, פעולה או תהליך שבה אין להשיב את הגלגל לאחור: קריסת החברה הגיעה לנקודת אל־חזור, ובקרוב תכריז על חַדלות פירעון; יעלו עֲשָׂבים בלחייך, יעלו עשׂבים בלחייו – הוא לא יזכה לכך בעודו בחיים, הדבר לא יקום לעולם: יעלו עשׂבים בלחייך והמשיח עדיין לא יבוא; כלל וכלל לא, לגמרי לא, לחלוטין לא, לא באָלֶף רבתי, לא באָלֶ״ף רבתי – בשום פנים לא, לא ולא, לא בא בחשבון, בהחלט לא: על השאלה אם צפוי בקרוב פיחות ענה שׂר האוצר שהתשובה היא לא באלף רבתי; לא יקום ולא יהיה, הָיֹה לא תהיה – לא יקרה כדבר הזה, הדבר לא יֵצא לפועל: מזכיר הוועד הכריז על סגירת המפעל – לא יקום ולא יהיה; בְּכָל הון שֶׁבָּעוֹלָם – בשום אופן לא אסכים; בשום אופן, בשום פנים ואופן – בהחלט לא [במשפט שלילה לחיזוק השלילה]; לא ולא – בשום אופן לא! בהחלט לא; מכלל הן אתה שומע לאו – מתוך הדגשת הדבר המותר אפשר להבין מהו הדבר האסור, ולהפך; שלל כל עיקר – שלל לחלוטין, לגמרי; כל עיקר – [בסוף המשפט] כלל וכלל, לחלוטין, לגמרי: לא טעמנו טעם שינה כל עיקר; הדבר מופרך מיסודו, הדבר מופרך מעיקרו – בלתי נכון מיסודו, מושתת על בסיס שגוי, שאפשר לסותרו בנקל: איני מוצא ממש בטענות אלו לגופן, ואני מסיק שערעור זה מופרך מעיקרו; מחוט ועד שְׂרוך נעל – שום דבר, מקטון ועד גדול, אף לא הדבר הקטן ביותר: הוא חזר וטען כל העת שלא לקח מקופת הציבור מחוט ועד שׂרוך נעל וכל מעשׂיו היו לשם שמיים; מִקסַם שָׁווא – אשליה או משיכה לרַעיון מפתה שאין בהם מַמָש; תפילת שווא – תפילה ובקשה שאין בהן מועיל, תפילת חינם: הצועק לשעבר הרי זו תפילת שווא; כמוהו כאַין בעיניי – הוא אינו חשוב בעיניי כלל, דל ואפסי; תָפֵל – חסר טעם, דבר של הבל, שאין בו ממש: הוא טימא את השולחן בשׂיחה תפלה, וגם במאמרו היו קטעים תפלים נטולי ערך ספרות והיגיון; שָׁווא – הבל, רִיק, דבר חסר ערך, דבר שאין בו ממש: הבטחותיו היו הבטחות שווא; לַשָּׁווא – 1. בלי להשׂיג את התוצאות המקוּוֹת, ללא תועלת, לחינם, לריק: לשווא טרחנו, הוא ממילא לא התכוון לקבל את ההצעה; 2. ללא תכלית, ללא טעם: עמלם ומאמציהם לא היו לשווא; היה לשווא – לא הביא כל ברכה; הֶבֶל – שָׁווא, אפס, כזב: שקר החן והבל היופי; הֲבֵל הֲבָלִים – 1. חוסר ערך, חוסר תכלית, אפסות מוחלטת וריקנות שבמעשׂה, בהישׂג, בקניין וכד׳ של בני האדם: נכסים, מעמד ויוקרה אינם אלא הבל הבלים; 2. קריאת ביטול הפוסלת את מה שאומר או טוען אדם כאמירת שווא חסרת כל ביסוס וערך, שטויות, אין בדבר כל ממש; אפס וריק, הֶבֶל וָרִיק – אֶפֶס גמור, חוסר כל ממשות, דבר חסר כל ערך או תועלת, שווא: אומנם השתדל להצליח במבחן, אך כל מאמציו היו להבל וריק; דִברי הבַאי – 1. שטויות, הבלים, דברים בטֵלים: אין דבריי אלא פטפוטי הבאי; 2. גוזמה, תיאור מופרז: פעמים מדברת האגדה בלשון הבאי; הֶבֶל ורעוּת רוּחַ – שטות מוחלטת; הַבלֵי הזמַן – דברים בטלים: לא פנה להַבלי הזמן, אלא עסק בתורה; יִרעֶה עד שיִסתָאֵב – הנח לו (לאדם או לדבר) עד שיתנוון מאליו ברבות הימים, תן לו להמשיך בדרכו הרעה עד שיימאס בעיני הבריות או ייפול מאליו: בית הדין דחה את בקשתה לגירושים, וכעת בני הזוג נאלצים לחיות יחדיו, בבחינת ירעו עד שיסתאבו; קַש וּגְבָבָא – דברים חסרי חשיבות, גיבוב של דברים נטולי ערך: כל הרצאתך הייתה קש וגבבא שהרי אתה נאה דורש ואין נאה מקיים; קש יבש – סֶמֶל לדבר חלש ונטול ערך; אַיִן – אפס; אֵין – אסור; דבר שלא בא לעולם – דבר שהוא בַּמחשבה בלבד ועדיין אינו קיים במציאות, דבר שטרם יצר לפועל: אין אדם מַקנה דבר שלא בא לעולם; ביצה שלא נולדה – 1. דבר שעדיין לא בא לעולם: הרעיון הזה הוא בבחינת ביצה שלא נולדה; 2. דיוני סרק על דבר שעדיין לא התגשם: כל הדיון הזה הוא ביצה שלא נולדה; עוֹרְבָא פָּרַח – דבר שאין בו ממש, שמועה חסרת בסיס, דברי הבאי שלא היו ולא נבראו: בבדיקה יסודית של הנושׂא נמצא כי טענותיו היו עורבא פרח, והוא נאלץ להתנצל; עָפָר וָאֵפֶר – אפסותו וחוסר ערכו של האדם, אפס וריק; עשׂה אותו עָפָר וָאֵפֶר – השפילו או ביזה אותו, ביטל אותו כחסר ערך: כשהוא מקלל אדם בשמו ובשם אימו הוא עושׂה אותו עפר ואפר; דברים בטלים – דברים שאין בהם ממש; כְּאַיִן וּכְאֶפֶס – שום דבר, לא כלום, אינו שווה כלום: כל הונו הוא כאין ואפס לעומת עושרו של בנו; קורטוב, כל שהוא, כלשהו, כל שהיא, כלשהי, אפס קצהו – רק קצהו, מקצתו: אפס קצהו תראה, וכולו לא תראה: לא היה בה פגם כלשהו; כָּלוּ כָּל הַקִיצִים, כָּלוּ כָּל הַקִיצִין – אבדה כל תקווה, אפסו הסיכויים: הרופא אמר שמניין ימיו של החולה ספור; [הדגשת השלילה] גילוי כל הקלפים אינו לא מעשׂה נכון ולא מעשׂה נבון; העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא פרייה ורבייה ולא משׂא ומתן; אָבָק פּוֹרֵחַ – דבר חסר ערך ובן־חלוף כאבק שנישׂא ברוח: אדם יסודו מעפר וסופו לעפר . . . משול כחרס הנשבר . . . וכאבק פורח, וכחלום יעוף; יחיד במערכה – שָׁקוּל כְּאַיִן – אין אדם אחד יכול לצאת למלחמה על רבים; אם אין קמח, תורה מניין? נעלמה הלכה חשובה מדברי המרצה; מה שהיה בידו ניטל ממנו, ומה שביקש לא ניתן לו; אין בוכים על חלב שגלש; אם אין אני לי – מי לי? אין רגע בלי פגע, ופגעי הזמן ונגעי העולם מגיחים לפתע > אי־אפשרות! ביטול! יש! מהירות! מעט!

איסור! תוקף!

איסור. איסור – 1. דָבר שאין לאדם רשות לעשׂותו או להשתמש בו [ההפך: הֶיתֵר]: בדבריו שלושה איסורים: אחד איסור אכילה, אחד איסור הנאה ואחד איסור בילוי

בשעות הפנאי; 2. פקודה או ציווי דתי שלא לעשׂות: דברי התורה יש בהן איסור ויש בהן היתר; **איסור עולם** – איסור שאינו בטל לעולם; **נָהַג אִיסוּר ב׳** – התנהג בדרך האוסרת; **איסור שעה** – איסור ארעי, איסור זמני; **איסור הסגת גבול** – 1. איסור להזיז את גבול נחלתו לתוך נחלת חברו; 2. איסור לדחוק רגלו של בעל מלאכה ולהתחרות בו באופן לא הוגן; **איסור פרסום** – איסור המוטל על הציבור, ובפרט על אמצעי התקשורת, לפרסם מידע מסוים, שפרסומו עלול לפגוע באינטרסים של הציבור (כגון פגיעה בחקירה משטרתית, בביטחון המדינה או בשמו הטוב של אדם או פרסום העלול לסכן את חייו); **איסור גילוי עריות** – איסור לקיים יחסי מין בין קרובי משפחה [היינו בין אב לבתו, בין אם לִבנהּ, בין אח לאחות, בין אישה נשׂואה ובין מי שאינו בעלה ועוד]; **איסור לשון הרע** – איסור לפרסם פרסום העלול להשפיל אדם (יחיד או תאגיד) בעיני הבריות או לעשׂותו מטרה לשׂנאה, לבוז או ללעג מצידם; אין לבזותו בשל מעשׂים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו או לפגוע במשׂרתו בשל גזעו, מוצאו, דתו, צבעו, מקום מגוריו, גילו, מינו, נטייתו המינית או מוגבלותו [לקות גופנית, נפשית או שׂכלית, לרבות הכּרנית, קבועה או זמנית]; **אוֹסְרָנוּת** – הטלת איסורים וחומרות בענייני חוק, הלכה, מוסר, נימוסי חברה וכד׳: מי יכול להתקיים בתוך מערכת חוקים סבוכה, נוקשה ואוסרנית, שהשׂכל הישר ממנה והלאה [ההפך: **מתירנות**]; **מכלל לאו אתה שומע הן** – מתוך ידיעת הדבר האסור, אפשר להבין מה מותר, מתוך השלילה אתה דן על החיוב; [בהלכה] **אין איסור חל על איסור** – אין להטיל איסור על איסור: למשל, אדם שיאכל בשׂר חזיר עם חלב, לא יעבור על איסור אכילת בשׂר וחלב, שכן על הבשׂר חל כבר איסור אכילת בשׂר חזיר, ואין עליו איסור נוסף; **נָהַג הֶיתֵר ב׳** – התנהג בדרך האוסרת או המתירה דבר: בעניין שאבות אבותיך נהגו בו היתר, אתה תנהג בו איסור? נהג בהם איסור כדי לכבול את חופש הפרט; **גזרה, גָּזַר** – אָסַר, הטיל איסור; **כְּבִילָה, נכבל, כָּבַל** – הגביל, צמצם את חופש הפעולה, בעיקר על ידי איסור כלשהו, הטיל איסור: הגזֵרות המרובות יש בהם משום כבילת חירות הפרט; את רעיונותיי כבלו בכבלי ברזל של אטימות ועוינות; **כְּבִילוּת** – מצבו של האדם הכבול, הרגשה של הֵיעדר חופשיות, מוגבלות, הֵיעדר חופש פעולה או הימצאות במצב מצמצם ומגביל: בסיביר ראיתי חירות גמורה מכאן וכבילות גמורה מכאן; **הפקעה, הפקיע** – הוציא דבר מה מרשותו, מחזקתו או מידיו של בעליו בתוקף צו משפטי או חוקי; ביטל את חזקתו של מישהו או את זכותו על משהו, ברגיל מתוקף סמכות ציבורית או אחרת ולצורך שימוש מסוים; העירייה הפקיעה את הקרקע הנחוצה לסלילת הכביש ופיצתה את בעליה; **חָלִילָה** – אל נא, לא ייתכן, בשום פנים לא, הימנע מעשׂיית דבר כלשהו: חלילה לך מלצאת לטיול בסערה הזאת; חלילה לך אם ייפול משׂערת ראשה ארצה; **חָס לוֹ** – חלילה לו, בשום פנים לא: חס לו שיכירו בו שהסמיק לפני חברתו; **שָׂם חַחִים ב׳** – הגביל, צמצם, ריסן: מדוע שמו חחים בדעותינו, ואין מורים היתר שנדבר כאוות נפשנו; **חָלילה וחָס, חָס וחָלילה!** – ביטויים רווחים להסתייגות ולהימנעות, או אזהרה ושלילה; **חַס ושָׁלום** – חלילה, הס מלהזכיר, אל נא תעלה כזאת על הדעת: חַס ושָׁלום, לא תהא כזאת בישׂראל; חס ושלום, לא עשׂיתי זאת; **רְאֵה הוזהרת** – אמירה המזהירה מפני עונש צפוי לעובר על האיסור: זהו שטח צבאי סגור, והכניסה אסורה, ראה הוזהרת; **טַבּוּ, בבחינת טבו** – 1. איסור מגע בדברים מסוימים או איסור עשׂיית מעשׂים מסוימים, הנחשבים כנושׂאי כוחות מָגיים מסוּכּנים של קדושה או של טומאה; 2. עניין שֶׁיֵּש הסכמה כללית שלא לדון בו בפומבי: לפנים היו ענייני המין בבחינת טַבּוּ לדיון אפילו בחברה מתקדמת כשלנו; 3. דבר האסור איסור מוחלט, שאין עליו כל ערעור; **עלייה בחומה, עָלָה בְּחוֹמָה** – עלה בכוח, עלה בהתפרצות או בסערת מרד, עשׂה מעשׂה אסור שעלה לארץ למרות האיסור: השביע הקב״ה את ישׂראל שלא יעלו בחומה מן הגולה אלא יחכו עד ביאת המשיח; אף שלא פרצנו גדר ולא עלינו בחומה, אלא חיכינו למשיח בחו״ל, נעצו הגויים את חרבם בנו ובילדינו; **רבי, לך מותר ולי אסור?** – אל תאסור על אחרים דבר שאתה מתיר לעצמך, מדוע לקפח ולהפלות לרעה? **כלום פרתו של הרב מותרת** – נאמר על אדם שמַתיר לעצמו מה שאוסר על אחרים; **יֵיהָרֵג ואַל יַעבור** – איסור חָמוּר שאין להתיר אפילו אדם צפוי למיתה; **גזֵרת הכָּתוּב** – דין שנקבע בתורה ושאין לחפשׂ לו טעם; **צַו מניעה** – פקודת בית הדין האוסרת לעשׂות דבר: הוצא צו מניעה נגד הרופאים השובתים זה היום העשׂירי; **פָּרַץ גְבוּל, פָּרַץ גָדֵר** – עבר על איסור, הֵפֵר חוק, עבר עבירה, כינוי למי שפועל בניגוד לתקנה חברתית או בניגוד למנהג המקום: תמיד יש כמה פורצי גדר הפועלים בניגוד להחלטות, לחוקים ולתקנות; הפורץ גדרן של חכמים, פוּרענות באה עליו; **פריקת עול, פָּרַק עוֹל** – מי שעבר על איסור, נהג בהפקרות, לא נשמע לשלטונות המוסמכים, לא קיבל עליו כללים וחוקים, לא קיבל מרות, שלא מילא את חובותיו: בנו יצא לתרבות רעה והסתפח לכנופיית פוחחים פורקי עול ופורצי גדר; קטני אמונה פרקו מעליהם עול תורה והפקירו את גורלם בידי המזל; **מוקצה מחמת מיאוס** – מובדל ומורחק מחמת היותו מאוס, אסור בשימוש או במגע מִשום שהוא מגוּנֶה או נבזה ומתועב, שמתרחקים ממנו ומתנגדים לו בחריפות רבה: מבחינת שומרי המצוות, ילד מחוץ לנישׂואים הוא מוקצה מחמת מיאוס; **אַל־תִּגַּעַת** – אָסוּר לִנגוע; **כבלו את ידיו** – הגבילו את חופֶש פעוּלתו: כבלו את ידינו בתירוצי תקציב; **הוראת שעה** – הוראה זמנית, תקנה שתוקפהּ לזמן מוגבל; **הוראה לדורות** – הוראה או חוק לתמיד, שקַיים לעולם; **אור אָדום** – סימן לסכּנה או להזהרה: התנהגותו המוזרה אותתה לי באור אדום; **דֶגֶל שָׁחור** – 1. אות סכּנה, איסור מוחלט שאין לעבור עליו; 2. הוראה בלתי חוקית בעליל, ויש לסרבה לה: הריגת שבוי היא דגל שחור; **מכלל הן אתה שומע לאו** – מתוך הדגשת הדבר המותר אפשר להבין מהו הדבר האסור; **מחוץ לתחום** – מִבנה, מִתקן (כגון חדר חולים, מגורי בנות או מטבח) או שטח (כגון שטח ניסויים) שהכניסה אֲליהם אסורה לאדם אחד או יותר מטעמי אבטחת מידע, בטיחות, בריאות, מוסר וכיו״ב: המפקד הודיע לטירונים שמגורי הבנות הם מחוץ לתחום בשבילם; על דלת המטבח במחנה מוצב שלט, ובו כתוב: ׳מחוץ לתחום לכל בעלי הדרגות׳; **מים גנובים ימתקו, ולחם סתרים ינעם** – דבר שהושׂג באיסור יש שהוא נעים יותר מדבר שהושׂג בהיתר: אוסרנות יתר מביאה לידי מרידה באיסורים, בבחינת מים גנובים ימתקו; **לחם סתרים ינעם** – לחם הנלקח בסתר טעמו טעים יותר; **הס מלהזכיר** – אל נא תזכיר דבר זה בשום פנים; **לא הייתה לו דריסַת רֶגֶל ב׳** – 1. לא הייתה לו זכוּת כּניסה חופשית; 2. לא הייתה לו כּניסה לִרשוּתו של אחר; **מְנוּדֶה, נוּדָה, נידוי, נידה** – 1. החרים, הרחיק מישהו מעדתו ומקהילתו ואסר על בני הקהילה לבוא במגע איתו לפרק זמן כדי להענישו: הקהילה היהודית באמסטרדם נידתה את הפילוסוף שׂפּינוֹזָה משכפר בעיקרי הדת; 2. הדיר אדם והתעלם ממנו בנוכחות אחרים. לנידוי השפעה שלילית חזקה על הרווחה הנפשית, מזיקה לתפקוד האדם כי הוא חש עצב, היפגעות, שינוי בתפיסה החברתית, ירידה בסיפוק של צורכי אנוש בסיסיים: שייכות, שליטה, הערכה עצמית וקיום ממשי; 3. קבע שלמישהו לא יהיה חלק במשהו או שלא יזכה ליהנות ממנו כלל: מן הצוואה עולה שהמנוח נידה את בנו מכל רכושו; **הִסתַייֵג** – הביע הסתייגות, לא הסכים עם משהו או עם מישהו, לא קיבל אותם: בית המשפט הסתייג מחוות דעתו של השמאי, שנתגלו בה סתירות לא מעטות; הוא קיצוני מאוד בדעותיו, ורבים מסתייגים ממנו; **סָג סְייָג, סִייֵג סְייָג** – 1. עשׂה סייג, גָּדַר גדֵר, הקים גדר, הגביל: סייג לחוכמה – שתיקה; 2. הגבלה, תוספת חומרה שהטילו חכמינו כדי להיזהר מהחטא; **מקומו לא יכירנו פה** – אין המקום מתאים לו לכאן, הוא מיותר כאן; **נמסרה לו ׳עצה ידידותית׳ שלא להתחרות במישהו, וכך ניטלה הרשות ממנו לזכות במשׂרה**; **אין יצר הרע תאב, אלא דבר שאסור לו**; **מה שמותר לרב אסור לתלמידים**; **בסיס האיסור נתרופף, והאיסור חל בימינו רק על**; **המלכות גזרה גזרות קשות על**; **ליבו לא מְלָאוֹ לעשׂות כן**; **כל שאסור מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור**; **איסור שהותר מקצתו, פעמים נוהגים בו כאילו הותר כולו**; **הוא נקי מחובות הכלל, והוא מֵעַל לכל האיסורים** > הרחקה! חקיקה! מִצווה!

<u>תוקף</u>. (validation) וָלִידַצְיָה > **קיום, מתן תוקף, תיקוּף,קיים, נתן תוקף, תִיקֵף** – 1. נתן תוקף, אימֵת דבר, בָּדַק באיזו מידה כלי מדידה כלשהו, כגון מבחן או מכשיר, מודד את מה שהוא אמור למדוד: המחקר נועד לתקף את הממצאים שנתקבלו מנתוני הסקר; 2. תהליך הבחינה והאימות של דבר כשבסוף התהליך נקבעת תקֵפוּתו: תיקוף זהותו של נדיב הלב הראה לשוטר שמדובר בעבריין; **תיקף כרטיס** – העביר כרטיס נסיעה מגנטי במכשיר המיועד לכך בכלי תחבורה ציבורי: הנוסעים התלוננו על קושי לתקף את הכרטיס בכניסה לרכבת; **הִכשיר, הִשרִיר** – נתן תוקף למעשׂה, שנעשׂה בשעתו בלי סמכות הַרשָאָה: נציב שירות המדינה השריר את התקן לעובדי המשׂרד; רָטִיפִיקַצְיָה (ratification) > **אִשרוּר, אוּשַר, אִשֵר** – נתן תוקֶף רִשמי וסופי בדרג עליון אַחֲרֵי שאושר בדרג נמוך ממנו: שׂר הביטחון אִשרר את אישור הרמטכ״ל למִבצע הצבאי; **הוּרשה, הִרשָה** – 1. הסכים, נתן את רשותו, התיר: רק בימי שישי הוריו מרשים לו לחזור הביתה מאוחר בלילה; **התבונן במה שהורשית ואל תעסוק בנסתרות**; 2. נתן רישיון, ייפה כוח, מילא את ידיו, נתן לו זכות וסמכות: העירייה הרשתה לנו לבנות תוספת לדירה; 3. יכולת משתמש במחשב כדי לגשת למערכת מידע או לחלקים ממנה ולפעול בהם [כמו כתיבה בקובץ והפעלת תוכניות]; **רְשוּת** – 1. הֶיתר, אישור או הסכמה לעשׂות דבר מה: אל תחטט במגירת אחותך בלי רשות; 2. מה שלא חייבים לעשׂות, מה שהוא בגדר בחירה: יש שיעורי בית שהם חובה, ויש שיעורים שהם רשות; 3. זכות, אישור, היתר רשמי לעשׂות משהו: יש לי רשות כניסה לחַניון האוניברסיטה; 4. תחום בעלות: הלאמה היא הפקעת נכסים מרשות הפרט והעברתם לרשות המדינה. 5. מעבר הנערה עם נישׂואיה מרשות אביה לרשות בעלה; **ברשות** – בהֶיתר, באישור, בהֶכשֵר: כל מה שנעשׂה בטיול, ייעשׂה בסמכות וברשות; יכול > **רַשַאי** – יש לו רשות או זכות, מותר לו, זכאי, הרשות בידו: מי שמנוי בספרייה רשאי לשאול שלושה ספרים בשבוע; בבחינה במתמטיקה רשאים להשתמש במחשבון; **הרשות בידו** – הוא רשאי לעשׂות משהו: כדי להאריך את פרק הזמן

שהוקצבה להרכבת הממשלה, הרשות בידי הנשיא; **הֶיתֵר** – 1. רשות, רישיון, אישור רשמי חוקי לעשות דבר מה, הסכמה (לרוב מבעל סמכות) שמישהו יעשה דבר: החוק בישׂראל מבחין בין אשרה, שעניינה היתר כניסה לישׂראל, לבין רישיון, שעניינו היתר ישיבה בישׂראל; בניית הבית תחל רק לאחר קבלת הֶיתר בנייה מהרשויות; 2. אישור רשמי בכתב מהממשלה, מהשלטון או מגוף כלשהו המתיר דבר שהוא בדרך כלל אסור: המשטרה התירה להאזין בסתר לקווי הטלפון של חשודים בקשירת קשר לניהול הימורים לא־חוקיים; **נהג בו היתר, התרה, הִתִּיר** – הִרשה, נתן רשות או הֶיתר לעשׂות משהו: המורה התיר לתלמידיו לשׂחק בחצר; בענייני פסח יש מאכלים שאחרים נוהגים בו היתר; **מתירן, מתירני, מַתִּירָנוּת** – יחס סובלני וסלחני לסטיות מן המקובל בחברה, כגון בהתנהגות, בנימוסים ובדרך ארץ ובטהרת חיי המשפחה, גישה או התנהגות שאין בהם כמעט איסורים, בעיקר בכל הנוגע לענייני מין והתנהגות הפרט: המתירנות בחברה המודרנית אינה מקובלת בחברה הדתית כלל, המתירה את האוסרת לאור ההלכה; **מִכּוֹחַ** – מטעם, מתוקף, בגלל, עקב, מפאת גורם, פעולה וכד׳: עונשים יוטלו על סרבני גט והנישׂואים יופקעו מכוח החוק; **דריסת רגל** – רשות כניסה, אפשרות הליכה או ביקור במקום או אחיזה בעניין כלשהו, יכולת פעולה מינימלית בתחום כלשהו, גישה: למנכ״ל לשעבר אין עוד דריסת רגל בחברה לאחר שעזב; **תְּחוּלָה** – הֶחלה, שימוש או קבלת תוקף רשמי או חוקי לחוק, לתקנה וכד׳, מועד ההחלה הרשמית או החוקית: הסעיף האחרון בחוק מציין ברגיל את מועד תחולתו, אך לא תחולה לְמַפְרֵעַ; **התיר פיו** – ביטל את האיסור מלומר: המפקד התיר פיו ואמר לי דברים שלא שמעתי מעודי; **הפֶּה שאסר הוא הפה שהתיר** – מי שהטיל את האיסור הוא שרשאי לבטלו: רק מי שביטל את חופשתנו, רשאי להתירה, בבחינת הפה שאסר הוא הפה שיתיר; **הוחל על, הֵחִיל על, חָל עַל** – היה בעל תוקף לגבי, חייב את: פקודת הגיוס חלה על כל צעירי ישׂראל הבריאים שהם בני 18; **הֵחִיל, הֶחָלָה** – גרימה שיחול, הענקת תוקף לחוק, לתקנה וכד׳ לגבי אדם או דבר, הפיכתו למחייב: בפקודת מס הכנסה מפורטים הכללים והתנאים להחלת הטבות המס; **נתינה, נָתַן** – הניח או אִפשר למישהו לעשׂות משהו, הרשה, התיר לו לעשׂות, לא הפריע לו או לא מנע ממנו לעשׂותו: על כן לא נתתיך לנגוע אליה; הוריי לא נתנו לי לצאת מהבית אחרי תשע בערב; ויזה > הֶיתֵר כניסה > **אֲשרַת כניסה, אֲשרַת יציאה, אַשרַת ביקור, אַשרָה** – רישיון ממשלתי המתיר למי שאינם אזרחים להיכנס לארץ או לעבור דרכה: הידעת מה בין ׳העניק אשרה׳ ל׳ניפק אשרה׳? פורום אֲשָׁרוֹת בארה״ב נועד ליידע ולהכווין את השוהים בה לעבודה; **בלעדי** – בלי רשות, בלי הסכמה: בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו; **ברשותו** – 1. אצלו, בידיו, באחזקתו, נמצא ברשותו: הספר אינו ברשותי, החזרתי אותו לספרייה; 2. באישורו, לאחר שהרשה לעשׂות זאת: הוריי יודעים שלקחתי את רכבם ברשותם; **כוחו יפה** – יש לו תוקף, הוא בתוקף, הוא תקֵף: הכרטיסייה שבידך כוחה יפה כל עוד לא השתנה מחיר הנסיעה באוטובוס; נימוקים אלה כוחם יפה גם בישׂראל; **מי שָׂמְךָ?** – מי מינה אותך? מאַין סמכותך? מי הרשה לך לעשׂות את הדבר: **מי שָׂמְךָ לאִיש שׂר ושופֵט עָלֵינוּ**; **מכלל לאו אתה שומע הן** – מתוך ידיעת הדבר האסור, אפשר להבין מה מותר, מתוך השלילה אתה דן על החיוב; **הורה לעצמו הלכה, נהג חירות בעצמו, מצא לו היתר, הורָה הֶיתר לעצמו** – הִרשה לעצמו, התיר לעצמו, הניח כי מותר לו: עד כה כל מוסד להכשרת מורים הורה היתר לעצמו לקבוע מַדדים ומבחנים להכשרת מועמדים להוראה; השתין בקשת > **זלזל**; השתין מהמקפצה > **עשׂה בפומבי מעשׂה אסור שאחרים עושׂים בחשאי**; **כל שהכסף בידו, ידו על העליונה** – הוא נמצא בעמדת יתרון, עדיפותו ניכרת מיריביו או ממתחריו: הקרב היה מר וקשה, אך כל שהכסף בידו, ידו על העליונה; **תָקֵף, בתוקף, בר תוקף** – שיש לו תוקף, חוקי, כוחו יפה ובשימוש, עכשווי: האישור עדיין בר תוקף, אך תעודותיך אינן בנות תוקף; מִינֵיהּ וּבֵיה > **ממנו ובו** – ממנו עצמו, מתוכו, מתוך הדבר עצמו: עניין זה מעוגן בתקנון, ואף הסייגים הכרוכים בו עולים אך ורק ממנו ובו; **ידו על העליונה** – הוא בעמדת יתרון: בתחרות הייתה ידנו על העליונה; **בּוֹרְרוּת מוּסכֶּמֶת** – בוררות שהסכימו לה העובדים והמעביד בהסכם העבודה, ולפיה חילוקי דעות המתגלעים כשההסכם תקף – יוכרעו בבוררות שהֶרכבה מוסכם על שני הצדדים; **שָׁאַל את פיו** – ביקש ממנו לחוות את דעתו, ביקש לברר את עמדתו בעניין כלשהו, ביקש לדעת אם הוא מסכים למשהו: נסעו לחו״ל ואת פי לא שאלו; **נקרא לנערה ונשאל את פיה**; **תופעת טבע** – התרחשות בטבע ללא התערבות האדם, מתוקף חוקי הטבע בלבד, כגון תופעה מטאורולוגית, גאולוגיות וביולוגיות, אסון טבע; **כּוח המַתיר מעשׂה עדיף** – הכוח להתיר מעשׂה חשוּב מן הכוח לאסור מעשׂה משום שלהתרת מעשׂה נדרשות סמכות וקבלת אחריות; **סָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל פְּלוֹנִי, סָמַךְ אֶת יָדָיו עַל פְּלוֹנִי** – ייפה את כוחו: השׂר סמך את ידו על השגרירה כדי שתחתום על ההסכם; **נטילַת רשוּת, נָטַל רשות** – קיבל הֶיתֵר לעשׂות משהו או ביקש רשות מאדם בעל סמכות הרשאי לתת רשות כזו: הזרים נכנסו לבית בלי ליטול רשות מדייריו; **נתן לו אור ירוק** – התיר לו או הורה לו להתחיל בפעולה; **תחת ידו** – ברשותו, אצלו: עכשיו המכונית תחת ידי; **התיר את הרֶסֶן** – נתן חופש מוחלט, הפקיר: השיכור התיר את רסן לשונו ודיבר שטויות; **הכול צפוי והרְשות נתונה** – הכול ידוע מראש אך לאדם יש בחירה חופשית לבחור את דרכו בחיים: אף שהייתי בן חורין לעשׂות כל שליבי חפץ כי הכול צפוי והרשות נתונה, בכלא הסיבירי הבנתי שאין הרשות נתונה; **יש רשות לשָׂטָן לְהַשׂטִין** – יש רשות לשׂטן ללמד חובה ולקטרג; **רְשות היָחיד** – מקום הנמצא בבעלוּת פרטית של אדם או מוסד, מקום פרטי שלזרים אין זכות כניסה אליו, כגון בית, חצר מגודרת, מפעל פרטי: ברשות היחיד שלו רשאי אדם לעשׂות כבתוך שלו, כל עוד אינו פוגע באחרים או מפריע להם, שהרי ביתו של אדם הוא מבצרו; **רְשות הרַבִּים** – תחום הכלל, מקום ציבורי, כגון רחוב, כיכר, גן ציבורי: רחובות העיר הם רשות הרבים; **עמד ברשות עצמו** – היה עצמאי, השׂתכר למחייתו, לא ציפה לשולחן חברו, לא היה סמוך לשולחן אחרים: בני בכורי עומד ברשות עצמו, ולשׂמחתי, אין קיומו עומד על קביים או על כרעי תרנגולת; **הרביץ תורה ברשות הרבים** – הפיץ תורה או הִקנה אותה ברשות הרבים; **לא הייתה לו דריסַת רֶגֶל ב־, לא נתן דריסַת רֶגֶל לפלוני** – לא הרשה לו להיכנס למקום, לא הניח לו להיות מעורב בעניין מסוים: לטענתו, לא נתנו לו דריסת רגל בניהול ענייני הקרן; **חופש פעולה** – יד חופשית, החופש לפעול ללא הגבלה או הכוונה: למנַהל החדש ניתן חופש פעולה נרחב שלא היה לקודמו; **יָד חופשית** – חופש פּעולה, החופש לפעול או להחליט: המפקד נתן יד חופשית לסגנו; **מילא את יד פלוני, מילא את ידו** – מינה אותו לתפקיד כלשהו, ייפה את כוחו לעשׂות משהו: יהודים רבים מילאו את ידו לקנות עבורם כברת ארץ בארץ הקודש; **ייפוי כוח, יִיפָּה את כוחו של אַחֵר** – הִקנָה זכות לאדם אַחֵר לפעול בְּשמו: העירייה ייפתה את כוחו של חבר המועצה; **בָּאֵי כּוֹחַ, בָּאוֹת כּוֹחַ, בָּאַת כּוֹחַ בָּא כּוֹחַ** – נציג, מי שנבחר לייצג גוף כלשהו או אדם כלשהו: באת כוח התביעה דרשה להטיל מאסר עולם על הנאשם; **בָּאוּת כוח** – מצבו או סמכותו של בא כוח: החלטת השופט ניתנה בנוכחות באוּת כוח הצדדים; **סָמַךְ על מישהו** – היה בטוח שהוא יעשׂה את מה שצריך, שיקיים את מה שהבטיח: אתה יכול לסמוך עליי בעניין זה, לא אאכזב אותך; **הפטיר עצמו מן** – שִׁחרר עצמו מן, פָּטַר עצמו: הפטרתי עצמי מלהשתתף בהרמת כוסית לרגל החג; **הַתָּרַת הָרְצוּעָה, הוּתְּרָה הָרְצוּעָה** – המשמעת נתרופפה או חדלה להתקיים, מותר לכל אחד לעשׂות ככל העולה על רוחו, הכול הפקר, בוטלו כל הסייגים, המצב הוא איש הישר בעיניו יעשׂה: משבא מנַהל חדש, הותרה הרצועה, וכל אחד רשאי לעשׂות כטוב בעיניו; כטוב לב המסובים ביין הותרה הרצועה והחלה ההפקרות, וכן – **אין דין ואין דיין, הלך בדרכי ליבו, העולם הפקר, חטף ועשה מה שליבו חפץ**; **נכשל בעבירה** – התפתה לעבור על איסור דתי או מוסרי (בעיקר בתחום המיני), נכנע ליצרו: כל אדם שיש לו עזות פנים, סופו שהוא נכשל בעבירה; **טִיהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּקָ״ן טְעָמִים** – התפלפל ומצא תירוצים רבים ודחוקים לרוב כדי להצדיק מעשׂה רע שנעשׂה, הִרבָּה להתפלפל כדי להכשיר דבר שלילי: טעית? – הודֵה, ואל תנסה לטהר את השרץ בק״ן טעמים; **מצא לו היתר, נתן דרור ל, הורה היתר לעצמו, נהג חירות בעצמו, נהג הֶיתֵר ב־** – הרשה לעצמו: מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהג בו היתר? **לא כול הימנו, לא הכול ממנו** – לא הכול תלוי בו ובהשפעתו, לא בידו הכוח והתוקף לכל דבר, אין לו הסמכות לכך: פניתי לממונה על המנהל כי לא הכול מהמנהל הישיר; **מצא היתר לכך אף שלא קל למצוא צד הכשר וכוח היתר**; **כיוון שעבר אדם עבירה ושנה בה, נעשׂית לו כהיתר**; **ניצל את רשות השתיקה והסתתר מאחורי האמרה: ׳אין תגובה׳**; **משניתנה רשות למשחית לחבֵּל, אינו מבחין בין צדיק לרשע**; **אין לך איסור שאין בו צד של הֶיתר** > אמת! מניעה!

איפוק! מתינות! סבלנות!

איפוק. **אִיפּוּק** – יכולת למנוע פעולה או התנהגות מַזיקה או לא רצויה של אדם או של ישות אחרת, וכן – להבליג ולרסן דחפים ורגשות, למתנם ולשלוט בהם: השוטרים התבקשו לגלות איפוק במהלך ההפגנה ולהתעלם מהתגרויות של קהל המפגינים; **התאפקות, הִתאַפֵּק** – עָצַר את עצמו מלעשׂות פעולה ספונטנית או דבר שרצה מאוד לעשׂות, שָׁלַט ברִגשותיו או כבש את יצריו והתגבר עליהם, נמנע במכוון מלעשׂות דבר שנטה לעשׂות, וכן – **הֶאֱרִיךְ רוּח, הִבלִיג, הוֹחִיל, הִזדַיֵּין בְּסַבלָנוּת, הֶחֱשָׁה, הִתאַזֵּר בְּסַבְלָנוּת, הִתרַסֵּן, כָּבַשׁ אֶת יִצרוֹ, מָשַׁל בְּרִגשוֹתָיו, מָשַׁל בְּרוּחוֹ, נָשָׂא אֶת בְּשָׂרוֹ בְּשִׁינָּיו, עָצַר בְּרוּחוֹ, שָׁלַט בְּרוּחוֹ**; **הַבלָגָה, הבליג על** – 1. התאפק, התגבר, שלט על עצמו, ריסן עצמו [בעיקר נוכח התגרות או עלבון], נמנע מתגובה: אי־הבלגת המשטרה עמדה בעוכריה; 2. ריסן כאב, תשוקה וכד׳, התגבר עליהם ונמנע ממתן ביטוי להם: יכולתי להבליג על תשוקתי או על צערי, אך לא על הֶערה מעליבה של המורה; **דַעֲתוֹ מוּבלֶגֶת** – דעתו מוסחת ומורחקת, הוא נבוך: כיוון שאדם רואה את צרתו לפניו, דעתו מובלגת; **הֲכָלָה, הֵכִיל** – 1. נקט מדיניות שנועדה לבלום

התפשטות אידאולוגית או פוליטית של מדינה עוינת, באמצעים פוליטיים, כלכליים או הסברתיים, מבלי להסלים את העוינות או לגרום למאבק מזוין, נקט איפוק בהפעלת כוח בתגובה על פעולות תוקפניות של האויב: מדיניות החוץ של ארה"ב נועדה לבלום את השוּתְּפָנוּת (קומוניזם), ולכן כונתה בשם איסטרטגיית ההכלה; 2. נקט מדיניות, תהליך או תוצאה של הפעלת כוח באיפוק בתגובה על פעולות תוקפניות של האויב; כְּבִישָׁה, כָּבַשׁ את רִגשותיו, כָּבַשׁ את תגובותיו וכד' – ריסן או בלם אותם, הסתיר אותם, עצר אותם בתוכו, התאפק: היא בקושי כבשה את דמעותיה ונמנעה מלפרוץ בבכי; כְּבִישַׁת הַכַּעַס, כָּבַשׁ אֶת כַּעֲסוֹ – התאפק מלהתפרץ, הבליג או התאפק מלהגיב בכעס, עצר בתוכו את הכעס ולא הניח לו להתפרץ החוצה, שלט בעצמו: דוד כבש את כעסו ולא הראה את רוגזו לאיש; עָמַד בִּיִצרו – כבש את יִצרו: על־אף הפיתוּיים הוא עמד בִּיצרו; חסימַת תַּאֲוָה – כיבוש היצר, התאפקות: רעיון הפרישות הוא לחסום את התאווה מן המאכל והמשתה והמשגל והלבוש והדיבור; שִׁיהָה את עצמו, הִשהָה אֶת נקָבָיו – התאפק מעשׂיית צרכיו: המשהה את נקביו, מזיק לעצמו; נִצרַךְ לִנקָבָיו, נִפנָה לִנקָבָיו – נצרך להפרשת הצואה והשתן; טינה כבושה – שׂנאה מאופקת ועצורה, תרעומת ורוגז בלב: טינה כבושה ניכר מהתנהגותו ומהבעת פניו; ישב על סיכּות, ישב על קוצים ישב על גחלים > קצרה רוחו– היה חסר סבלנות, עצבני: קצרה רוחי להמתין ליד חדר הלידה; עצר ברוחו – הבליג, התאפק, לא התפרץ; שָׁלַט בעצמו, שָׁלַט ברוחו, מָשַׁל בְּרִגשׁוֹתָיו, מָשַׁל בְּרוּחוֹ – התאפק, כָּלָא את יצריו, הבליג, לא התפרץ, כבש כעסו, כבש את יצרו, גילה אורך רוח: שַׁלִּיט בּרוּחו – מושל ברוחו, כובש את יצריו: במלחמה אם לא יעלה בידו להיות שליט ברוחו, הוא עלול להיהרג; שליטה עצמית – יכולת האדם לשלוט בהתנהגותו (הגלויה, הסמויה, הרגשית או הגופנית) ולרסן או לעכב את דחפיו ולבחור בתוצאה ארוכת הטווח. השליטה העצמית ניכרת ביכולתו להתאים את מחשבתו, את רִגשותיו ואת מעשׂיו לנורמות החברתיות כדי להשׂיג מטרה כלשהי או להסתגל למצב מסוים: הנואם הראה שליטה עצמית ולא הגיב על העלבונות שהטיח בו הקהל; טוב מושל ברוחו מלוכד עיר; היא לא יכלה עוד למשול ברוחה ופרצה בבכי תמרורים לעיני כול; הוֹחִיל – חיכה, המתין, לרוב אגב תקווה או ציפייה: הוֹחַלתי שנים שיסתיימו לימודיי מהר ואמצא עבודה, אך נוֹחֲלָה [=אבדה] תקוותי; הֶחֱשָׁה – התאפק, נמנע מפעולה כלשהי, נמנע מלעשׂות דבר או מלהתערב: הֲיְדַעְתֶּם כִּי לָנוּ רָמֹת גִּלְעָד, וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים מִקַּחַת אֹתָהּ מִיַּד מֶלֶךְ אֲרָם; האריך אפו – התאפק מלכעוס, היה סבלן; נָח מכעסו, שָׁב מחרון אפו – עבר מכעסו; שָׁכְכָה חמתו – נרגע; הֵסיר כעס מליבו – נרגע מכעסו, הפסיק לכעוס, השתדל שלא לכעוס, נח מרוגזו: וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ; האריך רוח – נהג באורך רוח, עצר את כעסו, הבליג והתאפק; אורך אַפַּיִם, אריכות אַפַּיִם – סבלנות, התאפקות מלכעוס; אֶרֶךְ אַפַּיִם – מושל ברוחו, סבלן, מתאפק מלכעוס; מִשמַעַת עַצמית – 1. היכולת לגרום לעצמך לשלוט ברצונות, ברגשות, בהתנהגות ובמעשׂים (בייחוד קשים או לא נעימים) לאורך זמן, לוותר על סיפוק מיידי לטובת מטרות ארוכות טווח ולהכווינם לפי החלטתך המוקדמת: אם החלטת לרזות, תצליח כי יש לך משמעת עצמית חזקה; 2. דבקות נחרצת במשטר או בדרך פעולה כדי להשׂיג את מטרותיהם; הוציא לו את הרוח מהמִפרשׂים – עִרעֵר, צינן או הפיג את התלהבותו, השמיט את היסוד שעליו התבססו טענותיו, הוציא ממנו את החשק ואת היוזמה לעשׂות משהו: אל תספרי לו על תוכניותייך כי רואה השחורות הזה יוציא לך את הרוח מהמִפרשׂים; צינון התלהבות – החלשת התלהבות: המפקד צינן את התלהבות הטירון; שָׁפַךְ קיתוֹן שֶׁל צוננים עַל – הֵפיג את התלהבותו, נטל ממנו את הרצון או את החֵשק; קוּצצו כנפיו, קיצץ את כנפיו, ריפה את ידיו – צינן או הפיג את הִתלהבוּתו, נטל ממנו את היסוד לטענותיו, הוציא ממנו את החשק ואת היוזמה לעשׂות משהו: הוא חסר מעצורים! אם לא יקצצו את כנפיו בעוד מועד, הוא עלול לסבך ולהכשיל רבים וטובים; קור רוח, קר רוח – בעל שקט נפשי, שליטה עצמית, הֵיעדר התרגשות גם בשעת סכנה או בהלה; ריסון עצמי, ריסן עצמו – בלימה או הגבלה של התפתחות עצמית לא רצויה, איפוק עצמי: ריסנתי עצמי כדי שלא אתפרץ על המתפרעים בקולנוע; קשֶׁה לכעוס – אינו יוצא מכליו בנקל; בעט בייסורים – גבַר על הייסורים ודחה אותם: אל תבעט בייסורים וקבל אותם באהבה; צנוע, הסתפק במועט – חי בצניעות והיה מרוצה מן המעט שיש לו, ניהל אורח חיים צנוע ולא בזבזני, הסתפק בצרכים ההכרחיים: כל חייו היה אדם צנוע שהסתפק במועט; חסידים ראשונים הסתפקו בלחם צר ובמים לחץ; על פניו הייתה נסוכה מסֵכה של – הוא העמיד פנים כאילו; לא תר אחרי עיניו ולא תר אחרי לבבו – לא הלך בשרירות ליבו ויצריו: לא תָתוּרוּ אחרי לבבכם ואחרי עיניכם; סוד הצמצום – האומנות או הכושר לצמצם דברים, להתרכז בעיקר ולהביע דברים בקיצור: מאמריו מעידים שהוא עמד על סוד הצמצום כי הם מועט המחזיק את המרובה; נָשָׂא את בשָׂרו בשינָיו, נָשָׂא בּשָׂרו בּשינָיו – סבל בשֶׁקט; נָצַר פיו – היה זהיר בדיבּורו, דיבֵּר מעט; נָצַר לשונו – לא דיבר, שמר את פיו מלדבר: נצר לשונו ושׂפתיו מלדבר על הנושׂא; נְצֹור לשונך מֵרָע ושׂפתיך מִדַּבֵּר מִרמה; נאנק דום – עצר את אנחתו בתוכו: למרות הכאב, היא נֶאנקה דום; עבר בשתיקה על – לא הגיב על מעשׂה שנעשׂה, התעלם, לא הזכיר את העניין: למרבה הפלא, הוא עבר בשתיקה על ההערה הקנטרנית שלך; עָצַר כּוֹחַ – החזיק מַעמָד, היה ביכולתו, היה מסוגל: ומי יַעצור כּוחַ לשׂאת בעול אחריו; אין קול ואין עונה – אין תגובה, אין תשובה, שתיקה מוחלטת;

אי־איפוק. שילוח רסן, שילח מעליו כל רסן, שילֵחַ רֶסֶן – נהג בלי כל איפוּק ושליטה עצמית, פָּרַץ כל מעצור, התפרע והיה חסר מעצורים, הפסיק לקבל מרות או להישמע למישהו: כבר בהיותו ילד היה קשה להטיל עליו מרות, ובגיל ההתבגרות הוא שילח מעליו כל רסן ונעשׂה נער רחוב; שְׁלוּחַ רֶסֶן – חסר מעצורים, פרוע, חסר כל איפוק, לא מרוסן: דברי ראש הממשלה אינם מצדיקים התקפה כה גסה ושלוחת רסן של האופוזיציה; מאמר המערכת התמקד בגינוי מדיניות האוצר ונכתב בנימה ארסית ושלוחת רסן; בּדָם קַר – מעשׂה אכזרי שנעשׂה בכוונה ובלי התרגשות, בדעה צלולה: רצח האחות על חילול כבוד המשפחה נעשׂה בדם קר; יָד לְפֶה – שתוק; אם לא יהיה מה שתַחפּוֹץ, חֲפוֹץ מה שיהיה; נוצר פיו שומר נפשו; טוב אֶרֶךְ אפיים מגיבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר; עת לחשות ועת לדבר; נפשו בוכה בּמִסתָּרים, ופניו צוחקות; הכניע יצרו ושׂם מתג ורסן לפיו; עטה ארשת פנים שלֵווה ושקֵטה; הוא עצור בדבריו ומאופק כלפי חוץ; בלע את כל הגלולות המרות בלי להניד עפעף; הבליג על כאבו ועל סערת נפשו; המשיך כאילו לא קרה דבר; הסיר מליבו את התאוות ואת תענוגי הזמן; למרות סערת נפשו, הסתיר רִגשותיו והסתפק במועט; חָנַק בגרונו את השאגה וקבר אותה במעמקי ליבו קודם שהתפרצה; כָּבַשׁ את תורתו בתוך מעיו; כָּבַשׁ את מחשבותיו בליבו; גָּנַז את מחשבות ליבו; לא שלט בעצמו והטיח כלפי הממונים כל מה שגנז בליבו שנים; כיבה את להבות ליבו, כָּבַל את רִגשותיו וכָבַשׁ את ייסוריו > שתיקה!

מתינות. מתינות – 1. איפוק, שליטה ויישוב הדעת שאדם מראה בהתנהגותו (חוסר פזיזות או בהילות); 2. חוסר קיצוניות, נטייה להתפשרות ולדרך ביניים של אדם או דבר: הבורסה התנהלה היום במתינות, והמדדים המובילים עלו וירדו מתונות; התמתן, מיתון, מיתֵן – 1. הפך לקיצוני פחות או למופרז פחות משהיה: לפָנים התפרץ על כל דבר, ועם הזמן למד למתן את תגובותיו; 2. הֵאֵט, הפחית את קצב ההתקדמות: מתן את קצב עבודתך, שלא תתמוטט; 3. הרגיע, ריסן התרגשות או התלהבות: המנחה מיתן את הקהל הנסער כדי שיוכל הנואם להמשיך בדבריו; מתון מתון – לאט לאט, בשיקול דעת: מתון מתון העפלתי להר תבור; מְתוּנוֹת – באופן מתון, לא בחיפזון: ברכיבה על האופניים דיוושתי מתונות כדי שיעמוד לי כוחי להגיע לסוף הדרך; בְּשוּבָה וָנַחַת – בּשֶׁקֶט וּבשַׁלווה, ברוגע, באיטיות, באורך רוח, במתינות וביישוב הדעת, לא בבהילות: הימים חולפים כאן בשובה ונחת, ללא אירועים מסעירים; בשובה ונחת תיוושֵׁעון, בהַשקֵט ובבִטחה תהיה גבורתכם; ההולך לאיטו יבוא בעיתו – מימרה בשבח המתינות וחוסר החיפזון; אחרון אחרון נשׂכר –מאמר בשבח המתינות וחוסר הבהילות; הוא יושב על הגדר, יָשַׁב על הגָּדֵר – חיכּה בַּצַּד עַד שהמצב יִתבָּרֵר, ואז יחליט לאן לפנות, היסס, רִפרֵף בליבו, נמנע מהכרעה, המתין לראות לאן נושבת הרוח, השאיר אפשרויות פתוחות; קִיצוֹנִיוּת, קִיצוֹנִי – 1. מרחיק לכת, לא מתון, שאינו מוכן להתפשר: ארגון טרור הודיע שהוא האחראי לפיגוע החבלני; 2. שעובר את הגבולות הרגילים או המקובלים, שחורג מן הסביר: בקוטב שׂוררים תנאי אקלים קיצוניים > התלהבות!

סבלנות. סבלנות – 1. יכולת או הֶרגל לעמוד בנסיבות קשות ולשׂאת בשלווה לאורך זמן מצב מרגיז או מתסכל (כגון עיכוב או הפרעה), סֵבל, כאבים, לחץ, התגרות, קושי, מצוקה וכד': חיכה בסבלנות עד שהגיע תורו; 2. היכולת להתמיד במשהו, בייחוד בעבודה או במשׂימה קשה ומייגעת מבלי להתעצבן או להשתעמם; נשימה ארוכה > סבלנות רבה – אורך רוח והתמדה: בעיה סבוכה כזאת אין לפתור מהיום למחר, והיא מצריכה סבלנות רבה; דרושה לכך נשימה ארוכה > יש להתאזר בסבלנות – יש להתמיד עד שיתגשם הדבר: כדי לכתוב אנציקלופדיה כה מקיפה, יש להתאזר בסבלנות; הזדיין בסבלנות (עגנון, תמול שלשום, 58) – חיכה במתינות, לא דחק את הקץ: כדי להצליח בהגשמת הרעיון, יש להזדיין בסבלנות מרובה ולפעול בהתמדה להשׂגת המטרה; התאזר באורך רוח, התאזר בסבלנות – חיכה במתינות, חיכה בסבלנות, לא דחק את הקץ; אורך אפיים, אריכות אפיים – סבלנות, התאפקות מלכעוס; טוב אֶרֶךְ אפיים מגיבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר; אורך רוח – סבלנות, מתינות, יכולת הבלגה והתאפקות: חיכיתי באורך רוח לתורי במִרפאה; הֶאֱרִיךְ רוּחוֹ – נהג באורך רוח, עצר את כעסו, הבליג והתאפק: לא היה לי קל להאריך את רוחי במחלוקת החריפה שנתלקחה; אֶרֶךְ רוּחַ, אֶרֶךְ אַפַּיִם – מושל ברוחו, סבלן, מתאפק מלכעוס; אבנים שָׁחֲקוּ מים – המים הרכים המטפטפים שנים שוחקים את האבנים הקשות, כלומר בהתמדה ובסבלנות ניתן להתגבר על הדברים הקשים ביותר; על מי מנוחות – בּשַׁלווה, בחוסֶר דאגה, ברוגַע,

בלי זעזועים ומהומות: אומנם מדי פעם הם מתווכחים ורבים, אבל באופן כללי היחסים ביניהם מתנהלים על מי מנוחות; משיכה בעול, משַך בעול, נשׂיאה בעול, נָשָׂא בְּעוֹל – טָרַח וטיפל בדבר, קיבל עליו את נֵטל העבודה או העול, עשׂה את העבודה הקשה: מנהל המיזם הודה לחברי הצוות שנשׂאו עימו בעול; משכתי בעול העבודה שנים הרבה; טוֹב לַגֶּבֶר כִּי־יִשָּׂא עֹל בִּנְעוּרָיו; טוב לנערה כי תישׂא עול בנעוריה; טוב אֶרֶך רוח מגְּבַהּ רוח – טוב אדם סבלן מאדם גאה מחוסר סבלנות; אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך, טוב אשר תאחוז בזה, וגם מזה אל תנח את ידך – נסה את שני הצדדים כאחד, אל תהיה קיצוני בהחלטתך; הסבלנות מרה היא, אך פירותיה מתוקים; יש גבול שמעבר לו הסבלנות חדלה להיות מעלה

__הֵיעדר סבלנות__. אי־סבלנות – תכונה או מצב של אדם לכל דבר שמפריע לו או מעכב אותו בהיותו עצבני, חסר מנוחה או במצב רוחו עכור; נִמהַר לֵב – חסר סבלנות, פזיז, בלתי־מיושב בדעתו, קצר סבלנות, שאין לו אורך־רוח: נמהרי לב קנו נדל"ן, ובמחשבה לאחר קנייה יצאה פזיזותם בהפסדם; דָחַק את השָעה – נחפז, היה חסר סבלנות, קצרה רוחו מלחכות לסיום הזמן: כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו; קוצר רוח – חוסר סבלנות; קְצַר נפש, קצרה נפשו – 1. חסר סבלנות, לא יכול עוד לסבול, לא יכול עוד לשׂאת; 2. מהיר לכעוס, רגזן; ישב על גחלים, ישב על סיכות, ישב על קוצים > קצרה רוחו – היה חסר סבלנות, הראה חוסר מנוחה, היה מתוח או עצבני מאוד, לא היה שקט או רגוע: הבעל המתוח קצרה רוחו בחדר ההמתנה שליד חדר לידה; קָצְרָה רוּחוֹ מלהמתין, קָצְרָה רוחו מלחכות – היה חסר סבלנות כדי לחכות, קשה היה לו לחכות עוד, פקעה סבלנותו; קְצַר רוח – 1. חסר סבלנות 2. מהיר לכעוס, רגזן; חוסר סבלנות – קוצר רוח, חוסר מנוחה, התנהגות שיש בה אי־סבלנות: הוא היה עסוק מאוד ודיבר איתנו בחוסר סבלנות; נתקצרה נפשו – קצרה נפשו, לא יכול לסבול: נתקצרה נפשי מאימוני הלילה המפרכים; כָּשַל כּוֹחַ הסַבָּל, כָּשַל כּוֹחַ סַבלָנוּתוֹ – לא יכול לסבול עוד, פקעה סבלנותו ואפס כוחו, לא היה בו כוח לסבול עוד; יצא מגִדרו – איבֵּד את מידת ההתאפקות, התפרץ, התרתח; פקעה סבלנותו – לא עצר ברוחו, יצא מגדרו, לא היה יכול להבליג עוד; אצה לו הדרך – נחפז, לא הסכים להתעכב או לשקול את מהלכיו; צורכי עם ישׂראל מרובים, וסבלנותם קצרה

אירוע! מאורע! מקרה! היסטוריה!

__כללי__. אירוע – 1. התרחשות (חברתית, רפואית, מדינית וכד') או תופעה חשובה שקורית, בעלת התחלה וסוף מוגדרים ובעלת שינויים: האם העיר מוכנה לארח אירוע ספורט כה גדול? בית החולים מארגן אירוע התרמה מיוחד; 2. תוכנית, בעיקר חגיגית או טקסית, פעילות מתוכננת. אירוע מעיק – אירוע מלחיץ בין מהופעה פתאומית של נחש לידך, ובין מפחד לאבד את מקום העבודה; אירוע חיים מעיק – התרחשות (כגון מותו של אדם אהוב, גירושים, התקף לב, מחלה קשה או פציעה חמורה) שעלולה להצריך התאמה חדשה לחיים ושינויים בפעילויות הרגילות של האדם כדי להתמודד איתה שלא לחוש מודאג ואומלל; אולם שׂמחות, אולם אירועים – אולם המיועד לארח אורחים בשׂמחות, כגון חתונה או בר מצווה; על כל צרה שלא תבוא – לכל אירוע חירום העלול להתרגש ולבוא לעולם; קָרָה – התרחש, אירע, היה, התחולל; הִתחוֹלֵל – התפתח והתרחש, חל או קרה לאורך זמן: מלחמת העולם השנייה התחוללה בשנים 1939-1945; מאז התאונה התחולל בו שינוי גדול, ושוב אינו אותו אדם שהיה; תסמונת > סינדרום – דפוסי התנהגות הנובעים מתופעה מסוימת; מערכת דעות או דרך התנהגות אופיינית לסוג מסוים של אדם, חברה, גישה או בעיה חברתית: תסמונת עזה מנסה לספר את סיפורה של הרצועה וסכסוך הדמים שמתחולל עשׂרות שנים בין אזרחיה למדינת ישׂראל; לא נראתה כזאת – טרם קרה כדבר הזה, לפנים לא היה כדבר הזה: מעולם לא הייתה ולא נראתה כזאת שיהיה נשׂיא ארה"ב גְזען ושישפיל נשים; נִיטַש – [בקרב, במאבק, במלחמה וכד'] התחולל, התרחש, התפשט, השׂתרע על פני: קרבות עזים ניטשו בין המורדים לכוחות הצבא; זה שנים ניטש מאבק משפטי ביניהם; קָרָה – 1. התרחש [באקראי או כצפוי], אירע, היה: קרה משהו חדש בשבוע שלא הייתי פה? 2. אירע לו משהו רע, כמו אסון או תאונה: אתמול הייתה לנו תאונה, ורק במזל לא קרה לנו דבר; קְרוֹת – [לרוב אחרי מילית או אחת מאותיות השימוש] התרחשות אירוע או מקרה: מייד עם קרות האירוע דיווחנו עליו לממונים; בִּקרות האירוע נפשתי; מִקרה – אירוע, מעשׂה, מעשׂה שהיה, מאורע, דבר שאירע, עובדה; מעשׂה – פעולה טובה או רעה שעושׂים במכוּוָן בזמן ובמקום מסוימים; רצח, טרור, חבלה, אונס, שוד, חבלה, תוקפנות וכיו"ב אינם מקרה, אלא מעשׂה: מעשׂה אונס, מעשׂה איבה, מעשׂה אלימות, מעשׂה גנבה, מעשׂי חבלה, מעשׂה טרור, מעשׂה מגונה, מעשׂה סדום, מעשׂה עוין, מעשׂה רצח, מעשׂה שוד, מעשׂה תוקפנות וכיו"ב [כשמדובר בפעולה זדונית המתוכננת לפרטיה כדי להרֵע לזולת, המונח הראוי הוא מעשׂה]; עֲרָאִיוּת, אֲרָעִיוּת – זמניות, חוסר קביעות, מקריות: בגלל ארעיות מגורינו בדירה לא רצינו להשקיע כסף ומאמצים רבים מדי בסידורה; מִקרִיוּת – התרחשות דברים באקראי, שלא במכוּוָן וללא תכנון מראש, כיצד קורים דברים מקריים: גם אתה כאן? איזו מקריות; לטענת המאמינים אין מקריות בעולם; פַּרשִׁיָה – 1. אירוע או התרחשות, בעלי אופי מיוחד או שערורייתי: הקרב על גבעת התחמושת הוא אחת מפרשיות הגבורה המרתקות של לוחמי ישׂראל; פרשיית השוחד פורסמה אמש בפרוטרוט בעיתונים; 2. קיצור מקובל לפרשיית אהבים; נפל בגורלו, עָלָה בְּגוֹרָלוֹ – אירע לו במהלך חייו: האיש כבר נעדר כמה ימים ואין יודעים מה עלה בגורלו; שִׁיבה אל המקור – אין להתרחק ממסורת אבות ומיצירות הקדמונים אלא יש לשאוב מהן חוכמה והשראה; גִרסָה – 1. תיאור של אירוע, של רעיון וכד' על ידי אדם מסוים, בעיקר כשהם שונים זה מזה מתיאורי אחרים לאותו עניין: השופט קיבל את גרסת הנאשם בכל הנוגע להתרחשות בזירת הפשע ודחה את גרסת התביעה; 2. מהדורה של יצירה, כגון תקליטור, ספר; וָרִיאַצְיָה > הֶגוּוֵן – שינוי או עיבוד אחר של נוסח או גרסה מסוימים; וִיהִי מָה – בכל מחיר, על אף כל הקשיים והמכשולים: דבר לא יעצור בעדו משהחליט לעשׂות זאת ויהי מה!, וכן – יהיה מה שיהיה, יהיה אשר יהיה; יהיה אשר יהיה, יהיה מה שיהיה – 1. בכל מקרה או מצב שהוא: יהיה מה שיהיה בינינו אשאר חברך לָנצח; 2. בלי להתחשב בתוצאות, בלי שיהיה אכפת מה יקרה אחרי כן: אפְּטֵר ממנו ביום מן הימים – יהיה מה שיהיה; יד המקרה – יד הגורל, גורם עלום מאחורי אירוע אקראי: יד המקרה זימנה אותנו לאוהל אחד; בא עליו – 1. קיבל ברכה, שׂמחה, הרגשה טובה: ובאו עליך כל הברכות האלה והשׂיגוך; 2. קרו לו צרות ושאר פגעים: ובאו עליך כל הקללות האלה והשׂיגוך; עבר עליו – צרות ושאר פגעים עוברים על אדם: השואה עברה עליהם; ולא יעבור עליהם עוד נוגשׂ; כל משברייך עליי עברו; כיצד שׂרד לאחר שעברו עליו כל הצרות האלה [ולא: עברו את]; חדר מצב – חדר שממנו עוקבים אחר התנהלותו של אירוע צבאי, ציבורי או מדיני דרמטי בעת התרחשותו ומדַווחים עליו: חדר המצב במשׂרד החוץ הוא מרכז שליטה ותיאום, ולכן הוא מאויש ופעיל יומם ולילה; ירעה עד שיסתאב – הנח לאדם או לדָבָר שימשיך את חייו או את דרכו הרעה עד שיתנוון לחלוטין; פַּרפֶּרֶת, פַּרפְּרָאוֹת – דברים קלים ומשעשעים, מעין פיקנטריה, שבאו כתוספת לעניינים אחרים: עיקרי הדברים כתובים בגוף הספר, אך גם הוספתי כמה פרפראות בנספחים; עוֹלֵלוֹת – כינוי לעוּבדות לא חשובות, זוטות, זוטי דברים, פרפראות; זוּטֵי דברים – דברים של מה בכך, פרפראות, זוטות, דברים פחותי ערך; שוֹנוֹת [נ"ר] – דברים בעלי חשיבות מועטה המקובצים יחד; השתמש בהזדמנות – ניצל את שעת הכושר, לא החמיץ אפשרות שנתגלתה לפניו;

__מאורע__. מאורע – 1. אירוע; 2. ראו 'המאורעות' בתת־ערך 'רדיפות.'; היקָרוּת – 1. כל אחד ממופעי מילה, ביטוי או רכיב בטקסט מסוים: השם 'דויד' ביו"ד כמאה היקרויות לו בתנ"ך; 2. שיעוּר של דבר המתרחש או המזדמן: היקָרוּתך לכאן הייתה מפתיעה; 3. הימָצאוּת במקרה: היקָרותו למקום הפֶשע סיבכה אותו; עִנייְנֵי דְיוֹמָא, עִנייְנֵי הַיוֹם – דברים העומדים על הפרק, ענייני אקטואליה: במועדון היה עיתון היתולי שעסק בענייני היום ובהבליו; דָבָר של מה בְּכָך – דבר חסר חשיבות, עניין מְעוּט ערך: שְקוֹל את העניין ברצינות, אין זה דבר של מה בכך; השתלשלות המאורעות, השתלשלות האירועים – התרחשות רצופה של המאורעות המתפתחים זה מזה: התגלה שהמסמך מזויף, ולכן גבר חוסר הבהירות לגבי השתלשלות האירועים סביבו; כיצד ייפול דבר > אֵיך יִיפּוֹל דָבָר – איך יתפתחו העניינים: נחכה ונראה איך ייפול דבר; גלגול הדברים, התגלות הדברים – קישור דבר בדבר, העברה מעניין לעניין: אחר גלגולי דברים הסכימו הכול פה אחד לכונן בית קבוע לתפילה; מכת מדינה – צרה כללית המשותפת לרוב בני המדינה; מכה מהלכת – צרה הפוגעת ברבים, מגפה המתפשטת ממקום למקום: עישון בקרב בני הנוער הוא מכה מהלכת; נסיבות הזמן – מערכת התנאים ששימשו רֶקע למעשׂה בזמן מסוים, מערכת הסיבּות בזמן מסוים: נסיבות התאונה השתנו לבלי הכֵּר; עֵסֶק בִּיש – עניין רע, צרה, תקלה, ביטוי של הבָּעת צער, הפסד או כישלון: נקלענו לעסק ביש; היאך נצא ממנו?; מאורע מורכב – מאורע שההסתברות להתרחשותו תלויה בהסתברות להתרחשותם של שני אירועים בלתי תלויים או יותר שאינם סותרים זה את זה; פרשת דרכים, קו פרשת המים, נקוּדַת מִפנֶה – מקום או אירוע שמתרחש בהם שינוי ממשי, מסתיימת דרך או תקופה וכד' ומתחילה אחרת במקומה: נקודת המפנה הייתה עם איש העסקים המפורסם שנתן לו את הזדמנות חייו; עוּבדה מוּגמֶרֶת – מעשׂה עשׂוי שאין לשנותו עוד: תוצאות המשפט הן עובדה מוגמרת; עוּבדה יבֵשה – סיפּוּר המעשׂה כּמות שהוא, בלא תוספת תיאוּר או הִתרשמוּת: העובדות היבשות מצביעות על גידול באוכלוסייה; עובדה מהותית – עובדה מכרעת שעשׂויה לשנות החלטתו של אדם; תהפוכות הזמן – שינויים והפתעות שזומנו לאדם בחייו; נגעי הזמן – פגעי הזמן, כגון ליקויים חברתיים: נתפשטו נגעי הזמן, וההורים חששו מילדיהם; פְּגעֵי הזמַן – צרות, אסונות, תלאות, פגיעה, הרס או נזק, מלחמה,

מחלות וכד׳ שהזמן מביאם על האדם, והם נחרתים בגופו ובנפשו: ליבי מר עליי מפגעי הזמן שעברו עלינו מעלייתנו מאתיופיה דרך סודאן ועד הגיענו הלום; תַּהפּוּכות הגוֹרָל, תהפוכות החיים – הפתעות, שינויים ומפגעים בחיי אדם; עוצמת תהפוכות החיים, הקשיים, המשברים, המחלות והמוות פיתחו אצל בני האדם נפש משתוקקת לטוב; נפל דבר – 1. התרחש משהו, אירע מאורע, קרה דבר מה: שְׁבִי, בִּתִּי, עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר; 2. אירע מאורע חשוב, מרעיש, דרמטי, נתקבלה החלטה, מצב לא ברור הגיע לידי הכרעה: קולו הנרגש של קריין החדשות העיד כי נפל דבר בישׂראל – תוצאות הבחירות הראו מהפך פוליטי; יְצַר תקדים מחייב – אירוע שהיה ושיש בו כדי לשמש דוגמה למקרים דומים בֶּעתיד: נעזרתי בתַקדימֵי בית המשפט כדי להוכיח את טיעוניי; חווה על בשׂרו > חָזָה מבשׂרו – למד מניסיונו, חווה בעצמו, התנסה בדרך כלל בחוויות קשות או בניסיונות רעים: גדוד הטירונים שהוטל באחת אל המלחמה חזה מבשׂרו את כל מוראותיה; בי היה המעשׂה – אני עצמי חוויתי או הייתי עד לדבר הזה; אם יֵשֵׁב ההווה על כֵּס המשפט של העבר, לא נגיע לעתיד; שלשלת של מאורעות נתרצפו במהירות; לא ידע האדם את עיתו, כדגים שנאחזים במצודה רעה; עת ופגע יקרה את כולם; עברו עליו ימים גועשים של אירועים וחוויות ונתגלגל טלטולים מרובים עד שהגיע לכאן; מעשׂה שהיה כך היה; היינו במחזה מרעיד לבבות ושובה לב; המאורעות מכַלים את הזמן והזמן מכלה את הזיכרון; כל מעשׂיו ומחדליו הלוא הם חתומים בקורותיו; איך ייפול דבר; עלינו לעמוד על המשמר ולהיות מוכנים, דרוכים וחזקים; היה נתון תחת גלגל המאורעות ופגעו בו השעות הרפויות; בדרך שהדברים מתגלגלים, נתגלגל הדבר; וכל מעשׂה תוקפּו וגבורתו ופרשת . . . הלוא הם כתובים בספר . . .; התנגשויות הדמים בארץ ישׂראל בין ערבים ליהודים בימי המנדט הבריטי מכונות ׳המאורעות׳

מקרה. מקרה – 1. דבר שקרה באקראי ללא תכנון; 2. מצב, דבר או אדם שדנים בו בנפרד, בעיקר כשהוא משמש דוגמה למשהו או כשמשווים אותו עם משהו אחר; 3. פרשת אדם שנמסרה לטיפול מיוחד, כגון מחלת אדם ונסיבותיה; אלתור, אלתר – עשׂה מעשׂה או יצר משהו שלא הוכן או תוכנן מראש מדברים זמינים ונגישים מחמת היווצרות מצב לא־חזוי או בעטיים של פעולות או מחדלים; חליפות – לסירוגין, פעם זה ופעם זה: השמש התכסתה והתגלתה חליפות; בחקירה שינה העד חליפות את גרסתו; פֶּגַע – פגיעה, צרה, תאונה, מקרה רַע: סבלנו מתלאות, מפגעי הטבע ומפגעי המלחמה; כי עת וָפֶגע יקרה את כולם; קורה לפעמים ש־ > פעמים: פעמים אני ישן עד הצוהריים; נשמעה שמועה, הגיע לאוזניו – שמע במקרה, נודע לו באקראי: הגיעו לאוזניי תלונות על סגן המנהל; כדור שׂוֹטֶה, כדור תועֶה – כדור שנורה מכלי נשק ופגע במִקרה במקום או באדם מסוימים בשוגג; נָפַל על המציאה, קָפַץ על המציאה – מיהר לנצל דבר, רעיון או הזדמנות שנראים לו חדשים או מצוינים, מיהר לרכוש דבר שנזדמן לידיו או להשתמש בו: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי ממנו טרמפ; רָאָה את המציאה ונפל עליה; קְפִיצָה עַל הָעֲגָלָה, קָפַץ עַל הָעֲגָלָה – תמך בעניין או התחבר לדבר שנראה שעתיד להצליח למרות הסיכונים הכרוכים בכך: ראש העירייה קפץ על העגלה והורה לפנות את הגלריה לאומנות לכאורה, כי למעשה שימשה להרצאות בגנות ישׂראל; מִבְּלִי מֵשִׂים, בהֶיסֵחַ הדעת – בהֵיעדר כוונה או מודעות, בלי תשׂוּמת לב, כלאחר יד, בפיזור הדעת: בטוחני כי הטעות נפלה בהיסח הדעת ולא בכוונה תחילה: הסכמתי לדבריו מתוך היסח הדעת ואני מתחרטת על כך עכשיו; אצבע אלוהים, כוח עליון – מאורע או תוצאה שאין עליהם שליטה, מקרה לא צפוי שאין למונעו, כגון שיטפון, רעידת אדמה, מוות, מגפה, ולכן הוא עשׂוי להצדיק אי־מילוי חוזה או התחייבות אחרת: בעטיים של שיטפונות עזים במדינה קיבל השופט את טענת הסנגור לאי־מילוי התחייבויות הספקת המוצרים; נזדמנו לפונדק אחד – נפגשו במקרה במקום אחד, נקלעו יחד; נָפַל מַבָּטוֹ עַל – רָאָה באקראי: נָפל מבטה על מכתבו, ולא האמינה מה הוא כתב עליה; ניבָּא ואינו יודע מה ניבָּא – השמיע לתומו דברים שהתקיימו במקרה במלואם; אפקט פיגמליון > נבואה המגשימה את עצמה– נבואה המתגשמת כי מאמינים בהתגשמותה או בשל הנסיבות שהיא יוצרת; החליפוֹת [= השינויים] הן תבלין החיים; העניינים החלו להתגלגל ככדור שלג; דברים כאלה קורים במשפחות הכי טובות; הדבר היחיד שקבוע בחיים הוא השינויים

היסטוריה. היסטוריה – חקר אירועי העבר, במיוחד בענייני אנוש, וכן גלגל ההיסטוריה, דברי הימים, הזמן העתיק, זמנים מודרניים, ימים, ימי הביניים, ימי קדם, כְּרוֹנִיקָה, מאורעות, מוצְאות, מוצָאות, קַדמוֹנִיוֹת, קוֹרוֹת, קורות הזמן, קורות העיתים, קורות חיים, קורות עם, תולָדָה, תולדות, תולדות העמים, תקופה, תקופת האבן, תקופת המנדט, רנסנס > תקופת התחייה; רגע היסטורי – אירוע בעל חשיבות מכרעת והשפעה על הדורות הבאים; ההיסטוריה חוזרת [לא: ~~על עצמה~~] – אמירה שמשמעה דברים שקרו לפנים יקרו או נוטים לקרות שוב בדרך זו או אחרת; להשתלשלות האירועים יש דפוס קבוע ומעגלי: פרספקטיווה היסטורית > פרספקטיבה היסטורית > ריחוק זמן, הֶרחֵק זמן, הֶרחֵק זמן ומרחב, הֶרחֵק היסטורי, תשקופת היסטורית – נקודת מבט במרחק הזמן והמרחב להבנת ההגדרות החברתיות, התרבותיות, האינטלקטואליות והרגשיות שעיצבו את חייהם ואת מעשׂיהם של בני אדם בעבר, לרבות נקודת ראות לבחינת אירועים, מצבים, תופעות, תהליכים וכדומה, במיוחד כזאת המאפשרת להסתכל בדברים שאירעו באופן שנראים בממַדיהם האמיתיים והיחסים ביניהם: בתשקופת היסטורית נראה שהייתה מוצדקת היציאה למלחמה על סוריה; בהרחק היסטורי נראה שצדק המצביא בהחלטתו; הֶרחק זמן ומרחק – מכלול התהליכים הגורמים להתכווצות המרחקים היחסיים בין מקומות (כפי שנמדדים במונחי זמן נסיעה או עלות), וכך למעשׂה גורמים למקומות כאלה להתקרב; זכות היסטורית – אירוע שהתרחש בעברו של עם, המצדיק את זכותו לעצמאות ולשליטה באזור מסוים [האירוע אפשר שיהיה לפני אלפי שנים ובחבל ארץ מסוים]; שׂר ההיסטוריה – דמות דמיונית המייצגת את הנסיבות ואת המניעים הגורמים למהלכים החשובים בתולדות העמים: רה״מ עתיד לתת את הדין לפני שׂר ההיסטוריה; נכנס להיסטוריה – עשׂה מעשׂה גדול ומעורר הדים; עשׂה היסטוריה – עשׂה דבר ראשוני, ייחודי, יוצא דופן, מהפכני וכד׳, עשׂה מעשׂה שייזכר לו לעד, עשׂה מעשׂה שיירשם בהיסטוריה: המנתח הזה עשׂה היסטוריה כשהשתיל כבד בישׂראל; מַשק כנפי ההיסטוריה – הרגשת גודל השעה, ההכרה בחשיבות ההיסטורית של האירועים: משנכבשה העיר העתיקה ועמדנו ליד הכותל המערבי, חשנו כולנו את משק כנפי ההיסטוריה; פח האשפה של ההיסטוריה – ביטוי ציורי למקום דמיוני, שאליו מושלכים כביכול דעות שעבר זמנן, רעיונות פוליטיים שאבד עליהם כלח, תנועות ומפלגות שעברו מן העולם וכד׳: השיטה הזאת כבר פשטה את הרגל ברוב מדינות העולם, ובתוך שנים אחדות תמצא את מקומה הראוי בפח האשפה של ההיסטוריה; שִׁכתֵב את ההיסטוריה – שינה וסילף עובדות היסטוריות נכונות וידועות: הנארנאצים מנסים לשכתב את ההיסטוריה ולטעון שהשואה לא הייתה ולא נבראה; פרהיסטוריה > קְדַם־היסטוריה – התקופה הקדומה ביותר בתולדות האנושות, שקדמה להיסטוריה האנושית, התקופה שקדמה למניין השנים בהיסטוריה: במוזאון ההיסטורי יוחד אגף לממצאי ארכאולוגיה מהקדם־היסטוריה, ובהם חלקי שלד של האדם הקדמון; צדק היסטורי – דרישה, פעולה או אירוע שנועדו לחקור את האמת על ׳הדפים האפלים׳ של ההיסטוריה (כגון מעשׂי השמדת עם, עבדות, הפרדה גזעית, דיכוי או אפליית מיעוטים אתניים, דתיים וכד׳) ולתקן את העוולות שנעשׂו ולהחזיר לאדם או לקבוצה שנפגעו או נשכחו את כבודם ואת קניינם: נעשׂה צדק היסטורי: משהוחזרו למדינה אדמות במזרח ירושלים שקנו יהודים בראשית המאה; למען משפחות חטופי תימן, עלינו לעשׂות צדק היסטורי ולחשׂוף את האמת; משפט ההיסטוריה – מַהֲלכֵי המדינאים כפי שהם משתקפים בעיני בני הדורות הבאים; רציפות היסטורית – אירועים, עובדות ועדויות מן העבר שקרו ומועברים ברציפות מדור לדור, כגון מעמד הר סיני או כיבושי אלכסנדר מוקדון; מעמד היסטורי – כינוס או טקס חד־פעמי שנערכו בו פעולות חשובות או נתקבלו בו החלטות גורליות לכלל: טקס הכרזת מדינת ישׂראל מטעם נבחרי העם היה מעמד היסטורי; תקופה – זמן, ימים, שנים, פרק־זמן בהיסטוריה או בפרהיסטוריה הנחשב יחידה אחת משום שהוא ניכר במשהו, כגון אירועים מסוימים: נהוג לחלק את ההיסטוריה לשלוש תקופות עיקריות: הזמן העתיק, ימי הביניים והזמן החדש; ימים – פרק־זמן, שנים או תקופה בחיי אדם, בהתרחשות וכד׳: המטבעות הללו הם מימי בר־כוכבא; מתי קרו הדברים: בימי אחשוורוש, בימי המנדט או בימי השפל; תוֹלָדָה – היסטוריה, קורות עם, דברי ימי: תולֶדֶת המדינה חקוקה במורשת הקרב של חללי צה״ל; תוֹלְדוֹת – [צורת נסמך של תולָדות שפירושה] 1. קורותיו של מישהו או של משהו, היסטוריה של, השתלשלות העניינים והמאורעות בפרשת חיים של מישהו, בפרשת ההתפתחות של משהו וכד׳: היה לי מבחן בתולדות עם ישׂראל בדורות האחרונים; 2. הסתעפות צאצאי האדם למשפחותיו, שושלת משפחתית: וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח: תֶּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם, אֶת נָחוֹר וְאֶת הָרָן, וְהָרָן הוֹלִיד אֶת לוֹט; גַּלְגַּל ההיסטוריה – המאורעות שעוברים על החברה האנושית בתהליך של שינוי ומחזוריות: גלגל ההיסטוריה חוזר שוב כי לא בא המפנה הצפוי בחיי האנושות ולא התנער העולם משפלותו אחרי מלחמת העולם הראשונה; ימים – זמן, תקופה: בימי קדם חיו בני אדם במערות; בימי, בימיו – בתקופתו, בשנות: בימי אחשוורוש היה טוב ליהודים; העולם העתיק – כינוי לכל התרבויות והמאורעות שהתקיימו בעולם משחר ההיסטוריה הכתובה ועד נפילת האימפריה הרומית בשנת 476; ימי הקדם – התקופה העתיקה בתולדות האנושות, בערך עד סוף המאה החמישית לספירה (עד מַפֶּלֶת רומא בשנת 476 לספירה); ימי הביניים – התקופה בתולדות העמים משנת 476 לספירה (מַפֶּלֶת רומא) ועד סוף המאה ה־15, גילוי אמריקה (1492); ימי־ביניימי – ששייך לתקופת ימי הביניים, שקשור לימי הביניים או מאפיין אותם: המוזיקה הימי־ביניימית

ניכרת בחד־קוליותה; רוח הזמן, רוח התקופה – אוסף הדעות, הנטיות האינטלקטואליות, העקרונות והאופנות המאפיינים תקופה מסוימת: החינוך מן הראוי שיצעד עם רוח הזמן; קַדמוֹניוֹת – דברים שקרו בימי קדם, קורות הימים שעברו: מה יכולים יודעי העיתים לממש בימינו מקדמוניות חיינו בתקופת המקרא; קַדמוֹניוֹת היהודים – שם ספרו של יוסף בן מתתיהו, ההיסטוריון היהודי־רומי, שסיכם ביוונית את תולדות עם ישׂראל בשְלהי המאה הראשונה לספירה, מימי המקרא ועד ימי המרד הגדול; מתועד, תועד, תיעוד, תִיעֵד – אסף, ערך או רשם רשומות (כגון תעודות, מסמכים וידיעות שיש בהם כדי להעיד על משהו): אחת ממטרות מוסד 'יד ושם' היא לתעד את שש שנות השואה של יהודי אירופה; מה שעָבַר – עָבַר – לא כדאי לטפל במה שהיה: בעניין חברתך מה שעבר – עבר, ספר לי על שאר ענייניך; מָסוֹרֶת אַגָדָה – אגדה קדומה או סיפור עם הנמסרים בעל־פה מדור לדור: מהַלכות הרבה מָסורות אגדות על מקומות בארץ; מִיתוֹס – 1. סיפור אגדה קדום [על יצורים על־אנושיים, על גיבורים מופלאים, על תופעות טבע, על מאורעות ועל מנהגים], שהוא חלק ממורשתה של קהילה מסוימת. עיקרו – להשיב על שאלות הקיום המהותיות, כמו בריאת העולם, היווצרות האדם, הטוב והרע; 2. דמות, אירוע וכד', שבתודעה העממית הוענקה להם הילת זוהר שהפכה אותם לאגדה: השׂחקנית הזאת הייתה אלילה בחייה ומיתוס במותה; הקולנוע ההוליוודי הנציח את המיתוס של המערב הפרוע; 3. רעיון, אמונה וכד' המקובלים על הכלל, ושאיש אינו מפקפק באמיתותם, אף שהם כוזבים או בלתי מבוססים: המחקר המדעי בן זמננו ניפץ הרבה מיתוסים עתיקים; כּרוֹנִיקָה – תיאור היסטורי של אירועים מסודרים לפי סדר התרחשותם, על הרוב ללא ניתוח או פרשנות; סאגה > סָגָה – 1. אגדה, סיפור עלילה וגבורה שמקורו בתולדות שבטי איסלנד או נורווגיה: בלילות החורף הארוכים נהגו השבטים הנורדיים לספר סגות על גיבוריהם האגדתיים; 2. רומן ארוך ומקיף המספר את תולדותיה של משפחה אחת או של קבוצה חברתית: הרומן 'בית בודנברוק' של הסופר הגרמני תומס מן היא סגה המתארת את שקיעתה של משפחה עשירה בגרמניה בשְלהי המאה התשע עשרה; 3. שרשרת ארוכה של התרחשויות, ברגיל דרמטית וסבוכה; עִידָן – תקופה, פרק זמן שמשהו מאפיין אותו והופך אותו ליחידה אחת: יש המגדירים את התקופה שאנו חיים בה כעידן התקשורת או כעידן המדיה: תור הזהב – 1. תקופת הפריחה של יהודי ספרד במאות ה־11 וה־12, שבהן פיתחו פעילות כלכלית ותרבותית ענפה אגב שיתוף פעולה עם שלטון המוסלמים; 2. כינוי לתקופה הניכרת ברמה גבוהה של הישׂגים, בייחוד בסִפרות או באומנות, תקופה של אושר, שפע ופריחה תרבותית בהיסטוריה של עם: שנות העשׂרים היו תור הזהב של הג'ז בארצות הברית; פרדיגמה > דְפוּסָה – השקפת עולם והנחות מוקדמות המצויות ביסוד התאוריות והמתודולוגיה של המדע בתקופה היסטורית מסוימת והמהוות מסגרת לפעילות המדעית: הפילוסוף תומס קוהן טען שמהפכה מדעית פירושה נטישת הדפוסה השלטת והמרתה בחדשה; הִשתַלשְלוּת, הִשתַלשֵל – התפתח או התקדם שָלָב אחר שָלָב, הייתה בו התפתחות או השתלשלות של אירועים בזה אחר זה: המאמר מסביר בפירוט איך השתלשלו האירועים עד לפרוץ המרד; עֲלִילָתִיוּת, עֲלִילָתִי, עֲלִילָה – 1. השתלשלות האירועים והפעולות שהן השלד של סיפור המעשׂה, הרומן, המחזה, הסרט וכד': עלילת הרומן מתרחשת בבית הברָאָה לחולי שחפת בשווייץ; 2. מילה בצירוף המתארת מעשׂי גיבורים, אֶפּי: הוא חיבר טרגדיות ליריות מהווי התקופה ומסיפורי עלילה היסטוריים; עֲלִילַת דָם – אשמת שקר שטפלו שׂונאי ישׂראל על היהודים שהם משתמשים בּדם נוצרים לאפיית מַצות לפסח, כדי שיוכלו השׂונאים לפרוע פרעות, לרצוח, לשׂרוף את התלמוד ולהתנכל ליהודים; עלילוֹת – 1. מעשׂים, בייחוד מעשׂים שראוי לזוכרם או מעשׂים המעידים על יכולת או על גבורה יוצאות דופן: הוא היה לוחם חופש, ועלילותיו הונצחו בשירי עם ובספרות; הסב סיפר לנכדו על עלילותיו במלחמת העצמאות; 2. מכלול הרפתקאותיו והתנסויותיו של מישהו: יצא לו שם של הרפתקן רב־עלילות; בראשית – בתחילה, בראשונה [בצירופים, כגון מעשׂה בראשית, חבלי בראשית ואנשי בראשית המשמע הוא בריאת העולם או נקודת התחלה אחרת בזמן, בצירופים, כגון סדרי בראשית ומימי בראשית, שמשהו קיים זמן רב מאוד, בצירופים, כגון יער בראשית ונופי בראשית, שמשהו הוא קדום או הוא נראה כפי שנראה בימי קדם]; שימור, שימר – 1. גרם לדבר להישאר כפי שהוא לאורך זמן: במעבדה לביולוגיה משמרים עוּבָּרים של בעלי חיים בצנצנות פורמלין; 2. שמר על משהו בצורתו המקורית מבלי לשנותו, הבטיח את קיומו של מבנה, של אתר וכד' כדי שישמש עדות היסטורית, אומנותית, אסתטית וכד' לדבר מה: הוחלט לשמר את הבניין הראשון שהוקם בעיר ולהופכו למוזאון; 3. המשיך וקיים את זכרו של משהו, גרם למשהו להשתמר בתוכו: הבימאי שימר בסרט את אווירת התקופה; אָנַכרוֹנִיזם > מַעֲתַק זְמַן – 1. תופעה, מנהג, השקפה וכד' שהתיישנו, שעבר זמנם, הנראים או נדמים מיושנים; 2. מיקום של אירוע, של אדם או של דבר בזמן שאינו מתאים לו, בתקופה היסטורית שבה לא היה יכול להתרחש או להתקיים: הספר על מיכאל אנג'לו שופע במעתקי זמן כי פרקים ממנו נכתבו שוב במאות מאוחרות יותר; מַעתָק לֶעָתִיד, הַטרָמָה, הִטרִים – מסר (כתב או אמר) אירוע קודם זמנו, ולא על פי הסדר הכרונולוגי של האירועים; מַעתָק לֶעָבָר – מסירת אירוע אחרי זמנו ולא בסדר הכרונולוגי של האירועים; פרספקטיבה > תִשקוֹפֶת – פרק זמַן שעבר ממאורע מסוים המאפשר להעריך אותו הערכה כוללת נכונה יותר: יש תשקופת קרובה ותשקופת רחוקה; השפעת המהפכה המקוּוֶנת עוד תיחקר בעתיד מתשקופת היסטורית; גוֹלַל, גוֹלֵל – 1. פתח ופרס מגילה או דבר מה הכתוב בצורת יריעה גלולה, כמו מגילה, ספר תורה וכד': בתום קריאת הפַּקס הארוך הוא שב וגולל אותו מסופו לתחילתו; 2. הציג בצורה מפורטת, סיפר את כל הפרטים: השבוי שהוחזר גולל לפני החוקרים את מגילת חייו בכלא האויב; מְגוּלָל בפי – שהועלו גלגוליו וקורותיו, שנמסר לפרטיו, שנפרס בהרחבה, שגוללו אותו: פרשת רצח זו, כפי שהיא מגוללת בפי העד הראשי במשפט, מזעזעת באכזריותה; לבסוף, נעתרתי לגולל כמה מבצעים ממגילת חייו; נָרָטיב (narrative) > סִיפֵּר – סיפור שמסופר מתוך החוויה האישית המושפעת מהאופי ומאישיות המספר, מהזהות האישית והחברתית, ממערכת האמונות והערכים ומתפיסת העולם האישית [שינוי בסיפר גורר שינוי במשמעות האירועים כי הכול תלוי באקלים הפוליטי, במידע שנחשף בארכיונים ועוד; מודגשים בו סיפורים היסטוריים הדגשת יתר ואחרים מוצנעים, ומהנדסי התרבות בוררים עובדות ומשנים את היחסים, כגון מזכירים אירועים מסוימים ומשכיחים אחרים]; סִיפֵּר היסטורי – פרשנות היסטורית המעוצבת דרך נקודת מבט תרבותית או אישית ומשתמע ממנה גם בניית סיפור בזווית ראייה של הכותב. תחום דעת זה משתמש כדי לתאר, לבחון, להטיל ספק ולנתח אירועי העבר, ולחקור את דפוסי הסיבה והתוצאה שלהם. בין היסטוריונים יש מחלוקת איזה סיפר מיטיב להסביר אירוע, וגם את המשמעות של סיבות והשפעות שונות; סיפר־על – סיפר שמסַפרים על סיפרים בעלי משמעות היסטורית, ניסיון או ידע, המציעים לחברה לגיטימיות עצמית באמצעות השלמתו הצפויה של רעיון מאסטר כלשהו; הַטָיַית הִיזָכְרוּת (recall bias) – הטיית מידע הנובעת מהבדלים בדיוק או בשלמות של תיאור אירוע שקרה בעבר על ידי המשתתפים בו; פָּרָשָה – תוכן דברים, עניין מפורט לפרטיו, נושׂא, השתלשלות והתפתחות של דבר, בעיה, שערורייה: המרצה סקר פרשה מרתקת בתולדות היישוב העברי; דִיאַכרוֹנִי – דבר שקשור להתפתחותן ההיסטורית של תופעות (בייחוד בלשון) או עוסק בהן: הבלשנות הדיאכרונית חוקרת שינויים בתופעות לשוניות לאורך זמן, ואילו הבלשנות הסינכּרונית בודקת את מצב הלשון בנקודת זמן נתונה; סִינכְּרוֹנִי – בו־זמני, ברבזמן, שמתרחש באותו הזמן, שיש בו תיאום בזמן: לוח סינכּרוני הוא לוח כרונולוגי המציין אירועים שקרו באותו הזמן בעולם; השבת השחורה – כינוי לשבת שחלה ב־29 ביוני 1946 שבה עצרו שלטונות המנדט הבריטי את רוב מנהיגי היישוב העברי בארץ וגילו מצבורי נשק מחתרתיים רבים; ספר לבן [על שום עטיפתו הלבנה] > "הספר הלבן" – תקנות מגבילות של ממשלת בריטניה על מימוש המנדט בארץ ישׂראל שהוציאה ממשלת בריטניה (בשנים 1922, 1930) וב־1939 בתעודה רשמית, ובה התפרסמו חוקים שהגבילו את זכויות היהודים בארץ ישׂראל; מַרטִירוֹלוֹגיָה – 1. רשימה של קדושים מעונים נוצריים (מרטירים), תיאור חייהם וסבלותיהם למען מטרה דתית או חברתית נעלה; 2. ענף ההיסטוריה הכנסייתית וסִפרותה העוסקים בחקר חיי הקדושים; תבנית קווית – שבה ההיסטוריה אינה חוזרת כלל; תבנית מעגלית – שבה האירועים חוזרים שוב ושוב באותה צורה; תבנית לוליינית – שבה האירועים חוזרים אגב שינוי, כי יש השפעה מצטברת שלהם זה על זה; המוות השחור, המגפה השחורה – מגפת דֶבֶר קטלנית שפשׂתה ברחבי אירופה ואסיה במאה ה־14 והפילה חללים רבים; אַלמָנָך, ספר שנה – כרונולוגיה או לוח שנה, ובהם תוספת מידע בתחומים שונים; סיקוֶונס (sequence) > מַעֲקוֹבֶת – רצף, סִדרה של פרטים הערוכים בסדר מסוים, רצף של תסריטים בסרט; על ציר הזמן – לאורך הזמן, בסדר כרונולוגי, לפי סדר השתלשלות הדברים, מן המוקדם למאוחר: עלילת המחזה מתפתחת על ציר הזמן מילדותו של הגיבור ועד מלאת לו עשׂרים שנה; טְלַאי צהוב – אות קלון העשׂוי מפיסת בד צהובה בצורת מגן דוד, שכפו שׂונאי ישׂראל לדורותם על היהודים להצמיד ללבושם לשם זיהוים בפומבי ולביישם, ובייחוד הטלאי שחייבו הנאצים את היהודים לענוד על החזה בשטחי הכיבוש; סֵדֶר כרונולוגי – סידור דברים לפי זמן התרחשותם (כגון שעה, יום, חודש, שנה): התערוכה סודרה בסֵדֶר כרונולוגי מהעת העתיקה לעת החדשה; רשם דפים מזהירים, רָשַם דף מזהיר, רָשַם פרק מזהיר בתולדות ה' – הגיע להישׂגים מיוחדים: גבורה אינה בהכרח מרד גטו ורשה או עלילות הפרטיזנים, אף שגם הם רשמו פרק מזהיר בגבורת היהודים; הקדים את זמנו – אמר או עשׂה משהו שבימיו לא היה מקובל ומובן, ורק אחרי כן זכה בהכרה או נהג בדרך שלא הייתה מקובלת בזמנו ונעשׂתה מקובלת בדורות שאחריו: ליאונרדו דה וינצ'י האמין שהאדם יכול

לעוף במכונה מעופפת, ובכך הקדים את זמנו; דף שחור בתולדות ה־ – פעולה מַזיקה או מבישה, כתם: המשׂחקים האולימפיים במינכן רשמו דף שחור בתולדות מדינת ישׂראל עם רצח ספורטאינו ב־1972; רצח יצחק רבין הוא דף שחור ומביש בקורות מדינת ישׂראל שייזכר לדיראון עולם; נָטוּש – שמתרחש, שמתחולל: הכתב הצבאי דיווח על הקרבות הנטושים בחזית; ביוגרפיה > קורות חיים, מהלך חיים, תולדות חיים, אגדת חיים, פרשת חיים, סיפור חיים – תיאור מהלך חיים של אדם או של ציבור, שכתב אדם אחר: הספר 'שָׂרָה גיבורת ניל"י' מספר את סיפור חייה של שָׂרָה אהרונסון; בתוכנית הטלוויזיה 'חיים שכאלה' נגולה אגדת חייו המרתקת של מאיר הר ציון; שיבת ציון – כינוי לתנועת העלייה הלאומית לארץ ישׂראל מהעלייה הראשונה שבסוף המאה ה־19 ועד ימינו; כיבוש העבודה – השלטת העבודה העברית בארץ ישׂראל , כינוי למאבק הפועלים העבריים בארץ ישׂראל מן העלייה הראשונה (1882) ועד להקמת המדינה לתפיסת מקומות העבודה במשק, בעיקר בחקלאות ובבניין; סֵפֶר החיים – 1. ספר הזיכרונות שבו נרשם בראש השנה מי לחיים ומי למוות; 2. ספר תולדות חייו של אדם, סיפור חיים; תוכנית אוגנדה – תוכנית [שהגיש הרצל לקונגרס הציוני השישי ב־1903 בעקבות הצעת צ'מברליין, שׂר המושבות הבריטי] ליישוב זמני של היהודים באפריקה, על הגבול שבין אוגנדה לקניה, תוכנית שרבים ראו בה בגידה ברעיון התיישבות היהודים בארץ ישׂראל, והיא עוררה סערת רוחות והתנגדות עזה ופילגה את התנועה הציונית ולכן בוטלה; תוכנית החלוקה – התוכנית לחלק את ארץ ישׂראל לשתי מדינות – מדינת יהודים ומדינה ערבית – ולבנאם את ירושלים, שאישרה עצרת האו"ם ב־1947 [את תוכנית החלוקה אישרה הסוכנות היהודית אף כי ירושלים לא נכללה בה בתחומי המדינה היהודית, אך דחו אותה ערביי הארץ ומדינות ערב, ועם יציאת הבריטים פתחו במתקפה צבאית כוללת על ישׂראל]; 'סופות בנגב' – כינוי לפרעות ביהודים שפרעו הגויים ב־1881 בערי אוקראִינה ובעיירותיה בעקבות רצח הצאר אלכסנדר השני, פרעות שהחישו את תנועת 'חיבת ציון' ואת העלייה הראשונה; סֵזוֹן, הסֵזוֹן – כינוי למדיניות 'ההגנה' בשלהי ימי המנדט [דצמבר 1944 – פברואר 1945, לאחר רצח הלורד מוֹין], ועיקרה – לכידת אנשי אצ"ל ולח"י והסגרתם לידי משטרת בריטניה; אֶצֶ"ל > ארגון צבאי לאומי – ארגון מחתרת עברי שפעל בארץ בשנים 1937-1948, ורוב חבריו באו משורות הרוויזיוניסטים ובית"ר בהנהגת זאב ז'בוטינסקי; צה"ל > צְבא ההגנה לישׂראל – צבאה של מדינת ישׂראל המופקד על שמירת ביטחונה ועל ריבונותה [צה"ל נתון למרוּת הממשלה, והשׂר הממונה מטעמה הוא שׂר הביטחון]; לֶחִ"י > לוחמי חירות ישׂראל – ארגון מחתרת עברי שהקים אברהם שטרן ('יאיר') ב־1940 בארץ; הארגון פעל בשלהי שנות המנדט הבריטי, ורוב חבריו היו פורשי אצ"ל; 'על כנפי נשרים', מרבד קסמים, 'מרבד הקסמים' – 1. במהירות ובבטחה, בדרך פלאית ומהירה; 2. שמו המליצי של מבצע העלאתם של יהודי תימן ארצה לאחר קום המדינה (1949-1950); את המִבצע ארגנה הסוכנות היהודית ובו הועלו ארצה כ־50 אלף יהודים בכ־500 טיסות ישירות מעֲדֶן שבתימן; אביב העמים – שם כולל לגל של התקוממויות ומהפכות לאומיות באירופה בשנים 1848 ל־1849 כדי להתאחד, לפתח רגשות לאומיים ולהשתחרר משלטון של מעצמה; פְלֶשְׁבֶּק (flashback) > הֶבזֵק לֶעָבָר – 1. הפסקת רצף העלילה כדי לתאר אירוע שקרה בעבר, ועם סיומו של ההבזק מתחדש רצף העלילה שנקטע: בימאי הקולנוע הצרפתי, קלוד ללוש, הִרבה להשתמש בשיטת ההבזק לעבר בסרטו 'גבר ואישה': 2. היזכרות פתאומית ועוצמתית בחוויה מהעבר, לרוב בחוויה טראומטית: אחרי המלחמה הוא חווה הבזקים רבים לעבר ששיבשו את שגרת יומו; שארית הפלֵיטה – כינוי מליצי ליהודים ניצולי שואת אירופה: בימי ההעפלה פעלו שליחי היישוב היהודי בארץ להציל את שארית הפליטה ולהעלותה לארץ בדרך לא דרך; אָנַמנֵזָה > סיפור המטופל – הסיפור הרפואי או הפסיכיאטרי של המטופל, בפרט התסמינים שבהם הבחין כאשר החלה המחלה; תולדות מקרה – תיעוד הרקע או ההיסטוריה הרפואית של אדם או קבוצה ששמר רופא או עובד סוציאלי בדבר עובדות המשפיעות על התפתחותם או על מצבם בהיותם בטיפול או במחקר, במיוחד ברפואה, בפסיכיאטרייה או בפסיכולוגיה: לקחתי אותה להומאופת, והוא ביקש לדעת את תולדות המקרה במפורט; נחלת הֶעָבָר – דבר השייך לעבר, דבר שמקומו בעבר: לצערי, הוא מנסה להשיב אותנו לאחור אל מציאות שהיא נחלת העבר; מים שקטים חודרים עמוק – כינוי לאדם שקט, תמים לכאורה ולא מרשים כלפי חוץ, אך השפעתו מרובה בזכות אישיותו החזקה, ויכולתו למעשׂים גדולים; טָבַע חותמו, טָבַע את חותמו על, הִטבִּיעַ חותמו על, הִטבִּיעַ את חותמו על – השפיע השפעה עמוקה, נתן בו אותותיו, עשׂה רישומו ב־ השאיר את רישומו עליו: בחודשים המעטים שניהל את המיזם הוא הספיק להטביע בו את חותמו; טָבוּעַ, טבוע בו חותם, טבוע בחותם של משהו – חקוק, רשום, קבוע, ניכרת בו השפעתו של דבר מה, ניכר בו רישומו או צביונו של דבר מה באופן בולט: עיני קטיפה חומות רכות שטוב לב טבוע בהן; ניכר שבדבריו טבוע חותם של אמת; והדבָרים עַתיקים – כך היה מאז ומעולם, התופעה מוכּרת, דברים אלה ידועים היטב זה ימים רבים, ואין להאריך בהם: בכנסת כבר ניסו להעביר את החוק הזה, אך נכשלו, והדברים עתיקים; מִפנֵה המאה – תחילתה של מאה חדשה, שעיקרה עשׂור לפני תחילתה ועשׂור במאה החדשה: מאמר זה סוקר את תולדות יהודי רומא בשלהי המאה ה־20, בעיקר בשנות מפנה המאה; סַדַן הארץ אחד הוא – מנהגי בני אדם דומים הם בכל מקום, אין כל חדש תחת השמש: גם בשבטי אפריקה החיים מבוססים על חיי משפחה כמו במערב כי סדן הארץ אחד הוא; שלשלת הזהב – מסורת מפוארת: סופרינו כיום הם חוליה בשלשלת הזהב של מקורותינו; מורשת קרב – סוגה של היסטוריה צבאית שעיקרה – מעשי גבורה ומופת של לוחם או של יחידה צבאית: היא מתארת מלחמה או קרב מסוימים בשל הגבורה והתושייה שהלוחמים הראו בהם. ברגיל מורשת הקרב היא חיובית והיא חלק חשוב בבניית גאוות היחידה, חיזוק מורל המשרתים בה והתוויית ערכים וסטנדרטים שלאורם היחידה מחונכת ופועלת; אֶתנִיוּת > עֲדָתִיוּת – שייכות לקבוצה בעלת מסורת ותרבות ייחודית, בדרך כלל על בסיס עבר משותף, והזדהות עימה; אֶתנוֹצֶנטרִיוּת > עֲדָתָנוּת – נטייה לבחון מציאות או תופעה כלשהי מנקודת השקפה של התרבות הייחודית של קבוצת המוצא של המתבונן; טיהור אתני – הרחקה, גירוש, מאסר או הרג של מיעוט אתני, דתי או אחר לא רצוי בחברה (כגון ארגון, מפלגה, מדינה) על ידי רוב שלטוני כדי להשׂיג הומוגניות אתנית: גירוש היהודים ממדינות ערב והפיכתם לפליטים היו טיהור אתני; ג'נוסייד > רצח עם, השמדת עם – השמדה מכוּוֶנת שיטתית, גמורה או חלקית של בני אדם המשתייכים לקבוצה לאומית, אתנית, גזעית או דתית: הפשע של השמדת עם נכלל בעבֵירות נגד האנושות, וחוק ההתיישנות במדינת ישׂראל אינו חל עליו; דורשי רשוּמות – כינוי לחוקרי ההיסטוריה, הארכאולוגיה, לחוקרי העבר; כותבי הדורות, דורשי קורות העיתים – חוקרי ההיסטוריה; דברי הימים – היסטוריה, פרשת קורותיו של עם: וְיֶתֶר מעשׂי האצ"ל וקורות הלח"י הלוא הם כתובים בספרי דברי הימים של המחתרות; מוֹצָאוֹת – מקור או היסטוריה של יצירה (יצירת אומנות, כתב יד עתיק), גלגוליה, בעליה והמחזיקים בה מן היום שיצאה מידי האומן: סיפרתי לו על מוֹצְאוֹת הציור שקנינו; דִברֵי הַיָמִים – היסטוריה: ספר דִברֵי הָיָמִים למלכי ישׂראל; בספרו הוא סיפר את דִברֵי יָמֶיהָ של מדינתו; יום הרת עולם – יום היסטורי, יום גורלי, יום שמאורעות מכריעים מתרחשים בו; רדיפה, רָדַף – גרם סבל, הציק או דיכא מישהו, בעיקר עקב מוצא, אמונה דתית, דעות פוליטיות וכד': הטורקים רודפים את המיעוט הכורדי בארצם; סֵבֶל הירושה – מורשת אבות וערכי התרבות שהנחילו הדורות הקודמים לבאים אחריהם: פעמים נאלצנו לבעוט בכללי הדקדוק הנוקשים שירשנו בסבל הירושה עם אוצרות הרוח ועם קנייני תרבותנו; עשׂרת הרוגי מלכות – עשׂרה מחכמי ישׂראל שמתו על קידוש השם בהוצאה להורג בייסורים קשים בידי הרומאים לאחר מרד בר־כוכבא בשל דבקותם בקיום התורה ובלימודה: סיפורם ההרואי של עשׂרת הרוגי מלכות (והידוע שבהם רבי עקיבא) היה סמל ומופת לקידוש השם לדורות הבאים; שְׁאַל נא לימים ראשונים – התעניין במה שהתרחש בימים הקדומים; מִימֵי מְתוּשֶׁלַח – ישנונשן, עתיק, שייך להיסטוריה הרחוקה; הרת עולם – בעל חשיבות היסטורית: זוהי התרחשות הרַת עולם והיא תירשם בספרי ההיסטוריה; שנות מתושֶׁלַח – כינוי לשנים ארוכות ורבות ביותר: אם יחיה האדם שנות מתושלח, לא יוכל להכיר את כל שיש בעולם; לפני שנות אור, שנות אור — בעבר הרחוק מאוד: שלום אמת באזור עדיין רחוק מאיתנו מרחק שנות אור; מלפני המבול – בזמן העתיק ביותר, נאמר גם באירוניה על דבר שעבר זמנו; המהפכות הן קטרי ההיסטוריה; ויתר דברי . . . וכל מעשׂה גבורתו וכל אשר עשׂה הלוא הם כתובים בספר . . . ; ויתר דברי א"א . . . ודרכיו ודבריו כתובים ב־ . . . ; העניין שעון על מסורת היסטורית המעוגנת בדברים כתובים וחתומים באותיות ברורות; גלגלי ההיסטוריה לא נָסַבּוּ ממסילותם; לבסוף, נעתר לגולל כמה מבצעים ממגילת חייו; אני אחראי כלפי שׂר ההיסטוריה ומוכן להישפט לפני כס ההיסטוריה; ההיסטוריה היא לא מה שקרה באמת, אלא מה שבני אדם חושבים שקרה; האדם, ללא ידיעת עברו, לא יבין את ההווה שלו מאחר שכל ההווה מעוצב בעבר; מי שלא לומדים מההיסטוריה נידונו לחיות אותה שוב; יודעי העיתים מחזיקים בידיהם עוצמה אדירה, ויש בהם היודעים זאת: הם משחזרים את העבר, מעצבים אותו כך שיתאים לפרשנויותיהם, ובכך הם משנים גם את העתיד; מה שההיסטוריה מספרת הוא למעשׂה חלום ארוך וקודר ונבוך של האנושות; אף שאיני אוהב ללמוד היסטוריה, אני משתוקק לקרוא את קורותיה ואת מעשׂיותיה; למגינת ליבנו, שלטון העם ברגעים מסוימים נתון בידי משוגעים למחצה; מההיסטוריה אנו למדים שאין אנו למדים ממנה דבר; מדוע אין לומדים היסטוריה כי היא מלמדת יותר מדיי או על הרוב אינה חוזרת; היסטוריה כמו אהבה נוטה לעטוף את גיבוריה ברוח של זיו דמיוני; ההיסטוריה ניצחה את הזמן, שאיש מלבד הנצח לא הצליח; גם בין ההיסטוריונים, כמו בין השופטים, תיתכן מחלוקת, אבל

מחלוקת כזאת אמורה להתבסס על טיעונים ועל הוכחות שחותרים לאמת, מתוך הנחה שאומנם יש אמת כזאת, גם אם לא תמיד קל להגיע אליה; ההיסטוריה תהיה אדיבה כלפיי כי אני מתכוון לכותבה; מי ששולט על ההווה – שולט על העבר, ומי ששולט על העבר – שולט על העתיד; מה בין לפנים להיום? בני אדם חושבים לרוב רוצים לדעת את העובדות . . . אך למעשׂה הם רוצים לדעת את סיפור העובדות; מאז ומעולם מילאו אגדות תפקיד רב־עוצמה ביצירת ההיסטוריה, והסברים אגדיים להיסטוריה היו תמיד כעין תיקונים מאוחרים לעובדות ולאירועים ממשיים, שהיו נחוצים; אין ההיסטוריה אלא אוסף זיכרונות ושמועות; ההיסטוריה היא אגדה שלא הכול הסכימו לה? ההיסטוריה היא דרשׂיח מתמשך בין ההווה לעבר; אילו באתי לספר לך מה שלמדתי בעניין זה לא יספיקו שנותיו של מתושלח > דור! זיכרון! זמן! חזרה! חירום! צבא! רדיפות! תאריך!

איש! גבר!

איש. איש – 1. גבר, אדם בוגר ממין זכר; 2. בעל, בן־זוג לאישה; 3. [במשפט שלילה] שום אדם: לא היה איש באולם; 4. מי שגר במקום זה או שייך למסגרת זו: בן־גוריון היה איש תנועת העבודה; אישי – פניית כבוד לאדם נעלה ומכובד מאוד: אישי הנשיא, הואל נא לכבד אותנו בדברי ברכתך; חילופי גַבְרֵי, חילופי אישים – שינוי בהֶרכב בני אדם נושׂאי התפקידים במוסד, בארגון; איש רוח – 1. אדם העוסק בדברים עיוניים רוחניים, כגון בתורה, במדע, במחקר, בסִפרות; 2. הוגה דעות, פילוסוף, רחב אופקים, בעל רעיונות, ממציא; איש חוק – אדם המופקד על שמירת החוק ואכיפתו על האזרחים, כגון שופט, שוטר; איש חֵיקָהּ – בעלה, בן זוגה לחיים; איש מופת – אדם המשמש דוגמה אישית לאחרים: לא קשה למצוא אנשי מופת בין לוחמי 'גולני' שמוסרים את נפשם על מלחמות ישׂראל; איש חַיִל – 1. אדם זריז ורב־פעלים, אדם מצליח; 2. חייל, איש צבא, גיבור, לוחם מצטיין: בצנחנים יש אנשי חיל; איש ביניים – גיבור נבחר לדו־קרב; איש איש ושיגיונותָיו – איש איש רַעיונותיו ותַחביביו; איש חסד – כינוי לאדם המרבה לעסוק במעשׂי צדקה וחסד, ומרבה להיטיב עם הבריות: בהספדים הדגישו הכול את היותו איש חסד התומך בכל דל ומסכן; איש אמונים – אדם שאפשר לבטוח בו: ואיש אמונים מי ימצא; איש רֵעים – אדם חברתי; איש דמים – רוצח, שופך דם; איש הקצוות – אדם קיצוני בדעותיו, קנאי בלתי מתפשר; איש תבונה, איש תבונות – אדם חכם ונבון; עלם חמודות, איש חמוּדות – אדם צעיר, נחמד וחביב על כל רואיו; איש אמת – אדם ישר, ונאמן; איש איש – כל אחד ואחד, כל אחד בתורו; איש אֶשכולות – אדם הבקיא בענפי מדע שונים; איש ביניים: 1. גיבור נבחר לדו־קרב; 2. אדם ניטרלי בין שני מתנגדים; איש מִלחָמה – בעל מלחמות, לוחם מנוסה בשׂדה הקרב: והוא איש מלחמה מנעוריו; איש מלחמות – מי שהרבה להילחם במלחמות ומנוסה בהן; איש ברזל – אדם תקיף וחזק באופיו שאינו יודע ויתורים; איש חֵמה – כעסן, מי שנוח לכעוס; איש מַפתֵחַ – בעל עמדה חשובה: פלוני הוא איש מפתח בחברה ובלעדיו היא לא תתפקד; איש בשׂורה – אדם המֵביא ידיעה משׂמחת; איש אמונים – אָדם שֶׁאֶפשָׁר לבטוח בּוֹ: איש אמונים מי ימצא; איש לשון – 1. בלשן, בקי בלשון; 2. מלשין; 3. פטפטן, מרבה בדיבור; איש רכיל – מלשין, מוציא דיבה; איש עָוֶל – רמאי, נוכל: בני אדם הגונים וישרים – תועבתם איש עוול; איש מזימות – בעל תחבולות להרע, חכם להרע, אדם המתחבל תחבולות כדי להרע לאחרים; איש סגולה – אדם המצטיין במעלות יקרות; זָכָר – 1. מי ששייך למין הזְכָרִי בבעלי החיים [להבדיל מנקבה]: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ . . . זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם; 2. גבר, בייחוד בהבלטת מיניותו: בחלל חדר ההלבשה עמדה חמיצותה של זיעת זכרים דביקה; 3. צמח שלפרחיו יש אבקנים: צריך לשתול בחצר שתיל זכר של אבוקדו, כדי שיוכל עץ האבוקדו הגדול להניב פרי; בָּרַת > בַּר – מילה ראשונה בצירופי סמיכות, כגון בר מצווה או בת מצווה, בני מצווה, בנות מצווה [בנקבה: בת־, בריבוי: בני־, בנות־] במשמעויות אלו: א. ניתן ל־, ראוי ל־, כגון בר־הסגרה, בר־עונשין, בר־יישׂום; ב. בעל אפיון מסוים, כגון בר־חלוף, בר־תוקף; ג. בן [בעיקר בצירופים ארמיים כגון בַּר בֵּי רַב = תלמיד]; בן חוה – בן אדם, איש; רוֹבֶה – עֶלֶם, צעיר: רוֹבֶה שנָשָׂא רִיבָה (ירושׁ׳ סוטה כב, ד); שֶׁקֶץ [נ׳: שִׁקְצָה] – 1. נַער לא יהוּדי [בסִפרוּת מזרח אֵירופּה לִפנֵי מלחמת העולם השנייה]: השקָצים האחרים שהיו שם ראו את הריגתו; 2. כינוּי גנאי לנער פּוחֵז ושובב: אַל תִהיה שֶׁקֶץ; 3. כינוּי לפורֵק עול תורה וּמִצוות: מדוע הפך לשֶׁקֶץ פורק עול? גֶ׳נדֶר > מִגדָר – זיהוי האדם כגבר, כאישה, כאנדרוגינוס או ללא־מגדר לפי תכונות המקושרות להבדלים בין המינים שאין מקורם ביולוגי, אלא פסיכולוגי וחברתי; ההבחנה בין המינים, ניכרת בהבדלים תרבותיים וחברתיים [להבדיל מהבחנה ביולוגית], עובדת ההשתייכות למין הגברי או הנשי; המשטר המגדרי של הצבא הנציח לפנים את התפקיד שיועד לנשים כדבר מובן מאליו – להיות עזר שכנגד; תפקיד מגדרי – תפקיד חֶברתי ולו מִגוון התנהגויות ועמָדות הנחשבות מקובלות, מתאימות או רצויות לאדם על סמך מינו. תפקיד מגדרי משפיע על מִגוון רחב של התנהגות אנושית: הלבוש שאדם בוחר ללבוש, המקצוע שעוסק בו, אופן גישתו לדברים, מערכות יחסיו האישיות ואופן התנהגותו בהן ועוד. אף שתפקידי המגדר התפתחו והתרחבו, הם מחזיקים באופן מסורתי את הנשים בתחום ה"פרטי", ואת הגברים בתחום ה"ציבורי"; רֵעַ – חָבֵר, יָדִיד, איש רֵעים, מֵרֵעַ, עֲמִית, איש בריתו [מֵרֵעַ־, מֵרֵעֵהוּ או מֵרֵעוֹ, מֵרֵעִים, מֵרֵעֵי־; ברם, מֵרֵעַ, מְרֵעוֹ, מְרֵעִים – רעים]; בן־לוויה – אדם המלַווה אחר כדי לשמור על ביטחונו, להיות לו לחברה או לסייע לו: ראש הממשלה ובני לווייתו הוזמנו לכינוס; בשל נכותה היא זקוקה לבן לוויה קבוע; בן חיל – גיבור, אמיץ לב, בעל העזה, רצוי: תחזקנה ידיכם והיו לבני חיל; חָגַר אותו על מותניו – דבק בו מתוך רצון לחקותו וללכת בעקבותיו: אדם זה שימש אותנו בהליכותיו ובאורח חייו, ולכן רבים מאיתנו חגרנו אותו על מותנינו וניסינו לחקות את מעשׂיו ואת התנהגותו; עופר – בחור, עלם; מין חזק, המין הֶחָזָק – כינוי לגברים; רֵיקָן – בּוּר, נבער מדעת: אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון; קונדסי, קוּנדָס – שובב, לץ, פרחח: מעשׂי הקונדס שלו לצלצל בדלת ולברוח מכעיסים אותי; תַּעֲלוּלָן – שובב, קונדס, מי שעושׂה תעלולים ומהתלות, מי שמרבה 'לשגע' ו'למתוח' אחרים: עוד בילדותו היה תעלולן חסר תקנה וסולק מבית הספר; פֶּתִי – תמים מאוד, חסר ניסיון, שבתמימותו מתפתה בנקל, שקל לפתותו: פתי יאמין לכל דבר; הייתי נערה פתיה המחכה שיכבשו את ליבה; פִּרְחָחוּת, פִּרחָח – כינוי גנאי לצעיר שובב ולא רציני, מתפרע וקל דעת, הניכר בחוסר אחריותו: בתור לקולנוע דחפו אותי שני פרחחים; יֶלֶד שַׁעֲשוּעים – יֶלד חביב המהנה את הוריו וקרוביו: הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשׁועים; זָכָה עוֹזַרתוֹ, לֹא זָכָה – כְּנֶגדוֹ – דרשת חז"ל על הפסוק 'אעשׂה לו עֵזר כנגדו': אם זכה אדם אשתו תעזור לו ותעמו לימינו, ולא – תהיה נגדו ולרעתו; שְׁאֵרָהּ, כְּסוּתָהּ ועוֹנָתהּ – כינוי לחובות הבעל לאשתו: הספקת מזון ולבוש וקיום יחסי אישות באופן סדיר: שאֵרה, כסותה ועונתה לא יגרע; נַעַר שַעֲשועים – צעיר נאה וגַנדְרָן בן עשירים שמרבה לבלות ומצליח בחֶברה; עקרת בית > עֶקֶר בית – איש המנַהל את משק ביתו; חֲדַל אישים – חסר ערך שאינו ראוי להיחשב אדם, בזוי, שָׁפֵל, טיפוס עלוב או חלוש שאינו מעורר כבוד: הוא היה ידוע בשכונה כאדם נבזה וחדל אישים; אלוף נעורים, בעל נעורים – כינוי חיבה בפי האישה לבעל שנישׂאה לו בצעירותה: ומפעם לפעם הגביה האהובה את עיניה לאלוף נעוריה היושב בבית הכנסת מעבר למחיצה המפרידה; בעל נעוריה – כינוי לבעל שנישׂאה לו אשתו בנעוריה; איש מכאובות וִידוּעַ חולִי; טוב לגבר כי יישׂא עול בנעוריו; והחזיקו שבע נשים באיש אחד; ניער עצמו מאשתו, ונתן לה גט; איש הישר בעיניו יעשׂה; איש – זכה נעשׂית לו סם חיים, לא זכה נעשׂית לו סם מוות

גבר. גֶבֶר – 1. אדם, איש, זָכָר, בָּשָׂר ודם; 2. איש חיל, גיבור: היה גבר; גַבְרוּת, גַבְרִיוּת – תכונות הגבר, טבע הגבר (בניגוד לנשיות), כגון קול גברי, מראה גברי; דֶמַסקוּלִינִיזַצְיָה > אובדַן גַברִיוּת – איבוד תכונות גבריות; גֶבֶר לֹא יִצלַח – אדם שאינו מצליח, ביש־גדא, מִסכן: גבר לא יצלח בימיו; קָדֵשׁ – גֶבר, בעיקר נער, שהוקדש למעשׂי זנות פולחנית: וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל; גְבַרבַּר – כּינוּי לנַעַר המשתדל להיראות ולהתנהג כגבר: שני גברבּרים בכיתה יא עישנו סיגריות כדי להראות כמה הם מבוגרים; גֶבֶר בגברים – בן־חיל, רב־פעלים; זכר – 1. מי ששייך למין ביולוגי זכרי; 2. גבר, בייחוד בהבלטת מיניותו; 3. כינוי לחלק בולט ומחודד בכלי או בזוג כלים: התקע החשמלי הוא הזכר, והשקע הוא הנקבה; זַכרוּת – פין, איבר המין של הגבר; זְכָרִיוּת – 1. טבעו ותכונותיו של הגבר; 2. הופעת מאפייני מין זכריים משניים (כגון שׂיער פנים) אצל הנקבה: כרומוזום y קובע שהעוּבָּר זכר, הֵיעדרו – נקבה [ההפך: נקביות]; שִׂמחַת זָכָר – חגיגה שההורים עורכים להולדת בן; מֶזֶג זְכָרִי – מזג של טֶבע הזכר, אפיון לטבע הזכר, לדפוסי תגובתו הרגשית או לרמת רגישותו הנוצרת מגרייה; שלום זָכָר – סעודת מצווה הנערכת בליל השבת הראשון לאחר הולדת בן זכר, ולפני המילה, בעדות אשכנז; פנוי – רווק, שאינו נשׂוי, שרוי בלא אישה: עתה עיני וליבי פנויים ואני מבקש אישה פנויה; מְצִיצָן – גבר המפיק סיפוק מיני או ריגוש מיני מהתבוננות בסתר בבני אדם אחרים המתפשטים או המקיימים יחסי מין: בבריכה נתפס מציצן, שנהג להציץ למלתחת הנשים דרך חור קטן שבקיר; מָצ'וֹאִיסט, מָצ'וֹאִיזם – גבריות מופגנת שיש בה הדגשה של אומץ, תוקפנות וסמכותיות או שתלטנות כלפי נשים: דע לך שהתבטאויותיך המצ'ואיסטיות מקוממות; עוֹגֵב – מאהב, חומד, חושק באישה: לשווא תתייפי מאסו בך עוגבים; עָקָר – נטול כושר ההולדה; עָצוּר – עקר, שאין לו כוח הולדה, ערירי: היה עצור על בנים וביקש לכתוב ספר תורה; עיקוּר, עיקֵר – עשׂה לעקר, סירס, חיסל את כושר ההולדה או הלידה: לפנים עיקרו מרצון גברים בהודו כדי לצמצם את הילודה; מאהב – 1. אדם מבחינת כישוריו הרומנטיים והמיניים, כלומר עד כמה הוא טוב כמחזר או כבן־זוג ליחסי מין: נוסף על שאר מגרעותיו הוא גם מאהב גרוע; 2. כינוי לאדם הנמצא במערכת יחסים רומנטית עם אדם נשׂוי; חָתִיך > יפה מַראֶה – בחור יפה וחטוב גֵב, בעל הופעה גברית נאה

ומושכת: היא מצאה גבר יפה מראה, בלונדיני, גבוה ובהיר עיניים; נְסִיך החלומות, אַבִּיר החלומות – גֶּבר הנראה בהופעתו ובאישיותו כהתגשמות כל חלומותיה וציפיותיה של אישה לנישׂואים: כשראיתיו לראשונה, הייתי בטוחה שמצאתי את אביר חלומותיי, והינה עברו כמה שנים, ואנו עומדים בתור אצל יועץ נישׂואים; בעל מַרְאֶה, טוֹב רֹאִי, טוֹב מַרְאֶה, יְפֵה מַרְאֶה, יְפֵה תוֹאר – יפה, נאה בתוארו: היא רצתה להראות לחברותיה את יופיו כי טוב מראה הוא; וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ [את דוד] וְהוּא אַדְמוֹנִי עִם יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי; ילדיו היו טוֹבֵי מראה ומשׂכילים, והוא היה בשנות העמידה, יפה עיניים וטוב לב; פַּלְגָס – נער או נערה מתבגרים, עוּל ימים: שתי בנותיה הפלגסות, התאפרו והתפרכסו כאילו ייוועדו עם מישהו; זיווּג – בן זוג: פלונית מצאה לה זיווג נאה; בן זוג – 1. ארוס חתן, בעל, שותף לחיים, מי שחי במערכת זוגית עם אדם אחר, מי שמקיים עם אדם אחר מערכת של יחסים רומנטיים או יחסים מיניים: אני מתכבד להזמינך ואת בן־זוּגֵךְ לחנוכת הבית שלנו; 2. אחד משניים שהם זוג, חבר, בן לוויה, מי ששותף למעשׂה כלשהו, לתחביב, לבילוי וכד׳: מי בן־הזוג שלך לריקודי עם הערב? חָבֵר לחיים – בן זוג לחיים, שותף לחיים, גבר שאיתו חיים, לאו דווקא מתוך קשרי נישׂואים: היא פנתה למשׂרד שידוכים כדי למצוא חבר לחיים; עצוּר על בנים – עקר שאין לו כוח הולדה: הוא כתב קמֵעות לבני אדם שהיו עצורים על ילדים או לאדם שמתה עליו אשתו; אימפוטנצייה > אֵין אונוּת – הֵיעדר זמני או תמידי של כושֶר ההולדה, ליקוי בתפקוד המיני של גבר הניכר באי־יכולת לקיים זִקפָּה, להתמיד בה או לפלוט זרע; פחיתה מינית – ירידה הדרגתית בייצור הורמונים אנדרוגנים, ובייחוד טסטוסטרון, אצל הזכר והשפעות נלוות אליו, המתרחשות בין השנים 45 עד 55. הירידה גוררת הפחתה במרץ ובדחף המיני; פַּרְפַּר – [בלשון הדיבור] כינוי למי שאינו נאמן לבן זוגו ומנהל פרשיות אהבים רבות; זונה ממין זכר > נואף, נאפן, זוֹנֶה – גבר המקיים יחסי מין עם נשים או עם גברים תמורת אתנן; זַנַּאי – נואף, שטוף זימה: שנים ניסתה להעמיד פנים שאינה יודעת על מעללי בעלה הזנאי; מְזַנֶּה, זינן – עסק במעשׂי זנונים, סטה מהדרך הישרה: כל המְזַנֶּה, אשתו מְזַנֶּנֶת עליו; יָרַד לזנוּת – החל לעסוק בזנות, הידרדר עד כדי עיסוק בזנות; כבר בהיותו נער הוא התמכר לסמים וירד לזנות; מוּפקָר – מי שנוהג בחוסר אחריות ובניגוד למוסר המקובל; סַרְסוּר, סִרְסֵר – 1. ניהל את עסקיה של זונה, השׂיג לה לקוחות וגבה ממנה חלק ניכר מהכנסותיה, רועה זונות; סַרְסוּר – 1. סוכן, בא כוח, איש תיווך: מי שעוסק בתיווך בֵּין יצרן או קמעונאי למוכֵר בחנות, במרכול, וכד׳; 2. משתף פעולה, חבר לפשע, כגון סרסור לדבר עבירה; 3. מתווך לדברים רעים: העין והלב הם שני סרסורים לחטא כי העין רואה והלב חומד; סַרְסוּר לִדְבַר עבירה – מתווך בעסקים לא כשרים, כגון רועה זונות המתווך ביניהן ללקוחותיהן; סַרְסָרוּת – עיסוקו של הסרסור, ניהול עסקי זנות לשם עשׂיית רווחים, תווכנות: בישׂראל אסורה הסרסרות ואסור השידול לזנות; בשל קשיות עורפו הפסדתי שׂכר ספסרות; רוֹעֵה זונות – גבר שחי מרווחי זונות, סרסור; מעשׂה זִמְרִי – זנות וניאוף: מעשׂה בחסיד שתקף עליו יצרו והלך לעשׂות מעשׂה זמרי; עושׂה מעשׂה זִמרי ומבקש שׂכר כפינחס – חוטא מתחסד, שלא די לו בעבירה שעבר אלא שהוא סבור שהוא ראוי גם לפרס עליה; גַּבְרָא רַבָּא – אדם גדול ונכבד; משהגיעה עת דודים, חיזרה אחרי גבר נאה ויאה ומצאה כלי מפואר, יפה פרי ותואר, תורתו בתוך מעיו, והוא עולה על כל רעיו; גבר שהיה ׳בנה של אימא׳ > אדם! אישה! משפחה!

אישה!

אישה – אדם בוגר ממין נקבה: אדונה, אדונית, אהובת נעורים, אישה כבוּדה, אשת נעורים, בחירת ליבו, בחורה, בעלה, בת אדם, בת חוה, בת זוג, בת זוגה, גבירה, גברת, גברת הבית, גיורת, המין החלש, המין היפה, זוּגָה, זֶבֶד טוב, חברה לחיים, יְחוּמה, ילדה, מְדוֹנָה, מָדָם, מָרָה, נֶגְדָה, נְוַת בית, נקבה, עֵזֶר, עֵזֶר כנגדו, עלמה, פלונית, פנימה; צלעה, צעירה, רַעְיָה, שותפה לחיים, בעלת בית, עקרת בית, קלת דעת; לָקַח אישה, נָשָׂא אישה – התחתן: אישה זו ישרה בעיניי, ולכן אבקש לשׂאתה לאישה; כָּבַשׁ אישה – תקף אישה, עינה אותה, אנס: הגם לכבוש את המלכה עימי בבית? ויש מבנותינו נכבשות, ואין לאל ידנו; מִיזוֹגִינְיָה > שׂוֹנא נשים, שִׂנְאַת נשים – שׂנאה, סלידה, זלזול או דעות קדומות מושרשות כלפי נשים, שבהם נשים נחשבות לבעלות מעמד חברתי, פוליטי וכלכלי נמוך לעומת גברים; למשל: הטרדה מינית, אלימות נגד נשים ובמשפחה, ופעמים רצח נשים וטרור; חן אישה על בעלה – 1. בעל שאשתו חביבה ונאה בעיניו; 2. הבעל הוא תפארת האישה; אֵשֶׁת חֵיקוֹ – רעייתו האהובה עליו: כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן אִמֶּךָ אוֹ בִנְךָ אוֹ בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ; אֵשֶׁת חֶברה – אישה המוכרת היטב בחברה הגבוהה והאופנתי שמרבה להופיע באירועים חברתיים, לבלות ולהתרועע עם אנשי צמרת: יום ההולדת של אשת החֶברה הידועה סוקרה בהרחבה במדורי הרכילות; אֵשֶׁת בריתו – האישה הנשׂואה לאדם, רעייתו, אשתו החוקית: והיא חברתך ואשת בריתך; אֵשֶׁת חן, טובת חן, יַעֲלַת חן, יְפַת חן – תארים לאישה יפה; אשת חיל, בת חיל, אשת לפידות – אישה זריזה וממולחת ובעלת מרץ המצליחה במעשׂיה: אשת חיל עֲטֶרֶת (= כבוד, הדר) בעלה; אשת אמונים, אשת אֱמֶת – אישה ישרה ונאמנה; אשת מְדָנִים – סכסכנית, מחרחרת ריב; אשת ברזל – אישה בעמדה בכירה בעלת רצון חזק וכושר מנהיגות; מָצָא אישה מָצָא טוב – מי שמצא אשת חיל, מצא אושר בחייו, גבר שנשׂא אישה טובה, אוהבת, מסורה ודואגת הוא אדם שמצא ברכה; אישה נחשקת – אישה שרבים חושקים בה; אשתו כגופו – אשתו של אדם נחשבת כמוהו ממש; אשת נעורים – כינוי חיבה בפי הבעל לאשתו שנשׂאהּ בצעירותה, אהבת נעורים: שׂמח מאשת נעוריך כי אין תמורה לאהבת נעורים; אֵשֶׁת לַפִּידוֹת – אישה נִמְרֶצֶת, כלילת יופי; ואישה אחת מנשי . . . : אישה אחת מנשות הקבע החליטה לשבות; אישה מלֵאה – אישה מעוּברת, אישה הרה: בעלי הניחני מלאה והוא אומר: לא היו דברים מעולם; אישה כלֵי זינה עליה – אישה חזותה, היינו יופייה וחיטוביה, היא כוחה ונשקה; אין אישה מתקנאת אלא בְּיֶרֶךְ חברתה – האישה דואגת ליופי הגופני ולמראה החיצוני; אשת חסדים – אישה הנענית בקלות לחיזורי גברים; אֵשֶׁת זימה – זונה, מופקרת, אֵשֶׁת ניאופים; אֵשֶׁת קריירה – אישה שתפקידה בעבודתה וקידומה חשובים בעיניה מאוד, ולכן היא תייחד זמן ומאמץ לכך גם על חשבון הבית או המשפחה; חפשׂ את האישה > הכול מן האישה – בדוק ותמצא שהאישה היא הכוח המניע בחיי האדם: אם אתה רואה גבר מצליח או מוזנח, בדוק מי היא רעייתו כי תכופות הכול נובע ממנה; אֵשֶׁת מָדון – אישה נרגנת, רגזנית, סכסכנית, מחרחרת ריב: טוב היות האדם לבדו משידור עם אשת מדנים; פֶמִינִיזַצְיָה > הִתְנַשּׁוּת, הִתְנַשָּׁה, נִישּׁוּי, נִישָּׁה – 1. גרם לעליית רבה במספר הנשים: כיום מנסים לנשות את המקצועות האקדמיים; גם בתחום המשפטים רבים חשים בהתנשות המקצוע; 2. הפך לתכונות ביולוגיות של נשים: במרכז לרפואת קול הוסבר שאפשר לנשות את קול הגבר, כלומר להגביה את הטון בניתוח הכולל גם מתיחת מיתרי הקול; נַקְבוּת, נָשִׁיוּת – כל התכונות וההתנהגויות הנחשבות כמאפיינות את המין הנשי [ההפך: גַבְרִיוּת]: נשיותה שובה את לב הגברים – הם אינם עומדים בפני העדינות, החינניות והמיניות שהיא מראה; נְקֵבָה – 1. מי ששייך למין הנְקֵבִי בבני אדם ובבעלי חיים (להבדיל מזכר), ומאפייניו הם מאפייני המין הזה, ובמיוחד איברי רבייה נקביים: לפי המקרא, תחילה ברא אלוהים את הזכר (אדם), ואחר־כך מצלעו את הנקבה (חוה): נוח הכניס את בעלי החיים לתיבה זוגות זוגות – זכר ונקבה; 2. כינוי לחלק במכשיר, באבזם וכד׳ שהוא השֶקַע, שלתוכו לוחצים, מחדירים או מתאימים את החלק השני, שהוא התֶקַע: כדי לסגור את הפותחן, יש להתאים את הזכר לנקבה ולהדקם זה לזה; 3. ביטוי המונים בוטה לבחורה (או כינוי של זלזול לגבר המראה תכונות נשיות): הסתכל בנקבה הזאת, גופה משגע; מה, אתה בוכה בסרטים, מה אתה, נקבה? נְקֵבִי, נְקֵבִיּוּת – טבעה ותכונותיה של הנקבה; זְכָרִיּוּת – התפתחות של מאפייני גוף גבריים (כגון נפח שרירים, שׂער גוף ופנים, התקרחות וקול עמוק) אצל נקבה או בטרם עת אצל נער מייצור עודף של הורמון זכָרי; פנויה – רווקה, אישה לא נשׂואה: נערכה מסיבה לפנויים ולפנויות; זוּגָה – בת זוג, אישה, רעיה: זוגתי הצנועה היא אשת חיל ומפרנסת את ביתה; בת זוג – 1. אשתו של אדם, הנקבה בבעלי חיים; 2. חברה, בת לוויה; יְעֵלָה, יַעֲלַת חֵן – כינוי פיוטי לאישה אהובה, יפה וחיננית: כמה שׂמחתי מאהבת נעוריי שהייתה איילת אהבים ויעלת חן; יפתי אינה צריכה לא אודם, לא כחל ולא מִסקרת, ויעלת חן היא; נֶגְדָה – אישה המשמשת לבעלה עֵזר כּנֶגדו: מאחורי גבר מצליח עומדת נֶגדָתו; ליידי – 1. תואר כבוד לאישה; 2. גברת, ובעיקר גברת הנראית מטופחת ומתנהגת בנימוס ובחן: רינה כבר אינה ילדה, אלא ליידי קטנה; מָדָם – 1. גברת, מילת פנייה לאישה נשׂואה [פעמים באירוניה], כינוי או תואר הנלווה לשמה של אישה נשׂואה: מדם קירי גילתה את הרדיום; 2. כינוי לבעלת בית בושת; עֵזֶר כְּנֶגדוֹ – 1. אשתו של מישהו, בת־זוגו [פעמים באירוניה: עֵזר וגם נֶגדו]; 2. עוזר, מסייע, תומך: סגנו הנאמן שימש עזר כנגדו בכל עסקיו; בת – 1. ילדה, נערה, תלמידה, כל אישה ביחס להוריה; 2. תחילית שפירושה בעלת, ראויה ל׳, ניתנת ל׳, שייכת ל׳: בת חורין, בת ביצוע, בת גילו, בת קיימה; רֵעָה – חברה, ידידה, רעיה, עמיתה; יַלְדָּה – 1. בת צעירה: מה נולד לכם ילד או ילדה? 2. אישה צעירה: קח לי את הילדה הזאת לאישה; לאדם יש שתי נשים: אחת ילדה ואחת צעירה; 3. כינוי לאהובה או לנערה יפה המשמש מילת פנייה שיש בה הבעת חיבה: בואי הנה ילדָתי, בואי הנה תַמָּתי, יונת חן שלי; יַלדוֹנֶת – ילדה קטנה, כינוי חיבה לנערה: הנוכל למצוא ילדונת נחמדונת שתיטיב לטפל בחולה; צֶמֶל – כינוי לנערה שהגיעה לפרקה; יַלְדַּת חֵן – ילדה חיננית ונעימה, ילדת חמד; יעל היא ילדת חן: טובת לב, חביבה ואהובה; פנימה – כינוי מליצי לאישה נכבדה; צְעִירוֹנֶת – [בנימת חיבה ופעמים בזלזול] עלמה או נערה, בייחוד עלמה נאה וחמודה: כשהגיעה לכאן הייתה צעירונת הססנית וביישנית; הוא עזב את אשתו בגלל איזו צעירונת; פָּקָצָה [סלנג] – כינוי גנאי למישהי טיפשה ושטחית, כינוי לנערה צעירה בעלת סגנון לבוש צעקני

ועכשווי, צורת דיבור צווחנית, דלת אוצר מילים ומרבה להגזים הגזמות, והתנהגותה המונית וגסה: הפקצה הזאת אין בראשה אלא בילוי בקניונים; פרפרית, פרֶחָה [סלנג] < קַלַּת דַּעַת – נערה או אישה פשוטה במובן השלילי של המילה, שבהופעתה ובהתנהגותה ניכרות זולות, המוניות, שטחיות, מחוספסות וגסות רוח לסובבים אותה: מה בחור מקסים ועדין כמוהו מצא בקלת דעת שחייה חיי הוללות; רֵיקָנִית – 1. ריקה מדעת, בּוּרה, נבערת מדעת: אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון; פגשתי עלם טוב־מראה ושופע כסף אך ריקני; 2. לא מעוברת: אומנם הוא רב גדול אך את עלולה לצאת ממנו ריקנית; יַלְדַּת שַׁעֲשׁוּעִים – בת חביבה: לא אוכל לשכוח את ילדת השעשועים החכמה והחביבה של שכֶנתי; מָרָה – גברת: באו למסיבה מרות אחדות, וביניהן מרת ירדני; אדונה, אדונית – גברת מכובדת, אישה נכבדה ואצילה, אישה ממעמד חברתי גבוה: סיפורו של עגנון 'האדונית והרוכל' הועלה גם על בימת התיאטרון; בת זקונים – 1. בת שנולדה להוריה בזִקנתם; 2. הבת הצעירה במשפחה; פילגשוּת, פילגש – מאהבת, אישה הנתונה במערכת יחסים זוגית זמן רב, עם גבר שאינה נשׂואה לו, אלא לאישה אחרת: היא ידעה כל השנים שלבעלה יש פילגש; הבן הצעיר הכיר מקרוב את פילגשי אביו; בת טוֹבִים – אישה ממשפחה טובה ומכובדת: פעם אחת התארחה אצלנו ריבה נאה אחת בת טובים; גֵיישָׁה – נערת שעשועים, זמרת רקדנית בבתי התה ביפן; עוֹגֶבֶת – רודפת אהבה, קוקטית, מתגנדרת ומשתדלת למשוך לב גברים לאהבה: גם אם תרבה לשיר ותגביר לחזר – לשווא אתה עמל, כי מאסו העוגבות בזמרתך ואת נפשך לא יבקשו עוד; גִּיוֹרֶת – גויה שהתייהדה ונכנסה לכלל ישׂראל; גבירה – אדונה, אישה נִכבדת; בת נֵכָר – נוכרייה, גויה, ערֵלה, ערֵלית: כוח אישה, אפילו אם היא ערלית, מה הוא? מַטרוֹנִית, מַטרוֹנָה – גבֶרֶת חשובה וכבודה; גֶ'נדֶר < מִגְדָּר – זיהוי האדם כגבר, כאישה, כדרמיני או ללא מִגדר לפי תכונות המבדילות בין המינים מבחינה פסיכולוגית, חברתית, תרבותית [להבדיל מהבחינה ביולוגית]; חֲתִיכה הראויה להִתכַּבֵּד בה, חֲתִיכָה – [בלשון הדיבור] בחורה נאה וחטובת גִזרה, בעלת יופי והופעה נשית ומושכת לב: הוא יורד לחוף הים בעיקר כדי לראות חתיכות בביקיני ולהיראות; רִיבָה – נערה, בחורה צעירה, עלמה: בתו הבכירה ריבה נאה וחסודה הייתה; מעשׂה ברוֹבֶה שנשׂא ריבה ולא התעברה אחר עשׂור; חתיכונת – כינוי לנערה צעירה וחטובת איברים; טובת רואי, טובת מראה, יפת מראה, יפת תואר, יעלת חן, אשת חן, טובת חן, יפת חן, יפה להלל – תארים לאישה יפה; חֲשׁוּקִית – אשת חשק, אישה שרבים חושקיה ומאהביה: היא הייתה חשוקית שהלהיבה את רואיה, וכל אחד ואחד מהם שׂמח להתכבד בה כמוצא שלל רב; מַבכִּירָה – אישה יולדת בכור, יולדת לידה ראשונה; וַלדָנִית – 1. אישה שילדה הרבה ילדים: אִימו אישה קטנה וחולנית הייתה, אך ולדנית ביותר, כגפן פורייה; 2. אישה שילדה שני ילדים ויותר; ולדנית מופלגת – מי שילדה חמישה ילדים ויותר; מְקוֹנֶנֶת – אישה שמקצועה לספוד ולעורר בכי ויללה על המת בשעת לוויה תמורת שׂכר: מקצוע המקוננת עדיין קיים בחברות אחדות; מְאַהֶבֶת – אישה שגבר נשׂוי מקיים עימה קשר רומנטי־מיני מחוץ למסגרת נישׂואיו: הוא נשׂוי לכאורה באושר, אבל כבר כמה שנים יש לו מאהבת בחורה, עַלְמָה – אישה צעירה לא נשׂואה, נערה שהגיעה לפִרקה: הנערה גדלה והפכה לעלמה יפהפייה; בסוד עֲלָמות לא באתי ואיגרות שלומים לא כתבתי; עַלמוּת – 1. נוער, עלומים, גיל העלם או העלמה: עלמה רכה ואיש צעיר אף שיצאו מעולם הילדוּת עוד טרם בגרו לחיי עלמוּת; 2. כוח עלומים, זריזות, ערות: מי אינו מתגעגע לחיי העלמות שאין חוששים מקשיים ומאבני נגף של החיים כי עדיין כל חייך לפניך; דֶּרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה – דרכי ההתנהגות של גבר עם אישה, החיזור ויחסי האישות: שנים הֵמַתִי עצמי באוהלה של תורה, ודברים רבים בעולם נפלאו ממני, אף לא ידעתי מהי דרך גבר בעלמה; בחורונת – נערה [פעמים בנעימת זלזול], צעירה; פְּתַיָה – תמימה מאוד, חסרת ניסיון, שבתמימותה מתפתה בנקל, שקל לפתותה: פתיה מאמינה לכל אדם; ימי זוהרו כבר מאחוריו, אך הוא עדיין מסוגל לרגש כל נערה פתיה המחכה שיכבשו אותה; שִׁקְצָה, שְׁרִיצָה – כינוי לנערה לא יהודייה: היכן השִׁקצה ששאבה מים מן הבאר, והיכן השְׁרִיצָה היחפה מן החווה; קנאת הפין – תשוקתה המודחקת של האישה להיות בעלת איבר מין גברי; שִׁידָה – כינוי לאישה יפה; מעודדת, מעודדות – נערות שתפקידן להלהיב קבוצות ספורט במשׂחק כשהן שרות ורוקדות; בְּתוּלָה – 1. אישה או נערה שעדיין קרום בתוליה נשמר כי טרם קיימה יחסי מין; 2. נערה צעירה, בחורה: בטיול לחו"ל הופרה בדידותי כשהכרתי שתי בתולות נאות וחכמות, ולא ידעתי את נפשי מרוב שׂמחה; שָׁגוּל, שְׁגוּלָה, בָּעוּל, בְּעוּלָה – 1. אישה שנבעלה ואינה בתולה לאיש: נשׂאתי אותה לאישה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה; 2. אישה נשׂואה, אישה שיש לה בעל: היא כבר בעולה, ואינה פנויה להיכרויות; לְחֵנָה – פילגש; שֵׁגָל – 1. מלכה, רעיית המלך, אישה, רעיה: ויאמר לי המלך והשֵׁגָל יושבת אצלו; 2. פילגש, שִׁגלונה, לְחֵנָה: אין לך גדול משבט יהודה, ואין לך יָרוּד משבט דן שהיו בו לחֵנות; עופרה – כינוי לעלמת חמד, לנערה צעירה ויפה או לאהובה: דודי בחלום נטה ללון בחיקה של עופרה מקסימה שגרה לידו; עֲגִינוּת, עָגוּן, עֲגוּנָה – אישה שבעלה נעדר או נעלם מבלי לתת לה גט, ולכן אינה רשאית להינשׂא לאחֵר, אלא אם כן ייתן לה בעלה גט או אם יוכח שהוא מת ובית דין יתירה מעגינותה: זה עשׂור שהיא יושבת כעגונה שוממה, ואין מי שיתירה מעגינותה; צְרוּרָה – אישה עגונה, אלמנה חיה שאינה רשאית להינשׂא לאחר, גלמודה, בודדה: ותהיינה צרורות עד יום מותן; גָּזַל את תומתה – אנס בתולה: מכל הגברים חיבבתי את שכני, והוא שגזל את תומתי כשהייתי לבדי בביתי; אֲמָזוֹנָה – כינוי לאישה אמיצה ונועזה, אשת חיל, גברתנית; לִכלוּכִית – אישה מכוערת: קורין אותה לכלוכית שהיא מלוכלכת במומין: אותה נערה הייתה שוטה ולכלוכית; קְלִיפָּה – אישה רעה; חגורַת צניעוּת – שרשרת פלדה באזור ערוות האישה כדי שלא יוכלו זרים להזדווג עמה בימי הֵיעדרו של בעלה; מילת נשים < השחתת איבר המין הנשי – טקס ביוזמת נשים, בעיקר במדינות מוסלמיות, ובו כורתים חלק מאיבר המין החיצוני הנשי, בייחוד הדגדגן והשׂפיות הקטנות. הטעמים לכך אי־שוויון מגדרי, אמונה דתית, ניסיון לשלוט במיניות האישה ורעיונות של טוהר, צניעות, יופי, מסורת או תרבות, אף שאין לכך הצדקה רפואית; יְחוּמָה – אשתו, שוכבת חיקו; צרה – אישה ביַחס לאישה אַחֶרת הנשׂואה לאותו הבַּעל: מעשׂה באישה שטס בעלה עם צרתה לחו"ל; חַיָּתִי – כינוי חיבה לאישה: חייתי, נשמתי, קומי לסייע לי; נִשמתי, סגולתי – כינוי חיבה לאישה אהובה: חייתי, נשמתי, בבת עיני, קומי נא ועִזריני [עגנון כלה, לד]; הַחפָּצָה – התנהגות אל אדם כאל חפץ או כלי: התומכים בהגבלת שידורים פורנוגרפיים טוענים כי מטרתם למנוע החפצת הגוף הנשי ותפיסת האישה כאובייקט מיני בלבד; נַעֲרָה – 1. צעירה בגיל הנעורים: בהיותה בת 14 הצליחה הטניסאית הצעירה להגיע לחצי הגמר בטורניר הנערות ביפן; 2. עלמה, צעירה, צעירונת, ריבה או אישה צעירה; 3. אהובתו או בת־זוגו הצעירה של גבר; 4. [בלשון המקרא] שִׁפחה, משרתת: וַתְּמַהֵר וַתָּקָם אֲבִיגַיִל וַתִּרְכַּב עַל הַחֲמוֹר וְחָמֵשׁ נַעֲרֹתֶיהָ הַהֹלְכוֹת לְרַגְלָהּ; חוסֶה – קטין שטרם מלאו לו 14 שנה, ושעברו עליו ניצוּל או התעללות של בן משפחה; נערה חוסה – נערה במוסד טיפולי, ובו יועצות חינוכיות ועובדות סוציאליות; נערת גוֹגוֹ – כינוי לרקדנית הרוקדת על בימה בדיסקוטקים או במועדוני לילה בתנועות ארוטיות מודגשות של האגן והירכיים, לבושה בלבוש מזערי; נערת גומי – כינוי לאקרובטית גמישה ביותר, המסוגלת לכופף את איברי גופה ולקפלם כאילו היו עשׂויים מגומי; נַעֲרַת זוֹהַר – כינוי לנערה מרשימה בעלת יופי מושך או לאישה יפה ומטופחת, לרוב מחוגי הבוהמה, שעיקר פרסומה בא לה בזכות חזותה; יְדוּעָה בַּציבּוּר – כינוי לאישה החיה תקופה ארוכה עם גבר חיי אישוּת בלא שנישׂאו זה לזה כחוק: היא זכתה בכספו משום שהייתה הידועה בציבּוּר שלו; צווארון וָרוֹד – המקצועות הנחשבים 'נשיים' בשל השיעור הגבוה של נשים המועסקות בהם [כמו עבודות ניקיון ומזכירות, הוראה וסיעוד]; שבעה נקיים – [בהלכה] כינוי לשבעת הימים שלאחר תום הווסת, שבהם צריכה האישה לבדוק שהיא נקייה מכל הפרשת דם כדי שתוכל לטבול במקווה ולהיטהר לבעלה; נערת טלפון – כינוי לנערה או לאישה המספקת שירותי מין תמורת תשלום, וניתן להזמין את שירותיה בטלפון; נַערת ליווי – נערה או אישה המשמשת מארחת או בת־לוויה זמנית תמורת תשלום, ויש שהיא מספקת גם שירותי מין; נערת תסריט – מי שאחראית לשמירת ההמשכיות בצילום הסרט באמצעות כתיבת דוחות ותיעוד מהלך הצילומים, שהם מטבעם מקוטעים ולא רציפים; חתולת מין – כינוי לבחורה מגרה המתלבשת ומתנהגת בצורה מתגרה ומבליטה את נשיותה כדי למשוך את לב הגברים; נְוַת בַּיִת – עקֶרת בית, בעלת בית, רַעיה: ונוות בית תחלק שלל; נוות ביתי הייתה חכמה, צנועה, מסורה ומהימנה וניהלה בחוכמה את הליכות ביתה; פָּרוֹת הבשן – כינוי גנאי לנשים שמנות וכְבדות בשר: למסיבה באו כמה מפרות הבשן של היישוב, ואילו העלמות היפות שובות הלב נעלמו; המין היפה, המין החַלָּש – כינוי למין הנשי או לנשים; פצצת מין – כינוי לאישה חושנית, מושכת ומגרה, אישה שמיניותה מודגשת ומובלטת: השׂחקנית היפהפייה נחשבה בצעירותה לפצצת המין הגדולה של הקולנוע הצרפתי; שִׁפחה חֲרוּפה – כינוי לאישה משועבֶּדת לבעלה או למעבידיה, לעבודתה או לרעיון כלשהו וכד' ומקדישה להם את כל זמנה ומרצה: משמאסה בחייה כשפחה חרופה לבעלה, קמה ועזבה את הבית; אֲוָוזָה פּוֹתָה – [בנימת זלזול] כינוי לאישה צעירה או לנערה טיפשונת: כל היום נהגה להסתודד ולצחקק עם שאר חברותיה האווזות הפּוֹתוֹת; נַעֲרָה פּוֹתָה – נערה מִתפַּתָה, נערה תמה שקל לפתותה, נערה הנוטָה בלי דעת אחר דבר שלילי: על פתח היציאה צבאו עדיין כמה נערות פותות שקיוו לראות את הזמר; אובדַן בתולים – בעילה או היבעלוּת ראשונה: הבשילו ימי נעוריה, ואין גואל אותה מחרפת בתוליה; בריתה < זֶבֶד הבת – חגיגה לרגל הולדת הבת; בת אדם – אישה, יצור אנושי; בַּת חַוה – כינוי לאישה בהדגשת נשיותה: את הבאים למועדון קידמו שתי בנות חוה בלבוש מזערי; חמוּדוֹת – 1. כינוי ליפי גופה של האישה, בעיקר לאיבריה המוצנעים: החשׂפנית גילתה קמעה קמעה את חמודותיה לעיני קהל

הצופים; 2. דברים נעימים ונחמדים, דברים מהנים: כל החמודות שבעולם נתקבצו בעֶלֶם חמודות בְּרוּך כישרונות זה; בזִקנתי נזכרתי בכל חמודות הזמן שחוויתי לפנים; חמוק – כפיפה, התעגלות: נפשנו בין חמוקי הרי הגלבוע; חמוקים, חַמּוּקַיִם – איברי הגוף המעוגלים של האישה, בליטות מעוגלות, קפלים והתעקלויות: מה חמַדתי את חמוקיה הנאים ואת שאר חמודותיה; חמוקי ירכייך – כמעשׂה ידי אומן; איילת אהבים – כינוי חיבה לאישה אהובה; חֶמדַת לִיבּוֹ, חֶמדַת נַפשוֹ, חֶמדַת עֵינוֹ – כינוּיֵי אַהֲבה וחיבה לאהוּבה; מחמד עינו, מחמד ליבו – אהובו, יקירו, מחמל נפשו: מה זה היה לך, מחמד עיני? מוצא אני מר ממוות את האישה – האישה ממררת את חיי יותר מן המוות; 'מָצָא' או 'מוֹצֵא' – כיצד עלו הנישׂואים: האם הוא 'מצא אישה ומצא טוב' או 'מוצא אני מר ממוות את האישה'; כשושַנה בֵּין החוחים – משל לאדם או לדבר המתבלט בין הסובבים אותו ביופיו או במעלות אחרות: משׂיחתי הראשונה עם רעייתי לעתיד היא שבתה את ליבי בחוכמתה ובנועם הליכותיה, על כן היא הייתה השושנה בין הפרחים הנאים; צופייה הליכות ביתה – שבח לאישה המתמסרת כל כולה לענייני משק הבית ולטיפול בבני ביתה והדואגת לכל צורכיהם; נָהַג בּוֹ חִיבָּה וְרֵעוּת – היה ביניהם יחסי אהדה וידידוּת: עמיתי המחקר נהגו זה בזה חיבה ורעות; העניקה לו את חסדיה, העניקה לו חסדיה – נענתה לחיזוריו והתמסרה לו, הסכימה לקיים איתו יחסי מין; מִרשעת, רְשָׁעִית – אישה רעת לב, מי שעושׂה מעשׂים רעים ואכזריים: רק בעת גירושיה היה אפשר לגלות כמה רשעית היא; זכרתי לך חסד נעורייך > זָכַר לָהּ חֶסֶד נְעוּרִים – זכר את אהבת בת זוגו, ובייחוד את אהבתה ואת מסירותה של רעייתו בצעירותם וגמל לה על כך בשנים מאוחרות יותר: הוא זכר לה חסד נעורים וסעד אותה בחולייה עד יום מותה; זָכַר לוֹ חֶסֶד נְעוּרִים, זָכַר חֶסֶד נְעוּרִים – הרגיש הכרת תודה או חיבה כלפי מישהו בשל יחסים שהיו ביניהם לפנים והזיכרונות הקשורים בהם, היו לו רגשי הוקרה והערכה אליו, זכר את ימי הקֶשר הראשונים, התחשב בֶּעבר המשותף: עד היום זכַר לחבריו מן הפלוגה חסד נעורים ומזמינם לכל שׂמחה; מְעַגֵּן – מי שנטש את אשתו, ואינה רשאית להינשׂא שוב; נתעגנה, נֶעֶגְנָה, עוגנה, עיגון, עִיגֵּן – עשׂה את אשתו עגונה, הביא לידי כך שאשתו נעשׂתה עגונה; נתעגן, נֶעֱגַן, עוּגַן, עיגנה – השאירה את בעלה עגון: אשתו השנייה גנבה ממנו את כספו וברחה ממנו ועיגנה אותו; עֲגוּנָה – [בהלכה] אישה שבעלה נעדר או נעלם מבלי לתת לה גט, ולכן אינה רשאית להינשׂא לאחֵר, אלא אם כן ייתן לה בעלה גט או אם יוכח שהוא מת ובית דין יַתירה מעגינותה; עֲגִינוּת – [בהלכה] מעמד האישה שלא קיבלה גט: היא נשארה בעגינותה שנים עד שנמצאה הדרך להתרתה; זוֹנָה – אישה שמקיימת יחסי מין עם גברים תמורת תשלום, וכן – אישה זרה, אשת זימה, אשת זנונים, זְנוּנִית, יוֹצְאָנִית, יַצאנית, מופקֶרֶת, מְזַנָּה, מְשַמֶּשֶׁת, (נואפת), נָפְקָה, נפקנית, (סוטָה), פרוצה, קדֵשה, שכבנית: מצח אישה זונה הייתה לך ומיאנת להיכלם; רבי אלעזר בן דורדְיָא לא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה; כלום נאה לבת ישׂראל שתהא משׂרכת דרכיה ברחובות ומרגילה עצמה ביוֹצְאָנוּת; עובדת מין – אישה בעיקר, העובדת או המועסקת בענף שירותי המין ישירות, בעקיפין או בניהול השירותים; חלק מעובדי המין מקבלים תשלום עבור פעילות מינית או התנהגות מינית מפורשת; מעבודות המין: זנות רחוב וזנות בית [שירותי ליווי, בתי בושת, זנות במכוני עיסוי, בבר או בקזינו, עיסוי או שׂיחות ארוטיים, חשׂפנות, ריקוד חיק, חדרי שיחות, טיפול מיני, סרטים פורנוגרפיים, חדרי הצצה]; ריקוד חֵיק – ריקוד ארוטי במועדוני חשׂפנות, שבמהלכו רקדנית רוקדת מול אדם היושב מולה, ובאה איתו במגע; במהלך הריקוד היא רוקדת בין רגליו, יושבת על ברכיו, ומחקה תנועות של יחסי מין; בריקוד יש רכיב עיקרי של גירוי הלקוח; נואפת – אישה שהוכח בבית דין שהיא בגדה בבעלה ונָאפה תחתיו מחוץ לנישׂואים, אישה שבאה ביחסי מין אסורים לפי הדת או המוסר; קדשות, קְדֵשָׁה – 1. אישה שעסקה בזנות פולחנית בתקופת המקרא: לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל; 2. [מליצית] זונָה: הם כיתרוני כעדת קדשות, הנוצצות בעֲדָיֵי שווא והמתייפייפות בחֵן רמִייה; פריצוּת, פְּרוּצָה – אישה המקיימת יחסי מין עם גברים תמורת תשלום, יצאנית, זונה, אישה פורעת מוסר: בשכונת המצוקה הזאת מסתובבים הרבה עבריינים, סוחרי סמים ופרוצות; אישה מוּכָּה – אישה בכל רמה חברתית־כלכלית שתקף אותה גופנית או מינית, בעלה, בן זוגה או בן זוגה לשעבר. בדרך כלל התעללות מילולית קודמת לאלימות גופנית. פעמים נוצר דפוס מתגבר של הפחדה ופציעה, ופעמים מסתיים במוות. נשים נרתעות תדיר מלדווח על סוג זה של התעללות כי הן חשות לכודות או מבודדות. מִקלטים ותמיכה לנשים מוכות זמינים במקומות רבים; הַכּוֹהֶנֶת הַגְּדוֹלָה – המנהיגה או הדוברת הראשית של תנועה, אידאולוגיה וכד', הנהנית מיוקרה או מסמכות מיוחדת בתחומה: היא מוגדרת בצדק ככוהנת הגדולה של הזמר העברי; כְּלַבְתָא > כַּלבְּתָא > אישה מִרשַעַת – אשת מדון; חִדלַת נשים [על דרך חֲדַל אישים] – מי שאינה ראויה להתחשב אישה, דלה ובזויה: מפקדת מחנה השבויות הייתה אכזרית, חִדלַת נשים, וליבה – לב אבן; מְפוּתָה – [בהלכה] אישה שנבעלה מרצונה לאיש שאינו בעלה (בניגוד לאנוסה); מופקרת – אישה שהתנהגותה לא מוסרית, יצאנית; מְאָרַחַת – אישה המועסקת במועדוני לילה והאמורה לספק שירותי בילוי ללקוחות, בעיקר שירותי מין; מְזַנָּה – עושׂה מעשׂה זנות: עלובה הכלה המזַנה בתוך חופתה; זְנוּנָה – פרוצה בזנות: אני חשבתיה ליונה, והיא זונה זנונה; זנזונת > זונת רחוב – זונה העומדת ברחוב, והמשדלת את לקוחותיה לשרתם שירותי מין; ירדה לזנוּת – החלה לעסוק בזנות, הידרדרה לעסוק בזנות: כבר בהיותה נערה היא התמכרה לסמים וירדה לזנות; פָּאם פָטָאל – 1. אישה חזקה ומסתורית, שמפתה מינית גברים למצבים מסוכנים; לרוב הופעתה דרמטית, מרתקת ומפחידה גם יחד; 2: אישה שמושכת גברים בהילה של קסם ומסתורין; שִׁפחה כי תירש גברתה – אדם פשוט שהגיע לגדולה; אֵין חוֹכמָה לְאִישָׁה אֶלָּא בְּפֶלֶך [= מַסרֵגה, כישוֹר] – דעה קדומה של חכמי התלמוד על האישה שעליה להסתפק באריגה ובתפירה [היינו בעבודות משק הבית] ולא לעסוק בלימוד תורה והלכה; הגיעה לפִרקה – התבַגרה, הגיעה לגיל הבַּגרוּת: בנות ישׂראל שהגיעו לפרקן; האונס שותה בעציצו – [כלומר הוא חייב לשׂאת את אנוסתו לאישה] 1. נאמר על אדם שאולץ או התחייב להשתמש בדבר שנהג בו זלזול וקלות דעת; 2. נושׂא בתוצאות מעשׂיו; זָכָה – עֵזֶר, לֹא זָכָה – כְּנֶגְדוֹ מאמר חכמים על חיי הנישׂואים: הצליח האיש בנישׂואיו – הרי אשתו משמשת לו עזר ותמיכה בחייו, לא הצליח – הריהי מפריעה ומכשילה אותו במעשׂיו; עצוּרה, עֲקָרָה – נטולת כושר הלידה; אל תרבה שׂיחה עם האישה – אל תדבר הרבה עם האישה כי אתה גורם רעה לעצמך ומתבטל מדברי תורה: המרבה שׂיחה עם האישה עלול לבוא לידי ניאוף ולרשת גיהינום; נקבה תסובב גָבֶר – 1. [בתנ"ך] האישה תחזר אחר הגבר; 2. [בימינו] הנשים מסחררות את ראשי הגברים; גופה העלה חלודה כי פתח נעול מצא; כשתראה את יופייה הנאה, יאבד ליבך וישתאה; יצר לב האדם רע מנעוריו; הבשילו ימי נעוריה ואין לה גואל מבתוליה; ריבה נאה וחסודה; אל תִקרַב אל אישה זרה, פן תיפול במצוֹדוֹתיה; עלוב הוא האדם שמעידים עליו שהוא רע; מהארת פניה ניכר שחיזוריי אחריה לרצון לה; נאה במעשׂיה ונאה בנימוסיה; לכול יש תמורה חוץ מאשת נעורים; אין מזווגים לאדם אישה אלא לפי מְעוּתיו; אישה כשרה וישרה והגונה ונאה במעשׂיה; כלום יש אישה שרואה את בעלה בחיקה של אחרת והיא שותקת? רעייתי הכבודה והצנועה היא האישה בהֵ"א הידיעה; האהבה בערה ביניהם, והם נהגו זה בזה חיבה ורֵעוּת; אין עליה כזית בשׂר יתר על המידה, והיא עלתה על כולנה; כולך יפה ומום אין בך; עוז והדר לבושה; פיה פתחה בחוכמה, ותורת חסד על לשונה; שקר החן והבל היופי; אישה טובת לב שנאה במעשׂיה; בינה יתרה ניתנה באישה יותר מבאיש; אין יופי בלא דופי; טעה עם אישה אחרת והניח את אשתו עגונה; מדוע נשים מקסימות נישׂאות תמיד לשוטים? כי גברים נבונים אינם נישׂאים לנשים מקסימות; אהבה, רוך וטוב לב – כל אלה הם יסודות עיקריים שאלוהים נטע בלב אישה; להרגיש, לאהוב, לסבול, להתמסר, תהיה תמיד דרך חייהן של הנשים; נָשָׂא אדם אישה טובה ומיוּפה שׂמח בה ומשתוקק בה, השתנה יופייה יבקש לשׂאת עליה אישה אחרת; אם אשתך יפה – השגח על ידידיך, אם אשתך טיפשה – השגח עליה, אם אשתך חכמה – השגח על עצמך; איזהו בעל טוב? מי שאוהב את רעייתו כגופו ומכבדה יותר מגופו; מי שאישה מושלת עליו, חייו אינם חיים; אישה טובה מתנה טובה; אישה יפה אשרי בעלה מִספר ימיו כפליים; אישה רעה צרעת לבעלה; אישה – אם זכתה, נעשׂה לה סם חיים; לא זכתה – נעשׂה לה סם מוות > איש

<u>ענייני נשים</u>. דֶּרֶךְ נָשִׁים, אוֹרַח נָשִׁים, מַחזוֹר, מַחזוֹר חוֹדשִׁי, דֶּרֶךְ נָשִׁים, דַּם נִידָּה, וִסתִי, וֶסֶת[זו"נ] – הפרשה דמית של האישה מן הנרתיק בשנות פוריותה. מבחינים בין וסת ראשון לתום וסת, בין אל־וסת לתכיפותו, ומה הם מֵחוֹשים שבין הווֹסָתוֹת. פעמים הווסת מכאיב, עלום ועוד; נִידָּה – [בהלכה] אישה טמאה בזמן וִסתה, כל עוד לא טבלה במקווה, כנדרש בהלכה: דיני הנידה עיקרם איסור על קִרבה ועל קיום יחסי אישות עם האיש, עד היטהרותה מטומאתה בטבילה במקווה; גיל המעבר – פרק־זמן בחיי אישה, המתרחש בין גיל 30 לתחילת 50, שבמהלכה עשׂויים להופיע סימנים גופניים (כגון גלי חום ואי־סדירות בווסת החודשי) ותסמינים הנוגעים לתום וסת; מֵנוֹפָּאוּזָה > בְּלוּת > חֶדלון וסת > תּוֹם וֶסֶת – תהליך של הפסקה טבעית (או לא טבעית) ומדורגת של הווסת אצל האישה המתרחש לרוב בהיותה בת 45 עד 55. הווסת נפסק לצמיתות, ולא תוכל ללדת לעולם: אני מתגעגעת לימים שבין הווסתות ומברכת על תום הווסת; אָמֵנוֹרֵאָה > אַל־וֶסֶת – הֵיעדר וסת קבוע או זמני אצל אישה עֵקב הפרעה הורמונלית, איחור בהתבגרות המינית ועוד. מבחינים בין אַל־וֶסֶת רִאשׁוֹנִי – עיכוב בהתחלת הווסת (מעל גיל 15). ובין אַל־וֶסֶת מִשנִי – הפסקת הווסת בשנות הפוריות לאחר הופעתו הסדירה; דִיאַפרַגמָה – חֲצִיץ, אמצעי למניעת היריון בצורת כיפת גומי המוחדרת לנרתיק האישה ומולבשת על צוואר הרחם: אחרי החדרת הדיאפרגמה אין חשש להיריון מקיום יחסי מין; נכנסה להיריון > הרתה, התעברה, הובטנה, נזרעה, נפקדה; הרתה, עוּברה, מצפָּה לתינוק, נתעברה, ציפתה לתינוק – היא בהיריון, היא נושׂאת

עובר בקרבה: שנתיים לאחר שנישׂאה הרתה לבעלה; אנו מצפים לתינוק; נִתעַבְּרָה, עוּבְּרָה, עיבֵּר – הִפרה אישה או נקבה של בעל חיים, גרם להיריון; נתעברה אשתו בבן זכר; הפסקת היריון – בקשה להפלה שרשאית להגיש אישה כלהלן: גילה פחות מ־18 או בת 40 ומעלה; הריונה נובע מיחסים אסורים בחוק (כגון אונס או גילוי עריות); המשך ההיריון עלול לסכן את חייה או לגרום לה נזק גופני או נפשי; אינה נשׂואה או הריונה הוא מחוץ לנישׂואים; העובר עלול להיות בעל מום גופני או נפשי; נפקדה – הרתה, התעברה, ניתן לה היריון, הובטנה: על־פי האגדה נפקדה שׂרה אימנו בראש השנה; עיבור, עיבר – גרם היריון: כל העקרות בעולם נפקדו עם התעברותה של שָׂרָה אימנו; כְּרֵסָהּ בֵּין שִׁינֶיהָ – היא בחודשי הריונה האחרונים; שמירת היריון – ריתוק אישה מעוברת לביתה בשל סיכון רפואי לתינוק וחשש להפלה, הניכר בשכיבה בבית או בבית חולים, הימנעות ממאמץ וכד' אגב מעקב רפואי; ירידת מים > פקיעת קרומים – אַחד השלבים הראשונים בלידה, שבו נקרע קרום מי השפיר, העוטף את העובר (מאליו או באמצעי מלאכותי), והמים שבו נוזלים דרך הנרתיק החוצה; מְיילְדוּת – ענף במדעי הרפואה והכירורגייה, העוסק בהיריון, בלידה, ביולדת ובימים שלאחריה; מָלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת, כָּרְעָה לָלֶדֶת – עמדה ללדת, הגיעה שעתה ללדת; מָלְאוּ הַיָּמִים לָלֶדֶת – 1. סיום תקופת ההיריון. 2. [בהשאלה] תמו ימי ההתלבטות והגיע הזמן לעשׂות מעשׂה. הַפָּלָה – הפסקה יזומה של היריון או היפסקותו באופן טבעי קודם שהושלמה התפתחות העובר. מבחינים בין הַפָּלָה שְׁלֵמָה – כשכל תוצרי ההתעברות נפלטו, ובין הַפָּלָה לֹא שְׁלֵמָה – כשנפלט חלק מתוכן הרחם; חֶבלי לידה – צירי לידה, הכאבים העזים התוקפים את האישה סמוך ללידה; נהפכו עליה ציריה – אחזוה כאבי לידה: מתוך הבעת פניה ניכר כי נהפכו עליה ציריה; קישתה ללדת, הִקשתה ללדת – ילדה בקושי ובייסורים: אישה שקישתה ללדת ביקשה בלידה השנייה אִלחוש אפידורלי; נקווה שלא תקשי ללדת, והעיקר הוא שייוולד ולד בריא; קשיי לידה, לידה קשה > פֶּרַע לידה – לידה קשה, נגרמת ברגיל מעובר גדול או מגושם, מאגן קטן של האם או מכשל של הרחם וצוואר הרחם להתכווץ ולהתרחב כרגיל; לידת חתך > ניתוח קיסרי, חיתוך דופן – הוצאת הוולָד והשִליה מן הרחם לאחר ניתוח דופן הבטן, כחלופה ללידה נרתיקית או להפלה מלאכותית כשההיריון מחוץ לרחם; הפלה מלאכותית, הפלה מכוּוֶנת – הפסקת מכוּונת של ההיריון קודם זמנו לא על ידי לידת תינוק חי כשאין רוצים בוולד חי או למנוע סכנת מוות מהיולדת ועוד; דיכאון שלאחר לידה –הפרעת מצב רוח שחוֹוים לאחר לידה, העלולה להשפיע על שני המינים ועל הרך הנולד. מתסמיניה: עֶצב קיצוני, אנרגייה נמוכה, חרדה, פרקי בכי, עצבנות ושינויים בדפוסי שינה או אכילה; מִשכַּב לידה – פרק־זמן של כשישה שבועות מתום הלידה, שבו הרחם חוזר לגודלו ולצורתו הרגילים; עמדה מלדת – פסקה ללדת עוד; הֶתקֵן תּוֹך־רַחמִי – אמצעי למניעת היריון בצורת טבעת, סליל וכד', שרופא נשים מחדיר לרחם האישה ומונע השרשת הביצית המופרית ברחם; שֵׁם נעורים, שֵׁם הבתולים, שֵׁם הנעורים – שם המשפחה של אישה לפני נישׂואיה; הֵפיח רוח חיים – החיה אותו, נתן נשמה באפו, הפך אותו לחי; אִלחוש אֶפִּידוּרָלִי – הרדמה אזורית בהזרקת חומר הרדמה לחלל האפידורלי של חוט השדרה, בעיקר בלידה ובכירורגייה גינקולוגית. התחושה אובדת בבטן, באיברי המין ובאגן; האלחוש משמש; עָצוּר – עקר, שאין לו כוח הולדה: יום גיל כיום לדת עקרה עצורה; חִיְּיָה זרע מ־ – העמיד ולדות; נזרעה זרע; נשׂאה בקרבה עובר; קיבלה היריון; הוולד פרכס בבטנה; עמדה להביא לעולם תינוק; לאחר כמה שנות ייסורים פקד אותה האל ונתן לה היריון; לשׂמחתי, לא עצרני מישהו או משהו מללדת ילדים לרוב; קשה עליי צער ההיריון; בשעה שהיא כורעת ללדת היא צועקת ונשבעת שלא תיזקק עוד לבעלה; מעשׂה באישה שהייתה עצורה על בנים > אדם! אופי! איש! חן! משפחה!

אכזריות!

אכזרי, אַכְזָרִיּוּת – 1. תכונה או מצב שיש בהם הנאה או אי־נקיטת פעולה למניעת סבלו של אחר, לרבות רוע לב, רשעות, מעשׂה זדון או לא־אנושי; התנהגות שנגרמה בה (בכוונה או בשוגג) כאב גופני, סכנת חיים או בריאות, מצוקה נפשית או סבל אחר לאדם או לבעל חיים בשל הנאה מגרימת סבל לאחר או מתוך אדישות לסבלו: אדם טובע המתחנן לעזרה, ואחר שיכול להצילו מבכר לעמוד מנגד – מחדלו הוא אכזריות; 2. תכונה או מצב של אכזריות; וכן – ברבריות, בריוניות, זדוניות, חוליגניות, קשיות לב, קשיחות לב, רשעות: הענישו בחומרה כל מי שמתנהג באכזריות לבעלי חיים; אַכְזָר – מי שנהנה מצער או מכאב גופני או נפשי שנעשׂה לאחרים, מי שאינו חש בצער או בכאב של אחרים, שאינו מרחם, וכן – אַבִּיר לֵב, אֲטוּם לֵב, בַּרְבָּרִי, בְּרוּטָלִי, דְּרָקוֹנִי, וַנְדָלִי, זְדוֹנִי, חַיַּת אָדָם, חֲסַר לֵב, חֲסַר רַחֲמִים, לֵב אֶבֶן, מִפלַצתִי, מְרוּשָׁע, מַשחִיתָן, סָדִיסטִי, עֲרַל לֵב, צְמֵא דָם, קְשֵׁה לב, קְשׁוּחַ לֵב, רַע לֵב, רַצחָנִי, שְׂטָנִי, תִּפלַצתִי; התאכזר כָּעוֹרב – התאכזר מאוד: עד מתי אתה מתאכזר על בני ביתך כעורב; קָפַץ רחמיו – מנע רחמיו, נהג באכזריות; קָנִיבָּלִיזם, קניבליות – 1. התנהגות אכזרית ופראית, הנכונה לרמוס ולדרוס יריבים כדי להשׂיג מטרה מסוימת; 2. אכילה שבה אדם אוכל בשׂר אדם או בעל חיים אוכל בעל חיים מסוגו; עוּנָּה, עִינּוּי, עִינָּה – 1. גרם למישהו סבל וכאב גופני או נפשי, התנהג אליו באכזריות: לפי אמנת ז'נווה אסור לענות שבויי מלחמה; וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה; 2. אנס, בָּעַל אישה על כורחה: אמנון החזיק בה ועינה אותה אף שהייתה אחותו; התענה – סבַל ייסורים, נשׂא צרות: כמה התענו הפליטים בסירות הרעועות עד שחצו את הים ללא פת לחם; הִתעַלְּלוּת, הִתעַלֵּל ב־ – פגע בכבוד האדם (מבוגר, קשיש, קטין, חסר ישע וכד') או בבעל חיים, בגופם או בנפשם (דחייה, בידוד, הפחדה, התעלמות, השחתה, הזנחה וכד'), כשהשתמש בכוח או בסמכות לרעה, תוך ניצול יחסי אינטימיות, אמון, מרות או תלות כדי לפגוע בנפגע, או עָשָׂה מעשׂה אכזר ומשפיל או מעשׂה לא־אנושי לאדם או לבעל חיים: הוא הורחק מהבית בצו שופט לאחר שהוכח כי התעלל באשתו ובילדיו; התעלל בגופה – השחיתה, הטיל בה מום: מעשׂה בעלמה שתפסוה לסטים וכל אחד ואחד מהם התעלל בה להכותה ולאונסה; תפלצתי, תִפלֶצֶת – משהו או מישהו מעורר פלצות, משהו מזוויע, משהו מפחיד או דוחה במיוחד, מפלצת; סדיסט, סדיזם – הפקת הנאה מגרימת ייסורים גופניים או נפשיים לאחר, התעללות אכזרית בו או בבעל חיים: יש הטוענים שהניסויים בבעלי חיים גובלים בסדיזם; הִתעַמְּרוּת ב־, התעמר – הִתעַלֵּל במישהו בגסות ובאכזריות: הִתעַמְּרוּת של חזקים בחלשים, אין התנהגות ירודה ממנה, וכן – הֵצִיק ל־, הִתאַכְזֵר לְ־, הִתאַנָּה לְ־, הִתנַכֵּל לְ־, הִתעַלֵּל ב־, הִתעַמֵּר ב־, יָרַד לְחַיָּיו (של מישהו), פָּגַע ב־, רָדַף, שָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ (של מישהו), שָׁתָה אֶת דָּמוֹ (של מישהו): בעלי האונייה מתעמרים בעובדיהם כְּאוות נפשם; המִתעַמֵּר בבעל חיים ייענש קשות; התעמרות בעבודה – התנהגות המעסיק הפוגעת בכבוד העובד, בגופו או בנפשו, מבזה או משפילה אותו, משבשת את יכולתו למלא את תפקידו, מַכפיפה אותו לאווירת פחד, תולה את הישׂגיו או את הצלחתו באחר, נוקטת פעולות לבידודו החברתי או המקצועי, פוגעת בפרטיותו וכדומה; הסתולל במישהו [בלשון המקרא] – התעלל בו, התעמר בו, נגשׂ ורדה בו, הפעיל עליו לחץ כבד: עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם; דורסן, דוֹרסָנוּת – מצב, תכונה או התנהגות של אדם הרומס אחרים, פוגע בהם ומזיק להם, חמסנות: שנים נהגה האליטה השיפוטית באטימות, בעריצות ובדורסנות; עריץ, עָרִיצוּת – 1. אכזריות, רִשעוּת, תַקיפוּת יתר; 2. שלטון יחיד שרירותי או אכזרי; בַּרבָּרִיּוּת, בַּרבָּרִי – גס, פּראי, אכזרי, חסַר תרבות: האלימות היא מעשׂה ברברי; חַמסָן – גזלן, מי שלוקח דבר מה ממישהו נגד רצונו ובלי רשותו, על הרוב אגב שימוש באלימות; גְּבַרתָן – אדם מוצק רב כוח, ולעיתים גם אלים: בנסיעה ישבו לידנו שני גברתנים מאיימי מבטים; ראש הבריונים – מפקד כנופיה של פוחזים ומשחיתנים, שהתנהגותו בציבור פרועה וקשורה בהרס ובהשחתת רכוש; עֲמָלֵק – רשע, אכזר: הכשר שבטבחים שותפו של עמלק; ועמלק שׂונא לישׂראל; שותפו של עמלק – כינוי גנאי למי שנוהג באכזריות; חוליגניזם או חוליגניות > אַלְמוּת, אֵימְתָנוּת, בַּרבָּרִיּוּת, בִּריוֹנוּת, פְּרָאוּת, שִׂנאת אומנות, השחתה – התנהגות ציבורית חסרת משמעת, אלימה והרסנית, לרוב של חבורות צעירים; גנגסטר, חוּלִיגָן > אֵימְתָן, איש זרוע, איש כנופיה, אַלָּם, בעל זרוע, בריון, גברתן, חמסן, משחיתן, שודד – פרחח, נבל, פורע, משחיתן, כינוי לאדם המפריע לסדר במקומות ציבּור, הורס רכוש ציבורי והמשתלט בכוח האגרוף בעזרת כמה משחיתנים ופוחזים וכד': משחרב המקדש גברו בעלי הזרוע; חילול בית הקברות היהודי בעיירה הוא מעשׂה ידי כמה בריונים; דרקוניות, דְּרָקוֹנִי – שם תואר לעונש, לחוק וכד' קשה וחמור ביותר, אכזרי מאוד, קשוח, חמור במידה מופרזת: אין השלטונות חייבים להפעיל תמיד את החוק באופן דרקוני, אלא עליהם להפעיל שיקול דעת; אמצעים דרקוניים – אמצעים אכזָריים, קשים וחמוּרים [על־שם המחוקק היוָוני דְרָקון שפרסם חוּקים מַחמירים: חוקי דרקון כתובים בדם]: העריץ נקט אמצעים דרקוניים נגד מתנגדיו; שִׂנאת חָמָס – איבה קשה, עוינות רבה ואכזרית: שׂנאת חמס שׂנאוני; תבע את ליטרת הבשׂר – תבע את הדבר המגיע לו בדין, ודרש אותו במפגיע מבלי להתחשב בסבל או בעוגמת הנפש העלולים להיגרם בעטיו לזולת; תת־אדם – 1. אדם אכזר, בעל תכונות חייתיות, בזוי ומתועב: הבעל הגרוש: 'את לא בן אדם, אלא תת־אדם', וגרושתו: 'אתה אפס, מה כבר עשׂית בשנות חייך?' 2. [בפי הנאצים] בני אדם נחותים, בהתכוונם ליהודים, לצוענים, לסלאבים ולשחורים, לעומת הגזע הארי העליון; חיית אדם – אדם חסר צלם אנוש, אדם המתנהג באכזריות כחיה, באלימות כחסר תרבות: רק חיות אדם מסוגלות להתעלל כך בגופות ההרוגים; רשע גמור – איש זדון, אדם רע מאוד, שאין בו זיק של טוב; בְּדָם קַר – מעשׂה אכזרי שנעשׂה בכוונה ובלי התרגשוּת, בדעה צלולה: הרצח בוצע בדם קר; צְמֵא דָם – חדור תאוות שפיכות דמים והרג, תאב אלימות, אכזר וחסר מעצורים, להוט לשפוך דם: המחבלים צמאי הדם שחטו משפחה שלמה שנקרתה בדרכם; לֵב אֶבֶן – אכזריות, נוקשוּת, אטימות, חוסר רגש, חוסר רחמים: רק מי שליבם לב אבן עמד מנגד בלי להניד עפעף; הִקשָׁה את עוּלו עליו –

הכביד מאוד על פלוני, דיכא ולחץ אותו: אביך הקשה את עוּלו עלינו, ואתה הקל עלינו מעבודתנו הקשה; **רֶצַח בְּעֵינַיִים** [עממי] – מבּט מרוּשע ואכזרי, המַביע נכונוּת, כביכול, לרצוח: כעסת עליי כל־כך, שראיתי רצח בעיניו; **הִקשה את עוּלו על, הִקשיח את ליבו, חיזק את ליבו, הִקשה את ליבו, הִקשה את עורפו** – התעקש, הכביד את ליבו, התאכזר: למה חיזק האל את לב פרעה; אביך הקשה את ליבו עלינו, ואתה הקל עלינו את עוּלנו; **טִירָן, טִירָנִיוּת, עָרִיצוּת** – שלטון יחיד שרירותי או אכזרי: מדינות נאורות מנסות להגן על אזרחיהן מפני עריצות; **עריץ** – 1. שליט יחיד השולט בעמו באכזריות ובשרירותיות, רודן: בימי עריצים כסטָאלין בברית המועצות, פרַנקוֹ בספרד ופֶּרוֹן בארגנטינה נגרם לאזרחים סבל רב; 2. כינוי לאדם המכריח אחרים לנהוג לפי רצונו, שתלטן ורודני, טירן: לעולם אל יטיל אדם אימה יתֵרה בתוך ביתו כי דיינו בעריצים שכל כוחם הוא לזרוע טרור ופחד ולהביא לידי צייתנות; **הִתאַנָּה למישהו** – חיפש סיבה או תירוץ להרע לו או לפגוע בו, חיפש הזדמנויות להציק לו או להטרידו: לטענתו, הוא הסתבך עם כמה שוטרים, ומאז המשטרה מתאנה לו; **רדף אותו** – גרם סבל, הציק או דיכֵּא מישהו, בעיקר עקב מוצא, אמונה דתית, דעות פוליטיות וכד׳: העיראקים רודפים את המיעוט הכורדי בארצם; **מכות רצח** – מכות אכזריות שניתנו בחמה שפוכה שיש בהן כדי להמית: הִכוני מכות רצח ושברו שתיים מצלעותיי; **מידַת סדום** – התנהגות רעה ומושחתת, מניעת טובה מאחרים, אכזריות, מִשטָר שבו כל אדם דואג רק לעצמו, אי־עשׂיית טובה למישהו גם אם זה נהנה וזה לא חסר: מידת סדום הניכרת במעשׂה זימה ובגילוי עריות כפה עליי אבי מהיותי בת שלוש; האומר שלי – שלי ושלך – שלי, זוהי מידת סדום; **טוֹרְפֵי טֶרֶף** – כינוי לשודדים ולאכזרים: משרבו צרי העין וטורפי הטרף, לא היה לאל ידנו אלא לנוס מהמדינה בעירום ובחסר כול; **קשיחוּת לֵב** – חוסר התחשבות ברִגשותיהם של אחרים ובסבלם, חוסר רחמים, אדישות לסֵבל הזולת, אכזריות, רשעות: הוא נהג בנתיניו בקשיחות לב, ולכן הכול שׂמחו במפלתו; **קְשיחוּת לב, קְשוּחַ לֵב, קַשיוּת לב, קְשֵה לֵב** – רשע, אכזר, חסר רחמים: שמו של העריץ קשה־הלב נודע לשמצה בממלכה; **מסעות הצלב, מַסעֵי הצלָב, מסע צלב** – 1. כל אחד ממסעות הצלבָנים מאירופה לארץ ישׂראל שהתקיימו מסוף המאה ה־11 ועד המאה ה־13 לשם שחרורה משלטון המוסלמים [משתתפי מסעי הצלב נהגו באכזריות רבה ביהודים ובכל מי שעמד בדרכם]; 2. פעילות רבת־מסירות ורבת־להט של יחיד או של ציבור להוקיע תופעה מסוימת, מסע שכנוע והשתדלות למטרה מסוימת תוך גילוי מסירות רבה ודבקות ברעיון, מסע תעמולתי או מלחמתי מטעמי דת או אידאולוגיה, המשתמש בלהט האמונה ככלי לקידום מטרותיו: הגופים העוסקים באיכות הסביבה התאחדו למסע צלב נגד תוכנית הבנייה בשטח הפארק; **שְׂחוֹק אַכזָרִי, שְׂחוֹק זָדוֹן** – צחוק מִתוך רִשעות, לעג קשה: האיש רע הלב שָׂחַק שׂחוק אכזרי בראותו את סבלי; **שיחֵת רחמיו** – התאכזר, הקשיח את ליבו, לא ידע רחמים: מדוע שיחתו רחמיהם אנשי סדום כלפי אורח שבא ללון בסדום אף שלא פגע לא בגופם, לא בממוניהם ולא בכבודם? **רַע לֵב** – שיש לו לב רע, רשע, אכזר: האם החורגת הייתה אישה רעת לב ומרשעת גמורה; **רוֹעַ לֵב** – רשעות, זדון, אכזריות: הוא פגע בה בכוונה תחילה, מרוע לב; **יָדַעְתִּי אֶת זְדֹנְךָ וְאֵת רֹעַ לְבָבֶךָ כִּי לְמַעַן רְאוֹת הַמִּלְחָמָה יָרָדְתָּ**; **אבירות לב, אביר לב** – קשה לב, קשוח, חסר נדיבות ורחמים: אבירי לב הרחוקים מצדקה, וליבם כאבנים; **הפִּתְרון הסופי** – כינוי לתוכנית ההשמדה הנאצית להביא סוף לקיום העם היהודי באירופה: בזיקה לפִּתְרון הסופי נשלחו רבבות יהודים אל מותם במִתקני ההשמדה של מחנות הריכוז; **אמצעים דרסטיים** – 1. אמצעים קיצוניים: פעולה דרסטית ננקטה נגד גנבי המרכולים; 2. אמצעים נמרצים מאוד, אמצעים תקיפים: הוא היה דרסטי מאוד בדבריו הפעם; **השתוללות יצרים** – סערת יצרים לאחר שלהובם, התנהגות חסרת רסן; **יד חזקה** – כוח רב, גבורה ותקיפות; **ניסויים בבעלי חיים** – ניסויים הנעשׂים בבעלי חיים במחקרי הביולוגיה, במדעי הרפואה, בפסיכולוגיה, בהגנת הסביבה [וכן לפיתוח חומרי הדברה, לבדיקת יעילותם ורעילותם] ובטכנולוגיה [לפיתוח כלי נשק, לניסויים בשימוש בבעלי חיים כאמצעי לחימה], במוצרי מזון, בקוסמטיקה ובחומרי ניקוי; **ליל הבדולח** – כינוי לליל עשׂרה בנובמבר 1938 שבו פרעו הנאצים ביהודי גרמניה הרסו את חנויותיהם ואת תכולת בתיהם, שׂרפו בתי כנסת, ויהודים רבים נבזזו ונרצחו; **מַחֲנֵה ריכּוּז** – [בימי השואה] מקום מַעֲצָר בני אדם בתנאים תַת־אנושיים, רובּם לפני הוצאתם להורג: יהודים רבים נכלאו במחנות ריכוז בשנות השואה; **מחנה השמדה** – מִתקן שהקימה גרמניה הנאצית במלחמת העולם השנייה כדי להשמיד בעיקר יהודים וגם מיעוטים אחרים (כמו הצוענים) לפי החלטת הממשל הנאצי; **מִיטַת סדום** – מקום או מצב צר ודחוק שבו אין האדם יכול לפעול בחופשיות: התפטרתי כי חשתי שאני במיטת סדום – תקציב המדור קוצץ, וסמכויות לא אצלו לי; **אִינדוֹקטְרִינַצְיָה** > שטיפת מוח > **הֶחדֵר מִשנָה** – תהליך של הקניית רעיונות, עמָדות, אסטרטגיות או מתודולוגיות באמצעים פסיכולוגיים, כימיים או גופניים בניגוד לרצון האדם וללא אפשרות ביקורת כדי להביאו לידי שינוי בדעותיו, בהשקפותיו או באמונותיו ולידי דחיית דעות אחרות; **שיטת האדמה החרוכה** – שיטה שבה יושבי המקום זרעו חורבן גמור בשטח יישוביהם, הפכו הכול למדבר שממה קודם שברחו מפני הכּובש; **שִׂנְאָה אַרסית** – שׂנאה של דחִייה, אֵיבה ומשׂטמה הנובעת ממרירות הרבה של השׂונא; **שִׂמחָה לְאֵיד, שָׂמַח לְאֵידוֹ** – שָׂמַח לצרה שאירעה לזולת, נהנה לראות אותו נכשל או מפסיד, שׂמח לנוכח מפלתו או צרתו: הוא צבר לו אויבים רבים, וכשפשט את הרגל שׂמחו הכול לאידו; **שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה** – הנהנה מצרת אחרים לא יימלט מעונש; **חיוך שְׂטָנִי** – חיוך שיש בו רשעות בהבעתו; **ניבטו פנים קשות דוממות ומסולעות ועיני עופרת; התנהגות דרקונית והתעללות זוועתית של הרוצים בנפגעיהם; כל חייו נמק בעוניו, וחייו נתמררו בגזֵרות קשות ואכזריות; מי שמרחם על אכזרים, סופו שייעשׂה אכזר על רחמנים; האיש קשה ורע מעללים; החיים נפלאים, אבל אפשר לסמוך עליהם שיהיו אכזריים; מי שאינו מבחין בין דרָגות שונות של רוע – הופך להיות משרתו; העולם הוא מקום מסוכן לחיות בו, לא בגלל בני האדם שעושׂים רע, אלא בגלל אלו שלא עושׂים דבר בעניין; בִּנפוֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח אך בַּאֲבוֹד רְשָׁעִים רִינָה** > אלימות! רוע! רחמים!

אוכל!

<u>כללי</u>. **אוכל** – 1. חומר שהוא חלבון, פחמימות ושומן, המשמש בגוף החי לקיום צמיחה, לתיקון, לתהליכים חיוניים ולסיפוק אנרגייה; 2. **אכילה, אכל** – לָעַס אוכל ובלעו: אכול מזה וגם מזה אל תנח ידך; **אָכַל לֶחֶם עַצלוּת** – שׂם בפיו אוכל שלא טרח בהכנתו, פרנסה ללא יגיעה: היאך לא מאסת לאכול לֶחֶם עַצלוּת? אוֹמנִיבּוֹרִים > **אוכלי כול** > **אוכל כול** – כינוי לאדם או לבעל חיים הניזון הן מן הצומח והן מהחי, כגון בשׂר בעלי חיים; **בר אכילה, אכיל** – ראוי לאכילה או מותר לאוכלו: הפת הבאושה הזאת אינה אכילה; **ביצע, בציעה, בָּצַע** – חתך פרוסת לחם, חלה, פיתה: ביצעתי על הפת ואכלנו מרק; **הִברָה** – 1. האכיל: מצא תבשיל אכל כדי להברות גופו; 2. ערך סעודה לאבל; קוּלינַריָה > **אומנוּת הבישול, האפייה והאכילה, תורת המטבח, טבחוּת**; **קָמַץ** – לקח מעט: קמצתי מן הזירעונים ומאגוזי המלך הקלופים; סוּפֶּר־פוּד > **מְזוֹן עָל** – מזון (כגון סלמון, ברוקולי או אוכמניות) העשיר בתרכובות (כגון נוגדי חמצון, סיבים או חומצות שומן) המועילים לבריאות האדם, המגבירים אנרגייה וחיוניות, המווסתים את הכולסטרול ואת לחץ הדם והעשׂויים לסייע במניעה או בלחימה במחלות; **בית מטבחיים, מִשחטה** – מקום שהורגים בעלי חיים (פרות, עגלים, תרנגולות ותרנגולי הודו) לעיבוד בשׂרם ולאכילתם: במִשחֶטֶת ׳תנובה׳ שוחטים בקר וכבשׂים; **ביטחון תזונתי** – המצב של גישה אמינה, פיזית וכלכלית של כל בני האדם למזון מספיק, בטוח ומזין בל עת כדי לעמוד בצורכי התזונה והעדפות המזון שלהם לחיים פעילים ובריאים: ענף החקלאות מבטיח את הביטחון התזונתי במדינה; **לוגיסטיקה** – הארגון שדרוש לקיום יכולותיהם החומריות של אנשים וציוד רב להשׂגת מטרה מסוימת. השׂגת המטרה מצריכה נקיטת פעולות, כגון הספקה, תחזוקת ציוד, אכסון, תחבורה, הובלה; **אספקה, הספקה** – משלוח של דברים (כגון מצרכי מזון, סחורה, ציוד, נכסים, למעט כוח אדם וכספים) למי שהזמינם; **תספוקת, תִספֵּק** – סיפק אפסניה מתכלית (כגון תחמושת, מזון, מים, דלק ושמנים, חומרי רפואה, סוללות חשמל, מצברים) למשתמש לשם צריכה שוטפת; **תובלה** – כל אמצָעֵי ההובלה המַסיעים בני אדם והמובילים מטען (כגון ציוד, חלפים, תספוקת) ממקום למקום ביבשה, באוויר ובים, לרבות, כלֵי ההובלה (כגון משאיות, מכליות, אוטובוסים, רכבות, כלֵי טַיִס, כלֵי שַׁיִט), המערכות, המִתקנים ומפעיליהם: תובֶלֶת היחידה פעלה היטב במלחמה; **טִבעוֹני, טִבעוֹנוּת** – תורה ודרך חיים של מי שניזונים ממזון מן הצומח בלבד בצורתו הטבעית ובלי בישול ומתנזרים ממוצרי מזון שעברו עיבוד תעשׂייתי ומחלבון הבא מן החי: הטבעונות מסייעת לאדם להיות בריא ומחוסן מפני מחלות; **לחם שמיים, מָן** – המזון שאכלו בני ישׂראל במדבר, כשירד להם מדי יום מן השמיים: **וּבנֵי ישׂראל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרבָּעִים שָׁנָה**; דִגנֵי בוקר > **מִדְגַנִים** שם כולל למזון מעובד של צמחי מאכל עתירי עמילן, כגון חיטה, אורז או תירס, העשוי יחידות קטנות: מדגנים בחלב הם ארוחת בוקר נפוצה; **ארוחה** – פרק זמן במהלך היום המוקדש לאכילה, בחברותא או ביחידות; **אֲרוּחָה קַלָה** – סעודה שאין בה כדי להשׂביע, סעודת עראי שאוכלים על רגל אחת: לפני המסיבה אכול ארוחה קלה; **ארוחת שחיתות** – סעודה עתירת מזון מובחר, ובה אתה אוכל כפי יכולתך; **ארוחות לעובדים** – ארוחות שנותן המעביד לעובדיו ללא תמורה או בתמורה סמלית; **ארוחה עסקית** – שיטת הסעדה מוזלת לארוחה שלמה: ארוחה עסקית היא תמיד חלופה מעולה למי שרוצה לאכול טוב במסעדה; טֵייק אֶוֵוי > **ארוחת קח ולך** – מזון מוכן, המיועד ללקיחה הביתה או לאכילה בחוץ, מסעדה, מזנון וכד׳ שבהם נמכר מזון כזה: לקחתי ארוחת קח ולך מהמסעדה הקרובה ואכלתי במשׂרד; **ארוחת תמיד** – ארוחה קבועה מדי יום ביומו; **ארוחת חינם** – בתרבות הברים בארה״ב במאה ה־

19, רווח מבצע של הגשת ארוחה ללא תשלום ללקוחות שרכשו משקאות חריפים; ארוחת בוקר קונטיננטלית – ארוחת בוקר קלה שמקובל להגיש במלונות אירופה, ובה לרוב קפה ולחם או לחמניות: ארוחת הבוקר הקונטיננטלית לא השׂביעה את תַּאֲבוננו; ארוחת בוקר ישׂראלית – ארוחת בוקר עשירה שנוהגים להגיש במלונות ישׂראל , ובה לחם לסוגיו, ירקות, ביצים, גבינות ומוצרי חלב; ארוחת ארבע, שעת התה, אֲרוּחַת מִנחה – ארוּחה קלה שעיקרה תֵה או קָפֶה בין ארוּחת הצוהריים לארוּחת הערב; אין ארוחות חינם אין לקבל דבר ללא תמורה; שימור – פעולה, תהליך או תוצאה שנועדו להגן על המזון מפני קלקול, כגון כבישת ירקות בחומץ או במלח, התססה, הקפאה, ייבוש, אחסון בקירור, עיקור ופסטור; שעת התה, ארוחת התה, ארוחת מִנחה, ארוחת ארבע – ארוחת ביניים קלה הנאכלת בין ארוחת הצוהריים לארוחת הערב, ובה נהוג לשתות משקה חם בליווי חטיף; פת שחרית – ארוחת בבוקר: בתפריט של פת שחרית במלוני הארץ יש חביתה ומיני ביצים, לחם טרי, גבינות, סלט ירקות, זיתים, דגנים וקפה; פת ערבית – ארוחת ערב; שוּפד, משוּפד, שיפוּד, שִׁיפֵּד – השחיל נתחי מזון (כגון בשׂר וירקות) על שיפוד לצלייה באש: צלי כבש משופד הוא מעין מתאבן המגרה את הנחיריים; טְפֵלים, טְפֵלֵי עוף – חלקים קטנים בעוֹף: גַרגֶרֶת, רגליים, כּנפיים, קוּרקבן; פיתה, מְפַתֶּה – מאכל מגרה, מעורר תיאבון: ענת הכריזה שהיא בדיאטה והתעלמה מכל העוגות המפתות שעמדו על השולחן; פִּיגוּל – 1. דבר מתועב ומאוס, דבר טמא, דוחה, מעורר גועל; 2. קלקול מכוון של מאכל או משקה והפיכתו לבלתי ראוי למאכל אדם; שִׁימוּר, שִׁימֵר – התקין מזון באמצעים מיוחדים (כמו הקפאה, ייבוש, החמצה) כך שיישמר ראוי לאכילה לפרק זמן ממושך: אפשר לשמר מלפפונים במלח או בחומץ; פּוּטַם, מְפוּטָם, פִּיטֵם – מילא בשפע, גָדַש, נתן הרבה, הלעיט, נתן או העניק משהו במנות גדושות מדי, מילא או דחס בכמות רבה מאוד, בשפע ובגודש: הפסק לפטם את הילדים בממתקים; השבחה, השביח – 1. הוסיף דבר (כגון ויטמינים או מינרלים, חלבונים וסיבים תזונתיים) למזון כדי לשפר את טעמו או הפיכתו למזין יותר; 2. ייצור מזונות חדשים לאוכלוסיות מסוימות; מַטעֶמֶת – טעימה קלה, לגימה או אכילה קלה מתבשיל כדי לבחון את טעמו: כידוע, אין מטעמת טעונה ברכה; קִינוּחַ, קִינֵחַ – סיים ארוחה, אכל מנה לקינוח, אכל מנה אחרונה, בדרך כלל קלה ומתוקה, המסיימת את הארוחה: אכלנו ארוחה דשנה וקינחנו בפירות העונה; קְרוּם – 1. שכבה דקה מאוד דמוית עור או קליפה המכסה או עוטפת דבר מה, כגון קרום התא, קרום הביצה, קרום התוף (עור התוף), קרומי המוח, קרום הריאה, קרום השִׁליה; 2. שכבה דקה מאוד דמוית עור או קליפה, המכסה או העוטפת דבר מה, כגון קרום הלחם [החֵלֶק החיצוני הקשה שלו], קרום החלב [שכבת השומן הצפה עליו]: יש להקפיד באפייה שקרום הלחם יצא חום במידה שווה בכל הצדדים; בארצות הקור אוכלים קרומי לחם קלויים בחמאה, ואת קרום החלב – בסוכר; ביצי חופש – ביצים שנאספו מתרנגולות שאינן כלואות בכלובים אלא רשאיות לנוע בלול או מחוצה לו; שומן רווי – שומן המזיק לבריאות, כגון ביצים, עוף, בשׂר בקר, חלב פרה, קקאו, שמן דקלים וקוקוס, גלידות, שוקולד, דברי מאפה, חמאה, מרגרינה, מזון קפוא, אבקת מרק ומזון מעובד אחר; שומן בלתי רווי – שומן טוב שמוריד את הכולסטרול הרע ומעלה את הכולסטרול הטוב בדם, כגון דגים, מזון מן הצומח, זיתים, שמן קנולה, אבוקדו, אגוזים, בוטנים ושקדים, חניות, זרעי שומשום, סויה, תירס, שמן זית; ריסוק, רִיסֵק – פורר ומעך מזון לחתיכות זעירות, הפך לרסק: לתינוקות אין שיניים, ולכן צריך לרסק להם את מזונם; הִתכַּבֵּד – אכל מן הכיבוד שהוגש לו, הוגש לו כיבוד – אוכל ומשקה: 'התכבדו מכובדיי מהעוגיות ומן התקרובת', אמרה אימא לאורחים; תמצית – חומר מרוכז המשמש בסיס למשקה או לתכשיר, כגון חומר הממוצה מצמח להכנת משקה על ידי הוספת מים; כיבוד קל – תקרובת קלה, כגון עוגות, עוגיות ומשקאות (לא חריפים) שמגישים במפגשים רשמיים או בפתיחות לאירועים: בתום הטקס הוגש כיבוד קל – קפה ומאפה; כיבוד, תִקרוֹבֶת – דברי מאכל ומשקה שמגישים לאורחים: במסיבה הוגשה תקרובת כיד המלך; מיני תַרגימה – דברי מאכל קלים המוגשים בעיקר לקינוח סעודה או ככיבוד קל, בעיקר דברי מתיקה, פרפראות; פַּרפֶּרֶת, פַּרפְּרָאוֹת – דברי מאכל קלים הנלווים לארוחה, בייחוד כאלה המוגשים לקינוח הסעודה: פתחנו בנתח דג לכל אחד, המשכנו בחתיכת צָלי שראוי להתכבד בו, וקינחנו בפרפראות ובמיני תרגימה, היינו גלידה, עוגות למיניהן וקפה; מָחוּק – מלא אבל לא גדוש, מלא בְּדִיוּק עד שׂפתו: הטבּח הוסיף שלוש כפות מחוקות של סוכר לקצפת העוגה; עסיסיוּת, עֲסִיסִי – פרי, יָרָק או בשׂר מלא מיץ, שיש בו עסיס: מיץ רב יצא מן הלימונים העסיסיים; אכלתי אומצת עגל רכה ועסיסית; כַּף מְחוּקָה – כף מלאה אבל לא גדושה, מלאה בְּדִיוּק עד שׂפתה: הוספתי כפית מחוקה של סוכר לקפה; עִם > ב׳ – אכל לחם בחמאה, שתה קפה בחלב; לָעַט – בלע, זלל, אכל אכילה גסה: הוא אכל ושתה ולעט מכל הבא ליד; אִפסון, הַחסנה, אִחסון, אִפסֵן, הֶחסין, אִחסן – הכניס מזון, ציוד, נשק וכד׳ שאינו בשימוש שוטף למקום מסוים (כגון למחסן) והחזיק בו שם עד לשעת הצורך: בעל המרכול אחסן את עודפי הסחורה בחלק האחורי של החנות; טוֹסטֶר > מַצנֵם – מכשיר לקליית פרוסות לחם, השחמת הפרוסה מבחוץ, ותוכה נשאר רך; הצְנִים נאפה כּך שהוּא פריך גם מבפנים: במצנם מכינים לֶחֶם קָלוּי , ובמצנם לחיצה – כָּרִיך קָלוּי; הלעטה, הִלעִיט – 1. נתן משקה או אוכל לתוך פיו של אחר: הלעיטני נא מן האדום הזה; 2. פיטם בכוח אוכל לבעל חיים; דָשֵׁן – שָׁמֵן, רענן, מלא כל טוב: אכלנו ארוחה דשנה ומשׂביעה; זינה, זָן – נתן מזון, כלכל, סיפק מזון: כי הוא אֵל זן ומפרנס לכול; הציפור צריכה לזון את גוזליה עד שהם מסוגלים לעוף; ניזון – קיבל מזון, התכלכל, התפרנס; הזנה, הזין – סיפק מזון, האכיל; טָרַף, טֶרֶף – 1. מזונם של בעלי החיים הטורפים, בשׂר בעל החיים שנטרף המשמש לאכילת טורפים: הנמר גרר את טַרפּו אל אמירי העץ; 2. מזון או אוכל לאדם: היא קמה בלילה ונתנה טרף לביתה; טָרַף – בחש במהירות, ערבל (בעיקר ביצים): היא טרפה בזריזות את הביצים והכינה חביתה גדולה; ביצה טרופה – ביצה שהחלמון והחלבון שלה עורבבו, הוקצפו או נבחשו במהירות, לפעמים מעורבבת בחלב: לפני הכנסתם לתנור מרחנו על הבורקס ביצה טרופה ופיזרנו מעליה שומשום; בֵּיצָה נְקוּפָה – ביצה שקליפתה נסדקה; גַ׳נק פוּד > זְלוֹלֶת – אוכל מהיר שהוא מזון תעשׂייתי מוכן או קל להכנה ולאכילה. המזון רע לבריאות כי הוא עתיר קלוריות, שומנים, סוכרים ומלחים' וערכו התזונתי מועט ומזיק; ביצה עלומה – ביצה המבושלת בלי קליפתה על ידי הטלתה בעודה רכה למים רותחים; ביצה שלוקה – ביצה קשה או ביצה רכה; ביצה קשה – ביצה שבושלה בקליפתה במים רותחים כעשׂר דקות, עד שחלמונה וחלבונה התקשו; ביצה רכה – ביצה שבושלה במים רותחים כשלוש דקות, והחלמון והחלבון שלה נשארו רכים; חביתה – מאכל המוכן מביצים טרופות המטוגנות במחבת; חלב קוֹלוֹסטרוּם > חֲלַב רֵאשית – הלב ראשון שנוצר אצל היולדת לכמה ימים אחר הלידה או אצל הפרה לאחר ההמלטה [הוא סמיך יותר מחלב רגיל, גוֹנוֹ צהבהב, והוא עשיר בנוגדנים ובחומרי תזונה הנחוצים לוולד]: חשוב להיניק את התינוק בחלב ראשית בשנתו הראשונה; עדיין החלב בין שיניו – עודנו צעיר ורך: מדובר בנערה שובבה ופותה, שעדיין החלב בין שיניה, הבוחרת בדרכים נלוזות שעלולות לסכן את חייה; חֲלַב ציפורים – כינוי למעדנים יקרים ונדירים, כינוי לדבר מה יקר המציאות וקשה להשׂגה: לא חסר לנו כלום, יש לנו הכול מחלב ציפורים עד קליפת השום; לחם עצלות – כינוי לדבר שהושׂג בלא עמל ויגע: אשת חיל לא תאכל לחם עצלות; לחם חסד – מזון שנותנים בנדבה: לא אכלתי לחם חסד, אלא התקיימתי משׂכרי; לֶחֶם עֲצָבים – לֶחם עוני, מזון שהושׂג בעמל רב ובעֶצֶב: אוכלֵי לֶחֶם העֲצָבים; לחם דִמעה – אוכל שאדם אוכל מתוך יגון וצער; עָבוּש – מלא עובש, מעופש: ריח מיוחד נודף ממנו כריח פרי עבוש; יש הניזונים גם ממאכלים עבושים ובאושים; עוֹבֶש – פטריות בצבע ירקרק, אפור או צהוב, הצומחות על דבר רטוב ולח או ישן, כמו מזון, קירות, גזעי עצים: פרוסת הלחם הישנה כוסתה עובש ירקרק; הטעם המיוחד של גבינת רוקפור בא מעובש שמתפתח בתוכה; נימוח – נתרכך, נתמסמס: העוגה הטעימה נימוחה בפי; נימוח בפה – מאכל רך ועדין מאוד עד שהוא נמס בפה: הבשׂר כה רך נימוח בפה; גִלעֵן – הוציא אל הגלעינים מהפרי, היינו גרעין קשה־קליפה, כגון זית, אפרסק; גִרעֵן – 1. הוציא את הגרעינים: גרענתי את התפוחים; 2. הפריד לגרעינים, פֵּרַט: נחוץ לגרען את הרימון לפני אכילתו;

בשׂר ודגים. פּוּלקֶה > כְּרַע – רגל, שוק ויָרֵך המשמשות למאכל: קניתי כרעיים טריות והגשתי אותן עם טוגנים ואורז; קלופס > קָצִיץ – כיכר בשׂר קצוץ ומיני תבלינים; קציצה – לביבה מטוגנת של בשׂר קצוץ, ירקות קצוצים או מחית ירקות; מִקנֶה – שם כולל לבהמות הבית שהאדם מגדל לעבודה ולמזון: הִנֵּה יַד ה׳ הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד; בָּשָׂר מצוּמָת – בשׂר כבוש בתבלינים כדי שישתמר זמן רב; מַרבֵּק – מקום שכולאים בו בעלי חיים ומפטמים אותם פרק זמן עד שישמינו; עֵגֶל מַרבֵּק – עגל מפוטם המיועד למאכל, עגל שפיטמו אותו כדי שישמין ויהיה משובח למאכל: מרוב שמפטמים עצמם בעוגות נראים כעגלי מרבק; עישון, עִישֵן (בשׂר, דגים וכד׳) – התקין מאכל בתהליך של עישוּן לאחר שהשאיר את נתח הבשׂר במקום סגור. העשן מצטבר במקום ומביא לידי עישון ובישול הבשׂר בדרך שבה הנתח מתרכך וסופח טעמי עישון מיוחדים; בָּשָׂר מְעוּשָׁן – בשׂר, שהושהה בעשן כדי לשַׁמרוֹ ולשַׁווֹת לו טעם וריח מיוּחדים; סרדין > טְרִית – דג מאכל קטן החי במים מלוחים בלהקות. הטריתות נודדות בלהקות ענק, ודגים אותן בכמויות עצומות. הן נאכלות משומרות בשמן, במיץ טבעי וכד׳; בּוּרי > קִיפּוֹן – דג מאכל ממשפחת הקיפוניים, החי בלהקות גדולות וניזון מאצות ומחסרי חוליות קטנים: גופו מוארך וצבעו אפור או ירוק כסוף: את דגי הקיפון נוהגים לגדל בבריכות קרפיונים; שֶׁמֶד > פוֹרֶל > טְרוּטָה – דג מאכל דומה לאִלתית (סלמון) החיה בדרך כלל בנהרות באזורי הצפון; סַלמוֹן > אִלתִית – 1. דג מאכל גדול החי בימים ובנהרות קרים מאוד. בבגרותו שבה האלתית במעלה הנהר, לפי חוש הריח, למקום שבו נולדה. יש המעשנים אותו

ואוכלים אותו נא; הֶרינג > דג מלוח > סלמון > אלתית – מָלִיחַ – דג ים שאורכו 30-20 ס"מ, השׂוחה בעיקר בצפון האוקיינוס האטלנטי בלהקות גדולות מאוד; הוא נאכל כבוש, מלוח או מעושן; אַנשוֹבִי > עַפיָן – דג מאכל קטן הדומה לסרדין המשמש ממרחה או מזון משומר; גֶפִילטֶע פִיש > דג ממוּלָא – דג, לרוב קרפיון, שנטחן ובושל בצורת קציצות עם בצל, גזר, פלפל שחור, מלח;

צומח. צמחוני, צִמחוֹנוּת – תורה ודרך חיים הניכרת בהימנעות מאכילת בשׂר ודגים: חלק מהצמחונים נמנעים מללבוש מלבוש של עור, פרווה ונוצות טבעיים מאחר שהופקו תוך שחיטת בעלי חיים; הצמחונות נהוגה בתרבויות שונות מטעמי דת ומנהג, אתיקה, תזונה או בריאות; בָּזִיל > בָּזִילִיקוּם > ריחן מצוי, ריחן – צמח תבלין המשמש טרי או מבושל במאפים, בתבשילים, ברטבים ועוד; רוֹקֶט > בן־חרדל מצוי – צמח חד־שנתי ממשפחת המצליבים המשמש ירק עלים אכיל, הוא עשיר בוויטמין סי ובאשלגן וטעמו חרדלי חריף; חָמָם – צמח תבלין הידוע בשם הערבי 'הֵל'; פרי מְגָדים – פרי משובח, פרי מתוק וטעים: לקינוח עלה על שולחננו על הרוב פרי מגדים, מעדנים ופיצוחים טעימים; שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים; בַּכִּיר – פרי אוֹ יָרָק, המבשילים לפני בני מינם: ירקות בכירים אין טעמם תמיד כטעם ירקות רגילים; אָפִיל – פרי אוֹ יָרָק, המבשילים אחר בני מינם: יש זני ענבים אפילים שהנאה לגרגר מהם גם בחורף; לאחרונה הגיע זן חדש של שזיפים אפילים; כָּתֵף – החֵלק הרחב באשכול ענבים; נָטֵף – החלק התחתון הצר באשכול; זָג – קליפת הענב; חַרְצָן – גרעין הענב; שִׁדרָה, שִׁזרָה – ציר מרכזי מעובה של התפרחת והאשכול, כגון אשבול התירס או הציר שעליו הענבים; גלעין – גרעין קָשֶׁה קליפה, כגון בזית או באפרסק; גלעון, גִלעֵן – חילץ גלעינים; מְגַלעֶנֶת – מכשיר או מכונה לחילוץ גלעינים; מגולען – שהוצא ממנו הגלעין: קניתי זיתים מגולענים ושזיפים מגולענים; פֶּרֶט – 1. גרגירים בודדים של ענבים שנשרו; 2. גרגירי רימון; כבישה, כָּבַש – שימר ירקות או פירות בחומץ, במי מלח או בשמן כדי שיחזיקו מעמד זמן רב: אכלנו מלפפונים חמוצים שכבשה אימי; סָפַת – חתך, פרס: ספת אבטיח ואכל: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מְגַרְגֵּר בָּאֶשְׁכּוֹלוֹת, וּפוֹרֵט בָּרִמּוֹן, וְסוֹפֵת בָּאֲבַטִּיחַ; גִרגֵר – קטף עֵנב־עֵנב מאשכול ענבים: מגרגֵר באשכול וּפורֵט ברימון; פֵּרַט – הפריד לפרטים את גרגירי הרימון; אַלבֵּדוֹ > לִבנָה – שִׁכבה לבנה דקיקה העוטפת את פנים קליפת פרי ההדר: יש הממליצים לאכול לא רק את ציפת הפרי אלא גם את לִבנתו; פּוֹפקוֹרן > פִּצפּוּצֵי תִירָס – גרגירי תירס מותפחים בקלייה, הנאכלים כחטיף, לרוב עם מלח; פיצוחים, פִּיצֵחַ – פתח קליפה קשה של בוטני אדמה, גרעינים, אגוזים וכד' בשיניים או במַפצח, לרבות אכל את תוכם, הסיר, שבר, ריסק, ביקע; עֲדָשָׁה – צמח תרבות נמוך ממשפחת הקטניות, ולו פרחים קטנים לבנים־סגולים וזרעים המשמשים מזון עשיר בחלבון: יש עדשים אדומות ויש עדשים שחורות; שָׁמִיר > שֶׁבֶת רֵיחָנִי, שֶׁבֶת – עשׂב תיבול נעים ריח ממשפחת הפטרוזיליה, המרענן את המאכלים שאליהם מוסיפים אותו מבלי להשתלט על טעמם: הוספנו לרוטב מעט שבת קצוץ; לחם קימל או קימל > כְּרַוְיָה – צמח תבלין ריחני בעל פירות בצורת גרגירים מוארכים כהים הקטנים מגרגירי אורז, המשמש תבלין למאכלים ולדברי מאפה, וכן בתעשׂיית הליקרים וברפואה: לחם כרוויה טעים מלחם רגיל בזכות הכרוויה המעורבבת בבצקו; שָׁמִיר [הוא קוץ ואינו נאכל] > שׁוּמָר – צמח צהוב פרחים לתיבול, הניכר בגבעול תחתון מעובה שצורתו מעין פקעת [פקעת מדומה כי היא מעל פני האדמה] לשימוש בסלטים, בבישול ועוד; גידולי שָׂדֶה – ענף חקלאי לגידולי שדה, כגון דגנים, כותנה, פקעות, מספוא ועוד [להבדיל ממטעים, מירקות ומצמחי נוי]; פרי הדר – שם כולל לפירות מהסוג ששמו הלועזי 'ציטרוס': תפוזים, אשכוליות, לימונים, קלמנטינות וכד': יצוא פרי ההדר הוא ענף כלכלי חשוב בישׂראל; צמחי משקה – צמחים שעליהם או יש בפִריים חומרים בעלי טעם מיוחד (כגון קפאין, תֵאין) שאפשר למצותו על ידי חליטתם במים רותחים: הקפה, התה והקקאו הם צמחי משקה נפוצים; עִשׂבֵי תִיבּוּל – עשׂבי מאכל המשמשים לתיבול מזונות כשהם טריים או מיובשים (כגון גד, ריחן, זעתר, פטרוזיליה); גֶפֶת – פסולת זיתים הנשארת לאחר שסחטו מהם בבית הבד את השמן, פסולת הנשארת מפירות (כגון ענבים) ומגרגירים לאחר השימוש בהם בתעשׂיית המזון: לפנים שימשה הגפת חומר הסקה; פִּירֶה > מְחִית – תבשיל עשׂוי מפֵּרות, מירקות או מבשׂר שריסקו, מעכו או טחנו לאחר בישולם; התינוק אוכל לצוהריים מחית בשׂר וירקות ומקנח במחית תפוחים; פוסטוק חַלַבִּי, פוסטוק שאמי, פיסטוק שאמי, פִּיסטוּק חַלַבִּי, בוטנים – פירות האילן הקרוי בּוֹטְנָה שקליפתם קשה ירקרקה־צהובה, וגרעיניהם טעימים למאכל: הבוטנים נאכלות קלויות ובדרך כלל מומלחות; בוטנים > בוטני אדמה, אגוז אדמה – צמח מאכל ממשפחת הקטניות, ופרותיו גדלים בתרמילים שמבשילים בתוך האדמה: בוטני האדמה נאכלים בעיקר כשהם קלויים ומשמשים גם להפקת שמן ובתעשׂיית המזון; עץ מאכל, אילן מאכל – עץ שפֵּרותיו (תפוח, אגס, זית וכד') טובים למאכל אדם; כוסברה > גַד, כּוּסבָּר; מוֹהַל – נוזל בצֶמח או בפרי, מיץ, עסיס הפרי: המליצו לי לשתות עסיס רימונים מדי בוקר; מוהל התא הוא רכיב מרכיבי הצמח; בַּשׂרָנִי – 1. שיש בו הרבה בשׂר, שמן: התקשה להסיר את הטבעת מעל אצבעו הקצרה והבשׂרנית; 2. [בצמח, בעלה וכד'] שמרקמו עבה, רך ועסיסי: הבצל עשׂוי גלדים בשׂרניים, וכשמקלפים אותם נוטף ממנו מיץ; צִיפָּה – החֵלֶק הבַּשׂרני, הרך או העסיסי של פרי: בשזיף ובאפרסק אנו אוכלים את קליפת הפרי ואת ציפתו אך לא את הגלעין; לֶדֶר – ממתק העשׂוי ממשמשים מיובשים ומרודדים; מְגוּרָה – חלל השחלה המוגבל במחיצות; חדר או תא בשחלה או בפרי; פּוֹמֵלִית – פרי הדר שהוכלא מפומלו ומאשכולית; ירקות – גידולי שׂדה או גידולי גינה שמשמשים למאכל (הפרי, השורש, הגבעולים או העלים): בגן הירק שלי גדלים צנון וגזר [יָרָק, יְרַק־, יַרקוֹת־]; לוּבִּיָה > לוּבִיָה מִצרִית; קוֹלוֹרַבִּי > כרוב הקֶלח; תְאֵנַת חַוָּה, תאנת גן עדן – מוז, בננה; חומוס > חִמצָה

מאפה. גִימֵץ – עשׂה גומץ [= גומה] בקמח לקליטת שמרים וכד'; קְרֶקֶר > מַצִיָּה – מאפה מֵעֵין מצה קטנה, דמוי צנים קטן פריך ושטוח שטעמו מלוח מעט: במסיבה הגישו סוגי מציות, גבינות וירקות; קרוטונים > צנימונים – קוביות קטנות של לחם קלויות או מטוגנות, המוגשות לרוב במרק; פִּכסֵם – גָרַס אוכל יבש, לעס בקול: לקשישים קשה לפכסם מאפה דק ופריך ולעכלו, כגון מַרקוֹעִים (ביסקוויטים) יבשים; פַּכסָם – רָקִיק, צְנים, מצִייה; רָקִיק – דבר מאפה קטן ושטוח המוגש לרוב כקינוח או כתוספת למשקה, עוגייה, ביסקוויט: האכסניה העמידה לרשותנו מֵחַם וכוסות וסוכר ורקיקים; בְּלִילָה, בָּלַל – עירב בעיקר קמח בנוזלים; קרוּאָסוֹן > שַׂהֲרוֹן, סַהֲרוֹן – מאפה כעֵין חצי ירח האפוי מבצק שמרים, ומקור המאפה במטבח הצרפתי: הסהרון נמכר לרוב ללא מלית, ופעמים במְלית שקדים או שוקולד; קרפלך > כִּיסָן – בצק בתבנית כיס ממולָא בשׂר, יָרָק וכד'; סוּפלֶה > תְפִיחָה – מאכל קליל ואוורירי עשׂוי גבינה, ירקות וכדומה, המעורבבים בביצים מוקצפות המתפיחות אותו. לרוב נאפה, אך מוגש גם קפוא או קר; תּוֹךְ הַלֶּחֶם – החלק הרך שמתחת לקְרום הלחם: לסבתי לא היו שיניים תותבות, ולכן טבלה את תוך הלחם בחלב כדי לאוכלו; רדייה, נִרדה, רדוי, רָדָה – הוציא דבש מכוורת או מאפה מתנור: קודם שהלכתי לרדות דבש מכוורותיי, ביקשתי מאמי שתִרדֶה [= תוציא] לי פיתות מן התנור כי אני אוהב אותן כשהן רדויות, חמות וטריות; מִגדָן – ממתק, דבר מתיקה: כיסי הסב היו תמיד מלאים מגדנות לרוב; קוֹנדִיטוֹרְיָה > מִגדָנִיָּה – בית עסק שבו מייצרים ומוכרים עוגות, עוגיות, חלות וכד' ולפרקים סמוך אליו בית קפה: משסיימתי קורס מִגדְנָאוּת, אני עובד במגדנייה הזאת, ואת עוגותיה הטעימות באים לאכול מכל קצווי העיר; קונדיטור > מִגדְנַאי, מִגדְנָאִית, מִגדְנָאוּת קונדיטָאוּת > מִגדְנָאוּת – ענף בתחום אומנות הבישול והאכילה, העוסק בדברי מאפה מתוקים ובמנות אחרונות [לרבות בצקים וקרמים, קציפה (מוס), תמליא (פַּאי), מִקצֶפֶת (מֶרֶנג), חביצה (פּוּדינג), עבודה בבצק סוכר, בשוקולד, בגלידה, בריבה ועוד]; מִגדָנִית – סוכרייה, ממתק; חֲרוּרִית – חתיכה יבשה של לחם, חלה וכד': אין ידה משׂגת להגיש פת של חיטה מלאה לילדהּ ונאלצה להסתפק בחרורית של חלה; לֶחֶם צר ומים לַחַץ – מזון ושתייה בכמות זעומה ולא־מספקת; פרנסה מועטת, אורח חיים דל של עוני ומחסור; לֶחֶם עוני – 1. כינוי למצות שנאפו בימי יציאת מצרים בחיפזון ללא שׂאור; 2. מאכל עניים; 3. מזון ופרנסה בצִמצוּם ובדוחק; לחם דִמעה – אוכל שאדם אוכל מתוך יגון וצער; פנקייק > חֲמִיטָה – לביבה עגולה עשׂויה בליל של חלב, קמח וביצים, מטוגנת משני צדדיה על משטח מחומם; פודינג > חביצה, רַפרֶפֶת – קינוח סעודה מתוק ואוורירי, כמו מוס שוקולד או קרם קרמל; בּלִינצֶ'ס > חֲבִיתִית – עלה דק העשׂוי מבצק דליל מטוגן והממולָא גבינה, ירקות, בשׂר וכד'; לֶחֶם קִיבָּר – לחם האפוי מקמח סובין של חיטים או של שיפון, קמח גס שלא נוּפָּה כל צורכו; פַּאי > תַמלִיא – מאפה בצק הממולא בשׂר, גבינה, פרי ועוד;

נוזלים. שָׁתָה – בלע נוזל; שָׁפַךְ – הפך כלי שיש בו נוזל והניח לנוזל לצאת ולזרום החוצה; יָצַק – שפך נוזל מכלי אל כלי; מָזַג – שפך נוזל לכלי ששותים ממנו; חָלַט – שפך או יצק נוזל רותח על מאכל כדי להכינו לאכילה, כגון חליטת תה; חָלוּט – שהטבילוהו לזמן קצר במים רותחים כדי להתקינו לאכילה או יצקו על עלי תה מים רותחים כדי להכין תה לשתייה: קלפי את העגבניות החלוטות וקצצי אותן; לָטַש – יצק מים קרים על מזון אחר בישולו: ביצים, אטריות מבושלות וכד'; עֵירוּי, עֵירָה – רוקן מכלי לתוך גופו או העביר נוזל מכלי לכלי; הֶעֱרָה – רוקן אל תוך פיו את המשקה שבכוס או בכלי דומה [בעיקר בביטויים הערה אל פיו, הערה אל תוכו וכד']; סָחִיט – בר־סחיטה, שאפשר לסחוט ממנו נוזלים בלחיצה ובמעיכה; תסחיט, סְחִיט – החומר הציפתי שנותר במַסחֵט לאחר שנסחט המיץ מן הפרי, כגון סחיט עגבניות או סחיט הדרים: הסחיט של סֶלק סוּכָּר משמש להזנת בעלי חיים בהיותו עשיר בחלבונים ובמינרלים; תֵיוֹן – קומקום קטן שחולטים בו תמצית תה לאחר יציקת מים רותחים על עלי התה או על שקיק תה שבו; נָזִיד – 1. כינוי למרק סמיך, ובו מבחר רכיבים, כגון בשׂר, עוף, תפוחי אדמה, ירקות וכד', המבושלים יחד זמן ארוך; 2. תבשיל ירקות; בּלֶנד > קוֹקטֵיל > מִמסָךְ, מִמזָג –

מַשקה מעורב המכיל לרוב כוהל, משקה כוהלי המורכב ממשקה כוהלי וממשקאות, כגון מיצי פירות: המוזג הכין לי ממזג נהדר של וודקה, מיץ תפוזים ולימון; הוא הכין לארוחה ממסך רעל, אך רעייתו שתתה בטעות מכוסו; עָסִיס – הנוזל שבפרי: אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי; אופי היין – צירוף הרשמים החושיים מן היין: צבע, ניחוח, טעם ומרקם היין; מַיִם לַחַץ – מנת מים מצומצמת מאוד, ובהשאלה: סימן לעוני ולסֵבל: שִׂימוּ את זה בית הכלא, וְהַאֲכִילוּהוּ לֶחֶם לַחַץ וּמַיִם לַחַץ; בולמוס השתייה, צִימְאוֹן יֶתֶר – שתייה מתמדת ומוגזמת, אולי היא תסמין למחלה (כגון סוכרת) או להפרעה נפשית; מְבוֹרָץ – כלי מלא עד מעל לגדותיו, נהיה גדוש: המוזג מזג יין במידה נאה ומבורצת, ולכן היין נשפך לצלחת; חמיצה – מרק ירקות חמוץ, כגון חמיצת כרוב, חמיצת סלק; יֵין נְתָזִים – יין תוסס ומבעבע בשל הפחמן הדרחמצני שבו שנוצר באופן טבעי בתהליך תסיסה שני, או שנוסף על היין באופן מלאכותי [הגז משתחרר עם פתיחת הבקבוק ואז נוצרות הבועות האופייניות ליין זה]: השמפניה היא המפורסמת שבין יינות הנתזים, המשמשים בעיקר באירועים חגיגיים ורמות > וֶרמוּט > יֵין לַעֲנָה – יין אדום או לבן בעל תכולת כוהל גבוהה המתובל בעשׂבי תיבול מרירים; יין שולחני – יין חמוץ או מתוק שהוגש לשולחן בשעת הסעודה; יין יבש – יין שלא הומתק בסוכר או בכיוצא בו; יֵין הילולים – יין מהבציר האחרון; בית משתה, בית שֵׁיכָר, בית היין, בֵּית מַרזֵחַ, בית מזיגה, מִסבאה – מקום בילוי ששותים בו יין ומשקאות חריפים: ביקשתי להיכנס לבית שיכר ולהטביע צערי במשקה; משקה קל – משקה לא כוהלי קר, כמו מיץ, משקה תוסס; התרווה – שתה לרוויה; שתייה > מַשקֶה – 1. נוזל לשתייה: מי הסודה הם משקה מוגז: אנו מגישים משקאות, כגון תה, קפה או מיץ; 2. כינוי לנוזל חריף ומשכר: ויסקי הוא משקה חריף > שתייה!

בישול. שליקה, שָׁלַק – בישל בישול־קְדָם לשם ריכוך לפני המשך הבישול, הכניס מזון למים רותחים או יצק מים רותחים על מזון כדי להכשירו למאכל: שלקתי שתי ביצים כדי להכין ביצים קשות; שָׁלַק בָּשָׂר, ירקות וכד' – בישל אותם בישול מוקדם כדי לחזור ולבשלם ולהתקינם אחרי כן לאכילה; חֲלִיטָה, חָלוּט, חָלַט – שפך או יצק מים רותחים על מזון וכד' כדי להתקינו לאכילה, יצק מים רותחים על עלי תה כדי להכין תה לשתייה: חלטנו את התה בקומקום; חולטים את הירקות כעשׂר שניות במים הרותחים; רְבִיכָה – תערובת של קמח בשמן או במים העשׂויה על האש: על פי רוב מוסיפים את הרביכה לתבשיל נוזלי כלשהו כדי לעבותו ולהופכו לסמיך יותר; הוּרבַּך, הִרבִּיך – הוסיף רביכה לתבשיל כדי לעבּותו [= לעשׂותו סמיך]: לקינוח התקרובת הוגשה חביצה מורבכת בחמאה; תַּבלִיל – תערובת בחושה ודלילה של חומרים המוכנה לאפייה או לבישול: להכנת תבליל של חביתיות יש לבלול קמח וביצים; מעשׂה קְדֵרָה, תבשיל – מאכל מבושל, מאכל המוכן בדרך מסוימת ומוגש כחלק מארוחה או כארוחה בפני עצמה: המסעדה הזאת מתמחה בתבשילי דגים עם ירקות; תולע, תילוע, תִילֵע – סילק והרחיק תולעים ממזון, מעצים וכיו"ב, ניקה מתולעים, נתן תרופה נגד תולעים: היא תילעה קטניות, והוא תילע את העצים על ידי גיפור; מְתוּלָע – שיש בו תולעים; הותלע, התלעה, התליע – 1. הסיר תולעים: לא סעדתי בבתי צמחונים מחשש תולעים שאינם מתליעים את הירקות; 2. התפתחו בו תולעים: הסולת והבוטנים מתליעים ולכן פסולים לאכילה; מצאתי ספרים ישנים מאובקים ומתליעים; בֵּית תַבשיל – בית־אוכל, מסעדה המַגישה ארוחות מבושלות לבאים, מִטבח ציבורי; הקדיחַ אֶת תַבשילו – קלקל מאכל על ידי חריכתו באש; הוקרם, הקרים, קָרַם – העלה קרום, התכסה בשכבה דקה מלמעלה: פני החלב קרמו עם רתיחתו ופני הלחם קרמו בעת אפייתו; מוּקרָם – מאכל שאפו אותו עד שנוצר עליו קרום זהוב, מאכל שפיזרו עליו גבינה, רוטב וכד' ואפו אותו: למנה עיקרית הוגשו צלי בקר ותפוחי אדמה מוקרמים; קוֹפִי, קִיפָּה – הסיר את הקוֹפִי [= קצף, קרום, שמן או שומן הצף על תבשיל בעת הבישול] מעל פני נוזל, כגון מרק בעת בישולו: שׂרה קיפתה ממרק העוף את הקצף ואת העלים הצפים בְּמקַפָּה [= כף בעלת נקבים להסרת הקופי]; הקליש, קָלוּש – דליל, חלש, לא סמיך, לא צפוף, לא מרוכז: אני מעדיף לעבות את המרק ולהקליש את התה שלא יהיה כה סמיך; תה קלוש ודייסה מעובה טעימים לי; הסמיך – עיבה, עשׂייה שיהיה סמיך: הסמיך את המרק הקלוש בהוספת מחית תפוחי אדמה; עִבּוּי, עִיבָּה – גרם שיהיה עבה, צפוף או סמיך יותר משהיה: רוטבי מאכל מוכנים באמצעות עיבוי נוזלים;

טעמים ותבלינים. מַטעָם – אוכל שטעמו טוב, מאכל תאווה: לא היה שולחנו חסר דבר מכל מטעמי העולם, אלא אגוזי מלך בלבד; העיתון הגיש כמה מטעמים סִפרותיים לקוראיו הנאמנים; דֵליקָטֵס > מַעֲדָן – מאכל ערב וטעים במיוחד, מאכל לאניני טעם: הקוויאר נחשב מעדן מתאבן; עָרֵב – מאכל טעים, שטעמו מענג: אנו מכבדים את בני משפחתנו במאכלים ערבים ובבגדים חדשים; עֲפִיצוּת – חריפות, מרירות, התחושה שנוצרת בפה באכילת פרי בוסר או תכונה של יין, שעניינה תחושת יובש בפה כשלוגמים אותו, כמו באכילת פרי בוסר: עפיצות היין תלויה בכמות הטנין ובמיצוי קליפות הענבים והחרצנים שבמיץ; עָפִיץ – מריר, חריף, שיש בו טעם בוסר, שגורם לתחושת יובש בפה ועקצוץ בלשון: מומלץ לפתוח את הארוחה ביין לבן, שטעמו פחות עפיץ; תָּפֵל – מחוסר מלח או תבלינים, נטול טעם, שאינו נעים לחך; יִישֵׁן, יִישּׁוּן – שיפור טעמו של בשׂר, בעיקר של בשׂר בקר, של יין וכד' באמצעות אחסונו בתנאים מסוימים לתקופה כלשהי: יישון ממושך של היין בחביות עץ משביח את טעמו; התפָּלָה, הִתפִּיל – 1. הקטין את שיעור המלח, בעיקר במי ים, או זיקק אותם ממלח לחלוטין כדי שיהיו ראויים לשתייה; 2. עשׂה דבר לחסר טעם, גרם טעם תפל לדבר, הופג הטעם: המאכל הותפל כי בישלו אותו בלא מלח; התפיל את השולחן בשׂיחה תפלה; אנין חֵך – בעל טעם מפותח ומעודן במזון או במשקה: רק אדם אנין חך ירגיש בהבדל הדק בטעמו של המרק לאחר הוספת קמצוץ תבלין אליו; מָתוק לחִיכּוֹ – טעים מאוד, נעים וטוב למאכל; מַאֲכַל תַּאֲווה, מעדני עולם, מעדני מלך, מַאֲכַל מְלָכִים – כינוי למאכל טעים מאוד, שמתאווים לאוכלו, מעדן: לשון העגל נחשבת באזורים רבים למאכל תאווה ואילו במקומות אחרים נמנעים מלאוכלה; עָרֵב לַחֵךְ, מָתוק לַחֵךְ, עָרַב לחיכּוֹ – היה טעים לו, נעם לחיכו: תבשיליה המשובחים ערבו לחיכי; טעם גן עדן – דיבור של שבח למאכל ערב מאוד לחך, לטעם נפלא: עוגת הגבינה של סבתי, טעמה טעם גן עדן;

מתיקוּת. פּרָלִין > מוּליָה – ממתק שוקולד קטן ורך, בדרך כלל ממולא אגוזים, בוטנים, שקדים וכד': קיבלתי קופסת מוליות משובחות מבלגייה; קָרָמֵל > שֶׁזֶף סוּכָּר – סוּכּר מושחם על האש, המשמש צבע וטעם למאכל: משזף סוכר מכינים רפרפת; רַפרֶפֶת – מאכל לקינוּח סעוּדה, ובו אבקת עמילן; פּוּדִינג > חֲבִיצָה – מאכל מתוק ואוורירי העשׂוי על בסיס חלב או מים וביצים או חלב וקמח תירס בתוספת רכיבי טעם וריח; מתיקה – דבר מתוק, ממתק; דברי מתיקה, מיני מתיקה – ממתקים, מאכלות מתוקים: עוגת הדבש ומיני מתיקה מאירים עיניו של אדם כי נפשו חומדת אותם; בעל טעם – שיש לו טעם טוב, שנחשב בעל חוש לאסתטיקה: היא ידועה כבעלת טעם, כדאי לך להתייעץ איתה בענייני ליבו; דַק טַעַם – בעל טעם עדין ומפותח: הוא דק טעם והדבר ניכר בריהוט דירתו; טעם לוואי – טעם זר שנותר בפה לאחר שהחומר שגרם אותו כבר לא קיים: מוזר, למיץ הזה יש טעם לוואי של קפה, אולי לא שטפת את הספל כראוי?

כלי מטבח. תחתית – 1. משטח צמוד לשולחן המושׂם מתחת לסיר או לכלי הגשה חם כדי להגן על השולחן; 2. החלק התחתון של כלי או הֶתקן, כגון: תחתית גביע, תחתית כוס: תחתית הסיר השחירה; בתחתית הדף נוספה הערה; 3. צלחת קטנה ושטוחה שמניחים עליה כוס או גביע; מַעֲמָד – כלי מוגבה המושׂם מתחת לסיר או לכלי הגשה חם כדי להגן על השולחן; עֵינָה – הנקב בנפה או בכברה: לניפוי קמח אני מבכר נפה צפופת עֵינוֹת; חולץ > חולץ פקקים > מַחלֵץ פקקים, מַחלֵץ – מכשיר בצורת תיל בורגי מחודד בקצהו, המחובר לידית חזקה לשליפת פקק שעם מבקבוק יין. נועצים את התיל בפקק, מבריגים אותו בפקק ומושכים את הפקק מהבקבוק; מַסחֵט – כלי ידני לסחיטת פירות, כגון תפוז או אשכולית: לי שני מַסחֲטים אחד בשׂרי ואחד חלבי; מַסחֵטָה – מכשיר חשמלי לסחיטת מיץ פירות וירקות; רְדִיד – גיליון של מתכת, בצק וכד' ששיטחו אותו, משטח מרודד ומרוקע עד דק, שכבה דקה של משהו ששיטחו אותו: בחנות הלחם מוכרים רדידי בצק דקים ושטוחים להכנת עוגיות ומיני מאפה אחרים; רְדִידָה – רדיד העוטה את צוואר בקבוק היין ואת הפקק כדי לשמור על טיב היין, ומסירים אותו עם פתיחת הבקבוק; מַמעֵךְ – כלי למעיכת תפוחי אדמה וכד'; מַעֲשֵׁנָה – תנור לעישון בשׂר ודגים, הפועל לרוב באמצעות פחמי עץ או גזרי עץ; פלאטה > פְּלָטָה > פלטת שבת > כִּירַת שבת – כירה חַשמלית לשמירה על חוּמָם של תבשילים, בעיקר בבתיהם של שומרי מצוות בשבּתות ובחַגים: על הכירה אפשר לשפות כמה סירים ברבזמן; חַמָּם – מכשיר לשימור חוּמוֹ של המאכל; חַמִטָה – מחבת לטיגון להכנת חמיטות [= פנקייק, לביבה]; חֲמִיטָה – לביבה עגולה עשׂויה בליל של חלב, קמח וביצים, מטוגנת משני צידיה על משטח מחומם; מְזָוֶה – מחסן או ארון לשמירת מזון; שפיתה, שָׁפוּת, שָׁפַת – הניח כלי על חום כדי לבשל או לחמם מזון: הוא שָׁפַת את הקומקום על המַשפת הגדול של הכיריים כדי להרתיח מים; הסיר והאִלפס שפותים על כירת שבת; שׂבכת שפיתה, סְבָכַת שפיתה – המסגרת המסורגת מעל מַשפְּתֵי הכיריים, שעליה שופתים סירים או כלים אחרים לשם בישול; מַשפֵּת – כל אחת מיחידות הבישול שעל הכיריים, שהיא בעלת מבעֲרים: שָׁפַתִּי את האִלפס על המַשפת הקטן כדי לבשל את הקפה באש קטנה; נוּנית – כלי להגשת דגים; סלסילה – קערת נייר להגשת דברי מתיקה, כגון עוגה קטנה או מוליה (מעדן שוקולד ממולא); אַסכָּלָה – שְׂבָכַת מתכת על אש כדי לצלות עליה בשׂר; מנגל > מַצלֶה [= גרילר]; מכשיר המופעל בפחם, בגז או בחשמל לצליית בשׂר; נייר אלומיניום > נייר כסף > רְדִיד – פח חמרן מרודד ומרוקע עד דק, כגון רדיד אלומיניום המשמש למטרות אריזה ובידוד; שׂם מלח על > בָּזַק – פיזר או זרה קמח, סוכר, מלח, תבלינים וכד' במִבזקת על דבר מאכל: קודם שטעם את התבשיל, בזק עליו מלח; מִבזֶקֶת – מְכָל קטן שדרך

הנקבים שבראשו בוזקים אבקה, בייחוד מלח או תבלין: מבזקת מלח, מבזקת פלפל שחור; תַּמְחוּי – קערה גדולה ושטוחה שמחולקת לתאים, ושנותנים בה אוכל למסובים; רָנֶר > (runner) > שְׁבִילָה – מפה ארוכה וצרה שפורסים באמצע השולחן לאורכו על מפה או בלעדיה; מְרִית – כף שטוחה למריחה, להחלקה וכיו״ב עשׂויה מתכת, גומי וכד׳; מִסְכֶּרֶת – כלי שולחן לסוכר; דִּבְשִׁית – כלי לדבש; דִּבְשׁוֹן – מקל להוצאת דבש, ולראש המקל צורת סליל; מֶמֶל – גלגל אבן הכותשת את הזיתים בבית הבד; מַפְלֵחַ – כלי לחיתוך מזון לפלחים, כגון מפלח בֵּיצים קָשות או מַפְלֵחַ תַּפּוּחֵי אֲדָמָה; מַפְרֵסָה – מכוֹנה לחיתוך פּרוּסוֹת לחם, גבינה, נקניק וכד׳; קרוסלה > סְחַרְחֵרָה – מִתקן בארון פינתי במטבח העשׂוי מדפים עגולים הסובבים סביב ציר מרכזי; מַפְצֵחַ – כלי המשמש לפיצוח אגוזים קשים, שקדים וכד׳; מַפְרֵס, מַפְרֵסָה – מכונה חשמלית לפריסת מזון, כגון לחם, נקניק, גבינה, לפרוסות דקות; סָרִיג לְכֵלִים – הֶתקן מִטבח מסוֹרג לייבוש כלים לאחר הדחתם; תַּרְוָד – כף לבחישת התבשיל; מְקַפָּה – כף שטוחה בעלת נקבים, כדי לְקַפּוֹת בה את הקוֹפִי [=הקצף או השומן, העולה על התבשיל בשעת הבישול]; הוֹפְכָן > רחת טיגון – כף שטוחה שהופכים בה את המאכל בשעת טיגון; כף מחוררת – כף מנוקבת חורים המסננת את המזון המוצק מן הנוזל, כגון אפשר להוציא בה מלפפונים חמוצים מכלי גדול; כף מחוקה, כפית מחוקה – כפית מלאה עד גדותיה, אך לא גדושה; מִיקְסֶר > מְעַרְבֵּל – מכשיר חשמלי לערבוב מוצרי מזון ולפעולות, כגון הקצפה, ריסוק, סחיטה, טחינה; בְּלֶנְדֶר > מַמְחֶה – מכשיר חשמלי לריסוק פירות, ירקות ומיני מזון ולהפיכתו למְחית או לערבול מהיר של מוצרי מזון נוזליים: קניתי מַמְחֵה יָד לריסוק מזון מוצק בתוך נוזל למְחית; הַשְׁאָזַת סכין – שפשוף סכין בסכין או בחומר קשה אחר כדי לשפר את חדותו; כַּתִּישׁ – כלי דמוי פטיש, שראשו מחוֹרץ, והוא נועד לכתוש את הבשׂר ולרדדו לשם הכנת כְּתִיתָה (שניצל) אוֹ אוּמְצָה (סטֵייק); כותש שום – כלי מטבח קטן למעיכת שיני שום;

<u>אכילה ושתייה</u>. גַּסְטְרוֹנוֹמְיָה – האומנות והפרקטיקה של בישול, אפייה ואכילה של אוכל טוב; אָכַל בְּכָל פֶּה – בלע ברעבתנות, אכל אכילה גסה: אחרי הצום אכלתי בכל פה את מנתי; בניית הבית אכלה בכל פה (כילה, חיסל) את חסכונותיי; פִּמְפּוּם, פִּמְפֵּם – אכל מלוא פיו, זלל: הטבח פִּמְפֵּם ואכל בכל פה אף שלא היה רעב; נשמעו רק מצמוץ השׂפתיים ופמפום הפיות המלאים והלועסים; בולימיה > בּוּלמוּס > זַלֶּלֶת – הפרעת אכילה חמורה, בעיקר אצל נשים, הניכרת באכילת יתר כפייתית ואחריה בהקאות עצמיות או בשימוש לרעה במשלשלים או במשַׁתְּנִים, ולעיתים היא מלוּוָה באשמה ובדיכאון; בלען, בַּלְעָנוּת – 1. זללנות, גרגרנות; 2. תכונות של הבולע המשתלט על סביבתו: יישוב קטן חושש מבלענותה של המטרופולין תל אביב; לשוננו מצירה על בלענותו של הפועַל ׳הוריד׳ שבלע פעלים רבים, כגון חָלַץ, פָּשַׁט, הֵסִיר, נִיכָּה; גרגרנות, גַּרְגְּרָנִי, גַּרְגְּרָן – רְעַבְתָן וזללן, שלהוט אחר אכילה ושתייה, שמתמסר לתאוות האכילה: השותה כוסו בבת אחת, הרי זה גרגרן; אל תהיה גרגרן, אלא אכול במתינות ואל תתנפל על האוכל; רְעַבְתָנוּת, רְעַבְתָן – להוט אחרי אכילה, בעל תיאבון גדול, זוללן, גַּרְגְּרָן; גַּרְגְּרָן, גַּמְעָן, בַּלְעָנוּת, בַּלְעָן, זוללן, זַלְלָן, זוֹלְלוּת, זַלְלָנוּת – להיטות לאכילה ולשתייה גסה מרובה, רעבתנות, גרגרנות, מי שבולע הרבה: הזהירו חכמים שלא יהא גרגרן ובלען בסעודתו; כל הצרות באו עליו בשל זוללות יתרה; להוט אחר גרונו – להוט אחר אכילה ושתייה, רעבתן, זללן ושתיין, מי שמתמסר לתאוות האכילה: הלהוט אחר גרונו אינו אוכל במתינות אלא מתנפל על האוכל; פּוֹטֵם, פִּיטֵם, הִתְפַּטֵּם – זלל, אכל כמויות מזון רבות מן הדרוש או מן הרצוי כדי השמנה: מתי כבר תפסיק להתפטם ותתחיל לעשׂות דיאטה? התפטם כשור הבר, ונראה כפילון שובב; דיאטה, בָּרוּת – הֶרכב של סוגי מזון, המומלץ לאכילה בעיקר לשם הרזיה או כסיוע בריפוי מחלות שונות, למשל: דיאטה רפואית, דיאטה דלת קלוריות, דיאטה עשירת חלבונים, דיאטה לשלשול ועוד: דיאטה לחולי סוכרת כוללת מאכלים שאין בהם סוכר; נִגְמַל – הפסיק לינוק חלב אם והתחיל לאכול מזון אחר: אחי הקטן נגמל בגיל חצי שנה, כשחזרה אימא לעבודתה; גָּמוּל מֵחָלָב – תינוק שנגמל מהיניקה, כינוי מזלזל לצעיר תמים וחסר ניסיון: אוי לכם ולשׂכלכם, גְּמוּלֵי מֵחָלָב, מה תעשׂו לאחר נישׂואיכם בלא מקצוע לקיומכם; אָכַל לִרְעָבוֹן – אכל בתשוקה רבה כאיש רעב מאוד; סעודה, סָעַד – אכל, השתתף בסעודה: בליל שבת אנחנו נוהגים לסעוד יחד בארוחה משפחתית חגיגית; סעד על שולחנו – התארח לסעודה אצל זולתו; סעד את ליבו, היטיב את לִיבּו – אכל ושתה בשׂמחה להנאתו, אכל כדי להשׂביע את רעבונו: עכשיו שסעדתי את ליבי ראוי לסעד את נפש; אכל ושתה והיטיב את ליבו – סעד את ליבו בשׂמחה; אָכַל לתיאבון – אכל בהנאה; שִׂמְחַת הַכֶּרֶס – שׂמחה שאדם שׂמח באכילה ובשתייה, בניגוד לשׂמחת מצווה: ׳מי שנועל דַלתות חצרו ואוכל ושותה . . . ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שׂמחת מצווה, אלא שׂמחת הכֶּרֶס׳; הִתְפַּכְּחוּת, הִתְפַּכֵּחַ – התעורר משיכרונו, יצא ממצב של שִׁכרוּת, וכן – הצטלל, הֵקִיץ מיינו, הסיר את יינו מעליו, הפיג את יינו מעליו, התאושש ממצב של שִׁכרוּת או של ערפול חושים, התעורר מן היין, התעורר משיכרונו, התרוקן משִׁכרוּתו, חזרה אליו צלילות דעתו לאחר שהיה שיכור, יָקַץ מיינו, נפקחו עיניו, סר יינו מעליו, פָּג יֵינוֹ: משהתפכח הבין שילדיו הערימו עליו והחתימו אותו על חוזה שלא היה חותם עליו; מפוכח, פִּיכֵּחַ (פוּעַל) – הביא לידי צלילות הדעת, סילק השפעה: המציאות הכלכלית הקשה פיכחה את מעמד הביניים והוציאה אותם להפגנות; יָקַץ מיינו, הֵקִיץ מִיֵּינוֹ – התעורר משיכרונו, פג שיכרונו, פגה שיכרותו: גם כשיקצתי מייני, היו בי כמה רגעי התפכחות, ושוב טבלתי נפשי בטיפה המרה; אכל בכָל פֶּה – זלל, אכל בתיאבון, אכל אכילה גסה; חָצַץ אֶת שִׁינָּיו – הכניס קיסם בין שיניו כדי להוציא את שיירי האוכל שנתקעו ביניהן; מחה פיו – ניגב או קינח את פיו; מילא כרסו, מילֵא את כְּרֵסוֹ – אכל לָשׂוֹבַע, אכל אכילה גסה, התפטם, זלל: בני אדם במסיבה מילאו את כרסם במעדנים; הקבצן שהוזמן לסעודה לא סירב הרבה, ישב לשולחן ומילא כרסו בכל טוב; אכילה זָרָה – אחת מהפרעות האכילה, שבה לאדם תשוקה מופרזת למזון זר, כמו גיר, דבק וכדומה; אכילה גַסה – אכילה מרוּבּה, זלילה, אכילה מופרזת, אכילה באופן גס וחסר נימוס: לאחר הצום היזהרו מאכילה גסה; אכילה בצוותא – אכילה ביחד: אכילה בצוותא מחזקת את הקשר ואת תחושת השייכות; להוט אחר היין – אוהב את הטיפה המרה; להוט אחרי גרונו – אוהב את הטיפה המרה, גרגרן, זולל וסובא; זלל וסבא, זולל וסובא [שותה לשוכרה] – גרגרן ורעבתן, להוט ביותר אחרי אכילה ושתייה; בְּכָל פֶּה – בתֵיאָבוֹן רַב, בתאווה גדולה; אֲכילה גַסה – אכילה מרוּבּה, זלילה; אוכל כתרנגול המנקר באשפה – אוכל מהבוקר עד הערב; מסעיד, קייטרינג > הַסְעָדָה, הִסְעִיד – סיפק אוכל, העניק שירותי הסעדה: מסעדת המלון ערוכה להסעיד את כל משתתפי הכינוס בעת ובעונה אחת; התרעמתי שאין בעל הבית מסעיד אותי על שולחנו; שׂוֹבַע, שָׂבַע – אכל דיו, אכל כדי שׂובעו; אכל לשׂובע – אָכַל ושָׂבַע, המזון הספיק לו; הזנה, הֵזִין – 1. האכיל, סיפק חומרי מזון; 2. הספקת חומר לפעולה תקינה לשם הפעלה או תפקוד של מישהו או משהו או לשם השׂגת תוצאה רצויה: החוקר היה שקוע בהזנת המחשב בנתוני מחקרו; יש קשיים בהזנה האוטומטית של כלי ירייה; הֲזָנָה מְלָאכוּתִית – הכנסת מזון נוזלי לגוף חולה על ידי זריקות, צינורות וכד׳: הזָנה מלאכותית ניתנה לאדם עקב דלקת בקיבה; הזָנה תוך־ורידית – הזנה [של חולים שאינם יכולים לבלוע, או כשהזנתם דרך הפה אינה רצויה] בהזלפה ישירה לתוך הווריד; הזנה בצינור – הליך רפואי הנועד לספק תזונה למטופלים בעלי הפרעה או נכות המונעות מהם לאכול רגיל באופן מלא או חלקי [הזנה בצינור עשׂויה להיות זמנית, טיפול במחלה חריפה או קבועה; החלוקה המקובלת של שיטות הזנה בצינור היא לפי האתר בגוף שדרכו מוחדר הצינור]; מִזִּמְרַת הָאָרֶץ, זִמְרָה – מבחר הפרי, מיטב היבול, מהדברים הטובים והמשובחים ביותר המצויים במקום מסוים, מהמיטב, המבחר: הבאתי להוריי מזמרת המטע והכרם, מעשׂה ידיי להתהלל; לֶחֶם עֲצָבִים – לֶחם עוני, מזון שהושׂג בעמל רב ובעֶצֶב: אוכלֵי לֶחֶם העֲצָבים; חֲסַר לחם – עני, רעב ללחם; בא עד כיכר לחם – נקלע למצב כלכלי קשה ביותר, התרושש לחלוטין: בשל חובותיו הכבדים הוא נאלץ למכור את כל רכושו והגיע עד פת לחם; נתן טרף לביתו, המציא טֶרֶף לביתו – הביא מזון לביתו: האם החד־הורית לא ביקשה עזרה מאיש וביגיע כפיה המציאה טרף לביתה וגידלה במסירות נפש את גוזליה; קב חרובים – מועט שבמועט, משל למזון מצומצם ודל ביותר: די לי בקב חרובים מערב שבת לערב שבת; מי שאכל את התבשיל, הוא יודע טעמו – אין חכם כבעל ניסיון; הצבא צועד על קיבתו – מזון טוב הוא אחד הגורמים העיקריים לכושרו של הצבא; אין בודקין למזונות – 1. כלל בענייני צדקה: מי שמבקש אוכל, מאכילים אותו, ואין בודקים אם הוא רמאי; 2. אל תהיה בררן מדיי בענייני אוכל, חטוף ואכול ממה שיש; סמוך על שולחנו, סמוכים על שולחנו – הוא מפרנס אותם, תומך בהם או תלויים בו, בעיקר מבחינה כלכלית: בשנה הראשונה לנישׂואיו היה בעלי סמוך על שולחן אבי; בֵּית תַּמְחוּי – מטבח ציבוּרי המספק מזונות חינם לנצרכים: בערוב ימיו נצרך לחסדי אחרים ונאלץ לסעוד בבית תמחוי; סעודת מִצווה – סעודה שמצווה לאכול בה כזית לחם, כגון סעודות שבת ויום טוב, סעודה מפסקת בערב יום הכיפורים וסעודת פורים, סעודת ברית מילה, סעודת נישׂואים ושבע ברכות, סעודת סיום מסכת, סעודת ראש חודש; פת במלח – כינוי וסמל למאכל דל, שיש בו רק כדי להתקיים: כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשׂורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה; הקדים קָנֶה לְוֶושֶׁט – נִתקעו פירורי מזון הבָּלוּע בקנה הנשימה בעטייה של תקלה בבליעה: אין מסיחין בִּסעוּדה שֶׁמָּא יַקדים קנה לוושֶׁט ויָבוא לידי סַכָּנָה; אכול כפי יכולתך – אכול ללא הגבלה תמורת תשלום קבוע; הראשונים חרשו וזרעו, ואנו אין לנו פה לאכול – הראשונים עמלו ויצרו, ואנו אין לנו דעת להשתמש במה שהכינו לנו אחרים; בֵּיצה נקוּפה – ביצה שקליפתה נסדקה; יש מִתְרָאֶה תמים כּכֶבֶשׂ, וטורף ואוכל כִּזְאֵב עֶרֶב; בזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר אדם: ׳אלך לביתי ואוכל ואשתה – ושלום עלייך נפשי׳; נפשנו קצה בלחם הקלוקל; במסעדה הזמין ארוחה לפי כיסו ולפי כרסו;

תלמיד חכם לא יאכל מעומד ולא ילקלק באצבעותיו ולא יִגְסֶה [= יגהק] בפני חבריו; שיניו פילחו מחצית התפוח בנגיסה אחת; התנפלו על הכיבוד חטפו, לעסו, טחנו ואכלו בכל פה; טחן בתאווה, טרף ואכל, בקיצור לעט בתיאבון רב; הוא אהב מאוד את כרסו: פיתו הייתה תמיד חמה טרייה, טִבחו טבוח לפניו, ויינו מזוג; הונח על השולחן אוכל נחמד למראה וטוב למאכל; בימי המלחמה אין אדם אוכל כדי שׂובעו, ועצמותיו מתקלפות ועומדות ערומות בלא בשׂר; הרי שולחן והרי בשׂר והרי סכין, ואין לנו פה לאכול; פראים במדבר המשחרים לטרף; תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, הוא כאבן למעיים; אין פיתו מרובה בָּלַע שתי לביבות בהֶעלֵם אחד; כל הצרות באות בשל זוללוּת יתרה; הצום כָּבֵד עליי; בלען = גרגרן = רְעַבְתָן; בעלי השיר הנעימו את שולחנם בשיר ובזמירות ערבות עד שגמרו סעודתם ובירכו; כל היום אוכלים ושותים ומיטיבים את ליבם; או אוכל ושותה או יושב ושונה; עם האכילה יגדל התיאבון; אוכלים, שותים וחוגגים; אכל ושתה ועידֵן עצמו במיני תפנוקים; אכל כדי שׂובעו; בישלה סעודות שאין נפש התינוק קצה בהם; בעת שולחן אל תרבה דברים; אין מסיחין בסעודה; אל יסרהב [= יפציר] אדם בחברו לסעוד אצלו, ויודע בו שאינו סועד; הרי שולחן והרי לביבות, ואין פה לאכול; המובחר שבמאכלי חלב – חתיכת בשׂר; אכל ושתה ולעט מכול; ולא ירבה לו בתִקרוֹבֶת [= כיבוד לאורחים], ויודע בו שאינו מקבל; אכל במלוא לועו; התנפלה על התקרובת, חטפו, לעסו, טחנו ואכלו בכל פה; חיטט בקיסם בין שיניו את שיירי הסעודה; נָגַס בשקיקות מן הלחם וקינח את הקערה בפרוסה; פתחו בטעימה, עברו לאכילה וסיימו בזלילה; המאכל מביא את השינה; אָכְלוּ מַשמַנים [= מאכל שמן ומשוּבָּח] ושתו ממתקים [= משקאות מתוקים] ונהנו מהסעודה > **סעודה! שתייה!**

אלימות! סכסוך! ריב!

כללי. אַלימות – התנהגות כוחנית, גופנית, נפשית או אחרת תוך כדי פגיעה או כוונה לפגוע בבני אדם, בבעלי חיים, בצומח או בחפץ דומם כלשהו. מבחינים בין אלימות אתנית, אלימות במשפחה, אלימות מילולית, אלימות קיבוצית (קולקטיבית); אלימות במשפחה – אלימות (גופנית, נפשית, מילולית, כלכלית או אחרת) כלפי בני המשפחה (כגון בת זוג, ילדה, אחות, סב, חסר ישע, גרושה) המתרחשת בבית או במגורים משותפים. לאלימות זו פנים רבות לה, כגון הטרדה מאיימת, התעללות גופנית, מילולית, רגשית, כלכלית, דתית, רבייה או מינית. היא ניכרת בין הטרדה מאיימת ושליטה בכפייה להתעללות אחרת (כגון חנק, מכות, אונס, מום באיבר המין ושפיכת חומצה שעלולה לגרום לעיוות או למוות. רצח בבית כולל סקילה, שׂרֵפה, רצח על כבוד המשפחה ומוות; אַלָּם – תקיף בעל אגרוף, המַשׂיג את מבוקשו בכוח ובכפייה; איום, איים – 1. הודיע הודעה מפחידה כשאמר למישהו שיוענש או ייפגע אם לא יעשׂה מה שביקש ממנו (המאיים) לעשׂות; 2. התנהג אל מישהו או אל משהו כאל אדם או דבר מסוכן שעלול לגרום נזק או אסון; הטרדה מאיימת – הטרדת אדם בידי אחר בכל דרך שהיא או נקיטת איומים כלפיו בנסיבות שהן בסיס סביר להניח כי המטריד או המאיים עלולים לשוב ולפגוע בשלוות חייו, בפרטיותו או בחירותו של האדם או כי הוא עלול לפגוע בגופו. הטרדה זו אפשר שתהא בה פעולות בילוש, מארב או התחקות אחר תנועותיו או מעשׂיו של המאוים; פגיעה בפרטיותו בכל דרך; יצירת קשר עימו בעל פה, בכתב או בכל אמצעי אחר; פגיעה ברכושו, בשמו הטוב או בחופש תנועתו; יש מאיימים שאיומיהם אורך שבועות, חודשים ושנים, ולבסוף הם גם עלולים לרצוח את המאוים; תוֹקְפָּנִי, תוֹקְפָּנוּת, תקיפה, תָּקַף – השתמש בכוח במתכוון נגד גופו של אדם על ידי הכאה, נגיעה, הזזה או בכל דרך אחרת, בין במישרין ובין בעקיפין, שלא בהסכמת האדם (או בהסכמתו שהושׂגה בתרמית), וכן – ניסה או איים להשתמש בכוח כאמור נגד גופו של אדם במעשׂה או בתנועה, כשהמנסה או המאיים גורם שהאדם יניח, מטעמים סבירים, שאומנם יש לו באותה שעה הכוונה והיכולת לבצע את זממו [התקיפה כוללת גם שימוש בחום, באור, בחשמל, בגז, בריח או בכל דבר אחר, שיש בשימוש בו כדי להזיק לאחר]**: כלב השמירה תקף את השודדים והבריחם; תוֹקְפָּנִי, תוֹקְפָּנוּת – 1. התנהגות עוינת או פעולה עוינת ללא התגרות מוקדמת, המכוּוֶנת לפגוע ביריב פגיעה גופנית, מילולית או נפשית: מי שנתקל בו משמש מטרה לתוקפנותו; 2. התקפה או הכרזת מלחמה בלא הצדקה: האו״ם הכריז שהכיבוש מעשׂה תוקפנות הוא; תוקפנות פתולוגית – 1. תוקפנות אלימה המופנית נגד יחידים או נגד רכוש, או היא חלק מהתנהגות ארוכת שנים להתנהגות הרסנית או פוגעת, ופעמים היא תגובה פתאומית להתגרות אמיתית או הנתפסת כך. התוקפנות עלולה להיות ביטוי להפרעה נפשית, למחלה או לפציעה, לשימוש בסמים ולהתנהגויות מיניות; 2. תקיפה חמורה בכוונה לפגוע או להרוג; שרירני, שְׁרִירָן – שֵׁם אדם בעל שרירים מפותחים ביותר לרוב מעיסוק מתמיד בפיתוח הגוף: פתאום הקיפוני שני שרירנים גבוהים וחסונים; איש מדון, איש ריב ומדון – אדם סכסכן, אדם מחרחר ריב: כל ימיו הוא היה איש ריב ומדון, והכול רחקו ממנו; פּוֹרֵעַ – אַלָּם, חַמְסָן, מי שעושׂה מעשׂי אלימות וחבלה בזדון ונגד החוק, מי שעורך פרעות ופוגרומים, בעיקר נגד מיעוט כלשהו: המשטרה השתלטה על הפורעים משהפעילה נגדם גז מדמיע; הפורעים שפשטו על הכפר השלֵו טבחו בתושביו ללא רחם; פריצה, פּוֹרֵץ – מי שנכנס ללא רשות לבתים של אחרים כדי לגנוב מהם, מי שמפצח קופות, דלתות וכד׳ למטרות שוד: הפורץ חדר למבנה** [= בית מגורים, חנות, מפעל וכדומה]**, למתחם מגודר או לספינה כדי לבצע עוון או פשע, לרוב גנבה; קָם עַל – התנפל על: לאחר שארב לו, קם עליו והכהו למוות; האויב הקם עלינו ייגוף לפנינו; למה קם קין על אחיו להורגו? דיכא – 1. נהג במי שכפוף לו או נתון למרותו באופן משפיל, אכזרי או לא הוגן, גרם לו להרגיש כנוע: משטר לא דמוקרטי מדכא תכופות מיעוטים; 2. הכניע, שבר (בעיקר התקוממות, מרד וכד׳); גבר בכוח, קטע בכוח; מנע התפתחות או התקדמות: השוטר נקט יד קשה כדי לדכא את ההפגנה האלימה; תלישה, נשתל, תָלַש – לקח דבר מה ממשהו או ממישהו במשיכה בכוח, חטף ממנו, לרוב בגסות ובאלימות: הוא תלש את המסכה מפני השודדת, ופרצופה התגלה; האנס היכה אותי באכזריות ומשך את שׂערותיי בעוצמה ואף תלש קווצה גדולה מקרקפתי; ריטוש, רִיטֵש – שיסע, פילח, מחץ, חתך לחתיכות, קרע לגזרים: הרוצח המטורף ריטש את גופת קורבנו, עד שהיה קשה לזהותה; פּוֹגרוֹם > פְּרָעוֹת – מעשׂי רצח ושוד שעושׂה המון מוסת ומשולהב במיעוט דתי, גזעי או לאומי, פעמים בידיעת השלטונות: בפרעות קישינב עשקו וגזלו את יהודי העיר, חמסו ועינו, הכו ורצחו; ליל הבדולח הוא כינוי לליל הפרעות שפרעו הנאצים ביהודי גרמניה ואוסטרייה ב־1938; פָּרַע – עשׂה פרעות, נקם, ענש: כמה פרעות פרעו בנו הגויים, ואנו עמדנו מנגד; פָּשַט יָדוֹ בִּפלוֹנִי, פשט ידו ב־ – שלח יד במישהו כדי להרע לו, פגע בו לרעה: נערי המקום לא פשטו ידם בגזל בשעת הקציר ולא שרפו את אסם התבואה כדי להביא לביתם חיטים ושׂעורים; נרמס, רָמוּס, רָמַס – 1. דָרַס, דָרַך ומָעַך, בעיקר ברגליים: היזהרו שלא לרמוס את הפרחים שבצד השביל; 2. פגע קשות במשהו או במישהו מתוך זלזול בו והתעלמות ממנו: כבודי נרמס ללא רחמים; פגיעוּת, פגיעה, פָּגַע בו – 1. נגע לרעה, גרם נזק, תקף: אין בכוונת הממשלה לפגוע בתוכניות החיסכון; הכדור שנבעט בחוזקה פגע בראשי והכאיב לי מאוד; חירש, שוטה וקטן פגיעתם רעה; 2. העליב, גרם צער למישהו: בעבר הוא פגע בי כמה פעמים, אך היום אנו ידידים; מְחִי – מַכָּה, כגון מחי משוט, מחי גלים, מחי כף – מחיאת כף; בְּמחִי – ביטוי המציין פעולה קצרה ומהירה המחוללת תוצאה ניכרת: חתם במחי קולמוס; מחק במחי עט את כל ההסכם; התיז ראשו במחי חרב; פָּגִיעַ – 1. שאפשר לפגוע בו בקלות, שהוא מיועד להיפגע בקלות במעשׂה חבלה או תוקפנות, בירי וכד׳: זקנים ותינוקות פגיעים במיוחד לזן החדש של השַפַעת; 2 אדם רגיש, שנעלב בקלות, שאפשר לפגוע ברגשותיו בנקל: היא פגיעה מאוד, ויש להתנהג אליה בעדינות; פָּגוּעַ – שפגעו בו רגשית, שהעליבו אותו, שחש עלבון, השפלה וכד׳: ילד החש עצמו פגוע אינו מתפקד היטב בכיתה; אִימפּוּלסִיבִיוּת > פַּרצָנוּת, אִימפּוּלסִיבִי > פַּרצָנִי – 1. תכונת אדם הנוטֶה להתפרץ על נקלה, נוח לכעוס, להתרגש ולהגיב תגובה חריפה ביותר, מי שפועל מתוך דחף פתאומי וללא מחשבה: לפני נישׂואיהם היא לא הכירה אותו כאדם כה פרצני; 2. שמבוסס על רצון פתאומי, על חשק, ולא על שיקול דעת, שנובע מרגשות ללא התחשבות בתוצאות: אני מצטער על התשובה הפרצנית החצופה שלי; נַגדָנוּת – נטייה להתנגד, אימוץ גישה שלילית: ביקורת חריפה מדי עלולה לעורר נגדנות וחשדנות; פּוֹגְעָנוּת, פּוֹגְעָנִי – שגורם לפגיעה גופנית או לחבלה: הכנסת כלי נשק או כל כלי פוגעני אחר לבניין בית המשפט אסורה בהחלט; אֵיבַת דָם – עימות ממושך בין שתי קבוצות או משפחות שכל אחת מהן רוצחות חברים מהקבוצה האחרת כדי להעניש על רצח קודם: איבת הדם שבין שתי הכנופיות בעולם התחתון גבתה חיי שני אזרחים תמימים בעת מאבק ביניהן על שוק הסמים; קיבל מכות – ספג מכות, לקה: עָט – 1. נע בצורה פתאומית ובמהירות לעבר משהו, התנפל עליו או נחפז להסתער עליו בפתאומיות ובתוקפנות: העַיִט עט על טַרפּו; האספסוף עט על השלל; הסנגור המלומד עט על הדברים כמוצא שלל רב; 2. התנפל על מישהו או על משהו, דיבר אל מישהו או נהג בו בגסות או בתוקפנות; סְתַעֲרָנוּת, סְתַעֲרָן – אדם תוקפן, הנוטה להסתער ולתקוף את הזולת בשל כל פגיעה קלה; אֵימְתָנוּת – הפחדה, הטלת אימה: בשל אימתנותו הרבה נעשׂה האסיר עד מהרה למלך הכלא; רדיפה, רָדַף – גרם סבל, הציק או דיכא מישהו, בעיקר עקב מוצא, אמונה דתית, דעות פוליטיות וכד׳: הגויים רדפו את היהודים בארצות גלותם, ובארץ רודפים אותי אף שאני עני ואביון; יידוי, יִידָה – זרק (בעיקר אבנים), השליך או הטיל בכוח למרחק** [כדי לפגוע או לגרום נזק, לשעשע או לעשׂות פעילות ספורטיבית]**: הפרחחים יידו אבנים בחתול והבריחו אותו ממקומו; הספורטאי יידה את הפטיש למרחק 30 מטר; רגימה, נרגם, רָגַם – זרק או הטיל אבנים או כיו״ב כדי לפגוע או להרוג, סקל באבנים: וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם; המפגינים רגמו את המכוניות שעברו בכביש; טֵרוֹרִיסט > אֵימְתָן – מפחיד, אַלִים,**

גבַרתָן, בריון: האימתנים ובעלי הזרוע הטילו חיתתם על תושבי ירושלים; **התעַלְלוּת, התעַלֵל** – פגע בכבוד האדם [מבוגר, קשיש, קטין, חסר ישע וכד'] או בבעל חיים, בגופם או בנפשם [דחייה, בידוד, הפחדה, התעלמות, השחתה, הזנחה וכד'], כשהשתמש בכוח או בסמכות לרעה, תוך ניצול יחסֵי אינטימיות, אמון, מרות או תלות כדי לפגוע בנפגע, עָשָׂה מעשׂה אכזרי ומשפיל או מעשׂה לא־אנושי לאדם או לבעל חיים: הוא הורחק מהבית בצו שופט משהוכח כי התעלל באשתו ובילדיו; נתפסו שני ילדים שנהגו להתעלל בחתולים; סַכִּינַאי – רוצח או אָדָם אלים שמשתמש בסכין כדי לרצוח אנשים, לפצוע אותם קשה או אנושות או לאיים עליהם: הפעם באה עלינו פעילוּת של סכינָאים אלמונים במקום האינתיפאדה שכשלה; **התעללות גופנית** – מעשׂה מכוּוָן שתוצאתו פציעה, חוּבלָה (טראומה), פגיעה או סבל גופניים לאדם או לבעל חיים. התעללות זו יש בה אלימות גופנית (כגון טלטול, אגרוף, מכה, בעיטה, דחיפה, נשיכה, חנק, שׂרפה, זריקת חפץ ושימוש בכלי נשק), שימוש במעצר או בכליאה (כגון קשירת מישהו, נעילתו בחדר או ריסון באמצעות סמים או אלכוהול), מניעת צרכים בסיסיים (כגון מזון, ביגוד או טיפול רפואי). הפציעה הגופנית הנגרמת מהתעללות עלולה להוביל לפגיעה מוחית ולחובלה נפשית (כגון בעת, חרדה, דיכאון והַלֶּמֶת) ועלולה להיות קטלנית; **סַכִּינַאי, סַכִּינָאוּת** – אירוע שבו סכינאי תוקף בסכין כדי להרוג, לפצוע או לאיים: יש מדינות שבהן מעשׂי שוד וסכינאות הם מעשׂי יום־יום, ואין לאל ידו של השלטון כדי להושיע; טרוריסט > מְפַגֵּעַ, מְחַבֵּל – אדם הנוקט פעולות טרור (כגון רצח, חטיפה, הטמנת מטען חבלה, פיגוע מיקוח כקלף למשׂא ומתן, פיגוע ירי ממארב, טבח, פיגוע התאבדות באמצעות חגורת נפץ, דריסה, דקירה בסכין, במברג וכיו"ב) או החבר באִרגון טרור. מעשׂיו הם נגד אזרחים חפּים מפשע כדי להשׂיג מטרות פוליטיות או להכריח ממשלה לפעול על־פי ענייניו; **מפגע, פִּיגֻעַ** – חיבל (כגון רצח, פצע, הרס, דרס, גרם נזק חמור) במזיד באדם חף מפשע או יותר, בבניין, באתר וכד' בפעולת טרור כדי להשׂיג מטרות פוליטיות או כדי להכריח ממשלה לפעול על־פי ענייניו: כוחות הביטחון נערכים לסכל פיגועי מחבלים בימי החג הקרֵבים; **פיגוע** – מעשׂה טרור של גורם עוין הפועל על רקע לאומני, דתי, מדיני או רעיוני, אגב שימוש באמצָעֵי לחימה והפוגע בנפש או ברכוש, במטרות או באינטרסים של מדינת ישׂראל והעם היהודי. מבחינים בין **פִּיגוּעִים חַמִּים** – פיגועים באמצעות כלֵי ירייה (אקדחים, רובים), מְטעני נפץ למיניהם (רימונים, בקבוקי תבערה והצתות), לרבות פיגועי התאבדות. **פִּיגוּעִים קָרִים** – דקירה או תקיפה (בסכין, במוט ובגרזן), דריסה וחטיפות נשק, השמדת יבול, פגיעה ברכוש פרטי, ניתוק כַּבלי חשמל וטלפון, עקירת עצים הצתתם וגרימת נזק למבנים, לרבות פיגוע מיקוח (תפיסת בני ערוּבּה); פיגוע ירי – פיגוע הנעשׂה באמצעות ירי מנשק קל לשם הריגה ופציעה של בני אדם תמימים. הפיגוע ירי מתבצע ממקום מסתור, שמבצעיו נמלטים מיד עם תום הירי; מתוך מכונית חולפת, אל אנשים שבצד הדרך או אל רכב אחר; ירי או מסע הרג מזוין ואחריו התבצרות במבנה אקראי לשם פיגוע מיקוח או להמשך מסע ההרג; פיגוע דקירה – פיגוע באמצעות דקירה בסכין ובנשק קר חד אחר, ועל הרוב תוצאתה פציעה קשה או אנושה או מוות; **פיגוע דריסה** – פיגוע הנעשה באמצעות רכב המשמש לדריסת אנשים הנקרים בדרכו; רצח פוליטי – רצח של אדם בשל דעותיו או פעילותו האידאולוגית או הפוליטית למטרות, כגון החלפת השלטון, זיעזוע המשטר, שינוי הקו המדיני של מדינה או תנועה פוליטית, סיכול תוכנית מדינית, סילוק מתחרה מזירת ההתמודדות על השלטון או מניעת המשך פעילות, כנקמה על מעשׂי העבר, השׂגת אפקט פסיכולוגי כלפי תומכי הנרצח, ואף פרסום עצמי; התנקשות, התנקש – תקף והרג מישהו, לרוב דמות פוליטית או ציבורית ידועה [בעיקר בצירוף **התנקשות בחייו**], תקף מישהו במכוּוָן כדי להורגו: ההתנקשות בחיי יצחק רבין היכתה את העולם בהלם; צליבה, צָלַב –המית מישהו על ידי תלייתו על מתקן בצורת צלב, הוציא להורג בדרך של צליבה: זה מאות בשנים האשימו הנוצרים את היהודים שצלבו את ישו; כוחני, **כּוֹחָנוּת** – נטייה להפעיל כוח אלים, שימוש באלימות או בכפייה להשׂגת המטרה, שימוש רב בכוח, בכפייה וכד': כוחנותן של מעצמות־העל מאיימת על חירותן של המדינות הנספחות אליהן; ניגֵ'ס, נִדנֵד > הֵצִיק, הַטרָדָה, הִטרִיד – גרם טורח וטרדה, הפריע, העסיק, הטריח: מה באת לערבב את דעתי ולהטרידני בשטויות ובהבלי העולם; פפרצ'י > **פַּפָּרָצִי** – כינוי לצלמי עיתונות עצמאיים המתמחים בצילומי סתר של ידוענים, ואינם בוחלים בשיטות ובאמצעים מטרידים כדי לחדור לפרטיותם ולהשׂיג את הצילומים; **הטרדה מינית** – התנהגות שבאמצעותה האדם המטריד גורם אי־נעימות על רקע מיני לאדם המוטרד [מסימניה: מגע וחיכוך לא רצויים, גהירה ודחיקה לפינה, לחץ לא רצוי לפעילות מינית, מכתבים ושׂיחות טלפון לא רצויים בעלי אופי מיני, לחץ לא רצוי לבילוי משותף, בדיחות סטראוטיפיות או מינניות ומבטים עורגים לא־רצויים]; טפיחה, טָפַח – חבט חבטה קלה לאות ידידות, היכה בידו, הקיש, בדרך כלל בעדינות [על גבו או על כתפו של אדם או על גבם של בעלי חיים]: טפחתי קלות על שכמה של חברתי בתנועת עידוד וחיבה, וחייכתי אליה; שׁוֹט – רצועת עור ארוכה המחוברת למקל והמשמשת להצלפה, בעיקר לדִרבּוּן בהמת רכיבה: העגלון הצליף בשוט, והסוס שעט קדימה; אבי ייסר אתכם בשוטים, ואני אייסר אתכם בעקרבים [= קוצים]; **מַגלֵב** – שוט שמצליפים בו: העבד הוכה במגלב עד זוב דם; פַּרגוֹל – שוט המשמש להלקאה למטרות ענישה או עינוי: במחנה ההשמדה טרבלינקה דחסו בתאי הגזים באכזריות את הקורבנות, היכו אותם בפרגול או בצינור ברזל, חתכו בהם ודקרום בחרב או בפגיון וירו באסירים למוות; שֵׁבֶט – שוט, מקל להלקאה, מַטה: הרבי שָׁבַט וחָבַט בתלמיד שסרח; **חושֵׂך שבטו שׂונא בנו**; וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ; רצועה – חגורת עור או פיסת עור ארוכה העשׂויה להלקאה; הצלפה, הוצלף, הִצלִיף – היכה בחוזקה, חבט, בעיקר בשוט, בחגורה וכד': הגשם הסוער הצליף בפני העוברים ושבים; העגלון הצליף בסוס העצל; **יִיסֵר בַּשׁוֹטִים וּבעַקרַבִּים** – העניש קשות, הכאיב, נהג בכוח ובאכזריות: **אבי ייסר אתכם בשוטים, אני אייסר אתכם בעקרבים**; גְבַרתָן – אדם מוצק בעל כוח רב, אדם חזק מאוד ולעיתים גם אלים: בעת הנסיעה ישבו לידנו שני גברתנים, והם שלחו לעברנו מבטים מאיימים; מכת לחי, סטירת לחי – מכה בכף היד על הלחי; סטירה מצלצלת – סטירה חזקה: הנערה נדהמה מחוצפתו וסטרה לו על לחיו סטירה מצלצלת; בִּריוֹן – אַלים, תוקפן עריץ, אֵימתן: מָשל לבריון שהיה שיכור, בעט בשוטר וקילל אותו; חברת הגבייה שלחה שני בִּריונים לגבות את החוב; **טַלטֵלָה, טִלטֵל** – נִיענע, נִדנד, הזיז או הניף לכאן או לכאן, לרוב בכוח: הים הסוער טלטל את הסירה מצד אל צד: רוני תפס את הילד המתפרע וטלטל אותו בחוזקה; פלישה, פָּלַשׁ – 1. חדר לתחום ריבוני של מדינה כלשהי בכוחות גדולים כדי לכבוש את כולה או את חלקה: מלחמת המפרץ החלה לאחר שחיילי עיראק פלשו לכוויית וסירבו לסגת ממנה; 2. נכנס למקום בכוח ובניגוד לחוק, חדר למקום ללא רשות ותוך התנגדות: כמה מחוסרי דיור פלשו לבית הנטוש וסירבו לפנות אותו; לא־חודרני, לא־פולשני, חוֹדְרָנִי, פַּלשָׁנִי, פּוֹלְשָׁנִי – שחודר ופולש, שנכנס לעומק: מבטו הפולשני הביך אותה; ביתנו היה נעול ונאלצנו לנקוט צעדים פלשניים כדי להיכנס אליו; שוד לאור היום – גביית תשלום מופרז, גבייה בלתי מוצדקת של תשלום גבוה במיוחד הנעשׂית באופן גלוי: לקוחות רבים טוענים כי העמלות הגבוהות שגובים הבנקים הן שוד לאור היום; **שפך דמו חינם** – רָצַח אדם חף מפשע: במלחמת הכנופיות בארץ פעמים העבריינים שופכים בשוגג את דמם של אזרחים תמימים שנקלעים למקום של חיסול חשבונות; מוצק – חזק, חסון: המתאגרף הוא בחור שרירי ומוצק; **חִיכּוּך** – סכסוך קל, עימות, דין ודברים, אי־הסכמה, ויכוח, מריבה: נושׂא הניקיון בחדר המדרגות גורם לחיכוכים בין דיירי הבית; **חָשַׂף את ציפורניו** – שלף את ציפורניו כהכנה למאבק, גילה את הפָּן האלים שבו, הראה נכונות להילחם ולהגן על עצמו: כשפגעו בשמה הטוב, חשׂפה את ציפורניה והשיבה מלחמה שערה; איש דמים, שופך דם – רוצח נפש; **פִּשעֵי שִׂנְאָה, פֶּשַׁע שִׂנְאָה** – פשע שבו הפושע בוחר את קורבנו על בסיס שִׂנאה לקבוצה החברתית שאליה הקורבן שייכים. היא מבוססת על הדעה הקדומה של העבריין נגד המיצב החברתי האמיתי או הנתפס, של הקורבן הנפגע [פשעי השׂנאה הם לרוב כלפי מיעוטים אתניים ודתיים, להט"בים ומוגבלים גופנית ונפשית, והם עלולים לכלול אלימות מילולית וגופנית, משחיתנות, הסתה לגזענות ואף רצח]; אדם לאדם – זאב, אדם לאדם זאב – מימרה על היחסים השליליים והקשים שבין אדם לחברו, שהאדם חשדן מטבעו כלפי רעהו, עוין אותו ושואף לפגוע בו; חֲבָלָה, חָבַל – הִכָּה, פָּצַע, גרם חבלה: החובל בחברו ופצעו, חייב לשלם קנס לנחבל; שָׁפַךְ את דמו – 1. רצח אותו; 2. הוציא עליו שם רע, הכפיש את שמו, גרם לו ביזיון או בושה ברבים [נאמר בדרך כלל בפי אנשי ציבור הטוענים לניקיון כפיים]: 'העיתונות שופכת את דמי', התלונן הפקיד הבכיר שנחשד במעילה; שפיכת דמים, שפיכות דמים – רצח, הריגת אדם, הֶרג של בני אדם רבים, לרוב במלחמה: עם החתימה על הסכם השלום בין הצדדים בא הקץ לקרבות הקשים ולשפיכות הדמים; מָצַץ את דמו [בלשון הדיבור] – ירד לחייו, התעלל בו קשות על ידי נגישות, סחטנות וכדומה; עָשָׂה לו את המוות > יָרַד לחייו, מֵירֵר את חייו – הציק לו מאוד, התעמר בו, התנכל לחייו, השתדל להזיק לו: בשל צורתו המגושמת וצבעו ירדו הילדים לחייו והציקו לו מאוד; העבריין האלים ירד לחיי כמה בעלי עסקים שלא אבו לשלם דמי חסות; דְּמֵי חָסוּת – כסף שעבריין או איש פשע מאורגן סוחטים מבעל עסק תמורת הבטחה שלא לפגוע בו או בפרנסתו (בהצתה, בשוד, באלימות, במשחיתנות ועוד); כיסה את דם פלוני – העלים את דבר רציחתו: המחלקה לזיהוי פלילי הראו בעזרת הדִי־אֵן־אֵיי כי הבעל כיסה את דם אשתו; דרש את דמו, ביקש את דמו – נקם את הריגתו של מישהו על ידי הריגת הרוצח: **אֲנָשִׁים רְשָׁעִים הָרְגוּ אֶת אִישׁ צַדִּיק בְּבֵיתוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ, וְעַתָּה הֲלוֹא אֲבַקֵּשׁ אֶת דָּמוֹ מִיֶּדְכֶם, וּבִעַרְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ**; היתקלות, נתקל – התנגש באלימות עם כוח עוין, מפגש פתאומי עם האויב בעת תנועה: חיילי הסיור דיווחו על היתקלות בחוליית מחבלים בקרבת הגבול; חבטה חזקה, מְחִי,

מהלומה, כתישה, מכה, הַכָּאָה, הִכָּה – הנחית מכה, חבט במישהו בידיו או תוך שימוש בחפץ כלשהו (מקל, חגורה, וכדומה), וכן – הִגְבִּיהַּ יָדוֹ (על מישהו), הִכָּהוּ שׁוֹק עַל יָרֵךְ, הָלַם, הִלְקָה, הִנְחִית עָלָיו מַהֲלוּמָה, הֵנִיף אֶת יָדוֹ (על מישהו), הִפְלִיא בּוֹ אֶת מַכּוֹתָיו, הִצְלִיף, הֶרְאָה אֶת נַחַת זְרוֹעוֹ, הִרְבִּיץ, הֵרִים יָד (על מישהו), חָבַט, סָטַר, הטיל אימה: לפי חוקי האגרוף אסור להכות את היריב מן המותניים ומטה; בילדותו היה אביו נוהג להכותו; הכינו אותו שוק על ירך מכה גדולה; חֲבָטָה, חָבַט – היכה בכוח, הצליף, היכה במוט, במקל וכד׳: במהלך האימון חבטו המתאגרפים בשקי האגרוף; מַכָּה – חבטה או מהלומה הניתנת מאדם, ממכשיר, ממקל למישהו או למשהו, פגיעה בגוף הנגרמת מנפילה, מהיתקלות בדבר מה, וכן – אֶגרוֹף, מַהֲלוּמָה, מַלקוֹת, סְנוֹקֶרֶת, סְטִירָה, סְטִירַת לְחִי, פְּגִיעָה, פְּצִיעָה: רינה חברהּ הטוב הכה אותה וחזרה לביתה בוכה; הִכָּה – הנחית מכה, חבט במישהו בידיו או תוך שימוש בחפץ כלשהו (במקל, בחגורה וכדומה): לפי חוקי האגרוף אסור להכות את היריב מן המותניים ומטה; בילדותו היה אביו נוהג להכותו; נֶחבַּל – נפגע בגוף, נגרמה לו חבלה: תמי נפלה ונחבלה בברכהּ; נֶחבַּט – קיבל מכה ממשהו, בייחוד בשעת נפילה, היתקלות במשהו וכד׳: הנער החליק, ורגלו נחבטה בסלע; ראשו נחבט בתקרה הנמוכה; מוּעָד, רצידיביזם > רֵצידיוויזם > מוּעָדוּת – דפוס התנהגות של עבריין מורשע ששוחרר מהכלא לקהילה לאחר שנשא את עונשו והוא שב שוב לבצע עבירות. מועדותו תלויה בעניינים, כגון סוג העבירה (סמים, אלימות), אופי העבריין ותוכניות שיקום שיסייעו לו להשתלב בחברה; הפליא בו את מכותיו – היכה אותו מכות נמרצות: מדי יום היה בעלה השיכור הפליא בה את מכותיו עד שהחליטה להתגרש; מתלהם, התלהמות, הִתלַהֵם – התבטא בחריפות, השמיע דברי גינוי או ביקורת קשים ובוטים, השתולל, התכתש, התבטא בחריפות: יושב ראש הכנסת גינה בחריפות את האלימות המילולית ואת ההתלהמות שלוחת הרסן של כמה חברי כנסת; כתישת עצמות – כינוי למכות ולמהלומות, התכתשות; התכתשות, הִתכַּתֵּש – התאבק עם מישהו, הייתה תגרת ידיים, ניהל מאבק אלים בידיו: כמה מפגינים התכתשו עם השוטרים שנשלחו לפנותם; דורסנות, דורסן – מי שמרבה לרמוס, מבקש להשמיד, מי שנוהג לדרוך על מישהו כדי למעוך אותו: בכדורגל תמיד נזהרתי מרגלו הדורסנית; מַכָּה גברתנית – מכה חזקה מאוד; בעל זרוע – בריון, אדם אלים, בעל אגרוף, תקיף וקשה, עריץ, טירן: משחרב בית המקדש . . . גברו בעלי הזרוע; במועדון באו אליי כמה בעלי זרוע וגררו אותי למכוניתם; מַצָּה – מריבה, התכתשות; ניצי, ניציות – השקפה קיצונית בענייני ביטחון לאומי [להבדיל מיוניות], נקיטת מדיניות של יד קשה ושימוש בכוח, תַקיפות, התנגדות לפשרות: ניציותו הייתה לו בעוכריו כשרצה להיבחר למנהיג המפלגה; הִתנַצָּה, נִיצָּה – רב, התקוטט, התכתש, נלחם, נאבק: כשראה משה שני עברים ניצים, שאל את הרשע: ׳למה תכה רעך?׳; הילדים התנצו זה עם זה כתרנגולים זאטוטים; התקוטטות, הִתקוֹטֵט – רב, היה מעורב בקטטה או בריב, לעיתים אלימים: אחיי הקטנים מתקוטטים כל הזמן; קְטָטָה – תִגרה, מריבה אלימה המלווה בחילופי מכות: לא נפלה קטטה ביני ובין רעייתי זה שנים הרבה; שָׂרָה – נאבק בו, נלחם במישהו או במשהו והתגבר עליו: פעמים אחדות הוא שׂרה עם המוות ויכול לו; כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וַתּוּכָל; רִיב, רָב – הסתכסך או התקוטט עם מישהו, פָּרַץ ביניהם ריב, היה ביניהם דין ודברים, נתלקחה ביניהם מחלוקת: דורון רב עם רמי, ועכשיו הם ברוגז; אִינטְרִיגָה – 1. מזימה או תוכנית מסובכת או חשאית שנועדה להשׂיג מטרה כלשהי באמצעות תחבולה סודית; 2. תכָכים חרחור ריב, קנוניה, סכסכנות; בִּריוֹנוּת – אלימות, תוקפנות, הטלת אֵימה, אֵימתנוּת, עריצוּת: הפושע ניסה לגבות דמי חסוּת מבעל החנות בדרך של בִּריונוּת; עינויים – פעולה שנגרם בה כְּאֵב עז, לרוב גופני, אך לעיתים נפשי, באופן מכוון לאדם [המניעים הם החל בנקמה, דרך איום וענישה, וכלה בסאדיזם לשמו, אם של המענה בלבד או לשעשוע קהל גדול]; מכת מוות – 1. מהלומה או פעולה אלימה הגורמת למוות; 2. פעולה, אירוע או נסיבות השָׂמים קץ בבת אחת למשהו או מסכלים אותו לחלוטין: תוכנית הקיצוצים של האוצר עלולה להנחית מכת מוות על מיזם שיקום שכונות העוני; גלוחי ראש, מגולחי ראש – צעירים לבנים בעלי ראש מגולח הניכרים בהתנהגות תוקפנית ואלימה ובהשקפת עולם ימנית קיצונית גזענית האוהדת נאצים, והשׂונאת יהודים ושחורים; אָקוֹרדים צורמים – חילוקי דעות המעכירים את האווירה, עימות לא־נעים [אָקוֹרד – צירוף של שלושה צלילים ויותר המופקים יחד]: הדיון הסתיים בכמה אקורדים צורמים; הַטָלַת אֵימה – הפחדה: הבריון הטיל אימתו על ילדי השכונה; ונדלי > משחיתן, ונדליזם > משחיתנוּת – נזק או הרס שגורם מישהו בכוונה לרכוש פרטי או ציבורי של אחר (בייחוד ליצירות אומנות, אדריכלות או לחפצים רבי־ערך ויפים), לרוב ללא סיבה מושׂכֶּלֶת ובלא להפיק תועלת ישירה מההשחתה: כשפתחנו את בית הספר, נחרדתי מהמשחיתנות: רוססו תרסיסי צבע על הקירות ונופצו חלונות הכיתה; שיחר לטרף – חיפשׂ לטרוף מישהו, ארב לטַרפּוֹ: הלביאה כשהיא רעבה היא משחרת לטרף ביום או בלילה; ריצת אָמוֹק – ריצה פראית ואלימה של אדם או בעל חיים הנתקפים בטירוף רצחני ופוגעים לרעה בכל מי שמזדמן בדרכם: במהלך ריצת האמוק שלו דקר המחבל כמה אזרחים שעברו ברחוב; שני חתולים בשַׂק אחד – משל לשני יריבים קשים שנזדמנו למקום אחד, והם נלחמים זה בזה ומתכתשים זה עם זה; עינויים רפואיים – מעורבות, ולעתים גם השתתפות פעילה, של אנשי צוות רפואי במעשׂי עינויים כמענים פעילים או כדי ליישׂם טיפולים שיגבירו את יעילות העינויים [בהרחבה: שימוש בידע הרפואי המקצועי כדי לאפשר חקירה או ענישה גופנית או מתן אישור והסכמה רפואיים מקצועיים לעינוי אסירים]; מְשִׁיסָה – שוד, ביזה, הֶרֶס: וְהָיוּ לְבַז וְלִמְשִׁסָּה לְכָל אֹיְבֵיהֶם; אזרחינו היו למשיסת מחבלי חמאס; היה למשיסה – נהרס, עשׂו בו פרעות, החריבו אותו: בפרעות תרפ״ט התנפלו פורעים ערבים על הקהילה היהודית בחברון וטבחו בה טבח נורא, חדרו לבתי הכנסת והרסו אותם, חיללו ושׂרפו את ביהכ״נ העתיק והקדוש על תכולתו, ועיטורים וחפצי נוי שנאספו מאות שנים היו למשיסה ולמאכולת אש; נתן אותו למשיסה – הפקירו ומסרו לידי אויב, לשודדים, לבוזזים וכד׳: לשוננו נתונה למשיסת הֶעָגָה, הלעז והקיצורים; ניתן למשיסה – הופקר בידי פורעים, הופקר למעשׂי ביזה והרג: בימי מלחמת האזרחים ברוסיה ניתנו קהילות ישׂראל באוקראינה למשיסה בידי צבא הפורעים של פֶּטליוּרָה; מכה ניצחת – תבוסה מכריעה, ניצחון מוחץ: במלחמות ובמבצעים שאחרי מלחמת ששת הימים התגעגענו רבות למכתנו הניצחת בה שלא שבה עוד; יד ברזל בכפפה של משי, אגרוף ברזל בכפפה של משי – טיפול סבלני ומתון לכאורה, שמסתיר איום חבוי להפעיל אמצעים נוקשים בעת הצורך, עריצוּת בִּמַסווה של עדינוּת; הכביד את יָדו על – רדה בו, השתלט על; בכוח הזרוע – באלימות גופנית, בכוח גופני: עליו ללמוד להשׂיג את מבוקשו בכוח השכנוע ולא בכוח הזרוע; הכביד את עוּלו – הטיל מעמסה כבדה, לחץ, נגשׂ; ידו בכול – הוא פוגע בכל מי שמזדמן עימו: מדובר בפרא אדם שידו בכול ויד כל בו; רֶצַח בְּעֵינַיִים – מבּט מרושע ואכזרי, המַביע נכונוּת, כביכול, לרצוח [עממי]: הוא כעס עליי כל־כך, ראיתי רצח בעיניו; חָבְרוּ עליו – התאגדו נגדו, התאספו יחד כדי לתכנן או לעשׂות משהו נגדו, נקבצו ונועדו נגדו: לא רצינו לַחבּוֹר עליו כי היה טוב לב; חָבְרוּ עָלַיי כְּתַרנְגוֹלִים – התקהלו עליי ונועדו נגדי כתרנגולים; טמן לו מוקש – התנכל להרע לו, זמם להתנקש בו; היה לו למוקש – היה מכשול לו, גרם לו תקלה: מוקשי יצרו עמדו בדרכו להגשמת מאווייו; מַסָּע צלָב – כינוי למלחמת הֶשמד אכזרית נגד מישהו: פוליטיקאים מכל הסיעות יצאו למסע צלב נגד העיתונאי הבכיר; הִקשָׁה את עוּלו עליו – הכביד מאוד על פלוני, דיכא ולחץ אותו; אימץ את לבבו, הכביד את ליבו, הקשה את ליבו, הקשה את עורפו – התעקש, התאכזר; תואנה – תירוץ המשמש להצדיק דבר מה, סיבה שאינה הסיבה האמיתית, אמתלה, עלילה: פיטרו אותו מהעבודה בתואנה שהוא מאחר בלי סוף; ביקש תואנה – חיפשׂ אמַתלה להתגרות, חיפשׂ הזדמנות כדי להרע: אמתלני השוק מחפשים תואנה לריב על כן נוכחת שם המשטרה; כָּל דְּאַלִּים גָּבֵר – כל החזק גובר, החזק הוא המנצח, מי שהכוח בידו גובר על האחרים: המשטרה חייבת לאכוף את החוק ולמנוע מצב של כל דאלים גבר; אל תקנא באיש חמס ואל תבחר בכל דרכיו – אל תקנא באיש אַלים (מילולית ופיזית) שמצליח בעשׂייתו בעטייה של אלימותו, ובשום אופן, אל תעדיף אף אחת מדרכיו; יָשַׁב בְּמַאֲרָב – ארב, ציפה במקום סתר לשעת כושר לתקוף את אויבו; צָדָה – ארב למישהו מתוך כוונה לפגוע בו; הראהו נחת זרועו, הִכָּהוּ שׁוֹק עַל יָרֵךְ – הכהו מכה ניצחת, הכריעו: כאשר האויב מכריז עליך מלחמה, הכה אותו שוק על ירך והביאו לידי כניעה; חוק האֶגרוֹף – כינוי למשטר שהאגרוף שולט בו; עומדים עלינו לכלותנו – מתנכלים להשמידנו; יד ברזל – כינוי ליד קשה, קפדנית ורודנית, שלטון מדכא, יד חזקה, משמעת חמורה ביותר; כוח הזרוע, בכוח הזרוּעַ – באלימות גופנית, בכוח גופני: לא רצינו להפעיל את כוח הזרוע; עליו ללמוד להשׂיג את מבוקשו בכוח השכנוע ולא בכוח הזרוע; רוח קרב, רוח קרבית – הדריכות והנחישות של הלוחמים לעשׂות הכול כדי לנצח בקרב; שיטת ׳פְּגַע וּבְרַח׳ – שיטת לחימה שעיקרה לתקוף יעד ממנו מהר עם סיום מילוי המשׂימה: שיטת הקומנדו היא פְּגַע וּבְרַח; ידו תקיפה על – הוא שולט על: ידה של המשטרה תקיפה על הבריונים ועל המרפקנים; ידו בכול – פוגע בכול, פרא אדם: ידו בכול ויד כול בו; סוף קטטה – חרטה; ניתנה רשות למלאך המוות לחבל; אין דבר טוב יוצא ממריבה; היו בינינו חיכוכים ודברי ריבות; הפליא מכותיו והשיב נקם לצריו, כמעט פיזר עצמותיו ושבר את זרועו > שִׂנאה! מוות!

סכסוך. ריב. מחלוקת, מריבה, סכסוך – מצב של ויכוח, ריב, חוסר הסכמה או התאמה בין שני צדדים (אדם, קבוצה או מדינה) או יותר. פעמים הסכסוך ניכר באלימות (מילולית, גופנית או צבאית) בין מדינות או בין אוכלוסיות במדינה; סכסוך בין־קבוצתי – עימות שהוא בין שתי קבוצות (כגון אגפים, חמולות, מפלגות) או יותר, הכרוך במחלוקת בין־אישית, במתח נפשי או באלימות גופנית; סכסוך תוך־קבוצתי – אי־הסכמה או עימות בין שניים או יותר עמיתים בקבוצה, למשל,

כשבצוות עבודה יש דעות שונות זו מזו בדבר הדרך הטובה ביותר להשׂיג מטרה מוגדרת; סִכסוּך חֲלוּקָתִי – סכסוך על חלוקת משאב (כגון מים, אזור שליטה) בין גורמים מתחרים: ארבעה עקרונות מנחים לפתרון סכסוך חלוקתי בין מדינות שותפות לנהרות ולמקורות מים בין־לאומיים; רב, ריב – 1. ויכוח חריף או מלוּוֶה כַּעס, התנצחות, קטטה: ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם ובין רועי מקנה לוט; 2. הֲפָרַת יַחסי הידידוּת בּגלל עֶלבּוֹן וכד׳: בני הזוג נקלעו לריב והפסיקו להיפגש; התגרות, הִתגָּרָה – פתח בריב, הרגיז אותו, הביך אותו או הציק לו בדרך אחרת, במעשׂים או בדיבורים, כדי לגרור אותו לתגובה מסוימת או כדי לעורר אצלו פעילות תוקפנית: שניים שהתגרו זה בזה כי כבר היה שמץ של שׂנאה בליבם; בַּעַל מַחלוֹקֶת – מחרחר ריב וסכסכן: מותר לומר לשון הרע על בעלי המחלוקת; מדנים, מָדוֹן – ריב, התקוטטות: איש ריב ואיש מדון אתה, וכן – מצה, מְרִיבָה, קְטָטָה, הִתכַּתשוּת, הִתגוֹשְׁשוּת, הִתנַצְּחוּת, עִימוּת, מַאֲבָק, סִכסוּך, פּולמוּס, תגרה ועוד: טוב לשבת במדבר מלגור עם אשת מדנים וכעס; אִישׁ מָדוֹן – מַרבֶּה לָריב, סכסכן: טוב לחיות במדבר, מלחיות עם איש מדנים שאהבתו הגדולה היא אהבת מדנים; מדנים – ריב, קטטה, סכסוך, מריבה: מדנים בין אחים אינם פחותים ממדנים בין הורים; שִׂנְאָה תְּעוֹרֵר מְדָנִים; אִישׁ מְדָנִים, קַטטָנוּת, קַטטָנִי, קַטטָן – איש ריב, המַרבֶּה לריב: נעשׂה בך שפטים, קטטן ובטלן שכמוך; קטטנותו ניכרה בנרגנות שסופה אלימות; אוהב קרבות, שואף קרבות – כינוי לאדם נרגן וסכסכן, איש מריבות: הבריון הזה הוא רתחן ושואף קרבות; הִתנַצָּה, ניצָה – רָב, התקוטט בדרך־כלל באלימוּת: אתמול הם ניצו כשני תרנגולים ברשות הרבים, ועכשיו אני נִיצָה איתם ברשות היחיד; וְהִנֵּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים; מַצָּה – מריבה, קטטה, תגרה: לחם חוקו היה מצה ומריבה; רָב, מְרִיבָה – ריב, סכסוך, קְטָטָה, תגרה, מצה, מַחלוֹקֶת: אל נא תהא מריבה ביני ובינךָ; מריבות אחרונות מְשַׁכְּחוֹת את הראשונות; איש ריב ואיש מדון, איש ריב ומדון, איש מדון –סכסכן, אדם המחרחר ריב: כל ימיו היה איש ריב ומדון, והכול רחקו ממנו כי שִׂנאה מעוררת מדנים; רב את ריבו (של אַחֵר) – הֵגֵן, נקם, צידד בזכות האחר: הנני רב את ריבך ונקמתי את נקמתך; אדמת מריבה – שטח קרקע שכמה אנשים, עמים או מדינות טוענים לבעלות עליו: חבר בוררים בין־לאומי קבע שאדמת המריבה באזור טאבה שייכת למצרים ולא לישׂראל; תִּגְרָה – קטטה אלימה, מריבה שיש בה חילופי מכות: הריב ביניהם החל בשל דבר פעוט, אך עד מהרה הידרדר לתגרה של ממש; תככנות, תַכְּכָן – 1. סכסכן, איש תככים: יש להיזהר ממנו הוא תככן ודבריו אינם אמת 2. מתַכְנֵן מזימות, מי שפועל בעורמה ובחשאי לקדם את ענייניו: הוא תככן ובכל מעשׂה ממעשׂיו הוא זומם מזימות כדי לקדם את מטרותיו; אינטְריגות > תְּכָכִים – 1. מזימות וסכסוכים מתחת לפני השטח: האיש התפטר ממקום עבודתו בשל מחלוקות ותכָכים פנימיים שהעכירו את האווירה במקום; 2. תחבולות מִרמה: הוא זומֵם מיני תככים כדי להכשילו; סְבַךְ – תסבוכת או מורכבות של יחסים, קשרים וכד׳, היוצרת לעיתים מכשול או איום, או עניין מסובך, מבולבל או מביך, מצב מורכב שקשה להיחלץ ממנו: אני נמנע מלהיכנס לסבך היחסים ביניהם; הוא סיפר לנו את סִבכּוֹ עם אֵם לילד שמחזרת אחריו באוניברסיטה; רגינה, רָגַן – התלונן, התאונן, התרעם, כעס ורטן: הוא נמנה עם אותם מתי מעט שמרבים לרגון ולהתלהם בשעה שאינה שעה, ואין אוזנינו קשובה; נִרגָנוּת, נִרגַן – רגן, רטן והתלונן תדיר, חִרחֵר ריב, הטיח דברים נגד: נרגנו באוהליהם התנאים הקשים; איש מזימות – 1. בעל תחבולות להרע, חכם להרע; 2. ערום, חכם ונבון; התקוטט – רב, היה מעורב בקטטה או בריב, לעיתים אלימים: אחיי הקטנים מתקוטטים כל הזמן; קְטָטָה – תגרה, מריבה אלימה המלווה בחילופי מכות: קטטה אלימה התלקחה בין שתי חבורות הרחוב; עשׂה מריבה – התחיל לריב, נפלה קטטה בינו לבין אחר: נשמעה שמועה ששכניי עשׂו מריבה, השכנה עם בחיר ליבה, על פכּים קטנים, אך לבסוף התפייסו; חִרחוּר ריב, חִרחֵר ריב – סכסך, הסית לקטטה, גרם לריב, למחלוקת: שני האחים היו מְחַרחֲרֵי ריב; העמידו אותי לדין על חִרחורי ריב; מחרחר מלחמה, חִרחֵר מִלחָמָה – מי שהסית למלחמה: האירנים חִרחֲרו מלחמה כשהסיתו את חִזבאללה בישׂראל לצאת עליה למלחמה; תַככָן, איש תככים – בעל מזימות, סכסכן וחַרחֲרן מי שגורם קטטות: רש ואיש תככים נפגשו; ידו בכול ויד כול בו – כינוי מליצי לפרא אדם המרבה לריב עם חבריו; האדם השלישי – כינוי למישהו אלמוני שלמעשׂה הוא הגורם העיקרי בפרשה או בסכסוך שנתעורר בין שני צדדים, אך אין יודעים מיהו, או קיים איסור להזכירו בשמו; לא יכול דַבְּרו לשלום – היה שרוי איתו ברוגז, לא סבל אותו; עברה רוח רעה בין א ובין ב – התחילו להסתכסך ולריב ביניהם, פסקה הידידות ביניהם; גבה הר ביניהם – נתרחקו זה מזה, נפרדו ונהיו שׂונאים זה לזה: מאז העליב אותו בפומבי גבה הר ביניהם, ואין הם נפגשים עוד; מחמת דברים שנפלו בינו לבינה גבה הר ביניהם; שְׁנֵי חתוּלים בְּשַׂק אֶחָד – שניים שנזדמנו למקום אחד ומתקוטטים בלי הפסק; טַעֲנֵי טְעָנוֹת – טענות מרובות: היו לו טעני טענות נגדי; פקפוקי דברים – ערעור, טענות נגד; טְענות ומַענות – תביעות ודרישות; דין ודברים, חילופי דברים – טְענות ומַענות בין אנשים, מחלוקת, ויכוח, חילוקי דעות: לאחר דין ודברים הגיעו שני הצדדים לידי פשרה; במריבה היו חילופי דברים חריפים וקשים, ואפילו פוגעניים; קם על, קָם – 1. התנפל, תקף, הסתער על: הקָם להורגך הַשׁכֵּם להורגו: וְאָרַב לו וקם עָלָיו והִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת; הקם עליך לפגוע בך, התגונן מפניו ותקוף אותו; 2. עורר נגד, התנגד, התקומם, מָרַד ב׳: אימא מתקוטטת עם אבא, בת קמה באִימה, אחות באחיה; דפק לו בראש > דפק על ראשו (וכן: דפק על הדלת, הקיש על הדלת, דפק בכלי על דבר, כגון דפק בפטיש על פח הרכב); השׂטן ריקד ביניהם – פרץ ביניהם סכסכוך עמוק: בא שׂטן וריקד ביניהן והרַג את וַשתי; התגולל עליו – תקף אותו בטענות ובגידופים, התנפל עליו בהאשמות, בתלונות, בהכפשות וכד׳: נכנס עימו בריב ומצה כדי להתגולֵל עליו ולהורגו; הֶרְאָהוּ נחת זרועו, הֶראה את נחת זרועו – היכה אותו קשות, הפליא בו את מכותיו: עברייני העיר הראו את נחת זרועם לבעלי חנויות שלא רצו לשלם דמי חסות; מִרפֵּק עצמו לקבל – דחף במרפק: בהמון הצובא על האשנב מִרפקתי עצמי כדי שאקבל כרטיס למשׂחק; מִרפק עצמו לקבל דרגה; נתן חִיתִיתו, הֵטִיל חִיתִיתו, הפיל את חיתתו, הפיל חיתתו – הפחיד, הטיל אימה ופחד: כנופיית הבריונים הפילה את חיתתה על תושבי השכונה; עֲשִׂיַּת דין לעצמו, עָשָׂה דין לעצמו – עָשָׂה בעניין מסוים על דעת עצמו והתעלם מן הצורך בהחלטת שופט או מוסד מוסמך: עשׂה דין לעצמו בגבול הדרוש כדי להגן על רכושו; לא יעלה על הדעת שכל אחד יעשׂה דין לעצמו; עשׂה מריבה, נפלה מחלוקת, נתגלעה מחלוקת, נתלקחה המחלוקת – התעוררה או התפרצה מחלוקת: נפלה מחלוקת ביני למנַהל בדבר מינוי סגנו; נפלה קטטה, נפלה תגרה; נפל סכסוך, נפל ריב, בין א לב – מאז הסכסוך שנפל בינינו השתדלנו להוקיר רגלנו מביתם; נפלו דברים בינו לבין – פרץ ריב או סכסוך בינו ובין: נפלו דברים ביני ובין הממונים עליי; חרחור, חִרחֵר – סכסך בין אנשים, קבוצות וכד׳, הסית אותם זה בזה, התגרה בהם: אל תקנאו זה בזה, ואל תחרחֲרו זה עם זה ואל תביישו זה את זה; קָרָא למהלומות – התגרה, פתח בקטטה: בפתח הדברים היו מהלומות מלל; נתפרדה החבילה – פָּגָה ידידותם, פסקו הקשר או ברית הידידות, בטלה השותפות בין מי שהיו קשורים יחד בקשר עסקי, חברי, משפחתי וכד׳: בני הזוג חיו יחד תקופה לא קצרה, ולבסוף נתפרדה החבילה, והם פנו איש איש לדרכו; גבה הר ביניהם – נתרחקו זה מזה, נפרדו ונהיו שׂונאים זה לזה: מאז העליב אותו בפומבי גבה הר ביניהם, ואין הם נפגשים עוד; מחמת דברים שנפלו בינו לבינה גבה הר ביניהם; אש זרה – דחף נפשי והתלהבות לעשׂייה הנובעים מיצרים ומתאוות: למה כיבית את אש אהבתך בלהט שלילי של אש זרה לאישה זרה; אש זרה פשטה בקרבנו – לא לאלימות כזאת חינכנו את תלמידינו; לִיבָּה – 1. הגביר את עוצמת האש, הגדיל את הלהבה על ידי השָׁבַת אוויר עליה: הרוח ליבתה את אש המדורה; אבי נפנף מעל הגחלים כדי ללבות את האש; 2. גירה, עורר או הגביר והגדיל את העוצמה של רגשות, תשוקות, מאוויים וכד׳: הנאום הֶחְרִיף ליבה את זעם ההמון; ליבה אש זרה – ליבה להט שלילי, הגדיל ועורר יִצְרֵי שִׂנאה, מרירות, כעס וכד׳: דברי השׂטנה של הנואם הערבי ליבו אש זרה בקרב שומעיו; שילֵח מדנים בין – עורר ריב, חרחֵר ריב בין: הוא שילח מדנים בין אחיי לאחיותיי; מלחמת שׂפתיים – ויכוח, קטטה, דברי חרפות, גידופים וקללות בין צדדים רבים: הייתה מלחמת שׂפתיים, דברי ריב וקנטור, חירפו וגידפו איש את רעהו; קֶן צרעות – חבר אנשים הרוחשים כוונות רעות וזוממים להזיק; התגלעו חילוקי דעות, התגלע סכסוך, התגלעה מחלוקת, התגלעות מחלוקת, הִתגַּלַע – התפרצה מריבה, התלקחה מחלוקת, התלבה ריב או סכסוך וכד׳: בין בני־הזוג התגלע סכסוך חריף; המפלגה התפרקה כי התגלעו חילוקי דעות קשים בין חבריה; פּוֹרום > זירת המחלוקת – מקום או תחום לוויכוח או למאבק מדיני וכד׳: עמדת ההנהלה הפכה את המקום לזירת התנצחות בינה ובין נציגי העובדים; הוסיף קש לאישה של גיהינום, הוסיף אש על המדורה, הוסיף שמן על המדורה, הוסיף שמן למדורה, יָצַק שמן על המדורה – החריף את המצב, את הריב, הִרבה לסכסך, החריף את המצב החמור ממילא, הִלהיט את הרוחות הסוערות, התסיס את האווירה הטעונה, ליבה את היצרים: במקום להרגיע את הרוחות הוא הוסיף שמן למדורה וקרא להשבית מייד את העבודה; זריית מלח על פצעים, זרה מלח על פצעיו – הִרבה להכעיסו למרות מכאובו, הגדיל את כּאֵבו, הוסיף על הצער בדיבור מיותר, בלתי זהיר ובלתי מתחשב: אל תאשים אותו במה שקרה, לשם מה לזרות מלח על הפצעים? איש זה פגוע דיו, אל תִזרֶה מלח על פצעיו; כילה את חמתו ב׳, כִּילָה חמתו ב׳ – הוציאה את כל כעסו על, התנקם ב׳, הוציא עליו את כל כעסו, שפך עליו את זעמו: עוברים ושבים כילו בפושע את חמתם והיכו אותו מכות נמרצות; טיגֵן את מֵעָיו – הרגיזו מאוד, הרתיח אותו, ציער אותו: הוללותו והתנהגותו של בנו הציקו לאב מאוד וטיגנו את מעיו תדיר; הֵטיל קוצים בעיניו – הקניטו, רָמַז רמזים עוקצָנִיים כלפיו ופגע בכבודו, הרגיזו מאוד: במידה שהם מודדים לו, הוא מודד להם, ולא אחת הטיל קוצים בעיניהם; מורת רוח – רוגז, צער, כעס, תרעומת, אי־

שׂביעות רצון [להבדיל מקורת רוח]: שתיקתו הרועמת הביעה את מורת רוחו מן הנאמר; חוגים המקורבים לראש הממשלה הגיבו במורת רוח על הפרסום המוקדם של טיוטת ההסכם; דברי ריבות – קטטות, דין ודברים: היו חיכוכים ודברי ריבות בין איש לאשתו; חָרַק שיניו על, חרק שיניים – התרגז מאוד: אויבינו פצו עלינו פיהם וחורקים שיניהם עלינו; עם סגירת המְצָרים לא נחרוק שן ונבליג, אלא נצא למלחמה על מְצַרים ועל מנהיגה; בחריקת שיניים, בחירוק שיניים – בזעם, ברוגז רב, תוך התאפקות מתגובה אלימה [כתגובה על דבר שנאלצים לקבלו ולהשלים איתו]: זו המדיניות, ועלינו לבצעה גם אם לפעמים בחירוק שיניים; מחיתי בכל עוז ובחירוק שיניים על עלבונה של לשוננו; חָרַק בשִׁיניו על פלוני – רגז וזעם מאוד על פלוני: הוא חרק בשיניו עליי כשלא עלה בידו להפילני לפח שטמן לי; סלע המחלוקת – נושׂא הסכסוך, מקור חילוקי הדעות, בעיה מרכזית המפריעה לפִּתְרון סכסוך כלשהו, עניין שקשה במיוחד להגיע להסכמה לגביו: סלע המחלוקת העיקרי בדיונים הוא שאלת תקציב הביטחון; שׂנאה תעורר מדנים – השׂנאה מעוררת מריבות; צִחצוּחַ מילים – התנצחות בדברים: צחצוח המילים בין שניהם הגיע לעימות גופני; ריבות שׂפתיים – טענות ומענות, דברי ויכוח: שמעו נא תוכחתי ורִבות שׂפתי הקשיבו; בעל דין, בַּעַל דבָרים – .1 תובע או נתבע; .2 יריב, מתנגד: מי בעל דברים ייגש אליהם; תרנגול קַטְטָנִי – תרנגול שיש בו קַטטָנוּת או מרבה לריב: תכונתו הקטטנית מביאה עליו צרות; שנַיִם אוחזים בטַלית – מצב ששניים טוענים בעלוּת על דבר אחד (חפץ, מִשׂרה, זכות קדימה וכד׳), ובעיקר כשקשה להכריע הכרעה מובהקת לאחד הצדדים, והפִּתְרון הוא חלוקה ביניהם: הסכסוך על חבל ארץ זה הוא מקרה מובהק של ׳שניים אוחזים בטלית׳, שהפִּתְרון היחיד בו הוא חלוקה מוסכמת; כשכּלו השׂעורים מן הכד, באה מריבה בבית; לשונו בכול, ולשון הכול בו; לא נשאר חייב והחזיר לה מנה אחת אפיים; כשהתחילו לדקור זה את זה בחרבות לשונם, הרחתי שעומדת לפרוץ קטטה; לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך; הישמר ממני שאם תכעיסני לא אשייר עצם אחת מעצמותיך שלמה; הוא נמנה עם שוחרי ריב ומדון, המרבה לחרחר סכסוך על אש חמה; אף שמדובר במחלוקת של הבל, כמעט הגיעו למלחמת אגרופים; הדו־קרב הלשוני בסכסוך השניים הלהיב את היצרים; התחיל השׂטן לרקד ביניהם עד שנתפרדו הלבבות; אין מוקדם ומאוחר בתור: נדחף ראשון – נכנס ראשון; הסתער בידיים מאוגרפות על רעייתו והפך לאימת המשפחה; דברי ריבות וחיכוכים בינו לבינה; יצא בהסתערות מחץ נגד; נהג ביד תקיפה וניסה להפוך את האלימות ואת החוליגניות לאמצעי התקשורת ביניהם; הוא בהול ולהוט להשתמש בכוחו; כשנתלקחה מחלוקת בין א לבין ב נזדעזעה ארץ ישׂראל, נתרבו המריבות ונתגברו הקטטות ונתפרדו הלבבות, עקרו חסידי א רגליהם מביתו של ב; אלימות אי־אפשר לעקור בכפפות של משי; משנתלקחה מחלוקת בינינו לא קם איש לריב את ריבי; אנשי מריבה, אנשי ריב, בעלי מריבה, שׂונאי שלום; נפל סכסוך בין א לב; לא כל מריבה היא רעה, פעמים היא עדיפה מהבלגה מאולצת; אין יחסינו עימו כתמול שלשום; נסתתמו מַעַיְנות הידידוּת; תקע טריז בין; מוטב לחשׂוף סכסוך מלקוברו

<u>אלימות גופנית בעיקר</u>. חטיפה, חָטַף – .1 לקח בחוזקה, תפס בכוח; .2 הוציא מהר מיד אחר: שניים התכתשו על הכדור, ובא השלישי וחטפו; .3 מיהר, עשׂה בחיפזון: חטף מצא לתינוק כדי שיירדם מהר; טַלטֵלָה – .1 ניענוע בכוח, הנפה וזריקה למרחק: הסערה החזקה פגעה בסירה, ולאחר כמה טלטֵלות עזות היא התהפכה; לפתע אחז בציצית ראשה וטִלטל את כל גופה טלטֵלה עזה עד שנחבלו מהקיר; .2 זעזוע, שינוי פתאומי וקיצוני: בעקבות ההכרזה על הפיחות אחזה את המשק טלטֵלה עזה; הִתגוֹשְׁשׁוּת, התגושש – נאבק מאבק אלים, התכתש: הוויכוח התלהט והפך להתגוששות מילולית חריפה מלווה בצעקות ובקללות; סַכִּינַאי – אדם שמשתמש בסכין לתקוף אנשים: פעילות גוברת של שודדים סכינאים; חוליגניזם או חוליגניות < בִּרְיוֹנוּת – התנהגות סוערת, אלימה והרסנית של צעירים, הניכרת ברעש, בגרימת נזק ובאלימות במקום ציבורי, ובעיקר בהטרדה תוקפנית מתמשכת וחוזרת כדי לפגוע, למרות סימנים ברורים למצוקת הקורבן; חוּלִיגָן < בריון, פרחח, נבל, פורע חוק כינוי לאדם (לרוב אחד מחבורה) המפריע לסדר הציבורי במקום ציבורי, הורס רכוש ציבורי וכד׳: החוּליגָנים השאירו הרס רב אחריהם; כַּתְשָׁן – איש אגרוף, אַלים, מי שאוהב להתכתש; הִכָּה – הִצלִיף, חָבַט, הִלקה, סָטַר; שיסֵעַ – קרע לגזרים (אדם או בַּעל חיים): וישסעהו [שמשון את האריה] כשסע הגדי; שיסוי, שיסה ב־ – עודֵד או גירה לתקוף, עורר למעשׂים שלִיליים: שיסה בפורץ את הכלב עד שהכלב שיסע אותו לגמרי; התעמרות, הִתעַמֵּר – התעלל במישהו, התנהג בגסות, התאַכזר: בעלי האונייה מתעמרים בעובדיהם כאוות נפשם; המתעמר בבעל חיים ייענש קשות; התעמרות בעבודה – פגיעה נשנית בכבוד העובד, במעמדו, בגופו או בנפשו, שיש בה כדי לבזותו או להשפילו, לשבש את יכולתו למלא את תפקידו, להכפיפו לאווירת פחד, לייחס את עבודתו, את הישׂגיו או את הצלחתו לאחר, לנקוט פעולות לבידודו החברתי או המקצועי, לפגוע בפרטיותו וכדומה; לרבות ניטור יתר, דקדקנות יתר, הפגנות שליטה והתנהגות תוקפנית והרסנית; לינץ׳ – פעולה אלימה של המון המוציא להורג אדם בלי הליך משפטי, בטענה כי אותו אדם עשׂה פשע; פשע מאורגן – ארגון מסודר ומִדרגי של חֶבֶר בני אדם, מואגד או בלתי־מואגד, הפועל בתבנית מאורגנת, שיטתית ומתמשכת לעבור עבירות מסוג פשע או עבירות אחרות לרוב לשם רווח כספי; מכות נאמנות – מכות קשות ומכאיבות: וְהִפְלָא ה׳ אֶת מַכֹּתְךָ וְאֵת מַכּוֹת זַרְעֶךָ, מַכּוֹת גְּדֹלוֹת וְנֶאֱמָנוֹת; אילו נשאר בי קורטוב של כוח, הייתי מטעימה לכם בידי מכות נאמנות; מכות נמרצות – מכות חזקות מאוד: העבריינים גילו מי הלשין עליהם והיכו אותו מכות נמרצות; מכות רצח – מכות אכזריות שניתנו בחֵמה שפוכה שיש בהן כדי להמית: הִכוני מכות רצח ושברו שתיים מצלעותיי; עשׂיית שפטים, עשׂה שפטים, עשׂה בו שפָטים – העניש קשה, נקם בו קשות, נקם בו בכל חומרת הדין, נפרע ממנו: האסיר נשמר בקפדנות מהחשש שההמון הנזעם יעשׂה בו שפטים; תִּגרַת יָדַיִים – קטטה מלוּוָה מכות: הוא נפצע לאחר שהיה מעורב בתגרת ידיים; לאחר חילופי דברים קשים בין הניצים החלה תגרת ידיים אלימה; נסחט, סחיטה, סָחַט – אילץ מישהו לעשׂות דבר מה (כגון לתת כסף, להודות באשמה, למסור ידיעות וכד׳) בניגוד לרצונו על ידי הפעלת לחץ ואיומים, הוציא ממנו משהו במרמה או באמצעים לא כשרים: העיתונאי סחט כספים מן המדינאי באיימו עליו שיפרסם פרטים לא נעימים מעברו; המשטרה סָחטה הודאה באשמה מהעציר; סָחַט בכוח, סְחִיטָה בְּכוֹחַ – שימוש בכוח שלא כדין כדי להניע אדם לעשׂות מעשׂה או להימנע מעשׂייתו; סַחטָנוּת, סַחטָני, סַחטָן – אדם המנסה להשׂיג דבר מה, בעיקר כסף, באמצעים לא הוגנים או לא חוקיים, כגון איום, לחץ, רמאות, כוח: האזרח הממורמר טען שפקידי השומה במס הכנסה הם סחטנים מקצועיים; הניף את ידו עליו, הֵנִיף ידו עליו – פגע בו לרעה: אם כוחך בידך, הנף אותה על רשעים, אך מי מניף ידו על תינוקות של בית רבן; שָׁלַח ידו בפלוני – פגע בפלוני לרעה, ענש אותו, הרג אותו: התקהלנו כמה חיילים כדי לשלוח יד במבקשי רעתנו; הראה לו את נחת זרועו, הראהו נחת זרועו – הראה לו את כוחו, הפליא בו מכותיו: גם לאדונֵי העיר הראתה הכנופיה את נחת זרועה והכתה בהם מכות נאמנות; מִשפַּט לינץ׳ – הוצאה להורֵג או ענישה אַלימה של אדם בלי משפט בידי המון זועם; הרמת יד, הֵרִים יָד – שָׁלַח יד להכות, היכה אותו: אני נגד אלימות, ומעולם לא הרמתי יד על איש כי המרים יד על חברו נקרא רשע; ניתֵץ, שיבֵּר, שָׂרַף, גִּידֵעַ – הפרחחים ניתצו את הדלת, שיברו את הקודנית, שׂרפו את הספה וגידעו כל מה שהיה בדרכם; הִפליא מַכּוֹתָיו – הִרבה להכות מכות קשות; הִכָּהוּ אֶל הַחוֹמֶשׁ – הכהו מכה מכרעת, היכה אותו מכה קשה, העלולה להמית: הפעם הכה אותו אל החומש, בין הבטן ובין הירך, עד שנפקחו עיניו לראות את מלאך המוות; הִגְבִּיהַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ – הרים יד כדי להכות מישהו, תקף באַלימוּת מישהו: המגביה ידו על חברו נקרא רשע; כיבה את גחלתו – השמיד שׂריד אחרון לו, איבד את זכרו; חושֵׂךְ שבטו שׂונא בנו – מאמר החכם בזכותה של משמעת חמורה ועונש גופני בחינוך הבנים; אֲחָזוֹ בציצית ראשו וניערו – הכריחו להתייחס למשהו: צריך לאחוז בציצית ראשכם ולנער אתכם בחוזק; קם עליו – התקיפו, הרע לו: זרים קמו עליי ועריצים ביקשו את נפשי; יום אחד נתקבצו כמה רשעים מרשעי המדינה, שהייתה עינם צרה ברווחיו של סוחר, ואמרו עליו עד אימתי זה ידחק את רגלינו ויקפח את פרנסתנו, אולי כבר הגיעה העת להוציאו מהעולם; מאחר שניתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין צדיק לרשע; והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניעם; עיניו היו חדות ודורסניות והוא עסק באלימות לשמה; בעלי זרוע מבינים רק את שפת האלימות; כעס ופחד עושים אותך אלים; תמיד היה ממטילי האימה למה שמותר ואסור; התנצו זה עם זה כשני תרנגולים; . . . כפראים במדבר המשחרים לטרף; המגביה ידו על חבירו אף על פי שלא הכהו נקרא רשע; משנתלקחה המחלוקת, נזדעזעה ארץ ישׂראל ונתרבו בה המריבות ונתגברו בה הקטטות ונתפרדו הלבבות; כל שהוא רחמן על אכזרים לסוף נעשה אכזר על רחמנים; בעלי כוח מבינים רק אלימות; על האמת לכפות את רצונה ללא אלימות

<u>אלימות סבילה</u>. חָבוּל, חָבוּט – מוכה, שחבטו בו: עלים חבוטים של ענפי ערבה; הָלוּם – .1 מוּכֶּה: העם ניצב כהלום רעם; .2 מזוּעזָע: החיילים ישבו הלוּמים לאחר הקרב; כַּהֲלוּם רַעַם – המום, מאובן מעוצמת התדהמה, הזעזוע וכד׳: הוא ניצב כהלום רעם לנוכח הריסות ביתו; בלע אגרופים ממנו, בלע אגרופים טובים ממנו – ספג ממנו מכות; בין הרוֹעֶה וּבין הזאב נִבקַע הַשֶּׂה – תוך כדי מריבה ניזוק הדבר שרבים עליו; סָפַג מַלקוּת, סָפַג מכות – הוכה: הוא הסתבך בקטטה וספג מכות נמרצות; מהפכה לבנה – כינוי למהפכה שהתחולל במשטר מדיני ללא אלימות ובלא שפיכות דמים; סוּבּלִימַציָה < עידֵן, עִידוּן – מנגנון הגנה לוויסות רגשות ודחפים מיניים או תוקפניים ותיעולם באופן לא מודע לדרכים חיוביות; למשל, דחף מציצני – למחקר מדעי: עיסוק בדם ובחיתוך בשׂר – לעבודה באטליז או למנתח בטן; קיבל את הרצועה – ספג מכות, לקה; שַׂק אִגרוּף – אדם שפורקים עליו כעס

ותסכול; לא נפלה שׂערה משׂערת ראשו ארצה, לא נפל משׂערת ראשו ארצה – לא אונה לו כל רע: המתאגרף לא נפלה שׂערה משׂערת ראשו ארצה; מָשַׁךְ בקשת – דרך את מיתר הקשת כדי לירות חץ: איש משך בקשת כדי להכותו למוות; טול מקל והך על קודקודו; מטרתו להטיל אימה ולשתק את חיי מתנגדיו; הסתער בידיים מאוגרפות; הֶראה את נחת זרועו; הטיל את חיתָתו עליו; מוכן לדרוך על אחרים כדי להשׂיג את מבוקשו; המגביה יד על חברו, נקרא רשע; שלח כדור בחסידה; דרך הרשעים כל זמן שהם בצרה הם מכניעים עצמם, משעברה הצרה, הם חוזרים לקלקולם > אכזריות! כעס! מחלוקת! מלחמה! משמעת! רדיפות! תבהלה!

אלימות מילולית!

אלימות מילולית – פגיעה באדם בדיבור או בכתיבה שיש בה התנהגות תוקפנית (כגון קללות, גידופים, השמצות, איומים, חרפות, הטרדה, תיוג, העלבה, נזיפה, תוכחה, צעקות מוגזמות) או מסירת הצהרה הגוררת מצוקה נפשית או רגשית כדי להפחיד, להשפיל, לבזות את האדם או לזלזל בו. יש שפגיעה זו קשה מאלימות גופנית כי משמעה הרחב הוא התנהגות בריונית הניכרת בפעולות, כגון אלו: התנכלויות, הקנטות, התגרויות, צעקות, השפלות, עלבונות, איומים, ביקורת פוגענית, לגלוג, זלזול, התעלמות, מניעת תחושת שייכות, הצבת דרישות לא־מציאותיות, שימוש בשמות גנאי, אמירות גִזעניות, קללות, הפחדות, רכילות ארסית, האשמות, הטפות אינסופיות ועוד; **התעללות נפשית** – דפוס התנהגות שבו אדם המכפיף אדם אחר אליו פוגע בתפקודו ההתנהגותי והרגשי וברווחה הנפשית הכללית. להתעללות נפשית כמה פנים: התעללות מילולית, הפחדה וטרור, השפלה וניצול, הַטרָדָה, דחייה ומניעת חיבה, בידוד ושליטה מוגזמת, ותוצאתה עלולה לגרור חובלה נפשית, חרדה, דיכאון כרוני או הפרעת הלמת; **תוקפָּנות, תקיפה, תָקַף** – גינה בחריפות, בא בטענות, תקף מילולית מישהו או משהו, מתַח עליו ביקורת חריפה: במאמרו תקף העיתונאי את דברי ראש הממשלה; הוא תקף בחריפות את כל מבקריו בטענה שהביקורת שלהם אינה עניינית; **מאוים** – אדם (כגון עד, שוטר, סוהר) או דבר שביטחונו בסכנה, לרבות שלומו, בריאותו או של בן משפחתו; **איום סְרָק** – איום שאין לו השלכות מעשׂיות או שאין כל כוונה לממשו, איום בעלמא: איומי השׂר לתבוע את העיתון על הוצאת דיבה התבררו כאיומי סרק; התובע טען כי התנהגותו האלימה של החשוד מעידה שאיומיו לפגוע באשתו אינם איומי סרק, ויש לעצור אותו עד גמר ההליכים נגדו; **מְאֵירָה** – קללה: נשתלחה מאירה בממונו ונפטר בחוסר כול; **נמרצות, נִמרָצוֹת** – 1. באופן נמרץ, במלוא המרץ והכוח: עלינו לפעול נמרצות לשיפור המצב; 2. בתקיפות, בהחלטיות, בתוקף: דרשתי ממנו נמרצות כי יעשׂה את הדבר מייד; הנאשם הכחיש נמרצות את כל ההאשמות נגדו; **נוגסני, נשכני** – 1. שֶׁיֵש בּוֹ מן הנשיכה: המבקר כתב ביקורת נַשכָנית על המסעדה; 2. שדרכו לנשוך, שמרבה לנשוך: זהו סיפור על אתון נשכנית ובעטנית, שאיש לא העז להתקרב אליה; **נְאָצָה, דברי נאצה** – חירוף, גידוף, ניאוץ, השמצה: במכתב ששלח הקורא לעיתון נכתבו דברי נאצה חריפים נגד ראש הממשלה; **שוּסַע, שיסוע, שִיסֵעַ** – קָטַע את דיבורו של אחר, הפסיק את שטף השׂיחה: הקהל שיסע את הנואם בקריאות בוז; **הִשתַלְחוּת, הִשתַלֵחַ** – תקף מישהו בביקורת קשה וחריפה או בדברי גנאי, תקף אותו תקיפה שלוחת רסן, התבטא נגדו בחריפות: העיתונאי השתלח במאמרו ביושב ראש הוועדה השנוי במחלוקת; הסנגור השתלח בתביעה בלשון בוטה; מָנִיפּוּלָטוֹר > **מְתַחבֵּל** – מי שעושׂה שימוש מתוחכם בתחבולות, בתמרונים ובתכסיסים לא הוגנים או ערמומיים לטובתו האישית (כמו שליטה או הפעלת השפעה סמויה על בני אדם אחרים, מִשׂחק בִרגשותיהם, גניבת דעת ומִרמה) כדי להשׂיג דבר מה; פּרוֹבוֹקַציָה > **קִנטוּר, הִתגָרוּת, הֲסָתָה, הַקנָטָה, קִנטֵר, הִתגָרָה, הֵסית, הִקנִיט** – פעולת התגרות, שיסוי, פעולה מכוּונת שמטרתה לעורר תגובה מסוימת, בעיקר שלילית; **התגרות, התגרה, קנטור, קנטר** – עשׂה מעשׂה או אמר דבר שמטרתו ליצור תגובה מסוימת; **עֲקָצוֹ וְלֹא נֶעֱקַץ** – העליבו במילים קשות ופוגעות, אך איש שׂיחו לא נעלב, ולא הבין את עוקץ הדברים; **פּוֹגְעָנוּת, פּוֹגְעָנִי** – פוגע, מעליב, מכאיב: לא אחת הוא היה מכנה את יריביו בכינויים מעליבים ופוגעניים; הפוגענות ניכר בתמונות, בפרסומות, בהתנהגות, בדיבור בהעסקה ועוד; **בּוֹטֶה** – עוקצני, חריף, נוקב, גס, ללא עידון, ללא מעטה של נימוס או של גינונים, ישיר, גלוי לב: המבקר השמיע דברים בוטים נגד ההנהלה; **בּוֹטוּת** – עוקצָנות בדיבור, גסות, תוקפנות, חריפות, נוקבות: מה שחששתי להביע בקול, היא אמרה בבוטות ובלי להניד עפעף; **צליבה, צלוב, צָלַב** – תקף ופגע מילולית, הוקיע מישהו או משהו במילים קשות, מתח עליו ביקורת חריפה, שם אותו ללעג ולקלס: עמיתיי צלבו אותו על גזענותו נגד כהי העור; **פְּלִיטַת פֶּה** – דיבור פוגע או מביך (כגון העלבה, חשׂיפת מידע אישי או סודי) שנפלט ללא מחשבה תחילה: פליטת הפה של השׂר עוררה רוגז רב בציבור; **כיהה בו** – גער בו, נזף, הוכיח: מימיו לא כיהה בעובדיו, אלא בשובה ונחת התהלך איתם; **נִזרַק מִפִּיו דָבָר** – נפלט מפיו דבר, הוצא מפיו דבר ללא עיון: מה ראית לומר דברים אלה, פשוט דברי שטות נזרקו מפיך; **אוֹנָאַת דבָרים** – גרימת צער על ידי דיבורים קשים, העלבה, קִנטור: אצלו מרובָּה אונאת דברים מאונאת ממון; **יִידָה בּוֹ אֶבֶן** – השמיץ אותו: אל תיידה באיש אבן בהֵיעדרו; **שפך קיתון של חרָפות** (לעג, בוז, גידופים וכד׳) – חירף וגידף אותו, העליבו, השמיצו: הוא שפך עלינו בחמתו קיתון של חרפות וגידופים; **רֶצַח אופי** – ניפוץ תדמיתו הטובה של מישהו לרסיסים באמצעי התקשורת או בדרך אחרת בדברי דיבה כדי לבזותו ולמנוע ממנו למלא את תפקידו הציבורי, המדיני וכד׳ והקניית תדמית שלילית לחלוטין: המועמד טען שאין לו קשר עם עולם הפשע ונעשׂה לו רצח אופי; **הֵיטִחַ דברים, הֲטָחַת דברים, הֵטִיחַ דברים** – השמיע דברים קשים, טענות, דברי התרסה: לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי הממונים עליו; **עָשָׂה אוֹתוֹ גַל שֶׁל עֲצָמוֹת, חִיצָיו נִיחֲתוּ בּוֹ** – הוא פגע בו קשה, הֵרֵעַ לו מאוד: המנהל נזף בו קשות, הטיח בו דברים חריפים ועשׂאו גל של עצמות; **חיצים מורעלים** – כינוי להערות פוגעות, חודרות ומלאות ארס; **מַכָּה מִתַחַת לחגורה** – פגיעה (מילולית או גופנית) בנקודה הרגישה והמכאיבה ביותר; **דחק רַגלָיו של אַחֵר** – הרחיק אותו ממַעֲמדו או מפַּרנָסתו וכד׳; **ירה עליו אבני בליסטראות, השליך עליו אבני בליסטראות** – תקף אותו קשה, המטיר עליו דברי חרפות וגידופים, מָשָׁל לדברי ביקורת חריפים ולגידופים; **בְּלִימַת פֶּה** – שתיקה, השתקה: בכל השׂיחה הוא ביכר לבלום את פיו; **שָׂם לו עלילות דברים** – האשים אשמת שֶׁקֶר, הוציא דיבָּה, בדה עלילה; תפרו עליו תיק, תפרו לו תיק > **הֶעֱלִיל עליו** – האשימו בהאשמה חסרת בסיס מתוך כוונת זדון, הוציא עליו דיבה, פרסם על אודותיו דברי שקר ונאצה מתוך כוונה לפגוע בו, וכן – **בָּא בַּעֲלִילָה על מישהו, גּוֹלֵל אֶת הָאַשמָה על מישהו, הֶאֱשִים מישהו או משהו, הִפנָה אֶצְבַּע מַאֲשִימָה אֶל מישהו, הִפנָה אֶצבַּע מַאֲשִימָה כְּלַפֵּי מישהו, טָפַל עַל מישהו, טפל עליו את האשמה, נתן את הקולר בצווארו, תָלָה אֶת הָאָשָׁם במישהו או במשהו, תָלָה אֶת הָאַשמָה במישהו או במשהו, תָלָה אֶת הַקוֹלָר בְּצַוָארו, תָלָה בּוֹ אֶת הַקוֹלָר, תָפַר לוֹ תִיק**: לטענת איש הציבור, פרשת השוחד התלויה נגדו היא פרי עלילה שהעלילו עליו מתנגדיו הפוליטיים; **שָׂם לו עלילות דברים, בָּא עָלָיו בַּעֲלִילָה, בָּא בַּעֲלִילָה עָלָיו** – העליל עליו עלילת שקר מתוך כוונת זדון: המן הרשע בא בעלילה גדולה על ישׂראל, אך איפה הוא והיכן היהודים; **עלילה, עלילות דברים** – האשמות שווא, דברי דיבה: הנאשם במשפט טען שזו עלילה שנרקמה נגדו והבטיח להוכיח את צדקתו; נראה לשופטים, שהבעל בא על אשתו בעלילות דברים ובטענות של דופי; וכן – **הַבאָשָׁה, הוֹצָאַת דִיבָּה, הוצאת לַעַז, הוצאת עֲלִילָה, הַכפָּשָׁה, הַלעָזָה, הַשמָצָה, לְזוּת שְׂפָתַיִם, לָשׁוֹן הָרַע, רֶצַח אופִי, שִׂטנָה, שִיקוּץ, רִינוּן, רכִילוּת**: התברר שהשכן שָׂם לשכנתו עלילות דברים, והוציא עליה שם רע; **הוציא שם רע** – פרסם דברים שליליים או הפיץ דברי גנאי על מישהו או על משהו, גרם שיקבעו דעה שלילית עליהם: שכנים רכלנים הוציאו עליה שם רע כאילו היא נערה קלת דעת; התנהגותו המבישה מוציאה שם רע לכל בית הספר; **טָפַל על** – העליל (אשמת שווא, שקר וכד׳) על פלוני: זדים טפלו עליי שקרים; לכלך את פיו > **השמיץ, גידף** – השמיצו, דיבר עליו רעות, פרסם עליו דברים רעים, לא דן אותו לכף זכות: הוא השמיץ אותי מאחורי הגב, ומאז איני מדבר איתו; **לשונו חרב חדה** – לשון חדה ועוקצנית: שיניו חנית וחיצים, ולשונו חרב חדה; **לשונו כאֵש אוכלת** – לשונו כאש גדולה וחזקה השׂורפת ומשמידה הכול; **מלחמת שׂפתיים** – ויכוח, קטטה, דברי חרפות, גידופים וקללות בין צדדים רבים: היו מלחמת שׂפתיים, דברי ריב וקנטור וחירפו וגידפו איש את רעהו; **ליבה את היצרים** – העצים רגשות שליליים, השתמש באמירות או במעשׂים שנועדו להלהיט את הרוחות ולעורר שנאה, עוינות, התנגדות וכדומה כלפי אדם, קבוצה או רעיון: הסיקור המתלהם של הפרשה בתקשורת רק ליבה את היצרים, ומנע כל ניסיון הידברות בין הצדדים; **דברי בֶּלַע** –השמצות חמורות, גידופים ודברי רשעות, עלילת שווא, דיבורי נאצה: כל נאומו לא היה אלא דברי בלע מרושעים, שנועדו להבאיש את ריחנו בעיני ההנהלה; הכתבה מכילה דברי בלע וגידוף כלפי מנהיגי המדינה; **זָרַק לעברו** – אמר לפתע משהו לבן שׂיחו, הפטיר לעברו כבדרך אגב, פלט מילים בחטף או בתוקפנות: ׳מעניין׳, זרקה לעברו מיכל, ׳מעניין מה עשׂית בחו״ל בהֵיעדרי׳; **השחיר מישהו** – פגע בתדמיתו, הכפישו: ידידי, מה ראית להשחיר אותי בכל מקום אף שאני נקי מכל אשמה; **שָׁפַךְ את דמו** – הוציא עליו שם רע, הכפיש את שמו, גרם לו ביזיון או בושה ברבים [ברגיל בפי אנשי ציבור הטוענים לניקיון כפיים]: ׳העיתונות שופכת את דמי׳, התלונן השׂר שנחשד במעילה; **טַעֲנֵי טְעָנוֹת** – טענות מרובות: היו לו טעני טענות נגדי; **פקפוקי דברים** – טענות ומענות, ערעור; **כְּתַב פלַסתֵר** – כתב שִׂטנה, מכתב, מאמר או כּרוּז גדושים בדברי השמצה ודיבה; **טְענות ומַענות** – תביעות ודרישות; **דין ודברים, חילופי דברים** – טְענות ומַענות בין אנשים, מחלוקת, ויכוח, חילוקי דעות: במריבה היו חילופי דברים חריפים וקשים, ואפילו פוגעניים; **מָסַר אותו למלכות** – הלשין עליו לשלטונות: יו״ר ועד הכפר עסק בזיוף מסמכים ובמכירתם למי שכונו אויבי המהפכה בברית

המועצות עד שבנו מסרו למלכות והביא על אביו גזר דין של חמש שנות עבודות כפייה; הִכה בשבט פיו – הוכיח, נזף קשות: הרמטכ״ל לא היסס להכות בשבט פיו את הקצינים הממונים ישירות על התרגיל שלא הכינוהו כראוי; לשון שיקוצים – ניבול פה, דיבורים גסים; חריצת לשון, חָרַץ לשונו – השמיע דברים קשים, הרים קול לנזיפה ולתוכחה; שוט לשון – תוכחה קשה, דברים קשים ובוטים, מענה לשון: הבעל והאישה הגרושים נפרדו לאחר שהיכו זה את זה בשוט לשונם; בא עליו במקלו ובתרמילו – התווכח עימו בחריפות, טען נגדו טענות קשות; בָּחַש בקדרה – היה פָּעיל או מניפולטיבי, הֵסִית וזמם מזימות: תככן זה בוחש בקדרה של אחרים יומם ולילה; התערב, תחב את אפו, הכניס את חוטמו, תחב את חוטמו, תקע חוטמו בין, הכניס ראשו בין המחלוקת, נכנס לתחום שאינו שלו, נכנס לתחום לא לו – התערב בעניין לא לו: למה אתה מכניס את חוטמך ביני ובינה כדי לעכבה מלהינשׂא לי; למה אתה נכנס לתחום לא לך בין שניים שרבים זה עם זה; סטירת לחי – פגיעה צורבת (לרוב לא צפויה) בכבוד, בערכים או באמון: עריקתו למפלגה היריבה הייתה סטירת לחי למפלגתו, שקידמה וטיפחה אותו מראשית דרכו הפוליטית; כתב עליו מרורות – כתב עליו דברי גנאי: אל נא תכתוב עליי מרורות בספרך; תִגרַת שׂפתיים – דין ודברים, ריב קולני: תגרת שׂפתיים פעמים נוראה מתגרת ידיים; נִסתַתמוּ טַעֲנוֹתָיו – לא מצא עוד סיבה להתלונן, השתכנע שאינו צודק; המטיר עליו אש וגופרית – חירפו וגידפו נמרצות, התקיפו בצורה קשה, נזף בו קשות, אמר לו דברים בוטים: בנאומו הנוקב המטיר הדובר אש וגופרית על מדיניותו הכלכלית הכושלת של השׂר; הֶראה לו את הדֶלֶת – רמז לו להסתלק, פקד עליו להסתלק; כְּמַחַט בַּבָּשָׂר החַי – דברים פוגעים, משל לדבר מכאיב ופוגע מאוד, בעיקר נפשית: דברי הביקורת הנוקבים בשׂיחה האישית ננעצו בי כדקירת מחט גדולה בבשׂר החי; קִלשונו לשונו – הוא חריף ועוקצני בלשונו; לשונו חרב חדה – לשון חדה ועוקצנית, שיניו חנית וחיצים, ולשונו חרב חדה; אש וגופרית תחת לשונו; שיניו חנית וחיצים, לשונו חרב חדה; שׂפתו חניתו, לשונו קִלשונו; נבח בו כדי להבעיתו; אלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו; נָעַץ בו קוֹלמוּסוֹ וכתב עליו מרוֹרוֹת; הטיח דברים כנגדי; הטיח דברים כלפי פלוני; היטפלותו לנשים הייתה בארשת פנים קשה ותקיפה; מדיניות של הליכה על סף המלחמה; הוא היה טיפוס שאהב לומר דברים בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים, כאילו החזיק את האצבע על הנְצרה; לשונו כתער מלוטש < גנות! כעס! לשון! עלבון! קללה! רשע! שׂנאה!

אמון! נאמנות! דת! מצווה! תפילה!

<u>אמון</u>. **אמון** – אמונה, הנחה או ביטחון מלא במישהו או במשהו, שהם מסוגלים לממש יכולת מסוימת ולהתנהג בצורה מסוימת בעתיד. לרוב הסתמכות זו מתבססת על האופי או על היכולות של מישהו או של משהו: יש לי אמון מלא בלוי שהוא אדם טוב, ישר ולא ינסה לפגוע בי, להזיק לי או להערים עליי; לויאליות < שמירת אמונים לפלוני, שָמַר אמונים לפלוני, שמר לו אמונים – היה נאמן לו לאורך זמן: זה עשׂרות שנים שהם שומרים אמונים זה לזה; הביע בו אמון – הודיע כי הוא מאמין בו ומאשר את מעשׂיו: חברי הליכוד הביעו אמון בראש הממשלה, ולהפך – הביע אי־אמון; הצבעת אמון – הצבעה בכנסת, שאם הממשלה אינה זוכה בה, עליה להתפטר: הצבעת אמון בממשלה היא מן האמצעים החשובים כדי לפקח על הרשות המבצעת במדינה; מִשׂרת אמון – 1. [בשירות המדינה] משׂרה בלשכה של ראש ממשלה, שׂר, סגן שׂר או מנכ״ל, שאותה הם יכולים לאייש ללא מכרז, כי היא מצריכה אמון אישי שלהם בעובד המאייש אותה (כגון מנהל לשכה, עוזר, יועץ, מזכיר, נהג); 2. משׂרה המבוססת על יחסי אמון מלאים בין מעסיק למועסק, הנותנת למועסק חופש פעולה ועצמאות בפעילותו, והמתַגמלת אותו בשׂכר כולל שאינו מותנה במִספר שעות עבודתו בפועל; הצעת אי־אמון – הצעה המוגשת לכנסת בידי סיעה מן האופוזיציה המביעה אי־אמון בממשלה ומסירה בכך את הבסיס החוקי לכהונתה: הצעת אי־אמון מועמדת להצבעה, ואם היא זוכה ברוב רואים את הממשלה כאילו התפטרה; נָתַן בּוֹ אמון – האמין לו; הַאוּמנָם – הייתכן כי? האם באמת? כלום באמת? האם אומנם כך? האם נכון ש־: האומנם זוהי הדרך שנלך בה; סקפטי – ספקני, שיש בו ספקות ואי־אמון; אורים ותוּמים – כּינוּי לאדם או לרַעיון הזוכים לאֵמון מוּחלט: פְּקודיו ראו בו את האורים ותומים בענייני צבא; סטירת לחי – פגיעה צורבת (לרוב לא צפויה) בכבוד, בערכים או באמון: עריקת חבר הכנסת למפלגה היריבה הייתה סטירת לחי למפלגתו, שקידמה וטיפחה אותו מראשית דרכו הפוליטית; איש אמונים – אדם שאֶפשר לבטוח בו: איש אמונים מי ימצא; נֶאמָנוּת עיוֶורֶת – אמון מלא ללא פקפוק וחשש, לעיתים עד כדי חוסר שיקוּל דעת: החסידים נאמנים לרבם נאמנות עיוורת; הנקודה היהודית – העניין היהודי, הנושׂא היהודי, ההכרה היהודית, תחושת האדם את יהדותו: אי־אפשר לעסוק בנושׂא הבחירות לנשׂיאות ארצות הברית מבלי לגעת בנקודה היהודית – השפעת הקול היהודי על התוצאות; קשיחות לב – חוסר התחשבות ברִגשותיהם של אחרים ובסבלם, חוסר רחמים, אכזריות, רשעות: הוא נהג בנתיניו בקשיחות לב, ואין פלא שהכול שׂמחו במפלתו; אשרי המאמין – מאושר הוא מי שייתן אמון בכך; כּריתַת בּרית עם – עשׂיית הֶסכֵּם, שבועת אמונים: ידידותנו בינינו היא בזכות כריתת הברית בינינו; נתן בּו אמון – האמין לו: המועמד קרא לציבור בוחריו לתת בו אמון ולהצביע בעדו; שָׂם את מִבטָחו ב׳, שָׂם מִבטָחו ב־ – בטח בו, סמך עליו לעניין כלשהו, נתן בו אמון: זכור, שאני שָׂם בך את מבטחי ומצפה שתסייע לי בעניין זה; תלה ביטחונו בו – בטח בו, האמין בו; השליך את יהבו על – שׂם ביטחונו ב־; איש איש באמונתו יחיה – זכותו של כל אדם להאמין במה שיבחר, כל עוד אינו פוגע בשל אמונתו באחרים; בא באש ובמים – הסתכן, חירף את נפשו בזכות האמון שהיה ביניהם: בצבא היינו כשני תאומים, ולכן אני מוכן לעבור למענו באש ובמים; הראה דבקות בתפקיד, נאמנות והקרבה; אל אשר תלכי אלך, ובאשר תליני אלין; ראה את עצמו מורה דברים שאינו מאמנים בהם; קיבל את הדברים כהווייתם ללא סייג; האמין באמונה שלמה בהצלחת השׂיגור; פסו אמונים מבני אדם; בצוק העיתים נתעוותו הדורות ונתקלקלו המעשׂים, ואין אמונים בבני אדם

<u>נאמנות</u>. **נאמנות** – תכונות או מצב שיש בהם כדי לתמוך תמיכה קבועה במישהו (בן זוג, חבר, עמית, מנהיג וכד׳) או במשהו (מפלגה, רעיון, מטרה, ארגון, מוצר, ערכים וכד׳) לאורך זמן [פעמים יש נאמנויות שעלולות ליצור ניגוד ביניהן, וניגודה של הנאמנות הוא הפרת אמון ובגידה]; נֶאֱמָנוּת כּפוּלה – נאמנות לשתי מדינות: לארץ המוצָא ולארץ הלאום; נֶאֱמָן – 1. מסור למשהו או למישהו, שלא ינטוש אותו או שלא יבגוד בו לעולם: החיילים נשבעו להיות נאמנים לעמם ולמולדתם; 2. (כשנאמר על אדם) ישר והגון, שראוי לאמון, שאפשר לבטוח בו; 3. שמבטא דבר מה בצורה אמינה: תרגום הספר אינו נאמן למקור האנגלי; ביקשתי להיאמן לספר שלפניי, אך לא יכולתי שלא להיאמן לספר הספרים; נאמן בדיבורו – עומד בדיבורו, שומר הבטחתו, מקיים את דבריו: אדם הנאמן בדיבורו, הכול סומכים עליו; נאמן למקור – 1. ששומר במדויק על התוכן והצורה של החומר המקורי שעליו הוא מתבסס: התרגום החדש לספר הקלסי נאמן למקור ואינו עיבודו; הסרט מבוסס על ספר ילדים ידוע, אך אינו נאמן למקור; 2. מסמך שאישר בחתימה גורם משפטי או גורם מוסמך אחר כהעתק אמיתי ומדויק של המסמך המקורי: סטודנטים זרים נדרשים להמציא בעת ההרשמה לאוניברסיטה אישור נאמן למקור של סיום לימודיהם בחו״ל; נאמן לעצמו, לדעותיו וכד׳ – ישר עם עצמו, שאינו משנה את עקרונותיו: על אף כל התהפוכות הוא נשאר נאמן לדעותיו; נאמן על מישהו – ראוי לאמונו, מהימן עליו: הוא נאמן עלי ואני סומך עליו ללא כל פקפוק; לאוּמִיוּת – נאמנוּת לאוּמה: הם הצהירו על לאוּמִיוּתָם לארצם; פַּטרִיוֹטִיוּת < מוֹלַדתָנוּת – נאמנוּת, מסירוּת והתמסרות למולדת, הכוללות הגנה עליה מפני אויבים או ממתנגדים; יַד ימינו – עוזרו הנאמן, עושׂה דברו; בּרית דָמים – ידידוּת עולם, ברית לחיים ולמוות: כרתנו ברית דמים לחיים ולמוות; בּרית אַחים – קשרים חזקים, ברית ידידות ואחווה בין בני אדם או בין עמים קרובים; בּרית עוֹלָם – ברית נצחית, ברית ידידות לתמיד: ברית עולם נכרתה בין שני הידידים; בֶּן סֶמֶך, בר סמכא, בר סמך – מוסמך ומומחה שאפשר לסמוך על ידיעותיו ועל עצותיו: איני רואה עצמי בן סמך להשׂיא עצות לציבור; אהבת חסד – עשׂיית מעשׂים טובים, כגון סיוע לנזקקים, מתוך נדיבות לב; הצהרה בשבועה – הצהרה משפטית ובה שבועת המצהיר על נכונות התוכן הנמסר: העד מסר הצהרה בשבועה על פרטי התאונה; שבועת אמונים – שבועה או הצהרה, לרוב חגיגית וטקסית, להיות נאמן ומסור לאדם, לארגון, למדינה וכד׳: טירוני הצנחנים השתתפו בטקס חגיגי ומרגש של שבועת אמונים לצבא; חבר כנסת הנכנס לתפקידו נשבע שבועת אמונים למדינה מעל לדוכן בפני כל עמיתיו; היה לבבו שלם עם – היה נאמן ומסור ל־ בכל ליבו ובכל נפשו: הוא אהב את הצבא והיה לבבו שלם עם מעלותיו ועם חסרונותיו של המשמעת הצבאית; שבועת הרופאים – שבועה המבטאת את עיקרי האתיקה הרפואית המקצועית, שנשבעו בעבר רופאים עם הסמכתם: שבועת הרופאים המקובלת בארץ חוברה בסגנון שבועה יהודי קדום פרי עטו של אסף הרופא, המבוססת על שבועת היפוקרטס, אך בניגוד לה מטעימה את נושׂא אהבת האדם והעזרה לדל ולאביון; שבועה בנקיטת חפץ – החזקת חפץ קדוש בשעה שאדם נשבע: העד נשבע בנקיטת חפץ, כלומר הרים את יד ימינו, וידו השׂמאלית על התנ״ך; אהבת אמת – אהבה שאינה תלויה בדבר, כלומר אהבה שאין בה לאוהב תועלת או שׂכר: אהבת אם לילדה היא אהבה שאינה תלויה בדבר; ידיים אמונות – כינוי למי שמוחזק מומחה ובר־סמך ומהימן בדבר: הכסף נשמר בידיים אמונות – הגזבר; עָמַד בדיבורו – קיים את דבריו, עמד בהבטחתו: אם היא הבטיחה לך שלא תספר זאת לאיש, אין לך מה לדאוג כי היא אדם הגון העומדת בדיבורה; הן שלו הן, ולאו שלו לאו – הוא עומד בדיבורו, הוא מקיים את אשר דיבר; שָׂם מישהו או משהו כְּחותם על ליבו, שׂם אותו כְּחותם על ליבו – שמר עליו מכל משמר, היה תמיד לנגד עיניו, אהב אותו מאוד: שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ; בכל הדורות שָׂם עם

ישׂראל את ירושלים כחותם על ליבו; מאמרו הוא מעשׂה – דיבורו נחשב כמעשׂה, נאה דורש ונאה מקיים; דבקות במשׂימה לאור המטרה – יש להתמיד בהשׂגת משׂימה לאור המטרה לאורך זמן – למרות קשייה ולמרות סיכוניה; אוהד מושבע – מעריץ נלהב ונאמן; ניגוּד עניינים (אינטרסים) – ניגוד המתעורר אצל בעל תפקיד החייב בנאמנות לתפקידו, לבין האינטרסים האישיים האחרים שיש לאותו בעל תפקיד; נִשְׁבַּע אמונים – 1. נשבע להיות נאמן ומסור לאדם, למדינה או לארגון, בייחוד בטקס חגיגי; 2. נשבע לבת־זוגו כי יישאר נאמן לה, נשבעה אמונים נשבעה לבן־זוגה כי תישׂאר נאמנה לו: הם נשבעו אמונים זה לזה; לא היה לבבו שָׁלֵם עִם – הסתייג במידת מה, לא נטה בכל ליבו אחרי: אומנם קיבלתי את ההצעה, אך לא היה לבבי שלם עימה; הוא שלם עם עצמו – הוא נאמן לדרך ההתנהגות שקבע לעצמו; שְׁלוּמֵי אמונֵי ישׂראל, משלומי אמוני – מן הנאמנים והמסורים שב־: הרצל היה אחד משלומי אמוני הציונות המודרנית; הלך לאורו – הלך בדרכיו, היה נאמן לו: כלום עשׂינו די כדי שילכו הגויִם לאור ערכינו? תלמידיו הלכו לאורו של המחנך והפיצו את אור תורתו; אוֹר תּוֹרָה – ידיעת התורה והבקיאות בה, החוכמה שבהשׂכלה: כל תלמידיו האירו מאור תורתו; בוררות זַבְּלָ״א – כל צד בורר לו דיין אחד הנאמן עליו, אם אין שני הדיינים יכולים לחרוץ משפט בוררים הם בדיין שלישי הנאמן על שניהם והוא מכריע ביניהם; הָלַךְ אחריו בְּעֵינַיִים עֲצוּמוֹת אחרי – עשׂה מעשׂה באמון מלא ובביטחון מוחלט, עשׂה דבר־מה ללא קושי כלל: החיילים הולכים אחרי מפקדם בעיניים עצומות; פֶּתִי יאמין לכל דבר – איש תם שמאמין לכל אדם; במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים – מימרת חז״ל בדבר חשיבות עשׂיית התשובה; צדיק באמונתו יחיה – האמונה היא המדריכה את הצדיק בחייו; אני מאמין – עיקרי אמונתו של אדם, מערכת עֲרָכים ואמוּנות: דוגמה אישית ורעות הן מערכי האני מאמין של כל מְנַהֵל;

__אי־נאמנות__. אי־נאמנות – חוסר נאמנות, בוגדנות, הפסקת התמיכה בבן משפחה, בחבר, במדינה, ברעיון, בערכים וכדו׳ כשמצפים ממך לתמוך בהם. אי־נאמנות לא תמיד נובעת מכוונת זדון, משיקולים זרים וכד׳, יש שהיא באה בעטיים של חוסר זהירות, רשלנות, פיתוי, נקמה ועוד; חתרנות, חתרני, חַתְרָן – מי שפועל בדרך חשאית נגד אדם אחר או נגד ממשלה, מוסד חוקי, השקפות מקובלות וכד׳ כדי לערערם, העוסק בפעילות חתרנית: התפטרתי מחמת גל שמועות שנפוצו עליי, ואחר־כך התברר כי סגני החתרן, ששאף לתפוס את מקומי, הוא שהפיצן; חֲתִירָה תַּחַת, חָתַר תַּחַת – ניסה או התאמץ לערער את הכוח, את המעמד ואת יכולת ההשפעה של אדם, של גוף וכד׳, בדרך כלל בחשאי ולאורך זמן: קריאה למהפכה ופרסומי הסתה הם חתירה תחת השלטון; עשׂה את מלאכתו רמייה, עשׂה מלאכתו רמייה – עשׂה מלאכתו לא בנאמנות, עשׂה משהו בצורה שטחית או ברשלנות, עבד כדי לצאת ידי חובה והוציא מתחת ידו דבר לא שלם: העוזרת בביתנו שְׂכוּרה הוא לפי שעות, היא עושׂה את מלאכתה רמייה כדי להשׂתכר יותר; המְסַעֶדֶת החדשה אינה עושׂה את מלאכת רמייה אלא מטפלת בחולה בלב שלם ובנפש חפצה; צבוע, לא כֵּן, דו־פרצופי, אין סִתרו כגילויו, אחד בפה ואחד בלב, בלב ולב, אין תוכו כברו, אין פיו וליו שווים, שְׂפַת חלקות, בְּלֵב וָלֵב – ברגשות מעורבים, אחד בפה ואחד בלב, בחוסר כנות: בלב ולב ידברו וכל דבריהם שְׂפת חלקות; הכושי עשׂה את שלו (הכושי יכול ללכת) – משל למי שמילא באמונה את משׂימתו, ובסוף לא זיכוהו בגמול הולם; הוא מסור בכל נפשו ומאודו ל־; איש נאמן לעצמו אף שאיתו הלכנו כִּברת דרך ארוכה; אדם קרוב אצל עצמו, אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש; חתם בלי לבדוק, ולא ביקש אישור בכתב, ולמרות זאת ישן רגוע; לא שינה מוצא שׂפתיו ולא פגם את חברו בשווה פרוטה; ממון חברו חביב עליו כשלו; מחמיר על עצמו ומֵקֵל על אחרים; זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותייך לכתך אחריי במדבר בארץ לא זרועה; חייב אדם לומר בלשון רבו; הבעל שבטחתי בו הרים עליי אגרוף ועמד להכותני שוב, ולא עוד אלא שהוא הגיש תביעה לגירושין בטענת אי־נאמנותי

__דת__. צַלְייָנוּת – מסע או עלייה לרגל למקום קדוש לבני הדתות (למעט יהודים), לרוב כדי להיטהר או למלא מצווה; צַלְייָן – כינוי לעולה רגל למקומות הקדושים לבני הדתות מסיבות דתיות: לקראת חג המולד מגיעים לכנסיית המולד שבבית לחם צליינים נוצרים מכל חלקי העולם; [צליין מוסלמי המקיים פעם אחת בחייו את מצוות העלייה לרגל למכה, זכאי לתואר חַאג׳]; קָנוֹן – 1. אוסף או רשימה של כתבי קודש המוכרים באופן רשמי כמקודשים: ספר בן־סירא אינו כלול בקנון היהודי של התנ״ך; ספרים חיצוניים אחדים נכללים בקנון האתיופי; תפילות יחיד רבות שהתאימו למצבים של חיי הפרט הפכו לחלק מ הקנון המקובל בסידור; 2. חוקה או תקנון שקבעו ראשי הכנסייה כדי להסדיר את שלטונה ואת היחסים בין המאמינים; יִרְאָה – כיבוד ה׳ וציות לו מתוך כבוד וכניעה לגדלותו; הצדיק עבד את האל באהבה וביראה; פּוּרִיטָנִיוּת, פּוּרִיטָנִי – אדם הדבק בעקרונות דת ומוסר קפדניים, בחיי צניעות, בפשטות הליכות וביושר ביחסים שבין אדם לחברו, מי שמגזים בגילויי צניעות: אל תהיי פוריטנית כזאת, תחשׂפי מעט את הצוואר; עִנְיְנֵי דִשְׁמַיָּא – ענייני השמיים, דברים שבין אדם לֵאלוהיו; עבודת ה׳, עבודת הבורא – אורח חיים המבוסס על קיום המצוות המעשׂיות לפי הדת: עוד טרם הפציע אור השחר, וכבר נשמע קול השַמש קורא: ׳ישׂראל עם קדושים קומו נא לעבודת הבורא׳; נהנָה מזיו השכינה – [נאמר על נִשמות הצדיקים בגן עדן] זכה לעונג רוחני עילאי: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה . . . אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה; מָסוֹרְתִּי, מָסוֹרֶת – כינוי כללי לערכי היהדות, לעיקריה, לאמונותיה, לשמירת מצוותיה ולהכרת מנהגיה: הוא זקף לזכותו קירוב צעירים, שהתרחקו לגמרי מן המסורת, ליהדות; שומר מסורת – יהודי מסורתי, מי שאינו דתי במובן המקובל של המילה, אך מקיים מקצת ממצוות הדת (כמו שמירת שבת, מנהגי מועדים וכשרות) מתוך רצון לשמור על המסורת ארוכת השנים של עם ישׂראל: רבים מבני עֲדות המזרח בישׂראל הם שומרי מסורת; התנועה הרפורמית, התנועה ליהדות מתקדמת, יהדות מתקדמת – ארגון הגג של קהילות ומוסָדות של היהדות הרפורמית בישׂראל, המאגד בין השאר את המרכז הרפורמי לדת ומדינה, מועצת הרבנים המתקדמים בישׂראל (מָרָ״ם), תנועת הנוער תְּלָ״ם ואת המכינה הקדם־צבאית למנהיגות יהודית מתקדמת; היהדות הקונסרבטיבית > התנועה המסורתית – ארגון הרואה את ההלכה כציווי המחייב את כל היהודים, והציווי הוא גם מכלול דינמי החייב להשתנות ולהתאים עצמו לנסיבות הזמן והמקום [היינו: יש לפרש פרשנות מודרניות להלכה מתוך לימוד המקורות העתיקים ולהתבסס עליהם; יש להישען על ראיית עולם פלורליסטית ועל שוויון מלא בין בני האדם, וחשיבות רבה לחופש הבחירה; התנועה תומכת בחירויות האדם בכל תחומי החיים, בהתבסס על האמונה שכל אדם נברא בצלם; התנועה היא ציונית ומאמינה כי ריבונות העם היהודי הכרחית להמשך קיומו]; יראת שמיים – שמירת מצוות והקפדה עליהן מתוך רגש דתי עמוק: הלוואי שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמיים; שערי שמיים, שערי דמעה, שערי תשובה, שערי תפילה – כינוי לשערים סמליים בשמיים, שדרכם כביכול נכנסות תפילות המתפללים ומגיעות אל אלוהים: שערי תפילה אינם ננעלים לעולם; מצוות שִׂכליות – כינוי למצוות המתקבלות באופן טבעי על דעתו של אדם, כמו ׳לא תרצח׳, ׳לא תגנוב׳, ויש הכרֵח לקיימן גם לולא נכתבו בתורה; מִצוות שִׁמעִיוֹת – כינוי למצוות שלא פורש טעמן ההגיוני, והן בבחינת גזרות, כגון האיסור לבשל ולאכול בשׂר בחלב, והאדם נדרש להישמע להן ולקיימן רק מפני שהתורה מְצַווה עליהן; מוֹרָא שמיים – יראת אלוהים: אם אין עליך מורא שמיים, כיצד תגשים את ייעודך כיהודי בעולם הזה? יראת ה׳, יראת אלוהים – שמירת מצוות, הליכה בדרך של שמירת מצוות מתוך הרגשת רוממותו של ה׳; יָרַד לפני התיבה – התפלל בתפקיד של שליח ציבור לפני העמוד בבית הכנסת; בעל מִצוות – שומר מצוות, צדיק וירא שמיים; יראת שמיים, יְרֵא שמיים – כינוי לאדם מאמין באלוהים אמונה שלמה, שומר דת אדוק באמונתו שמקפיד על קיום המצוות ואף מהדר בהן, מתוך רגש דתי עמוק, וכן – אדוק, דתי, חרדי, יְרֵא אלוהים, יְרֵא ה׳, יְרֵא אל, שומר מצוות: סבי, זיכרונו לברכה, היה יהודי ירא שמיים המקפיד על ענייני הדת כחוט השׂערה; שלומי אמוני ישׂראל – כינוי ליהודים חרדים השלמים באמונתם: האדון הזה אינו משלומי אמוני ישׂראל, ובמחננו לא ייחד כבודו; חֶמדַת ימים – כינוי ליום השבת; ימות המשיח – שם כללי לימי הגאולה, תקופת בואו של מושיע באחרית הימים, שיגאל את עם ישׂראל וימלוך עליהם בדרך התורה; יהודי יפה – כינוי ל׳יהודי כשר׳ וישר דרך, ליהודי בן־תורה, השומר תורה ומצוות: רבי יודיל זה, הגיעו בנותיו לפרקן ואין בידו להשׂיאן, ונתן לו הרב מכתב מליצה הואיל והוא יהודי יפה; יַהֲדוּת – תורת ישׂראל, האמונות, הדעות והמנהגים של היהודים לאורך כל הדורות: תמצית היהדות היא אמונה באל אחד ויחיד, נצחי ועל טבעי, שאינו ניתן להשׂגה בחושים, ושברא את העולם ומנהיגו בכל עת, ונתן את תורתו לעם ישׂראל על ידי משה במעמד הר סיני; התגייר, גִּיֵּר, גִּיוּר, התייהד, יִיהוּד, יִיהֵד– הפך מישהו ליהודי, הכניס לדת ישׂראל: הגיורת שהתייהדה לא מכבר מדקדקת בענייני כשרות לא פחות מיראות השמיים המחמירות; שנים היא שמרה על קשר הדוק עם הרב שגייר אותה; חִילוֹנִי – 1. מי שאינו שומר מצוות ואינו דתי: שכננו חילוני ונוסע בשבת, ובכל זאת מקפיד לאכול רק כשר; 2. שאינו שייך לדת, שאין לו קשר לקיום מצוות: בארץ התפתח חינוך דתי לצד החינוך החילוני; חִלוֹנִיוּת – אי־דתיות, הֵיעדר קשר לקדושה, היות חילוני, מצבו או תכונתו של החילוני; חזר בשאלה, יצא בשאלה > יצא לתרבות רעה, כפר בעיקר, הִתפַּקֵר – הפסיק לשמור מצוות, הפך מדתי לחילוני, פרק עול תורה ומצוות; עָשָׂה תְשוּבָה – חזר בתשובה, התחרט על מעשׂיו הרעים או על חטא שעשׂה וגמר בליבו שלא לעשׂות אותו שוב: לאחר שנים התחרט על מעשׂיו הרעים וקיבל עליו לעשׂות תשובה; חוּלֵי חולין – ביטוי הנאמר על משהו חילוני שאין בו שמץ של קדושה, שכולו חולין: מדובר באדם שכל אורח חייו הוא חולי חולין ואינו מבחין בין קודש לחול; שומר מצוות, דָּתִי – 1. מי שמאמין באל ומקיים את חוקי הדת ואת מצוותיה: אדם דתי מתפלל שלוש פעמים ביום; 2. שהכול מתנהל בו לפי מצוות

הדת, ששייך או קשור לדת, שמבוסס על דת או על אמונה באל: תנועת בני עקיבא היא תנועת נוער דתית; חֲרֵדִיוּת, חָרֵד, חֲרֵדִי – ירא שמיים, אדוק במצוות, המחמיר ביותר בקיום המצוות: המבקרים בשכונות החרדיות בירושלים מתבקשים לבוא בלבוש צנוע; הטמעה, הִטמִיעַ – 1. קלט או עירב לתוכו בני עם אחר או בני תרבות אחרת אגב השלטת אורח חייו עליהם: לא קל להטמיע בעולים החדשים את התרבות היהודית; 2. החדיר מערכת חדשה לחברה או לארגון והביא את המשתמשים בה לידי יכולת הפעלה תקינה שלה; טמע, הִיטָמְעוּת, טְמִיעָה, נטמע – התערב או נבלע בעם זר או בתרבות זרה עד לאובדן הייחוד הלאומי, התבולל: בגלות יש סכנה של טמיעת היהודים בקרב העמים; הארמית נטמעה בלשוננו והכתה שורשים עמוקים, וכיום אני מתקשים להיפטר ממנה; הוספג, הספגה, הִספִּיג – גרם שייספג, החדיר פנימה, הטמיע: היא הספיגה בתלמידה אהבת תורה ומוזיקה; הוספגו בגופי ובנפשי אור השמש ואהבת האדם; מְסַךְ – יצק, החדיר, הכניס: המפקד מסך בחייליו רוח לחימה ללא מורא; השקט והשלווה במקום מסכו במתאכסני המלון מעין מנוחת נפש; תפילת העמידה – סדרת ברכות הנאמרות בעמידה ובלחש שלוש פעמים בכל יום (בשחרית, במנחה ובערבית) והמהווה את החלק העיקרי והמהותי של התפילה בכללה; פְּרוֹזבּוּל – שטר המונע ביטול חובות כספיים בשנת השמיטה – תקנה שתיקן הלל הזקן בימי בית שני כדי לעודד מתן הלוואות לנזקקים, ולפי תקנה זו נמסר החוב לגבייה לבית דין, ובכך אין שמיטת הכספים חלה עליו: בסוף שנת השמיטה הפיצה הרבנות שטרי פרוזבול לכל דורש; סִפרי יְרֵאִים, סִפרי מוּסָר – כינוי לספרי דת ומוסר המיועדים לחיזוק יראת השמיים של הקורא: חוקרי סגנונו המיוחד של עגנון הגדירו אותו כסגנון של ספרי יראים; מִיתוֹס – סיפור מסורתי, במיוחד הנוגע לאירוע היסטורי מוקדם של עם או המסביר תופעה טבעית או חברתית כלשהי, ובדרך כלל מעורבים בו יצורים או אירועים על־טבעיים, המשמש לגלות חלק מתפיסת העולם של עם או של קהילה, להסביר פרקטיקה, אמונה או תופעת טבע; סְגִידָה, סָגַד – 1. השתחווה או כרע ברך כפולחן לאל, רחש כבוד והערצה ואהבה לאל והפגנתם בעבודת האל: עבודת אלילים ניכרת בסגידה לפסילים, לכוחות טבע וכד׳; 2. העריץ מאוד או נכנע למישהו או למשהו, תכופות בלא יכולת להבחין בפגמיו, במגרעותיו או בחולשותיו: הסגידה העיוורת למנהיג יחיד עלולה להיות מסוכנת; יש שמשתחווים לאגורת הכסף, ויש שסוגדים לעגל הזהב; הַסגָדָה, הִסגִיד – כפה לסגוד: הרב הסגיד את מאמיניו לנשק את ידו, לברכו לשלום; סָגַד לעגל הזהב, השתחווה לעגל הזהב – ייחס ערך חשוב לכסף, היה להוט בצורה מופרזת אחר תאוות חומריות, תוך הזנחת ערכי רוח, מוסר, דת, לאום וכד׳: עוד בצעירותו הוא ירד לארה״ב, ומאז הוא יושב שם ומשתחווה לעגל הזהב; השתחווה לאגורת הכסף – עני מרוד, אין לו דבר, נטול כל רכוש, היה אנוס להתרפס בגלל פרוטה: אף שכל ימיו השתחווה לאגורת הכסף, ואין לו פרוטה לפורטה, לאחר מותו ראינו בביתו שַׂקים של מעות; אלוהים – אב רחום, אֲבִי יְתוֹמִים, אָבִינוּ שֶׁבַּשָׁמַיִים, אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ, אדוֹן כָּל הַמַעֲשִׂים, אדון עולם, אֲדוֹנָיי, אֵל, אל עולם, אֵל עליון, אֵל שַׁדַּיי, אֱלוֹהַּ, אֱלוֹהוּת, בּוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב, בורא עולם, בַּעַל הָרַחֲמִים, דיין אַלְמָנוֹת, בּוֹרֵא עוֹלָם, האל, הַהַשגָחָה הָעֶליוֹנָה, הכול יכול, המקום, הנותן ליעף כוח, הקדוש ברוך הוא, השגחה, הַשֵׁם, הַשֵׁם הַמפוֹרָשׁ, הַשֵׁם יִתבָּרַךְ, השם צְבָאוֹת, חֵי העולמים, יָהּ, יוֹצֵר, יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים, יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, כול יכול, מלך הכבוד, מֶלֶךְ הָעוֹלָם, נֵצַח ישׂראל, צור ישועתי, צור עולמים, קְדוֹשׁ ישׂראל, קַדמונו של עולם, רוּחַ הַקוֹדֶשׁ, ריבון העולם, רִיבּוֹן כָּל הַמַעֲשִׂים, רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים, רִיבּוֹנוֹ של עוֹלָם, רָם, שַׁדַּיי, שׁוֹכֵן עַד, שׁוֹמֵר ישׂראל, שומר העולמים, שופט כל הארץ, שֵׁם אַדנוּת, שם הגדול, שֵׁם הֲוָיָה, שם המיוחד, שם המפורש, שמיים; מלאך – שליח ה׳, יצור עליון, וכן: כְּרוּב, שָׂרָף; הנותן לַיָעֵף כוח – כינוי לה׳: אני מקווה שבעזרת הנותן ליעף כוח יושלם הבניין החדש עוד השנה; הכניסוֹ תחת כנפי השכינה – גייר אותו, הכניסו לדת היהודית: גר שבא להתייהד, מסייעים לו כדי שייכנס תחת כנפי השכינה; איש אמונה, בעל אמונה – 1. אדם חזק אמונה, בעל ביטחון רב; 2. אדם מהימן שראוי לתת בו אמון; הֲדָתָה – תהליך של התחזקות הדת, הפיכת החברה לדתית יותר: הקצונה בצבא עוברת תהליך הדתה ורואים בה יותר חובשי כיפות; בֵּית יִראָה – כינוי למקום תפילה לא יהודי: כנסייה או מסגד; במעלה העיירה מתנוסס בית יראה קתולי ועתיק; שיבה אל המקורות – חזרה אל מסורת האבות, התבססות על המסורת: לאחרונה בתי המשפט מסתמכים בפסיקתם יותר על המשפט העברי אגב שיבה אל המקורות; חָזַר בתשובה – עזב את אורח החיים החילוני והפך לאדם דתי ושומר מצוות: ישיבה זו מיוחדת לצעירים שחזרו בתשובה ואימצו לעצמם אורח חיים דתי; מִצוַות עשׂה – מצווה מן התורה שדורשת פעולה חיובית; מִצוַות עשׂה שהזמן גְרָמָהּ – מצווה שיש לקיימה במועד מסוים, כגון ישיבה בסוכה בחג הסוכות או תקיעה בשופר בראש השנה; שֵׁם שמיים – כבוד אלוהים: נשים הבאות לבית הכנסת בלבוש לא צנוע שאינו הולם את המקום, הן מחללות שם שמיים; הישָׁאֲרוּת הנֶפֶשׁ – האמונה בהתמדת חיי הנשמה לאחר מות האדם; חיבוט ערבה, חיבוט הושענות – מנהג קדום של לקיחת חמישה בדי ערבה וחבטתם בקרקע חמש פעמים, ביום הושענא רבה; עֶזרת גברים – המקום בבית הכנסת שנועד לגברים להתפלל; עֶזרַת נָשים – המקום בבית הכנסת שנועד לנשים המתפללות, בנפרד מהמקום המיועד לגברים: רעייתי פנתה לעזרת נשים ואני וחותני נכנסנו לבית המדרש; פָּרָה קדושה – כינוי למישהו או למשהו (כגון אדם, דעה, ערך, עיקרון, אמונה, מיתוס) מוסכם שאין מעיזים לסותרו, לעדכנו או לשנותו גם אם אין יסוד סביר לקיומו. הוא בבחינת טַבּוּ רחב בחברה, ואין לפקפק בו, ללגלג עליו או לפגוע בו כל סוג של פגיעה: הגיע הזמן לשחוט כמה פרות קדושות בתחום גיוס יוצאי צבא לצה״ל; נָתַן בּוֹ אמון – האמין לו: המועמד קרא לציבור הבוחרים לתת בו אמון ולהצביע בעדו; סמיכה לרבנות – מינוי לכהונת רב, נתינת תואר ׳רב׳ והיתר הוראה לתלמיד חכם שיכול להורות הלכות בענייני איסור והיתר ולשמש רב בקהילה: הסמיכה לרבנות בישׂראל נעשׂית בעיקר בידי הרבנות הראשית, המקיימת בחינות בשלושה נושׂאים: שבת, כשרות ונידה; יִראַת שָׁמַיִם – זהירות בקיום מצוות הדת: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם; אמונת הייחוד – אמונה במציאותו של אל יחיד בורא עולם; שערי תשובה לעולם פתוחים – אדם יכול בכל עת לחזור בתשובה; תהילה לָאֵל – השֶׁבח לָאֵל: תהילה לאל שהכול הסתדר יפה; עול מלכות שמיים – ההכרה והאמונה באל עליון מנהיג העולם: תחילה קיבלתי עליי עול מלכות שמיים, ואחרי כן – את עול המצוות; תודה לָאֵל – השֶׁבח לאל, ברוך השם: תודה לאל שבני חזר בשלום מהצבא; סוֹפֵר סְתָ״ם – אדם הכותב ספרי תורה, תפילין ומזוזות: האב יעץ לבנו ללמוד מלאכת סופרות ולהתמחות בכתיבת מזוזות לחו״ל; קירבו (הכניסו) תחת כנפי השכינה – קירבו לאמונת ישׂראל; שערי תפילה אינם ננעלים לעולם; לא אירא רע כי אתה עימדי; החרדים אל דבר ה׳ התחילו להתלקט לבית המדרש; בעזרת השם, בעזרת הצור, בעזרת שמיים, בסייעתא דשמייא; אם תאמין בהצלחתך, אתה כבר באמצע הדרך אליה; מיתתו בידי שמיים [= אלוהים]; קיבל עליו עול מלכות שמיים;

דת במשמע שלילי. התייוונות, הִתיַיוֵן – 1. [בימי בית שני] קיבל עליו את תרבות יוון, את דתה ואת מנהגי פולחנה, התבולל בקרב היוונים: מאבק החשמונאים היה גם ביהודים הרבים שהתייוונו; 2. חיקה תרבות זרה, התבולל; פוּנדָמֶנטָלִיזם < יְסוֹדָנוּת – 1. קנאות דתית קיצונית, דבקות קיצונית בצורה הקדומה והבסיסית של עיקרי הדת; 2. תנועה התובעת קיום חמור וקפדני של מצוות הקוראן וחוקי האסלאם: הפונדמנטליזם באירן צבר תנופה גדולה עם נפילת משטר השאה והשתלטותו של חומֵיני; 3. זרם בפרוטסטנטיות המאמין באמת המוחלטת של כתבי הקודש (התנ״ך והברית החדשה) ומקבל את כל הנאמר בהם כפשוטו; המיר את דתו – קיבל עליו דת אחרת: בימי מסעי הצלב בחרו יהודים רבים למות על קידוש השם, ולא להמיר את דתם; התאסלמות, הִתאַסלֵם – נעשׂה מוסלמי, קיבל עליו את דת האסלאם; ערלית, עָרֵל – שלא נימול, שלא הוסר בְּשַׂר עורלתו או גוי, מי שאינו מבני ישׂראל: הכול כשרים לשחוט אפילו ערל או משומד; התנצרות, הִתנַצֵר – קיבל עליו את הדת הנוצרית, הפך לנוצרי: ב־1492 הוצא צו גירוש ליהודי ספרד, וניתנה בידם הבְרֵירה להתנצר או לגלות; פָּקַר – כָּפַר, התפקר, פסק מלקיים מצוות: נתרבו הכופרים באמונה, פוקרים ועבריינים בעטיין של הרשתות החברתיות המשפיעות על הנוער בימינו; השחית את דרכו, יצא לתרבות רעה, כפר בעיקר, הִתפַּקְרוּת, הִתפַּקֵר – היה לכופר, יצא לתרבות רעה, פָּרַק עול תורה ומצוות, הפסיק להאמין בה׳ ולקיים מצוות, יצא לתרבות רעה, כפר בעיקר, היה לאפיקורוס: לא שָׂבְעָה נפשו מלַחמה של תורה, והלך לבקש לחם של חול עד שכפר בעיקר; עוד קודם שנתפקר התחיל להצפין ספרים חיצוניים; קיצוץ בנטיעות, קיצֵץ בִּנטִיעוֹת – כָּפַר בעיקר, סטה מיסודות האמונה, כָּפַר בעיקרי האמונה היהודית, שינה את אורח חייו לאורח חיים חילוני, שינה באורח קיצוני את השקפתו או את אמונתו (לאו דווקא הדתית): במאה שעברה נפוצה התופעה של בחורי ישיבה שנתפסו להשׂכלה וקיצצו בנטיעות; תחילה היה ציוני נלהב, אחר־כך קיצץ בנטיעות והפך לקומוניסט בלב ונפש; מוּמָר – 1. אדם שהמיר את דתו, בייחוד יהודי שנטש את דתו וקיבל עליו דת אחרת: לצורך קידושין, גיטין, חליצה וייבום רואה ההלכה היהודית את המומר כיהודי גמור; המטיפים הקנאיים ביותר לשמד היו לא פעם מומרים בעצמם; 2. שהמיר את דתו, שעבר לדת אחרת (נאמר בעיקר על יהודי): מטעם המיסיון פעלו תדיר יהודים מומרים; תשמישי קדושה – כלים וחפצים המשמשים לצורכי הדת, כגון מזוזה, תפילין, ספר תורה: בבני ברק חנויות רבות לממכר תשמישי קדושה; הַבלֵי נֵכָר – אלילים זרים, אמונות זרות: אין לך מדינה כהודו השופעת הבלי נכר ועבודת כוכבים ומזלות; הִשתַמְדוּת, הִשתַמֵד – עזב את היהדות וקיבל עליו אמונה אחרת או דת אחרת; המיר את דתו היהודית: רבים מחסידי שבתי צבי המשיכו להאמין במשיחותו גם לאחר שהשתמד והפך למוסלמי; מְשוּמָדוּת, מְשוּמָד – יהודי שהמיר את דתו, יהודי שקיבל עליו דת אחרת, מוּמר; יְהוּדוֹנֶת, יְהוּדוֹן – כינוי זלזול ליהודי: אף שחשקתי ביהודונת הנאה

והפיקחות, ביכרתי להתל בה ולבזותה שהרי היא נמנית עִם עַם בזוי עולם; אמונה תפלה, אמונה טפלה – אמונה שאין לה בסיס או הסבר הגיוני, ושאינה מסתמכת על עובדות מוכחות, אמונה בלתי רציונלית, ופעמים היא קשורה באמונה בכוחות על־טבעיים ובבלתי ידוע (כמו גורל, כישוף, שדים): היא הצהירה שאינה מאמינה באמונות תפלות, אך עצמה את עיניה בכל פעם שחתול שחור חצה את דרכה; הקשה בעץ, הקיש בעץ – הקיש בידו על עץ כסגולה נגד עין הרע [אמונה טפלה בעולם הנוצרי]; הִתבּוֹלְלוּת, הִתבּוֹלֵל – נטמע בחברה זרה, חיקה תרבותו של עם אחר וניסה להצטרף אליו ולטשטש את התרבות העצמית, ניסה להידמות לעם אחר אגב אימוץ אמונתו, שׂפתו, תרבותו וכד׳: נישׂואי תערובת מחזקים את תופעת ההתבוללות בקרב יהודי התפוצות; חילוני, סֶקוּלָרִיזם > חילוניות > חִילוֹנוּת – השקפת עולם שלפיה יש לאדם זכות להיות חופשי משליטת הדת על חייו. הדת היא עניין פרטי, ולכן ניהול צורכי המדינה, משׂרדי הממשלה ומוסדותיה וחיי החברה צריך להיות בנפרד מהדת או מכל אמונה דתית; התחלנות, הִתחלֵן – נעשׂה חילוני, הופקע מקדושתו: כיצד נילחם ביהודים המתחלנים? חילון – 1. שימוש חילוני בדבר של קדושה, הפקעת הקדושה: חילון היהדות זיעזע את הרבנים; 2. תהליך שבו אחיזת הדת, המיסטיקה והמוסדות הנִלווים להן בחברה נחלשים הן מבחינת כוחם הפוליטי והן מבחינת האמונה בהם, והם מועברים לתחום הבחירה האישית והשפעתם על חיי הכלל פוחתת; חוּלַן, חִילֵן – הפך משהו או מישהו לחילוני, ביצע פעולה של חילון, הפקיע משהו מקדושתו: בין מנהיגי הציונות היו גם מי שביקשו לחלן אותה ולנתקה משורשיה היהודיים; אין לחלן את בתי הספר של החרדים, אלא יש ללמד בהם גם כמה מקצועות יסוד; צֶלֶם – פסל או עצם אחר שבני אדם מאמינים כי הוא אל (או מייצג את האל) וסוגדים לו, תבנית של אליל: הרומאים כבשו את בית המקדש והעמידו בו צלם; הַאוּמנָם – מילת שאלה להבעת אי־אמון או תמיהה, האם באמת? האם אומנם כך? האם נכון ש־: האומנם זוהי הדרך שבה עלינו ללכת? בית הדין התרכז בשאלה האומנם דין ההסכם כדין החלטה מיוחדת של החברה; אפיקורסות > כַּפְרָנוּת, מינוּת; אֶפִּיקוֹרוֹס > כַּפְרָן, כופר בעיקר, כופר – מי שאינו מאמין באלוהים: הכפרן מתכחש לבורא עולם או נוהג להכחיש כל מיני עניינים: הוחזק כפרן לאותו ממון; כפרן, כפירה, כָּפַר – 1. התכחש לאמת מקובלת או נפוצה, הודיע כי אין יסוד לנאמר, הכחיש אשמה וכד׳, אינו מודה בתביעה שנתבע: טענו כלים וקרקעות, והודה בכלים וכפר בקרקעות; נציגי הגל החדש בשירה כפרו בגדולתו של המשורר הלאומי; 2. הפסיק להאמין באלוהים ושלל עיקרים דתיים: אחאב כפר באלוהי ישׂראל; חוגים מסוימים פוסלים ספר זה בטענה שיש בו יסודות של כפירה; כפירה בעיקר, כָּפַר בעיקר – 1. הכחיש את מציאות האל או את עיקרי האמונה, הכחיש את העיקר, כגון השייכות לעם ישׂראל: הרשע לפי שהוציא את עצמו מן הכלל – כפר בעיקר; 2. דחה מכול וכול דעה או השקפה המקובלת על הכלל; כפייה חילונית – צעד הנקט, במדיניות מכוונת או בלעדיה, שתוצאתו מובילה תהליכי חילון או מעבר על חוקי הדת בקרב ציבור דתי; כפייה דתית – הטלת נורמה דתית על הציבור לנהוג על-פי ההלכה היהודית (בענייני נישׂואים וגירושים, תחבורה ציבורית בשבת, כשרות ועוד), וכך מגבילים את אורחות חייהם ופוגעים בחופש הדת, במצפון הציבור או הפרט; כפייה אנטי־דתית – הטלה כפויה של נורמה הנוגדת מצווה או נוהג דתי, על הציבור או על חלק ממנו, תוך פגיעה בחופש הדת או במצפון של אותם אנשים, בישׂראל, בעיקר פגיעה ביהדות האורתודוקסית, באמצעות חקיקה או באמצעים אחרים; טהרת המשפחה – כינוי בלשון נקייה להקפדה על הלכות טומאת הנידה, טבילת האישה במקווה לאחר נידתה, וההימנעות מיחסי אישות קודם טבילה זו; כפייה חילונית – כפיית החילונים המתארת תהליך הפוך והפרעה לקיום המצוות, שתוצאתה מובילה לתהליכי חילון או למעבר על חוקי הדת בקרב ציבור דתי; הפרדת הדת מהמדינה – רעיון במחשבה המודרנית, שראוי למוסדות המדינה או לממשלה להיות נפרדים ממוסדות הדת: לרעיון זה לרוב שני חלקים, חילונות המשטר וחופש מדת ברמת המדינה, ומתן חופש דת לפרט ולקהילה מצד המשטר; חופש דת – זכותו של כל אדם לבחור ולקיים את דתו או שלא לקיים שום דת על פי שיקוליו האישיים, ולקיים את פולחנה בכל דרך שיראה לעשׂות כל עוד אינו פוגע בזכויות אחרים [יש שרואים בחופש, שלא להחזיק בשום דת, זכות נפרדת, אך רבות מדתות העולם אינן מכירות בזכות זו, בהן היהדות, הנצרות והאסלאם]; חופש מדת – החופש הנתון לכל אדם לבחור בדרך של אי־אמונה, מבלי שיכפו עליו קיום מצוות וטקסי פולחן דתיים; עשׂה שַׁבַּתו חול – 1. לא כיבד את יום השבת מבחינת הלבוש והאכילה מתוך אונס (מחמת עוניו): עשׂה שבתך חול ואל תצטרך לבריות; 2. התנהג בשבת כאילו הוא יום חול, בעיקר מבחינת עשׂיית מלאכה: יהודים רבים עושׂים שבתם חול ופותחים את חנויותיהם גם בשבת; סַפקָן – הנוטֶה להטיל סָפֵק בעניינים שונים, פקפקן, לא מאמין, קְטַן אמונה: הספקן אינו סומך על איש; תבוסתן – מי שנתפס להלך רוח של רפיון ידיים וחוסר אמונה בהשׂגת הניצחון במלחמה או במצב אחר, והוא מרפה על ידי כך את ידי העומדים במערכה; סקֶפּטִי – ספקני, שיש בו ספֵקות ואי־אמון; הבעת אי־אמון, הצעת אי־אמון – הצעה של הרשות המחוקקת המועלית בפרלמנט, שנועדה להביע אי־אמון בממשלה המכהנת כדי להפילה; אי־אמון – חוסר אמון; הצבעה חשאית – שיטת הצבעה שבה הבוחר מסמן את בחירתו על פתק, והיא סמויה מעין הסובבים אותו [בניגוד להרמת יד גלויה לכול]: בבחירות לכנסת ולרשויות המקומיות הייתה הצבעה חשאית מאחורי פרגוד; מעילה באמון – הפרת אמונים, חוסר נאמנות: הוא מואשם בזיוף, במעילה באמון ובקבלת דבר במרמה: המינוי נעשׂה מתוך אינטרסים פוליטיים־מפלגתיים, ויש בו משום מעילה באמון הציבור; פולחן אישיות – 1. הערצה מוגזמת עד סגידה למישהו; 2. מצב ובו שלטונות המדינה מגויסים כדי לבנות תדמית ציבורית גדולה ומפוארת לאדם יותר מהמציאות ומעבר למה שהוא באמת; נתפס למינות – כפר ביסודות האמונה, הפך להיות כופר; עבודה זרה – יחסה של היהדות כלפי הפָּגָנִיוּת [מי שלא התנצרו כינו אותם הנוצרים פַּגָנים] שהיא פולחן דתי המופנה לישויות חומריות, כגון פסילים, תמונות, כוחות הטבע, המזלות: בני ישׂראל נצטוו לעבוד את האל האחד והיחיד ולהתרחק מעבודה זרה; פָּגָנִיוּת – אלילוּת, עבודת אלילים, בייחוד בעולם העתיק, אמונה באלים רבים, בניגוד לדת המבוססת על אמונה באל אחד; רוח טומאה, עבודה זרה, עבודת אלילים, עבודת גילולים, עבודת כוכבים ומזלות (עַכּו״ם, עכומ״ז) – מונחים המתארים את יחס היהדות כלפי הפָּגָנִיוּת, שהיא פולחן דתי המופנה לישויות חומריות, כגון פסלים וחפצים: יש לצמצם כמה שאפשר את עבודה האלילים ולהעביר את רוח הטומאה מן הארץ; הֵציץ ונִפגַע – 1. בָּא לידֵי כפירה מתוך עִיוּן בסִפרוּת הנוגדת את המסורת או את המוסכמות, וכפשוטו – נטרפה עליו דעתו: כשראה כמה טובים, נוחים והגיוניים חיי החילונים, הציץ ונפגע ונהיה מסורתי; 2. נחשׂף לדבר (לרעיון, להשקפה, לאורח חיים וכד׳) בלתי מוכּר לו ונכבש בקסמו: בא לידי באקראי ספר מספריו, הצצתי ונפגעתי, ומאז אני שקוע כולי בלימוד שיטתו המיוחדת; החליף את דתו, המיר דתו, המיר את דתו – קיבל עליו דת אחרת [לרוב יהודי שקיבל עליו דת אחרת]: בימי מסעי הצלב בחרו יהודים רבים למות על קידוש השם ולא להמיר את דתם; מַסָע צלָב – כל אחת משבע משלחות המלחמה של קנאי דת נוצרים אבירים ורודפי הרפתקאות, שיצאו בימי הביניים ממערב אירופה לארץ ישׂראל כדי לכבוש את הארץ מידי המוסלמים ולשחרר את המקומות הקדושים לנצרות; קדוש מעונה או מַרטִיר – 1. אדם שמת למען אמונתו הדתית; 2. אדם ששילם מחיר כבד למען מטרה הנחשבת נאצלת או מתייסר למען אחרים או למען מטרה אחרת; תפילת שווא – תפילה ובקשה שאין בהן מועיל, תפילת חינם: הצועק לשעבר הרי זו תפילת שווא; משַׁמרים הַבלֵי שָׁווא – מאמינים באמונות תפלות: שׂנאתי השומרים הבלי שווא, ואני אל ה׳ בטחתי; אָתֵאִיזם > כפירה באלוהים – הכחשת מציאותו של בורא עולם; נָשָׂא את שמו לַשָּׁווא – השתמש בשמו או בזכרו בלי כוונת אמת כדי להצדיק דבר שנעשׂה מסיבות אחרות; הִטִיף למשהו או דָגַל בדבר בלי להאמין בו באמת כדי להצדיק דבר שנעשׂה מסיבות אחרות: רבים נושׂאים את שמה של העברית הצחה לשווא, אך כמה נוקפים אצבע למענה? אל תאמן בעצמך עד יום מותך – יֵצר הרע יכול להשתלט עליך כל עוד אתה חי; כְּלֵי הקודש – כינוי עממי שניתן בקהילות מזרח אירופה ל׳משמשים בקודש׳: בני אדם הממלאים תפקיד דתי בקהילה, כמו שַׁמָש, גבאי, חזן וכד׳; שִׁפשֵׁף את העיניים – לא האמין למראה עיניו: שִׁפשפתי את עיניי כשראיתי שאנו נשׂחק נגד נבחרת ספרד המהוללת; אילולא ראיתי בעיניי, לא האמנתי; אין יראת אלוהים במקום הזה; קם דור חדש שאין בו אף לא לחלוחית של יהדות > ספקנות!

מצווה. מִצווה – מעשׂה טוב, מעשׂה צדָקה, בעיקר עֶזרה לזולת; יְרֵא מִצווה – שומר מצוות, צדיק וישר: שׂכרו של ירא מצוות שחיי משפחתו הם חיים אהבה וכבוד; כדת משה וישׂראל – לפי חוקי היהדות: אנו נישׂאנו כדת משה וישׂראל; המתחיל במצווה אומרים לו: ׳גמור׳ – אף שעליך לפרוש לגמלאות, סיים את המיזם שהתחלת, שהרי המתחיל במצווה אומרים לו גמור; שְׂכַר מִצווה מִצווה, שְׂכַר מִצווה – מִצווה – ההנאה שיש לאדם מקיום המצווה היא שׂכרו ותגמולו; הידור מצווה – קיום מצווה מתוך הקפדה על כל פרטיה ודקדוקיה, ובעיקר תוך הקפדה גם על פרטים שאינם מעיקר הדין; הוסיף מן החוֹל על הקודש – הקדים את כניסת השבת על ידי שביתה ממלאכה זמן מועט לפני שקיעת החמה בערב שבת וזמן מועט לאחר צאת הכוכבים ביום השבת עצמו; קיבל עליו עול מצוות – התחייב לקיים את המצוות; מצוות שִׁמעִיוֹת – מצוות שלא נתגלה טעמן ונימוקן השׂכלי, והן בחזקת גזרות: גם בצבא יש הוראות שִׂכליות והוראות שמעיות; מִצוות שִׂכלִיות – כינוי למצוות התורה שניתן לנו טעמן ההגיוני; מגלגלים זכות על ידי זכאי – 1. כאשר דבר טוב צריך לקרות, מסובבים את הדברים משמיים כך שיבצע אותו אדם הראוי ממילא לשׂכר על מעשׂיו הטובים; 2. אמירה מליצית הנאמרת למי שעוסק או שמתבקש לעסוק בפעילות של מצווה אגב מעשׂה אחר שהוא עוסק בו; שֶׁבַע מִצוות

בְּנֵי נוֹחַ – שבעה דברים שנאסרו לבני נוח, והם מעיקרי התורה האנושית: עבודת אלילים, גילוי עריות, שפיכות דמים, איבר מן החי, קלל השם, גָּזֵל, דינים (דברים שבין אדם לחברו) החָלוֹת על כָּל האֱנושות; הכנסה בבריתו של אברהם אבינו – עריכת טקס ברית מילה; ברית בשׂר, ברית קודש, ברית מילה – טקס כריתת העורלה לבן בהיותו בן שמונה ימים; מִצְוָה הבאה בעבירה – מצווה שלשם קיומה נאלץ אדם לעבור עבירה, מצווה זו פסולה ואסורה: הגונב תפילין אינו רשאי להתפלל בהן כי תפילתו היא מצווה הבאה בעבירה; הדר מצווה – צניעות – אִמרת חכמים בשבחה של הצניעות והעניוות; שלוּחי מצווה אינם ניזוקים – העוסקים במצווה מובטח להם שלא תארע להם בדרכם כל תקלה: חכמינו לימדונו ששלוחי מצווה אינם ניזוקים; אמרתם שָׁווא עבוד אלוהים, ומה בצע כי שמרנו משמרתו; עבר אדם על מצווה קלה, סופו לעבור על מצווה חמורה; הֱוֵי מְחַשב הפסד מִצווה כנגד שׂכרהּ; העוסק במצווה, פטור מן המצווה; כיוון שמת אדם, נעשׂה חופשי מן המצוות; פרק מעליו עול מלכות שמיים; הבריות מאמינים בנקל במה שהם משתוקקים להאמין; צדיק באמונתו יחיה

תפילה. תפילה, התפלל – 1. פנה בדברים אל האל כדי לבקשה או להודות, עבד את קונו באהבה ובמורא; 2. ייחל, קיווה מאוד; עבר לפני התיבה, ירד לפני התיבה – שימש שליח ציבור; שָׁלִיחַ צִיבּוּר (שָׁ"ץ) – חזן היורד לפני התיבה בבית הכנסת; נָשָׂא תפילה – 1. התפלל, פנה אל האל בבקשה או בתחינה: עלה לקברו של רבי עוזיאל כדי להתפלל לזיווג מהיר וטוב; 2. קיווה בכל ליבו, ייחל: כולנו נושׂאים תפילה לשלום באזורנו; שָׁטַח את תפילתו – התפלל בהתרגשות ובכוונה; נָשָׂא תפילה בעד פלוני – התפלל, השמיע דברי תפילה לטובת פלוני; אל הנער הזה התפללתי – תקוותי שתליתי בו התקיימה, לעניין הזה נשׂאתי את נפשי, לדָבָר כזה שָׁאַפתי: בתחילה שָׂמַחתי על המהפך הפוליטי, אבל אחרי זמן מה ראיתי כי לא אל הנער הזה התפללתי; תפילַת הדֶרֶך – תפילה מיוחדת שיהודי מתפלל לפני צאתו לדרך: כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפילת הדרך; תפילת שָׁווא – כינוי לתפילה ולבקשה חסרות תועלת על דבר שכבר אינו ניתן לשינוי: הייתה אשתו מעוברת ואמר: 'יהי רצון שתלד אשתי זכר' – הרי זו תפילת שווא; תפילַת הַשכָּבה, תפילת אשכבה – תפילה לנשמת המת בזמן הקבורה: החזן אמר את תפילת ההשכבה; ואני תפילה, יהי רצון ש־ – הנני מבקש; שערי שמיים, שערי דמעה, שערי תשובה, שערי תפילה – כינוי לשערים סמליים בשמיים, שדרכם כביכול נכנסות תפילות המתפללים ומגיעות אל אלוהים: שערי תפילה אינם ננעלים לעולם; תפילה עכורה – תפילה לא טהורה של עושׂה רע, להבדיל מתפילה זַכָּה; סידור, סידור תפילה – ספר שבו ערוכות ומסודרות התפילות והברכות השונות לרוב ימות השנה לשימוש הפרט; מחזור – סידור תפילה מיוחד לראש השנה, ליום הכיפורים ולשלוש רגלים: פסח, שבועות וסוכות; מִניָין – עשׂרה גברים יהודים, המִספר המִזערי הדרוש לתפילה בציבור; עשׂירי למִניָין – 1. אדם עשׂירי המצטרף (לתשעת האחרים) לתפילה והמאפשר לקיים תפילה בציבור; 2. מָשל לאדם המַשלים את מִספר בני האדם המִזערי הדרוש לדיון וכדומה; נָפַל על פניו – כרע והשתטח על הארץ כדי להשתחוות; גָלוּת השכינה – הסתלקות רוח הקודש, הֵיעדר ההשגחה האלוהית; שערי תשובה לעולם פתוחים – אדם יכול לחזור בתשובה בכל עת; סִיַיעתָא דִשמַיָא – עזרת ה', עזרה משמיים: אנחנו מנסים כמיטב יכולתנו למצוא לו שידוך, אבל בעניינים כאלה צריך הרבה סייעתא דשמיא; עת רצון, שְׁעת רצון – זמן נוח וכשר, שעת כושר שתתקיים משאלה או תפילה: חיכיתי לעת רצון אצלו להביע את משאלותיי באוזניו; זו שעת רצון היסטורית ליישב את הסכסוך עם שכנינו, ואל לנו להחמיצה; פָּקַד קֶבֶר, הִשתַטֵחַ עַל קִברוֹ – עלה על קבר לערוך אזכרה לנפטר, להביע משאלה, לבקש מחילה מן הנפטר וכד': אחת לשנה נהגתי להשתטח על קבר אבות בהר הזיתים; מדי שנה בשנתה אני הולך לפקוד את קבר אבותיי ולהתפלל עליהם; נפתחו שערי שמיים – התרחש אירוע של השראה והארה דתית; שערי תשובה – כינוי לשערים סמליים בשמיים, שדרכם כביכול מתקבלת תשובתו של החוטא החוזר בתשובה: שערי תשובה לא ננעלו; שערי תשובה לעולם פתוחים – אדם יכול בכל עת לחזור בתשובה; מוזיקה לִיטוּרגִית – מוזיקה השייכת לעבודת האל, והכרוכה בפולחן דתי; השתפכות הנפש – הבעת רחשי הלב, התרגשות והתפעלות; דברים מתוקים שיכולים להשיב בהם את הנפש; השכמת בית המדרש – קימה בשָׁעה מוקדֶמת בבוקֶר לצורך תפילה או לימוד תורה: גדולה הכנסת אורחים כהַשׁכָּמת בית המדרש; נֵר תָמִיד – 1. נר הדולק יומם ולילה לפני ארון הקודש, זֵכר לאֵש התָמיד במנורת בית המִקדש; 2. נר או לפיד שדולקים יומם ולילה ליד מַצֵבת זיכרון של אדם גדול; שׂכר הליכה לבית המדרש – גמול טוב שיקבל בעולם הבא אדם המקפיד לבוא לבית המדרש; מי ייתן – הלוואי ש־, לו יהי, אילו רק: מי ייתן שנזכה לראות את בוא השלום עם שכנותינו; עיטרו את ימיהם בתורה ובתפילה; שערי תפילה אינם ננעלים לעולם; בעַט במצוות וצעק מה לי תפילות, והנחת תפילין למה לי; תפילתו האירה כשמש של תמוז בשעה שהיא עומדת באמצע הרקיע; דבקות המתפלל ניכרת בדרשׂיח שבין הבורא לבריאה; תפילה ביחידות ובדבקות עשׂויה לבקוע שחקים; החזן הכניס נפשו בתפילתו והטעים כל מילה במתיקות ללא שיעור; התפלל בדבקות ובהתלהבות גדולה עד שנזדעזעו הכתלים מתפילתו; החרדים אל דבר ה' החלו להתלקט לבית המדרש; נעימת התפילה הקיפה את ליבו; תפילתו האירה כחמה בתקופת תמוז בשעה שהיא עומדת באמצע הרקיע; מסיר אוזנו מִשְׁמוֹעַ תורה גם תפילתו תועבה > בקשה! דת!

אָנוֹכִיוּת!

אָנוֹכִי, אֵגוֹאִיזם > אָנוֹכִיוּת – אהבת יתר של אדם לעצמו, נטייה מוגזמת של אדם להעריך הכול לפי האינטרסים של עצמו, צרכיו ומחשבותיו. מעשׂיו בראש מעייניו בשל חשיבות עצמית מופרזת, בהתעלמו לרוב מתחושותיהם, מצורכיהם ומנקודות ראותם של אחרים: חבריו האשימוהו באהבה עצמית וטענו כי הוא דואג רק לעצמו, מבלי להתחשב באחרים; אֵגוֹצֶנטרִי, אֵגוֹצֶנטרִיוּת – 1. נטייה להדגיש את הצרכים, את החששות ואת התוצאות של האדם עצמו, ולא של אחרים; 2. נטייה לתפוס את המצב מנקודת מבטו שלו מתוך אמונה שגם אחרים רואים דברים מאותה נקודת מבט כמו האדם עצמו, ושאירועים יעוררו אצל אחרים את אותן מחשבות, רגשות והתנהגות כמו אצלו; מאוהב בעצמו, נַרקיסיזם > נַרקִיסִיוּת, מאוֹהָבוּת בעצמו – אהבה עצמית חולָנית (אנוכיות קיצונית) שהיא הפרעת אישיות קבועה יחסית וכוללת עיסוק מוגזם של האדם בעצמו וביכולותיו, והתעלמות מרגשות אחרים; אני ואַפסי עוד – ביטוי של יוהרה, היינו רק אני קיים, ואין עוד מלבַדי! אני הגדול מכולם, אין דומה לי [בנימת גאווה]; דקדוקי אֲניוּת – מנהגיו וגינוניו של האָנוכי; צִינִיוּת – 1. עמדה או יחס המבוססים על האמונה שבני האדם פועלים מתוך אנוכיות בלבד, לגלוג וספקנות: הסרט היה מלא יופי ותום, ולא היה בו אפילו רגע אחד של ציניות; 2. אנוכיות בוטה, אי־התחשבות בזולת וזלזול בערכי המוסר או בכללי ההתנהגות המקובלים: הציניות בחיים הפוליטיים פוגעת באמון הציבור בפוליטיקאים; צִינִי – 1. שאינו מאמין או שמבטא אי־אמון בכנותם ובאצילותם של מניעי ההתנהגות האנושית, מפוכח וחסר אשליות לגבי בני אדם ומניעיהם, לעגני וספקן: סיפור זה הוא בדיחה צינית על הבירוקרטיה העירונית; 2. שמזלזל מתוך אנוכיות באופן בוטה בערכי המוסר ובכללי ההגינות המקובלים, שמקדם את האינטרסים העצמיים בלבד מבלי להתחשב בזולת: לאחר שהצליח להיבחר, הפר את הבטחותיו הפרה צינית; חוסר התחשבות – התנהגות שאין בה רגישות לרְגשות הזולת, לצרכיו וכדומה: לתת לנו לחכות בחוץ בקור זה ממש חוסר התחשבות מצידם! קַשיוּת לב, קשיחוּת לב – חוסר התחשבות ברְגשות אחרים ובסבלם, חוסר רחמים, אכזריות, רשעות: הוא נהג בנתיניו בקשיחות לב, ואין פלא שהכול שׂמחו במפלתו; אין טעם לפנות אליו בבקשות עזרה כי קַשיות ליבו ידועה לכול; אינדיווידואליזם > אִינדִיוִידוּאָלִיוּת > יְחִידָנוּת – 1. האמונה שצורכי האדם חשובים מצורכי החברה או הקבוצה כולה: יחידנותי ניכרת בנטייה לפעול ולהתנהג בדרך ייחודית לי ומבלי להיות מושפע מאחרים; 2. פעולות או עֶמדות שאדם נוקט בלי להיות מודאג מה יחשבו אחרים; אינדיווידואלי > יחידני – השייך ליחיד, פרטי, אישי, ייחודי, עצמי: התלמידים מתבקשים לפתור את הבחינה באופן יחידני; סוּבְּיֶיקטיבי, סוּבְּיֶיקטיביוּת – השקפה אישית, יחס המבוסס על ההרגשה האישית, עַל תפיסה אישית ועל חוויותיו של האדם עצמו, ראיית דברים מתוך אספקלריה של עצמו, חוסֶר אוּבְּיֶיקטיבִיוּת, חד־צדדיות, מגמתיות: לא קל להגיע לאמת המזוקקת המשוחררת מכל סובייקטיביות; פֶּרסוֹנָלִיזַציָה > התאמה אישית – 1. הפיכה, סימון או עשׂייה אחרת לדבר (כגון תכנים, שירות, מוצר, חפץ) שיהלום את צורכי האדם כפרט. התאמה אישית מצריכה איסוף נתונים על אנשים כדי לשפר את שׂביעות רצונם בתחום העבודה, הפנאי, האזרחות וכד'. 2. [במרשתת] התאמת מנועי חיפוש לצורכי גולש מסוים לפי מקום הגולש, סוגי חיפושיו בעבר, מידע אחרון וכל גורם שאוסף מנוע החיפוש בטכניקות עיקוב. כך יכול המנוע להציג מודעות טקסט ממוקדות ומותאמות אישית לגולש; אִינטֵרֵסַנט – בעל עניין, נוגע בדבר, מי שמעוניין בהצלחתו של צד מסוים בדבר, בעל אינטרסים: לא הסכמתי לשתף איתו פעולה כי גישתו היא אינטרסנטיות צרה, היינו הוא חושב רק על עצמו; ניגוּד עניינים (אינטרסים) – ניגוד של בעל תפקיד (החייב בנאמנות לתפקידו) בין ענייניו הפרטיים לבין אחריותו הרשמית במשׂרת אמון; מֶגָלוֹמַניָה > שִיגְעוֹן גַדלוּת — מחלת נפש של אדם שהתנהגותו המוגזמת או הבלתי סבירה נובעת מתפיסה עצמית של חשיבות יתרה או ממחשבות שווא על עליונותו ועל כוחו הרב. הוא תולה בעצמו תכונות אלוהיות ומנהיגותיות, יכולות לא־מוגבלות או גאונות בתחום כלשהו; אהבה התלויה בדבר – אהבה מתוך טובת הנאה; אִינטֵרֵסים משוריינים – טובת הנאה או תועֶלת, השמורות לזמן שיזדקקו להן: פרסום המידע הסודי נוגד את האינטרסים המשוריינים של כמה בעלי מניות; נָהַג סִלסוּל בעצמו – דקדק והקפיד עם עצמו בהתנהגות או במראה חיצוני מעל המקובל, פעמים מתוך יוהרה ותחושה

של חשיבות עצמית: גם בלבושו התנכר הדודן מאחיו והיה נוהג סלסול בעצמו; עשיר שלווה – כינוי גנאי לאדם הבוטח בעושרו ומזלזל ביחסיו לבריות; גַם לִי וְגַם לָךְ לֹא יִהְיֶה – הסכים שלא לֵיהָנות מדבר ובלבד שגם הזולת לא יֵיהָנֶה ממנו; החזיק טובה לעצמו – חשב עצמו ראוי לתודה, הכיר בערך עצמו, היה גאה על מעשׂיו, זחה עליו דעתו: אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת; התייחד – התבודד, נשאר לבדו באין זר איתו: החוקר התייחד בחדרו כשבוע ימים; התבצר במִגדַל השֵן – מצב של התרחקות והתבודדות מחֶברת בני אדם מתוך אֶסטניסות, יהירות, התנשׂאות, רום לב; הלך בשרירות ליבו – נהג בהפקרות, ולא התחשב בשׂכל הישר ובמוסכם; כל הלומד תורה ואינו מלמדה, דומה להדס במדבר – מי נהנים מריחו הטוב?; לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל – לא רצוי לאדם להוציא את עצמו מהקבוצה, מכלל הציבור ומאורחות הציבור; הֶחשִׁיב את עצמו – העריך את עצמו הערכת יתר, ייחס חשיבות רבה מדיי לעצמו, כיבד את עצמו בהפרזה; ניצול הזולת – שימוש באדם יותר מן הרָאוּי בלי תמורה הוגֶנת: ניצול ילדים קטנים אסור על־פי חוק; שלום עלייך נפשי – דיבור בפי אדם הדואג רק לעצמו ולרווחתו ואינו מֵצֵר בצרת אחרים: בזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר אדם: 'אלך לביתי ואוכל ואשתה – ושלום עלייך נפשי'; נְדִיבות על חשבון הזולת – רוחַב לב על חשבון אחרים; פולחן אישיות – 1. הערצה מוגזמת עד סגידה למישהו; 2. מצב ובו שלטונות המדינה מגויסים כדי לבנות תדמית ציבורית גדולה ומפוארת לאדם יותר מהמציאות ויותר משהוא באמת; הלך בדרכי ליבו, עשׂה כִּרְאוּת עֵינָיו, עשׂה כַּטּוֹב בְּעֵינָיו – עשׂה כרצונו בלי להתחשב באחרים, נהג למיטב הבנתו: לאחר מותו עבר רכושו לילדיו, והם היו חופשיים לעשׂות בו כטוב בעיניהם; אדיר היה חפצו לעשׂות בעירייה כראות עיניו; מְנִיעים אישיים – גורמים המעוררים לפעולה למען עצמו, עשׂיית פעולה מטעמי כדאיות ותועלת עבורו: הוא משתתף בצעדה ממניעי אישיים; אחריי המבול! – לא אכפת לי מה יקרה אחרי מותי, אפילו תבוא כליה על האנושות, ובלבד שלא תבוא בימיי: הוא ידע שהוא עומד לפרוש מעבודתו, הלכך הנהיג את המשׂרד בשיטת אחריי המבול; עשׂה לְבֵיתוֹ – דאג לעצמו ולבני ביתו, דאג לעתידו ולעתיד בני משפחתו: עם פרישתו החליט לעשׂות לביתו, ולכן הניח עסקי ציבור ועסק בצורכי משק ביתו ומשפחתו; מִידַת סדום – התנהגות רעה ומושחתת, מניעת טובה מאחרים, אכזריות, מִשטָר שבו כל אדם דואג רק לעצמו, אי־עשׂיית טובה למישהו גם אם זה נהנה וזה לא חסר: אבי המעוות כפה עליי שנים מידת סדום, הניכרת במעשׂה זימה ובגילוי עריות, מהיותי בת שלוש; פרה חולבת – [בלשון הדיבור] כינוי אירוני לאדם או למוסד שאֶפשר לנצלם ולהפיק מהם טובת הנאה גם בדרך לא ישרה: הסוחר ראה בלקוחו העשיר פרה נחלבת; ההסתדרות טענה נגד הממשלה כי הממשלה רואה בשׂכירים פרה חולבת; אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי? – אם לא אדאג לעצמי, מי ידאג לי?; אדם קרוב אצל עצמו, אדם קרוב אל עצמו, אדם קרוב לעצמו – כל אדם דואג בראש ובראשונה לטובתו ולרווחתו, אדם פועל לענייניו, אדם חושב קודם כול על עצמו: מובן שכל אחד קרוב לעצמו, והחדשות הקורות במדינתנו מעניינות אותנו יותר משל המדינות האחרות; שֶׁלִּי־שֶׁלִּי, שֶׁלְּךָ־שֶׁלִּי – מידת הרשע; ואלה מידת הזולתן: שֶׁלִּי־שֶׁלְּךָ וְשֶׁלְּךָ־שֶׁלְּךָ; הוציא את עצמו מן הכלל; אם אני כאן הכול כאן, אם אינִי כאן – מי כאן? שלך קודם לשל כל אדם; אדם קרוב אצל עצמו; חביבה על אדם שׂיחה בטלה שלו יותר מתורה שלמה של אחרים; גישתו הייתה לא סוציאלית וקטנונית, והוא למעשׂה ביקש יתרון רק לעצמו; הוא שְׂבַע רצון מעצמו כי הוא סתם אנוכי ללא בושה; האומר שלי – שלי ושלך – שלך, זוהי מידת סדום; הוא אדם שכולו מניעים אישיים; יש בני אדם שדרכם ליטול ואין דרכם לתת; אכל פיתו לבדו, ותמיד ביקש קודם כול את טובתו הפרטית; מעולם לא נהנו ממנו טובת הנאה כמלוא הנימה; אהבת הבריות ממנו והלאה, ורוב מעשׂיו אינם לשם שמיים; חותַם היחידנות ניכר בכל צעדיו; נתן את הדעת בעיקר על ענייני עצמו מתוך הסחת דעתו מצורכי זולתו; הוא ראה עצמו במרכז ההוויה; מה יועיל לי? כל העולם לא נוצר אלא בשבילי; הספינה טובעת, יציל עצמו מי שיכול; האוהב רק את עצמו, חייו אינם חיים; בזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר אדם: 'אלך לביתי ואוכל ואשתה – ושלום עלייך נפשי'; כל אדם בהול על עצמו, ואין ליבו פנוי לצרת חברו; כל אחד חרד לעורו, וכל אחד מושך את החבל אליו; כשם שכל חמור אוהב את נעירתו, כך כל ציפור אוהבת לשמוע את זמרת פיה > זולתנות! תועלת!

אמירה!

חיובית. אמירה, אמר – מסר מידע בעל פה; אִמרת אגב – חוות דעת נלווית הנאמרת אך אינה מחייבת: לאמרת אגב של שופט אין חבר המושבעים צריכים לשים לב אליה; דיבור, דיבר – אמר מילים בקול: לא זה המקום ולא זו השעה לדבר על אמונות ודעות; דַבְּרָן – מי שמרבה לדבר, מאריך שׂיחה; עיטור, עיטר – 1. קישט, הקיף, שיבץ: הוא עיטר את נאומיו בפתגמי חסידים; 2. העניק למישהו עיטור, מדליה או אות אחר, בעיקר כדי לגמול לו על מעשׂה ראוי לשבח; הרחבת דיבור, הרחיב את הדיבור, ייחֵד את הדיבור – הרצה דבר לפרטיו ובאריכות, התעכב בייחוד על־: בשיעור נייחד את הדיבור על יחסים שבין אדם לחברו; דִברור, דִברֵר – 1. פיקח על תוכן שידורי הרדיו והטלוויזיה המיועד לשידור לצורך אישור, פסילה או קיצוץ: במהלך המלחמה לא הופעל דברור, אף שנציגי דובר צה"ל נכחו באולפני הטלוויזיה והרדיו; 2. פעולת הדובר, הצגת העמדות וקווי הפעולה של הגוף שהוא מייצג: הוא חדל מלדברר את התנועה כי לא הסכים עם הקו שנקטו מנהיגיה; ניהל משׂא ומתן > לנהל משׂא ומתן > לָשֵׂאת וְלָתֵת, נָשָׂא וְנָתַן – ערך דיון כדי להגיע להסכם; שׂיחה, ניהל שׂיחה > שׂוחח, שָׂח – אמר, דיבר, סיפר: לא שׂחתי שׂיחת חולין או שׂיחה בטלה, ורק על דברי נפלאותיך אשׂוחח; היא שׂחה לי בסתר את סודה; ביקשתי לשׂוחח איתה שׂיחה בטלה; שׂיחת נפש – שׂיחה אישית, אינטימית, גלוית לב; שִׂיחַ – 1. שׂיחה, חילופי דברים, דיבורים, הגיגים המובאים לידי ביטוי במילים: הספר 'שיח לוחמים' מאגד שׂיחות של הלוחמים; 2. מכלול הגילויים המילוליים בכתב ובעל־פה הנחשבים כמייצגי אידאולוגיה, הֲלַךְ רוח של תקופה, התרחשות תרבותית וכד'; צ'ט > שִׂיחוּחַ – דרשׂיח או רב־שׂיח הידודי ומקוּוָן בטקסט ובזמן אמיתי עם משתמשים אחדים במרשתת: אני מקבל הודעות שצצות על צג הטלפון הנייד שלי מבני אדם שרוצים לשׂוחח בשׂיחוח; נפתחה לשונו – התחיל לדבר, הפסיק את שתיקתו: כשעמד על קברו נסתלקה אילמותו ונפתחה לשונו כדי לקשור עליו הספד גדול; בר שׂיח, בן שׂיחו, איש שִׂיחו – האדם שהוא משׂוחח איתו, שותפו לשׂיחה: בתחילת הדיון הציג המראיין את אנשי שׂיחו; בן שׂיחה, בר שׂיח – מי שעימו אדם משׂוחח, אדם שניתן לשׂוחח איתו או לדון עימו בכמה נושׂאים: הופתע לגלות שבר־שׂיחו בְרַאיון הטלוויזיה הוא תלמידו לשעבר; הממשלה טענה כי ראשי ארגון הטרור אינם בני שׂיח למשׂא ומתן; הֵסִיחַ, סַח – דיבר, אמר: אינִי יודע מה אתה סח; אין מסיחין בסעודה; הסחתי לפני ידידיי את כל צרותיי; מֵסִיחַ לפי תומו – מדבר לתומו, מספר דבר מה שלא בכוונה מיוחדת, מגלה סוד מתוך תמימות; נֹפֶת תִּיטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתָיו – הוא מדבר דברים יפים ונעימים, דבריו עֲרֵבים לאוזן, הוא מדבר בשׂפת חלקות כדי לרכוש את לב השומע ולהחניף לו: בנאומיו נופת תיטופנה שׂפתותיו, אך בשטח אין הבטחותיו מתממשות; עקימת פה, עֲקִימַת שׂפתיים – השמעת מילים אחדות, פתיחת פה לומר משהו: מעקימת שְׂפתיך אתה ניכר שתלמיד חכם אתה; אין אדם נתפס בשעת צערו – אין להאשים אדם על ביטוי לא הוגן שביטא או על מעשׂה נמהר שעשׂה בשעה שהיה שרוי בצער; אדברה במר נפשי כדי שיִרְוַוח לי; תיבל את שׂיחתו בתבליני תורה; תיבל את השולחן בריח תורה; חום ליבה ומתק שׂפתיה יפים ללב שומע, כרטייה על מכה כואבת; יבשׂם שולחנו מתורתו; נעתרתי לגולל כמה עניינים ממגילת חיי; דיבורך יפה משתיקתך

ניטרלית. מלחשים ש־ – יש שמועות ש־, בני אדם מספרים ש־: מלחשים שהמפַקדת תהיה מזכירת הרמטכ"ל; תינוי, תִינָה – סיפר, תיאר, גולל: ונתנה תוקף קדושת היום; באתי לתנות צרותיי לפנייך; השתעות, הִשתָעָה – שׂוחח עם מישהו, סיפר, התווכח: עוד היום גדול והחמה לוהטת, שֵב עימי ונשתעה על דא ועל הא; התכנסנו למועדון כדי להשתעות בעניינים העומדים ברומו של עולם; שגור בפי – רגיל בדיבורי; ברית כרותה לשׂפתיים – דבר שאדם אומר עלול להתגשם [בעיקר כאזהרה מפני אמירת דברים לא־ראויים להיאמר כדי שלא לפתוח פה לשטן]: עקרון 'ברית כרותה לשׂפתיים' מלמד שאין לומר דברים רעים מחשש שיקרו בסופו של דבר במציאות; ראש המדברים – הראש והראשון בחבורה, הנואם הראשי: ברטה פיינברג הייתה ראש המדברים והמתווכחים בעניין המאבק בפקידי הברון; קו טיעון – השיטה שנקט אדם לטעון את טענותיו: קו הטיעון של הסנגור היה התפייסות; כִּלְכֵּל את מעשׂיו בתבונה – ערך את דבריו בצורה נבונה: עורך הדין כלכל את דבריו בתבונה בבית המשפט; מוֹצָא שׂפתיים – דיבור שאדם מוציא מפיו: וּמוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר; לָקַח דברים עם – שׂוחח עם פלוני, נשׂא ונתן עימו, דיבר איתו, התייעץ איתו: ליבו הלך שבי אחר העלמה הנאה, והוא שלח את אביו לקחת דברים עם הוריה; לְצִיטוּט וּלְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו ובשם מוסר המידע; לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו, אך ללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לֹא לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא שלא כלשונו, וללא הזכרת שמו של מוסר המידע; הֶחבִיר עליו במילים – הִרבה לדבר: החבירי עליי במילים, האריכי לשון כי יערב עליי שׂיחך וינעם לי קולך; הִכבִיר מילים והִרבה שׂיח – הִרבה דברים ואמרם באריכות, גיבב: לשווא תכבירי מילים ותרבי שׂיח, הגיעה העת להעתיק את מקום מגורינו; הַכבָּרַת מילים, הִכביר מילים – ריבּוּי מְיַיגֵּעַ וּמיוּתר של מילים, דיבור באריכות לשון, לַהַג רב, הִרבה דברים: חשיבות העניין ידועה היטב, ואין טעם להכביר מילים על כך; הכול תלוי בלשון – דיבורו של אדם יש בו להיטיב או להרע; מוות וחיים ביד לשון – יש להיזהר בדיבור כי דיבורו של אדם עלול פעמים להמיתו או להציל את חייו ממוות; שָׁמַר פיו, שָׁמַר פִּתחֵי פיו – נזהר מאוד בדבריו: שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו; מִשֹּׁכֶבֶת חֵיקֶךָ

שְׁמֹר פִּתְחֵי פִיךָ; הָיָה לְפֶה לִפְלוֹנִי, הָיָה לוֹ לְפֶה – שימש לו דובר, דיבר במקומו, ייצג אותו: עורך הדין היה לפה לנאשם; היא הייתה פֶּה למופלים לרעה ובחירת המדברים נגד אפלייתם; עַל הָא וְעַל דָּא, עַל דָּא וְעַל הָא – על זאת ועל זאת, על עניינים שונים, על ענייני חולין שגרתיים וחשובים פחות: נועדתי עם ציפי לכוס קפה ושׂוחחנו על דא ועל הא; דבש וחלב תחת לשונו – דבריו נעימים וערבים לאוזן, הוא מדבר דברים שנעים לשמוע, הוא מחניף לשומעו: כשהוא מדבר איתה דבש וחלב תחת לשונו, אבל בראשו חולפות מחשבות אחרות לגמרי; הַשְׁמַע לאוזניך מה שאתה מוציא מפיך – מימרה בשבח שיקול הדעת והזהירות בהשמעת דברים; נתגלגלו הדברים, נתגלגל הדבר – נזדמן, נשתלשלו המאורעות, נסַבָּה השׂיחה: נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים; גִּלְגֵל בדברים, גִּלְגֵל שׂיחה – דיבר על דא ועל הא, עבר מעניין לעניין; מֵעִנְיָן לְעִנְיָן באותו עִנְיָן – ביטוי המציין מעבר מעניין אחד לעניין אחר באותו תחום: מעניין לעניין באותו עניין של נושׂא הפיצויים; אם תִּמְצָא לומר – אם תהיה סבור ש־, אם תרצה להגיד כי; בלי אומר ודברים – בלי דיבורים יתרים, בשקט; במה דברים אמורים – הדברים שנאמרו למעלה נכונים רק אם; והדברים ארוכים [הזז] – יש לספר על כך הרבה, הסיפור טרם הסתיים; בעל לשון – מיטיב לדבר; תבואת שׂפתיים – פרי הדיבור, התועלת שיצאה מן הדברים; שְׂפתותיו ברשותו – הוא חופשי לדבר כרצונו; השמע לאוזניך דיבור שאתה מוציא מפיך; בשביל שתיים־שלוש מילים שאדם מוציא מפיו מרעישים עליו את העולם; נראים לי דבריו מדבריה; מהסברת פניו ניכר שנראים לו דבריי; מעקימת שׂפתיו ניכר כי; הוא שאומרים האנשים; זהו שאומרים הבריות; הווי דן את דבריך עד שלא תוציאם מפיך; מעשׂה שהיה כך היה; עת לחשות ועת לדבר; אמר אל ליבו; אין לך קשה לאוזן כקפיצה מעניין לעניין; אילו באתי לספר לך כל שלמדתי בעניין זה, לא יספיקו שנותיו של מתושלח; אילו באתי לספר כל שבחו של . . . אין הפה מספיק, והאוזניים צרות מלשמוע; כל דבריך אחד הם; מוצא שׂפתיו לא שינה

<u>אמירה שלילית</u>. איש שׂפתיים – דברן, בעל לשון, המרבה לדבר, ארכן בדיבורו; דל שׂפתיו – פֶּתח הפה: למרות הסבל הרב, לא עברה תלונה על דל שׂפתיו; הֶעלה על דל שׂפתָיו – אמר, ביטא, הביע דבר מה בדיבור, ואפילו בחטף ולרגע: איני מעז להעלות על דל שׂפתיי רעיון כה מרחיק לכת; לַהַג – פטפוט, ריבוי דברים בלא טעם: קצרה נפשי מלהגי חברי המועדון, ולכן שׂמתי פעמיי לעבר ביתי; מִלְמֵל – דיבר באופן לא ברור, 'בלע' את המילים או לחש אותן: הוא מלמל מתוך שינה מילים לא ברורות; אי־אפשר להבין מה אתה ממלמל שם, דבר ברור ובקול רם; אַרְכָן – מי שנוח להאריך בדיבורו במעשׂיו: הנאום נכשל בשל ארכנותו; פֶּשַׁע שׂפתיים – לשון הרע, רכילות, דברי דיבּה: בְּפֶשַׁע שְׂפָתַיִם מוֹקֵשׁ רָע; מַצַּג שָׁוְא – הצגה שקרית או מסולפת של נתונים ועובדות או הסתרת חלק מהם, ביודעין, ומתוך כוונה להטעות את מקבל המצג: מצג שווא עלול להיות עילה לביטול חוזה או הסכם; שִׁיסוּע, שׂוסע, שִׁיסֵעַ – התפרץ לתוך דבריו של מישהו וקטע אותם: הנוכחים באולם שיסעו את דברי הנואם בקריאות ביניים רבות; דברים קשים – דיבורים נוקבים, דברים חריפים, דברים הנאמרים בחומרה: הוא השמיע דברים קשים על המתרחש במפלגתו; דברים קשים כגידים – דברים נוקבים הנאמרים במלוא החריפות, בלי להתחשב ברִגשות השומע ובלי לייפות את המציאות: כאשר אין האדם ממושמע, והוא מתנהג בקַשיות עורף, יש לדבר איתו דברים קשים כגידים כדי לשבור את קשיות עורפו; דבָרים (כּ)מִתלַהֲמִים – דברים קשים, דברי ריב או תוכחה, טעָנות, חרפות, קללות; דברים נמרצים – דברים עזים ונוקבים; דברים נמרצים, מילים כדורבנות, דברים כּדורבּנות – דברים קשים ונוקבים כדורבנות, דברים ברורים וחריפים, עוקצים וחודרים: האב דיבר אל בנו השובב דברים כדורבנות והוכיחו קשה על תעלוליו; חָטָא בשׂפתיו – נכשל בדבריו, חָטָא בדיבור קשה כלפי מישהו: בכל זאת לא חטא איוב בשׂפתיו: אף שחטאתי בשׂפתיי כי כמה ממאזיניי נפגעו, הבאתי למודעות הבעיה; עֲרַל שׂפתיים – כבַד פה, מתקשה בדיבורו, מגַמגֵם; לב השוטה בפיו – השוטה אינו יודע לרסן את מחשבותיו, והוא מפטפט ומגלה הכול; איש לשון – פטפטן, מרבה בדיבור; דבַש וחָלָב תַּחַת לשונו – מדבר דברים נעימים, בשְׂפת חלָקות, מתחנף: איני מאמינה בו, דבש וחלב תחת לשונו; יָצַק זהב רותח לתוך פיו – נזף וגינה אדם חשוב שהשמיע דברים שלא היה ראוי להשמיע; קְצַר פה – שאינו יודע לדבר כראוי, מוגבל בלשונו; טוב ומיטיב – טוב במידה מרובה, בעל לב טוב במיוחד: הוא היה איש טוב ומיטיב, צנוע, ונקי כפיים; האריך לשון – דיבר ארוכות שלא לצורך, הרחיב פיו; לכדו פיו, נלכד באמרי פיו – נכשל בדיבורו: לו הקפדת יותר לשתוק, לא היית נלכד באמרי פיך; תביעת דיבה – תביעה משפטית על הוצאת שם רע שבעקבותיה נגרמו לתובע גם נזקים: הוא הודיע כי יגיש תביעת דיבה נגד כל עיתון שיזכיר את שמו בהקשר לאותה מחתרת; הוציא דיבה, הוצאת לעז על, הוציא לעז על – סיפר בגנותו של, דיבר רעות על, הוציא דיבה או שם רע: מדוע אתה מוציא לעז על אותו צדיק?; טָחַן קֶמַח טָחוּן, שָׁאַב מים בִּכְבָרָה, העלה גרה – אמר דברים שדשו בו אחרים, ואין בהם חידוש; קוצים כסוחים כָּסַח – עשׂה עבודה מיותרת, עשׂה מעשׂה שאין בו ברכה: בכל נאומיו הוא מכסח קוצים כסוחים ואינו מחדש מאומה; כָּתַשׁ מים – עשׂה פעולה לבטלה; קֶמַח טָחוּן – דבר נדוש, דבר שכבר טיפלו בו הרבה; פתפותי ביצים – דברים בלי טעם, בלבול דברים, קשקושים, אוסף של דברי להג ושטות, גיבוב של דברים חסרי משמעות: מוטב שתשתוק כי לא תצמח לך טובה מפתפותי ביצים אלה; הפטרה, הפטיר – 1. אמר או פלט משהו כלאחר יד או כבדרך אגב; 2. הוסיף לסיום משהו; דש במשהו – התעסק בו רבות, טיפל בו ועסק בו יותר מדיי: כבר דשנו רבות בעניין זה; הנושׂא הזה דשו בו השבוע וטחנו אותו עד דק; דיבר מתוך גרונו – שָׂם דברו בפיו, מסר את דבריו באמצעות מישהו: קול חבֶרתו מדבר מתוך גרונו; הקדים פיו לאוזנו – השמיע בטרם שמע את הזולת; אמירה בעַלְמָא – דיבור סתמי, דיבור שאין בו ממש: ובכל זאת אותה אמירה בעלמא נפלה כגפרור באבק שׂרֵפה; דיבור שאין בו ממש, עוֹרבָא פָּרַח [= עורב הפורח] – דבר שאין בו ממש, שמועה חסרת כל בסיס, הבל וריק, דברי הבאי שלא היו ולא נבראו, דיבורים חסרי ערך, דברי שטות: בבדיקה יסודית של הנושׂא נמצא כי כל טענותיו היו עורבא פרח, והוא נאלץ להתנצל; הבאיש את ריחו בעיני, דיבר סרה על, הוציא דיבה על, הפליג בגנותו, רינן על, רינן אחרי – השמיצו והשׂניאו על אחרים, הוציא עליו דיבה, דיבר בגנותו, המאיס אותו על, השׂניא אותו על, הוציא שם רע על מישהו, הוציא לעז על: שכנים רכלנים הבאישו את ריחה בעיני חבריה, כאילו היא נערה קלת דעת; הלעיז, הֵלִיז (לו״ז) – הוציא לעז, דיבר סרה, לעג: למה הליזו עליי והשחירו פניי בתקשורת; שָׁפַךְ שׂיחו – הביע את רחשי ליבו, גילה את צרת נפשו, הביע את מר נפשו: שפכתי שׂיחי לפני המעסיקה שלי והארכתי בדברים כי קיומי הכלכלי עומד על קביים; לא שָׂח שׂיחת חולין – לא שׂוחח שׂיחה שלא בענייני היום; נפל לתוך דברי אחר, נפל לתוך דבריו – הפסיק את דבריו של מישהו באמצע, שיסע אותו, קטע את דבריו, נכנס לתוך דבריו: למה אתה נופל לתוך דבריי קודם שסיימתי להציג את רעיוני; שיסע אותו בדברים, שיסע את דבריו – הפסיק את דברי זולתו, קטע את שטף השׂיחה, התפרץ לתוך דבריו של מישהו וקטע אותם: הנוכחים באולם שיסעו את דברי הנואם בקריאות ביניים רבות; נכנס לתוך דברי חברו; לתומו – 1. בלא כוונה מיוחדת, בלא צדייה, סתם כך: הלכתי לתומי ברחוב, ופתאום נבח בי כלב נשכן; 2. בתמימותו, בתום ליבו: הבטחנו שלא נעשה זאת שוב, והיא לתומה האמינה לנו; לא דיבר איתי מטוב עד רע – לא דיבר איתי כלל; הִכָּה בשבט פיו – הוכיח, נזף קשות: הרמטכ״ל לא היסס להכות בשבט פיו את הקצינים הממונים ישירות על התרגיל שלא הכינוהו כראוי; פתח בכד וסיים בחבית – פתח בעניין אחד וסיים בעניין אחר, סטה הרבה מן הנושׂא העיקרי; פיו הכשילו – נכשל בדיבורו, השמיע דברים לרעת עצמו, וכן – פיו לכדו, פיו ענה בו: פיו הכשילו כי גילה דברים שרצה להסתיר; הקדמתו ארוכה מספרו – משל למי שמדבר סחור סחור בטרם ייגש לגוף העניין; שׂפתיו נִכווּ בגחלי המילים; אם דברי תורה אינם ערבים על שומעיהם, נוח לו שלא אמרם; מה שאין הפה יכול לדבר, הדיבור עוד בין שיניו; ואין האוזן יכולה לשמוע; כשם שראוי לומר דבר שנשמע, כך ראוי שלא לומר דבר שלא נשמע; בשביל שתיים־שלוש מילים שאדם מוציא מפיו מרעישים עליו את העולם; דיבוריו המכוערים עכרו את ליבי; אין אדם רשאי לומר דברי תורה לפני הציבור עד שיפשוט אותם שתיים שלוש פעמים בינו לבין על עצמו; נבח בו כדי להבעיתו < גנות! לשון! נאום! פטפוט! שׂיחה!

אמת!

אֱמֶת – עובדה מדויקת ונאמנה למציאות: בדבריך אין קורטוב של אמת; איני כובש את האמת תחת לשוני אלא אספר לך כל מה שאירע; אימות, אימֵת – וידא, אישר או הוכיח שמשהו נכון, מדויק או מוצדק: באימות מתַקפים את המידע בבדיקת זהות המוען ואמיתות המסר; חצי אמת – אמירה שנכונה רק בחלקה או המשלבת אמת ושקר כדי להוליך שולל: דיווחי העיתון הם תערובת של רכילות, שקרים וחצאי אמיתות; חצי אמת עלולה להיות גרועה משקר מלא; האמת העֵירומה, האמת הערומה – האמת כמו שהיא (ללא כל ריכוך, ייפוי וכד') העובדות האמיתיות, בלא כחל ובלא שׂרק; לא סיפרתי לה את האמת העירומה כפי שהיא; שְׁלום אמת – שלום קבוע ויציב שנעשׂה בלב שלם: לא נצא מכאן עד שנשכין שלום אמת ביניהם; אבק אמת – מקצת האמת, קוּרטוֹב של אמת: אין אף אבק אמת בדבריו; חֶסֶד וֶאֱמֶת – טובה מרוּבּה; באמת ובתמים – 1. בתום לב, בלב שלם: היא האמינה באמת ובתמים שהוא מתכוון לשׂאת אותה לאישה; 2. באמת, בכנות: אמורלי באמת ובתמים, אתה מתכוון לעמוד בהבטחתך; דבריו חתומים בחותם של אמת – דבריו אמיתיים, האמת ניכרת בדבריו: כל הרעיונות החדשים חתומים בחותם של רצון אמת לקדם את המחלקה; עוֹלַם הָאֱמֶת – העולם שלאחר המוות, כינוי לעולם הבא; איש אמת – אדם ישר, ונאמן; לומר את האמת < לאמיתו של

דבר – על־פי האמת, האמת היא ש׳, אם נעיין היטב ניווכח כי: לאמיתו של דבר, לא התכוונתי לכך מלכתחילה, אך הנסיבות הובילו לזה; זמן אמת – הזמן בפועל שדבר התרחש; אֱמֶת לַאֲמִיתָהּ – האמת כפי שהיא, האמת המוחלטת: זוהי האמת לאמיתה, איני מסתיר ממך דבר; האמת ניתנה להיאמר, האמת ניתנת להיאמר – האמת היא, מוכרחים להודות ש׳, לאמיתו של דבר, האמת: הכול מופתעים מהחלטתו לפרוש, אך האמת ניתנת להיאמר, כי איש אינו מצטער במיוחד על כך; שְׂפַת אֱמֶת – דברי אמת, דברים שנאמרים מתוך יושר ונאמנות: שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד כי תוכנה ייראה כמרְאָה המלוטשת, שמראה בְּדִיוּק רק מה שמראים בה; ידע את האמת בכל מערומיה – ידע את המציאות על כל פגמיה; העמיד דבר על אמיתותו – קבע דבר כפי שהוא באמת, בירר ופסק מה מידת האמת בדבר; אהבת אמת – אהבה שאינה תלויה בדבר, כלומר אהבה שאין בה לאוהב תועלת או שׂכר: אהבת אם לילדהּ היא אהבה שאינה תלויה בּדָבר; אמת וָצֶדֶק, אמת ונכון הדבר, אֱמֶת וְיַצִּיב, אמת ונכון – נכון מאוד, אמנם כּך הוא, הדבר אמיתי בהחלט, בְּדִיּוּק כך; דִּבְרֵי אֱמֶת – דִּבְרֵי אֱמֶת מכריזים על עצמם שאֱמֶת הם לפי אמירתם ולפי נסיבות האמירה; האמת יצאה לאור – האמת התפרסמה ברבים, העובדות כפי שהן נחשׂפו ונודעו בציבור: לאחר שנים ארוכות של השתקת פְּרָטֵי הפרשה האפלה, יצאה לאור האמת בכל מערומיה; אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח – סוף האמת לצוף ולהתגלות, את האמת אין להעלים: על הפרקליטות מוטלת חובה גדולה ללמד את נבחרי העם שאמת מארץ תצמח, ושכל שחיתות ציבורית סופה להתגלות; שעת האמת, רגע האמת, רֶגַע של אמת – רגע מכריע, שעת מבחן גורלית: הגיע רגע של אמת, ואין מנוס מלקבל הכרעות גורליות; העמידו על האמת – עורר את דעתו על האמת, הראה לו את האמת: כדי להעמידך על האמת, אומר לך כמה דברים שאינם נוחים לאוזן; קרוב לוודאי, קרוב לָאמת – דֵי נכון, כמעט נכון, מסתבר, נכון בקווים כלליים: הגרסה שאתה מוסר קרובה לאמת, אם כי יש לבדוק בה כמה פרטים; דבריה נראו לי כקרובים לוודאי, ולכן כדאי להשקיע בבורסה; אותנטיות > אמיתיות, אֲמִינוּת – 1. מקוריות, נאמנות למקור: אמינותו של המאמר מוטלת בספק שכן מקצת פרטיו לא היו ולא נבראו; מומחים בודקים את אמינות הציור הגנוב שנמצא; 2. תכונות או מצב של אדם מהימן, שאפשר לבטוח בו או לסמוך עליו במילוי משׂימה כי הוא מציג דברים כהווייתם, בשלמות ובדייקנות, בתכנון, בביצוע ובדיווח: אמינותו התערערה כי גילה סודות מקצועיים למתחרים; 3. המידה שבה ניסוי, בדיקה או הליך מדידה מניבים אותן תוצאות בניסויים חוזרים: אמינות המכונה הוכחה לאחר שנים; צילום המציאות – הצגת דברים כפי שהם נראים; בדיקה צולבת – בדיקת עניין (כגון נתונים או דוח) מכמה כיוונים ומקורות כדי לאמתו, לקבוע את תקפותו או את דיוקו: כל ידיעה שמגיעה לידי העורך עוברת בדיקה צולבת לפני פרסומה; שִׁיקוּף, שִׁיקֵּף – 1. נתן ביטוי נאמן למשהו, שימש ראי נאמן: בעיית בני־הזוג שיקפה את המערכת הזוגית בכללותה; 2. הציג בבואה, הציג תמונה או דמות של דבר או של אדם על פני משטח מסוים, כמראה או לוח בוהק אחר; הַכָּרָה, הִכִּיר – אישר, קבע לו זכות יתרה: אני מכיר בתשובתה ודוחה את דבריכם הרפויים; עֶרֶךְ מוחלט – ציווי או הנחה שאין להטיל ספק בהחלטיותם: למשל, הדיבר ׳לא תרצח׳ הוא ערך מוחלט; רֵלָטִיבִיזם > יחסי, יַחֲסִיּוּת – תפיסה הגורסת כי לנקודת מבט אין תוקף או אמת מוחלטת, אלא ערך יחסי בלבד הנקבע לפי הבדלים בתפיסה ובשיקול דעת: האמת היא יחסית; כל דבר שאדם חושב או מאמין בו יחסיותו נבחנת בזמן ובמקום שבהם הוא מתרחש; המאמין ביחסיות, אין לדעתו אמת, או אמונה שטובה יותר או נכונה יותר מאחרות; אם כל אמת היא יחסית, אז גם האמת הזאת (הטיעון שכל הטענות הן יחסיות) הוא יחסי; עֶרֶךְ יחסי – ערך שלפיו יש אמיתות אך כיוון שאנו מוגבלים ביכולתנו לדעת את האמת, עלינו לפעול בצורה יחסית; נוֹכַח – 1. השתכנע בנכונות הדבר, שוכנע שאומנם כך הדבר: אף שלא נוכחו בטעותם, בעוד שנים מִספר ייווכחו כי צדקתי; 2. התברר לו ש׳: כשהגעתי לדלת הבית נוכחתי ששכחתי את המפתחות במכונית; מסורת אגדה – [בלשון חז״ל] נוסח פתיחה להבעת אמיתה נפוצה ומקובלת: מסורת אגדה היא שאין ירושלים נבנית עד שיתכנסו הגלויות; אינו אומר מודים – אינו מודה: אדם זה רצה להזמינני לסעודה, משנעתרתי לבקשתו, חזר בו, ואינו אומר מודים על כך; נְכֹוחָה – יושר, דברים נכונים, אמת: שׂפתיים יישק משיב דברים נכוחים; נפקחו עיניהם וראו נכוחה מי עובד באמת; דְּבָרִים נכוחים – דִּבְרֵי אמת; לַאֲשׁוּרוֹ – בצורה הנכונה, בְּדִיּוּק, כהלכתו: יָדַע את האמת לאשורה; הבין לאשורו, ידע לאשורו – הבין נכון או ידע היטב, באופן יסודי, על בוריו וכד׳: לא הבנת את העניין לאשורו, ולכן הניתוח שלך אינו מדויק; פּוֹעֵל זה יודע את מלאכתו לאשורה; שָׁקוּף – (עִנְיָן) בהיר, בּרוּר, שקל להבינו: הרמז היה שָׁקוּף; דוגמטי, דּוֹגְמָה – עיקר, אמונה, הנחה מוסכמת ומקובלת שאין להרהר אחריה, כאמת מוחלטת, ׳אני מאמין׳: דוגמות הדתות אין בהן כדי לעמוד במבחן חיינו המודרניים; הִתְגַּלּוּת לֵב, גִּילּוּי לֵב – כנות, אמיתיות, אמירת כל האמת: הנער סיפר בגילוי לב מה קרה לו, לא כיחד דבר; גְּלוּי לֵב – כֵּן, אמיתי, שאין בו כוונות נסתרות: אמרתי בגילוי לב שאין דעתי כדעת ראש המפלגה; פָּנִים פְּתוּחוֹת – הבעה של גילוי לב וכנות: נכנס הנשׂיא, גבה קומה ורחב כתפיים, יפה תואר ופניו פתוחות לכל באי המשכן; דברי אלוהים חיים – 1. אמת אלוהית, עיקרי אמונה ומצוות שנמסרו מפי האל, דברי התורה: הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן, והלכה כבית הלל; 2. אמת מוצקה שאין עליה עוררין: עם כל הכבוד והערכה לבקיאותו המקצועית, אין לקבל כל אמירה שלו כדברי אלוהים חיים; כַּהֲוָויָתוֹ – כפי שהוא במציאות: כשתיירתי בסין היה אפשר לראות בכפרים את החיים כהווייתם מקדמת דנה; יֵש בּוֹ מַמָּש, יש ממש בו – הוא מיוסד ומבוסס: טענותיה צודקות כי יש בהן ממש; עָרוֹם – כמו שהוא, ללא כיסוי והעלמה: רק כשעלינו לארץ ראינו את האמת הקשה בכל מערומיה; שִׂיחֵק בִּקְלָפִים גלוּיִים – נשׂא ונתן ביושר ובכנות, ללא כל כוונות ומזימות נסתרות; והדברים עתיקים – והדברים ידועים היטב, ואין צורך להזכירם שוב ולהאריך בהם; שחור על גבי לבן – הדברים כתובים ברור ובמפורש; דברים נמרצים, מילים כַּדּוֹרְבָנוֹת, דברים כּדורבנות – דברים קשים ונוקבים כדורבנות, דברים ברורים וחריפים, עוקצים וחודרים: האב דיבר אל בנו השובב דברים כדורבנות והוכיחו קשה על תעלוליו; נָכוֹן לְעַכְשָׁיו – נכון לפי שעה בִּזְמַן מסירת הידיעה: זהו כל הידוע על המאורע נכון לעכשיו; נכון כִּנְכוֹן היום – הדבר ברור ללא כל צל של ספק: אתה יכול לסמוך על דברי המפקדת דבריה נכונים כנכון היום; גָּלוּי לָעַיִן – חשׂוף לעיני המתבונן, ברור, שניתן להבחין בו בבירור: האיבה ביניהם גלויה לעין: הם אינם מנסים להסתירה כלל; בָּדוּק וּמְנוּסֶּה – טוב ויעיל למעלה מכל ספק, שנוסה בהצלחה; הַסְוָוָאָה, הִסְוָוה – חיפּה על האמת, ניסה ליצור את הרושם שמשהו שונה מכפי שהוא באמת, העלים את רִגשותיו, את כוונותיו או את מעשׂיו האמיתיים: הוא ניסה בחוסר הצלחה להסוות את כוונותיו האמיתיות; מַסְוֶה – כיסוי שנועד להסתיר משהו ולעורר את הרושם המוטעה שהוא משהו אחר, מעטה: הממשלה עטתה מסווה על פניה כדי להסתיר את מגמותיה האמיתיות; הנאשם הסתתר מאחורי מסווה נאמנות כדי לרכוש לעצמו טובת הנאה; החברה שהקים שימשה לו מסווה לפעולות לא חוקיות; בְּמַסְוֶה של – במראה חיצוני מטעה של, בכיסוי של: הצבא ריכז כוחות למלחמה במסווה של תרגיל אימונים גדול; קרע את המסווה מעל פניו, קרע את המסכה מעל פניו – גילה את פרצופו האמיתי: צריך לקרוע את המסֵכה מעל פניו של מנהיג טורקייה, שמדבר נגד גזענות, אך הוא מפיץ אנטישמיות; נאמן בדיבּורו – עומד בדיבורו, שומר הבטחתו, מקיים את דבריו: אדם הנאמן בדיבורו, הכול סומכים עליו; יש רגליים לדבר – יש יסוד להניח ש׳, מתקבל על הדעת ש׳, יש חשש סביר ש׳, סביר להניח ש׳, התקַבֵּל על הדַעת, יש יסוד לשמועה במציאות, מסתבר, קרוב לאמת: הידיעה על פירוק השותפות ביניהם היא בינתיים בגדר שמועה בלבד, אך בטוחני שיש רגליים לדבר; זרק אור חדש על – האיר וגילה דברים סתומים: הבלש זרק אור חדש על הפרשה; המרצה זרקה אור על הפינות המוצנעות באופיו של המשורר; התחקה על שורשי – עקב אחריו, חקר ודרש אחריו: באתי לכאן כדי להתחקות על שורשי השיבושים הרבים שהפצתם בתום לב; הֵיעדר הטיית דעת, הֵיעדר משׂוא פנים – לא נָשָׂא פנים, לא נהג מתוך העדפה, לא הִפלה לטובה; קלוֹז אַפּ > תַּקְרִיב – מִצְלָם [צילום רצוף מרגע הלחיצה על כפתור הצילום עד הפסקתו; שוט] המראֶה בהגדלה פרט קטן של מושׂא הצילום; נאה דורש ונאה מקיים – מקיים בעצמו מה שמטיף לאחרים, תכף עשׂייה לאמירה: בן־גוריון בהתיישבו בשׂדה בוקר הוכיח כי הוא נאה דורש ונאה מקיים; הכד נפל לתוך הבאר – קשה לברר את הדבר, קשה לעמוד על האמת; יָצָא הַמַּרְצֵעַ מִן הַשַּׂק – נתגלתה האמת לבסוף, משל לדבָר שביקשו להעלימו והתגלה, יצאה הכוונה האמיתית שמאחורי הדברים: יצא המרצע מהשׂק, וסוף סוף הוא אמר ברבים את מה שהוא חושב באמת; בְּלֹא כָּחָל וּבְלֹא שָׂרָק – בלא ייפוי וקישוט, כמות שהוא ממש: תיאר את האירוע, כהווייתו בלא כָּחָל [= פוך, צבע כחול] ובלא שָׂרָק [= צבע אדום]; רציתי לשמוע את הדברים כהווייתם בלא כחל ובלא סרק; גילה את קלפיו, גילה את הקלפים – חשׂף את כוונותיו האמיתיות, פרסם את תוכניותיו שהסתירן עד כה: עוד לא גיליתי את כל הקלפים, יש לי הפתעות בשבילך; צילם את המציאות, צילום המציאות – הצגת דברים כּפי שהם נִראים; דברים כַּהווייתם – דברים כמות שהם, דברים לאמיתותם ללא ייפוי או סילוף: אספר לך את הדברים כהווייתם, אף כי הם קשים מאוד לאוזניים של ישרי דרך; ייאמרו הדברים ככתבם – יש להבין את הדברים כמות שהם, כפשוטם, ולא לייחס להם כל רמז או משמעות אחרת: יש לומר את הדברים ככתבים, בלי תִילי תילים של פרשנויות; ככתבו וכלשונו, כִּכְתָבוֹ וּכִלְשׁוֹנוֹ – בְּדִיּוּק כפי שכתוב; בהן צֶדֶק, בהן צִדְקִי – באמת, בחיי, על דברתי [ביטוי של שבועה והתחייבות]: לא הייתה לי יד בדבר, בהן צדקי; אני נשבע בהֵן צדק שכך עשׂיתי; הצהרה בהן צדק – הצהרה שמוסר עֵד שדבריו אמת לאמיתה, והיא תחליף לשבועה למי שבוחר בה בעיקר מטעמי דת: עדות של עד במשפט בוררות נִגְבֵּית

בשבועה או בהן צדק; נגד השֶמֶש – לעיני כול, גלוי וידוע לפני הכול: האמת צריכה להיראות נגד השמש; נפל לו אסימון > ירד לו אסימון > ירד לעומק העניין, נפקחו עיניו – הבין פתאום, תפס לפתע, ירד לעומקו של דבר, דבר מה חדר פתאום לתודעתו, התפכח: רק עתה נפקחו עיניי וירדתי לסוף דעתה של חברתי; בעיניים פקוחות – בראייה מפוקחת ובהבנה ברורה של מצב או של מציאות: את החלטתו להתחתן קיבל בעיניים פקוחות; עמד בדיבורו – קִיים את דבריו, עמד בהבטחתו: אם היא הבטיחה לך שלא תספר זאת לאיש, אל תדאג כי היא ידועה כמי שעומדת בדיבורה; רגע האמת – רגע מכריע, שעת מבחן גורלית: הגיע רגע של אמת, ואין מנוס מלקבל הכרעות גורליות; פיו וליבו שווים – הוא דובר אמת, הוא אומר את אשר הוא באמת חושב ואינו מתנהג בצביעות: בעניין זה אני יודע שפיו וליבו שווים; תוכו כברו, כליבו כן פיו, כפיו כן ליבו, פיו וליבו שווים – הוא דובר אמת, הוא אומר בְּדִיּוּק מה שהוא חושב: בעניין זה אני יודע שפיו וליבו שווים, ואכן, הוא מתכוון לעזור לנו; דקדק אחריו, שמר את צעדיו, ספר צעדיו, התחקה על שורשיו, בָּחַן את טיבו, עמד על אופיו, עָמַד על טיבו, מישש את הדופק, תהייה על קנקנו, תָּהָה על קנקנו – בחן ובדק את טיבו כדי להכירו היטב או כדי לקבל רושם ראשוני, חקר את מהותו, את אופיו, את התנהגותו ואת יכולותיו: רק בשעת צרה אפשר לתהות על קנקנו של אדם ולהכירו באמת; הוא טיפוס מוזר, ועדיין לא הצלחתי לתהות על קנקנו; שמר הבטחתו – קיים את אשר הבטיח, לא הפר את דבריו; והאמת והשלום אהבו; דבריו טבועים בחותם האמת; יש חושבים כל ימיהם מחשבות למצוא את דרך האמת, ימיהם כָּלים ומחשבותיהם אינן כָּלות; נאה מקיים ואין נאה דורש; נאה דורש ואין נאה מקיים; הפקפקנים והספקנים והחשדנים הם אנשי האמת כי הם רואים את העולם כמות שהוא, בכל מערומיו; הסָפֵק הוא אבי האמת וראשית החוכמה; לא ראיתי אמת שאין בה ספק; שׂפת אמת תיכּוֹן לעד; מַרבה דעת מרבה ספֵקות; קשר אישי הדוק ושותפות אמת אמיצה נארגו ביחסינו; נאה אומר ונאה עושׂה; זרחה שמש האמת, נתאמתה השמועה והבהיקו עיניו; חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ; קיהות [= חוסר רגישות] וקִיהָיון [= אטימות] נפגשו, גמגומים ושיבושים נשקו; האמת התנוצצה בליבו, אך קשה היה לו להוציאה מפיו; האם יש שמץ של אמת בדבריו? זו האמת הכחושה גרומת העצמות של המציאות המרה; האכיל את חברו לחם אמת; קמעה קמעה החלה לנצנץ קרן אורה של האמת; האמת יצאה לאור משנמצאה עוולה בשׂפתיו; דברו אמת איש עם רעהו; את האמת אהב מכול אף שאין אדם בעולם שידבר אמת תמיד; אין אמת סותרת אמת; אין נחתום מעיד על עיסתו; אם תקבור את האמת, מארץ תצמח; דברים ישרים והגונים בנויים על אדני החוכמה והאמת; האמת היא העקיצה המכאיבה ביותר, והיא היחידה שיכולה לנצח את הרבים; הטוב שבשקרים הוא האמת; רק דרך אחת לאמת, ולשקר שבעה אורחות עקלקלות; ברית כרותה לאמת שכל מבקשיה מבקשים את כל האמת כולה; אהדה עיוורת מביאה לנו חברים, ואילו אמת כנה מביאה עלינו אויבים > שקר!

אנרכייה!

אנרכייה, אַל־מִשְטָר – הֶיעדר שלטון וחוק, אי־סדר חברתי במדינה או בארגון, הנגרמים ממלחמה, מאסון טבע, מהיחלשות השלטון או שומרי הסף, מהפקרתו או מנפילתו. השלטון ניכר במצבים, כגון אי־סדר, תוהו ובוהו, איש הישר בעיניו יעשׂה; אנרכיזם > אַל־מִשְטְרָנוּת – תפיסה מדינית המתנגדת לכל צורת שלטון או הֶסדר מדיני שהם בעלי סמכות כפייה על היחיד, והמאמינה במערכת חברתית המבוססת על שיתוף פעולה מתוך רצון חופשי והעדפת שלטון עצמי וחיים בקהילות קטנות; הופקר לגורלו, הפקרה, הִפקִיר – 1. זנח אותו, עזבו במצב שהוא נמצא בו בלי לעזור לו, נטשו מתוך כוונה שלא לחזור אליו: נהג המכונית פגע בהולך הרגל והפקירו פצוע על הכביש; 2. הפקיר מישהו או משהו, עזבו ללא השגחה וללא פיקוח, הפסיק לטפל בו או להתעניין בו: במלחמה נאלצו אזרחים להפקיר את רכושם ולהימלט; 3. ויתר על בעלותו על נכס וכד׳ לטובת כל המעוניין: הבעלות על מיטלטלין פוקעת כשהבעלים מפקירים ברשות הרבים; הֶפקֵרוּת – פעולה או מחדל במדינה או בארגון, שאין בהם ממשלה, סֵדר, שליטה, קבלת אחריות או בקרה, ופורקים עול בתחומי ביטחון, חוק וסדר, משמַעת, מוסר, נורמות וכד׳: לטענת התובע, יש הפקרות בתחום פתיחת עסקים ללא רישיון ואווירת התפרקות כללית; וכן – אווירה של התפרקות כללית, אֵין דִין וְאֵין דַיָּן, אֵין מֶלֶךְ בְּיִשׂרָאֵל, אנדרלמוסיה, אֲנַרְכִיָּה, אין נשׂיאה בעול, הופקר לגורלו, הותרה הרצועה, היעדר אחריות ממלכתית, הפרוץ מרובה על העומד, התנהגות נפשעת, פְּרִיקַת עֹול, אִיש הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה, הזנחה משוועת, הזנחה פושעת, השתוללות בלתי מרוסנת, מדיניות הרפתקנית, עולם הפוך, עולם של הפקר, פריקת אחריות והתפרקות מכל עול, סייג ומעצור, עשׂיית דין לעצמו, רשלנות פושעת, שלוח רסן, תוהו ובוהו; זְכִיָּה מִן הַהֶפקֵר, זָכָה מִן הַהֶפקֵר – השׂיג דבר בקלות מבלי שעמל וטרח בו: חייל אחד מהמחלקה רותק ליחידה, ולכן זכיתי מן ההפקר לצאת לשבת במקומו; ילד הֶפקר – כינוי לילד עזוב הגדל פרא בלא השגחת מבוגרים, ילד רחוב: ברח מבית הספר ושוטט ברחובות עש שהפך לילד הפקר! בן אדם של הפקר – אדם פורק עול, חסר דרך ארץ; ארץ הפקר, אדמת הפקר, שטח הפקר – שטח שלא סיפחה שום אומה, ולכן מבחינה חוקית אינו בבעלות איש; מופקָרוּת, מופקָר – חסַר מוסָר, מי שיצא לתרבות רעה; שאינו נוהג לפי כללי המוסר או החוק המקובלים: כנופיית מופקרים סובבת ברחובות, הציקה לישישים והתעללת בבעלי חיים; אֲנוֹמִיָה – חוסר יציבות חברתית ותחושת ניכור שחווים אדם או קבוצה בשל התמוטטות סטנדרטים וערכים: הפקרות שלטונית ויוקר המחיה הביאו אנומיה חברתית: ייאוש ועוני במקום הקלה ושׂגשׂוג; הזניח, זניחה, זָנַח – עזב, השאיר מישהו לבד, נטש, הפקיר, הפסיק לעסוק במשהו, כגון מקצוע: רמי זנח את ילדיו וברח לחוץ לארץ; כָּאוֹס – מצב של תוהו ובוהו, בלבול ואי־סדר מוחלט: אחר רעידת האדמה היה כאוס בבית החולים המקומי; זָנִיחַ – טפל, שולי, לא מהותי: בחישוב הכולל של ההוצאות למסיבה היה מחיר הבלונים זניח; זָנוּחַ – 1. עזוב, נטוש, מופקר, שמזניחים אותו או לא מטפלים בו במידה מספקת: בגן הזנוח גדלים רק עשׂבים שוטים; ילדיה זנוחים בבית לבדם; 2. שולי, שלא נותנים עליו את הדעת או שלא שמים אליו לב: הביטחון הסוציאלי, שנתפס בזמנו כענף צדדי וזנוח של המשפט האזרחי, שינה זה כבר את תדמיתו; עֲזוּבָה – מצב של הזנחה והרס הנוצר מחוסר טיפול ומחוסר טיפוח: קשיי הלימוד של הילדים והתנהגותם הם תולדה של עזובה המושרשת עמוק בנחשלות תרבותית; פריצוּת – 1. הֶפקֵרוּת, חוסֶר מוּסר, חוסֶר צניעוּת, שחיתות המידות, פריעת חוק: שתו כוהל, פיצחו זירעונים ונהגו בעזוּת מצח ובפריצות יתֵרה; 2. זנות; הוֹלֵל – חי חַיֵי תענוּגות בלי הִתחַשבות בַּמוסר המקוּבָּל, פורק עול, עושׂה תעלולים: לא יתיישבו הוללים לנגד עיניךָ; הוֹלֵלוּת – התנהגות שובבה, פריצוּת מוסר, תעלולים: האיש חי חיי הוֹלֵלוּת כל ימיו; פִּרְחָח – כינוי גנאי לצעיר שובב ולא רציני המתנהג בצורה פרועה וקלת דעת ובחוסר אחריות: כשעמדתי בתור לקולנוע דחפו אותי שני פרחחים; הִתפַּרְחֲחוּת, הִתְפָּרְחֵחַ, פִּרְחָחוּת – התנהגות של צעירים בקלות דעת ובשובבות: עם התגברות הפרחחות והשתוללותם הבלתי מרוסנת, הייתה תחושה שהתפרקו מסגרות המשמעת; לא הבנתי מה ראו הצעירים להתפרחֵחַ במסיבה; קֻנְדֵס, הִתקַנְדֵס, קוּנְדָס – שובב, לץ, פִּרחח: הספר ׳עלילות מקס ומוריץ׳ הוא סיפורם של שני קונדסים; בחופשת הקיץ הוא התקנדס בקייטנה, ופעמים הפריח את נשמת חבריו; קוּנְדָסִי, קוּנְדָס, קוּנְדָסוּת – פרחחוּת, שובבוּת, לצנוּת, מעשׂי תעלולים, חמידות לצון, מְשוּבָה: מעשׂה קונדס שנהגתי בילדותי – תחביב לצלצל בדלתות השכנים ולברוח? מְשוּבָה – 1. שובבוּת, מעשׂה צחוק וקוּנְדָס: טקס הקבלה לחניכים החדשים הפך ממעשׂה משובה תמים למעשׂה אלימות משפיל ופסול; 2. התנהגות רעה, הסוטה מדרך הישר: מתי נדע כיצד לחנך את בננו ממעשׂי משובה? בָּעַט – דחה בשאט נפש, מאס, זלזל: אומנם בעט במסורות המיושנות, אך לא בעט בייסורים אלא קיבלם באהבה; התיר את הרסן, התיר את הרצועה, התרת הרצועה, הותרה הרצועה – מותר לכל אחד לעשׂות ככל העולה על רוחו, הכול הפקר, בוטלו כל הסייגים, נהיה מצב של איש הישר בעיניו יעשׂה: משבא מנהל חדש, יש תחושה כי הותרה הרצועה, וכל אחד רשאי לעשׂות כטוב בעיניו; כטוב לב המסובים ביין הותרה הרצועה והחלה ההפקרות; כלום פרתו של רבי מותרת, כלום פרתו של הרב מותרת – נאמר על אדם שמתיר לעצמו מה שאוסר על אחרים; פני הדור כפני הכלב – כינוי לדור עז פנים, פורע חוק ומוסר, שאינו יודע בושה מהי: כשאתה קורא בעיתון על מעשׂי האלימות המילולית והגופנית בארץ ביממה אחת, נדמה לך שפני הדור כפני הכלב; נתן כתף סוררת – התעקש, הִמרָה, לא ציית: הוא התאכזב קשות מחבריו הטובים אף שדווקא הם שנתנו כתף סוררת בשעת חירום; הם מיאנו להקשיב, נתנו כתף סוררת, ואוזניהם הכבידו משמוע; הותר דמו, התיר את דמו, התיר דָמו של פלוני – הֵסיר את ההגנה החוקית מעל אדם, וכעת כל אחד רשאי להורגו: מצאתי עצמי קורבן למציאות קפקאית, שבה הכול מתירים את דמי; מלחמת המינים – העימות המתמשך בין גברים לנשים על כוח, על השפעה ועל מימוש יצר המין; טירוף מַעֲרָכוֹת – כינוי למצב של אנדרלמוסיה ותוהו ובוהו מוחלט: המשבר בבורסה עלול להביא לידי טירוף מערכות כללי בתחום המשק; מלחמת הכול בכול – מאבק שבו משתתפים גורמים רבים באמצעים שונים; בעל מַרפְּקים – כינוי למי שנדחק בכוח ואינו נרתע מכל קושי כדי להשׂיג את מטרתו: האדם הזה שׂנא מרפקים כדי להשׂיג את מבוקשו כי הוא היה אציל רוח ואנין דעת; בַּעַל אֶגְרוֹף – אדם תַקיף, מַטיל אימה, אַלים; בעל זרוע – בריון, אדם אלים, בעל אגרוף, תקיף וקשה, עריץ: דחפו אותה בעלי זרוע ונטלו ממנה את ארנקה; הפרוץ מרובה על הגדור, הפרוץ מרוּבֶּה על העומד – החֵלֶק ההרוס הטעון תיקון ושיפור מרובה מן הקיים, השלילה רבה מהחיוב, הצללים רבים מן האורות: החברה הזאת נגועה מאוד בעישון סמים, בהימורים ובתאוות החומרנות והנהנתנות, ולכן הפרוץ מרובה בה על העומד; נוער

זהב – כינוי לצעירים ריקנים הנוהים אחר האופנה האחרונה, ולרוב הם גנדרנים משכבות מבוססות שאורח חייהם נהנתני ושקוע בחיי הוללות ותענוגות; בן טובים, בני טובים – כינוי אירוני לבני תשחורת פרועים ממשפחות נורמטיביות היוצאים לבלות מחצות עד שעות הבוקר, ובידיהם פעמים סכינים [מהם מתפרעים, משתכרים, מסתממים, אונסים, וכשחסר להם כסף גונבים, ומהם משתוללים בטרקטורונים וברכינוע ומסכנים חיי אדם]; שביתה פְּראית – שביתת עובדים בניגוד להוראות האיגוד המקצועי: השובתים פרקו כל עול ורסן; סורר ומורה – מרדן ועקשן, מושחת, מי שהולך בשרירות ליבו; מושב לצים – חברה של בני אדם קלי דעת, הוללים ופוחזים; קלֵי עולם – בני אדם פחותים, ונִקלים; יושב קרנות – כינוי לבטלן המבלה את זמנו בישיבה בפינות הרחובות ובשׂיחות בטלות: כבר בנערותו הוא נפלט מבית ספרו והתחבר עם כל מיני בטלנים ויושבי קרנות; אָרְחֵי פָּרְחֵי – [בארמית: אורחים ועוברי דרך] כינוי לנודדים, ריקים ופוחזים: במועדון פגשתי כמה ארחי פרחי והולכי בטל שכל עולמם בקלפים; אנשים ריקים ופוחזים – בני המעמד הנמוך העובדים במלאכות פשוטות בתנאים קשים; מבלה עולם – בטלן שאין ממנו ברכה ותועלת לחברה כי כל עולמו הוא הנאות ושעשועים: לְמה יוציאו מבלי עולם את זמנם לבטלה? יש מבלה עולם שאינו בוחל גם לכלות את עולמנו; ישב באפס מעשׂה – התבטל, ישב בביטול זמן לריק; טירוף מַעֲרָכות – כינוי למצב של אנדרלמוסיה ותוהו ובוהו מוחלט: כלכלנים אומרים שהמשבר המתמשך בבורסה עלול להביא לידי טירוף מערכות כללי במשק; לָקַח את החוק לידיים > עשׂה דין לעצמו – עָשָׂה בעניין מסוים ככל העולה על רוחו והתעלם מן הצורך בהחלטת שופט או מוסד: עשׂה דין לעצמו בגבול הדרוש כדי להגן על רכושו; לא יעלה על הדעת שכל אחד יעשׂה דין לעצמו; מעשׂי חוּלִיגָנִיוּת – מעשׂי בריונות, התנהגות אלימה ופרועה במקומות ציבור: יש לעקור את החוליגניוּת ולהילחם בה ללא לאוּת; מְחול שֵׁדים – התנהגות לא אחראית הניכרת במעשׂים ובדיבורים מַזיקים סביב אדם או עניין מסוים, השתוללות בלתי מרוסנת, התנהגות מתוך הפקרות, התרוצצות ומהומה סביב עניין מסוים או אישיות מסוימת שמקורן בערפול, בחוסר מידע או במידע שגוי: הדרך היחידה להפסיק את מחול השדים סביבו היא לגלות לציבור את האמת; חוק האגרוֹף – כינוי למשטר שהאגרוף שולט בו; מוסר הוֹטֶנטוֹטִי [שבט עתיק באפריקה הדרומית] – מוסר מעוּות הפועל לטובת החזק, וכן: מה שטוב לי הוא גם מוסרי: 'אם הוא גנב את פרתי זה רע. אם אני גנבתי את פרתו זה טוב'; הזנחה משוועת, הזנחה פושעת – התנהגות רשלנית במידה מוגברת או בנסיבות מחמירות; פּריקַת עול – 1. התמרדות, יציאה משִׁעבוד; 2. הֶפקֵרוּת; חומה פרוצה – עזובה, הפקר: אין לעשׂות את לשוננו כחומה פרוצה; הִשליך אַחרי גֵוו – לא החשיב עוד, מאס, עזב מתוך זלזול, זנח, פנה עורף: אותי השלכת אחרי גֵווך בעטייה של עלמה חטובה וזהובת תלתלים; לא יאומן איך השליכו אחרי גֵוָום נכסי תרבות של עמם בלי לטרוח להכירם; דש בעקביו – זִלְזֵל, התנהג אל הדבר בבוז, בביטול: לא מעטים הם מי שדשים בעקביהם ענייני כתיב ומינוח; סידורים מִתַּחַת לַשּׁוּלְחָן – התנהלות בדרך לא־חוקית ולא־רִשמית, בהֶסתר; הִסִּיג גבול, הִסִּיג גבול רעהו, הסגת גבול – 1. הַעתָקַת גבוּל והעברתו לתוך שטחו של אחר; 2. כניסה לתוך שטחו של אחר או דחיקת רגלו על ידי התחרות בו או על ידי גזלת פרנסתו; זרייה לרוח, זרה לרוח – פיזר והפיץ לכל עֵבֶר, הפקיר: כדי שהתבן והמוץ ייִנשׂאו ברוח והגרגירים ייפלו ארצה יש להניף את התבואה ולזרוק אותה למעלה; נתן אותו טרף לשִׁינֵי – הפקירו בידי: למזלי, לא נתנו אותי טרף לשיני מס הכנסה; התיר את הרֶסֶן – אִפשֵׁר חופש גמור, גרם הפקרות; הלך בשרירות ליבו – 1. התעקש; 2. נהג בהפקרות, ולא התחשב בשׂכל הישר ובמוסכם; שרירות לֵב – 1. עיקשות, קַשיוּת עורף; 2. הפקרות, רצון חופשי שאין בו כל התחשבוּת בשׂכל הישר או במקובל וּבמוסכם; השׂטן ריקד ביניהם – נכנסה ביניהם ערבוביה ורוח שטות; תוהו ובוהו – חוסר סדר, ערבוביה: לאחר ההפיכה השׂתרר במדינה תוהו ובוהו חברתי וכלכלי; עולם התוהו – 1. כינוי לעולם מיסטי שבו שוהות הנשמות שעזבו את העולם הזה, ולא זכו להגיע אל העולם הבא, ולכן הנשמות מתייסרות בעולם הזה עד מועד תיקונן; 2. כינוי לחיי העולם הזה, העולם המסוכסך על ידי צרות, פגעים, מריבות ומלחמות: עולם התוהו שלנו סופו שיהרוס את עצמו; הזמרת, משחזרה בתשובה – התקבלה בחיבוק חם בקהילת בית־אל, ואף הוזמנה להופיע ולהרצות לפני נשים אף שעדיין היה ליבה בעולם התוהו; עולם הפוך – כינוי לסדר או להתנהגות שלא על־פי מוסכמות החברה: בני אדם עובדים ביום וישנים בלילה, ואילו אצלו – עולם הפוך: הוא עובד בלילה וישן ביום; שבירת כלים, שָׁבַר את הכלים – הפר את כללי המשׂחק, הרס את הערכים, שינה שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות ברעיונות, בערכים וכד', בעיקר בהקשר פוליטי או חברתי, הרס את הסדָרים הקַיָּימים: שׂר האוצר טען כי העובדים השובתים שברו את הכלים כשהחלו לשבות בעיצומו של המשׂא ומתן איתם; אי־נשׂיאה בעול, לא נשׂא בעול – לא קיבל עליו את האחריות או את הנֵטל, לא טיפל בדבר: הבעל

והאישה נושׂאים בעול הפרנסה יחדיו; כָּאוֹטִי, כָּאוֹס > תוֹהוּ וָבוֹהוּ – 1. אי־סֵדֶר, עִרבוביה; 2. אי־סדר קדמון שקָדַם לִבריאת העולם; 3. שממה וריקנות: והארץ הייתה תוהו ובוהו; נשתבשה דעתו – ירד מהפסים; יצא לתרבות רעה – קלקל דרכיו, סטה מדרך הישר, סרח, הידרדר לפשע, מרד בערכים שעליהם גדל, נטש את מסורת אבותיו, התפקר: משעזב את הישיבה הוא נחשב במשפחתו כמי שיצא לתרבות רעה; פָּחַז עָלָיו יִצרו – התהולל, התנהג בקלות דעת, נתעוררה בו תאווה, אחזו חשק למעשׂה שאינו הוגן; סְתַכְּלָנוּת, סְתַכְּלָן – האוהב להסתכל הרבה, מי שתר אחרי עיניו: נשים סתכלניות יושבות בבית קפה ומַביטות סביבן; תר אחרי עיניו, תר אחרי לבבו – הלך אחר יצרו, הלך בשרירות ליבו ויצריו, נמשך ללא ריסון אחרי יצרו: בפקולטה הייתה סטודנטית נאה וחטובה שהטתה את לבבי והרביתי להתרכז בה, והתוצאות העגומות בציוניי נראו בעליל כי תרתי אחרי לבבי ואחרי עיניי; המערב הפרוע – [בהשאלה] תחום, מקום, ארגון וכיו"ב ששולטת בו ההפקרות: בהֵיעדר משטרה ירה בפורצים לחוותו בנוסח המערב הפרוע; פורצי חוק ופורקי עול – מסירים מעליהם עול של שלטון וחוק, נוהגים בהפקרות; פּריקַת עול, פָּרַק עול, פָּרַק כל עול – נהג בהפקרות, נטל לעצמו חירויות אסורות, התמרד, עשׂה דין לעצמו: בזמן האחרון הוא פורק כל עול, ואני חוששת שיסתבך עם החוק; חָתָה נפשו מן, סָלְדָה נפשו – מָאַס ב־, קצה נפשו ב־, געלה נפשו: סלדה נפשי מנוכלים ומצבועים שאין פיהם וליבם שווים; פירות שנושרים לארץ, מתלכלכים, ונפשו של אדם חתה מהם לאוכלם; סלד מן המחשבה, סלד מעצם המחשבה – המחשבה עוררה בו גועל, שאט נפש, חלחלה וכד', רק המחשבה על הדבר עוררה בו סלידה: לעולם לא אוכל להיות חובש כי אני סולד מעצם המחשבה על דם; נְקִיעַת נֶפֶש, נָקְעָה נַפשו מִן – רחקה נפשו מן, מאס בו, בחל בו, הוא אינו יכול לשׂאת אותו עוד, הדבר מעורר בו תיעוב: נקעה נפשי מתירוציך על אי־יכולתך להגיע לעבודה; קָץ במשהו – מאס בו, לא היה יכול לסבול אותו עוד: וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי . . . אִם לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת . . . לָמָּה לִּי חַיִּים; פָּרִיצֵי הדור – מושחתי הדור, רשעיו, פורעי מוסָרו וּפורֵק עוּלו: הַמְעָרַת פָּרִצִים הָיָה הַבַּיִת הַזֶּה; סלדה נפשו מ־, סר ליבו מ־ – מאס ב־, חדל מלהאמין בו, קצה נפשו בו: סר ליבי משחיתויות מושחתי הממשלה; ארור הגבר אשר יבטח באדם, ומדרך הבקרה והביקורת יסור ליבו; נמאס לו > מאס ב־, נמאס עליו, היה לו לזרא – קצה נפשו בו: בשנים האחרונות הטקסים הריקניים האלה היו לי לזרא – הפסקתי להרגיש כל הזדהות איתם־; בן אדם של הפקר – אדם פורק עול, חסר דרך ארץ; עולם של הפקר, איש הישר בעיניו יעשׂה, כל אחד עושׂה כראוּת עיניו, לפי ראות עיניו – כרצונו, לפי שיקולו, כפי שמוצא חן בעיניו, כפי שיראה לנכון; עולם של הפקר – חיים בלי משטר, שבהם כל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה, אין דין ואין דיין: אף שיֵצֶר לב האדם רע מנעוריו, אני מקווה שתכלית הבריאה הפוכה משאני רואה תדיר, היינו החושך לא יכסה ארץ, ולא נחיה בעולם של הפקר, שבו הרוע ומעשׂי בני העוולה גוברים; יָתוֹם – עזוב, גלמוד, בודד, מי שאבד לו מישהו או משהו חשוב, והוא מרגיש זנוח או בודד: יתומים היינו במקום עוין וּשְׂכוּחַ אֵל; עם מות מנהיגנו הדגול היינו ליתומים אובדי דרך; נתייתם – נשאר בודד, ירד עליו שיממון: משנתאלמנה, נתייתמו עליה חייה, ובביתה אין יוצא ואין בא; תוהו ובוהו – חוסר סדרים, ערבוביה, מצב שבו אין דין ואין דיין, אין מלך בישׂראל , איש הישר בעיניו יעשׂה; כַּיָּשָׁר בעיניו – כמו שנראה לו, מה שהוא רוצה, כפי שמתחשק לו: את עצתי שמעת, ועתה תעשׂה כישר בעיניך; משעזב המנהל הוותיק, כל אחד עושׂה במשׂרד כישר בעיניו; איש הישר בעיניו יעשׂה, כל אחד עושׂה כראוּת עיניו, לפי ראות עיניו – כל אדם עושׂה כרצונו, לפי שיקולו, כפי שמוצא חן בעיניו, כפי שיראה לנכון, מצב של אנרכייה, ללא שלטון מרכזי, שבו כל אדם עושׂה ככל העולה על רוחו; זכה מן ההפקר – השׂיג דבר בלא טורח ועמל; מִרמָס – 1. רמיסה, דריכה ברגליים על פני משהו, הדבר שדורכים עליו ורומסים אותו; 2. השפלה, היות משהו מושפל ומבוזה בידי אחרים: יש שמתנהגים ללשוננו כאילו הייתה למרמס, כאסקופה הנדרסת; היה למרמס – נעשׂה עזוב והפקר, היה מושפל: לשוננו נתונה למשיסת הלעז, ראשי התיבות, העגה, שיבושי לשון והמצאות יתרות; פורץ גדר, פָּרַץ גָּדֵר – הֵפֵר חוק, פעל בניגוד למנהגים המקובלים, עבר על איסור, על תקנה וכד': תמיד נמצאים כמה פורצי גדר הפועלים בניגוד להחלטות; כל אחד עושׂה דין לעצמו; ילדי הֶפקר – ילדים עזובים הגדלים ללא חינוך; עָשָׂה בו כבתוך שלו – התנהג בו באופן חופשי כרצונו, התנהג בו כאוות נפשו, נהג בו חירות יתר: רק לפני חודש הוא התחיל לעבוד בחברה, וכבר הוא עושׂה בה כבתוך שלו; כאדם העושׂה בתוך שלו – כמי שהדבר הוא קניינו הפרטי, והריהו רשאי לעשׂות בו כטוב בעיניו; שילוח רסן, שילֵחַ מעליו כל רֶסֶן, שילֵחַ כל רֶסֶן – פרץ כל מעצור, נהג בהפקרות, נתן פורקן ליצריו ולרגשותיו, התפרע והיה חסר מעצורים, הפסיק לקבל מרות או להישמע למישהו: כבר בהיותו ילד היה קשה להטיל עליו מרות, ובגיל ההתבגרות הוא שילח מעליו כל רסן ונעשׂה נער רחוב; אַנדרָלָמוּסיָה – אי־סדר, ערבוביה ומהפכה, תוהו ובוהו: החוק מנע

אנדרלמוסיה בתפקוד הצבא; שְׁלוּחַ רֶסֶן – חסר מעצורים, פרוע, חסר כל איפוק, לא מרוסן: דברי ראש הממשלה אינם מצדיקים התקפה כה גסה ושלוחת רסן של האופוזיציה; רוע מעלליו – מעשׂים רעים, התנהגות רעה; שנים היינו נתונים לחסדי הרחוב; הלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות ליבו; פריקת האחריות והתפרקות מכל סייג ומעצור גררו פולחן חופשי של יצרים משתוללים; תלמיד חכם שאמר דבר הלכה – אין מזניחים אותו; כשעולים כוחות ההרס, מערְערים את סמכויות המוסר, והם עושׂים דין לעצמם; בנוער של פעם הייתה מרדנות אנרכית, כאילו הוא יכול לעשׂות ככל העולה על רוחו; תוהו ובוהו, אנדרלמוסיה; פריקת כל עול; כל אחד עושׂה דין לעצמו; מהפכת סדום; מדינה של השתוללות יצרים פרועה, הרפתקנות ואחריות ממשלתית רדודה; כשהחתולה נעדרת מן הבית, העכברים חוגגים; אין דין ואין דיין; אין מלך בישׂראל; איש הישר בעיניו יעשׂה; שרתה אווירה של התפרקות כללית, אי־נשׂיאה בעול ואי־ציות לחוק; התנהגות שלוחת רסן; בן מנבל אב, בת קמה באִמה, כלה בחמותה, אויבי איש – אנשי ביתו; הראשונים הכניסו אנדרלמוסיה בין בני האדם והרבו מחלוקות בישׂראל, ואילו האחרונים התישו כוחה של ישׂראל, ועדיין לא חזר העולם לתיקונו; בימים ההם אין מלך בישׂראל, ואיש הישר בעיניו יעשׂה; הפקרות אינה חירות, ו׳הכול מותר׳ אינו משטר; פתר את כל הבעיות בשריריו ובמבטיו מְזָרוֹת האימה; היו עלולים להתמוטט יסודות החברה בעטייה של התנהגות פרועה ונפשעת של פורקי עול; בעט במצוות וצעק מה לי תפילות, והנחת תפילין למה לי; ההפקרות והבורות – תחילתן וסופן שגגה, והתוצאה היא בכייה לדורות > סֵדֶר! משמעת! שחיתות!

אף!

אף – איבר בולט בפנים, מעל לשׂפה העליונה, והוא חלק מדרכי הנשימה העליונות ומוקד חוש הריח. באף שני נחיריים, חלל וארבעה זוגות מערות. האף מסנן את האוויר הנשאף, מחממו ומלחלחו ויוצר תחושת ריח; חֲרוּם אַף – שאפו שטוח; אֲטוּם אַף – תַּתְרָן, לקוי בחוש הריח; בַּעַל אַף – כעסן: עם בעל אף אל תעז מצח; זקור אף – בעל אף זקוף, בולט, נוטה כלפי מעלה, ניצב, מורם: השׂחקנית הופיעה בשִׂמלה ארוכה ובאף זקור לאחר ניתוחו; חיטט באפו – נבר באפו באצבעו, ניקה את אפו; עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ, חָרָה אַפּוֹ – גדל כעסו, רגז עליו מאוד; דחף את האף > תחב את אַפּו, הכניס את חוטמו בין א לב – התערב בעניין לא לו: חבריו התרגזו עליו משום שתחב את אפו בעניינים לא לו; מדובר בעם הארץ, שאינו שווה אף לא שׂיחת חולין, והוא מכניס את חוטמו בעניינים שביני לבינה; נח מכעסו, שב מחרון אפו – עבר מכעסו; נִשְׁמַת אַפּוֹ – היקר לו כַּחיים עצמם; האריך אפו – התאפק מלכעוס, היה סבלן; נח מכעסו, שב מחרון אפו – עבר מכעסו; מחט את אפו, גָּרַף את אפו, קינח את חוטמו – קינח את האף, הוציא לֵחָה מן האף: הלה הוציא מכיסו את מטפחת אפו הגדולה והלבנה . . . גרף בה את חוטמו בהרחבה רבה כאדם העושׂה בתוך ביתו: מְלוּחְלָח – רטוב במקצת: כמה מלוחלחי אף בגן הזה; זוֹרֵר, התעטש – פָּרַץ אוויר מן האף ומן הפה בנשיפה פתאומית חזקה וקולנית בגלל תחושת גירוי בתוך האף או בשל הצטננות: כאשר מישהו מתעטש נוהגים לומר לו: ׳לִבריאות׳; עֲטִישָׁה – התפרצות פתאומית של אוויר ורסיסי ריר מן הנחיריים, התעטשות, עיטוש, זרירה: חולי נזלת מרבים בעטישה; חָטַם – שאף בחוטמו: לאחר שחטמתי מאבקת הטבק, התעטשתי פעמיים; מָחַט – [סִפרותי] קינֵחַ את האף: מָחטה את אפה בממְחֶטֶת נייר בקול; קינוח, קינֵח – ניגב, שפשף וניקה על ידי העבָרת ממחטה, מגבון או מַטלית וכד׳: אחר האוכל קינחתי את ידיי ואת פי במפית; הילדה קינחה את הזעה ממצחה במגבון ואת אפה בממחטה; תַּתְרָן – 1. חסַר חוש הרֵיחַ: התַתרָן לא נהנֶה מריח הפרחים; 2. חסר חוש הבחנה: האיש לא הבין את דַקוּיות הנושׂא כי הוא תַתרָן חסר תקנה; רְחוֹפֶת נְשֶׁמֶת – חלקיקים נשימים של מוצקים וחומרים מזוהמים (כגון אבק, פיח) המרחפים באוויר וננשמים לתוך הריאה: באזור תעשׂייה כמות הרחופת הננשמת גדולה; שב אפו – חלף כעסו, נרגע מכעסו; עיקם את האף > עיקם את חוטמו – 1. סתם את נחיריו שלא להריח ריח רע: במקום המצחין שהייתי לא עיקמתי את חוטמי כי ממילא אני תתרן; 2. התנהג באי־רצון מודגש; על אפו ועל חמתו – נגד רצונו, על אף התנגדותו הנִמרצת, למרות התנגדותו החריפה, על אף כעסו הגדול על כך: אם ימשיכו להתנגד לתוכנית ׳פינוי בינוי׳, נממשה על אפם ועל חמתם; אֶרֶךְ אפיים – מושל ברוחו, סבלן, מתאפק מלכעוס; אורך אפיים – סבלנות, התאפקות מלכעוס ≠ קַצרוּת אפיים, קוצר אפיים – קוצר רוח, חוסר סבלנות, כעסנות; קְצַר אפיים – מהיר לכעוס, כעסן, שאינו סבלן: קצר אפיים יעשׂה איוולת; זֵיעַת אַפַּיִם – עבודה קשה, יגיעה מרובּה: בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם; מָנָה אַחַת אַפַּיִם – מנה כפולה ומכופלת, מידה כפולה; החזיר מַכָּה אַחַת אַפַּיִם – הִכּה אותו מכה כפולה ומכופלת; עַל אַפּוֹ וְעַל חֲמָתוֹ – נגד רצונו, על אף התנגדותו הנמרצת: התנגדתי לתוכנית על אפם ועל חמתם; נפילת אפיים, נָפַל אַפַּיִם ארצה – כרע והשתחווה, השתחווה בהכנעה: יש אומרים שאין נפילת אפיים אלא במקום שיש ארון הקודש וספר תורה; הם נָפלו אפיים ארצה בתחינה הלך עם האף למטה > הלך באף מורד, הלך בפנים זועפות (כעוסות; חֵמה שפוכה, חֳרִי אַף – כעס רב, זעם גדול, חימה: הסתערו שני האויבים זה על זה בחרי אף ובחֵמה שפוכה; כילה אפו ב׳ – התנקם ב׳, שפך חמתו על; ; שפך חרון אפו על – כעס מאוד על; האריך אפו – התאפק מלכעוס, היה סבלן; המגביה עצמו על דברי תורה למה הוא דומה? לנבלה מושלכת בדרך, כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך; סתם את נחירי אפו כדי שלא להריח ריח של; טוב ארך אפיים מגיבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר > ריח!

ארמית!

לעֵיל – 1. למעלה: הנזכר לעיל; 2. קודם לכן, ראה ההגדרה לעֵיל; הָשַׁתָּא – השנה הזאת: השתא עבדים בשנה הבאה בני חורין; דְּנַן – זה, המדובר, הנזכר לעיל: עניין דנן לא יידון אלא בשבוע הבא; בְּנִיחוּתָא – בנחת, בנינוחות, בשלווה, ברוגע, ללא לחצים או הפרעות: השׂיחה התנהלה כשאנו יושבים בניחותא בסלון ביתו; לאחר שהייתה לו שהות לשקול את הדברים בניחותא, משוחרר מלחצים ומהשפעות, הגיע לכלל החלטה; דִּינָא דְמַלְכוּתָא דִינָא – יש לקבל את חוקי המלכה וצוויה גם אם אינם לפי דין תורה; נִיחָא – מילא, יהי כן, נניח שכך הוא: הוא מתעקש לעשׂות זאת בדרכו? ניחא, יהי כך; סְתָמִי – לא חיובי ולא שלילי, שאינו נוטה לכיוון מסוים וברור: הפגישה הראשונה איתו הייתה סתמית כי לא התלהבתי ולא התאכזבתי; בְּעָלְמָא – סתמי, בלא כוונה מיוחדת, שאין בו ממש, אקראי, נטול כל יסוד: תוכניות אלה אינן אלא דיבורים בעלמא כי אין כל כוונה לממשן; יש להגיב על דבריה במלוא הרצינות ולא כאל איומים בעלמא; שִׁגְרָא דְלִשָּׁנָא – שגרת הדיבור, נוסח דיבור השגור בפי כול: ביטוי זה הוא שגרא דלישנא במקומנו, ולא נועד לפגוע בך; גִירְסָא דְיַנְקוּתָא – הלימוד שאדם למד בימי ילדותו ונשמר בזיכרונו: את שמות הנהרות בסין אני יודע הודות לגרסא דינקותא; בָּתַר עַנְיָא אָזְלָא עַנְיוּתָא – אחרי העני הולכת העניות, היינו אין מזל לעני כי עניות גוררת עניות; מִנֵּיהּ וּבֵיהּ (ממנו ובו) – 1. ממנו עצמו, מתוכו עצמו: יש בדבריה סתירה פנימית המפוגמת מיניה וביה באמינותם; 2. תיכף ומייד, בו במקום, ללא שהיות וללא הכנות מוקדמות: על כל טענותיו הוא השיב לו מיניה וביה תשובה אחת ניצחת; בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב – במהֵרה ובקרוב: ורחם נא על עמך הבוטחים על שמך ותשמיע בכל מסילה קול ישע בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב; חוּכָא וְאִטְלוּלָא – לַעַג וָקֶלֶס, צחוק גדול: בימינו, כשהמידע גלוי ונגיש לכול, עניין הגַנזָרוּת (צנזורה) הפך לחוכא ואטלולא; רַחֲמָנָא לִצְלַן [בעברית: הרחמן יצילנו – לא עלינו, ה׳ ישמרנו, אלוהים ישמור [נאמר בעיקר באירוע אסון או צרה, סכנה גדולה]: אם תהא רעידת אדמה חזקה, רחמנא ליצלן, עלול להיגרם אסון כבד: מגפה זו, רחמנא לצלן, הפילה חללים הרבה; בְּעִידָנָא דְרִתְחָא – בשעת רתיחת הכעס: אני חוזר בי ממה שאמרתי בעידנא דרתחא; מַאי נַפְקָא מִינָהּ – מה ההבדל?: הצעת שניסע ברכבת ולא במונית, מאי נפקא מינה, הלוא ממילא לא נגיע עד הצוהריים; מַאי קָא מַשְׁמַע לַן – מה הוא בא ללַמדנו, מהו החידוש בזה: המחבר מגלה את חידושו להפיק דלק מפִּצלֵי שמן, הלוא הדברים עתיקים ומאי קא משמע לן; לָא דָק פּוּרְתָא – 1. לא דייק קצת, הוא טעה מעט; 2. [באירוניה] הוא מסלף ומסרס את הכול; אין נַפְקָא מִינַהּ – אין זה משנה, אין הבדל אם כך או כך: תבוא היום, תבוא מחר, אין נפקא מינה, העיקר שתגיע כבר! דָּא עָקָא – זו הצרה, הנֵה המכשול הקשה: ודָא עָקָא שהוא חושב עצמו לחכם, וקשה לו לשתוק; עַל דָּא וְעַל הָא – על עניינים שונים; תַּרְתֵּי מַשְׁמָע – בשתי משמעויות, בשני המובנים, כגון בביטוי: דָמִים תרתי מַשמָע המילה ׳דָמִים׳ הוראתה גם דָם וגם כֶּסֶף; אָרְחֵי פָּרְחֵי – [בעברית: אורחים ועוברי דרך] כינוי לנודדים, לריקים ופוחזים: במועדון פגשתי כמה ארחי פרחי והולכי בטל שכל עולמם בקלפים; וְתוּ לָא – ולא עוד, ולא יותר: ביקשתי ממך שלא תתערב בדיון כי אין תפקידך אלא לרשום את הפרוטוקול, ותו לא; כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי – הכול מסכימים, כל העולם אינו חולק; לֵית מָאן דִּפְלִיג – הכול מסכימים, אין מי שחולק על כך; מָרָא דְאַתְרָא – רב העיר, הרב המקומי: אף שיש בעיר כמה רבנים, מהם פוסקים גדולים, יש להישמע לפסקי רב העיר שהוא מרא דאתרא; בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ – ביראה ובאהבה, בחֶרדת קודש, ביראת הרוממות: בדחילו ורחימו היו שומעים את הרצאותיו; תַּרְתֵּי דְסַתְרֵי – שני דברים הסותרים זה את זה: הרעיונות שהִבּעת הם תרתי דסתרי, הם דבר והיפוכו; נֶחָמָה פּוּרְתָא – נחמת מה, נחמה מעַטה, הקלה כלשהי: דבריו אינם אלא נחמה פורתא; לְעֵלָּא וּלְעֵלָּא, לְעֵילָּא וּלְעֵילָּא – למעלה מכל שֶׁבח, במדרגה העליונה ביותר: האווירה בשגרירות הייתה לעילא ולעילא בזכות הידידות וההערצה לישׂראל; שַׁבֶּשְׁתָּא כֵּיוָן דְּעַל – עַל, שיבוש כיוון שנכנס, נכנס – 1. טעות שחדרה ולא עקרוה מייד – סופה שתשתרש ותישאר, ולכן יש להיזהר ולעוקרה מייד; 2. שיבוש שחדר ללשון, ולא עקרוהו מייד – אין לעוקרו, וסופו שיכה שורש בלשוננו; חֵילָךְ לְאוֹרָיְתָא – [ביטוי מליצי של עידוד וברכה שפירושו המילולי] כוחך לתורה: ראוי שתייחד את עיקר

כוחך ללימוד התורה, ראוי שתשקיע בלימודים את כל מרצך; לֵית דִין וְלֵית דַיָן > אין דין ואין דיין – הותרה הרצועה, שלטון החוק קורס, הכול הפקר ואיש הישר בעיניו יעשׂה: הנערה נאנסה לאור יום, והיכן השוטרים, אין דין ואין דיין; עִנייְנֵי דְיוֹמָא, עִנייְנֵי הַיּוֹם – דברים העומדים על הפרק, ענייני אקטואליה: במועדון היה עיתון היתולי שעסק בענייני היום ובהבליו; בינתיים סיפרו האורחים דברים מענייני היום; או חברותא או מיתותא – או חברות או מוות, כלומר חיי הבדידות קשים לאדם, וטוב מהם המוות; כְּהַאי לִשָׁנָא – בזה הלשון, במילים אלו, כדברים האלה; לֵית מָאן דְפָלִיג – הכול מסכימים, אין מי שחולק על כך; אָלִיבָּא ד־ – לפי דעת; כל דִכפִין – כל נצרך, כל נזקק, כל מי שרוצה: ביתו פתוח לעניים ולכל דכפין; לְכָל מָאן דְבָעֵי > לכל המעוניין – כותרת בראש מכתב המלצה או בקשה הניתן לאדם כדי שיציג את המכתב במקומות שהוא פונה אליהם; אִי סָפְרָא לָא סַיְיָפָא, וְאִי סַיְיָפָא לָא סָפְרָא [מילולית: אִם הוא סוֹפֵר אינו סַיָיף, ואם הוא סַיָיף אינו סוֹפֵר] – אדם אינו יכול להיות מוכשר באותה מידה הן בתחום החומר והן בתחום הרוח; סָפְרָא וְסַיְיָפָא – אדם, גוף, שיטה או גישה הניכרים בשילוב הגשמיות עם הרוחניות: הוא היה דוגמה לספרא וסייפא – רב גדול בתורה וטייס קרב; > לשון!

אש!

אש – 1. להבה הפולטת אור וחום, הנוצרת בתהליך הצתה או הבערה של דבר, וכן –אחזה בו אש, הדליק משהו, העביר באש, העלה באש, הבעיר אש, היה למאכולת אש, הסיק, הצית, ליבה, עלה באש, עלה בלהבות, שָׁלַח אש ב־, שילח אש ב־, שילֵח בָּאֵש, שרף; הובער, ניצת, : האש מתלקחת בתנור, העצים תוססים בה ושׂרף נוטף מהם; 2. להט, התלהבות: אש השׂנאה בערה בליבו; 3. הפקודה הניתנת לירי; התחמושת הנורִית; אחזה בו אש – החל לעלות באש, נכווה קשות, הועלה באש: אם אש אחזה בלחים, מה יעשו יבשים; הֶעֱלָה בָּאֵש – שׂרף, הבעיר: מעוולי סביבה העלו באש חורש טבעי; גפרור שהושלך ליער באקראי העלה אש עצי חורש רבים ונדירים; העביר באש, שִׁילֵחַ בָּאֵש, שִׁילֵחַ אֵש ב־ – הבעיר שטח או רכושו: וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּעָרָיו וְאָכְלָה אַרְמְנֹתֶיהָ; התוקפים שילחו אש במבצרי האויב; העלה אש ב־ – הדליק, הצית: העליתי אש במקטרתי; העליתי אש במדורה; אוּד מוצל מאש – כינוי לפליט או לניצול מאסון, ממלחמה וכד׳, לשׂריד מחורבן: יהודי אירופה, שעברה עליהם השואה, הם אודים מוצלים מאש הגיהינום – להבות אושוויץ; ליבה אש זרה – עורר להט שלילי, הגדיל יִצְרֵי שִׂנאה, מרירות, כעס וכד׳: דברי השׂטנה של הנואם ליבו אש זרה בקרב שומעיו; שביב אש – ניצוץ; יצאה אש – התלקחה אש, שׂרפה אש: האם בדלקה זו יצאה אש ושׂרפה קוצים; אלומת אש – אש שנורית ברזמנית מכמה כלי ירייה מאותו סוג באותו כיוון; כל מסלולי הטילים הנורים מכלי ירי אחד בתנאים שווים; עלה באש, עלה בלהבות – נשׂרף, היה למאכולת אש: בדלֵקה עלו באש עשׂרות דונמים של חורש טבעי; לְשׁוֹן אֵש – לֶהָבה, שלהבת אש: לשונות אש השתרבבו ועלו מן השׂרֵפה; מַחבֵּט כיבוי, מחבט אש – מחבט בעל כף פלסטיק גמיש לכיבוי אש; אש להבה – אש חזקה מאוד; מַלכּוֹדֶת אֵש – כינוי למבנה העלול להתלקח בקלות או לבית מגורים שאינו מצויד ביציאות חירום, והוא סכנה לדייריו בשעת שׂרֵפה: הבניין הבוער הפך למלכודת אש; שָׁקְעָה האש – כבתה האש, דעכה; הָיָה לְמַאֲכוֹלֶת אֵש – נשׂרף, כלה באש: איני יכול לשכוח היאך בתוך דקות אחדות היה המלון למאכולת אש; אם אש אחזה בלחים, מה יעשׂו יבשים – אם לא החזיקו מעמד גדולים וחזקים, איך יינצלו הקטנים והחלשים; אש תמיד – בערה שבערה בקביעות ובלא הֶפסֵק: אש תמיד יקדה בליבי לסיים את חוק לימודיי; לַהַב – לַהֶבֶת אש, שלהבת, להבה, לשון אש בוערת: בהוראת שׂר התעמולה הנאצי, עלו בלהב השמיימה עשׂרות אלפי ספרי יהודים ואחרים בכיכר האופרה בברלין כי תוכן הספרים לא תאם את האידאולוגיה הנאצית; לֶהָבָה – אש, לבת אש, לשון אש, שלהבת, לַהֶבֶת: כל הלילה רתחו יַמי להבות והשתרבבו לשונות אש מהר הבית: לַהֶבֶת נר חיי החלה להבליח עם המחלה שבאה עליי; ; ים להבות – אש רבה המשׂתרעת על שטח רחב ידיים; התחמם כנגד אורו – למד מפיו, נהנה ממנו (מתורתו, מחוכמתו, מקרבתו וכו׳): התחמם כנגד אור אהבתם; מְפקד אש – טקס חגיגי, בעיקר בתנועת נוער, ובו מדליקים כתובות הרוויות בנפט; בא באש ובמים – הסתכן, חירף את נפשו; אש הקנאה – כינוי לרֶגֶש קנאה עַז: אש האהבה שׂורפת את ליבו; רָמַץ – בער באש קטנה של שיירי גחלים; רֶמֶץ – שיירי גחלים לוחשות, אפר חם שנותרו בו גיצים: בכיבוי מדורה הקפידו שלא יישאר שום רמץ כדי למנוע מהאש להתלקח שוב; גֵץ – ניצוץ, זיק, שביב אש: מן המדורה עלו השמיימה גיצים רבים; הוּשָׂא, הַשָּׂאָה, מַשִׂיא, הִשִׂיא – העלה אש, הדליק משׂואה: במעמד הדלקת המשׂואות זוג שׂחקנים מציג את משׂיאי המשׂואות ואת פועֳלם; השתתפתי בטקס השׂאת המשׂואות; זִיק – ניצוץ, שביב אש, הבזק אור: הילדים הביטו בזיקים שהתעופפו מן המדורה; נִיצוֹץ – 1. זיק של אש, חלקיק זעיר של חומר בוער הניתז מגוף בוער: עשן סמיך עלה מן המדורה, וניצוצות ניתזו לכל עבר; 2. הֶבזק של אש או זיק חשמלי להדלקת אש, להצתת גז, להתנעת מנוע וכד׳, הֶבזק או הֶבהק של אור הנוצר משחרור מטען חשמלי, ולעיתים הוא משמיע קולות נפץ: כאשר מחככים במהירות אבן באבן נוצרות ניצוצות אש; נְהַר דִי־נוּר – נהר של אש: הלוואי שיעלה בידי להטביעו בנהר די־נור במקום לשלחו לגיהינום; הַסנָקָה, הִסניק – הזרים מים או נוזל אחר בלחץ: ברזי הכיבוי במבנה חוברו לברז הסנקה נגיש, שיאפשר להסניק מים ממקור חיצוני; התלקחות, התלקח – ניצת ונשׂרף בקלות: אין לייצר תחפושׂות מבדים מתלקחים; יָקַד – בער, הפיץ חום רב, להט: השמש יקדה בחוזקה על ראשי המטיילים, והם חיפשׂו לעצמם פינות צל; לָבָּה > לַבָּה – נוזל לוהט הנפלָט מלוע הר געש בעת התפרצות, ובנוזל חומר סיליקטי מותך או מותך למחצה הנשפך על האדמה [החומר מתקשה, מתקרר, מִתאבֵּן ויוצר סלעים]; אדמה חרוכה – שטח או חבל ארץ שתשתיתו הושמדה בידי תושביו לפני בריחתם כדי שלא להשאיר כל אמצעי קיום לאויב הפולש אליו: הרוסים השאירו אדמה חרוכה לצבא גרמניה הפולש ללא אספקה ואמצעי מחיה; הלהיב, הלהבה – הגדלת הלהבה, שלהוב, ליבוי אש לשלהבת: הלהבת המדורה על ידי תוספת עצים הלהיבה גם את היצרים ואת מצב הרוח; רֶשֶׁף – 1. הֶבזק אש הנפלט מלוע של כלי ירייה עם היפלטות הקליע: בקצה קנה הרובה מותקנת כוונֶת טלסקופית, סְתַרשָׁף, כדי לפזר את רשף הירייה ולמנוע את זיהוי מקורה; 2. שביב אש, ניצוץ: ראינו רשפי אש חזקה הבאה מכוח שלהבות המדורה; הֶבזֵק – אור מלאכותי בהיר (כאלומת האור במצלמה לצילום בחושך); 2. נצנוץ פתאומי וקצר מאוד: עיניי הִסתַנוורוּ מהֶבזק קרני השמש בין העננים; מַשׂוּאָה – לפיד אש, אבוקה, אש שמבעירים כדי לאותת דבר מה, לסמל משהו וכד׳: בטקס ההשבעה של חניכי ׳הצופים׳ הודלקו משׂואות וכתובות אש; הבלחה, הִבלִיחַ – אור או לֶהבה הנעים לכאן ולכאן, הרועדים או לא יַציבים: באנו לראות את אורָן המַבליחַ של הלהבות הדועכות; אורות היישוב המרוחק הבליחו בחשכת הליל; גריל > אַסכָּלָה – סְבָכַת מתכת על אש כדי לצלות עליה בשׂר; על האש > מִצלֶה: צליית בשׂר על גחלים תחת כיפת השמיים; מַנגַל > מַצלֶה – כינוי למִתקן שעליו צולים בשׂר או מכשיר המופעל בגז או בחשמל לצליית בשׂר: בואו למרפסת ביתנו, נוציא את המַצלֶה ונעשׂה מִצלה; מִשׂרָפָה – מקום ששׂורפים בו דבר מה, כגון אשפה ופסולת; חָתָה – גרף, אסף או העביר גֶחלים; השתלחות, הִשתַלֵחַ – השתרבב החוצה או לכיוון מסוים, התפשט: לשונות אש השתלחו אל עבר הגג, והכבאים עמלו לכבותן; שלהוב, השתלהב, שולהב, שִׁלהֵב – העלה להבה, הבעיר, ליבה, הבעיר באש גדולה: הלכנו לקושש קש וכמה זרדים כדי לשלהב את המדורה; שַׁלהֶבֶת – לשון אש, להבה, אש בוערת: שלהבת הנר רטטה למגע הרוח; בליבי יקדה שלהבת גדולה לאהובתי; בַּת אור – נצנוץ אש, זוהַר של אש, שַׁלהֶבת, להב; מְלוּבֶּה – אש, להבה וכד׳ שמגדילים את עוצמת בעירתה באמצעות השבת רוח וכד׳: לשם התכת הברזל נהגו לפנים ללבות את האש במפוח אוויר; הר געש – וולקן, הר שְׂרֵפה, הר הזורק מתוך לועו מערבולת וחומרים לוהטים מבטן האדמה; וולקָנִי > גַעֲשִׁי – של הר געש, שמוצאו מהר געש; לַבָּה – מסה נוזלית לוהטת הפורצת מלוע הר געש או מסדקים בקרום כדור הארץ ויוצרת סלעים במהלך התקררותה: סלעי הבזלת שבצפון הארץ ובגולן נוצרו מזרמי לַבָּה שהתמצקה מטף > מַטפֶּה – מְכָל ובו חומרים כימיים שמתיזים על אש לשם כיבויה; הַשָּׂאַת מַשׂוּאוֹת, הִשִׂיא מַשׂוּאה – הדליק אבוקה או מדורות; לחישת גחלים, גחלת לוחשת – גחלת מהבהבת דועכת הבוערת באש קטנה ביותר ומשמיעה קול לחישה, ועשׂויה לשוב ולהתלקח מחדש: לאחר כיבוי השׂרפה לא נותר מן הבית אלא קומץ גחלים לוחשות; גַחֶלֶת עוממת, גחלת עמומה, גֶחָלים עֲמוּמוֹת – גחלים כבות למחצה, שאינן בוערות באיש בהירה; כְּשַׁלהֶבֶת בַּגַחֶלֶת – משל לדבר דבוק באחר באופן שאין לו קיום בלעדיו: עבודתו המדעית אחוזה בעשׂייתו החינוכית, כשלהבת בגחלת; פִּירוֹמָן > מַצִיתָן – אדם בעל דחף חולני להצית אש ברכוש ובמבנים ולהתפעל מהצפייה בבערה: המשטרה טרם לכדה את המציתנית החשודה בהצתות רכבי השכונה; פִּירוֹמַניָה > שיגְעוֹן הַצָתה – הפרעה כפייתית או תאווה חולנית להצית אש הרסנית ברכוש ובמבנים ללא מניע כספי, חברתי, פוליטי או אחר; באפס עצים תכבה האש; כהתפשט אש בקמה [תבואה לפני קצירתה]; האש נאחזה בקש היבש והשתלהֲבה; הרחיק עצמו מן הדבר כמפני אישו של גיהינום; אל ילך אדם לא בשביל של אש ולא בשביל של שלג, אלא באמצע; אש וברד צהובים זה לזה; כָּל הַלַיְלָה רָתְחוּ יַמֵי לֶהָבוֹת וְהִשתַרבְּבוּ לְשׁוֹנוֹת אֵש מֵעַל הַבָּיִת; כשנצנץ השחר, שקטו יַמי הלהבה ושקעו לשונות האש מההיכל השׂרוף; הבית עדיין עשן כולו. עיי אפר, תִילי רמץ ואודים עשנים נערמו יחד; הוסיף קש לאִישה של גיהינום; אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשׂו אֲזובי קיר; לא שלטה בהם האש; תצא אש מן האטד ותאכל את ארזי הלבנון; גחלת כשמניחים אותה, הולכת ועוממת; חָתָה אש בחיקו: הֲיַחתֶה איש אֵש בחיקו ובגדיו לא יישׂרפו; המונחים ׳מהירות׳ וה׳טוב׳ הם אש ומים; ניפחנו את השלהבות במפוח שלא תגווע אש המדורה; השתוללה האש; הלהבה שככה הגחלים הבוערות התעממו; יצאה

אש ומצאה קוצים ואכלה גדיש [ערמת תבואה קצורה בשׂדה]; דלֵקה, דָלַק – בער, הפיץ אש; אחזה אש ב׳, נפלה דלֵקה ב׳ – פרצה שְׂרֵפה: נפלה דלקה בעירנו, ונשׂרפה כל העיר כולה; אחזה אש בבגדיך, פול ארצה והתגלגל; כְּנָס מן הדלֵקה – משל למי שבורח כל עוד נפשו בו: אם יש את נפשך לשמור על בריאותך, ברח מחבריך צורכי הסמים כנָס מן הדלקה; כמַציל מן הדלקה, כמציל רכושו מן הדלקה – משל למי שעושׂה דבר בבהלה, התופס מכל הבא ביד: הידיעה על הימצאות חפץ חשוד באוטובוס הבהילה אותי, ועם פתיחת הדלתות נסתי, כמציל מן הדלקה; הכלב השתחרר מהרצועה, והילדים ברחו ממנו, כמצילים מן הדלקה; שְׂרֵפָה, שָׂרַף – הַצִּית, הבעיר; כל בית ישׂראל יבכו את השׂרֵפה – מליצה רווחת להבעת אבל עממי על מות אדם חשוב או על אסון גדול; השׂרֵפה מיוממת את הלילה – השׂרֵפה מאירה את הלילה כבאור יום; איתור שׂרֵפה – הגבּלת שְׂרֵפה, מניעת הִתפַּשטוּתה; כִּיבּוּי שׂרֵפות – טיפול דחוף ולא יסודי שנועד להתגבר על בעיה זמנית או על טעויות שכבר נעשׂו, במקום לטפל טיפול יסודי ומעמיק: בדרך הזאת של כיבוי שׂרֵפות לא תגיעו רחוק – צריך לפתור את הבעיה אחת ולתמיד; פטריית עשן – עמוד עשן בצורת פטרייה המתרומם ומתפשט מעל למקום שׂרפה, התפוצצות, התפרצות געשית וכד׳; מִטרד עשן – מטרד של ענני גז וגרגירי פחם זעירים הנפלטים מחומר בוער והנישׂאים באוויר: שׂרפת פסולת יוצרת עשן ובו מזהמים שעלולים להזיק לבריאות ולגרום למטרד למי שמתגורר בקרבת מקום; פִּיחַ – אבקת פחם שחור שנוצרה מבעירת חומר; נֵר עָשָׁן – סוג של מחולל עשן; רימון עשן – רימון ממולא חומר הפולט עשן סמיך עם התפוצצותו, והוא נועד בעיקר לאיתות ולהסתרה; מחולל עשן – מחולל (גנרטור) נפרד או מותקן ברק״ם להפקת עשן למיסוך, להונאה, לאימון ועוד, וכן – כדורית עשן, נר עשן, פחית עשן, שפופרת עשן; גלאי עשן – מכשיר אזעקה ובו חיישנים רגישים לסימני עשן המופעלת אוטומטית כשצפיפות העשן בארובה או במקום אחר גבוהה מערך מסוים; תִימרוֹת עָשָׁן – ענני עשן רב המיתמרים ועולים כלפי מעלה, כינוי מליצי המתאר מצב של חורבן והרס: תימרות עשן התאבכו מעל ליער השׂרוף; מִזְנָק – כוח היוצא בבהילות למשׂימת חירום, בייחוד למשׂימת כיבוי אש; עלה בָּאֵש, עלה בלֶהָבות – נשׂרף, היה למאכולת אש: הבניין כולו עלה בלהבות, ולא נותר ממנו דבר; בדלֵקה עלו באש עשׂרות דונמים של חורש טבעי; סְנִיקָה, סָנַק – העלה או הֵזין מים באמצעות לחץ: המִתקן יסנוק את המים במשאבה; התפשט כאש בשׂדה קוצים – ידיעה, שמועה, חדשה וכיו״ב שעברו מאדם לאדם במהירות רבה, התפשט מהר: השמועה על הרצח המזעזע התפשטה בשכונה כאש בשׂדה קוצים

אשמה!

אַשמָה – 1. הדבר שבו מאשימים מישהו, האחריות לכישלון, להפסד וכד׳: אינִי אחראי למחדלים אלו ואיני מסכים שתגולל את האשמה עליי; 2. האשמה, ייחוס עבירה פלילית לאדם בעת הליכי העמדה לדין: הנאשם עומד לדין באשמת רצח; 3. תחושה שאדם מרגיש כשהוא חושב שעשׂה דבר מה שלא כשורה: אני חש אשמה על שלא השגחתי עליו כראוי; הַאֲשָׁמָה, האשים – טען שמישהו אשם במעשׂה רע, שלילי או לא חוקי, הטיל עליו אחריות למעשׂה או לתוצאותיו; 2. תלה עבירה פלילית באדם בעת הליכי העמדה לדין; אשמת שווא – טענה מופרכת חסרת כל בסיס; הטלת אשמה, הטיל אשמה – בחר באדם או בקבוצת בני אדם והצביע עליהם שהם אשמים ונושׂאים באחריות למצב שלילי, בין שהיו הגורם לו ובין שלא היו הגורם לו; הוטחה האשמה כלפיו, הוטחה טענה כלפיו – הושמעו נגדו דברי האשמה, טענה וכד׳: הוטחה האשמה נגדו שהוא מרבה לאחר למקום עבודתו; רגשי אשמה, רגש אשמה > הרגשת אשמה – תחושת אשם, הרגשה של מישהו שהוא אשם במשהו, ייסורי מצפון, חרטה הנגרמת מתחושת אחריות לפעולה כלשהי: שנים היו לה הרגשת אשמה על שהזניחה את ילדיה לטובת עבודתה; בר אשמה – ראוי להאשימו: יש שאתה בר אשמה כי צפית במשהו, כאילו השתתפת בו; כובד אשמה – 1. גודל החטא, גודל הדבר שבו מאשימים מישהו, גודל האחריות לכישלון, להפסד וכד׳: איני אחראי לכל המחדלים האלה ואינני מסכים שתגולל את כובד האשמה עליי; 2. מידת התחושה שאדם חש כשהוא חושב שעשׂה דבר מה שלא כשורה: אני מרגיש את כובד האשמה שמטילים עליי על שלא השגחתי על בני כראוי; תָלָה את האשם ב׳, תָלָה את האַשמה ב׳ – האשים את, ייחֵס את האשמה ל׳: הוא תלה את האשמה למעשׂיו בחינוך של הוריו; גולֵל את האשמה על פלוני – תלה את האשמה בפלוני, הטיל או טָפַל את האשמה על אחר: הם גוללו עליו את האשמה כדי לחפות על אדם שהשתתף עימם במעשׂי השוד; התגולל עליו – בא עליו בטענֵי טענות ושׂם לו עלילות דברים, גידף אותו, התנפל עליו בהאשמות, בתלונות, בהכפשות וכד׳: ׳לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ׳; גולֵל עָלָיו, טָפַל עָלָיו – האשימו במכוון בדבר שאינו אשם בו, הפיץ עליו שמועות שקר, הוציא דיבתו, הלעיז או העליל עליו: הנאשם טען כי טפלו עליו את האשמה כשהשתילו בין חפציו את האקדח ששימש לרצח; הנאשם גולל את האשמה על שכנו; תוקפָּנוּת, תקיפה, הכיר באשמה – נתן תוקֶף, אישֵׁר, הודה באשמה במעמד בית המשפט: בסוף אוגוסט נערך משפט, ובו הנאשם הכיר באשמה והבטיח להפסיק פעולות נגד הממשל; שלא באשמתו – לא בגללו, כשהוא איננו אחראי לדבר, כשלא הוא שגרם לכך: איחרתי לשיעור שלא באשמתי, עקב תאונת דרכים נחסם הכביש, ונוצרו פקקי תנועה ארוכים; אישום – האשמה, קביעה רשמית של גוף משפטי המופקד על כך התולה עבירה פלילית באדם בעת הליכי העמדה לדין ומגיש כתב אישום; תקיפה, תָקַף – גינה בחריפות, בא בטענות, תקף מילולית מישהו או משהו, מתח עליו ביקורת חריפה: חבר האופוזיציה תקף את מדיניות הממשלה; הפללה, הִפלִיל – האשים או החשיד בַּעבירה פלילית, תבע לדין: העצירים הפלילו זה את זה בחקירה; קִטרוּג, קִטרֵג – האשים, לימד חובה, הטיל אשמה על אדם, טען לפני בית דין נגד נאשם: אין השׂטן מקטרג אלא בשעת הסכנה; נכנע לבבו – הכיר באשמתו, הודה בכישלונו או בחטאו; בֶּן הריגה – חייב מיתה: אמר לו דויד לשאוּל: מן התורה בן הריגה אתה; הִכָּה בשוט לשונו – השמיץ, ניאץ, תקף במילים קשות ובדברים בוטים ונוקבים: מעולם לא הרים ידו על בנו, אבל לא אחת היכהו בשוט לשונו; כְּבַד עָוון – שעוונותיו רבים; הֵטִיל צֵל כָּבֵד עַל – העיב מאוד, עורר ספק רב או חשד רב: הפרשה שנתגלתה הטילה צל כבד על יושרו של האיש; הטיל דופי ב׳, נתן דופי ב׳ – טָעַן שיֵש פגם בדבר, באדם או במעשׂה, השמיצו, דיבר סרה על: איני רוצה לתת דופי בעלמה זו כל עוד לא שמעתי את דבריה; כַּף חובה – צד חובה, הכרעה לרעת מישהו: נאלצתי לדון אותו לכף חובה, ולא לכף זכות; הִטה לכַף חובה – השפיע לחובת של מישהו, בעיקר לחובתו של נאשם במשפט: ערעור האליבי של החשוד ברצח מַטֶה בלי ספק את דינו לכף חובה; דָן לכַף חובה, דן אותו לכף חובה – הרשיעו, האשימו, פירש את מעשׂיו לגנאי, לא ראה במעשׂיו כל חיוב: הנאשם הביע חרטה על מעשׂיו וביקש שלא ידונו אותו לכף חובה; רָחַץ בְּנִקָּיון כַּפָּיו – העמיד פנים כנקי מאשמה או מחטא, התנער מכל שייכות לעניין, טען שהוא חף מפשע: השופט לא קיבל את הטענה כי מדובר בעלילה כלפי הנאשם הרוחץ בניקיון כפיו; בא בטרוניה עימו, בא בטרוניה עליו – טען נגדו טענות קשות, התקיפו קשה, התרעם עליו: הוא בא בטרוניה עליי תדיר וממרר את חיי; עָשָׂה שָׂעִיר לעזאזל, שָׂעִיר לַעֲזָאזֵל – מי שתולים בו את האשמה לכישלון אחרים: הקצין שהודח עשׂו אותו שׂעיר לעזאזל כשתלו בו את האשמה במחדלי בכירים הממונים עליו; הדג מסריח מראשו, אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים – הקלקול מתחיל בצמרת, האשמה לא בציבור אלא במנהיגיו; הלקאה עצמית – האשמה והתייסרות שאדם מַפנה כלפי עצמו; אכל את עצמו > נָשַׁך בשיניו את בשׂרו, אָכַל את בשׂרו – התחרט או הצטער על דבר שעשׂה או לא עשׂה, התבייש מאוד, האשים את עצמו ברגע של כעס התפרצתי עליו, ועכשיו אני אוכל את בשׂרי מרוב בושה; עריפַת רָאשים – סילוק מתנגדים ממוקדי כוח כשמטילים אשמה עליהם כאחראים למעשׂה, לרבות הרס או ביטול היכולת של מנהיגים למשול במדינה או בארגון על ידי הרחקתם מההנהגה בדרכים לא־חוקיות, הריגתם וכיו״ב; שליח לדבר עבירה – כינוי למי שנתן יד או עשׂה מעשׂה לא חוקי או לא מוסרי של אחר: מי שמילא שליחות לדבר עבירה אינו יכול לפטור את עצמו מן האשמה ולהטילה על שולחו; יִיסוּרֵי מַצפּוּן – תחושת אַשמה וַחֲרָטה; ניקה – פטר מכל אשמה; נָקִי – חף מפשע, לא אשם, זכאי: עברו נקי כי מעולם לא עבר על החוק; אין מי שיינקה מטעויותיו ומשגיאותיו – אין מי שיימצא נקי מאַשמָה וכד׳, חף או מזוכה משגיאותיו: בית המשפט ניקה אותו מכל אשמה; נתן את הקולר בצווארו, תלה בו את הקולר, תלה את הקולָר בצַוָּארו – הטיל עליו את האשמה או את האַחרָיות ל׳: יש בני אדם שאינם מסוגלים לשׂאת באחריות ותולים את הקולר בצווארם של אחרים; אין אדם נתפס בשעת צערו – אין להאשים אדם על ביטוי לא הוגן שביטא או על מעשׂה נמהר שעשׂה בשעה שהיה שרוי בצער; טָפַל האשמות על, בא בַּעֲלילה עליו, טפל שקר על – העליל עלילת שווא על פלוני: זדים טפלו עליי שקרים; המן בא בעלילה על ישׂראל; הֶעֱלִיל על – האשימו בהאשמה חסרת בסיס מתוך כוונת זדון, הוציא עליו דיבה, פרסם עליו דברי שקר ונאצה מתוך כוונה לפגוע בו: לטענת איש הציבור, פרשת השוחד התלויה נגדו היא פרי עלילה שהעלילו עליו מתנגדיו הפוליטיים; עֲלילַת שֶׁקֶר – האשמות שָׁווא: להעליל עלילות שקר: הצאר קבע כי עלילת הדם היא עלילת שקר; יצא בהתקפה חריפה על, יצא בהתקפה חסרת תקדים נגד, יצא בטיעון חריף ונועד נגד – תקף קשה: המשורר יצא בהתקפה חריפה על הכניעה וכינה אותה ׳סטירת לחי ליישוב העברי׳; יידה בּוֹ אֶבֶן – השמיצו: אל תיידה באיש אבן אף שרפו ידיו; אני מאשים – טענה חמורה נגד מעשׂה עוולה שנעשׂה; יצא ב׳אני מַאשים׳ נגד – יצא בטַענה חמורה נגד מעשׂה עָוֶול ציבורי, מחאה כלפי רדיפה משפטית [שם ספרו של אמיל זולה נגד משפט דרייפוס]: הנאשם יצא ב׳אני מאשים׳ נגד המדינה שרודפת אותו רדיפה מגמתית על רקע דתי וגזעני; לימד חובה על – אמר דברים לחובתו או בגנותו, קטרג עליו: בית המשפט קבע שאין בראיות שהוצגו לפניו כדי ללמד חובה

על הנאשם; לימד קטגוריה על – האשים, קִטרֵג, טען לרעת מישהו: המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה; היה לשָׂטָן – הפריעו קשה, התנגד לו: הוא לא יצא איתנו למלחמה על האויב כדי שלא יהיה לשטן לנו; לימד חובה על, קִטרֵג, השׂטין, לימד קטגוריה על, קָשַר קטגוריה על פלוני – קטרג, האשים; מַשׂטִין – [בעיקר בדת היהודית] מקטרג, מלעיז, מלאך המקטרג על בני האדם ובעיקר על עם ישׂראל: 'אבינו מלכנו, סתום פיות משׂטינינו ומקטרגינו'; מצא דופי ב׳, נתן דופי ב׳ – טָעַן שיֵש פגָם בדָבר, באָדם או במעשׂה, דיבר בגנותו: איני מוכן שמישהו יעז להטיל דופי בעובד החדש; נפתח תיק נגד – נפתח תיק במשטרה נגד אדם החשוד במעשׂה פלילי כדי לגבות עדויות, לאסוף ראיות ולהגיע אל האמת; זָקַף – ייחס מעשׂה או התנהגות למישהו: את מעשׂיי הסתרתי מן הבריות שלא יזקפו עליי דברים ולא יצערו אותי; זָקַף לחובה – רשם סכום בצד החובה של חשבון, חייב את החשבון או את בעל החשבון בסכום זה: את דמי ההובלה יש לזקוף לחובת חשבון הלקוח; זָקַף משהו לחובת מישהו – החשיב דבר זה בהערכה כוללת כנקודה שלילית לרעתו: השופט זקף לחובתו של המערער את סירובו לעמוד במסדר זיהוי; בית המשפט זקף לחובת הנאשם גם את העובדה שבתחילת החקירה ברח מידי השוטרים; זָקַף לחובתו – צבר עבירות, הרשעות וכד׳: השופט קבע בפסק דינו שמדובר בעבריין מועד שזקף לחובתו במרוצת השנים הרשעות קודמות לרוב; תָלָה בְּ׳ – ייחס דבר ל׳, קשר דבר ל׳: היורה במטווח תלה את החטאתו במטרה במזג האוויר; תָלָה בו בוקֵי סריקֵי – תלה בדבריו דברי הבל שלא אמָרם כלל [מילולית: תלה בו בקבוקים ריקים]: לעגם של חברם לא היה מוצדק, הם תלו בו בוקי סריקי; תָלָה את הסֵירחון ב׳ – ייחס את האַשמה ל׳: שבכל מקום שמזכיר מיתתם, שם מזכיר סירחונָם; תָלָה את הקלקלה ב׳ – 1. ייחס את הקִלקול או את ההשחתה ל׳: תולין את הקַלקָלה בַּמקולקָל; 2. ייחס את הכישלון או את המעשׂה הרע ל׳: הִשתַדֵל שלא לִראות את חבֵרךְ בִּשעַת קַלקָלָתו; הואשם בפלילים, הורשע בפלילים – נִקבע בבית מִשפט שהוא אָשֵם, מחוּיב בדין: מפכ״ל המשטרה לשעבר הורשע בפלילים בשתי עֲבירות מרמה ובהפרת אמונים בתאגיד; התחזה ברשת והואשם בפלילים ויישׂא מאסר בפועל של 36 חודשים; הובא בפלילים, בא בפלילים – נאשם בפשע פלילי, נתבע לדין: הראית מימיך כי הובא נשׂיא בפלילים? תבע אותו בפלילים – הגיש נגדו תביעה משפטית: כל הבא בפלילים בעטיו של מעשׂה של ראש הממשלה, לא יינקה; חֵטא מוות – עבירה חמורה שדינה עונש מוות; התחַיֵיב בנַפשו – 1. קיבל עליו אחריות עד לסכנת חיים: המקבל עליו את המשׂימה הזאת מתחייב בנַפשו; 2. הִגיעַ לו עונֶש מָוֶות: ארבעה דברים העושׂה אותן דמו בראשו וּמִתחַייב בנפשו; 3. אַחרַאי לַתוצאות החמוּרות: המהלך בדרך יחידי והמפנה ליבו לבטלה – הרי זה מתחייב בנפשו; חִיֵיב רֹאשו – עבר עבירה חמורה נגד המדינה שהוא עלול לתת עליה את הדין: מעילה זו תחייב את ראשך; שָׂם לו עלילות דברים – האשים אשמת שקר, הוציא דיבה, בדה עלילה; תלה את הקולר בצווארו – הטיל עליו את האשם; גלגל עליו את האחריות; הטיל עליו את האחריות – קבע שזולתו גרם לתקלה או למחדל; גִלגֵל משהו על מישהו – הטיל עליו את האחריות לדבר מה [לרוב שלילי]: איש העסקים ניסה לגלגל על שותפו את אשמת התמוטטות המפעל; נִקלַע בַּכַּף הקֶלַע – הוא נָתוּן בִּתסבוּכֶת, בצרה: הוא נקלע בכף הקלע, ואינו יכול להיחלץ מהצרה; נִקלַע בִּפלילים – נזדמן או בא במקרה בעבירה חמורה, הסתבך במעשׂה פלילי; נתפס על חם > נִתפַּס בשעת מעשׂה – פלוני נתפס בעודו עוסק בדבר: הגנב נתפס בשעת מעשׂה; נָשָׂא את צלבו, טָעַן צְלוּבוֹ בִּכתֵפוֹ – הוא נָשָׂא על כתפיו את צלוב התלייה שייתלה עליו, כלומר הוא מסייע לאחרים כדי להמיתו; נתן אצבעו בין שִינֵי פלוני – גרם בעצמו שיזיקו לו, הוא עצמו אשם ברעה שבאה עליו; אות קַיִן – אות קלון, סימן הֶיכֵּר לפושע [על־שם האות שאלוהים עשׂה לקַיִן]: מאז גנב את מכוניתי, דבק בו אות קַיִן; דָמו בּראשו – 1. הוא יֵיעָנש, יישׂא בָּאַחריות למעשׂיו; 2. הוא עצמו אשם במותו; דָמו תָלוּי בְּצַוָואר פלוני – פלוני הוא האשם במותו: דמו תלוי בצוואר פלוני, וכיצד ינקה את עצמו? דָמָיו בּו – חייב מיתה: אביו ואימו קילל דמיו בּוֹ; מְגוֹאָל – מזוהם, מלוכלך; יָדָיו מְגוֹאָלות בּדָם – הוא רצח אדם במזיד, וְיָדָיו מלוּכלָכות בּדָם; ידיו אינן נקיות – אינו חף מכל פשע, ללא דופי מוסרי: ידי שני הצדדים אינן נקיות בדרך הנשׂיאה והנתינה; צלולה הייתה החבית, ועכרתם אותה – היה כאן שקט ושלווה עד שבאתם וגרמתם לצרה; חֲמָסִי עלֶיךָ – אתה אחראי לעוול שנעשׂה לי; אין אדם משׂים עצמו רשע – אין אדם קובע על עצמו שהוא רשע; אם אש אחזה בלחים, מה יעשׂו יבשים, אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשׂו אֵזובי קיר; לווייתן בחכה הועלה, מה יעשׂו דגי הרקק – אם הגדולים נפלו בצרה, טעו או נכשלו, איך יימלטו ממנה החלשים; על ראש הגנב בוער הכּובַע – האשם בעבירה רגיש לכל תגובה של בני אדם עליו, שמא נתגלתה אשמתו; מי שמתנצל מודה באשמה; הוא לא הכיר באשמתו ולא הפליל את עצמו; המרשם הוודאי לשמור על שלוותך: האשם את זולתך; אדם שופט עצמו לפי כוונותיו, אחרים – לפי הישגיו; חושיו היו חושי אחריות מפותחת, אך הרגשתו הייתה הרגשת אשמה נקרנית; קול דמי אחיך צועקים אליי מן האדמה; אדם זכאי עד שהוכחה אשמתו; מי שמבהיר את דבריו הוא מצטדק, ומי שמצטדק – מודה באשמה; לא כל שהכלב נובח בו – גנב הוא; > אלימות מילולית! גנות! זכות! חקיקה! תלונה!

אתיקה!

כללית. אֶתִיקָה – 1. ענף בפילוסופיה החוקר את תוכנם של שיפוטים מוסריים (כלומר, מה נכון ומה אינו נכון) ואת טיבם (היינו האם שיפוטים אלו אובייקטיביים או סובייקטיביים); 2. עקרונות התנהגות נכונה מוסרית המקובלים על אדם או על קבוצה או הנחשבים מתאימים לתחום מסוים: אתיקה נאותה מצריכה שהמשתתפים יקבלו יחס הוגן וללא נזק, ושהחוקרים ידווחו בכנות על תוצאות ועל ממצאים; אתיקה מקצועית – מערכת כללי ההתנהגות המנחה ומחייבת מי שעוסק במקצוע מסוים, כגון רפואה, עיתונאות: הפסיכולוג לא מסר במשפט מידע שהתגלה לו בעת טיפול נפשי; מידה – תכונה, טיב, דרך התנהגות: כמה מידות באדם, יש שנוח לכעוס ויש שנוח לרצות וכו׳; מידת החסידות היא מידת הרחמים; אֶתִיקָה > תיקון הַמידות – שיפור דרכי התנהגותו המוסרית של אדם: תיקון מידות הנפש; תורת המידות – תורת המוסר, האתיקה, המוסריוּת, טוהר המידות, התורה המלמדת איזו דרך יבור לו האדם: המוסריות שוללת אכזריות והתעללות; דֵאוֹנטוֹלוֹגְיָה > אֶתִיקָה > תורת המוּסָר – תורת כללֵי ההתנהגות מבחינת היחס לטוב ולראוי, המשמשת נורמה בחברה מסוימת; חוכמת המצפון – תורת האתיקה והמוסר, חובת הלבבות [= חובה מוסרית, חובת הלב]; נָקִי – ישר, מוסרי, שאין בו דופי, שאין בו רבב: עברו נקי כי מעולם לא עבר על החוק; סֵיאֵב, הִסתָאֵב – הושחתו מידותיו, הידרדר מבחינה מוסרית: נשמעה שמועה שפקיד ופקידה הסתאבו במקום עבודתם; קוֹד – מערכת מוסכמת של עקרונות, חוקים, כללים, ציפיות, הנחיות וכד׳, ובעיקר מערכת רעיונות שמאמצת קבוצת בני אדם המגדירה מהי התנהגות ראויה או רצויה: קודם שיצאנו לחקור את תושבי האזור, ביקשנו להכיר את קוד התנהגותם כדי לזכות באמונם; קוד מוסרי – קוד ערכי המציג את החובות המוסריות והאחרות המוטלות על אדם בארגון: הקוד המוסרי של צה״ל – שמו 'רוח צה״ל'; פּוּרִיטָנִיוּת, פּוּרִיטָנִי – אדם הדבק בעקרונות דת ומוסר קפדניים, בחיי צניעות, בפשטות הליכות וביושר ביחסים שבין אדם לחברו, מי שמגזים בגילויי צניעות: אל תהיי פוריטנית כזאת, תחשׂפי מעט את הצוואר; מוּסרָן, מוסרי, מוּסָר – 1. מכלול התקנות, המנהגים, הדעות וכללי ההתנהגות המשמשים נורמות בחברה מסוימת והקשורים במהודק במושׂגי הטוב והרע, והמדריכים את התנהגות האישית או המקצועית של האדם: הוא מוסרן, ישר והגון הנוהג לפי אמות מידה קפדניות ביותר; אין בו שום מוסר כי כל דרך כשרה בעיניו כדי להשׂגת מטרתו; 2. דברי אזהרה מפני מעשׂה לא רצוי או המלצה על הדרך הרצויה, דברי תוכחה או גינוי המסתמכים על שיקולים מוסריים: נביאי ישׂראל הרבו בתוכחות ובדברי מוסר לעם שסטה מדרך הישר; מוּדָח, הוּדַח, הַדָחָה, הִדִיחַ – הסית למעשׂה רע או לא מוסרי, פיתה לדבר עבירה: הנאשם ניסה להדיח את העד למסור עדות שקר; תוֹעַלתָנוּת – תורה הנוגעת לתחום האתיקה וקובעת כי ערכה של פעולה נקבע לפי תרומתה לתועלת הכלל, כלומר לפי תוצאתה, ולא לפי חשיבותה הערכית; (integrity) אינטֶגריטי > יוֹשרָה – תכונות של עקיבות מוסרית, כנות ואמיתות עם עצמך ועם אחרים; יושר, כֵּנוּת ודבקות בעקרונות מוסר והאתיקה, הגינות ונאמנות חסרת פשרות לעקרונות; רמה ערכית גבוהה ללא רבב: במהלך מסע הבחירות שלו הטיל המועמד לנשׂיאות ספק ביושרת יריבו; מסילה – דרך התנהגוּת, אוֹרַח חיים: מסילת הישרים שלי היא סור מרע וַעשׂה טוב; מְעִידָה, מָעַד – נכשל מבחינה מוסרית, סטה מדרך הישר: הסנגור טען לפני השופט כי הנאשם אומנם מעד, אך זו עבירתו הראשונה, והוא התחרטה עליה; מורליזם, מוּסרָנוּת – תביעה להעמיד הכול על יסודות המוסר: אמונה שלמה באפשרות לקיים את כל דרישות המוסר; פּוּרִיזם > טַהֲרָנוּת – השאיפה לשמור על טוהר המידות ועל הנימוסים; אוֹסרָנוּת – הטלת איסורים וחומרות בענייני מוסר, נימוסי חברה וכד׳: מי יכול להתקיים בתוך מערכת חוקים סבוכה, נוקשה ואוסרנית, שהשׂכל הישר ממנה והלאה [ההפך: מַתירנות]; מַצפּוּן – יכולת האדם לשפוט את הערך המוסרי של מעשׂיו ואת יושרו, הקול הפנימי האוסר עליו או המתיר לו מעשׂה מסוים מבחינת המוסר: מצפוני אומר לי שלא נהגתי כשורה; מי שנוהג כך אין לו שום מצפון; חלוקה יחסית, מידתי, מִידָתִיוּת – עיקרון לשמירה על יחס נאות בין פעולה כלשהי שנוקטים ובין התכלית שלשמה נוקטים את הפעולה, היינו ההייתה הפעולה כנדרש (ולא מעבר לו), והאם הלמה את ערכי המדינה: הזכות להגנה עצמית כפופה לתגובה מידתית; פעמים עולות שאלות בעניין מידתיות התגובה הצבאית, היינו אם עוצמת התגובה מוצדקת נוכח הפגיעה שקדמה לה; תעייה, תָעָה – סר מהדרך הישרה או מהדרך המוסרית: מי יצילנו מן המנהל התועה שמרבה להטרידנו? כְּבוֹד הַמִשפָּחָה – שמירה על ערכי התנהגות ומוסר לפי קוד המקובל בתרבויות למיניהן: רצח רבין

הוא חילול כבוד מדינת היהודים; סִפְרֵי יְרֵאִים, סִפְרֵי מוּסָר – כינוי לספרי דת ומוסר המיועדים לחיזוק יראת השמיים של הקורא: חוקרי סגנונו המיוחד של עגנון הגדירו אותו כסגנון של ספרי יראים; תוֹכָחָה, דברי תוכחה, תוֹכֵחָה – 1. נזיפה, גערה, הטפת מוסר: בפסק הדין השמיע השופט דברי תוכֵחה קשים כלפי הנאשם; טובה תוכחה גלויה מאהבה מוסתרת; התוכֵחה מביאה לידי אהבה; 2. עונש, פורענות, צרה: צריך לעשות נקמה באויבים ותוכֵחה בלאומים; מוֹכִיחַ – 1. מי שמטיף מוסר לאנשים, מי שנוזף בבני אדם על מעשׂיהם הרעים ומנסה ללמדם התנהגות נאותה: המוכיחים בימים עברו היו הנביאים, והם נזפו בעם כאשר סר מדרך הישר; 2. (בקהילות ישׂראל) דרשן שעיקר דרשותיו הם דברי מוסר: כשם שהמוכיח מצווה שלא לבייש את עוברי העבירה בדרשתו, כך הוא מצווה שלא להתנשׂא עליהם בדבריו; מצליף – חבר בפרלמנט הבריטי שתפקידו לדרבן את חברי מפלגתו להצביע לפי עמדתהּ הרשמית של המפלגה; מוכיחַ בשַׁעַר – כינוי מליצי למי שדרכו להטיף מוסר לאחרים, למי שמתריע ברבים על אי־צדק, על עוולות מוסריות וכד׳: נבואות זעם או הוכחה בשער נועדו שלא להתגשם כי הן מיועדות להזהיר את העם ולהביאו להליכה בתלם; צוֹלְפָנִי – שפוגע כהצלפת שוט, שמצליף ופוגע: נפגעתי מדבריה הצולפניים; שומר הסף, שומֵר סַף – כינוי לנושׂא מִשׂרה שמתוקף תפקידו מופקד על שמירת כללי מִנהל תקין, ועליו למנוע שחיתות, פגיעה בטוהר המידות וחריגה מכללי המִנהל התקין ולהתריע עליהן [עם בעלי התפקידים של שומרי הסף מונים מבקר פנים, יועץ משפטי, רואה חשבון, חשב, מְאַסדֵר וכד׳]; שִׁפלוּת – נבזוּת, תכונתו או התנהגותו של מי שהוא שפל, מגונה, בזוי, חסר התחשבות, חוסר מוסריות, שחיתות מוסרית: מהי שפלות? לפרוץ לביתם של קשישים ולגזול מהם את המעט שבידם; לא אסלח לו על שפלותו ועל גסות הרוח שהראה להוריי; שָׁפָל – 1. נחות, פחות, עלוב, בזוי: וְגַם אֲנִי נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְכָל הָעָם; 2. נמוך, קטן, עניו [בעיקר בצירוף כגון שְׁפַל רוח]: הוא היה שפל רוח, ולכן רמסו את כבודו; היא היית שתקנית, צנומה ושִׁפלַת רוח; 3. נבזה, נִקלֶה, מנוול, בלתי מוסרי: אינני סומך עליו, הוא אדם שפל, ובשביל כסף יהיה מוכן לעשׂות הכול; שִׁפלוּת האדם – נִבזוּת האדם או שחיתותו המוסרית: התשובה מרימה את האדם למעלה מכל שִׁפלויות העולם; השחית את דרכו – סר מן הדרך הטובה, חָטָא, לקה במוסריותו, נהג ברשעות; אֵין אַפּוֹטרוֹפּוֹס לַעֲרָיוֹת – אין אדם יכול להיות אחראי למעשׂי ניאוף שלו ושל אחרים, כלומר אין לסמוך על שום אדם בכל הנוגע לשמירה על איסור עריות, ולכן כל כללי הנאמנות המקובלים בתחומים אחרים אינם תקפים בתחום העריות; ניאוּף, ניאף, מנאף, נָאַף – 1. בגַד בבן־זוגו על ידי קיום יחסי מין מחוץ למסגרת הנישׂואים: ניאופיו ומצהלות זימת זנותו לא נשכחו ימים רבים; 2. קיים יחסי מין אסורים; רקוב, ריקבון – ניוון מוסרי שנוצר בקרב אנשי ארגונים ומוסדות שלטון לאחר שהיה בידם כוח כלכלי ופוליטי רב לאורך זמן: הריקבון והשחיתות במערכת הפוליטית הפכו לנגע, והם מכלים כל חלקה טובה; פריצוּת, יוֹצְאָנוּת, זְנוּת – נֵיאוּף, קיום יחסי מין תמורת תשלום: בצרפת העיסוק בזנות מותר לפי החוק; כלום נאה לבת ישׂראל שתשׂרך דרכיה ברחובות ותרגיל עצמה ביוצאנות; כל שהכסף בידו, ידו על העליונה – הוא נמצא בעמדת יתרון, יש לו עדיפות על יריביו או על מתחריו, הוא זכה או ניצח במאבק כלשהו: הקרב היה מר וקשה, אך ידנו הייתה על העליונה: לא נמצא נשק שיעצור את תנופת הסתערותם של לוחמינו – כל שהכסף בידו, ידו על העליונה; חוֹבָה מוּסָרִית – הציפייה להתנהגות כמתחייב ממערכת חברתית ומאמות המידה המקובּלות בה; הַטָפַת מוּסָר – השמעת דברי מוסר ותוכֵחה: התלמידים המתפרעים שמעו הטפת מוּסר מפי מורתם; נקיפַת לֵב, נקיפות לב, נקיפת נקיפות מַצפּוּן – יִיסוּרֵי חרָטה, תחושת חרטה על מעשׂה מתוך הכרה שזהו מעשׂה רע: התנהגת יפה ואין שום סיבה שיהיו לך נקיפות מצפון; לפני ביצוע הפשע נתקף נקיפות מצפון והסגיר את הכנופיה למשטרה; נאמנות האדם לעצמו – נאמנות האדם לצרכיו הפנימיים האמיתיים לשם צמיחה מימוש עצמי וחירות; ניצחון מוסרי – ניצחון צבאי שבו נקט הצבא את כל הצעדים כדי שלא לפגוע במי שאינם לוחמים; קול פנימי – ׳קול׳ האדם שהוא מעין מצפון ומצפן פנימיים שעימם נולדנו ו׳מדברים׳ איתנו אם נרצה ואם לא נרצה, והם מכווינים את דרכנו בחיים לייעודנו; אתיקה חיובית. נתיבה – דרך מוסרית, כיוון: דבריך הם נר לרגליי ואור לנתיבת מעשׂיי: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם; עֲרָכִים – 1. תורה פילוסופית של הערך בכלל, כולל את תורת המוסר, את האסתטיקה, את המתודה המדעית וכו׳; 2. מונחים מוסריים הממליצים על פעולות, והמעריכים אותם כטובים או רעים: את ערכי המוסר יש להקנות בבית הספר; מַצפּוּן – רכיב של נפש האדם המנחה אותו בתחום המוסר: מוביל לתחושות, לרגשות או לחרטה, המדריכים את האדם או המייסרים אותו, בנוגע לפעולות, למעשׂים או למחדלים, המנוגדים לתפיסת צווי ההתנהגות המוסרית; צו המצפון – צו של רגש המוסר הטמון באדם והמדריכו לעשׂות מעשׂים טובים או המייסר אותו מלעשׂות מעשׂים שאין מצפונו שלם איתם;

מצפון האומה – תחושות, רגשות או חרטה, המדריכים את האדם או המייסרים אותו, בנוגע לפעולות, למעשׂים או למחדלים, המנוגדים לתפיסת צווי ההתנהגות המוסרית של האומה: ב׳טור השביעי׳ התריע אלתרמן על עוולות ועל פגמים בחיינו והיה ל׳מצפון האומה׳; (conscientiousness) מַצפּוּנִיוּת – היותו של אדם בעל מצפון, התנהגות לפי צו המצפון, נוהג לפי ציוויי המצפון, רגישות וזהירות בענייני מוסר; מצפון שקט, מצפון נקי – תום לב, לב טהור, הרגשת אדם החף מכל מחשבת פשע הכרה של אדם בצדקת מעשׂיו: אין לי שום רגש אשמה בדבר פיטוריו כי עשׂיתי את שהיה עליי לעשׂות, ומצפוני נקי; הצעתו לפצות אותה על הנזק מעידה על מצפונו הלא נקי; בעל מצפון – שמתנהג לפי קול המצפון, שנוהג על־פי עקרונות המוסר, הצדק והטוב: זאת היא חולשת האדם, שאפילו בעל מצפון הוא ומלא רצון טוב, לעולם מוּעד הוא להיכשל; חופש המצפון – הזכות שיש לכל אדם להאמין בכל דבר הנראה לו ולהתנהג על פי מצפונו במסגרת החוק; העיק על מצפונו – גרם לו להרגיש אשמה או ייסורי מצפון, גרם לו להרגיש מועקה מפני שנהג שלא כשורה: ענישת תלמידה אחרת בגללו העיקה על מצפונו, ולכן הוא פנה למורה והתוודה לפניו; מניעים מצפוניים – מטעמי מצפון: יש המתנגדים לתנאים הקשים שבהם מוחזקים בעלי החיים המגודלים למאכל, ולכן הם צמחוניים בשל מניעים מצפוניים; מצפון לא נקי, יִיסוּרֵי מַצפּוּן – תחושת אשמה וַחרטה קשה שאדם עשׂה, רִגשות צער ואשמה; תוֹדָעָה וּמַצפּוּן מְשוּתָּפִים – [בסוציולוגיה] מערכת האמונות, הרעיונות והעמָדות המוסריות המשותפות לחברה, והפועלות ככוח מאחד בה בתחום הנורמות החברתיות; נִקְפּוֹ לִבּוֹ – התחרט, הצטער על מעשׂה שעשׂה, הכהו ליבו, היו לו ייסורי מצפון: ליבה נקפה זמן רב על פליטת הפה שפגעה בחברה הטוב; ליבי נוֹקְפֵנִי על שלא נזהרתי בלשוני; נָגַע אלוהים בליבו – התעורר מצפונו, גבר בו רגש האחריות והנאמנות: שנים הייתי נזקק לאוכל, להקשבה, לבית ולהדרכה, משהתאוששתי נגע אלוהים בליבי והקמתי עמותה שעיקרה אהבה לנזקק, והיא מסייעת לאביונים ולחסרי ישע; הכריע על פי צו מצפונו – החליט לפי הקול הפנימי של מצפונו: גם היטלר חש שפעל לפי צו מצפונו; דִּבְרֵי כִּיבּוּשִׁים, דִּבְרֵי כִּיבּוּשִׁין – דברי תוכָחָה והטפת מוסר כדי להשפיע לחזור למוטב, דיבורים המיועדים לכבוש את לב השומע ולהשפיע עליו לחזור בו מדרכו הרעה או לסלוח למבקש סליחה: מי שפגע בתלמידתו, צריך לבקש ממנה מחילה, אם תסרב למחול, הוא פטור מלבקש מחילה או להוסיף דברי כיבושין ופיוס; עֲשֶׂרֶת הדיבּרוֹת – עשֶׂרת הציוויים, שהשמיע האל לבני ישׂראל , במעמד הר סיני, שכוללים כללי התנהגות בין אדם לחברו ובין אדם לַמָקוֹם; חובת הלב היא – חובה מוסרית היא, מצווה שבלב: חובת הלב היא לסייע ליתום ולאלמנה; ניקוי אורוות – עשׂיית בדק בית ולנקות ארגון מסוים משחיתות: היועץ המשפטי לממשלה החל במסכת מבורכת של ניקוי אורוות כי הסירחון באורווה הפוליטית עבר כל גבול; ייסרוהו כִּליותיו, מוסר כליות – נוחם, חרטה, צער שאדם חש לאחר מעשׂה רע שנכשל בו, התעוררות מצפונו של אדם: אין לי מוסר כליות על מה שלא עשׂיתי בעבודתי שהכול נעשׂה לפי השׂכר; מַעגְלֵי יושר – דרכי יושר, אורחות צדק והגינות: יש לחנך את הנוער במעגלי יושר ובדרכי נועם; אהבת חסד – עשׂיית מעשׂים טובים, כגון סיוע לנזקקים, מתוך נדיבות לב; אהבת הבריות – יחס של אהבה ושל ידידות לבני אדם; זך ומזוכך – נקי וטהור ביותר; ניקְיון כפיים, נְקִי כפיים – אדם ישר ונאמן, הגון, שאינו מושחת ובצורה אתית ובתום לב: למשׂרות הממשלה יש להשגיח בשבע עיניים שבעלי התפקידים יהיו נקיי כפיים; טוהר המידות – יושר, ניקיון כפיים, התנהגות מוסרית: מי שעוצמה כזו מופקדת בידיו, אסור שיימצא דופי בטוהר מידותיו; טוב שם משמן טוב – מידות טובות ומעשׂים טובים מקנים לאדם כבוד יותר מהידור חיצוני; חקק את הדברים על לוח ליבו – רשם או טבע את הדברים בזיכרונו: הדברים חקוקים על לוח ליבו; שֶׁבַע מִצוות בְּנֵי נוֹחַ – שבעה דברים שנאסרו לבני נוח, והם מעיקרי התורה האנושית: עבודת אלילים, גילוי עריות, שפיכות דמים, איבר מן החי, קללת השם, גָזֵל, דינים (דברים שבין אדם לחברו) החָלות על כל האנושות; מוּסַר הַשֵּׂכֶל – לֶקַח להועיל או רעיון מוסרי שאפשר להפיק וללמוד מאירוע, מסיפור, ממָשָׁל וכדומה: המשל הוא יצירה סִפרותית שיש בה מוסר הַשֵּׂכֶל לקוראים; גיבּוֹר רוּחַ – אדם בעל שאר רוח המצטיין בתכונותיו הרוחניות; טובַת הַכְּלָל – טובת הציבור ורווחתו, האינטרס המשותף לרוב הציבור בקהילה או במדינה: נַסֵה להתעלות לרגע מעל צרכיך האישיים וחשוב על טובת הכלל; אדם כשר וישר – אדם טוב ומתאים מכל הבחינות; כְּליל השלֵמוּת – מושלם בכל המעלות; איסור גילוי עריות – איסור על קיום יחסי מין בין קרובי משפחה לפי היהדות, היינו קיום יחסי מין בין אב לבתו, בין אם לִבנהּ, בין אח לאחות, וכן יחסי מין בין אישה נשׂואה ובין מי שאינו בעלה, אף שאינם קרובים, לרבות אם חורגת, כלה, דודה, גיסה, חמות, נכדה ועוד, וכן משכב זכר ויחסי מין עם חיות; מידה נאה, מידה טובה – התנהגות התואמת את הקוד המוסרי בחברה בהנחה כי היא רצונית: המידות הטובות שלמדו בני ישׂראל ; פִּשְׁפֵּש במעשׂיו – בדק וביקר את מעשׂי עצמו,

הרהר, עשׂה חשבון נֶפש, נתן לעצמו דין וחשבון על מעשׂיו: ייסורים באו עליך, פַּשפש במעשׂיך, לא מצאת – תלה את ייסוריך בביטול תורה; היגיינה ציבורית – דרך התנהלותם של עסקי הציבור בהיבט המוסר והמנהל התקין; בדק את ציציותיו, בָּדַק בציציותיו – בדק את כשרותו, חקר היטב אם אין בו פגם, העביר עליו ביקורת קפדנית: מי שנולד יהודי אין מפשפשים במעשׂיו, ואין בודקים בציציותיו אם הוא מקיים את מצוות הדת; קיבל מוסר, לקח מוסר – למד לקח, קיבל תוכחה ושמע לה: לא שמע בעצתה ולא לקח מוסר ממנה; שִׂיחֲרוֹ מוסר, הוכיח, הטיף מוסר – השמיע דברי תוכחה בענייני מוסר, נזף: אל תטיף לו מוסר, גם כך הוא מתייסר על מה שקרה; הדריך בְּמַעְגְּלֵי יושר – הדריך בדרכי יושר, בדרכי צדק: יש להדריך את החיילים במעגלי יושר ובדרכי נועם; גָּדַר עצמו מן הערווה – מנע עצמו מזנות ומניאוף: אומות העולם גדרו עצמן מן הערווה; גדוּר מן העריות – מסויג, מתבדל, מופרש: שבתחילה היו גדורים בעריות; חוב של כבוד – חובה מוסרית שאדם או גוף ממלאים אף שאינם חייבים לפי החוק: במהלך הטקס ציין השׂר כי 'היום אנו פורעים חוב של כבוד לאחד הלוחמים עזי הרוח במרד גטו ורשה'; חשבונו של עולם, חשבון הנפש, חֶשבּוֹן נֶפֶש – 1. הרהורי אדם על חייו מה השׂיג ומה לא השׂיג, האם הוא חי כפי שהיה רוצה לחיות? האם עליו לשנות את חייו? וכד': דבריו נאמרו ברגע של אמת, לאחר שעשׂה חשבון נפש עם עצמו; 2. בחינה מחדש של עניין מסוים באופן יסודי ונוקב: אם שלושה ניסויים רצופים כשלוּ אחרי כל ההשקעות העצומות, יש לעצור את המיזם ולעשׂות חשבון נפש; טיהור האווירה – הרחקה או השמדה של יסודות לא־רצויים (מחברה, ממדינה, ממפלגה, מארגון וכד'); כילה קוצים מִן הַכֶּרֶם – סילק את הרע, שֵׁירֵש שיבושים נפסדים שפשׂו בחברה, משל למי שמטהר את החברה מפושעיה: לא באתי לכאן אלא לכלות כמה קוצים מכרם לשוננו; זוּקַק שבעתיים – נוקה מן הפסולת פי כמה וכמה, טוהר מאוד; הַתקן עצמך בַּפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין – טְרַח וַעמוֹל הרבה להכשרתך כדי שתוכל ליהנות מפרי עמלך; יתרון יפי הלב מיפי הפנים כיתרון אור השמש מנוגה הירח; גיבורים מַטיפים מוסר במעשׂיהם; לא המדים עושׂים את החייל, אלא מידותיו; שיטת חינוך שנועדה לקרב את האדם ל'שולחן ערוך' מוסרי ולהרחיקו ממעשׂים רעים וממידות מגונות; כיצד נגיע לניקְיון כפיים ציבורי ונעלה מעלה־מעלה בסולם המידות; טוהר המידות בחיי הציבור; הרואה בחברו התנהגות שאינה ראויה, צריך להוכיחו; תכלית המוסר להרבות יופי, השחיתות – כולה כיעור; שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ;

אתיקה שלילית. סרבן מצפון – אדם המסרב מטעמי מצפון למלא אחר הוראה כלשהי, בייחוד אדם שמסרב לשרת בצבא, כי השירות סותר את אמונותיו את ערכיו; את דרכו, הָלַךְ בדרך נלוזה, שֵׁירֵך דרכיו, נְלוֹזוּת, נָלוֹז – סטה מן הדרך הישרה, חרג מן ההתנהגות החברתית המקובלת, מושחת: בחייו המעוּותים והנְלוזים היו לא מעט נתיבות עקלקלות; קִלקוּל, קִלקֵל – פגע בתכונות הטובות של מישהו, השחית את מידותיו: הוא היה בחור טוב, אבל חבריו קלקלו אותו לגמרי; קַלקָלָה – השחתה, כישלון, התנהגות שלילית, מעשׂה רע: לרוב יש לתלות את הקלקלה במעשׂה המקולקל; רָאָה אותו בקַלקָלָתו – היה עד לקלונו, ראה אותו בשעה שהתנהג בצורה שלילית, מבישה או בלתי מקובלת, תפס אותו בשעת מעשׂה: אל תרַצה את חברך בשעת כעסו . . . ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו; השחתה, השחית, שִׁיחֵת – 1. גרם להשחתה, פִּגֵם, קִלקֵל, הָרַס, השחית: מה ראית לשחת את שׂערותייך הנאות? רעידת האדמה ביפן שיחתה את הארץ; 2. לקה במוסריות, הלך בדרך רעה, פשע: לך רד כי שיחת עמך; הבחור השחית את דרכו בבית הספר; מושחָת – 1. פסול מבחינה מוסרית, מביע חוסר מוסריות, שיש בו שחיתות מוסרית, לא ישר: העם התקומם נגד השלטון המושחת ואמר: 'מושחתים נמאסתם עלינו'; 2. מי שמוכן לעשׂות דברים לא כשרים תמורת כסף או טובת הנאה אחרת: העיתונאי פרסם כתבה, ובה פירט את פרשיות השוחד שבהן מעורב השׂר המושחת; 3. מה שהשחיתו אותו, דבר מקולקל או פגום: אלמוני חרץ חריצים בכמה תמונות במוזאון, והציורים המושחתים נלקחו לתיקון; שחיתות המידות – קלקול מוסרי: יש לחנך את הנוער כדי למנוע שחיתות המידות; הִשחִית את מִידוֹתָיו, הַשחָתַת הַמִידוֹת – קִלקול המידות, אי־מוסריות, שחיתות; שחיתות שלטונית, שחיתות פוליטית, שחיתות – שימוש לרעה במִשׂרה ציבורית כדי להשׂיג טובות הנאה או רווח אישי; שִׁיחֵת את דרכו, השחית את דרכו – לקה במוסריותו; שְׁחִיתוּת – התנהגות לא ישרה, לא מוסרית או לא חוקית, בעיקר של אדם שבעמדת כוח (כגון ח"כ, פקיד ממשלתי או שוטר), אי־מוסריות: בעיתון התפרסמה פרשת השחיתות שבה היה מעורב חבר כנסת; הַשחָתָה, הִשחִית – 1. חיבל במשהו, לרוב בזדון, הרס: אלמונים פרצו למתנ"ס והשחיתו את הציוד שהיה בו; 2. גרם למישהו להיות מפונק או לא מוסרי, קלקל את אופיו: חיי הבטלה והתפנוקים השחיתו את נפשו; 3. כילה, השמיד, החריב, הרג, המית: קוּמוּ צְּאוּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה, כִּי מַשְׁחִית ה' אֶת הָעִיר; רְבָב – כתם מוסרי: נבחר ציבור צריך לדעת שיש מי שמבקשים להטיל בו רבב; הנשׂיא הנבחר לא דבק בו רבב בהיותו שׂר; נֶפֶש שְׁפָלָה – דרגת מוסר נמוכה, שחיתות: פלוני הוא בעל נפש שפלה, ויש להיזהר מפניו; הִזנָה – 1. גרם למישהו לזנות, הדיח או דרדר לזנות: אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה; 2. הסיר מן הדרך הישרה, הוציא לתרבות רעה: וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן; הַזנָיָה – 1. השחתה מוסרית, גרימת דרדור מוסרי וקלקול מידות: חבר הכנסת תקף בחריפות את התנהגות השׂר והאשימו בהזניית המערכת הפוליטית; 2. שימוש מופרז, בלתי מוצדק ובלתי ראוי במושׂג, בעיקרון, ברעיון וכדומה (כגון הזניית השׂפה העברית, הזניית השואה, הזניית המקצוע, הזניית האקדמיה, הזניה רוחנית וכד'): עיוות המציאות והשימוש המניפולטיבי ונלוז שעושׂים ב'הארץ' הם הזניה יום־יומית של מקצוע העיתונות; סֵירָחוֹן, סָרַח – חָטָא, פָּשַׁע, בָּגַד, סָטָה מדרך הישר: הנאשם כבר סרח פעם אחת לפחות, אך אין איום החוק מרתיעו; סֵירָחוֹן – קלקול, בעיקר קלקול מוסרי, חטא, עבירה, עוון: מחלוקת קורח ועדתו הייתה בידם סירחון; סַרחָן – 1. כינוי גנאי לאדם שמעלה ריח צחנה ושהכול מתרחקים ממנו: איני יכול להיות במחיצת הסרחן הזה; 2. אדם שסרח, חוטא, מי שמרבה לסרוח; סָרוּחַ – 1. מסריח, מצחין, מעלה ריח רע מאוד: דע מאין באת . . . מטיפה סרוחה; 2. חוטא, בעל עבירה; פָּרִיץ – פורע מוסר, פורק עול, מושחת, רָשע: הַמְעָרַת פָּרִצִים הָיָה הַבַּיִת הַזֶּה; נער שובב ופריץ הבועט במוריו; פָּרוּץ –מושחת, מופקר, לא מוסרי, חסר מעצורים, בייחוד בתחום המיני: רק אדם פרוץ ולא מחונך מדבר כך; הבעל האשים את אשתו בהתנהגות פרוצה ומופקרת והגיש נגדה תביעת גירושין; סקנדליסט> שַׁעֲרוּרָן – מעורר מהומות, עושׂה שערוריות; שערורייתי, סקַנדָל < שַׁעֲרוּרִייה – 1. אירוע או מעשׂה מביש שנודע בקרב ציבור רחב של אנשים, הסבורים כי הוא מזעזע, לא מוסרי או נורא מבחינה אחרת, הביקורת או הזעם המתעוררים בתגובה לאירוע או למעשׂה זה, סקנדל: בעקבות פרסומה של השערורייה האחרונה במשׂרד הממשלה הודיע השׂר המעורב בדבר על התפטרותו; סלק את השערורן הזה מכאן כי נשמעה שמועה שהוא ראש כנופיה של קלפנים; מעשׂה השוחד של פקיד בכיר בעירייה חולל שערורייה ציבורית; 2. דיבור או אמירות מרושעים, ובייחוד רכילות על חייהם הפרטיים של אנשים: השמעת על השערורייה הטרייה – עזבה את בעלה וברחה ממנו עם חברו הטוב; הִתקַרנְפוּת, הִתקַרנֵף – התבַּהֵם, איבד את כושר החשיבה העצמית, ואת תחושת המוסר והביקורת העצמית והשתעבד השתעבדות מוחלטת לשיגיונותיו הבלתי מוסריים של הרודן; דֵגֶנֵרַצְיָה > ניוון, התנוונות – 1. נסיגה, ירידה ניכרת בטיב, במיומנות או במקוריות; 2. קלקול המידות; ניוון מוסרי – נביבות רוחנית, שקיעה תרבותית: כיצד אפשר לבער את הניוון המוסרי; נביא זעם, מוכיח בשער – כינוי מליצי למי שדרכו להטיף מוסר לאחרים, למי שמתריע ברבים על אי־צדק, על עוולות מוסריות וכד': עיתון הרואה לו למטרה להיות מוכיח בשער, ראוי שינהג לפי אמות המידה שהוא תובע מן האחרים; ליקוי מאורות – ירידה רוחנית ושקיעה תרבותית; רָחַץ בְּנִיקָיוֹן כַּפָּיו – העמיד פנים כנקי מאשמה, התנער מכל שייכות לעניין, טען שהוא חף מפשע: השופט לא קיבל את הטענה כי מדובר בעלילה כלפי הנאשם הרוחץ בניקיון כפיו; דמורליזציה > שחיתות המידות – קלקול המוסר: יש לחנך את הנוער כדי למנוע שחיתות המידות; שקיעה תרבותית – ירידה של מרכז תרבותי מגדולה ומהשפעה, ירידת תנועה רוחנית וכד': בארה"ב טענו ששקיעה תרבותית מחפה בה על משבר ערכים קיצוני; עוֹלָם שֶׁל הֶפקֵר – חיים שבָּהם כל איש הישר בעיניו יעשׂה, אין דין ואין דיין: נקווה שתכלית הבריאה הפוכה ממה שרואים תדיר, היינו החושך לא יכסה ארץ, ולא נחיה בעולם של הפקר, שבו הרוע ומעשׂי בני העוולה גוברים; חֲסַר מצפון – מתעלם מעקרונות המוסר והיושר, נטול רגש: רק אדם חסר מצפון היה יכול לגזול מקשישה ערירית זו את כל כספה; כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים, רודף בצע – שואף להתעשר בדרכים לא כשרות; תעוּדַת עֲנִיוּת – מעשׂה של אדם או של ארגון, תופעה חברתית וכד' שיש בהם חרפה וקלון, והאחראים להם ראויים משום כך לכל גנאי [ההפך: תעודת כבוד]: תופעת מחוסרי הדיור הלנים באוהלים היא תעודת עניות לחברה הישׂראלית; סַרסוּר לִדבַר עבירה – מתווך בעסקים לא כשרים, כגון רועה זונות המתווך ביניהן ללקוחותיהן; לכלך את ידיו – השתתף במעשׂה לא כשר; אהבה זרה – אהבה הנוגדת את המוסר הרשמי; אדם מקולקל – אדם מושחת, פגום במוסריותו ובמעשׂיו; כל אדם נחוץ לו תיקון המידות מפעם לפעם; קלקל מעשׂיו – חָטָא, נכשל בדבר עבירה; שָׂפָה מְכַבֶּסֶת – שׂפה המרככת, ממעיטה ומייפה מעשׂים לא־מוסריים; מידה רָעָה – מידה מגונה, התנהגות שלילית מבחינה מוסרית או חברתית, תכונת אופי שלילית: החמדנות, הקנאה ורדיפת הכבוד הן מן מידות הרעות שדבקו באדם; פָּרוּעַ לשִמצה – מושחָת מאוד, לקוי מאוד במוסרו ובהתנהגותו: לתדהמתנו, דווקא אותו זוג פרוע לשמצה בקיבוץ, דווקא הם הראו ידע הדדי מופלג ובקיאות של ידענים; שִׂיקוּר עין – רמיזות לדברים לא מוסריים; אָנָלִי > פי טבעתי – ששייך לפי הטבעת או ממוקם סמוך לו; מעשׂה סדום – 1. מין

אנלי או אורלי, היינו החדרת איבר מאיברי הגוף או חפץ לפי הטבעת של אדם או החדרת איבר מין לפיו של אדם; 2. משכב זְכוּר, הומוסקסואליות; הומוסקסואליות < מִשכַּב זְכוּר, מִשכַּב זָכָר – צו דתי, ביהדות, באסלאם וברוב זרמי הנצרות האוסר לקיים יחסי מין אנליים או אורליים בין גברים, וכן ביאה על זכר, מעשׂה סדום; גילוי עריות – קיום יחסי מין בין קרובי משפחה שיש בו הפרה של טאבו, היינו קיום יחסי מין בין אב לבתו, בין אם לִבנה, בין אח לאחות וכדומה; מיטת סדום – מקום או מצב צר ודחוק שאין בו לאדם היכולת לפעול בחופשיות: התפטרתי מתפקידי כי חשתי שאני במיטת סדום – תקציב המדור קוצץ, וסמכויות לא אצלו לי; מידת סדום – התנהגות רעה ומושחתת, מניעת טובה מאחרים, אכזריות, מִשטָר שבו כל אדם דואג רק לעצמו: מידת סדום הניכרת במעשׂה זימה ובגילוי עריות כפה עליי אבי המעוות שנים מהיותי בת שלוש; האומר שלי – שלי ושלך – שלך, זוהי מידת סדום; מעשׂה מְגוּנֶה – בחוק: מעשׂה לשם גֵירוי, סיפוק או ביזוי מיניים, הנעשׂה ללא הסכמת אַחד הצדדים [מִגוון רחב של מעשׂים, מנגיעה באיברים מוצנעים ועד לאוננות, אם אין במעשׂה נגיעה בגופו של אדם אחר, כגון חשׂיפת איברי המין, העבירה קרויה מעשׂה מגונה בפומבי, והיא חמורה פחות מעבֵירת מעשׂה מגונה]; ניצחו אֶראֶלים את המצוקים – 1. ניצחו מלאכי מעלה את גדולי בני האדם – משפט מליצי על פטירתו של אדם גדול; 2. הטוב גבר על הרע; פְּרַע מוּסָר – התנהג בהפקרות, הפֵר חוק, זלזל בכללי המוסר המקובלים, לא שמע בקול מוכיחו; עֶבֶד כי ימלוך – כינוי גנאי לאדם שעלה לגדולה מעֶמדה נחותה ומתנהג בהתנשׂאות ובשׂררה כלפי הנתונים למרותו: משנתמנה למנהל – החל לרדות בפקידיו, בבחינת עבד כי ימלוך; שִׁפְחָה כי תירש גברתה – אישה פשוטה שעלתה לגדולה ומתנהגת בשׂררה כלפי נתוניה ומתעלמות ממוצאה הנחות; בְּשֵׁפֶל המַדרֵגָה – הרמה (הרוחנית או הכלכלית וכד׳) הנמוכה ביותר, המצב הירוד ביותר: היחסים ביניהם הגיעו לשפל המדרגה, והם אינם מדברים עוד זה עם זה; רָאָה מֵהִרהוּרֵי לִיבּוֹ – ראה לפי דמיונו, כפי שרצה לראותם, ולא לפי המציאות: מעולם לא הבטחתי לך כדבר הזה, אתה רואה מהרהורי ליבך; הִרהוּרֵי חֵטא – מחשבות לא מוסריות, היגררות במחשבה אחר יצר הרע: אין ספק שהרהורי חטא וכמיהה לממשו (כגון גנבה, אינוס) אין דינם חמור כמו ביצועו; יִראַת חֵטא – היזהרות שלא לחטוא; יְרֵא חֵטא – אדם הנזהר מאוד שלא לחטוא ולא לעבור על שום איסור: כל שיִראַת חטאו קודמת לחוכמתו, היינו כל שמוסריותו נעלה מחוכמתו, לא יצטרך להכות על חטא וגם חוכמתו תתקיים; הִכָּה על חטא – התחרט והתוודה על חטאיו; נָשָׂא חֶטאוֹ – נענש בעטיו של חֵטא שחָטָא; הִרהוּרֵי עבירה – מחשבות ותוכניות של אדם לעשׂות דבר לא מוסרי, כינוי לתאווה מינית אסורה, הרהורים ומחשבות בתחום הפעילות המינית; הרהורי עבירה קשים מעבירה – מחשבות לא מוסריות או לא חוקיות ותוכניות אסורות שאדם זומם לעשׂות, פעמים חמורות מן המעשׂה; מוסר הוֹטֶנטוֹטִי [שבט עתיק בדרום אפריקה] – מוסר מעוות הפועל לטובת החזק, וכן: מה שטוב לי הוא גם מוסרי: ׳אם הוא גנב את פרתי זה רע. אם אני גנבתי את פרתו זה טוב׳; פני הדור כפני הכלב – כינוי לדור עז־פנים, פורע חוק ומוסר, שאינו יודע בושה מהי; הפִיכת חצר – תפיסת השלטון בדרך לא חוקית בידי חוגים בצמרת השלטון, צבא, מורדים או רודן: הסכם בין־מפלגתי כדי למנוע הפיכות חצר; אין מראים לאדם אלא מהרהורי ליבו; האתיקה, רצונה לומר משהו על משמעות החיים, על הטוב המוחלט, על הערך המוחלט אף שאינה יכולה להיות מדע המצפון; הוא השׂכל, אם אינך מחדד אותו תדיר הוא מתקהה < התנהגות! זולתנות! משפחה! שחיתות!

בגידה!

בוגדנות, בגידה – 1. פשע של עשׂיית מעשׂה שעלול לפגוע בריבונות המדינה או בשלמות המדינה, לגרום למלחמה, לסייע לאויב או לשבוי מלחמה להימלט, להפיץ תעמולה תבוסתנית וכד׳ וכל מעשׂה של אי־נאמנות לה; 2. מעשׂה שיש בו הפרת אמון או מעילה באמון של אחרים, אי־נאמנות, כגון פרישת חבר כנסת מסיעתו או ממקום עבודתו למקום מתחרה; 3. עשׂיית מעשׂה או אמירת דבר הנוגד את האידאלים או המתנגש בהם; 4. קיום קשר רומנטי ובעיקר יחסי מין מחוץ למסגרת הנישואין, החברות וכד׳; בָּגַד – 1. הֵפר את חובת האמונים של אדם לעמו, למולדתו ולמדינתו וסייע לאויב במאבקו במדינת הבוגד (כגון גילוי סודות צבא, מדינה תעשׂייה, חברה); 2. קִיים קשר רומנטי ובעיקר מעל באמון, נהג בחוסר נאמנות וקיים יחסי מין מחוץ למסגרת הנישׂואים: בגידה בבן זוג או בבת זוג היא עילת גירושים; בוגדנות – חוסר נאמנות, התנהגותו של מי שפועל בניגוד לאמון שניתן בו, תכונתו של הבוגד; נִבגַד – שבגדו בו, שחדלו להיות נאמנים לו: נבגדותה גררה אותה לתבוע גט; חָתַר תחת – התאמץ או פעל בהדרגה כדי לערער את המעמד, את הכוח ואת ההשפעה של אדם, של גוף, של משטר וכד׳, בדרך כלל בחשאי ולאורך זמן: המזכיר חתר תחת ראש הוועד בתקווה לרשת את מקומו; פְּרוֹבוֹקַצְיָה > קִנטור, התגרות, הסתה – ניסיון לשכנע אדם או קבוצת בני אדם לעשׂות מעשׂה שלילי, כגון פשע, לרוב אין בה קריאה ישירה למעשׂה כלשהו אלא הוא רק משתמע, כגון גזענות או אנטישמיות; דברי שִׂטנָה – העברת מסר לקהל שומעים, שיש בו כדי לגרוע מערכו או מכבודו של אדם או של קבוצה אנושית על בסיס מאפייני גזע, דת, לאום או נטייה מינית; דברי השִׂטנה אפשר שיהיו נאום, מחווה, קריקטורה, סרט, קולנוע, מסר כתוב או מֵיצג, שיש בהם כדי לקדם או לעודד אלימות או להטיל מורא בפרט או בקבוצה או להוריד מערכם או מכבודם; קוֹשֵׁר – מתקומם, מהפכן, מורד: חיל המודיעין גילה בנקל את חבורת הקושרים; מַשתַ״פ > משתף פעולה – אדם המסייע לשלטון זר השולט בארצו; המשת״פ נחשב לבוגד בעמו [בִּיֶשַ״ע נעזר השַבַּ״כּ במשת״פים פלסטינים לשם קבלת מידע מודיעיני; רבים מהם נרצחו בידי בני עמם לאחר שנחשׂפו]; הַדָּחָה, הִדִּיחַ מדרך הישר, הִדִּיחַ – התעה, הסית לעשׂות מעשׂה רע או לא מוסרי, פיתה לדבר עבירה: הנאשם ניסה להדיח את העד למסור עדות שקר; הצמיח לו קרניים, הצמיחה לו קרניים, הצמיחַ קַרנַיִים לִפלוני – בגד בבן הזוג עם אחר, התנה אהבים עם אשתו של אחר: נראה לי שבעלי הצמיח לי קרניים, ואני רוצה להשיב לו מידה כנגד מידה; הכול יודעים שאשתו הצמיחה לו קרניים ובגדה בו עם חברו לכיתה; קַרנָן – כינוי לגבר שבת זוגו בוגדת בו ללא ידיעתו, שבת־זוגו ׳מצמיחה לו קרניים׳; קַרנֵן – בגד באשתו, קִרנְנָה – בגדה בבעלה: כמה פעמים קרה שאישה קרננה את בעלה והוא לא חש ולא חשש; נִבגָדוּת – היות נבגד; קָרַן עור פניו – זנתה תחתיו, בגדה בו: ולא ידע החסיד כי קרן עור פניו; הקרינה לו קרניים, הצמיחה לו קרניים, זָנְתָה תַחַת בַּעֲלָהּ – בגדה בבעלה, ניאפה, שכבה עם גבר אחר בהיותה נשׂואה: הקיסר קלאודיוס הוציא להורג את אשתו, מֶסַלֵנָה, שזנתה תחתיו, ושקשרה קשר לרוצחו; היא מתונה במזגה וצנועה בהליכותיה, ולא תקרין קרניים לבעלה; רָעָה בִּשׂדוֹת זָרִים – יצא להתנסות בתחומים זרים לו או במקומות זרים: היא יפהפייה ברמ״ח איבריה ושונה מכל אחת אחרת שראה עד כה, ולכן התפתה לרעות בשׂדות זרים אף שהיה נשׂוי שנים הרבה; תקע לו סכין בגב, נָעַץ סכין בגבו, תקיעת סכין בגב, תָחַב סַכִּין בְּגַבּוֹ, תָקַע סַכִּין בְּגַבּוֹ – הִכשיל את בעל בריתו מבפנים או ממקום בלתי צפוי בעוד זה נאבק באחרים: במקום להודות לי על שאפשרתי לו להתפרנס שנים, תקע סכין בגבי בהלשינו עליי לרשות המיסים; גַיִס חֲמִישִׁי – כינוי לקבוצת בני אדם הפועלת במדינה או בחברה מסוימת לטובת אויבי המדינה או החברה; אי־נאמנות – חוסר נאמנות, בוגדנות, הֵיעדר מהימנות: את התביעה לגירושים הגיש הגבר בטענת אי־נאמנותה של האישה; חַיִּים כפוּלים – אורַח חיים שמישהו מנהל בגלוי, לעיני כול, נוסף על אורח חיים שהוא מנהל בסתר: הבעל הבוגד ניהל חַיים כפולים; שָׁמַר אמונים לפלוני שמירת אמונים לפלוני, שָׁמַר אמונים לפלוני – היה נאמן לו לאורך זמן: שׂרי הממשלה מתחייבים לשמור אמונים למדינת ישׂראל ולחוקיה; זה עשׂרות שנים שהם שומרים אמונים זה לזה; הוא עובד חרוץ ומסור ואפשר לסמוך על שמירת האמונים שלו למפעל ולסודותיו המקצועיים; הכתים את הדגל – השמיץ, ביזה את מדינת הדגל, את ארגונו וכד׳ או הֵמיט קלון עליהם: רצח ספורטאינו באולימפיאדת מינכן הכתים את הדגל האולימפי ופגע בערכי הרוח של הספורט האולימפי; הֵפֵר בְּרית – לא קיים את תנאי הברית, בגד: לא אפר בריתי איתכם לעולם; הפרת אמונים – מעשׂה מִרמה או רשלני הפוגע בציבור, אף אם לא היה במעשׂה משום עבירה אילו נעשׂה נגד היחיד; בָּגַד בֶּגֶד בּוֹגְדִים – בגד בגידה חמורה ביותר: הנאשם בגד בגד בוגדים כשמכר לאויב נשק ישׂראלי; חוסר נאמנות – חוסר יושר או הגינות כלפי אדם או תפקיד; פִּנקְסָנוּת כפוּלה – רישום כפול: אחד גלוי לציבור ולביקורת ואחד סמוי לצורכי פנים; איש מַעַל – איש שמָעַל, בגד בּאֵמון או הונה בכספים: המשטרה חוקרת את החשוד שטוען שידו לא הייתה במעל; מֶמשֶׁלֶת בוּבּוֹת – כינוי לממשלה הנראית לכאורה כממשלה רגילה, ובה ראש ממשלה ושׂרים, אך היא אינה השליטה האמיתית במדינה, אלא היא פועלת לפי הוראות של כובש זר או של מעצמה זרה (למשל, ממשלת צרפת של וִישִׁי, בראשותו של המרשל אנרי פִּיליפּ פֵּטֶן, שחסה תחת כנפי גרמניה הנאצית); סוכֵן כָּפוּל – סוכן הפועל למען המודיעין של שני יריבים; עוכֵר ישׂראל – כינוי גנאי ליהודי שמעשׂיו מַזיקים לעם היהודי, מביא אסון, ממיט צרה, גורם מבוכה: האתה זה עוכר ישׂראל; השליך אחרי גֵוו – לא החשיב עוד, מאס, עזב מתוך זלזול, זנח, פנה עורף: אותי השלכת אחרי גֵווך בעטייה של עלמה חטובה וזהובת תלתלים; לא יאומן איך הם משליכים אחרי גֵוָם נכסי תרבות של עמם בלי לטרוח להכירם; החלטנו להשליך אחרי גֵווֵנו את מנהגי הציוויליזציה ולחיות בחיק הטבע; התכחש לעמו – התנכר לעמו; התמכר לאויבי המדינה – השתעבד לאויבי המדינה, התמסר להם, הקדיש את עצמו להם; חילל בריתו, חילל הבטחתו – ביטל בריתו, ביטל הבטחה וכד׳; מָכַר נשמתו לשׂטן – פעל בניגוד למוּסר, לערכים, לאמונות ולעקרונות של האדם הסביר בשביל טובת הנאה, כגון בֶּצע כסף או שלמונים: קֶסטנֶר לא מכר את נשמתו לשׂטן בעבור בצע כסף; חצה את קווי האויב – עבר את גבול המדינה אל מדינה עוינת:

יחידות קומנדו חצו את קווי האויב והשמידו גשרים, קווי מתח גבוה ומאחזים מצריים; הגם אתה ברוטוס?! – כינוי לידיד שבגד [אחד מרוצחי יוליוס קיסר]; בנים גידלתי ורוממתי, והם פשעו בי; פָּסַח באמונתו על שתי הסעיפים; עָטָה בֶּגֶד בוגדים ופנה עורף לעמו; מָעל בשליחותו; הראה את אי־נאמנותו למולדת באיסוף ידיעות בשביל האויב ובגילוי סודות המדינה; רעיונותיו נטרפו על ידי הזמן ועל ידי בגידת יורשיו; לגלות את סודו של הזולת היא בגידה; לגלות את סודך היא טיפשות; הניח חיק רעייתו וחיבק חיק נוכרייה; הפרת אמונים מכרסמת בעבותות הקושרות אותנו כבני חברה אחת, מפירות את אמון הפרט בפרט ואת אמון הפרט בשלטון, מטפחת ציניות כלפי גופי השלטון ומערערת את היציבות החברתי

בדיקה! בחינה!

בדיקה, בָּדַק – 1. חיפשׂ וחקר, עיין ובחן: בדקו אחריו ולא מצאו שמץ של פסול; 2. קבע את יכולתו של פריט לעמוד בדרישות מוגדרות לאחר שהעמיד בסדרת תנאים פיזיים, כימיים, סביבתיים או תפעוליים; עמד לבחינה – ניגש להיבחן, מישהו בחן אותו: עמדתי לבחינה אך לא עמדתי בו; בוחן פתע – בוחן שלא הודיעו עליו מראש; בחינה, בחן –1. בדק ידיעות או יכולת של מישהו בתחום מסוים; 2. השווה מאפיין אחד של מוצר שירות או יותר לדרישות מוגדרות; חקר משהו כדי לעמוד על תכונותיו; 3. הסתכל בתשׂוּמת לב, התבונן בקפדנות ולפעמים בביקורת כדי לגלות משהו; עמד בבחינה – הצליח בבחינה; בְּעַיִן בּוֹחֶנֶת – במבט בוחן או ביקורתי, בדקדקנות הרואה גם פְּרָטֵי פרטים: עברתי על המאמר בעין בוחנת, והשתכנעתי שהוא נגוע בשיקולים זרים; טענתך שובה לב בפשטותה, אך כשמתבוננים בה בעין בוחנת מתגלות תורפותיה הרבות; בָּחַן את טיבו, תהייה על קנקנו, תהה על קנקנו, עָמַד עַל אוֹפיוֹ – בדק ובחן אותו כדי להכירו היטב: הוא עובד חדש, וטרם תהיתי על קנקנו; קריטריון > קְנֵה מידה, נייר לקמוס, בּוֹחַן, אֶבֶן בּוֹחַן, אַמַּת מידה, תבחין – עיקרון להערכת עובדה או דבר; מַדָּד שלפיו שופטים עניין מסוים או להכריע לגביו: למנַהל זה אמות מידה מחמירות, לבחירת עובדיו; מִשמֵש – 1. מישש, נגע במשהו כדי לחוש אותו באצבעותיו, בחן או פשפש באצבעות; 2. בחן או בדק משהו כדי לעמוד על טיבו: על דעת השדכן ועל דעת הורי החתן הלכתי למשמש את השידוך המוצע לו; מִמְצָא – מידע שהתגלה בחיפושׂ, בבדיקה לאחר ניסוי או חקירה; מידע המתקבל לאחר בירור יסודי: ממִמצאי חקירת המשטרה עולה שהחשודה חפה מפשע; מִמצא אגבי – תגלית או תוצאה מקרית מוצלחת שהתרחשה מבלי שהתכוונו לכך: ממצאים אגביים מפורסמים שנתגלו בדרך זו הם המיקרוגל, הטפלון, הוויאגרה, הקורנפלקס, הרדיואקטיביות, קוצב הלב; ממצא דמה > מִמצא שָׁווא – ממצא המבוסס על ראיות (רפואיות, פורנזיות וכד') מטעות או על ניתוח שגוי של ראיות; מִמצא מקרי – ממצא רפואי או פסיכיאטרי שלא אובחן לפנים, ושהתגלה באקראי במהלך הערכה למצב רפואי או פסיכיאטרי: ממצא מקרי עשׂוי להתרחש בטיפול רפואי שגרתי, במהלך מחקר בירפואי, במהלך נתיחה לאחר המוות או בבדיקות גנטיות; בֶּדֶק בית – תיקון פגמים, הבראה ושיפור: משק המדינה טעון בדק בית רציני; בָּדַק שבע בדיקות: כל חידוש בדקנוהו שבע בדיקות עד כמה יכול לעמוד בפני האמת; בדק את ציציותיו, בָּדַק בציציותיו – בדק את כשרותו, חקר היטב אם אין בו פגם, העביר עליו ביקורת קפדנית: מי שנולד יהודי אין בודקים בציציותיו אם הוא מקיים את מצוות הדת; גישוש, גִישֵׁש – 1. חיפשׂ דרך להידברות או לפעולה בין יריבים: גיששתי אחר דרך כדי לפייס את שני הצדדים; 2. בחן דעות או כוונות: נעשׂו גישושים רבים כדי ללמוד ולהכיר את דעותיהם; פִּשפֵּש – חיטט וחיפשׂ במהלך בדיקה כדי למצוא או לגלות משהו: פשפשתי בכיסי שוב ושוב עד שמצאתי את מַפתח הבית; דַקדְקָנוּת, דִקדֵק – הקפיד מאוד על כל פרט ופרט, הִרבה לדייק מרובה, ירד לפְרָטֵי פרטים, דייק דַייקנות יתֵרה, היה נוקדן: תִכנות מחשבים הוא עיסוק הדורש דקדקנות רבה והקפדה מרבית על כל תו ותו; נוֹקְדָנִי, נוֹקְדָן – דייקן קיצוני, מי שמקפיד ומדקדק בפרָטֵי פרטים ומייחד תשׂוּמַת לב מופרזת לפרטים השוליים, וכן – דייקן מופלג, מדקדק נוּקשה, מקפיד כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה: אין מדקדקים בקטן, בין שאמר 'נברך' ובין שאמר 'ברכו' אין תופסים אותו על כך, והנוקדנים תופסים אותו על כך; הנוקדנים אוהבים לצוד שגיאות וסתירות אצל אחרים אף שאינן משנות את תוכן הפסוק או המשפט, ואף שאין דרכו של הדיוט להקפיד כחוט השׂערה; פֵּדַנטִיוּת > נוֹקְדָנוּת – דייקנות עד כדי הפרזה עד פרָטֵי הפרטים: במחשבתו השיטתית היה דייקן עד כדי נוקדנות; חיטוט, חיטט – טיפל בפרטים, חיפשׂ חיפושׂ מאומץ, עיין במדוקדק בפרָטֵי הדברים: אינִי אוהב את החיטוט בקטנות, שסופו דקדוקי עניות; חַטטָנוּת – טיפול בפרטים, חיפושׂ מאומץ ועיון מדוקדק בפרָטֵי פרטים: הביא לידי ניקור וחיטוט ולידי דקדוקי עניות; דקדק בקלוֹת – הקפיד בדברים קלים חסרי חשיבות: לא דקדקה בקלות, שאחרים ראו כחמורות; נקרני, נַקרָנות, נַקרָן – חטטן המרבה לדקדק ולטפל בפרטים בהפרזה, בייחוד בחומר עיוני: אכן, נקרן אני ומחטט באשפתי; יש נקרן המדקדק על דברי תוהו, ואינו מבין שאין להיתפס לנקרנות יתרה; פיילוט > תוכנית הֲרָצָה – הפקה ניסיונית של תוכנית שהיא מעין חזרה כללית קודם הפעלתה בזמן אמת; תְשאוּל, תִשאֵל – 1. שאל שאלות; 2. חקירה מוקדמת במשטרה שבה מוצגות לחשוד שאלות גישוש וכד': נקראתי למשטרה שתתשאל אותי כאחד החשודים; הִדמָה > סימוּלַצְיָה > הַדמָיָה – 1. פעולה או תהליך לחיקוי מציאות, מצב או אירוע ובחינתם על ידי פעולות הנעשׂות בידי בני אדם או בציוד קיים: בתוכנית הטלוויזיה הִדמו תאונת דרכים באמצעות מחשב; 2. ייצוג התנהגות מערכת על ידי מערכת אחרת, כגון הטסת מטוס במַדמֵה טיסה; 3. בדיקת בעיה שאינה ניתנת לניסוי ישיר במַדמֶה; רֶביזְיָה, רֶוויזיה – 1. תיקון, בדיקה וביקורת של פעולות אדם או מוסד לשם הנהגת שינויים או שיפורים: המנַהל החדש ערך רביזיה בנושׂא כוח האדם בחברה; 2. בדיקה מחודשת של ההנחות והעקרונות של מדע מסוים לשם תיקון או שינוי; לָדוּק, דָק – דייק, דקדק, עיין; וְדוּק – ועיין היטב בדבר, הדבר צריך עיון, ושׂים לב, ודייק בדבר: ודוק, אף שאֵלֶה שאלות נפרדות, ההכרעה בהן צריכה להיעשׂות במשולב; ודוק, לשון החוק אינה מונעת אפשרות זו לגמרי; קראתי את הספר, ודקתי כמה דיוקים המצריכים תיקון; הַסָחָה, הִסִיחַ – הרחיק, הזיז, הסיט, עקר, סילק: עלמת החן הסיחה את דעתי, ולכן איחרתי למונית; מַסִיחַ – כינוי לתשובה שגויה הניתנת במכוון כאחת מן התשובות האפשריות במבחן רב־בְרֵירה: במבחן הזה לכל שאלת בְרֵירה, ארבע תשובות, ושלוש מהן תשובות מַסיחות; תכסיסי ההסחה הם כה מוצלחים שתשובתי על שאלה אחת הייתה השערה בעלמא; חָשַׁד – 1. חשב על מישהו שהוא אשם במעשׂה על יסוד רושם כללי: כל החושד בכשרים לוקה בגופו; כבדהו וחושדהו; 2. חשש, היה סבור שמשהו רע קיים או עלול להיות: הרופא חשד שכליות החולה נפגעו; עקיבה, עָקַב – הלך אחרי מישהו או אחר משהו שהתקדם לפניו או התבונן בהם בדרך כלל בלי ידיעתם ובלי שישׂימו לב לכך. העקיבה רצופה ומדויקת במסלול התקדמותם או במקום הימצאם באמצעות משקפת, מכ"ם, מערכת אופטית או אמצעים אחרים ביבשה, באוויר ובים; בָּלַש – חיפשׂ, חקר, התחקה אחר: שוטר חֶרֶש בלש בסתר אחרי חשודים כדי לגלות את מעשׂיהם ולמוסרם למשטרה; חקירה ודרישה – בדיקה מדוקדקת: יש לערוך חקירה ודרישה ולהגיע אל האמת; שעת האמת, רגע האמת, רֶגַע של אמת – רגע מכריע, שעת מבחן גורלית: הגיע רגע של אמת, ואין מנוס מלקבל הכרעות גורליות; שמר את צעדיו, סָפַר צעדיו, דִקְדֵק עִימוֹ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, דקדק אחריו, התחקה על שורשיו, בָּחַן את טיבו, עמד על טיבו, עָמַד על אופיו, מישש את הדופק, תָהָה על קנקנו – בחן ובדק את טיבו כדי להכירו היטב או כדי לקבל רושם ראשוני, חקר את מהותו, את אופיו, את התנהגותו ואת יכולותיו: רק בשעת צרה אפשר לתהות על קנקנו של אדם ולהכירו באמת; הוא טיפוס מוזר, ועדיין לא הצלחתי לתהות על קנקנו; עמד על דבר – השׂיג והבין את הדבר, תפס את מלוא משמעותו של הדבר: אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם; חקירה צולבת > חקירת שְׁתִי וָעֵרֶב – חקירה מדוקדקת, קפדנית ומפורטת, שבמהלכה מוצגות שאלות רבות בזו אחר זו כדי לחלץ מידע מסוים: עדותה בבית המשפט הייתה ברורה ומהימנה, והיא עמדה בכבוד בחקירת שתי וערב; אַנסִין > קֶטַע עָלוּם – טקסט שלא נלמד, והוא מובא במבחן כדי לבדוק את יכולת התלמיד לנתח טקסט; בלון ניסוי – פעולה מוגבלת כדי לבחון את תגובת הציבור; עמד בניסיון – 1. בא לידי ניסיון ולא נכשל, ניסה והצליח; 2. התגבר על הפיתוי; נייר לקמוס – אבן בוחן, דרך להחליט אם משהו מוצלח או נכון, אמצעי לבדוק ולהעריך מצב עניינים: התוצאה תהא מבחן לקמוס לדאגה ממשלתית בדב שימור אנרגייה; אפשר לראות את התגוביות (טוקבקים) כנייר לקמוס לרמת השׂיח הציבורי; עַל־שְׁמעי – שמֵעַל לגבולות השמיעה של האדם, כגון דימות על־שְׁמעי [= בּדיקַת אולטרָה־סָאוּנד] הוא בדיקת איברים פנימיים בגוף בעזרת גלים על־שְׁמעיים; גָבָה עֵדוּת – ראיין אדם פנים אל פנים, בעל־פה או בכתב כדי להפיק ממנו מידע תקף [יש שגביית העדות היא חלק מחקירה פלילית או אחרת: חקירה משטרתית, חקירת מס, איסוף מודיעין או מידע אחר; הנשאל עשׂוי להיות חשוד בעבירה, מושׂא לעבירה או עֵד לעבירה]; סָהֲדִי בַּמְרוֹמִים, שָׂהֲדִי בַּמְרוֹמִים – ביטוי של שבועה שפירושו: השמיים עדיי, אלוהים עֵדִי: שׂהדי במרומים שלא עשׂיתי זאת אלא כדי להראות לך שאין ידי במעל; הנושׂא צריך עיון – הדבר מצריך התעמקות, קריאה בתשׂוּמַת לב, ביטוי לסיכום דיון בסוגיה קשה בלא שהגיעו בה למסקנה או לפתרון: בשלב זה נימנע מלהכריע בסוגיה ונשאירה בצריך עיון; במופלא ממך אל תדרוש, ובמכוסה ממך אל תחקור – הימנע לעסוק בדברים סתומים ובלתי מובנים; מְסדַר זיהוּי – שורה של בני אדם כדי לזהות ביניהם את החשוד; זהות מינית – תפיסת האדם את עצמו כשייך לאחד משני המינים: זכר או נקבה, הכרת האדם בהעדפותיו המיניות, בעיקר הגדרתו כהומוסקסואל, לסבית, ביסקסואל, טרנסג'נדר וכד': הזהות המינית של האדם מתפתחת מיום לידתו ומתגבשת בעיקר בגיל ההתבגרות; שאלת הבהרה – שאלה

שנועדה להפוך עניין סתום או מסובך למובן וברור, לרוב כדי להמשיך הלאה בשׂיחה או בדיון: העד ענה באריכות על כל שאלות ההבהרה של השופט; שאֵלה סגורה > שאלה אמריקאית > שאֵלַת בְּרֵירָה – שאלה במבחן שמוצעות בו כמה תשובות מסיחות ותשובה אחת נכונה, ועל הנבחן לברור מהן את התשובה הנכונה; זיהוי פלילי – ענף בין־תחומי בחקר הפשיעה (קרימינולוגיה) שנועד לסייע למערכת המשפט ולכוחות הביטחון לפתור פשעים אגב שימוש בשיטות מדעיות מתחומים רבים; נכנס בעובי הקורה – נכנס לעומק העניין, קיבל עליו את הטיפול בעניין ואת האחריות לו, הטיל את מלוא סמכותו בנושׂא מסוים בלי להסיר מעליו כל אחריות, חדר לעומק הנושׂא, לפרָטֵי פרטיו: השׂר החדש לא בזבז זמן, אלא נכנס בעובי הקורה וזימן ללשכתו את כל המעורבים במשבר; הגיע לשורשי הבעיה, זיהה את שורשי הבעיה – הגיע לעיקר הבעיה: לאחר חקירה ודרישה הגיע לשורשי הבעיה הכאובה של זיהום הדלקים בנתב״ג; הֶעָפַת עַיִן, הֶעָפַת מַבָּט – הִסתַכְּלות מהירה ושטחית, הצצה קלה וּמהירה: הֶעָפת מבט בפניו, ומיד אתה יודע על מה הוא חושב לעשׂות; ירד לעומק העניין, ירד לשורשי העניין, ירד לסוף דעתו, עמד על סוף דעתו, הגיע לסוף דעתו – הבין את כוונתו של פלוני לכל עומקם, הבין היטב את כוונתו, קלט את המסר שלו: חוכמתו לא עמדה לו לרדת לסוף דעתו ≠ לא היה יכול לרדת לסוף חוכמתו; לן בעומקה של הלכה – התעמק בסוגיה, שנה ולמד הרבה והגיע לתוך תוכן של ההלכות, עסק והתעמק בדברי הלכה ומחקר, היה בקי בפרָטֵי הדברים: נזדמן לי ללון בעומקן של הלכות הירושה, ולכן שיניתי את צוואתי; בחור ישיבה ששנים לן בעומקן של הלכות התורה, ולא למד דבר וחצי דבר בלימודי חול, כיצד יהיה אפשר לשלבו בצה״ל ובחיי העבודה? לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו – לא יכלו חבריו להבין את משמעות דבריו, לא יכלו חבריו לתפּוס היטב את כוונתו, לא יכלו חבריו לקלוט את המסר שלו; מפני קוצר המַשׂיג או מפני עומק המושׂג – העניין לא הובן מסיבה אובייקטיבית או מסיבה סובייקטיבית: הפסוק הזה בתנ״ך אינו נהיר לי כנראה מפני עומק המושׂג, ולא מפני קוצר המַשׂיג; השגיח בשבע עיניים, השגיח בשבע עיניים על – השגיח השגחה מעולה וקפדנית, במלוא תשׂוּמת הלב ובחושים דרוכים, עמד על המשמר: הצורר הנאצי השגיח בשבע עיניים על הנעשׂה בגֶטו; סוס שניתן במתנה אין בודקים את שיניו – אין מחטטים ואין מחפשׂים חסרונות בדבר שניתן במתנה; רְאִיָּה לא־צִבעִית, עִיוְּרון צבעים – אי־הבחנה בין צבעים מסוימים: עיוורון הצבעים ניכר בקביעת מבחן אחד לילידי הארץ, לעולים ולבני מיעוטים; רפוּאה מונַעַת – רפואה המכוּוֶנת לשמור על הבריאות כדי שלא לחלות, ועיקרה הסברה, מתן חיסונים ובדיקות תקופתיות; יש פנים לכאן ולכאן – יש בחינות ונימוקים שונים, יש בו היבטים מנוגדים, יש בו צד חיובי וצד שלילי: יש פנים לכאן ולכאן וקשה להכריע; עיון מעמיק – התעמקות, קריאה בתשׂוּמַת לב; ניתוּחַ בְּעָיָה – הצגת עקרונות ונתונים לקראת יעד סופי והצעדים שיֵּשׁ לנקוט כדי להגיע אליו: אף שהניתוח הבעיה היה אסתטי, שקול ומחושב, היה בו ערעור על כל המוסכמות המקודשות; נקודת תצפית > נקודת תצפות – מקום שאפשר לתצפת ממנו על הסביבה ולעקוב אחר שינויים כדי לאסוף מידע; מִשפָּט קָדוּם – השקפה (משוּחֶדת) שאֵינהּ מבוּסֶסת על בדיקת עוּבדות והמביאה לידי הפליה או לידי שׂנאה; הִתחַקּוּת על שורשי, הִתחַקָּה עַל שורשֵׁי פלוני, התחקה על שורשי דבר – השתדל לעמוד על טיבו; חקירה ודרישה – בדיקה מדוקדקת; כלה שעיניה יפות, אין כל גופה צריך בדיקה – כלה שיש לה עין טובה, כלומר מידות טובות וישרות, אינה צריכה בדיקה בשאר העניינים, שהן מדריכות אותה בדרך המלך; מייד הכירו הכול – מייד הבחינו הכול; משמש במעשׂיו, פשפש במעשׂיו – בדק וביקר את מעשׂי עצמו, הרהר, עשׂה חשבון נפש: ייסורים באו עליך, פַּשפש במעשׂיך, לא מצאת – תלה את ייסוריך בביטול תורה; נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשׂיו; פִּשפֵּש בליבו – בחן, ביקר את עצמו, הרהר: פשפש בליבו ולא מצא דבר שמתבקש להיעשׂות; מבט קודח – מבט נוקב: נעצה בי מבט קודח ואמרה: ׳אני טובה מאוד במשׂחק׳; דרש אַחריו – חיפשׂ אותו; ניפּה בשלוש עשׂרה נָפוֹת, נוּפּה בשלוש עשׂרה נָפוֹת – נבדק היטב: במכרז הזה ניפינו את המועמדים בשלוש עשׂרה נפות כי השב״כ צריך את הטובים ביותר ואת האמינים ביותר; נשקל במאזני בית מִרקחת – מאזני אֵסֶל (מוט שבקצותיו כפות מאזניים) מדויקים ורגישים כדי חלקי מיליגרמים לשקילת תרופות בבית המִרקחת; התמקח, עמד על המֶקַח, נָשָׂא ונתן – התדיין כדי להגיע להסכם בנושׂא מסחרי, מדיני וכד׳, התווכח, וכן – בא בדברים עם, שקל וטרה, עיין בדבר, בחן ובדק את צדדי הבעיה: נציגי המדינות נשׂאו ונתנו בעניין ההסכם המסחרי; הוא נָשָׂא ונתן עם בעל הדירה זמן רב כדי להוריד את המחיר; הוא נָשָׂא ונתן במלחמתה של תורה; שָׁקַל וְטָרָה – נָשָׂא ונתן, עיין בדבר, בחן ובדק את צדדי הבעיה: שקלתי וטריתי על קניית הדירה, ולא ישבתי בחיבוק ידיים; מִשמֵשׁ במעשׂיו – בדק את מעשׂיו, עשׂה את חשבון נפשו; העביר תחת השבט – מנה אחד לאחד, בדק כל אחד; כַּבּדֵהוּ וחוֹשדֵהוּ – התנהג אליו בכבוד, אך אל תיתן בו אמון מלא: נהגנו כלפי השכן החדש לפי הכלל: ׳כַּבּדֵהוּ וחושדהו׳ בטרם הכרנו אותו; פשפש בהלכות שלא יעלו חלודה; פשפשתי בדברי תורה שלא אשכחם; החושד בכשרים לוקה בגופו; המבקש פגם בסחורה, מבקש לקנותה; חזר על כל המקרא ולא מצא . . . ; נעץ מבט חד וחודר ב׳; עמד בפני אש צולבת של שאלות וחקירות שתי וערב כדי לתהות על קנקנה של האמת; נכנס בעוביו ובעומקו של; חוכמתו לא עמדה לו לירד לסוף דעתו; לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו; כל חידוש בדקנוהו שבע בדיקות; לא רק הטיל תחרות בין א׳ לב׳, אלא גם העמיד את עצמו במבחן כוחות עם; הוא מחונן בכישרון מיוחד של חטטנות ונקרנות; בחן את העניין במבט קודח; התבונן בעיניים חוקרניות, חיטט בארכיונים וחיפשׂ בכל שׂכלו פִּתְרון לסוגיה הקשה > ביקורת! הוכחה! חיפוּשׂ! שאלה!

בוקר! לילה! ערב!

בוקר. בּוֹקֶר – תחילת היום, השעות הראשונות של היום, בעיקר מזריחת השמש ועד לשעת הצוהריים:; בבוקר בבוקר, בוקר בוקר – בכל בוקר, מִדֵי בוקר; בוקרו של בוקר – ראשית השחר, השעות המוקדמות של הבוקר, שעת ההשכמה: עדיין לא קינחה החמה עיניה מן השינה וכבר יושבים להם בני אדם בבית מזיגה; בָּרוּר כַּבּוֹקֶר – ידוע בהחלט, ודאי: אם ברור לך הדבר כבוקר – אומרהוּ; בוקר לא עבות – בוקר בהיר ולא מעונן: באותו בוקר לא עבות טסנו לחו״ל; הבוקר אור – האיר הבוקר, הלילה עבר: הבוקר טרם אור והעובדים שולחו לביתם; אַשמוּרֶת הבּוֹקֶר – החלק האחרון של הלילה (לרוב השליש) עד בוא המִשמר הבא; מבוקר עד ערב – כל היום כולו, ללא הפסק: אין לי רגע פנאי, מהבוקר עד הערב אני טרודה בעסקיי; מִסדר בוקר – מסדר נוכחות מלוּוה במסדר השכמה, שבו בודקים כל חייל, אסיר וכדומה אם הוא נוכח במקום, קם ממיטתו והוא מוכן כנדרש לפעילות היומית; חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים – מדי בוקר ובוקר, דברים חדשים מפעם לפעם: מדריכת הטיול הראתה לנו בחו״ל חדשות לבקרים נפלאות גדולות שלא פיללנו להן; השׂר חידש את שקריו לבקרים כדי להרוויח זמן; לפנות בוקר – סמוך לזריחת השמש, בשעת בוקר מוקדמת ביותר: עדיף להגיע לעבודה לפנות בוקר שאין צפיפות בכבישים; שַׁחַר – דִמדוּמי בוקר, מועד היבָּקַע אור השמש ממזרח, שעת הבוקר המוקדמת ביותר, שבה האור הראשון מופיע בשמיים, האור העולה בשמיים לפני זריחת השמש: הוא משכים קום ויוצא עם שחר לעבודתו בשׂדה; עָלָה עַמוּד הַשַחַר, עָלָה הַשַחַר – הופיעו נצנוצי בוקר ראשונים, אור הבוקר החל להאיר, שמי הלילה החלו להתבהר, אור השחר הפציע: כל הלילה הלכו ביער, וכשעלה השחר הגיעו למחוז חפצם; עֲלוֹת הַשַחַר – 1. הזמן שבו השחר עולה, הזמן שבו האור מתחיל להפציע עם תום הלילה ותחילת היום: עם עלות השחר יצאו האיכרים לעבודתם; 2. זמן תחילת היום, כשעה ויותר לפני זריחת החמה, זמן זה נקבע כמועד סיום הלילה ותחילת היום, בעיקר לעניין מצוות שזמנן הוא רק בלילה או רק ביום; דמדומים – שעת שקיעה או זריחה, קרניים אחרונות או ראשונות של השמש; שעת הדמדומים – שעת הזריחה או זריחת קרני השמש הראשונות; מִשֶׁיַּכִּיר בֵּין זְאֵב לְכֶלֶב – הגדרה ציורית לזמן דמדומי בוקר או דמדומי ערב: כשניתן להבחין בין שני בעלי חיים אלה (זאב וכלב) הדומים זה לזה בגודלם ובצורתם: בשחר, בטרם הכרתי בין תכלת ללבן, בין זאב ובין כלב, יצאתי לעבודתי עדי ערב; כַּנפֵי שַחַר – אור עמום ראשון בטרם זריחה; הושכם, מושכם, השכמה, הִשׁכִּים – 1. קם מוקדם בבוקר, הקדים להתעורר בבוקר: לעולם ישכים אדם לעבודתו כדי שיגיע לפני הזמן; ביקורי המושכם הפריע כנראה לזוג הצעיר; 2. העירו מוקדם בבוקר: המפקד השכים את החיילים בשעה 05:00; 3. מיהר והקדים מישהו, הזדרז לעשׂות משהו לפני שיקדימוֹ אחר: אם בא להרוגך, השכם להורגו; ראשית היום, רביעית היום – הבוקר; קִיצַת בוקר, יְקִיצַת בוקר – התעוררות משֵינה בבוקר: שֵׁינַת הלילה דומה לעולם הזה וקיצת הבוקר דומה לעולם הבא; קבעתי עיתים לתורה, ובכל יום ויום מקיצת הבוקר ועד שינת הלילה לַנתי בעומקן של הלכות לשוננו; שירות יקיצה – שירות טלפוני המספק השכמה בשעה יעודה לפי הזמנה מראש, כתחליף לשעון מעורר; אַיֶּלֶת הַשַחַר – האור הראשון של השחר, כוכב הבוקר, דמדומי בוקר, כינוי מליצי לראשית הזריחה: איילת השחר, כשאורה בוקע ועולה היא באה קמעה קמעה; עַפעַפֵּי שַחַר – עליית השחר, התחדשות הבוקר, נצנוצי השחר הראשונים: מה ראיתם לקום בטרם ייבקעו עפעפי שחר; בעלות השחר, אור השחר הפציע, עַמוּד הַשַחַר – האור הראשון הנראה לפנות בוקר, תחילתו של היום: עבדנו כל הלילה ושבנו לביתנו כשעלה עמוד השחר; פת שחרית – ארוחת בוקר; דמדומי בוקר, דִמדוּמֵי שַׁחַר – אור השמים לפנות בוקר בין החשֵכה לזריחה (גם: אור ראשון): עם דמדומי שחר קמנו והלכנו לבית המדרש; דִמדוּמֵי חַמָּה – האורות הראשונים שֶׁלִפנֵי הזריחה וּלאַחר השקיעה; הָנֵץ החַמה – תחילַת הזריחה: עם הנץ החמה יצאנו לדרך; הִשׁכִּים לפִתחוֹ – 1. בא אליו בשעה מוקדמת; 2. הִרבה לבקרו: רבים משכימים לפתחו של הרופא הידוע, ממציא תרופת הפלא; כִּבְיוֹן הכוכבים –

כבייה ודעיכה אורות הכוכבים; השכמת בית המדרש – קימה בשעה מוקדמת בבוקר לתפילה או ללימוד תורה: גדולה הכנסת אורחים כהַשְׁכָּמַת בית המדרש; בוקר בוקר, בבוקר בבוקר – מדי בוקר, בכל בוקר; אור השחר מפציע, הַפְצָעַת אור השחר – הופעת אור השחר, בקיעתו או הבקעתו: אני אוהב להשכים קום כדי לחזות בהפצעת אור השחר; קרני החמה – קווי האור והחום המוקרנים מן השֶׁמש; קריאת הגבר – קול קריאת התרנגול (בשליש הלילה שאחרי חצות); מְקַדְּמֵי אַשמוּרוֹת – מי שמשכימים קום, הקמים לפני עלות השחר; כל הַמַשְׁכִּים ויוצא – זהב הוא מוצא – מימרה בשבח הזריז (ביאליק, אריה) השכם וְהַעֲרֵב – בוקר וערב, פעמים הרבה: עליכם לשנן השכם והערב שאין להשתמש לרעה בסמכויות שאָצְלוּ לכם; כתרנגול המנקר באשפה – מהבוקר עד הערב; טרם אור וכבר קם מעל משכבו; מאור הבוקר עד חצות הלילה; מיקיצת הבוקר ועד שנת הלילה; החמה הפציעה בין סדקי העבים; קרני השמש הסתננו מֵחֲרַכֵּי התריס וצנחו על מיטתי; השמש הֵמֵסָה את כל הערפילים, טיפסה לאיטה וכבשה לה מקום ברקיע הכחלחל; העיר הייתה צלולה ובוקרית והבהיקה בכל עוצמת צבעיה וצורותיה; הבוקר התעוררתי לאור אפרורי וקודר, ולאחר זמן מה עמד בחלוני בוקר צעיר ונאה; ההרים הסירו מעליהם את כסות הלילה; משכָּבו אחרוני הכוכבים, הופיעו נצנוצי בוקר ראשונים והקיצה הארץ; בבוקר תאמר: 'מי ייתן ערב' ובערב תאמר: 'מי ייתן בוקר'; בבוקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ידֶיך; שינה מתוקה וחלומות פז! שֵינה של שחרית ויין של צוהריים מוציאים את האדם מן העולם; מיקיצת הבוקר עד שינת הלילה; איילת השחר, כשאורה בוקע ועולה היא באה קמעה קמעה; מהלילה ועד יקיצת הבוקר ישנה שינה מתוקה וחלמה חלומות פז!

לילה. לַיְלָה – זמַן החשֵכה משקיעת השמש ועד זריחתה: בלילה ישנו בשִׂקי שינה והבטנו בכוכבים; לַיִל – לילה, בשקט המוחלט של הלילה; יָרַד הלילה – הגיעה שעת חשֵכה, ירדה חשֵכה; לילה טוב, לֵיל מנוחה – ברכה מקובלת לפני השינה: 'ליל מנוחה מירושלים', בירכה קריינית הטלוויזיה; מנוחתי לא נעמה עליי; חצי הלילה, חצות הלילה, חֲצוֹת – אמצע הלילה, השעה 12 בלילה: עם המעבר לשעון קיץ יש להזיז את מחוגי השעון בחצות שעה אחת קדימה; חיי הלילה – החיים המתרחשים בלילה, בעיקר הכוונה לפעילות חברתית, למופעי בידור ולבילוי משותף במסיבות ובאירועים מענגים אחרים (במועדונים, בבָּארים, בפַּאבּים, במסעדות וכד'): בצעירותו נהנה מאוד מחיי הלילה של תל אביב; לֵיל שִׁימוּרים – לילה ללא שינה, לילה שעֵרים בו רוב הזמן: ליל שימורים עבר עלינו בציפייה לדעת מה ליקירינו הנעדרים; ליל חג השבועות הוא ליל שימורים שנוהגים לייחדו ללימוד תורה; לֵיל הסדר – ליל היום הראשון של פסח שבו עורכים את סדר הפסח; מסביב לשעון > כל שעות היממה, יוֹמָם וָלַיְלָה – תמיד, כל הזמן, 24/7: הגה בה יומם ולילה; היא ישבה ליד מיטת חוליו יומם ולילה; עָשָׂה לַיִל כַּיּוֹם, עָשָׂה לֵילוֹת כַּיָּמִים – התמיד בַּעשִׂייה ובעבודה בלילות כמו בימים, פעל יומם ולילה, לא מש ממקומו גם בלילה: אימו טיפלה בו במסירות ועשׂתה לילות כימים ליד מיטתו; שנים עשׂיתי לילות כימים בלימודיי, ולא שׂחתי שׂיחת חולין עד שקיבלתי את התואר הנכסף; חֶזיון לַילה – חלום, מראה שאדם רואה בשנתו: ראיתי את אבי ז"ל בחֶזיון לילה; בִּן לילה – בלילה אחד, בתוך זמן קצר ביותר: דף רדף דף, וקריאת הספר המרתק נגמעה בִּן לילה אחד; בִּן לילה היה ובִן לילה אבד – כצל עובר; בלילה בלילה, באישון לילה – באמצע הלילה, בשעת לילה מאוחרת: לפתע באישון לילה צלצל הטלפון והעיר אותנו; ארונית לילה – ארונית קטנה ונמוכה הניצבת לצד המיטה ומשמשת לאחסון החפצים של השוכב במיטה: מנורת הקריאה מונחת על ארונית הלילה שליד מיטתי; הבדל של יום ולילה – הבדל עצום, הבדל בין שני דברים שונים זה מזה בתכלית: יש הבדל של יום ולילה בין מצב הקיבוצים בערי השׂדה ובין מצב הקיבוצים באזור המרכז; דורסי לילה – סִדרת עופות, שרובם טורפי לילה, הניכרים ברגליים חזקות, בטפרים חדים, במקור מאונקל ובמעוף חרישי: האוח, הינשוף והתנשמת הם דורסי לילה; לילה לָבָן – 1. לילה ללא שֵינה, לילה שנשארים בו ערים: ציפה לנו לילה לבן למשמר; 2. ליל ירח, לילה מוצף באור ירח, לילה שאין בו חשֵכה או שהחשכה מתחילה בו בשעות מאוחרות מאוד (בקוטב ובאזורים הסמוכים לו בקיץ): בשלהי יוני חגגו תושבי סנט פטרבורג את הלילות הלבנים בפסטיבלים; אישון לַילה – חצות הלילה, חשכת הלילה: יצאנו למבצע באישון לילה באפֵלה מוחלטת; לֵיל שִׁימוּרים – לילה של ערות ופעילות כל הלילה או ברובו: הלילה האחרון בטירונות היה ליל שימורים; לילה טְרוּף שֵינה – לילה ששנתו נדדה ממנו: למרות לילה טרוף שֵינה נאלצתי לנהוג בבוקר; בַּעַת לילה – פחד קיצוני או לא הגיוני מהלילה או מהחושך; בִּיעֲתוּתֵי לַילה, סיוטי לילה, ביעותֵי לַילה – חלומות מבהילים הקורים בשנת חלום וגורמים ליקיצה משינה, בדרך כלל משלבי השינה העמוקה, שלעיתים מלווה בצרחה ובתחושת בהלה: התעוררתי משנתי מבוהל בשל ביעותי לילה; קֶרִי לילה, מקרה לילה – הפרשת זרע לא רצוניות, המתרחשת במהלך שינה אצל גבר לאחר גיל ההתבגרות; מועדון לילה – מקום בילוי הפתוח בשעות הערב והלילה, ועיקר הבילוי בו הוא שתיית משקאות חריפים, ריקודים וצפייה בהופעת זמרים, בדרנים, חשׂפניות וכד'; לוחמַת לילה – שיטות לחימה שנועדו להתגבר על הקשיים שמציבה החשכה ולנצל את תנאיה הנוחים למציאת מחסה ולהפתיע את האויב; עורך לילה – עורך בעיתון הממונה על תפקוד המערכת בשעות הלילה ובעיקר על הוצאת העיתון לקראת הבוקר; עוף לילה – עוף או ציפור שעיקר פעילותם בשעות הלילה; ציפור לילה, דורס לילה: הינשוף והאוח הם עופות לילה; סיפורי אלף לילה ולילה – סיפורים מסקרנים עתירי דמיון שלעולם אינה מסתיימים כדי להשאיר את המְסַפֵּר בחיים, סיפורים דמיוניים המשמשים לרוב תירוצים: לשאלתי למה לא בא אמש, התחיל לספר סיפורי אלף לילה ולילה על דוד שבְּדִיּוּק בא אליו מאמריקה בלי להודיע; השעות הקטנות של הלילה – שעות הלילה המאוחרות, השעות שלאחר חצות הלילה: בילינו במסיבה עד השעות הקטנות; בטוֹב תלין – לילה טוב, שֵינה מתוקה; מַחשָׁך – אפלה גמורה, עלטה סמיכה, חשֵכה גדולה ומעיקה, שהולכים בה לאיבוד, חשכת הלילה: יש גנבים שעושׂים מעשׂיהם במחשכים כדי שלא ייתפסו; ראשונים תמיד אנחנו, לאור היום וּבַמַחשָׁך; לפנות ערב – בין השמשות, סמוך לשקיעת החמה, עם רדת החשכה: בזמן האחרון אני מסיים את עבודתי לפנות ערב; צאת הכוכבים – תחילת הלילה, הזמן שנראים בו נצנוצים ראשונים של כוכבי השמיים; כחצות הלילה – קרוב לאמצע הלילה; אפֵל, אפֵלה – חושך מוחלט; אפלולית – אפֵלה מועטת, דמדומי חשכה: התגנבנו באפלולית בין השמשות לקולנוע; עֲלָטָה – חושֶך, אפֵלה: החשיך עלינו היום ולא ראינו בעלטה איש את אחיו: בעלֶטֶת הלילה לא ראינו איש את אחיו; מִגדַלור – מִגדל גבוה ליד החוף להורות את הדרך לאוניות על ידי הפעלת זַרקורים בלילה כדי שיוכלו להיכנס לנמֵל או למנוע מהן להתקרב לכפים ולצוקים המסכנים את השַיט; יְמָמִית – חנות הפתוחה יומם ולילה (24 שעות): במשפט 'יממה' היא פרק הזמן שמחצות ועד חצות; אַ"ש לילה – כינוי לפעילות לילה של ילדים ונוער הנערכת בשׂדה או בשטח הפתוח, לרוב בתנועת הנוער: יש לבוא לא"ש לילה בלבוש כהה כדי שלא לבלוט בחושך; אַשמוּרֶת הבוקֶר: החלק האחרון של הלילה (לרוב השליש) עד בוא המשמר הבא; לא יצאה האשמורת השלישית, וכבר עבדתי במשׂרדי; אַשמוּרָה ראשונה – השליש הראשון של הלילה (9-12): לרוב אני הולך לישון באשמורה הראשונה; נֵר תָמיד – 1. נר הדולק תמיד לפני ארון הקודש, זֵכר לאש התמיד במנורת בית המִקדש; 2. נר או לפיד שדולקים יומם ולילה ליד מַצֵבַת זיכָּרון של אדם גדול; 3. זיכרון עד: נר תמיד דולק בליבי ללא הפסק לזכר הוריי היקרים; היום השווה – היום שבו השמש חוצה את המשווה השמימי במסלולה המדומה (ביום זה שווים אורך היום ואורך הלילה על פני כדור הארץ. היום השווה באביב חל בערך ב־21 במרס, ובסתיו – ב־23 בספטמבר); הִדיר שינה מעיניו – 1. לא הניח לעצמו להירדם, מנע שינה מעצמו: בלילות האחרונים הדרתי שינה מעיניי; 2. הדיר שינה מעיניו של מישהו, גרם לו דאגה רבה שלא הניחה לו לישון, מנע ממנו לישון: המחשבות הטורדניות הציקו לו כל הלילה והדירו שינה מעיניו; קריאת הגבר – קול קריאת התרנגול (בשליש הלילה שאחרי חצות): נאלצתי לקום בזמן קריאת הגבר של שחרית; צאת הכוכבים – תחילת הערב (כשאור הכוכבים מתחיל להיראות): היו שנים שעבדנו מעלות השחר עד צאת הכוכבים; הלילה אבי העצה; בלילה כל לִילִית [= מלכת השדים] כלילת יופי; בלילה בלילה כל הלילה עסקתי בדברי תורה לאור הנר; איש בוקר מתעייף בשעות הערב המוקדמות, איש ערב נעשׂה ערני ביותר דווקא בערוב היום; איש חרבו על ירכו מפחד בלילות; כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו; קפץ ממיטתו באפלה, עם קריאת הגבר, בטרם יכיר איש את רעהו; כל ימיו מכאובים וכעס, ובלילה לא שכב ליבו; לא נברא הלילה אלא לשינה; משל לאדם המהלך בדרך באישון לילה ומתיירא מן הקוצים, מן הפחתים ומן הברקנים, מחיה רעה ומן הלסטים, ואינו יודע באיזו דרך מהלך; איזהו שוטה? היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו והמאבד מה שנותנים לו; כָּל הַלַיְלָה רָתְחוּ יַמֵי לֶהָבוֹת וְהִשְתַּרְבְּבוּ לְשׁוֹנוֹת אֵש מֵעַל הַר הַבָּיִת; התחיל גלגל החמה לשקוע, והתחיל גלגל הלבנה לעלות – זהו בין השמשות; במחשכים הושיבוני כמֵתֵי עולם

ערב. רֶמֶשׂ, ערבית, עֶרֶב – 1. הזמן שלפני הלילה, זמן שקיעת החמה, סוף היום: ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד; 2. הימים שלפני מאורע מסוים, כגון ערב המלחמה: בערב החג חגגנו והתעלמנו ממה שעתיד לקרות; 3. נֶשף, מסיבה או אסֵפה המתקיימים בערב: ערב סִפרותי; עָרַב – הגיעו לקיצם השמש או היום, החל הערב כגון בצירופים פנה היום לערוב, נטה היום לערוב: השמש נטה לערוב מאחורי אחת הגבעות; היום נטה לערוב ונראו יהודים מתקלטים לבית הכנסת; הֶעֱרִיב שמשו, הֶעֱרִיב – נהיה ערב, החשיך, ירד היום, ירד ערב, בא אחרי שקיעת החמה: אשרי המשכימים ומעריבים לעמלם יום־יום; נטלתי ספר להעריב בו שנתי; ערב הווי – ערב שירה ותוכנית בידור במסורת התרבות העממית: במוצאי שבת ארגן הסניף ערב הווי מוצלח; נטוּ צִלְלֵי עֶרב – קֵרב הלילה, היום נטה לערוב; ערב עיון – ערב

המוקדש להרצאות ולדיונים בנושׂא מסוים: הציבור מוזמן לערב עיון על שירת המשורר לרגל זכייתו בפרס; ערב הצדעה – מופע שהוא מחוות הוקרה למישהו או למשהו, מופע המתקיים לאות כבוד והערכה של המשתתפים בו לאדם, למוסד וכד׳: עם פרישתו של המנצח הוותיק, ערכו חברי התזמורת לדורותיה ערב הצדעה לכבודו; לפנות ערב – לפני הערב; בָּעֶרֶב יומיים, עֶרֶב עֶרֶב – בכל ערב: ערב ערב אנו עוסקים בספורט; לעיתותי ערב, לְעֵת עֶרֶב – ברדת הערב, לפנות ערב, עם בוא הערב: לעיתותי ערב באו הפועלים ליטול שׂכרם; וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ; רָפָה היום לַעֲרוֹב ותש כוחה של חמה – השמש נוטה לשקוע, התקרב הערב; בַּעֲרוֹב היום – בסוף היום, עם רדת הערב, כשהיום מתקרב אל קיצו: בערוב היום שבתי לביתי לאחר עמל ויזע במטע הבננות; בֵּין הָעַרְבַּיִם – עִם שקיעת השמש, בין השמשות, הזמן שבין ראשית שקיעת השמש ובין הופעת כוכבי הלילה: באור בין הערביים יצאנו לחזות בשקיעה; השכֵם והערֵב – בוקר וערב, שוב ושוב: עליכם לשנן השכם והערב שאין להשתמש לרעה בסמכויות שאצלוּ לכם; ירח – לבנה, סַהַר: חצי הסהר וכוכב מחומש אחד או יותר הם סמלן המדיני של כמה מדינות מוסלמיות; אוֹר לְ׳ – ערב, הלילה שלפני: אור ליום ה נטייל על שׂפת ים המלח; אֶמֶשׁ – בערב יום האתמול, הלילה שעבר: אמש הלכנו להצגה; מוֹצָאֵי – רכיב ראשון בצירוף סמיכות המציין את הערב ואת הלילה, את התקופה שהסומך מציין אותה או את שלהי הזמן שהסומך מציין: במוצאי שׂמחת תורה היו ביישובים הקפות שניות; הוא נפצע במוצאי שירותו; ספר חדש זה שופך אור על דמות החברה היהודית במוצאי ימי הביניים; יוֹמֵם – אדם הנוסע יום יום לעבודתו מִחוץ לִמקום מגוּריו וחוזר בָּעֶרב לבֵיתו: רוב דיירי היישוב הם יוממים העובדים בעיר הסמוכה; בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת – 1. הזמן שבין שקיעת החמה לצאת הכוכבים, ספֵק יום ספֵק לילה; 2. זמן של דמדומים, חוסר בהירות; קָדַשׁ עָלָיו היום – החשיך היום ונכנסה קדושת השבת או החג: כבר קָדַשׁ עלינו היום, ואורחיי טרם הגיעו לביתי; בִּפרוס – לפני, ערב ה־: בפרוס השנה החדשה בירכנו את כל ידידינו בברכת שנה טובה; בִּפרוס החג – 1. במחצית החודש שלפני החג; 2. בּערב החג, בתקופה שלפני החג; לא אחת – לא אחת, לא אחת ולא שתיים, לעיתים מזומנות, לעיתים קרובות, לפרקים, מדי פעם, מדי פעם בפעם, מזמן לזמן, מעת לעת, מפעם לפעם, עיתים, פעם בפעם, פעמים, פעמים הרבה, תדיר, תכופות: העובדת שהתעמרו בה במקום עבודתה, ניגבה את דמעותיה מפעם לפעם כשסיפרה את קורותיה; ראיית לילה – ראייה ברורה למדיי של נופים ועצמים בשעות החשכה ללא תאורה מלאכותית רגילה בעזרת ציוד מיוחד המנצל אור סביבתי, כמו אור הכוכבים, קרינה תת־אדומה או קרינת חום הנפלטת מגופים בשטח: ראיית לילה משמשת בעיקר לצורכי הצבא כדי לתצפת על האויב ועל מתקניו, בלי להסגיר את המתצפתים; דְּמָמַת עֶרֶב – שֶׁקֶט ודוּמייה מוּחלָטים של הערב; לֵיל הִתקַדֵּשׁ חַג – תחילת החג, לילו הראשון של החג: בליל התקדש חג נסעד אצלכם, ובלילה השני של ראש השנה נחגוג בביתנו; ליל שישי – יום חמישי בלילה; לֵיל שַׁבָּת – יום שישי בלַילה; עֶרֶב סָגוּר – [בצבא] כינוי לעֶרב שמתקיים בו אירוע פנימי של חיילי היחידה, ואין לצאת מן הבסיס: בערב הסגור האחרון הייתה הופעה של זמרת ידועה; דִּמדוּמֵי עֶרֶב – בין השמשות, שעת שקיעת השמש: שעת דמדומי הערב זו השעה שהערב יוצא לשלוט בעולם; מִשמרת לילה – זמן קצוב הניתן לכל אחת מן הקבוצות העושׂות פעולה מסוימת זו אחר זו בלילה, כגון עבודה במפעל או ארוחה באונייה: משמרת שנייה מתחילה בחצות; פרפר לילה – כינוי למי שהולך לישון מאוחר בלילה כי אוהב לבלות בשעות אלה או מיטיב לתפקד בהן; כָּלתה רֶגֶל מִן השוק – הרחובות התרוקנו, אין עוד איש במקום כי הסתיים היום ומתקרב הערב: כבר הגיע זמן לסגור את החנות שכבר כלתה רגל מן השוק ואין עוד לצפות לשום קונה; כיוון שמגיע הערב, תכלה רגל מן הרחוב ותשׂתרר דממה מרתיעה; אֱשׁוּן חושֶׁך, אֱשׁוּן לַילה – אפֵלה, חשֵׁכה; פָּנָה היום – חלף ועבר היום, ירד היום, התקרב הערב; חשֵׁכה ירדה על הארץ וכוכבים עלו ברקיע; החמה נסתלקה מראשי האילנות והעולם נתכהה על יושביו; דעך לאיטו אור היום עד שתש כוחו לגמרי ונעלם; הוצאתי את הלילה בעבודה עד השעות הקטנות אחר חצות; מי שטורח בערב שבת, יאכל בשבת ≠ מי שלא טרח בערב שבת, מה יאכל בשבת; די לי בקב חרובים מערב שבת לערב שבת; הכתב והמכתב הם מעשׂרת הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות; בבוקר תאמר: ׳מי ייתן ערב׳, ובערב תאמר: ׳מי ייתן בוקר׳, מפחד לבבך אשר תִּפחַד וממראה עיניך אשר תראה; בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ; הבערות היא לילה של המחשבה, לילה ללא כוכבים וללא לבנה > אור! יום! שינה!

בחירה! בְּרֵירה!

בחירה, בָּחַר – 1. החליט שדבר אחד הוא המתאים ביותר או הרצוי לו ביותר מקבוצת דברים, עדיף מישהו על פני אחרים: זמן רב התלבטה בחנות ולבסוף בחרה בשׂמלה הלבנה; 2. העדיף, נטה ל׳, ביכר, החליט: אני בוחרת לשתוק ושלא להגיב על שום הערה; 3. הצביע בעד מישהו כדי שיהיה נציגו או שיכהן בתפקיד ציבורי, השתתף בבחירות: התושבים בחרו ראשת עיר חדשה; הכנסת בחרה ביושב ראש לכנסת; בחירה חופשית – יכולתו של אדם לבחור את דרך התנהגותו לפי רצונו: לפי הכּוֹרחָנוּת (דטרמיניזם) אין לאדם בחירה חופשית, שכן לכל דבר יש סיבה; בָּחַר בְּרַע במיעוטו, תפס את הרע במיעוטו – בחר ברע פחות מכמה אפשרויות גרוּעות או לא נעימות, בחר ברעה הקטנה ביותר; סלקטיבי > בְּרֵירתי, נברר, בורר; סלקצייה > בְּרֵירה, בְּרִירה, בֵּרֵר – בחר, הבדיל את הטוב מן הרע; בְּרָרָה – 1. מה שנשאר מן הפירות ומן הירקות אחרי שבחרו מהם את הטוב ואת המובחר: הבְּרָרה של הפירות ניתנה לפרות; 2. [בהרחבה] שאֵרית, דבר פָּחוּת בטיבו: למה אתה נותן לי סחורת בררה? תן לי סוג א! דגימה, דגימה, דָּגַם – לקח מדגם מאוכלוסייה; בחר פעולה, תהליך או טכניקה לחלק מייצג של אוכלוסייה כדי לקבוע מאפיינים לכל האוכלוסייה; מִדגם – 1. פרט אחד או יותר המשמש דוגמה לכלל והמלמד על טיבו של הכלל; 2. פרטים שנבחרו מאוכלוסייה מסוימת כדי ללמוד תכונות מסוימות של כל האוכלוסייה; טַעַם – נטייה להעדיף או לבחור דברים מסוימים, היכולת להבחין בין יפה למכוער: יש לנו טעם דומה במוזיקה כי אנו אוהבים יצירות קלסיות ולא מוזיקת רוק; היא תמיד לבושה כל כך יפה הודות לטעמה הטוב וכספה הרב; סינון, סינן – מיין, בחר, ברר, בודד, הוציא מתוך פרטים את המתאימים ביותר לצרכיו, בחר את העיקר: ועדת האגף אחראית לסינון המועמדים החדשים לעבודה; סילות, סִילֵת – 1. ניפה היטב, כָּבַר; 2. בחר במעולה ביותר: ירושלים היא עיר שסילת אותה המקום מכל עולמו; המפקד סילת את חייליו למבצע; סולתו של – החלק המעולה, המובחר ביותר; ראייה, רָאָה – בחר, הכיר כטוב, שקל בדעתו שראוּי, ראה לנכון: אני רואה את דברי החייל הוותיק מדבריכם; נוּפָּה, ניפוי, נִיפָּה – הרחיק מתוך קבוצה של בני אדם או פרטים את הבלתי מתאימים לצרכיו: מפקד הקורס החליט לנפות שלושה חניכים שלא התאימו; לאחר שתנפה את כל החומר המיותר תוכל להתחיל בכתיבת העבודה; מְנוּפֶּה – שבחרו אותו בקפידה, שסיננו ממנו את המיותר או את הלא מתאים: הילד זקוק לחומר קריאה מנופה ולמחשב שניפו ממנו תוכניות שאינן מתאימות לגילו; אפליה, הפליה, הִפלָה – התנהג אל מישהו באופן שונה מכפי שהתנהג אל אחר, בין לטובה ובין לרעה, בשל העדפותיו האישיות, בשל השתייכות לצבע, לגזע, למיעוט מסוים וכד׳: השופט פסק כי ההחלטה מביעה עמדה מנוּטה, ודינה להתבטל בשל היותה מפלה ומנוגדת לדין; לטענת מחוסרי הדיור המדינה מפלה אותם לרעה לעומת העולים החדשים; אַלטֶרנָטִיבָה > חֲלוּפָה – דבר המוצע לברירה אם ייפסל הדבר המוצע קודם, אחת מכמה אפשרויות: אין חלופה להורים; הכלכלן צריך לקבוע בין חלופות כי אין במשאבים כדי להשׂיג את כל המטרות הרצויות; חֲלוּפִי – שיכול לשמש חלופה: קיבלתי רכב חלופי אחרי התאונה; חילופי – במקום הקודם: הוגשה תוכנית חילופית אם לא תתקבל התוכנית הראשונה; הטיל מטבע, הטלת מטבע – זריקת מטבע כדי להכריע בין שתי אפשרויות; הימר על הקלף הלא נכון – בחר במי או במה שעתיד להפסיד, בחר במפסיד: הוא הימר על הקלף הלא נכון כשהשקיע את כל כספו במניות של חברה שפשטה את הרגל בתוך זמן קצר; תָּדִיר ושֶׁאֵינוֹ תָּדִיר – תָּדִיר קוֹדֵם – בבְרֵירה בין שני דברים: האחד רגיל וקבוע והאחר לא־רגיל וארעי – זכות העדיפוּת לרגיל ולקבוע; מֶלַח הָאָרֶץ – 1. המוּבחרים שבחֶברה, אנשי מעלה; 2. בעלי מידות נעלות; סוֹלתה ושַׁמנה, העידית, מובחר מן המובחר – המשובח ביותר, הטוב ביותר: מדובר ברווק פנוי וכשר, בחור כהלכה, מובחר מן המובחר; מן המובחר – הטוב ביותר, מעולה: כל השמנים יפים לנר, ושמן זית הוא מן המובחר; עִידִית – 1. מבחר, מיטב: אשלם לו ממיטב רכושי, כלומר אם הזקתי באלף ש״ח אתן לו שווה אלף ש״ח מעידית שׂדותיי; 2. אדמה טובה, פורייה ומשובחת [ההפך: זיבּוּרית]; עִידֵי עידית, עידית שֶׁבְּעידית – המוּבחר ביותר, הטוב ביותר, משובח שבמשובחים: זרעים אלה עידי עידית, ולא תמצאם בשוּק אחר; הוא היה הטוב שבבחורים המחזרים, עידית שבעידית; את שיריך קראתי מהם עידית, ומהם עידית שבעידית; סגולת הסגולות – הטוב והנבחר ביותר: סגולת הסגולות של רכיבי הקיום בזוגיות טובה היא אמונה משותפת ואהבה הדדית ויציבות כלכלית; לא בא כַּבּוֹשֶׂם הזה – משובח ביותר, אין כמוהו אין דומה לו: הספר שקראתי לא בא כבושׂם הזה מזמן לידי; אתרוג מהודר ומובחר – לא רק שיש בו טעם וריח, אלא יש לשמור עליו מכל משמר; אִתרוּג, אִתרֵג – שמר על מישהו בקפידה (כמו ששומרים על אתרוג) כדי שלא ייפגע, ובעיקר נמנע מלמתוח עליו ביקורת: לטענת האופוזיציה, מפלגות השׂמאל מאתרגות את ראש הממשלה בשל נכונותו לקדם את התהליך המדיני; איש ביניים – גיבור נבחר לדרקרב; עָלָה בַּמִּניָן – נבחר, עלה בהגרלה; נכלל: שמכם עלה במניין הזכאים להנחה ממשרד השיכון; אם לטוב ואם למוּטָב, בין לטוב בין למוטב – כך או אחרת, בין שהדבר נוח ובין שאינו נוח, בין שטוב בין שרע, בין שהדבר רצוי ובין שאינו רצוי: בין לטוב ובין למוטב תצטרך להתגייס לצה״ל; על כל הקופה > הכול או לא־כלום – דרך חשיבה שאין בה פשרות,

היינו שחור או לבן, או הכול או לא כלום, השגת כל המטרה: דרכך בדת צריכה להיות הכול או לא־כלום – או דתי עד הסוף או הישאר חילוני; להיות או לא להיות, להיות או לחדול, לחיות או לחדול – [במחזה הַמְּלֶט לשקספיר] שאלת קיום גורלית, היינו המאפיין מצב שבו עצם קיומו של אדם, ארגון, מוסד, עם וכד׳, מונח על כף המאזניים: קיומה של עוצמת הרתעה בידנו הוא עבורנו שאלה של להיות או לא להיות; יש פנים לכאן ולכאן – יש בחינות ונימוקים שונים, יש בו היבטים מנוגדים, יש בו צד חיובי וצד שלילי: חברי הוועדה התקשו להחליט בעד ההצעה או נגדה שכן יש בה פנים לכאן ולכאן; טִיפּוֹלוֹגְיָה > סיווג לפי טיפוסים – המדע העוסק בהגדרה ובמיון של נושׂאים או עצמים בתחום מסוים, כגון קבוצות חברתיות או שׂפות, לפי טיפוסים: הבלשנות המשווה עוסקת בטיפולוגיה של שׂפות על־פי מבנה ולא על־פי קשרים היסטוריים; טַקְסוֹנוֹמְיָה > סיווג לפי מאפיינים – 1. ענף בביולוגיה העוסק במיון ובסיווג של צמחים ושל בעלי חיים על־פי דמיון מבני, מוצא משותף וכד׳; 2. תורת המיון, עקרונות המיון המדעי, מיון וסיווג שיטתי של תופעות, נושׂאים וכו׳; על אֵם הדרך, על פרשת דרכים – בהצטלבות הדרכים: מצב של תהייה וחוסר ידיעה לאן לפנות: האדם תדיר נמצא על פרשת דרכים, והוא נאלץ לבור לו איזו דרך יבחר מעתה; תצלובת, הצטלבות – צומת, נקודת חיתוך או מפגש בין שני דברים: הייתה בינינו תצלובת כלשהי של מבטי חיבה; לא מכל אורן ייעשׂה תורן – לא כל אחד מתאים לתפקיד הנכבד; טוב אשר תאחוז בזה, וגם מזה אל תנח את ידך – בשבח המתינות, נגד הקיצוניות; כשאין דגים גם הסרטן קרוי דג – אם אין מקור משתמשים בתחליף; דרך ישרה – התנהגות טובה לאדם שיש בה ברכה לו ולאחרים: איזוהי דרך ישרה שיָבוֹר [= יברור] לו האדם; ממַה נַפְשָׁךְ – 1. הַחלֵט סוף סוף מה רצונך; 2. בין כך ובין כך התוצאה שווה; לְשֵׁבֶט אוֹ לְחֶסֶד – לרע או לטוב, לשלילה או לחיוב, לחובה או לזכות: הנאשם ציפה בדריכות להחלטת השופטים, לדעת אם נחרץ דינו לשבט או לחסד; הצבעה חשאית – שיטת הצבעה שבה הבוחר מסמן את בחירתו על פתק, והיא סמויה מעין הסובבים אותו [בניגוד להרמת יד גלויה לכול]: הבחירות לכנסת ולרשויות המקומיות נערכות בהצבעה חשאית מאחורי פרגוד; מבוי סתום, ללא מוצא – ללא פִּתְרון למצב קשה: אין מוצא לבעיה קשה זו; בְּכַף הקֶלַע – אינו יודע איך להחליט, אוי לו אם יעשׂה כך, ואוי לו אם יעשׂה כך, הוא נתון במבוך ללא מוצא: שוב נקלענו בתוך כף הקלע; אִם לֹא יועיל, לֹא יַזִּיק – אף שתועלת הדבר מוטלת בספק, כדאי לנסותו: את צרודה? שתי כוס תה חם בחלב, אם לא יועיל לא יזיק; גישש באפלה – לא מצא את הדרך, תהה ולא ידע מה לעשׂות; בין המְּצָרִים – במצוקה, במצב קשה או ללא מוצא: מכיוון שראה כי בא בין המצרים, החליט להתוודות ולספר את האמת; כמהלך בין הטיפין – משל למי שנמצא בין המצרים ונזהר זהירות יתרה לבל ייכשל: בעבודתו החדשה היה כמהלך בין הטיפות כדי כאילו היה בשׂדה מוקשים; בְּרִירָה טבעית – תהליך שבסופו ישׂרדו ויעמידו צאצאים אותם פרטים שהם המתאימים ביותר לתנאי סביבתם מכל הפרטים המרכיבים אוכלוסייה מסוימת של בעל חיים [תהליך שתיאר צ׳רלס דרווין, ובו הסביר את קיומה ואת אופן פעולתה של האבולוציה]; חוק הברִירה הטבעית – [לפי תורת דרווין] התהליך הטבעי המביא לידי הסתגלות היצורים והצמחים החזקים לתנאי הטבע ולהישׂרדותם, ואילו החלשים אובדים ונכחדים; בְּרִירה מלאכותית – דרך להשפיע על המערך הגנטי של יצור (אורגניזם) שיכלול תכונות מבוקשות, שנחשבות לרצויות בעיני יוצר הברירה או יחסר תכונות בלתי רצויות [תכונות מבוקשות: עמידות לתנאי אקלים מסוימים, למחלות, למזיקים בצמחים ובבעלי חיים; גוף גדול ושמן בתעשׂיית הבשׂר; מהירות ריצה גבוהה, כגון בכלבים ובסוסים]; שאלה אמריקאית > שאֵלַת בְּרֵירָה – שאלה במבחן שמוצעות בו כמה תשובות מסיחות ואחת נכונה, ועל הנבחן לברור מתוכן את התשובה הנכונה; מבחן אמריקאי, מבחן אמריקני > מבחן רב־בְּרֵירה – מבחן שבו מוצגות כמה תשובות אפשריות לכל שאלה, בדרך כלל ארבע תשובות, ועל הנבחן לסמן את התשובה הנכונה בעיניו (להבדיל ממבחן רגיל שבו הנבחן מנסח את התשובות בעצמו): במבחן רב־בְּרֵירה אפשר לנחש את התשובה הנכונה, אך לעיתים בתשובה לא נכונה מפחיתים נקודות; בְּרירת מחדל – 1. בחירה אוטומטית של המחשב כשהמשתמש אינו בוחר בחלופה מסוימת: ברירת המחדל של מנוע החיפושׂ היא הצגת תוצאות עם כל מילות החיפושׂ, לאו דווקא כמילים צמודות; 2. מצב, התנהגות או פעולה בהֵיעדר בחירה באפשרות אחר: ההצבעות בארגון הן גלויות, כברירת מחדל, אולם כל חבר רשאי לבקש הצבעה חשאית; אֵין בְּרֵירה – אי־אֶפשר אחרת: מלחמת אין ברֵירה; בְּעַל כּורחו, על כורחו, בלית ברֵירה, בְּהֶכְרֵחַ, מן ההֶכְרֵחַ – באין אפשרות אחרת, נֶגד רצונו, באופן בלתי נמנע: על כורחו נתן את ערבותו; הלוא בהכרֵחַ תתעורר במפעלנו השאלה אם להיות או לחדול; לא נשאר לפניו בלתי אם – לא הייתה לו ברֵירה אלא . . .; אחת מאלה, אחת משתיים, אַחַת מִשְׁתֵּי אֵלֶּה – הברירה בידך, כך או אחרת: לא נשארה לפני אדוני בלתי אם גווייתנו; בדלית בְרֵירה, בלית ברֵירה, באין ברֵירה – בהֵיעדר אפשרות אחרת, באין כל דרך

אחרת: לאחר שמיציתי את כל האפשרויות נאלצתי להסכים לתנאיו בלית ברירה; גישש דרך – חיפשׂ את הדרך הנכונה על ידי גישוש במקל; בְּרֵרַת קנס – עונש המוטל על עֲבֵירת תעבורה (נהיגה או חניה), ועל־פיו הנענש יכול לבחור בין תשלום קנס קצוב לבין התייצבות למשפט; על אֵם הדרך – בהצטלבות הדרכים: מצב של תהייה וחוסר ידיעה לאן לפנות: האדם תדיר נמצא על פרשת דרכים, והוא נאלץ לבור לו איזו דרך יבחר מעתה; נקוּדַת מִפנה – פרשת דרכים, מקום או מאורע שמהם מתחיל דבר או מצב חדש, אירוע או שלב שמתרחש בהם שינוי ממשי, מסתיימת דרך או תקופה וכד׳ ומתחילה אחרת במקומה: ליל הבדולח היה נקודת מפנה טרגית בתולדות יהודי גרמניה; הוא נתון בין הפטיש ובין הסַדָן – הוא נמצא בין שני כוחות מתנגדים, הוא במצב ללא מוצא: הרגשתי בין הפטיש לסדן כאשר חברי ביקש ממני לסייע לו לפטר את חֲבֶרתי; הוא נתון בין שני מגנטים – הוא נמצא בין שני כוחות מנוגדים המושכים אותו לכאן ולכאן: חשתי שהחלטתי נתונה בין שני מגנטים, מצד אחד, רציתי ללמוד בישיבה, ומצד אחר, ביכרתי ללמוד בתיכון דתי שבו לומדים בנים ובנות; בדידות מזהרת – בדידות מבחירה, פרישה מרצון; הוא מהמר על הסוס הלא נכון – בחירתו אינה טובה, סופו להיכשל; כל אשר יעלה המזלג, ככל אשר יעלה המזלג – מכל הבא ליד, לגמרי במקרה, בלי בדיקה או ביקורת, כל דבר בלא לבחור או לברור: כדי להוכיח את צדקת השקפתו, תיבל את דבריו בשפע דוגמאות, כל אשר יעלה המזלג; אוי לי מיּוֹצרי ואוי לי מִיִּצְרִי – אסבול מכל בחירה שאבחר: אם אפעל לפי יצרי (רצוני, תשוקותיי), אסבול מכך, אם אפעל לפי עצת שׂכל, אסבול מדיכוי היצר; מכל הבא בַּיָּד – מכל מה שנזדמן, בלא כל בחירה; הקלָף האַחֲרון – הברירה או האֶפשרות היחידה והסופית: הסנגור שמר את העד החשוב שיהא הקלף האחרון בהגנה; הועמד בגבו אל הקיר, עמד כשגבו אל הקיר – עמד ללא מוצא במצב שאין מנוס; מבוי סתום – בעיה שאין לה פִּתְרון, מצב שאין ממנו מוצא, מכשול שאי־אפשר להתגבר עליו, מעצור שאי־אפשר לעוקפו: כיוון ששום צד לא היה מוכן לוותר, הגיע המשׂא ומתן לידי מבוי סתום; נכנס למבוי סתום, נתקל בקיר אטום, עמד מול קיר אטום, עמד לפני קיר אטום, עמד בפני קיר אטום – לא זכה שיקשיבו לו, נתקל באטימות ובסירוב לשׂים לב לדבריו, הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו: הוא הזהיר שוב ושוב מפני תקלות הבטיחות במפעל, אך עמד בפני קיר אטום, ואיש לא שעה לדבריו; לא עמד על פתרונו, דבר זה אין לו פותרים, אין לעמוד על פתרונו – אי־אפשר לפתור אותו ולפענחו: אלף אלפי פעמים כבר הוגעתי את מוחי, ולא עמדתי על פתרונה של הסוגיה; אין לו הֶכְרֵעַ – בחזקת ספק: קושיה קשה זו – אין לה כעת הכרע; הימֵר עַל הסוס הנָּכון – בחר באדם או במוצר בחירה טובה: ראש הסיעה רשם הישׂג לא מבוטל לאחר שהימר על הסוס הנכון ולאורך כל הדרך והודיע על תמיכתו במי שייבחר לנשׂיא; הכול צפוי והרשות נתונה – הכול ידוע מראש, אך לאדם יש בחירה חופשית: בן חורין הייתי לעשׂות כל מה שליבי חפץ, שהרי הכול צפוי והרשות נתונה; יום בּחירה – יום פַּגרה שעובד רשאי לבחור לעצמו מתוך רשימה של ימים מסוימים במשך השנה, כגון אחד במאי, צום גדליה; שיקול דעת – הַערכה, בּחינת הַצדדים השונים של עִנְיָין לשֵׁם קביעת עֶמדה: טעה בשיקול הדעת אינו חוזר; שקל בדעתו – נמלך, דן ועיין בדבר; חֲמָר־גַּמָּל – משל למי שהוטל עליו לבצע בבת אחת שתי פעולות מנוגדות זו לזו [הנוהג את החמור הולך מאחוריו ומזרזו, הנוהג את הגמל הולך לפניו ומושכו באפסר, לכן אם הוא רוצה לנהוג חמור וגמל, ייאלץ ללכת בין שניהם בקצבם הבינוני]; בּחירה חופשית – החופש להחליט על התנהגוּת בלי התערבוּת הגורל או כוח כפייתי אחר: שאלת הבחירה החופשית של האדם צריכה להטריד מנוחתו של כל צעיר חושב; מִזַּן אֶל זַן – מבחר גדול, מכל המינים: מזווינו מלאים מזן אל זן יינות, ירקות ומיני מתיקה; אדון לגורלו – אדם בעל יכולת וכוונה לבחור במַהַלכֵי חייו להגשמה עצמית לפי חופש הבחירה, עברו, דעותיו וערכיו; מי שאינו יכול להכות את חמור, מכה את האוכף – הַתָּקָה, היינו מנגנון הגנה להעברת רגש עוין או משאלות תוקפניות מעצם מקורי שאליו כוּונו לעצם אחר, כגון הפניית דחף תוקפני או דומה לאח קטן וחלש במקום להורה גדול וחזק, או ילד שאימו נזפה בו, מכֶּה את אחיו הצעיר או בועט בקופסה כדי להתיק את כעסו ממנה לעצם משני פחות מסוכן או אישה הכועסת על בעלה צועקת על תלמידיה; תהיה תפארתך על הדרך שאתה הולך בה; בדרך שאדם רוצה ללכת, בה מוליכים אותו; עכבר שיש לו חור אחד, הוא נתפס מייד; בְּרֵירה פְּעָמִים מאֵירה היא; החיים והמוות נתתי לפניך; הכול בידי שמיים, חוץ מיראת שמיים; שתי דרכים פתוחות לפניי; נקלע בין כוחות מתנגדים וקשים, שאין דבריהם נראים לו, ולכן נצטמקה הברֵירה; בחירת דרך: אדם מהלך בדרך וכוחו כָּלֶה, בִּרכיו כשלו ולשונו צמאה. שֶׁבַע ייפול וקם ולמחוז חפצו לא הגיע. עוד רב הדרך ורבו התעתועים. אמר בליבו: ׳אולי תעיתי׳. נטה מן הדרך שהלך בה וראה הנה אור נוצץ מרחוק. אומנם לא ידע אם זה הדרך, אבל מי יאמר לו כי לא טוב בחר? שחיתות ורדיפת שלמונים פשׂו במשׂרדי הממשלה וברשויות; מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה

הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל־רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים > אי־אפשרות! דוגמה! הבחנה! החלטה! הצטיינות! יקר! חשיבה! רצון!

בטלה! בטלן!

בטלה. בַּטָּלָה – מצב של חוסר מעשׂ והֵיעדר עשׂייה, של התבטלות מעבודה או פעילות אחרת: החופשה עברה עליי בבטלה נעימה; אני מוצא מר ממוות את הבטלה, שהיא אם כל פשע; זמן בטלה – זמן שאבד בשל התבטלות העובד אף שיש עבודה לבצע אם בשל תקלה בעבודה או ממניעיו האישיים; אבטלה, הבטלה, התבטל, בטֵל, הִבטיל – השבית, גרם בטלה, מנה עבודה מאחרים: אף שנעימה כזאת וקולות כאלה יש בהם כדי להבטיל אדם מעיסוקו או ממשנתו, לא הבטלתי עטי מכתיבתי; הליכה בָּטֵל, הָלַךְ בָּטֵל – התבטל מכל מלאכה, הוציא את זמנו לבטלה, מחוּסר עבודה: האיש הולך בטֵל, ואין לו פרנסה; דמי אבטלה – מענק חודשי שהביטוח הלאומי משלם למי שהיה עובד שׂכיר והוא רשום בשירות התעסוקה כמחוסר עבודה, ומתייצב בו לדרוש עבודה; מענק אבטלה – מענק שישלם הביטוח הלאומי לפי תנאים שיפרסם; אבטלה כרונית – אבטלה לטווח ארוך הקשורה בגורמי הכלכלה של המשק, כגון שינויי טכנולוגיה (אבטלה טכנולוגית), מיתון מתמשך (אבטלה מחזורית) או שינויים בכלכלה (אבטלה מבנית); אבטלה סמויה – 1. מצב שבו הקצאת גורמי הייצור בין ענפי הייצור אינה יעילה וכרוכה בבזבוז, אך הקצאה מחדש של גורמי הייצור עשׂויה להגדיל את היקף הייצור באותם ענפים; 2. מצב שבו עובדים במקום עבודה אינם מועסקים באופן מלא כי אין די עבודה לעשׂותה, כלומר: חלק ניכר מהמועסקים־לכאורה במשק אינו תורם ממש לייצור, ומבחינה משקית אפשר לראותם כמיותרים וכמובטלים; 3. מצב שבו אדם כשיר לעבודה ברמה מסוימת מועסק בעבודה שבה דרושה כשירות נמוכה יותר, דבר הגורר בזבוז של משאבי אנוש למשק, מצב המכונה גם 'תת־תעסוקה'; הוציא זמנו לבטלה – התבטל: תמיד חיפשׂ לעצמו התעסקות כלשהי, ובלבד שלא יוציא את זמנו לבטלה; מֶחדָל – כישלון מתוך חוסֶר מעשׂה: במבצע הצבאי היה מחדל מודיעיני בהערכת מקומו של האויב; רְדִימוּת – חוסר פעילות, היות רדום או לא פעיל: רדימות המערכת הפוליטית מנעה פיתוח כלכלי; מושבת, השבתה, השבית – הפסיק לזמן מה את הפעילות של משהו או של מישהו: האחיות השביתו את העבודה בבתי החולים; שַׁבָּתוֹן – 1. הימנעות מעבודה, מנוחה גמורה: תחוגו את החג שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון; 2. ביטול עבודה לרגל אירוע מסוים (כגון בחירות לכנסת או אבל לאומי): שבתון כללי ביום העצמאות; חָלִילָה – אל נא, לא ייתכן, בשום פנים לא, הימנע מעשׂיית דבר כלשהו: חלילה לך מלצאת לטיול בסערה הזאת; חלילה לך אם ייפול משׂערת ראשה ארצה; בְּאֶפֶס מעשׂה – בלא עבודה, בבטלה, בחיבוק ידיים, בלי לעשׂות דבר: במקום ללמוד ישב בכיתה באפס מעשׂה; חוסֶר מַעַשׂ – בטלה: חוסר מעשׂ עלול להביא לידי דיכאון ולידי שיעמום; רועֶה רוּחַ, רְעוּת רוּחַ – 1. רדיפה אחרי הֲבלים ורוּחַ; 2. עיסוק בדברים בטֵלים; אִי־יוּצלָחוּת – בטלנות, חוסר הצלחה, שלומיאליות; חיבוק ידיים – עצלות, בטלה, ישיבת בטל: לא נשב בחיבוק ידיים אף לא רגע אחד; עבודה לפי הספר – לפי הכללים המדוקדקים, בלי קיצורי דרך: שביתה חלקית הניכרת בעבודה איטית; תורה שאין עימה מלאכה, סופה בטֵלה – דיבור בשבח העבודה; נקודה מתה – מצב ללא תנועה, חוסר פעילות: המשׂא ומתן זז סוף סוף מן הנקודה המתה; עָמַד מִנֶּגֶד – עמד מרחוק ולא הושיט עזרה, התנהג כאדם ניטרלי שאין הדבר נוגע לו ולא התערב, וכן – גלגל את השעות, הוציא את זמנו לבטלה, הוציא זמנו, העביר את הזמן, העדיף להיכבד ולשבת בביתו, הִפנה ליבו לבטלה, התבטל, התייצב מנגד, חָבַק את ידיו, טָמַן ידו בצלחת [= כיס], יָשַׁב באפס מעשׂה, יָשַׁב בחיבוק ידיים, יָשַׁב מנגד, לא הרים ידו ורגלו, לא נקף אצבע, לא רצה לטעום טעם עבודה, נקט מדיניות של בת יענה, שהה ופהה, שָׁקַט: השכן כשהתעלף, למה עמדת מנגד ולא חשת לעזרה; שָׁקַט – לא היה מודאג, היה אדיש, היה שרוי במנוחה ובחוסר פעילות (בעיקר במשפט שלילה): לא שקטה הנערה עד שהעמידה לדין את האונס; 'לא שָׁלַוְותי, לא שָׁקַטתי ולא נַחתי עד שהעמדתי את האשמים לדין; לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה, וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם לֹא אֶשְׁקוֹט; שֵׁב וְהָנַח – אל תתערב; יָשַׁב מִנֶּגֶד – לא השתתף ב־: חֲבֵרתי ישבה מנגד במקום להפשיל שרוולים, לאמץ את זרועותיה ולסייע בהקמת הסוכה; היכבד ושב בביתך – מוטב שלא תתערב: השובתים יכלו להיכבד ולשבת בביתם, אך העדיפו להפגין בכיכר רבין; שָׁבַת מכל מלאכה, שָׁבַת ממלאכה – הפסיק לגמרי לעבוד, חדל מכל פעילות: כל המורים והגננות שבתו מכל מלאכה בשל העיצומים שהוכרזו במשק; שיתוק, שיתק – הפסיק ועצר כל פעילות או תנועה של מישהו או של משהו, שבת מכל מלאכתו, השבית, גרם לקיפאון במשהו, הקפיא, הפסיק פעילות: הגשם הכבד הציף את הכביש ושיתק את התנועה בו; גִלגֵל את השעות – העביר את הזמן, בילה זמן: שׂוחחנו על דא ועל הא כדי לגלגל את השעות; היכבד ושב בביתך, 'שֵׁב ואל תעשׂה' – הימנע מעשׂייה, העדף גישה סבילה, המתן והנח לדברים להתרחש מעצמם בלי לנקוט יוזמה: הממשלה נקטה גישה של 'שב ואל תעשׂה'; אין קול ואין עונה – אין תגובה, אין תשובה, שתיקה מוחלטת; עלה על שׂרטון – תוכנית, מִפעל וכד' שנתקלו במכשול ואינם יכולים להיחלץ ממנו או לצאת לפועל, הגיע למבוי סתום או לנקודת קיפאון: המשׂא ומתן בין הצדדים עלה על שׂרטון, והשׂיחות ביניהם הופסקו; מדיניות בת היענה – מדיניות של התעלמות או התחמקות מבעיות קשות, מסיכונים וכדומה, מדיניות של חוסר מעשׂ והטמנת הראש בחול; הרבה זֶמֶר ומעט צֶמֶר – הרבה מלל, ועשׂייה מועטת; תנאי קודם למעשׂה, תנאי ולא יעבור – הנחה עיקרית שבלעדיה לא ייתכן העניין כולו, תנאי הכרחי לקיום עניין מסוים: תנאי קודם למעשׂה שנתחייב כולנו בכל החלטה שתתקבל בהצבעה; מוקד אבטלה – מֶרכז אבטלה; שָׁעות ריקות – שעות בטלה ללא מעשׂ; עבודַת דְחָק – עבודת יזומה הנעשׂות כדי להקל את האבטלה על דורשי עבודה; עבודה יזומה – סיוע של הממשלה במיתון או בשפל כלכלי כדי למנוע אבטלה, לעודד את הפעילות העסקית ולעזור להתאוששות המשק; ריפּוּי יָדַיִים – החלשת העידוּד לבצע דבר־מה: המִבצע התחיל בהתלהבות ונמשך בריפוי ידיים; רְעָה רוּחַ – עסק בְּדברים בטלים; השחית את זמנו, ביטל זמנו, ביטל את זמנו – בזבז את זמנו לריק, לא ניצל את זמנו ביעילות: לא ברור מדוע בני אדם מוכנים להשחית את זמנם בעמידה בתורים הארוכים האלה; העביר את הזמן, גִלגֵל את השעות – בילה פרק זמן בצורה קלילה או בעניינים חסרי חשיבות ובלא מטרה מיוחדת (לעיתים כדי שהזמן יעבור מהר), הוציא את הזמן: 'איך בִיליתם בחופשה?' – 'העברנו את הזמן בים'; חיכיתי כמעט שעתיים אצל רופא השיניים והעברתי את הזמן בקריאת עיתונים שהיו בחדר ההמתנה; שׂוחחנו על דָא ועל הָא כדי לגלגל את השעות; חיזר אחר עבודה – חיפשׂ פעמים רבות עבודה, הלך ושב תדיר כדי למצוא עבודה; כרע תחת נטל הבטלה; טָמַן ידו בכיסו כמצפה למָן מן השמיים; ישב בביתו חבוק זרועות באפס מעשׂה; אין לו הרגלי עבודה כי לא טעם מעולם טעם עבודה; רפו ידיו מן העבודה ושקע בבטלה מנַוונת; מוחו וגופו התנוונו מבטלה ומשיעמום; מה אנו יושבים פה עד מתנו, הבה נלך אל אחת הערים ונחיה את נפשנו; לאחר שהוצא ממעגל העבודה, התהלך באפס עבודה חודשים אחדים; משדולדלו מקורות התעסוקה, הִפנה ליבו לבטלה; אין שום אמתלה בעולם שעלולה להצדיק בטלה ואי־עשׂייה; ישב שעות חֲבוּק ידיים בלשכת התעסוקה; אין שיעמום אלא ביושב ותוהה ובטל לגמרי; הבטלה מביאה לידי שיעמום, והשיעמום – לידי זימה; אין אדם מת אלא מתוך הבטלה; אין דרכה של דבורה להוציא את זמנה לבטלה; הבטלה היא שורש כל רע ומייגעת יותר מהיגיעה עצמה; חיבוק ידיים מַלְאֶה יותר מעמל ויגיע כפיים; מחרשה שובתת תעלה חלודה

בטלן. בַּטְלָן, הולך בטל – אדם בטל, עצלן, שאין דרכו לעבוד, מי שמבלה בחוסר מעשׂ: בטלן היית ובטלן תישאר; פַּהֲקָן – כינוי לעצלן, לנרפה, להולך בטל; טַייְלָן, טַיָּל – מי שהולך באפס מעשׂה, מתבטל: הטיילים ויושבי הקרנות כל ימיהם שובתים ממלאכה; שְׁלוּמִיאֵלִיוּת, שְׁלוּמִיאֵלִי, שְׁלוּמִיאֵל – 'לא יוצלח', כינוי לאדם כבַד תנועה, מגושם או חסר מזל, שנכשל במעשׂיו או שאינו מצליח לבצע דברים כהלכה: שלומיאל שכמותך, שוב שפכת את החלב; חובש בית המדרש – מי ששקוע כל ימיו בלימודים או מי שקנה חוכמה אך אינו בקי בהוויות העולם; אָרְחֵי פָּרְחֵי, אורֵחַ פּוֹרֵחַ – [בארמית: אורחים ועוברי דרך] כינוי לאדם נודד, ריק ופוחז שאין לו בית קבוע: במועדון פגשתי כמה ארחי פרחי והולכי בטל שכל עולמם בקלפים; תועה רוח – ההולך אחרי ההבל; אנשים ריקים ופוחזים – בני המעמד הנמוך העובדים במלאכות פשוטות בתנאים קשים; איש בוהמיה – איש רוח או אומנות המקיים אורח חיים שונה; חֲדַל מַעַשׂ – חסר עשׂייה; היושבים על הכלים – השומרים על המחנה, ולא נלחמים; חובק יד, חיבק ידיו, חָבַק את ידיו – הלך בטל, היה שרוי באפס מעשׂה, ישב בחיבוק ידיים: הַכְּסִיל חוֹבֵק אֶת יָדָיו וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ; הוא סמוך על שולחן פלוני – קיבל בקביעות את כלכלתו ואת סיפוק צרכיו חינם, הוא חי על חשבון פלוני: החתן הצעיר היה שנים אחדות סמוך על שולחן חותנו; שומר רוח לא יזרע, ורואה בעבים לא יקצור – המהסס אינו מסוגל לבצע מעשׂים, רואה השחורות יימנע מלעשׂות דברים כדי שלא להתאכזב: אומנם מסוכן לתייר באתיופיה, אך רואה בעבים לא יקצור; הוציא ימיו – בזבז ימיו: במקום לקבל עליו את עול הפרנסה הוציא ימיו ושנותיו בבית הקהווה ובשמיעת רדיו; רחוק מהוויות העולם – רחוק מאורחות החיים, מנוהגי בני האדם ונימוסיהם: הוא ישב על התורה ועל העבודה בקדושה וטהרה רחוק מהוויות העולם והתנזר מתענוגות בני אדם; מושב לצים – חברה של בני אדם קלי דעת, הוללים ופוחזים; חַכמֵי חֶלֶם – טיפשים [על שם העיר חלם בפולין, שליושביה יצא שם של טיפשים]; קלי עולם – בני אדם פחותים, ונִקלים; יושב קרנות – כינוי לבטלן המבלה את זמנו בישיבה בפינות הרחובות ובשׂיחות בטלות: כבר בנערותו הוא נפלט מבית הספר והתחבר עם כל מיני בטלנים ויושבי קרנות; ריק ממעשׂ – 1. דל, בטל; 2. מי שלא השׂיג כל הישׂג,

מי שרבו מחדליו, שלא עשׂה שום מעשׂה בעל חשיבות, שלא פעל שום פעולה שיש עימה תועלת: אין כוחו אלא בפיו כי לאמיתו של דבר הוא ריק ממעשׂ; מבלה עולם – בטלן שאין ממנו ברכה ותועלת לחברה כי כל עולמו הוא הנאות ושעשועים: מדוע יוציא מבַלי עולם את זמנם לבטלה? יש מבלה עולם שאינו בוחל גם לכלות את עולמנו; ישב באפס מעשׂה – התבטל, ישב בביטול זמן לריק; קיבל בשוויון נפש – קיבל באדישות, בחוסר עניין, בלא אכפתיות: להפתעתי, היא קיבלה את הבשׂורה בשוויון נפש; לא חש לעזרה, לא הרים ידו ורגלו, יָשַׁב מנגד, עָמַד מנגד, חָבַק ידיו – הלך בטל, נמצא באפס מעשׂה: אין אדם שיכול לַחבּוק ידיו כשביתו בוער; הִיכָּבֵד וְשֵׁב בביתך – מוטב שלא תתערב, וכן – בעיניו 'שֵׁב ואל תעשׂה עדיף', התבטל ממעשׂ, טמן ידו בצלחת, ישב באפס מעשׂה, ישב בחיבוק ידיים, יָשַׁב בטֵל, לא עשׂה דבר וחצי דבר, לא עשׂה ולא כלום, נמנע מלהגיב: השובתים יכלו להיכבד ולשבת בביתם, אך העדיפו להפגין בכיכר רבין; לא הרים ידו ורגלו – לא נקף אצבע, לא טרח לעשׂות משהו: בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים; לא נקף אצבע, לא פָּצָה פֶּה, לא היה פוצה פה ומצפצף – לא קם איש להתנגד לדבר: הוא שתק ולא פצה פיו משהעירו לו; קָפָא עַל שְׁמָרָיו, קפאו על שְׁמרֵיהֶם – 1. שַׁמרן, לא משתנה, לא מתקדם: מורה זה קפא על שמריו ואינו משנה את שיטותיו; 2. אדיש לנעשׂה סביבו, שאנן, שָׁלֵו, חסַר דאגה: וּפָקַדְתִּי עַל הָאֲנָשִׁים הַקֹּפְאִים עַל שִׁמְרֵיהֶם הָאֹמְרִים בִּלְבָבָם לֹא יֵיטִיב ה' וְלֹא יָרֵעַ; שוקט אל שמריו, שָׁקַט אֶל שמריו – 1. ישב שאנן, חי בשלווה ובחוסר דאגה, שמרן, אדיש, שָׁלֵו: זה עשׂור שמוסד המחקר לא חידש הלכה בעולם המחקר; 2. היה שמרן בדעותיו, לא התקדם לא נטה לחידושי הזמן: פלוני שקט אל שמריו, ואינו חש בתמורות הימים; דַל מַעַשׂ, עֲנִי מִמַּעַשׂ – אדם שלא פעל כלום או פעל מעט, מי שלא הצטיין במעשׂים חשובים: את נעוריו הוא מתאר כחיים ריקים ודלי מעשׂ ועצלי מחשבה; הנני עני ממַעשׂ ואדם פשוט, ואיני יכול להתגאות במעשׂים טובים וגדולים; ישב באפס מעשׂה – התבטל; דְלוּל פּוֹעַל – דל: הייתה דלולת פועַל ודַלת מעשׂ; חָלַם חלומות – ראה בדמיונו, הָזָה; חָלַם בהקיץ – היה תלוש מן המציאות, ראה בדמיונו, שקע בדמיונות ובהזיות: ידידי, נראה שאתה חולם בהקיץ כי אתה שקוע בחלימת חלומות לתיקון העולם; חזה חזיונות – חלם חלומות; רָאָה חלום בְּאַסְפַּמְיָה – חלם על דברים שאין להם שחר; שָׁגָה בְּחֶזְיוֹנוֹת שָׁוְא – הִשלה עצמו; דון קישוט – כינוי לאדם הוזֶה ותמים, הלוחם ללא הצלחה בעוול שבחיים או ביריבים מדומים שלעיתים אינם אלא פרי דִמיונו; החייל האמיץ שְׁוֵויְיק – חייל שאינו אומר 'לא', אינו מתחמק, ולעולם אינו מנסה להתמודד עם מעניו [כניעתו היא דרך הישׂרדותו בעולם שנטרפה דעתו; נשקו היחיד הוא חיוכו התמים ונכונותו לבצע כל הוראה שיורו לו עד קצה גבול האבסורד]; אָכַל לֶחֶם חֶסֶד – אכל מזון שנותנים בנדבה או במתנה, פרנסתו ניתנת לו כנדבה: לא אכלתי לחם חסד, אלא התקיימתי משׂכרי; הוציא את זמנו לבטלה – התבטל; החליף פרה בַּחמור וקרני ראמים בביצי כינים – דיבור הלצה על מי שעשׂה עסק רע, החליף דבר במשהו גרוע ממנו; הסתובב ללא מטרה – הלך בלי יעד מוגדר, שוטֵט: כל הלילה הסתובבתי ברחובות בשל המחשבות שהטרידו אותי; טָמַן ידו בצלחת – ישב בחיבוק ידיים, התבטל ממעשׂ, נמנע מלהגיב: הוא השמיצה כהוגן, אך אין מה לדאוג לה, גם היא לא טמנה את ידה בצלחת; ניער את חוצנו ממישהו או ממשהו, ניער חוצנו ממנו או מן העניין – הסיר מעליו כל אחריות לו: משהחלו לעלות החשדות נגדו נעלמו לפתע כל ידידיו, ורבים ניערו את חוצנם ממנו; שָׁהָה וּפָהָה – התעכב, הִתעצל, התבטל: הייתי שוהה ופוהה כל היום ברחובות ורגוע מהפיהוק והבטלה; אֵין כּוחו אֶלָּא בפיו – כל יכולתו מצטמצמת בדיבורים, ולא בעשׂייה: כשהתקבלתי לעבודה הוא הבטיח לי הרים וגבעות, ולאחר שנים באתי לכלל דעה שאין כוחו אלא בפיו; נשׂיאים ורוח, וגשם אַיִן – משל למי שמבטיח הבטחות גדולות, ולבסוף אינו מקיים דבר; איש שאינו יודע בין ימינו לשׂמאלו – איש שאינו יודע כלום, שאינו מבין דבר, שאינו מתמצא בעניינים: בתחום הזה הוא אינו יודע בין ימינו לשׂמאלו – מוטב שתתייעץ עם מישהו אחר; הקול קול יַעֲקֹב – ביטוי הלצי לכוחו של עם ישׂראל בדיבור, ולא במעשׂה; ארצנו שופעת בטלנים, מבלי עולם, חנפים וצבועים, מחרחרי ריב ואוכלי לחם חסד; תורה שאין עימה מלאכה, סופה בטֵלה; אין בו אפילו גרגיר של מלאכה או קורטוב של מעשׂה; קימט את עצמו יום שלם וישב כפוף וגחון ליד שולחן בית הקפה; פיהק בשלווה והיה שוהה ופוהה באין מפריע יום יום וכל היום; אשתקד מילא את ימיו בשום דבר, וניער כפיו מכל דבר שהיה עליו לעשׂות; חי מן המוכן, סמוך על שולחן אחרים, ואינו טורח לפרנסתו; הוא תמיד נמנה עם דורשי העבודה והיה אורח קבוע בשירות התעסוקה; הוא היה גיבור בפה וחיבק את ידיו כשעמדו עלינו לכלותנו; פינה ימיו לבטלה; הוציא את ימיו לבטלה; פינה ליבו לבטלה; הוציא ימיו ושנותיו בבית הקהווה ובשמיעת רדיו; נפנה להבלי הזמן; אין אדם מת אלא מתוך הבטלה; רעיו היו ריקים ופוחזים והוללים; כאותם מבַלי עולם שמוציאים את זמנם לבטלה; גָּדַר עצמו מבטלה; ראיתי שימיי עוברים עליי בלא כלום; ישב באפס מעשׂה וחבק את ידיו; משראיתי שכל השערים נעולים בפניי וכל יגיעותיי על חינם, הלכתי לפוחזים וריקים וליושבי קרנות כדי לגלגל את הזמן בקלפים ובהימורים; לֵךְ-אֶל-נְמָלָה עָצֵל; רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם; החרוצים אומרים מעט ועושׂים הרבה, הבטלנים אומרים הרבה, ואפילו מעט אינם עושׂים > יוזמה! עבודה! עשׂייה!

ביאור! הסבר! פירוש!

ביאור, ביאר – הסביר או פירש טקסט, מילים, מונחים וכד' שאינם מובנים או עלולים להיות לא מובנים; ביאור – הסבר מילולי קצר הנלווה לאיור, לתרשים וכד' של המסמך; האיר – הבהיר, הסביר; הסבר, הסביר – פעולה או תהליך לפירוש עובדה או לפירוט עניין וכד' שיש בהם כדי להאיר את עיניו של מי שאינו מבין אותם; הֶסבֵּר פנים, הסברת פנים, הסביר פנים – האיר פנים, היה חביב ואדיב לזולת, קיבל אדם בסבר פנים יפות: כל העובדים יודעים שעליהם להסביר פנים ללקוחות ולהנעים את שהייתם בחנות; משׂרד התיירות פתח במבצע: 'הסבר פניך לתייר'; צהיבת פנים, הארת פנים, האיר פנים, הֶסבֵּר פנים, הסברת פנים – מאור פנים, יחס של רצון ואדיבות לזולת, קבלת אדם בסבר פנים יפות; פירוש, פירש – הסביר, ביאר, פירט משמעות של מילה, אמירה, פסוק, חוק וכד'; פרשנות, פַּרשָׁן – הסביר או פירש, עסק בפרשנות, שימש פרשן: באולפן הטלוויזיה ישבו מומחים וּפרשנו את מה שקורה בשטח; פַּרשָׁנִי, פַּרשָׁן, פַּרשָׁנוּת – 1. הסברים, ביאורים והערות הנוגעים לטקסט והמיועדים לאפשר את הבנתו או להקל עליה או לתת לו פירוש אפשרי, העיסוק בהם או התחום העוסק בכך: המאמרים שלהלן עניינם בפרשנות של היצירה; 2. פירושים, הסברים והערות הנוגעים לכתבי הקודש או לספרים המקודשים של דתות שונות, העיסוק בהם או התחום העוסק בכך: פרשנות המקרא הגיעה לפריחה בספרד בימי הביניים; 3. דברי הסבר, הערות או ניתוח משמעות שעניינם – מצב המדיני או הכלכלי או לאירוע פוליטי; שמענו קיתונות של דברי פרשנות נכתבו על תוצאות הבחירות; 4. עיסוק שיטתי במתן פירושים והסברים, עיסוקו של הפרשן: הפירוש נעשׂה מתוך צמידות לעקרונות הפרשנות הבלשנות; 5. פירושים או הסברים, אופן פירוש: עורך הדין ניסה להשׂיג את מטרותיו על ידי הכוונת הדיון לפרשנות מסוימת; הסתברות, הִסתַבֵּר – 1. נעשׂה מובן או ברור, זכה להסבר, עלה או התגלה, לרוב על סמך עובדות או נתונים, התברר, התחוור: במהלך המשפט הסתבר שהזכייה במכרז נעשׂתה שלא כדין; 2. היה אפשר להסיק עליו ממנו, התברר ממנו: נסיבות הפגיעה בהולך הרגל הסתברו מניסוי שנערך במכונית במהלך החקירה; הסתבר כ־ – התגלה כ־, התבררה העובדה שהוא . . . : הדאגה שקיננה בליבנו הסתברה בדיעבד כמוצדקת; הִשתַמֵּעַ – התפרש, הוּכַּר, היה אפשר להבין או להסיק ש־(אף שלא נאמר הדבר במפורש), נרמז ש־: הוא לא אמר זאת בפירוש, אך לשונו משתמעת לכאן ולכאן; משתמע כי האיש אינו טלית שכולה תכלת; השתמע לשני פנים, השתמע לשתי פנים, משתמע לשתי פנים – שניתן לפרשו בשני אופנים שונים, דו־משמעי: הוא השיב תשובה מתחמקת המשתמעת לשתי פנים; דבריו נאמרו בצורה החלטית וברורה שאינה משתמעת לשני פנים; בְּמִשתַמֵּעַ – במובלע, במרומז, בצורה לא מפורשת: תנאי זה אימצו במשתמע כל הצדדים לחוזה; מִכְּלָלָא – נלמד, מובן או אפשר להסיק מכל הנסיבות, מההקשר וכד'; משתמע [אף שלא נאמר במפורש]: החברה אינה אחראית במפורש או מכללא, למידע המופיע באתר; במרומז – ברמז, בצורה לא מפורשת או לא ישירה: בישיבה לא דובר על כך, לא במפורש ולא במרומז; תִּרגּום, תִּרגֵּם – הסביר דבר מה בדרך שונה מהדרך שבה הוסבר במקור, ביטא רעיון, משמעות, כוונה וכד' בדרך שונה מהמקור: עליך לתרגם את הבטחותיך ללשון המעשׂה; האם אפשר לתרגם את התחושות לשיר? לוּבַּן, לִיבֵּן, לִיבּוּן – דיון ובירור יסודיים של בעיה, סוגיה, נושׂא וכד', לרוב למטרות מעשׂיות: סוגיה מורכבת זו דורשת ליבון וּפִתְרון; המנהל כינס ישיבה מיוחדת לליבון המחלוקת בין העובדים; זָרָה אוֹר, שָׁפַךְ אוֹר – הסביר, הבהיר, הביא לידי הבנה טובה יותר, האיר את העיניים בעניין מסוים: החפירות הארכאולוגיות שנערכו במקום שפכו אור על ההיקף האדיר של עבודות הבנייה שנעשׂו שם בכל דורות; מְנוּמָק, נוּמַק, נימוק, נִימֵק – הסביר את הסיבה או את הטעמים, נתן טעם: התלמידים התבקשו לסמן את התשובה הנכונה ולנמק מדוע בחרו בה; טעמו ונימוקו עימו – יש לו הסבר משלו או כוונה מיוחדת לדבר: לדידי, צדק דן במעשׂיו, וטעמו ונימוקו עימו; כיתוב או מִקְרָא – הסבר מילולי קצר לסימן או לצבע המופיעים בתרשים או באיור, בריבוע קטן (או בצורה אחרת במפה); מחוּוָּר – מבורר ללא ספֵקות, נהיה בּהיר, נעשׂה נהיר, מבואר: העניין מחוור לכול לאחר הדיון הארוך; חיוּוֵר, לְחַוֵּר – הבהיר, בירר, הסביר: הוא חיוור להם את טעויותיהם, ולאחר הסברו חוּוַּר העניין; עִמְעֲמוּ הרבה ולא העלו פִּתְרון מְחוּוָּר – הרבו לפקפק ולהסס, ולא מצאו פִּתְרון ברור; הַגְדָּרָה – 1. תיאור או פירוט המשמעות של מילה, ביטוי או קבוצת מילים המגדירות משהו, הקובעות את מהותו, את טיבו, את סוגו, את תכונותיו העיקריות וכד': במילון זה

לכל ערך יש הגדרה אחת או יותר ולרוב גם דוגמה; 2. תיאורו או אפיונו של משהו על כל רכיביו לשם זיהויו והבדלתו מאחרים: הגדרת הבעיה היא שלב ראשון בפתרונה; הגדרת צמחים נעשׂית לפי תבחינים רבים, כמו צורת העלים, צורת התפרחת, מקום הגידול ועוד; נהיר, נהירות, הִנְהִיר – 1. הבהיר, הסביר: המורה הנהיר את כוונותיו; 2. האיר: ולמה נקרא שמו נהוראי, שמנהיר עיני חכמים בהלכה; יישב, יִישׁוּב – ביאר, הסביר יישוב הסתירות בדברי הנאשם הכרחי לזיכויו; ליבן – הבהיר דברים שאינם ברורים דיים, בירר; בהירות – 1. הֵיעדר טשטוש או ערפול, צלילות: ניקינו את שִׁמשת המכונית כדי לראות ביתר בהירות; 2. שקיפות, תכונתו של הברור והמובן, של הדבר המבואר היטב, שאין בו בלבול או ערפול: העד לתאוּנה השיב על שאלות החוקר בבהירות רבה; פֵּשֶׁר – 1. סיבה, ביאור, הֶסבר: 'מהו פשר האיחור?' שאלה המורה את התלמיד; 2. פירוש ופִתְרון של שאלות וּבעיות וחדירה לעומקם של דברים: הרופא ניסה להבין את פשרם של התסמינים; טִיהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּקָ"ן טְעָמִים – התפלפל ומצא תירוצים רבים ודחוקים לרוב כדי להצדיק מעשׂה רע שנעשׂה, הִרבה להתפלפל כדי להכשיר דבר שלילי: טעית? – תודֶה, ואל תנסה לטהר את השרץ בק"ן טעמים; קרא בין השיטין, קרא בין השורות – הבין מה נרמז ולא נאמר במפורש, הבין דברים שנכתבו, נאמרו או נעשׂו במרומז, תפס את הכוונה הנסתרת של הדברים: אדם נבון צריך לקרוא בין השיטין; אם תיטיב לקרוא בין השורות, תראה שהוא מסכים איתנו; את מכתביו צריך לדעת לקרוא גם בין תגי האותיות; מפענח צפונות – פותֵר תעלומה, מגלה צפונות; גּוֹלֵל, עמד בהרחבה על – הסביר בפירוט: עו"ד א"א עמד בהרחבה על ההתפתחויות בפסיקת ערכאות השיפוט בדבר הסמכות הנמשכת; שחור על גבי לבן – באופן ברור ומוחשי בכתב, כך שאפשר להסתמך עליו: אנו דורשים שכל התנאים יופיעו שחור על גבי לבן בזיכרון הדברים עצמו; אבני דרך, ציוני דרך, אבן דרך, ציון דֶרֶך – 1. עניין שראוי להתעכב עליו בסקירת התפתחות או השתלשלות של מאורעות, שלב עיקרי במשׂימה, במיזם וכיו"ב: שירתו של ביאליק היא ציון דרך בתולדות השירה העברית; 2. רמז או סימן למקום כלשהו; פִּתחון פֶּה – אפשרות לומר משהו, אפשרות לבוא בטענה, אֲמַתלָה, הזדמנות לטעון נגד משהו או להתנצל: עשׂינו הכול כדי שלא יהיה למבקרים פתחון פה נגדנו; הארות והערות – הבהרות והפניית תשׂוּמת לב; העיר את העיניים, האיר את עיניו – הבהיר לו עניין מסוים, גרם לו לראות עניין כלשהו או היבט כלשהו שלא ראה קודם, השׂכיל אותו: אני מבין מסמך זה כפשוטו, אבל אם אתה מוצא בין השיטין דברים נוספים, אודה לך כשתאיר את עיניי; הֶאָרַת עֵינַיִים – הסברה טובה ובהירה: בספר יש הארת עיניים גם בסוגיות קשות לפתְרון; דבר אחר – פירוש שני, רעיון אחר; יישב את העניין – מצא פִּתְרון לסתירה, לסכסוך, לבעיה, ביאר את העניין; יישֵׁב את הדַעַת – הבהיר את המחשבה; שבעים פנים לתורה – דרכים רבות לפירוש העניין, את הרעיון אפשר לפרשׁ פירושים רבים המייצגים גישות שונות: נקודת המבט של מומחה זה מיוחדת ובלתי שגרתית, אך שבעים פנים לתורה, ולכן אין לדחות כליל גם את פירושיו; פשוטו של דבר – מובנו הפשוט; גילה סתומות ב־ – גילה דברים סתומים ולא מפורשים: גילה כמה סתומות בתורה; יָצָא מִיְדֵי פְּשׁוּטוֹ – ניתן לו פירוש שונה ממשמעו המקורי; לא יצא מידי פשוטו, אינו יוצא מידי פשוטו – יש להבינו כמשמעו הפשוט; פירוש (תירוץ) דחוק – ביאור שאינו סביר; גילוי פנים שלא כהלכה, גילה פנים שלא כהלכה – פירש את הדברים פירוש לא נכון, סילף את כוונת הדברים: לא טרחת לקרוא את הספר, ולכן אתה מגלה בו פנים שלא כהלכה; יָצָא מִיְדֵי – השתחרר מ־, נפטר מ־: כדי לצאת מידי ספק, היטבתי לברר את העניין; דבר הַשָּׁוֶה לכל נפש, שווה לכל נפש – בר־הַשׂגה לכול, נוח או מתאים לכל אחד, שהכול יכולים להבינו, להשׂיגו וכד': כיום המחשבים נמכרים במחיר השווה לכל נפש; הֶאָרַת פָּנִים, האיר פנים – הסביר פנים, נתן יחס של רצון טוב: אין לך אומנות שאין בה הארת פנים; האיר פנים בהלכה – הסביר, ביאר והבהיר יפה את ענייני ההלכה, הסביר יפה את דברי התורה: השתדלתי להאיר פנים בהלכות לשוננו, בעיקר בתחום הניסוח; והדברים עתיקים – והדברים ידועים היטב, ואין להזכירם ולהאריך בהם, כך היו הדברים מימים ימימה; הֶרְאָה פָּנִים ל־ – בא לבקרו, בא לראות ולהיראות: חגרתי כל כוחי ובאתי להראות פנים לאבל; ללמד ש־, ללמדך ש־ – להסביר לך ש־, כדי שתבין; האיר עֵינַיִים – הסביר והִקנה דעת; עובדה יבשה – עובדה כמות שהיא בלי תוספת פרשנות, תיאור או התרשמות; סיבור האוזן – הֶסבר נוח להבנה, שִׁכנוע: כל שאמר לפי שעה הוא לסיבור האוזן; מסע הסברה – מערכת של פעילויות מתוכננות המיועדת להסביר עניין מסוים ולהגביר את מודעות הציבור לו, בעיקר על ידי שימוש באמצעי התקשורת למיניהם: האגודה למלחמה בסרטן פתחה במסע הסברה נרחב על נזקי העישון; פירוש דחוק – ביאור המתקבל בקושי על הדעת, שאינו סביר ביותר; פירוש עשיר – פירוש נרחב לכל נושׂא, שׂיחה, חלום וכיוצא בָּזה (גם: פירוש לעומק); פירוש מֵניח את הדעת – פירוש משׂביע רצון, מסַפק, ממַלא את הציפיות (ההבחנה בין מֵניחַ ובין מַניחַ אינה מחויבת): נתקבל פירושו המניח את הדעת; פירוש גמגמני – פירוש לא ברור, לא בטוח: פירושו היה גמגמני ולא משכנע; גילה פנים בתורה שלא כהלכה – הביע דעות של כפירה בעיקרי התורה, ייחס לדברי התורה כוונות מסולפות: יש לא מעט חילונים שמגלים פנים בתורה מתוך בורותם ולא מתוך הבנתה וראיית המציאות; גילה עֵינֵי פלוני – פקח את עיניו, הודיע לו דבר שנעלם ממנו; הֵפִיץ אור חדש על – גילה פרטים לא ידועים על; זָרַע אור – הבהיר, גילה את הסתום: מידע חדש זרע אור על פרשת ההיעלמות המסתורית; זָרַק אור עַל – האיר וגילה דברים סתומים: המרצה זרקה אור על הפינות המוצנעות באופיו של המשורר; דברים נמרצים, מילים כַּדּוֹרְבָנוֹת, דברים כדורבנות – דברים קשים ונוקבים כדורבנות, דברים ברורים וחריפים, עוקצים וחודרים: האב דיבר אל בנו השובב דברים כדורבנות והוכיחו קשה על תעלוליו; הביא טעם לדבר – נימק, פירש: המדריך הביא שלושה טעמים מדוע אין לנסוע בטרמפים; גזרת הכתוב, גזֵרת מלך – מצווה שניתנה ללא נתינת טעם; הפליג והעמיק לבאר בתבונתו הגדולה; דרש על כל קוץ וקוץ תִילֵי תִילים של הלכות; שאל על כל סעיף וסעיף תילי תלים של שאלות; כל ההסברים נפלו על אוזניים עֲרֵלוֹת; בירר, ניפה וסילת את כל הסוגיה; האיר פנים בהלכות לשוננו; העמיד חמה באמצע הרקיע כדי להאיר את עיני הבריות בדבר; הסביר הכול על רגל אחת ובלשון מובנת לכול; הוסיף כמה מילים לעניין שעמד בו; האיר דברים שהיו עמומים; כדי לנער מהם את כל פקפוקיהם, נערכה פעולת הסברתית רחבה; הסביר את העניין באופן המתיישב על הדעת > מילות קישור! סיבה! פישוט! רֶמֶז!

ביטול!

ביטול, ביטל – הסיר, העביר, שָׂם לְאַל, מנע או הפסיק את התרחשותו או את קיומו של דבר: ביטלה רצונה מפני רצון מנהלהּ כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונהּ; ביטול הסכם, חוזה, החלטה, הוראה, ישיבה אינו בהנעת יד; ניתן לביטול, בטיל, בר ביטול – שאפשר לבטלו: מסמך זה בר ביטול הוא; קטילה, קָטַל – ביטל לחלוטין, תקף מילולית מישהו או משהו באופן פוגע מאוד או הרסני, מתח עליו ביקורת קטלנית: המבקרים קטלו את הסרט, אבל הקהל הוסיף למלא את האולמות; הֲפָרָה, הוּפַר, הֵפֵר – 1. לא קִיים מעשׂה או התחייבות שהבטיח (כגון שלום, אמונים, חוק, שביתה) או מה שהיה מצופה ממנו לעשׂות וכד': כל מעשׂיו נעשׂו מבלי להפר את החוק; אתה יכול לסמוך עליו, הוא לא יפר את הבטחתו; 2. קָטַע, הפסיק, השבית, ביטל: האזעקה החדה הפרה את הדממה; הֵפֵר את עֲצָתוֹ – ביטל את עצתו; הפרת הסכם, הֲפָרַת חוזֶה – מעשׂה או מחדל שלא על־פי סעיפי ההסכם החתום; הפרעת הסדר במקום ציבורי, הפרת הסדר הציבורי, הפרת סדר – התנהגות פרועה ולא חוקית המנוגדת להוראות המשטרה, ובה שיבוש המונים את התנועה בדרכים באמצעות הפגנות, מרי אזרחי, יידוי אבנים או חפצים וכדומה, בלא הפעלת נשק לסוגיו, ובלא ניסיון מכוון לפעולות הרג; פקיעה, פָּקַע – התבטל, הסתיים, לא היה תקף עוד מבחינה חוקית, הגיע לידי סיום: פקע תוקף התעודה; חוזה השׂכירות עומד לפקוע בסוף החודש; מָחַק, מחיקה – גרימה לכך שמשהו לא יהיה קיים עוד: נגיף במחשב עלול לגרום למחיקת המידע הנמצא בזיכרון; טורפד, טִרפּוּד, טִרפֵּד – הכשיל תוכנית, משׂא ומתן וכד', חיבל בהם, מנע את הצלחתם, גרם תַקָלה המונעת את הֶמשך הפעולה: המנַהל טִרפד את התוכנית של סגנו שלא תיזקף לזכותו; שַׁבָּתוֹן – ביטול עבודה לרֶגל אירוע מסוים (כגון בחירות לַכְּנֶסת או אֵבל לאומי): שבתון כללי ביום העצמאות; סיכולי, סיכול, סיכֵּל – ביטֵל, הֵפֵר (תוכנית זָדון של אַחֵר): המשטרה סיכלה את תוכנית השודדים, והם נתפסו בשעת מעשׂה; גִילֵחַ (עגה) – סילק דבר מה משטח כלשהו: הטרקטורים גילחו את כל הבתים והעצים; בִּיעֵר – פינה, סילק, חיסל, השמיד כליל, חיסל באופן מוחלט, הרס לגמרי: נעשׂה הכול כדי לבער את נגע הסמים מקרבנו; אִלחֵשׁ, אִלחוש – ביטול החישה באיבר של הגוף בלי או עם אובדן הכרה: היולדת קיבלה אִלחוש אֶפִּידוּרָלי כדי שלא תחוש בחבלי הלידה; הרופא אִלחֵשׁ את אזור השן לפני עקירתה; לא יקום ולא יהיה – הָיֹה לא יהיה, לא יקרה כדבר הזה, הדבר לא יֵצא לפועל: מזכיר הוועד הכריז שהעובדים לא יניחו לסגור את המפעל – לא יקום ולא יהיה; הָיֹה לא תהיה – דבר זה לא יקום בשום אופן; פָּרַץ גָדֵר וּפָרַק כָּל עוֹל – נהג בהפקרות, נטל לעצמו חירויות אסורות, התמרד, יצא משִׁעבוד, עשׂה דין לעצמו: בזמן האחרון הוא פורק כל עול, ואני חוששת שיסתבך עם החוק; עשׂה פלַסתֵר – סילף, סתר, פעל בניגוד להבטחותיו, לאמונתו, לדעות שהטיף, לאמת המדעית וכד', סיכל, התכחש: קשה לסמוך עליו מפני שהוא עושׂה דבריו פלסתר ומזייף את האמת המדעית; חרג מן המִסגֶרֶת, יצא דופן, יצא מגדר הרגיל – עבר את הגבולות שנקבְּעוּ לו, היה שונה מהרגיל, חרג, סטה מן המקובל; פָּקַע תּוֹקפּוֹ של – פג או בטל התוקף: תוקף האשרה פקע לפני חודש, וגם פקע תוקף דרכוני; פקעה זכותו של, פקיעת זכות – התבטלותה של זכות לבעלות על נכסים, לשימוש בנכסים, לירושה וכד' או

התבטלותה של זכות יתר כלשהי המוקנית מתוקף החוק: מאחר שלא עמד בדרישות המפורטות בצוואת אביו ונהג שלא כרצונו, הכריז בית המשפט על פקיעת זכותו לכל חלק שהוא בנכסי האב; התובע דרש להסיר את חסינותו של חבר הכנסת המואשם בפלילים כדי להביא לידי פקיעת זכות השתיקה שלו בחקירת המשטרה המתנהלת נגדו; יָרַד לְאוּמָנוּתוֹ של פלוני – הסיג את גבול פלוני, התחרה בו, קיפח את פרנסתו: לא אפתח תמרוקייה מול 'סוּפֶּר פַּארם' כדי שלא לרדת לאומנותו של מנהל החברה; פָּרַע מוּסָר – התנהג בהפקרות, הֵפֵר חוק, זלזל בכללי המוסר המקובלים; טִשְטֵש, טִשטוּש – העלמה, חיפוי על דבר מה שלא יהא ניכר, הסתרת האמת, גרימה לבלבול ולמבוכה בנוגע לאמת כדי להעלים פשע, טעות וכד': המנהל הואשם בטשטוש העובדות כדי לחפות על סגנו שמעל; המעשֹה המגונה טושטש כדי שלא ייוודע ברשות הרבים; השתקה, השתקת העניין – מניעת פרסום של עובדות, טשטוש, העלמה: השתקת העניין הייתה כדי להשכין שלום בין הצדדים; נסתָם עליו הגוֹלֵל – נשכח, בוטל לחלוטין, אבד הסיכוי; שָׂם לְאַל את – ביטל, הפך מאמץ, תוכנית וכד' לחסרי ערך, מנע את התגשמות המטרה שלשמה נועדו: הפיחות האחרון שׂם לאל את תוכניותיהם לרכישת דירה; שבירת כלים, שָׁבַר את הכלים – הֵפֵר את כללי המשׂחק, הָרַס את הערכים או את הסדָרים הקיימים, שינה שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות ברעיונות, בערכים וכד', בעיקר בהקשר פוליטי או חֶברתי: שׂר האוצר טען כי העובדים השובתים שברו את הכלים כשהחלו לשבות בעיצומו של המשׂא ומתן איתם; הסיר את חסדו – הפסיק, ביטל: הסרתי את חסדי ממנו, ולא אתמוך בו עוד כלכלית; מִיתוֹס – רעיון, אמונה וכד' המקובלים על הכלל, ואשר איש אינו מטיל ספק באמיתותם, אף שהם כוזבים או לא־מבוססים: המחקר המדעי בן זמננו ניפץ הרבה מיתוסים עתיקים; שחיטַת פָּרות קדושות – פגיעה בַּערכים שהיו מקודשים בִּמגמה של ביטול קדושתם; השמיט הקרקע מתחתיו – ביטל את הבסיס לקיומו; חוק ההִתיַישְנוּת – ביטול תוקֶף לתביעה משפטית על עבירה לאחר תקופה קצובה שלא הוגשה בה תביעה לדין; הִתבַּטְלוּת בפנֵי – ביטול ההערכה העצמית מחמת הערצת הזולת, התבוללות וכד', הקלה בכבוד עצמו: התבטלותה בפניו לא קירבה אותו אליה; ביטול בית המדרש – ביטול תורה; הבאת שלום – השכנת שלום, ביטול מריבות בין בני אדם; אותיות פורחות וגווילים נשׂרפים – [ביטוי שמקורו בגזֵרות השמד על היהודים ומשמעו] אפשר לדכא את הגוף אך אי־אפשר לדכא את הרוח, אפשר לשׂרוף את התורה אך אי־אפשר לבטל אותה ואת ערכיה: בסיפור המזעזע על רבי חנינא בן תרדיון ששׂרפו אותו עם ספר תורה, שאלוהו תלמידיו מה הוא רואה, והוא אמר: 'גווילים נשׂרפים, ואותיות פורחות באוויר', היינו האויב יכול לשׂרוף את החומר, את הגווילים שעליהם נכתבה התורה, אך לא יוכל להשמיד את הרוח ואת תוכנה האלוהי; אף שהנאצים שׂרפו גווילי תורתנו והפריחו את אותיותיהם, עלה בידנו להקים מדינה לתפארת שבתחומים רבים היא אור לגויים; התרת הרצועה, הותרה הרצועה – נתרופפה המשמעת או חדלה להתקיים, מותר לכל אחד לעשׂות ככל העולה על רוחו, הכול הפקר, בוטלו כל הסייגים, נהיה מצב של איש הישר בעיניו יעשׂה: משבא מנהל חדש, הייתה תחושה כי הותרה הרצועה, וכל אחד כי כל אחד עשׂה כטוב בעיניו; כטוב לב המסובים ביין הותרה הרצועה, והחלה ההפקרות; הריסת מחיצות – ביטול או מניעה לדבר המפריד בין בני אדם ומונע מהם להידבר זה עם זה ולהבין זה את זה; שלילַת זכויות – ביטול זכויות: שלילת זכויות העובדים הזרים אינה מוצדקת; שידוד מערכות, שִידֵד את המערכות – הפך ושינה את הסדרים הישנים והחליפם בסדרים חדשים, שינה שינוי מהפכני את הדברים: השׂר אמר בנאומו כי יש לשדד את המערכות בתחום הפוליטי כדי לצאת מן הקיפאון המדיני ולקדם את תהליך השלום; שָׁמַט את הקרקע מתחת ל־, השמיט את הקרקע מתחת ל־ – שלל או ביטל את הבסיס לקיומו של משהו, ערער או שלל את עצם קיומו או אפשרותו או את תוקפו: השינוי המוצע בתנאים שומט את הקרקע מתחת להסכם כולו; שָׁמַט את הקרקע מתחת לרגליו, השמיט את הקרקע מתחת לרגליו – עִרעֵר את הבסיס לפעילותו או לטענתו, שלל ממנו את עצם האפשרות לעשׂות או לטעון משהו: הסכמה מצידנו, ולו גם במישור העקרוני, תשמיט את הקרקע מתחת לרגליהם ותקשה עליהם להעלות את הטיעונים שהכינו; טִשטֵש את התחומים – ביטל את ההבדלים: עיסוק שיפוטי בבעיות בעלות אופי ציבורי או פוליטי, אין בו כדי לטשטש את התחומים ולהתפרש כהפרת העיקרון של הפרדת הרשויות; יושרו ההדורים, יִישֵר את הַהֲדוּרים – סילק את הקשיים הכרוכים בעניין מסוים, חיסל חיכוכים וסתירות, הסיר מכשולים שבדרך או אי־ההבנות, חיסל מחלוקות, סכסוכים וכד': כמה מפעילי המפלגה הוותיקים נחלצו ליישור ההדורים בין מנהיגיה; כדי שנקדם את המיזם המשותף, ניישר תחילה את ההדורים בין הרשות המקומית לקבלנים; דרס ברגל גסה – פגע, התעלם או ביטל מתוך זלזול: הנאשם דרס ברגל גסה את החוק כשהעסיק קטינים; ביטל בְּמחי יד זלזלני – ביטל בבת־אחת, בתנופה קלה ומזלזלת; שָׁבַר את דברי פלוני – ביטל והפריך את דברי פלוני: ושברו אלו את אלו בקושיות, ואני שברתי את דבריהם בראיות; הִטִיל וֵטוֹ < חָסַם בְּהַצבָּעָה, וֵטוֹ < החלטה חוסמת, קוֹל חוֹסֵם – כוח ההפרה, סמכות הניתנת לאדם או לגוף לבטל החלטה, חוק או פקודה, שהתקבלו ברוב קולות: ארצות הברית חסמה בהצבעתה את החלטת מועצת הביטחון לגנות את ישׂראל; מְנַהל בית הספר חסם בהצבעה את החלטת מועצת התלמידים להתיר עישון של תלמידים בין כותלי בית הספר; קוֹל מַכרִיעַ בְּהַצבָּעָה, קוֹל מַכרִיעַ – זכות הצבעה מיוחדת, הניתנת ליושב ראש באסֵפה כללית או במועצת מנהלים של חברה כשקולות המצביעים מספרם שקול בנושׂא העומד על הפרק. במקרה כזה ליושב הראש קול נוסף או קול מכריע, המאפשר לקבל החלטה; הניא עצה – ביטֵל עצה, הכשיל עצה: ה' הֵפֵר עצַת גוים, הניא מחשְבות עמים; סִיכֵּל עצה – ביטֵל עצה, הֵפֵר עצה (או תוכנית זָדון של אַחֵר): ויאמר דוד: סכל נא את עצת אחיתופל; המשטרה סיכלה את תוכנית השודדים, והם נתפסו בשעת מעשׂה; השבתת קול שׂמחה, השבית קול שׂמחה – הפסיק, ביטֵל או הפר את השׂמחה: הִשבַּתִי . . . קול שׂאון וקול שׂמחה; התאונה השביתה את שׂמחת החג; הופקע, מופקע, הַפקָעָה, הִפקִיעַ – 1. הוציא דבר מה מבעליו בתוקף צו משפטי או חוקי, ביטל את חזקתו של מישהו או את זכותו על משהו, בדרך כלל מתוקף סמכות ציבורית או אחרת ולצורך שימוש מסוים: העירייה הפקיעה את הקרקעות הנחוצות לסלילת הכביש ושילמה לבעליהן פיצויים; 2. העלה את המחירים מֵעֵבר למקובל או מעבר למה שנקבע באופן רשמי; הפקיע מ־ – שחרר ממסגרת מחייבת כלשהי, הוציא דבר מה מרשותו, מחזקתו או מידיו של מישהו; הפקעת מחירים, הפקיע מחירים – העלה מחירים במידה מרובה לשם ספסרות: משׂרד המסחר והתעשׂייה מטיל קנסות כבדים על סוחרים המפקיעים מחירי מוצרים; הפקיע את זכותו של – ביטל את זכותו, הוציא מרשות הבעלים מטעם השלטון, כגון אדמות להרחבת כביש, החרים: המדינה מפקיעה שטחים חקלאיים לצורכי סלילת כבישים; התייקר – נעשׂה יקר: התגר העלה את דמי הסחורה; הפקעת שערים, הפקיע שערים – מי שהעלה מחירי מצרכים מתוך רדיפת בצע ורווחים מופרזים: אין לקנות מצרכים ממפקיעי שערים עד שיורידו את המחירים; התיר פיו – ביטל את האיסור מלומר: המפקד התיר פיו ואמר לי דברים שלא שמעתי מעודי; העביר את רוע הגזֵרה – הֵסיר, ביטֵל, סילֵק: ישבנו על המדוכה כיצד להעביר את רוע הגזרה של עוד שירות מילואים השנה; כיצד אפשר להעביר את רעת המפקד? הפך את הקעָרה על פִּיהָ – פעל בניגוד לכל הציפיות והנחות היסוד, פתר את הבעיה באופן מוצלח ובלתי צפוי: חֶברת המַחשבים נלחמה על חייה, עד שאיש עסקים הפך את הקערה על פיה, וכיום היא מצליחה מאוד; לקח את דבריו בחזרה < חזר בּוֹ – התחרט, שב מהחלטתו הקודמת, התכחש למידע או לדעה שהשמיע לפנים: איני חוזר בי מדבריי, אך אבאר אותם בהרחבה; כל החוזר בו ידו על התחתונה; חילל בריתו, חילל הבטחתו – ביטל בריתו, ביטל הבטחה וכד'; כָּבַש את תורתו בתוך מעיו, כָּבַש את מחשבותיו בליבו, גָנַז את מחשבות ליבו, שָׂם את רעיונותיו בנפטלין – כבש את רעיונותיו מתחת לשונו; עבר זמנו בטל קורבנו – דבר שלא נעשׂה במועדו, יש לבטלו לגמרי: המבחן עמד להתקיים אתמול, משעבר זמנו בטל קורבנו; נפסקה חומת ברזל ביניהם – בטל המרחק והניגוד החוצץ ביניהם; זהו שאומרים הבריות: לן הדין בטל הדין – השתהה הדין ולכן הוא מבוטל; אֶחד אומר כך, ושניים אומרים כך – בטל יחיד במיעוטו; כטיפָּה מן הַיָם – דָבר קטן הבטל בין דברים גדולים: לעשיר סכום כסף כזה שהוא כטיפה מן הים; חָשוּב כְּמֵת – חסר כל ערך, בטל ומבוטל, כקליפת השום: הוא היה עני מרוד החשוב כמת; בָּטֵל וּמבוּטָל – שאין לו כל ערך, פג תוקפו, בטֵל לחלוטין: היות שהפרת את התחייבויותיך, החוזה בינינו בטל ומבוטל; ביטל עצמו והניח ידו מן המחלוקת; ביטל את בקשתו בהנפת יד, כאילו היה עפר הארץ; משנסוג מעמדתו, עבר רעיונו ובטֵל מן העולם; מנהג מבטל את ההלכה: פעמים מנהג פסול מבטל הלכה פסוקה; פג כוחו וניטל עוקצו; התוכנית הושׂמה לאל וירדה מן הפרק; כָּבַש את תורתו בתוך מעיו; כָּבַש [= הסתיר] את מחשבותיו בליבו; גָנַז את מחשבות ליבו; דעתו בטלה ומבוטלת כחרס הנשבר שאין בו ממש < מכשול!

ביטחון!

ביטחון – [בעיקר בצבא] 1. פעולות ואמצעים שנוקטים כדי להגן על המדינה או על שלומו של גוף בה מפני כוחות עוינים; 2. אמונת אדם ביכולתו להתמודד בהצלחה עם מצבים בעזרת כשריו ותכונותיו; הֵיעדר פחד או דאגות: אין דבר העומד בפני הביטחון; לאחר כמה כישלונות צורבים התחלתי לאבד את הביטחון שלי; 3. הרגשה ברורה וחזקה של ודאות, של הֵיעדר ספק: אתה יכול לומר לו בביטחון שנסיים את העבודה עד סוף החודש; 4. אמונה ללא חששות במישהו או במשהו, הרגשה שאפשר לסמוך עליהם, שהם ימלאו אחר הציפיות והתקוות ולא יאכזבו: אתה יכול לגלות לו הכול כי יש לי ביטחון מלא בו; ביטחון ביולוגי – נקיטת פעולות אבטחה, אמצעים ונהלים כדי להגן על בני אדם או על בעלי חיים מפני מחלות או

מפני גורמים ביולוגיים מזיקים; ביטחון לאומי – כל הרכיבים המקנים למדינה ולתושביה הגנה מפני איומים חיצוניים ממדינות עוינות ומארגוני טרור, לשון אחר: יכולת המדינה להגן על ערכיה הפנימיים מפני גורם חיצוני, על קיומה, על חיי תושביה, על שלמותה הטריטוריאלית, על עצמאותה, על ביטחון הפנים שלה, על מעמדה בעולם, על המאזן הדמוגרפי, על התפיסה האידאולוגית ועל הביטחון היום־יומי בגבולותיה; ביטחון שוטף – כל הפעולות הכרוכות בשמירה על שגרת הביטחון ברחבי המדינה ובגבולות וגם מניעת פעילות מחתרתית ופגיעות מקומיות בביטחון התושבים וברכושם; ביטחון מידע – פעולות ואמצעים שנוקטים כדי להגן על מידע ועל מערכות מידע (כגון רשומה, תִקשורת ופרטים אחרים של פעילות הארגון) ולמנוע גישה מגורמים שלא הוסמכו לכך, לרבות עריכת שינויים בלתי מורשים במידע, באחסונו, בעיבודו ובהעברתו. ההגנה כוללת סיכול מאמצים להשׂיג מידע באמצעות אבטחת המידע, ביטחון קשר, אבחון ביטחוני, הונאה וכד'; שֵׁירוּת הבִּיטָחון – 1. שֵׁירוּת בצבא הסדיר או בכוחות המילואים; 2. כינוי למוסדות הביון והריגול הצבאי מטעם המדינה; חוק שירות הביטחון – החוק המסדיר את ההוראות בדבר גיוס חיילים וחיילות לצה"ל, בשירות הסדיר או המילואים, כמפורט ב'חוק יסוד הצבא'; שַׁבַּ"כ > שֵׁירוּת הבִּיטָחון הכְּלָלִי – גוף ממשלתי בישׂראל במערך המודיעין המופקד על מניעת ריגול זר, על חתרנות ועל פעילות חשאית אלימה ועל אבטחת אישים ישׂראלים בארץ ובחו"ל; בִּיטְחון קשר – פעולות ואמצעים שנוקט גוף צבאי כדי למנוע מן האויב להפיק מידע מודיעיני מהאזנה לאמצעי התקשורת של כוחותינו: כדי לשמור על ביטחון קשר יש להימנע מפטפטת; בִּיטְחון פְּנים – אחריות השלטונות לביטחונם האישי של תושבי המדינה, הגנה על התושבים מפני מעשי טרור, פשע, אלימות וכד': המשׂרד לביטחון הפנים אחראי לפעילות משטרת ישׂראל ושירות בתי הסוהר; משׂרד הביטחון – המשׂרד הממשלתי העומד בראש מערכת הביטחון, ובאחריותו, בין היתר, צה"ל והתעשׂיות הביטחוניות הממשלתיות, כגון רפאל, תעש והתעשׂייה האווירית [השב"כ והמוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים, כפופים למשׂרד ראש הממשלה]; מערכת הביטחון (מְעָהבָּ"ט) – מערכת של שלושה יסודות אִרגוניים: הַדֶּרֶג הַמְדִינִי – בראשו עומד שׂר הביטחון המנהיג את מערכת הביטחון ומפעילה, ולידו – סגן השׂר. ליד השׂר פועלים עוזרים ויועצים וכן יחידות מטה בכפיפות ישירה אליו; הַמַּעֲרֶכֶת הַצְּבָאִית – המטה הכללי של צה"ל, ובראשו – הרמטכ"ל, ודרג הפיקוד העליון בצה"ל; הרמטכ"ל נתון למרוּת הממשלה וכפוף לשׂר הביטחון; מַעֲרֶכֶת הַבִּיטָחון הָאֶזְרָחִית – בראשה עומד משׂרד הביטחון. בראש הדרג המְנהלי במשׂרד הביטחון עומד מנכ"ל משהב"ט, הכפוף לשׂר הביטחון. עם מערכת הביטחון האזרחית נמנים אגפי משׂרד הביטחון ויחידותיו, יחידות הסמך שלו והתאגידים שבאחריות שׂר הביטחון; חגורת ביטחון – כינוי לרצף יישובים המשמשים יישובי מגן או גבול ביטחון: רצף יישובי הסְפר לאורך הגבול הצפוני הוא חגורת ביטחון למדינה; רַבָּ"ש > רַכָּז ביטחון שוטף – חבר קיבוץ או חבר יישוב כפרי אחר, המופקד על השמירה ועל סדרי הביטחון השוטף, ומשרת חלקית במשמר הגבול; קְצין ביטחון – שומר, מאבטח, אדם הממונה על אבטחתם של אדם, של אירוע, של מקום מסוים וכד': ראינו חפץ חשוד במלון ומיהרנו לקרוא לקצין הביטחון; רשת ביטחון – 1. רשת הפרוסה בקרקס מתחת למתקנים שעליהם מבַצעים הלוליינים את מופעי האקרובטיקה שלהם כדי למנוע מהם פגיעה במעידה ובנפילה; 2. [בפוליטיקה הישׂראלית] כינוי לאִפשור האופוזיציה לממשלה להוליך מהלכים מסוימים בשעה שאין לממשלה רוב בקואליציה [בהימנעות מהצבעה נגד הממשלה או בהצבעה עימה בשעה מכריעה העלולה להפילה]; 3. מנגנון חברתי־כלכלי המאפשר לקבוצות חלשות קיום בסיסי; רצועת הביטחון – כ־10 אחוז משטח דרום לבנון, המפריד בין יישובי קו העימות ובין מחבלי לבנון. בשנים 1985-2000 פעלו בו כוחות צבא דרום לבנון בגיבוי צה"ל ובתיאום עימו כדי לסכל פעילות מחבלים נגד ישׂראל משטח לבנון; זכוכית ביטחון – זכוכית מעובה או משוריינת להגנה מפני פעולות, כגון הדף, רעשים, פריצות נזקים ופציעות: דַלתות הבנק עשׂויות מזכוכית ביטחון; טווח ביטחון – מרחק הנוסף על מרחק שיש בו סיכון ממשי ומיועד להבטיח ביטחון מרבי, הזמן הנוסף על שנדרש לפעולה מסוימת להבטחת מידה מרבית של ביצוע הפעולה: את העבודה הזאת ניתן לסיים בתוך שנה, אבל הקבלן לקח לעצמו טווח ביטחון של שנה וחצי; זרועות הביטחון > כוחות הביטחון – כוחות המופקדים על ביטחון המדינה, והכפופים למרות ממשלתה: צה"ל, השירותים החשאיים (כגון המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים, שירות הביטחון הכללי), משטרת ישׂראל, משמר הגבול ומשמר החופים, לרבות כוח אחר שהממשלה מקימיה לצורכי ביטחון המדינה; בִיטְחון הציבור – מניעת אירוע העלול לסכן את שלומו ואת ביטחונו של הציבור והגנה מפני סכנה ממשית, פציעה או נזק לרכושו. מנושׂאי בטיחות הציבור: שׂריפות, מצבי חירום רפואיים, תקריות של נפגעים המוניים, אסונות, טרור וחששות אחרים; איש ביטחון – אדם המופקד על הגנתו של מקום מסוים ושמירה על שלומם ועל ביטחונם של היושבים בו: המזוודה שנשׂאה האישה עוררה את חשדו של איש הביטחון; אֶמְצָעֵי בִּיטָחון – אמצעי הגנה: הוועדה הבודקת את נסיבות התאונה מבררת אם ננקטו די אמצעי ביטחון; דריכות ביטחונית – היכולת לשמור על תשׂוּמת לב ביטחונית ועל ערנותה לאורך זמן והמוכנות הכוחות ואמצעי הלחימה לפעול מייד; גֶּדֶר ביטחון – מכשול המשמש אמצעי הגנה מסביב ליישוב, הסמוך לגבול או לאוכלוסייה עוינת, בעיקר מחבלים ודומיהם. אמצעי ההגנה כוללים גְדרות תַיל, מוקשים, אמצָעֵי גילוי אלקטרוניים, תאורת ביטחון, עמדות תצפות, דרך פטרולים ודרך טשטוש, מִגדלי תצפות ועמדות ירי וכד'; גֶּדֶר ההפרדה, חומת ההפרדה, גֶּדֶר ביטחון, גֶּדֶר הביטחון – מחסום הפרדה שבנתה ישׂראל ביהודה ובשומרון מ־2002 כדי להגן על אזרחי ישׂראל על ידי מניעת מעבר לא־מורשה לתושבים פלסטינים לאוכלוסייה ישׂראלית, ובעיקר מחבלים רוצחים ומתאבדים; ביטחון תעסוקתי – ביטחון שיש לאדם ביציבות של מקום עבודתו: למרות הקיצוצים המתוכננים במפעל, הבטיחה ההנהלה לעובדים לשמור על ביטחונם התעסוקתי; ביטחון אישי – ביטחון של אדם מסוים, ביטחונו של פרט כלשהו: שומרי ראשו של השר אחראים לביטחונו האישי; לוֹקֶר > תא נעיל, תא ננעל – תא קטן שאפשר לנעול ולאחסן בו ציוד אישי (בגדים, תיקים, כבודה) כשלומדים בבה"ס, עוסקים בספורט או הולכים לאן שהוא. לרוב התא הוא אחד מתוך סִדרת תאים בארון מתכת, במלתחה ציבורית, בנמל תעופה וכו'; סנדלים, סנדלי דֶנוֶור, סנדול, סִנדֵל – נעל את אחד מגלגלי המכונית בהֶתקן מתכתי כדי למנוע את גנבתה, או את נסיעתה: העירייה סינדלה את רכבי בסנדלי דנוור כדי שאשלם קנס ולהרתיע אותי מלחנות במקום אסור; תָלָה ביטחונו בו – בטח בו, האמין בו; בטוח בעצמו – בעל ביטחון עצמי, משוכנע בצדקתו, ביכולתו או בכישרונותיו: אל תהיה בטוח כל כך בעצמך, לדעתי אתה טועה; ליבו סמוך ובטוח, הוא סמוך ובטוח – אין בליבו חשש כלשהו או כל פקפוק, הוא משוכנע ובטוח: יהא ליבך סמוך ובטוח כי הפעם תצלח דרכך, ומעשׂיך יעלו יפה; חֲדוּר ביטחון – מרגיש ביטחון רב, רווי ביטחון, מלא ביטחון: שלא כבני גילו, היה חדור ביטחון רב בכוחו וביכולתו והיה מוכן להתמודד עם אתגרים ועמד במשׂימות רבות הגם שהייתה טמונה בהן סכנה של ממש; ביטחון עצמי – הרגשה ואמונה חזקה של אדם ביכולתו, בכישוריו, בשיפוטו ובהחלטותיו כדי להשׂיג מטרה מסוימת או לעמוד במשׂימה כלשהי: היה לי ביטחון עצמי מובהק ביכולתי לבשל ארוחה טובה, אך בתחומים אחרים אני חסר ביטחון עצמי; רבים נכשלו במבחן המעשׂי בעטיו של ביטחון עצמי מופרז; בִּיטָחון עַצמי מופרז – הערכת יתר של היכולת האמיתית של האדם בכוחות עצמו או אמונה יומרנית שביצועיו טובים משל אחרים: בעולמנו הכסילים הם בעלי ביטחון עצמי מופרז והחכמים מלאי ספקות; חוסר ביטחון עצמי > חוסר ביטחון – מצב או דבר שגורמים לך לחוש הססנות, פקפוק, חוסר נחישות ותקיפות, חוסר אמונה בעצמך ובכוחותיך למלא משׂימה בהצלחה בכלל או למלאה לעומת אחרים בפרט, הֵיעדר ביטחון עצמי: נימת דיבורו ההססני ומבטו המושפל מעידים על חוסר ביטחון; במסיבה חשתי אי־נוחות ועצבנות, ופגיעותי איימה על הדימוי העצמי ועל האגו שלי, ולכן התקשיתי לתקשר עם המין השני; קָרַן ביטחון עצמי – נראה אדם מאושר, מלא גאווה, שׂמחה וביטחון: פניה קרנו ביטחון עצמי למראה בנה המנגן בכינור; תלה את ביטחונו ב־, שָׂם את מִבטָחו ב־, שָׂם מִבטָחו ב־ – בטח בו, סמך עליו לעניין כלשהו, נתן בו אמון: היא שָׂמה מבטחה במאמנה שנים, ובסוף גם ראתה מדליות; ליתר ביטחון – כדי למנוע תקלה אפשרית, כדי לחזק את הוודאות שמשהו יתנהל כשורה: לפני הטיול החלפתי את הסוללות בפנס, וליתר ביטחון שַׂמתי בתרמיל חפיסת סוללות נוספת; בטיחות – מצב, פעולה או אמצעים שנועדו למנוע פגיעה או נזק לא מתוכננים (כגון מוות, פגיעה בבריאות, נזק לציוד, לרכוש או לסביבה) בכל תחומי החיים. מבחינים בין תחומי בטיחות, כגון בטיחות בדרכים; בטיחות בעבודה, לרבות בטיחות מפני אש; בטיחות באימונים; בטיחות בנשׂיאת נשק אישי ובהחזקתו; בטיחות במִבצָעִים; בטיחות בנושׂאים אחרים; סיכון בטיחותי – צירוף של ההסתברות או השכיחות של התרחשות אירוע הגורם לפגיעה או לנזק, ושל חומרת התוצאות הצפויות מהתרחשותו של אירוע זה; כוח אבטחה – בני אדם חמושים שנועדו לשמור על אישים או על אירועים מפני פגיעה מכל סוג שהוא; בִּיטחוֹנָאוּת – אסכולה מדינית הבוחנת כל נושׂא מבחינת תרומתו לביטחון המדינה; ביטוח – התחייבות של חברת ביטוח או מוסד אחר לפצות את המבוטח פיצוי כספי במקרה של נזק לרכוש, תאונה, מחלה, מוות וכד', בתמורה לתשלומים סדירים; בַּטוּחָה – ביטחון, ערובה, ערבות לדבר; ביטחונות > בַּטוּחָה, בַּטוּחוֹת – 1. תעודה או מסמך המעידים על בעלות ועל נכסים, למשל, ניירות ערך ושאר תעודות, המקנות זכות לקבל כספים או נכסים; 2. נכס המשועבד לטובת המלווה והמשמש ערובה להבטחת החזר ההלוואה; בְּטוּחוֹת – בבטחה, בהרגשת ביטחון: האריה צעד בטוחות כשצדה הלביאה את הטרף; צַהַ"ל > צְבָא ההגנה לישׂראל – צבאה של

מדינת ישׂראל המופקד על שמירת ביטחונה ועל ריבונותה [הדרג הפיקודי העליון בצה״ל הוא ראש המטה הכללי; צה״ל נתון למרוּת הממשלה, והשׂר הממונה עליו הוא שׂר הביטחון]; מודיעין צבאי – גוף שנועד לספק לגוף הממונה מידע אמין ומדויק ככל האפשר בנוגע ליכולות האויב וכוונותיו מטרתו העליונה ברמה האיסטרטגית היא להתריע על מלחמה ולאפשר לקברניט להחליט על תגובה מתאימה למצב; קהילת המודיעין – שם כולל לארגונים אחדים העוסקים באיסוף ובמחקר של מודיעין, ואלה הם: מערך המודיעין בצה״ל – אגף המודיעין (אָמָ״ן) המנחה מקצועית את כל גופי המודיעין בצה״ל: להק המודיעין (לַמדָ״ן) בזרוע האוויר והחלל; מִספן המודיעין (מְדָ״ן) בזרוע הים, מחלקות המודיעין בפיקודים המרחביים; במשׂרד ראש הממשלה – המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים (׳המוסד׳) ושירות הביטחון הכללי (הַשַּׁבַּ״כּ); במשׂרד החוץ – המרכז למחקר מדיני; במשׂרד הביטחון – מַלמַ״ב (הממונה על הביטחון במשׂרד הביטחון); במשטרת ישׂראל – אגף החקירות והמודיעין; שֵׁירוּת חשָׁאִי – כינוי למוסדות הריגול והביון של מדינה, שירות ריגול: בעת עבודתו בשירות החשאי נאלץ לשנות מפעם לפעם את זהותו; סריקה, סָרַק – 1. בָּדַק בצורה מדוקדקת, עָרַך חיפוּשׂ יסודי ומקיף במקום מסוים: כוחות צבא גדולים סרקו את השטח שבו נראו המחבלים; 2. קרא בטקסט כלשהו בחיפוּשׂ אחר פרט, מידע וכד׳: סרקתי את כל הסִפרות בנושׂא ולא מצאתי התייחסות לעניין זה; 3. השתמש במכשירים מסוימים כדי לאתר, לאבחן או לגלות משהו: בעזרת המכּם סורקים את חוף הים לגילוי ספינות אויב; 4. השתמש בסורק להעביר תמונה למחשב; שִׁיקוּף, שִׁיקֵף – בדק כבודה של נוסעים, בעיקר בנמלי תעופה, באמצעות מכשירי דימות, כחלק מהבידוק הביטחוני: נוסעים בעלי דרכון זר נדרשו לשקף את כבודת היד ולעבור בדיקה גופנית מדוקדקת; שומר הסף, שומֵר סַף – שומר הניצב בפתח מבנה כדי לקבל את פני הבאים ולאשר את כניסתם, מאבטח שתפקידו לפקוח עין על הנכנסים למקום מסוים [למקום בילוי, למקום ציבורי או למקום פרטי וכד׳] ולמנוע הפרות סדר: בפתח מועדון הריקודים הציבו שומר סף למניעת כניסתם של טיפוסים מפוקפקים; סוכן – אדם בעל כישורים, קשרים וכד׳ בתחום מסוים, כגון סוכן נסיעות, המייצג את האינטרסים של לקוחותיו באותו תחום; 2. אדם (כגון סוכן חשאי, סוכן משטרתי, סוכן סמוי) שתפקידו לחשׂוף מידע חסוי או סודי, לרוב על ידי הסוואת זהותו; חֶרֶשׁ – בסתר ובשקט, בחשאי ולרוב גם בלי להשמיע קול: הצייד התקרב חרש אל האיילה; סוכן חֲשָׁאִי, סוכן חֶרֶשׁ – מרגל, אדם הפועל בחשאי במדינה כלשהי עבור שירותי המודיעין של מדינה אחרת, בקיצור ׳סוכן׳: הסוכן החשאי ג׳יימס בונד דמותו שימשה בסיס לסדרת סרטים אהודים; חֲפַרְפֶּרֶת – כינוי לסוכן חשאי ׳רדום׳ המושתל במקום מסוים ומתחיל לפעול בו רק לאחר שנים של הכנת הקרקע לפעילות הריגול: בשירות הביון האמריקני התגלתה חפרפרת רוסית; רִיגּוּל, ריגל – 1. אסף מידע חסוי על מדינה זרה, על ארגון צבאי או ביטחוני, על חברת תעשׂייה וכד׳ לשם מסירת מידע זה לאויב, לגוף יריב או עוין: ניל״י הייתה רשת ריגול שסייעה לבריטניה לחילחם בטורקים; 2. עקב בסתר אחרי הפעילות, התנועות, המעשׂים וכד׳ של אחרים כדי לדווח או לאסוף מידע בסתר ולגלות את סודותיו; ריגול נגדי – חלק מפעילות המודיעין, שמטרתה לגלות ולנטרל פעולות ריגול של מדינות זרות: איש הריגול הנגדי האנגלי הצליח לחשׂוף מרגל רוסי שהושתל בתפקיד חשוב בממשלה; ריגול תעשׂייתי – איסוף מידע עסקי סודי על מוצרים ועל תהליכי עבודה של מתחרים, כחלק הלא לגיטימי של פעילות המודיעין העסקי, כדי לקבל יתרון עסקי בשוק תחרותי; הריגול נעשׂה במִתקני תעשׂייה של חברות מתחרות או של ארצות אחרות כדי לעמוד על חידושים, על תוכניות ייצור, על שיטות הייצור וכד׳ באמצעים לא ישרים, כמו האזנה לטלפון או גנבת מידע במחשב, הסתננות לכוח העבודה של המתחרה; שַׁאֲנַנוּת – חוסר דאגה, רגיעה, שלווה, בעיקר תוך התעלמות מן המציאות המדאיגה: תאונת העבודה נגרמה בעיקר משאננותו העובד; ערוּבּה – עירבון, ביטחון ואחריות לקיוּם הבטחה או התחייבות; הישענות, נִשׁעַן – 1. בטח ב׳, סמך על: אֶל בינתך אַל תישען, ואל תאמר יש לאל ידי; היא ידידתנו, ולכן יש להישען על דבריה; אל תישען על כוחך ללכת אחרי תאוות ליבך; 2. נסמך, נתמך: השעין את הסולם אל הקיר; דְּרִיכוּת – נכונות מתוחה לפעול או להגיב מייד, וכן להימצא במצב כוננות לפעולה שבו כל תשׂומת הלב מרוכזת במשהו, כגון דריכות ביטחונית, דריכות מבצעית: החיילים שחצו את הגבול התקדמו ליעד בדריכות מתמדת; לָבֶטַח – בבִטחה, בשלווה, בחוסר פחד ודאגה: לאחר המלחמה ישבנו לבטח איש תחת גפנו ואישה תחת תאנתה; מִשמָר – 1. כוח מאורגן של אנשי ביטחון (חיילים, שוטרים וכד׳) המגן ושומר על ביטחונו של מישהו או של משהו ומאבטחו: האסירים הובלו לבית המשפט בליווי משמר כבד של שוטרים; 2. כינוי לארגון צבאי או צבאי למחצה, כגון משמר הגבול, משמר לאומי, המשמר האזרחי); 3. שמירה, הגנה, פיקוח: בית המשפט מופקד על שלטון החוק, ובתור שכזה עליו לעמוד על משמר הערכים שהחוק נועד להגן עליהם; קונספציה < קוֹנסֶפּצִיָה – תפיסה מוטעית שהובילו מפקדי אמ״ן ואחרים להערכה שלא תהא מלחמה נגד ישׂראל [בעטייה היו לצה״ל תנאי פתיחה גרועים ביותר והיערכות גרועה למלחמה חרף סימנים רבים שהעידו כי תפרוץ]; המשמר האזרחי – ארגון של אזרחים מתנדבים במשמר האזרחי שנועד לסייע בתחומי ההתגוננות האזרחית למשטרת ישׂראל, להגביר את הביטחון הפנימי, לחדד את ערנות הציבור, להגביר את מעורבות האזרחים בקהילה ואת אכפתיותם ולשפר את איכות החיים במדינת ישׂראל; סַלעוֹ וּמצוּדָתוֹ – סלע המשמש מקום מִבטחים, ובהשאלה – דברים המעניקים לו ביטחון: אשת הרב שׂמה כל מבטחה בבורא עולם, הוא סלעה ומצודתה; מִשמָר לאומי – כוח שנועד לתמוך באוכלוסיית העורף בעת מלחמה ופעולות טרור, לפנות אזרחים, לטפל בפצועים בעת אסונות טבע ואי־שקט אזרחי; אִיֵּין את הסכנה – ביטל את קיומה של הסכנה: בית המשפט יבחן אם אפשר לאיין את מסוכנותו של הנאשם על ידי ביטול רישיון הנהיגה שלו; מוֹעֶצֶת הביטחון – אחד משׁשת המוסָדות של האו״ם, הממונה על השלום ועל הביטחון הבין־לאומיים [יש בו 15 חברים, מהם חמישה קבועים: נציגי ארצות הברית, רוסיה, הממלכה המאוחדת, צרפת וסין]; מועצת הביטחון חוקרת סכסוכים בין אומות, מנסה ליישבם בדרכי שלום ויכולה להפעיל פעולות עונשין נגד הסרבנים); לא תיפול שַׂערה משַׂערות ראשו ארצה – לא יאונה לו כל רע, הוא לא ייפגע כהוא זה, לא נשקפת לו כל סכנה, הוא יֵצא ללא נזק: אני מזהיר אותך, אם תיפול שׂערה אחת משׂערות ראשו, דמך בראשך; חגורת ביטחון – שורת יישובים או ביצורים סביב מקום מועד לסכנה, כדי לאבטחו: יישובי הסְפָר הם חגורת ביטחון לגבולות המדינה; רשת ביטחונית – מערכת טכנולוגיות המגינה על השימושיות ועל השלמות של תשתית חברתית ומונעת איומים מקוּוָנים או כל שימוש לרעה במשאבי הרשת, כגון הגנה על מערכות מחוברות למרשתת של ארגון מפני התקפות סָבֶ״ר; חפץ חשוד – חפץ בלתי מזוהה המעורר חשד שיש בו מטען חבלה: כשיש חשד לחפץ חשוד, יש לנהוג בערנות ולהזעיק את המשטרה; נֶשֶׁק – 1. אמצָעֵי לחימה להשמדה, להריגה לפגיעה גופנית או נפשית או להסבת נזק חומרי. מבחינים בין נֶשֶׁק מוּסכָּמִי – נשק קר (כגון סכין, פטיש, גרזן) ונשק חם (נשק קל – אקדחים, רובים ומַקלעים; או נשק כבד – רֶקֶ״ם: טנקים, תותחים מתנייעים ונושׂאי יחידות משוריינים; כלֵי טיס או כלֵי שַׁיִט); ובין נֶשֶׁק בִּלתִי מוּסכָּמִי – 1. נשק כימי, ביולוגי או גרעיני. עם אמצעים אלה מונים גם אמצָעֵי עֵזֶר המשמשים את הלחימה (כגון מכּם או קרן לייזר, חֶלקי כלֵי נשק ואבזריו, תחמושת, חומרי לחימה וציוד לחימה אחר, מכשירים) המשמשים כלִי עֵזר להפעלת נשק או להכוונתו, בין שהנשק ראוי לשימוש ובין שאינו ראוי לשימוש. 2. [בהשאלה] אמצעים או פעולות שמזיקים בעקיפין (כגון נשק פסיכולוגי או נשק כלכלי). 3. שם מקוצר לרובה אישי של השוטר; נֶשֶׁק אישי – כלִי ירייה המשמש את השוטר כפרָט (כגון רובה, תת מַקלע, אקדח, רימון ומטול רימונים); נֶשֶׁק אַל־הֶרֶג – נשק שנועד לצמצם את כושר היריב ואת ציודו לפעול בכוח נגד המשטרה ולהגיב על פעילותה. אי־הקטלנות משמעה מִזעור פגיעה באדם וגרימת נזק לו, לרכושו ולסביבה עד למינימום (כגון כדורי ספוג, כדורי גומי, קליעי פלסטיק, רימון הלם, חזיז, גז מדמיע, לרבות אמצעים אחרים: נשק אקוסטי, אלות, תותח מים, אקדח); נֶשֶׁק בִּיוֹלוֹגִי – חומרים ביולוגיים מחוללי מחלות (כגון חיידקים, נגיפים, רִיקֶציות, פטריות, רעלנים או חומרים ביולוגיים אחרים) שעלולים לשמש נשק נגד בני אדם, בעלי חיים, צמחים והסביבה; נֶשֶׁק בִּלתִי מוּסכָּמִי – נשק ביולוגי, כימי או גרעיני; נֶשֶׁק גַּרעִינִי – 1. אמצָעִי לחימה המנצל אנרגייה גרעינית בעיקר ליצירת הרס, לקרינה תֶרמית ולקרינה גרעינית. 2. כינוי לכל מִטען המתפוצץ משחרור אנרגייה בתגובה גרעינית בעטיו של ביקוע גרעיני או מיזוג גרעיני או שניהם כאחד; נֶשֶׁק לְהַשמָדַת הֲמוֹנִים – נשק גרעיני, כימי, רדיולוגי או ביולוגי המסוגל לגרום לאבדות של המוני אדם על פני שטחים נרחבים בזמן קצר ולנזקי גוף ובריאות מתמשכים עתירי סבל; נֶשֶׁק מוּסכָּמִי – שם כולל לנשק [כגון נשק קל, מוקשי ים או יבשה, פצצות, פְּגזים, טילים, תחמושת מִצרר] שמותר להשתמש בו בכל רמות המלחמה לפי אמנת ז׳נווה, והוא אינו נשק גרעיני, ביולוגי או כימי; נֶשֶׁק קַל – שם כולל לכלֵי ירייה (כגון אקדחים, רובים, תת־מַקלעים, מַקלעים, מרגמות ומטולים נגד־טנקים, רימונים) שטוחי מסלול ותלולי מסלול, שנושׂא אותם ומפעיל אותם בדרך כלל לוחם אחד; נֶשֶׁק קַר – נשק (כגון אגרופן, אַלָּה, גרזן, מִספריים, סכין, פִּגיון) שאינו מופעל בירייה (להבדיל מנשק חם, כגון אקדח או רובה); נֶשֶׁק שְׁטוּחַ־מַסלוּל – נשק שמסלול הטיל הנורה ממנו אל המטרה הוא שטוח (כגון רובה, מַקלע וטיל כתף); נֶשֶׁק תְלוּל־מַסלוּל – נשק היורה בכינון עקיף, כשבין היורה למטרה, אין קו ראייה, ומסלול הטיל הנורה ממנו הוא תלול (כגון מרגמה, רקטה, תותח); נשק גרעיני – נשק ששואב את כוחו ההרסני מתגובה גרעינית של ביקוע או היתוך המושׂגת לרוב באמצעות הפעלת פצצת ביקוע גרעיני [פצצה גרעינית היא בעלת עוצמה גדולה יותר מכל כלי נשק מוסכמי (= קונוונציונלי)]; מתקן גרעיני יחיד

מסוגל להשמיד עיר שלמה); מִשמַר הגבול – הזרוע המבצעית של משטרת ישׂראל [מטרתו לתת מענה לבעיות בנושׂאי ביטחון פנים, לוחמה בטרור, לחימה בפשיעה קשה, אבטחת מִתקנים רגישים, אבטחת אזורים כפריים ומאבק בהפרות סדר; בהיותו כוח רב־תכליתי הוא מסייע למשטרת ישׂראל או לצה״ל בטיפול בבעיות שבתחומי התמחותו ומשמש גם עתודה מרכזית להתערבות מיידית ולתגבור ולסיוע]; כוחות מזוינים > צבא – ארגון המאגד את סך הכוחות הלוחמים במדינה וכפוף לישות מדינית כלשהי [לרוב התארגנות שכזו ממוסדת בחוק, והיא כפופה להחלטות הממשל הנבחר; ברגיל הצבא מחזיק במונופול בדבר שימוש בנשק כבד במדינה, ועיקר פעילותו היא לחימה ואימון למלחמה]; הַפְרָדַת כוחות – מניעת התנגשוּת בין כוחות עוינים על ידי הרחקתם משני עֶבְרֵי קו מוסכם: המדינאי הוא שהביא לידי הסכם הפרדת הכוחות בין שתי המדינות; נְכֵה צה״ל – אדם שבריאותו נפגעה עקב שירותו בצה״ל או בגוף אחר של מערכת הביטחון הישׂראלית; רָאשֵׁי המַטות המשוּלָבים > ראשי המטות המשותפים – [בצבא ארה״ב] גוף הפועל במשׂרד ההגנה, ומורכב מראש המטה של הצבא, מראש המִבצעים הימיים, מראש המטה של חיל האוויר ומיושב הראש [הם יועצים צבאיים ראשיים לנשׂיא, למועצה לביטחון לאומי ולמזכיר לענייני ביטחון]; אסיר ביטחוני – אסיר הכלוא בשל עבירה הכרוכה בפגיעה בביטחון המדינה או במניעים לאומניים; יָשַׁב לָבֶטַח – חי בבִטחה, בחוסֶר דאגה, באופן בטוּח, בחוסר פחד: וישב יהודה וישׂראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו; אני ואפסי עוד – ביטוי לגאווה, לרום לב, וליהירות מופרזת: אחרי שנים שבהן שׂררה במפלגה תחושה של 'אני ואפסי עוד' קם העם והנחיל לה תבוסה בבחירות; על כנפי נשרים – במהירות ובבטחה, בדרך פלאית ומהירה: לו הייתה ארה״ב מצילה על כנפי נשרים לפחות חלק מיהודי אירופה בשואה, היה מניין אוכלוסיית מדינתנו גדול בהרבה; לא תיפול שַׂערה משַׂערות ראשו – לא יאונה לו כל רע, הוא לא ייפגע כהוא זה, לא נשקפת לו כל סכנה, הוא יֵצא ללא נזק; לא יחרַץ כלב לשונו – אפילו כלב לא יאיים להרע, להפריע או לפגוע; איש לא ירע ולא יאיים לפגוע; כמונח בקופסה – דבר השמור היטב, ושאינו אובד בנקל, דבר המובטח לאדם שהוא עתיד לקבלו בלי שום ספק: כל זכויות ירושתי היו מונחים בקופסת זיכרוני; מיוּשָּׁב בדעתו – שקול בדעתו, נבון, מתוּן: כל צעד וצעד עשׂה בדעה צלולה ומיושבת; חכם בעיניו – חושב עצמו לחכם, חכם בעיני עצמו: אם ראית איש מלא ביטחון עצמי וחכם בעיני עצמו, שלח אותו להיות מורה לתלמיד כסיל, כדי שיקשיב לו הכסיל וילמד ממנו; בַּעל בְּעַמָיו – כינוי לאדם נכבד ותקיף, מבוסס מבחינה כלכלית, שמעמדו החברתי איתן והוא מקובל על סביבתו: אל תראֵני שאני טַבָּח, בעל בעמִי אנוכי; סָמַך על עצמו – הוא היה בטוח שהוא יעשׂה את מה שצריך, שיקיים את מה שהבטיח וכד'; לא מעדו קרסוליו – לא נכשל: דרך זו נאוה לאיש שמעולם לא מעדו קרסוליו מדרך הישרה; לא נפלה רוחו – לא איבד תקווה, שמר על אומץ לב; לא נפל ליבו ולא אמר נואש – לא התייאש גם במצבים קשים: לא נואשתי ולא אמרתי נכזבה תקוותי; כתולעת בַּחֲזֶרֶת, כתולַעַת שֶׁבתוך הַחֲזֶרֶת – משל לאדם שסגור ומסוגר בדָלֶ״ת אַמותיו, ואינו מתעניין במתרחש מחוצה לו, והוא סבור שאין כעולמו על פני האדמה: אם אתם מופלים לרעה קומו והילחמו, או תחיו כתולעת בחזרת; חי בגן עדן של כסילים, חי בגן עדן של שוטים – מקום או מצב שהשרויים בו חשים ביטחון ואושר ומתעלמים מן הסכנות הממשיות והמיידיות האורבות להם: הוא חי בגן עדן של שוטים ואינו מודע למזימות שרוקמים נגדו יריביו; עוגן הצלה – אמצעי הצלה, הדרך להינצל: ההלוואה הייתה לו עוגן הצלה מחַדלות פירעון; זָקַף את קומתו, זקיפוּת קומה – עורר בו גאווה בעצמו: זכייה בפרס נובל זקפה את קומתנו הלאומית והרימה את ראשנו אף שלא אנו זכינו בו; הגיע לחוף מִבטחים – הגיע למקום ביטחון ושלווה: הפליטים הגיעו לחוף מִבטחים; השלכת יהבו על, השליך יהבו על – שָׂם ביטחונו ב', תלה ביטחונו, תקוותו ב', סמך על: את יהבו השליך בובר על הדור החדש; הרמת ראש, הרים את הראש, הרים ראש – 1. חש גאווה, התגאה: פיענוח הרצח אִפשר לבלשי היחידה להרים את הראש, לאחר שנה שלא הצליחו לפענחו; 2. שָׁב והופיע, החל שוב לגלות סימני פעילות: לאחר שנים של ריסון הרימה האינפלציה שוב ראש; השליך את יהבו על – שׂם ביטחונו ב'; ביטחון כלכלי – מצב שיש בו מקור הכנסה יציב, המאפשרת קיום מתמשך ברמת החיים של היום ובעתיד הקרוב; תַקיפות דעת – אומץ וביטחון עצמי: השובתים דרשו בתקיפות דעת את זכויותיהם; שְׁלום הציבור – הביטחון המובטח לאזרחי המדינה לקיים חיי שגרה; אל תהי חכם בעיניך, ואל בינתך אל תישען; הביקורת קיעקעה את ביטחונם העצמי של השׂחקנים; חיוכו הבוטח וחוסר הפחד שלו העבירו תחושה שאנו בחוף מבטחים; יש הבוטחים על חילם והמתהללים על רוב עושרם; מהבעת פניו ניכר שלבש ארשת של אישיות בוטחת ומצליחה; אֶל בינתך אַל תישען, ואל תאמר יש לאל ידי; כשליבו לא פחד, ודעתו הייתה מיושבת, גם פניו הפיקו ביטחון ואמונה; והיה כעץ שתול על מים, ועל יובל ישלח שרשיו, ולא יראה כי יבוא חום, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשׂות פרי; ייפול מצדך אלף ורבבה מימינך; צדיק באמונתו יחיה; מי שאינו בוטח באיש, יודע כי הוא עצמו אינו ראוי לאמון; עֲשֵׂה לך רב והסתלק מן הספק > דת! הגנה! מלחמה! ספקנות! צבא! שלום! שמירה!

ביקור! בקרה!

ביקוּר. ביקור – פעולה או מצב שבהם אדם בא לאדם, למקום, לאירוע וכד' כדי לראות מישהו ולשהות עימו זמן מה כאורח, להכירו, לטפל במישהו או במשהו, לחוות משהו וכד'; בִּיקֵר – 1. בא כאורח לראות מישהו, להיות איתו או לבלות איתו, הלך למקום מסוים כדי לראות אותו, לטייל בו, ללמוד עליו וכד': כשהיה דני חולה, ביקרתי אותו בביתו; 2. שהה במקום מסוים כדי לטייל בו או כדי ללמוד עליו: בטיול בצפון ביקרנו בכמה אתרים מעניינים; 3. בא לביתו של מישהו כדי לתת לו טיפול רפואי, סוציאלי או אחר, עזרה או ייעוץ מקצועיים; 4. בא לביתו של לקוח בעת שירות מקצועי או מטעמים מקצועיים: אחות בריאות הציבור ביקרה אצל הנכה וכתבה דוח מפורט על תפקודו; 5. נכח (בבית הספר או במוסד דומה) באופן סדיר למטרות לימודים וכד'; ביקור גומלין – השבַת ביקור לאדם שביקר בביתו (של משיב הביקור); ביקור חָטוּף – ביקור לזמן קצר ביותר; ביקור חולים – הליכה אל חולה לחזק את רוחו, לשאול לשלומו ולטפל בו; ביקור נימוסים – ביקור רִשמי לשם היכרות או להבעת כבוד וידידוּת: נשׂיא המדינה ביקר ביקור נימוסים במדינה ידידה; כַּרטיס ביקוּר – פתקה שמודפסים עליה פרָטֵי בעליה, כמו שמו, מקצועו ומענו; פקד את קברו, פָּקַד – ביקר מישהו או ביקר במקום מסוים; בא לראות מישהו או בא למקום מסוים: כשביקרנו במִדרֶשֶׁת שְׂדה בוקר פקדנו גם את קברו; השכים לפתחו – 1. בא אליו בשעה מוקדמת; 2. הרבה לבקרו; הֶראָה עצמו אצל פלוני, הֶראָה פָּנִים ל' – בא לבקר את פלוני, לראות ולהיראות לפניו: נכנס להוריו כדי להראות להם פנים; השכים לפתחו – הרבה לבקרו; קָרוּא – מוּזמן, אורֵחַ: כל הקרואים והקרואות הצטופפו סביב החתן והכלה לברכם; הִתרָאָה – נפגש עם מישהו, ראה אותו פנים אל פנים: מי יודע מתי נתראה שוב; כעכוע, כִּעכֵּעַ – השמיע קול חיכוך כדי לרמוז שהוא נוכֵח וכד': היא כעכעה כדי שזוג האוהבים יבחין בנוכחותה; הנכנס לבית חברו צריך לְכַעכֵּעַ או לומר שלום; יוצא ונכנס ב', יוצא ונכנס אֵצֶל – מבקר תדיר: היה יוצא ונכנס אצל טובי העיר; הציג מישהו – ערך היכרות בינו לבין אחרים, הכירו לאחרים: המנחה הציג את המתחרים וציין את גילם; בא בצל קורתו – נכנס אל ביתו (הפתוח לאורחים), מצא מחסה בביתו, התארח אצלו: בצל קורתו היו הידידות וכבוד האדם ערך עליון, והפרישה ממרוץ החיים מומלצת; אורח לא קָרוּא – אדם שנקלע או בא ביוזמתו למקום שאינו רצוי בו; אורח לרגע רואה כל פגע – די בהצצה קלה כדי לעמוד על הצדדים השליליים שבו; לא דרכה רגלו על סף ביתו, לא תדרוך רַגלו עַל סַף בֵּיתו – לא בא לבַקרו בשום פנים, לא יבוא לבקרו בשום פנים: בדריכות ובמתח רב ציפה לרגע שבו תדרוך כף רגלו על סף ביתה ויוכל לראותה אחרי חודשים; הסתופף בבית המדרש – ביקר תדיר או שכן בקביעות במקום לימודים; סר אל ביתו – בא אל ביתו: סורו נא למשׂרדי לקבל את הצ'ק; גִלגל בדברים – דיבר על דא ועל הא, עבר מעניין לעניין: גלגלו בשׂיחה שקטה ונעימה; העביר את הזמן, גִלגֵל את השעות – בילה פרק זמן בצורה קלילה או בעניינים חסרי חשיבות ובלא מטרה מיוחדת; שׂוחחנו על דָא ועל הָא כדי לגלגל את השעות; הזמין את עצמו – ביקֵש (מֵעצמו) לבוא, זימֵן את עצמו: הזמנתי עצמי לגיסניתי האהובה עליי; היה אצלו בן בית – היה ידיד מקורב, מי שנכנס ויוצא תדיר בביתו של מישהו: כך נעשׂתה בן בית אצלנו; הִתכִּיף ביקוריו – גרם שביקוריו יהיו תכופים יותר; נועדו יחדיו – התאספו, התכנסו יחד: הם החליטו להיוָועֵד אחת לכמה ימים; קידם בברכה – קיבל ברצון, הסכים ברצון, הראה יחס אוהד כלפי משהו: ההנהלה תקדם בברכה כל הצעת ייעול מאת העובדים; חבריי קידמו את פניי כשחזרתי מן האולימפיאדה, ובידי מדליית זהב; היכָּבֵד ושב בביתך – מוטב שלא תתערב: השובתים יכלו להיכבד ולשבת בביתם, אך העדיפו להפגין בכיכר רבין; דָרַשׁ בשלום פלוני, דָרַשׁ בשלומו, פָּרַס בִּשלום פלוני, פָּרַס בשלומו – ביקש למסור את ברכתו לפלוני: דרוש נא בשלום חברתי; מָסַר לו דרישת שלום, שָׁאַל לשלומו, פָּקַד לְשָׁלוֹם – התעניין בשלומו, דרש בִּשלום: בכל פעם שאנו נפגשים הוא פוקדני לשלום אמי; גם זוגתי פרסה בשלומך; מנע רגליו מבית פלוני, הוקיר רַגלָיו מבית פלוני – נִמנע מִלָבוא לבית פלוני, בא לעתים רחוקות לבית פלוני: מדוע אתה מוקיר רגליך מביתי, האם הרעותי לך? יש לו דריסַת רֶגֶל אצל – יש לו זכות כניסה אצל: יש לי דריסת רגל בבית דודני, ואפשר שאישן שם בכל עת שארצה; יֵש לו מַהלָכים בבית פלוני – הוא מקובל בבית פלוני; עֵינו יָפָה באורחים – הוא מקבל אורחים בסבר פנים יפות, היינו הוא מאכילם ומשקם ונותן להם צורכי לינה; היכָּבֵד ושֵׁב בביתך, ולמה תתגרה ברעה ונפלת; בא לעיתים קבועות לדרוש בשלומה, ולפרקים הוא בא אל דודניתו הנאה כדי לבלות ערב בחברת מכרים או בחוג ידידים; שֶׁבַע ביום שׂיחרתִיהָ [= ביקרתי אותה], ולא

הרגשתי כי מפריעה אני ממעשׂיה; לא דרכה כף רגלו על אסקופת ביתה ימים רבים; כל המבקר חולה נוטל אחד משישים בחוליו; המבקר חולה נוטל אחד משישים בצערו; רְאֵה פניך לא פיללתי; ניחום אבלים, ביקור חולים וגמילות חסדים מביאים טובה לעולם; משנעלו דלת בפניו, נרמז לו שנוכחותו אינה רצויה;

בקרה. בקרה – 1. פעולות הכרוכות בפיקוח על משהו ובניהולו, כגון בקרת מהירות או בקרת נזקים, למשל, ביקור רשמי במפעל, בארגון, ביחידה וכד׳ כדי לפקח על הנעשׂה ולבדוק שהוא מציית לכללים לתקנים, להוראות ולנהלים המקובלים; 2. מעקב טכנולוגי רציף אחר הפעולה של גוף, של מנגנון, של מכונה וכד׳ כדי לפקח עליהם, להנחות אותם, לייעל או לתקן אותם וכד׳; 3. סוג של פיקוח, המיושׂם בשלב התִכנון של עבודת המטה ובשלב עיבוד, ולאחר מתן הפקודות המקדימות. מטרתו לוודא שגורמי הביצוע הבינו את פרטי הפקודות ואת רוחן. 4. מעקב שמבצע גוף אחרי עצמו (כלומר אחר פעילות ממלא תפקיד, מכשיר, מערכת וכיו״ב, שהם במסגרתו) כחֵלק מתהליך העשׂייה כדי לוודא, שפעילות זו תואמת את התִכנון וכדי עדכן את התִכנון במידת הצורך: הבקרה היא השגחה מתמדת, שיש עימה הכְּוונה והנחיות לשינויים או לשיפורים; בקרת איכות – מכלול השיטות, האמצעים והפעולות (כגון ניתוח, תֶכֶן ובדיקה לאיתור פגמים) שנוקטים למילוי דרישות לאיכות נאותה בשעת הייצור למוצרים מיוצרים: תקן אִיזוֹ 9000 מגדיר מהי בקרת איכות; בקרת הייצור – שם כולל לפעולות אלו: א. הכנת תוכניות ייצור, מתן הוראות לביצוען, עיקוב אחר הביצוע; ב. השוואת הביצוע לתכנון ותיקון התכנון של המשך העבודה; ג. איסוף נתונים על ביצוע עבוֹדה; ד. השוואת הביצוע לתכנון ותיקון התכנון; מֶרכַּז בקרה – מקום, מִתקן או מערכת המרכזים את פעולות הניהול, המעקב והפיקוח על התנהלות של פרויקטים, מבצעים ופעילויות משולבות שונות; חדר בקרה – חדר במפעל או במוסד כלשהו, שיש בו מערכת של מכשירים, לרוב אלקטרוניים, לשם בקרה על מערכת מכנית, חשמלית או אלקטרונית; בקרת נזקים – מכלול הפעולות שנוקטים כדי לצמצם או למזער נזק שנגרם למוניטין, לאמינות או לתדמית ציבורית בעטיים של מעשׂה, הערה או חשׂיפה שנויים במחלוקת מחמת אירוע שלילי כלשהו (אסון, תאונה, קרב וכד׳): המודיעין האמריקאי הקים יחידה לבקרת נזקי הדלפות במרשתת; בקרת אש – בקרת פעולות שנועדו להביא את האש למטרה, לרבות פעולות המגדירות או המתקנות את נתוני הכינון של כלי ירייה. פעולות אלו נועדו להשׂיג פגיעה במטרה או לווסת את קצב האש ואת כמות התחמושת שיורים אל המטרה; בקרה מרחוק > בקרת רַחַק – שליטה אלחוטית על עצם (מכשיר, רכב, כלי טיס וכד׳) מרחוק בשַלט הודות לגלים אלקטרוניים, כגון גלי רדיו, גלי קול וכד׳: הטיל מונחה לעבר המטרה בבקרת רחק; בקרה סִפרתית – בקרה אלקטרונית הפועלת באמצעות אותות ספרתיים, כמו במעליות, במִרכזות טלפונים ספרתיות ועוד: הודות לבקרה הספרתית אפשר לפקח אוטומטית על כלי עיבוד שבבי (כגון מקדחות, מחרטות ומדפסות תלת־ממד) באמצעות מחשב; בקרה אלחוטית – שליטה במכשיר מרחוק ללא כבלים או תֵילים באמצעות גלים רדיו; בקרה מנהלית – ההוראות שעניינן ארגון וניהול, נהלים, שמירת תיעוד, הערכה ודיווח הנחוצים להבטחת תפעול בטוח של מתקן, ארגון. הבקרה כוללת הכוונה או הפעלה של סמכות על ארגונים כפופים בדבר ניהול ותמיכה, לרבות ארגון כוחות שירות, שליטה במשאבים וציוד, ניהול כוח אדם, לוגיסטיקה יחידה, הכשרה אישית ויחידה, מוכנות, גיוס, שחרור, משמעת ועוד; בקרה כספית – פיקוח על ההכנסות וההוצאות, המתבסס על נתוני הביצוע בחשבונות החלקיים, על נתוני הרכש והאספקה המוזנים לתוכנת ניהול משאבים ועל התשלומים והתקבולים בפועל; הַגְבָּלַת הַחִימוּשׁ > פִּיקוּחַ עַל הַחִימוּשׁ > בקרת נשק – תוכנית, הֶסכם או תהליך המבוססים על הֶסכם בין־לאומי גלוי או חשאי, והמַסדירים עניינים אלו: קביעת מִספר מערכות הנשק, סוגן וביצוען; הסדרת סֵדר־כוחות, אִרגון, ציוד, פריסה או הפעלת כוחות מזוינים לכל אחד מן הצדדים, לרבות אמצעים להבטחת יציבות המצב הצבאי; רֵגוּלָטוֹר > וַסָּת – מכשיר, מִתקן או מנגנון השולט אוטומטית על הספקת אנרגייה (כגון מהירות, הטמפרטורה, לחץ, זרם מים, דלק וזרם חשמל) למערכת הפעלה: וסת החום בתנור החימום מאפשר לשמור על טמפרטורה קבועה בחדר: וסת המתח האוטומטי הבטיח תפוקה קבועה מהמחולל (גנרטור); ויסות, ויסת – פיקח על פעולה, על פעילות, על תהליך והכווינם לפי כללים או מגבלות; כוונן מכשיר או מכונה כדי שיעבדו כראוי או לפי דרישה מסוימת: טכנאי החשמל ויסת את כפתור החימום בדוד החשמלי, ועכשיו יש בו תמיד מים חמים בטמפרטורה קבועה; 2. התערב בפעילות השוק כדי להשפיע על המחירים: בנק ישׂראל מווסת מדי יום את שערי מטבעות החוץ; לוח בקרה – לוח או צג המשמש להצגת מידע ונתונים להמחשת תפקודה של מכונה כלשהי. הצגת הנתונים בלוח מאפשרת להבין את תפקוד המכונה ואת אופן פעולתה, את דרכי השתנות הפעולות בה והתראות מפני תקלות; משוב – 1. העברת מידע של אדם מעריך, מייעץ או מתקן בדבר טיב פעולה של מישהו או של משהו, אירוע או תהליך כדי לשפר את פעילותו. למשוב שלושה שלבים: תחקיר, דיון והפקת לקחים: בתום ההרצאה חולקו לסטודנטים דפי משוב שיחוו את דעתם על הקורס; 2. מידע אוטומטי בדבר תוצאות פעולה או תהליך החוזר אל המערכת שבה הן קורות (כגון גוף האדם, מכונה) ועשׂוי להביא לידי שינוי בהם [כבר שמעתי שגזרו פועל: מִישֵׁב];

ביקורת! השׂגה! חשד!

ביקורת. ביקורת – 1. בדיקת פעילוּת של ממלא תפקיד או של אִרגון, שנוקט גוף חיצוני לגוף המבוקר בתחומים, כגון רמת ביצוע, תִפעול, לוגיסטיקה, מערכות ותקציבים. הביקורת נועדה לבחון, אם פעילוּת זו תואמת חוקים, נְהלים, כללי מִנהל תקין, יעילוּת, נוהגי הארגון, חיסכון וטוהר המידות הכול כדי להמליץ לרמה הממונה על המבקר בדבר התמדה או שינוי בפעילוּת המבוקר או הפסקתה. 2. סִדרת פעולות שמִבצעים המפַתח, היצרן, הספק, המזמין או המתַחזק כדי לבדוק עמידת המוצר בפועל בדרישות הטכניות, שהוגדרו במסמכי התֶכֶן; 3. ניתוח אובייקטיבי ועִנייני של דבר והבעת הערכה או שיפוט בנוגע אליו, לרוב אגב שלילה או פסילה של רכיבים; מבקר, בקרה, ביקר – מָתַח ביקורת על מישהו, הביע אי־שׂביעות רצון ממשהו בהציגו חסרונות או ליקויים, הביע הערכה שלילית: מבקר המדינה ביקר את אי־הסדרים הכספיים שנתגלו במשׂרדי ממשלה; ביקורת בונה – ביקורת מקצועית המנוסחת בדרך מלמדת ולא פוגענית, ובה הצעות לשיפור המצב; נמתחה עליו ביקורת, נמתחה ביקורת על, מתיחת ביקורת, מתח ביקורת על – הביע ביקורת שלילית או דעה שלילית, הראה פגמים וליקויים במשהו: בעיתון נמתחה ביקורת קשה על המחזה החדש; מתיחַת בִּיקוֹרֶת – הבעת הערכה שלילית: מתיחת ביקורת על המפקד החדש פגע בסיכויי הצלחתו; הַבלָעַת דברי הביקורת – הכנָסת דברי הביקורת בשׂיחת חולין בלי שיהיו ניכרים עוד; אזמל הביקורת – ביקורת יסודית, חריפה המנתחת בקפדנות את מושׂא הביקורת לפרטי פרטיו; חָסַך שבטו – נמנע מלבקר, לגנות, להוכיח בשער, להוקיע, למתוח ביקורת; לא חָסַך שבטו מ־ – לא נמנע מלבקר, לגנות, להוכיח בשער, להוקיע, למתוח ביקורת; שֵׁבֶט הבִּיקוֹרֶת – כינוי לביקורת חמוּרה: לא העביר תחת שבט ביקורתו אל כל מגרעות הארגון; העביר תחת שבט ביקורתו, העביר תַחַת תער הביקורת – בדק בדקדקנות וביקר בקפדנות ובזהירות מרובה: תער הביקורת מורה לו להבחין בין דמיון למציאות, להכיר כי בחייו הממשיים אין עוד מקום למציאות זו; ביקורת המקרא – גישת המחקר המדעי של המקרא המניחה שספרי המקרא הם תוצאת עריכתם של קטעים שונים שכתבו מחברים בתקופות שונות; מתחת לכל ביקורת, למַטָּה מִכָּל בִּיקוֹרֶת – רע ביותר, אינו עומד בפני הביקורת, גרוע בתכלית: ההצגה שראינו הייתה למטה מכל ביקורת; פְּלָצֶבּוֹ > קבוצת היקש > קבוצת ביקורת – קבוצת נבדקים שלא נחשׂפו לגורם הנחקר בקבוצת הניסוי, ואליהם מַשווים את התוצאות של קבוצת הניסוי: קבוצת הביקורת מסייעת לנו להבין אם מה שנבדק בניסוי זה נכון או לא נכון; ביקורת גבולות – ביקורת של העוברים במעברי הגבול הבין־לאומיים בישׂראל וכבודתם לפי חוקי המדינה ותקנותיה; אטימות לביקורת – אי־מתן חשיבות לביקורת או יחס של טמטום, קהות חושים, נוקשוּת וטיפשות לביקורת; בעת ביקורת ביחידה ניסו כמה קצינים לעוור את עיני המבקרים; בִּיקוֹרֶת ציבוּרית – ביקורת על גופים ציבוריים, שמשרתים בהם נציגי ציבור, מטעם מוסדות ביקורת לא תלויים, כגון מבקר המדינה ומבקר ההסתדרות: העמותה נדרשה להציג את ספרי החשבונות שלה בפני ביקורת ציבורית; בִּיקוֹרֶת עַצמית – [בפסיכולוגיה] פעולה או יכולת של אדם לבקר פגמים, חסרונות של תכונותיו, התנהגותו, שגיאותיו באופן מודע. מטרתה לאפשר לו להשתנות, להתפתח וללמוד מטעויות; ביקורת שיפוטית – ביקורת של הרשות השופטת על פעולתן של הרשות המחוקקת והרשות המבצעת. הביקורת על הרשות המחוקקת ניכרת בפסילתו של חוק או בדרישה לתיקונו, בנימוק שהוא בלתי חוקתי, כלומר הוא סותר חוקה או חוק בעל מעמד גבוה מזה של החוק הנפסל; חיצי ביקורת – הערות נוקבות של ביקורת קשה: הוא ידע כי הכרזתו הקיצונית תמשוך אליו את חיצי הביקורת; חיציו ניחתו בו – הוא פגע בו פגיעה קשה, הרע לו מאוד; חיצים מורעלים – כינוי להערות פוגעות, חודרות ומלאות ארס; שֵׁבֶט מוּסָר – תוכחה, השמעת ביקורת קשה, הטפת מוסר: ראש המפלגה עלה לבימה והיכה בשבט מוסר את חברי המפלגה; היה נתון לאש צולבת של ביקורת – היה נתון לביקורת מדוקדקת וקפדנית: היה נתון אש צולבת מוקפדת ומדוקדקת וחקירה של שתי וערב; השׂגה על, השׂיג על, ערעור, עִרעֵר – מתח ביקורת, הִקשה: סגן המפקד השׂיג על מפקד החיל; התחַקה עַל שורשֵׁי פלוני, התחקה על שורשי דבר – השתדל לעמוד על טיבו, עקב אחריו, חקר ודרש אחריו: באתי לכאן כדי להתחקות על שורשי התופעה של הפצת שיבושים ברשות הרבים; שִׂימַת עַיִן, שָׂם עַיִן – השגיח, העיף מבט, העיף עין, הסתכל במבט חודר, הִרבה להתבונן: הקצינים עקבו בשׂימת עין

אחר הילוכה המעכז; שָׂם עליו עין, שָׂם עינו עליו – השגיח עליו, שָׂם ליבו עליו, נתן דעתו על מישהו לטובה או לרעה: שׂים עין על העובד החדש, הוא נראה לי קצת מוזר; סָפַר צעדיו, התחקה על עקבותיו, דקדק אחריו – עקב אחריו, בדק אותו היטב, בדק יפה כדי למצוא בו פגמים: דקדקתם אחריי ולא העליתם כלום; בדק את ציציותיו, בָּדַק בציציותיו – בדק את כשרותו, חקר היטב אם אין בו פגם, העביר עליו ביקורת קפדנית: מי שנולד יהודי אין מפשפשים במעשׂיו, ואין בודקים בציציותיו אם הוא מקיים את מצוות הדת; מתלהם, התלהמות, הִתְלַהֵם – התבטא בחריפות, השמיע דברי גינוי או ביקורת קשים ובוטים, השתולל: יושב ראש הכנסת גינה בחריפות את האלימות המילולית ואת ההתלהמות שלוחת הרסן של כמה חברי כנסת; פִּיקוּחַ, פִּיקֵחַ – 1. השגיח, בדק ובחן לצורכי ביקורת, עקב אחר פעילות, מצב או תהליך וכיוון אותם, בדרך כלל כדי שיתוקנו בהם הפגמים או כדי לוודא שהם נעשׂים כראוי, על־פי התוכנית, החוק או הכללים: תפקידו של הצוות הזה לפקח על תהליך ייצורן של התרופות; 2. שימש מפקח: בתפקידו האחרון הוא פיקח על בתי הספר החקלאיים במדינה; הַשְׁגָחָה, הושגח, הִשְׁגִּיחַ – 1. שָׁמַר עליו ודאג שלא ייפגע: האחות השגיחה על החולה שהתעורר מן ההרדמה; 2. שמר שמשהו ייעשׂה כמו שצריך, פיקח על מישהו שינהג כיאות, שֶׁיפעל כיאות: המורה השגיח בשבע עיניים שהתלמידים לא יעתיקו בבחינה; 3. הבחין בו, ראה אותו, שׂם לב אליו: השומרים לא השגיחו בגנב שחדר מבעד לפרצה בגדר; אִסדֵּר, רֶגוּלַצְיָה > אַסדָּרָה – פיקוח על ענפי משק (כגון בנקאות, ביטוח, מחירים) באמצעות מערכת של תקנות, כללים והוראות בעוסק בנוהל לפי חוק; רֶגוּלָטוֹר > מְאַסדֵּר – אדם או רָשות האחראים לוויסות פעילות כלשהי (כלכלית, תרבותית וכדומה) ולפיקוח עליה: המאסדר האחראי למערכת הבנקאית הוא בין היתר מפקח על הבנקים, ממונה על ההֶגבלים העסקיים וממונה על שוק ההון; גָּמַז – קיפח בביקורתו, ׳קָטַל׳: המחזה החדש נגמז בעיתונות; יצא נקי – זוכה, לא הואשם, לא הורשע: המחלקה יצאה נקייה מתחת ידו של מבקר המדינה; חֶשבּוֹן נוֹקֵב – 1. טיפול ודיון מחמירים; 2. סיכום סופי, חריף ומכאיב בין בני אדם, קבוצות וכד׳ המדגיש את הבעיות ואת הקשיים שבעניין ונערך אגב ביקורת תקיפה: הגיעה השעה לערוך חשבון נוקב עם הפקידות הבכירה במשׂרד ולהניח על השולחן את מִשגיה ואת מחדליה; אַבנֵי בָּלִיסטְרָאוֹת – מָשָׁל לדברי ביקורת חריפים ולגידופים; ירה (השליך) עליו אַבנֵי בַּלִיסטְרָאוֹת – תקף אותו קשה, המטיר עליו דברי חרפות וגידופים; מְשמֵש בְּמעשׂיו, פִּשפֵּש בְּמעשׂיו – בדק וביקר את מעשׂי עצמו, הרהר, עשׂה חשבון נפש, נתן לעצמו דין וחשבון על מעשׂיו: ייסורים באו עליך, פַּשפש במעשׂיך, לא מצאת – תלה את ייסוריך בביטול תורה; השליך חכה ב־ – השתדל לצוד ולתפוס משהו: מדי בוקר אני משליך חכה במכתבי המפקדים כדי להראות להם את שיבושיהם; זרה אור חדש על – הבהיר, גילה את הסתום: מידע של יודעי ח״ן זרה אור חדש על הפזרנות ביחידה; השמיע ׳אני מַאשים׳ נוקב – טען טַענה חמורה נגד מעשׂה עוול אישי או ציבורי: המבוקר יצא ב׳אני מאשים׳ נגד הביקורת שרודפת אותו רדיפה מגמתית; הלקאה עצמית – האשמה והתייסרות שאדם מַפנה כלפי עצמו; נביא זעם, מוכיח בשער – כינוי מליצי למי שדרכו להטיף מוסר לאחרים, למי שמתריע ברבים על אי־צדק, על עוולות מוסר וכד׳: נבואות זעם או הוכחה בשער נועדו להזהיר את העם ולהביאו להליכה בתלם; צוֹלְפָנִי – שהוא מכה ופוגע: הוא נפגע עמוקות מדברי הביקורת הצולפניים והמדקרים שהושמעו בישיבה האחרונה; בלשונו הארסית, העוקצת והדוקרת הצליח לכתוב סטירה נוקבת וצולפנית נגד החומרנות והנהנתנות שפשׂו בחברתנו; פַּסלָנִי, פַּסלָנוּת, פַּסלָן – שנוהג או נוטה לפסול כל דבר, ובעיקר את מעשׂי הזולת ואת הישׂגיו: אין קץ למעשׂה הפסלנים המחמירים שמבכרים לפסול במקום לדון לכף זכות; ניקור, ניקֵר – חיטט, טיפל בפרטים או בקטנות: תפקיד המאסדר מביא לידי בדיקה וחקירה, לידי ניקור וחיטוט; יש שאוהבים לנקר באשפת החיים ומקפחים את ימיהם בהבלים; חיטט בִּקטַנוֹת – טיפל בפרטים, טיפל בקפדנות יתרה בפרָטֵי פרטים; מַשקִיף – 1. אדם הנוכח בדיוני ועדה, מועצה וכד׳ אך אינו רשאי להשתתף בהם: שׂר הבריאות רשאי למנות משקיף מטעמו למועצת קופת החולים; 2. אדם שתפקידו לעקוב אחר התפתחותם של אירועים מסוימים כדי לדווח עליהם: כל משקיף מחברי ועדת הקלפי רשאי להוסיף בפרוטוקול של ועדת הקלפי את הערותיו; 3. עיתונאי הסוקר בכתבותיו את המצב או את האירועים בתחום מסוים: לפי ההערכה שפרסם המשקיף המדיני בעיתון, החתימה על הסכם השלום קרובה; מִמצָא – דבר המתגלה בחיפושׂ, בבדיקה או לאחר חקירה ודרישה, נתונים המתקבלים לאחר בירור יסודי: מממצאי חקירת המשטרה עולה שהחשודה חפה מפשע; דברים נמרצים, מילים כַּדּוֹרבָנוֹת, דברים כּדורבנות – דברים קשים ונוקבים כדורבנות, דברים ברורים וחריפים, עוקצים וחודרים: האב דיבר אל בנו השובב דברים כדורבנות והוכיחו קשה על תעלוליו; נַשכָנִי – שדרכו לנשוך או לעקוץ: האם הערמומית חשׂפה זה מכבר את הקנאה הנשכנית שקיננה בלב השכנה; נַגחָן – מי שמַתקיף בדיבור פוגע: חבר הכנסת הנגחן תקף בנאומו את הממשלה; מְקַטרֵג – 1. קטגור, תובע, מאשים, מלמד חובה על הנאשם: משנשתתק הסנגור, ראה המקטרג שיעשׂה את שליחותו בהצלחה; 2. מי שמבקר בחריפות את פעולות האחר, מי שמטיח באחר האשמות ומדבר בגנותו: כדי לסתום פיות משׂטיננו ומקטרגנו, צריך להשיב מלחמה המבוססת על תקיפת תורפתם; אִתרוּג, אִתרֵג – שמר על מישהו בקפידה (כמו ששומרים על אתרוג) כדי שלא ייפגע, ובעיקר נמנע מלמתוח עליו ביקורת: לטענת האופוזיציה, מפלגות השׂמאל מאתרגות את ראש הממשלה בשל נכונותו לקדם תהליך מדיני; אירוניה עצמית – לגלוג של אדם על עצמו; התייחסות מילולית עוקצנית של אדם כלפי עצמו: גובהו בסך הכול מטר וחצי, אבל הוא תמיד אומר באירוניה עצמית ששאיפתו הגדולה היא להיות שׂחקן כדורסל בין־לאומי; סקֶפּטִי > סַפקָן – בַּעל עֶמדה ביקורתית המטילה ספֵק עֶקרוני באפשרות קיומה של אמת מוחלטת או באפשרות ידיעתה; חשׂוף – חסר הגנה מפני: חשׂוף לביקורת; הִשתַלֵחַ – תקף מישהו בביקורת קשה וחריפה: השׂר השתלח בוועדה על החלטתה המצערת; רֶבִיזְיָה, רֶוויזיה – 1. הערכה של משהו או מישהו שוב או באופן שונה בשל שינויים או מידע חדש וכדומה: המנַהל החדש ערך רוויזיה בנושׂא כוח האדם בחברה; 2. בדיקה מחודשת של ההנחות והעקרונות של מדע מסוים לשם תיקון או שינוי; מצפון האומה – תחושות, רגשות או חרטה, המדריכים את האדם או המייסרים אותו, בנוגע לפעולות, למעשׂים או למחדלים, המנוגדים לתפיסת צווי ההתנהגות המוסרית של האומה: ב׳טור השביעי׳ התריע אלתרמן על עוולות ועל פגמים בחיינו והיה למצפון האומה; עָפָר אֲנִי תַחַת כַּפּוֹת רַגלֶיו – ביטוי של ענווה וצניעות, על הרוב לפני השמעת טענה או ביקורת שיש בה כדי לחלוק על דעתו של אדם חשוב או בקי מאוד: ׳מורי ורבי, עפר אני תחת כפות רגליך, אבל בענייני איסור והיתר קיבלוני תושבי וילנא כרב העיר; יָשַב על סיר הבָּשָׂר – הוקף עושר וכל טוב [בנימת ביקורת כלפי מי שאינו מוכן להיפרד מהנאותיו למען אידאל חֶברתי, עלייה לארץ וכד׳]; שַמָּה – שממה, חורבן: הָיוּ עָרֶיהָ לְשַמָּה; עָשָׂה שַמּוֹת בְּ־ – החריב, הרס, הביא חורבן על, המיט חורבן: הארבה עשׂה שמות בשׂדות וכילה כמעט את כל היבול; רוח הביקורת התעוררה בי בכל עוז ועשׂתה שמות בכל עולמי; הוא נמשך אחריו כְּסוּמָא – הוא נגרר אחריו בעיניים עצומות, כלומר מחקה אותו או מחזר אחריו בלי שום ביקורת ובחינה של מעשׂיו: הוא נמשך אחריה כסומא ולא נתן דעתו שיש לבדוק את אופייה, את שורשיה ואת ערכיה אם יתאימו לו; הליכה עיוֶורת – הליכה אחרי אדם בלי ביקורת: אני כעיוור אחרייך הולך; טוֹל קוֹרָה מבין עיניך – תשובת קִנטור לאדם שהוכיח את הזולת על שגיאה ששגה: אמר לי: ׳טול קיסם מבין שיניך׳, והשבתי לו: ׳טול קורה מבין עיניך׳; יְפֵה נֶפֶש – 1. אדם אציל נפש, עדין ורגיש לסבל הזולת, בעל טעם מעודן; 2. [בנימה עוקצנית וביקורתית, בייחוד בתחום המדיני־חברתי] כינוי לאדם בעל רגישות מופרזת לקיפוח חברתי, המשתבח ברגישות זו מתוך צדקנות: איפה כל יפי הנפש שהתנגדו למבצע; מאה ימי חסד – מאה הימים הראשונים שבהם נמנעים מלמתוח ביקורת או מלתקוף תפקודם של אדם או גוף ציבורי (בעיקר ממשלתי) ומתנהגים אליהם בפרק זמן זה במידה של ׳חסד׳; אַברֵך מֶשי – צעיר שמאס בעבודת כפיים ועוסק בעיקר בתורה [בנימה של ביקורת]; חָסִיד שוֹטֶה – 1. כינוי גנאי לאדם שמרוב חסידותו – נמנע מלקיים חובות אנושיות ראשוניות: אֵי זהו חסיד שוטה? ראה תינוק מבעבע בנהר, אמר: לכשאחלוץ תפיליי אצילנו, עם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה את נפשו; 2. כינוי לגלוג למי שהולך כבעיניים עצומות אחרי מישהו או משהו (מנהיג או שיטה) בלא לחוש ביקורת חופשית ותוך התעלמות גמורה מפגמיו; בדיקה צולבת – אימות של דבר, כגון מידע, באמצעות מקור או שיטה חלופיים כדי לבדוק תקפותו או דיוקו; אש צולבת – מצב שבו אדם נתון לביקורת קשה ברזמנית מצד הרבה אנשים: העיתונאים המטירו עליו אש צולבת אבל הוא שמר על קור רוחו; חישוב מסלול מחדש, חשבון נפש, חֶשבּוֹן הנֶפֶש – 1. הרהורי אדם על חייו מה השׂיג ומה לא השׂיג, האם הוא חי כפי שהיה רוצה לחיות, האם עליו לשנות את חייו וכד׳: דבריו נאמרו ברגע של אמת, לאחר שעשׂה חשבון נפש עם עצמו; 2. פעולה, תהליך או תוצאה של חישוב מסלול מחדש, בחינה מחדש של עניין מסוים באופן יסודי ונוקב: אם שלושה ניסויים רצופים כשלו אחרי ההשקעות העצומות, יש לעצור את המיזם ולעשׂות חשבון נפש; נָקֵל להיות מְבַקֵר מלהיות מְחַבֵּר – קל יותר להיות מבקר ולמצוא מומים ביצירות של אחרים מליצור יצירות מקוריות; תוכָחָה מביאה לידי שלום – דברי מוסר, טְעָנות וּמַעֲנות יביאו ליישור ההדורים; יישור ההֲדורים – סילוק הקשיים;

<u>הישׂג. השׂגה.</u> הישׂג – תוצאה מדהימה ליכולת תפקודו של אדם לאחר מאמץ (אימון ותרגול או פעילות ממושכים) הודות לכישורים מיוחדים: המורה שיבח אותו על הישׂגיו בלימודים; במאה העשׂרים הגיע מדע הרפואה להישׂגים מרשימים; השׂגה, השׂיג – 1. הבין, תפס בשׂכל, קלט מושׂג, רעיון וכד׳: האדם אינו יכול לתפוס את משמעות האינסוף כי זה מעל השׂגת שׂכלו: הדבר לא הובן מקוצר

המשׂיג; 2. טען טענה סותרת, ביקר, ערעֵר, הסתייג או התנגד, לא־הסכים לדעה, למעשׂה של מישהו וכד׳: חברי האופוזיציה השׂיגו בישיבה את השׂגותיהם על החוק המוצע; 3. הגיע אל, קיבל דבר לאחר מאמץ: השׂגת תכלית ידועה היא צורך מורגש בליבנו; ערעֵר, הושׂג, הַשָּׂגָה על, הִשִּׂיג על – העיר הערה שיש בה משום ערעור או הסתייגות, מתח ביקורת, הִקשה: סנגורו של המערער השׂיג על חומרת העונש; חברי האופוזיציה השׂיגו על דברי ראש הממשלה; בת השׂגה, בר השׂגה – דבר שאפשר להשׂיגו: יעדים אלו אינם בני השׂגה בלוח הזמנים הזה; מהדורה זו אזלה מן השוק, והיא בת השׂגה רק בספרייה ציבורית; קָטֹונתִי, קָטֹון – ביטוי לצניעות הנאמר כפתיחה לדברי השׂגה על דברים שנאמרו קודם: קטונתי מלהשׂיג על דבְרֵי חברי שדיבר לפניי, דבריו צריכים חידוד והבהרה; דבר הַשָּׁוֶה לכל נפש, שווה לכל נפש – בר־השׂגה לכול, נוח או מתאים לכל אחד, המתאים לכל אחד, המיועד לכל אחד; שהכול יכולים להבינו, להשׂיגו וכד׳: נאומו כוּון להמונים, ולכן דיבר בלשון השווה לכל נפש; בְּהֶישֵׂג יָד – 1. בקרבה גדולה, בנקודת מרחק או זמן שניתן להגיע אליה בקלות, במקום קרוב שהיד מגיעה אליו: סידרנו את הארונות במטבח, וכעת רוב הכלים בהישׂג ידנו; 2. באפשרותו החומרית של אדם, ביכולתו הכספית, מה שידו משׂגת: צר לי, מעדנים יקרים שכאלה אינם בהישׂג ידי; הבטיח הרגים וגבעות, הבטיח עולָם וּמלואו – הבטיח כל מה שבהישׂג יד: אשׂיג לך עולם ומלואו אם רק תיענֵי להצעתי; הפך לנכס לאומי – היה לדבר יקר או חשוב, להישׂג תרבותי וכד׳ של האומה, של החֶברה: טוּב ליבו הוא נֶכֶס לסובבים אותו; יצירתו היא נֶכֶס לחברה כולה; יגעתי ומצאתי – טרחתי בדבר והצלחתי להשׂיגו; יגע ומצא, יגעת ומצאת – עבודת קשה והצלחת להשׂיג את מבוקשך, אם תטרח ותתאמץ – תצליח, המאמץ מביא לידי הישׂגים: עיניך רואות שלבסוף הצלחת? יגעת ומצאת; יָגַעתָ וּמָצָאתָ – תאמן: המאמץ מביא לידי הישׂג ולידי הצלחה; יָגַעתִי ולא מָצָאתִי, אַל תַּאֲמֵן – אם שקדת על דבר וטרחת להשׂיגו, בסופו של דבר תשׂיגנו; ניצחון מְשַׁכֵּר – הצלחה גדולה אחר התגברות על מכשול והתלהבות רבה מן ההישׂג המפעים; עולָם וּמלואו – הכול, כל הנמצא בָּעולם, כל מה שבהישׂג יד: אשׂיג לך עולם ומלואו אם רק תיענֵי להצעתי; הגיע למטרתו הנכספת, הגיע אל מחוז חפצו, הגיע לגוּלַת הכּוֹתֶרֶת של פעולותיו, גוּלַת הכּוֹתֶרֶת – הגיע להישׂג החשוב ביותר של פעולותיו, הגיע לשׂיא עשׂייתו: היצירה הזו היא גולת הכותרת של עבודותיו; היהלום שבכתר – הדבר היפה ביותר, המרשים ביותר או החשוב ביותר, הדובדבן שבקצפת: זהו מיזם יחיד מסוגו בעולם, ובאוניברסיטה הקטנה הזאת הוא נחשב ליהלום שבכתר; מתנת יד – מתנה שאדם נותן לפי הישׂג ידו; אֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רֹואוֹת – אפשר להסיק מסקנה רק על־פי מה שבהישׂג יד ולא מעֵבר לכך: בבית המשפט אין לו לשופט אלא מה שעיניו רואות; נֶכֶס – משהו או מישהו רב־ערך, כלי המחזיק ברכה, הישׂג תרבותי וכד׳ (לאומה, לחֶברה): יכולותיו ותרומתו הן נכס לצה״ל; כִּבשָׂה שחורה – כינוי לבן משפחה או לבן קבוצה הנחשב חרפה עבורה: כינוי לאדם השונה משאר בני משפחתו או מקבוצה אחרת, ואשר נחשב רע או מביך: ׳אחי הצעיר היה הכבשה השחורה המשפחה: כשכולנו למדנו, הוא הסתודד עם יושבי קרנות׳; פִּנקְסָנוּת כפולה – רישום כפול: אחד גלוי לציבור ולביקורת ואחד סמוי לצורכי פנים; ניתוּחַ בְּעָיָה – הצגת עקרונות ונתונים לקראת יעד סופי וצעדים שיש לנקוט כדי להגיע אליו: אף שניתוח הבעיה היה שקול ומחושב, היה בו ערעור על כל המוסכמות המקודשות; קרא תיגר על – התלונן על, הטיח דברים כלפי: הביקורת קראה תיגר על ההפקרות המנהלית; קרא לבֶדֶק בית – קרא למצוא פִּתְרון יסודי לבעיה, בעיקר של בעיה בארגון, קרא לתיקון פגמים, להבראה, לשיפור: יש לערוך בדק בית ביחידה; עמד על קוצו של יוד – עמד על דבר פעוט וקטן ערך, עמד על פרט שחשיבותו מועטה; חָרַץ אֶת לְשׁוֹנוֹ – התחצף, דיבר קשות, התכוון לפגוע, איים לגרום רעה: לימדתי את עצמי לכבוש את פי ולא לחרוץ לשון שלא לצורך; חיווה דַעַתוֹ על – הביע את דעתו, גילה דעתו של אדם בעניין מסוים: חוות דעתו על המבקר לא הייתה אוהדת; במחילה מכְּבוד תורתו – דיבור של נימוס והתנצלות אגב השׂגה על דברי אדם גדול: הרב, במחילה מכבוד תורתו, טעה כאן; עיוָּרון פוליטי – ליקוי בהבנת המצב הפוליטי והליכה בלא ביקורת אחרי מישהו או רעיון; קְשׁוֹט עצמך ואחר כך קשוט אחרים – קודם שַׁפֵּר את עצמך, ואחר כך תוכיח את האחרים: מי אתה שתטיף לי מוסר, קודם כול קְשׁוֹט עצמך ואחר כך קשוט אחרים; רופא, רַפֵּא עצמך, רוֹפֵא, רַפֵּא אֶת חִיגְרוּתְךָ – אם אינך מסוגל לרפא עצמך, כיצד תרפא אחרים? אם אינך מסוגל לעזור לעצמך איך תוכל לעזור לאחרים; עלובה היא הנטיעה שנטעה מעיד עליה שהיא רעה, עלובה היא העיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה – אוי לדבר שיוצרו מגנה אותו: אוי למאגר הביומטרי שהרשות המנַהלת אותו מעידה עליה, שהפרוץ בו רב על העומד, היינו מדובר בעיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה; כל הנגעים אדם רואה, חוץ מנגעי עצמו – דרך בני אדם לראות חסרונות וליקויים של אחרים ולהתעלם מחסרונותיהם; בקעה מצא וגדר בה גדר > מצא בקעה להתגדר בה > מָצָא מָקוֹם לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ – מצא מקום לחדש בו דבר מה בנושׂא שנראה שכבר עסקו ודשו בו לפניו, מצא לו הזדמנות לעסוק בדבר שנראה שהזניחו אחרים, מצא עניין, תחום וכד׳ שבו הוא יכול להצטיין או להתבלט: בתחום זה מצאתי לי מקום להתגדר בו, שכן הוא הוזנח במחקר המודרני; נאמנים פצעי אוהב – טובה וכנה תוכחתו של אוהב, יש ברכה בדברי מוסר ותוכחה של ידיד אוהב: אבי הִרבה להעמידני על האמת בילדותי, וכעת אני מבין כמה נאמנים פצעי אוהב; דן ברותחין, דָן אותו ברותחין – האשימו קשות, תקף אותו בחריפות: בכעסי הרב דנתי אותו ברותחין; אופטימיות היא האמונה המובילה להישׂג

<u>חשד</u>. חֲשָׁד – 1. פעולה או אירוע שגוררים תחושה או מחשבה שמשהו אפשרי, סביר או נכון: היה לה חשד שהוא צוחק עליה; 2. תחושה או אמונה שיש בהן אי־אמון או הטלת ספק במישהו או במשהו שעשׂו פעולה לא חוקית, לא ישרה או לא נעימה אף שלא הוכח דבר: המשטרה לא אמרה מה עורר את חשדה; חָשַׁד – 1. חשב שמישהו עשׂה דבר מה, בעיקר שלילי או נגד החוק; 2. חשד במישהו כי לא ידע בבירור את כוונתו או את תוכניתו, הטיל בו ספק (לטוב או לרע); נַקְרָנוּת, נַקְרָן – חטטן המרבה לטפל בפרטים בהפרזה: יש נקרן המדקדק על דברי תוהו, ואינו מבין שאין להיתפס לנקרנות יתרה; הִרהֵר על, הרהר אחר – חשד, מתח ביקורת על דבריו, על מעשׂיו, על מידותיו: כל המהרהר אחר רבו, כאילו מהרהר אחר השכינה; ניקה את עצמו – הסיר חשָׁד או אַשמה: בית המשפט ניקה את החשוד מכל אשמה; הטיל צל כבד על – העיב מאוד, עורר ספק רב או חשד רב: הפרשה שנתגלתה הטילה צל כבד על יושרו של האיש; שחיטַת פָּרות קדושות – פגיעה בערכים, ברעיון, במנהג, במוסד וכדומה שהיו חסינים באופן בלתי סביר לביקורת או להתנגדות; שבירת כלים, שָׁבַר את הכלים – הֵפֵר את כללי המשׂחק, הָרַס את הערכים או את הסדָרים הקַיָּמים, שינה שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות ברעיונות, בערכים וכד׳, בעיקר בהקשר פוליטי או חברתי: שׂר האוצר טען כי השובתים שברו את הכלים כשהחלו לשבות בעת המשׂא ומתן איתם; שִׁידוּד מערכות, שִׁידֵּד את המערכות – הפך ושינה את הסדרים הישנים בסדרים חדשים, שינה שינוי מהפכני את הדברים: יש לשדד את המערכות כדי לצאת מן הקיפאון המדיני ולקדם את תהליך השלום; גירד את הצבע הוורוד מדיי, שהסתיר את המציאות האפורה בכל מערומיה; רָאָה את הקיסם בין שיני חברו, ולא נטל את הקורה מבין עיניו; אינו דומה שומע לרואה, לכן מבקרים, היזהרו בדבריכם; כל זמן שתוכָחה וביקורת בעולם, טובה וברכה בעולם; כדי לדעת שהבֵּיצה אינה טרייה, אינֵי צריך לדעת להטיל ביצים; הצטרף למקהלת המקטרגים; אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו; דרש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של ביקורת; גילה את שאין, ואִיַּין את שיש; המזמין ביקורת, רוצה להיות מהולל; פִּשפּוּשו במומי אחרים הנאת נפש היא לו; רואה אני שפיקח אתה, אם כן מה ראית לעשׂות . . . ; ויִשן מפני חדש תוציאו; האמין לכול והיה מנוער מכל רוח בקרה או ביקורת; הערותיו היו קשות, צולפניות ותוקפניות, ובעיקר חדות וחודרות לעמקי ההיגיון והמחשבה; החושד בחברו בדבר שאין בו, צריך לפייסו; אין מדובר בחוות דעת מושׂכלת של מומחה על היצירה, אלא בהצלפה זדונית של הדיוט; החושד בכשרים לוקה בגופו; המבקר תיווך בין א״א לב״ב בשׂכלו האנליטי החריף; משראה את שני צִדְדֵי המטבע, והגיע למשפט אמת, ריכך את ביקורתו; נכנס לפרדס הביקורת ויצא ממנו בשלום; העיתונות הטיחה בליסטראות של ביקורת על ההזנחה בתשתיות, אך גם המבוקרים לא טמנו לשונם בצלחת אלא תקעו את מלתעותיהם בעיתונות; הצנזורה החניקה כל זיע של דעות חופשיות; חוד הביקורת הופנה כלפיו; זהו שאומרים עליו שאדם גדול הוא? מטר הביקורת ניתך על; עת להתריע ולהוכיח עד לבלי השארת ׳אבן על אבן׳; בטרם תְּרַפֵּא, הֵירָפֵא > אתיקה! בדיקה!

בכייה!

בכייה, בָּכָה – הזיל דמעות והשמיע קולות בכי; בקול בוכים – בבכייה, תוך כדי בכי: בקול בוכים מסרה הנערה המבוהלת עדות לשוטרים; בְּכִי מַר – בכי רב, קורע לב, בכי הנובע מעצב רב: לשמע הידיעה על האסון הנורא היא פרצה בבכי מר; בָּכָה בְּכִי תַמרוּרִים – בכה בכי גדול ומר; בַּכייָנוּת – רגשנות יתרה, השתפכות נפש מופרזת; בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת – מעשׂה שתוצאותיו השליליות יימשכו זמן רב, אסון, מִשגה או צרה לאורך ימים: תוצאות המלחמה יהיו בכייה לדורות; גָעָה בִּבְכִיָּה – בכה בכי רב; בכה על, בכיינות – רגשנות מופרזת, נטייה לתלונה ולהתאוננות: בכיינות בלתי מוצדקת על שׂכר; יַפחָן, בַּכיָן – מהיר לבכות ומאריך לבכות ולשפוך דמעות: אתן, הנשים, רובכן יפחניות ובכייניות; מֵירֵר בִּבכִי – הִרבה לבכות, בכה בכי תמרורים, בכה בכי מר וממושך: כשהגיעה לאוזניו הבשׂורה המרה, הוא מירר בבכי ולא אבה להתנחם; התייפח, יַבְבָנִי, יְבָבָה, יילול, יילל, ייבוב, יִיבֵּב – 1. יילל, בכה בכי ממושך או מקוטע: יְבָבַת התינוקת הייתה; נשמעה יבבתה של צפירת האזעקה; 2. נשבה רוח בחוזקה תוך השמעת קול שורקני הדומה לקול בכי או

יבבה: כבר בסתיו הרוח מייבבת; הוריד דמעה, ירדו עיני דמעה – זלגו עיניו דמעות, בכה: לילה ויום ירדו עיניי דמעה על מות בני יחידי אשר כה אהבתי; ירדו מי עיניו, הדמיע, הזיל דמעות, דָמַע – הוריד דמעה, שפך דמעות: אין מדובר בבצל מדמיע עיניים אלא בגירושים קורעי לב שבעטיים נשרו דמעותיי; שיגֵר דמָעות – הזיל דמעות: עינינו משגרות דמעות על חיילים שנקטפו באיבם; סוחֵט דמָעות, סחט דמעות – עצוב ביותר, גורם לדמיעת העיניים, סנטימנטלי ביותר: צפינו בסרט סוחט דמעות; דִמעה בוֹעֶרֶת – דמעה רותחת, דמעה מתוך התרגשות: דמעותיו הבוערות הרטיטו את הלבבות; דִמעות גיל – בכי מתוך התרגשות של שׂמחה רבה; נתקשרו עיניו בדמעות – התחיל לבכות: משנתבשׂרנו על בשׂורת האיוב, נתקשרו עיניי בדמעות, כאלו עולמי חבר בעדי; נקשרה דמעה בעינו – עינו התחילה לדמוע; דִמעֵי דמָעות – דמעות מרובות; דִמעָתו מצויה – הוא נוח לבכות; דִמְעוֹת תנין – דמעות שווא, בכי מתוך צביעות, דְמָעות המוזלות רק למראית עין (כלפי חוץ); מן השׂפה ולחוץ – אין פיו וליבו שווים, למראית עין בלבד, בלא כוונת הלב: לרוב אין הוא מקיים הבטחותיו כי מה שהוא מבטיח הוא בבחינת מן השׂפה ולחוץ בכה בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ – שפך דמעות לרוב; הרבה לבכות: היא באה אליי בדמעות שליש ותינתה בפניי את צרותיה; לחם דִמעה – אוכל שאדם אוכל מתוך יגון וצער: אכלנו לחם דמעה ושתינו דמָעות שליש; שָפַך דמָעות – הזיל דמעות, הִרבה לבכות: הַיֵדעוּ הדמעות מי שפָכָן; אֶנקַת אביונים – אנחה, בכי או גניחה של עניים; נָשָׂא קולו – השמיעַ קול, קרא או בכה בקול רם; שַעֲרֵי דִמָעוֹת לֹא נִנעֲלו – יש תקווה לסובלים ולבוכים, הבכי נמשך: אף ששערי תפילה ננעלו, שערי דמעות לא ננעלו; זָלַג, זליגת דמעות – טִפטוף, נזילה של דמָעות: זליגַת דמעותיה לא פסקה; זוֹלגָנִי – שהוא זולג ומטפטף הרבה: עיניו היו זולגניות; הוּזָה הִזָה, זָלַח, זִילֵחַ, זילוף, זִילֵף – התיז נוזל כלשהו: זילפתי מי בושׂם על בגדיי ועל ראשי; מי הבושׂם הוזו על ראשו ועל בגדיו; דִמעַת עושר זכה רעדה בין ריסיה, ובכי חנוק של אושר חלחל בגרונו; הבכייה מכבה את גחלי הלב; גנאי לו לארי שיבכה בפני השועל; לא ישׂמח אדם בין הבוכים ולא יבכה בין השׂמחים; גנאי לו לרב שיבכה בפני תלמידו; גנאי לו למלך שיבכה בפני הדיוט של עבדיו; נפתחו מעיינות עינו וגעה בבכייה; במסתרים בכתה נפשי; בכה בכייה מקוטעת, חרישית וכבושה; דמעות הציפו את עיניו וניגרו על לחייו; דמעות עמדו בעיניו ושמו מחנק לגרונו; דמעותיו החמות נשרו מעיניו ונפלו על . . .; אני בוכה על חטאיי שעשׂיתי ועל שהייתי רוצה לעשׂות; כאשר אתה בוכה איש אינו רואה; פלגי מים ירדו עיניי; אל תבכו למת אלא סייעו לאבלים שעזב אותם לאנחות; בכה וביכּה אחרים < חקיקה! רגש! עצבות!

בלבול! ערבוביה!

בלבול. בלבול – 1. אי־סדר, ערבוביה; 2. מצב של חוסר יכולת לחשוב בבהירות בדבר מה שקורה, מה כדאי לעשׂות, מה המשמעות של משהו או חוסר התמצאות בזמן ובמקום: הבלבול ניכר באנשים שאינם מבינים את המתרחש סביבם וחשים אבודים; שימשו בִערבוּביה – היו מעורבים ומבולבלים זה בזה, היה שָם גם מִזה וגם מִזה: הרעיון והמעשׂה משמשים בערבוביה; עירוב תחומים – קישורם של שני עניינים שאינם שייכים זה לזה במקורם: המתמטיקה והאומנות הן שתי רשויות נפרדות ואין ביניהן עירוב תחומים = עירוב פרשיות; עירוב פרשיות – בלבול דברים, החלפת עניין בעניין, נראה שבתוך זה נעשׂה עירוב פרשיות ויש לבדוק הדבר: פעמים נראה שיש כאן עירוב פרשיות, והקורא מתקשה להבין מדוע הוסמכו שני עניינים אלו זה לזה; נטרפה עליו דעתו – נתבלבלה דעתו, יצא מדעתו, השתגע: האדמו״ר חזר מביקור כושל בארה״ב, והוא שרוי בדיכאון חריף: דעתו מיטרפת עליו מיום ליום, נוסף על הזִקנה הקשה שקפצה עליו; ערבב את היוצרות, בלבל את היוצרות, בלבול היוצרות, הפך את היוצרות – שינה את סֵדר הדברים, בלבל את הסדר הנכון, סירס את העובדות; אִי־סֵדֶר – עִרבּוּביה: בבית הפרוץ שׂרר אי־סדר; אי־סדרים – ניהול לא־תקין שאינו לפי חוק, מִנהל תקין או נורמות מקובלות, רישום לא תקין של הוצאות או הכנסות: בעקבות אי־סדרים שנתגלו בחשבונות החברה נעצר מנהל החשבונות הראשי שלה לחקירה; בלגן, בַּרדָק [טורקית = בית בושת] < אי־סדר, אנדרלמוסיה, אנרכיזם, בלבול, הפקרות, כָּאוֹס, כָּאוֹטִי, מֶרקָחָה עולם הפוך, תוהו ובוהו – מהפכה, חוסר סדר, ערבוביה: עולם הפוך בחצרו, הכול מונח שלא כשורה; עליונים [= מלאכי מרום] למטה ותחתונים [= בני אדם עלי אדמות] למעלה – עולם הפוך, ערבוביה וחוסר סדר; כִּשֶׁה אובֵד – מָשָל לתועֶה ואובד דרך: הוא כשׂה אובד בדרכי החיים; טָרַף את קלפיו – בלבל וערבב את תוכניותיו, הפך את הקערה על פיה; נטרף ליבו – התבלבל, איבד את צלילות מחשבתו: רק משנטרף ליבו מחמת הרעב, קם ופשט יד; מֶרקָחָה – עִרבוב, בלבול: השארנו בבית מרקחה גדולה, ואי־אפשר למצוא בו דבר; היה כַּמֶרקָחָה – געש, סער והתרגש: עיתוני היום היו כמרקחה, מי פרץ למשכן הנשׂיא? נהפך כבֵדו בקרבו – נתבלבל, נבוך ביותר: האטימות וההפקרות במשׂרדי הממשלה הופכות את כבדי בקרבי, ודעתי מיטרפת מהן; הטריף את הדעת – בלבל, שיגע: צעקתי צעקה גדולה ומרה כי אי־הסדר בבית הטריף את דעתי; טֵירֵף את דעתו, טירף את ליבו – שיגע אותו, בלבל אותו: דאגת הפרנסה וצער גידול הבנים מטרפים את ליבו; פתפותי ביצים – דברים בלי טעם, בלבול דברים, קשקושים, אוסף של דברי להג ושטות, גיבוב של דברים חסרי משמעות: מוטב שתשתוק כי לא תצמח לך טובה מפתפותי ביצים אלה; פיתל את הדעת – בלבל את הדעת [פיתל = עיקם, עיוות]; פְּזור נֶפֶש, פיזור הדעת, פְּזור דעת – שאינו מרוכז במחשבותיו, מבולבל; דעתו מטושטשת – מבולבל, מחשבתו מעורפלת; טִלטֵל את דעתי, ניטלטלה דעתי – בלבל את מחשבותיי; הִתהַפכוּ היוצרות, הִתהַפּכוּת היוצרות – בלבול הסדר, סירוס עניינים, ערבוב דברים; איבד את הראש < אבדה עצה ממנו, אבדו עשתונותיו, היה אובד עצות, מבולבל – היה חסר אונים, לא ידע מה לעשׂות וכיצד לנהוג (מרוב מבוכה, בלבול וכד׳); דעתו מטולטלת – נבוך ומבולבל; זרע מבוכה – גרם לבלבול ולאובדן עצות; לא מצא ידיו, לא מצא ידיו ורגליו – לא התמצא, הסתבך, התבלבל: לא מצא את ידיו ורגליו בבית המדרש; הוא לא מצא את ידיו ורגליו בתפקידו החדש; אבדה דרכו – נעלמה ממנו הדרך הנכונה; אבדה עצה ממנו, אובד עצות – נבוך ומבולבל ממצב בעייתי, שאינו יודע כיצד לנהוג: הוא ניצב אובד עצות מול הדלת הנעולה ותהה מה עליו לעשׂות; אבוד עשתונות – אובד עצות ונבוך: הייתי אבוד עשתונות, ולא בנקל עלה בידי להיחלץ מהם; נתחלפו היוצרות, ערבב את היוצרות, בִּלבֵּל את היוצרות, הפך את היוצרות, החליף את היוצרות – שינה את סֵדר הדברים, בלבל בין עניינים שונים, יצר ערבוביה: בדיוננו הפכנו את היוצרות אף שהסדר הטוב מחייב לדון בכל נושׂא כסדרו ולגופו; רָתַם את העֲגָלָה לפני הסוסים, העמיד את העֲגָלָה לפני הסוסים – נָהַג בפזיזות, הקדים מאוחר למוקדם, הָפַך את היוצרות: אל תרתום את העגלה לפני הסוסים, אלא מצא לך עבודה, ורק אז היכנס להתחייבויות כספיות; לשעבר היו הפְרָדות מושכות את המרכבות, ועכשיו המרכבות מושכות את הפְרָדות – הפך את היוצרות, הקדים את המאוחר; זָרַע בֶּהָלָה – גרם פחד ובלבול רב: הנער שצעק ׳פצצה!׳ זרע בהלה בקהל;

ערבוביה. ערבוביה – 1. פעולה או תהליך של צירוף או מזיגה של דברים יחד ושינוי סדרם ומקומם או יצירת תערובת חדשה; 2. מצב שיש בו בעיות, בגלל חוסר ארגון או בגלל טעויות שמישהו טעה; ערבוב, עִרבֵּב – שם מוצק או נוזל יחד בכלי אחד ובחש אותם; שַעַטנֵז – עִרבוב שני מינים שונים זה מזה, חיבור שני דברים מתנגדים או אינם הולמים זה את זה, צירוף דברים שהם נוגדים זה את זה: בחברה הישׂראלית נעשׂה שַעַטנֵז תרבויות; שִעַטנֵז [פועַל] – עִרבב מין בשאינו מינו: ראינו שנהג המפקד לשעטנז בין מושׂגי ׳הגנה׳ ל׳מגננה׳, בין ׳התראה׳ ל׳התרעה׳, ובורותו זעקה לשמיים; כִּלאַיִם – זיווג, ערבוב של דברים שונים זה מזה, דבר שנוצר מעירוב כזה, צירוף דברים שאינם מתאימים זה לָזה: סגנונו העברי ניכר בכלאי לשון, המעורבבים בלעזים ובארמית כאחד; יצור כלאיים – יצור של צירוף דברים שאינם מתאימים זה לָזה; מין בשאינו מינו – ערבוב שני דברים שאין ביניהם קשר: אפילו יודעי־דבר, יש שהם מערבבים מין בשאינו־מינו ומחליפים הומור בהיתול, בשנינה או בסאטירה; בלבול החושים – מצב שיש בו התרגשות עזה, שׂמחה העולה על גדותיה, חוויה משכרת, שבירת נורמות, השלכת הסדר הקיים; הבלעת תחומים – ערבוב תחומים שונים; השׂטן ריקד ביניהם – נכנסה ביניהם ערבוביה ורוח שטות; עולם של הפקר – חיים בלי משטר, שבהם כל איש הישר בעיניו יעשׂה, אין דין ואין דיין: לא נחיה בעולם של הפקר שבו הרוע ומעשׂי בני העוולה גוברים; עֵרֶב־רב – 1. ערבוביה של בני אדם מפשוטי העם, אספסוף והמון לא־מאורגן; 2. תערובת, ערבוביה של דברים שונים: בשוק היה ערב־רב של סחורות, רכבים ובני אדם; תוהו וָבוהו – אי־סֵדר, עִרבּוּביה; נשתבשה דעתו – ירד מהפסים; בֵּין השמָשות – זמן של דמדומים, חוסר בהירות; לשעבר היו הפְרָדות מושכות את המרכבות, ועכשיו המרכבות מושכות את הפְרָדות – הפך את היוצרות, הקדים את המאוחר; הוראות סותרות – הוראות, חוקים, פקודות, תקנות וכיו״ב המבַטלים הוראות, חוקים, פקודות, תקנות וכיו״ב אחרים, כולם או מקצתם; שני כתובים המכחישים זה את זה – שני פסוקים, משפטים או כתובים הסותרים זה את זה; טשטוש התחומים – העלמה או הסוואה של תכונות מבחינות בין הדברים כדי שלא יהיו ניכרים בבירור: ניטשטשו כל התחומים הברורים והמוגדרים; מִגדל בבל – כינוי לבליל לשונות ותרבויות, היינו היווצרות רב־לשוניות כדי שלא יבין איש את רעהו, במקום שהכול ידברו שׂפה אחת; מהומת אֵל, מהומת אלוהים – השתוללות של המון ברחובות: מִבצע של מחשב־לוח בעשׂרה שקלים גרר מהומת אלוהים בחנות החשמל, ומאות רמסו זה את זה כדי לזכות במוצר היקר; ערבוב מין בשאינו מינו – ערבוב בין שני דברים השייכים לקטגוריות שונות, ערבוב בין דברים שאין לערבב ביניהם; שְאָר ירקות – 1. ושאר עניינים שלא פורטו, ועוד דברים הטפלים לדברים העיקריים שנזכרו קודם: כל המקורות היו לפניו: התנ״ך, פרקי אבות ושאר ירקות; 2. ביטוי של זלזול שפירושו: וכל השאר שאינם ראויים

להזכרתם במיוחד; **תיבת נוח** – מכשיר הצלה ליחידים מתוך אוכלוסייה גדולה: רכבת ההצלה של קַסטנֶר הייתה תיבת נח לקהילת יהודי הונגריה; **לשון אָץ קוֹצֵץ** – סגנון מעורפל ומסובך וקשה להבנה: לשונו לשון אץ קוצץ כי בסגנונו משפטים ארוכים כאורך הגלות, לעזים לרוב, קיצורים למכביר ומילים נדירות בשפע; **אחז את החבל בשני ראשיו, תָּפַס אֶת הַחֶבֶל בִּשְׁנֵי רָאשָׁיו** – רצה להשׂיג בבת אחת שני דברים מנוגדים: את רוצה גם לנסוע לחו"ל וגם לחסוך כסף ילדים, כלומר לתפוס את החבל בשני ראשיו; **אין עם מי לדבר, דיבר אל הכותל, דיבר אל הקיר, דיבר אל העצים ואל האבנים** – משל למי שדיבר, ואין מקשיבים לו; **הוסיף קש לאישה של גיהינום, הוסיף אש על המדורה, הוסיף שמן על המדורה, הוסיף שמן למדורה, יָצַק שמן על המדורה** – החריף את המצב, את הריב, הִרבה לסכסך, החריף את המצב החמור ממילא, הלהיט את הרוחות הסוערות: במקום להרגיע את הרוחות הוא הוסיף שמן למדורה וקרא להשבית מייד את העבודה; **הפך את הקערה על פיה** – 1. כפר בעיקר, שלל והכחיש את הכול, 2. שינה את המצב שינוי יסודי; **הרכּיב חיגֵר עַל גַּבֵּי סוּמָא** – ניצֵל שני בעלי מומים להפיק מהם תועלת; **טָרַף את הקלפים** – שיבש לחלוטין את כל התוכניות המקודמות; **לא נותר אבן על אבן, לא השאיר אבן על אבן, לא הותיר אבן על אבן** – הרס הכול או חקר את הנושׂא ביסודיות: השׂר ענה על כל הטענות שהושמעו נגדו, הוא לא הותיר אבן על אבן; **פָּתַח בכד וסִיים בחבית** – סטה הרבה מן הנושׂא העיקרי; **העבירו על דעתו, העביר אותו על דעתו** – הרגיזו מאוד, גרם לו לאובדן שיקול הדעת: התנהגותה המחוצפת העבירה אותו על דעתו; **טְעָנוֹ חיטים והודה לו בִּשְׂעוֹרים** – ענה תשובה שלא ממין השאלה; **שלושה דברים מעבירים את האדם על דעתו: תוהו ובוהו בשלטון, שחיתות ודקדוקי עניות; יד המקריות ניכרת בכול; ברוב חובלים תטבע הספינה, וברוב טבחים יישׂרף התבשיל; אין ימינם יודעת מה שׂמאלם עושׂה; יצר אווירה של תוהו ובוהו, וטבע בהם; יום מהומה ומבוסה** [= תבוסה, מפלה] **ומבוכה** > אנרכייה! סֵדֶר!

בסיס! יסוד!

יש. **בסיס** – יסוד, דבר שאפשר להסתמך עליו; **עמוד** – בסיס, משענת, יסוד, אדם או דבר הממלאים תפקיד חשוב בתחום מסוים: אחד מעמודי היהדות הוא האמונה בבחירה החופשית לאדם; עשׂור לפטירתו של עמוד התורה הרב א"א זצ"ל שהיה גאון עולם; **הרוח החיה, עמוד השדרה, עמוד התָּוֶךְ** – העמוד העיקרי בבניין, התומך בגג, מישהו או משהו המשמש משען ובסיס לעניין כולו, מישהו הנושׂא על כתפיו את עיקר המעמסה, האיש או הדבר העיקרי: הוא היה עמוד התווך של האגודה, וכשפרש – פסקה פעילותה; **עָמַד עַל דבר** – התבסס על, היסוד או הבסיס שלו היה על, נסמך או נשען על, הסתמך על: אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם; טיעונו עמד על שלוש הנחות מבוססות; **יָתֵד נאמן** – יסוד איתן שאפשר להישען עליו: הספר הזה היה יתד נאמן לרוב ידיעותיי בתחום הלשון; **כל עצמו** – עיקר ישותו, יסודו, עיקר טבעו: כל עצמו של אותו אדם הוא מעשׂי רצה, שוד וכיוס; **על בסיס, על סמך, על יסוד, על אַדְנֵי** – בהתבסס על נתונים, על פעולות, על תוכניות וכד' על סמך: בהסתמך על הישׂגיו המרשימים עד היום אנו צופים לו הצלחה רבה; על אדני היכרותי אותה אין לי ספק שדבריה בדוקים ומבוססים; הוא הורשע ברצח על סמך עדותו של עד המדינה; **עוּגַן, עִיגּוּן, עִיגֵּן** – ביסס משהו, חיזק אותו או קבע לו אחיזה בעזרת חוק, מערכת ראיות וכד': הכנסת עיגנה בחוק תקנות הנוגעות לשמירה על איכות הסביבה; הראיות מעוגנות בממצאים חדשים; **עוֹגֶן** – מקור של יציבות, ביטחון וכד' שאפשר לסמוך עליו: שנים ארוכות הוא היה העוגן הרוחני שלה; **גלגל הצלה, עוגן הצלה** – דרך הצלה אחרונה, מפלט יחיד מצרה: שנים החזיק בה במקום עבודתה כי היא הייתה עוגן ההצלה היחיד והנאמן שלו; ההלוואה שקיבל הייתה לו עוגן הצלה מחַדלות פירעון; **מְעוּגָּן בּ־** – 1. מבוסס על, נסמך על, מחוזק בעזרת (חוק, נורמה, הסכם, תפיסה וכדומה) הגדרת הצרכן כמשתמש הסופי מעוגנת בחקיקה ובפסיקה; שיטת הדיקור מעוגנת בפילוסופיה הסינית העתיקה; 2. מחובר היטב לקרקע: יש לדאוג לכך שהמתקנים בגן המשׂחקים יהיו מעוגנים היטב בקרקע; **מוּשתַת, הוּשתַת, הַשתָּתָה, הִשתִּית** – ביסס עליו, הניח אותו כתשתית: בית המשפט השתית את מסקנתו על העדויות; מדינתנו מושתתת על עקרונות הדמוקרטיה; **תשתית ראייתית, מסד ראיות** – כל סוג של הוכחה שנועדה לשכנע את השופט בעובדות לכאורה מהותיות לתיק, (כגון עדות של עדים או של מומחים; וכן מסמכים, רישומים ציבוריים, חפצים, תצלומים והצהרות), לרבות ראיות נסיבתיות, כדי להעמיד חשוד למשפט: החקירה כללה גביית עדויות של חשודים ומעורבים ומאות מוצגים שהובילו לביסוס מסד ראיות; **מַשתית** – יסוד, בסיס, שורשו של דבר ומקורו: המוסר הוא יסודה ומשתיתה של חברתנו; החוק וערכי הרוח הם המשתית למניעת תוהו ובוהו; **שְׁבִיב** – כמות קטנה, שמץ, קורטוב: יש בנו שביב של תקווה שנמצא את הנעדר; **גרעין** – קצת, שמץ, קורטוב, יסוד, משהו מן: יש גרעין של צדק בדבריך, ובכל זאת קשה לי להסכים איתך; אין בדבריו אף לא גרעין של אמת; **אוּשִׁיָּה** – יסוד, בסיס למשהו (בניין, דרך חיים, אמונה, מבנה רעיוני וכד'): החינוך, ההתיישבות והייצור הם מאושיות בניין הארץ; המערכת המשפטית היא אחת מאושיות הדמוקרטיה, בלעדיה נחיה באנרכיזם; **שֶׁלֶד** – המבנה הבסיסי והיסודי של דבר מה שעליו עומד הדבר כולו, קווי היסוד של סיפור, של תאוריה וכד': הצוות הציע תוכנית שלד לקורס החדש; **מַצָּע** – 1. תוכנית פוליטית של מפלגה, המפרטת את עקרונות היסוד והקווים המנחים שלה והמשמשת בסיס לגיוס תמיכת הבוחרים: לקראת הבחירות פרסמו המפלגות את עיקרי מצעיהן; 2. בסיס עיוני לדיון, למשׂא ומתן וכד': שני ההסדרים מושתתים על מצע רעיוני זהה; **מִנַּיִן** – מה היסוד לדבר (מֵאַיִן – מהיכן, מאיזה מקום); **יָתֵד** – יסוד, משענת: יש לי שתי יתדות להיתלות בהן, האחת האקדמיה והאחת מְכון התקנים; **תמך יתדותיו ב־** – התבסס על: תמכתי יתדותיי בפסק הדין; **על אַדְנֵי** – על יסוד: דברים נכוחים כתובים על אדני החוכמה; **עד היסוד** – באופן יסודי ומוחלט, לגמרי, בלי להשאיר שריד: פרשת השחיתות שהוא היה מעורב בה ערערה עד היסוד את אמינותו בעיני הציבור; **עֵץ חַיִּים** – מקור חיים, משען אמת, מקור של חכמה ויֶדע: ארץ ישׂראל היא עץ חיים ליהודים ואין לוותר עליה כלאחר יד לטובת אוגנדה; התנ"ך הוא עץ חיים לערכי החיים גם לערלים; **בניין אב** – 1. יסוד, דוגמה ומופת, מודל, אב־טיפוס; 2. החלטה או פסק דין המשמשים מופת להסָקת מסקנות על דברים הדומים להם; **אב־טיפוס** – 1. גוף או מערכת מקורית שלפיהם עשׂוי מודל מוקטן או מוגדל; 2. עצם ראשון מטיפוס חדש, שנבנה בקנה מידה מלא כדי לנסות את ביצועיו (כגון מטוס אב־טיפוס), דוגמה ראשונה, מקור; **ביצר עמדה לעצמו** – התבסס: שנים עברו עד ביצרתי לעצמי עמדה מכובדת בעבודתי; **מאחורי גבו** – שלא בידיעתו, בהסתר ממנו, בחשאי, בסֵתֶר; **יריית אבן הפינה, יריית אבן היסוד, יָרָה אבן פינה** – הניח את היסוד לבניין חדש; **אֶבֶן שתייה** – יסוד, עיקר, עיקרון, הנחה יסודית לדבר מה: הגבָּרת העלייה היא אבן שתייה במדיניות ישׂראל; **העמיד אותו על רגליו, העמיד אותו על הרגליים, העמידו על הרגליים, העמידו עַל רַגְלָיו** – השיבו לאיתנו, חיזק או ביסס אותו, תמך בו, עזר לו להתבסס או להתאושש (לאחר נפילה, כישלון, הידרדרות וכד'): איש העסקים רכש מפעל כושל והעמידו על הרגליים; המורה למתמטיקה העמידו על רגליו, וכעת הוא אחד התלמידים הטובים בכיתה; **התערות, הִתְעָרָה** – נקלט והשתלב בחברה, במקום חדש וכד', התרגל לחיים בארץ חדשה, בחברה חדשה וכד', היכה שורשים: כדי להתערות בארץ, על העולים החדשים לדבר עברית; **עוֹרָה, מְעוֹרֶה** – משריש, מתבסס: רואים שהעולים החדשים מעורים יפה בארצם; **הִכָּה שורֶש** – התערה, השתרש, התאזרח, השריש: העולים החדשים מכים שורש במדינה; שיבושים לרוב חדרו ללשוננו ונשתרשו בה; **טיפול שורש** – טיפול יסודי; **קרקע פורייה, כַּר פּוֹרֶה** – מקום מוחשי או מופשט שיש בו בסיס נוח להיווצרות או להתרבות של תופעה מסוימת; **יסוד היסודות** – עיקר ראשוני וחשוב ביותר; קו יסוד > **קַווי יסוד** – עֶקרונות יסוד המנחים את פעולתו של מוסד, ארגון וכדומה, כגון קווי יסוד של הממשלה; **עשׂה חיזוק לדבריו** – הוסיף תמיכה או ביסוס לטיעון, לדעה וכד' על ידי הבאת הסברים נוספים או הוכחות לאמיתותם: חכמים עשׂו חיזוק לדבריהם; **אֶבֶן פִּינָּה** – רכיב חשוּב ברעיון וכד', עיקר הדברים, הרעיון שעליו מושתת העניין כולו: משנתו של אריסטו היא מאבני הפינה של הפילוסופיה; **חָרִיש עָמוֹק** – פעולה יסודית ופורייה, פעולה מעמיקה ומקיפה: מערך ההסברה שלנו נדרש לנקוט חריש עמוק בדעת הקהל בעולם; הוא עשׂה חָריש עמוק במאמרים שנכתבו על נושׂא מחקרו; פֶּר אֶקסֶלַנס > **מובהק** – המשמש דוגמה ומופת, בצורה הנעלה ביותר, במלוא ההדר: לאונרדו דה וינצ'י היה איש אשכולות פר אקסלנס; זו הייתה הופעה פר אקסלנס; **קווי יסוד** – עקרונות בסיסיים או קווים מנחים המתווים את כיוון פעולתם של מפלגה, תנועה פוליטית, זרם רעיוני וכד', בייחוד עיקרי המדיניות המוסכמים של הממשלה, שעל בסיסם היא מבקשת את אמון הכנסת: קווי היסוד המדיניים של המפלגה הם מההסכמה הלאומית בנושׂא השלום; **יש לו יסוד להניח** – יש לו בסיס לשער: שוטר רשאי לתפוס חפץ אם יש לו יסוד סביר להניח כי בחפץ נעברה עבירה או עומדים לעבור עבירה; **עמד על רגליו** – התבסס, היה איתן, נשׂא את עצמו: לאחר עשׂור אֶפשר לברך על המוגמר, שהמפעל שהוקם בקשיי קשיים עומד יפה על רגליו; **יש רגליים לדבר** – יש יסוד להניח ש־, מתקבל על הדעת ש־, יש חשש סביר ש־, סביר להניח ש־, מסתבר, קרוב לאמת: פירוק השותפות ביניהם הוא בינתיים בגדר שמועה בלבד, אך בטוחני שיש רגליים לדבר; המערכה המחזורית של היסודות > טבלת היסודות > **הַלּוּחַ הַמַּחזוֹרִי, הַטַּבלָה הַמַּחזוֹרִית** – טבלה שבה ערוכים היסודות הכימיים שבטבע בשורות לפי מִספר אטומי ובטורים (בקבוצות שתכונותיהן דומות): את הטבלה המחזורית המקובלת בימינו ערך הכימאי הרוסי מֶנדֵלְיֵיב בשנת 1869, ובה כל היסודות לפי המִספר האטומי והסמל הכימי של האטומים שלהם; **נקודת מִשען, נקודת אחיזה** – בסיס, מִשען, אסמכתה, דבר או מקום שאפשר להיאחז בו,

אמתלה: המתווכח מצא שתי נקודות אחיזה בדברי יריבו; תנו לי נקודת מִשען וארים את כדור הארץ; נקודת אַרכִימֶדֶס – נקודת אחיזה, דבר היכול לשמש יסוד ומנוף לפעולה מסוימת; הוא עומד בשתי רגליו ב׳ – הוא נמצא במצב איתן ב׳, הוא מעורה היטב ב׳, הוא מציאותי, מעשׂי, הוא פועל על־פי הנסיבות והסיכויים הריאליים: אל תדאג לו הוא עומדים בשתי רגליו על האדמה ולא עוסק בהימורים; עומד על הקרקע – מבוסס איתן, בלתי תלוש; תלה עצמו באילן גדול, נִתלָה באילן גדול – הסתמך על דבריו או על מעשׂיו של אדם גדול ומפורסם הנחשב בר סמכא בתחום מסוים: בדברי הסיכום נתלה הסנגור באילן גדול וציטט את נשׂיא בית המשפט העליון; מימוש, מִימֵש – הגשים, יישׂם, ביצע, קיים, הוציא אל הפועל; הפך עניין מופשט כגון חלום, חזון, תוכנית, רצון וכד׳ לדבר הקיים במציאות: לצערנו, לא נוכל לממש את תוכניתך מחוסר תקציב; הוא רק מאיים אך אין לו שום כוונות לממש את איומיו; מַמָשוּת – מציאות, קיום, ישות, הימצאות דבר של ממש: הוא טעה בהערכת ממשות הסכנה ושילם עליה ביוקר; מַמָש – מציאות, ישות, קיום במציאות, קיום מוחשי: יש דברים שיש בהם ממש ויש דברים שאין בהם ממש, ועלינו לדעת להבחין ביניהם; יש בו ממש – הוא מיוסד ומבוסס, יש לו יסוד, הוא דבר של קיום: מן החקירה עולה שהחשד שהיא מביעה יש בו ממש; יש דברים בגו – יש ממש בעניין; סיפור המעשׂה – 1. תיאור העובדות; 2. תיאור מצב מודמה למתורגל, המבוסס על מידע משוער שהיה עלול להתרחש בזמן אמת; עלה לארץ לבנות אותה מחורבנה ולהיבנות בה; יש לו יתד להיתלות בה; כל מעשׂי האדם בחלום יסודם [הרצל];

אין יסוד. הַפרָכָה, הִפרִיך – הוכיח שהוא שגוי או מוטעה, סתר אותו באמצעות הבאת ראיות או דוגמה נגדית: הסנגור הצליח להפריך את טענות התביעה אחת אחת, והביא לידי זיכויו של החשוד מכל אשמה; הופרך, מוּפרָך – חסר שחר, שאין לו בסיס, שאין לו אחיזה במציאות: השופט קבע כי עדות הנאשם מופרכת מיסודה; שַחַר – מובן, פֵּשֶר, יסוד, בסיס, טעם, בעיקר לשלילה: אם יאמרו לך שלקחתי אישה, דע לך שאין כל שחר לאמירה הזאת; אין שחר, אֵין לו שַחַר – אין לו כל יסוד של אמת, הוא נטול כל בסיס, שאין לו אחיזה במציאות, וכן – אֵין בּוֹ מַמָש, אין רגליים לדבר, אין רגליים לסברה ש׳, בִּלתִי מְבוּסָס, בַּר הֲזָמָה, דברי הבאי, דברים בטלים, הבל הבלים, הבל וריק, הבל ורעות רוח, חֲסַר בָּסִיס, חֲסַר יְסוֹד, לא היו דברים מעולם, לא דובים ולא יער, לא היה ולא נברא, לא מניה ולא מקצתיה, נטול כל יסוד, פּוֹרֵחַ בָּאֲוִויר, מוּפרָך מֵעִיקָרוֹ, עורבא פרח, עמד על כַּרעֵי תרנגולת, עמד על קביים, עורבא פרח, קָלוּט מִן הָאֲוִויר, קש וגבבה, תָלוּי בְּשַׂעֲרָה, תָלוּי עַל בְּלִימָה: השמועה שפורסמה במדור הרכילות אין לה שחר; בת הזמה, בר הזמה – שאפשר לסתור אותו, להזם אותו, שאפשר להפריכו: הטיעונים שהושמעו בבית המשפט הם בני הזמה, והנאשם יצא זכאי; מֵימִיוּת – שטחיות, קלישות, נביבות, חוסר יסודיות: קשה להאזין להרצאתו המימית והרדודה; מֵימִי – שטחי, קלוש, שאין תוכנו רציני מדיי: המאמר שקראתי בעניין פִּתְרון בעיות התחבורה הוא מימי, רדוד, נבוב ושדוף; הִשטִיחַ, הַשטָחָה – הבאה לידי שטחיות, עשׂיית דבר שיהיה שטחי: השטיחה את סגנונה כדי שיבינו הבריות את מאמרה [ההפך: העמקה]; בעל חלומות – 1. הוזה, בעל רעיונות שאינם בני ביצוע, שקוע בדמיונות ובהזיות: גם הרצל היה בעל חלומות, וזכינו לראות את מימוש חלומו; 2. כינוי לאדם המרבה לחלום ולשגות בחלומותיו: על יוסף נאמר, הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא; תפלות, תָפֵל – חסר טעם, של הבל, שאין בו ממש: במאמרו היו קטעים תפלים נטולי ערך ספרותי והיגיון; הזוי – שקוע בהזיה, נתון בחלום, בלתי מציאותי: ייחודו של הסרט במעברים מדמויות הזויות להתרחשויות ממשיות; תלוי ועומד – 1. עונש או גזר דין שצפוי למישהו, שעלולים להיות מוטלים עליו בתנאים מסוימים: המאסר היה תלוי ועומד נגד הנאשם; 2. שאין לו הכרעה, מוטל בספק, שעדיין לא נתקבלה החלטה בעניינו: משפטו עדיין תלוי ועומד, ומי יודע אם יצא חייב או זכאי; תֵיקוּ – 1. הבְּעָיה תלויה ועומדת, בלא הכרעה: נשארו ספיקות רבים בתיקו, והכרעתם תלויה ומפרפרת על חודו של תיקו; 2. מצב ללא הֶכרֵעַ בדיון או בתחרות: משׂחק הכדורגל הסתיים בתיקו אחת; פּוֹרֵחַ בָּאוויר, פָּרַח באוויר – לא היה לו יסוד וּממשוּת, חסר כל ביסוס: רוב דבריו הם רעיונות פורחים באוויר; אין בו טעם, ואין בו ריח – אין בו שׂכל ודעת, אין לו כל יסוד הגיוני: השינוי המוצע אין בו לא טעם ולא ריח; הקרקע נשמטה מתחת לרגליו – הבסיס לקיומו התערער, הבסיס שעליו הוא מושתת הלך ואבד, התערער והופרך: יש בראיות אלה כדי לשמוט את הקרקע מתחת לאחת הקביעות שבפסק הדין; לא דובים ולא יער, לא יער ולא דובים – אין כל אמת בדבר, לא היה ולא נברא, לא היו דברים מעולם: ההאשמות שהוטחו במנהלת כאילו מעלה בכספי המפעל הן שקר וכזב – לא דובים ולא יער; לָהָדָ״ם < לא היו דברים מעולם, לא היה ולא נברא – לא היה כלל, אין כל שמץ של אמת בכך, אין כל יסוד לדבר: הנאשם כפר בכול, וטען – לָהָדָ״ם; בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – [מאבשלום שנִתְלה על העץ וגופו נותר בין השמיים ובין הארץ ובהשאלה]: נמצא במקום לא מוגדר, ללא יסוד מוצק, במצב ביניים, שעדיין לא נתקבלה החלטה בעניינו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו, שטרם הוכרע: משפטי טרם הוכרע, זה חודשים, ואני חש שאני בין השמיים ובין הארץ; שָקוּל – שְווה ערך, שווה במשמעו או בכמותו, שאין בו הכרעה: הקולות בעד ונגד היו שקולים, ולכן נערכה הצבעה חוזרת; שקול כ׳, שקול כנגד – שווה ערך ל׳: לדברי חז״ל, ישיבה בארץ ישׂראל שקולה כנגד כל מצוות התורה; נִכנַס יַיִן יָצָא סוֹד – אין המשתכר שומר סודות: לאחר ששתה ברוחב לב, גילה לחבריו את ליבו, בבחינת נכנס יין יצא סוד; מעיין חתום – מקור סגור, אטום או לא נגיש: ספר זה הוא מעיין חתום, וכנראה טמונים בו סודות נפלאים; אֵין בּוֹ מַמָש – אין בו דבר להיאחז בו, אין לו קיום, הוא לא אמיתי, הוא לא קיים במציאות, אין לו יסוד, אין בו כל אמת, הוא חסר ערך: הידיעות על מגעים חשאים אין בהן ממש; בָּנָה מִגדָלִים בָּאֲוִויר – שגה בדמיונות, ערך תוכניות שאין להן יסוד ממשי: היא בסך הכול חייכה אליך, וכבר אתה בונה מגדלים באוויר על עתידכם ביחד; פִּירָמִידָה הֲפוּכָה – כינוי לדבר שאין בסיסו אֵיתן ויציב; כינוי למצב שבו המיעוט האמור להיות העילית בראש הפירמידה הוא הרוב, ואילו הרוב הפשוט האמור לשמש הבסיס הרחב של הפירמידה הוא המיעוט: גל העלייה הביא לידי מצב של פירמידה הפוכה בשוק העבודה – ריבוי יחסי בבעלי מקצוע ובאקדמאים ומיעוט באנשי שירות ובפועלים פשוטים; תלה ארץ על בלימה, תלה הררים בְּשַׂעֲרָה – בנה דברים ללא כל יסוד ובסיס: תוכניתו דומה לאדם שתלה ארץ על בלימה; קוּרֵי עַכָּבִיש – משל לדָבָר רופֵף, חלש ונטול ערך, סֵמל לדָבָר שאינו בר קיימה: כל תורתו ומחשבות ליבו המתוארות בספר בנויות על קורי עכביש; בית עַכָּבִיש – משל לדבר שאין לו קיום וממשות: אתה שׂם מבטחך בבית עכביש; שָמַט את הקרקע מתחת ל׳, השמיט את הקרקע מתחת ל׳ – שלל או ביטל את הבסיס לקיומו של משהו, עִרער או שלל את עצם קיומו או אפשרותו או את תוקפו: השינוי המוצע בתנאים שומט את הקרקע מתחת להסכם כולו; שָמַט את הקרקע מתחת לרגליו, השמיט את הקרקע מתחת לרגליו – עִרער את הבסיס לפעילותו או לטענתו, שלל ממנו את עצם האפשרות לעשׂות או לטעון משהו: הסכמתנו, ולו גם במישור העקרוני, תשמיט את הקרקע מתחת לרגליהם ותקשה עליהם להעלות את הטיעונים שהכינו; הוציא את הרוּחַ מִמִפרָשָׂיו – נטל ממנו את היסוד לטענותיו; סְבָרַת כָּרֵס – סברה שאין לה על מה לסמוך, דֵעה שאין לה יסוד; חֲסַר שַחַר – שאין לו כל יסוד, נטול ביסוס, שאין לו אחיזה במציאות: כל הסיפור על התעשרותו הפתאומית היה חסר שחר; חֲזון תַעֲתוּעִים – דמיון שָווא, מַראֶה שאֵין לו יסוד; קָלוּט מן האוויר – חסר כל יסוד, דבר שאין לו שחר, לא דובים ולא יער: השמועות שהתהלכו על שני המורים לא היו קלוטות מן האוויר; עִיֵּיל פִּיל בְּקוּף המחט – העלה סברות נטולות יסוד, ניסה לעשׂות את הבלתי אפשרי, הצליח לשכנע בניגוד לַשׂכל הישר על ידי תַכסיס; כִּיבּוּי שְׂרֵפוֹת – טיפול דחוף ולא יסודי שנועד להתגבר על בעיה זמנית או על טעויות שכבר נעשׂו, במקום לטפל טיפול יסודי ומעמיק: בדרך של כיבוי שׂרֵפות לא תגיעו רחוק – צריך לפתור את הבעיה אחת ולתמיד; נְטוּל יסוד – מחוסר בסיס: רוב דבריך הם נטולי יסוד; טָמִיר – נסתר, נעלם, לא גלוי, סודי: כדאי שתעקרו מליבכם רעיונות טמירים ונעלמים שאינם בני מימוש; טמיר ונעלם – נסתר, סודי, בלתי נראה: בימי בחרותו הוא עקר מביתו לעיר קטנה וטמיר ונעלם מדוע שהה בה שנים אחדות; חזון בדים – חזיון שווא, דברים חסרי יסוד; דבר נטול כל יסוד, סיפור בדים – סיפור שקרי, בדוי או דמיוני; עקר מן השורש, הָפַך מן השורש – שירש, עקר עקירה מוחלטת; מִגדל קלפים, בניין קלפים – כינוי לדבר רופף, רעוע או תלוי על בלימה שעלול לקרוס או להתמוטט בכל עת: בניין הקלפים שבנה הסנגור כמערך הגנה התמוטט בנקל לנגד עיניו; עמד על קביים, עמד על רגלי תרנגולת, עומד על כרעי תרנגולת, עמד על כַּרעֵי תרנגולת – דבר שהיה רופף והתקיים בקושי, מט לנפול, היה רעוע, לא יציב, עמד להתמוטט: גרסת העדה עמדה על כרעי תרנגולת, ונתגלו בה סתירות לרוב; עמד על כרעי תרנגולת, עָמַד עַל קַבַּיִים – לא היה לו יסוד מוצק: היישובים החדשים עומדים על קביים, ואין לאל ידה של הממשלה להושיעם במימון מפעלי תעשׂייה; אֵפֵקט הדוֹמִינוֹ – הפלת פְּריט אחד גוררת הפלת פריטים רבים, למשל: אם בשורה ארוכה של אבני דומינו עומדות נופלת אבן דומינו אחת, היא תפיל את האבן שאחריה, ותביא לידי הפלת כל טורי האבנים; כרת את הענף שהוא יושב עליו – הרס במו ידיו את מקור חיותו, גרם רעה לעצמו; הָרִים התלויים בְּשַׂערה, הֲרָרִים התלויים בְּשַׂערה – כינוי לדברים המושתתים על יסודות רעועים ועל בסיס רופף, השערות לא מבוססות: הִלכות השבּת במחקרו הרי הן כהררים התלויים בשׂערה שהן מִקרא מועט והלכות מרובות; קָצַץ את הענף מתחתיו – הזיק לעצמו; קיצוץ בנטיעות, קיצֵץ בִּנטִיעוֹת – כָּפַר בעיקר, סטה מיסודות האמונה, כפר בעיקרי האמונה היהודית, שינה את אורח חייו לאורח חיים חילוני, שינה שינוי קיצוני את השקפתו או את אמונתו (לאו דווקא הדתית): במאה שעברה נפוצה התופעה של בחורי ישיבה שנתפסו להשׂכלה וקיצצו בנטיעות;

תחילה היה ציוני נלהב, אחר־כך קיצץ בנטיעות והפך לשוּתְּפָן (קומוניסט) בלב ונפש; מִשְׁעֶנֶת קנה רצוץ – כינוי לאדם או לדבר, שסומכים עליו, ובשעת מבחן מתברר שאין בו שום תועלת: משכבש היטלר את צ׳כוסלובקיה ללא קרב, גילו הצ׳כים שבריטניה הייתה משענת קנה רצוץ; נאחז בקש – אדם או דבר שאין לסמוך עליהם: על משענת הקנה הרצוץ הזה לא כדאי להסתמך; כטובע הנאחז בקש – דימוי להתנהגותו של אדם נואש, שנאחז בכל שביב של תקווה גם אם אין בו ממש: כטובע הנאחז בקש הוא נתלה בכל פירור של ידיעה, שהיה בה משהו שיעיד על מקום הימצאו של בנו; תלה עניין בשאינו עניין – הסתמך על דבר שאין לו כל יסוד: כאן אין קושיותיו קושיות לפי שתלה עניין בשאינו עניין שהרי לוּ קרא את מאמרי לא היה מקשה אותן כלל; תלוי באוויר – הוא במצב של חוסר ודאות, אינו יודע מה הדרך הנכונה או מה צפוי לו, מצבו אינו ברור: אני מקווה שהם ייתנו לי תשובה בהקדם, ולא ישאירו אותי תלוי באוויר; תלוי על בלימה – אין לו כל בסיס או נטול אחיזה במציאות: דבריו דברי דמיון התלויים על בלימה; תָּלוּי בְּשַׂעֲרָה – תלוי ברפיון, נוטה לנפול ולהתמוטט: מצב הנאשם תלוי בשׂערה; כל אהבתנו תלויה בשׂערה, האם את רוצה להמיתה בנשיקת פְרֵדה או להעמיקה בטיול בחו״ל; תלוי ברפיון – נמצא במצב של חוסר יציבות, נוטה לנפול ולהתמוטט; מִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר – דבר שאין לו אחיזה במציאות, הזיה, שאיפה דִמיונית שאינה ניתנת להגשמה, חלום שווא: תוכניותיו הן מגדל הפורח באוויר כי אין סיכוי להגשימן; בנה מגדלים פורחים באוויר – שגה בדמיונות, ערך תוכניות חסרות בסיס; מִגדל הפורח באוויר, הררים התלויים בְּשַׂעֲרָה, הרים התלויים בְּשַׂעֲרָה – נטול אחיזה, שאין לו כמעט כל יסוד, דברים הבנויים על יסוד רופף, מסקנות חשובות המבוססות על הנחות מפוקפקות: כל טענותיו הן הררים התלויים בשׂערה, ואוכיח זאת בבית המשפט; שׂם אותו תל עולם, עשׂאו תל עולם – החריבו עד היסוד; לא מִנָּהּ ולא מִקְצָתָהּ > לא ממנו ולא מקצתו – אין כל יסוד לדבר: טענות התובע אין בהן לא מהן ולא מקצתן שהרי החזרתי את ההלוואה; הוציא לו את הרוח מן המִפרשׂים – עִרער, צינן או הפיג את התלהבותו, השמיט את היסוד שעליו התבססו טענותיו, הוציא ממנו את החשק ואת היוזמה לעשׂות משהו: אל תספרי לו על תוכניותייך כי רואה השחורות הזה עלול להוציא לך את הרוח מהמִפרשׂים; הפיכת הקערה על פיה, הפך את הקערה על פיה – הפך הכול, שינה את המצב כולו, שינה את הדברים מן היסוד, שינה את כל הערכים: השינוי הדרמטי במהלך החקירה הפך את הקערה על פיה והסיר כל חשד מן העצור; כהרים (הררים) התלויים בשַׂעֲרָה – עניינים חשובים ונכבדים שיסודם רופף; חָלַם חלומות – ראה בדמיונו, הָזָה; חָלַם בהקיץ – היה תלוש מן המציאות, ראה בדמיונו, שקע בדמיונות ובהזיות: ידידי, נראה שאתה חולם בהקיץ כי אתה שקוע בחלימת חלומות לתיקון העולם; חזה חזיונות – חלם חלומות; חֲלוֹם בְּאַספַּמְיָא, רָאָה חֲלוֹם בְּאַספַּמְיָא – חלם על דברים שאין להם שחר, האמין בקיום דבר רחוק מן המציאות, חלם בהקיץ: אין תוכניתו בגדר חלום באספמיא, וסיכוייה רבים לצאת אל שָׁגָה בחֶזיונות שָׁווא – השלה עצמו; חלום חלמת – טעות בידך, אתה שוגה בחלומותיך, ואין כל יסוד לדבריך; כחלום יעוף – משל לדבר־מה החולף מהר ואין לו אחיזה ממשית במציאות, הוא חולף ומתנדף כחלום, הוא דבר חולף ורגעי, חסר אחיזה במציאות, רופף וקלוש: החיים משולים לרגע כחרס הנשבר, כחציר יבש וכחלום יעוף; אין יסוד להניח – אין בסיס להנחה מסוימת, אין להניח; יָשַׁב וגילה צפוּנוֹת [= דברים נסתרים] שהיו מכוסים מכל חכמי הדורות > דמיון! מקור! עיקר!

בקשה!

בקשה – הבעת רצון שמישהו יעשׂה משהו או ייתן דבר מה: בקשתי הייתה מנומסת ורשמית אך לא הועילה; 2. פנייה רשמית בכתב שבה מביעים רצון למשהו; ביקש – פָּנָה למישהו פנייה מנומסת והביע לפניו את רצונו שאותו אדם יעשׂה משהו למענו או למען אחר; 2. דרש בתוקף; שָׁטַח את בקשתו – ביקש מאוד התחנן, ביקש מאוד: הוא שטח בקשתו לפני ראש החטיבה; בקשתו שטוחה, בקשתי שטוחה לפניך – [נוסח פנייה מליצי בבקשות בכתב ובעל־פה שמשמעו]: אני מבקש ממך מאוד לעשׂות דבר מה: בקשתי שטוחה לפניך שתואיל לעיין שוב בדבר; אחד מבעלי הדין נכנס אל השופט, ובקשתו שטוחה לפניו; מילא בקשה – נעתר לבקשה, קיים משאלה: אני מאחל לך שיתמלאו כל משאלותיך לטובה; בּכָל לָשון של בקשה – בצורה מודגשת: אני מבקש ממך בכל לָשון של בקשה לשמור על השֶׁקט בעת מנוחת הצוהריים; ביקש טובתו – רחש לו ידידות, ביקש להיטיב עימו: ≠ ביקש רעתו – ביקש להרע לו, התנכל לו; בַּקְשָׁן – טרדן, מרבֶּה לבקש: הבקשן ביקש מהוריו שיקנו לו צעצוע; אחת שאלתי ממך ואותה אבקש, והיא – בקשה אחת ומיוחדת לי: אחת שאלתי ממך ואותה אבקש, תן לי הזדמנות להצליח במיזם; סחורה מהלכת, סחורה מתבקשת – סחורה שיש עליה קופצים הרבה, סחורה עוברת לסוחר: על הרוב אין דקדוק והבעה בכתב נמנים עם הסחורה המתבקשת;

נתבקש בישיבה של מעלה – אדם שנפטר מן העולם, מי שמת: רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה; בִּיקֵּשׁ אֶת יָדָהּ – הציע לה נישׂואים, ביקש ממנה להינשׂא לו, ביקש מאביה לשׂאתה לאישה; בִּיקֵּשׁ את קִרבָתו – רצה בידידותו; ביקש רחמים על – התפלל עליו, התחנן: כל המבקש רחמים על חברו, הוא נענֶה תחילה; בקשה, עֲתִירָה, עָתַר – 1. ביקש רשמית מבית משפט לקבל סעד משפטי, להוציא צו וכד׳, ביקש להוציא צו על תנאי מבית המשפט העליון בשבתו כבית הדין הגבוה לצדק: בית המשפט העליון קבע שאין לעתור לבג״ץ כשאפשר לתקוף את ההחלטה בדרך של ערעור: תושבי השכונה עתרו למתן צו על תנאי נגד הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה; 2. ביקש, התחנן, התפלל; פָּרַשׂ כפיו אל, שָׁטַח כפיו אל, שָׁטַח את תחנוניו, שָׁטַח תחנוניו, שיטח את בקשתו, שָׁטַח את בקשתו – ביקש מאוד, התחנן אליו, הפציר בו, השמיע תחנונים באוזניו: הבעל חשׂוך הבנים שטח את בקשתו לפני בורא עולם שיפקוד את רעייתו; אין לשער את רִגשות ההשפלה שחשו ראשי הקהילה בבואם לשטוח את תחנוניהם לפני נציגי השלטון; שָׁאַל – ביקש דבר מה ממישהו: אחת שאלתי ממך ואותה אבקש; שְׁאֵלָה – משאלה, בקשה: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר . . . מַה שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ, וּמָה בַּקָּשָׁתֵךְ עַד חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ; שְׁעִיָּה, שָׁעָה – שָׂם לב, נענה, נתן את דעתו: אֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה; מי ישעה לתפילתי שיחלים בני במהרה; לא שָׁעָה – לא נתן את דַעתו, לא פנה, לא שָׂם ליבו, בעיקר לאדם המבקש עֶזרה, לא נענה: בני הצעיר לא שעה לבקשתי שלא לנהוג באופַנוע; השיב את פניו (ריקם) – דחה את בקשתו, סֵירֵב לו: שאלה אחת קטנה אנוכי שואלת מאתך אל תָּשֶׁב את פניי; שאלי, אימי, כי לא אשיב את פנייך ריקם; היענות, נַעֲנָה – 1. קיבל תשובה, תגובה או מענה לבקשה, לפנייה, להצעה, לתביעה וכד׳: הזוג הצעיר הגיש בקשה לבנק לקבל הלוואה וטרם נענה; 2. ענה בחיוב על בקשה, על הצעה, על משאלה וכד׳: הוא פנה לאוניברסיטה בבקשה למלגה, ובקשתו נענתה; 3. הסכים, השיב או הגיב בחיוב, נעתר, נֵיאות: נעניתי לבקשתו והסרתי את הסעיף מסדר היום; הוא נענה להזמנתי לבוא למסיבה; 4. הגיב ברצון או נתרצה לחיזור, למגע, לליטוף וכן הלאה: הוא נשק לה, והיא נענתה לנשיקותיו וללטופיו; נעניתי לו, נעניתי לך, נענה לו – הסכים לדעתו, קיבל את בקשתו: בעניין ההשתלמות נעניתי לך והמפעל ימומן; נעתרתי לבקשתו; עַד חצי המַלכוּת – ככל שיידרש ואף יותר מזה: אני זוכר לך חסד נעורים, כמה סייעת לי בלימודיי, לכן כל שתבקש ממני תקבל עד חצי המלכות; נִתפַּצֵּר – נעתר להפצרות, נתרצה: למרות הריב ביניהם, הוא הפציר בה להינשׂא לו ימים רבים עד שנתפצרה, התפייסה ונענתה לו; הַפצָרָה, הִפצִיר –ביקש ממנו משהו שוב ושוב: הפצרתי בו שיאט את נסיעתו, אך הוא המשיך לנהוג במהירות מופרזת; ההורה הפציר בילדו החולה לאכול כדי שיתחזק; גם אם תפציר בי שלא לרכוב על גלגינוע, לא אֶתפַּצֵּר; סִרהוּב, סִרהֵב – הפציר, תבע מפלוני שיעשׂה את רצונו, עמד בתוקף על דרישתו ממנו: אל יסרהב אדם לחברו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד; האיש נעתר לבקשתי אחר סרהובים רבים; שטיחה, שָׁטַח – הציג, העלה, השמיע בקשה, תחינה, טענה, רעיון וכד׳: שטחתי את קשיי לפני דֵקן הסטודנטים, והוא הבטיח לסייע לי; התחנחן, חִנחוּן, חִנחֵן – גִנדֵר, נקט גינוני חן, ייפה, התגנדר (בעיקר אישה), עשׂה תנועות חן וגנדור (לרוב מלאכותיים) כדי למצוא חן או כדי להשׂיג דבר מה: כל חנחוניה וקסמיה הנשיים לא הצליחו לשנות את החלטתו; שְׁאִילְתָה – שאלה המוצגת בפומבִּי לפני גוף שלטוני או בקשת מידע ממערכת מיכון; דרישה, דָרַשׁ – ביקש בתוקף: המדריך דרש מחייליו להתאמן גם בבית; בְּחַסדו – בבקשה, אנא: בחסדך, שׂרה, הכיני שיעורים במקומי; בטובו – בחסדו, באדיבותו: חן חן על הספר ששלחת לי בטובך, הואל נא בטובך לזוז קצת; פָּרַשׂ כַּפָּיו אל ה׳, פָּרַשׂ כַּפָּיו אל השמיים – התפלל, שטח את ידיו כלפי מעלה בתפילה: וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה: פרשׂתי כפיי אל השמיים כדי שהפעם תתעבר רעייתי; כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת כַּפַּי אֶל ה׳, הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה עוֹד; התפלל – נָשָׂא את בקשתו: תפילה זַכה התפללתי שאוכל לממש את חלומי לנסוע לקוטב; שערי שמיים, שערי דמעה, שערי תשובה, שערי תפילה – כינוי לשערים סמליים בשמיים, שדרכם כביכול נכנסות תפילות המתפללים ומגיעות אל אלוהים: שערי תפילה אינן ננעלים לעולם; נָשָׂא תפילה – 1. התפלל, פנה אל האל בבקשה או בתחינה: רבים עולים לקברו של רבי עוזיאל בגליל לשׂאת תפילה לזיווג מהיר וטוב; 2. קיווה בכל ליבו, ייחל: כולנו נושׂאים תפילה לשלום מלא ואמיתי באזורנו; דרש בָּרופאים – פנה אל רופאים לבקש תרופה למחלתו; הפיל תחינתו לפני, שָׁפַךְ את לבבו, דיבר תחנונים – התחנן והתרפס, ביקש בלשון רכה ביותר; הפיל תחנוניו לפני פלוני, הִפיל תחינָתו לפני פלוני – התחַנֵן: הפלתי תחינתי לפני המפַקדת שתאשר לי חופשת שבת; נפל תחינתו לפני – הגיעה בקשתי אל; חילה פניו, חילה את פָּנָיו – ביקש דבר מה מפלוני, הפציר בו והתחנן לפניו, ביקש רחמים ממנוּ, ביקש לשכך את כעסו: כמה פעמים חיליתי פניך שתסלח לי אך הפעם, ועמדת מנגד; אני תפילה – אני מקווה בעמקי נפשי ש־, אני מבקש ומתפלל ש־: אני תפילה שכל חיילינו ישובו בשלום

הביתה; תפילת שווא – תפילה ובקשה שאין בהן מועיל, תפילת חינם: הצועק לשעבר הרי זו תפילת שווא; אל הנער הזה התפללתי – תקוותי שתליתי בו התקיימה, לעניין הזה נשׂאתי את נפשי, לדָבָר זה שאפתי: בתחילה שׂמחתי על המהפך הפוליטי, אבל אחרי זמן מה ראיתי כי לא אל הנער הזה התפללתי; מסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול, ממאנים בקטן ואין ממאנים בגדול – אין להשיב ריקם פניו של אדם גדול וחשוב: אף שמאוד רציתי לפרוש לגמלאות, כשביקש ממני האלוף להמשיך את עבודתי בחצי מִשׂרה, לא יכולתי לסרב לו שמסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול; נטילַת רשוּת, נָטַל רשות – קיבל הֶיתר לעשׂות מעשׂה או ביקש רשות מאדם בעל סמכות הרשאי להרשות: הילדה נָטלה רשות מהוריה ללכת למסיבה; זרים נכנסו לביתי בלי ליטול רשות ממני; שעת רצון, עת רצון – זמן נוח וכשר, שעת כושר שתתקיים משאלה או תפילה: חיכיתי לעת רצון אצלו להביע את משאלותיי באוזניו; זו שעת רצון היסטורית ליישוב הסכסוך עם שכנינו; חַס וְשָׁלוֹם – ביטוי להבעת הסתייגות תַקיפה או משאלה שלא יקרה הדבר: חס ושלום, לא תהא כזאת בישׂראל ; מִשְׁאֶלֶת לֵב – רצון עַז, שאיפה: כל שרצינו בחיינו חיים טובים, ושיתמלאו כל משאלות ליבנו לטובה; חֲנוּפָּה – הבעת כבוד או הערצה לא כנים או אמירת דברי שבח מוגזמים למישהו כדי למצוא חן בעיניו ולהשׂיג ממנו דבר; אמצָעֵי חֲנוּפָּה – אמצעים שנוקטים כלפי מישהו כדי למצוא חן בעיניו כדי להפיק טובת הנאה; זַעֲקַת שֶׁבֶר – זעקה נואשת של כאב ואובדן, יִללת כאב הנפלטת מפי אדם שקרה לו אסון נורא: עם היוודע דבר האסון שקרה לבנה, פרצה האם בזעקות שבר נוראות; משאלה צנועה – בקשה פעוטה, מַשׂאַת־נפש צנועה: משאלתו הצנועה לא הייתה אלא לבקר בעיר הולדתו כל עוד בריאותו מאפשרת זאת; היה עליו – היה צריך: כדי להגיע בזמן, היה עליו לסיים את עבודתו לפני הזמן; קריאה נואשת לעזרה – בקשה חסרת תקווה לקבל עזרה; שיטח בקשתו, שיחר את פניו, שיחר את פּנֵי פלוני – 1. קידם את פניו, השכים לקראתו: יצאתי לקראתך כדי לשחר פנים בבית הנתיבות; 2. ביקש ממנו דבר; חילה פני פלוני, חילה פניו – ביקש דבר מה מפלוני, התחנן לפניו, ביקש רחמים ממנוּ, ביקש לשכך את כעסו: כמה פעמים חיליתי פניי לפניך שתסלח לי אך הפעם, ועמדת מנגד; הִפגיע בו – הפציר, הִרבה לבקש משהו, ביקש שוב ושוב: אחות הפגיעה בחולה לבלוע את התרופה; וְגַם אֶלְנָתָן וּדְלָיָהוּ וּגְמַרְיָהוּ הִפְגִּעוּ בַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי שְׂרֹף אֶת הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם; דָרַש בְּמַפגִיעַ – ביקש באופן נמרץ, דרש בכל התוקף: הרופא דרש במפגיע להוציא את החולה המדומה; טורקייה דורשת במפגיע מארצות הברית שלא להתערב בענייניה הפנימיים; נִקרָא אל הדֶגֶל – נדרש להתייצב לצבא, התבקש להתגייס או להתנדב למען מטרה מסוימת: בשעת חירום נקראים כל האזרחים אל הדגל – מי לשירות צבאי ומי לעזור בעורף; דרש את טובתו של פלוני – רצה את טובתו של פלוני: הוא נמנה עם ידידיי ועם דורשי טובתי ואהבתי; תפס את החבל בשני ראשיו; שבור חבית ושמור את יינה – מי שנדרש לעשׂות שני דברים הסותרים זה את זה, דבר והיפוכו, אף שאי־אפשר לעשׂותם; דיבר על לב פלוני, דיבר על ליבו של אחר – שידל אותו בדברים, דיבר בנועם כדי לפתותו או כדי להשפיע על דעתו: הלך אחרי הנערה כדי לדבר על ליבה לַהשיבה אל חיקו; הזעיק עזרה – קרא בדחיפות לעזרה: לא הזעיק עזרה רפואית בזמן, והיא מתה; הוזעק לכיבוי שׂרֵפות – הוזעק לטיפול אוחר ולא מעמיק כדי להתגבר זמנית על טעויות שכבר נעשׂו והן משפיעות לרעה על ההווה ועל העתיד; חָזַר על הפתחים, סִיבֵּב על הפתחים, חיזור על הפתחים, חִיזֵר על הפתחים – הלך מבית לבית כדי לקבץ נדבות: כשהייתי מחזר על הפתחים, היו משוּעֵי העיר שהתנהגו כצייקנים המשליכים אסימון מחוק לעני; כְּעני בפתח – בחוסר ביטחון, בהיסוס, בהכנעה, כמי שמבקש נדבה: מדוע אתה עומד במסדרון כעני בפתח? זכותך המלאה להיכנס ולשבת כמו כולם; הרכנת ראש, הרכּין רֹאש – 1. קיבל את מרותו, הסכים בהכנעה לקיים את אשר ציוו עליו: היא לא הייתה רגילה להרכין ראשה לפני מעסיקה; 2. השתתף בצער, אבל: 'בית צבי' מרכין ראש על לכתו של הסופר יורם קניוק, ממנהליו הראשונים של ביה"ס; בָּא על סיפּוקו – דעתו נוחה, רגוע, טוב לו: הילד בא על סיפוקו מתשובת אביו; אל יִיחַר בעיניך – אל נא תתרעם; בְּמָטוּתָא, בְּמָטוּתָא מִמְּךְ – בבקשה ממך, אנא: במטותא ממךְ, כבֵּה את הטלוויזיה! אַךְ הַפַּעַם – רק בפעם הזאת ולא עוד: זוכרני נא וחזקני נא אך הפעם כדי לנקום באויביי; בְּפֶה רַךְ – בדברים רכים ונוחים, בדברי שידול ובפיוס: האֵם שׂוחחה בפה רך עם בנה שסירב לחגור חגורת בטיחות עד שהשתכנע; הנני משביעך ש׳ – הריני דורש ממך בכל תוקף ובכל הקדוש לך: אני משביעך שלא תגלה את הסוד לאיש; יהי רצון ש׳ – הלוואי, מי ייתן, הנני מבקש ש׳; יהי רצון שלא תעלה קנאתי על אחרים, ולא קנאתם עליי; מי ייתן – הלוואי ש׳, לו יהי, אילו רק: מי ייתן שנזכה לראות השלום המיוחל עם שכנותינו; שאֵלָתי ובקשתי – בקשתי ומשאלתי: תודה על טוב ליבך, אך לא זאת הייתה שאלתי ובקשתי: וַתַּעַן אֶסְתֵּר וַתֹּאמַר שְׁאֵלָתִי וּבַקָּשָׁתִי; אִם מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת שְׁאֵלָתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת בַּקָּשָׁתִי; הוֹאֵל נא, הואילה בטובך, אנא, בבקשה ממך, נא ונא, במטותא ממך: אך נא ונא שלא תספר זאת למפקד; בקשה אחת קטנה לי אליך; נא אל תשיבני ריקם מלפניך; המבקש רחמים על חברו, נענֶה תחילה; לא ביקשתי אלא לראות קצת נחת; ביקש לשבת בשלווה, קפץ עליו רוגזו של . . . ; זעקתו קרעה את לב השמיים; אחת שאלתי ממך ואותה אבקש; כרע על ברכיו מול פלוני והתחנן אליו; כשרצתה ממנו משהו, התרפקה עליו וחננה את קולה; התדפק על כל מיני דלתות, ולבסוף זכה לתמיכה בלתי מסויגת; ביטל את בקשתו בהנפת יד; המבקש רחמים על חברו, הוא נענֶה תחילה; בקשתו ברוח חן ותחנונים סייעה לו לקבל את מבוקשו; פנה אל המצפון בשעה השתים עשׂרה; דרש מהבריות מה שאינו מקיים בעצמו; לא בקשה אחת הייתה בפיו כי המטיר בקשות על דא ועל הא > דחייה! רצון! תביעה! תפילה!

בירוּר!

בירור דברים. בירור – בדיקה, חקירה, תשאול, דיון ועיון בדברים כדי לדעת עליהם עוד פרטים או לעשׂותם קלים יותר להבנה; בירר – חקר ובדק דבר כדי להבהירו ולדעת עליו עוד פרטים; בבירור – בבהירות, ללא כל ספק: קשה לומר בבירור מה קרה באותו אירוע; בָּרוּר – 1. שאפשר להבינו או לקוראו בנקל; 2. חד, לא מטושטש; 3. מובן, נהיר; 4 [תה"פ] שאפשר להבין בנקל: כשהיא שרה מבינים ברור את המילים; בירר – חקר ובדק דבר כדי להבהיר אותו ולדעת עליו עוד פרטים; בבירור – בבהירות, ללא כל ספק: קשה לומר בבירור מה קרה באותו אירוע; בְּרוּרוֹת [תה"פ] – באופן ברור, באופן חד-משמעי, בפירוש: דיברתי איתו ברורות בדבר ההלוואה שהלוויתי לו; בָּרוּר כַּבּוֹקֶר – ידוע בהחלט, ודאי: אם ברור לך הדבר כבוקר – אומרהוּ; ברור כשמש, ברור כשמש בצוהריים – הדבר ברור ביותר, ידוע בבהירות, ברור מעל לכל ספק, וכן – אֵין סָפֵק, אֶל נָכוֹן, בְּוַודַּאי, בְּלִי סָפֵק, ברור בְּהֶחלֵט, ברור לְגַמרֵי, ברור לַחֲלוּטִין, ברור בְּתַכלִית, וַדַּאי וּוַדַּאי, כַּמּוּבָן, לָבֶטַח, מֵעַל לְכל סָפֵק, נַעֲלֶה מִכָּל סָפֵק, נִראָה בַּעֲלִיל, עֵינֵינוּ הָרוֹאוֹת: ברור כשמש שהדבר נעשׂה בידיעתו ובאישורו המלא; ישב ולמד, שקד והתמיד עד שהייתה משנתו ברורה בפיו כשמש בצוהריים; מְלוּבָּן – עניין, בעיה או סוגיה וכדומה שהבהירו אותם, מחוּוָּר, שהוסבר עד שנעשׂה ברור: לאחר הסבריך המפורטים הבעיה מלובנת היטב; בַּעֲלִיל – בבירור, בלי ספק, באופן בהיר, נראֶה לעין, בפועל, באופן ממשי, בגלוי, בבהירות: לאחר שחקרנו לעומק התברר בעליל שהוא חף מפשע; שָׁקוּף – 1. (עִנְיָן) בּהיר, בּרוּר, שקל להבינו: הרמז היה שָׁקוּף: מטרתו וכוונתו היו שקופות; 2. (כניגוד) דבר שאינו נראה כלל, כגון בני אדם שקופים; חֲזָקָה – דעה מקובלת, דבר ברור ומוסכם: חזקה על המת שמשתכח מן הלב; חזקה בידינו שאין להשקיע את כל כספנו בבנק אחד; מוּבהָק – 1. טיפוסי, אופייני: שלפוחיות מסוג זה על הגוף ועל הפנים הן סימן מובהק לאֲבַעבּוּעוֹת רוח; בחצי האי סיני שׂורר אקלים מִדברי מובהק; השיר כתוב בסגנון תנ"כי מובהק; 2. שניכר בבירור, בולט, של ממש, ממשי: בשנה האחרונה ירד ירידה מובהקת מִספר תאונות הדרכים בדרום הארץ; סימן מובהק – סימן ברור, אות שבו ניכר דבר מאחרים: יש אומרים שקנאה היא סימן מובהק לאהבה; ענני סערה הם סימן מובהק לבואה של סופה עזה; במובהק – באופן ברור ובולט ביותר: נחשׂפה במובהק תרמיתו של המנהל; מְפוֹרָש – 1. שמבוטא באופן ברור וחד־משמעי: תמיכתו המפורשת של השׂר בתוכנית לא הפתיעה; 2. שֶׁכתבו לו ביאור או פירוש, שפירשו והסבירו אותו: בשיעורי תנ"ך נעזרנו בתנ"ך מפורש; מפורשות – במפורש, באופן ברור וגלוי: דיברתי איתו מפורשות, שישוב בזמן; כתוב במפורש, כתוב מפורשות, מִקרָא מָלֵא הוא – כתוב במפורש, דָבר שנכתב בתנ"ך במפורש: אם נעיין בתנ"ך נראה שענייני הרצח ואהבת הרֵע מקרא מלא הם; מאיר עיניים – ברור לעין, חד ובהיר: הספר ראה אור באותיות מאירות עיניים; מפורשות, במפורש – בצורה מפורשת וחד־משמעית, באופן ברור וחד־משמעי: הרופא המומחה שלל במפורש כל אפשרות כזאת; מסקנה זו עולה מפורשות מן הכתוב; בָּרִי – ברור, ודאי, שאינו מוטל בספק: ברי ושמא ברי עדיף; ברי לכל בר בי רב, כי סיכוייו קלושים להצליח במבחן; חָרוּת עַל מִצְחוֹ, נוֹשֵׂא עָלָיו חוֹתָם שֶׁל, טבוע בו חותם, טבוע בחותם של משהו – ניכרת בו השפעתו של דבר מה, ניכר בו רישומו או צביונו של דבר מה באופן בולט: ניכר שבדבריו טבוע חותם של אמת; נִיכָּר – 1. ניתן להכרה, שהבחינו בו, בא לידי ביטוי: בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו, בכיסו ובכעסו; 2. בולט, מוחש, נראה לעין, נראה בבירור: מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה; ניכר ש׳ – ניתן להבחין ולראות ש׳: מבין ריסי עיניה ניכר כי טובת מראה היא; הביא לכלל ביטוי, הביא לידי ביטוי – ביטא, שיקף, המחיש: תגובתה החריפה מביאה לידי ביטוי את המתח הרב שהצטבר ביניהם; רטינה, רָטַן – התלונן או התמרמר, בעיקר בלחישה, הגה מילים באופן לא ברור מתוך תרעומת ורוגז: קבוצת המטיילים לא הפסיקה לרטון על מזג האוויר הגשום; חד־משמעי – שיש לו משמעות אחת בלבד, שאפשר להבינו רק בדרך אחת, ברור לחלוטין, שאי־אפשר לטעות בו: תשובותיו מנוסחות בצורה חד־משמעית; עיניך הרואות – אתה

רואה בעצמך, אתה יכול לראות ולהיווכח במו עיניך, הדבר ברור מעל כל ספק: עיניך הרואות שמצבו קשה מאוד, ולא הייתה בְרֵירה אלא לאשפזו; הוכח בעליל, רָאָה בַּעליל – ראה בחוש, נוכח ללא ספק, ברור לו לגמרי: הוא ראה בעליל כי אין דבר מפרָטֵי מעשׂיו נעלם מעיני השופט; מבעד לכוּוֶנֶת הרובה הוא ראה בעליל את הילדה אחוזה בידי אביה **נכון כְּנְכוֹן היום** – הדבר ברור ללא כל צל של ספק: אתה יכול לסמוך על דברי המפקד דבריו נכונים כנכון היום; מִטֶּבַע הדברים – כך מסתבר מן הדברים כפשוטם, מסתמא: כאשר חברי הכנסת קובעים את שׂכרם, מטבע הדברים קשה לצפות לשחיקה בשׂכרם; חָרוּת על מִצחו – ניכָּר היטב בפניו, ניכר עליו ממראהו ש, הכול מלמד אצלו ש־: איך אני יודעת שהוא איש קיבוץ? אופן התנהגותו ודרך דיבורו חרתו על מצחו; חַד וְחָלָק – פשוט וברור, דבר קצר וברור ביותר; קָרָא לַנַּעַר בִּשמו, קרא לדבר בשמו, קרא לילד בשמו – אמר את הדבר במפורש ולא ברמז, דיבר עליו במישרין כשהוא מגדירו במדויק, ולא ברמזים ובדרכי עקיפין: הוא מסתתר מאחורי הנימוק של 'התחשבות ברגשות הציבור', אך מוטב שנקרא לדבר בשמו – כניעה לאלימות של עבריינים; כל הקלפים על השולחן, שָׂם קְלָפָיו עַל השולחָן – פעל או דיבר גלויות ולא העלים דבר, הכול גלוי: כל הקלפים הונחו על השולחן, וההחלטה היא בידי השופט לשבט או לחסד; בּהֵ"א הידיעה – המובהק, המיוחד במינו; **בידוע ש־, הכול יודעים כי, ברור וגלוי ש־, גלוי וידוע, גלוי לעיני כול, סוד גלוי הוא** – ברור היטב, הכול ידוע ומפורסם: בידוע שכל המרחם על הבריות מזרע היהודים הוא; קביעת מַסמְרוֹת, קָבַע מַסמְרוֹת בדבר – קבע בעניין הלכה פסוקה שאין לזוז ממנה, קבע דבר ללא פקפוק, פסק החלטית: עדיין איני מבקש לקבוע מסמרות בדבר, וכל דבריי הם בגדר הצעות בלבד; נֶגֶד השמש – לעיני כול, גלוי וידוע לפני הכול; ברחל בתך הקטנה – בתנאי ברור ומפורש, בצורה שאינה משתמעת לשני פנים, בלי להשאיר מקום לספק: אבהיר לך ברחל בתך הקטנה מה אני דורש ממך לעשׂות; **הוקיע אותו נגד השמש** – גינה בחריפות, בפומבי, פרסם ברבים גינוי חריף או התנגדות נמרצת למישהו או למשהו; כספר הפתוח – משל לדבר גלוי וברור: אישיותה הייתה נעימה ונוחה כספר הפתוח; **עַיִן בְּעַיִן** – ראייה של ממש, בבהירות, פנים אל פנים, באופן מובהק, באופן ממשי: עין בעין נראה כיצד מתממש השלום; עַיִן בְּעַיִן נראה כיצד מתקבצים יהודי העולם ועולים לארץ; מילים שקופות – מילים שמשמען ברור לשומע או שהוא יכול בנקל לעמוד מעצמו על משמען; [ההפך: מילים אטומות]; צַחוּת, צַח – בהיר, נכון ומדויק, על־פי כללי הדקדוק או ההגייה, נקי משיבושים: העולה החדש מדבר עברית צחה, כיליד הארץ ממש; צַחוּת הלשון, לָשון צַחה, לְשון צָחוֹת – לשון ברורה, מדויקת ונקייה משיבוש דקדוקי, דיבור על טהרת הלשון; צַחוֹת – באופן צח וברור, ובלא גמגום ובלא שיבוש: מה אפשר לעשׂות כדי שלשון עילגים תדבר צחות? **לדבר צַחוֹת** – לדבר באופן צח וברור, בלא גמגום ובלא שיבוש; ראייה חושית – ראייה בעיניים ממש; שחור על גבי לבן – הדברים כתובים ברור ומפורש; דברים נמרצים, מילים כַּדּוֹרבָנוֹת, דברים כדורבנות – דברים קשים ונוקבים כדורבנות, דברים ברורים וחריפים, עוקצים וחודרים: האב דיבר אל בנו השובב דברים כמדורבנות והוכיחו קשה על תעלוליו; כתיבה תמה – כתב יפה, רישום אותיות ברורות ונאות; רֶמֶז בֶּן רֶמֶז – רמז קל; רֶמֶז שָׁקוּף – רמז גלוי שכוונתו ברורה ביותר; רוֹמְזָנִי – שיש בו רמז לדבר־מה: הערה רומזנית, מבטים רומְזָנִיִּים; **צָלוּל** – 1. ברור, 'נקי', שאין בו כל צרידות או שיבוש אחר; הזמרת הנעימה לנו את הערב בקולה הצלול; 2. [כשנאמר על עיניים, על מבט וכד'] בהיר, שאין בו עכירות, ערפול, עמימות וכד': יש לה עיניים כחולות צלולות המביעות תמימות ויושר; קול צָלוּל – קול ברור ונקי: עליו לצאת למלחמה בקול צלול וברור על הפסוק הגזעני בקוראן המשווה את היהודים ואת הנוצרים לקופים ולחזירים; דֵעה צלולה – שׂכל בּהיר, מחשבה הגיונית וברורה: כשינוח גופי מהעמל, תנוח גם נפשי, ודעתי תהיה צלולה ומיושבת עליי; **דָבָר דָבוּר עָל אוֹפְנָיו** – דבר ערוך כהלכה לפרטיו, עניין מסודר לכל פרָטֵי פרטיו, על פי שיטה מסוימת, בנוסח ברור ומדויק; ודאי וּודאי – הדבר ברור ומובן לגמרי: ודאי וודאי שהיא תגיע למסיבה; **אינו נכוֶוה אפילו ברותחין** – אינו מבין אפילו רמז ברור ביותר; מדבר בעד עצמו – משמעו ברור ומובן לחלוטין, ואין צורך לפרשו או להסבירו: מעשׂיו מדברים בעד עצמם;

<u>ברור וגלוי פחות</u>. סְתָמִי – לא ברור, לא מדויק, מעורפל, שאינו מוגדר ומפורש, שתוכנו אינו ברור: בסוף הריאיון הוא העיר הערה סתמית, ולא הבנתי מה עומד מאחוריה; בקשתו נדחתה כי טענותיו היו כלליות, סתמיות ונעדרות בסיס עובדתי; עָלוּם – בלתי מוסבר, לא מובן, שיש בו מן התעלומה ומן המסתורין: פחד עלום חלחל בגופו; עָכַר, הֶעֱכִיר – פגם ביחסים או באווירה וקלקל אותם, גרם לכך שיהיו לא נעימים: הוויכוח החריף ביניהם העכיר את האווירה ויצר מתח רב במהלך הדיון; עָכוּר – עגום, עצוב, מדוכדך: בזמן האחרון הוא חוזר הביתה מן העבודה במצב רוח עכור; **בֵּין השמָשות** – זמן של דמדומים, חוסר בהירות: היות שהמנהל עומד לעזוב, אנו נתונים בימים של בין השמשות, ולכן נתאים את החלטותינו עם כניסתו של המנהל החדש לתפקיד; עֲכִירוּת – דליחות, אי־צלילות, מצבו של הדבר העכור: בשל עכירות המים קשה להבחין בקרקעית; בעקבות הניתוח בעין התברר שיש עכירות בקרנית; סְתָמִיּוּת – חוסר ודאות, תכונתו של דבר סתמי, שאינו מוגדר, מפורש או ברור כל צורכו: נוכח סתמיותה של הטענה וחוסר פירוטה, איננו יכולים להגיב עליה בכובד ראש; במטושטש – באופן לא ברור: קְצַר הראייה רואה את העצמים הרחוקים במטושטש; מעורפל, מְטוּשטָשׁ – לא ברור, שקשה להבחין בבירור בו או בפרטיו, שקו הגבול המקיף אותו או את החלקים שבו אינו ברור וחד, לא חד, חסר מיקוד: קשה להבין מה כתוב פה כי חלק מהאותיות מטושטשות וסגנונו מעורפל; עַב הֶעָנָן – דבר מעורפל ונעלם: סימן השאלה הגדול שהסתתר בעב הענן היה והווה מימון המיזם; עוּמעַם, מְעוּמָם, מְעוּמעָם – הכהה, עשׂה משהו לברור פחות או לחד פחות, טשטש או ערפל אותו: זיכרונותיו מימות המלחמה נותרו חיים כשהיו – השנים והתלאות לא עמעמו אותם כהוא זה; **במעומעם, בִּמְעוּמָם** – בצורה עמומה, במטושטש: אני זוכרת במעומעם את התלאות שעברו עליי בימי המלחמה; עָמוּם – 1. לא ברור, מטושטש, מעורפל, לא ברור, סתום או לא חד־משמעי: יש לי זיכרון עמום מן הימים הרחוקים ההם; 2. שאינו עז, חודר או נוקב, שהוא קלוש ונטול עוצמה ובדרך כלל גם לא ברור וקשה להגדרה: יש לי תחושה עמומה של פחד מפני הבאות; עמימוּת – 1. מצב שבו ניתן לפרש מילה, מונח, סימן, סמל, צירוף, משפט או כל מבע תקשורתי אחר ביותר מדרך אחת; 2. חוסר בהירות או אי־שקיפות, טשטוש, ערפול, קהות [ההפך: חדות]: הסנגור הצביע על עמימות המושׂג 'ביטוי הולם' החוזר שוב ושוב לאורך החוזה; הִתעַרפֵּל, עִרפֵּל – טשטש, גרם אי־בהירות או היטשטש, התכסתה אי־בהירות: הסגנון המורכב ערפל את תוכן הכתוב; עֲרָפֶל – אי־בהירות, מצב של טשטוש, הֵיעדר אפשרות להבחנה ברורה, אי־ודאות: כדי לפזר את הערפל, ספר לי דברים כהווייתם לכל השתלשלותם; לוּט – עָטוּף בתוך דבר, מכוסה, מוסתר, מצורף בזה, נָתוּן בתוך: פניה הלוטים ברעלה שבו את דמיונו; לוּטים בָּזֶה המפה והתצלום; לוּט בַּעֲרָפֶל – שאינו ברור, מעורפל: אופייה ומעשׂיה לוטים בערפל ובעלטה; שָׁמַע כְּמִתּוֹך חֲלוֹם – שמע באופן לא ברור; לָמַד סתום ממפורש – למד דבר שלא נאמר במפורש או לא ברור או אינו מובן כהלכה ממקור אחר שהוא ברור ומובן; פיזר את העֲרָפֶל – הבהיר, סילק אי־הבנות: כדי לפזר את הערפל אספר לכם את הכול מאָלֶ"ף עד תָּי"ו; **מיסך** – 1. הסתיר כוונה, מנע העברת מידע: עלה בידנו למסך בתימרות עשן את רעיונות מפעלנו; 2. הסתיר כוחות, שטחים או מתקנים מפני האויב במסך עשן או בסנוור; **מָסָך עָשָׁן** – העלמה מעיני זרים מגמה אמיתית, לרוב על ידי דיווחים מטעים: יציאת השׂר לפוש בחופשה הייתה מסך עשן שנועדה להעלים את המשׂא ומתן החשאי; תִּימרוֹת עָשָׁן – ענני עשן רב המיתמרים ועולים כלפי מעלה, כינוי מליצי המתאר מצב של חורבן והרס: תימרות עשן התאבכו מעל ליער השרוף; וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, דָּם וָאֵשׁ וְתִימְרוֹת עָשָׁן; בַּחֲצִי אוֹזֶן – לא בבירור, מתוך האזנה לא קשובה, מתוך שמיעה בלא ריכוז: הקשבתי לו רק בחצי אוזן, ואינני זוכר הרבה מדבריו; נסתם, סתימה, סָתַם – אמר או כתב דבר מה שלא בפירוש, טשטש ולא הבהיר, העלים: סתם ולא פירש; לפני מותו ביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו; **נסתתם** – פָּסַק, חָדַל, תם: משבטלו זרועי התורה, נסתתמו מעיינות החוכמה; לא נסתתמו טענותיה, ולכן פיטרו אותה, וכך נסתתמו מעיינות פרנסתה; **סָתוּם** – לא ברור, מעורפל, לא מובן, לא חד־משמעי, שאינו מפורש או מוגדר: לא עלה בידי להבין דבר מתשובותיו הסתומות; מָבוֹי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; נכנס למבוי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; **כדברי הספר החתום, סתום כספר החתום** – כינוי לכל דבר שאינו מובן כלל: המאמר הזה סתום כספר החתום; כתרנגול בבני אדם – משל למי שרואה ושומע ואינו מבין כלום; בין השיטין – בין השורות, לא בפירוש, אלא ברמז בלבד, משתמע: קשה היה להבין בין השיטין שהשיטה בוטלה; אם ברורך לך הדבר כבוקר, אומרהו; די לֶחָכָם בּרֶמֶז כּדֵי שיָבין; מצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד; **ישב ולמד, שקד והתמיד עד שהייתה משנתו ברורה בפיו** < הבנה! הֶסבר! הסתרה! ודאות! ספקנות!

בריאות! מחלות! צורכי הגוף! איברי המין! החלמה!

<u>בריאות כללית</u>. חלימוּת, **בריאות** – מצב של רווחה גופנית, נפשית וחברתית שלמה, ולא רק יכולת תפקודית תקינה או היעדר מחלה; **בריאות הציבור** – האומנוּת והמדע העוסקים בתקינות הגופנית והנפשית של הקהילה. בריאות זו נשמרת בעיקר על ידי מיסוד מערכת הבריאות, חקיקה ומתן שירותים: היחידה לבריאות הציבור בארץ מפעילה תחנות לאם ולילד ונותנת שירותי בריאות לבתי ספר, שירותי חיסונים, פיקוח תברואתי, רפואה מונעת ועוד; בריאות – [בביטוח] הוכחה משכנעת ברשומות שהאדם הוא סיכון ביטוחי מקובל; **חָלִים, בָּרִיא** – 1. במצב בריאותי תקין, לא חולה במחלה כלשהי, מרגיש טוב מבחינה גופנית, רגשית ועוד, וכן – **בְּקַו**

הַבְּרִיאוּת, בְּקַו הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם, בָּרִיא וְשָׁלֵם, חָשׁ בְּטוֹב, שָׁלֵם: יוסי היה חולה, אבל עכשיו הוא כבר בריא, ומחר יחזור לבית הספר: נולד לה תינוק בריא שמשקלו שלושה קילוגרם; צחצח שיניים בבוקר ובערב שיהיו שיניך בריאות; 2. טוב וחשוב לגוף, מוסיף לבריאות: ירקות ופירות הם מזון בריא; לא בריא לעשן; 3. שמעיד על בריאות, שהוא סימן לבריאות: לילדיה יש תיאבון בריא – תענוג לראות אותם אוכלים; רֶווח בריאותי – שיפור או מניעת הרעה במצב הבריאות של אדם או אוכלוסייה, הניכרים בהארכת תוחלת החיים ובאיכותם על ידי התערבות או הפחתת נזק. רווח בריאותי הוא המטרה העיקרית של שירותי הבריאות; התנהגות בריאותית – התנהגות של הפרט המכוּוֶנת לקדם את בריאותו, לשמור עליה או לשַׁמרה, כגון תזונה נכונה ופעילות גופנית מתאימה הן פעילויות המועילות לבריאות: שילוב של שעות שינה מספיקות, גישה חיובית לחיים, עיסוק יום־יומי מחייב וחיים חברתיים משפרים את ההתנהגות הבריאותית; אוריינות בריאות – מַדד ליכולתו של אדם להשׂיג, לקרוא, ולהבין מידע רפואי הקשור לבריאותו ולהשתמש בו כדי לקבל החלטות מושׂכלות בדבר מידע זה ולעקוב אחר הוראות הטיפול בו. האוריינות כוללת פירוש מִרשמים וביצוע הוראות טיפול עצמי, מיומנות להשתמש בשירותי בריאות, במדיה, במרשתת או במכון כושר ועוד; בריאות נפשית > בריאות הנפש, בריאות נפש – מצב נפשי הניכר ברווחה רגשית, בהסתגלות התנהגותית טובה, בחופש יחסי מחרדות ומתסמינים משביתים, והמאפשר ליצור מערכות יחסים בונות ולהתמודד עם הדרישות ועם העקות הרגילות של החיים. בבריאות זו האדם חש שהו מלא בחיוניות, מתפקד היטב בחייו האישיים והחברתיים; המצב הנפשי של מי שפועל ברמה מספקת של הסתגלות רגשית והתנהגותית; טרַנסדֶרמָלִי > מִלעוֹרִי – נעשׂה דרך העור, כגון מריחת משחה, ניקור במחט או מתן תרופה במדבקה שתיספג לאיטה בכלי הדם; הוכחת מבחן מאמץ, בדיקת מאמץ – בדיקה שנועדה לברר את יכולת האדם למלא משׂימה מורכבת יחסית בתנאי עקה מכוּוֶנת כדי להעריך את ההשפעות של עקה הנגרמות מפעילות גופנית על תפקוד הלב. הבדיקה היא שהמטופל הולך או רץ על מסלול כושר אגב מעקב אחר תהליכים לבביים, נשימתיים או פיזיולוגיים; סיבוך – התפתחות מחלה, מצב בריאותי או טיפול רפואי לרעה הניכרת בהחמרת המחלה, בהתפשטותה לאיברים אחרים בגוף, או לחלופין – בהופעת תסמינים, סימנים או ממצאים פתולוגיים, נוסף על הקיימים; תחלואה נלווית – מצב שבו יש לאדם מחלה, הפרעה וכד׳ נוספת על המחלה העיקרית באותו זמן; אפידמיולוגיה, חקר הבריאות באוכלוסייה – ענף ברפואה ובביולוגיה העוסק בחקר המחלות (שכיחות, תפוצה ובקרה) ברמת האוכלוסייה. בענף חוקרים את תפוצת המחלות, את דרכי הפצתן, ואת סיכונן היחסי ומנסים לפתח שיטות למניעתן; ממיקרובים – קהילת יצורונים (מיקרואורגניזמים), כגון חיידקים, פטריות ונגיפים, המאכלסים סביבה מסוימת, ובעיקר אוסף יצורונים החיים בגוף האדם או עליו: גופך הוא ביתם של כמאה טריליון יצורונים; פציעה – פגיעה גופנית, כגון שֶׁבֶר, פֶּצַע פתוח, נֶקַע, זעזוע מוח, שבר מאמץ, מעיכה, לרבות הנזק הנגרם לגוף מתאונה, מלחימה, מטמפרטורה קיצונית, מהרעלה וכד׳. הפציעה מדורגת כך: פְּצִיעָה אֲנוּשָׁה – פציעה שבה סיכויי הפצוע להיוותר בחיים קלושים, וקביעה זו תיקבע בבית החולים בלבד; פְּצִיעָה קָשָׁה – פציעה שבה יש סכנה לחיי הנפגע; פְּצִיעָה בֵּינוֹנִית – פציעה שבה אין נשקפת סכנה לחיי הנפגע, אולם בלא טיפול הולם צפויה סכנה כזאת; או פציעה שבה נשקפת סכנה לנכות תפקודית קבועה של הנפגע; פְּצִיעָה קַלָּה – פציעה שאין נשקפת סכנה לחיי הנפגע או לנכות תפקודית קבועה; הֵיאָרְעוּת – היקרות תופעה באוכלוסייה בפרק־זמן מוגדר; שיעור היארעות – ההסתברות לחלות במחלה. מחשבים כך: מחלקים את מִספר החולים החדשים בפרק־זמן מסוים בסך האוכלוסייה בסיכון. אם כופלים את התוצאה באלף למשל, נקבל את שיעור ההיארעות לאלף אנשים; בירורפואי, בירורפואה – ענף במדע הרפואה המיישׂם עקרונות ביולוגיים ופיזיולוגיים בפרקטיקה הקלינית. הבירורפואה מדגישה טיפול סטנדרטי, מבוסס ראיות, מאומת באמצעות מחקר ביולוגי, והמטפלים הם רופאים ואחיות מורשים שהוכשרו רשמית; ניסוי קליני – מחקר בירורפואי או התנהגותי, המבוקר מדעית, בדבר בטיחות ויעילות של חומר טיפולי (כגון תרופה או חיסון) או טיפול רפואי חדש (כגון חיסון חדש, תרופות, בחירה תזונתית, תוספי מזון ומכשירי רפואה) כשמשתמשים בנבדקים שהסכימו לכך. הניסוי נועד לענות על שאלות מדעיות ולמצוא דרכים טובות יותר לטפל באנשים הסובלים ממחלה או מהפרעה מסוימת. הוא נעשה רק לאחר אישור רשות הבריאות או ועדת האתיקה במדינה; טבלייה – יחידה קטנה של חומר (תרופה, מאכל, חומר ניקוי ועוד), העשוי בצורת לוחית קטנה. מבחינים בין טבליית לעיסה, טבליית מציצה, טבליית תסיסה; לכסנית > טַבלִיַּת מְצִיצָה – טבלייה שהיא סוכריית מציצה, בעיקר להקלת כאבי גרון; קַפּלִיָּה – טבלייה שצורתה מוארכת; כמוסה – תרופה עשויה אבקה או נוזל, הנתונה בתוך גלדין (ג׳לטין); סוֹדְרַן תרופות – קופסה אישית קטנה לתרופות, ובה תאים לפי שעות, ימים, סוגי התרופה ועוד לחולים הצורכים אותן תדיר; לוּחִית תרופות – לוח קטן ובו ארוזות תרופות (טבליות, כמוסות, קפליות) כל אחת בנפרד בכיפת פלסטיק או במעטה אחר. כשהתרופה היא סוכרייה או ויטמין הלוחית נקראת לוחית סוכריות, לוחית ויטמינים; נִיסְיוֹן גמילה – נִיסָיון להתנזר לפרק זמן מסוים (כגון 24 שעות או שבוע) מהתמכרות לעישון טבק או להשתמש בסמים כדי להיגמל מהם; שִׁיעור הִימָצְאוּת – מִספר החולים במחלה מסוימת באוכלוסייה בזמן מסוים ביחס לסך האוכלוסייה באותו זמן; שיעור קטלניות – שיעור המתים ממחלה מסוימת; מכונת הנשמה > מַנשֵׁם – מכשיר להנשמה מלאכותית של חולה שאינו מסוגל לנשום בכוחות עצמו. המכשיר מזרים אוויר אל הריאות דרך צינור שמוחדר לקנה הנשימה; לידת מת – מותו של עובר בכל עת לאחר השבוע העשׂרים להיריון. ידוע גם בשם מוֹת עוּבּר תוך־רחמי; חולה הנוטה למות – אדם הסובל מבעיה רפואית חשׂוכת מרפא, שגם אם יטופל רפואית, יחיה עד שישה חודשים; תרומת איברים – תהליך של הוצאת איבר (כגון כִּליה, לב, כבד, לבלב, מעי, ריאה, עצם, מח עצם, עור וקרנית) או חלק מאיבר מגופו של נפטר בהסכמת קרוביו או מגוף של תורם חי והשתלתו בגופו של אדם חולה הזקוק לאיבר זה או לשם מחקר; פָּתוֹגֵנֶזָה, הִתהַוּוּת המחלה – מקור המחלה וחקר התהליך או המנגנון המעורב בהתפתחותה ואירועים אחרים המובילים למחלה; התהליך או המנגנון עצמו; חוות בריאות – בית הארחה לנופש ולמרגוע תוך מתן תשׂוּמַת לב מיוחדת לבריאות הגוף על ידי דיאטות, התעמלות, אמבטיות, עיסויים וכד׳; בקו הבריאות – במצב בריאות תקין: גם אחר עקירת השן הייתי בקו הבריאות; בִּי־אֶם־אַיי (BMI) > מַדַד מָסַת גוף (מַדמָ״ג) – מדד למשקל האדם לפי גובהו; הגדרתו – המשקל בקילוגרמים מחולק בריבוע הגובה במטרים; העלה בשׂר, שָׁמַן, השמנה, השמין – נעשׂה שמן יותר; שָׁמֵן – אדם או בעל חיים שמשקלו יותר מדיי לפי גובהו; וכן – בַּעַל גוּף, בָּרִיא, בְּרִיא בשׂר, בַּשׂרָנִי, כְּרֵסתָנִי, עַב כֶּרֶס, עַב בָּשָׂר, מלא, שמנמן; הכרה – הפעילות החשמלית הייחודית של מוח ער, כפי שהיא מתועדת ברִשמת מוח חשמלית (רֶמַ״ח, EEG) של הקרקפת, המשמשת בדרך כלל לזיהוי מצבי מוּדָע וחולייהם; הפעמה, הפעים – השתמש בהלם חשמלי מבוקר ממַפעֵם כדי להחזיר את הלב לקצבו הטבעי; סָטוּרַצְיָה > רְוָוָיָה, רִיווּי, רִוויוֹן – שיטה לא פולשנית כדי למדוד מהי רמת החמצן בדם, שיעור ההמוגלובין הרווי בחמצן; דֶפִיבּרִילָטוֹר > מַפעֵם – מכשיר להסדרת בעיה של התכווצויות לא סדירות של שריר הלב (פרפור) על-ידי הנחת שתי אלקטרודות על החזה ומתן הלם חשמלי ללב; נורמלי, תקין, נוֹרמָלִיוּת, תַּקִינוּת – [מושׂג הדומה לבריאות נפש] תבחיני נפש והתנהגות לאדם נורמלי: הוא פטור מסכסוכים פנימיים עם עצמו; יש לו יכולת מועילה לחשוב ולפעול במאורגן ובאופן סביר; יכול להתמודד עם הדרישות ועם הבעיות הרגילות של החיים; אינו סובל ממצוקה רגשית קיצונית, כגון חרדה, דכדוך ועצבנות מתמשכת; אין לו תסמינים להפרעה נפשית, כגון טֵירדונות (אובססיות), בְּעָתים (פוביות), בלבול וחוסר התמצאות; ריפוי, ריפא – החזירו לאיתנו לאחר מחלה או פציעה: רופאים ותרופות אכלו את יגיעי, ולא ריפאוני; טיפול סְרָק – טיפול רפואי חסר תוחלת שאין בו תקווה סבירה לרפא את המטופל; רִפלוּקס > ריפלוקס > רֶפלֶקס > הֶחזֵר, הֶיגֵב – תגובה אוטומטית לא־רצונית של הגוף לגירוי חיצוני, כמו רתיעת היד בהיתקלה במשטח לוהט, מצמוץ העין באור מסנוור או הפרשת רוק בתגובה על גירוי גסטרונומי; התנהגות מסכנת – התנהגות או סגנון חיים המעמיד אדם בסיכון גבוה יותר למחלה או לפציעה או מגדיל את החשש לתוצאות רעות, כגון עישון סמים, שתיית כוהל, אי־שימוש בכובעון: שׂיחות מין עם זר היא התנהגות מסכנת המעמידה רבים בסכנת אונס; אָסוּתָא – רפואה; מזור – רפואה, תרופה, אֲרוּכָה, כֵּהָה, גֵּהָה, מַרפֵּא, אָסוּתָא, ריפוי, פִּתְרוֹן לבעיה כאובה: הוא פנה לרפואה משלימה בתקווה שבה ימצא מזור לתחלואיו; חזקה על בית המשפט כי ימצא מזור לנגעי החברה, אם יִפשׂוּ בה; צֳרִי – 1. צמח שגדל בעיקר בגלעד, ושימש בימי קדם לבוּשׂם, לרפוּאה, לפולחָן דתי ולחניטה; 2. תבליני מרפא: שׂרף ריחני, שמן אתרי ותערובות אבקה ושחק: קח צורי למכאובה, אולי תירפא; פְּלַסטֵר > אִיספְּלָנִית > אגד מידבק – רטייה דביקה בצד אחד, ובה רפידה סופגת של מלמלה (גאזה), המשמשת להידוק תחבושות אל עור הגוף או לכיסוי פצע, חתך וכד׳; קליני – רפואי, של טיפול מעשׂי בחולה, כגון אח קליני, אחות קלינית; קליניקה > תחנה, מִרפָּאָה – מקום שבו רופאים מומחים מקבלים את חוליהם (כגון מִרפְּאַת חוץ, מִרפְּאַת שיניים, תחנה להָרות, תחנה לבריאות המשפחה), וכן – מקום ציבורי או פרטי שבו רופא מטפל בחוליו או מנתח אותם: על דלת המִרפאה רשומות שעות הקבלה של הרופא; אורח חיים בריא – אורח חיים המפחית את החששות ללקוֹת במחלות מסוימות ומעלה את תוחלת החיים. בסגנון חיים זה ניכרות תזונה מאוזנת ומזינה, פעילות גופנית מתמדת, שמירה על משקל גוף תקין, שעות שינה מספיקות, תקשורת רגשית, חברתית ורוחנית וגישה חיובית לחיים, נקיטת צעדי מנע מפני מחלות מידבקות (כגון חיסון) ומפני חומרים מַזיקים (כגון סוכר, ניקוטין,

כוהל, סמים); לִימפָּה – נוזל חסר צבע עשיר בתאי דם לבנים שתפקידו לתווך בין רקמות הגוף לדם; קֶשֶׁר לימפה – כל אחד מהגופים הסגלגלים הקטנים של מערכת הלימפה, המפוזרים לאורך כלי הלימפה, המקובצים בבתי השחי, במִפסעה, בצוואר, בחזה ובבטן. הם פועלים כמַסננים, עם רקמת חיבור מלאה בתאי הדם הלבנים ובתאי הבולען (מַקרוֹפָגים) שאוספים ומשמידים חיידקים, נגיפים וחומרים זרים מהלימפה. כאשר הגוף נלחם בזיהום, תאי דם לבנים אלו מתרבים מהר ומייצרים נפיחות אופיינית לבלוטות הלימפה; קִשרי לימפה, בלוטות לימפה – צומת במערכת כלי הלימפה שבו נוצרים תאי דם לבנים ונספגים חומרים מזיקים [קִשרי הלימפה מפוזרים בכל הגוף: בבתי השחי, בצידי המִפסעה והצוואר, לאורך עמוד השדרה, במעיים ועוד, והם עשׂויים להתנפח במצב דלקתי בגוף; חסינות עֵדֶר – חסינות קהילתית עקיפה מפני מחלה מידבקת לבני אדם לא־מחוסנים. הודות להתחסנות חלק גדול מהאוכלוסייה מפני מחלה זיהומית, אנשיה פיתחו נוגדנים וכך מוענקת הגנה מפני המחלה גם למי שלא חוסן: מומלץ שלא להסתמך על חסינות העדר במגפה מסוכנת שאין לה חיסון; תוחלת חיים בריאים – תוחלת שנות החיים במצב בריא, או בלי נכות ובלי מחלות; רפואה משפטית – ענף ברפואה המתמקד ביישׂום מידע רפואי לבירור בעיות משפטיות; רפואה אלטרנטיבית > רפואה חֲלופית, רפואה משלימה – שם כולל לתורות רפואיות השונות מהרפואה המערבית המקובלת, ובהן רפואה סינית, הומאופתיה, רפלקסולוגיה וכד׳, ועיקרן – שהמחלה נובעת מהפרת האיזון הטבעי של האדם, ויש להשיב איזון זה לחולה: פעמים עדיף לבקש טיפול חלופי (טיפול משלים) כדי לפתור את הבעיה; דווקאות, שוללנות, שלילנות – 1. הנטייה להתנגד או להיות ספקן לכל הוראה או הצעה ללא סיבה נראית לעין: בננו המתבגר מראה עמדה שלילית גורפת כלפי הכול; 2. מצב נפשי או התנהגות הניכרים בהתנגדות מתמשכת להצעות אחרים או נטייה לפעול בדרכים המנוגדות לציפיות, לבקשות או לפקודות של אחרים, לרוב ללא כל סיבה. שלילנות היא גם ביטוי להתנגדות, לתסוגה, לכעס או לשיטה כדי להשׂיג תשׂומת לב; הוֹלִיזם > כּוּלִיוּת – 1. שלמות, כלליות, טוטליות, ההיקף הכולל של דבר, מצבו של הדבר השלם, של הדבר כולו, גישה שמייחסת לשלם חשיבות רבה יותר מלחלקיו. לפי גישה זו אין להסביר את איכויות השלם באמצעות סכום כל פרטיו או באמצעות היחסים ביניהם; 2. צורה או תוכן כוללים: יש לראות את הדבר בכוליותו ולא בפרטיו; טיפול כוללני – הנוגע למכלול ההיבטים הגופניים, הנפשיים והחברתיים של המטופל; ריפוי כוללני, רפואה הוליסטית > רפואה כוללנית – אסכולה ברפואה הגורסת כי כדי להבין את מחלת המטופל ולרפאה יש להביא בחשבון את כל היבטי הגוף, הנפש והחברה שלו, ואין להסתפק בטיפול במחלה ובתסמיניה: הרפואה הסינית היא רפואה כוללנית שמטפלת בחולה כמכלול של גוף ונפש; הִפְּנוּט – הפעולות והטכניקות להיפנוזה; הִפֵּנֵט – 1. הפעיל טכניקות של היפּנוזה: הפסיכולוג הִפנֵט את המטופלת שלו והחזירהּ לימי ילדותה; 2. השפיע חזק ביותר על מישהו עד כדי שכחה עצמית: השׂחקן הפנט את הקהל במשׂחקו הנפלא; היפּנוזה – הליך או מצב תודעתי של הרפיה עמוקה ורמת ריכוז גבוהה, שהמהופּנט מגיע אליו באמצעות הדרכה מילולית של המהפּנט. במהלך ההיפּנוזה משתמשים בהשאה (סוגסטייה) כדי לעורר שינויים בתחושה, בתפיסה, בהכרה, ברגש או שליטה בהתנהגות מוטורית ומעלים דברים מהתת־מודע: בישׂראל מתיר החוק לעסוק בהפנוט רק למי שהוכשר לכך; הפרעת הסתגלות – פגיעה בתפקוד חברתי או תעסוקתי שתסמיניו רגשיים או התנהגותיים חמורים ובלתי צפויים. הם מתרחשים בתוך 3 חודשים לאחר שחווה אדם אירוע מעיק, כגון גירושין, משבר עסקי או מחלוקת משפחתית. התסמינים עלולים לכלול חרדה, דיכאון והפרעות התנהגות; פַּרְמָצֶבטִיקָה > רוקחוּת – אומנות, עיסוק או מקצוע העוסקים בפיתוח תרופות, בייצורן, בהכנתן, בניפוקן ובמכירתן; רקיחה, רָקַח – 1. הכין תרופה, תערובת בשׂמים, שיקוי וכד׳; 2. הכין ריבה (מרקחת); 3. המציא, בדה, סיפר, תירץ או יצר תוכנית, בעיקר למטרה לא ישרה, ׳בישל׳, זמם; בית מִרקחת – מקום שבו מוכרים תרופות או מחלקים אותן לפי מרשם, לרבות תכשירי קוסמטיקה, ציוד עזרה ראשונה, מוצרי גהות, מכשירים רפואיים ביתיים ועוד; רפואה התנהגותית – מניעת מחלות וטיפול בהן על ידי יישׂום של טיפולים נפשיים והתנהגותיים, כגון שינוי התנהגות, משוב ביולוגי, אימוני הרפיה והפּנוט; בְּיוֹפִידבֵּק > משוב ביולוגי – טכניקה להשׂגת מוּדעות ושליטה בתהליכים גופניים לא־מודעים או לא־רצוניים (כמו פעימות הלב או פעילות גלי המוח) באמצעות מכשיר אלקטרוני, המציג לפני האדם את נתוניו הגופניים (כגון גלי מוח, לחץ דם, מתח שרירים ועוד). היא משמשת להשפעה על מצבים גופניים ותהליכים נפשיים, כמו מתח וחרדה; פְּרָא־רפואי > מקצוע נלווה רפואה, נִלוֶה רפואה – קרוב למקצוע הרפואה וקשור אליה (כגון פיזיותרפיה, רוקחוּת, טכנאות שיניים, קלינאוּת תקשורת, ריפוי בעיסוק) ושאר מקצועות המסייעים לרופא לאבחן מחלה ולטפל בחולה באמצעות מכשירים וכלי עזר אחרים; הפרעת תבהלה – הפרעה נפשית והתנהגותית, בייחוד הפרעת חרדה הניכרת בהתקפי תבהלה לא־צפויים (היינו התקפי פתאום של פחד עז שתסמיניו דפיקות לב, הזעה, רעד, קוצר נשימה, חוסר תחושה או תחושה שמשהו נורא עומד לקרות, והם מתרחשים בתוך דקות); רפואה קונוונציונלית > רפואה קונבנציונלית > רפואה מקובלת – שם כולל לשיטות הריפוי המערביות המבוססות על המדע המודרני, והכוללות אבחון בשיטות פיזיקליות וכימיות מתקדמות, מתן תרופות, ניתוחים וכד׳ בידי רופאים שהוסמכו לכך בבתי ספר מוכּרים לרפואה; שִׁיקוּף, שִׁיקֵף – בדק בדיקה רפואית איבר פנימי או עצמות על ידי קרני דימות העוברות דרך הגוף ונקלטות במכשיר מתאים: בתיקו הרפואי מוחזקים כל השיקופים ששיקף במהלך הטיפול בו; מַשקֵף – מכשיר אופטי לשקיפת איבר חלול בגוף, כגון משקף חזה, משקף המעי הגס. המכשיר הוא צינורי גמיש או קשיח מואר, בדרך כלל סיב אופטי להמחשת איבר חלול (כגון שלפוחית השתן או הוושט). המטרה לאבחן איבר או לטפל בו; שָׁקַף, לִשקוֹף, מַשקֵף, סקוֹפִּיָה > שְׁקִיפָה – בדיקה רפואית חזותית של איבר בגוף, ובה צופים באיבר הגוף הפנימי לרוב באמצעות מַשקֵף, כגון שקיפת חזה במשקף חזה, שקיפת בטן (לַפָּרוֹסקוֹפִּיָה) במשקף בטן. במהלך הבדיקה דוגמים רקמה, מנקזים הפרשות ומנתחים כדי לעמוד על תפקוד האיברים, וכן שקיפת בטן, גרון, ושט, עין, אוזן, אף, חזה, קיבה, רחם, חלחולת, נרתיק וצוואר הרחם, שופכה, שלפוחית ועוד; קוֹלוֹנוֹסקוֹפִּיָה > שְׁקִיפַת הַמְּעִי הַגַּס, שְׁקִיפַת כַּרְכֶּשֶׁת – בדיקת המעי הגס באמצעות משקף מעי הגס, מכשיר אופטי דק וארוך המוחדר דרך פי הטבעת; ציסטוסקופיה > שְׁקִיפַת שַׁלפּוּחִית הַשֶּׁתֶן, שְׁקִיפַת שַׁלפּוּחִית – בדיקת מִגוון רחב של תלונות ושל בעיות הנוגעות לדרכי השתן והטיפול בהן; סגוּלה – דבר מה שתולים בו כוח על־טבעי של רפואה או של הגנה מפני סכנה או נזק: בעל שם בא לעיירה ורבים ביקשו ממנו רפואות וסגולות למחושיהם; סבתי תלתה ח׳מסה על מיטת התינוק כסגולה נגד עין הרע; הִתנַהֲגוּת חוֹלִי– תגובת חולה המגיב על מחלה גופנית או נפשית שלו או של בן משפחתו, כגון תסכול, חרדה, הכחשה, כעס ותסוגה, דאגות הנוגעות למחלה, שינויי תפקוד וניצול שירותי בריאות; טיפול בחולים סופניים – טיפול רפואי וסיעודי בחולים בשלב סופי של המחלה. הטיפול ניתן לחולה אנוש בהוספיס כשהטיפול המרפא בו הופסק. הדגש הוא בטיפול מקל, בקרת כאב, שירותים פסיכולוגיים תומכים ומעורבות בפעילויות משפחתיות וחברתיות כדי לאפשר למטופלים לחיות את חייהם בנוחות, בשלווה ובכבוד; רופא אליל – [בחברה פרימיטיבית] אדם המרפא, כביכול, פצועים וחולים באמצעי רוח וכישוף ובאמונות תפלות: לחשים, השבעות, טקסים וכד׳: אתם טופלי שקר, רופאי אליל כולכם; תרוּפת אֱליל – רפוּאות שאין בּהן ממש; טיפול חֲלופי, טיפול משלים – טיפול המסייע לגוף להתמודד עם מחלות או מֵקֵל על המטופל, כגון דיקור סיני, כירופרקטיקה, הִפנוּט: אף שלא הייתי נוח להפנוט, שִׁכנעו אותי שריפוי בו יָקֵל עליי את כאביי; רפואה פַּלְיָאטִיבִית > רפואה מקילה – טיפול רפואי בין־תחומי שנועדה לייעל את איכות החיים ולהפחית את סבל החולה שלקה במחלה קשה, מורכבת או סופנית. גישה זו משפרת את איכות חייו ושל בני משפחתו הודות לזיהוי מוקדם ולטיפול בכאב ובבעיות אחרות (גופניות, נפשיות־חברתיות ורוחניות; טיפול פַּלְיָאטִיבִי > טיפול מֵקֵל – 1. טיפול סופני המתמקד בשליטה בתסמינים ובנוחות במקום ריפוי. הדגש הוא בהערכה מדוקדקת של מצב החולה הנוטה למות בסוף חייו כדי לספק לו את הטיפול המונע היעיל ביותר (למשל, תרופות) להקלה על הכאב ולנהל תסמינים אחרים (כגון מצוקה נשימתית, בחילות, חרדה); 2. טיפול שנועד להקל על החולה את הסבל ואת מצוקה בכל שלב של מחלה קשה; כִּירוֹפּרַקטִיקָה – שיטת ריפוי המבוססת על עיסוי ועל טיפול בפרקי הגוף ובחוליות עמוד השדרה. חסידיה מניחים שרוב המחלות מקורן בליקויים במערכת העצבים, ובעיקר בעצבים חוט השדרה; זוֹנדָה > מַחדֵר – צינור שמחדירים לקיבה דרך האף או הפה להזנת מחוסרי הכרה, לניקוז נוזלים במהלך ניתוח בטן, לבדיקות וכד׳; פּרוֹתֵזָה > תוֹתָב – אביזר מכני פנימי התופס את מקומו הפיזי של איבר חסר בגוף, ומבחינה תפקודית הוא ממלא באופן מלא או חלקי, את תפקידו של האיבר החסר, למשל, עורק תותב, מסתם תותב, כליה תותבת; תוֹתֶבֶת – תחליף מלאכותי לאיבר החסר בגוף או לאיבר לא שלם, לאיבר שנגדע או לאיבר שניזוק קשות, בעיקר בגפיים, כגון תותבת רגל, בשיניים, כגון תוֹתֶבֶת שְׁלֵמָה נִשלֶפֶת, תותבת קבועה, תותבת שתולה, עין תותבת, שן תותבת; תחנה לאם ולילד > טיפת חלב > תחנה לבריאות המשפחה – מרכז שבו מוצעים שירותי רפואה מונעת, בעיקר לנשים בהיריון לתינוקות ולפעוטות; סָלוּטוֹגֵנִיוּת > חוללות בריאות, מחולל בריאות – גורם התומך בבריאות האדם וברווחתו, ולא בהתהוות המחלה (פָּתוֹגֵנֶזָה). הדגש מתמקד ביצירה ובתחזוקה של בריאות טובה במקום לחפשׂ את הגורם למחלות ספציפיות; מַרפֵּא – רפוּאה, תרוּפה: אוויר צח, שמש ותזונה טובה היו מרפא לגופו; שַׁלחוּף – שַׁלפּוּחית, בועה גדולה בגוף שֶׁיֵּש בה נוזל או גז מסוים; שלילי – [לאחר בדיקה רפואית] שם תואר לתוצאה שאין בה עדות למצב רפואי מסוים או למה שחיפשׂו

בבדיקה, בניסוי וכד׳: בדיקת הדם הייתה שלילית, היינו לא חלית בצפדת; גָּהָה – ריפא, הסיר מחלה: התרופות הקלו עליו את כאבו וגָהוּ מחלתו; גֵּהָה – 1. רפואה, מַרפֵּא: לב שׂמח יֵיטִב גֵהָה; 2. מַראֶה הפָּנים: ותהיה גהתו טובה וגופו בריא; תרופה גנרית > תרופה סוגנית – תרופה שאינה בעלת שם מסחרי מוגן למפעל מסוים שחקר ויצר אותו בראשונה, ותוקף ההגנה עליו פג; סַמֵּי רפואה, סם – 1. תרופה לרפא ממחלה מסוימת: הלכתי לרופא ונתן לי סם חריף לשלשול; 2. חומר המשפיע על מערכת העצבים של האדם והמשנה את מצב רוחו ואת הרגשתו: חשיש, אֶל־אֶס־דִי, הֶרוֹאין וקראק הם כולם סוגי סמים; ספונטני > עַצמוֹנִי – שנוצר או מתרחש מתהליך טבעי ללא התערבות של גורם חיצוני: מצב החולה התייצב, והדופק שלו עצמוני; תְּנגוֹדֶת – הכושר הטבעי של הגוף להתנגד או לדחות מחלה, רעל וכד׳: לגוף האדם יש תנגודת טבעית לחיידקים, והוא מחוסן בפניהם; סִימֵם – 1. גרם למישהו להשתמש בסם ממַכֵּר המביא לידי הזיות, התנתקות מן המציאות וכד׳; 2. נתן למישהו תרופה או סם רפואי אחר בצורה מבוקרת, כדי להרדימו או לגרום לו לאיבוד ההכרה; חֲתָך – 1. המקום שבו משהו נחתך, מה שנוצר במקום שחותכים אותו: הזכוכית גרמה לחתך בצְמיג, והאוויר יצא ממנו; 2. סוג של פצע דק ומוארך בעור הנגרם מסכין או מדבר חד אחר, המקום בגוף שנחתך לצורך ניתוח: האחות ניקתה את החתך שהיה לי במצח וחיטאה אותו; החתך שעשׂה המנתח נתפר בסוף הניתוח; חֶתֶך – חתך כירורגי בעור או בבשׂר: בניתוח הלב היה החֶתֶך אנכי; פרוֹגנוֹזָה > תחזית, חיזוי, סיכוי, צֶפִי רְפוּאִי – ניבוי למהלך מחלה או לפציעה וסיכוי ההחלמה ממנה: הרופאים העלו צפי רפואי פסימי בעטיים של תכיפות אשפוזי החולה והֵיעדר שיתוף פעולה שלו; בר רפואה – שאפשר לרפאו: עדיין יש מחלות רבות שאינן בנות רפואה; אֶדֶר הריאה – קרום דק, חָלָק ושקוף העוטף את שתי הריאות ומרפד את דופנות בית החזה; היגיינה > גֵהוּת – כללֵי שמירת הבריאות ומניעת מחלות: בבית הספר הזה שומרים בקפדנות על הגהות; היגייני > גֵהוּתִי – השייך לתורת הבריאות, טוב ומועיל לבריאות: נטילת ידיים לפני הארוחה היא רעיון גהותי; הִיגְיֵינָה > גהות אישית – שמירה על ניקיון אישי, ואלה עיקריה: רחיצה קבועה של הידיים, הגוף והמזון, בייחוד לפני אוכל, צחצוח שיניים, נטילת ציפורניים, טיפול נאות בווסת או לאחר עשׂיית צרכים, לבישת בגדים נקיים, כיסוי הפה בעת שיעול, הסתפרות וניקיון הסביבה שחיים בה כדי למנוע הידבקות במחלות. הגהות כוללת גם הקפדה על ניקיון השירותים ואזורי הטיפול במזון, ובתרבויות מסוימות אין מתנשקים או לוחצים ידיים כדי להפחית את העברת החיידקים במגע; שָׂם תחבושת > חָבַש – כרך תחבושת על פצע: האחות חיטאה את החתך וחבשה את הקמיצה; קָתֶטֶר > צַנתָּר – מכשיר רפואי צינורי להחדרה לחללי גוף כדי לאפשר הזרקה וניקוז נוזל או לשמור על מעבר פתוח; צִנתוּר, צוּנתַּר, צִנתֵּר – החדיר צַנתָּר לכלי דם בגוף או לפתח המוביל לחלל בגוף לשם אבחון או טיפול: כדי לשלוף קריש מן המוח ולחדש את זרימת הדם בכלי הדם הסתום, יש לצנתר את החולה כמה שיותר מהר; סטֶנט > תוֹמְכָן – הֶתקן קפיצי זעיר דמוי רשת המוצב במהלך צנתור בכלי דם חסום, להרחבתו ולמניעת היצרותו החוזרת; צִנרוּר, צוּנרַר, צִנרֵר – החדיר צינורית חלולה לתוך איבר בגוף כדי לטפל או לאבחן, בעיקר לתוך הקנה, בעת הרדמה או בעת מצוקה, כדי לאפשר לחולה לנשום; טיפול המרה – שם כולל לכמה טכניקות פסידו־מדעיות לשינוי נטייה מינית הומוסקסואלית להטרוסקסואלית; קוֹנסִיליוּם – התייעצות משותפת של כמה רופאים כדי לאבחן מחלה ולקבוע את הטיפול הדרוש לחולה; "צוואה בחיים" > ציווי רפואי מקדים – הנחיה שאדם מכין למצב רפואי עתידי שלא יאפשר לו להורות אֵילו פעולות רפואיות ייעשׂו בו, ומאילו פעולות יימנעו בשעה שיהיה חולה סופני: כל עוד אני בהכרה מלאה, אני מעדיף לצוות ציווי רפואי מקדים שלא יחברו אותי למכשירים לכשתגיע שעת מיתתי; פָּתוֹלוֹגִי, פָּתוֹלוֹגְיָה – 1. ענף הרפואה העוסק בחקר התופעות החולניות (מחלות, לקויות ומוות) בגוף: טיבן, גורמיהן והשפעותיהן והשינויים החלים בגוף בעקבותיהן; 2. סטייה או חריגה (גופנית או נפשית) מן התקין או מן הרגיל; צִיסטָה > כִּיסתָּה – כיס סגור שהתפתח בגוף באופן פתולוגי ומכיל חומר נוזלי או מוצק למחצה: הכיסתה מופיעה לרוב בעור ובשחלות; מושתל, הושתל, השתלה, הִשתִּיל – חיבר בניתוח איבר או רקמה אל גופו של מישהו במקום איבר או רקמה פגועים או חסרים, עשׂה השתלה: השתילו לי לב של צעיר שנהרג בתאונה, ובכוויות בפניי – עור מגבי; דחיית שתל, קליטת שתל, שֶׁתֶל – רקמה בריאה של איבר, של עור או של עצם, המוצמדת לחלק פגוע בגוף או המושתלת במקומו באמצעות ניתוח: לריפוי כוויות משתמשים בשתלי עור מאֲזורים אחרים בגוף; מִשתָּל – שתל מלאכותי (ממקור לא ביולוגי), רקמה סינתטית שמוצמדת לאיבר בגוף או מושתלת במקומו באמצעות ניתוח: בניתוח הוחלף מפרק הירך במשתל אורתופדי, והושתלו בחזה האישה משתלי סיליקון; גֶּלֶד – קרום קשה ויבש המכסה פצע בעור בזמן התרפאותו: הסריטה הגלידה, ולאחר כמה ימים התקלף גם הגלד; תדמית הגוף – תמונה סובייקטיבית של המראה הגופני של האדם, המתקבלת מהתבוננות עצמית או מתגובות אחרים; השיניים הקיימות, שִׁינַּיִים נְשִׁירוֹת, שִׁינֵּי חָלָב, שֵׁן נשירה, שֵׁן חלב – כל אחת מהשיניים הארעיות הצומחות בפי התינוק ונושרות לאחר כמה שנים, ובמקומן צומחות השיניים הקבועות; פציינט > חוֹלֶה, פּוֹנֶה, מְטוּפָּל – אדם המקבל טיפול רפואי או הנרשם לקבלו; מטופל חוץ, חולה חוץ – חולה המקבל את הטיפול הרפואי במִרפאת חוץ של בית חולים; השיל, נשילה, נָשַל – נָשַר או התקלף מגופו של בעל חיים במהלך התפתחותו, כגון נשילת עור חריפה; עָצָב – סיב או צרור סיבים לבנבן בגוף המעביר דחפים של תחושה או תנועה בין המוח או חוט השדרה לחלקי הגוף האחרים, עֲצַב השן, עֲצַב הראייה, עֲצַב השמע; מֶרכַּז עֲצַבִּים – מצבור של תאי עָצָב שממנו יוצאות הוראות והנחיות פעולה לחלקי הגוף; נוירון > נֵירוֹן > תָּא עָצָב – תא שהוא יחידה תפקודית במערכת העצבים ומשמש להעברת דחפים עצביים: מבחינים בין תאי עצב אלה – תא עצב נסתר, תא עצב נראה, תא עצב קלט, תא עצב פלט; עִצְבֵּב – סיפק סיבי עָצָב או העביר דחפים עצבִּיים לאיבר או לחלק בגוף: 31 זוגות עצבֵּי השִׁדרה יוצאים מחוט השִׁדרה ומעצבְּבים את הגפיים ואת הגוף; עִצבּוּב – אופן הסתעפות מערכת העצבים באחד מאיברי הגוף: באיברי גוף שהעצבוב בהם מועט כמעט אין חשים כאבים [מבחינים בין עצבים מוטוריים הנושׂאים מסרים אל מבנה הגוף ובין עצבים תחושתיים שנושׂאים מסרים מן המבנה אל המוח]; נשירה, נָשַר – התנתק ממקום חיבורו הקבוע או הטבעי: השֵן, השְׂעָרות, הריסים, הדמעות, הציפורניים, העלה, פְּרִי העץ וכד׳ – אינם נופלים, אלא נושרים [וכן הכפתור נושר מבגד, המסמר מנעל, המפתח מנרתיק המפתחות, האותיות מהשלט]; מָטוֹש – 1. קיסם דומה לגפרור שבראשו כרוך צמר גפן כדי לדגום מדגם רפואי, לנקות פצעים ועור, למרוח תרופות או לדגום מדגם; 2. המדגם שנלקח באמצעות מטוש, כגון משטח גרון: הראיות במשפט כללו מטוש לחולה שסבל מדלקת גרון חריפה; מִפרָק – מקום החיבור של שתי עצמות או יותר בגוף: יש מפרקים הנעים לשני כיוונים, כמו בברך ובמַרפק, ויש מפרקים הנעים בתנועה סיבובית, כמו באזור חוליות הצוואר; ריפוי בעיסוק – טיפול שיקומי בבני אדם הסובלים ממחלה גופנית או נפשית כלשהי, המבוסס על מתן עיסוק תכליתי או יצירתי כגון מלאכת יד: אמרו לי שריפוי בעיסוק הוא מקצוע נלווה רפואה, שיקומי וחינוכי, המתמקד במתן משׂימות למטופלים לשיפור תפקודם הגופני, ההכרני (קוגניטיבי) והנפשי ובשיפור בריאותם, יכולת פרנסתם, השתלבותם בחברה ואיכות חייהם; עזרה ראשונה – טיפול רפואי ראשוני שמגישים לחולה או לפצוע בשעת חירום, לרבות הציוד הרפואי המשמש לטיפול כזה, כינוי לתחנה או למִרפאה המגישה עזרה כזאת, תחנת מגן דוד אדום: החובש הגיש לפצוע עזרה ראשונה, ומסוק פינה אותו לבית החולים; מַפְרֶקֶת – חוליות הצוואר, מערכת החוליות של עמוד השדרה בעורף: בהוצאה להורג בתלייה לא נגרם המוות מחנק אלא מכמה גורמים ובהם שבירת המפרקת מעוצמת הנפילה; חוֹסֶה – קטין שלא מלאו לו 14 שנה, וכן מי שמפאת נכות, מחלת נפש, ליקוי בשׂכלו או זִקנה אינו מסוגל לדאוג לצורכי חייו: במוסד אושפזו 30 חוסים; כדור שֵינה, גלולת שֵינה – גלולה ובה סמים מרדימים כדי להרדים מי שסובל מנדודי שֵינה; מלאך בלבן – כינוי פיוטי לאחות רחמנייה; גלולת מרץ – גלולה שיש בה חומר המזרז את פעילות האדם וגופו וגורמת לערנות יתר; מַעַיינֵי ישועה, מַעֲיינוֹת ישועה, מרחצאות מַרפֵּא, מַעֲיינוֹת מַרפֵּא – מעיינות של מים, ובהם מלחים, גזים ויסודות רדיואקטיביים והמשמשים את הרוחצים בהם למטרות מרפא, שיכוך כאבים ומחלות שיגרון; גלולת הרגעה – גלולה הפועלת להרגעה ולהקלה של מצבי מתח נפשי או חרדה ולשיכוך כאבים: נסערתי מן התאונה שהייתי מעורב בה ונזקקתי לגלולת הרגעה; פְּלִייָה, פָּלָה – בדק, חיפשׂ והוציא כינים וטפילים אחרים בבגד, בשֵׂיער, בפרווה וכד׳ כדי להרחיקם: הקוֹפָה פולה את הכינים מגופי צאצאיה; גלולה למניעת היריון – גלולה ובה הורמונים, שנטילתה על ידי האישה יוצרת מצב דמוי היריון, ולפיכך נמנעת חריגת תאי הביצית מן השְׁחָלות ונמנעת הפריה; מְחַבֵּש, חיבֵּש, חָבַש – שָׂם תחבושת לריפוי פצע: הרופא לשבוּרי לב ומחבש לעצבותם; בדיקת אבהות > בדיקה לסיווג רקמות – בדיקת די־אֶן־אֵיי הנעשׂית במעבדה מיוחדת ובאמצעות טכנולוגיות כדי להוכיח קשר גנטי בין הנבדקים בְּדִיוּק של 99 אחוז כדי להתאים בין אדם ובין ילדיו ולהוכיח אבהות או אימהות, או קרבה משפחתית בין אחים; סוֹגֵר – שריר טבעתי (כגון פי הטבעת) המקיף פתח בגוף ויכול להתכווץ או לסגור פתח גוף; חֵיץ הנקָבַיים – הרקמה בגוף האדם המפרידה בין איברי המין לפי הטבעת; המעי הישר > רקטום > חַלחוֹלֶת – הקטע האחרון של המעי הגס (שאורכו כ־17 ס"מ) המסתיים בפי הטבעת, ובמעי זה נאגרת הצואה עד להפרשתה: הצואה עוברת מן החלחולת אל פי הטבעת ומשם היא נפלטת מחוץ לגוף; מַדבֵּקָה מלעוֹרית – מדבקה קטנה ספוגה בתרופה המוצמדת לעור כדי להחדיר את התרופה דרך העור למחזור הדם; טיפּוּל נִמרָץ – שירותי רפואה הניתנים בבית החולים או בניידת ייעודית לחולים הנתונים במצב קשה או מחוסרי הכרה; נשאר בבית, יָשַב בביתו – נח בביתו: הוא

ישב בביתו מפני שחלה; פלָצֶבּוֹ > תרופת דֶמֶה – חומר לא פעיל הניתן למטופל כתרופה לשם ניסוי ובדיקה של תרופה אחרת; יש שתרופת הדמה ניתנת לו כדי לבדוק את ההשפעה הנפשית הנגרמת לו מעצם הטיפול במחלתו, בלא שייטול תרופה ממש; דָרַש בָּרופאים – פנה אל רופאים לבקש תרופה למחלתו: משבאו עליי כִּיבֵי הפֶּה, דרשתי ברופאים, ואחד מהם לא מצאתי שימצא מזור למכאובי; יש לו רפואה – ניתן לרפאו, אפשר להשיבו לאיתנו; סניטר > תַּברוּאָן – אדם הממונה על התברואה והאחראי לשירותים הכרוכים בבריאות הציבור; פיליפינית > מטפלת סיעודית > מְסַעֵד, מְסַעֶדֶת – אדם שעיסוקו להגיש סיוע למי שזקוק לטיפול סיעודי: המסַעֶדֶת ממולדובה טיפלה בחמי ובחמותי בשעותיהם הקשות; טיפול מונע – 1. פעולת אחזקה יזומה באפסניה, בטובין וכד׳ לפני היווצרות תקלה כדי לשמר את כשירותם ואת תַּקינותם. הטיפול כולל בדיקת תַּקינות ציוד על מכלליו ומנגנוניו לשם גילוי פגמים ותקלות, תיקון או החלפה של פריטים לא־תקינים, או החלפה יזומה של פריטים לפי תבחיני שימוש, בלאי או פרק זמן, לרבות כוונון, חיזוק, שימון, דִיהוּן [= גירוז] וכיו״ב; 2. טיפול הניתן למישהו או למשהו כדי למנוע רעה צפויה או אפשרית, טיפול רפואי שניתן כדי למנוע מראש מחלה או הֶתקף: הביטוח מכסה כל טיפול רפואי שהוא בגדר עזרה ראשונה או טיפול מונע; טיפול נִמרָץ – שירותי רפואה הניתנים בבית החולים או בניידת ייעודית לחולים הנתונים במצב קשה או מחוסרי הכרה; חֲדר בידוד – 1. חדר שבו מאשפזים חולים במחלות מידבקות כדי שלא יבואו במגע עם בני אדם בריאים וידביקו אותם; 2. חדר שבו מאשפזים בני אדם שמערכת החיסון שלהם נפגעה כדי להגן עליהם מפני היחשׂפות למחלות; חֲדר התאוששות – חדר בבית חולים שאליו מועבר מנותח לאחר ניתוח לשם השגחה רפואית צמודה עד להתעוררותו מההרדמה; מֶטַבּוֹלִיזם > חילוף חומרים – תהליכים שבהם משנה כל גוף חי את חומר המזון שהוא מקבל והופכו לחומר חי משלו, וכן תהליכי התפרקות רכיבי התאים לחומרי פסולת אגב שחרור האנרגייה הדרושה לגוף; כוסות רוח – כוסות מיוחדות ששימשו אמצעי ריפוי לאחר הצמדתן לגוף החולה ולאחר חימומן. החימום יצר רִיק (ואקום) לאחר הצמדת הכוס לגוף, והדם נשאב אל מתחת לעור שמתחתיה ויצר שם סימן עגול; שְׁבוּעַת היפּוֹקרָטֵס – נוסח שבועה בטֶקס הסמכת רופא לנהוג לפי האתיקה הרפואית, שאת עיקריה קבע היפוקרטס: לפי שבועת היפוקרטס יש לעזור לכל אדם בלי הבדל דת, מין וגזע; חוֹדְרָנִי – 1. שמעמיק לחדור עד היסוד, שיש בו כוח חדירה: הוא הביט בי בעיניים עמוקות וחודרניות; התובע תקף את העדה בשאלות חודרניות; 2. פּוֹלְשָׁנִי: בדיקת מי שפיר או שקיפת המעי הגס (קולונוסקופיה) היא בדיקה חודרנית; לא־חודרני, לא־פולשני, חודרני, פּוֹלְשָׁנִי – הכרוך בהחדרת מכשיר לגוף: דיקור מי שפיר הוא בדיקה פולשנית, הנעשׂית כדי לבדוק את תאי העוּבּר או השִׁליה אצל אישה הרה: בניתוח זְעֵיר־פולשני לפריצת דיסק או להיצרות תעלת עמוד השִׁדרה החדירה לגב היא מזערית, ושדה הראייה רחב לפעילות המנתח; הַרדָמָה, הִרדים – ביצע הרדמה רפואית: החולה הועבר לחדר הניתוח ושם הרדימו אותו הרדמה כללית בחומר נרקוטי; אָנֶסתֶזְיָה > אִלחוּש, אִלחֵש – הרדים את הגוף או אחד מאיבריו כדי למנוע רגישות של הגוף לכאב באופן זמני: כדי להקל את כאבי הלידה על היולדת, נוהגים להזריק לה חומר אלחוש מקומי לחלל שסביב מוח השִׁדרה; הרופא אִלחֵש את אזור השן לפני עקירתה; אִלחוּש אֶפִּידוּרָלִי – הרדמה אזורית הנובעת מהזרקת חומר הרדמה לחלל האפידורלי של עמוד השדרה: התחושה אובדת באזורי הבטן, איברי המין והאגן; האלחוש משמש בלידה ובכירורגייה גינקולוגית; אינפוזיה > עירוי דם – תהליך שבו מעבירים דם או רכיביו מאדם בריא (תורם) אל מחזור הדם של אדם אחר. [פעולת העירוי דומה לכל עירוי נוזלים אחר, שבמהלכו מוחדרת מחט חלולה לווריד של החולה, דרכה מוזרם הדם באמצעות צינור, מתוך שקית עירוי]; רפואה עממית – רפואה פרימיטיבית הגורסת שהמחלה אינה תולדה של סיבות טבעיות אלא תוצאת פעולתם של גורמים על־טבעיים המענישים את האדם על חטאיו; תרבית רקמה – גידול תאים, רקמות או איברים הלקוחים מגוף החי או הצומח על מצע מזון מתאים בתנאי מעבדה מבוקרים; בְּעֶצֶם תומו – 1. במלוא כוחו, בהיותו שלם ובריא: מת בעצם תומו; 2. בטהרה, בתמימות, בתומה: דמותו מזדקרת לפנינו בעצם תומה ובכל הדרה; דימות, דימֵת – הפיק דמות באמצעים אופטיים, אקוסטיים (גלים על־שמעיים), אלקטרוניים, תרמיים וכדומה, והטילה על מרקע או על צג: מכשיר הגלים העל־שמעיים (ultrasound) מְדַמֵּת את תנוחת העובּר ברחם: הרופא אמר לי שאצטרך לעשׂות דימות על־שמעי של הלב דרך הוושט ודימות כלי דם; בצבא משתמשים בעיקר בדימות תרמי לראיית לילה פעולות האויב ולתצפות [לא: הדמיה]; סִי־טִי > סִי טִי > CT > טומוגרפיה ממוחשבת – שיטת אבחון רפואי המאפשרת להפיק תמונת דימות של שכבה מסוימת בגוף לפי רצון הבודק: שיטת הטומוגרפיה הממוחשבת כרוכה בפיענוח ממוחשב של צילומי דימות, והיא מצורות האבחון החדשניות הנפוצות ביותר; קול על־שִׁמְעִי – קול שתדירותו היא מעל לטווח השמיעה של האדם (כלומר גבוהה מ־15-20 קילוהרץ); אולטרה סאונד > אולטרָה־סָאוּנד > אולטרָסָאוּנד (ultrasound) > דימות על־שִׁמעִי – הפקת תמונה בשיטה של סקירת איברים באופן בלתי חודרני באמצעות גלי קול גבוהי תדירות והטלתה על מרקע או על צג כדי לעקוב אחר התפתחות העוּבר בעת ההיריון ולגלות גידולים בגוף: הוזמנתי לרופא כדי לדַמֵּת את מנח העובר בְּרֶחם באמצעוּת מכשיר הגלים העל־שמעיים; אֶקוֹ > אֶקוֹ לֵב > דִימוּת עַל־שִׁמעִי שֶׁל הַלֵּב – בדיקת מבנה הלב ותפקודו באמצעות גלי קול על־שמעיים כדי לאתר חריגות ומחלות של הלב. הבדיקה יוצרת תמונות דו ממדיות ותלת־ממדיות של הלב ומדמתת זרימת הדם דרך מדורי הלב, מַסתמיו וכלי הדם הגדולים; טכנאי רנטגן > רנטגנאי > דימותן רפואי, דימותן – עובד העוסק בהפעלת מכשירי רנטגן ודימות, בבדיקותיהם, בפיתוח הצילומים ובהעברתם לאבחון רפואי לרופא דימות. המטרה – לאבחן מבנה אנטומי באמצעות קרינה אלקטרומגנטית או גלי קול ולטפל במחלות; אֶם־אָר־אַיי > דימות בתהודה מגנטית (MRI) – הפקת תמונה מפורטת של איבר בגוף, המאפשרת לרופא לראות כלי דם, שרירים, פרקים, גידולים, אזורים דלקתיים ועוד, ולאבחן שינויים פיזיים בגוף הנבדק, שאינם אפשריים לזיהוי באמצעי האבחון האחרים; טיפול אמבולטורי > טיפול יום, טיפול באשפוז יום – טיפול שאינו כרוך באשפוז בבית חולים, טיפול המיועד לחולה שאינו זקוק לאשפוז: הפצוע נזקק לטיפול יום בלבד, ועם סיום הטיפול נשלח לביתו; נוזלי הגוף – הנוזלים המופרשים בגוף האדם מתוך תא או לימפה, כגון דם, שתן, זיעה, רוק, ליחה, דמעות, זרע, חלב או הפרשות מהנרתיק; הנשמה מפה אל פה – הצמדת הפה לפיו הפעור של המונשם ונשיפת אוויר כדי להכניסו לחלל הריאות ואטימת הנחיריים; אשפוז כפוי – השימוש באמצעים חוקיים, שהם חלק ממערכת החקיקה בתחום בריאות הנפש כדי לאשפז אדם במוסד לבריאות הנפש או במחלקה פסיכיאטרית, בניגוד לרצונו; חילוּץ עֲצָמות – חיזוק הגוף, התרעננות בעזרת התעמלות או בפעילות גופנית אחרת, שחרור הגוף: במקום לחלץ עצמות בחדר הכושר, עדיף לשׂחות בברֵכה; רפואה מונַעַת – רפואה המכוּוֶנת לשמור על הבריאות כדי שלא לבוא לכלל מחלה על ידי הסברה, מתן חיסונים ובדיקות תקופתיות; רופא חינם שווה חינם – 1. רופא שעובד ללא תמורה אין רפואתו רפואה או אין מעריכים את עבודתו כראוי; 2. דבר שמַשׂיגים חינם, בקלות או בלא טורח, אין מעריכים אותו, ועל הרוב אינו שווה כלום, היינו בא בנקל והולך בנקל; רוֹפֵא רַפֵּא אֶת חִיגְרוּתְךָ – אם אינך מסוגל לרפא את עצמך, כיצד תרפא אחרים? אם אינך מסוגל לעזור לעצמך, איך תוכל לעזור או להועיל לאחרים? מעיין הנעורים – מעיין פלאי, שלפי האמונה העתיקה, מימיו עשׂויים להשיב מַרפא לחולים ונעורים לקשישים; לְקוּת השׂכל – נחיתות שׂכלית ורוחנית מלידה או מחמת מחלה; תכליתה הראשונה של הרפואה – לשמור על הבריאות ולמנוע חולי; הובהל במצב קשה לבית החולים; בני אדם מאבדים את בריאותם כדי לצבור כסף, ואז הם מאבדים את כספם כדי להציל את בריאותם. בשל מחשבותיהם על העתיד הם שוכחים את ההווה, וכך אינם חיים לא למען ההווה ולא למען העתיד, ובה בשעה שהם חיים כאילו לעולם לא ימותו, הם מתים כאילו מעולם לא חיו; יגע בתיקון גופו ויצא מכלל סכנה; הטבע, הזמן ואורך הרוח הם שלושת הרופאים הגדולים ביותר; כבּד את רופאך עד שלא תצטרך לו; נפל למשכב, ומחלתו הייתה אנושה; אם חלית, קרא לאלוהיך, אך קרא גם לרופאך, שכן אדם נבון אינו נוטש את אשר ידו מַשֶּׂגֶת עלי אדמות; כל המקיים נפש אחת בישׂראל, כאילו קיים עולם מלא; האחיה מחולי זה? רופא נותן תרופה לחולה: לזה יפה ולזה קשה; כל חולי, ולא חולי מעיים; ידעתי שלא אקום מחוליי;

מחלות. מחלה – הפרעה במצב הבריאות של הגוף או של הנפש, מצב של בריאות לא תקינה, קיום בעיה בריאותית: הטכנולוגיה מסייעת להסיר מקרבנו מחלות רבות; חָלָה – לקתה בריאותו, היה כואב, תקפה אותו מחלה, נעשׂה חולה, לקה במחלה: השבוע חליתי בשפעת ולא הלכתי לבית הספר, וכן – באה עליו מחלה, חש ברע (בראשו, בשִׁינו, בגרונו, בבטנו וכד׳), אחזה אותו מחלה, אינו חש בטוב, אינו חש כמימים ימימה, אינו בקו הבריאות, אושפז בבית חולים, בא לידי חולי, באה עליו מחלה, לא חש בטוב, לָקָה ב־, מחלה דבקה בו/נפלה עליו, מחלה קשה קיננה בגופו, נאבק על חייו, נָגוּעַ בְּ־, נדבק ב־, נזקק לאשפוז, ניגע, נפל למשכב, עמד מחולי זה ונפל לחולי אחר, פניו רעים, אין פניו כתמול שלשום, קפץ עליו חולי, רותק למיטתו, תקפה אותו מחלה; קוֹלִיטִיס > דלקת מעי הגס – מחלת מעיים הגורמת למעי הגס להתרוקן בתדירות גבוהה לכן סובלים משלשול ונוצרים כיבי מוגלה, דימומים וריר; לָקָה – נפגע, ניזוק, חלה: פעם אחת לָקה בדלקת חריפה; האוכל היה מקולקל, והכול לָקוּ בהרעלת קיבה; נפלתי מהגג וכל גופי לוקה; לקה במאור עיניו ולא הכירני; בקרת מחלות – הפחתת מִספר הזיהומים החדשים, מספר הנדבקים, החולים או המתים ממחלה. הבקרה היא סדרת פעולות מתמשכות להפחתת שכיחות המחלה, מִשכּה והסיכון להעברתה; חוֹלֶה, מְטוּפָּל, פּוֹנֶה – אדם הסובל ממחלה או מבריאות לא תקינה; מֶנִיסקוּס > סַהֲרוֹן מִפרָקִי – מבנה סחוסי

במפרק הברך היוצר את משטח המפרק בין שתי עצמות: עצם הירך ועצם השוק [בברך שני סהרונים, שתפקידם לבלום זעזועים ולפזרם בשווה על כל המפרק בעת הליכה, קפיצה ופעילות מאומצת; פגיעה בשלמות המבנה של הסהרון גוררת פגיעה ביכולת התנועה של המפרק ומלווה בכאבים]; מֶניסקוס > **קֶרַע הסַהֲרוֹן** – קרע ברצועת סחוסי הסיבים של מפרק הברך מפיתול פתאומי או מכיפוף יתר של מפרק הברך. יש שהקרע נגרם מהליכה, מכפיפה, מכוח חובלני שנתקל בו ספורטאי, מבלאי או ממאמץ פיזי אחר; **שמֵנוּת** – מצב, עובדה או תכונה של להיות שמן מאוד. עודף משקל הוא כשהמַדמָ"ג 30 ומעלה, והיקף המותניים מעל 102; **שמנות קיצונית** – כשהמַדמָ"ג 40 ויותר; חולה כרוני > **חולה במחלה מתמשכת**– חולה שלקה במחלה הנמשכת 3 חודשים או יותר ועלולה להחמיר עם הזמן; **תַסחִיף** – חסימה פתאומית של כלי דם, בעיקר עורק, הנגרמת מקריש דם או מגוף זר אחר; **תסחיף ריאתי** – חסימה של עורק ריאתי לעיתים קרובות על ידי קריש דם, שעוצר את זרימת הדם לריאות ועלול לגרום למוות; **סְחִיף** – קריש דם או גוף אחר הנסחף עם זרם הדם וחוסם את כלי הדם שאליו הוא מגיע. המונח שקבעה האקדמיה; **שיתוק** – אובדן של תחושה וכושר תנועה באחד מאיברי הגוף, במקצתם או בגוף כולו. מבחינים בין **שיתוק חד גפי, דרגפי, הגפיים התחתונים, ארבעת הגפיים** ועוד; גרימה לאובדן כזה; מעקף – כלי דם שהושתל בגוף בניתוח במקום כלי דם שנסתם; פוֹליוֹ > **שיתוק ילדים** – מחלה נגיפית מידבקת במערכת העצבים המרכזית העלולה לשתק קבוצות שרירים בגוף. המחלה תוקפת בעיקר ילדים, ונהוג לחסנם מפניה; **שיתוק מוחין, שיתוק מוחי** – נכות הנובעת מפגיעה במוח לפני הלידה, במהלכה או זמן־מה אחריה, הניכרת ברפיון שרירים, בתנועות לא מבוקרות, בעוויתות ולעיתים בשיתוק מלא של הגוף; צֶלוּלִיטִיס > **רַקֶמֶת** – 1. דלקת רקמה תת־עורית הניכרת בחום, בכאבים, בנפיחות ובאדמימות של האזור הנגוע; 2. **צֶלוּלִיט**; הצטברות משקעי שומן מתחת לעור (בירכיים, במותניים ובעכוז) שגוררת משטח עור גבשושי, במקום להיראות חלק וחטוב; לֵתַרגִיָה > **רַדֶמֶת** – מצב של ישנוניות חריגה או קהות חושים הניכר בנמנום ובחוסר אנרגייה חריג וערנות נפשית. אפשר שייגרם ממחלה, מפציעה או מסמים; סָטוּרַציָה > **רִוּיוֹן** – רמת החמצן בדם, שיעור ההמוגלובין הרווי בחמצן: מדדתי את הרוויון שלי במד רוויון חמצן (pulse oximeter), והמד הֶראה שהרוויון שלי הוא 95, והדופק 74; אוּרטִיקַרִיָה > **סִרפֶּדֶת** – הפרעה אלרגית של העור שסימניו כתמים המלווים גרד עז והדומים לכתמים שנוצרים מצריבת סרפד. היא נגרמת מאלרגייה למזון, לתרופות, לחומרים נשאפים ועוד; **פַּטֶרֶת** – מחלה או זיהום הנגרמים מפטריות מחוללות מחלה על פני העור, מתחתיו או מחלה מערכתית; (vitiligo) **בַּהֶקֶת** – מחלת עור שהופכת אזורי עור ללבנים לאחר איבוד צבעם הטבעי; **וָרֶדֶת** – מחלה מתמשכת של עור הפנים הניכרת באדמומיות, בהסמקה, בהרחבת כלי דם ובפצעונים דמויי חַטֶטֶת (אקנה); **מחלת עור יובש הפה** – יובש בפה, הקשור לשינוי בהרכב הרוק, בזרימתו המופחתת או שאין לו סיבה מזוהה; **דלקת הפה והחניכיים** – זיהום בפה ובחניכיים שמוביל לנפיחות ולפצעים. הוא נגרם מנגיף או מחיידק; בּרוֹנכִיטִיס > **דלקת הסִמפּוֹנוֹת** – דלקת במעברי האוויר בריאות הנגרמת בעיקר מזיהום נגיפי (צינון או שפעת), מעישון סיגריות ומזיהום אוויר. מתסמיניה: שיעול בלתי פוסק, ליחה רבה וקוצר נשימה; **כְּבַד פֶּה, כְּבַד לָשוֹן, כְּבֵדוּת פֶּה, כְּבֵדוּת לָשוֹן** – חוסר יכולת חלקית או מוחלטת לדבר לרוב בשל שיתוק עצבי־שרירי של מיתרי הקול; אֶמפִיזֵמָה > **נַפַּחַת** – מחלה חשׂוכת מרפא בריאות, שבה מצטבר הצטברות לא תקינה אוויר עקב הגדלה והרס של שׂקי האוויר הזעירים הרבים של הריאה ומשום כך נוצרת רקמת צלקת. מתסמיניה: הצטננויות תכופות, שיעול טורדני, ליחה בגרון וקוצר נשימה; **מצוקת נשימה** – כשל ריאתי ממחלה שגורמת להצטברות נוזלים בריאות; לוּמבָּגוֹ > **מַתֶנֶת** – כאב עמום, חריף או מתמשך (כגון ממתיחת שרירים) בגב התחתון, בין הקצה התחתון של הצלעות לקפל התחתון של הישבן; **תֶמֶט** – התמוטטות פתאומית של הבריאות באיבר מסוים או במערכת של הגוף, כגון אובדן הכרה חולף, תמט הריאה או קריסת מחזור הדם: תמט הריאה עובר לרוב מעצמו, והריאה מתאוששת בתוך ימים; שיגדון > פּוֹדַגרָה > **צינית** – מחלה דלקתית־שיגרונית הכרוכה בחילוף חומרים. היא פוגעת בעיקר במערכת השלד, במפרקים ובכליות וניכרת בהתקפי דלקת מפרקים המלוּוָה בתפיחות ובכאב עז במִפרק. הדלקת מתפתחת בשל תגובת מערכת החיסון על משקעים גבישיים של חומצת השתן במפרק; **טָרֶשֶת עוֹרקִים** – התעבות והתקשות של דופנות העורקים, לרוב עקב שקיעת חומר שומני, כגון כולסטרול, הגורם להיצָרוּתם. מחלה זו עלולה לגרום להפרעות בזרם הדם, לנזק למוח ואף למוות; אַטרוֹפִיָה > **דִלדוּל**– התנוונות של איבר או של רקמה בגוף הנגרמת מליקוי בהספקת הדם, מליקוי בעצבים, ממחלה או מאי־שימוש ממושך; **שקיפוּת עוֹרפּית** – בדיקה על־שמעית לנשים הרות (בשליש הראשון של ההיריון)שנועד לגלות הסתברות לפגמים כרומוזומליים בעובר, לפי מַדדי שכבת הנוזל הלימפטי בצוואר העובר; הִיפּוֹגלִיקֶמִיָה > **מיעוט סוכר הדם** – מצב שבו רמת הסוכר בדם נמוכה מן הרמה התקינה. מתסמיניה: הזעה, סחרחורת, חולשה, רעד ודפיקות לב, ובמקרים חריפים – איבוד ההכרה; **פַּעֶמֶת** (palpitations) – דופק מהיר או לא סדיר שעלול להיגרם ממחלה, החרדה, השימוש בסמים (כולל קפאין) או המאמץ גופני; הִיפֶּרוֶנטִילַצִיָה > **נשימת יֶתֶר** –נשימה מהירה מדיי שלא בעת מאמץ, הנובע ממתח נפשי או מבעיה במערכת הנשימה. הנשימה המואצת מורידה את רמת הפחמן הדו־חמצני בדם, והדבר גורר תסמינים נלווים כמו תחושת נמלול וסחרחורת; **מום מולד** – מום שוולד נולד עימו. המום נובע מתפתחות עוברית לקויה (כגון, שִדרה או חיך שסועים), מגורמי תורשה (כגון מחלת הַנטינגטוֹן), מסטייה כרומוזומלית (כגון תסמונת דאון), ממעשׂי האם ההרה (כגון צריכת סמים או אלכוהול), מפגמי חילוף חומרים או מפגיעה במוח לפני הלידה או במהלכה (למשל, שיתוק מוחין). פגם מולד עלול להופיע שנים לאחר הלידה (כגון, רַגֶשֶת או הפרעת חילוף חומרים) או בשנות הבגרות (כגון, מחלת הַנטינגטוֹן). כל ההורים נתונים בסיכון ללדת תינוק בעל מום מולד, ללא קשר לגיל, לגזע, להכנסה או למגורים; **מחלת הַנטינגטוֹן** –מחלה ניוונית, תורשתית ומתקדמת, הנגרמת ממות תאים במוח. החולה לוקה גם בקיהיון ובאובדן זיכרון; **מחלה חריפה** – מחלה הפורצת פתאום, נמשכת זמן קצר ותסמיניה ברורים: כולרה היא מחלת מעיים חריפה שעלולה להסתיים במוות; חזרת היא מחלה חריפה, שנהוג לחסן ילדים נגדה; **חֵירְשוּת** – אובדן שמיעה מוחלט או חלקי באוזן אחת או בשתיהן; מחלה כרונית > **מחלה מתמשכת** – מצב בריאותי או מחלה הנמשכת יותר משלושה חודשים (כגון סוכרת, הפרעה תפקודית במערכת העיכול, גרב, דלקת פרקים, קצרת, מחלות אוטואימוניות, הפרעות גנטיות); אפשר שתשתנה מחלה בהגדרתה מסופנית למתמשכת, כגון סוכרת ואיידס שהיו לפנים מחלות סופניות, וכיום נחשבות למחלות מתמשכות; **חֵירְשוּת־אִילְמוּת** – מצב של להיות גם חירש וגם לא מסוגל לדבר; מחלה אַנדֶמִית > **מַחֲלָה תְחוּמָה** – מחלה הקיימת דרך קבע ברמה יציבה למדיי באזור מסוים או באוכלוסייה מסוימת בגלל מאפיינים קבועים שלהם: אבעבועות רוח היא מחלה תחומה בבריטניה, אבל מלריה לא; **מחלת מקצוע** – מחלה שהעובד לקה בה מעבודתו, מתנאיה או מנסיבות אחרות הכרוכות בה, כגון מחלות דרכי הנשימה שנגרמות מחשׂיפתו הממושכת לחומרים כימיים או לגזים, מחלות עור הנובעות מחשׂיפה לחומרים, לקרינה ועוד; **מחלת הנשיקה** – זיהום נגיפי קשה ומידבק הפוגע בכל חלקי הגוף ומופיע במגוון צורות: התסמינים – חום גבוה וממושך, הרגשה כללית רעה, קשרי לימפה מוגדלים ועוד; הנגיף מחולל המחלה מועבר באמצעות הרוק ופוגע בעיקר בבני 10-35; **מחלת ילדים** – כינוי למחלה המיוחדת לתקופת הילדות או הנפוצה במיוחד בתקופה זו: אדֶמֶת, חצֶבֶת וחזֶרֶת הן מן הנפוצות שבמחלות הילדים הזיהומיות; **מחלה סופנית** – מחלה המסתיימת במותו של החולה, מחלה שאין סיכוי להבריא ממנה: נכון להיום מחלת האיידס נחשבת למחלה סופנית; רַטֶטֶת > **מחלת פרקינסון** – מחלת שיתוק עצבית מתמשכת, שסיבתה אינה ידועה: היא נחשבת תורשתית במידת מה ותוקפת בעיקר בני חמישים ומעלה; [מתסמיניה: קשיחות השרירים, איטיות התנועות ורטט]; **מחלה מַמאֶרֶת** – מחלת הסרטן, מחלה הניכרת בצמיחת תאים ממאירים בגוף; **מחלה מִידַבֶּקֶת** – 1. מחלה העלולה לעבור מן החולה, או ממי שנושׂא את מחולל המחלה, לאחֵר במגע ישיר עימו או במגע עם עצמים (בגדים, כלים, רוק, מים, פצע פתוח ועוד) הנושׂאים את מחולל המחלה; שפעת, עגבת, חזרת, אדמת ומלריה הן מחלות מידבקות; 2. כינוי גנאי או לגלוג לתופעה הנפוצה בקרב בני אדם: העצלנות היא מחלה מידבקת במשפחתנו – אין בה מקום לחרוצים; **מחלות וֶנֵריות** – מחלות מין מידבקות העוברות מחולה לבריא, בעיקר על ידי יחסי מין, ופעמים על ידי כלי אוכל ושתייה או בכלי מיטה מזוהמים במחוללי המחלה; **מרעין בישין** – מחלות רעות, פורענויות, צרות צרורות, רעות חולות: כל הארץ סערה בשל הסתה ולשון הרע והוצאת דיבה ושאר מרעין בישין; **צָלוּל** – הגיוני, שקול, מיושב, לא מבולבל, במלוא חושיו ובמלוא הכרתו: לדעתי, הוא לא היה צלול לגמרי כשעשׂה את השטות הזאת; תסמונת טרום־וסתית > תסמונת קדם־וסתית > **מתח שלפני הווסת** – תופעות נפשיות וגופניות, כגון מתח, חרדה, דיכאון, כאבים ושינויים גופניים, העלול לפקוד נשים לפני הווסת ולהיעלם עם הופעתו; מיומה > **שרירן** – גידול שפיר בשריר חלק, שכיח בייחוד ברחם; נוֹירוֹמוּסקוּלָרִי > **מערכת העצב והשריר** – מערכת שעניינה – עצבנות, נדודי שינה, בעיות זיכרון, סחרחורת, עילפון, התקפי פרכוס, שיתוקים, רעידות, נמלול, חולשות שרירים או כאבים, טיפול פסיכיאטרי, תרופות הרגעה או שינה, דיכאון, חרדה, בלבול, חוסר ריכוז, ירידה ביכולת שכלית, ביטחון עצמי, דאגה, חשיבת יתר, פסימיות, אופטימיות, חוסר סבלנות, פרכוסים; פּלַטפּוּס > **כף רגל שטוחה, רגל שטוחה** – כף רגל שיש בה קמרון מועט או שהיא שטוחה כולה. רגל שטוחה גורמת לעייפות, לכאבים ברגליים ובגב התחתון ולקשיים בהליכה ממושכת בלי תמיכת כף הרגל במדרסים; ריפלוּקס > **זרימה חוזרת** – הפרעה תפקודית בגוף, הגורמת לנוזלים לנוע בכיוון הפוך

מהכיוון התקין, כגון תנועת תכולת הקיבה חזרה לוושט או זרימת השתן משלפוחית השתן חזרה לשופכן, הנקראת זרימה חוזרת מן השלפוחית לשופכן; דָלִיוֹת – התרחבות והתנפחות חולנית של ורידים ברגליים הגורמות כאבים ודורשות לעיתים התערבות כירורגית: הדָלִיוֹת נפוצות בעיקר בקרב נשים מבוגרות ומופיעות בעיקר ברגליים; סינוסיטיס > דלקת מערות האף > דלקת גַת – דלקת באחת הממברנות הריריות המצפות את הגיתות ובעטייה תסמינים של ייצור ריר אף סמיך, גודש באף, גודש בפנים, כאבי פנים, לחץ פנים, אובדן ריח או חום: אני סובל מדלקת גת חריפה; קַרְדִיוֹוַסְקוּלָרִי > לב וכלי דם – הנוגע ללב ולכלי הדם [= הצינורות המובילים דם ברחבי הגוף]: מערכת הלב וכלי הדם – עניינה מחלות לב, לחץ דם ועוד; מחלה כרונית > מחלה מתמשכת – מחלה הנמשכת 3 חודשים או יותר, כגון הפרעה תפקודית במערכת העיכול, גָרָב (אקזמה), דלקת מִפרקים, קַצרת (אסתמה): המחלות סוכרת ואֵיידס מוגדרות מחלה מתמשכת; חולה במחלה כרונית > חולה במחלה מתמשכת – מי שלקה במחלה שהתפתחותה איטית ושאינה ניתנת לריפוי מהיר: לקית במחלה מתמשכת ולא מידבקת, חשוב היטב אם לספר למעסיקך; חוֹלִי – מחלה, מַדוֶה, מצב של מכאובים, מצב שבו אדם חש שאינו בקו הבריאות או יש חריגה ממצב בריאותו הרגיל: הרפואה המודרנית כשלה בהסרת החולי שחלה בו ומת; בא לידי חולי – חלה, בא עליו מצב של כאבים; באה עליו מחלה, אחזה אותו מחלה, לקה במחלה – חלה: אחד לקה בצרעת, ואחת לקתה באדמת; פעמיים אחזני השבץ, ופעם אחת באו עליי צירים קשים; הֵיחָלוּת, נֶחלָה – נהיה חולה, נפל למשכב; נפל לחולי, נפל בחולי, נָפַל למשכב – חלה, באה עליו מחלה, נתקף במחלה, היה אנוס לשכב מחמת פציעה או חולי: הוא הכה אותי ופצע את זרועי, ולכן נפלתי למשכב לכמה ימים; יַטרוֹגֵנִי > טיפולני: חוֹלִי טִיפּוּלָנִי – חולי הנובע מהטיפול הרפואי עצמו (למשל, מתופעת לוואי של תרופה או מפעולה כירורגית), לרבות תסמין או נזק רפואי אחר; פַּלְיָאטִיבִי > מֵקֵל, רפואה מְקִילָה – רפואה שנועדה להקל על חולה את הסבל ואת המצוקה בכל שלב ושלב של מחלה קשה, ללא קשר לאבחנתה: רדימות מקילה (סֶדַצְיָה פליאטיבית) מיועדת לחולים חשׂוּכי מרפא, שתוחלת חייהם עד 6 חודשם; קומפרס > רְטִיָּה – 1. תחבושת לחה שכורכים סביב איבר חולה או פגוע כדי לחממו או לקררו: האחות הניחה רטיות קרות על מצחו של החולה כדי להפחית את חוּמו; 2. תחבושת המוצמדת לפצע באמצעות אגד דביק או הנכרכת סביבו; 3. פיסת בד עגולה או כיסוי העשׂוי מחומר אחר שמניחים על עין פגועה או במקומה של עין חסרה וקושרים בחוט מסביב לראש: למשה דיין הייתה רטייה שחורה על עין שׂמאל; טחורים – גושי ורידים מוגדלים ברקמה ריריות נפוחה באזור החלחולת ופי הטבעת, המלווים לעיתים דימום, דלקת וכאבים בעת עשׂיית צרכים, והנגרמים מעצירות מתמשכת, מעודף משקל, מהיריון ועוד; עישון פסיבי > עישון סביל – שאיפה לא־רצונית של עשן טבק או של מקורות עשן אחרים, המגיע לאדם לא מעשן מסיגריות של אדם מעשן, העלולה לגרור מחלות של אדם מעשן בפועל, שהן בעלות סיכון מוגבר לסרטן ריאות ומחלות אחרות; קוצר נשימה – נשימה קשה או מאומצת שהיא סימן למחלה חמורה של דרכי הנשימה, הריאות או הלב; קוצר ראייה – ליקוי בראייה שבו התמונה מתמקדת לפני רשתית העין ולא עליה, וכן אין רואים בבירור עצמים רחוקים; אנטיטוקסין > סותר רעלן, רעלנות, רעלני, טוֹקסין > רַעֲלָן – חומר חלבוני רעיל שמקורו בעולם החי, המצטבר בגוף, לרוב בהשפעת חיידקים מחוללי מחלות. את הרעלנים מייצרים בעלי חיים, צמחים, חיידקים ופטריות מחוללי מחלות, ואחדים מהם ידועים כחומרים הרעילים ביותר בטבע: הפניצילין הוא רעלן של פטרייה המסוגל לקטול חיידקים והמשמש רבות ברפואה; סְפַּסְטִי, סְפַּסְטִיוּת > עוויתי, עֲוִויתִיוּת – מצב של מתח מוגבר בשרירים או בקשיותם. היא נגרמת מנזק לתאי עָצָב מוטוריים וניכרת בנוקשות השרירים או בחוסר גמישותם ובהיגבים (רפלקסים) מוגזמים של גידים. המצב עלול להפריע להליכה, לתנועה, לדיבור ולפעילויות רבות אחרות בחיי היום־יום; רַעֶלֶת – מצב הניכר בנוכחות רעלנים בדם ממקור חיידקי (כגון רעלני הצפדינה והצַפֶּדֶת), מהרעלת מזון או מחילוף חומרים לקוי; פִּיבְּרוֹמְיאַלְגִיָּה > דָאֶבֶת – תסמונת מתמשכת הניכרת בכאבי שרירים ושלד וברקמות החיבור (הגידים), והמתרחשת בהֵיעדר סיבה גופנית או פיזיולוגית שאפשר לזהות; שַפִּיר – לא ממאיר: לאחר בדיקה התברר שהגידול היה שפִּיר, ואין צורך בטיפולים עוד; (hirsutism) שַׂעֲרָנוּת – 1. מצב של צמיחה שֵׂיער מוגזמת אצל אישה במקומות השׂעירים אצל הגבר: בפנים (כגון זקן ושָׂפָם) או בגוף (החזה, הגב או הבטן); 2. שׂעירות יתר אצל גברים או נשים בחלקי גוף שבדרך כלל אין שֵׂיער או הוא מועט; (trichosis) שַׂעֶרֶת – מחלה בשׂערות או מצב לא רגיל בגידולן התקין או בצמיחתן; עֵירוּי – הכנסת תרופה או מים פיזיולוגיים דרך ורידי הידיים או הרגליים, הצוואר או וריד מרכזי לגופו של חולה או של פצוע שאיבד נוזלים; אי־ספיקה – חוסר יכולת של איבר בגוף לבצע כראוי את תפקידו, כגון אי־ספיקת הלב או אי־ספיקת צוואר הרחם; אי־ספיקת כליות – ליקוי בפעולת הכליות, המונע מהן לבצע את תפקידן בסילוק הפסולת מהדם ובוויסות הרכבו: אי־ספיקת כליות עלולה להיות חריפה או מתמשכת, והטיפול בה הוא דיאליזה או השתלת כליה; אי־ספיקת לב – ליקוי בפעולת הלב הגורם להאטה בזרימת הדם לאיברים השונים בגוף, ובעיקר אי־יכולת שריר הלב לרוקן את כל תוכן החלל המתכווץ; טִיפוּס הַבֶּטֶן – מחלה זיהומית חריפה ומידבקת, הניכרת בחום גבוה, בשלשולים, באפיסת כוחות, בכאבי ראש, בדלקת מעיים ובכתמי צבע ורדרד על החזה או על הבטן: טיפוס הבטן נגרם מחיידק שנבלע במזון או נלגם בנוזל ואפשר להתחסן מפניו; שׂפת ארנבת > שׂפה שסועה – פגם מולד הניכר בשסע באמצע השׂפה העליונה: כיום מאחים שׂפה שסועה בניתוח מייד לאחר הלידה; צֶפִי רְפוּאִי – תחזית לגבי אירוע רפואי, מחלה או פציעה, וסיכויי החלמה: הצפי הרפואי של הרופא שישולח בני הפצוע לביתו בתוך ימים; מִיגרֶנָה > צִלְחָה – התקף של כאב ראש חזק מאוד, המורגש לרוב בצד אחד של הגולגולת, והמלוּוֶה לרוב בחילה, הפרעות בראייה וברגישות לאור, והיא עלולה להימשך מכמה שעות ועד ימים אחדים; חָשׁ בּ־ – הרגיש כאב: החש בראשו יעסוק בתורה; החש בשיניו או בבטנו כל העולם אינו כדאי לו; מֵחוֹשׁ – 1. תחושת כאב, מכאוב: כל מֵחוש ולא מֵחוש ראש: שנים היו לי מֵחושי אוזניים ומֵחושי עיניים; 2. מי שסובל מכְּאֵב: אין לבקר לא חולי מעיים, ולא חולי העין ולא מחושי הראש; מֵחוֹשׁ ראש, כאב ראש – כאב ממושך בראש הנגרם מהתרחבות כלי הדם במוח, מהתכווצות שרירים במוח, מחוסר חמצן בכלי הדם במוח, מתגובה לתרופות ועוד: התלוננתי על מחושי ראש תכופים, והתברר שאני זקוק למשקפי ראייה; רגיז – רגישות יתר של איבר בגוף (כגון מעי רגיז או שלפוחית רגיזה) לגירויים או נטייה להרעת תפקודו בתגובה על גירויים; פִּרְפּוּר, פִּרְפֵּר – 1. הניע את איבריו לכאן ולכאן בתנועות מהירות, חוזרות ועוויתיות, פִּרְכֵּס: הדג פרפר כשהוציאו אותו מן המים; 2. פרכס מהר שריר בגוף באופן בלתי נשלט, בייחוד שריר הלב; פִּרְכּוּס, פִּרְכֵּס – פִּרְפֵּר, הניע איבריו לכאן ולכאן, נתקף עוויתות חריפות ולא נשלטות באיברי גופו: הדייג השליך את הדג המפרכס חזרה למים; אָטַקְסִיָּה > שִׁיגָשׁוֹן – הֵיעדר תיאום בתנועה הנובע מהפרעה במערכת העצבים והפוגע בשרירים לתפיסת חפצים, לעמידה ולהליכה; נֵר > פְּתִילָה – תכשיר רפואי, המוחדר לגוף דרך פי הטבעת או הנרתיק, להורדת חום לתינוקות, למניעת היריון וכיו״ב: התרופה להורדת החום ניתנת לתינוק בצורת פתילה כי קשה לו לבלוע כמוסות או סירופ; חורג, שלא במקומו – במקום הלא נכון, לא במקום. לדוגמה, כְּליה חוץ־רחמית היא כליה שאינה במקומה הרגיל, וכן – אֶשֶׁךְ חורג, היריון חורג או היריון שמחוץ לרחם, בלוטת תריס חורגת; אַסתמָה > קַצֶּרֶת – מצב נשימתי הניכר בעוויתות בסימפונות הריאות, והגורם לקשיי נשימה; טֶטָנוּס > צַפֶּדֶת – מחלה זיהומית קשה הניכרת בהתכווצות עוויתית של כל שרירי הגוף והעלולה להסתיים במוות בשל שיתוק שרירי הנשימה; אוֹסְטֵאוֹפּוֹרוֹזִיס > בריחת סידן > דִלְדּוּל הָעֶצֶם, נַקְבּוּבִיּוּת הָעֶצֶם – אובדן הדרגתי של סידן מן העצמות המתרחש בגיל מבוגר, בנשים יותר מבגברים, וגורם להיחלשות העצמות ולפריכותן המוגברת; שַׁפְשֶׁפֶת > חַכֶּכֶת – דלקת הנגרמת משפשוף של אזור עור אחד על אחר, כגון קפלי העור של המִפשׂעה, בית השחי, השדיים ובין אצבעות רגליים בשל לחות וחיכוך; רדום, מורדם, רְדִימוּת – אובדן תחושה זמני באיבר או בחלק מהגוף, בין היתר, בשל בעיה עצבית או שימוש בחומר הרדמה: לאחר טיפול השיניים הוא חש רדימות בפיו; שַׁחֶמֶת הַכָּבֵד, שַׁחֶמֶת – מחלת כבד מתמשכת הניכרת בהרס תאי הכבד, והנגרמת מאלכוהוליזם, מדלקת כבד, ממחלות לב ועוד, והטיפול בה נקבע לפי גורם המחלה, ופעמים יש להשתיל כבד (היא נקראת צַמֶּקֶת – אם הכבד מוקטן); טוּבֶּרקוּלוֹזִיס > שַׁחֶפֶת – מחלה זיהומית כרונית הנגרמת מחיידקים, והפוגעת בעיקר בריאות [מסימניה: שיעול, חום, חולשה, ירידה במשקל וקוצר נשימה; הטיפול כולל מנוחה ומתן תרופות אנטיביוטיות]; פַּטֶּרֶת הרגליים – מחלת עור זיהומית הנגרמת מפטריות טפילות, שסימניה הם היסדקות העור והתקלפותו, בעיקר באזור שבין אצבעות הרגליים, המלוּוָה בתחושה מכאיבה של גירוי וגירוד; התרסקות, ריסוק, התרסק, רוּסַק, רִיסֵק – שָׁבַר, רוֹצֵץ, ניפץ לחתיכות קטנות, כתש לאבקה: בתאונה הקטלנית התרסקה המכונית לגמרי; אצירת שתן – חוסר יכולת לרוקן לחלוטין את שלפוחית השתן והצטברות השתן בה; הרגלה לאצירת שתן – אימון שלפוחית השתן להשתין בשעות מסוימות ביום הוא טכניקת טיפול לשינוי התנהגותי לדליפת שתן. מְרווח הזמן בין ההשתנות גדל בהדרגה כדי לאמן את המטופל להישאר יבש; בריחת שתן > דליפת שתן > אי־נקיטת שתן – מצב שאין בו שליטה רצונית על מתן השתן, היינו אדם חש צורך פתאומי להשתין ואינו יכול להשתהות. לכן הוא מאבד שתן באופן לא רצוני קודם שהוא מגיע לשירותים; ריור, רִיֵּר – הזיל ריר מפיו; הרגלה לעצירת הצואה, הרגלת המעיים – אימון מעיים מסייע לשיקום צְאִיות תקינות אצל בני אדם הסובלים מעצירות, משלשולים, מבריחת שתן או מאי־סדירות בתפקוד המעיים; נַשָׂא – אדם שנושׂא בגופו חיידק או נְגִיף הגורמים למחלה מסוימת, אך עדיין לא נתגלו בו סימניה: הנשׂא עלול להדביק אחרים; בכל שנה מתגלים נשׂאי

איידס חדשים; שְׁעוֹרָה – מחלת זיהום מידבקת בבלוטות החלב של העפעף, ואלה מסימניה: אודם ותפיחה מוגלתית מכאיבה בעפעף; קטיעה, קָטַע – כרת, גדע, קָצַץ, הסיר קטע של משהו והפרידו מדבר שאליו היה מחובר: הרופאים הודיעו לפצוע כי אין מנוס מלקטוע את רגלו עקב הזיהום שפשׂה בה; מקוצץ, קוצץ, קיצץ – כרת, קטע, גדע, חתך חלק מדבר מה: קיצצו את ידיו, וגם בהונות רגליו קוצצו; רֵימָטִי > שיגרוני, ראומטיזם > רימטיזם > שִׁיגָּרוֹן – מחלה שכיחה בקרב מבוגרים, הניכרת בכאבים קשים ובתחושת נוקשות במִפרקים, בשרירים וברקמות הרכות שמסביבם; קדחת השיגרון – מחלה קשה שסימניה הם חום גבוה, גרון כואב ודלקת במפרקים המלווה התנפחות המפרקים ותחושת כאב, ולעיתים היא עלולה להתפתח לסיבוך בלב: קדחת השיגרון היא צורה קשה של שיגרון, הנפוצה בעיקר בין ילדים; סַרְטָנִי, סִרטוּן, סִרטֵן – גרם למחלת הסרטן: מחקרים בתחום הרפואה מוכיחים שחשׂיפה לחומרים מסוימים עלולה לסרטן; עישון מופרז של שנים עלול להביא לידי סרטוּן הריאה; סַרְטָן – קבוצת מחלות קשות הניכרות בהתחלקות או בהתרבות חריגה ופרועה של תאי רקמה בחלק מסוים של הגוף. בעטיין עלולים להתפתח גידולים (שְׂאֵתות) ממאירים ההורסים את הרקמה שבה הם מתפתחים ולפתח גרורות ולהתפשט לאיברים אחרים; זיהום, זיהם, טיהור, טיהר, ניגוע, נִיגֵּעַ – 1. הדביק במחלה, גרם להפצתה וכד׳: מחלתו עלולה לנַגע את כל בני הבית; 2. פיזר חומר (כימי, ביולוגי או רדיואקטיבי) כדי לגרום נזק למישהו או למשהו [היפוכו – הסיר ניגוע או טיהר]; נֶגַע – 1. כל שינוי פתולוגי במרקמו או בתפקודו של איבר בגוף: הטיפול ייעשׂה בכריתה כירורגית מלאה ושלמה של הנגע; 2. מחלה קשה, מגֵפה, מכה, חבלה בגוף: עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם; 3. תופעה שלילית: מה משותף לנגע השחיתות ולנגע ההדלפות; עילוף, עִילֵּף – הביא לידי אובדן ההכרה לזמן קצר על ידי מכה, התרגשות, בעיות בריאות, בהלה וכד׳, חולשה יתרה: הם התעלסו עד לעילוף החושים; לְקוּת – הגבלות בתפקודו של אדם או באחד מִכְשריו, ליקוי גופני מסוים: אצל רוב הילדים ששמיעתם לקויה לקותם היא מגבלה מולדת; לקות פיזית – הגבלות בתפקוד גופני, כגון קושי בתנועה, באחיזה ובשמירה על שיווי משקל לנְכים; לְקוּת ראִייה – הגבלות בתפקוד, כגון קושי בקבלה ובפיענוח של מסרים חזותיים: דוגמות להתאמות נגישות – התקנת סימני אזהרה, סימני איתור, סימנים מובילים, הסרת מכשולים, הוספת אמצעים קוליים ברמזורים, סימון בעזרת שילוט מישוש או בגווָן ניגודי, תוספת תאורה תוך הימנעות מסנוור, הנגשת אתרים במרשתת, כריזה קולית של מידע חזותי; לְקוּת שמיעה – הגבלות בתפקוד, כגון קושי בקבלה, בפיענוח ובמסירה של מסרים שמיעתיים: דוגמות להתאמות נגישות – הפחתת רעשי רקע, סימון בעזרת שילוט חזותי בולט, שימוש במכשירים לתקשורת דו־כיוונית וחזותית, כגון פקס, מחשב, מסרונים; מוּם עולם – מום שאינו ניתן לריפוי, מום של נכה: פיסח או עיוור, חיגר או איש אשר מום עולם בבשרו לא יצא למלחמה על אויבינו; גִּידֵּעַ – מי שנקטעה כל ידו עד לכתף; גִּידֵּם – מי שנקטעה ידו עד המרפק או קטוע מלידה: הוא היה עובד מעולה אף שהיה חיגר וגידם משתי ידיו; הרופא קבע שיש לגַדֵּם את רגלו של הפצוע; קִיטֵּעַ – מי שנקטעו ידו או רגלו: קיטע באחת מידיו: הספורטאי היה קיטע בשתי רגליו; קָטוּעַ – מי שחלק מגופו נכרת: הצעיר שרגלו קטועה הוא גם קטוע יד ימין ומנסה להתרגל לתותבות שהותקנו לו; דוּיָדִי, דוּיָדוּת – כושר שימוש שווה בשתי הידיים: בני הוא דוידי וכותב בשתי ידיו כתב רהוט; גֶּדֶם – חֵלק של דבר שלם שנגדע או נקטע, איבר גוף קטוע: לאחר שידו נקטעה בתאונה, התקינו לו תותבת על הגדם; קוֹוַדְרִיפְּלֶגְיָה > פָּרַפְּלֶגְיָה > שיתוק – 1. אובדן של תחושה וכושר התנועה באחד מאיברי הגוף, במקצתם או בגוף כולו, גרימה לאובדן כזה: שטף דם במוחו שיתק את פלג גופו הימני; בשל השיתוק בגפיו התחתונים (פָּרַפְּלֶגְיָה) נאלץ להיעזר בכיסא גלגלים; התאונה הקטלנית גררה שיתוק בארבעת הגפיים (קוֹוַדְרִיפְּלֶגְיָה); 2. אי־יכולת זמנית להניע את שרירי הגוף עקב פחד עז, מתח, תדהמה, הלם נפשי וכד׳, קפיאה במקום: למראה הצל המפחיד המתקרב לעברו נתקף הנער שיתוק וקפא על מקומו; פּוֹלְיוֹ > שיתוק פֶּלֶג – שיתוק מלא או חלקי של צד אחד של הגוף הנובע ממחלה או מפגיעה במרכזים המוטוריים של המוח; שיתוק ילדים – מחלה נגיפית מידבקת במערכת העצבים המרכזית העלולה לשתק קבוצות שרירים בגוף, בעיקר בילדים; מַיְיֶמֶת הראש > הִידרוֹקֶן הראש – הצטברות יֶתר של נוזל מוחי בחדרי המוח בשל חסימה מולדת, ייצור עודף או ספיגה לקויה. הנוזל לוחץ על המוח ומזיק לרקמת תאי העָצָב ויש ירידה הכרנית. אצל תינוקות המחלה ניכרת בהיווצרות גולגולת מוגדלת; אירוע מוחי, שבץ מוחי – חסימה בכלי הדם במוח, הגורמת לשיתוק חלקי או מלא או לאובדן ההכרה; תעוקה – לחץ, כגון תעוקת הלב; טראומתי > חוֹבְלָנִי, חָבַל, נֶחבַּל, טראומה > חוֹבְלָה – 1. זעזוע נפשי, חוויה רגשית עזה מאירוע קשה (כגון אונס, שׂדה קרב, תאונה, רעידת אדמה) שגורמת לפחד ממשי, לחוסר אונים, לניתוק, לבלבול או לתחושות מפריעות אחרות חזקות דיין כדי להשפיע לרעה לאורך זמן על עמדותיו, על התנהגותו ועל היבטים אחרים של תפקוד האדם; 2. פגיעה גופנית חמורה, כגון כווייה נרחבת או מכה בראש מתאונה, מאונס, מפגיעה כימית או חשמלית: לאחר תאונת דרכים קבע הרופא כי איבריו הפנימיים של הילד ספגו חובלה חזקה; חוֹבְלָה קְרָבִית (combat trauma) – 1. טְרָאוּמָה; נזק נפשי הנגרם ללוחם מפגיעה פיזית או נפשית באירוע קשה בשדה הקרב ובאימונים. 2. עָקָה או מהלומה (נפשית או ריגושית) מאירוע קשה בקרב, הניכרת בהפרעות נפשיות־התנהגותיות, בהפרעות גופניות ובהפרעות חשיבה; נַסיוּב הדם, נַסיוּב – הנוזל שנותר בתום תהליך קרישת הדם [הנסיוב מופק באמצעות הפרדת דם בסרכזת, והרכבו דומה להרכב הפלזמה, למעט חומרי הקרישה שאינם מצויים בו]: נסיוב של בעלי חיים שחוסנו בפני מחלות מידבקות משמש חומר חיסון לבני אדם; בַּהֶרֶת קַיִץ, נֶמֶשׁ – נקודה או כתם קטן בגָוֶון חום־צהבהב על העור, ובייחוד על הפנים, לרוב עקב חשׂיפה ממושכת לשמש: פתוגני > מַרעָנִי, מַרעָנוּת, פתוגן > מַרעָן – מחולל מחלות, מעורר מחלות (כגון חיידק, נגיף, פטרייה, טפיל) בחי או בצומח: עלינו להישמר מפני חיידקים מרעניים ומיצורונים אחרים כדי לשמור על בריאותנו; אֶפִּידֶמְיה > מַגֵּפָה – מחלה מידבקת קשה המתפשטת מהר באזור נרחב ומדביקה רבים: באזור החוּלָה מתו חלוצים רבים ממגפת המלריה; קדחת צהוּבָּה – מחלה נגיפית חריפה השכיחה באזור הטרופי והסוּבטרופי, והמועברת באמצעות יתוש. מתסמיניה: צהבת, כאבי ראש, הקאת דם ודימומים, חום גבוה וצמרמורות; נֶגֶף – הִנחית מגֵפה, גרם למחלה; פִּרפֵּר בֵּין הַחַיִים וּבֵין הַמָּוֶת – ריחף בין החיים ובין המוות, נמצא בסכנה רבה: גם ברגעיה האחרונים, כשפרפרה בין חיים ובין המוות, הייתה צלולת דעת ובמלוא חושיה והכרתה; כפֶשַׂע בינו ובין המוות – חייו נתונים בסכנה גדולה: הכדורים שרקו מימינו ומשׂמאלו, ואך היה כפשׂע בינו ובין המוות; דיפתֶריה > אַסכָּרָה > קָרֶמֶת – מחלה מידבקת קשה הנגרמת מחיידק הפוגע בדרכי הנשימה העליונות והמחולל קשיי נשימה ובליעה; עָמַד בין מָוֶות לחיים – היה נתון בסכנה גדולה; נָגוּף – נגוע במחלות: שהיה נָגוּף בתחלואים רבים; גוף נָגוּף – גוף נגוע במחלות: היה גופי נָגוּף בתחלואים רבים; בלית בְרֵירה שכב גופי הנגוף על מצע של תבן ושיווע לארוכה מהירה; אחזה אותו צינה, אֲחָזַתּוּ צינה – הצטנן, נתקף הצטננות, חלה מחמת קור רב שחדר לגופו: תש קמעה כוחם של ימי הצינה ואף על פי כן לא רפתה צינה ובאה עליי שעלת קשה; מְנוּגָע, נִיגוּעַ, נִיגֵּעַ – העביר או גרם להתפשטות של מזהם פיזי, כימי או ביולוגי [היפוכו: טיהור, טיהר]: רבים מאזרחי סוריה נוגעו בחומר לחימה כימי שפיזר משטר אסד; רוב העגבניות נוגעו בנגיף; נַמֶלֶת > נִימוּל > נִמלוּל – תחושות גירוי בעור, כאילו נמלים רוחשות בו, כגון צריבה, עקצוצים, תחושת דגדוג וכד׳, ללא סיבה מוחשית נראית לעין: נמלול בפה ובגפיים הוא תסמין רגעי נפוץ בשל נשימת יתר והתקף בהלה; נִשנַק, שָׁנַק – חָנַק, אטם או חסם את המעבר הפתוח לאוויר, לחץ והעיק עד כדי יצירת תחושה של חנק או מחנק: הצחוק שָׁנַק את גרונה עד שדמעות עלו בעיניה והתקף של שיעול אחז בה; מְשוּנָק, שוּנַק – נחנק: בראש מורכן ובגרון משונק נאלצו לעזוב את הקיבוץ; אָקוּטִי > חריף; התכבדו אוזניו – לקתה שמיעתו, התחרש: על הרוב, אוזניהם של זקנים מתכבדות; מיטת חוליו – מיטת החולה: הוא מרותק למיטת חוליו חודשים; רָתוּק למיטתו – מרותק, צמוד, מחובר, חולה שאינו יכול להינתק ממיטתו, שוכב על ערשׂ דווי: רגליו נפגעו קשה, והוא רתוק למיטתו זה שבועות; קדחת הביצות > מָלַרְיָה – מחלה מידבקת אופיינית לאזורים טרופיים, המועברת באמצעות עקיצת יתושי אנופלס השוכנים בביצות ובמקווי מים עומדים: המלריה הפילה חללים רבים בקרב החלוצים מייבשי הביצות; פורוּנקֶל > סֶמֶט, סִמטָה – נפיחות עורית מודלקת ומְלֵאַת מוגלה, שלרוב נגרמת מזיהום זקיקי השֵׂיער; אנאוריזמה, אָנֵירִיזְמָה > מִפּרֶצֶת – התרחבות חולנית בדופן העורק, באבי העורקים או בעורקי המוח בעטיים של תהליכי ניוון בדופן העורק: הסכנה טמונה בנטיית המפרצת להיקרע, ובכך לגרום לדימום; קַשׁרִיר – צֶבֶר של תאים נוקשים, שבולט מן העור או ממקור שנמצא עמוק מתחת לעור: הקשריר נעלם מייד לאחר שרופא העור ריסס חנקן נוזלי; תפיחה, תָפַח – התנפח, נעשׂה נפוח: לקראת סוף ההיריון הלכה בטנה ותפחה; כבר תפחו רגליי מחמת עמידה; חֲלוּשוּת – בחולשה, באופן חלש: החולה מלמל חלושות שהוא מבקש מים; אדם עם מוגבלות > אדם בעל מוּגבָּלוּת – אדם בעל מִגבלה בתפקוד גופני או נפשי הנובעת ממום מולד או מפגיעה גופנית או נפשית בעטיים של מחלה, תאונה, מעשׂה זדון וכד׳; צִיאָנוֹזִיס > ציאנוזה > כִּיחָלוֹן – מצב שבו העור מקבל גוון כחול בעטיו של חוסר חמצן בדם [הגורם לכיחלון עלול להיות מחלת ריאה, אי־ספיקת לב או מום לב מולד]; סוֹפָנִי – חֲשׂוּך מַרפֵּא, כגון מחלה סופנית או חולה סופני; חֲשׂוּך מַרפֵּא, חֲסוּך מַרפֵּא – מי שאינו ניתן להירפא, חולה כרוני: נאלצנו להעביר את החולה הסופני לבית חולים לחשׂוכי מרפא; חולה סופני – חולה שלקה במחלה שהוא עתיד למות ממנה, חולה שאין סיכוי כי יחלים, חולה שהוא בסוף ימיו ומצפה למותו; מחלה חריפה – מחלה הפורצת פתאום ונמשכת זמן קצר: כולרה היא מחלת מעיים חריפה שעלולה להסתיים במוות; חזרת היא

מחלה חריפה, שנהוג לחסן ילדים נגדה; מֶנינגיטיס > דלקת קרום המוח > **דלקת קרוּמֵי המוח** – דלקת בקרומים העוטפים את המוח, הנגרמת מחיידקים או מנגיפים, והיא שכיחה בעיקר אצל ילדים; **הֶחלִיא, הֶחלָה** – גרם למחלה: כניסה ויציאה תדירות לחדר המקרר הן שהחליאו את כתפי הימנית והביאו עליה את השיגרון; אַנתרַקס > **גַחֶלֶת** – מחלה זיהומית קשה הנגרמת מחיידק, והתוקפת בעלי חיים (בעיקר בקר, אך גם בני אדם), והיא פוגעת בעור או בריאות (החיידק מחולל המחלה מיוצר גם כנשק ביולוגי); **חָלוּש** – חלש, חסר כוח או מרץ, תשוש, רפה: הוא מחלים, אך עדיין חלוש וזקוק למנוחה רבה; הֶרפֶּס > **שַלבֶּקֶת** – מחלת עור דלקתית הניכרת בהיווצרות בועות קטנות ומכאיבות מלאות נוזל (בעיקר בשולי השפתיים והנחיריים ובאזור איברי המין), והנגרמת מנגיף הנשאר רדום לאחר הזיהום הראשוני והעלול להתפרץ שוב, ולכן קשה לשרשו; **שַלבֶּקֶת חוֹגֶרֶת** – מחלה נגיפית חריפה הנגרמת מנגיף ההֶרפֶּס, יוצרת דלקת מקומית בעצב ומלווה בפריחת עור דמוית רצועה, בועות קטנות וכאבים עזים סביב העצב הפגוע (בעיקר באזורי הבטן, החזה, הגב או הפנים); **הורמון הגדילה** – הורמון המופרש מבלוטת יותרת המוח וגורם לצמיחת העצמות; **הִתחַלוּת, הִתחַלָה** – העמיד פני חולה, התחזה לחולה, לרוב כדי להשתמט מחובה: השתדל בכל כוח עורמתו להתחלות לפני מעסיקו; תרוֹמבּוֹזָה > **פַּקֶקֶת** – היווצרות קריש דם בוורידים, בעורקים או בלב, העלול לחסום את מַעבר הדם בגוף ולגרום מוות; **צָלַק** – פצע, שיסע, גרם לצלקת: הילד צלק את פניו לאחר שנפל מהגלגיליים; **מצולק, צולַק, צִילֵק** – גרם להרבה צלקות, השאיר בעור סימן של פציעה או צלקת, שיסע, ביתר: הפצע העמוק צילק את פניי לחודשים רבים; **צָלוּק, מְצוּלָק** – שיש בו צלקת או צלקות, שיש עליו סימני פצעים שהגלידו: זרועו המצולקת מעידה על ניתוחי השתלת העור שנותח; גבו של השבוי היה צלוק בשל המכות שספג משוביו; **צַלֶקֶת** – 1. סימן הנשאר בעור או ברקמה אחרת לאחר ריפוי הפצע, שנגרם מפציעה, ממחלה, מחיסון מפני אבעבועות שחורות או מניתוח; 2. פגיעה מוסרית או רגשית עמוקה ומתמשכת מחמת חוויה או חובלה קשה: שנותיו בכלא הותירו צלקות עמוקות בנפשו; טרוֹמבּוֹציט > **טַסִית דם** – תא דם זעיר המיוצר במֵח העצמות ותפקיד התא חיוני במנגנון קרישת הדם. הטסיות מצטברות במקום שבו כלי הדם נפרץ או נקרע, סותמות את החור כמו "פקק" ומפרישות חומרים המעודדים את ריפוי כלי הדם שנפגע; **בַּלוּטָה** – איבר בגוף המייצר חומר מסוים ומפריש אותו, כגון בלוטת התריס, בלוטות הזיעה ובלוטות הרוק, אשך; פלָצֶבּוֹ > פלָסֶבּוֹ > **תרופת דֶמֶה** – חומר הנראה כתרופה, אך אין בו כל יסוד פעיל, והוא ניתן לשם ניסוי כדי לבדוק השפעתה של תרופה אחרת; **תרופת אֱליל** – רפוּאות שאין בהן ממש; סִימפּטוֹם > **תַסמין** – סימן היכר למחלה, שינוי לרעה במצב או בתפקוד הגופני או הנפשי של אדם המורה על מחלה מסוימת: חוֹם, כתמים אדמדמים על העור וחוסר תיאבון הם תסמינים אפשריים למחלת אדמת; אסימפטומטי > **ללא תסמינים** – מרגע שנדבקתי בנגיף הקורונה, הדבקתי את משפחתי כי מחלתי הייתה ללא תסמינים; סינדרום > **תסמונת** – צירוף של תסמינים המציינים את קיומה של מחלה מסוימת: לשׂמחתי, לא לקו ילדיי בתסמונת דאון, המעי הרגיז או פעילוּת־יתר (היפראקטיביוּת); פסוריאזיס > **סַפַּחַת** – מחלת עור כרונית שכיחה הניכרת בכתמים אדומים דלקתיים המכוסים בגלד, והיא פוגעת בעיקר בברכיים, במרפקים, בתחתית הגב, בקרקפת ובציפורניים ועלולה להתפשט על פני כל הגוף: חולת ספחת באה לטבול במי ים המלח, שהשפעתם טובה על מחלתה; **עַגֶבֶת** – מחלה מידבקת הנגרמת מחיידק והמועברת לרוב במגע מיני: אישה הרה הנגועה בעגבת עלולה להדביק במחלה את עוּבּרה; **זַעזוּעַ מוֹחַ** – פגיעה במוח בגלל חבטה ואיבוד תפקודי המוח משניות ועד שעות: עקב התאונה לקה הנער בזעזוע מוח קל; אַנגִינָה פֶּקטוֹרִיס > תעוקת החזה > **תְעוּקַת הַלֵב** – כאב פתאומי חד באזור החזה, המלווה תדיר תחושת לחץ ומחנק, והנגרמת מהפרעה בהספקת הדם לשריר הלב בעקבות מאמץ, התרגשות, טרשת עורקים וכד׳; **עַיִן כֵּהָה** – ראייה לקויה, חולשת ראייה: כהתה עיני הימנית ולכן אני מרכיב משקפיים; וֶרטִיגוֹ > **סְחַרחוֹרֶת** – תחושת תנועה סיבובית המלווה לרוב באובדן שיווי המשקל ובאובדן ההתמצאות במרחב: לאדם הנתקף בסחרחורת נדמה שהכול סובב סביבו; **נוֹגְדָן** – חלבון הנוצר בתאי הדם בדרך כלל בתגובה על חדירת חומר זר לתוכו (כגון חיידקים): הנוגדנים מגבירים את חסינות הגוף ואת עמידותו בפני זיהום; **נוֹגְדָנוּת** – פעולת הנוגדנים בגוף; מחלת חיסון עצמי > אוֹטוֹאִימוּנִיוּת > **מחלה אוטואימונית, נוֹגְדָנוּת עַצמִית** – תפקוד לא תקין של מערכת החיסון בגוף, הניכר ביצירת נוגדנים או חומרים נגד איברי הגוף הבריאים ותקיפתם, כאילו היו גוף זר, במקום לתקוף פולשים חיצוניים: דוגמות למחלה אוטואימונית: דַגֶנֶת (צליאק), סוכרת סוג 1 וטרשת נפוצה; **גרירה, גְרוּרָה** – גידול שְנִיוֹני של תאים סרטניים ממאירים בגוף שהועברו ממקום גידולם באמצעות זרם הדם או מערכת הלימפה לאיברי הגוף האחרים: תחילה הוא לקה בגידול סרטני במעי, אחר־כך נתגלו גרורות בריאתו; אָפַזְיָה > **שתקת דיבור, שַתֶקֶת** – אובדן מלא או חלקי של כושר הדיבור, הנובע מנזק מוחי (כגון שבץ מוחי, פגיעת ראש או זיהום): פעמים השַתֶקֶת ניכרת באובדן היכולת להבין מילים שנאמרו, להגותן, לקרוא לעצמים בשמם וכד׳; **הגדלת השד בזכר, הגדלת השד, שַדְנוּת** – הגדלה מוגזמת ולא תקינה של השד או השדיים אצל גברים עקב חוסר איזון הורמונלי בין אסטרוגנים ואנדרוגנים; **גידול, שְׂאֵת** – תפיחה חולנית בגוף שמקורה בריבוי חריג של תאים: יש שְׂאֵתות ממאירות, כגון סרטן, ולהן גרורות מרוחקות בגוף; **תַחלוּאָה** – 1. מחלה: תחלואיו חזרו לסורם; 2. שיעור המחלות והתפשטותן באוכלוסייה; **תַחלוּאִים, תחלואים רעים** – 1. מחלות קשות: יש תחלואים שאין להם מרפא; סופה שהיא מתה בתחלואים רעים; 2. ליקויים חֶברתיים וכד׳ [סִפרוּתי]: יש לבער את נגעי החברה ואת תחלואיה; היפֶּראָקוּזיס > **שמיעת יתר** – תופעה של רגישות יתר לרעש או חוסר סבילות לרעשים, הגורמת לחולים הסובלים ממנה להגיב באי־נוחות ובכעס על רעשים שאינם חזקים במיוחד, ובמקרים קיצוניים הם נמנעים מפעילות משפחתית וחברתית, ונוטים להסתגר ומשתמשים לעתים קרובות באַטמי אוזניים: שמיעת יתר עלולה לגרום למתח רב ולעצבנות, ועל הרוב הלוקים בה סובלים גם מטִנטון; **טִנטון** – תחושה של זמזום או צלצול באוזניים, ללא גירוי חיצוני של רעש; **צִימֵם, צִימֵעַ, צִימֵחַ** – בעל מום באוזניו: איזהו צימע? שאוזניו קטנות; הצימם אוזניו דומות לספוג; אַבּצֶס > **מוּרסָה** – הצטברות של מוגלה דלקתית באחד מאיברי הגוף או מרקמותיו בעטיו של זיהום; צֶלִיָאק > **דַגֶנֶת** – מחלה אוטואימונית שמקורה ברגישות יתר לגלוּטֵן – תערובת חלבונים, המצויה בחיטה ובדגנים אחרים [המחלה פוגעת בעיקר בילדים, ומתסמיניה: ליקויי ספיגה, נפיחות בבטן, שלשולים, ירידה במשקל, האטה בגדילה ועוד]; קילֶה > שֶבֶר > בֶּקַע מִפשַׂעתִי > **בֶּקַע הַמִפסָעָה** – צניחת חלק מהמעי לכיס האשכים בשל בקיעה בדופן הבטן; **נַשֶמֶת הַשְכִיבָה** – הֶתקפים של קשיי נשימה המופיעים לסירוגין בזמן השכיבה או השינה; פלֶשבֶּק > **הֶבזֵק לֶעָבָר** – 1. היזכרות פתאומית, ברורה מאוד ועוצמתית של משהו שקרה בחוויה חובלנית (טראומטית) מהעבר: שנים אחרי המלחמה סבל מהבזקים לעבר ומסיוטים, ואלה שיבשו את שגרת יומו; 2. הפרעת הרצף הכרונולוגי (בסרט, במחזה, ביצירה ספרותית, במאמר עיתון וכד׳) על ידי שיבוץ אירועים שהתרחשו קודם לכן; **ייסורים משלו בגופו** – באו עליו צער, עינויים, סֶבל ומכאובים: החולה יִיסוּרים קשים משלו בגופו, ולכן נעזר בתרופות משככות; **פתלת הכרכשת, פַּתֶלֶת המעיים** – פיתול של חלק ממערכת העיכול, שגוררת לרוב חסימה חלקית או מלאה, ופעמים מפחית את זרימת הדם במעיים עד ליצירת נמק; אִימפּוֹטֶנט > **חֲסַר כוח גברא** – מי שסובל מאין אונות; **כוח גברא** – כושר הבעילה: העיקור פוגע ביכולת ההולדה של הגבר אך לא בכוח הגברא שלו; **עֲרִיָה** – זִרמת הזרע מגוף הזכר, פליטת הזרע של אדם או בעל חיים: החקלאי הזריע בעריית פר אחד פָּרות אחדות; **מכה יבשה** – מכה בגוף שאינה מדממת אך עלולה לגרום לנזק פנימי; מכת קור > **מִכוַות קור** – הפרעה תפקודית או נזק לרקמות הנובעים מחשׂיפה לקור עז [**מכוות קור כללית** – סימניה הם הלם חמור עם חום מונמך ותרדמת, למכת קור מקומית, המכונה גם **כוויית קור**]; **מכת שמש** – הפרעה תפקודית או נזק לעור הנובעים מחשׂיפה לשמש ומשהִייה ממושֶכת בשֶמש: הנערה השתזפה זמן רב בשמש ולקתה במכת שמש; סקלֵרוֹזִיס > **טָרֶשֶת** – התעבות או התקשות חולנית של רקמה בגוף; **טָרֶשֶת נְפוֹצָה** – מחלת עצבים המופיעה בעיקר אצל מבוגרים צעירים, והיא ניכרת בהפרעות בדיבור, בחולשה ובאי־שליטה בשרירים; שְבַץ לֵב > **הֶתקֵף, הֶתקֵף לב** – פגיעה ברקמת שריר הלב הנגרמת מאי־זרימת דם, בעיקר בשל חסימת אַחד העורקים הכליליים; **תָפוּחַ** – מנופח, נפוח, שגדל נפחו: עיני האם השכולה היו תפוחות מבכי (יש המבחינים בין **פצע תפוח, בצק תפוח**, לבין **צְמִיג, כדור, בלון נפוחים**); **צָבֶה, צָבָה** – תָפַח, התנפח, גדל בנפחו: לחיו צבתה מדלקת הלשון והחניכיים, רגליו צבו מרוב עמידה בתור ללחם, ובטנו – מן הרעב; **הכאבה, הכאיב, כְּאֵב, כָּאַב** – חש סבל גופני בחלק מסוים של הגוף הנגרם ממחלה, מפציעה, מגירוי מוגזם של עצבים וכד׳; 2. סָבַל סבל נפשי וחש צער עמוק, ייסורי נפש, הנובעים ממצוקה קשה, מאובדן אדם אהוב ועוד; וכן – **חֵבֶל, יִיסוּרִים, מֵחוֹש, מַכאוֹב, עִינוּי, צִיר, תְלָאָה**; **כָּאַב את כאבו** – השתתף בצערו של מישהו, הזדהה עם סבלו: רבים בישׂראל כואבים את כאבם של העולים החדשים שאין פרנסה וקורת גג מעל לראשם; כאב את מכאובי כולם; **כְּאֵבֵי גְרָר** – כאבים עוקבים, מכאובי לוואי, כאב קל שאדם חש לעיתים לאחר שכבר עבר הכאב העיקרי; **קֵהוּת לִכאֵב** – הֵיעדר תחושה לכאב; **כְּאֵבֵי תוֹפֶת** – כאבים קשים מנשׂוא: כיצד איחלץ מן התופת היום־יומי הזה ברגליי שאינו פוסק לרגע; **ייסורי תופת** – סבל רב ביותר, עינויים קשים, ייסורי גיהינום, ייסורי שאול: החובש הזריק לפצוע זריקת מורפיום כדי להקל מעליו את התופת הנורא; כאב פַּנטוֹם (phantom pain) > **כְּאֵב רְפָאִים** – תחושת כאב הנתפסת בחלק החסר של איבר קטוע, המופיע כמעט אחרי הקטיעה, ויש הממשיך באופן קבוע או לסירוגין עשׂרות שנים. הכאב נגרם משינויים במערכת העצבים בשל הקטיעה, החל בשינויים בקצות העצבים

הקטועים וכלה בשינויים במוח; צִיר – כאב, צער עמוק; צירים – תהליך הלידה, בייחוד מתחילת התכווציות הרחם המלוות כאבים עד הלידה; ראשו כבד עליו – ראשו כואב, יש לו סחרחורת או מועקה, תקף אותו כאב ראש: בסוף יום העבודה ראשי כבד עליי ואיני מסוגל אפילו לקרוא עיתון; מחלת ים – כינוי למגוון תופעות כגון בחילה, הקאה, סחרחורת וכד׳, הנגרמות מגירוי יתר של איברי שיווי המשקל בעטיין של הטלטֵלות המהירות והפתאומיות של הנוסע באונייה, בייחוד בים סוער; חשׂיפת יֶתר – היחשׂפות למשהו, לרוב לחומר מזיק, במידה העולה על המותר או על הרצוי: הרופאים מזהירים מפני חשׂיפת יתר של הגוף לשמש בשל הקרינה המסוכנת; עֵירֹם כביום היוולדו – עירום לגמרי, מעורטל לחלוטין: הם השתכשכו במימי האגם עירומים כביום היוולדם; התערטל, מְעוּרטָל, ערטול, עִרטֵל – גילה או חשׂף מה שבדרך כלל מוצנע או חבוי, הסיר דבר מה ממשהו: יש מעצבי אופנה שאין חוששים לערטל את דוגמניהם גם בחורף הקר; לפתע ראה את עצמו נטול יוזמה ומעורטל ערכים; לא קל לערטל את פצעי הנפש ואת חולייה; נַרקוֹלֶפּסִיָה > נִרדָמוּת – מחלה שהלוקה בה נוטה נטייה קיצונית להירדם בזמן פעילות חדגונית או בסביבה מרגיעה, אך היקיצה מההירדמות היא מיידית והאדם חוזר מייד למצב של עֵרנות; נֶקרוֹזִיס > נֶמֶק – 1. מוות של חלק מתאי איבר או רקמה בגוף החי מזיהום או מחוסר חמצן: הטיפול בנמק מיועד לשפר את זרימת הדם למקום הנגוע; 2. מוֹת רקמות בגוף החי בדרך כלל בגפיים, על הרוב בשל היצרות כלי דם ברגליים מחמת טרשת עורקים או סוכרת, פצע או מחלה: הטיפול בנמק מיועד לשפר את זרימת הדם למקום הנגוע; גַנגרֵנָה > מַק – מוֹת רקמות בגוף החי מחמת חוסר הספקת דם, זיהום, ריקבון או מחלה: הרופאים נאלצו לקטוע את כף רגלו של הפצוע בשל המק שהלך והתפשט בה; (coma) קוֹמָא, קומה > תַרדֶמֶת – מצב של חוסר הכרה עמוק ומתמשך עקב פגיעה או מחלה, ובו אי־אפשר להעיר את החולה, והוא אינו מגיב לגירויים; מַדוֶה – כאב, מחלה דאבון לב, ייסורי נפש; הֶמוֹפִילִיָה > דַמֶמֶת – מחלה תורשתית הניכרת בפגם של כושר קרישת הדם, והגורמת לדימום קשה אף מחתך קטן: את הדממת מעבירות נשים בתורשה, אך היא פוגעת בגברים בלבד; מְתֹם – מקום שלם בגוף, מקום בריא שאין פצע או מום; אין בו מְתֹם – 1. כולו מוכה ופצוע, הוא חולה וחלוש או פגום; 2. [בהיפוך משמעות, שימוש שגוי הנובע מאי־הבנת הביטוי במקורו] מושלם לחלוטין, שאין בו כל פגם: ממבט ראשון נראה שהתוכנית מושלמת ואין בה מתום, אך אם נעיין היטב נמצא בה כמה פגמים עקרוניים; אֶקזֶמָה > גָרָב – מחלת עור דלקתית, ובה העור הפגוע מתקשה ומתכסה במעין קרום או קשׂקשׂת, מאדים או מתכסה שלפוחיות המפיקות נוזל; מרגיש טוב > מרגיש בטוב, חש בטוב, חשש ב׳, חש ב׳ (בראשו, בגרונו, בבטנו, בעצמותיו וכו׳) – סבל ממֵחושי ראש (או באחד מאיבריו): החש בראשו יעסוק בתורה; החש בשיניו כל העולם אינו כדאי לו; אינפקצייה > זיהום, זיהם – גרם לחדירת חיידקים או נגיפים מחוללי מחלות לתוך רִקמות האיברים בגוף: הזיהום התפשט באיברים רבים בגופו, ועתה נשקפת סכנה לחייו; הרעלה, הרעלת דם > אֶלַח, אֶלַח דם (sepsis) – מצב רפואי חמור הנגרם מתגובה חיסונית להידבקות חמורה [אלח דם ניכר בנוכחות יצורונים (מיקרואורגניזמים) מחוללי מחלות או רעלניהם בדם או ברקמת תאים כלשהי בגוף]; מתסמיני אלח הדם: אוץ־לב, אוץ־נשימה, חום וירידה במתן שתן; שם התואר – אִלחִי, אָלוּחַ, כגון הַפָּלָה אֲלוּחָה, הַפָּלָה אִלחִית; דום לב – הפסקת פעולת הלב או הפרעות קצב בשריר הלב הגורמות לאי־הזרמת דם לעורקים, העלולות לגרום למוות פתאומי: הוא מת מדום לב; אי־ספיקת הלב – ליקוי בפעולת הלב המאט את זרימת הדם לאיברי הגוף, ובעיקר אי־יכולתו של שריר הלב לרוקן את כל תוכן החלל המתכווץ. הליקוי ניכר בקוצר נשימה, בבצקת ובגָוֶון כחלחל של העור; קוצב לב – מכשיר המופעל בסוללה והנתון בגופו של מישהו כדי לעזור לליבו לפעום פעימות נכונות. המכשיר מחליף את הקוצב הטבעי, מושתל בניתוח החולה הסובל מליקויים בקצב פעימות ליבו; נתקף במחלה – סבל מהֶתקף: הילד נִתקַף במחלת השפעת; מוּכֵּי מלחמה – פצועי מלחמה; לקה בצינה – הצטנן, חלה מחמת קור; פַּטֶרֶת הַקַרקֶפֶת, גַזֶזֶת – מחלת עור מידבקת השכיחה בקרב ילדים הנגרמת מפטרייה, והיא תוקפת בעיקר את הראש וגורמת לקשׂקשׂים ולנשירת השֵׂיער; בָּאְשֶׁת הַפֶּה – מצב או חולי שבו ריח רע נודף מן הפה, למשל בשל גהות ירודה בפה או דלקת בצינור העיכול; אָנַמנֵזָה > היסטוריה רפואית > תולדות החולה > גִרסת החולה > סיפור המטופל – תיאור המחלה ושלבי התפתחותה מפי חולה אגב ציון הטיפול שקיבל בכל אחד משלבי הטיפול ותגובתו עליהם; ההיסטוריה הרפואית של החולה; תולדות המקרה – תיעוד הרקע או קורותיו הרפואיים של אדם או של קבוצה, ששמר רופא או עובד סוציאלי בדבר עובדות המשפיעות על התפתחותם או על מצבם בהיותם בטיפול או במחקר, במיוחד ברפואה, בפסיכיאטרייה או בפסיכולוגיה. בתיעוד יש תוצאות בדיקות, ראיונות, הערכות מקצועיות ונתונים סוציולוגיים, תעסוקתיים וחינוכיים: הלכתי להומאופת, והוא ביקש לדעת את תולדות המקרה במפורט;

שיניו נָקְשׁוּ זו בזו – הוא רעד, אחזו צמרמורת: שיניי נקשו אלה באלה וחששתי שאחלה שוב; לידת חתך > ניתוח קיסרי, חיתוך דופן – הוצאת הוולָד והשִׁליה מן הרחם לאחר ניתוח דופן הבטן, כחלופה ללידה נרתיקית או להפלה מלאכותית כשההיריון מחוץ לרחם; חֲשׂוּך בנים, חֲסוּך בָּנים – עקר, מי שאין לו ילדים: בני הזוג חשׂוכי הבנים החליטו לאמץ ילד יתום; רֹאשוֹ עָלָיו כּגַלגַל – ראשו סחַרחַר; אחזה אותו צינה, תקפה אותו צינה – הצטנן, חלה בשל הקור הרב שחדר לגופו: אחזה בו צינה, ולכן נעדר מעבודתו; שָׁבָה רוּחוֹ אֵלָיו – התעורר מעֶלפונו, חזר לאיתנו, רָווח לו: וַיֵשְׁתְּ וַתָּשָׁב רוּחוֹ וַיֶּחִי; לא סר כוחו ממנו – לא נחלש: אף שהגעתי לגבורות, לא סר כוחי ממני; ניוון שרירים – מחלה גנטית קשה, המובילה בהדרגה לאובדן ניידות ויכולת תמרון חפצים ולמוות בגיל צעיר; נְכֵה מלחמה – אדם שנפגע בעת שירותו הצבאי ובעטיו פגיעה גופנית, נפשית או שׂכלית (לרבות הכרנית, קבועה או זמנית) שבעטייה מוגבל תפקודו מהותית בתחומי החיים; קבוצת סיכון – בני אדם שתכונותיהם, נתוניהם הביולוגיים או שיעור חשׂיפתם למחלה או לסכנה גדולים מהממוצע; תסמונת דום נשימה בשֵׁינה – הפרעת שֵׁינה הניכרת בהפסקת נשימה בזמן השֵׁינה, וכאשר ההפרעה חוזרת תדיר במהלך השֵׁינה, היא מפחיתה את איכות השֵׁינה; אִישׁ מַכְאֹבוֹת וִידוּעַ חֹלִי; מדוע פניך רעים, ואתה אינך חולה? מי שייסורים מושלים בגופו, חייו אינם חיים; גופו הנגוף תחלואיו רבים; נוגע בנגעים קשים; כבשתי את פסיעותיי כדי שלא להפריע למנוחת החולה; חולייו גררו ייסורים הרבה בשנותיו האחרונות; למה פניך חולניות? > נפש! שיגעון! תבהלה! צורכי הגוף. שליטה בצרכים – יכולת האדם לשלוט על גופו ולעצור את עצמו מלעשׂות את צרכיו (בשלפוחית השתן ובמעיים) כנדרש; יריקה, יָרַק – פָּלַט רוק מהפה, רָקַק, העיף רוק מן הפה החוצה כדי להביע זלזול וגנאי; מִרקָקָה – כלי שיורקים לתוכו במהלך טיפול רופא השיניים בשיניו; אינהָלַצִיָה > הַשאָפָה – 1. הבאה לידי שאיפה; 2. טיפול רפואי שבו שואפים לריאות אדי מים חמים, לעיתים בתוספת תרופה, בעיקר בעת הצטננות המלווה קשיי נשימה: הִשאפתי את האדים כשראשי מתחת למגבת; שֵׂיעָר – כלל השׂערות (כגון שְׂער הראש, הגבות, הריסים, הזקן, השחי, הנחיריים, הערווה) הצומחות על גוף האדם או בעל חיים; קרזול, קִרזֵל – סלסל (בעיקר שֵׂיער), הפך דבר מה למתולתל; תִסרוֹקֶת – צורת עיצוב השֵׂיער לאחר סירוקו וסידורו: במִספרה התלבטתי בין תסרוקות אלו: צמות או קוקיות, שֵׂיער מתולתל, גַלי או חָלָק, תסרוקת קלֵאוֹפַּטרָה, תפוחה או קוקוּ, צמות אפריקניות, בקבוקים או זנב סוס; פְּסוֹקֶת – קו הנוצר בשְׂער הראש בצד ימין או בצד שׂמאל על ידי סירוק רוב השֵׂער לכיוון הנגדי; גרפס > גרֵפּץ > גְסִיָה, גָסָה, גיהוק, גִיהֵק – פרצו לו גזים בקול מן הקיבה, דרך הוושט אל הפה (לרוב כפעולה לא־רצונית): לאחר האכלת התינוק אין להשכיבו קודם שיגהק; מי שמנומס, לא יאכל בעמידה, לא ילקק אצבעותיו ולא יִגסֶה בפני חברו; גַסִיָן, גהקן – מי שדרכו לגהק בקול בשעת הארוחה או אחריה; לִפלוּף – הפרשה המצטברת בפינת העין, בעיקר אחרי שעות שינה; הֶעֱלָה זֵיעָה, הֵזִיעַ – הפריש או פלט זיעה מן הגוף עקב חום, מאמץ, התרגשות, פחד ועוד: בסוף שיעור ההתעמלות הזענו מאוד; הפריה, הִפרָה – 1. סיפק זרע לביצית הנקבה ויצר עובּר (זיגוטה לתחילת היריון); 2. חיבר את האבקה לביצית שבשחלה של צמח אחר, ולעיתים של אותו צמח, וגרם להתחלת היווצרות הפרי: בהכלאה צמחים שוני זנים או מינים מפרים זה את זה; הפריית מבחנה > הפריה חוץ־גופית – הפריה מלאכותית שבה הזרע מפרה את הביצית מחוץ לגוף האישה, והביצית המופרית נשתלת ברחם בשלב שממנו ואילך העוּבּר אפשר שימשיך להתקיים; אבן שיניים > אבנית שיניים – מִשקע קשה המצטבר על השיניים, בעיקר סמוך לחניכיים, וגורם לגירוי ואף להרס השיניים והחניכיים: השיננית תסיר את האבנית הכסויה מתחת לחניכיים ואת האבנית הגלויה מעליהן; ניקוי אבן > הסרת אבנית, סילק אבנית – הרחיק אבנית שהצטברה: השיננית מסירה את האבנית משיניי אחת לשנה; פְּלַאק > רובד שיניים – שכבה של חומר צהוב־אפרפר הנוצרת על זגוגית השן מהצטברות חלקיקי מזון, חיידקים, ריר וכד׳ והגורמת לעששת: השן העשֵׁשה נגועה בעששת שהחלה ברובד שיניים; נסיגת חניכיים – חשׂיפת שורש השן הנגרמת מאובדן רקמת חניכיים או נסיגת שוליהן מכותרת השיניים; לִיבִּידוֹ > תאוַות המין – 1. האנרגייה הנפשית של יצר החיים בכלל או האנרגייה של יצר המין בפרט, היינו כל ביטויי האהבה, ההנאה והשימור העצמי; 2. כוח החיים הכללי המספק אנרגייה לכל סוגי הפעילויות: ביולוגיות, מיניות, חברתיות, תרבותיות ויצירתיות; 3. אנרגייה או תשוקה מינית; רִוויוֹן > אורגַזמה > אֲבִיוֹנָה – 1. תשוקה מינית, ליבִּידו, תאוות המשגל: האביונה היא התאווה המטילה שלום בין איש לאשתו; וְתָפֵר הָאֲבִיּוֹנָה כִּי הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ 2. פורקן מיני המתרחש בעת הזדווגות, אוננות או שינה, המלוּוָה תחושת עונג אצל שני המינים, ואצל הזכר בדרך כלל בפליטת נוזל הזרע: בעילה שאין בה אביונה אינה בעילת הנאה; קֶרִי לילה, מקרה לילה – פליטת זרע המתרחשת אצל גבר בשנתו; עֲטִישָׁה, עיטוש, זְרִירָה, זוֹרֵר, הִתעַטְשׁוּת, הִתעַטֵשׁ – התפרצות אוויר

ורסיסי ריר מן האף ומן הפה בנשיפה פתאומית חזקה וקולנית בגלל תחושת גירוי באף או בשל הצטננות: אם מישהו מתעטש נוהגים לומר לו 'לִבְרִיאוּת'; האבק וטבק ההרחה מעטישים את האדם; עַטֶשֶׁת – התקף של עיטושים רבים: פתאום באה עליי עטשת בקול עז ומבהיל; מָחַט את האף – קִינֵחַ את האף מנזלת ומליחה: מחטה את אפה בממחֶטֶת נייר בקול תרועה; אישיאס > סְכִיאָטִיקה > נָשִׁית – כאב המתחיל בגב התחתון ועלול להתפשט אל העכוז ואל אחורי הירך, הנובע מלחץ על עֲצַב השֵׁת; פָּקַק את האצבעות – השמיע קולות פצפוץ המתבקעים ממִפרקי האצבעות כשמושכים אותן; הִתפַּקֵק, הִתפּוֹקֵק – 1. [בעיקר עצמות, מפרקים או חוליות עמוד השדרה] זז ממקומו או התפרק, בעיקר בשל תנועה או לחץ: המתפלל כרע עד שהתפוקקו חוליותיו בעמוד השדרה; 2. הרגשת התפרקות, פיק וחולשה: חשתי התפוקקות גמורה לאחר המתח העצום, מֶרֶט העצבים ועקת הנפש של עשׂרת הימים האחרונים; הַפרָשָׁה, הִפרִיש – 1. פָּלַט חומרים (כגון רוק, זיעה, שתן, זרע, צואה וכד') מן הגוף, מתאיו או מבלוטת הגוף לשם הגנה, אוורור, הרחקת פסולת וכד': בשעת מאמץ הגוף מפריש זיעה; 2. הפיק והוציא מתוכו: הצמח מפריש מלחים מן העלים והשורשים שלו; כָּח, כִּיחַ – רוק, ליחה עבה הנפלטת דרך הפה, ריר כלשהו המופרש מן הגרון בעת שיעול ומקורו בריאות, בקנה הנשימה או בסִמפּונות: לא רק נחנק מהשיעול אלא גם כָּח ומכעכע בקשיי קשיים ובקולי קולות; כִּחכּוּחַ, כִּחכֵּחַ – השמיע קול חיכוך בגרון כדי לנקותו, לעיתים אגב הוצאת ליחה, השתעל שיעול מכוּוָן להסיר ליחה מן הגרון, חִיכֵּךְ בגרונו: בתחילת דבריו כחכח הנואם קלות בגרונו; לֵחָה – ריר, רוק או נזלת שאדם מוציא מגרונו בעת כחכוח או שיעול: התינוק מנוזל ומשתעל מאוד, יש לו הרבה לֵחה; כִּיוּחַ, כִּיֵּחַ – יָרַק כיח שהגיע אל הפה באמצעות שיעול: קיבלתי טיפות הומאופתיות לכיוח ולטיפול בשיעול ליחתי; מְכַיֵּיחַ – שמסייע בשחרור ליחה וכיח מדרכי הנשימה: קניתי סירופ מכייח נגד שיעול; כִּעְכּוּעַ, כִּעְכֵּעַ – השתעל קלות, ניקה את גרונו בהשמעת קול חיכוך בגרון, כִּחכֵּחַ: החולָה כעכעה וירקה לחה; שִׁיהוּק, שִׁיהֵק – התפרץ קול חד ובלתי רצוני מגרונו עקב התכווצות שריר הסרעפת אגב סגירה פתאומית של מיתרי הקול: מי שאינו רוצה לשהק ישתה מים קרים; קִינוּחַ, קִינֵּחַ – ניגב, ניקה או ייבש על ידי העברת מפית או מטלית וכד' על פני השטח: קינח את עיניו ואת ידיו במגבון; הילדה מקנחת את אפה בממחטה; הנואם קינח את הזיעה שעל מצחו בממחֶטֶת בד; שְׁטוּף זיעה – מזיע מאוד, רטוב מזיעה ופלגי זיעה ניגרים ממנו: רץ המרתון הגיע לקו הגמר תשוש ושטוף זיעה; גַלָּב – סַפָּר: יש עדיין כפרים באפריקה שנוהגים בהם להתגלח בתער הגלבים, ולא במכונת גילוח; גהות הנפש – ענף בינתחומי של הפסיכיאטרייה שעיקרו מניעת מחלות נפש, איתורן וטיפול מוקדם בהן. הגישה הכללית בגהות הנפש נועדה לשמור על בריאות הנפש ולמנוע הפרעות נפשיות באמצעים, כגון תוכניות חינוכיות, קידום חיי רגש ומשפחה יציבים, שירותי טיפול מניעתי מוקדמים ובריאות הציבור; המעי הדק – איבר פנימי בגוף המתחיל בתריסריון ומסתיים בכניסה למעי האטום. קוטרו כ־3.5 ס"מ ואורכו כ־6 מטר, ובו נעשׂה עיקר פירוקו הביוכימי של המזון וספיגתו בדם; עיטוש של מטה, התעטש מלמַטה (רש"י ברכות סב.), נָפַח נפיחה – פלט גזים דרך פי הטבעת כתוצר לוואי של פעולת מערכת העיכול: יש מחקר שמצא שבני אדם שנופחים יותר חיו חיים שׂמחים יותר; עמד בתפילה ונתעטש, ממתין עד שיכלה הרוח וחוזר ומתפלל; הִפִּיחַ, הפחה, הֵפִּיחַ – פלט אוויר שריחו רע מפי הטבעת: תפילין צריכות גוף נקי, וצריך להיזהר שלא להפיח בהן; תחת > יַשְׁבָן – החֵלֶק האחורי התחתון של הגוף שיושבים עליו, החלק שנמצא בין שולי הגב והירכיים, וכן – אֲחוֹרַיִים, עֲגָבוֹת, עַכּוּז, שֵׁת: עברו את הגבול ערומים ויחפים וחשׂופי שת; יש קשר בין עבודה יושבנית לבין שכיחות של בעיות רפואיות; ייתכן שאלד לידת עכוז; במאה הקודמת הרבו לחבוט בעכוזו החשׂוף של תלמיד פרחח; עִיכּוּס, עִיכֵּס – ניענע או נדנד את עכוזו, הבליט את תנועות הישבן או האחוריים בשעת ההליכה: היא הולכת בנעלי העקב החדשות שלה ומעכסת; היא הייתה רקדנית בטן אמיתית ממצרים, שידעה להראות בריקודי בטן, היאך צריך לעכס לפתל ולנענע את עכוזה; מְעוּכָּז – שאחוריו בולטים: בנותיו החכמות והמאוכזבת מגנטו את עיני הגברים; בית הסתרים – מקום הערווה, מקומות מכוסים ולא־נראים בגוף אדם; נְקָבִים – פתחי ההפרשה בגוף האדם להטלת שתן וצואה: הנצרך לנקביו אל יַשהה אותם; נקבים גדולים – הפרשת צואה, נקבים קטנים – הטלת שתן; הטלת שתן והפרשת צואה > עשׂיית צרכים, עָשָׂה צרכיו, עָשָׂה את צרכיו – הטיל צואה או שתן: פָּעוטות שטרם רכשו הרגלי ניקיון עושׂים את צורכיהם בחיתול נייר; שלשול, שִׁלְשֵׁל – הטיל צואה נוזלית בתדירות גבוהה: התינוק חולה, כבר יומיים שהוא מקיא ומשלשל; לַקסָטִיב > מְשַׁלְשֵׁל – טבלייה המחישה את פעולת המעיים ואת הרקתם: המשלשל הוא תרופה למניעת עצירות; צוֹאֶה, צְאִיָּה, צָאָה – הפריש צואה מהגוף דרך פי הטבעת: כשצאיתי בבית הספר, התכווץ פי הטבעת במקום שיהיה רפוי; צָאוּי – מטונף, מלוכלך, מזוהם בצואה: בפרוורי הדלות של אתיופיה מצאתי ילדים צפויים מתקוטטים ביניהם; צאתה, צוֹאָה – חומר פסולת הנפלט מן המעיים אחרי העיכול דרך פי הטבעת: בעזרת בדיקת הצואה במעבדה מאבחנים מחלות; יש חוק המחייב את בעלי הכלבים לאסוף את צואת כלביהם; צוֹאָתִי – ששייך או קשור לצואה, שמורכב מצואה או נתון בה: בדיקת מי הים באזור זה הראתה כי יש בהם חיידקים צואתיים בכמות גדולה בהרבה מהמותר; הילוך מעיים – הרקת הקיבה: הילוך המעיים שלו תקין, והוא אינו סובל מעצירות או משלשול; אין לו קיבה > באה עליו עצירות, הילוך המעיים אצלו קשה או רך או כסדרו; הֲסָכַת רַגלַיִים, הֵסֵך את רגליו – עשׂה את צרכיו, נִפנָה לנקביו, יצא לצרכיו, התפנה: 'מורתי, אני רשאי להתפנות?' הטיל את מימיו, הֵטִיל מים – השתין: פעם אחת עמד על הגזוזטרה למעלה והטיל מים אל תוך הרחוב למטה; הִיפָּנוּת, התפנות, חִרבּן > הייתה לו קיבה > הלך להתפנות, התפנה – הפריש צואה, הלך לשירותים: אל תשהה עצמך בשעה שאתה צריך לנקָבֶיךָ; וכן – היה צריך להיפנות, הִתפַּנָּה, יצא לנקביו, יצא כדי להיפנות, יצא לצרכיו, נִפנָה, נִפנָה לִנְקָבָיו, נצרך לנקביו, עשׂה את צרכיו, צריך להיפנות – הלך לשירותים כדי להטיל צואה או שתן: שאול המלך הֵסֵך את רגליו; הריץ את המעיים – גרם לשלשול, הפסיק את העצירות: מים, פירות וירקות מריצים את המעיים; עשׂה פיפי > הִשתִין – הטיל שתן, הרטיב, הפריש שתן מגופו, עשׂה צרכים קטנים, התפנה לנקבים קטנים; וכן – מי רגליים, צרכים קטנים; שירותים – מבנה קטן להתפנות בו לעשׂיית צרכים, לרחיצת ידיים וכד': בתי מחראות מעפשים את האוויר, וכן – בית כבוד, בית כיסא, בית שימוש, חדר נוחִיוּת, מַחרָאָה, מוֹצָאָה, מוֹצָאוֹת, מִשתנה, נוחיות, שירותים ציבוריים; עשׂה את צרכיו – הפריש צואה או שתן; התאמצו מעיו – סבל מעצירות; נִדחַק לצרכיו – חש צורך דחוף לעשׂות צרכיו; הִתאַפְּקוּת, הִתאַפֵּק – עצר את עצמו מלעשׂות את צרכיו, נמנע מלהתפנות, וכן – שִׁיהָה אֶת עַצמוֹ, הִשהָה אֶת נְקָבָיו: האם תוכלי להשהות את עצמך, השירותים אינם רחוקים מפה; בָּעַל – קיים יחסי מין עם אישה: הבועל אישה נגד רצונה עובר עבירה של אינוס, וכן – בא אל, בָּא עַל, ביקש תפקידו, הבטין, הִזדַווֵג, הֶעֱרָה [= חָדַר ולא סיים], הִשתַגֵל, הִתייַחֵד עִם, הִתנָה אֲהָבִים, התעַלֵס, יָדַע, נזקק ל', עָשָׂה אַהֲבָה, פָּקַד, קִייֵם יְחָסִים, קרב אל אישה, שָׁגַל, שיגל, שִׁימֵשׁ, שִׁימֵשׁ מִיטָתוֹ, שָׁכַב עִם, תינה אֲהָבִים; פָּקַד – בָּעַל: כל מי שאינו פוקד את אשתו נקרא חוטא; נפקדה, נפקד – נולד לו ילד, ניתן לו זרע, הרתה, התעברה, ניתן לה היריון, ניתן לו זרע, נולד לו ילד: על־פי האגדה נפקדה שׂרה אימנו בראש השנה; לאחר שלוש שנים לנישׂואיי נפקד בעלה בבן זכר; נזקק ל־ – קיים מגע מיני עם, הזדווג עם: יש שנזקק לאשתו ואינו מתאווה לאישה אחרת; בשעה שאישה כורעת ללדת, נשבעת שלא תיזקק עוד לבעלה; ייחם אישה – עורר תשוקתה, גירה אותה מבחינה מינית; יָדְעָה איש – נבעלה, הייתה נשׂואה: הייתי רוצה להשׂיא את שתי בנותיי שלא יָדעו איש; שָׁכַב – קיים יחסי מין, בעל, הזדווג: היא לא שכבה עם אף אחד עד החתונה; קיים יַחֲסֵי מין, קיים יְחָסִים עם – בא במגע מיני, קיים יחסי מין, חי חיי אישות: הוא טען שאומנם הם היו ביחסי ידידות קרובים מאוד, אך מעולם לא קיימו יחסים; ביקש תפקידו – [בלשון נקייה] ביקש להזדווג: הכול מבקשים תפקידם; עשׂה אהבה – [בלשון הדיבור] התעלס, קיים יחסי מין; הִתנָה אהבים – התעלס, קיים יחסי אהבה; נִיאוּף, נִיאֵף, מְנָאֵף, נָאַף – 1. בגד בבן־זוגו על ידי קיום יחסי מין מחוץ למסגרת הנישׂואים: ניאופיו ומצהלות זנותו לא נשכחו ימים רבים; 2. קיים יחסי מין אסורים; גילוי עריות – יחסי מין אסורים בין שאֵרֵי בשׂר, היינו בין אב לבתו, בין אם לבנה, בין אח לאחות וכדומה, לרבות בין גבר לאישה הנשׂואה לגבר אחר, בין גבר לגיסתו (אחות אשתו או אשת אחיו), בין גבר לחמותו ועוד או מעשׂה ניאוף עם אשת איש: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים הם שלוש העבירות החמורות שאינן נדחות אף מפני פיקוח נפש; פִּריָה וְרִביָה – הולדת ולדות, העמדת צאצאים, התרבות על ידי ילודה: לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בן ובת; בַּקָרַת יְלוּדָה – צמצום או עידוד למספר הלידות באוכלוסייה היא חלק מתוכנית ממלכתית לתכנון המשפחה: הגבלת הילודה בסין לילד אחד למשפחה צמצמה את הריבוי הטבעי; יַחֲסֵי מין – הזדווגות, חיי מין בין בני אדם, אישות, קשרי מין, בעילה והיבעלוּת, מִשכב; יְחָסִים אינטימיים – יחסים שבינו לבינה, קשרי מין, יחסי מין: השׂר קיים יחסים אינטימיים עם מזכירתו; דו־מיני – שיש לו נטייה מינית לבני שני המינים: נשים וגברים; יַחֲסֵי אִישוּת, קִייֵם יַחֲסֵי אִישוּת, גִילָה עֶרוַות – קיים יחסי מין: בבית הדין הרבני טען הבעל שאשתו קיימה בשנים האחרונות יחסי אישות עם כמה גברים; מִשכב – הזדווגות: באו אליה רבים וטובים למשכב דודים; נֶהֱנָה מחסדיה – שכב איתה, קיים איתה יחסי מין: נראה שלא שוטר אחד נהנה מחסדיה של הגברת; שנים נהנה מחסדיה של התקשורת באופוזיציה עד שהרכיב את הממשלה; הִתייַחֲדוּת, התייחד עם אישה – 1. שהה עימה ביחידות, לרוב בהקשר של יחסי מין, קיים יחסי מין: העציר התלונן כי לא ניתן לו להתייחד עם אשתו בין כותלי בית הסוהר; 2. שהה עימה ביחידות במקום סגור: החתן התייחד עם הכלה בחדר

ההתייחדות; קָרַב אל אישה – בָּעַל, שכב עם אישה: אל תקרב אל אישה פן תיפול במצודותיה; בא על אישה, בא אל אישה, בָּא אֵלֶיהָ, בָּא עָלֶיהָ, בא אל, בא על – שכב קיים יחסי מין: הבא על נערה המאורסה; רבי אלעזר בן דורדיא לא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה; שיגל, השתגל, שָׁגַל – בָּעַל אישה; שימשה ביתה, שימשה מיטתה – קיימה יחסי מין: היא החליטה שלא תשמש מיטתה אלא אחר נישׂואיה; שימֵש את מיטָתו, שימש מיטתו, שימש – הזדווג, בא על אישה: איני משמשך אלא אם כן תינשׂאי לי; שימשה מיטתה סמוך לווסתה כדי שלא להרות מתשמיש המיטה; יָדַע אותה – בעל אותה, הזדווג איתה: והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין; הזדווגות, הִזדַוֵּג – קיים פעילות מינית לצורך הפריה: הקופים יכולים להזדווג כל השנה, ואילו מלכת הנמלים – פעם אחת בחייה; היו לבשׂר אחד – הזדווגו, קיימו יחסי מין; נכנסה להיריון > הָרְתָה – התעברה, הייתה בהיריון, נפקדה: הנתבע טען בבית המשפט שטרם הוכח שהתובעת הרתה דווקא לו; נטילת שֵׂיעָר, נטל שׂיער, עָשָׂה את שׂפמו, עָשְׂתָה את שַׂערותיה, עָשָׂה את שַׂערותיו – תיקן וטיפח את תסרוקתו: הלכה למִספרה, והספּרית ונטלה את שׂערה; סידר את הציפורניים > נטילת ציפורניים, נָטַל ציפורניים, נטל ציפורניו, נָטַל את ציפורניו, עשׂתה את ציפורניה, עשׂה את ציפורניו – גזר או קצץ את הציפורניים, טיפח את ציפורניו וטיפל בהן [גזז, החליק, שייף, עיצב, צבע, צחצח וכו']: ראתה שציפורניה גדולות הלכה לעשׂות את ציפורניה במכון ליופי; עָשָׂה את שְׂפָמו, עָשָׂה שְׂפָמו – התקין את שׂפמו; חתימת שָׂפָם – פלומת שָׂפָם, שׂערות שׂפם ראשונות ודלילות על שׂפתו העליונה של נער, תחילת הצמיחה של השׂפם; ירידת מים > פקיעת קרומים – אחד השלבים הראשונים בלידה, שבו נקרע קרום מי השפיר העוטף את העובר, והמים שבו נוזלים דרך הנרתיק החוצה; שָׁפִיר – שַׂק קרומי דק המקיף את העוּבָּר ברחם ומלא בנוזל ושם הנוזל – מֵי שפיר;

איברי המין. פִּין – איבר המין של הזכר, ובראש האיבר עטרה, וכן – אֵבֶר, איבר, איבר הזַכרוּת, גַברוּת, גיד, זַכרוּת, פַּרמַשׁתָּק, שופכה, שַׁמָּשׁ: הוא היה כאמור צעיר, אך שלא כצפוי בגיל 19 טרם התפתחה גברותו די הצורך; אֶשֶׁךְ – כל אחד משני האיברים דמויי ביצה המייצרים בגיל ההתבגרות זרע ומפרישים טֶסטוֹסטֵרוֹן. הם ממוקמים בכיס האשכים מתחת לפין ליד המִפסעה; שופכה – התעלה שבה עובר השתן משלפוחית השתן החוצה אצל הגבר והאישה; שׁוֹפכָן – צינור שבו עובר השתן מן הכִּליה אל שלפוחית השתן; קוֹנדוֹם > מעטוף, כּוֹבָעוֹן – אמצעי מניעה דמוי נרתיק אלסטי עשׂוי גומי דק, המיועד לכסות את איבר המין הגברי בעת המגע המיני כדי למנוע היריון או הידבקות במחלות: מחלת האיידס הגבירה את המודעות לשימוש בכובעון כאמצעי מניעה; נכנס לברית, נכנס לברית של אברהם אבינו, נימול – מי שנכרתה עורלתו, מי שעבר ברית מילה: במחלקה זו מאושפזים נימולים מבוגרים שלא נימולו בילדותם; חַיִץ הנקָבַיים – הרקמה בגוף האדם המפרידה בין איברי המין לפי הטבעת; קרום הבתולים, בתולים – קרום המכסה חלקית את נרתיק האישה והנקרע על הרוב בעת קיום יחסי מין בפעם הראשונה; בְּתוּלָה – אישה או נערה שקרום בתוליה נשמר עדיין משום שטרם קיימה יחסי מין; שָׁד – חזה האישה המתפתח בגיל ההתבגרות [לשד יש פִּטמה, ומסביבה הִילָה – אזור כהה העשיר בצִבעָנים = פיגמנטים]: התינוק ינק בשקיקה חלב משדי אימו עתירי החלב; עופר – כינוי מליצי לשדיים: מה נאים עופריה; עֶרוָה – 1. איברי המין, ובייחוד איבר המין הנקבי; 2. כינוי לאישה האסורה ביחסי מין עם אדם מטַעמי קִרבה משפחתית: זה בא על ערווה והוליד ממנה ממזר; בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה; אותו מקום – כינוי בלשון נקייה למקום הערווה: לפנים נתנו מוך באותו מקום שלא תתעבר האישה; כַּף הערווה – רקמת שומן המופיעה אצל שני המינים מעל לאיברי המין, כשהיא מוגבהת מעל לסביבתה בעזרת שכבת שומן שבתחתיתה, ומתפקידה להגן על עצם האגן [בעת ההתבגרות המינית מתכסה כף הערווה בשׂער ערווה]; שַחלָה – בלוטת המין בגוף הנקֵבה שהביציות מתפתחות בה. בזוג השְׁחָלות מתפתחים תאי המין הנקביים (הביציות) ומיוצרים הורמוני המין; פּוֹת – החלק החיצוני באיבר המין של האישה, ובו שׂפיות גדולות, שׂפיות קטנות, דגדגן (קליטוריס) וסדק הערווה לפתח של פרוזדור הנרתיק: הפות כמה שכבות עור לה כדי להגן על איבר המין ועל פתח מערכת השתן; שָׂפָה – כל אחד מארבעת הקפלים באיבר המין הנשי, הנקראים שׂפיות גדולות ושׂפיות קטנות; בית הסתרים – כינוי לערווה או למקומות חבויים באיברי הגוף; ואגינה > וגינה > לְדָן > נרתיק – איבר דמוי צינור המחבר את צוואר הרחם עם הפות: בשעת הלידה הנרתיק מתמתח כדי לאפשר את מעבר העוּבּר דרכו; בית הקמטים – 1. מקום בגוף שיש בו קמטים, כגון בית השחי, קפלי עור כקפל השד; 2. מקום הערווה; אַנדרוֹגִינוֹס, דו־מיני – מי שיש לו איברי רבייה הן של זכר הן של נקבה;

החלמה. חזר אל עצמו > הבראה, הִברִיא – שב לאיתנו, התאושש ממחלה, וכן – בָּא בְּזִיווֹ, בָּאוּ אֲרוּכָה וּמַרפֵּא לְכָל מַכאוֹבָיו, הֶחֱלִים, הֶעֱלָה אֲרוּכָה לְמַכאוֹבָיו, הֶעֱלָה אֲרוּכָה, הֶעֱלָה מַרפֵּא, הִשתַפָּה, הִתאוֹשֵשׁ, הִתגַבֵּר עַל מַחֲלָתוֹ, הִתחַזֵּק, הִתרַפֵּא, חָזַר אֵלָיו זוֹהַר פָּנָיו, חָזַר לְאֵיתָנוֹ, חִידֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיו, חָזַר לְאֵיתָנוֹ, חָזַר לְהֶכשֵׁרוֹ הָרִאשׁוֹן, חָלְפָה מַחֲלָתוֹ, מַצָּבוֹ הוּטַב, נִרפָּא, עָלְתָה אֲרוּכָתוֹ, עָמַד מֵחוֹלָיוֹ, פָּסְקָה מַחֲלָתוֹ, קָם מֵחוֹלָיוֹ, קָם עַל רַגלָיו, רוּפָּא, שָׁב וְרָפָא לוֹ, שָׁב לְאֵיתָנוֹ, שָׁב לִבְרִיאוּתוֹ, שָׁב לְמַצָּבוֹ הַבָּרִיא וְהַתַקִין, שָׁבָה נַפשׁוֹ אֵלָיו: זה עתה עמד מחוליו וכבר מתהלך בחוץ; עדיין לא באת בזיווך, ולכן לא תוכלי לשוב לתפקידך; יש לו רפואה – אפשר לרפאו ולהשיבו לאיתנו: הרפואה הסינית היא רפואה כוללנית (הוליסטית) שמטפלת בחולה כמכלול של גוף ונפש; נֶפֶש בריאה בגוף בָּריא – השמירה על בריאות הגוף היא תנאי הכרחי לשמירה על בריאות הנפש: כדי לחיות חיים שׂמחים ומאושרים, יש גם לעסוק בפעילות גופנית ולשמור על תזונה נכונה, כי נפש בריאה – בגוף בריא! אָסוּתָא, לִבריאוּת, מַרפֵּא, לחיים טובים [אצל יהודי תימן] – ברכה למתעטש; גֵהָה – רפואה, מַרפא: לב שׂמח יֵיטיב גֵהָה; חִיוּת, חיוניות – כוח החיים, ערנות, פעלתנות: משיצא החוק לאוויר העולם, חיותו וקיומו עצמאיים; ומה במקום חיוּתנו אנו מתייראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה; חִייָה – עורר בו רוח חיים ורעננות, החדיר חיות: קבוצה גדולה של צעירים הגיעה לשכונה המזדקנת וממש חייתה את המקום; קרבים ימי האביב ואור השמש יחיה את עצמותיי; הִשתַפּוּת, הִשתַפָּה – חזר להיות שפוי בדעתו, החלים או חזר לאיתנו, בייחוד אחרי מחלת נפש; אֲרוּכָה – רפואה, החלמה: ארוכתך מהר תצמח; יָשַב בביתו – שהה בביתו: פלוני ישב בביתו עד שיתרפא; גִיבֵּס, גִיבּוּס – התקנה בגבס; עמד ממחלתו, עמד מחוליו – הבריא: החולה עמד מחוליו וחזר לימי עלומיו; הֶעלה מַרפֵּא, הֶעֱלָה אֲרוּכָה, עָלְתָה אֲרוּכָתו – נרפא, חזר לבריאותו: הֶעלה מַרפֵּא והגיעה שעתו לעמוד ממיטתו; אני חש בטוב, אבל טרם עלתה ארוכתי לגמרי; הבריא, החלים, עָמַד מחוליו – הבריא: החולה עמד מחוליו וחזר לימי עלומיו; יָפֶה לבריאות – מועיל, רצוּי, יעיל לבריאות: הצחוק יפה לבריאות; התבשיל הזה יָפֶה ללב וטוב לעיניים; בָּא בְּזִיווֹ – שב לאיתנו, חזר לזוהרו ולאיתנו: עדיין לא באת בזיוֵך, ולכן לא תוכלי לשוב לתפקידך; שָׁבָה נפשו עליו – חזר לבריאותו, רווח לו; חידש כנשר נעוריו – חזר לאיתנו, התחיל לפעול במרץ כבימים עברו; חזר להֶכשֵׁרוֹ הראשון – חזר לתקנו, שב לאיתנו; התחזקות, התחזק – התאושש, הבריא, החלים: הוא עדיין חלש מהמחלה, עליו לנוח ולהתחזק; רוח איש יכלכל מחלתו – עוז רוחו של האדם מועיל לו להתגבר על מחלתו; שָׁבָה נפשו עליו – נחה עליו דעתו לאחר יגיעה רבה, חזר לבריאותו, רווח לו: משקיבלתי תשובה שהתקבלתי ללימודים, שבה נפשי עליי; חידש כנשר נעוריו – חזר לאיתנו, התחיל לפעול במרץ כבימים עברו; חָזַר להֶכשֵׁרוֹ הראשון – שב לאיתנו; פניו רעים – [סִפרותית] מראהו דל וחולני: מַדּוּעַ פָּנֶיךָ רָעִים וְאַתָּה אֵינְךָ חוֹלֶה; בצאתו מבית החולים היו פניו רעים מאוד; בָּרוּך רופֵא חולים – בְּרָכה לחולֶה שהֶחלים; המקום ירחם עליך בתוך חולי ישׂראל – ברכה שאומרים לחולה; החלָפַת כּוֹחַ, החליף כוח – חידש כוחו, התחזק, שב לאיתנו, צבר כוחות מחודשים, התאושש: כדאי שתנצל את מה שנשאר מהלילה לישון קצת ולהחליף כוח; חילץ עצָמות, חילץ את העצמות – התמתח, מתח את איבריו, 'שחרר' את שריריו: שעות אתה יושב ליד שולחן הכתיבה, צא לדשא וחלץ את העצמות; לא נס ליחו > לא נָס לֵחוֹ – עוד כוחו עימו, נשאר נמרץ ורענן: אף שהגיע לגבורות עדיין לא נס לחו, ועדיין ערני ופעלתן; לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה – נשאר רענן ומלא מרץ: למרות גילו המבוגר כוחות במותניו, לא כהו עיניו ולא נס לחו; כָּבְדוּ עֵינָיו, כָּהוּ עֵינָיו – לקה מאור עיניו, נפגמה ראייתו, עיניו נחלשו: עיני האיש כבדו מזקנה: עיניי כבדו מזקנה ולא יכולתי לקרוא את האותיות הקטנות כי כהו עיניי; היטיב פניו, היטיב פנים – שיווה לפנים מראה נאה ובריא: לב שׂמח ייטיב פנים; [המברך בשבת חולה] שַׁבָּת הִיא מִלִּזְעוֹק וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבוֹא!; [החולה עונה] אָמֵן, כֵּן יְהִי רָצוֹן; ונשמרתם מאוד לנפשותיכם; נהר כולו מרוב בריאות ורעננות; בעל פנים רעננים וצחים; חזר עליו זוהר פניו הטובים; הטיול באוויר הצח היטיב את פני החולה; לאחר שבועות קם ממיטת חוליו, וכוחו ונפשו חוזרים אליו; התרפא מביעותי המלחמה; כבש מחלתו עד שכלתה לגמרי; הוא שופע כוח עלומים, רב־מרץ ורעננות; התרופה הפיגה את הכאבים והחזירה אותו לנערותו; משנחלץ ממחלתו, הלך לִנפּוֹש בבית הבראה; יש דברים שמרפאים את החולה או מונעים את מחלתו, ורפואתו – רפואה, ויש דברים המחזירים את החולה לחוליו, וחוליו קשה; אדם מתעטש, עונים לו: 'לִבְרִיאוּת', 'מַרפֵּא' או 'אָסוּתָא'; חלה והתרפא כי נמצא צוֹרי למחלתו; התחיל מעלה מרפא וחזר לנהוג כדרכו; המבקר חולה נוטל אחד משישים בצערו; אדם מישׂראל בריא כשאינו כפוף כשופר ואינו גונח מליבו, ואין איבריו מרתתים, ואין עצמותיו רוחפות, וידיו ורגליו ברשותו ושולט על גופו; שכב על ערש דווי ומרפא לא היה למחלתו; מתוק לנפש ובריא לגוף; יפה תפילת החולה לעצמו יותר מכּוֹל; מוטב למנוע מחלה מלנסות לרפאה

אי־החלמה. מחלה סופנית – מחלה שאינה ניתנת לריפוי או לטיפול הולם וצפויה לגרום למותו של החולה, כגון סרטן, קיהיון, מחלות לב מתקדמת, נגיף קורונה ממושך. חולה שלקה במחלה כזו נקרא חולה סופני. תוחלת חייו בדרך כלל חודשים

או פחות; שָׁכֵב מְרַע, שְׁכִיב מְרַע – חולה אנוש הנוטה למות: השכיב מרע חש שקרב קיצו; כָּבֵד עליו חוֹליוֹ – קָשה לסבול את מחלתו, המחלה מֵעיקה עליו מאוד; חֲסוּך מַרְפֵּא – חולה מתמשך יותר מ־3 חודשים; חולה אנוש – חולה או פצוע במצב קשה, על סף המוות; שֶׁבֶר אדם, שֶׁבֶר כלי – כינוי לאדם חלש ורצוץ, אדם חולה ותשוש: המחלה הארורה הלמה בי והייתי שבר כלי; אין לו רפואה – אין לרפאו, אי־אפשר להשיבו לאיתנו: יש מחלות מהן סופניות, מהן מתמשכות ומהן כל חיי החולה מכאובים, הצד השווה לכולן שאין להן רפואה; מַכָּה אנושה – צרה שאין לה מַרְפֵּא; כל ימיו מכאובים – הוא סובל ייסורים תמיד: אף שהיה עני וכל ימיו מכאובים, עלה בידו לגדל שתי בנות נאות ונבונות שיצאו ממעגל העוני; חולה הנוטה למות – חולה שתוחלת חייו, גם בטיפול רפואי, אינה עולה על שישה חודשים; גסיסה, גסס – עמד למות; וכן – תַּם לִגווֹעַ, פָּנָה (נָטָה) יוֹמוֹ לַעֲרוֹב, קָרְבוּ יָמָיו לָמוּת, גָּוַע, בָּא (הִגִּיעַ) קִיצוֹ; יְדוּעַ חולִי, איש מכאובות – חולני, חולה, חלוש, חולה כרוני, בעל מֵחושים: לשעבר היִיתָ נבזה וחדל אישים, איש מכאובות ודל אמצעים; גיהיני גיהינום – ייסורי שאול, צרות צרורות: בסוף חייה באו עליו גיהיני גיהינום; צִייר לו ברוחו כל שהיה עושׂה, אילו היה בריא; ריח סמי המרפא היה נודף בכל חדרינו; הַעֲלֵה אֲרוּכָה וּמַרְפֵּא לכל תחלואינו ולכל מכאובינו; רפואה שלמה לכל מכותינו; משהעלה מַרְפֵּא הגיעה שעתו לעמוד ממיטתו; יום נכנס ויום יוצא, אך אין נחת ואין מַרְפֵּא; רופא טוב מטפל במחלה, רופא מעולה מטפל בחולה; קשה לבעוט בייסורים ולקבלם באהבה; בשוב החולה לביתו שוב נתקהתה דעתו ונתערפלה; אין צורי למכאובו; תאומים, אם אחד חש בראשו, חברו מרגיש; כל כאב, ולא כאב לב; כל חולי, ולא חולי מעיים; כל מֵחוֹש, ולא מחוש ראש; החושש בשיניו כל העולם אינו כדאי לו; המחלה אכלה את יגיעו, ובמותר קנה פיסת קרקע עד לקץ הימים; בשנותיו האחרונות היה איש מכאובות וידוע חולי; לקה בצינה; נואשו ממנו קרוביו, והוא נאבק על חייו; חלה את חוליו אשר ימות בו > דיכאון! מוות! נפש!

בריחה! נסיגה!

בריחה. בריחה, בָּרַח – נָשָׂא רגליו, נמלט, רץ ונעלם, התרחק, התחמק, נָס: מי שנשתייר מן הטֶבח, ברח על נפשו כל עוד כסותו לעורו; בּוֹרְחָנִי, אֶסְקֶפִּיסט > בּוֹרְחָן אֶסְקֶפִּיזם > בּוֹרְחָנוּת – נטייה לברוח מהמציאות או מחיי השִׂגרה ולהסיח את הדעת ממציאות לא נעימה או משעממת, בייחוד בבריחה אל הבידור, אל הדמיון או אל מציאות מדומה. הבריחה עשׂויה לשקף דחף זמני, נורמלי ושכיח או להעיד על תסמינים לנֵירוזה או לפתולוגיה נפשית חמורה; בריחה מֵהמציאות – שימוש יתר בדמיון, בחלומות בהקיץ, בכוהל ואף בסמים בעטיים של קשָׁיי התמודדות עם החיים (גם נסיגה מהמציאות); עריקות, עָרַק – נטש את החזית, השתמט ממילוי תפקיד אחראי, נס, נמלט: החייל ערק מן הצבא; הימלטות, נִמלַט – בָּרַח, הצליח להשתחרר או להתחמק מצרה, מסכנה וכד׳: הנהג הפוגע נמלט מן המקום בלי להגיש עזרה לנפגעי התאונה; מִילוּט, מילט – הציל, חילץ מצרה, מסכנה, מאסון וכד׳: יציאת החירום מיועדת למילוט בשעת סכנה; שָׂמחתי עם רעייתי לאחר שמילטה אותי מבדידות הרווקות ומהבליי; הוּנַס, הֲנָסָה, הֵנִיס, נִיסָה, נָס – ברח, נמלט (לרוב בריחה מבוהלת) מפחד וכד׳: אחד ירדוף אלף, ושניים יניסו רבבה; תחילת נפילה – ניסה; נָס על נפשו, נִמלַט עַל נַפשו – ברח כדי להציל את חייו, ברח בריחה מבוהלת, לרוב מפחד בגלל סכנה קרבה: בַּצַר לך, הימלט על נפשך, ואל תביט אחריך; מָנוֹס – בריחה, מנוסה, מקום שאפשר לנוס אליו, מפלט: בשואה חשו היהודים שהם טובעים בים של צרות ושׂנאה, ואין מנוס מפניהן ולא מפלט; מנוסה – בריחה, ניסה, ריצה מבוהלת כדי להימלט ממישהו או ממשהו: במהלך מנוסתו מזירת הפשע תפסו השוטרים את השודד; מנוסַת חֶרֶב – בריחה מבוֹהֶלֶת מפני האויב הרודף: ונסו מנוסַת חרב ונפלו ואין רודף; נָסוּ מנוסת עכברים – משל לבריחה מבוהלת של פחדנים, כבריחת עכבר מפני החתול, מנוסה, נטישת הספינה הטובעת: ברעידת האדמה נסנו ורצנו כמנוסת עכברים; הֵשיב ידו – נמנע מלעשׂות משהו: מֵעָוֶל יָשִׁיב יָדוֹ; מָשַׁךְ את ידיו, מָשַׁךְ את ידו, מָשַׁךְ ידו – התנער או הסתלק ממשהו, ויתר על המשך עבודתו בדבר מה, ניער חוצנו ממנו: בשל ניגוד עניינים משך את ידו כליל משני עיסוקים; הִתנַעֲרוּת, התנער, הִתנַעֵר מִמַּשֶׁהוּ –כָּפַר במחויבות לגביו או ראה את עצמו פטור ממנו, ניער את חוצנו, משך את ידו, ראה את עצמו בלתי קשור אליו: ברגע המבחן הוא התנער לחלוטין מכל התחייבויותיו; השׂפה המשׂכילית התנערה מן החלומות של טהרנות ונוקדנות בלשוננו; בלעה אותו האדמה – נעלם במפתיע, נעלם כלא היה, לא נודעו עקבותיו: איני מסוגל למצוא את המפתחות בשום אופן, הם נעלמו כאילו בלעה אותם האדמה; לא נודעו עקבותיו – נעלם ואיננו, נעלם בלי להשאיר אחריו שום עקבות: הנוכל, לאחר שסחט ממנה כספים בטענות שווא, נעלם ולא נודעו עקבותיו; מי ייתן לי אבר כיונה – מי ייתן לי כנפיים כדי שאוכל לברוח מכאן? חֲמִיקָה, חָמַק – 1. נעלם או הסתלק בחשאי: למרות צו עיכוב יציאה שהוצא נגדו הוא הצליח לחמוק מן הארץ; 2. השתמט, נמנע מלעשׂות דבר שהיה עליו לעשׂות: גם הפעם, כמו תמיד, הוא הצליח לחמוק מהמשׂימה הלא נעימה שהוטלה עליו; חמקנות, חַמקָן – מי שנוהג להשתמט מאחריות או מעבודה או לחלץ עצמו מסבך וכד׳: אי־אפשר להטיל עליו אחריות כי הוא אלוף החַמקָנים; הישמטות, נִשמַט – 1. התחמק, השתמט: משראו כי המסיבה עלובה, קמעה קמעה נשמטו החברים אחד אחד; 2. הוחסר שלא בכוונה: כנראה, נשמטו כמה שורות מהקדמת הספר; הִשתַמְּטוּת, הִשתַמֵּט – התחמק מלמלא תפקיד או חובה שהוטלו עליו, מצא דרך להימנע מלעשׂות דבר לא נעים או לא רצוי, פעמים בעזרת הונאה או תחבולה: בכל פעם שמבקשים מתנדבים למשהו הוא משתמט בתירוצי תירוצים; תשובת השתמטות – תשובה שאינה עונה במישרין על השאלה, דחייה בקש או דחייה בשתי ידיו; בריחה מאחריות – 1. כינוי לפעולות הנעשׂות תוך כדי תירוצים והתנערות מקבלת אחריות למשהו שכשל; 2. פעולה הנעשׂית מתוך התחשבות בכללים היבשים או בפקודות בלי הפעלת אמות שיפוט אמיתיות ואישיות; גְנֵבת גבול, הַבְרָחַת גבול, גנב את הגבול, הבריחַ אֶת הגבול – עבר את הגבול בחשאי ובאורח לא־חוקי: סוחר הסמים הבריח את הגבול; דחה בקש – פטר בתשובה שאין בה ממש, דחה בתירוץ קלוש ביותר, התחמק בתשובה שטחית: מדוע קשה בעיניכם שדחיתי את מחזרי בקש? בית הדין דחה בקש את בקשת העותרת לסגור את התיק מחוסר עניין לציבור; העתיק את מקום מושבו, העתיק את מושבו – עבר לגור ממקום א למקום ב: תחילה גר במצרַים ולבסוף העתיק מושבו לירושלים; הֶעֱרִיף, הָפַךְ עורף, פָּנָה עורף, הִפנה עורֶף – התכחש אליו, סירב לעזור לו, הטה עורפו לנוס, נמלט או ברח (מבהלה, מפחד המלחמה וכיו״ב): חבר טוב אינו מפנה עורף בזמן מצוקה; הָפַךְ פניו ממנו – חדל לשׂים לב אליו, פנה לו עורף; בָּרַח בְּהֶצְנֵעַ – ברח בצִנעה, ברח בסֵתר: ברחתי מההרצאה בהֶצנֵעַ, ולא חשו בהֵיעדרותי; מִקלָט מדיני – מַחסֶה שמדינה נותנת לאדם שברח מארצו מסיבות פוליטיות: ברח מרוסיה וביקש מקלט מדיני בווינה; אל אשר יישׂאוהו רגליו – ללא כל מטרה או כוונה תחילה, לאשר יזדמן: פלוני ברח מרודפיו אל אשר יישׂאוהו רגליו; תאונַת פָּגַע וּבָרַח – תאונה שבה נהג רכב שגרם תאונה עזב את מקום התאונה בלי לעצור כדי לעזור לנפגע או למלא אחר דרישות החוק; ניער את חוצנו ממישהו או ממשהו, ניער חוצנו ממנו או מן העניין – הסיר מעליו כל אחריות, התכחש לאחריותו כלפיו, הכחיש כל שייכות, קשר, קרבה או יחס אליו, סירב להיות מעורב בו: משהחלו לעלות החשדות נגדו נעלמו לפתע כל ידידיו, ורבים ניערו את חוצנם ממנו; כְּנֶס מן הדלֵקה – משל למי שבורח כל עוד נפשו בו: אם יש את נפשך לשמור על בריאותך, ברח מחבריך צורכי הסמים כאדם הנס מן הדלקה; כל עוֹד נַפשוֹ בו – בבהילות, קודם שתפגע בו הסכנה; התמלט בעור שיניו, נִמלט בעור שינָיו – ברח ונמלט כל עוד נפשו בו, ניצל בקושי רב, נחלץ בקושי מצרה או מסכנה, הצליח לברוח בתנאים קשים בוותרו על הכול כדי להציל את עורו: העבריין המבוקש הצליח להימלט בעור שיניו מן המצוד הגדול של המשטרה אחריו ויצא מהארץ בדרכון מזויף; נֶחבָּא לִברוֹחַ – ברח בסתר, נמלט באין רואים: למה נַחבאת לברוח, ולא אמרתי לי היכן אתה; הפח נשבר ואנחנו נמלטנו – קריאת שׂמחה בפיו של מי שניצל מצרה גדולה; נֶחבָּא אל הכלים – צנוע וביישן, בורח מן הכבוד; בשבעה דרכים תנוס לפניו, נָס בשבעה דרכים – ברח בבהלה גדולה, נחל תבוסה ניצחת: כחץ מקשת ברחנו על נפשנו, בשבעה דרכים נסנו עד שהגענו למקום מבטחים; רדף אחר הכבוד, רדף כבוד, רודֵף כָּבוד – להוט מאוד להשׂיג כבוד: כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו; מילט את נפשו – הציל את חייו, ברח מאסון: ברעידת אדמה הניחו הכול ונוסו ומלטו נפשכם; נבלע בהמון – נעלם בין רבים, ולא היה אפשר לאתרו בקהל הרחב: שדרן המשׂחק פגש את האוהדים, הם הקיפוהו והוא נבלע בהם; תחילת נפילה ניסה – ראשית המפלה היא בריחה ואי־עמידה בפרץ, הגורר תבוסה; אדמה חרוכה – לשיטת שיבוש והרס מכוונים בידי הממונים על מנגנון כלשהו (בתחום הפוליטי, הכלכלי וכד׳) העומדים לעזוב ולהעביר את הניהול לגורם יריב: המנכ״ל החדש נדהם לגלות שקודמו וחבר עוזריו השאירו אחריהם אדמה חרוכה; אין מִפלָט – 1. אין מקום לברוח אליו כדי להינצל; 2. אין מָנוס, בריחה מסַכנה: אין מפלט מן המצב הקשה; ישב על המזוודות – המתין וחיכה כדי לצאת לדרך, עמד לנסוע בכל רגע, ציפה לנסוע והיה מוכן נפשית לנסיעה; ריצה מבוהלת, מנוסת בהלה – בריחה מבוהלת ומסוכנת: 36 איש מתו ממנוסת בהלה בתחנת רכבת בצפון הודו שאליה הגיעו עולים לרגל שהתכוונו להשתתף בפסטיבל; עיר מִקלָט – 1. כינוי למקום המשמש לקליטת גורמי שולַיים לא רצויים בחברה: ועד ההורים מתנגד להפיכת בית הספר לעיר מקלט לנערים שהסתבכו עם החוק; 2. כינוי מליצי למקום מבטחים, מקום המשמש מחסה זמני בעת אסון, מלחמה וכד׳: תל אביב משמשת עיר מקלט לפליטי סודאן ואריתראה; נוסֵעַ סָמוּי – נוסע בהסתר באונייה או במטוס וכד׳, לרוב כדי לברוח או לחסוך דמי כרטיס נסיעה; פליטֵי השואה – בני אדם שניצלו מהשואה ונותרו בחיים: פליטי השואה נושׂאים בתוכם את הסבל הרב שעבר עליהם; שאֵרית הפלֵיטה – שׂרידים

מעטים: לאחר המלחמה נותרו בעיירה קומץ יהודים, שארית הפליטה; **פליטי חרב** – בני אדם שבורחים מאימת הקרבות או ניצלו מאימי המלחמה; **כל הבורח מן הגדולה, הגדולה מחזרת אחריו; כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו; כל המחזר על הגדולה, גדולה בורחת ממנו; התחמק כצלופח, ולא נודעו עקבותיו; נטש את העמדה ונס על נפשו כמפני נחש, ונעלמו עקבותיו**

<u>נסיגה</u>. **נסיגה, נָסוֹג** [**לָסֶגֶת** – בבניין קל; **להיסוג** – בנפעל] – הלך או זז לאחור מן החזית לעמדות העורף כדי לשמור על הכוח תמורת ויתור על שטח ועל שמירת המגע: במלחמת ששת הימים נסוג צבא מצרים מפני צה״ל; **הוּסַג, הִסִיג** – גָרַם לכוחות הנמצאים בשליטתו לסגת לקווים חדשים: בסיני הסיגה ישׂראל את כוחותיה מן החזית לעורף; רֶגְרֶסְיָה > **תְּסוּגָה** – [בפסיכולוגיה] חזרה למצב קודם נמוך יותר של תפקוד הכרני (קוגניטיבי), רגשי או התנהגותי; חזרה לא־מודעת להתנהגות של שָׁלָב מוקדם יותר של החיים, במיוחד כדי לברוח מחרדות נוכחיות: כגון תסוגת ילד למוצץ שהפסיק להשתמש בו או לחיתול שהיה פטור ממנו; רֵאַקְציוֹנִיוּת > רֵאַקְצִיָה > **נַסְגָנוּת** – התנגדות לקִדמה, למדיניות של עיצוב חברתי מחדש, ניידות חברתית וביקוש לשמר את המבנה ואת הסדר החברתי־כלכלי הקיימים בהווה; ראקציונר > **נסוג אחור, נַסְגָן** – אדם או קבוצה המנסים למנוע שינויים במערכת הפוליטית או החברתית של ארצם; מי שנסוג לאחור בהשקפותיו, שמרן קיצוני שׂונא קִדמה: בראשית המדינה היו כמה נסגנים שרצו לחזור למשטר קומוניסטי במקום דמוקרטיה; **התנהגויות נסיגה** – פעולות שנוקטים עובדים בארגון כדי שלא לעשׂות את עבודתם בפועל, דבר שמדרדר את תפוקת הארגון ואת יעילותו; **סוֹרֵר** – מרדן, לא מציית, סר מן הדרך הישרה: שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים; **נֵפֶל** – דבר שלא נתקיים, לא החזיק מעמד, מעשׂה שנכשל סמוך לראשיתו: התקפת הנפל ותוצאתה הן פרי תכנון של תוכנית נפל; **עֶשֶׂר מַעלות אחורַנית** – נסיגה גדולה של אדם, ירידה לשפל המדרגה, כישלון גדול; מצד אחד, המהפכה באה למחוק את העבר ולייסד עולם חדש, מצד אחר בתחום הרווחה נסוגונו עשר מעלות אחורנית; **קיפל את הדגל** – ויתר על עקרונותיו, נסוג ממטרותיו שדגל בהן: עם הזמן קיפלתי את דגל האידאלים שהאמנתי בהם; **קַו אָדום** – מַצב שאין לָסֶגֶת ממנו או לשַׁנותו; **אֶתמול אֶפרוחַ, עַכשָׁיו בֵּיצה** – מָשל למי שלא התקדם, אלא אדרבה – נסוג לאחור; **דריכה במקום, דָרַך בַּמָקום** – דשדש במקום אחד, לא התקדם בעבודתו או במאמציו להשׂיג דבר, דָש בעניין אחד זמן רב, קפא על שמריו: הוא דורך במקום במיזם שקיבל עליו לסיים, לכן החליטו לפטרו; **יָצָא לתַרבּוּת רָעָה** – קלקל דרכיו, סטה מדרך הישר, סרח, הידרדר לפשע, מרד בערכים שעליהם גדל, נטש את מסורת אבותיו, התפקר: מאז עזב את הישיבה הוא נחשב במשפחתו לאדם שיצא לתרבות רעה; **סר מרע** – כינוי לאדם צדיק וישר, התרחק מדרך רעה, הקפיד שלא לחטוא: תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע; סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב; **ניצחו אֶרְאֶלים את המצוקים** – הטוב גבר על הרע; **השחית את דרכו** – סר מן הדרך הישרה, הרבה לחטוא, לקה במוסריותו, יצא לתרבות רעה; **בֵּן סורֵר ומוֹרֶה** – הסָר מן הדרך הטובה ומַרבה בזלילה ובסביאה, הולֵל; **לא סר ממנו ימין ושׂמאל** – נהג בדייקנות, מילא בצייתנות את המוטל עליו; **קיפל את הזנב** [עגה] – נאלץ לוות על המשך המאבק, נסוג, ויתר, נכשל ונכנע; התכונן להסתלק ולברוח; חזר בו מכוונותיו המקוריות והתכונן להימלט; **החזיר את הַגַלגַל אחורַנית** – סובב לאחור, הֵרֵעַ את המצב, החזיר את המצב לקדמותו: הוא החזיר את הגלגל לאחור ולא התקדם בפִּתְרון הבעיה; **שָׁקַט אֶל שמריו** – היה שמרן בדעותיו, לא התקדם לא נטה לחידושי הזמן: פלוני קופא על שמריו, ואינו חש בתמורות הימים; **החזיר את הדבר ליושנו, חזרו הדברים ליושנם, חָזַר הדבר ליושנו** – שב הדבר כפי שהיה לפנים: משהשתחרר המפקד, חזרו המנהגים הפסולים ליושנם; **חָזַר לקלקולו, חָזַר לסוּרוֹ** – שָׁב להֶרגליו הרָעים, חזר להיות שלילי כפי שהיה בתחילתו; **ברח כאדם הנס מפני הארי; נעלם כהרף עין; ברח כְּחֵץ מִקֶשֶׁת; ברח כנס מפני הדלקה; נסו מנוסת עכברים; בשבעה דרכים נסנו מפניו; הכוח חזר לקו ההגנה השני, ונסיגתו הייתה לצורך זינוק ותמרון; משנסוג מעמדתו, עבר רעיונו ובטל מן העולם; ביקש למחוק את דבריו הבוטים מן הפרוטוקול; הדורות הראשונים עשׂו תורתם קבע, ומלאכתם עראי, הדורות האחרונים עשׂו מלאכתם קבע ותורתם עראי** > הרחקה!

ברכה! תודה!

<u>ברכה</u>. **ברכה** – משהו שאתה אומר או עושׂה כדי לברך מישהו; מסר של איחולים שיזכה לדברים טובים: לבריאות, לאושר וכדו׳ למישהו; דברי תודה והוקרה; הבעת השתתפות בשׂמחה: היא נופפה ידה לברכת שלום; **עָשָׂה בְּרָכָה, בֵּירֵך** – אמר ברכה למישהו, איחל לו דברים טובים: אחרי החוּפּה בירכו האורחים את החתן והכלה; **הֱיֵה ברכה, שָׂא ברכה** – ברוך תהיה, תבורך: שָׂא ברכתנו ליום נישׂואיך; **נָשָׂא ברכה** – בירך מישהו או את הציבור: הגיעה העת שיישׂא ברכה מורנו מפינו התלמידים; **נָשָׂא רווחים** – הרוויח רווח כספי: חנות אחת נושׂאת רווחים, ואחת מפסידה; **יעמוד על הברכה** – תבוא עליו ברכה, יבורך: יעמוד על הברכה חתן בר המצווה וילך בדרך המובילה ללימודים ולמעשׂים טובים; **רָאָה סימן ברכה** – הצליח: הצליחי בעבודתך החדשה וראי סימן ברכה במעשׂה ידייך; **תָּבוֹא עָלָיו הבְּרָכה** – יבורַך, יזכה לברכה: כל מי שיתנדב לסייע במבצע ההתרמה – תבוא עליו ברכה; **ינוחו לו ברכות על ראשו, ינוחו ברכות על ראשו** – ביטוי של ברכה לאדם שעשׂה מעשׂה יפה, יבורך; **בָּרוּך רוֹפֵא חולים!** – ברכה לחולה שהחלים; **ברוך הבא, בואך לשלום** – קריאת ברכה: המארחת בירכה אותי ב׳בּוֹאֲךָ לְשָׁלוֹם!׳, והשבתי לה: ׳בְּרוּכָה תִהְיִי׳; אמרתי לה: ׳ברוכה הבאה׳, והיא השיבה לי: ׳ברוך הנמצא׳; **בֵּירֵך על המוּגמָר** – הכריז על סוף מוּצלָח, הביע את שׂביעות רצונו עם הבאת דבר מה לידי סיום, חש שׂמחה או סיפוק בהביאו דבר מה לידי סיום מוצלח: סוף סוף הגיע מיזמנו לסיומו, ואנו נברך על המוגמר; **יחולו ברכות על ראשו** – יבואו עליו ברכות: שכנתי, **יחולו ברכות על ראשה**, עזרה לי מאוד בימי מחלתי; כל חלומותיי הרעים יחולו על ראשו; **הרעפה, הרעיף** – העניק דברים טובים (מחמאות, מתנות וכד׳) בשפע, בנדיבות וברוחב לב, המטיר, השפיע: אימו הרעיפה עליו חום ואהבה ללא גבול; מנהל בית הספר הרעיף שבחים על התלמיד המצטיין; **שְׁאִילַת שָׁלוֹם** – אמירת שלום, ברכת שלום הנאמרת בפגישה בין אדם לחברו: לאחר שאילת שלום התחלנו לתהות איש על קנקנו של חברו; **שָׁאַל בשלומו** – בירך אותו בברכת שלום, דרש בשלומו: פגשני אדם ושאל בשלומי והחזרתי לו שלום; **שָׁאַל לשלומו** – ביקש לדעת מה שלומו, התעניין בשלומו: הוא שאל לשלומך, ואמרתי לו שאתה חש בטוב; **שלומכם ישׂגֶה** – שלומכם ירבה [נוסח מליצי לברכת שלום]: איחלתי לאבי החולה שישׂגה שלומו לעולמי עולמים; עשׂה קידוש > **קידוש, קידש** – בירך את ברכת הקידוש לשבת או לחג: קידשתי על היין ואחרי הארוחה שרנו זמירות ופיצחנו פיצוחים; **בא עליו** – קיבל ברכה, שׂמחה, הרגשה טובה: וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגֻךָ; **חֲזַק חֲזַק ונִתחַזֵק!** – בְּרכת עידוד: מנהל בית הספר איחל לבוגרים: חזק חזַק ונתחזק! **שנה יפה** – שנה שנתברכה, שנה מבורכת ביבול טוב: בשעה שהשנים יפות הבריות נעשׂים אחים אלו לאלו; **הקדים בשלום פלוני, הקדים שלום לפלוני, הקדים בשלום פלוני, הקדים בשלומו, הקדים לו שלום** – הקדים ואמר ראשון שלום לחברו בעת הפגישה: כל שיודע בחברו שהוא רגיל לתת לו שלום, יקדים לו שלום; הקדמתי בשלומו של מורי, והוא שׂמח על כך; **לך לשלום** – נוסח של ברכת פרֵדה: לך לדרכך בשלום; **אָסוּתָא, לִבריאוּת, מַרפֵּא, לחיים טובים** [אצל יהודי תימן] – ברכה למתעטש; **לִרְוָיָה** – נוסח של ברכה לשותה (בדומה לבִרכּת ׳בתיאבון׳ לָאוכֵל); **הצדעה, הצדיע** – הביע כבוד והערכה: הפרס היה מעשׂה הצדעה של העם למנהיגו; **בְּחָסוּת** – ברכה, הסכמה ותמיכה שמעניקים גוף ציבורי, דמות ציבורית, אדם בעל השפעה וכד׳, בעיקר לאירוע מסוים: ההתרמה למען ילדי העולים נערכה בחסות אשת הנשׂיא; **בת חסות, בן חסות** – מי שזוכה להגנה, לתמיכה ולעידוד של אדם אחר [בדרך כלל מבוגר ממנו, עשיר ממנו, חזק ממנו או בעל מעמד רם ממנו], מי שנמצא בהשגחת אדם אחר: הנער היתום הפך לבן־חסותו של דודו העשיר, ולבסוף אף אומץ לבן; **בַּלֵה בנעימים** – איחול הנאמר למי שיוצא לבלות: אתם יוצאים? בלו בנעימים; **נרו יאיר** – דיבור של כבוד וברכה למישהו שיאריך ימים: אבי, נרו יאיר, נוהג לקיים מצוות סוכה לכל פרטיה ודקדוקיה; **במועל כפיים, בּמוֹעַל יָד** – בהרמת יד, הרמת יד לסימן ברכה או לאהדה נלהבת וכד׳: ענו כל העם אמן במועל ידיהם; המפלגה הנאצית נהגה להצדיע במועל יד; המלך השתיק את לבלרו במועל יד; **לחיים ולשלום, לחיים טובים ולשלום** – איחול שמשמעו בשלום ובביטחון: לפני יציאתו למסעו בירכו אביו ואמר: ׳סע לחיים טובים ולשלום, וַחזור לחיים טובים ולשלום׳; **תזכה לשנים רבות** – 1. נוסח של ברכה לאריכות ימים, שמברכים אדם ביום הולדתו או לרגל אירוע אישי אחר; 2. נוסח קבוע בפי בני עדות המזרח כברכת אדם לחברו בחגים, ׳חג שמח׳ (לרוב בריבוי: ׳תזכו לשנים רבות׳); **החזיר שלום לפלוני, החזיר לו שלום, החזיר שלום** – אמר ׳שלום׳ למי שבירך אותו לשלום: היא נתנה לו שלום והוא החזיר לה שלום; **יִישַׁר חֵילְךָ, יישר כוחך, תזכה למצוות** – נוסח של תשובה על ברכה (מעין ברכה שכנגד) או של אמירת תודה, בייחוד בפי יהודים שומרי מצוות; **לָחַץ את ידו של פלוני, לחיצת יד** – תפיסת כף ידו של אדם ואחיזתה בכף יד זולתו, תוך נענוע קל שלה היא סימן מקובל בשעת פגישה או בשעת פרֵדה, וכן: לשלום, לכבוד ולחיבה, לחיזוק, לתודה ולאיחולי ברכה: נפרדתי ממנו בלחיצת יד ואיחלתי לו: ׳כל טוב׳; **דֶרֶך צְלֵחָה** – ברכה ליוצא לדרך, שמאחלים לו בה הצלחה בדרכו: ערב נסיעתו לחוץ־לארץ באתי לברכו בברכת דרך צלחה; **עֲלֵה וְהַצלַח** – בְּרכת הצלחה לאדם הניצב לפני כניסה לחברה חדשה (כמו מקום עבודה, גיוס לצבא ועוד) או לפני פעולה חשובה: עם סיום לימודיו וכניסתו למעגל העבודה בירכנו אותו בברכת ׳עלה והצלח׳; **עתיד שכולו תכלת** – עתיד מאושר: ליום נישׂואיכם אנו מאחלים לכם עתיד שכולו תכלת ואור; **המקום ירחם עליך בתוך חולי ישׂראל** – ברכה שאומרים

לחולה; בשעה טובה ומוצלחת – 1. באופן טוב ומוצלח, בצורה משׂביעת רצון: בשעה טובה ומוצלחת הסתיים השיפוץ, ואנו מוזמנים לחנוכת ביתנו המחודש; 2. ברכה מקובלת למי שמתחיל עבודה חדשה, למי שיוצא לדרך וכד׳; יהי מקורך ברוך – ברכה לאדם שירווה נחת מחיי המשפחה ויראה בנים ובני בנים; חג שׂמח – מברכים זה את זה בחג; בשלושת הרגלים, בחול המועד מברכים מועדים לשׂמחה, ומשיבים: חגים וזמנים לשׂשׂון; שֵׁינה מתוקה – ברכה למי שהולך לישון; ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום – ברכת ידידות מורחבת לפני פרדה; דֶּרֶךְ צְלֵחָה! – לֵךְ והצלח, ברכה למתחיל במשׂימה, נסיעה טובה; לילה טוב, ליל מנוחה – ברכה מקובלת לפני השינה: ׳ליל מנוחה מירושלים׳, בירכה קריינית הטלוויזיה את קהל הצופים בתום שידורי הלילה; תהי משׂכורתו שלמה – ברכה לאדם: שיקבל שׂכר בעמלו ויראה ברכה במעשׂיו; כָּל טוּב – ברכת שלום לפרדה; כתיבה וחתימה טובה – נוסח ברכה מקובל בפרוס השנה החדשה: מראש השנה נוהגים לברך ב׳כתיבה וחתימה טובה׳ ומיום הכיפורים ועד להושענא רבה מברכים ב׳גמר חתימה טובה׳; ייכנס לתורה, לחופה ולמעשׂים טובים – ברכה לנימול או לבר מצווה: כשם שנכנס לברית (לבר מצווה) כן ייכנס לתורה, לחופה ולמעשׂים טובים; נכנס לעול מצוות – 1. מלאו לו שלוש עשׂרה שנה, הגיע לגיל בר מצווה; 2. החל לקיים את המצוות של מבוגר; הִגִּיעַ למצוות – מלאו לו שלוש עשׂרה שנה: נעשׂה בר מצווה; חָבַק בֵּן – נולד לו בן: פלוני שׂמח להודיע שחבק בן אחר כמה בנות; כֹּה לֶחָי – קריאת ברכה, שׂמחה ועידוד שפירושה: כל הכבוד, כה יהיה לך כל ימי חייך, כל הכבוד לך! הידד! יישר כוחך! כן להבא, הלוואי שכך יהיה גם בשנה הבאה: איחוליי הלבביים לרגל זכייתך במקום הראשון, כה לחי! תִּכלֶה שנה וקִללותיה ותָּחֵל שנה וּברכותיה – ברכה לשנה הבאה; אָמֵן, כֵּן יְהִי רָצוֹן [החולה עונה]; חתימה טובה, גְּמַר חתימה טובה – ברכה מקובלת בערב יום הכיפורים ובעשֶׂרֶת ימי התשובה; תבלה ותתחדש, תתחדש – ברכה הנאמרת למי שקנה או קיבל דבר חדש, כגון בגד חדש, נעליים חדשות; ברכה נאמנה – ברכה אמיתית היוצאת מעומק הלב: שָׂא ברכה נאמנה על כל מה שלמדתי ממך; תחזקנה ידיך – יישר כוחך, [נאמר כדבר עידוד וחיזוק] החזק מעמד! אל תיפול ברוחך! היה אמיץ, אל ייפול רוחך: תחזקנה ידיכם וִהְיו לבני חיִל; בַּת תְּחִילָּה סִימָן יָפֶה לְבָנִים – ביטוי של ברכה למי שזכה בבת בכורה: בת מבשׂרת לידת זכרים בֶּעתיד; המקום ירחם עליך בתוך חולי ישׂראל – ברכה שאומרים לחולה; שַׁבָּת הִיא מִלִּזְעוֹק וּרפוּאָה קְרוֹבָה לָבוֹא! – ברכת המברך בשבת לחולה; תחת הנעצוץ יעלה ברוש – ברכה: במקום הקוצים יצמחו עצי ברוש חזקים; המקום ימלא לך חסרונך – ברכה שאומרים לאדם שקרה לו נזק חומרי, ומשמעה – הלוואי שישיב לך האל את אשר הפסדת; תבוא עליו ברכה, ינוחו ברכות על ראשו – ברכה לאדם שעשׂה או אמר דבר טוב ונאה; יִבסַם לְךָ, יֶעֱרַב לך – 1. ברכה שמברכים את הסועד, בתיאבון, ינעם לחיכך; יֶעֱרַב לָכֶם וְיִבסַם לָכֶם – ברכה לסועדים ולשותים, פעמים באירוניה: אם מאוכל כזה אתם נהנים; יבושׂם לו – ינעם לו, יערב לו (בנימת כעס) שייהנה מכך, לי לא אכפת: הוא רוצה לעשׂות הכול לבד? שיבושׂם לו!; היה לשווא – לא הביא כל ברכה; כולנו תפילה כי חג האביב יביא לכם עימו פריחה, תקווה, התחדשות ושלום; הפיח בליבו תקווה, אהבה ושמחה; להתבשם מברכתו; יהי נועם ה׳ עליך ותזכה להיכנס לחופה בשעה טובה ומוצלחת, וצאצאיך ימלאו בתי כנסיות ובתי מדרשות; ראה חיים עם מה שנתן לך האל, הנישואים הם מתת אל, בלה את ימיך בנעימים ותיהנה מטוב הארץ ומנועם החיים; שיהיו שנותיך מעוטרות בתורה, בתפילה ובמעשׂים טובים; בריאות איתנה לך, לרעייתך ולכל אשר לך; העלה ארוכה מרפא לכל תחלואינו ולכל מכאובינו ולכל מכותינו; לשנה טובה תיכתבו, ותיחתמו לאלתר לחיים טובים; נתתי לו שלום והחזיר לי שלום; עֲטֶרֶת שלום לך ולבני ביתך; רוב שלומות, שלום רב, שלום וברכה, שלומך יִשְׂגֶּה, הֱיֵה שלום, שָׂא שלומותיי; רפואה שלמה לכל מכותינו; אסור לו לאדם שייהנה מן העולם הזה בלא ברכה; מברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא אם לאו; עוז ואייל לך, עלם חמד, כה לחי לך ולאהובת נעוריך; חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה; אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין; מלאכה הנעשׂית כלאחר יד אין ברכתה רבה; אין לך כלי מחזיק ברכה יותר מן השלום; אין הברכה שורה אלא במעשׂה ידיו של אדם; קבלו נא ברכותיי לרגל . . . ; ברכת ה׳ עליך; יברכך ה׳ וישמרך, יאיר פניו אליך וישׂים לך שלום; ואהבה לך ולכל אשר לך; ביום גדול זה, בעומדכם תחת החופה, אתם נקשרים זה לזה בברית אהבה לעולמי עולמים; בשעת רצון זו נרבה תפילה שתשרה ברכה בביתכם, שיהיה ביניכם אהבה, רעות וכבוד הדדי, ושיתמלאו כל משאלות ליבכם לטובה, לברכה ולשׂמחות; פשט את ידו ונתן שלום; רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה; שבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו ואל תיעדרו דבר

תודה. הוֹדָיָה, הוֹדָאָה, הודה – אמר תודה, הכיר טובה: נתתי הודאה למוריי ולמלמדיי שבזכותם הגעתי עד הלום; אֶלֶף אֲלָפִים וּרִיבֵּי רבבות ברכות והודאות אנו צריכים להודות לאל על בריאותנו ועל מזלנו הטוב; נתתי שבח והודיה לרעייתי שהיטיבה עימי כל חיי; אֲסִירוּת תודה – החובה להודות: הבעתי לפניו את אסירות תודתנו על פועלו למען צה״ל; תהילה לָאֵל – תודה לאל, השֶׁבח לָאֵל: תהילות לאל שהשתקמנו יפה מהאסון שבא עלינו; תודה לָאֵל – השבח לאל, ברוך השם: תודה לאל שבני חזר בשלום מהצבא; שַׁלמֵי תודה – הבעת תודה, הכרת טובה: שלמי תודה על תרומתך למבצע ההתרמה; זָכוּר לַטוב – 1. ראוי לתודה, ראוי להיזכר לשבח: זכורים לטוב כל הדורות שנתנו נפשם על הקמת המדינה; 2. יהא ברוך, זיכרונו לברכה, תוספת הנאמרת עם הזכרת שמו של אדם גדול שאינו בחיים; הִכָּה כף, מחיאות כפיים, מָחָא כף – הביע תשואות באמצעות קולות שמפיקים מהכאת כפות הידיים זו בזו לאות הערצה, עידוד, הסכמה, שׂמחה וכד׳: רעם מחיאות הכפיים התפרץ בבת אחת; אין מילים בפיו – הדבר נשׂגב מיכולת ביטויו, קשה לו לתאר במילים את הרגשתו: אין מילים בפי להודות לך על עזרתך הרבה; בתודה מראש – נוסח מקובל לסיום מכתב בקשה רשמי; הודה ל׳, החזיק טובה ל׳, אֲסיר תודה – רוחש רגש תודה למי שעשׂה לו טובה: אני אסיר תודה על עזרתך הרַבּה: טובה גדולה אני מחזיק לך על שסייעת לי במבחן; רוב תודות – תודה רבה מאוד, חן חן: עזרת לי מאוד, רוב תודות לך; הכיר טובה ל׳ על – זכר את הטובה שעשׂה פלוני למענו, הרגיש רגש תודה לפלוני: אנו מכירים לו טובה על המאמצים הרבים שהשקיע להצלחתי; קורבן תודה אינו בטל לעולם – דיבור התנצלות בפי אדם שנתאחר בהבעת דברי תודתו למישהו; אמירת תודה אינה בטלה לעולם – אין איחור באמירת תודה: הגם ששכחתי להודות לו על הלוואתו, אמירת תודה אינה בטלה לעולם; הֶחווָה קידה, קד קידה – כופף ראשו קלות לאות ברכה, אדיבות ושלום, הרכין את ראשו כלפי מטה לשם הבעת תודה, כבוד, הכנעה: השׂחקן קד קידה קלה לעבר הקהל שמחא כפיים בהתלהבות; נָתַן הודיה, נתן שבח והודיה – הביע תודה, הודה: אני נותן שבח והודיה לבורא עולם על שזיכני לראות בשׂמחת כלולות ניניתי הבכורה; הֶחזִיק לוֹ טובה, החזיק טובה – הכיר לו תודה, חש כלפיו תודה על טובה שעשׂה לו: אנו מחזיקים טובה לכל מי שתמך בנו; נָתַן לו תודה – הודה לו, הביע דברי הוקרה; הכרת טובה – רגש התודה של אדם למי שעשׂה לו טובה; החזיק טובה ל׳ על, הכיר טובה ל׳ על – זכר את הטובה שעשׂה פלוני למענו, הרגיש רגש תודה לפלוני, הודה לפלוני על דבר; כָּל עַצמוֹתָיו תֹּאמַרנה – [מליצית] כל גופו מביע זאת: כל גופו מביע התרגשות, שֶׁבח וכדומה: כל עצמותיי תֹּאמרנה תודה; בטוֹב תלין – לילה טוב, שֵׁנה מתוקה; החזיק טובה לעצמו – חשב עצמו ראוי לתודה, הכיר בערך עצמו, היה גאה על מעשׂיו, זחה עליו דעתו: אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת; כֵּן יִרבּוּ – ביטוי של ברכה שמשמעה: הלוואי יהיו רבים כמותם, שיהיו עוד רבים כמותם, שלא יפחת מִספרם: יש לה כבר שישה ילדים, כן ירבו; הודה ל׳, החזיק טובה ל׳, אֲסיר תודה ל׳ – רוחש רגש תודה למי שעשׂה לו טובה: טובה גדולה אני מחזיק לך על שסייעת לי במבחן; תודה תודתיים – תודה כפולה ומכופלת: תודה תודתיים לך על הבשׂורה שבישׂרתני; תְּשׁוּאוֹת חֵן – הבעת תודה, עידוד, מעין כל הכבוד לך, הוקרה; קידם פניו בתודה – הודה לו: בעלי השׂמחה קידמו את פני המארגנים בתודה; כפוי תודה – כפוי טובה שאינו מודה על הטובה שעשׂו לו; נתן שבח והודיה – הודה, הביע דברי תודה וברכה; הביע תודתו, הביע תודה, הַבָּעַת תודה – אמירת תודה; שילם טובה למיטיביו; רַב־תודות – תודה רבה; חֵן חֵן – נוסחת תודה, נוסחת תשובה לתודה: חן חן ורוב תודות לך אתן; יִישַׁר כוחך, יישר חֵילֵךְ – 1. יפה עשׂית, יגבר כוחך, חזק ואמץ; 2. כינויה של הברכה עצמה הנאמרת בנוסח זה: לנציגנו באו״ם מגיעה ברכת יישר כוח על נאומו המבריק; על הבשׂורות הטובות אומר: ׳ברוך הטוב והמיטיב׳, ועל שמועות רעות אומר: ׳ברוך דיין האמת׳; רגשי תודה עמוקים; הודה בכל ליבו; מלמל תודה אנוסה כדי לצאת ידי חובה; נפרד ממנו בקידת ראש עמוקה; בני אדם נוהגים להודות למי שעשׂה למענם משהו טוב, ולא למי שגרם לעשׂיית המעשׂה; הרגיש את עצמו כבעל חוב כלפי גומלי טובתו; קצר תשואות כפיים ממושכות; דְמעות הודיה עמדו בעיניו; יִרבו כמותו בישׂראל; אילו לא באנו אלא לשמוע דבר זה – דיינו; תודות כפולות ומכופלות ל׳; תשואות חן ל׳ על; צריך אדם להחזיק טובה למי שיש לו הנאה ממנו; לתת תודה וחן למיטיב; הרעיפו עליו תהילות ותשבחות

ברכות לנישׂאים. יום כלולותיו, יוֹם שִׂמחַת לִיבּוֹ – יום חתונתו; יהי מקורך ברוך – ברכה לאדם שירווה נחת מחיי המשפחה ויראה בנים ובני בנים; תהי דַרכּכם סוּגה בַּשושַׁנים – יהיו חייכם קלים ונוחים ותזכו להצלחה ולאושר; ברכה נאמנה – ברכה אמיתית היוצאת מעומק הלב: שָׂא ברכה נאמנה על כל מה שלמדתי ממך; הקב״ה ייטע ביניכם אחווה ואהבה שלום ורעות; מי שמזלו נאה זוכה בכלה נאה ונבונה; אחותנו את היי לאלפי רבבה; זֵר ברכות ואיחולים לבביים לנישׂואיכם; ברכת מזל טוב נאמנה לך לאירושׂי . . . ; רוו רוב נחת לתפארת משפחתכם; תזכו להקים בית נאמן בישׂראל על אדני התורה והיראה מתוך אושר ואהבה; שפע ברכות ליום כלולותיכם; כי ייקח איש אישה חדשה נקי יהיה לביתו ושׂימח את אשתו אשר

לקח כל הימים; הודיתי לה במאוד מאוד; נָתַתִּי לְפָנֶיךָ, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים; כל אחד ישב איש תחת גפנו ותחת תאנתו ולא נעדר דבר

שלמי תודה בהקדמה לספר: זכות נעימה לי להודות לּ׳ על, ברכתי שלוחה לּ׳, ברכות והודאות לּ׳, תודות וברכות על לּ׳, יעמוד על הברכה, יבואו על הברכה, תרם תרומה חשובה, ללא עבודתה המסורה ומלאת ההבנה של, רק בקיאים ויודעי ח״ן יודעים להעריך את שקידתו של, לציון מיוחד ראויים, גם חלקו של ניכר בעבודה, שהצריכה הבנה ומסירות, אחרון חביב יעמוד על הברכה, תבוא עליך ברכת טוב, תהי דרכך ברוכה, יבורכו מעשיך, שָׂא את ברכתי על, התברך על, תבורך על שׂ׳, אני מכיר תודה לּ׳ על; אני מכיר תודה ומוקיר את שבזכותו > כפיות טובה!

גאווה! חוצפה!

גאווה חיובית. גַּאֲוָה – 1. רגש של הערכה עצמית הנוצר ממעשׂה המשקף את הערך של מישהו (או של קבוצה) בעיני עצמו או בעיני אחרים לאחר שהשׂיג מטרה שאחרים אישרו; 2. התרוממות רוח, הרגשת הנאה או כבוד, אי־התרפסות: תחושת הגאווה מנעה אותה מלהתלונן על מצבה הקשה; 3. יהירות, התנשׂאת, התהללות, התנשׂאות, התרברבות; גאווה פצועה – כבוד שנפגע קשה: אם יתרברב, יתהלך תמיד בגאווה פצועה ובאגו שבור, אם ינהג בענווה מנהיגותו תצליח; גאוות יחידה – תחושת גאווה מלכדת הנוצרת בעיקר השתייכות לגוף מסוים: גאוות יחידה נוצרת על בסיס רצונו הטוב של אדם; גאווה להט״בית – תחושת גאווה בנטייה מינית ובזהות מגדרית של בני אדם שהמגוון המיני הוא מתנה, ואין הנטייה המינית והזהות המגדרית בנות שינוי; התגאה הרגיש גאווה, וכן – גָּבַהּ לִיבּוֹ, דִּיבֵּר גְּבוֹהָה גְבוֹהָה, הֵרִים רֹאשׁ, הִשְׁתַּבֵּחַ בְּ, הִתְהַלֵּל, הִתְיַיהֵר, הִתְפָּאֵר, זָחָה עָלָיו דַּעְתּוֹ; טָפַח לְעַצְמוֹ עַל הַשֶּׁכֶם, רָם לְבָבוֹ, רָמוּ עֵינָיו, הִתְהַדֵּר, הִתְרַבְרֵב, הִגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ (על מישהו); כבוד עצמי – תחושת הערכה עצמית וגאווה שחש אדם כלפי עצמו ושהוא ראוי לו מאחרים: כבודו העצמי אינו מתיר לו לבקש עזרה כספית, למרות מצבו הכלכלי הקשה; תִּפְאֶרֶת – תהילה, כבוד, דבר המנחיל גאווה, דבר שאפשר להתפאר בו: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם? כל שהיא תפארת לעושׂיה ותפארת לו מן האדם; לתפארת – מוצלח מאוד, שאפשר להתפאר בו: הטבח הכין ארוחה לתפארת; באמצעיה הדלים גידלה האלמנה ארבעה בנים לתפארת המדינה; גַּדלוּת – גַאווה, יהירוּת, הפלגה בערך עצמי: הנח לגדלות ותפוס הצניעות; בּרֹאשׁ מוּרָם – בקומה זקופה, בגאון, בגאווה: נציג ישׂראל נשׂא את הדגל בראש מורם באולימפיאדה; בגֵו זקוף, בקומה זקוּפה – בגאווה, בהרגשת חשיבוּת ובטחה, בראש מורם: ואולֵך אתכם קוממיות . . . בקומה זקופה; טָפַח לעצמו על השֶׁכֶם – התגאה בעצמו, היה מרוצה מעצמו: עם הישׂגים כאלה את יכולה בהחלט לטפוח לעצמך על השכם; טפיחה על שכם – מחווה של הערכה ועידוד: כל הכבוד על הביצוע, מגיעה לך טפיחה על השכם; פְּרַס נוֹבֵל – פרס כספי המוענק מדי שנה לאישים בולטים בתחומי הסִפרות, המדע, הרפואה, הכלכלה והפעילות לקידום השלום בעולם מקרן שנוסדה מעיזבונו של אלפרד נובל השוודי, ממציא הדינמיט: לעגנון הוענק פרס נובל לסִפרות; מעשׂה ידיו להתהלל, מעשׂה יָדָיו לְהִתְפָּאֵר – מעשׂה נאה שראוי לתהילה הנותנת כבוד ליוצרהּ; זקף קומה, זקיפת קומה, זקיפות קומה, זָקַף את קומתו של משיהו – עורר בו גאווה וביטחון בעצמו: המחמאות שקיבלה זקפו את קומתה; זיקף קומה, זיקוף קומה, הזקיף קומה, הזקפת קומה זָקַף את קומתו, זקיפות קומה – התנהגות בוטחת הניכרת בהכרה בערך עצמי, הרגשה של חשיבות ובטחה, של החלטיות וקוממיות: זכייה בפרס נובל זוקפת את קומתנו הלאומית אף שלא אנו זכינו בו; בקומה זקופה – בביטחון ובגאווה, בהרגשת חשיבות, בראש מורם ובגו זקוף: נתייצב בקומה זקופה נגד כל משׂנאינו; שיכור הצלחה – גאֶה, עטור ניצחון: חזר שיכור הצלחה משהובטח לו קידום; בגובה העיניים > כְּדַבֵּר איש אל רעהו – כשווה אל שווים: המנהל דיבר איתי כדבר איש אל רעהו; גאוות גזע – תנועה הנובעת מרעיון הכוח ומדגישה את גזעה, ולה העצמה כלכלית מוסדות פוליטיים ותרבותיים להאדרת המורשת האתנית שלה;

גאווה שלילית. יהירות – תחושת ערך עצמי גבוהה משל הזולת והפגנתה; וכן – גַּאֲוָה, גֵּאוּת, גַּאַוְתָנוּת, גאון, גַּבהוּת, גַּבהוּת אף, גַּבהוּת לב, גַּבהוּת עיניים, גַּבהָנוּת, גדוּלות, גובה אף, גובה לב, גובה רוח, הִתְהַדְּרוּת, התייהרות, התרהבות, התרברבות, הִשְׁתַּחֲצוּת, השתחצנות, השתבחות, הִתְיַיהֲרוּת, הִתְנַשְּׂאוּת, הִתְפָּאֲרוּת, הִתְגָּאוּת, הִתְרַבְרְבוּת, הִשְׁתַּחְצְנוּת, זְחִיחוּת לֵב, יוֹהֲרָה, יַחסָנוּת, כָּבוֹד עַצְמִי, מרום לבב, עָתָק, רַאַוותָנוּת, רַבְרְבָנוּת, רַהַב, רְהַבְתָנוּת, רוח גבוהה, רום לב, רום לבב, עיניים רָמוֹת, רִגְשֵׁי עֶלְיוֹנוּת, שַׁחַץ, שַׁחצָנוּת: מעמדה המיוחד בהנהלה לא אִפשר לה לנהוג יהירות בעצמה; יש שהשׂמחה מביאה לידי ביטול תורה ולידי גַבהות לב; רַהַב – רהבתנות, שחצנות, התפארות, יהירות, התרברבות: צרות המוחין מזה ותככים אנטי־מהפכניים מזה חברו יחד, ולעם ניתנו דברי רהב רגשניים במקום מעשׂים מהפכניים; שיבולת ריקה תרים ראשה – הבור והריק מדעת אוהב להתגאות; רָמוּ עיניו – התגאה, התייהר, התנשׂא: אני מקווה שלא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַיי; עיניים רָמוֹת – גאווה, יהירות, שחצנות: הוא הסתכל בי בהתנשׂאות ובעיניים רמות כאילו אני אפס אפסים, והוא מלך העולם; פּוּם מְמַלֵּל רַבְרְבָן > פֶּה מדבר גדולות, דיבר גדולות – התפאר, התרברב והתיימר: למנהיג חִזבאללה לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת כי המציאות הצבאית טפחה על פניו; גַּסוּת לב – יהירות, התנשׂאות: המלכה התנהגה כלפיי בגסות לב, כשמיאנה לשמוע את כל האירוע; התנפח, התרברב, התרברבות, התייהר, יהירות, גאוותנות, גאווה – הרגשת עליונות והתנשׂאוּת: גאוותו היתֵרה אינה מתירה לו לשמוע לעצות מקורביו; ההולך בדרך גאווה משׂניא עצמו על הבריות; יש המתייהר בבלוריות ובמלבושי יהירות יקרים, ויש שהעוז והממשלה בידו מֵגֵס דעתו ומתאכזר לבני אדם; יומרני, יוּמְרָה – שאיפת אדם להשׂיג הישׂגים שהם מעבר לכישוריו או להתגדר בדברים או בתכונות שאין בו: נהניתי ללמוד מדעי הטבע, אף שאין לי כל יומרה לקריירה אקדמית בתחום הזה; הוא מלא יומרות שאין מאחוריהן דבר; פּוֹמפּוֹזִי > יוּמְרָנִי – ראוותני, ראוותני, נפוח, מצועצע, וכן – אֶקסטרָוָוגַנטִי, גרַנדיוֹזִי, מוגזָם, מופרז, מְנַקֵּר עֵינַיִים, תֵיאַטרָלִי: הכול הזינו עיניהם בפאר הראוותני והשמיעו קריאות התפעלות; החזיק טובה לעצמו – הכיר בערך עצמו, היה גאה על מעשׂיו, חשב עצמו ראוי לתודה, הכיר בערך עצמו, היה גאה על מעשׂיו, זחה עליו דעתו: אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת; הִתיַימְּרוּת, הִתייַמֵּר – טען או חשב שבכוחו לעשׂות דבר מה או לדעת דבר מה שהוא מעבר ליכולתו, הייתה לו יומרה למשהו, התנהג ביומרנות: הוא מצייר בשעות הפנאי להנאתו בלבד, ואינו מתיימר להגיע לדרגת אומנות; בהרצאתי זו איני מתיימר להקיף את נושׂא החלומות בצורה מושלמת; אֶקסטרָוָוגַנטִי – 1. בלתי רגיל, יוצא דופן, שחורג מן הממדים המקובלים ולכן הוא ראוותני או מרשים מאוד, עשׂיר, שופע או בזבזני במיוחד, ולכן הוא חורג לעיתים מגבולות הטעם הטוב: לבושה האקסטרווגנטי הסב אליה את מבטי הגברים; 2. מוגזם או מופרז, מוזר; יַחסָנוּת – תכונת היחסן, הרגשת עדיפות ונעלות (על מישהו אחר), התנשׂאות, התרברבות: יחסנותו הרחיקה ממנו את כל חבריו; אל יתהלל חוגר כְּמפַתֵּחַ – אל יתפאר אדם במעשׂה שהוא עומד לעשׂות אלא לאחר שסיים אותה בהצלחה: רק החודש התחלת לעבוד, וכבר אתה חושב שאתה טוב מעמיתיך המנוסים – אל יתהלל חוגר כמפתח; זָחָה דעתו עליו – התגאה, התפאר, נחה עליו רוח יהירות וגאווה, היה מרוצה מעצמו: אף שקיבל פרס נובל, לא זחה דעתו עליו ולא רדף אחר הכבוד; דם כחול – כינוי לגלוג למי שמתנשׂא במוצאו שהוא מגזע אצילים ורמי יחס; מה ראית שדַמְךָ אדום יותר – מדוע אתה רואה את עצמך עדיף או מיוחס מאחרים; נָטַל עטרה לעצמו – לקח גדולה לעצמו, התיימר, התגאה: העובד החדש נטל עטרה לעצמו שהוא יפתור לנו את בעיות השׂכר שלא נפתרו זה שנים; עטרה להתגדל בה – אמצעי להתגאות במשהו ולהתפרסם ממנו: אותו אדם לא למד תורה לשמה, אלא עשׂה את לימודיו עטרה להתגדל בה; חָרַץ אֶת לְשׁוֹנוֹ – התחצף, דיבר קשות, התכוון לפגוע, אִיים לגרום רעה: לימדתי את עצמי לכבוש את פי ולא לחרוץ לשון שלא לצורך; הגדיל פיו, הגביה עצמו, הגביה דעתו על, נתגאה, התגאה – התפאר, התייהר החזיק גדולה לעצמו: מדובר בפרנס שהתגאה על הציבור; נְטוּי גרון – גאוותן, יהיר, בגאווה, ביהירות, רהבתן: יַעַן כִּי גָבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינָיִם; יוֹהֲרָנוּת, יוֹהֲרָנוּת, יוֹהֲרָן, יוֹהֲרָן, יוֹהֲרָה, יוֹהֲרָה – תחושת גאווה המבוססת על הערכה עצמית מוגזמת, ביטחון עצמי מופרז, יהירות, גאוותנות: הוא איבד את תמיכת חבריו בשל יוהרתו וביטחונו המוחלט בצדקתו; גַּבהָנוּת, גַּבהָן – 1. גְּבַהּ לב, גאוותן, רהבתן, מדבר גבוהה, מתנשׂא: אל תהי גבהן בלשונך; ותיקי הארץ העמידו ביניהם לבין העולים החדשים תילי תלים של גבהנות, ויחסנות יוהרנית; 2. גבוה, כיפח; עָתָק – גאווה, דברי רהב, התייהרות, התרברבות, רום לב: אַל תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה, יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם; הִתְהַדְּרוּת, הִתְהַדֵּר – התייפה, התפאר, עשׂה עצמו הָדוּר, פיאר את עצמו, ייחס לעצמו תכונה, תואר, התנהגות וכד׳ שיש עימם כבוד: שליטי הממלכה הטורקית התהדרו בתואר ׳סולטאן׳; אֶקסהִיבִּיציוֹנִיזם > עַרטִילָנוּת, הִתְרָאֲווּת – 1. נטייה לחשׂיפה, נטיית אדם לגילוי רגשות וחולשות שנוהגים להצניעם, יצר חולני להתערטל לעיני הבריות: התראוות הסופר הביך את קוראיו; 2. תשוקה כפייתית למשוך תשׂוּמת לב, בעיקר בעזרת התרברבות או ראוותנות: הלבוש הצעקני והמוזר שלה הוא אחד הביטויים לערטילנותה; נָהַג גדולה בעצמו, הֶחזיק גדולה לעצמו – התנהג בגדלות ובגאווה: כל אותם השנים לא נהגה גדולה בעצמה למרות היותה בת יחידה לאביה הגדול, שניהל את ענייני העיר; שחצן, שחצנות – החצנת האדם את יתרונותיו והשתבחות בהם; התגדלות, הִתגַדֵּל, הִתנַשְּׂאוּת, הִתנַשֵּׂא – הִתפָּאֵר מתוך הערָכה עצמית מופרזת המלווה זלזול באחרים, התהַדר: למה אתה מתנשׂא עליי? רצה להתגדל על הבריות; יָשַׁב בגובהה של עיר – הבליט את עצמו: פלוני אינו מקובל על מכריו כי רברבן הוא ונוהג לשבת בגובהה של עיר; פּוּם מְמַלֵּל רַבְרְבָן > פֶּה מדבר גדולות, השתחץ, התייהר, התנשׂא,

הלך בהרמת ראש, התרברבות, הִתרַברֵב – התגאה, התיימר, הִתפאר בשחצנות: על מה אתה מִתרַברֵב עלינו? הפעם הנמיך את קול וצמצם את דמותו המתרברבת; דעתך טרופה עליך, ולכן השתחץ ליבך; רַברְבָן, רַברְבָנִי, רַברְבָנוּת – שחצנות, גאוותנות, יהירות, התפארות, נטייה לנסות להרשים: אין דבריך אלא דברי רברבנות בעלמא; אָרוֹגַנטִיוּת, אָרוֹגַנטִי < איש שַחַץ, בֶּן שַחַץ, בעל גאווה, גַבהָן, גְבַהּ לֵב, גבה רוח, גֵא, יהיר, מחוצף, רַברְבָן, רְהַבתָן, שחצן, גאוון, גאוותן – גֵאֶה, מתרברב, מתפאר: אל תהי גבהן לא בדיבורך ולא בהתנהגותך; מחותני הגאוותן נטל תשעה קבים של התרברבות, ואחד כל העולם כולו; מִגדַל השֵן – כינוי ציורי ביקורתי למקום שבו מסתגר אדם המרגיש עצמו נעלה על האחרים ומעדיף לחיות ולעבוד בדָלֶ"ת אמותיו: החוקר ישב במגדל השן באוניברסיטה ולא היה מעורה בבעיות היום־יום של החברה הישׂראלית; ראוותני, רַאַוותָנוּת – התנהגות יומרנית המיועדת להרשים אחרים ולמשוך את תשׂוּמת ליבם, הערצתם או קנאתם: חברת השפע המערבי ניכרת בצריכה ראוותנית ובזבזנית; היינו כחגבים בעיניו – הוא סבור שאנו נחותים ממנו; ברגל גסה, בּרֶגֶל גַאֲוָה – ביהירות: הוא דרס ברגל גאווה את פְּקודיו; דיבר גבוהה גבוהה – דיבר ביהירות, דברי גאווה וגדלות; אני ואפסי עוד – ביטוי לגאווה וליהירות מופרזת, שמשמעה – רק אני קיים, אין עוד כמוני, מי דומה לי, אין עוד מלבַדי: לאחר שנים ששׂררה במפלגה תחושה של 'אני ואפסי עוד' קם העם והנחיל לה תבוסה בבחירות; הֵקֵל ראשו, נהג קלות ראש ב־ – זלזל בו, לא שָׂם לב אליו די הצורך, לא התנהג אליו במידת הרצינות הראויה: כשרכב על אופַנועו, הוא נהג קלות ראש בכל הנוגע לציות לרמזורים, ורשלנותו בכביש הייתה לשם דבר עד שהתנגש במשׂאית ונהיה נכה לכל ימיו; נָהַג בו מִנהַג בִּיזָיון, נָהַג בּוֹ בִּיזָיון – מעליב אותו, מזלזל בו: רצה לנהוג ביזיון בעצמו – אין שומעים לו; נהג סלסול בעצמו – דקדק והקפיד על מראהו ועל הליכותיו; התהדר, התגנדר, התנהג בגאווה ובחשיבות, התנשׂא; דקדק והחמיר עם עצמו בהתנהגות או במראה חיצוני מעל המקובל, פעמים גם מתוך יוהרה והרגשת חשיבות עצמית: גם בלבושו התנכר הדודן מאחיו והיה נוהג סלסול בעצמו; ניקור עיניים, מנקר עיניים – ראוותני, עושר מופגן ובולט, חריג לסביבה וגורם לקנאה: כמה מתעשׂרים חדשים עברו להתגורר בשכונות יוקרה ובנו להם בתים מפוארים מנקרי עיניים; זְחוּחַ דַעַת, זְחוּחַ לֵב – יהיר וגאוותן, התגאה בחוכמתו: משרָבו זחוחי הלב, רבו מחלוקות בישׂראל; הזחת דעת, זחיחות דעת, זחיחות לב – שׂביעות רצון יתֵרה מעצמו, יהירות, גאווה, יוהרה: אלוהים יודע שכל מה שעשׂיתי לא עשׂיתי מתוך זחיחות הלב; רם ליבו, רמו עיניו, גָבַהּ לִבּוֹ – הִתגאה, התנשׂא: לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַיי; היזהר שלא ירום ליבך ותאמר: 'כוחי ועוצם ידי עשׂו את החיל הזה'; רם לבב – גאוותן, יהיר, רברבן; רם ליבו, הרים ראש – התנשׂא, התגאה, גבה ליבו; בִּיטָחוֹן עַצמִי מופרז – אמונה מופרזת של אדם בכוחות עצמו: בעולם הזה הכסילים הם בעלי ביטחון עצמי מופרז והחכמים מלאי ספקות; רוּחַ גבוהה – גאוותנות, יהירות, גבהות לב: מי שיש בידו . . . עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע; הוֹקָרַת עצמו – הבעת כבוד לעצמו, יחס של כבוד והערכה לעצמו: בני אדם ציפו לשמוע במה שרצה להאמין אך שמעו את הוקרת עצמו; דיבר גבוהה גבוהה – התרברב, דיבר דברי גאווה וגדלות; רַהַב, דִבְרֵי רַהַב – דברי התפארות והתרברבות; מילים של שבת – מילים גבוהות ונמלצות; מילים גבוהות – דיבורים נמלצים חסרי אחיזה במציאות; התנַפֵּחַ – התרברב, התגאה: מעמדה המיוחד בהנהלה לא אִפשר לה להתנפח ולנהוג יהירות בעצמה; התנַפֵּחַ כּטַוָוס – התרברב הרבה, פה מדבר גדולות; רמו עיניו – התגאה, התייהר; הִיבּרִיס < חֵטא הגאווה, חטא היוהרה – התנשׂאות יהירה המבטלת את הזולת, יומרה, גאווה מתנשׂאת וגבהות לב מוגזמות: הוא חשב שהוא מעל החוק ובסופו של דבר נענש על חטא יוהרתו; פַּרנָס הַמִתגָאֶה עַל הַצִיבּוּר – מנהיג או ממונה יהיר ורברבן: פרנס המתגאה על הציבור אין הדעת סובלתו; גְבַהּ לֵב, גְבַהּ רוּחַ – יָהִיר, גַאַוותָן, רברבן, מתנשׂא: טוב אֶרֶך רוח מגבה רוח; גַבהוּת לֵב, גובה עיניים, גַבהוּת עֵינַיים – שחצנות, גאווה, יהירות: הביטה אל עלובי החיים בגובה עיניים והתנהגה אליהם כאילו היו תתי אדם; גַס רוּחַ, עזות מצח, עַז מצח – חצוף ומחוצף, המוני, יהיר, עקשן, גס רוח, עז פנים, שאינו עדין: לא יעלה על הדעת שכל עז מצח ויושב קרנות יכתיב לשכונתנו מה טוב לה ומה רע לה; התקשט בנוצות לא לו, התקשט בנוצות זרות –התפאר בדבר לא לו, התעטף באִצטְלה של אחרים: שלוש שנים עמלנו כדי לכתוב ספר, ולפני הפקתו רצה מישהו להתקשט בנוצותינו, כאילו הספר רואה אור מטעמו; התעטף באִצטְלה של – העמיד פני, חיפּה על מהותו האמיתית בהתפארות שווא: התעטף באצטלה של מומחה מחשבים; התעטף בטלית שאולה; נטל עטרה לעצמו – לקח גדולה לעצמו, התיימר, התגאה; התעטר בעטרה שאינה הולמתו – התעטר בתפקיד או בכבוד שאינו ראוי להם; שיכְּרוּת ניצחון, שיכּור ניצחון – חש אושר והתלהבות בעקבות הצלחה בעימות, לעיתים באופן העלול לפגוע בו ובהישׂגיו בעתיד; כוחי ועוצֶם ידי – ביטוי הנאמר בנימה שלילית על התופעה של התפארות האדם בהישׂגיו וכלפי ביטחונו העצמי בכוחו ובאפשרויותיו: בשנים שלאחר מלחמת ששת הימים היה הציבור נתון באווירה של כוחי ועוצם ידי שממנה הוא התפכח רק לאחר מלחמת יום הכיפורים; הֶחשִיב את עצמו – העריך את עצמו הערכת יתר, ייחס חשיבות רבה מדיי לעצמו, כיבד את עצמו בהפרזה; רגשי עליונות, תחושת עליונות, הרגשת עליונות – אמונה שהיכולות או ההישׂגים שלך נעלים משל אחרים: בעלי תסביך עליונות עלולים להתנשׂא, להיות זחוחים או רעים כלפי אחרים שאינם מסכימים איתם; תַסבִּיך עֶליונוּת – הערכה מוגזמת ולא מציאותית על יכולותיך ועל הישׂגיך שאתה טוב יותר או חשוב יותר מאחרים. היא נובעת מפיצוי יתר על רגשי נחיתות או כדי להסתיר את רגשות הכישלון שלך; נחתום המעיד על עיסתו – אדם המעיד על איכות מוצריו אף שאינו אובייקטיבי; נמר מנייר, נָמֵר שֶל נְיָיר – כינוי לעג לאדם או לגוף המתיימר להיות תקיף ולהטיל את אימתו על הרבים, ולמעשׂה הוא לא מזיק ומתגלה במלוא חולשתו; אילני סרק קולם הולך – אדם ריק מבליט עצמו בקולניות; הביט עָלָיו מִלמַעלה למַטה – בז לו, לא העריכו, התנשׂא מעליו, ראה אותו כנחות ממנו, לא החשיבו: מיום שצוין לשבח הוא מביט עלינו מלמעלה למטה; זקף חוטמו בו, זָקַף אֶת חוטמו בו – התגאה, התחצף, הֵעֵז פניו נגד; אם אין אני לי מי לי? אם אני כאן הכול כאן, אם איני כאן מי כאן? מי שָׂמְךָ לנהל את חיי הפרטיים; אל יתהלל חכם בחוכמתו, ואל יתהלל הגיבור בגבורתו, ואל יתהלל עשיר בעושרו; הוא השפיל גאים עדי ארץ, והגביה שפלים עדי מרום; הוא יושב במרומי האולימפוס ואינו רואה את המציאות בכל מערומיה; זקפה חוטמה בו ואמרה בעזות מצח: אוי לו לאותו האיש כשיבוא האלוהים להיפרע ממנו; כשמנערים כד ובו שני מטבעות, שומעים רעש גדול, כשמנערים כד מלא מטבעות – מה שומעים? – משל לאדם דל השׂכלה שמרבה להרעיש; המרבה מהומה אינו עושׂה מאומה; ורם לבבך . . . ואמרת בלבבך: 'כוחי ועוצם ידי עשׂה לי את החיל הזה'; הריע לעצמו והתהדר בנוצות שאולות; הבליט את עצמו בעיני הבריות והבליט במו פיו את עלילותיו; הרגיש את עצמו כגוליבר בין גמדים; אל תהי חכם בעיניך, ואל בינתך אל תישען; אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום; דל גאה אין הדעת סובלתו; בעקבות המשיח העזות תרבה . . . והאמת תהא נעדרת . . . נערים ילבינו פני זקנים . . . אויבי איש אנשי ביתו; תהיה תפארתך על הדרך שאתה הולך בה; המגביה עצמו על דברי תורה, למה הוא דומה? לנבלה מושלכת בדרך, כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך; הוא נטל גדולה לעצמו בהתהדרות מתנשׂאת; יהללך זר, ולא פיך; לא גבה ליבו; אין אדם מֵעֵז פניו בפניי; לשון מדברת גדולות [= דברי יהירות]

<u>חוצפה</u>. חֲצִיפוּת, התחצפות, חוצפה – התנהגות גסה ולא מנומסת או מעליבה וחסרת התחשבות, בייחוד כלפי מישהו מבוגר או בתפקיד חשוב. פעמים יש בה תעוזה מבזה או שחצנית או התעלמות מאחרים הפוגעת בכבוד הזולת: מה יאמרו הבריות בשומעם כי התחצפו אלייך ואת מַחֲשָׁה; שִׂיא החוצפה – מעשׂה או דיבור המעידים על התעלמות בוטה מכללי התנהגות תקינים ומצורכי הזולת; גובל בחוצפה – מקומם, נחשב כמעט לחוצפן: הִתנהגותה גובלת בחוצפה; חוצפה ישׂראלית – כינוי לכושר האלתור והספונטניות המייחסים לישׂראלים; חצוף, חוצפן, מְחוּצָף – לא מנומס, שיש בו חוצפה וגסות: נוסח הדיבור המחוצף הזה אינו מקובל עליי; חוצפני, חוצפָּנוּת – חוצפה, גסות, התנהגות חצופה, התנהגות לא מנומסת: איזו חוצפנות יש בך ואיזו עזות פנים; הֶחצִיף, התחצף, הֶחצִיף פניו, החציף פניו נגד, החציף פניו ב־ – נהג בחוצפה, העז פניו: כל המחציף פניו במוריו, סופו שייענש והישׂגיו יהיו דלים; החציף פניו נגד השופטת וזרק עליה את נעלו; החציף עיניו ב־ – הביט במבט של חוצפה, העז פנים נגד: עד גיל הבגרות לא העזתי להחציף עיניי בהוריי; המוניוּת, זוֹלוּת, גַסוּת – 1. חוצפה, חוסר עדינות, חוסר נימוס: למה אתה מתחצף, מה הגסות הזאת?; 2. דיבור גס, מילים או ביטויים שיש בהם חוסר צניעות: נמאסו עליי כל גסויותיך, היכן למדת לנבל את פיך כך? אהבתי את הפשטות, אך לא את הזולות; וולגָרִיוּת < המוניות – המוניות, גסות, חוסר עידון ונימוס: זו הייתה הצגה גסה, סרת טעם ונעדרת תוכן, וולגריות לשמה; המוני – 1. פשוט וגס, עממי, לא מתוחכם, לא עדין, לא מעודן, שמתאים להמון הפשוט: 'קפוץ לי' הוא ביטוי המוני שאינו מקובל בלשון הכתובה; 2. ששייך לפשוטי העם או מאפיין אותם, שמורכב מן ההמון הפשוט: האספסוף ההמוני החל להתפרע ברחובות העיר; קְשֵה מצח, עזות מצח, עַז מֵצַח – חצוף ומחוּצָף, המוני, יָהִיר, עקשן, גס רוח, עז פנים, שאינו עדין: לא יעלה על הדעת שכל עז מצח ויושב קרנות יכתיב לשכונתנו מה טוב לה ומה רע לה; עזות פנים, עַז פָּנִים – 1. חצוף, גס רוח: חיכו ליד ביתי קבצנים חצופים מחוצפים, עזי פנים ומרי נפש; 2. רשע, אכזר: צבא הנאצים היה צבא עז פנים שלא נשׂא פנים לזקן ולא חס על נשים, ילדים וטף; עזוּת מצח, עוז פנים, עזות פנים – חוצפה, שחצנות, עקשנות, גסות, יהירות: טענותיו חסרות כל בסיס, ודרושה מידה לא מועטה של עזות מצח כדי להעלותן בדיון; גסות רוח – חוסר עדינות, חוצפה, חוסר דרך ארץ: הוא מסתובב בחברת בני אדם המוניים וגסי רוח; תנועה מזרחית – מחווה גסה של הושטת האמה כלפי מישהו להבעת בוז,

זלזול, התרסה וכד׳: הוא לא הסתפק בתנועה מזרחית אלא פלט כמה קללות עסיסיות; **אצבע משולשת** – תנועת יד המונית וגסה שבה בוהן תחובה בין האצבע לאמה באגרוף קפוץ להבעת סירוב, זלזול, בוז או שׂמחה לאיד: פרחחים הוציאו לו לשון והראו לו אצבע משולשת; **מַרפְּקָנוּת, מַרפְּקָן** – בעל מרפקים, שנדחק בכוח ואינו נרתע מכל קושי להשׂגת מטרתו: אם את אישה מצליחה, משתמע שאת מרפקנית, קשוחה וגברית; **לְהַכעִיס** – כְּדֵי להרגיז אחרים, מתוך כוונת זדון: הוא עבר את העבירה כדי להַכעיס; **קְשִיחוּת לב, קְשוּחַ לֵב, קַשיוּת לב, קְשֵה לֵב** – רשע, עקשן, חצוף, עז פנים, אכזר, חסר רחמים: שמו של העריץ קשה הלב נודע לשמצה בממלכה כולה; **בֶּן נַעֲוַת המַרדוּת** – חצוף ומַרדן; **מה ראית שדמך אדום יותר?** – מדוע אתה רואה את עצמך עדיף או מיוחס מאחרים? **הֵעֵז פנים בפני, הֵעֵז פניו** – 1. התחצף, ענה בחוצפה ובעזות פנים: אין אדם מעז פניו בפני בעל חובו או בפני רבו; 2. העז, ולא התבייש: החזיקה בו, העזה פניה ונשקה לו; **הלך בדרכי ליבו, עשׂה כִּראוּת עֵינָיו, עשׂה כַּטוֹב בְּעֵינָיו** – עשׂה כרצונו בלי להתחשב באחרים, נהג למיטב הבנתו: לאחר מותו עבר רכושו לילדיו, והם היו חופשיים לעשׂות בו כטוב בעיניהם; **עשׂה כבתוך שלו, עשׂה בו כבתוך שלו** – פעל באופן נמרץ וללא מגבלות בתחום מסוים אף שלא הותר לפעול כך: המנכ״ל עשׂה בחברה כבתוך שלו: העלים מידע ושלשל במישרין לכיסו שׂכר לא לו; **במֵצַח נחוּשָה** – בעזות מצח, בחוצפה, בגסות רוח, בלי שום בושה, בנחישות ובהתרסה: איך הוא מעז לשקר לי כך במצח נחושה; **ליבו גס בפלוני** – הוא מזלזל בו, הוא מגלה חוסר רגישות כלפיו: לאורך כל שירותו היה ליבו גס בפקודיו; **חד לשון** – בעל לשון חריפה, עוקצנית ושנונה; **מומר להכעיס** – 1. משוּמד, מי שהמיר את דתו כדי להרגיז את בני עדתו; 2. כינוי לרשע העובר עברות בזדון; **מעשׂה להכעיס** – מעשׂה שנעשׂה כדי להרגיז אחר; **הֵטִיחַ דְבָרִים כְּלַפֵּי מַעלָה** – דיבֵּר דברים קשים נגד מישהו בכיר ממנו, יצא נגד סמכות גבוהה: במשטר המהלך אימים לא כדאי להטיח דברים כלפי מעלה, אלא השתיקה יפה לחכמים ולהדיוטות כאחד; **חוסר נימוס** – התנהגות לא מנומסת, גסות רוח, חוצפה: מעשׂיו מעידים על חוסר נימוס אלמנטרי; **חֲסַר נימוס** – לא מנומס, גס רוח, חצוף, וולגרי: הוא ילד לא מחונך חסר נימוס וחסר כל תרבות; **האריך לשון** – התחצף; **הרחיב פיו** – חירף וגידף אותו, לעג לו; **שאלה היא בעצם קושיה, ובכל קושיה יש שמינית של חוצפה**; **פעמים החוצפה מועילה אף כלפי אלוהים**; **ההעזה משתלמת**

גבול!

<u>יש גבול או תחום</u>. **גְבוּל** – 1. קו דמיוני המפריד בין מדינות או בין אֲזורים מדיניים או גאוגרפיים, קו המפריד בין שטח מדינה אחת לשטח מדינה אחרת, השטח הסמוך לקו זה. אופיו של קו הגבול מצוין לפי תפקידו: גבול מדיני, גבול בין־לאומי, גבול מִנהלי וכד׳; 2. הקו המקיף שטח מסוים ומפריד בינו ובין סביבתו, התחום שקו זה סוגר: הגדר מסמנת את גבולות החצר; 3. תחום ביניים לא־מוגדר, המפריד בין שני דברים: הבדיחה הזאת היא בגבול הדק שבין הומור לגסות רוח; 4. הטווח הגדול ביותר או הדרגה הגבוהה ביותר של משהו, נקודת הקָצה שאליה דבר כלשהו יכול להגיע, סוף: החוקר ניסה להגדיר את גבולות הידע האנושי: אין גבול לדמיון של האומן הזה; **גָבַל** – 1. נגע בגבול, היה על הגבול או בקרבת הגבול: מדינת ישׂראל גובלת בצפון בלבנון ובסוריה; 2. שימש גבול, היה גבול למשהו: הים התיכון גובל את הארץ ממערב; 3. גָבַל במשהו כמעט נמצא בו, כמעט הגיע אליו, היה על הסף שלו: התנהגותך גובלת בחוצפה; **הגבלה, הגביל** – 1. קבע גבולות, ציין גבול של דבר כדי למנוע את התפשטותו מעבר לתחום שנקבע לו: הגבלת שטחי האימונים של צה״ל תמנע פגיעה במטיילים ברחבי הנגב; 2. אסר, חוקֵק, פרסם צו או תנאי הגביל מה בדיוק אסור לעשׂות, באילו תנאים, באיזו מידה; 3. צמצם כלל או החלטה, הציב סייג, מנע גדילה והתפתחות מעבר לגבול המותר או למידה ולכמות הרצויות; **על גבול** – קרוב מאוד אל, נוטה ל׳: הסוחר עומד על גבול חֲדלות פירעון; **גבוּל תַחתון** – המידה המזערית המותרת; **גבוּל עֶליון** – מידה המרבית המותרת; **גבוּל בֵּין־לאוּמי** – קו המגביל את שטח המדינה, ומפריד בין שטח השיפוט שלה לבין מדינה אחרת; **גבולות בטוחים ומוכרים, גבולות בני הגנה** – הקו שממנו יכולה ישׂראל להגן על עצמה בכוחותיה מפני התקפות מבחוץ; גבולות האמורים להבטיח את ביטחונה של מדינת ישׂראל; **גבולות בני קיימא** – גבולות האמורים לעמוד במבחנים מדיניים וצבאיים עתידיים; **גבלות ההבטחה** – כינוי לגבולות ארץ ישׂראל הגדולה והרחבה כפי שהובטחו בתורה לאברהם ולעם ישׂראל: מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת; **הצבת גבול, הִצִיב גבול** – קבע גבול, הגביל, שם סייג: הצבתי לילד גבולות ברורים: מה מותר ומה אסור; **מַעבר גבול** – תחנה המשמשת למעבר בני אדם וסחורה ממדינה למדינה הסמוכה לה ולביקורת דרכונים, כבודה ומכס; **גבוּל עוֹלָם** – גבול קבוע מימים ימימה: אל תסיג גבול עולם, אשר עשׂו אבותיך; **אבן גבול** – אבן המוצבת בגבול בין שתי מדינות או טריטוריות כדי להיות סמן פיזי למקום הגבול ביניהן: בגבול ישׂראל־מצרים הוצבו 91 אבני גבול לאחר נסיגת צה״ל מסיני; **גבולות בני קיימה** – גבולות האמורים לעמוד במבחנים מדיניים וצבאיים עתידיים; **גָדֵר** – 1. מחסום של פסי עץ, שׂיחים או צמחים, חוטי תיל וכד׳ בין שני שטחי אדמה לסימון גבול ולמנוע זרים מלהשמש בשטח פרטי או למנוע בריחת בעלי חיים מהשטח וכד׳; 2. [בצבא] מִכשול מלאכותי נגד־אדם שנועד להשהות את האויב ולהקשות את חדירתו לשטח המתוחם או להביאו לידי שינוי כיוון תנועתו; **גידור, גידר** – הקיף בגדר, הקים גדר סביב שטח מסוים: גידרנו את החצר בלבני בטון; **גְדֵרָה** – 1. תוצאת הגידור; 2. מתחם מגודר וסגור, בעיקר להלנת בעלי חיים; **תחימה, תָחַם** – קבע תחום, ציין גבול, הגביל, הגדיר: בתחילת דבריו תחם המרצה את הרצאתו לתקופת ימי הביניים בלבד; לפי תחימת הסמכויות בין בתי המשפט היה אפשר לדון בעניין זה לפני בית משפט השלום; **תיחם** – תָחַם, קבע תחום, ציין גבול, הגדיר, הגביל; **תיחום** – השלב שבו מתכננים את שלב האֲמִידָה וקובעים את מטרותיו, את היקפו, את שיטותיו וכו׳; אינטרדיסציפלינרי > **בין־תחומי** – המשותף או הנוגע לתחומי ידע (אקדמי, אומנותי או אחר) ולמקצועות אחדים: מפגש בין־תחומי לדיון באומנות חדשה; בספר אסופת מאמרים על רב־תחומיות, על בין־תחומיות ומה שביניהם; מולטידיסציפלינרי > **רב־תחומי** – שילוב או מעורבות של יותר מתחום חקר (דיסציפלינה) אחד או יותר מתחום לימוד אחד: הטיפול מצריך גישה רב־תחומית, שבה רופאים, תזונאים, פסיכולוגים, מאמנים וגינקולוגים; **תחום שַבָּת** – השֶטח ברדיוס של אלפיים אמות מחוץ לעיר, שמותר ללכת בו בשבת לשומרי שבת [כקי״מ אחד לכל כיוון מחוץ לגבול השטח העירוני שבו נמצא האדם בשעת כניסת השבת או החג]; **תחום המושב** – אזור ברוסיה הצארית שרק בו הותר ליהודים להתיישב; **מחוץ לתחום** – מבנה, מִתקן (כגון חדר חולים, מגורי נשים או מטבח) או שטח (כגון שטח ניסויים) שהכניסה אֲליהם אסורה לאדם אחד או יותר מטעמי אבטחת מידע, בטיחות, בריאות, מוסר וכיו״ב: המפקד הודיע שמגורי הבנות הם מחוץ לתחום בשבילם; על דלת המטבח מוצב שלט וכתובתו: ׳מחוץ לתחום לכל בעלי הדרגות׳; טריטוריאלי > **תחומתי**, טֵרִיטוֹרְיָה > **תחומה** – חבל ארץ ביבשה או בים שבתחום השיפוט של שליט או סמכות שלטונית, שטח אדמה בגבולות מסוימים; **תְחוּמָתִיוּת** – 1. התנהגות אנושית, חברתית ופוליטית המביאה להישׂג תחומתי (טריטוריאלי); 2. התנהגות בני אדם או בעלי חיים המנסים להרחיק אחרים משטח שהם משתמשים בו או שולטים עליו או הם מאמינים שהשטח שלהם; **מַיִם טריטוריאליים, מימי חופין, מים תחומתיים** – רצועת ים שמדינה השוכנת לחופה יכולה לפי אמנת האומות המאוחדות להכריז עליה כחלק משטחה המצוי תחת ריבונותה, אך אפשרי המעבר בו לספינות זרות. הרצועה משׂתרעת לכל היותר 12 מִיל ימי (22.224 ק״מ) מחופה של מדינה חופית; **תחום אפור** – גבול עמום בין שני תחומים לפחות שאינם מוגדרים בבירור, קשה להגדירם או הגדרתם נוטה להשתנות: תחום אפור באתיקה מציין דילמה מוסרית, שבה הגבול בין טוב לרע עמום: המתת חסד היא תחום אפור, האם היא רצח או סיום חיים בכבוד; אזור שיפוט > **תחום שיפוט** – אזור הכפוף למדינה או לרשות מקומית, ובו תקפים חוקיה וסמכויותיה: תחום השיפוט של המועצה האזורית הורחב לאחרונה על־פי צו של שׂר הפנים; **הקַו הירוק** – קו שביתת הנשק של מדינת ישׂראל עם מצרים, עם ירדן, ם סוריה ועם לבנון, כפי שנקבע ב־1949 לאחר מלחמת העצמאות עד מלחמת ששת הימים (1967). הקו סומן במפות בצבע ירוק, ומכאן שמו; **הקו הסָגול** – קו שביתת הנשק בין ישראל לסוריה שעליו הוסכם בתום מלחמת ששת הימים. אורכו כ־65 ק״מ מצפון לדרום ו־27 ק״מ ממערב למזרח. הקו תוחם כ־1,260 קמ״ר, כשני שלישים ממערבה של רמת הגולן שכבשה ישראל במהלך המלחמה; **מֶצֶר** – גבול, תחום בין אזור לאזור, בין מקום למקום וכד׳: אני גר על מצר בני ברק רמת גן, למי אשלם את הארנונה; **סְפָר** – גבול, תחום בין מדינות שנמצא ליד הגבול: ממשלת ישׂראל מעודדת את ההתיישבות באזורי ספר; **ספֵרָה** – תחום פעולה, השפעה או קיום, שבו מתרחשת פעילות מסוימת, וכן – סביבה, חוג, הֶיקֵף וכד׳: הוא חי בספֵרה חילונית, ומתקשה לקיים את המצוות; **מִסוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ** – מקצֶה אחד אל הקצֶה האחר, בכל מקום ומקום בעולם ללא יוצא מן הכלל: אתה הוא ששמך מתפרסם מסוף העולם ועד סופו; **יִישוּב סְפָר** – מקום מיושב ליד גבול המדינה: הוא גר ביישוב ספָר; **עד כאן** – זה הגבול האחרון ל׳, פה מסתיים הדבר: **בְּגֶדֶר** – **בתחום, בגבול, במדרגת, בחזקת בבחינת, משום, בכלל, בתוך החשבון של**: אין זה בגדר סוד שהוא נטול כל יופי; עד שימצאו את גופתו הוא בחזקת נעדר; כל אדם הוא בחזקת חף מפשע כל עוד לא הוכחה אשמתו; במכוניות הפרטיות יש מקום לחמישה נוסעים, ובכללם הנהג; **מְשוּלָּח** – פרוע, חסר מעצורים, חסר רסן: לפתע געה בצחוק משולח, שופע עלומים; **מִשוּם** – הדבר הוא כמו, הדבר דומה מנקודת מבט מסוימת ל׳, ניתן להגדירו כ־: יש בדבריך משום עלבון והוצאת לשון הרע; אין לראות במינויו של יועץ חיצוני משום פגיעה בסמכויות המנכ״ל; **חָרַג מן המסגרת** – חרג, יצא מן השורה, יצא דופן, עבר את הגבול, התנהג בניגוד למקובל ולמוסכם: יש גירעון בתקציב הממשלה כי חרגה מן

המסגרת; במסגרת – בתחום, בגבול, בגדר: הכסף ניתן למתיישב במסגרת תקציב העלייה; מִסגֵר – הגביל, קבע גבולות למשהו: יש למסגר את התוכנית כדי שלא לחרוג מן המסגרת; קִיצוֹנִיוּת – תכונה או מצב של נטיית האדם אל הקצה בתחום אמונה, פוליטיקה, התנהגות, הבעת עמדה וכד׳, וכן – הרחקת לכת, חוסר פשרנות: הקיצוניות פעמים מצריכה לשנות או להחליף את העקרונות הבסיסיים של חברה או מערכת פוליטית באמצעות שינוי חברתי, שינוי מבני, מהפכה או רפורמה; קִיצוֹנִי – תכונתו של מי שעובר את הגבולות הרגילים או המקובלים, מי שחורג מן הסביר: בקוטב הדרומי שׂוררים תנאי אקלים קיצוניים; הקצנה, הקצין – נעשׂה קיצוני בעמדותיו, בדעותיו או בהשקפותיו. בתהליך ההקצנה של אדם או קבוצה, הם מאמצים דעות קיצוניות יותר ויותר בניגוד למצב הקיים המוסכם בפוליטיקה, בחברה בדת; מַבדֶלֶת – חַיִץ, מחיצת פלסטיק או גומי בין שני חדרים, הניתנת להתפרס ולהתקפל כקִפלֵי אקורדיון; חַיִץ – מחיצה, קיר, מבדיל, חציץ; חִייֵץ – חצץ, שימש מחיצה, הבדיל: חייצנו את האולם, והדלת מחייצת בין החדרים; חיווץ – התקנת חיץ, קביעת מחיצה בין דברים: כל מפקד גרוע זקוק לחיוץ כדי לבסס את סמכותו; אֵזור חַיִץ – אזור שבשליטת כוח ניטרלי (כגון כוח האו״ם), החוצֵץ ביו שני צבאות עוינים; אֵזור גָדוּר – 1. מוקף גדר; 2. בדל, מופרש, מסתייג: דבריו היו מועטים עם הבריות, גדור מהם ובדל מהם; בלוֹקָדָה > הֶסגֵר – ניתוק קשרי התחבורה הימיים, האוויריים והיבשתיים של הארץ עם החוץ על ידי כוח צבאי כדי למנוע זרימת אספקה וציוד, מידע ותקשורת: הצבא הטיל הֶסגר בגבולות המדינה, אין יוצא ואין בא; סַף – גבול שלמטה ממנו או מעליו אין הגירוי מורגש: סף כאב גבוה סף סֵבל נמוך; סַף ההַכָּרה – הגבול שבין ההכרה לתת־ההכרה, קצֵה תודעת האדם, הגבול שלמטה ממנו אין הכרתו מגעת: הזיכרון הקשה נדחק אל מתחת לסף ההכרה; למעלה מ־ – יותר מ־, מעל ל־, עולה על: יש דברים שהם למעלה מהשׂגת השׂכל האנושי; עד אֶפֶס מקום – מלא לגמרי, עד שאין עוד מקום, עד קצה גבול הקיבולת או התכולה: בקונצרט היה האולם מלא עד אפס מקום; עד לִבלי נְשׂוא, לִבלי נְשׂוא – בלי יכולת לסובלו: המצב נעשׂה קשה לבלי נשׂוא; עַד להשחית – מאוד, עד לבלי נשׂוא, באופן קיצוני ביותר: למשמע דברי הנאצה עלתה חמתו עד להשחית; כלו כל הקיצין, בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶש – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול אותו עוד: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה עד שבאו מים עד נפש והחליטה להתלונן עליו לפני ההנהלה; מִנעָד – טווח המציין שני גבולות של דבר, כגון שעות, ימים, עמודים, דברים ספירים, צלילים או פעולות: מִנעד השעות 09:00–17:00 משמען מ־5 בערב עד 9 בבוקר; הגיעַ עַד צַוָואר – היה קשה מאוד, הגיע עד קצה גבול היכולת שאפשר לסובלו; סייג לחוכמה שתיקה – השתיקה משמשת גדר ותריס לחוכמה, הממעט בדיבורו לא ישמיע שטויות; חומה סינית, החומה הסינית – כינוי לחַיִץ גמור, לחציצה מוחלטת בלי כל אפשרות לחדירת השפעה מן החוץ: כשהתפקרתי הבנתי, שהייתה ביני ובין מה שקורה במדינה מעין חומה סינית; יער בתולה, יער עד, יער בראשית – יער קדום שרגל אדם לא דרכה בו; הרי חושך – כינוי למקומות רחוקים מאוד שרגל אדם לא דרכה בהם; אדמַת בראשית, אדמת בתולה, בתולת קרקע, קרקע בתולה – תחום שלא טיפל בו איש, נושׂא שעדיין לא נלמד או לא נגעו בו: כשהחל איינשטיין לפתח את תורת היחסות שלו, היה הנושׂא בבחינת קרקע בתולה ואיש לא חקרו; בתולת אדמה, בתולת קרקע, יער בתולה, יער עד, יער בראשית – יער קדום שרגל אדם לא דרכה בו; חומֶר הִיוּלִי – חומר גולמי לפני שעוּבּד; חלקת אלוהים הקטנה – מקום או תחום שאדם אוהב מאוד ושומר עליו בקנאות: הספרייה היא חלקת האלוהים הקטנה שלי; עומק איסטרטגי – המרחק בין הגבול ובין קו ההגנה הקדמי של מדינה ובין השטח שכיבושו או פגיעה בו מסכנים את עצם קיומה: נהר הירדן מעניק לצה״ל עומק איסטרטגי של 55 ק״מ במלחמה מוסכמית (קונוונציונלית) – עומק המאפשר לנהל קרבות הגנה מחוץ לערי ישׂראל הגדולות וליצור נתיבי הספקה, גיוס מערך מילואים ונסיגה טקטית בעת הצורך; יַרכְּתֵי ארץ – קצה הארץ, קצה העולם, מקום רחוק: וקיבצתים מירכתי ארץ; אבן דרך, ציוּן דֶרֶך – עניין שראוי להתעכב עליו בסקירת התפתחות או השתלשלות של מאורעות, שלב עיקרי במשׂימה, במיזם וכיו״ב, רמז או סימן למקום כלשהו: שירת ביאליק היא ציון דרך בתולדות השירה העברית; עד כאן דברי התלמיד, מכאן והלאה דברי המרצה; נקוּדַת רוויה – קליטה מרבית של דָבָר, קצֵה היכולת לקלוט ולספוג או לקבל עוד: למדנו כל הלילה עד שהרגשנו שהגענו לנקודת רוויה, ולכן החלטנו לעשׂות הפסקה וללכת לאכול; מִסוף . . . ועד סופו – מקצה אל קצה: הריח הניחוח של אפיית העוגה עלה באפי מסוף הבית ועד סופו; שֶטַח הֶפקֵר, אַדמַת הֶפקֵר – 1. קרקע שאין לה בעלים; 2. שטח אדמה החוצץ בין גבולות של מדינות שכנות: בשטח ההֶפקֵר נאסר על שתי המדינות להציב כוחות צבא; פירוז, פּוֹרַז, פֵּירֵז – הפך אזור מסוים לנקי מכוחות צבא, ממתקניו ומכלי נשק, הכריז על אזור כלשהו למפורז: ההסכם קובע שיש לפרז לחלוטין רצועה של שלושים ק״מ משני צידי הגבול; שֶטח מפוּרָז, אזור מפורָז – אֵזור אשר לגביו הוסכם בין הצדדים הלוחמים, שלא להכניס אליו כוחות צבא או מִתקני צבא; אֵזור שיפּוּט – אזור הכפוף לסמכות משפטית אחת; שֶטַח מֵת – 1. שטח שאי־אפשר לראותו מעמדת התצפות מפני שפרט נוף חוצץ בינו למתצפת; 2. קטע בין שִמשת המכונית הצדדית לשִמשה האחורית שאין הנהג יכול לראות בעדו; חגורת ביטחון – שורת יישובים או ביצורים סביב מקום מוּעד לסכנה, כדי לאבטחו: יישובי הסְפָר הם חגורת ביטחון לגבולות המדינה; חגורַת צניעוּת – [בימי הביניים] מכשיר ננעל (שרשרת פלדה או הֶתקן אחר) שחלק מהנשים נאלצו לענוד באזור הערווה כדי למנוע מהן לקיים יחסי מין עם זרים בימי הֵיעדרו של הבעל; תחנת מכס – תחנה שבה גובה הממשלה מיסים שהטילה על סחורות כשהן מועברות בכניסה וביציאה מהמדינה: בנמֵל ובתחנת גבול של כל מדינה יש תחנות מכס; משמר הגבול – הזרוע המבצעית של משטרת ישׂראל שנועדה ללחום בטרור, לטפל בהפרות סדר, להילחם בפשיעה ועוד; נסדקה חומת הברזל ביניהם עד שנפלה המחיצה האחרונה; מסוף העולם ועד סופו; גלגל עינו של אדם מצומצם ואינו יכול להקיף את הכול

<u>אין גבול</u>. ארגון ללא גבולות – ארגון המפרק את המסורות, את אילוצי המקום והמִדרג של מבני חברה מסורתיים. עובדים בארגונים מסוג זה יכולים לצפות לסביבה עסקית גמישה ולצוות עמיתים לעבודה חוצה גבולות גאוגרפיים; טֶרָה אִינקוֹגנִיטָה > ארץ לא נודעת – תחום או נושׂא שטרם טיפלו בו או חקרו אותו; לא חלו בו ידיים – לא נגעו בו: גן נעול וחתום זרוּע חידות ופלאים, לא חלה בהם יד אדם; טשטש את התחומים – ביטל את ההבדלים: עיסוק שיפוטי בבעיות בעלות אופי ציבורי או פוליטי, אין בו כדי לטשטש את התחומים ולהתפרש כהפרת העיקרון של הפרדת הרשויות; הבלעת תחומים – ערבוב תחומים שונים; בלי מְצָרים – בלי גבול ומידה, עד לאין סוף: היא השקיעה בעבודתה אהבה ומסירות בלי מצרים; תחב את אפו, בחש בקדירה של אחר, נכנס ברָשות שאינה שלו, נכנס בתחום שאינו שלו – התערב בעניין לא לו, עסק בדבר שאין לו ידיעה בו: חבל שבחיבורו נכנס המחבר גם ברשות שאינה שלו; עירוב תחומים – קישורם של שני עניינים שאינם שייכים זה לזה במקורם, ערבוב בגבולות שבין שני דברים או יותר: המתמטיקה והאומנות הן שתי רשויות נפרדות, ואין ביניהן עירוב תחומים; עירוב פרשיות – בלבול דברים, החלפת עניין בעניין: פעמים נראה שיש עירוב פרשיות שאינן קשורות לכאורה זו לזו; הפך את היוצרות, החליף את היוצרות, בלבל את היוצרות – בלבל בין עניינים שונים, יצר ערבוביה; הפך את הסדר;

<u>עבר את הגבול</u>. עבר את הגבול, עובר כל גבול, עבר כל גבול – חרג לחלוטין מן המותר או מן המקובל: התנהגותו המחוצפת עברה כל גבול; הברחת גבול, הִבְרִיחַ אֶת הגבול, גָנַב אֶת הַגְבוּל – עבר ממדינה למדינה בהסתר ובלי רישָיון: משגנבנו את הגבול, חיכה לנו נציג הסוכנות וסייע לנו; סוחר סמים שהבריח את הגבול נתפס בצפון; הסגת גבול, הסִיג גבול, הִסִיג גבול רעהו– 1. העתיק גבול והעבירו לתוך שטחו של אחר; 2. נכנס לתוך שטחו של אחר או דחק את רגלו כשהתחרה בו או גזל את פרנסתו; הלך שובב אחר ליבו – התהולל והלך בשרירות ליבו: בימי עלומיי הלכתי שובב אחרי ליבי; בלי מְצָרים – בלי גבול ומידה, עד לאין סוף: היא השקיעה בעבודתה אהבה ומסירות בלי מצרים; מלאה סְאָתו, נתמלאה סְאָתו, נתמלאה הסְאָה, נגדשה הסְאָה, גָדַש את הסְאָה, הגדיש את הסְאָה – הגזים, הפריז על המידה, עבר את הגבול: בסירובו להחזיר את המסמכים שנתן בכליו, הוא הגדיש את הסאה והוחלט לפטרו; הקדיח תבשילו ברבים – התנהג שלא כשורה, עבר את גבול המותר והמקובל: עשׂה פעולה המקלקלת את כל המעשׂה, התנהג שלא כהוגן, נכשל בפומבי במעשׂה לא הגון; פָּרַץ גָדֵר וּפָרַק כָּל עוֹל – נהג בהפקרות, קיבל עליו חירויות אסורות, התמרד, יצא משעבוד, עשׂה דין לעצמו: בזמן האחרון הוא פורק כל עול, ויש חשש שיסתבך עם החוק; פָּרַץ גְבוּל, פָּרַץ גָדֵר – עבר על איסור, הֵפֵר חוק, עבר עבירה, כינוי למי שפועל בניגוד לתקנה חברתית או בניגוד למנהג המקום: תמיד יש פורצי גדר הפועלים בניגוד להחלטות שנתקבלו באסֵפת הוועד: פרץ גדר ישכנו נחש, פּוֹרֵץ גָדֵר יִשְכֶנוּ נָחָש – דיבור של איום כלפי מי שכופר ועובר על חוק, על פקודה, על גזרה, ובייחוד על מצווה; חָרַג מן המִסגֶרֶת – חרג או יצא מהמסגרת שנקבעה לו בזמן, בתקציב, בנושׂא וכד׳; ירד לְאוּמָנוּתוֹ של פלוני – הסיג את גבול פלוני, התחרה בו, קיפח את פרנסתו; חצה את קווי האויב – עבר את גבול המדינה אל מדינה עוינת: יחידות קומנדו חצו את קווי האויב והשמידו גשרים, קווי מתח גבוה ומאחזים; לא ידע מעצור לרוחו וגבול לזדון ליבו; זדון ליבו השיאו לעשׂות מעשׂה שלא ייעשׂה; עושׂים במַחשָך מעשׂיהם כדי שלא ירגישו בהם שומרי הגבול; כל הפורץ גדרן של חכמים, לסוף פורענות באה עליו; > הפרדה! מקום! קו! קִרבה!

גודל! גובה!

<u>גודל</u>. גודל – מידת אורך, שטח ונפח; הגדלה, הגדיל, גידול, גידל, גדילה, גָדַל – 1. עבר בשנים, התקדם לבגרות; 2. נעשׂה גדול יותר במידתו (אורך, שטח ונפח); 3.

התפתח, צמח; 4. התרבה, כַּמותו או מספרו נעשׂו גדולים יותר; 5. גדל במקום, בחברה, במסגרת וכד׳: בצעירותו התחנך וגדל בפנימייה; 6. התעצם, התחזק: סבל הפצוע הלך וגדל; 7. נעשׂה גדול בהיקפו, בעושרו, בחשיבותו וכד׳: הוא התחיל מחנות קטנה, ועם השנים גדל והפך לבעל רשת; גידול, גידל – 1. טיפל בילדים או בבעלי חיים; 2. לא סיפר שערו או לא נטל ציפורניים והניח לצמוח; מִגדוֹל – עמוד מסיבי דמוי מגדל, לנשׂיאת קו מתח גבוה; גַדלוּת – גוֹדֶל (כנגד: קַטנוּת): בין בקטנותה בין בגדלותה מותרת לאימוץ; הִגדיל לעשׂות – עשׂה גדולות, פעל רבות מעל למשוער, הִרבה לעשׂות, עשׂה גדולות ונצורות: אף שהגדיל צ׳רצ׳יל לעשׂות בהיותו מצביא בימי מלחמה, לא נבחר למנהיג אחרי המלחמה; כַּבִּירוּת, כַּבִּיר – גדול, רב, עצום, אדיר: הישׂגינו כבירים בזכות כבירי הרוח ואדירי הרצון: הוא לא היה רק גיבור חיל וכביר אונים, אלא גם אדם מופלא כביר פעלים ומעללים; עמדנו משתאים מול כבירות מפלי המים הנופלים במפְּלי הניאגרה ושאונם; ביניים, בֵּינִי – אמצעי, שבאמצע: אני בגיל ביני, בין ילד לבוגר; בלתי נדלה – עצום ורב, שאינו נגמר, אין סופי: למרות גילו מרצו בלתי נדלה; רַבָּה, רַב – [תחילית בהוראת] הרבה מאוד או גדול מאוד, כגון בביטויים: רב־כוח, רב־מידות, רב־סיכוי, רב־ערך, רב־צדָדִי, רב־שנתי, רב־תרבותי, תאונה רבת מעורבים; העצמה, הֶעֱצִים – הגדיל את מִספרו לעומת אחרים; קולוסלי > עֲנָק, עֲנָקִי, עָצוּם – כביר, גדול מאוד, עצום במידותיו: השיטפונות גרמו נזקים עצומים לרכוש; ארגון הטרור כבש בחיל גדול ועצום שטחים מסוריה ומעיראק; רַבָּתִי – 1. גדולה, בצירופים, כגון תל אביב רבתי [= העיר הגדולה על פרווריה], ׳אות רבתי׳, ׳אלף רבתי׳ [רק לשם שמינו נקבה]; 2. [בצירוף לשמה של עיר] העיר ובנותיה, מטרופולין; מַקְרוֹ, ברמת־על – בקנה מידה גדול, אמצעי שינוי המשפיע על הארגון כולו או על המשק כולו, לעומת שינוי המשפיע על יחיד או על קבוצה: ברמת העל חיי הכלכלה בארץ הם סבירים; מיקרו, ברמת היחידה – קנה מידה קטן של פעילות, תהליכים וכד׳ (להבדיל מ׳מַקרוֹ׳): סיימנו את תכנון המיזם ברמת היחידה, עכשיו יש לבדוק את כל הפרטים ברמת־על; גַמלָן, גַמלָנִי גַמלוֹנוּת, גַמלוֹן, גַמלוֹנִי – גדול, ארוך, מגודל, מגושם: הוא היה רחב כתפיים ואיבריו גמלוניים; הוא היה אדם טוב לב, אך מגוחך בגמלונות גופו הענק; למעלה מן – יותר מ־, מעל ל־, עולה על: מפעל זה למעלה מכוחותיו, מבינתו או מיכולותיו; בית מידות – בית גדול ונרחב; חֲתִיכָה הָרְאוּיָה לְהִתכַּבֵּד בָּהּ – מנה הגונה, דבר בעל ערך, עניין שרבים קופצים עליו נתח גדול, מנה גדולה ומכובדת; רְוָיָה – מצב של שׂובע ממשהו, תחושה של עודף או גודש בדבר מה עד שאי־אפשר להוסיף עליו: הפסקתי ללמוד כי הגעתי למצב של רוויה מהם; רְחַב ידיים – משׂתרע על פני שטח נרחב, שמתפשט למרחבים: מפסגת ההר נשקף לעינינו מדבר גדול ורחב הידיים; רב־מידות – גדול במידותיו ובהיקפו: בערינו בניינים רבי מידות; כָּתַב ׳נוֹחַ׳ בִּשֶׁבַע שגיאות – הִרבה לשבש את הכתיב, משל לבוּר גדול בענייני כתיב; מִמָּעָה לְמָעָה נִתמַלְאָה הַסְּאָה, פרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול, מטיפה לטיפה נתמלא ההין [כשישה ליטרים] – מעשׂה גדול הוא צירוף ושרשרת של פעולות קטנות; כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול, ממעה למעה מתמלאת הקופּה – אין לזלזל בקטנות שהרי גם דבר גדול הוא צירוף של פרטים הרבה; פרוטות קטנות מצטרפות לחשבון מרובה – היינו אין לזלזל בקטנות, שדברים קטנים ורבים הופכים לדבר גדול רב־משקל; אַדִּיר – עצום, חזק, סגיב, כביר, גדול מאוד: הרוח נשבה בכוח אדיר והעיפה כל מה שנקרה בדרכה; אדיר ממדים – חריג במידותיו, בל ישוער: אף העץ אדיר הממדים נעקר ביפן ממקומו כששטף את חופיה נחשול הצונמי; אימת יתוש על הפיל – יש שהחלש יוכל להציק ולהכריע את הגדול ואת החזק; אדם ענק לפעמים בזבוב נחנק – יש שחלש וצעיר יכריע את החזק; ארי שאמרת נעשׂה שועל – מי שאמרת עליו שהוא גדול בחוכמה, נמצא שהוא קטן; מנער עד זקן – מקטן ועד גדול; ים גדול ורחב ידיים – מקום רחב מאוד; כְּמַעְיָן הנובֵעַ – 1. אדם שיש בו חידושים: בדברי מוסר ויראת שמיים היה כמעיין הנובע; 2. מָשָׁל לנושׂא רחב ועמוק שאין למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם; אדיר תורה – למדן מופלג, גדול בתורה; ההר הוליד עכבר – הכנות מרובות ותוצאות זעומות, וכן – כגודל הציפייה גודל האכזבה, הרה עמל וילד מפח נפש, נשׂיאים ורוח וגשם אַיִן, הבטיח הרים וגבָעות; נחשול סֵיסמי, צונמי – גל גדול ורב־עוצמה הנוצר בים או באוקיינוס בעטייה של רעידת אדמה; גודל פיזיקלי – תכונה של עצם הניתנת למדידה, כגון זמן, אורך, מסה ומהירות; ראשׁ גדול – כינוי למי שמוכן לקבל עליו אחריות ושיקול דעת שהם לפעמים מעבר למה שנדרש ממנו, אדם המתעניין בבעיות נרחבות של הכלל ומוכן להשתתף באחריות להן, מגלה יוזמה [ההפך: ראש קטן]; עֶשֶׂר יָדוֹת לוֹ בְּ־ – 1. חלקו במשהו גדול פי כמה מחלקו של אחר; 2. הוא מומחה גדול מאחרים ב־: לראש המדור היו עשׂר ידות בחוכמת הפרסום, ולכן הלך מחיל אל חיל; סערה בכוס מים, סערה בצלוחית מים – רעש גדול בעניין חסַר חשיבות, רעש ומהומה על לא מאומה: פרשת הגן היא סערה בכוס מים כי ההורים לא הוציאו את ילדיהם מהגן מטעמים גזעניים, אלא רצו שייקרא הגן ׳גן ממ״ד־חב״ד׳, ולא ׳גן ממ״ד׳, כרצון ראש העיר; סוד הסודות – סוד גדול וגנוז, סוד שמור ביותר: הדבר ששאלת הוא מסודֵי הסודות משפחתנו זה דורות; כפול ומכופל – גדול פי כמה וכמה: בזכות תרומתי היה שׂכרי כפול וכמופל; בקי בחדרי תורה – למדן גדול ובקי בכל מסתרי התורה: הרב שלמה גורן היה בקי בחדרי תורה, מפורסם בתורת הנגלה והנסתר, היה דן דין אמת לאמיתו, והכול נהנו מזיו חוכמתו; רְחַב גֶּרֶם – רחב עצמות, גדול ורחב בגופו: סבּלים רחבי גרם וכבדי צעד הובילו את הרהיטים; כָּפָה הַסְּיָּח אֶת הַמְּנוֹרָה – המעשׂה האחרון טשטש את רישומו של המעשׂה הראשון, השוחד הגדול הכריע את השוחד הקטן; בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב כלפיה עד שבאו מים עד נפש והתלוננה עליו; חֲמַת רֶצַח – כעס גדול ונורא, כעס רב ביותר, זעם רצחני: קל היה להסית את ההמון הנבער מדעת ביהודים ולהביאו לידי חמת רצח נגדם; אפליית גודל – יחס לא שוויוני או לא חיובי לאנשים בשל גודל גופם; חֲמַת זעם – כעס גדול, חמה עזה מאוד, כעס רב: הוא כעס וחבט על השולחן בחמת זעם; ומה המים אין הגדול מתבייש לומר לקטן: ׳השקני מים׳, כך דברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן: ׳למדני פרק אחד, דבר אחד, פסוק אחד, ואפילו אות אחת׳; כד ריק ובו שני מטבעות – משמיע רעש גדול בעת ניעורו; עיניו יצאו מחוריהן מגודל התדהמה; היה גדול בתורה ובקי בכל עִמקי סודותיה; דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את חברו

גובה. כגובה ארזים גובהו – גבוה מאוד; גָבַה בקומה, עָלָה בקומתו – נעשׂה גבוה, גדֵל כלפי מעלה; שְׁמֵי מָרוֹם, שְׁמֵי השמיים, גוֹבהֵי מרומים – כינוי למרחקי השמיים ולמקומות הגבוהים ביותר: כמה נעים לטוס ולראות את ארצנו היפה מגובהי מרומים; קו גובה – קו דמיוני המחבר את כל הנקודות הנמצאות בגובה שווה מעל פני הים: במפה טופוגרפית מסמנים קווי גובה נבחרים ברווחים קבועים; גְּבַהּ קומה – גָבוהַּ, איש גבוה: היא הייתה גבוהת קומה אך מלאת חן; גְּבַהּ גַלים – בעל גלים גבוהים מן הרגיל (2.5-1.25 מ׳): הים יהיה הים גבה גלים; גבוהים ממנו הדברים – הדברים היו יותר מהבנתו; גובה פני הים – מַדד לגובהם של פני הים במקום שבו הם פוגשים ביבשה; הגביה עוּף – טס לגובה, עף לגובה רב, התרומם מעלה מעלה: הבלון הגביה עוף ונעלם לאיטו מעינינו; גַבהוּת – 1. גובה, רוּם, גדולה; 2. רוממות, נשׂגבות; קומה – גובַה (בעיקר של אדם או עצם): הוא היה גְבַה קומה, עד שגובה קומתו הפליא את רואיו; שיעור קומה – קומה גבוהה: הרצל בביקורו בארץ היה כולו קסם בשיעור קומתו האצילה ובהכרת פניו; יצאתי נעולת מגפיים, מה שהוסיף לי שיעור קומה וגבריות; רימום, רוֹמַם, רוֹמֵם – הגביה, העלה: כשמשׂכורת המורים היא לעג לרש, קשה לרומם את רמת הלימודים; רם קומה – גבה קומה, נישׂא: הם דמו לשׂחקני כדור סל רמי קומה ורחבי כתפיים; הִשתַלשְׁלוּת, הִשתַלשֵׁל – 1. היה תלוי כלפי מטה, היה תלוי ויורד: צמה עבותה משתלשלת על כתפה; 2. הוריד את עצמו למטה, בעיקר דרך פתח צר ובעזרת חבל, שלשלת וכד׳: הכבאי השתלשל לבאר עמוקה וחילץ את הפעוט שנפל לתוכה; נפילי, נָפִיל – 1. כינוי לאדם ענק, לאדם גדול וגבוה מאוד: וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם; 2. אדם גדול ברוחו ובמעשׂיו, משכמו ומעלה לעומת בני דורו, או בעיני הדורות שלאחריו: מנהיג התנועה הוא מאחרוני הנפילים של דור תקומת המדינה; מִגדָּל – גורד שחקים, בניין גבוה מאוד; שמֵי מרום, שמֵי השָׁמַיִם – המרומים, הרקיע העליון, השמים הגבוהים ביותר; ממְעוֹף הציפור – מבט על דבר על פני האדמה מלמעלה, כאילו היה המתבונן ציפור: ממעוף הציפור נראים יישובי העמק ככתמי צבע; מלוא קומָתו – בכל גודלו בכל גובהו בכל גופו: המתאגרף נפל מלוא קומתו ארצה; נָפִיל, ענק, רַם קומה, גַבהָנוּת, גַבהָן, כִּיפֵּחַ > קִיפֵּחַ, – גבה קומה יותר מן הרגיל, בעל רגליים ארוכות שלא בהתאמה, נישׂא: אדם נמוך קומה אתה, למה תרים ידך על גבהן שכמותו; הביט עליו מלמעלה למטה – בז לו, לא העריכו, התנשׂא מעליו, התייהר, ראה אותו כנחות ממנו, לא החשיבו: מיום שצוין לשבח הוא מביט עלינו מלמעלה למטה; בגובה העיניים > כדבר אישר אל רעהו – כשווה אל שווים: המנהל דיבר איתי כדבר איש אל רעהו; פְּנֵי הַיָּם – פני מֵי הים המשמשים קנֵה מידה לציון גובה מקום: ים המלח נמצא כארבע מאות מטרים מתחת לפני הים; גורֵד שחָקים – בניין רב־קומות המתנשׂא לגובה רב: גורדי השחקים הגבוהים בניו יורק הם בקצהו הדרומי של האי ובמרכזו; איש מידות – גבַה קומה, ענק: וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מידות, אדם מצוין במידותיו או במעשׂיו; יְפֵה קומה, יְפַת קומה – מי שגובהם יפה להם ובמידה הראויה: היא הייתה יפת קומה, דקת מותניים, ענוגה ומבינה עניין; מעל לפני המים – מעל לפני מי הים לציוּן גובהו של מקום: ביתנו נבנה כארבע מאות מטרים מעל לפני הים; במגרש עמדו מולנו כמה גַבהנים, בני נפילים רמים ומגודלי גוף; גבוה לא יישׂא גבוהית שמא יצא מהם תורן; אנו נוטים לשפוט הצלחה לפי גודל המשכורת והמכונית במקום לאמוד אותה לפי איכות

השירות ויחסי האנוש; בחור שקיעקע את התקרה בקומתו; אשרי אדם ששיעור־קומתו וחוש הערכתו החד לנכסי מדע ורוח עומדים לו כדי להתמצא בסבכי בעיות כספים ומשק > קַטנוּת!

גמול!

גמול, גָמַל – שילם שׂכר או עוֹנֶש; תַגמוּל, תִגמֵל – הוא זכה לשׂכר נאות על מעשׂיו הטובים; פְּעוּלַת תַגמוּל – שימוש בכוח כלפי מישהו שהֵרֵעַ לך כדי להשיב לו כגמולו וללמדו לקח: עקב התקפת הטילים על אזורנו פתח הצבא הבוקר בפעולת תגמול; גָמַל חֶסֶד – עשׂה חסד, עָזַר, עשׂה טובה למישהו: דרכו של גומל חסד לרוץ אחר דלים; תורת הגמול – הדרך שבה מקשרים מאמינים בין קיום או אי־קיום החובות המוטלות עליהם על ידי האל או האלים לבין הגמול שהם קיבלו או עתידים לקבל, בחייהם, לאחר מותם או באחרית הימים; השיב לו כגמולו, שילם לו כפוּעֳלו, שילם לו כגמולו – החזיר לו כפי שמגיע לו, השיב לו מידה כנגד מידה, עשה לאַחֵר כפי שהאחר עשׂה לו: לא אנוח ולא אשקוט עד שאשיב לו כגמולו; הֵשִׁיב מִלְחָמָה שַׁעְרָה – יצא למלחמת מגן, יצא לפעולת תגמול, עמד בפרץ, הגיב במאבק על מתקפה נגדו, לָחַם להדוף את ההתקפה עליו: כשהטריד אותי המפקד, השבתי מלחמה שערה בקבילה מפורטת עליו; בא על שׂכרו – קיבל את השכר המגיע לו, שולם לו כגמולו על מעשׂיו הטובים; שילם אל חיקו, השיב אל חיקו – שילם לו כגמולו: מכאבי תיקח ותשיב אל חיקם של הגזעניים למיניהם; מדד לו כמידתו – שילם לו כגמולו, גמל לו לפי המגיע לו: קנאי ישׂראל אבו למדוד לגרמניה כפי שמדדה לנו: מה היא גזרה כליה על היהודים, אף עלינו לגזור כליה עליה; שׂכר הליכה לבית המדרש – גמול טוב שיקבל בעולם הבא אדם המקפיד לבוא לבית המדרש; הכרת טובה, הכיר לו טובה, הכיר תודה – הודה למי שעשׂה לו טובה, חש רגשי תודה למישהו; זְכוּת אָבות – יחס מיוחד שאדם זוכה לו בזכות הוריו או הודות למוצאו: חוכמתו והישׂגיו עמדו לו לא בזכות אבותיו אלא בכוח סגולותיו הפרטיות; מעשׂים טובים – עשׂיית צדקה וחסד לבריות: כך ייכנס לתורה לחוּפּה ולמעשׂים טובים; שׂכר טִרחה – תשלום בעבור שירות מקצועי או בעבור שימוש מיוחד במיומנות או בכישרון: יש לשלם לעו״ד שׂכר טרחה; בא על עונשו – נענש, נקנס, שולם לו כגמולו: הכייס בא על עונשו; לָקַח אֶת שֶׁלּוֹ מִתַּחַת יָדָיו, נָטַל אֶת שֶׁלּוֹ מִתַּחַת יְדֵי פְּלוֹנִי – פלוני נפרע ממנו, קיבל כגמולו מפלוני: מי שמרע ליהודים, סופו שייטול את שלו מתחת ידיהם; הֲשָׁבַת גמוּל, שילם לו כגמולו, השיב לו כגמולו – החזיר לו כפי שמגיע לו, השיב לו מידה כנגד מידה, עשׂה לאַחֵר כפי שהאחר עשׂה לו: לא אעבור בשתיקה על העוול שגרם לי, לא אנוח ולא אשקוט עד שאשיב לו כגמולו; פרי מעלליו – תוצאות מעשׂיו, הגמוּל למעשׂים, שׂכר או עונש המגיעים לאדם על פעולותיו: יש לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו; שנים התעלל בנוּ והגיעה העת שישלם על פרי מעלליו; יבוא יומו – יגיע זמן התגמול על מעשׂיו הרעים; שיטַת המַקֵל והגֶזֶר – נקיטת אמצָעֵי חומרה ונועם חליפות, תגמול שלילי וחיובי לסירוגין, שיטת ימין דוחה ושׂמאל מקרבת: בשיטת המקל והגזר ניתנים פרסים למי שמיטיב לעשׂות את הנדרש ממנו, ועונשים את מי שמתרשל; אכל פרי מעלליו, אכל מפרי דרכו – שולם לו כגמולו, קיבל מה שהגיע לו לפי מעשׂיו; מָדַד לו כמידתו – שילם לו כגמולו, גמל לו לפי המגיע לו, נהג בו כפי שראוי לו, שילם לו כגמולו; מידה כנגד מידה – תשלום לאיש לפי המגיע לו גמול השקול נגד המעשׂה, בייחוד עונש או מעשׂה נקם השקול לעבירה או למעשׂה השלילי: בחוקי חמורבי ענישת 'מידה כנגד מידה' נחשבה לענישה צודקת, למשל, אם יכה איש את עין בן חורין ושיחתה, את עינו יכו וישחיתו; יום פקודה – יום גורָלי, יום גזֵרה, שעת מבחן: התאמנו היטב ליום פקודה; שמור לי ואשמור לך – עשׂה לי טובה ואשלם לך טובה, עזור לי ואעזור לך בעתיד; סוף גנב לתלייה – החוטא סופו שיתגלה ויבוא על עונשו; מי שטָרַח בעֶרֶב שַׁבָּת, יֹאכַל בשַׁבָּת – המכין מראש, ייהנה בבוא השעה מהכנה זו; מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך ירחקוך – הכול נקבע לפי התנהגותו של אדם ולפי מעשׂיו שהרי הם הקובעים את יחס הבריות אליו: לא כדאי לך לקבול על מעשׂי שכניך כי מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך ירחקוך; לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא > לפי הצער השׂכר – כגודל המאמץ כן גודל התגמול הנלווה לו, שׂכרו של אדם נקבע לפי מידת הטרחה והיגיעה ששיקע בדבר; בקדרה שבישל בה נתבשל – מה שזמם לעשׂות לאחר, ממנו ניזוק: רקטה ששוגרה מעזה לישׂראל התפוצצה ברצועה והרגה משפחה; במידה שאדם מודד, בה מודדים לו – כיחסו של אדם לאחרים, כך יחסם אליו; שַׁלַּח לחמך על פני מים כי ברוב הימים תמצאנו – הענֵק לזולת מטובך גם אם אינך מכירו כי יבוא יום שתבוא על שׂכרך; הַיּוֹם לעשׂותם וּמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם – מַאמצים שעושׂים היום ייתנו תמורה בעתיד; השיב חרפתו על ראשו, השיב גמולו בראשו, השיב לו כגמולו, שילם לו כגמולו – החזיר לו כפי שמגיע לו, השיב לו מידה כנגד מידה: לא אנוח ולא אשקוט עד שאשיב לו כגמולו; כָּרָה בּוֹר, כָּרָה לוֹ בּוֹר, כָּרָה לוֹ שׁוּחָה, כָּרָה שַׁחַת, כָּרָה לוֹ שַׁחַת – הכשילו, הכין לו מכשול, זמם להרע לו ולהכשילו, טמן לו פח: הוא יודע להישמר ממתנגדיו הזוממים לכרות לו בור; כֹּרֶה שַׁחַת בָּהּ יִפֹּל; ביקש עלבונו, תבע עלבונו – עמד בתוקף על פגיעה שפגעו בו, דרש לנקום בעולב ולשלם לו כגמולו, דרש בתוקף להשיב את כבודו: נֵטל ההוכחה מוטל על בעל הפטנט התובע את עלבונו; ואני לא באתי אלא לתבוע את עלבונה של לשוננו; שָׂכָר וָעוֹנֶש – גמול על מעשׂה טוב ועונש על מעשׂה רע, העיקרון הדתי־מוסרי שלפיו אדם מקבל שׂכר על מעשׂיו הטובים, ועונש – על מעשׂיו הרעים: האמונה בשׂכר ועונש היא מעיקרי היהדות; הכושי עשׂה את שלו [הכושי יכול ללכת] – משל למי שמילא באמונה את משׂימתו, ובסוף התעלמו ממנו ולא זיכוהו בגמול הולם; מצא מקום לגבות את חובו – מצא הזדמנות להיפרע ממנו, נזדמנה שעת כושר לשלם לו כגמולו: היא מצאה מקום לגבות את חובה מבעלה ולהיפרע ממנו; יבוא יומו – יגיע זמן התגמול על מעשׂיו הרעים; הגולם קם על יוצרו – יצירת האדם לשרתו, אינו משרתו אלא פועל נגדו: כלום הבינה המלאכותית עלולה להיות הגולם שקם על יוצרו? דָמו בראשו – הוא האחראי לתוצאות (של מעשׂה לא־זהיר וכד'): כל אשר יצא מדלתי ביתך החוצה דמו בראשו; שיבולת ריקה תרים ראשה – הבור והריק מדעת אוהב להתגאות; אוטם אוזנו מזעקת דל, גם הוא יקרא ולא ייענה; תזרע בשׂדך מוץ, תקצור דרדר וקוץ; כאשר עשׂית, כן ייעשׂה לך, גמולך ישוב בראשך; אל תאמר: 'כאשר עשׂה לי אעשׂה לו, אשיב לאיש כפועלו'; מצא הזדמנות להיפרע מ־; לעולם ירגיל אדם עצמו לשלם טובה למי שגמל לו טובה, כדי שלא יהיה מכפויי הטובה; ידע כיצד להיפרע מחבריו שלא לחמו איתו את מלחמתו; יש בני האדם המבכרים מילה טובה על כל סוג אחר של תגמול; תגמלו חסד עם הוריכם כשיגיעו לזקנה: דברו אליהם בכבוד ואל תגיד להם: 'קצתי בכם' ואל תגער בהם; עושׂה חיצים ייהרג בחיציו; השיב לאיש כמעלליו; זה היה חלקי [= שׂכרי] מכל עמלי; גמל לו כגמולו > כפיות טובה! עונש!

גינוי!

הַלעָגָה, הַבזָיָה, ביזוי, גינוי, גינה – נתן דופי ב־, ביזה, ציין לגנאי, מתח ביקורת קשה על מישהו או על משהו, שָׂם ללעג: השופט גינה בחריפות את התנהגות הסנגור בבית המשפט; הוא לא השגיח בהלעגתם ולא השיב להם כגמולם; גנאי – תכונה או מעשׂה של אדם הפוגמים בכבודו, שהם חֶרפּה או ביזיון לו או דופי בו; גוּנָה, הִתגַנָה – התבזה, היה ללעג ולבוז; ההכרֵחַ לא יגונה – אין לגנות אדם על מעשׂה שעשׂה מתוך לחץ, כפייה או חוסר ברֵירה: אצ"ל ולח"י הנרדפות והמנודות לא בחלו בנקיטת אמצעים: הם סחטו כספים מבני אדם וחרגו מדרך הפעולה הרגילה של מחתרות, אולם ההכרח לא יגונה; לָעַז – דיבר בגנותו של, הוציא שם רע: מעשׂה בעלם שמעל בכספי הלקוחות ולעזה עליו כל המדינה; בכל פה – 1. בתקיפות, בהדגשה, בצורה נחרצת, בקול רם: יש לגנות בכל פה את התופעה; הם המליצו בכל פה על השיטה החדשה; 2. [לתופעה שלילית] אכל בהם בכל פה, התפשט, פָּשָׂה בהם: ההתבוללות אוכלת בהם בכל פה; יריקה, יָרַק – פָּלַט רוק מהפה על מישהו להבעת זלזול וגנאי: רבנו וצעקנו, ופתאום הוא ירק עליי; המשטרה עצרה את הנער שירק על השׂר אך השׂר עצמו ביקש לשחררו; היא רקקה בפניו ואמרה: 'בוגד'; כל הרוקֵק למעלה, על פניו נופל – הנותן דופי באחרים, סופו שגורם ביזיון לעצמו; דוֹפִי – פגם, מום, ליקוי, חיסרון: הוא אדם הגון וישר, ובעברו אין כל דופי; אינו יוצא מידי דופיו לעולם – הוא פגום ולקוי תמיד, אין לו תקנה; נתן בו דופי, נתן דופי ב־ – טָעַן שיֵש פגם בדבר, באדם או במעשׂה, חירף וביזה אותו, השמיצו, דיבר סרה על: איני רוצה לתת דופי בעלמה זו כל עוד לא שמעתי את דבריה; נזהרתי מלשון הרע ולעולם איני נותן דופי באחרים; הטיל דופי – טען שיש בו פגם, ליקוי או חיסרון, אמר עליו שהוא אינו ראוי: הוא אדם ישר והגון, איש אינו מטיל בו דופי; הטיל שיקוצים, השליך שיקוצים שִׁיקוּץ, שיקץ – הכתים את שמו של מישהו, הטיל בו דופי, הכפיש, גידף, השמיע ניבולי פה בנוגע למישהו: התלונות שהגיש נועדו אלא להטיל שיקוצים ביריביו; שיקוצים – כינוי גנאי לכל מה שיש להתרחק ממנו מפני שהוא אסור על־פי ההלכה (כגון חזיר, חסילונים); דיבָּה – דברי גנאי שקריים הנאמרים על מישהו כדי להשמיצו ולהזיק לו, רכילות, השמצה, לשון הרע, לעז: טפלו עליה המון דיבות שווא; סמרטוט – כינוי גנאי למשהו בלוי או למישהו בזוי: סמרטוט שכמוך! עלוקה – כינוי גנאי לנצלן שמוצץ את לשדם של אחרים בלא לדעת שׂובע: יש לו די ועם זאת הוא נוהג כעלוקה; צליבה, צָלַב – תקף ופגע באופן מילולי, הוקיע מישהו או משהו במילים קשות, מתח עליו ביקורת חריפה, שם אותו ללעג ולקלס: עמיתיה צלבו אותה על גזענותה נגד האתיופים; הוֹקָעָה, הוּקַע, הוקעה, הוֹקִיעַ – פרסם לגנאי, גינה בחריפות בפומבי, פרסם ברבים גינוי חריף או התנגדות נמרצת למישהו או למשהו: יושב ראש המפלגה הוקיע את השחיתות שנחשׂפה בצמרת מפלגתו; טענה – רכילות, לעז, דברי חשד, רינוּן: חששתי להתייחד עם ידידה בפונדק, מפני טענת הבריות; צֵיד מְכַשֵׁפוֹת – 1. ניסיון למצוא ולהעניש אדם או קבוצה שהם בעלי דעות לא מקובלות או מסוכנות לחברה ורדיפה אחרי חוגים חתרניים תחת המִמשל: בהיוודע ניסיון

ההפיכה נוצרה אווירה של צַיד מכשפות נגד כל שׂרי הממשלה; 2. [בימי הביניים] רדיפת נשים שנחשדו במעשׂי כישוף כדי להשמידן; הבאיש את ריחו בעיני אחרים – השמיצו והשׂניאו על אחרים, הוציא עליו דיבה, דיבר בגנותו, המאיס אותו על, הוציא שם רע על מישהו, הוציא לעז על: התנהגותם של תלמידים אחדים מבאישה את ריחו של כל בית הספר בעיני הבריות; דבָרים בּוטים – דברים קשים וגסים: המפגינים השמיעו דברים בוטים נגד ראש הממשלה; רירני, רִירָן, זב חוטם – כינוי גנאי לפחות ערך, לריק ולפרחח או כינוי זלזול לאדם צעיר: אין לי שום כוונה לשמוע לעצות של כל זב חוטם; בֶּן בלי שֵׁם – 1. פּרחח, בלתי מוכּר, אלמוני; 2. אדם נִקלֶה, חסר ייחוס, אדם פחות ערך ומעמד, אדם מן הרובד הנמוך שבחברה: בשכונת העוני הזאת הצטופפו יחד עניים מרודים, זקנים נשכחים, נערי רחוב מופקרים ועוד ערב רב של בנים בלי שם; 2. אדם אלמוני, אדם לא ידוע: וישבה בו עדת נערים בנים בלי שם, חשׂופי מרפקים וברך; עֶבֶד כי ימלוך – כינוי גנאי לאדם שעלה לגדולה מעֲמדה נחותה ומתנהג בהתנשׂאות ובשׂררה כלפי הנתונים למרותו: משנתמנה למנהל – החל לרדות בפקידיו, בבחינת עבד כי ימלוך; שִׁפחה כי תירש גברתה – אישה פשוטה שעלתה לגדולה ומתנהגת בשׂררה כלפי נתוניה, תוך התעלמות ממוצאה הנחות; מַלוֶה בְּרִיבִּית – כינוי גנאי למי שלווה כסף בריבית מופרזת המכבידה מאוד על הלווה, שמתקשה לעמוד בתשלומים: מלווה בריבית מהשוק האפור, מכוניתו נמצאה פגועה בחזיתה ובה כתמי דם; שֵׁם גנאי, כינוי גנאי – כינוי שמשתמשים בו כדי להעליב, לפגוע במישהו או להשפילו: 'ז'יד' הוא כינוי גנאי ליהודים בפי הרוסים, הפולנים ועמים סלביים אחרים; 'בהמה' הוא כינוי גנאי לאדם; בהמה בצורת אדם – כינוי גנאי וזלזול; חזיר אָדָם – כינוי־גנאי לאדם גס ומזוהם; חוטא ומחטיא את הרבים – כינוי גנאי לטועה המטעה אחרים, לרשע מרושע המשפיעה לרעה על אחרים, למפתה את האחרים לנהוג כמוהו או הוא גורם במעשׂיו ובהתנהגותו שאחרים ילכו בדרכו הרעה: שותפו של עמלק – כינוי גנאי למי שנוהג באכזריות; גנאי הוא לו – אין דבר זה נאה לו, לא לכבודו: גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים בשוק; יָדוּעַ לשִׁמצה – מפורסם לגנאי במעשׂיו הרעים והזדוניים, ידוע לגנאי: קריקטורות אנטישמיות מן הסוג הידוע לשמצה מתפרסמות גם כיום במדינות שונות בעולם; הבאיש את ריחו בעיני – השמיצו והשׂניאו על אחרים, הוציא עליו דיבה, דיבר בגנותו, המאיס אותו על, השׂניא אותו על, הוציא שם רע על מישהו, הוציא לעז על: התנהגותם של תלמידים מעטים הבאישה את ריחו של כל בית הספר בעיני הבריות; הוציא לעז על – דיבר רעות על, הוציא דיבה או שם רע: אינִי רוצה להוציא לעז על המפקדת; נתן תִפלָה [= גנאי, גידוף, קללה] לפלוני, שָׂם תִפלָה לפלוני – גינה וניאץ את פלוני, נתן בו דופי, בז לו; רֶפּוּבּלִיקַת בָּנָנוֹת – כינוי גנאי לאומה קטנה, בייחוד באמריקה התיכונה, בעלת משטר כושל ומושחת הניכרת בהֵיעדר דמוקרטיה, בחוסר יציבות, בהבדלי מעמדות קיצוניים, בשחיתות, בשימוש בצבא לדיכוי העם ובהתערבות חזקה של זרימת הון זר; חָסיד שוֹטֶה – כינוי גנאי לאדם שמרוב חסידותו או אדיקותו הולך כבעיניים עצומות אחרי מישהו או אחרי משהו (כגון מנהיג, תורה או שיטה) בלא לקיים חובות אנושיות ראשוניות או לחוש ביקורת חופשית, בהתעלמו לגמרי מפגמיו המרובים: איזהו חסיד שוטה? – הרואה אישה ערומה בסכנת נפשות, ואינו מצילה מטעמי צניעות; סיפר אחרי מיטתו של פלוני – דיבר בגנותו של פלוני לאחר מותו: אין אנו רשאים לספר אחרי מיטתם של מתים אף אם יש מה לספר; שְׂכִיר עֵט – כינוי גנאי לסופר או לעיתונאי שנשׂכרו לכתוב דברים לפי דרישת השׂוכר, אף שפעמים אין הדברים לפי רוחם ומצפונם; זרזיר עֵט – כינוי גנאי לכותב כתיבה קלה, שִׁטחית וחסרת אחריות: יש שדעת הקהל מתחילה להתפכח מרוח השיכרון שנסכו עליה פושעים שׂכירים זרזירי עט למיניהם; חוֹרְצֵי עֵט וְלָשׁוֹן – כינוי גנאי לכתבים קלי דעת ורודפי מְרעשים (סנסציות): מה ראיתם להשתלח, חורצי עט ולשון, בראש הממשלה כדי להבאיש את ריחו בעיני הבריות לפני הבחירות; שיפד אותו על קולמוסו וכתב, נעץ בו קולמוסו וכתב, כתב עליו מרורות – דיבר בגנותו, השמיע עליו דברי גנאי: אל נא תכתוב עליי מרורות בספרך ואל תזכיר את חטאות נעוריי; עֶבֶד נִרצָע – אדם המשועבד כולו מרצונו למישהו או למשהו ונשלט בידיו לחלוטין, והמוותר על זכויותיו: משהחל לצרוך סמים, נעשׂה עבד נרצע לתאוותו; עבד עבדים – כינוי מליצי לעבד שפל ובזוי מן הדרגה הנמוכה ביותר; פָּרות הבשן – כינוי גנאי לנשים שמנות; הכִּבְשָׂה השחורה – כינוי גנאי לחריג במשפחה או בחברה; דברי כיבושין, דִברֵי כִּיבּוּשים – דברי תוכחה והטפת מוסר כדי להשפיע להחזיר למוטב: מי שפגע בתלמידתו, יבקש ממנה מחילה, אם אינה נאותה למחול לו, הוא פטור מלהוסיף דברי כיבושים ופיוס; עשיר שלווה – כינוי גנאי לאדם הבוטח בעושרו ומזלזל במצוות וביחסיו לבריות; איש רכיל – מלשין, מוציא דיבה: אנשי רכיל היו; הלך רכיל – הוציא דיבה רעה, סיפר רעות, גילה סודות זרים, סיפר לשון הרע; דיבה, לָשׁוֹן הָרַע – 1. אחת מאלה: דבר שפרסומו עלול: א. להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשׂותו מטרה לשׂנאה, לבוז או ללעג מצידם; ב. לבזותו בשל מעשׂים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו; ג. לפגוע בו במשׂרתו (ציבורית או אחרת), בעסקו, במשלח ידו או במקצועו; ד. לבזותו בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, גילו, מינו, נטייתו המינית או מוגבלותו; 2. רכילות, לעז, דיבה: כל המסַפר לשון הרע כאילו כפר בעיקר; סטִיגמָה > דעה קדומה, אות קין, אות קָלון, כֶּתֶם, הִכתִים – הדביק דעות, אמונות או רגשות שליליים למישהו (אדם או קבוצה) או למשהו על מאפיין נפשי, גופני או חברתי הדבקה שעלולה להוביל לאפליה ולהדרה: הכתם החברתי של שתיין היה בעוכריו; כֶּתֶם – אפיון אדם השונה מאחרים הנתפס לרוב כאדם שלילי, רע, חלש, נכשל, מוגבל, בעל מום או חולה, והוא בעיני החברה פחות־ערך ונחות; סימן רע לו – אות הוא כי משהו אינו בסדר אצלו, דבר זה יש לזקוף לגנותו; חמור חמורתיים, חמור גָרֶם – כינוי גנאי לטיפש ולעיקש, כינוי גנאי למי שעמל בלא שׂכל: כל חמור גרם יודע שהמניח את כל כספו על קרן המניות, עלול הכסף להיעלם כקיקיון של יונה; פֶּתִי מְפוּתֶה, טָפּוּש מטופש, טיפש מטופש – טיפש מופלג, טיפש גמור, טיפש מטופש: ואני הטיפש מטופש האמנתי לכל הבטחותיו; טיפשות פֶּה – דברי הבל, דבר נואל; עוֹכֵר ישׂראל – מֵביא אסון, מֵמיט צרה, גורם מבוכה, כינוי גנאי ליהודי שמעשׂיו מזיקים לעם כולו: האתה זה עוכר ישׂראל; עַיִר פֶּרֶא – כינוי גנאי לבור או למישהו שאינו מקבל עליו מרות: הרָצִיתָ חירות מהלימודים ולהימנות עם עִיְרֵי הפרא, עם הבורים ועם עמי הארץ? לימד חובה על – אמר דברים לחובתו או בגנותו, קטרג עליו: בית המשפט קבע שאין בראיות שהוצגו לפניו כדי ללמד חובה על הנאשם; קִטרֵג, היה לשׂטן, השׂטין, לימד קטגוריה על, קָשַׁר קטגוריה על פלוני – קטרג, האשים ≠ לימד זכות; סיפר בגנות, דיבר סרה עליו – אמר דברי גנאי על אדם באוזני אחרים, העיד עדות נגד אחר, הוציא לעז על אחר: בחור אחד דיבר סרה על חברתו שהתיידדה עם חברו; הוציא את דיבתו רעה, הוציא שם רע – פרסם דברים שליליים או הפיץ דברי גנאי על מישהו או על משהו, גרם שיקבעו דעה שלילית עליהם: שכנים רכלנים הוציאו עליה שם רע כאילו היא נערה קלת דעת; הביא דיבתו רעה, הוציא דיבָּתו רָעה, הוציא את דיבתו רעה, דָרַשׁ בגנותו, סיפר בגנותו – סיפר עליו רעות, השמיצו, אמר עליו דברי גנאי: אינִי נוהג ללגלג בחבריי ולדרוש בגנותם; דון את חברך לכף זכות, ואל תספר בגנותו; נפל קול הברה ב', נפלה הברה – פשטה שמועה, וכן – יָצָא קוֹל, יצא לעז, עוֹף הַשָּׁמַיִם הוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, עָבְרָה הָרִינָּה בַּמַּחֲנֶה: עברה רינה במחנה שמחכים לסופה קשה; השמועה פשטה בדרך כלשהי ועוף השמיים הוליך את הקול; רינן עליו, רינן אחריו – דיבר בגנותו, ריכל, הלעיז; הזכיר להם גנותם וגנות אבותיהם, והם שומעים חרפתם ואינם משיבים > אופי! בכייה! רכילות!

גְנֵבה!

גְנֵבה – לקיחת דבר בלי רשות בעליו ובלי ידיעתו בכוונה לשלול את הדבר שלילת קבע; הדבר שנגנב עצמו. גָנַב – לקח דבר בסתר ללא רשות בעליו ובלי ידיעתם שלא כחוק כדי להעבירו לשימושו ולנשל את הבעלים לצמיתות, וכן – בָּזַז, בְּזִיזָה, בִּיזָה, גָזַל, גֶזֶל, גְזֵלָה, דָבַק בְּיָדוֹ דָבָר, חָמַס, חָמָס, כִּיֵיס, כִּיוּס, כַּייָסוּת, מַלקוֹחַ, מְשִׁיסָה, נָתַן בְּכֵלָיו, סָחַט, סַחטָנוּת, סְחִיטָה, עָשַׁק, עוֹשֶׁק, פָּרַץ, פְּרִיצָה, קָנָה בִּמשִׁיכָה, שָׁלַח יָדוֹ ב', שָׁלַל, שָׁלָל, שָׁדַד, שְׁדִידָה, שׁוֹד; גנב לו > גָנַב ממנו – הוציא דבר מרשות בעליו שלא ברשותו: גנבו ממני את ארנקי; גנב דעתו, גָנַב את ליבו – הסתיר ממנו את כוונותיו האמיתיות, התעה אותו, רימה אותו, הערים עליו; גְנֵבַת לֵב, גְנֵבַת דַעַת – מִרמה, הונָאה או מעשׂה רמאות בדרך של העמדת פנים או העלמת פרטים: טיעוניו הנשמעים משכנעים מלאים נתונים לא מדויקים – זו היא גנבת דעת ממש; גִינֵב את ליבו – רכש את יחסו הטוב של פלוני אליו על ידי דברי חונף וצביעות: ויגנוב אבשלום אל לב אנשי ישׂראל; גְנֵבַת עַיִן – יצירת חזות חיצונית הגורמת לרואה להתרשם התרשמות מוטעית ממה שראה; מוגנב – שהוכנס בגנבה, מובא בחשאי באין רואים, מוברח; הִתגַנבוּת יחידים – התקרבות חייל, צייד וכד' אל יעדם בשקט אגב תפיסת מחסה כדי להפתיע את המטרה; הגניב, מַגְנִיב – 1. מעביר דבר בסֵתר; 2. מבליע משהו בדרך אגב: הוא מגניב מילים לועזיות לדבריו; הִברִיחַ אֶת הַגְבוּל, גָנַב אֶת הַגְבוּל – עבר ממדינה למדינה בהסתר ובלי רישָׁיון: הפליט גנב את הגבול והתארגן יפה במדינה החדשה; גָנַב את ההַצָגה – הפך למרכז ההתעניינות שלא לפי התוכנית או שלא כַּצפוי; גִינֵב את עַצמו – נכנס או יצא בגנֵבה, בחשאי; פלגיאט > פַלגיָיט > גְנֵבה סִפרוּתית– העתקה של רעיונות, מחשבות, חלק מיצירה, מילים וכד' של יוצר ופרסומם כיצירה מקורית של המעתיק בחתימת המעתיק, בלי לקבל רשות מבעל היצירה, הרעיון וכד' ובלי לתת מִזכֶּה (קרדיט): הפלגייט הוא עבירה על זכות היוצרים; פלגייטור > גַנָב סִפרוּתי – ייחֵס לעצמו דברים שכתבוּ אֲחֵרים; גִינֵב דְבָרים – ייחס לעצמו דברי אחרים: והנביאים מגנבי דברי איש מאת רעהו; גנב בן גנב – נוכל, נבל; על ראש הגנב בּוֹעֵר הכּוֹבַע – האשם בעבירה רגיש לכל תגובה של בני אדם עליו, שמא נתגלתה אשמתו; סוף גנב לתלייה – החוטא סופו שיתגלה ויבוא על עונשו; מַפתֵחַ גַנָבים – כלי לפתיחת מנעול שלא במַפתח מותאם, ואפשר

לפתוח בו כל מנעול; **מים גנובים ימתקו** – דבר שהושׂג באיסור ובהסתר יש שהוא נעים יותר מדבר שהושׂג בהיתר: יש עבירות תנועה שהן בבחינת מים גנובים ימתקו; **שָׁלַח יָדוֹ בּ־** – גנב: ובביזה לא שלחו את ידם; **נתן בכליו, גנב מן** – לקח לעצמו עולמית רכוש של אחרים בסֵתר וללא רשות: גנבו ממני את ארנקי; **כָּפָּה הסִייָח את המנורה** – השוחד הגדול הכריע את השוחד הקטן; **קלֶפּטוֹמַנְיָה** – דחף חולני הניכר בנטייה לגנוב מכל הבא ליד גם כשאין הגנבה באה לספק צורך חומרי כלשהו או מניע אחר. היא מלוּוָה בתחושות מתח מוגבר לפני המעשׂה והנאה או הקלה במהלכו: השׂר שילם למרכול את עלות המוצרים שגנבה רעייתו הקלפטומנית; מקרה > **מִפעל, מעשׂה** – פעולה שעושׂים מתוך מטרה טובה (כגון תרומה) או מתוך מטרה רעה (כגון אונס, רצח, חבלה); פעולה המתוכננת לפרָטֵי פרטיה והמצריכה סיכון ותעוזה כדי להרע לזולת, היא אינה 'מקרה' אלא **מעשׂה**: **מעשׂה** אלימות, **מעשׂה** רצח, **מעשׂה** גנבה, **מעשׂה** שוד, **מעשׂה** סדום, **מעשׂה** מגונה ועוד; **שוֹד** – גנבת חפץ מבעליו בכוח הזרוע מבלי לקבל רשותם אגב שימוש באלימות או באיומים, לעיתים מתוך שימוש בכלי נשק: כשקרבו השודדים לביתה, נסה מפניהם כאדם הנס מפני הדלֵקה; **שדידה, שָׁדוּד, שָׁדַד** – גנב או לקח בגלוי דבר ששייך למישהו בשמשו בכוח ובאיומים: השודד נכנס לבנק ואקדחו בידו ושדד לאור היום את כל הכסף שהיה בקופה; **שוד לאור היום** – שימוש לא ראוי בכספי ציבור, גבייה בלתי מוצדקת של תשלום גבוה במיוחד הנעשׂית באופן גלוי: לקוחות רבים טוענים כי העמלות הגבוהות שגובים הבנקים הן שוד לאור היום; **שוד מזוין** – שוד הנעשׂה אגב שימוש בנשק חם: הוא נאשם בביצוע שוד מזוין בנסיבות מחמירות; **פריצה, פָּרַץ** – נכנס ללא רשות לבתי אחרים כדי לגנוב מהם, לפצח כספות, דלתות וכד' למטרות שוד: השוטר מצא טביעות אצבעות של הפורצים; **גזֵלה, גֵזֶל, גָזוּל, גָזַל** – 1. לָקַח, שָׁדַד בחוזקה, חָמַס: יש גזלנים שגוזלים אף את כסותו של הדל; 2. העביר שלא כדין לשימוש עצמו מיטלטלין שאין לו זכות להחזיק בהם, לקח אותם, עיכבם, השמידם, מסרם לאדם שלישי או שלל אותם מן הנגזל בדרך אחרת; **גַזלָן** – שודד, מי שעושק אחרים וגוזל מהם: התורה החמירה בגנב יותר משהחמירה בגזלן; הגזלן ישב במרומי ההרים ומצודתו פרוסה על עוברי הדרכים; **השָׁבַת גזֵלה** – מִצוות 'עשׂה' להשיב את מה שהגזלן גזל; **חָמָס** – שוד וגזל; **חָמַס** – גָזַל, עָשַׁק (לרוב לאחר הונאה): וכל הקושר קשר עם אדם אחר . . . כדי לחמוס רכוש כלשהו מכל אדם ייאשם בעוון; **חָמַס מזימות עליו** – חשב עליו מחשבות חמס ושוד: עברייני הצווארון הלבן שודדים את הקופה הציבורית; **חמסנות, חַמסָן** – גזלן, מי שלוקח דבר מה ממישהו נגד רצונו ובלי רשותו, בדרך כלל תוך שימוש באלימות; **איש חָמָס** – נָבָל, רשע, חמסן, עושׂה עוול, אַלָם: אל תקנא באיש חמס, ואל תבחר בדרכיו הרעועים והנפסדים; **הונה, רימה** – עיוות אמת במכוּוָן כדי לגרום לאחר להיפרד ממשהו בעל ערך (כסף או סחורה), להטעותו, לוותר על זכות משפטית ועוד; **רמאות** – מרמה, אונאה, תרמית, נוכלות, כזב, גנבה הדעת; **לִסטִיוּת** – גזלנות, מעשׂי שוד: מעשׂה בגונבי ממון שגדודיהם פשטו בלסטיות על אזרחים תמימים כדי לגזול ולהשחית; **לִסטִים** [ביחיד או ברבים] – שודד, גזלן, חמסן: הדרך הייתה משובשת בגדודי ליסטים ובחיות רעות; הארץ נשתבשה בכנופיות לסטים ודמם של ישׂראל נשפך כמים; מַסטֶר קִי (master key) < מַפתח גנבים > **פּוֹתַחַת** – וָו לפתיחת מנעולים לסוגיהם שלא במַפתח מותאם, ואפשר לפתוח בו מנעולים רבים: למנעולן יש צרור פוֹתְחוֹת; **דָבַק בְּיָדוֹ דָבָר** – לקח דָבָר באיסור: ולא יִדבַּק בידך מאומה מן החרם; **לא דבק בו מאומה** – לא קיבל טובת הנאה ושמר על ניקיון כפיים; **שִׁלשֵׁל לכיסו** – גנב כסף: החשד נגד השׂר ששִׁלשֵׁל לכיסו מיליונים; **קָנָה בִּמשיכה** – [מליצי, באירוניה] לקח בסתר ובלא רשות, רכש בדרך לא כשרה, גנב, 'סחב'; **התעטף באִצטְלה של** – העמיד פני, חיפּה על מהותו האמיתית בהתפארות שווא: התעטף באצטלה של מומחה מַחשבים; **פִּרצה קוראת לגנב** – מקום פרוץ מעודד את הגנב להיכנס ולגנוב; **פִּרצָה קוֹרְאָה לגנב, לא העכבר הוא הגנב, אלא החור הוא הגנב** – 1. המסתיר את הגנֵבה שגנב אחר או הקונה אותה ממנו – הוא האחראי לגנֵבה; 2. לא העכבר אחראי לגנֵבה אלא החור שדרכו חדר לגנֵבה, כלומר התנאים שאִפשרו את הגנֵבה; **יָדו ארוּכּה, יש לו יד ארוכה** – כינוי למי שרגיל לגנוב: שמור על רכושך מפניו כי ידו ארוכה; **נתן בכליו** – גנב: השגחתי בשבע עיניים על המְסַעֶדֶת ממולדובה שסיעדה את סבתי, לפי שדרכה הייתה לתת בכליה; **שָׁלַל** – בזז, לקח בכוח: לולא שללו את ממוני, הייתי מבקש דבר לאכול; **שלל לצמיתות, שלל עולמית** – גנב משהו מהבעלים; **לחם סתרים ינעם** – לחם הנלקח בסתר טעמו טעים יותר; **קָנָה במשיכה** – [מליצי, באירוניה] לקח בסתר ובלא רשות, רכש בדרך לא כשרה, גנב, 'סחב'; **זכייה מן ההפקר, זָכָה מִן הַהֶפקֵר** – השׂיג דבר בלא שעמל בו, השׂיג דבר מה בקלות: אחד מהמחלקה רותק לבסיס, הלכך זכיתי מן ההפקר ויצאתי לחופשה במקומו; **נִתפַּס בקַלקָלָתו** – נראה בעת מעשׂה מַזיק או פלילי, נמצאו עדי ראייה לכישלונו: בסוף הוא נתפס בקלקלתו והובא לדין; **מוסר הוֹטֶנטוֹטִי** – מוסר מעוּוָת הפועל לטובת החזק, וכן – מה שטוב לי הוא גם מוסרי: 'אם הוא גנב את פרתי זה רע, אם גנבתי את פרתו זה טוב'; **לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב**; **כנופיית פורצים חצופה חדרה לבתים, וכשלא מצאה את מבוקשה, השחיתה את תכולתם**; **שָׁלַח ידו במלאכת רעהו**; **הוא זריז לחמוק, וצעדיו רכים כצעדי חתול, ואין כוחו אלא בזריזות אצבעותיו**; **הגונב מן הגנב פטור**; **לא לחינם הלך השקרן אצל הגנב, אלא מפני שהוא בן מינו**; **כשיריבו הגנבים, תתגלה הגנבה**

גרימה!

גרימה – הבאה לידי פעולה, הסיבה או המניע להתרחשות דבר או מצב מסוים; **גָרַם** – [כשיש משלים אחד, מוסיפים לָמֶ"ד: גרם לנזק; כשיש שני משלימים, משמיטים למ"ד אחת: גרם לו נזק]; **גרימה בבניין פיעל:** חיתן (= גרם למישהו להתחתן) **והפעיל**: הרקיד (= גרם למישהו לרקוד); במקום **גרם ל־ + שֵׁם עצם**, **הופכים את שם העצם** לפועל, ומוחקים את הפועל 'גרם ל־'; למשל, במקום 'הסמים והסיגריות גורמים לשחיתות הנוער', כותבים: הסמים והסיגריות **משחיתים** את הנוער; במקום **גרם ל־+ שם עצם ושם תואר**, כגון 'טיפות העיניים גורמות לאישון מורחב', **הופכים את** שם התואר לפועל, ומוחקים את הפועל 'גרם ל־': טיפות העיניים **מרחיבות** את האישון; **גָרַם** – הביא לידי, וכן – **בניין פִּיעֵל והִפעִיל, גִלגֵל, גָרַר, הביא לידי, הוֹבִיל ל־, הֵנִיעַ, הִשפִּיעַ, חוֹלֵל, חִייֵב, יָלַד, סִיבֵּב, עוֹלֵל, עִישָׂה, קָבַע, שִׁינָה**; **הפעלה, הופעל, הפעיל** – הביא מישהו או משהו לידי מעשׂה, עורר לפעול, רָתַם, נתן בעול: צעדינו ילדו צעדים, ואלה גררו עוד צעדים; **רתימה, נרתם, רָתוּם, רָתַם** – הטיל עול, העמיס נטל, גייס מישהו למלא משׂימה כלשהי: המנַהל רתם את תלמידיו למִבצע התרמה למען קשישים; **זָרָז, זֵירֵז** – גרם, האיץ, דִרבן [מזרזים אדם או בעל חיים, מחישים פעולה]: המשבר במשפחה זירז אותי לעלות לארץ; **הֵסֵב נַחַת** – גרם נַחַת, הרחיב את ליבו וכד': הנערה הֵסֵבָּה נחת להוריה כשסיימה את לימודיה בהצטיינות; **סִיבֵּב** – גרם, שימש סיבה ועילה: הלב הוא המסבב לכל מעשׂה, אהבה, שׂמחה ועצב; **צֶאֱצָא** – משהו שנגזר, התפתח או השתלשל מאב־טיפוס או מצורה קודמת: הכתב היהודי, שהוא צאצאו של הכתב הארמי, תפס בימי בית שני את מעמד הבכורה; **פעיל** – נמרץ, בעל יוזמה ואינו חושש מלקבל עליו אחריות; פַּסִיבִי > **סביל** – 1. תלותי, כנוע, מתואם עם יוזמת אחרים, מושפע בקלות מכוח חיצוני ותלוי באחרים; 2. [בדקדוק] מציין פועל שלרוב מקבל פעולה, כגון שמור, דובר, הורכב; **נסיבות, נסיבּה** – 1. סיבּה, גורם: ולא שמע המלך אל העם כי הייתה נסיבּה מעם האלוהים; 2. מערכת סיבות, השתלשלות, כל התנאים האובייקטיביים (הסביבתיים, החומריים וכד') המשמשים רקע לפעולה, למאורע או למצב: בנסיבות שנוצרו לא יכולתי לנהוג אחרת; 3. תנאים, מצב דברים: בנסיבות הקיימות לא אחתום על החוזה; **עִישָׂה** – גרם למישהו לעשׂות מעשׂה: גדול הַמְעַשֶּׂה מן העושׂה; כדי לדבר בעברית רהוטה, יש ללמד שידברו בה, בבחינת גדול המְעַשֶּׂה מן העושׂה; **מְעַשֶּׂה** – מביא אחרים לידי פעולה: גדול הַמעשׂה מן העושׂה; הוא לא היה 'רק' הוגה דעות, אלא גם עושׂה וּמעשׂה כאחד; **עוֹלֵל** – הֵרֵעַ למישהו, גרם לו עוול או נזק חמור, עשׂה מעשׂה רשעות: שום דבר לא יפצה אותנו על מה שעוללה לנו השכנה; **הפרחה, הִפרִיחַ** – העיף, גרם לדבר שיעוף, כגון הפרחת יונים או עפיפון; **הֲנִיעָה, הֵנִיעַ** – גרם לפעולה, זירז, המריץ: שני מניעם הניעו אותה לצאת לטיול; **הולדה, הוליד** – יָצַר, גָרַם שיופיע דבר, הביא לידי היווצרות של משהו, גרם למשהו לקרות או להיווצר, חולל: השותפות ביניהם הולידה עסק מצליח; **גָרַר** – גרר, הביא לידי: דבריו הפוגעניים גררו התפרעויות; מצווה גוררת מצווה; **חוֹלֵל** – יָצַר, גָרַם לדבר מה להתחולל, להתרחש, להיות או לקרות: הכתבה המרעשית (סנסציונית) בעיתון חוללה שערורייה ציבורית; מי לא שמע על הנפלאות אשר חוללו המכבים; החיידק הוא מחולל המחלה; **מַפעִיל** – מי שגורם למישהו או למשהו שיפעל, מביא לידי פעולה, מי שאחראי להפעלה, מי שמְתַפעל: את הסוכנת תדרכו מפעיליה במשטרה, סוכנת שהצליחה להקליט את מפגשיה עם החשוד; **חִייֵב** – גרם, הביא לידי, הכריח, הצריך: המצב הכלכלי הקשה חייב לצמצם בהוצאות; **הוביל ל־** – גָרַר, הייתה תוצאתו, הביא בעקבותיו: השטות שעשׂית עלולה להוביל אותנו לאסון; **הביא לידי** – גָרַם, היה הסיבה ל־: הבטלה מביאה לידי שיעמום; **היווה** – גרם: תרכובת של אטומי מימן עם אטום חמצן מהווה פרודת מים; **התגלגל** – טולטל ונדד ממקום למקום: הילד התגלגל ברחובות השוק; **גִלגֵל** – גרם: מגלגלים זכות על ידי זכאי; **הומט, המיט** – גרם, הביא לידי: המיט חרפה (קלון) על מישהו; הקרינה הגרעינית המיטה שואה על העולם; **תחילת נפילה ניסה** – ראשית המפלה היא בריחה משׂדה הקרב, המתחיל לנוס גורם לתבוסה; **קוֹרֵעַ לֵב** – גורם צַער גדול, שובר את הלֵב, מזעזע ומחריד: כשנודעה לה הבשׂורה המרה, היא פרצה בבכי קורע לב; נאום הפּרדה במחזה היה קורע לב; **סִיבָּה וּמְסוֹבָב** – גורם ותוצאה, תוצאה הנובעת מן הגורם, מן המניע; **קֶרֶשׁ קפיצה** – דבר שמסייע לך להצליח, לתת סיוע, לקדם פעולה למפעל או לפעילות

אחרת: תוכנית כלכלית נועזת תהא קרש קפיצה להתאוששות החברה; גורם הַרְתָּעָה – 1. איום הניכרים ביכולת ובנחישות של המרתיע למנוע את המורתע מלנקוט פעולה בשל חשש מפני תוצאותיה; 2. הבאת מקבלי ההחלטות המדיניים של האויב לידי אי־יציאה למלחמה (או לידי ויתור על התנגדות בכוח) כי השתכנעו שתוצאות המלחמה יהיו לא-כדאיות ובלתי־נסבלות מבחינתם. ההרתעה ניכרת בנחישותנו להגיב על איום תוך בחירת כלי עוצמה לאומיים, כגון דיפלומטיה, כלכלה, כוח צבאי, מערך מידעי; תְגוּבַת שַרשֶרֶת – רֶצֶף אירועים שֶכל אחד מהם גורר את הבא אחריו, פעולה המעוררת וגורמת לפעולה שנייה, וזו לשלישית וכו׳: העלאת השׂכר במגזר א גררה תגובת שרשרת במגזרים אחרים; אפקט הדומינו – הפלת פְּריט אחד גוררת הפלת פריטים רבים; הוציא מן הכּוֹחַ אל הפּוֹעַל, הוצאה מן הכוח אל הפועל, הוציא לפועל – גרימה לתוכנית, לרעיון וכד׳ שהיו רק בכוח (בפוטנצייה) להיעשׂות לממשיים, למציאותיים; ליבּוּן פָּנים – הלבנת פנים, הכלמה, גרימת ביזיון; אוֹנָאַת דבָרים, הונאת דברים – גרימת צער על ידי דיבורים קשים, העלבה, קִנטוּר: מרובה אונאת דברים מאונאת ממון; הלבנת פנים, הלבין פניו – הכלימו, בייש אותו, גרם לו עלבון; האדים את פניו, השחיר פניו – בייש אותו, הכלימו; עינויי תופת – ייסורים קשים של גוף או נפש, עשׂיית צרות וגרימת סֵבל, לחץ או עקה קשים מאוד: חשתי ברגלי תופת מזוויע וממושך; הכול בגלל מסמר קטן – [שיר שמשנן באוזנינו את עקרון הסיבתיות, שאף מאורע חסר חשיבות לכאורה עלולות להיות תוצאות הרות גורל]; אֶפֶקט הפרפר – שינויים קטנים בתנאי ההתחלה של מערכת דינמית עלולים לגרור שינויים גדולים בהתנהגות המערכת בטווח הזמן הארוך [מַשַק כנפי פרפר בצד אחד של העולם עלול לגרור סופת טורנדו בצד האחר: שינויים קטנים באטמוספרה עלולים לגרור הופעת סופת טורנדו או למנוע אותה]; על יָתֵד של מרכבה חרבה ביתר [בשל מוט האפריון של בת המלך שנשבר – חרבה העיר ביתר] – בשל דבר קטן ופעוט ערך באה צרה גדולה; המַרבה שׂיחה עם עמיתיו לעבודה גורם רעה לעצמו ולמעסיק בשל התבטלותו > זירוז!

דאגה!

דְאָגָה – 1. חשָש, פחד, חרדה תחושת אי־ודאות מפני בעיה העלולה להתממש: מה לנו לדאוג דאגת מחר, די לנו בדאגות היום; 2. הרגָשת אַחרָיוּת: האם חשה דאָגה רבה לתינוקה 3. טִרדה שֶיֵש בה רוגז וצער: ממצחו חרוש הדאגה ניכר שכל דאגתו הייתה עול הפרנסה שרבצה על חייו; דאגנות יתר > דאגת יתר – חרדה וחשש מוגזמים ומתמשכים האורכים 6 חודשים ויותר לגבי עניינים (כגון אירועים בעולם, כספים, בריאות, מראה חיצוני, פעילויות בני משפחה וחברים, עבודה, בית ספר) אף שאין סימנים לצרות. הדאגה מלווה בתסמינים כמו אי־שקט, עייפות, רעד, פגיעה בריכוז, עצבנות, מתח שרירים ושינה מופרעת. הדאגה מופיעה לרוב בילדוּת או בגיל ההתבגרות, אצל נשים שכיח יותר מאצל גברים; דַאֲגַת הַכְּלָל – עסקנות לטובת הציבור: דאגת הכלל לנגד עיניו, ולכן הוא מתנדב; דַאֲגַת מָחָר – דְאָגָה לעתיד: דַאגַת המחר מרובה כי רב בה הסמוי על הידוע; דַאֲגָן – אדם המרבה לדאוג, שחש דאגת יתר; דָאַג לְ – חרד לשלומו: דאגתי לבניי שנסעו לחו״ל; הדאיג – גרם חרדה ודאגה: הגיעו ידיעות מדאיגות מן החזית; דאג מן, מודאג מן – פחד מפני, ירא מ־: אני דואג מן הסיכון שבהפלגה; דְאַגתָנוּת, דַאֲגָנוּת– גילוי דאָגה רבה: אֵם זו ניחנה בדאגנות מופרזת: דאגתנותו התדירה כרסמה את ליבו; אדם דואג על איבוד דמיו, ואינו דואג על איבוד ימיו – הוא חשב שהכסף הוא עיקר החיים אף שדמיו אינם עוזרים וחייו אינם חוזרים; דאגה בלב איש – יְשִׂיחֶנָּה [במשלי: יַשְׁחֶנָּה] – מי שמשַתֵף את ידידיו בדַאגתו חש הקלה, המדבר על מצוקתו לפני הזולת – מֵקל על לבו; דאג ל׳ > סיפק, המציא, כִּלכֵּל: הצבא סיפק לחיילים אוכל ולבוש; עָדַר במערכה, יָשַב על המדוכה, נָשָׂא בעול, מָשַך בעול, דָאַג – טרח וטיפל ב־, עבד עבודה קשה ואחראית: כמה שנים עדרתי בהכנת המילון למרות האילוצים, התת־תנאים, הבּוֹרוֹת והמהמורות והפחים שטמנו בדרכי; דָאוּג – ארשת פנים, מבט וכד׳ שמביעים דאגה, אדם דואג; חָרַד לְ– דאג לשלומו או לגורלו של פלוני: ההורים חרדו מאוד לגורל בנם שנלחם בחזית; חָרַד ליבו על – דאג ל־, פחד שמא יארע רע ל־: חרד ליבי על בני כשהתגייס לצה״ל; חֲרָדָה – 1. פחד, דאגה, בהלה: חרדה גדולה נפלה עליהם, ויברחו בהיחבא; 2. מצב של מצוקה נפשית עקב חשש רב לגבי אירוע, איום או סכנה צפויים. חרדה מתמשכת ומוגזמת היא תסמין להפרעת חרדה כללית; הפרעת חרדה –מצב רגשי של פחד, דאגה או חשש מוגזם. עם הפרעה זו מונים הפרעת תבהלה, בעתים למיניהם (כגון בעת סגר, בעת גבהים) והפרעת חרדה כללית, והיא בין הבעיות הנפשיות הנפוצות. היא מתרחשת גם מהשפעות הפיזיולוגיות של מצב רפואי, כגון הפרעות אנדוקריניות (למשל, יתר פעילות בלוטת התריס), מערכת הנשימה; הפרעת חרדה כללית – חרדה מוגזמת למגוון אירועים (כגון אירועי העולם, כספים, בריאות, מראה חיצוני, פעילויות בני משפחה וחברים, עבודה, בית ספר) המלווים בתסמינים כמו אי־שקט, עייפות, פגיעה בריכוז, עצבנות, מתח שרירים ושינה מופרעת. התסמינים מלַווים את החרד חודשים רבים; חֶרדַת קודֶש – תחושה חזקה מאוד של יראת כבוד: בכתיבת המאמר המדעי הוא מתייחס בחרדת קודש לכל מילה ומילה; חֶרדַת גיל – התרגשות מלוּוָה שׂמחה ופחד; חֶרדַת נֶפֶש, חֶרדַת לֵב – התרגשוּת מלוּוָה חששות; חיישנות, חַששָנוּת – נטייה לחשוש, נטייה לדאגה יתרה, דאגנות, טבעו של החששן: היא לא הסכימה שאצא לטיול בשל חששנותה מן המסלול המסוכן; בָּהוּל – 1. חרד ודואג: אדם בהול על ממונו; 2. אץ, נחפז ביותר: זמני בהול, ולכן אשוחח איתך בעת אחרת; 3. מבוהל ונפחד: עם הישמע הצפירה נכנסנו למקלט בהולים ונסערים; אדם בהול על ממונו – אדם חרד ודואג על ענייני כספו; אִכפַּתִיוּת – דאגה או מעורבות שהאדם מראה לסביבתו, למצבה או למתרחש בה: אכפתיוּת אחיות בית החולים ומסירותן הרבה הקנו הרגשה טובה לחולים; אֶמפַּתְיָה – מוּדעוּת אובייקטיבית והבנה אינטלקטואלית ורגשית למחשבות, לרגשות ולהתנהגות של אדם אחר מנקודת ראוּתו, אפילו כאלה שמצערים ומטרידים. אמפתיה מדגישה הבנה, ואילו סימפתיה מדגישה שיתוף ברגשות ובחוויות. אמפתיה אינה כרוכה במוטיבציה לסייע אם כי היא עלולה להפוך לאהדה שעשׂויה לגרום לפעולה; בלב כבד – בתחושת צער, מועקה, חששות, דאגנות, הרגשה שאינה מבשׂרת טוב: בלב כבד הסכמתי שיתגייס בני יחידי ל׳גולני׳; ניסר – הרעיש, הטריד, הדאיג: גלגל העגלה ניסר ברחובה של עיר; בעיות רבות מנסרות בחלל עולמנו; חָסוּת יֶתֶר – התנהגות הורית סלחנית, דאגנית בהגזמה; הִדיר שינה מעיניו – מנע ממנו לישון: המחשבות הטורדניות הדירו שינה מעיניו; קָפַץ עָלָיו רוגזו של פלוני – מישהו גרם לו רוגז ודאגה: ישבתי בשלווה עם רעייתי, וקפץ עליי רוגזו של בני; אַל תָצֵר צָרַת מָחָר, דייה צרה בשעתה – אל תדאג לעתיד, אלא היה מרוצה מן ההווה; כִּלכֵּל את שׂיבתו – דאג למחסורו בזקנתו, תמך בו בזקנתו: לא הייתי רוצה שבניי ייאלצו לכלכל את שׂיבתי; עָשָׂה לְבֵיתוֹ – דאג לעצמו ולבני ביתו, דאג לעתידו ולעתיד משפחתו: עם פרישתו החליט לעשׂות לביתו, ולכן הניח עסקי ציבור ועסק בצורכי ביתו; מִלחֶמֶת קִיוּם – מאמַצֵי האדם להתגבר על קשָיֵי פרנסה או על קשיי הישָׂרדות, מלחמת החיים של כל אדם כדי לחיות ולא להיכחד: הדאגה לאוכל, למעון, למשפחה, להגנה מאויבים וכיו״ב; הַכנָסַת כַּלָה – העניינים הכרוכים בדאגה ובעזרה להשׂאת נערה, בייחוד יתומה או ענייה, עריכת חופה וחיתון הכלה; בְּקֹצֶר רוחו – בהיותו שרוי בדאגה ובסבל, במר נפשו; שָקֵט אֶל שמריו – ישב שאנן, חי בשלווה ובחוסר דאגה; על מֵי מנוּחות – בשַלווה, בחוסר דאגה, ברוגע, בלי זעזועים ומהומות: אומנם מדי פעם הם מתווכחים ורבים, אבל על הרוב היחסים ביניהם מתנהלים על מי מנוחות; שלוות כסילים – שאננות וחוסר דאגה של מי שאינם רואים את המציאות ואת הסכנות הצפויות להם; גַן עֵדֶן של שוטים – מצב של אושר הזוי ושַלווה מדוּמה, שֶהשרויים בהם חשים ביטחון ואושר ומתעלמים מהסכנות האורבות להם; רֵחיים בצווארו, רֵחיים על צווארו – עול קשה המונח על כתפיו, מחויבות או אחריות כבדה שאינו יכול להשתחרר מהן, עול המשפחה ופרנסת הבית המונחים על כתפי האדם הנשׂוי: משנשׂא אישה, יש רחיים בצווארו בשל עול פרנסת הבית; רֵחיים בצווארו ויעסוק בתורה? התמודדות ממוקדת בעיות – התמודדות ישירה עם מצבי העקה עצמה כדי להתגבר עליהם ולשנותם; דַאֲבון נֶפֶש – כּאֵב לב, צער; מְגינַת לֵב – עוגמת נפש, סבל וצער עמוק, שיברון לב [כיום בעיקר בביטויים כגון ׳למגינת ליבו׳, ׳למגינת הלב׳]: למגינת ליבי, לא אוכל להשתתף במסיבת הסיום; שֶבֶר לב, שיבְרון לב – צער, כאב לב, יגון עמוק: האם השכולה הלכה לעולמה בשיברון לב חודשים אחדים לאחר מות בנה; רַע לֵב – שיש לו לב רע, רשע, אכזר: האם החורגת הייתה רעת לב ומרשעת גמורה; רוֹעַ לֵב – רשעות, זדון, אכזריות: יָדַעתִי אֶת זְדֹנְךָ וְאֵת רֹעַ לְבָבֶךָ כִּי לְמַעַן רְאוֹת הַמִּלְחָמָה יָרַדְתָּ; מדוע פניך רעים היום? – מדוע אתה עצוב, נרגז, ממורמר היום, מדוע אתה נראה דל וירוד היום: מדוע פניך רעים היום, ואתה אינך חולה? נָפלו פָּנָיו – נראה עצוב או חולה, נהיה רזה וכָחוּש; נתן דעתו על – שָׂם ליבו אל, ייחד את מחשבתו ל׳, שָׂם לב, הגיב על, הביא בחשבון: זו תופעה מוזרה שאיש לא נתן דעתו עליה; סָפַק כַּפָּיו – הִכה כף אל כף מצער; עוגמַת נֶפֶש – צַעַר המלווה בתחושת אכזבה עמוקה, יגון, עצב, הֲלוֹך נפש עגום ונוגה: ציפיתי לטיול בקוצר רוח, ונגרמה לי עוגמת נפש כשהתבטל; התובע ביקש שיפצו אותו לא רק על הפגיעה הגופנית, אלא גם על עוגמת הנפש שנגרמה לו מהרשלנות הרפואית; התפַּעמה רוחו – נדהם ונרעש מאוד; אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי? וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אֲנִי? וְאִם לֹא עַכְשָׁיו, אֵימָתַי? – אם אני לא אדאג לעצמי – מי יעשׂה זאת במקומי? אבל כשאני דואג רק לעצמי ולא לטובת אחרים – מה עֶרְכִּי? ואם איני עושׂה את חובתי עכשיו – מתי אעשׂה אותה? כל אדם בהול על עצמו, ואין ליבו פנוי לצרת חברו; אל תדאג צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום: מחר בא ואינך, ודאגתָ על עולם לא לך; הדאגה מעיקה על האדם כעול ברזל שקשה להשתחרר ממנו; אדם דואג למה שלא יהיה, ולמה שיהיה אינו דואג; נחקקו דאגותיו על פניו והעלו פניו קמטים; בעייתה גרמה לו נדודי שינה, והדאגה לה ניקרה במוחו יומם וליל; הוא

התעצב אל ליבו, ולא סרה דאגתו ממנו חודשים רבים; הצרות הצרורות ניכרו בפניו הרעים ובעיניו הדאוגות והנוגות; הייתה הרגשתו מעיקה והשתקע בטִרדות היום; הדואג לימים זורע חיטים, הדואג לשנים נוטע עצים, הדואג לדורות מחנך בני אדם; דאגתו אכלה את ליבו; מַרבֶּה נכָסים מַרבֶּה דאָגה; הסר דאגה מליבך; מי שטורח בערב שבת, יאכל בשבת ≠ מי שלא טרח בערב שבת, מה יאכל בשבת? אם אין אדם חורש בימות החמה, מה יאכל בימות הגשמים? דאגות קוננו בליבו וטרפו שנתו בלילות; גיבורי הגיבורים – הדאגה הורגת אותם; הדאגות קיצרו את ימיו; ישבנו בנחת כי הדרך משכחת את טרדת ליבם; כְּעָש לבגד וכחלודה לברזל, כן הדאגה לבעליה; מה נעשׂה שלא יהיה הלב דואב על מעשׂה טוב שהיה צריך להיעשׂות ולא נעשׂה; דאגתו אכלה את ליבו > אחריות! עוני! עצבות! תבהלה! תשׂוּמַת לב!

דוגמה!

דוגמה טובה או ניטרלית. דוּגמה – 1. דבר אופייני לסוג; פּרָט המלמד על הכלל; 2. אדם או מעשׂה שֶׁיש ללמוד מהם כיצד להתנהג: 'דוגמה אישית' היא ערך מערכי 'רוח צה"ל'; דוּגמה חַיה – דוגמה ממשית, הלקוחה מהחיים; דוּגמה אישית – מעשׂה או דרך התנהגות המשמשים דגם לחיקוי; דוּגמה נֶגדית – דוגמה הסותרת משפט או טענה שהם דבר טיפוסי או רגיל; דוּגמה לדורות – אות וסימן, זיכרון לדורות הבאים; דוּגמית – יחידה קטנה למוצר המסופקת חינם לקונה לטעימה כדי להמריצו לקנות את המוצר: קודם שקונים, טוב לבחון את טיבה בדוּגמית; אֵין כדוגמָתו – אין כמוהוּ: אין כדוגמתו של מדריך זה המייחד את זמנו לחניכיו; דֶגֶם אָב – תבנית לדוגמה לייצור כלים או מִתקנים: יש ליצוק את הברזל החם אל דגם האב של הצינור; אב־טיפוס – עצם ראשון מטיפוס חדש, שנבנה בקנה מידה מלא כדי לנסות את ביצועיו (כגון מטוס אב־טיפוס), דוגמה ראשונה, מקור: בתערוכה הוצגו שני אבות טיפוס לרחפנים; מַטעֶמֶת – טעימה קלה, לגימה או אכילה קלה מתבשיל כדי לבחון את טעמו: כידוע, אין מטעמת טעונה ברכה; נִבחֶרֶת – קבוצת ייצוג בתחום כלשהו שחבריה הם מטובי בניה: נִבחֶרֶת טובי המדענים שלנו הגיעה לכינוס; חֲתָך – מִבחר בני אדם באוכלוסייה המייצג אותה: הסקר נעשׂה בחתך המשקף את כל האוכלוסייה; תַקדים – אירוע או מעשׂה שהם דוגמה או ראיה לעתיד, כגון פסק דין שהיה בֶּעָבָר, שיש בו כדי לקבוע את הפסיקה או לשמש דוגמה לאירוע דומה: נמנעתי מלנהוג כך כדי שלא ליצור תקדים; יָצַר תקדים – אירוע שהיה בעבר שיש בו כדי לשמש דוגמה למקרים דומים בעתיד: עורך הדין נעזר בתקדימי בית־המשפט להוכחת טיעונו; אוּרים ותוּמים – כינוי לאדם או לרעיון שהם מקור מוסמך שאין לערער אחריו: הוא נחשב מעין אורים ותומים בתחום המחשבים; מופת – אדם, פעולה או התנהגות הנחשבים ראויים לשמש מקור לחיקוי; אות ומופת – מעשׂה או אירוע שיש ללמוד מהם או לפעול לפיהם: והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם; יצירַת מופֵת – יצירה שיָצַר אומן גדול, המשמשת דוגמה ליצירה מעולה לדורות, יצירה קלָסית: תמונת ה'מוֹנָה־לִיזָה' היא יצירת מופת; אַנשֵׁי מופֵת – בני אדם הראויים לשמש דוגמה בתכונותיהם, מובחרים; בניין אב – יסוד, דוגמה ומופת, מודל, אב־טיפוס; אור לגויים – חזון מקראי המבטא את ייעודו של עם ישׂראל בעולם, להיות דוגמה ומופת לכל העמים; על פיו יישק דבר – לפי הוראותיו יתנהגו הכול, דעתו היא הקובעת: הוא אומנם רק סגן המנהל, אך למעשׂה על פיו יישק דבר; כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵש! – עשׂה כך בְּדִיוק: כזה ראה וקדש ואל תסטה ימין או שׂמאל מן התוכנית; מילה במילה – בְּדִיוק, ככתבו וכלשונו: להעתיק מילה במילה בלי תוספת ומגרעת; דֶרֶך המֶלֶך – מצב של חופש פעולה, רווחה, הֵיעדר מכשולים ועיכובים, הדרך הסלולה הראויה והפשוטה: חֶברת הזֶנק עלתה על דרך המלך להשׂגת המטרה; עלה על המסלול הנכון, עלה על הדרך הנכונה, עלה על הפסים – התקדם בדרך הנכונה: כעת הכול שפיר, ואני מקווה שעלינו על הפסים; וִיטרִינָה > חַלון רַאֲוָה – 1. חלון הפונֶה לעבר הרחוב להצגת מדגם של מוצרי החנות הקוסמים במיוחד לקונה כדי לפתותו להיכנס לתוכה לקנות מהם; 2. החלק הייצוגי של משהו, מה שחשׂוף לעין הציבור ונתון לביקורתו: מחלקת המחשב היא חלון הראווה של המפעל עתיר הידע; גיבור היום – מי שהצטיין במשהו והוא משמש נושׂא לשׂיחת רבים; אין כמוהו – אין כדוגמתו, הוא מצוין, מישהו או משהו משובח שאין אחר הדומה לו ברמתו, בטיבו וכד': ראית את המילון המאויר החדש? אין כמוהו; אַמַת מידה, קנֵה מידה – גודל, ממד, יחס, שיעור, גורם התייחסות הנקבע מראש ואליו משווים תוצאות שמתקבלות בתחומים למיניהם: לאחר השואה החלה עלייה לארץ בקנה מידה גדול; משכמו ומעלה – בעל מעלות וסגולות רוחניות ומוסריות נדירות, בולט בקרב בני דורו בזכות תכונותיו, כישרונותיו וכד', בעל שיעור קומה: הוא נחשב לקצין מוערך מאוד ואהוד בקרב השוטרים, איש משכמו ומעלה, מהטובים שיש, סיפרו חבריו לתפקיד; קביעת מסמרות, קבע מסמרות בדבר – קבע בעניין הלכה פסוקה שאין לזוז ממנה; עיני כל ישׂראל עליך – הכול ממתינים למוצא פיך; כְּליל השלֵמוּת – מושלם בכל המעלות; יצא מגדר הרגיל – מצוין, נפלא; מעשׂה אבות סימן לבנים – הבנים ממשיכים בדרך כלל את מעשׂה הוריהם; כַּרטיס בִּיקוּר – סימן היכר אופייני לאדם או לקבוצה; סִימבּוֹל > היה סֶמֶל ל׳ – היה מופת ודוגמה: התנהגותו היא סֵמֶל לנחישוּת ולכוח רצון; מעשׂי אבות סימן לְבָנִים – בנים הולכים בעקבות הוריהם ונוטים לפעול כמוהם; הפַך סֶמֶל בחייו כי הֶראה לאחרים את הדרך; ממני תראו וכן תעשׂו; היה מופת לרבים; הראה לאחרים את הדרך ושימש מקור חיקוי ל׳; מורה הרוצה שיקיימו את הוראותיו, צריך הוא לקיימן תחילה; כל הזַרקורים הופנו אל; ככה ייעשׂה לאיש אשר חפצים ביקרו; הוא מאיר עיני חכמים בהלכה; שיוויתי אותו לנגדי תמיד; טובה דוגמה עשׂרת מונים מפקודה > בחירה! הצטיינות!

דוגמה רעה. אין מן המידה ל׳ – אין זה נאה וראוי ל׳: הרהרתי בליבי שאין מן המידה לדבר בשעת התפילה; לא נאה ולא יאה – לא ראוי: לא נאה ולא יאה לך שלא תשמע בקול הוריך ומוריך; לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת – אזהרה לאדם שילך בדרך הטובה והישרה גם אם הזדמן למקום שבו רבים מושחתים או אינם הולכים בדרך הישרה, ושלא יתנהג כמוהם; הדג מסריח מראשו, אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים – הקלקול מתחיל בצמרת, האשמה לא בציבור אלא במנהיגיו; קְשׁוֹט עצמך ואחר כך קשוט אחרים – קודם שַׁפֵּר את עצמך, ואחר כך תוכיח את האחרים: מי אתה שתטיף לי מוסר, קודם כול קְשׁוֹט עצמך ואחר כך קשוט אחרים; רופא, רַפֵּא עצמך, רוֹפֵא, רַפֵּא חִיגְרוּתְךָ – אם אינך מסוגל לרפא עצמך, כיצד תרפא אחרים? אין מביאים ראיה מן השוטים – מעשׂיו והתנהגותו של שוטה אינם צריכים לשמש דוגמה ומופת לאחרים: יש אווילים בקרבנו, שמטיפים לנו לשלום עם הערבים, ועוד מעט נשב איש תחת גפנו ותחת תאנתו, אך מי מביא ראיה מן השוטים; היה למשל ולשנינה – היה לבוז וללעג, צחקו עליו, הוא דוגמה לדבר נלעג; ברומא התנהג כרומאי – התאם עצמך למנהגי המקום שבו אתה נמצא; נִכנַסתָ לְקֶרֶת הַלֵך בְּנִימוּסֶיהָ – בכל עיר נְהַג לפי מנהג המקום (קֶרֶת – עיר, קריה); אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשׂו אֲזוֹבֵי קיר – אם גדולים טעו או נכשלו, איך יחזיק מעמד קטנים וחלשים? לווייתן בחכה הועלה, מה יעשׂו דְגֵי הרְקָק – אם הגדולים והחזקים נגעה בהם הרעה, כלום יימלטו ממנה הקטנים והחלשים? אין לך כלי המחזיק קללה כדוגמה אישית רעה של מנהיג שהיא מקור השפעה מזיק לאחרים; דוגמה רעה פעמים היא מחלה מידבקת

דור!

דור – 1. קבוצת בני אדם החיים בתקוּפה אחת: כי אותך ראיתי צדיק לפניי בדור הזה; 2. בני אדם במשפחה שנולדו וחיים באותו זמן: המשפחה ההיא גרה באותו בית כבר ארבעה דורות; 3. פרק הזמן הממוצע בין לידת ההורים להולדת ילדיהם, כשלושים שנה; 4. הפעולה או התהליך של יצירת משהו לעומת דברים שפותחו מסוג מוקדם יותר: החברה מפתחת את הדור הבא של מכוניות גולף; שנות דור – 1. סך כל היצורים החיים המחוברים בסדר עולה או יורד לאותה שושלת גנטית: כמה שנות דור עברו עד שהבַנו כמה מזיקים העישון והסוכר; 2. תקופה, פרק זמן, ימים: בדורנו אין לאיש פנאי; חילופי דורות – החלפת בני הדור הישן בבני הדור הצעיר הכרוכה בשינויים בחשיבה, במוסכמות, בתפקוד, באופנה וכד'; שינויים בהרכב ובאופי של מערכת מסוימת או של תחום כלשהו הכרוכים בהכנסת הדור הצעיר תחת הוותיקים, כגון בעבודה או במפלגה; הדור השני, הדור השני לשואה – בניהם ובנותיהם של ניצולי השואה, שנולדו לאחר השואה; ילדי הפרחים, דור הפרחים – צעירים בארצות הברית בשנות השישים של המאה העשׂרים, שהאשימו את המבוגרים בהרס העולם, ולכן ביקשו למרוד בהם [הם הטיפו לשלום, לשוויון, לאהבה, לשימוש בקנבּיס ובסמים פסיכֶדֶליים אחרים, כמו אֶל־אֶס־דִי, אחווה בין בני האדם ושמירה על הטבע ועל בעלי החיים]; הדור הגנוב – כינוי לילדי אוסטרליה הקַדמוֹנָאים (אַבּוֹרִיגִ׳ינִים), שהעבירו נציגי הממשלה האוסטרלית ונציגי הכנסייה מבתי הקַדמוֹנָאים וממשפחותיהם למשפחות לבנים כדי להגן על הילדים, בשנים 1900-1972; הדור האבוד – כינוי לצעירי שנות ה־20 ולסופרים אמריקניים, שחיו בפריז בשנות ה־20 של המאה העשׂרים, ובראש הסופרים עמדה גרטרוד סטיין; דור דור ו׳ – כל דור יש לו: דור דור וגזלניו (ודורשיו, וחומסיו, וחכמיו, ומנהיגיו, ופרנסיו, ושופטיו); דור דור וּפַרנָסָיו – לכל דור מנהיגים משלו, ואין מנהיג אחד דומה בְּדִיוק למנהיג אחר; דור האִיקס – צעירי שנות התשעים של המאה העשׂרים בישׂראל שתולים בהם דחייה סבילה של ערכי החברה הרכושנית; דור הולך ודור בא – מדי כמה עשׂורים מתחלפת קבוצת הגיל המובילה והמקיימת את החברה; דור ההמשך – צאצאי דור המרכזי בתקופה מסוימת; דור המַבּוּל – דור חוטא שאין לו תקנה, כמו הדור שבימי נוחַ; דוֹרֵי דורות – דורות רבים, מימים קדומים; דור המִדבר – 1. דור חסַר סדרים וחוקים, שאינו יודע להעריך את החירוּת: לאחר דור המדבר קם דור של מורדי אור להוטי חומרנות ונהנתנות; 2. דור הנושׂא בתלאות של התחלה, של ייסוד; דור המייסדים – הקבוצה המזוהה עם

ראשיתו של מפעל לאומי, תרבות, כלכלי וכד׳; **דור הנפילים** – דור איכותי מאוד שישנו עוד כיום, קבוצה מובילה ומייסדת הנחשבת מקור סמכות והערצה לממשיכה: רוה״מ שמיר היה מדור הנפילים שהתבטא באידאולוגיה עשירה ורחבה והראה יושר אישי וחי בצניעות יחסית; **דורות רִאשונים** – 1. הדורות הקודמים שחיו בימים עברו [בניגוד ל׳דורות האחרונים׳]: בוא וראה שלא כדורות הראשונים הדורות האחרונים; 2. כינוי לדורות חכמי התלמוד מימי אנשי כנסת גדולה ועד רבי יוחנן בן זכאי; **דורות אַחרונים** – דורות התַנָּאים מימי רבי יוחנן בן זכאי ואילך; **דור הפַּלְמָ״ח** – ילידי שנות העשׂרים של המאה העשׂרים המזוהים עם המאבק לעצמאות ישׂראל; **דור הטיקטוק** – צעירי שנות העשׂרים במאה ה־21, הניכרים בהתמכרות לרשתות החברתיות ובצילום עצמי (סלפי), הוכיחו את טיבם ואת כישוריהם במלחמה; **דוֹר תַהפּוּכוֹת** – דור שבו הדברים משתנים מקצה לקצה, דור שאנשיו הפכפכים בדעותיהם, חסרי אמונה וביטחון; **דור תָשָ״ח** – דור המזוהה עם המאבק לעצמאות ישׂראל ועם מלחמת העצמאות שהייתה בשנת התש״ח (1948); **דור לדור יביע אומר** – בני כל תקופה ותקופה מעבירים מסורות וידע לדורות שאחריהם; **דור עשׂירי** – לאורך ימים; **עד דור עשׂירי** – לאורך ימים; **דור חדש שלא ידע את יוסף** – צעירים שאינם מכירים או מכבדים את הדמויות החשובות בדורות שלפניהם; **בּכִייה לדורות** – מעשׂה שתוצאותיו השליליות יימשכו זמן רב, אסון וצרה לאורך ימים: תוצאות המלחמה יהיו בכייה לדורות; **המאבק בין הדורות** – מרד הילדים בהוריהם; **פּנֵי הדור** – בני האדם החשובים, ראשי הציבור; **פני הדור כפני הכלב** – כינוי שלילי וקיצוני לדור עז פנים, פורע חוק ומוסר, שאינו יודע בושה מהי; **בֶּן דורו** – מי שחי בתקופתו [גם: בן זמנו]; **דור יתום** – דור שאין לו מנהיג הגון וראוי או שלא קמו בו אנשים גדולים בתורה ובחוכמה: דורנו דור יתום הוא שלא זכינו במנהיג שיובילנו לעצמאות כלכלית; **הוראה לדורות** – הוראה או חוק לתמיד, שקַיים לעולם; **כשם שניכר מה בין זהב לעפר כך בין דורנו לדורו של אבא** – התהליך הזה של ירידת הדורות בולט מאוד לאורך זמן, אך הוא נכון גם לדורות הסמוכים זה לזה: כשם שניכר ההבדל בין זהב לעפר, כך בין דורנו לדורות הקודמים; **דור שמתמעט והולך** – דור שמִספר האישים הגדולים בו פוחת:; **דוגמה לדורות** – אות וסימן, זיכרון לדורות הבאים; **דור הנפילים** – כינוי לקבוצה איכותית, מובילה ומייסדת, הנחשבת מקור סמכות והערצה לממשיכיה: אט-אט מסתלק דור הנפילים שהקים את הקיבוץ; **נָפִיל** – אדם גדול ברוחו ובמעשׂיו, משכמו ומעלה לעומת בני דורו או בעיני הדורות שלאחריו: מנהיג התנועה הוא מאחרוני הנפילים של דור תש״ח; **שׁוֹשֶׁלֶת** – שלשלת הדורות במשפחה, בעיקר במשפחה מכובדת או מיוחסת, השתלשלות אבותיו ואבות אבותיו של אדם מדור לדור: שושלת החשמונאים שלטה בארץ במאה השנייה והראשונה לפנה״ס; **שְׁנָתוֹן** – 1. שם כולל לילדי שנה מסוימת: ילידי השנתון האחרון טרם חוסנו בצַפֶּדֶת (טטנוס); 2. קבוצה המסיימת את לימודיה בשנה מסוימת בבית ספר או באוניברסיטה: תלמידי השנָתון האחרון התכנסו לחגוג את סיום לימודיהם; **זַרעִית** – צאצאים: גם זרעית זרעיתו לא תרד מהארץ עד סוף כל הדורות; **אחרית** – העתיד להיות, הדורות הבאים: ויש תקווה לאחריתך; **שׁוֹשֶׁלֶת** – שלשלת דורות של משפחה מיוחסת, בעיקר של מלכים, קרובי משפחה לאורך הדורות המתייחסים לאב קדום אחד, סדר היוחסין: אילן השושלת מגיע עד לדור עשׂירי; **שׁוֹשֶׁלֶת היוּחסין, שַלשֶׁלֶת היוּחסין** – סֵדר הדורות של משפחה: סבי כתב את שושלת היוחסין של משפחתנו; **חוק עוֹלָם, חוּקַת עוֹלָם** – חוק או הוראה לדורות, שאין לשנותם, כינוי מליצי לחוק, לדין, להלכה וכד׳ שתוקפם הוא לעולם, לכל הדורות; **יוּחַסִין, יוֹחֲסִין** – סדר השתלשלות הדורות במשפחה, בבית אב וכד׳, שלשלת המוצא של אדם או של בעל חיים טהור גזע: במשפחות האצולה נושׂאים נשים לאחר בדיקת יוחסין מדוקדקת; **יוּחֲסָנוּת** – יַחסנות, היות מיוחס; **יוּחֲסָני** – יַחסני, מכובד, רם יחס; גֵנֵאָלוֹגְיָה > **חֵקֶר יוּחֲסין** – מדע עזר בהיסטוריה לחקר ההקשר הגנטי של קבוצת יצורים, ובמובן הצר – חקר היוחסין והשתלשלות הדורות; **אִילַן יוּחֲסין** – תיאור סכֵמתי (בצורת אילן מסתעף) של שלשלת הדורות המתייחסים לאב אחד (גם אילן היחס, אילן המשפחה); **אילָן היַחַס** – שושלת הדורות של משפחה, שלשלת היוחסין, רשימת אבותיו ואבות אבותיו של אדם, המתוארת בצורת אילן מסתעף: אילן היחס של רש״י מגיע עד דוד המלך; **סֵפֶר הַיַחַשׂ, מגילת יוחסין** – ספר היחס של אדם שרשומים בו אבותיו ואבות אבותיו מדור לדור ברציפות; **שושֶׁלֶת היוּחסין, שַלשֶׁלֶת היוּחסין** – סֵדר השתלשלות דורות המשפחה: סבי כתב את שושֶׁלֶת היוּחסין של משפחתנו; **אַנשֵי בּרֵאשית** – כינוי כבוד לחלוצים ראשונים למִפעל חלוצי רב־ממדים שסללו דרך לבאים אחריהם: לאחרונה נפטר אחרון הביל״ויים, מאנשי הבראשית של הארץ הזאת; **טובה ציפורנם של ראשונים מכּרֵסם של אחרונים** – בני הדורות שקדמו לנו עולים בערכם על בני דורנו; **מלח הָאָרץ** – כינוי לאדם בעל שורשים עמוקים בארצו ובאדמתו, שיכול לשמש מופת בתרומתו לחברה ובנכונותו להירתם למשׂימות לאומיות וחברתיות; **גדולה היא הכּבשָׂה שעומדת בין שבעים זאבים** – משל לשבחו של עם ישׂראל שהחזיק מעמד בכל הדורות בין על אומות העולם שעמדו לכלותו; **סֵבֶל הירושה** – מורשת האבות, ערכי התרבות שהנחילו הדורות הקודמים לבאים אחריהם: פעמים נאלצים אנו לבעוט בכללי הדקדוק הנוקשים שירשנו בסבל הירושה עם אוצרות הרוח ועם קנייני תרבותנו; **עם לבדד ישכון** – כינוי לעם ישׂראל שיוחד בכל הדורות מכל הגויים באמונתו ובאורחות חייו: למרות האנטישמיות ועינויי האינקוויזיציה, וחרף הגירושים, הפוגרומים והשואה, סוד הישׂרדותנו הוא עם לבדד ישכון, היינו שמירה על אמונתנו ועל אורחות חיינו בכל הדורות; **חילופי מִשמרות בעולמנו** – חילופי אוכלוסייה בחברה מתוך התהליך הטבעי של לידות ומיתות; **ילידי ביניים** – כינוי פיוטי למי שנולדו בין שתי תקופות, והם נבוכים ופוסחים על שתי הסעיפים; **קֶרַע בין הדורות** – פילוג או התפרדות בין הדורות: יש קרע בין הדורות, כגון: ׳לשם מה אני צריך ילדים שאינם גורמים לי נחת, אין לי כלום מהם, והם רוצים ממני רק כסף׳; **טובה ציפורנם של ראשונים מכרֵסם של אחרונים** – אין בני דורנו מגיעים בערכם ובחוכמתם לקרסוליהם של אבותיהם; **המשכיות ביולוגית** – רציפות הקיום הביולוגי הניכרת בהולדת ילדים, בגידולם ובהכנתם לתפקידיהם העתידיים; **מִלחֶמֶת אָבות וּבָנים** – ניגודים ואי־הבנה בין ההורים ובין הדור הצעיר, ששאיפותיו שונות מִשל הוריו: בשנות ההתבגרות מתחוללת לעיתים מלחמת אבות ובנים במאבק הבנים על עצמאותם; **רציפות היסטורית** – אירועים, עובדות ועדויות מן העבר שקרו ומועברים ברציפות מדור לדור, כגון מעמד הר סיני או כיבושי אלכסנד מוקדון; **בת גיל, בת גילו, בֶּן גיל, בֶּן גילו** – מי שמִספר שנותיו בערך כמִספר שנותיו של פלוני: שכֵנתי היא בן גילי ונראית מבוגרת ממני; **בן הזמן, בני זמנו** – בני תקופתו; **אנשי האתמול** – בני האדם הבאים חשבון עם העבר, הנרגנים על ההווה והפוחדים מהעתיד; **אנשי המחר** – מי שניכרים באמינות (אמיתיות), בספונטניות וביצירתיות אין סופית כדרך חיים, ואצלם כל רגע הוא רגע חדש וניתן ליצור בו עולם ומלואו; **מִשמרת צעירה** – התארגנות צעירי מפלגה, תנועה וכד׳ לחיזוק מעמדים נגד המשמרת הוותיקה והמובילה; **יפתח בדורו כשמואל בדורו** – לכל תקופה מנהיג מִשלהּ, ולכל מנהיג סמכות משלו, הזהה בְּדִיוּק לשל קודמו, בלי קשר למשקלו הסגולי ביכולת הנהגתו ובלי השוואה לדורות הקודמים: יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמֶדך שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הציבור – הריהו כאבּיר שבאבירים; **אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים, אנו כחמורים** – מבחינה רוחנית יש תופעה של ׳ירידת הדורות׳; **העמדת בנים, העמיד בנים, העמדת צאצאים, העמיד צאצאים** – הוליד בנים, הקים דור חדש, נולדו לו צאצאים: העלמה לכשתגיע לפרקה תינשׂא ותעמיד צאצאים לדור הבא; נָשָׂא אישה והעמיד ממנה בנים ובנות; **המוֹהיקָני האחָרון** – שׂריד אחרון של עֵדה, של שבט, של משפחה, של דור וכדומה שדבקו בדעה או בהתנהגות מסיומות; **בן תשחורת, בני תשחורת** – בני הנעורים, הדור הצעיר, עוּלי ימים; **דור המדינה** – ילידי שנות הארבעים או החמישים של המאה העשׂרים; **מפני־מה ירדה קרן התורה בדור הזה**; **דור דור ודורסיו**; **דור דור וַחכמיו**; **הדור החדש חי בגן עדן של כסילים בהניחו שלא צריך ללמוד**; **דור הולך ודור בא והתקווה לעולם עומדת**; **בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקב״ה מצילנו מידם**; **כפני הדור – כן נשׂיאיו ומנהיגיו**; **הדור הבא אחרינו וגם בניו שיקומו אחריהם יזכרו את מאורעות השואה ואת זוועותיה**; **כמה נתמעטו הדורות ונתרופף העולם**; **נתמעטו הדורות ונתרפה הגוף וירדה תשישות כוח לעולם**; **דור הולך ודור בא, והארץ לעולם עומדת**; **אל יתהלל הצעיר בצעירותו כי יש שהזקנים מאריכים ימים יותר מן הצעירים**; **לא כדורות האחרונים דורות הראשונים: דורות הראשונים היו יושבים בארץ ישׂראל מתוך צער ומתוך שעבוד ומתוך טלטול ומתוך טירוף ומתוך הדוחק ומתוך חוסר מזונות . . . ומתוך שהיו שׂמחים בחלקם ושׂמחים מישיבתם ולא בעטו בייסורים – היו פניהם צהובות, גופם ברזל, מוסיפים כוח ומאריכים ימים . . . דורות האחרונים בני אדם יגעים ואינם מסתפקים, אם חסר להם אחד מכל תענוגי העולם, מייד הם כועסים עד שגופם מעלה חלודה** [עגנון, אלו, תסז]; **בצוק העיתים נתעוותו הדורות ונתקלקלו המעשׂים, ואין אמונים בבני אדם**; **הדורות הראשונים עשׂו תורתם קבע, ומלאכתם עראי, הדורות האחרונים עשׂו מלאכתם קבע ותורתם עראי**; **אין דור הדומהלמשנהו**; **כלום כל הדורות נלושו מעיסה אחת? הדברים נכתבו בעט ברזל ובציפורן שמיר כדי שייחרתו בלב הדורות הבאים**; > היסטוריה! זמן!

דחייה! סירוב!

<u>דחייה</u>. **דחייה, דָחָה** – 1. קבע פעולה, החלטה, טענה, בקשה, אירוע וכד׳ למועד (שעה, תאריך) מאוחר יותר: המהומות הביאו לידי דחיית הבחירות המקומיות; 2. שלל אהבה, תשׂומת לב, עניין או אישור; התנגד למישהו או הִפלה אותו; **דָחוּי** – 1. לא אהוב ולא מקובל בחברה; 2. מבוטל: דעותיו היו דחויות מלכתחילה כי לא נמנה עם הגרעין הקשה; **דוחה** – מואס במישהו או במשהו, מעורר רצון להתרחק ממנו,

מגעיל: איש זה דוחה; דיחוי – דחייה למועד מאוחר יותר: אנא מלא אחר בקשתי ללא דיחוי; העניין אינו סובל דיחוי; ללא דיחוי – מייד, מבלי להתעכב לרגע: קיבלתי הודעה ללא דיחוי לבוא להנהלה; דַחיָן – הדחיין הזה תמיד ממתין לרגע האחרון כדי למלא את המשׂימה; דַחיָנוּת – נטייה או התנהגות הניכרת בעיכוב, בדחיית פעולה לזמן אחר או באי־רצון של אדם לעשׂותה (מטלה יום־יומית או משׂימה בעלת עדיפות גבוהה, כגון השתתפות בפגישה, הגשת דוח עבודה, או העלאת נושׂא עימות עם בן זוג) שהוא נדרש לעשׂות: מהי דחיינות? – כל שאפשר לעשׂותו מחר אפשר לדחותו למוחרתיים, ויש מוחרתיים לאחר זמן; פָּטַר בתשובה שאין בה ממש, דחה בשתי ידיו – סירב לחלוטין, דחה בכל תוקף, הביע התנגדות נחרצת: הוא דחה בשתי ידיו את ההצעה; דָחָה אֶת הַקֵץ – דחה הגעת דבר לא נעים או ניסה להשהות התרחשות של משהו לא נעים: כל תכסיסיו שלא להתגייס לצה״ל נועדו לדחות את הקץ ולהרוויח זמן; דחה מכּוֹל וָכוֹל – סירב בתוקף וללא סייגים; סיפוק מיידי < דחיית סיפוקים, דחה סיפוקים – התנגד לקבל מייד דבר מפתה ומענג כדי להשׂיג דבר רב־ערך לאחר זמן; דְחִיָה בְּלֵך וָשוּב, דָחָה אותו בְּלֵך וָשוּב, דָחָה בְּלֵך וָשוּב – התחמק ממתן תשובה, השתמט: כשהצעתי לה נישׂואים, היא דחתה אותי בלך ושוב; דָחָה עַל הַסַף – 1. דחה הצעה, בקשה, רעיון וכד׳ עוד בתחילתם, מייד עם הישמעם ומבלי לעיין או לדון בהם לגופם, דחה מייד, דחה לאלתר, התנגד התנגדות מוחלטת: המנַהל דחה את הצעתי על הסף עוד קודם שסיימתי את דבריי; 2. דחה תובענה קודם שמיעת הצדדים וראיותיהם בשל נימוק כלשהו: בית המשפט דחה על הסף אותו חלק של התביעה שחלה עליו התיישנות; דחה אבן אחר הנופל – עשׂה רעה לחלש, הוסיף צרה לאדם השרוי בצרות, משל לאדם שמזיק לאדם אחר בשעה שהוא נופל ונכשל ובמקום לעזור לו ולתמוך בו, הוסיף עוד קושי ועול: נשׂיא ארה״ב מיהר לדחות אבן אחר הנופל וסייע להדיח את נשׂיא מצרים, אף שהיה לפנים בן בריתו; ראיות דחויות – ראיות לא מספיקות; נִדחָה מִפְּנֵי הַשָעָה – 1. חיכה בסבלנות לָעת המתאימה; 2. השעה הרחיקה אותו מההצלחה: כל הנדחה מפני השעה, השעה נדחית מפניו; דחייה בקש, דחה בקש – פָּטַר בתשובה שאין בה ממש, דחה בתירוץ סתמי, ביטל בגלל דבר של מה־בכך: ח״כ איים על השׂר שלא ידחה בקש את פינוי המאחזים ביו״ש; הואיל ונדחה יידחה שוב – כיוון שנדחה פעם אחת, אין בכך כלום אם יידחה פעם נוספת; שׂמאל דוחָה וְיָמין מְקָרֶבֶת – נוהג מנהג זהירות והסתייגות: השׂר ניהל טקטיקה של שׂמאל דוחה וימין מקרבת: מצד אחד הבטיח הבטחות, ומצד אחר נמנע מוויתורים מחייבים מדיי; דָחַק [= קירב] את הקץ; דחה אותו בקש, דחה בקש, דחה בקנה – פטַר בתשובה שאין בה ממש, נתן תירוץ קלוש ביותר, התחמק מלהשיב לו תשובה ממשית, התחמק בתירוץ של מה בכך או בתשובה שטחית: קשה בעיניכם שדחיתי את הלקוח בקש; הִשתַמְטוּת, הִשתַמֵט – התחמק מלמלא תפקיד או חובה שהוטלו עליו, מצא דרך להימנע מלעשׂות דבר לא נעים או לא רצוי, פעמים בעזרת הונאה או תחבולה: בכל פעם שמבקשים מתנדבים למשהו השתמטן הזה משתמט בכל מיני תירוצים; הַתלָיָה, הִתלָה – 1. דחה את המשך הטיפול בעניין כלשהו באופן זמני או עד שיתמלא תנאי מסוים: הוועדה החליטה לְהַתלות את הדיון בערר כדי לאפשר לוועדה המקומית לבחון את עמדת התושבים; 2. דחה את מועד כניסתה של החלטה, תקנה וכד׳ לתוקף לפרק זמן מוגדר או עד שיתמלא תנאי מסוים: ועדת השחרורים הִתלתה את ביצוע החלטתה עד לישיבה הקרובה; 3. מנע זמנית מימוש זכות מסוימת או עד שיתמלא תנאי מסוים: יש צורך בהחלטתה של עדת המשמעת כדי להתלות את רישיון החוקר; תָלָה – הניח ללא הכרעה, לא קבע דבר בוודאות, דחה לעיון נוסף: הוא התקשה להחליט, לכן תלה את ההכרעה לזמן אחר; דוחה מים – שאינו מאפשר חדירת מים (נאמר בעיקר על דבר אטים מים): מעילי הגשם עשׂויים מחומר מיוחד דוחה מים; הֶרמֵטִי < אָטִים – לא חדיר, שאינו חדיר לנוזל, לגז או לקול: שָעון אֲטִים־מים, צבע או מעיל גשם אטים־מים, חדר אטים־רעש; אָטום – 1. סגור היטב, סתום: חדר אטום, אפילו אוויר לא נכנס אליו; 2. לא שקוף, עמום: הזגוגית אטומה ואין לראות דרכה; כָּהוּי – עמום, עכור, שאינו שקוף או צלול, לא זוהר, לא מבריק: בעיניו הכהויות ראיתי צער רב; לַבּוקר משפט – בבוקר יתבררו הדברים, מוטב לדחות את בירור העניין לבוקר או למועד אחר כדי לאפשר עיון נוסף בעניין; פָּטַר אותו בלא כלום – דחה את מבוקשו, השיב את פניו ריקם, נהג בביטול, פטר אותו מעונש, ממילוי חובה, ממטלה וכדומה: הם באו לפגישה מלאי ציפיות אך השׂר פטר אותם בלא כלום; טרַק את הדלת בפניו – מנע ממנו בגסות את הגישה אליו, דחה אותו; שאלה לוהטת, שאֵלה בּוֹעֶרֶת – עניין חשוב שצריך לבררו בדחיפוּת: הממשלה הקימה ועדה לטיפול בשאלה הבוערת ביותר על סדר היום; תשוּבת השתמטות – תשובה שאינה עונה במישרין על השאלה, דחייה בקש או דחייה בשתי ידיו; אחרי החגים – אחרי רצף החגים החלים בחודש תשרי, שהפעילות בהם מועטה, ביטוי המשמש אמתלה לדחייה בלתי מוצדקת: לפני חודשיים אמרת ׳אחרי החגים׳, מה תירוצך עכשיו? בחילה, בָּחַל – תיעב משהו או מישהו, מאס בו, סלד ממנו, הרגיש כלפיו דחייה: בניין הארץ היה בעיני החלוצים ערך מקודש, והם לא בחלו בשום עבודה כדי להגשימו; יום־יום קיבלתי בְּדִיוּק אותו מרק, עד שבחלתי בו ולא רציתי אותו עוד; חשתי בחילה מהתנהגותו הקטנונית; הוא בחל ב׳, נפשו סלדה מ׳, הוא בוחל ב׳, נפשו סלדה עליו, נפשו סולדת מ׳ – הדבר מעורר בו דחייה ומיאוס, הוא חש גועל נפש כלפיו, הוא נרתע: נפשי סולדת מנוכלים ומצבועים שפיהם וליבם אינם שווים; הוציא אותו חָלָק – דחה אותו בלא תשובה, השתמט ממתן תשובה על שאלה; בָּעַט בייסורים – התנגד לייסורים ודחה אותם; אל תאמר לרעיך: ״לך ושוב ומחר אתן״, ויש איתך – אם אפשר לסייע מייד, סייע מייד ואל תדחה את מבוקשו למחר; הטיל דופי ב׳, נתן דופי ב׳ – טָעַן שיֵש פגם בדבר, באדם או במעשׂה, חירף וביזה אותו, השמיצו, דיבר סרה על: איני רוצה לתת דופי בעלמה זו כל עוד לא שמעתי את דבריה; השיב את פָּנָיו – דחה את בקשתו, סֵירֵב לו: שאלה אחת קטנה אני שואלת אותך, אימי, ונא אל תשיבי פניי ריקם; כשאתה מבקש ממישהו משהו או שהוא דוחה אותך בלך ושוב או שאינו נענה לך כלל; קום ועשׂה עדיף = עשׂה דוחה לא תעשׂה; מה שביקש לא ניתן לו, ומה שבידיו נטלו ממנו; כל שאפשר לעשׂותו מחר, אפשר לדחותו למוחרתיים, ויש מוחרתיים לאחר זמן < הסכם! ניגוד! תירוץ!

סירוב. סירוב, סירב – לא הסכים, מיאן, דחה בקשה, לא רצה; סרבני, סַרבָנוּת – מדיניות או נטייה לדחות משהו; מיאון למלא אחר רצונות, אחר הוראות או אחר דרישות מסוימות, לרוב מסיבות עקרוניות, עַקשָנוּת: הורים חסרי אונים בשל סרבנות ילדם; הסירוב – רובו קשה ומיעוטו יפה: בתחילה מסרב, בשנייה מעמעם (מהבהב = מהסס) ובשלישית רץ ובא (פושט רגליו והולך); סַרבַן מִלחָמה < סרבן מצפון – חייל המסרב לצאת לפעילות צבאית נדרשת כי היא סותרת את אמונותיו ואת ערכיו; סרבנות מצפון – התנגדות לעמוד בדרישות מסוימות או לציית לחוק, במיוחד לשרת בכוחות המזוינים, מטעמי מצפון או שְלוֹמָנוּת (pacifism); סרבנות אזרחית – סירוב לציית לדרישות או לחוקים ממשלתיים, כגון לשלם מיסים וקנסות, בייחוד כאמצעי קיבוצי ולא אלים כדי לכפיית ויתורים מהממשלה; סרבנות גיוס, סרבן גיוס – אדם החייב להתגייס לצבא אך מסרב מטעמי שלומנות (פציפיזם), מצפון, דעה פוליטית, דת וכד׳; סרבנות מצפון, סַרבַן מצפון – מי שמסרב למלא הוראה כלשהי או להתגייס לצבא מטעמי מצפון, חופש המחשבה או דת כי הוא רואה עצמו שלומן (פציפיסט), בעלי עמדה של אי־התערבות, אי־התנגדות, ונגד צבאנות (מיליטריזם); פָּצִיפִיזם < שְלוֹמָנוּת – האמונה כי מלחמה או אלימות אינן לגיטימיות או אינן מקובלות כדרך פעולה לפתרון סכסוכים, והן תמיד שגויות, בייחוד סירוב לשׂאת נשק מטעמי מוסר או דת, והאמונה שיש ליישב מחלוקת בדרכי שלום; שוֹלְלָנוּת, שוֹלְלָנִית, שוֹלְלָן – מי שנוהג לשלול כל דעה, עמדתו תמיד שלילית: השוללנים הטביעו את חותמם על הדיון באספה; בַּעַל אִיפְּכָא מִסתַבְּרָא, פָּלִיג (dissident) – מי שדרכו להתייצב נגד הזרם ולטעון ההפך מן המקובל, מי שחולק על דעת הרוב או מתנגד למדיניות השלטונות; כלל וכלל לא, לגמרי לא, לחלוטין לא, לא בּאָלֶף רבתי, לא בּאָלֶ״ף רבתי – בשום פנים לא, לא ולא, לא בא בחשבון, בהחלט לא: על השאלה אם צפוי בקרוב פיחות של השקל ענה שׂר האוצר שהתשובה היא לא באלף רבתי; השיב פני פלוני, השיב את פָּנָיו, השיב את פניו ריקם – דחה את בקשתו, סירב לו: שאלה אחת קטנה אני שואלת ממך ואל תשב פניי; שאלי נא עד חצי המלכות כי לא אשיב את פנייך; הִבְרִיחַ עַצמוֹ מן – התחמק, השתמט: לפנים נהגתי להבריח עצמי מהרצאות שאין הדעת סובלתן; הִמרָה את פיו – פָּעַל נגד רצונו, לא שמע בקולו, עבר על פקודתו, סירב למלא את צוו, לא ציית לו: מי שיַמרֶה את פיך, תצומצם חופשתו; הפך פניו מפלוני, הָפַך פניו ממנו, פנה לו עורף, הפניית עורף, פנה עורף, הִפנָה עורֶף – חדל לשׂים ליבו אליו, התעלם ממנו, התכחש לו, נטש אותו, הפנה אליו את גבו (בעיקר בשעת מצוקה): לפָנים חיפשׂו הכול את קרבתו, אך מאז ירד מנכסיו פנו לו עורף; איך הפכת פניך ממני בעת מצוקתי; משיכַת כתף – הנעת הכתף כלפי מעלה מתוך סירוב, אי־ידיעה, אדישות, חוסר עניין וכד׳: לכל שאלותיה הוא השיב בשתיקה ובמשיכות כתף; משיכת כְּתֵפַיִים – תנועת הבעה של מי שאינו יודע דבר; נעילת דלת בפני פלוני, הגיף את הדלת בפני, נעל דלת בפני – חסם בפניו את הדרך להשׂיג את מבוקשו, מנע ממנו כל אפשרות לפעול; חֲמוּקֵי דברים – התחמקות והשתמטות, דחיות [סִפרותי]: כל אותו עניין של ממון ונכסים הולך ומתרופף, ואין כאן חמוקי דברים; תשובה דיפלומטית – תשובה זהירה וחמקנית מאמירה ברורה ומחייבת, תשובה המשתמעת לשני פנים, תשובה מחוּכֶּמֶת, ערמומית, לא כֵּנה; תשובת הֶפלֵג – דחייה בקש, תשובה שיש בה משום דחייה או השתמטות; תשובה גנובה – תשובה שאין בה ממש, דחייה בקש; אטם אוזנו משמוע את – מי שהתעלם מבקשת אחרים; דחה אותו בשאַט נֶפֶש – דחה אותו בבוז, במיאוּס, בסלידה: הורי הנרצח הסתכלו ברוצח ודחו את סליחתו בשאט נפש; הוציא אותו חָלָק – דחה אותו בלא תשובה, השתמט ממתן תשובה על שאלה; הבליע את תשובתו – הכניס את

תשובתו בתוך דבר אחר עד שאינו ניכר עוד, גרם שתיבלע תשובתו: התחפשׂ לרוכל והבליע את תשובתו ההלכתית בהכרזה סתמית; הפטיר עצמו מן – שִחרֵר עצמו מן, פָּטַר עצמו: הפטרתי עצמי מלהשתתף בהרמת כוסית לרגל החג; הָפַך עוֹרֶף ל׳ – ברח, נמלט: הפך ישׂראל עורף לפני אויביו; הִצמיחַ קַרנַיִים לִפלוני – בגד בבן הזוג עם אחר: הכול יודעים שאשתו הצמיחה לו קרניים ובגדה בו עם חברו; חָזַר בּוֹ מדבריו – הִתחרט, שב מהחלטתו הקודמת: משמשע את פרטי הדברים, התקומם נגד עצם הרעיון, וחזר בו מדבריו; לא הרכין אוזנו – לא הטה אוזנו להקשיב; לא אבה לשמוע ל׳, לא הִטה אוזנו אל, אין אוזנו נטויה – הקשיב ושמע היטב לדברי: ילדיי, הטו אוזן למה שאומר; הִניחַ ידו מן, מָשַך ידו מן – נמנע או חדל ממנו, הסתלק מן, התרחק מן, חדל לעסוק ב׳: אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך; אני מבכר לבטל עצמי ולמשוך ידי מן המחלוקת מלריב ולהרבות את יריביי; נענה לו בטריקת הטלפון, טרק את השפופרת – הפסיק שׂיחת טלפון בבוטות ובכעס; ניער את חוצנו ממישהו או ממשהו, ניער חוצנו ממנו או מן העניין – הסיר מעליו כל אחריות לו, התכחש לאחריותו כלפיו, הכחיש כל שייכות, קשר, קרבה או יחס אליו, סירב להיות מעורב בו: משהחלו לעלות החשדות נגדו נעלמו לפתע כל ידידיו, ורבים ניערו את חוצנם ממנו; הראה לו אֶצבַּע משוּלֶשֶת, נתן לו אצבע משולשת – הראה את מצב היָד כשהיא קמוצה וקצה הבוהן בין האצבע לאמה לסימן סירוב, זלזול והקנטה: הֶראה לו אצבע משולשת; נפַל על אוזניים ערלות, נתקל באוזניים אטוּמות – נתקל באי־רצון לשמוע: בקשתה נפלה על אוזניים אטומות; נתן לו כתף סוררת – התעקש, המרה, לא ציית: וימאנו להקשיב ויתנו כתף סוררת, ואוזניהם הכבידו משמוע; עמד לפני קיר אטום, נכנס למבוי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; סילק ידיו מן, ידיו מסולקות מן – אינו מטפל כלל ב׳, אין לו כל קשר ומגע עם: אין לי דין ודברים על השׂדה הזה שליד נתניה ולכן ידיי מסולקות ממנו; פָּרַק מעַל צַוָּוארו את העול – השתחרר: משיצא לגמלאות לאחר ארבעים שנות עבודה חש כי פרק מעל צווארו את עול האחריות המעיקה; קָפַץ אֶת יָדו – סירב לתת: אל תקפוץ את ידך מאחיך האביון; אוזניו ערלות, קולו לא נכנס באוזניו, דבריו לא נכנסו באוזניו, הוא אטם אוזנו, אוזניו אטומות, דבריו נתקלו באוזניים אטומות, דבריו נפל על אוזניים ערלות – דבריו הושמעו באוזני בני אדם שאינם מוכנים לשמוע: כל ההסברים נפלו על אוזניים ערֵלות; לא יקום ולא יהיה – הדבר לא יתקיים, היֹה לא יהיה, לא יקרה כדבר הזה, הדבר לא יֵצא לפועל: מזכיר הוועד הכריז שהעובדים לא יניחו לסגור את המפעל – לא יקום ולא יהיה; היֹה לא תהיה – דבר זה לא יקום בשום אופן; ממאנים בקטן ואין ממאנים בגדול, מסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול – אין להשיב ריקם פניו של אדם גדול וחשוב: כשביקש ממני להמשיך את עבודתי בחצי מִשׂרה, לא יכולתי לסרב לו לפי שאין מסרבים לגדול; כל פניותיו היו לשווא ולא נשׂאו פרי; אינו מוכן לשמוע אפילו דבר וחצי דבר; ביקש תחבולות להיפטר ממילוי חובה על... כי הדבר רחוק ממנו מאוד; ערֵלה אוזנו ולא יכול להקשיב; עמד לפני קיר אטום; לא מצא אוזן קשבת ודבריו ננעצו באוזניי; לא שמע לעצת פלוני ולא ציית לאיש; התחמק מלהיענות על ידי תירוצי סרק; סירובו איננו משתמע לשתי פנים; סירוב בשתיקה הוא חצי הסכמה; יֵצֶר סרבנותו ניכר בלאו ברור וגלוי, מפולפל ומתורץ בתירוצי תירוצים; למרות הפיתויים העקשן עומד בסירובו > ביטול! הרחקה!

די!

די – כמות מספקת, שיעור מסוים; דַיוּת – היות די, היות מספק: הנידון הוא דיות המשׂכורת לקיום המשפחה; דַי והוֹתֵר – יותר מכּפי הנחוץ, במידה מרובה ביותר, בשפע רב: יש לנו די והותר חנויות, אין צורך בעוד אחת; עד בלי די – לאין שיעור, ללא גבולות, הרבה מאוד: עם השחרור תהיה לכם חופשה עד בלי די; די לחכם בּרֶמֶז – חכם אינו זקוק להֶסבר ארוך; דיו, למדיי, כנדרש, סַגִי, במידה מספקת, מספיק, דֵי הצורֶך, כל צורכּו – ככל הדרוש לו: אם אין התבשיל מתבשל כל צורכו, עלול הוא להזיק לגוף; למעלה מ־ – יותר מ־, מעל ל׳, עולה על: יש דברים שהם למעלה מהשׂגת השׂכל האנושי; יותר מדיי – 1. יותר מן המקובל: אין מטריחים את הציבור יותר מדיי; 2. הרבה מאוד; דיו – 1. במידה המספיקה לו, לפי צרכיו: דבש מצאת אכול דייך; 2. רב לו, מספיק לו: אילו לא באנו אלא לשמעו דבר זה, דיינו; סִיפֵּק – 1. גרם סיפוק גופני או נפשי: הטיפול בילדים נָכים הוא עבודה קשה אך מספקת מאוד; 2. השׂביע את רצונו, הניח את דעתו: השׂכר שהוצע לו תמורת העבודה לא סיפק אותו; קורת רוח, שׂביעות רצון, נחת רוח, סיפוק – רגש הגורם לאדם הרגשה חיובית ומאושרת לאחר מימוש רצונו שמעודדו לחזור ולעשׂות זאת שוב, תחושת הנאה או עונג המתעוררת לאחר מילוי צורך או דחף גופני או נפשי: לילדים קטנים קשה להתאפק ולדחות סיפוקים; רְוָוחָה – מצב שבו יש לאדם כסף די צורכו, בעלות על רכוש, בריאות טובה ואושר או חלק מֵרכיבים אלה; לְמִצעָר, לְמִזעָר, במידה המזערית – לפחות, לכל הפחות: אם לא תדבר עם המנהל, כתוב לו למצער כמה שורות; מקסימום > לכל היותר – במידה המרבית, במקרה הטוב או הרב ביותר: לא סיימתי את העבודה, לכל היותר אגמור מחציתה; קְוֹורוּם > מִניָין חוקי – מִספר של משתתפים הדרוש לפי החוק או לפי תקנות החברה באספה כללית של חברה או במועצת מנהלים שלה או בכל ועדה אחרת, כדי שיהיה אפשר לדון בעסקיהן או לקיים את האספה ולקבל בה החלטות; רְאָיות דחויות – ראיות לא מספיקות; מספיק > יש בו כדי ≠ לא מספיק > אין בו כדי: הארוחה לא משׂביעה מספיק > הארוחה אין בה כדי להשׂביע; דֵי מַחסורו – לפי מה שהוא חסר, לעיקר צרכיו, אם לצורכי מחיה אם לצורכי רפואה: לשכת הרווחה דאגה למשפחה הנזקקת די מחסורה; קָצַר הַמַּצָּע מֵהִשְׂתָּרֵעַ – אין די מקום או די זמן להאריך בעניין: אלה גופי הדברים, ואידך זיל גמור כי קצר המצע מהשׂתרע; לא על הלחם לבדו יחיה האדם – אין די לו לאדם בסיפוק צורכי הגוף, אלא יש לו גם צרכים רוחניים: אם אינך משׂתכר, על מה אתה חי; מָצְאָה יָדו – השׂיג, היה לו די הצורך, היה יכול: עזרתי לעולה החדש בכל אשר מצאה ידי; קְצַר יָד – חלש, חסר יכולת: הפליטים היו קִצרֵי יד לעזור לעצמם; קָצְרָה יָדוֹ מלהושיע, קָצְרָה יָדוֹ – לא הייתה לו יכולֶת לעזור, לא היה בו די כוח, נלאה, לא הצליח, היה חסר אונים: קצרה ידו של בית המשפט מלהושיע את ראשי הערים הנאשמים בעבֵירות; אורח לרגע רואה כל פגע – די בהצצה קלה כדי לעמוד על הצדדים השליליים שבו; דיו בקב חרובים – מסתפק במועט שבמועט, משל למזון מצומצם ודל ביותר: דיי בקב חרובים מערב שבת לערב שבת; צר מהכיל – קטן מכדי להכיל, שאין בו די מקום; אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת – אין לו כסף די הצורך, אין ביכולתו: ידם אינה מַשֶּׂגֶת לקנות דירה; המינימום ההכרחי – המִספר, הכמות, החלק, השיעור וכדומה המעטים ביותר: המחירים ירדו עד המינימום ההכרחי; המֵרַב המותר – השיעור הגדול ביותר: המשקל המרבי המותר לשׂאת למטוס בתיק הכבודה הוא 20 ק״ג; נקוּדַת רְוָויה –קצֵה היכולת לקלוט, השלב שמעבר לו אי־אפשר לקלוט או לקבל עוד משהו; השׂביע את עיניו – הסתכל דיו בדבר, זן עיניו הרבה ממראה מסוים; לא שָׂבְעָה העין לראות, לא תִשׂבַּע העַיִן לִראות – הוא מוּכן לראות עוד וָעוד ≠ שָׂבְעָה העין לראות; בָּא על סיפּוּקו – דעתו נוחה, רגוע, טוב לו: הילד בא על סיפוקו מתשובת אביו; הגיע לאוֹפְּטִימוּם – הגיע למיטב, ליעיל ביותר למצב המועדף או המתאים ביותר; הגיע לקצה גבול היכולת – אינו מסוגל להגיע להישׂגים או לתוצאות טובים יותר משהגיע אליהם: האחיות ב׳סורוקה׳ הגיעו לקצה גבול היכולת; מָלֵא על גדותָיו – מָלֵא וגדוש; עָלָה על גדותיו, גָאָה על גדותיו, עָבַר על גדותָיו – 1. התמלא בנוזל מעבר ליכולת קיבולו: כמויות גדולות של מי גשמים מילאו את הנהר, והוא עלה על גדותיו והציף את השׂדות; 2. היה מלא וגדוש במשהו: האשפה כבר לא פונתה שבועיים, והפחים עולים על גדותיהם; 3. חש רגש בעוצמה רבה והביאו לידי ביטוי, נסער והתרגש עד אין יכולת להכיל את רגשותיו; מילא את ליבו של מישהו והסעירו: ליבה עלה על גדותיו מרוב אהבה; מלא כרימון –מלא מאוד, גדוש, שיש בו בשפע: להקמת חֶברת ההֶזנק צירפנו מומחה שהוא מלא רעיונות כרימון; מלא וממולא, גדוש ומגודש – מלא ביותר: יקירתי, מה לך כי תליני, הרי את גדושה ומגודשת בטבעות וביהלומים, וגם רבידים אינם חסרים לצווארך; מָלֵא וגָדוּש – מלא מאוד, מלא עד אפס מקום: הבחור הקפיד שתרמילו יהיה מלא וגדוש מזון ומשקה; מילֵא חובָתו, מילֵא את חובָתו – עשׂה את מה שחייב לעשׂות: השתדלתי לעשׂות כמיטב יכולתי למלא את חובתי האזרחית בקלפי; עשׂה את שלו – תרם את חלקו, קיים את המוטל עליו; לא נמלאה אוזנו משמוע ≠ אוזנו נִמלְאָה משמוע – לא היה מוכן לשמוע עוד ועוד; כדי לצאת ידי חובה – דבר הנעשׂה רק כלפי חוץ כדי שייראה כך בעיני הבריות, ולא כפי שהוא באמת: מלמל תודה אנוסה כדי לצאת ידי חובה; עד קצה היכולת – עד גבול מה שאפשר; דבש מצאת אכול דייך – יש פעולות שיש לעשׂותן במידה, ולא בהפרזה; הוֹקַר רַגלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן ישׂבעךָ ושְׂנֵאֶךָ: אל תבקר בבית חברך יתר על המידה, כדי שלא תימאס עליו; שְׂבַע ימים – הגיע לזִקנה ולשֵׂיבה מופלגת, בא בימים, שזכה לאריכות ימים: בן 95 מת זקן ושְׂבע ימים; שָׂבֵעַ נַחַת – היה מרוצה מאוד, היה מלא נחת, סיפוק והנאה: הייתי שְׂבעת נחת מהישֵׂגֵי תלמידיי; שְׂבַע נַחַת – שׂמֵח ומרוצה ביותר, מדושן עונג: שְׂבַע נחת התבונן האיכר בשׂדותיו המוריקים המשׂתרעים לכל מלוא העין; מְלֵא ימים – זקן, בא בימים; דַיָּהּ לצָרה בְּשַעתָהּ – אין להיטרד בגלל צרה שעדיין לא באה; כשהייתה אהבתנו עזה, על רוחב הסיף שכבנו, כשאין אהבתנו עזה, מיטה של שישים אמות לא דייה לנו; הסתפק במה שחָלַק לך הבורא; רב לכם שבת בעיר; לא היה בו די כוח כדי להיאבק במחלה כי ליבו לא נְתָנוֹ לעשׂות דבר; די לי בקב חרובים מערב שבת לערב שבת; אילולא באנו אלא לשמוע דבר זה – דיֵינו > הרבה! ייתור! מעט!

דיוק! פירוט!

<u>דיוק</u>. דיוק (accuracy) – 1. התאמה מוחלטת לדבר, כגון ערך, מידה, נתונים, תקן, הוראה, חוק: הייתי יכול לומר בְּדִיוּק מיהו האיש, וכן – נוֹקְדָנוּת, דִקדוּק, קַפְּדָנוּת,

דַייקָנוּת, הַקפָּדָה, דַקדְקָנוּת, דִקדוּקֵי עֲנִיוּת; 2. דבר שנלמד מתוך עיון מעמיק ומדוקדק; 3. יכולת מוצר לספק תוצאות או תוצאים נכונים או מוסכמים ברמת דַיִק נדרשת; יכולת האדם לדייק; דַּיִק (precision) – יכולת מכשיר, אמל״ח וכד׳ לדייק: דֵיק הרובה הזה הוא בשיעור של מילימטר; דִייֵק – עשׂה משהו במיומנות ובלי לטעות כנדרש; הקפיד להבחין בהבדל הדק שבין דבר לדבר, דִקדֵק: החוקר ביקש מן העד לנסות ולדייק בפרָטֵי האירוע עד כמה שאפשר; דייקנות, דייקני, דַייקָן – 1. מי שמגיע תמיד בזמן, מי שמקפיד על עמידה בזמנים: משה דייקן מאוד – הוא תמיד מגיע בזמן לעבודה; 2. המבַצע בְּדִיוּק את מה שהוטל עליו: הוא חוקר דייקן הדבק בעובדות; בדייקנות, במדויק, בְּדִיוּק – לא פחות ולא יותר, ללא איחור, ללא שינוי וכו׳; בְּדִיוּק נמרץ – בְּדִיוּק רב, בְּדִיוּק מרבִּי, בצורה מדויקת ביותר: הדוּח משקף בְּדִיוּק נמרץ את הדברים שנאמרו בישיבה; דִקדוּק – 1. דיוק, עשׂיית דבר כראוי ולכל פרטיו: כוחו ניכר בחריפות לניתוח, בחשיבה רב כיוונית ובעמידה על הפרטים לכל דקדוקיהם; תמיד אהבתי לשמוע דקדוקי תלמידים ופלפולי חברים; 2. פרט קטן שרק הבקיאים יודעים אותו, נקודה מסוימת שרק המדקדקים מקפידים בה, דיוק או הקפדה על כל פרט קטן: איני שולט בחוקים על כל דקדוקיהם, אבל ידיעתי בהם מקיפה למדיי; קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת, מחזירין אותו עד שיקראנה בדקדוק; דִקדֵק – דייק, עיין היטב, עמד על דיוק הדברים: כשהעתקתי את ההרצאה, דקדקתי שלא לשנות אף לא אות אחת; דָק, וְדוּק – ועַיין היטב בדבר, הדבר צריך עיון: קראתי את הספר, ודַקתי כמה דיוקים המצריכים תיקון; דִקדֵק אחריו – עקב אחריו, בדק אותו היטב: דקדקתם אחריי כדי להוכיח שאני מאחד תדיר לעבודה, ולא העליתם דבר; מְדוּקדָק – 1. מדויק, שכל פרטיו מדויקים, שנוגע לכל הפרטים: העד מסר לשוטרים תיאור מדוקדק של השודד, ובכך סייע להם ללכוד אותו; 2. יסודי, קפדני, שעשׂוי ביסודיות ובקפדנות: החוקרים בדקו בדיקה מדוקדקת את כל חפציו ומסמכיו של החשוד; דַקדְקָנוּת – דייקנות יתרה, הקפדה רבה על כל פרט ופרט, נוקדנות: תְכנות מחשבים הוא עיסוק הדורש דקדקנות רבה בכל תו ותו; דַקדְקָן – 1. דייקן, מי שמדקדק ומקפיד על כל פרט ופרט; 2. מדקדק, מומחה בענייני הלשון; נוֹקְדָן – דייקן קיצוני, מי שמקפיד ומדקדק בפרָטֵי פרטים ומייחד תשׂוּמַת לב מופרזת לפרטים השולִיים, וכן – דייקן מופלג, מדקדק נוקשה, מקפיד כְּחוּט הַשַׂעֲרָה: הנוקדנים אוהבים לצוד שגיאות וסתירות אצל אחרים; נוֹקְדָנִי, נוֹקְדָנוּת – דייקנות עד כדי הפרזה עד פרָטֵי הפרטים: במחשבתו השיטתית היה דייקן עד כדי נוקדנות; כיול, מכויל, כִּייֵל – כוונן את לוח המספרים והשנתות במכשיר מדידה כדי שיהיו המדידות הנעשׂות בו מדויקות; בדק ותיקן כלי מדידה על-ידי השוואתו לתקן מידה או לכלי מדידה תקני: קודם שנשקלתי במאזניים כיילתי אותם; עִייֵן – איזן, שקל בְּדִיוּק, יישר את כפות המאזניים: הסחורה יקרה, וצריך לבדוק בשבע עיניים שהמאזניים מעוינים; מעוין – שקול, מאוזן: החוש למוזיקה והחוש לקיום כלכלי מעוינים להפליא באופיו, ולכן פרנסתו בשפע; הִקפִּיד עִימוֹ כְּחוּט הַשַׂעֲרָה, דִקדֵק עימו כְּחוּט הַשַׂעֲרָה, דִקדֵק עִם פְּלוֹנִי כְּחוּט הַשַׂעֲרָה – הקפיד על כל פרט ופרט, דקדק איתו מאוד, נהג בו בחומרה או בקפדנות יתֵרה ולא ויתר לו כהוא זה: הוא מדקדק עם כפיפיו כחוט השַׂעֲרָה ומתערב בעבודתם עד לפרט האחרון; בכל צידי צדדיו, על כל פרטיו ודקדוקיו, לכל פרטיו ודקדוקיו, בְּכָל פְּרָטָיו וּדְקדוּקָיו – עד לאחרון הפרטים, בצורה מפורטת ביותר, בלי להחסיר שום פרט: מה שקרה בימים ההם קשה עכשיו לספר לכל פרטיו ודקדוקיו; צַחוּת לָשׁוֹן – דיוק בלשון, שימוש במילים ובניבים על טהרת רוח הלשון ודקדוקה, דיוק ובהירות באופן ההתבטאות בלשון, הֵיעדר שיבושים בשימוש בשׂפה, בייחוד מבחינת הסגנון וההגייה: צחות לשונו מנעימה את הרצאתו הקולחת והמעניינת; כִּרכּוּרֵי לָשׁוֹן – ביטויים לא מכוּוָנים בְּדִיוּק לעניין; לא פחות ולא יותר – בְּדִיוּק כך, בלי להוסיף ובלי לגרוע: אני מוכן למכור לך את המכונית במחיר המחירון, לא פחות ולא יותר; סריקה, סָרַק – 1. בָּדַק בצורה מדוקדקת, עָרַך חיפושׂ יסודי מקיף במקום מסוים: כוחות צבא גדולים סרקו את השטח שבו נראו המחבלים; 2. קרא בטקסט כלשהו בחיפושׂ אחר פרט, מידע וכד׳: סרקתי את כל הסִפרות בנושׂא ולא מצאתי מה שחיפשׂתי; הקפדה, הקפיד – דייק בעשׂיית דבר מה, ייחד תשׂוּמַת לב רבה וקפדנית כדי שלא לטעות, השגיח השגחה מעולה על כל פרט ופרט, דקדק בפרטים, החמיר בדרישות ביצוע: אם תקפיד למלא אחר ההוראות תצליח להרכיב את המטוס; מוּקפָּד – שנעשׂה בקפידה, שיש בו הקפדה או ביצוע קפדני: תלבושתה המוקפדת הייתה שם דבר בחדר המורים; קַפּדָנוּת, קַפּדָנוּת – דייקנות ויסודיות בפרטים הקטנים: אתה יכול לסמוך עליו, הוא עובד בקפדנות וביסודיות; הקפיד על לשונו – השתדל לדבר בלשון מדויקת ונכונה: בני יהודה שהקפידו על לשונם – נתקיימה תורתם בידם, בני גליל שלא הקפידו על לשונם – לא נתקיימה תורתם בידם; כירורגי – ששייך או קשור לפעולה ממוקדת ומדויקת ביותר, בדומה לניתוח: תקיפות האוויר הכירורגיות נועדו לפגוע בתשתית הטרור מבלי לפגוע באוכלוסייה אזרחית; מְדִידוּת – אפשרות להימדד: את מדידות המרחק מהארץ לירח פתרו החוקרים; בהרחבה – באריכות, בפירוט: זו בעיה קשה מאוד, הלכך צריך לדון בה בהרחבה; כמעט ר > כמעט, כמעט ש׳ – לא בְּדִיוּק, קצת פחות מ׳, קרוב מאוד ל׳, לא חסר הרבה ש׳, עוד מעט ר: השִׂיער שלי מגיע כמעט עד הכתפיים; דווקא – במיוחד, בעיקר: דווקא עתה עלה רעיון זה במחשבתי; לאו דווקא – לא בהכרח כך, ייתכן גם באופן אחר, אפשר גם לא כך, אדרבה: אתה יכול לשלם לי בכל צורה שהיא, לאו דווקא במזומן; יְרֵא הוראה – כינוי לרב המשתדל להימנע מפסיקת הלכה (בייחוד לקולא), אלא לאחר שדקדק ועיין, הכול מתוך חשש ומכּוֹבד האחריות שתוטל כשינהגו בני אדם לפי הוראותיו; קולע אל השׂערה ולא יחטיא, קלע אל השַׂערה – 1. פגע בְּדִיוּק במטרה, לא נכשל בפגיעותיו: קֹלֵעַ בָּאֶבֶן אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטִא; 2. עמד במשׂימה בדייקנות ובקפדנות; נָקַב – הודיע בפירוש, ציין במדויק מחיר, שֵׁם, זמן וכד׳: בעיתון נקבו את מחיר המכונית בדולרים; נָקַב שֵׁם, נָקַב בִּשמוֹ, נָקַב בְּשֵׁם – הזכיר במפורש את שמו הפרטי או את שמו המלא של מישהו: מנהל המפעל נזף בעובדיו, אך לא נקב בשמותיהם; הידור, הִידֵר – השתדל לעשׂות בהידור, דקדק והקפיד לעשׂות יפה ולכל פרטיו: מעולם לא הידרתי בלבושי, כל שהיה חשוב לי שאהיה נקי ולא מטוּלָא; זיהוי, זיהה – הכיר מישהו כאדם מסוים או משהו כדבר מסוים; נקבעה זהות של מישהו או של משהו. הזיהוי מסייע רבות בתהליך קבלת החלטות בזמן־אמת: זיהוי הפושע התאפשר במדויק הודות למצלמות; מָחוּק – ממולא בְּדִיוּק, ללא עודף או גודש: ביקשתי לקפה כפית מחוקה של סוכר; הזבן שקל לי אבקת קינמון במידה מחוקה, ללא גירומים; נַקרָנִי, נַקרָנוּת, נַקרָן – חטטן המרבה לטפל בפרטים בהפרזה: יש נקרן המדקדק על דברי תוהו, ואינו מבין שאין להיתפס לנקרנות יתרה; איפוס, איפס – כִּוונן מכשיר לנקודת אֶפס לפני הפעלתו: מאפסים שעון, מאזניים, מונה וכד׳; לַפִּידָרִי – קצר ונמרץ: סגנונו לפידרי, תשובתה לפידרית; לָקוֹנִית – בצורה קצרה ומדויקת: התרגזתי והוספתי לקונית: כל אחד בא יומו; גלישה, גָלַש – עבר על גדות הכלי: החלב גלש מן הסיר עם רתיחתו; בֵּירֵץ, בֵּירוּץ, הִתבָּרֵץ – גדש, עודפו נשפך מהכלי או נפל מכלי לאחר שנתמלא יתר על המידה: מזגתי יותר מדי יין לגביע, ומקצת המשקה התברץ על המפה; גירומים – תוספת קטנה במידה או במשקל שהמוכר מוסיף לקונה חינם; אוֹמֶד הַלֵב – השערה, סברה: כשלא לנים בעומקה של הלכה, עלולים לפסוק הלכה מאומד הלב; השערה בעלמא, סבָרָא בעָלְמָא – השערה סתמית, השערה לא מבוססת: אם אין בידיך כל המידע, אל תמהר לשער השערות בעלמא; בְּעֵרֶך – קרוב למספר המדויק, נאמד, לכמות המדויקת, לזמן המדויק וכד׳, וכן – באומד, במשוער, בסביבות, בקירוב, כ׳, כמעט, לא בְּדִיוּק, לא מדויק, לפי אומדן, פחות או יותר, קרוב ל׳: וכך היו הדברים בקירוב; לא שקלתי את האבטיח, משקלו בעיניי כארבעה קילו; בְּמשׁוּעָר – מוערך בקירוב, נאמד: דבריי נאמרו במשוער; המענקים שהעליתי במשוער שאקבל מצה״ל עם פרישתי, היו לא מדויקים; בְּאוֹמֶד – בערך, פחות או יותר: איני אומר מאומד או משמועה, אלא מתוך ידיעה; בְּעַיִן בּוֹחֶנֶת – במבט בוחן או ביקורתי, בדקדקנות הרואה גם פְּרָטֵי פרטים: קראתי את המאמר בעין בוחנת, והשתכנעתי שהוא נגוע בשיקולים זרים; לַאֲשוּרוֹ – לפי דיוקו, כהלכתו: מדוע לא תבאר כל מונח ומונח לאשורו; אין עניות במקום עשירות – כשעוסקים בעסקים גדולים, אין לקמץ בהוצאות קטנות או דבר הנעשׂה בתנופה רבה אין לדקדק בקטנות; שָׁחַר – התעניין מאוד במשהו, שאף אליו, פעל להשׂיגו: היא הייתה עלמה עדינה שוחרת יוזמה ותושייה, ולכן הצליחה יפה; פגיעה במטרה, פגע במטרה – פגע פגיעה מדויקת במקום שכוּון אליו, פגע ׳בול׳, השׂיג את התוצאה הרצויה, השׂיג את המטרה: התברר שהייתה בהערה זו פגיעה במטרה: כל המסרים הועברו והובנו, והלקחים הנדרשים הופקו; לפי הסֵפֶר – על פי החוקים והכללים המדוקדקים, הידועים והמקובלים וללא קיצור דרך, כמקובל ומוסכם: פקידי המכס החלו לעבוד לפי הספר, והיבואנים ממתינים ימים הרבה לשחרור סחורותיהם; העמידו על חזקתו, העמיד מישהו על חזקתו, העמיד דבר על חזקתו – השאיר את הדבר בלי שינויים, הניח את הדבר במצב שהיה קודם, הניח דבר במצב או במעמד מסוים בלי לערער על כך ללא ראָיה מספקת, הניח שהוא נוהג כצפוי מאדם כמוהו לנהוג: אני מעמידו על חזקתו וסומך עליו שהוא לא ירמה אותי; עַיִן בְּעַיִן – ראייה של ממש, בבהירות, פנים אל פנים, באופן מובהק, באופן ממשי: עין בעין נראה כיצד מתממש השלום; אות באות – בְּדִיוּק לפי הכתוב, מילה במילה ככתוב, ככתבו וכלשונו, בְּדִיוּק נמרץ, באופן מדויק ועקיב: החיילים מיישׂמים את כל זכויותיהם אות באות; שולחן ערוך – כינוי לקובץ מחייב של כללים ותקנות שאין לסור מהם: המסמך הזה הוא השולחן הערוך שלנו בכללי העריכה הנוהגים אצלנו; איני מוכן לקבל את הסיכום הזה כשולחן ערוך, ואני מבקש להשאיר לי שיקול דעת במקרים חריגים; בעֶצֶם היום הזה – בתוך היום הזה, באמצע היום הזה: בעצם היום הזה בא נֹח . . . אל התֵיבה; מערוּמים – נקודות תורפה, חסרונות, ליקויים, פגמים: מערומי היצירה מתגלים במבט ראשון; עָרוֹם, האמת הערומה – האמת כמו שהוא, ללא כיסוי והעלמה: רק כשעלינו לארץ ראינו את האמת הערומה בכל

קשייה; בְּלֹא כָּחָל וּבְלֹא שָׂרָק – בלא ייפוי וקישוט, כמות שהוא ממש: תיאר את האירוע, כהווייתו בלא כָּחָל [= פוך, צבע כחול] ובלא שָׂרָק [= צבע אדום]; רציתי לשמוע את הדברים כהווייתם בלא כחל ובלא סרק; קָרָא לַילד בִּשמו – הראה את שורש הבעיה, לא הלך סחור־סחור, אמר את הדָבָר בִּמפורָש; ברחל בתך הקטנה – בתנאי ברור ומפורש, בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים: כדי שלא תהיה מריבה בינינו, נכתוב חוזה ונציין את הדברים החשובים ברחל בתך הקטנה; בדקה התשעים – בְּדִיוּק ברגע האחרון, ברגע האחרון ממש: תמיד בדקה התשעים את נזכרת ששכחת משהו, ואנחנו מאחרים; פָּגַע בְּדִיוּק בַּמַטָרה – קלע בול, מצא בְּדִיוּק את הפִּתְרון; קולע אל השערה ולא יחטיא, קָלַע אל השַׂערה ולא החטיא – פגע בְּדִיוּק במטרה: הנואם השיב למתווכחים ולא נמנע מלעקוץ את יריביו בביטויים שקולעים אל השׂערה; כיֵוון את השָעה – התאים את הזמן הנכון למעשׂה מסוּיָם; ישבו שבעה נקיים – לא נהג קלות ראש, טרח ועמל רבות על משהו, דקדק, הקפיד מאוד; לא הפיל דבר מן – לא החסיר כלום, לא השמיט דבר, לא גרע, ביצע משהו במלואו: לא הפלתי דבר מכל מה שהורו לי לעשׂות; השגיח בשבע עיניים, השגיח בשבע עיניים על – השגיח השגחה מעולה וקפדנית, במלוא תשׂומתה הלב ובחושים דרוכים, עמד על המשמר: הצורר הנאצי השגיח בשבע עיניים על הנעשׂה בגֵטו, ובייחוד הגביר לחצו לפני החגים והמועדים; לא סר ימין ושׂמאל – דקדק ביותר במילוי ההוראה שקיבל, לא שינה ולוּ שמץ ממה שהוטל עליו לעשׂות: אף שהיה חרדי אדוק בדתו, התגייס לצה״ל ולא סר מאמונתו ימין ושׂמאל; לא סטה כמלוא הנימה מ־, לא חיסר ולא הותיר – עשׂה בְּדִיוּק כנדרש; מילא בדַייקָנוּת – מילא בְּדִיוּק מה שנדרש לעשׂות, הקפיד לעשׂות כל דבר בזמנו וכָראוי לו: הוא מילא בדייקנות את משׂימותיו; רַשלָנוּת – התנהגות שבמהלכה אדם גרם נזק בלי שהיה מודע לטיב מעשׂיו, לנסיבות או לתוצאות המזיקות של התנהגותו, אף שהאדם הסביר היה יכול להיות מודע לפרטים אלו בנסיבות דומות. יש שהרשלנות היא אי־אכפתיות, חוסר דיוק, אי־מתן תשׂוּמַת לב לפרטים: עבודת הנגרות נעשׂתה ברשלנות, והפגמים בה בולטים לעין; לא הרי רשלנות רפואית כהרי רשלנות מקצועית: זה עניינו דיני נפשות, וזה דיני ממונות; רַשלָן – שנוהג מתוך הזנחה וחוסר תשׂוּמַת לב, שאינו מקפיד במידה הדרושה בביצוע עבודה או משׂימה, לא מאורגן, לא מסודר: רוב תלמידי הכיתה אינם מקפידים על סדר ועל ארגון, אך דוד הוא הרשלן מכולם; העמיד דברים על דיוקם – תיקן אי־דיוקים, הציג את הדברים כפי שהם במציאות: הרשה לי להעמיד את הדברים על דיוקם – אמרתי שכרגע אין ביכולתי לעזור; העמיד דבר על בּוּריו – בירר דבר לעומקו, הבהיר אותו היטב; העמיד על אמיתותו, העמיד דבר על אמיתותו – קבע דבר כפי שהוא באמת, בירר ופסק מה מידת האמת בדבר, וידא את אמיתותו של דבר מה: עיתונאי חייב לבדוק את השמועות ולהעמידן על אמיתותן קודם שיפרסמן; הכיר עַל בּוּריו – הכיר כָּראוי, כַּהלכה, בשלֵמוּתו, כיאות, כהוגן; אֲנִין דַעַת – רגיש לדברים גסים או לא־מדוּיקים וכד׳; קוצו של יוד – דבר פעוּט וקטן ערך, דבר של מה בכך פרט שחשיבותו מועטה: ציפינו שיישׂא וייתן בגמישות ולא יעמוד על קוצו של יוד; דיבר דְבָרים כַּהֲוָיָיתָם – אמר דברים כפי שהם, ציין עוּבדות של ממש ללא ייפוי או סילוף: דברי הרמטכ״ל היו דברים כהווייתם בכל הנוגע לשירות; כָּל המוסיף גורֵעַ – המפריז בדבר, פוגם בו, וסופו שממעיט בערכו: המוסיף מלח על התבשיל גורע מערכו התזונתי; כָּל יָתֵר כְּנִטוּל דָמֵי > כל המוסיף גורע, כל תוספת דומה כחסר – הכול צריך להיות במידה הראויה וכל המוסיף גורע: המכתב ארוך ובו חזרות רבות ומיותרות, הפוגעות בתוכנו ובהעברת המסר, מכאן שכל המוסיף גורע; מן המהדרין – זהירים ומקפידים ביותר במשהו: שׂמחתי בחלקי ולא הייתי מן המהדרים בכל הנוגע ללבוש ולאכילה; מהדרין מן המהדרין – בני אדם זהירים ביותר, המקפידים לקיים כל פרט ופרט; ככתבו וכלשונו, כִּכְתָבוֹ וּכְרוּחוֹ – בְּדִיוּק כפי שנאמר או נכתב; תָג – פרט קטן, שֶמֶץ: הוא סיפר את הסיפור לפרטיו, ולא חיסר ממנו ולוּ תג אחד; הציור מדויק לפרטי פרטיו, ולא חסר בו ולו פרט אחד; בכל התגים – בפרָטֵי הפרטים: אף שחיו בין גויים, קיימו יהודים את יהדותם בכל התגים; פרָטֵי פרטים – הפרטים הקטנים ביותר, כל הפרטים כולם ללא יוצא מן הכלל: הוא סיפר את קורותיו באריכות יתרה ועמד על כל פרטי הפרטים; בִּפרָטֵי פרטים – בפירוט רב, בדייקנות יתרה, מתוך עמידה על כל הפרטים כולם: שאלתי אותו מה שלומו, והוא התחיל לענות לי בפרטי פרטים; הקפדנות – מיעוטה יפה, וריבויה – קשה; יש לשקול את הדברים במאזני בית מִרקחת מעוינים; אף שעמד על כל פרט ופרט, עלה בידו לעמוד בלוח הזמנים; מילא תפקידו במסירות מתוך הקפדה על סדר, על דייקנות ועל שלמות הביצוע; הקפיד לומר דברים כהווייתם; הוא היה בעל חוש אחריות מפותח, אך בעל הרגשת אשמה נקרנית; בני, הֱוֵי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמיים היא: שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת – נמצאת מחריב את כל העולם כולו; דַיֵיק דיוקים דחוקים; אל תפל דבר מכל אשר דיברת; קיים בכל פרטיו, דקדוקיו וכוונותיו; מימיי לא הקפדתי בתוך ביתי; חדר לעומק העניין; יש המדקדקים בלשוננו שלא להוסיף בה דבר על מקורותינו, שלא להפחית מהם ולא לשנות בהם אף לא תו אחד או תיבה אחת; מדקדקים בכל מעשׂיהם, ואינם עושׂים מלאכתם רמייה; דק כמה דיוקים בפלפול; איני זוכר את פרטי הדברים אלא את כלליהם

פירוט. פירוט, פֵּירֵט – תיאר משהו בפרטים (בכתב או בעל־פה), מסר את הפרטים של משהו, הרחיב את הדיבור: אין לפרט כל כך, די אם תציין היבטים כלליים יותר; פירוט – פעולה או תהליך להצגה מדויקת ומפורטת של משהו (כגון תוכנית, רעיון, הצעה, המצאה, תקן, מכשיר) מטרתו, הֶרכבו, דרך פעולתו וכד׳; אִינדוּקצִיָיה > אִכלוּל, אִכלֵל, לְאַכלֵל – הסיק כללים על־פי עוּבדות נתונות, הסיק מן הפרָט אל הכּלָל; דֵדוּקצִיָיה > אִפרוּט, אִפרֵט לְאַפרֵט – הסיק מסקנה לוגית מקבוּצת הנחות מסוימות, מן הכלל אל הפרט; שִיטֵחַ – הרצה באריכות, הביא את כל הפרטים: האיש שיטח לפני עורך הדין את כל טענותיו; אין – [באה לפני פירוט פרטי השלילה המבוטאים בלא]: אין עומדים להתפלל לא מתוך עצבות, לא מתוך עצלות, לא מתוך שׂחוק ולא מתוך דברים בטלים; הַגדָרָה, הגדיר – תיאר או פירט משמעות של מילה, צירוף או קבוצת מילים המגדירות משהו, הקובעות את מהותו, את טיבו, את סוגו, את תכונותיו העיקריות וכד׳: במילון לכל ערך יש הגדרה אחת או יותר ולרוב גם דוגמה; סקירה, סָקַר – תיאר, סיכם או הציג את התמצית של משהו, עשׂה סקירה בעל־פה או בכתב: הכתב הכלכלי סקר בקצרה את ההתפתחויות האחרונות בשוק ההון; סִקרוּר, סִקרֵר – סקר תוכן של מדף ספרים, סֵפר או קָטָלוג כדי ללקט מתוכם חומר לעיון; סְגוּלָה – 1. קניין יקר, אוצר נבחר, דבר חמדה: האם אנו ראויים להיות עם סגולה לכל העמים? 2. תכונה או מידה חיובית, מעלה, מאפיין שהוא חלק מטבעו של אדם או של דבר: מי יודע מה הן סגולות המפקד המעולה? בשל סגולותיה הטבעיות של הקרקע באזור האמירו מחיריה; 3. אמצעי יעיל, דרך בדוקה או מועילה להשׂגת מטרה כלשהי הקשורה לרוב בבריאות: יש צמחי מאכל הנחשבים סגולה לאריכות ימים; סְפֵּצִיפִי – סגולי, פרטי, לא כללי, מיוחד, מסוים: אל תדבר בהכללות, תן לי דוגמה ספציפית; ספציפי > סְגוּלִי – 1. שמאפיין רק או במיוחד דבר או אדם מסוים, קבוצה מסוימת של דברים או בני אדם, שמייחדו או מיוחד לו, ייחודי: ביאליק נחשב לגדול היוצרים העבריים בדורו בשל טיבה הסגולי של שירתו; 2. [בצירופים ׳ערך סגולי׳, ׳משקל סגולי׳] עצמי, שיש לדבר מה כשהוא לעצמו או בפני עצמו: הערך הסגולי של ההתנסות בטבע שקול כנגד שיעורי טבע רבים בכיתה; סְגוּלָתִיוּת, סְגוּלִיוּת – ייחודיות, ספציפיות, הצטיינות בסגולה מיוחדת, ייחוד, מיוחדות, תכונת הסגולי: יחידותו, נבדלותו וסגוליותו של הרמטכ״ל הזה בולטות גם ביוזמות חינוכיות לדורות הבאים; גוֹלֵל – הציג בצורה מפורטת, סיפר את כל הפרטים: השבוי שהוחזר גולל לפני החוקרים את מגילת חייו בכלא האויב; גוללתי לפני הוריי את כל תוכניותיי לשנה הבאה; מְגוֹלָל – שהועלו גלגוליו וקורותיו, שנמסר לפרטיו, שנפרס בהרחבה, שגוללו אותו: פרשת הרצח, המגוללת בפי העד הראשי במשפט, זִעַזְעָה באכזריותה את השומעים; כָּלַל – הכליל, דיבר בהכללה, דן בדברים מבחינה כללית וסתמית, לא עמד על הפרטים; נִכלַל – נאמר באופן מקיף, בלי לגעת בפרטים: דבריו נכללו ולא נפרטו; חֵפֶץ – עצם מוחשי, דבר דומם אשר לרוב שייך או קשור לאדם, ואפשר לטלטלו ממקום למקום: לכל חפץ בחנות מוצמדת תווית מחיר; אייטם > פְּרִיט – כל אחת מן היחידות המופיעות או הנמנות ברשימה, בקטלוג וכד׳, הנמצאות במקום מסוים: עם הגעת הסחורה בדק בעל החנות אם סופקו לו כל הפריטים המופיעים ברשימה; פְּרָט – 1. דבר אחד מתוך דברים רבים, חלק אחד מדבר שלם ומורכב: בעדר הפרות 30 פרטים; השוטר רשם כל פרט שסיפרו לו העדים על התאונה; 2. אדם יחיד, האדם בנפרד מהסביבה או מהחברה: זהו מקרה שכיח של התנגשות בין צורכי הפרט לצורכי החברה; צִנעַת הַפּרָט – הזכות של כל אדם לשמור על חייו הפרטיים, שהם קודש לו לעצמו, ואין להציגם לראווה בציבור שלא בהסכמתו: היו שטענו כי העיתונות פגעה בצנעת הפרט של האישה כשפרסמה את דבר היותה סובלת מאלימות מתמשכת מבעלה; פַּרטָנִי –שפירטו אותו, מפורט, שמפרט כל פרט ופרט: איני רואה טעם לדון דיון פרטני לגבי כל סעיף וסעיף; 2. יחידני, שמיועד ומכוון לאדם היחיד: צוות הפסיכולוגים עוסק במתן טיפולים קבוצתיים וטיפולים פרטניים; פַּרטָנוּת – 1. התייחסות לכל פרט ופרט, ריבוי פרטים: סגנון ציור זה ניכר בפרטנות עיטורית ובצבעים עשירים; 2. התייחסות לכל אדם או לכל פרט בנפרד; בפרטנות – באופן פרטני: חברת הביטוח הגדירה את תנאֵי השמירה הנדרשים בפרטנות ובאופן דווקני; מֶניוּ > תפריט – 1. רשימת מאכלים שמהם הסועד יכול לבחור את ארוחתו; 2. רשימת האפשרויות העומדות לבחירתו של המשתמש בתוכנית מחשב: לרוב בוחר בפריט מפריטי התפריט על ידי הקשה על תו אחד או על ידי הקשה על הפריט הרצוי באמצעות עכבר; עמד בהרחבה על – הסביר בפירוט: עורך הדין עמד בהרחבה על ההתפתחויות בפסיקת ערכאות השיפוט בדבר הסמכות הנמשכת; השתחל, הושחל, השחלה, הושחל, הִשחִיל – 1. הכניס משהו לחור או לפתח צר והעבירו דרכו: הסב מתקשה להשחיל חוט בקוף

המחט; 2. השחיל דבר מה על חפץ מוארך או מחודד העביר אותו דרך החוד של החפץ כך שיישאר עליו: לפני הצלייה יש להשחיל את חתיכות הבשׂר על שיפודים; השחיל עצמו, השתחל – הכניס עצמו לתוך משהו, נדחק ונכנס אל תוך משהו צר או צפוף, העביר את גופו דרך מעבר צר שקשה לעבור בו: הוא פילס לו דרך והשתחל אל ראש התור; השתחלתי החוצה מן המערה דרך פתח קטן; ניקוּר, ניקֵר – חיטט, טיפל בפרטים או בקטנות: תפקיד המאסדר מביא לידי בדיקה וחקירה, לידי ניקור וחיטוט; חיטוּט, חיטט – טיפל בפרטים, חיפשׂ חיפושׂ מאומץ, עיין עיון מדוקדק בפרָטֵי הפרטים: איני אוהב את החיטוט בקטנות, שסופו דקדוקי עניות; חיטט בקטנות – טיפל בפרטים, עסק וטיפל בקפדנות יתרה בפרָטֵי פרטים: העיתונאים חיטטו בקטנות כשעסקו בעברו של המדינאי וגילו כמה פרטים שוליים שרצה להסתיר; פִּילָה – חיטט בדבר מה, דקדק וניקר בדבר בלתי נעים: העיתונות מרבה לפַלות בגירושיו של איש הציבור; שָׁקַע בפרטים – פירט פירוט יתר: ההיסטוריון שקע בפרטים, ומרוב פרטים אין רואים את היעד; נכנס בעובי הקורה – התעניין בכל פרטי הדבר ודקדוקיו, חדר לעומק העניין, קיבל עליו את הטיפול בעניין ואת האחריות לו: השׂר לא בזבז זמן, אלא נכנס בעובי הקורה וזימן ללשכתו את כל המעורבים במשבר; הבא [the next רק בניגודים] – הקרוב ביותר, שיבוא מייד אחר־כך: העולם הזה, העולם הבא; השבוע הזה הוא השבוע האחרון ללימודים, ולכן בשבוע הבא תתחיל החופשה; עלינו לפנות ימינה בצומת הבא; שאלתי הבאה היא . . .; [כשהמשמעות היא the following, במקום 'הבא', 'הבאה', 'הבאים', 'הבאות', מנסחים כלהלן, בזה הלשון, כדברים האלה, וזה לשונו]: אמש נתקבלה החלטה זו ~~הבאה~~, או אמש נתקבלה החלטה, וזה לשונה:; בבורסה נתקבלו השינויים ~~הבאים~~ האלה:; ואלה השינויים שנרשמו בבורסה: כרטיסים למכירה בחמישה המשׂרדים ~~הבאים~~, ואלה הם:; כללו של דבר – המסקנה היא זו, זהו סיכום הדברים, סיכום הדברים הוא: כללו של דבר, כל הממעט לעשן הרי הוא מאריך את חייו; כְּהַאי לִשָּׁנָא > בזה הלשון, כלהלן, במילים אלה, בנוסח זה, וזה לשונו, בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים: סעיף 6 בחוזה קובע במפורש כלהלן: או שתסיים את השׂכירות עד סוף החודש או שאתבע אותך בבית המשפט'; מִכתַב הַמלָצה – כתב הנמסר לאדם ובו פירוט תכונותיו הטובות, כישוריו כדי שיוכל להתקבל לעבודה מסוימת, לקבל תפקיד מסוים, ללמוד בתחום מסוים וכד; מנה את שבחיו של מישהו, מנה שְׁבָחָיו של פלוני – הילל ושיבח אותו מאוד, פירט את מעלותיו אחת לאחת: הנואם הנלהב מנה את שבחיו של חתן השׂמחה; עמד על דבר – התעכב על עניין, הזכיר או פירט דבר מסוים: עמדתי על עיקרי הדברים; שינן עליו מעשׂיו – הִרבה לפרט ולתאר את מעשׂיו; חיפשׂ מחט בערמה של שחת – מָשָׁל למי שהתייגע על דבר שאין כל תקווה לגלותו או להשׂיג; אין בכלל אלא מה שבַּפְּרָט – הכלל הוא צירוף של פרטים רבים, והוא כולל את תכונותיהם של כל אחד ואחד מהם; מרוב עצים אין רואים את היער, מרוב עצים לא רואים את היער, מרוב עצים לא ייראה היער – מרוב טיפול בפרטים המסיחים את הדעת מיטשטש העניין, ואין רואים את העיקר או את התמונה השלמה: המחבר הִרבה בדוגמאות אין ספור עד כי מרוב עצים אין רואים את היער; ייחד את הדיבור על – דיבר באופן מיוחד על: בעל המזמור מייחד את הדיבור על עני ואביון, כך מייחדו הנביא על דלים ועל ענווי ארץ; רמת פירוט – שיעור המידע שיש לפרט בעל פה, בכתב, בגרפיקה וכד' כדי שיוכל הנמען או הלקוח להבין את העניין או להשתמש בו; וכל מעשׂי תוקפּו וגבורתו הלוא הם כתובים להלן; ויתר כל דברי אסא וכל גבורתו וכל אשר עשׂה הלוא הם כתובים בספר להלן; ויתר דברי ירבעם אשר נלחם ואשר מלך הינם כתובים על ספר דברי הימים; אדם עושׂה היום דבר ומחר דבר, לימים מעשׂיו מצטרפים למעשׂה גדול

<u>פירוטים לשניים</u>: אחד . . . ואחד . . . – שני בני אדם היו בעיר אחת: אחד עשיר, ואחד רש; אחד . . . ואחר . . . (דה"ב ג, יא): בתאונה נפצעו שני בני אדם: האחד נפצע קשה והאחר נפצע קל; בשמות פרטיים – אחד ושני, אחת ושנייה: היו לו שתי נשים: שם האחת חנה ושם השנית פנינה; יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כי תֹאכֵל, אַשְׁרֶיךָ וטוֹב לָךְ: 'אשריך' – בעולם הזה; 'וטוב לך' – בעולם הבא; בהצגת טיעון סותר, היבט הפוך או פירוט לשניים רווחים צמדי הביטויים האלה: מצד אחד ... ומצד אחר, מצד אחד ... ומצד אחר, מחד גיסא ... ומאידך גיסא, מזה ... ומזה: גָּדֵר מִזֶּה וְגָדֵר מִזֶּה, גאונות מזה ... ופשטות מזה; לעבר אחד ... לעבר אחד: אַתֶּם תִּהְיוּ לְעֵבֶר אֶחָד וַאֲנִי וְיוֹנָתָן בְּנִי נִהְיֶה לְעֵבֶר אֶחָד; מכאן ... ומכאן: והנרות דולקין מכאן ומכאן, חופש המידע מכאן וכבוד הפרט מכאן. בספרות חז"ל ובספרות הרבנית הללו הולכים מצד זה והללו הולכים מצד זה; ארון ונושׂאיו וכוהנים מצד אחד וישׂראל מצד אחד'; שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד [= הראשון] וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי. טלית שאחז בו האור מצד אחד נותן מים מצד שני; ויש מצות עשׂה שהם מצד אחד חובה ומצד שני דומות כמו רשות, אבל המבנה מצד אחד ומצד אחר הוא הרווח בספרות חז"ל ובספרות ימי הביניים: מעיין שהיה יוצא שנה זו מצד אחד ושנה זו מצד אחר, ומה יועילו הקרבנות אם תעבדוני מצד אחד ותמרדו בי מצד אחר'. מצד אחד ומצד אחד: 'הייתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד; קניתי בוטנים וגרעיני דלעת. בוטנים – כי . . . ; גרעיני דלעת – מפני ש־ . . . ;

<u>פירוט לשלושה</u>: אחד . . . ואחד . . . ואחד . . . – שלושה שמות נקראו לאדם: אחד שקראו לו אביו ואִימו, ואחד שקראו לו אחרים, ואחד מה שקורא הוא לעצמו; ראשון . . . שני . . . שלישי . . .: שלושה שמות נקראו לאדם: ראשון שקראו לו אביו ואימו ושני שקראו לו אחרים, ושלישי מה שקורא הוא לעצמו [אפשר ליידע או שלא ליידע, לשׂים פסיק או וי"ו החיבור; לפיסוק פסקה מפרטת ראו צהלשון, 48]; בכל החוכמות אין אדם מבקש לדעת את הפרטים כי אין בו כוחו להתעכב ולזכור כל פרט ופרט; פכים קטנים הסתירו לו את עיקרי הדברים; הכביר פרטים יתר על המידה, ולא החסיר שום פסיק מכל מה ששמע; לאחר דיון קפדני השוקע בקטנות, מסר את דעתו לפרטיה; פירט את העניין לזוטות ופיצל כל סעיף לסעיפי סעיפים > הכול! הכללה! הרבה! לשון! מעט!

דיכאון!

דִיכָּאוֹן – 1. הפרעת מצב רוח הניכרת בדכדוך, בפסימיות, בעצב, במועקה ובירידה בחיוניות הגופנית או הנפשית או בפעילות תפקודית. יש שהיא נגרמת ממתח קדם־וסתי, מחומרים או מתרופות, ממצב רפואי ועוד: שקעתי בדיכאון בשל מחלה, אך התאוששתי ממנו קמעה קמעה; וכן – דכדוך נפש, שִׁיבָּרוֹן, דַכְּאוּת לֵב, דִּכְדּוּךְ; 2. פעולה או מצב הניכרים בדרגות שונות של עצב, ייאוש ובדידות, ולרוב הם מלווים בחוסר פעילות, באשמה, באובדן ריכוז, בנסיגה חברתית, בהפרעות תיאבון ושינה ובאובדן עניין בחיים, ופעמים אף בנטייה אובדנית; דיכאון שלאחר לידה – הפרעת מצב רוח המתרחשת בין שבוע לחודש לאחר הלידה, ותסמיניה עשׂויים לכלול עצב קיצוני, אנרגייה ירודה, חרדה, פרקי בכי, עצבנות ושינויים בדפוסי שינה או אכילה; דִּיכֵּא – 1. נהג במי שכפוף לו או נתון למרותו באופן משפיל, אכזרי או לא הוגן, גרם לו להרגיש כנוע: במשטרי רודנים מדכאים תדיר מיעוטים; 2. הכניע, שבר (בעיקר התקוממות, מרד וכד'); גבר בכוח, קטע בכוח, מנע התפתחות או התקדמות: השוטרים נקטו יד קשה בניסיון לדכא את ההפגנה האלימה; 3. גרם דיכאון, יצר תחושה של דכדוך, עצב, ייאוש וכד': מחשבה שהחופשה עומדת להסתיים מדכאת אותי; הפגישה עם חולי הסרטן דיכאה אותי מאוד; דַּךְ – רצוץ, מדוּכָּא, מעונה: אני מסכן ועני וגם דך רוח; שם התואר – דִיכאוֹנִי או דַכְּאָנִי, מְדַכֵּא או מְדוּכָּא; דַּךְ רוּחַ – מוכה יגון, אבֵל: בהישמע בשורת האיוב שבננו לא ישוב משד הקרב, התעטף ביתנו ביגון קודר, וחשנו דַכֵּי רוח כאילו חרב כל עולמנו; דִיכְאוֹן בֵּית חוֹלִים – דיכאון הנגרם לחולי בית חולים מגורמי הסביבה המשפיעים לרעה על בריאותם הפיזית או הנפשית; מְדַכְדֵּךְ – מי שגורם דכדוך ועצב, מדכא, מעציב: המראה המדכדך של הילדים העזובים לא נמחה מזיכרונו ימים רבים; דִּכְדֵּךְ – דיכא, העיק, הכאיב: הדלות המדכדכת וההרס הרב אחר רעידת האדמה דכדכה אותנו עד עפר; דַּךְ מדוכדך – שבור ורצוץ, מדוכא מאוד: היה עני גדול ודַך מדוכדך; דוּמָם – בדממה, בשֶׁקט רב, בשתיקה: ישב דוּמם, מוּכה יגון ומורכן ראש; דכדך עד עפר – דיכא, העיק, הכאיב: ההרס הרב דכדך אותנו עד עפר; דִּכְדוּכֶת – דכדוך רב, דיכאון: הדכדוכת עטפה אותו והוא שקע במרה שחורה; היוואשות – היות נואש, ביאה לכלל ייאוש; השכין כבודו לעפר – השפיל ודיכא אותו; מוּעָקָה – מצוקה נפשית, לחץ, נֵטל מעיק; מַחְנָק – 1. הרגשת מצוקה בגלל מיעוט אוויר לנשימה; 2. הגבלת החופש והמרחב: הוא הרגיש מחנק בשל הלחצים הרבים שהוריו הפעילו עליו; שִׁיעמוּם, שיעמם – לא עניין: הבטלה מביאה לידי שיעמום; התעטפה רוחו – היה מדוּכָּא ומוּכֶּה צער ויגון, נעצב, נעגם: אחר האסון התעטפה עליי רוחי, ולא יכולתי לגבור על מכאובי נפשי; עֲפרוּרִי – כצבע העפר, קודר: פניו היו עפרוריים, קמוטים ומפיקי חמלה; קוֹדֵר – עצוב וחמור, עגום: הדוּחַ צייר תמונה קודרת של העתיד; שניהם שרויים במצב רוח קודר; קדרו פניו – נעשׂה עצוב ונוגה; הָלַךְ קודר – הלך עצוב, נוגה; שִׁיבְרוֹן רוּחַ – דיכּאון, דִכדוּך; נְכֵה רוּח, רוחו נכאה – מוכה יגון, מדוכא, מדוכדך; רוּח נְכֵאָה – עצבות, אֵבל, יגון, קדרות, דכדוך: משנפטרה אימנו בדמי ימיה, הייתה בבית רוח נכאים, ופנינו הראו עצב וקדרות; נִשְׁבַּר לֵב, לֵב נִשְׁבָּר, נשבר ליבו – הרגיש צער רב וכאב גדול, היה מדוכא ומדוכדך, הצטער ביותר, לא קמה בו רוח: למראה פניה המיוסרים נשבר ליבו; שְׁבוּר לב – מדוּכָּא, מדוכדך, סובל: גם הרופא אינו מסוגל להועיל לשבורי לב; לֵב שָׁבוּר – 1. לב מלא צער ויגון, שיברון לב, יגון עמוק: אין מי שיאמר לה מילות נחמה וירפא את ליבה השבור; 2. כינוי לאהבה נכזבת, אכזבה וכאב לב של אוהב שאהבתו לא נענתה: הדון ז'ואן הניח אחריו הרבה נערות שבורות לב; שֶׁבֶר לב, שיבְרוֹן לב – צער, כאב לב, יגון עמוק: האם השכולה הלכה לעולמה בשיברון לב חודשים אחדים לאחר מות בנה; חפוי ראש – בוש ונכלם מחמת כישלון או השפלה, מדוכדך: אחרי ההפסד בחצי הגמר שבו השׂחקנים אל ארצם נכלמים וחפויי ראש; רוּחַ נִשְׁבָּרָה – דיכּאון: רוח נשברה השתלטה עליו מאז מות אימו; נְכָאִים – עצבות, דיכּאון, יגון, דִכדוּך נֶפֶש: בהלוויה

הייתה, אווירת נכאים; **מרירות נפש, מְרִירוּת** – רוגֶז, דיכָּאון, עוגמת נפש, התמרמרות: בשיברון מותנַיים (חולשה ורפיון) ובמרירות לב הלכנו לשביתה; **רָמַס לארץ חייו** – דיכא ועינה אותו; **הִקְשָׁה את עוּלו עליו, הכביד את עולו עליו** – הכביד מאוד על פלוני, דיכא ולחץ אותו: אָבִיךָ הִקְשָׁה אֶת עֻלֵּנוּ וְאַתָּה עַתָּה הָקֵל מֵעֲבֹדַת אָבִיךָ הַקָּשָׁה וּמֵעֻלּוֹ הַכָּבֵד אֲשֶׁר נָתַן עָלֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ; אָבִי הִכְבִּיד אֶת עֻלְּכֶם וַאֲנִי אֹסִיף עַל עֻלְּכֶם, אָבִי יִסַּר אֶתְכֶם בַּשּׁוֹטִים וַאֲנִי אֲיַסֵּר אֶתְכֶם בָּעַקְרַבִּים; חולה רוח > **חולֵה נֶפֶש** – מי שסובל מהפרעת נפש חמורה, כגון טירוף, דיכָּאון: הוא אושפז בבית חולים למחלות נפש כי הוא אינו אחראי למעשׂיו ועלול להזיק לעצמו; **קְשֵה רוח** – מר נפש, מר רוח, מדוכדך: רק הייאוש המר דיבר מתוך גרונה של אישה קשת רוח; **שְׂבַע רוֹגֶז** – מָלֵא צער, התרגזות ומרירוּת, שידע בחייו הרבה תלאות וצער: הוא ידע הרבה אכזבות בחייו והלך לעולמו שְׂבַע רוגז וצער; אדם יְלוּד אישה קְצַר ימים ושׂבע רוגז; **קְשַׁת יום, קְשֵה יום** – מי שחייו קשים ומתפרנס בדוחק, מי שעובד עבודה קשה ומפרכת וקשה עליו פרנסתו: הפונה היא אישה קשת יום המטופלת בתשעה ילדים ובבעל חולה ונמצאת בטיפולם של מוסדות הרווחה; **עָקַת בדידות, עָקַת נֶפֶש, עָקַת לֵב** – מצוּקה נַפשית, דיכָּאון; **עכור רוח** – שרוי בעצב ובדכדוך: יש בני אדם שאביב חייהם היה עכור רוח; **עקת לב, עָקַת נפש** – מועקה ומצוקה נפשית, צער רב, דיכאון: הייתי בודד בעולם, ואיש לא שעה למצוקתי ולעקת נפשי, כלום יש לך עקת לב גדולה מזו? **נפשו הייתה קמוטה עליו** – היה מדוכדך, מדוכָּא, עצוב, שבור מבחינה נפשית: כל ניסיונותינו לשעשעו לא שיפרו את מצב רוחו כי נפשו הייתה קמוטה עליו; **עטוף נֶפֶש** – מדוכָּא, אומלל; **התעטפה נפשו עליו** – היה שרוי בדכדוך: משמעתי את בשׂורת האיוב שאימי מתה, התעטפה נפשי עליי, ולא רציתי לראות פני איש; **דִכדוך נֶפֶש** – 1. שיברון לב, כניעה; 2. דיכָּאון, צער רב, יגון; מֶלַנכּוֹליָה > **מָרָה שְׁחוֹרָה** – דיכָּאון, עצבות רבה, מצב רוח קשה ומלנכולי, פסימיות וראיית שחורות: מי שגברה עליו המרה השחורה, יסירה בשמיעת הניגונים ובמיני זמר ובטיול הגינות; **צַעַר העולָם** – התחושה המדכאת של צער הקיום, שהטביעה את חותמה על השקפת העולם הרומנטית במאה ה־19 בגרמניה; **אי־שקט פנימי** – מצב נפשי שנוצר במוחנו מהפער שבין המציאות שבה אנו חיים, לבין המציאות שבה אנו שואפים לחיות, או בין מה שאנו לבין מה שאנו רוצים להיות; **כְּאֵב לֵב** – יגון, צער עמוק, עצב גדול, תסכול, מפח נפש: כאב לב נגרם לה כששמעה שבנה לא התקבל בסופו של דבר ללימודים; **לב כבד** – תחושת צער, מועקה, חששות, דאגנות, הרגשה מוקדמת שאינה מבשׂרת טוב: בלב כבד הסכמתי שיתגייס בני יחידי ל׳גולני׳; **ליקוי מאורות** – ירידה רוחנית ושקיעה תרבותית; **פַּחֵי נפש, מפח נפש** – אכזבה קשה, התבדות התקווה: חזרה האישה בפחי נפש לאכסניה שלה ולא ציפתה עוד מה ילד יום; **עכירוּת הרוּחַ** – [או **הלֵב, הדַעַת**] עַצבוּת; **בא זקוף כשׂעורה והלך נמוך כעדשה** – משל למי שפתח בתביעות שחצניות ובגאווה יתרה וסיים במפח נפש, בבושת פנים ובהכנעה: המחבלים באו זקופים כשׂעורים, והלכו נמוכים כעדשים לבתי הסוהר; **רוּחַ כֵּהָה** – רוח עצבות, דיכאון: הגיוס לצבא הביא רוח כהה על המשפחה; **חָרַב עליו עולמו, עולמו חָשַך בעדו, חָשַך העולם בעדו, חָשַך עליו עולמו** – הוכה בצער גדול, חש צער עמוק, הרגיש כאילו התמוטט עולמו, היה מוכה יגון ואבל, באו עליו צרה ומצוקה כך שהקדירו את חייו: לאחר פטירת אשתו חרב עליו עולמו ולא מצא עוד טעם לחייו; **עיניים כבויות, מבט כבוי** – מבט חסר חיוּת, מבט שנעלמה ממנו החיוּת והמביע ייאוש וחולשה, עיניים שאין בהן אור ושׂמחת חיים, עיניים המבטאות ייאוש או אדישות: מאז האסון הוא מהלך בראש מורכן ובעיניים כבויות בביתו; **החשיך את עיניו** – גרם לו צרה וצער; **מוּכֵּה יגון** – עצוב, מדוכדך, אומלל: האלמן הטרי היה כה מוכה יגון, שכשהורידו את ארון המתים שלה אל הקבר, הוא ניסה לקפוץ לתוכו אחריה; **חָתָה גֶחָלים עַל ראשו** – עורר באדם רגשי חרטה, ייסר אותו, תקף אותו בחריפוּת, שילֵם לו כגמולו, התנקם בו קשה: אם צמא השקהוּ מים כי גחלים אתה חותֶה על ראשׂוֹ; **הִשקה אותו לענה, האכיל אותו לענה, האכילו לענה** – מירר את חייו: האומנם שכחת את טעם הלענה שיחדיו אכלנו בטירונות המפרכת? **סר ליבו מ־, דעתו קצה עליו, קצה עליו דעתו** – מאס בחייו, איבד את טעם החיים: מי שדעתו קצה עליו, יוצא מחוץ לחומה ומת; **על גבו חָרשו חורשים, חרש על גבו** – הציקו לו, התעללו בו; **נפלו פניו** – 1. נראה רע (עצוב או חולה), נהיה רזה וכָחוש; 2. התרגז מאוד: למה חרה לך ולמה נפלו פניך? פניו נפלו לשֵמע הבשׂורה העצובה; **מַר נֶפֶש** – 1. מלא מרירות, ממורמר, זועף, כועס, מלא צער ורוגז: תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ; 2. מיואש, קשה רוח: כדאי שתשתוק פן יפגעו בך בני אדם מרי נפש; כמה בכיתי במר נפשי, אך מי הועיל לי? **מוטל תשע אמות באדמה** – נמצא בשפל המדרגה, שרוי במצב ביש ביותר: פרנסתי מוטלת תשע אמות באדמה; **טְחוּן פָּנים** – מר־נפש, נעלב ונכלם: אל תוכיחו מרי נפש וטחוּנֵי פָּנים כי במצוק ידברו; **העֶצֶב הוא חולי הלב; רוח של דיכאון אפפה אותו; רוח יגון היה חופף עליו כל הימים; הדיכאון הוא אובדן האהבה בעצמנו, בעולם, באלוהים ובעתיד; נראה שהסחת הדעת מפחיתה את הדיכאון בנקיטת פעולות, כגון יציאה לקולנוע, התעסקות בספורט או הימנעות מן המחשבה על הסיבות לדיכאון; ראה הכול שחור משחור; כשבאים על האדם צרות ופגעים מעציבים, תישבר רוחו וייכנע ליבו; מִשקע המרירות הצטבר בליבו; קָץ בתפנוקי העולם ומשך ידיו מכל מאכל טוב והנאה; נפשו סחופה ודאובה הבוכה במִסתָרים; ליבו היה כְּפוּף קומה וּנְמוּך רוח, אפוף יגון ודיכאון; הוא נִדכָּא עד מאוד, בעל נפש נכֵאה ונְטול תקווה** > בריאות! דאגה! נפש! עצבות!

דירה!

דירת מגורים, בית – מערכת חדרים במבנה קבע למגורי אדם ומשפחתו, וכן – **אוהל, אַזְבֶּסטוֹן, איגלו, אַכסַניָה, בּוּנגָלוֹ, בֵּי רַב, בית אב, בית אבות, בית הארחה, בית קיץ, בִּיתָן, בניין, בִּקתָה, גורד שחקים, וִיגוָּם, חַ׳אן, חווילה, מאורה, מבנה, מִגדל, מָגוֹר, מְגוּרוֹן, מגורים, מדור, מלון, מלון דרכים, מלונית, מעון, מעונוע, מְעונית, מערה, מִשכן, נָוֶה, נְוֵוה קַיִץ, נופשוֹן, סוּכָּה, פונדק, פַּחוֹן, צְרִיף, קוּבָּה, קיוסק, קורת גג; קן, קַסַרקטִין, קָרָווִילָה, קרוון; לאן חוזרים?** – הילד תעה, והשוטרים החזירוהו לביתו; הכינוס ננעל והעסקנים שבו איש למקומו; ראשי העיריות חזרו לעריהם; השגריר ישוב לארצו; האונייה שבה לנמֵלה; **דירַת אַרַעִי** – דירה שאדם יושב בה באופן לא קבוע, למשל סוכה (ההפך: **דירת קֶבע**); **דירַת קֶבַע** – דירה למגורים שאדם גר בה בקביעות להבדיל מדירת עראי, כגון סוכה; **דירת מִפלסים** – דירה שיש בה הֶפרשי גובה בין החדרים או בין אזור האירוח לאזור המגורים, ומדרגות מקשרות ביניהם; **דירת שְׂרָד** – דירה מגורים שהממשלה מעמידה לרשות שׂרים ופקידים לזמן שירותם; **מגוּרוֹן** – מבנה חד־קומתי מוכן מראש, עשׂוי מחומרים קלים ומיועד למגורים, הניתן להעברה מאתר לאתר: בשל המאמצים לספק פתרונות דיור לעולים ולמחוסרי דיור קנתה הממשלה מגורונים;; קרוון > **מְעוֹנוֹעַ** – קרון מגורים נייד, קרוון ממונע; **קָרָוָן** – קרון מגורים נייח, המשמש דירה קבועה לפרק זמן: העולים החדשים שוכנו זמנית בקרוונים; קָרָוואן > קָרָוָן > **מְעוֹנוֹעַ** – קְרון מגורים נייד העשׂוי לשמש דירה והמצויד באבזרים הנחוצים למגורים [לרוב הוא נגרר אחרי מכונית ומשמש לצורכי מחנאות, למגורים זמניים וכד׳]: בתחילת הטיול בארצות הברית שׂכרנו שני מעונועים למשפחה המורחבת, וטיילנו בלי ללון בבתי מלון; **נוֹפשׁוֹן** – יחידת מגורים קטנה המיועדת לנופשים, בית נופש: כפר הנופש שעל חוף הכינרת יש בו אוהלים, קרוונים ונופשונים; צימֶר > **דירת נופש, חדר נופש** – חדר המושׂכר לנופשים ללינת לילה או לשהות ממושכת של ימים: יש שחדר נופש הוא חדר מחדרי הבית שבעליו גרים בו; **נָוֶה** – מָעון, דירה, מִשכָּן; **נְוֵה מִדבָּר, נְאוֹת מדבר** – מְקום מים וירק בלב ישימון או מקום מרעה במדבר: קיבוץ עין גדי שוכן ליד נווה מדבר לחופו המערבי של ים המלח; **נְוֵה מַרפֵּא** – אתר נופש שבמרכזו מעיין חם טבעי או מעיין מינרלי להפגת מתח ולהשפעה חיובית על הבריאות. באתר מספקים תוכנית מקיפה ובה שירותי ספא, פעילויות כושר גופני, חינוך לבריאות, מאכלים בריאים ותוכניות לעניין מיוחד; **מְעוֹן קַיִץ, בית קיץ, נְוֵה קיץ** – דירת קיץ לבלות בה את עונת הקיץ החמה בחיק הטבע: בהגיע ימי הקיץ הלוהטים עזבנו את עירנו והלכנו לנווה קיץ שקנינו בהרים; **נווה נופש, נווה קיט** – מקום חופשה המספק את רוב רצונותיו של הנופש, כגון אוכל, משקה, שׂחייה, לינה, ספורט, בידור וקניות; **בֵּי רַב** – בית מורה, בית תלמוד תורה: כל בר בי רב [= תלמיד] רשאי ללמוד כאן; **בית דירות, יחידת דיור** – בית פרטי של שתי קומות או דירה בבית מגורים משותף המשמש למשפחה אחת; **גורד שחקים; רַב־קומות, מִגדָל** – בניין רב־קומות וגבוה מאוד: בעיר המודרנית רבים הם רבי־הקומות; **בית מידות** – בית גדול ונרחב; **מָגוֹר** – מעון, דירה: וַתשׂימני במגור עם דייגים רבים; **מְגוּרִים** – ישיבה וחיי קבע במקום מסוים, התגוררות: צריך לשפץ את הבית כדי שיהיה ראוי למגורים; **הליכות הבית** – ענייני משק הבית וניהול הבית: רעייתי אשת חיִל היא, ומנהלת ביד רמה את הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ, וְכמובן לֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל; **מִבַּיִת** – מבפנים, מתוך: על הצלחותיו בתחום מדיניות החוץ האפילו בעיות מבית, ושנים היה נתון לרדיפות מבית; **מְאוּרָה** – 1. מערה או חור באדמה המשמשים מקום מִחיה או מקום מסתור לחיות בר: השועל נמלט מן הצייד וחמק למאורתו; 2. כינוי למקום מגורים דל ועלוב, מרתף או פינה נידחת, או למקום מפגש מפוקפק שנפגשים בו בחשאי למטרות לא הגונות: נערי הרחוב נהגו להתאסף מדי ערב במאורת הסמים שלהם; **חֶפצֵי הבית** – המיטלטלים, רהיטי הבית; **בֵּיתָנִי** – יושב בית: אף שהייתה רעייתו ביתנית במידה מרובה, היא הייתה יצאנית לשכנותיה ולשיטוט ברחובות העיר; **אַשרֵי יושבֵי בֵיתֶךָ** – אין טוב לאדם מלָשֶׁבת בביתו, ואינו אנוס לנוד למרחקים; **יַצאָן, יַצאָנִי** – המַרבה לצאת מביתו ולשוטט, כלומר ממעט לשבת בביתו: היצאן בימות החול נעשׂה ביתני בשבת ובחג; **נָוֶוה** – 1. בית, מקום המיועד לנופש, לקיט, לבילוי, להחלמה וכד׳, כגון נווה קיץ, נווה חורש, נווה מרפא; 2. בית, מעון, מקום מגורים: עזים כיסופיי לנווה הוריי הדל והקט שנמכר במעות מעטות; **בִּיתָן** – 1. מבנה זמני המוקם לרוב בשטח פתוח

לרגל אירוע ציבורי: הביתן הישׂראלי בתערוכה הבין־לאומית זכה לקהל רב; 2. מבנה המיועד לנופש, למרגוע, למנוחה וכד׳: בכפר הנופש הזה אפשר לשׂכור ביתנים על שׂפת הים; בִּקְתָּה – סוכה, בית קטן, צריף; מַאֲהָל – מַחֲנֵה אוהלים: החניכות בנו את המאהל על משטח בטון; סוויטה > מָדוֹר – 1. יחידה של כמה חדרים במלון המשמשת את השׂוכר אותה לאירוח וכדומה; 2. מעון, מִשכן, נָוֶה, מקום דירה מיוחד, תא; קִלְעָה – חדר קטן המובדל במחיצה של קלעים [קֶלַע – פרגוד, מחיצה, תא מאחורי הפרגוד]: לא ראוי לישון בקלעה שאיש ואישה שרויים בה; קיטוֹן – חדר שינה, חדר קטן בדירה: הכניסה אותו מחדר לחדר ומקיטון לקיטון עד שהעמידה אותו על יד מיטתה; מגורים, מעונות: חדרי סטודנטים; אִיגלוּ – בית של אסקימואים העשׂוי בצורת כיפה מגושי קרח: הבית מחובר לעתים במנהרת לִבני שלג אל איגלו קטן שבו נמצאת הכניסה; מוֹטֶל > מְלוֹנִית – מלון דירות קטן המספק לאורחיו אפשרויות לשירות עצמי (מטבחון, כלים וכד׳); פּוּנְדָק – אַכְסַניה, מלון דרכים, בית הארחה; נִזְדַּמְּנוּ לְפוּנְדָק אֶחָד – נפגשו במקרה במקום אחד, נקלעו יחד: מעשׂה בסטודנט ובסטודנטית שנזדמנו לפונדק אחד ולא הכירו זה את זה קודם, משהכירו התאהבו, ועם הזמן נישׂאו זה לזה; קֵן – 1. משפחה, חוג המשפחה; 2. בית או מקום אחר שנעים ונוח לשהות בו: בימים ההם שאפתי לעזוב את קן משפחתי ולעוף אל העולם הגדול; 3. מעון, מחסה, מקום מִקלט; טרקלין – סלון, חדר גדול לקבלת אורחים, האולם המרכזי והמפואר בארמון: בתום קבלת האורחים הרשמית הוזמנו האורחים לסעוד בטרקלין; חַ׳אן – אכסניה או פונדק דרכים גדול בארצות המזרח התיכון שנבנו לאורך הדרכים ובערים ושימשו בעיקר לאירוח שיירות סוחרים ועוברי אורח: לאחר שיפוצו הפך בניין הח׳אן העתיק בירושלים למשכנו של ׳תיאטרון הח׳אן הירושלמי׳; וִיגוּוָם – בקתה של אינדיאנים בצפון אמריקה, לרוב בעלת מבנה כיפתי, שהייתה עשׂויה מסגרת של מוטות כפופים נעוצים בקרקע וקשורים זה לזה בראשם המכוסֶה קליפת עץ, מחצלות או עורות: במערבון שראינו תקפו הבוקרים מאהל של ויגוומים; שכונת פַּחוֹנים – שכונת עוני דלה ביותר, שתושביה מתגוררים במבנים עשׂויים מטלאֵי פחים בתנאים קשים במיוחד: בעיירת העוני שבה נמצאת שכונת הפחונים, הביעו הערכה לאופן שבו בני הזוג ויתרו על נוחותם כדי לחוות על בשׂרם כיצד חיים בתנאים מחפירים כאלה; וילה > חווילה – בית פרטי גדול המוקף גינה: הסוחר העשיר בנה לו חווילה גדולה בשכונה מפוארת; בית עַם, בית כינוס, בית ועד, בית חבורה, מוֹעֲדוֹן – מקום משותף לתרבות הפנאי (כגון קריאת ספר, צפייה בסרט, עיסוק בתחביב, משׂחקים וכד׳) למפגש ולבילוי: אני חבר במועדון ספורט ומבקר שם שלוש פעמים בשבוע בכמה חוגים; בימי עגנון באו לבית חבורה כדי לקרוא עיתון; בית העם בתל אביב היה מוסד חינוכי־תרבותי לרווחת תושבי העיר ושימש מרכז תרבותי לרבבות תושביה; אַחַר הדלת והמזוזה, מאחורי הדלת והמזוזה – ליד פתח הבית (מבלי להיכנס לתוכו): למה זה תעמוד אחר הדלת והמזוזה? היכבד ושב בביתנו! לא אשכח את יחסם המחפיר אליי כשהניחו לי לעמוד אחר הדלת והמזוזה כקבצן המחזר על הפתחים; בית שעשועים – מקום בידור ובילוי שׂמחה: קולנוע, בית קפה, מועדון לילה וכד׳; מִשכָּן – 1. בִּנְיָין למטרה אומנותית, ציבורית, ממלכתית וכד׳, כגון משכן הכנסת או משכן הנשׂיא 2. מעון, בית מגורים, מקום לשכון בו: הנשׂיאה שבה למקום משכנה הקבוע; בָּר, בית יין, בית מזיגה, בית מַרְזֵחַ, בית משתה, מִסבָּאָה – מקום שמגישים ללקוחות יין ומשקאות חריפים: מה טוב יותר, ללכת לבית אבל או לבית משתה; בֵּית יתומים – מוסד שבו חיים ילדים יתומים, ובדרך כלל מנהלים אותו מוסדות צדקה; שירותים – מבנה קטן להתפנות בו לעשׂיית צרכים, וכן – בית הכבוד, בית כבוד, בית כיסא, בית רְעִי, בית שימוש, מוֹצָאוֹת, מחראה, מִשתנה, נוֹחִיוּת, שירותים ציבוריים; ׳דירה דיסקרטית׳, ׳מכון ליווי׳, ׳מכון בריאות׳, ׳מכון עיסוי׳ > בית זְנוּת, בית זונות – בית עסק, על הרוב לא חוקי, שמקיימים בו יחסי מין תמורת תשלום, וכן – בית בושת, בית הֶפקֵר, בית חֵשֶׁק, בית פגישות, בֵּית קָלוֹן, מְכוֹן בריאות, מְכון ליווי, מְכון עיסוי, קוּבָּה, קוּבָּה של זונות: הספר ׳ילדה יפה׳ מפרט את התבגרותה המינית של ילדה הגדלה בבית פגישות ואת חיי העובדות שם; אחינו יוסף יפה תואר ויפה מראה, שמא בקובה הוא? כַּתָּפים וספנים ממהרים ורצים בנמֵל: כַּתָּפים – לבתיהם, וספנים לבית החשק; מדאם > מָדָם > קְלוֹנִית – בעלת בית בושת; בֵּית הנשים – הרמון, המקום שבו החזיק המלך או השליט את נשותיו הרבות; לא נָשָׂא אותם הבית לָשֶׁבֶת יחדיו – לא הסתדרו: למרות האהבה הגדולה והעתיד המזהיר לשניהם, לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו והתגרשו אחר כשנתיים; ביתי הוא מבצרי, כל אחד ואחד הוא מלך בביתו – ביתי הוא המקום שאני חש בטוח ואדון לעצמי, ולא ארשה לזולת להתערב בנעשׂה בו; בַּיִת פָּתוּחַ – בית שאפשר לבוא אליו ולצאת ממנו בחופשיות: יהי ביתך פתוח לרווחה; בֵּית סוהר, בית אֲסורים, כֶּלֶא – מִתקן שכולאים בו את מי שהורשע בדין ושנגזר עליו עונש מאסר או את מי שמסרב למלא אחר פסק דין של בית משפט: בבית האסורים ישב הזקן כשידיו ורגליו שלולות בשלשלאות של

ברזל; חָבַשׁ, כָּלָא – הכניס אדם לבית הסוהר כדי שיישׂא בעונש מאסר שהטיל עליו בית המשפט או הכניס לתא מעצר בשל היותו חשוד על מעשׂה פשע וטרם הורשע בו: לא עברו ימים מועטים עד שתפסוני וחבשוני בבית האסורים; צִינוֹק – 1. תא קטן וצר בבית הסוהר, שבו מוחזק אסיר בבידוד כאמצעי ענישה משמעתי: האסיר שהתפרע בתאו הועבר לצינוק לשבוע ימים; 2. מקום צר ואפל לכליאת בני אדם בתנאים קשים ומחפירים: בתקופת האינקוויזיציה רבים הושלכו לצינוק אף שהיו חפּים מפשע; מָסוֹף – תחנה סופית או תחנת יציאה של קו תחבורה, בעיקר של רכבות או של אוטובוסים בין־עירוניים: התייר ביקש להגיע למסוף האוטובוסים בעיר הבירה; טרמינל > מסוף, בֵּית נתיבות – 1. בניין בנמל תעופה, שבו מרוכזת הפעילות הכרוכה בתפעול חברות תעופה, בטיפול נוסעים באים ויוצאים, בשינוע מטענים וכד׳: הגענו למסוף 3 בנתב״ג, בְּדִיוק כשהחלו הבידוקים הביטחוניים; 2. תחנת רכבת; בית קַהֲוָה – בית קפה; קַהֲוָן – מוכר קפה: פרנסתם של הקהוונים ושל הכעכנים מקופחת; וַקף > הֶקְדֵּשׁ – נכסי דלא ניידי, כגון קרקעות ובניינים, שברשות ההקדש המוסלמי, ואי־אפשר למוכרם או להעבירם לרשות אחר; עֶרֶשׂ, יָצוּעַ, מִשכָּב – מיטה: משעליתי על עֶרֶשׂ יְצועיי, נרדמתי כהרף עין; עָלָה עַל יְצוּעוֹ – שכב במיטתו: משעליתי על יצועי נרדמתי לאחר דקות אחדות בשל לאותי; מַצָּע – משהו שאפשר לשכב עליו, ריפוד, מרבד או משטח רך אחר (שכבת עלים, קש וכד׳) המשמשים מזרן: מזרן, שׂמיכה וכר כולם מצעים הם; סידרנו לגורים מצע קש בפינת המחסן; הציע מיטה – סידר מיטה לשינה, פרס או מתח את הסדינים ואת השׂמיכות על המיטה כהכנה לשינה: החדרניות במלון מנקות את החדרים ומציעות את המיטות; בלילה ערכה לפניי שולחן, וסדין של משי הציעה על מיטתי; נִכסֵי דְלָא נָיידֵי (נַדלָ״ן) – מקרקעין, נכסים הצמודים לקרקע, שאי־אפשר להעבירם ממקום למקום, כגון קרקעות, בניינים, מגרשים: עיקר ירושתי הוא נדל״ן; מְתִיבָה, מְתִיבתָא – ישיבה, בית מדרש ללימוד תורה והלכה; רֵיש מתיבתא (רָ״ם) > ראש ישיבה; בית רבן, בית מדרש – בית ספר; לדור, דר – גר, לגור: הם דרים זה עם זה כזוג יונים; דירה – מערכת חדרים, על הרוב במפלס אחד בבניין, המשמשים בית ומקום מגורים לאדם; דיור – מקום או בית לגור בו, המשמש בעיקר למשק בית, לרבות בית נייד, סירת בית, רכב פנאי או מבנה אחר; הוֹמלֶס > חֲסַר דִיוּר, דָר רחוב – אדם חסר בית או חסר מקום מגורים קבוע, המעביר את ימיו ואת לילותיו ברחובות ובמקומות ציבור, לרוב בתנאי דלות קשים, הזנחה גופנית ונפשית, אגב ניתוק ממסגרת משפחתית וחברתית: המשבר הכלכלי והאבטלה הגוברת העלו את מִספר דרי הרחוב בערים הגדולות; דָרוּת רחוב – מצב שאין קורת גג או מקום מגורים קבוע לעני, לפליט, לעקור, למהגר וכד׳, ולכן הוא גר במקום ציבורי מוזנח, באוהל וכד׳; חֶסרון דִיוּר – מצב שבו אדם מסוים חסר כתובת ומקום לינה קבוע; חסר בית, מחוסר בית, מחוסר דיור, חסר קורת גג, חֲסַר דיור, הוֹמלֶס > דר רחוב – אדם חסר בית מעל גיל 18, שאין לו כתובת ומקום לינה קבוע, והוא במצב של הזנחה גופנית או נפשית, מתגורר ברחוב מחמת מחסור כלכלי, לרבות אוכלוסייה הלנה במקלטים לחסרי קורת גג, שמפעילים גופים פרטיים או ציבוריים [אסיר משוחרר ומי שמורחק מביתו עקב אלימות במשפחה או עקב אי־תשלום שׂכר דירה או משכנתה אינו דר רחוב]; חֶסרוֹן דִיוּר – מצב שבו אדם מסוים חסר כתובת ומקום לינה קבועים; דָר בִּכפיפה אַחַת עִם פּלוני – נמצא עם פלוני, שרוי במחיצתו: אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת; הוסטל > מְעוֹנִית, אַכסַניית נוֹעַר – מלון שנועד לנופש או ללינה במחיר מוזל ולשהות קצרה, בעיקר לקבוצות נוער ולתלמידים, המטיילים בארץ; ישיבה, יָשַב – 1. גָר: שנים רבות ישבנו בבית אחד ברמת אביב; 2. התקיים, נמצא במקום מסוים: העיר יוֹשֶׁבֶת על שׂפת הנחל כמו תל אביב היוֹשֶׁבֶת על חוף הים; טבריה יושבת בטבורה של הארץ, ואילו קיסריה יושבת בין החולות; ישיבת כּרַכּים קשה – מגורים בעיר גדולה והומייה אינם קלים כי ניכרים בה עבריינות, סמים, פשע, עשן, רעש, ופגעים אחרים; הִגבִּיהַּ לָשֶׁבֶת – ישב בּמקום גבוה; קנה שביתה, קנה לו שביתה – קבע מקום מושבו במקום מסוים, התיישב במקום ישיבת קבע: האורח קנה לו שביתה בביתנו, ולא נראה שיעזוב בקרוב; דעה זו קנתה לה שביתה בקרב שיעים רבים; תקע יתד במקום, תָקַע יתד – התמקם, התנחל, השתקע, התיישב ישיבת קבע: כשעלינו ארצה תקענו יתד בדימונה; הִתעָרָה – נקלט והשתלב בחברה, במקום חדש וכד׳, התרגל לחיים בארץ, בחברה חדשה וכד׳: כדי להתערות בארץ למדנו לדבר עברית; עוֹרָה, מְעוֹרֶה – משריש, מתבסס: רואים שהעולים החדשים מעורים יפה בארצם; הִכָּה שוֹרֶשׁ – הִתעָרָה, הִשתָרֵשׁ, התאזרֵחַ: העולים החדשים מכים שורש במדינה; העתקה, הוּעֲתָק, הֶעֱתיק – העביר: החלטנו להעתיק את דירתנו מחוֹלוֹן לקיבוץ חוּקוֹק; עבר לגור בדירה אחרת, העתיק דירתו, העתיק את דירתו ל׳, עקר דירתו, עָקַר מדירתו, העתיק את מקום מגוריו – עבר דירה: עקרתי את דירתי ובאתי לדור אצל חבֶרתי; חֲדר מַשׂכִּית – 1. חדר פנימי שאין זרים נכנסים לתוכו: לחדר משׂכיתי איני מזמין כל מי שבא בצל קורתי; 2. לִשכָּה, חדר עבודה או חדר עיון: נסורה נא אל חדר

משׂכיתך לבל ישמעונו אחרים; פֶּסָז׳ > מִפלָש, מַעבר מפולָש – מעבר מקורה להולכי רגל שפתוח משני צדדיו, וממוקמות בהם בדרך כלל חנויות, והוא מחבר בין שני רחובות, שני חללים רחבים וכד׳; אוהל מְפולָש – אוהל בעל שני פתחים המשמש למגורים, למשׂרד, לחדר מִשמר ועוד; נטה אוהלו – קבע את מקום מושבו במקום כלשהו; אוהֶל – מחסה נייד עשׂוי בד עבה (ברזנט וכד׳) הנתמך במוטות ונמתח בחבלים הקשורים ליתדות שנעוצות בקרקע: בטירונות גרנו באוהלים, ואחר־כך עברנו למבני קבע; אוהל סיירים – אוהל נמוך וקטן בעל שתי יריעות מתוחות בתבנית משולש שווה שוקיים לחיילים בפעילויות שׂדה, למטיילים הלנים בשטח ועוד; משַנֶה מָקום משַנֶה מַזָל – העובר למקום אחר, אפשר שייַטַב גורלו; שינוי מקום עבודה או מקום מגורים יכול להביא בעקבותיו הצלחה גדולה; מִשכְּנות עוני – אזור מגורים צפוף, הניכר בבניינים במצב מדורדר ולא סניטרי, בעוני ובהרס המִבנה החֶברתי: במשכנות העוני חשתי שאני במשכנות של בני אדם סאובים ללא עתיד; עִיבּוּרהּ שֶל עיר – שכונות או פַּרוורים נוספים בשוּלי העיר: לו גרתי בטבורה של העיר, לא הייתי צריך לנסוע לבית הספר באוטובוס; שְלוֹם בַּיִת – 1. יחסים תקינים, הרמוניה והבנה הדדית במשפחה: ויתרתי לרעייתי בעניין הנסיעה לחו״ל משום שלום בית; 2. שלום פנימי בחברה או בקרב ציבור מסוים המבוסס על הבנה הדדית: עמד על תִלו, עומֵד על תִלו – בנוי במקומו הקבוע: הבית הישן עדיין עומד על תילו אף שחלפו יותר ממאה שנה משנבנה; חן מקום על יושביו – 1. התושבים מחבבים את מקום מגוריהם יותר ממקומות אחרים; 2. מקום נאה משפיע מחינו ומסגולותיו על יושביו; מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד; מה לידידי בביתי; כל הבתים חתומים בגושפנקה של דלות; שלושה מרחיבים דעתו של אדם: דירה נאה, אישה נאה וכלים נאים; דר בדירה רעועה שמי גשמים מנטפים בה; דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחילה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחרי כן יישׂא אישה; הוציא ימיו ושנותיו בבית הקהווה ובשמיעת רדיו; דר בדירה רעועה שאין בה לא אור ולא אוויר; בדירה מודרנית מודגשים נוחות המגורים, אינטימיות, קשר עם הנוף, אוויר ואור; שׂמחה לאדם בשעה שהוא דר בתוך שלו; אף שפקעה שׂכירות הדירה, הוספתי לשהות בה ימים אחדים; אף שהבית טָבַל בּיֶרֶק, בשׂיחים ובפרחים, עמד חדר המדרגות באפלוליתו, ובו לא אור ולא אוויר; ביום הראשון אורח, ביום השני טורח וביום השלישי סורח;

<u>כלי בית</u>. תריס – משטח עץ, פלסטיק או מתכת המכסה את החלון מבחוץ כדי להגן מפני מזג האוויר או האור. מבחינים בין תריס רפפות לתריס גלילה; וִיטרָז׳ > חַלון מַשׂכִּית – חלון עשׂוי מצויר ומקושט מחתיכות זכוכית צבעונית מצוירות ומקושטות; מַשׂכִּית – 1. ציור, תמונה; 2. קישוט, תכשיט: תמיד חלמתי על בֵּית מַשׂכִּית (בית יפה ומפואר) אך הסתפקתי בבית שידי משׂגת לקנות; לִינוֹלֵאוּם > שַעֲמָנִית – חומר אטים־מים העשׂוי תערובת של שעם, שמן פשתן וגומי על בסיס בד יוטה: הלינוליאום מיוצר במגוון צבעים וקל לנקותו, ועיקר שימושו – לריצוף, לציפוי קירות, לייצור מפות ומעילי גשם ועוד; הרצפה באולם ההתעמלות מכוסה שעמנית; שַעֲוָנִית – יריעת בד למפה, לסינר וכד׳ המצופה שכבה של חומר מבריק ואטים־מים: על השולחן במטבח פרוסה שעוונית פרחונית; טלסקופי > שָחִיל – שאפשר להגדיל או להקטין כשפותחים את חלקיו או משחילים אותם זה בתוך זה, כגון אנטנת רדיו שחילה, סולם שחיל, שולחן שחיל: השרברב פתח את הסולם השָחיל והשעין אותו על הקיר החיצוני; בָּזִיך – 1. סֵפל, קערית, כלי קיבול: הכוהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב; 2. כלי קיבול השֶמֶן במנורה שבבית המקדש: ניקיתי את בָּזיכי החנוכייה; עֲבוֹט – מַשכון, חֵפֶץ שהמלווה לוקח מן הלווה, ושמופקד בבית עבוט כדי להבטיח את פירעון הלוואה: לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ; עָבוּט – שניתן כמשכון: לאחר שהוחזרה ההלוואה ביקשתי מהמלווה שיחזיר לי את כלי הכסף העבוטים; בית מַשכּוֹנוֹת, בֵּית עֲבוֹט – מקום שאפשר למַשכֵּן בו חפצים המשמשים ערובּה להלוואה: מפעם לפעם נכנס לבית העבוט מישהו, ולו תכשיט או כלי מוזר, כגון רובה מהמאה ה־19, כדי למשכנו; תריס – תריס רפפות, תריס נגלל; מחצלת, שטיחון, אַסקוּפִּית – שטיח קטן בפתח הבית לניקוי סוליות הנעליים; הדום רגליים, הֲדוֹם – שרפרף נמוך וקטן בלי משענת להנחת הרגליים בשעת הישיבה בכורסה, בכיסא ועוד; בית ללא ספרים כבית ללא חלונות > אוכל!

דמיון!

<u>דומה</u>. דִמיון – היכולת ליצור רעיונות ודימויים בחשיבה בהיעדר נתונים חושיים ישירים כשמשלבים שברי חוויות חושיות קודמות לסינתזות חדשות; דימוי, דימה – 1. צייר בדמיונו, דמיין; 2. היה נדמה לו או חשב בטעות; 3. דימה דבר או אדם למשהו או למישהו; דמיון יוצר – הכוח הרוחני באדם ליצור דברים, להעלות רעיונות ומחשבות חדשים ולא שכיחים, במיוחד כאשר אי־אפשר להסביר את הופעתם על ידי שילוב של רעיונות קיימים בלבד. הדמיון היוצר מוסבר פעמים ביחסי הגומלין של אלמנטים רדומים או לא־מודעים במחשבות פעילות ומודעות של האדם; על כנפי הדמיון, נישׂא על כנפי הדמיון – הפליג בדמיונות, חלם חלומות נעימים בהקיץ, הניח לדמיונו הפרוע לסחוף אותו; עלה על כל דמיון, עולה על כל דמיון – חורג אל מעבר לכל מה שניתן להעלות על הדעת או לדמות בנושׂא זה: מגוון האפשרויות במקרה זה עולה על כל דמיון; נתן דרור לדמיונו, קרא דרור לדמיונו – אִפשר לדמיונו להתפרץ, נתן לו פורקן: בספר השירים הארוטי נתנה המשוררת דרור לדמיונה; כוח מדמה, הכּוח המדַמֶה – כוח השׂכל והחשיבה והדמיון היוצר, כוח הדמיון, יכולת האדם לדמיין דברים: באו עליי כל מיני רעיונות בזכות הכוח המדמה, וכך יצרתי את היישׂומון החדש; כיד הדמיון הטובה עליו – ביטוי לשימוש רב בדמיון יוצר [לעיתים באירוניה על דברי גוזמה מופלגים]: הוא הוסיף פרטים רבים, כיד הדמיון הטובה עליו, וסיפורו אינו דומה כלל למה שאירע במציאות; דמיון רב ופורה – דמיון שופֵעַ: דמיון פורה ברעיונות מבריקים; וירטואלי > מדומה – מישהו או משהו שאינו קיים פיזית במציאות: אתר מוזאון ה׳לוּבְר׳ היה אחד המוזאונים המדומים הראשונים שהופיעו במרשתת [מבחינים בין מציאות ממשית – המציאות הטבעית, למציאות מלאכותית – עולם מלאכותי המחולל במחשב, למציאות מדומה – המציאות כפי שמשתתף תופס וחווה בעולם מדומה]; דָמוּי – דומה, שצורתו, הוא כמו: נשרו מן העצים עלים דְמויי לב ודְמויי מזלג; תיאר לעצמו > שיער, דימה בדעתו, העלה על דעתו, דימה בליבו, דימה בנַפשׁוֹ – שיער בליבו, חשב: אַל תדַמִי בנפשך להִימָלֵט; אל תדמה בליבך שאקנה את הדירה; דימה בדעתו, שיער בנפשו – תיאר לעצמו, צייר לנגד עיניו, העלה על דעתו, צייר ברוחו: איש לא שיער בנפשו את גודל האסון העומד להתרחש; צייר בעיני רוחו, צייר ברוחו, צייר בנפשו, צייר בשׂכלו, צייר בדמיונו, צייר – 1. תיאר, דימה, דמיין, המחיש משהו בדמיונו, במחשבותיו וכד׳: ציירתי את דמותו בעיני רוחי, שׂרוע על ספה וישן שנת ישרים; ציירתי בעיני רוחי כל שהייתי עושׂה, לו הייתי בריא; 2. תיאר משהו או מישהו במילים, בדרך כלל באופן חי וברור: העיתונאים מציירים את האיש כחיה אכזרית המשחרת לטרף; במאמר שכתב מצייר הכלכלן את המצב בצבעים קודרים; יְצוּר רוחו – פרי דמיונו של המחבר; מעשׂיָה – סיפור קצר, בדרך כלל דמיוני, אגדה לילדים: בכתבי רבי נחמן מברסלב יש קובץ של סיפורי מעשׂיות; חָבֵר – דומה לו, כמוהו: לא מצינו לו חבר בכל התורה כולה; בן־מינו – מאותו מין, מאותו סוג; לא שונה ממנו: לפי החוק, חיפושׂ על גופו של אדם יעשׂה בן מינו; המשיל, הומשל, נמשל, מָשַל, מָשָל – 1. שיר או סיפור קצר, ברגיל על בעלי חיים או צמחים, שיש לו מוסר השׂכל (נִמשל) ואפשר להפיק ממנו לקח: משל ׳הארנבת והצב׳ הוא משל ידוע המסַפר על תחרות ריצה בין ארנבת רברבנית לצב, שבה ניצח הצב בזכות התמדתו; משמת בטלו מושלי משלים; אמשול לך משל למה הדבר דומה; 2. פתגם, משפט קצר וממצה שאפשר להפיק ממנו דוגמה ולקח: ספר משלי הוא אוסף משלים שתולים בשלמה המלך: הביטוי ׳כשתי טיפות מים׳ הוא משל לשני דברים זהים או דומים מאוד; מָשוּל – דומה לו, אפשר להמשיל או להשוותו לו, וכן – בדומה ל׳, כ, כמו, כביכול, כְּעֵין, כמין, דְמוי, כמראה, כדמות, כמו, כגון מבחינת סיכויי העסקתו מחדש הוא משול למי שחסר מקצוע לחלוטין; כוח ללא אחריות דומה להפקרות; עוד צעד אחד והרי אתה משול כמת; מָשָל ל׳ – הדבר דומה ל׳: משל לאדם שאבדה לו אבֵדה: מי יחזר על מי? כמובן, בעל האבדה יחזר על אבדתו; משל כַּחֶרס הַנשבָּר – משל נטול היגיון שאין הנמשל דומה למשל, שהדוגמה איננה שייכת לעניין; משל בלי שׂכל כגוף בלי רגל – מימרה בגנותו של משל שאינו סביר; מָשָל לְמָה הדבר דומה? – למה ניתן להמשיל זאת? למה ניתן להשוות זאת? משל למה הדבר דומה? לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו; לא הרי . . . כַּהרי, נראה ש׳, נדמה ש׳, דומה ש׳, כִּמְדוּמֶה – דומה ש׳, יש רושם ש׳: כמדומני שלא אבוא למסיבה; מֵעֵין – : דומה במידה מסוימת, דומה מעט ל׳, כמין, בדומה ל׳, כְּעֵין, משל ל׳: במקום עבודה מעין זה תוכל להתקדם מהר; בדבריו הייתה מעין השלמה עם ההחלטה שנכפתה עליו; כְּעֵין – כ, כמו, כביכול, כאילו, כמין, בדומה ל׳, כמראה: הליצן חבש על ראשו כעין כובע; עיניה חומות־צהבהבות כעין הענבר; כְּמַרְאֵה הַקֶשֶת בֶּעָנָן, כן מִגוון הצבעים המופלא, שהתגלה בהרי המכתש הקטן; דוגמתו – דומה לו כמוהו: אספר לך סיפור שדוגמתו לא שמעת מעודך; נראה כאילו, דומה עליו – דומה בעיניו, נראה לו כאילו: כל העניין דומה עליי כקליפת השום; כל העולם דומה עליי כמישור; באותו מַטבע – באותו אופן, באותה צורת התנהגות, דיבור או התייחסות: מארחינו בחו״ל היו ידידותיים להפליא, ואנו גמלנו להם באותו מטבע; החזיר לו באותו מטבע – השיב לטענות זולתו בדרך דומה: הוא צעק עליה וקילל אותה, והיא לא טמנה לשונה בצלחת והחזירה לו באותו מטבע; נטתה דעתו – היה סבור, נדמה לו: תלמידי נטתה דעתו שאין לצאת למלחמה; הִרשִים – השאיר רושם, טבע את רישומו, עשׂה רושם על מישהו, בייחוד רושם עז, עורר את התפעלותו או את הערצתו, השפיע עליו השפעה חזקה: נאומו המבריק הרשים את הקהל; רוֹשֶם – 1. האופן שבו אדם או דבר

נתפסים בעיני מישהו, העקֵבות שהם משאירים במחשבותיו או ברִגשותיו: איזה רושם עשׂתה עליכם המורה החדשה; כתבתי ספר על רשמיי ועל חוויותיי מהטיול באתיופיה; 2. הרגשה, תחושה או אמונה שכך הם פני הדברים: הבית מתוכנן בחוכמה, ונוצר רושם שהוא גדול מכפי שהוא באמת; מִקסם שווא – תקווה, משאלה או אשליה שאינן בנות־השׂגה כי חסרות אחיזה במציאות; עָשָׂה רוֹשֶם – 1. הרשים, השפיע הרבה, הטביע את רישומו, עורר התפעלות או הערצה: כישורי השׂחקן עשׂו רושם רב על הצופים; 2. נראה כמו, נראה כאילו, גרם להניח ש־, הביא לידי התרשמות ש־: הוא עשׂה רושם של אדם שאפשר לסמוך עליו; רב־רושם – מרשים מאוד, שמשאיר רושם רב, שמשפיע מאוד על רואיו או על שומעיו: הפרָסים הוענקו לזוכים בטקס מפואר ורב־רושם בנוכחות צמרת העולם האקדמי; תיאטרלי – שיש בהם (כגון התנהגות, צורת דיבור, הופעה, משׂחק) הגזמה, לא טבעי, חגיגי, מכוּוָן לעשׂיית רושם: הנואם הנלהב ליווה את דבריו בתנועות ידיים תיאטרליות; היה בעיניו כ־ – נחשב כאילו, נִראֶה כּ־: יעקב עבד ברחל שבע שנים שהיו בעיניו כימים אחדים בזכות אהבתו אותה; פעלולן, אֶפֶקט > פַּעֲלוּל – פעולה המכוּוֶנת ליצור רושם על הצופה, על השומע או ליצור אשליה של מציאות מסוימת באמצעות שימוש בטכניקות מיוחדות: בהפקת סרטי מדע בדיוני מרבים להשתמש במיני פעלולים כדי ליצור אשליה של מציאות מסוג שונה מזו שאנו חיים בה; עדיין עושׂים פעלולים (כגון משמיעים קולות, תנועות, רעשים, חריקות) בתסכיתי רדיו ובהֶסכֵּתים; אִילוּזְיָה > תעתוע, השליה – 1. תפיסה חושית כוזבת, הנובעת מפירוש שגוי של הגירויים החושיים. למשל, פסי רכבת מקבילים נראים מרחוק כאילו נפגשים: כאשר מסתכלים בשני כתמים השווים בגודלם ובצורתם, האחד בהיר והאחד כהה, נוצרת השליה שהכתם הבהיר גדול יותר [תפיסה מעוּוֶתת שנובעת ממחלות, כגון סכיזופרניה, או מנוטלי תרופות נקראת הזיה]; 2. השליה, תקוַות שווא, אמונה בדבר דמיוני, לא נכון או מטעה: אין לי שום השליות שתייחד לי כמה דקות מזמנה היקר; דִיסטוֹפְיָה – אוטופיה שלילית; מקום, חברה, מדינה ותרבות שבהם המצב הוא הגרוע ביותר שאפשר להעלות על הדעת; אוטוֹפִּי, אוטוֹפְּיָה, קהילה אידאלית – 1. מדינה, חֶברה, משטר וכד׳ אידיאליים ומושלמים; 2. תוכנית אידאלית שאינה ניתנת להגשמה, רעיון דמיוני שאין להעלות על הדעת שיתממש אי־פעם: התוכנית הזאת היא אוטופיה ואין כל סיכוי לממשה בזמן הנראה לעין; שיווה בנפשו – נתן דעתו, תיאר במחשבתו: שווה בנפשך מה רבה שׂמחתי משפגשתי את אהבת נעוריי; שיער בנפשו, שיווה לעצמו – תיאר לעצמו, דימה במחשבתו, ציירו ברוחו: שיוויתי לעצמי את ריח הבושׂם של חבֶרתי; רק מי שאכל עוגת פרג יכול לשוות לעצמו את טעמה; הגביה עוף – הפליג בדמיונו; רָאָה בעיני רוחו, צייר בעיני רוחו – דימה, חלם, חזה: כשכתב לה את המכתב ראה בעיני רוחו את פניה האהובות; מִנהֶרֶת הזמן – מנהרה דמיונית שאפשר לעבור דרכה לזמן אחר בעבר או בעתיד; מכונת זמן – [במדע בדיוני] מנהרה או מכונה שבאמצעותה יכול מי שחי בתקופה מסוימת להגיע לתקופות אחרות בעבר או בעתיד; גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים – משל למי שמפחד מפני כל מאמץ קל; מראית עין – רושם מדומה ומטעה: לטענתו, היא דואגת לשמור על יתרת חובה בחשבון הבנק כדי ליצור מראית עין של מצוקה; ברעום התותחים ייאלמו המוזות – בימי מלחמה ובשעת חירום אין הלב פנוי לכתיבת שירים או להשראה יצירתית אחרת; חשיבה מחוץ לקופסה, חשב מחוץ לקופסה – חשב באופן יצירתי, משוחרר מדפוסי חשיבה מקובעים: לרבים יש נטייה לאמץ אוטומטית את כללי המשׂחק ולא לחשוב מחוץ לקופסה; יָפָה לו השתיקה, השתיקה יפה לו – 1. טוב שלא לדבר עליו שכן הדיבור עלול להביא נזק: מלבד היותו מנכ״ל החברה, הוא שלח ידו גם בעסקים שהשתיקה יפה להם; 2. עדיף שלא ידבר, עדיף שישתוק משיאמר את מה שיש לו לומר, שכן דיבורו חסר טעם או שיש בו כדי להזיק: אדוני הנכבד, דומני שבעניינים אלו יפה לך השתיקה, שכן גם אתה לא עשׂית דבר לשיפור המצב; ראִייה רוחנית, רָאָה בְּעֵינֵי רוּחו – ראה בחזונו, ראה בדִמיונו: בעיני רוחי ראיתי את עצמי שוב בחו״ל אף שזה עתה שבתי משם; בְּעֵינֵי רוּחו – בחזונו, בדִמיונו, בחלומו: בשעה שכתב לה את המכתב ראה בעיני רוחו את פניה האהובות; שלוּחו של אדם כמותו – השליח כמשלח עצמו, כל מה שאדם עושׂה בשם שולחו נחשב כאילו עשׂה זאת השולח גופו; בנה למראית עין, לצאת ידי חובה – דבר הנעשׂה רק כלפי חוץ כדי שייראה כך בעיני הבריות, ולא כפי שהוא באמת; נראה אותו דבר > נראה שווה, נראה דומה, מראה אחד לו, מראית פנים אחד לכול, אחת היא, מראה של זה דומה לזה, היינו הך; גלגל חוזר בעולם – הכול זמני, החיים מלאי חליפות ותמורות: גלגל חוזר בעולם, ואין המזל או העושר קבועים ועומדים במקום אחד; נפגעתי כלכלית מהמלחמה הממושכת, ואיני יודע אימתי יחזור הגלגל ויתגלגל לטובתי; העולם לסולם הוא דומה: זה עולה וזה יורד – גלגל חוזר בעולם והכול בן חלוף; ליכד את השורות – השׂיג אחדות דעים והסכמה של ציבור מגוּון במפלגה, בתנועה וכד׳, פעל להשלים בין הפלגים השונים או לפַשֵר בין האינטרסים המנוגדים: הנשׂיא הנבחר הוא אדם ראוי שליכד את השורות במפלגתו המסוכסכת; לב אחד – דעה והסכמה אחת; שתיקה דומה להודאה – שתיקה יש בה משום הודאה והסכמה; היינו הך – אותו דבר, עניין אחד הוא: אם יסכים אם לאו – הרי זה היינו הך, איננו זקוקים להסכמתו; לא מעלה ולא מוריד – אין לו כל ערך, לא משַנה דבר, לא מועיל ולא מַזיק, אין לו כל השפעה: אפילו תעלה את משׂכּורתה זה לא מעלה ולא מוריד, היא תוסיף להתרשל בעבודתה; הוא הדין ל־, כיוצא בו – כמוהו, כדומה לו; מעשׂה אבות סימן לבנים, כָּעֵץ כן פריו, התפוח אינו נופל רחוק מן העץ – הבנים דומים להוריהם: בנו של המרצה הִרצה לפנינו, וציפינו שכעץ כן פריו, אך התבדינו; קְריה כבושה כָּבַשתָ – נחלת ניצחון מדומה וחסר ערך, לא חידשת כלום, התפרצת לדלת פתוחה, הצגת טענה, דרישה וכד׳ שהן חסרות טעם, שכן כבר טופלו והוסדרו קודם: נראה שבא כוח המערער כבש קריה כבושה שהרי הכול מסכימים בנקודה זו; התפרץ לדלת פתוחה – הציג טענה, דרישה וכד׳ שהן חסרות טעם שכן כבר טופלו והוסדרו או כבר הוסכם למלאן קודם לכן: נראה לי שבא כוח המערער התפרץ לדלת פתוחה כי הכול מסכימים בנקודה זו; כשתי טיפות מים – משל לשני דברים דומים ביותר זה לזה: שתי האחיות דומות זו לזו כשתי טיפות מים; חֶזיון לַילה – חלום, מראה שאדם רואה בשנתו: ראיתי את הוריי ז״ל בחֶזיון לילה; כושר המצאה – היכולת לתחבולה מוצלחת, לרעיון טוב, להמציא המצאות, חשיבה המצאתית ויצירתית; אִינטוּאִיצְיָה > נבוּאַת לֵב, נבוּאַת הלֵב, בינת הלב, הארה פנימית, תחושת בטן, השראה פנימית, השראה – הרגשה פנימית עמוקה וחזקה שדבר מה עתיד להתרחש; סיפורי אלף לילה ולילה – סיפורים מסקרנים עתירי דמיון שלעולם אינה מסתיימים כדי להשאיר את המספר בחיים, סיפורים דמיוניים המשמשים לרוב כתירוצים: יגאל חזר מטיול במזרח הרחוק וסיפר לנו סיפורי אלף לילה ולילה על כל התלאות שעברו עליו; חזון – התפיסה הכללית והאידאלית של הנהלת ארגון לגבי עתידו, ערכיו העיקריים והעקרונות שינקוט כדי ליישׂמם; איש חזון – אדם המסוגל להרחיק ראות ולסלול דרך חדשה לרבים לאורך שנים, מי שרואה את הנולד ובעל דמיון ותעוזה יוצאי דופן: בן גוריון היה איש חזון כי ראה בעיני רוחו את הנגב פורח והופך לאזור מרכזי וחשוב במדינת ישׂראל; לפנים רבו המטורפים וזחוחי הלב שהתנשׂאו להעמיד חזון שאינו בר מימוש; חוזֶה חֶזיונות – חולם חלומות, רואה בהקיץ, הרואה מראות בדמיונו; וִירטוּאוֹז – אומן המצטיין בשלמות טכנית במקצועו, מי שרמת הביצוע שלו באומנויות שונות גבוהה במיוחד: הכנר הצעיר הוא וירטואוז ממש ולכן זכה בפרס הראשון; עקיבות היא מקום המפלט האחרון של חסרי הדמיון; האושר הוא תוצר של הדמיון ולא של השׂכל

אינו דומה. פִּיקצִיְיָה > מִבדֶה – בדיה, בדותה, מעשׂה הסוואה, פעולה שנעשׂתה למראית עין כדי להעלים דבר מה מאחרים או להשׂיג מטרה מסוימת: החוזה שנחתם לא היה אלא מִבדה; בידוי – המצאת דבר מהדמיון; סיפור בדים – 1. סיפור בדוי, בדיה, שקר: מי מאמין לסיפורי הבדים שלו; 2. אגדה, סיפור דמיוני, מעשׂה שלא היה; בְּעָלְמָא – סתמי, בלא כוונה מיוחדת, שאין בו ממש, אקראי, נטול כל יסוד: תוכניות אלה אינן אלא דיבורים בעלמא כי אין לו כל כוונה לממשן; יש להגיב על הדברים במלוא הרצינות, ולא כאל איומי סרק שנאמרו בעלמא; נִלחַם בְּטַחֲנות רוּחַ – נאבק להשׂיג דבר שאין תקווה להשׂיגו, נאבק באויב דִמיוני ובמִכשולים מדומים; כַּחמור הָעולֶה בסוּלָם – משל למי שמנסה לעשׂות מעשׂה בלתי אפשרי: אמרו לי שהרעיון לעשׂות קורס קצינים בגילי הוא כחמור העולה בסולם; פַּנטַזְיָה – 1. הזיה, אשליה, דבר שהוא כל כולו פרי הדמיון, שאיפה ערטילאית למשהו שאינו בר השׂגה: די לך עם הפנטזיות כי לא תגיע איתן לשום מקום; 2. יצירה (ספר, סרט, מחזה וכד׳) המתארת מצב דמיוני לא מציאותי; 3. [בפסיכולוגיה] פַנטַזְיָה > הִיזָיוֹן יציר דמיון (מודע או בלתי מודע) – מצב או אירוע נעים שחושבים עליו ושרוצים שיקרה, אף שסביר מאוד שלא יקרה; פִּנטֵז > דִמיֵין, הָזָה, חָלַם בהקיץ – שקע בפנטזיות או באשליות: תפסיק להזות עליה כי אין ליבה פנוי אליך; שום דבר ממה שהיא מספרת לא קרה כי היא מדמיינת הכול; בעל חלומות – הוזה, שקוע בדמיונות ובהזיות; הזוי – בלתי מציאותי; הזיה בהקיץ – פנטזיה, היזָיון, חלום בזמן עֵרוּת; נאחז בקש, היאחזות בקש – הסתמך על דבר שאין בו ממש; כטובע הנאחז בקש – דימוי להתנהגותו של אדם נואש, שנאחז בכל שביב של תקווה גם אם אין בו ממש: הוא נתלה בכל פירור של ידיעה, כטובע הנאחז בקש, שהיה בה משהו שיעיד על מקום הימצאו של בנו; דון קִישוֹט – כינוי לאדם הוזֶה ותמים, הלוחם ללא הצלחה בעוול שבחיים או ביריבים מדומים שלעיתים אינם אלא פרי דמיונו; פַנטַזְיָה > חֲלוֹם בְּאַספַּמְיָא, רָאָה חֲלוֹם בְּאַספַּמְיָא – חלם על דברים שאין להם שחר, האמין בקיום דבר רחוק מן המציאות, שָאַף שאיפה לא מציאותית; חלם בהקיץ: אין תוכניתו בגדר חלום באספמיא, וסיכוייה רבים לצאת אל הפועל; עת לראות דבר כחלום באספמיא, ועת לראותו כהווייתו; חלימה, חָלַם – ראה בדמיונו, שגה בהזיות: תמיד יש שחולמים ולוחמים לתיקון העולם, אך מה הישׂגיהם; חולם בהקיץ, חָלַם בהקיץ – היה תלוש מן המציאות, ראה בדמיונו, שקע בדמיונות

ובהזיות: ידידי, נראה שאתה חולם בהקיץ כי אתה שקוע בחלימת חלומות לתיקון העולם; חַלמָנוּת, חַלמָן – חולם חלומות, הזיין, שקוע בדמיונות, חולם בהקיץ, מרבה לחלום: בזמן האחרון איני מרוכז, אך מרגיש חלמן ו'מעופף', ואני ממש מתוסכל מזה; הנער החלמן נרדם בשיעור; מכת הדלפות – מעשׂה פלילי שבו מעבירים ידיעה סודית או מידע חסוי בחשאי ובאופן לא רשמי למי שאינו רשאי לדעת אותם, בעיקר לאמצעי התקשורת: השׂר התרגז מאוד על מכת ההדלפות שהיו ממשׂרדו; אֵין בּוֹ מַמָּש – אין בו דבר להיאחז בו, אין לו קיום, הוא לא אמיתי, הוא לא קיים במציאות, אין לו יסוד, אין בו כל אמת, הוא חסר ערך: זוהי תוכנית שאין בה ממש; אין לו רֵעַ, אין רֵעַ לו – אין דומה לו, הוא יחיד במינו: אירוע זה אין לו רע בתולדות צה"ל; אֵין לו אָח וָרֵע – אין דומה לו, אין כדוגמתו; אֵין עֲרוֹך לו – אֵין דוֹמֶה לו, מי כמוהו, מי זולתו, מי דומה לו, הוא יחיד במינו, אין עוד דבר שאפשר להשוותו אליו, אין שיעור ומידה לערכו: אין ערוך לתרומתך לצה"ל כי מי זולתך יכול לעמוד במשׂימה זו, ומי דומה לכישוריך ולחריצותך; אין ערוך לפעילותו באגודה, מה היינו עושׂים בלעדיו; האחד והיחיד – האחד שאין דומה לו, היחיד והמיוחד במינו, האחד שאין שני לו: מחזרים רבים היו לה, אך היא דחתה את כולם עד שמצאה סוף סוף את האחד והיחיד שציפתה לו; ללא תקדים, חֲסַר תַקדים – שכמוהו עדיין לא היה, שלא קדם לו מעשׂה דומה לו; אחד בדורו, יחיד בדורו – אין דומה לו בדורו, אדם מיוחד, יוצא דופן, אין כמותו, המצטיין במעלות או בהישׂגים שאיש מבני דורו לא זכה להם, אדם שאין מי שישווה לו בקרב בני תקופתו, אישיות דגולה, שהוא משכמו ומעלה: עגנון היה יחיד בדורו ובדורנו ביכולותיו הסִפרותיות; ידיו רב לו – הוא מצטיין, מומחה, יש לו הכישרון: צוללן זה ידיו רב לו גם בענייני טַיִס; עוֹקֵר הָרים – כינוי לאדם חריף שׂכל ופלפלן: חוקר זה עוקר הרים הוא – כישרונו רב בניתוח נושׂא בעִמקי עומקיו; כלי יקר – אדם המצטיין בתכונות חיוביות: וכלי יקר שׂפתי דעת; אֵין כּדוּגמָתו, אין כמוהו – אין כדוגמתו, הוא מצוין, מישהו או משהו משובח שאין אחר הדומה לו ברמתו, בטיבו וכד': ראית את הספר המאויר החדש? – אין כמוהו; משכמו ומעלה – בעל מעלות וסגולות רוחניות ומוסריות נדירות, בולט בקרב בני דורו בזכות תכונותיו, כישרונותיו וכד', בעל שיעור קומה: הוא נחשב לקצין מוערך מאוד ואהוד בקרב השוטרים, 'איש משכמו ומעלה, מהטובים שיש', סיפרו חבריו לתפקיד; כְּליל השלֵמוּת – מושלם בכל המעלות; מֵאֵין כְּמוֹתוֹ – שאין כמוהו (לגודל, לחוזק, ליופי וכד'): הוא עובד חרוץ מאין כמוהו; יצא מגדר הרגיל, יוצא מגדר הרגיל – חורג מן המקובל (על הרוב לטובה), בולט, מצוין: איך היה במסיבה? – יוצא מגדר הרגיל; שׂיחת הֶבַאי, דברי הֶבַאי –1. שטויות, הבלים, דברים בטלים: אין דבריי אלא פטפוטי הבאי; 2. גוזמה, תיאור מופרז: פעמים מדברת האגדה בלשון הבאי; לא שְׂעָרוּם אבותינו – משהו חדש בתכלית, דבר שהקדמונים אף לא יכלו להעלות בדמיונם: האבות המייסדים לא שיערו שכך תפרח מדינתנו; לא ראי זה כראי זה – אינו דומה מראהו או טיבו של זה למראהו או לטיבו של זה, אין שני הדברים דומים זה לזה: לאחר שהשוויתי בין מעלותיהן של שתי המכוניות, אני רואה שלא ראי זה כראי זה למרות מחירן השווה; אין אדם מַקנה דבר שלא בא לעולם – דבר שאינו קיים במציאות אין לשׂאת ולתת עליו; אינה דוֹמָה ראִייה לשמיעה – דבר שאדם רואה בעיניו מדויק יותר ועדיף ממה שמגיע אליו בשמיעה בלבד: ההבדל המובהק בין שירותי הטלוויזיה לשירותי הרדיו מוכיח בעליל שאינה דומה ראִייה לשמיעה; אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת – מאמר חז"ל בשבח השינון וההחזרה המרובה על הלימוד; גילוי סודות מִן החֶדֶר – מסירת סודות כמוסים; אין הנידון דומה לִראָיָה – ההוכחה אינה הולמת כלל את העניין, הראיה אינה נוגעת לדבר הנידון; ביצה שלא נולדה – דבר שאין בו ממש; אור תעתועים – אור מדומה, שאינו קיים במציאות, מראה כוזב, דמיון החושים: הכיר העגלון שֶׁאור תעתועים יש כאן; בועת סבון, בועות סבון – דבר שאין בו ממש: רעיונות ותוכניות התפוצצו והתנפצו כבועות סבון; הִרקיע לשחקים, הרקיע שחקים – 1. גבה מאוד, האמיר, גדל לאין שיעור: בשנה האחרונה מחירי הדירות הרקיעו שחקים; 2. שגה בדמיונות, יצר תוכניות נועזות ולא מציאותיות, ריחף בעולמות העליונים, הפליג בדמיונות; מִגדל פורח באוויר, מִגדלים פורחים באוויר – עניינים דמיוניים חסרי בסיס מציאותי, שאינם ניתנים למימוש או להגשמה: הוא חשב שהוא חכם מכל אדם, ולכן כל תוכניותיו להקים עסק היו מִגדלים פורחים באוויר; מיראז' < מירז' < מראה תעתועים – מראה מדומה של מים זורמים על הכביש או נווה מדבר באופק המדבר, הנגרם מאוויר חם במדבר ומהשתקפות האור: נווה המדבר שראה מולו ההלך התועה לא היה אלא מראה תעתועים; מִקסַם שָׁווא, דמיון שווא, מראֶה שאין לו יסוד, דמות תַעתוּעים – דמיון או אשליה או משיכה לרעיון מפתה שאין בהם ממש: טעות ראייה המשתמש בסמים מעוררי הזיות רואה חזיונות תעתועים; אֲחִיזַת עֵינַיִים – 1. מעשׂה 'קסם' הנעשׂה בזריזות ידיים, מעשׂה להטוטים של קוסם; 2. הונאה, דבר שאין בו ממש, מעשׂה מִרמה, הטעיה, השלָיַית אחֵרים כאילו נעשׂה מעשׂה פֶּלא או כאילו נאמרה אמֶת: הוא הציג תוכנית מרשימה ומשכנעת, וקשה היה להאמין שהכול אינו אלא אחיזת עיניים; אָחַז את העיניים, אָחַז את עיניו, מְאַחֵז אֶת העֵינַיִים אִיחֵז אֶת הָעֵינַיִים, אִיחֵז את עֵינָיו – הִטעה אותו, הונה או רימה אותו, גרם לו לראות משהו לא כפי שהוא באמת, הִשלה אחרים כאילו הוא עושׂה מעשׂה פֶּלא או כאילו הוא מדבר אמת: אמצעי ההסוואה בצבא הם מאחזים את עיני האויב; פֶּרפֶּטוּאוּם מוֹבִּילֶה < תנועת עַד, מניע נצחי, מָנוע נצחי – מנוע דמיוני הנע לעולם מכוח עצמו, דבר לא מציאותי; חֲלוֹם בְּאַספַּמיָא, רָאָה חֲלוֹם בְּאַספַּמיָא – חלם על דברים שאין להם שחר, שגה בדמיונות, האמין בקיום דבר רחוק מן המציאות, שאף שאיפה לא מציאותית, חלם בהקיץ: אין תוכניתו בגדר חלום באספמיא, וסיכוייה רבים לצאת אל הפועל; הָלוּצִינַצְיָה < מַחֲזֶה שָׁווא – מַראֶה דמיוני, קולות, מחשבות ותיאורים של אירועים שאינם במציאות; דמיון פורה – נטייה לבדות בתדירות עובדות ואירועים; דמיון מזרחי – תיאור עובדות בדרך מוגזמת, על גבול הבדיה; אמירה בעלמא – דיבור סתם, דיבור שאין בו ממש, עורבא פרח; בִּניָין של קלפים – כינוי לדבר (כגון רעיון, מפעל, תוכנית) שאין בו ממש, מעשׂה שאין לו שוּם קִיוּם או עלול להתמוטט בנקל בכל עת: העסק התמוטט כבניין קלפים; התמוטט כבניין קלפים – קרס, צנח תחתיו, נהרס כליל: המשטר הפשיסטי של מוּסוֹליני התמוטט כבניין קלפים – המפלגה, המיליציה, האוהדים כולם היו כלא היו, ואילו העם, אשר לפי התעמולה הפשיסטית מילא במשטר זה תפקיד כה חשוב, קיבל בשׂמחה את מפלת מוסוליני; חזון בַּדים – חזיון שווא, דברים חסרי יסוד; הֲלַך רוּחַ של הזות – אווירה של הזיה, הלך רוח של הָזוּת הִשרה הָיָרֵחַ האדמומי; הלכה למשיח, ההֲלָכָה לימות המָשיחַ – דבר שאינו בר־ביצוע, והוא בחזקת חזון לעתיד לבוא, עניין שאין לו אחיזה ושימוש מעשׂי בימינו; חֲלומות בהָקיץ – הֲזָיוֹת, דִמיונות, הרהורים ומחשבות שהשקיעה בהם מלווה בהם בניתוק זמני מן המציאות; מִגדל הפורח באוויר – דבר שאין לו אחיזה במציאות, הזיה, שאיפה דִמיונית שאֵינהּ ניתֶנת להַגשָׁמה, חלום שווא: תוכניותיו הן מגדל הפורח באוויר כי אין סיכוי להגשימן; בנה מגדלים באוויר, בנה מִגדלים פורחים באוויר, בנה מִגדלים הפורחים באוויר – רקם תוכניות שאינן בנות מימוש אלא הזיות, ציפה לדברים שאין להם אחיזה במציאות, הִשלה את עצמו: היא בסך הכול חייכה אליך, וכבר בנית מִגדלים באוויר על עתידכם המשותף; מזמור שיר לעתיד לבוא – כעת אין סיכוי להגשימו, אלא בעתיד הרחוק; מִקסַם שָׁווא – אשליה או דמיון מפתה שאין בהם ממש: תוכניותיו היו בגדר מקסַם שָׁווא; חי במִגדַל שֵׁן – כינוי ציורי ביקורתי למקום שבו מסתגר אדם המרגיש עצמו נעלה מן האחרים ומעדיף לחיות ולעבוד בד' אמותיו: טענו נגד החוקר כי הוא יושב במגדל השן שלו באוניברסיטה ואינו מעורה בבעיות היום־יום של החברה הישׂראלית; נִלחַם בְּטַחֲנות רוּחַ – נאבק באויב דמיוני ובמכשולים מדומים, נאבק בדבר שאינו קיים כלל, נלחם מלחמה אבודה: אף שרבים אמרו לעולים החדשים שהם נלחמים בטחנות רוח, תבעו את עלבונם והצליחו; את צל ההרים אתה רואה כאנשים, רָאָה את צל ההרים כהרים, ראה צל הרים כהרים – הִפריז בהערכת הדברים, הגזים, ראה דברים שאינם במציאות כלל, ראה סכנה במקום שאין כל יסוד לכך: איש לא אמר שעומדת לפרוץ מלחמה, שוב אתה רואה צל הרים כהרים! ראשו בעננים – הוא חולם על גדולות ואינו רואה את המציאות ומנותק ממנה: קשה להטיל עליו אחריות כי ראשו בעננים; נְטוּל יסוד מוצק – מחוסר בסיס חזק; לא תיתכן יצירה אומנותית בלי פעולת הדמיון, שאין לה תחליף; אינו בעולם הזה אלא שקוע בעולם של חלומות רחוקים; עיניה עוטות דוק של חולמניות מעורפלת; רָאָה מהרהורי ליבו דברים שאין להם שחר; ישב במרומי האולימפוס ולא ראה את המציאות בכל מערומיה; דעתו בטֵלה ומבוטלת כחרס הנשבר שאין בו ממש; כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר; אדם להבל דמה; צייר לו ברוחו כל שהיה עושׂה, אילו היה בריא; דומה הייתי בעיניי לאדם ש־; אינו דומה עוסק בדבר הלכה לעוסק בו למעשׂה; אינו דומה העושׂה מאהבה לעושׂה מיראה; אינו דומה העובד מאהבה לעובד מיראה; אינו דומה לומד מעצמו ללומד מרבו; כמה קוּלמוּסים נשתברו, וכמה דיו נשפכה לכתוב דברים שלא היו ולא נבראו; דמיון חשוב יותר מידע; הידע מוגבל אך הדמיון חובק עולם; אינו דומה מי שאין לו פת בסלו ואינו יכול לאכול למי שיש לו פת בסלו ואינו יכול לאכול: זה שׂמח שאינו צריך לאכול וזה עצב שאינו יכול לאכול; הדמיון הוא כצל עובר שאין לו מציאות כלל וכאבק פורח שאין לזרוע עליו ולהוציא לחם ממנו < אי־אפשרות! אין! הצטיינות! חלום! חשיבה! פיקחות! שקר!

דעה! ידיעה! מחשבים! מידע!

דעה. דעה – מה שאדם חושב על מישהו או על משהו ומביע בדיון, בוויכוח וכד', לרבות אמונה, החלטה או הערכה: קירב דעתי לדעתו עד שהייתה דעתנו קרובה; בעל דעה – 1. בעל כוח השפעה, מי שדבריו מתקבלים בדרך כלל: בעל המאה הוא בעל הדעה; 2. בר־דעת, נבון: גם מהתנהגותו ניכר אם חכם ובעל דעה הוא או שוטה

וסכל; רוחו בדוחה עליו, דעה בדוחה עליו – הוא שׂמח, ליבו טוב עליו, נחה עליו רוח היתולית: אֵיל ההון שׂמח ודעתו הייתה בדוחה עליו; פּוּבּלִיצִיסטִיקָה > כתיבת דעות, פּוּבּלִיצִיסט > כּוֹתֵב דֵעוֹת – עיתונאי המתמחה בכתיבת דעותיו בעיתון הנוגעות לאירועי היום (פוליטיקה, חברה, כלכלה, חוק וכד׳), ואינו סוקר אותם מנקודת ראות ניטרלית; התכוון לדעת גדולים, כיוון לדעת גדולים – הביע דעה או רעיון של מלומדים או חשׂף עובדות מקובלות של אנשים ידועים ומוערכים בלי שידע על כך; דעתוֹ פְּנוּיָה לְ – דעתו נתונה ל׳, מחשבתו מרוכזת ב׳: אין דעתו פנויה לענייני ספורט בשל עול המשפחה שעל צווארו; נטה לדעה – היה סבור ש׳, הסכים ל׳, נדמה לו: דעתו נוטה שיש לגייס חרדים לצה״ל; דעתוֹ שפָלָה – הוא עניו וצנוע בכל הליכותיו, לא יהיר; הדעת נותנת ש׳ – הגיוני או סביר להניח ש׳, השׂכל מחייב ש׳, מסתבר, הדעת נותנת שהנאשם מסכים לעסקת טיעון; עֶמְדָה – 1. הערכה, גישה או דעה שיש למישהו כלפי אדם או קבוצה וכלפי משהו (עצם, נושׂא או מצב). הן נגזרות מהבנת העניין, מאמונות, מרגשות ומהתנהגויות לשעבר הקשורות לכך: עמדת הנשׂיא עוררה זעם בקרב הציבור; 2. חשיבותו או מעמדו של אדם בחברה, בתחום מסוים או במסגרת חברתית ביחס לאחרים; המִשׂרה או התפקיד שיש לאדם בחברה או בארגון; התפקיד שאדם נבחר למלא או התמנה למלא; 3. מצבו של אדם או של דבר, בעיקר בהתייחסו לסביבה או לסובבים אותו: בארבעת החודשים הראשונים של המלחמה היו היישובים בעמדת התגוננות; חופש הביטוי, חופש הדעה – החופש של אדם או קהילה להביע את דעותיהם ואת רעיונותיהם, ובכלל זה דעות חריגות ודעות שאינן תואמות את הקו הרשמי במדינה, ללא חשש מנקמה, מצנזורה או מענישה משפטית. זכות זו אינה כפופה לשום חריג או הגבלה, והיא ממאפייני המשטר הדמוקרטי; עַמּוּד דֵעוֹת – עמוד בעיתון המוקדש למאמרי דעה, למכתבים למערכת, לקריקטורות וכדומה; רוחו בדוחה עליו, דעתו בדוחה עליו – יש לו מצב רוח טוב, הוא שׂמח וטוב לבב; נחה עליו רוח היתולית; תוֹדָעָה – 1. מכלול התהליכים הפסיכולוגיים שבעזרתם האדם מודע לעצמו ולעולם הסובב אותו: הנפגע אינו זוכר את רגע התאונה שכן רגע זה לא חדר לתודעה; 2. מכלול ההיכרות או האמונות, בעיקר בתחום מדיני או חברתי, שאדם או קבוצה מחזיקים בהן, דוגלים בהן וכד׳: בשל החינוך הלאומי שקיבל משחר ילדותו יש לו תודעה ציונית מפותחת; 3. מוּדעות, פתיחות ותשׂוּמת לב לנושׂא מסוים: חשוב לפתח בציבור את תודעת החיסכון במים; תודעה פוליטית –מוּדעות הפרט ויכולתו לנתח ניתוח ביקורתי את הכוחות הפוליטיים, החברתיים והכלכליים המעצבים את החברה ואת מעמדו של האדם בה; תודעה אתנית – מוּדעות הפרט להשתייכותו לקבוצה חברתית בעלת דעות, אמונה ומנהגים למיניהם. הוא מזוהה איתה בשל שילוב גורמים תרבותיים ואחרים, לרבות שׂפה, תזונה, דת, מוצא ומאפיינים פיזיים הנוגעים למסורת הקבוצה; תודעה מעמדית – הכרת אדם במעמדו החברתי, מודעות אדם להשתייכותו למעמד חברתי מסוים; תַת־מוּדָע – תהליכים נפשיים ומחשבות שקיימים אצל האדם מתחת לסף התודעה: בתת־מודע דברים שבני האדם שוכחים, מרחיקים ומדחיקים מתודעתם; חוות דעת, חיווה דֵעָה – הביע את דעתו בעניין מסוים; נָהָה לדעה – נמשך אחרי הדעה: בימים ההם גם אני נהיתי לדעה שעשיית השלום מצריכה שתי מדינות לשני העמים; אֵיתָן בדעתו – עומד בתוקף על דעתו, ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו; דֵעָה נִפסֶדֶת – דעה חסרת טעם, דעה מזיקה, השקפה פסולה: הביקורת נועדה שלא להפיץ דעות נפסדות; דֵעָה מיוּשֶׁבֶת, דעתו מיושבת – 1. דעתו מתונה ושקולה, הוא פועל בהיגיון ואינו מושפע ממצבי רוח: מצבו הנפשי מעורער, ובשעת המעשׂה לא הייתה דעתו מיושבת עליו; 2. דעתו רגועה, הוא מרוצה: אם אין דעתו מיושבת עליו, אל יתחרה במשׂחק שח; דֵעה שקוּלה – עמדה רציונלית, עיון רציני: עליך לקבל את ההחלטה בדעה שקולה ובצורה הגיונית; בעל המאה הוא בעל הדעה – השפעת העשיר רבה יותר משל העני: תמיד האמנתי בבעלי המאה שהם בעלי הדעה; דֵעָה מְיַיעֶצֶת – זכות השתתפות בהתייעצות, אבל לא בקבלת החלטה: בעל הדעה המייעצת אינו יכול להצביע ולהכריע מי יהיה היו״ר הבא; דעתו נוחה ממישהו או ממשהו – הוא מרוצה ממנו, הוא חש שׂביעות רצון ממנו, הוא שלם איתו: דעת ההורים נוחה מן השידוך; נטתה דעתו ל׳ – הסכים ל׳, היה סבור כי כך וכך הוא הנכון; החליף דעות (רשמים וכו׳) עם פלוני – גילה את דעתו (רשמיו וכו׳) לפלוני ושמע גם דעת (רשמיו) פלוני באותו עניין; יצא מדעתו – השתגע, איבד את שפיות דעתו (לרוב בהפרזה), נטרפה עליו דעתו: שבועות לא ידעתי אם הוא חי או מת, ממש יצאתי מדעתי מרוב דאגה; תם אני ולא אדע – דיבור רווח בפי אדם המבטיח נאמנה כי באמת ובתמים אינו יודע דבר וחצי דבר על העניין המדובר; היטרפות הדעת, נטרפה דעתו – נתבלבלה דעתו, יצא מדעתו, השתגע; מַפתח זהב פותח כל שער, הכסף יַעֲנֶה את הכול – בזכות כסף אפשר להשׂיג עולם ומלואו, אין לך דבר כמעט שלא ניתן לקנותו בכסף: לא אחת צרכתי אהבה, שׂמחה או בריאות, ולא תמיד עלה בידי להשׂיגן למרות עושרי הרב, מכאן שהכסף לא תמיד עונה את הכול; דֵעָה זחוּחה, זחוח דעת – מתנהג בשְׂביעות רצון מוגזמת אגב הפגנת יהירות: דעתי זחוחה, ואני מרבה לחייך; נטרפה דעתו, נטרפה עליו דעתו – נתבלבלה דעתו, יצא מדעתו, השתגע: האדמו״ר חזר מביקור כושל בארה״ב, והוא שרוי בדיכאון חריף: דעתו מיטרפת עליו מיום ליום, נוסף על הזִקנה הקשה שקפצה עליו; דעה קנית מה חסרת, דעה חסרת מה קנית – הדבר החשוב ביותר הוא קניית דעת; גילה את דעתו – הביע את עמדתו לגבי עניין מסוים; נהפך עליו לבבו, נהפך עליו ליבו, נהפך ליבו, נהפּך לבבו – נשתנתה דעתו, התחרט; הֵסֵב את תשׂוּמת ליבו, הִפנה את דעתו ל׳, נתינת הדעת, נתן את דעתו על, נתן דעתו – שָׂם לב עליו, הגיב עליו, הביא בחשבון: זו תופעה מוזרה שאיש לא נתן דעתו עליה: ברצוני להסב את תשׂוּמת ליבכם לשינויים שהוכנסו במסלול הטיול; במכתבו הִפנה את דעתי לחוב שאני חייב לו; לפי מיעוט דעתי, לפי עניוּת דעתי, לעניוּת דעתי – ביטוי מצטנע של הבעת דעה אישית או הסתייגות שאינה מחייבת את הזולת: אני חולק עליך בנקודה זו כי לעניות דעתי, התעלמות מן הגורם הכלכלי מעוותת את תמונת המצב; סר ליבו מ׳, דעתו קצה עליו, קצה עליו דעתו – נמאס עליו, מאס בחייו, אבד את טעם החיים: מי שדעתו קצה עליהן, יוצא מחוץ לחומה ומת; אין דעתו פנויה ל׳ – דעתו נתונה ל׳, מחשבתו מרוכזת ב׳: אין דעתי ושעתי פנויות לענייני ספורט; קול – דעתו, עמדתו של המביע אותן: קולנו נשמע היטב נגד מעשׂי העוול; ברוח – לפי המגמה או הצביון של, לפי התפיסה הכללית של: החלטת היושב ראש הייתה ברוח הסיכומים שהושׂגו בישיבה; לרוחו – לטעמו, לדעתו, לרצונו: החלטה זו אינה לרוחי, וקשה לי לקבלה; פּלוּרָלִיזם – 1. השקפה הנשענת על הכרה בקיומן של דרכי חשיבה שונות, מפלגות שונות וכד׳ אלה לצד אלה, והרואה בכך דבר רצוי וחיובי; 2. מצב שבו במדינה, בתרבות וכד׳ יש ריבוי קבוצות וזרמים, מדיניות המעודדת זאת ורואה בכך דבר חיובי: הפלורליזם הדתי בירושלים, שבה חיים זה לצד זה יהודים, נוצרים, מוסלמים, ארמנים ועוד, דורש רגישות מיוחדת של העירייה; 3. השקפה המכירה בקיומם של עקרונות בסיסיים רבים, ששום עיקרון משותף אינו עומד ביסודם: שיטת הפלורליזם נבדלת משיטת המוניזם, הקובעת כי לכל תופעות הטבע מקור אחד – החומר או הרוח; 4. אישוּר דברים וקביעתם לפי החלטת הרוב; פלורליזם שוויוני – רב־תרבותיות בין קבוצות המשתתפות באופן שווה בחברה, במוסדות כלכליים ועוד; חברה פלורליסטית – חברה פתוחה רבת תרבויות, שבה יש לחבריה הכרה ומתן הכשר להבדלים ביניהן אגב שימור מורשתן התרבותית: בחברה פלורליסטית אפשר לקבוצות שונות זו מזו לשמור על ייחודן, על כבודן ועל מעמדן [החברה דוגלת בערכי שוויון, בסובלנות ובנכונות לחיות יחד מתוך כבוד הדדי, הכרה הדדית והסכמה בין סוגי הקבוצות]: כאשר הקיטוב גדל והחברה מתפלגת לכמה מחנות, והם ביחסי עימות, אין החברה פלורליסטית אלא חברה שסועה; חברה שסועה – חברה שבה אלימות או איום בה ומחלוקות מפלגים אותה ואין ביכולת חבריה להסכים על תהליך משותף לקבל החלטות ומקשה מאוד להשׂיג שלום או פיוס; מורעל – ספוג וחדור דעות נפסדות ומזיקות, חדור מרירות, טינה, איבה וכד׳: בני אדם המורעלים בשׂנאה גזעית מנועים מלעסוק בענייני עולי אתיופיה; באווירה מורעלת זו של הוקעת ׳מצעד הגאווה׳ אין טעם בהמשך הדיונים; כָּפַר בָּעיקר – 1. הכחיש את מציאות האל או את עיקרי האמונה, הכחיש את העיקר, כגון השייכות לעם ישׂראל: הרשע, לפי שהוציא את עצמו מן הכלל, כפר בעיקר; 2. דחה מכול וכול דעה או השקפה המקובלת על הכלל; רֵאַקצְיוֹנֵר > נַסגָן, נסגני, נַסגנוּת – התנגדות לקִדמה; נסוג אחור – מי שנסוג לאחור בהשקפותיו, שׂונא קדמה; הזדנב – חסר דעה או יוזמה משלו ומקבל דעתם ומנהיגותם של אחרים; כְּמדוּמַתנִי, מדומני, כְּמדוּמַנִי – אני סבור: כמדומתני היה כאן עלם חמודות שהייתי רוצה לפוגשו שוב; חָסִיד –מעריץ נלהב האוהד שיטה מסוימת, דבק ברעיון או בתנועה, הכרוך אחר אדם וכיו״ב: איני חסיד של המוזיקה המודרנית כי היא רועשת מדי לטעמי; פִּילֵל –ציפה, האמין או העלה על הדעת שמשהו יבוא או יקרה, בדרך כלל כשמדובר במשהו שרוצים בו, מקווים או מייחלים לו: וַיֹּאמֶר יִשׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא פִלָּלְתִּי; הפועלים לא פיללו להצלחה כה גדולה בעקבות השביתה; מי פִילֵל ומי מילל – הפתעה כזאת! לא יאומן כי יסופר, מי היה יכול להעלות זאת על הדעת? מי פילל ומי מילל שיתרחש נס, והוא ישוב לאיתנו? מי פילל שבחור זה הוא הרוצח? קול המון כקול שדיי – יש לתמוך בדבר שהציבור תומך, רצון ההמון או דעת הקהל הם השיקול העליון שיש להתחשב בו: יש לקבל את רצון הציבור כי קול המון כקול שדי; אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו – אל תוציא משפט על מישהו אחר קודם שניסית להעמיד עצמך במקומו: אל תדין את חברך על מעשׂיו עד שתגיע למקומו ותראה בבירור שדינך דין אמת; נקרא לנער ונשאל את פיו – נשאל אותו מה הוא אומר או אם הוא מסכים; נקוּדַת מוֹצָא – עיקרון, הנחה יסודית: נקודת מוצא של התוכנית היא לנצל ניצול מלא את אוצרות הטבע; מצד אחד . . . ומצד שני . . .; מצד אחד . . . ומצד אחד . . .; מצד אחד . . . ומצד אחר . . . – ביטוי המציין

שתי דעות, שתי נקודות ראות שיש ביניהן ניגוד: איני יודע מה לעשות – מצד אחד אני לא רוצה לפגוע בה, ומצד אחר אני לא רוצה לשקר לה; סָבוּר – חושב, מחזיק בדעה, מתרשם, דוגל בהשקפה מסוימת: סבור הייתי שהיא מתנדבת, והתברר שהיא מתנחלת; הוא הולך אל אשר יהיה שם הרוח – אין לו דעה מוצקה משלו, הוא מושפע מן הדעות הרווחות בסביבתו; זמירות חֲדָשות – הלכי רוח חדשים, שינוי מהותי בעמדות ובדעות: לאחר שנים של מאבק אלים נשמעו לאחרונה דעות חדשות מכיווני המורדים; יום לאחר שהתפטר מתפקידו החל לזמר זמירות חדשות ולתקוף את ההנהגה; יש רגליים לדבר – יש יסוד להניח ש־, מתקבל על הדעת ש־, יש חשש סביר ש־, סביר להניח ש־, התקַבֵּל על הדַעת, יש יסוד לשמועה, מסתבר, קרוב לאמת: הידיעה על פירוק השותפות ביניהם היא בינתיים בגדר שמועה בלבד, אך אני בטוח שיש רגליים לדבר; אחרי רבים להטות – קבלת דעת הרוב: אם נרצה את מושכות השלטון, עלינו להטות אחרי הרבים ולהניח לדעותינו; חזקה על פלוני ש־ – ודאי הוא שאפשר לסמוך על פלוני: חזקה עליי שאיני מוציא דבר לא מתוקן מתחת ידי; יש לו יסוד להניח – יש לו בסיס לשער: שוטר רשאי לתפוס חפץ אם יש לו יסוד סביר להניח כי בחפץ נעברה עבירה או עומדים לעבור עבירה; קנה שביתה, קנה לו שביתה – קבע מקום מושבו במקום מסוים, התיישב ישיבת קבע: האורח קנה לו שביתה בביתנו, ולא נראה שהוא מתעתד לעזוב בקרוב; הרעיון קנה לו שביתה במחשבותיה וטרד את מנוחתה בלי הרף; הדעה עשׂתה לה כנפיים, השמועה עשׂתה לה כנפיים – הדעה או השמועה התפשטו מהר ברבים; רווחה הדעה – נפוצה הדעה, דעה המצויה לרוב: אין דעתך דעה רֹוַחת באקדמיה; הלכה רֹוַחת בישׂראל – דין מקובל בחיים, הלכה שנתפשטה ונוהגים לפיה; רוחו נוחה מ־ – שׂבֵע רצון מ־: כל שרוח הבריות נוחה הימנו – רוח המקום נוחה הימנו; אסכולה ישנה – 1. זֶרם מדעי, חברתי או חינוכי ישן שֶרַבִּים הלכו בעקבותיו והושפעו ממנו; 2. שיטה או תורה ישנה של הוגה דעות, של מורה או של בית מדרש, שהיו להן חסידים ותלמידים: לדידי, אסכולת בית הילל עומדת בעינה גם בימינו; הָייתה רוּחַ אחֶרֶת עִימו – 1. הוא לא היה בדעה אחת עם אחרים, דעתו הייתה שונה משל אחרים: החייל החדש, מאחר שהייתה רוח אחרת עימו ומילא אחר עיקר בקשותיי, יזכה לחופשת שבת ממני; 2. נשתנתה דעתו הקודמת: אחרי שׂיחה ארוכה הייתה רוח אחרת עימו; חופש הביטוי וההבעה – זכותו של כל אדם להביע את דעתו ולומר את שברצונו לומר, מבלי שיוטלו הגבלות שרירותיות עליו בכל דרכי התקשורת: דיבור, כתיבה, יצירת סרטי קולנוע וכד׳; שקר מוסכם – רעיון שגוי ומופרך מעיקרו שהפך למקובל מתוקף הנסיבות החברתיות: חתימת עובדי שירות המדינה מדי חודש בחודשו על דוחות נסיעות שלא נסעו היא שקר מוסכם; הִזרִים דָם חָדָש – עשׂה שינוי מרענן, הכניס חיים: צירפנו כמה צעירים ובעלי ניסיון חדשים לארגון כדי להזרים דם חדש בעבודה; מַנטרָה – אמירה שאדם חוזר עליה בכל הזדמנות כדי לבטא את השקפתו בעניין מסוים: הגיע הזמן שחסידי המנטרה ׳זכות הציבור לדעת׳ יכירו במחיר הכבד שמשלמים בני אדם חפים מפשע; אין דעתו נתונה אלא ל־ – הוא חושב רק על . . .., שום דבר לא מעניין אותו, חוץ מ־: אדם זה אין דעתו נתונה אלא ללימודי קודש, והוא שקוע בהם יומם ולילה; חופש המצפון – 1. עיקרון הקובע שלבני אדם זכות לפעול לפי דעותיהם ולפי השקפת עולמם בלא תנאים מגבילים ובלא פיקוח; 2. זכותו של כל אדם לאמץ לעצמו ערכי מוסר ולנהוג על פיהם, ואפשר שהם יתקיימו בזיקה לאמונה דתית או אידאולוגית; הולך אחר הרוב – לפי דעת הרוב יקום דבר; חָזות עולם – השקפת עולם; בהשקפה ראשונה – במבט ראשון: בהשקפה ראשונה דומה היה שנתגלגל למקום שאין מכירים אותו, ולא היא; נְקוּדַת רְאוּת – 1. אופן ראִיית הדברים, דרך ההסתכלות בעניין מסוים, השקפה, וכן – באספקלריה של, בראי ה־, הֶיבֵּט, נקודת השקפה, זווית ראייה, נקוּדַת מַבָּט: למשתתפים בדיון יש נקודות ראות שונות; נושׂא ההרצאה: ׳השׂמחה באספקלריה של היהדות׳; 2. הגבלה בכושר ההבנה או הדמיון לחזות דברים שעומדים להתרחש; אַקסִיוֹמָה – 1. הנחת יסוד שאינה ניתנת להוכחה, שהיא בסיס להוכחת אמיתותם של משפטים מתמטיים או לוגיים אחרים: האקסיומות מצויות בבסיסו של כל מדע; 2. קביעה, הצהרה וכד׳ המוסכמות ומקובלות על הכול, דבר המתקבל כמובן מאליו, ואין עליו עוררין: התלמידים התבקשו לכתוב חיבור על האקסיומה בדבר אהבת הורים לילדיהם; אַקסיומה > הנחה מוסכמת – משפט שאין צורך להוכיחו, משפט ודאי, אמיתה, מושׂכל ראשון; הערה אפיקורסית, דעה אפיקורסית – דעה הכופרת במקובל או סוטה מן המוסכם: צריך אומץ כדי לבטא דעה אפיקורסית כזו שהיא נגד ההסכמה הכללית; הליכה בתלם, הָלַך בַּתֶּלֶם – התנהג כדרך כל הבריות, נהג בדיוק כמו שציוו עליו; אני מאמין, ה׳אני מאמין׳ – הצהרה פומבית מפורטת של אדם או קבוצה, המציגים את השקפת עולמם ואת מערכת הערָכים והאמוּנות שמאירה את דרכם; נָפַל מהירח – התנהג באופן מוזר ומנותק; נפל עליו מהשמיים, נָפַל לו מהשמיים – הגיע במפתיע ובזמן הנכון: הבשׂורה נפלה לי מהשמיים: המבחן נדחה בשבוע; נטרף ליבו – התבלבל, איבד את צלילות מחשבתו: רק משנטרף ליבו מחמת הרעב, קם ופשט יד; אִינדוֹקטרִינַצִיָה > הֶחדֵר מִשנָה – תהליך של הקניית רעיונות, עמָדות, אסטרטגיות או מתודולוגיות לאדם בניגוד לרצונו וללא אפשרות ביקורת באמצעים פסיכולוגיים, כימיים או פיזיים כדי להביאו לידי שינוי בדעותיו, בהשקפותיו או באמונותיו ולידי דחיית דעות אחרות. יש שנוקטים תעמולה מתמדת כדי לשכנעו ולהשפיע עליו לשנות נקודת מבט, עקרון מפלגתי, עדתי או אחר באמצעות נימוקים לא הגיוניים: חלק מההורים מתחו ביקורת על הניסיונות ללמד ילדים בשיטת הֶחדֵר מִשנָה בענייני הלהט״ב; נְטִיָּה – הכיוון הכללי שבו דברים משתנים או מתפתחים בחברה או בקבוצה מסוימת; המגמה הרווחת, הלך הרוחות: לאחרונה ניכרת נטייה להחמיר בעונשם של עברייני תנועה; הֲלַך רוּחַ – אווירה, מצב רוח, נטייה נפשית, השקפה או דעה המהלכת בין הבריות: הלך רוח אופטימי, הִלכֵי רוח תבוסתניים, הכול תלוי באופיים, במזגם ובהלך רוחם; דעה אמורפית, דעה לא מגובשת – דעה ראשונית, דעה היולית: דעתו היא כה לא מגובשת, שליבי אומר לי שהוא עצמו אינו יודע מה היא; הדעה הרווחת, דעה רווחת – דעה מקובלת על דעת רבים, דבר מוסכם מה שחושב רוב הציבור, מה שמקובל לחשוב: מהבדיקה שערכנו מתברר, כי בניגוד לדעה הרווחת יש הבדלי מחירים של ממש בין רשתות השיווק השונות; דֵעה מַכרַעַת – דֵעה הקובעת את ההחלטה הסופית, אם יתר הדעות שקולות בהצבעה: היושב ראש השתתף באסֵפה בתור הדעה המכרעת; דֵעה מוקדֶמֶת – דֵעה משוּחדת על מישהו המיוסדת על רושם מקרי או שמושפעת ממישהו; מִשפָּט קָדוּם, דעה מוקדמת, דֵעה קדוּמה – דעה משוחדת או לא אובייקטיבית המפלה או הגוררת פעמים שׂנאה ואלימות, דעה חסרת ביסוס שאדם מחזיק בה קודם שבחן את העובדות לאשורן: הרוצה לשפוט משפט צדק חייב להיות משוחרר מדעות קדומות; דעת קהל – צירף אמונות ודעות ושכנע ציבור גדול (פעמים רוב תושבי המדינה) בעניין מסוים: דעת הקהל מורה על סלידה ממלחמות; נכנסו הדברים בליבו – הדברים נתקבלו על דעתו: דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב; הִטִיל וֶטוֹ > חָסַם בְּהַצבָּעָה, וֶטוֹ > החלטה חוסמת, קוֹל חוֹסֵם – כוח ההפרה, סמכות הניתנת לאדם או לגוף לבטל החלטה, חוק או פקודה, שהתקבלו ברוב קולות: ארצות הברית חסמה בהצבעתה את החלטת מועצת הביטחון לגנות את ישׂראל; חָסַם בְּהַצבָּעָה, הטיל וֶטוֹ בהצבעה, הטיל וטו – ביטל את דעת הרוב בזמן ההצבעה: חברי הצוות הטילו וטו על החלטת ההנהלה; הֵפֵר את עצתו – ביטל את עצתו; כָּפַר בָּעיקר – 1. הכחיש את מציאות האל או את עיקרי האמונה, הכחיש את העיקר, כגון השייכות לעם ישׂראל: הרשע לפי שהוציא את עצמו מן הכלל – כפר בעיקר; 2. דחה מכול וכול דעה או השקפה המקובלת על הכלל; שָת לִיבּוֹ – שָׂם לִיבּוֹ, נתן דעתו, מתעניין: ולֹא שָת לִיבּוֹ גַם לַזֹאת; לא הייתה דעתי נוחה הימנו; פסוק לי פְּסוקךָ – אמור לי מה משאלתך או מה דעתך על עניין פלוני, פנייה לילד שיאמר פסוק כלשהו, כדי לבחון אותו ולעמוד על הבנתו ועל ידיעתו; ליבו פנוי מן – הוא משוחרר מן, הוסחה דעתו מן: ליבי היה פנוי מכל דאגה, וכך יכולתי להתעמק בדָלֶ״ת אמות של הלכה; תמימות דעים – הסכמה מלאה, דעה אחת; דעה מכרעת – דעה הקובעת את ההחלטה הסופית כשההצבעה שקולה; צלול דעת – בהיר מחשבה; דוֹמֶה עָלָיו – נדמה לו, נראה לו כאילו; דוֹמֶה שֶ־ – נראה כאילו; דוֹמַנִי, דוֹמֶה אני – נראה לי, הנני סבור, נדמה לי; לדידי > לְדִידוֹ – מבחינתו, מצידו, בכל הקשור אליו, באשר לו, לדעתו, לפי השקפתו, ביחס אליו, לגביו, עד כמה שהדבר נוגע לו, במידה שהדברים נוגעים לו, לגבי דידו: אתה יכול להישאר או לנסוע, לדידי אין זה משנה; השערה בעלמא, סברא בעלמא, דעה לא־מבוססת – השערה לא מבוססת, השערה סתמית: אם אין בידיך כל המידע, אל תמהר לשער השערות בעלמא; אין דעתו סובלת ש־; אשר לו, לדעתו, לדידו, מצידו, מבחינתו, לשיטתו, בעיניו, לתפיסתו, לפי תפיסתו, לפי הבנתו; ביקשתי ממנו להסיח את דעתו ממעשׂיי; הלכה צריכה דעה צלולה; בעל דעה מיושבת ושקולה; הזמנים משתנים והדעות מתחלפות; שלושה משיבים דעתו של אדם: קול, מראה וריח; כשם שאין פרצופי בני אדם דומים, כך אין דעותיהם דומות; מיום שעמדתי על דעתי לא מצאתי לגוף טוב מ־; ליבו בהול ודעתו נבוכה; משהגה רעיון, אישש את דעתו וביסס אותה, ולבסוף גיבש את עמדתו; אף שהיה שבוי באמונות ובדעות שגדל עליהן בילדותו, הִטה אוזן קשבת לצעירים ולדעת הקהל; הוא השמיע את השׂגותיו והשליט על הכול את תורתו הייחודית; נתקף פחד מפני ׳מה יאמרו הבריות׳ וחשש ביותר מטענותיהם; אין להביט על האומר, אלא על המאמר; כשם שאין פני הבריות דומים זה לזה, כך אין דעותיהם שוות זו לזו; הבז לדעת הקהל הוא איש גדול או איש שפל; ברבות היועצים, ירבו הדעות; כמניין בני האדם, מניין הדעות; הבריות מאמינים בנקל במה שהם משתוקקים להאמין; אין דעות הבריות שוות > דעת!

ידיעה. ידיעה – 1. פְּריט מידע חדשותי; 2. מה שלומדים וזוכרים; 3. הכרה: היא הסכימה מתוך ידיעה שיתחתן איתה; 4. מידע הנוגע לביטחון המדינה או ליחסי החוץ שלה, למערכת הביטחון על כל שלוחותיה, לרבות כל תיאור, תוכנית, סִסמה,

סֵמֶל, נוסחה, חפץ או חלק מהם, המכילים מידע או העלולים לשמש מקור מידע, לרבות מידע כוזב; יָדַע – 1. שמר אותו בזיכרונו; 2. היה ביכולתו לעשות משהו; 3. הבין, כגון ידע אנגלית; בידיעתו – כשהוא יודע על כך, מבלי להסתיר זאת ממנו: כלום נעשה הדבר בידיעת בעלי או שלא בידיעתו; איש בשורה – מבשׂר טובות, מביא ידיעות משׂמחות: לא איש בשׂורה אתה היום הזה; מִטְעָן – מכלול הידיעות, ערכי הרוח והזיכרונות בקרב אדם או קבוצה: קריאת סיפורת מעשׁירה את המטען הרוחני והלשוני של הקורא; והדברים עתיקים – והדברים ידועים היטב, ואין צורך להזכירם שוב ולהאריך בהם; להווי ידוע – עליך (עליכם) לדעת, שיהיה ברור וידוע, יש לדעת, לידיעת הכול: להווי ידוע לשני הצדדים שלאחר החתימה על החוזה אין להם דרך חזרה; דע מה שתשיב לאפִּיקוֹרוֹס – הכן את עצמך לענות על כל טענה שבה עתידים להתקיף אותך בענייני אמונה או דבר אחר שחלק מבני האדם מאמינים בו: אני אפיקורוס גמור בכל הנוגע לרפואה טבעית וחסיד גדול של הרפואה המוסכמית; חוֹבְבָן, חוֹבְבָנוּת – חוסר מומחיות, חוסר מקצועיות, שטחיות, חוסר ידיעת דבר על בוריו; התעסקות במשהו כתחביב, לשם ההנאה בלבד, בלי הכשרה והשתלמות מקצועית; לא ידע בין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ – לא התמצא בדבר, לא ידע כלום: בתחילת דרכו הפוליטית הוא לא ידע בין ימינו לשׂמאלו; יוסיף דעת יוסיף מכאוב – רכישת השׂכלה מלוּוָה סבל; השׂגת החוכמה גורמת לכאב כי הלומד מיטיב להבין את אפסות החיים וצערו גדל: לטעמי, יש להפוך את אמירת קהלת 'יוסיף דעת יוסיף מכאוב' ולהעמידה על 'יוסיף מכאוב ירבה דעת'; משיכת כתף – הנעת הכתף כלפי מעלה מתוך סירוב, אי־ידיעה, אדישות, חוסר עניין וכד': לכל שאלותיה הוא השיב בשתיקה ובמשיכות כתף; מְעוּט תורה – מי שידיעותיו בתורה מועטות, עם הארץ; עם הארץ – אחד מֵהעָם; חסר השׂכלה, שאינו יודע תורה: אין בוּר יְרֵא חטא ולא עם הארץ חסיד; צר אופקים, צר אופק – מוגבל בהשקפותיו, שאינו רואה דברים מנקודות ראות רבות, ששיקול דעתו אינו נרחב ומקיף, שחוג ידיעותיו מצומצם ומוגבל: המנהל צר האופקים לא הבין את הרעיון המהפכני שהגו עובדיו; קְטַן מוח – בעל שׂכל מצומצם, צר אופק; נעלם מעיניו – אבד, לא היה ידוע לו, לא ידע, לא הבחין, לא שָׂם לב: השינוי שחל בו לא נעלם מעיניה; כִּיסָה, כּוּסָה – נעלם, לא נודע: שבעה דברים מכוסים מבני אדם, אחד מה לשם מה נולדנו; איני נוהג לשאול ולחקור בדברים המכוסים ממני; סנונית רִאשונה – כינוי למבשׂר דבר מה שאחרים עוד יבואו בעקבותיו; לב אחד – דעה והסכמה אחת; סְבָרַת הַכָּרֵס – השערה לא־מבוססת, סברה או דעה שאין לה על מה להסתמך חוץ מ'תחושת הבטן' של האומר אותה: המעצמות דבריהן בנויים על יסודות של סברת כרס כי האינטרסים שלהן קודמים להיגיון ולהגינות; אי־ידיעת החוק אינה צידוק לאי־קיומו; דע מאין באת; נערים מנוערים מכל תורה; קירב דעתו לדעתה

מחשבים. מידע. מַאֲרָג כְּלַל עוֹלָמִי, הַמַּאֲרָג – אוסף כלל־עולמי של קבצים ותוכנות המאוחסן במחשבים המקושרים ביניהם על ידי המרשתת; רָאוּטֶר < (router) נַתָּב – רכיב חומרה או תוכנה לחיבור בין רשתות תקשורת ולהכוונת קובצי מידע שנשלחים ברשת אל יעדם; טַבְּלֶט (tablet) < מחשב לוח – מחשב כף־יד אישי, נייד, דק ושטוח, לרוב ללא מקלדת. למחשב צג מגע מלבני בגודל 25 ס"מ בערך, המשמש בדרך כלל לגישה למרשתת, לצפייה בסרטונים, למשׂחקים, לקריאת ספרים אלקטרונית, לניהול קבצים, לצילום ועוד. הפעלתו לאחר שנטען – במגע באצבע או בעט מיוחד (סטיילוס) במקום העכבר והמקלדת; מַחבֵּר – הֶתקן (כגון זכר ונקבה, תֶקע־שֶקע, לחצנית) המשמש לחיבור עצם אחד לעצם אחר באמצעות חוטים, כבלים, צינורות וכד' לשם זרימת חשמל או נוזל או לשם ניתוקו וחיבורו מחדש; מַחבֵּר יוּאֶס־בִּי, מַחבֵּר USB – הֶתקן המאפשר לחבר בין מחשב לציוד היקפי, למשל, אפשר לחבר למחבר הֶחסן נייד כדי להעביר להחסן קובץ ממחשב; נוֹצְלָה (exploit) – נקודת תורפה בתוכנה המנוצלת לרעה לפריצה לתוכה; תוכנית ניפוי, מְנַפֶּה (debugger) – תוכנת מחשב למציאת תקלים בתוכנות אחרות ולהרחקתם; תוכנית יישׂוּמית – תוכנת מחשב שנועדה למלא משׂימה מסוימת שאינה קשורה לפעולת המחשב עצמו, אלא לשימוש של משתמשי קצה, כגון מעבדי תמלילים, נגני מדיה ותוכנות הנהלת חשבונות; שַׁתֶּפֶת – שיתוף אוטומטי חסר־בקרה של הרשתות החברתיות בידיעות כזב (fake news); פעמים יש בו כדי לסייע לאויב ולפגוע בביטחון הלאומי; שָׁרָת – מחשב מרכזי ברשת של מחשבים שמספק שירותי אחסון וחישוב (כגון גישה לקבצים או לציוד היקפי משותף או ניתוב דואר אלקטרוני) למחשבים המחוברים אליו; שָׁרַת קְבָצִים – מחשב שמחוברים אליו כונני דיסקים והוא מספק שירותי קבצים למחשבים אחרים ברשת; מִשׂחוּק (gamification) – יישׂוּם מאפיינים מעולם המשׂחקים (כמו צבירת נקודות, תחרות, חוקים) בתחומי פעילות, כגון תוכניות לימודים, ניהול מיזם, נהיגה בטוחה. הפיכת מטלות בתחומים, כגון אלו למשׂחקים, נועדה להגביר את השתתפות האנשים המבצעים אותן: בארגונים רבים מקווים שהמשׂחוק יגביר את פריון עובדיהם; מִשׂחֲקָנוּת (gaming) – פעילויות הנוגעות למִשׂחקי מחשב או חוזי, למשׂחקים אלקטרוניים במכשירים אחרים (כגון משׂחקי לוח או קלפים); מִשׂחֲקָן (gamer) – חובב נלהב של משׂחקי מחשב ומשׂחקי חוזי, המרבה לשׂחק בהם ולעסוק בהם; מַצֶּגֶת – 1. סִדרת שקופיות שמכינים בתוכנת מחשב ובהן מידע כתוב וחזותי להקרנה במהלך הרצאה וכדומה; 2. פעולת ההצגה. פְּרֶזֶנְטַצְיָה < הצגה – העמדה אורקולית של מידע (כגון תוכנית, מיזם, מחקר, מִבצע) בזה אחר זה בלוויית עזר חזותי (כגון מצגת, שקפים, גרפים, איורים) לפני אנשים; מַצָּג – מידע חזותי המוצג על מִרקע של מכשיר אלקטרוני (במחשב, במאזניים סִפרָתיים, בשעון סִפרָתי וכד'); תצוגה – תמונה אלקטרונית המוצגת על צג מחשב; שְׁקוּפִית – 1. תמונה מועתקת על חומר שקוף (פלסטיק, זכוכית וכד') להקרנה במטול וכדומה; 2. כל אחד מן המצגים במצגת ממוחשבת שהוא חלק מסִדרה; בֵּין־תִּפְעוּלִיּוּת – יכולת של מערכות או יישׂוּמים להחליף מידע ולהשתמש הדדית במידע שהוחלף; הקלקה, הקליק – הציב את הסמן במחשב על קישור והפעילו בלחיצה על מקש 'הַכְנֵס' במקלדת המחשב או על כפתור בעכבר; מחרוזת – רצף של תווים (כגון אותיות, סִפרות, סימני מקלדת או תווי רווח) קבועים (כגון שמו של אדם) או משתנים (כגון מילה או צירוף אותיות ומילים שמחפשים במסמך); דָטָה (data) < נתונים – 1. מכלול העובדות או הנסיבות הקשורות לאירוע או למצב עניינים מסוים; 2. תיאור כמותי של פריטים או תופעות שגודלם נמדד בעזרת יחידות מידה (כגון ק"ג, ליטר, שעה). מידע זה מצוין בסִפרות ומשמש בסיס להנמקה, לדיון או לחישוב של עובדות כדי לגלות דברים או לקבל החלטות: החוקר אסף נתונים על התנהגויות הנוגעות לבריאות (כגון תדירות פעילות גופנית בשבוע, מספר סיגריות מעושנות ביום); מסד נתונים – מאגר נתונים ומידע על נושׂא מסוים, המאוחסנים במערכת ממוחשבת, והמאורגנים לניהול באמצעות מערכת תוכנה מתאימה. הם מתוחזקים באמצעות תוכנה, המבטיחה את עדכונם ואת שלמותם, ועשויים לספק נתונים זמינים למשתמש ולהיות משותפים ליישׂוּמים אחדים; נתונים אורכיים – נתונים הנאספים לאורך זמן; תווים אלפאנומריים – כל תווי המחשב, היינו אותיות, סִפרות, סימני פיסוק, תווי אַל־מָקוֹם (סימני ניקוד, סימני הֶבחן) ותווים אחרים, כגון $, @ ו־#; הזנת נתונים, הזין נתונים – הכניס נתונים למאגר המחשב בפעולות, כגון הקלדה, דיבור, שימוש בעט בטאבלט: שגיאות נפוצות בהזנת נתונים שגיאות שחלוף, סיווג שגוי של נתונים, נתונים כפולים ונתונים שהושמטו; טרנספוזיציה < שִׁחלוּף, שִׁחלֵף – שינה את המקום היחסי או את הסדר הרגיל והנכון של דבר; העביר בכוונה או בשוגג ממקום למקום; אִינפוֹרמַצְיָה < מידע – 1. עובדות, ידיעות, פרטים או הסברים בנושׂא מסוים (שהתקבלו מקריאה, משמיעה, מחקירה, מלימוד, מהוראה וכד') על מישהו או על משהו: בדֶלְפֵּק המודיעין אפשר לקבל את המידע הדרוש לך; 2. צורות תקשורת, כגון נתונים, תמלילים, סימנים גרפיים, תמרורים, קולות ותמונות; 3. המשמעות שאדם נותן לנתוני תווים באמצעות מוסכמות ייצוג בעיבוד נתונים; חִישַׁת מֵידָע, חִישַׁת רַחַק – קליטה ורישום של מידע סִפרתי (דיגיטלי) או אנלוגי מן השטח בלי לשהות בו, באמצעות חיישנים, הממוקמים לרוב בכלים לא־מאוישים (כגון רכב, לוויין, מטוס, כלי שיט, אמצָעי תצפות והאזנה מוחדר או מוסלק). החיישן מזהה אנרגיות, כגון טמפרטורה, אלקטרומגנטיות, שינוי מכני, קרינה, קול; נוֹזְקָה – תוכנת מחשב זדונית או קבוצת הוראות לא־מורשית, כמו נגיף, תולעת או סוס טרויאני, שנועדה לשבש את התפקוד הרגיל של המחשב או לפגוע בפרטיות המשתמש; מזהה ישיר – מידע מזהה המאפשר זיהוי אדם ללא צורך במידע נוסף, כגון שֵׁם, מִספר טלפון נייד. מבחינים בין נתונים מזוהים – נתונים שיש בהם מזהים ישירים, ובין נתונים עלומים – נתונים שמלכתחילה נאספו ללא מזהים ישירים; בִּיג דָאטָה (big data) < נתוני עָתֵק – מאגר עצום של נתונים מוּבְנִים ובלתי מוּבְנִים (כגון קובצי טקסט, תמונות, סרטים, קובצי קול), המגיעים ממקורות אחדים: דפי מרשתת, דוֹאַ"ל, רשתות חברתיות, מצלמות אבטחה, סימני ג'י־פִּי־אֶס ועוד; אבטחת נתונים – הגנה על נתונים סִפרתיים, כגון המאוחסנים במסד נתונים מפני כוחות זדוניים ומפני פעולות לא רצויות של משתמשים לא מורשים, כגון מתקפת סֶבֶ"ר או פריצת מידע. האבטחה ניכרת במניעת גישה של בלתי מורשים למחשבים, למאגרי מידע ולאתרי מרשתת ולהגן על נתונים מפני פרצנים; האקֶר < פַּצְחָן – משתמש מחשב נלהב ומחוכם, בעל ידע רב בשׂפות תכנות ובמערכות הפעלה, ולו כישורים יוצאי דופן בשימוש בהן, כגון פיצוח קודים; קְרֵקֶר < פַּרְצָן – מי שפורץ למערכות מחשב מתוך כוונות זדון כדי לגנוב מידע, לחבל בו או לבצע פעילות לא־חוקית אחרת; נתונים מקודדים – נתונים שבהם מידע לאבחנה, להליך רפואי וכד' מיוצג בקודים לצורך פישוט עיבוד הנתונים וניתוחם. הנתונים נוצרים בתהליך של הקצאת ערכים מספריים לתופעות, לתגובות וכד' שהן במקור נתונות בתבנית אחרית, כגון תבנית מספרית, מילולית, קולית או חזותית; נתונים אוֹרְכִּיִּים – נתונים הנאספים לאורך זמן; החזיית נתונים, הֶחֱזָה נתונים – הציג נתונים בתמונות או בכלים גרפיים; עיבוד נתונים, עיבד נתונים – 1. ארגן וניתח נתונים שנאספו לצורך מחקר, סקר או בדיקה כלשהם; 2. קלט, עדכן, מיין ושלף נתונים

במערכות יישוּמי מידע: במשׂרד הותקנה מערכת עיבוד נתונים אוטומטית; שחזור נתונים, שחזר נתונים – יצר הֶעתק של נתונים שנמחקו בטעות, אבדו עקב כשלי חומרה או תוכנה או הפכו לבלתי נגישים עקב קריסת מערכת, אסון טבע או התקפת סֶבֶּ"ר. משחזרים נתוני ראיות גם בחקירות משפטיות ממכשירים ספרתיים; מֵטָא־נתונים – נתונים המתארים נתונים אחרים. בקובץ מחשב פעמים מטא נתונים כדי לספק מידע על הקובץ ועל תוכנו. לדוגמה, תמונה ספרתית עשויה לכלול מטא־נתונים כמו התאריך והשעה של הצילום, מקומו והמצלמה וההגדרות שבהן נעשׂה שימוש; מסמך של טקסט עשוי לכלול מטא־נתונים המפרטים את שם המחבר, את כותרת המסמך ואת סיכום תוכנו. מטא־נתונים אינם מופיעים בדרך כלל בעת צפייה בקובץ, אם כי אפשר להציגם בעת הצורך; נֵטִיקָה > נימוסי רשת – כללי האתיקה ברשת המרשתת, כללי ההתנהגות והנימוס המקובלים החלים על הגולשים ברשת; גינוני רשת; נוֹזקָה – תוכנת מחשב זדונית המתערבת בתפקוד הרגיל של המחשב או הפוגעת בפרטיותו של המשתמש: הנוזקה עלולה להיות תוכנה, כגון נגיף שתוכנן במיוחד כדי לפגוע במשתמש או לקבל גישה למערכת מחשב בלי שידע על כך; קוֹדָר – קוד תגובה מהירה; שיטה לזיהוי אופטי של קוד גרפי שבה מסודרים בתוך מסגרת ריבועית רכיבים שחורים על רקע לבן המאפשרים לבטא מספר רב של תווים למיניהם. הקודר נקרא באמצעי סריקה אופטית, כגון סוקר או מצלמת רשת. הקודר מאפשר לגשת מהר למידע מילולי או לקישור של אתר מרשתת: סרקתי את הקודר שהוצג במודעה, כי היה לי טלפון נייד; פִּשִׁינג (phishing) > דִּיוּג – ניסיון להונות אדם שיחשׂוף מידע אישי רגיש [כגון סיסמת משתמש, מספר כרטיס האשראי, מספר חשבון הבנק] בשיטות התחזות ברשת המרשתת: אחת משיטות הדיוג היא הודעות דוא"ל כוזבות הנשלחות כביכול מאתרים ידועים (כגון הדואר, חברת כרטיס אשראי, הבנק) ומהימנים כדי לגנוב ממנו כסף; מנגנון הסקה – תוכנית המסיקה עובדות חדשות מעובדות ידועות באמצעות כללי הסקה. הוא בדרך כלל חלק מתורגמן פרולוג [שׂפת תכנות עילית לתחום הבינה המלאכותית ולפיתוח מערכות מומחה], מערכת מומחה או מערכת מבוססת ידע; ראש הדפסה – החלק במדפסת המטביע את התווים או תמונות על הנייר; פְּרִיט מידע – יחידת מידע: זהות האדם מורכב מפריטי מידע אלה: זהות אישית, זהות מינית, דימוי עצמי, מודעות עצמית, הערכה עצמית וזהות מקצועית; מְנוֹע חיפוּשׂ – תוכנת מחשב לאיתור ולאחזור מידע במאגרי מידע ובמרשתת, בעיקר מחפשׂת מסמכים (טקסטים ותמונות) המכילים מילה מסוימת או קבוצת מילים; מַחוָון – הֶתקן המספק מידע על מצבו התפקודי של מכשיר: מחוון השמן בלוח המחוונים במכונית מורה כי השמן עוד מעט אוזל; אוֹן לַיין (online) > מְקוּוָן – מחובר למחשב בבקרה ישירה, כך שהוא מפיק מייד את המידע המעודכן ומאפשר שימוש מיידי; הארד קופּי > עותק קשיח > עותק מודפס (hard copy) – חוברת או ספר שהודפסו על נייר; לינק > היפרלינק > קישור־על, קישור – הפניה אלקטרונית המספקת גישה ישירה ממסמך במחשב או מאתר במִרשתת אל אותו מסמך או אל מסמך באתר אחר: מאתר המקוּוָן של מילון 'רב־מילים' במרשתת יש קישורים לאתרי לשון העברית; בָּאג > תֶּקֶל – שגיאה בתוכנית מחשב או בחומרה המונעת ממנה לתפקד כראוי; כל תקלה בביצוע שלא נצפתה מראש: הרבה תקלים התגלו דווקא בחזרה הכללית אף שניפינו את התקלים בבדיקות המקדימות; שָׂדֶה – יחידת אחסון מידע במחשב: אוסף של שׂדות יוצר רשומה, וכמה רשומות בעניין מסוים יוצרות קובץ: שׂדה יכול להכיל את גילו של אדם מסוים ולהיות חלק מרשומה הכוללת פרטים נוספים על אותו אדם; דִיבּוּג > ניפוי תקלים, ניפה תקלים – הסיר שגיאות מתוכנית מחשב; תקלה ללא תקנה – תקלה בציוד מחשב או בתוכנה שגורמת לתוכנית להפסיק לפעול; טעות מכרעת – [במחשבים] שגיאה בתוכנת מחשב שגורמת להפסקת הפעלת התוכנית. היא נגרמת מחומרה פגועה או מהימצאות תְקָלים (באגים) בתוכנית ומצריכה להפעיל את התוכנית מחדש; התאוששות מטעות – יכולת של תוכנה או של ציוד להמשיך לפעול לאחר תקלה; מערכת מומחה – מערכת מחשב המסייעת למשתמש בתחום מקצועי נדרש. בבסיס הנתונים של המערכת מידע רב בנושׂא מסוים, שבו יכול המשתמש להיעזר לעיבוד הנתונים ולקבלת החלטות. התוכנה שואלת את המשתמש סִדרת שאלות על הבעיה ונותנת לו עצות או החלטות על סמך מאגר הידע שלה; מערכת מידע – תוכנה או אוסף של תוכנות לניהול מידע בצורה ממוחשב, לרבות התשתית, הארגון, כוח האדם והרכיבים הדרושים לצורך איסוף, עיבוד, אחסון, שידור, הצגה, הפצה וסילוק של מידע; מערכת מבוססת־ידע – תוכנית מחשב המשתמשת במידע מאוחסן כדי לפתור בעיות מורכבות בתחום מסוים; עדכני, עדכניות – היות דבר (כגון נתונים) מתאים ונכון לזמן העיון או השימוש בו; מעודכן, עדכון, עִדכֵּן – 1. התאים משהו לדרישות, לנתונים, לידע, לשיטות או לאופנות של הזמן הנוכחי: הוא התבקש לעדכן את חוות הדעת שהגיש לפני שנתיים; 2. מסר למישהו מידע בדבר החדשות או ההתפתחויות האחרונות: אם יקרה משהו, עדכן אותי מייד;

שֶׁדֶר, תִשדוֹרֶת – הודעה, על הרוב קצרה ומתומצתת, המועברת באמצעות שליח מיוחד או באמצָעִי תקשורת כלשהו מאחד לאחר: נשׂיא ארצות הברית העביר תשדורת לנשׂיא רוסיה בדבר מועד הפסגה ביניהם; פְּלַטפוֹרמָה > מַסֶדֶת – [בטכנולוגיית המידע] טכנולוגיה בסיסית של חומרה ותוכנה במערכת מחשב המגדירה כיצד מתפקד המחשב והקובעת את סוגי התוכנה האחרים שאפשר להשתמש בהם; מַסֶדֶת למידה – פורטל מקוּוָן המספק ללומד ולמלמד כלים ומשאבים שיעזרו לשפר את ההגשה ואת הניהול של יוזמות הדרכה. למסדת תוכנה המאפשרת למורים ליצור ולהעביר קורסים מקוּוָנים, חינוך והכשרה, למידה מתוקשבת או סִפרתית; סינון מידע, סינן מידע – מִיין, בחר, ברר ובודד מידע מיותר, פוגעני, מסוּוָג, לא מתאים לנמענים וכד': העורך הראשי סינן מידע מסוּוָג מהמאמרים שהובאו לעיונו; ריגול, ריגֵל – 1. אסף מידע חסוי בחשאי על מדינות זרות, על ארגונים צבאיים או ביטחוניים, על חבָרות תעשׂייתיות וכד' כדי למוסרו לגוף יריב או עוין, לא בהכרֵח אויב: פולארד הואשם בריגול למען שירות המודיעין של ישׂראל; 2. עָקַב בסתר אחרי הפעילות, אחרי התנועות, אחרי המעשׂים וכד' של אחרים ואסף מידע בסתר בנושׂא מסוים כדי לדווח עליהם; רוֹגלָה – תוכנת ריגול הנשתלת במחשב נייח או נייד המצורפת לתוכנה אחרת, לרוב ללא ידיעת המשתמש או רשותו, ועוקבת בחשאי אחר כל פעולותיו וגלישתו. ביכולתה להעתיק מידע פרטי, להקפיץ פרסומות לא רצויות, לגנוב סיסמאות וכדומה: אני צריכה לסרוק את המחשב כדי לאתר נגיפים, תולעים ורוגלות; קֶלֶט (input) – 1. הנתונים המוזנים למכשיר או למתקן שמעבדים מידע, ובייחוד למחשב: הקלט מוכנס למחשב מהתקליטור, ולאחר עיבוד הנתונים יוצא הפלט מהמדפסת כעותק מודפס על נייר; 2. קליטת אדם לשם בדיקות, אבחונים, בחינות ומיון: הילד הזה התקבל לכיתת קלט, והוא עומד לבחינות כדי לאבחן את רמת התפתחותו; מַקֶשֶׁת סִפרתית, מַקֶשֶׁת – מִקלדת מצומצמת הממוקמת מימין, ובה עשׂר ספרות וסימני פעולות חשבון, נקודה עשׂרונית ועוד; מַקַש קִיצור – מקש או צירוף של מקשים המאפשר למשתמש לעשׂות סִדרת פעולות ארוכה בדרך מקוצרת; הזנת מחשב – הכנסת נתונים למחשב, כגון הקלדת כתב יד, לכידת נתונים ממסמכים בסריקה, זיהוי קולי בקבלת תגובות מראיונות טלפוניים; קֶלֶט – פעולה או תהליך של הזנת מידע למחשב, למכשיר, למתקן וכד' באמצעות עכבר, מקלדת, מצלמה, סורק וכד' להשגת מטרה כלשהי; פֶּלֶט – מידע המעובד שמחשב מפיק לאחר שימוש בתוכנה או מפעולה אחרת: את הפלט קיבלתי בתדפיס, ולא על הצג; תְשׂוּמָה – 1. גורם ייצור (חומר גלם, מוצר מוגמר או שירות) המוכנס לתהליך הייצור בפרק זמן מסוים כדי להשׂיג תפוקה (מוצר או שירות): מוצרים אלה התייקרו בשל עליית מחירי תשׂומותיהם; 2. כל המשאבים (חומר, עבודה, אנרגייה) המוכנסים לביצוע של תהליך או פעילות כלשהם כדי לקבל תפוקה נדרשת; תאוריה > תורה – 1. אוסף של רעיונות ומושׂגים מופשטים מאורגנים פחות או יותר הנוגעים לתחום מסוים: המודלים הללו פותחו לפי תורה כלכלית מהפכנית; 2. החלק העיוני של מקצוע מסוים, מדע: פסיכולוגיה היא תורת הנפש, כלומר המדע העוסק בנפש האדם; טובה תורה מכל סחורה – התורה והידע יקרים מכל עיסוק שבעולם: מדען הרובוטיקה, שהיה בקי בכל עמקי סודותיה, אמר: 'טובה תורה מכל סחורה כי ידע הוא כוח, וכוח הוא גם כסף המניע את גלגלי החיים'; עתיר ידע – הכרוך בידע חדשני רב: ניתנו הטבות למפעלים עתירי ידע ועתירי טכנולוגיה; לוגיקה זדונית, תוכנית זדונית – תוכנה שתוכננה בכוונה כדי להפריע לפעולות מחשב, לשרָת, ללקוח או לרשת מחשבים, להדליף מידע פרטי, לקבל גישה לא מורשית למידע או למערכות, לשלול גישה למידע, או להפריע ללא ידיעתו לאבטחת המחשב ולפרטיות המשתמש; מידע רגיש – 1. פְּרִיט מידע [כגון שם מלא, מִספר טלפון, ת"ז, דרכון או רכב, רישיון נהיגה, כרטיס אשראי, תאריך לידה ומקומה, שם נעורי האם, פריטי זיהוי ביומטרי ופריטי מידע הנוגעים לאותו אדם, למשל, מצב בריאותי, חינוך והשׂכלה, מצב פיננסי ומידע תעסוקתי] שאדם לא מורשה להשתמש בו כדי לזהות אדם כדי לעקוב אחריו, לנצלו לגנבת זהותו או למעשׂה פלילי אחר; 2. מידע בדבר אישיותו של אדם, צנעת אישיותו, מצב בריאותו, מצבו הכלכלי, דעותיו ואמונתו, שחשׂיפתו לאדם לא־מורשה עלולה לגרור אובדן יתרון או ביטחון אישי, להשפיע לרעה על פרטיותו או על רווחתו, על סודותיו המסחריים בעסק, לרבות על ביטחון המדינה ועל יחסיה הבין־לאומיים – הכול לפי רמת הרגישות וסוג המידע; ידענות, יַדעָן – מי שיודע הרבה, בעל ידע רב, בקיא: הוא ידען גדול, וסיכוייו טובים לנצח בחידון של ידע כללי; מילת מַפתח – מילה או צירוף בנושׂא מסוים שבאמצעותה אפשר לשלוף מידע מתאים מתוך מאגר מידע ממוחשב; מָקוֹר בלתי נִדלֶה – מָשָׁל לאדם או לסֵפֶר שאפשר למצוא בהם מידע רב; לְצִיטוּט וּלְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו ובשם מוסר המידע; לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו, אך ללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לֹא לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא שלא

כלשונו, וללא הזכרת שמו של מוסר המידע; הונאות מחשב, הונאת מחשב, הונאה מחשבית – פשע סֶבֶּ״ר שבו פרצן משתמש במחשב כדי לקחת או לשנות נתונים אלקטרוניים, להשׂיג שימוש לא־חוקי במחשב או במערכת [כגון הפצת מכתבי דוֹאַ״ל, גישה למחשב לא־מורשה, עיסוק בכריית מידע באמצעות תוכנת ריגול ותוכנית זדונית, פריצה למערכות מחשב כדי לגשת באופן לא־חוקי למידע אישי (כגון כרטיסי אשראי או מספרי תעודת זהות)], לשלוח נגיפי מחשב או תולעים כדי להרוס מחשב או מערכת של צד אחר; אוֹטוֹסטרָדַת הַמֵידָע – כינוי למִגוון העצום של מקורות הידע וכלי התוכנה שברשתות המחשבים העולמיות, כדוגמת המִרשֶתֶת, והנגישים בקלות כמעט לכל מחשב המצויד במודֶם ובתוכנת תקשורת מתאימה, מכל פינה על פני כדור הארץ; חומה סינית, החומה הסינית – כינוי לחיץ גמור, לחציצה מוחלטת בלי כל אפשרות לחדירת השפעה מן החוץ: רק כשהתפקרתי ועזבתי את משפחתי החרדית הבנתי, שהייתה בינה ובין כל מה שקורה במדינתנו מעין חומה סינית; הַטָיַית הִיזָכְרוּת – הטיית מידע הנובעת מהבדלים בין המשתתפים בתיאור אירועים מן העבר; פִּשפַּשתִי בספרי שימוש ולא מצאתי סֶמֶך לדבריי שרוב הספרים או מודיעים לך את שאתה יודע או אין מודיעים לך את מה שאינך יודע > החלטה! חשיבה! רעיון! שיקול דעת!

דעת! הֶיסֵחַ הדעת!

דעת במשמע חיובי או ניטרלי. דַעַת – 1. דעה, חוכמה ותבונה; 2. כוונה ומחשבה לעשׂות דבר: אין דעתי נוחה לשוב מחר לעבודה; תְאֵב דַעַת – סקרן המשתוקק לדעת, צמא דעת; דעתנות, דַעתָן – 1. מי שנוטה להביע את דעתו בתקיפות או בנחרצות או לדבוק בעקשנות בעמדותיו, מי שיש לו ביטחון רב או מופרז בידע שלו ובנכונות דעותיו: הוא שופע אירוניה מושחזת, רהוט בדיבורו, מהוקצע ודעתן; 2. בעל שׂכל, נבון, חכם, ידען, בעל ידע רב: הדורות הראשונים דעתנים היו, די להם במשל, הדורות האחרונים יש שליבם צר וצריכים סיפורי מעשׂיות לביאור העניין; תקיף בדעתו – עומד על שלו מבלי לוותר; קשה לשכנעו ולהזיזו מדעתו: על אף ניסיונות השכנוע הוא נותר תקיף בדעתו ולא התפתה להצעה המפתה; תַקיפוּת דעת – אומץ וביטחון עצמי לעמוד על דעתך: השובתים דרשו בתקיפות דעת את זכויותיהם; דַעתוֹ נוחה מ־ – הוא מרוצֶה ממנו, הוא חש שׂביעות רצון ממנו, הוא שלם איתו: דעת ההורים נוחה מן השידוך; דַעתו נחוּשה, נָחוּש בדעתו – הֶחלטי, קיבל החלטה נמרצת, ואינו מתכוון לשנותה: החלטתו נחושה, ואין שום טעם לנסות להניאו ממנה; דעת יחיד, דעת מיעוט – דעה נבדלת או דעת מיעוט לעומת דעת הרוב; דֵעָה חוֹלֶקֶת – דעת מיעוט של שופט, החולקת על פסק הדין שפסקו שאר השופטים; אנינות הדעת – רגישות ועדינות יתרה, סלידה מפני דבר שיש בו חשש של מיאוס; הניח דעת פלוני, הניחַ את הדַעַת של אַחֵר – הִשׂביע רצון, היה מספק, מילֵא את הציפיות (ההבחנה בין מֵניחַ ובין מַניחַ אינה מחויבת): נתקבלה תשובה המניחה את הדעת; שָׂם לב, נתן דעתו, שָׂם ליבו ל־ – ייחד מחשבה ל־, כיוון את מחשבתו ל־: משהגיע לכלל דעת שימיו יוצאים לבטלה, נתן דעתו לחזור לביתו; שָקַל בדעתו – עיין בכובד ראש, נמלך בדעתו, עיין בדבר, בחן עניין כלשהו במחשבתו מהיבטים שונים: שקלתי בדעתי אם לגשת למכרז או לא, והחלטתי בחיוב; לדידי, לפי דעתי, לדעתי, כמדומַני, נדמה לי, נראה לי, אני סבור – דעתי היא ש־: לפי דעתי, עלינו להגיב למעשׂה בצורה אחרת; לפי עניות דעתי, לעניות דעתי – לדעתי, גם אינה מוסמכת ביותר; רוחו בדוחה עליו, דעתו בדוחה עליו – הוא שׂמח, ליבו טוב עליו, נחה עליו רוח היתולית: אֵיל ההון ישב בראש השולחן, כשהוא שׂמח ודעתו בדוחה עליו; בְּמבוּדָח, בדיחות הדעת – מצב רוח עליז, עליזות, עליצות, מצב רוח טוב, רוח של הומור: אהבתיה בזכות בדיחות דעתה ותשובותיה המחוכמות; דַעתו צלוּלה – הוא ער ושקול במחשבותיו: אין דעתי צלולה עליי עכשיו בשל השׂמחה שבאה עליי פתאום; צלילוּת, צלילוּת דעת – הכושר לתפוס, להבין ולחשוב באופן ברור וצלול, מחשבה בהירה ושקולה, חדות המחשבה: חיפשׂתי שעה פנויה אחת של צלילות הדעת כדי לכתוב אלייך את רחשי ליבי; למרות גילו המופלג הוא ניחן בצלילות דעת מופלאה; אֲנִין דַעַת – איסטניס, עדין נפש, מי שנפשו סולדת מכל דבר מאוס, רגיש לדברים גסים או לא מדויקים וכד׳: הילד הוא אנין דעת, והכול צריך להיות בבית עדין ואסתטי; קירוב דעת – הבנה הדדית, קרבה בהשקפות: אף שאין קירוב דעת בין שכניי, אני הולך בשביל הזהב איתם; השיב דעתו – גרם לו הנאה וקורת רוח, הרגיע אותו: שלושה משיבים דעתו של אדם: קול ומראה וריח; הוסחה דעתו מן, הסכימה דעתו לדעת – היה בהסכמה עם: שׂמחו התלמידים שדעתם הסכימה לדעת הנהלת בית הספר; בא על ליבו, עלה על רוחו, עלתה על דעתו, עלה על דעתו, עלה בדעתו – חשב מחשבה, הגה רעיון, נצנץ רעיון במוחו, הבזיק במוחו רעיון, מחשבה וכד׳, חלף בראשו: העולה על רוחכם היו לא יהיה; תָנוּחַ דַעתְךָ, שֶהֵנַחתָ אֶת דַעתִי – הירגע לפי שהִרגעת את דעתי; לא זז מדעתו, לא מש מדעתו – לא ויתר על שלו: המורה התנהג כחלמיש, מדעתו לא ימיש; נתקררה דעתו, התרחבה נפשו, התיישב ליבו עליו, התיישבה דעתו עליו, שָקְטָה דעתו, נחה דעתו, נתחוללה דעתו עליו, נתחוננה דעתו עליו – נתיישבה דעתו, נרגע, שלווה בנפשו: תנוח דעתך שהנחת את דעתי; דעתו לא נתחוללה עליו, וכל יום ויום הציק לאימו כדי שתקנה לו גַלגֶשֶת [סקֶטבּוֹרד]; התיישב ליבו עליו, נתיישבה דעתו – נרגע, רווח לו; גילה את דַעתו – הביע את עמדתו בנוגע לעניין מסוים; עָמַד על דעתו – 1. לא ויתֵר, סירב בעקשנות לשנות את דעתו: הנאשם עמד על דעתו וטען בלהט כי הוא חף מפשע; 2. נעשׂה בר־דעת, החל להשתמש בשׂכלו ולהבין דברים: מיום שעמדתי על דעתי, לא הייתי סמוך על שולחן הוריי כי בזעת אפי אכלתי את ארוחותיי; עמד על סוף דעתו, יָרַד לסוף דעתו – תפס את משמעות דבריו, הבין היטב את כוונתו, קלט את המסר שלו: בני דורו של האומן הדגול לא ירדו לסוף דעתו וראו בו מטורף; טִשטֵש את דעתו, טִלטֵל את דעתו – בִּלבֵּל את מחשבותיו: אל תיתן לנשים חילך שלא יטלטלו את דעתך לחתונה; השיב את דעתו – גרם לו קורת רוח, הינָה אותו; יש בדעתו ל־, אין בדעתו, כיוון דעתו ל־, הייתה בדעתו ל־, היה בליבו, היה בדעתו ל־ – התכוון, אמר בליבו, חשב: כל זמן שהיה בדעתו להינשׂא לה, הייתה יושבת וממתינה לו; גָמַר בליבו, גָמַר בדעתו – החליט, בא לידי החלטה: גמרתי בדעתי שלא לבוא לישיבת הוועד; דַעתוֹ מְעוֹרֶבֶת עִם הַבְּרִיוֹת – פלוני טוב ונוח לבריות: הכול מסכימים כי מזכיר הקיבוץ אינו מתנשׂא, ודעתו מעורבת עם הבריות; בַּת דַעַת, בֶּן דֵעָה, בֶּן דַעַת, בַּר דַעַת – מבין, בעל שׂכל, חכם ונבון, פיקח: שוטה וקטן אינם בני דעה; כל בת דעת מבינה שהשלום הוא נדבך חשוב לקיומנו; דעתו שפויה עליו – הוא מפוכח, בריא בשׂכלו: האם דעתה שפויה עליה? דעתו מיושבת – הוא פועל בשיקול הדעת, ביישוב הדעת, בעיון ובשיקול מתון: יש לעשׂות דברים בדעה מיושבת, ואז מצליחים יותר; דעתו נוטה – הוא קרוב לדעה, הוא סבור; דעת לנבון נָקָל – כל חכם יבין זאת בקלות; דברים נכוחים, מִסתַבֵּר, סָבִיר, הֶגיוֹנִי, סָבִיר לְהָנִיחַ, יֵש רַגלַיִים לַדָבָר, יֵש רַגלַיִם לַסְבָרָה שֶ־, יֵש יְסוֹד לְהָנִיחַ, הַדַעַת נוֹתֶנֶת, מתקבל על הדעת – יש יסוד לדבר, סביר להניח ש־, נשמע הגיוני, מסתבר, נשמע נכון: טענותיך מתקבלות על הדעת, תן לי שהות להרהר בהן; אין הדעת סובלתו – אינו מתקבל על הדעת, מעורר התנגדות, לא ניתן לקבל או להסכים, ׳לא יעלה על הדעת׳, הדבר מנוגד לשׂכל הישר או למוסר החברתי: הגם שתביעות השובתים צודקות, אין הדעת סובלת שינהלו את מאבקם על גב הציבור; חסר דעת – שוטה, כסיל, נטול הבנה; הרחבת הדעת, הרחיב את הדעת, הרחיב דעתו – גרם למצב רוח מרומם, להרגשת רווחה ונחת, להנאה: שלושה מרחיבים דעתו של אדם – אישה ובעל בריאים שנאים במעשׂיהם; ילדים שׂמחים המצליחים בלימודיהם; וסבים וסבות שנתמזל מזלם וזכו ליהנות מכל הברכה הזאת; הרחבת לב, הרחבת הדעת – מצב רוח מרומם, הרגשת רווחה ונחת, הרגשת סיפוק; הכרעת הדעת – החלטה מתוך שיקול ועיון בדבר, החלטה בעניין השנוי במחלוקת: הכרעת דעתי היא שאין להחזיר את המאחז לבעליו; דעתו רחבה, רְחַב דַעַת – 1. הוא מרוצה ונהנה: אילו דברים מרחיבים דעתו של אדם; 2. חכם בתחומים רבים, הוא בעל שׂכל ורחב אופקים; בִּבלי דַעַת – לא בכוונה, בשוגג, בשגגה, בלא צדייה (צדייה – כוונה רעה, זדון): רָצַח את רעהו בבלי דעת; על דעת – בשם, בהסכמת, באישור: על דעתי ועל דעת הוריי החלטנו לטוס לארה״ב; מִדעתו – על דעת עצמו, ביוזמתו: שלושה דברים עשׂיתי מדעתי; על דעת עצמו – באחריותו, ביוזמתו, בלא התייעצות עם אחרים או בלא הסכמתם: על דעת עצמו ביקש ללכת למקום שהמכונית תסיע אותו; לעניות דעתי – ביטוי מצטנע להבעת דעה אישית או הסתייגות שאינה מחייבת את הזולת: לעניות דעתי, התעלמות מן הגורם הכלכלי מעַוותת את תמונת המצב; דעתו נקייה – עדין, מנומס, הוא נוהג ביושר, בהגינות והוא בעל דרך־ארץ; נְקִי דעת – בעל דעה מיושבת, שקול בדעתו, עדין, בעל מידות טובות: נקיי הדעת בירושלים לא היו מסובּים בסעודה אלא אם כן היו יודעים מי מֵסֵב עימהם; דעה מיושבת, יישוב הדעת – דעה שקולה, עיון ומחשבה צלולה; שקול – 1. מיושב בדעתו, מחושב, שפועל בלא פזיזות רק אחרי ששקל את מעשׂיו היטב: יוסף הוא אדם שקול ורציני, ואפשר לסמוך על דעתו; 2. שיש בו היגיון, מחשבה ושיקול דעת: בתום התלבטויות החליט החלטה שקולה ונבונה; חֲוות דַעַת – הבעת דעה, גילוי דעתו של אדם בעניין מסוים: חוות דעתו על העובד לא הייתה אוהדת; חוות דעת מומחה – סיכום מסקנות שמגיש בכתב מומחה לגורמים המוסמכים אחרי בדיקת נושׂא מסוים (כגון נושׂא תורתי, רפואי, משפטי, כלכלי, הנדסי) שהוא בקי בו: התביעה סמכה על חוות דעת הפתולוג בדבר שעת המוות המשוערת; דעת הרוב – הדעה המכרעת בהחלטה דמוקרטית; הצהרה, גילוי דעת – 1. הודעה בעניין מסוים לפני ציבור; 2. הצהרה רשמית בכתב או על־פה; דעת הקהל – אמונות ודעות של ציבור גדול בעניין מסוים: דעת הקהל מורה על סלידה ממלחמות; דעת הבריות – מחשבות בני האדם, הדעות המקובלות בציבור, דעת הקהל: נזהרתי מלהתייחד עם שכֶנתי בחדר הכביסה מפני דעת הבריות; נמלך בדעתו – עִיין ושקל בדבר כדי להחליט, שינה את דעתו ונהג אחרת: תחילה נטיתי לאשר את הבקשה, אולם

משנמלכתי בדעתי החלטתי לדחותה; נֶהפַּך עליו לבבו – חזר בו, שינה את דעתו לאחר מחשבה נוספת והחליט לנהוג אחרת: תחילה נטיתי לאשר את הבקשה, אולם לאחר זמן נהפך עליי לבבי; שינה טעמו, שינה את טעמו – שינה את עמדתו, את דעתו, את השקפתו או את גישתו לנושׂא [׳טעמו׳ = שׂכלו, מחשבתו]: לקראת הסיכום הוא שינה לפתע את טעמו וחזר בו מרוב ההסכמות שהושׂגו; הִתפַּכְּחוּת, הִתפַּכֵּחַ – 1. התעורר מאשליה, ראה את המציאות כמו שהיא, זנח תקווה בלתי מבוססת: גם אני האמנתי בתהליך השלום, אבל מאז התפכחתי; 2. יקיצה משיכרון, התעוררות מן היין, התאושש ממצב של שִׁכרוּת או של ערפול חושים: משהתפכח הבין שילדיו הערימו עליו והחתימו אותו על חוזה שלא היה חותם עליו; השכלה, הִשׂכִּיל – 1. למד, רכש השׂכלה וידיעות; 2. פעל בשׂוֹם שׂכל, ולכן הצליח לעשׂותו; היה חכם דיו לעשׂותו: לצערנו, לא השׂכלנו לפרש נכונה את המצב, ולפיכך לא היינו ערוכים לו כראוי; 3. נתן לו השׂכלה, הקנה לו דעת וחוכמה, לימד: עַתָּה יָצָאתִי לְהַשְׂכִּילְךָ בִינָה; שאל את פי פלוני – ביקש מאת פלוני שׁיחווה את דעתו או יביע את הסכמתו לדבר מה: הלכו למסיבה בלי לשאול את פי; לְאָן נוֹשֶׁבֶת הרוּחַ – מה המַגמה? לאן נוטות הדעות, מהו הֲלַךְ הרוחות, מה הם המגמות או הכיוונים המסתמנים: המועמד בדק לפני ההצבעה לאן נושבת הרוח אם יזכה בתפקיד; רוחב אופקים, רְחַב אופקים, רְחַב אוֹפֶק – מי שאינו מוגבל בדעותיו, בהשקפותיו וכד׳, שיש לו ראייה רחבה וכוללת, שחוג ידיעותיו נרחב ומקיף: הוא אדם משׂכיל ורחב אופקים ותענוג לשׂוחח איתו; הראשונים חרשו וזרעו, ואנו אין לנו פה לאכול – הראשונים עמלו ויצרו, ואנו אין לנו דעת להשתמש במה שהכינו לנו אחרים; שלושה דברים מרחיבים דעתו של אדם: דירה נאה, אישה נאה וכלים נאים; אין דעתו נוחה מ־; אין דעתי משתווית עימכם; דבריי נראים מדבריך, דבריו נראים מדבריכם; דעה קנית – מה חסרת, דעה חסרת – מה קנית?

<u>דעת במשמע שלילי</u>. נטרפה דעתו עליו, נטרפה דעתו – נתבלבלה דעתו, יצא מדעתו, השתגע: חולה שמת לו מת, אין מודיעים לו שמת שמא תיטרף דעתו עליו; טֵירֵף דעת, טֵירֵף את הדעת, הטריף את הדעת – בלבל, שיגע, העבירו על דעתו: צעקתי צעקה גדולה ומרה כי אי־הסדר בבית הטריף את דעתי; העבירו על דעתו – הרגיזו מאוד, גרם לו לאובדן שיקול הדעת: נראה שזעמו הרב העבירו על דעתו ועל בינתו והביאו לידי פעולה לא שקולה שאין בה לא שליטה ולא ביקורת; שלושה דברים מעבירים את האדם על דעתו: תוהו ובוהו בשלטון, שחיתות ודקדוקי עניות; נתעגמה דעתו עליו – נחה עליו רוח עצב; עניות דעת – מוגבלות בהבנה, דעה מועט: הנטייה להתחכמות יתרה מעידה על עניות דעת ועל חוסר היגיון ישר; חוּלשת דעת, חָלְשָׁה דעתו – נפלה רוחו, הצטער מאוד, נפגע קשה בנפשו, נבוך: חלשה דעתו ועגמה עליו נפשו שלא זכה במשׂרה המבוקשת; סר ליבו מ־, קָצָה דעתו עליו – מאס בחייו, איבד את טעם החיים: זקנים, משקצה דעתם עליהם, הם יוצאים מחוץ לחומה ומתים; זָחָה דעתו עליו – התגאה, התפאר, היה מרוצה מעצמו: לא הראתה לו חיבה יתירה כדי שלא תזוח דעתו; דעתו עֲכוּרָה עליו – הוא במצב רוח קודר ונוגה: אין פיו וליבו שווים אלא בשעה שדעתו עכורה עליו; דעתו פזורה עליו, פְּזוּר נֶפֶשׁ, פיזור הדעת, פְּזוּר דַעַת, דַעתוֹ מְפוּזֶּרֶת – מפוזר, מבולבל, אינו מרוכז במחשבותיו, נבוך: אין טוב לאדם שדעתו פזורה עליו ממקום של בדידות; השתבשה דעתו, דַעתו משוּבֶּשֶׁת – הוא מבולבל ונבוך, אינו מרוכז: מצא דעתו משובשת וליבו טרוד, אסור לו לעמוד למבחן עד שתתיישב דעתו; דַעתו זחוּחה עָלָיו, דַעתו זחוּחה – הוא גֵאה או מרוצה מהצלחתו, הוא נתון במצב רוח מרומם או בשׂמחה יתרה הגורמת גאווה מרובה, רוחו טובה עליו: דעתה זחוחה עליה לאחר ששכנעה את ההנהלה בצדקתה; דַעתו קַלה – הוא פזיז, לא רציני, עושׂה מעשׂים בלי לשׂים לב לתוצאות: אני מכיר בני אדם שדעתם קלה עליהם, ואינם נזהרים מן הסכנות בכביש; דעתו מטושטשת – מבולבל, מחשבתו מעורפלת: ישבתי לי עייף ומרוצץ, ודעתי מטושטשת; דַעתו מטוּלטֶלֶת – הוא מפוחד, נבוך, מבולבל: היין נכנס בכל איבר ואיבר, ולכן דעתו מטולטלת; גָּנַב את דעתו – הִטעה אותו, הערים עליו, רימה אותו: הוא ניסה לגנוב את דעתו בדברי חלקות; גְּנֵבַת דַעַת – מִרמה, הונָאה, רמאות על ידי העמדת פנים, או העלמת עובדות: הנהלה זו פָּשׂוּ בה שקרים וגנבת דעת, משׂוא פנים ומיקח שוחד; דעתו משובשת – הוא מבולבל, טרוד, אינו רגוע, אינו מרוכז, נבוך; דעתו קלה עליו – הוא נוהג קלות ראש, אינו שוקל כראוי את מעשׂיו: מתבגרים פעמים דעתם קלה עליהם כי אינם מביאים בחשבון את עיקר השיקולים לתוצאות מעשׂיהם; נהג קלות ראש ב־ – זלזל בו, לא שָׂם לב אליו די הצורך, לא התנהג אליו במידת הרצינות הראויה: הוא נהג קלות ראש בנוגע לציות לרמזורים עד שהתנגש במשׂאית ונהיה נכה לכל ימיו; קלות ראש, קל ראש – 1. זלזול, חוסר רצינות: אין עומדים במקום תפילה לא מתוך צחוק ולא מתוך קלות ראש; 2. הומור, חוסר הקפדה, סבר פנים: שלושה דברים מְאַהֲבִים את האדם על הבריות: יד פשוטה, שולחן ערוך וקלות ראש; קַלוּת דעת, קל דעת – פזיז ונמהר, שאינו מיושב בדעתו: גברבּרים צעירים קלי דעת, שטרם גיבשו לעצמם השקפות עולם, הם טרף קל לנוכלים ערמומיים; יש נערים ונערות בגיל הטיפש עשׂרה שדעתם קלה עליהם; זְחוּחַ דַעַת, זְחוּחַ לֵב – יהיר וגאוותן, התגאה בחוכמתו: משרָבו זחוחי הלב, רבו מחלוקות בישׂראל; זחיחות לב, זחות לב, זחיחות דעת, זַחוּת דעת – גאווה, שׂביעות רצון עצמית מהולה ביהירות מה, התרוממות רוח: שׂמחה בנשף הייתה גדולה וברגע של זחיחות דעת הזמין המארח את כל אורחיו לרקוד: אלוהים יודע שכל מה שעשׂיתי לא עשׂיתי מתוך זחיחות הלב; דעתו מיטרפת עליו, דעתו טרופה עליו, נִטרְפָה עליו דעתו – נתבלבלה דעתו, יצא מדעתו, השתגע: דעתו מיטרפת עליו מיום ליום; הִטרִיף את דעתו – 1. הפך אותו למשוגע מרוב צער, אכזבה, תסכול וכד׳: עינויים קשים עלולים להטריף את דעתו של האדם; 2. הוציאו מכליו; טֵירוף דעת – שיגעון, טירוף, בלבול גמור של החושים: הסנגור מבקש להוכיח שמעשׂה הרצח בוצע ברגע של טירוף דעת: הוא התאהב בה עד כדי טירוף הדעת; מְעוּטֵי דַעַת – מי שיש לו מעט דעת, מחוסר דעת; קְצַר דעת, דעתו קצרה – מוגבל בשׂכלו ובהבנתו: במאה ה־19 ראו ב׳התאפקות׳ את צו השעה, היינו עדות נאמנה לבגרות בני אדם ולהתנהגותם הנאותה, ורק כמה קצרי דעת ולהוטי יצר ראו בה אות של חולשה; חֲסַר דַעַת – שוטה, כסיל, נטול הבנה; מפוכח, פִּיכֵּחַ [פּוּעַל] – הביא לידי צלילות הדעת, סילק השפעה: המציאות הכלכלית הקשה פיכחה את מעמד הביניים והוציאה אותם להפגנות; הִתפַּכֵּחַ, יָקַץ מיינו, הֵקִיץ מִיֵּינוֹ – התעורר משיכרונו, פג שיכרונו, פגה שִׁכרותו: זה עתה יקצתי מייני, ושוב טבלתי נפשי בטיפה המרה; היסח הדעת. הֶיסֵחַ הדעת, הַסָּחַת הדעת, הסיח את הדעת, הסיח את דעתו מן – הִפנה את תשׂומת ליבך מדבר שאתה עושׂה או חושב עליו לדבר אחר, פעולה או מצב שהרחיקו את המחשבה מעניין אחד לעניין אחר, הפריע להתרכז: אחד הסיח את דעת ואילו חברו פרץ את הבנק; הֶיסֵחַ הדעת – גירוי או משׂימה שמושכים את תשׂומת הלב מהמשׂימה העיקרית: היסח הדעת בנהיגה הוא מצב שבו תשׂומת לב הנהג מוסטת ממשׂימת הנהיגה למחשבה, לחפץ, לפעילות, לאירוע או לאדם; הסיח דעתו ל־ – הִפנה מחשבתו אל: הסחתי דעתי להסתכל בהוד שסביבי; בְּהֶיסֵחַ הַדַעַת – בהֵיעדר כוונה או מוּדעות, חוסר תשׂוּמַת לב, מתוך חוסר ריכוז, כלאחר יד, בפיזור הדעת: הוא גילה את האמת בהֶיסֵחַ הדעת, בלי שהתכוון לכך; הֶראָה פָּנִים, נראה כ־, התראה כ־, הִתרָאָה, העמיד פנים – התנהג כאילו, התחזה, התראה כ־, נראה כ־: רבים מהם התראו כאוהבי עמם, והסתבר ההפך; הראה פנים כאילו עשׂה זאת בשוגג; הַעֲלָמַת עַיִן, הֶעֱלִים עַיִן – העמיד פנים כמי שאינו רואֶה ואינו יודע, התעלם במכוּוָן, הסיח את הדעת: הפעם העלמנו עין מהתנהגותך, אבל בפעם הבאה תיענש בחומרה! בְּעָלְמָא (בעולם) – סתם, בלא כוונה מיוחדת, שאין בו ממש; לפי תומו, אגב אורחא, מִבְּלִי משׂים, בלי כוונה, בשוגג, שלא במתכוון, כמאליו – בלא כוונה מיוחדת, סתם כך: הם טיילו בשׂדרה לפי תומם ולפתע ניגש אליהם שוטר וביקש מהם להזדהות; ניער מן השרוול – יצא בקלות ללא הכנה מרובה, כלאחר יד, עשׂה בקלות רבה, ללא הכנות או מאמץ: כדי להצליח, אי־אפשר לנער את זה מהשרוול אלא צריך לשבת ולתכנן הכול לפרטי פרטיו ודקדוקיו; בעיניים עצומות – מעשׂה הנעשׂה בביטחון מוחלט בלי לחשוב על התוצאות, יכולת לעשׂות דבר־מה ללא פקפוק וללא היסוס: החייל הלך אחר מפקדו בעיניים עצומות; היא קנתה את ליבי בבת אחת, הלכך מסרתי עצמי בידה בעיניים עצומות; בעיניים פקוחות – בראייה מפוקחת, באופן מודע, תוך הבנה ברורה של המצב או של המציאות: את ההחלטה להינשׂא לה קיבל בעיניים פקוחות; בלא צדִייה – בלא כוונת זדון, בלא כוונה רעה: השליך עליו כל כלי בלא צדייה; בְּאֶפֶס יָד – בלי מאמץ: באֶפֶס יָד השׂגתי את מבוקשי; כִּלְאַחַר יָד – בדרך אגב; כִּלְאַחַר עַיִן – לא בעיון רב, ברפרוף, באופן שטחי: עיינתי בספרו כלאחר עין, והזדקרו בו שיבושים לרוב; מָכַר חתול בשַׂק, קָנָה חתול בשַׂק – עשׂה עסקה בדבר הסמוי מן העין, כלומר בלי לבדוק תחילה את טיבו: פְּתח את האריזה ובדוק את המוצר – אל תקנה חתול בשׂק; לא נתן ליבו, לא נתן את ליבו – לא שָׂם לב, לא הפנה את מחשבתו, לא התבונן: לא נתתי את ליבי על מה שמרננים עליי וטעיתי; לא שעה – לא נתן את דעתו, לא פנה, לא שׂם ליבו, בעיקר לאדם המבקש עזרה: ואל קַיִן ואל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה; לא השגיח בו, לא השגיח על – לא שָׂם לב לדבר כלשהוּ: בא עני אחד ועמד על הפתח . . . ולא השגיחו עליו; פיזור הדעת, פיזוּר דַעַת – תכונות או מצב של אדם שכחן, טרוד או חסר תשׂוּמת לב, מה שגורם לרוב להזניח את הסביבה או את המשׂימות המיידיות כי הוא חושב על דברים אחרים: ברגע של פיזור הדעת, היא זרקה את מפתחותיה לפח; פיזור נפש – שכחת דברים תדירה או אי־תשׂומת לב למה שקורה בקרבתו של אדם כי הוא חושב על דברים אחרים: האיש נראה פְּזוּר נפש לאחר קבלת ההודעה הקשה; הסחה, הִסִּיחַ – הונה כדי להרחיק את תשׂומת הלב מן העיקר למטרה מדומה: פעולת ההסחה הייתה מושלמת ותשׂוּמַת ליבו של היריב התמקדה בטפל; הֵסיח לפי תומו – מסר מידע בתמימות, מי שמספר בתמימות על מה שראו עיניו, ואינו מתכוון למסור עדות, ולא ליצור נפקויות משפטיות, אין סיבה לחשוד בו שהוא משקר; הֶעֱלִים עַיִן – העמיד פנים כמי שאינו רואה ואינו יודע, התכוון שלא לשׂים

לב, נמנע מלראות: המנהל העלים עין מטעויות עובדיו; הפליג דַעתו מן – הסיח דעתו מן: כיוון שהפליג דעתו ממנה, היא הלכה ונישׂאה לאחר; חולם בהקיץ, חלם בהקיץ– היה תלוש מן המציאות, הוזה, רואה בדמיון, שוקע בדמיונות והזיות: הילד אינו יכול להתרכז בלימודו, הוא חולֵם בהקיץ; פעילות אִינסטִינקטִיבִית – פעילות של האינסטינקט, מתוך יֵצר טבעי, ללא חישוב: הרתיעה מעצם לוהט היא תגובה אינסטינקטיבית; סוס טרויאני – אדם או דבר הנראה תמים אך למעשׂה מֵסֵב נזק, ומתגלה לאחר שהנזק נגרם, כינוי לפעולת חתירה תחת ארגון או תחת מדינה, שהחותר הוא גורם מוסווה ועוין שהוחדר מבחוץ אל תוכם: יש ח"כית הרוצָה לפנות חזק ימינה, האם היא סוס טרויאני או תופעה דמוקרטית מרתקת? פֶּרפֶּטוּאוּם מוֹבִּילֶה > מנוע נצחי – מנוע דמיוני הנע בלי הפסק מכוח עצמו, דבר לא מציאותי; זְכִייָה מִן הַהֶפקֵר, זָכָה מִן הַהֶפקֵר – השׂיג דבר בלא שעמל בו, השׂיג דבר מה בקלות: אחד מהמחלקה רותק לבסיס, הלכך זכיתי מן ההפקר ויצאתי לחופשה במקומו; הוסחה דעתו מן – מחשבתו נעקרה מן, הדבר נשכח ממנו; מִצוַות אנשים מְלוּמָדָה – דָבָר שאדם עושׂה אוטומטית, מתוך חיקוי או מתוך הרגל, בלא התעוררות פנימית או בינה בדבר, דֶרך הֶרגֵל ושִגרה, ולא מֵהַכָּרה: ניכר במעשׂיו שהם מִצוַות אנשים מלומדה, וקשה להניח שיעמוד באתגרים מלאי שינויים; עשׂבים שוטים, גידוּלֵי פֶּרֶא – .1 צמחים מזיקים העולים בגנים, בשׂדות תבואה או במטעים צמחי־בר: גידולי פרא צמחו בגינה המוזנחת; .2 תופעת שוּלַיִים שלילית הנובעת מהזנחה: נערים שוטים אלה הם גידולי פרא בחברה; דמדומי זיכרונות, דמדומי מחשבות – נצנוצי זיכרונות, דמדומי מחשבות מעורפלים; נתן לו מנה אחת אפיים, השיב לו מנה אחת אפיים – השיב לו מנה כפולה ומכופלת: בנאומו החריף בכנסת השיב השׂר לכל תוקפיו מנה אחת אפיים; דמיוני דמיונות – דמיונות מרובים: דימה דמיוני דמיונות והבריח את עצמו מן המציאות; ראשון שבגנבים – גונב דעת הבריות; ביקשתי ממנו להסיח את דעתו ממעשׂיי > דעה! הרחקה! שיקול דעת! תשׂוּמת לב!

דפוס! סֵפר!

<u>כריכה ומוצר</u>. כריכה, כָּרַך – חיבר דפים או גיליונות נייר לחוברת או לספר ואיגד אותם בעטיפת נייר, בד, עור וכד׳; כריכה – עטיפה של ספר, של חוברת וכד׳ המחברת את הדפים והמגינה עליהם. מבחינים בין כריכה רַכה – כריכת ספר מקרטון דק וגמיש ובין כריכה קשה – כריכת ספר מקרטון קשיח; כְּרִיכִייָה – בית מלאכה לכריכת ספרים; שער – מעין חוצץ לפרק, למדור בספר בעל כותר נפרד: לספר כמה שערים: שער הכריכה, השער הראשי, השער האחורי ושער החֵלֶק – השער לפני כל חֵלֶק מחֲלקֵי הספר; בספר ארבעה שערים, וכל אחד יוחד לאחת מעונות השנה; השַעַר הראשי – .1 העמוד הראשון בספר שכתובים בו הכותר, מספר המהדורה והמען, ובעמוד השני – שמות המחבר והמוציא לאור, תאריך הפרסום, שמות העושים במלאכה ועוד: הספר יצא בהוצאה מהודרת בשער צבעוני; השער הוא הדף הראשון שסופרים מדפי הספר, אך אין כותבים עליו את מספרי העמוד; .2 העמוד הראשון של עיתון או כתב עת שכתובות בו החדשות העיקריות; תְאוֹרֶת – תיאור פיזי של מוצר דפוס (כגון מִספר העמודים, הגיליונות, הכרכים), מידותיו (כגון תבנית אֵיי־4 או תבנית אֵיי־5, סוג הכריכה (כגון קשה או רכה), טיב הנייר (מבריק, מט), צבעו, איורים, החומר הנלווה (כגון תקליטור, מדריך למעיין); למינציה > עִיטוּי – פעולה, תהליך או מצב של ציפוי דף או קרטון ביריעות ניילון דקה ושקופה הנדבקת בחימום ובלחץ על צידם האחד או על שניהם; אֶנקַפּסוּלַצִיָה > עִיטוּף – .1 עטיפת מסמך בין שכבות ניילון שקופות, וחתימתה בכל היקפה, כגון תעודת חוגר; .2 [בארכיונאות] מיגון תעודות במעטפת פלסטיק מולחמת בקצותיה בידי מומחה שימור; גב – הצד הצר שבכריכת ספר, חוברת וכד׳; עוֹתֶק – פריט אחד מתוך כל הפריטים שהודפסו (כגון ספר, עיתון, טופס, תצלום וכדומה); הארד קופי (hard copy) > עותק קשיח > עותק מודפס– מסמך, חוברת או ספר הנתונים במחשב שהודפסו על נייר; העתק צילומי > העתק מצולם > צילום מסמכים > הֶעתק בצילום (photocopy) – עותק של עמוד כתוב או מודפס, סרטוט וכד׳ שנוצר מפעולת האור על משטח טעון חשמלי במכונת צילום: הספרייה סיפקה לקוראיה העתקים בצילום; עַב כָּרֵס, עַב כֶּרֶך – ספר עבה: ספר עב כרך זה יש בו יותר מאלף עמודים; כותר – שמו המלא של פרסום דפוס (כגון דף, חוברת, ספר, מפה), כפי שהוא מופיע בשער הראשי; מבחינים בין הכותר הראשי לכותר המשנה; הדפסתו – כראייתו – מה שאתה רואה על צג המחשב זהה בדיוק לתוצאה שתודפס בספר או תוצג; כתב עת, תקופון – פרסום בעל כותר משלו, היוצא בהפרשי זמן קבועים, ולא נקבע מראש מִספר הפעמים, שהוא עתיד לצאת. הוּא מכיל מאמרים של מחברים אחדים; סִדרוֹן – פרסום המופיע בהמשכים בסדרי זמן קבועים, והמיוֹעד לצאת ללא קץ קבוּע מראש, כגון כתב עת, עיתון, שנתון, דוּח, מדריך וגם סִדרה; כתב עת מוערך – כתב עת שהמאמרים בו נמסרו קודם פרסומם לידי קוראים מעריכים כדי שיחוו דעה אם ראויים הם להתפרסם; שְלִישוֹן – תקופון הרואה אור שלוש פעמים בשנה; גְלוֹסָר > בֵּיאוּרֵי מִילִים, רְשִימַת בֵּיאוּרֵי מִילִים, סֵפֶר בֵּיאוּרֵי בֵּיאוּרֵי מִילִים, מוּנָחוֹן, רְשִימַת מוּנָחִים, מוּנָחוֹן – רשימת מונחים וביאורם בתחום מוגדר; תַדבִּיק – כרטיס מיוחד המודבק בצד הפנימי של כריכת הספר ובו רשומים פרטים קטלוגיים של הספר או מידע המיועד לקורא; מָקוּלָטוּרָה > פסולי נייר, נייר פסול – כינוי לגיליונות נייר שנתקלקלו בשעת ההדפסה, גיליונות פגומים המשמשים לאריזה, לעטיפה ולצרכים אחרים; תַדפִּיס – .1 חלק הנדפס לחוד מתוך ספר, חוברת או עיתון: הסופר שלח לכל חבריו תדפיס של מאמרו מתוך כתב העת לסִפרות; .2 דבר המודפס באמצעות מדפסת המחוברת למחשב: כמה פעמים בחודש אני מוציא בבנק תדפיס המפרט את מצב חשבוני ואת הפעולות האחרונות שנעשׂו בו; מכתב אב, טופס אב, תקליט אב, מסמך אב – העותק המקורי של מסמך שממנו משכפלים עותקים; [כשהנסמך נקבה אפשר להשתמש ב׳אב׳ או ב׳אֵם׳, כגון קַלֶטֶת אָב או קַלֶטֶת אֵם]; כיתוב גב, כיתוב דש – טקסט הנכתב על גב הספר או על דש הספר, ובו דברים על תוכן הספר, על המחבר וכדומה; נמצא תחת מכבש הדפוס – כעת הוא בהדפסה; יצא לאור, ראה אור, יצא מתחת מכבש הדפוס – הופיע, פורסם לאחר שנסתיימה הדפסתו: ספרי השנים עשׂר נמצא תחת מכבש הדפוס; דברי דפוס – פרסומים מודפסים, כגון ספרים, חוברות, תדפיסי מאמרים: יש דברי דפוס הנשלחים בדואר בתעריף מוזל; הוצאה לאור – מגוון פעולות של הדפסה ופרסום של דברי דפוס למיניהם, לרבות פעולות, כגון כתיבה, עריכה, עיצוב, עימוד, יחסי ציבור, שיווק, ספר אלקטרוני, ספר שמע, תרגום, הֶסכתים; נְיָיר חָלָק – נייר שלא נכתב עליו דבר, כולו לבן; התקנה לדפוס, התקין לדפוס – הכשיר כתב יד להבאתו לדפוס לאחר עריכת ליטוש, כגון האחיד את הכתיב, את הפיסוק ואת התעתיק, קבע הוראות סְדָר: מִדרג גודלי האותיות ומִדרג כותרות ומיקומן, ראשי פרקים, הדגשות, ריווח, האחיד כתיבן של הערות שוליים ורשימת המקורות וכד׳ והורה לסַדֵר את החומר בדפוס; הבאה לדפוס, הביא לדפוס – פרסם, ערך לדפוס, התקין כתב יד לדפוס, עשׂה את העבודות הטכניות הכרוכות בהוצאה לאור, כגון קביעת עובי הנייר, טיב הכריכה, ריווח, עימוד וכו׳: שנים רבות לאחר מותו של המשורר הביאו לדפוס כתבים מעיזבונו; אין דפוס בלי טעות; אל תדון את המגיה עד שתגיה במקומו; כל השגיאות אני רואה, חוץ משגיאותיי; כל ימיי הייתי שקוד על המילונים ועל ספרי הלשון

<u>דף</u>. דף הבִּטנָה [בגרמנית: פּוֹרזַץ] – דף כפול עשׂוי נייר עבה וחזק משאר דפי הספר. הדף מחבר את פנים הספר (הקונטרס הראשון והאחרון) ואת קרטוני שערי הכריכה ונועד לשמור על הספר הכרוך; מִפתָח – שני עמודי ספר או מסמך הנראים יחד כשהוא פתוח; הֶמשֵך – טקסט עודף שלא נכנס למסגרת העמודים שהוקצבה לו, ומתפרסם בעמוד אחר בהמשך הגיליון; טִיזֶר > גַרייָן – משפט מתוך כתבה המתפרסם באותיות מוגדלות בעמודי הכתבה לצורכי גיוון וכדי לעורר עניין וסקרנות של הקורא; מִקרָא – הסבר מילולי קצר לסימן או לצבע המופיעים בתרשים או באיור, בריבוע קטן (או בצורה אחרת במפה); רְשוֹמֶת, אֶפִּיגרָף – פסוק, מובאה, אִמרה או פתגם שנון של אדם ידוע שכותבים בדף נפרד לפני תוכן העניינים של ספר, בראש הפרק או בראש המאמר וכדומה, והמשמשת מוטו: האפיגרף של המילון למונחי צה"ל הוא ׳עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם׳; מעוּמד, עוּמד, מְעַמֵד, עימד – ארגן ועיצב סופית את עמוד העיתון, הספר וכד׳ לאחר שמיקם בעמוד את שורות הסְדָר, חילק לטורים (כגון בעיתון), שילב מִדרג כותרות, שיבץ איורים וטבלאות וכד׳: יש לעמד את הספר לפני הדפסתו; עימוד – האומנוּת, הטכניקה או התהליך של עיצוב עמודי מסמך (ספר, עיתון) לפני הדפסתו לפי חשיבות המסר אגב חלוקה לטורים, שילוב כותרות, איורים וטבלאות: העיתון המעוּמד הוכנס למכונת הדפוס; שוליים אמצעיים – הֶרווח הלבן שבין שתי עמודות או בין שני עמודים במִפתָח [= שני הדפים של ספר פתוח]; שוליים חיצוניים – השוליים הצדדיים, העליונים והתחתונים; מילות איכּוּן – המילה הראשונה והמילה האחרונה בכותרת עמוד שהודפסו במילון או בספר יעץ אחר לציון הערך הראשון והערך האחרון באותו עמוד; מילות האיכון מקילות על המעיין למצוא את הערך המבוקש; פּרוֹספֶּקט > עותק חובה – עותק של פרסום שהופקד כנדרש בחוק בספריית הפקדה: חוק הספרים מחייב למסור לספרייה הלאומית שני עותקים מכל דבר דפוס, עיתון, סרט, תקליט ורשומה סִפרותית, שראו אור בישׂראל; שמרדף > שוֹמרַן דפים – שׂקית ניילון שקופה לשמירת דפים, ובצידה חורים המאפשרים לתייקה באוגדן; פלייר > דף פרסום, עלון פרסום – דף או עלון לפרסום מוצר או שירות המחולק בתיבת המכתבים לעוברים ולשבים ברחוב, על שמשת המכונית או מצורף לעיתון; פרוֹלוֹג > פֶּתַח דבר – פתיחה, הקדמה, מבוא (בייחוד ביצירה סִפרוּתית או מוזיקלית), החלק הראשון או הפתיחה ברומן, במחזה, בסרט וכד׳ המציגים את האירועים המתרחשים לפני העלילה העיקרית של היצירה; דַפֵּי מִקדָם – הדפים הקודמים לדפי גוף המסמך (כגון שער הכריכה, השער הראשי, תוכן העניינים,

רשימת איורים, רשימת הטבלאות, ההקדמה, פתח דבר, המבוא, המונחון, כרונולוגיה); דַּפֵּי לְוַאי – הדפים הבאים אחרי גוף המסמך (כגון הנספח, ההערות, המונחון, רשימת המקורות, רשימת התפוצה, המַפתח); כותר רץ – תמליל מודפס בראש עמוד אחד או יותר במסמך כדי לכלול מידע, כגון סוג ביטחון, מִספר העמוד, הסמליל (לוגו), פרָטֵי המוען, פרָטֵי הנמען וכותרת איכון כדי להתמצא במסמך; ראש עמוד – כותרת המודפסת באותיות גדולות, במיוחד בראש העמוד הראשון בעיתון או בעמוד הבית באתר חדשות; סיומת עמוד – תמליל המודפס בחלק התחתון של עמוד, ובה מידע [כגון חתימת המוען, סוג הביטחון, מִספר העמוד, הערות השוליים]; שורה יתומה – שורה ראשונה בפִסקה, הנשארת לבדה בסוף העמוד הקודם; שורה אַלמָנָה – שורה אחרונה בפִסקה, המועברת לבדה לראש העמוד הבא; הדפסה עיוורת, הקלדה עיוורת – טכניקת הקלדה במקלדת שבה מסתכלים רק בטקסט המוקלד, ולא בתוצאה שרואים בצג או בדף; בזמן שעולמו של אדם חשוך בעדו, קורא בספר ורואה עולם אחר; ספר שמוציאים מן הארון הוא כפרחים שקוטפים מן הגינה וכיין שמוציאים מן המרתף

אות. תָו – 1. סימן גרפי (כגון סִפרה, אות, סימן פיסוק, סימן ניקוד, לוגוגרם, תו מיוחד; למשל, &, #, $) או מִרווח בן שתי מילים המופק במקלדת; 2. יחידת מידע לייצוג ייחודי בתבנית בינרית; תַו אַל־מָקוֹם – תו, כגון סימן הֶבחֵן (סימן דיאקריטי), שאין לו משמעות עצמאית אלא כשהוא מחובר לתו תופס מקום, כגון נקודה מעל שי״ן; טיפּוֹגרַפיָה – 1. מלאכת הדפוּס, הסגנון והמראה של דברי דפוס; 2. עיצוב גרפי, יִיצור אותיות דפוס וסידורן; 3. איכות של חומר מודפס, סגנון ההדפסה של החומר המודפס; כיתוב, ביאור – הסבר מילולי קצר הנלווה לאיור, לתרשים וכד׳ של המסמך; קָלִיגרַפיָה > כתיבה תַמָּה – 1. כתב יד יפה, רישום אותיות ברורות ונאות, כתיבה בכתב מסודר ועל־פי כללים מדויקים של דרך כתיבת האות: לפנים נהגו ללמד בבית הספר כתיבה תמה; 2. אותיות אומנותיות, מסוגננות או אלגנטיות שכותבים בעט או במכחול מיוחד; האומנות לייצר את זה; סְדָר – תוצאת הפעולה של הקלדת תווים במקלדת, לרבות תמונות, איורים וכד׳ כדי לעמדם לעמודים ולהכינם לדפוס; פּוֹרמָט > תסדיר, תִסדֵר – 1. סידר (משהו, כגון חומר להדפסה או נתונים מאוחסנים) בתבנית מסוימת; מידות האורך והרוחב של ספר, של גיליון נייר וכד׳; 2. הכין (משהו, כמו דיסק מחשב) לאחסון נתונים בתבנית מסוימת לצורכי עיבוד, אחסון, הדפסה ועוד: GIF הוא תסדיר קובץ לתמונה; תסדיר קובץ – תקן למבנה של קובץ והאופן שבו הוא נכתב על תקן האחסון. תסדירי הקבצים ייעודם נפרד, כגון תסדיר JPEG הוא תסדיר לדחיסת תמונות; ר־MP3 – הוא תסדיר לקובצי מוזיקה; עִיּוּל – 1. רישום פְּריט כערך במַפתח, בקטלוג, בספרי יַעַץ (כגון מילון או לקסיקון), ברשימת מקורות או ברשימה אחרת; 2. הערך הרשום (כגון הערך ׳טנק׳ במילון הוא עיול); אַבזָץ > זִיחַ – מקום ריק, לא מוקלד, של 2-5 תווים בראש השורה הראשונה מהפִסקה השנייה ואילך [לא: ~~כניסה~~]; זִיחַ תָלוּי – זיח שכל שורותיו מוזחות שׂמאלה, חוץ מן השורה הראשונה (כגון בסיעוף); הִזִּיחַ, הַזָּחָה – פתיחת זיח של כמה תווים בתחילת שורה ראשונה של פסקה שנייה ואילך; מאיר עיניים – ברור לעין, בולט לעין, חד ובהיר: בכניסה לחנות תלוי שלט גדול ומאיר עיניים; הוראות סְדָר – הוראות טיפוגרפיות לסידור טקסט [כגון בחירת גופנים וקביעת גודליהם, אורך שורה והזחתה, רווח אופקי בין אותיות או בין מילים, רווח אנכי בין השורות, הצרת אותיות, הרחבתן, ריווח ביניהן, הטייתן, עיבוין, מִדרג הכותרות, מִדרג גודלי האותיות]; צִיטוּט, צוּטַט, צִיטֵט, מובאה, הביא דברים, הובא, הביא – 1. חזר במדויק על קטע מטקסט או על דברים שאמר מישהו, לרוב תוך אזכור המקור, הביא דברים בשם אומרם: הוא מרבה לצטט פסוקים מהתנ״ך; בפסק דינו הביא בית המשפט מפסק דין קודם שפסק; סגן השׂר אמר לי, ואני מצטט: ׳להחלטה זו יהיו תוצאות חמורות ביותר׳; 2. הביא מראי מקום כתימוכין לטענה או לעמדה: לעניין זה מביא הסנגור מראי מקומות מחומר הראיות, מן החוק ומהלכות שנקבעו בבית משפט זה; ציטטה > מוּבָאָה – קטע מדברים שמישהו אמר או כתב המובא בְּדִיוּק בלשון שהופיע במקור, לרוב לשם הדגמה, הוכחה או חיזוק: פתחתי את החיבור במובאה מהשיר האהוב עליי; (block quotation) מוּבָאַת גוש – מובאה בלי מירכאות המוקלדת בשורה חדשה וקצרה משורות הטקסט הרגיל, ומִספר שורותיה חמש לפחות, ומעליה ומתחתיה שורת רווח, ותוויה קטנים מתווי הטקסט הרגיל; אות פתיחה > אות רישית, אות רבתי – אות מוגדלת מהאותיות הסמוכות בראש השורה בקטע מוקלד; תיבת פתיחה – תיבה שאותיותיה עבות ומוגדלות בראש פרק או מאמר; איטָליקס > אות נטויה, תו נטוי – אות הנוטה קלות שׂמאלה (בעברית) וימינה (באנגלית) עם כיוון הקריאה, לעומת האות האנכית הרגילה שהיא זקופה; אות מוצרת – אות שרוחבה הוצר באופן מלאכותי; אות מורחבת – אות שרוחבה הורחב באופן מלאכותי; אות מקושטת – אות מעוטרת ומיופה בצורה ובצבע מיוחדים; אות דגושה – אות שיש בה דגש, כגון בּ, כּ, פּ (סַפָּר); אות רפה, אות רפויה – אות שאין בה דגש, כגון ב, כ, פ או מסומן בקו ריפוי אופקי מעליו: סֵפֶר, מִכְחוֹל; אות רֵישית – אות מוגדלת בעברית בראש מילה או פרק או אות גדולה בלטינית, כגון TABLE, לעומת אות קטנה, כגון table; אותִיות דפוּס – אותיות כפי שהן נדפסות בספרים [ההפך: אותִיות כְּתָב]; אותִיות כְּתָב – צורת האותיות האופיינית לכתיבה השוטֶפת של אדם [ההפך: אותִיות דפוּס]; האותִיות הקטנות, אותיות קטנות – כינוי לחֵלק בחוזים המודפס באותיות קטנות וצפופות, ובו סעיפים המנוסחים בצורה לא מובנת, או שיש בו חריגים, הסתייגויות ותנאים הגורמים לחוזה לאבד ממשמעו; אותִיות טַל ומָטָר – אותיות קטנות מאוד; אותִיות של קידוּש לבָנה, אותִיות קידוּש לבָנה – אותיות גדולות מאוד; אותִיות סתָ״ם – כינוי לאותיות־דפוס הדומות בעיקרן לכתב המקובל בכתיבת ספרי התורה; אותִיות סופִיות, אותִיות כְּמנַפֵּ״ץ – אותיות כמנפ״ץ שבסוף המילה הן אלה: ך, ם, ן, ף, ץ; אותִיות דפוּס – אותיות כפי הנדפסות בספרים; אות מתויגת, אותיות מתויגות – אותיות שיש תגים בראשיהן, כגון ׳דויד׳, ׳פרנקריל׳, ׳נרקיסים׳, והן נוחות לקריאת טקסט רב; אֵיכוּת כְּמעַט־דְפוּס – איכות הדפסה טובה יותר מאיכות טיוטה; אותִיות לא־מתויגות – אותיות חסרות תגים, כגון חיים, מרים, וראוי להשתמש בהן בעיקר בכותרות; סימן הֶבחֵן – סימן גרפי (כגון תג, נקודה, קו עילי) מעל לאות או מתחתיה, המציין שינוי בהגייה או במשמעות (כגון הנקודה מעל לשי״ן המבחינה בין שִׁי״ן לשִׂי״ן); אות מתה – כינוי לחוק, לתקנה, לפסק דין, לחוזה וכד׳ שאינם נאכפים, שאיבדו כל תוקף: חוק הצינון הפך לאות מתה בספר החוקים שאין אוכפים אותו; הסתרסו המילים במשפט – סֵדר המילים במשפט השתַבֵּש, הסתלף: המשפט נסתרס בשל טעויות בהקלדה; השתרבבה טעות – הוקלדו תו או מילה שֶׁלֹּא במקומם המיועד במשפט: טעויות רבות השתרבבו במאמר; טָעוּת כתיב – כתיבת מילה בצורה לא נכונה (גם: שגיאת כתיב); טָעוּת דפוּס – טעות בהקלדה, בחומר מודפס, כגון עיתון או סֵפֶר (גם: שגיאַת דפוּס); טעות סופר – שיבוש שנפל בכתיבה, בהקלדה, בהעתקה או בתרגום של טקסט מתוך שגגה: מילה זו אינה מובנת כלל ונראה שנפלה כאן טעות סופר; ׳עקוב אחר שינויים׳ – [במחשבים] מעקב מסומן בטקסט אחר כל השינויים שנעשׂו בו, כגון בעת עריכת הטקסט; קֶשֶׁר כתרים לאותיות – תִיֵּג (צייר קווים דקים שבראשם נקודה עבה) אותיות בספר תורה ובמזוזה בכתר אחד או בשני כתרים עד שבעה כתרים: למשל: באותיות שַעַטנֵ״ז גֵ״ץ מציירים שלושה תגים;

ספר. קְרִיאוּת – מידת האפשרות לקרוא טקסט בבירור או לפענחו ומידת מובנותו; הקריאוּת תלויה בתוכן הטקסט (מורכבות אוצר המילים, התחביר שלו) ובהצגתו (כגון היבטים טיפוגרפיים המשפיעים על הקריאה, כמו גודל גופן, גובה שורות, מרווח תווים ואורך שורות ועוד; מְחַבְּרוּת – מעמדו או זכויותיו של מחבר הספר; פְּתִיחַ – דברי פתיחה או מבוא לספר, דברי הקדמה קצרים, בעיקר לפני הדיון העיקרי בכלי התקשורת: בפתיח של המאמר בעיתון כתבתי באותיות עבות מי עשׂה, מה, איפה, מתי, מדוע ואיך, ואת המידע המשלים – בהמשך; נָפלה טָעוּת – נשתרבבה טעות, נפלה טעות, חלה טעות, חל שיבוש, קרתה שגיאה: בספר נפלו כמה טעויות בפיסוק ובניקוד; לוגו > סַמליל – סֵמֶל של חברה או ארגון לזיהוים, המודפס במסמך או על מוצר; קוֹמיקס > עֲלִילוֹן – סִדרת איורים ברצף סיפורי בעיתונים וכדו׳, המתארים סיפורי מתח, הלצות, הרפתקות וכד׳. הדברים מוּבאים בתוך בועה המכוונת אל הדמות הרלוונטית; סִפרוּת > דִיגִיטַציָה, דִיגִיטָלִי > סִפרָתִי, סִפרֵת – 1. שיווה צורה ספרותית, עיבד לספרות: הסופר א״א סִפרֵת את הכתבה העיתונאית היבשה שפורסמה ב׳מעריב׳; 2. הפך לסִפרָתִי, העביר נתונים לספרות כדי לעבדם במחשב: יש לי שעון מחוגים רגיל וגם לוח סִפרתי; אקדמה, הקדמה – 1. טקסט קצר יחסית המופיע בתחילת מאמר, ספר וכד׳, ובו מוצגים הסיבות לכתיבה, הערות כלליות של המחבר, דברי תודה ועוד; 2. דברי פתיחה להרצאה, לנאום ועוד; 3. פעולה או אירוע שמתרחשים לפני פעולה חשובה יותר והם הקדמה אליהם; תרגם פסוק כצורתו – תרגם באופן מילולי, לפי הצורה החיצונית של מאמר, בלי שׂים לב לתוכנו העינייני: המתרגם פסוק כצורתו, הרי זה בדאי; מְעוּטָף – תפור או מודבק במעטפת נייר (ולא בטבלות קרטון): מחיר ספר מעוטף 50 ₪, מכורך – 80 ₪; עָבַר בְּקוּלמוסוֹ עַל – הִגִּיהַּ, תיקן שיבושי סגנון קלים: עמודים שהקליד המתרגם במכונת כתיבה עבר עליהם המגיה בקולמוסו בדיו שחורה; דִיטוֹגרַפיָה – חזרה על אות, על הברה, על מילה או על משפט מתוך טעות, אגב הדפסה; אֲסוּפָּה (composite book) – אוסף של חיבורים, מאמרים וכד׳ בנושׂא מסוים, המקובצים בספר אחד או בחוברת אחת: המאמר על הרצל יודפס באסופת מאמרים בחקר הציונות; תַלקִיט (digest) – אוסף מאמרים מכתבי עת בתחומי מדע, חברה או ספרות, שעברו עיבוד ותמצות; אַנתוֹלוֹגיָה > יַלקוּט – קובץ של יצירות כתובות, כמו שירים, מחזות, סיפורים, מאמרים וכד׳, שבדרך כלל כתבו אותן יוצרים שונים, והן נאספו יחד מפני שיש להן משהו משותף; הַהֲדָרָה, הֶהֱדִיר – ערך מחדש טקסט סִפרותי או מדעי לשם הוצאתו לאור במהדורה מחודשת: את חיבורו של אִבן ג׳נאח לעברית ההדיר וילנסקי; הוּהדַר – פורסם במהדורה חדשה,

נערך ונדפס שנית: הספר הוהדר במהדורה חדשה; רומן מַפתח – יצירה סִפרותית שבה בני אדם ואירועים ממשיים מן המציאות מופיעים בשמות בדויים: רומן מפתח שעורר סערה בארץ הוא רומן בין הגיבורה ובין איש צבא; בִּיבְּלִיוֹגְרַפְיָה > רשימת מקורות – רשימה כותרי ספרים, מאמרים, כתבי עת וכד׳ בנושׂא כלשהו מאת מחבר מסוים וכל הפרטים הדרושים כדי לזהות מי המחבר, העורך, המלקט או המתרגם ושאר הפרטים החיוניים, כגון דפוסת. לרוב משתמש בה הכותב במהלך כתיבת ספר, מאמר וכד׳: במהלך כתיבת הספר על כיבוש הנגב נעזרתי ברשימת מקורות שקיבלתי מהמרצה; (digital-object identifier, DOI) > מְזַהֵה עֶצֶם סִפְרָתִי (מַעַ״ס) – מחרוזת תווים המשמשת לזיהוי ייחודי של עצם סִפרתי, כגון ספר ומשמש בעיקר בהערות שוליים ורשימת המקורות; רומן רומנטי – רומן שעלילתו סובבת סביב סיפור אהבה רצוף קשיים ומכשולים הכתוב באופן קליל ושטחי ושסופו לרוב טוב; מהדורה מתוקנת – נוסח אחר ומשופר לאותו דבר: הספר הזה הוא מהדורה מתוקנת, מורחבת ועשירה של הספר הישן; ספר שחור – ספר שמתועדים בו פשעיהם החמורים של ציבור או של יחידים לזיכרון ולדיראון עולם: ב׳ספר השחור של יהודי ברית המועצות׳ מופיעים מסמכים ועדויות מסמרי שֵׂיער על פשעי הנאצים; אֶקס לִיבְּרִיס > תַו סֵפֶר – מִסְפָּרָיו של [כתובת או תווית על ספר לציין את שם בעליו]; הוא כּוֹתֵב ׳נֹחַ׳ בְּשֶׁבַע שגיאות, כתב ׳נֹחַ׳ בְּשֶׁבַע שגיאות – מָשָׁל למי שכתיבתו מלאה שיבושים גסים; שגה את כל השגיאות האפשריות, ובכללן – שגיאות שאפשר להימנע מהן בקלות; ספר עזר, ספר יעץ > ספר יַעַץ – ספר עיון, מילון, לקסיקון, אנציקלופדיה וכד׳ המשמשים לעיון וללימוד (להבדיל מ׳ספר קריאה׳): בספרי היעץ אפשר לעיין בספרייה בלבד; חזקה על פלוני ש־, חֲזָקָה עָלָיו שֶ־ – יש להניח בוודאות ש־, מקובל, מוסכם וברור ש־, אין ספק לגביו ש־, שינהג בצורה מסוימת וכד׳: חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן; דָּבָר דָּבוּר על אוֹפְנָיו – דבר ערוך כהלכה לכל פרטיו, עניין מסודר לכל פרטיו, על פי שיטה מסוימת, בנוסח ברור ומדוּיָק: תיארתי לה את השתלשלות העניינים בפרוטרוט, דבר דבור על אופניו; כִּלְאַחַר יַד – לא בעיון רב, ברפרוף, באופן שטחי: עיינתי בספרו כלאחר עין, וכבר הזדקרו בו שיבושים לרוב; פסבדונים > פְּסֵידוֹנִים > שֵׁם בָּדוּי, שֵׁם סִפרוּתִי – שם שהסופר המציא כדי לחתום בו על יצירותיו: אשר גינצבורג חתם על יצירותיו בשם הסִפרותי ׳אַחַד העם׳; פָּתַח פתחי עולם – הרחיב את אופקיו: קראתי כמה ספרים שפתחו לפניי פתחי עולם; הִשְׂתָּרֵעַ – היה כתוב על פני מִספר עמודים מסוים, לרוב גדול: הדוח השׂתרע על פני 20 עמודים; מילא את כְּרֵסוֹ – למד הרבה תוך התמדה רבה: בחמש שנות לימודיו בישיבה הוא מילא כרסו בש״ס ובפוסקים וגם בחוכמה חיצונית; צָלַל בספר – שקע בקריאת הספר והתכנס כולו בו: הוא צלל בענייני הספר ולא שמע את הבאים לבקרו; השאלת ספרים – נתינת ספר לשואל כדי שיקרא בו ויחזירנו אחר־כך לספרייה או לחבר: הַשְׁאָלַת ספרים בספרייה מאפשרת לשואל הנאה מהם בלי לקנותם [היפוכו: שאילת ספרים, הוא שָׁאַל ספר]; סֵפֶר אֱלֶקטרוֹנִי – סֵפר מלא, תמליל ותמונות, בתסדיר סִפרתי, המופק ומופץ במחשבים או בהתקנים אלקטרוניים אחרים. התסדיר מוצג על צג במקום להיות מודפס על נייר: אני קורא ספר אלקטרוני ליד הבריכה בחופשה; מִספר סֵפר בין־לאומי (מַסתַ״ב, ISBN) – קוד מִספר ייחודי בשימוש בין־לאומי, המוקצה לספרים למטרות זיהוי ובקרת מלאי. מוציאים לאור רוכשים מִספרי מַסתַ״ב משותף של סוכנות המַסתַ״ב הבין־לאומית. המַסתַ״ב מוקצה לכל מהדורה בנפרד (למעט הדפסות חוזרות) של הוצאה לאור; למשל, ספר אלקטרוני, כריכה רכה ומהדורה קשה של אותו ספר יהיה לכל אחד מַסתַ״ב שונה. המַסתַ״ב היה עשׂר ספרות עד לפני 2007, ו־13 ספרות מ־1 בינואר 2007 או אחריו. סֵפר שֵׁמַע, סֵפר מוקלט – ספר או מגזין הנקראים בקול רם בשעת הקלטתם, בעיקר לעיוורים ולבעלי לקויות קריאה. יתרון ספרי השמע שאפשר להקשיב להם בזמן פעולות נוספות כמו נהיגה או ניקיון הבית, מה שהפך אותם לאהודים למי שאין שעתו פנויה לקריאה, בדומה להֶסכתים; הָפַךְ בו והיפֵּךְ בו – עסק בו הרבה, עיין והגה בו בלי הרף: כל היום אחזתי בסידורי, הפכתי בו והיפכתי בו; גִימֵא ספרים – [סִפרותית] ׳בלע׳, קרא במהירות רבה: עוד בנערותו ישב ימים מופרש מכל חבריו ומגמא ספרים במהירות מפליאה; בולע ספרים, בָּלַע ספרים – הִרבה לקרוא ספרים, קרא ספרים בשקיקה ובכמויות גדולות: הוא בולע עשׂרה ספרים בשבוע כמו כלום! איש סֵפֶר – אדם משׂכיל, אדם מלומד, מי שקורא ספרים רבים ולומד מהם, חובב ספרים: הוא איש ספר מובהק, ואך טבעי שנבחר בו להנחות את הדיון הספרותי בטלוויזיה; עַם הסֵפֶר – כינוי לעם ישׂראל שנתן לעולם את ספר הספרים – התנ״ך; חמוֹר נוֹשׂא ספרים – כינוי גנאי למי שמרבה לרכוש ספרים בלא שיבין בהם, והוא נשאר בבורותו: בקוראן כתוב על היהודים: ׳אלה שכפו עליהם את התורה ואינם מקיימים אותה, דומים לחמור נושׂא ספרים׳, כלומר היהודים קוראים את ספר התנ״ך בכפייה ואינם מבינים את נבואותיו, ולכן אינם מכירים במוחמד כנביא; יודע סֵפֶר – אדם משׂכיל ותרבותי, המייחד את זמנו גם לקריאת ספרות, פילוסופיה וספרי חוכמה אחרים, אדם שהוא מלומד, בקי בספרות, תלמיד חכם; צַנָּא דְמָלֵי סִפְרֵי > סל מלא ספרים – כינוי לאדם שקרא ושנה הרבה, בעל ידיעות אנציקלופדיות: ידיד נפשי לא היה רק סל מלא ספרים אלא גם אדם טוב לב וזולתן שייחד כל חייו להאיר את עולמנו באורה של תורה; כל הזכויות שמורות – נוסח הנרשם בראש יצירה מקורית שיש עליה זכויות יוצרים כדי לציין שאין להשתמש בה או בחלק ממנה ללא היתר של בעלי הזכויות; רָץ הקורא בסֵפֶר – קרא במהירות, בשטף ובקלות, ולא נתקל בכל קושי בקריאה: הגהתי היטב את הספר למען ירוץ הקורא בו; דֶּד לַיין > מועד אחרון, המועד האחרון, שעת נעילה – הזמן הסופי לבצע דבר מה, הזמן שבו פעולה מסוימת חייבת להסתיים, כגון הפקת העיתון לקראת הדפסתו; כְּתָבִים – יצירות סִפרותיות או פואטיות של סופר או של משורר, אוסף חיבורים בתחום מסוים, כגון דתי, מדעי או אחר: רכשתי את כתבי הסופר באריזה מהודרת; ספרים חיצוניים, ספרים גנוזים – כינוי לחיבורים קדומים שנכתבו בימי בית שני ולא נכללו בתנ״ך [עיקר תוכנם חזיונות אפוקליפטיים ויספרות החוכמה׳]; ספרייה > ארון ספרים, כוננית ספרים, כּוֹנָנִית – רהיט העשׂוי מדפים להעמדת ספרים, כלים וכד׳: על הכוננית בחדר השינה עמדו ספרי שירה אחדים; ניכש ספרים, ניכש – להסיר אנשים או דברים שאינם רצויים מקבוצה, כגון הסיר ספרים לא רצויים מכוננית הספרים כי הם ישנים, חסרי תועלת ונפטר מהם; תולַעַת ספָרים – כינוי ל אדם השקוע ראשו ורובו בעולם הספר ויש שהוא מנותק בשל כך מהחיים סביבו; אין ספינה טובה מסֵפר להסיעני למרחקים; בזמן שעולמו של אדם חשוך בעדו, קורא בספר ורואה עולם אחר; בית ללא ספרים כבית ללא חלונות; מַרבה ספרים מרבה חוכמה; הספר הוא חבר טוב, נותן ואינו לוקח, מעיר את ליבך בחושך, ואין טוב ממנו בבדידותך; דף רדף דף, והספר נגמע בשקיקה בן לילה אחד; אין חוכמת אדם מגעת אלא עד מקום שספריו מגיעים; כל היום הָפַכתִי בסידורי והִיפַּכְתִי בו; כוחם של ספרים טובים, לעולם אין יוצאים מהם ריקם; ספר שפותחים תדיר מוצאים בו מה שלא מצאו בו קודם; ואפילו קראו בו פעמים הרבה, ואפילו יודעים אותו על פה כיוון שחוזרים וקוראים בו מגיד לך חדשות, בין שכיוון להם המחבר בין שלא כיוון להן, מקופלות הן באותיות; ספר בלא מַפתח כבית נעול הוא: אין יוצא ואין בא; ספר בלי הקדמה – כגוף בלי נשמה; אל תדון את המגיה עד שתגיה במקומו; כל השיבושים אני רואה, חוץ משיבושיי; אינו עושׂה את מלאכתו רמייה, אלא הוא בולש אחר כל שגיאה ומתקנה כדי להוציא מתחת ידו דבר מתוקן; דמום ישבתי לפני הספר והספר התיר פיו וגילה לפני דברים שלא שמעתי מעולם; מצאתם טעות בספר, תקנו אותה ודונו אותי לכף זכות; כילה ימיו ולילו בספרי הבל > כתיבה! קריאה!

דק!

דק – לא עבה, לא גס, מועט מאוד, עדין, קל ביותר: קול דממה דקה; לחש לי את העניין ברמזים דקים; דקוּת – 1. מידתו או תכונתו של דבר דק, כגון דקות הנייר; 2. ניואנס > גוֹנִית; הבדל דק ועדין במשמעות, הקשה להבחנה או לזיהוי: למדנו לעמוד על דקויות ההתבטאות המנהיג ועל משמעיהן; דק דק – דק ביותר; דק מן הדק, דק עד דק, דקי דקים – דקיק, דק מאוד: הייתה לו יכולת דקה מן הדקה להבחין מי אינו דובר אמת; דק גִזרה – מי שמבנה גופו צר ורזה, בעל גזרה דקה: השׂמלה הלמה להפליא את מיכל דקת הגזרה והבליטה את חיטוביה; דק גֵו, דק בשׂר – דל בגופו, רזה, כחוש, צנום: היא הייתה גבוהת קומה, דקת בשׂר ועדינת פנים; דק הרגשה, דק רגש – בעל רגש עדין ומפותח; נטחן עד דק – [בהשאלה] נושׂא שדנו בו וחזרו ודנו בו מכל צדדיו: התנגדתי להעלות את הנושׂא לדיון נוסף שכן הוא כבר נטחן עד דק; דק טעם – בעל טעם עדין ומפותח: הוא דק טעם והדבר ניכר בריהוט דירתו; דק כקליפַּת השוּם – משל לדבר דק ביותר: השִׁכבה העליונה והתחתונה של הבצק בעוגת הפרג של חותנתי, הייתה דקה כקליפת השום; כִּמְהַלֵּךְ עַל קֶרַח דק, הלך על חבל דק התלוי באוויר – הוא נמצא במצב עדין או מסוכן ביותר; קול דמָמה דַקה – לַחַש קל, קול חרישי ביותר; רַמזוּז, רֶמֶז דַק – רמז קל, הֶערה קלה על דבר־מה: השאלה ׳מה השעה׳ הייתה רמז דק שעליי לעזוב את הפגישה; דַק הַבחָנה – מבדיל, מבחין ברגישות: האומנים הם בני אדם דקי הבחנה; הבחנה דקה – 1. הבדל קטן, שוני בפרטים זעירים שלעתים קשה להבחין בהם: במצבים מסוימים קיימת הבחנה דקה ביותר בין שפיות לאי־שפיות; 2. יכולת להבחין בדברים שאינם גלויים לעין, תפיסה חדה של הפרטים הקטנים, של הגוֹנִיוֹת (ניואנסים) הדקות; היא העמידה פנים שהכול כשורה, ורק אדם בעל הבחנה דקה יכול היה לחוש במתח העצום שלה; הוא מהלך על חבל דק, הלך על חבל דק – הוא נתון במצב עדין או מסוכן ביותר, התנהג בצורה שמסכנת אותו, קיבל עליו סיכון גבוה, הוא במצב שכל טעות עלולה להזיק לו נזק רב: בעסקיו המפוקפקים הוא הלך זמן רב על חבל דק ולבסוף הסתבך בפלילים; כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה – דבר זעיר ומועט ביותר, דבר מה דק מאוד, בעיקר הֶפרש או פער קטן ביותר: לא היה חסר אלא כחוט

השׂערה בינה ובין זכייה במדליה אולימפית; הבדלי התפיסות בינינו דקים כחוט השׂערה; לָא דָק פּוּרתָא – 1. לא דייק קצת, הוא טעה מעט; 2. [באירוניה] הוא מסלף ומסרס את הכול; דַק בָּשָׂר – דל בגופו, רזה, דל בגופו, בעל גוף כחוש: ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשׂר את שבע הפרות יפות המראה; כּחוּדהּ של מַחַט, כחרירה של מחט, כְּפִתְחָה של מחט (כגודל הקוף במחט) – דבר זעיר או מועט ביותר: אם תפתח לי פתח קטן של תקווה, כחרירה של מחט ותפסיק לעשן, אממן לך את קורס הצלילה שרצית; דק כחוטי העכביש וכעובי הנייר, אך חזק מן הברזל;

האטה!

הֶאָטָה, הֵאֵט – הפחית את המהירות או את הקצב של דבר מה; עשׂה דבר לאט; גרם למשהו להיעשׂות לאט; האטה – הפחתת מהירות; תְּאוּטָה – קצב הפחתת המהירות; אַט־אַט – בהדרגה, באיטיות רבה; לאט (תואר הפועל) – בקצב איטי, בקצב של צב, במהירות נמוכה [ההפך: מהר], וכן – אַט אַט, באיטיות, בכבדות, במתינות, בנחת, בעצלתיים, בְּצַעֲדֵי צָב, בשופי, טִיפִּין טִיפִּין, לא בחיפזון, לאט לאט, בְּהַדרָגָה, מְעַט מְעַט, מָתוּן מָתוּן, מְתוּנוֹת, על יד על יד, עָקֵב בְּצַד אֲגוּדָל, צַעַד אַחַר צַעַד, צַעַד צַעַד, קִמעָה קִמעָה; לְאַט לְךָ – אל נא תיחפז, היה זהיר ומתון; הָלוֹך וְהָאֵט – הפחית פעולה (כגון מהירות, קצב התקדמות, שחיקה) בהדרגה: נתקעה דוושת הבלם והאטתי את המכונית הלוך והאט; ההולך לאיטו יבוא בעיתו – מימרה בשבח המתינות וחוסר החיפזון; סרט אט־נועי – סרט המראה את המעשׂה המצולם בתנועה איטית יותר מזו שבמציאות, כגון חזרה איטית של שלב מעניין בכדורגל; שביתת הֶאָטָה, שביתה איטַלקית – הֶאָטה מכוּוֶנת בעבודה, בלי להכריז על שביתה: ועד העובדים התנגד להשבית את המפעל, הלכך שבתו העובדים שביתה איטלקית; שֶׁפִי, בשופי – לאט, בנחת: המומחה השיב בשופי ובנחת; מימי הנהר מהלכים בשופי; פִּיגּוּר פיגר – 1. לא התקדם או התקדם לאט לעומת אחרים, נשאר מאחור, נֶחשל: הפיגור של המדינה נובע משלטון ממושך ומושחת; נעדרתי משני שיעורים ולכן אני מפגר בחומר הנלמד; 2. איחר, עיכב, השהה תשלום או ביצוע התחייבות כלשהי מעבר לזמן שנקבע או מעבר למועד שעליו הוסכם; הקבלן חייב לפצות את הקונים על שפיגר במסירת הדירות; 3. מוגבלות שׂכלית התפתחותית: במוסד הזה לומדים ילדים בדרגות שונות של מוגבלות; עֲצַלתַיִם – איטיות, כבֵדות, התנהלות מתוך עצלות: הוא השליך מעליו את איסורי הדת והתמכר לחיי בטלה ועצלתיים; בַּעֲצַלתַיִם – לאַט ובלי חֵשֶׁק, בכבדות, בלי מרץ, כאילו מתוך עצלות: הזקן קם בעצלתיים מן הכורסה ודידה לאיטו לחדר השינה; בכבדות, כְּבֵדוּת – איטיות, מגושמות, קושי, סרבול: כבדות תנועותיו הקשתה על הליכתו; הִשתַלשְׁלוּת, הִשתַלשֵׁל – התפתח או התקדם שָׁלָב אחר שָׁלָב, התקדם מדרגה לדרגה, הייתה בו התפתחות אירועים בזה אחר זה: המאמר מסביר בפירוט איך השתלשלו האירועים עד לפרוץ המרד; גולמני, גוֹלמִיוּת, גוֹלמָנוּת – תכונתו של הגולם, חוסר זריזות, כובד תנועה: פתאום הופיע הענק הגולמני והמתנשף וקרב אליי בהליכה גולמנית; הִשׂתָרֵך – נִגרר, הלך באיטיות ובכבדות, נסחב: נראו כמה דמויות משׂתרכות לאיטן אחרינו; זַחלָן – כינוי לאדם איטי מאוד, כְּבַד תנועה מי שמפגר אחרי אחרים, מתנהל בכבדות: הזחלן הֵאֵט את קצב התקדמותנו; בְּצַעֲדֵי צָב – משל להתקדמות איטית ביותר, באיטיות, בעצלתיים: כתיבת המאמר מתקדמת בצעדי צב מחמת עיכובים לא־צפויים במהלך המחקר; בהילוך נמוך – באיטיות, במתינות; דריכה במקום, דָרַך בַּמָּקוֹם – דשדש במקום אחד, לא התקדם בעבודתו או במאמציו להשׂיג דבר, דש בעניין אחד זמן רב, קפא על שמריו: הוא דורך במקום במיזם שקיבל עליו לסיים, לכן החליטו לפטרו; בְּשׁוּבָה וָנַחַת – בשקט ובשלווה, ברוגע, באיטיות, באורך רוח, במתינות וביישוב הדעת, לא בבהילות: הימים חולפים כאן בשובה ונחת, ללא אירועים מסעירים; טחנות (הצדק, האקדמיה, המנהלה, משׂרדי הממשלה . . .) טוחנות לאט – אין אדם מקבל גמולו מייד בשל התמהמהות; צַעַד־צַעַד – בהדרגה; צעד אחר צעד – בהתקדמות הדרגתית, שָׁלָב אחר שָׁלָב אגב התקדמות הדרגתית לפי סדר נתון, בנחישות: מתפקיד של פקיד זוטר התקדם שמעון צעד אחר צעד עד שהגיע למִשׂרת מנַהל החברה; צִילוּם דוֹלֵג זְמַן, צִילוּם דוֹלֵג – צילום איטי של תהליך בשלביו השונים בקפיצות זמן קבועות [כגון בקיעת אפרוח מביצה, פתיחת עלי כותרת של פרח]. כאשר הצילומים מוקרנים ברצף, נוצרת תחושה של האצת זמן; צַוָּאר בַּקבּוּק, צַוָּאר הַבַּקבּוּק – 1. כניסה או מַעבר צרים שנוצרים בהם 'פקקי' תנועה; 2. מקום תקלה שבו מואטת ההתקדמות ומעוכבת הפעולה התַקינה או מקום היעצרות של תהליך בשל עומס יתר: עם ריבוי הספינות בנמֵל נוצר צוואר בקבוק; בַּלָּאט – בסתר, בחשאי, חרש, בצנעה; שָׁקַט אֶל שמָרָיו – שמרן, אדיש, שָׁלֵו, שאנן; עקב בצד אגודל – בנחת, אט־אט, בפסיעות קטנות ומדודות, בצעדים מתונים, צעד אחר צעד, בזהירי זהירות: יש להנהיג את הרפורמה לא בבת אחת, אלא בהדרגה, עקב בצד אגודל; קשה לשמוע ומהיר לאבד – לומד לאט ושוכח מהר; טיפִּין־טיפִּין – 1. טיפה אחר טיפה: המים יורדים טיפין־טיפין ונעשׂים נחלים טיפין טיפין; 2. לאט, במנות קטנות, טיפה אחר טיפה: הכנסות המוסד גדלו טיפין־טיפין; בשיטת הַסָלָמִי – פרוסה אחר פרוסה, לא בבת אחת, אלא שלב אחר שלב, קמעה קמעה; כינוי לשיטה הדרגתית הפועלת בשלבים, צעד אחר צעד; מעט מעט – לאט, טיפין טיפין, לא בבת אחת, בהדרגה, במנות קטנות; פְּעָמִים־פְּעָמִים – לא בבת אחת, מעט־מעט; מַעֵט בְּרִיצה שלא תִרבֶּה בַּחֲזָרָה – בגנות החיפזון; נִיוּחַ, נוּיַּח, נִיֵּחַ – הביא לידי מנוחה או נייחות, הפך לנייח, הפסיק את התנועה: הטייס נייח את מטוסו לאחר הנחיתה; מנע רַגלוֹ מן, הוקיר רַגלָיו – נמנע מללכת, בא לעיתים רחוקות: משנתגלעה מחלוקת חריפה בינינו, אני מוקירה רגליי מביתו; מַהֲמוֹרָה – 1. בור, גומה, שיבוש כלשהו בדרך, בכביש וכד': הכביש משובש ומלא מהמורות, והנהיגה בו קשה; 2. מכשול, קושי, דבר המפריע להתקדמות התהליך; סטָטִי – נייח, קבוע, יציב, שאינו זז או משתנה [ההפך: דינמי]: בתחילת הטיפול בו חלה הטבה במצבו הרפואי, אך זה כשנה מצבו סטטי; מסורבל, סרבול, סִרבֵּל – גרם למישהו להיות מגושם וכבד תנועה: כל הבגדים האלה רק מסרבלים את התינוק; הסתרבל – נעשׂה מגושם, לא גמיש ולא זריז, נהיה כבַד תנועה: התעטפו והסתרבלו בכמה שכבות בגדים, כאילו פניהם מועדות אל הקוטב הצפוני; זַחלָנִי, זָחַל – התקדם לאט, זרם לאט: אותם ימי קיץ זחלו בקצב זחלני מטריף; דִשדֵש ב־ – דַרָך דריכה איטית ומגושמת: ירד מן המיטה יחף ודשדש בחדר האפל; הילדים דִשדשוּ בשלג; דשדוש בבוץ – התעסקות ממושכת בדבר מגונה: אולי לא ניצחנו במלחמה, אך מדוע חיילינו מדשדשים בבוץ הלבנוני; דידה – 1. הלך בצעדים איטיים ובהליכה לא בטוחה: היא מדדה בגלל כאבי רגליה; 2. ניתר, הלך בקפיצות קלות מצד לצד: הפצוע דידה בקב העץ שבידו; 3. עזר ללכת למי שקשה לו ללכת: האישה מדדה את בנה; הידוּס, הידֵס – ניתר, חיטט, גרף וסחב ברגליו; [בהשאלה] דידה ודשדש, הלך כמתנודד; טפיפה, טָפַף – הלך בצעדים קלים כנוגע או לא נוגע בקרקע או אגב התנדנדות לכאן או לכאן: הוא טפף על קצות רגליו ורץ אחר ציפור; פֵּירֵך – התיש, העיק, לחץ: כל ימות החול אדם מפרך את גופו ואת נפשו בדרכים; והמלאכה מפרכת ומשברת את הגוף; מסע מפרך – צעידה קשה, מַתישה, מעיקה ולוחצת הדורשת יכולת גופנית ונפשית גבוהה לאורך זמן: בקושי סיימנו את המסע המפרך; אֶבֶן תּוֹשֶׁבֶת – אבן קבועה במקום שקשה לַהֲזיזהּ או לעוקרה ממקומה; מסמר בלי ראש – אדם שנטוע חזק במקום עבודתו, וכמעט בלתי אפשרי לפטרו, כמסמר בלי ראש שקשה לחולצו; כמסמר בלי ראש, כמסמר תקוע, כמסמר נטוע – כינוי לאדם או לדבר קבוע שאין לשנות בו מאומה, משל למי שעומד קפוא במקומו ואינו זז: הסוס הכושל היה זקן וּרְפֵה ברכיים, ולכן פתאום נעמד במקומו כמסמר נטוע; הַבְרָכָה, הִבְרִיך – הכריע, העמיד על הברכיים: לאחר השתייה הברכתי את הגמלים כדי שינוחו מן המסע המפרך; דריסַת רֶגֶל – רְשות כניסה ויציאה, זכות מעבר, יכולת פעולה מזערית בתחום כלשהו, גישה: לא ניתנה להם כל דריסת רגל בניהול ענייני החברה; דריכה במקום, דָרַך בַּמָּקוֹם –לא התקדם בעבודתו או במאמציו להשׂיג דבר, קפא על שמריו: הוא דורך במקום במיזם שקיבל עליו לסיים, לכן החליטו לפטרו; גרירת רגליים, גָרַר רַגלַיִים – התקדם במילוי משׂימתו באיטיות וברשלנות, עיכוב בכוונה את מילוי המשׂימה; שְׁהִייָה פְּהִייָה, שָׁהָה פָּהָה – נע והתעכב, השתהה, הסתובב לצדדים: שהה־פהה במרכול, במקום לסייע בבית; עָמַד מִלֶּכֶת – נעצר: השעון עמד מלכת: המיזם עמד מלכת בשל ביטולו; כיתות רגליים, כיתת את רגליו, כִּיתֵת רגליו – הלך הליכה מייגעת, צעד צעידה ממושכת: לאחר שכיתתה רגליה שעות מצאה סוף סוף את הספר הנדיר; נִיקֵף – הכה, חבט, דפק בחוזקה: זה מנקף את רגליו באבנים וזה ניקף את אצבעותיו; הלך עקב בצד אגודל – הליכה בנחת, אט־אט, בפסיעות קטנות ומדודות, בזהירי זהירות: אין להנהיג את הרפורמה בבת אחת, אלא בהדרגה, עקב בצד אגודל; אדם המהלך בדרך, החמה קופחת על ראשו, האבנים מנגפות את רגליו והאבק מסמא את עיניו, וכל גופו עייף; העובר לפני התיבה פעם ראשונה יסרב, שנייה מהבהב [= מהסס], שלישית – פושט את רגליו ויורד; שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול, אלא יהא הילוכך בנחת; התנודדו העצים ברוח; הוא היום מה שהיה מאז ומעולם: הוא אינו מראה סימני שקיעה, תשישות של זקנה והאטה בכישוריו, וגם ערנותו לא קהתה; גישש דרכו בחשכה; לא ביום אחד נבנתה ירושלים; התנהל בכבדות; בשובה ונחת תיוושֵׁעון, בהַשקֵט ובבִטחה תהיה גבורתכם; זחל בעצלתיים; לא ביום אחד ולא בשני ימים ולא בשבוע אחד ולא בחודש אחד אלא בהדרגה > מהירות! מתינות! צעד! תנועה!

הבחנה!

הַבחָנָה – 1. מצב או תכונות המאפשרים לזהות בחושים (כגון ראייה, ריח) או להבין דבר בשׂכל; הבדלה בין דבר לדבר הכרה ברורה בטיבו של דבר: דרכי ההַבחָנה בין טוב לרע רבות הן וצריך ללמדן; 2. הכרה ברורה בטיבו של דבר; הבחין – הבין, סימֵן, הֶראה או זיהה ששני דברים אינם זהים: לא קל להבחין בין התאומים; דַק

הַבחָנה – מבדיל, מבחין ברגישות: האומנים הם בני אדם דקי הבחנה; חריפוּת ההבחנה – חדות השׂכל והשנינות להבחין בין דברים; סימן דיאָקריטי > סימַן הֶבחֵן – סימן גרפי לציון הֶבדל בין הגיים: הנקודה מעל לשִׁי״ן (שׁ, שׂ) היא סימן הבחן, וכן ş, ë è, ē, ĕ; כושר הבחנה – היכולת לזהות הבדלים בין שני דברים או יותר; שׁוֹנוּת, שׁוֹנִי – חוסר דמיון בין חפצים, בני אדם , דעות, מצבים וכד׳, עובדת היותם שונים זה מזה, הבדל: מה רב השוני ביניהם! הסביבה החדשה של מקום מגוריו קסמה לו בשונותה ובחידושיה; יחידנות – אינדיבידואליות; אינדיווידואלי, אינדיבידואלי > יחידני – שמיועד ומכוון לאדם היחיד, לפרט, פרטני: הגישה היחידנית כלפי האסירים בקבוצת השיקום הוכיחה את טיבה; תְּהוֹם – 1. הבדל רב, פער גדול: תהומי תהומות מפרידות בין שני העמים; נפערה תהום ביניהם, וקשה לגשר עליה; 2. עומק רב, מעמקים שאין להם סוף: מתוך תהומות נפשו עלו זיכרונות ילדותו; תַּתרָן – נעדר חוש ריח או הבחנה, כגון תתרנים אנו לגבי לשוננו; תתרנות – הֵיעדר חוש ריח או הבחנה בין דברים: תתרנות פוליטית, תתרנות בענייני לשון תקנית; עוּרפֵּל, עִרפֵּל, הִתעַרפֵּל – טִשטש, גרם אי־בהירות או היטשטש: עיני החולה התערפלו; איני יודע כיצד לנהוג כשמשיבים על שאלותיי תשובות מעורפלות; עַרפִּלִי, עֲרָפֶל – אי־בהירות, מצב של טשטוש, הֵיעדר אפשרות להבחנה ברורה, אי־ודאות: ערפילי מליצה מזיקים להבנת הפקודה; כדי לפזר את הערפל, עליי לספר לך דברים כהווייתם לכל השתלשלותם; לְהַבדִיל – 1. מילה המביעה הפרדה ברורה בין דברים הנאמרים בסמיכות, שיש ביניהם קשר שטחי כלשהו, ומצד שני יש ביניהם ניגוד או שוני רב: היא מזכירה לי את החברה הקודמת שלו, להבדיל!; 2. קיצור מקובל של לְהַבדִיל בְּאֶלֶף אַלפֵי הַבדָלוֹת; 3. בניגוד לו, בהבחנה ממנו: עיתון יומי הוא עיתון היוצא לאור מדי יום, להבדיל משבועון או מירחון; הדביק תוויות, מתויג, תויג, תיוג, תִּיֵג – 1. הצמיד תג או תווית למוצר, לסחורה וכד׳: עובדת המרכול תייגה את תוויות המחיר על המוצרים; 2. סיוֵג ושִׁייך אדם לקבוצה מסוימת ואפיין אותו לרוב לשלילה בצורה שרירותית: יש להיזהר מאוד כאשר מתייגים אדם כחולה נפש; תִּיוּג; הַדבָּקַת תָּוִיוֹת, הדביק תוויות – סיווג ושייך אדם לקבוצה מסוימת ואפיין אותו לפיה בצורה שרירותית: יש להיזהר מאוד מלתייג אדם כחולה נפש; אף שאני נזהר מלהדביק תוויות, כשהתחיל לדבר ראיתי שאינו משלנו; עיניו טחו מראות – לא הבחין בדבר ולא תפסו; פיזר את הערָפֶל – הבהיר, סילק אי־הבנות: כדי לפזר את הערפל אספר לכם את הכול מאָלֶ״ף עד תָּי״ו; הוא מהלך על חבל דק, הלך על חבל דק – הוא נתון במצב עדין או מסוכן ביותר, התנהג בצורה שמסכנת אותו, קיבל עליו סיכון גבוה, הוא במצב שכל טעות עלולה להזיק לו נזק רב: בעסקיו המפוקפקים הוא הלך זמן רב על חבל דק ולבסוף הסתבך בפלילים; עִיוְּרון צבעים – אי־הבחנה בין צבעים מסוימים: עיוורון הצבעים ניכר בקביעת מבחן אחד לילידי הארץ, לעולים ולמיעוטים; אין בין א׳ לב׳ – אין בין שמעון לשמשון, ולא כלום = אין ביניהם הבדל; אין לא׳ ולב׳ – אין לשמעון ולשמשון ולא כלום = אין להם שייכות זה לזה; הַדָּרַת נשים, הדיר נשים – לא אִפשר לנשים לקחת חלק בפעילות או להיכנס למקום; הפלה נשים לרעה והראה שוביניזם וכפייה דתית כדי להרחיקן מעמדות ציבור, הפריד בין גברים לנשים באוטובוס; מִיזוֹגִינִיָּה, אַנטִיפֶמִינִיזם – 1. התנגדות להעניק זכויות שוות לנשים ומעמד שווה לאישה בחברה, אי־הכרה בזכויותיה של האישה ובתפקיד שהיא ממלאה בחברה: האנטיפמיניסטים התנגדו לתת לנשים שוויון כלכלי, פוליטי וחברתי וזכויות, כגון זכויות קניין וענייני הירִיון. 2. תחושת שׂנאה, סלידה, דעות קדומות, עוינות או בוז כלפי נשים או תחושה שהן אינן טובות כמו גברים; גּוֹנֵי גוֹוָנים – גוונים קלים ודקים ביותר: אוזנו הרגישה מבחינה בגוני הגוונים של צלילי המקהלה; דבר אחר – פירוש שני, רעיון אחר; קוֹרַץ מחומר אחר – נוצר מחומר אחר: הרמטכ״ל הזה קורץ מחומר אנושי אחר: ישׂראלי, ציני במידה, חריף מחשבה, אמיץ ואמין; נילוש מעיסה פלונית – נוצר מחומר מסוים: בנו לא נילוש מעיסתם של אנשי מעשׂה; תהום פעורה ביניהם – יש ביניהם הבדל עצום, יש פער עמוק מאוד ביניהם או בין דעותיהם וכד׳: שתי המפלגות הללו הן בעלות מצע פוליטי מנוגד ותהום פעורה ביניהן; אין הנידון דומה לראיה – אין כל קשר בין הדבר שאתה לומד ממנו, לכן אין מסקנתך נכונה; אין סִתרוֹ כגילויו, אחד בפה ואחד בלב, אין תוכו כברו, פיו וליבו אינם שווים – הוא צבוע, אחד בפה ואחד בלב: לרוב איש ישר הוא, אך הפעם התרשמתי שאין תוכו כברו; עַיִן חַדָּה – כושר ראייה מעולה, ראייה חדה, כושר הבחנה, כושר תפיסה, יכולת להבחין בפרטים קטנים ביותר ולרדת לעומקם: יש לו עין חדה, לא תוכל להסתיר את זה ממנו; אין סתרה כגילויה – נראית דתית וצַדֶּקֶת אך מתנהגת כחילונית; אֵינו מַגִיעַ לקַרסוּלָיו של אַחֵר, לא הגיע לקרסוליו – נפל ממנו הרבה בערכו, ביכולתו, בידיעותיו, בעושרו, בחוכמתו וכד׳, פחות ממנו במידה בולטת: השׂחקן הצעיר אינו מגיע לקרסוליו של השׂחקן המבוגר ביכולות הפנטומימה; אינו עולֶה בקָנֶה אֶחָד עם – אינו מתאים: להוותי, אין רצונותיי עולים בקנה אחד עם רצונותיך; איננו כְּתמול שִׁלשום – אינו כרגיל, אינו כבעבר: בשל אכזבתה ממנו לא היו פניה כתמול שִׁלשום; מעור אחד – מאותו סוג, ממין אחד, מטיב אחד, אחיד בטיבו, באופיו, בנטיותיו וכד׳: חברי הכנסת אינם עשׂויים מעור אחד אלא מייצגים קשת רחבה של בוחריהם; אינו עשׂוי מֵעור אֶחָד – אינו אחיד, אינו מסוג אחיד, אינו דומה בתכונותיו, בדעותיו ובמזגו: אין עם העשׂוי מעור אֶחָד; חמתה מרובה מצילתה – החיוב רב מן השלילה; כִּרחוֹק שמיים מֵאֶרֶץ, כִּרחוֹק השמיים מֵהָאָרֶץ, כִּרְחוֹק מזרח ממערב – משל לשני דברים המרוחקים זה מזה ומנוגדים זה לזה בתכלית: עמדותיו הפוליטיות רחוקות ממני כרחוק מזרח ממערב; תהום מפרידה ביני ובינך, שמיים ביני ובינך – אנו רחוקים זה מזה, כרחוק השמיים מן הארץ; תהום עמוקה בין א׳ לב׳ – הבדל רב בין א׳ לב׳: תהום מפרידה בין שני העמים ואין דרך לגשר על הפערים; לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, לֹא הֲרֵי זֶה כַּהֲרֵי זֶה – אין שני המקרים דומים, אין להשוותם כלל: אל תשווה בין טייסים לדיילות, שלא הרי זה כהרי זה בתחום קבלת האחריות; לֹא הֲרֵי . . . כַּהֲרֵי . . . – אין שני הדברים שווים: לא הרי השפחה כהרי הגבירה, ולא כַּהֲרֵי העבד כהרֵי המעביד; לא ראי זה כראי זה – אינו דומה מראהו או טיבו של זה למראהו או לטיבו של זה, אין שני הדברים דומים זה לזה: בהשוואה בין שתי המכוניות, אני רואה שלא ראי זה כראי זה למרות מחירן השווה; לְהַבדִיל בְּאֶלֶף אַלפֵי הַבדָלוֹת – אין להשוות בין דברים הרחוקים זה מזה מרחק רב, ואין לערבּב חלילה חול בקודש: גם בגין, ולהבדיל באלף אלפי הבדלות, גם רבין היו מנהיגים גדולים ונועזים; מִן הקָצֶה אֶל הקָצֶה – בניגוד גמור, לגמרי, בתכלית השינוי, באופן קיצוני: משניצל מן התאונה, שינה את דעתו על האמונה מן הקצה אל הקצה; זֶה בְּכֹה וְזֶה בְּכֹה – זה אומר כך וזה אומר כך, כל אחד אומר את שלו: במחלוקת ביניהם זה בכה וזה בכה, זה בונה וזה סותר, זה נוטע וזה מעקר נטוע; אי־אפשר לַבָּר בלא תבן, אין טוב בלי רע, מה לתבן את הבר? – מה לפסולת אצל דבר טוב ומשובח, פגמים מצויים גם בדבר הטוב, אין טוב בלי רע (≠ אין רע שאין בו טוב), כלומר בכל חיוב יש גם שלילה, אין טוב מוחלט: אף שבספר יש מאמרים מעניינים ומועילים, מדוע הוכנסו בו גם כמה מאמרים שדופי תוכן, מה לתבן את הבר? אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימה – אין עניין אחד נוגע למשנהו, כל דבר יש לו את תחומו, אין אחד צריך להיכנס לתחומיו של אחר; לְגַמרֵי – לחלוטין, וכן – באופן מלא או מוחלט, בהחלט, בתכלית, כולו, מן הקצה אל הקצה, עד שורשי השׂערות: הספר קרוע לגמרי, ואין טעם להדביקו; עַד שׁוֹרשֵׁי הַשְּׂעָרוֹת – [בהשאלה] עד תום, בלא שִׁיוּר כלשהו: יש להשמיד מזיקים אלו עד שורשי השׂערות; הנערה הסמיקה עד שורשי שַׂערותיה; אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד – לכל אדם סגנונו ודרך הבעה המיוחדת לו; לא מכל אורן ייעשׂה תורן – לא כל אחד מתאים לתפקיד הנכבד; מה היום מיומַיים? – מה נשתנה היום הזה משאר הימים? ציפורים חדשות, זמירות חדשות – הִלכי רוח חדשים לאחר חילוף בתפקיד: התחלף המנהל, חליפו ישמיע דעות חדשות שפעמים מבטלות את של קודמו, בבחינת ציפורים חדשות, זמירות חדשות; וישן מפני חדש תוציאו – כך מנהגו של עולם: הכול מתחדש תמיד, והחדש בא ודוחק את רגלי הישן; בוא וראה מה בין א . . . לב . . . ; דומים זה לזה כדמיון היום ללילה; כשם שגבהו השמיים מהארץ, כן גבהו דרכיי מדרכיכם, מעשׂיי ממעשׂיכם, מחשבותיי ממחשבותיכם; מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות; אין מחשבותיי מחשבותיכם, ואין דרכיי דרכיכם; אם אין דעה, הבדלה מניַין? אי־השוויון וההדרגה הם תנאי לקיום העולם; אדם משתנה מחברו: בקול, במראה ובדעת; מה שנופת לחתול, תופת לעכבר > גבול! הפרדה! ניגוד! שינוי!

הבטחה!

<u>כללי.</u> הַבטָחָה, הבטיח – 1. התחייב לעשׂות דבר או לחדול מעשׂייתו או שיקרה דבר בעתיד; 2. סימן או רמז לדבר (לרוב דבר טוב) שוודאי יהיה בעתיד; המצב, האירוע וכד׳ המסמנים שמשהו ודאי יתפתח בדרך מסוימת; הַבטָחה על תנַאי – הבטחה שתקוים, רק אם יתקיים או יבוצע תנאי מסוים; גבולות ההַבטָחה – גבולות ארץ ישׂראל על־פי הבטחת ה׳ לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת; בַּעַל הַבטָחה – אדם שאפשר לבטוח בו: אנשי אמת אלו בעלֵי הבטחה הם; הבטיח עולָם וּמלואו – הבטיח כל מה שבהישׂג יד: אשׂיג לך עולם ומלואו אם רק תיעני להצעתי; הבטחה חגיגית, הבטיח חגיגית – נדר, התחייב, הבטיח רשמית: א״א כתב כי הספר הלבן הוא הפרה מבישה של הבטחה חגיגית שניתנה ליהודים; הבטיח על שקר – הבטיח הבטחת שווא, הִשלה והכזיב; עַל דִּברָתִי – בהֵן צדקי, אני דובר אמת לאמיתה [נוסח של שבועה לחַזק את אמונת השומע בכֵּנוּת הדובֵר]: על דברתי, אטפל בך כשתזדקק לכך אני מבטיח נאמנה; הִתחַייְבוּת, התחייב – 1. הבטיח מפורשת לעשׂות משהו, למלא משׂימה וכד׳: אל תדאג, הוא תמיד עומד בהתחייבויותיו; 2. מילא חובה (חברתית, חוקית וכד׳), התחייב לעשׂותו והוא בלתי נמנע: איני נהנה מהאירוע, אך זאת התחייבות חברתית שהוטלה עליי: איני יכול לקנות דירה במשכנתה כי זאת התחייבות גדולה מדיי;

פיטום, פוּטַם, מְפוּטָם, פִּיטֵם – מילא בשפע, גָדַש, נתן הרבה, הלעיט, נתן או העניק משהו במנות גדושות מדי, מילא או דחס בכמות רבה מאוד, בשפע ובגודש: פִּיטַמת אותם בהבטחות כדי שיבחרו בך, ועכשיו אינך טורח לקיימן; מַתַּת שֶׁקֶר – הבטחה שלא קוימה, הבטחת שווא: למה יתהלל איש במתת שקר; תקיעַת כַּף – התחייבות על ידי לחיצת ידיים: אישרנו את החוזה גם בתקיעת כף; **אנוס על פי הדיבור** – קשור וכבול על ידי הבטחה שהבטיח; תקיעַת כַּף, תָּקַע כף– לחץ יד למישהו כדי לסמל הבטחה נאמנה או התחייבות או הגעה לידי הסכם: כל העסקים בינינו נעשׂו בתקיעת כף בלבד וללא חוזה כתוב; מי הוא לידו יתקע, **מי לידו יתקע** – מי יהיה אחראי וערב לו, מי יערוב לו ש׳, מי יבטיח לו ש׳: כראש הממשלה החליפי, מי לידי יתקע שאתמנה לראש הממשלה; נשבע בְּנקיטַת חֵפֶץ – נשבע כשהוא אוחז בידו חפץ קדוש כלשהו, כגון ספר תורה או תפילין, ושבועתו היא שבועה חמורה, בכל הקדוש לו: אני נשבע בנקיטת חפץ שלא שמעתי על כך דבר וחצי דבר; **מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תשמור** – קיים את הבטחתך; תנאי קודם למעשׂה, תנאי ולא יעבור – תנאי הכרחי לקיום עניין מסוים: תנאי קודם למעשׂה שכל החלטה שתתקבל בהצבעה תחייב את כולנו; **שקַד על דברו לעשׂותו** – מיהר לקיים את הבטחתו; בָּא על הֶחָתוּם – שָׂם את חותמו או חתם את שמו בסוף מסמך, חוזה, מכתב וכד׳: כותב הצוואה התבקש לחתום בסופה לאחר המילים: ׳ולראיה באתי על החתום׳; הסכם זה מבטל את ההסכם הקודם, ועל כך באנו על החתום; החתום מטה – מי שחתם על מכתב או רשומה אחרת: אני החתום מטה מבקש בזה . . . ; שבוּעַת היפּוקרָטֵס – נוסַח שבועה בטקס הסמכת רופא שתוכנה התחייבות לרפא בכל תנאי: על־פי שבועת היפוקרטס יש לעזור לכל אדם בלי הבדל דת מין וגזע; העיד עָלָיו שָׁמַיִם וָאָרֶץ – לשון שבועה: עדים הם השמיים והארץ שדבריי נכונים; **קיבל עליו** – נטל על עצמו, התחייב, הסכים: קיבל עליו את עול החלטות האקדמיה; התחייבות בלתי חוזרת – התחייבות שלרוב אי־אפשר לבטלה; נתן את צווארו בעול, הביא את צווארו בעול, **קבלת אחריות, קיבל עליו אחריות** – הסכים להיות אחראי וערַב לדבר; שריון – הבטחת סכום כסף, תפקיד, מקום ברשימה, חוק או מעמד וכד׳ בלי אפשרות לבטלו; נאה דורש ונאה מקיים – מקיים בעצמו מה שמטיף לאחרים, תכף עשׂייה לאמירה: בן־גוריון בהתיישבו בשׂדה בוקר הוכיח כי הוא נאה דורש ונאה מקיים; אומר ועושׂה – מבצע מייד וללא היסוס את מה שהוא מחליט, מי שתוכף עשׂייה לאמירה; **עמד בדיבורו** – קיים את דבריו, עמד בהבטחתו: אין לך מה לדאוג כי היא ידועה כמי שעומדת בדיבורה; **שָׁמַר הבטחתו** – קיים את אשר הבטיח, לא הפר את דבריו: ברוך שומר הבטחתו לאורך זמן; **הן שלו הן, ולאו שלו לאו** – הוא עומד בדיבורו, הוא מקיים את אשר דיבר; ערבוּת בַּנקָאית – התחייבות של בנק שחובו של לקוח מסוים ישולם בפרק זמן מסוים ובתנאים שנקבעו; בּהֵן צֶדֶק – בכנות, הבטחה חגיגית, מעין שבועה: ׳אני נשבע בהֵן צֶדֶק שכך עשׂיתי׳; **הסמיך עשׂייה להבטחה**; לא הפיל דבר ארצה מכל מה שהבטיח; הִבטחתָ – קַיֵּם; פיזר הבטחות על ימין ועל שׂמאל; קיבל הבטחות מסויגות; הכול שריר וקיים, ולראיה באנו על החתום; **יש נאה דורש ונאה מקיים, ויש נאה דורש ואין נאה מקיים**; חזקה על אדם שאינו חותם אלא אם כן יודע על מה הוא חותם; **מ׳אָמַר׳ ועד ׳עשׂה׳ מרחק של תָ״ק פרסה** [= מרחק רב]

<u>הבטחה הופרה</u>. **הבטיח שַ״י עולמות, הבטיח הרים וגבעות** – הבטיח הבטחות רבות וקוסמות שאינן בנות מימוש: מתחילה הבטיח הרים וגבעות, ולבסוף עוֹרבָא פָּרַח; הבטיח הֲרֵרֵי זָהָב – הבטיח הבטחות גדולות שלא יקוימו, הגזמה, גוזמאות דמיוניות ונפלאות שאינן בהישׂג יד: קודם שנבחר לתפקידו הבטיח לתומכיו הררי זהב, אך הכול ידעו שאין בכוונתו לממש את הבטחותיו; **התנכֵּר להבטחתו שהבטיח** – התכחש להבטחות שהבטיח; **אוֹסֵר לַאחֵרִים וּמַתִּיר לְעַצמוֹ** – נאֶה דורש אך לא נאה מקיים, נוטל לעצמו זכויות יתר; חילל בריתו, חילל הבטחתו – ביטֵל בריתו, ביטל הבטחה וכד׳; **הולכת שולָל, הוליך שולל** – הִשלה, הבטיח הבטחת שווא: בעסקה הוליכו אותנו שולל; הַבטָחַת שָׁווא – הבטחה שאין בה ממש: אל תאמין בהבטחות שווא; צֵ׳ק ללא כיסוי – הבטחה שלא קוימה; **אין כוחו אלא בפיו** – כל יכולתו מצטמצמת בדיבורים, הוא יודע רק לדבר ולא לעשׂות: כשהתקבלתי לעבודה הוא הבטיח לי הרים וגבעות, ולאחר שנים באתי לכלל דעה שאין כוחו אלא בפיו; **נשׂיאים ורוח, וגשם אַין** – משל למי שמבטיח הבטחות גדולות, ולבסוף אינו מקיים דבר; **נָשָׂא דָבָר לַשָּׁווא** – הבטיח דבר שלא התכוון לקיימו: הנואם תקף את יריבו שנשׂא את דברי האיגוד לשווא; **נָשָׂא את שמו לשווא** – הִרבה להטיף למשהו או דָגַל בדבר ללא יסוד או בלי להאמין בו באמת, השתמש בשמו או בזכרו של מישהו בלי כוונת אמת כדי להצדיק דבר שנעשׂה מסיבות אחרות: רבים נושׂאים את שמה של העברית הצחה לשווא, אך כמה נוקפים אצבע למענה? פיטומי מילים – דיבורים חסרי ערך, הבטחות שווא, דברי הבל: אלה פיטומי מילים בעלמא שאין הדעת סובלתם; פיטומי מילים בְּעָלמָא – דיבורי סרק, גיבובי מילים חסרי תוכן וחשיבות; **טָח תָפֵל** – דיבר דברים ריקים שאין בהם ממש, הבטיח הבטחות שווא: הזקן לא אמר בנאומו דבר אלא הפריח כדרכו מליצות ריקות וטח טיח תפל; האותיות הקטנות, אותיות קטנות – כינוי לחֵלק בחוזים המודפס באותיות קטנות וצפופות, ויש בו מִספר רב של סעיפים המנוסחים בצורה בלתי מובנת, או שיש בו חריגים, הסתייגויות ותנאים הגורמים לחוזה לאבד ממשמעו; **הפרת חוזה** – כישלון של צד להסכם, או של שניהם, לבצע חובה, לפי חוזה, כפי שהוסכם, היינו לעשׂות, להרשות לעשׂות או להימנע מלעשׂות דבר שנדרש בחוזה; חידש את הבטחתו לבקרים כדי שלא יקיימן; נאה דורש אך אין נאה מקיים > דיוק! הסכם!

הבנה!

<u>הבנה</u>. הבנה, הבין – קלט את המסר של הדברים שנאמרו או מה שכתוב בטקסט; עמד על משמעות יצירה, רעיון, בדיחה וכד׳; **הבנה** – היכולת לתפוס את משמעות המסר (המופשט או המוחש) ולהתמצא בעובדות, במצב, באירוע וכד׳ ולפעול בהם כנדרש, לחזות תוצאה אפשרית וכד׳; **הבין דבר מתוך דבר** – הבין דבר או הסיק מסקנה משתמעת אף שלא נאמר הדבר במפורש או צוין רק ברמז; הבין בעצמו דבר בהסבר כללי שניתן לו בעניין אחר אך קרוב: הוא אינו מסוגל להבין דבר מתוך דבר וצריך להסביר לו כל פרט ופרט לחוד; גילה עניין, גילה הבנה > **הֶראה הבנה, הבין לרוחו, הבין לליבו** – הבין את הרגשתו, הבין את מה שמתחולל בנפשו, הבין את רצונו, את מניעיו, את מאווייו וכד׳: ראש העירייה הראה הבנה למצוקות השכונה; הבנה רגשית – היכולת לזהות ולהבין רגשות של אחרים על ידי רמזי פָּנים או גוף, ובהקשרים חברתיים; הבנה היסטורית – בחינת אירוע או עובדה היסטוריים בכמה היבטים; הבנה מילולית – כושר שִׂכלי הניכר בהבנה מפרשת ומשתמעת של המילים כפרטים ובפיענוח המסר הכללי הגלוי או הסמוי של הטקסט; הבנת הנשמע – יכולת המאזין להבין מה שנאמר; הבנת הנקרא – יכולת הקורא להבין טקסט כתוב; **מִזכר הבנה** – מסמך שחתמו עליו שני צדדים או יותר, המבטא את עיקרי ההסכמות שהגיעו אליהם ואת ההתחייבויות ההדדיות שלהם לעתיד. המִזכר משמש אותם כשהם מרמזים על אי־התחייבות משפטית או כשאינם יכולים ליצור הסכם בר אכיפה משפטית; בַּהֲבָנָה – בחיוב, באהדה: קיבל את איחורו בהבנה; תּוֹבָנָה – 1. הבנת המשמעות או המהות האמיתית של דבר, בעיקר מתוך תפיסה שִׂכלית מקורית ומעמיקה; 2. הבנת האדם את התהליכים הנפשיים המתחוללים בו או בבני אדם אחרים, תפיסה שׂכלית פתאומית ומהירה של בעיה ושל הדרך הנכונה לפתור אותה; מובן, מובנוּת – התכונות הנדרשות כדי שיהיה דבר (כגון דיבור או טקסט) ברור למישהו ונתפס בשׂכלו; נבון – חכם, פיקח, בעל תבונה, רחב מחשבה, מבין דבר מתוך דבר: הנבון מַסיק מן המפורש על שאינו מפורש; נְבוֹנוּת – חוכמה, תכונתו של הנבון, תבונה: הוא הצטיין בנבונות פוליטית; רָאָה – הבין, נוכח, וכן – **בָּן, הִבחִין, הִשׂיג, יָרַד לְסוֹף דַעתוֹ, לָמַד שֶׁ־, עִיכֵּל, עָמַד עַל, קָלַט, תָּפַס**: חשבתי על זה שוב, וראיתי שצדקת; רָאָה בְּחוּש – חש בבירור את המתרחש או את העתיד להתרחש, קָלַט או תָּפַס בחוש (ולא על סמך ראיות של ממש), הבין באופן אינסטינקטיבי, הכיר בפועל: האב ראה בחוש את אושרה של בתו הנשׂואה; ירד לעומק העניין – ניסה להבין ביסודיות דבר מה; נפל לו אסימון > ירד לו אסימון > **נפקחו עיניו** – הבין פתאום, תפס לפתע, דבר מה חדר פתאום לתודעתו, התפכח: וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם; רק עתה נפקחו עיניו לרווחה וראה את החומרה שבמעשׂיו; **עָמַד עַל דבר** – התבסס על, היסוד או הבסיס שלו היה על, נסמך או נשען על, הסתמך על: אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם; טיעונו עמד על שלוש הנחות מבוססות; עוּכַּל, עיכול, עיכל – הבין וקלט, תפס, הִפנים: קשה לי לעכל את הידיעה שלא אראה אותה עוד; שְׂדֵה ראִייה – תפיסה כללית, רחבות אופקים, השקפת עולם: בזכות לימודיי נתרחב שׂדה ראייתי לאין שיעור; הסתברות, הִסתַבֵּר – התברר, זכה להסבר, עלה או התגלה, לרוב על סמך עובדות או נתונים, התברר, התחוור: במהלך המשפט הסתבר שהזכייה במכרז נעשׂתה שלא כדין; **ליבו ער** – הוא רגיש לעניין וקשוב אליו, דעתו נתונה לדבר: ליבו ער לצורכי תלמידיו, וטובתם עומדת בראש מעייניו; קריא, קְרִיאוּת – האפשרות לקרוא בקלות מסמך או מידת המובנות של טקסט כתוב; הַשלָמָה – קבלת עובדה בהבנה או מתוך הכנעה: היא לא קיבלה את שרצתה, אבל השלימה עם המצב והקלה עליה את קבלתו; סוקרני, סקרני, סקרן, סַקרָנוּת, סִקרֵן – עורר רצון להבין, לדעת, לראות ולהכיר כל דבר ובמידה מרובה, ככל האפשר: היא הביטה בי בעיניים סקרניות וחשדניות; קְלִיטָה, קָלִיט, קָלוּט, קָלַט – 1. תפס, השׂיג או הבין בשׂכלו את מה שראה, שמע או קרא: יש לו תפיסה מהירה – הוא קולט מהר את כל מה שמלמדים אותו; 2. תפס בחושיו סימנים, אותות, צלילים, מראות וכד׳: אני קולט במשקפת שלי רק חלק מן המתרחש על הבמה; קָלִיט – שנתפס ונקלט במהירות ובקלות (בשׂכל או בחושים): החברה בחרה בסִיסמה פשוטה וקליטה לפרסום המוצר שלה; סַקרָן – שמגלה התעניינות בכל התחומים או בתחום כלשהו, שואף לדעת, לראות ולהבין, ובנימה שלילית – שואף לגלות

פרטים הנוגעים לזולת ולחייו הפרטיים: איתמר הוא ילד סקרן ותאב דעת; אני סקרן לדעת מי ינצח; **פיקנטי** – מְגָרֶה, מעורר עניין וסקרנות, מושך את הלב: הוא קורא בעיתון רק את הרכילות הפיקנטית; **התעניין, מעוניין, עִניֵין** – 1. היה מעניין, עורר את הסקרנות, משך: הספר עניין אותי כל כך, שלא יכולתי להפסיק לקרוא עד שלא סיימתי אותו; 2. עורר בו עניין או אינטרס: מכל הצעות העבודה שתיים עניינו אותו; 3. גרם למישהו להשתתף בעניין כלשהו, נושׂא או פעילות, עורר את סקרנותו או את תשׂומת ליבו לדבר: הוא מנסה לעניין משקיעים במיזם החדש; **ענייני, עניָן** – פרק, נושׂא, סוגיה, דבר שנותנים את הדעת עליו: דבר לעניין; באספה דַנו בעניינים למיניהם; **צימוק** – משהו (כגון סיפור, מעשׂה, בדיחה, פרט מרתק) נעים, מסקרן או מושך את הלב, בייחוד בתוך מכלול שאינו כזה: המרצה שיבץ בהרצאתו היבשה והמשמימה כמה צימוקים שעוררו צחוק בקהל; **הָנַח לשיכור שמעצמו ייפול** – חבָל שתטרח לשכנע עקשן שהוא טועה, הוא יבין זאת בעצמו בדרך הקשה: הוא מתעקש בסופה הזאת לצאת בלי מעיל, הנח לשיכור שמעצמו ייפול; **הצימוק שבעוגה** – הפרט או החלק הטוב או הנעים ביותר מתוך משהו או מכל השאר, וכן – **גולַת הַכּוֹתֶרֶת, הַדוּבדְבָן שֶבַּקַצֶפֶת, הַיַהֲלוֹם שֶבַּכֶּתֶר**: הטיול במזרח ארה״ב היה מרתק, אך הצימוק שבעוגה היה מפלי ניאגרה; היו שם כמה בדרנים טובים, אבל הצימוק שבעוגה היה הפנטומימאי; אִינדוקציָה > **אִכלוּל, לְאַכלֵל, אִכלֵל**– הסיק מן הפְּרָט אל הכְּלָל; גילה > **הֶראָה אומֶץ, תושייה, הבנה, יחס, גישה, התנהגות וכד׳** – הביא לידי ביטוי תחושה, רגש, הבנה, התנהגות וכו׳: המשׂא ומתן היה ארוך ומייגע, אך בסופו הראו שני הצדדים נכונות לפשרה; החייל שקיבל ציון לשבח הראה דבקות במשׂימה; **נִפתְחוּ אוֹזנָיו** – הסכים להאזין ולהבין את הזולת: סוף סוף נפתחו אוזניו ונעתר לבקשתי שלא לעשן עוד; **ניכר ש־** – קל להבחין, אפשר לראות ש־: מנאומו האחרון ניכר שאין פיו וליבו שווים; **קל תפיסה, מְהיר תפיסה** – אינטליגנטי, חכם, נבון, קולט מהר ובנקל דברים שהוא שומע או לומד; **בעל תפיסה, קַל תפיסה** – מהיר לתפּוס ולהבין את שהוא שומע ולומד: תלמיד מוכשר ובעל תפיסה; **מָהיר לִשמוֹעַ** – בעל תפיסה מהירה; **בת דעת, בֶּן דֵעה, בֶּן דַעַת, בר דעת** – מבין, בעל שׂכל, חכם ונבון, פיקח: שוטה וקטן אינם בני דעה; כל בת דעת תבין שהשלום הוא נדבך חשוב לקיומנו; **חַד עַיִן** – בעל מבט חודר, שראייתו בהירה ומעמיקה: מורה חַד עין יבחין במצוקת תלמידו גם אם לא יֹאמר לו; **עַיִן חַדה** – כושר ראייה מעולה, ראייה חדה, כושר הבחנה, כושר תפיסה, יכולת להבחין בפרטים קטנים ביותר ולרדת לעומקם: יש לו עין חדה, לא תוכל להסתיר את זה ממנו; **רְחַב נֶפֶש** – בעל הבנה רבה, מקיף בהשקפתו; **בְּהיר שׂכל** – בעל שׂכל נבון; **הרחיק רְאוֹת, ראיית הנולד, רָאָה את הנולד** – רָאָה או חזה בשׂכלו מה שעתיד להתרחש: לזכותו ייאמר שראה את הנולד והתריע על הסכנה המתקרבת; **טוב שׂכל** – נבון, חכם ומשׂכיל: אביגיל הייתה אישה טובת שׂכל ויפת מראה; **נְבוֹן דָבָר** – נוהג בחוכמה: הוא נבון דָבר ואינו פועל בפזיזות; **יש לו מוח בקודקודו** – הוא מבין עניין כהכלה, יש לו שׂכל, הוא פיקח: בדיני ממונות, מי שיש לו מוח בקודקודו נזהר בעסקיו; **בעיניים פקוחות** – בראייה מפוקחת, באופן מודע בה הבנה ברורה של המצב או של המציאות: בתחילה היה מסונוור מאהבה, אך את ההחלטה להתחתן איתה קיבל בעיניים פקוחות; **ראשית מחקר** – **פליאה** – יצר התמיהה והסקרנות להבין סודות וסתומות הוא הבסיס לחקירה ולמדע; **פליאה דעת ממני** – הדבר הוא לפלא ולחידה בעיניי, איני יכול להבין את הדבר; **פליאה היא בעיניי** – הדבר מתמיה, אני תמה ומשתומם על כך, לפלא הדבר בעיני, הדבר נשׂגב מבינתי: פליאה היא בעיניי איך הצלחת לשׂרוד בתנאים כאלה; **היה לפלא בעיניו** – נראה כדבר לא רגיל ולא מובן, הוא התפלא על זה, לא הבין זאת: היה לפלא בעיניי היאך השלמתם עד כה עם האפליה הזאת; **דבר הלמד מסופו** – דבר אינו מפורש, ואפשר להבינו רק מסופו; **מצא אוזן קשבת** – התקבל: הרעיון של לימוד עברית בעברית מצא אוזן קשבת ואוהדת בחלק מן המושבות של העלייה הראשונה; **בא לכלל** – בא לידי, הגיע למצב של: חשב כמה מיני מחשבות עד שבא לכלל דעה שיינשא לה; **בא לכלל הכרה, בא לידי הכרה, הגיע לכלל דעה, בא לכלל דעה, בא לכלל החלטה, הגיע למסקנה, בא לכלל מסקנה** – הגיע לידי החלטה, בא למסקנה: לאחר עיון בדבר באתי לכלל דעה; **נכנס לִפְנַיי וְלִפְנִים** – 1. נכנס לקודש הקודשים; 2. נכנס למקום הפנימי ביותר, החשוב והעיקרי, שרק מעטים מורשים להיכנס אליו [כגון חדר המלך בארמון או לשכתו של העומד בראש מִדרג שלטוני פיקודי, מִנהלי וכד׳]: אין תֵמה שהייתי נרגש מאוד כאשר הורשיתי להיכנס לפניי ולפנים ללשכת הרמטכ״ל; 3. נכנס על כל חלקיו, כולל החלקים הפנימיים והנסתרים ביותר, באופן יסודי ומעמיק, נכנס לעומק: אני מכירו לפניי ולפנים, אותי הוא לא יוכל לרמות; **בא בסוד** – נודעו לו מסתרי הדברים, חדר לעומקם של; **השׂכיל לדעת** – הבין: הנביא השׂכיל לדעת שאין זה דבר ה׳; **נפקחו עיניו ואוזניו** – הבין, עמד על הדבר, תפס את פשר הדברים שהיו סתומים לו: פקח עיניך ואוזניך והשגח בשבע עיניים כשאתה חוצה את הכביש; **לָן בעוּמקה של הלכה** – התעמק בסוגיה, שנה ולמד הרבה והגיע לתוך תוכן של ההלכות, היה בקי בפרָטֵי הדברים: נזדמן לי ללון בעומקן של הלכות ירושה, ולכן שיניתי את צוואתי; **צלל לעומק הסוגיה, לָן באוהלה של תורה** – ייחד את כל זמנו ללימוד; **נכנס בעובי הקורה** – התעניין בכל פרטי הדבר, דקדוקיו וכוונותיו, חדר לעומק העניין, קיבל עליו את הטיפול בעניין ואת האחריות לו: השׂר החדש נכנס בעובי הקורה וזימן ללשכתו את כל המעורבים במשבר; **גָמיר וסָביר** – למדן ונבון, בקי בתורה וחריף בהבנתה: מוריו העידו עליו שהיה גמיר וסביר; **הרחיב את היריעה** – התרחב, פירט והעמיק עוד; **העמיד דבר על בוּריו** – בירר דבר לעומקו, הבהיר אותו היטב; **העמיד על אמיתותו, העמיד דבר על אמיתותו** – קבע דבר כפי שהוא באמת, בירר ופסק מה מידת האמת בדבר, וידא את אמיתותו של דבר מה: עיתונאי חייב לבדוק את השמועות המגיעות אליו ולהעמידן על אמיתותן קודם שיפרסמן; **דבר הלָמֵד מאליו** – מובן מאליו, נקל להבין; **דבר הלמד מעניינו** – דבר שלא נכתב במפורש, אך אפשר לעמוד עליו מתוך עיון בעניין בכללותו, דבר המשתמע בין השיטין כי אינו כתוב במפורש; **קירוב דעת** – הבנה הדדית, קרבה בהשקפות: כשיש קירוב דעת בין חבריי, הכול מתנהל על מי מנוחות; **הכיר בטביעַת עַיִן ראשונה** – עמד על טיבו של אדם אחרי הֶיכרות קצרה, התרשם מייד וקבע דעה ברורה ומובחנת: הוא נֵיחָן בטביעת עין מופלאה, והרושם הראשוני שהוא מקבל מאדם על פי רוב הוא מדויק; **קרא בין השיטין, קרא בין השורות** – הבין ממה שנרמז ולא נאמר במפורש, הבין דברים שנכתבו, נאמרו או נעשׂו במרומז, תפס את הכוונה הנסתרת של הדברים: אם תיטיב לקרוא בין השורות, תראה שהוא מוכן ללכת לקראתנו; **בקיאות בהוויות העולם** – בקיאות באורחות החיים, במנהגי בני אדם ובנימוסיהם; **נִתפַּס לסברה** – החזיק בדֵעה, חשב, דימָה בנפשו; **הבין דָבָר לַאֲשוּרוֹ** – הבין בְּדִיוּק את הכוונה האמיתית, הבין כהלכתו; **שיבר את האוזן, סיבֵּר את האוזֶן** – נתן הֶסבר קל, פשוט וברור המֵקל על השומע את קליטת המסר, הקל את ההבנה על השומע על ידי שימוש בביטוי מוחשי או פשטני להבעת מושׂג מופשט או מסובך: טענה זו אין בה מאומה אף לא כדי לסבר את האוזן בדרך שהיא יכולה לשמוע; **הָא לָמַדתָ** – מכאן תבין, מזה מוכח, הרי נתברר לך, הגע בעצמך, מכאן ש־: הא למדת שכל הנהנה מדברי תורה, נוטל חייו מן העולם; **צְלוּל רְאִייה** – הרואה באופן צלול ובהיר את הדברים; **חַד־רְאִיָּה** – שיש לו ראייה טובה במיוחד, בעל הבחנה דקה, חד עין: הגשש חד הראייה הבחין בעקבות המטושטשים של המחבלים; **חַדוּת ראִייה** – הכושר להבין ולנתח דברים מורכבים ומסובכים: היא נֵיחנה בחדות ראייה, ומייד הבינה שמשהו מטריד אותו ומעכיר את רוחו; **גָמְלָה בו ההכּרה, גמלה בליבו ההחלטה** – הרעיון הבשיל במוחו: גמלה בליבו ההחלטה שחייב ללמוד כדי להצליח; **תן דַעַתְּךָ, צא וחשוב, צא ולמד, צא וראה** – בדוק נא בעצמך את הדבר: צא וחשוב מה היה קורה אילו לא היית שומע לעצתי; **הגע בעצמך** – שער נא בעצמך, צא וחשוב; **מבין ריסי עיניו ניכר ש־** – מהבעת פניו ניכר כי: מבין ריסי עיניו ניכר שהוא הולך לנצח במשׂחק השח; **אין אדם עומד על דברי תורה, אלא אם כן נכשל בהם** – אדם לומד משגיאותיו: דברי תורה עמוקים וקשים להשׂגה, לכן אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם; **עמד על דעתו** – 1. התעקש על דעתו; 2. החל להשתמש בשׂכלו ולהבין דברים: מיום שעמדתי על דעתי, לא הייתי סמוך על שולחן הוריי כי בזעת אפי אכלתי את ארוחותיי; **עמד עַל סודו שֶל דָבָר** – הבין את דרך פעולתו, הצליח לרדת לשורש העניין: לאחר זמן עמדתי על סודו של המכשיר החדש; **התחקה על שורשיו, בָּחַן את טיבו, עמד על אופיו, עָמַד על טיבו, מישש את הדופק, תהייה על קנקנו, תָהָה על קנקנו** – בחן ובדק את טיבו כדי להכירו היטב או כדי לקבל רושם ראשוני, חקר את מהותו, את אופיו, את התנהגותו ואת יכולותיו: רק בשעת צרה אפשר לתהות על קנקנו של אדם ולהכירו באמת; **עשׂה את הצעד הראשון** – נקט יוזמה ועשׂה את הפעולה הראשונה כדי לכונן קשרים עם מישהו או להשׂיג הבנה או פשרה עימו: אם הוא מתבייש, כדאי שתעשׂי את הצעד הראשון; **יש פנים לכאן ולכאן** – שני צדדים לעניין, יש בדבר צדדים אחדים וסותרים, יש בו היבטים מנוגדים, יש בו צד חיובי וצד שלילי: יש פנים לכאן ולכאן וקשה להכריע; **לכָל מַטבֵּעַ שנֵי צדָדים** – אין להסתפק ולראות רק את הצד האחד של פני הדברים; **מכלל לאו אתה שומע הן** – מתוך ידיעת הדבר האסור, אפשר להבין מה מותר, מתוך השלילה אתה דן על החיוב; **מכלל הן אתה שומע לאו** – מתוך הדגשת הדבר המותר אפשר להבין מהו הדבר האסור, ולהפך; **אין חכם כבעל ניסיון, מי שאכל את התבשיל, הוא יודע טעמו** – מי שנתנסה בדבר, יודע להעריכו; **אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו** – התמקד בתוכן, במה שבפנים, ולא בצורה החיצונית, אל תקבוע את האיכות לפי החיצוניות: ייתכן שאדם צעיר ורע מראה יהיה גדול בדעת ובידע, ואדם זקן נאה שחסר אותם, לכן הסתכל בקנקן, ובעיקר במה שיש בו; **לא כל מה שנוצץ הוא זהב** – אין לדון על דבר לפי חיצוניותו: אף שכריכת הספר שובה לב, הספר משעמם, ומכאן שאין להסתכל בקנקן אלא במה שיש בו; **הוֹצִיא יָקָר מִזוֹלֵל** – הפיק טובה מהרעה, מצא גרעין טוב בתוך הרוע: קֶסטנֶר עלה בידו להוציא יקר מזולל כשנשׂא ונתן עם

הנאצים והציל אלפי יהודים ממשׂרפות אושוויץ; תוכו אכל, קליפתו זרק – הצליח להפיק את הטוב, והתעלם מן הרע שבו: ספר זה מגמתו פסולה, אך חומר מדעי רב מקובץ בו, ולכן אשתמש בו בשיטת 'תוכו אכל וקליפתו זרק'; יודע צדיק נפש בהמתו – 1. הוא מיטיב לעמוד על טיבו של מישהו או של משהו ומכיר היטב את מאווייו הכמוסים ואת רחשי ליבו: מארגני התרומות לניצולי השיטפונות קנו להם מצרכי יסוד כי המארגנים בקיאים מה נדרש לניצולים, בבחינת יודע צדיק נפש בהמתו; היות שאני רעייתך, אני מיטיבה לדעת את חולשותיך כי לרוב הרעיה יודעת נפש בעלה; 2. הצדיק נוהג ברחמים והבנה גם עם בעלי החיים; לב שומע – יכולת הקשבה של שופט, יכולת שיפוט ברמה גבוהה: ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך; מפני דרכי שלום – כדי לשמור על שלום ולקיים יחסים טובים בין הבריות לשם מניעת סכסוכים וחיכוכים: שיקרתי לרעי מפני דרכי שלום; שְׁלוֹם בַּיִת – יחסי ידידות והבנה הדדית בתוך המשפחה: ויתרתי לרעייתי בעניין הנסיעה לחו"ל משום שלום בית; למותר לומר, למוּתָּר לצַיֵּין > ראוי לומר, ראוי לציין, מובן מאליו, מיותר לציין; אִירוניה סוֹקְרָטִית – היתממות והעמדת פנים של אי־ידיעה גמורה בתחום הנידון כדי להביא את האדם לידי כך שיעמוד מעצמו על טעותו: העיני האנשים תנקר – כלום סבור אתה כי אין רואה ואין מבין את מעשׂיך; מוּזָה – השראה אומנותית, השראה המביאה לידי יצירה: הוא כותב רק כאשר שורה עליו המוזה; נחה עליו המוּזה, נָחה עָלָיו הרוּחַ – זכה להשראה עליונה: כשנחה עליה הרוח היא כותבת שירים; ברעום התותחים ייאלמו המוזות – בימי מלחמה ובשעת חירום אין הלב פנוי לכתיבת שירים או להשראה יצירתית אחרת; אינטואיציה > השראה, השראה פנימית, הֶאָרָה פנימית, בינת הלב, נבואת הלב, הבנת הלב; הבנת הלב – הבנה המביאה לידי הבנת דבר־מה; נָסַך עָלָיו רוּחַ שֶׁל – השרה עליו, השפיע עליו: הבדידות הרבה לעת זקנתו נסכה עליו רוח של שיעמום ועצלות; בְּשׂוּם שֹׂכל – בתבונה ובדעת: עלינו לכלכל את צעדינו בשׂום שׂכל וביישוב הדעת ולא להיגרר לפעולה נמהרת; החיילת, בהיותה הורה יחידני, הצבא עזר לה בשׂום שׂכל ובנפש חפצה; עצם היתכנותם כחוויה משותפת שנויה במחלוקת – היינו העובדות ניתנות להיחוות באופנים שונים, ולכן כל עובדה או אירוע התחוללו 'בעיני המתבוננים'; נָרָטִיב > סִיפֵּר – סיפור שעבר שינוי מתוך החוויה האישית המושפעת מהאופי ומהאישיות, מהזהות האישית והחברתית, ממערכת האמונות והערכים, ומתפיסת העולם האישית: הסיפור ההיסטורי הפלסטיני בספרי הלימוד הפלסטיניים – יש בהם מוטיבים אנטישמיים; פשוטו כמשמעו, כמשמעו – הוראתו לפי מובנו הפשוט של כל מילה ומילה, ללא כוונה נסתרת, כמו שהדבר נשמע, כפי שמשתמע לאוזן, בלי פלפול ודרשנות: מלחמת העצמאות הייתה לישׂראל מלחמת קיום, פשוטו כמשמעו; פשוטו של דבר – מובנו הפשוט; פרי רוחו – מה שיצר ברוחו, פרי מחשבתו; פרי עטו – מה שכתב; חריפות ההבחנה – חדות השׂכל והשנינות להבחין בין דברים; מבט מפוכח – מבט מציאותי, שאין לו אשליות או הזיות: מבט מפוכח על המציאות; טַחוּת עיניים, טָחוּ עיניו מֵרְאוֹת – לא ראה את הדבר ראייה נכונה ומציאותית, לא הבחין בדבר, לא העריך את הדבר נכון: מתוך שיכרון הניצחון טחו עיניו מראות שעוד דרך ארוכה לפניו; כסיל לא יבין את זאת; חננו האל בלב מבין ובאוזן שומעת ובתפיסה קלה; הנזק והסכנה מולידים הבנה; הוא אהב לומר דברים בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים, כאילו החזיק את האצבע על הנצרה; היטיב להתעמק ולרדת לשורשם של דברים; התעצם בידיעות והתבונן בעניים של יודע כול; שמע באוזניו ובלבבו הבין את העניין; אפילו תינוקות של בית רבן יודעים זאת; למעלה מבינת אנוש ומן השׂכל האנושי להבין . . ; איזהו חכם? הרואה את הנולד; אין השָׂבֵעַ יודע את צרת הרעֵב, ואין הבריא מאמין בצער החולה; אין סוף לחששות, ואין שיעור לספקות שאפשר לתלות בהבנת דברים שבין אדם לחברו; כל אחד רואה בדברי חברו רק מה שדרוש לו; להבין הכול – משמע לסלוח, וקודם כול לעצמו; מיום שעמד על דעתו נהג . . . ; הָא למדת שכל העושׂה משהו, מעלים עליו [= זוקפים לזכותו] כאילו הוא . . . ; מהיר לשמוע ומהיר לאבד – יצא שׂכרו בהפסדו; קשה לשמוע וקשה לאבד – יצא הפסדו בשׂכרו; מהיר לשמוע וקשה לאבד – זה חלק טוב > בירור! חוכמה! חכם!

אי־הבנה. אי־הבנה – חוסר הבנה, הבנה מסולפת או לא נכונה של דבר הגורמת לעשׂיית טעות: אני מצטערת שחיכית לשווא, זאת הייתה אי־הבנה; החוזה נכתב בפירוט מרבי כדי לסלק כל אי־הבנות; עָלוּם – בלתי מוסבר, לא מובן, שיש בו מן התעלומה ומן המסתורין: פחד עלום חלחל בגופו כשהחליט לבקש את ידה של חברתו; מיסקונספצייה > תפיסה מוטעית – דעה, רעיון, תפיסה, אמונה או גישה שגויים או לא מדויקים, המונחים ביסודם של תורה, תוכנית, מחשבה, יצירה וכד', כי אינם מבוססים על מידע נכון או אינם עומדים במבחן המציאות: תפיסת הביטחון של צה"ל לגבי חמס הייתה תפיסה מוטעית; עיוַורָון – הֵיעדר הבנה, הליכה בעיניים עצומות: דלות הנפש, אטימותו ועיוורונו בענייני טיפול בבני אדם הכשילוהו בתפקיד; המפקד הראה עיוְּרון לב וחוסר יכולת לשלב את עולי אתיופיה בצה"ל; סָתוּם – לא ברור, מעורפל, לא מובן, לא חד־משמעי, שאינו מפורש או מוגדר: לא עלה בידי להבין דבר מתשובותיו הסתומות; הסוגיה הזאת סתומה וחתומה כספר החתום; סְתוּמוֹת – 1. דברים סתומים: לא קל לבאר את סתומות המרצה; 2. באופן סתום, לא ברור, מעורפל ולא בהיר, בצורה שקשה להבין כראוי, שאפשר להבינה בכמה דרכים: בצוואה הוא דיבר סתומות בדבר חלוקת הכספים; מָבוֹי סָתוּם – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; נכנס למבוי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; כדברי הספר החתום, סתום כספר החתום – כינוי לכל דבר שאינו מובן כלל: המאמר הזה סתום כספר החתום; סָרִיס – ריק ונעור, שאין לו עניין והבנה במשהו, חסר כוח יצירה, חסר רגישות: כל מי שנמלכתי בו וביקשתי ממנו שיעוץ לי עצה, פגשתי במקומו סָריסי מחשבה וסָריסי רגשות; קשה לשמוע – בעל תפיסה קשה; כבולעו כך פולטו – קולט מהר את הנלמד וממהר לשכוח אותו: תלמיד זה נשאר תמיד רֵיק כי כל הנלמד כבולעו כך פולטו; מתן משמעות – תהליך שבו מפרשים מצבים, קשרים בין בני אדם , מקומות, אירועים וכד' שקרו לאור הידע, ההבנה והניסיון הקודם שלהם לפי חוויותיהם הקיבוציות; דוּ־מַשמָעוּת – 1. מצב של קיום שני פירושים או התייחסות לשני דברים ברזמנית; 2. אי־ודאות או אי־בהירות בנוגע למשמעות או לעמדה כלפי אדם או דבר: בדבריו של המרואיין יש דו־משמעות, ואין לדעת למה הוא באמת התכוון; פוליסמיות > רב־משמעות – 1. שיש בו משמעות רבה, המביע כוונה עמוקה; שאפשר ללמוד ממנו הרבה; 2. שיש לו יותר ממשמע אחד, כגון מילה (כגון קרן = שופר, כלי נשיפה, אור), צירוף (כגון בן המלך העני) או משפט (חקירת הבלשים או השוטרים הסתיימה); כזורק כדור לכותל – משל לדבר שלא נקלט: חשבתי שהסברתי את העניין בשׂפה מובנת, אך התברר שהיו דבריי מגומגמים ולא מובנים, כזורק כדור לכותל; חֲסַר פֶּשֶׁר – שאין לו מובן, בלתי ברור לחלוטין, סתום: החולה קדח מחום ומלמל מלמולים חסרי פשר; כתרנגול בבני אדם – משל למי שרואה ושומע ואינו מבין כלום; מפני עומק המושׂג או מפני קוצר המַשׂיג – העניין לא הובן מסיבה אובייקטיבית או מסיבה סובייקטיבית: הפסוק הזה בתנ"ך אינו נהיר לי כנראה מפני עומק המושׂג, ולא מפני קוצר המַשׂיג; נִפלָא הַדָּבָר מִמֶּנוּ – הדבר נשׂגב מבינתו: הנושׂא הזה נפלא ממני ואיני יודע כיצד להתמודד איתו; גָּבְהוּ ממנו הדברים – הדברים היו יותר מהבנתו: גבהו ממני הדברים כי איני דובר ערבית רהוטה; נבצר מבינתו, נשׂגב מבינתו – הדבר יותר משׂכלו, קשה לו להבין: נשׂגב מבינתי כיצד בני אדם משפילים את האישה אם בהטרדה מינית או באלימות אחרת; לשון המשתמעת לשתי פנים – לשון דו־משמעית: לעיתים לשון החוזה אינה ברורה דייה, והיא משתמעת לשתי פנים; קְצַר רְאוּת – מי שחסר יכולת לראות את הנולד, הרואה לטווח הקרוב בלבד, מוגבל באופקיו: מדובר ביחידים קִצרי ראות שמתקשים להסתגל למציאות החדשה; קוֹצֶר רְאוּת – אי־ראִיַּת הנולד, צמצום והגבלה בתפיסת דברים; ראייה לטווח קצר בלבד, קושי לצפות התפתחות עתידית: הדרת רגל יהודי מהר הבית ומסירת השלטון לערבים היו קוצר ראות פוליטי של ההנהגה הפוליטית (≠ רוחק ראות); קוצר הבנה, קוצר ידיעה, קוֹצֶר דַעַת – חוסר ידיעה, חוסר הבנה; צָרוּת אופֶק – מוגבלוּת בתפיסה או בתחומי התעניינות; אם אין דעה, הבדלה מנַיִן – חסר דעת אינו יכול להבחין בין דבר לדבר; נעלמה הלכה ממנו, נתעלמה הלכה ממנו – לא ידע עניין מסוים להשיב עליו: נתעלמה הלכה ממך, צא ושאל תלמידים שלמדו; הסתתרה בינתו – אבדה חוכמתו, יצא מדעתו; הסתום רב מן המפורש; טיפשֵׁי העולם וגולמי ישׂראל חושבים ש־; לא מחוכמה שאלת; אתה שפיקח אתה מה ראית ל־; אלה דברים שאין השׂכל יכול להשׂיג ואין כל מוח יכול לתפוס; חוכמתו לא עמדה לו לירד לסוף דעתו; לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו; האמיתות קלות להבנה לאחר שגילו אותן, רק צריך לגלותן; איש בער לא ידע, וכסיל לא יבין זאת; אם קָרִיתָ לא שָׁנִיתָ, אם שנית לא ירדת לסוף דעתם של חכמים; אין סוף לחששות, ואין שיעור לספקות שאפשר לתלות בהבנת דברים שבין אדם לחברו > הסבר! טמטום! חשיבה!

הגזמה! שֶׁבַע!

הגזמה. הגזמה – מעשׂה, אמירה או תיאור מופרזים שגורמים למישהו או למשהו להיראות גדול יותר, טוב יותר, גרוע יותר או חשוב יותר ממה שהוא באמת; וכן – גדישת הסאה, גוזמה, הגדשת הסאה, הפלגה, הפרזה; הגזים – עשׂה דבר או אמר משהו (בכוונה או בתום לב) בהפרזה, כלומר שהדבר או המשהו חשוב יותר, טוב יותר או גרוע יותר ממה שהוא באמת. המגזים מייפה את האמת בהפרזת תכונה או מאפיין באדם, בדבר, באירוע, במצב וכד' כדי להצדיק עמדה או התנהגות או להשׂיג דבר אחר: הצהרתו בדבר גודל הכנסתו היא הגזמה גסה; גוזמה – תיאור של המציאות שיש בה הגזמה ולעיתים תיאור מעשׂים בלתי אפשריים, שברור שלא קרו; בְּלֹא גוּזמָה – בלי כל הפרזה, כך ממש: אלף פעמים, בלא גוזמה, למד את

הלכות הדקדוק של לשוננו; **גוזמָא בעָלמָא** – סתם גוזמה, הפרזה בלבד: סיפוריו הם גוזמא בעלמא; **בעל גוזמה, בעל גוזמאות** – מי שדרכו להגזים הרבה, לתאר כל דבר בהפרזה ובהפלגה; **הַגזָמה פּראית** – הגזמה קיצונית שאינה מציאותית כלל **בעל גוזמה, בעל גוזמאות, גַזמָן, גַזמָנות, גוזמאי, גוזמָן, מגזימן** – מי שדרכו להגזים או להרבות בסיפורי נפלאות מופרזים או אף בדויים, מי שנוטה להפריז בתיאור: משה שגזמן מופלג היה המציא מיני סיפורים העולים בגוזמתם אפילו על קורות הברון מִינכהוֹזֶן; **הַפרָזָה, הופרַז, הִפריז** – הגזים, הפליג, תיאר דבר בצורה גדולה יותר משהוא באמת: כמדומני שלא אפריז אם אומר, שזו הפעם הראשונה שעלה בידנו לעמוד במשימה כנדרש; **נִפרָז** – מוגזם: דבריו היו רבים ונפרזים; רגשי אהבה נפרזים נצנצו בליבי ללשון המקורות; **תיאטרלי** – שיש בהם (כגון התנהגות, צורת דיבור, הופעה, משׂחק) הגזמה, לא טבעי, חגיגי, מכוון לעשׂיית רושם: הנואם הנלהב ליווה את דבריו בתנועות ידיים תיאטרליות; **מנופח, נופח, ניפוח, ניפֵּחַ** – הפריז, הגדיל דבר מה יותר מן הנכון ומן הראוי, הגזים, ייחס או הקנה למישהו או למשהו חשיבות מופרזת, עשׂאו לחשוב או לגדול משהוא באמת: אל תנפח את הסיפור, ספר בְּדִיוּק מה קרה; **פרכוס, פִּרכֵּס, ייפוי, יִיפָּה** – תיאר דבר מה כיפה וטוב פעמים מתוך רצון שלא להסתיר או שלא לחשׂוף מציאות עגומה, לא טובה או לא נוחה, ופעמים מתוך געגועים למשה טוב ויפה: יש הנוהגים לייפות את העבר במקום לסַפֵּר את הדברים כהווייתם; **צַעֲקָנִי, צַעֲקָן** – צווחן, צרחן, מי שמרבה לצעוק: תגרני השוק היו צעקנים, ולא שמעתי מה אמרת לי; היא לא הייתה צעקנית כאביה, אלא נוחה ומתונה; **צַעֲקָנוּת** – 1. נטייה להשמיע צעקות ולהקים רעש; רעשנות וקולניות מוגזמת; 2. הבלטה יתרה של משהו או של מישהו כדי הגזמה; תכונת הנעשׂה כדי ליצור רושם חיצוני בולט ועז במיוחד, בדרך כלל בצורה מופרזת: היא נוהגת להתלבש בצעקנות כדי למשוך תשׂוּמַת לב; **צַעֲקָנִי** – מובלט הבלטה יתרה עד כדי הגזמה, המיועד ליצור רושם עז, בדרך כלל בצורה גסה וזולה: איפורה הצעקני משווה לה מראה זול; היא מתלבשת בצורה צעקנית מאוד, בצבעים עזים ורועשים; **הַפלָגָה, הִפלִיג** – הגזים, הפריז, הגדיל יותר מדיי: הזהירו אותי שלא להפליג בשבחו של אדם גם אם הוא ראוי לכך; **על דרך ההפלגה** – בלשון גוזמה: בכל גירושים הגבר מופלה לרעה, ואין הדברים על דרך ההפלגה; **חוֹלָנִי** – מוגזם בצורה קיצונית וכפייתית, שמעיד על חוסר שיווי משקל נפשי: מאז התאונה הוא סובל מפחד חולני מכלי רכב; **הכצעקתה?** – האם המצב כה חמור, האם יש הצדקה לצעקה שצעקו עליו; **לא פחות ולא יותר** – תמיהה או התמרמרות על דבר שאינו הגיוני, שאינו מתקבל על הדעת בשל הפרזה וחוצפה שיש בו: הוא רוצה שאמכור לו את המכונית ב־2000 שקל פחות ממחיר המחירון, לא פחות ולא יותר! **גוֹרֵף זהב** – לשון גוזמה על מי שעושׂה עושר רב; **אומדן יָתֵר** – הערכה מופרזת; **גדישַׁת הסאה** – הפרזה, עשׂיית מעשׂה יותר מהמקובל, הגזמה; **תִשעה קַבִּין, תִשעה קַבִּים** – [פעמים להדגשה ולהגזמה] מנה גדושה: עשׂרה קַבִּים שׂיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו הפטפטנים ואחד כל העולם כולו; **דמיון מזרחי** – תיאור עובדות בדרך מוגזמת, על גבול הבדיה; **אלף אלפי אלפים** – מִספר של גוזמה, כמות גדולה לאין שיעור: אלף אלפי אלפים באו לכינוס הגדול; **כסעודת שלמה בשעתו** – גוזמה לסעודה עשירה, משל לסעודת מלכים, ארוחה גדולה ומפוארת מאוד שיש בה כל טוב: החתן ערך סעודה נפרדת לחבריו, כסעודת שלמה בשעתו; **הִפרִיז עַל מִידּוֹתָיו** – הרחיב את הנושׂא יותר מדיי; **הפריח יונים** – השמיע גוזמה או בדותה, פרסם שמועת שווא: הוא אהב תמיד להפריח יונים על מעשׂי גבורה ועל נפלאות שלא עשׂה מעולם; **מ״ט שַׁעֲרֵי טוּמאה** – לשון הגזמה לטומאה רבה, מידה גדושה של שחיתות וזוהמה: פלוני לקה במ״ט שערי טומאה כשחשׂפה המשטרה את מעשׂיו המפוקפקים עם חבר מריעיו העבריינים; **שָׁקַע במ״ט שערי טומאה** – הגיע לשפל המדרגה, היה נתון בתחתית המדרגה מבחינה מוסרית, רוחנית, דתית וכד׳: בני ישׂראל היו שקועים במצרים במ״ט שערי טומאה, לו נכנסו, חלילה, לשער החמישים – היו נטמעים בה ומאבדים את זהותם; **עושׂה מפִּיל פּוֹל ומפּוֹל פִּיל** – מי שנוהג להתפלפל ולהגזים; **יותר אפיפיורי מן האפיפיור, הוא קתולי יותר מן האפיפיור** – משל למי שמתחסד יותר מדיי, כלומר מתנהג בחסידוּת ולפנים משורת הדין; **גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים** – משל למי שמפחד מפני כל מאמץ קל; **פֵטִיש** – 1. חפץ (כגון נעל, תחתון, פרוות או עור) או חלק לא מיני בגוף (כגון כף רגל, קווצת שׂיער) המעורר עניין או התרגשות מינית; 2. חפץ, רעיון או התנהגות שהם מוקד לסגידה, להתמסרות לא־הגיונית או לתשׂוּמת לב מוגזמת, כגון דייקנות או חתירה לעושר; 3. חפץ, כגון קמע, שמאמינים שהוא מגלם רוח על־טבעית או מפעיל כוח מגי; פֵטִישִׁיזַצְיָה < **אילול, אילֵל** – 1. תלה כוחות או ערכים על־טבעיים בדבר (עצם או פעילות): כיום מאללים קמעות שכתב צדיק, בקבוקי מים שבירך עליו, גלימה שהתעטף בה הרב, יין שהצדיק שתה ממנו; 2. השׂיג ריגוש מיני מפעולות בחפצים דוממים (כגון תחתונים, גרביים, נעליים) או מאיברים לא מיניים, כגון רגליים; **וָרוֹד** – נעים, נוח, אופטימי: תמיד ראה ורודות אף שתולדותיו אינם ורודות כלל; **סיפר בצבעים בהירים, תיאר בצבעים בהירים, צָבַע בוורוד, תֵיאֵר בִּצבָעים ורודים** – הפריז בטוב, הדגיש את הפן הטוב והיפה של דבר, סיפר דברים בצורה אופטימית או ברורה המובנת לכול: הוא תיאר בצבעים ורודים את ביקורו האחרון בארץ ואת זרם העולים הגובר ודחק ברעייתו לעלות ארצה; **צָבַע בשחור, תיאֵר בִּצבָעים שחורים** – הפריז בתיאור הקשיים והפגעים, סיפר דברים בצורה פסימית: נראה שחברתי תיארה בצבעים קודרים מדיי את חיי הסטודנט באוניברסיטה; **רָאָה את צל ההרים כהרים, ראה צל הרים כהרים** – הפריז בהערכת הדברים, הגזים, דימה לראות את ממדי הדברים גדולים מכפי שהיו באמת, ראה כמציאות מדומה דברים שאינם קיימים במציאות כלל, ראה סכנה במקום שאין כל יסוד לכך: איש לא אמר שעומדת לפרוץ מלחמה, שוב אתה רואה צל הרים כהרים! **מלאה סאתו, נתמלאה סאתו, נתמלאה הסאה, גָדַש את הסאה, הגדיש את הסאה** – הפריז על המידה, עבר את הגבול, הגיע עד קצה גבול היכולת, הוא כבר עבר עבירות רבות ואין לעבור על כך בשתיקה ולהימנע מענישתו: לא ידעתי באותה שעה בוזו של מי גדול יותר, אך ידעתי שמלאה הסאה; **מתח את החבל יתר על המידה, מָתַח את החֶבֶל יותֵר מִדַיי** – היה קיצוני מדיי, עבר את הגבול האפשרי והמותר: הילד מתח את החֶבֶל יותר מדיי והוריו נאלצו להענישו; **אֵין השֵד נוֹרָא כָּל־כָּך כמו שמציירים אותו, אין השֵד כה נורא, השֵד אינו נורא כל כך** – אין להפריז בקושיו או בנוראותו של דבר, אין המצב כה גרוע, יש מצבים קשים ממנו: כולם הפחידוני מהטירונות, אבל התברר לי שאין השד נורא כל כך; **כטיפה מן הים** – דבר מועט, אפסי ביותר: כל מה שעשׂיתי למען טיפוח לשוננו, אינו אלא כטיפה מן הים; **תִילֵי תִילים של** – 1. שֶׁפע, ריבוי: יש לדרוש על כל סעיף וסעיף תִילֵי תִילים של שאלות; 2. עֲרֵמות רבות: היה עליו לכבס תִילֵי תִילים של בגדים מלוכלכים; **שיטפון של** – שֶׁפע רב של סחורות או של בני אדם וכד׳: שיטפון של סחורות מהמזרח הרחוק הציף את השוָוקים; **ים של** – כמות עצומה, שפע רב, מרחב המשׂתרע למרחקים: ים של כוכבים נראה בשמיים; **יער שלם** – משל לריבוי: יער שלם של ידיים התרומם להצביע בעד המועמד; **צבא שלם** – ריבוי, שֶׁפע, מִספר גדול, המון רב: צבא שלם של כתבים חיכה לנשׂיא כדי לראיינו; **תַרפַּ״ט אלפים** – אלפים רבים, הון תועפות; **איבד כל חוש מידה** – הגזים מאוד: הגדרתה כ׳אנס׳ היא דוגמה טובה למדרון החלקלק שאליו מוביל שׂיח פמיניסטי שאיבד כל חוש מידה; **משוּלַח רֶסֶן** – לא מרוסן, ללא מעצורים, בצורה פרועה, מופקר, מתפרץ, לא מאופק: הוא צחק צחוק רם ומשולח רסן; **חָסיד שוטֶה** – כינוי גנאי לאדם שמרוב חסידותו או אדיקותו הולך בעיניים עצומות אחר מישהו או אחר משהו (כגון מנהיג, תורה או שיטה) בלא לקיים חובות אנושיות ראשוניות או לחוש ביקורת חופשית: איזהו חסיד שוטה? מי שרואה ילד טובע בנהר, ועומד להצילו רק כעבור שיחלוץ תפיליו, ובינתיים הילד הוציא את נפשו; איזהו חסיד שוטה? – הרואה אישה ערומה בסכנת נפשות, ואינו מצילה מטעמי צניעות; **קָרָעו כַּדָג** – [בהגזמה] קרעו לקרעים בלי רחמים, שיסעו, שיספו ללא רחמים: עַם הארץ מותר לקורעו כדג; לו מצאתי את גונב הרכב, הייתי קורע אותו כדג; **שיגְעון גַדלוּת** – תפיסה מנופחת מאוד של חשיבות עצמית, כוח או יכולות של אדם, הניכרת במחשבות שווא על עליונות ועל כוח רב שיש לו. הוא תולה בעצמו תכונות אלוהיות ומנהיגותיות, יכולות לא־מוגבלות או גאונות בתחום כלשהו [כגון כוח צבאי, פוליטי וכלכלי, עושר מופלג, כישורים אומנותיים או מיסטיים], שאינן בו; **שׁוֹאָה וּמְשׁוֹאָה** – כליה מוחלטת, אסון שאין גדול ממנו: יוֹם צָרָה וּמְצוּקָה יוֹם שֹׁאָה וּמְשׁוֹאָה יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה; **בית הכַּפּוֹרֶת, קודֶש הקוֹדָשים** – הדבר היקר ביותר והנשמר במיוחד: סיפורי עגנון היו בשבילי קודש הקודשים ללשון יאה; **עוֹרֵב פּוֹרֵחַ, עוֹרְבָא פָּרַח** – דבר שאין בו ממש, שמועה חסרת כל בסיס, הבל וריק, דברי הבאי שלא היו ולא נבראו, דיבורים חסרי ערך, דברי שטות: בבדיקה יסודית נמצא כי טענותיו היו עורבא פרח, והוא נאלץ להתנצל; **סיפורי מִינכהָאוּזֶן** – סיפורים מוגזמים ויוצאים מגֶדֶר הרגיל על הרפתקאות הברון מינכהאוזן, כביכול, בצבא האימפריה הרוסית; הוא ידוע כגוזמאי וּגְדוֹל הבַּדָאים בכל הזמנים; **עֲתִידָה חִיטָה שֶׁתִתַמֵר כְּדֶקֶל** [מִתַמֵר = גדֵל זקוף, מתנשׂא אל על] – ברכת שפע מוגזמת; **סיפורי אלף לילה ולילה** – סיפורים מסקרנים עתירי דמיון שלעולם אינה מסתיימים כדי להשאיר את המספר בחיים; **הרעשת העולם, הרעיש שמיים וארץ, הפך עולמות, הרעיש עולָמות** – הקים רעש גדול, ניסה לעורר ציבור רחב לעניין כלשהו, עשׂה גלים, פעל נמרצות כדי למשוך תשׂוּמַת לב ציבורית ותקשורתית, לא נח ולא שקט כדי לקדם את ענייניו ולהשׂיג את מטרתו: אשתו הרעישה עלינו את העולם על שלא זכתה בהגרלה לדירה חדשה; גם אם תרעיש עליו שמיים וארץ, הוא לא יזוז מדעתו הקיצונית; **כמהלך בין הטיפין** – משל למי שנמצא בין המְצָרים ונזהר זהירות יתרה לבל ייכשל: בעבודתו החדשה היה כמהלך בין הטיפות כדי כאילו היה בשׂדה מוקשים; **חומרה יתרה** – 1. הקפדה יתרה, קושי: קולותיו של אחאב הם כחומרותיו של ירבעם; 2. רצינות יתרה: לקחתי את דבריו בחומרה רבה מדיי; **סערה בכוס מים, סעָרה בִּצלוחית מַיִם** – רעש גדול בעניין חסר חשיבות, רעש

ומהומה על לא מאומה: פרשת הגן היא סערה בכוס מים לפי שההורים הוציאו את ילדיהם מהגן כי רצו שייקרא הגן 'גן ממ"ד־חב"ד', ולא 'גן ממ"ד', כרצון ראש העיר; חוסר פרופורצייה – ממדים לא מציאותיים של בעיה או עניין, אם מגזימים בחשיבותם או בסכנותיהם: העונש היה ללא פרופורצייה לחומרת המעשׂה; לְשון הֲבַאי – דברים של גוזמה והפרזה בכוונה: דיברה תורה לשון הבאי, כגון בפסוק "נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם"; דן אותו ברותחין – האשימו קשות, תקף אותו בחריפות, נהג איתו בחומרה יתרה, ענשו קשות; ניפוח שמועות – הגזמה בחשיבותו של עניין, הפרזה: ניפוח השמועות הביא לידי מהומה בציבור; הֵרים צרור קטן בעגורן ענק – הגזים; סילוף המציאות, סילף את המציאות – מסר עובדות שלא נאמנות למציאות, זייף, עיוֵּת: בעדות העֵד נתגלה סילוף המציאות וסילוף האמת; עד מתי אתה עוקם עלינו את המקרא, עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים – עד מתי אתה מעקם או מסלף עלינו את הדברים הכתובים; זהירות יתֵרה – הישמרות יתר מסכנה או מטעות; הנִכוֶוה בחמים נושב בפושרים – מי שניזוק פעם אחת, נעשׂה זהיר וחששן מדיי; גָמָל פורח באוויר – גוזמה, דבר לא־מציאותי, בדותה: סיפוריו על עצמים בלתי מזוהים בשמיים נשמעו כגמל פורח באוויר; מלאה סאתו, נתמלאה סאתו, נתמלאה הסאה, גָדַש את הסאה, הגדיש את הסאה – הפריז על המידה, עבר את הגבול: לא ידעתי באותה שעה בוזו של מי גדול יותר, אך ידעתי שמלאה הסאה; הוסיף נופֶך מִשֶּׁלו – מסר דברי אחרים לאחר שהוסיף תוספת משלו, ייפה וקישט משהו על ידי הוספת תוספת אישית שלו: הוא העביר את הידיעה המפתיעה הלאה לאחר שהוסיף לה נופך משלו; הפך זבוב לְפיל, עשׂה מזבוב פיל – הפריז והגזים ביותר בהגיבו על משהו, ניפח דבר לממדים לא־רגילים, עשׂה מדבר קטן ושולי דבר גדול וחשוב ביותר, ניפח משהו לממדים מוגזמים: הוא תמיד עושׂה מזבוב פיל – משתעל שיעול אחד וכבר נשכב במיטה ובטוח שהוא גוסס מדלקת ריאות; הַרְרֵי זָהָב – הבטחות גדולות שלא יקוימו, הגזמה; עִייֵל פיל בקוף המחט, עִייֵל פיל בקוף של מחט, הכניס פיל בקוף של מחט הכניס פיל בקוף המחט – הגזים, הפריז, יישב דברים בדוחק, הביע סברה שאינה מתקבלת על הדעת, ניסה באמצעות לוליינות מילולית ופלפולי היגיון להוכיח טענה שברור לגמרי כי אינה נכונה, עשׂה את הבלתי אפשרי, עשׂה מעשׂה שאינו מתיישב עם המציאות: התלמידים הצטיינו בחריפותם וביכולת פלפוליהם להוכיח דבר והיפוכו עד שאמרו עליהם שיכלו להכניס פיל בקוף של מחט, כלומר להוכיח גם דברים בלתי הגיוניים בעליל; הקדיח תבשילו ברבים – התנהג שלא כהוגן, עבר את גבול המותר והמקובל: התנהג שלא כהוגן, נכשל בפומבי במעשׂה לא הגון, טיפל טיפול מזיק בדבר מסוים עד כדי הריסתו; דקדוקי עניות מעבירים אדם על דעתו – דיוק מופרז ונוקדנות מיותרים מרגיזים מאוד את האדם; עשׂה מפִּיל פּוֹל ומפּוֹל פִּיל – מי שנוהג להתפלפל; עשׂרה קבים של ... ירדו לעולם, תשעה נטלו ..., ואחד – כל העולם כולו; עשׂרה חלקים של ... בעולם, תשעה ב ... , ואחד בכל העולם; טיהר את השרץ בק"ן טעמים; בדה קצת דברים מליבו לתפארת העניין ולשלמות הרושם; בנה על זיכרונות העבר כרכים גדולים של בדיות וגוזמאות; הִגזים לתפארת הסיפור; הכול אומרים וכל אחד יודע ש־; כמוהו לא היה מעולם, ואחריו לא יהיה; רוב שמן יכבה את הפתילה;

שבע. שִׁבעָה, שֶׁבַע, שבעים – מִספר של גוזמה לציון מִספר רב, הרבה: והחזיקו שבע נשים באיש אחד; הביט בשבע עיניים; בדק שבע בדיקות; בשבעה דרכים ינוסו לפניך; יש בעניין זה שבעה פנים לכאן ושבעה לכאן; שבעים פנים לתורה; שבעים תועבות בליבו; שֶׁבַע, שֶׁבַע ביום – פעמים רבות, לרוב: שבע ביום היללתיך; שֶׁבַע ביום יפקוד את קברה; שֶׁבַע מחשבות חשבתי בשעה קלה, וזו אחת מהן; שֶׁבַע ביום הילל את – פעמים רבות הילל את, הילל תדיר: שבע ביום היללתי את הרופא שניתח אותי בהצלחה על שהאריך את ימיי שנים הרבה; שבעים ושבע – לא מעט, הרבה, מִספר של גוזמה: שבעים ושבע דרכים לגייס מתנדבים; החזיקו ברבם בשבע ידיים – החזיקו בו חזק; כתב 'נוחַ' בשֶׁבַע שגיאות – הִרבה לשבש את הכתיב, משל לבוּר גדול בכתיב; כי שֶׁבַע ייפול צדיק וָקָם – פעמים רבות ייפול ויקום; שבע השנים הטובות – תקופת השפע והשׂובע שבע, כינוי לימים של שפע והצלחה אישית או ציבורית, בעיקר לעומת ימי השפל שקדמו או שבאו בעקבותיהם: נראה ששבע השנים הרעות שלו באו אל קיצן, ועתה מתחילות שבע השנים הטובות; גַם אִם שֶׁבַע ניפּוֹל – שֶׁבַע נָקוּם – אין דבר שבכוחו לשבור אותנוּ; שֶׁבַע תועֵבות בליבו – הוא חדור כולו מחשבות רשע ומזימות, כוונותיו רעות ביותר; השגיח בשבע עיניים על – השגיח השגחה מעולה וקפדנית, עמד על המשמר: הנאצי השגיח בשבע עיניים על הנעשׂה בגֵטו, ובייחוד הגביר לחצו לפני החגים והמועדים; שִׁבעה מדורֵי גֵיהִינום – תלאות אין ספור וייסורים קשים, מכשולים ופגעים: הפליטים עברו שבעה מדורי גיהינום עד שהגיעו אל המנוחה ואל הנחלה; עברו עליה שבעים ושבעה מדורי גיהינום עד שזכתה להשתחרר מבעלה ולקבל גט; עברו עליי שבעים ושבעה מדורי בירוקרטיה להשׂגת הרישיון; בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך; כל חידוש בדקנוהו שבע בדיקות עד כמה יכול לעמוד בפני האמת; אם יהיו כל הימים דיו, ואגמים קולמוסן, ושמיים וארץ מגילות, וכל בני האדם לבלרים, אין מספיקים לכתוב תורה שלמדתי: ואני לא חיסרתיה אלא כאדם שמטביל מכחולו בים; בגירושים עברו עליה שבעה מדורי גיהינום; כל חידוש בדקנוהו שבע בדיקות עד כמה יכול לעמוד בפני האמת; תירץ תירוץ אחד, הקשו עליו המקשנים שבע קושיות > דמיון! הרבה!

הגנה! מחסה!

הגנה, הֵגֵן – 1. שמר על אדם או על דבר מפני תקיפה של מישהו או של מישהו, פעל שיהיה בטוח ושלא ייגרמו לו פגיעה, נזק וכד'; 2. תמך במישהו, היה לטובתו, סנגר עליו; 3. הפחית את היפגעותו הודות להתנהגותו או בזכות תכונות גשמיות שהשׂיג באימונים או נולד בהן; 4. נקט צורת קרב טקטית כדי לבלום התקפת אויב ולמנוע את כיבוש השטח שמגינים עליו. 5. נקט פעולה כדי למנוע פגיעה בכוחותינו או בנשקם, כגון הגנה נגד־מטוסים, הגנה נגד־טנקים; הגנה אֶזרָחית (הָגָ"א) – פעולות ואמצעים שנוקטת המדינה באמצעות פיקוד העורף, משטרת ישׂראל, מָדָ"א, כַּבָּ"ה ועוד כדי להגן על אזרחיה מפני כל התקפה צבאית או סכנת אחרת בעורף או לשם צמצום תוצאותיה. מפעולותיה: הכנה וביצוע של תוכניות הגנה אזרחית, הדרכה והכוונה של האוכלוסייה למצבי חירום, הכנת מערכות מיגון ומִקלטים, הצטיידות באמצָעֵי התגוננות וקביעת אותות אזעקה וארגעה והפעלתם, אימון פיקוד העורף לפעולות הצלה, כגון חילוץ לכודים מהריסות, כיבוי אש, הגשת עזרה ראשונה, טיפול רפואי ופינוי נפגעים; התגוננות אזרחים (הָגָ"א) – נקיטת פעולות ואמצעים של האזרחים (כגון כניסה למרחב מוגן דירתי או קומתי, הליכה למִקלט, מיגון הבית, קניית מצרכים, שימוש במסכות אב"ך, איפול חלונות, מילוי שׂקי חול) כדי לשמור על חיי האזרחים ולצמצם נזקים שעלולים להיגרם להם, לנפשם ולרכושם מפני התקפות האויב או מפני סכנת התקפה כזאת, לרבות אסון אחר, כגון אסון טבע; מִגְנָן – משהו (כגון מבנה, מַחפּוֹרֶת [= מחסה תת־קרקעי], תעלה, גֶדֶר־תיל, מצדית ומִקלט) שמספק הגנה מפני התקפות האויב, מפני מזג האוויר, מפני מחלות וכדו'; דֵפֶנסִיבָה > מִגנָנָה – אחד משני מצבי היסוד האיסטרטגיים והמערכתיים, שבו מוטלת על כוח משׂימה להגן על שטחו מפני מִתקפת האויב. במִגננה אפשר שייערכו פעולות בכל צורות הקרב, והיא עשׂויה לכלול מהלכים הגנתיים או התקפיים, כגון הגנה המתנהלת בשטח המגן או התקפה מקדימה לתוך שטח האויב. המִגננה היא אחת משתי צורות היסוד של המלחמה ושל המערכה; טְעוּן הגנה – אסיר שיש צורך להפרידו משאר האסירים מחשש שיפגעו בגופו; חוק הגנת הפרטיות – החוק המרכזי המסדיר את סוגיית הזכות לפרטיות בישׂראל; חוק הגנת השָׂכָר – חוק המסדיר את תשלום השׂכר לעובדים בישׂראל; הגנה עצמית – מעשׂה (כגון הפעלת כוח) שהיה דרוש לעשׂותו מייד כדי להדוף תקיפה שלא כדין שנשקפה ממנה סכנה מוחשית של פגיעה בחיי אדם, בחירותו, בגופו או ברכושו, שלו או של זולתו; הֲגָנָה מֶרחָבית –מערכת הגנה הפרוסה ביישובים, וייעודה – להגן במשולב עם כוחות צה"ל על מרחבי הסְפָר של המדינה ובמניעת פריצת אויב לתוכם באמצעות כיתות כוננות, עד שיתארגנו כוחות המילואים של צה"ל. מערכת זו כפופה לפיקוד מרחבי; הגנה פעילה – נקיטת פעולה התקפית מוגבלת והנחתת התקפות־נגד כדי למנוע מן האויב כל הישׂג בשטח העימות; התגוננות, התגונן – הגן או שמר על עצמו מפני תקיפה מילולית של מישהו או תקיפה גופנית של משהו: לפָנים איך התגוננו מפני נגיפים כשלא היו חיסונים; שוֹקֶר > מַהֲלוֹם – מכשיר להגנה עצמית ההולם בתוקף בהֶלֶם חשמלי; חשׂוּף ל־ – חסר הגנה מפני: מעשׂיי היו חשׂופים תמיד לביקורת; עמידה בפרץ, עָמַד בַּפֶּרֶץ – מנע סכנה, תקלה או אסון, הגן מפניהם: כיום אין מנהיג שיעמוד בפרץ ויעצור את הסחף; הבא להורגך, השכם להורגו > הַבָּא לַהֲרוֹגְךָ הַשׁכֵּם לְהוֹרגוֹ, אִם בָּא לַהֲרוֹגְךָ הַשׁכֵּם [= הַקְדֵם] לְהוֹרגוֹ – כלל מוסרי שמשמעו כי לאדם ולמדינה מותר להתגונן ולהציל את חייהם במחיר חיי מי שמסכן אותם, כהגנה עצמית [מכאן למדים שאין לחכות לרגע האחרון אלא אפשר לקחת את היוזמה לידיים ולהקדים במכת מנע]; צִינָה – מגן גדול הסוכך על כל הגוף שהיה נישׂא לרוב בידי נושׂא כלים: למדנו שכשיצא החייל הרומאי למלחמה על אויבו, נשׂא צינה ורומח; חַסוּת יֶתֶר – התנהגות הורית סלחנית, דאגנית, מסוככת בצורה מוגזמת; שׁוֹבֵר גַלים – קיר הנמשך מן הנָמֵל אל תוך הים לעצירת הגלים החזקים: גם שובר גלים לא היה מועיל מפני הגלים הקשים שעברו עליי; השגיח היטב, עמד על המִשמר – 1. עָקַב בתשׂוּמת לב אחר הנעשׂה מעמדתו כדי לשמור על מקום מסוים ולאבטחו: החייל נפגע מכדורי צלפים בעומדו על המשמר; 2. השגיח היטב, היה ער וקשוב, לא הסיח את דעתו: על עורכי הדין לעמוד על המשמר ולהזהיר את לקוחותיהם מפני כל הסתבכות אפשרית; הִתגַנבוּת יחידים – התקרבות חייל, צייד וכד' אל יעדם בשקט אגב תפיסת מחסה כדי להפתיע או כדי שלא יתגלו; עָמַד עַל נַפשׁוֹ – התגונן מפני

תוקפים, הגן על חייו: בימים של סכינאות ממעטים ללכת לשוק כי אי אתה יכול לעמוד על אופיים; כיסה עליו, חִיפָּה עליו – הגן עליו, העלים את פשעו, סוכך עליו שלא ייגעו בו לרעה; יש לו חיפוי או הוא מחופה: כובשי עולם נוטלים לעצמם הכול בכוח הזרוע וממציאים לעצמם זכויות כדי לחפות על מעשׂיהם; היה חומה עליו – הגן עליו, היה לו למחסה: אנשי המילואים היו חומה עלינו לילה ויום; אֶמצָעֵי מניעה – פריטים (כגון טבליות, כמוסות, כובעון, דיאַפרַגמה [= כיפת גומי המוחדרת לנרתיק האישה ומולבשת על צוואר הרחם] למניעת הֵיריון; בת עין, בָּבַת עַיִן – סֵמל לַדבר היקר ביותר: הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו; גֶדֶר ההפרדה, חומת ההפרדה, גֶדֶר הביטחון – מחסום הפרדה שבנתה ישׂראל ביהודה ובשומרון מ־2002 כדי להגן על אזרחי ישׂראל. המחסום מונע מעבר לא־מורשה לתושבים פלסטינים למרכזי אוכלוסייה ישׂראליים, ובעיקר מחבלים רוצחים ומתאבדים; דריכות – נכונות מתוחה ברמות אחדות לפעול או להגיב מייד או להימצא במצב כוננות כדי לפעול, וכל תשׂומת הלב מרוכזת במשהו: החיילים שחצו את הגבול התקדמו בדריכות מתמדת; דריכות ביטחונית – תכונה או מצב ברמה כלשהי שבהם גייסות ואמצעי לחימה מוכנים לצאת למלחמה מייד או שומרים על ערנות ביטחונית לאורך זמן כשהם נכונים להגיב על תוקפנות או על אסון שבכוח; לא תיפול שַׂערה משַׂערות ראשו ארצה – לא יאונה לו כל רע, הוא לא ייפגע כהוא זה, לא נשקפת לו כל סכנה, הוא יֵצא ללא נזק; במצב הכן – פקודה מיוחדת הניתנת לכוחות הצבא או המשטרה, להיות דרוכים כדי להיות מוכנים לפעול בכל רגע; כיסה עליו – הגן עליו, העלים וטשטש את פשעו: אל תכסה עליו כי הגיעה העת שייתן את הדין על מעשׂיו הנפשעים; רב את ריבו – טען לטובתו, הגן עליו, עמד לימינו, צידד בזכותו; הקדים תרופה למכה > הקדים רפואה למכה, קידם את פני הרעה – נקט אמצעים למנוע את בוא הרעה: כדאי להקדים רפואה למכה ולאטום את הגג לפני שיתחילו הגשמים; החזיק בקרנות המזבח, נאחז בקרנות המזבח, אחז בקרנות המזבח – ניסה בשארית כוחותיו להציל את נפשו, לשׂרוד וכיו"ב: למרות גילו המבוגר וחוסר התאמתו למשׂרתו, הוא אחז במשׂרה כבקרנות המזבח; אֶמצָעֵי בִּיטָחון – אמצעי הגנה: הוועדה הבודקת את נסיבות התאונה מבררת אם ננקטו די אמצעי ביטחון; הגנה מפני טילים – כינוי למערכת, נשק או טכנולוגיה הקשורים בגילוי, במעקב, ביירוט ובהשמדה של טילי קרקע־קרקע וכן טילי אוויר־קרקע; שמר מכל משמר – דאג היטב לכך שדבר מסוים לא ייגנב או לא יינזק; לא תיפול שַׂערה משַׂערות ראשו ארצה – לא יאונה לו כל רע, הוא לא ייפגע כהוא זה, לא נשקפת לו כל סכנה, הוא יֵצא ללא נזק: אני מזהיר אותך, אם תיפול שׂערה אחת משׂערות ראשו, דמך בראשך; הגנה מרחבית בגובה רב – מערכת הגנה ליירוט טילים בליסטיים לטווח קצר ובינוני בשיטת פגע והשמד. היא מסתמכת על אנרגייה קינטית הנוצרת מההדף; הרתעה – 1. פעולה או תהליך של איום אמין על האויב, הניכרים ביכולת ובנחישות של כוחותינו למנוע אותו מלנקוט פעולה נגדנו בכל זמן שהוא בשל חששו מתוצאותיה. ההרתעה מצריכה פריסה איסטרטגית הולמת של כוחותינו על ציודם ויכולת לרכז מהר את הכוח בגזרת הלחימה ולהגן ביעילות על מרחב המדינה, על כוחותינו, על התשתיות הלאומיות והביטחוניות מכל איום יוֹכלָתִי (פוטנציאלי). 2. [בביטחון לאומי] הבאת מקבלי ההחלטות המדיניות של האויב לידי אי־יציאה למלחמה (או לידי ויתור על התנגדות בכוח) כי השתכנעו שתוצאותיה יהיו לא־כדאיות ולא־נסבלות מבחינתם. כוח הרתעה – יכולת שיש למישהו או למשהו למנוע התקפה, חבלה, פעולה עוינת וכד' המכוונים נגדו: המדינה חייבת לשמור על כוח הרתעתה כדי שלא יצאו למלחמה עליה; פָּגַע וּבָרַח – אחת משיטות הלחימה התקפה על יעד מסוים ונסיגה מהירה ממנו עם סיום מילוי המשׂימה: שיטת הקומנדו היא פְּגַע וּבְרַח; התיר את דמו – הסיר את ההגנה החוקית מֵעַל אדם, וכל אחד רשאי להורגו: הותר דמו של הבוגד שנמלט מהכלא; עומק איסטרטגי – המרחק בין הגבול ובין קו ההגנה הקדמי של מדינה ובין השטח בה שכיבושו או פגיעה בו מסכנים את עצם קיומה: נהר הירדן מעניק לצה"ל עומק איסטרטגי של 55 ק"מ במלחמה מוסכמית (קונוונציונלית) – עומק המאפשר לנהל קרבות הגנה מחוץ לערי ישׂראל הגדולות וליצור נתיבי הספקה, גיוס מערך מילואים ונסיגה טקטית בעת הצורך; הפגנת שרירים – כינוי לפעולה שנועדה להראות כוח ולהרתיע את התוקפן; תיקון עולם – ההגנה והטיפוח של אורחות החיים של האנושות: שיפור, תמורה ואף מהפכה בחיי האנושות יתקנו את ערכי העולם הישן; קַו הַגָּנָה – 1. מחסום טבעי או מלאכותי העשׂוי לשמש הגנה מפני פלישת האויב או מפני התקפתו: נהר ירדן משמש לישׂראל קו הגנה; 2. אִרגון כוחות היבשה למניעת פלישה או תקיפה מזוינת: הצבא פרס את כוחותיו בקווי ההגנה; שֵירוּת חיוני – [בתקנות הגנה שעת חירום] שירותים להבטחת שלום הציבור או הגנת ישׂראל , או לקיום סדר ציבורי או הספקה, וכל השירותים החיוניים לחיי הציבור בחירום; טוֹהַר הַנֶשֶׁק – שימוש חוקי ומוסרי בכוח או בנשק בלחימה כדי להשׂיג מטרה צבאית חיונית למדינה או לשם הגנה מתקיפת אויב והימנעוּת מוחלטת מפגיעה באזרחים שאינם לוחמים, בשבויים, בנשים ובילדים, בחייהם, בגופם, בכבודם וברכושם: חייל מחויב לשמור על צלם אנוש אף בלחימה כשהוא משתמש בנשקו ובכוחו במידה הנדרשת; מי שאינו יכול להכות את חמור, מכה את האוכף – ביטוי המציין הַתָקָה, היינו: מנגנון הגנה להעברת רגש עוין או משאלות תוקפניות מהאדם שאליו כוונו לאדם אחר, כגון הפניית דחף תוקפני או דומה לאח קטן וחלש במקום להורה גדול וחזק; גבולות בני הגנה – גבולות המאפשרים לישׂראל להגן על עצמה בכוחות עצמה מפני הסכנות האורבות לה במזרח התיכון; מִלחֶמֶת מָגֵן – מלחמת התגוננוּת; מלחמת מצווה – מלחמה שלפי ההלכה חייבים לצאת אליה מייד; מלחמת חובה – מלחמה שכפה אויב תוקפן, כגון מלחמת ישׂראל בעמלק; חסינוּת דִיפּלוֹמָטית – ההגנה הניתנת לדיפלומט מפני פגיעה בו על ידי המדינה המארחת אותו, והמגינה עליו גם מפני העמדה לדין על עבירה פלילית שביצע; חסינות פרלמנטרית – חסינות המוענקת לחברי פרלמנטים ברחבי העולם; היה לנו הלילה מִשמָר, והיום מלאכה; על אלימות יש להשיב באלימות, ותבוא מאַיִן שתבוא; ההתקפה היא ההגנה הטובה ביותר; באחת ידו עושׂה במלאכה, ואחת מחזקת את השֶׁלח; דמה לאדם המוקף שומרי ראש ומוכן להדוף כל התקפה; הוקמה חזית נגד התוקפנות; יש לחזק את מערך ההגנה כדי לעמוד נגד התוקפן; הכוח נסוג לקו ההגנה לצורך זינוק ותמרון; כל העופות נותנים את בניהם בין רגליהם מפני שהם מתייראים מעוף אחר שהוא פורח על גביהם, אבל הנשר אינו מתיירא אלא מאדם בלבד שלא יזרוק בו חץ, לפיכך הוא נותן את בניו על גבי כנפיו ואומר: 'מוטב שייכנס החץ בי ולא בבניי' > מלחמה! צבא!

<u>מחסה</u>. מַחֲסֶה – מקום מוגן (טבעי או מלאכותי), כגון מִקלט או מסתור, המגן זמנית מסכנה, ממזג אוויר גרוע או מצרה אחרת: היא נתגלגלה לביתי אחרי חצות כדי לבקש מחסה מרודפיה; בֵּית מחסה – מוסד ציבורי לאכסון בני אדם דלי אמצעים הזקוקים למזון וללינה; חֲסִיָּה, חָסָה – מצא מחסה, מסתור או מקלט, שהה במקום המגן עליו, הסתופף בצל: עוברים ושבים חסו מפני הגשם בצל הגגון; חוסֶה – קטין שטרם מלאו לו 14, או מי שמפאת נכות, ליקוי שׂכלי או בשל גיל מופלג אינו מסוגל לדאוג לצרכיו; חסוי – 1. אדם שאינו מסוגל לנהל את ענייניו, ולכן מונה לו אפוטרופוס; 2. מוגן, מוסתר במחסה: השׂיחים העדינים נשתלו בפינה חסויה מפני הרוחות; הִתחַסָה – מצא מחסה לעצמו, הסתתר, הסתופף בצל: התחסיתי מפני האש מאחורי הטנק; חָסוּת – 1. מחסה, מסתור, מקלט: המדינה החליטה להעניק חסות לפליטים שהגיעו אליה; 2. הגנה שמספק אדם חשוב או חזק למישהו פחוּת או חלש ממנו: הנער הצעיר שירת את מנהיג החבורה ובתמורה נהנה מחסותו; בחסות – בהגנתו של מישהו או של משהו: השבויים הוחזרו למדינתם בחסות הצלב האדום; הסתירו בצל כנפיו – הגן עליו, קיבלו בחסותו; פָּרַס כְּנָפוֹ עליו – לקח אותו תחת חסותו, הגן עליו; הִסתוֹפֵף בְּצֵל – מצא מחסה ב־: רבים באו להסתופף בצל האוהל בשל השמש היוקדת בשמיים; אלוהיי, מה אהבתי להסתופף בצילך; חסה בצילו, חסה בצל כנפיו, חסה תחת כנפיו – מצא מגן ומסתור אצלו, קיבל חסות ממנו, נהנה מהגנת יתר שלו: העדפתי לחסות תחת כנפי המנהל שתמך ביוזמתי מלהתמודד עם דעות קדומות של הדיוטות; פרישׂת כנפיים על, פָּרַשׂ כְּנָפוֹ עַל, פָּרַשׂ כְּנָפָיו עַל – נתן את חסותו, דאג לו, קיבל אותו תחת חסותו: המחנך הנדיב פרשׂ כנפיו על משפחת הנער בצורה מעוררת כבוד ושׂימח כל אחד ואחד בה; וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל אֲמָתְךָ, כִּי גֹאֵל אָתָּה; מִשׂגָב, מָעוֹז, מִבצָר – מעוז או מבנה גדול וחזק או מקום מוגן, המספק הגנה בפני אויבים; ברגיל מסביבו חומה ומגדלי שמירה, וקשה לחדור לתוכו: מצדה הייתה מבצר יהודי שממנו נלחמו היהודים ברומאים; בּוּנקֶר > מִבצוֹר – מִקלט מבוצר הבנוי לרוב מתחת לפני הקרקע מבטון מזוין, כחלק ממערך הגנה צבאי; מְצוּדָה – 1. מבצר גדול וחזק, לרוב במקום גבוה, המוקף חומה נגד התקפות האויב, ואפשר להגן ממנו על הסביבה: בגליל פזורות מצודות רבות מימי הצלבנים; 2. מגן, מחסה: בשנות המחסור רק מוסדות 'עליית הנוער' נעתרו להיות מצודתי ומקום מִפלט לקיומי; מְצָד – מבצר קטן ששימש חלק ממערכת הגנה על הגבול או על נתיבי תחבורה: 'מצד חשביהו' הוא השם שנתנו הארכאולוגים למצודה עתיקה מימי המלך יאשיהו שבחוף הים התיכון, מצפון ליבנה; מְצָדָה – מקום מבוצר בראש הר או סלע, מבצר; מִפלָט – מנוס, מוצא מצרה, מסתור מסכנה, מחסה שאפשר להימלט אליו: הצרות נוחתות עליו בזו אחר זו, והוא אינו מוצא מפלט מהן; מָעוֹז – 1. מחסה: השׂכלתי היא מָעוֹז חיי מפני בורים, ריקים ופוחזים; 2. מתחם צבאי מבוצר ובו מקלטים, חפירות, עֶמדות תצפות ועֶמדות אש להגנה היקפית; תפס מחסה – הסתתר, מצא מקום לחסות בו ולעמוד על נפשו מפני התקפה בלתי צפויה: אש תופת נפתחה על החיילים, והם מיהרו לתפוס מחסה בין הבתים; מִקלָט מדיני – מַחסֶה שמדינה נותנת לאדם שברח מארצו מסיבות פוליטיות: ברח מהונגריה וביקש מקלט מדיני בווינה; כיסה עליו – הגן עליו, העלים וטשטש את פשעו: אל תכסה עליו כי הגיעה העת שייתן את הדין על מעשׂיו הנפשעים; בית מנוס ל־ – מִקלט, מִפלט: אל תחשוב שהשאול הוא בית מנוס לך;

הגיע לחוף מִבטחים – הגיע למקום ביטחון ושלווה: הפליטים הגיעו לחוף מִבטחים; קורת גג – מקום מגורים קבוע או זמני: אנו מספקים קורת גג עד 3 חודשים כדי לאפשר לנערים פסק זמן לחשיבה וכתובת לתמיכה ברגעי משבר; עיר מִקלָט – 1. כינוי למקום לקליטת גורמי שוליים ולא רצויים בחברה: ועד ההורים מתנגד להפיכת בית הספר לעיר מקלט לנערים שהסתבכו עם החוק; 2. כינוי מליצי למקום מבטחים, מקום המשמש מחסה זמני בעת אסון, מלחמה וכד׳: תל אביב משמשת עיר מקלט לפליטי סודאן ואריתראה; עוגן הצלה – דרך הצלה אחרונה, מִפלט יחיד מצרה; מִשׂגָב לַדָּך – מחסה, מָגֵן לדל, מוסד ציבורי למען מעוטי הכנסה, כגון בית חולים, בית יתומים, מושב זקנים > כוח! מלחמה! צבא! שמירה!

הוכחה! אישור! סמכות!

יש הוכחה או ראיה. הוכחה, הוֹכִיחַ – הראה שמשהו (מידע, מסמך, טענה וכד׳) או מישהו אמיתי, נכון או תקף; תהליך של בדיקת עובדות, נתונים וכד׳ שמשהו או מישהו נכון, קיים, ראוי לתפקד או משמש עובדה; הוכיח באותות ובמופתים – הוכיח בראיות מכריעות: הראיתי לו באותות ובמופתים שהוא טועה ואני צודק; האמנתי שהיא חברתי, עד שבאה המציאות וטפחה על פניי; הוכיח בעליל, הוּכח בעליל, ראה בעליל – ראה בחוש, נוכח ללא ספק, ברור לו לגמרי: הוא ראה בעליל כי אין דבר מפרטי מעשׂיו נעלם מעיני השופט; נֵטֶל ההוכָחה, נטל השכנוע – החובה המוטלת על אחד הצדדים להוכיח עניין מסוים: במשפט פלילי נטל ההוכחה הוא על התובע, ואילו בתביעת דיבה נטל השכנוע הוא על הנתבע; הוכיח סופו על תחילתו, סופו מוכיח על תחילתו – מעשׂיו האחרונים מוכיחים את כוונותיו בתחילה; הוכחה חותכת – ראיה ישירה ומכרעת, ראיה מובהקת; יָכִיחַ, בַּת הוכחה, בַּר הוכחה – שאפשר להוכיחו: תוכל לתבוע פיצוי על הנזק שנגרם לך, אם אומנם הוא נזק ממשי בר הוכחה; נביא זעם, מוכיח בשער – כינוי מליצי למי שדרכו להטיף מוסר לאחרים, למי שמתריע ברבים על אי־צדק, על עוולות מוסריות וכד׳: נבואות זעם או הוכחה בשער נועדו שלא להתגשם כי הן מיועדות להזהיר את העם ולהביאו להליכה בתלם; חזותו מוכיחה עליו – מראהו מעיד על טיבו, ממראהו ניכר מי הוא, יש בחיצוניותו כדי ללמד על פנימיותו: חזות הספר מוכיחה עליו שראה אור לפני שנים הרבה; הוֹכִיחַ את או הוכיח ש־ – הביא ראיה שיש בה כדי לאשר סברה; רְאָיָה – 1. הוכחה, משהו המראה שדבר מה הוא נכון ואמיתי, המאשר דבר מה, המוכיח כי אומנם כך הדבר, וכן – אִזכּוּר, אִישׁוּשׁ, אַסמַכתָה, בָּסִיס, דֵּעָה מַכרַעַת, הוֹכָחָה, הוֹכָחָה חוֹתֶכֶת, הַזכָּרָה, הַפנָיָה, וְהָא רְאָיָה, יָתֵד לְהִיתָּלוֹת בָּהּ, מָצָא אֲחִיזָה לְדַעתוֹ בְּ־, מַרְאֵה מָקוֹם, מִשעָן, סִימוּכִין, סֶמֶך לִדבָרָיו, סַעַד, עֵדוּת, עֵדוּת מַכרַעַת, עֵדוּת מְסַיַּעַת, עוּבדָה מוּגמֶרֶת, צִיּוּן, רְאָיָה מִמִּין הָעִניָין, תִּימוּכִין, תַּנָא דְמְסַיֵּעַ: יחיד הייתי בדעתי, ולכן הרביתי בראיות חותכות על כל טענה וטענה כדי להוכיח את צדקתי; 2. מידע כלשהו (דִי־אֶן־אֵיי, טביעת אצבעות, עדות, מסמך או חפץ, חוות דעת מומחה) המוגש לבית המשפט והמשמש להוכחת עובדה שנויה במחלוקת או להפרכתה: הראיות שאספה התביעה הרשיעו בסופו של דבר את הנאשם; עורך הדין התבסס על ראיות רעועות ועל אומד הדעת; טָפַח עַל פָּנָיו – הוכיח את ההפך, הוכיח לו באופן ברור שטעה: האמנתי שהיא חברתי הטובה עד שבאה המציאות וטפחה על פניי; רְאָיָה חוֹתֶכֶת, רְאָיָה נִיצַּחַת, רְאָיָה מַכרַעַת – הוכחה שאין לערער עליה או לסתור אותה: לא היה קשה להביא ראיות ניצָחות נגד מכחישי השואה בזכות שיגְעון התיעוד של הנאצים; רְאָיָה מוצקה – ראיה יציבה או בעלת בסיס חזק: התביעה הביאה ראיות מוצקות להוכחת אשמתו של הנאשם; רְאָיה נסיבתית – ראָיה עקיפה שבה נדרש תהליך היסק כדי לקושרה לעובדה הנידונה ולהסיק מסקנה עובדתית; רְאָיה ישירה – ראיה התומכת ישירות באמיתות הטענה העובדתית, ללא צורך בראיות נוספות, או בתהליך היסק; המפורסמות שאינם צריכים ראיה –מידע כללי שאין לפקפק בו, כגון עובדות ברורות הידועות לכול גם ללא עיון במקורותיהם; עניינים שלגביו מורה החוק שאינם צריכים ראיה; המוציא מחברו עליו הראיה – הרוצה דבר מה מחברו, עליו להביא הוכחה ועדות שתביעתו יש לה על מה שתסמוך; מערך סיבות, מארג גורמים – מארג ראיות הוכיחו את העניין; תמך יתדותיו ב־ – הסתמך על: בהחלטתי זו אני תומך את יתדותיי בתקדימים קודמים או בפסיקות בג״ץ; יש לו יתד להיתלות בה – יש לו על מי לסמוך: פעמים אין לי כל יתד כלכלית־משפחתית להיתלות בה, ואני כערער בערבה; וְהָא רְאָיָה – וזאת ההוכחה לדבר; וסֶמֶך לדבריו, אסמכתה, סַעַד, עדוּת, ראָיה, יָתֵד – דבר שאפשר להֵיאחז בּו או לתלות בו דברים וכד׳, מִשענת; הרב הביא סעד לדבריו ממקורותינו; הישענות, נִשעַן – בטח ב־, סמך על: אֶל בינתך אַל תישען, ואל תאמר: ׳יש לאל ידי׳; אַל תישען על חילך אלא הישען על דברי חכמים; נסמך, סָמַך – 1. היה בטוח שהוא יעשׂה את מה שצריך, שיקיים את מה שהבטיח וכד׳: אתה יכול לסמוך עליי בעניין זה, לא אאכזב אותך; 2. התבסס או הסתמך עליו, האמין בו: הוא סמך על חוות דעתה המקצועית ופעל על פיה; הסתמכות, הסתמך – התבסס עליו, הביא אותו כמקור, כראיה, כסימוכין וכד׳ לשם חיזוק טיעוניו, הצדקת דבריו ועוד: הפשרה שאנו מציעים מסתמכת על סעיף מפורש בחוק; סֶמֶך – הוכחה, ראיה, אסמכתה, משהו שעליו ניתן להסתמך או להתבסס לאישוש טענה וכד׳, משען, תמיכה: השערה זו בדבר מועד חיבורה של המגילה אין לה סמך של ממש; פִּשפַּשתִי בספרי שימוש ולא מצאתי סֶמֶך לדבריי; עדות, עֵד – מובאה מתוך מקור הנכללת בערך מילוני לשם הדגמה או תיעוד: למילים סִפרותיות השתדלנו להביא במילון זה עדים מן הספרות העברית החדשה: כל העדים שנמצאו למילה זו הן מן הפיוט בלבד; עדות נסיבתית – עדות עקיפה המבוססת על נסיבות המגבילות את מהימנותה; רָאָה והִינֵּה – [פתיחת למעשה שהתרחש לעיני עד ראייה]: ראה והינה אשת השכן הזמינה את השרברב ל׳תיקונים׳; כּבֵדַת משקל, כְּבַד משקל – בעל תוקף טיעוני רב, חשוב ביותר, רב־ערך, בעל משקל, שאי־אפשר להתעלם ממנו: טענותיו במשפט היו טענות כְּבדות משקל; אות – דוגמה ומופת, הוכחה: והיה לך לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך; תַּקדִים – אירוע או מעשׂה המשמש דוגמה או ראיה למעשׂים דומים בעתיד, כגון פסק דין שהיה בֶּעָבָר, שיֵּש בו כדי לקבוע את הפסיקה או לשמש דוגמה לאירוע דומה: נמנעתי מלנהוג כך כדי שלא ליצור תקדים; טענת במקום אחר הייתי, טענת אָלִיבִּי – ראָיה שהנאשם מביא במשפט כדי להוכיח שנעדר ממקום הפשע בשעת ביצועו: החשוד באונס סיפק למשטרה אליבי מוצק, ועל כן שוחרר; אֲנָלוֹגְיָה < הֶיקֵש, הִקִּיש – הִשווה דברים שיש בהם צד של דמיון כדי לדון מזה על זה, הסיק מסקנה מדבר אחד על דבר אחר לפי השוואת דברים זה לזה: מדבריך הקשים איני מַקיש שהמצב חמור; לָמַד דבר מתוך דבר – הסיק מסקנות מתוך עובדות אחדות, למד עניין מסוים מתוך עניין אחר: הדברים לא נאמרו במפורש, אך יכולנו ללמוד דבר מתוך דבר; תַּנָא דִמְסַיֵּיעַ – מישהו או משהו שיש בו כדי לתמוך בדעתו של אדם, סימוכין, סיוע או חיזוק לטענה כלשהי בדברים שבכתב או שבעל־פה: התנגדתי להעלאת הריבית ומצאתי תנא דמסייע בהצהרת נגיד בנק ישׂראל; אימות, אימת – הוכיח שהדָבר אמת, אישֵׁר שהדבר נכון: הם אימתו את הידיעה המכאיבה; בדיקה צולבת – בדק עניין מכמה כיוונים ולפי כמה מקורות לשם אימותו, בדיקה שבה מוצלבים הנתונים: כל ידיעה שמגיעה לידי העורך עוברת בדיקה צולבת לפני פרסומה; צוֹלֵב – שבא מכמה כיוונים, שנובע מכמה מקורות ברזמנית, שהוא בצורת שְׁתִי וָעֵרֶב, כגון אש צולבת, חקירה צולבת; הצלבה, הִצלִיב – צירף והשווה נתונים מכמה מקורות או הִשווה פיסות מידע על אותו עניין כדי לאשש או להפריך השערה: חוקרי המשטרה הצליבו את גרסות החשודים ומצאו אי־התאמות ביניהן; קְבִילוּת, קָבִיל – 1. שראוי לקבלה, להסכמה או לאישור; קביל בעיני מישהו – 1. נראה בעיניו כראוי להסכמה או לאישור, מקובל עליו: התנהגותו אינה קבילה בעיניי! 2. שיכול לשמש ראיה בהליך שיפוטי: הסנגוריה ערערה על קבילות ההודאה; תקף אותו משני צדדים – תקף אותו מכאן ומכאן, לחץ אותו אל הקיר, הוכיח שהוא שוגה מכל מקום: החוקר תקף את החשוד משני צדדים – מצד אחד, הראה לו תמונות המאששות את טענות הנרצח, ומצד אחר השמיע לו עדות של שני עדים המאששים את הטענות, עד שנשבר והודה במעשׂה הרצח; גָּזַר גזֵרה שווה, גזֵרה שָׁווה – היקש, הסקה על דבר אחד מתוך דמיונו לדבר אחר בצורה או בתוכן, השוואה בין שני עניינים ולמידה מן האחד על האחר: אינני מבין איך יכולת לגזור גזֵרה שווה בין שני המקרים, הרי הם רחוקים מאוד זה מזה; הביא רְאָיָה מן – הוכיח, הסמיך דבריו על: אין מביאים ראיה מן השוטים; מצא סמך לדבריו – מצא לדבריו ראיה, הוכחה, אסמכתה; להודיעך – להביא ראיה, מכאן ההוכחה ש־; וְהָא רְאָיָה – וזאת הוכחה לדבר; וסֶמֶך לדבריו, אסמכתה, סַעַד, עדוּת, ראָיה, יָתֵד – בליטה שאפשר להיאחז בה או לתלות עליה דברים וכד׳, מִשענת; הרב הביא סעד לדבריו ממקורותינו; שׁוֹר שָׁחוּט לְפָנֶיךָ – ההוכחה היא ממש לנגד עיניך, לא תוכל להכחיש את הקיים; ייחס ל־ < תָּלָה ב־ – ייחס, יָצַר קֶשר של סיבה בין דבר לדבר: תלה את הצלחתו במזל; את כישלונו במבחן תלה במורה שלא הכינה אותו כיאות; נִתלה באילָן גָּדול – הסתמך על דבריו או על מעשׂיו של אדם גדול ומפורסם, ציטט מישהו הנחשב בר סמכא בתחום מסוים: בדברי סיכומו נתלה הסנגור באילן גדול וציטט מדברי נשׂיא בית המשפט העליון; יש ממש בדבריו, יש דברים בגו, דברים בגו – יש ממש בעניין, יש טעם וסיבה לדבר: לא לחינם הם הסתודדו שעה כה ארוכה, לכן שיערתי מייד כי דברים בגו; אם החליט להתלונן, סימן הוא שיש דברים בגו; הביא לידי אבסורד – הוכיח שטענה מסוימת מובילה לאבסורד (למשהו לא הגיוני או לסתירה), הראה שמסקנותיה או תוצאותיה הן אבסורדיות, מימש רעיון בצורה המגיעה עד אבסורד: יש הטוענים כי השוּתְּפָנוּת (קומוניזם) הסובייטית הביאה לידי אבסורד את רעיונות המרקסיזם; מִקרָא מָלֵא – כתוב במפורש, דָבָר שנכתב בתנ״ך במפורש: אם נעיין בתנ״ך נראה שענייני הרצח ואהבת הרֵע מקרא מלא הם; פָּרַשׂ כַּשִּׂמלָה – בירר באותות ובמופתים, הוכיח בעליל: כלום צריך אני לפרושׂ לו את העניין כשׂמלה? אסמכתא בעלמא – סמך בלבד, ראיה וסעד לדבר מה שיסודו במקור אחר;

עמד על טעותו, הועמד על טעותו, העמידו על טעותו – הוכיח לו כי טעה, הראה לו כי שגה: משהעמיד אותו על טעותו, ביטל את התלונה שהגיש נגדה; עיניך הרואות – היווכח בעצמך, הדבר ברור ללא ספק, הן גם אתה רואה זאת בבהירות: עיניך הרואות כי לא הייתה חלופה טובה ממנה; שוט לשון – תוכחה קשה, דברים קשים ובוטים, מענה לשון: חששתי ממנו שלא יכני בשוט לשונו; הִכָּה בשוט לשונו – השמיץ, ניאץ, תקף במילים קשות ובדברים בוטים ונוקבים: מעולם לא הרים ידו על בנו, אבל לא פעם היכהו בשוט לשונו; הכה בשבט פיו – הוכיח, נזף קשות: הרמטכ״ל לא היסס להכות בשבט פיו את הקצינים הממונים ישירות על התרגיל שלא הכינוהו כראוי; יש רגליים לדבר – יש יסוד לדבר, יש סֶמֶך להניח, מסתבר, מתקבל על הדעת, קרוב לאמת: יש רגליים לדבר שהרעיון יקרום עור וגידים; ניתץ את מִגדל השקרים – ניפץ, ריסק או הרס את מערכת השקרים; עשׂה חיזוק לדבריו, חיזק את דבריו – הביא חיזוקים, תימוכין וראיות לדבריו: כדי לחזק את טענותיי, הבאתי תצלומים הממחישים אותן; טביעת אצבעות – רישום הקווים והקמטים של כריות האצבעות הנשאר על משטח שהאצבעות נגעו בו: במשטרה נוהגים ליטול טביעות אצבעות מעבריינים על ידי לחיצת כרית האצבע לדיו והצמדתה לנייר; הגיש עצומותיו – שטח טענותיו והוכחותיו לפני השלטונות; לֵגִיטִימַצְיָה < לגיטימיות, כַּשרוּת, מַתָּן הֶכשֵר, נָתַן הֶכשֵר – נתן גושפנקה (חוקית, הלכתית וכד׳) לפעולה או למהלך או הפך עובדה קיימת לזכות מוכּרת: הוועדה הבין־לאומית לזכויות הילד קוראת לבטל את ההכשר להכות ילדים; דעה מכרעת – דעה הקובעת את ההחלטה הסופית כאשר ההצבעה שקולה; דבר הלמד מעניינו – דבר המשתמע בין השיטין כי אינו כתוב במפורש; דבר הלָמֵד מסופו – דבר אינו מפורש, ואפשר להבינו רק מסופו; טענה לסתור – הוכחה המאשרת את ההפך; סופו הוכיח על תחילתו – מתוך מעשׂיו האחרונים יכולת לעמוד על כוונתו בתחילה; הוכיחַ את עַצמו < עמד במבחן, הראה את אמינותו, הראה את כושרו, הוכיחַ את טיבו – 1. הדבר נוסה, נבדק והוכח כיעיל, כתקין, ככשיר, כנכון וכד׳: 2. האדם הֶראה את יכולתו ואת איכותו, עמד במבחן, הוכיח או הראה שהוא אמין, מסור, עמד בציפיות וכד׳: הסוללות החדשות שקניתי הוכיחו את טיבן – הן החזיקו מעמד יותר מכל סוללה אחרת; קומדיה של טעויות – מסכת של אי־הבנות משעשעות הנובעות מטעות בזיהוים של שני בני אדם ומהחלפתם זה בזה; עמד על טעותו – נוכח בטעותו, הבין כי שגה: משעמד על טעותו ביטל את התלונה שהגיש והתנצל עליה; הועמד על טעותו, העמידו על טעותו – הוכח כי שגה, הראה לו כי טעות בידו: אני מודה לעמיתתי שהעמידתני על טעותי; ענֵה כסיל כאיוולתו – פעמים מוטב לענות לכסיל ולהוכיח לו את כסילותו, ופעמים רצוי להימנע מכך; בָּא עָלָיו משני צדדים – תקף אותו מכאן ומכאן, לחץ אותו אל הקיר, הוכיח שהוא שוגה מכל מקום; עוּבדה יבֵשה – סיפור המעשׂה כמות שהוא, בלא תוספת תיאור או התרשמות: העובדות היבשות מלמדות על ראיה ברורה, אין לראות בהן עובדה שאין לערער עליהן; עוּבדה מוּגמֶרֶת – מעשׂה עשׂוי שאין לשנותו עוד: תוצאות המשפט הן עובדה מוגמרת; עֵדוּת מסַיַּעַת – דברי עדות במשפט הבאים לאשר עדות אחרת: שתי העדויות סותרות זו את זו, ואין עדות מסייעת אף לא אחת מהן; עֵדוּת נסיבָּתית – עדות עקיפה, עדות המיוסדת על נסיבות מסוימות שמהן אפשר להסיק על מהלך האירועים; עדות מכרעת – ראיה מכרעת: כקצין צעיר באָמָ״ן, העיד עדות מכרעת לפני ועדת כהן; העמיד דבר על בּוּריו – בירר דבר לעומקו, הבהיר אותו היטב; העמיד על אמיתותו, העמיד דבר על אמיתותו – קבע דבר כפי שהוא באמת, בירר ופסק מה מידת האמת בדבר, וידא את אמיתותו של דבר מה: עיתונאי חייב לבדוק את השמועות המגיעות אליו ולהעמידן על אמיתותן קודם שיפרסמן; מצא אחיזה לדעתו ב־ – מִשען, אסמכתה: החוקר מצא אחיזה לדעתו בממצאים החדשים; גזֵרה מן השמיים, אצבע אלוהים היא – גזרה עליונה היא; בי היה המעשׂה – אני עצמי עֵד לדבר הזה, כך בְּדִיוּק קרה לי: בי היה המעשׂה והתלוננתי במשטרה שהשׂחקן נישק אותי, נגע בחזי, שלח ידו לעבר איבר מיני ועשׂה בי מעשׂה מגונה; ברור כשמש, ברור כשמש בצוהריים – הדבר ברור ביותר: בא הכתוב ללמדך שמשנתו ברורה בפיו כשמש בצוהריים; ברית כרותה – חוק קבוע בטבע האדם, חוק עולם הוא, מנהג העולם הוא: ברית כרותה היא ללומד תנ״ך, אגדה ומדרשים ששׂכרו יהיה הרבה; חוק ולא יעבור – חוק או הוראה שיש לקיימם במלואם, ואין לסטות מהם בשום אופן: הגישה הזאת אצלנו היא בבחינת חוק ולא יעבור ואין להתפשר עליו; למד סתום ממפורש – למד דבר שלא נאמר במפורש או לא ברור או אינו מובן כהלכה ממקור אחר שהוא ברור ומובן; טענה לסתור – הוכחה המאשרת את ההפך; ההפך מסתבר – לפי השׂכל ההפך הוא הנכון; היפוכו של דבר, חילוף, חילוף הדברים, נהפוך הוא, אדרבה – להפך, ההפך הוא הנכון: נטען שהעלאת השׂכר תפחית את רווחי המפעל, ולמעשׂה, חילוף הדברים – היא תעלה את הפריון ותגדיל את הרווחים; שבעה דברים בחכם, וחילופיהם בגולם; היא הנותנת – דווקא דבר שהבאת כראיה מוכיח את ההפך, אדרבה, ההפך הוא הנכון: היא הנותנת – הנימוק שהשמעת בבית המשפט להגנתך מביא את השופט לכלל דעה שאתה אשם; נהפוך הוא, היפוך הדברים, ההפך הוא הנכון – דווקא דבר זה מוכיח את ההפך; הוראה לדעת, הָראה לָדַעַת – הוכח לו, שוכנע: אתה הראית לדעת כי א ינצח את ב במשׂחק; הכול שָׁריר וקיים, ולִראָיָה באנו על החתום; יש לי חבילי חבילות ראיות שהצדק עימי; העניין שעון על מסורת היסטורית המעוגנת בדברים כתובים וחתומים באותיות ברורות; יחיד הייתי בדעתי והוכרחתי להרבות בראיות חותכות כדי להוכיח את צדקתי; הבאת ראיה מכתוב מכריע; נצללו לו הראיות ונתלָה בדבריו באילן גדול; פִּשפַּשתִי בספרי שימוש ולא מצאתי סֶמֶך לדבריי שרוב ספרי השימוש או מודיעים לך את שאתה יודע או אין מודיעים לך את מה שאינך יודע; ניתץ וניפץ את מגדל השקרים שבנה עמיתו; הוציא את הספֵק מליבו לאחר שמצא סעד לדבריו במקורות

<u>אין הוכחה או ראיה</u>. רְאָיָה שֶׁלֹּא מִמִּין הָעִנְיָן – ראיה שאין בה ממש: הנאשם הורשע בדין לפי שראיותיו שלא ממין העניין הראו על אשמתו מעבר לספק סביר; פִּרכָה – טַענה לִסתור, סתירת הוכחה, שבירה, קושיה שבאה להפריך מסקנה: ויש על הפירוש הזה פִּרכה; הטובע בשיבולת נאחז בשיבולת – השרוי בצרה אינו בודק באמצעי ההצלה, והריהו נאחז באמצעים הקלושים ביותר [שיבולת – זרם חזק של מי נהר, מערבולת]; קָטֵגוֹר, תוֹבֵעַ – 1. משפְּטן המציג בבית משפט את ההוכחות ואת הראיות לאשמתו של הנאשם ומגיש את התביעה: התובע במשפט דרש להחמיר בעונש הנאשם; 2. מי שמגיש תביעה משפטית נגד מישהו בשל טענה מסוימת שיש לו נגדו: התובע זכה במשפט, והשופט קבע שהנתבע ישלם לו את הוצאות המשפט; אַסמַכתָה בְּעָלְמָא – רְאָיָה שאין בה ממש, הסתמכות סתמית; לא רָאִינוּ אינה רְאָיָה – טענת אדם שלא ראה את הדבר, אינה הוכחה שהדבר אינה במציאות, שלא קרה או שאינו נכון; דברי נביאות – דברים של השערה בעלמא, דברים שאין להם הוכחה של ממש, דברים חסרי בסיס או נימוקים: דברי המומחה אינם אלא דברי נביאות; המפורסמות אינם צריכים רְאָיָה – מה שמקובל ומוסכם על הכול אין צורך לאשרו כי אין מערערים עליו; איפכא מסתברא, היפוך הדברים, נַהפוך הוּא – להֶפֶך, ההֶפֶך הוא הנכון: אין שום הוכחה שהדבר קרה, או נַהפוך הוא יש הוכחות שהדבר לא התרחש כלל; אין הנידון דומה לָרְאָיָה – אין כל קשר בין הדבר שאתה לומד ממנו, לכן אין מסקנתך נכונה; נֶהֱנָה מן הַסָּפֵק – לא נענש על מעשׂה שכנראה עשׂה כי לא היו די ראיות נגדו, יצא בלא עונש משום שלא הוכחה אשמתו: בפעם הראשונה הוא עוד נהנה מן הספק, אבל בפעם השנייה כבר לא האמין לו איש שזה פוטר מהעבודה; אין לו הֶכרֵעַ – בחזקת ספק, אינו חד־משמעי: מקרא שאין להן הכרע משמעו פסוקים שבהם לא ניתן לפרש כי שתי אפשרויות הקריאה נכונות; מוטל בספק – שאינו ודאי, מפוקפק: אף שהצלחת המבצע מוטלת בספק, נצא למלחמה על אויבנו וננצח בה; שנוי במחלוקת – מוטל בספק, עומד ותלוי ללא הכרעה; ראיות לכאורה – הוכחות לאשמה שעדיין לא עמדו למשפט; עַיֵּל פיל בקוּף המחט, הכניס פיל בקוף המחט – הגזים, הפריז, יישב דברים בדוחק, הוכיח על ידי פלפול דברים בלתי אפשריים וחסרי היגיון, הצליח לשכנע בניגוּד לַשׂכל הישר על ידי תַּכסיס; אין מביאים רְאָיָה מן השוטים – מעשׂיו והתנהגותו של שוטה אינם צריכים לשמש דוגמה ומופת לאחרים: יש אווילים בקרבנו, שמטיפים לנו לשלום עם הערבים, אך מי מביא ראיה מן השוטים; זֵכֶר לְדָבָר – דָבָר שמעלים לשֵם זיכרון בלבד, וכשהוא לעצמו אין בו ראיה מושלמת זֵכר לחורבן; הַמּוֹציא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה; הֶראיתי שבניתָ תִילֵי תִילים של פלפולי הבל; כבר ניערתי את החוק שביקשת לסמא בו את עיני הבריות; המרבה לנמק, ממעט להוכיח; כל רְאָיָה שׁוֹבְרָהּ [= ניגודה] בצידה; טענה והוכחה אינן היינו הך; ׳לא ראינו׳ אינה ראיה; אין בכך אלא רְאָיָה דלה ודהויה והוכחה שהיא בבחינת סְבָרָה רעועה ורְאָיָה שבורה; מצא אחיזה לדעתו ב־; אין ודאי שאין בו ספק, ואין לך דבר הניתן להוכחה ודאית; הוכחתו דלה וקלה, וראיותיו היו רעועות ודהויות

<u>אישור</u>. קיום, מתן תוקף, תיקוף (validation) – פעולה, תהליך או דוגמה לאימות של דבר כשבסופם נקבעת או מאושרת אמיתותו: יש לתקף את מכשיר המחקר אם הוא מודד במדויק את מה שנועד למדוד; קִיים, נתן תוקף, תיקף – ביסס או וידא את האמת, בדק אם דבר חוקי, כשיר או לגיטימי, עדיין בתוקף (כגון רישיון), אם מכשיר מדידה מדייק במדידתו וכד׳; הכשרה, הכשיר – אישר וקיים, נתן תוקף למעשׂה שנעשׂה בלא סמכות: נציב שירות המדינה הכשיר את התקן לעובדי המשׂרד; רָטִיפִיקַצְיָה < אִשרוּר, אִשרֵר – 1. נתן תוקף רשמי לדבר בשם סמכות גבוהה אחרי אישור בסמכות נמוכה ממנה: שׂר הביטחון אשרר את אישור הרמטכ״ל למִבצע הצבאי; 2. אישר בכתב להובלת דבר שהביא משליח; הוּסַב, חָל עַל – היה בעל תוקף לגבי, חייב את: פקודת הגיוס חלה על כל צעירי ישׂראל הבריאים שהם בני 18; בדיקה צולבת, הצלבה, הצליב – בדק עניין מכמה נקודות ראות ולפי כמה מקורות לשם אימותו: ידיעה שמגיעה לידי העורך עוברת בדיקה צולבת לפני פרסומה; אימות, אימת – הוכיח שהדבר אמת, אישר שהדבר נכון: הם אימתו את הידיעה המכאיבה; הכרה, הִכִּיר – אישר, קבע לו זכות יתרה: אני מכיר

בתשובתה ודוחה את דבריכם הרפויים; בא על הֶחָתוּם – שָׂם את חותמו או חתם את שמו בסוף מסמך, חוזה, מכתב וכד׳ ואישר את תוכנם: הסכם זה מבטל את ההסכם הקודם, ועל כך באנו על החתום; סָמַך יָדוֹ עַל דָּבָר, סָמַךְ אֶת יָדוֹ, סָמַךְ יָדוֹ עַל – הסכים לו, תמך בו, הביע ביטחון או אמון בו: ההחלטה התקבלה כי סמכתי ידי עליה; גושפַּנְקָה – אישור רשמי לציון חוקיותם, נכונותם ותקפותם של נוהל, מסמך, חוק, דרך התנהגות וכד׳: יש בהחלטת בית המשפט משום מתן גושפנקה למַהַלְכֵי הממשלה; ניתנה לו גושפנקה של – ניתן לו אישור רשמי מטעם; חתום בגושפנקה של – יש לו מעמד של, ניכר בו חותמו של: כל הבתים בשכונת הקטמונים חתומים בגושפנקה של דלות > אמת! חקיקה!

סמכות. סמכות – 1. כוח לצַוּוֹת על אחר או להשפיע עליו במחשבה, בדעה או בהתנהגות. סמכות רשמית מאפשרת לאדם להפעיל השפעה מכוח מִשׂרה בכירה ומוכּרת חוקית (סמכות לגיטימית) או בשל היותו בדרג בכיר במִדרג הארגוני, כגון ותק, אך לא מכוח החוק (סמכות מסורתית). סמכות לא רשמית מבוססת על תכונות הפרט המאפשרות לה להשׂיג את יעדי הקבוצה (סמכות רציונלית או מומחית) או אישיות מושכת וסמכותית המשרתת את אמינותו (סמכות כריזמטית); 2. הרשאה, ייפוי כוח, היתר רשמי המעניק שליטה ואחריות לאדם או לגוף כלשהו ומסמיכו לעשות משהו; מה שאדם או גוף מופקד עליו או מוסמך לעשׂותו; סַמכוּתִי – ששופע סמכות ומרות, שמקרין כוח, חשיבות ועוצמה; שגורם לאחרים לציית לו: מורתֵנו מדברת בקול סמכותי שקט, ושיעוריה מתנהלים באווירה רגועה; מִדרג הסמכויות – הסמכות היחסית שיש לכל ממונה בארגון החל במנכ״ל בראש, המשך במנהלי הביניים והמנהלים מהשורה הראשונה, וכלה בעובדים הלא־ניהוליים שמייצרים בפועל סחורות או מספקים שירותים; שליטה, שָׁלַט – 1. הפעיל סמכות פוליטית על עם, על מדינה, באזור מסוים וכד׳, החזיק בידיו את השלטון, היה השליט: נפולאון שלט בצרפת בתחילת המאה ה־19; 2. היה בעל הסמכות להחליט ולקבוע בארגון, בקבוצה, במגזר וכד׳, היה בעל עמדת השפעה מכרעת, הוא שקבע: לא ייתכן שמיעוט קיצוני ישלוט עלינו ויחליט לנו מה טוב בשבילנו; שְׁתַלְטָנוּת, שְׁתַלְטָנִי, שְׁתַלְטָן – מי שמנסה להשתלט על אחרים בלי להתחשב ברִגשותיהם או בדעותיהם, מי שמשליט את רצונו בכוח על אחרים ודורש שיצייתו לו: מנהיג הכת התגלה כאדם כריזמטי, שתלטן ותחבולי; אותוריטרי > סמכותנות, סַמכוּתָנִי – מי שנוטה לקבל סמכות, מי שדוגל בריכוז כוח וסמכות בידי מנהיג או רשות שלטונית: משטר סמכותני ניכר בפיקוח חברתי הדוק ובציפיית האוכלוסייה לציית למשטר אגב שימוש תדיר באמצעים מדכאים; עיגון, עיגן –ביסס משהו, חיזק אותו או קבע לו אחיזה בעזרת חוק, מערכת ראיות וכד׳: הכנסת עיגנה בחוק תקנות הנוגעות לשמירה על איכות הסביבה; עוֹגֶן – מקור של יציבות, ביטחון וכד׳ שאפשר לסמוך עליו: שנים ארוכות הוא היה העוגן הרוחני שלה; מְדוּפְּלָם – בעל דיפּלומה (תעודת הסמכה), מוסמך לעסוק במקצוע, מי שקיבל תעודה המאשרת את גמר לימודיו ואת הסמכתו לעסוק במקצוע מסוים: בקרוב יסיים את תקופת התמחותו וייעשׂה אופטיקאי מדופלם; נקודת מִשען, נקודת אחיזה, גיבוי, אסמכתה, סימוכין, תִימוּכִין – מקור בטקסט שניתן להסתמך עליו: באת כוח הנאשם הביאה תימוכין לדבריה מן העדויות השונות; סימוּכין – ראיה, אַסמַכתָה, אישוש, הוכחה, דבר שאפשר להסתמך עליו בטענה, כגון מקורות כתובים או אמורים: הסימוּכין היחידים לטענות הנאשם במשפט הם עדויות חבריו; תַנָא דְמסַיֵיעַ – סימוכין, סיוע או חיזוק לטענה כלשהי בדברים שבכתב או שבעל־פה: יושב ראש מועצת המנהלים התנגד להעלות את הריבית כשמצא לו תנא דמסייע בהצהרתו האחרונה של נגיד בנק ישׂראל; התייחס – חל על מישהו או על משהו, נסב עליו: הגבלות הנהיגה החדשות מתייחסות רק לנהגים חדשים; התייחסות – דיון במשהו, הזכרתו, נגיעה או עיסוק בו, דיבור עליו במאמר, בהרצאה, בנאום וכד׳: בדקתי מאמרים רבים בנושׂא אך לא מצאתי כל התייחסות לשאלה המעניינת אותי; שתי רשויות – כינוי לתופעה של גוף, מוסד וכד׳ המתנהל על ידי שני בני אדם העומדים בראשו בעת ובעונה אחת, וכן שתי סמכויות, שני כוחות השפעה מנוגדים: באחרונה נעשׂים מאמצים לבטל את תופעת שתי הרשויות ברבנות הראשית על ידי חלוקת הסמכויות בין שני הרבנים הראשיים; האפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד? אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד – אין שניים יכולים להיות בעלי סמכות שווה באותו תחום; חותמת גומי – כינוי זלזול למי שאין בידו למעשׂה כל סמכות לקבוע דברים או להכריע, אלא רק לאשר בדיעבד את שקבעו אחרים: וועדת הביקורת אינה אלא חותמת גומי של מנהל רודן; אַסמַכתָא > אסמכתה – סיוע לטענה המובֵאת ממקור מוסמך, תעודה, ראיה: עורך הדין הביא אסמכתה לדבריו בפסק דין קודם במקרה דומה; נקודת מִשען – דבר או מקום שאפשר להישען עליו או להיתמך בו, נקודת אחיזה: כל התקופה הקשה שעברה, הייתה שכנתה הטובה נקודת משענה היחידה; נקודת אחיזה – מִשען, אסמכתה, דבר או מקום להיאחז בו, אמתלה: המתווכח מצא שתי נקודות אחיזה בדברי יריבו; סַעַד – אסמכתה, סיוע להוכחת דבר־מה: הביא סעד לדבריו מציטוט הרמטכ״ל; יפתח בדורו כשמואל בדורו – לכל תקופה מנהיג משלה, ולכל מנהיג סמכות משלו, הזהה בְּדִיּוּק לשל קודמו, בלי קשר למשקלו הסגולי ביכולת הנהגתו ובלי השוואה לדורות הקודמים: יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמֶדך שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הציבור – הריהו כאביר שבאבירים; תלה עצמו באילן גדול, היתלות באילן גדול, נתלה באילן גדול – הסתמך על דבריו או על מעשׂיו של אדם גדול ומפורסם ובן סמך, ציטט מישהו הנחשב בר סמכא בתחום מסוים: בדברי סיכומו נתלה הסנגור באילן גדול וציטט מדברי נשׂיא בית המשפט העליון; ראש המדברים – כינוי לבעל הסמכות העליונה בתחום כלשהו או בקבוצה כלשהי: ראש המדברים בכינוס הרפואי היה מנתח הלב מארצות הברית; בֵּית אחיזה – נקודת משען, יסוד, דבר להיאחז בו, נקודת אחיזה, בעיקר בהקשר עיוני: בסוגיה זו אין לו שום בית אחיזה להתפלפל איתי; מיופה כוח – מורשה, מוסמך, בעל תוקף; מוּבטְחַני – הריני בטוח; תלה את ביטחונו ב־, שָׂם את מִבטָחו ב־, שָׂם מִבטָחו ב־ – בטח בו, סמך עליו לעניין כלשהו, נתן בו אמון: זכוֹר, שאני שָׂם בך את מבטחי ומצפה שתסייע לי; היא שָׂמה מבטחה במאמנה שנים, ובסוף גם ראתה מדליות; נִשעַן – בטח ב־, סמך על: אֶל בינתך אַל תישען, ואל תאמר: ׳יש לאל ידי׳; אַל תישען על חילך ואל תאמר: ׳יש לאל ידי׳; רחב כתפיים, בַּעַל כְּתֵפַיִים רחָבות – 1. אדם תַקיף, היודע להשׂיג את שלו; 2. מי שאפשר לסמוך עליו, הוא יכול לקבל עליו אחריות, יש לו סמכות, יש לו אופי חזק: אם הוא אמר שזה בסדר, מה אכפת לך מה יגידו אחרים? יש לו כתפיים רחבות, שלח אותם אליו; בן סֶמֶך, בר סמכא, בר סמך – מוסמך ומומחה שאפשר לסמוך על ידיעותיו ועל עצותיו; ידיים אמונות – כינוי למי שמוחזק מומחה ובר־סמך ומהימן בדבר: הכסף נשמר בידיים אמונות – הגזבר; חָסָה ב־ – בטַח ב־, סמַך על; חֶסֶד לְאוּמִים חַטָּאת – אין לסמוך על חסדי עמים אחרים, העם חייב לדאוג בעצמו לגורלו: אפילו מנשׂיא ארה״ב למדנו שחסד לאומים חטאת, היינו לא חשוב מה יבטיחו הגויים, אלא מה יעשׂו היהודים; חֲזָקָה עָלָיו שֶׁ־ – יש להניח בוודאות ש־, מקובל, מוסכם וברור ש־, אין ספק לגביו ש־, אפשר לסמוך עליו שיעשׂה מעשׂה מסוים, שינהג בצורה מסוימת וכד׳: חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאין מתוקן; שליחו של המלך – כַּמלך עצמו – יש לנהוג כלפי השליח בכבוד ולקבל את סמכותו; מבין ריסי עיניו ניכר ש־ – מהבעת פניו ניכר, הבעת פניו ענתה בו כי הוא: מבין ריסי עיניך ניכר שיתום ורעב אתה; מבין ריסי עיניה ניכר כי פנויה היא; אשרי אדם שיש לו יתד להיתלות בה – טוב לו לאדם שיש לו על מי או על מה להסתמך בשעת דוחקו, נתמזל מזלו שיש לו מישהו שאפשר לסמוך עליו בעת צרה וּדְחק: משנקלע למצוקה סייעו לו הבריות בזכות שמו ׳רוטשילד׳, אשרי אדם שיש לו יתד להיתלות בה; תלה עניין בשאינו עניין – הסתמך על דבר שאין לו כל יסוד: כאן אין קושיותיו קושיות לפי שתלה עניין בשאינו עניין שהרי לוּ קרא את מאמרי לא היה מקשה אותן כלל; על יסוד – על סמך, מתוך התבססות על; היאחזות בקש, נאחז בקש – הסתמך על דבר שאין בו ממש; תָמַך יתֵדותיו ב־ – התבסס על, הסתמך על, נשען על, מצא בו סימוכין: החוקר תמך יתדותיו בתגליות האחרונות; דחיתי את טענת המערערת לאחר שתמך יתדותיו בתקדים של בג״ץ; דברי הרב ודברי התלמיד – דברי מי שומעים? אל תישען על חילך, ואל תאמר: ׳יש לאל ידי׳; שליחו של אדם כמותו; אל תישען על כוחך ללכת אחר תאוות ליבך; יש לי שתי יתדות להיתלות בהן; הישען על הזמן שהוא יעשׂה את שלו; עורך הדין ביסס את טענותיו וביקש להוכיח באותות ובמופתים מן המעשׂה שהצדק עם מַרשו; ניכרים בשׂיחה דברי אמת, ואילולא ראיתי בעיניי לא הייתי מאמין; כל מפקד גרוע זקוק לחִיוּץ [= קביעת מחיצה] מעמדי כדי לבסס את סמכותו הסמכות מאלצת לציית, אך התבונה משכנעת; אין לך סמכות שאין בתוכה חיידקי עריצות; הלציית לסמכות שניסתה לחסום מחשבות חדשות? > אמת! כוח! שליטה!

הזדמנות!

קָרָה, נִקרָה, הזדמנות, הזדמן – 1. נוצרו שעת כושר או מארג נסיבות כדי לעשׂות מעשׂה רצוי או להשׂיג משהו, וכן – נפל לידיו, נקלע ל־, נִקרָה, מצא מקום ל־, מצא מקום להתגדר בו, בא לידו: בטיסה חשקה נפשי בפלונית, נזדמַנו לבית הכיסא, ולא כדי להתפנות; 2. הגיע למקום במקרה, נקרה או נקלע אליו בלי תכנון: למרבה המזל הזדמן למקום התאונה רופא והגיש לפצועים עזרה מיידית; מה תעשׂה כאשר תיקרה בדרכך תיקן? יצא לו > הזדמן לו – קרה לו במקרה: ליוסי טרם נזדמן להיות בחנות; הזדמן לי להכיר אותה במהלך השירות הצבאי; ניצול הזדמנות, ניצל את ההזדמנות, ניצל הִזדַמנוּת – פָּעַל כדי להפיק רווח או תועלת משעת הכושר שהזדמנה לו, וכן – הִכָּה בַּבַּרזֶל בְּעוֹדוֹ חַם, הִשתַמֵּש בַּהִזדַמְנוּת, חישל את הברזל בעודנו חם, נָפַל עַל הַמְּצִיאָה, קָפַץ עַל הַהִזדַמְנוּת, קָפַץ עַל הַמְּצִיאָה, קָצַר את השַׁחַת בעוד השמש זורַחַת: הוא לא קפץ על ההזדמנות לברוח ובחר להישאר עם חבריו; הזדמנות פז – הזדמנות נדירה שאין להחמיצה כדי להשׂיג מטרה נכספת: החמיץ

הזדמנות פז להבקעת השער; **הזדמנות שווה** – הזדמנות לכל אדם למצוא תעסוקה לפי כישוריו בכל תחומי החיים (כגון עבודה, פוליטיקה) או לקבל קידום, בלי להיות מופלה לרעה מטעמי גזע, גיל, מין, צבע, דת, עדה, נטייה מינית, מוגבלות, מוצא לאומי וכד׳: נאבקנו כדי לקבל הזדמנות שווה למוגבלים בכל תחומי החיים; **הזדמנות שנייה** – מצב המאפשר לאדם להצליח היכן שנכשל לפנים; **הזדמן לידיו** – הגיע לידיו, לרוב במקרה: בחיפושיו אחר כתבי יד עתיקים הזדמן לידיו עותק נדיר של הספר הזה; אוֹפּוֹרטוּנִיזם > **הִזְדַמְנְנוּת** – ניצול הזדמנויות אגב ויתור על עקרונות, על ערכים וכד׳ כדי להשׂיג דבר מה, לקבל החלטות, לקבוע מדיניות וכד׳; **חלון הזדמנויות** – שעת כושר, הזדמנות המוגבלת בזמן שאולי לא תשוב עוד, בעיקר עבור ארגונים, חֲבָרות, מדינות וכד׳: נתוני השוק מראים כי לחברות הישׂראליות יש חלון הזדמנויות של שלוש־ארבע שנים כדי להנפיק מניות בבורסות אירופה; **השתמש בהזדמנות** – ניצל את שעת הכושר, לא החמיץ אפשרות שנתגלתה לפניו; **נתן הזדמנות למישהו** – אִפשֵׁר לו לעשׂות משהו או לנסות להצליח במשהו: למי שייכשל במבחן תינתן הזדמנות למבחן חוזר; **בא לידו** – נזדמן לו, נפל בחלקו במקרה: עבודה שבאה לידי – נפלתי עליה כמוצא שלל רב; **סיכוי** – הזדמנות, אפשרות שדבר מסוים יתרחש, יתגשם או יתממש (בייחוד דבר רצוי או נעים; ההפך – **חשש**): אם תמשיך בדרך זו סיכוייך טובים להצליח; **רב־סיכויים** – שסיכוייו רבים להצליח: פגישה ראשונה תשבור את הקיפאון ותפתח תהליך ארוך ורב־סיכויים לשלום; **נגד כל הסיכויים** – מצב קיצון שבו אין לפעולה, לרעיון או לאירוע כלשהם כמעט סיכוי להתממש, ולמרות זאת התממש: נגד כל הסיכויים זכה השׂחקן החדש חסר הניסיון בטורניר; **במקרה** – בהזדמנות, לא בכוונה, בלא כוונת מכוון, בלי לתכנן, באופן אקראי, בדרך אגב: במקרה ראיתי אותו ליד הכניסה לקולנוע; **נִקְרָה** – 1. נזדמן בדרכו של מישהו, מישהו נתקל בו או פגש אותו באקראי: הוא שוטט ברחובות ולפתע נקרה בדרכו מכּר ותיק; השׂרֵפה אכלה את כל אשר נקרה בדרכה; 2. צצה לפתע הזדמנות, באה לידו משהו: הזדמנות נקרתה בדרכי, והחלטתי לנהוג כעצת רעי; 3. נזדמן או נקלע למקום מסוים, הגיע לשם באופן לא מתוכנן; **הִיקָרוּת** – 1. שיעור של דבר המתרחש או המזדמן: היקרותך לכאן הייתה מפתיעה; 2. הימצאות במקרה: היקרותו למקום הפשע סיבכה אותו; **מֶחטָף** – ניצול הזדמנות או מצב זמני בזריזות ובעורמה: כלם היה מחטף במינוי המנכ״ל? **קְפִיצָה עַל הָעֲגָלָה, קָפַץ עַל הָעֲגָלָה** – תמך בעניין או התחבר לדבר שכנראה עתיד להצליח למרות הסיכונים הכרוכים בכך: ראש העירייה קפץ על העגלה והורה לפנות את ה׳גלריה׳ לאומנות ששימשה להרצאות בגנות ישׂראל; **קנה את הרעיון, נָפַל על המציאה, קָפַץ על המציאה** – מיהר לנצל רעיון או הזדמנות שנראים לו חדשים או מצוינים: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי לנסוע איתו; **נִקלָע ל־** – נזדמן, בא במקרה: האיש נקלע למסיבה בזמן המהומה; **דלת הננעלת לא במהרה תיפָּתֵחַ** – דיבור פסימי על מי שהסתבך בצרה, סיכוייו להיחלץ ממנה מועטים; **נָפַל לידיו** – נִקְרָה, הזדמן לידי פלוני: ספר יקר ערך נפל לידיי; **לָקַח מן הבא ליד** – לקח מה שהזדמן לו; **מכל הבא בַּיָּד** – מכל מה שנזדמן, בלא כל בחירה; **הקלף האַחֲרון** – הברירה או האפשרות היחידה והסופית: הסנגור שמר את העד החשוב כקלף אחרון בהגנתו; **כִּיוֵן את השָעָה** – התאים את הזמן הנכון למעשׂה מסוים; **כשרה השעה, בְּרֵרַת מֶחדָל** – בחירה אוטומטית של המחשב כשהמשתמש אינו בוחר בחלופה מסוימת: ברירת המחדל של מנוע החיפושׂ היא הצגת תוצאות עם כל מילות החיפושׂ, לאו דווקא כמילים צמודות; **הַקְלָף הָאַחֲרוֹן** – הברֵירה או האֶפשרות היחידה והסופית: הסנגור שמר את העד החשוב כקלף אחרון בהגנתו; **רשת ביטחון** – 1. [בפוליטיקה הישׂראלית כינוי לאִפשור האופוזיציה לממשלה להוליך מהלכים מסוימים בשעה שאין לממשלה רוב בקואליציה [בהימנעות מהצבעה נגד הממשלה או בהצבעה עימה בשעה מכריעה העלולה להפילה]; 2. מנגנון חברתי־כלכלי המאפשר לקבוצות חלשות קיום בסיסי; **בְּהישֵׂג יָד** – 1. בקרבה גדולה, בנקודת מרחק או זמן שניתן להגיע אליה בקלות, במקום קרוב שהיד מגיעה אליו: סידרנו את הארונות במטבח כך שרוב הכלים לא יהיו רחוקים מהישׂג ידנו; 2. באפשרותו החומרית של אדם, ביכולתו הכספית, מה שידו משׂגת: צר לי, מעדנים יקרים שכאלה אינם בהישׂג ידי; **עַד חצי המַלכוּת** – ככל שיידרש ואף יותר מזה: אני זוכר לך חסד נעורים, כמה סייעת לי במבחנים, לכן כל מה שתבקש ממני תקבל עד חצי המלכות; **הניח פתח ל־** – השאיר הזדמנות כדי להתחרט, להתנצל, לטעון טַענה וכד׳: השארנו לך פתח לחזור בך; **שוויון בחינוך** – מתן הזדמנות שווה לכל תלמיד לפתח את אישיותו כאדם המסוגל להשתתף באופן יעיל בתהליך הדמוקרטי של קביעת יעדי החברה; **נִתכַּשְרָה השעה** – התאים הזמן, באה שעת כושר; **שעת כושר, שְׁעַת רצון, עת רצון** – זמן נוח וכשר, שעת כושר שתתקיים משאלה או תפילה: חיכיתי לעת רצון אצלו להביע את משאלותיי באוזניו; זו שעת רצון היסטורית ליישב את הסכסוך עם שכנותינו; **כל פעם ופעם** – כל הזדמנות, כל שעת כושר; **לעֵת מְצוֹא** – הזדמנות מתאימה, שעת כושר: הראה את נחת זרועו בכל עת מצוא; **מצא מקום ל־** – ראה הזדמנות, באה לו שעת כושר; **מָצָא מקום לְהִתגַּדֵּר בו** – מצא עניין להצטיין בו ולגלות בו את יכולתו, נמצאה לו הזדמנות לעסוק בדבר שנראה שהזניחו אחרים: בתחום זה מצאתי מקום להתגדר בו שכן הוא הוזנח במחקר המודרני; **מצא מקום לגבות את חובו** – מצא הזדמנות להיפרע ממנו, נזדמנה שעת כושר לשלם לו כגמולו: היא מצאה מקום לגבות את חובה מבעלה; **הזדמנות בלתי חוזרת** – הזדמנות נדירה שראוי לנצלה כי ספק רב אם תשנה שוב; **נטרפה השעה, החמיץ שעת כושר** – הפסיד שעת כושר או הזדמנות מתאימות: שוב נטרפה שעתי ולא עלה בידי להזדמן עם השׂר למקום אחד; **החמצת הזדמנות, הזדמנות מוחמצת** – הֶפסד בגלל איחור: התלמיד פחד מהחמצת ההזדמנות לפגוש את חברו הטוב; **׳כישלון׳ הוא רק הזדמנות להתחיל מחדש בדרך נכונה**; **פסימיסט רואה קושי בהזדמנות, אופטימיסט רואה הזדמנות בקושי**; **יכולת וכישורים ללא הזדמנות – מה תועלתם?** **אין לראות בהווה רק מקור הנאה בלי להשתמש בו גם כהזדמנות ליצירת העתיד**; **הערבים מעולם לא החמיצו שום הזדמנות להחמיץ הזדמנות** [אבא אבן]; **כדי להשׂיג הישׂג באמת, אנו זקוקים לשאפתנות, לכישרון ולידע, ורק אחרי כן להזדמנות** > התאמה!

החלטה!

החליט והכריע. החלטה – פעולה או תהליך שבסופם נקבע דבר לאחר התייעצות, בדיקה והפעלת שיקול דעת; קיבל החלטה > **החליט** – 1. חשב היטב על החלופות השונות ובחר סופית באחת מהן; 2. שקַל לאחר התבוננות בעובדות ובחוק והגיע לידי הכרעה מי צודק ומי טועה בעניין משפטי וקבע פסק דין, וכן – **בָּשְׁלָה החלטה בליבו, גָּזַר, גמלה החלטה בליבו, גָּמַר אומר, גמר בדעתו, גמר בליבו, היה נחוש בדעתו, הכריע, התיר את הספק, חָרַץ, חָתַך, פָּסַק, קבע**; **הַחלָטה נחושה** – החלטה נִמרצת שאי־אפשר לשַנותהּ: החלטתו נחושה, אל תנסה לשנותה; **קבלת החלטות** – תהליך מנהלי לשקילת דרכי פעולה או קווי מדיניות ולבחירה בחלופה הטובה ביותר בהתחשב ביעדים הרצויים, בדרכים הפתוחות להשׂגתם, בתחזית לתוצאות של כל אחת מהחלופות הנדונות ובאילוצים. בקבלת החלטות כדאי להבחין בין **בחירה מיטבית**, ל**בחירה מושׂכלת** ול**בחירה סבירה**; **קבלת החלטות בהסכמה** – **תהליך איטי שבו גוף מקבל החלטה המקובלת על רוב חבריו** [היא מעודדת השתתפות של כל החברים בדיון, אך אינה מחייבת זאת; היא מאפשרת גם הסכמה שבשתיקה; השיטה מחייבת התייחסות המשתתפים לדעות אחרות; השׂגת הסכמה עשׂויה להיות תהליך מורכב וארוך, ולכן יש שקובעים לשיטה זו כללי סיוע בתהליך קבלת ההחלטה]; **תַהֲלִיך קַבָּלַת הַחלָטוֹת** – **תהליך הכּרני (קוגניטיווי) ושקול לבחירת דרך־פעולה בין חלופות לפעולה בעתיד ברמת הפרט, הקבוצה או האִרגון** [רכיבי היסוד של התהליך: הגדרת הבעיה; סְדרת יעדים; סְדרת חלופות; תחזיות התוצאות הצפויות לכל חלופה לפי היעדים; מנגנון השוואה המעמת את התוצאות הצפויות מהחלופות לעומת היעדים והקובע איזו חלופה עדיפה; משוב. המשוב מאפשר לתקן את ההחלטה לאור מידע חדש, להגדיר מחדש את נושׂא ההחלטה ולעדכן את הנתונים המופיעים ברכיבי ההחלטה. אילוצים, כגון תקציב, עָקָה ומִגבֶּלֶת זמן, עלולים להרע את תוצאות ההחלטות]; **תורת ההחלטות** – **תורה מתחום המתמטיקה, הגובלת בפילוסופיה ובסטטיסטיקה, והעוסקת בזיהוי ערכים להחלטות שונות בתנאי אי־ודאות כדי לקבל החלטה מיטבית**; **עץ החלטות** – **תרשים עץ המסייע לקבל החלטות בתוכנות של עסקים או מחשב, שבהן ענפי התרשים מייצגים חלופות בעלות סיכונים, עלויות, תוצאות או הסתברויות**; **הַצָּעַת הַחלָטה** – **החלטה מוצעת שעדיין לא אושרה**; **החלטה בלתי חוזרת, הוראה בלתי חוזרת** – **החלטה או הוראה חַד־פַּעֲמִית שאין המחליט או המורה יכול לבטלה או להסתלק מהתחייבותו**; **החלטות בתנאי אי־ודאות** – **החלטות שתוצאותיהן אינן ידועות אך ניתן להעריכן על ידי כלֵי הסתברות** [כשלפנינו כמה דרכי פעולה אפשריות, וכל אחת מובילה לכמה תוצאות אפשריות בהסתברות שונה – מחַשבים את הערך הצפוי של ההחלטה על ידי ניתוח סיכון־תועלת]; **העברת החלטה, העביר החלטה** – **השׂיג אישורה של החלטה: הקונגרס העביר החלטה המגדירה את ירושלים כבירת ישׂראל**; **בחירה מושׂכלת, החלטה מושׂכלת** – **החלטה שנעשׂתה מתוך מחשבה ובתבונה, בחירה שהיא תוצאה של הבנה ושיקול דעת: מידע חיוני לציבור יסייע לו להחליט החלטה מושׂכלת אם להשקיע בנייר ערך פלוני**; **גמר בליבו** – **החליט החלטה נחרצת: היא גמרה בליבה לא לשוב אליו עוד**; **בָּשְׁלָה החלטה בליבו, גמלה החלטה בליבו, גָּמְלָה בליבו החלטה** – **החליט, בא לידי החלטה, הגיע לשלב סיום: משגמלה בליבו ההחלטה, לא היה אפשר לעצור בעדו; יש לי רעיון שטרם נתבשל כל צורכו**; **נְחוּשׁ החלטה, דַעתו נחושה, נָחוּשׁ בדַעתו** – **הֶחלֵטי, קיבל החלטה נמרצת, ואינו מתכוון לשנותה: הוא נחוש בדעתו להתפטר, וכל הניסיונות לשכנעו לחזור בו לא הועילו**; **טרייד־אוף** (trade off) > **שִקלוּל תמורות**

– [בתהליך קבלת החלטות] **חישוב היתרונות והחסרונות שיש בבחירת חלופה אחת משתיים נתונות, איזון בין העלות לבין התועלת שבבחירת חלופה מסוימת; תהליך של חילופין, שבו מוותרים על דבר אחד כדי לזכות בדבר אחר; דיאַגנוֹזָה > אבחנה = תוצאה; אבחון – פעולה; אִבחֵן – קבע את הטיב (של מחלה או של ליקוי) על ידי בדיקה יסודית; הרופא אִבחן מייד את מחלתי; פסיקה, פָּסַק – קבע, החליט, נתן פסק דין, החליט בסוגיה משפטית או ציבורית, הכריע בסכסוך בין שני צדדים: השופטים פסקו שהנאשם חף מפשע ויש לשחררו; פַּסְקָנִי, פַּסְקָן – פוסק, אדם נחוש והחלטי הקובע דברים בפסקנות רבה, חכם המוסמך לפסוק הלכות; רוּבָּנִי, רוּבָּנוּת – התפיסה כי דמוקרטיה משמעה תהליך מסודר של הצבעה ויישׂום הצבעות שהתקבלו ברוב; ברוח – לפי המגמה או הצביון של, לפי התפיסה הכללית של: הנאספים הביעו שׂביעות רצון על שהחלטת היושב ראש הייתה ברוח הסיכומים שהושׂגו בישיבה; קְרִיטִי – גורלי, מכריע, הנמצא בשעת משבר, המבשׂר מפנה מכריע לגבי התפתחות, ובייחוד התפתחות מסוכנת, המוביל לשינוי רב־חשיבות: הפצוע הובהל לבית החולים במצב קריטי, והרופאים נלחמים על חייו; פַּסְקָנוּת – החלטיות, נחרצות, הֶיעדר כל ספק, תכונתו של הפסקן: הוא הביע את דעתו בפסקנות כזאת שלא הותירה כל מקום להתנגדות; פוסק אחרון – כינוי למי שפסיקתו היא הקובעת, למי שדעתו היא המכריעה, בעל 'המילה האחרונה': לא ראיתי להשתמש בכתר של יודע עמוקות ופוסק אחרון; בביתם האם היא הפוסקת האחרונה, ודעתה היא המכריעה בכל עניין; חָתַךְ – החליט, קבע סופית: כיון שחָתַךְ אביהם את הדבר, לא היה ספק מה מגיע למי; נֶחתַךְ – הוכרע, הוחלט, נחרץ: משנֶחתַך גזר דינו, נפלו פניו; כל ענייני החנות נחתכו על פיה; נִגזַר – נוצר, התפתח מתוך דבר אחר או נקבע לפיו על סמך בסיס מסוים: האריה הוא סמל לחוזק ולכוח, ומכאן נגזר כינויו 'מלך החיות'; חָרַץ – גָזַר, פָּסַק, קָבַע, הֶחליט: הקב"ה חרץ ימיו של כל אדם; חָרַץ דין – יצא משפטו, גזר דין, שפט וקבע את העונש: בית המשפט חרץ את דינו של הנאשם למאסר עולם; חרץ גורל, חרץ גורלות, חרץ את גורלו – קבע קביעה או עשׂה מעשׂה שיש בהם כדי לשנות את מהלך חייו, גָזַר את דינו: הצבעת אי־האמון חרצה את גורל הממשלה; נֶחרָצוּת, נֶחרָצוֹת – בצורה החלטית ותקיפה, בתוקף, בלי כל פקפוק, בצורה נחרצת, ברורה וחד־משמעית שאין עליה עוררין: הנחרצוּת שבקולו לא הותירה כל מקום לספק באשר לרצינות כוונותיו; קציבה, קָצַב – קָבַע את המידה או את השיעור, ייעד כמות מסוימת או שיעור מסוים, הקציב: הבורר החליט לקצוב לצדדים שלושה חודשים כדי להגיע לפתרון מוסכם; הַכְרָעָה, הכריע – התקבלה החלטה סופית, הוכרע הדבר: בשתי סוגיות הייתה הכרעה, השלישית – תלויה ועומדת עד שיבוא אליהו; הכריע לְכַף – הִטה לצד, קבע ופסק: בזכות עמידתו האיתנה של ראש הממשלה הכריעו אומות העולם את גורל ישׂראל לכף קיום; מַכרִיעַ – מי שפוסק וקובע בחילוקי דעות: ההלכה – כדברי המכריע; מיסוד, מִיסֵד – קבע וארגן דבר מה כמוסד בעל סדרים ונהלים קבועים משלו, הפך תוכנית, חברה, אורח חיים, תנועה, ארגון וכד' לקבועים ולממוסדים: שני הצדדים ביקשו למסד את היחסים ביניהם ליחסי מעסיק־מועסק; עוּצַב, עיצוב, עִיצֵב – קבע או הכריע את התפתחותה של תופעה מסוימת: השפיע השפעה מכרעת על אופן השתלשלותו של מצב עניינים מסוים: השקפת העולם היוונית הקדומה עיצבה את המחשבה המערבית המודרנית; הִתמַסֵד – 1. נעשׂה למוסד קבוע, התקיים והתבסס זמן רב בחברה או בקבוצה מסוימת עד שנעשׂה לחלק אופייני שלה: הנוהג הזה התמסד בחברתנו; 2. נהיה ממוסד או 'מרובע', התאים את עצמו לאורח החיים הרגיל והמקובל: ההיפּים האלה התמסדו והתברגנו, והיום הם אנשי עסקים בחליפות ובעניבות; גָמוּר – מוחלט, לגמרי: כשנכנס המנהל לכיתה השׂתרר שקט גמור; סִרהוּב, סִרהֵב – הפציר, תבע מפלוני שיעשׂה את רצונו, עמד בתוקף על דרישתו ממנו: אל יסרהב אדם לחברו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד; הֶינֵד (nudge) – התערבות עדינה שנועדה לסייע לאדם העומד לפני החלטה להחליט החלטה מיטבית מבחינתו. ההתערבות משמרת את חירות ההחלטה ואינה כופה או מתחבלת; הכרעה, הכריע – פסק, קבע סופית; סוף סוף הכריע השופט בעניין עברייני צווארון הלבן; לשון המאזניים – הגורם המכריע, מי שהצטרפותו לצד אחד מכריעה בין צדדים שכוחם שקול: חבר כנסת יחיד, סיעה קטנה או מפלגה קטנה עשׂויים להפוך לשון מאזניים בעלת כושר מיקוח רב; שימש לשון המאזנַיִים – שימש בתפקיד מכריע בדברים שקוּלים; כָּלָה וְנֶחֱרָצָה היא מֵעִימו – מנוי וגמור, החלטתו סופית ונחרצת ולא יחזור בו, דעתו נחושה, חוק ולא יעבור: רואה אני כי כלה ונחרצה מעימך שלא ללמוד בישיבה; רוכלי העיר גילו כי כָּלָה ונֶחרצה היא מֵעִם מפקד משטרת התנועה לגרשָׁם מן הדרכים; נחתם גזר דינו, נחתם דינו – דינו נקבע סופית, נקבע גורלו: הייתי רוצה שייחתם דיני קודם שניסע לחו"ל; מָצָא – הסיק, וקבע על ידי שיקול דעת ועיון הגיוני, הבין, התברר לו לאַחַר בדיקה, ירד לסופו של עניין; רָאָה – הכיר כטוב, בחר בו, מצא לראוי, שקל בדעתו שראוי: אני רואה את דבריו מדבריכם; השופט ראה לחייב את הנוסעים על הטיול שבו השתתפו בפועל; ראה לנכון, מצא לנכון – עשׂה מעשׂה שאותו חשב כדבר נכון, ראוי או נחוץ, היה סבור שיש לנהוג בדרך מסוימת: מצאתי לנכון להביא את תוכן המכתב לידיעתך; ראה להזהירו, ראה להודיעו – הדברים נכונים וסבירים בעיניו, חשב כי מן הראוי, היה סבור שיש לנהוג בדרך מסוימת: ראיתי להודיעך בדבר צמצום האשראי במוסדנו; ראיתי להזהירך מפני כת המסוממים והלומי היין שפשטו על הנוער כילק השׂדה; הִתעַשֵׁת – נחלץ ממצב של בלבול, חוסר אונים, מבוכה וכד', והיה מוכן לפעולה או להחלטה, ארגן מחדש את מחשבותיו ושב לשלוט בעניינים לאחר שאיבד את העשתונות: אף שהיינו אבודי עצות ואבודי עשתונות כשהיה צריך להציל נוסעי מטוס שחטפו מחבלים במהלך טיסה, התעשתנו והחלטנו להצילם; גוש חוסם – גוש של מפלגות בבית הנבחרים שמבחינה מִספרית יכול לחסום כל החלטה שאינה נראית לו; הועמד למניין, העמיד למניין, העמיד להצבעה – העלה להצעה כדי שיצביעו עליה, הגיש הצעה להצבעה: העמדנו להצבעה את הצעתו, והיא התקבלה ברוב מוחלט; הֶטִיל וֶטוֹ > חָסַם בְּהַצבָּעָה, וֶטוֹ > החלטה חוסמת, קוֹל חוֹסֵם – כוח ההפרה, סמכות הניתנת לאדם או לגוף לבטל החלטה, חוק או פקודה, שהתקבלו ברוב קולות: ארצות הברית חסמה בהצבעתה את החלטת מועצת הביטחון לגנות את ישׂראל; קונספטואלי, קוֹנסֶפּצִיָה > תפיסה – השקפה, אופן הבנת עניין מסוים, רעיון מוביל או דעה רווחת המונחים ביסודם של תורה, תוכנית, מחשבה, יצירה וכד': התפיסה השגויה ב־1973 הייתה ההערכה שמצרים לא תצא למלחמה על ישׂראל; הערכת מצב – תהליך של ניתוח גורמים המשפיעים על מילוי משׂימה לפי עקרונות הניהול ולפי אילוצים אחרים. תכליתה – להחליט על הדרך הטובה ביותר למלא את המשׂימה לאור המטרה. התהליך מבוסס על עבודת החשיבה של המוביל עם כפיפיו או בלעדיהם, ועל עניינים אלו: המשׂימה לאור המטרה, השטח, היריב, אנשינו, זמן ומרחב וגורמי מזג אוויר וכדומה; ביטחון עצמי – אמון חזק של אדם ביכולתו להצליח במעשׂיו, בכישוריו, בשיפוטו ובהחלטותיו: תלמידי נהיגה רבים נכשלים במבחן המעשׂי בשל חוסר ביטחון עצמי או בעטיו של ביטחון עצמי מופרז** [ביטחון עצמי ניכר בעניינים, כגון אלו: האדם רגוע ומאוזן ופועל להשגת המטרה בנחישות; נוקט גישה פעילה, ולא מתגוננת; יודע להתמודד עם מכשולי הדרך; יודע שבסוף תושׂג המטרה]; **דפוס חשיבה** (mindset) – [בתורת ההחלטות] **קבוצת הנחות, שיטות או סממנים שנטמעו עמוק אצל אדם או קבוצה, והתבססו עד כדי כך עד שאותם בני אדם מנועים מלהמשיך ולאמץ או לקבל גישות התנהגות, בחירות או כלים אחרים; דֶרֶךְ־הַפְּעוּלָה הַנִבחֶרֶת (דַפָּ"ן) – דרך־פעולה שלהערכת הממונה היא הדרך הטובה ביותר למלא את המשׂימה לאור המטרה. הדַפָּ"ן היא גם החלטת הממונה או רעיונו בדבר שיטת מילוי המשׂימה; דֶרֶךְ־פְּעוּלָה אֶפשָׁרִית (דַפָּ"א) – דרך מוצעת למלא את המשׂימה, הנוצרת לאחר שהוסקה מסקנה מניתוח כל הגורמים המשפיעים על התוכנית לאור המשׂימה לפי עקרונות הניהול והאילוצים למיניהם. הדפ"א מַתווה את הרעיון העיקרי של תוכנית מסוימת, הנראית לכאורה דרך אפשרית למימוש; גְזַר דין – קביעת העונש של נאשם שהורשע בדין, פסיקה בסוף המשפט; נִיתוּחַ עֲלוּת־תְמוּרָה – ניתוח עלויות ותמורות לשתי דרכי פעולה או יותר, הניכר בציון הרכיבים הכספיים השונים; עַרְפֶל קרב – אי־הבהירות ואי־הידיעה באשר למצב הכללי, השׂוררים בשעת קרב, אי־בהירות מסיבות טקטיות: הפוליטיקאי הוותיק יצר במתכוון ערפל קרב לגבי מהלכיו העתידיים; תורת המשׂחקים – ענף של המתמטיקה והכלכלה המנתח מצבי עימות או שיתוף פעולה בין מקבלי החלטות בעלי רצונות שונים, כמו מצבים המתעוררים במשׂחקי לוח, שבהם כל אחד מהשׂחקנים רוצה לנצח, ובפעילות כלכלית, שבה כל אחד מהעוסקים שואף להגיע לרווח מרבי; אַחַת ולעולָם, אחת ולתָמִיד – בהחלט, החלטה סופית, באופן מוחלט, בלי לדון בו עוד: עליי לומר לך את האמת אחת ולתמיד; אֲצִילַת סַמכוּת, אצל סמכות, האצלת סמכות, האציל סמכות – העביר את סמכותו לכפיפו כדי להקנות לכפיף חובות וזכויות הכרוכות בסמכות זו ובאחריות הנגזרת ממנה. האוצל רשאי בכל עת להחזיר לעצמו את הסמכות שאָצַל לכפיפו. הנאצל (שאין סמכותו מכוח המִשׂרה) אינו רשאי לאצול סמכות שקיבל למישהו אחר; גיבש עמדה משותפת – נתן צורה מוצקת לעמדה או לדעה משותפת: בג"ץ הורה למשׂרד האוצר לפעול ביעילות ולגבש עמדה משותפת, בדבר אופיו של מדד יוקר הבריאות ולעדכנו; הגיע לידי, בָּא לידֵי, הגיע לכלל, בָּא לִכלַל – הגיע למצב של, הגיע לכדי: היות שכעס על חבֶרתו, בא לכלל טעות; בשל מחלתו הממושכת הוא בא לידי דיכאון; לאחר עיון בסוגיה הגיע לכלל דעה, שהאסיר זכאי; בא לידי מסקנה – הסיק; בא לידי החלטה – החליט; בא לכלל דעה – הגיע לידי החלטה או מסקנה; גָמַר – החליט; גָמַר בליבו, גָמַר בדעתו, גָמַר בנפשו, גָמַר אוֹמֶר – החליט: שניהם גמרו אומר להבריח את בנם אל מקום רחוק; גמירות דעת, גמירת דעת – החלטה, קביעה סופית או כוונה מוחלטת לעשׂות משהו שיש לו תוקף משפטי (עסקה, חוזה, צוואה וכד') מרצון ובלי אונס: בית המשפט קיים את הצוואה וקבע**

שאין לו ספק באמיתותה ובגמירת דעתו של המצַווה; הבשלה, הבשיל – התגבש, הסתיימו תהליך ההכנה או התגבשותו, נגמר תהליך התפתחותו; הימר על הסוס הלא נכון – בחירתו לא הייתה טובה, ולכן סופו להיכשל; הגיע לכלל דעה, בא לכלל דעה, בא לכלל החלטה, בא לכלל מסקנה – הגיע לידי החלטה, בא למסקנה: לאחר עיון בדבר באתי לכלל דעה; הכריע את הכף – שימש נימוק משַכנע, גָבַר על דברים שלא הייתה להם הכרעה, היה הגורם המכריע לכאן או לכאן, חרץ את העניין, הביא מחלוקת או מצב שקול לידי הכרעה: קולות אחדים בלבד הכריעו את הכף וקבעו את תוצאות הבחירות; לא זז מדעתו, לא מש מדעתו – לא ויתר על שלו: המורה התנהג כחלמיש, מדעתו לא ימיש; נמנו וגמרו – דנו בדבר והחליטו סופית, הגיעו לכלל החלטה: בעלי המפעל נמנו וגמרו שלא לסגור אותו למרות המצב הקשה; לאחר דיון וויכוח נוקב באו לעמק השווה, וביחד נמנו וגמרו להביא את העניין לחתימת עורך דין; חָרַץ גורלו – קבע את גורלו, לרוב לרעה, הוציא את פסק דינו; בניין אב – החלטה או פסק דין המשמשים מופת להסָקת מסקנות על דברים הדומים להם; הלכה פסוקה – הלכה קבועה ומוסכמת שנקבְּעה סופית; חריצַת מִשפָּט, חָרַץ משפט – פסַק, קבַע גזַר דין או קבע והחליט עבור אחרים ללא בדיקה מעמיקה ובחוסר הגינות, שפט שלא בצדק או לא לפי כללי החוק והמשפט: העיתונות חרצה את משפטו קודם שנידון בבית המשפט; כללו של דבר – לסיום, לסיכום, המסקנה היא זו, זהו סיכום הדברים, סיכום הדברים הוא: כללו של דבר, כל הטורח בערב שבת, יאכל בשבת; היוצא מדברנו – זה הכלל; אם כן, לסיכום, סיכומו של דבר, קיצורו של דבר; השורה התחתונה, השורה האחרונה – הסיכום, המסקנה, כללו של דבר, תמצית הדברים: השורה האחרונה היא נחוץ לשנות את ערכינו; המסקנה היא שדבקות במשׂימה היא העיקרון החשוב מכול; סיכּוּמוֹ שֶׁל דָבָר – תַמצית הדבָרים, כללו של דבר, המסקנה מכל מה שנאמר; סוף דָבָר – סיכומו של דבר, כללו של דבר: סוף דבר, הכול נשמע; כושר הכרעה – יכולת לקבל החלטות: שׂר המשפטים שניכר בחוסר כושר הכרעה, הצליח לסבך את הדברים ולגרום נזק; לשון מאזניים > לשון המאזנַיִם – כינוי למי שמשמש בתפקיד מכריע כאשר הכוחות שקולים, גוף קטן המצטרף לעיקר כדי להכריע בין יריבים: בהרכב שלושה שופטים, הייתי לשון המאזניים כי שופט אחד בעד ושני נגד; סוף פָּסוּק – סוף העניין, המילה האחרונה והסופית בנושׂא כלשהו: אומנם נכשלנו במשׂחק, אבל זה לא סוף פסוק כי בשבוע הבא נשׂחק משׂחק גומלין; רוח איתנה – נחישות, מורל גבוה, אמונה ועמדה עיקשת להשׂגת המטרה; הוציא את העֲרמונים מִן האֵש – עשׂה בעצמו את המלאכה הקשה או הבלתי נעימה: בית הדין לעבודה לא הוציא את הערמונים מהאש למשׂרד האוצר כי המו"מ לא הגיע למיצוי; נָפלה הַכרָעה – הוחלט, התקבלה החלטה סופית, הוכרע הדבר: לאחר דיונים ממושכים נפלה הכרעה שלא להעלות את שכר העובדים; נָפַל הפּוּר – הוכרע, נקבע סופית, נפלה ההחלטה: בתום שבוע של דיונים קדחתניים שהולידו חרושת שמועות נפל הפור – המפעל יימכר; שיווּי מִשקָל – מצב שבו כפות המאזנים שקולות, ואין הכרעה לשום צד; יום הדין – יום הכרעה גורלית, יום שיחול, לפי מִספר דתות קץ כל הזמנים, ובו יעמדו בני האדם לפני דין האל: הרשעים ידעו את זעם האל, ואילו הצדיקים יזכו למחילתו ולקרבתו; צעד מכריע, ניסיון מכריע, קרב מכריע, מעשׂה מכריע – דבר שיש בו כדי לחרוץ בו את הגורל לעתיד, מעשׂה המשנה את המצב מעיקרו; שעת האמת, רגע האמת, רֶגַע של אמת – רגע מכריע, שעת מבחן גורלית: הגיע רגע של אמת, ואין מנוס מלקבל הכרעות גורליות; ברגע האמת הוכיחה אהבתם את טיבה; הפוסק האחרון – מי שדעתו היא הפוסקת והמכרעת: הרב הראשי הוא הפוסק האחרון בענייני הלכה; עד שיֵצֵא עשן לבן, יָצָא עָשָן לָבָן, עָלָה עָשָן לָבָן – הדבר הוכרע סוף־סוף, נתקבלה ההחלטה המצופה, העניין יוּשב בצורה מוצלחת, העניין הובא לידי סיכום: שלושת המנהיגים הסתגרו בחדר הישיבות והודיעו כי לא יפסיקו את הדיונים עד שיֵצֵא עשן לבן; עָמַד לְמִניָן – נמסר להכרעה על ידי הצבעה: הבעיה עמדה למניין, ונתקבלה דעת ב"ב ברוב מכריע; גָזַר כְּלָיָה עליו – דן אותו לאבדון, קבע גורלו לחיסול: משהוחלט להפסיק את מימון המחקר, נגזרה כליה על שדרוג המצב הקיים; חָרַץ את גורלו – קבע לגביו, הוציא את פסק דינו; הֵטיל גורל, השליך גורל, הפיל פור – הכריע בדבר על ידי גורל: איני נמנה עם המלשינים, על כן הפל פור ותדע; חותמת גומי – כינוי זלזול למי שאין בידו למעשׂה כל סמכות לקבוע דברים או להכריע, אלא רק לאשר בדיעבד את שקבעו אחרים; גברה ידו – התחזק, הכריע, ניצח; הקש ששבר את גב הגמל – הדבר הפעוט לכאורה שהביא למשבר שעמד להתחולל ממילא, כינוי לדבר קטן וקל ערך לכאורה שהגדיש את הסאה: זה זמן רב שיש מתחים בין ההנהלה לוועד העובדים, וההכרזה על סכסוך עבודה הייתה הקש ששבר את גב הגמל; דֵעה מַכריעה, דעה מַכרַעַת – דעה הקובעת את ההחלטה הסופית, אם יתר הדעות שקולות בהצבעה: היושב ראש השתתף באספה בתור הדעה המכרעת; הועמד בגבו אל הקיר, עָמַד כשגבו אל הקיר – עמד ללא מוצא במצב שאין מנוס; עָמַד לפני קיר אטום, נכנס למבוי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; התיר את הקשר הגורדי – פתר בעיה סבוכה שקשה לפותרה; אחרי רבים להטות – קבלת דעת הרוב: אם נרצה את מושכות השלטון, עלינו להטות אחרי הרבים ולהניח לדעותינו; אין הציבור נידון אלא אחר רוּבּוֹ – אין הציבור נידון לפי יחידים, אלא הכול לפי הרוב; עָבַר את הָרוּבִּיקוֹן – עשׂה מעשׂה נועז ומכריע, עשׂה צעד גורלי: היה צריך לעבור את הרוביקון, אך חשש לעבור אפילו את הירקון; קביעת מַסמְרוֹת, קָבַע מַסמְרוֹת בדבר – החליט החלטה שאינה ניתנת לשינוי, קבע בעניין הלכה פסוקה שאין לזוז ממנה; קבע ברבמקום – החליט מייד, ללא שהיות או היסוס: נועדנו עם מנהל מחלקת הקרקעות והייעור בקק"ל, וזה קבע ברבמקום מועד לסיור; קְפִיצָה עַל הָעֲגָלָה, קָפַץ על העגלה ברגע האחרון – החליט ברגע האחרון להצטרף לפעילות שכבר החלה: בבחירות לכנסת קפצה על העגלה ברגע האחרון, אף שאין לה סיכוי לגרוף קולות ברמה הארצית; רָאָה חובה קדושה לעצמו לפעול, רָאָה חובה לעַצמו – חש הֶכרֵחַ לעשׂות דבר מה בגלל נחיצות העניין, הודה בצורך לפעול, ראה עצמו חייב לעשׂות: המנַהל הפורש ראה חובה לעצמו להשלים את הטיפול בכל העניינים שהצטברו על שולחנו ולהשאיר לממשיכו שולחן נקי; שׂרף את הגשרים מאחוריו – ניתק לחלוטין את כל הקשרים שהיו לו בעבר עם בני אדם, עשׂה מעשׂה מכריע ואין להשיבו: שׂרף את הגשרים מלפניו ומאחוריו; ההצעה נפלה – ההצעה לא נתקבלה; נִמרָץ – 1. בעל מרץ רב: המנהל החדש של המפעל הוא אדם נמרץ והחלטי, ובתוך זמן קצר הצליח לייעל את העבודה; 2. מוחלט, גמור [בצירופים בקיצור נמרץ, בְּדִיוּק נמרץ]; 3. עז, תקיף, חזק, קשה: לאחר תְחקוּר נמרץ הודה הנאשם בביצוע העבירה; נִמרָצוֹת – 1. באופן נמרץ, במלוא המרץ והכוח: עלינו לפעול נמרצות לשיפור המצב; 2. בתקיפות, בהחלטיות, בתוקף: הנאשם הכחיש נמרצות את כל ההאשמות נגדו; נִמרָצוּת – החלטיות, תקיפות, עזות, תכונתו או אפיונו של הנמרץ: ראש העיר החדש פעל בנמרצות לשיפור חזות העיר; קָטֵגוֹרִי – מוחלט, נחרץ, חד־משמעי, ללא הסתייגויות או תנאים: אני מתנגד להצעות האלה באופן קטגורי, ושום עובדה שתציג לפניי לא תשנה את דעתי; קָטֵגוֹרִית – החלטית, באופן מוחלט ומכריע: אני מתנגד לרעיון, ולכן הודעתי לה קטגורית, שלא יקום ולא יהיה; חלוּט ומוחלט – ההחלטה היא סופית, ואין לערער עליה עוד: עכשיו, כשהנושׂא סגור, חלוט ומוחלט, והנשׂיא ילך לבית הסוהר, בואו נדון בשחיתות ציבורית; אַחַת דָתו ל' – אין לו עונש אחר אלא: מי שיטריד נערות בעבודה, אחת דתו ללכת לכלא, כמו נשׂיא המדינה; הלכה למשה מסיני – חוק ולא יעבוד, דבר שאין לערער עליו, אקסיומה; הלכה פסוקה – הלכה קבועה ומוסכמת שנקבְּעה סופית; חוק ולא יעבור – חוק או הוראה שיש לקיימם במלואם, ואין לסטות מהם בשום אופן: הגישה הזאת אצלנו היא בבחינת חוק ולא יעבור ואיננו מוכנים להתפשר על כך; את הנעשֶׂה אֵין להָשיב – אין לתַקֵן או להחזיר דָבָר שכבר נעשׂה: קשה לי להבין איך אפשר לתקן ולמחוק מעשׂים רעים שעשׂיתי ולשוב בתשובה, הרי את הנעשׂה אין להשיב; יש קונה עולמו בהחלטה אחת ויש מאבד עולמו בהחלטה אחת; הכול כתוב וחתום מראש; עקר מליבו החלטה קודמת; החלטתו לא הייתה הרת גורל או דרמטית, אולם אף שהייתה מכרעת, נחושה וסופית, היא הייתה שקולה ונכונה

<u>מתקשה להחליט</u>. התלבטות, התלבט – התקשה להחליט בין שתי חלופות או יותר בשל אי־ודאות, אילוצים, מחלוקת, חוסר החלטיות, דחיינות וכד'; פִּקפּוּק, פִּקפֵּק – לא היה בטוח או משוכנע, היה לו ספק, היסס, התקשה להחליט: בהתחלה פקפקתי קצת, אבל בסופו של דבר הצבעתי בעד ההחלטה; חַששָנוּת, חַששָן – הססן, מי שנוטה לפחד ולדאוג: לאדם חששן קשה להחליט החלטות, כי תמיד נדמה לו שמשהו רע עלול לקרות; כָּהָה ליבו – היסס, רִפרֵף בליבו, חשש: מפני אימת הציבור כהה ליבו לומר קדיש בבית הכנסת; העביר על מידותיו – ויתר ולא הקפיד, לא עמד בתוקף על דעתו או על זכויותיו, אף שהיה משוכנע כי הצדק איתו; החליט שלא להחליט – דחה את הכרעתו בסוגיה שבה התלבט; התנודדות, הִתנוֹדֵד – התנועע מצד לצד, זז הנה והנה, נע ונד מתוך חוסר יציבות, היסס והתלבט: השיכור שלא התנודד לשתות ולהשתכר, התנודד מצד לצד ולבסוף השתטח אפיים ארצה; התחבטות, הִתחַבֵּט – התלבט בו, הדבר העסיק את מוחו והוא השקיע מאמץ נפשי כדי למצוא לו תשובה או פִּתְרון או כדי להגיע לידי החלטה לגביו: כמה מהחוקרים הגדולים במדעי הטבע התחבטו בשאלה כיצד נעלמו הדינוזאורים מעל פני האדמה; חִיבּוּטִים – לבטים, התלבטויות, התחבטויות, קשיים להחליט בין אפשרויות אחדות: דרכן של בקשות מעין זו שהן מעוררות חיבוטים ותהיות אינסוף; היו לי כמה חיבוטים מלימודי הדת; שאלה זו נתחבטו בה חכמי הזמן; חיבוטי נפש – התלבטויות קשות, קושי להגיע להחלטה המלווה במלחמה פנימית: ההחלטה הסופית נפלה באישון לילה, לאחר חיבוטי נפש וייסורי מצפון; נפשו נתונה בתוך כף הקלע, הוּא נִקלָע בְּכַף הקֶלַע – אינו יודע איך להחליט, אוי לו אם יעשׂה כך, ואוי לו אם יעשׂה כך, הוא נתון בתסבוכת, בצרה,

במבוך ללא מוצא: שוב נקלענו בתוך כף הקלע; מדיניות של בת יענה – מדיניות של התעלמות או התחמקות מבעיות קשות, מסיכונים וכו׳, מדיניות של חוסר מעש והטמנת הראש בחול; הן ולָאו ורָפֶה בידו – אין בידו להכריע, יש צדדים לכאן ולכאן, והוא מתקשה מאוד להגיע לידי החלטה; בין שני עולמות – כינוי מקובל למצב מעורפל, לחוסר בהירות, כשאדם נקלע בין הצעות והחלטות מנוגדות, במצב של התלבטות בין שתי דרכי חיים שונות או בין שתי גישות שונות: משחזרה בתשובה היא נקרעת בין שני עולמות: העולם החרדי שאימץ אותה אליו מזה, והעולם החילוני שבו חיה כל חייה מזה; ויכוח סרק – ויכוח עקר ללא תועלת או תוצאות מעשׂיות. הוא מתקיים בין צדדים שלעולם לא ישכנעו זה את זה, כעין דרשׂיח של חירשים, טיעוניהם מבוססים על שקרים, הם שקריים, לא חוקיים וכד׳; בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – [מדובר באבשלום שנִתלה על העץ וגופו בין השמיים ובין הארץ; בהשאלה]: נמצא במקום לא מוגדר, ללא יסוד מוצק, במצב ביניים, שעדיין לא נתקבלה החלטה בענייננו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו, שטרם הוכרע: משפטי טרם הוכרע ואני חש שאני בין השמיים ובין הארץ כי אינני יודע אם אצא זכאי; תלוי ועומד – 1. [בעונש או בגזר דין] שצפוי למישהו, שעלול להיות מוטל עליו בתנאים מסוימים: בית המשפט הפעיל את המאסר על תנאי שהיה תלוי ועומד נגד הנאשם; 2. שאין לו הכרעה, מוטל בספק, שעדיין לא נתקבלה החלטה בענייננו: משפטו עדיין תלוי ועומד, ואין יודעים אם יֵצֵא חייב או זכאי; אין לו הֶכרֵעַ – קשה להכריע בו ולהעמידו על ודאותו, בחזקת ספק; שנוי במחלוקת – מוטל בספק, עומד ותלוי ללא הכרעה; מצב של תֵיקוּ, מצב של אי־הכרעה – מצב שקול בסוף דיון או תחרות: משׂחק הכדורגל הסתיים בתיקוּ 1;

<u>לפני החלטה</u>. הצביע ברגליים – הביע את עמדתו בהֵיעדרו מן ההצבעה; הדבר טעון הכרעה – הדבר צריך, זקוק, חייב שתוחלט בו החלטה: הח״כים הצביעו ברגליהם כשנעדרו מן ההצבעה; כף מאזניים – בנקודת הכרעה, במצב שבו יוכרע גורלו: כל עתידו היה מונח על כף המאזניים; גורלו מוטל על כַּף מֹאזנַיִם – גורלו של אדם או דבר הנתונים להערכה מחדש, לזכות או לחובה: הכף החלה לנטות לטובתו; כפות מאזניים מעוינות – מצב של איזון ושקילות בין דברים מנוגדים: בית המשפט קבע כי כשכפות המאזניים מעוינות, נטל השכנוע מוטל על המערערים; גָּמְלָה בו ההכרה, גמלה בליבו ההחלטה – הרעיון הבשיל במוחו: גמלה בליבו ההחלטה שחייב ללמוד כדי להצליח; הניח על השולחן – הגיש הצעה להחלטה, לחקיקה וכדומה: מסקנות הוועדה הונחו על שולחן הכנסת; הכדור בידיו, הכדור נתון בידיו – ההחלטה והמשך הפעולה הם מעתה בידיו, היוזמה עברה עתה לידיו, האפשרות להחליט איך ומתי לפעול נתונה עתה לו, הוא שצריך להמשיך במהלך: שלחנו להם את הצעתנו הסופית, וכעת הכדור נתון בידיהם – לנו אין עוד מה להוסיף; נקוּדַּת מִפְנֶה – פרשת דרכים, מקום או מאורע שמהם מתחיל דבר או מצב חדש, אירוע או שלב שמתרחש בהם שינוי ממשי, מסתיימת דרך או תקופה וכד׳ ומתחילה אחרת במקומה: ליל הבדולח היה נקודת מפנה טרגית בתולדות יהודי גרמניה; איתן בדעתו – החלטי, נחוש בדעתו, עומד בתקף על שלו, אינו זז מדעתו: אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו כי הוא איתן בדעתו כסלע; על אֵם הדרך, על פרשת דרכים – בהצטלבות הדרכים, מצב של תהייה וחוסר ידיעה לאן לפנות: תדיר הייתי על פרשת דרכים, ונאלצתי לבור איזו דרך אבחר מעתה; אנה פניך מועדות – מהו יעדך? לאן אתה הולך? > היסוס! חשיבה!

היסוס!

<u>היסס</u>. הַסְּסָן, הַסְּסָנוּת, היסוס, היסס – התעכב קודם פעולתו בגלל פקפוקים וספקות, השתהה כי אינו יודע מה להחליט, היה בספק או בחוסר החלטיות: היא לא היססה כשהציעו לה את העבודה, וכן – הֵן וְלָאו וְרָפֶה בְּיָדוֹ, הָפַךְ בַּדָּבָר, הִתְחַבֵּט, הִתְלַבֵּט, חָכַךְ בְּדַעְתּוֹ, יָשַׁב עַל הַמְּדוֹכָה, פָּסַח עַל שְׁתֵּי הַסְּעִיפִּים, פִּקְפֵּק; גמגום, גִּמְגֵּם – פעל אגב היסוס וחוסר ביטחון, דיבר לא בטוח, פקפק, חזר על הברות או מילים: אל תגמגם אלא אמור לו מייד מהי הבעיה; גַּמְגְּמָן, מְגַמְגֵּם – הססן: אף שהיה מנהל טוב, הוא היה גמגמן בהחלטותיו; מְגוּמְגָּם – מהוסס ומקוטע ולא בשטף ובביטחון: הסבריו המגומגמים של הנאשם לא שכנעו את השופט; מרוב התרגשות בקושי הצלחתי לפלוט כמה משפטים מגומגמים; רֵהֶה, רָהוּי, רָהָה – נע בהיסוס: אף שהתקרבתי בצעדים רֵהים אל הבית, ופתחתי ביד רֵהה את הדלת, לא פחדתי ולא ראיתי; הֵשיבה בקול רהוי; הַרְהֲרָן – המרבה להרהר, מי ששקוע הרבה במחשבות, הססן, רתתן; חֲלוּק לֵב – הססן, פוסח על שתי הסעיפים: כשעמדו ישׂראל לפני הר סיני, לא היו בהם לא אילמים ולא חירשים, לא טיפשים ולא חלוקי לב; חָלַק לִיבּוֹ – היה ליבו חלוק, היסס, פקפק: היה ליבי חלוק אם להשקיע בנדל״ן; ליבו חלוק עליו – דעות שונות בליבו, הוא מהסס ומתקשה להחליט: ישבה לעצמה, וליבה חלוק עליה, שאינה יודע מה לעשׂות בנוגע לשני מחזריה; כָּהָה ליבו – היסס, חשש: מפני אימת הציבור כהה ליבו לומר קדיש בבית הכנסת; פִּרְכֵּס בְּדָבָר – היסס, התלבט בעניין; כן ולא ורפה בידו – הוא מהסס, אין דעתו קבועה, ותשובתו אינה ברורה; משרתיו של שני אדונים – כינוי למי שאין לו עמדה קבועה, והוא נקלע בין שתי רשויות או בין שתי עמדות מנוגדות; רְגָשׁוֹת מְעוֹרָבִים – רגש של שׂמחה וצער כאחד, הסכמה והיסוס גם יחד: הודעת המנַהל על החופשה נתקבלה ברגשות מעורבים; רִפְרֵף בליבו – היסס, פקפק, נתעוררו בו ספקות: העלמה רפרפה בליבה להינשׂא, ולכן ביקשה ממני כמה ימים להימלך בדבר; רפרף בקולו – אמר בקול מהסס: הוא רפרף בקולו קודם שקפץ למים הקרים של הנסיעה לחו״ל; ליבו גִמגֵם – היסס, פקפק: כך לשון האקדמיה, וליבי מגמגם אם תעמוד החלטתה כיום במבחן הדברים; חָכַךְ בדעתו – היסס, פקפק, התקשה בהחלטתו: אני חוֹכֶכֶת בדעתי, וגם בעלי החליט לַחכּוֹך בדבר; קול עֲנוֹת חֲלוּשָׁה – הַכְרָזָה הַססָנית, קול רפה המעיד על חולשה, התנגדות מעטה, מחאה סמלית בלבד: מה שהחל בקול צעקה רמה, הסתיים בקול ענות חלושה; הֵן ולָאו ורָפֶה בידו – הוא מפקפק, הוא פוסח על שתי הסעיפים, קשה לו להכריע בדבר; נפשו נתונה בתוך כף הקלע, הוּא נִקְלָע בְּכַף הקֶלַע – אינו יודע איך להחליט, אוי לו אם יעשׂה כך, ואוי לו אם יעשׂה כך, הוא נתון בתסבוכת, בצרה; בין שני עולמות – כינוי מקובל למצב מעורפל, לחוסר בהירות, כשאדם נקלע בין הצעות והחלטות מנוגדות, במצב של התלבטות בין שתי דרכי חיים שונות או בין שתי גישות שונות: משחזרה בתשובה היא נקרעת בין שני עולמות: העולם החרדי שאימץ אותה אליו מזה, והעולם החילוני שבו חיה כל חייה מזה; הוא נתון בין שני מגנטים – הוא נמצא בין שני כוחות מנוגדים המושכים אותו לכאן ולכאן; שעת דמדומים – זמן של תהייה ומבוכה, שעת ערפול או חוסר בהירות במצב; פסיחה על שתי הסעיפים, פָּסַח על שתי הסעיפים – פקפק והיסס, התלבט ולא החליט: עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים? ישיבה על הגדר, הוא יושב על הגדר, יָשַׁב על הגָדֵר – נמנע מלנקוט עמדה בנושׂא מסוים, חיכה בצד עד שהמצב יתברר, ואז יחליט לאן לפנות; שומר רוח לא יזרע ורואה בעבים לא יקצור – המהסס אינו מסוגל לעשׂות מעשׂים, רואה השחורות יימָנע מלעשׂות דברים כדי שלא להתאכזב: אומנם מסוכן לתייֵר באתיופיה, אך רואה בעבים לא יקצור; בשׂפה רפה, בַּחֲצִי פֶּה – לא בפה מלא, לא מתוך רצון גמור, רק מתוך תחושת חובה, בנפש חצויה, בהיסוס, לא בלב שלם, לא בבִטחה: הסנגורית נקטה עמדה נחרצת לטובת הנאשם כי טענות שנטענות בשׂפה רפה דינן להידחות; הסכים בשׂפה רפה, הִפטִיר בְּשָׂפָה רָפָה – אמר בקול חלוש וכלאחר יד כאילו בעל כורחו: הוא הפטיר בשׂפה רפה כמה מילות תודה והסתלק; הנִכוֶּה בחמים נושב בפושרים, הנִכוֶּה ברותחים נופח בצוננים – מי שנכשל פעם אחת, נזהר מלטפל בעניינים דומים, ואפילו קלים ופשוטים ממנו; חוסר בהירות – מצב שבו אדם אינו יודע מה מצפים ממנו, והדבר מפחית את שׂביעות רצונו ופועל כתמריץ שלילי; דוּ־מַשמָעוּת – אי־ודאות או אי־בהירות בנוגע למשמעות או לעמדה כלפי אדם או דבר: בדבריו של המרואיין יש דו־משמעות, ואין לדעת למה הוא באמת מתכוון; אי־ודאוּת – ספק בשל חוסר ידע, דעות סותרות, נטייה ספקנית באמיתוּת של דבר וכיו״ב; עֲרפֶל קרב – אי־הבהירות ואי־הידיעה באשר למצב הכללי, השׂוררים בשעת קרב, אי־בהירות מסיבות טקטיות: הפוליטיקאי הוותיק יצר במתכוון ערפל קרב לגבי מהלכיו העתידיים; מצב של תֵיקוּ, מצב של אי־הכרעה – מצב שקול בסוף דיון או תחרות: משׂחק הכדורגל הסתיים בתיקוּ 1; לא היה לבבו שלם עם – הסתייג במידת מה, לא נטה בכל ליבו אחרי: אומנם קיבלתי את ההצעה, אך לא היה לבבי שלם עימה; הוא בסימן שאלה גדול, הוא בסימן שאלה, בסימן שאלה, העמיד בסימן שאלה, עמד בסימן שאלה – היה מוטל בספק, לא היה ודאי, הוא תלוי ועומד, אינו ברור כלל: הֶמשך העסקתו במפעל עמד בסימן שאלה גדול כי הכול תלוי בתקציב שיאושר; עֶמדה פושרת – עמדה אדישה, חלשה ושאינה נלהבת לדבר, עמדה שאין בה כדי לקבוע ברורות: השבועון נקט עמדה פושרת ומאופקת כלפי תנועת חיבת ציון; צֵל שֶׁל סָפֵק – ספֵק קל ביותר; נהפך כבֵדו בקרבו – נתבלבל, נבוך ביותר: האטימות וההפקרות במשׂרדי הממשלה פעמים הופכות כבדי בקרבי, ודעתי מיטרפת מהן; לאלוהים פתרונים – הבעיה מסובכת ואין לדעת איך לפותרה: שעת הפרֵדה הגיעה, וכאן נפרדות דרכינו – אני למוות ואתם לחיים, איזו דרך טובה יותר? לאלוהים פתרונים; אובד עצות – איבד את דרכו; אינו יודע כיצד לנהוג; אבוד עשתונות – אובד עצות ונבוך: הייתי אבוד עשתונות ולא בנקל נחלצתי ממצוקתי; אדם ללא חוּט שִׁדרה – כינוי שלילי לאדם חסר אופי, הפכפך ובלתי עקיב: נער זה הוא חסר חוט שדרה ומושפע בנקל מחבריו; חֲמֹר־גַּמָל – משל למי שהוטל עליו לבצע בבת אחת שתי פעולות מנוגדות זו לזו; בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – : נמצא במקום לא מוגדר, ללא יסוד מוצק, במצב ביניים, שעדיין לא נתקבלה החלטה בענייננו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו, שטרם הוכרע: משפטי טרם הוכרע, זה שנים, ואני בין השמיים ובין הארץ כי אינני יודע אם אצא זכאי; תלוי ועומד – שאין לו הכרעה, מוטל בספֵק, שעדיין לא נתקבלה החלטה בענייננו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו: משפטו עדיין תלוי ועומד, ואין איש

יודע אם ייצא חייב או זכאי; **אין לו הֶכרֵעַ** – בחזקת ספק; **גִישֵש** – 1. מישש, חיפשׂ דבר על ידי מישוש ונגיעה קלה, חיפשׂ משהו בזהירות תוך מישוש בידיים ומבלי לראות, בדרך כלל בשל חשֵכה או עיוורון: כשצלצל הטלפון בלילה, גיששתי בחשֵכה כדי למצוא את השפופרת; 2. ניסה באופן זהיר לדעת או לגלות משהו שאינו ידוע או שאינו ברור כל צורכו, חיפשׂ בזהירות כדי לדעת, להכיר או לגלות: ניסיתי לגשש ולראות אם יש ממש בידיעה זו; **גישש באפלה** – לא מצא את הדרך, תהה ולא ידע מה לעשׂות; **גישש דרך** – חיפשׂ את הדרך הנכונה על ידי גישוש במקל; **פושר** – שאינו נלהב במיוחד, אבל גם לא צונן לגמרי, שאין בו התלהבות, שאינו מלא חיים, שאינו מגלה עניין רב: הביקורת על הסרט הייתה פושרת ביותר; **דבר פושר, יחס פושר, מעשׂה פושר, אדם פושר** – אדם אָדיש, שאינו מתלַהב, שאינו קובע עֶמדה חד־משמעית, מהסס, רופף, פשרן: תגובתו לאירוע המרגש הייתה פושרת ובלתי הולמת; **אבדה עצה ממנו** – לא ידע איך לפעול, התקשה להחליט; **עָמַד על אֵם הדרך, עָמַד על פרשת דרכים** – עמד בהצטלבות הדרכים: היה במצב של תהייה וחוסר ידיעה לאן לפנות: האדם תדיר על פרשת דרכים, והוא נאלץ לבור לו איזו דרך יבחר מעתה; **נקוּדַת מִפנֶה** – פרשת דרכים, מקום או מאורע שמהם מתחיל דבר או מצב חדש, אירוע או שלב שמתרחש בהם שינוי ממשי, מסתיימת דרך או תקופה וכד׳ ומתחילה אחרת במקומה: נקודת המפנה בנתיבתו הייתה הפגישה עם איש העסקים המפורסם שנתן לו את הזדמנות חייו; **אכוּל ספקות** – מיוּסר וסובל מן הספקות: כשהייתי אכול ספקות, הצגתי עמדות נחושות וחד משמעיות, עתה, כשאני חש בטוח ונחרץ לנושׂאים שונים, אני פתוח לרעיונות חדשים; **אחז את החבל בשני ראשיו, תָפַס אֶת הַחֶבֶל בִּשנֵי רָאשָיו** – רצה להשׂיג בבת אחת שני דברים מנוגדים: את רוצה גם לנסוע לחו״ל וגם לחסוך כסף לילדים, רצונך הוא בבחינת לתפּוס את החבל בשני ראשיו; **חָכַך בּדַעתו** – היסֵס, פִקפֵק, התקשה בהחלטתו: חככתי בדעתי אם לעמוד לקורס קצינים; **הוא נתון בין הפטיש ובין הסדן** – הוא נתון בין שני כוחות מתנגדים: הרגשתי בין הפטיש לסדן כאשר חברי ביקש ממני לסייע לו לפטר את חבֶרתי; **יש פנים לכאן ולכאן** – יש בחינות ונימוקים שונים, יש בו היבטים מנוגדים, יש בו צד חיובי וצד שלילי: יש פנים לכאן ולכאן וקשה להכריע; **הִרבָּה לדחות החלטות ולגמגם, ואופיו ניכר בחולשת כוח ההכרעה**; **הרודף אחרי שתי ארנבות, לא יצוד אפילו אחת**; **שוטט בדעתו מה יעשׂה**; **ידו כבדה לחתום על החלטות**; **מצבו תמיד מעורפל, ודעתו חלוקה כאילו שני לבבות לו**; **הוא היה אדם מהוסס ומהורהר, נטה לכאן ולכאן ותמיד היה נתון להשפעות**; **אין דבר מעייף מאי־החלטה**; **היה ספקן כלפי היסוסיך**; **כאשר עומדות לפניך כמה דרכים, ואתה מהסס להחליט, בחר בדרך הכרוכה בהעזה שאין בה סיכון של ממש**

<u>לא היסס</u>. **בְּפֶה מָלֵא** – בלא היסוס, בוודאות גמורה, במפורש: לא סירבתי לבקשתה בפה מלא אלא בחצי פה; **אומר ועושׂה, אמר ועשׂה** – קיים מייד וללא היסוס את מה שהחליט; **בעיניים עצומות** – מעשׂה הנעשׂה בביטחון מוחלט בלי לחשוב על התוצאות, יכולת לעשׂות דבר־מה ללא פקפוק וללא היסוס: החייל הלך אחר מפקדו בעיניים עצומות; **קבע ברבמקום** – החליט מייד, ללא שהיות או היסוס: נועדנו עם מנהל מחלקת הקרקעות והייעור בקק״ל, וזה קבע ברבמקום שטחי נטיעה; **לא הניד עַפעַף, בלי להניד עפעף** – [בהשאלה] לא נע ולא זע, לא גילה שֶמֶץ של היסוס ופקפוק, מבוכה או התרגשות: הוא שיקר לה בלא להניד עפעף; **ברצון, בחפץ לב, בלב שלם, בנפש חפצה, עד חצי המלכות** – ככל שיידרש ואף יותר מזה: כל שתבקש ממני תקבל עד חצי המלכות > בחירה! החלטה! חשיבה! ספקנות! עשׂייה!

הכללה! כלל!

הַכלָלָה, הכליל – 1. עשׂה פעולה או תהליך של גזירת מושׂג, של שיפוט, של קביעת עיקרון או כתיבת תורה, המבוססים על כמה פרטים (כגון חפצים, אירועים, אנשים, עובדות או דוגמות) והחלתם על כולם: ההכללה עלולה להוביל גם לדעה מוטעית; 2. חשיבה מן הפרט לכלל, שבה נשאבים מסקנות ועקרונות כלליים מתצפיות וממקרים ספציפיים. חשיבה אינדוקטיבית היא אבן יסוד בשיטה המדעית לפי שהיא עומדת בבסיס התהליך של פיתוח השערות מעובדות ומתצפיות מסוימות; אִינדוּקציָה > **אִכלוּל, לְאַכלֵל, אִכלֵל** – הסיק כללים לפי עובדות מן הפרט אל הכלל; **כִּכלָל** – באופן כללי, באופן עקרוני: ככלל, אינני רואה מקום להתערבות מצידי בפרשה זו; כולל > **בכלל זה, בכללו** – ובין הדברים או בני האדם שצוינו לעיל כלול גם: ברשות המדינה עדיין נמצאים התעשׂייה הכבדה ומאגרי הדלק, ובכללם הצבאית; **בכללות, בכללותו** – באופן כללי, בדרך כלל, מבלי לרדת לפרטי העניין, הדבר וכד׳: אני מכיר עניין זה בכללותו בלבד, ואשׂמח אם יעמידוני על הפרטים; התוכנית בכללותה נראית לי; דֵדוּקציָה > **אִפרוּט, לְאַפרֵט, אִפרֵט** – עשׂה פעולה או תהליך של גזירת משפטים על מקרים פרטיים מעקרונות, מהנחות יסוד אוניברסליות, מחוקים כלליים וכד׳; הסיק מסקנות מן הכלל אל הפרט: השתמשת במידע מסוים בדרך האפרוט כדי להבין מצב מסוים או למצוא תשובה לבעיה; באמצעות תהליך של אפרוט, גילו הבלשים את זהות הרוצח; **תַמהִיל** – השילוב או היחס בין רכיבי מוצר, תוכנית, מדיניות או מכלול אחר; התמהיל הוא פרי תכנון כולל שבו נקבע משקלו היחסי של כל רכיב: בשנות האלפיים יהיה חיל האוויר מורכב מתמהיל מטוסים באיכות שלא הייתה בו מעולם; **תדריכן, תדריך, תִדרֵך** – מסר מערכת של מידע מפורט והוראות למשתתפים לפני ביצוע תפקיד מסוים או פעולה מסוימת: המדריך תדרך את המטיילים על מסלול הטיול ועל הוראות הביטחון; **קָנוֹן** – כלל; מערכת כללים או עקרונות מוסכמים: הוא מתנהג לפי קנון מוסרי מיוחד שקבע לעצמו; **אב־סוג, קָטֵגוֹריָה** – קבוצת דברים, התרחשויות, מקרים, בני אדם וכד׳ בעלי מאפיינים משותפים, כל אחד מהמינים המתקבלים מן המיון השיטתי של דברים או מושׂגים, סוג, קבוצה מובחנת: אפשר לחלק את אוכלוסיית העולים לשלוש קטגוריות עיקריות; **הלאמה, הִלאִים** – העביר נכסים מרשות הפרט לרשות העם והמדינה: ב־1956 הלאים נשׂיא מצרים את תעלת סואץ (≠ **הפרטה**); **סנונית ראשונה** – דבר המעיד על תחילתו של שינוי במזג האוויר, באופנה, במצב הפוליטי וכד׳ כי בארצות אירופה הסנונית היא מהציפורים הראשונות המגיעות באביב: הפיכת תנועת ׳סולידריות׳ לתנועה חוקית בפולין הייתה הסנונית הראשונה שבישׂרה את נפילת השוּתְפָנוּת (קומוניזם) בעולם כולו; **סנונית ראשונה אינה מבשׂרת את האביב, דרור אֶחָד לֹא יְבַשֵׂר את הָאָבִיב** – תופעה חַד־פַּעֲמית אינה מלמדת על הכלל, תופעה אחת אין בה כדי ללמד שאחֵרות יבואו בעקבותיה; **עד ועד בכלל** – עד תאריך או עניין מסוים, כשאותו תאריך או עניין כלול גם הוא בנאמר: התערוכה תתקיים עד כ׳ בסיוון, ועד בכלל; ההוראה חלה על כל מי שבן 17 עד 39 שנים ועד בכלל; ≠ **עד ולא עד בכלל** – עד דבר מסוים בלי הדבר המסוים עצמו, עד נקודה כלשהי בלי לכלול אותה עצמה: יש שמתירים להסתפר בספירת העומר עד ראש חודש אייר, ולא עד בכלל; **מכלל לאו אתה שומע הן** – מתוך ידיעת הדבר האסור, מבינים מה מותר, מתוך השלילה דנים על החיוב; **מכלל הן אתה שומע לאו** – מתוך הדגשת הדבר המותר מבינים מהו הדבר האסור, ולהפך; **זה הכלל** – זהו סיכום הדברים; **כללו של דבר** – [בפתיחה להצגת סיכומו של עניין] המסקנה היא זו, זהו סיכום הדברים, סיכום הדברים הוא, כללו של דבר: כל הטורח בערב שבת, יאכל בשבת; **בא לכלל, הגיע לכלל** – בא לידי, הגיע למצב של: לפי שכעס על תלמידיו, בא לכלל טעות; **הגיע לכלל דעה, בא לכלל דעה** – הגיע לידי מסקנה, בא למצב של החלטה: לאחר עיון בדבר באתי לכלל דעה; **אין כלל שאין בו חוץ** – לכל כלל יש יוצא מהכלל; **אין בכלל אלא מה שבַּפרט** – הכלל הוא צירוף של פרטים רבים, והוא כולל את תכונותיהם של כל אחד ואחד מהם; **הכללה גורפת** – טענה בדבר תכונות משותפות של קבוצה אנושית, תופעה או תחום, ללא סייגים או חריגים; **הגדרה כּוֹלְלָנִית** – הגדרה הכוללת הרבה, מַקיפה מאוד, שתופסת דברים בשלמותם: תוכנית הפעולה הייתה כוללנית, ולא נגעה בפרטי הדברים; **מרוב עצים אין רואים את היער, מרוב עצים לא רואים את היער, מרוב עצים לא ייראה היער** – מרוב טיפול בפרטים מסיחים את העניין בכללותו: המחבר הִרבה בדוגמאות, אך מרוב עצים לא ראו את היער; **איני זוכר את פרטי הדברים אלא את כלליהם**; **מרוב פרטים נבלע הכלל**; **הסתום מרובה מן הברור**; **הוציא את עצמו מן הכלל**; **כל דבריך אחד הם**; **אל יוציא אדם עצמו מן הכלל**; **דרך המעשׂים היא אדם עושׂה היום דבר ומחר דבר, ולימים הם מצטרפים למעשׂה גדול**; **מרוב עצות אין רואם את היעד**; **כל הכללה אינה נכונה, כולל הכללה זו**; **אני מודה כי מדבריי שנאמרו בלהט הדיון ניתן היה לשמוע הכללה גורפת. על כך אני מתנצל מעומק הלב**; **דיבור או כתיבה בהכללות רע לשומע ולרע לקורא כי חסרות בהם דוגמות ממחישות** > פירוט!

הכרה! היכרות!

קוֹגנִיציָה > **הַכָּרָה** – 1. מצב או תכונות של השׂכל (כגון חשיבה, תפיסה, למידה, זכירה, שיפוט, דמיון, פתרון בעיות) הקשורים ברכישת מידע או ידע, בעיבודו, בארגונו ובשימוש בו: הכרה בסכנות הקיום הִבהֲבה בליבי משְלהי ילדותי; 2. היכרות, התוודעות: ההכרה בינינו ארכה שניות אחדות; 3. אישור, הודעת הסכמה למעמדו של מישהו: הכרת המדינות בישׂראל; קוֹגניטיבי > **הַכָּרָנִי** – שייך לתפיסה שׂכלית: במחשבה הפלילית יש יסוד הכרני (מודעוּת למעשׂה הפלילי) ויסוד רגשי (גיבוש יחס נפשי כלפי המעשׂה); **הכרה, הִכִּיר** – 1. אישר, קבע לו זכות יתֵרה: אני מכיר בתשובתה ודוחה את דבריכם הרפויים; 2. נוכח, שוכנע: הכול הכירו ביושרו של האיש ובצדקתו; **הֶיכֵּר, היכּרות, הִכִּיר** – התוודעו איש לרעהו: שנינו הבנו וצחקנו, וכך קמה ההיכרות בינינו; הערכה עצמית > **הכרה בערך עצמו** – תחושה ואמון של אדם ביכולותיו, המבוססים על תכונותיו, על כישוריו, על הישׂגיו ועל ערכיו, לרבות הדרכים שבהן אחרים רואים אותו ומגיבים על התנהגותו. ככל שתפיסה מצטברת של תכונות ומאפיינים אלו חיובית, כך ההכרה בערך עצמו גבוהה. דימוי עצמי נמוך ותחושות של חוסר ערך הם תסמיני דיכאון נפוצים; **סימן הֶיכֵּר** – סימן או תכונה שמראים מיהו מישהו או מהו משהו כדי להכירם, לזהותם

או לעמוד על טיבם: בלש המשטרה שׂם סימן זיהוי קטן על המעטפה; פיקוח הדוק על העיתונות הוא מסימני ההיכר של משטר רודני; סימן הֶיכֵּר אֶתְנִי – מאפיין זיהוי תרבותי שבאמצעות מזהים גבולות אתניים של קבוצה, כגון שׂפה, מבטא, סמלי דת ותרבות, לבוש ומנהגים אחרים; בעל הכרה – בעל דעות מגובשות, מי שהשקפותיו נובעות מתוך ידיעת הדברים, והוא מודע למציאות החברתית שהוא חי בה: חינוך משובח צריך לחנך את האדם שיהיה בעל הכרה האוהב את מולדתו; הַכָּרָה פנימית – מצפון, ההרגשה הקובעת מה טוב ומה רע: בני אדם מדברים גבוהות על הכרה פנימית; הכרה דֶה יוּרֶה > הכרה להלכה, הכיר להלכה – הכיר בקיומה החוקי של מדינה או של ממשלה חדשה; הכרה דֶה פַקטוֹ > הכרה למעשׂה, הכיר למעשׂה – הכיר בפועל, הכיר בדיעבד, הכיר בעובדת הקיום של מדינה או ממשלה מבלי להכיר בה להלכה: המעצמות הכירו במדינה החדשה הכרה למעשׂה; הכיר תודה, הכיר טובה – הודה לו, היה אסיר תודה לו, רחש לו רגשי תודה: עלינו להכיר תודה לתורמים הנדיבים שבזכותם הוקם בית החולים; הכרת טובה – רגש תודה של אדם למי שעשׂה לו טובה: מי שלא ראה אותה כשהביאו לפניה דבר לאכול ולשתות, לא ראה הכרה טובה בימיו; הכיר טובה ל־ על – זכר את הטובה שעשׂה פלוני למענו, הרגיש רגש תודה לפלוני: הכרתי טובה לחבֶרתי על שסייעה לי בשיעורים; הַכָּרָה פנימית – מצפון, ההרגשה הקובעת מה טוב ומה רע: בני אדם מדברים גבוהות על ההכרה הפנימית; הכרת פנים – הבעת פנים, סבר פנים: מהכרת פניו ניכר שאין לו מצב רוח; הכרת פנים במשפט, הכיר פנים במשפט – נהג במשׂוא פנים, הִטה את הדין: הסוחרים לא הכירו פנים למעוטי הכנסה; הִטה את הדעת, הכיר פנים, משׂוא פנים, נָשָׂא פנים – הכיר לטובה, הִטה את הכף לטובתו שלא כדין, הִפלה אותו לטובה, העדיפו על אחר או על אחרים: לֹא תִשָּׂא פְנֵי דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל; השופט הזה לא נָשָׂא פנים אף לנשׂואי פנים; הכיר את מקומו – ידע מהו מצבו ומעמדו ויכולותיו לעומת אחרים והתנהג בהתאם, לא הפריז בהערכתו או בחשיבותו העצמית ולא התיימר לעשׂות מעשׂים שהם מעל ליכולתו: כעובד זוטר עליך להכיר את מקומך ולהימנע מלהתערב בשיקולי ההנהלה; נִיכַּר – 1. ניתן להכרה, שהבחינו בו: בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו, בכיסו ובכעסו; 2. בולט, מוחש, נראה לעין, נראה בבירור, מובהק: מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה; ניכר ש־ – אפשר להבחין ולראות ש־: מבין ריסי עיניה ניכר שריבה זו עלמת חן היא; ניכרים דברי אמת – דברי אמת מכריזים על עצמם שאמֶת הם, ניתן להכיר שנאמרו דברי אמת ודברים כנים; בא לכלל הכרה, בָּא לִידֵי הַכָּרָה – הגיע למסקנה לאחר עיון, נוכח: הוועדה באה לידי הכרה שחינוך מעולה מצריך מורים משׂכילים ומיומנים ומשׂכורות מכובדות; סַף הַהַכָּרָה – קֵצֶה תודעתו של האדם, הגבול שלמטה ממנו אין הכרתו מגעת: הזיכרון הקשה נדחק אל מתחת לסף ההכרה; טוב שָׁכֵן קרוב מאח רחוק – טוב שכן קרוב שעשׂוי להועיל יותר מאדם קרוב שגר רחוק; תדמית עצמו, דימוי עצמי – תמונה המצטיירת במוחו של האדם (כגון תמונת גופו) ואינה עולה בהכרֵחַ בקנה אחד עם המציאות. התדמית משמשת גם בתחום המופשט, כגון בקשר לאופיו של אדם, לתפקידו, לכישוריו. תדמית עצמית היא היבט מכריע באישיות האדם כי אפשר לקבוע לפיה את הצלחת מערכות יחסיו ואת תחושת הרווחה הכללית שלו. תדמית שלילית גוררת תכופות תפקוד לקוי, התנהגות פוגענית, הרס עצמי וכד׳: הדימוי העצמי שלו נמוך מאוד, והוא סובל מחוסר ביטחון עצמי; הצגה, הציג מישהו – עשׂה היכרות בינו לבין אחרים, הכיר אותו לאחרים, העמדת אדם לפני אחרים והודעה מי הוא: המנחה הציג את המתחרים וציין את גילם; רָאָה – הכיר כטוב, בחר, מצא לראוי: אני רואה את דבריה מדבריכם; סִימפְּטוֹם > תַסמין – סימן היכר לתופעה כלשהי: הגידול בשיעור האבטלה הוא תסמין למיתון העמוק של המשק; ההפגנות התכופות הן תסמין לאי־שקט חברתי; התוודע אל – עשׂה הֶיכרות עם אחר: העובד החדש התוודע אל העובד הוותיק; תת־הכרה > תת־מודע – כל התהליכים הנפשיים והמחשבות שקיימים אצל האדם מתחת לסף התודעה: התת־מודע מורכב מדברים שבני האדם שוכחים, מדכאים ומדחיקים מתודעתם; בת בית, בֶּן בַּיִת – ידיד ומקורב, מי שנכנס תדיר בביתו של מישהו; נכנע לבבו – הכיר באשמתו, הודה בכישלונו או בחטאו; החזיק טובה לעצמו – חשב עצמו ראוי לתודה, הכיר בערך עצמו, היה גאה על מעשׂיו, זחה עליו דעתו: אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת; התחקה על שורשיו, בָּחַן את טיבו, עמד על אופיו, עָמַד על טיבו, מישש את הדופק, תהייה על קנקנו, תָהָה על קנקנו – בחן ובדק את טיבו כדי להכירו היטב או כדי לקבל רושם ראשוני, חקר את מהותו, את אופיו, את התנהגותו ואת יכולותיו: רק בשעת צרה אפשר לתהות על קנקנו של אדם ולהכירו באמת; לאחר שהגעתי לארץ, מיששתי את הדופק אם אפשר להשתקע בה; הַכָּרָה בֵּין־לאוּמית – הסכמה סמלית של מדינות לעובדת קיומה של מדינה חדשה; מקומו לא יכירנו פה – אינו מתאים או אינו ראוי לסביבה, לחברה או להקשר מסוימים, הוא מיותר כאן: בני אדם כאלה מקומם לא יכירם כאן – לנו דרושים בני אדם שקורצו מחומר אחר; הוא נאם בסגנון פרוע ובוטה שמקומו לא יכירנו בבית הנבחרים; התרועֵעַ עם זה ועם ההוא, אך רֵעַ ממש לא קנה לו; שֶׁאַף ליחסי שכנות טובה, ולכן הסתפק בהיכרות מקרית ובהיכרות של אמירת שלום; מייד הכיר התלמיד שדברי רבו רפויים; פיעמה בליבו הכרה של שליחות ונבחרוּת; הכרה בגבולות מוסכמים ובטוחים; אנשי שלומך יהיו רבים, ובעל סודך – אחד מאל

הלכה!

הֲלָכָה – 1. החלק העיוני (בניגוד לחלק המעשׂי), התורה (בניגוד לעשׂייה): בספר: ׳הלכה ומעשׂה בהוראת האנגלית׳; 2. [ביהדות] כינוי לחוקים שלפיהם מצוּוֶה היהודי לנהוג, שקבעו התורה או הרבנים; ראה מעשׂה ונזכר הלכה – המעשׂה שראה העלה בזיכרונו את מה ששכח, דבר או אירוע שראה הזכיר עניין שלם או עניין נשכח: הכתיב המתוקן של שמות החילות בתגי הכובע של חיילי צה״ל, הזכיר להם את הכתיב הראוי, היינו ראו מעשׂה ונזכרו בהלכה; הֶרְאָה פָּנִים בהלכה – הראה והסביר את ההלכה, כגון הראיתי פנים בהלכות הלשון; גילה פנים בתורה שלא כהלכה – פירש לא נכון, הביע דעות של כפירה בעיקרי התורה, ייחס לדברי התורה כוונות מסולפות: יש לא מעט חילונים שמגלים פנים בתורה שלא כהלכה מתוך בורות ולא מתוך הבנת המציאות; מדינת הלכה – מדינה שחוקיה נקבעים רק לפי חוקי הדת: יום העיון עסק בנושא של מדינת חוק מול מדינת הלכה; גילה פנים שלא כהלכה – פירש את הדברים באופן לא נכון, סילף את כוונת הדברים: לא טרחת לקרוא את הספר ולכן אתה מגלה בו פנים שלא כהלכה; כהלכה – כראוי, כפי שצריך: הוא שאל כעניין, ואנסה להשיב כהלכה; וכן – הֵיטֵב, הֵיטֵב הֵיטֵב, טוֹב, יָפֶה, יָפֶה יָפֶה, כִּדְבָעֵי, כַּדָּת, כַּדָּת וְכַדִּין, כַּהוֹגֶן, כַּיָּאֶה וְכַיָּאוּת, כַּיָּאֶה ל־, כַּיָּאוּת, כָּרָאוּי, כַּשּׁוּרָה, לְנָכוֹן, עַל בּוּרְיוֹ; כהִלכתו – כראוי לו, כדת וכדין: סיימנו את חוק לימודנו כהלכתו; נתעלמה הלכה ממנו – לא ידע מה הדין בעניין מסוים; הֲלָכָה כמותו – הדין עימו הצדק עימו: הלכה כמותו או אין הלכה כמותו; נעשׂה מַשְׁעֵן וּמַשְׁעֵנָה לכל מבקשי הלכה – היה לאדם שהכול סמכו עליו בהלכה; הלכה למשה מסיני – 1. הלכה קדומה מאוד, ולפי האמונה נמסרה בעל־פה למשה רבנו על הר סיני עם התורה שבכתב; 2. כינוי לחוק, לכלל וכד׳ שאין לעבור עליו, כינוי לדבר שאין לפקפק בו או לערער עליו: אל תגיד על דבריו שהם הלכה למשה מסיני, וכך מותר לנו בהחלט לחלוק עליו ולסבור אחרת; דבַר הלָכה – דבר תורה, פרק לימוד, חידוש, דעה מעודכנת: אל ייפרד אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה; הלכה פסוקה – הלכה ברורה, קבועה ומוסכמת שנקבְּעה סופית; מורה הלכה בפני רבו, הורה הלכה בפני רבו – פסק הלכה כשהיה רבו במקום אף שרבו הוא המוסמך לכך; צלל לעומקה של סוגיה, ירד לעומקה של הלכה, לן בעומקה של הלכה – התעמק בסוגיה, שנה ולמד הרבה והגיע לתוך תוכן של ההלכות, עסק והתעמק בדברי הלכה ומחקר, היה בקי בפרָטֵי הדברים: נזדמן לי ללון בעומקן של הלכות הירושה, ולכן שיניתי את צוואתי; בחור ישיבה ששנים לן בעומקן של הלכות התורה, ולא למד דבר וחצי דבר בלימודי חול, כיצד יהיה אפשר לשלבו בצה״ל ובחיי העבודה? תִילֵי תִילִים של הלכות – הַרבה הלכות, שפע רב של הלכות: זה שנים שלא זכיתי לשמוע תילי תילים של הלכות ותילי תילים של בקיאות מפי המרצה; הלכה למשה מסיני – הלכה, חוק כלל וכדומה שאין לערער עליהם, מעין מושׂכל ראשון (אקסיומה); האיר פנים בהלכה – הסביר, ביאר והבהיר יפה את ענייני ההלכה, הסביר יפה את דברי התורה: המורה החדשה הֵאירה פנים בהלכות המתמטיקה גם בבעיותיהן הסבוכות; סוּגְיָה – 1. – שאלה, בעיה או נושׂא לדיון: ישׂראל כל מעייניה נתונים בסוגיית השלום עם הפלסטינים; 2. עניין תלמודי־הלכתי הנידון באופן מקיף וממצה, בעיקר על יסוד קטעי הגמרא העוסקים בו ומפרשיהם השונים, יחידה הלכתית, דיון על נושׂא תלמודי מסוים: הנאתו הייתה ללון בעומקה של סוגיה קשה; סִתרֵי תורה – 1. דברים עמוקים שהם ברומו של המקצוע: בתורת הלחימה אין סתרי תורה, אך יש קושי לממשה ברמה האיסטרטגית, המערכתית והטקטית; 2. הלָכות שעומק רב בהן וכן ענייני קבָּלה וסוד שאין עוסקים בהם בגלוּי: מתי טוב ללמוד סתרי תורה כשהתשוקה הפנימית של קרבת ד׳ היא חזקה; כל מעייניו נתונים ב־ – הוא מרוכז או שקוע כולו במישהו או במשהו, הוא נתון לו ראשו ורובו, הוא מגלה עניין אך ורק בו, כל תשׂוּמת ליבו או מחשבתו מתמקדים בו או מכוונים אליו: מאז חזרתו בתשובה כל מעייניו נתונים בלימוד תורה; עמוק, עמוקות – בעומק רב: הייתי שקוע עמוק־עמוק בסוגיה קשה ושׂוחחנו עמוקות עליה; עוֹמקי עומקיה של הסוגיה מצריכים לימוד מעמיק; דֶה יוּרֶה > לַהֲלכה – מבחינה עיונית מופשטת, לכאורה, על פי הדין . . . אולם למעשׂה . . . .: אינו דומה עוסק בדבר להלכה לעוסק בו למעשׂה: להלכה נראים דבריך, אולם למעשׂה יסודם בטעות; גזֵרה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה – קביעה מחמירה (תקנה, חוק, מס וכד׳) שאין רוב הציבור יכול לקיימה כי אינה מתחשבת בנוהגי הציבור, בצרכיו וביכולותיו; בניין אב – יסוד, דוגמה ומופת, מודל, אב־טיפוס; כדת וכדין – כהלכה,

לפי הנהוג והמקובל; עַל בּוּרְיוֹ – כראוי, כהלכה, בשלמותו, כיאות, כהוגן; קביעת מַסְמְרוֹת, קָבַע מַסְמְרוֹת בדבר – קבע בעניין הלכה פסוקה שאין לזוז ממנה; דבר דבור על אוֹפְנָיו – דבר ערוך כהלכה לפרטיו, עניין מסודר לכל פרטיו, על פי שיטה מסוימת, בנוסח ברור ומדוּיָּק; הלכה למשיח, ההֲלָכָה לימות המָשִׁיחַ – 1. הלכה שאינה חלה במציאות של ימינו, והיא עומדת לעתיד לבוא; 2. [בהשאלה] דבר שאינו בר־ביצוע, והוא בחזקת חזון לעתיד לבוא; הלכה רווחת – דין מקובל בחיים; הלכה היא ואין מורים כן, הלכה ואין מורין כן – כינוי לתקנה, לחוק, לכלל וכד' התקֵפים באופן רשמי אך בפועל אין נוהגים לפיהם כי אינם מעשׂיים, חוק שנמנעים מלאכוף אותו משום שהזמנים השתנו, והוא אינו מתאים עוד למציאות החדשה או לרוח הזמן או מפני שאכיפתו מסובכת, אינה משתלמת וכד': מונחי האקדמיה מקצתם הם בבחינת הלכה ואין מורים כן; יחיד ורבים – הלכה כרבים – כלל שלפיו יש לקבל את דעת הרבים במחלוקת; כדת וכדין – כהלכה, לפי הנהוג והמקובל; בא בסוד – נודעו לו מסתרי הדברים, חדר לעומקם של; ירד לשורשם של דברים, ירד לעומקו של – התעמק בדבר כדי לַהבינו היטב: ועדת החקירה חייבת לרדת לעומקו של עניין ולברר את סיבות התאונה; מחבּרי הדוח לא ירדו לשורשי הבעיה ועשׂו עבודתם שטחית ורשלנית; לן באוהלה של תורה – הקדיש את כל זמנו ללימוד; דעה רווחת ב' – דעה מקובלת על דעת רבים, דבר מוסכם: דעה רווחת בצה"ל שאין כללי כתיבה, אלא כותבים כפי שרוצים; מנהגו של עולם, בנוהג שבעולם – דרך העולם היא, מה שמקובל בעיני הבריות: בנוהג שבעולם, אדם ממציא המצאה לאחר שישב ימים ושנים בחדרו ועשׂה ניסיונות לרוב; שִׁגְגַת תלמוד עולה זדון – יש להיזהר, להקפיד ולדייק בלימוד כי טעות בהסברת הדברים או במסקנות שהמסביר מסיק מהם, מתוך רשלנות וחוסר דיוק – נחשבת כעבירה בזדון: מחקרך מלא טעויות ואי־דיוקים, זכור, שגגת תלמוד עולה זדון; שָׁקַע במ"ט שערי, שָׁקוּעַ בְּמ"ט שַׁעֲרֵי – נתון כל כולו בתוך, שקוע במעמקי, שקוע במידה רבה בענייני (הלכה, מחקר, בטלה, פרנסה, שחיתות וכו'): העולים היו שקועים במ"ט שערי תרבות זרה; כעת אני שקוע במ"ט שערי כתיבת ספרי, ולא אוכל להתפנות לעבודה אחרת; סתרי תורה – הלכות עמוקות, כינוי לסודות התורה ולנושׂאים בתחום תורת הנסתר שאין ראוי לעסוק בהם בקהל גדול: יש אומרים שלמד סתרי תורה, ויש אומרים שהתורה הנגלית גילתה לו את סתריה; קוֹנסֶנסוּס, קונצנזוס > מֻסכָּם, הַסכָּמה כללית – הסכמה רחבה בנוגע לסוגיה מסוימת, החלטה המתקבלת ללא מתנגדים וללא הצבעה: הסכם בוררות מתקיים כאשר יש הסכמה כללית למסור את הסכסוך להכרעת הבורר; שוּרת הדין – המצב החוקי, הצדק המוחלט, הנוהג לפי הדין ולפי החוק: לפי שורת הדין יש להשעותו מעבודתו בשל היותו מטריד מיני; שוּלְחָן עָרוּךְ – מערכת חוקים, כללים, תקנון הלכות התנהגות ועוד; שַׁקְלָא וְטַרְיָא – דיון ארוך המלווה הצעות והתלבטויות שונות, ויכוח, עיון מעמיק בסוגיה, משׂא ומתן; תיקּוּן סופרים – תיקונים שתיקנו הסופרים כדי למנוע ביטויים לא נאים כלפי כבוד ה': תיקון סופרים הוא זה, שהשכינה הייתה מַמתֶּנת לאברהם; צֵא וּרְאֵה הֵיאַךְ הַצִיבּוּר נוֹהֵג – וּנְהוֹג, צֵא וּרְאֵה מָה הַצִיבּוּר נוֹהֵג, וּנְהוֹג – ראה מה רוב בני האדם רגילים לעשׂות ונהג כמִנהג אנשי המקום, אל תתבדל; פְּשַׁט את הסוגיה – פֵּירֵשׁ על דֶרֶךְ הפְּשָׁט, בֵּיאֵר; הריני שונה שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר, עד שאני שונה את כל התורה כולה; דרש על כל קוץ [= קו קטן של אות] וקוץ בה תילי תילים של הלכות; משהִרבו מחלוקות בישׂראל, נעשׂתה התורה כשתי תורות; המנהג מבטל את ההלכה: פעמים מנהג פסול מבטל הלכה פסוקה; הלכה היא ואין מורים כן; בוא ונפשפש בהלכות שלא יעלו חלודה; קבע הלכה לדורות; נָשָׂא ונתן במלחמתה של תורה; הנהיר [= האיר] עיני חכמים בהלכה; הייתה סוגיה קשה ולא הכריעו בה חכמים; הלכה ברורה המנוסחת ניסוח פסקני; הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד, צריך לנהוג בו כבוד; הלכה רוֹוחת בישׂראל; שאל כְּעניין והשיב כהלכה; להלכה נראים דבריך, אולם למעשׂה בטעות יסודם; מצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד; נחלקו בישיבה של מעלה בהלכות נגעים; תלמידי חכמים מנצחים [= מתווכחים] זה את זה בהלכה; תלמידי חכמים מחדדים זה את זה בהלכה; הלכה צריכה דעה צלולה; מנהג מבטל את ההלכה; נעלמה הלכה חשובה מדברי הרב [= לא ידע, שכח]; כל הלכה שהיא רופפת בבית דין, ואין אתה יודע מה טיבה – צא וראה היאך העם נוהג; מנהג פסול מבטל הלכה פסוקה; לא ייפטר אדם מחברו לא מתוך שׂיחה ולא מתוך שְׂחוק ולא מתוך דברים בטלים ולא מתוך קלות־ראש, אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו; לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה; הוא מאיר עיני חכמים בהלכה; אם ההלכה רופפת בבית המדרש, ואין אתה יודע מה טיבה, צא וראה איך הציבור נוהג; משרבו מחלוקות בישׂראל, נעשׂתה תורה כשתי תורות; ומה המים אין הגדול מתבייש לומר לקטן: 'השקני מים', כך דברי תורה – אין הגדול מתבייש לומר לקטן: 'למדני פרק אחד, דבר אחד, פסוק אחד ואפילו הלכה אחת'; אין גוזרים גזרה על הציבור, אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה; אינו דומה עוסק בדבר להלכה, לעוסק בו למעשׂה; בסתירה שבין הלכה למציאות, כמו בסוגיית הלהט"בים, יש להבחין בין עובדות ובין נורמות ולהתאים את ההלכה למציאות המשתנה. השמרנות כאן היא סטייה מהדרך > דעה! זיכרון! חכם! למידה! תורה! תלמיד!

הַמְתנה!

הַמְתָּנָה – פעולה של הישארות או התעכבות במקום מסוים פרק זמן מסוים בעשׂיית דבר עד שמישהו יעשׂה מעשׂה או משהו יקרה; הִמְתִּין – חיכה או התעכב פרק זמן שאדם מסוים יעשׂה מעשׂה או שדבר מסוים יקרה: עמדנו על המדרכה והמתַנו שהאור האדום ברמזור יתחלף לירוק; המתין לראות איך ייפול דבר – השהה את התערבותו כדי לצפות בהתפתחויות ולפעול לפיהן; עמדת המתנה – 1. מצב של המתנה לקראת שינוי או קבלת החלטה, שאינם תלויים בדרך כלל בממתין: העובד שהתרשל נמצא כרגע בעמדת המתנה עד שמועצת המנהלים תדון בעניינו; 2. מקום או מצב של המתנה בדריכות ובכוננות לקראת יציאה לפעולה צבאית של כלי לחימה, חיילים ועוד: המטוסים ניצבים בעמדת המתנה, מוכנים להזנקה; אִי הַמְתָּנָה – אי תנועה, כגון ליד תחנת אוטובוס או חשמלית, המיועד להמתנה בטוחה של נוסעים; חדר המתנה – חדר במשׂרד, במִרפאה וכד' שבו מחכים בני אדם לתורם להיכנס לחדר שאליו הם מוזמנים: הרופא עדיין לא הגיע, אנא חכה לו בחדר ההמתנה; חִיכָּיוֹן – חיכוי, ציפייה, המתנה ארוכה: החיכיון לבחור השתלם לבחורה כי הוא היה מקסים; דְחִיָּה בְּלֵךְ וָשׁוּב, דָחָה אותו בְּלֵךְ וָשׁוּב, דָחָה בְּלֵךְ וָשׁוּב – התחמק ממתן תשובה, השתמט כאילו אומר: 'עתה לך ובוא בפעם אחרת': כשהצעתי לה הצעת נישׂואים, היא דחתה אותי בלך ושוב; דַחְיָינוּת – נטייה או התנהגות הניכרת בעיכוב, בדחייה לזמן אחר או באי־רצון של אדם לעשׂות פעולה, מטלה יום־יומית או משׂימה בעלת עדיפות גבוהה (כגון השתתפות בפגישה, הגשת דוּח עבודה, או העלאת נושׂא עימות עם בן זוג) שהוא נדרש לעשׂות: מהי דחיינות? – כל שאפשר לעשׂותו מחר אפשר לדחותו למוחרתיים, ויש מוחרתיים לאחר זמן; התאזרות, התאזר, התאזר בסבלנות – חיכה באורך רוח לשעת כושר, הזדיין בסבלנות; הקדים נַעֲשֶׂה לנשמע, הקדים עשׂייה לשמיעה – הזדרז במעשׂהו לעשׂות את הדבר, ולא חיכה להנחיות ולהוראות; כִּלְיוֹן עֵינַיִם – קוצר רוח, ציפייה ממושכת הגורמת סֵבל; בכיליון עיניים, בעיניים כָּלוֹת – חיכּה בקוצר רוח, בציפייה ובתקווה: בכיליון עיניים ציפינו לשובו ממסעותיו המסוכנים בנפאל; ראיתי בעיניים כלות היאך סיכויי להתקבל לעבודה קבועה הולכים ופוחתים; כָּלוּ עֵינָיו – השתוקק ונכסף, ציפה בקוצר רוח, חיכה עד בוש, ציפה והתאכזב: כמה כלו עיניי שתשוב מן הצבא וניסע לחו"ל; יָשַׁב בְּמַאֲרָב – ארב, ציפה במקום סתר לשעת כושר לתקוף את אויבו: ארבנו במארב כאריה שיכסוף לטרוף או ככפיר היושב במִסתרים; ציפה לשולחן אחרים – תלה תקוותיו באחרים, שיעזרו לו ויפרנסו אותו, לא היה יכול לכלכל את עצמו; בנה מִגדלים פורחים באוויר – רקם תוכניות שאינן בנות מימוש או עניינים דמיוניים חסרי בסיס מציאותי להגשמתם: כל תוכניותיו להקים עסק היו מִגדלים פורחים באוויר; ספירה לאחור – המתנה דרוכה להתרחשות חשובה כלשהי: הספירה לאחור כבר החלה לפתיחת האולימפיאדה; סוף־סוף – לבַסוף, אחרֵי המתנה מרובה: סוף־סוף הגיע תורי להיכנס; ציפייה לבאות, ציפה לבאות – המתין המתנה דרוכה, קיווה לעתיד מסוים: היו לנו ציפיות לקראת הבאות, אך לשווא; רָבַץ לפִתחו – היה קרוב אליו, שהה ארוכות בפתח ביתו בציפייה למשהו: לפתח חטאת רובץ; שיטה זו לא נתקבלה כי קשיים ותקלות רבצו לפתחה; דוּמִיַּת ציפִּייה – שקט מתוח לקראת העומד להתרחש: ישבנו בדומיית ציפייה וחיכינו להיכנסו; דריכה במקום, דָרַךְ בַּמָּקוֹם – דשדש במקום אחד, לא התקדם בעבודתו או במאמציו להשׂיג דבר, דָשׁ בעניין אחד זמן רב, קפא על שמריו: הוא דורך במקום במיזם שקיבל עליו לסיים, לכן החליטו לפטרו; סטַגנַציָה > קיפאון – אין התפתחות או שינוי, אפס מעשׂה, חוסר תנועה, אי־התקדמות או דריכה במקום: בשל המצב הכלכלי הקשה נסגרו מפעלים רבים ואחרים נתונים בקיפאון; המו"מ הגיע לקיפאון, וכל צד דבק בעקשנות בעמדותיו; מצב של קיפאון – מצב בלי שינוי ובלי תנועה: המשׂא ומתן נקלע למצב קיפאון; עמידה בתור – עמידה בשורה כדי להמתין למשהו; שהוי – איטי, מתעכב: התקרב אליה שהוי צעד ומהסס; תגובה שהויה – תגובה איטית ומעוכבת; אָרְכָה לו השעה – היה קצר רוח, היה חסר סבלנות ארכה לו השעה, הזמן נמשך בעיניו ללא קץ, היה נדמה לו שהזמן עובר לאט, בעיקר בהמתנה דרוכה לדבר מה; התאזר בסבלנות – חיכה במתינות, לא דחק את הקץ; חיכה בכיליון עֵינַיִם ל־ – חיכה בקוצר רוח, בציפייה ממושכת הגורמת סֵבל: חיכה בכיליון עיניים לחברתו בתחנה; חיכה לאור ירוק – חיכה להיתר לעשׂות דבר־מה: חיכיתי לאור ירוק כדי להמשיך במיזם; חיכה עד בוש – חיכה זמן ממושך, חיכה עד כדי אכזבה או עד שקצרה רוחו: חיכינו במִרפאה עד בוש אך הרופא לא הגיע; ישב על המזוודות הארוזות – ישב, המתין וחיכה כדי לצאת לדרך; דחיית סיפוקים, דחה סיפוקים – שלט שליטה עצמית, הניכרת

בהתנגדות לפיתוי של תענוג מיידי בתקווה להשׂיג דבר יקר ערך ולאורך זמן בטווח הארוך; נקיפת אצבע, נָקַף אצבע – עשׂה עשׂייה קלה, התאמץ מעט, מאמץ מזערי, השתדלות או טרחה מועטות ביותר: אין להגיע להישׂגים כשיושבים בכורסת הבית ואין נוקפים אצבע; בִּתו בגרה ושׂער ראשה מלבין, וטרם נקף אצבע להשׂיאה; מה שלא יעשׂה השׂכל, יעשׂה הזמן – עם הזמן יסתדר הכול ויְיַשרו את כל ההדורים; שאלה של זמן – העניין ייפתר מתוקף השתלשלות האירועים, הדבר יתרחש לבטח בעתיד, הכול יבוא על מקומו עם הזמן: הרופא אמר שאין מה לדאוג, החולה יתאושש – הכול שאלה של זמן; אַחדות דֵעים – תמימות דעים, הסכמה ברוב דעות; רצה להרוויח זמן – רצה לקבל שהות נוספת לטובתו, הפיק תועלת מדחיית ההכרעה למועד מאוחר יותר: נציגי החברה האריכו את המשׂא ומתן כי רצו להרוויח זמן; הקפאה, הקפיא – עצר התפתחות או התקדמות, הפסיק תהליך בשלב מסוים של התפתחותו, השארת מצב דברים כמו שהוא: עקב בעיות תקציב הוחלט להקפיא את כל תוכניות הפיתוח של האזור; הקפאה עמוקה, הוקפא עמוק – עצירת תהליך או פעילות לזמן ארוך; שָׂם אותו בנַפטָלין – הפסיק את השימוש בדבר, גנז אותו [ההפך: הוציאו מנפטלין]; השעון עָמַד מלכת – נעצר: השעון עמד מלכת: מספרים שכשמת הנשׂיא, עמדו כל שעוני ביתו מלכת; עוד חזון למועד – עדיין לא הגיעה השעה להגשמת הדבר: בעתיד ודאי יימצא מחשב אישי בידי כל תלמיד בבית הספר, אבל עוד חזון למועד; העמיד דבר על חזקתו – השאיר דבר בלי שינויים, השאיר את המצב הקיים; הלכה למשיח, ההלָכָה לימות המָשיחַ – 1. הלכה שאינה חלה במציאות של ימינו, והיא עומדת לעתיד לבוא; 2. דבר שאינו בר־ביצוע, והוא בחזקת חזון לעתיד לבוא; עד יעבור זעם – עד שיחלפו המצב הקשה או הסכנה, עד חלוף הכעס: הוא היה נתון לאיומים על חייו והחליט להתחבא עד יעבור זעם; 'קום ועשׂה' עדיף מ'שֵב ואַל תעשׂה' – מדיניות של עשׂייה עדיפה ממדיניות של הימנעות מפעולה; הִיכָּבֵד וְשֵב בְּבֵיתְךָ – מוטב שלא תתערב: השובתים יכלו להיכבד ולשבת בביתם, אך העדיפו להפגין בכיכר רבין; מדיניות של בת יענה – מדיניות של התעלמות מבעיות קשות, מסיכונים וכדומה, מדיניות של חוסר מעשׂ והטמנת הראש בחול; עד שתבוא הנחמה תצא הנשמה; שעונו עמד מלכת ונקט עמדה של 'נחכה ונראה'; הציפייה מותחת את הלב, שׂורפת את העצבים ואוכלת את החיים; התוכנית נגנזה זמנית; ויָשן מפני חדש תוציאו; אל תיטוש אוהב ישן כי חדש לא ידמה לו; ההמתנה ממושכת קשה היא, ולא תמיד פירותיה מתוקים; התוכנית (הרעיון, היוזמה, התפיסה וכיו"ב) הוכנסו למקרר להקפאה עמוקה; ראיתי שאין לי כל סיכוי, ולכן החלטתי לגנוז את רעיונותי במעיי לעת מצוא > זמן!

הֲנָאָה!

יֵש. הֲנָאָה – תחושת שׂמחה או סיפוק חושני, הגורמים לאדם אושר או שיהיה מרוצה; הרגשה נעימה ומענגת שמרגיש מי שנהנה ומבלה בנעימים, הדבר המהנה עצמו, שעשוע, בילוי: תכלית האדם לאכול ולשתות וליהנות מתענוגי הגוף, וכן – הנאתן, הנאתני, הנאתנות, הִתעַנְּגות, נהנתן, נחת רוח, סִיפּוק, עונג, עִינוּג, קוֹרַת רוּחַ, שְׂבִיעוּת רָצוֹן, תענוג: יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם: כשקראתי את הספר, נהניתי בכל חושיי; הנאה צרופה – עונג עילאי; טוֹבַת הֲנָאָה – תועלת אישית קלה, רֶווח או יתרון אחר, כגון הטבה, בכסף, בשווה כסף או הטבה שאין לכמתה בכסף, שאדם מקבל בתמורה לפעילותו בעבודה או מתוקף תפקידו או מעמדו. קבלת טובת הנאה יש בה טעם לפגם, והיא עלולה להיחשב לשוחד, ויש שהיא חייבת במס; הֲנָאָה להם וַהֲנָאָה לעולם – הכול נהנים ממעשׂה, מאירוע או ממצב מסוים; אבק הנאה – קצת הנאה; זה נהֶנֶה וזה לא חסר – המלצה או מצב, שבהם אדם המוותר ויתור כלשהו, אינו מפסיד דבר, אך הוא מאפשר בוויתורו צמיחת תועלת למישהו אחר: הוא נהג בי לפרקים מידה של זה נהנה וזה אינו חסר ומרשה לי ללון בדירתו כששהה מחוץ לעיר; התענג, נֶהֱנָה – 1. חש הנאה או תענוג, וכן בילה, בילה בנעימים, השתקע בהנאות הזמן, השתעשע, התבדר, התבשׂם, התמוגג, קיבל תענוג, ראה חיים, רווה נחת: המסיבה הייתה נהדרת, והכול נהנו; 2. נהנה ממשהו, זכה או התנסה בו, הפיק טובת הנאה ממנו או מהשימוש בו: חברי הכנסת נהנים מזכויות מיוחדות; הֵיהָנוּת, נֶהֱנָה – התענג, נהנה: היהנותה מן הקונצרט הייתה עצומה; נהנה מהספק – לא נענש על מעשׂה שכנראה עשׂה כי ההאשמה שהואשם בה לא הוכחה בוודאות, ולכן זוכה או שוחרר; נהנה מכל העולמות, נהנֶה משני העולמות – נהנה משני דברים או יותר, שבדרך כלל באים זה על חשבון זה: בינתיים הוא עוד גר אצל ההורים ונהנה משני עולמות: גם מרוויח כסף וגם נהנה מהפינוק של אימא; הסוציאליסט הזה התחתן עם אישה עשירה, נוסע בוולוו ומטיף לשוויון – נהנה מכל העולמות; הינוי, הִינָה – גרם עונג והנאה: הצעיר מבזבז את זמנו בעיסוקי הבל ובהינויי שווא; אף שלא היו תרגילי הקורס מהנים, הוא הרחיב את דעתי; להַנאות, הִנאָה – ייפה, שיפר, גרם הנאה: היא ישבה לידו תשושה, רכה ונוחה והִנאתה עצמה; כדי להנאות את אופי האדם הוא נזקק לערכים נעלים ולהתנהגות נאותה; בעל הנאה – נהנתן, רודף תענוגות, אדם הנהֶנֶה מתענוגות העולם הזה, אוהב ליהנות: משרבו בעלי ההנאה נתעוותו הדינים; הֲנָאתָן, הֲנָאתָנִי, הֲנָאתָנוּת, בַּעַל הֲנָאָה, רודף תַענוּגות, נֶהֱנתָנוּת, הדוניסט > נֶהֱנתָן – אדם הרואה את תכלית חייו בהנאות החיים ובעינוגים: אף שלא הייתה נהנתנית מופלגת, היא ידעה יפה טעמם של חיים נאים, מרוּוָחים ומענגים; הוא דגל בתורת חיים של נֶהֱנתָנוּת ממנעמי החיים; משרבו בעלי הנאה, נתעוותו החוקים ונבעטו המוסכמות; נהנתני, הֶדוֹניזם > נֶהֱנתָנוּת – 1. רדיפת תענוגות, בילויים ושׂמחת החיים הטובים; 2. [בפילוסופיה] שיטה הרואה בעונג, בהנאה בשמחת חיים יסוד ותכלית בחיי האדם ובמעשׂיו; 3. תורה שלפיה הפעולות האנושיות מוּנָעוֹת מכוח בקשת עונג והימנעות מכאב; דעתו נוחה מן – הוא מרוצה ממנו, הוא חש שביעות רצון ממנו, הוא שלם איתו: אין דעת הוריי נוחה מן השידוך; בילוי, בִּילָה – 1. נהנה, התבדר, העביר את הזמן בבידור, בהנאה, בשעשועים וכד': אתמול בילינו מהבוקר עד הערב – הלכנו לסרט, אכלנו במסעדה והסתובבנו בחנויות; 2. העביר את הזמן במקום, בחברה או בפעילות מסוימים: במהלך כתיבת העבודה ביליתי הרבה בספרייה; קֶמפינג > מַחֲנָאוּת – כל הכרוך בהקמת מחנה (אוהלים, בקתות או צריפים) או בהתארגנות לשהייה זמנית (קצרה או ממושכת) בחיק הטבע, ולרוב מספק מים וחשמל: בחנות זו אפשר להשׂיג ציוד מחנאות: אוהלים, שׂקי שינה, כירות גז ניידות ועוד; פיזר את דעתו – בידר אותו, הפיג את שיעמומו, השכיח את דאגותיו: יקרא מר בספר ויפזר את דעתו מטרדות היום; גִלגֵל את השעות, העביר את הזמן, בילה ימיו, בילה את זמנו, בילה זמנו – הוציא את זמנו, כילה ימיו, בזבז את חייו: הרודן האסור בילה את ימיו האחרונים עלי אדמות בגננות, בהאכלת ציפורים ובכתיבת שירה; משזנחה את לימודיה, בילתה שנים במוסקווה, ושם חיה חיי הוללות; בילה בנעימים – בילה יפה, נהנה, התענג, היה לו טוב ונעים: הוא בילה בנעימים בפיורדים של נורווגיה, ואני הסתפקתי בטיול בארץ; אוֹר – כינוי לדבר טוב, לדבר חיובי שנהנים ממנו: למרות הסבל שאנו סובלים עכשיו, אנו רואים את האור בעתיד; נִשׂכָּר – נהנה מרווח או מתועלת: אילו השׂכילה ההנהלה לשתף את ועד העובדים בתהליך ההבראה שני הצדדים היו יוצאים נשׂכרים; יָצָא נִשׂכָּר – הפיק תועלת, הרוויח, התוצאה של פעולה מסוימת או של מצב מסוים היו לטובתו: ארגוני המורים טוענים כי מערכת החינוך כולה תצא נשׂכרת מהשיפור בתנאי העסקתם; נעים, נְעִימוּת – תענוג, נחת, תכונתו או אפיונו של האדם או הדבר הנעים, תכונתו או אפיונו של מצב נעים, רכּוּת, נינוחות: למשמע הנגינה הקסומה פשטה בגופו תחושת נעימות; הֵזִין את עיניו, הֵזִין עיניו, זן את עיניו מן, זָן עיניו מן – הִרבה להסתכל ב', נהנה הרבה ממראה, הביט במראה מרהיב או יקר לליבו בהנאה רבה: לפני הנחיתה היטה הקברניט את המטוס כדי שיוכלו הנוסעים לזון את עיניהם בנופי הארץ; מִצחָק – הופעת יחיד של בדרן הכוללת רצף של בדיחות, קטעי סָטירה וכד', לעיתים במהלך דרשׂיח עם הקהל; שעשוע, שיעשוע, השתעשע, שועשע, שְעשֵעַ, שִיעשֵעַ – שׂימח, עינג, גרם הנאה, בידר, הצחיק: הליצן שיעשע את הילדים בבדיחות במִצחקים ובמִשׂחקים; שַעֲשוּעַ – פעילות מבדרת, כמו מִשׂחק או בילוי זמן אחר, משהו שמתייחסים אליו בקלילות ולא ברצינות: בעמוד האחרון של העיתון מופיעים חידות, תשבצים ושעשועי חשבון; בלונה פארק יש מתקני שעשועים רבים לילדים; שעשועים בידור (המיועד לציבור), מופעי בידור, עינוגים: אולמות השעשועים מלאים עד אפס מקום; בֵּית עינוגים, בית שעשועים – מקום בידור, כל מקום שבני אדם יוצאים אליו לבלות (כמו אולם קולנוע, תיאטרון, אולם הופעות) או יש בו מכשירים ואביזרים למשׂחק ולבידור (כגון ביליארד, כדורת, מכונות זכייה, רובים לקליעה למטרה): בעקבות הלחץ שהפעיל הציבור החילוני הכריז ראש העיר על כוונתו להתיר פתיחתם של כמה בתי עינוגים בשבת; פְּלֵייבּוֹי > נער שעשועים – גֶבֶר נהנתן המייחד את זמנו לחיי חברה ולשעשועים, ובעיקר לבילוי עם נשים: בצעירותו היה נער שעשועים ידוע והִרבה לבלות במועדוני לילה יוקרתיים; שׂוֹאוּ ביזנס > עסקי שעשועים – כל תחומי העיסוק הכרוכים בבידור קל, כגון תיאטרון או קולנוע: משנכנס לעסקי השעשועים הוא מסתובב עם כל המי ומי של עולם הבידור; שַעֲשוּעוֹן – סוג של בידור שעיקרו חידון שבו המשתתפים נבחנים בידע כללי, בידע בתחום מסוים וכד' באמצעות סדרת שאלות: הערב ישודר שעשועון טלוויזיה 'זה הסוד שלי' בהנחיית בדרן ידוע; שׂפתיים יישק [קריאת התפעלות] – תענוג לשמוע אותו, לראותו וכד'; הוא מהנה מאוד, הדברים נכונים וטובים, הדבר ראוי לשבח, מגיעה לו תהילה: שׂפתַיִם יישק מֵשיב דברים נכוחים, כאילו ראוי לנשיקה על דבריו הנבונים; הרחיב את הדעת, הרחיב את ליבו – גרם נחת רוח, הסב קורת רוח, הינה אותו: העני ניסה להפיג את צערו ולהרחיב את ליבו בכוסית הוודקה; מנעמים, מַנעָם – 1. דבר נעים, תענוג, מַאכל טעים: היא הכינה ארוחה שכולה מנעמים; 2. תענוגות, הנאות, עדנים, תפנוקים: הוא נהנה ממנעמי העולם בעיר הגדולה; צמאתי ורעבתי לכל מנעמי החיים המענגים; מנעמי הגוף – תענוגות הגוף: פנק עצמך במנעמי הגוף, וחוש את

הניחוחות, את המגע ואת הטעמים שהמקום מציע; מַנעַמֵי החַיים – תענוגות העולם הזה, הנאות החיים, תפנוקים, מותרות, הנאות החיים: עד מתי אתה חושב שתוכל ליהנות ממנעמי החיים מבלי לעבוד; התבדרות, הִתבַּדֵר – בילה והשתעשע, הפיק הנאה ושעשוע מדבר קליל ומדבר שאינו דורש מאמץ, לעיתים כדי להפיג שעמום, מתח, דאגה, עייפות וכד׳: אחרי שבוע של עבודה קשה ומאומצת מגיע לנו להתבדר קצת; נְעִמָה, נוֹעַם – נעימות, עונג: אני אוהב להקשיב לדבריה בשל נועם דיבורה ורכות קולה; הוא שבה את ליבי בזכות רוחב ליבו והודות לנועם הליכותיו; נוחיות, נוֹחוּת – 1. מצב נוח ונעים, הרגשה נוחה וקלה: המכונית הזאת משלבת נוחות ובטיחות; 2. תנאי טוב, דבר הגורם לאדם לחוש בטוב: נוחותם קודמת לכול; נפל על קרקע פורייה – מצא תנאים נוחים להתפתחות; רִיפּוּד, רִיפֵּד – עטף, הקיף באהבה, בחום וכד׳: מעולם לא חשתי מקופחת או מוזנחת, כל חיי ריפדו אותי באהבה וסייעו לי בכל צעדיי; לנוחותו – לשימושו הנוח, לרווחתו: כורסאות רבות הוצבו בחדר ההמתנה לנוחותם של הממתינים בתור; מְרוּכָּך – שריככו אותו, שנעשׂה רך ומעודן יותר: העד למעשׂה חזר בו מתיאוריו הקשים והשמיע גרסה מרוככת יותר; רוֹך – נועם, עדנה, עדינות, רכוּת: המחזה מעורר רגשות של רוך, חמלה והשלמה; הוא ילד רגיש מאוד, יש להתנהג אליו ברוך ובהבנה; רוֹך נֶפֶש, רוֹך מֶזֶג, רַכּוּת, עֲדִינוּת – נעימות, רכות, אצילות בהתנהגות, במראה וכד׳, אדיבות [ההפך: גסות]: הוא הראה עדינות רבה ביחסו לפרשה; רוך נפשה נגע במיתרי ליבי; התעדן, עודן, מעודן, עידון, עִידֵן – 1. עשׂה לעדין, לרגיש או לענוג יותר: משחה זו נועדה לעדן את העור ולהגן עליו מפגעי מזג האוויר; 2. הפך לדק או למרומז יותר, מיתן, ריכך; הפך למנומס, לאדיב או למתורבת יותר: לא אגיב על דבריך כל עוד לא תעדן את סגנון דיבורך הבוטה; 3. עשׂה לברגני, למשובח או לאנין יותר, הפך למעודן, לערב או למהנה יותר: החינוך הטוב שקיבל עידן את טעמו; 4. פינק, גרם עונג: הוא אכל ושתה ועידן עצמו במיני תפנוקים; גופה התעדן מאכילה ושתייה, מרחיצה וסיכה ומשאר תפנוקי החיים; עֶדְנָה – 1. רַכּוּת, נעימות, עדינות, עונג: בני הזוג הזה מגלים זה כלפי זה שפע של עדנה ורוך; 2. פריחה, רעננות, נעורים [בעיקר בביטוי ׳הייתה לו עדנה׳ שמשמעו: הייתה לו פריחה מחודשת]: עבר זמן העדנה וקפץ זמן הזִקנה; אַחֲרֵי בְּלוֹתִי הָיְתָה לִי עֶדְנָה; לְרָצוֹן – לנחת רוח, להסכמה: אני מקווה שיהיו דבריי לרצון ולברכה בכל אשר תעשׂו; מעוּנָג – מורגל בתענוגות, מפונק, מעודן: התברר שהריבה הנָאה והמעונגת גם ידעה להפשיל שרוולים ולשׂאת בעול הקיום של המשפחה; הרנין, מַרנין – משַׂמח, מהנה מאוד, מעורר חדווה וגיל: הבשׂורה המרנינה של הקמת מדינת ישׂראל נפוצה חיש בכל התפוצות; לוקסוס > מוֹתָרוֹת – דברים שאינם חיוניים לצרכיו הבסיסיים של אדם, אלא באים לשפר את איכות חייו, לפנקו ולענגו, ולספק לו דברים מיוחדים ויקרים, במיוחד אוכל ושתייה, בגדים ובילויים במקומות וכד׳; מוצרי נוחות, דברים שאין ידו של אדם מַשֶּׂגֶת לעצמו בדרך כלל, דברים שאינם בגדר אפשרויותיו: בשנים האחרונות הפך המזגן למכשיר חיוני כמעט בכל בית, ואינו עוד בגדר מותרות; תפנוקים – פינוקים, עינוגים, התפנקויות: הוא מתגורר בדירת פאר ומנהל חיי מותרות ותפנוקים; בַּלייָן, בַּעַל הנָאָה, נהנתן, רודף תענוגות – להוט אחר דברים שאפשר ליהנות מהם, נמשך אחר תאוותו: משרבו בעלי הנאה, נתעוותו הדינים, נתקלקלו המעשׂים ואין מנוחה בעולם; בא כַּשֶׁמֶן בעצמותיו – נעם לו מאוד, גרם לו נחת, הסב לו הנאה מרובה: השבחים הרבים ששמע על בנו באו כשמן בעצמותיו; הֶעֱלָה חֵן – מצא חן, גרם הנאה, השׂביע רצון: כשם שהעלית חן לפניי לפני נישׂואינו, נקווה שכך תעלי חן לפניי גם לאחר שנים הרבה; השׂמלה נאה לך, יפה עלייך ומעלה חן; שובֵב את נפשו – גרם לו הנאה, עודד את רוחו, חיזק את נפשו, שׂימח אותו: כשהנחית מטוס במדבר, מטוס שסיפק את הקשר היחיד של עַם ישׂראל עִם העולם, שובבה המשׂימה את נפשו בכל פעם מחדש; משובֵב נפש – מענג ומהנה במיוחד: נתבשׂרנו בשׂורה משובבת נפש שזכינו בהגרלה לדירות החדשות; רודף תענוגות – נהנתן, שוחר תענוגות, שמחפשׂ הנאות ועינוגים: המיליונר הקשיש היה רודף תענוגות והִרבה במסעות בעולם בסירת תענוגות שלו בחברת יפהפיות צעירות; המתקה, המתיק – הִנעִים, עשׂה שיהיה נעים, רצוי, קל וכד׳: המוזיקה הַנְעימה המתיקה לנו את שעות ההמתנה הארוכות; מתיקות, מתוק – נעים, מענג, ערֵב: מתוקה שנת העובד; מתיקות קולה של הזמרת עינגה את ליבי והביאה לידי מתיקות הנפש; אָרוֹמָה > בְּשׂוֹמֶת – ריח מיוחד ונעים קל הבחנה, המתפשט באוויר, כגון בשׂומת של לחם טרי, של יין (כגון בשׂומת פירותית), של קפה טרי או בשׂומת שהגיעה מהמטבח; בִּישׂוּם, בִּישֵׂם – הנעים, השפיע נועם וחן: כשכתבה לאהובה המתיקה ובישׂמה את השורות הרצות מתחת לעטה; האורח נתבקש לבשׂם את שולחננו מאור תורתו; מְבוּשָׂם – 1. שהזליפו עליו טיפות בושׂם ויש לו ריח נעים, שמדיף ריח בושׂם או ריח נעים: היא שלחה לאהובהּ מכתבים מבושׂמים; 2. מונעם, שניתן לו טעם טוב ומיוחד: הוא שלח לה ערמת מכתבים מבושׂמים במתק סגנונו; הִתבַּשְׂמוּת, הִתבַּשֵׂם – ספג את האווירה המיוחדת או את הנעימות של משהו, נהנה: רבים באים לירושלים להתבשׂם מיופייה ומקדושתה לשלוש הדתות; הִתמוֹגֵג – התענג ונהנה מאוד, נגרמו לו נחת רבה, קורת רוח והנאה, הרגיש קורת רוח רבה: הוריו של חתן הפרס התמוגגו מנחת למראה בנם שעלה על הבימה; נִיעוּמִים – 1. דברים נעימים הגורמים הנאה: ניעומיו הם מוזיקה וריקודים; 2. אזור או שטח המספקים מיני תענוגות, כגון בתי קפה, מסעדות, בתי מרחץ וכדומה: לקחנו את אורחינו לניעומי תל אביב; הַשׂבָּעַת רצונו של פלוני, הַשׂבָּעַת רצון, הִשׂבִּיעַ רצונו, הִשׂבִּיעַ רצון, השׂביע את רצונו – גרם למישהו להיות מרוצה, סיפק אותו, גרם לו נחת רוח: תיקנתי את העבודה שוב ושוב עד שהתוצאה השׂביעה את רצוני; גַן עֲדָנִים, גַן עֵדֶן – אושר גדול, דבר טוב מאוד, דבר אידאלי ומושלם: היא התוודתה באוזניי שחיי נישׂואיה אינם בְּדִיוּק גן עדן; טעם גַן עֵדֶן – 1. כינוי להנאה עילאית מדבר טוב מאוד ונעים מאוד, חוויה נפלאה (ובדרך כלל קצרה): פעם אחת בחיים יצא לי לטעום טעם גן עדן: זכיתי בהפלגה באוניית פאר; 2. דיבור של שבח למאכל ערב מאוד לחך, לטעם נפלא, לטעם טוב ביותר: עוגת הגבינה של סבתי אין כמוה, טעמה טעם גן עדן; נַחַת רוּחַ – שׂביעות רצון, קורת רוח, הנאה מרובה, עונג: כל שרציתי לעשׂות, נחת רוח במעשׂיי ולקבל את שְׂכַר יגיעתי בהקדם; שולחַן מלָכים – כינוי לחיי עושר ותענוגות: אל תתאווה לשולחנם של מלכים; ליקק את אצבעותיו – נהנה מאוד ממזון, מדברים שראה או שמע: בסרט הזה הוא ליקק את אצבעותיו מכל רגע; הדר בני אדם כסותם – המלבוש הנאֶה מוסיף חן והדר לאדם; התבסם מסודות התורה – קלט בהנאה את התורה; אין אדם חוטא ולא לו – אדם חוטא כשיש לו טובת הנאה מכך, אין סבירות שאדם יעבור עבירה כשכל התועלת ממנה, רק לאחרים: פריצת הכספת כדי לסייע לעניים אינה באה בחשבון, שאם ניתפס אנו נשב בכלא ולא העניים, לכן זכור אין אדם חוטא ולא לו; חיי שעה – 1. הנאה חומרית לשעה קלה, חיים גשמיים שחולפים מהר והנאתם היא זמנית ורגעית, החיים הגופניים הגשמיים, הנאה חולפת [בניגוד לעניינים רוחניים נעלים]; מדוע אתם מניחים חיי עולם ועוסקים בחַיי שָעה; 2. כינוי לקיום זמני קצר וחולף: המפלגה החדשה עוררה רעש גדול עם הקמתה, אך לא ארכו ימיה, אלא חיה חיי שעה, ובמהרה נעלמה מן המפה הפוליטית; מֵעין עוֹלָם הַבָּא – כינוי לדבר מה מענג מאוד, דבר טוב מאין כמוהו: שלושה הם מעין עולם הבא: שבת, שמש ותשמיש; לא תחסום שור בְּדִישׁוֹ – גישה סלחנית שבה אין למנוע מאדם טובות הנאה שוליות הנובעות מעיסוקו: כשהעירה המנהלת לטבח שלא יטעם ממטעמי התבשילים שהוא מבשל, הוא השיב: ׳לא תחסום שור בדישו׳; קורת רוח, נחת רוח, שׂביעות רצון – רגש הגורם לאדם הרגשה חיובית ומאושרת לאחר ביצוע מעשׂה ומעודדו לחזור ולעשׂות זאת שוב; שְׂכַר עֲבוֹדָה – עֲבוֹדָה: ההנאה שיש לאדם מעבודתו היא שׂכרו ותגמולו; קורת רוח – שׂביעות רצון, נחת רוח, הנאה רוחנית: יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הזה מכל חיי עולם הבא; חימם את הלב – גרם הנאה וקורת רוח; אָכוֹל וְשָתֹה כִּי מָחָר נָמוּת – אמירה המבטאת גישה נהנתנית לחיים: יש ליהנות מן הרגע מבלי לדאוג למחר, יש למצות את ההווה כל עוד אפשר; רָוָה נַחַת – נהנה מאוד, היה שְׂבַע רצון, הייתה לו קורת רוח, שׂמח הרבה: ההורים המאושרים רוו נחת מבנם המצליח; השיב את דעתו – גרם לו קורת רוח, הינה אותו; הרנין את הלֵב – שׂימח, הינָה, הצהיל; חֲטוֹף וֶאֱכוֹל, חֲטוֹף וּשתֵה – אמירה אפיקורסית המבטאת את התפיסה שאין להימנע מרדיפה נהנתנית אחר תענוגות העולם הזה; הרחיב את הדַעַת – גרם לו שׂביעות רצון והנאה: שלושה מרחיבים דעתו של אדם: דירה נאה, אישה נאה וכלים נאים; השיכור נותן עיניו בכוס והחנווני בכיס – כל אחד מבקש את התועלת ואת ההנאה לפי דרכו וטעמו; מְדוּשַׁן עוֹנֶג – שְׂבַע רצון מאוד, מאושר ומלא נחת, מרוצה ומלא סיפוק והנאה: מדושני עונג וקורנים מנחת ישבו ההורים והאזינו לנגינת בנם בקונצרט; אהבת חינם, אהבה רוחנית, אַהבה אַפּלָטונית – אהבה שאינה תלויה בדבר, ואין עימה תאווה מינית או תועלת אחרת; מערכת יחסים קרובה בין שניים שבהם התשוקה המינית או מאפיינים רומנטיים אינם קיימים, הודחקו או עודנו, אבל יש בה יותר מידידות פשוטה; אִינְטֵרֶסים משוריינים – טובת הנאה או תועֶלת, השמורות לזמן שיזדקקו להן: פרסום המידע הסודי נוגד את האינטרסים המשוריינים של כמה בעלי מניות; צֵיד מְכַשֵׁפוֹת – 1. רדיפה אחרי בעלי דעות מהפכניות ואחרי חוגים חתרניים נגד הממשל: בהיוודע ניסיון ההפיכה נוצרה אווירה של ציד מְכַשפות נגד כל שרי הממשלה; 2. [בימי הביניים] רדיפת נשים שנחשדו במעשׂי כישוף כדי להשמידן; חטוֹף ושתה – דיבור אפיקורסי בזכות הרדיפה אחר תענוגות העולם הזה; מָכַר נשמתו לשׂטן – פעל בניגוד למוסר, לערכים, לאמונות ולעקרונות של האדם הסביר בשביל טובת הנאה, כגון בֶּצע כסף או שלמונים: קֶסטנֶר לא מכר את נשמתו לשׂטן בעבור בצע כסף; לרצון, השׂבעת רצון, השׂביע רצון, נַחַת רוּחַ – שׂביעות רצון, קורת רוח, הנאה מרובה, עונג: כל שרציתי לעשׂות נחת רוח במעשׂיי ולבקש שְׂכַר יגיעתי בהכרת התועלת; קרדום לחפור בו, עשׂה דבר קַרדום לַחפור בו – השתמש בדבר מה, כגון נכס רוחני, כדי לקדם את ענייניו, כדי להתפרנס ממנו או כדי להפיק ממנו טובת

הנאה: רוב הסופרים עושים את כתיבתם קרדום לחפור בו כי הסִפרוּת היא מקור פרנסתם; שוחד דברים – שידול, הטיית לב האדם בדיבורים ובהבטחות, דברי חנופה המכוּוָנים לגרום למישהו לפעול בסופו של דבר כרצון הדובֵר: הכול יודעים שאסור לקחת שוחד, ואין להשמיע שוחד דברים; לחם ושעשועים – כינוי למדיניות שלטונית המנסה לייצב את המשטר ולהרגיע את הציבור בעזרת פתרונות קצרי טווח המספקים הטבות מיידיות לאזרחים, כינוי להתנהגות נהנתנית שטחית: תנו להמונים לחם ושעשועים, אמר נֵירון קיסר, ותסיח את דעתם מהבעיות האמיתיות; נֶשֶף חֵשֶק – מסיבת הוללות, משתה תענוגות, משתה זימה, אורגייה; נֶשֶף מַסֵכות – נשף שהמשתתפים בו מופיעים במסֵכות; שִׁפשֵף את הידיים – נהנה, שׂמח, בייחוד: שׂמח לאידו של מישהו; ליקט פירורים תחת שולחנו של פלוני – נהנה משייריו של פלוני, לקח משהו משל אחרים; התרחב הלב, רָחַב ליבו – נהנה, התענג: רווח ליבה של רעות, ומעיינות השׂמחה בקעו מקרבה; מתוק לנפש – נעים לנפש; מחַיֶה נפָשות, מֵשיב נפש – מהנה ומענג, מרענן, מרנין: מאכל מלכים מחיה נפשות; שוטו במפרץ הָלוֹנג בוויאטנם כדי שתחושו מהי אווירה מחיה נפשות; הכול היה בביתי ענוג ומשיב נפש, שלֵו ורגוע עד שנקהלו עליי ערב רב והפריעו את דְממת הרחוב; רָאָה חַיִים – שׂמח בחייו, היה מאושר, בילה בנעימים, התענג: רָאָה חיים עם האישה שאהב; מַרבֶּה בָּשָׂר – מַרבֶּה רִימָה – [מילולית: סופו של זולל לשמש מזון תולעים בקבר] מאמר בגנוּת הדאגה המופרזת לסיפוק הצרכים הגשמיים; הזאב שָׂבֵעַ והכִּבשָׂה שְׁלֵמָה – שניהם מרוצים, זה נהנה וזה לא חסר; כאדם המדליק נר מנר – משל למי שעושׂה טובה לאחרים, והוא אינו מפסיד, זה נהנה וזה לא חסר; נר לאחד נר למאה – נר אחד מאיר לא רק למי שהדליקוֹ אלא גם לאחרים, דבר המועיל והמהנה אדם אחד עשׂוי להועיל ולהנאות רבים בלא שייגרע ממנו דבר: את השיעור החל ללמד בחוג של דיירי הבניין, ועד מהרה החלו להשתתף בו רבים מדיירי השכונה – נר לאחד, נר למאה; כמריח באתרוג – זה נהנה, וזה אינו חסר: מה לך מתרעם עליי שקראתי בעיתונך, הרי זה כמריח באתרוג; התמוגֵג מנַחַת התענג, התרגש מהנאה; העלה חן לפניו – גרם הנאה, השׂביע רצון; תַעֲנוּג – 1. תחושה נעימה של הנאה, שׂמחה או סיפוק חושני ממשהו (בילוי, עיסוק מעניין, מאכל וכד׳); פעולה או חוויה הגורמות הנאה וסיפוק למישהו: מה התענוג כששוכבים על חוף הים, עוצמים עיניים ומתמכרים לשמש; 2. [בעיקר בריבוי: תענוגות] הנאות או סיפוקים רוחניים וגופניים: הוא כבר זקן וחולה, ותענוגות חייו מעטות הן; עוֹנֶג – תענוג, הנאה רבּה, נעימוּת, הרגשה של נחת רוח; סיפוק מיידי של דחפים, כגון מין, רעב, צמא: בשׂמחה ובעונג רב איענה להזמנה; עֲנוּגוֹת, עָנוֹג – רך, עדין, מפונק, שצורתו או התנהגותו רכה ועדינה, לא גס: לנגן הפסנתר אצבעות וידיים ענוגות; חיוכה הענוג כבש את ליבו; עינוג, עִינֵג – הֵסֵב עונג או קורת רוח, הנעים, גרם תענוג והנאה: באופרה ראינו על הבמה תמונה מרהיבת עין ומענגת את הלב; משגדלו הבנות, עינגו עיני כל רואיהן בהחליקן על הקרח; עינוּג – 1. תענוג, עונג, הנאה, נועם, נעימוּת: מכל תענוגות העולם חביבים עליו עינוגי הנשים, המוזיקה וההימורים; 2. גרימת עונג, הסבת תענוג או הנאה: היא ראתה לעצמה זכות וחובה לדאוג לעינוגו; 3. [בחוק] בידור, בילוי: זה שנים שהופסקה גביית היטל עינוגים לפי צו של שׂר הפנים; התענג, הִתעַנְגוּת – התעדנות, הרגשת הנאה ועונג: אחרי הצבא התענג בני שלושה חודשים בחו״ל מתענוגות העולם הזה; הִתמַכּרוּת, התמכר – 1. השתמש באופן קבוע באלכוהול, בסם מסוכן, בתרופה וכד׳ מתוך צורך כפייתי, רגשי, גופני, חברתי וכד׳ ופיתח תלות גופנית או נפשית (או שתיהן), בלי שיוכל להפסיק את השימוש בהם, לרבות תלות מינית, צפייה מתמשכת ברשת חברתית והימורים: התמכרותו לסם ערְעֲרה את יציבותו הנפשית; 2. נטייה חזקה לעשות, להשתמש או להתמכר למשהו שוב ושוב; הִתהוֹלֵל – התנהג בצורה פרועה, חסרת רסן, מופקרת או לא מוסרית, בעיקר מבחינה מינית, חי חיי הוללות, בילה וראה חיים עד השעות הקטנות של הלילה: המועדון החדש מלא צעירים המתהוללים בו עד אור הבוקר; הוֹלֵל – מי שחי חיי תענוגות ומרבה לבלות בילויים פרועים, לעיתים לא מוסריים; הוֹלֵלוּת – התנהגות שובבה של ההול, פריצוּת מוסר, תעלולים: האיש חי חיי הוללוּת כל ימיו; חיי הוללוּת – חיֵי תענוגות בלי התחשבות במוסר המקובל, פריקת עול, שובבוּת, פריצוּת והפקרות, תעלולים; צֶנַע – הסתפקות במועט, הימנעות ממותרות ומתענוגות, פשטות, סיפוק הצרכים ההכרחיים בלבד: בימי החירום ב־1949 הונהג במדינה משטר של צנע, ובהם הונהג בארץ קיצוב חמור במצרכים חיוניים והוגבל היבוא של דברי מותרות כדי להקטין את הגירעון במטבע חוץ; מִידַת הַהִשתַוּוּת – התפשרות עם המציאות, הסתפקות בקיים: מידת ההשתוות פרסה טיבה עליו – כל מה שבא עליו קיבל בעיניים יפות, לא התאונן ולא קבל על שום דבר; תַאֲווה לָעֵינַיִם – תענוג למסתכל, יפה מרהיב; תענוגות העולם – בילויים מענגים והנאות הכרוכים במזון, במין, בשעות פנאי וכיו״ב; חַיִים קַלִים – חיים של רווחה ושל תענוגות, שאין בהם דאגות פרנסה או מאמצים חומריים אחרים: אל תצפה ממנו לעבודה יסודית כי כל ימיו חי חיים קלים; השיב דעתו – גרם לו הנאה וקורת רוח, הרגיע אותו: שלושה משיבים דעתו של אדם: קול ומראה וריח; חיי מעדנים – חיי תענוגות, תפנוקים: הלוואי שיניחו לי כדי שאתן חיי מעדנים לנפשי; תַאֲוַות בּשָׂרים, תַענוּגות בּשָׂרים – משגל, תאווה מינית: תאוות בשׂרים אחזה בהם והם נאחזו זה בזרועותיו של זה; חַיֵי שָׁעה – הנאה חומרית בהווה לשעה קלה, חיים גשמיים שחולפים מהר והנאתם היא זמנית ורגעית, החיים הגופניים הגשמיים, הנאה חולפת: מדוע אתם מניחים חיי עולם ועוסקים בחַיי שָׁעה; רחוק מהוויות העולם – רחוק מאורחות החיים, מנהגי בני האדם ונימוסיהם: הוא ישב על התורה ועל העבודה בקדושה וטהרה רחוק מהוויות העולם והתנזר מתענוגות בני אדם; עֲלֵי אֲדָמות – על האדמה, בעולם הזה: מה מטרת היוולדנו עלי אדמות אם לא ליהנות מחיי העולם הזה? גַן עֵדֶן עֲלֵי אֲדָמות – חיי אושר בעולם הזה, כינוי למקום או למצב שאין כמוהו לטוב או ליופי, מקום או מצב הנתפס ככליל השלמות: יש גמלאים שחייהם גן עדן עלי אדמות, הווה אומר: כסף ובריאות יש להם בשפע, מה הם צריכים עוד? בילויים; העמק הפורח הוא ממש גן עדן עלי אדמות; מדושן עונג, הוא ברקיע השביעי – מאושר, שְׂבַע נחת, הוא בשׂיא האושר וההצלחה, מרוצה מאוד: משפרשתי לגמלאות אני מדושן עונג כי יש לי הכול ונהנה מכל יום כל היום; גן עדן התחתון – כינוי עממי למקום שבני אדם נהנים מחיי עושר ואושר, כחיים בגן עדן העליון המוכנים לצדיקים בעולם הבא; הַבלי הזמן, הַבלֵי העולם – מותרות החיים שחולפים מהר: נטרדתי בהבלי הזמן, ולא הייתה שעתי פנויה ללימודים; מה באת לערבב את דעתי עליי ולהטרידני בהבלי העולם; הַנעָמַת החיים – גרימת נעימוּת והרגשת עונג בחיים, עשׂיית דבר לנעים: להנעים נפשותיהם בהנעמת החיים; חַיֵי לַילה – כינוי לפעילות חברתית, למופעי בידור ולבילוי משותף במסיבות ובאירועים מענגים אחרים (במועדונים, במסעדות וכד׳) בלילה: בצעירותו הוא נהנה מאוד מחיי הלילה בתל אביב; עֲדָנִים – תענוגות, מנעמים, אושר, עונג: היאריך דוד־לבבי את לֵיל העדנים; חַיֵי בּשָׂרים – חיים חומריים, חיי מין; חיי מותרות – אורח חיים משופע מותרות, חיי עושר ותפנוקים: הוא חי חיי מותרות באחוזה גדולה מחוץ לעיר; עֵת רָעָה תְשַכַּח תַעֲנוּג – בימים קשים וטרופים הנאות החיים נדחקות הצִידה; עידוני הגוף – עינוגי הגוף: הצדיקים מכירים את עידוני הגוף ועוסקים בעידוני הנפש; רדיפת תענוגות – להיטוּת והשתדלות רבה להשׂיג חומריות, נהנתנות ולנצל את הנאות החיים; הנאה הבאה לאדם בְּעַל כורחו; אדם מדליק נר מנר: הנר דולק וחברו אינו חסר; שֵינה ויין לרשעים: הֲנָאָה להם וַהֲנָאָה לעולם; קולו של בני הקטן כה מתוק שמתרחב הלב לשמוע אותו עוד ועוד; טעמתי את טעם הבדידות המתוקה שאהבתי כל ימיי; הא למדת שכל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם; פִּשפוש זה שהוא מפשפש במומי אחרים הנאת נפש היא לו; היה רווי נחת, שאב נחת, היה שׂבע רצון, נהנה, שמע את הדברים בקורת רוח; הַמְבַכֵּר להינזר מתענוגות החברה, להסתגר ולהיסתר מעיני הבריות, חייו אינם חיים; הסיר מליבו את התאוות ואת תענוגי הזמן; הלך אחר ליבו וביקש להתענג בתענוגים ובתענוגות; סכנות ותענוגות כרוכים זה בזה; חָזָה בנועם אפרוחיו הקטנים הלבושים בבגדי חמודות; הקזינו הוא אתר התמכרות חולנית להימורים, בִּיצה לפשיעת מין וסמים ואבן שואבת למבַלי עולם; מבלים ימיהם בטוב ואוכלים ושותים וחוגגים; שטוּף בתפנוקים ובעידונים; שקוע במ״ט שערי תענוגות העולם; מה יאמרו אנשי הנעימוּת [= תענוג]: אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר נָמוּת; הנאות הגוף מטרידות את האדם מלהגיע לתכליתו; חטוף ואכול חטוף ושתה כי העולם שאנו הולכים ממנו דומה לבית משתה; הצדיקים מדברים בעולם הזה בסיגופים, בתעניות ובייסורים; תענוגי הזמן; הלך בדרכי ליבו וביקש תענוגים ותענוגות; עצם עיניו וניגן זמר נאה וערב עד שיצאה נפשנו מרוב מתיקות

אין הנאה. פְּרִישוּת – הימנעות מהנאות העולם הזה, כגון אי־קיום יחסי מין אסורים או כל פעילות מינית והתרחקות ממחשבות לא צנועות, בעיקר מטעמים דתיים; הינזרות מתענוגות העולם אגב משמעת עצמית חמורה, חיי צניעות יתרה: נזירים המקדישים את עצמם לעבודת האל גוזרים על עצמם חיי פרישות מן המשפחה; ״מעשׂי סגפנות פיזית״, פרישות דרך ארץ – הינזרות מאישה או התרחקות מחיי משפחה; עינוי נפש, עינה את נַפשו – 1. צם: לפי דת היהודים יש לענות את הנפש שש פעמים בשנה; 2. הסתגף, התייגע מאוד, מנע הנאה מעצמו, התנזר מתענוגות בני אדם: כל ימיו עינה את נפשו בדרכים, בגשם וברוח, בחום ובשרב כדי להמציא כל יום מזון לגוזליו הקטנים; עינוי, עינה, הִתעַנָה – הסתגף, מנע אוכל מעצמו, צָם: מדי שבוע התענה יום אחד למען בריאותו; כשהייתי בכיתה ד׳ עיניתי את נפשי ביום הכיפורים; הסתגפות, הסתגף – נמנע במכוון מהנאות הגוף ומנע מן הגוף את הצרכים החיוניים לו, לרוב מטעמי דת כדי להיטהר או לכפר על חטא וכד׳: הנזירים מרבים לצום ולהסתגף; סגפנות, סגפני, סגפן, סָגוּף, מסוגף, הסתגף, סִיגוּף, סִיגֵף – עינה את גופו ואת נפשו על ידי הימנעות מסיפוק צורכי יסוד של הגוף (כגון צם, נמנע מיחסי מין, הלקה את עצמו והלך יחף) כדי להיטהר, להתכפר וכד׳: הסיגוף

לרוב מטרתו רוחנית, דתית או כפרה על מעשים רעים; סתגפנות, סתגפן, סגפנות, סַגפָן – אדם הנוהג להתנזר מהנאות העולם, מסתפק במילוי צרכיו החיוניים ביותר וכופה על עצמו משמעת עצמית חמורה; לא ליקק דבש – לא היו לו חיים קלים, לא רווה נחת, עברה עליו תקופה קשה: הזְקנה כבר הניחה עליה את חותמה אף שלא ליקקה דבש כל ימי חייה; הַדָרַת הֲנָאָה, הִדיר הנאה – מנע הנאה מעצמו או מאחרים: הדרת הנאה של האב מילדיו, חישלה את אופיים; אהבה שאינה תלויה בדבר – אהבה שאין בה טובת הנאה או תועלת לאוהב; אָסַר על נפשו, גָדַר עצמו ממשהו, נָזַר הנאה מן, נָדַר הנאה מן, הִדיר עצמו מן, הִדיר הנאה מן – אסר על עצמו ליהנות מן, נמנע מכל מגע עם: מי שלא למד תורה, משנה ודרך ארץ, נדר הנאה מעצמו; האיש אסר על נפשו לעשן; נָזַר עצמו מן – התרחק מן, התנזר, פרש מן: נזרתי עצמי מיין ומהימורי קזינו; אסר על נפשו – קיבל עליו להימנע מדבר, התנזר מלעשׂות דבר מסוים; שִׂפתותָיו מְדוֹבְבוֹת בַּקֶבֶר, שִׂפתוֹתָיו דוֹבְבוֹת בַּקֶבֶר – [מדובב = ממלמל] המת כאילו עונה 'אָמֵן'', הזכרת דבריו של תלמיד חכם שמת גורמות לו הנאה בקברו, הדברים נאמרים בשעה שהנמען אינו יכול ליהנות מהם; עכבר השוכב על דינרים – עשיר קמצן שאינו נהנה מממונו ומונע את ההנאה גם מאחרים: קורח עשיר מופלג היה אך נדבה לא הוציא מכיסו כי התנהג כעכבר השוכב על דינרים; מעולם לא נהנו ממנו טובת הנאה כמלוא הנימה ועשׂה רק לביתו

הֶסכם!

יש הסכמה. הֶסכֵּם – 1. דעה משותפת ומוסכמת בנושׂא מסוים על ידי הנוגעים בדבר, לרבות חובות וזכויות; 2. ברית, חוזה משפטי של שיתוף פעולה, ובו הצעה, קבלה ותמורה (תשלום או ביצוע), על בסיס תנאים ספציפיים. ההתקשרות היא הדדית בין שני צדדים או יותר, ולפיה הצדדים המתקשרים מקבלים עליהם חובות וזכויות הניתנים לאכיפה באמצעות מערכת המשפט; הֶסכֵּם בֵּינַיִים – הסכם ארעי בעת משׂא ומתן לקראת הסכם סופי; הֶסכם קיבוצי – הסכם שנעשׂה לפי חוק ההסכמים הקיבוציים [ההסכם מסדיר תנאי שׂכר עבודה, תנאי עבודה, תנאים סוציאליים, שעות עבודה, דרכים ליישוב סכסוכי עבודה, התחייבות לשקט תעשׂייתי וכד'; הוא עשׂוי להיות בעל תחולה ארצית, רב־ענפית, ענפית או מוגבלת למפעל או למעסיק אחד מסוים לפי חוק הסכמים קיבוציים 1957; ההסכם צריך להיות בכתב ויש להגישו לרישום לשׂר העבודה בתוך חודשיים מיום חתימתו]; הֶסכֵּם ממון – חוזה הנערך בכתב בין בני זוג, בין שנישׂאו ובין שלא נישׂאו, ובו מוסדרים ענייני הרכוש ביניהם, הכול לפי הרצון האישי והפרטי של כל אחד מהם [נועד להבטיח שלא יתלקחו מחלוקות קשות בין בני הזוג בעת הפרֵדה, משקבעו מראש את יחסי הממון ביניהם: מה מרכושם יהיה רכוש אישי, היינו יישאר בבעלותם האישית של כל אחד מהם, ומה יחולק בין שניהם]; הסכם עודפים – הסכם בין שתי מפלגות להעברת עודפי הקולות לאחר חלוקת המנדטים; הֶסְכֵּם רָמַת שֵׂרוּת – הסכם בין לקוח ובין ספק שירות, הקובע את רמת השירות שתסופק; הסכם עבודה – הסכם בין מעסיק לעובדיו או בין מעסיק לאיגוד מקצועי, הקובע את תנאי העבודה של העובדים: העובדים פתחו בשביתה עקב הפרת ההנהלה הסכמי עבודה; הסכם פינוי – הסכם התחייבות של המחזיק בנכס לפנותו תוך תקופה נקובה [לרוב יכלול הסכם זה סעיף המטיל קנס, בסכום נקוב, בשל כל יום של שהות בביצוע הפינוי. אם ההסכם נעשׂה מתוך רצון חופשי בית המשפט יחייב את המפר בפינוי ובתשלום הקנס]; הסכם שָׂכָר – הסכם קיבוצי בין העובדים לבין הנהלה של מפעל, ארגון וכד' שבו הם מועסקים, בדבר שיעור שׂכרם והתנאים הנלווים אליו: העובדים איימו לפתוח בשביתה אם לא תיענה תביעתם לשפר את הסכמי שׂכרם; הֶסכֵּם הַסגָרה – הסכם בין מדינות, שלפיו יוסגר להן אדם המואשם בעבירה באותה מדינה; הסכם בוררות – הסכם בכתב למסור לבוררות סכסוך שנתגלע בין צדדים להסכם או שעשׂוי להתגלע ביניהם בעתיד, בין שנקוב בהסכם שמו של בורר ובין שלא נקוב; הסכם לשמירת סודיות – הסכם שבו מתחייב כל אחד מהצדדים לשמור בסוד כל מידע שיגיע לידיו בעת ההתקשרות ביניהם ושיוגדר כסודי; בא לידי הסכם – קיבלו החלטה משותפת ומוסכמת, הגיע להסכם, עשׂה הסכם: הצדדים באו לידי הסכם וחתמו על חוזה בפני עורך דין; הסכימו שלא להסכים – הסכימו שלא להתווכח עוד על חילוקי הדעות ביניהם, ומחלוקת בעניין מסוים לא תפריע להמשך הדרשׂיח ביניהם; הַסכָּמָה – 1. אחדות דעות, החלטה שהתקבלה על הצדדים המעורבים בקבלתה: בתום ויכוחים ארוכים הגענו להסכמה על שיעור התשלום; 2. אישור, נתינת רשות או מתן היתר לעשׂות משהו, מוכנות לעשׂות משהו, מענה חיובי לבקשה, התוצאה של פעולה זו, הרשות עצמה: אחד הכוחות הגדולים בחיינו הוא הסכמה כללית; הוריי הסכימו שאצא לטיול; הִסכִּים – 1. נתן תשובה חיובית, אמר שהוא מוכן לעשׂות משהו: אני לא מסכים לעשׂות את זה, זה מסוכן מדיי; 2. הִרשה, נתן את רשותו או את הסכמתו למשהו: הוריי הסכימו שאצא לטיול; 3. קיבל, נעתר (לבקשה, לפנייה, להצעה וכד'): ועד העובדים הסכים להצעת הפשרה שהעלתה ההנהלה; 4. היה בדעה אחת עם מישהו, הגיע לתמימות דעים איתו: הסכמנו על חלוקת התפקידים בינינו; הסכימה דעתו לדעת – היה בהסכמה עם: שׂמחו התלמידים שדעתם הסכימה לדעת הנהלת בית הספר; הסכימו עם – הסכמה בין שניים; הסכים ל' – הסכמה לדבר; הסכמה מוּדעת, הסכמה מְדעת – הסכמה של מטופל להליך רפואי או להשתתפות במחקר רפואי, הניתנת לאחר הבנת העובדות הרפואיות והסיכונים הקיימים; הסכמה לאומית – הסכמה של רוב חלקי העם לעניין מסוים או של שותפים עיקריים: החלטתי להיוועד עם כמה שׂרים, עם יו"ר ההסתדרות ועם יו"ר התאחדות התעשׂיינים כדי ליצור הסכמה לאומית במשק; הסכמה שבשתיקה > קיבול במשתמע – אי־התערבות המתפרשת כהסכמה; הסכמה של אדם או גוף לאמירה או לפעולה מסוימת, שאמר או עשׂה אדם אחר, בכך שידעו עליה ולא מחו: בישׂראל קיבלו במשתמע כמה עניינים, כגון לעשׂות הפלות או לשאת נישואי אף שהחוק קובע אחרת; לֵית מָאן דְפָלִיג > הכול מסכימים, אין מי שחולק על כך – יש תמימות דעים בנושׂא: אפשר אולי לחלוק על שיטות המנַהל החדש, אך הכול מסכימים שכוונותיו טובות; קוֹנסֶנזוּס > קונצנזוס > מִסכָּם, הַסכָּמה כללית – הסכמה רחבה או התאחדות של דעות בנושׂא מסוים; קונוונציונלי > קונבנציונלי > מוּסכָּמִי (conventional) – שִׁגרתי, מוסכם, רוֹוֵח, מקובל על דעת רבים: חומרי לחימה כימיים או ביולוגיים או גרעיניים אינם נשק מוסכמי, ואילו נשק קל, נשק כבד, כלי טיס וכלי שיט הם דוגמאות לנשק מוסכמי; נשק לא־מוסכמי – נשק אטומי, ביולוגי או כימי; מוּסכָּמָה – דרך מחשבה או דרך התנהגות המקובלת בחברה מסוימת כנאותה וכנכונה, דבר מוסכם ומקובל בקרב חברה מסוימת: חוקי המשפט וכלליו משקפים את המוסכמות החברתיות הרווחות; דבר זה הוא מוסכמה, ואינו עומד כלל לדיון; מוּסכָּמוֹת – כללי התנהגות מקובלים ומסכמים על פי חוק לא כתוב, נוהג, נורמה; מְקוּבָּלוֹת – אמיתות ודעות מוסכמות ונהוגות על ידי הרבים; מן הידוע הוא כי/ש', מן המקובלות הוא, מן המוסכמות הוא, מן המקובלות ש' – נהוג ומקובל ש', הכול מסכימים כי: מן המקובלות הוא שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם; מן המוסכמות הוא שאין להילחם בשׂדה הקרב בחומר לחימה כימי, ביולוגי או גרעיני; סימנים מוסכמים, סימָן מוּסכָּם – 1. סימן שהמשתמשים בו הסכימו ביניהם מראש בדבר משמעו: השׂפה מורכבת מסימנים מוסכמים; 2. סמל או סימן מוסכם המשלב נקודות, קווים, סרטוטים, צבעים ואותיות כדי לתאר דבר (כגון תמרורים) או לייצג במפה ובמרשם מִבנים, מעשׂי אדם, מכשולים בצבא ועוד: סימן חץ עם האות צד"י הוא סימן מוסכם לכיוון צפון; הֶסכם גֶ'נטֶלמֵני > התחייבות של כבוד – הסכם בעל פה שנערך בין בני אדם האמונים זה על זה, שאינו כתוב ואין לו תוקף משפטי, והמושתת על מילת כבוד של הצדדים המעורבים, והוא לא ניתן לאכיפה; הזדהות, הִזדַהָה – הסכים עימו, תמך בו, חשב כמותו: רבים במדינה מזדהים עם המאבק לשחרור השבויים; רְאִייה משותפת – היחס או ההצטלבות בין נקודות הראוּת של בני אדם המעורבים בעניין מסוים כדי לקבל הסכמה, אחדות דעות או החלטה; רָאָה אִיתוֹ עַיִן בְּעַיִן, רָאָה עַיִן בְּעַיִן – רָאָה מתוך אותה זווית ראייה, הסכים לחלוטין: אנו רואים את הבעיה עין בעין, ואין בינינו חילוקי דעות לדרך הטיפול בה; בעניין זה אין בינינו חילוקי דעות, ואני רואה איתו עין בעין; ניענע לו בראשו, נענע לו בראשו, נענע ראשו, ניענע ראשו – הניע את ראשו לאות הסכמה; מקובל עליו, מקובל עליי – אני מקבל את זה ברצון, אני מסכים, אין לי התנגדות: כלום מקובל עליך שהפגישה תתקיים במשׂרדו? מה אעשׂה כשאין מעשׂי ילדיי מקובלים עליי? נטל על עצמו, קיבל על עצמו, קיבל עליו – הסכים לאשר הוצע לו או הוטל עליו, התחייב או החליט לבצע תפקיד, משׂימה, התחייבות וכד': היא נחושה בדעתה להצליח במשׂימה שקיבלה עליה; מפורסמות – דעות מוסכמות המבוססות על הדעה המקובלת בענייני צדק ועוול, יפה ומגונה וכדומה: מן המפורסמות הוא שסוף גנב לענישה, ואם יש עשן יש אש; קידם בברכה – קיבל ברצון, הסכים ברצון, הראה יחס אוהד כלפי משהו: ההנהלה תקדם בברכה כל הצעת ייעול מאת העובדים; אם יש את נפשך, אם טוב בעיניך – אם אתה מסכים, אם נראה לך: אם יש את נפשך ללמוד איתי למבחן, אכיר טובה לך; בידוע, בידוע ש' – ידוע ש', ידוע לכול ש', ברור וגלוי ש': כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו; בלתי מעורער – מי שאין עליו עוררים, שאין חולקים עליו, המקובל על הכול: הוא המנהיג הבלתי מעורער של השובתים – על פיו יישק דבר; זיכרון דבָרים – חוזה בכתב המתמצת תוכן של הסכם, של הרצאה, של דיון וכד': רוכשי הדירה והמוכר חתמו על זיכרון דברים; כתב התקשרות, ברית, חוֹזֶה – הסכם רשמי, חוקי בין שני צדדים (בני אדם, ארגונים, מדינות וכד') או יותר, שלפיו הצדדים מתחייבים למלא חובות ומקבלים זכויות, ואכיפתו היא באמצעות מערכת משפט: הקונה והמוכר חתמו על חוזה אצל עורך דין; מסורת אגדה – [בלשון חז"ל] נוסח פתיחה להבעת אמיתה נפוצה ומקובלת: מסורת אגדה היא שאין ירושלים נבנית עד שיתכנסו הגלויות; חֲזָקָה – דעה מקובלת, דבר ברור ומוסכם: חזקה על המת שמשתכח מן הלב; בְּחִיוּב

– בצורה חיובית, מתוך הסכמה או קבלה: אם יציעו לי את התפקיד הזה, אשקול זאת בחיוב; הודאה – הכרה, הסכמה שלא מרצון: הודאה בזכויותיהם של הפליטים; שידֵך – הביא לידי קשר בין גופים, תיווך בעניין הסכם בין בני אדם; שידוך – ברית, הֶסכם בין גופים: שידכתי בין שתי החבָרות ויצא שידוכי בשׂכרי; חָסיד – מעריץ נלהב האוהד שיטה מסוימת, דבק ברעיון או בתנועה, הכרוך אחר אדם וכיו״ב: איני חסיד של המוזיקה המודרנית כי היא רועשת מדיי לטעמי; נְאוֹתוּת, ניאות לְ־ – הסכים, התרצה: הוא ניאות לעצת חבריו: על הבנקים לבדוק בקפידה את נאותות הפרשותיהם לחובות מסופקים; מִדעתו – בהסכמתו, מרצונו: אין משׂיאים אישה אלא מדעתה; דוגמטי, דֹוגמָה – עיקר, אמונה, הנחה שמקבלים כאמת מוחלטת ללא נימוקים או ויכוח, 'אני מאמין': דוגמות הדתות אין בהן כדי לעמוד במבחן חיינו המודרניים; קוֹדֵד, קוד – שיטת כתב שלפיה מילה או קבוצת מילים מיוצגות בסימנים מוסכמים כדי להציג או להעביר מידע בדרך קצרה או סודית: החייל העביר את ההודעה בקוד של תווים מוסכמים; חוק לא־כתוב, חוק בלתי כתוב – כלל לא־רשמי המקובל על ציבור מסוים; לרצון – לנחת רוח, להסכמה: לימודיכם לרצון לי; הָלַך בַּעֲצָתוֹ – פעל לפי עצתו: אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב; מחיאות כפיים – הבעת שׂביעות רצון: מחיאות הכפיים הסוערות העידו על שׂביעות רצון של המאזינים להצעה; תקיעַת כַּף – לחיצת יד טֶקסית בין שני בני אדם המסמלת הבטחה נאמנה או התחייבות או הגעה לידי הסכם: כל העסקים בינינו נעשׂו בתקיעת כף בלבד וללא חוזה כתוב; שביתַת נֶשֶק – הפסקת כל פעולות הלחימה לפרק־זמן, הנקבע לרוב בהֶסכם בין הצדדים שלחמו זה בזה. הֶסדֵר בפועל זה אין בו כדי להסדיר את כל הנושאים שהיו עילה למלחמה או שהיו במחלוקת, ולכן היא פחותה מהסכם שלום; שָׂפָה משותפת – מערכת מושׂגים אחידה (כגון מונחים מקצועיים, ראשי תיבות, סימנים מוסכמים, שמות קוד) המאפשרת לבני אדם לתקשר זה עם זה ולהעביר מסר באופן חד־משמעי כדי לאפשר שיתוף פעולה בתחומי החיים. אחדות השׂפה בארגון היא תנאי יסוד לתפקודו וליחסי גומלין מועילים ויעילים בין אנשיו, והיא גם אמצעי ראשי לפיתוח ידע, לדרשיח ולדיונים חוצי רמות, דרגים ותחומים: האנגלית היא שׂפה משותפת למדינות רבות; יֶס־מֶן > אוֹמְרֵי הֵן – בני אדם המביעים תמיד את הסכמתם המוחלטת לכל דבריו או לכל מעשׂיו של מי שממונה עליהם, מבלי להפעיל שיקול דעת, לרוב כדי לשׂאת חן בעיניו, חנפנים וצייתנים: הרודן וסובביו מאמינים בחברה של אומרי הן ובדיכוי כל ניצן של מחשבה עצמאית; עָנָה אַחֲרָיו אָמֵן, עָנָה אָמֵן – הסכים להצעה, לתוכנית וכד', הסכים עם כל דבריו ומעשׂיו, קיבל בלא עוררין את כל מה שאמר או עשׂה: הוא מצפה שכפיפיו לו יענו אחריו אמן על כל מילה ומילה; הדבר יפה בעיניך, הדבר טוב בעיניו, הדבר נראה לו – הדבר מוכּר כטוב בעיניו: אני רואה שאין תשובתי יפה בעיניך; קירוב דעות – התקרבות בדעות, צמצום הפער והקוטביות בדעות; יְישֵׁב מַחלוקֶת, יישב חילוקי דעות – השכין שלום, ביטל את הריב: השופט יישב את המחלוקת בין בני הזוג; מוֹדוּס וִיוֶנדִי > הֶסדֵר בְּפוֹעַל הֶסדר או הֶסכם זמני בין בני אדם, מוסָדות או מדינות, החלוקים בדעותיהם או ברעיונותיהם בעניין מסוים, שנועד לאפשר להם לפעול עד שיושׂג הֶסדר סופי ליישוב המחלוקת; אין בליבו עליו – הוא אינו כועס עליו ואינו שומר לו טינה: כשם שאין בליבי עליך, אחי, כך אין בליבי עליכן, אחיותיי; יישור ההֲדורים, יִישֵׁר את ההֲדוּרים – 1. סילק את הקשיים ואת המכשולים שבדרך; 2. חיסֵל חיכוכים וסתירות: יישרתי את ההֲדורים בין שני החברים שרבו; יישוב העניין, יישב את העניין – מצא פִּתְרון לסתירה, לסכסוך, לבעיה, ביאר את העניין; כֵּן יְהִי רָצוֹן – ביטוי של תגובה לברכה, לאיחולים, להסכמה וכד' ומשמעו: אמן, מי ייתן, הלוואי שיתקיים הדבר, הלוואי שכך יהיה; קלף מיקוח – נכס, זכות וכד' שאחד הצדדים למשׂא ומתן מוכן לוותר עליהם או להעניקם לצד האחר כדי להשׂיג תמורתם יתרון כלשהו: הבעל אינו מעוניין להחזיק בילדים, והוא משתמש בדרישה לקבלם כקלף מיקוח במאבקיו באשתו; הקלף האחרון – האמצעי האחרון שאפשר להשתמש בו במאבק כדי לשכנע את היריב: הסנגור שמר את העדה החשובה שתהא הקלף האחרון בהגנתו; מילת כבוד – הבטחה נאמנה או התחייבות של אדם בעל־פה שנשבע בכבודו למלאה: עד מחר בארבע יהיה כל הכסף אצלך – מילת כבוד שלי; דעתו נוחה ממישהו או ממשהו – הוא מרוצה ממנו, הוא חש שׂביעות רצון ממנו, הוא שלם איתו: דעת ההורים נוחה מן השידוך; יש יין ישן שאין דעתי נוחה ממנו; ברית – הֶסכם או קשר בין גופים להשׂגת מטרות מוסכמות; בא בברית עם – עשׂה הסכם: הסוחר בא בברית עם היבואן; החתן והכלה באו בברית נישׂואים; ברית דמים – 1. ברית לחיים ולמוות, ידידות עולם, קשר נצחי ועמוק בין בני אדם או בין עמים שנלחמו יחדיו: בין היהודים לדרוזים, שרבים מהם נפלו במלחמות ישׂראל, נכרתה ברית דמים; 2. דרך מסורתית להוציא הסכם לתוקף בתרבויות אפריקאיות מסוימות; ברית אַחים – קשרים חזקים, ברית ידידות ואחווה בין בני אדם או בין עמים קרובים; ברית מלח – ברית עולם, ברית לאורך ימים; ברית עוֹלָם – ברית קבועה ונצחית, ברית ידידות לתמיד: ברית עולם נכרתה בין שני הידידים; ברית שלום – חוזה ידידות; בַּעֲלַת בְּרִית – מדינה שכרתה ברית עם מדינה אחרת או עם מדינות אחדות כדי לצאת למלחמה על אויב משותף או לפעול יחד נגדו [לא: ~~בנות~~ הברית]; הלימות דעות – התאמה מלאה של דעות, תיאום דעות; נָטְתָה דעתו לְ־ – הסכים לדבר, היה סבור כי כך וכך הוא הנכון: אין דעתי נוטה לחתום על ההסכם; אֲמָנָה חברתית – הסכמה מרצון בין יחידים להתארגן במשותף, הנכונות האנושית להפוך מהמון אדם לחברה של חוק וסדר, גם במחיר החירות האישית; הֶסדר חוב – הסדר הנעשׂה בין מנפיק של איגרות חוב שנקלע לקשיים לבין רוכשי אותן איגרות החוב לפיו ישונו תנאי איגרות החוב; קַרטֵל > הֶסדֵר כּוֹבֵל – הֶסדרים המגבילים תחרות חופשית לפי חוק ההגבלים העסקיים משנת 58, סעיף 2, כלומר התארגנות של בעלי עסקים שנועדה להבטיח שיתוף פעולה ביניהם בקביעת צורכי ייצור, מחירים, תנאי אשראי, חלוקת השיווק וכד': חוק ההֶגבֵּלים העסקיים מטיל פיקוח על הסדרים כובלים ועל מונופולים בישׂראל ואוסר אותם אם הם פוגעים בטובת הכלל; חזית משותפת – ברית בין בני אדם לפעולה משותפתה, התארגנות גופים על בסיס משותף: חזית משותפת של מפלגות הימין; אחרי רבים להטות – קבלת דעת הרוב: אם נרצה את מושכות השלטון, עלינו להטות אחרי הרבים ולהניח לדעותינו; מילא בקשה – נעתר לבקשה, קיים משאלה: אני מאחל לך שיתמלאו כל משאלות ליבך לטובה; נתן יָדו לְ־, נתן יד לְ־ – הִשתַתֵּף, עזר, הסכים לעשׂות דבר: הרמטכ״ל נתן יד לאיסוף מידע מטעמו על שׂר הביטחון ועל לשכתו; אמר לַדֶּבֶק טוב – הסכים לשותפות או לשידוך; התייחד, התייחדות – השתתפות, הזדהות: הייתה אספת התייחדות עם זכר נספי השואה; נכנס לתוך עולמו, נכנס לתוך עורו, נכנס לעורו – שָׂם את עצמו במקומו, הזדהה איתו הזדהות מוחלטת: כדי להבין היטב את המטופל, על הפסיכולוג להיכנס לעורו ולנסות לראות את עצמו במקומו; הזדהות, הִזדַהָה – 1. אמר את שמו, אמר מי הוא, זיהה את עצמו על ידי ציון שמו, הצגת תעודות וכד': השוטר דרש מן החשוד להזדהות; 2. הזדהה עם מישהו, הרגיש כמוהו, חש כאילו הוא ניצב במקומו או נמצא במצבו; 3. הזדהה עם תפקיד, עם מטלה וכד' ומילא אותם מתוך שכנוע פנימי מלא: הצופה הזדהה עם גיבור הסרט; הפגנת הזדהות – הסכמה מלֵאה, השתתפות ברִגשותיו או בדעותיו של אחֵר: האם צבא טורקייה דיכא הפגנת הזדהות עם המשט לעזה? נענה לבקשה, היענות לבקשה – הסכמה למלא בקשה: לקריאת ההתנדבות הייתה היענות רבה; נעשׂו כתף אחת – התאחדו, עשׂו שכם אחד: הוא הודה לחבריו הטובים שדווקא בשעת חירום נעשׂו כתף אחת; שתיקה כהודאה דָמְיָא, השתיקה דומה להודאה – מי ששומע טענה נגדו ואינו מגיב עליה, אפשר להבין שהוא מודה בה: השותק לטענות חברו, למעשׂה, מסכים עימן; שתיקת הודיה – שתיקת הסכמה; השתוות בדעות, השתוָה בדעות – בא לכלל הסכמה והתאמה לאחר דיון: שני היריבים השתוו בדעות לאחר ויכוחים רבים; השלמה עם המצב, השלמה עם המציאות – קבלה בהבנה או מתוך הכנעה את המצב או את המציאות: היא לא קיבלה את שרצתה, אבל ההשלמה עם המצב הקלה עליה את קבלתו; הרכנת ראש, הרכין ראש – 1. נכנע, קיבל את מרותו, קיבל בהכנעה, הסכים לקיים את אשר ציוו עליו: היא לא הייתה רגילה להרכין ראשה לפני מעסיקה; 2. השתתף בצער: אנו מרכינים ראש לזכר נספי השואה; גַּם לִי וגַם לְךָ לֹא יִהְיֶה – הסכים שלא ליהנות מדבר ובלבד שגם הזולת לא ייהנה ממנו; קבלת אחריות, קיבל עליו אחריות – הסכים להיות אחראי וערַב לדבר; הֲבָנָה הֲדָדִית – הסכמה בין צדדים לפעול באופן מסוים, אף שאינה מוגדרת באופן רשמי בחוזה או בהסכם; הבנה בעל פה – הסכמה בדו־שׂיח או במשׂא ומתן שלא נוסחה במסמך רשמי; כולם כאחד, כאיש אחד, כתף אל כתף, שְׁכֶם אחד – יחד, בצוותא, בכוחות מאוחדים, בדעה ובהסכמה אחת, בכוחות משותפים: כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה, לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד; 'עלינו להירתם שכם אחד ולחלץ את התנועה ממצוקתה'; יָד אַחַת – פעולה משותפת, בהסכמה; יָד בְּיָד – יַחַד; הלכו יד ביד – הלכו ביחד, הלכו זה עם זה, הלכו כשהם כרוכים זה בזה בשותפות ובקרבה: פיחות השקל הלך יד ביד עם תיסוף הדולר; אַקסיומה > מושׂכל ראשון, אמיתה, הלכה למשה מסיני – הנחה מוסכמת שאינה צריכה ראיה, חוק ולא יעבור; הנחה מוסכמת – משפט שאין צורך להוכיחו, משפט ודאי, אמיתה, מושׂכל ראשון; כּוּלֵי עַלְמָא לָא פְּלִיגֵי – הכול מסכימים, כל העולם אינו חולק; לֵית מָאן דְּפָלִיג – הכול מסכימים, אין מי שחולק על כך; נעניתי לך – אני מסכים לדעתך, אני מקבל את בקשתך; ליכד את השורות – השׂיג אחדות דעים והסכמה של ציבור מגוון במפלגה, בתנועה וכד', פעל להשלים בין הפלגים השונים או לפַשֵׁר בין האינטרסים המנוגדים: הנשׂיא הנבחר הוא אדם ראוי שליכד את השורות במפלגתו המסוכסכת; לא היה פוצה פה ומצפצף – לא היה איש מערער או מתלונן, לא קם איש להתנגד לדבר; אם על פלוני טוב, אם טוב בעיני פלוני לְ־ – אם פלוני מסכים לכך: אם טוב בעיניך הרעיון, נצא הקיץ לטיול; קול עֲנות גבורה – הַסכמה נלהבת: מסע הבחירות שלו לכנסת החלה בקול ענות

גבורה ונבחר ברוב קולות; הואיל בחַסדו, הואיל ברוב חַסדו – הסכים בטובו; עִסקַת חֲבילה – הֶסכם כולל המחייב את הצדדים לקבל את כל פרטיו בשלמות: ההסדר המוצע בעסקת חבילה שהצדדים מתחייבים לאמצה על כל סעיפיה; קיבל עליו את עול – נטל על עצמו, התחייב, הסכים: קיבל עליו את עול החלטות האקדמיה; שיווי דעות – הסכמה, השתוות: התקשיתי להשכין שיווי דעות ושלום בית בין בני הזוג; הִנהֵן בראשו – הביע הסכמה, בעיקר בהנעת הראש מלמעלה למטה: הוא הנהֵן בראשו להסכמה; הִגִיעַ לְעֵמֶק הַשָּׁוֶה, בָּא לְעֵמֶק הַשָּׁוֶה – השתווה, התפשר, הסכים: נתפשרנו וגישרנו בין תהומות, וכמעט באנו לעמק השווה; קיבל את דברי פלוני – הסכים לדברי פלוני, הכיר בנכונותם; בְּעֵצָה אַחַת עִם, בְּעֵצָה אַחַת עימו – בדעה אחת איתו, בהסכמה מלאה, מתוך שיתוף פעולה ותיאום עימו: ההורים החליטו להעביר את ילדם לבית ספר אחר בעצה אחת עם היועצת החינוכית; ממאנים לקטן ואין ממאנים לגדול, מסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול – אין להשיב ריקם פניו של אדם גדול וחשוב: אף שמאוד רציתי לפרוש לגמלאות, כשביקש ממני האלוף להמשיך את עבודתי, לא יכולתי לסרב שמסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול; כן יהי רצון – [ביטוי של תגובה לברכה, לאיחולים וכד׳, ומשמעו] הלוואי שיתקיים הדבר, הלוואי שכך יהיה; אמן, כן יהי רצון – צורה מודגשת של כֵּן יְהִי רָצוֹן; ענה אחריו אמן – הסכים לכך, הסכים עם כל דבריו ומעשׂיו, קיבל בלא עוררין את כל אשר אמר או עשׂה: למעשׂה, אשתו מקבלת את כל ההחלטות החשובות, והוא רק עונה אמן אחריה; אָמֵן וְאָמֵן – הלוואי שיתקיימו הדברים: איחלתי להם חיים מאושרים, והכול ענו אחריי ׳אמן ואמן׳; אָמֵן סֶלָה – [מילים שאומרים לאחר השמעת דברי ברכה, איחולים וכד׳, ומשמען] הלוואי שיהיה כך, הלוואי שייקרו הדברים שנאמרו בברכה: הלוואי שיימלאו משאלות ליבנו לטובה, אמן סלה; אמן ואמן, כן יהי רצון – [ביטוי של תגובה לברכה, איחולים וכד׳ ומשמעו] הלוואי שיתקיים הדבר, הלוואי שכך יהיה; בהסכמה הדדית – מתוך הסכמת כל הצדדים המעורבים בעניין: את הבורר קבעו שני הצדדים בהסכמה הדדית; אחווה לדעה – הבנה והסכמה הדדית; סָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל פְּלוֹנִי, סָמַךְ אֶת יָדָיו עַל פְּלוֹנִי – ייפה את כוחו: השׂר סמך את ידו על השגרירה כדי שתחתום על ההסכם; סָמַךְ יָדוֹ עַל דָּבָר, סָמַךְ אֶת יָדוֹ, סָמַךְ יָדוֹ עַל – הסכים לו, תמך בו, הביע ביטחון או אמון בו: ההחלטה שנתקבלה מקובלת עליי כי אני סומך את ידי עליה; כנהוג – כמקובל, כמו שעושׂים או כפי שאומרים בדרך כלל במצב מסוים, בזמן מסוים וכד׳: כנהוג בימי הולדת הבאנו מתנה; בנוהג שבעולם, מנהגו של עולם – כך דרכו של עולם, כך מקובל בחיים: בנוהג שבעולם, אדם ממציא המצאה לאחר שישב ימים ושנים בחדרו ועשׂה ניסיונות לרוב; דבריו מצאו הד בלב – דבריו נתקבלו מתוך הסכמה, זכו ליחס חיובי; מצא הד בליבו – התקבל על ידו בעניין או מתוך הסכמה, זכה להיענוּת מצידו, עורר אצלו תגובה חיובית: הרעיון לפתוח חֶברת הֶזנק בעמק הסיליקון מצא הד בליבו; מָצָא מסילות לליבו – חדר אל ליבו, הגיע לנפשו: לא היה קל למצוא מסילות לליבו של הקצין המוכשר ולשכנעו להישאר בצבא הקבע; לכל הדעות – על דעת הכול, בהסכמה כללית, מוסכם על הכול: בנושׂא הביטחון אין מחלוקת – לכל הדעות, זה הנושׂא הראשון בסדר הקדימויות הלאומי; מנוי וגמור עימו – הוא נחוש בדעתו, החלטתו איתנה ודבר לא יגרום לו לשנותה: מנוי וגמור עימי להצליח למרות המכשולים העומדים בדרכי; היעתרות, נעתר – נענה לבקשה, קיבל בקשה של מישהו: נעניתי לו, נעתרתי לבקשתו; מוכן ומזומן – מוכן בהחלט, מוכן לעשׂות דבר מה בחפץ לב, ללא הסתייגויות, מוכן לגמרי ומכל הבחינות לפעולה כלשהי: הוא תמיד מוכן ומזומן לעזור לכל אחד; לדברי הכול – לפי דעתם של כולם, הכול מסכימים ש־, אין כל חילוקי דעות בדבר: לדברי הכול התבטאות זו הייתה מיותרת; הדעה הרווחת, דעה רווחת – דעה מקובלת על דעת רבים, דבר מוסכם מה שחושב רוב הציבור, מה שמקובל לחשוב: בניגוד לדעה הרווחת, יש הבדלי מחירים של ממש בין רשתות השיווק; קיבל את הדבר כגְזֵרה מן השמיים, קיבל את הדבר כאילו אצבע אלוהים היא – הסכים לדבר כגזרה של כוח עליון; לא מצא עוז בליבו, לא היה בו עוד רוח, לא קמה בו רוח לעבור על דברי פלוני – לא היה לו האומץ לעבור על דברי פלוני: לא קמה בו עוד רוח לעבור על דברי המפקד; הלכה רוֹוחת בישׂראל – דין מקובל בחיים, הלכה שנתפשטה ונוהגים על פיה; קנה את הרעיון, קפץ על המציאה – מיהר לנצל רעיון או הזדמנות שנקרו לו; המפורסמות אינם צריכים ראיה – מה שמקובל ומוסכם על הכול אין צורך לאשרו כי אין מערער עליו; אם טוב בעיניך ל־ – אם אתה מסכים ל־: אם טוב בעינייך להיוועד מחר במשׂרדי, אכיר תודה לך; חתם על כך בִּשְׁתֵּי יָדָיו – קיבל אותו ותמך בו בכל ליבו; בידוע ש־ – הכול יודעים כי; ברור וגלוי ש־, גלוי וידוע – ברור ומפורסם: מחשבותיך גלויות וידועות לפניי ככף ידי; סוד גלוי הוא – הכול ידוע ומפורסם; תְּמִים דֵּעוֹת, תְּמִים דֵּעִים עִם אַחֵר – מסכים הסכמה גמורה, הוא בדעה אחת עם: אנו תמימי דעים, ודעותינו אינן חלוקות; נפלו המחיצות – בוטלו הגורמים שהפרידו בין בני אדם ומנעו מהם להידבר זה עם זה ולהבין זה את זה; הסכים בְּפֶה מָלֵא – הסכים בלב שלם, בלא היסוס, בוודאות גמורה: הסכמתי לתוכנית המוצעת בפה מלא; חיפּו זה על זה – העלימו מעשׂיהם, הגנו זה על זה; תמימות דעים – הסכמה מלאה, דעה אחת; המנהג מבטל את ההלכה: פעמים מנהג פסול מבטל הלכה פסוקה; פה אחד – בעצה אחת, בהסכמת הכול, בדעה אחת: התייעצנו עד בוש עד שבחרנו בה פה אחד לראשת העיר; לב אחד – דעה והסכמה אחת; עשׂה יד אחת – הסכימו ביניהם; הסיר את התנגדותו – ביטל את התנגדותו; לבסוף, נעתר המפקד לגולל לפני המראיינת כמה מבצעים ממגילת חייו; הניד בראשו הנדה של הסכמה; הניח ידו מן המחלוקת; הֵסֵב פניו מן המחלוקת; הצטרף לדעה; הושׂגה הבנה; התאחדו בדעה אחת; נעשׂו כתף אחת; אין לו ולא כלום נגד;

אי־הסכמה. התנערות מהסכם, התנער מהסכם – לא־קיבל עליו אחריות לכתוב בהסכם; קול עֲנות חֲלוּשה – הסכמה רפה, הכרזה הססנית: האשמות התקשורת נגד איש הציבור הסתיימו בבית המשפט בקול ענות חלושה; אי־היענות, אי־היעתרות, אי־ציות, כפירה, כָּפַר – התכחש לאמת מקובלת או נפוצה וסתירתה, לרוב תוך הבאת הוכחות לכך: המדען פרסם מאמר המביע כפירה בתאוריה של דרווין; שלילה – אי־הסכמה, דחייה, פסילה, התנגדות, אמירת ׳לא׳; בשלילה – באופן שלילי, באי־הסכמה: הגבנו בשלילה על בקשתו; באי־הסכמה, בדחייה, בהתנגדות, השיב בשלילה, ענה בשלילה – השיב תשובה שלילית: הצענו לו הצעות מפתות, אך הוא השיב על כולן בשלילה; לשלילה – להבעת שלילה או סירוב: בהסדר זה יש צדדים חיוביים ויש גם צדדים לשלילה; שְׁלִילִי – שמביע שלילה, דחייה או סירוב, שמציין אי־הסכמה או אי־קבלה: קיבלתי תשובה שלילית מהאוניברסיטה, כלומר לא התקבלתי ללימודי רפואה; שליליוּת – המצב או התכונה של הדבר השלילי; סטייה, סָטָה – חָרַג, שינה או התרחק מעניין, מנושׂא, מתוכנית, מדבר שהוסכם עליו וכד׳: בשל תקלות בלתי צפויות נאלצנו לסטות מן התוכנית שקבענו מראש; התקוממות, הִתקוֹמֵם – התעורר למרד או למהפכה, יצא למלחמה על השלטון, על הממשל וכד׳: תושבי גטו ורשה התקוממו נגד הגרמנים; 2. התייצב נגד, התנגד, יצא במחאה על משהו או על מישהו: הפועלים התקוממו נגד ההחלטה לקצץ בשׂכרם ואיימו להשבית את המפעל; חתירה תחת, חָתַר תַּחַת – התאמץ או פעל בהדרגה כדי לערער את המעמד, את הכוח ואת ההשפעה של אדם, של גוף, של משטר וכד׳, בדרך כלל בחשאי ולאורך זמן: המזכיר חתר תחת ראש הוועד בתקווה לרשת את מקומו; מֶרִי – התמרדות, התקוממות, התנגדות, מרדנות, מרד, אי־ציות: הצבא דיכא מייד כל גילוי של מרי מאת תושבי העיר הכבושה; מרי אזרחי – מאבק פוליטי פעיל ולא־אלים של אוכלוסייה אזרחית הפונה לחוש הצדק של הציבור כדי להשׂיג מטרות, כגון למנוע מן המשטר או מן השלטון לממש מדיניות מסוימת; לערער על המשטר או על השלטון; לכפות עליו את רצונה; לחולל שינוי בחוק. המרי ניכר בפעולות, כגון אי־תשלום מיסים, סרבנות, אי־שירות בצבא, סירוב למלא ציוויים והחלטות של השלטון, שביתות, הפגנות, שׂרֵפת צמיגים, חסימת כבישים, ונקיטת אמצָעֵי מאבק חוץ־פרלמנטריים דומים אחרים; מָרָה, הַמְרָיָה, מַמְרֶה, הִמְרָה – התמרד נגד מישהו, לא שמע בקולו או סירב לציית לו, לא עשׂה בכוונה מה שאמר מישהו בסמכות לעשׂות או מה שאומרים כלל או חוק שצריך לעשׂות: כמה מרינו וטעינו בהתנהגותנו נגד המורה וכמה המרינו אחרים נגדו; מֶרִי אזרחי – מאבק לא־אלים של יחידים או קבוצות נגד שלטון במחאה על פגיעה כלשהי בהם [בהשקפות, באמונות, באורחות חיים, בזכויות, באינטרסים וכד׳] וכדי לאלץ את השלטון לשנות את עמדתו [מרי אזרחי ניכר באי־ציות להוראות השלטון או באי־שיתוף פעולה מופגן עם מוסדותיו]; מֶרֶד, מָרַד – לא הסכים עוד להישמע למישהו או למשהו, התקומם נגדו, לא קיבל את שלטונו או את מרותו: המלך חזקיה מרַד במלך אשור ולא עֲבָדוֹ; צעירים רבים מורדים בהוריהם בגיל ההתבגרות ועוזבים את ביתם; המרדה, המריד – הסית אחרים למרד או להתקוממות או ארגן פעילות או הטפה נגד הסֵדֶר החֶברתי הקיים או נגד השלטון החוקי במדינה, למשל: הביא לידי שִׂנאה, בוז, אי־נאמנות למדינה או לרשויות השלטון או המשפט שלה שהוקמו כדין; הסית או גירה את יושבי הארץ שינסו להשׂיג בדרכים לא כשרות שינוי של דבר שיסודו בדין; עורר אי־רצון או מורת רוח בקרב יושבי הארץ; עורר מדנים ואיבה בין חלקי האוכלוסייה; בלעדי – בלי רשות, בלי הסכמה: בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו; חילוקי דעות – ניגודי השקפות, חוסר הסכמה בעניין מסוים, מחלוקת, דעות והשקפות מנוגדות בנושׂא מסוים, דעות מפולגות: המתווך קיווה שיצליח להתגבר על חילוקי הדעות ולמצוא פשרה שתתקבל על דעת שני הצדדים; נָפלה הַהַצָּעה – הוסרה או נדחתה ההצעה, ההצעה לא נתקבלה: נפלה ההצעה למנותך ליו״ר הוועד ברוב קולות; לא מפיו אנו חיים – אין דבריו נאמנים ומקובלים עלינו, אין דעתו הקובעת, הוא אינו מכתיב לנו איך לנהוג, אין לו סמכות לקבוע עבורנו; בְּשָׂפָה רָפָה, בַּחֲצִי פֶּה – לא בפה מלא, לא מתוך רצון גמור, רק מתוך תחושת חובה, בנפש חצויה, בהיסוס, לא בלב שלם, לא בבטחה: טענותיה נטענו בשׂפה רפה ולכן נדחו; הִסכים בְּשָׂפָה רָפָה,

הִפטִיר בְּשָׂפָה רָפָה – אמר בקול חלוש וכלאחר יד כאילו בעל כורחו: הוא הפטיר בשׂפה רפה כמה מילות תודה ונחפז להסתלק; **הפרת הסכם** – מעשׂה או מחדל שלא כּכתוב בהסכם; **אי־כיבוד חוזה** – אי־קיום התחייבויות בחוזה; **לא נתן יָדוֹ ל־, לא לקח חלק ב־, לא נטל חלק ב־** – לא השתתף, לא עזר, לא הסכים לעשׂות דבר; **חֲרָטָה אֵינהּ מעשׂה סוחֵר** – אין דרכו של סוחר ותיק לחזור בו מעסק שהסכים עליו תחילה; **עָנָה אָמֵן בְּעַל כּוֹרחוֹ** – הסכים מאונס, הסכים למשהו בעל כורחו או נגד רצונו: מחשש שיאבד את משרתו הוא עונה אמן בעל כורחו אחר כל דברי מעסיקו; **חוב רע, חוב אבוד** – 1. חוב שהתייאשו מהסיכוי לגבותו: ההלוואה לא הוחזרה עד כה והיא בגדר חוב אבוד; 2. חוב שנמחק ממצֶבֶת החובות בעת עריכת המאזן; **כָּל הון שֶׁבָּעוֹלָם** – בשום אופן לא אסכים; **דחה בשתי ידיו** – דחה דחייה מוחלטת; **גַּם לי גַּם לו לא יִהיֶה** – הסכים שלא ליהָנות מדבר ובלבד שגם הזולת לא ייהָנה ממנו; **שבירת כלים, שָׁבַר את הכלים** – הֵפֵר את כללי המשׂחק, הָרַס את הערכים או את הסדָרים הקיימים: שׂר האוצר טען כי השובתים שברו את הכלים כששבתו בעיצומו של המשׂא ומתן; **שבירַת לוּחות, שָׁבַר את הלוחות** – התכחש לדעות מוסכמות או הרס אותן, התכחש לאמונות העבר או לדברים מקודשים, פגע בערכי יסוד: לא קל לשבור את הלוחות של דעות ומוסכמות המעוגנות בכַּבלי הדורות; **שחיטַת פָּרות קדושות, שחט פרות קדושות** – פגע בערכים שהיוּ מקודשים וביטול את קדושתם; **לא היה לבבו שלם עם** – הסתייג במידת מה, לא נטה בכל ליבו אחרי: קיבלתי את ההצעה, אך לא היה לבבי שלם עימה; **בשׂפה רפה, בחצי פה, פָּסַח על שְׁתֵי הסְעִיפִּים** – הוא הסכים בהיסוס, לא בלב שלם; **אין רוח חכמים נוחה ממנו** – אין החכמים מרוצים מהתנהגותו: אין רוח חכמי האקדמיה נוחה מתוכנית הלימודים בלשון > ניגוד!

ניטרלי. **נקרא לנער ונשאל את פיו, נקרא לנערה ונשאלה את פיה** – נשאל את הנוגעים בדבר מה הם אומרים או אם הם מסכימים; **שאל את פי פלוני** – ביקש מאת פלוני שיחווה את דעתו או יביע את הסכמתו לדבר מה: נקרא לחיילת ונשאל את פיה; **רגשות מעוֹרבים** – רגש של שׂמחה וצער כאחד, הסכמה והיסוס גם יחד: הודעת המפקד על החופשה נתקבלה ברגשות מעורבים; **פעמים הסכמה כללית משמעה שהכול מסכימים להגיד ביחד מה שאיש אינו מאמין בו בנפרד; אל לנו לאבד את ההסכמה הבסיסית היחידה שמאחדת בין כולנו** > החלטה! מחלוקת!

הסתרה! חשׂיפה!

הסתרה, הִסתִיר – 1. החביא משהו או מישהו במקום שבו לא יוכלו לראות אותו או למצוא אותו: השודדים הסתירו את האוצר במערה; 2. גרם שלא יוכלו לראות משהו או להבחין בו: החולצה הגדולה שלבש הסתירה את כרסו; 3. לא גילה, שמר בסוד: חשתי שלא סיפר לי הכול, ושהוא מסתיר ממני משהו; **סֵתֶר** – סוד, דבר נעלם או בלתי ידוע: מי הוא זה שגילה סתָרַיי לבני אדם? **דְבַר סֵתֶר** – סוד: דבר סתר לי אלייך אהובתי; **בַּסֵתֶר** – בהיחבא, בצנעה, באופן שלא ייודע הדבר לאיש, בחשאי, לא בגלוי: השׂיחה הוסרטה והוקלטה בסתר; היא המשיכה להיוועד בסתר עם מאהבה; **בְּסִתרֵי סְתָרִים** – בסודי סודות, בחשאי: לא עלה על דעתו שיוסיף לחטוא בסתרי סתרים, ולכן התגרשה ממנו; בסתרי סתרים פרחה האהבה בין השניים; **בהסתר, בסֵתר**: נועדתי איתה בהסתר ובלי קולי קולות; **סִתרֵי תוֹרָה** – הלכות עמוקות, כינוי לסודות התורה ולנושׂאים בתחום תורת הנסתר שאין ראוי לעסוק בהם בקהל גדול: יש אומרים שלמד סתרי תורה, ויש אומרים שהתורה הנגלית גילתה לו את סתריה; **בסִתרי סתרים** – בסודי סודות, בחשאי: החביא את התכשיטים בפינת סתרים; **סתרי לב, סתרי ליבו** – הרהורי ליבו, הרהורים כמוסים, מחשבות ורגשות שיש לאדם בעומק ליבו: הוא לא גילה לאיש את סתרי ליבו; **סוד** – מידע מכל סוג שהוא שידוע לאדם ואינו נחלת הרבים, ושאין בכוח אחרים לגלותו בנקל, וסודיותו מקנה לבעליו יתרון, ובלבד שנקט אמצעים סבירים לשמור על סודיותו; **צופן** – כתב סתר, קוד או אמצעי אחר המשמשים להצפנת מידע גלוי ולפִיענוח תמליל מוצפן; קְרִיפּטוֹגרַפְיָה > **תורת ההצפנה** – תחום מדעי שמגלם עקרונות, אמצעים ושיטות להתמרת נתונים כדי להסתיר את תוכנם הסמנטי ולמנוע שימוש לא־מורשה בהם או שינוים הסמוי; **הצפנה, הצפין** – הפיכת תמליל (טקסט) גלוי לנסתר באמצעות תווי המקלדת (אותיות, ספָרות או סימנים אחרים) כדי למנוע את העברת תוכן הטקסט למי שלא נועד לקבלו; 2. [במחשבים] קידוד מסר של תמליל על ידי העברת הנתונים בצופן לתשדורת המונעת את פיענוחה למי שאינם מורשים. תוצאת ההצפנה היא תמליל מוצפן, ואילו היפוכה הוא פיענוח, כלומר שחזור הנתונים המקוריים מתמליל המוצפן; **טִאטֵא מתחת לשטיח, טִאטֵא אל מתחת לשטיח** – הסתיר או ניסה להשכיח את הדברים המבישים או הפחות נעימים: מדוע נטאטא אל מתחת לשטיח את כל חילוקי הדעות; **מָסָך, וילון, פַּרגוֹד, קֶלַע, קְלָעִים** – המחיצות שבַיַרכְּתֵי בימת התיאטרון המסתירות את הנעשׂה מאחוריהן: הפועלים שהו מאחורי הקלעים להחלפת התַפאורה; **מאחורי הקלעים, מאחורי הפרגוד** – ממקורות לא רשמיים, בסוד, דליפה של סוד שהוחלט בחדרי חדרים: נלחש לי מאחורי הפרגוד שהרית למנכ״ל; **צִיעֵף** – כיסה בצעיף, כיסה במעטה דק של ערפל או אובך; **הִצטַעֵף** – התכסה בצעיף או במעטה דק אחר, התערפל, היטשטש, התכסה דוק: עינינו נצטעפו בדמעות של אושר; **צָעִיף** – כיסוי, מַסווה, דבר המכסה או המסתיר משהו באופן מלא או חלקי, לוט, מעטה: הנער התעטף בצעיף של שתיקה ולא הסכים לספר מה עבר עליו בקייטנה; **הַצנָעָה, הִצטַנֵעַ, הוּצנַע, הִצנִיעַ** – 1. הסתיר, החביא, הניח או שָׂם דבר במקום שבו לא יבלוט לעין: כדי שלא יגנבו את מעותיי בפנימייה, הצנעתי אותן בקופסת מתכת, והטמנתי אותה בגומה ליד בית הכנסת; העיתון הצניע את הודעת ההתנצלות בעמוד פנימי; 2. לא הבליט, לא נתן ביטוי גלוי למשהו, לעיתים מתוך צניעות: הוא ניסה להצניע את חלקו בפרשה עלומה ומבישה זו; מה לך שתצטנע כל כך; **עָלוּם** – נסתר, סמוי, נעלם, סודי: שׂר החוץ יצא את הארץ בשליחות עלומה; הוא היה תלמיד חכם עלום שם הלן באוהלה של תורה; אָנוֹנִימִי > **בְּעִילוּם שֵׁם, פִּרסוּם עֲלוּם שֵׁם, מְחַבֵּר עֲלוּם שֵׁם, עֲלוּם שֵׁם** – 1. מי ששמו אינו ידוע, אלמוני, אנונימי: את היצירה חיברה ריבה עלוּמת שֵׁם; 2. מי שאין מקורו ידוע, מי שאין שם הכותב או המחבר ידועים; **בֵּן בְּלִי שֵׁם** – אלמוני, עלום שם, מישהו לא ידוע, חסר ייחוס; **אֵין מְגַלִּים אֶלָּא לִצנוּעִים** – סוד הוא ואין לפרסמו, ומותר לספרו רק ליחידים: לא הלך החוקר בדרך שסללו לפניו רוב אנשי האקדמיה; הַתמָמָה > **עִילוּם נְתוּנִים מְזַהִים, עִילוּם** – הסרה או שינוי של מידע מזהה ברשומות רפואיות ובנתונים אחרים: כדי להשתמש בתוצאת בדיקה רפואית שלי ביקשתי לעלמו, כלומר להסיר כל פְּרִיט מידע המראה למי היא שייכת; **הַעֲלָמַת זֶהוּת** – תהליך שבו מפרידים בין פרטי זהות של אדם ובין מידע מאוחסן המקושר אליו; **העלים זהות** – הסיר כל מידע (כגון נתונים שנשלחו או התקבלו דרך המרשתת) שמזהה אדם במחשב; **עילום מוחלט** – **נְתוּנִים מְזַהִים** – נתונים שיש בהם מזהים ישירים; **נְתוּנִים עֲלוּמִים** – נתונים שמלכתחילה נאספו ללא מזהים ישירים; **השתלה, השתיל** – 1. החדיר מישהו למקום מסוים (לארץ זרה, למפעל מתחרה, למוסד, לארגון וכד׳) כדי שייקלט ויתערה שם ויוכל לאסוף מידע מודיעיני או מידע אחר: שירותי הביון הסובייטיים השתילו ׳חפרפרת׳ במשׂרד ההגנה האמריקני; 2. החדיר דבר למקום שאינו מקומו, החביאו ברשותו של מישהו שלא בידיעתו, לרוב למטרות שליליות: הנאשם טען כי מישהו השתיל את הסמים בביתו כדי להפלילו; 3. השריש, היכה שורש, התערה: דברי תורה קל להשתילם באוהביה; **סָמוּי** – חבוי, נסתר, נעלם מן העין, מובלע, משתמע, לא מפורש: נתגלה נוסע סמוי באונייה; **מִידוּר, מִידֵּר** – הגביל את הגישה למידע רק לאדם מוסמך שהמידע חיוני לתפקודו: הגבלת הגישה לאֲזורים ממודרים נעשׂית באמצָעֵי זיהוי, כגון כרטיס מגנטי, קוד סודי, זיהוי ביומטרי; **כִּיחֵד** – לא גילה את כל האמת, העלים, הסתיר: אמור לי את האמת לאמיתה, אל תכחד ממני דבר; **כָּמַס, כָּמוּס** – **גנוז, צפון, טמון, טמיר, מוחבא, מוסתר, מכוסה, נסתר, סודי, שלא מגלים אותו, מופלא**: יש בליבי עצב כמוס שאינו בוקע ופורץ תכופות; **מוּפלָא** – נסתר, נעלם, שקשה להשׂיגו בשׂכל האנושי הרגיל, פלאי: במופלא ממך אל תחקור; איני נוטה להתעמק ברעיונות המופלאים ממני; **הִסתַעַרבוּת, הִסתַעֲרֵב** – 1. התחפשׂ לערבי, אימץ הופעה ערבית למטרות מודיעין, לפעולות מבצעיות וכד׳: בזכות ההסתערבות נחשׂפו חוליות מחבלים ומצבורי נשק; 2. אימוץ התרבות הערבית ואורח החיים הערבי, טמיעָה בערבים; **דברים שבלב** – רעיונות כמוסים, דברים שאדם גונזם בליבו ואינו מדבר עליהם: בינתיים כל הרעיונות לפיתוח המיזם הם דברים שבלב, ואין השעה יאה לפרטם; **טָמִיר** – נסתר, נעלם, לא גלוי, סודי: כוח טמיר משך את הילד שישוטט הרחק מביתו; כדאי שתעקרו מליבכם רעיונות טמירים ונעלמים שאינם בני מימוש; **טְמִירוּת** – היחבאות, היסתרות, אי־התגלות: טמירותו מעיני הציבור מעלה השערות רעות; **הַטמָרָה, הִטמִיר** – הסתיר, הצפין: הקצין הטמיר את תוכניותיו בליבו כי אין השעה יפה לממש את יוזמתו; בליבי מוטמרת הרגשת עלבון; **טמיר ונעלם** – נסתר, סודי, בלתי נראה: בימי בחרותו הוא עקר מביתו לעיר קטנה ושהה בה טמיר ונעלם שנים אחדות; **מכופתרות, מְכוּפתָר** – מסוגר, שאינו גלוי: על הרוב היא הייתה אדם סגור, מכופתר וקר מזג; **כָּמַס, הוכמן, הכמנה, הִכמִין** – הסתיר, הטמין, הכניס דבר מה לאדמה או למצע אחר וכיסה אותו, החביא, הניח במקום מסתור: חולשה הייתה לה להכמין את עוגביה בחדרי משכב קטנים ואפלים; כדי להבטיח נביטה טובה, יש להכמין את הזרעים לחודשיים לפחות; **הוּלַט, הֵלִיט** – כיסה, חיפה, עטף: זה מליט פניו בחולצתו, וזו מליטה פניה בכפות ידיה, ואילו אני מליט את רעיונותיי וגונז אותם כי אוזני הממונים עליי אטומות הן; פניה הנאים הולטו בחלקם בצעיף ססגוני שהוסיף לוויית חן על חן נעוריה; **כָּבַשׁ** – הסתיר את מחשבותיו או את רִגשותיו, ריסן או בלם אותם, עצר אותם בתוכו, התאפק: היא התאמצה וכבשה את רוחה ואת חיוכה, ואילו הוא התקשה מאוד לכבוש את מחשבותיו התפרץ על המנהל; **כָּבוּשׁ** – 1. שנעשׂה מאמץ להצניעו, להסתירו או לרסנו כדי שלא יתגלה

כלפי חוץ, כמוס, עצור, מאופק: האזנתי לבכייה הכבוש; במכתבו הייתה חרדה כבושה ודאגה אבהית רבה; 2. מאופק: חיוכה הכבוש קסם לי; גָנַז את מחשבות ליבו, הוטמר, הִטמִיר, כָּבַשׁ את מחשבותיו בליבו, כָּבַשׁ את רעיונותיו מתחת ללשונו, כָּבַשׁ את תורתו בתוך מעיו, שָׂם את רעיונותיו בנפטלין; הטמין עצמו – הסתיר את זהותו מעיני אחרים, העלים את מוצאו: אישה יכולה להטמין עצמה ולומר: 'גויה אני', ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר גוי הוא; טָמַן, ניטמן, הטמין, הוטמן, הִטמִין, טָמוּן – צָפוּן, מוסתר, חבוי, ספון, שנתון עמוק בתוך משהו: האוצר טמון עד היום אי שם בקרקעית הים; רבי שמעון בר יוחאי ובנו היו טמונים במערה אחת שלוש עשׂרה שנים מִפַּחד הרומאים שביקשו להורגם; מוצפָּן – 1. רשום בצופן או בקוד, כתוב בכתב סתרים: הגישה למאגרי מידע מסוימים במחשב אפשרית רק לפי קודים מוצפנים; 2. מוסתר, שהחביאו אותו, חבוי, טמון; מיסוך, מִיסֵך – 1. הסתיר כוחות, שטחים, מתקנים או פעילות מפני האויב על ידי מסך עשן: מיסכנו את השטח בפְּגזי עשן והסתערנו על המוצב; 2. העלים מידע מעיני אחרים: מיסכתי את רעיונותיי כדי למנוע מאחרים להקדים אותי בהקמת חֶברת הֶזנק; סַוָּוַאי – העוסק בפעולות הסוואה: יש סוואים שמסווים את מעשׂיהם הזדוניים; הִסתַּווּת, הַסוָוָאָה – פעולה, שיטה או תוצאה להסתרה ולהבלעה [= העלמת דבר בתוך דבר] של המרְאֶה האמיתי של חיילים (לרבות נשקם, ציודם, מִתקניהם ושטחים) ולהעלמת ייעודם, בעיקר בעזרת שינוי צורתם והשתלבותם בסביבה, כדי לצמצם את גילוים או את זיהוים מעיני האויב ביום ובלילה. הכוחות המסתווים מנצלים את הסביבה הטבעית, שהם נתונים בה, ומשתמשים גם באמצָעֵי הסוואה מלאכותיים, המונעים את גילוי כוחותינו מאמצעי גילוי המשתמשים בקרינה למיניה. ההסוואה היא אחת מפעולות ההונאה. 2. תהליך של התמזגות האדם והיעד עם רקעם; הִסתַּוָּוה, הִסווה – 1. הסתיר חייל, נשק, מתקן צבאי, פעילות והעלים את ייעודם האמיתי, בעיקר בעזרת שינוי צורתם ושילובם בסביבה להטעיית האויב; 2. התחפשׂ, חיפּה על האמת, ניסה ליצור את הרושם שמשהו שונה מכפי שהוא באמת, העלים רגשות, כוונות או מעשׂים אמיתיים: המרגל הסווה את פעולותיו כשהעמיד פני שקדן ומסור לעבודתו; מַסוֶוה– כיסוי שנועד להסתיר משהו ולעורר את הרושם המוטעה שהוא משהו אחר, מעטה: הממשלה שָׂמָה מסווה על פניה כדי להסתיר את מגמותיה האמיתיות; החברה שהקים שימשה לו מסווה לפעולות בלתי חוקיות; במסווה של – במראה חיצוני מטעה של, בכיסוי של: הצבא ריכז כוחות למלחמה במסווה של תרגיל אימונים גדול; קרע את המסווה מעל פניו, קרע את המסכה מעל פניו – גילה את פרצופו האמיתי: צריך לקרוע את המסֵכה מעל פניו של מנהיג טורקייה, שמדבר לכאורה נגד גזענות, אך בה בעת הוא מפיץ אנטישמיות; על פניו הייתה נסוכה מסכה של – הוא העמיד פנים כאילו: על פניו הייתה נסוכה מסכה של ראש ישיבה המייעץ בענייני זוגיות ופוריות לצאן מרעיתו, וכך הפיל בפח יותר מעשׂר נשים שהגיעו אליו לייעוץ; טָמַן מַחַט בַּעֲרֵמָה שֶׁל שַׁחַת – העלים משהו בדרך שאי־אפשר למוצאו; טָמַן אֶת הַמַרצֵעַ בַּשַּׂק – העלים משהו בדרך שאינה ניתנת להעלמה; מטמון – אוצר חבוי, דברים יקרים (כגון מטבעות, יהלומים, תכשיטים, חפצי זהב) שהוטמנו והוסתרו: במערת מדבר יהודה נתגלה מטמון, ובו חפצי זהב ונחושת; רציתי לדעת מה טמון במטמוני ליבה; מטמונית – מטמון, אוצר, דבר חבוי: שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים; מטמוניות הלב – צפונות הלב ומסתריו: לא מלאני ליבי לחטט במטמוניות ליבה; טמוּנות – דברים שנטמנו או נגנזו: טמונותיו יגלו עוד מידע רב על העניין; דיסקרטי < חֲרִישוּת, חֲרִישִׁי – 1. מוצנע, לא פומבי: טיפול חרישי בבעיה ימנע מבוכה משני הצדדים; 2. סודי, מאופק, זהיר: חלק מדוּח ועדת אגרנט לא פורסם מטעמי חרישות; חָסוּי – שיש לשמור על סודיותו, סודי, חשאי, שרק קבוצה מוגבלת של בני אדם מותר לראותו, לדעת אותו או לדעת על קיומו: המידע במסמך חסוי; מִספר הטלפון של הזמר המפורסם חסוי; שמו של הנאשם חסוי ונאסר לפרסום; חִיפּוּי, חִיפָּה – הסתיר טעויות או מעשׂים שליליים שעשׂה מישהו כדי להגן עליו, העלים עין או עשׂה פעולות מסוימות כדי להסוות שגיאות או טעויות: חיפוי על עבירה הוא עבירה בפני עצמה מבחינת החוק; הפקיד חיפה על מעילת חברתו בסניף הבנק; הצפין, הצפנה, הַטמָנָה, הִטמִין – הסתיר, החביא: כל מה שהיה אפשר להטמין ולנעול הטמינה ונעלה; איפּוּל – מניעת ידיעות על המתרחש: הוטל איפול על דיוני הממשלה; הֶאֱפִיל על – הסתיר, כיסה: מעלותיו האפילו על חסרונותיו; העבריין ניסה להאפיל על האמת בעת התחקיר; הבלעה, הִבלִיעַ – 1. הכניס בתוך דבר אחר עד שאינו ניכר עוד, גרם שייבלע: השוטר הבליע בדבריו רמזים בדבר זהות הרוצח; 2. העלים, החסיר, כגון הגאים בדיבור מהיר: בדיבורו הבליע חצאי מילים; 3. הוסיף או הכניס בהסתר או בדרך אגב, הגניב: הבליע ביקורת חריפה בין דבריו; הבליע בחשבון – הכניס בחשאי לחשבון סכום נוסף שלא הרגישו בו, כָּלַל סכום כסף נוסף בסכום אחֵר בלי להודיע על כך: הקופאית הבליעה בחשבוני בטעות כמאה ש"ח; גוויעה, גָוַוע – הלך ודעך, עד שנעלם לגמרי, הלך ונעלם: קול טרטור התלתנוע הלך וגווע עם התרחקותו; עם הזמן גוועה התעניינותה בפרשייה הפוליטית שהסעירה את המדינה; כל מאוויי גוועו בליבי; חִידָה – תעלומה, דבר סתום, לא ברור או מופלא שקשה להבין אותו ושמעוניינים לפענח אותו: האיש הזה הוא חידה בעיני – אינני מצליח לתהות על קנקנו; חד חידה – שאל חידה, סיפר חידה: אָחוּדָה נָּא לָכֶם חִידָה; כַּוָּה – 1. שֶׁקַע בקיר, גומחה, כוך: בביתי כווה עלומה שאפשר להסתתר בה; 2. פתח בצריח של טנק, נגמ"ש וכדומה שדרכו יכולים אנשי הצוות להיכנס ולצאת; פתח בסיפון של כלי שיט או חרך ירי; פתח קטן במתקן כמו מערכת ביוב, צנרת, מכלים וכדומה, דרכו יכול אדם להיכנס ולצאת; בְּהֵיחָבֵא – בסתר, בצנעה, באין רואים, בחשאי, תוך התחבאות או התגנבות כך שלא יבחינו או לא ישׂימו לב: חמקנו בהיחבא מאולם ההרצאות; יָד לַפֶּה! – זהו סוד שיש לשמור עליו, אל תפטפט ושמור על שתיקה בעניין זה: דבר אחד אני מבקש: יד לפה! אין איש צריך לדעת מה שסיכמנו בינינו; מִכמָן – אוצָר, אוצרות תרבות ורוח, מטמון, סוד, דבר נסתר: כוחות טמירים חבויים במכמני מדעי היהדות בכלל ובמכמני הלשון העברית בפרט; נִסתָּרות – דברים הנעלמים מידיעת האדם [ההפך: נִגלוֹת – דברים שכל אדם יכול ורשאי לדעתם]: בני האדם סקרנים לדעת את הנִסתָּרות; גְלוּיוֹת – בלא כל כיסוי והסתר: הבה נשׂוחח גלויות על התאמתך לתפקיד; דיסקרטיות – הימנעות מגילוי פרטים חסויים בעניין הדורש סודיות, כגון מידע מסוּוָג, מידע אישי או רגיש; בדיסקרטיות > בַּחֲשַׁאי – בסוד, בצנעה: הכלה התחתנה בחשאי, בלי קולי קולות כי הייתה מעוברת; סוד הסודות – סוד גדול וגנוז: סודי סודות, בסודי סודות – סודות גנוזים, בחשאיות גמורה, בסוד כמוס ביותר: היא גילתה לי בסודי סודות את מי היא אוהבת; סוד כמוס – סוד שמור ביותר, דבר הנשמר בסודי סודות: מה שסיפרתי לך זה סוד כמוס, אל תגלי אותו לאיש; היה בסוד העניין, הובא בסוד העניין, הוכנס בסוד העניין, הביאו בסוד העניין, הביא אותו בסוד העניין, הכניסו בסוד העניין, הכניס אותו בסוד העניין – חָשַׂף לפניו את סוד העניין, שיתף אותו בסוד: יש להכניסו בסוד העניין ש ישמע על כך במוקדם או במאוחר; המתיק רז, המתקת סוד, המתיק סוד – התייעץ בחשאי, טיכס עצה, הסתודד, היינו: שׂוחח בסוד, הִתלַחֵש; בַּחֲשָׁאֵי חֲשָׁאִין – בסתר, בסודיות גמורה: הכנו לו הפתעת יום הולדת בחשאי חשאין; נשׂרף – אָבַד כושר תפקודו של אדם בעל תפקיד סודי הנחשׂף ליריב או הוא חשוד, ועליו לעזוב את תפקידו: איש המוסד בארצות ערב נחשׂף ונשׂרף; כיסוי, כיסה – חיפה, העלים, הסתיר: לא עשׂיתי מעשׂה שהתנהגותי טעונה כיסוי; עורך הדין ניסה לכסות על חטאי העבריין; מכוסה, כוסה – הועלם, הוסתר, נעלם, נהיה לא ידוע: במופלא ממך אל תדרוש, ובמְכוּסֶה ממך אל תחקור; שבעה דברים מכוסים מבני אדם: כגון יום המיתה, ואין אדם יודע מה בליבו של חברו, ואין אדם יודע כמה חברו משׂתכר; פְּרָטֵי המידע מכוסים, אבל גוף המעשׂה גלוי וידוע; כמה דברים מכוסים מן העין; התאדוּת, התאדה, נגוז, התנדפות, התנדף כעשן – חלף חיש מהר ואיננו, נגוז כחלום: הכינוס עסק בשאלה אם חֶברת הֶזנק שקמה היא בת־קיימה או תתנדף כעשן; אֱנִיגמָה – חידה, תעלומה, מסתורין, בעיה קשה לפִתְרון, אדם או דבר שקשה להבינם: בספר מפוצחת האניגמה המדינית הסובייטית; דברים שהם כבשונו של עולם – דברים שהם מסודות הבריאה והמסתורין בעולם: במחקרו בתורת היחסות עסק איינשטיין בעניינים שהם כבשונו של עולם; בחדרי חדרים – במקום נסתר ביותר, בהיחבא, באופן לא גלוי ובלתי נראה לעין: ההסכם הכתוב איננו משקף את כל מה שסוכם בחדרי חדרים; חד גדיא – שרשרת אירועים בלתי נשלטת שכל אחד חזק מקודמו וממית אותו; מַשׂטֵמָה כְּבוּשָׁה, שִׂנאָה כְּבוּשָׁה – שׂנאה עזה החבויה עמוק בלב ועלולה להתפרץ ביום מן הימים: המהומות הקשות שפרצו היו ביטוי לשׂנאה הכבושה ולזעם העצור שכלאו בקרבם האסירים; איש חידות – אדם מוזר ומסתורי שמעורר תהייה ופליאה, וקשה לעמוד על טיבו; צפונות ליבו – מחשבותיו הנסתרות, מה שצפון בליבו: לא היה לה קל לחשׂוף את צפונות ליבה לפני השופט; זה נשאר בינינו > נטמן הדבר ביניכם, נשמר הדבר בליבו, נשמר הסוד ביני לבינו, העניין טמון בליבו; יָרַד לַמַחתֶּרֶת – התחיל לפעול בסֵתֶר פעולה לא חוקית, הסתתר מפחד השלטונות: המשטרה כמעט שעלתה על עקבות הפושע המבוקש, אך הוא חמק מידיה, כשירד למחתרת ונעלם; חַדרֵי בֶּטֶן – סודות לב האדם; זֶהוּת שאולה – התחזות לאדם אחר, זהות בדויה: המרגל יצא מן הארץ בזהות שאולה בעזרת מסמכים מזויפים; שׂיחה אינטימית, הידָברוּת בארבע עיניים, שׂיחה ביחידות, שׂיחה בְּאַרבַּע עֵינַיִם – שׂיחה בין שניים בלי נוכחוּת אדם נוסף, וכן – שׂוחחו ביחידות, התייחדו לשׂיחה, נועדו לשׂיחה בינו לבינו, שׂוחחו בייחוד: השׂר נועד עם ראש הממשלה לשׂיחה בארבע עיניים; נועדנו לשׂיחה ביני לבינה בדבר נישׂואינו; בִּדלָתַיִם סגורות – בלי נוכחוּת קהל: המשפט התנהל בדלתיים סגורות; נתייחד עם עצמו – התבודד, עשׂה את חשבון נפשו: משנתייחדתי עם עצמי באו אליי מוראות ייסורי הנפש; חַדרֵי ליבו, חדרי נפשו, חדרי נשמתו – בפנימיותו, בִּישוּתו: התייחד עם עצמו והסתכל בחדרי ליבו; חֶביוֹן

לֵב, בחֶביוֹנֵי ליבו – הרהורים כמוסים שבלב, מסתרי הנפש: בחביוני ליבי האמנתי שאסיים לכתוב את הספר בימי חיי; בחביוני ליבה הייתה תקוות אור כי תקבל עליה לנהל את הבנק; נֶשֶׁק סודי – נשק שמהותו או עצם קיומו נשמרים בסוד, כדי שאפשר יהיה להשתמש בו נגד האויב במפתיע; בגדר תעלומה – לא פתור, לא מפוענח, סתום: שבוע אחרי שהתאבד: מותו של א״א עדיין בגדר תעלומה; אוצרות חושך – אוצרות הטמונים במקום חשוך שאין בריה יכולה לחפשׂ אחריהם; שָׂם אותו בהקפאה > גנז אותו, עצר את העניין לפרק־זמן; גניזה, גָּנַז – 1. אצר, צבר, שָׂם בבית גנזים; 2. הטמין, הצניע, החביא; 3. הוציא מכלל שימוש, ביטל, דחה: הוועדה גנזה את התוכנית; גנזתי את מחשבות ליבי לרכוש דירה חדשה; גָּנוּז – נסתר, מכוסה מעין רואים, חבוי: ביער הזה גנוז מטמון; גִּנְזֵי לִיבּוֹ – סתרי לבו; גִּנְזֵי גְּנָזִים – המקום המוסתר ביותר: הוא המשיך להעז והגיע אל גנזי הגנזים, אותם סודות לימוד שאיש עוד לא מצאם; רז – סוד, דבר סתר, תַּעֲלוּמָה: גם אם תדע רזי עולם, את רזי ליבך שמור לעצמך; רָזִין דְּרָזִין, רָזֵי דְרָזִין, רזי רזים – סודי סודות: אמונתנו, עברנו ועתידנו הם מרזי הרזים של קיומנו; עניינים אלה הם רזי דרזין של ביטחון המדינה, ולא אוכל לפרט לך שמץ מהם; רָזֵי עולם – סודות העולם, הדברים הנסתרים שבעולם: חיפשׂתי עורך דין טוב שבקי ברזי עולם של האגודות החקלאיות; בַּלָּאט – בשקט, בסתר, בצנעה, חֶרֶשׁ: באה למיטתי בלאט ונרדמה; צפונים [ז״ר], צפונות [נ״ר] – דברים נסתרים: הכרתי אותה בכל צפוניה הנאים והרעים; צפונות ליבו קשות לפיענוח; בָּחַן כליות ולב, בוחן כליות ולב – [לרוב בלשון שלילה] יודע נסתרות: איני בוחן כליות ולב ואינני יודע למה התכוונת; גָּנַב את ליבו – הסתיר ממנו את כוונותיו האמיתיות, התעה אותו; כָּמוּס, כמיסות – גנוז, צפון, טמון: סוד כמוס; הסתודדות, הסתודד – המתיק סוד, התלחש בסתר; דיו סתרים – דיו מוסתרת על הנייר שהיא כתובה עליו: דבריי לא נכתבו בדיו סתרים, אלא כתיבה מפורשת; טָמַן את המַרְצֵעַ בַּשַּׂק – העלים דבר שאינו ניתן להעלים; קנה חתול בשׂק, מכר חתול בשׂק – עשׂה עסקה בדבר הסמוי מן העין, כלומר בלי לבדוק תחילה את טיבו: פְּתח את האריזה ובדוק את המוצר – אל תקנה חתול בשק; מתחת לפני השטח – בסתר, באופן שאינו מורגש: במבצע הסחה מתוכנן מתחת לפני השטח הצליח שׂר הביטחון לתמרן את חמאס שיחשוב שסבב ההסלמה בדרום נגמר, ויופתע; מִתַּחַת לַשּׁוּלְחָן – בדרך לא־חוקית ולא־רִשמית, בהֶסתר; אַל תַּגִּידוּ בְּגַת – אל תספרו זאת ברבים: קודם להרצאתו הוא הקדים ואמר: 'אל תגידו בגת', כלומר יש לשמור את הדברים בסוד ככתוב בקינת דוד: אַל תַּגִּידוּ בְגַת אַל תְּבַשְּׂרוּ בְּחוּצֹת אַשְׁקְלוֹן פֶּן תִּשְׂמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעֲלֹזְנָה בְּנוֹת הָעֲרֵלִים; לֹא לְפִרסום – מידע הנמסר לעיתונאי בהנחיה ברורה שלא לפרסמו בכל דרך שהיא; לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו, אך ללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לֹא לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא שלא כלשונו, וללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לְצִיטוּט וּלְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו ובשם מוסר המידע; בין ארבעת הקירות – בתוך הבית; בחוג המשפחה – בתחום המשפחה, בנוכחות בני המשפחה; בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ – באין איש איתו, בלי לערב איש: ביני לבין עצמי הרעיון נראה לי הגיוני; פלוני הופיע במסכה של – הוא עשׂה את עצמו כאילו, פלוני העמיד פנים שהוא מישהו אחר, התחזה ל־: הנוכל הופיע במסכה של איש עסקים והפיל בפח כמה תמימים, שהתפתו להשקיע אצלו את כספם; הסתיר פניו ממנו – התעלם ממנו, לא רצה לראותו או מלהיענות לו: יקירתי, אַל נא תַסתירי פָּנַיִךְ מִמֶּנִּי; עֲלֵה תְאֵנָה – כסות להסוואה סמלית ולא משכנעת של פגמים או עוולות, דבר המשמש מסתור למישהו או למשהו: המוסך שימש את המחבלים עלה תאנה להכנת המוקשים; בְּבַל ייראה ובבל יימצא – 1. אסור שייראה אף שמץ ממנו, עליו להיעלם כליל; 2. אינו נמצא כלל: הספר אזל מן השוק, והוא בבל ייראה ובבל יימצא; הסחת הדעת, הֶיסֵחַ הדעת – גירוי או משׂימה שמושכים את תשׂומת הלב מהמשׂימה העיקרית; הִסִּיחַ את דעתו – הִפנה את תשׂומת ליבו מדבר אחד לדבר אחר, הרחיק את מחשבתו מעניין אחד לעניין אחר, הפריע לו להתרכז: התקשיתי להתרכז בעבודה כי בעיות חיי האישיים מסיחות את דעתי; הַעֲלָמַת עַיִן, הֶעֱלִים עַיִן – העמיד פנים כמי שאינו רואה ואינו יודע, התעלם במכוּוָן, הסיח את הדעת: הפעם העלמנו עין מהתנהגותך; הֶסתֵר פנים – העלמת זהות, התעלמות, התנכּרות: האורח החשוב הגיע לפגישה בהסתר פנים; (ש)הצְנעה יפה לו – שהם אישיים או אינטימיים ביותר, שחשׂיפתם או הדיבור עליהם בפומבי אינו מקובל ומן הראוי שיישארו מוסתרים מן הבריות: ענייני אישות הם מן הדברים שהצנעה יפה להם; כיסה את דמו – העלים את רציחתו; אַחריתו מי יְשוּרֶנָּה – ביטוי של אזהרה והרתעה מפני מה שנראה עתה, בתחילתו, תמים ובלתי מסוכן, אך הוא טומן בחובו רעה גדולה העלולה להתפתח בעתיד, מי יוכל לראות מראש מה יהיה בסופו של דבר: המטרה הייתה ששלטון הימין יעלה, ולא השׂמאל הקיצוני, שאחריתו מי ישורנה; סָגוּר וּמְסוּגָּר – 1. סגור ונעול, סגור לחלוטין, שלא ניתן להיכנס אליו או לצאת ממנו: פרוזדור ארוך מוביל אל אגף האסירים הסגור ומסוגר; 2. מופנם ומנותק, שאין בינו ובין הסובבים אותו כל קשר ומגע: חבריו עשׂו כל שביכולתם לקרב אותו אליהם, אך הוא נותר סגור ומסוגר, שקוע בעולמו הפנימי; מִפֶּה לְאוֹזֶן – בצנעה, בסוד, בלחישה, באופן שלא נשמע ברבים: השמועה עברה מפה לאוזן וסופה שנתפרסמה בכפר כולו; מָסַךְ הברזל, מָסַךְ ברזל – גבול סגור ומסוגר המונע הסתננות של ידיעות על המתרחש במדינה, מדיניות של הסתגרות המדינה מפני שאר מדינות העולם והסתרת המתרחש בה מעיני התקשורת העולמית; שמור פתחי פיך, שְׁמֹר פִּתְחֵי פִּיו – היה זהיר מאוד בדבריו, לא גילה סוד: משוכֶּבֶת חֵיקֶךָ שמור פִּתְחֵי פיךָ; יָצָא הַמַּרְצֵעַ מִן הַשַּׂק – האמת נתגלתה ברבים, נודע הדבר, יצאה הכוונה האמיתית שמאחורי הדברים: יצא המרצע מהשׂק, וסוף סוף הוא אמר בפרהסיה מה שהוא חושב באמת; אִינְקוֹגְנִיטוֹ > בעילום שֵׁם – בלי להודיע את שמו או לחתום את שמו כדי שלא יזהו אותו: מחשש להטרדות בתקשורת ביכרתי לפרסם את יצירותיי בעילום שם; הוא דיווח למשטרה על מעשׂה פלילי בעילום שֵׁם; ראובן ושמעון, ישׂראל ישׂראלי, פְּלוֹנִי, אַלְמוֹנִי, פַּלְמוֹנִי, פְּלוֹנִי אַלְמוֹנִי – כשמזכירים אדם שאין זהותו ידועה, או היא ידועה אך נשמרת בסוד, או אינה נוגעת להקשר הדברים הכתובים או הנאמרים; פלוני אלמוני – כינוי לאדם שאין נוקבים בשמו: בא לכאן פלוני אלמוני וביקש לדעת מתי יוכל לראות אותך; מִישֶׁהוּ – מילה המשמשת כדי להזכיר אדם מבלי לציין במפורש את זהותו, אדם כלשהו, אדם אחד: מישהו דופק על הדלת; פַּלְמוֹנִי – מישהו או משהו בלתי ידוע או שאין רוצים לנקוב בשמו: בית המחוקקים שהיה אמור לעסוק בסוגיה פלונית מצא עצמו לבסוף עוסק בסוגיה פלמונית; הוא קרוב למשפחה פלונית, והיא קרובה למשפחה פלמונית; מָאן דְּהוּא – מישהו, פלוני: התקבל הרושם כי הוא מבין עברית, ואם אינו מבין ודאי היה יכול למצוא מאן דהוא שיעזור לו; סמוי מן העין – נסתר מעיני האדם; חִילָק וּבִילָק – פלוני ואלמוני, בני אדם סתם, בני אדם אנונימיים: לו שמעת מעשׂה שהיה בעירנו בשני הדוקטורים הצעירים שלנו, הדוקטור חילק והדוקטור בילק; שֵׁם סִפרותי, שֵׁם בדוי – שם או כינוי שבחר לו סופר, משורר או עיתונאי כדי לחתום על יצירותיו, על מאמריו כשהוא מפרסם אותם בדפוס: 'אחד העם' הוא השם הסִפרותי של אשר גינצברג; 'שלום עליכם' הוא השם הבדוי של הסופר שלום רבינוביץ'; דבר סתר לי אליך – סוד לי אליך: דבר סתר לי אלייך, מתי ניוועד כדי להסתודד; אבדו עקבותיו, עקבותיו לא נודעו, לא נודעו עקבותיו – נעלם ואיננו, לא נשאר ממנו כל סימן וזכר: עברו שלושה ירחים מנסיעתו ליריד, ומאז עקבותיו לא נודעו; הציל דבר מפיו – הוציא דבר מפיו של אחר על כורחו של האחר, גילה את אשר רצה להעלים: יש לנו שיטות כיצד להציל דברים מפי חשודים בהעלמת מס; לב השוטה בפיו – השוטה אינו יודע לרסן את מחשבותיו, והוא מפטפט ומגלה הכול; גּוּנַּב לאוזניו, גּוּנַּב אֵלָיו דָּבָר – נודע לו דבר הסוד: גונבה שמועה לאוזניי ש־; היה לחידה בעיניו – היה איש סוד רב־תעלומה: דבריו היו חידה סתומה בעיניי; דברים שהם כבשונו של עולם, כבשונו של עולם – סודות העולם, סודות הבריאה [כִּבְשׁוֹן = סוד, רז, דבר סתר], דבר מוסתר, כבוש, שלא כל אחד יכול להבינו; וכן: כבשונו של הלב, כבשונה של לשוננו, כבשון נשמתו של אדם: לא קל לפענח כבשון נשמתו של אדם; יודעי חֵ״ן [חוכמה נסתרת] – יודעי דבר, יחידי סגולה הבקיאים בדבר, כינוי למי שבקיאים בתחום מסוים, שהוא לרוב מסובך וקשה להבנה לכל הציבור, או למי ששותפים לסוד או לעניין חשאי כלשהו, הנסתר מידיעת כלל הציבור: רק יודעי חֵ״ן מועטים הבינו לְמָה רומז הנואם בדבריו; קופסה שחורה – הֶתקֵן מסובך שידועים בו דרכי הזנת הקלט והפקת הפלט, אך תפקודי ההֶתקן או מנגנוניו עלומים ממנו; [בהרחבה] כל דבר שאופן תפקודו או מנגנונו הפנימי סמוי או אינו ידוע למשתמש; עמד עַל סודו שֶׁל דָּבָר – הבין את דרך פעולתו, הצליח לרדת לשורש העניין: לאחר זמן עמדתי על סודו של המכשיר החדש; עוף השמיים יוליך את הקול – השמועה פשטה בדרך כלשהי, הדבר התגלה ונודע ברבים על אף הניסיונות להסתירו, אי־אפשר לשמור דבר סוד לנצח: הזוג חשב שאין יודעים על אהבת הסתרים ליד הנהר, אך עוף השמיים הוליך את הקול, והכובסות נשׂאו איתן את חדשות הנהר עם הכבסים הנקיים של אדוניהן; מחוץ לטווח זַרקורי הפרסומת; כחמין בתנור שאין יודעים את טיבו, עד שטועמים; השתיקה יפה לחכמים קל וחומר לטיפשים; אין הברָכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין; צפונים בו סודות עמוקים; הסוד בין שניים וסוד השלושה אינם סוד; העניין כמוס בגנזי ליבו; הולך רכיל מגלה סוד, ונאמן רוח מכסה דבר; אלה דברים שכיסוים יפה מגילוים; לֶחֶם סתרים ינעם; נעלמו ממנו סתרי תורה; עמד על סודה של תורה; פְּרָטֵי הדברים מכוסים, אבל גוף המעשׂה גלוי וידוע; כמה דברים המכוסים מן העין; כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית עין, אפילו בחדרי חדרים אסור; את אופיו הסמוי והעלום היה קשה ביותר לפצח, והיינו ממששים בחללו של עולם כאשר יגשש העיוור באפלה; הוטל איפול מלא על העניין; במעטה חמוּר של סודיות נעלה הממשלה את הדיון כשהוא אפוף סוד ומסתורין; סודותיו

היו גנוזים, כמוסים ועלומים; בא במטמוניות ובחשאי שלא ירגישו בו הבריות; אף שנמנה עם נוצרֵי הסוד, נתקל בקיר של סודיות ושתיקה; איש בלי סוד כאוצר בלי מפתח; אמרתי לה שיישמר הדבר ביני ובינה, שיישמר הדבר בינינו; אנשי שלומך יהיו רבים, ובעל סודך – אחד מאלף; אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ? אִם־תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ

חשׂיפה. חשׂיפה, חָשַׂף – 1. גילה, הסיר כיסוי, ערטל, גרם שייראה; 2. פרסם ברבים מידע עלום, סודי או אישי: לא חשׂפתי את סודותיי הכמוסים; 3. הסרת מכסי מגן על תוצרת יבוא שיתחרה ביצוא; חשׂיפת יֶתֶר – פרסום מופרז ולא מידתי של אדם או עניין בפני ציבור רחב, לרוב באמצעי התקשורת: אשת יחסי הציבור יעצה לשחקנית 'להוריד פרופיל' שכן לאחרונה זכתה לחשׂיפת יתר באמצעי התקשורת; חָשַׂף טֶפַח מִן, גִילָה טֶפַח מִן – גילה משהו שהיה בלתי ידוע, גילה מעט ממה שידוע לו ושהיה חסוי קודם לכן: מערכת הביטחון גילתה טפח משיטות המעקב אחר גורמים עוינים למדינה; חֲשׂוּף שֵׁת – גְלוי אחוריים, לָבוש קרעים שמערומי בשׂרו נראים בעדם: בהודו ראינו לא מעט ילדים חשׂופי שת; גילה את ערוותו, חָשַׂף את ערוותו – גילה את קלונו של מישהו לעיני כול, חשׂף ברבים את מומיו ואת חסרונותיו והציגו ללעג ולקלס: זהו דוח חמור מאוד שחושׂף יפה את ערוותה של המפלגה ברבים; מְגַלֶּה טֶפַח וּמְכַסֶּה טְפָחַיִים, גילה טפח וכיסה טְפָחַיִים – גילה רק משהו מן הדבר, הסתיר יותר ממה שגילה: פעמים הסביר את רעיונותיו בלשון חידות, היינו גילה טפח וכיסה טפחיים; שָׂם על השולחן, הניח על השולחן – דיבר גלויות, גילה את כל העובדות הנוגעות לעניין מסוים בלי להסתיר דבר: הייתה לנו שׂיחה קשה ונוקבת, ושנינו שַׂמנו הכול על השולחן; מודלף, הודלף, מדליף, הדלפה, הִדְלִיף – 1. סיפק או גילה בחשאי או באופן לא רשמי ידיעות סודיות או מידע חשוב למי שאינו רשאי לדעתם, מסר או העביר ידיעות סודיות או פרטים חסויים שלא רצוי שייוודעו, בעיקר לאמצעי התקשורת: הפָּקיד הבכיר הדליף לעיתונאים פרטים חסויים מדיון הממשלה וננזף קשות; 2. העביר מידע מבוקר ומגמתי (אמיתי או כוזב) כדי לשרת מטרה רצויה (כגון הטעיה או הונאה) למעביר המידע; גילה סודות מן החדר, פָּתַח סְגור ליבו, פָּתַח את סְגור ליבו – שפך את נפשו, הביע את כל המעיק עליו, גילה את מחשבותיו הכמוסות, התוודה: הוא חש שאפשר לתת בה אמון ופתח את סגור ליבו בפניה; בא בסוד – נודעו לו מסתרי, חדר לעומקם של: לאחר שחתם על שמירת סודיות, גם הוא בא בסוד הדברים; נוּדִיזם – הליכה בעירום במקום ציבורי, בחיק הטבע, באירוע חברתי מעורב ולא־מיני בשל בחירה מודעת של אורח חיים שעיקרו בריאות גופנית ונפשית; סטריפטיז > חַשׂפָנות – התערטלות, הסרת בגדים מעל הגוף, לרוב באיטיות ולצלילי מוזיקה, כדי להנות את הקהל ולעורר בו ריגוש מיני: מועדון הלילה פרסם מודעה על מופע חשׂפנות נועז; עִרטֵל – חָשַׂף, גילה, קילף, הפשיט, הציג לראווה, הציג את מערומיו, הסיר את הבגדים, השאיר עירום, הסיר כיסוי, הראה בפרהסיה, גילה או חשׂף מה שבדרך כלל מוצנע או חבוי: למרות הקושי ערטלתי לפניה את נפשי הדואבת ואת תוגות חיי; התערטלות, עַרטילָנות, הִתרָאֲוּת, הִתעַרטֵל – 1. חָשַׂף את גופו: נוסע בטיסה התערטל וניסה לקיים יחסי מין עם דיילת; 2. חשׂף את נבכי נפשו או את צפונותיה, גילה את רִגשותיו הכמוסים; 3. [בפסיכולוגיה] הציג את איברי המין בפומבי או נטה למשוך תשׂומת לב דומה באמצעות התנהגות בולטת להשׂגת ריגוש מיני, ללא ניסיון לפעילות מינית עם הזר; רָהַב, הציג לראווה – הציג משהו לשם הפגנת עושר, יכולת, הופעה או כישרון כדי להרשים, להתפאר וכיו"ב: היא מודעת לגופה החטוב ואינה מחמיצה הזדמנות להציג לראווה את חמודותיה; מֵסִיחַ לפי תומו – מְסַפר דבר שלא בכוונה תחילה, מגלה סוד מתוך תמימות; גילה את ליבו – סיפר בכנות את מחשבותיו הנסתרות או את רִגשותיו הפנימיים, סיפר סודותיו, התוודה, סיפר דברים אישיים או אינטימיים, גילה את מחשבותיו: ברגע של חולשה גילה דן את ליבו לפני ידידו הטוב וסיפר לו על קשייו בחיי נישׂואיו; הגיד לו את כל ליבו – אמר לו את כל האמת, גילה לפניו את כל צפונות ליבו: שמשון הגיד לדלילה את כל ליבו, והתוצאות נהירות לכול; גילוי סודות מן החדר, גילה סודות מן החדר – גילה לבני אדם מבחוץ דברים שאמורים היו להישמר בסוד בחוג מסוים, פרסם עניינים פנימיים ופרטיים, סיפר דברים שאינם ידועים לאחרים, הדליף סודות: מכיוון שאתה עובד כאן כבר כמה חודשים, אני מוכן לגלות לך כמה סודות מן החדר על היחסים בין חברי ההנהלה; יש המַתירים לשון רכלנית בעניינים שהשתיקה יפה להם; גַלֵה סודך לאחד מאלף; יפה לעיין בדבר שצפונים בו סודות עמוקים; הרוב יסכימו שחשׂיפה לטבע (יער, ים, מפלי מים, פארק שיש בו עצים, ציפורים ובעלי חיים, מסלול הליכה בהרים) יוצרת חוויה נעימה, רוגע והקלה מעקות הזמן; האינטרס החברתי דורש לחשׂוף את העובדות ולתת הזדמנויות לחברים להתמודד עם דעות ועם רעיונות למיניהם; הוא דיבר בגלוי מה שהיה טמון בליבו חודשים הרבה; ארוטיקה מבוססת על המתח העדין שבין הסתרה לחשׂיפה; > בירור!

העדפה! עדיפות!

העדפה – פעולה, עובדה או עיקרון של מתן יתרונות למישהו או למשהו על פני אחרים; עניין או רצון גדול יותר במישהו או במשהו ממישהו או ממשהו אחר; העדיף – בחר, ביכר, הִפלה לטובה או לרעה, אהב מישהו או משהו יותר מאחרים החשיבו יותר, הראה נטייה חזקה יותר כלפיו, נטה לבחור דווקא בו; העדיף על > העדיף מן – אנו מעדיפים עוגות מלחם; עדיף על > עדיף מן – טוב יותר, מעולה מן: חכם עדיף מנביא; העדפה מתקנת – יחס מועדף במדיניות, בחקיקה, בתוכניות ובנהלים לשיפור הזדמנויות השׂכלה או תעסוקה של אוכלוסייה מוחלשת. היחס נועד לחזקהּ ולהעסיקה, כתרופה להשפעותיה של אפליה ארוכת שנים. למשל, העדפת קבוצת מיעוט (כגון נשים, עולים, מיעוטים, קשישים, בעלי מוגבלויות) כי אינה מיוצגת כראוי במוסדות השלטון לשם השׂגת שוויון חברתי; תעדף, תעדוף, תיעדוף, תיעדף – קבע סדרי עדיפויות, דירג לפי סדר העדיפות: צוות הפיתוח נדרש לתעדף את רשימת השיפורים שביקשו הלקוחות; סֵדֶר עדיפויות, סולם עדיפויות – קנה מידה לקביעה מי עדיף ממי בנוגע לזכות או להטבה מסוימת, סדר חשיבות של דברים בתהליך קבלת החלטות: קניית מכונית אינה עומדת בראש סדר עדיפויותינו; קְדימה, סֵדר קדימות, קדימות, עדיפות –זכות יתר או יתרון כלשהו שיש למישהו או למשהו על אחר בזמן, בדחיפות, בחשיבות, באיכות, בכמות, במהירות, ביעילות וכד': אני מקווה שתינתן עדיפות ראשונה ללימודים; פרוטקצייה > וִיטָמִין פִּי > העדפה, זכות יתר, חסות, משׂוא פנים – העדפה בגלל סיבות לא ענייניות, כגון קשרים אישיים, זכות יֶתֶר או חסות מיוחדת המושׂגות עקב תמיכתם של גורמים בעלי השפעה: כל שנות עבודתו כאן הוא נהנה מזכויות יתר בזכות קרבתו להנהלה; את כל הבקשות יש להגיש בדרך המקובלת כי אין זכות יתר לאיש; נֶפּוֹטִיזם > העדפת קרובים – נטייה של בעלי שׂררה להעדיף במינוי למשׂרות את קרובי משפחתם, את ידידיהם, את חבריהם או את מַכָּריהם, מבני אדם אחרים, שברגיל כישוריהם ראויים יותר [ש"ת: נפוטיסטי]; העדפת מקורבים – נטייה לבחור בחברים ובמקורבים לתפקידי סמכות בשלטון, ללא קשר לכישוריהם או הענקת יתרונות אחרים, במיוחד בפוליטיקה: העדפת מקורבים היא ביטוי גנאי הרומז לקנייה ולמכירה של טובות הנאה, כגון הצבעות בגופים מחוקקים, עשׂיית טובות לארגונים, מינוי תפקיד שגריר במקום רצוי ואקזוטי ועוד; מְקוֹרָב – אדם המיודד עם מישהו (בייחוד עם בעל השפעה), קרוב אליו או נמנה עם חוג הקרובים אליו, ולכן הוא מכירו היטב ומתמצא בענייניו, מישהו שאדם רב־השפעה מקרב אותו אליו, אדם שיש לו מהלכים בצמרת: מקורבי ראש הממשלה חוששים לבריאותו עקב המתח המתמיד שהוא שרוי בו בעת האחרונה; בעל השפעה – מי שנהנה מקשרים וממהלכים בקרב מקבלי ההחלטות ויכול להשפיע על החלטותיהם: העסקן הזה הוא בעל השפעה בחלונות הגבוהים, אולי יוכל לסייע לך לזכות במִשׂרה המוצעת; חוּגים מקוֹרָבים – בני אדם הקרובים לאנשי הצמרת או לִמקורות המֵידָע של העיתונות וכדומה; [היפוכה של העדפת מקורבים] מֶרִיטוֹקרַטְיָה > שִׁלְטוֹן בַּעֲלֵי כִּישׁוּרִים – שיטת משטר או שיטת חברתית־ארגונית שבה מינוי בעלי תפקידים ציבוריים תלוי בכישורים בלבד, ותגמולם או קידומם ייעשׂו לפי תבחיני מצוינות אישית, כישורים והישׂגים; קרוב לצלחת > מקורב לצלחת > מקורב לַמלכות, קרוב לַמלכות – מי שקשריו ניכרים עם בעל עמדה והשפעה על מוקד כוח, עם בעל ממון, עם מקבל החלטות וכד' באופן המאפשר לו להפיק תועלת אישית: התנועה למען איכות השלטון מחתה בחריפות על מתן הטבות מפליגות למגזרים הקרובים למלכות, על חשבון הקופה הציבורית; בטקס הנוצץ נכחו רק ידוענים ומקורבים למלכות; דין קדימה, זכות קדימה – זכות להיות קודֵם לאחרים, מתן יתרון למישהו אחר: תנו זכות קדימה להולכי הרגל ולנכי רגליים; נִראָה, רָאָה – הכיר כטוב, בחר, מצא לראוי: אני רואה את דבריה מדבריכם; דעתו נראית לי; דעתה נראית לי מדבריכם; הורע כוחו – בוטלה עדיפותו, לא ניתנה לו עדיפות, ניתנה לאחֵר עדיפות על פניו, הורד מדרגתו ומחשיבותו [ההפך: ייפה כוחו]: לפי חוקי התורה הורע כוחה של הבת בירושה, אך בימינו אינם תקפים עוד; קריטריון > מַדָד, קְנֵה מִידָה, בּוֹחַן, אֶבֶן בּוֹחַן, תַבחִין, אַמַת מִידָה – מַדָד שלפיו אפשר לשפוט עניין מסוים או להכריע לגביו, אמת מידה לבחינת דבר ולהערכתו: תבחינֵי להצלחה הוא הנאה ועניין שאני מפיק מן העבודה; הסטודנט אינו עומד באמות המידה לקבלת מלגה; קנה מידה – אמצעי להשוואה ולשיפוט, אמצעי בחינה, אמת מידה: התנהגותך הבוטה הייתה גסת רוח לפי כל קנה מידה; כוחו יפֶה, יפֶה כוחו – יש לו הזכות, זכותו גדולה, יש לו עדיפות חוקית, החוק מעניק לו אפשרות החלטה וביצוע בעניינים מסוימים: לפנים היה יפה כוח הירושה של הבכור מכוח ירושה של אחיו; משפט הבכורה – זכות קדימה, עדיפות; חנופה – דבר שֶבח הנאמר או הנעשׂה למישהו כדי למצוא חן בעיניו כדי להפיק טובת הנאה: חשבתי שחנופה למנהל תקדם אותי בדרגה; עָלָה עַל – היה יותר מ־,

היה לו יתרון לעומת אחר, הייתה לו עליונות או עדיפות: כל הנערות בלהקה יפות, אבל היא עולה ביופייה על כולן; רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה; בִּיכּוּר, בִּיכֵּר – העדיף דבר אחד מדבר אחר, בחר כטוב, נתן יתרון, נתן בכורה לדבר אחד על משנהו: אנשי ראשון לציון מְבַכּרים את הפועל הערבי על הפועל היהודי; לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה; הִלקִישׁ – 1. איחר את הבשלת הפרי [ההפך: הִבכִּיר]; 2. איחר, השהה לאחר זמן: הלקשתי תשובותיי על מכתביה; לַקִישׁ, אָפִיל – צֶמח המאחר להבשיל: לשווקים הגיע לאחרונה זן חדש של שזיפים אפילים; בַּכִּיר, הִבכִּיר – הקדים להבשיל פרי: החום מבכיר את הבשלת התבואה; כְּבִיכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ – משל לדבר שהכול להוטים אחריו, שיש עליו הרבה קופצים; הֶאֱמִיר – ביכר, העדיף, הכיר לטובה, ייחד: האל האמיר אותנו להיות לו לעם סגולה; אַפַּרטהַייד, הפרדה גזעית – מתן זכויות יתר לבני גזע אחד על פני גזע אחר; יִתְרוֹן – מעלה יתרה, עדיפות, רְבוּתָא: יש יתרון לחוכמה מן הסכלות; הִכִּיר – אישר, קבע לו זכות יתרה: אני מכיר בתשובתה ודוחה את דבריכם הרפויים; מוֹתָר – 1. עודף, שארית, מה שנותר מדבר מה; 2. יתרון, עדיפות: ומותר האדם מן הבהמה אַיִן; 3. דָבָר שאינו חיוני, שנחשב למיותר: מה נעשׂה במותרי כוח האדם בשירות הציבורי; לְמוֹתָר – מיותר, יותר מן הצריך, לא נחוץ, אינו הכרח בו: למותר לציין כי הקִדמה הטכנולוגית השפעתה מכריעה על אורח חיינו; מִן – יותר מ־: תשובתה טובה מתשובתכם; טוב שֶׁבּ־ – המעולה, המצוין ביותר שבין: טוב שבנחשים רצוץ את מוחו; קָדַם – היה לו יִתְרון על, הייתה לו זכות קדימה: תשובתו קודמת לתשובתכם; אֵיפָה וְאֵיפָה – הפליה בין בני אדם, משׂוא פנים: אין המפקד אמור לנהוג בחיילים איפה ואיפה; פּרִיבִילֶגְיָה, פּרִיווִילֶגְיָה < זְכוּת יֶתֶר – זכות מיוחדת הניתנת לאדם או לקבוצה חברתית או יתרון שיש להם, הגוררים אי־צדק חברתי, בתחומים, כגון מעמד חברתי, גזע, צבע, גיל, נטייה מינית, מִגדר ומוגבלות, לרבות התחום הרגשי או הפסיכולוגי, הקשור בביטחון העצמי, בנוחות ובתחושת היות האדם חלק מהחברה: זכות היתר של המעסיק לשׂכור או לפטר עובדים במפעלו נתמכת כיום מכוח זכות יסוד; בן טיפוחים – כינוי למישהו הזוכה לטיפול מיוחד כדי להכשירו לתפקיד, למעמד מיוחד וכדומה; כוחו יפה מכוח פלוני – הוא עדיף מפלוני, יש לו זכויות יותר ממנו, ידו על העליונה: במחלוקת הזאת יפה כוח הבן בעל הגישה השוויונית מכוח האב בעל הגישה הכוחנית; כָּפָה הסִיְיָח את המנורה – המעשׂה האחרון טשטש את רישומו של המעשׂה הראשון, השוחד הגדול הכריע את השוחד הקטן [לפני המשפט נתנה אישה מתנה לשופט מנורת כסף, ואדם אחר נתן לו סייח של זהב, לכן פסק השופט לטובת האחרון]; אַנשֵׁי שלומֵנוּ – 1. ידידינו, בעלי בריתנו, כינוי רווח בפי אדם לכל מי שקרובים אליו בדעה ורוחשים לו יחסי חיבה וקִרבה רוחנית, כגון בני עדה, מפלגה, כת, אותה ארץ מוצא: תומכינו ואנשי שלומנו יעמדו לצידנו; 2. כינוי בפי חסידים ביניהם לבין עצמם למי ששייך לאותה חצר חסידית; קַסטָה – חלוקת החברה בהודו לפי הבדלי עושר, דרגה או זכות בירושה, מקצוע, עיסוק או גזע. אנשי הקסטה מוגבלים בעיסוקם ובקשרי נישׂואין (או קשרים אחרים) עם חברי מעמדות אחרים; איש שלומו – ידידו הנאמן, חברו: ראשת הלשכה הייתה אשת שלומי שבטחתי בה ולא הופתעתי: אנשי שלומך יהיו רבים, אך בעלי סודך אחד מני אלף; הכרת פנים, הכיר פנים – נשׂא פנים, הָדַר פנים, הפלה לטובה או לרעה, נהג במשׂוא פנים, היטה את הדין: לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט; אני מתחייב לשפוט משפט צדק , שלא להטות משפט ולא להכיר פנים; הטיית דעת, משׂוא פנים, נָשָׂא פָּנִים – נהג מתוך העדפה, הִפלה לטובה, הפלה אדם על אחרים בשל חשיבותו, קרבתו, ידידותו וכדומה: פעמים יש העדפה לנשׂואי פנים מתוך משׂוא פנים; הטיית כף המאזניים לטובת צד אחד, הטה את כף המאזניים לטובת צד אחד – הפליה לטובה צד אחד: הֵיעדר ניתוח ימנע הסקת מסקנה בדבר סיבת המוות, והיא תישׂאר בגדר נעלם או בגדר ספק המונע להטות את כפות המאזניים לטובת מי שהצדק עימו; ׳יד רוחצת יד׳ < שמור לי ואשמור לך – עשׂה לי טובה ואשלם לך טובה, עזור לי ואעזור לך בעתיד; כוהן מסייע לכוהנים – כל אחד מסייע לקרובים לו ביותר; לִפְנִים מִשּׁוּרַת הדין – הקלה וויתור־מה לגבי החוק המוחלט, נוהֵג בסלחנות ובמידת הרחמים, כלומר פחות ממה שהדין מחייב; כלום פרתו של הרב מותרת – נאמר על אדם שמתיר לעצמו מה שאוסר על אחרים; הבדל לטובה – יתרון או עדיפות לטובה: ה׳גולף׳ אולי יש בה הבדל לטובה, אך לרוב אין השינוי מורגש בצריכת הדלק; תלה עצמו באילן גדול, היתלות באילן גדול, נתלה באילן גדול – הסתמך על דבריו או על מעשׂיו של אדם גדול ומפורסם, ציטט מישהו הנחשב בר סמכא בתחום מסוים: בדברי סיכומו נתלה הסנגור באילן גדול וציטט מדברי נשׂיא בית המשפט העליון; הַפלָיָה, הִפלָה – הבדיל מתוך דֵעה קדומה, הבחין בין שונים זה מזה (הִפלה לטובה או הִפלה לרעה): השאיפה היא לשִׁוויון זכויות בלא להפלות בשל גזע, צבע, דת, מין, גיל, מוצא, נטייה מינית ולאום; ברוסיה הייתה הפליית יהודים לרעה; יש לו יתד להיתלות בה – יש לו על מי לסמוך; הבדיל לטובה – הפלה לטובה; רְחַב כתפיים, בַּעַל כְּתֵפַיִם רְחָבוֹת – 1. אדם תַקִיף, היודע להשׂיג את שלו; 2. מי שאפשר לסמוך עליו, הוא יכול לקבל עליו אחריות, יש לו סמכות, יש לו אופי חזק: אם הוא אמר שזה בסדר, מה אכפת לך מה יגידו אחרים? יש לו כתפיים רחבות, שלח אותם אליו; החלונות הגבוהים – כינוי לאנשי הפקידות הבכירה, לדרגות העליונות במנגנון ציבורי או ממשלתי: הפרשייה עוררה רעש ציבורי רב והגיעה עד לחלונות הגבוהים; פָּמַלְיָה של מעלה – כינוי לחבורת שׂרים נכבדים; ייפוי כוח, יִיפָּה את כוחו של אַחֵר, ייפה כוחו – הִקנה זכות לאדם אחֵר לפעול בשמו [להפך: הֵרֵעַ כוחו]: העירייה ייפתה את כוחו של חבר המועצה; הוּרַע כוחו, הֵרֵעַ כוחו – פג תוקפו, הרע זכותו: הגיע העת להרע את כוח הירושה של הבכור ולהשוותה לשל אחיו; בָּרִי וְשֶׁמָא – בָּרִי עָדִיף – הדבר הוודאי עדיף מן הדבר המוטל בספק; הכול כמנהג המדינה, אין משנים ממנהג המדינה – יש לנהוג לפי הנוהג המקובל במדינה, מנהג הבריות כוחו עדיף מכוחו של החוק היבש; סיני ועוקר הרים – סיני עדיף – בקי בתורה וחריף: בקי עדיף [סיני = למדן בקיא ובעל זיכרון; עוקר הרים = מקורי, חריף, עורך השוואות, בוחן בעזרת ההיגיון – שני תארים אלה יחדיו מציינים את החכם המושלם]; מה ראית שדמך אדום יותר? – מדוע ייחוסך עדיף משל אחרים? תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם – עדיפות לרגיל ולקבוע, תדיר ונדיר – תדיר עדיף: שניים רצו לקנות את המצור, ומכרתי ללקוח שמרבה לקנות אצלי, שהרי תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם; ׳קוּם וַעשׂה׳ עדיף מ׳שֵׁב ואַל תַעשׂה׳ – מדינִיוּת של עשׂייה עדיפה ממדיניות של הימָנעוּת מפעוּלה; ׳קוּם וַעשׂה׳ עדיף מלְהִיכָּבֵד וְלָשֶׁבֶת בַּבַּיִת – מוטב שלא תתערב: השובתים יכלו להיכבד ולשבת בביתם, אך העדיפו להפגין בכיכר רבין; עֲנִיֵּי עִירְךָ קוֹדְמִים – ראוי להעדיף את העניים הקרובים מן העניים הרחוקים: עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמים; אינה דומה ראִייה לשמיעה – דבר שאדם רואה בעיניו מדויק יותר ועדיף ממה שמגיע אליו בשמיעה בלבד: ההבדל המובהק ברמת הרפואה מוכיח בעליל שאינה דומה ראִייה לשמיעה; נוח לו ש־ – מוטב לו ש־, כדאי לו יותר שיעשׂה כך וכך משיעשׂה כך וכך: נוח לו שיגרוף ביבים, משייכתב עליו מקרא זה; נוח לו שייבלע בקרקע משיראו אותו חבריו בנַוולוּתוֹ; נוח לו למות ברעב משיבקש . . .; נוח לו לשמוע שׂיחת . . . מלשמוע; נוח לו שימות ברעב משיבקש מתנת חינם; השתיק את מחשבותיו והעדיף את האלם מן האלימות; הגיע למעמדו בזכות קשריו, ולא בזכות כישוריו < זכות! חקיקה! יתרון!

הפחתה

הקלשה, הִקלִישׁ, הפחתה, הִפחִית – 1. החסיר, גרע, הפחית מן הכמות, מן הגודל, מן המִספר וכד׳ של דבר מה: הופחת סכום הפיצויים להוצאות המשפט; 2. הקטין, צמצם, הפך דבר לקטן בכמות, במִספר, בגודל, במידה, בדרגה, בחשיבות, בעוצמה וכד׳: אל תפחית מערכו של יריבך כי צפוי לך מאבק קשה; פחיתה, פָּחַת – התמעט; נחלש בעוצמתו, בערכו או באיכותו; נעשׂה קטן בגודלו, במספרו, במידתו, בדרגתו וכד׳: לפנות ערב פחת זרם הבאים לאירוע, וכן – הִידַלדֵל, הִצטַמצֵם, הִצטַמֵק, הִתגַמֵד, הִתדַלדֵל, הִתחַסֵר, הִתפַּרסֵם, הִתמַעֵט, הִתקַטֵן, מָעַט, יָרַד, קָטַן; פְּחָת – הקטנת ערך נכס (כגון מכשיר, מכונה, מבנה, מכונית) עם הזמן בשל השימוש בו, מהתיישנותו וכד׳; נִיכָּיוֹן, נִיכּוּי, נִיכָּה – הפחית, גרע, החסיר או הוריד מיסים, תשלומים, הוצאות וכד׳ מסכום מסוים, כגון מן המשׂכורת: לאחר נִיכְּיוֹן ימי החופשה, נותרו לנו ימים אחדים; נִיכְּיוֹן שטרות – מכירת שטר חליפין לצד שלישי (בדרך כלל לבנק) לפני מועד הפירעון תמורת סכום קטן מהסכום הנקוב בשטר; צמצום, הצטמצם, צומצם, צִמצֵם – הקטין, המעיט, הפחית, קיצץ, הפך דבר לקטן ולמצומצם ממה שהיה קודם: המפעל צמצם את מספר העובדים בשל חוסר הזמנות; סוד הַצִמצוּם – האומנות או הכושר לצמצם דברים, להתרכז בעיקר ולהביע דברים בקיצור: מאמריו מעידים שהוא עמד על סוד הצמצום כי הם מועט המחזיק את המרובה; למגינת ליבי, יש נואמים שטרם שמעו על סוד הצמצום; מְצוּמְצָם – קטן במידות ובממדים, מועט במספר ובכמותו, זעום, מוגבל, שיש ממנו מעט מאוד, שצמצמו אותו: בתקציב המצומצם לא נוכל לקנות את כל מה שתכננו; נגיסה, נָגַס – הפחית, גרע או נטל חלק ממשהו השייך לאחר ובכך פגע בשלמותו: התוכנית נגסה חלק קטן משטח החלקה וצירפה אותה לחלקה סמוכה; ננסוּת, ננסי, ניוֵּס, גימוד, גימד – צמצם, הקטין, הפחית, הציג דבר כקטן ולא־חשוב, בעיקר לעומת דבר אחר: בצניעותו הוא נינס את תרומתו להצלחת המבצע; נִכבַּל, כבילה, כָּבַל – 1. קשר מישהו או משהו בחבל, בשרשרת, באזיקים וכד׳ כדי שלא יוכל לזוז או להינתק ממשהו, וכן – ריתק, אָסַר, קָשַר, כָּפַת, אָזַק: השוטר כבל את ידי האסיר באזיקים; 2. הגביל או צמצם את חופש הפעולה, מנע מאדם להתנהג כפי שהיה רוצה לנהוג, חִייב אותו להישאר עם מישהו או במקום כלשהו, לא אִפשר להשתחרר מקשר, ממחשבה, מרגש, מדעה וכד׳: גידול חיות בית כובל את האדם לביתו; את רעיונותיי ואת יוזמתי כבלו בכבלי ברזל של אטימות ועוינות; כַּבֶל < כֶּבֶל – 1. שלשלת ברזל, נחושת וכד׳ המשמשת לקשירת הידיים והרגליים של אסירים:

שבויים נאסרו בכבלים והושלכו לבית הכלא, וכן – אזיקים, אזיקונים; 2. עול, קושי, הגבלה, חובה מכבידה: לכותב לא קל לחלץ את לשונו מכַּבלי חדגוניות יתרה; תהפוכות הזמן וקשיי הפרנסה הם רכיבים מובהקים של כבלי הקיום; נשירה, נָשַר – עזב ארגון מסוים (כגון מוסד חינוכי, מקום עבודה, קורס) או נפלט ממנה לפני המועד שנקבע לכך: נשירתו מן הקורס הייתה בלתי נמנעת בשל ציוניו הנמוכים; היפגעות, נפגע – התקלקל, פחת, נעשׂה גרוע יותר, איבד משלמותו, נפגם, התערער עקב השפעתו של גורם שלילי: כדי שאמינותנו לא תיפגע, נקפיד על עמידה בלוח הזמנים; כמעט ונפגע > כמעט נפגע – מצב שבו כמעט קורים תאונה חמורה או אסון בצבא, בדרכים, בעבודה וכד׳; חישוק, חישֵק – הגביל וצמצם את מרחב הפעולה של מישהו: בסיעתנו יש כמה חברי כנסת שמחשקים זה את זה; החישוקים הם סייגים, מגבלות, גורמים המחזקים או מקבעים מדיניות, גישה וכד׳; הֵפִיג, הֲפָגָה – הסרה, הפחתה, החלשה: כדי להפיג את הסבל ואת המתיחות, השתמשתי בסמי מַרפֵּא להפגת כאבים; זיער, הזעיר – הקטין, מיעט, המעיט: המחשבים מגמדים את רוח האדם ומזעירים את שאיפותיו הנעלות; התמעטות, התמעט, מיעט, מיעוט, המעטה, הִמעִיט – 1. המעיט במשהו, גרם שייראה או גרם לו להיראות פחות גדול או פחות חשוב מכפי שהוא באמת, הקטין או צמצם אותו: הסנגור ניסה להמעיט בחומרת העבירות של הנאשם; 2. המעיט בעשׂיית משהו, עשׂה אותו במידה מצומצמת או בכמות מועטה: אם ברצונך לרזות, הַמעֵט באכילה; שחיקה, נִשחַק, שָׁחַק – הפחית את הערך של משהו, בעיקר של כסף, של שׂכר וכד׳: האינפלציה הדוהרת שחקה את משׂכורות השׂכירים במשק; הִקהָה – פגם בחדות, גרם למשהו להיות חד פחות או מחודד פחות משהיה, הפך אותו לקהה; חיוורון – דלות, חוסר בהירות ובליטות, התכונה של הדבר החיוור שהוא חלש ועמום, חוסר צבע: בדמדומי הבוקר קשה להבחין בכוכבים בגלל חיוורונם; חיוורון סגנונו נובע מאי־קריאת ספרים; כורסם, כִּרסֵם, כִּרסוּם – 1. הפחתה ממשהו, צמצום, הרס הדרגתי: הכרסום במעמדו נובע ממחדליו האחרונים; 2. בלה, הופחת, נוון: שיני הזמן כרסמו ביופייה ונגסו בכוחה הנשי; דַלוּת – צמצום, מוגבלות: דלות המחשבה ודלות הרגש הכשילוהו בתפקידו; התיש את כוחו, דלדול, דִלדֵל – החליש, מוטט, הֵתֵש, רושֵש, צמצֵם את ההיקף של דבר או את עוצמתו, בעיקר עקב ניצול מוגזם שלו: כריתת עצים מוגזמת וחסרת תכנון דלדלה את החורש; דלדול העצם הוא אובדן הדרגתי של סידן מן העצמות המתרחש בגיל מבוגר; דילול, דילל – 1. הפך לסמיך פחות או למרוכז פחות: המרק סמיך מאוד, כדאי לדלל אותו במים; 2. עקר צמחים מיותרים כדי שלאחרים יהיה יותר מקום לצמוח; 3. הקטין משהו או עשׂה אותו פחות צפוף על ידי הוצאת מקצת מן הרכיבים שלו: בשל הרגיעה במצב הורה הרמטכ״ל לדלל את מערך הכוחות לאורך הגבול; התקזז, מְקוּזָז, קוּזַז, קִיזוּז, קִיזֵז – 1. חיסר, הפחית, ניכה: החודש יקזזו ממשׂכורתו את ההלוואה שניתנה לו; 2. איזן, השווה על ידי חישוב חובה מכאן וזכות מכאן: החשבון בינינו מקוזז, ואין אנו חייבים זה לזה כלום; מזעור, מִזעֵר – 1. הקטין, צמצם את המידות, הפך דבר גדול לזעיר בממדיו; 2. הפחית או הקטין למינימום הוצאות, נזקים וכדומה: בתכנון מערכת הכבישים החדשה יש למזער את הפגיעה האפשרית בערכי טבע ונוף; גריעה, גָרַע – 1. מיעט, הפחית, חיסר; 2. פָּחַת, חָסַר, קָטַן: במה גרע כוחה של חוכמת הרפואה מחוכמת המשפט; עם הזמן גרעה קומתה, חשך זיווה והושחרו פניה; פוחת והולך – מתמעט בערכו או בכמותו וכד׳, פוחת יותר ויותר, הולך ואוזל, מתמעט או נחלש בהדרגה, נתון בתהליך של ירידה, של התדרדרות, של התמעטות, של דלדול וכד׳: מלאי המזון בעיר הנצורה פחת והלך; הידק את החגורה, הידוק החֲגורה – הסתפקות במועט, הצטמצמות, הפחתה בהוצאות; הֵרֵעַ כוחו – הפחית את תוקפו, הפחית את זכותו; ריכוך, ריכך – הפחית התנגדות או עקשנות: הצבא ריכך את חזית האויב על ידי הרעשת תותחים; התבטלות עצמית, התבטל בפני מישהו – הפחית מערך עצמו ומחשיבותו העצמית יחסית אליו, התחנחן: עליך לרכוש ביטחון עצמי ולהפסיק להתבטל בפני הכול; נָפַל מפלוני – היה פחות מפלוני ביכולתו או בערכו: היא אינה נופלת מכל חייל בגילה ובהשׂכלתה; לִפנים משורת הדין – הקלה וויתור־מה לגבי החוק המוחלט, נוהַג בסלחנות ובמידת הרחמים, כלומר פחות ממה שהדין מחייב; פחות משווה פרוטה – דבר חסר ערך: המוצא אבֵדה שהיא פחות משווה פרוטה אינו חייב להכריז עליה; לשון הַמעָטה – הערכה זהירה ומתונה, תיאור דבר בצורה רכה ובוטה פחות מהמציאות לפעמים בנימה אירונית; מַטבֵּעַ שָׁחוּק – 1. כינוי לדבר נטול כל ערך, פרוטה שחוקה: הסחורה הזו חסרת כל ערך, אינה שווה מטבע שחוק; 2. מטבע לשון שמרוב שימוש בו איבד את משמעותו והפך סתמי, מליצה שדופה: הוא חזר בנאומו על אותם מטבעות שחוקים המשמשים אותו תמיד, ולמעשׂה לא אמר דבר; הנִכוֶוה בחמים נושב בפושרים – מי שנכשל פעם בדבר מה, פוחד מכל דבר אף פחות מן הקודם, שמא ייכשל שנית; פחות מלא כלום; הידק את החגורה – צמצם את הוצאותיו והסתפק במועט; נָהַג קימוץ בדיבורו – מיעט לדבר; מיעט את הדמות, המעיט את דמותו, המעטת דמותו – הקטנת ערכו, זלזול בכבודו; מיעט את נפשו – נהג צניעות וענווה: מַעֵט נפשך מכל גדולות העולם; למה הדבר דומה? לאדם שאוכל ענבים מכֶּתֶף האשכול – החלק הרחב באשכול שגרגיריו צפופים ומרובים: ככל שהוא מתקרב לנָטֵף – החלק התחתון, הדליל והצר, כן גרגיריו הולכים ופוחתים; הסתפקותו במה שיש מיעטה את דמותו בעיני עצמו; מיעט את עצמו ומחל על כבודו; צמצם את עצמו עד שכמעט נתבטלה ישותו; אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמיים; די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת; צמצמנו עצמנו זה מפני זה; ויתר על אירועים פומביים והעמיד עצמו בצל; אכול פחות, לעס טוב יותר, דבֵּר פחות אמור יותר, שְׂנָא פחות אהוב יותר, והיית אדון לכול > מְעַט!

הפסקה!

הפסקה, הפסיק – השבית את הפעילות, קבע פסק זמן למנוחה ולהתרעננות: כדאי לעשׂות הפסקה בנסיעה ארוכה; הַפסָקַת תֵּה – הפסקת העבודה לשתיית תה או קפה, ברגיל בזמן שבין הארוחות; הַפסָקַת חַשמַל – הפסקה בזרם החשמל שמקורה בתקלה או בפעולה מכוונת: במהלך החורף אירעו הפסקות חשמל רבות; הַפסָקַת אֵש – הפסקה זמנית של הלחימה לפי פקודה או בזכות הסכם: הפסקת האש נכנסה לתוקפה בצוהריים; הֶפסֵק – הפסקה, חדילה, עצירה, הפוגה: המֵחוֹש שבגבו היה מחלחל בלא הפסק לאורך רגל שׂמאל; כשתיירנו בסין ירד גשם שלושה ימים בלא הפסק; פֶּסֶק זמן – הפוגה קצרה במהלכה של פעולה; הפסקת אוכל – הפסקה בפעילות (כגון בעבודה, בלמודים) לצורך אכילה; קְטִיעָה, קָטַע – הפסיק את המהלך, את הרצף או את ההמשכיות של דבר, הפריע לרצף של משהו או מנע את המשכתו או את השלמתו: היושב ראש נזף בנוכחים על שקטעו שוב את דברי הנואם בקריאות ביניים; התמהמהות, הִתמַהמֵהַּ – התעכב, איחר, השתהה: השׂחקנים התמהמהו זמן רב מאחורי הקלעים, והקהל באולם החל לאבד את סבלנותו; אֶתנַחתָה – הַפסָקה, מנוחה, רגיעה בין מעשׂה למעשׂה: הפועלים עשׂו אתנחתה בעבודה; הִשתַהוּת, הִשתַהָה – התמהמה, שהה שהייה יתרה, התאחר: תשובת הביטוח הלאומי השתהתה מעבר למצופה; שְׁהוּת – פנאי, ארכה, פרק זמן וכד׳ שיש בהם כדי לעשׂות דבר מה: המנַהל הציע לי תפקיד חדש, וביקשתי ממנו שהות קצרה כדי לעיין בדבר; יש לעשׂות את הניתוח ללא שהות; 2. שהייה, הימצאות במקום מסוים לזמן מה, ארכה: במהלך שהותנו בלונדון גרנו במלון נחמד ולא יקר; שיהוי – הפסקה קלה, אתנחתה, פֶּסֶק זמן, הפוגה: יש לפעול ללא שיהוי וללא דיחוי; שִׁיהָה את עצמו – עיכב את עצמו, התאפק: הנצרך לנקביו ראוי שלא ישהה את עצמו; הֲפוּגָה – 1. הפסקה זמנית של פעילות, של פעולה, של התרחשות וכד׳, שקט זמני במהלך התרחשות מסוימת: במהלך המסע חנינו להפוגה קצרה והמשכנו בדרכנו; 2. שקט זמני, הפסקה זמנית בפעולות הלחימה, לרוב לפי הסכם בין הצדדים הלוחמים; בלי חָשָׂך, בלי הפוגות, ללא הפוגה, בלי הֶרֶף – ללא הֶפסֵק, ללא הפסקה, ברציפות, שוב ושוב, כל הזמן: הלילה הזה ירד גשם בלא הֶפסֵק; ביטול, ביטֵל – 1. לא־מילא משימה או פעולה מתוכננת, בייחוד לאחר המתנה ארוכה או הכנות רבות: המפקד ביטל את הפעולה זמן קצר לפני המועד שנקבע לה; 2. החליט רשמית להפסיק קיומו של נוהג, חוק, מערכת, מוסד וכד׳: ביטול העבדות שינה את פני החברה האמריקנית מן היסוד; 3. נטל את התוקף מחוזה, מפסק דין, מצו, מהמחאה וכד׳: הצדדים הודיעו על ביטול החוזה ביניהם בהסכמה הדדית; בנות ביטול, בת ביטול, בני ביטול, בר־ביטול – שניתן לבטלו, שאפשר לבטל את תוקפו: ההחלטה שהתקבלה בבוררות היא בת־ביטול על ידי בית המשפט; גֶשֶׁר – יום חופשה מחוץ למניין שאדם לוקח כדי לקשור אותו לשני ימי חופשה לפניו ולאחריו [עממי]: היות שהחג נגמר ביום חמישי, יום שישי הוא יום גשר; היכנעות, כניעוּת – קבלת מרותו של אחר, הפסקת התנגדות למישהו: היכנעות צבא האויב באה לאחר המפלה הגדולה; אַרכָּה – הארכת זמן למועד מאוחר יותר, שהות נוספת: הממשלה נתנה ארכה לפקיעת האולטימטום; שַׁבָּתוֹן – 1. הימָנעוּת מעבודה, מנוחה גמורה: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן; 2. ביטול עבודה לרגל אירוע מסוים (כגון בחירות לכנסת או אבל לאומי): שבתון כללי ביום העצמאות; שְׁנַת שַׁבָּתוֹן – שנת חופשה למורה, למרצה וכד׳ לאחר שש שנות עבודה לשם השתלמות בתחום עיסוקו והרחבת אופקיו; הִנִיחַ ידו מן, מָשַׁך ידו מן – נמנע או חדל ממנו, הסתלק מן, התרחק מן, חדל לעסוק ב־: אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך; אני מבכר לבטל עצמי ולהניח ידי מן המחלוקת מלריב ולהרבות יריביי; קפא על מקומו – נשאר בלי תנועה בגלל שמועה מפתיעה וכד׳, התאבן: כשקיבלנו את הבשׂורה המרה, נשארנו קפואים על מקומנו; חילוּץ עצָמות – חיזוק הגוף והתרעננות בעזרת התעמלות: מדי יום אני מחלץ עצמותיי בעבודה שעה אחת; שֶׁקֶט שלִפנֵי הסעָרה – מצב שממנו עלולה להתפתח התפרצות חמורה; הילוך סרק – מצב שבו המנוע פועל, אך אין המכונית מתקדמת: סיום כתיבת הספר נתון בהילוך סרק: הזמן עובר, הכסף אוזל, ואין כל התקדמות; דריכה במקום, דָרַך

בַּמָּקוֹם – דשדש במקום אחד, לא התקדם בעבודתו או במאמציו להשׂיג דבר, דָּשׁ בעניין אחד זמן רב, קפא על שמריו: הוא דורך במקום במיזם שקיבל עליו לסיים, לכן החליטו לפטרו; ביטול תורה, ביטול בית המדרש – כינוי להימנעות מתלמוד תורה ללא סיבה מוצדקת, חרף מצוות תלמוד תורה, שעליה נאמר: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם ולילה'; שיסע אותי בדברים – הפסיק את דברי זולתו, קטע את שטף השׂיחה, נכנס לתוך דברי חברו; נשברה התנגדותו – אולץ להפסיק את התנגדותו, ויתר או נכנע: לאחר קרבות עזים נשברה התנגדותה של ההנהלה וקיבלה את תנאי המועסקים; שָׂם אותו בַּנַּפְטָלִין – הפסיק את השימוש בדבר, גנז אותו; שָׂם קֵץ לדבר, שָׂם קֵץ – הפסיק, גמר, חיסל, הביא דבר מה לידי סיום: נקווה שהרחבת הכביש תשׂים קץ לתאונות הרבות שמתרחשות בו; הגיע הזמן לשׂים קץ למריבות בינינו; לא זז מ־ – לא פסק מ־, לא חדל מ־: לא זז מלחבבו עד שהכניסו לבית; הרחיב את זמנו – נתן לו ארכה, האריך את הזמן שהוקצב לו לפעולה: כדי לסיים את המיזם ביקשתי שירחיב את הזמן בשני חודשים; ביטול זמן – איבוד זמן לריק, אי־ניצול הזמן לעשׂיית דבר מה: כל הדיבורים האלה הם ביטול זמן, צריך להתחיל לפעול בהקדם; טִרְחַת הציבור, טורח הציבור [בארמית: טִירְחָא דְּצִיבּוּרָא] – טִרחה מרובה שיש בה מאמץ גופני כלשהו ובזבוז זמנו של הציבור; שְׁלוֹם קבע – הפסקה מוחלטת של הלחימה לאורך זמן: השקפתי שוללת בתוקף את המלחמה ומטיפה לקיום שְׁלוֹם קבע בעולם; אֵשׁ שׁוֹטֶפֶת – אש מתמשכת ורצופה הנורית בלי הפסקה מכלי נשק; שביתַת נֶשֶׁק – הפסקה בקְרָב, עד ששני הצדדים הנלחמים יתכנסו, וידונו בתנאים לשלום; הֵנִיחַ את נִשְׁקוֹ – הפסיק להִילָּחֵם: משנכנסה הפסקת האש לתוקפהּ, הניחו החיילים את נשקם; שבירת הקיפאון, שבר את הקרח, שבירַת קֶרַח – הפסקת הקיפאון ביחָסים: נמשכים המאמצים לשבור את קרח במערכת היחסים בין יהודים לערבים; דְּממַת אַלחוט – הפסקת שידורים כדי להאזין לשידורי האויב או כדי להסתיר ממנו ידיעות, כגון מיקום הכוח לפני פעולה צבאית חשובה: כשתעברו את הגבול זכרו לשמור על דממת אלחוט; שירת הברבור – הופעת הפרידה של אדם, מפעלו או הישׂגו האחרון לפני פרישתו מתחום עיסוקו או לפני מותו; יצירה אחרונה, בעיקר יצירת מופת, של אומן: הופעתו המרגשת של זקן שׂחקני התיאטרון הלאומי במחזהו של שקספיר הייתה שירת הברבור שלו, ולאחריה פרש מן הבימה; הדגל הלבן מביע את הרצון לשׂאת ולתת על הפסקת מעשׂי איבה או על כניעה; עבודה ללא הפסקה תשבור את התלהבות הנשמה; הדרך היחידה לשמור על איזון ועל שפיות היא לפוש קמעה ולחוש רוגע ושלווה בהפסקה; עבודה בלי הפסקה היא הגדרה הולמת לגיהינום > הרחקה! מנוחה! שינוי! שתיקה!

הפצה! תפוצה!

הפצה, הֵפִיץ – 1. זרה לרוח, פיזר לכל העברים ולכל הכיוונים, העיף לכל עבר: חמש דרכים להפצת זרעים: כוח כבידה, רוח, כוח בליסטי, מים ובעלי חיים; 2. פִּרסֵם, חילק ושיווק דבר בקרב הציבור: מִשׂרד החינוך מפיץ דפי מידע בקרב מורים ומנהלים בבתי הספר; 3. העביר משהו (ידיעה, שמועה וכד') בין בני אדם רבים או במקומות שונים: מי הפיץ בבית הספר את השמועה הזאת? נפוצו לכל עבר – הסתלקו, התפזרו, התפשטו לכל הכיוונים, התפזרו לכל מקום: מרבית תושביה של ממלכת ישׂראל הוגלו לאשור ונפוצו לכל עבר; הפצת שמועות – פרסום שמועות, הפצת ידיעות שאינן בדוקות ומוכחות: בזמני מלחמה ומתיחות יש להיזהר מלהפיץ שמועות הזורעות פחד, הטעיה ומבוכה; תְּפוּצָה – 1. שיעור הפיזור וההתפשטות של משהו על פני שטח מסוים, במקומות מסוימים וכד': לשׂפה האנגלית תפוצה גדולה בעולם המערבי ואף מחוצה לו; 2. המִספר הכולל של גיליונות עיתון, כתב עת וכד' המגיע ללקוחות, מִספר העותקים של פרסום המשווק ברבים: העיתון ניסה להגדיל את תפוצתו בכמה אמצעים: הוזלות, ייזום מדורים חדשים וכד'; 3. תחום גאוגרפי או אזור שבו יש סוג מסוים של בעל חיים, של צמח וכד', הכמות שבה הוא מופיע שם: בספר הגאוגרפיה הוסבר על תפוצת סוגי סלעים בעולם; 4. גולה, פזורה, ארצות הגלות והיהודים היושבים בהן [המשמש בעיקר ביידוע: התפוצה, התפוצות]: חשוב לטפח את הקשרים בין תושבי הארץ לתפוצות; רשימת תפוצה – רשימה שמית של נמענים (בני אדם או שמות מוסדות) ומעניהם לשליחה אליהם מכתב, מסמך, חוזר וכד': ברשימת התפוצה האלקטרונית שלי רשומים כל מעני הדוא"ל של הנמענים; תפוצות ישׂראל – כינוי לכל קהילות ישׂראל בארצות פזוריהן: יש מנהגים שהם נחלת קהילות יחידות, ויש שהתפשטו בכל תפוצות ישׂראל; תפוצת נאטו – [בלשון הדיבור] תפוצה רחבה ביותר של רשומה; הפצת מידע, מזכר, מסמך, מכתב וכדומה למִספר גדול מאוד של נמענים: סיפרתי לה עליו בסודי סודות, אבל היא הפיצה את העניין בתפוצת נאטו; זְרִיָּה לָרוּחַ, זָרָה לָרוּחַ – פיזר והפיץ לכל עֵבֶר, הפקיר: כדי שהתבן והמוץ ייזרו ברוח והגרגירים ייפלו ארצה יש להניף את התבואה ולזרוק אותה למעלה; התרווח, רָוַח – היה מקובל, היה נפוץ ברבים, היה שכיח: בקרב רבים רווחה האמונה התפלה שחתול שחור הוא סימן למזל רע; הִתְפָּרֵץ, נִפְרַץ, פְּרִיצָה, פָּרוּץ, פָּרַץ – התפשט, הרחיב את מקומו, נהיה נפוץ, התרבה: וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ; קריאת ספרים בימים ההם לא הייתה מנהג נפרץ; פָּרוּץ – 1. שפרצו או חדרו לתוכו באלימות, בדרך כלל כדי לגנוב, לשדוד או לעשׂות מעשׂה לא חוקי: בעל החנות עמד נואש מול הכספת הפרוצה; 2. שיש בו פִּרצה, סדק או פתח, שאינו שלם או סגור: הם התגנבו לתוך הפרדס מבעד לגדר הפרוצה; 3. מושחת, מופקר, לא מוסרי, חסר מעצורים, בייחוד בתחום המיני: הבעל האשים את אשתו בהתנהגות פרוצה ומופקרת ותבע את גירושיה; 4. שאינו מושלם, שיש בו פגמים או ליקויים ולכן אינו שלם או מוגדר לחלוטין, שיש בו פרצות, שיש בו מקומות תורפה: בהֵיעדר הגדָרות מדויקות נותרת מִסננת החוק פרוצה לפרשנויות שהמחוקק לא התכוון אליהן; תִּפְזוֹרֶת – מצבה של סחורה מפוזרת, שאינה ארוזה באריזות: האשלג מובל במחסני האוניות בתפזורת; מִטְעָן בִּצֹּבֶר, מִטְעָן בתפזורת – מטען לא ארוז בכמויות גדולות כשהוא גז, נוזל, מוצק או גרגירים, כגון נפט או נפט גולמי, תבואה, פחם או חצץ, סחורה גזית; פָּשָׂה – התרחב, התפשט, בייחוד משהו שלילי או מזיק או נגע חברתי: המחלה פשׂתה בין החולים; נגע הסמים והכוהל לא פשׂה בין חיילי צה"ל; רֵיחָנוּת – ריחניות, תכונת הדבר שמפיץ ריח, הפצת רֵיחַ [סִפרותי]: ריחנות האדמה אחרי הגשם; הכתים, הפריח שמועה, רינן, הלך רכיל, רכלן, רכילות – שׂיח על החיים הפרטיים של מכּרים, קרובים וידוענים שלא בנוכחותם, ועל הרוב גם לא בידיעתם ובהסכמתם. הרכילות עניינה הפצת מידע (עובדות, דעות, דברי בדיה ורוע) שלא זכה לפרסום רחב, לעיתים אגב חדירה לפרטיות, ותוכנו לרוב שערוריות ונושׂאים שהם בגדר לשון הרע ובשׂמחה לאיד; רינון, רינֵן – הפיץ שמועה בגנותו של אַחֵר, הלעיז: מפני מה הבריות מרננות אחריך, והלוא כל דרכיך אמת וישר; לפי רינוני הבריות, הבחור בהיר העור נתן עינו באישה כֵּהַת מראה, חכמה ומהממת; זָרוּעַ – מכוסה משהו, המפוזר על פניו או נפוץ בו: האזור הזה מסוכן, הוא זרוע מוקשים ישנים שנסחפו בשיטפונות על פני שטח נרחב; הפרחת שמועות, הַפְרָחַת שמועה, הפריח שמועה – הפיץ שמועה, סיפר דברים לא מבוססים ולא בדוקים: מתנגדי המשטר נוהגים להפריח שמועות בדבר מצבו הבריאותי המעורער של הנשׂיא כדי לזרוע חששות וחוסר ביטחון בקרב האוכלוסייה; מכתב שַׁרשרת – מכתב ובו הודעה הקוראת לנמען ליצור העתקים למכתב ולהעבירם הלאה לנמענים נוספים; הכתים, הטיל כתם – פגע בשמו הטוב של זולתו באמצעות הפצת מידע לא מחמיא או פגע בעמיתו בשל מעשׂה לא ראוי: התנהגות לא נאותה של שופט יש בה להטיל כתם על מערכת המשפט כולה; ציפור קטנה לחשה לי, עוף השמיים הוליך את הקול – השמועה פשטה בדרך כלשהי, הדבר התגלה ונודע ברבים על אף הניסיונות להסתירו: הלכה לילות כימים בדרכים ודגל בידה, ואט אט הוליך עוף השמיים את הקול, ונתקבצו סביבה נשים מכל רחבי הארץ וצעדו עימה לעבר הכנסת; עברה הרינה במקום, עָבְרָה הרינה במחנה – נפוצה שמועה במקום, רבים מרננים ומספרים זה לזה: במחלקה עברה הרינה שהמפקד מתכוון להתפטר – רבים החלו לרנן ולספר זה לזה; דיבה, לָשׁוֹן הָרַע – רכילות, הלשנה, הוצאת לעז: כתבה בעיתון שכולה לשון הרע והוצאת דיבה; יצא קול – נפוצה שמועה: יצא קול שמקצרים את שירות החובה; הידיעה עשׂתה לה כנפיים, השמועה עשׂתה לה כנפיים – הידיעה התפשטה מהר ברבים; הֲפָחַת כְּזָבִים, הֵפִיחַ כְּזָבִים – הפיץ דברי שקר: שדכן שאינו יודע להפיח כזבים, אינו שדכן; זָרַע ייאוש, זריעת בהלה או ייאוש, זרע בהלה – הפיץ ידיעה המעוררת בהלה או ייאוש שעלולה לפגוע בכל דרך שהיא באוכלוסייה: המפַגעים זרעו בהלה ביישוב; תעמולה תבוסנית, תעמולה תבוסתנית – הפצת ידיעות שיש בהן כדי לערער את רוח חיילי המדינה ותושביה בעמידתם בפני האויב בשעת לחימה, ולגרום בהלה בציבור ולפגוע בביטחון המדינה; משׂרד פרסום – עֵסֶק הנותן שירותי פרסום ללקוחותיו, כגון מחקר שיווקי, בחירת המסר הפרסומי וניסוחו ניסוח יצירתי, מילולי וגרפי, הפקת הקמפיין הפרסומי (תשדירים, מודעות או פרסומות מסוג אחר) והפצתו; מלחשים ש־ – יש שמועות ש־, בני אדם מספרים ש־: מלחשים שהמפקדת תהיה מזכירת הרמטכ"ל; הִתְפַּשְּׁטוּת שמועה – הפצת שמועה או ידיעה או התפרסמותה: התפשטה השמועה כאש בשׂדה קוצים; שמועה מופרחת, סוכנות ידיעות – ארגון שעוסק באיסוף ידיעות בענייני חדשות והפצתן תמורת תשלום לרשתות שידור, למערכות עיתונים וכד': מסוכנות הידיעות 'רוֹיטֶרס' נמסר הערב כי הושׂג הסכם על הפסקת אש; איש בשׂורה – אדם המביא ידיעה משׂמחת; מִנשָׂר > איגרת מידע, ידיעון מְקוּוָּן (newsletter) – הודעה הנשלחת בדוא"ל לרשימת תפוצה ומכילה מידע עכשווי מטעם גוף מסוים או בנושׂא מסוים, לרוב בקישורים; בכל אתר ואתר – בכל מקום ומקום, פה ושם: בקשה לכל חברי הפורום בכל אתר ואתר: הימנעו מפטפטת, האויב מאזין; הרביץ תורה ברשות הרבים, הרביץ תורה, הַרְבָּצַת תורה – הקניית השׂכלה או תורה לרבים, הוראת לימודי קודש, הפצת תורה; הגדיל תורה והאדירה – הפיץ דעת התורה ברבים:

ספרים אלה נכתבו להגדיל את תורת הסגנון ולהאדירה; פָּשַׁט בעם – הדבר נפוץ בקרב העם: איך פשט בעם ישׂראל המנהג להרבות בקריאת תהילים? נר לאחד נר למאה – נר אחד יכול להדליק נרות רבים, והוא אינו חסר; אדם אחד מועיל ומהנה עשׂוי להועיל ולהנאות רבים בלא שייגרע ממנו דבר: נר לאחד, נר למאה; הפיח כזבים, הפחת כזבים – הפצת דברי שקר: שדכן שאינו יודע להפיח כזבים, אינו שדכן; הִתפַּשְׁטוּת שמועה – הפצת שמועה או ידיעה או התפרסמותה: התפשטה השמועה, כאש בשׂדה קוצים; כְּמוֹץ לפני הרוח – כדבר שחולף ואובד במהירות; העביר קול – הכריז, פרסם, השמיע ברבים, הודיע בגלוי: הממשלה העבירה קול שהיא ממליצה להרבות בטיולים בירושלים; ניסר בעולם, ניסר בחלל העולם – [נאמר על דעות, רעיונות, בעיות וכד׳] נפוץ או התפשט בעולם או בציבור, היה במוקד תשׂומת הלב או במוקד הדיון: מחשבות כאלה וכיווני מחקר דומים כבר ניסרו בחללו של עולם המדע; אנו שואפים להקנות לתלמידינו כלים כדי להתמודד עם מִגוון הדעות וההשקפות המנסרות בחלל העולם; הרעיון התפזר ועם תהפוכות הזמן בטל מן העולם; הפצת יצירת אומנות (כגון במוזיקה, בפיסול, בציור) ברשות הרבים באה לפצות את האדם על קוצר ימיו ולהאריך את חייו ולהכפילם; יהודי התפוצות יתרונם שלא מונחות כל הביצים בסל אחד; תוכנית ההבל שלו הופצה כקש עובר לרוח המדבר > אמירה! גינוי! פרסום! תקשורת!

הפרדה! בדידות!

הַפְרָדָה – פעולה, תהליך או מצב של ניתוק מישהו ממישהו או דבר מדבר; הפריד – ניתק מישהו ממישהו או משהו ממשהו, הרחיק אותם זה מזה או חצץ ביניהם; היפרדוּת, נפרד – 1. התרחק, פרש; 2. התחלק, הסתעף, התענף: הנהרות נפרדו לארבעה ראשים; 3. התגרשו בני זוג זה מזה; הַפְרָדַת כּוחות – מניעת התנגשות בין כוחות יריבים על ידי הרחקתם משני עֶברי קו מוסכם: המדינאי הוא שהביא לידי הסכם הפרדת הכוחות בין שתי המדינות ולשקט יחסי באזור; נפרדו דרכיהם – 1. פנו לכיוונים או לתחומי פעילות שונים; מטרותיהם או השקפותיה שונות; 2. שׂמו קץ לקשר או לשיתוף הפעולה ביניהם: אחרי הכישלון בבחירות נפרדו דרכיהן של שתי המפלגות; הפרדת התחומים – גישה הטוענת כי המדע והתורה מדברים בשני תחומים מקבילים או שונים, שאין ביניהם התנגשות או סתירה; הַפְרָדַת רָשויות – הפרדת רשות החקיקה, רשות השפיטה והרשות המבצעת במדינה, ונתינתן לגופים לא־ תלויים זה בזה כדי למנוע ריכוז כל הכוח בידי אחד מהם: ללא הַפְרָדַת רשויות, לא תתממש הדמוקרטיה; הפרדה מגדרית – הפרדה פיזית, משפטית או תרבותית של אנשים (במאפייה, בבית כנסת, במסגד, בבית ספר, בספרייה, בקונצרט, בתחבורה ציבורית ועוד) בכל גיל לפי מינם הביולוגי של בני אדם מטעמי דת, חינוך, אפליה, מסורת ותרבות. אפשר לאכוף את ההפרדה על ידי כללים, חוקים ומדיניות אף שיש בה הדרה של מין אחד מהשתתפותו השווה בעיסוק, במוסד או בקבוצה. ההפרדה אפשר שתהא מלאה או חלקית, כגון בחתונות חרדים, אך בטיסה לחו״ל אין הפרדה; אַפַּרטהַייד, הפרדה גזעית – מתן זכויות יתר לבני גזע אחד על פני גזע אחר, כגון הפרדה ואפליה פוליטית, חברתית וכלכלית נגד הרוב כהי העור בדרום אפריקה כשנאלצו לחיות הרחק מאנשים לבנים, ללכת לבתי ספר נפרדים, לא לשבת על ספסל אחד עם הלבנים ועוד; נתפרדה החבילה – נפסקו הקשר או הידידות, בטלה השותפות, הופרה ברית הידידות: בתום החופשה נתפרדה החבילה, ואיש איש נסע לביתו; הַפרֵד וּמשׁוֹל – [סיסמת קיסרי רומי] סַכסֵך והַכנֵס פירוד בין העמים הכבושים, וכך יקל עליך לשלוט עליהם כדי שלא יתאחדו נגדך: קיסרי האימפריה הרומית נקטו מדיניות של הפרד ומשול, וכך החילו את שלטונם על עמים; צֶנטרִיפוּגָה > סַרכֶּזֶת, סוּרכַּז, סִרכֵּז – הפריד תערובת על ידי תנועה סיבובית מהירה [חומרים כבדים יותר נדחים מן המרכז אל ההיקף תוך סיבוב מהר מחומרים קלים]: כדי להפריד את השמנת מהחלב, מסרכזים את החלב; צֶנטרִיפֶּטָלִי, מְמַרכֵּז – השואף אל המרכז, הנמשך מן ההיקף אל המרכז: חיילי הפלוגה חוו חוויות רבות שליכדו אותם בזכות הכוח הממרכז של המפקד; צֶנטרִיפוּגָלִי, סִרכּוּזִי – מרחיק מן המרכז; פועֵל, נע, נוטה להתרחק מהמרכז: בקרב השובתים פעלו כוחות סרכוזיים נגד ההנהלה; תיוּג, תִייֵג – סיווֵג ושִׁייֵך אדם לקבוצה מסוימת ואפיין אותו לפיה בצורה שרירותית, הצמיד תואר, ׳הדביק תוויות׳: יש להיזהר מאוד כאשר מתייגים אדם כחולה נפש; פַּלגָנוּת – התפלגות לסיעות, אהבת הפילוג, נטייה להתפלג: ריבוי מפלגות יוצר פלגנות בין אזרחי המדינה; הִתפַּלְגוּת, הִתפַּלֵג – התחלק לשני חלקים נפרדים או יותר, התפרד לקבוצות, לפלגים, לסיעות וכד׳, התפצל, נחצה או הסתעף: ב־1953 התפלג קיבוץ עין חרוד לשני קיבוצים: עין חרוד איחוד ועין חרוד מאוחד; מְפוּלָג – מחולק לפלגים, לא מאוחד, לא מלוכד, שיש בו מחלוקות או חילוקי דעות: השׂר דיבר על החשיבות הרבה שבאיחוד התנועה המפולגת; מַבדֶלֶת – חַיִץ, מחיצת פלסטיק או גומי בין שני חדרים, הניתנת להתפרס ולהתקפל כקפלי אקורדיון; פַּצִּים – נֶסר דק של עץ, פלסטיק וכד׳, המחובר ליד נסרים אנכיים אחרים על קורה אופקית, ויוצר גָדֵר, מחיצה וכד׳: מבעד למרווח שבין פצימֵי העץ הירוקים היינו מציצים אל חצר השכנים; חַיִץ – מחיצה, קיר, מבדיל, חציץ; חִייֵץ – חָצַץ, שימש מחיצה, הבדיל: חייצנו את האולם, והדלת מחייצת בין החדרים; חיוץ – התקנת חיץ, קביעת מחיצה בין דברים: כל מפקד גרוע זקוק לחיוץ כדי לבסס את סמכותו; הִתנַכְּרוּת, ניכּוּר, נִיכֵּר – הפך לזר ולנוכרי, גרר תחושה או מצב של היבדלות וריחוק, הרגשה של אי־ שייכות לחברה, חוסר מעורבות בה או הֵיעדר יכולת להשפיע בה: השיר מתאר את תחושת הניכור והבדידות של האדם בעיר זרה; מנוּכָּר – שיוצר הרגשת זרות וניכור במקום, באווירה וכד׳, שגורם לתחושת אי־שייכות או בדידות: רהיטי המתכת מַשרים בחדר אווירה קרה ומנוכרת; התקשה להסתגל לחיים בעיר הגדולה והמנוכרת; ביטול ניכור – הפסקת הזרות ובניית יחסי ידידות, אהדה וכד׳ בעיקר למרות היחסים העוינים לפנים: ביטלתי את הניכור שהיה בינינו והרחיק את רוב עמיתיי בשל מזגי הרע; מדינת חַיִץ – מדינה עצמאית קטנה, לרוב ניטרלית, השוכנת בין שתי מדינות גדולות עוינות: בימים שלפני מלחמת העולם השנייה שימשה בלגייה מדינת חיץ בין צרפת לגרמניה; אֵזור חַיִץ – אֵזור שבשליטת כוח נֵיטרָלִי (כגון כוח האו״ם), החוצץ ביו שני צבאות עוינים; הִתפַּצְלוּת, פּוּצַל, פִּיצוּל, פִּיצֵל – גרם לקרע בתוך קבוצה או גוף מסוים, פילג, הפריד לסיעות עקב מחלוקת, אי־הסכמה וכד׳: הוויכוח על מכסות המים מפצל את המושב וגורם לסכסוכים בין חבריו; מַחֲנָאוּת – התארגנות פלגנית בתוך מפלגה, סיעה, ארגון וכד׳, שבה אנשים או קבוצות חלוקים זה עם זה בדעותיהם, בגישתם וכד׳: היושב ראש הנבחר הצהיר שיעשׂה הכול לביטול המחנאות במפלגה; תהומי תהומות – תהומות עד אין סוף: תהומי תהומות עמדו בדרכו והקשו עליו את קידומו; חציצה, חָצַץ – 1. הבדיל, התקין מחיצה; 2. עשׂה מחיצה, גדַר גדֵר, סִייג: לא נתתי לשום אדם לשׂוחח איתי ולחצוץ ביני ובין איש שׂיחי; בַּדלָן – מי שנוקט גישה מדינית של אי־התערבות בענייני מדינות אחרות: משהחל בפעילותו הציבורית התבלט כמנהיג בדלן; סֶפָּרָטִיזם, אִיזוֹלַציוֹנִיזם > בַּדלָנוּת – 1. מדיניות הדוגלת באי־התערבות או באי־ השתתפות של מדינה בעניינים בין־לאומיים, גישה המצדדת בהימנעות מהתערבות בענייני ארצות אחרות, פרט לצורכי הגנה עצמית: לאחר מלחמת העולם הראשונה נקטה ארצות הברית מדיניות בדלנית, אך התקפת היפנים על פֵּרל־הַרבּוֹר במלחמת העולם השנייה שׂמה קץ למדיניות זו; 2. שאיפת תושבי אזור מסוים לנתק את אזורם מן המדינה שהוא חלק ממנה. הניתוק אפשר שיהיה תרבותי, אתני, שבטי, דתי, גזעי, ממשלתי ומגדרי מהקבוצה השלטנית, ומטרתו להקים מדינה עצמאית או לקבל אוטונומיה גדולה יותר מטעמים, כגון אתניים, לשוניים, תרבותיים, דתיים, כלכליים, פוליטיים או שילוב של כמה ממניעים אלה; 3. התבדלות, התרחקות מן הכלל, פרישות והימנעות מהסכמים ומיחסים פוליטיים וכלכליים אחרים: יש הטוענים שבדלנות היהודים היא מן הגורמים החשובים של האנטישמיות; חומה מימינו ומשׂמאלו – חַיִץ או מחסום בפני מישהו או משהו, התנהגות, תכונה מסוימת וכד׳ המשמשות מחיצה מפרידה כמעט מוחלטת, בידוד וכד׳: היחס החשדני שלו כלפי הכול יצר סביבו חומת בדידות מימינו ומשׂמאלו; מָתח קו – קבע גבול בין שני דברים או סיים עניין כלשהו ועבר לאחר: לאחר הפיוס מתחתי קו על הפרשה שהקימה חיץ ביני לבין מפקדי; נתן גט – הביא לכלל סיום מוחלט יחסי שותפות, עבודה וכד׳; נטייה פלגנית, העמקת הקרע, העמיק את הקרע – החריף והעצים את הפירוד, שיבש קשה את היחסים בין בני אדם, ופעמים אף ניתק אותם לגמרי בשל חילוקי דעות קשים או אי־הסכמה: חוק החזיר העמיק את הקרע בין שׂרי הממשלה [ההפך: איחה את הקרעים]; קְרָעִים שאֵינָם מִתאַחִים – התפלגות והתפרדות גמורה ומוחלטת, פילוג מוחלט, פער שלא ניתן לגַשר עליו, שֶבֶר שלא יוכל לתקון: המפלגה התפלגה, והרושם הוא שקרעיה לא יתאחו; תקע טריז בין, תקע טריז ביניהם – הפריד או שָׂם מחיצה בין שניים (בני אדם , כוחות, אותיות וכד׳) הקרובים או הצמודים זה לזה: בעלת העסק תבעה אותו על שהכפיש את שמה ותקע טריז בינה לבין לקוחותיה; גבה הר ביניהם – נפרדו, פסקה ידידותם, נפרדו הידידים, חל פילוג, נעשׂו שׂונאים זה לזה: משהעליבו בפומבי, גבה הר ביניהם ואין הם נפגשים עוד; עבר ביניהם חתול שחור, רוח רעה עברה ביניהם – נתקררו או נותקו לפתע היחסים ביניהם, הם חדלו לפתע להיות ידידים אוהבים או שותפים: אחרי עשׂר שנות שותפות עבר ביניהם חתול שחור, והיום לכל אחד מהם עסק משלו; השׂטן ריקד ביניהם – נכנסה ביניהם ערבוביה ורוח שטות; לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו – לא הסתדרו: למרות האהבה הגדולה והעתיד המזהיר לשניהם, לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו והתגרשו אחר כשנתיים; תָחַם תחומים – קבע גבולות, הגביל, קבע תחומים: האדריכל תחַם בעפרונו את תחומי הבית; שׂרף את הגשרים – ניתק לחלוטין את כל הקשרים שהיו לו בעבר עם בני אדם: שׂרף את הגשרים מלפניו ומאחוריו; ניתוק מטבורו של, ניתק מטבורו – ניתק את הקשר העז שהיה: נותק הקשר הטבורי בין משפחתו לחבריו; זָרַע פירוד – גרם

לפירוד, הביא לידי מחלוקת, חָלַק עליו; **פִּתְרוֹן של 'גזורו', פִּתְרוֹן באִבחת החרב** – פִּתְרוֹן בעיה לא פתירה בעזרת החרב [אלכסנדר הגדול פתר את התרת הקשר הגורדי באִבחה אחת, ושלמה המלך ביקש חרב כדי להחזיר את הבן לאימו]; **אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא הנימה** – אין עניין אחד נוגע למשנהו, כל דבר יש לו את תחומו; **חומת ברלין** – חומה שהייתה מבוצרת באורך כ־155 ק"מ והקיפה את מובלעת ברלין המערבית בשנים 1961-1989 (חצתה את ברלין; **חוֹמֶר בִּידוּד** – חומר המשמש לבידוד, חומר מבַדֵד (לא: מבודֵד) כמו אבן, בטון, זכוכית, זֶפת; **מָסַךְ הַבַּרְזֶל** – כינוי למחסום שהיה בין הגוש הסובייטי לגוש המערבי אחרי מלחמת העולם השנייה; **מחנה הֶסגֵר** – מִתקן סגור המשמש מעצר לבני אדם (לעבריינים, לחשודים וכד'), בעיקר מסיבות פוליטיות, לרוב בתנאים קשים: ב־1940 רוכזו יהודי רומניה בגטאות ובמחנות הסגר; **מחנה השמדה** – מחנה ריכוז שבו רוצחים המוני אדם: מחנות ההשמדה שהקימו הנאצים במלחמת העולם השנייה מילאו תפקיד מכריע בניסיונם להשמיד את העם היהודי; **מחנה ריכוז** – מחנה סגור שבו כלואים מתנגדי המשטר או בני אדם החשודים בפעילות עוינת נגדו, ובייחוד מחנה שבו כלאו הנאצים בשנות השואה יהודים בתנאים תת־אנושיים וניצלו אותם ככוח עבודה זול, ורבים מהיהודים מצאם המוות: הנאצים ריכזו מיליוני יהודים במחנות ריכוז כחלק מתוכנית הפִּתְרוֹן הסופי; **מחנה מוות** – כינוי למחנה ריכוז והשמדה, בעיקר למחנות שהקימו הנאצים במלחמת העולם השנייה: את החיים במחנה המוות אושוויץ הגדיר הסופר יחיאל דינור כחיים 'על פלנֶטה אחרת'; **מחנה כפייה** – מחנה ריכוז שבו עצורים לרוב אסירים פוליטיים הנחשבים אויבי המשטר, ובו הם מנוצלים לעבודה בכפייה בתנאים קשים מאוד של רעב, קור, חשׂיפה למחלות וכד': בימי שלטונו של סטאלין הוגלו למחנות כפייה בסיביר מיליוני אזרחים שהוגדרו כ'אויבי העם'; **מחנה מעבר** – מחנה זמני שנועד להחזיק בני אדם לזמן מוגבל לצורך מיון או טיפול מִנהלי אחר: לפני עלייתם ארצה שהו הנערים במחנה מעבר ביוגוסלוויה; **פָּלִיט** – אדם שנאלץ לעזוב בניגוד לרצונו את ביתו, ופעמים גם את מדינתו בעטיין של מלחמה, רדיפות על רקע פוליטי, אתני או דתי וכדומה: לאחר מלחמת העולם השנייה הגיעו לישׂראל פליטים רבים מאירופה; **עָקוּר** – אדם שנעקר מביתו או מארצו בשל פעולות מלחמה, בשל רדיפות פוליטיות, או בשל אסון טבע: ב־1946 הוקמה ועדת חקירה אנגלית־אמריקאית לדון בעתידם של מאה אלף היהודים השוהים במחנות העקורים באירופה; **מחנה עקורים** – מחנה מגורים זמני לפליטי השואה בארצות מערב אירופה שלא יכלו או לא רצו לחזור לארצותיהם לאחר שמשפחותיהם הושמדו בידי הנאצים; **מחנה פליטים** – אתר או שכונה הניכרים בצפיפות רבה ובתנאי מגורים ירודים, ובמחנה מאוכלסים לרוב פליטים: בני אדם שנעקרו מבתיהם ולא התיישבו התיישבות קבע במקום אחר; **אי־אפשר לַבָּר בלא תבן, אין טוב בלי רע, מה לתבן את הבר?** – מה לפסולת אצל דבר טוב ומשובח, פגמים מצויים גם בדבר הטוב, אין טוב בלי רע (≠ אין רע שאין בו טוב), כלומר בכל חיוב יש גם שלילה, אין טוב מוחלט: אף שבספר יש מאמרים מעניינים ומועילים, מדוע הוכנסו בו גם כמה מאמרים שדופי תוכן, מה לתבן את הבר? **מִחוץ לַגדר** – יוצא דופן, דחוי, מנודה, מוקצה, אינו שייך לזרם המרכזי: נשמעה שמועה שמתאבדים נקברים מחוץ לגדר; **נקבר מחוץ לגדר** – מי שאינו שייך (לדת, לעדה) או מי ששׂם קץ לחייו: המתאבד נקבר מחוץ לגדר כי היהדות רואה את קדושת החיים כערך עליון; **הובא לקבורות, הובא לקבורה** – נקבר, נטמן באדמה: עצמות אבשלום פיינברג הובאו לקבורה בהר הרצל; **רוח הפילוג השתלטה על** – רוח הפֵּירוּק והפֵּירוּד גברה על: רוח הפילוגים השתלטה על החברים וגררה יחסי ניכור בין הקיבוצים; **טִשטֵש את התחומים** – ביטל את ההבדלים: עיסוק שיפוטי בבעיות בעלות אופי ציבורי או פוליטי, אין בו כדי לטשטש את התחומים ולהתפרש כהפרת העיקרון של הפרדת הרשויות; **אֵין מעָרבים שׂמחה בשׂמחה** – אין לערבב זה בָּזה עניינים הנבדלים זה מזה: כל שׂמחה וברכתה ואין מערבים שׂמחה בשׂמחה; **עֵירֵב שִׂמחה בשִׂמחה, ערבב שִׂמחה בשִׂמחה** – עשׂה או שקל לעשׂות בו זמנית כמה דברים שונים זה מזה או מנוגדים זה לזה: אל תערבב שׂמחה בשׂמחה – הנסיעה היום היא לצורכי עבודה, ובפעם אחרת נבוא במיוחד לביקור; **נִפסְקָה חוֹמַת בַּרזֶל בֵּינֵיהֶם** – 1. בטל המרחק והניגוד החוצץ ביניהם, נפרצה החומה החוצצת ביניהם: משנפסקה חומת ברזל בינו לבין שאר הבריות, שוב אין הוא בודד במכאוביו, ואין הוא משונה מכל הבריות; 2. הם התרחקו זה מזה, ניתק המגע הישיר ביניהם: מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישׂראל לאביהם שבשמיים; **חומת סין, החומה הסינית** – 1. חַיִץ גמור, חציצה מוחלטת ללא כל אפשרות חדירת השפעה מן החוץ; 2. מדיניות היוצרת מחסום תקשורת בין יחידות בארגון כדי למנוע העברת מידע רגיש; **כפֶשַׂע בינו ובין המוות** – הוא נתון בסכנה גדולה ביותר, חייו בסכנת מוות, רק צעד אחד הפריד בינו ובין המוות; **כִּרחוק השָׁמַיִם מִן הָאָרֶץ** – מָשָׁל למרחק או לניגוד רבים ביותר: דעותינו רחוקות אלו מאלו כרחוק השמיים מן הארץ; **אֶחָד אֶחָד** – כל אחד לחוד, בָּזה אחר זה: נשמטו מההרצאה אחד אחד; נא להיכנס אחד אחד לפי התור; **כִּרחוֹק שמיים מֵאָרֶץ, כִּרחוֹק השמיים מֵהָאָרֶץ, כִּרְחוק מזרח ממערב** – משל לשני דברים המרוחקים זה מזה ומנוגדים זה לזה בתכלית [מרחק רוחני או רעיוני ולא פיזי]: אני מכבד את יושרו הציבורי, אף כי עמדותיו הפוליטיות רחוקות ממני כרחוק מזרח ממערב; **תהום רובצת בין . . . לבין . . . = תהום פעורה בין . . . לבין . . . = תהום מפרידה ביני ובינך = שמיים ביני ובינך** – אנו רחוקים זה מזה, כרחוק השמיים מהארץ; **נָתַן רֶווח בין הדבֵקים** – הפריד בין שניים שהיו קרובים מאוד זה לזה: בהגיית 'על לבבך' תן רווח בין הדברים שלא תהגה רק למ"ד אחת; **תהום מפרידה בין א' לב'** – יש ביניהם הבדל רב ביותר: תהום מפרידה בין הדתיים לחילוניים בדבר השירות בצה"ל; **קַו מַפריד** – סימן פיסוק שצורתו קו אופקי מוארך המפריד בין חֶלקי המשפט, ותו רווח מימינו ומשמאלו. הקו מורה על חסרון מילה במשפט או לציון שׂיחה וכד', למשל במשפט: הבנים – בניי; **חומה חוצצת מימיני ומשׂמאלי; איים בכל יום בגט, והייתי בטוחה שבקרוב ניפרד כמוץ לפני הרוח; הלוא כל הארץ לפניך, היפרד נא מעליי; אם השׂמאל ואֵימינה, אם הַיָמין ואַשׂמְאִילה**

<u>בדידות</u>. **לבדיות, בְּדִידוּת** – מצב של אי־נוחות רגשית והכרנית, שבה אתה לבד עם עצמך או בודד בדרך אחרת. יש שהבדידות היא תחושת אומללות של לבדיות (בלית ברירה, בשל פרֵדה, מוגבלות וכד') כי אין עם מי לדבר, או בשל חוסר השתייכות חברתית, ריחוק מבני אדם או מסביבת אנוש אף שהוא כמה לתקשר עם אחרים: צער הבדידות היא מיותרוּת: אתה שכוּח, זנוּח ומיותר: העולים, המוגבלים והזקנים סובלים תדיר מתחושת בדידות; מוֹנוֹפוֹבִּיָה >**בַּעַת הבדידות** – פַּחַד חולני עז של אדם להיות לבדו, מבודד או נטוש, שאדם רגיל אינו נוהג לפחד ממנה; **מבודד** – 1. מי שהורחק מאחרים, כגון מוחזק בבדידות שלא ייפגע מאסירים, ושלא ידביק אחרים; 2. מקום, יישוב שאין דבר בסביבתו; **בּוֹדֵד** – הרחיק אדם או דבר מאחרים; **בִּידוּד** – 1. הבדלה, הפרדה, מצב שבו אדם מנותק מהחברה בין מכפייה (כמו בצינוק) ובין מבחירה (כגון לסיים מטלה ללא הסחות): הילד החדש בכיתה סבל מבידוד חברתי; 2. קָרַנטינה > הפרדה של חולה נגוּע במחלה מידַבֶּקת, בשל חשש מפני הפצת מגפה: בודד חולה השחפת מיֶתר המאושפזים כדי למנוע הידבקות; **התבודדות, התבודד** – התנתק מתוך בחירה, התרחק מחברת בני אדם אחרים ונמצא במקום מבודד, כדי להיות לבדו: מהבוקר הוא מתבודד בחדרו ואינו עונה לטלפון; סוֹלִיטֵרִי > **בְּדִידָנִי** – אדם או בעל חיים החי לבדו את רוב חייו בלי חברים; יצור לא חברתי החי לבדו: הציפור הזאת היא ציפור בדידנית ואינה מִתלהקת; **יְחִידוּת** – היות מישהו לבדו מתוך בחירה לרווחתו האישית: פלוני אוהב לעבוד ביחידות, ולכן משכים קום למשׂרדו; כדי שלא להתעמל ביחידות, התעמלתי עם חברתי; **מְיוּתָם** – 1. עזוב, זנוח, שאין בו צורך עוד: הבית המיותם עמד בשיממונו שנים הרבה; 2. אדם בודד, גלמוד, שאין מי שידאג לו או יטפל בו: היו עניינים שחשתי בהם מיותם במשפחתי אף שישבתי בין חמשת אחיי; **מסוגר** – בעל אופי סגור, מופנם, מי שאינו מגלה את דעותיו ואת רִגשותיו ברבים, שאינו יוצר בקלות קשרים חברתיים: הוא בחור ביישן ומסוגר, ולרוב אינו משתתף במסיבותינו; **הסתגרות, הִסתַגֵר** – 1. סגר או כָּלָא את עצמו במקום סגור ולעיתים גם מבודד: הוא הסתגר בחדרו וביקש שאיש לא יפריע לו; 2. התנתק מבחינה חברתית מן החברה הסובבת, בעיקר כדי למנוע השפעה חיצונית; 3. התכנס בתוך עצמו ונמנע מליצור קשר עם הסובבים אותו: משעבר עליו האירוע הקשה, הוא נוטה להסתגר, וכל הניסיונות לדובבו נכשלו; **לְבַדוּת, לְבַדִיוּת** – תחושה או מצב של להיות לבד, יחיד או גלמוד: לאחר נישׂואיה האלימים וגירושיה, ראתה את לבדיותה החיובית כחלום טוב; **לְבַדוּת חִיוּבִית** – היות האדם עם עצמו, זמן איכות שבו הורה מבלה עם ילדיו בשׂיחה, בפעילות מהנה וכד' ללא הסחות דעת או ייחוד הזמן לעיסוק ממשי המסב לנמצא בו הנאה ואף מאפשר לו התפתחות אישית; **מְיוּחָדוּת** – נבדלות מן השאר, שונות, תכונתו של המיוחד: מיוחדות דתנו וגורלנו כעם מצריכה שנהיה אור לגויים גם במיוחדותנו המוסרית; **ביחידות** – לא בציבור, בלי מניין: כשהייתי בצבא התפללתי כמעט תמיד ביחידות; **בָּדָד, יְחִידִי** [תה"פ] – לבדו, ביחידות, כשהוא יחיד, בלי איש עימו: לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישׂראל . . . כאילו איבד עולם מלא; **גֵטוֹ** – 1. כינוי לרובע עיר סגור בחומה שבו מקובצים וגרים בני אדם ממיעוט אֶתני כלשהו: הזרים חיים בגטו שיצרו לעצמם; 2. כינוי לרובע מיוחד בעיר שהוקצה ליהודים, שממנו לא הורשו לצאת; 3. מקום סגור ומבודד ללא קשר עם העולם החיצון: ביתו הוא כגטו אין יוצא ואין בא; אֶמבַּרגוֹ > **הֶחסֵם** – חרם כלכלי המוטל על מדינה בתחום מסוים, כגון הספקת נשק, האוסר לסחור איתה מטעמים מדיניים או צבאיים. המטרה – לבודדה ולהפעיל לחץ על שליטיה בהנחה שאי־אספקת הטובין גורר נזק ביטחוני או כלכלי: קנדה הטילה החסם על הספקת נשק לישׂראל כדי להפסיק את הלחימה בעזה; **בלוֹקָדָה** – הֶסגר, מצור, מניעת יבוא ויצוא ממדינה אויבת בזמן מלחמה, מניעת קשר למקום מסוים בידי כוח צבאי כדי לכפות עליו תנאי כניעה; קָרַנטִינָה > **הֶסגֵר** – 1. סגירה,

כליאה במקום מיוחד לשם בידוד מחמת מחלה או חשד למחלה מידבקת: הכלב שנשך נלקח להֶסגר; 2. עצירת נוסעים הבאים לארץ ממקום שֶׁיֵּשׁ בו מחלות מידבקות כדי לבודקם ולחסנם: בטרם נכנסו העולים ארצה, הם בילו שבוע בהֶסגר; היסגרות, הסתגרות – היות סגור או נסגר: מה סיבת היסגרותך בבית ימים רבים? עַרעָרוּת, עַרעָר – משל לאדם בודד: תפילתי היא תפילת ערער שאולי שידוך זה יביא תשועה לאלמנותי ואקים שוב בית נאמן בישׂראל; עֲרִירוּת, עֲרִירִי – 1. שחי או נותר ללא קרובי משפחה, בייחוד ללא בן־זוג וללא ילדים: הוא היה חֲשׂוּך בנים, ומשמתה עליו אשתו נותר ערירי; לא היה מי שיסעד אותה לעת זקנה, והיא מתה ערירית וחסרת כול; 2. בודד, גלמוד, עַרעַר, כערער בערבה, שחי בבדידות: רק אז הבנתי כמה ערירי אני; היא חסרה לי, ואני חש בדידות כערער בערבה; 3. חֲשׂוּך בנים, ללא צאצאים: ה' אֱלֹהִים מַה תִּתֶּן לִי וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי; 4. תואר הפועל לבד, לבדו: הוא חי ערירי בדירה מוזנחת ומתפוררת, ואינו מסוגל לדאוג לעצמו; גַלמוּד – בודד, עזוב, ערירי: השאירו אותי גלמוד כערער בערבה ובחוסר כול; הן ישבו גלמודות ממצוק וממחסור ומחוסר כול; גַלמוּדִיוּת – בדידות: אף בגלמודיות הקשה ביותר, אפשר לזכות למעט הדדיות; תְּלִישׁוּת – ניתוק, בעיקר מן החברה, הרגשת חוסר שייכוּת, חוסר יַציבות: העולים החדשים חשים פעמים תלישות חברתית עד שייקלטו בתרבות הארץ; שׁוֹמֵם – בודד, משמים, משועמם, מדוכא: אני יושב שומם בביתי, ורעייתי יושבת שוממה בבית האסורים; אדם מכוּנָס בתוך עצמו – אדם מסוגר ושקוע בעולמו הפנימי: אדם המכונס בתוך עצמו אינו פתוח לקשר חברתי; חומה סינית, החומה הסינית – כינוי לחַיִץ גמור, לחציצה מוחלטת בלי כל אפשרות לחדירת השפעה מן החוץ: רק כשהתפקרתי ועזבתי את משפחתי החרדית הבנתי, שהייתה בינה ובין כל מה שקורה במדינתנו מעין חומה סינית; אַלמַן קַשׁ – אדם שבן זוגו נעדר מביתו לתקופה מסוימת; יושֵׁב אוהל – 1. נחבא אל הכלים; 2. תלמיד חכם היושב באוהלה של תורה; 3. כינוי לאיש האוהב לשבת בביתו: ויעקב איש תם יושב אוהלים; רווק מושבע – רווק נצחי שלא נשא אישה כי אינו רוצה לשׂאתה; עוף מוזר – כינוי לאדם תמהוני או מוזר שאינו משתלב בסביבה שחי בה: הוא לומד איתנו, אבל מעולם לא התקרבנו אליו כי הוא מין עוף מוזר כזה; עורב לבן – אדם, דבר חריג, יוצא דופן, מיוחד במינו, יוצא מן הכלל (עַבָּ"ם, חייזר, זרות); זאֵב בּודֵד – אדם מאוד עצמאי או בודד המעדיף לעבוד, לפעול או לחיות בגפו: העבריין הזה הוא זאב בודד ומעדיף לפעול לבדו; יְחִידִי [תה"פ] – לבדו, כשהוא יחיד, בלי איש עימו: לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישׂראל . . . כאילו איבד עולם מלא; כשהיו הוריי בחו"ל, ישנתי בביתי יחידי; יָחִיד [ש"ת] – אחד, בודד, שיש רק אחד כמוהו, שאין זולתו, יחידי: אני מצטער, זו תשובתי היחידה; נידח – מבודד מאוד; פֵּירוּד לבָבות – התרחקות עמיתים, ידידים או אוהבים זה מזה, פילוג, התבדלות: התחיל השׂטן לרקד בינו לבינה עד שנפרדו הלבבות; עַם לבדד ישכון – כינוי לעם ישׂראל שיוחד בכל הדורות מכל הגויים באמונתו ובאורחות חייו: למרות האנטישמיות ועינויי האינקוויזיציה, וחרף הגירושים או הפרעות ועל אף השואה, סוד הישׂרדותנו הוא עם לבדד ישכון, היינו שמירה על אמונתנו ועל אורחות חיינו בכל הדורות; או חַברוּתָא או מיתוּתָא – או חברות או מוות, כלומר טוב המוות מחיי הבדידות; בדידות מַזהֶרֶת – 1. בדידות מבחירה, פרישה מרצון, הימנעות ממעורבות בחברה וממגעים עם הבריות: הוא פרש אל הכפר וחי לו שם בבדידות מזהרת; 2. מצב שבו מדינה נמנעת מלהתערב בענייני מדינות אחרות; בודד במועדו – תיאור לאדם או לדבר בודד או יחיד: מפעלו היקר של הזוכה בפרס נובל בודד במועדו; מונח בקרן זווית – איש לא שָׂם לב אליו, איש אינו מתעניין בו או מבחין בו, אין לו דורשים: החיבור החשוב הזה היה מונח בקרן זווית שנים עד שעורר את סקרנותם של כמה חוקרים; לעולם אל ייתן אדם ממונו בקרן זווית אחת; כְּעַרעָר בערבה – משל לאדם בודד וגלמוד: בדידות ישׂראל בעולם, שתהא כערער בערבה, לא נתממשה אף שהפציצה את הכור הגרעיני בעיראק; בודד, גלמוד, פרוש, נידח – מגורש, מסולק, תועה, אובד; בנה במה לעצמו – פרש משותפות עם אחרים ופעל בנפרד: לאחר שהסתכסך עם ראש הממשלה פרש ממנה ובנה במה לעצמו; נחבא אל הכלים – צנוע ובייש‍ן, בורח מן הכבוד, אינו מתלבט; מוֹנוֹפוֹבּיָה > בַּעַת בדידות – פחד חולני מהישארות לבד: בבעת בדידות חשתי פחד חולני או אימה מעצמי או מהיותי לבדי במצב מבודד, נטוש וכד'; התייחד – התבודד, נשאר לבדו באין זר איתו: החוקר התייחד בחדרו כשבוע ימים; הסתגר במגדל השן, התבצר במגדל השן, השתכן במגדל השן – השתכן במקום רם ונעלה, השתכן במקום התבודדות של אחד גדול הרואה עצמו רחוק וגבוה מעל חברת בני אדם: אין לומר עליו שהשתכן במגדל השן; כִּינֵּס אֶת רַגלָיו – נסגר ויישב במקומו, נמנע מלצאת לרחוב: דֶבֶר בעיר – כַּנֵּס רגליך; קרובים נעשׂו רחוקים – קרוביו וידידיו של אדם עזבוהו והתרחקו ממנו בשעת צרתו או כשלא צפויה להם עוד טובת הנאה ממנו: אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, אך משירדת מנכסיך – קרובים נעשׂו רחוקים; קולו קול קורא בַּמדבר – משל למי שקורא, ואין שומעים לו, קריאתו קריאת שווא, הנופלת על אוזן אטומה: פעמים רבות התריע על גודל הסכנה, אבל קולו היה קול קורא במדבר, ודבר לא נעשׂה; אין הבור מתמלא מחולייתו – כמו שבור המים אינו מתמלא ממי הגשמים החודרים לתוכו דרך חולייתו [= האבן החלולה שעל פי הבור] הצרה, אלא הבור צריך למשוך מים מן הסביבה, ממי התהום עד שיתמלא, כך אין האדם מסוגל ללמוד רק מעצמו בלבד; אם תרחיק את הרחוקים, סופך לרַחֵק את הקרובים; לא טוב היות האדם לבדו; אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, וביום סופה הרוב יִזנחוך; הוא יושב במרומי האולימפוס ואינו רואה את המציאות בכל מערומיה; דומם עמד הבית ביגונו, דלתותיו לזר לא נפתחו; בדידות הִכּתה את חייו; התייחד בחדרו, התנזר מחיי החברה ושקע בעבודתו; נעל את עצמו בשבעה מנעולים מפני טרדנות הבריות; הצטמצם בדָלֶ"ת אמותיו והִקיף עצמו בחומה סינית; הוציא את עצמו מן הכלל; הרגשת הנידחות והתבודדות מבני אדם לאורך זמן הן מעין חומה סינית מזיקה; המבכר להינזר מתענוגות החברה, להסתגר אישית או חברתית ולהיסתר מעיני הבריות – חייו אינם חיים; בָּדֵל [= נבדל, בודד] הייתי מחבריי, והם היו בדלים ממני; לכל אחד מאיתנו צריך להיות פנס שיאיר את חֶשכת בדידותו; היבדלו מתוך העדה; טעם את טעם הבדידות המתוקה שאהב כל ימיו; כלוא בתוך עולמו < גבול! הרחקה! יחד! יחיד! פרֵדה! רבים!

הפתעה!

הפתעה – דבר (כגון פעולה, אירוע, ידיעה, תחושה) שקרה פתאום או פעולה שיוזמים בתזמון, במקום, בעוצמה, בשיטת פעולה ובאמצעים שהמופתע (האויב או כוחותינו) אינו מצפה להם וגוררת תבוסה; נפלה הפתעה – התרחש אירוע פתאומי ולא צפוי; הפתיע – עשׂה פעולה פתאומית ובלתי צפויה הגורמת למישהו בלבול, תדהמה או תבוסה; גרם לדבר (כגון ידיעה, אירוע, עובדה או תחושה) לא־צפוי או חריג: המשטרה הפתיעה את הפורצים; נפתע, וכן – בא כחֶתֶף, הגיח, הדהים, הימם, הכה בתדהמה, הרעיש, התמיה, נחת, נפקחו עיניו, נצנץ רעיון; השתאה, הופתע, מופתע – נגרמה לו הפתעה, נדהם מדבר מפתיע, לא צפוי או לא רגיל, שיש בו הפתעה: היא פתחה לי את הדלת במבט מופתע; הפתעה מרעישה – ידיעה מרגשת ומפתיעת או תוצאה לא צפויה בעיקר בספורט: הפתעה מרעישה בתוצאות הבחירות לנשׂיאות – א"א קיבל 63 קולות של חברי כנסת ונבחר לנשׂיא השמיני של ישׂראל; יִתְרון ההפתעה – יתרון המושׂג בפעולה (כגון מתנה או תקיפת אויב) הניכרת בתזמון, במקום, בעוצמה, בשיטת פעולה ובאמצעים שהמופתע אינו מצפה להם, והתגובה עליה תהא ניטרלית־מתונה, נעימה או לא נעימה, חיובית או שלילית; התקפת פתע – התקפה לא צפויה של אויב מבחינת מטרה, שיטה, אמצעים, עוצמה, מקום, זמן וכד' לאחר הכנות מדוקדקות שנעשׂו בחשאי: התקפת הפתע של היפנים על בסיס חיל הים אמריקני בפֵּרל הַרבּוּר כמעט שלא נתקלה בהתנגדות; פִּתאום – במפתיע, באופן בלתי צפוי, לפתע, במהירות, וכן – באקראי, בהֶיסֵחַ הדעת, בהֶפתֵעַ, בלא אזהרה מוקדמת, בלא כל כוונה תחילה, בהפתעה, בפתאום, בְּפֶתַע, בְּפֶתַע פִּתאוֹם, כהרף עין, כפתק מרקיע, לפתע, לפתע פתאום, פתאום לפתע, פֶּתַע: באמצע ההופעה הייתה פתאום הפסקת חשמל, ובאולם השׂתרר חושך; באקראי מצא פִּתְרון לקושיה; הדבר בא בפתע פתאום; נָחַת – קרה דבר למישהו בהפתעה, אירע משהו למישהו במפתיע: אסון כבד נחת עליהם עם פטירת אבי המשפחה; הבשׂורה נחתה עלינו במפתיע; סֶנסַצְיָה > מִרעָשׁ – חדשה מרעישה ומפתיעה: הצְהוֹבּוֹן עוסק בידיעות בעלות אופי מִרעָשִׁי; מי שטרודים בפרנסתם, נתגעשו ונתרעשו מן המרעש על לכידת סוטה המין; הֲגָחָה, הֵגִיחַ – התפרץ פתאום או זינק ויצא יציאה לא צפויה ממקום כלשהו: הגחת החיילים מן המארב הפתיעה את האויב; הִשתָאוּת, הִשתָאָה – הופתע, השתומם, התפלא, נדהם, תמה, לרוב עקב דבר מפתיע או לא צפוי: כשתראה את יופייה הנאה, יאבד ליבך וישתאה; זה היה רגע של השתאות, פליאה ותמיהה; הַרפַּתקָנוּת – רדיפה אחר הרפתקאות, שאיפה להימצֵא במצבים מפתיעים ונועזים: ההרפתקנות הוליכה לגילויים רבים; נצנוץ, נִצנֵץ – 1. האיר בהבזק של אור: גלי הים נצנצו לאורן של קרני השמש האחרונות; 2. בצבץ רעיון, החלה להסתמן מחשבה או הופיעה חליפות, התגלה רעיון במפתיע: רעיון מבריק נצנץ בראשו; אור קלוש נצנץ במרחקים; כרעם ביום בהיר – אירוע של דבר בהפתעה גמורה (כפי שרעם ביום בהיר אינו צפוי): ההודעה על התפטרות היו"ר התקבלה אצלנו כרעם ביום בהיר; תָּחַב סַכִּין בְּגַבּו, נעץ סכין בגבו, תקיעת סכין בגב, תָּקַע סַכִּין בְּגַבּו – 1. התקיפו באופן בלתי צפוי; 2. הכשיל את בעל בריתו מבפנים או ממקום בלתי צפוי בעוד זה נמצא במאבק עם אחרים: פגיעת חברו בו הייתה כאילו תחב סכין בגבו; בא כחֶתֶף – נאמר בייחוד על אסון, על פורענות וכד', אירע פתאום, קרה לפתע פתאום: מותו בא עלינו כחתף, נותרנו המומים וכואבים; נָפַל מִשָּׁמַיִם – דיבור על מי שירד לפתע מגדולתו: טייס האף־16 היה במלוא כושרו המִבצעי ומעמדו הפיקודי, עד שנפל

משמיים כשהפך לנכה רגליים בעטייה של תאונה אומללה; נָפַל כפתק מֵרָקִיעַ – הופיע במפתיע, בא בהסֵחַ הדעת: הִתגַנבות יחידים – התקרבות חייל, צייד וכד׳ אל יעדם בשקט אגב תפיסת מחסה כדי להפתיע או כדי שלא יתגלו; מֵאִיגָרָא רָמָא לבֵירָא עֲמִיקתָא > נפל מגג גבוה לבור עמוק – ירד פתאום ממעמד רם לשפל המדרגה: אין זה פשוט לרדת בבת אחת מגג גבוה לבור עמוק: ממעמד של מנכ״ל כול יכול למעמד של אסיר בבית הסוהר; הֶאָרָה פנימית – השראה, תחושה פנימית של אדם המופיעה פתאום ומבהירה עניין כלשהו; בהלת קנייה או מכירה – שוק שבו רבים מוכנים פתאום למכור בכל מחיר (כגון כשיש חשש להתמוטטות עסקים או להתמוטטות כלכלית) או לקנות בכל מחיר (כגון כאשר סוברים שסחורות מסוימות עלולות להיות במחסור); פָּעַר פִּיו – הופתע מאוד, עיווה את פניו תוך פתיחת פה ותימהון: האורחת פערה פיה למראה העושר הרב שבחדר; פעור – פתוח לרווחה: תהום הייתה פעורה בין דעותינו; פְּעוּר פֶּה, בפה פעור – בסקרנות רבה, בעניין רב, בלב הולם ובנשימה עצורה: היינו פעורי פה כשראינו את פעלולי הקוסם; מגפת רעב – התפרצות פתאום של מחלה מידבקת הנובעת מתת־תזונה, והמתפשטת במהירות בקרב האוכלוסייה ופוגעת בחלק ניכר ממנה; הדבר בא כשֶׁבֶר עָנָן – הדבר בא כגשם חזק ופתאומי המלוּוֶה סופת רעמים [המונח התקני הוא פֶּרֶץ ענן]; שלף שפן מכובעו > שָׁלַף ארנב מכובעו – הפתיע והדהים במצב של חסר תקווה; מתנה משמיים – אירוע משׂמח ומפתיע: שמחתי על הגשם שבא מתנה משמיים; השׂנאה נִצנצה מליבו – השׂנאה הופיעה פתאום מליבו חליפות; תפנית חדה – שינוי דרסטי; הֶלֶם בָּקְוּ״ם – כינוי למצב הנפשי הקשה שעובר על מי שזה עתה התגייס לצבא; הֶדֶף אוויר – משב חזק ופתאומי הבא מכלי טיס העובר את מהירות הקול, ויוצר גלים העלולים לגרום נזק; חֲדָשׁוֹת ונצורות – דברים חדשים ומפתיעים וחשובים, ידיעות מפתיעות ומרעישות, גילויים בלתי צפויים [לרוב באירוניה]: זה מה שרצית לומר? ואני חשבתי שבפיך חדשות ונצורות; גדולות ובצורות, גדולות ונצורות – דברים גדולים ומפתיעים: אין בפי גדולות ונצורות בעניין העברת הפיקוד; צחוק עשׂה לי אֱלוהים – קרה לי דבר מפתיע, לא טבעי; קפא עַל מקומו – נשאר בלי תנועה בגלל שמועה מפתיעה וכד׳, התאבן: כשקיבלנו את הבשׂורה המרה, נשארנו קפואים על מקומנו; מי פילל ומי מילל, מי פִּילֵל ש׳ – מי העלה על דעתו, מי היה יכול לעלות מחשבה כזאת? מי האמין ש׳? מי צפה ש׳, לא ייאמן כי יסופר: מי פילל ומי מילל שיתרחש נס, והוא ישוב לאיתנו; נֶעֶתקו מילים מִפִּיו – לא יכול לפצות פיו, נאלם דום, לא היה יכול לדבר: מרוב תדהמה נעתקו המילים מפיו; הַפלֵא וָפֶלֶא – קריאת התפעלות מתופעה מפליאה, נפלא ביותר, לא יֵיאמן, פְּלאֵי פלאים: הפלא ופלא כיצד הפיל עף בחלומי; חֲסַר תַקדים – שכמוהו עדיין לא היה; לא האמין למראה עיניו – נדהם ממה שראה, הופתע מאוד, הוכה בתדהמה למראה דבר בלתי צפוי: המורה באה בחצאית מיני, איני מאמין למראה עיניי; עיניו נפקחו לרווחה, נפקחו עיניו – הבין פתאום, תפס לפתע, דבר מה חדר פתאום לתודעתו, התפכח: וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּים הֵם״; רק עתה נפקחו עיניו לראות את החומרה שבמעשׂיו; הֻכָּה בתדהמה – הדהים, זיעזוע פתאום וקשה: הרצח המתועב הכה בתדהמה את הציבור; אין תֵּמַהּ – הדבר לא צריך להפתיע; לא יאוּמַן כי יסוּפַּר, לא ייאמן כי יסופר – קשה להאמין כי כך הוא; אהב תרחיש נטול הפתעות; סיפור עבורי משמעו עלילה רבת הפתעה... הרי כך הם החיים, הכול בא כחֶתֶף; נשמעה שמועה שהִכְּתָה אותו בהלם והקפיצה אותו מכיסאו; הידיעה נפלה כרעם יום בהיר; ההפתעה היא מצב הכרני ורגשי הנוצר בתגובה על הבדל בין מה שציפינו לו למה שקרה בפועל; ההפתעה הממה אותו; לא האמין למראה עיניו ולמִשמע אוזניו; טוב מַרְאֵה עיניים ממִשמַע אוזניים > מאורע!

הצטיינות!

הצטיינות, הצטיין – 1. הִשׂיג הֶישֹׂג גבוה ומיוחד בתחום מסוים או בפעילות מסוימת לעומת אחרים הודות לכישוריו הטובים: הסטודנט סיים את התואר בהצטיינות יתרה; 2. ניכר בתכונה מיוחדת המבדילה אותו לטובה מן האחרים; מְצוּיָן, מְצוּיָנוּת – היות מן המיטב, הצטיינות כתכונה אופיינית, כערך או כאידאל בקבוצה מסוימת: השאיפה למצוינות מאפיינת את חיילי יחידות העילית; צִיוּן לָשֶׁבַח – אות הערכה הניתן למי שהצטיין בתחום מסוים: לאחר מותו זכה החייל לציון לשבח על עוז רוחו; לא קם אדם כמוהו, לא קם כמוהו עוד, אין כמוהו – אין כדוגמתו, הוא מצוין, מישהו או משהו משובח שאין אחר הדומה לו ברמתו, בטיבו וכד׳: ראית את המילון המאויר החדש? אין כמוהו; וכן – אחד בדורו, אחד מיני אלף, אין דומה לו, אין זולתו, אין כדוגמתו, אין לו אח ורע, אין מושלו, אין ערוך לו, אין שני לו, וירטואוז, אפס בלתו, יוצא מגדר הרגיל, יחיד במינו, יחיד ומיוחד, ילד פלא, יקר המציאות, כמוהו טרם היה, לא קם כמוהו, מאין כמותו, מי דומה לו, מי לנו גדול כ׳, מיוחד במינו; אֵין כדוּגמָתו – אין כמוהו: אין כדוגמתו של מדריך זה המייחד את זמנו לחניכיו, הוא דוגמה ומופת; אין ערוך לו – אין עוד דבר אחר שדומה לו; אין עוד דבר שאפשר להשוותו אליו; אין שיעור ומידה לערכו: אין ערוך לפעילותו באגודה, איני יודע מה היינו עושׂים בלעדיו; הפליא – עורר התפעלות, ניכר בתכונה מיוחדת המבדילה אותו לטובה מן האחרים: הדגם החדש של המכונית מפליאה בעיצוב מיוחד של המושבים; מוּפלָאוּת, מוּפלָא – נפלא, יוצא מן הכלל: יש לו זיכרון מופלא כי הוא זוכר דברים שקרו לו לפני שנים; מְעוּלֶה – מובחר, מצוין, טוב מאוד, משובח ביותר: האוכל במסעדה היה מעולה; עִילָאוּת – המצב או התכונות של להיות טוב יותר, חזק יותר, גדול יותר וכו׳ מאחרים; עִילָאִי – עליון, נעלה, נשגב: העובדים התבקשו למאמץ עילאי כדי לסיים את העבודה בזמן; עלה על – היה יותר מ׳, היה לו יתרון לעומת אחר, הייתה לו עליונות או עדיפות: כל הנערות בלהקה יפות, אבל יופייה של המנהלת עולה על כולן; צַמֶּרֶת – 1. שׂיא, החלק העליון או הנבחר בדבר מה, הדבר המשובח, המצליח או המוצלח ביותר: קבוצתנו משובצת העונה בצמרת הליגה; 2. [מילה שנייה בצירוף סמיכות] של החברה הגבוהה, של העילית שבאותו עיסוק, תחום וכד׳: הוא סַפָּר צמרת; טוֹב שֶׁבְּ׳, הַטוֹב שֶׁבְּ׳ – המעולה, המצוין ביותר שביניהם, הטוב ביותר מביניהם: בחרתי לך את הטוב שבתפוחים; טוב שבנחשים – רצוץ את מוחו; פִּיקְחוּת, פִּיקֵחַ – נבון, בעל שׂכל חריף בייחוד בעניינים מעשׂיים, בעל כושר שיפוטי טוב: אתה שפיקח אתה מה ראית לשטות זו? היא נשמעת נבונה ופיקחית, ואין לי ספק שתיקלט מהר בעבודה; שְׁמֵימִי – נעלה, עליון, נשׂגב, נפלא ביותר: המוזיקה השמימית של החזן הנודע הנעימה את אוזנינו; יופייה השמימי מונצח בתצלומים רבים; מוּשלמוּת, מוּשלָם – 1. שהגיע לידי שלמות, שאין בו שום פגם, וכן – אִידֵאָלִי, אֵין בּוֹ דוֹפִי, אֵין בּוֹ רְבַב, חֲזוֹנִי, חסר דוֹפִי, חסר פְּגָמִים, חסר רְבַב, כְּלִיל השלֵמוּת, לְלֹא דוֹפִי, עָשׂוּי לְלֹא מתוֹם, תַּכלִית הַשלֵמוּת: אין בני אדם מושלמים כי למי אין חסרונות; 2. נהדר, מעולה, מצוין: המתעמל קיבל ציון גבוה מאוד על הביצוע המושלם של התרגיל; 3. מוחלט, גמור: האקרובטים עשׂו יחד את התרגיל בתיאום מושלם; בכל התגים – בפרָטֵי הפרָטים: אף על פי שחיו בין גויים, קיימו את יהדותם בכל התגים; פרָטֵי פרטים – הפרטים הקטנים ביותר, כל הפרטים כולם ללא יוצא מן הכלל: הוא סיפר את קורותיו באריכות יתרה ועמד על פרטי הפרטים; בִּפרָטֵי פרטים – בפירוט רב, בדייקנות יתרה, מתוך עמידה על כל הפרטים כולם: שאלתי אותו מה שלומו, והוא התחיל לענות לי בפרטי פרטים; התבלטות, הִתבַּלֵט – 1. הצטיין במשהו לעומת האחרים, עלה עליהם מבחינה מסוימת, היה או נעשׂה בולט, הורגש היטב או משך תשׂוּמַת לב: כבר בבית הספר היסודי התבלט בידע הרב שהיה לו; 2. הזדקר לעין, נראה בבירור מעל לפני השטח, היה ניכר היטב: הר החרמון הגבוה מתבלט מעל סביבתו; חוזקָה – תכונה המציינת יכולת גבוהה של הפרט בתחום מסוים, ההפך של ׳חולשה׳: המאמץ לטפח ולשפר את החוזקות של היחיד מועיל יותר מהניסיון לתקן את חולשותיו; סילוּת, סִילֵת – 1. ניפה היטב; 2. בחר במעולה ביותר: ירושלים היא עיר שסילתת אותה המקום מכל עולמו; המפקד סילת את חייליו למבצע; אֱלִיטָה > עִילִית – החלק המעולה והמובחר ביותר, סולתו של, צמרת החברה, כל המי ומי, השכבה העליונה בציבור, בחברה וכד׳, קבוצת בני האדם המוכשרת ביותר, החזקה ביותר, המשׂכילה ביותר, העשירה ביותר או הטובה ביותר מבחינה אחרת: בקבלת הפנים של השגריר החדש, השתתפה כל העילית הכלכלית של הקהילה המקומית; שם התואר – עִילִיתָנִי: צה״ל מחזק את החינוך העיליתני > אֱלִיטִיסטִי; אֱלִיטִיזם > עִילִיתָנוּת – 1. אמונה או גישה של אנשים רבי יתרונות (או החברים בקבוצה מסוימת) החשים שרק הם ראויים ליחס מועדף ולמרב הכוח וההשפעה במדינה או בחברה בזכות עליונותם בהשׂכלה, במעמד חברתי, בכוח פוליטי, בעושר וכד׳: שוויון, פלורליזם והמונאות מנוגדים לעיליתנות; 2. תחושת גאווה ועליונות של מי שרואה עצמו משתייך לקבוצת אנשים טובה מאחרים: בכל חברה העיליתנים הם מיעוט, אבל הם חוד החנית שמושך את הרוב כלפי מעלה; עִידִית – סחורה משובחת: דרך התגרים להוביל את הזיבורית לשוק, ולשמור בביתם את העידית; עִידֵי עידית, עידית שֶׁבְּעידית – המוּבחר ביותר, הטוב ביותר, משובח שבמשובחים: זרעים אלה עידי עידית, ולא תמצא אותם בשוק אחר; הוא היה הטוב שבבחורים המחזרים, עידית שבעידית; את שיריך קראתי מהם עידית, ומהם עידית שבעידית; בָּחִיר – 1. נבחר, מי שבחרו בו: בואי, אכיר לך את בחיר ליבי; 2. הטוב ביותר, המעולה: לחי״ר ולשריון, לטיס ולשיט יש לבחור את בחירי צעירי עמנו; שַׁמֶּנֶת – המיטב בציבור מסוים, החֵלק הטוב ביותר, החלק המשובח או המעולה, העילית: החברים הטובים ביותר, השמנת של הנוער, מתגייסים ליחידות המובחרות; רַב־אוֹמָן – כינוי לאדם שהגיע למֵרב ההישׂגים או שניחן במֵרב הכישורים בתחום אומנותי, מדעי, מקצועי וכד׳; מהמעלה הראשונה – מעולה, מובחר, מרכזי, חשוב, שנמנה עם הבולטים ביותר: הכפר הקטן הזה מציע אירוח מהמעלה הראשונה; ללא דופי – מושלם, בלי פגם או רבב, שאין דבר המכתים אותו או פוגם בו: אין יופי ללא דופי; בקי בחדרי תורה – למדן גדול ובקי במסתרי התורה: הרב שלמה גורן היה רב מעולה לצה״ל ולבית ישׂראל ובקי בחדרי

תורה; אוֹמָנוּת – שם כולל לפעילויות האדם, הנתונות לשיקול דעתו, לפרשנותו וליצירתיותו. ביצירת אומנות ניכרים על הרוב רעיונות, רגשות וכישרונות ייחודיים של האומן. לאומנות ענפים רבים ומגוּוָנים (כגון ציור, פיסול, מוזיקה, רישום, תיאטרון), וסגנונה הייחודי ניכר גם לפי הארץ שנוצרה בה, בעת היצירה, בסגנון האומן ועוד. האומנות קשורה בטבורה באסתטיקה; אוֹמָן – 1. אדם העוסק באומנות: במוזאון מציגים עתה עבודות פיסול וחריטה של אומני שווייץ; 2. כינוי למי שעושׂה עבודה כלשהי בצורה מצוינת, למומחה גדול בתחומו: הוא ממש אומן בפתירת תשבצים; רב־אומן – אדם רב־הישׂגים או רב כישורים בתחום האומנות או המדע; דָגוּל – גדול ונכבד באופן מיוחד, בעל שיעור קומה, נישׂא משאר בני אדם בכבוד שניתן לו על חוכמתו, על פועלו, על יצירתו וכד: בן־גוריון היה מדינאי דגול; גְניוּס – הדרגה העליונה של כישרון ושאר רוח שניחנו בהם אדם או אומה: התנ"ך הוא ביטוי נאמן לגניוס הלאומי של היהדות; הגניוס היהודי – הצטיינות יהודים יוצאת דופן, כגון איינשטיין ושׂפּינוֹזָה; מֶלַח הָאָרֶץ – 1. המובחר שבחברה, איש מעלה; 2. בעל מידות נעלות; כלִי חֶמדה – חפץ יקר ערך, דבר שאדם חומד, דבר רב ערך; טלית שכולה תכלת – כינוי לאדם או לדבר טהור בתכלית, שהוא ללא פגם כלשהו [לרוב באירוניה]: נכון שהוא מרגיז לפעמים, אבל גם אתה לא טלית שכולה תכלת; איש מידות – אדם מצוין במידותיו או במעשׂיו; תְרוּמִי – נעלה, מובחר, מצוין; מידות תרומיות – איכות מוסרית נעלה ומופתית: אדם זה ניכר במידותיו התרומיות: נדיבות, טוב לב, סובלנות ואהבת הזולת; גַדלוּת – גדולה, נדיבוּת, הצטיינות בתכונות נעלות ובמעשׂים גדולים: הכול מודים בגדלותו של הרצל; אחד בדורו, יָחיד בדורו – אין דומה לו בדורו, אדם מיוחד, יוצא דופן, המצטיין במעלות או בהישׂגים שאיש מבני דורו לא זכה להם, אדם שאין מי שישווה לו בקרב בני תקופתו, אישיות דגולה, משכמו ומעלה: המדען הזה היה יחיד בדורו, ועתה מת; גידל את שמו – הודיע את גודלו ואת כבודו; רָשַם דפים מזהירים, רָשַם פרק מזהיר בתולדות ה־ – הגיע להישׂגים מיוחדים: גבורה אינה בהכּרֵח מרד גטו ורשה או עלילות הפרטיזנים, אף שגם הם רשמו פרק מזהיר בגבורה היהודית; עשׂה לו שֵם עולם – התפרסם בכל רחבי התבל: החוקר קנה לו שם עולם בתגליתו; יָצָא לו שֵם – התפרסם ברבים: יצא לו שם שאינו דובר אמת; יצא לו מוניטין – התפרסם ברבים, שמו נודע ברבים, נודע בעולם כמיוחד או כמעולה: בתוך שנים אחדות יצא לו מוניטין כאחד מגדולי השחמטאים בעולם; גוּלַת הַכּוֹתֶרֶת – ההישׂג החשוּב ביותר, שׂיא, פסגה, החלק המרשים ביותר, וכן – הַדוּבדְבָן שֶבַּקַצֶפֶת, הַיַהֲלוֹם שֶבַּכֶּתֶר, הַצִימוּק שֶבַּעוּגָה: גולת הכותרת במסיבה הייתה הופעתו של הזמר המפורסם; ספינת הדגל – 1. המוצר, המפעל או החלק המרשים והחשוב של ארגון: ספינת הדגל החדשה של 'סובארו' בישׂראל הפכה ללהיט בזכות מנועה חדש וצריכת דלק מרשימה; 2. כינוי לאונייה הגדולה והחדישה ביותר בצי אוניות הנוסעים של חברת ספנות: 'שלום' המפוארת הייתה ספינת הדגל של 'צים' קווי נוסעים; היהלום שבכתר – הדבר היפה ביותר, המרשים ביותר או החשוב ביותר (באוסף מסוים, במערכת כלשהי וכד'), גולת הכותרת, הדובדבן שבקצפת: זהו מיזם יחיד מסוגו בעולם, ובאוניברסיטה הקטנה הזאת הוא נחשב ליהלום שבכתר; הדובדבן שבקצפת – הדבר הטוב ביותר, היפה או המרשים ביותר, השׂיא של משהו שהוא כולו טוב, גולת הכותרת, היהלום שבכתר: חדרי האירוח היו יפים, מרוּוָחים ומפנקים במיוחד, והדובדבן שבקצפת היה ארוחת בוקר ביתית נהדרת; דוּבַּר בו נכבדות, דיבר בו נִכבָּדוֹת – דיבר בו דברי כבוד ושבח, תהילות: במפקדי האחרון דיברתי נכבדות הודות למנהיגותו; הפך נכס לאומי – היה לדבר יקר או חשוב, להישׂג תרבותי וכד' של האומה, של החֶברה: טוּב ליבו הוא נֶכֶס יצירתו היא נכס לחברה כולה; הלך שמו למרחוק, הלך שׁוֹמעוֹ בכל המדינות – התפרסם, נודע לתהילה במרחקים: אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולֵך מסוף העולם ועד סופו; הגיע לשׂיא התהילה – הגיע לדרגה הגבוהה ביותר של שבח; הגיע לכוכבוּת – הגיע למעמד של כוכב; שיעוּר קומה – חשיבות, ערך, גדוּלה: דרוש אדם בעל שיעור קומה וחזון שיצעידנו קדימה; רבים האדירו את שיעור קומתו של החוקר; נודע לתהילה, נודָע בַּשעָרים – מפורסם מאוד: סופר זה הוא נודע בשערים; גנב את ההַצָגה – נהיה מרכז ההתעניינות שלא כַּמצוּפֶּה; שְׂכִיוֹת חמדה – חפצים נדירים ויקרי ערך, אוצרות יקרי מציאות, חפצים מיוחדים ביופיים ובערכם: במוזאון הארכאולוגי מוצגות שׂכיות חמדה שנתגלו בקברים עתיקים; האוּרים והתוּמים של – כינוי למומחה, מי שאפשר לסמוך על דבריו בבטחה באֵמון מוחלט: הוא היה האורים והתומים של טכנולוגיית החלל; תהילת עולם, תהילת נצח – הערכה עמוקה למפעלו של אדם לאורך דורות: טייס החלל זכה לכרטיס כניסה להיכל הנצח ולתהילת עולם; דרך כּוֹכָבוֹ – התגלה כישרון חדש, הופיע מישהו מצטיין; יְדוּעַ שֵם – אדם ששמו מפורסם ברבים: היא זמֶרת ידועת שם בארץ ובעולם; אות גיבור ישׂראל – אות שהוענק ל־12 לוחמים על הצטיינות יוצאת דופן בשׂדה הקרב בהראותם אומץ לב וסיכון עצמי למען הצלת חבריהם או למען הצלחה במשׂימה;

יְחִידֵי סְגוּלָה – בחירים, שמצטיינים בתכונותיהם המיוחדות, בכישוריהם או בידע שלהם: מערכת החינוך צריכה לדאוג שידיעת העברית והבקיאות במקורותיה לא יהיו לנחלת יחידי סגולה בלבד; בַּמֶה כוחו גדול – במה הוא מצטיין? מה הוא התחום שהוא מתגדר בו? מה הם כישרונותיו: כשהזמינו אותו לעלות לבימה נזדמנה לו הזדמנות להראות במה כוחו גדול, והוא ניצל אותה במלואה; בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו, בכיסו ובכעסו – אופי האדם אפשר להכירו לפי הצטיינותו בשלושה סימנים המיוחדים לו: בכוסו – הרגליו בשתיית כוהל והתנהגותו בשעה שהוא משתכר; בכיסו – כיצד הוא משתמש בכסף; בכעסו – התנהגותו בשעת כעס; הניח לו מקום להתגדר בו, מָצָא מקום להתגַדֵר בו – מצא עניין להצטיין בו ולגלות בו את יכולתו; גיבור היום – מי שהצטיין במשהו והוא משמש נושׂא לשׂיחת רבים; גיבור מִלחָמָה – חייל אמיץ ומאומן לקרב חייל שהצטיין בפעולות קרב; ידיו רב לו – הוא מצטיין, מומחה, יש לו כישרון: צוללן זה ידיו רב לו גם בענייני טיִס; ארי שאמרת, נעשׂה שועל – העילוי התגלה כתלמיד בינוני; עוקֵר הָרים – כינוי לאדם חריף שׂכל ופלפלן: חוקר זה עוקר הרים הוא – כישרונו רב בניתוח נושׂא בעִמקי עומקיו; כְּלִי יָקָר – אדם המצטיין בתכונות חיוביות; משכמו ומעלה – בעל מעלות וסגולות רוחניות ומוסריות נדירות, בולט בקרב בני דורו בזכות תכונותיו, כישרונותיו וכד', בעל שיעור קומה: למזלם של הבריטים, בזמן המלחמה עמד בראש ממשלתם מנהיג דגול, משכמו ומעלה; הוא נחשב לקצין מוערך מאוד ואהוד בקרב השוטרים, 'איש משכמו ומעלה, מהטובים שיש'; כְּליל השלֵמוּת – מושלם בכל המעלות; יצא מגדר הרגיל – מצוין, נפלא; ; סוֹלֶת – הנָקי והמוּבחָר ביותֵר: נעדרה הסולֶת ונשארה הפּסולת; שַמנה וסולתָה, סוֹלתָה וְשַמנָה, מִסולתוֹ ומִשַמנוֹ, סולתוֹ וְשַמנוֹ – המובחר שבו, מן הטובים והנבחרים שבו: במסיבה השתתפו מסולתה ומשמנה של העיר; כמוסיף פסולת על הסולת – בא להוסיף ונמצא גורע; נעדרה הסולת ונשארה הפסולת – הטוב אבד ונשאר הרע: עם צמצום כוח האדם במפעל נעדרה הסולת ונשארה הפסולת; סילוּת, סִילֵת – בחר במעולה ביותר: כשבאים למכרז מאות אקדמאים, כיצד תסלת לך את הטובים ביותר למשׂרה; מְסוּלָת – נבחר, מעוּלֶה, מנופה היטב: כל מסולתי הקהילה באו לבקרו; הסיר את הקַצֶפֶת – נטל את המובחר, שמר לעצמו את המוּבחר; בָּדוּק וּמְנוּסֶה – טוב ויעיל יותר מכל ספק, שנוסה בהצלחה; סגולה בדוקה – אמצעי יעיל ביותר: יודעי ח"ן טוענים כי חלב ושקדים הם סגולה בדוקה מפני צרבת; אורגניזם < יְצוּר – ברייה, אדם או בעל חיים, כל דבר חי שקיים בעולם: היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים; בְּחִיר היצורים, נֶזֶר הבריאה – כינוי לאדם שהוא המעולה בברואים, בניגוד לבעלי החיים; מוּעָט המחזיק את המרוּבֶּה – דבר שנכתב או נאמר במילים מעטות, אך תוכנו חשוב ורב־משמעות, מעט בכמות אבל גדול וחשוב באיכות: הוא ממעט בדברים, אבל כל משפט שלו הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; חוברת 'מדינת היהודים' להרצל הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; מובחר מן המובחר – המשובח ביותר, הטוב ביותר: מדובר ברווק פנוי וכשר, בחור כהלכה, מובחר מן המובחר; מן המובחר – המשובח ביותר, הטוב ביותר, מעולה, עידֵי עידית: כל השמָנים יפים לנר, ושמן זית הוא מן המובחר; לְעֵלָא ולעֵלָא, לעֵילָא ולעֵילָא – יותר מכּל שֶבַח, במדרגה העליונה ביותר: האווירה בשגרירות הייתה לעילא ולעילא בזכות הידידות וההערצה לישׂראל; סגולת הסגולות – הטוב והנבחר ביותר: הדבקוּת בחיים ועילויים הם סגולת הסגולות של האדם; עילית, סולתו של – החלק המעולה, המובחר ביותר; מִשְפַּר הַשֶפֶר – מהטוב ביותר, מאיכות משובחת מאוד; פְּרִי הילולים – 1. פרי נאה להלל עליו, פרי הדור ומשובח: השנה זכינו לפרי הילולים גם באבוקדו וגם בירקות; 2. תוצאות משובחות ומזהירות של מאמצים, תוצאות משׂמחות של מלאכה: המלאכה נעשׂתה בשקט, בצניעות ובהתמדה, ומפעל חייו של המחבר הניב פרי הילולים לתפארת; בַּעל בעַמָיו – כינוי לאדם נכבד ומקובל על הציבור; רב־מוניטין – מפורסם מאוד; בָּחוּר וָטוֹב – מעולה, בעל תכונות מצוינות, נבחר, משובח: שאול היה בחור וטוב; שֵם דָבָר – מפורסם מאוד לטובה, שֵם שזכה לפומבי רב, מישהו או משהו בעל מוניטין: עוגות הגבינה שלי הן שם דבר בכל העיר; מהדרין מן המהדרין – 1. כינוי למי שמקפידים לקיים כל פרט ופרט; 2. זהירים ביותר, מקפידים ומחמירים מאוד; כפתור וָפֶרַח – קריאת התפעלות למראה דבר נאה, נפלא! נהדר! זו ממש מלאכת מחשבת, מעשׂה אומן, כפתור ופרח! קב ונקי – מעט וטוב, נאמר על דבר (כגון חיבור, מאמר, ספר, יצירה וכד') מועט בכמותו אבל בעל איכות טובה, מועט אבל משובח, 'קצר וקולע': כל נאומיו הן קב ונקי, תענוג לשמוע אותו; אָלֶ"ף־אָלֶ"ף – יוצא מן הכלל; מְשוּפרֵי דְשוּפרֵי, משופרָא דשופרָא – מהסוג הטוב ביותר, מן המובחר שבמובחר: מעדני המסעדה הם משופרא דשופרא; סוֹלֶת האומה; עמד על טיבו, תהה על קנקנו; היה למופת ולדוגמה אישית; שמו יצא לתהילה ושִמעו הולך מסוף העולם ועד סופו; אין קולו הולך כי מעשׂיו מעידים על סגולותיו; התרחק מן הכבוד והצטיין בפשטות הליכותיו; כוחו יפה מכוח אחרים, ואין כוחו אלא בעוצמת אישיותו; בחור וטוב,

עילוי ומתמיד, חריף ובקיא שהראה תפארת כוחו בפלפולים עצומים; אישיותו הייתה בעלת משקל סגולי מיוחד; סגולותיו הבהיקו כזוהר הרקיע, ועדיין לא הגענו לחצי שבחו; הוא ניכר בסגולות של אופי נוח, אינטלקט וכוח רצון יוצאות מגדר הרגיל; כשושנה בין החוחים, כן רעייתי בין הבנות; הוא היה יחיד בדורו ובין אנשי זמנו; רבות בנות עשׂו חיִל, ואת עלית על כולנה; היה מאור גדול בתורה; הרגיש את עצמו בלתי חליף > בחירה! דוגמה! כבוד! פיקחות! שבח!

הצלחה! מזל!

יֵשׁ. הצלחה, הצליח – עלה בידו להשׂיג תוצאה חיובית ורצויה (כגון להגשים מטרה, לזכות בתהילה, בעושר או במעמד חברתי, למצוא עבודה) במשהו שניסה לעשׂות במאמץ רב, ולא ממזל, וכן – הוכתר בהצלחה, הָיָה בַּר־מַזל, הלך מחיל אל חיל, הסתייע בידו, העלה בחכתו, השׂכיל, התמזל מזלו, זרחה שמשו, מזלו האיר לו פנים, נָח על זֵרֵי הדפנה, נפל בחלקו, עלה בידו, עלה יפה, עלה בסולם ההצלחה, עמד במבחן, עשׂה חיל, קנה עולמו, קפץ על העגלה, ראה ברכה ב׳, שָׁפַר חֶלקוֹ, שָׁפַר עָלָיו גוֹרָלוֹ, שִׂיחֲקָה לוֹ הַשָּׁעָה, שִׂיחֵק לוֹ מַזָלוֹ, צָלַח – 1. [משמש לרוב בשלילה] הצליח, עלה יפה, נגמר בטוב: הכחשתו את המעשׂה לא תצלח; ניסיון התביעה לערער את אמינות העד לא צלח; מדוע דרך רשעים צָלֵחָה? 2. לא התאים לו, לא היה ראוי או כשר לו [רוֹוֵחַ במיוחד בעתיד 'לא יצלח למשהו'; צורת ההווה אינה בשימוש]: ומה שלא צלח אלף פעמים תצלח בפעם האלף ואחת; צָלַח בְּיָדוֹ – הדבר עלה בידו, הוא הצליח לעשׂותו: משׂימה זו לא צלחה בידי; מוטב שתחזור בך, הדבר לא יִצלַח בידך; צָלחה דרכו – הוא הצליח, הוא נחל הצלחה: הוא ביקש להגיע להישׂגים במהירות, אולם למרבה הצער לא צלחה דרכו; עלה בסולם ההצלחה – הוא הצליח מאוד; הַצלָחה מסַחרֶרֶת – הצלחה גדולה ביותר [עממי]: תקליטו החדש זכה להצלחה מסחררת; זָכָה, מוצלח, הצלחה, עֲלֵה וְהַצלַח – ברכת הצלחה לאדם הניצב לפני כניסה למסגרת חדשה (כגון מקום עבודה, גיוס לצבא) או לפני פעולה חשובה: עם סיום לימודיו וכניסתו למעגל העבודה בירכנו אותו בברכת 'עלה והצלח'; מַצלִיחָן – מי שמַצליחַ בדרך־כלל במה שהוא עושׂה: הם אנשי עסקים מצליחנים שמרוויחים כסף רב; מַצלִיחָנוּת – התכונות או המצב של היות מצליחן, היכולת להצליח, היוכלה (פוטנציאל) להגיע להצלחה ולהישׂגים: יש הטוענים כי בחברה המודרנית הפכה המצליחנות למטרה העיקרית; האב השאפתן חינך את בנו למַצליחָנוּת; השׂכיל – הצליחַ, עשׂה חַיִל, ראה מזל ברכה: היה משׂכיל בכל דרכיו, התלמידה השׂכילה לבחור מקצוע מתאים; שׂיחק לו מזלו, עלה בידו, שׂיחקה לו השעה – השׂיג תוצאה טובה מאוד, עלה בידו יפה, נתמזל מזלו: סוף סוף שׂיחקה השעה לי, ונפקדתי אחרי שנים של אי־פוריות; פריחה, פָּרַח – הצליח, התפתח יפה, גדל, לבלב, שִׂגשֵׂג: הוא עובד קשה, ועסקיו פורחים; פּוֹרֵחַ – שמתפתח יפה, שנמצא בתקופת פריחה ושִׂגשׂוּג: אין ספק שזהו מפעל פורח: לנערה היפה והפורחת היו כמה עסקים פורחים ומזהירים; עָלְתָה כְּפוֹרַחַת, עָלָה כְּפוֹרֵחַ – התפתח יפה, שִׂגשֵׂג, פָּרַח: עם הזמן ידידותם עלתה כפורחת, ושיתוף הפעולה ביניהם הלך והעמיק; שִׂגשׂוּג, שִׂגשֵׂג – 1. עלה והצליח, התפתח מאוד, פרח: עסקיו שִׂגשְׂגו יפה, ורמת חייו עלתה יפה; 2. גדל יפה, צמח, לבלב ופרח: בשנה גשומה הנגב כולו משׂגשׂג ופורח; 3. התחזק, התעצם, הלך וגדל, הלך ורב: במרתפי הכלא החשוכים שִׂגשׂגה אהבתם; סוּפֶּר־סטַאר > כּוֹכַב־עָל – כוכב, בייחוד בתחום הבידור והספורט, שהגיע לשׂיא ההצלחה והפרסום; הֶעֱלָה בְּחַכָּתוֹ – הצליח במאמצי החיפושׂ שלו להשׂיג תוצאות: ובכן, ספר לי מה העלית בחכתך; מֵטֵאוֹרִי – [נאמר על הצלחה, על עלייה, על התקדמות וכד׳] פתאומי, מזהיר ומהיר מאוד: השׂחקנית הוותיקה הביטה בצרות עין ובחשש על הצלחתה המטאורית של הכוכבת הצעירה; רָאָה מַזָל בְּרָכָה – הצליח, עשׂה חיל; קָנָה עולמו (בשעה אחת), קָנָה את עולמו – זכה בבת אחת או במעשׂה אחד להצלחה רבה: הודות לתגליתו החשובה קנה הפיזיקאי הצעיר את עולמו בשעה אחת; יש קונה עולמו בשעה אחת ומאבד אותה בשעה שלאחריה; יש קונה עולמו בשעה אחת ויש – בכמה שנים; תקופת הזוהר – שׂיא הפריחה, ההצלחה והשׂגשׂוג, תקופת ההצלחה הגדולה: בתקופת הזוהר שלה העמידו יהודי ספרד רבנים, משוררים, סופרים, רופאים ומדינאים הזכורים עד היום; בֵּירֵךְ על המוּגמָר – הכריז על סוף מוּצלָח, הביע את שׂביעות רצונו עם הבאת דבר מה לידי סיום, חש שׂמחה או סיפוק בהביאו דבר מה לידי סיום מוצלח: סוף סוף הגיע מיזמנו לסיומו, ואנו זכאים לברך על המוגמר; עָלָה על דרך המלך – החל להתנהג באופן תקין ושוטף, הכווין לדרך הראויה והמוסכמת שבה מתנהלים העניינים: מדוע הנחתם את דרך המלך והלכתם באורחות עקלקלות; תּוֹר הַזָּהָב – 1. ימי הפריחה במאות ה־11 וה־12, שפיתחו בהם יהודי ספרד פעילות כלכלית ותרבותית ענפה, תוך שיתוף פעולה עם השלטון המוסלמי; 2. כינוי לתקופה הניכרת ברמה גבוהה של הישׂגים בתחום מסוים, בייחוד בסִפרות או באומנות, תקופה של אושר ושִׂגשׂוּג תרבותי, שפע ופריחה תרבותית בהיסטוריה של עם: שנות העשׂרים היו תור הזהב של הג׳ז בארצות הברית; התחיל ברגל ימין, בְּרֶגֶל יָמִין – בצורה חלקה ומוצלחת וללא תקלות: את הגעתו לארה״ב התחיל ברגל ימין; על הצַד היותֵר טוב, עַל הצַד הטוב ביותֵר – בַּדרך הטובה ביותר, באופן הטוב והמוצלח ביותר, בצורה הטובה ביותר שאפשר: השתדלתי למלא את משאלות הוריי על הצד הטוב ביותר; הוא נהנה משני עולמות – הוא מצליח בכל אשר יפנה, גם בחיי המעשׂ וגם בחיי הרוח; עלה בסולם ההצלחה – הצליח מאוד; יגעתָ ומצאתָ – תאמין – טרחת והתאמצת, תשׂיג את מבוקשך: נעמה למדה יומם ולילה לבחינה, וקיבלה ציון מעולה, בבחינת יגעת ומצאת – תאמין; סוגה בשושנים – מלווה נעימות ונוחות, מוכתר בהצלחות: דרכו הייתה סוגה בשושנים והוא קבל תמיכה ואהדה מכל הסובבים; בְּכִי טוֹב – בהצלחה, במצב טוב: הוויכוח תם בכי טוב כי התפשרנו ≠ בכי רע – במצב רע מאוד, גרוע, חמור ביותר, לא מוצלח: מצב החולה הוא בכי רע; רֶוַח והצלה – פדות, גאולה והקלה: אִם הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם אַחֵר; שִׁיכְרוּת ניצחון, שיכור ניצחון – חש אושר והתלהבות בעקבות הצלחה בעימות, לעיתים באופן העלול לפגוע בו והישׂגיו בעתיד; רָאָה ברכה במעשׂיו, העלה בידו, עָלָה בידו – הצליח בדבר: לאחר עמל רב עלה בידו להשׂיג את מבוקשו; על אף הצפיפות הרבה עלה בידו לפלס לו דרך לכיוון הבימה; עָשָׂה חַיִל – הצליח מאוד, הצטיין, הגיע להישׂגים מרשימים: בצעירותו עשׂה חיִל בלימודיו והיה תלמיד מצטיין; רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה; עָלָה יָפֶה – הצליח, הוכתר בהצלחה: למגינת ליבי, השותפות בינינו לא עלתה יפה, ודרכינו נפרדו; יָדָיו עשׂוּ תוּשִׁיָּה – עשׂה חַיִל, הצליח במעשׂיו; הָלַךְ מחַיִל אֶל חַיִל – הלך מהצלחה להצלחה: הסטודנט הצליח מאוד בלימודיו והלך מחיל אל חיל; דרך כוכבו – נתגלה כישרון חדש; מחַיִל אל חַיִל – מהצלחה להצלחה; עָמַד במבחן – הצליח במבחן, הצליח במילוי משׂימה כלשהי, התנסה בקושי והתגבר עליו: רבים ניסו לסכסך בינינו, אבל חברותנו האמיצה עמדה יפה במבחן; עָמַד במבחן הזמן – שָׂרַד, הוסיף להתקיים למרות הזמן הרב שעבר: ידידותנו עמדה במבחן הזמן שנים, ולא התגרשנו; נָח על זֵרֵי הדפנה – נֶהנה מִכבוד הניצחון או ההצלחה, ואינו מתאמץ עוד: עם תום המיזם הוא לא הספיק לנוח על זרי הדפנה, וכבר נקרא למיזם הבא; לא נחתי על זרי ההצלחה וההוקרה, אלא חיפשׂתי יוזמות חדשות; זרחה שמשו של – דרך כוכבו, הצליח, זכה לפרסום: כבר בגיל צעיר זרחה שמשו, והוא נודע כעילוי שבעילויים; שֶׁמֶשׁ ההצלחה זרחה עליו – זכה בבת אחת או במעשׂה אחד להצלחה רבה; הוכתר בהצלחה – עלה יפה, נסתיים בהצלחה: המשׂא ומתן הוכתר בהצלחה, ושני הצדדים חתמו על הסכם שיתוף פעולה ביניהם; ניצחון מְשַׁכֵּר – הצלחה גדולה אחר התגברות על מכשול והתלהבוּת רבה מההישׂג המפעים; רָאָה סימן ברכה – הצליח: הצליחי בעבודתך החדשה וראי סימן ברכה במעשׂה ידייך; נחל הצלחה – נחל ניצחון; שָׁפַר עליו חלקו – היה גורלו טוב, היה מרוצה מאוד, ראה ברכה בעמלו; שָׁפַר גורלו, שפר חלקו – הצליח, התמזל מזלו, ראה ברכה רבה בחייו, גורלו היטיב עימו: גם במקומו החדש לא שפר חלקו, דלות ועוני היו נחלתו; נחל ניצחון – הצליח מאוד, ניצח; אִי־יוּצלָחוּת – בטלנות, חוסר הצלחה, שלומיאליות; הגיע אל מרום הצלחתו; הצלחה משמעה ללכת ממפלה למפלה בלי לאבד את ההתלהבות; אם תאמין בהצלחתך, אתה כבר באמצע הדרך אליה; הצלחה משמעה ללכת ממפלה למפלה בלי לאבד את ההתלהבות; לפנים זרחה עליו שמש ההצלחה, וכעת נהפך עליו הגלגל וירד עשׂר מעלות אחורנית ואין בידו להמציא טרף לביתו

מַזָל. מזל – דבר טוב או רע שקורה לאדם באקראי, ולאו בזכות כישרונות, מאמצים וכד׳; התמזל מזלו – היה לו מזל: למרות נכותו מצא מקום עבודה ושׂכר הולם; האיר לו מזלו, בן מזל, בעל מזל, בר מזל, בת מזל – אדם מצליח, העושׂה חיל במעשׂיו: היינו בני מזל שהעזנו להקים חֶברת הֶזנק; שׂיחקה לו השעה, היה מזלו יפה, הוא במזל – התמזל מזלו: היינו בְּנֵי מזל וזכינו בלוטו, וכן – הגורל האיר לו פנים, היה בר מזל, היה לו מזל לא רגיל, המזל האיר לו פנים, ידע היכן לבקש את מזלו, מזלו עמד לו, נתמזל מזלו, שׂיחק לו מזלו, שׂיחקה לו הצלחה: סוף סוף שׂיחקה השעה לבני הזוג, ונולדה להם בת אחרי ארבעה בנים; הפיל פור, הִגרִיל – ערך הגרלה, הפיל גורל לזכייה במשהו בין בני אדם או בין משתתפים בהגרלה, העלה מישהו בגורל לשם זכייה במשהו: עיתוני הערב מגרילים מכוניות בין קוראיהם; טָרַף – ערבב את הקלפים וסידרם מחדש על ידי החלקתם במהירות זה מעל זה, בלבל, הניע, ניענע: תפקיד המחַלֵּק במשׂחק הקלפים הוא לטרוף את הקלפים ולחלקם למשתתפים; גד – מזל, אושר והצלחה: בא גד, בא מזל; פָּטָלִיוּת > פָּטָליזם – אמונה או גישה שלפיה הגורל קובע את כל האירועים מראש, ולכן הם בלתי נמנעים. התוצאה היא שאינך יכול לשלוט באירועים או למנוע דברים לא נעימים מלהתרחש, ולכן הפטליזם מונע ממך לקבל החלטות או להתאמץ; פָּטָלִיסט – אדם המאמין שגורלו נקבע מראש ואין טעם לנסות להימלט ממנו או לשנותו: הפטליסט עלול להיות אדיש למחיר האנושי של המלחמה; פָּטָלִי – 1. גורלי, בלתי נמנע, שנקבע הגורל, נגזר ונחתך מלמעלה: הַסכמתי להינשׂא לו הייתה טעות מכרעת; זו

הייתה פגישה גורלית ששינתה את כל חייו; 2. שקשור באסון או במוות: תאונה הקטלנית עלתה בחיי חמישה ובפצועים רבים; קָשַׁר גוֹרָלוֹ – קשר מזלו ב־: מימי ילדותו וחברותו ב׳השומר הצעיר׳ בבריה״מ קשר גורלו עם הארץ ועם הקיבוץ; קְפִיצָה עַל הָעֲגָלָה, קָפַץ על העגלה – תָּמַךְ בעניין או התחבר לדבר שנראה שעתיד להצליח למרות הסיכונים הכרוכים בכך: חֶברת הביטוח הודיעה על הוזלות במחירי הביטוח המקיף לרכב עבור נהגים טובים, ושׂר האוצר קפץ על העגלה והודיע על הוזלות בביטוח החובה לנהגים זהירים; פַּיִס – גורל, אבן או פתק או כל דבר ששָׂמים בקַלפִּי לצורך הגרלה, קַלפֵּי, קַלפִּי – תיבה או קופסה שמטילים לתוכה פתק הצבעה בבחירות או בהגרלה: ביום הבחירות לכנסת על הבוחר להכניס את פתק ההצבעה לתוך מעטפה ולשלשלה לתוך הקלפי; טרפתי בקלפי והעליתי את הפתק שזכה במקום ראשון; חָרַץ את גורלו – קבע קביעה או עשׂה מעשׂה שיש בהם כדי לשנות את מהלך חייו, גזר את דינו: הצבעת אי־האמון חרצה את גורל הממשלה; חורץ גורל, חורץ גורלות – גורלי, מכריע, שמשפיע בצורה מכרעת על הגורל: ידענו מראש כי צפוי לנו מאבק מר וחורץ גורלות; זָכָה בְּגורל – קיבל סכום כסף או שווה כסף בהגרלה; הפיל פור, הפיל גורל, השליך גורל, הטיל גורל – החליט דבר לפי גורל, הכריע בדבר על ידי הפלת גורל: החיילים הפילו גורל מי מהם יֵצא לחופשה; הטיל גורלות, נפל הגורל על עכן הכרמי; יָצָא הַגּוֹרָל לְ – נפל הגורל על, עלה בחלקו של, לפי הגורל: בהגרלה על תורנות שבת יצא הגורל על שני ותיקים; עָלָה בַּגּוֹרָל – זכה בהגרלה או בתחרות: שניים עלו בגורל, והם יתחלקו בפרס; נפל בחֶלקו – זכה וקיבל, נפל בגורלו, עלה בגורלו, נתמזל מזלו: רוב נכסי הירושה נפלו בחלקה של הבת; הפיל בנחלה – חילק בגורל חבל ארץ; דוֹן ז׳וּאָן > כָּבַש לבבות, כובש לבבות – רוכש ידידות או הערצה של אחרים, אדם מצודד ומושך שנֵיחן ביכולתו להקסים בני אדם ולקנות את ליבם: יצא לו שם של כובש לבבות, ונערות רבות נפלו ברשתו; יֶלֶד טיפּוּחים – דָּבר שמטפחים אותו ביותר: הקמת המפעל הזה היא יֶלֶד הטיפוחים של חיי; הימֵר עַל הסוּס הנָכון – בחר בחירה טובה: ראש הסיעה רשם הישׂג כשהימר על הסוס הנכון ותמך במי שייבחר לנשׂיא; היפוכו – הימר על הקלף הלא נכון; אִינָה לו גורלו, אִינָה ל־ – האלוהים או הגורל גרם מעשׂה או מצב לכאורה במקרה ובלי כוונה, המביאים לתוצאה דרמטית, הִקרָה, זימֵן: אִינה להם גורלם ונתפסו בשעת מעשׂה; הִקרָה – זימן, אינה, גרם שמשהו יקרה; נולד עם כפית כסף בפה, נולד בכותונת משי, נולד בכותוֹנֶת פַּסים – נולד בר־מזל, הוא מצליח בכל דרכיו, נולד בבית עשיר ומכובד וזכה בנקודת זינוק טובה מאוד לחיים: מי שנולד בכותונת פסים, אינו צריך לעבוד כל חייו; מְשַנֶּה מָקום משַנֶּה מַזָּל – העובר למָקום אַחֵר, אפשר שייטַב גורלו שינוי מקום עבודה או מקום מגורים יכול להביא בעקבותיו הצלחה גדולה מזו שהייתה מנת חלקו עד עכשיו; מְקָרֵעַ אֶת גְּזַר הַדִּין, קירע את גזר הדין – ביטל את הגורל: ארבעה דברים מקרעים את גזר דינו – צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי המעשׂה; מְנַת כּוסו – חלקו בחיים, גורלו: הרשעים אש וגופרית ורוח זלעפות מנת כוסם; מתת יָה, מתת אל, מַתַּת אלוהים – ברכה מן השמיים, דבר שניחן בו אדם: אדם שאכל ושתה וראה טוב בעמלו בורך במַתַּת אל; היה מזלו יפה; מזלו עמד לו; לשעבר שינה אדם את מקומו, שינה את מזלו, עכשיו כל מקום שיהודי הולך מזלו הרע הולך עימו

<u>אין מזל</u>. אִתרע מזלו, ביש גַּדָּא, ביש מזל, מזל רע, מזל שחור, קטוע מזל, רוע מזל, רע מזל, שאינו מַצליח, חֲסַר מזל, מזל ביש – חוסר מזל, אי־הצלחה, שהגורל אינו מאיר לו פנים, צרות וכישלונות באופן קבוע, גורל רע: אין עצה נגד קטוע מזל; בזמן האחרון הוא ביש מזל כי לא מצליח בשום דבר; לרוע מזלו, לרוע המזל – בגלל המזל הרע, בשל חוסר מזל, למרבה הצער: לרוע מזלנו, כילתה הדלקה הגדולה שפרצה בחורש את כל רכושנו [ההפך: למרבה המזל]; קְטוּעַ מַזָּל – רע מזל, מקופח, חסַר הצלחה: הסתכלה בי כאילו לא ראתה מימיה קטוע מזל; לא יִצלח, לא יוצלח – כינוי לאדם ביש מזל, שכל מעשׂיו אינם עולים יפה בידו: למימוש הרעיון גייסו גם מי שלא יוצלח; חרץ את גורלו – קבע קביעה או עשׂה מעשׂה שיש בהם כדי לשנות את מהלך חייו, גזר את דינו: הצבעת אי־האמון חרצה את גורלה של הממשלה; מותה נגרם מזיהום מקום הניתוח, והוא שחרץ את גורלה; חורץ גורלות, חורץ גורל – גורלי, מכריע, שמשפיע בצורה מכרעת על הגורל: ידענו מראש כי צפוי לנו מאבק מר וחורץ גורלות; נחתך גורלו, נחרץ גורלו – הוכרע גורלו, נקבע גורלו, עתידו נקבע סופית: בדחיית ערעורו של הנידון למוות בידי בית המשפט נחרץ גורלו למות; העלאת חרס בידו, העלה חרס – נכשלו מאמציו, לא הצליח במילוי המשׂימה, ניסה והתאמץ ללא הצלחה: פעמיים ניסיתי לעלות למשׂחק הגמר והעליתי חרס בידי; חזר בידיים ריקות > יצא ריקם, ריקם בא וריקם יצא, חזר כלעומת שבא, העלה חרס בידו, לא השׂיג כלום – יצא בלי להשׂיג דבר, בלי לקבל את מה שביקש: חברי הוועדה יצאו מן הדיון ריקם; עמד לִפנֵי שוקֶת שבוּרה – חזר למצב הרע הקודם לאחר הצלחה זמנית או מדומה: החברה נקלעה שוב למצבה העגום כשאלפי עובדיה עמדו לפני שוקת שבורה; לא נסתייֵעַ הדבר – הדבר לא יצא אל הפועל בגלל עיכוב או מכשול, הדבר לא עלה יפה, לא היה לו מזל: חשבנו שנבלה יחד בקיץ באיים הקריביים, אך לא נסתייע הדבר בשל מחלת מדריך הטיול; נִסתַּחֲפָה שָׂדֵהוּ – 1. התרושש, איבֵּד את עיקר רכושו; 2. הורע מזלו, נתקפח חלקו, הפסיד בלי אפשרות של פיצוי לנזק, כל הנזק וההפסד חלים עליו בלי כל אפשרות של חלוקת ההפסדים: נסתחפה שׂדהו של פלוני בבורסה במשבר האחרון כשהפסיד את רוב הונו; דון קישוט – כינוי לאדם הוזֶה ותמים, הלוחם ללא הצלחה בעוול שבחיים או ביריבים מדומים שלעיתים אינם אלא פרי דמיונו; מָשַׁךְ את השטיח מתחת לרגליו – הכשיל את זולתו כשזה היה קרוב להצלחה; סוֹף אָדָם לָמוּת וְסוֹף בְּהֵמָה לִשְׁחִיטָה – הגורל קבוע מראש, ואי־אפשר להימלט ממנו; לא ראה סימן ברכה, אינו רואה סימן ברכה – אינו מצליח, אינו מַשׂיג את מטרתו; אִתרע מזלו – היה לו מזל רע, הורע מזלו; החזיק לו אצבעות > התפלל להצלחתו; קיפח את מזלו, אתרע מזלו – לא הצליח; נהפך עליו הגלגל, לא לעולם חוסן – הכול (הצלחה, תהילה, ומעמד ועושר) זמני ושום דבר אינו קיים לעד: כיום ארה״ב היא מעצֶמֶת העולם, אך לא לעולם חוסן; יגעתי ולא מצאתי – אל תאמין; כאילו היה עליך לטפס על קיר חלק, שאין בו לא זיזים ולא חווקים; קדמה השׂכלתו להצלחתו

<u>כללי־ניטרלי</u>. יד הגורל – הכרעה של כוח עליון; מזל טוב או מזל רע: הייתה זו יד הגורל שהכדור התועה פגע דווקא בו; הלך על כל הקוּפּה – הימר על כל הסכום, הסתכן על כל מה שיֵש לו להצלחה גדולה או לכישלון חרוץ; שאֵלה של חיים ומוות – עניין גורלי ומכריע: קיבוץ הגלויות הוא שאלה של חיים ומוות לקיום המדינה; בַּדֶּרֶךְ, שֶׁאָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ בָּהּ, מוֹלִיכִים אוֹתוֹ – האדם אדון לגורלו, והוא רשאי לבחור בַּדרך שבה הוא רוצה ללכת; זָכָה – נעשׂה ראש, לא זָכָה – נעשׂה רָש – אם נתמזל מזלו הוא מצליח, ואם לאו – הוא מתרושש; מנת חֶבלוֹ, מנת חלקו, מְנַת גורלו – גורלו, מה שנועד לו בחייו: יש אדם שמנת חלקו עוני, רעב, סבל ומכאובים; הֲרֵה גוֹרָל – גורלי, שעשׂוי לקבוע מה יהיה בעתיד; דבֵקוּת במַטָּרה – עיקרון הגורס שההצלחה דורשת שהמטרה תהיה הגורם העיקרי המנחֶה את הפעילוּת, ויש להמשיך ולפעול בכל דרך ובכל הנסיבות; הם בערוגה אחת, הם בסירה אחת – הם תלויים זה בזה, הם נתונים במצב או בתנאים שבהם מה שיקרה לאחד יקרה לכול, הם בעלי גורל משותף: על העובדים להבין שכולנו בסירה אחת; הכול תלוי במזל – אין אדם יכול לפעול נגד גורלו שנגזר עליו מראש, הצלחתו של אדם או כישלונו נתונים ביד הגורל והמִקרה: הכול תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל; עלה בגורלו, נָפַל עליו הגורל, נָפַל בגורלו – עלה בגורלו, נקבע שעליו לעשׂות דבר מה, הוטל עליו לפי תוצאות ההגרלה: אין זה תפקיד נעים כלל ועיקר, אבל נפל בגורלי לבצעו וכן אעשׂה; לא תהיה תפארתך על הדרך הזאת – אמירה שמשמעה: הנתיב הזה, הכיוון הזה או המעשׂה הזה אינם עתידים להנחיל לך כבוד, תהילה, הצלחה וכד׳, ולכן מוטב שלא תעשׂה אותם או שלא תדבק בהם: לאחר שנת לימודים באוניברסיטה נוכחתי כי לא תהיה תפארתי על הדרך הזו ופניתי לעולם העסקים; גַלגַל חוזֵר בָּעוֹלָם – הכול זמני, החיים מלאי חליפות ותמורות; העולם לסולם הוא דומה: זה עולה וזה יורד – גלגל חוזר בעולם, הכול נתון לחליפות ולתמורות; להצלחה מאה אבות, הכישלון יתום; הכול תלוי בַּמזל, אפילו ספר תורה שבַּהיכל; חיים, ילדים ומזונות תלויים במזל; חרץ בתנועת אצבע גורלו של . . .

הקשבה! אוזן!

הקשבה, הקשיב – התרכז בשמיעה והשתדל מאוד לשמוע מישהו או משהו בתשׂוּמת לב, בעיקר שׂם לב למילים, למעשׂים ולכוונות המועברות במילים: לא הקשיבו לי כי אוזנם ערלה לענייניי; הקשיב רב־קשב, הקשיב ברוב קשב – הקשיב קשב רב, הקשיב בדריכות: גומרים לשיר ומקשיבים ברוב קשב; הקשיב רַב קֶשֶׁב, הקשיב קשב רב – האזין בתשׂוּמת לב רבה, הקשיב בדריכות: הוא הקשיב קשב רב לסיפוריה המרתקים; הקשבה פעילה – טכניקת תקשורת הדורשת מהמקשיב להתרכז היטב ולהבין את תוכן המסר ואת עומק הרגש, לשאול שאלות ולהגיב ולבסוף לזכור כל דבר שנאמר ולחזור על הדברים במילותיו של המקשיב כדי לוודא הבנה מדויקת: הקשבה פעילה שימושית בייעוץ, באימון אישי וביישוב סכסוכים; נפל על אוזניים קשובות – הקשיבו היטב לדבריו; קַשָּׁב – מי שמאזין לשידורי הרדיו מתחנות שונות ברחבי העולם, מקליט אותם ומדווח עליהם לתקשורת: הקַשֶּׁבֶת קלטה ידיעות על רעידת אדמה שהתרחשה ברוסיה; קַשְׁבָן – מרבה להאזין ולהקשיב: לאנשי מודיעין ולפסיכולוגים אוזניים קשבניות במיוחד; קֶשֶׁב – יכולות הכרנית של הפרט להאזין ולהתמקד במידע שחשוב לו בזמן מסוים לצורך עיבוד מנטלי ופיזי הדרוש לו כדי להשׂיג מטרה מועדפת. הקשב נועד למנוע את הצפת מערכת עיבוד המידע במוח במידע רב לא רלוונטי שמגיע מהחושים ומהזיכרון: הסיפור המרתק עורר את קִשבּם של השומעים; קֶשֶׁב מחולק – קשב לשני ערוצי מידע או יותר ברזמנית, ובו אפשר למלא שתי משׂימות או יותר בה בעת. קשב זה עשוי לכלול שימוש בחוש אחד בלבד (למשל, שמיעה) או שני חושים או

יותר (למשל, שמיעה וראייה); קשב סֶלֶקְטִיבִי > קֶשֶׁב בַּרְרָנִי – היכולת לסנן מידע נצרך ולהעדיף את עיבודו על חשבון מידע מסיח או שאינו נוגע ישירות; הפרעת קשב ופעלתנות יתר (ADHD) – הפרעת התנהגות הניכרת בנוכחות מתמשכת של כמה תסמינים הכוללים חוסר תשׂומת לב (למשל, אי־מילוי משׂימות או חוסר הקשבה קפדנית, קושי בריכוז, הסחת דעת); פרצנות או פעלתנות יתר (למשל, חוסר סבלנות וחוסר שקט; קושי בארגון עבודה, במשׂימת תורנות או להישאר במצב ישיבה; דיבור מוגזם; ריצה מרובה; טיפוס על דברים). התסמינים הפוגעים בתפקוד החברתי, הלימודי או התעסוקתי מתחילים להופיע לפני גיל 7 ונצפים בכמה מסגרת; חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ – חברים הם שמקשיבים לך כשאתה זקוק להם; אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ; אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ

אוזן. אוזן – 1. איבר השמיעה של האדם ובעלי חיים. לאוזן שלושה חלקים: האוזן החיצונית, האוזן התיכונה והאוזן הפנימית, והיא הופכת גלי קול לאותות המועברים למוח. חלק האוזן החיצונית הבולט מן הראש הוא אפרכסת; 2. מאחז מעוגל דמוי אוזן בספל, בסיר וכד׳ שנועד לאחוז בהם, לשׂאת אותם וכד׳; ציתות, האזנה – 1. הקשב לזולת בתשומת לב; 2. הקשבה בסתר לשׂיחת הזולת באמצעות מכשיר, לרבות קליטה או העתקה של שיחת הזולת; האזנת סתר – האזנה ללא הסכמה של אף אחד מבעלי השיחה; האזין – 1. הקשיב אגב התרכזות; שמע בתשׂומת לב; 2. הקשיב לדבריו של מישהו בסתר, פעמים בעזרת מכשירים מיוחדים, כדי לרגל או לעקוב אחריו; וכן – הִטָּה אוֹזֶן, הִטָּה אוֹזֶן קַשֶּׁבֶת, הִסְכִּית, הִקְשִׁיב, הִקְשִׁיב בְּקֶשֶׁב רַב, הִקְשִׁיב בְּרוֹב קֶשֶׁב, הִרְכִּין אוֹזְנוֹ, זָקַף אֶת אוֹזְנָיו, כָּרָה אוֹזֶן, לֹא שָׂבְעָה אוזנו משמוע, נִפְתְּחוּ אוֹזְנָיו, עָשָׂה אוֹזְנוֹ כָּאֲפַרְכֶּסֶת, צוֹתֵת, שָׁמַע, שָׁתָה בְּצָמָא אֶת דְּבָרָיו; מאזין – אדם המקשיב למישהו או למשהו, כגון המקשיב לשידורי הרדיו; ציתות, ציתת, האזנת סתר, האזין בסתר – האזין לשׂיחת הזולת, קלט או העתיק אותה באמצעות מכשיר ללא ידיעתו וללא הסכמתו: הקלטה באמצעות האזנת סתר אינה קבילה כראיה בבית משפט; שיווק מפה לאוזן, שיווק פֶּלֶ״א – שיווק המועדד צרכנים לדבר על החוויות החיוביות שלהם ממוצר או משירות לאנשים אחרים ולשתף אותם; שקיפת אוזן – בדיקת האוזן הפנימית במכשיר רפואי (אוֹטוֹסקוֹפּ) להסתכלות לתוך האוזן ולבדוק מחלות במהלך בדיקות רגילות ותסמיני אוזניים. במכשיר אפשר לראות את תעלת האוזן ואת עור התוף ולגלות מחלות בחלל האוזן התיכונה, שעוות אוזניים, מוגלה, גוף זר ועוד; אַטָמֵי אוזניים – פקקי גומי, פלסטיק וכד׳ ששמים באוזניים כדי למנוע שמיעת רעש או חדירת מים וכד׳; עָרֵב לאוזן – [צליל] נעים לאוזן; הרמוני; 2. שתוכנו נעים ובני אדם רוצים או נהנים לשמוע; שעוות האוזן – חומר רך וצהוב דמוי שעווה המופרש מחלל האוזן החיצונית על ידי בלוטה כדי להגן על האוזן; היו אוזניו קשובות – הקשיב באהדה; חירשות לדבר, אטימות אוזניים – אי־רצון או אי־מוכנות לשמוע בקשות, טיעונים או ביקורת של בני אדם , לשׂים לב למשהו וכד׳, בבחינת אוזניים להם ולא יאזינו: הוא היה חירש לבקשותיי לעזרה; הוועדה נותרה חירשת להצעותינו; אוזנו נטויה, הֲטָיַית אוֹזֶן, הִטה אוזנו הִטה אוזנו אל – הקשיב ושמע היטב לדברי: ילדיי, הטו אוזן אל מה שאומר; להוותי, לא הייתה אוזנו נטויה להצעתי; הִטה אוזן קשבת – הקשיב היטב, התייחס בתשׂומַת לב רבה: הוא לא היטה אוזן קשבת לדבריי ולא טרח לרדת לסוף דעתי; מִילָת, אַלְיָה, תְּנוּך – החלק התחתון הרך של האוזן (בעיקר בצירוף ׳תנוך אוזן׳): הנערה ניקבה את תנוכי אוזניה כדי לענוד עגילים; ׳אוזניי אליך, דבֵּר׳, היה כולו אוזן – השתדל להקשיב היטב: הייתי כולי אוזן קשבת לדברי המפקד; קלטה אוזנו – שמע במקרה, באקראי; לא האמין למִשמע אוזניו – נדהם ממה ששמע; אוזנו נִמְלְאָה משמוע – לא היה מוכן לשמוע עוד ועוד; לא שָׂבְעָה נפשו, לא שָׂבְעָה אוזנו משמוע, לא נִמְלְאָה אוזנו משמוע – היה תאב לשמוע עוד ועוד, לא ידעה אוזנו שׂובעה: עין לא שָׂבְעָה לראות ואוזניי לא נמלאו משמוע לצלילים המתוקים של הקונצרט; שבע ביום שמעה על מעשׂי הגבורה של בחיר ליבה ואוזניה לא שָׂבעו; שָׂבְעָה נפשו מלשמוע מלחמתה של תורה, והלך לשׂיחת חולין; טביעת אוזן – תפיסת דבר על פי התרשמות מן השמיעה בלבד: כעשׂרים שנה לא נפגשנו, ולמרות השינויים שחלו בו הכרתי אותו מייד בזכות טביעת האוזן; הִרְכִּין אוזנו – הִטה אוזנו להקשיב: הלכתי להרכין אוזני להרצאתו המאלפת של מומחה לאיכות חיים; כָּרָה אוזן – הקשיב; אוזנו כרויה, כְּרוּי אוזן, אוזניו כרויות – הוא מקשיב מתוך תשׂומַת לב אוהדת, הוא קשוב למסר שמועבר אליו, מתייחס אליו באהדה: אוזנו של בית המשפט צריכה להיות כרויה לשמוע את כל טענותיהם; כל אותה שעה הייתה בתי פעורת פה וכרוית אוזן ושתתה בצמא כל הגה שיצא מפי המספר; בַּחֲצִי אוֹזֶן – כְּלַאֲחַר אוֹזֶן, לא בבירור, מתוך האזנה לא קשובה, מתוך שמיעה בלא ריכוז: הקשבתי לו רק בחצי אוזן, ואיני זוכר הרבה מדבריו; דרשׂיח של חֵירשים – 1. כינוי לוויכוח בין שני צדדים, שהפער בין עמדותיהם גדול מכדי שיוכלו באמת להשפיע זה על דעתו של זה, ולכן הם מדקלמים את טיעוניהם בלי להקשיב ולהגיב לצד האחר: בוא נניח לוויכוח הזה כי הוא אינו אלא דרשׂיח של חירשים; 2. כינוי לדו־שׂיח שבו כל אחד מהמשׂוחחים מדבר על עניין אחר, בזמן ששניהם חושבים כי הם מדברים על אותו עניין – מצב שיוצר אי־הבנות רבות; כְּבַד אוזן – לקוי שמיעתו, חירש במקצת; אָטַם אוזנו משמוע את – לא רצה להקשיב, מי שהתעלם מתחנוני אחרים; אוזניים לו ולא יאזין, אוזניים לו ולא ישמע, אוזניו ערלות, הכביד את אוזניו, הכביד את אוזנו – לא רצה לשמוע או להקשיב, אטם את אוזנו: כמה שועים העלימו אוזנם לבקשותיי וכמה אילי הון הכבידו את אוזנם; אל תעלם אוזנך מבקשת חלכאים ועלובי החיים; עַרְלֵי אוזן, עֲרַל אוזן – מי שאוטם אוזנו משמוע, שאינו רוצה לקבל מרות: שמתי לב שערלה אוזנם והם ממאנים להקשיב; אוֹזֶן עֲרֵלָה – אטימות, חוסר נכונוּת לשמוע; הִקדים פיו לאוזנו – השמיע בטרם שמע; צָרַם את האוזן – עורר התנגדות ומחאה אצל השומע, קשה היה לקבלו, לשׂאתו או להשלים עימו; קוֹמם: השימוש בביטויים גזעניים ובניבולי פה צרמו את אוזניי; נִפְתְּחוּ אוֹזְנָיו – הסכים להאזין ולהבין את הזולת: סוף סוף נפתחו אוזניו ונעתר לבקשתי שלא לעשן עוד; שָׂם באוזניו – השמיע לו, הורה לו לשמוע ולזכור: שַׂמתי באוזני החייל מה הן מטלותיו בשמירה, והזהרתי אותו שיקפיד בקלה כבחמורה; כָּפַף אוזנו – הִטה אוזנו כדי להקשיב, האזין: כפפתי אוזני כדי לשמוע את דברי הנואם; העלים אוזנו, נכוותה אוזנו – סירב להקשיב, נצרמה אוזנו מלשמוע דברים לא ראויים: נכוותה אוזני לשמוע גמגומי לשוננו ועילגות השׂפה של נבחרינו; צָלְלוּ שתי אוזנָיו – היה נרעש ונדהם, לא האמין למִשמע אוזניו: אנוכי עושׂה דבר בישׂראל אשר כל שומעו תצילנה שתי אוזניו; כל שומעו תצלינה שתי אוזניו – דימוי לדבר קשה, חריג, לא ייאמן, שגורם לשומעים עליו זעזוע ותדהמה: וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל שְׁמוּאֵל הִנֵּה אָנֹכִי עֹשֶׂה דָבָר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כָּל שֹׁמְעוֹ תְּצִלֶּינָה שְׁתֵּי אָזְנָיו; סיבור האוזן, סיבר את האוזן – השמיע דברים לשם הסברה כלשהי, הסביר הֶסבֵּר נוח להבנה ולשכנוע: מטרת דבריהם הייתה סיבור האוזן בלבד: כל שאמר לפי שעה הוא לסיבור האוזן; התכבדו אוזניו – לקתה שמיעתו, התחרש: על הרוב, אוזניהם של זקנים מכבדות; כלאחר אוזן – לא מתוך קשב רב: תורתו נכנסה לליבי כלאחר אוזן; סיבור אוזן, שׂיבר את האוזן, סיבֵּר את האוֹזֶן – נתן הֶסבר קל, פשוט וברור המֵקל על השומע לקלוט את המסר, על ידי שימוש בביטוי מוחשי או פשטני להבעת מושׂג מופשט או מסובך: כדי לסבר את האוזן הייתה צורת הסְטָיו [מבנה מפואר מוקף עמודים ברחבת הר הבית] מבנה באורך של כשני מגרשי כדורגל, רוחבו כשני קרונות רכבת, וגובהו כבניין של 10־5 קומות; ירד אל העם – התנהג בצורה עממית, היה קשוב להלַךְ הרוח של המוני העם: וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם; שׂרי הממשלה ירדו אל העם ונסעו באוטובוס והקשיבו לאזרחים; אולימפוס [ההר הגבוה ביוון] – כינוי למעמד גבוה, לאדם מתנשׂא, רחוק ומנותק מהמציאות ומחיי היום־יום: האלוף הזה יושב לו במרומי האולימפוס, ואינו רואה את המציאות בכל מערומיה; חד שמיעה – מי ששמיעתו מפותחת מאוד; שתה בְּצָמָא את דְבָרָיו – הקשיב בעניין, האזין לדבריו בלהיטות ובתשׂומַת לב מרובה, הקשיב קשב רב לדברים היוצאים מפיו: הוא לא כפה עצמו על איש, אך משפתח פיו הכול שתו בצמא את דבריו, פֶּסֶל אילם – משל למי שנאלם ולא יכול לפתוח פיו: במסדר עמדתי כפסל אילם, ולא היה בי העוז להקשות קושיות; דממת מוות, דומיית מוות – דממה מוחלטת: דומיית מוות השתלטה בבית המשפט לפני הקראת פסק הדין; דיבר אל העצים ואל האבנים – משל למי שדיבר, ואין מקשיבים לו; שיחת דבריו – דיבר לבטלה וללא הועיל, דבריו לא נתקבלו: מה יועילו דבריי, אם אני משחתם לאוזן לא שומעת; צָרַם את האוזן – עורר התנגדות ומחאה אצל השומע, קשה היה לקבלו, לשׂאתו או להשלים עימו; קוֹמם: ביטויים גזעניים וניבולי פה צורמים את אוזניי; טִנטוּן – תחושת רעש (כגון צלצול, זמזום או רעש) הנגרמת ממצב גופני (כגון הפרעת עֲצַב השמיעה או שעווה באוזן), מתרופות, מזקנה ועוד, ולרוב עלול לשמוע אותה רק האדם המושפע; הוא היה שַׂייחָן [= איש שׂיחה] ושַׂחֲחָן ואהב כל מי שהשאיל לו אוזנו לשמוע את דבריו; באוזני כסיל אל תדבר; אין מדברים אלא למי שהוא מקשיב, ואין משמיעים לאוזן אלא מה שהיא יכולה לשמוע; עֲרֵלָה אוזנם ולא יוכלו להקשיב; עמד לפני קיר אטום; לא מצא אוזן קשבת; דבריו ננעצו באוזניי; הט אוזנך ושמע דברי חכמים; דברי הרב ודברי התלמיד – דברי מי שומעים? לא שמעתי בקול מוריי, ולמלמדיי לא הִטיתִי אוזני; בעת שולחן אל תרבה דברים; אין מסיחין בסעודה; השחיז את אוזניו לשמוע; חננו האל בלב מבין ובאוזן שומעת ובתפיסה קלה; הקדים פיו לאוזנו; ליבי משתוקק לשמוע; דברים שמלהיבים את הלב ואינם מטריחים את האוזן; אילו באתי לספר כל שבחו של . . . אין הפה מספיק, והאוזניים צרות מלשמוע > שמיעה! שתיקה! תשׂוּמַת לב!

הרבה! ייתור! תדירות!

הרבה. רב. שפע. הִרְבָּה – הכביר, העתיר; הַרבֵּה – במידה רבה, בכמות גדולה; [לפני שם עצם] 1. כמות רבה של: בִּיַעַר יש הרבה אילנות; 2. [אחרי שם עצם, לרוב

מליצית] רבים, רבות: פעמים הרבה ביקרתי במקום; וכן – אֵין־קֵץ, אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים, בְּלִי גְבוּל, בְּלִי סוֹף, הַרְבֵּה מְאוֹד, בְּשִׁיעוּר גָּדוֹל, כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, כַּעֲפַר הָאָרֶץ, לֹא מְעַט, לְלֹא גְבוּל, לְלֹא מְצָרִים, לְמַכְבִּיר, לְלֹא סְיָיג, לָרוֹב, מְרוּבֶּה, עַד אֵין גְּבוּל, עַד אֵין מִסְפָּר, עַד אֵין־סוֹף, עַד אֵין קֵץ, עַד בְּלִי דַּי, עַד כְּלוֹת, רַב־שִׁיעוּר, רַבִּים מִסְפּוֹר, רַבּוֹת; מְרוּבֶּה – שיש ממנו הרבה, גדול בכמותו, במספרו וכד'; וכן – גָּדוּשׁ, מָלֵא כְּרִימוֹן, מְשׁוּפָּע, סָפוּג, רָווּי, מָלֵא כְּרִימוֹן, שׁוֹפֵעַ, עָשִׁיר, עַתִּיר, רַב, רַב־כַּמּוּת;

רַב – [תחילית בהוראת] הרבה מאוד או גדול מאוד, כגון – רַב־אוֹנִים, רַבְגוֹנִי, רַב־אֲפִיקִי, רַב־זְרוֹעִי, רַב־חֵן, רַב־כּוֹחַ, רַב־כִּיווּנִי, רַב־לְאוּמִי, רַב־לְשׁוֹנִי, רַב־מְזִימָה, רַב־מִידּוֹת, רַב־מְמַדִּי, רַב־מַשְׁמָעִי, רַב־נוֹשְׂאִי, רַב־נְתִיבִי, רַב־סִיכּוּי, רַב־עֲנָפִי, רַב־עֶרֶךְ רַב־עֶרְכִּי, רַב־פְּעָלִים, רַב־צְדָדִי, רַב־קַווִי, רַב־קוֹמָתִי, רַב־שִׂיחַ, רַב־שִׁימוּשִׁי, רַב־שִׁיעוּר, רַב־שִׁכְבָתִי, רַב־שְׁלַבִּי, רַב־שְׁנָתִי, רַב־תְּבוּנָה, רַב־תּוּשִׁיָּה, רַב־תְּחוּמִי, רַב־תַּכְלִיתִי (versatile; multipurpose), רַב־תִּפְקוּדִי (multifunctional); רַב־אוֹנִים – רב־כוח, חזק, עז: לוחם צעיר ורב־אונים; רַב־אַנְפִּין – גְּדול מידות, מרובה פנים: יצירת הסופר מגוונת ורבת־אנפין; רב־חן – נאה, מלא חן: רעייתו רבת החן היא אם לשמונה; רַב־מזימה – בעל מזימות רבות: איש רב־מזימות וחסר רחמים השתלט על אחוזת הבית; רב־תכליתיות, רב־תכליתי, רב־שימושיות – תכונות או מצב של דבר שיש לו כמה שימושים, כגון משחה רב־שימושית או אולר רב־שימושי; רב־שימושי – שיש לו יותר משימוש אחד, שמשמש למטרות רבות או פעמים הרבה; רַב־פְּעָלִים – אדם שפעל הרבה, פעיל מאוד: הוא היה מנהיג בְּרוּךְ כישרון ורב־פעלים; רַבּוֹת – הרבה, דברים רבים, במידה מרובה: אני שׂמח לפגוש אותך, שמעתי עליך רבות; הוא תרם רבות למיזם; רעות רבות ראיתי בימי חיי; ריבּוֹ, ריבּוֹא, רְבָבָה – עשׂרת אלפים, רְבָבִית – אחת חלקי רבבה; מאה פעמים ואחת – פעמים רבות בהגזמה: מאה פעמים ואחת שיננתי שלא אוכל עוגות; אלף אלפי אלפים וּרִיבֵּי רבבות, רבבות אַלְפֵי, אַלְפֵי רבבות, אלפי רבבה – מִספר גדול מאוד, מִספר עצום: אלפי רבבה בעצרת ענק במנהטן נגד חילול הקברים בארץ הקודש; אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה; רָבָה – גדל במספרו, בכמותו או בגודלו, נעשׂה מרובה, התרבה: פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ; ריבּוי, ריבה – הגדיל, הרחיב, הרבה; הִרְבָּה – הגדיל את הכמות, את המידה או את השיעור של משהו, עשׂה שיהיה הרבה ממנו: בימי הקיץ צריך להרבות בשתייה; ה' אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב; הִרבה לעשׂות משהו – עשׂה אותו פעמים הרבה: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו למעשׂים טובים; כל המרבה . . . הרי זה משובח – מי שמרבה לעשׂות דבר הרי זה טוב ורצוי: כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח; המון, המוני, המונים – מספר רב מאוד של בני אדם : המוני אוהדים נהרו אל האצטדיון למשׂחק האליפות; וכן – אמצע תקשורת המוניים, הגירת המונים (טרנספר), הסעת המונים, מפלגת המונים, תקשורת המונים; מְרוּבֶּה – שיש ממנו הרבה, גדול בכמותו, במספרו וכד', וכן – בָּלוּם, גָּדוּשׁ, חָדוּר, מָלֵא, מָלֵא כְּרִימוֹן, מלא וממולא, מלוא חופניים, מְרוּוֶה, מְשׁוּפָּע בְּ', סָפוּג, עשיר בְּ', עַתִּיר, רַב, רָווּי, שׁוֹפֵעַ, שָׂבֵעַ: הבית היה מלא וממולא אורחים; כל שמעשׂיו מרובים מחוכמתו – חוכמתו מתקיימת; לא נתמזל מזלו שרוב ימיו היה מְרוּוֶה בצרות; בַּהֲמוֹנִים – בהמון רב, במספר רב מאוד; אלפי תושבים נהרו בהמונים אל כיכר העיר; הֲמוֹנֵי – מספר רב מאוד של: החוף נמלא בהמוני מתרחצים; בַּהֲמוֹנֵיהֶם – במספר רב מאוד: אלפי אוהדים הגיעו בהמוניהם למשׂחק הגמר; תושבי העיר החלו לנוע בהמוניהם צפונה; שפיעה, שָׁפַע – 1. הניב כמות גדולה של משהו, ייצר בשפע, נבע הרבה: הוא רב תושייה, ומוחו תמיד שופע רעיונות מקוריים; גילינו מעיין רב־שפיעה שמימיו זורמים בעוצמה יומם וליל; 2. היה לו משהו בשפע, ניחן בשפע של משהו, ניכר בו שפע של משהו: הטיפוס החייכן הזה תמיד שופע עליזות ושׂמחה; 4. העניק בשפע: הביקורת שפעה מחמאות ליצירתו החדשה; שפעי שפעים, שפעים שפעים, שֶׁפַע – כמות גדולה ורבה מאוד, בדרך כלל של דבר טוב, וכן – גודש, ים, עָתֵק, עֲתֶרֶת, ריבוי, שלל: במסיבה היה שפע של דברים טובים – עוגות, ממתקים, משקאות ועוד; שָׁלָל – שפע, ריבוי, מִגוון: קניתי מפה, ועליה שלל צבעים; בְּשֶׁפַע – לרוב, הרבה מאוד: שנים נוטלים בשפע ונותנים בשפע ים ומלכות; בְּשׁוֹפִי – בשפע, ברווח, לא בצמצום: תהילה לאל, מזונותיי ופרנסתי מצויים בשופי, ואיני צריך לרחמי הבריות; שֶׁפַע שִׁפְעָתַיִם, שִׁפְעֵי שְׁפָעִים, שְׁפָעִים שְׁפָעִים – ריבוי, כמות עצומה: שפע שפעתיים של גשמי ברכה; שפעי שפעים של ירקות היו עמוסים על מדפי המרכול; השנה ירד השלג שפעים־שפעים; צרות של עשירים, מצוקת שפע – קושי לבחור רק אחד בגלל היצֵע רב של אנשים טובים או דברים משובחים: לנו מצוקת שפע כי לארבעתנו מכוניות משלנו, אך אין מקום בחניה; שׂביעה, שׂביעוּת, שָׂבַע – קיבל משהו בכמות כה רבה עד שמאס בו: חברי כנסת ושׂרים אמרו: 'שׂבענו הבטחות ושׂבענו דיבורים'; אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף; כִּי שָׂבְעָה בְרָעוֹת נַפְשִׁי, וְחַיַּי לִשְׁאוֹל הִגִּיעוּ; בשנה האחרונה שָׂבַענו שׂמחות; שְׂבֵעוּת, שָׂבֵעַ – שקיבל משהו בכמות רבה או בשפע רב או מוגזם: לאחר נדודים הגיעו הפליטים שְׂבֵעֵי תלאות

למקום מבטחים; הוא היה קצר ימים ושְׂבַע רוגז; שְׂבֵעֵי יֶגַע ועמל גידלנו את בננו היחיד; לא תשׂבע עין לראות, לֹא שָׂבְעוּ עֵינָיו מֵרְאוֹת – רצה לראות עוד ועוד, לא רצה להפסיק להסתכל, הדבר נאה ומושך לב ביותר, נהנה מאוד מן המראה: עינינו לא שׂבעו מראות את יְפִי העיר, את ארמונותיה ואת מפליה; שטיפות, שטיפה, שָׁטוּף – מוצף או מכוסה משהו, מלא בו כולו, שנוטף ממנו משהו: פניהם של המתעמלים היו שטופים זיעה: המזגן פועל גם בשנתנו כדי שלא נתעורר שטופי זיעה; הנער התייפח ובא אליי בפנים שטופי דמעות; שְׁטוּף זימה – להוט אחר מעשׂי זימה, שמעייניו נתונים כל העת לענייני מין ופריצות: רבי אלעזר בן דורדְיָא שלאורך כל חייו התנהל בנהנתנות מוגזמת, היה שטוף זימה ועסק בזנות; שְׁטוּף זיעה – מזיע מאוד, רטוב מזיעה, שפלגי זיעה ניגרים ממנו: רץ המרתון הגיע לקו הגמר תשוש ושטוף זיעה; שְׁטוּף שמש – מקום מואר באור השמש ברוב שעות היום, שהשמש מאירה ומחממת אותו היטב, מוצף אור וחום: בשעות הצוהריים המרפסת שלנו שטופת שמש; שָׁקַק – היה מלא חיים או גדוש בני אדם, הָמָה וסָאַן, שָׁפַע רעש והמולה בעיקר מרוב בני אדם שהתרוצצו בו, היה מלא פעילות: לקראת החגים החנויות שוקקות קונים, והעסקים משׂגשׂגים; הפריה, הִפְרָה – 1. סיפק זרע לביצית שבגוף הנקבה להיווצרות העובר (תחילת ההיריון), חיבר את האבקה לביצית שבשחלה של צמח וגרם להתחלת היווצרות הפרי: ההכלאה היא פעולה שבה צמחים מזנים או ממינים שונים זה מזה מפרים זה את זה; 2. עשׂה משהו לפורה, גרם למשהו או למישהו להניב פירות, לשׂאת פרי, להיות יצרני או יצירתי, העשיר רוחנית: הוויכוחים בינינו הפרו מאז ומעולם את כושר החשיבה והיצירה שלנו; פָּרָה וְרָבָה – התרבה ריבוי טבעי, הקים צאצאים רבים: הציעו לי לשׂאת אישה אחרת ולפרות ולרבות ממנה; צו השעה הוא 'פרו ורבו ומילאו את הארץ'; פּוֹרִיוּת, פּוֹרֶה – שיוצר ומפיק הרבה, שיש לו תוצאות חשובות וטובות, שהוא יעיל ומביא לתפוקה רבה: היא סופרת פורָה מאוד: עד היום כתבה 36 ספרים; השׂיחה בכיתה הייתה פורייה מאוד; התפתח ויכוח פורה ומאלף; פּרוֹדוּקְטִיבִיוּת > יצרנות, ייצור; פּרוֹדוּקְטִיבִי > יצרני – שמניב תוצרת, פורה, שמפיק תוצאות ממשיות, נושׂא פירות, מביא ברכה: שיתוף הפעולה עם העובדים היצרניים הוכיח כרעיון מועיל ביותר; ציר – קבוצת מדינות שיֵש ביניהן ברית ידידות: נשׂיא ארה"ב קרא לקבוצת מדינות התומכות בטרור, והמפתחות נשק להשמדה המונית 'ציר הרשע'; הִתְפַּטֵּם, פָּטוּם, פִּיטוּם, פּוּטַם, מְפוּטָם, פִּיטֵּם – מילא או דחס בכמות רבה מאוד, , גָּדַשׁ, נתן הרבה, הלעיט: פיטמת אותם בהבטחות כדי שיבחרו בך; בנערותי התפטמתי בכתבי עגנון; הפסק לפטם את הילדים בממתקים; תלמיד זה מפוטם לא רק בש"ס ובפוסקים אלא גם בידיעת הארץ, במוזיקה ובתולדות היהודים; פְּסֵיפָס – דבר המורכב מחלקים רבים או מפרטים קטנים ומגוונים: עם ישׂראל הוא פסיפס של עדות; עַתִּיר – עשיר, רב: המרצה המלומד עתיר הדעת ועתיר החוויות השמיע לחברי הכנסת נאום עתיר רעיונות, וכן – עתיר אנרגייה, עתיר הון, עתיר ידע, עתיר מדע, עתיר נכסים, עתיר סיכון, עתיר עבודה, עתיר קלוריות; עתיר מדע – כרוך בידע מדעי רב: תעשׂייה עתירת מדע הציעה מקומות עבודה לבעלי תארים גבוהים בתחומי המדע והטכנולוגיה; תעשׂייה עתירת מדע – תעשׂייה המשתמשת בטכנולוגיה מתקדמת, והכוללת את תעשׂיית המַחשבים, את תעשׂיית הביוטכנולוגיה, חלק מתעשׂיית האלקטרוניקה וכד': תעשׂייה עתירת מדע ניכרת בשיעור גבוה של מדענים ומהנדסים ובהשקעות גדולות במחקר ובפיתוח; עָתֵק – עצום ורב, ענק: הכתבה על משׂכורות העָתֵק של בעלי התפקידים הבכירים הדהימה את הקוראים; הון עָתֵק – עושר רב, כסף רב, הון עצום, הון תועפות: היא זכתה בהגרלה בהון עָתֵק; סכום עָתֵק – סכום כסף גדול מאוד: עורך הדין דרש סכום עתק עבור שירותיו; סל – קבוצה של מוצרים או של שירותים השייכים לתחום צריכה מוגדר או הנוגעים לאוכלוסיית יעד מסוימת: הוגדל סל הקליטה לעולים; סל שירותי הבריאות מקיף את מכלול השירותים, התרופות שהמבוטחים זכאים לקבל; קילוח, קָלַח – 1. זרם דק של נוזלים, של גז וכד' זינק או פרץ מפתח כלשהו: החובש מיהר לעצור את קילוח הדם מן העורק הפגוע; 2. פרץ שטף של רגשות, צלילים, מילים וכד' ממקור כלשהו, שָׁפַע: מי המעיין קלחו בשפע; נאלצתי לקטוע את קילוח דברי הנואם; המפעל השקיע סכומי עתק המוצר החדש; שֶׁבַע, שֶׁבַע ביום – פעמים רבות, לרוב: וְהֶחֱזִיקוּ שֶׁבַע נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד; השגח בשבע עיניים; שבע ביום היללתיך; שֶׁבַע ביום יפקוד את קברה; שֶׁבַע מחשבות חשבתי בשעה קלה, וזו אחת מהן; שֶׁבַע ביום הילל את – פעמים רבות הילל את, הילל תדיר: שבע ביום היללתי את הרופא שניתח אותי והאריך את ימיי; שבעים – מִספר של גוזמה לציון מִספר רב, הרבה: שבעים פנים לתורה; שבעים תועבות בליבו; נַחשׂוֹל – תנועה גדולה, פֶּרֶץ, שֶׁטֶף או זרם עצום, כינוי לדבר הבא בשפע ובכמות רבה: נחשולי הפליטים מסוריה ומאפריקה הולכים וגוברים; פרוספריטי > פריחה, שִׂגשׂוּג – רווחה, שפע, לרוב בתחום הכלכלי או החברתי: אחרי מלחמת ששת הימים הייתה תקופת פריחה במדינה כי רמת החיים עלתה מאוד, ועסקים חדשים רבים נפתחו

ושׂגשׂגו; מְשוּפָּע – יש לו הרבה ממנו, יש לו אותו בשפע: נורווגיה משופעת בפיורדים ובאגמים; מַרבִּית – רוב, החלק הגדול מתוך משהו, יותר מחציו: מרבית התלמידים בכיתה גרים בשכונתי; סָפוּג – רווי, שקלט וספג לתוכו כמות גדולה של משהו: תקרת הבית ספוגה רטיבות; הבית היה ספוג ריחות של טיגון; רָווּי – מלא, גדוש, עמוס, שופע: הסיפור הזה רווי סמלים ודימויים, ועל כן צריך לקוראו בעיון; נפשו הצמאה לא הייתה רוויה מן התורה שלמד; תפזורת, צֹוֹבֶר – 1. מִטען מוצק או נוזלי לא ארוז (כגון דגן, דלק או חלב) אלא בערמה או במכל, מִצבור; 2. [מילה שנייה בצירופי סמיכות, כגון 'אוניית צֹוֹבֶר', 'מִטעני צֹוֹבֶר' וכד'] המוביל מטען בצוֹבֶר (בתפזורת), המובל או מאוחסן כמטען כזה: אונייה זו מתמחה בהובלת מטעני צובר, כגון גרעינים, ואילו אונייה זו מובילה בעיקר מטען נוזלי בצובר, כגון שמן ודלק; צביר – מִקבץ או אשכול של דברים שהצטברו לקבוצה: חיילי האויב, מתקניהם וכלי הלחימה שלהם במחנה היו צביר מטרות מעולה לטייסים; חָדוּר – מלא, ספוג, גדוש, רווי, שתחושה או הרגשה מסוימת חדרה בו וממלאת אותו: אני חדור אמונה בדרך שאנו הולכים בה; יָם – שפע רב, המון, גודש, דבר שאין לו שיעור וגבול: אני מתקשה לעמוד בים הגעגועים למראה תמונתה; לָרוֹב – בשפע, הרבה מאוד: עם ישׂראל יתרבה כחול אשר על שְׂפת הים לרוב; יַעַר – שפע, המון, (כריבוי עצי היער): כששאלתי מי רוצה לנסוע לחו"ל הורמו יער של ידיים; לִגיוֹן – המון, מִספר רב מאוד: צבאו על פתח המועדון לגיונות של צעירים כדי להיכנס ולרקוד; פֶּלֶג – זרם שופע של משהו: על פני החותרים נראו פלגי זיעה; עשיר במשהו – 1. שיש בו הרבה מאוד מהדבר הנזכר, שיש בו תכולה גבוהה שלו, שגדוש בו: קרקעית הים עשירה במחצבים; קֶניָה עשירה בבעלי חיים; 2. שופע, גדוש, שצומח בשפע ובריבוי של מינים וסוגים: השנה היה היבול עשיר; 3. גדול, רב ומגוון, שמצטיין בעושר ובמגוון של פריטים, בעיקר בעלי איכות וערך רב: יש לה מלתחה עשירה, ובה מבחר מדהים של בגדים ושמלות ערב; 4. מלא, רצוף פעילות, אירועים וחוויות מגוונים ומעניינים: תוכל ללמוד ממנו הרבה כי ניסיונו עשיר בתחום זה; 5. שמצטיין בעושר של צורות, סגנונות, תכנים וכד': שׂפתו העשירה מחפה על דלות התוכן; הַפלָגָה, הִפלִיג – הגזים, הפריז, הגדיל יותר מדיי: הזהירו אותי שלא להפליג בשבחו של אדם גם אם הוא ראוי לכך; כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר; הִפליג בשבחו – חָלַק לו שבחים רבים, דיבר עליו טובות באריכות, הילל אותו עד מאוד: הכול מפליגים בשבחו של ספר חדש זה; הִפליג בִּגנותו – הרבה לגנותו ולבזותו: בכינוס המחנכים הפליגו בגנותה של צריכת הכוהל בקרב הנוער; מוּפלָג – שדרגתו גבוהה או שמידתו גדולה מאוד, מרובה, פעמים כדי הגזמה: עם התפתחות הרפואה עולה בהתמדה מִספר הנשים שהן ולדניות מופלגות ומניין בני האדם המגיעים לזקנה מופלגת; המבקר יצא נגד ההטבות המופלגות שניתנו לבכירים בחברה; טוּב – שפע, עושר: שולחני ערוך היטב, וכל טוּב עליו; סוללה – מִספר רב של דברים, בני אדם , אירועים וכד' המתרחשים יחד במקום אחד, ולרוב הם דומים זה לזה: סוללת מצלמות קידמה את פניו של ראש הממשלה בצאתו מן הישיבה: סוללת כתבים הקיפה את הדובר והפגיזה אותו בשאלות; מַאֲגָר – ריכוז של כוח אדם, ציוד, נתונים, מידע וכד' המוחזקים והנשמרים במחשב, בבריכה וכד' כדי להשתמש בהם בעתיד: החברה עוסקת במתן שירותי כוח אדם זמני באמצעות מאגר עובדים; העירייה הקצתה שטחים לגנים ציבוריים ממאגר הקרקעות שבתחום שיפוטה; טָבַל בתוך משהו – היה נתון בתוך שפע רב, היה מוקף או שרוי בשפע של דבר מה: בתי הכפר טובלים בירק ובפרחים ססגוניים; לדוש, דָש – טיפל ועסק הרבה בדבר: כל מונח ומונח וכל מושׂג ומושׂג כבר דשנו בהם הרבה וגלגלנו בהם די; צָצִים כִּכמֵהִים וּכִפטרִיוֹת, כִּכמֵהִים וּכְפִטרִיוֹת אחר הגשם, כִּכמֵהִין וּכפִטרִיוֹת אחר הגשם – משל לדברים הצצים ומתרבים מהר ובשפע: באותה תקופה היו בתי הקפה בעיר צצים ככמהין וכפטריות – נחל שוטף – נחל שמימיו זורמים בזרם חזק: שׂיחתו שנונה ובקיאותו שופעת כנחל שוטף; הרבה מן – יותר מן: בעיר הגדולה יש בה הרבה מעשׂרים אלף איש; הרבה יותר מן – רבים לאין שיעור מן, כמות גדולה יותר לאין ערוך מן: האם במשפחה יש לנו הרבה יותר מעשׂרה ימי הולדת; ככוכבי השמיים – משל לדברים המצויים במִספר רב ביותר, שלא ייספר מרוב: בזכות המדיניות של ילד אחד למשפחה בסין, לא יתרבו הסינים ולא יהיה מניינם ככוכבי השמיים; כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ, כַּחוֹל, כְּחוֹל הַיָם, כַּחוֹל אֲשֶר עַל שְׂפַת הַיָם – הרבה מאוד, עצום עד אין מִספר: הסינים וההודים מתרבים בקצב כזה שעתיד להיות מניינם כחול הים; דע לך כי רב זרעך, וצאצאיך מניינם כעשׂב הארץ; חבילות, חבילות־חבילות – הרבה בבת אחת, בסיטונות: אין עושׂים מצוות חבילות חבילות; חֲבִילֵי חֲבִילִין, חֲבִילֵי חֲבִילוֹת – הרבה מאוד: אך נכנסתי לבית המדרש מייד הקיפוני תלמידיי בחבילי חבילות של קושיות קשות; צָר – הקיף בהמוניו מקום כלשהו מכל עבריו: משנודע דבר התרסקות המטוס, צרו קרובים מודאגים על משׂרדי חברת התעופה; צביאה, צָבָא – התקַהֵל, התאַסֵף: קהל רב צבא במקום התאונה כדי לראות כיצד אירעה; התקהלות, נִקהַל על – התאסף והסתער על: אם נקהלו עליי תלמידיי בשאלותיהם כי התכוננו יפה למבחן; מקסימום> מֵרַב – הכמות הגדולה ביותר, השיעור או הערך הגבוה ביותר: המתמודד שיצבור את מרב הנקודות יזכה במקום הראשון; בעבודה הזאת הוא מנצל את מרב כישוריו; מקסימלי > מְרַבִּי – הכמות הגדולה ביותר, השיעור או הערך הגבוה ביותר: המתמודד שיצבור את מרב הנקודות יזכה במקום הראשון; בעבודה הזאת הוא מנצל את מרב כישוריו; מקסימיזציה > מֵירוּב – הגדלת משהו (כגון יעילות, כושר, רווח, תמיכה, תפוקה) כמה שאפשר בכמות, בערך, בחשיבות וכד'; מקסום > מִקסֵם > מֵירֵב – הביא לידי מֵרַב, הביא לתוצאה מרבית: כדי למָרֵב את הרווחים, אשקיע יותר במניות; מַקסִימָלִיזם > מְרַבִּיוּת – שאיפה להשׂיג את המרב ללא כל מוכנות לפשרה, בעיקר בתחומי הפוליטיקה והחברה; מַקסִימָלִיסט – אדם ששואף להשׂיג את המרב ואינו מוכן לפשרות, אדם הניכר בתכונת המרביות; עלייה פנימית – גידול אוכלוסין הנובע מריבוי טבעי של תושבי המדינה ולא מהגירה אליה; כמה וכמה, זֶה כַּמָה – הרבה: זה כמה שנים שאני מנסה להתקבל למועדון בלא הצלחה; חיפשׂתיך כמה וכמה פעמים חיפשתיך ולא מצאתיך; עֲתֶרֶת – שפע רב, הרבה: הֱיִי בריאה ועתרת נשיקות לך ולאבא; וְגִלֵּיתִי לָהֶם עֲתֶרֶת שָׁלוֹם וֶאֱמֶת; עמוס לעייפה > עמוּס, עמוס מאוד, עמוס עד מעבר ליכולת קיבולו: עגלת חייו . . . עמוסה אבנים רבות; חילק חיוכים > שָׁפַע חיוכים, הֶעֱתִיר חיוכים, הִרבה לחייך; רב־עניין – עניין רב: צפינו בהצגה רבת עניין; מידה גדושה – כמות גדולה מאוד: דרושה מידה גדושה של תמימות כדי להאמין לדבריו; גוֹדֶש, הגדיש את הסאה – הצטברות דבר מה (כגון נוזלים) במקום מסוים יותר מהמידה הרגיל והנוחה, כגון גודש חלב בשדיים; גְדִישוּת – גודש, מידה יתרה, שפע רב; מַעֲרָך – קבוצה או סדרה של דברים המאורגנים או מסודרים כמכלול אחד ופועלים בתלות הדדית: כמה תהליכים גאולוגיים עיצבו את מערך היבשות של היום; מנהל החברה ממונה על מערך סניפיה; סֵט > מערכת – כמה דברים מאותו סוג שיש ביניהם התאמה, והם הפועלים כיחידה אחת לשם מילוי תפקיד או מטרה מסוימים, וכן – מַאֲרָג, מַטוֶוה, מסכת, מערך, מערכת, מִשזָר, סֵדֶר, סִדרָה: העולים החדשים מנסים להשתלב במארג החיים בארץ; מסכת הראיות הוכיח את אשמתו; הנערה טוותה בשבילי את יפי חלומותיה למַטווה של חיים מאושרים; נתגלו כל מערך הסיבות שטוו נגדי בחדרי חדרים; מִגבָּש – ריכוז של פריטים, של בני אדם , של רעיונות וכד' לדבר מגובש, לצורה מרוכזת ומלוכדת, לחטיבה אחת שלמה ומגובשת: מצע המפלגה הוא מגבש של רעיונות ושאיפות מדיניות; הומטר, הִמטִיר – הוריד בשפע, הטיל כמות גדולה של דברים בעוצמה ובבת אחת, הנחית כמות גדולה מהר וברציפות: הנהג המטיר על ראשי קללות נמרצות וגידופים, וכינה אותי 'חולת רוח'; האורחת הנרגשת המטירה נשיקות הרבה על כל מקבילי פניה; האויב המטיר אש תופת, ושניים מכוחותינו נהרגו; גֶשֶם – שפע, ריבוי, כמות גדולה מאותו דבר, המון דברים הצונחים, והמורעפים בבת אחת: הקרואים המטירו על החתן והכלה גשם של פרחים; לא ידעתי שגשם ההזמנות ירד עליי כה מהר; תור הזהב – כינוי לתקופה של אושר, שפע ופריחה תרבותית בהיסטוריה של עם: בתור הזהב של האסלאם זכו האומנות והמדע האסלמי לשׂגשׂוּג חסר תקדים; גשם נדבות של משהו – כינוי לכמות גדולה מאותו דבר, שפע של דבר מה טוב ומבורך המופיע פתאום: הלוואי שיֵרֵד עלינו גשם נדבות בקיץ השחון והלוהט הזה; רַב־שִׂיחַ – דיון בין משתתפים אחדים: ברב שׂיח השתתפו אנשי האקדמיה; רַב־תַכליתִי – שֶיֵש לו מטרות אחדות, היכול לבַצֵעַ כמה פעולות או לשמש לפעולות אחדות: זהו מכשיר רב־תכליתי – הוא גם מבשל וגם משחים את המאפה; הטיולים בבתי הספר הם רב־תכליתיים; מאגר מידע – אוסף גדול של נתונים ממוחשבים המאוחסנים במערכת מחשב: בלשכה לייעוץ עומדים לרשות האזרח מאגרי מידע בתחומים הנוגעים לרשויות; שׁוֹעַל, מלוא הכף – חופן, כמות שהיד יכולה להכיל: טוב מלוא כף נחת ממלוא חופניים של עמל ויֶגַע; מִי מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם; בתכלית ה־ – במידה מרבית של, במרב ה־: אבאר את דבריי בתכלית הקיצור; העניין פשוט בתכלית הפשטות; חֶברַת הַשֶפַע – כינוי לחברה העשירה של מדינות המערב המבוססת על רמת חיים גבוהה, והנהנית משפע של מוצרי צריכה ושירותים, ופעמים – החסרה ערכי תרבות; כפול ומכופל, כִּפלֵי כפליים, כֶּפֶל כִּפלַיִים – הרבה יותר, פי כמה וכמה: עזור לי עתה במצוקתי, ואשיב לך כפל כפליים; ראו עיניי כִּפלֵי כפליים ממה ששמעו אוזניי בהרצאה לפני הטיול; ריבית דריבית – [גמול על מעשׂה שלילי] כֶּפֶל־כפליים, הרבה יותר מערך הדבר או המעשׂה עצמו: אל תדאג, הוא עוד ישלם לי ריבית דריבית על העוול שגרם לי; עולָם ומלואו – הכול, כל הנמצא בעולם, כל מה שבהישׂג יד: אשׂיג לך עולם ומלואו אם רק תיענִי להצעתי; מלא כרימון – מלא מאוד, גדוש, שיש בו הרבה: להקמת חֶברת ההֶזנק צירפנו מומחה שראשו מלא רעיונות כרימון; הוא מלא טענות כרימון נגד פסק הדין; קֶשֶת – אוסֶף רבגוני של פרטים: הם מייצגים קשת דעות רחבה בצה"ל; שיטפון – שפע, ריבוי מופרז, כמות גדולה של משהו, 'מבול': שיטפון של כרוזים לפני הבחירות מפוזרים ברחובות; שיטְפון

הסחורות מהמזרח הרחוק מציף את השווקים; רוֹוֵחַ – נפוץ, שכיח, תדיר: הלכה רווחת בישׂראל שכל המרבה ללמוד הרי זה משובח; הצפה, הוּצַף, הֵצִיף – הביא משהו בשפע, הפיץ לרוב: ביום הבחירות הציפו המפלגות את הרחובות בכרזות; צָבָא – ריבוי, שֶׁפע, מִספר גדול, המון רב: צְבָא הכתבים הקיפוני בשאלות לרוב; צבא של מובטלים הגיע למפגש בעניין הצעות עבודה; נְחיל – 1. לַהקת דבורים; 2. מִספר עצום של יצורים בתנועה: נחיל של בני אדם נהר לכיוון כיכר העיר; 3. עדַת בעלי חיים: נחילי דגים, נחיל זבובים, נחילי מדוזות; 4. שֶׁפע, מעַרבּולֶת: נחיל של דברים ביקש לומר לו, ולא אמר; נחיל, עֵדָה – קבוצת בעלי חיים, עדר או להקה של בעלי חיים השוכנים או נודדים יחד, שהם בני אותו מין וכד׳: עֲדַת החסידות הנראית בשמיים מציינת את בוא הסתיו; עדת דבורים וזבובים עטה על צנצנת הריבה הפתוחה; עֲדַת ארבה התנחלה בחצרנו; נָהָר – כינוי לדבר הנמצא בשפע: נהרות בני אדם זרמו בהפגנה לכיכר; למרות העוני בגטו הוא טבל בנהרי דבש ובנחלי חמאה; נַהֲרֵי נַחֲלֵי – תיאור מליצי לשטף גדול של משהו: בביתו היו נהרי נחלי דבש וחמאה; היא טבלה בנהרי נחלי אפרסמונים ודובדבנים; אחרי האימון ניגרו על פניו ועל גופו נהרי נחלי זיעה; שִׁפְעָה – שפע, כמות מרובה: שפעת מי שיטפון כיסתה את ערי הודו, כאילו ירד מבול; החזיק מועט את המרובה, מוּעָט המחזיק את המרוּבֶּה – דבר שנכתב או נאמר במילים מעטות, אך תוכנו חשוב ורב־משמעי, מעט בכמות אבל גדול וחשוב באיכות: הוא אינו מרבה בדברים, אבל כל משפט שלו הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; חוברת ׳מדינת היהודים׳ להרצל הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; כמות לא מבוטלת, כמות בלתי מבוטלת – כמות גבוהה, כמות רבת השפעה: פרי האבוקדו יש בו כמות בלתי מבוטלת של ויטמין אֵי; בלא מִספר, לאין מִספר, עד אין מִספר – במִספר רב ביותר, כה הרבה עד שאי־אפשר לספור, לאין־ספור: הרופא הזה ריפא חולים שלקו בכפיון ועשׂה נפלאות עד אין מִספר; מִגוון מיני בעלי החיים והצמחים ביער האמזונס הוא בלא מִספר; אין לו מִספר – הוא מרובה מאוד עד שאי־אפשר למנותו: הבדווי הזה עשיר כקורח, לגמליו אין מִספר; גאות כלכלית – שֶׁפַע ורווחה במצב הכלכלי ובחיים החומריים, פעילות כלכלית בהיקף גדול מהרגיל, הניכרת בביקוש לסחורות ולשירותים במשק; יותר ויותר – עוד ועוד, הרבה יותר מן הקודם: יותר ויותר מבכרים את העברית היפה; אלף ואחד – הרבה מאוד, אין ספור; 24/7 > מסביב לשעון > כל שעות היממה, יומָם וָלַילָה – תמיד, כל הזמן: הָגָה בה יומם ולילה; היא ישבה ליד מיטת חוליו יומם ולילה; קֶשֶׁת רחָבה שֶׁל – משל לאוסף מגוּוָן של חפצים או של בני אדם: בתערוכה הוצגה קשת רחבה של תחביבי ילדים; פשטו כילק השׂדה – הקונים פשטו על החנות בהמוניהם כילק השׂדה; מתרבה כעשׂב הארץ – מתרבה מהר; מבול – זרם רב, שפע: מבול של מדרשים כתב בספרו; כפל כפליים, כִּפְלֵי כפליים – הרבה יותר, פי כמה וכמה: עזור לי עתה במצוקתי, ואשיב לך כפל כפליים; ראו עיניי כִּפְלֵי כפליים ממה ששמעו אוזניי בהרצאה לפני הטיול; כפול ומכופל – גדול פי כמה וכמה: זהירותי הייתה כפולה ומכופלת; כפול ומשולש – פי שניים, פי שלושה, הרבה מאוד: חולשה כפולה ומשולשת הייתה לי אליה; די והותֵר – הרבה מאוד, במידה מרובה ביותר; ביד רחבה – לא בצמצום, בלי לחסוך ובלי לקמץ, אלא לתת בשפע: התקרובת הייתה ביד רחבה ובנדיבות לב; ידו הייתה רחבה ונתן בעין טובה לכל צורכי הציבור; כִּיתֵי כיתות – להקות־להקות, עדרים־עדרים, נחילים־נחילים וכד׳: בסיפורו ׳ספיח׳ מדמה ביאליק את אותיות הא״ב לכיתי כיתות של בריות משונות ההולכות ובאות זו בצד זו וזו מאחורי זו; כיתי כיתות של נמָלים התהלכו על רצפת המטבח; צְרוֹרֵי צְרוֹרוֹת – כששבנו מחו״ל היינו טעונים צרורי צרורות של בגדים ונעליים; תִילֵי תִילים – 1. שֶׁפע, ריבוי: יש לדרוש על כל סעיף וסעיף תילֵי תִילים של שאלות; 2. ערֵמות רבות: היה עליו לכבס תילֵי תִילים של בגדים מלוכלכים; זָכַר אֶת הַדָּגָה, זָכַרנוּ אֶת הַדָּגָה (אשר אכלנו במצרים) – היה לנו בעבר ימי שפע; קֶרֶן הַשֶּׁפַע – מקור עשיר ובלתי נִדלֶה, סֵמֶל למקור עשיר, שופע ובלתי נדלה של משהו: הדימויים בשירתו נבעו מתוך קרן השפע של דמיונו היוצר; אינספור, אין סְפוֹר – הרבה מאוד, בשיעור רב ביותר, בכמות רבה מאוד, כה הרבה עד שאי־אפשר לספור: ההוראה הבלתי ברורה עוררה בעיות פרשנות אין־ספור: כבר שׂוחחתי איתו בנושׂא אין־ספור פעמים אך אינני מצליח לשכנעו; מָקור בלתי נִדלֶה – מָשָׁל לאדם או לסֵפֶר שאפשר למצוא בהם מידע רב; עֲשֶׂרֶת מונים – הודיתי למיטיבי והבטחתי לו כי אגמול לו על חסדו עשׂרת מונים; הוא נוהג לשפר את משׂכּורתי עשׂרת מונים הרבה יותר ממה שמגיע לעמלי ולכישוריי; ישב על סיר הבשׂר – הוקף עושר וכל טוב [בנימת ביקורת כלפי מי שאינו מוכן להיפרד מהנאותיו למען אידיאל חֶברתי, עלייה לארץ וכד׳]; קַ״ן טְעָמִים – שפע תירוצים ונימוקים; לא אחת – פעמים רבות, תכופות; לא אחת, לא אחת ולא שתיים – פעמים הרבה; פָּרָה וְרָבָה – התרבה ריבוי טבעי, הקים צאצאים רבים: צו השעה הוא ׳פרו ורבו ומילאו את הארץ׳; לפנים היו מֵי נהר הפרת פרים ורבים במים זכים; לָזוּב, זָב – נזל, נטף לאט, טפטף; זָבַת חָלָב וּדבַשׁ – משל לשֶׁפע ולכל טוב; חוֹפֶן – מלוא חלל כף

היד כשהאצבעות כפופות וצמודות: הפועלים הסתפקו בבקבוק מים ובחופן של אורז; מלוא חופניים – 1. הכמות המוכלת בשתי כפות הידיים כשהן צמודות זו לזו: קחו לכם מלוא חופניכם מבוץ ים המלח ומרחו על כל הגוף; 2. שפע, הרבה, כמות גדולה, מידה גדושה: מתוך אוצר עצום ושופע זה של הגות יהודית יחפון המעיַין מלוא החופניים לצורכי דורו וזמנו; חָפַן – 1. לקח מלוא החופן: הוא חפן מלוא חופניו מהשׂעורים שבאמתחתי; 2. לפת, הקיף בכף ידו: חפנתי את כוס התה המהביל וחיממתי את כף ידי; חֲפִינָה – לקיחה בחופן, בכף יד קמוצה, לקיחה בחופניים: קירבה את כפותיה הקעורות זו אל זו וחפנה מהאורז מלוא חפינה; כחול הַיָם – הַרבֵּה מאוד, ללא ספור, עצום: צרותיי רבו כחול הים אשר לא ייספר מרוב; כמעיין הנובע – 1. אדם שיש בו חידושים: בתחום העסקים הראה בקיאות מיוחדת והיה כמעיין נובע בבנקאות; 2. מָשָׁל לנושׂא רחב ועמוק שאי־אפשר למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם; מְבוֹרָץ, הִתבָּרֵץ, מָלֵא עַל כָּל גְדוֹתָיו, מָלֵא על גדותָיו – מלא במידה המרבית האפשרית, מלא לגמרי עד השוליים העליונים שלו: נסענו בפסח לכינרת לראותה מלאה על כל גדותיה מגשמי החורף האחרון; עָלָה על גדותיו, גָאָה על גדותיו, עָבַר על גדותָיו – 1. התמלא בנוזל מעבר ליכולת קיבולו: כמויות גדולות של מי גשמים מילאו את הנהר, והוא עלה על גדותיו והציף את השׂדות; 2. היה מלא וגדוש במשהו: האשפה לא פונתה כבר שבועיים, והפחים עולים על גדותיהם; 3. (כשנאמר על אדם, על לב וכד׳) חש רגש בעוצמה רבה והביאו לידי ביטוי, נסער ונרגש מאוד: ליבה עלה על גדותיו מרוב אהבה; בתוך קָהָל ועֵדה, לפני קהל ועדה, בפני עם ועדה – בפומבי, לעיני רבים, לעיני כול, בפַרהֶסיה: אמרו נא לי בפני עם ועדה את מי גזלתי או עשקתי? תשעה קבים – מידה גדושה מאוד, מנה הגונה: תשעה קבים של שׂיחה שׂוחחנו היום; שְׂדֵה תרומוֹת – שׂדה פורה ומניב יבול רב; עָצְמוּ מִשַּׂעֲרוֹת ראשׁוֹ, רַבּוּ מִשַּׂעֲרוֹת ראשׁוֹ – היו רבים ביותר עד אין מִספר: שׂונאיי רבו משׂערות ראשי, וטעויותיי עצמו מהן; לאֵין שיעוּר, עד אין שיעור – בלי סוף, במידה רבה מאוד; טבל בשמן רגלו, טובל בשמן רגלו – חי ברווחה ובשפע, חי בעושר רב, חי חיי נחת ללא דאגות כספיות, אדמתו פורייה ודשנה: אף שהיה עשיר כקורח וטבל בשמן רגלו, לא שכח את בני האדם שאין להם פרוטה לפורטה; שַׁ״י עולָמות – שפע רב, עולם ומלואו: בטיולי בסין ראיתי ש״י עולמות של חידושי טכנולוגיה ותרבות; חזון נפרץ – תופעה שכיחה, דבר תדיר: לצערנו, גנֵבות כלי רכב הולכות ונעשׂות חזון נפרץ והן בגדר מכת מדינה; בימים ההם היו מסילות הברזל חזון בלתי נפרץ ברוסיה; שְׁכִיחוּת, שָׁכִיחַ – שקורה לעיתים קרובות, וכן – בהתמדה, בוקר וערב, בְּלִי הֲפוּגָה, בכל פעם, בְּלִי הֶרֶף, הַשכֵּם וְהַעֲרֵב, וחוזר חלילה, יום־יומי, כל פעם ופעם, לא אחת, לא אחת ולא שתיים, ללא הֶפסֵק, לְלֹא הֶרֶף, לעיתים קרובות, לעיתים מזומנות, לפרקים, מִבּוֹקֶר עַד עֶרֶב, נפוץ, עוד וָעוד, עוֹד פַּעַם, עיתים, פַּעַם אַחַר פַּעַם, פעמי פעמים, פעמים, פעמים הרבה, רוֹוֵחַ, שגור, שוּב, שוב ושוב, תדיר, תכוף, תכופות: למה פעמים הוא שותה מים ופעמים הוא שותה יין? עליכם לשנן השכם והערב שאין להשתמש לרעה בסמכויות שאָצְלוּ לכם; פעם אחר פעם – לא פעם אחת אלא יותר, שוב ושוב, עוד ועוד, בָּזה אחר זה: ביטל את כל פגישותיו איתי פעם אחר פעם, בתירוצים למיניהם; פַּעֲמֵי פְּעָמִים – הרבה פעמים, בכל עת, שוב ושוב, תדיר: ביקשתי ממך פעמי פעמים שלא תעירי אותי בבוקר; הלעטה, הִלעִיט – נתן בשפע, הכניס הרבה: בזכות מוריי, שהלעיטוני בתולדות הציונות, אני מתמצא בהן יפה; העתרה, הֶעתִיר – הִרבה, הִכביר, נתן או העניק בשפע, הרעיף: אורו עיניה להצעת המעסיק והעתירה עליו דברי תודה; למשמע הצעתו הנדיבה היא העתירה עליו ברכות ודברי תודה; הֶעתיר, הִרבה, הִכביר, הפליג – הִרבה בשבחו או בגנותו, פעמים בהגזמה: האם הפלגתי בשבחי עצמי? מאוד מאוד, במאוד מאוד, עד מאוד, עד למאוד – במידה מרובה ביותר, עד לאין גבול: וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד; תילֵי תִילים של הלכות – הרבה הלכות, שפע רב של הלכות: זה שנים שלא זכיתי לשמוע תילי תילים של הלכות ובקיאות מפי מרצה שיודע להגיש את השתלשלות העניינים בפרוטרוט, דבר דבור על אופניו; הרי הרים – שפע רב, תִילֵי תִילים: בספרייה הזאת הרי הרים של ספרים, אך מה שאני מחפשׂ אין; לְמַכבִּיר – הרבה מאוד, בשפע, במידה או בכמות רבה ביותר: הוא אינו נוהג ביושר, אוכל להביא לכך דוגמות למכביר; הרבה, לרוב, בשפע, מָטָר: מטר אבנים הומטר לעבר המכונית; תפשׂת מרובה לא תפשׂת, תפסת מרובה לא תפסת – אם לא תסתפק במועט, לא תשׂיג דבר: מוטיב שתלמד מקצוע אחד על בוריו, משתלמד שלושה מקצועות בערך כי תפסת מרובה – לא תפסת; כלוב זהב, כלוב של זהב – כינוי לסביבה רבת מותרות שהאדם כבול בה, כינוי לסביבה המעניקה לאדם תנאי עושר, שפע, זוהר חיצוני ומותרות, אך כופה עליו אורח חיים מגביל וכובל: החיים בארמון המלוכה דמו לחיים בכלוב של זהב – הם לא היו לרווחה, והיא חשה בו כאסירה; כָּבֵד בְּ־ – היה לו בשפע, היה עשיר ב־: ואברהם כבד מאוד במקנה, בכסף ובזהב; כיד המלך – ברוחב לב, בנדיבות לב מרובה ובשפע רב, ביד

רחבה: במסיבה הוגשה תקרובת רבה כיד המלך; מְלוֹא (בעיקר בנסמך) – כל קיבולו של דבר, הכמות המרבית שדבר מה יכול להכיל: מלוא הספל, מלוא ביתו, במלואו, כמלוא הנימה, כמלוא השׂערה; מלוא הַכַּף – חופן, כמות שכף היד יכולה להכיל: בשירות איתו נהניתי ממלוא כף נחת; ברוב חובלים תטבענה הספינות – כשרבים מטפלים בעניין בבת־אחת, אין בו ברכה; זכרנו את הדגה – זכר את השפע שהיה בעבר; כּוֹסוֹ רְוָיה – יש לו מכל טוב, בשֶׁפַע; שבעתיים, כהנה וכהנה – כפליים כמו אלה, הרבה יותר מזה, עוד ועוד, פי כמה וכמה: המעשׂה חמור מלכתחילה, ומשום פגיעתו בחסרי ישע הוא חמור שבעתיים; מוסיף והולך – מתרבה; כְּחול הַיָּם – הַרבה מאוד, ללא ספור, עָצוּם: הסינים וההודים מספרם כמעט כחול הים; רַב־צְדָדִי, כל־צדדי – המקיף את כל הצדדים בדבר, שיש בו צדדים רבים, המקיף או שׂם לב לתחומי הנושׂא: היא הייתה חוקרת מעמיקה ורב־צדדית; עֵסֶק גדול – תכונה רבה, פומבֵּי ופרסום רב, ברעש רב מסביב, ברוב מהומה: כשנשׂיא ארה"ב מגיע לארץ, הוא מגיע בעסק גדול; חובק זרועות עולם – מקיף ביותר, נוגע לתחומים רחבים (רעיון, מֶחקר); חובק עולם – מקיף ומתפרס על ארצות העולם; קוסמוס > יְקוּם, תבל ומלואה, עולם ומלואו, חללו של עולם – הכול, כל שניתן להשׂיג, מקום רחב מאוד; קשת רחבה של – משל לאוסף מגוּוָן של חפצים או של בני אדם; רַבּוּ מִשַּׂעֲרוֹת ראשִׁי שֹׂנְאַי חִנָּם; יהיה מספרם כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִיסָּפֵר מֵרֹב; רַבּוּ מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר; זה רבות בשנים; יחיד במערכה שקול ריבותיים; שלושה נוטלים בשפע ונותנים בשפע: הארץ, הים והמלכות; אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמיים; נטל מלוא אמתחתו מכתבי המלצה; הרביתי לכתוב; תריסר שוורים לא היו יכולים להזיזו ממקומו; הַרבה למדתי מרבותיי, ומחבריי – יותר מרבותיי, ומתלמידיי יותר מכולם; שֶׁבַע מחשבות חשבתי בשעה קלה, וזו אחת מהן; קרא הרבה ושנה הרבה וקיפח את חייו בבית המדרש, ולא נהנה מן העולם הזה; כל העיר עמדה כיתות כיתות, חבורות חבורות; התקבצו אצלו כיתות כיתות של נמלים; העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט; בפרוח רשעים כמו עֵשֶׂב > די! רוב!

ייתור. ייתור, יִיתֵּר – עשׂה מצב או דבר ליותר מן הדרוש, מההכרחי, מהמותר או מהרצוי; מיותר: מיכּון התעשׂייה ייתר הרבה כוח אדם; ייתור – הוספה מיותרת, תוספת שאין בה צורך; כמות או מידה שבה דבר הוא יותר ממה שצריך, סביר או מקובל: יש הרואים במשפט 'איפה פה בית המרקחת?' ייתור לשון, שכן המילה 'איפה' מכילה בתוכה את המילה 'פֹּה'; דַּי והוֹתֵר – יותר מן הנחוץ, במידה מרובה ביותר, בשפע רב: יש לנו די והותר חנויות, אין צורך בעוד אחת; מיותר, יָתוּר יַתִּיר – מיותר, נוסף, עודֵף, שאין בו צורך, מרובה ביותר, שיש בו יותר מדיי: אלה היו ילדים מפונקים יתוּרֵי חיבה ודאגה, ולכן אינם יודעים לעמוד על זכויותיתם; נתייתר, התייתר – הפך למיותר, נעשׂה מיותר: בנסיבות החדשות שנוצרו עשׂוי הדיון בעתירה להתייתר לחלוטין; למוֹתָר – מיותר, יותר מן הצריך, לא נחוץ, אינו הכרח בו: למותר לציין כי הקִדמה הטכנולוגית השפעתה מכריעה על אורח חיינו; ואין צריך לומר, בוודאי ובוודאי, למוֹתָר לצַיֵּין – מובן מאליו; מוֹתָר – 1. שארית, עודף, יִתרה; 2. יתרון, עדיפות: ומותר האדם מן הבהמה אין; 3. דָּבָר שאינו חיוני, שנחשב למיותר; יָתֵר – רב, גדול, מרובה: חיבה יתרה רחש לי סבי, שכן הייתי הקטנה שבנכדיו; יֶתֶר – מה שנשאר, שארית, כל החלקים של משהו שנשארו, כל הפרטים בקבוצה שנותרו, כל החלקים או הפרטים שלא הוזכרו, שאינם נכללים במה שנאמר קודם, שאר: עניתי על שלוש שאלות, ועל היתר אענה מחר; 2. יותר, תוספת, שפע: הוא סובל מיתר אשלגן בדם; סוג זה של מחקר מצריך דקדוק יתר; יַתִּיר, יַתִּירוּת – 1. [במערכת אלקטרונית] עודף רכיבים אלקטרוניים שאינם נחוצים לפעולתה התקינה של המערכת אך נועדו לאפשר את המשך תפקודה אם רכיב מסוים יחדול מלפעול (כגון מנועי מטוסים); 2. מצב או תכונה של כפילות או עודפות; תוספת מֵעֵבר לנדרש או הנורמלי; 3. מילוליות יתר, עודף נתוני תשדורת או נתונים שאינם נדרשים למידע המקורי, אך נועדו להפחית את מִספר השגיאות הנופלות בעת העברת המידע או עיבודו; עוֹדֵף – 1. דבר שהוא יותר ממה שצריך, דבר שהוא תוספת מיותרת: לילד הזה יש עודף מרץ, הוא לא יכול לשבת רגע אחד בשקט; מעודף הבד שנשאר אחרי תפירת הווילונות תפרנו מפה לשולחן הקטן; עודפים – כמות עודפת של סחורות או של מוצרים, מעבר ליכולת הקליטה של השוק; מוצרים שההיצע שלהם גבוה מהביקוש להם: משׂרד החקלאות הורה להשמיד עודפי תוצרת חקלאית כדי למנוע ירידת מחירים תלולה מדיי; עוֹדֵף – שהוא יותר מן הנדרש, המותר או המקובל בפועל, יתיר, מיותר: עיסוק בספורט מאפשר לשׂרוף קלוריות ולהיפטר ממשקל עודף; עוֹדְפוּת – 1. מצב שבו משהו עודף או מיותר; 2. הכללת מידע, רכיבים, מתקנים מעבר למה שנחוץ כדי להפחית טעויות או להבטיח המשך תפקוד בעת תקלה; רְוָיָה – מצב של שׂובע ממשהו, תחושה של עודף או גודש בדבר מה עד שאי־אפשר להוסיף עליו: אני רוצה לעשׂות הפסקה בלימודים כי הגעתי למצב של רוויה מהם; מתח את החבל יתר על המידה, מָתַח את הַחֶבֶל יוֹתֵר מִדַּיי – היה קיצוני מדיי, עבר את הגבול האפשרי והמותר: הילד מתח את החֶבֶל יותר מדיי והוריו נאלצו להענישו; גלגל חילוף – גלגל עתודי שמשתמשים בו כשיש נקר או גלגל לא תקין; גלגל חמישי, אופן חמישי לעגלה – אדם או דבר מיותר שאין צורך ביכולותיו או בעזרתו; יותר מדיי – יותר מן הנחוץ, הרצוי, המקובל וכד', בכמות רבה מדיי, במידה מופרזת: אתה שותה יותר מדיי וזה מתחיל להדאיג אותי

תדירות. תדירות – עובדה, אירוע או מצב של משהו (כגון תאונות דרכים, זכייה בפיס, התפרצות הר געש) המתרחשים לעיתים קרובות: הטנקים התקלקלו בתדירות הולכת וגוברת; תדירות שֵׁמַע – תדירות של גל קול שהאוזן האנושית מסוגלת לקלוט (בטווח שבין 20 הרץ ל־20 אלף הרץ); תדיר – קורה או נעשׂה לעיתים קרובות, שמתרחש הרבה, ההפך: 'נדיר': הופעותיו התדירות בבית המשפט עשׂו אותו דמות מוכרת שם; וכן – בְּהַתְמָדה, בוקר וערב, בכל פעם, השכם והערב, חֲדָשׁוֹת לַבְּקָרִים, כל פעם ופעם, כָּל שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי, לא אחת, לא אחת ולא שתיים, לא פַּעַם, ללא הרף, לעיתים מזומנות, לְעִיתִּים קְרוֹבוֹת, פעמי פעמים, פעמים הרבה, שוב ושוב, שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, תדיר, תכופות, תמיד; בְּהֶתְמֵד – בתמידות, בקביעות: שוב לא התפניתי לעבודה בהתמד אלא באקראי; מִדֵּי – כל שעה, כל יום, כל שבוע: מדי חודש בחודשו, מדי בוקר יש פקקי תנועה בכניסה לתל אביב; מדי כמה דקות המונית נוסעת לצפת? מדי עשׂר דקות (כל עֶשֶׂר דקות, אחת לעשׂר דקות); אחת לִ־ – פעם אחת: אחת ליובל אני נועד עם דודני מארה"ב; פעם > פעם אחת – [פתיחה למאורע שקרה] באחד הימים: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ועלמת חן נקרתה בדרכי; פעם אחת בשנה יש לי יום הולדת; הוא עשׂה זאת פעם, שתיים ושלוש, כשעשׂה זאת רביעית, פקעה סבלנותי; לִפְרָקִים – מדי פעם, וכן – חליפות, יש ש־, לא באופן נדיר, לעיתים מזומנות, לפעמים, לעיתים, לעיתים לא קבועות, למקוטעים, לסירוגין, מזמן לזמן, מפעם לפעם, מפקידה לפקידה, פעמים: מחר ירד גשם קל לפרקים; חליפות, בדילוג, בדילוגין, לְסֵירוּגִין – פעם כך ופעם כך, לא לפיס הסדר הרצוף, בהשמטות, בהפסקות: לפני מעבר החצייה יש אור צהוב הנדלק וכבה לסירוגין; הספרייה תהיה פתוחה למקוטעין בימי השבוע: ביום ראשון, שלישי וחמישי; במהלך החקירה שינה העד חליפות את גרסתו; מסורג – משולב, עשׂוי לסירוגין: לא קל להבחין בין שני היבטים עקרוניים אלה המסורגים זה בזה לבלי היכר; שוב, שוב פעם, עוד פעם – פעם נוספת, קרה שנית ש־: שוב החלטתי לעלות לרמת רחל; תדיר, תכופות – לעיתים קרובות, בזה אחר זה: כתוב נא אליי תכופות; פַּעמי פעמים – הרבה פעמים, בכל עת, שוב ושוב: ביקשתי ממך פעמי פעמים שלא תדריכי את מנוחתי בשעות הבוקר; חזון נפרץ – תופעה שכיחה, דבר תדיר: היו שנים שהעלייה מרוסיה לישׂראל לא הייתה חזון נפרץ; 'וּדְבַר ה' הָיָה יָקָר בַּיָּמִים הָהֵם אֵין חָזוֹן נִפְרָץ'; הוסמך, הסמכה, הִסמִיך – 1. קירב שני דברים או עניינים זה לזה, הביאם בסמוך, קישר בין שניים: הסמיך עשׂייה לאמירה; יום הזיכרון לחללי צה"ל הוסמך ליום העצמאות; תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר, תָּדִיר קוֹדֵם – בברֵירה בין שני דברים – האחד רגיל וקבוע והאחר לא־רגיל וארעי – זכות העדיפות לרגיל ולקבוע; כל שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי – לעִיתים קרובות מאוד; כָּל כמה ש־ – על אף הפעמים המרובות, כמה ש־, עַל כָּל צַעַד וָשַׁעַל – בכל מקום, תמיד, בכל פינה: כשטיילנו באירופה פגשנו מכּרים על כל צעד ושעל; שערי תשובה לעולם פתוחים; שערי תפילה אינם ננעלים לעולם; תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם; כל התדיר מחברו קודם לחברו > הפחתה! חריגה! מִספר! שֶׁבַע!

כעס!

כַּעַס – תחושה חזקה (של אי־נחת, התמרמרות, התנגדות, עוינות וכד') שקרתה לאדם ממישהו או ממשהו בשל התנהגותו רעה, פוגענית או לא הוגנת. התחושה גוררת מתח ועוינות ורצון לפגוע בפוגע; כָּעַס – התרגז, חש תחושה חזקה של רוגז, אי־נחת או עוינות, וכן – בָּעֲרָה חֲמָתוֹ, הִזְדַּעֵם, הִזְדַּעֵף, הִזְעִים פָּנָיו, הִזְעִיף פָּנָיו, הֶחמִיץ פָּנִים, היה שרוי בכעס, הִקדיר פָּנָיו, הִרעִים פָּנִים, הִתכַּעֵס, הִתמַלֵּא חֵמָה, הִתעוֹרֵר רוֹגזוֹ, הִתפָּרֵץ, הִתקַצֵּף, הִתרַגֵּז, הִתרַעֵם, זָעַם, זָעַף, חַם לִיבּוֹ בְּקִרבּוֹ, חָרָה אפּו, טִרלֵל, יָצָא מִגִּדרוֹ, יָצָא מִכֵּלָיו, נוֹחַ לִכעוֹס, נִיצְּתָה חֲמָתוֹ, נִמלָא חֵמָה, נִיתְּכָה חֲמָתוֹ, נָתַן עָלָיו קוֹלוֹ, קָצַף, רָעַם, רָגַז על, רָתַח; בשֵׁם עצם – זַעַם, זַעַף, חֵמָה, חֲמַת זַעַם, חֲמַת רֶצַח, חָרוֹן, חֲרוֹן אַף, חֳרִי אַף, כַּעַס, נִרגָּזוּת, רוֹגֶז, רוֹעַ פָּנִים, רִתחָה, תַּרעוֹמֶת: אבי לא היה נוח לכעוס אלא נוח לִרצוֹת; פעם אחת כעס עליי המורה מאוד והִכּני מכה גדולה, אך מאז החליט לשקוט ולא לכעוס עוד עליי; הפעם הייתה מורתי רגוזה ונכעסת עד ששׂפתיה זעו ורטטו; היה בכעס – היה שרוי ברוגז, הייתה רוחו רעה עליו: המורה באה מביתה כעוסה, וגם בבית הספר יספה להיות בכעס; הכעסה, הכעיס – הרגיז, הביא לידי רוגז: ילד זה היה מכעיס אביו, בּוֹזֶה בוראו ומקלל אימו; מומר להכעיס – 1. משומד, מי שהמיר את דתו כדי להרגיז את בני עדתו; 2. כינוי לרשע העובר עבירות בזדון; לְהַכעִיס – דווקא, בזדון, מתוך כוונה

לעורר מורת רוח: אף ששריקותיו מרגיזות אותי, הוא שורק כדי להכעיס; רגזנות, רגזני, רגזן, כַּעֲסָן, כעסני, כעסנות – נטייה לכעוס, רגזנות, ביאה מהירה לכלל כעס: אין טוב מלהתרחק מכעסנות ומקפדנות יתר; רְתִיחָה, הורתח, הרתיח, רָתַח – כעס, רגז ביותר, חרה אפו: הכול רתחו למשמע האונס האכזרי שנעשה; חוצפתו הרתיחה את ליבי מאוד; טִרלוּל, טִרלֵל – הרגיז כדי הסחת הדעת, הטריף דעתו של מישהו, הטריד והציק; הֵרעִים פָּנִים – כעס, רגז וקצף: המפקד הרעים פנים על הביצוע הלקוי של התרגיל, ודרש תרגול נוסף בשעות הלילה; נתן עליו קולו – צעק עליו, נזף או גער בו, הרעים עליו בקולו: הרוכל נתן קולו על האישה המסכנה, וזו נרתעה לאחור ומיהרה להסתלק מן המקום; רָגוּז – כעוס, מלא רוגז: האישה הרגוזה היסתה את תינוקה; רַגְזָן – מי שמתרגז בקלות, כעסן, מי שנוח לכעוס: אל יהי אדם רגזן בעבודתנו; רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו – מי שמתרגז אינו מצליח להשׂיג את מטרותיו, אלא להתרגז בלבד; התרגז, רוגֶז, רָגַז – חש כעס ומורת רוח: מה עשׂית כדי שלא לעורר את רוגזה; חֵמָה – כעס, זעם וקצף, רוגז, רוגזה, חרון: נלחמתי איתכם ביד חזקה, בחמה ובקצף גדול; שפכתי חֲמָתִי על התלמידים המפריעים; שַׁוועָה, שִׁיוֵעַ – 1. זעק בצר לו, התפלל אליו והתחנן לפניו בקול: מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי, שָׁמַעְתָּ קוֹלִי; שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי; 2. היה זקוק לו ביותר, הדבר חסַר לו באופן בולט: בבית החולים משוועים לידיים עובדות שיקלו את עומס העבודה; נעשׂה לי עוול משווע ולא אשתוק על כך; בְּעִידָּנָא דְּרִתְחָא – [ההגייה המקובלת: בְּעִדָּנָא דְּרִתְחָא] בזמן של כעס, בשעת כעס או רוגז, ברגע של חֵמה: לא התכוונתי לפגוע בך כי דבריי נאמרו בעידנא דרתחא; רוֹעַ פָּנִים – כעס, רוגז: טוב כעס משׂחוק כי ברוע פנים ייטב לב; זועפני, נזעף, זועף, נזעם, זועם, זָעַם – כעס מאוד, רגז, זעף: זעמה האם על התנהגות בנה ולא נרגעה אף שהתנצל על מעשׂהו; נסתגר בתוך שתיקה זועפנית ונמנע מלהיכנס עימי בדברים; פלוני היה נזעף וממורמר; זְעוּם עפעפיים – שמבטו זועם, חמור סבר: ואולם האחד עלם רך בהיר עיניים, והשני איש אֵימה זְעוּם עפעפיים; נטירה, נָטַר – שמר טינה, איבה או שׂנאה בליבו: לא תיקום ולא תיטור את בני עמך; אף שהיה חכם וטוב לב, הוא היה נוקם ונוטר מאין כמוהו; נַטְרָנוּת, נַטְרָנִי, נַטְרָן – מי שרגיל לנטור שׂנאה לאורך ימים: הנַטרָן מתקשה לסלוח; נָטַר אֵיבָה, נָטַר טִינָה, שָׁמַר טִינָה – שמר בליבו לאורך זמן רגשות שליליים (כעס, מרירות, נקמה, תרעומת וכד׳) כלפי מישהו בשל מעשׂה שעשׂה בעבר, לא סלח לו על כך: אף כי הפרת את הבטחתך, איני נוטרת לך טינה; לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ; קְצַר רוּחַ, נוח לכעוס – רתחן, כעסן, שמתרגז בקלות, מהיר חימה: אדם קפדן הוא ונוח לכעוס, ותלמידיו יראים ממנו מאוד; גָּעַר, גְּעָרָה, הוכיח, תּוֹכָחָה, נזפני, נזפנות, נזיפה, נָזַף – גער בו בשל מעשׂה שעשׂה, דיבר בכעס אל, השמיע תוכחה מתוך כעס ואיום; המורה נזף בתלמידה על התנהגותה החצופה ועל איחוריה; אמרה לו בקול נזפני מילים כדורבנות; והפעם נזפנותה הועילה כי הוא לא שב עוד על מעשׂיו הנלוזים; כִּיהָה – כיהה בו גער בו, נזף בו: יָדַע כִּי מְקַלְלִים לָהֶם בָּנָיו וְלֹא כִהָה בָּם; אביו כיהה בו לא אחת, אך לבסוף הניחו לנפשו; קְצַר רוּחַ, נַזְפָן, גְּעַרְתָן, גַּעֲרָן – מי שמרבה לנזוף, לדבר בכעס אל, להרים קולו על, כעסן; בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו, בכיסו ובכעסו – אופי האדם מוּכּר בשלושה סימנים: בכוסו – הרגליו בשתיית הכוהל והתנהגותו בשעה שהוא משתכר; בכיסו – כיצד הוא מוציא כספים; בכעסו – התנהגותו בשעה שהוא כועס ואולי מאבד שליטה; סינון, סינן – מְמלֵמל בכעס, ביטא משהו כמי שמעביר את המילים דרך השיניים, בדרך כלל כביטוי לרגשות זעם, בוז, שׂנאה וכד׳: הוא סינן קללה ארסית מבין שיניו; חֲמַת רֶצַח – כעס גדול ונורא, כעס רב ביותר, זעם רצחני: התנפל בחמת רצח על התוקף; קְצַר רוּחַ, בעל חמה, איש חֵמָה – אדם כעסן, רגזן ונוח לכעוס; מְהִיר חֵמה – רגזן, רתחן, שמתרגז בקלות, נוח לכעוס: הוא מהיר חמה ומתלקח בנקל ברגע של רִתחה; חֲמַת זעם – כעס גדול, חֵמה עזה מאוד, כעס רב: הוא נמלא כעס וחבט על השולחן בחמת זעם; עלתה חמתו, ניתכה חמתו, ניצתה חֲמָתו – התעורר בו כעס גדול, התמלא זעם וחמה; בערה חמתו, בערה בו חמתו, חמתו בערה בו – כעס וזעם מאוד: המלך כעס מאוד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ; העיר את חמתו, עלתה חמתו, העלה את חמתו – עורר את כעסו, גרם לו זעם רב, גדל קצפו, נתעורר רוגזו: תשובתה המחוצפת העלתה את חמתי; נמלא חמה, התמלא חֵמָה – התמלא כעס וזעם, כעס מאוד: כששמע מה הם עשׂו, הוא נתמלא חמה וכתב להם מכתב נזעם; חמת רוח – כעס רב: הלכתי בַּחֲמַת רוּחִי ודפקתי על דלת השכן ולימדתי אותו כיצד חונים בלי לפגוע במכוניתי; חם ליבו בקרבו, חם ליבו – נתרתחה, התעורר בליבו כעס רב: אם יֵיחַם לבבו עלול העבריין לרדוף אחר השוטר ולירות בו; עַל אַפּוֹ וְעַל חֲמָתוֹ – למרות התנגדותו החריפה, על אף כעסו הגדול על כך: גם אם ימשיכו להתבצר בעמדתם ולהתנגד לתוכנית, נממשה על אפם ועל חמתם; שָׁפַךְ עָלָיו את זַעֲמוֹ, שָׁפַךְ עָלָיו את חֲמָתוֹ – הוציא עליו את כעסו, התפרץ עליו בזעם, ביטא בקול או במעשׂה את חמתו עליו: האזרח המתוסכל שפך את זעמו על הפקיד האומלל; רִתְחָה – כעס גדול, רוגז, חימה, קצף: דבריו נאמרו ברגע של רתחה, ומשנרגע הוא התנצל עליהם; טִינָה – רוגז, קנאה, תרעומת, מרירות, מורת רוח (בעיקר נסתרים, החבויים בלב האדם): יש בליבה טינה על ידידתה, והיחסים ביניהן אינם כתמול שלשום; חורי אף, חֳרִי אַף – כעס רב, זעם גדול, חימה: הסתערו שני האויבים זה על זה בחורי אף ובחֵמה שפוכה; חֲרוֹן אַף – כעס גדול, זעם רב: שפכתי על התלמידים את חרון אפי ואת זעמי בשל התנהגותם הנלוזה; הזעים את פָּנָיו – הביע כעס, הראה פנים נזעמים; קְצַר רוּחַ, זַעֲמָן, זַעֲפָן – רגזן בטבעו, כעסן, נוח לכעוס: אפילו הזעפנים שכל העולם מכעיסם, נסתלק כעסם; מבטה היה נוקב וזעפני; קְצַר רוּחַ, רתחנות, רתחני, רַתְחָן – כעסן, מי שמתרגז בנקל, מי שנוח לרגוז ולהתקצף: שלושה חייהם אינם חיים – הרחמנים והרתחנים ואניני הדעת; זָעוּם – מביט בפנים כעוסות, זועף: כיוון שראיתי שפני המפקד זעומות, ברחתי לי לאוהלי; זָעוּף – זועף, נרגז, כועס: בעלת הבית הייתה קשה, זעופה ובהולה; שָׁפַךְ אש וגופרית על – הביע זעמו הרב על, חירף וגידף קשות: משפחת את פיו החל לשפוך אש וגופרית על הכול; צעק ולא נענה – צעק ולא שׂמו לב למחאותיו, לא ענו לזעקותיו: שלושה צועקים ואינם נענים: מי שהִלווה מעות בלא עדים, מי שקנה אדון לעצמו, ומי שאשתו מושלת עליו; סערה, סָעַר – היה נרגש ונרעש, התרגז, התרגש מאוד בעיקר מרוב כעס ורוגז: חמתו כאש תבער, ורוחו סערה ובערה; הֶעֱלָה חֵמָה – עורר כעס, הביא לידי קצף: האלימות של האסלאם הקיצוני העלתה את חמת באי העולם במדינות המערב; נִסְעַר – נרגש, מורתח, נרגז, נרעש: חמתו כאש בערה וסערה; רוחו נסערה על המעשׂה; חֲמָסִי עליך – 1. אתה אשם ואתה אחראי לעוול שנעשׂה לי: ׳וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם: חֲמָסִי עָלֶיךָ! אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ׳; 2. טענות קשות יש לי נגדך, אני כועס עליך מאוד; כילה את חמתו במישהו או במשהו – הוציא עליו את כל כעסו, שפך עליו את זעמו: עוברים ושבים כילו בפושע את חמתם והיכו אותו מכות נמרצות; הַקְצָפָה, הִקְצִיף – הכעיס: ׳זְכֹר אַל תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר הִקְצַפְתָּ אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר׳; הוציא אותו מן הכלים – הרגיזו מאוד, גרם לו להתרגשות רבה: הודאתי הפתאומית שאני מעשן סמים, הוציאה את הוריי מן הכלים; קָפַץ מעורו – יצא מכליו, התפרץ: כל עצמותיי וגידיי רצו לקפוץ מעורי; חריקת שיניים, חָרַק שיניו על, בחֵירוק שיניים – בזעם, ברוגז רב, תוך התאפקות מתגובה אלימה (כתגובה על דבר שנאלצים לקבלו ולהשלים איתו): זו המדיניות, ועלינו לבצעה גם אם לפעמים בחירוק שיניים; מְחָרֵק שִׁינָיו עַל, חֵירֵק שיניים על – רגז מאוד על: העובדים הממורמרים השלימו בחריקת שיניים עם הוראת ההנהלה; הרתיח את דמו – הרגיז והכעיס מישהו מאוד, הוציא מישהו מהכלים: השקרים שהפיץ עליי מרתיחים את דמי; יצא מכליו – התרגז מאוד, התפרץ בכעס רב עד כדי איבוד השליטה העצמית: כשגילה מה עוללו הפרחחים למכוניתו יצא מכליו מרוב זעם; מה לך כי נזעקת? – על מה תתרגש כל כך, למה התפרצת; צעק מִתּוֹךְ צִיפּוֹרְנֵי רַגְלָיו – זעק בכל כוחו מעִמקי נפשו; זְעוּם פָּנִים – זועף, רוגז: במחנות העבודה פגשתי בני אדם זעומי פנים וחסרי תקווה; פנים זועפות, פנים זעופות, פנים הדופות, פנים נזעמות, פָּנִים זעוּמות – פני כעס, הַבעת זעם ורוגז, פנים המביעות כעס וזעם או חומרה ורצינות: המנהל הוא אדם חמור סבר, ובמקום שיביט בי בפנים מאירות, פניו אליי תמיד זעומות; מדוע פניך רעים – מדוע אתה עצוב, נרגז, ממורמר היום, מדוע אתה נראה דל וירוד היום: מדוע פניך רעים ואתה אינך חולה? רוֹעֵם – רוגז, זועף, קודר, מביע תרעומת: מבטו הרועם העיד שהרגזתי אותו מאוד; פנים רועמים, מבט רועם – פנים רוגזים וקודרים, פנים מביעים תרעומת; אֲבַק שְׂרֵפָה – דבר העלול להביא לידי התלקחות, לרוגז רב ולהתפרצות של כעס: הוא יושב על חבית אבק שׂרֵפה, ועוד מעט יתפרץ עליה בצעקות; שַׂק אִגרוּף – אדם שפורקים עליו כעס ותסכול: חשתי השפלה, חוסר אונים והרגשה כאילו שימשתי שַׂק אגרוף של בעלי; קְצַר רוח – חסר סבלנות, מהיר לכעוס, כעסן, בעל חמה; קְצַר אַפַּיִם – מהיר לכעוס, כעסן, שאינו סבלן: קצר אפיים יעשׂה איוולת; בְּשֶׁצֶף קֶצֶף – בכעס גדול: השוטרים התנפלו על העבריין בשצף קצף; שָׁצַף – רתח מזעם, רגז רוגז רב, היה מלא חימה עד כדי תסיסה, שפך את חמתו: האיש שָׁצַף וקָצַף נוכח העוול הנורא, וחמתו בערה בו; קָצַף – כעס מאוד, זעם: וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ; שָׁצַף וקָצַף – כעס מאוד, רתח מכעס, חמתו בערה בו: מנכ״ל רשת חנויות הספרים שצף וקצף, כשקם לו מתחרה בשוק הספרים; קפץ עָלָיו רוגזו של – מישהו גרם לו רוגז ודאגה: ביקשתי לשבת בשלווה וללגום יין משובח, ולפתע קפץ עליי רוגזה של ערלית; שמו הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, קוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ – הוא מפורסם וידוע ברחבי העולם; בעניין זה כבר צעקו (צווחו) הראשונים שקדמו לך – אינך הראשון הטוען כך; ישב על גחלים, ישב על קוצים – קצר רוח, לא יכול לשבת במנוחה ובסבלנות; טיגן את מעיו – הרגיזו מאוד: היא הציקה לו וטיגנה את מעיו בכל עת; העבירו על דעתו – הרגיזו מאוד, גרם לו לאובדן שיקול הדעת: התנהגותה המחוצפת העבירה אותו על דעתו; שלושה דברים מעבירים את האדם על דעתו: תוהו ובוהו בשלטון, שחיתות ודקדוקי עניות; פלוני הוא אש וגופרית – הוא נרגז מאוד, וחמתו בוערת בקרבו; הֵטיל קוצים

בעיניו – הקניטו, רָמַז רמזים עוקצניים כלפיו ופגע בכבודו, הרגיזו מאוד; **היה לצנינים בעיניו** – מורט רוח, דבר מקומם: דברי האהדה של שׂרת החוץ השוודית לחמאס היו לצנינים בעיניי; **מֵרַט את עצביו** –הרגיזו מאוד, גרם לו להיות עצבני ומתוח: המתח הקשה שהוא נתון בו מורט את עצביו; **שפך חמתו (זעמו) על** – רגז מאוד על; **שפך עליו קיתון של רותחין** – גער בו נמרצות, הטיח בו דברים קשים מאוד, חירף וגידף אותו קשות, עלבו קשה; **המטיר (שפך) עליו אש וגופרית** – חירפו וגידפו נמרצות, התקיפו קשה; **חָרָה אַפּוֹ** – כָּעַס, רָגַז, קָצַף; **שפך עליו זעמו** – כעס מאוד על, **בערה חמתו, כילה את חמתו, ניצתה חמתו, עלתה חמתו, שילַח חרון אפו ב׳, שפך זעמו על, שפך חמתו, שפך חרון אפו על, שפך עליו חמתו**: המנַהל שקיבל את הודעת הפיטורין כשסעד את ליבו, שפך את זעמו על המלצרית הנבוכה; **הֵטִיחַ דברים** – השמיע דברים קשים, טענות, דברי התרסה: לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי הממונים עליו; **כילה את חמתו** – הוציא עליו את כל כעסו, שפך עליו את זעמו: עוברים ושבים כילו בפושע את חמתם והיכו אותו מכות נמרצות; **זַעֲקַת שֶׁבֶר** – זעקה נואשת של כאב ואובדן, יללת כאב הנפלטת מפי אדם שקרה לו אסון נורא: עם היוודע דבר האסון שקרה לבנה, פרצה האם בזעקות שבר נוראות; זעקות שבר של אם שכולה עוד לא ברא השׂטן; **הרעמת פנים, הִרעים פנים, נפלו פניו** – התרגז מאוד, כעס, זעף: למה חרה לך ולמה נפלו פניך? למה מרעימים פנים לנדיב האדיב? שבתי מעבודתי סר וזעף, הסבתי לפת ערבית מתוך הרעמת פנים והשפלת העיניים; **סָר וְזָעֵף** – נרגז מאוד, שרוי בצער רב, במצב רוח רע, מדוכדך ביותר: משלא עמדתי במבחן, באתי אל ביתי סר וזעף; **אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף?** – בגלל אחד תכעס על כולם; **חמום־לב, חַם לבָבו** – התעוררו בו רגשי זעם; **נדלק בנקל, חמום מזג** – נוטה להתלהב מהר, נוח להתרתח ולהתרגש; **חֲמום מֶזֶג, חֲמום מוֹחַ** – רתחן, רגזן, כעסן, נוח לכעוס, נוח לרגוז ולהתקצף עד כדי אובדַן שיקוּל הדַעת: כמה מפגינים חמומי מזג החלו ליידות אבנים לעבר השוטרים; **יצא בטריקת דלת** – פרש בכעס בעקבות סכסוך; **קולות וברקים** – צעקות רמות, רעש מחריש אוזניים: הרוחות התלהטו, הדיון עלה לטונים גבוהים ואיים להסתיים בקולות וברקים; **אל ייחר בעיניך** – אל תצטער, אל תתרגז, אל נא תתרעם, אל יירע הדבר בעיניך; **סַר וְזָעֵף** – במצב רוח רע, מרוגז ומדוכא, מדוכדך ביותר: לאחר יום עבודה מפרך ומכעיס באתי לביתי סר וזעף; **התלבה, לוּבָּה, לִיבָּה** – 1. הגביר את עוצמת האש, הגדיל את הלהבה על ידי נשיבת אוויר עליה: אבא נופף בנפנף מעל הגחלים כדי ללבות את האש; 2. גירה, עורר או הגביר והגדיל את העוצמה של רגשות, תשוקות, מאוויים וכד׳: הנאום החָריף ליבה את זעם ההמון המפגין; **הוסיף קש לאישה של גיהינום, הוסיף אש על המדורה, הוסיף שמן על המדורה, הוסיף שמן לַמדורה, יָצַק שמן על המדורה** – החריף את המצב, את הריב, הִרבה לסכסך, הלהיט את הרוחות הסוערות, התסיס את האווירה הטעונה, ליבה את היצרים: במקום להרגיע את הרוחות הוא הוסיף שמן למדורה וקרא להשבית מייד את העבודה; **זריית מלח על פצעים, זרה מלח על פצעיו** – הִרבה להכעיסו למרות מכאובו, הגדיל את כּאֵבו, הוסיף על הצער בדיבור מיותר, בלתי זהיר ובלתי מתחשב: אל תאשים אותו במה שקרה, לשם מה לזרות מלח על הפצעים? איש זה פגוע דיו, אל תִזרֶה מלח על פצעיו; **כילה את חמתו ב׳, כִּילָה חמתו ב׳** – הוציאה את כל כעסו על, התנקם ב׳, הוציא עליו את כל כעסו, שפך עליו את זעמו: עוברים ושבים כילו בפושע את חמתם והיכו אותו מכות נמרצות; **טיגן את מעיו** – הרגיזו מאוד, הרתיח אותו, ציער אותו: הוללותו והתנהגותו של בנו הציקו לאב מאוד וטיגנו את מעיו תדיר; **הֵטיל קוצים בעיניו** – הקניטו, רָמַז רמזים עוקצניים כלפיו ופגע בכבודו, הרגיזו מאוד: במידה שהם מודדים לו, הוא מודד להם, ולא אחת כבר הטיל קוצים בעיניהם; **מורת רוח** – רוגז, צער, כעס, תרעומת, אי־שׂביעות רצון (להבדיל מ׳קורת רוח׳): שתיקתו הרועמת הביעה את מורת רוחו מן הנאמר; **עד יעבור זעם** – עד שיחלפו המצב הקשה או הסכנה, עד חלוף הכעס: הוא היה נתון לאיומים על חייו בשל הצהרותיו הקיצוניות והחליט להתחבא עד יעבור זעם; **קומקום גולש על צִידו שופך** – קומקום רותח גולש על צדדיו, הווה אומר: הכועס מביא רעה על עצמו; **לפי שבא לכלל כעס, בא לכלל טעות**; **הנך כועס, יופיטר, סימן שאינך צודק**; **המעשׂה העלה את חמתי**; **כל אדם שכועס, אם חכם הוא – חוכמתו מסתלקת ממנו**; **בכל דקה של כעס אתה מפסיד שישים שניות של שלווה**; **אם אתה כועס, סימן שאינך צודק**; **לֹא שלַוותי ולֹא שקַטתי וְלֹא נחתי עד שקמתי לתבוע את עלבונה של**; **כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה**; **מי שבא לכלל כעס בא לכלל טעות**; **עצבני, התעצבן, עִצבֵּן** – הרגיז, הכעיס, הציק, הטריד: הנדנודים של אחי הקטן מעצבנים אותי; מיכל עצבנה אותי היום, ואיני מדבר איתה; **עצבנות** – מצב של אי־שקט, מתח, דאגה והתרגשות ואי־נחת שחש אדם כאשר הוא נמצא בלחץ, והיא נגרמת מטעמים, כגון חוסר אונים, עומס, עייפות, סכנה, אי־ודאות ותסכול; **עצבנות, התעצבן** – התרגז, היה במצב של אי־שקט, מתח, דאגה והתרגשות ואי־נחת הנגרמים מטעמים, כגון שיעמום, חוסר אונים, עומס, עייפות ותסכול [אדם החש עצבנות ניכר גם בהתנהגותו]; הֶרגֵל עַצבָּני < **תנועות עצבניות** – תנועות מוטוריות קטנות המעידות על אי־שקט, שנעשׂות בלי שיש להן תרומה תפקודית לביצוע מטלה מסוימת או תועלת ברורה אחרת, כגון לתופף באצבעות על השולחן, לסובב או לתלתל קווצת שיער, למולל פיסת בגד, לשׂחק בכלי כתיבה ועוד. פעולות אלו נעשׂות בדרך כלל בזמן ישיבה באופן מודע או לא מודע: בשעה שעליו לקבל החלטה יש לו תנועות עצבניות, והוא מתופף באצבעותיו על השולחן; **מתיחות, מֶתַח** – 1. מצב של פחד, התרגשות, סקרנות ודריכות רבה לקראת מה שעומד לקרות: חיכיתי במתח רב לתוצאות הבחינה; מרוב מתח הוא התחיל לכסוס ציפורניים; 2. מצב של דריכות, חרדה וחוסר מנוחה שאדם נתון בו עקב לחץ גופני או נפשי, מתיחות: מתח ממושך עלול לגרום לחרדה, לדיכאון ולמחלות פסיכוסומטיות; בזמן האחרון הוא שרוי במתח רב עקב מצבו הכלכלי הקשה ואי הוודאות לגבי עתידו; 3. מתיחות, מצב של תסיסה ועצבנות היכול להוביל לסכסוך או לעימות אלים: משאירעו הפיגועים האחרונים, המתחים בין בני־הזוג הלכו והחריפו עד שהחליטו להיפרד; **מְתִיחוּת** – מצב של עצבנות ודריכות למַה שעתיד לקרות, התרגשות יתרה, תסיסה שלפני התפרצות, מצב חירום, כוננוּת הנובעת לפרקים מחוסר אמון השׂורר בין בני אדם ומן האפשרות שיפרוץ ביניהם סכסוך אלים או אחר: בגלל המתיחות באזור פסקה בו כמעט לחלוטין תנועת התיירים; בני המשפחה המתינו במתיחות ליד חדרי הלידה; **מתיחות עֲצַבִּים, מתח את עצביו** – גרם לו מתיחות ואי־שקט, התגרה בו, הרגיזו או הכעיסו מאוד: הציפייה הממושכת לתוצאות הבדיקה מתחה את עצביו; נוירוטי < **נֵירוטי**, נוירוזה < **נֵירוֹזָה** – הפרעה נפשית הפוגעת באיכות החיים, ביכולת התפקוד וההתמודדות. היא ניכרת בחרדה של ממש או בתסמינים רגשיים מטרידים אחרים, כגון בְּעָתים מתמשכים ולא־רציונליים, במחשבות טרדוניות, במעשׂים כפייתיים, במצבי נתק ובתגובות סומטיות ודיכאוניות. אין הנֵירוזה גורמת לנתק מהמציאות או לחוסר תפקוד מלא, ואינה פוגמת ביכולת החשיבה הרציונלית; לַחַץ < דְחָק < מֶתַח נַפשִׁי < **עָקָה** (stress) – תגובה גופנית או נפשית לגורם פיזי, כימי או רגשי וללחצים פנימיים או חיצוניים הבאים על אדם בשל תחושת מצוקה ואתגרים קשים בחייו או בשל יותר מדי משׂימות שהוטלו עליו. העקה ניכרת בחוסר מנוחה, בעצבנות, בחרדה ובהתרגשות ומשפיעה כמעט על כל מערכות הגוף, על תחושות האדם ועל התנהגותו. מתסמיניה: פַּעֶמֶת, הזעה, יובש בפה, קוצר נשימה, התפרעות, דיבור מואץ, הגברת רגשות שליליים, עייפות ועקה; **ניהול מצבי עקה** – שימוש בטכניקות, באסטרטגיות או בתוכניות, כמו אימוני הרפיה, ציפייה לתגובות עקה וטכניקות נשימה כדי להתמודדות עם מצבים מעוררי עקה ועם מצב של עקה; סטרֵסוֹר (stressor) < **גורם מעיק** – מישהו או משהו שגרמו קשיים בחיי האדם, כגון חוּבְלָה (טראומה), אירוע משנה חיים, כגון מוֹת בן זוג או בן משפחה קרוב, גירושים, מעצר בכלא או במִתקן אחר; קושי ואי שביעות רצון מתמשכים, כמו בעבודה מתסכלת ובנישׂואים לא מאושרים; גם פקקי תנועה או בעיות חניה עלולות לגרור עקה; **עַצֶּבֶת** – [מליצית] צער, עצב, סבל: בשיר שנכתב על הכותל המערבי נאמר: ׳הכותל אזוב ועצבת׳; **זועפני, זועף, נזעם, זועם, זַעַם זָעַם** – כעס מאוד, רגז, זעף: הורי הבנות הכהות זעמו על שלא התירו להן ללמוד עם הלבנות; נסתגר בתוך שתיקה זועפנית ונמנע מלהיכנס עימי בדברים; **העוויה, הֶעֱוָה** – עיוות ועיקם את פניו, לרוב מתוך כעס או כאב או כדי להצחיק; **עֲוָיָה** – תנועה של שרירֵי הפָּנים או של איברי הגוף כדי להביע יחס מסוים או בשל עצבנות: הוא עיווה את פניו בעוויה כה משונה; **תסיסה, תָסַס** – סערה רוחו, התרגש מאוד: בעקבות גל הפיטורין במפעל תססו העובדים והייתה התנהגותם עֵרָנית, לא־שקטה ונרגשת; טיק < **עֲווית** – התכווצות שרירים בלתי רצונית באיברי הגוף, המופיעה ונעלמת לסירוגין מטעמים גופניים או נפשיים: החולה הקודח מחום סבל מעוויתות בכל חלקי גופו; **נוגד עֲווית** – תרופה להקלת עווית של שריר חלק: אפשר להשתמש בנוגדי עווית כמרחיבי סימפונות להקלת עווית בשריר הסימפונות, לגירוי הלב בטיפול בתעוקת חזה או להקלת עוויתות בטן (קוליק) עקב עווית של מערכת העיכול; **דָרוּך** – 1. מתוח בנפשו, נכון לפעול מייד: הלוחמים המתינו בציפייה דרוכה וממושכת לקרב; 2. מוכן לירייה: החיילים עמדו כשרוביהם היו דרוכים; **הִיסטֶרְיָה** – הפרעת גוף ונפש הניכרת בתסמינים, כגון שיתוק, עיוורון, אובדן תחושה והזיות ולעיתים היא מלוּוָה בהשאה, בהתפרצויות רגשיות ובהתנהגות היסטרית; **טָעון** – שקשור לנושׂאים רגישים, שמעורר רגשות עזים ויוצר אווירה של מתח הקרוב לפיצוץ, ׳מחשמל׳: הסירוב למלא פקודה מצפוניות הוא נושׂא טעון ורגיש; **עוצר נשימה** – מדהים, מהמם, מרהיב ביופיו; שהנשימה נעתקת למראהו: מן הפסגה נשקף נוף עוצר נשימה; **בנשימה כבושה, בנשימה עצורה** – בדריכות, במתח רב: הכול הקשיבו בנשימה עצורה לתוצאות ההצבעה באו״ם; **קדחת העשׂייה** – התלהבות נמרצת לעשׂייה, פעלתנות יתֵרה: קדחת העשׂייה בבחירות דָבקה בכל הפעילים; קדחת נסיעות < **קדחת נסיעה** – 1. התרגשות עזה התוקפת אדם לפני נסיעה למקום רחוק לזמן ממושך; 2. תשוקה פתאומית לצאת לטיולים

ולמסעות רחוקים, 'מגפה' של נסיעות לחו"ל התוקפת אוכלוסייה מסוימת, לרוב בעונות מוגדרות כמו חופשת הקיץ וכד': בחודשי הקיץ נתקפים הישׂראלים בקדחת נסיעות ומציפים את אתרי הנופש בעולם; קריזה < (tantrum) < **התפרצות זעם** – .1 התפרצות אלימה של כעס עד כדי איבוד השליטה העצמית, התקף זעם: הוא עצר את כעסו זמן רב, אבל לבסוף הגיב בהתפרצות זעם חסרת שליטה כשראה איך פגעו במכוניתו; .2 התפרצות כעס אלימה של ילד המתרחשת בדרך כלל בהיותו בן 2 ל־4 ובה התנהגות כמו צרחות, בעיטות, נשיכות, מכות וחבטות ראש; **אפשר היה לחתוך את האוויר בסכין** – האווירה הייתה מתוחה ו'מחשמלת': התחושה הייתה שהזמן עמד מלכת, דממה השׂתררה ונדמה שניתן לחתוך את האוויר בסכין כשנעמדו הכול בציפייה בעת ירידת נשׂיא מצרַים, המדינה הגדולה באויבינו, מכבש המטוס בנתבָּ"ג; **עיניו תלויות ל־** – הוא מצפה בכיליון עיניים: עיניי תלויות לך שתבואי להצילני; **כִּילְיוֹן עֵינַיִם** – קוצר רוח, ציפייה ממושכת הגורמת סֵבל; **בכיליון עיניים, בעיניים כָּלוֹת** – חיכּה בקוצר רוח, בציפייה ובתקווה: בכיליון עיניים ציפינו לשובו ממסעותיו המסוכנים בנפאל; **כָּלוּ עֵינָיו** – השתוקק ונכסף, ציפה בקוצר רוח, חיכה עד בוש, ציפה והתאכזב: כמה כלו עיניי שתשוב מן הצבא וניסע לחו"ל; **יְחָסִים מְתוּחִים** – יחסים בין צדדים עוינים, הניכרים ברגישות ובעצבנות, במתיחות ובתסיסה שלפני התפרצות: היחסים המתוחים בין המיעוט השחור לרוב הלבן עלולים להתלקח לאירועי דמים; **עצביו מעורערים, עצביו מתוחים, עצביו מרוטים** – הוא שרוי במתח נפשי רב, נסער מאוד, הוא עצבני, מתוח ונרגז, מתנהג בצורה לא מבוקרת: אחד השוטרים בתחנה היו עצביו מרוטים, נתקף בבהלה, טען את הרובה שלו וירה שתי יריות, וברח בבהלה; **מָרַט את עצביו** – הרגיזו מאוד, גרם לו מתח נפשי רב: לאחר תקופה ארוכה של מריטת עצבים ומתח עצום באה רגיעה לזמן־מה; **מֶרֶט עצבים, מריטַת עצבים** – מצב או פעולה של מישהו או של משהו מעצבנים ללא הרף, עצבנוּת רבה: הדריכות המתמדת ואי־ההבלגה מרטו את עצביי; **כִּילְיוֹן עֵינַיִם** – קוצר רוח, ציפייה ממושכת הגורמת סֵבל: חיכה בכיליון עיניים לחברתו בתחנה; **אי־הבלגה** – אי־יכולת האדם להתאפק, לשלוט על עצמו ולרסן את עצמו (בעיקר נוכח התגרות או עלבון), הימנעות תגובה: המשטרה נהגה באי־הבלגה בעת פיזור ההפגנה כי השתמשה בכוח או בכלי נשק לא־מידתיים; **קֶרַע גלוי** – פילוג, התפרדות שאין מתאחים מהרה: לקראת הבחירות לכנסת נוצר קרע גלוי באגודת ישׂראל בין הליטאים לחסידים; **התקפת עצבים** [בלשון הדיבור] התפרצות אלימה של כעס ורוגז; **התמוטטות, התמוטט** – אבדה חיוניות פיזית, נפשית או רגשית של אדם אובדן מוחלט: האב השכול התמוטט בהלוויה; **התמוטטות עצבים** – כינוי למחלה רגשית או להפרעה נפשית המתפרצת פתאום, והיוצרת מצוקה חריפה ומפריעה לתפקוד [יש שמאשפזים את האדם במוסד לבריאות הנפש או במחלקה פסיכיאטרית]; **דָחַק את הקֵץ** – לחץ לקרב את הקץ מתוך קוצר רוח להשׂיג את היעד הסופי לפני זמנו: אין צורך לדחוק את הקץ, אלא יש להמתין בסבלנות ולראות איך ייפול דבר; **פרצנות, התפרצות רגשית** – חוסֶר שליטה ברגשות וכד', אי־יכולת להתאפק, גילוי התרגשות יתרה: התפרצותה הרגשית עליו הייתה תוצאה של תסכול מתמשך; **דָחַק את השָעה** – נחפז, היה חסר סבלנות, קצרה רוחו מלחכות לסיום הזמן: כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו; **קָפַץ מעורו** – יצא מכליו, התפרץ: כל עצמותיי וגידיי רצו לקפוץ מעורי; **יָצָא מכליו** – התרתח ביותר, התפרץ עד כדי שכחת עצמו, התרגז מאוד, התפרץ בכעס רב עד כדי איבוד השליטה העצמית: כשגילה מה עוללו הפרחחים למכוניתו החדשה יצא מכליו מרוב זעם; **קוֹסֵס, קָסַס** – קלקל, השחית, לעס, כרסם: כשהייתי כועס על המורה, קססתי את ראשי ציפורניי; **כָּסַס את שְׂפתו התחתונה, כָּסַס ציפורניו, כָּסַס ציפורניים** – נשך את שְׂפתו, כִּרסם בשיניים את הציפורניים לכיוון שורשיהן, לרוב בגלל מתח או עצבנות או מתוך הרגל רע; **חי על אֵם הדרך, חי על פרשת דרכים** – חייו בהצטלבות הדרכים, כלומר במצב של תהייה וחוסר ידיעה לאן לפנות: האדם תדיר חי על פרשת דרכים, והוא נאלץ לבור לו איזו דרך יבחר מעתה; **נִמהַר לֵב** – חסר סבלנות, פזיז: אמרו לנמהרי לב: חזקו ואל תפעלו ללא מחשבה; **קְצַר רוח, קְצַר נפש, קצרה נפשו** – .1 חסר סבלנות, לא יכול עוד לסבול, לא יכול עוד לשׂאת; .2 מהיר לכעוס, רגזן; **נתקצרה נפשו** – קצרה נפשו, לא יכול לסבול: נתקצרה נפשי מאימוני הלילה המפרכים; **כָּשַל כּוֹחַ הסַבָּל, כָּשַל כּוֹחַ סַבלָנוּתוֹ** – לא יכול לסבול עוד, פָּקעה סַבלָנוּתו ואָפַס כוחו, לא היה בו כוח לסבול עוד; **קַצרוּת אַפַּיִם** – חוסר סבלנות, כעסנות; **יצא מגדרו** – איבד את מידת ההתאפקות, התפרץ; **קָצְרָה רוּחוֹ מלהמתין, קָצְרָה רוחו מלחכות** – היה חסר סבלנות כדי לחכות, קשה היה לו לחכות עוד, פקעה סבלנותו; **אָצָה לו הדרך** – .1 נחפז, לא הסכים להתעכב או לשקול את מהלכיו נחפז ומיהר לדרכו: הוא אינו יכול לשהות במקום אחד יותר מכמה דקות, תמיד אצה לו הדרך; .2 נהג בחופזה, מיהר מדיי וניסה להשׂיג דברים קודם זמנם: חבל שבצעירותו אצה לו הדרך; **הִתרוֹפְפוּת עצבים** – היחלשות עצבים: התרופפות עצביו הייתה תוצאה של עבודה מאומצת בלא מנוחה; **תסיסה מתחת לפני השטח** – ערנות, אי־שקט והתרגשות רבה סמויים: בעקבות גל פיטורין במפעל תססו העובדים מתחת לפני השטח; **אי־סבלנות, חוסר סבלנות** – קוצר רוח, חוסר מנוחה, התנהגות שאין בה גילוי סבלנות: הוא היה עסוק מאוד ודיבר איתנו בחוסר סבלנות; **אווירה טעונה מתח** – אווירה הקשורה לנושׂאים רגישים ומעוררי מחלוקת, המעוררת רגשות עזים והיוצרת מתח הקרוב לפיצוץ; **מְמוֹרָט עצבים** – מרוגז, עצבני, מתוח: לאחר עימות עם הממונה עליי הגעתי לביתי ממורטת עצבים; **חוסר ריכוז** – הֶיעדר היכולת להתרכז המחשבה בדבר אחד: רעש המטוסים גורם לחוסר ריכוז ומסיח את דעתי; **התהפך על משכבו, התהפך על מיטתו, הִתהַפֵּך מִצַד אל צַד** – התהפך במיטתו מצד לצד מחוסֶר אפשרות לישון או מתוך עצבנות; **לא שלט בתנועותיו, בקולו וכד'** – גילה את רגשותיו באמצעותם: בשל קריאות הביניים מימין ומשׂמאל לא שלט הדובר בעצמו ותקף במילים חריפות את מבקריו; **פקיעַת סַבלָנוּת, פָּקְעָה סבלנותו** – איבד את סבלנותו, קצרה רוחו, לא היה יכול להתאפק עוד: פקיעת סבלנותי נגרמה מן הזמן הרב שנאלצתי להמתין; **לא שלט בעצמו** – לא שמר על איפוק ועל שלווה בעת התרגשותו או כעסו, לא ריסן את עצמו; **לא שלט ביצריו, ברִגשותיו וכד'** – לא ריסן את יצריו או את רגשותיו, לא הפעיל עליהם בקרה, הניח להם להיות המניע למעשׂיו: לא שלט ביצריו, וקפצה עליו רוגז של עצבנות; **קָם עַל צַד שׂמאל** – קם משנתו כשהוא מרוגז: כל היום נהרס לי, קמתי על צד שׂמאל; **פָּכַר את ידיו, פָּכַר את אצבעותיו** – שילב ופיתל את אצבעות ידיו זו בזו בחוזקה כביטוי לייסורים, לעצבנות, למבוכה, למתח או לרגש עז אחר: הנער הנבוך פכר ידיו ושלח מבטים מהוססים לכל עבר; **נמתחו עצביו** – נמלא מתח, היה שרוי במתיחות: עצבינו נמתחו בציפייה הממושכת לדעת מה בדבר גורלו של יקירנו; **מוּעָקָה נפשית** – תחושה פנימית שלא הכול תקין, מצוקה נַפשית, עקה (לַחַץ), נֵטל מֵעיק; **אי־סבלנות, קוצר רוח** – .1 חסַר סבלנוּת: הדור הזה הוא קְצַר רוּחַ; .2 רגזן, מהיר לכעוס: לפנים היה אֶרֶך אַפַּיִם ורב תבוּנה כיום הוא קצר רוח ומתרגז מכל דבר; **קָצרה נַפשו** – אינו יכול לשׂאת עוד: וַתִּקצַר נֶפֶש העם בַּדָרֶך; קצרה נפשו בשל כל קשייו; **עֲצַבֵּי בַּרזֶל** – שליטה ברוח, אי־התעצבנות כלל, שליטה עצמית גבוהה או חזקה: יש לו עצבי ברזל, וצריך להתאמץ מאוד כדי להוציאו משלוותו; **מצב של 'לא שלום ולא מלחמה'** – מצב לא רגוע שבו מוטלת עלינו מעמסה של מתח צבאי, כלכלי, מדיני, רוחני ונפשי, לרעת כל היסודות של קיום חברתי ותרבותי תקין, שאם אין סיכוי לשלום, ממילא אין 'ביטחון'; **מצב של כוננות מתמדת** – .1 מצב של עֵרָנות ונכונות מתמידות לפעול; .2 מצב של נכונות להיכנס לפעולה מייד עם קבלת הפקודה עקב סכנה צפויה או לקראת משׂימה צפויה: אנחנו בכוננות ב עקב התרעה על חדירת מחבלים; **מִלחָמָה קָרָה** – מצב של גילויי איבה בין מדינות הניכר באי־שיתוף פעולה בתחומי צבא, מדינה וכד', בחילוקי דעות אידאולוגיים המתנהלים בשיטות שאינן פעולה צבאית גלויה ולרוב בלי לנתק את היחסים הדיפלומטיים: הסכסוך האידאולוגי בין ארה"ב לברית מועצות במחצית השנייה של המאה ה־20; **מִלחֶמֶת עֲצַבִּים** – ניסיון להביס את היריב על ידי איומי מלחמה והעמדת פנים לה. מלחמה זו ניכרת בטקטיקות פסיכולוגיות (כגון הונאה ואיומים) שנועדו בעיקר לערער את שלוות היריב, להפחידו ולסחוט ממנו ויתורים או חוסר החלטיות בלי מלחמה ממש או למוטט את המורל: האיגוד מנהל מלחמת עצבים עם ההנהלה על הסכם השׂכר; **חמימות מוח, חמום מוחַ** – אדם בעל רגשות עזים המתרגש או כועס בקלות עד כדי אובדן שיקול הדעת: חמימות מוחו כמעט גררה רצח; **קְצַר אַפַּיִם** – מהיר לכעוס, כעסן, שאינו סבלן: קְצַר אפיים יעשׂה איוולת, כלומר מי שנוח לכעוס עושׂה מעשׂים לא־הגיוניים; **בְּשֶׁצֶף קֶצֶף** – בכַעס גדול; **קפץ עָלָיו רוגזו של** – מישהו הרגיזו והדאיגו: ביקשתי לשבת בשלווה וללגום מייני המשובח, ולפתע קפץ עליי רוגזה של ערלית; **נתפזר נפשו, נתפזרה דעתו** – הוסחה דעתו, לא התרכז: ניסה להתרכז בספר עד שנכנסו הרהורים בליבו ונתפזרה דעתו עליו; **פיזור דַעַת** – חוסר ריכוז בשל היותו מוטרד מעניינים שונים: הבעיה אינה חוסר יכולת, אלא פיזור הדעת; **פִּזרון נפש, פִּזרון רוח, פיזור נפש** – חוסר ריכוז, אי־התמקדות המחשבה בעניין אחד, בלבול: הטעות נעשׂתה מתוך פיזור נפש ולא מתוך כוונה רעה; **פְּזוּר רוּחַ, פיזור הדעת, פְּזוּר דַעַת, פְּזוּר נֶפֶש** – שאינו מרוּכּז במַחשְׁבוֹתָיו, מבוּלבל: האיש נראה פזור נפש לאחר קבלת ההודעה הקשה; הערב הייתה פזורת דעת: צוחקת ודומעת חליפות; **ישב עַל סיכּות, ישב על גֶחָלים, ישב על קוצים** – היה חֲסַר סבלנוּת, קצרה מאוד רוחו; **מורֵט עצַבּים, מָרַט את עצביו** – הרגיזו מאוד, גרם לו להיות עצבני ומתוח: המתח הקשה שהוא נתון בו מורט את עצביו: היה לי יום מורט עצבים, דבר לא הסתדר כפי שתכננתי; **עֲצַבִּים מְרוּטים, מְרוּט עֲצַבִּים** – מתוח ונרגז ועצבני ביותר, תשוש מרוב מתח ולחץ: בציפייה מרוטת עצבים המתינו בני משפחתו של החטוף לידיעות מן החוטפים; **מֶרכַּז עֲצַבִּים** – מוקד עיקרי וחיוני של פעילות מסוימת, מקום או חלק ממערכת החולשים על ריכוזי מידע, על תהליכי ניהול ועל קבלת החלטות: העיר נחשבת למרכז העצבים של תוכנית החלל המאוישת; שֶקֶט מָתוּחַ < **השֶקֶט לִפנֵי הסעָרה** – שקט דרוך, רגיעה העתידה להפוך

בכל רגע להתפרצות גדולה, להתרגשות רבה ולאלימות: חזותו השלווה מטעה כי זה השקט שלפני הסערה – הוא רותח מזעם ובקרוב יתפרץ; פְּקַעַת עֲצַבִּים – הוא עצבני מאוד: הציפייה הממושכת לרופא הפכה אותו לפקעת עצבים; נִתְכַּרְכְּמוּ פניו –פניו התעוו, קדרו והרצינו כאות למבוכה ולבושה או לאי־שׂביעות רצון: כשהזכירו את מעשׂיו הרעים, נתכרכמו פניו; נוח לכעוס – מְהִיר חֵמה, כועס מהר: אדם קפדן הוא ונוח לכעוס, ועובדיו יראים ממנו מאוד;

כבישת הכעס. כָּבַשׁ את כעסו – התאפק מלכעוס; הסיר כעס מליבו – נרגע, השתדל שלא לכעוס, נח מרוגזו; האריך רוח – נהג באורך רוח, עצר את כעסו, הבליג והתאפק; נח מכעסו, האריך אפו – התאפק מלכעוס, היה סבלן; שב מחרון אפו – עבר כעסו, שככה חמתו, נרגע; ופניו לא היו לו עוד – חלף רוגזו, סר עַצבּוֹ: ממראה פניהן של התאומות ניכר שליבן עגום, אך משפגשו בבן כיתתן המקסים – פניהן לא היו להן עוד; שָׁבָה חמתו – שָׁכְכָה חמתו, עבר כעסו; נוח לִרְצוֹת – מהיר להתפייס, שקל לפייסו, שאינו שומר כעסו לאורך ימים, אינו נוטר: קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד; שָׁכְכָה חמתו – נרגע מכעסו, פג רוגזו: עדיין לא שככה חמתי שבני נסע במכוניתי ללא רשותי; קול וּמראה וָריח משיבים דעתו של אדם – קול מראה וריח גורמים לאדם הנאה וקורת רוח, מרגיעים אותו; שָׁבָה חֲמָתוֹ, שָׁב אַפּוֹ – חלף כעסו, נרגע מכעסו: ואף על פי כן לא שב אפו ממנו ועוד דיו נטויה להזיק; אוֹדְךָ ה׳ כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשֹׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי; שֵׁב אצל דודנך ימים אחדים עד שישוב חמת אחיך ותוכל לשוב לביתך> אלימות מילולית! נוח לכעוס וקשה לְרַצּוֹת – רשע; היזהר בדבריך איתו כי הוא נוח לִכעוס; עצביו נמתחו, וכל דקה הייתה בעינינו כשעה שלמה; הציפייה מותחת את הלב, שׂורפת את העצבים ואוכלת את החיים; ביקש לשבת בשלווה, קפץ עליו רוגזו של . . . ; עצביו בגדו בו והחל לגדף; הכול הרתיח אותו והשפיע על תגובותיו; לא שלט ביצריו, וקפצה עליו רוגז של עצבנות; ישב באפס מנוחה ותופף באצבעותיו על השולחן; כל ימיו מכאובים וכעס, וגם בלילה לא שכב ליבו; שָׁכַב באפס מנוחה והרגעים הבאים היו בעיניו כנצח נצחים; המחלקות שנתגלעה ביניהם הביאה לידי קרע גלוי; הנך כועס, סימן הוא שאינך צודק; המעשׂה העלה את חמתו; האווירה הייתה טעונת מתח, מחניקה ורוויית עצבים; הייתה עצבנית יותר מן השיעור; מצב של ׳לא שלום ולא מלחמה׳ הביא לידי מתיחות שיכולת לחתוך בסכין; צורכי עם ישׂראל מרובים, ודעתם קצרה; דורנו – בני אדם יגעים ואינם מסתפקים: אם חסר להם אחד מכל תענוגי העולם, מייד הם כועסים עד שגופם מעלה חלודה; במקום הנכון, בזמן הנכון ובמידה הנכונה הבעת כעס היא ראויה; תִּתְנַהֵג תָּמִיד לְדַבֵּר כָּל דְּבָרֶיךָ בְּנַחַת, לְכָל אָדָם וּבְכָל עֵת, וּבָזֶה תִּנָּצֵל מִן הַכַּעַס, שֶׁהִיא מִדָּה רָעָה לְהַחְטִיא בְּנֵי אָדָם < איפוק! כעס! רעש!

הרחקה! סילוק! גירוש!

הרחקה. התרחק, הרחקה, הרחיק – 1. גרם שמישהו או משהו יעברו למקום רחוק יותר, וכן – בודד, הבדיל, הבריח, הניס, ניתק, סילק, שילח; הניח במקום רחוק; 2. סילק גירש אדם ממקום מסוים או ממסגרת מסוימת, ואסר עליו לשהות שם לפחות לזמן מה; 3. הרחיק ממנו מישהו, גרם שמישהו יתרחק ממנו, שלא יהיה בחברתו או שלא ירצה להיות בה; 4. הסיר, סילק כתם, שמן, זפת וכד׳; צו הרחקה – צו בית המשפט המונע ממישהו ללכת למקום כלשהו או ליצור קשר עם מישהו כדי להגן על אדם, על עסק, על חברה, על מוסד, על גוף או על הציבור. ההגנה היא מפני מצבי אלימות למיניה (כגון הטרדה, הצקה, או תקיפה מינית) וכד׳; פרישה, פָּרַשׁ – 1. עזב מקום, תפקיד או עבודה מטעמים, כגון גיל או מחלה, או הפסיק פעילות אחרת: חובת הפרישה לגמלאות יש בה מידה של גילנות; 2. היפרדות רשמית מארגון, מקבוצה, ממדינה וכד׳; נזירי, נְזִירוּת, התנזר – 1. בחר לעשׂות משהו למען מטרה כלשהי, כגון חי חיי פרישות, התקדש לאל, חי חיי נזירים: נכספתי להתנזר ואסרתי על נפשי כל מחמד עין וכל שיצא מגפן היין; 2. התבודד, פרש או התרחק מחברה, מחיי משפחה וכד׳: הוא חי כל ימיו חיי נזירות בכפר קטן; נָזַר עצמו מן – התרחק מן, התנזר, פרש מן: נזרתי עצמי מיין ומהימורי קזינו; אסר על נפשו – התנזר מלעשׂות דבר מסוים: עם גיוסי לצה״ל אסרתי על נפשי לעשן סמים; גָּדַר עצמו מן – נמנע מלעשׂות דבר מה: גדר עצמו מבטלה; בחו״ל הייתי פה מפיק מרגליות, בארץ גדרתי עליי שלא לנאום בציבור; הִנִּיחַ ידו מן, מָשַׁךְ ידו מן – נמנע או חדל ממנו, הסתלק מן, התרחק מן, חדל לעסוק ב׳: אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך; אני מבכר להניח ידי מן המחלוקת מלהרבות את יריביי; נָדַר הנאה מן – אסר על עצמו ליהנות מן, נמנע מכל מגע עם: מי שלא למד תורה, משנה ודרך ארץ, נדוֹר הנאה ממנו; נדרתי הנאה מאכילת בָּשָׂר; התרה, הִתִּיר – סילק, יישב, הרחיק (ספק, פקפוק, היסוס וכד׳): התרנו כל ספק שנותר בעניין זה; מנופה, נופה, ניפוי, ניפָּה – הרחיק מתוך קבוצה של בני אדם או פרטים את הבלתי מתאימים לצרכיו: מפקד הקורס החליט לנפות שלושה חניכים בלתי מתאימים; ניפוי תקלים, דיבֵּג > נִיפָּה – איתר והסיר תקלים בתוכנת מחשב; השלכה, השליך – סילק, גירש, הרחיק מישהו ממחיצתו, זנח, נטש: אַל תַּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת זִקְנָה; מוּדָח, הוּדַח, הַדָּחָה, הֵדִיחַ – סילק או פיטר מתפקיד, סילק מישהו מקורס, מעבודה וכד׳ נגד רצונו, לאחר שנמצא לא מתאים: בעל המפעל הדיח את המנַהל מתפקידו עקב אי־סדרים שנתגלו בעבודתו; נִידָּח – רחוק מאוד, מבודד: הוא גר בכפר קטן ונידח שמעולם לא שמעתי את שמו; מוּקְצֶה – מוצא מכלל שימוש, מסולק, שאסור להתקרב אליו או להשתמש בו: האדם הזה נחשב מוקצה, ואיש אינו מעז להיראות בחברתו; מוקצה מחמת מֵיאוּס – בזוי, מתועב, שמתרחקים ממנו ומתנגדים לו בחריפות רבה: מבחינתם, ילד מחוץ לנישׂואים הוא מוקצה מחמת מיאוס; מְצוֹרָע – כינוי לאדם המנודה מן החברה, לאדם שהחברה חוששת ממנו ומרחמת עליו: חולי האיידס הם מצורעי החברה המודרנית; הפריד בין הדבקים – הרחיק את האוהבים זה מזה, הפריד בין שניים הכרוכים זה אחר זה והם תמיד יחד או בין שני עניינים הקשורים קשר הדוק, כגון בין שתי מילים שצריך להיות תו רווח: אריסטו הפריד במידת־מה בין הדבקים וייחד יצירות נפרדות לאתיקה ולפוליטיקה; מוקיר רגליו, הוקיר רגליו – נמנע מלבוא, בא לעיתים רחוקות: הֹקַר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ; מדוע אתה מוקיר רגליך מביתי, כלום פגעתי בכבודך או הזקתי לך בשוגג? דחק רַגְלָיו של אַחֵר – הרחיק אותו ממעמדו או מפרנסתו וכד׳; שילח את אשתו – גירש את אשתו, נתן לה גט: לאחר ימים אחדים ששילח את אשתו, היא הכירה אדם אחר טוב מקודמו עשׂרת מונים ונישׂאה לו; הסתגרות, הסתגר – 1. סגַר או כלא עצמו במקום סגור ולעיתים גם התבודד; 2. התנתקות חברתית מן החברה הסובבת, בעיקר כדי למנוע השפעה חיצונית; 3. התכנס בתוך עצמו ונמנע מליצור קשר עם הסובבים אותו; לא חשׂף את רגשותיו ואת מחשבותיו לאחרים; הסתגר במגדל השן, התבצר במגדל השן, השתכּן במגדל השן – השתכן במקום רם ונעלה, השתכן במקום התבודדות של אחד גדול הרואה עצמו רחוק וגבוה מעל חברת בני אדם: אין לומר עליו שהשתכן במגדל השם; מְנוּדֶּה לָרַב וּמְנוּדֶּה לַתַּלְמִיד – דבר שגם הרב וגם התלמיד צריכים להתרחק ממנו; מְנוּדֶּה לַתַּלְמִיד וְאֵינוֹ מְנוּדֶּה לָרַב – [מנוּדֶּה – מוחרם, שמתרחקים ממנו] דבר שתלמיד צריך להתרחק ממנו אך מותר לרב; שִׁילֵּחַ מֵעַל פָּנָיו – הרחיק, גירש: משחשה רעייתו בליבה, פרעה הזועם שילח את משה מעל פניו ואיים עליו שאם יבוא שוב בן מוות הוא; קרובים נעשׂו רחוקים – קרוביו וידידיו של אדם עזבוהו והתרחקו ממנו בשעת צרתו או כשלא צפויה להם עוד טובת הנאה ממנו: משירד מנכסיו – קרוביו נעשׂו רחוקים; אהב את המלאכה וּשְׂנָא את הרבנות – אהב את המלאכה והתרחק מן הגדולה והשׂררה; הניח חֵיק אִימו – עזב את אימו, יצא מבית הוריו; פֵּירוּד לבָבות – התרחקות עמיתים, ידידים או אוהבים זה מזה, פילוג, התבדלות: השׂטן ריקד בינו לבינה עד שנתפרדו הלבבות; סר מרע – כינוי לאדם צדיק וישר, התרחק מדרך רעה, הקפיד שלא לחטוא: וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע; סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה־טוֹב; ניצחו אֶרְאֶלִים את המצוּקים –הטוב גבר על הרע; הוא יושב במרומי האולימפוס ואינו רואה את המציאות בכל מערומיה; התרחק מן הכבוד והצטיין בפשטות הליכותיו; המגביה עצמו על דברי תורה למה הוא דומה? לנבלה מושלכת בדרך, כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך

סילוק. סילוק, סילק – 1. גירש, הרחיק דבר ממקום, כגון סילוק פסולת; 2. פרע חוב; 3. הוציא ממסגרת מסוימת (כגון מקום עבודה, ארגון, בית ספר) ומנע את חברותו או את השתתפותו בה; 4. ביטל, הסיר, הפיג: סילקנו את החששות שהיו בהסכם; סילוק סיכונים, סילוק – סילוק פיזי של סיכון, כגון מחלה מאזור מסוים, או ביטול תהליך שיש בו סיכון; סילק ידיו מן, ידיו מסולקות מן – אינו מטפל כלל ב׳, אין לו כל קשר ומגע עם; מוחרם, חֵרֶם, החרים – 1. הכריז רשמית על נידוי אדם כלשהו מכל העדה ועל מניעתו מליהנות מהזכויות המגיעות לו בתוקף חברותו בה בשל עברה קיצונית שסיכנה את יסודות הקהילה; 2. שלל שיתוף פעולה חברתי או כלכלי עם קבוצה חברתית מסוימת או עם אחד מחבריה, סירב לשתף פעולה בתחום הכלכלי, התרבותי וכד׳: האו״ם הטיל חרם כלכלי על עיראק ואסר לקנות ממנה נפט; שַׁמְתָּא, שַׁמְתָּה, שִׁימֵּת – החרים, נידה, הטיל חרם: כשהשעה צריכה נוהגים לקנוס, לנדות ולשַׁמֵּת כדי לבער את הרעה מקרבנו; נידה, הטיל חרם – החרים מישהו, הכריז עליו חרם: החלטנו להטיל עליו חרם עד שיגלה לנו את האמת; החרם הערבי – החרם שהטילו כל מדינות ערב על קשרי המסחר עם ישׂראל ועם חבָרות המקיימות קשרי מסחר איתה עם קום המדינה, וכיום מחזיקות בו עדיין רק חלק מהן; נתן גט – נתן תעודת גירושים; נתן גט, נתן לו גט, זרק גט, זרק לו גט – הביא לידי סיום מוחלט יחסי שותפות, עבודה וכד׳: אחרי האיחור השלישי שלו ראיתי שהוא לא רציני והחלטתי לתת לו גט; פיזר את הערָפֶל – הבהיר, סילק אי־הבנות: כדי לפזר את הערפל, אספר לכם הכול; לך מעליי – הסתלק: לך מעליי, הישמר לך, אל תוסף ראות פניי, כי ביום ראותך פניי, תמות; בִיעוּר חָמֵץ – טיהור, סילוק דבר האסור לפי החוק, סילוק יסודי של דברים שאין עוד צורך בהם ושל דברים שליליים ולא רצויים: משטרת הגבולות בדקה בחורים ובסדקים כדי לבער

את החמץ של העברת סמים לארץ במכולות; יישור ההדורים, יִישֵׁר את הַהֲדוּרִים – סילק את הקשיים הכרוכים בעניין מסוים, חיסל חיכוכים וסתירות, הסיר מכשולים שבדרך או אי־ההבנות, חיסל מחלוקות, סכסוכים וכד׳: כמה מפעילי המפלגה הוותיקים נחלצו ליישר את ההדורים בין מנהיגיה; עריפַת רָאשים – הדחת בעלי תפקידים בכירים, לרוב עקב מחדל חמור או עקב שינויים ארגוניים, פוליטיים וכד.׳; דִּבְרֵי פִּיוּסים – דברי שלום לסילוק ריב: האישה ריצתה את בעלה בדברי פיוסים; ידע לפרק את הקושיות ולסלק את הספקות

גירוש. גירוש, גֵירֵש – 1. הרחיק, סילק מישהו או משהו ממקום שהיה בו קודם; הרחיק, שילח; 2. הרחיק אדם ממסגרת שהוא נתון בה או ממקום שהוא נמצא בו; 3. הגלה אדם או קבוצת בני אדם והעבירם למקום אחר בעל כורחם, לרוב כפעולה עוינת ובאמצעים אלימים: מייד לאחר הכיבוש החלו הנאצים בגירוש היהודים מערי השׂדה לגטאות; הַגְלָיָה, הֶגלָה – גירש מן המולֶדת או מן העיר וכדומה: הַגְלָיית ישׂראל מארצו נעשׂתה בידי הרומאים; מנושל, נישול, נישֵל – סילק אדם מאדמתו, מביתו, מרכושו, מירושה וכד׳: הם נישלו את הדיירים מדירתם לפי צו בית המשפט; הגוי האמין שהיהודים באים לנשלו מעל אדמתו; יהודי פולין המנושלים לא החרישו ולא קיבלו באדישות את השתלטות הגויים על בתיהם בימי השואה; השליך מֵעַל פָּנָיו – גירש, סילק, השמיד: רבים שאלו בימי השואה כלום השליך אלוהים מעל פניו את עמו אשר יְדָעוֹ מִקֶּדֶם; שילחו אחר כבוד – [מליצית] סילק אותו מעל פניו: המנַהל פיטר את העובד הטרחן ושילחו אחר כבוד מן המפעל; שילְחה את בעלה, שילֵח את אשתו – גירש את אשתו, גירשה את בעלה: הנסיכה שילחה את בעלה מעל פניה ונישׂאה לקצין צעיר שאהבה; גירוש ספרד – גירוש כל יהודי ספרד ב־1492 בעקבות הצו המלכותי, ובו נצטוו היהודים שאינם מוכנים להתנצר לעזוב את ספרד ולא לשוב אליה לעולם; ארץ גזֵרה – ארץ שוממה ורחוקה שאליה מוגלים בני אדם שנידונו לגלות או לעבודת פרך בגזרת השלטונות, כגון סיביר; החלפת אוכלוסייה, העברת אוכלוסייה – העברת אוכלוסייה גדולה, לרוב בכפייה, מחבל ארץ אחד למשנהו [או מתחום שלטונה של מדינה אחת לשל מדינה אחרת בשל הסכם, שינויי שטחים או חילופי שטחים] ממניעים פוליטיים, חברתיים, לאומיים, גזעיים או דתיים וכיו״ב; חילופי אוכלוסין – אוכלוסיות מועברות מתחום שלטונה של מדינה אחת לתחום שלטונה של מדינה אחרת, ולרוב מהסכם של שינויי תחומה (טריטוריה) או חילופי שטחים; מיקום מחדש – העברת אוכלוסייה על ידי השלטון המרכזי במדינה למקום מגורים חדש. טרַנספֶר > העברת המונים – העברה או החלפה של אוכלוסייה, לרוב בכפייה, מחבל ארץ אחד לאחר מטעמים פוליטיים, חברתיים, כלכליים, לאומיים, גזעיים או דתיים; נעילת הדלת בפני אחר, נָעַל דֶּלֶת בִּפְנֵי אחֵר – מנע מאחֵר מלמלא את מבוקשו: היא הביעה רצונה להתקדם בתפקיד אך המנהל נעל בפניה את הדלת; עיר מִקלָט – 1. כינוי למקום הקולט גורמי שוליים ולא רצויים בחברה: ועד ההורים התנגד להפוך את בית הספר לעיר מקלט לנערים עבריינים; 2. כינוי מליצי למקום מבטחים, המשמש מחסה זמני בעת אסון, מלחמה וכד׳: לפנים הייתה שנחאי עיר מקלט לאלפי יהודים; פֶּרסוֹנָה נוֹן גרָטָה [בלטינית: Persona non grata] > אישיות בלתי רצויה – דיפלומט שרשויות המדינה שבה הוא נציגה של מדינה אחרת אינן מעוניינות בו, בשל עימות בין המדינות, ריגול, מעשׂה פלילי וכד׳ והוא מחויב לעזוב מייד את המדינה כי אין לעוצרו עקב חסינותו הדיפלומטית; הֶראה לו את הדֶלֶת – רָמַז לו להסתלק, פקד עליו להסתלק; טָרַק אֶת הדֶלֶת בְּפָנָיו – מנע ממנו בגסות את הגישה אליו, דחה אותו: הפקיד טרק את הדלת בפני האזרח; סגור־נא את הדלת מהצד השני; מדובר באישיות בלתי רצויה ובמבקש את רעתנו; ביטול אזרחותו או תושבותו של פעיל טרור שמקבל תגמול עבור ביצוע מעשה הטרור; גירוש יהודי ספרד ב־1492 שקול לגירוש יהודי ארצות הברית בימינו; יהודי סטלין הלכו מ׳רצון׳ לגולה שכפה עליהם מושב לצמיתות במקום נידח > גירושים! פרֵדה!

השמדה!

השמדה – פעולה או תהליך שבהם מפסיקים את קיומו של מישהו או של משהו, כגון רוצחים בני אדם או גורמים נזק למשהו עד שאינו קיים או אין לתקנו; הבאה לידי כליה; חיסול; הושמד, השמיד – 1. פגיעה פיזית במישהו או גרימת נזק למשהו בשיעור המבטל את כושר פעולתם לחלוטין או המצריך השקעה הנדרשת לבנותה מיסודה, וכן – אִיבֵּד, אִיֵּין, בִּיעֵר, גָּזַר כְּלָיָה על, גָּדַע, דרס, הביא חורבן על, הביא כיליון על, הביא כלָיָה על, הִדבִּיר, הֶחרִיב, הִכחִיד, הִכרִית, המית, הֶעֱבִיר מִן הָעוֹלָם, הרג, הִשחִית, חִיסֵל, טִיהֵר, כִּיבָּה אֶת גַחַלתּוֹ, כִּילָה, כָּרַת, מָחָה, מָחָה אֶת זִכרוֹ, מחה את שְׁמוֹ, מָחָה מעל פני האדמה, מָחַק, מִיגֵר, קָטַל, עָשָׂה כָּלָה, עָשָׂה שַׁמּוֹת בְּ׳, רָמַס, שָׁחַק: עלינו להשמיד את קיני ההתנגדות של האויב; 2. גרם שלא יהיה עוד, יצר תנאים שלא יאפשרו את קיומו של משהו: הנאשם שׂרף את כל המסמכים המרשיעים ובכך השמיד את הראיות נגדו; חיסול, חיסל – 1. הביא לידי סיום, פירק עסק או חברה; 2. השמיד, ביער: כשראו שׂונאיו שאינם יכולים לו, נטלו עצה כיצד לבערו מן העולם; חיסול הבערות, חיסול משכנות העוני, חיסול המחבל; מָחַק, מָחָה – השמיד לגמרי, כילה, הרס עד היסוד (בעיקר בצירוף ׳מחה מעל פני האדמה׳): המרוץ הגרעיני בעולם עלול למחות אֶת כָּל הַיְקוּם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה; השיטפון מחק את היישוב מעל־פני האדמה; כילוי, כילה – חיסל, גרם לאבדון, השמיד, הביא כליה, הכחיד: המכון לפתולוגיה וטרינרית מספק שירותי פינוי וכילוי של פגרי בעלי חיים; אתה מכלה את ימיך בספרי הבל ומאבד את עולמך בידיך; כיליון, חִידָלוֹן – כליה, אבדון, היפסקות מוחלטת, היפסקות ההוויה, אֲפסוּת, מוות, גוויעה, חורבן, הפוּגָה: היטלר חלם עם חבר מרעיו על חֶדלון היהודים באירופה; ניצולי אושוויץ היו על סף חֶדלונם, ולמרות זאת עלה בידם להקים משפחה ולראות בנים ובני בנים; מיגור, מיגֵר – חיסל, השמיד, הכריע, הפיל, איבד, כילה, הכרית: את הזדים מהרה תעקר תשַׁבֵּר ותמַגֵר ותכניע; נוֹתַץ, ניתוץ, ניתֵץ – ניפץ, ריסק, פוצֵץ, הרס ושיבר: וַיְשַׁבְּרוּ הַמַּצֵּבוֹת וַיְגַדְּעוּ הָאֲשֵׁרִים וַיְנַתְּצוּ אֶת הַבָּמוֹת וְאֶת הַמִּזְבְּחֹת; רָדַף אותו עד חורמה – עד להשמדה מוחלטת, מכה ניצחת, עד הקץ: האויב הובס והוכה עד חורמה; מָחָה אֶת זִכרוֹ, מָחָה את שמו – השמידו כליל, השכיחו מלב: מָחָה את שמו מתחת השמיים; אָכַל בְּכל פֶּה – כילה והשמיד (ממון או נכסים), הביא לאובדנם: בניית הבית אכלה בכל פה את חסכונותינו; עָקַר מן השורֶש, עָקַר אֶת הַכּוֹל – שֵׁירֵש, עקר עקירה גמורה ומוחלטת בלי לאפשר צמיחה מחודשת: יידוי אבנים לעבר תחבורה בכבישים הוא נֶגַע שיש לעוקרו מן השורש; כיבה את גחלתו – השמיד שׂריד אחרון לו, איבד את זכרו; עשה אותו תל עולם, שָׂם אותו תל עולם – הרס והחריב אותו עד היסוד, לא השאיר ממנו שׂריד; עָשָׂה כָּלָה – השמיד, חיסל, גווע, כילה, הרס עד היסוד: המן ביקש לעשׂות כלה ביהודים אבל זממו לא עלה בידו; עָשָׂה שַׁמּוֹת בּ׳ – הרס והחריב והשמיד, הביא חורבן על: הארבה עשׂה שמות בשׂדות וכילה את רוב היבול; הצבא הפולש עשׂה שמות בכפרים שכבש; נסתַם הגולָל, נסתם הגולֵל, סָתַם עליו את הגולָל, סָתַם עליו את הגולֵל – חיסל אותו סופית, הביא עליו את הקץ, סיים אותו באופן מוחלט: פעולות האיבה האחרונות עלולות לסתום את הגולל על שׂיחות השלום; כֶּעָפָר לָדוּשׁ – משל לדבר שהוא מרמס לכול, דבר חסר חשיבות כמו עפר שהכול דשים: בימי מלחמת העולם, מדוע שׂמו את רוב יהודי אירופה כעפר לדוש? שָׂם כֶּעָפָר לָדוּשׁ – השמיד כליל, עשׂה לעפר ואפר: נמשלו בני ישׂראל לכוכבי השמיים, בזמן שאין עושׂים רצונו של מקום יהיו כאסקופה הנדרסת וכעפר לדוש; טְאטֵא בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד – השמיד כליל, הביא כיליון חרוץ: אגרש אתכם במטאטא השמד; עומדים עלינו לכלותנו – מתנכלים להשמידנו; תָּמוֹת נפשי עם פלשתים – קריאת נקם נואשת לאדם המוכן להשמיד את אויביו גם אם יעלה הדבר בחייו: הנידונים למוות תכננו לפוצץ עצמם ברימון עם סוהריהם בבחינת ׳תמות נפשי עם פלשתים׳; כיליון חרוץ – השמדה גמורה, כליה מוחלטת: המדינה האסלאמית כילתה את כל תושבי הכפר כיליון חרוץ; נכחד מן הארץ; הכחידם ולא ייזכר שמם עוד; גזר כליה ואַבדן על; ביקש לעקור את הכול; הביא עליו חרב, והכרית ממנו אדם ובהמה; הרשע ביקש להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן, טף ונשים ביום אחד; קח נא את נפשי ממני כי טוב מותי מחיי; השמש זרחה, השיטה פרחה והשוחט שחט בעיר ההרגה; > עקירה!

התאבדות!

התאַבְּדוּת – הריגה מכוּוֶנת של אדם את עצמו מטעמים, כגון הפרעה נפשית, תורשה, ילדות חובלנית, שימוש בסמים ובכוהל, ירידה בבריאות, בדידות, דיכאון עמוק: ׳חָרָקִירִי׳ היא צורת התאבדות יפנית טקסית שממומשת בשיסוף הבטן; הִתאַבֵּד – 1. נטל את חיי עצמו במכוּוָן, וכן – איבד עצמו לדעת, איבד עצמו מן העולם, איבד עצמו מתוך טירוף הלב, בָּחַר מוות מחיים, הוציא עצמו מן החיים, המית את עצמו, הֶעֱרה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ, הֶעֱרה נפשו למוּת, הצית עצמו, הרג את עצמו, התאבד, חירף נפשו למות, טוב מותו מחייו, טָעַן צְלוֹבוֹ בִּכְתֵפוֹ, טרף נפשו בכפו, ירה בעצמו למוות, מת בנסיבות טרגיות, מת מות קדושים, מסר את נפשו על, ניסה להתאבד, ניתק את פְּתִיל חייו במו ידיו, נפל על חרבו, נתן את החבל בצווארו, עָשָׂה חָרָקִירִי, קידש את השם, קידש שם שמיים, קפץ אל מותו, קָץ בחייו, קָצָה דעתו עליו, שאל את נפשו למות, שׂיחק ברולטה רוסית, שלח יד בנפשו, שָׂם קֵץ לחייו, תלה את עצמו: בניסְיון ההתאבדות שׂרד המתאבד הודות לערנות המנַהל; 2. כינוי לדרך פעולה של אדם הנוקט פעולה מסוכנת העלולה לפגוע קשות בו, בעבודתו, במעמדו, באינטרסים שלו וכד׳ לבלי שוב; ניסְיון התאבדות – מעשׂה מכוּוָן ולא מוצלח של אדם ליטול את חייו. מחקרים הראו קשר בין התעללות גופנית או מינית בילדות לבין ניסיונות התאבדות, לרבות חוסר תקווה, פַּרצנות (אימפולסיביות) מוגברת, חסכים בפתרון בעיות, שלמותנות (פרפקציוניזם), היסטוריה משפחתית להתאבדות והפרעות נפש מסוימות (כגון דיכאון, הפרעה דרקוטבית); התאבדות

פוליטית – איבוד של פוליטיקאי או של מפלגה פוליטית את התמיכה ואת אמון הציבור של בוחריהם בשל הצעת פעולות שנתפסות כשליליות או שעלולות לאיים על המצב הקיים; פיגוע התאבדות – פיגוע טרור שבו המְפַגֵעַ מנסה להרוג ולפצוע בני אדם בידיעה ברורה שימות, היינו המחבל מפוצץ את עצמו בלב אוכלוסייה אזרחית; איבוד לדעת, איבד עצמו לדעת, איבד את עצמו לדעת – התאבד, שָׂם קץ לחייו, הרג את עצמו; משימת התאבדות – משימה צבאית או מלחמתית, שלמבצע אותה סיכויים אפסיים להישאר בחיים: לקראת סוף מלחמת העולם השנייה נשלחו טייסי ה'קָמִיקָזֶה' היפנים למשימות התאבדות; אובדָנוּת – נטיית אדם לפגוע בעצמו ולהתאבד. היא ניכרת במִגוון מחשבות, התנהגויות, מחוות ומעשים, בייחוד כשיש תוכנתי אובדנית משוכללת היטב; אובדני – מי שקשור או נוטה להתאבד, מי שעלול להביא לידי התאבדות: מחשבות אובדניות אינן נדירות לבעלי הפרעות באישיות; טוֹעֵן צְלוּבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, טָעַן צְלוּבוֹ בִּכְתֵפוֹ – הוא נָשָׂא על כתפיו את צלוב התלייה שייתלה עליו, כלומר הוא הביא אסון על עצמו במו ידיו, הוא מקבל באהבה את הגזרה שנגזרה עליו: המעשן סיגריות הוא כאדם הטוען צלובו בכתפו; הכניס את ראשו לתוך קולר פנוי, הכניס ראשו בקולר פנוי, הכניס את ראשו לקולר פנוי, הכניס ראשו לקולר פנוי – גרם בעצמו לצרה שבאה עליו: ראתה קולר פנוי, הכניסה ראשה לתוכו; רוּלֵטָה רוּסִית – 1. מִשׂחק מזל קטלני באקדח תופּי, שטעון בכדור אחד בלבד, וכל שׂחקן יורה בעצמו בתורו כשהאקדח מכוּוָן אל ראשו: אף שהחשש שייְרֶה בעצמו הוא אחת לשש, היורה מוכן להסתכן; 2. מָשָׁל לתוכנית רבת סיכון, ובעלת סיכון החיים מדעת: נהיגה מהירה בגשם ובערפל היא מעין רולטה רוסית; חציית הכביש באור אדום דומה למשׂחק ברולטה רוסית; כרת את הענף שעליו הוא יושב, כרת את הענף מתחתיו – פעל כך שפעולתו עלולה בסופו של דבר לפגוע בו עצמו, הכשיל את עצמו: בשביתה ממושכת זו כורתים עובדי המפעל את הענף שעליו הם יושבים; קידש שם שמיים, קידש את השם – 1. מסר את נפשו על קדושת האל: יהודים רבים קידשו את השם בימי רדיפות הדת; 2. התמסר בכל נפשו למטרה עילאית מסוימת; הקרבה עצמית > מסירות נפש, מסר את נפשו – 1.הייתה נאמנותו קיצונית עד כדי הזנחת אדם את צורכי עצמו לטובת מישהו או משהו: האלמנה גידלה את ארבעת ילדיה במסירות נפש ואִפשרה להם לרכוש השׂכלה ומקצוע; 2. נכונות לסכן את החיים ואף לחרף את הנפש לטובת מישהו או משהו: החובש הפלוגתי מסר את נפשו כשטיפל בפצועים בחירוף נפש תחת אש צולבת; 3. מסר את חייו למען מישהו או משהו: ביום הזיכרון לחללי מערכות ישׂראל אנו מעלים את זכרם של הנופלים שמסרו את נפשם על הגנת המולדת; מת בנסיבות טרגיות [בלשון העיתונים] – התאבד: הקצין הבכיר שסלל דרך חדשה באגף המודיעין מת בנסיבות טרגיות; תמות נפשי עם פלשתים – קריאת נקם נואשת של אדם המוכן להשמיד את אויביו גם אם יעלה הדבר בחייו: הנידונים למוות תכננו לפוצץ עצמם ברימון עם סוהריהם בחינת 'תמות נפשי עם פלשתים'; כדוב שַׁכּוּל בשׂדה – כדוב נרגז שהרגו את גוריו, משל למי שחדור מֶתח ויגון שעלולים להביאו לידי מעשׂים נואשים, כינוי למישהו מסוכן מאוד: לאחר פיטוריה הייתה מרת נפש והתנהגה כדוב שכול בשׂדה, ושומר נפשו ירחק ממנה; ביקש את נפשו למות, שָׁאַל אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת – ביקש למות, קָץ בחייו מחמת סבלו הרב: החולה שנואש מכל תרופה הודיע לכל מבקריו – כיוון שאין תרופה לְכאוביי, אני מבקש את נפשי למות; קָץ בְּחַיָּיו – מאס בחייו, רוצה למות: תושב אילת כתב אמש לחבריו ברשת החברתית כי קץ בחייו, והם הזעיקו את המשטרה; שָׁלַח יָד בנפשו – התאבד, שם קץ לחייו: משנוכחו מגיני מצדה כי אפסה כל תקווה, שלחו יד בנפשם לבל ייפלו בשבי הרומאים; עָשָׂה חָרָקִירִי – התאבד על ידי שיסוף הבטן בפגיון או בחרב יפנית שאורכה כחצי מטר [התאבדות זו הייתה מקובלת אצל הסמוראים היפניים כדי להימנע מחֶרפה או מהוצאה להורג]; הצית את עצמו, הצתה עצמית – שיטה להתאבדות באמצעות שְׂרֵפה מכוונת של אדם את; מָסַר את עצמו על – הקריב את חייו למַען רעיון, על קידוש השֵם וכדומה, העמיד את עצמו בסכנת, הקריב את עצמו; טריפת נפשו בכפו, טרף את נפשו בכפו, טרף נפשו בכפו, טרף נפשו – התאבד, שלח יד בנפשו: הוא טרף את נפשו על ידי הצתה עצמית בעטייה של המצוקה הכלכלית; השלכת נפשו מנגד, השליך נפשו מנגד – סיכן את חייו, העמיד עצמו בסכנה, חירף נפשו; סיכן את חייו, חירף נפשו, חירף נפשו למות, חירף את נפשו, שָׂם נפשו בכפו, שָׂם את נפשו בכפו, הֶעֱרה נפשו למות, הַעֲרָאַת נַפְשׁוֹ לַמָּוֶת, הֶעֱרה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ – הקריב את חייו, נפל בגבורה ובחירוף נפש, העמיד את עצמו בסכנה חמורה, עשׂה מעשׂה מתוך סיכון חייו: גיבורים אלה יזהרו ככוכבי מרום, ונוגהם יאיר את מסכת גבורתם שבה הערו למוות נפשם למען העם והמולדת; שָׂם קֵץ לחייו – התאבד: הסֵבל הרב, הדיכאון וחוסר התקווה החישו את החלטתו לשׂים קץ לחייו; מת מות קדושים – מת למען מטרה נעלה כלשהי: עלה על המוקד כדי לקפוץ למדורה ולמות מות קדושים; מתחייב בנפשו, התחייב בנפשו – גרם מיתה לעצמו, דמו בראשו, הגיע לו עונש מוות, סיכן את חייו, הביא עליו בעצמו את מותו:

הנכנס לשְׂדֵה מוקשים מתחייב בנפשו; בָּחַר מוות מחיים – המוות טוב מן החיים; קידוש השם – 1. הנכונות להקריב את החיים למען קיום מצוות התורה: אימו של החייל, שגופתו נמצאה ברמאללה, אמרה כי בנה מת על קידוש השם; 2. חירוף נפש, עשׂיית מעשׂה מסוכן לשם אידאל נעלה, התמסרות עילאית למטרה חֶברתית או לאומית; נקבר מחוץ לגדר –מי ששׂם קץ לחייו נקבע בשורה נפרדת או באזור נפרד בתוך בית הקברות; סר ליבו מ', קָצָה דעתו עליו – מאס בחייו, איבד את טעם החיים: זקנים, משקצה דעתם עליהם, הם יוצאים מחוץ לחומה ומתים; שָׁלַח ידו בנפשו – התאבד, שָׂם קץ לחייו: המרצה הבכיר סבל מדיכאון עמוק, ולא היה יכול לשׂאת עוד בסבל, ולכן שלח ידו בנפשו; נָפַל על חרבו – התאבד משנוכח שיפסיד בקרב: וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנֹשֵׂא כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדָקְרֵנִי בָהּ, פֶּן־יָבוֹאוּ הָעֲרֵלִים הָאֵלֶּה וּדְקָרֻנִי וְהִתְעַלְּלוּ־בִי, וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא כֵלָיו, כִּי יָרֵא מְאֹד; וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת־הַחֶרֶב, וַיִּפֹּל עָלֶיהָ; איבד עצמו מתוך טירוף הלב; חיי העוני, הפחד והֵיעדר קיום כלכלי בכבוד מסלידים עליי את קיומי; ניתק את פְּתיל חייו במו ידיו; אין אדם רשאי לחבל בעצמו; קח־נא את נפשי ממני כי טוב מותי מחיי; להיות או לחדול – זו השאלה; להיות או לחדול – זו השאלה; ההתאבדות היא פתרון נצחי לבעיה זמנית; ההתאבדות היא גבורתם של מנוצחים; האומר שאין אדם רשאי לשלוח יד בנפשו אלא לחכות לקץ הטבעי של החיים – האם הוא נועל דלת בפני החירות > מוות!

התאמה! תיאום!

התאמה, התאים – 1. ארגן אנשים, עצמים או דברים מופשטים כך שיעבדו או יפעלו יחד בצורה נכונה, יעילה והרמונית; 2. נהיה יפה או טוב עם דבר אחר לתכלית מסוימת, נעשׂה לפי התכונות הדרושות במידות או בצבע וכד', היה הולם, ראוי למַשהוּ או למישהוּ: החולצה מתאימה למכנסיים; 3. התאים למישהו, הלם אותו, נראה טוב או יפה עליו: לבהירי עור מתאים לבוש כהה: 4. היה במידה נכונה: המגף מתאים לרגלי; 5. הלם, התיישב עם, עלה בקנה אחד עם, תאם את הציפיות ממישהו או ממשהו וכד', לא סתר: רעיונותיו מתאימים לאישיותו; התאמה אישית – התאמה של פתרון טכנולוגי לצרכים מסוימים של הפרט בתכנים, במוצרים ובשירותים: ההתאמה האישית נפוצה בתוכנה ובשירותי מרשתת, בחינוך, בבריאות, בתקשורת ובעולם העסקי; תיאום, תיאם – הביא בני אדם או עצמים לידי פעולה משותפת כדי שיפעלו ביעילות למען מטרה אחת: הוא אחראי לתיאום המדוקדק בין מדורי ביה"ס [התיאום נועד להבטיח כי תכנונים ומעשׂים של ממלאי תפקידים ושל גופים, הפועלים יחד להגשמת אותה מטרה ישלימו זה את זה, יסייעו זה לזה וימנעו בזבוז או אי־יעילות בניצול משאבים. בתיאום יש סנכּרון תכלול פעילויות ועוד]; תֵיאוּם עֶמְדוֹת – תיאום בין עמדות, השקפות, גישות וכד' של צדדים המשתתפים יחד בדיון, במשׂא ומתן וכד': ראש הממשלה נועד עם כמה נציגי ארה"ב כדי לתאם עמדות לקראת שׂיחות השלום עם מדינות ערב; הָלַם, הֲלִימָה, הֲלִימוּת, תְאִימוּת, תָאַם – התאים התאמה מלאה למישהו, למשהו, לתכלית, לצרכים וכד': בזכות יופייה וטוב ליבה נאה לה להיות גם בת עשׂירים כי כל כתר הולם אותה; קוֹרֵלַצְיָה > מִתאָם – יחס בין שתי פעולות או בין שני משתנים, ששינוי באחד מהם גורר שינוי באחר: נתגלה מִתאָם בין מנהגי האכילה של בני אדם לבין נטייתם להשמנה; יש מִתאָם חיובי בין גובה האדם לבין משקלו; יָפֶה ל־ – מועיל, מתאים, רצוי: אוכל מטוגן אינו יפה לבריאות; האביב הוא זמן יפה לטיולים; הַרמוֹנְיָה, תוֹאַם – 1. צירוף של צלילים או קולות הנשמעים בעת ובעונה אחת, והם מתאימים זה לזה ונשמעים ערבים לאוזן: ביצירותיו של ברהמס יש הרמוניה רומנטית עשירה; 2. התאמה, צירוף העולה יפה, מזיגה מוצלחת, מצב של התאמה והבנה הדדית: הרמוניה בין שכנים פירושה יחסי שכנות טובים; רלבנטי, רלוונטי > אין בו כדי לשנות כלל, אינו מעלה ואינו מוריד, אם כך או כך, בעל זיקה, הולם, היינו הך, חל על, ממין העניין, מתאים, נוגע ל', עוסק במישרין ב', ענייני, קשור, שייך, שממין הטענה : הדוגמה שהבאת אינה נוגעת לנושׂא שאנו מדברים בו; אין ההוראה חלה על חיילים ותיקים; הצעות הייעול נתקבלו באדישות, ואינן מעלות ואינן מורידות; דבריך אינם נוגעים לענייננו; אין זו ראיה ממין העניין; תזמור, תִזמֵר – ארגן, תיאם וניהל רכיבים אחדים בהתאמה מרבית, כמנצח על תזמורת, כדי להשׂיג תוצא מרבי: עלה בידי לתזמר בלבנון על כוחות מכמה זרועות, לשלב ביניהם ולהפעילם ביעילות במשׂימה המשותפת; בימאי הסרט הצליח לתזמר בדייקנות מופלאה את כל רכיבי העבודה הקולנועית; מובהקות סטטיסטית – מדד המציין את ההסתברות לקיומו של מִתאם בין משתנים, או לקיומו של הבדל בין קבוצות, בתנאי שבמציאות אין מתאם או הבדל כזה. כאשר הסתברות זו קטנה מסף מסוים שנקבע מראש, הממצא נחשב למובהק סטטיסטית; אפיצות – הסטייה המותרת מהערך התקני של ערך מדיד, וכן – מידת המִרווח בין חלקים צמודים במערכת מכנית, הצמידות וההתאמה: האפיצות בסגירת הדלת היא מילימטר אחד יותר או פחות; לפי הגָמָל המִטעָן – יש להתאים כל דבר לאפשרות

לבצעו, יש להתאים כל דבר ליכולת האדם לבצעו; מוֹדִיפִיקַצְיָה > הַסְגָּלָה, הִסְגִּיל – הכניס שינויים במבנה, בכלי תחבורה, בכלי לחימה וכד׳, והתאימו לייעוד חדש שנקבע לו; רֶטרוֹפִיט > סִגלוּל, סִגלֵל – שינה שינוי טכני בציוד כדי להכליל בו רכיבים ותכונות הכלולים בדגמי ייצור חדשים יותר; [לפי האקדמיה] סְגִילוּת (adaptability), הִסתַגֵּל, הִסגִיל, סתַגלָנוּת, סִיגֵל – הסתגל והתאים לתנאים חדשים ולמצבי עניינים משתנים: הצבא סיגל לעצמו לוחמה חדשה ואמצעי לחימה מתוחכמים; סיגול, סיגל, התאקלמות, התאקלם, התאקלם מחדש, התאקלם מחדש – התרגל לחיים במקום חדש או בחברה חדשה, נקלט בהם, הסתגל לסביבה, לשׂפה, למנהגים, למזג האוויר וכד׳: המשפחה התאקלמה מהר בקיבוץ ונקלטה בו היטב; 2. [צמח או בעל חיים] התרגל לתנאי אקלים חדשים ולסביבה חדשה; סָגִיל, סתגלן – 1. נוח להסתגל, נוח להתאים את עצמו לכל מצב, שאפשר לסגלו ולהתאימו לדבר־מה, פשרן, ותרן: הוא יתרַגל מהר לחיים כאן כי הוא טיפוס סתגלן; ילדים נוחים וסתַגלָנים קל להם להתערות בחיים במקומות זרים; 2. מי שמנצל כל מצב כדי לקדם עניינים אישיים, בלי להתחשב בעקרונות מוסר או בתוצאותיהם; סתגלני – הסתגל; האדם – סְתַגלָן); סְתַגלָן – אדם המתאים עצמו לנסיבות, ובכל מצב ומצב יודע למצוא חן בעיני בני האדם הנכונים; סִנכְּרוּן – פעולה או תוצאה של תאימוּת בזמן, במרחב ובמשאבים באופן שכוחות ומאמצים ישלימו ויאגברו זה את זה כדי ליצור עוצמה מרבית יחסית במקום ובזמן מכריעים להשׂגת מטרה משותפת; סִנכְּרֵן – 1. תיאם זמנים של שתי פעולות או יותר כדי שייעשׂו בזמן אחד: להצלחת המבצע צריך לסנכּרן את הפעולות של זרוע היבשה וזרוע הים; בסרט לא היה סנכּרון בין תנועות השׂפתיים של השׂחקן לדבריו; 2. כִּוונֵן שני מכשירים, מנגנונים, התקנים וכדומה כדי שיפעלו יחד בצורה מתואמת; גמיש – סתגלן, נוח להסתגל למצבים שונים, לא קיצוני; כָּשַר – 1. הצליח עלה יפה; 2. התאים, הלם, היה טוב וראוי: הרעיון כָּשַר בעיניה, אך כָּשַל בעיני המפקד; כשֵר וישר – טוב ומתאים מכל הבחינות; יש לו מקום – יש צורך בו, הוא מתאים: אתה צודק, יש מקום להערתך; קונפורמיזם > קונפורמיוּת > תַלמָנוּת, הֲלִיכָה בַּתֶלֶם – קבלת מרות, צייתנות, הסתגלות לדעות הרשמיות המקובלות, שינוי בהתנהגות או באמונות של הפרט לפי כללים הנהוגים בחברה או בקבוצה [לתלמנות רמות אלה: היענות, צייתנות, הסכמה, הִתרצות, הִזדהות והַסכמה]: התלמנות שמגלים חברי הקהילה מאפשר לעריץ הזה לשלוט בהם ביד רמה, ואין פוצה פה ומצפצף; נון־קונפורמיזם > אִי־תַלמָנוּת, אִי־הֲלִיכָה בַּתֶלֶם – אי־סתגלנות לדעות הרשמיות ולהשקפות המקובלות, מרידה במוסכמות, שׂחייה נגד הזרם: שינוי שאתה רוצה לשנות בצה״ל מצריך שיהיה לך תכונה שלטנית של אי־הליכה בתלם; חִברוּת, חִברֵת – 1. למד מיומנויות חברתיות, אֱמונות, ערכים והתנהגויות הנחוצות לתפקוד יעיל בחברה או בקבוצה מסוימת: החִברוּת מתחיל בילדות, נמשך בגיל ההתבגרות והבגרות ובזִקנה עד המוות, ואין שָלָב בחיים שבו תהליך החִברוּת נפסק, והוא נחשב לתמידי; 2. הסתגל לתרבות ארגונית ולמד את הידע, את המיומנויות, את הגישות ואת הערכים שמצפים ממנו הממונים עליו, העמיתים, הכפיפים, הלקוחות ואחרים: לא היה קל לחַברֵת את העולים החדשים בארץ; אין לו מקום ב־ – 1. אין צורך בו, הוא מיותר, הוא יוצא דופן: סעיף זה מיותר ואין לו מקום בחוזה; 2. רעיון, הצעה, שאלה וכד׳ שאינם מתאימים לנסיבות שבהן הועלו: התבטאויות קיצוניות כאלה אין להן מקום בין כותלי בית הספר; לא כאן המקום ל־ – אין זה המעמד ההולם ל־: ׳אומנם היום ערב יום הכיפורים, אולם לא כאן המקום לעשׂות חשבון נפש אישי׳, אמר המרואיין לעיתונאי; הֶד הַנטֶר > צייד ראשים – אדם שתפקידו לאתר ולהתאים בני אדם בעלי כישורי מיוחדים למשׂרות, בעיקר בטכנולוגיה עילית, ולשכנעם להצטרף לאותן חברות. הוא לרוב עצמאי שעובד עם כמה חֲבָרות, או שׂכיר בחברת השׂמה; לא יכירנו מקומו, מקומו לא יכירנו – אין המקום מתאים לו כאן, הוא מיותר כאן, הוא אינו במקומו: נתמנה ראש מחלקה שמקומו לא יכירנו כי אין השׂכלתו מתאימה לתפקיד ולא יוכל לתפקד כנדרש; מכיר את מקומו, הכיר את מקומו – ידע מהו מצבו ומעמדו ויכולותיו והתנהג בהתאם לכך, לא הפריז בהערכתו או בחשיבותו העצמית ולא התיימר לעשׂות שהם למעל מיכולתו: כעובד זוטר, הכֵּר את מקומך ואל תתערב בשיקולי ההנהלה; נאה דורש ונאה מקיים – מקיים בעצמו מה שמטיף לאחרים: בן־גוריון הִרבה להטיף להתיישבות בנגב, ובהתיישבו בשׂדה בוקר הוכיח כי הוא נאה דורש ונאה מקיים; השעה יפה, השעה כשרה, שעה פנויה – הזמן מתאים: כל מקום שתבחר בו אבוא לשם וכל שעה שתקבע כשרה לי; יָאֶה – מתאים, ראוי: לא יָאֶה לו לגור בשכונה של צייקנים; אם אינו עניין לכאן, תנהו עניין למקום אחר – אם אינו מתאים לעניין א, העבירהו לעניין ב: אם אינו עניין לדיני ממונות, תנהו עניין לדיני נפשות; עָלָה בַּד בְּבַד – תָּאַם, קרה בו בזמן, נעשׂה בעת ובעונה אחת, השתווה, הזדהה: מעשׂי הבריאה בספר בראשית עולים בד בבד עם מסקנות חוקרי ימינו; עָלָה בְקָנֶה אֶחָד – התאים לו, חפף לו, התקיים איתו בהרמוניה ובתיאום, לא סתר אותו, השלימו זה את זה: האם הפִּתְרון הנכון והצודק עולה בקנה אחד עם מדיניות החברה; עלה על – התאים למידותיו: אין החולצה עולה עליי; עֵת מְצוֹא – הזדמנות המתאימה, בשעת כושר: מחשבות שהסתירן עד עת מצוא; מצא מין את מינו – כל אחד מתחבר אל הדומה לו: הקשר או הקרבה שביניהם נובעים מן הדמיון הרב באופיים, בנטיותיהם, בהשקפותיהם וכד׳, לפיכך נכון לומר מצא מין את מינו; כְּדָג בַּמַּיִם, כְּמוֹ דָג בַּמַּיִם – משל למי ששרוי בסביבתו הטבעית, בתנאים טובים ומתאימים; ראוי לאִצטְלה זו – מתאים לתפקיד, ראוי למִשׂרה; אָנַכרוֹנִיזם > מַעתַק זְמַן – 1. אי־התאמה בין סדר האירועים כפי שאירעו כביכול במציאות ובין הסדר שבו הם מופיעים בטקסט; 2. טעות בזמן, ייחוס דבר שלא מתאים לזמנו; מִנהג או השקפה שהתיישנו ואינם מתאימים לזמנים; נזם זהב באף חזיר – חיצוניות נאה ותוך נבוב וריק, משל לדבר נאה או יקר ערך שאינו מתאים לסביבתו העלובה: מלבושיו ההדורים הסתירו את בערותו ואת ריקנותו, כנזם זהב באף חזיר; מילת מַפתח – מילה או צירוף בנושׂא מסוים שבאמצעותה אפשר לשלוף מידע מתאים מתוך מאגר מידע ממוחשב; יישֵר קו – התאים עצמו לקו המדיני המבוקש, התאים את דעותיו לדעת האחרים; כיוֵון את השָעה – התאים את הזמן הנכון למעשׂה מסוּיָם; לפוּם צַעֲרָא – אַגרָא > לפי הצער השׂכר – שׂכרו של אדם נקבע לפי מידת הטרחה והיגיעה ששיקע בדבר, ככל שהצער גדול – השׂכר גדול מזה; לפי הגמל המשׂא – כל אחד צריך לבצע עבודה לפי כוחותיו ולפי יכולתו; כָּשְרָה השעה, נִתכַּשְרָה השעה – התאים הזמן, באה שעת כושר; כִּלאַיִם – ערבוב של דברים מסוגים או ממינים שונים זה מזה: סגנונו העברי ניכר בכלאי לשון, המעורבב בלעזים ובארמית כאחד; לא רלוונטי > בטל בשישים, חסר ערך, לא מעלה ולא מוריד, אינו מתאים, אינו חל על, אינו נוגע ל־; השעה כשֵרה ובשֵלה ל־; הוא נאה למקומו, ומקומו נאה לו; הוא ראוי לאִצטְלה זו; יש שעה להאריך ויש שעה לקצר; האדם הנכון במקום הנכון; הכול יפה בעיתו; לא כל נעל יפה לכל רגל; ציפור קטנה אינה זקוקה אלא לקן קטן > בלבול! הזדמנות! סֵדר! שינוי!

התחלה!

תחילה, הֵחֵל, התחלה – הזמן והמקום שמשהו (אירוע, סיפור, פעולה, מבצע וכד׳) קורה או מישהו יעשׂה או יחדל לעשׂות משהו; התחיל – עשׂה את השלב הראשון של פעולה, פתח בדבר; התחלה ברגל שמאל, התחיל בְּרֶגֶל שׂמאל – היו מעשׂיו או מערכת יחסים עם מישהו רצופים תקלות וכשלים בשלביהם הראשונים [ולהפך: התחיל ברגל ימין]; התחיל מאפס – לא זכה לסיוע או לתמיכה בראשית דרכו העסקית או הציבורית; התחיל מִבְּראשית – התחיל מחדש, הֵחֵל מִלאַ־כלוּם: לקום מחר בבוקר ולהתחיל מבראשית; התחלת – גמור! המתחיל במצווה אומרים לו: ׳גמור!׳ – דיבור לזירוז אדם שלא יירתע לסיים דבר שהתחיל בו; תחילת מַפָּלָה – שֵנָה – אמרת חכמים בגנות העצלות והרשלנות; תחילת עבירה – הרהור הלב – הרהורי עבירה גוררים את ביצוע העבירה; תחילתו שגגה וסופו זדון – תחילה נכשל בשוגג ולבסוף המשיך בכך בזדון [או להפך: תחילתו בזדון וסופו בשוגג]; תחילת נפילה ניסה – ראשית המפלה היא בריחה משׂדה הקרב, המתחיל גורם לתבוסה; כל ההתחלות קשות הן – הקושי העיקרי הוא להתחיל דָבָר חדש, וההמשך קל ממנו; תחילתו באונס וסופו ברצון – בהתחלה עשׂה בעל כורחו, אחרי כן מרצונו: המונחים החדשים תחילתם מתקבלים אצל הבריות באונס וסופם ברצון; מתחילה ועד סוף, מתחילתו ועד סופו – מן ההתחלה ועד הסוף, באופן מקיף ושלם: קראתי את הפרוטוקול מראשיתו ועד סופו, ולא מצאתי בו רמז לטענותיך; הֶחֵל ב־ . . . וכַלֵה ב־ [שני איברים לביטוי וחובה להשתמש בשניהם] – מן . . . ועד: זוהי מדינה מושחתת עד היסוד, וכולם בה לוקחים שוחד, החל בשוטר התנועה העומד בצומת וכלה בשׂרי ממשלה; [כשאיבר אחד]: מהיום, ממחר, מעשׂרה ביוני, מהיום ואילך, מפסח ואילך; מן היום ההוא והלאה; שַחַר – התחלה, ראשית, הימים הראשונים של, כגון שחר ההיסטוריה, שחר ילדותו: משחר ימיו נהג להתעמל בבוקר ולשׂחות בים; הֲנָצָה, הֵנֵץ – החלו הפריחה או הלבלוב: הנצת הפרחים בישׂרה את בוא האביב; התנוצץ, נָצַץ – 1. הבריק, הזהיר: עיניה נצצו למראה מטבעות הזהב שבידי; במוחה התנוצץ רעיון חדש; אף שהתנוצצה האמת בליבם, קָשָה להם להוציאהּ מן הפה; 2. פָּרַח, העלה ניצנים, החל לפרוח: שנים יגעתי עד שהתממשו רעיונותיי והנצו בשטח; נצנוץ, נִצנֵץ – בִּצבצו רעיון, מחשבה וכדומה, החל להסתמן, הופיע חליפות, התגלה במפתיע: רעיון מבריק נצנץ בראשו; אור קלוש נצנץ במרחקים; ניצוץ – כישרון, יכולת, להט או ייחוד יוצא דופן, שיש בהם כדי לעורר את הדמיון, להלהיב למשהו או ליצור השראה מיוחדת: ניצוץ הרעיון דלק בליבי שנים הרבה; נִיצָן – התחלה, סימן ראשון להופעת דבר מה, ראשית הצמיחה של משהו, התחלה, סימן ראשון של: לאחר כמה שנות עמל ויזע ניצני ההצלחה בעבודתי הנצו בבירור; בִּצבּוּץ, בִּצבֵּץ – יצא או הציץ מתוך דבר אחר, הופיע, התחיל להיראות על פני השטח: מן הכיס האחורי של מכנסיו בצבצה מטפחת לבנה;

טיפות זיעה החלו לבצבץ על מצחו; פּרֵלִימִינָרִי > **ראשון, מוקדם, ארעי, מקדים, קְדָמִי, מִקְדָמִי** – ראשוני, התחלתי, שמשמש הַקְדמה או הכנה למה שעתיד להיות, שמתרחש בתחילת רצף אירועים, כהכנה, זמני: בדיונים המַקדימים לפתיחת ועידת השלום נידונו בעיקר ענייני נוהל; בחוזה המקדמי הסכמנו לפרסם מהדורת עראי; אומדן ראשון וסקר קְדָמי העידו שסיכויינו לזכות בבחירות; **מִלְּכַתְּחִילָּה** – 1. מההתחלה, מהרגע הראשון, משעה שהדבר התחיל, מראשית הדבר: הם הפסידו כי מאבקם היה חסר סיכוי מלכתחילה; מלכתחילה חשדתי בו שאינו ישר, והתברר שצדקתי; 2. לפני המעשׂה, קודם המעשׂה: מלכתחילה יועד הבניין להיות מלון דירות, אך לבסוף הפך לבניין מגורים; **הִיוּלִי** – 1. קדום ביותר, קדמאִי, קדמוני, קמאי, ראשוני; 2. לא מעובד, גולמי, חסר צורה סופית מוגדרת ומגובשת: שלד הרעיון הוא בסיס היולי העתיד עם הזמן לקרום עור וגידים; **מִפְתָן** – התחלה, ראשית, מעבר: משפרשתי לגמלאות, עמדתי על מפתן חיי הזקנה שהמתינו לי; **חָלוּץ** – ראשון לעשׂייה, לכיבוש, למפעל מדעי, אומנותי, התיישבותי וכד׳ או לפעולה קשה ונועזת, מי שסולל את הדרך לבאים אחריו: ישׂראל נמנית עם החשובים שבחלוצי מדע החלל; **חלוציות** – מעשׂה ראשוני של אדם או קבוצה בתחום דעת כלשהו, שבו הוגים רעיון חדש ונוקטים פעולות למימושו: החלוציות לפנים נגעה להתיישבות, ואילו כיום בהקמת חברות הזנק, במחקר או בפיתוח דברם חדשים; **טַל יַלְדוּת** – רעננות ורוך של ימי הילדות, ראשית פריחת האדם: עוד טל הילדות על פניו, וכבר הוטל על כתפו העול הכבד של פרנסת המשפחה; **קַדְמוֹן** – ששייך לתקופות קדומות ביותר: במוזאון הקדם־היסטורי מוצגים מאובנים של יצורים קדמונים שנכחדו מן העולם לפני מיליוני שנה; **קַמָאִיוּת, קַמָאִי** – בראשיתי, ראשוני, ראשיתי, קדמון, של ימי בראשית או נראה כאילו מקורו בימי בראשית: בתפיסת עולמם הקמאית של בני השבט תופסת האדמה מקום מרכזי בחייהם; יצרים קמאיים ופחד קמאי מוזר הורו לה להימלט אל היער ולהסתתר בו; **טל הנוער** – רעננות ימי הנוער: בילויים שביליתי בימי טל הנוער לא יישכחו במהרה; **חלוציות צבאית** – הגעת כוח מצומצם לפתיחת שטח, להנחת יסודות כלשהם או להקדמת כוחות גדולים; **איפוס** – כִּוונון מכשיר לנקודת אֶפס לפני הפעלתו: איפוס שעון, איפוס מאזניים, איפוס מונה משאבת; **הֶזנֵק** – התחלה של דבר מה חדש, בייחוד של מוצר או של שירות חדש בתחום טכנולוגיה עילית; סטַרטאַפּ (startup) > **חֶברת הֶזנק** – חֶברה חדשה, בעיקר בתחום הטכנולוגיה העילית, בשלב שבו נעשׂה פיתוח אך עדיין אין רווחים; **בראשית** – בתחילה, בראשונה; **מוֹצָא** – מָקור, המקום שיצא ממנו או שהתחיל בו: מקצה השמים מוצאו; **סַף** – נקודת התחלה: על סף שנת הלימודים פתחו המורים בשביתה; **סַף תגוּבה** – התנאים שבהם תגובה מתחילה להתרחש; **טבילת אש** – עמידה במבחן קשה ראשון, התנסות ראשונה בעבודה חדשה או בחברה חדשה: הוא התקבל לעבודה ועבר את טבילת האש בהצלחה; אַקסְיוֹמָה > **מושׂכל ראשון, אמיתה, הלכה למשה מסיני** – הנחה מוסכמת שאינה צריכה ראיה כי היא מקובלת על הכול, אמת, חוק ולא יעבור; **מוּסכָּמוֹת** – כללי התנהגות מקובלים ומסכמים על פי חוק לא כתוב, נוהג, נורמה; **מְקוּבָּלוֹת** – אמיתות ודעות מוסכמות ונהוגות על ידי הרבים; **הנחה מוּסכֶּמֶת** – משפט שאין צורך להוכיחו, משפט ודאי, אמיתה, מושׂכל ראשון; **הכול מסכימים ש׳, מן המפורסמות הוא** – דבר ידוע ומקובל; **דְּרִיסַת רֶגֶל** – 1. זכוּת כניסה חופשית; 2. כניסה לרשותו של אחר: נתן דריסת רגל לפלוני; **נקוּדַת מוֹצָא** – עיקרון, הנחת יסוד: נקודת מוצא של התוכנית היא לנצל ניצול מלא את אוצרות הטבע; 2. מקור שממנו מתחיל דבר מה: נקודת המוצא של המבוך; **מֵא׳ עד ת׳, מאָלֶ״ף עד תָי״ו, מאלף עד תו** – מההתחלה עד הסוף, מהפרט הראשון ועד הפרט האחרון: החוקר סיים את עבודתו מאלף עד תו; **בראשונה** – 1. בהתחלה, בראשית, בפעם הראשונה, לראשונה: פגשתי אותו בראשונה לפני שנה לערך; 2. [במקרא] בַּתחילה, בראשית הדברים; בעבר הרחוק: בראשונה נהגנו לנסוע באוטובוס; **בראש וּבראשונה** – תחילה, ראשית כול, לפני כל דבר אחר, קודם לכול בסדר החשיבות, מעל לכול: בראש ובראשונה התלונן למשטרה; **מיסודו של** – שיסד אותו אדם מסוים או מוסד מסוים, שנוסד, הוקם או החל לפעול ביוזמתו או מטעמו של פלוני: במפעל אומנותי זה תמכה קרן מיוחדת מיסודה של עיריית תל אביב; **פסיעות ראשונות, צעדים ראשונים** – מהלכים ראשונים, השלבים הראשונים של השתלשלות אירוע: מפגשים בין נציגי הצדדים היריבים הם בגדר צעדים ראשונים לקראת השלום; **תנאי קודם למעשׂה, תנאי ולא יעבור** – הנחה עיקרית שבלעדיה לא ייתכן העניין כולו, תנאי הכרחי לקיום עניין מסוים: תנאי קודם למעשׂה שכל החלטה שתתקבל בהצבעה תחייב את כולנו; **הנחת יסוד, הַנָחה בסיסית** – הנחה המשמשת בסיס לתאוריה; **פָּתַח את הישיבה, פָּתַח את האספה, פָּתַח את הדיון וכו׳** – הודיע למשתתפים בישיבה, באספה, בדיון להתחיל בדיון בעניינים העומדים על הפרק, השמיע דברי פתיחה; **ממסד ועד הטפחות, מן המַסָד ועד הטְפָחוֹת** – מההתחלה ועד הסוף, מלמטה עד למעלה, מאלף ועד תיו, מן הקצה אל הקצה: משנכנס למערכת הוא עשׂה בה שינויים מרחיקי לכת מן המסד עד הטפחות; **ראש** – עיקר, יסוד: ראש מאוויי היה להנחיל את הלשון התקנית; **סנונית ראשונה** – דבר המעיד על תחילתו של שינוי במזג האוויר, באופנה, במצב פוליטי, בהשקפה וכד׳ [בארצות אירופה הסנונית היא מהציפורים הראשונות המגיעות באביב]: הפיכתה של תנועת ׳סולידריות׳ לתנועה חוקית בפולין הייתה הסנונית הראשונה שבישׂרה את נפילת השוּתְּפָנוּת (קומוניזם) בעולם; **הוֹרָתוֹ ולֵידתו ב׳** – תחילתו, הולדתו, היווצרותו, מקורו ומוצאו ב׳: הורתו ולידתו של חוק זה הייתה בצורך לתקן עיוות חברתי של קיפוח והֵיעדר שוויון; **אות זינוק** – סימן מיוחד הניתן למתחרים להתחיל, כגון בספורט ירייה: המרוץ החל מייד משהושמע אות הזינוק; **אור ירוק ל׳** – הֶיתר או הוראה למישהו להתחיל בפעולה: המפקד נתן אור ירוק למבצע; **אפס קצהו** – רק קצהו, רק משהו ממנו; **פתח דף חדש** – עשׂה שינוי קיצוני לטובה באורח החיים או בעשׂייה, החליט לשפר את התנהגותו: היו לנו כמה מריבות לאחרונה, אבל החלטנו למתוח קו על מה שהיה ולפתוח דף חדש; ביוצאו מהכלא הבטיח האסיר לפתוח דף חדש; **פָּתַח פֶּרֶק חדש ב׳** – השתקם, חזר למוטב, התחיל תקופה חדשה: לאחר הגירושים פתחתי פרק חדש בחיי; **יער בתולה, יער עד, יער בראשית** – יער של העידן הקדמון שרגל אדם לא דרכה בו: אני מקנא בצעירים היוצאים לדרום אמריקה ומטיילים ימים ושבועות ביערות בראשית שאין להם סוף; **הרי חושך** – כינוי למקומות רחוקים מאוד שרגל אדם לא דרכה בהם; אדמַת בראשית, **בתולת קרקע, קרקע בתולה** – תחום דעת חדש שלא טיפל בו איש: תחום חקר זה הוא בבחינת קרקע בתולה עבורי; **חֲבָלִים** – כאבים, קשים בעת היווצרות או הופעה של דבר חדש; **מחלות ילדות, חֶבלֵי בראשית** – הבעיות והקשיים המלווים את תחילתו או את יצירתו של דבר חדש: במיזם החדש באו עליי חבלי בראשית קשים ומפתיעים; **מחלות ילדות** – כינוי לתקלות בתקופה הראשונה לפעולתו של גוף, של מוסד חדש, של מוצר חדש וכד׳ בעטיו של חוסר הידע והניסיון, אך אין להסיק מהן אל העתיד; **חֶבלי קליטה** – הקשיים הכרוכים בהיקלטות ובהתערות במקום חדש או בחברה חדשה, קשיי הסתגלות: כשהייתי עולה חדש, חשתי היטב בחֶבלי הקליטה שעברו עליי עד להתאקלמותי בארץ; **חֶבלֵי לידה** – קשיים, מכשולים ולבטים הכרוכים בהיווצרותו של רעיון, יוזמה או מפעל חדשים, כגון תקלות ועיכובים הנערמים בדרך לביצועו של דבר ולהוצאתו לאוויר העולם: סוף סוף, לאחר חבלי לידה ארוכים ומייגעים, יָצא מילוננו לאור; **חֶבלֵי יצירה** – המאמצים הכרוכים ביצירת דבר חדש: חֶבלי יצירה רבים שאין דוגמתם עברו עליי עד שזכיתי לראות את פרי עמלי; **חֶבלי מצוקה** – ייסורי עוני, דלות ומחסור: הושלכה להתפתל בחבלי מצוקתה ולסבול ממוגבלותה הגופנית; **אֶבֶן מכשול, אֶבֶן נֶגֶף** – מִכשול, תקלה, הפרעה בהתקדמות תהליך כלשהו: הוא גילה במהרה את אבני הנגף העיקריות שניגפו את דרכו בניסיונותיו למצוא עבודה; **עודנו בחיתוליו** – עדיין הוא בראשית דרכו: המיזם החדש עודנו בראשיתו, וקשה לי להעריך מתי יסתיים; **חומֶר הִיוּלי** – חומר גולמי לפני שעוּבּד; **אֶבֶן פִּינה ל׳** – 1. לבֵנה סמלית שהנחתה מסמלת את תחילת בנייתו של מבנה: ראש העיר ירה את אבן הפינה למכללה חדשה; 2. דבר המהווה יסוד: גילויו של החוקר הוא אחת מאבני הפינה החשובות במדע זה; **הצעד הראשון** – פעולה לקראת מטרה, אמצעי ראשון; **טבילת אש** – 1. השתתפות ראשונה של חייל או יחידה בקרב; 2. ההתנסות הראשונה בעבודה חדשה: הוא התקבל לעבודה ועבר את טבילת האש בהצלחה; **יֶרַח דְּבַש** – כינוי לימים הראשונים של החתן והכלה הנשׂואים בחופשתם; **לוּחַ חָלָק** – 1. לוח נקי שטרם נכתב עליו דבר; 2. כינוי למי שעודנו נקי מהשפעות חיצוניות, ומוחו פתוח לקלוט רשמים ודעות, כינוי למי שאין לו כל מושׂג בתחום מסוים: באסטרופיזיקה אני ממש לוח חלק; **מעשׂה בְּרֵאשית** – מעשׂה חלוצי, התחלת מפעל חשוב: הקמת הקיבוצים היה מעשׂה בראשית; במקלי עברתי את הירדן – התחלתי הייתה בעירום ובחוסר כול, ובזכות כוחי ומרצי השׂגתי את כל אשר לי; **יְמֵי בְּרֵאשית** – ימי בריאת העולם, ימים קדומים: פעמים נדמה שמוטב לו היינו חוזרים לימֵי בראשית; **יצירת מסגרת** – יצירת חוג, תחום, קבוצה וכד׳ שפעולה נעשׂית בהם; **הַתקֵן עצמך בַּפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין** – טרח ועמול הרבה להכשרתך כדי שתוכל ליהנות מפרי עמלך: כמה שנים יגעתי ולמדתי כדי להתקין עצמי בפרוזדור המוביל אל טרקלין ההצלחה; **נקוּדַת מִפנֶה** – פרשת דרכים, מקום או מאורע שמהם מתחיל דבר או מצב חדש, אירוע או שלב שמתרחש בהם שינוי ממשי, מסתיימת דרך או תקופה וכד׳ ומתחילה אחרת במקומה: נקודת המפנה בנתיבתו הייתה הפגישה עם איש עסקים מפורסם שנתן לו את הזדמנות חייו; ליל הבדולח היה נקודת מפנה טרגית בתולדות יהודי גרמניה; **סנוּנית רִאשונה** – כינוי לאדם או לדבר (יצירה, מזג אוויר, אופנה, מצב פוליטי, השקפה וכד׳) המעיד על שינוי של דבר־מה שאחרים עוד יבואו בעקבותיו: האם סנונית ראשונה מבשׂרת את בוא האביב; **פקודת זינוק** – הוראה להסתער, לצאת פתאום, כבתנופה של תחילת ריצה, לעשׂות מעשׂה מהר: פקודת הזינוק הייתה לשוטרים להסתער על השודד למניעת

השוד; פרולוג, פתיחה, פֶּתַח דבר – פתיחה, הקדמה, מבוא (בייחוד ביצירה סִפרוּתית או מוזיקלית), החלק הראשון או הפתיחה ברומן, במחזה, בסרט וכד' המציגים את האירועים המתרחשים לפני העלילה העיקרית של היצירה; צירי לידה – 1. התכווציות סדירות של רחם היולדת, המלוות תחושת כאב, שלב בלידה המסתיים כשצוואר הרחם מתרחב במלואו; 2. [בהשאלה] סדרת קשיים לתחילתו או ליצירתו של מפעל חדש; קֶרֶשׁ קפיצה – דבר שמסייע לך להצליח: נותן תנופה או סיוע לפעולה, לקידום, למפעל או לפיתוח משהו: תוכנית כלכלית נועזת עשׂויה להיות קרש קפיצה להתאוששות החברה; רֹאשׁ גֶּשֶׁר – שטח הנמצא מעבר למכשול טבעי או מלאכותי, שהכוח התוקף נאחז בו לאחר שעבר את המכשול והופכו לבסיס מוצק להמשך התקיפה: משצלחו כוחות צה"ל את תעלת סואץ, יצרו ראש גשר לעומק שטח מצרים; רָאשֵׁי פְּרָקִים – 1. כותרות; 2. עיקרֵי הדברים: עיינתי בראשי הפרקים של המבצע; רֵאשִׁית כּוֹל – לפני שאר הדברים בראש ובראשונה: ראשית כול צריך להכין את השטח, ואחר כך לשתול; רֵאשִׁית חוכמה – קודם כול, וכן – בראש ובראשונה, כצעד הגיוני מקדים, קודם, ראשית כול, תחילה, תחילת כול, תנאי קודם למעשׂה: ראשית חוכמה נקרא את גזר הדין, ואחרי כן נחשוב כיצד לעתור נגדו לבג"ץ; שעת האפס, שעת השִׁין – השעה המכרעת והגורלית, כינוי למועד המדויק שנקבע להתחלת פעולה חשובה; פיילוט > מחקר חלוץ – מחקר מקדים הנעשׂה בהיקף מצומצם כדי לבדוק את ישׂימוּת השיטות: היתכנות, משך הזמן, עלות, תקלות וכד' כדי להפיק מיזם בקני מידה גדול; תוכנית חלוץ – הפקה ניסיונית של דבר המשמשת להערכה, לגייס ממון או לשמש חזרה כללית לקראת הפעילות הקבועה; תוכנית הרצה, הֲרָצָה – הפעלה ניסיונית של מיזם בקנה מידה קטן כדי לצבור ניסיון ולתקן טעויות קודם להפעלתו בהיקף מלא: קודם שהפעלנו את הרכבת התחתית בארץ, ניסינו להפעילה בתוכנית הרצה בתל אביב בלבד; קפיצת נחשון, קפיצה נַחשונית – מעשׂה פתאומי ונועז של אדם שנחלץ ראשון למקום סכנה, פעולה מהירה ונמרצת: כניסת החברה לתחום יבוא הקָפֶה ושיווקו היא קפיצה נחשונית עבורנו; עמד ליד העריסה, עָמַד ליד עריסתו – היה בשעת יצירתו או לידתו: המנהיג הזקן היה ליד עריסתה של התנועה; עָבַר את הָרוּבִּיקוֹן – עשׂה מעשׂה נועז ומכריע, עשׂה צעד גורלי: היה צריך לעבור את הרוביקון, אך אפילו את הירקון חשש לעבור; סָלַל אֶת הַדֶּרֶךְ לְפָנָיו – הכשיר לפני אחרים לעשׂות פעולה וכד', פתח את האפשרות לפעול או לבצע משהו; קָרַם עור וגידים – התגשם, התממש, קם ונהיה הדבר, הדבר נתמלא: הרעיון להפוך את השטח לשמורת טבע החל לרקום עור וגידים; טוב אחרית דבר מראשיתו – העיקר הוא התוצאה, אשרי מי שזוכה לסיים את אשר התחיל; אם אין גדיים, תיישים מנַיין, אם אין גדיים, אין תיישים – אם אין תלמידים צעירים, לא יקומו גם גדולי דור; המתחיל בדבר, אומרים לו: 'גמור!' – דיבור לזירוז אדם שלא יירתע לסיים דבר שהתחיל בו; ניצוץ הרעיון דָלַק בליבו שנים הרבה; כישלון הוא רק הזדמנות להתחיל מחדש בדרך נכונה; קל יותר להתמנות לתפקיד מלסיימו; בראשית חיינו נאלצנו לפלס נתיבות חדשות בדרך חתחתים; התחיל הכול מבראשית, מלא־כלום ובעשׂר אצבעותיו; ניצני החלום הפכו למציאות, והיוזמה הלכה וצמחה; יצאתי מאפלה לאורה; אין התחלה בלי סוף; הניצנים הראשונים של הרעיון הֵנֵצוּ כש . . .; תחילת המעשׂה כחצי המעשׂה; יש מרבה להתחיל וממעט לסיים > סוף! פתיחה!

התייבשות!

התייבשות, התייבש – 1. התנדפו ממנו נוזלים, כגון מים, זיעה, לחות ורטיבות אחרת; 2. התרוקן ממים, מימיו התנדפו; 3. איבד כמות גדולה של נוזלים מהגוף, בעיקר עקב הזעה, הקאות או שלשולים; 4. נבל מחוסר מַשקעים או מים אחרים; יָבַשׁ, יְבוֹשֶׁת, יְבֵשׁוּת, יוֹבֶשׁ – מצב מתמשך של קרירות, חוסר עניין, אדישות, הֵיעדר התלהבות, חוסר רכות ורעננות, נוקשוּת: היובש והחדגוניות בדברי המרצה הרדימו את הקהל; הוא הקביל את פניי בצינה וביבושת והיה ניכר ביבֵשוּת דיבורו; יָבֵשׁ – חדגוני, לא מלהיב, אינו רגשן (כגון אדם יבש, נושׂא יבש, קול יבש), ענייני מאוד, ללא גלישה אל מה שמעבר לעניין הנסקר: הכתיבה המדעית היא לרוב תמציתית ויבשה; ייבוש, יִיבֵּשׁ – 1. הפך משהו רטוב או לח ליבש: משה שטף את הכלים ואחרי כן ייבש אותם במגבת; 2. הפך מקווה מים כלשהו לשטח אדמה יבש (לחקלאות, לבנייה וכד'): עתה מתברר שההחלטה לייבש את החולה הייתה מוטעית; 3. מנע אספקה חיונית, תקציבים, סיוע וכד' מיישוב, ממוסד, מארגון וכד': ההחלטה למנוע את האשראי תייבש את המשק ותחסל אותו; יָבֵשׁ כחרס – יבש מאוד, יבש לגמרי, אין בו לחלוחית או רעננות: המורה להיסטוריה סיפוריו יבשים כחרס; עובדה יבֵשה – סיפור המעשׂה כמות שהוא, בלא תוספת תיאור או התרשמות: העובדות היבשות מלמדות שגדלה האוכלוסייה; צָמַק, יָבַשׁ – התייבש, נעשׂה יבש, פסק מלהיות רטוב או לח, איבד את לחותו: לאחר שנת בצורת קשה יבַש הנחל לחלוטין; שׂפתיה יבשו ושדיה צמקו מהרעב הקשה בסודאן; צימוק, צִימֵק – 1. הבישול הארוך צימק את הבשׂר עד שלא נותר ממנו כמעט דבר; 2. צמצם, הקטין: התמכרותו להימורים צימקה ודלדלה את כל חסכונותיו; צָמוּק – מכוּוץ, מקומט, מיובש: פניו הצמוקים של הישיש מעידים על גילו המופלג; דדיה שריווני בינקותי, כעת הם מדולדלים כגרוגרות צמוקות; פגשתי אישה זקנה, גוצה וצמוקת פנים שמוחה חד כתער; נקמט, קמיטות, קמיט, קָמַט – קיפל, עשׂה קמטים: גם הנערה הזאת למדה לעוות את פניה: היא קומטת את מצחה עם גבות עיניה; ריבונו של עולם, קמוט ברחמיך הרבים את הימים הבאים לקראתנו; החולצה יפה אף בדה פשוט וקמיט; קָמוּט, התקמט, מְקוּמָט, קוּמַט, קִימוּט, קִימֵט – גרם למשהו להיות מקומט, עשׂה קמטים, כיווץ או מעך משהו ויצר קפלים בפניו החלקים: המורה תפס את הפתק ששלחתי, קימטה אותו והשליכה אותו לפח; יהודי צנום, קמוט פנים הגיע לעיירה; 2. כיווץ את השרירים בחלק כלשהו של פניו עד שעל פני העור נוצרו קמטים; קימוט המצח, קימֵט את מִצחו – התאמץ לרכז את מחשבתו, נתייגע לפתור דבר מה מסובך, הִרהֵר הרבֵּה: שאלה שאלות בכובד ראש ובקימוט המצח; קַמטוּט – קמט קטן: בקצות עיניה החלו להיווצר קמטוטים; נָבַל – 1. בלה, כמש, יבשו חלקיו הרעננים: אם לא תשקה את הפרחים הם ייבלו; 2. תש כוחו, נחלש, התנוון, איבד את שׂמחת החיים שבו ואת חיוניותו: רציתי לשוב להיות צעיר כמותם לאחר טבילה במעיין הנעורים אף שנבלתי עם השנים, והגשמת מאוויי כבדה ממני; קָמֵל, קמילה, קָמוּל, קָמַל – 1. נָבַל, יָבַשׁ, כָּמַשׁ; 2. אדם שאיבד מחיוניותו או מרעננותו; הִצטַמֵק, כְּמִישָׁה, כָּמַשׁ – בלה, נבל, הצטמק, יבש, חרב; כְּמִישות – נטייה לכמוש, בלייה והצטמקות; דֵהִידרַציָה > צְחִיחוּת (המצב); הַצחָיָה (התהליך וגרימתו); התכמשות, התכמש – נָבַל, כָּמַש, הצטמק: ביובש התכמשו הפרחים; צָחִיחַ, אָרִידִיות > צְחִיחוּת – 1. יובֶש מוחלט, חוסֶר מַיִם: כשהתיישבנו בנגב הייתה הקרקע צחיחה ואדמת טרשים; 2. איבּוּד נוזלים מהגוף בגלל מַכת חום וכד': הפצוע הגיע לבית החולים במצב של צחיחות חמורה; 3. האיכות או המצב של היות צחיח כאשר ההתאדות עולה על כמות המִשקעים; 4. התרוקנות רגשית, חוסר יצירתיות מחשבתית; מִדבּוּר – תהליך היהפכות של אזור פורה למדבר בגלל שינויי אקלים או בשל מעשי האדם: המדבור מלווה בתהליך התייבשות מאגרי מים ובהצטמצמות מגוון הצומח והחי באזור; הַצחָיָה, הִצחָה – הרחיק מים מחומר או מתרכובת או נגרם לאדם או לגופו איבוד מופרז של נוזלים; הַצחָחָה, הִצחִיחַ – נעשׂה יבש וצחיח, מניעת מים מהקרקע, הנחת מקום במצב צחיח, החריב: כדי להילחם ביתושים, יש להצחיח את השטח משלוליות; חוֹרֶב – יובש, בעיקר יובש מדברי, צחיחות, חום לוהט ויבש, שרב: 'בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה'; שָׁנָה שְׁחוּנָה – שנה שכמות הגשמים היורדים בה נמוכה מאוד מן הממוצע; חָרָבָה – יבשה יבֵשה, אדמה שאין עליה מים: וַיָּשֶׂם את הים לֶחָרָבָה; חָרַב – יבַש, פסקו מימיו: חרבו מי הנהר, ועימם דמעותיי; חָרֵב – יבש: מעיין חרב; צִיָּה – 1. שממה, שימָמון, יובֶש: עברנו במדבר של סודאן, ארץ צייה וצלמוֶת, ארץ שלא עבר בה איש ולא ישב בה אדם; 2. מִדבָּר שומם, יְשימון: יְשׂוּשׂוּם מדבר וצייה ותָגֵל ערבה; נִשדַף, שידפון, שָׁדַף – גרם למכת יובש בצמחים ולהשחרתם, ייבש וצרב את הצמחים רוח קדים שדפה את התבואה והיבול ניזוק:; שָׁדוּף – 1. מוּכּה בשידפון, שגרגיריו הצטמקו מרוח חמה ויבשה: שיבולים דקות ושדופות קדים; 2. שטחי, חסר תוכן, נבוב; ריק: לב שדוף וחסַר רחמים; שידפון – 1. מכת יובש בצמחים התייבשות גידולי השׂדה והשחרתם אם משרב או מרוח קדים יבשה: לחוות החקלאים הייתה השנה שנת שידפון בגידולי השׂדה; 2. ריקנות, חוסר תוכן, נביבות: הסִפרות העברית מתחילה לקרום עור וגידים מימי השידפון של המלחמה; חייה לקויים בשידפון מאז התאלמנה; כָּמוּשׁ – נבול, יבש ומצומק, קָמַל, בלוּי, מיושן או מיובש: פניה הכמושים והמקומטים הסגירו את גילה; חסיתי בצל עץ הערבה שעליו הכמושים מתחילים לנשור ממנו; כמישוּת, כָּמַשׁ – נטה לכמוש, בלה והצטמק; בָּלוּי – משומש, מרופט, קרוע, ישן, חסר ערך, בלֶה: בגדים בלויים; גָרוּד – יָבֵשׁ מאוד, עשׂוי רגבים־רגבים: האדמה גרודה וזקוקה להשקיה; בַּצוֹרֶת – 1. הֵיעדר גשמים, עצירת גשמים, תקופה ממושכת של חוסר גשמים: משלא ירדו הגשמים חששנו שתהא מכת בצורת ואפילו שנות בצורת; 2. מחסור ממושך במשהו: ימי הבצורת עברו ושוב יש לה חבֵרה; יבושֶׁת – 1. התייבּשוּת: היבושֶׁת בכינרת מטרידה את כולנו; 2. יובֶש, חוסר לַחלוּחית: יבושֶׁת האוויר בהרים טובה למי שסובל מלחות; 3. שיעמוּם: יבושֶׁת אחזה בקוראי ספר משעמם זה; 4. אדישות, הֵיעדר רגש או לבביות: היא נעלבה כי לחץ את ידה ביבושת; יָבַשׁ גרונו – נִיחַר גרונו (מצימאון, מצעקות וכד'): הנואם ביקש מים כי יָבַש גרונו; יָבַשׁ כוחו – אזלו כוחותיו: יָבֵש כחרש כוחי, ואיני יכול עוד לעשׂות דבר חש יובש בגרונו (מצמא, מדיבור, מצעקה וכד'); נִיחַר – יבש מאוד מצמא, מדיבור, מצעקה וכד': האוהדים באצטדיון קראו קריאות עידוד לשׂחקנים עד שניחר גרונם; יָבֵשׁ כַּחֶרֶשׂ – יבש מאוד ללא כל לחלוחית ורעננות; קש יבש – סֵמל לדבר חלש נטול ערך: 'אוכלו כקש יבש'; תרגיל יבש – תרגיל בלא אש הכולל את כל שלבֵי התרגול; רוּחַ קָדִים – רוח מזרחית

מדברית חמה ויבשה המביאה עימה אבק וחול (גם: חַמסין, רוח שרָבית): רוח קדים ושודפת ניגבה את הארץ; היעצרות הגשם, הגשם נעצר – לא ירד גשם: השמיים נֶעצרו מלהוריד טל ומטר; נעצרו השמיים ואין מטר על הארץ, ואיך תיתן האדמה את יבולה; האוויר יבש ואין טיפה של לחלוחית; היבושת גברה והאוויר להט כפתחו של תנור; חום לח מעיק על האדם יותר מחום יבש; חלב אימו טרם יבש על שִׂפתותיו; האש נאחזה בקש היבש והשתלהֲבה; בעלי זקוק לי ככמיהת אדמה חרֵבה למי הגשם; נשׂיאים [= עננים] ורוח, וגשם אַיִן > טבע!

התלהבות!

התלהבות – תחושה של התרגשות או להט לפעילות, להגשמת מטרה, להשׂגת חפץ ולהיות מעור במשהו; התלהב – 1. התלהט, השתלהב; התרגש מאוד בעניין מסוים ורצה להיות מעורב בו כי הוא אוהב אותו ונהנה לעסוק בו או חושב שהעניין חשוב; 2. חש רצון עז ומרץ רב לפעול כדי להשׂיג מטרה, חפץ וכד׳ או לעסוק בנושׂא שמעניין אותו מאוד ומוכן להשקיע בו זמן ואנרגייה; לַהַט, התלקחות, התלהבות, התלהב ממשהו או ממישהו – התפעל רבות ממנו, התרגש מאוד, היה מרוצה ממנו מאוד: בסך הכול היא בחורה טובה, אבל אני לא ממש מתלהב ממנה; נלהבות, נִלהָב – 1. שמאופיין בדבקות, בהתלהבות או בלהט כלפי רעיון, עשׂייה וכד׳: בזמן האחרון הוא תומך נלהב בתהליך השלום, ונלהבותו ניכרת בתרומות נכבדות; 2. שיש בו ביטוי להתלהבות, לרגשות עזים; סוער, מלא רגש: הקהל הנלהב פרץ במחיאות כפיים סוערות; הִתלַהבוּת שֶׁל קַש – התרגשות גדולה החולפת חיש מהר: התלהבות של קש אינה התלהבות של ממש; הִלהִיב – עורר התלהבות, הביא לידי התרגשות עזה, גרם לפרץ רגשות; לָהַב, לָהַט, יָקַד – 1. [כשנאמר על זעם, על תשוקה, על אהבה וכד׳] היה בעוצמה רבה, געש ובער בקרבו של אדם; 2. [כשנאמר על עיניים או על מבט] בער ולהט מזעם, מתשוקה וכד׳: אש המרד יקדה בלב אנשיו של מרדכי אָנִילֶבִיץ׳; עיניה יקדו בכעס, והיא קפצה את שׂפתיה; התפעמות, הִתפַּעֵם – נפעם, נסער, נרגש; נמלא התרגשות עזה המלווה לרוב התפעלות או התלהבות; הִתפַּעמוּת הלֵב – התרגשות רבה: הפגישה עם הבחורה עוררה בו התפעמות הלב; הצטנן, צונן, צינן – החליש את עוצמתו של רגש מסוים, הפיג: יחסו המתעלם צינן את אהבתה אליו; עם הזמן נצטננה אהבתה אליו, והקשר ביניהם שכך ודעך; רדיפה, נרדף, רָדַף – היה להוט אחר דבר מה, שאף להשׂיג או להגשים משהו נכסף: מעולם הוא לא היה אוהב שלום ורודף שלום; צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף; כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו; נסחף, סָחַף – עורר במישהו התלהבות, התרגשות וכד׳ שדבקו בו, היטה את דעתו של מישהו או את דעת הציבור לכיוון מסוים: המוזיקה הנהדרת סחפה גם אותי, והצטרפתי לרוקדים; סוֹחֵף – גורף, כולל, רב־היקף: הסקרים מנבאים ניצחון סוחף בבחירות הקרובות; פָּתוֹס – צורת התבטאות נרגשת מאוד, נמלצת, חגיגית, רוויה התפעמות או התלהבות: מפריע לקהל הפתוס שבו הוא נואם, ולכן הוא לא נשמע משכנע או אמין; אטרקטיבי > קוֹסֵם – מפתה, מושך: זוהי ההצעה הקוסמת ביותר שהוצעה לי אי פעם; מְחוּשמָל, מְחַשמֵל, חִשמוּל, חִשמֵל – הלהיב מאוד, ריגש מאוד, שלהב, ריתק: המנהיג הקסמתי (כריזמטי) חִשמל בנאומו את קהל השומעים המרותק; קידם בברכה – קיבל ברצון, הסכים ברצון, הראה יחס אוהד כלפי משהו: ההנהלה תקדם בברכה כל הצעת ייעול מאת העובדים; אווירה מחשמלת – אווירת מֶתח, אווירה מַרתקת, מלהיבה או משַלהבת: שירת הזמר יצרה אווירה מחשמלת באולם; מְחוּמָם, חימם – הלהיב, עורר התרגשות והתלהבות: ניכר בו שאינו מחומם לשתף עימנו פעולה; משולהב, שִׁלהוּב, שִׁלהֵב – עורר התלהבות רבה, הלהיב מאוד, הסעיר, הלהיט, עורר, הסית, גרם להתלקחות רגשות אצל מישהו: המוזיקה הסוחפת שלהבה את הקהל; דברי ההסתה של הנואם שלהֲבו את ההמון; הִשתַלהֲבוּת, הִשתַלהֵב – 1. התלהב, התעורר, התגבר והתחזק מאוד, התלקחו בו רגשות ויצרים שליליים עזים: במהלך ההפגנה הסוערת השתלהֲבו היצרים, והמשתתפים איבדו כל רסן; 2. ניצת באש גדולה; לוּבּה, התלקח; הדליק, נִדלַק – התלהב, קיבל בהתלהבות, עורר התרגשות רבה: הם נדלקו על הרעיון החדש כי מימושו יגדיל את רווחיהם; הצתה, הִצִּית – עורר, הלהיט, הלהיב, שלהב תאוות, רגשות וכד׳: נאומו של המצביא הצית מחדש את רוח הקרב בלב חייליו; קְסמָתִי, כריזמטי – בעל כושר לעורר הערצה והתלהבות, בעל קסם אישי וכושר מנהיגות, הכישרון להשפיע על ציבור ולמשוך אחריו חסידים: סמכותו הקסמתית הייתה אבן שואבת להקמת היחידה; יציאה מן הכלים, יצא מכֵּליו – התרגש מאוד, התלהב ביותר: כשהודענו לו על זכייתו הוא יצא מכליו מרוב שׂמחה; מַטאֲטֵא חדש – [עגה] כינוי לאדם החדש בתפקידו או במקצועו [שלרוב עושׂה את עבודתו בהתלהבות ובמסירות שכן עדיין לא נשחק מבחינה נפשית]: ראית כבר את המטאטא החדש? שמעתי שהוא משוגע לעבודה; הִזרִים דָם חָדָש – עשׂה שינוי מרענן, הכניס חיים: צירפנו כמה צעירים ובעלי ניסיון חדשים לארגון כדי להזרים דם חדש בעבודה; נדלק בנקל, מזג חם – אופי תוסס, נוח להתלהב ולהתרגש: ידידתי הייתה חמת מזג ושׂשׂה לכל הצעת טיול; הקדים עשׂייה לשמיעה, הקדים ׳נעשֶׂה׳ ל׳נשמע׳ – עשׂה דבר מה בזריזות יתרה, הזדרז להתחיל לפעול (פעמים מתוך פזיזות) בטרם שמע או הבין את העניין לאשורו, הביע מייד נכונות, הסכים מייד למשהו, גם מבלי לדעת את הפרטים (לרוב מתוך התלהבות רבה); התרוממות רוּחַ – מצב רוח של התלהבות ושל חגיגיות, מצב רוח מרומם; חֶדוַות חיים, שִׂמחת חיים – תחושת שׂמחה ואושר המציפה את האדם מעצם הקיום, ללא תלות בנסיבות חיצוניות, הנאה מלאת התלהבות מעצם החיים, עליזות וחיוניות, תכונתו של האדם השמח מטבעו: על אף כל הצרות שעברו עליה לא ניטלה ממנה שִׂמחת החיים; שיכְּרוּת ניצחון, שיכּור ניצחון – חש אושר והתלהבות בעקבות הצלחה בעימות, לעיתים באופן העלול לפגוע בו ובהישׂגיו בעתיד; ניצחון מְשַכֵּר – הצלחה גדולה אחר התגברות על מִכשול והתלהבות רבה מן ההישׂג המפעים; אש פנימית – אש תמיד של התלהבות הבוערת בדרכו הרוחנית של האדם; אש תמיד – בעֵרה מתמדת היוקדת באדם; קדחתני – מהיר ביותר, דחוף, בהול; שיש בו התרגשות מרובה: המפעל קיבל הזמנה גדולה מחו״ל, והעבודה בו מתנהלת בקצב קדחתני; קַדַחתָנוּת – התלהבות מופרזת, פעלתנות יתרה, בהילות רבה: התלמידים צבעו בקדחתנות את קירות הכיתה: הוא ספג את תורתו בצימאון קדחתני; פעולה קדחתנית – פעולה בהולה מאוד, פעולה נמהרת ביותר, פעולה שיש בו התלהבות מופרזת: החלה פעולה קדחתנית והוזעקו שָׂרֵי ממשלה וגורמים אחרים להצלת הנכס מידי הערבים; קדחת קניות – התלהבות יתרה לקנות באה על: חג המולד יחול בעוד כשבוע, והעולם הנוצרי נתון בקדחת קניות: הוא יסתער בהמוניו על החנויות; קדחת עשׂייה – התלהבות נמרצת לעשׂייה, פעלתנות יתרה: קדחת העשׂייה בבחירות דָבקה בכל הפעילים; שָׂשׂ לקרָב, שִׂישָׂה אֱלֵי קרב, שָׂשׂ אֱלֵי קרָב – נכנס בלהיטות ובהתלהבות לפולמוס להתנצח ולהיאבק; נאום חוצֵב לֶהָבות – נאום מלהיב מאוד, דברים נמלצים, נאום בהתלהבות [פעמים באירוניה]: מאמריו החריפים היו חוצבי להבות אש, ורבים נהו אחריו; צֶבע פסיכֶדלי – צבע בהיר כמו צבע שחווים בעת נטילת סמים פסיכדליים: יש אומרים שצבע פסיכדלי קשור לשלווה נפשית, ליצירת תחושה עזה ומענגת, להתלהבות; להט הנעורים – התלהבות רבה של הגיל הצעיר: לפנים, כשהייתי צעיר בגיל העשׂרה, התווכחתי עם מישהו בלהט ומישהו מבוגר ממני בעשׂרים או בשלושים שנה חייך ואמר: ׳זהו להט נעורים, כשתתבגר קצת, תראה את הדברים אחרת׳; אֵש נְעוּרִים – כינוי לרגש עז (כגון התלהבות, יוזמה רבה, כעס, קנאה, תשוקה): דבריו היו מלאים טעם זקנים ואש נעורים; קריאה בשקיקה, קרא בשקיקה – קרא בלהיטות, בהתלהבות, בסקרנות ובתשוקה: מרגע שלקחתי את הספר הנפלא הזה לידי, לא יכולתי להניחו, גמעתי אותו בשקיקה ובכל הזדמנות אני מעניקה אותו במתנה לרעיי; בְּסוּפָה ובִשְׂעָרָה, בְּסוּפָה ובִסעָרָה – בהתלהבות וברעשנות רבה, בהתרגשות או בהתלהבות רבה: הילדים נכנסו הביתה כמו סופה, ובתוך כמה דקות לא היה זכר לסדר ולשלווה ששׂררו שם קודם; ההתלהבות הרקיע לפסָגות לא־רגילות; התמסר לתפקידו בלהט נעורים; כששִׁלהֵב את דמיון ההמונים, קולו רטט, פניו נשתנו והוא היה נרגש; אופטימיותו והתלהבותו הצעירו אותו לעומת חבריו; יש צעירים ברוחם שאביביות שופעת בליבם, ואופטימיות והתלהבות מצעירות את גילם; הופעתו הייתה מרעננת ושופעת און־נעורים ואש התלהבות בלתי נכבית; נסחף בזרם ההתלהבות והטה שכמו לסבול עול של . . .; הוא ידע לשלהב את דמיון שומעיו, ובזכות התלהבותו עלה בידו לשבור את מחסום הקרירות; פעמים ההתלהבות מובילה רחוק מדי, אך לרוב היא הכרחית; גל של התלהבות הציף את הקהל כי דבריו הרטיטו את ליבות השומעים; יש שאחד מתלהב ומדבר אליך בדם ליבו ההתלהבות מובילה תמיד קצת רחוק מדי, אך פעמים היא הכרחית ועדיפה מאדישות; אני מעדיף שגיאה הנעשׂית מתוך התלהבות מאדישות הגיונית

<u>אי־התלהבות</u>. קר – שאינו ידידותי, לבבי או נלהב, שאינו מגלה חיבה, אהדה או חום, חסר רגש, אדיש, צונן: היא נעצה בו מבט קר; קולה נשמע קר ומנוכר, נעדר כל הבעה רגשית; בשלב זה שׂורר שלום קר בין שתי המדינות; מְסוּיָג – מאופק, לא נלהב, מרוסן, שיש בו הסתייגות, שאינו מפגין הזדהות או הסכמה מלאה: המנהל דווקא התלהב מהצעתי, אבל סגנו נראה מסויג; יַבשושי – מַשמִים, חדגוני, חסר עניין, חסר מעוף: נאומו היה הפעם יבשושי משהו, חסרו בו ההתלהבות וההומור האופייניים לו; דון קישוטיות – אמונה בדבר לא מעשׂי והתלהבות ממנו וסירוב להשלים עם מציאות פגומה (שלא ניתן לשנותה) ועם עוול בסיסי שלא ניתן לתקנו; הדחף לצאת למאבקים חסרי סיכוי למען מטרה נעלה וצודקת: יש בו משום תמימות ואף דון קישוטיות; דון קישוטי – שם תואר לאדם מנותק מהמציאות שמתעקש להילחם למען רעיונותיו, וגם אדם תמים ואידאליסט שנלחם למען רעיונות נשׂגבים במלחמה חסרת סיכוי; דָם דָג נוזל בעורקיו – קר מזג ואדיש ביותר, אינו מסוגל להתלהב; צינון התלהבות – החלשת התלהבות: המפקד צינן

את התלהבות הטירון; שָׁפַךְ קיתון שֶׁל צוננים עַל – הפיג את התלהבותו, נטל ממנו את הרצון (החֵשק); קיצֵץ את כְּנָפָיו של אַחֵר, קוצצו כנפיו, קיצֵץ את כְּנָפָיו – פגע ביכולתו של פלוני לפעול ולהתפתח, הפיג את התלהבותו, הפר את תוכניותיו הנועזות: הוא חסר מעצורים! קצצו את כנפיו בעוד מועד קודם שיכשיל רבים וטובים; הוציא לו את הרוח מן המִפרשׂים, הוציא את הרוּחַ מִמִּפְרָשָׂיו – עִרער, ציִנן או הפיג את התלהבותו, השמיט את היסוד שעליו התבססו טענותיו, הוציא ממנו את החשק ואת היוזמה לעשׂות משהו: אל תספרי לו על תוכניותייך כי רואה השחורות הזה עלול להוציא לך את הרוח מהמִפרשׂים; ריפּה את ידיו – הפיג את מרצו לבצע דבר מה, גרם לו חולשת רוח, החליש את כוח העמידה או הלחימה שלו, פגע ברוח הלחימה שלו: האופוזיציה מנסה לרפות את ידי הממשלה כדי שלא תשׂיג את יעדיה; ריפּוּי יָדַיִים – גרימה למישהו שתרפינה ידיו, יפיג מרצו או יחליש את עידודו לבצע דבר־מה: המִבצע התחיל בהתלהבות ונמשך בריפוי ידיים; התלהבות טובה לחכמים, אך היא מצויה לרוב אצל טיפשים; אם אינך מתלהב ממזונך זה מפני שאינך רעב; הלא נודע מעורר תמיד התלהבות מי שפתוח לשינויים; עבודה ללא הפסקה תשבור את התלהבות הנשמה; אף שההתלהבות מניעה את העולם, מה חבל שמספר המתלהבים, הוא קטן למדי > אהבה! אופי! זולתנות! כעס! לב! רגש! שׂמחה! תבהלה! תחושה!

התמדה!

הַתמָדָה – היכולת להמשיך התנהגות, תהליך או פעילות מסוימים בנחישות לאורך זמן למרות אילוצים (כגון זמן, כסף, התנגדות, קשיים); כּוֹחַ הַהַתמָדָה, כּוֹחַ הַהֶתמֵד – 1. הנטייה הפיזיקלית של גוף להישאר במצב מסוים, במנוחה או בתנועה קצובה, עד להפעלת כוח על הגוף; 2. היכולת להתמיד במשהו, לפעול בדרך מסוימת או לעסוק בעיסוק מסוים לאורך זמן, כוח ההרגל, השגרה: בזכות כוח התמדתו לדבוק במטרה והודות לחריצותו עלה בידו להגיע להישׂגים של ממש; בהתמדה – בלא הפסק: הגשם ירד בהתמדה כל הלילה; חוק האינרצייה > חוק ההתמדה – [החוק הראשון משלושת חוקי התנועה של ניוטון] כל גוף מתמיד במצב ובכיוון שבהם הוא נתון (תנועה קצובה או מנוחה) כל עוד לא פועל עליו כוח חיצוני לשינוי מצב זה; התמדה, התמיד – עשׂה מאמץ לאורך זמן כדי להשׂיג משהו למרות אילוצים (כגון קשיים, כישלון או התנגדות): קשה לי להתמיד בדיאטה, ואיני מצליח לרזות; מַתמִיד – תלמיד שַׁקדָן, חרוץ, תלמיד ישיבה שלומד ללא הפסק: בישיבה זו מַתמידים רבים: האברך היה גם מתמיד וגם עילוי; חָרִיצוּת – עבודה אחראית או מאמץ מאורגן וממושך שנעשׂים בשקידה, במסירות ובהתמדה: היקר שבהון האדם הוא החריצות; חָרוּץ – 1. אדם שקדן, מסור וזריז במלאכתו, המתמיד בלימודים, בעבודה וכד׳: דורית תלמידה חרוצה ותעודתה מצוינת; 2. קבוע, קצוב, פסוק: לעולם אל תשכח כי עפר אתה, וכל ימיך חרוצים, ושנות חייך קצוצים; נַשָׂא – מי שנושׂא משהו בתמידות בגופו או ברוחו (כגון מידע, צער, שאיפת נקם, כאב): יש כאן כמה נשׂאים שהסכימו להשתמש במונחים החדשים שקבעה האקדמיה; אורך רוח, סַבלָנוּת – היכולת להתמיד במשהו, בייחוד בעבודה או במשׂימה קשה ומייגעת, התמדה: מלאכת הרקמה דורשת סבלנות רבה: צריך הרבה סבלנות כדי להרכיב תצרף של אלף חלקים; חַזרָן – 1. חזר ונִשנה, שחזר ללא הרף: יִללת חתול חַזרָנית הפריעה את מנוחתנו; 2. מי שעשׂה דבר פעמים רבות, מי ששינֵן הרבה; נִשׂכָּר – נהנה מרווח או מתועלת (לרוב בצירוף ׳יצא נשׂכר׳): אילו השׂכילה ההנהלה לשתף את ועד העובדים בתהליך ההבראה שני הצדדים היו נשׂכרים; יש זריז ונִשׂכר – הזריז המהיר והחרוץ בא על שׂכרו [= מרוויח], ויש זריז ונִפסָד [= מפסיד או נגרם לו נזק]; עֲבוֹדַת נמָלים – עבודה ממושכת ומייגעת המצריכה טיפול בפרטים קטנים רבים ומתבצעת בשקידה ובהתמדה: בשחזור עבודת הפסיפס הושקעה עבודת נמלים שארכה חודשים; אִם תַעַזבֶנָּה יוֹם – יוֹמַיִים תַעַזבֶךָּ – מימרה בשבח הקביעות וההתמדה בלימוד או בעבודה של האדם, אם תפסיק ללמוד או לעבוד פרק זמן מסוים, תתקשה לשוב ולעסוק בו מייד באותו הקצב; יושֵב אוהֶל – נֶחבא אל הכלים, יושב בביתו וממעט לבוא בחברת בני אדם; מִמָּעָה וּמָעָה נִתמַלְאָה הַסְאָה, מפרוטה לפרוטה מתמלאת הקוּפּה, פרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול, מטיפה לטיפה נתמלא ההין [כשישה ליטרים] – מעשׂה גדול הוא צירוף ושרשרת של פעולות קטנות; ישב על התורה ועל העבודה – 1. התמיד בלימודו; 2. התמסר כולו לדבר, ייחד את כל זמנו לדבר מסוים; הפוך בה והפֵּך בה שהכול בה – לְמַד תורה הרבה ובהתמדה שהכול כלול בה: הפכתי בלקסיקון והיפכתי בו ולא מצאתי את מבוקשי; בכל צִידֵי צדדיו, מכל צד, מכל הצדדים – מכל עבר, מכל הכיוונים, מהיבטים שונים, מזוויות ראייה שונות: היפכתי בכל צידי צדדיה של הסוגיה, והתקשיתי לעמוד על פתרונה; חָבַשׁ את ספסל הלימודים – למד בבית ספר, היה תלמיד במוסד לימודי כלשהו: הוא הודיע על רצונו לשוב ולחבוש את ספסל הלימודים לאחר פרישתו לגמלאות; אֵשֶׁת חַיִל – אישה זריזה וחרוצה המצליחה במעשׂיה: אשת חיל מי ימצא; אבנים שחקו מים – המים הרכים המטפטפים שנים שוחקים את האבנים הקשות, כלומר בהתמדה ובסבלנות ניתן להתגבר על הדברים הקשים ביותר; פֶּרפֶּטוּאוּם מוֹבִּילֶה > מָנוֹעַ נִצחִי – מנוע המסוגל לפעול לעולם ללא הפסק על ידי מנגנון פנימי מיוחד, חלום הממציאים מימי קדם ועד ימינו [הוא סותר את עקרון שימור האנרגייה]; שקדנות – התמדה וחריצות במילוי תפקידים או משׂימות; מסירות ונכונות להשקיע מאמצים ועבודה קשה בביצוע מטלות; שקַד – ביצע תפקיד או מילא משׂימה בריכוז, בתשׂומת לב, בהתמדה, בחריצות ובמסירות; התאמץ מאוד או עבד קשה כדי למלא מטלה מסוימת; שָׁקַד עַל דַלתות – ביקר בקביעות ב׳, כגון שקד על דלתות התורה: שנים שקדתי על דלתות הארכיון כדי ללקט את כל המידע האגור בתיקיו; שָׁקַד עַל, שָׁקַד עַל תַקָנַת – דאג הרבה לטובת, השתדל מאוד לתקנו ולשפרו: עשׂרות שנים שקדתי על תקנת הלשון בצה״ל, ומה השתנה? לעיתים קרובות – בפרקי זמן קרובים זה לזה, במרווחי זמן קטנים, וכן – בבוקר ובערב, בְּהַתמָדה, בוקר וָערב, בכל פעם, בְּלִי הֲפוּגָה, בלי הֶפסק, בכל פעם, בְּלִי הֶרֶף, בתכיפות, הַשכֵּם והערב, חדשות לבקרים, כל פעם ופעם, כל שני וחמישי, לא אחת, ללא הֶפסֵק, לְלֹא הֶרֶף, לעיתים מזומנות, מִבּוֹקֶר עַד עֶרֶב, עוֹד פַּעַם, פַּעַם אַחַר פַּעַם, פעמי פעמים, פעמים הרבה, שוּב, שוב פעם, שוב ושוב, תדיר, תכופות: עליכם לשנן השכם והערב שאין להשתמש לרעה בסמכויות שאָצְלוּ לכם; פָּרַט על אותו מיתר – חזר בדבריו שוב ושוב על אותה נקודה, שב והתמקד באותו עניין: בני כשרצה לקנות אופַנוע, אנו תמיד פרטנו על אותו מיתר שהאופַנוע הוא מסוכן; הַשכֵּם וְעָשׂה – עשׂיית דבר מה בהתמדה, בתכיפות; בלי חָשָׂךְ, בלי הפוגות, ללא הפוגה, בלא הֶפסֵק, בלי הֶרֶף – ללא הפסקה, ברציפות, שוב ושוב, כל הזמן: כל הלילה ירד גשם בלא הֶפסֵק; שוּב וָשוּב – פעם אחר פעם, פעמים רבות, עוד ועוד, חָזוֹר ושָׁנֹה: הבהרנו שוב ושוב את עמדתנו; חזר חלילה, וחוזר חלילה – חוזר שנית, שוב ושוב, עוד פעם אותו דבר: במחזור המים בטבע מי הים מתאדים, הופכים לעננים, יורדים בצורת גשם, נקווים לים וחוזר חלילה; שֵׁנִית – 1. בפעם השנייה, שוב, בַּשנייה: הוא רצה לשמוע את דעתי שנית, אך לא השמעתיה בשנייה מחשש שתתגלע מחלוקת; 2. נוסף על כך: איני מוכן לקנות אצלו: ראשית, סחורתו גרועה, ושנית – הוא אינו הגון; מבוקר עד ערב – כל היום כולו, ללא הפסק: אין לי רגע פנאי, מבוקר עד ערב אני טרוד בעסקיי; הכלבים נובחים והשיירה עוברת – אין לשׂים לב למפריעים ולמקטרגים, אלא יש להמשיך בעשׂייה בלא רתיעה; בכל שעות היממה, יוֹמָם וָלַיְלָה – תמיד, כל הזמן: היא ישבה ליד מיטת חוליו יוֹמָם ולילה; עָדַר במערכה – טרח וטיפל בדבר, עבד עבודה קשה ואחראית: כמה שנים עדרתי במערכת המילון למרות האילוצים, התת־תנאים, המהמורות והפחים שטמנו בדרכי; עמידה בפרץ, עָמַד בַּפֶּרֶץ – הֵגֵן בתוקף על, עמד לימין, מנע תקלה או אסון, עצר את הסכנה או הגן מפניה: הדור הולך ומידרדר, ואין מנהיג שיעמוד בפרץ ויעצור את הסחף; עמידה בשער, עָמַד בַּשַׁעַר – נחלץ להגן ולעזור, הגיב בפעולות מלחמה: בשעת סכנה גם פיקוד העורף עומד בשער להגן אל אזרחי המדינה; עשׂה ימים כלילות > עָשָׂה לֵילוֹת כַּיָמִים – התמיד בַּעשׂייה ובעבודה בלילות כמו בימים, פעל יומם ולילה, לא מש ממקומו גם בלילה: שנים עשׂיתי לילות כימים בלימודיי; קימט את עצמו – ישב כפוף וגחון על ספרו מרוב יגע ועמל בלימוד: תלמידי חכמים מקמטים עצמם על דברי תורה יומם וליל; המית עצמו באוהלה של תורה – כינוי לאדם שלומד תורה בשקידה רבה מרבית שעות היום, בלי ליהנות מהבלי העולם ובלי לייחד זמן לעיסוקים אחרים: המצדדים באי־גיוס בני ישיבות לצבא טוענים כי בני הישיבות ממיתים עצמם באוהלה של תורה; נתן את דבריו לשיעורים, נתת את דבריך לשיעורים – דבריך יחסיים ואינם מוחלטים לגבי אדם, זמן ומקום; שמטו את הכר מתחתיו – הוציא את המצע שישב עליו [בהשאלה] הורידוהו מגדולתו; שקידה ראויה למופת; לא מש מאוהלה של תורה והִטה שכמו לסבול עולה של תורה; כפוף מעול התורה; האיר את עינינו בלא הפסק; ישב בבית המדרש, קרא ושנה וקנה שלמות בתורה; ישב ולמד שקד והתמיד עד שהייתה משנתו ברורה בפיו; אם קָרִיתָ לא שָׁנִיתָ, אם שָׁנִיתָ לא ירדת לסוף דעתם של חכמים; קרא הרבה ושנה הרבה וקיפח את חייו בבית המדרש, ולא נהנה מן העולם הזה; שקד על מחקרו והיה משוקע במלאכתו, והיא זריזה ושקדנית בעבודה ובביתה; אוגר בקיץ – בן משׂכיל; בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ; הניצחון הוא נחלת המתמידים; כוח הגלים – בהֶתמדם; אֱהַב את המלאכה ואת החריצות, ושְׂנא את הרבנות ואת העצלות; אם אין אדם זורע בימות החמה, מה יאכל בימות הגשמים; היקר שבהון האדם הוא החריצות; סוד הניצחון הוא בכוח ההתמדה > הֶרגֵל! שינוי! תורה!

התנהגות! נימוסים!

התנהגות טובה. התנהגות – דרך שבה מישהו מתפקד, פועל או מגיב על גירוי כלפי מישהו או משהו במצב מסוים; התנהג – פעל, הגיב על גירויים, תפקד, התנהל או

נקט דרך כלשהי כלפי מישהו או משהו במצב מסוים; מבחינים בין התנהגויות, כגון הִתנַהֲגוּת בְּרִיאוּתִית, הִתנַהֲגוּת מְסַכֶּנֶת, הִתנַהֲגוּת לא־חוּקִית, הִתנַהֲגוּת לְפִי שִׁיקוּל הַדַעַת, הִתנַהֲגוּת מוּכתֶבֶת, הִתנַהֲגוּת פְּלִילִית; התנהגות חולי – פעולות או תגובות של אדם שחש ברע שנוקטים כדי להגדיר את מצב בריאותו ולהשׂיג הקלה גופנית או רגשית ממחלה לכאורה או ממשית; התנהגות כפייתית – פעולה או מחשבה המתרחשת בעקבות הטירדון כדי להפחית את המצוקה: אם המחשבה הטורדנית היא איידס, תסריט האימה בדבר ההידבקות באיידס מעוררת חרדה בלתי נסבלת, ומנסים להרגיעה באמצעות התנהגות כפייתית, היינו כניסה חוזרת ונשנית לאתרי המרשתת, ריצה למומחים, אין ספור בדיקות רפואיות . . . עד שכל חיי האדם מרוכזים באיידס; בִּיהֶבִיוֹרִיזם > התנהגותנות – 1. תאוריה שלפיה חקר תופעות חברתיות צריך להיות מוגבל לבחינת התנהגותם של בני אדם; 2. אסכולה בפסיכולוגיה המתרכזת בהתנהגות החיצונית בלבד (הניכרת בתגובות על גירויים, ללא פנייה למחשבות או לרגשות), במקום בגורמים הפנימיים של הנפש, כגון רגשות, רצונות, תודעה וכד׳; נוֹרמָה, הנחיית התנהגות – 1. דרך התנהגות הנחשבת כרגילה או כסבירה בחברה מסוימת, דפוסי התנהגות מקובלים בחברה מסוימת: התנהגותו הבוטה חרגה מכל הנחיית התנהגות מקובלת בין אנשי תרבות; 2. אמת מידה או עיקרון המבטאים את מה שמן הראוי שיהיה ושאליהם יש לשאוף: יש הרואים בחוק סתירה בין הנורמה המוחלטת הצריכה להדריך את מחשבתנו לבין המציאות; הנחיות התנהגות שקבע המחוקק אינן מיושׂמות במציאות; שָׁב למנהגו – נהג כבראשונה, חזר להרגליו משכבר הימים: בימות המלחמה היו רחובות העיר שוממים בלילות, אבל עתה שב הכול למנהגו: הרחובות מוארים והומי אדם; מִנהַג פלוני בידו – הוא מתנהג לפי דרכו של פלוני: היות שמנהג אבי בידי, אני נוהג לברך את ילדיי בכל ערב שבת; הִתעַלָּה מעל משהו – העמיד עצמו יותר מן הדברים הפעוטים, החליט לוותר על הישׂג, על אינטרס ועל פכּים קטנים, בז לקטנות למען מטרה שנראתה לו נעלה וחשובה: שני הצדדים הצליחו להתעלות מעל לחילוקי הדעות ביניהם והגיעו לידי פשרה; התניה קלָסית – התניה שבה הגירוי המותנה (כגון צליל פעמון) משויך וקודם לגירוי הבלתי מותנה (כגון מראה האוכל) עד שהגירוי המותנה לבדו מספיק כדי לעורר את התגובה (כגון ריור בכלב של פּווֹלוֹב): מתהליך ההתניה, גירוי ניטרלי אפשר שיוביל לתגובה חוזרת, שלא היה בעבר; שַׁדָר, שידור, שידֵר – העביר תחושה או מסר, בייחוד בהתנהגותו, בהבעות פניו וכד׳: יש לה סגנון דיבור נמרץ והחלטי, והיא משדרת ביטחון עצמי; הגינות – תכונת אדם או מצב שיש בהם יושרה מוסרית, טוּב לב ורצון טוב; התנהגות כנה ומנומסת העוקבת אחר סטנדרטים מוסריים מקובלים והמכבדת את הזולת; הוגן, הוֹגְנוּת – תכונה של מישהו להיות נדיב ואמפתי כלפי אחרים או כלפי משהו שהוא צודק וראוי; שוֹבְבוּת – התנהגות רעה, פרועה ועליזה [בעיקר ילדים], שיש בה שובבות וחוצפה או אי־ציות הנאמרת לרוב בחיבה; יש שהיא גסה מעט או קשורה למין; הִשתוֹבְבוּת, הִשתוֹבֵב – עשׂה מעשׂה תעלולים ופָרַע את הסדר, התהולל, התנהג כשובב, השתולל, התפרע: הילדים שהשתובבו בחצר הפריעו את מנוחת הדיירים; שוֹבְבָנִי, שוֹבָב – [נאמר בחיבה] פרוע ועליז, שמתנהג בשובבות, בחוצפה ובצורה חסרת רסן, וכן – מַמזֵרִי, פִּרחָחִי, קוּנדָסִי, תַעֲלוּלָנִי: היא חייכה אליי בבת צחוק מעושׂה ושובבית; שטותי, שְׁטוּת – התנהגות של חוסר מחשבה או שיקול דעת טוב, ויש שהיא רשלנית, שובבית, חסרת רגישות או מחשבה הגיונית: עשׂיתי שטות שלא יצאתי לטיול; אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות; וֹולוּנטָרִיזם > רְצוֹנָאוּת – שיטה שלפיה מסבירים התנהגויות מתוך הנחה שבני אדם פועלים לפי רצונם: הכול נקבע לפי רצונו של אדם, ולכן רק רצונאות תסביר את התנהגותו הלא־שפויה; מִנהָג – התנהגות מקובלת או רגילה בחברה מסוימת, ולפיה קובעים בה את הנורמה: המנהג משפיעה על צורת ההתנהגות, הדיבור, הלבוש וכדומה; יש שהמנהג מבטל את ההלכה; לקח דוגמה – התנהג או פעל בדומה למישהו אחר; אימץ שיטות פעולה של אחר; פורמאלי > פוֹרמָלִי, רִשמִי – ששייך או קשור לצורה, לנוהג או לנוהל המקובלים או המחייבים או נעשׂה לפיהם: חינוך פורמלי הוא צורת לימוד הנפוצה בבתי הספר, ואילו חינוך לא פורמלי הוא מעין חינוך משלים, היינו תנועת נוער, מועדון נוער, מתנ״ס, מרכז תרבות נוער וספורט ומרכז התנדבות; לא מדובר בחוזה, אלא בהסכם לא רשמי; פורמליות > רִשמִיוּת – 1. קרירות ונוקשות ביחסים בין־אישיים, ׳שמירת מרחק׳, הקפדה יתרה על נהלים רשמיים ועל כללי התנהגות הנחשבים ראויים: המנַהל הקפיד על רשמיות מוגזמת ביחסיו עם העובדים ודרש שיפנו אליו בתואר ׳אדוני המנהל׳; 2. טקסיות, ממלכתיות: השׂר התקבל ברשמיות לפי כל כללי הטקס; פוֹרמָלִיסט – אדם המקפיד מאוד על שמירת הנהלים ורואה בחומרה כל סטייה מהם: איני רואה סיכוי שפורמליסט כמותו ינהג בעניין לפנים משורת הדין; מִנהַג המָקום – צורת התנהגות מקובלת ורגילה במקום מסוים, מה שנחשב נכון לעשׂותו באותו מקום: כדי להימנע ממצבים לא נעימים כדאי לתייר ללמוד את מנהג המקום ולנהוג לפיו;

דֶרֶך – נוהג, מנהג, טבע: אין דרך המלכים ששׂריהם חושבים במקומם; עֲדִינוּת – נעימות, רכּוּת, אצילות בהתנהגות, במראה וכד׳, אדיבות [ההפך: גסות]: הוא הראה עדינות רבה ביחסו לפרשה; בעדינות – בצורה רכה ומתחשבת, באופן מנומס ואדיב: דיברתי אליו בעדינות, ובכל זאת הוא התרגז מאוד; קְטִיפָנִי, קְטִיפָתִי –שיש בו מתכונות הקטיפה, רך ונעים למגע או לשמיעה: לאפרסק קליפה קטיפתית; לשדרן הרדיו הזה קול קטיפתי רך ומרגיע; הסמקתי כשנתנה בי את עיניה הקטיפתיות; נוֹרמָטִיבִי > רגיל – שאינו חריג, שתואם ערכים ודפוסי התנהגות מקובלים: קשה להבין איך במשפחה רגילה לחלוטין גדל נער שהפך לרוצח; מעודן – רגיש, עדין, אנין: יש לה טעם מעודן בלבוש, והיא מתלבשת נפלא; נימוסיוּת, נימוסי, נִימוּס – דרך ארץ, נוהג תרבותי, התנהגות אדיבה המתחשבת בזולת ובכללים המקובלים בחברה, כללי ההתנהגות האלה: אישה מבוגרת עלתה לאוטובוס, ומתוך נימוס פיניתי לה מקום ישיבה; סובלני, סוֹבְלָנוּת – היכולת או הנכונות של אדם או של קבוצה לקבל מישהו או משהו שמעשׂיו, התנהגותו, אמונותיו, דעותיו, יכולותיו, דתו, תרבותו, מנהגו, מוצאו, צבעו, נטייתו המינית, גילו, חזותו וכדומה שונים משלו: כמה סובלנים שומרי המצוות כלפי יהודים הנמנים עם זרמי דת אחרים? סובלנות לעמימות – המידה שבה אדם חש בנוח במצב של חוסר ודאות, חוסר חיזוי, כיוונים סותרים ודרישות מרובות: אי־סובלנות לעמימות בעבודה של מישהו אפשר שתכלול אי־נכונות לקבל עליו משׂימות חדשות שלא התנסה בהן קודם; אי־סובלנות – התכונות או המצב של חוסר סובלנות למישהו או למשהו. אי־סובלנות ניכרת באי־מוכנות להעניק חופש ביטוי שווה בענייני דת, לחלוק זכויות חברתיות, פוליטיות או מקצועיות או לקבל דעות, רעיונות או דרכי התנהגות השונים משלך, וכן – לפעול בדרך אחרת משלך; אפס סובלנות – גישה מחמירה ובלתי־מתפשרת כלפי עבירה על החוק בכלל ועבירות אלימות בפרט: המשטרה הצהירה שתגלה אפס סובלנות כלפי הפרות סדר; ביקור נימוּסים – ביקור רִשמי לשם היכרוּת או להבעת כבוד וידידוּת: נשׂיא המדינה ערך ביקור נימוסים במדינה ידידה; מָסוֹרתִי, מָסוֹרֶת – 1. ערכי תרבות, מנהגים, טקסים, דעות ואמונות המועברים מדור לדור בקבוצה או בחברה מסוימת: המסורת העממית עשׂתה את חֶלֶם לעיר השוטים; 2. כינוי כללי לערכי היהדות, לעיקריה, לאמונותיה, לשמירת מצוותיה ולהכרת מנהגיה: בקיבוצים אחדים ניכרת לאחרונה מגמת חזרה למסורת; 3. דרך מחשבה או דרך התנהגות מקובלת וקבועה: הבן הצעיר לא המשיך את המסורת המשפחתית, ובמקום ללמוד רפואה פנה לאומנות; חגיגות יום העצמאות בגינה, ובה שירה בציבור עד אור הבוקר, כבר הפכו למסורת; יָאֶה – 1. יפֶה, נאה: לו נאה ולו יאה להיות נציגנו באולימפיאדה; הוא עשׂה מעשׂה נאה ויאה כשהציע את כיסאו לקשישה; 2. מתאים, ראוי: לא יָאֶה לו לגור בשכונה עלובה שכזו; בֵּינוֹנִיוּת – תכוּנת האמצע, חוסר קיצוניוּת, נטייה לפשרה ולמתינוּת, בינוניוּת: שלושה דברים רובם ומיעוטם – רע, ובינוניותם יָפָה: שְׂאוֹר, מֶלח וסירוב; חִינוּך – הקניית כללי התנהגות, ערכים, הֶרגלים וידע המעצבים את אופיו של האדם ומכינים אותו לעתיד; , הַצדָעָה, הצדיע– 1. הצמיד את היד לצֶדַע לסימן ברכה ולמתן כבוד בטקס צבאי, לרבות כל תנועה אחרת של הגוף, או כיוון הנֶשק, או שימוש בדגלים או ביריות תותח: היריות נורו בהצדעה למת; 2. הביע כבוד והערכה: הפרס היה מעשׂה הצדעה של העם למנהיגו; דרכו ל־ – הוא נוהג, הוא עשׂוי ל־: דרכו של איש לחזר על אישה, ואין דרכה של אישה לחזר על איש; הֶרגֵל – 1. התנהגות או פעולה של בני אדם או של בעלי חיים נלמדת, שנעשׂתה מובנת מאליה מכיוון שהרבו לחזור עליה, משהו שנעשׂה לרוב אוטומטית ובלי מחשבה, דבר שרגילים לעשׂות וקל לביצוע: אין לי שום בעיה לקום בשש בבוקר, זה כבר הרגל אצלי; 2. מנהג קבוע (לרוב שלילי) שקשה לוותר עליו פעמים עד כדי התמכרות כי קשה להפסיק לעשׂותו: קשה לו להיפטר מן ההרגל לשתות קולה או לעשן סמים; הִתייַלֵּד – נהג בילדותיות מעושׂה: חשוב שעורך המסיבה לא יתיילד ולא ידבר אל הילדים כמו אל טיפשים; מידת חסידות – יושר והגינות, התנהגות ראויה ומידה של ותרנות ופייסנות; יש לו מקום – יש צורך בו, הוא מתאים: אתה צודק, יש מקום להערתך; בדרכי נועם – בדרך ידידותית, בהליכות נעימות, בדרך שלֵווה ורגועה, בדיבור רך וכד׳ הגורם לזולת הרגשה נעימה: לעולם אין הוא מרים את קולו, אלא הוא משׂיג את כל מבוקשו בעדינות ובדרכי נועם; קידם את פניו בלחם ומלח – ערך לו קבלת פנים מכובדת, קיבל את פניו בכבוד והגיש לו פת במלח כסמל להכנסת אורחים: ראש העיר הקביל את פני הנשׂיא בשער העיר בלחם ומלח; יודע את מקומו, ידע את מקומו, מכיר את מקומו, הכיר את מקומו – ידע מהו מצבו ומעמדו ויכולותיו לעומת אחרים והתנהג בהתאם לכך, לא הפריז בהערכתו או בחשיבותו העצמית ולא התיימר לעשׂות שהם למעל מיכולתו: כעובד זוטר עליך להכיר את מקומך ולהימנע מלהתערב בשיקולי ההנהלה; דרך הישר, דרך ישרה – התנהגות נאותה של אדם שיש בה ברכה לו ולעולם: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, שהיא תפארת לו ולאחרים; נביאי ישׂראל הִרבו להוכיח את העם

שסר מדרך הישר; מערכת חיזוק, מערכת תגמול – מכלול המבנים המסלולים העצביים במוח שיוצרים תחושת עונג בתגובה על גירויים מסוימים: מערכת תגמול משפיעה על ההתנהגות כשהיא 'מחזקת' התנהגויות מסוימות ומגדילה את הסיכוי שׁיחזרו על עצמן בעתיד; הקביל את פניו – קיבל את פניו, יצא לקראתו: ראש הטקס הקביל את פני האורח החשוב בנמל התעופה; מַכְנִיס אוֹרְחִים, הַכְנָסַת אורחים, הכניס אורחים – קיבל את פני האורחים בסבר פנים יפות, אכסנם וטיפל בהם: גדולה הַכְנָסַת אורחים מהקבלת פני השכינה; כבוד המשפחה – שמירה על ערכי התנהגות והמוסר לפי קוד המקובל בתרבויות למיניהן: רצח רבין הוא חילול כבוד מדינת היהודים; בַּר – נקי, טהור: מצוות ה' ברה, מאירת עיניים; בַּר לֵבָב – נקי מבחינה מוסרית, תמים, ישר ונאמן [ברבים: בְּנֵי לבב]; תם אני ולא אדע – דיבור רֹוֶוח בפי אדם המבטיח נאמנה כי באמת ובתמים אינו יודע דבר וחצי דבר על העניין המדובר; התהלך במישרים – התהלך ביושר, התנהג ביושר ובתמים; קיבל מוסר, לקח מוסר – למד לקח, קיבל תוכחה ושמע לה; טיפל בו בכפפות של משי – נהג בו ברוך ובעדינות, לא מיצה עימו את עומק הדין, בעדינות, ברכות רבה, בהתחשבות, בזהירות ובוותרנות: הוא אדם רגיש ופגיע מאוד, עליך לנהוג בו בכפפות של משי; כָּשֵׁר הדבר בעיניו – הדבר נראה טוב וראוי בעיניו: אם על המלך טוב . . . וכשר הדבר לפני המלך, וטובה אני בעיניו; טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה וְגַם מִזֶּה אַל־תַּנַּח אֶת יָדֶךָ – בשבח המתינות, נגד הקיצוניות; בְּמֵישָׁרִין – 1. באופן ישיר, ישירות, לא בעקיפין, ללא כל תיווך: לא דיברתי עם המזכירה אלא פניתי במישרין למנהל; 2. בגלוי, בלי ניסיון להסתיר ולייפות: המנהל הביע במישרין את מורת רוחו מהעבודה ודרש לתקנה מייד [ההפך: בעקיפין]; הלך למישרים – הכול התנהל כשורה, בדרך הטובה וללא תקלות: לכאורה הכול הלך למישרים ועולם נהג כמנהגו, למעשׂה – עולם הפוך ראיתי; דרך ישרה – התנהגות טובה לאדם שיש בה ברכה לו ולאחרים: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם; דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ – 1. אופן הפעולה העיקרי, המקובל או הרוֹוח: דרך המלך בקביעת מונחים עבריים חדשים היא להימלך באקדמיה ללשון העברית; 2. מצב של חופש פעולה, רווחה, הֵיעדר מכשולים ועיכובים (רווח בצירוף 'עלה על דרך המלך'), הדרך הסלולה הראויה והפשוטה: חֶברת הֶזנק יצאה לדרך חדשה שהיא דרך המלך להשׂגת המטרה; חזר בתשובה – שב למוטב, התחרט על מעשׂיו הרעים וחדל מהם, שב לדרך הטובה: שנים עישנתי עד שהשתכנעתי שכדאי לחזור בתשובה ולהפסיק להתאבד בהדרגה; החזיר אותו למוטב, החזיר אותו בתשובה, החזירו למוטב, החזירו בתשובה – הביאו לידי כך שיתחרט על מעשׂיו, השיבו מדרכו הרעה: קצין המבחן ניסה להחזירני בתשובה, שאפסיק לגנוב מדירות, והצלחתו היא הצלחה, אך אינה מוחלטת; עלה על הפסים, עלה על המסלול הנכון, עלה על דרך המלך – התקדם בדרך הנכונה: לאחר שנתיים הרות גורל בחֶברת הֶזנק שיסדנו, אנו מקווים שעלינו על הפסים; הילוך באמצע, מְהַלֵּךְ באמצע, הולך בשביל הזהב – הפשרה הרצויה בין שתי דעות או בין שתי תכונות, אינו נוהג בקיצוניות; דרך המיצוע, הדרך המְמֻצּעָה, מִיצוּעַ, מִיצֵּעַ – יצר אחדות בין עמָדות מנוגדות: יש מקום למצע בין הגישות המנוגדות האלה ולשלב את עקרונותיהן במערכת חשיבה אחת; שביל ביניים – דרך פשרה, דרך ביניים בין שתי דרכים מנוגדות: הבורר הוביל את הצדדים לשביל הביניים שיאזן בין האינטרסים המתחרים; דרך אמצעית – שביל הזהב, חוסר קיצוניות, הפשרה הרצויה בין שתי דעות או בין שתי תכונות קיצוניות: הקיצונים מטים דעותיהם מהדרך האמצעית; זכה – נעשׂית לו סם חיים, לא זכה – נעשׂית לו סם מיתה – נאמר על דבר שעשׂוי להועיל או עלול להזיק לפי התנהגותו של העוסק בו: הטכנולוגיה אפשר להשתמש בה למטרות חיוביות ושליליות, והכול תלוי באדם: זכה – נעשׂית לו סם חיים, לא זכה – נעשׂית לו סם מיתה; הֶחוָוה קִידָּה – השתחווה, הטה ראשו למטה לאות ברכה, כבוד, הכנעה או לברכת שלום: בתום ההצגה יצא השׂחקן הראשי לבמה והחווה קידה לקהל; הכניס אורחים, הכנסת אורחים, מַכְנִיס אוֹרְחִים – כינוי לאדם המקבל אורחים מכּרים וזרים בסבר פנים יפות ומתנהג אליהם בידידות ובנדיבות: הבדווים ידועים כמכניסי אורחים חמים; קַד קידה – כופף ראשו קלות לאות ברכה, אדיבות ושלום, הרכין את ראשו כלפי מטה לשם הבעת תודה, כבוד, הכנעה: השׂחקן קד קידה קלה לעבר הקהל שמחא לו כפיים בהתלהבות; מפני דרכי שלום – כדי לשמור על שלום ולקיים יחסים טובים בין הבריות לשם מניעת סכסוכים וחיכוכים: שיקרתי לרעי מפני דרכי שלום; קיבל את פני פלוני, קיבל את פניו, קבלת פנים, הקבלת פנים, הקביל את פניו – יצא לקראתו, קידם את פניו של מישהו בכבוד: גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה; ראש הטקס הקביל את פני האורח החשוב בנמל התעופה; דעתו נקייה – עדין, מנומס, נוהג בהגינות ובעל דרך ארץ; הארת פנים, האיר פנים, הֶסבֵּר פנים, הסברת פנים, הסביר פנים – האיר פנים, היה חביב ואדיב לזולת, קיבל אדם בסבר פנים יפות: כל העובדים יודעים שעליהם להסביר פנים ללקוחות ולהנעים את שהייתם בחנות; משׂרד התיירות פתח במבצע 'הסבר פניך לתייר'; קידם את פניו – בא נגד פלוני: הצבא קיבל את פני הפולשים באש עזה; הקדים תרופה למכה, הקדים רפואה למכה, קידם את פני הרעה – נקט אמצעים למניעת בוא הרעה: בעטיין של השמועות על הטלת מס על בעלי שלוש דירות ומעלה, הזדרזו רבים לקדם את פני הרעה ולמכור את הדירות; כדאי להקדים רפואה למכה ולאטום את הגג לפני שיתחילו הגשמים; קיבל אותו בסבר פנים יפות – קיבל אותו בחיבה ובאדיבות: הווי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות; המנהל קיבל את המורה החדשה בקרירות; היו שקיבלו אותו בסבר פנים יפות, והיו שהמליחו את לחמו וחיכו שילך ויניח להם; מְאוֹר עֵינַיִם – בסבר פנים יפות, בחיבה, יחס של רצון לזולת: מאור עיניים ישׂמח לב; קיבלנו את האורח מחו"ל במאור עיניים; קידם פניו בתודה – הודה לו; פנים מסבירות – יחס של רצון וחיבה, מאור פנים, פנים יפות: הוא תמיד דיבר עם הבריות בנימוס ובפנים מסבירות; הלבין שיניים לפלוני, הראה לו פנים מסבירות – הסביר פניו, הראה לו פנים שׂוחקות: מדריכת התיירים הלבינה שיניים לקבוצה שהדריכה; נְעִים הליכות – חביב ומסביר פנים, נוח לבריות, מַשׁרֶה נועם: המנהל החדש הוא אדם ישר ונעים הליכות, והכול מחבבים אותו; נְעִים זמירות – כינוי מליצי למנעים זמר, למשורר או לזמר מחונן: דוד המלך כונה בשם נעים זמירות ישׂראל; מִנהג מבטל הלכה – יש שמעשׂה הנעשׂה מתוך הֶרגל או מסורת מקובלת, פעמים הוא בעל תוקף הִלכתי או חוקי אף שיש הלכה פסוקה; מִנהַג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם – מתנהגים לפי דרך אבותיהם; רִיכּוּך, התרכך, רוּכַּךְ, רִיכֵּךְ – עידון, עשׂייתו של משהו לחד פחות, לחריף פחות, לכואב פחות, הפחית התנגדות וכד': בהודאת הנאשם יתואר מעשׂה העבירה בריכוך מה; ריכך לִיבּו שֶׁל פלוני – 1. השפיע על פלוני לשנות את דעתו או לשנות את יחסו לטובה בנוגע למקור ההשפעה: ליבה רוכך לאחר הפצרות מרובות; 2. השפיע על פלוני לשנות את התנהגותו הקשוחה; התעוררה דעתו עליו, התרוקן מִשִׁכרותו – התפכח, סר יינו מעליו, חזר לצלילות מחשבתו, נעשׂה ער בשִׂכלו: אם שתה לשוכרה, חוזר ומתפלל לאחר שיתרוקן משכרותו; אינו נכנס לתוך דברי חברו; קידם את פניו; יצא להקביל את פניו; לא גבה ליבו; אדיבות היא השׂפה שחירשים יכולים לשמוע ועיוורים יכולים לראות; הווי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות ובשׂמחה; עסקיו עשׂויים ביושר, והליכותיו בלא עקמומיות; אין אורח מכניס אורח

התנהגות רעה. בעיות התנהגות > קשיי התנהגות > הפרעת התנהגות – דפוס התנהגות מתמשך וחוזר המפר נורמות או חוקים חברתיים, הפוגע קשות בתפקודו של אדם או שיש בו כדי להציק לאחרים: הפרעת התנהגות הילד בולטת כי אינו מציית להוראות ההורים ולמערכת החברתית והלימודית, ואינו רגיש לביקורת החברה והמשפחה והוא חוזר על התנהגויות הרסניות ללא למידה מניסיון; הפרעת התנהגות ראשונית – הפרעת התנהגות של ילדים ומתבגרים (כגון אכזריות לבעלי חיים, בריחה מהבית, גנֵבה, הצתות, השתמטות מבית הספר, התגרות, מריבות, משחיתנות, עבירות מין, פריצה, שימוש בכוהל או בסמים, שקר, תוקפנות), לרבות הרגלים רעים (כגון כסיסת ציפורניים, התקפי זעם); הִיפֶּרַאַקְטִיבִיוּת > פעילות יתר, פעלתנות יתר – רמות מוגברות ומוגזמות של תפקוד או של פעילות [לרוב בילדות], הניכרות בהסחת דעת, בפעילות מוטורית נמרצת, בהתנהגות פרצנית, בחוסר שקט ובחוסר יכולת להישאר ממוקד במשׂימה או בפעילות; פְּרוֹפִילָאוּת – פעולה או תהליך לאיסוף מידע שימושי על מישהו או על משהו כדי שיהיה אפשר לתאר את חזותו, את מעשׂיו ואת אופיו ולחזות את התנהגותו או כדי לאפשר ניתוח אירוע וכד'; פרופילאות פלילית – פעולה או תהליך של איסוף מידע שימושי על חשוד בעבירה שזהותו אינה ידועה. על סמך פריטי מידע (כגון עקבות פליליות, אופן ביצוע הפשע ומקומו, נטיות ידועות, דיווח הנפגע) מתאפשר לחוקרים לחזות את התנהגות החשוד, לתארו וללכוד אותו; הקדיח את תבשילו – טיפל טיפול לא נכון, מיותר ומזיק בנושׂא או בעניין מסוים עד כדי הריסתו או קלקולו, נהג שלא כשורה, עבר את הגבול המותר והמקובל: תלמיד שהקדיח תבשילו ברשות הרבים – מה עונשו? פרוע – מושחת, מקולקל, לקוי במידותיו והתנהגותו פראית ולא מרוסנת, חסר משמעת: הסוס פרץ בדהירה פרועה, והרוכב התקשה להשתלט עליו; תיוג, תייג, הדבקת תוויות, הדביק תוויות – סיווּג ושייך אדם או קבוצה מסוימת ואפיין אותם אפיון שרירותי באמצעות מילה או ביטוי המתארים התנהגות, אנשים, פעילויות או דברים בלשון כללית מדי, לא הוגנת או לא נכונה: תיוגו ללא הצדקה שהוא איש אלים הרחיקה מעליו את חבריו; נראה שהוא תקוע עם התווית של "עושׂה צרות"; קונדסי, קוּנְדָס – שובָב, לֵץ, פִּרחח: מעשׂי הקונדס שלו לצלצל בדלת ולברוח מכעיסים אותי; הספר 'עלילות מקס ומוריץ' הוא סיפורם של שני קונדסים; רשלנות – התנהגות שבמהלכה אדם גרם נזק לאדם אחר (לרבות פציעה, המתה), לחפץ או למקום בלי שהיה מודע לטיב מעשׂיו, לנסיבות או לתוצאות המזיקות של התנהגותו אף שהיה האדם הסביר יכול להיות מודע לפרטים אלו בנסיבות דומות; רשלנות פושעת – התנהגות מקצועית לא הולמת או רשלנית של מטפל (כגון רופא, פסיכיאטר, עורך דין, יועץ פיננסי) במטופל שעלולה

להוביל לתביעה משפטית נגדו; תַּעֲלוּלָן – שובב, קונדס, מי שעושׂה תעלולים ומהתלות, מי שמרבה 'לשגע' ו'למתוח' אחרים: עוד בילדותו היה תעלולן חסר תקנה ואף סולק בשל כך מבית הספר; פִּרְחָחִי, פִּרְחָחוּת, פִּרְחָח – כינוי גנאי לצעיר שובב ולא רציני המתנהג בצורה פרועה וקלת דעת ובחוסר אחריות: כשעמדתי בתור לקולנוע דחפו אותי שני פרחחים; פִּרְחָחִי – שובב, לא מרוסן, פראי ופרוע, שיש בו פזיזות וקלות דעת: התנהגותו הפרחחית עוברת כל גבול כי אינו יודע לרסן את עצמו; מַמְזֵרִי – ערמומי, פיקח, שובבי וקונדסי: חיוכה הממזרי כבש את ליבי, וקשה לי לכעוס עליה; תעלולני, תַּעֲלוּלָן – שובב, קונדס, מי שעושׂה תעלולים ומהתלות, מי שמרבה 'לשגע' ו'למתוח' אחרים: עוד בילדותו היה תעלולן חסר תקנה ואף סולק בשל כך מבית הספר; שָׁפָל, שִׁפלוּת – נבזות, תכונתו או התנהגותו של מי שהוא שפל, מגונה, בזוי, חסר התחשבות, חוסר מוסריות, שחיתות מוסרית: זוהי שפלות לפרוץ לביתם של קשישים ולגזול מהם את המעט שבידם; פרוורטי < סוֹטֶה – שאינו מתנהג כמקובל מבחינה מוסרית, רעיונית וכד', שיש בו סטייה או עיוות: המשטרה עצרה חולה נפש בחשד שעשׂה מעשׂי סוטים; פנאטי, פנטי < קַנַּאי – [בעיקר בריבוי: קנאים] הדָבֵק באופן קיצוני ברעיון מסוים ונלחם למענו בדרכים קיצוניות, לרוב אלימוֹת: המשטרה הצליחה ללכוד שניים מן המפַגעים הקנאים שהתבצרו במרכז העיר; אליעזר בן־יהודה סבל רבות מרדיפות קנאֵי היישוב הישן בירושלים; פנאטיות, פנטיות < קַנָּאוּת – אדיקות, התמסרות קיצונית לדבר מה, בייחוד לענייני אמונה ודת, התלהבות עצומה לפעול למען משהו או נגד משהו, דבקות ונאמנות יתרה לרעיון או לדבר: קנאות מטורפת עומדת ביסוד פעולתם של מבצעי הפיגועים בישׂראל; מכוער – מגונה, לא יפה, מאוס, שלילי מבחינה מוסרית או מבחינת נורמות ההתנהגות והנימוסים המקובלות, לא יאה ולא נאה לעשׂות כך: התנהגותך הייתה מכוערת כשהעלבת את ידידתי ופגעת בה; עַזּוּת – חוצפה, גסות רוח, העזה: העזות משׂניאה את מוכיחי האדם וממאיסה את הדרך הטובה, ויש שהיא גוררת גאווה וכעס; מְנוּכָּר – 1. [אדם, התנהגות וכד'] שיש בו ריחוק או התנכרות, שמביע זרות, הינתקות או אי־שייכות: חיי נישׂואיו עלו על שׂרטון, ולטענתו אשתו וילדיו מנוכרים אליו; 2. חש עצמו זר ולא שייך בסביבה מסוימת, אינו מוצא בה את עצמו, חש שהיא עוינת או מרוחקת: קבוצות שוליים שהיו שנים רבות מנוכרות מהממסד הפוליטי החליטו לנסות להשתלב בו; מחוספס – התנהגות לא מעודנת: בקבלת הפנים של השגריר גינוניו היו מחוספסים ואינם תואמים לאירוע; סֵירָחוֹן, סָרַח – חטא, פשע, בגד, סטה מדרך הישר: הנאשם כבר סרח פעם אחת לפחות, ואיום החוק אינו מרתיעו; בשביל שסרח ראש הכפר כמעט שכלאו אותו ואת חבר מרעיו; סָרוּחַ – מסריח, מצחין, מעלה ריח רע מאוד: דע מאין באת . . . מטיפה סרוחה; סֵירָחוֹן – קלקול, בעיקר קלקול מוסרי, חטא, עבירה, עוון: מחלוקת קורח ועדתו הייתה בידם סירחון; אין הסירחון תלוי אלא בגדולים; מְגוּנֶּה – מכוער, גס, לא מנומס, מרגיז, הראוי לגינוי בשל היותו מנוגד לחוק, למוסר או לכללי הנימוס: יש לו מנהג מגונה לדבר בפה מלא; צִינִי, צִינִיוּת – עֶמדה או התנהגות שעיקרה אנוכיות בוטה, אי־התחשבות בזולת וזלזול בערכי המוסר או בכללי ההתנהגות המקובלים: הוא הרוויח ממות אימו חולת האלצהיימר כי גם ירש ירושה גדולה וגם נפטר מאתגרי הטיפול בה [דוגמה צינית לדרך חשיבה תועלתנית, קרה ומחושבת]; אין לו מקום ב' – 1. אין צורך בו, הוא מיותר, הוא יוצא דופן: סעיף זה מיותר ואין לו מקום בחוזה; 2. (נאמר על רעיון, על הצעה, על שאלה וכד') הוא אינו מתאים לנסיבות שבהן הועלה, מקומו לא יכירנו בנסיבות אלו: התבטאויות קיצוניות כאלה אין להן מקום בתוך כותלי בית הספר; מעשׂה מְגוּנֶּה – בחוק: 'מעשׂה לשם גֵירוי, סיפוק או ביזוי מיניים', הנעשׂה ללא הסכמת אַחד הצדדים [הכוונה למגוון רחב של מעשׂים, מנגיעה באיברים מוצנעים ועד לאוננות, אבל אם אין במעשׂה נגיעה בגופו של אדם אחר, כגון חשׂיפת איברי המין, העבירה קרויה מעשׂה מגונה בפומבי, והיא חמורה פחות מעבירה של מעשׂה מגונה]; אינה מן המידה – אין זה נאה וראוי ל': אינה מן המידה לדבר בקול בשעת הקונצרט; סָרַח במעשׂיו – מעשׂיו מפיצים ריח רע, התנהג שלא כשורה: השופט קבע שפלוני סרח במעשׂיו המושחתים ושלשל לכיסו מיליוני שקל; כֶּתֶם – פגם, ליקוי: התנהגותו הטילה כתם על יושרו, וקשה היה לטהר את אחותו מכתמיה המוסריים; נִכְתַּם, הוכתם, הכתים – המיט קלון, הוציא שם רע, תיאר כראוי לביזיון או לאי־הסכמה גדולה: לשׂמחתי, פרקי ילדותי לא נכתמו ולא נפגמו ממעשׂי משובת נעורים; התנהגותו העבריינית הכתימה את שמה של המשפחה; חִספּוּס – גסות, הֵיעדר ליטוש בהתנהגות, בדיבור, בסגנון וכד': חספוסו החיצוני אינו מעיד על פנימיותו כי הוא בחור רך ועדין; שֵׁירֵךְ דרכיו – סטה מדרך הישר, הלך בדרכים עקלקלות, החל לנהוג שלא כשורה: ועדת החינוך דנה בדרכי הטיפול הנכונות בנערים שהחלו לשָׂרֵךְ דרכיהם ובדרכי השבתם לדרך הישר; זָד – זמם, חשב להרע, התנכל: אשמנו וזדנו בהתנהגותנו; הֵזִיד – 1. נהג בזדון וברשע; 2. זמם מזימות רשע: המחברים הזידו על סועדי המסעדה להורגם; חֲזִירוּת – [בלשון הדיבור] התנהגות אָנוכית ראויה לגינוי, התנהגות גסה, שפלה, מרושעת וחסרת התחשבות: הוועד סידר לעצמו את כל ההטבות, ממש חזירות; עָמַד בְּמִרְיוֹ – הוא תקיף בהתמרדותו, מתעקש, אינו נכנע: העמדנו אותו על חומרת מעשׂיו, אך הוא נותר לעמוד במריו; הִתלַהֲלְהוּת, הִתלַהלֵהַ, הִתהוֹלְלוּת, הִתהוֹלֵל – השתובב, השתגע, התפרע בצורה חסרת רסן, מופקרת או לא מוסרית, בעיקר מבחינה מינית, חי חיי הוללות, בילה וראה חיים עם חבריו עד השעות הקטנות של הלילה: המועדון החדש מלא צעירים המתהוללים בו עד אור הבוקר; הִזְדָּאֲבוּת, הִזְדָּאֵב – נעשׂה דומה לזאב או לחיית טרף בטבעו ובהתנהגותו, איבד צלם אנוש, החל להראות בהתנהגותו תכונות המיוחסות לזאב (כגון זעם, אכזריות ונוקשות): ניתוץ מוזאונים המנציחים תרבויות עתיקות הם תוצאה של הזדאבות האדם בשׂדה הקרב; קרא אותו לסדר, קרא לסדר – גער במישהו על התנהגות לא הולמת, הורה לו להפסיק את מעשׂהו או את פעולתו המזיקה, דרש ממנו לשמור על כללי הסדר בידיעה שאם לא יעשׂה כן, יינקטו נגדו צעדים: הוויכוח התלהט והמנחה קרא לסדר את כל המשתתפים בדיון; נקרא לסדר – העירו לו שעליו להתנהג כראוי לפי הנוהג, לפי הנוהל וכד' לאחר שחרג מהם בהתנהגותו: חבר הכנסת, שהפריע בלי הרף במהלך הישיבה, נקרא לסדר בידי היושב ראש; סטייה, סָטָה – סָר או פנה, בעיקר מדרך הישרה, עזב את הדרך הנהוגה, המקובלת והמוסכמת או חרג ממנה, עשׂה מעשׂה לא מוסרי: מעשׂה זה אינו מקובל עליי כי יש בו סטייה מנוהל עבודה תקין; סר מן הדרך, השחית את דרכו, הָלַךְ בדרך נלוזה, שֵׁירֵךְ דרכיו, נְלוֹזוּת, נָלוֹז – סטה מן הדרך הישרה, חרג מן ההתנהגות החברתית המקובלת, מושחת: בחייו המעוּוָתים והנְלוזים היו לא מעט נתיבות עקלקלות; השחית את דרכו –סטה מן הדרך הישרה, חטא רבות, הידרדר מאוד מבחינה מוסרית: כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ; נופת צופים – דברים שֶׁנעים לִשמוֹעַ [פעמים באירוניה]: דברי חנופתך הם נופת צופים לכל שומע; באו"ם היו דבריו נופת צופים, אך מאחורי הפרגוד לא שכח לשלוח נגדנו סכינאים ומתאבדים למיניהם; ירד מן הפסים, ירד מן המסלול, יָרַד מהפסים, יָרַד מהמסלול – השתגע, יצא מדעתו, סטה מאורח החיים התקין והמקובל, הידרדר ויצא לתרבות רעה: אמרתי לו ישירות – 'אמור לי, ירדת מהפסים או קרה משהו שאיני יודע'; שרירות לב – 1. מימוש בלתי מוגבל של רצון, עוצמה או כוח שלטון תוך הפגנת עריצות ואי־התחשבות בחוק, בצדק או בזולת: רבים מתלוננים על שרירות ליבם של פקידי העירייה; יש להגן על המיעוט מפני שרירות ליבו של הרוב; 2. התנהגות או החלטה שרירותית שאינה מבוססת על שיקול דעת, על נימוק הגיוני, על עיקרון וכד', אלא על גחמות ועל רצונות: מדובר במענק ממשלתי הניתן לפי תבחינים שנקבעו בחוק, ולא במתנה שקרוב יכול בשרירות ליבו לתת או שלא לתת; הלך בשרירות ליבו – נהג בהפקרות, ולא התחשב בשׂכל הישר ובמוסכם; צפיחית בדבש – דבר מה מתוק, משובח וערב מאוד [נאמר לרוב באירוניה על דבר או על אדם שמתיקותו או חביבותו מוגזמת או אינה הולמת]: הוא פנה אלינו בחיוך רחב, כל כולו צפיחית בדבש, מנסה להסתיר את כוונותיו האמיתיות; עולם הפוך – כינוי לסדר או להתנהגות שלא על־פי מוסכמות החברה: בני אדם עובדים ביום וישנים בלילה, ואילו אצלו – עולם הפוך: הוא עובד בלילה וישן ביום; מָעַד, מעידה – סטייה מדרך הישר, התנהגות לא נכונה מבחינה חוקית או מוסרית: אמרתי למפקד שהמעידה הייתה חד־פַּעמית; הֵגֵס ליבו, הֵגֵס את ליבו, הֲגָסַת לֵב, הֲגָסַת דַעַת, הֵגֵס דעתו – נהג בהעזה: הייתה בו מידה של יוהרה, הגסת דעת ודקדוקי עניות ששימשו בערבוביה; כאשר עשׂה, כן ייעשׂה לו – כפי שנהג עם אחרים, כן ינהגו עימו; עוּקְמָן, עוּקְמָנִי – עקום, מעוקם, שאינו ישר; יש דרך עוקמנית, ויש אדם עוקמני; פָּחַז עָלָיו יִצרו – התהולל, התנהג בקלות דעת, נתעוררה בו תאווה, אחזו חשק למעשׂה שאינו הוגן; תוֹלִים אֶת הַקַּלְקָלָה בַּמְקוּלקָל – [קַלְקָלָה = התנהגות שלילית] מאשימים את האדם המושחת בהתנהגות שלילית או בצרות שנגרמו בגללו; נשתבשה דעתו, השתבשה עליו דעתו – נטרפה עליו דעתו; איבד את צלילות דעתו ואת כושר שיפוטו; יצא לתַרבּוּת רָעה – קלקל דרכיו, סטה מדרך הישר, סרח, הידרדר לפשע, מרד בערכים שעליהם גדל, נטש את מסורת אבותיו, התפקר: מאז עזב את הישיבה הוא נחשב במשפחתו כמי שיצא לתרבות רעה; שילוח רסן, שילח מעליו כל רסן, שילֵחַ רֶסֶן – נהג בלי כל איפוק ושליטה עצמית, פרַץ כל מעצור, התפרע והיה חסר מעצורים, הפסיק לקבל מרות או להישמע למישהו: בגיל ההתבגרות הוא שילח מעליו כל רסן ונעשׂה נער רחוב; רוע מעלליו – מעשׂים רעים, התנהגות רעה; החליף צבעו אך לא טבעו – שינה את מעשׂיו ואת התנהגותו כלפי חוץ, אך בליבו ובאופיו נשאר כמות שהיה; הִתרַחֵק מִן הַכִּיעוּר וּמִן הַדּוֹמֶה לוֹ – התרחק מעשׂיית מעשׂה בלתי־הגון, גם אם לא נאסר במפורש; חוק הג'ונגל – מצב שאין בו לא חוקים ולא כללים שיקבעו את הדרך שבה אנשים מתנהגים, ולכן אנשים משתמשים בכוח כדי להשׂיג את מה שהם רוצים: חבר הכנסת התריע על התופעה של השתלטות אלימה על קרקעות ואמר שבעניין זה שולטים חוקי הג'ונגל; גידולי פרא, עשׂבים שוֹטים, עשׂבים רָעִים, עֵשֶׂב שוֹטֶה –

אדם שהתנהגותו חריגה בסביבתו החברתית, תופעות שליליות או גורמים שליליים שרצוי לשרשם ולהיפטר מהם: אנו מקווים כי האחראים יצליחו לנכש את העשבים השוטים שנתגלו במערכת; **עשׂה מעשׂים שלא ייעשׂו** – מעשׂים שאין לעשׂותם בשום פנים, שיש בהם הפרת חוק ונימוס: הוא השיאני לעשׂות מעשׂים שלא ייעשׂו; **נָהַג סִלְסוּל בְּעַצְמוֹ** – דקדק והקפיד על מראהו ועל הליכותיו, התהדר, התגנדר, התנהג בגאווה ובחשיבות, התנשׂא, דקדק והחמיר עם עצמו בהתנהגות או במראה חיצוני מעל המקובל, פעמים גם מתוך יוהרה והרגשת חשיבות עצמית: גם בלבושו התנכר הדודן מאחיו והיה נוהג סלסול בעצמו; **מְחוֹל שֵׁדִים** – התנהגות לא־אחראית הניכרת במעשׂים ובדיבורים מזיקים על אדם או בעניין מסוים, השתוללות בלתי מרוסנת, התנהגות מתוך הפקרות, התרוצצות ומהומה בעניין מסוים או אישיות מסוימת שמקורן בערפול, בחוסר מידע או במידע שגוי: הדרך היחידה להפסיק את מחול השדים סביבו היא לגלות לציבור את האמת; **נִדְחַק לרֹאש התור** – התקדם להתחלת התור כשהוא עוקף את בני האדם העומדים לפניו: למרות גילי ובריאותי הרופפת אני עומד בתור, ואילו הצעיר הזה נדחק לראש התור באוטובוס ונכנס לפניי; **שפיכות דם, שפך דמים, שָׁפַךְ דָּם** – הלבין פני אדם, ביישו והכלימו קשות: המנהל שפך את דמי כשפגע בי קשות לפני כל העובדים; **דג במים עכורים** – התעסק בעסקים לא טהורים, ניצל מצב של צרה או מבוכה לטובתו הפרטית, לנוחותו וכד׳: הפרקליטות תקפה בחריפות את ׳אגד׳ שאין מסייעים לנָכים לעלות לאוטובוס, והגדירה את טענות נהגיה כניסיון לדוג במים עכורים; **אינה מן המידה** – אין זה נאה וראוי ל׳: אינה מן המידה לדבר בקול בשעת הקונצרט; **מידת סדום** – התנהגות רעה ומושחתת, מניעת טובה מאחרים, אכזריות, מִשטָר שבו כל אדם דואג רק לעצמו, אי־עשׂיית טובה למישהו גם אם זה נהנה וזה לא חסר: מידת סדום הניכרת במעשׂה זימה ובגילוי עריות כפה עליי אבי המעוות שנים מהיותי בת שלוש; האומר שלי – שלי ושלך – שלך, זוהי מידת סדום; **פֶּרֶא לימוד מדבר** – כינוי לאדם פורק עול, חסר תרבות, גס ופרימיטיבי: בנערותו היה פרא לימוד מדבר, אחרי שירותו בצה״ל החליט לפשפש במעשׂיו ולחבוש את ספסל הלימודים כי הבין שאדם לעמל יולד; **הוא מן המתמיהים** – הוא תמהוני, מוזר ומשונה בהתנהגותו, אין התנהגותו כדרך שאר הבריות; **הזכיר לו את הרצועה שלקה בה** – איים עליו, רמז לו על העונש שבא עליו לפנים בשל התנהגותו הרעה: אסיר שסרח ולקה ברצועה, הזכירו לו אותה כדי להפחידו; **רַע מעללים** – רשע, עושׂה מעשׂים רעים: היא היה איש ארסי [= מלא שׂנאה ומרירות], קשה ורע מעללים; **רוע מעללים** – התנהגות רעה, מעשׂים רעים: בעטיו של רוע מעלליו כלאו אותו לכמה שנים; **כללי התנהגות** – דרך הפעולה של אדם כלפי ידידיו או עמיתיו מבחינת הנימוס או היחס האישי וכד׳; **הקדיח תבשילו ברבים** – התנהג שלא כהוגן, עבר את גבול המותר והמקובל; התנהג שלא כהוגן, נכשל בפומבי במעשׂה לא הגון, טיפל טיפול מזיק בדבר מסוים עד כדי הריסתו; **אין מביאים ראיה מן השוטים** – מעשׂיו והתנהגותו של שוטה אינם צריכים לשמש דוגמה ומופת לאחרים: יש אווילים בקרבנו, המטיפים לנו לשלום עם הערבים, ועוד מעט נשב איש תחת גפנו ותחת תאנתו, אך מי מביא ראיה מן השוטים; **קְשֵׁה חינוך** – תלמיד מפגר בהתפתחותו או מופרע בהתנהגותו; **פורצי חוק ופורקי עול** – מסירים מעליהם עול של שלטון וחוק, נוהגים בהפקרות; **פורץ גדר, פָּרַץ גָּדֵר** – עבר על איסור, הֵפֵר חוק, עבר עבירה, כינוי למי שפועל בניגוד לתקנה חברתית או בניגוד למנהג המקום: תמיד יש כמה פורצי גדר הפועלים בניגוד להחלטות; **שיסע אותי בדברים** – הפסיק את דברי זולתו, קטע את שטף השׂיחה, נכנס לתוך דברי חברו; **חזר לקלקולו, חזר לסוּרוֹ** – שָׁב להרגליו הרעים, חזר להיות שלילי כפי שהיה בתחילתו; **ראה את פלוני בקלקולו, ראה אותו בשעת קלקלתו, ראה אותו בקלקולו** – היה עֵד להתנהגותו הרעה, לפשיעתו או לכישלונו: הייתכן שמישהו ראה אותי בקלקלתי? **מָרָה את פי, הִמְרָה את פי** – לא שמע בקולי; **להכעיס** – בכוונת זדון, להרגיז; **מומר להכעיס** – 1. משומד, מי שהמיר את דתו כדי להרגיז את בני עדתו; 2. כינוי לרשע העובר עברות בזדון; **מעשׂה להכעיס** – מעשׂה שנעשׂה כדי להרגיז אחר; **לא נאה ולא יאה** – לא ראוי: לא נאה ולא יאה לשומרת מצוות ללכת בלבוש חושׂפני; **מעשׂה מחפיר** – מעשׂה מביש; **שיכור כלוט** – השתכר עד אובדן הכרתו, הלום יין: התזמורת לא תנגן כי המתופף שיכור כלוט; **שכרותו שֶׁל לוט** – משל לשתיית משקאות חריפים עד כדי אובדן החושים: הגבל שתייתך כדי שלא תגיע לשכרותו של לוט; **הֲלוּם יין** – שיכור, מטושטש מהשפעת יין ששתה: חשנו שאנו הלומי יין, ולא נוכל לשׂאת באחריות הנדרשת באותה שעה; **כדת וכדין** – כהלכה, לפי הנהוג והמקובל; **הליכה נגד הזרם, הלך נגד הזרם, שׂחייה עם הזרם, שׂחה עִם הַזֶּרֶם** – התנהג לפי המקובל בחברה, הסתגל למצב הקיים: החברה אינה אוהבת חריגים, הלכך היא מעדיפה מחזרים ששׂוחים עם הזרם; **דרכים עֲקַלְקַלּוֹת** – התנהגות לא ישרה, התלבטות; **דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן** – בַּעקיפין, לא בדרך ישרה, סחור־סחור; **מן השׂפה ולחוץ** – אין פיו וליבו שווים, אין סתרו כגילויו, למראית עין בלבד, בלא כוונת הלב:

כל שנה הוא מבטיח לשפר את דרכיו, אך אלה רק הבטחות מן השׂפה ולחוץ, ודבר לא משתנה בהתנהגותו; **בן אדם של הפקר** – אדם פורק עול, חסר דרך ארץ; **אדם קרוב אל עצמו, אדם קרוב אצל עצמו, אדם קרוב לעצמו** – כל אדם דואג בראש ובראשונה לטובתו ולרווחתו כי ׳אם אין אני לי מי לי׳, אדם פועל לענייניו: מובן שכל אחד קרוב לעצמו, וחדשות מדינתנו מעניינות יותר משל המדינות האחרות; **כלום פרתו של הרב מותרת** – נאמר על אדם שמתיר לעצמו מה שאוסר על אחרים; **לא תהא אוסר לאחרים ומתיר לעצמך**; **התנהגות שלוחת רסן**; **נכנס לתוך דברי חברו**; **נפל לתוך דבריי**; **המנהג מבטל את ההלכה**; **מנהג פסול מבטל הלכה פסוקה**; **אדיבות למראית עין**; **אהבה שהיא מן השׂפה ולחוץ**; **אין דרך שאין בה עקמומיות** <u>התנהגות ניטרלית</u>. **התנהגות לא מילולית** – פעולות המלמדות על עמָדות או על רגשות של אדם ללא דיבור. הן ניכרות בהבעות פנים, בכיוון המבט, במרחב הבין־אישי, בשינויי תנוחה או עמדה ובמחוות. הפעולות מאפשרות למתַקשרים לקבל מידע בדבר ויסות יחסי גומלין ביניהם או הארכתם ולחשׂוף את מידת האינטימיות בין הנוכחים; **נִסבָּלוּת, נִסבָּל** – מתנהגים אליו בסובלנות, אין פוגעים בו לרעה אך גם אין אוהדים אותו או מסייעים לו, שאפשר לסבול אותו, שהוא אומנם אינו נעים, אינו נוח וכד׳ אבל עדיין סביר: הוא אדם חביב ובלתי נסבל כאחד; אומנם חם היום, אבל החום נסבל; **מְשׁוּלָּח** – פרוע, חסר מעצורים, חסר רסן: לפתע געה בצחוק משולח, שופע עלומים; **בַּעֲקִיפִין** – 1. באופן עקיף, באופן לא־ישיר, באמצעות מתווך: המחסור בדלק השפיע בעקיפין על מחיריהם של מוצרים רבים; 2. בצורה לא ישירה, לא גלויה, סחור־סחור: כדי שלא להתבטא בחריפות, הבעתי את התנגדותי בעקיפין; **ספּוֹנטָנִיוּת** – תכונה או מצב של פעולה טבעית ולא מתוכננת המתרחשת במפתיע ללא השפעה חיצונית לכאורה, כגון כוח, סיבה או יוזמה. יש שהספונטניות נובעת מדחף רגעי לא־מבוקר ולא־מכוּוָן כשרוצים לעשׂותה, כגון הקהל פרץ במחיאות כפיים ספונטניות; ספונטני < **מאליו, עצמית, מעצמו, עצמוני, ספונטני** – שנעשׂה מעצמו או מאליו; שנובע מדחף פנימי בלי תכנון או מחשבה מראש וללא השפעה של גורם חיצוני, כגון חימום עצמי, חימום מאליו, הידלקות מעצמה, הפלה עצמונית: מצטער, זאת הייתה תגובה ספונטנית, לא התכוונתי להביכו; 2. [אדם] שמגיב ופועל בטבעיות ומייד, לא מחושב ולא מתוכנן: אני מחפשׂת בחור רגיש וספונטני לקשר אמיתי וכֵן; **שַׁדְלָן** – אדם המנסה להשפיע ולשכנע אחרים: שַׂמתי ידי על כתפיו ואמרתי בלשון שדלנית, בוא נכתוב את הספר ביחד; **דֶּרֶךְ** – אופן התנהגות, נוהג: כך היא דרכה של תורה – פת במלח תאכל ומים במשׂורה תשתה; דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים ואביונים; **כְּדֶרֶךְ** – כמנהג: הסביר בנחת כדרך הזקנים ששעתם פנויה; **מוניטין** – הרושם הכללי שנוצר על אדם בעיני אחרים, והוא החלק המוכּר יותר מהתדמית (המוניטין נובע מהתנהלות האדם ומתואר כך: לפלוני יש מוניטין של פילנתרופ, לפלונית מוניטין של קשוחה ולאחר מוניטין של מאהב מוצלח; [המוניטין אינו בהכרח שיקוף נכון של המציאות, ואפשר שיישען על שמועות ועל רכילויות]; **מידה** – תכונה, טיב, דרך התנהגות: מידת החסידות: אין מן המידה לדבר בשעת ההרצאה; **הִתקַפְּדוּת, הִתקַפֵּד** – התכווץ והתכנס לתוך עצמו (בדומה לקיפוד), עבר למצב של התגוננות כתגובה על גירוי חיצוני שנתפס כאיום, התבדל, התבצר בעמָדות קיימות, לא הראה פתיחות, אלא שמר על ריחוק, נמנע ממגע: היא מרואיינת רהוטה ומרתקת, אך מתקפדת בכל פעם שעיתונאי מפנה אליה שאלות אישיות; **כֻּוּוֹץ, מְכוּרבָּל, הִצטַנְּפוּת, הִצטַנֵּף** – התכווץ, התקפל והתכרבל בתנוחה מעוגלת תוך הבאת הראש קרוב לרגליים: החתול הצטנף בקרבת התנור; החייל הצטנף במעילו כדי לשמור על חום גופו; האם החולה שכבה כווּצה ומכורבלת על יד הפעוטות; **התהלך** – התנהג, התייחס: התהלך על פי התורה, התהלך בחוכמה ובאיוולת; **כדרכו בקודש, כדרכו, כמנהגו** – כהרגלו, כמו שהוא נוהג תמיד, כדרכו מאז ומעולם: הוא עשׂה זאת, כדרכו, במהירות ובדייקנות; [פעמים באירוניה ובנימת ביקורת]: כדרכה בקודש, ניצלה גם הפעם את המפגש כדי להשמיץ את חברותיה; **שלא כדרכו** – שלא כנהוג ברגיל, בדרך לא טבעית: שלא כדרכו, הפעם הרבה לשׂוחח על עצמו; נבעלה שלא כדרכה, פסולה לכהונה; **הֶרגל נעשׂה טבע שני** – משהתרגל אדם לפעולה או להתנהגות, עם הזמן ייעשׂו כתכונה מלידה; **לא יהא אדם עֵר בין הישנים ולא יָשֵׁן בין הערים** – אל יפרוש אדם מן הציבור, אל ישנה אדם ממנהג אחרים; **הכול כמנהג המדינה, אין משנים ממנהג המדינה** – יש לנהוג לפי הנוהג המקובל במדינה, מנהג הבריות כוחו עדיף מכוחו של החוק היבש; **שִׁוויוֹן נֶפֶשׁ** – אדישות, אי־אכפתיות, חוסר רגש, חוסר עניין: הוא טיפוס אדיש המגיב על כל עניין בשוויון נפש; להפתעתי, היא קיבלה את הבשׂורה בשוויון נפש; **שְׁוֵה לֵב, שְׁוֵה רוּחַ, שְׁוֵה נֶפֶשׁ** – אדיש, שאין הדבר נוגע לו: לאחר שנלחם לריק הפך שווה לב למיזם הזה; לא יכולתי להישאר שווה נפש למצוקתו והצעתי לו עזרה; **דע את מקומך** – התנהג לפי מעמדך ולפי מצבך; **נָהַג בו מִנהָג, נָהַג בפלוני מִנהָג** – התנהג אל פלוני ב־: למרות דרגתי הבכירה הוא נהג בי מנהג של זלזול; מדוע אתה נוהג ברעייתך מנהג של ביזיון? **מַה שֶּׁשָּׂנוּא עָלֶיךָ אַל**

תעשׂה לַחֲבֵרְךָ – התנהג לחברך כפי שהיית מתנהג לעצמך; **אורחו ורבעו, אורחות חייו** – תנאי חייו, מנהגיו וסדר יומו [אורח = התנהגות]; **הֲליכות החַיִים** – מנהגי החיים והחברה; **הלך בַּתֶּלֶם** – התנהג כדרך כל הבריות, נהג בְּדִיוּק כמו שציוו עליו; **סדן הארץ אחד הוא** – מנהגי בני אדם דומים הם בכל מקום, אין כל חדש תחת השמש; **מִנהַג המָקום** – מנהג שאינו כללי, ויפה למקום מסוים בלבד: פלוני התפלל שחרית כמנהג המקום; **עולם כמנהגו נוהג** – הכול כרגיל, שום דבר לא נשתנה, מה שהיה הוא שיהיה, ואין חדש תחת השמש: עם הזמן שככה הסערה הציבורית, הציבור כאילו השלים עם התופעה המגונה, ועולם כמנהגו נוהג; **אין משנים ממנהג המדינה** – יש לנהוג לפי הנוהג המקובל במדינה, מנהג הבריות עדיף מכוח החוק היבש; **בנוהג שבעולם, מנהגו של עולם** – כך דרכו של עולם, כך מקובל בחיים, המציאות הרגילה בעולם: מנהגו של עולם, אדם לוקח אישה ובונה לה בית; **חרג מן המסגרת** – חָרַג, יצא מן השורה, יצא דופן, התנהג בניגוד למקובל ולמוסכם: יש גירעון בתקציב הממשלה משום שהיא חרגה מן המסגרת; **הָלַךְ בדרך** – התנהג כמותו, המשיך את פועלו, הלך בעקבותיו, חיקה את דרכו: גם אני הלכתי בדרך הוריי, וקניתי דירה לכל אחד מילדיי; **הליכות** – מנהג, דרך התנהגות: תלבושתם והליכותיהם מצאו חן בעיניי; **הליכות עולם** – מנהג העולם, אורח חיי החברה, ענייניה ועסקיה; **אורח חיים, אורחות חיים** – דרכי חייו ומנהגיו של האדם, צורת החיים של אדם או של קבוצת בני אדם , אופן התנהגותם, מנהגיהם, תנאי חייהם וכד׳: העולים החדשים מתקשים להסתגל לאורח החיים בארץ; **דֶּרֶךְ העוֹלָם** – מנהג הבריות: דרך העולם היא להתגייס בגיל 18 לצה״ל; **הליכות החיים** – מנהגי החיים והחברה; **הוויות העולם** – אורחות החיים, מנהגי בני אדם ונימוסיהם; **מצוות אנשים מלומדה** – דבר שאדם עושׂה אוטומטית מתוך חיקוי או מתוך הרגל, בלא התעוררות פנימית או בינה בדבר, דֶּרֶךְ הֶרגל ושִׂגרה, ולא מהכּרה: ניכר במעשׂיו שכולם מִצְוַת אנשים מלומדה, וקשה להניח שיעמוד באתגרים רבי שינויים; **הַשָּׁאָה, הִשִּׁיא** – 1. פיתה, הסית: הרביתי להילחם ביצרי שהשיאני לבלות יותר וללמוד פחות; מה אמרה חוה: ׳הנחש השיאני ואוכל׳; יצרי השיאני לעבור עבירה; 2. שכנע: פרנקל טען בספרו ׳האדם מחפשׂ משמעות׳ שרק בזכות ההשאה העצמית עלה בידו לשׂרוד בשואה; אוטוסוגסטיה > **הַשָּׁאָה עצמית** – שכנוע עצמי, תהליך שבו אדם משנה את עמדותיו, את התנהגותו או את מצבו הגופני על ידי שינון של רעיון, שכנוע עצמי וכד׳: כדי להצליח בדיאטה ולרזות, אדם חייב לעבור תהליך של השאה עצמית; **האצילות מחייבת** – מעמדו של אדם מחייבו לנהוג בדרך ההולמת אותו; **לשנות את אורחותיו** – לשנות את דרך התנהגותו; **מקל נועם** – נהיגה ביד רכה וסלחנית, שליטה במידת הרחמים: היא מושלת על כל מועסקיה במקל נועם, והישׂגיה אינם פחותים מזה שרדה בהם קודם; **מקל חובלים** – יד קשה ומחמירה: ניהל את העניינים לא בדברי חן ושׂכל טוב, אלא בקול נוגשׂ ובמקל חובלים; **מנהג העולם** – דרך העולם, מנהג הבריות; **מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך ירחקוך** – הכול נקבע לפי התנהגותו של אדם ולפי מעשׂיו ביחס הבריות אליו: לא כדאי לך לקבול על מעשׂי שכניך כי מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך ירחקוך; **הליכה נגד הזרם, הָלַךְ נגד הזרם, שְׂחִייה נגד הזרם, שָׂחָה נגד הזרם** – נהג בניגוד למקובל או בניגוד למוסכמות, הלך נגד הרוב, לא הלך בתלם: לאורך שנים אני מתקשה לשׂחות נגד הזרם; שׂחיתי נגד הזרם ועמדתי כחומה בצורה נגד כל מתנגדיי; **אכל פרי מעלליו, בא על שׂכרו** – שולם לו כגמולו, קיבל את השׂכר המגיע לו: שנים התעלל בנו, והגיעה העת שיאכל את פרי מעלליו; משראה שלא בא על שׂכרו, חיפשׂ מִשׂרה אחרת; **נָהַג איסור (או היתר) בּ־** – היה מקובל אצלו כדבר אסור או מותר: כללי כתיבה שהאקדמיה נהגה בהם היתר, מדוע עליי לנהוג בהם איסור; **הקיף בֶּרֶךְ על בֶּרֶךְ** – הקיף רגליו זו על גב זו: היא הקיפה ברך על ברך ושתת תה בחלב; **אדם ניכר בכוסו ובכיסו ובכעסו** – מכירים אופיו של אדם לפי להיטותו לשתות לשוכרה, ביחסו לענייני כסף ובהתנהגותו בשעת רוגזו; **לא ייעשׂה כן במקומנו** – אין זה המנהג הרוֶוח אצלנו: לא ייעשׂה כן במקומנו שנחתן את הצעירה לפני הבכירה; **לעולם אל ישנה אדם ממנהג הבריות**; **אין זו חובה אלא דרך ארץ**; **דרך ארץ קדמה לתורה**; **אם אין תורה אין דרך ארץ**; **יפה תלמוד תורה עם דרך־ארץ**; **דרך הרואים להלך באמצע, דרך העיוורים – מן הצדדים**; **ישולם לו כגמולו, יישׂא בתוצאות מעשׂיו**; **המנהג מבטל את ההלכה**; **הכול כמנהג המדינה**; **טבוע עליו חותם של עינוג ופינוק**; **צא וראה איך הציבור נוהג**; **התנהגותו המכוערת עכרה את ליבי**; **נועם המידות יציל אדם מן הצרות, ורוע המידות מפיל אותו במהמורות**; **מקום בין־לאומית ומנהגו**; **לֹא יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה**

נימוסים. **נימוסים** – התנהגות שמכבדת ומתחשבת בזולת בדרך של טקט, אדיבות ולפי כללים מקובלים בחברה: הם חשבו שהיא טועה אבל היו מנומסים מכדי לומר זאת; **נימוּסֵי שולחָן** – כללֵי התנהגות לארוחה בשולחן האוכל, כגון שימוש בסכו״ם או בסוגי כוסות: אכילה בפה סגור היא מנימוסי השולחן; **בעל נימוסים** – הנוהג בנימוס, מנומס, הנוהג בדרך ארץ; **מוכתר בנימוסים** – בעל הליכות נאות, מצוין בהתנהגותו הנאה; **חוסר נימוס** – התנהגות לא מנומסת, גסות רוח, חוצפה: מעשׂיו מעידים על חוסר נימוס אלמנטרי; **חֲסַר נימוס** – לא מנומס, גס רוח, חצוף, וולגרי: הוא ילד לא מחונך חסר נימוס וחסר כל תרבות; **מְנוּמָס** – 1. אדם שמתנהג בנימוס, בהתחשבות ובדרך ארץ: הוא ילד מנומס, ומעולם לא שמעתי אותו מתחצף או צועק; 2. שהוא על־פי כללי הנימוס: לא מנומס לאכול בידיים; **כללי נימוסין, גינוני טקס** – כללים רשמיים להתנהגות נכונה או מנומסת בחברה בכלל או בקרב חברי מקצוע מסוים או בתחום פעילות מסוים בפרט: זו הייתה הפרה כה גדולה של נימוסים, שהוא בקושי ידע מה לעשׂות; **גינוניות** – הבלטת גינונים, התנהגות לראווה; ריטואל > **טקס** – 1. אירוע או מעמד רשמי, ממלכתי, דתי, חברתי וכד׳ המתנהל לפי תוכנית קבועה מראש, לפי כללים או מנהגים מסוימים: בטקס יום הזיכרון שנערך בבית הספר הועלה זכר הבוגרים שנפלו במלחמות ישׂראל; 2. [לרוב באירוניה] סְדרה של פעולות או מחוות פורמליות, לרוב ריקות מתוכן או בעלות אופי פולחני, שאדם חוזר ומבצע בהזדמנויות מסוימות: מדי ערב, לפני עלותו לבימה, היה השׂחקן מבצע טקס קבוע של גירוש המזל הרע; הוא לא יכול ללכת לישון בלי לקיים את טקס צחצוח השיניים היומי; **גינון, גִינוּנִים** – נימוּסים, הִלכות דרך ארץ: אף שבהתנהגותה ראיתי גינוני מלכות, הליכות נאות וגינוני אצילות, במעשׂיה היה לא מעט גינוני ערמומיות; בארוחות המשפחה אין אנו מקפידים על גינוני שולחן בארוחה; **חִיֵּיךְ, חִיוּךְ** – צחוק קל, בת צחוק: כשנועדתי איתה לראשונה הקבילה את פניי בחיוך מתוק שנצנץ בעיניה, וכשנפרדתי ממנה בבית הנתיבות היה חיוכה חיוך רחב רב נהרה; **עלה על עץ גבוה, טיפס על עץ גבוה** – הרחיק לכת בהתנהגותו, הכניס את עצמו למצב שקשה לצאת ממנו, ניסה לעשׂות או לטעון דבר קיצוני מדיי שיקשה עליו לחזור בו בלי לפגוע בכבודו ובתדמיתו: שני הצדדים חשים שטיפסו על עץ גבוה מדיי, וצריך לעזור להם למצוא דרך לרדת ממנו; **בת צחוק דחוקה** – חיוך מאונס, רופף: פעמים גם מי שאינך מכיר כלל שאתה הולך מולו ברחוב יחייך אליך בבת צחוק דחוקה; **הליכות** – התנהגות בחברה, התייחסות לזולת, נימוסים ומנהגים: האורח הרשים אותנו בעדינותו ובנועם הליכותיו; **דִּיפְּלוֹמָטִיוּת** – טַקט, הכושר לנהל מגעים עם הזולת ולהידבר עימו בנועם, ברגישות ובטַקט, בעיקר במצבים קשים או עדינים: לזכותו ייאמר שהוא ניתק את הקשרים איתה בדיפלומטיות רבה, ועשׂה הכול כדי שלא לפגוע ברְגשותיה; **גֶ׳נטלמֵנִיוּת** – אדיבות, הגינות, חינוך מעולה והתנהגות מכובדת, נימוסים מעודנים; **איש העולם הגדול** – אדם הבקי בהוויות העולם, אדם מנוסה ומתוחכם המתמצא בהליכות החברה והמצטיין בנימוסים מלוטשים: למרות נסיעותיו הרבות לחו״ל הוא לא הפך מעולם לאיש העולם הגדול אלא נשאר בן־כפר מחוספס ופשוט כשהיה; **בִּיקוּר נימוּסים** – ביקוּר רִשמי לשם היכּרוּת או להבּעת כבוד וידידוּת: נשׂיא המדינה ערך ביקור נימוסים במדינה ידידה; **דֶּרֶךְ אֶרֶץ** – נימוסים, מנהגים מקובלים, התנהגות ראויה ומתוך כבוד: דרך ארץ קדמה לתורה; **גינוני חן** – התנהגות או הבעות פנים שיש בהן ניסיון למצוא חן בעיני מישהו, התחנְחֲנות; **הִתְחַנְחֵן** – עשׂה העוויות ותנועות מלאכותיות של חן וגנדור כדי למצוא חן בעיני מישהו או כדי להשׂיג דבר מה: המזכירה החדשה מתחנחנת לפני המנהל ומכרכרת סביבו כל הזמן; **גינוני מלכות** – נימוסי מלכות; **דקדוקי אֲנִיוּת** – מנהגיו וגינוניו של אדם אָנוכי; גֶ׳סטָה > **מֶחֱוָה** – 1. מעשׂה מרשים הניכר בנכונות, ברצון טוב ובכוונה ידידותית, פעולת נימוס בלתי מחייבת שנעשׂתה לשם רושם בלבד: ישׂראל שלחה תרופות, מזון ובגדים לנפגעי הרעש, כמחווה הומניטרית; 2. הומאז׳; מעשׂה פומבי ובו הערכה והוקרה למישהו או למשהו: כמחווה לבמאי שזכה בפרס האוסקר יוקרנו השבוע בטלוויזיה מבחר סרטיו; **נְעים הליכות** – חביב ומסביר פנים, נוח לבריות, מַשׂרֶה נועם: המנהל החדש הוא אדם ישר ונעים הליכות, והכול מחבבים אותו; **קורקטיוּת, קוֹרֶקטִי** – נאות, הוגן, מנומס, ההולם את המוסכמות, את הכללים או את ההוראות המקובלים, אבל לא יותר מזה: יחס מפקדיה כלפיה היה קורקטי לחלוטין, כמקובל בין מפקד לפקוד; הדיון התנהל באווירה קורקטית אקדמית בטון שקט ורגוע > אופי! גאווה! חוצפה! יושר!

התפעלות!

התפעלות, התפעל – התרשם והתלהב למשל כאשר ראה מישהו או משהו יוצא דופן או יפה, התעוררה בו הערכה רבה או הערצה כלפי מישהו או משהו; **תהייה, תָּהָה** – 1. חשב על דבר מתוך מבוכה ופליאה, חשב ושאל את עצמו, היה מסופק, התפלא, השתומם: תהיתי מי היה יכול לשלוח אלינו את החבילה; דומם תהינו על סוד חוכמתה; 2. חשב עמוקות, הרהר, חיפש תשובה לסוגיה: עוד בימי קדם תהה האדם על סוד היווצרות היקום; **תהייה ובהייה, תָּהָה וּבָהָה** – השתומם מאוד, תָּמַהּ והופתע: פיו פעור ועיניו תוהות ובוהות התצליח דרכו; **מדהים, הדהים** – הפתיע, הכה בתדהמה ובהתפעלות, הפליא, עצר נשימה, עורר השתאות והתפעלות, וכן – **אוזן לא שמעה, הִכָּה בתדהמה, הִכָּה בתימהון, הלהיב, הִלהיט, הָמוּם, הפלא ופלא,**

וירטואוזי, זה יותר מכל דמיון, יוצא דופן, יוצא מגדר הרגיל, לא האמין לְמשמע אוזניו, לא יאומן כי יסופר, לא מן העולם הזה, יותר מכל דמיון, מהמם, מופתע לחלוטין, מלהיב, מלהיט, מסמר שׂער, מעורר השתאות והתפעלות, מפליא, מפתיע, מרהיב ביופיו, מרהיב עין, משלהב, נעתקה נשימתו, עוצר נשימה, עַיִן לֹא רָאֲתָה, שִׁלהב; מן הפסגה נשקף נוף עוצר נשימה; התפרצות הר געש היא מראה מהמם; הייתי מוכה תדהמה מזריזות הלהטוטן; המהלומה שניחתה עליו הימֵמה אותו כליל; הִכָּה בתדהמה – הדהים, זיעזע פתאום וקשה: הרצח המתועב הכה בתדהמה את הציבור; המום, הימום, הימם – הדהים, בלבל, הרשים מאוד, הקסים: המהלומה שהם ספגו מירידת המניה הימֵמה אותם; קולה של הזמרת מהמם אף שאינה צעירה עוד; שִׁפשף את העיניים – לא האמין למראה עיניו: שִׁפשפתי את עיניי כשראיתי שנשׂחק נגד נבחרת ספרד המהוללת; לפתע נזקפו אוזני האיש ושפשף את עיניו כדי להיווכח שנית בפלא שנגלה לפניו – ילדים אתיופים דוברי יידיש; הפתעה – דבר (כגון פעולה, אירוע, ידיעה, תחושה) שקורה פתאום, ולא צפוי. יש שפעולת ההפתעה ניכרת בתזמון, במקום, בעוצמה, בשיטת פעולה ובאמצעים וגוררת תבוסה; הופתע, הפתיע, נִפתָע – הופתע, היה מופתע, שנגרמה לו הפתעה, שיש בו הפתעה: נפתעתי מן הדמיון שבין שתי התאומות; במפתיע – בהפתעה, בצורה מוזרה או פתאומית: הגשם שירד במפתיע שיבש למטיילים רבים את תוכניותיהם; נִפלָא – 1. נהדר, מצוין, מקסים, 'משגע': ריח נפלא עולה מן המטבח, מה מתבשל שם? במזג אוויר נפלא שכזה כדאי לצאת לטיול; התאוששתי לגמרי מן המחלה, ואני מרגישה נפלא; 2. יפהפה, יפה להפליא, מרהיב, מרשים ביותר: באוסף התמונות שלו יש יצירות אומנות נפלאות; מחלון החדר במלון נשקף נוף נפלא של הרים מושלגים; 3. שמעורר פליאה, מופלא; נִפלָאוֹת – דברים נפלאים המעוררים התפעלות: המבקרים במפעל החדיש השתאו לנוכח נפלאות הטכנולוגיה המודרנית; התפלאות, הִתפַּלֵא – השתומם, הִרבה לתמוה, הופתע מדבר מה, הרגיש פליאה ותמיהה נוכח דבר מוזר, לא רגיל, לא צפוי וכד': כולי הייתי נרעש ונפעם והתפלאתי מכל מה שראו עיניי; הִפלִיא – גָּרַם לו להתפלא, עורר בו תימהון והשתוממות: כישלונו במבחן הפליא אותי כי הוא נחשב תלמיד מצטיין; תגובתה הקיצונית הפליאה אותי מאוד; הוא מפליא לנגן בפסנתר; עושׂה הלהטים הפליא את כל רואיו; הִקפִּיץ – זיעזֵעַ, הוציא מהשַׁלווה, גרם למישהו לקפוץ ממקומו מרוב בהלה, תדהמה או התרגשות: החדשות על האסון האווירי הקפיצו את הממתינים השלווים לקרוביהם בנמל התעופה; נִפעָם – נרגש, נסער, מלא התרגשות, שיש בו סערת לב: הפסנתרן הצעיר שזכה בתחרות ניגש לבימה בלב נפעם ובעיניים דומעות מהתרגשות; נפרדה מאיתנו בעיניים לחות ובלב נפעם ונרעש; נִפעַם, הִתפַּעֵם, הִפעִים – הסעיר, הביא לידי התרגשות, גרם לפעימות הלב: לאחר שבנה התינוק נהרג, זכתה האם לאירוע מפעים לב כשתרמה את איבריו להצלת חיי ילדים; מַרהִיב, הִרהִיב – הדהים, הפעים את הלב, עורר התפעלות והשתאות: מראה הנוף הקסום הרהיב את ליבנו: מדירת הגג שלהם נשקף נוף מרהיב; העלָמות שהרהיבו תמול שלשום את עיני הבחורים, בינתיים זקנו ובלו; מַרהִיב עַיִן – מפליא ומתמיה ביופיו: כשהגענו לפטרה נתגלה לעינינו מבנה מרהיב עין המגולף בתוך אבני חול אדומות־ורודות; כשראיתי את מפלי הניאגרה, נתגלה לעיניי מראה מרהיב עין שלא ראיתי מעודי; וִירטוּאוֹזִי – מבוצע טכנית בצורה מושלמת ומעוררת השתאות: הכול שיבחו את הפסנתרן הדגול, ארתור רובינשטיין, על נגינתו הווירטואוזית; הִלהִיט – שלהב וליבה את היצרים, עורר סערת רגשות, לרוב של זעם רב: ניסיונות המפגינים להלהיט את הרוחות דיכאה אותם המשטרה; לַהֲטוּט – 1. תרגיל מתרגילי להטוטן בחפצים שונים, שהוא זורק לאוויר ותופס ברצף, כשכמה מהם נמצאים באוויר בעת ובעונה אחת: השלב הראשון בסדנה הוא לימוד להטוטים בשלושה כדורים; 2. מעשׂה 'קסם' שיש בו זריזות ידיים ואחיזת עיניים באופן שאין הצופים מצליחים לעמוד על התרמית שבו; קֶסֶם – 1. כוח משיכה, לרוב מסתורי ובלתי מוסבר, של מקום או דבר מה, סגולתו המעוררת התפעלות ומושכת את הלב: היו לנו רגעי קסם כשטיילנו ברחובותיה הצרים של העיר העתיקה; 2. סגולתו של מי שיש לו אישיות כובשת או יכולת להקסים ולשבות את הלב, קסם אישי: הנשׂיא שנבחר הוא חסַר כל קסם אישי וכריזמה; תדמיתו הצברית היא חלק מקסמו; 3. הסגוּלות של אדם, של מקום או של דבר מה השובות את הלב ומעוררות התפעלות: מתוך עמודי הספר אנו נושמים את האוויר המשכֵּר של ירושלים, עיר הקודש, הכובשת את כל באיה בקסמיה עתיקי היומין; 4. אדם או אישה מה שעושׂה אותם מושכים, מפתים וחושניים: הוא לא נותר אדיש ונלכד בקסמיה; קֶסֶם אישי – השפעה ומשיכה מיוחדת שיש לאדם על סביבתו: בכינוס פגשתי כמה בני אדם מרתקים ובעלי קסם אישי; הקסים – עורר בו התפעלות בשל היופי או הקסם שלו, שבה את ליבו וגרם לו הנאה רבה: הפסנתרנית הקסימה את הקהל בנגינתה היפה; הוא הקסים את כולנו בחוכמתו, בנימוסיו ובטוב ליבו; בחַבלי קסם – קשרים מופלאים המבוססים על הימשכות אל מישהו או אל משהו עד כדי כך שאי־אפשר לעמוד בפניו: בילדותה נמשכה בחַבלי קסם אל עולמם המופלא של אומני הקרקס; קָסוּם – מופלא, מלא קסם בלתי מוסבר, נפלא (עד שנדמה כאילו נלקח מעולם האגדות): אני נוצר בליבי את זכר הרגע הקסום ההוא; כשהגענו אל פסגת ההר נתגלה לעינינו מראה קסום של העמק המוריק על אגמיו; פלִיאָה – 1. תמיהה, השתוממות, הפתעה: פליאה היא בעיניי שהתקבלת למשׂרה; 2. דבר נשׂגב מבינתו של אדם, דָבָר נפלא; נוֹרָאוֹת – 1. [בלשון המקרא] דברים מפליאים מאוד המעוררים פחד, יראה והערצה, ניסים ונפלאות: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה; אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּךָ אֶת הַגְּדֹלֹת וְאֶת הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ; 2. [סִפרותית] מעשׂים איומים ונוראים: מה בין נוראות שעוללו לקיבוצים לנוֹראות השואה וזוועותיה; הַכְּצַעֲקָתָהּ? – האם המצב כה חמור, האם יש הצדקה לצעקה שהקימו עליו: עקב ריבוי תלונות התושבים בנושׂא החליט ראש העיר למנות ועדה שתבדוק אם הכצעקתה; תָּמַהּ – התפלא, הופתע, השתומם, תהה, היה אחוז תימהון; התמיה – 1. הפליא, הפתיע, היה מוזר; 2. התפלא, הִשתומם, תָּמַהּ; תְּמַהּ על עצמך – השתומם כיצד יכולת להגיע לדבר זה שאינו סביר כל עיקר: תמהתי על עצמי כיצד טעיתי טעות כה מכרעת; מַתמִיהַּ – שמעורר תמיהה ופליאה, משונה, מוזר: אין לי הסבר להתבטאותו המתמיהה; חָשכו עֵינָיו – 1. נדהם מרוב צער ויגון; 2. נאחז תדהמה, חטף הלם, נחרד מחמת המראה המזעזע: כשנכנסתי לביתי, חשכו עיניי– פרצו לדירה ורוקנו את רוב תכולתה; הִכָּה בתדהמה – הדהים, זיעזע פתאום וקשה: הרצח המתועב הכה בתדהמה את הציבור; קָפַץ מעורו – יצא מכליו, התפרץ: כל עצמותיי וגידיי רצו לקפוץ מעורי; מימיי לא ראיתי את גיסניתי הרגועה קופצת מעורה; נורא הוד – מלא הוד והדר, מעורר יראת כבוד: המבקר בקריית הווטיקן באיטליה חייב לבקר בקַפֵּלָה הסיסטינית כדי לראות את יצירות אנג'לו נוראי ההוד; צָללו שתי אוזנָיו – היה נרעש ונדהם, לא האמין למִשמע אוזניו: אנוכי עושׂה דבר בישׂראל שכל שומעו תצילנה שתי אוזניו; מי פִּילֵל ומי מילל – על דעת מי עלתה מחשבה כזאת: ילדי הרחוב יידו בי אבנים, קראו לי שיכור ומרמרו את חיי – מי פילל ומי מילל שכך יקרה לי; פְּעוּר פֶּה, בפה פעור – בסקרנות רבה, בעניין רב, בלב הולם ובנשימה עצורה: הקהל הקשיב בפה פעור לסיפורו המרתק של המרצה; היינו פעורי פה כשראינו את פעלולי הקוסם; לֹא יִיפָּלֵא כִּי, אין להיפלא על – אין לתמוה על: לא ייפלא שהשׂכלת הבוגרים כה דלה אם אין תולים תקוות בחינוך; מן הפלא, פֶּלֶא הוא, פֶּלֶא ש־ – יש לתמוה, העניין תמוה: פלא הוא שפתאום קם והתפטר והלך לעשׂות לביתו; פֶּלֶא עַל כָּל פֶּלֶא – מפליא ביותר, מפתיע מאוד, יוצא מגדר הרגיל: פלא על כל פלא הוא שמהתלמיד העצלן הזה נהיה מנכ"ל של חברה כה גדולה; מוכה תימהון, מוכה תדהמה – נדהם, המום: עמדתי מוכת תדהמה כשנבחרתי לוועד; הוא הסתובב מוכה תימהון בדירתו השׂרופה, שדבר לא נשאר ממנה; יוצא מגדר הרגיל – מצוין, נפלא, חורג מן המקובל, בולט, מצוין: הנשׂיא זכה לקבלת פנים יוצאת מגדר הרגיל; מקפיא דם – מחריד ביותר; שיכּור, ולֹא מִיַּיִן – כינוי לאדם שנתקף רגש עז, צער עמוק או שׂמחה עזה, המבלבלים את חושיו: שיכור הוא ולא מיין, אלא מהנוף המדהים שנגלה לעיניו; לא האמין למִשמע אוזניו – נדהם, הוכה בתדהמה לשמע דבר בלתי צפוי: יורם עשׂה את זה?! אינני מאמינה למשמע אוזניי! שָׁלַף ארנב מכובעו – הפתיע, הדהים; להפליא – באופן יוצא מן הכלל, עד כדי לעורר תימהון, עד כדי לעורר פליאה או השתוממות: בקורס פגשתי אישה חכמה ויפה להפליא; הַפלֵא וָפֶלֶא – קריאת התפעלות מתופעה מַפליאה, נפלא ביותר, לא יֵיאמן, פלאֵי פלאים: הפלא ופלא כיצד עף הפיל בחלומי; פִּלאֵי פלאים – 1. ניסים ונפלאות, דברים מופלאים ביותר: הוא הִרבה לספר פלאי פלאים על הרפתקאותיו במזרח הרחוק; 2. קריאת הפתעה, השתאות או תדהמה לנוכח דבר נפלא או מופלא: פלאי פלאים! לא הייתי מאמין שהמגרש הצחיח הזה יהפוך לגינת חמד ירוקה; פִּלאִי – מסתורי, שיש בו פלא, שנעשׂה בדרך מופלאה ולא מובנת, שנפלא מבינתנו: באיזו דרך פלאית־מסתורית עלה בידו להימלט מאחד מבתי הכלא השמורים היטב בארה"ב; שְׁמֵימִי – נעלה, עליון, נשׂגב, נפלא ביותר: המוזיקה השמימית של החזן הנודע הנעימה כמה שעות בחיינו; יופייה השמימי מונצח בתצלומים רבים; הועמד בפני עובדה מוגמרת – הועמד בפני מעשׂה עשׂוי שאין לשנותו עוד: מייד לאחר חקירת המשטרה נאמר לו כי עליו לפרוש מייד, והוא הועמד בפני עובדה מוגמרת; לא קמה עוד רוח בו, לא היה בו עוד רוח – נדהם מאוד מבהלה או מהפתעה, פג אומץ ליבו, נפל ברוחו: אויבינו נמס לבבם כשראו את הטכנולוגיה המפותחת שעלולה לתקוף אותם, ולא היה בם עוד רוח להילחם בנו; רְאֵה זה פֶּלֶא – ביטוי המשמש להבעת פליאה והשתוממות, מפליא הדבר: במהלך החקירה הוא הודה במעשׂה, אך ראו זה פלא – בבית המשפט הכחיש כל קשר לעניין; אוזן לא שמעה, לא יאומן כי יסופר, זה למעלה מכל דמיון, עַיִן לֹא רָאֲתָה – ביטוי של התפעלות מדבר שעדיין לא נראה כמותו, יוצא מן הכלל, דבר מעין זה שאין רואים תכופות: השולחן היה ערוך כיד המלך, ועליו שפע של מטעמים שעין

לא ראתה עוד; לא יאומן כי יסופר – 'איסתא' פרסמה מחירי טיסה זולים יותר מכל חברה אחרת; הדבר נשׂגב מבינתו – הדבר יותר מכושר הבנתו: נשׂגב מבינתי כיצד בני אדם משפילים את האישה אם בהטרדה מינית או באלימות אחרת; כפתור וָפֶרַח – קריאת התפעלות למראה דבר נאה, נפלא! נהדר!: זו ממש מלאכת מחשבת, מעשׂה אומן, כפתור ופרח! גדולות ובצורות, גדולות ונצורות – דברים גדולים ומפתיעים: אין בפי גדולות ונצורות בעניין העברת הפיקוד; פליאה היא בעיניי – הדבר מתמיה, אני תמה ומשתומם על כך, לפלא הדבר בעיני, הדבר נשׂגב מבינתי: פליאה היא בעיניי איך הצלחת לשׂרוד בתנאים כאלה; הרים גבות – גילה תמיהה, הביע פליאה; נפלאות ממני ולא אדע – נשׂגבים ממני; היה לפלא בעיניו – נראה כדבר לא רגיל ולא מובן, הוא התפלא על זה, לא הבין זאת: היה לפלא בעיניי היאך השלמתם עד כה עם האפליה הזאת; האיר את עיניו – הבהיר לו עניין מסוים, גרם לו לראות עניין כלשהו או היבט כלשהו שלא ראה קודם: אני מבין מסמך זה כפשוטו, אבל אם תמצא בין השיטין דברים נוספים, אודה לך אם תאיר את עיניי; מאיר עיניים – .1 – מאלף, מועיל, מקנה דעת: הספר 'מחקרים על הנשיות' מציע גישה מאירת עיניים להבנת מיניות האישה; .2 ברור לעין, בולט לעין, חד ובהיר: הספר ראה אור באותיות מאירות עיניים; בכניסה לחנות תלוי שלט גדול ומאיר עיניים; עוצר נשימה – מדהים, מעורר התפעלות, מרהיב ביופיו, שהנשימה נעתקת למראהו: מן הפסגה נשקף נוף עוצר נשימה; לא ייאמן כי יסופר – קשה להאמין כי כך הוא; בנוי לתלפיות – מתנוסס ברוב הדרו: מצאנו ארמון בנוי לתלפיות; חדשות ונצורות – דברים חדשים ומפתיעים וחשובים, ידיעות מפתיעות ומרעישות, גילויים בלתי צפויים: זה מה שרצית לומר? ואני חשבתי שיש בפיך חדשות ונצורות; יָרַד פלאים – ירד (מערכו, ממחירו, מגדולתו) ירידה מובהקת ותלולה עד כדי תימהון: ערך הדירות באזור ירד פלאים בעטיים של המְפעלים המזהמים באזור; עיניים לטושות, לטישַׁת עֵינַיִם, לָטַש את עיניו – הבליט את העיניים או אימצן כנעוצות בדבר מה, אימץ את מבט העיניים מתימהון, מהפתעה, מהתבוננות מאומצת, מתאווה, מְפַּחֵד, מקנאה וכד': הוא לטש בי את עיניו משום שמעולם לא ראה יצור כה יפה, כה שלו וכה בטוח בעצמו; מה לכוהן בבית הקברות – מה עושׂה אדם במקום שאינו מתאים לו להיות בו: לתדהמתי ראיתי חרדים מתגייסים לצבא, מה לכוהן בבית הקברות; נֶאֱלַם דוּמִייה – הוּכּה תימהון, השתתק כליל: נאלמתי דומייה, ולא יכולתי להוציא הגה מפי; דָּבְקָה לשונו לחִיכּו – לא יכול לדבר, נאלם; נֶעֶתקוּ המילים מִפִּיו – לא יכול לִפצות פִּיו, נאלם דום: מרוב תדהמה נעתקו המילים מפיו; לא יאומן כי יסופר, לא ייאמן כי יסופר – הדבר אינו מתקבל על הדעת, קשה להאמין כי אומנם כן הוא: לא יאומן כי יסופר, בחו"ל חווינו חוויה מיוחדת: שועל הגיב לצפצוף האוטובוס והצטרף עם כולנו לארוחה; אין בעל הנס מכיר בנִיסו – מי שקרהו דבר פלא על הרוב אינו מסוגל להעריך את גודלו: הוא חשב שניתוח של חמישה מעקפים – הוא עניין של מה בכך, כי אין בעל הנס מכיר בניסו; נשמעה שמועה שהִכְּתָה אותו בהלם והקפיצה אותו מכיסאו; הידיעה נפלה כרעם יום בהיר; ההפתעה הממה אותו; פְּלאי פלאים, מעורר התפעלות; עין לא ראתה כמותו, אוזן לא שמעה כמוהו; זה יותר מכל דמיון, מפתיע, לא ייאמן; הדבר היה לפלא בעיניו; עיניו יצאו מחוריהן מגודל התדהמה; קולו נחבא לרגע בגרונו מהשתוממות; הסתכל בה פעור פה, תוהה ומופתע עד מאוד; לא האמין למראה עיניו ולמשמע אוזניו; הטיל 'פצצה' בנאומו המפתיע והשאיר אותנו ללא מילים; יותר מכל דמיון ומן השׂכל האנושי; מי שמע כזאת, מי ראה כאלה? > הפתעה!

ויתור! פיוס! עקשנות!

ויתור. ויתור – .1 נכונוּת שלא לעמוד על דֵעה או על זכות בדרך־כלל בשל דרישותיו של אחר או מילוי רצונו בעניין שהיה שנוי במחלוקת כדי לפתור סכסוך או להגיע לפשרה; הגמשת עמדות ונכונות להתפשר עם הצד השני; .2 החלטה לנטוש או לזנוח שאיפה, תוכנית, עיסוק, דרך פעולה וכד'; ויתר – נענה שלא לעמוד על דֵעה או על זכוּת או על המגיע לו; ותרנות – נטייה, תכונה או מצב שיש בהם מתינות וסובלנות, ויתורים ופשרות, נכונות להיענות לדרישות או לפשרנות של אחרים: הוותרנות קשורה גם בזולתנות, ומשמעיה הקרובים הם סלחנות, יחס רך, כניעה, יד רחבה או בזבזנות [היפוכה – קפדנות, קנאות וצייקנות]; הַבלָגָה – .1 יכולת לשלוט על פעולות ועל התנהגויות מזיקות או לא־רצויות וכד' או למונען. ההבלגה ניכרת בהתאפקות, בשליטה עצמית, בריסון עצמי בהימנעות מתגובה (בעיקר נוכח התגרות או עלבון); .2 : שליטה על ביטוי של רגשות או מחשבות, כאב או תשוקה של האדם; הבליג – נמנע מלעשׂות משהו, התאפק, ריסן את עצמו, שלט ברוחו, נמנע מלהגיב (למרות התגרות, עלבון וכד'): יעצתי לו להבליג ולא להגיב על ההשמצות; הפעם הוא עבר כל גבול ואיני מוכן להבליג עוד; רַך – ותרן, מֵקֵל מאוד: אזהרה למנַהל שלא יהא רך לזה וקשה לזה; מחילה, מָחַל – ויתר, לא תבע את המגיע לו והניחו לאחר: מי שמחל על כבודו, כבודו מחול, אבל רב שמחל על כבודו אין כבודו מחול; התפשרות, הִתְפַּשֵׁר – הגיע לכלל הֶסכם על ידי ויתור הדדי, בא לידי פשרה, השלים עם: התפשר עם כורח החיים; התפשר עם המציאות; השלמה עם, השלים עם – קיבל בהבנה מתוך הכנעה או ויתור: היא לא קיבלה את שרצתה, אבל ההשלמה עם המצב הקלה עליה את קבלתו; לא קמה בו עוד רוח, לא היה בו עוד רוח – ויתר, איבד את ההניעה (מוטיווציה), התייאש: אין בו עוד רוח להתמודד עם הבלי הדור החדש; עֲנווְתָנוּת, עַנוְתָן – נוהג בענווה ובוויתור לבריות, צנוע שאינו קפדן, מעביר על מידותיו, שח עיניים [ההפך: גאוותן]: אישה ענוותנית זו מרבה לעשׂות בסתר חסדים ומעשׂי צדקה; שַׁח עֵינַיִם – בעל עיניים מושפלות, ענוותן וצנוע; עַנוְתָן כהילל – עניו, צנוע, נוהֵג בענווה ומוותר לבריות: לעולם יהא אדם ענוותן כהילל, ולא יהא קפדן כשמאי; עיגל פינות – לא הקפיד על כל הכללים, קיצר בהליכים רשמיים; העביר על מידותיו – ויתר ולא עמד בתוקף על דעתו או על זכויותיו, אף ששוכנע כי הצדק איתו: העבירה על מידותיה לא מפני שהיא פחותה ממנו אלא שזו מעבירה על מידותיה וזה אינו מעביר על מידותיו; בכפפות משי, בכפפות של משי – נהג בו ברוך ובעדינות, לא מיצה עימו את עומק הדין, בעדינות, ברכות רבה, בהתחשבות, בזהירות ובוותרנות: הוא אדם רגיש ופגיע מאוד, עליך לנהוג בו בכפפות של משי; גַדלוּת נפש – יכולתו ומוכנותו של אדם לוותר על טובות הנאה, על כבוד וכד' למען אחרים או למען מטרה נעלה, הוויתור עצמו: הוא הראה גדלות נפש בלתי מצויה כשוויתר על המשׂרה שהוצעה לו רק כדי שלא ייפרד מאביו הקשיש; נשברה התנגדותו – אולץ להפסיק את התנגדותו, ויתר או נכנע: לאחר קרבות עזים נשברה התנגדותה של ההנהלה וקיבלה את תנאי המועסקים; ידיו מְשוּכוֹת מן, מָשַׁך ידו מן, מָשַׁך ידיו מן – הוא הסתלק מן, הוא ויתר על: מעתה ידיי משוכות מן העניין; הִנִיחַ ידו מן, מָשַׁך ידו מן – נמנע או חדל ממנו, הסתלק מן, התרחק מן, חדל לעסוק ב': אחוז בזה וגם מזה אל תמשוך ידיך; אני מבכר לבטל עצמי ולהניח ידי מן המחלוקת מלהרבות ריב עם יריביי; העביר על מידותיו – ויתר, לא עמד בתוקף על דעתו; קיפל את הדגל – נכנע, ויתר ויתור מוחלט: בשנים האחרונות קיפלה המפלגה את הדגל החברתי אף ששנים נשׂאה אותו בגאון; נרצעוּת לעבודה – התמכרות, מסירות מוחלטת (לאדם, לעבודה וכד') עד כדי ויתור על עצמיותו: נרצעות היפנים לעבודתם ידועה; הַצָעַת פְּשָׁרָה – הצעת ויתור הדדי בין שני הצדדים לשם השׂגת הסכם, הצעה שאי־אפשר לסרב לה; מִלְחֶמֶת עֲצַבִּים – אִיומי מלחמה והעמדת פנים של הכנות למלחמה כדי לערער את שלוות היריב, להפחידו ולסחוט ממנו ויתורים בלי מלחמה ממש; רצונו של אדם כבודו – כיוון שרצונו כך, ייעשׂה כרצונו [מי שוויתר מרצון על דבר שהוא לטובתו]; כשנצרכים לגנב מורידים אותו מחבל התלייה – כשנזקקים למישהו מתעלמים מחטאיו; אם אין ההר בא אל מוחמד, בא מוחמד אל ההר – אם האדם אינו יכול להשׂיג את רצונו, עליו לעשׂות את מה שאפשר; נָשָׂא פָּנִים – היטה את הכף לטובתו שלא כדין, העדיפוֹ על אחר או על אחרים, הִפלה אותו לטובה: לֹא תִשָּׂא פְנֵי דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל; מַשׂוֹא פָּנִים – העדפת אדם על אחרים בשל חשיבותו, קרבתו, ידידותו וכדומה, הפליה לטובה, התנהגות סלחנית או ותרנית מסיבות לא ענייניות, העדפת אַחד הצדדים בדין: ההחלטה בהנהלה התקבלה בתום לב וללא משׂוא פנים; נסיגה טקטית – ויתור זמני, הזזת הכוחות לאחור תוך שימור המגע עם האויב והאטת התקדמותו: צבא הקיסר הופתע ונסוג נסיגה טקטית לפנים היבשת, התארגן לקרב, ובשׂיא הגאות תקף את צבאו של הצי המונגולי; לא עָמַד עַל מִידוֹתָיו – לא הקפיד ולא עמד על זכויותיו בכל תוקף, ויתר: בני הזוג הבינו שאם לא יעמדו על מידותיהם זה לזה, סופם שייוועדו ברבנות לגירושים; נוח לִרצוֹת – מהיר להתפייס, שקל לפייסו, שאינו שומר כעסו לאורך ימים, אינו נוטר: קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד; אם תתנצל, הוא בוודאי יסלח לה כי הוא נוח לִרצות; רַך כַּקָנֶה – משל לאדם נוח, ותרן, סלחן עניו: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רַךְ כַּקָּנֶה וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כָּאֶרֶז; הוא רך כקנה ולכן הוא חביב על הבריות; לִפנִים מְשוּרַת הדין – הקלה וּויתור־מה לגבי החוק המוחלט, נוהַג בסלחנות ובמידת הרחמים, כלומר פחות ממה שהדין מחייב; התנזר מן, נָזַר עצמו מן – התרחק מן, התנזר, פרש מן: נזרתי עצמי מיין ומהימורי קזינו; אנס עצמו מן – ניזר מן, נמנע מלעשׂות דבר כלשהו: אנסה עצמה מן השׂחוק ומן השׂיחה ומן השינה עד שהייתה לנזירה; גָדַר עצמו מן – נמנע מלעשׂות דבר: משעה שלקה העולם בדור המבול, עמדו אומות העולם וגדרו עצמן מן הערווה; נָדַר הנאה מן – אסר על עצמו ליהנות מן, נמנע מכל מגע עם: נדרתי הנאה מבשׂר, ומעתה אהיה צמחוני; בני הזוג נדרו הנאה מינית זה מזה בשל מחלה; הִדִיר הנאה – מנע את עצמו מליהנות ממשהו; אסר על נפשו – קיבל עליו להימנע מדבר, התנזר מלעשׂות דבר מסוים; לא עמד על קוצו של יוד – לא עמד על דבר פעוט וקטן ערך, לא עמד על פרט שחשיבותו מועטה; ניער את חוצנו ממישהו או ממשהו, ניער חוצנו ממנו או מן העניין – הסיר מעליו כל אחריות לו, התכחש לאחריותו כלפיו, הכחיש כל שייכות, קשר, קרבה או יחס אליו, סירב להיות מעורב בו: משעלו החשדות נגדו נעלמו ידידיו, ורבים ניערו את חוצנם ממנו; חתונה קתולית,

נישׂואים קתוליים – הֶסכם או שותפות שאין לבטלם, מצב המחייב לעד, שותפות לצמיתות; לא נדבק לכיסא – מוכן לוותר על תפקידו; לא שׂחה נגד הזרם – ויתר ולא נהג בניגוד למקובל, הלך בתלם: לא שׂחיתי נגד הזרם אף שהיה ראוי לעמוד בפרץ, ולא לוותר; פטור בלא כלום אי־אפשר – לא ייתכן להיפטר מן הדבר לחלוטין, יש לעשׂות לפחות משהו: אף שחששתי ברע, בנתי שלפוטרני בלא כלום אי־אפשר, לכן סייעתי לאימי בהכנת ליל הסדר; אין פשרה בלי ויתורים מכאן ומכאן; חזר בו חזרה גמורה מ־; ידע מתי לסגת; לא עמד בתוקף על דעתו; לא עמד לו הרצון להילחם; נטש את היוזמה והניח לדברים להתגלגל ללא התערבותו; בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך; לעולם יהא אדם רך כקנה, ואל יהי קשה כארז; אם לא יהיה מה שתרצה, רצה מה שיהיה; כוח הוויתור מרבה שלום ורוח טובה; מוטב להתכופף מלהישבר: כופף ראשך מפני כל גל וגל, ולא תטבע

פיוס. סולחה > פִּיּוּס – פעולה או תהליך שעיקרם לסיים ויכוח בין יחידים או קבוצות הנתונים במצב עימות. מפעולות הפיוס: שידול וריצוי, השכנת שלום, ויתורים, הפשרה בין עמדות מנוגדות או לא תואמות, לעיתים בהקרבת עקרונות; פִּיֵּס – 1. הפסיק מישהו מלכעוס או מלהיות לא מרוצה, הרגיעו או הפיג את רוגזו, את כעסו או את עלבונו על ידי בקשת סליחה, מתן פיצוי וכד׳, ניסה לשכך את עוינותו במחוות ידידות, וכן – הִרגִיעַ, הִשלִים בֵּין, הפיג את רוגזו, הֵפִיס אֶת דַעתּוֹ של מישהו, הִשכִּין שָׁלוֹם, הִשקִיט, רִיצָה, שִׁיכֵּך את עוינותו, עָשָׂה שָׁלוֹם: קניתי לה זר פרחים כדי לפייסה על הֵיעדרותי; 2. השכין שלום בין רבים, יישב סכסוך או מחלוקת שנתגלעה ביניהם על ידי תיווך, פישר וכד׳, סילק את הריב: אני שׂמח שהצלחתי לפייס ביניכם לאחר חודשים ארוכים של מחלוקת עמוקה; 3. שידל, פיתה, שכנע: המועמד לבחירה פייס את הנמנעים או את מתנגדיו עד שנשמעו לו; התפַּייסוּת, התפייס – השלים עם היריב אחרי מריבה, עשׂה שלום, התרָצה: חשדתי בחבֶרתי חשד שאין בו ממש, ולכן ראיתי לפייסה בדברים ולהשלים עימה; לאחר הריב ההתפַּייסות מתוקה; דִּבְרֵי פִּיּוּסִים – דברי שלום לסילוק ריב: האישה ניסתה לרצות את בעלה בדברי פיוסים; פִּיּוּס לאומי – עשׂיית שלום בין יריבים במדינה או בחברה, הפגת רוגז על ידי התנצלות או פשרה וכד׳, סילוק ריב: סוריה וסעודיה מציעות תוכנית פיוס לאומי ללבנון; צו פיוס – ארגון לא פוליטי ללא מטרות רווח, שמטרתו ליצור פיוס והידברות בתוך הציבור היהודי בישׂראל: אחרי רצח רבין, שהעמיק את הקרע בחברה הישׂראלית, הגיעה העת לצו פיוס; מפויס – ששב מכעסו או מיגונו, שנתרצה או ריצו אותו, שהפיגו או שיככו את רוגזו: ביקשתי ממנה סליחה, והיא חייכה אליי חיוך מפויס; התרצה, ריצוי, רִיצָה – 1. פייס, שיכך את כעסו של מישהו במילים יפות, במתנות וכד׳: ניסיתי לרצותה בטיול לחו״ל, אבל דבר לא הועיל היא נותרה כעוסה ומרוגזת; אל תרצה את חברך בשעת כעסו; 2. השׂביע את רצונו של מישהו, עשׂה משהו בשבילו כדי שיהיה מרוצה: קשה לרצותו כי יש לו דרישות בלתי הגיוניות; פישור, פישר – יישב מחלוקות בבוררות או בהסכמה שהושׂגה בוויתורים הדדיים, פייס בין צדדים על ידי ויתוּרים הדדיים: היא קיבלה עליה את תפקיד הפישור בין היריבים; הַשלָמָה, השלים – 1. עשׂה שָׁלוֹם בין יריבים, פִּייס ביניהם: לאחר ריב ממושך, ההַשלָמה ביניהם גרמה לשׂמחה רבה; 2. קיבל עובדה בהבנה או מתוך הכנעה: היא לא קיבלה את שרצתה, אבל השלימה עם המצב והקלה עליה את קבלתו; נָשָׂא חֵטא, נָשָׂא עָוֹון – סָלח, מָחל, מחה את העוון; סָלַח – חדל לשמור טינה, הפסיק לכעוס על מישהו, ויתר על עונש שהגיע למישהו: סלחני, סוֹלחנות, סַלחנות – נטייה לסלוח, ותרנות, הימנעות ממתיחת ביקורת על מישהו או על משהו מתוך התחשבות או אצילות, וכן – יד רכה, מַקל נועם, פייסנות, פשרנות: השופט הראה סלחנות כלפי הנאשם לאור החרטה העמוקה שהביע והֵקֵל בעונשו; ההורים מפריזים בסלחנותם להתנהגות ילדיהם; סָלִיחַ – שאפשר לסלוח לו: התנהגות מבישה ובלתי סְליחה; סַלָּח, סולחן, סלחני, סַלחָן – מי שמרבה לסלוח: פלוני ותרון וסלחן כאחד; עימך הסליחה – אנא, סלח לי; נטִירַת טִינָה – שמירת שׂנאה בלב: נטירת טינה אינה ממנהגי;

עקשנות. עמידה על, עקשנות – תכונה או מצב של דבקות נחושה ובלתי סבירה בדבר (כגון דעה, התנהגות, רצון, מטרה, מהלך) שלא לשנותו, למרות היגיון, טיעונים או שכנוע של אחרים לגישה אחרת; התעקש – 1. עמד על דעתו בתוקף ולא הסכים בשום אופן לשנותה או לוותר על דבר מה על אף ניסיונות שכנוע ולחצים שונים: אפילו שֶׁקֶר בחוץ, היא מתעקשת לצאת החוצה בלי מעיל; 2. היה נחוש לעשׂות משהו והתאמץ מאוד לעשׂותו על אף הקשיים: היה לו קשה לרוץ, אבל הוא התעקש וסיים את הריצה בהצלחה: למרות כאביה היא התעקשה להמשיך לעבוד כרגיל; עקשני, עַקשָׁן – 1. שאינו משנה את דעתו בקלות, קשה לשכנעו לשנות את החלטתו או קשה לו לוותר: כמה ילד עקשן! 2. שאינו נרתע מלדבוק במטרתו למרות הקשיים: זהו פרי עמלם של חלוצים עקשנים, חרוצים ובעלי חזון; עיקשוּת לֵב – עקשנות, סרבנות; הָלַךְ עד הסוף – לא ויתר אלא פעל בעקיבות ובנחישות; קַפּרִיזָה > גַחֲמָה – שינוי פתאומי ובלתי ניתן להסבר של מצב רוח או התנהגות הניכר במחשבתו או בפעולתו של אדם, בהתעקשותו הרגעית חסרת ההיגיון או ברצון שרירותי חסַר סיבה מתקבלת על הדעת: היא קיבלה באהבה את כל גחמותיו; עמד על רגליו ואמר [דימוי לסוסים הנוהגים להרים את רגליהם הקדמיות כשאינם רוצים להתקדם] > עָמַד עַל רַגלָיו וְאָמַר – החזיק בדעתו בתוקף ולא רצה לוותר, הִכביד את ליבו, התבצר בעמדתו, התעקש, לא זז מעמדתו, עמד על דעתו, עמד על שלו: היא עמדה על רגליה ואמרה שאינה מוותרת על אמונתה היוקדת בשוויון המינים; נחוש, נחישות – החלטה נחרצת להשׂיג מטרה רצויה למרות קשייה ואילוציה; למשל, הוא ניחן בעוז רוח ובנחישות החלטה; קשֵׁה מצח, הִקשה את עורפו – התעקש, לא קיבל מרות; אָסֶרטִיבִי > דַעתָן – 1. מי שנוטה להביע את דעתו בתקיפות או בנחרצות או לדבוק בעקשנות בעמדותיו, מי שיש לו ביטחון רב או מופרז בידע שלו ובנכונות דעותיו: הוא שופע אירוניה מושחזת, רהוט בדיבורו, מהוקצע ודעתן; 2. בעל שׂכל, נבון, חכם, ידען, בעל ידע רב: הדורות הראשונים דעתנים היו, די להם במשל, הדורות האחרונים ליבם צר וצריכים סיפורי מעשׂיות לביאור העניין; אָסֶרטִיבִיוּת > דַעתָנוּת – תקיפות, נחרצות או נוקשוּת בהבעת דעות, ביטחון רב או מופרז של אדם בידע שלו ובנכונות דעותיו ועמדותיו: בדעתנות קבע מנהל המוזאון כי הכול חייבים לעמוד בתור כדי לבקר במוזאון; מקסימום > מֵרַב, מַקסִימָלִיזם > מְרַבִּיוּת – שאיפה להשׂיג את המרב ללא כל מוכנות לפשרה, בעיקר בתחומי הפוליטיקה והחברה; מַקסִימָלִיסט – אדם ששואף להשׂיג את המרב ואינו מוכן לפשרות, אדם הניכר בתכונת המרבִּיוּת; פַּסקָנִי, פַּסקָן – פוסק, אדם נחוש והחלטי הקובע דברים בפסקנות רבה, חכם המוסמך לפסוק הלכות; פַּסקָנוּת – החלטיות, נחרצות, הֵיעדר כל ספק, תכונתו של הפסקן: הוא הביע את דעתו בפסקנות שכזאת שלא הותירה כל מקום להתנגדות; נִמְרָצוּת – החלטיות, תקיפות, עזות, תכונתו או אפיונו של הנמרץ: ראש העיר החדש פעל בנמרצות לשיפור חזות העיר; איש ברזל – אדם תקיף וחזק באופיו שאינו יודע ויתורים; רְצוֹן בַּרזֶל, רְצוֹן פּלָדָה – כוח רצון חזק, הכושר הנפשי להחליט דבר ולא להירתע מפני שום קושי, נחישות וכוח עמידה חזק: רצון הברזל שלנו נותן לנו את הכוח להגן על עצמנו נגד שׂונאינו; קְשִׁי עורף, קַשיוּת עורף – עקשנות, סרבנות: מסיפורי המקרא ניכרת קשיות העורף של עמנו; עקשנות, עיקש לב, קְשֵׁה עורף – עקשן, סרבן, מי שאינו מקבל מרות או אינו מוכן לוותר על שלו, מי שעומד על דעתו בתקיפות ובנחישות: אני מתקשה להבין את סירובו העיקש לעבור את הבדיקה המבוקשת; דַווקָן – העושׂה מעשׂים של ׳דווקא׳, עקשן, עיקש; מלחמה לחיים ולמוות – מלחמה ללא פשרות; אָטַם את ליבו – אטם עצמו בפני כל רגש, נהג בקשיחות וברוע לב: דרכו להתמודד עם הזוועה הייתה לאטום את ליבו מולה; נדבק לכיסא – [בלשון הדיבור] החזיק בחוזקה בעמדתו או בתפקידו, לא היה מוכן בשום אופן לוותר עליהם: בשנים האחרונות עד פרישתו לגמלאות הוא נדבק לכיסא שלטונו, והיו לישות אחת; הקפיד על קוצו של יוד, לא ויתר אף לא על קוצו של יוד, עָמַד עַל מִידּוֹתָיו – הקפיד ועמד על זכויותיו בכל תוקף, לא ויתר: הוא הסתכסך עם רוב עובדי המחלקה כי לא עמד על מידותיו כמלוא הנימה בכל הנוגע לזכויות הפרט; עָמַד עַל תִילּוֹ – דרש כי דעתו תתקבל, לא ויתר, עמד על דעתו; חֲזַק לֵב, חֲזַק מֵצַח – עיקש, עקשן; חָזַק ליבו – התעקש; חיזק את ליבו – הִקשה את ליבו, גָּרַם לו לנהוג בעקשנות ובנוקשוּת; איתן בדעתו – אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו; לא זז מעמדתו, לא מש מדעתו – לא ויתר על שלו: שנים לא משתי מדעתי עד שעלה בידי לפרסם את רעיונותיי; עמד על דעתו – 1. לא ויתֵר, סירב בעקשנות לשנות את דעתו: הנאשם עמד על דעתו וטען בלהט כי הוא חף מפשע; 2. נעשׂה בר־דעת, החל להשתמש בשׂכלו ולהבין דברים: מיום שעמדתי על דעתי, לא הייתי סמוך על שולחן הוריי ואכלתי את ארוחותיי בזעת אפי; דעתן, איתן בדעתו, עמד על שלו – דרש כי דעתו תתקבל, לא ויתר, עמד על דעתו: העסק נתבטל משום ששני הצדדים עמדו על שלהם ולא ויתרו כמלוא הנימה; חיזק את לב פלוני – הקשה את לב פלוני, נתן בליבו תוקף ועקשנות; הַכבָּדַת הלב, הִכבִּיד את ליבו, הִקשָׁה את ליבו, הִקשָׁה את לב פלוני – הביאו לידי כך שיתעקש, הקשיח את דעתו, הקשה את עורפו, הִקשה את ליבו, נקט עמדה קשוחה, התעקש, עמד על דעתו, לא ויתר: ואין ספק שלולא הכבדת הלב היה פרעה משלח את ישׂראל ; הקשה את עורפּו – התעקש, לא קיבל מרות, סירב להיענות ולוותר; הכבדת לב, שרירות לֵב – 1. עיקשוּת, קַשיוּת עורף; 2. הֶפקרוּת, רצון חופשי שאין בו כל התחשבוּת בַּשׂכל הישר או בַּמקובל ובמוסכם; אֱגוֹז קָשֶׁה – 1. כינוי לאדם עקשן ותקיף שקשה להשפיע עליו או לשנות את דעתו: שכני הוא אגוז קשה, ולכן נתקשה לשכנעו לשפץ את הבניין; 2. כינוי לבעיה שקשה לפותרה או למכשול שקשה להתגבר עליו; בְּמֵצַח נחוּשָׁה – בעזות מצח, בחוצפה, בגסות רוח, בלי שום בושה, בנחישות ובהתרסה: איך הוא מעז לשקר לי כך במצח נחושה; הוא ענה את תשובותיו במצח נחושה והכעיס את המורה; נאחז בציפורניו – עשׂה הכול כדי שלא לעזוב אותו או לנטוש משׂימה שנטל על עצמו, התאמץ בכל כוחותיו, לא הרפה

בעקשנות בדבר היא נאחזה בציפורניה בתקווה הקלושה כי אחִיה עדיין בחיים; אוזניים אטומות, אוזניים עֲרֵלות – דבריו הושמעו באוזני בני אדם שאינם נכונים לשמוע: כל ההסברים נפלו על אוזניים עֲרֵלות; אטימוּת לב – קשיחות, חוסר רגש, חוסר רצון להבין, טמטום, קהות חושים; גישה דוגמטית – גישה שאין לעבור עליה: אין לערער על הדוֹגמה; דעה דווקנית – דעת עקשן, דעה שאין מוותרים עליה: הוא טיפוס בעל דעות דווקניות, וקשה להסתדר עימו; דֵעה מוּקדֶמֶת – דעה משוחדת על מישהו המיוסדת על רושם מקרי או שמושפעת ממישהו; נאחז ב־ כּבְקַרנות המִזבח, אָחַז ב־ בקַרנות המזבח – ניסה בשארית כוחותיו להציל את נפשו, לשׂרוד וכיו״ב: למרות גילו המבוגר וחוסר התאמתו למשׂרתו, אחז במשׂרה כבקרנות המזבח; יֵיהָרֵג ואַל יַעבור – לא יעשׂה את הדבר בשום פנים ואופן: לגבי החברה החרדית, גיוס בנות לצבא הוא בבחינת ייהרג ואל יעבור; הלך בשרירות ליבו – התעקש; לו תמיד המילה האחרונה – לו תמיד האמירה המכרעת, לו תמיד הדעה הקובעת; נָתַן כָּתֵף סוֹרֶרֶת – התעקש, הִמרה, לא ציית: הוא התאכזב קשות כשדווקא חבריו הטובים נתנו כתף סוררת בשעת חירום; הם מיאנו להקשיב, נתנו כתף סוררת, ואוזניהם הכבידו משמוע; שָׂם פניו כחלמיש – הקשיח את דעתו כחלמיש; הִכבּיד את לִבּו – הִתעַקש, התאכזר: המורה הִכביד את לִיבּו, והתלמידים נענשו על לא עוול בכפם; התעקשות שאין בה פשרה; עמד בכל תוקף על דעתו ללא רצון לוותר; אוזנו ערלה, ואין הוא מוותר אפילו על קוצו של יוד; אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו; הוא כחלמיש, מדעתו לא ימיש, וקשה למצוא תרופה לעקשנותו; הוא אסור בחבלי מחשבה עיקשת אחת; קשה אתה, וגיד ברזל עורפך, ומצחך נחושה; עקשן אינו מחזיק בדעות אלא הן מחזיקות בו; אין עקשן כאוטם אוזניו משמוע דעות אחרות; קשה אתה וגיד ברזל עורפך ומצחך נחושה; כל המַקשה עצמו נגד הגל, הגל שוטפו; ליבי נוטה אחרי המתירים לסלוח; אין עיוור כעוצם עיניו מראות; אין לך חירש כמי שאוטם אוזנו משמוע; אין תרופה לעקשנות; קשה לחיות עם איש עקשן שדעותיו תקליט ישן < רצון!

זהירות!

זְהִירוּת – נקיטת פעולות (כגון תשׂוּמַת לב מרבית ואי־היחפזות בפעולה, התנהגות שקולה, מקצועית ומחושבת) ואמצעים כדי להימנע מסכנה, מטעויות או מגרימת נזק ולהבטיח תוצאה טובה: השׂגנו הישׂגים נאים, אך מטעמי זהירות החלטנו שלא לדווח עליהם לציבור; אזהרה, הזהרה, הזהיר – 1. הודיע למישהו מראש על סכנה, על אירוע, על בעיה או על מצב לא נעימים, קרובים או אפשריים; 2. הורה ללכת או להתרחק מדבר מסוכן או רע; זהירות סבירה – מידת הזהירות ותשׂוּמת הלב שאדם זהיר ורציונלי נוקט בנסיבות העניין לביטחונו ולביטחונם של אחרים: האם הֵפֵר הרופא הסביר את חובת הזהירות הסבירה שהוא חב לחולה; אֶמצָעֵי זהירות – פעולות שיש בהן כדי להישמר מפני סכנה או מטעות וכד׳; זהירות המביאה לידי זְרִיזוּת – החשת התוצאה הרצויה כדי להישמר מסכנה או מטעות; זריזות – יכולתנו (הפיזית או השׂכלית) לפעול בהצלחה נגד יריב, מתחרה וכד׳ למרות שינויים (פיזיים או מנטליים, צפויים או בלתי צפויים) בנסיבות התוכנית, בממדיה ובמדרג רמותיה; אי־זהירות – חוסר זהירות, פזיזות, רשלנות: התאונה אירעה בשל אי־זהירות הנהגים בנהיגה בכביש רטוב; זהירי זהירים – זהירים ביותר; בִּזהִירֵי זהירות – בזהירות יתרה: קראתי את החוזה בזהירי זהירות; זָהִיר בְּקַלָּה כְּבַחֲמוּרָה – הוא מקפיד בכל דבר ודבר; אופטימיות זהירה – אופטימיות שאין בה ביטחון מלא, אופטימיות מסויגת: ראש הממשלה הביע אופטימיות זהירה בדבר תוצאות המשׂא ומתן; זריז עדיף מזהיר – מימרה בשבח הזריזות; חֲתוּלִיוּת, חֲתוּלִי – שדומה לטֶבַע החתול, כגון זהירות וגמישות: הרוצה נע בחֲתוליות זהירה, ולפתע נפל על טרפו בגמישות חתולית; מוּעָד, הוּעַד, הֵעִיד ב־ – התרה, הזהיר: העיד בנו האיש לאמור: לא תראו פניי בלתי אחיכם איתכם; פלוני הוא פושע מועד; התראה, הִתְרָה ב־ – נתן התראה, הזהיר ואיים בעונש על מי שיעשׂה דבר שאינו צריך לעשׂות או על מי שלא יעשׂה דבר שמחובתו לעשׂות: השופט התרה בנאשמת, כי אם תתפרץ שוב לדבריו ייאלץ להרחיקה מן האולם; השגיח בשבע עיניים – עָקַב בדקדקנות ובתשׂוּמת לב רבה, בלי לאבד פרט כלשהו; עמד על המשמר: השומר השגיח בשבע עיניים על כל הנעשׂה והנחדל בבית הסוהר; רָגִישׁ – שיש לעסוק בו בזהירות ובסודיות: תפקידו רגיש וכרוך בסודיות; אֶמצָעֵי בִּיטָחון – אמצעי הגנה: הוועדה הבודקת את נסיבות התאונה מבררת אם ננקטו אמצעי ביטחון חמורים כנדרש; אֶמצָעֵי מניעה – פריטים (כגון טבליות, כובעון, דיאַפרַגמה) למניעת הֵיריון; דִיאַפרַגמָה – חֲצִיץ, אמצעי למניעת היריון בצורת כיפת גומי המוחדרת לנרתיק האישה ומולבשת על צוואר הרחם: אחרי החדרת הדיאפרגמה אין חשש להיריון מקיום יחסי מין; הקדים רפואה למכה, קידם את פני הרעה – נקט אמצעים למניעת בוא הרעה: קודם שיטילו מס על בעלי שלוש דירות ומעלה, הזדרזנו לקדם את פני הרעה ולמכור אותן; כדאי להקדים רפואה למכה ולאטום את הגג לפני שיתחילו הגשמים; שמר פיו = שמר פתחי פיו – נזהר מאוד בדבריו: שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו; ונשמרתם מאוד לנפשותיכם – היו זהירים; הַשמַע לאוזניך מה שאתה מוציא מפיך – מימרה בשבח שיקול הדעת והזהירות בהשמעת דברים; שָׁמַר נפשו – נזהר, היה זהיר מלהיכשל בדבר; פָּקַח עינו – השגיח היטב, שָׂם עין כראוי, היה ער ופעיל: פקח עיניך בחצותך את הרחוב; בעַיִן פקוּחה – בהשגחה מעוּלָה, בערָנות רַבּה: תהליך הבידוק הביטחוני בנתב״ג נעשׂה בעין פקוחה; חברך יש לו חבר, וחבר חברך יש לו חבר, ועוף השמיים יוליך את הקול – הדברים שמסרת לחברך, הוא ימסור לחברו, וחברו לחברו, ולכן היזהר מגילוי סודך לאחרים; נִכוָה בחמין, נזהר בפושרין, הנכוֶוה ברותחין, נופֵחַ בצוננין – מי שנכשל פעם בעניין כלשהו, חושש לטפל אפילו בעניינים דומים, קלים ופשוטים ממנו; נכווה בפושרין, נכווה בפושרים – נרמז בנקל, רגיש ביותר, נכשל כישלון חרוץ וצורב בעניין מסוים והפיק מכך לקח: הוא לא יגיש את מועמדותו שנית לאחר שבבחירות הקודמות נכווה ברותחין; לְאַט לְךָ – אל נא תיחפז, היה זהיר ומתון; שמר לשונו – היה זהיר בדיבורו: שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו; שומר נפשו ירחק ממנו – מוטב להתרחק ממנו, עדיף שלא להתעסק איתו: הוא ידוע לשמצה במזגו הרע לכן שומר נפשו ירחק ממנו; נָצַר פיו – היה זהיר בדיבורו, דיבר מעט; כמהלך בין הטיפין – משל למי שנמצא בין המצרים ונזהר זהירות יתרה לבל ייכשל: בעבודתו החדשה נזהר, כאדם המהלך בין הטיפין, וכדרך שכולה זרועה מוקשים עד שילמד לאן נושבת הרוח; הילך בין הטיפות, הלך בין הטיפות – נמנע מלנקוט עמדה נחרצת, תמרן בלוליינות בין המכשולים והשתדל לצאת נקי ושלם בלי לפגוע ובלי להיפגע: הוא הקפיד ללכת בין הטיפות ונזהר מלעורר עליו את זעמו של אגף פוליטי כלשהו; שָׁמַר עצמוֹ, שָׁמַר נַפשוֹ – שָׁמַר על עצמו, נהג זהירות כדי שלא ייפגע, שלא ייכשל וכד׳: הוא ידוע לשִמצה במזגו הרע, לכן שומר נפשו ירחק ממנו; הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד; שמר לשונו – היה זהיר בדיבורו; מי שהוכש מנחש נזהר מלטאה, נִכוֶוה בּחַמין ונִזהָר בּפושרין, הנִכוֶוה בחמים נושב בפושרים, מי שנכוָוה ברותחין, נושב בצוננים – מי שנכשל פעם אחת בדבר מתחיל להפריז בזהירותו אף מדברים קלים ממנו, מי שניזוק פעם אחת, נעשׂה זהיר וחשש מדיי; שמר פיו, שמר פתחי פיו – נזהר מאוד בדבריו: שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו; דָמו בראשו – הוא האחראי לתוצאות (של מעשׂה בלתי זהיר וכד׳): כל אשר יצא מדלתי ביתך החוצה דמו בראשו; עמד על המשמר – 1. עָקַב בתשׂוּמת לב אחר הנעשׂה מעמדתו כדי לשמור על מקום מסוים ולאבטחו: החייל נפגע מכדורי צלפים בעומדו על המִשמר; 2. השגיח היטב, היה ער וקשוב, לא הסיח את דעתו: על עורכי הדין לעמוד על המשמר ולהזהיר את לקוחותיהם מפני כל הסתבכות אפשרית; לא הסיר מבטו מן, לא גרע עין ממנו – השגיח עליו ברציפות, לא הסיר את מבטו ממנו לרגע, לא הפסיק להסתכל בו: השוטר שהוצב לשמור על האסיר נצטווה שלא לגרוע ממנו עין; מן המהדרין – זהירים ומקפידים ביותר במשהו: שׂמחתי בחלקי ולא הייתי מן המהדרים בכל הנוגע ללבוש ולאכילה; מהדרין מן המהדרין – בני אדם זהירים ביותר, המקפידים לקיים כל פרט ופרט; מהַלֵך על קצות אֶצבְּעוֹתָיו, הלך על בהונותיו, הלך על קצות האצבעות – נהג בעדינות, בסבלנות או בזהירי זהירות, בעיקר כדי שלא לפגוע או שלא לקלקל: היא כה רגישה ופגיעה שהוא הולך לידה על קצות האצבעות; כַּבְּדֵהוּ וחוּשדֵהוּ – התנהג אליו בכבוד, אך אל תיתן בו אמון מלא: נהגנו כלפי השכן החדש לפי הכלל: ׳כַּבְּדֵהוּ וחושדהו׳; אוזנַיִים לַכּוֹתֶל – קשה לשמוע דבר סוד, אזהרה להזכיר לדובר כי ייתכן שיש מאזינים סמויים לדבריו: היא קטעה את דבריי ולחשה: ׳זהירות, אוזניים לכותל!׳; אדם ענק לפעמים בזבוב נחנק – יש שחלש וצעיר יכריע את החזק; יְרֵא הוראה – כינוי לרב המשתדל להימנע מפסיקת הלכה למעשׂה (בייחוד לקוּלא), אלא לאחר שדקדק ועיין, הכול מתוך חשש ומכּוֹבד האחריות שתוטל עליו על מעשׂי בני אדם שינהגו לפי הוראותיו; שִׁגגת תלמוד עוֹלָה זדון – יש להיזהר, להקפיד ולדייק בלימוד כי טעות בהסברת הדברים או במסקנות שהמסביר מסיק מהם, מתוך רשלנות וחוסר דיוק – נחשבת כעבירה בזדון: מחקרך מלא טעויות ואי־דיוקים, זכור, שגגת תלמוד עולה זדון; אדם פיקח אינו נושׂא את כל ביציו בסל אחד; אשרי האיש שלומד זהירות מאסונם של אחרים; מהי זהירות, עזוב כל דבר המונח בספק; הזהירות היא אם החוכמה כי אינה מזיקה לעולם; אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו; יש שזריז עדיף מזהיר; בדיקה מדוקדקת וגישושים מוקדמים מונעים טעויות או סכנות; יצר בסיסי לשמירה עצמית; שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו; שומרני, אל, מאוהביי, מאויביי – אשמר בעצמי; נצור לשונך מרע כי בכל מקום עין רואה ואוזן שומעת, וכל מעשׂיך בספר נכתבים; אשרי אדם נזהר תמיד; הווה זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמיים היא: שמא תחסיר אות אחת או תייתר אות אחת – נמצאת מחריב את כל העולם כולו; כמה צריך אדם לדקדק במעשׂיו: בשביל מעשׂה קל שעושׂים ברגע קטן, שוב אין מתנקים ממנו לעולם; פנה אל חדרו בצעדי חתול;

צעד על בהונות רגליו; הילך על ראשי אצבעותיו; שקל כל מילה במאזני רוקחים קודם שהוציאה מפיו; ודרשת וחקרת ושאלת היטב; הישמר לך ושמור נפשך מאוד; מצד אחד, זהירות השולטת בכול היא מצילה אותנו, ומצד אחר היא מבטלת את אומץ ליבנו; זהירות היא גם לדעת להסתיר מה שאין בכוחך לתקן > דיוק!

זולתנות!

אַלטרוּאִיזם > זוּלָתָנוּת – נטייה, רצון או תכונה של אדם להתמסר למען אושרם ורווחתם של אחרים ללא תמורה כדי לעזור להם [ההפך: אָנוֹכִיּוּת]: הוא לא עזר להם מתוך זולתנות לשמה כי הוא קיווה לקבל מכך פרסומת חיובית; אַלטרוּאִיסט > זוּלָתָן – אדם הדואג לטובת הזולת יותר משהוא דואג לטובת עצמו, אדם הדוגל בעזרה לזולת ורואה את טובת האחר כקודמת לכול: יש זולתנים שממעטים חפצי עצמם כי כל הנאתם להנאות הזולת [ההפך: אָנוֹכִי]; גְּמִילוּת חֲסָדִים – עשִׂייה שלא על־מנת לקבל תמורה ושיש בה כדי להיטיב עם הזולת ללא כל חשבון ולִפנים משורת הדין בכל אמצעי אפשרי: הוא גמל חסד בממונו (צדקה, השאלת חפצים), בגופו (עזרה גופנית, ביקור חולים, השתתפות בשׂמחות וחסד של אמת) ובדיבורו (עצה טובה, עידוד וניחום); שֶׁלִּי – שֶׁלְּךָ – מידת הזולתן, מידת מי שאוהב את הבריות; אֶמפַּתְיָה – יכולת להבין ולהרגיש חוויות, רגשות, תפיסות, מחשבות והתנהגות של הזולת מנקודת ראותו. באמפתיה מודגשת ההבנה, ואילו באהדה מודגש שיתוף ברגשות ובחוויות. אמפתיה אינה כרוכה בהניעה (מוטיוציה) לסייע אם כי היא עלולה להפוך לאהדה שעשׂויה לגרור פעולה: לאחר שגדלתי שנים בפנימייה, יש לי הזדהות רבה עם ילדים שנאלצו לעזוב את ביתם ולגור בפנימייה; גַּדלוּת נפש – יכולתו ומוכנותו של אדם לוותר על טובות הנאה, על כבוד, על מִזכֶּה (קרדיט) וכד׳ למען אחרים או למען מטרה נעלה; הוויתור עצמו: הוא הראה גדלות נפש בלתי מצויה כשוויתר על המשׂרה שהוצעה לו רק כדי שלא ייפרד מאביו הקשיש; ליבו פתוח – הוא ער לזולת: לשׂמחתי, נבחרו לוועד בני אדם שעינם יפה וליבם פתוח, ורוב מעשׂיהם בדעת ובתבונה; נשכב על הגדר, שכב על הגדר – 1. הניח את גופו על גדר תיל של מוצב או של יעד מבוצר אחר כדי שהלוחמים האחרים יוכלו לעבור מעליו ולחדור פנימה; 2. הקריב את עצמו למען מישהו או למען מטרה, נקט פעולה שסללה את הדרך לבאים אחריו בעוד הוא עצמו נפגע ממנה: העיתונאי טען כי עורכת הדין לא פעלה על דעת עצמה אלא נשכבה על הגדר למען אחרים; דַּאגַת הכְּלָל – עסקנות לטובת הציבור: דאגַת הכלל לנגד עיניו, ולכן הוא עוסק בפעילות ההתנדבותית; לְשֵׁם שָׁמַיִם – למען מטרה נעלה או רעיון חברתי או מוסרי נעלה, ולא לשם תועלת אישית, טובה הנאה או שכר אישי: וְכָל מעשׂיך יהיו לשֵׁם שָׁמַיִם; הקרבה עצמית > מסירוּת נפש – נכונותו של אדם לוותר על מאווייו, על נכסיו ואפילו על חייו למען מטרה נעלה או למען מישהו או משהו: האם טיפלה בבנה הנָכה מתוך מסירות נפש והקדישה לו את חייה; נתן נפשו על, מסר נפשו על, מסר את עצמו על, מסר את נַפשו על, מסר נפשו – השתדל לקיים את הדבר אף במחיר חייו, עשׂה את הדבר בכל נפשו ובכל ליבו, הקריב את חייו למען רעיון, ערך, אמונה וכד׳: מסר את נפשו על הגנת המולדת; נתן נפשו על התורה ועל העבודה; לב טוב – אהבת הזולת, נכונות ורצון לעזור ולתת: יש לו לב טוב, הוא ודאי יעזור לך; כל הסנדלרים הולכים יחף, הסנדלר הולך יחף – רבים טורחים ומתקינים דברים עבור אחרים, והם עצמם חסרים אותו דבר, מי שעוסק בתחום מסוים או מופקד עליו, דווקא אצלו מורגש מחסור בתחום זה: ככה זה, הסנדלר הולך יחף – חמש שנים עבדתי במשׂרד נסיעות, ומעולם לא הייתי בחו״ל; שֶׁלִּי – שֶׁלְּךָ – מידתו של אוהב הבריות יותר מעצמו ≠ שֶׁלְּךָ – שֶׁלִּי – מידתו של רשע; רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבים של חברו, אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חברו – נאמר על אהבת האדם לפרי עמלו, אדם מסתפק ליהנות במעט שיש לו מליהנות הרבה משל אחרים; דַּאגַת הכְּלָל – עסקנות לטובת הציבור: דאגַת הכלל לנגד עיניו, ולכן הוא עוסק בפעילות ההתנדבותית; מסר את נַפשו (את עצמו) על – הקריב את חייו למען רעיון, על קידוש השם וכדומה, העמיד עצמו בסכנת; אהבת האדם – יחס של כבוד ונדיבות לכל בן אנוש בלי קשר לגזעו, למינו או למעמדו, הנובע מאהבת החיים; לב חם – רגישות אוהדת כלפי הזולת, לבביות; בְּעַיִן יָפָה – 1. ברוחב לב, בנדיבות, ברוחב יד: אנו תורמים ל׳אגודה למען החייל׳ ברצון רב, שכן אנו מכירים בחשיבות פעולתו; 2. באהדה, ברצון: אני מביט בעין יפה על יוזמתו; רָאָה בְּעַיִן יָפָה – מצא חן בעיניו, נראה לו, תמך בדבר, הראה יחס אוהד לרעיון: משטרו לא ראה בעין יפה פעילות פוליטית קיצונית מימין או משׂמאל; יד רחבה – נדיבות ורוחב לב: היא התנהגה אליי ביד רחבה; רְחַב לֵב, רַחֲבוּת לֵב, רוֹחַב לֵב – נדיבות, גדלות נפש, התעלמות מקטנות, גמישות, הֶיעדר קטנוניות: בהסכם הגירושין הוא הראה רוחב לב מפתיע והודיע כי יוותר לה על הדירה; הוא עוזר לכולם ברחבות לב; רוֹחַב יָד – נדיבוּת: התרומות ניתנו ברוחב יד; רְחַב יד – נדבן, הנותן משלו בעין יפה: אף שאינו עשיר גדול הוא היה רחב יד ותרם בעין יפה לצורכי הציבור; ביד רחבה – נתן לא בצמצום אלא בשפע: התקרובת הייתה ביד רחבה ובנדיבות לב; ידו הייתה רחבה ונתן בעין טובה לכל צורכי הציבור; קַל יָד – בעל יד פתוחה ונדיבה: למרות התעשרותו נשאר קל יד; לֵב פָּתוּחַ – 1. נכונוּת נפשית, כושר רוחני: לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי; 2. פתיחות, יחס לבבי: הוא מקבל את האורחים בלב פתוח; היו לה רגישות מיוחדת ולב פתוח לסבל עניים; נתן נפשו על – התמסר לדבר בכל ליבו, היה מוכן לכל סבל למען: נתתי נפשי על עבודתי, וכך עלה בידי לממש רעיון שהיה חלום; יָד נדיבה – נתינה שלא בקמצנות: תִרמו סכומים גדולים וביד נדיבה; יותר ממה שהעגל רוצה לינוק, פרה רוצה לְהָנִיק – יותר משאדם רוצה לקבל טובה מאחרים, רוצה להעניקה לאחרים; מי ששופע ידיעות, חוכמה וכד׳ שׂמח למוסרן ולהפיצן ברבים; אַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת – יחס של אהבה ושל ידידות לבני אדם; עבודת מתנה – עבודת התנדבות, עבודה ללא תמורת שׂכר: נעתרתי לבקשת ההנהלה והסכמתי לעבוד אחת לשבוע עבודת מתנה לאחר שפרשתי לגמלאות; שַׁלַּח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו – הענק לזולת מטובך גם לאדם שאינך מכיר כי יבוא יום שתבוא על שׂכרך; שפן ניסוי לשם מטרה נעלה > ארנב ניסוי לשם מטרה נעלה – אדם או קבוצה המוכנים לעמוד לבדיקת תוכנית, רעיון או המצאה לשם מטרה נעלה; שפן ניסיונות, שפן ניסיון > ארנב ניסוי – כינוי למי שמנצלים אותו לשם השׂגת מטרות: בחיל הרפואה שימשנו ארנבי ניסויים; חיל השלום – גוף בארה״ב שמטרתו להעניק סיוע למדינות מתפתחות באסיה, באפריקה ובאמריקה הלטינית; היטיב, גָּמַל חֶסֶד – עשׂה חסד, עזר, עשׂה טובה למישהו: כל ישעי וכל חפצי היה לגמול חסד עם מיטיבי; מיטיב – מי שעושׂה טובה לזולתו; דרש את טובָתו של פלוני – רצה את טובתו של פלוני; עָשָׂה טובה ל׳, עָשָׂה חֶסֶד עם פלוני, עָשָׂה חֶסֶד – היטיב עימו, נהג בו בסלחנות וברחמנות: השופט עשׂה חסד עם הנאשם ונהג בו לפנים משורת הדין; הפליא חַסדו לפלוני – עשׂה חֶסד גדול: ברוכה את שהפלאת חסדך ונהגה עימי לפנים משורת הדין; נָטָה שִׁכְמוֹ לִסבּוֹל, הִטָּה שִׁכמוֹ לִסבּוֹל עוֹל שֶׁל – היה מוכן לשׂאת בעול הכבד ולבוא לעזרה, נשׂא בהכנעה את המוטל עליו: שנים הטיתי שכמי לסבול עול של פרנסת הבית; הִטָּה שֶׁכֶם עם – נתן יד ל׳, השתתף בכל לב ב׳: רצינו להטות שכם עם כל החיילים לשיפור המצב; נתן יָדו ל׳, נתן יד – הִשתַתֵּף בדבר, עזר למלא משׂימה, הסכים לעשׂות דבר: תושבי השכונה נתנו ידם לעולים החדשים וסייעו להם להתאקלם בבתיהם; בתום לבבו ובניקיון כפיו עשׂה זאת – פעל שלא על מנת לקבל פרס; שלא על מנת לקבל פרס – שלא כדי להפיק תועלת, לקבל תמורה או לקבל תגמול: כבר שנים היא ייחדה את כל זמנה לטפל בילדים נכים, והכול שלא על מנת לקבל פרס; קוֹדֶשׁ למען – דָּבר שיוחד ל׳ או הוקדש ל׳, מטרה חשובה כלשהי: התרומות כולן קודש למלחמה בסמים; מָה שֶּׁשָּׂנוּא עָלֶיךָ אַל תעשׂה לַחֲבֵרְךָ – אין להתנהג אל הזולת באופן שלא היינו רוצים שיתנהגו אלינו: לאחר שלעג הילד לחברו גערה בו אימו: מה ששׂנוא עליך אל תעשׂה לחברך; נר לאחד נר למאה – משל למי שמזכה בתורתו את הרבים, והוא אינו חסר, דבר המועיל ומהנה אדם אחד יועיל ויהנה רבים בלא שייגרע ממנו דבר: את השיעור לימד בחוג מצומצם של דיירי הבניין, אך עד מהרה השתתפו בו רבים מדיירי השכונה ואף מחוצה לה, בבחינת נר לאחד נר למאה; אהבתו לכלל, אינה מחבלת באהבתו לפרט; הארץ משוועת לכתף נטויה ולשכם מוכן לשׂאת בעול; רוח ההתנדבות פִּעמה בליבו כי היה חדור אהבה לאדם; נתן מלהט נעוריו לטובת הכלל; אהבת הבריות ממנו והלאה, ורוב מעשׂיו אינם לשם שמיים; המבקש רחמים על חברו, הוא נענֶה תחילה; אחד למען כולם, וכולם למען אחד; למה נקרא שמהּ חסידה? שעושׂה חסד עם חברותיה (בלבד) > אָנוכיות! נדבה! רעות!

זיכרון! שִׁכחה!

זיכרון. זיכרון – יכולת יצור (אדם או בעל חיים) לאגור מידע מהסביבה דרך החושים ולהתבסס על תהליכים מנטליים של למידה או קידוד, שמירה על פני מרווח זמן כלשהו ושליפה או הפעלה מחדש של הזיכרון: המחלה התישה את כוח זיכרונו; 2. החלק המשוער של המוח שבו מאוחסנים מידע וחוויות העבר. מבחינים בין זיכרון ארוך לזיכרון קצר; בעל זיכרון – מי שמצטיין בזכירת דברים; זַכְרָן – בעל כושר לזכור, הזוכר היטב: חמש־עשׂרה מידות נאמרו בתלמיד חכם . . . חכם בדרכיו, כונֵס וזַכְרָן, מרבה להשיב; זַכְרָנוּת – הכושר לזכור יפה דברים רבים, הצטיינות בזכירה: ראיתי לשבחו בזַכרנותו שלא שכח דבר ממה שלמד; זַכרנות מופלגת כמה מאיתנו נתברכו בה; זַכְרָנוּת מופלגת – הכושר לזכור יפה דברים רבים, הצטיינות בזכירה: רעי ניחן בזַכרנות מופלגת ולא שכח דבר ממה שלמד; זיכרונות – 1. דברים שאדם זוכר מן העבר כמו חוויות אישיות, מאורעות שהשפיעו עליו, מקומות שהיה בהם; 2. טקסט כתוב, בדרך כלל ספר, שבו מסופר על תולדות חיים, על תולדות מקום מסוים; מֶמוּאָר > פרקי זיכרונות – יצירה של סיפור חיים עצמי, המתארת קטעי זיכרונות מפרקי זמן אחדים ומאירועים ממשיים, ולא תמיד ברצף הכרונולוגי השלם בחיי המחבר; זיכרון אסוציאטיבי > זיכרון סימוכי – יכולת לזכור מידע

(כגון של גירוי, התנהגות, מקום, אירוע לשעבר, חוויות ואנשים) על ידי יצירת קשרים בראש בין דברים שונים, לשלוף את המידע או להפעיל זיכרון. הזיכרון הסימוכי מתרחש עם היזכרות או עם הצגה של משהו הקשור אליו; זיכרון קוֹלֶקְטִיבִי > **זִיכָּרון קיבוצי** – הידע והמידע המשותף של אומה או חברה הקשורים לזהות הקבוצה באירועי העבר, והמעצבים את תודעת העבר של האומה או של החברה והמונחל לדורות הבאים. לרוב זיכרון זה לא נחווה ישירות, אלא אחרים מעבירים אותו [זיכרון זה נזקק למתווך שיעצב את דמותו ויהפכו לכזה, כגון מערכת החינוך, מערכת הנצחה ומערכות שבין המדינה לחברה – התקשורת והאקדמיה]; זיכרון לטווח קצר > **זיכּרון קצר** – זיכרון שבו מאוחסנים באופן זמני פרטי מידע שהתקבלו בחושים מהזיכרון החושי ומקודדים לרוב על בסיס צלילי [המידע שמוחזק בזיכרון הקצר יכול בעת תהליך של התגבשות לעבור לזיכרון הארוך, וממנו יוכלו להישלף שוב לזיכרון הקצר בתהליך של היזכרות]; **זָכוּרנִי, זְכוּרָנִי** – אני זוכר: זכורני כמה היו קשים עליי ימי נעוריי; **זכורתני** – אני זוכרת, זכורה אני; זיכרון לטווח ארוך > **זיכרון ארוך** – זיכרון במוחו של האדם שבו מאוחסן מידע ליותר משניות אחדות; לעיתים מרגע היקלטות המידע ועד לסוף חייו [המידע בזיכרון זה לרוב מידע מעובד המכיל את משמעו של המידע הראשוני הנקלט בחושים; בדרך אל זיכרון זה, פריטי המידע מועברים תחילה אוטומטית לזיכרון התחושתי, וממנו לזיכרון הקצר שקיבולתו מצומצמת, ואז מועברים לזיכרון הארוך ומוחזקים בו באופן סביל ולא מודע]; **זָכַרנו את הדָגָה** – זכר את השפע שהיה לו בעבר; **מַזְכֶּרֶת** – חפץ שאדם שומר אצלו, והוא מזכיר לו אדם, מקום או אירוע מן העבר: הבובה הזו היא מזכרת מהטיול ביוון; **למזכרת** – לזיכרון, כדי שיישאר למישהו ויזכיר לו את העבר: במסיבת הסיום קיבל כל תלמיד תמונת מחזור למזכרת; פרוטוקול > **תרשומת, זיכרון דברים** – 1. רישום מדויק או סיכום הנקודות העיקריות של מַהַלְכֵי ישיבה, משׂא ומתן, חקירה וכד׳ ושל ההחלטות שהתקבלו בהם, דין וחשבון בכתב של דברים שנאמרו במהלך כינוס, אסֵפה וכד׳: שתי קצרניות רשמו את התרשומות של מהלך המשפט; בזיכרון הדברים של הישיבה נרשם מי מחברי ההנהלה תמך בהצעה ומי התנגד לה; נהלים > **נוהל** – 1. רשימת כללים המגדירים את דרך ביצועה של מטלה או משׂימה מסוימת בסֵדֶר הנכון; 2. אופן ניהולם של עניינים, תהליך ביצועה של פעולה חוזרת שמהותה וסדרה קבועים מראש; **זכור לטוב** – 1. ראוי לשבח, ראוי להיזכר לשבח, ראוי לתודה: זכורים לטוב כל הדורות שנתנו נפשם על הקמת המדינה; 2. זיכרונו לברכה: זה אליהו זכור לטוב; **רָאָה מעשׂה ונִזכַּר הלָכָה** – המעשׂה שראה העלה בזיכרונו את מה ששכח, דבר או אירוע שראה הזכיר עניין שלם או עניין נשכח: כתיבם המתוקן של שמות החילות בתגי הכובע של חיילי צה״ל, הזכיר להם את הכתיב הראוי, היינו ראו מעשׂה ונזכרו בהלכה; **בעל זיכרון פֵנוֹמֵינָלִי** – כינוי לאדם היוצא מגדר הרגיל, מופלא שאין דוגמתו ברבים, עילוי, גאון; **זיכרונות** – 1. דברים שאדם זוכר מן העבר כמו חוויות אישיות, מעשׂים, מאורעות שהשפיעו עליו, מקומות שהיה בהם ועוד. 2. טקסט כתוב, בדרך כלל ספר, שבו מסופר על תולדות חיים, על תולדות מקום מסוים וכד׳: ראש הממשלה סיים את תפקידו, ולאחר שפרש התפנה לכתוב את זיכרונותיו; 3. נוהל, רישום הדיונים המתנהלים בגוף מסוים וההחלטות המתקבלות בו: זיכרונות האקדמיה ללשון העברית הם רישום של כל הדיונים וההחלטות של האקדמיה במהלך השנים; **ייתורי זיכרונות** – זיכרונות עודפים או מיותרים: אף שייתורי זיכרונות כאלה נוטים להישכח, הם דבקו במחשבותיי ימים רבים; **לוח זיכרון** – לוח קבוע בקיר או בגַלעֵד, ומפורטים בו שמות של בני אדם שהלכו לעולמם; **הנזכר לעיל** – הנזכר למעלה; **אם זיכרוני אינו מטעני** – דומני ש־, אם זכור לי נכון, אם איני טועה בדברים שאני אומר בהסתמך על זיכרוני: אם זיכרוני אינו מטעני, הוא כבר פנה אלינו בעבר בבקשה דומה; זכרתי לך חסד נעורייך > **זָכַר לָהּ חֶסֶד נְעוּרִים** – זכר את אהבת בת־זוגו, ובייחוד את אהבתה ואת מסירותה של רעייתו בצעירותם, גמל לה על כך בתקופה מאוחרת יותר: הוא זכר לה חסד נעורים וסעד אותה בחולייה עד יום מותה; **זָכַר לוֹ חֶסֶד נְעוּרִים, זָכַר חֶסֶד נְעוּרִים** – הרגיש הכרת תודה או חיבה כלפי מישהו בשל יחסים שהיו בעברם המשותף: עד היום הוא זוכר לחבריו מן הפלוגה חסד נעורים ומזמין אותם לכל שׂמחה; **זיכרון חזותי** – כושר האדם לזכור יפה דברים שראה בעיניו, זיכרון ראייתי: למנהל היה זיכרון חזותי מצוין, וגם אחרי שנים זיהה את תלמידיו לשעבר ברחוב; **זִיכָּרון שִׁמְעִי** – כושר האדם לזכור דברים ששמע היטב באוזניו: יש לו זיכרון שמעי מעולה, ולעולם לא ישכח מנגינה ששמע בעבר; **לוּחַ זִיכָּרון** – לוח קבוע בקיר בבית הכנסת או במוסד כלשהו, ובו שמות של בני אדם לזיכרון עולם; **אבן זיכרון** – אבן או חפץ לזכר אישיות, מאורע או מעשׂה: קודם שעזבתי את צה״ל הנחתי כמה אבני זיכרון ללשוננו, כגון מילונים וספרי יעץ אחרים; **העלה זיכרונות, העלאת זיכרונות** – העלאת סיפורים או התרחשויות מן העבר, שׂיחה על ימים עברו: בכינוס המחזורים של בית הספר היו הכול שקועים בהעלאת זיכרונות משנות לימודיהם; **שָׂם באוזני פלוני, שׂים באוזניך, שְׁמַע וּזכוֹר** – הִשמיע באוזני פלוני, ציווה לשמוע ולזכור: שׂים באוזני יהושע כי מחֹה אמחה את זכר עמלק; **ברוך מזכיר נשכחות** – קריאת הודיה ורווחה בפיו של מי שנזכר במשהו שלא זכר; **ראה מעשׂה ונזכר הלכה** – המעשׂה שראה העלה בזיכרונו את מה ששכח, דבר או אירוע שראה הזכיר עניין שלם או עניין נשכָּח: כתיבם המתוקן של שמות החילות בתגי הכובע של חיילי צה״ל, הזכיר להם את הכתיב הראוי, היינו ראו מעשׂה ונזכרו בהלכה; **דִמדוּמֵי זיכרונות** – זיכרונות עמומים מימים רחוקים: דמדומי זיכרונות מציפים את מוחי; **ברוך מזכיר נשכחות** – קריאת שׂמחה של אדם שנזכר במשהו שכמעט שכח: סוף סוף נזכר האיש לשלם את חובו – ברוך מזכיר נשכחות; **דליית זיכרונות, דָלָה זיכרונות** – העלה זיכרונות עמומים: נתַרגל דליית זיכרונות ממעמקי הילדות; **דָלָה מזיכרונו** – העלה במאמצים פרטי מידע מזיכרונו: למרות הזמן הרב שעבר הצליחה לדלות מזיכרונה כמה פרטים חשובים: הנער התאמץ לדלות ממעמקי זיכרונו פרטים על התאונה; **יהי זכרו ברוך, זכרו לברכה** – נוסח מקובל בהספד למת; **זיכרונו לברכה, זכרו לברכה** – דיבור של כבוד אגב הזכרת שמו שת מת: איני יכול לשכוח מה שלימה אותי אמי, זכרה לברכה; **זֵכֶר צַדיק לִבְרָכָה** – דיבור של כבוד אגב הזכרת שם צדיק שנפטר; **ספר זיכרון** – ספר הרואה אור כדי להנציח את זכרם של אדם, של קהילה וכד׳, אלבום זיכרון: ב׳יד ושם׳ מצויים ספרי זיכרון רבים להנצחת קהילות שחרבו בשואה; **טבוע בזיכרונו** – רשום, חקוק, קָבוּעַ: הדבר טבוע בזיכרונו עמוק ולעולם לא יימחה; **מונח בזיכרונו כמונח בקופסה** – הוא זוכר היטב את הדבר: אל תחשוש לקבל את התפקיד, הרי עיקרו מונח בזיכרונך כמונח בקופסה; **נָעוּץ** – תקוע בזיכרון, זכור היטב: המראה המחריד של התאונה עדיין נעוץ בזיכרוני ואינו מרפה ממני; **עַל־פֶּה, בְּעַל־פֶּה** – 1. מתוך הזיכרון, בלי להיעזר בחומר כתוב: לשיעור התנ״ך עלינו ללמוד בעל־פה את קינת דוד; הוא יודע בעל־פה את כל לוח הכפל; 2. בדיבור, לא בכתיבה: הבחינה תהיה בעל־פה ולא בכתב; **שימֵר** – המשיך וקיים את זכרו של משהו, גרם למשהו להשתמר בתוכו: הבימאי הצליח לשמר בסרט את אווירת התקופה; **שינון, שונן, שִׁינֵן** – 1. חזר שוב ושוב על דבר כדי ללמוד ולזכור אותו, או כדי שייחרת בזיכרונו של מי שמאזין לו: השׂחקן שינן את תפקידו עד שידע אותו על פה; וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ; 2. השחיז, חידד: יש טוענים שהתלמוד מחדד את המוח; **ריענון, ריענן** – הזכיר, שָׁב והבהיר, עִדכן: חוזר זה נועד לרענן כמה נושׂאים בתחום הלומדות לבתי הספר; **רִישּׁוּם** – סימן, זֵכֶר, עקֵבות, חותם בדרך כלל לא נראה לעין שמישהו או משהו משאירים אחריהם, הרושם או ההשפעה שהניח אחריו, תוצאות, השפעה: גם עתה בימי זקנותי עדיין רישומו של יום שבת בביתי בימי ילדותי חקוק יפה יפה בזיכרוני; **נֶחרַת, חָרַת** – רָשַׁם היטב בזיכרונו: מקצת הדברים הקלדתי, ומקצתם חרַתי בזיכרוני; בזיכרונה נחרתו לעד כל פרטי התאונה; **יד** – מצבת זיכרון או מפעל זיכרון לאדם שנפטר או לאירוע היסטורי חשוב: הקמנו יד לנופלים; **מְנֶמוֹנִי, מְנֶמוֹנִיקָה** – אומנות שיפור הזיכרון, השיטה והתהליך של שימוש בסימנים או בסמלים רומזים, חזותיים או מילוליים, המסייעים בזכירה של דברים, כגון הפיכת מִספר שמתקשים לזכור למילה לפי ערכי הגימטרייה של האותיות; ראשי התיבות דְצַ״ךְ עֲדַ״שׁ בְּאַחַ״ב הם אמצעי מנמוני המסייע לזכור את עשׂר מכות מצרים ואת סדרן; **כיבה את גחלתו** – השמיד את השׂריד האחרון, איבד את זכרו; **נָטוּעַ, חָרוּשׁ, חָרוּת, חָקוּק** – רשום בתודעה, בלב, בזיכרון, זכור לנצח: מוראות השואה חקוקות בזיכרוני לעד; שנותיו הראשונות בארץ חקוקות היטב בזיכרונו; **בור סיד שאינו מאבד טיפה, בוֹר סוּד שאינו מאבד טיפה, בּוֹר סוּד** – כינוי לבעל זיכרון מעולה הזוכר היטב כל מה ששמע ולמד [בדומה לבור שדופנותיו וקרקעיתו טויחו וסוידו ולכן אין המים מחלחֲלים בעדו]; **השתחזר, שוחזר, שִׁחזוּר, שִׁחזֵר** – העלה בזיכרונו, תיאר במפורט באוזני מישהו או חזר וביצע אירוע שהתרחש בעבר על כל פרטיו, שב והחיה מעשׂה שהיה בעבר: הנאשם שִׁחזר בְּדִיוּק את מעשׂה הפשע לעיני מצלמות החוקרים; **הדהוד, הִדהֵד** – הותיר רושם עז אצל מישהו ונותר חרות בליבו, בנפשו, בראשו וכד׳: דבריו הקשים של ראש הממשלה הדהֲדו באוזנינו כפעמון אדירים זמן רב אחרי הכינוס; אוֹטוֹבִּיוֹגרַפְיָה > **סיפור חיים עצמי** – סיפור חיי אדם הכתוב בידי האדם עצמו, העלאת דברים מן העבר, כגון זיכרונות הילדות, נתיבה מקצועית [גם ספר זיכרונות, יוֹמָן]: בסיפור חיים עצמי אפשר לדעת על המנהיג, דברים שאינם מופיעים בסיפור חייו הרשמיים; **נָפַל לתוך פיו** – נזכר בהֶיסֵחַ הדעת, נאמר באקראי: למזלי, נפל לתוך פי בְּדִיוּק בזמן הפתגם שלמדתי בצעירותי; **נקב שם, נקב בשמו, נָקַב בְּשֵׁם** – הזכיר במפורש את שמו הפרטי או את שמו המלא של מישהו: מנהל המפעל נזף בעובדיו, אך לא נקב בשמותיהם; **נֵר תָמִיד** – 1. נר הדולק תמיד לפני ארון הקודש, זֵכר לאש התמיד במנורת בית המִקדש; 2. נר או לפיד שדולקים יומם ולילה ליד מצֵבַת זיכרון של אדם גדול; אוֹבֶּלִיסק > **מַצֵבַת מַחַט** – מצֵבת זיכרון לאדם או לאירוע, הבנויה כעמוד אבן מרובע וגבוה שלקצהו העליון צורת פירמידה, שהיו נפוצים במצרים העתיקה ואחדים מהם מוצגים במוזאוני אירופה; **מַצֵבַת זיכרון** –

מַצֵּבָה שמקימים במקום מסוים לזכר מישהו או משהו, אנדרטה, גַּלְעֵד: בתל חי נמצאת מצבת זיכרון בצורת אריה שואג לזכר טרומפלדור וחבריו; **כָּתוּב בְּעֵט בַּרְזֶל** – חקוק לזמן רב: את הדברים יש לכתוב בעט ברזל ובציפורן שמיר למען הדורות הבאים; **רְשׁוּמָה** – דבר שנרשם בכתב או בכל דרך אחרת (כגון הדבקה, הקלדה, הקלטה, חריטה באבן, במתכת, צילום, קידוד, שילוט), לרבות האמצעים ששימשו את הרושם [כגון דברי דפוס, דגם, מדיה מגנטית, אופטית או אחרת, חותמת, טופס, כרטיס אלקטרוני, מפה, אבן, מצגת, נוסחה, נייר העתקה, סרט מגנטי, סרט חוזי, סרטוט, ציור, רובד, רכיב צרוב, שלט, שקופית, שקף, תצלום, תקליטור]. הרשומה היא מידע שיצר, קיבל ותחזק ארגון או אדם מתוך היענות לחבות חוקית או תנועה עסקית לשם ראיה או לנכס, גם אם היא כתובה בכתב לא קריא, פגומה או היא טיוטה וכד׳: במרכז החיזוי שמורה רשומת מזג האוויר והמִשקעים של אשתקד; **רְשׁוּמוֹת** – 1. קובצי מסמכים רשמיים של ארגון, מוסד, מדינה וכד׳, דברים שנרשמו לזיכרון, כגון פרוטוקולים, סיכומי דיונים; 2. שם העיתון הרשמי של מדינת ישׂראל, שבו מתפרסמים פרוטוקולים, הצעות חוק, אמנות בין־לאומיות שישׂראל חתומה עליהן ומסמכים רשמיים אחרים שיש בהם עניין לציבור: הנוסח המחייב של כל מעשׂה חקיקה הוא זה המתפרסם ב׳רשומות׳ ואין חובה להוכיח, כי נוסח זה זהה לנוסח שהתקבל בכנסת או שחתמה עליו הרשות המוסמכת; **הכיר טובה ל׳ על** – זכר את הטובה שעשׂה פלוני למענו, הרגיש רגש תודה לפלוני: אני מכיר טובה למוסדות עליית הנוער שמימנו את חינוכי זה עשׂור; **שָׂם לוֹ שֵׁם וּשְׁאֵרִית** – השאיר זיכרון לו: שׂמתי ללשוננו הצבאית שֵׁם ושארית כדי שלא יכבו את גחלתה; **שָׁמַר בליבו** – השתדל שלא לשכוח; **חֶסֶד נעורים** – ידידות ואהבה משכבר הימים, מימי הנוער: זכרתי לו חסד נעורים, טובות שהיטיב עם חיי בצעירותי, ושׂמחתי שנזדמן לי לגמול לו על כך; **פָּתַח פֶּה לַשָּׂטָן** – הזכיר דבר רע שעלול לקרות ועל ידי כך החיש (כביכול) את בואו; **נֶחֱרַת בְּלִיבּוֹ** – עשׂה עליו רושם חזק, נשמר בזיכרונו; **גַּל־עֵד** – מצֵבת זיכרון; **גְּאוּלָּה, גָּאַל**– הציל משכחה: השׂפה התקנית מתחילה להיגאל בצה״ל; **מהיר לאבד** – נוטה לשכוח מהר מה שלמד, בעל זיכרון חלש; **פַּעֲמֵי משיח** – סימנים המעידים שביאת המשיח מתקרבת ועימה הגאולה השלמה: לחלקים גדולים בציבור הדתי היו מלחמת ששת הימים ושחרור ירושלים בבחינת פעמי משיח; **החזיר אותו לאחור** – גרם לו להיזכר באירועי העבר ולחוות אותם מחדש: הפגישה עם המורה שלי מהתיכון החזירה אותי עשׂרים שנה לאחור; **שָׂם בפי פלוני** – לימד ושינן את הדבר לפלוני, השתדל שפלוני יזכור את הדבר היטב: כתבו לכם את השירה הזאת, ולמדה את בני ישׂראל, שׂימה בפיהם; **שָׁמַר בליבו** – זָכַר משהו זמן רב אף שלא הזכירו באוזני אחרים, נָצַר אותו בליבו ולא גילה אותו לאיש: ימים רבים שמר בליבו את העלבון שעלבה בו; **עלה מן האוב, העלה באוב** – הזכיר עניינים שכוחים מהעבר הרחוק, העלה זיכרונות מהעבר [לרוב על עניינים לא נעימים, שהיו מעדיפים לשוכחם]: הביוגרף העלה באוב פרשיות אפלות מחיי המדינאי, ובכך ניפץ את דמותו האגדית; **נָפַל לתוך פיו** – נזכר בהֶיסֵחַ הדעת, נאמר באקראי: למזלי, בְּדִיּוּק בזמן נפל לתוך פי הפתגם שלמדתי בצעירותי; **שנה הרבה ושיכח קמעה, שׁוֹנֶה הַרְבֵּה וּמְשַׁכֵּחַ קִמְעָה, שונה הרבה ושוכח מעט** – לומד הרבה ושוכח רק מעט: הוא בחור שקדן ששונה הרבה ושוכח מעט; **טחן הרבה והוציא קמעה, טוחן הרבה ומוציא קמעה** – משל למי שלמד הרבה ושכח מעט או עסק הרבה בדבר, אך תוצאות מעשׂיו דלות ביותר; **בור סוד שאינו מאבד טיפה** – בעל זיכרון טוב הזוכר היטב כל מה ששמע ולמד; **דיו כתובה על נייר חדש** – מי שלומד בצעירותו, ולימודו נקלט ומתקיים יפה; **והדברים עתיקים** – והדברים ידועים היטב, ואין צורך להזכירם שוב ולהאריך בהם; **חָרַת על לוח ליבו** – נצר בזיכרונו, זכר לתמיד: חרתנו על לוח ליבנו שאין משאירים פצוע בשטח; **חָרַת על לוח ליבו, חָרַט על לוח ליבו, כָּתַב אותו על לוח ליבו, כָּתַב על לוח ליבו** – השתדל לזכור היטב, חקק בזיכרונו, נָצַר בליבו: חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל יַעַזְבוּךָ . . . כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ; דבריה האחרונים של אמי נכתבו על לוח ליבי, ואני נזכר בהם גם לאחר שנים; **הנצחה** – שימור לדורות זכרו של מישהו (אדם או קבוצה) שמת (נעדר) או של משהו (אירוע או מעשה יוצא דופן); **הנציח** – שימר זכרו של מישהו או של משהו לשנים הרבה: גיבורי המלחמה הונצחו בהקמת גַּלְעֵד; **יָד וָשֵׁם** – פרסום לדורות: המדען עשׂה לעצמו יָד וָשֵׁם במדע; **אוצר בלום** – אדם בעל ידיעות מקיפות; **כמונח בקופסה** – דבר השמור היטב, ושאינו אובד בנקל, דבר שאדם יודעו ושומרו בזיכרונו לאחר שלמד ושינן אותו היטב: כל זכויות ירושתי היו מונחים בקופסת זיכרוני כמונח בקופסה; **גַּל עֵד, גַּלְעֵד** – מַצֵּבַת זיכרון: הגיעה העת להקים גלעד לזכר הנופלים במבצע ׳צוק איתן׳; **שתיקת הנצחה** – שתיקה של דקה או יותר שנועדה לזכור נפגעים של אירוע טרגי; **עָלָה על דעתי, עָלָה על ליבי** – נזכרתי בדבר; **העלה קווים לדמותו** – הזכיר תכונות אופייניות באישיותו, בעיקר אחרי מותו; **עוללות מימי הילדות** – פַּכִּים קטנים ולא חשובים מימי הילדות; **אש תמיד** – להבה, מנורה או לפיד שבוער לתקופה בלתי מוגבלת לזכר מישהו; **אלמותי** – נצחי; [הפועל] אִלְמֵת, הנציח; **הנצחת שמו, הנציח את שמו** – נתן קיום נצחי לשם כבוד; **זכרם לא יסוף מזרעם; זכרו לא יסוף מאיתנו עד עולם; זִכרה לא ימוש מקרבי כי בליבי הקמתי לה מצבה; העלה קווים לזכרו; אל ייפטר אדם מחברו, אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו; חקוק על לוח ליבו; חרות על לוח ליבו; חקק את הדברים בליבו; כבש את תורתו בתוך מעיו; געגועים על ימים שעברו; לאחד זכירה קלושה ורפויה, ולאחד זיכרון אנציקלופדי; גלגלו זיכרונות מאותם הימים; התמודד עם פרשיות העבר והתמכר לזיכרונות על הימים ההם; זכר יפה כל דבר לפרָטֵי פרטיו ודקדוקיו; מי שאינו מוסיף על תורתו, ישתכח ממנו גם מה שלמד; נפל בשבי הזיכרונות והחל להיאחז בעולם של אתמול; דבר שאינו מוטל על אדם לעשׂותו, גם אם הוא עושׂה אותו – אינו נותן עליו דעתו ואינו זוכרו; פִּשְׁפֵּשׁ בזיכרונו ולא העלה דבר וחצי דבר; האירועים נחרתו עמוק בליבו ובזיכרונו; זכר הימים ההם לא ימוש מליבו; זיכרון כבוי נדלק בו; בנה על זיכרונות העבר כרכים גדולים של בדיות וגוזמאות; בני אדם ישכחו מה אמרת ומה עשׂית, אך לעולם לא ישכחו כיצד גרמת להם להרגיש; אין עושׂים מצבת זיכרון לצדיקים, דבריהם הם הם זיכרונם; הוריי היקרים, זיכרונם לא ימוש מקרבי כי בליבי הקמתי להם מצבה; שיקע עצמו בזיכרונות העבר; הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ; הראייה מביאה לידי זיכרון, והזיכרון מביא לידי מעשׂה; ראויים הדברים שייכתבו וייחקקו בעט ברזל; לכפוי טובה זיכרון קצר; אם תפגע בזולתך, תישמר הפגיעה תמיד בזיכרונך**

שכחה. **שִׁכְחָה** – אובדן דבר (כגון מידע, חוויה, סיסמה, פעולה עתידית, אירוע שקרה, אופן עשׂייה) שהיה אגור בזיכרון הארוך של אדם: השכחה היא תהליך הדרגתי או ספונטני, וממנו לא ניתן לאחזר זיכרונות מסוימים [מבחינים בין **דעיכה** – זיכרון של מידע מסוים מתעמעם עם הזמן בשל אי־שימוש במידע זה, לבין הדחקה > **שִׁכְחָה מוּנַעַת** – הדחקת זיכרונות לא רצויים או לא נעימים], וכן – **הִשְׁתַּכְּחוּת, נְשִׁיָּה, נִשְׁכָּחוּת, שִׁיכָּחוֹן, שַׁכְחָנוּת; השתכח, נשכח, הושכח, השכיח, שָׁכַח** – לא זכר, נשמט מזיכרונו: לעולם לא אשכח את עזרתך; אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנה; **שִׁכְחָה** – היעלמות דבר מהזיכרון, אובדן זיכרון חלקי או שלם: הזִקנה היא אֵם השִׁכחה; **שָׁכוּחַ** – שנשכח, שנשמט מן הזיכרון, ששכחו אותו, שנעלם מהזיכרון, שהוסחה הדעת ממנו: שבתי והזכרתי לו את הזֶמר השכוח מימי נעורינו, שאהבנו לשיר יחד; **נִשְׁכָּחוּת** – הימחקות מן הזיכרון, היותו של דבר או אדם נשכח מן הלב: נִשְׁכָּחוּתָהּ מזיכרונו הכאיבה לה ביותר; **שְׁכוּחַ אֵל** – מקום נידח ומרוחק ממקום יישוב, לא מוכּר: הדואר מגיע רק אחת לשבועיים לאזור שכוח אל זה; **נִשְׁכָּחוֹת** – דברים שנשכחו ואינם זכורים עוד: בכינוס בוגרי בית הספר לאחר 20 שנה הם הזכירו נשכחות וחוויות של הימים ההם; **הזכיר נשכחות** – העלה דברים רחוקים מהזיכרון: הריח שעלה מהמטבח הזכיר לי נשכחות כי זה היה בְּדִיּוּק ריח המרק שנהגה אימי לבשל בימי החורף הקרים; **ברוך מזכיר נשכחות** – קריאת הודיה ורווחה בפיו של מי שנזכר במשהו שלא זכר: ברוך מזכיר נשכחות, בזכותך נזכרתי במונח של האקדמיה; **שִׁכְחַת עצמו** – התעלמות מצורכי עצמו או מטובתו הפרטית: חודשים הייתי עסוק במיזם עד כדי שכחת עצמי; **שָׁכַח את עצמו** – [בלשון הדיבור] איבד מגע או קשר עם הסביבה בשל התרכזותו המלאה בדבר מה, נסחף לגמרי בפעילות כלשהי: כשהיא מדברת בטלפון היא שוכחת את עצמה ומפטפטת שעות; **שַׁכְחָנוּת, שַׁכְחָן** – אדם שמרבה לשכוח, ששוכח מהר, בעל זיכרון חלש: כמה שכחן אתה, היאך אינך זוכר מה אכלת היום? **עִיקָּר שָׁכַחְתִּי** – 1. נוסח עממי בסיומי מכתבים, כשהכותב מזכיר פרט חשוב ששכח עם גמר הכתיבה; 2. שכחתי לציין את הדבר החשוב ביותר: סיפרתי לכם רבות על המשׂרד החדש, אך עיקר שכחתי: בקרוב אתמנה למנַהל המחלקה; **השתכח מהלב, נִשְׁכַּח מִלֵּב** – הכול שכחו אותו, נשכּח לגמרי, נמחה זִכרו: נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב: עברו שנים, השליט העריץ מת זה כבר ושמו נשתכח מלב; אַמְנֶזְיָה > שַׁכַּחַת > **שִׁיכָּחוֹן** – היחלשות חולנית של הזיכרון או אובדנו החלקי או המוחלט, אובדן זמני או קבוע. יש בה חוסר יכולת או קושי לזכור ונטייה לשכוח בעטיים של פציעה או מחלה, שימוש בסמים או בכוהל, חוויה חובלנית, זִקנה [הפרעה בזיכרון הניכרת בחוסר יכולת ללמוד מידע חדש נקראת **שיכחון למאוחר**]; ואם היא ניכרת בחוסר יכולת לזכור מידע שנלמד קודם או אירועי העבר נקראת **שיכחון למוקדם**. כאשר השיכחון מפריע לתפקוד חברתי או תעסוקתי או מייצג ירידה ממשית מרמת תפקוד קודמת, אובדן הזיכרון מכונה **הפרעת שיכחון**; **שיכחון לַמוקדם** – אובדן זיכרון של תקופת חיים שקדמה להופעת השיכחון שנגרם מפגיעה הכרנית במערכת הזיכרון באזור האונות הטמפורליות, במיוחד באזור ההיפוקמפוס, האחראי לקידוד מידע חדש במוח; **שיכחון לַמאוחר** – אובדן זיכרון של מה שקרה לאחר גורם השיכחון, והוא אחת המחלות המסתוריות בתחום הנֵירולוגיה כי המכניקה המדויקת של זכירת אירועים עדיין אינה מובנת כהלכה, אף שידוע אילו אֲזורי מוח מעורבים בתהליך זה; **שיכחון הינקות** – אי־היכולת של המבוגר לאחזר זיכרונות אפיזודיים שהם

זיכרונות של אירועים לפני גיל 2–4 שנים כי אין הילד מסוגל לשמר את הזיכרון לגיל מבוגר יותר, ולמעשׂה בבגרות אין זיכרונות מלפני גיל שנתיים וחצי; השכיח, הַשׁכָּחה, שיכּוּחַ, שיכֵּח – הביא לידי שִׁכחה, הסיח את הדעת, השמיט מן הזיכרון: האהבה החדשה שיכּחה את האֵירוּעַ הקשה; הִישָּׁכְחוּת, נִשׁכַּח– נעלם מן הזיכרון: המנוח נשכח מלב הבריות כהרף עין; נִשׁכָּחוֹת – דברים שנשכחו, נמחקו מן הזיכרון: אני זוכר נשכחות ונוהג להזכירן; בְּלֶקְאָאוּט > חִישָּׁכוֹן – 1. איבוד הכרה רגעי בשל ירידה פתאומית של אספקת הדם למוח או אספקת החמצן וכד׳; 2. אובדן זיכרון רגעי של עניין או אירוע, כגון שׂחקן השוכח מילה או קטע בהיותו על הבימה, אובדן חלקי או פתאומי של פעולת החושים או הזיכרון: הייתה התנגשות חזקה, ואיני יודע מה קרה אחר־כך כי הייתי בחישכון; בדקות הראשונות של המבחן כה התרגשתי, שהיה לי חישכון ושכחתי כל מה שלמדתי; שכח מזה > שָׁכַח את זה – שכח את כל מה שדיברנו: אם אשכחך [= אשכח אותך] ירושלים; שכח מן העניין > שכח מהעניין > שכח את זה, שכח את העניין: עם הזמן שכחתי את העניין, ושַׂמתי כל מעייני בלימודיי; הוּשָׁה, הִשָּׁה, נִישָּׁה, נשוי, נשייה, נָשָׁה – שכח: זנח ונשה את עמל הוריו בגידולו; יש יהודים המנשים את חייהם בדף גמרא בלה; רעיונות נשויים שנכתבו לפני אלפי שנים, כגון לא לרצוח ולא לחמוד, יפים הם גם לימינו; תהום הנְשִׁיָּה – שִׁכחה מוחלטת, היעלמות מן הזיכרון, צלל בתהום הנשייה וטבע בה: עד לחשׂיפת מגילות קומראן לא היו ידועים כתבים כה עתיקים מארץ ישׂראל, ולפתע עלתה מתהום הנשייה ספרייה של אלפי קטעים הכתובים עברית; הֶעלה מִתהום הנשִׁייה – הציל מן השִׁכחה, גילה דבר שנשכח מן הזיכרון מרוב ימים ושנים: ספר זה מעלה מתהום הנשייה פרשיות נשכחות; לא ייפקד ולא ייזכר, בַּל יִיפָּקֵד וּבַל יִיזָּכֵר – מוטב להתעלם ממנו לחלוטין, יש לשכוח אותו כליל, אין להזכירו כלל: אני מקווה ששיטות מאבק הרות אסון כאלו של רופאי ישׂראל – בל ייזכרו ובל ייפקדו עוד בתולדות יחסי העבודה במדינה בכל מקצוע שהוא; פָּרַמנֵזִייָה (paramnesia) > סילוף הזכירה > זיכרון מסולף – זיכרון מעוּוָת של אירוע או זיכרון של אירוע שמעולם לא התרחש בפועל. הזיכרון מבוסס על פרטים, על עובדות או על אירועים שלא היו: הזיכרון המסולף הוא זיכרון משוחזר שנוצר מהפרעה בזיכרון או בכושר ההכרה, ובו חוויות לא אמיתיות מתבלבלות עם המציאות; הדחקה – מנגנון הגנה בסיסי המדיר חוויות כואבות או לא נעימות ודחפים לא מקובלים מהתודעה. ההדחקה פועלת ברמה לא מודעת כהגנה מפני חרדה המופקת על ידי משאלות מיניות מעוררות התנגדות, רגשות עוינות וחוויות וזיכרונות מאיימים על אגו מכל הסוגים. היא ניכרת גם בצורות הגנה, כמו הכחשה, שכחה; הדחיק – הרחיק במכוון מחשבות מטרידות, יצרים וכד׳ מן התודָעה אל התת־הכרה; מָחָה – מחק, השכיח או הרחיק משהו מן התודעה או מן הזיכרון, גרם להיעלמות, להישכחות או להיטשטשות: התנצלות הדובר לא הצליחה למחות את הרושם הקשה שהותירו דברי השׂר; הִתעַמְעֲמוּת הזיכרון – היחלשות הזיכרון בהדרגה, איבוד מחדותו: חלפו השנים והתעמעם הזיכרון עם הסתלקותם של ניצולי השואה מן העולם; עָמוּם – 1. לא ברור, מטושטש, מעורפל, סתום או לא חד־משמעי (במחשבה, בזיכרון וכד׳): יש לי זיכרון עמום מן הימים הרחוקים ההם; העד השמיע גרסה עמומה וסתומה; 2. [בתחושות] שאינו עז, חודר או נוקב, שהוא קלוש ונטול עוצמה ובדרך כלל גם לא ברור וקשה להגדרה: יש לי תחושה עמומה של פחד מפני הבאות; אני חש כאב עמום בברכי; קַהֲיוֹנִי, דֶמֶנטִייָה > דמנצייה > קִיהָיוֹן – הידרדרות כללית ומתפשטת של הזיכרון ולפחות תפקוד הכרני אחד נוסף, כגון שׂפה ותפקוד ביצועי, עקב מגוון סיבות. אובדן היכולות השׂכלית חמור דיו כדי להפריע לתפקוד היום־יומי של הפרט ולפעילותו החברתית והתעסוקתית. יש שהפגיעה היא בהיעדר התמצאות בזמן ובמקום, כושר שיפוט והבנת המציאות; הִשתַּקְעוּת, הִשתַּקֵעַ – השתכח: הזמן גרם להשתקעות זיכרונותיי מפרקי ילדותי; לְנַשׁוֹת, נִישָּׁה – השכיח, מחה מן הזיכרון: נישו את עמלם בדף גמרא; נישיתי את משׂכורתי הדלה בעבודתי המהנה; שיכֵּחַ – מחה מן הזיכרון, גרם שיישכח: צרות אחרונות משכּחות את הראשונות; הפרעות זיכרון – הפרעות בהצפנת המידע, באחסונו, באיתורו ובהעלאתו; מִבְּלִי מֵשִׂים, הֶיסֵחַ הדַעַת – גירוי או משׂימה שמושכים את תשׂומת הלב מהמשׂימה העיקרית: הוא גילה את האמת בהֶיסֵחַ הדעת, בלי שהתכוון לכך; נשמט מזיכרונו – שכח; אִם תַעַזְבֶנָּה יוֹם – יוֹמַיִם תַעַזְבֶךָּ – מימרה בשבח הקביעות וההתמדה בלימוד או בעבודה של האדם, אם תפסיק ללמוד או לעבוד פרק זמן מסוים, תתקשה לשוב ולעסוק בו מייד באותו הקצב; פרח לו מהראש > פָּרַח מזיכרונו – נשכח ממנו, נשמט מזיכרונו, הוא לא זכר: מצטער שאיחרתי, לגמרי פרח מזיכרוני שקבענו ללכת למסעדה הערב; הוסחה דעתו מן – מחשבתו נעקרה מן, הדבר נשכח ממנו; מחה את זכרו, מחה את שמו – השמידו כליל, השכיחו מלב: מְחֵה את זכר עמלק מתחת השמיים; מָחָה את שמו מתחת השמיים; דמדומי זיכרונות, דמדומי מחשבות – נצנוצי זיכרונות, דמדומי מחשבות מעורפלים; הס מלהזכיר – אל נא תזכיר דבר זה בשום פנים; הייתה כלא הייתה, הָיָה כְּלֹא הָיָה – נעלם ונשכח, אבד זִכרו, נמחה מהזיכרון: הידיעה המשׂמחת שינתה פלאים את מצב רוחו, וכל דאגותיו היו כלא היו; נִסתַּם עליו הגולֵל – נשכח, בוטל לחלוטין; על קצה לשוני, עמד לו על קצה הלשון, הוּא על קצֵה הלָשון – הוא זכור היטב אך פתאום פרח מהזיכרון: אתה זוכר את שמה של בירת אנגולה? זה עומד לי על קצה הלשון; נִמחֲתָה חֶרפָּתו – נשכח ביזיונו, לא זכרו עוד את חרפתו; זיכרונו בגד בּו – לא הצליח להיזכר אף שהתאמץ; מָחָה זכרו – השכיחו מלב; לא ייזכר ולא ייפקד – יימחה זכרו, איש לא יזכירנו: לאחר שתלו את אייכמן, שׂרפו את גופתו כדי שלא ייזכר ולא ייפקד; היה כלא היה – נעלם ונשכח, אבד זכרו; איבד כל זֵכֶר, אָבַד כל זכר – נשכח לגמרי, נמחק זכרו; השהות הארוכה בחשֵכה גרמה לו להיות מעוּות ולאבד כל זכר למראהו בעבר; זיכרונו הטעהו – אינו זוכר בְּדִיוּק; כבולעו כך פולטו – קולט מהר את הנלמד וממהר לשכוח אותו: תלמיד זה נשאר תמיד ריק כי כל הנלמד כבולעו כך פולטו; נכנס בזו ויצא בזו, הכניס בזו והוציא מזו, נִכנס באוזֶן אַחַת ויצא דֶרֶך האוזֶן השנִייה – נשכח מהר: כל ההסברים של המורה נכנסו באוזן אחת של תלמידו ויצאו דרך האוזן השנייה; הפיג מליבו את זכרו – שכח אותו; שֶׁמָּא שָׁכַחתָ אוֹ שֶׁמָּא לֹא לָמַדתָ – טעותך נובעת משִׁכחה או מאי־ידיעה? נִמחֲתָה חרפתו – נשכח ביזיונו, לא זכרו עוד את חרפתו; הוסחה דעתו מן – מחשבתו נעקרה מן, הדבר נשכח ממנו; אין זֵכֶר וחצי זֵכֶר מ־ – אין כל זכר: אין זכר וחצי זכר לתרומתו הכבירה לצה״ל, בשכבר השנים נשכחו מעשׂיו ונידון לגניזה; מָחָה את זִכרו של אחר – השמיד, משכּיחו מהלב: מְחֵה את זכר עמלק; עָלָה הַכּוֹרֵת על זיכרונו – זיכרונו נגדע, כָּלָה, אבד; נתעלמה הלכה ממנו – לא ידע עניין מסוים להשיב עליו: בשל מעשׂי קונדס של תלמידיה כעסה המורה עליהם ורתחה מזעם, וכשאלה הקשו קושיות נתעלמה ממנה הלכה עד שנרגעה רוחה; הסתתרה בינתו – אבדה חוכמתו, יצא מדעתו; מָחַק מליבו, מָחַק מן הזיכרון; שָׂם אותו בּנַפטָלִין – הפסיק את השימוש בדבר, גנז אותו: שׂמתי את רעיונותיי בנפטלין כי אין שומעים לי; דיו כתובה על נייר מחוק – משל למי שלומד בזִקנתו, כשזיכרונו חלש, ותפיסתו קהה יותר; כוח השִׁכחה שבזקנים; טָבַע בתהום הנשייה; מי שאינו מוסיף על תורתו, ישתכח ממנו גם מה שלמד; פשפש בהלכות בשביל שלא יעלו חלודה; מחמת גודל הצער ניטמטם ליבו ונשתכח ממנו אפילו מה שידע; פִּשפֵּש בדברי תורה כדי שלא ישכחם; נתעלמו ממני דבר תורה; פעמים מחמת חריפות יתרה אדם שוכח פרט קטן או מנהג פשוט, וגם הוא צריך לעיין במקורות; תשש כוחו . . . ונשתכחו ממנו הלכות ונולדו לו ספקות ועמדו עליו כל ישׂראל להורגו; מי ששונה בלחש, עלול לשכוח תלמודו; המאורעות מכלים את הזמן והזמן מכלה את הזיכרון; עצר בעד השכחה מלהשתלט עליו; השכחת זיכרונות או חוויות לא־נעימים מן הזיכרון; הניגון משכיח מהאדם את הבלי העולם הזה ומעלה את נפש השומע לעולם אחר; אכל מעץ השכחה וזיכרונו דעך קמעה קמעה; בקושי נחרת בזיכרוני בדל שׂיח כי הייתה השׂיחה בקצב הסילון; מתון מתון נשרו זיכרונותיו, ועם השנים שקעו בִּיוֵון השכחה; האירוע ננעל במרתף האפל של הלב; עתידה תורה שתשתכח מישׂראל; ברבות הימים נמוגו העובדות, והמראות החלו להיטשטש; הפרשה שהסעירה את דעת קהל העלתה חלודה במרוצת השנים; יש הסוברים שהשכחה יש בה יתרון כי פירושה – להשתחרר מתלאות העבר; פעמים אנו שוכחים את מה שרוצים לזכור, ולא את מה שרוצים לשכוח; שִׁכחה קפצה עליו פתאום; אנוס על ידי השכחה וקבור תחת עיי אבק השכחה > היסטוריה!

זירוז!

זירוז – פעולה או תהליך לדרבן מישהו, להמריצו לעשׂות משהו מהר יותר או לעודדו ולהאיצו: כל זירוזי המנכ״ל לא הועילו, עד שהגעתי והחשתי את התהליך; זֵירֵז – נקט פעולה או תהליך לדרבון מישהו, להמריצו, לעשׂות משהו מהר, להחיש פעולה או לממש מטרה: זירוז התהליך עלול להביא לידי קבלת החלטות חפוזות ולא־שקולות; לך וזרז אותו, ואמור לו שלא נחכה לו; זריקת זירוז – זריקה שמזריקים לאישה הרה כדי להחיש את תהליך הלידה; זָרָז – גורם מאיץ, מדרבן: המשבר במשפחה שימש זרז להתדרדרות הילד; 2. החדרת חומר (כגון הזרקת אֶפִּידוּרָל לאִלחוש מקומי באזור עמוד השִׁדרה) לגופהּ של אישה הרה כדי להחיש את הלידה בשל סכנה לעוּבָּר או ליולדת בסוף הריונה; זריז – מהיר מאוד, חרוץ, שקדן, מי שעושׂה דברים מהר, בזמן קצר וכהלכה, קל תנועה: הפועל הזריז גמר ראשון את העבודה; יש זריז ונִשׂכר – הזריז המהיר והחרוץ בא על שׂכרו [= מרוויח], ויש זריז ונִפסָד [= מפסיד או נגרם לו נזק]; זָרִיז וּמְזוֹרָז – זריז ביותר: הוא היה זריז וּמזורז בנמֵל ועסקיו פרחו; זריז וממולח – מהיר תפיסה וחריף בשׂכלו, ער ופיקח: אין זריז וממולח כמותו בכל שוּקי העיר; זריזים מקדימים – אדם שיפעל מהר וביעילות, יגיע מוקדם או יהיה ראשון בין העושׂים: זריזים מקדימים למצוות; אין מזרזים אלא לִמזוֹרָז – הזירוז מועיל רק לזריז ולחרוץ מטבעו, ולא לעצלן; זריז ודִרבֵּן [רק אדם ובעל חיים], האיץ בו, דחק בו, זריקת עידוד, זריקת זירוז – פעולה או אמירה

שנועדה להמריץ את המשך העשייה, החשה, מתן תמריץ כדי שהדברים יזוזו מהר: בעלי עסקים שעסקיהם נתונים בסכנה קיבלו זריקת עידוד מהממשלה; **חָש** – מיהר, הזדרז, פעל מהר (בעיקר כדי להגיש עזרה): הרופא הגיע מהר למקום התאונה וחש לטפל בפצועים; **החשה, הוחש, הֵחִיש** – 1. האיץ או זירז פעולה (לא אדם או בעל חיים): הממשלה החליטה להחיש את התבססות החיילים המשוחררים בחברה; 2. הביא מהר: הטייס החיש עזרה לפצועים לבתי החולים; **החיש מישהו ל־** – הביא או העביר אותו במהירות ל־: כמה אמבולנסים החישו את הפצועים לבית החולים; **הֶאָצָה, הֵאִיץ** – זירז פעולה, תהליך וכיו״ב: המלאכים האיצו בלוט שיימלט מסדום; **דרבון, דִרבֵּן** – זירז או המריץ מישהו לעשות משהו, דחף אותו לפעולה, עודד אותו: המפקד דִרבן את החיילים לסיים את המסע; הוא ילד עצלן, צריך לדרבן אותו ללמוד; **קידום, קודם, קִידֵם** – הביא להתקדמות, הצעיד קדימה, העביר משהו לשלב מתקדם יותר לקראת השלמתו, השׂגתו, הצלחתו וכד׳, פיתח, שיפר, שכלל: מה עלינו לעשׂות כדי לקדם את המשׂא ומתן ולהביא לחתימה על ההסכם? השיעורים הפרטיים קידמו אותי מאוד בלימודים; **החליף הילוך** – החיש את קצב העניינים, בעיקר את קצב העבודה, התחיל לפעול מהר יותר: כדי לגמור את המיזם בזמן, אנחנו חייבים להחליף הילוך; **הֲנִיעָה, הֵנִיעַ** – גרם לפעולה, זירז, המריץ, עודד: שני מניעם הניעו אותה לצאת לטיול; מה הניעך לעשׂות את הדבר הזה? **הניע את ליבו** – עורר אותו, המריץ אותו: שני דברים הניעו את ליבי לצאת מארץ הולדתי: שנאת היהודים אהבת ארץ ישׂראל; **רעננות, ריענון, ריענן** – 1. העניק מרץ מחודש, נתן הרגשה טובה של חִיות ורעננות גופנית או נפשית: אולי תשתו משהו קר? זה ירענן אתכם; 2. עורר, גירה, המריץ, הפרה את הזיכרון, את המחשבה וכד׳, חידש, החיה, הפיח רוח חדשה באמונות, בדעות, ביצירות וכד׳: לפני ההרצאה עברתי על החומר כדי לרענן את זיכרוני; **נִמרָץ** – רב מרץ: המנהל החדש של המפעל הוא אדם נמרץ והחלטי, ובתוך זמן קצר הצליח לייעל את העבודה; **לא ינום ולא יישן** – הוא אינו נח ואינו שקט, הוא פועל במרץ ובערנות, לא יחדל מלחתור להשׂיג משהו: לא ננום ולא נישן עד שנמצא פתרון הולם לבעיה כאובה זו; אנרגטי < **בעל מרץ** – רב פעלים, פעלתן ומתמיד בעבודתו, מלא מרץ, נמרץ: למרות גילו המתקדם הוא עדיין בעל מרץ כשהיה, ומדי בוקר הוא רץ כמה קילומטרים בפארק; אַקטִיבִיסט < **פְּעִילָן, פָּעִיל** – אדם שמקבל עליו אחריות וחרוץ, איש רב־פעלים, נמרץ: בעלי הוא גבר נמרץ ופעילן; **הומרץ, הִמְרִיץ** – זירז, דרבן, האיץ, עודד, הניע מישהו לפעול במרץ, להיות נמרץ יותר: ההטבות בתנאים המריצו את העובדים להגביר את תפוקתם; **תמרוץ, תִמרֵץ** – פעל להגברת התפוקה של העובדים על ידי מתן תמריצים והטבות, העניק עידוד כספי כדי לתמוך במטרה כלכלית: הממשלה מתמרצת את היצואנים באמצעות החזרי מס, הקלות באשראי והשתתפות בהוצאות שיווק; **שָׁקוּד, שקידה, שָׁקַד** – 1. היה ער וזריז, עורר לעשׂות מהר דבר מה, מיהר לבצע דבר מה: נהג, שקוד על יד ההגה; היא הייתה שקודה להצליח במבחן; 2. התמיד במעשׂיו: תלמיד שקדן; **הֵעִיר** – זֵירֵז, המריץ, הפעיל: צריך להעירו ולהתחיל במיזם; אשרי אדם שפרנסתו מעירה אותו להשכים קום ולשׂאת בעול הקיום; **העיר אֶת רוּחַ פלוני** – עורר פלוני לעשׂות דבר מה, נתן לי רעיון, זירז: העיר את רוחי להשכים מדי יום בבוקרו של בוקר; **הבהלה, הבהיל** – הזעיק אדם שזקוקים לו בדחיפות; העביר אדם בבהילות בשל סכנה מאיימת: זעקות החולה הבהילו אליו את האחות; **הוּבהַל למקום מסוים** – הועבר אליו מהר, נקרא אליו בדחיפות: הפצוע הובהל לבית החולים והוכנס היישר לחדר הניתוח; המנהל הובהל לאספה הסוערת של הפועלים כדי להרגיע את הרוחות שם; **כל הַמַשכִּים וְיוֹצֵא – זהב הוא מוצא** – מימרה בשבח הזריז, זריזים מקדימים, כל הקודם זוכה; **עמוד השִׁדרה, עמוד התָוֶך** – העמוד המרכזי בבניין, התומך בגג, מישהו או משהו המשמש משען ובסיס לעניין כולו, מישהו הנושׂא על כתפיו את עיקר המעמסה, האיש המרכזי, הדבר המרכזי: הוא היה עמוד התווך של האגודה, וכשפרש – נפסקה פעילותה; **הרוח החיה** – האדם או המנהיג המרכזי המפעיל והמניע את האחרים בקבוצה, בצוות, בארגון, במפעל וכד׳: יושב ראש הוועד היה הרוח החיה במשׂא ומתן; **הַבחָלָה, הִבחִיל** – 1. הגיע קרוב לגמר תהליך הבשלתו: מאימתי הפירות חייבים במעשׂרות? התאנים – משיבחילו; 2. הביא פרי קטוף לידי הבשלה מלאכותית, החיש את הבשלת הפרי שנקטף באמצעים מלאכותיים, כגון בגז אתילן: ביקרנו בבית הבחלה לבננות; **דָחַק את הקֵץ** – התאמץ להחיש תהליכים טֶרם זמַנם; **המתחיל בדבר, אומרים לו: ׳גמור!׳** – דיבור לזירוז אדם שלא יירתע לסיים דבר שהתחיל בו; **שעה קטנה, שעה קלה** – זמן קצר, זמן מועט, פרק־זמן קצר מאוד: אני הולך לטייל בקניון, ואשוב בעוד שעה קלה; **היום קצר והמלאכה מרובה** – יש לעבוד במרץ כדי להגביר או להשלים את העבודה; **תְּבוּנַת כַּפַּיִם** – מיומנות במלאכה מסוימת, כישרון מיוחד ומיומנות מעשׂית במלאכה מסוימת, זריזות בידיים: גם כשאנו נוסעים לחו״ל, אני נהנה לסעוד מתבונת כפיה של רעייתי; מי שניחנו בתבונת כפיים, מוערכים בכל העולם ומתוגמלים יפה; **שָׁלַף מן השרוול** – אִלתר מהר פתרון מקורי לבעיה או לקושי, הציע בזריזות פִּתְרון, הפתיע: העניין הזה סבוך, ולצערי אין ביכולתי לשלוף פתרון מן השרוול; **אדם זריז נוהג לבוא מוקדם מן הראוי או להיות ראשון בין עושׂים; הוא זריז לחמוק, וצעדיו רכים כצעדי חתול; הזריזות הרוחנית, בהירות התפיסה והחריפות הן התנאי המוקדם הדרוש לגמישות ולחריצות גופנית; לא בכוח הגוף, בזריזות או במהירות נעשׂות הפעולות החשובות, אלא בתכנון, בסמכות ובשיקול דעת** < מהירות!

זכות! חובה!

זכוּת. **זכות** – מה שחוקי, מוסרי, מוצדק, מקובל, ראוי או מותר לדרוש; **נפל בחלקו, זָכָה** – קיבל משהו שהיה ראוי לו (כגון פרס); הצליח בתחרות, בהגרלה, בבחירות, בנקודות וכד׳; עלה מספרו בהגרלה או בהימור אחר וכד׳; **זיכוי, זיכה** – 1. קבע שהנאשם זכאי; 2. אפשר למישהו לעשׂות מעשׂה טוב; 3. רשם סכום כסף לזכותו של מישהו; 4. רשם לזכותו, כגון נקודות בחידון; הזכות לפרטיות < **פרטיות**; פּרִיבִילֶגְיָה < **זְכוּת יֶתֶר** – זכות מיוחדת הניתנת לפרט או לציבור מסוים, זכות או יתרון שבני מעמד רב־עוצמה נהנים מהם תוך פגיעה באחרים: זכות היתר של המעסיק לשׂכור או לפטר עובדים במפעלו נתמכת כיום מכוח זכות יסוד; **הזכות להגדרה עצמית** – עיקרון הקובע שלכל עם יש הזכות להשתחרר משלטון זר ולעצמאות מדינית: הדעות חלוקות בקרבנו בדבר הזכות להגדרה עצמית לפלסטינים; **כָּל הזכויות שמורות** – נוסח הנלווה להדפסה של יצירה להגנת זכות היוצרים; **מלַמֵד זכות על** – טוען לטובת; **זכות הציבּוּר לדַעַת** – עיקרון דמוקרטי, שעל־פיו יש זכות לדעת איך מוסדות השלטון מחליטים החלטות; **זכות השתיקה** – זכותו של עצור או חשוד שלא לענות על שאלות חוקריו כדי שלא להפליל את עצמו; **זכות אָבוֹת** – יחס מיוחד שאדם זוכה לו בזכות הוריו או הודות למוצאו או בשל ההערכה הגדולה שרוחשים לאביו, לאִימו או למי שנמנה עם צאצאיהם: חוכמתו והישׂגיו עמדו לו לא בזכות אבותיו אלא בכוח סגולותיו הפרטיות; **זכות קְדימה** – 1. זכות הקובעת עדיפות על פני אחרים; [בתחבורה] זכות הניתנת לרכב לפי חוקי תעבורה לעבור בכביש לפי כלי רכב אחר; 2. זכות לבצע עִסקה או לרכוש ניירות ערך בתנאים מוגדרים מראש, עד לתאריך מסוים; **זכות קיום** – הזכות להתקיים, ההצדקה לקיומו של מישהו או של משהו: המפעל מפסיד – אין לו זכות קיום, וצריך למוכרו; **זכות ראשונים** – זכות השמורה לחלוצים במשהו, יחס מיוחד שמישהו זוכה לו בשל היותו הראשון לעשׂות משהו, להיות משהו וכד׳: זכות הראשונים על התעופה האווירית, הממונעת באמצעות גוף הכבד מן האוויר, שמורה לאחים רַייט שהיו חלוצי התעופה בעולם; **זכות חתימה** – זכות המוענקת לאדם מסוים לחתום על מסמכים ולפעול בשמם של האדם או של הגוף שנתנו זכות; **זכות השיבה** – עיקרון הדוגל בזכותו האישית של אדם שנמלט ממולדתו לשוב אליה, כפי שנוסח בהצהרה בין־לאומית בדבר זכויות האדם [תוקפו של עיקרון זה ואפשרויות יישומו שנויים במחלוקת, הן משפטית והן פוליטית]; **זכות היסטורית** – זכות המסתמכת על אירועים ועל פעולות שהתרחשו בעברו של עם, והם מצדיקים את זכותו לעצמאות ולשליטה באזור מסוים [אירועים אלו עשׂויים להיות לאורך אלפי שנים, והם קשורים בחבל ארץ מסוים]; **זכות סירוּב ראשונה** – זכות שיש למישהו נֶכֶס מסוים המוצע למכירה יוצע לו ראשונה, ורק לאחר שהלה ויתר על זכותו לרכוש את הנכס, יהיה בעל הנכס חופשי להעבירו למי שיחפוץ; **שוויון זכויות** – מעמד שווה לכל אדם לפני החוק או לפני השלטון, זכויות שוות לכל אדם במדינה מסוימת, בחברה מסוימת וכד׳, אי־הפליה לרעה של מישהו לעומת אחרים בחברתו, בארצו וכד׳: הנשים נאבקות שנים להשׂגת שוויון זכויות עם הגברים; **צידֵד בִּזכוּתו של מישהו** – עמד לימינו של, תמך בּו או בזכותו לעשׂות משהו: יש המצדדים בזכות האישה להפיל את עוברה, ויש המתנגדים לכך; המנהל מצדד בזכות העובדים לשבות; **זכויות האדם** – הזכויות והחירויות הבסיסיות שמקובל לראותן כזכויות יסוד של כל אדם באשר הוא, ושכל בני האדם זכאים להן, כגון הזכות לחיים, לחירות, לשוויון ולמשפט הוגן, חופש מעבדוּת ומעינויים וחופש המחשבה והבעת הדעה: כבר ב־1948 פרסם האו״ם שעינוי אסירים הוא הפרה בוטה של זכויות האדם; **זכות הציבור לדעת** – עקרון יסוד במדינה דמוקרטית שלציבור יש זכות לדעת כל שנעשׂה במוסדות שלטון; **רָאָה זְכוּת לעַצמו** – הכיר כי עשׂה מעשׂה נכון, זקף את המעשׂה לזכותו: ראש הממשלה ראה זכות לעצמו לחתום על ההסכם בין המדינות; **זָקַף לזכות, זָקַף משהו לזכות מישהו** – 1. ייחס לו משהו חיובי, ראה אותו כמחולל או כאחראי להשׂגתו: לזכותו של קרוֹמוֶול יש לזקוף במידה רבה את החזרת היהודים לאנגלייה; 2. החשיב דבר זה בהערכה הכוללת כנקודת זכות לטובתו: השופט זקף לזכות הנאשמת שהודתה בעבירות שיוחסו לה והתחרטה עליהן; **זוּכָּה מחמת הספק** – יצא זכאי בשל הֵיעדר ראיות מספיקות להרשעתו; **הכריע אותו לכף זכות, דן אותו לכף זכות** – פירש את מעשׂיו באופן חיובי (אף כי לכאורה הם אינם נראים כך), לא חשד בו בכוונות רעות, ביקש להצדיקו,

חיפשׂ סיבות מקילות למעשׂיו: הווי דן את כל האדם לכף זכות; והיא שעמדה לנו – זו הזכות שעמדה לנו, וזה שעזר לנו; זְכִייָה מִן הַהֶפקֵר, זָכָה מִן הַהֶפקֵר – השׂיג דבר בלא שעמל בו, השׂיג דבר מה בקלות: אחד מהמחלקה רותק לבסיס, הלכך זכיתי מן ההפקר ויצאתי לחופשה במקומו; זָכָה לשני שולחנות – זכה לחוכמה ולעושר כאחד; הִיפֵּךְ בזכותו – לימד עליו זכות, השתדל להצדיקו: אחיי ורעיי היפכו בזכותי, וכך קיבלתי את הפרס; הֶיתֵר מיוחד – אישור מיוחד: יהודים עמדו מחוץ לחנות בניריורק והציגו היתר מיוחד לרכוש יין למרות איסור מכירת כוהל; סָנֵגוֹרְיָה – הצד המגן על הנאשם במשפט, פעולת הסנגור, הגנה על הנאשם [ההפך: קטגוריה]; סַנגוֹר, סַנֵגר, סָנֵגוֹר – עורך דין המגן על הנאשם בבית המשפט: כתב ההגנה שהגיש הסנגור לבית המשפט הביא את השופט להקל בעונשו של הנאשם; סִנֵגר, לימד זכות על, לימד סנגוריה על – טען לזכותו, אמר דברים לזכותו של מישהו, סנגר עליו, הביא ראיה לטובתו: פעילותו רבת השנים למען העם והמדינה ראויה שתלמד עליו זכות ותעמוד לו בבוא בית המשפט לחרוץ את דינו; סנגור ציבורי – עורך דין המכהן בתפקיד ציבורי שתפקידו להגן על נאשם שאין ידו משׂגת לשלם עבור קבלת סיוע משפטי פלילי; עָטוּר – זכה במשהו, השׂיג אותו: הסרט הישׂראלי עטור הפרסים זכה להצלחה גם בחו״ל; הצבא שב מהקרב עטור ניצחון; נָקִי – חף מפשע, לא אשם, זכאי: הוא יצא נקי לגמרי מכל הפרשה כי הנאנסת לא העזה להעיד נגדו; יָצָא נקי – זוכּה, לא הואשם, לא הורשע: המחלקה יצאה נקייה מתחת ידו של מבקר המדינה; כוחו יפֶה, יפֶה כוחו – 1. יש לו הזכות, זכותו גדולה, יש לו עדיפות חוקית, החוק מעניק לו אפשרות החלטה וביצוע בעניינים מסוימים: פעמים יפה כוח הבן מכוח האב שהרי הכול לפי המעשׂה; 2. יש לו תוקף, זכותו קיימת: הרישיון שקיבלתי כוחו יפה עד סוף השנה; 3. חזק ואיתן: אדם זה יפה כוחו להובילנו לחירות כלכלית; חסינות – מערכת של זכויות הפוטרות אדם מכפיפות לחוק כדי שיוכל למלא את תפקידו ללא הפרעה. בעל חסינות מוגן או פטור (מחובה או מעונש) כדי לאפשר לו למלא את ייעודיו כחוק: החסינות מאפשרת לנושׂאי משׂרה רמה חופש פעולה ודיבור במילוי תפקידיהם; חסינוּת דִיפּלוֹמָטית – הגנה הניתנת לדיפלומט מפני פגיעה בו על ידי המדינה המארחת אותו, והמגינה עליו גם מפני העמדה לדין על עבירה פלילית שעשׂה: בעל חסינות דיפלומטית אין לעוצרו, והוא פטור מלשלם מיסים כשהוא עובד במדינה אחרת; חסינות פרלמנטרית – חסינות המוקנית לחבר פרלמנט של מדינה (כגון חבר כנסת) והמקנה לו זכות שלא להעמידו לדין (אלא אם הוסרה חסינותו) בשל מעשׂה שעשׂה או דעה שהשמיעו במהלך תפקידו, ואין לעוצרו בלי הסכמת הפרלמנט, לחפשׂ בביתו או על גופו וכד׳; החסינות מבטלת את האפשרות ללחוץ על פוליטיקאי לשנות את הצבעתו מחשש להעמדתו לדין; הצטדקות, הצטדק – לימד זכות על עצמו, זיכה, טיהר מאשמה השתדל להצדיק את עצמו, להוכיח את צדקתו או לנקות את עצמו מאשמה, התנצל: הַפסֵק להצטדק כי אינך אשם במה שקרה; בעל ייחוס, מיוּחס, יַחֲסָן – אדם חשוב בזכות השתייכותו למשפחה מפורסמת, בעל ייחוס: היחסנים הם בני המשפחות הוותיקות והעשירות; איש כשר וישר הוא, מיחסני הארץ, וגם בהתנהגותו ניכר כיחסן בן יחסן; יחסנות, יחסני – שיש בו הרגשת עדיפות על מישהו, מכבד ביחס אבות, רברבן; קיפח את זכויותיו – הפסיד את זכויותיו או גרם למישהו להפסיד את זכויותיו; הכריע לכף זכות, הִטה לכף זכות – השפיע לזכותו של מישהו, בעיקר לזכותו של נאשם במשפט: אין בעברו הנקי של הנאשם והחרטה הכֵּנָה שהביע כדי להטות את דינו לכף זכות; מגלגלים זכות על ידי זכאי – 1. כאשר דבר טוב צריך לקרות, מסובבים את הדברים משמיים כך שיבצע אותו אדם הראוי ממילא לשָׂכָר על מעשׂיו הטובים, צדיק וישר הוא השליח לעשׂיית טוב; 2. אמירה מליצית הנאמרת למי שעוסק או שמתבקש לעסוק בפעילות של מצווה אגב מעשׂה אחר שהוא עוסק בו; מבלי לפגוע בזכויות – משפט המופיע בראש מסמך משפטי ומציין שאין בנאמר בו כדי לפגוע בזכויותיו החוקיות או החוזיות של החתום על המסמך; הַגדָרה עַצמית – רצון הפרט וזכותו להגדיר את זהותה הפוליטית־חברתית ולקבוע את דרכו המיוחדת לו בתחומי החיים, ללא השפעה או עזרה חיצונית: ההגדרה עצמית מיושׂמת כאשר יש לאדם עצמאות והזדמנות לקבל החלטות רבות חשיבות בדבר חייו, שליטה בניהול כספיו, בחירה היכן יגור ויעבוד וכד׳; רָאָה לעצמו זכות – לכָבוד נחשב לו הדבר, ראה את עצמו כמי שנפלה בחלקו זכות לעשׂות משהו: אני רואה לעצמי זכות למנות מקצת שבחיו של חתן הפרס; כל הזכויות שמורות – נוסח הנרשם בראש יצירה מקורית שיש עליה זכויות יוצרים כדי לציין שאין להשתמש בה או בחלק ממנה ללא היתר בעל הזכויות; זכות מוסרית – זכות המגיעה לפי הצדק, אך לא נקבעה בחוק: לפי החוק לא מגיעים לו פיצויים, אבל יש לו זכות מוסרית לדרוש אותם; מענק מיוחד – 1. תגמול שאדם יחיד או גוף ציבורי מעניקים לכל מי שיעשׂה מעשׂה מסוים, כגון למי שיחזיר אבדה; 2. תשלומים מיוחדים שהממשלה מציעה כתמריץ; מדיניות הדלת הפתוחה – עיקרון ניהולי שבו מועסק יכול להציג בכל עת לפני הממונים עליו רעיונות או על טענות; אל תמנע טוב מבעליו – אל תמנע מאדם אחר לזכות במה שהוא ראוי לו כאשר הדבר בידיך; ולא תהא כוהנת כפונדקית – אדם בעל זכויות רבות (כגון כוהנת) זכאי לכבוד הניתן לבעל זכויות פחותות ממנו (כגון פונדקית); גָרַף את כל הקופה – זכה בכל הקופה במשׂחקים, בהגרלות או בעסקים, זכה בכל הכסף שהשקיעו המשתתפים האחרים במשׂחק, זכה להצלחה בלעדית; חוק הגנת הפרטיות – החוק העיקרי המסדיר את סוגיית הזכות לפרטיות בישׂראל; פְּרָטִיוּת – יכולת הפרט לחשׂוף עצמו באופן ברירני כרצונו או המצב והתנאים המאפשרים לו להיות פטור מהפרעה של אחר, כגון בילוש או התחקות אחרי הפרט, האזנה לו; צילומו ברשות היחיד (חי או מת); פרסום תצלומו ברבים כדי להשפילו, לבזותו או להביכו; העתקת תוכן מכתבו או כתב אחר שלא נועד לפרסום, או שימוש בתוכנו, בלי רשותו; שימוש בשמו, בכינויו, בתמונתו או בקולו לשם רֶווח; הפרת סודיות שנקבעה בדין לגבי ענייניו, שנקבעה בהסכם; שימוש בידיעה על ענייניו הפרטיים או מסירתה לאחר; פרסום עניין הנוגע לצנעת חייו האישיים, לרבות עברו המיני, מצב בריאותו, התנהגותו ברשות היחיד; מַפתח זהב פותח כל שער, הכסף יענה את הכול, בעל המאה הוא בעל הדעה – השפעת העשיר רבה משל העני: תמיד האמנתי בכך שבעלי המאות להם הדעות; מקוֹרב למלכות, קרוב למלכות – מי שקשריו ניכרים עם בעל עמדה והשפעה על מוקד כוח, עם בעל ממון, עם מקבל החלטות וכד׳ באופן המאפשר לו להפיק מכך תועלת אישית, מקובל ואהוב על השליט או בעל השפעה אצלו: אף שהיה מקורב למלכות, פיטרו אותו ויצאה משפחתו בשן ועין; ייפוי כוח, יִיפָּה את כּוחו של אַחֵר – הִקנָה זכות לאדם אחר לפעול בשמו: העירייה ייפתה את כוחו של חבר המועצה; קִניין רוחני – קניין שֶׁיֵש לאדם זכות בעלות עליו, נכס תרבותי: התנ״ך הוא הקניין הרוחני של העם היהודי; רִאשון בֵּין שָׁווים – העומד בראש צוות של בני אדם שכולם שווים בזכות דעה ובהכרעה: רה״מ אמר שהוא רואה את עצמו בין שׂרי הממשלה כראשון בין שווים; רְווחֵי מוֹנוֹפּוֹלִיסט – רווחים של בעל זכות יחיד לייצר או למכור תוצרת מסוימת או לתת שירות מסוים; תָדיר ושֶׁאֵינו תָדיר – תָדיר קודֵם – בבְרֵירה בין שני דברים – האחד רגיל וקבוע והאחר לא־רגיל וארעי – זכות העדיפות לרגיל ולקבוע; דריסַת רֶגֶל – 1. זכות כניסה חופשית; 2. כניסה לרשותו של אחר: נתן דריסת רגל לפלוני; סֵדֶר עדיפויות, סולם עדיפויות – קנה מידה לקביעה מי עדיף ממי בנוגע לזכות או להטבה מסוימת, סדר חשיבות של דברים, סולם חשיבות של דברים: קניית מכונית אינה עומדת בראש סדר העדיפויות שלנו כי אנו חוסכים לדירה; אַפַּרטהַייד, הפרדה גזעית – מתן זכויות יתר לבני גזע אחד על פני גזע אחר; הֶסכֵּם – התקשרות הדדית בין שני צדדים או יותר, שלפיה הצדדים המתקשרים מקבלים עליהם חובות וזכויות שאפשר לאוכפן באמצעות מערכת המשפט; הַרשָׁאָה, הִרשָׁה – 1. הסכים, נתן את רשותו, התיר: רק בימי שישי הוריו מרשים לו לחזור הביתה מאוחר בלילה; 2. נתן רישיון: העירייה הרשתה לנו לבנות תוספת לדירה; 3. ביטויי נימוס שפירושם: אבקש רשות לעשׂות משהו – הרשו לי לספר עוד בדיחה אחת; נהג חירות בעצמו, הורה היתר לעצמו – הרשה לעצמו, הניח כי מותר לו: ביקשתי שלא יקפידו איתי אם אנהג קצת חירות בעצמי ולא אקבל עליי את כל חוקי הבית; נהג הֶיתֵר ב־ – הרשה לעצמו: מקום שאבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהג בו היתר? ידו על העליונה – הוא בעמדת יתרון, יש לו עדיפות על יריביו או על מתחריו, הוא זכה או ניצח במאבק כלשהו: הקרב היה מר וקשה, אך ידנו הייתה על העליונה; כל שהכסף בידו, ידו על העליונה; גורלו מוטל על כַּף מֹאזנַיִים – גורלו של אדם או דבר הנתונים להערכה מחדש, לזכות או לחובה; סימן יפה לו – אות לטובה, דבר זה יש לזקוף לזכותו ≠ סימן רע לו – הרי זה לחובתו, דבר זה לגנותו; שנַיִים אוחזים בטַלית – מצב ששניים טוענים בעלות על דבר אחד (חפץ, משׂרה, זכות קדימה וכד׳), ובעיקר במקום שנראה כי אי־אפשר להכריע הכרעה מובהקת לאחד הצדדים, והפִּתְרון הוא חלוקה ביניהם: הסכסוך על חבל ארץ זה הוא מקרה מובהק של ׳שניים אוחזים בטלית׳, שהפִּתְרון היחיד בו הוא חלוקה; שנַיים אוחזין בטלית, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה; מן המניין – 1. רגיל, שִׁגרתי, שאינו יוצא דופן: מדובר בפרישה מן המניין של אדם שיצא לגמלאות; 2. ששייך לסגל או לצוות הקבוע, שנמנה עם החברים הנהנים ממלוא הזכויות והחובות: בתום החופשה ללא תשלום הוא שב לעבודתו כעובד מן המניין; 3. [בצירוף כגון ׳פרופסור מן המניין׳, ׳תלמיד מן המניין׳] – מי שנמנה עם הסגל הקבוע או עם אוכלוסיית התלמידים הקבועה של מוסד אקדמי ונהנה מזכויות מלאות בתוקף מעמדו: הוא התקבל למכון להכשרת עובדים סוציאליים כתלמיד מן המניין; שׁוֹמֵעַ חופשי – תלמיד אוניברסיטה שאינו מן המניין ושומע הרצאות מתוך עניין, בלי זכות לגשת לבחינות; זכותו יגן עלינו – צִדקתו תעמוד לנו [דיבור על הזכרת צדיק שנפטר]; עָמַד עַל מִידוֹתָיו – הקפיד ועמד על זכויותיו בכל תוקף, לא ויתר: הוא הסתכסך עם רוב עובדי המחלקה כי לא עמד על מידותיו כמלוא הנימה בכל הנוגע לזכויות הפרט; בֶּן מֶצֶר, בַּר מֶצֶר – הוא נוגע בדבר, מי שיש לו חזקה או זכות קדימה על משהו, קודם

בזכויותיו לאחרים; בַּמֶּה זָכִיתָ לְכָךְ – איזו זכות עמדה לך שהשׂגת דבר זה; לִיסֶנְטִיָּה פּוֹאֶטִיקָה > חֵירוּת הַמְשׁוֹרֵר – הזכות הניתנת למשורר, לסופר או לאומן לחרוג מעובדה, מכללי הלשון והכתיבה התקנית בשם האסתטיקה והיצירתיות לשם יצירת תוצאים (אפקטים) סִפרותיים מיוחדים או להפוך סיפור קיים, ציור וכו' למעניין או ליפה יותר; קָנָה עולמו בשעה אחת – זכה בבת אחת או במעשׂה אחד להצלחה רבה: הודות לתגליתו החשובה קנה הפיזיקאי הצעיר את עולמו בשעה אחת; יש קונה עולמו בשעה אחת ויש – בכמה שנים; מִי שָׂמְךָ? – מי מינה אותך? מאַין סמכותך? מי נתן לך את הרשות לעשׂות את הדבר: מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשׁוֹפֵט עָלֵינוּ; אינני מבין את יומרתך לקבוע כאן הסדרים חדשים, מי שָׂמְךָ? צדיקים מלאכתם נעשׂית בידי אחרים – מימרה בשבח זכויות הצדיקים: כמה משׁוּעֵי ישׂראל, חשבו שהם כצדיקים שמלאכתם תיעשׂה בידי אחרים, אך השׂר טרף את הקלפים; חופש המצפון – הזכות שיש לכל אדם להאמין בכל דבר הנראה לו ולהתנהג על פי מצפונו במסגרת החוק; האחד בא לגור וישפוט שָׁפוֹט – טענה נגד אדם חדש שבא זה מקרוב, והוא מרבה להתערב בענייני המקום; מליץ יושר – סנֵגור, פרקליט, עורך דין המלמד סנגוריה על הנאשם, הטוען לזכותו וליושרו של מישהו; דריסַת רֶגֶל – 1. זכות כניסה חופשית; 2. כניסה לרשותו של אחר; נר לאחד נר למאה – משל למי שמזכה בתורתו את הרבים, והוא אינו חסר; פרקליטיו של אדם – תשובה ומעשׂים טובים; הא למדת שכל העושׂה משהו מעלים עליו [= זוקפים לזכותו] כאילו הוא . . .; רק הציות מקנה את הזכות לפקד; אדם העומד על זכויותיו, ממלא את חובתו; הגיע למעמדו בזכות קשריו, ולא בזכות כישוריו; יש מדינות שבהן היהודים הם עדר נטולי זכויות, בני אומה רצוצה ורמוסה בחוקים קשים ואכזריים; לא ראתה זכות לעצמה ליהנות מטוב הארץ שיגעו בה אחרים; שלי ושלכם שלה הוא [= מה שיש לנו הכול בזכותה]

<u>חובה</u>. חובה – דבר שמוטל על אדם לעשׂות לפי החוק, הצדק, המצפון, הנוהל, הדרישות במשהו (כגון בקורס) כי זו אחריותו המוסרית, הדתית החוקית וכד': תשלום מס הכנסה הוא חובה המוטלת על כל אזרח, והמתחמק ממנה ייענש כחוק [ההפך: רשות]; חובָה מוּסָרית – הציפייה להתנהגות כמתחייב ממערכת חברתית ומאמות המידה המקובלות בה; מחוּיָבוּת – איכות או מצב של אדם להיות בעל תחושת אחריות כלפי מישהו או משהו מתוך חובה מוסרית, חוקית או מטעמים אחרים; שֵׁירוּת החובה – השירות הסדיר של חייל בצבא כקבוע בחוק: בני 18 מתגייסים לשירות החובה; בּוררוּת חובה – החובה החוקית לקיים בוררות במקרה של סכסוכי עבודה בשירותים חיוניים; רָאָה חובה לעַצמו – חש הֶכרֵחַ לעשׂות דבר מה בגלל נחיצות העניין: המנַהל הפורש ראה חובה לעצמו להשלים את הטיפול בעניינים שהצטברו על שולחנו ולהשאיר לממשיכו שולחן נקי; לימד חובה על – אמר דברים לחובתו או בגנותו, קטרג עליו: בית המשפט קבע שאין בראיות שהוצגו לפניו כדי ללמד חובה על הנאשם; חובת הלב היא – חובה מוסרית היא, מצווה שבלב: חובת הלב היא לסייע ליתום ולאלמנה; הוציא ידי חובתו – פטר ושחרר אותו מן הדבר שהיה חייב בו על ידי שעשׂה את הדבר במקומו: היות שחברי יצא לחופשה, הוצאתי אותו ידי חובתו כששמרתי במקומו; תביעה, תָּבַע – 1. דרש משהו בתוקף (לרוב דבר שלדעתו מגיע לו בזכות), ביקש בתקיפות לעשׂות משהו: הפועלים תבעו לשפר את תנאי העבודה במפעל; השומר בכניסה לאולם הקולנוע רשאי לתבוע מהנכנסים לפתוח את תיקיהם; 2. הגיש תביעה משפטית נגד מישהו, מילא את תפקיד התובע במשפט: אפשר לתבוע אותו על איום ברצח; תּוֹבֵעַ – 1. קטגור, משפטן המציג בבית משפט את ההוכחות ואת הראיות לאשמת הנאשם ומגיש את התביעה: התובע במשפט דרש להחמיר בעונשו של הנאשם; 2. מי שמגיש תביעה משפטית נגד מישהו בשל טענה מסוימת שיש לו נגדו: התובע זכה במשפט, והשופט קבע שהנתבע ישלם לו את הוצאות המשפט; תּוֹבְעָנִי, תּוֹבְעָנוּת – העלאה מתמדת של תביעות, תביעה ודרישה תמידיות: קשה לה להסתדר עם תובענותו כי הוא לעולם אינו מסתפק במה שיש לו; אף שהיה הרעב תובעני ומציק, מבטיהם היו גלויים, לוהטים ותובעניים; תַּבְעָן – בעל תביעה, שטוען שֶׁיֵּש לו זכות או חזקה על משהו: הוא תבען על הדירה שכן בידו שטר מֶכר שלפיו היא נמכרה לו; הֶכרֵחַ – צורך רב, נחיצות יתֵרה, כורח, חובה, חוסר ברֵירה, הֵיעדר אפשרות אחרת: בשל המצב הכלכלי הקשה הכרח הוא לקצץ את התקציב; בעטיו של המצב הרעוע בצנרת הבית, יש הכרח להחליפה [הצורך רפה מן ההכרֵח]; בְּעַל כורחו, על כורחו, בלית ברֵירה, בּהֶכרֵחַ, מן ההֶכרֵחַ – באין אפשרות אחרת, נֶגד רצונו, באופן בלתי נמנע: על כורחו נתן את ערבותו; הלוא בהכרֵחַ תתעורר במפעלנו השאלה אם להיות או לחדול; מוצר זול אינו בהכרֵחַ מוצר פחות טוב; שִׁחרוּר, השתחרר, שוחרר, שִׁחרֵר – 1. הוציא לחירות, נתן חופש, קרא דרור, שילח: האסיר שוחרר מכלאו; 2. פטַר מחובה, שחרר, הרשה לצאת לחופשי: הצבא שחרר אותי משירות המילואים; שילוח, שִׁילֵחַ – שחרר, הניח למישהו ללכת: שַׁלַּח אֶת עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר; 2. גירש, סילק: המלך שילח את הקבצן מהארמון; סָטַן, הִסטִין, שימש שׂטן, לימד חובה, לימד קטגוריה, קִטרֵג – האשים את פלוני, הטיל אשמה על פלוני: התובע קטרג על הנאשם; המלמד קטגוריה אינו יכול לחזור וללמד סנגוריה; למה אתם מסטינים על הדור ההוא, מהם יצאה תורה שאיש לא חשב עליה לפניהם; אין נקי – [בלשון המקרא] איש אינו פטור, הצו חל על הכול בלא יוצא מן הכלל: בשעת חירום זו הכול חייבים לצאת לביצורים, ואין נקי; יַעֲלוּ עֲשָׂבִים בִּלְחָיָיו – הוא לא יזכה לכך בעודו בחיים, הדבר לא יקום לעולם: יעלו עשבים בלחייך והמשיח עדיין לא יבוא; הגשת עזרה – (לפי חוק לא תעמוד על דם רעך, התשנ"ח־1998) חובה על האדם להושיט עזרה לאדם הנמצא לנגד עיניו, עקב אירוע פתאומי, בסכנה חמורה ומיידית לחייו, לשלמות גופו או לבריאותו, כאשר לאל־ידו להושיט את העזרה, מבלי להסתכן או לסכן את זולתו; דָּן לכַף חובה, דן אותו לכף חובה – הרשיע אותו, האשים אותו, פירש את מעשׂיו לגנאי, לא ראה במעשׂיו כל צד של חיוב: הנאשם הביע חרטה על מעשׂיו וביקש שלא ידונו אותו לכף חובה אלא לכף זכות; אני מֵצֵר שדַנתַּנִי אותך לכף חובה; פָּקְעָה זכותו של, פקיעת זכות – בטלה זכות לבעלות על נכסים, לשימוש בנכסים, לירושה וכד' או התבטלותה של זכות יתר כלשהי המוקנית מתוקף החוק: מאחר שנהג בניגוד לצוואת אביו ולרצונו, הכריז בית המשפט על פקיעת זכותו לכל חלק שהוא בנכסים שהשאיר האב; השופט הסיר את חסינותו של חבר הכנסת המואשם בפלילים כדי לפקוע את זכות שתיקתו בחקירה המתנהלת נגדו; פקעה זכותי לשׂכור דירה; עַל חֶשבּוֹן הבָּרוֹן – על חשבון אחרים [עממי]: הזמין ארבע מנות ושילם את כל זה על חשבון הברון בכרטיס האשראי שלי; שלילַת זכוּיות – ביטול זכויות: שלילת זכויות העובדים הזרים אינה מוצדקת; כְּתַב הַרשָׁאָה – מסמך רשמי המעניק ייפוי כוח למישהו, מסמך המייפה את כוחו של מישהו לפעול בשם אחר: השליח יצא לדרכו ובידו כתב הרשאה ממועצת העיר לשׂאת ולתת מטעמה; זקף לחובתו – צבר עֲבֵירות, הרשעות וכד': השופט קבע בפסק דינו שמדובר בעבריין מועד שזקף לחובתו הרשעות קודמות לרוב; דן אותו ברותחים, דָּן אותו בּרותחין – האשימו קשות, תקף אותו בחריפות: בכעסי הרב דנתי אותו ברותחין; התנפלו עליו עיתוני היום ודנו את מעשׂיו ברותחים; מס שׂפתיים – דברים שאדם אומר כדי לצאת ידי חובה בלבד, בלא כוונה לממשם או לקיימם: אין די בתשלום מס שׂפתיים לרִגשות הסלידה כלפי סוחרי סמים; מעולם לא התכוון להינשׂא לה, וכל הבטחותיו היו בגדר מס שׂפתיים בלבד; מלחמת מצווה – מלחמה הכרחית על קיומו של דבר: כדי לבער את העבריינים משכונתנו, עלינו להילחם בהם מלחמת מצווה; חוכמת המצפון – תורת האתיקה והמוסר, חובת הלבבות [= חובה מוסרית, חובת הלב]; הפרת חוזה – כישלון של צד להסכם, או של שניהם, לבצע חובה, לפי חוזה, כפי שהוסכם, היינו לעשׂות, להרשות לעשׂות או להימנע מלעשׂות דבר שנדרש לפי תנאי החוזה; נֵטֶל ההוכָחה, ההוכָחה – החובה המוטלת על אחד הצדדים להוכיח עניין מסוים: במשפט פלילי נטל ההוכחה הוא על התובע – עליו להוכיח את אשמת הנאשם מעבר לכל ספק סביר; אנוס על פי הדיבור – קשור וכבול על ידי הבטחה שהבטיח; שליחות לאומית – שליחות מטעם מוסדות המדינה לקידום מטרותיה: אם יש בך תעוזה, תבונה ותחכום, תוכל להשפיע ולממש שליחות לאומית ואישית; חֶסֶד שֶׁל – 1. חסד אמיתי שעושׂים לאדם שלא בפניו ושלא על מנת לקבל תודה או פרס: כל חסד שהוא שלא בפניו הוא חסד של אמת, אבל חסד שבפניו הוא חסד של חנופה; 2. כינוי לחסד אחרון שגומלים למת על ידי הלווייתו או התעסקות בקבורתו: אם תעשׂה חסד לאחר מיתתי, הוא חסד של אמת; חוב של כבוד – חובה מוסרית שאדם או גוף ממלאים אף שאינם חייבים בכך מבחינת החוק: בטקס ציין השׂר כי 'היום אנו פורעים חוב של כבוד לאחד הלוחמים עזי הרוח, מפקד הארגון הצבאי היהודי במרד גטו ורשה; לימד קטגוריה על – האשים, קִטרֵג, טען לרעת מישהו: המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה; אֵין נָקִי – איש אין פָּטוּר מהתחייבות, הכול חייבים בלי יוצא מן הכלל: והמלך אסא השמיע את כל יהודה: אין נָקִי!; הוא נָקִי כי סיים לשלם את כל חובותיו; ציפור דרור שאינה מקבלת מָרוּת – אדם חופשי שאינו מקבל עליו אחריות או פטור מכל עול; הודעת בעל הדין כמאה עדים – אם הודה בעל הדין הנתבע, התובע פטור מלהביא עדים לחיזוק תביעתו; אדם מוּעָד לעולם: בין שוגג בין מֵזיד, בין עֵר בין יָשֵׁן – אין אדם יכול לפטור עצמו מאחריות בשום אמַתלה, כגון שלא התרו בו או שלא ראה או שלא ידע את החוק; יש רשות לשׂטן להשׂטין – יש רשות לשׂטן ללמד חובה ולקטרג; מלחמת חובה – מלחמה שכפה אויב תוקפן, כגון מלחמת ישׂראל בעמלק; שליח לדבר עבירה – מי שמילא שליחות לדבר עבירה אינו פטור מן האשמה; אין זו חובה אלא דרך ארץ; בשל גודל המשׂימה, נטל כבד רבץ עליו; מה החיים דורשים ממך: לעשׂות משפט, לאהוב מעשׂי חסד, ולהצניע לכת עם חבריך; ביקש תחבולות להיפטר ממילוי חובה על . . . כי הדבר רחוק ממנו מאוד; יש הסוברים שהחובה היא ההכרֵח לעשׂות פעולה מתוך כבוד לחוק, ויש אומרים שהחובה היא הכרֵח הנעשׂה מתוך רצון; האפשר לדון כל אדם לכף זכות, גם כשיש לדון אותו לכף חובה? הזכות אינה אלא תמיד צידה השני של החובה;

כיצד היית נראית האנושות לו הסתפקנו ביציאת ידי חובה? ההתגייסות לצה"ל הייתה לפנים זכות, עכשיו היא חובה; החובה היא ההכרֵח לעשות פעולה מתוך כבוד לחוק ומתוך רצון העושׂה; עבודת הכפיים הייתה לשעבר כבוד גדול, עכשיו רבים מתביישים בה > חקיקה

זלזול! מאיסה!

זלזול. זלזול, זִלְזֵל – ביזה, הֶראה או הביע עלבון, חוסר כבוד, אי־תשׂוּמת לב או היעדר אדיבות בהתנהגותו של מישהו (הורה, מורה, נער, נערה) או כלפי משהו (כגון מִנהג, מקום, דת): כיבוד הורים ומורים – רבים מזלזלים בהם; בסטוקהולם התיר שופט לשׂרוף את הקוראן בשם חופש הביטוי – האם זה זלזול או חופש ביטוי; זַלְזְלָן – מי שמרבה לזלזל באחרים ומתנהג בביטול ובזלזול לכול; ביטל בְּמחי יד זלזלני – ביטל בבת אחת, בתנופה קלה ומזלזלת; בִּזיון בית המשפט – עבירה של אי־ציות או של אי־מתן כבוד לבית משפט ולפקידיו: השופט הזהיר את הנאשם שאם ימשיך לסרב לענות לשאלות התובע, יואשם בביזיון בית המשפט; זילות בית המשפט > זִלזול בְּשופט – ביזיון בית המשפט; פעולה או מחדל העלולים לפגוע בסמכותו של בית משפט כאשר אדם או גוף מסרב לציית לצו של בית המשפט, המצַווה לעשׂות מעשׂה או האוסר לעשׂות מעשׂה. בית המשפט רשאי להטיל עליו קנס או מאסר לשם אכיפת הצו: הנאשם העליב את השופט ונקנס בעוון זילות בית המשפט; ביזיון, בָּזָה – זִלְזֵל, גרם ביזיון, נהג ביזיון ב־: בזיתי בליבי לכל מנאציי ובוֹזֵי שמי; בימים ההם היו בזים לכל מי שנָשָׂא אישה על ידי שידוך; בִּיזוי, בּוֹזֶה, בִּיזָה – זלזל במישהו או במשהו, התנהג בחוסר כבוד אל מישהו או אל משהו, פגע בכבודו, השפילו: מנַהל המלון נזף בפקיד הקבלה וביזה אותו לעיני כול; ביזיון – חרפה, בושה: המפקד ביזה את פקודתו בכל מיני ביזיונות, ולכן היא אמרה לו: 'ביזיון התנהגותך הוא עליך על שנהגת בי מנהג משפיל'; נָהַג בו מִנהַג בִּיזָיון – העליבו, זִלזל בו: רצה לנהוג ביזיון בעצמו – אין שומעים לו; הִתבַּזָה – ביזה את עצמו: אומנותי אינה יאה בעיניי, ואני מתבזה ממנה, ולכן ביקשתי להחליפה באחרת; בָּזוּי – נבזה, מי שבזים לו, ראוי לבוז, נתעב, נבזה, מאוס, מי שמזלזלים בו, מי שמתנהגים אליו בחוסר כבוד: כמה בזויה היא מעשׂיהם של משתמטי צה"ל; חוכמת המסכן בזויה – אין הבריות מעריכים את עצת הדל, גם אם דברי חוכמה בה, כלומר קודם כול חשוב מי אמר, ורק אחרי כן מה אמר: אף שהיה היסטוריון שאסף אוצר בלום של מידע, מסמכים ועדויות על תקופת ראשית ההתיישבות הלאומית החדשה בגליל, לא עלה בידו לפרסם את כתביו כי חוכמת המסכן בזויה; בָּזוּי בֶּן בָּזוּי – בזוי ונקלה ביותר; בְּזוּי נֶפֶש – אדם בזוי ועלוב; עַם בזוי ושסוי – עם שהכול בוזזים אותו ושוסים בו; בעיטה, בָּעַט – דחה משהו בשאט נפש, בזלזול וכד', מאס, מרד: בעט במוסכמות החברתיות וניסה לשנות את העולם; בעט במצוות וצעק מה לי ברכה, ותפילה למה לי; בין התנור לכיריים – מקום בזוי, לא מכובד ושפל; הקל בכבודו – זלזל בו, לא נהג בו כבוד: אין מזכירים לגֵר את מעמדו ואת מעשׂיו הקודמים כדי שלא להקל בכבודו; תמול שלשום ישב בין עניים, ואלה הקלו בכבודו ונהגו בו ביזיון; הקָלָה בְּכָבוֹד – זלזול, אי־התחשבות: אין גרוע מהקלה בכבוד אב ואם; לִיבּוֹ היה גַס ב־ – נהג קלות ראש ב־, זִלזל, היה רגיל ב־, לא מתבייש בפני; לַעַג, לָעַג – לגלג, בז, לִגלג [התנהגות שיש בה מעין שילוב של צחוק עם זלזול, דיבור ציני שנועד להשפיל את הזולת ולהפחית בחשיבותו]; זִילוּת – חוסר כבוד, זלזול, ביזיון, הקלה בכבודו של משהו, פגיעה במוניטין שלו: כל מערכת אתית הפורצת את גְדרות ההבחנה בין אדם לחיה כדי לשדרג את זכויות בעלי החיים לדרגת האדם, תביא לידי זילות חיי אדם, תפגע ברגשי חמלה ותסיר מעצורים בפגיעה בבעלי החיים; זִילות השואה – המעטה בערך השואה, זלזול מופגן בה או הכחשתה: מנהל 'יד ושם' כינה את מעשׂי החרדים המפגינים, שתלו טלאי צהוב על בגדיהם, שיש בכך זילות זכר השואה; התנשְׂאוּת, התנשׂא – התפאר מתוך הערכה עצמית מופרזת המלווה זלזול באחרים, התהדר, התגדל, רם ראשו על, : למה אתה מתנשׂא עליי? בַּרנָש – אדם, איש [פעמים בנימת זלזול או הומור; מארמית: בַּר־נָש]: פגשתי שני ברנשים שהטרידו אותי במלון; טַייָטָן – לכלכן, קשקשן בכתב, כינוי זלזול למי שאינו כותב דברים של ממש; נִקלֶה – בזוי, נחות, קל ערך: האיצטדיון, כשהחל להתמוטט, החלה מנוסת המונים ומאבק איתנים של איש באיש ואיש ברעהו, של נער בזקן ונקלה בנכבד כדי לשׂרוד בחיים; אִישׁ בְּאִישׁ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ, יִרְהֲבוּ הַנַּעַר בַּזָּקֵן וְהַנִּקְלֶה בַּנִּכְבָּד; נִקלוּת – נחיתות ערך, נבזות; סמרטוט – כינוי גנאי למשהו בלוי או למישהו בזוי: סמרטוט שכמוך! חותמת גומי – כינוי זלזול למי שאין בידו למעשׂה כל סמכות לקבוע דברים או להכריע, אלא רק לאשר בדיעבד את שקבעו אחרים; זָל – שפל, נקלה, פחות ערך: מעשׂה בחבורה של זלים, ריקים ופרחחים ששתו יין והתהוללו עד חצי הלילה; האונס שתה בעציצו [כלומר הוא חייב לשׂאת את אנוסתו לאישה] – נאמר על אדם שאולץ או התחייב להשתמש בדבר שנהג בו זלזול וקלות דעת; קבוּרַת חֲמוֹר ייקבר – נקבר קבורה בזויה בדרך של זלזול בגוויתו: עבריין זה שהרבה לפגוע בבני עירו ולרגל לטובת אויבי העם מגיע לו שקבורת חמור ייקבר; מיעט את הדמות, המעיט את דמותו, המעטת דמותו – הקטנת ערכו, זלזול בכבודו: רק עמי הארץ יעזו למעט את דמותו ואת מנהיגותו של בגין; זב חוטם – כינוי גנאי לפחות ערך, לריק ולפרחח או כינוי זלזול לאדם צעיר; עיקֵם אֶת חוטמו – הביע בוז וזלזול או אי־רצון: הילד עיקם את חוטמו כשהאם הגישה לו את המאכל השנוא עליו; נָטָה לבבו מעם – סר מן, לא שמר אמונים; הפרת אמונים – מעשׂה מרמה או מעשׂה הפוגע בציבור, אף שלא היה במעשׂה משום עבירה אילו נעשׂה נגד היחיד [פעולות הפרת האמונים מפירות את האמון של הפרט בפרט ושל הפרט בשלטון, מעודדות זלזול ברשויות הציבור ובעובדי הציבור, מטפחות ציניות כלפי רשויות המִנהל וכלפי הסדר החברתי הקיים ופוגמות באמון הפרט ובתפקודו של הכלל, ובכך מערעֲרות את היציבות החברתית, למשל: הוראה לרשום רישום כוזב או פעולה שיש בה ניגוד עניינים]; שָׁפַךְ על פניו קיתון של בוז, חֲרָפות וכדומה – הִרבה לחרף ולגדף אותו, השמיצו קשות: כעסתי עליו ושפכתי על ראשו קיתון של בוז ונאצה; בגובה העיניים > כדבר אישר אל רעהו – ללא הבדלי מעמד או דרגה כשווה אל שווים: המנהל דיבר איתי כדבר איש אל רעהו; היה למרמס – נעשׂה עזוב והפקר, היה מושפל: לשוננו הייתה למרמס כי היא נתונה למשיסת הלעז, ראשי התיבות, העגה, שיבושי לשון והמצאות יתרות; דָש בַּעֲקֵבָיו – זִלזל, התנהג אל הדבר בבוז, בביטול: לא מעטים הם מי שדשים בעקביהם את ענייני לשוננו; דָּרַס ברגל גסה – נהג בצורה כוחנית, התעלם או ביטל מתוך זלזול: הנאשם דרס ברגל גסה את החוק כשהעסיק קטינים; חֶרפַּת רָעָב – מצוקת רעב הגורמת לאדם להתבזות למען פת לחם: עבדתי בכל עבודה כדי שלא לסבול עוד חרפת רעב; סָבַל חרפת רעב – סבל מרעב חמור, הגיע לפת לחם: בעיר הגדולה חיים זה לצד זה עשׂירים מופלגים ובני אדם הסובלים חרפת רעב; עשיר שלווה – כינוי גנאי לאדם הבוטח בעושרו ומזלזל בבריות; פָּרַע מוּסָר – התנהג בהפקרות, הפֵר חוק, זלזל בכללי המוסר המקובלים; דין פרוטה כדין מאה – 1. יש לנהוג בצדק מוחלט, עיוות הקל ביותר בענייני כספים הוא כעיוות בעניין חמור, חריגה קלה מן המותר כמוה כחריגה חמורה; 2. אין לזלזל בקטנות; פרוטות קטנות מצטרפות לחשבון מרובה – היינו אין לזלזל בקטנות, שדברים קטנים ורבים הופכים לדבר גדול רב־משקל; כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול – אין לזלזל בקטנות שהרי גם דבר גדול הוא צירוף של פרטים הרבה; כפיית טובה, כפיוּת טובה – התנכרות למיטיב, התעלמות מן הטובה שעשׂה פלוני; שְׂחוק מַהֲתַלוֹת – צחוק מתוך לגלוג ולעג: הצעתי ששקדתי עליה ימים רבים צחק הממונה צחוק מהתלות; חָסיד שוטֶה – כינוי גנאי לאדם שמרוב אדיקותו הולך בעיניים עצומות אחרי מישהו (מנהיג או רב) או אחרי משהו (כגון תורה או שיטה) בלא לקיים חובות אנושיות ראשוניות או לחוש ביקורת חופשית אגב התעלמות גמורה מפגמיו המרובים: איזהו חסיד שוטה? – הרואה אישה ערומה בסכנת נפשות, ואינו מצילה מטעמי צניעות; המעיט את דמותו – הקטין את ערכו, זלזל בכבודו; פריקת עול, פוֹרֵק עול, פרק כל עול, פָּרַק עוֹל – מי שעבר על איסור, נהג בהפקרות, לא נשמע לשלטונות המוסמכים, לא קיבל עליו כללים וחוקים, לא קיבל מרות, שלא מילא את חובותיו: כמה שנים חיכיתי כדי שאוכל לפרוק את עול העבודה מעל צווארי; בני יצא לתרבות רעה והסתפח לכנופיית פוחחים פורקי עול ופורצי גדר; הראה לו אֶצבַּע משולֶשֶת, נתן לו אצבע משולשת – הראה את מצב היד כשהיא קמוצה וקצה הבוהן מוצא מבין האצבע לאַמה לסימן סירוב, זִלזול והקנטה; אטימות לביקורת – אי־מתן חשיבות לביקורת או יחס של טמטום, קהות חושים, נוקשוּת וטיפשוּת לביקורת; גישה של 'ישׂחקו הנערים לפנינו' – גישה של זלזול כלפי בני אדם חסרי ניסיון המנסים לעסוק בעניינים שאינם מבינים בהם; הקלת ראש, הֵקֵל ראש – זִלזל: לא יקל אדם את ראשו נגד שער המזרח; זלזול בוטה – זלזול עוקצני הניכר פעמים גם בגסוּת, בתוקפנות מילולית ובדברים נוקבים; התייחס אליו כאל גלגל חמישי לעגלה – נהג בו כאילו היה אדם מיותר; מכר את בכורתו בנזיד עדָשים – משל לתמורה זעומה שמישהו מוכן לתת על דבר יקר ערך: נאלצה למכור את מיטב יצירותיה בנזיד עדשים כי באה עד פת לחם; נהג קלות ראש ב־ – זלזל בו, לא שָׂם לב אליו די הצורך, לא התנהג אליו במידת הרצינות הראויה: הוא נהג קלות ראש בכל הנוגע לציות לרמזורים, התנגש במשׂאית ונהיה נכה לכל ימיו; לוחות ושברי לוחות מונחים בארון – אין לזלזל באדם שירד מחוכמתו או מגדולתו: ישיש זה עשׂה חיִל בשעתו, וגם היום נוהגים בו כבוד, בבחינת לוחות ושברי לוחות מונחים בארון; עבד כי ימלוך – כינוי גנאי לאדם שעלה לגדולה מעֶמדה נחותה ומתנהג בהתנשׂאות ובשׂררה כלפי הנתונים למרותו: משנתמנה למנהל – החל לרדות בפקידיו, בבחינת עבד כי ימלוך; שִׁפחה כי תירש גברתה – אישה פשוטה שעלתה לגדולה ומתנהגת בשׂררה כלפי כפיפיה בהתעלמה ממוצאה הנחות; בֵּן בלי שֵׁם – 1. פרחח, בלתי מוּכּר, אלמוני; 2. אדם נִקלֶה, חסר ייחוס, פרחח; אֵין לו דוֹרֵש – חפץ שאבד ובעליו לא באו לקחתו; כלי אין חפץ בו – משהו ישן שאין משתמשים בו עוד; אָבַד עָלָיו

כֶּלַח – התיישן משהו (מִנהג, רעיון, עֵרך וכד׳) ואֵין יכולים להשתמש בו עוד, בלה מרוב ימים; מְחוּלָל על הבריות – מבוזה: כל המבזה את התורה, גופו מחולל על הבריות; אֲבַרֵךְ מֶשִׁי – צעיר המואֵס בעבודת כפיים ועוסק בעיקר בתורה (בנימה של לעג וזלזול); נְטוּל ערך, חסר ערך – לא חשוב, חסר חשיבות; הנֶעלָבים ואֵינָם עולבים – בני אדם צנועים ועדינים שאינם פוגעים בזולת גם אם האחרים פוגעים בהם; כְּאַסקוּפָּה הַנִדרֶסֶת – [= מפתן הבית שכל אחד נכנס ודורך עליו]: כינוי לדבר או לאדם שהכול מזלזלים בו, פוגעים בו או בכבודו ומשפילים אותו: באתי לתבוע את עלבונה של לשוננו שבזמן האחרון רבים מתנהגים אליה כאסקופה הנדרסת; עמוד על שלך והגן על זכויותיך, ואל תהיה כאסקופה הנדרסת; עָשָׂה אותו כאסקופה – דרך עליו ורמס אותו, ביזה אותו והתעלל בו; השתטה, שיטה בּוֹ – בז לו, התל בו, לגלג עליו, שָׂם אותו לצחוק, צחק עליו: סוחר זה אף שהוא מהלך על שִׂפתי קבר, אינו חושש מלשטות בנו בשבועת השקר שלו; השתטות, הִשתַטָה – התנהג כמו שוטה, התנהג בצורה מטופשת, ילדותית או מגוחכת, עשׂה מעשׂי שטות או אמר דברי שטות: אולי תפסיק להשתטות והתחל להתנהג כיאות; הִיתוּל, הֵתֵל, הִיתֵל, הִיתֵל בו – ציין מצג שווא, דיבר דיבור דמיוני ומתעתע כדי ללעוג או לרמות או להטעות או להשלות, שיטה בו, לעג לו או העמידו באור מגוחך, צחק עליו: אני יודעת שאתה מנסה להתל בי, זממך לא יעלה בידך כי אני יודעת פרטים עליך שהשתיקה יפה להם; וַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל שִׁמְשׁוֹן עַד הֵנָּה הֵתַלְתָּ בִּי וַתְּדַבֵּר אֵלַי כְּזָבִים, הַגִּידָה לִּי בַּמֶּה תֵּאָסֵר; תעתוע, תִעתֵעַ – רימה, הטעה, הונה, הוליך שולל, השלה; ׳שיגע׳, בלבל, היתל: הדמיון הזה, כשם שהוא מתעתע אותנו כך הוא מתעתע אחרים; במהלך עדותו ניסה הנאשם לתעתע בחוקרים; תעוּדַת עֲנִיוּת – מעשׂה של אדם או של ארגון, תופעה חברתית וכד׳ שיש בהם חרפה וקלון, והאחראים להם ראויים לכל גנאי [ההפך: תעודת כבוד]: תופעת דרי הרחוב הלנים ברחובות העיר, היא תעודת עניות לחברה הישׂראלית; כשחוטבים עצים עפים שבבים, כשחוטבים עצים ניתזים שבבים – כשעושׂים מעשׂים גדולים וחשובים, עלולות להיות גם תוצאות חמורות או הרסניות: כשחוטבים עצים – ניתזים שבבים כי בפעולות הקשות של המשטרה כלפי ארגוני הפשיעה, היא מתנכלת גם לעסקים כשרים, מוסדרים ומפוקחים; היה לשׂחוק, היה לצחוק – הכול צחקו עליו, הכול לעגו לו: בשל מעשׂי נערוּתו הוא היה לצחוק בעיני הציבור כולו; הביט עליו מלמעלה למטה – בז לו, לא העריכו, התנשׂא מעליו, ראה אותו נחות ממנו, לא החשיבו: מיום שצוין לשבח הוא מביט עלינו מלמעלה למטה; אינו דומה המתבזה מעצמו למתבזה מאחר; אל תהי בז לכל אדם, שאין לך אדם שאין לו שעה; רצה אדם לנהוג ביזיון בעצמו, אין שומעים לו; שלא יהא אדם בועט בהוריו וברבו ובמי שגדול ממנו בחוכמה; קִרבה יתרה מביאה לידי זלזול; מאחר שראה עצמו מיותר בעיני עצמו, נעשׂה מיותר בעיני אחרים; שתק כמו קיר והתנהג כאילו היה אוויר בשביל פלוני; טבל באוקיינוס של בוז; לא זיכה אותו אפילו במבט חטוף ולא נהג בו בכבוד הראוי לו; נהג קלות בממונו כאילו ממונו יורד מן השמיים בלא טורח; הסתכל בו במבט של בוז וזלזול מלמעלה למטה; יחסו אליי ניכר בחוסר התחשבות, בהתנשׂאות ובשוויון נפש זלזלני חסר תקדים; בוז יבוזו לו; ביטל את בקשתו בהנפת יד, כאילו היה עפר הארץ; בָּעַט במצוות וצעק מה לי ברכה, והנחת תפילין למה לי מאיסה. מאיסה, מָאַס – בחל במשהו או במישהו, תיעב, התייחס באי־רצון, קץ בו, דחה אותו: לאחר חודשיים באפס מעשׂה הוא מאס בחיי הבטלה והתחיל לחפשׂ עבודה; מוּבאָש, מָאוּס – 1. מעורר גועל נפש, דוחה, בזוי, מגעיל: עכברושים הם יצורים מאוסים בעיניי; 2. מאוס על מישהו, דוחה אותו, מישהו איננו יכול לסבול אותו או לשׂאת אותו עוד: אם טוענת האישה שבעלה מאוס עליה, אפשר לכפות על הבעל לגרשה; נמאס על – נהיה משעמם או דוחה כך שלא סובלים אותו עוד (לרוב לאחר שעשׂו אותו פעמים רבות או שהכירו אותו זמן רב): נמאסו עליי הפיצות למיניהן; הימאסות, נמאס – היה לזרא, נהיה משעמם או דוחה כך שלא סובלים אותו עוד: נמאסה עליי ההליכה לעבודה כל יום; מוקצה מחמת מֵיאוּס – מובדל ומורחק מחמת היותו מאוס, אסור בשימוש או במגע משום שהוא מאוס מגונה או נבזה, בזוי, מתועב, שמתרחקים ממנו ומתנגדים לו בחריפות רבה: מבחינת שומרי המצוות, ילד מחוץ לנישׂואים הוא מוקצה מחמת מיאוס; סְלִידָה – תחושה פיזית או רגשית להתרחק ממישהו דוחה במעשׂיו, בהתנהגותו וכד׳ או ממשהו דוחה או להימנע ממנו בשל תיעוב, גועל נפש , אי־נעימות, כאב וכדומה; סָלַד – נגעל, בחל, נרתע מפני דבר מאוס, חש תיעוב כלפי מישהו או משהו: תמיד סלדתי מניבולי הפה שהשמיע עמיתי בעבודה; הַסלָדָה, הסליד – גרם לסלידה, הרתיע, המאיס: הֵיעדר חיים בטוחים, יוקר המחיה והשחיתות הציבורית מסלידים את החיים; הערות עוקצניות ופוגעניות הסלידו עליי את השהות במחיצתו; נפשו סולדת מ־ – הדבר מעורר בו דחייה ומיאוס, הוא חש גועל נפש כלפיו: נפשי סולדת מנוכלים ומצבועים שאין פיהם וליבם שווים; סלד מן המחשבה, סלד מעצם המחשבה – המחשבה עוררה בו גועל, שאט נפש, חלחלה וכד׳, רק המחשבה על הדבר עוררה בו סלידה: לעולם לא אוכל להיות חובש כי אני סולד מעצם המחשבה על דם; קָצָה נַפשׁוֹ בְּ – מאס ב׳, בחל ב׳, היה לו לזרא: קָץ בתפנוקי העולם ומשך ידיו מכל מאכל טוב והנאה; קיצה, קָץ ב׳, קָץ – מאס בו, לא היה יכול לסבול אותו עוד, וכן – תִיעֵב, סָלַד מ׳, נִגְעַל מ׳, בָּחַל, מָאַס, נִרתַע מ׳, נַפשׁוֹ סוֹלֶדֶת מ׳: וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי . . . אִם לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת . . . לָמָּה לִּי חַיִּים; אלימות, רוע, שׂנאת חינם, התנשׂאות הם מהדברים שהנפש קָצָה בהם; נפשי קצה בלחם הקלוקל; קִיצַת האומה בחיי הגלות ושׂנאת היהודים החישו את תקומת מדינת ישׂראל; הַקיצה בחיי הבטלה גררה אותו לחפשׂ עבודה כלשהי; מְשוּקָץ – מתועב, מגעיל, מאוס: ביטויים גזעניים בוטים הפכו חלק מסיסמאות של שלטון משוקץ; אין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שהולך בשוק עירום; סר ליבו מ׳, מאס ב׳, המאיס, המאסה – עשׂיית משהו לשׂנוא, התעבה, גרם שיהיה מאוס עליו ושיעורר בו דחייה, תיעוב וסלידה: שיעוריו המשעממים המאיסו על תלמידיו את המקצוע; שָׁפָל – 1. נָבָל, בזוי, פחוּת ערך, קל ערך, נחות, עלוב, נִקלֶה, מנוול, בלתי מוסרי, זָל [= שפל]: אינני סומך עליו כי הוא אדם שפל, ובשביל כסף יהיה מוכן לעשׂות הכול; הונאת זקנים חסרי אונים היא מעשׂה שפל בעֵיני הכול; 2. נמוך, קטן, עניו (בצירופים כגון ׳שפל קומה׳, ׳שפל רוח׳); נִתעָב – מאוס, בזוי, וכן – זָל, יָדוּעַ לְשִׁמצָה, מְגוּנֶה, מוּבאָש, מוּקצֶה מֵחֲמַת מֵיאוּס, מְנוּוָל, מְפוּגָל, מְשוּקָץ, מְתוֹעָב, נֶאֱלָח, נִבזֶה, נִבזִי, נִבלָה, נִקלֶה, סְרוּחָה, נִפסָד, פָּסוּל, רַע מַעֲלָלִים, שָׁפָל; נֶאֱלָח – בזוי, מאוס, מתועב, נִקלֶה, שפל: הטיפוס הנאלח הזה יעשׂה הכול כדי ׳לצאת נקי׳ מהפרשה; גוֹעַל – תיעוב, בחילה, שאט נפש: המעשׂה עורר בי גועל ומיאוס; מחליא, החליא, הגעיל – עורר גועל ותיעוב, הבחיל: הלכלוך והזוהמה הגעילו אותנו; התנהגות השיכור החליאה אותי; קָצָה נַפשׁוֹ ב׳, קָץ ב׳ – מָאַס, בָּחַל: קצה נפשם בדברי הבל; בחילה, בָּחַל – תיעב משהו או מישהו, מאס בו, סלד ממנו, הרגיש כלפיו דחייה: בניין הארץ היה בעיני החלוצים ערך מקודש, והם לא בחלו בשום עבודה כדי להגשימו; יום־יום קיבלתי בְּדִיּוּק אותו מרק, עד שבחלתי בו; חשתי בחילה מהתנהגותו הקטנונית; סר ליבו מ׳, קצה דעתו עליו – מאס בחייו, איבד את טעם החיים: זקנים משקצה דעתם עליהם, הם יוצאים מחוץ לחומה ומתים; נקטה נפשו ב׳ – מאס, בחל, קָץ: נקטה נפשו בחיי הבטלה; שְׁאַט נֶפֶשׁ – בוז, מיאוּס, סלידה: הורי הנרצח הסתכלו ברוצח בשאט נפש; קָצרה נַפשו – אינו יכול לשׂאת עוד את הסבל: וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ; קצרה נפשו בשל כל קשייו; אנינות הדעת – רגישות ועדינות יתרה, סלידה מפני דבר שיש בו חשש של מיאוס; רש ונקלה – אדם עני, שפל, בזוי: סירב לקבל כל עבודה שהציעו לו עד שנעשׂה רש ונקלה; בֶּן אַשׁפַּתּוֹת – נִקלֶה, בזוי, שָׁפָל; גרף ביבים, גורף בִּיבִים – כינוי לעוסק בעבודה בזויה וקשה; גוֹעַל נֶפֶשׁ – שְׁאט נפש, רגש של בחילה ותיעוּב: התנהגות מעליבה שכזו מעוררת גועַל נפש; הוא כקוץ בעיני פלוני – הוא מאוס ומתועב על פלוני; סר ליבו מן, סלדה נפשו מ׳, נְקִיעַת נֶפֶשׁ, נָקְעָה נַפשׁוֹ מִן – רחקה נפשו מן, מאס בו, בחל בו, הוא אינו יכול לשׂאת אותו עוד, הדבר מעורר בו תיעוב: נקעה נפשי מתירוציך על אי־יכולתך להגיע לעבודה, על כן מוטב שתחפשׂ לך מקום עבודה אחר; השליך אחרי גֵוּוֹ – לא החשיב עוד, מאס, עזב מתוך זלזול, זנח, פנה עורף: אותי השלכת אחרי גֵווך בעטייה של עלמה חטובה וזהובת תלתלים; לא יאומן איך הם משליכים אחרי גֵוָּם נכסי תרבות של עמם בלי לטרוח להכירם; לכלך עליו < השליך עליו שיקוצים, הבאיש את ריחו בעיני אחרים – השמיצו והשׂניאו על אחרים, הוציא עליו דיבה, דיבר בגנותו, המאיס אותו על, השׂניא אותו על, הוציא שם רע על מישהו, הוציא לעז על: שכנים רכלנים הבאישו את ריחה בעיני חבריה, כאילו היא נערה קלת דעת; צליבה, צָלַב – תקף ופגע באופן מילולי, הוקיע מישהו או משהו במילים קשות, מתח עליו ביקורת חריפה, שם אותו ללעג ולקלס: עמיתיה צלבו אותה על גזענותה נגד האתיופים; הוקעה, הוקיע – גינה בחריפות, בפומבי, פרסם ברבים גינוי חריף או התנגדות נמרצת למישהו או למשהו: יש להוקיע את הבוגדים שבקרבנו! מעשׂי המעילה הוקיעו את קלונו ברבים; נתעב ונאלח – מאוס, נקלה ומתועב: אין לך דבר מסוכן, נתעב ונאלח יותר מאדם שבגד במולדת; יָקְעָה נַפשׁוֹ בְּ׳, שיטה בו – לגלג עליו, התל בו, צחק עליו, נהג בו כשוטה: אלמלא דמעתכם הייתי חושב שאתם משטים בי; הִכתִּים אֶת הַדֶּגֶל – השמיץ, ביזה את מדינת הדגל, את ארגונו וכד׳ או המיט קלון על: רצח ספורטאינו באולימפיאדת מינכן הכתים את הדגל האולימפי ופגע בערכי הרוח של הספורט האולימפי; נפשו קצה בלחם הקלוקל, נפשו בחלה בו, אלו דברים שהנפש קצה בהם, נמאס עליו, היה לו לזרא – קצה נפשו בו, נמאס עליו: בשנים האחרונות היו לי הטקסים הריקניים לזרא – הפסקתי להזדהות איתם > אלימות מילולית! דחייה! חיים! כבוד! כפיות טובה!

זָמַם! מזימה! יָעַץ עַל, זָמַם – תִכנן פֶּשַׁע או מעשׂה רע בדרך כלל בסתר, הִתכוון להתנַכֵּל, חשב לְהָרֵעַ, חשב לעשׂות משהו נגד מישהו או נגד משהו: המורדים זממו להרוג את המלך ולתפוס את השלטון; זָמַם להכשיל את חברו; סגן המנהל יעץ עליי

להדיחני מתפקידי; זָמַם רָעוֹת, חָרַשׁ רָעָה עַל – זמם וחשב מחשבות להרע לפלוני ולפגוע בו; זָמַם להכשילו, פרס עליו את רשתו – טמן מלכודת כדי לתפוס בה את הזולת; מְזִימָה – תוכנית חשאית להשׂיג מטרה רעה, מזיקה או לא חוקית, לעשׂות מעשׂה בוגדני או מזיק: ברגע האחרון נחשׂפה מזימתם להפיל את השליט, והם נתפסו והועמדו לדין; בעל מזימות, איש מזימות – בעל תחבולות להרע, חכם להרע, אדם המתחבל תחבולות כדי להרע לאחרים; חָרַשׁ רשע על, חָרַשׁ אָוֶן על, חֲרִישַׁת מְזִימוֹת, חָרַשׁ מזימות על – רקם תוכניות או חיבל תחבולות להרֵע ולפגוע, תכנן בסתר כיצד לפגוע במישהו; התנכּל, חשב מחשבות כדי לְהָרֵעַ, תכנן בסתר כיצד לפגוע במישהו: זמן רב הם ישבו וחרשו מזימות איך להפילה בפח; מעולם לא ראיתי עזי פנים וחורשי רשע, משחיתנים וחורשי אוון כמותם; זְמָם – מחשבה רעה, מזימה, בייחוד מחשבת רשע, תחבולה לְהָרֵעַ: היא מכירה בחור זה ויודעת את כל זממיו; הוא ביצע את זממיו אך תולה אותם במעשׂי חבר מרעיו; ביצע את זממו – הוציא לפועל את מזימתו, מימש את תוכניתו לפגוע במישהו או במשהו: המחבל נלכד בדרכו לפיגוע קודם שהצליח לבצע את זממו; ביצע בה את זממו – אנס אותה, עשׂה בה מעשׂים מגונים בניגוד לרצונה; הפיק את זממו, הֵפִיק זְמָמוֹ – מימש את מחשבתו הרעה, הוציא לפועל את אשר זמם: המחבלת, כשעמדה להפיק את זממה, התפוצצה הודות ל׳תאונות עבודה׳; זָד – זמם, חשב להרע, התנכל; חוֹרֵשׁ רָעָה עַל פלוני – חושב מחשבות להרע לאחר: בימים האחרונים רבו חורשי רעתי; חכם לְהָרַע – אדם המשתמש בחוכמתו רק כדי להרע; חוכמה להרע – חוכמה כדי להזיק; הֲזָדָה, הֵזִיד – עשׂה דבר בכוונה רעה, נהג בזדון וברשע; הזיד על – זמם מזימות רשע; בְּמֵזִיד – בכוונה רעה תחילה, במחשבת זדון; זְדוֹן לב – מחשבת רשע, מזימת בלייעל: זדונות ליבך השיאוּךָ לחתור תחתיי; עלילה זדונית – הטלת אחריות עד אשמה על מישהו או על משהו בידיעה שהיא עלילת שווא; אִינְטְרִיגָה – תְּכָכִים חרחור ריב, קנוניה, סכסכנות, חיכוכים ודברי ריבות; רקימה, התרקם, נרקם, רָקַם – 1. תכנן, הגה, טווה (תוכנית, מזימה וכד׳): בני הזוג הצעירים רקמו תוכניות ורודות לעתיד; תוכנית נועזת התרקמה בחשאי בראש המפקד; 2. יצר, פיתח, טיפח (יחסים, קשרים וכד׳): כבר בימים ההם רקם מסכת מיוחדת של פתרונות; שִׂיחֵק בִּקְלָפִים גְלוּיִים – נָשָׂא ונתן ביושר ובכנות, ללא כל כוונות ומזימות נִסְתָּרוֹת; נכלולי, נוֹכֵל – רמאי, שקרן, מי שעושׂה מעשׂי רמאות והונאה ומוציא כספים מבני אדם בטענות שקר: הנוכל הזה הצליח להפיל בפח עשׂרות קונים תמימים; נוֹכְלוּת – תכונתו של הנוכל, רמאות, הונאה: נוכלות היא למכור מכונית שאינך בעליה; שָׂם אותו על הכַּוונת > התנכל לו, ארב לכישלונו, נָכַל, נִיכֵּל, הִתְנַכֵּל – זמם, חשב להרע, חיבל תחבולות להרע: כמה מחבריו הטובים הפכו ליבם לשׂנוא אותו והתנכלו להמיתו; תַּכְכָן – 1. סַכְסְכָן, איש תככים: יש להיזהר ממנו הוא תככן ודבריו אינם אמת 2. מתכנן מזימות: הוא תככן ובכל מעשׂה ממעשׂיו הוא זומם מזימות כדי לקדם את ענייניו; אינטריגות > תְּכָכִים – 1. מזימות או סכסוכים: מחלוקות רבות ותככים פנימיים העכירו את האווירה במקום; 2. תחבולות מִרמה: הוא זומם מיני תככים כדי להכשילו; צְדִייה – כוונת זדון, כוונה רעה, מזימה [סִפרוּתי]: הוא פעל כחוק, ללא כל צדייה או משׂוא פנים; קְנוּנְיָה – הֶסכם חשאי כדי לעשׂות מעשׂה לא־חוקי או פסול (או מעשׂה שיהיה בלתי חוקי מההסכם הסודי) כדי לְהַערים על מישהו, לרבות מזימת סתר, תוכנית חשאית המיועדת לפגוע במישהו, לנצלו או להעליל עליו [ברגיל הקנוניה נרקמת אגב שיתוף פעולה של כמה בני אדם, ארגונים או מדינות]: היא עשׂתה קנוניה עם מאהבה וגנבו כל מה שמצאו בבית אדוניה; שני מבוטחים חברו יחד בקנוניה להגדיל את דמי הביטוח המגיעים להם; קְנוּנְיָה שְׁפָלָה – מזימה מרושעת, אינטריגה נתעבת, תכסיס מלוכלך; טמן מלכודת, טָמַן רֶשֶׁת, טָמַן פַּח, טָמַן פַּחִים, טָמַן לוֹ רֶשֶׁת, טָמַן מוֹקְשִׁים, טָמַן פַּח לפלוני, טָמַן פַּח לרגליו – הציב מלכודת, זמם להכשילו או להפילו בפח או להביא רעה עליו, התנכל להרע לו: כיוון שהיה זהיר וחשדן, לא נפל בפח שטמנו לו נוכלים; נְצוּר לב – בעל מזימות שאינו מגלה אותן לאחרים, נוכל: הוא היה זהיר, ערמומי ונצור לב; התנקש בנפשו – התנכל להמיתו, זמם לרוצחו; הערים סוד על פלוני – זמם מזימות נגד פלוני: כשצוררים מערימים עליך סוד, אין לך בְּרֵירה אלא להילחם בהם; בן בְּלִיַּעַל – איש רע, רשע, חסר מצפון, בן עוולה; בת בלייעל – אישה רעה; מַחְשֶׁבֶת בְּלִיַּעַל – מחשבת זדון, אכזריות, אָוון, רוע, רשעוּת, נבָלָה; מַחְשֶׁבֶת זדון – מזימה תוכנית להרע; בקדרה שבישל בה נתבשל – מה שזמם לעשׂות לאחר, ממנו ניזוק: רקטה ששוגרה מעזה לישׂראל התפוצצה ברצועה והרגה משפחה; פּוֹרֵץ גָּדֵר יִישְׁכֶנּוּ נָחָשׁ – המתכוון להזיק – יינזק; נלכד ברשתו – עלה בחכתו, נפל לידיו; מוקש – מכשול, קושי: שני הצדדים התגברו על המוקש האחרון של סכום הפיצויים והגיעו להסכם ביניהם: הדרך להסכם השלום הייתה זרועה מוקשים; טמן לו מוקש – התנכל להרע לו, זמם להתנקש בו; חָרַשׁ תחבולות, חיבל תחבולות – זמם מזימות, טיכּס עצה, חיפשׂ דרכים להשׂיג דבר, חשב על דרך מחוכמת להשׂיג משהו, לרוב תוך הערמה על אחרים, חשב איך להשׂיג משהו בתחבולות: כל אותן השנים חיבל

תחבולות איך להונות את אחיו ולהשתלט על רכוש המשפחה; פָּרַס רשת לרגליו, פרשׂ את רשתו, פָּרַס את רשתו, פָּרַס רשת לרגלי פלוני – התנכל להרע לו, זמם להכשילו, טמן לו פח, טמן לו מלכודת: בן טובים זה לה הסתפק במעשׂיו הפליליים, אלא הוא פרס את רשתו גם על חבריו התמימים; פרס רשתו על – טמן מלכודת לתפוס בה את הזולת; פרס לו מצודה, פרשׂ לו מצודה – טמן לו פח; מלכודת פתאים – מִטען ממולכד, מטען נפץ כלשהו (מוקש, רימון, פצצה) המוסווה היטב והמותקן כך שהאויב יפעילה מבלי דעת, היינו בעת תנועתו או בפעולה מקרית (כגון דריכה, הזזת חפץ, ישיבה וכד׳) וייפגעו מכך חייליו בטרם יתעורר חשדם; היה לו למוקש – היה מכשול לו, גרם לו תקלה: מוקשי יצרו עמדו בדרכו להגשמת מאווייו; מִתְהַפֵּךְ בְּתַחְבּוּלוֹתָיו – איש רב מזימות המחליפן תדיר; בָּחַשׁ בקדרה – היה פעיל או תחבולן, הסית וזמם מזימות: תככן זה בוחש בקדרה של אחרים יומם ולילה; הַוּוֹת רשעים – מזימה רעה או מחשֶׁבת עוול של בני אדם רעים; הַמְתָּקַת סוד – שׂיחת רֵעים, התייעצות, תחבולת חבולות יחדיו: המתקת הסוד בין שתי החבֵרות הרגיזה את בני זוגן; כִּבְשַׂת הָרָשׁ – משל לשארית רכושו היקר והיחיד והאחרון שנשאר לאדם ואף אותו עומדים לגזול ממנו: באירוע הזה חזרו שוב על פרשת כִּבְשׂת הרש; חרושת שקרים, חרושת שמועות – ידיעות לא מאומתות, המועברות באופן לא־רשמי בחברה מסוימת, והניתנות לעיוות לפי נטיות הפרטים המעבירים אותה: עוד לפני שעמדה למשפט, הייתה יעד לחרושת שקרים בלתי־נלאית; לְזוּת שׂפתיים – דברי שֶׁקר שכוונתם לגרום רעה לאחֵר: הָסֵר ממך עִיקשוּת פֶּה, וּלזוּת שְׂפָתַיִם הרחק ממך, וכן – אין סתרו כגילויו, אין תוכו כברו, אין פיו וליבו שווים, אחד בפה ואחד בלב; מַתְּנַת דָּנָאִים – כינוי למתנה שניתנה במזימה כדי להכשיל את מקבלה ולהמיט עליו אסון [סוס עץ שהשאירו הדנאים = יוונים בעיר טרויה כשנסוגו ממנה]; שורש פורה ראש ולענה – יסוד שלילי ביותר, מקור הרע; רַב־מזימה – בעל מזימות רבות: איש רב־מזימות וחסר רחמים השתלט על אחוזת בית אבותיו של רינה, והיא נאלצה להתגורר בעוני ובחוסר כול; לֶחֶם כזבים – לחם שניתן לא בלב שלם, אדיבות מתוך צביעות: חשתי ביחידה שהשליש מאכיל אותי לחם כזבים; מִשְׂחק כפול – פעילות למען שני יריבים או יותר, פעילות בשני ערוצים או יותר הנוגדים זה את זה: ממשלת נתניהו מְשׂחקת מִשׂחק כפול בכל הנוגע לגיוס חרדים; מִשְׁפַּט רַאווה – משפט שנערך בפומביות רבה, ותכליתו להטיל אימה על המזדהים עִם הנשפטים ועל מתנגדי המשטר: אחרי המהפכה ערך השלטון החדש משפטי ראווה רבים למען יראו וייראו; סוס טרוֹיָאני – אדם או דָבר הנראה תמים אך למעשׂה מֵסֵב נזק, ומתגלה לאחר שהנזק נגרם, כינוי לפעולת חתירה נגד ארגון או נגד מדינה, שהחותר הוא גורם מוסווה ועוין שהוחדר מבחוץ אל תוכם; עלילת שווא – האשמה חמורה וחסרת בסיס; עלילַת דָּם – אשמת שקר שטפלו שׂונאי ישׂראל על היהודים שהאחרונים משתמשים בדם נוצרים לאפיית מצות לפסח, כגון עלילת דמשׂק (1840) ועלילת מנחם מנדל בֵּייליס ברוסיה (1913); נטל עצה נִבְעֶרֶת, לקח עצה נִבְעָרָה – עצה נטולת היגיון, עצת הבל, דברי שטות: לקחתי לעצמי עצה נבערת כשיעצו לי לברוח מהיחידה; עֵצָה עֲקוּצָה – עצה פגומה; עֲצַת אחיתופל – עצה רעה ומכשילה; צֵיד מְכַשֵּׁפוֹת – רדיפה אחרי בעלֵי דעות מהפכניות ואחרי חוגים חתרניים נגד הממשל: בהיוודע ניסיון ההפיכה נוצרה אווירה של ציד מכשפות נגד כל שרי הממשלה; קשירת קשר – התחברות בני אדם לשם מרד, התקוממות או לעשׂות פשע; הַפְרֵד וּמְשׁוֹל – מדיניות שבה שולטים על הכפיפים או על היריבים על ידי עידוד מחלוקת ביניהם, וכך מונעים מהם להתאחד נגד השולט, לשון אחר: סַכסך והַכנס פירוד בין היריבים, וכך יקל עליך לשלוט עליהם, כדי שלא יתאחדו נגדך; קיסרי האימפריה הרומית נקטו מדיניות של הפרד ומשול כדי להחיל את שלטונם על עמים רבים ורחוקים; אל תחרוש על רֵעֲךָ רעה, והוא יושב לבטח איתך – אל תיזום ותביא לעשׂיית מעשׂה רע גם על ידי אחרים, לחברך הבוטח ומאמין בך; תָּקַע לו סכין בגב, נָעַץ סכין בגבו, תקיעת סכין בגב, תָּקַע סַכִּין בְּגַבּוֹ – הִכשיל את בעל בריתו מבפנים או ממקום בלתי צפוי בעוד זה נמצא במאבק עם אחרים: במקום להודות לי על שאפשרתי לו להתפרנס שנים, תקע סכין בגבי כשהלשין עליי לרשות המיסים; אָוֶן – רשע, רוע, עוול ורמאות: מַחְשְׁבוֹתֵיהֶם מַחְשְׁבוֹת אָוֶן ושוד וָשֶׁבֶר כל חייהם; איש אָוֶן – רשע, בן בלייעל, נבל, נוכל: היעזוב רשע דרכו ואיש אוֶן מחשבותיו; דחה אבן אחר הנופל – עשׂה רעה לחלש, משל לאדם שמזיק לאדם אחר בשעה שהוא בצרה במקום לעזור לו ולתמוך בו: למה את דוחה אבן אחר הנופל, לא די שעליו להתגרש את מערימה קשיים על קיומו הכלכלי; נתהדקה העניבה מסביב לצווארו, הידק את החבל סביב צווארו – הגביר עליו את הלחץ, והוא היה בין המְצָרים: בשנה שעברה הידקה רשות המס בארה״ב את החבל סביב הבנק והחלה לחקור לקוחות בנק לאומי בארה״ב; יָצָא הַמַּרְצֵעַ מִן הַשַּׂק – התגלתה האמת, נודע הדבר, יצאה הכוונה האמיתית שמאחורי הדברים: יצא המרצע מהשׂק, וסוף סוף הוא אמר ברבים את מה שהוא חושב באמת; הֵצֵר את צעדיו – שׂם מכשולים בדרכו: זְדון ליבו של הממונה היה להצר את צעדיי; השׂטן מרקד ביניהם, השׂטן מְרַקֵּד

כנגדו, השׂטן מרַקד לפָנָיו – הוא משתלט עליו יצר הרע, השׂטן מסית אותו לחטוא, הוא נחשׂף לפיתויים ולגירוי תאוותיו: בשעה שהולך אדם לחטוא השׂטן מרקד לפניו; בא לידי ניסיון, הביא אותו לידי ניסיון, הביאו לידי ניסיון – הציג לפניו פיתוי שקשה לגבור עליו או לפני מצב נועז ומסוכן, ניסה להכשילו בעבירה, העמידו בניסיון: דוד המלך הביא את עצמו לידי ניסיון בעניין בת שבע ולא עמד בו; השׂטן מרקד ביניהם – יש מריבות ביניהם, נכנסה ביניהם ערבוביה ורוח שטות; מצוּדָתו פרוּסה – הוא שולט או משפיע עד מקום רחוק, בתחומי השפעתו נמצא גם דבר זה: אף שאני בישׂראל, מצודת עסקיי פרוסה ברוב ארצות מערב אירופה; פָּרַס מצוּדתוֹ על – הקיף את שלטונו, הרחיב את תחום השפעתו על; בשעה שאדם הולך לחטוא השָׂטָן מרקד לו – השׂטן משתלט על האדם הנתון לפיתויי היֵצר, הזומם להרע, המַזיק והמחבל; שֶׁבַע תועֵבות בליבו – הוא חדור כולו מחשבות רשע ומזימות, כוונותיו רעות ביותר: שבע תועבות בליבו ושבעים ושבע מזימות במוחו; בדָם קַר – מעשׂה אכזר שנעשׂה בכוונה ובלי התרגשות, בדעה צלולה: הרצח בוצע בדם קר; הבה נתחכמה לו – בואו ננהג כלפיו בתחבולות, נרקום נגדו מזימות, נהיה חכמים ממנו; חָרַשׁ בעֶגלָתו שֶׁל – הוציא במרמה את סודו, הסתייע באחר למעשׂה המִרמה: לולא חֲרַשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי [לולא שאלתם את אשתי, לא הייתם פותרים את החידה]; כָּרָה בּוֹר, כָּרָה לוֹ בּוֹר, כָּרָה לוֹ שוּחָה, כָּרָה שַׁחַת, כָּרָה לוֹ שַׁחַת – הכשילו, הכין לו מכשול, זמם להרע לו ולהכשילו, טמן לו פח: הוא נשמר ממתנגדיו הזוממים לכרות לו בור; כֹּרֶה שַׁחַת בָּהּ יִפֹּל; כרה לו שוּחָה – חפר לו בור להפילו בו, כלומר זמם להרע, חיבל תחבולות להרע לו: מוחו קן מזימות מרושעות; הוציא לפועל את עצת זדונו; גמלה מזימה בליבו לנקום בדורשי רעתו; בא עליו בעקיפין בעלילות דברים ובטענות של דופי; הוא היה אבי אבות הנוכלות שחי בעולם של תרמית ומזימות; מזימת בלייעל נפשעת בשלב היִרקמותה; גל עכור של לחישות זדון; עשׂינו לו כאשר זמם לעשׂות לנו, וביערנו את הרע מקרבנו; תהתה איזו מזימה תוכל לרקוח כדי לשוב ולפגוש אותו; אל תִקרַב אל אישה זרה, פן תיפול במצוּדוֹתיה; לא הייתה בדבריו שום תחבולה מחוכמת, מזימה או קנוניה > אכזריות! אלימות! בגידה! גנבה! העלבה! התנהגות! חשיבה! שחיתות!

זמן!

כללי. זמן – 1. התקדמות מתמשכת ובלתי מוגבלת של הקיום והאירועים בעבר, בהווה ובעתיד שבמהלכה מתקיימים או נמשכים פעולה, תהליך או מצב; 2. רצף בלתי מוגבל, שבו נמשכים זה אחר זה דקות, שעות, ימים ושנים, ושבו אירועים ותופעות עוקבים זה אחר זה בלא הפסק ובאופן בלתי הפיך מן העבר דרך ההווה אל העתיד, וכן – אַרכָּה, דוֹר, דקה, ימים, מוֹעֵד, מֶשֶׁך, עוֹנָה, עִידָן, עֵת, פְּנַאי, פֶּרֶק, פֶּרֶק זְמַן, שְׁהוּת, שנה, שנייה, שָׁעָה, תַּאֲרִיך, תור, תְקוּפָה: פילוסופים רבים דנו במהלך הדורות בטבעו הבסיסי של הזמן; הקהל מתבקש לשבת, בעוד זמן־מה תתחיל התוכנית; תחושת זמן, תפיסת זמן – 1. האופן שבו האדם משתמש בזמן העומד לרשותו למלא את משׂימותיו. תפיסת הזמן חיונית לצורך ארגון הזמן, בנייה יעילה של לוח זמנים ועמידה בו, והיא הגורמת להבדלים בהתנהגותו באירועי חייו; 2. תכונה ביולוגית המאפשרת ליצור חי לחוות את השינויים שסביבו באופן השוואתי (כגון יכולת האדם לבחון כמה חלקי יממה אורכת פעולה מסוימת, היא תפיסת הזמן שלו לגבי אותה פעולה): התלוננה שאיבדה את היכולת לחוש את הזמן כי חשה שהזמן עמד מלכת והיא תחיה לעד; מִנהֶרֶת זמן – [במדע בדיוני] מנהרה דמיונית שבה אפשר כביכול לנסוע אל העבר או אל העתיד; פגעי הזמן – תופעה שלילית המתפשטת בקנה מידה רחב, כגון ליקויים חברתיים: נתפשטו פגעי הזמן, וההורים חששו מילדיהם; זמַן מַה – פרק־זמן לא־מוגדר; כַּבלֵי הזמן – עול הזמן, החובה המכבידה של הזמן המועט, מִגבֶּלֶת הזמן: העניין העיקרי בפרק הוא היחס בין האדם הנתון בכבלי הזמן ובין האמת המוחלטת; חתימת זמן – ציון שנה, חודש, יום, שעה דקות ושניות: חתימות סִפרתיות אין לשכפל או לחקות, ולכן אפשר לשלב בה אלמנט של חתימת זמן; חותמת זמן – רשומה ובה התאריך והשעה של אירוע מסוים; מכונת זמן – [במדע בדיוני] מכונה שבאמצעותה אפשר להגיע לתקופות אחרות בעבר או בעתיד; בזמן מן הזמנים – בתקופה מסוימת, באחד הזמנים; 'הרג את הזמן' > העביר את הזמן, גִלגֵל את השעות – בילה פרק זמן בלא מטרה מיוחדת (פעמים כדי שהזמן יעבור מהר), הוציא את הזמן: 'איך ביליתם בחופשה?' – 'העברנו את הזמן בים'; כשחיכיתי אצל רופא השיניים, העברתי את הזמן בקריאת עיתונים; שׂוחחנו על דָא ועל הָא כדי לגלגל את השעות; צְמִיתוּת, צָמִית – 1. קבוע, לתמיד, לא זמני, שמתקיים או עתיד להתקיים לצמיתות: עבודתו של ממלא מקום מוגדרת לרוב כעבודה לא צמיתה; 2. משועבד לבעל אחוזה במשטר הפאודלי, איכר החייב לעבד כל ימי חייו את שׂדות אדוניו, והוא מקבל בתמורה חלק מיבולם [בלועזית: וָסָל]: האיכר הצמית היה חסר זכויות ונתון למרות האציל; לִצְמִיתוּת – באופן קבוע, לתמיד, לעולם, לחלוטין: בצוואה נכתב כי הבית יימסר לידי היורשים לצמיתות; וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת; בתוך – במשך, בתקופת, בימי, בגבולותיו של פרק זמן זה, בטרם יחלוף זמן זה, במשך פרק זמן מסוים, במהלכו או לאורכו: אני מבטיח לך שאגמור את העבודה בתוך שבוע; פֶּרֶק – 1. חלק של זמן, עונה, תקופה: פרקי השנה הם קיץ וסתיו, חורף ואביב; פרק נכבד מחיי ייחדתי לשירות בצה"ל; מפרקי חיינו: ילדות, נעורים, בגרות, זקנה; פרקי ילדותי לוטים בערפל; בארבעה פרקים העולם נידון, כלומר בארבעה מועדים דן הקב"ה את העולם; 2. גיל ההתבגרות בחיי האדם, העונה שבה הנער או הנערה נעשׂים מבוגרים: משהגיעו בנות ישׂראל, לפרקן יש להשׂיאן; הבחור ושכֶנתי פתחו פרק חדש בחייהם; עיתוי, תזמון, תִזמֵן – בחר מתי יקרה או ייעשׂה משהו; תיאם את הזמנים של שתי פעולות או יותר הנעשׂות בעת ובעונה אחת, ערך לוח זמנים מפורט ומתואם, בחר את הזמן הנכון: יש לתזמן את נסיעת הרכבות כדי שייפגשו בתחנה, במקום שהמסילה כפולה; נועדנו עם המנַהל בעיתוי לא מתאים, ולכן יצאה יוזמתנו בהפסדנו; בעיתותֵי – בזמן, קרוב לזמן: אל מי כמהה נפשי בעיתותי צער וצוקה; לעיתותי ערב; עיתוי לא מתאים – תיאום זמנים לא מתאים בין שתי פעולות או יותר הנעשׂות ברזמנית כדי להשׂיג תוצאה ראויה: תקיפה בעיתוי לא מתאים גררה כישלון במקום להפיק את התוצאה המיטבית; נָקַף – עבר, חלף זמן: נקפו השעות וחלפו הימים, ולא נמצאה גהה למחלתו; עָשָׂה – שהה זמן מה במקום מסוים, לרוב בהיותו בתפקיד או בשליחות: בקיץ עשׂיתי את ימי החופשה בתל אביב; לפנות – לעת בוא, בהתקרב, בסמוך ל: האם אתה מסיים את עבודתך בשעות הקטנות של הלילה או לפנות ערב? מזה > זה – כבר [זה משמש לציון זמן שחלף, להדגשת זמן או מִספר]: זה שבועיים ימים שגשם יורד בלי הרף; זה שנתיים שאיני הולכת בנעלי עקבים; בשעתו – בזמנו, בזמן ההוא, בעבר, אז [גם בלי התאמת הכינוי למין ולמִספר של שם העצם]: הממשלה הקודמת החליטה בשעתה להקל עלינו את המיסים; בשעתו חשבתי ללמוד פסיכולוגיה; החלדה, החליד – נתיישן, נדוש: יש שימושי לשון שהחלידו עם הזמן; מִנחָה – שעות אחר הצוהריים: נועדנו לתה מנחה בנמל תל אביב; השעה הגדולה – זמן של מאורע חשוב ביותר; ספירה לאחור – 1. ספירה המתחילה במִספר מסוים, כגון 10, ומתקדמת בכיוון הפוך עד אפס; 2. המתנה דרוכה להתרחשות חשובה כלשהי: הספירה לאחר כבר החלה לפתיחת האולימפיאדה; שעה טרופה, ימים טרופים – זמנים קשים, ימי סכנה, שעת חירום; בימים טרופים אלה – בזמנים בלתי שגרתיים אלה, בתקופה זו, הניכרת באי־סדר ובבלבול: בימים טרופים אלה עלינו להתאזר במידה גדושה של סבלנות ובאורך רוח; צוֹק העיתים – מצוקת הזמן, ימי חירום, ימים טרופים: בצוק העיתים נתעוותו הדורות ונתקלקלו המעשׂים, ואין אמונים בין בני אדם; ימים טרופים – שעת חירום ופגעים; שְׁעות הפנאי, התפנה, פנוי, פנאי – זמן פנוי: כשלא עובדים או פטורים מהתחייבות אחרת, יש די זמן לעשׂות דברים שנהנים מהם: בשעות הפנאי אני עסוק בתחביביי – קריאה וציור; חַד־פַּעֲמִיוּת – תכונת החד־פעמי, תכונת התופעה הייחודית שאינה חוזרת לעולם; יוֹבֵל – מחזור של חמישים שנה, שנת החמישים: הקיבוץ חגג את היובל להיווסדו בעצרת חגיגית [יובל החמישים = 49 יובלות] > יובל שנת ה־75, יובל שנת ה־60, יובל שנת ה־80; מילה ראשונה בצירופים המציינת מלאות מִספר שנים עגול לאדם, למוסד, לאירוע חשוב וכד': תל אביב נערכת לחגיגות יובל התשעים שלה; שיר זה חובר במיוחד לרגל יובל שנת השבעים של התנועה הקיבוצית; השנה יובל שנת החמישים לנישׂואינו; קוֹלוֹפוֹן – [בכתבי יד מימי הביניים ובדברי דפוס מלפני שנת 1500] רישום המופיע בסוף הספר ובו פרטי ההוצאה לאור כולל שם הספר, שם המחבר, שם המעתיק או המדפיס, המקום והתאריך של ההדפסה ולעיתים גם נתונים לגבי טכניקת ההפקה [כיום מופיע הקולופון רק בספרים בעלי עיצוב מיוחד]: הקולופונים היו לעזר בסידור כתבי יד לפי תקופות ואזורי תרבות; קָצוּב – מתרחש רווחי זמן קבועים: אנו מקבלים משׂכורות במועד קצוב; עת לפרוץ ועת לבנות – עת להרוס ועת לבנות; עת לספוֹד ועת לרקוד – לכול זמן, ואין לערב מצב עם מצב; בשעת חדווה חדווה, ובשעת אֵבֶל אֵבֶל – לכול זמן, ואין מערבים צער בשׂמחה; לְעֵת מְצוֹא – להזדמנות מתאימה, לשעת כושר: חיכיתי לעת מצוא כדי להזמינה למסיבה; התברר שהיא גם כנרת לעת מצוא; בָּאופק – בעתיד הנראה לעין; יבוא יומו – יגיע זמן הגמול על מעשׂיו הרעים; עת לפרוץ ועת לבנות – עת לשבור או להרוס ועת לבנות; זה לא כבר, זה לא מכבר – לא מזמן, לפני זמן לא רב: זה לא כבר עזב את הקיבוץ ועבר לעיר הגדולה; העָבר הקרוב – העבר הלא רחוק, מה שהיה לפני זמן לא רב [להבדיל: הימים הקדומים – העבר הרחוק]: רוב ספריו מספּרים על ההווה הישׂראלי ועל העבר הקרוב; זֶה כַּמה יָמים – כבר הרבה זמן: זֶה כמה ימים פניך אינם נראים כתמול שלשום; מִדֵי חוֹדֶשׁ בחודשו – בכל חודֶש וחודש: מדי חודש בחודשוֹ הירח מתחדש; יָשַׁב על התורה ועל העבודה – התמסר כולו לדבר, ייחד את כל זמנו לדבר מסוים; זמן הוא ממון, זמן הוא כסף – הזמן יקר ואין לבזבזו על דברים של מה בכך: אף שאין לאגור זמן או להשתמש בו לקניות כמו בכסף, בנתי שזמן הוא כסף, ולכן צריך

לנצלו ביעילות; בכל עת ובכל שעה – בכל זמן, תמיד: שירותי החירום נכונים לקריאה בכל עת ובכל שעה; בכל יום ובכל עת ובכל שעה – בכל זמן ועידן, תמיד; מה שיעשׂה הזמן, לא יעשׂה השׂכל; מה שלא יעשׂה השׂכל, יעשׂה הזמן – עם הזמן יסתדר הכול וייושרו כל ההדורים; עת לספוד ועת לרקוד – לכול זמן, ואין מערבים מצב במצב; חֲליפות העִיתים – 1. חֲליפות ותמורות המתהוות במשך הזמן; 2. חילוף העונות; כילה זמנו, כילוי זמן – בזבוז זמן, ביטול זמן: בזכות המַפתח אוכל לחפשׂ את הערכים המעניינים אותי בספר בלי כילוי זמן; צורך השעה, צַו השָׁעה – הזמן מחייב דבר זה, הֶכרֵח שנוצר בגלל תנאֵי הזמן המיוחדים: האם הידוק החגורה הוא צורך השעה; הממד הרביעי [בתורת היחסות] – ממד הזמן, נוסף על שלושת הממדים האחרים: אורך, רוחב, גובה; אפוקליפסה > חזון אחרית הימים [ש"ת: אפוקליפטי]; במרוצת הזמן, ברבּוֹת הימים – עם הזמן, וכן – במהלך הזמן, במסיבות הזמן וחילופי העיתים, במרוצת הזמן, במרוצת הימים, מרוץ הימים, במשך הזמן: אנו מקווים כי העולים החדשים יסתגלו במשך הזמן לחיים בארץ; במרוצת הימים, הזמן, השנים, הדורות – במשך הזמן, עם חלוף הימים או השנים: במרוצת השנים הצלחנו להתבסס מבחינה כלכלית; הוציא ימיו – בזבז ימיו: במקום עול הפרנסה הוציא ימיו ושנותיו בבית הקהווה; בילה ימיו, בילה את זמנו, בילה זמנו – הוציא את זמנו, כילה ימיו, בזבז את חייו: הרודן האסור בילה את ימיו האחרונים עלי אדמות בגננות, בהאכלת ציפורים ובכתיבת שירה; מהיום ההוא והלאה, משָׁם והלאה – מאותו זמן ואילך; מכאן וְאֵילָךְ – מעכשיו והלאה, משעה זו ולהבא: עד עתה דיברתי על הסיבות למשבר, מכאן ואילך אתמקד בדרכים לפתרונו; גָמור – בשל, בוגר: בימינו בנות 15 הריהן כנשים גמורות; שעון פנימי, שָׁעון ביולוגי – מנגנון פנימי של יצור למדידת זמן לניהול תהליכים פיזיולוגיים והתנהגותיים שמתרחשים באופן מחזורי; גיל התבונה – כינוי לגיל שבו אדם אינו שוגה עוד במשוגות נעורים ונעשׂה מתון ומיושב בדעתו; גיל העמידה – כינוי לשנות חייו של אדם, שבהן נפסקים תהליכי הצמיחה וההתפתחות בגוף, בערך בשנות הארבעים, החמישים והשישים בחייו, התקופה שלפני גיל הזִקנה; הגיל השלישי, גיל הזהב – כינוי לגיל מבוגר מ־60 ומעלה, גילו של גמלאי או אדם קשיש, כל הנמנים עם קבוצת גיל זו: בטיול המאורגן לגיל הזהב מתחשבים בקשיי ההליכה של המשתתפים בו; גיל העשׂרה, שְׁנוֹת הָעֶשׂרֵה – כינוי לבני הנעורים בגיל ההתבגרות, ובעיקר בשנים שבין 11 ל־19; מֵנוֹפָּאוּזָה > בְּלוֹת > חֶדלוֹן וֶסֶת > תּוֹם וֶסֶת – 1. הפסקת התהליך המחזורי של הווסת או הזמן שבו מתרחש תהליך זה, בין 45 ל־55 שנים: יש נשים הסובלות בתקופת תום הווסת ממתח נפשי ומדיכאון; 2. השנים שבהן מגיעה האישה לסוף תקופת הפוריות, בערך בהיותה בת 45-55 שנים; פְּחִיתָה מִינִית (andropause) – ירידה הדרגתית בייצור הורמונים אנדרוגניים של האדם, ובייחוד טסטוסטרון בזכר וההשפעות הקשורות אליה, המתרחשת בגיל העמידה ואחריה; אין לך אדם שאין לו שעה – כל אדם (אפילו נכשל או חסר כישרון) הוא ייחודי ומסוגל לתרום מסגולותיו המיוחדות; כעת אין שעתי פנויה לדברים בטלים; אם אין שעונך מושך אותך למקום אחר, שב ואספר לך דבר; הזמן זחל בעצלתיים עד שעמד מלכת; זמן עבודה לחוד, וזמן חופשה לחוד; הוציא ימיו ושנותיו בבית הקהווה ובשמיעת רדיו; מי שזמנו בהול; לא היו ימים מרובים עד ששתילים ששתלתי נעשׂו אילנות בעלי ענפים; מיום שעמדתי על דעתי נוהג אני . . .; כילה את זמנו; כילה את ימיו; שנותיו מעוטרות בתורה ובמעשׂים טובים; כאותם מְבַלֵּי עולם המוציאים את זמנם לבטלה; יש חושבים כל ימיהם מחשבות למצוא את דרך האמת, ימיהם כָּלים ומחשבותיהם אינן כָּלות; בצוֹק העיתים נתעוותו הדורות ונתקלקלו המעשׂים, ואין אמונים; הַבלי הזמן; לא היו ימים מרובים עד ש־; לא היו רגעים מועטים עד ש־; פינה ימיו לבטלה; הִבטילוֹ ממלאכתו; הוציא את ימיו לבטלה; מה שיעשׂה הזמן, לא יעשׂה השׂכל; הישען על הזמן והוא יעשׂה את שלו; היום פנה והלך; אין דרכה של דבורה להוציא את זמנה לבטלה; יש שעה לקצר, ויש שעה להאריך; כך טיבן של שנים: כשהן רעות כל שנה ושנה ארוכה כאורך הגלות, וכשהן טובות הן יוצאות והולכות כהרף עין; חסידה בשמיים ידעה מועדיה; המאורעות מכלים את הזמן והזמן מכלה את הזיכרון; אין ליבו פנוי לדברים יתרים; פגע בך אדם, קופץ לו הזמן ועובר; הזמנים משתנים והדעות מתחלפות; זמן לכול ועת לכל חפץ; כאותם מבלי עולם המוציאים את זמנם לבטלה; טרוד הייתי, ועיתותיי לא היו בידי; פיניתי עצמי מענייניי, והנחתי את כל השאלות שאין הזמן דוחק להשיב עליהן מייד; הזמן עמד מלכת; שהה מללכת; אין האדם יודע את עיתו: היום כאן, ומחר בקבר; נטרד בהַבלי הזמן ולא היה פנוי אפילו לאתנחתה קלה; אין אֲבֵדָה כַּאֲבֵדַת זמן; אין מכה שלא ירפא הזמן; לא זה היום ולא זו השעה לעשׂות מעשׂה; יצאתי לשעה קטנה, ונמתחה השעה ונעשׂתה לשעות הרבה; שנותיו מעוטרות בתורה ובמעשׂים טובים; כאותם מְבַלֵּי עולם המוציאים את זמנם לבטלה; בצוֹק העיתים נתעוותו הדורות ונתקלקלו המעשׂים, ואין אמונים; הבלי הזמן; לא היו ימים מרובים עד ש; פינה ימיו לבטלה; אותות הגיל ניכרו בפניו, בהליכתו ובקצב חייו; ימים רבים עברו וחלפו בשטף הזמן; על כורחך אתה נאלץ לטפל בעניינים שהזמן גרמן

<u>לפנים. לפני הזמן.</u> לְפָנִים – מזמן, לפני זמן רב, וכן – באחד הימים, בימי קדם, בימים ההם, בימים ההם ובעת ההיא, בימים שעברו, זה לא ברבות השנים, לכתחילה, לפני כן, לפני זמן רב, לפני ימים קדומים, לפני ימים רבים, לשעבר, מלכתחילה, מקודם, מקרוב, פעם אחת, קודם ל־, קודם לכן, קודם ש־, תמול שלשום: לפנים נהגו לנסוע בעגלות רתומות לסוסים; אני גר בבית שלפנים התגורר בו משורר מפורסם; בימי קדם נקראה ארץ ישׂראל 'ארץ כנען'; לא מכבר, זה לא בראשונה – 1. בהתחלה, בראשית, בפעם הראשונה, לראשונה: פגשתי אותו בראשונה לפני שנה לערך; הראיות החדשות שונות מן החומר שהיה בפני בית המשפט בראשונה; 2. בַּתחילה, בראשית הדברים; כבר – לא מזמן, לפני זמן לא רב: זה לא כבר עזב את הקיבוץ ועבר לעיר הגדולה; לְכַתחִילָה, מִלְּכַתחִילָה – 1. מההתחלה, מהרגע הראשון, משעה שהדבר התחיל, מראשית הדבר: ברור שהם הפסידו כי היה מאבקם חסר כל סיכוי מלכתחילה; מלכתחילה חשדתי בו שאינו ישר, והתברר שצדקתי; 2. מראש, לפני מעשׂה, קודם המעשׂה: מלכתחילה יועד הבניין להיות מלון דירות, אך לבסוף הפך לבניין מגורים; פּרֵה־ > קְדַם־ – תחילית המצטרפת לשם או לתואר, במשמעות שלפני, קודם ל־, טרום־, היא מציינת דבר הקודם לדבר אחר, השייך לתקופה שלפניו, שנעשׂה או מתרחש לפני מועד מסוים, לפני אירוע מסוים וכד', וכן – קדם־היסטורי, קדם־הפקה, קדם־מקצועי, קדם־משפטי, קדם־נישׂואין, קדם־סוכרת, קדם־פרסומי, קדם־צבאי, קדם־תעשׂייתי; לְשֶׁעָבָר – לְפָנִים, בזמן שעבר, בזמן שחלף, בזמן שקדם למסופר: לשעבר, כשהייתה הפרוטה מצויה, הייתה נפש האדם מתאווה לשמוע דבר הלכה; ריחוק זמן, הֶרחֵק היסטורי, פרספקטיבה היסטורית > תשקופת היסטורית – נקודת ראוּת לבחינת אירועים, מצבים, תופעות, תהליכים וכדומה בריחוק הזמן, במיוחד כזאת המאפשרת להסתכל בדברים שאירעו באופן שנראים ממדיהם האמיתיים והיחסים ביניהם: בתשקופת היסטורית נראה שהייתה מוצדקת היציאה למלחמה; העָבר הרחוק – תקופה מרוחקת מאיתנו בעבר, תקופה קדומה: מלחמת היוונים בפרסים התרחשה בעבר הרחוק, לפני כמה אלפי שנים; מִקֶּדֶם, קֶדֶם – הימים הקדמוניים, הזמן הקדום, התקופה או הימים שהיו קודם, לפנים: הניסיון לחדש ימינו כקדם לא עלה יפה; מִשֶּׁכְּבָר הַיָּמִים – מלפני זמן רב ביותר, בעבר הרחוק, וכן – בשכבר הימים, מאז ומימי קדם, מאז ומעולם, מאז ומקדם, מאז ומתמיד, מדורי דורות, מימי קדם, מימים קדומים, מימים קדומים ביותר, מעולם, מקַדמַת דנָה, מתמיד, מששת ימי בראשית, מקֶדֶם: אנו חברים משכבר הימים עוד מימי השירות בצה"ל; כל זה היה בשכבר הימים, והכול כבר נשכח ונסלח מזמן; בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים – במשך הזמן, ברבות הימים, עם הזמן: בשכבר הימים הבאים הכול נשכח; מימים קדומים ביותר, מאז ומקדם, מימים ימימה – 1. מדי שנה בשנה; 2. זה זמן רב, משכבר הימים: אנחנו מכירים מימים ימימה, למדנו יחד בגן הילדים; באותה שעה, אותה שעה – בזמן ההוא, בעת ההיא; מִקַּדמַת דְּנָה – מאז ומעולם, מלפני הזמן הזה, מלפני ימים רבים, מלפני כן, משכבר הימים, מששת ימי בראשית, מימים קדומים ביותר: מנהג זה מקובל בארץ מקדמת דנה; הימים הקדמונים, קדוּמים – ימי הקדם, הימים שעברו: הוד קדומים חופף על היצירה הזאת; מִנִּי אז – מאותו יום ואילך; מִנִּי עַד – מאז ומעולם, מימים קדומים ביותר; מדורי דורות – מעולם, מתמיד; מאז ומימי קדם, מקדם, מימים קדומים, הימים הקדמונים, לְפָנִים, בראשונה, לראשונה – בתחילה, בראשית, בימים שעברו, בפעם הראשונה: לראשונה זכיתי בגביע כשהייתי בן עשׂרים ומעלה; אב קדמון – מי שחי לפני הסב והסבה ושאליו אתה מתייחס כצאצא; קַדמוֹנִי – קדמון, עתיק, שהוא מימי בראשית, מימים רחוקים ביותר: ציורי הקיר במערות נעשׂו בתקופות קדמוניות; תמיד תהיתי אם האדם הקדמוני [= אדם הראשון] טבל בים הקדמוני, היינו בים המלח; טָרַם, הִטרִים – הקדים, העלה במחשבתו משהו קודם שאחרים עשׂו זאת או קודם שהתרחש בפועל, הקדים במחשבתו בני אדם אחרים או את המציאות, ייצג באופן סמלי או מחשבתי משהו לפני התרחשותו הממשית: בדעותיו המתונות והנאורות הוא הטרים את השקפות המומחים בימיו; טְרוֹמִי – 1. ראשוני, מקדים, שבא (לעתים כשלב ראשון) לפני משהו אחר, מִקדמי: השׂר הגיש לוועדה כמה הצעות חוק לקריאה טרומית; בפתח דבריו העלה בא כוח המדינה טענה טרומית, ולפיה מן הדין לדחות את העתירה על הסף; 2. שמיוצר מראש בבית חרושת כדי להיות מורכב אחר־כך בשטח, כגון בנייה טרומית, בתים טרומיים; הטרים – העלה במחשבתו משהו קודם שעשׂו זאת אחרים או לפני שהתרחש בפועל; הקדים במחשבתו אנשים אחרים או את המציאות; ייצג באופן סמלי או מחשבתי משהו לפני התרחשותו הממשית; מוּטרָם – מוקדם, שנעשׂה בטרם בוא דבר אחר: התקבלה ידיעה מוטרמת על המצב אך לא ידענו אם מדובר בסכנה מדומה או בסכנה מוטרמת; הֶקדֵּם – פעולת הטיפול בדבר מה לפני המועד

שנקבע; פעולה הנעשׂית לפני הזמן: לא ניתן לפרוע את ההלוואה לפני הזמן שנקבע שכן הבנק אינו מאפשר הקדם בפירעון השטרות; **בלא עת**– בטרם זמנו, קודם שהגיעה שעתו: החייל מת בלא עיתו; **חוץ לזמנו** – לא במועד הקבוע, היינו לפני הזמן או אחריו: תוכלי לסור למשׂרדי חוץ לזמנה של קבלת קהל; בהקדם האפשרי < **בְּהֶקְדֵּם** – בזמן הקרוב ביותר, בתוך זמן קצר ביותר, מהר וללא דיחוי; **זה לא כבר** – לפני זמן לא רב, לא מזמן: זה לא כבר עזב את הקיבוץ ועבר לעיר הגדולה; **מִכְּבָר** – מלפני כן; **זה מִקָּרוֹב באו** – לא מזמן, לפני זמן קצר: עולים חדשים זה מקרוב באו; **בלא זמנו, קודם זמנו** – קודם שהגיע זמנו, לפני הזמן המיועד לו או המתאים לו: הפירות נקטפו קודם זמנם והם עדיין בוסר; מת קודם זמנו; **שִׁינֵּי הזמן** – הגורם השוחק שבזמן החולף, ההשפעה המזיקה או ההרסנית שיש לזמן החולף על דברים או על בני אדם : שיני הזמן לא נגסו ביופייה, והיא נראית צעירה ורעננה כאז; **מבעוד מועד** – די זמן לפני המועד שנקבע, לא ברגע האחרון: התבקשנו להגיע לנמל התעופה מבעוד מועד כדי להספיק לערוך את סידורי הטיסה; **לכל המוקדם** – לא לפני, לא קודם ל־: אסיים לעבוד בשש ואוכל להגיע אליך לכל המוקדם בשש וחצי; הבנייה תסתיים לכל המוקדם בחודש ינואר; **עמד אחר כותלנו, הנה זה עומד אחר כותלנו** – **הוא מְמַשְׁמֵשׁ ובא**: הולך וקרב, מתקרב, הוא יבוא בקרוב, עומד לקרות בקרוב; **דָּחַק את השעה** – ניסה להקדים את המאוחר כי קצרה רוחו מלהמתין; נחפז יותר מדיי: כל הדוחק את השעה, שעה דוחקתו; יש לדון בעניין מתון מתון, ואין לדחוק את השעה; **דחיקת הקץ, דחק את הקץ** – 1. עשׂה מאמצים כדי לקרב את ביאת המשיח והגאולה השלמה: היהדות החרדית רואה בציונות תנועה חילונית החוטאת בדחיקת הקץ; 2. לחץ להביא בטרם עת ומתוך קוצר רוח להתממשותו או להתרחשותו של משהו, החיש את העניין קודם זמנו: משסיימתי את חוק לימודיי ניסיתי לדחוק את הקץ לגיוסי לצה״ל; **עָמַד עַל סַף** – עמד לפני, היה קרוב ל־: החוקר עמד על סף השלמת מחקרו; אף שעמדה על סף פרישתה לגמלאות, נתבקשה לעבוד עוד שנה; **קָרְבוּ ימיו** – בא זמנו, הגיעה שעתו: קרבו ימיי לצאת לגמלאות ולא עלה בידי להגיה את ספריי כיאות לפני פרסומם; **זריזים מקדימים** – אדם זריז נוהג לבוא מוקדם מן הראוי או להיות ראשון בין עושׂים: זריזים מקדימים למצוות; **כעת מחר השלישית** – מוחרתיים בזמן הזה, כעבור 48 שעות; **יָפָה שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם** – כדאי לעשׂות את הדבר בהקדם, מוטב להקדים לעשׂות את הדבר ולא לדחותו שכן השעה דוחקת: עלינו להזדרז ולצאת מכאן, ויפה שעה אחת קודם; **לְכָל המאוּחָר** – עד לזמן הנזכר בלבד, במועד הרחוק ביותר; **עד הסוף המר** – עד הרגע האחרון, עד בוא האסון הבלתי נמנע: הנצורים אמרו כי לא ייכנעו ויילחמו עד הסוף המר; **מִנְהֶרֶת הזמן** – מנהרה דמיונית שאפשר לעבור דרכה לפרק־זמן אחרת בעבר או בעתיד; **יבוא יומו** – יגיע זמן התגמול על מעשׂיו הרעים; **דייה צרה בשעתה, אַל תָּצֵר צָרַת מָחָר** – אל תדאג לעתיד, אלא היה מרוצה מן ההווה; **אם בא להרוגך, השכם להורגו**; **כיוון את השעה**; **מלחמת ששת הימים החלה כשהנחית חיל האוויר מכה מקדימה; הייתה לי שעה יתֵרה לבילויים**

<u>בהווה</u>. **הוֹוֶה** – הזמן הנוכחי, הזמן העכשווי, התקופה הנוכחית, ימינו אנו: מעמד הנשים בהווה השתנה מאוד; יש מי שחשוב לו ליהנות בהווה, ואינו דואג כלל לעתיד; **בן זמננו** – של ההווה, עכשווי: מילון זה הוא בעיקרו מילון של עברית בת זמננו; **ברוח הזמן** – על־פי המנהגים הרווחים באותה עת, על־פי האופנה המקובלת באותו זמן: התרגום המיושן הוצא במהדורה מחודשת ברוח הזמן – בשׂפה עדכנית ובלוויית איורים צבעוניים; **לכּול זמן** – לכל דבר יש מועד הקבוע לו, יש לעשׂות כל דבר בעיתו: לכול זמן ועת לכל רובה לשׂאת את ריבתו; **בזמן אמיתי, זמן אמת** – הזמן בפועל שדבר התרחש: בזכות לוויני התקשורת אפשר לצפות בטלוויזיה באירוע המתרחש בעולם בזמן אמת; האידנא < הא עידנא – **הָאִידָּנָא** – כעת, בזמן הזה, בימינו: השאלה היא אם לכנסת דהאידנא יש סמכות לכונן חוקה; **הוֹוִי** – עכשווי: התקשינו לחיות בזמן הזה בצורתו ההווית; **בעונתו** – בזמנו הקבוע, במועדו; **אַךְ הַפַּעַם** – רק בפעם הזאת ולא עוד: זוכרני נא וחזקני נא אך הפעם כדי לנקום באויביי; סלחי לי אך הפעם כדי שלא נתגרש; **דבר בעיתו** – מעשׂה שנעשׂה בזמן הנכון, דבר שנעשׂה בעיתוי המתאים: התערבותו במתרחש הייתה דבר בעיתו; **בעוד מועד** – בזמן, כל עוד לא מאוחר, כל עוד יש שהות, בטרם עבר הזמן שנקבע: הוא הגיע אל מקום המבחן בעוד מועד; מעטים צפו את המפולת בבורסה ומכרו את מניותיהם בעוד מועד; **מלאו לו כך וכך שנים (ימים)** – עבר עליו כך וכך זמן: לנערה מלאו 12 שנה; במלאת שנה למותו נעלה לקברו; הוא לא יעלה בדרגה עד מלאות לו שנה תמימה; **במלאת הימים**, **מקץ ימים (שנים)**, **מלאו ימיו** – הגיעה שעתו, הושלמה מכסת זמנו, הגיע זמנו (לסיים את, ללדת, למות וכו׳); **קָרְבוּ שנותיו, קרבו ימיו למות, לסיים את** – בא זמנו, הגיעה שעתו: קרבו ימיי לסיים את המיזם; **שעת האפס, שְׁעַת הַשִּׁין** – השעה המכרעת והגורלית, כינוי למועד המדויק שנקבע להתחלת פעולה חשובה; **הגיע שעתו** – באה עת הצלחתו, בא הזמן שיוכל לבצע את רצונו; **הגיע השעה** – בא הזמן המתאים או המצופה; **הגיע זִיווֹ** – בא זמנו, נמצא ראוי: הגיע זיווה של בתי למצוא לה את בן זוגה; **חלון הזדמנויות** – שעת כושר, הזדמנות שאולי לא תשוב עוד, בעיקר עבור ארגונים, חבָרות, מדינות וכד׳: מצבה האיסטרטגי של ישׂראל פותח חלון הזדמנויות לקבל עליה סיכון מחושב בהליכה להסכמי שלום; **השתמש בהזדמנות** – ניצל את שעת הכושר, לא החמיץ את האפשרות שנתגלתה לפניו; **שְׁעַת רצון, עת רצון** – זמן נוח וכשר, שעת כושר שתתקיים משאלה או תפילה: חיכיתי לעת רצון אצלו להביע את משאלותיי באוזניו; זו שעת רצון היסטורית ליישוב הסכסוך עם שכנינו, ואל לנו להחמיץ אותה; **עמד ליד עריסתו** – היה בשעת יצירתו או לידתו: המנהיג הזקן היה ליד עריסתה של התנועה; סימולטניות < **בּרזמניות** – קיום, מצב, תכונה או תופעה של שני דברים או יותר המתרחשים בעת ובעונה אחת; **בּרזמַני** – המתרחש בעת ובעונה אחת; **בדקה התשעים** – בְּדִיּוּק ברגע האחרון: תמיד בדקה התשעים את נזכרת ששכחת משהו; **פָּסוּק בִּזְמַנּוֹ כְּלֶחֶם בִּשְׁעַת רַעֲבוֹן** – דבר הנאמר בזמן המתאים הוא מֵשיב נפש; **בּרבזמן** – בעת ובעונה אחת, בְּדִיּוּק באותה שעה; **כּ + שם הפועל** – בזמן, בשעה ש־: **כטוב** לב המלך ביין, **כראותו** כי אין הנער; **צורך השעה, צורכי השעה** – דברים או פעולות הדרושים לאותו זמן ממש; **לכּול זמן ועת לכל חפץ תחת השמיים, קצור שחת בעוד השמש זורחת, הַכֵּה בַּבַּרְזֶל בעודו חַם, חַשֵּׁל את הברזל בעודנו חם** – פעל בעוד מועֵד, הזדרז ואל תחמיץ את שעת הכושר: מכרתי את מניותיי לפני המפולת הגדולה, וחישלתי את הברזל בעודנו חם; **האושר האמיתי אינו בפסגת ההר, אלא בעיקר בזמן הטיפוס אליה**; **ברזל כל זמן שהוא בתוך האור עושׂים ממנו כל כלים שירצו**; **שְׂמַח בחייך היום, ואל תבטח ביום מחר**; **אל נא תתרפקו על העבר כי לא ישוב עוד, נסו לשפר את ההווה כי הוא שלכם**;

<u>אחרי הזמן</u>. **אחרי** – אַחַר, בְּעִקְבוֹת, בָּתַר־, כַּעֲבֹר; לְאַחַר, לאחר זמן, פּוֹסט־, מִשֶּׁ־; **מִקֵּץ** – לאחר פרק זמן מסוים: וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם; **בּוֹשֵׁשׁ** – 1. בושש לבוא איחר להגיע, לא הופיע בזמן: השנה בושש החורף לבוא; 2. [לפני שם הפועל] התמהמה או השתהה בעשׂיית משהו, לא מיהר לעשׂותו: פנינו כמה פעמים אל ההנהלה אך היא בוששה מלענות; משה עלה למרום לקבל תורה ובושש מלחזור; פוסט, אֶקס < **בָּתַר** – מוספית בהוראת **לאחר, אחרי**: הסִפרות הבָּתַר־מקראית, הלקח הבָּתַר־מלחמתי, בָּתַר הטבה (ex-bonus), יום בָּתָר (ex-day), בָּתַר דיווידנד (ex-dividend), בתר תעשׂייתי; **בימים ההם, לְשֶׁעָבַר** – 1. הקודם, שהיה קודם, שהיה בעבר או לפנים: שׂחקן הזה הוא אלוף ישׂראל לשעבר בג׳ודו; איראן היא פָּרַס לשעבר; 2. פעם, לְפָנִים, לפני כן, בעבר, בזמן שלפני המסופר: לשעבר, כשהייתה הפרוטה מצויה, היה אדם מתאווה לשמוע דבר משנה ודבר תלמוד; לשעבר הייתה הולכת בנעלי עקב, ועכשיו היא מהלכת יחפה; **שִׁלְהֵי** – סוף, סיום, חלק אחרון של עידן או תקופה: היורה הקדים השנה וירד כבר בשלהי הקיץ; המדע המודרני החל להתפתח בשלהי המאה ה־16; [**שֶׁלֶף** – שׂדה אחרי שנקצר ונותרו בו שאריות מגבעולי התבואה שנקצרה]; **שִׁלְפֵי** – שִׁלְהֵי, סוף הזמן שאחרי, מוֹצָאֵי: חשתי רעב בשלפי הצום, אך החזקתי מעמד; בשִׁלפי השמָד נתכנסו רבותינו לאושָׁה; למרות שִׁלפי המחלה חשתי בכאבי גרר; **מוֹצָאֵי** – רכיב ראשון בצירופי סמיכות המציין את הערב ואת הלילה או את הזמן הסמוך לאחר המועד או את התקופה שהסומך מציין או את שִׁלהי הזמן שהסומך מציין: במוצאי שׂמחת תורה מתקיימות הקפות שניות; ספר חדש זה שופך אור על דמות החברה היהודית במוצאי ימי הביניים; **זה מקרוב באו** – לפני זמן קצר: עולים חדשים שזה מקרוב באו; **שהייה, שָׁהוּי, שָׁהָה** – 1. התגורר זמן מה במקום כלשהו, חי, בילה או העביר זמן מה במקום מסוים, היה זמנית במקום מסוים, וכן – **בָּא בְּצֵל קוֹרָתוֹ, הָיָה זְמַן מסוּיָּם בְּמָקוֹם אֶחָד, הִתְאַכְסֵן, הִתְאָרֵחַ, לָן, נָטָה לָלוּן, עָשָׂה בְּ־**: האורח ישהה בביתנו עד סוף השבוע; הוא נכנס למשׂרדו של המנַהל ושהה שם שעה ארוכה; 2. איחר: חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, וכן – **בּוֹשֵׁשׁ, הִשְׁתַּהָה, הִתְבּוֹשֵׁשׁ, הִתְמַהְמֵהַּ, הִתְעַכֵּב, הִתְמַהְמֵהַּ, הִתְאַחֵר, נוֹתַר מֵאָחוֹר, עָשָׂה בְּ־, פִּיגֵּר**; פעם אחת שהתה חבֶרתי מלבוא לביתי, וסובבתי ברחובות שעות כדי למוצאה; אל תשהה את תשובתך על מכתבי; בקשתו הושהתה ימים רבים; **השתהות, נשתהה, שָׁהוּי** – מעוכב, איטי, משתהה, מתעכב: אכל בתנועות איטיות ושהויות; צְנוּם גֵו ושְׁהוּי צעד הלך ברחוב האפל; **שיהוי, שיהה, הַשְׁהָיָה, הושהה, הִשְׁהָה** – עיכב לפרק זמן מסוים, גרם עיכוב או איחור במשהו, האריך את זמנו, דחה לאחר זמן: ביקשתי ממנו שלא ישהה את תשובתו אלא ימסור אותה בהקדם; יש לפעול ללא שיהוי וללא דיחוי; **שַׁהְיָן** – שדרכו לשהות או להתמהמה: המתנתי לבואה ורק כשאיחרה הבנתי שהיא שהיינית; **כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם** – כימים שעברו, כעבר הקרוב, כמו בימים עברו, כמו תמיד, כמו שהיה עד עכשיו: מדוע אין פניך כתמול שלשום, האם קרה דבר מה; **מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם** – משכבר הימים, מן הימים שעברו עד כה: וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם; **תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם** – 1. לא מזמן, לפני זמן לא רב [בעיקר בביטויים ׳רק תמול שלשום׳, ׳אך תמול שלשום׳]: הוא התמנה לתפקידו אך תמול שלשום וכבר פוטר; 2. לשעבר, לפני זמן רב: וַתַּעַזְבִי אָבִיךְ וְאִמֵּךְ

וְאֶרֶץ מוֹלַדְתֵּךְ וַתֵּלְכִי אֶל עַם אֲשֶׁר לֹא יָדַעַתְּ תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם; הַלְקָשָׁה, הִלְקִישׁ – גרם איחור, השהה, עיכב דחה לאחר זמן: המלקוש הלקיש את הבשלת פירות המטע; איחר את המועד – החמיץ את ההזדמנות, כשבא לעשות דבר מה התברר כי כבר עבר זמנו ואי־אפשר עוד לעשותו: עד שהרהיב עוז בנפשו לבקש את ידה, התברר כי איחר למועד כי כבר התארסה לאחֵר; עברה עִיתּוֹ, עבר זמנו – התיישן, פג תוקפו, אין לו נוגע עוד לעניין, למציאות וכד׳: זו אנציקלופדיה ישנה מאוד, כבר עבר זמנה; עבר יומו בטל קורבנו, עבר זמנו בטל קורבנו – דבר שלא נעשׂה במועדו, יש לבטלו לגמרי: המבחן עמד להתקיים אתמול, משעבר זמנו בטל קורבנו; יש מחר עכשיו – מילת ׳מחר׳ בהוראת מחר ממש; טחנות ה . . . טוחנות לאט, טחנות הצדק טוחנות לאט – אין אדם מקבל גמולו מייד, אלא לאחר זמן: טחנות האקדמיה טוחנות לאט כי שאלה ששאלת היום, תשיב עליה בעוד שנתיים; יֵשׁ מָחָר שהוּא לְאַחַר זְמָן – תשובת התנצלות הלצית למי שבא בטענה כי ההבטחה שהובטחה לו לא קוימה במועדה: לא התכוונתי לבוא אליך מחר כי יש מחר שהוא לאחר זמן; כל עַכָּבָה לטובה – אין להצטער על העיכוב שייתכן שתצמח ממנו תועלת; משנגנב הסוס נעלו את דַּלתות האורווה – פעל באיחור; עָברה שעָתו – ירד מגדולתו, חלפה תהילתו או הצלחתו: עברה שעתו של המנהיג המודח; מה שעבר – עבר – לא כדאי לטפל במה שהיה; נטרפה השעה – עברה שעת הכושר, הגיע זמן קשה, הזמנים לא היו כתיקונם, ולכן לא נעשׂה מה שצריך היה להיעשׂות, והוחמצה ההזדמנות לעשׂותו: כשהייתי צריך לעלות לאוטובוס נטרפה לי שעתי, ולא נסעתי; נטרפה לנו השעה ולא עלה בידנו להשתתף במכרז; שלג של אשתקד – משל לדבר שחלף ואיננו או שאינו מעניין עוד; הַצָּתה מאוּחֶרת – תפיסת עניין לאחר שעבר זמן־מה; עָבַר זמנו, עָבְרָה עיתו – התיישן, פג תוקפו, אין לו עוד נגיעה לעניין, למציאות וכד׳: זו אנציקלופדיה ישנה מאוד, כבר עבר זמנה; דֶּה פַּקְטוֹ > לְמעשׂה – לאחר היווצר העובדה הקיימת; מה שעָשָׂה עָשׂוּי – יש לקבל את הדבר בדיעבד; בְּדִיעֲבַד – לאחר מעשׂה, משנעשׂה הדבר: בדיעבד טוב שכך אירעו הדברים [ההפך: לכתחילה]: הכול לעגו לתחזיתו, אך בדיעבד התברר שצדק; לכתחילה לא הייתי מחליט כך, ברם בדיעבד נראתה ההחלטה נכונה; מים רבים זרמו מאז בירדן – עברו ימים רבים ארכו הימים; לא היו ימים מועטים עד ש־ – לא עבר זמן רב, והנה: לא היו ימים מועטים עד שנתפס האסיר שברח השבוע; שיני הזמן לא נגסו בו, שיני הזמן לא נגעו בו –ההשפעה המזיקה שיש לזמן החולף על דברים או על בני אדם דילגה מעליו: שיני הזמן כאילו דילגו עליה, והיא נראית רעננה ומעלה חן כבימים ההם; מִשֶּׁכְּבָר הַיָּמִים – מלפני זמן רב ביותר, בעבר הרחוק, וכן – בימים ההם, בשכבר הימים, מאז ומימי קדם, מאז ומעולם, מאז ומקדם, מאז ומתמיד, מדורי דורות, מימי קדם, מימים קדומים, מימים קדומים ביותר, מעולם, מקֶדֶם, מקֶדֶם, מקדמת דנה, משׁשת ימי בראשית, מתמיד, קַדמוֹנִיּוֹת: אנו חברים משכבר הימים עוד מימי השירות בצה״ל; קַדמוֹניוֹת – דברים שקרו בימי קדם, קורות הימים שעברו: מה אפשר לממש בימינו מקדמוניות חיינו בתקופת המקרא; חסידים הָרִאשׁונים הָיוּ שוהים שעה אַחַת וּמִתפַּלְלִים; כבר יצא רוב היום ורפתה החמה; באו כדרך השוטרים, שבאים תמיד לאחר שנעשׂה מעשׂה; כַּשֶּׁלֶג בַּקַּיִץ וְכַמָּטָר בַּקָּצִיר כֵּן לֹא נָאוֶה לִכְסִיל כָּבוֹד; כל שאפשר לעשׂותו מחר, אפשר לדחותו למוחרתיים, ויש מוחרתיים לאחר זמן; לא היום ולא מחר כי יש מחר לאחר זמן; כבר יצא רוב אייר שנה. יצאה השנה – נסתיימה השנה, הגיע השנה לסופה: בעוד חודש תצא שנת הלימודים, ונצא לחופשת הקיץ; שנה בשנה, מדי שנה בשנה – בכל שנה בקביעות: שנה בשנה אני נוהגת לנסוע למעיינות המרפא בחו״ל; מדי שנה בשנה מתכנסת כל המשפחה אצלנו בחג העצמאות; רב־שנים – הקיים כבר שנים רבות, ותיק מאוד: לא תוכל להתחרות בו ובניסיונו רב־השנים; משנה לשנה – ככל שעוברות השנים, בחלוף השנים, מדי שנה: משנה לשנה אתה נעשׂה צעיר יותר – מה הסוד שלך; עד בחצי ימיו – באמצע שנותיו: באה עליו מחלה ממארת ומת בחצי ימיו; מעודו – מימיו, מעולם: זו אחת ההחלטות הקשות שהממשלה קיבלה מעודה; מִיָּמָיו – מעודו, בכל ימי חייו: מימיי לא קדמני אדם למקום עבודתי; כָּעֵת חָיָה – למועד הזה בשנה הבאה, בעוד שנה בְּדִיוּק, בתאריך הזה בשנה הבאה: בשנה הבאה כעת חיה, אהיה משוחרר מן הצבא; שנה פשוטה – 1. [בלוח העברי] שנה רגילה שיש בה 12 חודשים [להבדיל משנה מעוברת]; 2. [בלוח השנה האזרחי] שנה רגילה שבחודש פברואר שלה יש 28 ימים [להבדיל משנה שחודש פברואר שלה מונה 29 ימים]; שנה סְדוּרָה – שנה שמִספר ימיה 354, ואילו שנה מעוּבֶּרֶת – 384 [יש בה 13 חודשים, ובפברואר 29 יום; החודש נוסף לשנה כדי להשוות את מניין שנות הלבנה לשנות החמה; בכל מחזור של 19 שנה יש שבע שנים מעוברות, ואלה הן: 3, 6, 8, 11, 14, 17, 19]; שנה חסרה – [בלוח העברי] שנה שמִספר ימיה 353 לעומת שנה שלמה – מִספר ימיה 355 ימים (במעוברת – 383): בשנה חסרה כל אחד מהחודשים מרחשוון וכסלו הוא 29 יום; השָׁנָה האֶזרָחית – השנה המתחילה ב־1 בינואר ומסתיימת ב־31 בדצמבר [היא נמשכת 365 יום, 5 שעות, 48 דקות ו־46 שניות; את עודף השעות, הדקות והשניות מצרפים כל 4 שנים בקירוב ליום אחד, הוא היום ה־366 של השנה המעוברת ב־29 בפברואר]; שנת התקציב, שְׁנַת הכספים – שנים עָשָׂר הֶחודשים שהם מסגרת הזמן לחוק תקציב המדינה, שנת חיי המסחר והכלכלה במדינה שכל מדינה קובעת בנפרד. שנת הכספים מתחילה ברגיל באחד בינואר או באחד באפריל; בן גילו – שמספר שנותיו כמספר שנות האחר, שגילו זהה לגיל האחר: שאלתני ׳בן כמה אתה?׳ או ׳כמה שנותיך?׳, תשובתי שאני בן גילך; מגמה עונתית – תופעה חוזרת ונשנית בעקיבות גבוהה בפרק זמן קצר יחסית בתקופות קבועות בשנה; במרוצת השנים – עם חלוף השנים: במרוצת השנים עלה בידנו להתבסס כלכלית; עונת מעבר – עונת הסתיו ועונת האביב, המשמשות תקופת מעבר מן הקיץ לחורף (הסתיו) ומן החורף לקיץ (האביב), ובדרך כלל מזג האוויר בהן אינו יציב: בישׂראל עונות המעבר קצרות מאוד; שְׁלהי הקיץ – סוף עונת הקיץ: היורה הקדים השנה וירד כבר בשלהי הקיץ; תקופת תמוז – עונת הקיץ; עת הזמיר הגיע; שְׁלהי הקיץ קשים מן הקיץ

תקופה. פתח פרק חדש ב׳, פתח דַּף חָדָשׁ – השתקם, חזר למוטב, התחיל תקופה חדשה: הכרזת המדינה פתחה פרק חדש בתולדות ישׂראל; לאחר הגירושים פתחתי פרק חדש בחיי; שבע השנים הטובות – תקופת השפע והשׂובע, כינוי לימי שפע והצלחה אישית או ציבורית, בעיקר לעומת ימי השפל שקדמו או שבאו בעקבותיהם: לאחרונה האיר לו המזל פנים; נראה ששבע השנים הרעות שלו באו אל קיצן, ועתה מתחילות שבע השנים הטובות; שנות העשׂרה – תקופת ההתבגרוּת, מגיל 11 עד 19; הקיפו הימים – עברה התקופה של: הקיפו ימי מכונת הכתיבה והטלפון הציבורי; ימי העמידה, גיל העמידה – התקופה בחיי האדם שלפני הזקנה; יְמֵי חוֹרפּוֹ – צעירותו: בימי חורפּי שמעתי מפי הזקנים סיפורים מרתקים; תקופת הזוהר – שׂיא הפריחה, ההצלחה והשׂגשׂוג, תקופת ההצלחה הגדולה: בתקופת הזוהר שלה העמידו יהודי ספרד רבנים, משוררים, סופרים, רופאים ומדינאים הזכורים עד היום; בא לפרקו > הִגִּיעַ לְפִרְקוֹ, עָמַד עַל פִּרְקוֹ – התבגר, הגיע למלוא שנותיו, בָּגַר והגיע זמנו להינשׂא: בנותיי הגיעו לפרקן, ואין בידי ממון להשׂיאן; הִגִּיעַ לְפֶרֶק הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ, הגיעה לפֶרק בתולה נישׂאת – ביטוי מליצי שמשמעו: בגרה העלמה והגיע זמנה להינשׂא: הבחור הגיע לפרק ׳האיש מקדש׳, ובת שכנתי הגיעה לפרק ׳בתולה נישׂאת׳ הכירו זה את זה ופתחו פרק חדש בחייהם; מרוץ הימים – במרוצת הזמן, ברבות הימים, בהמשך הזמן; ברבּוֹת הימים – עם הזמן, במרוצת הימים: כיוון שהשעה שׂיחקה לו והיה ברוך כישרון, עלה ברבות הימים בסולם הדרגות עד שנתמנה לכהונת מפקד האגף; פעמי האביב החלו להתדפק על חלונות ביתי; האביב הטוב והמיטיב התחיל ממשמש ובא

זמן = חיים. צרור החַיִּים – [בתקופת המקרא] 1. כינוי לתקופת חיי האדם על פני האדמה; 2. כינוי לחיי הנצח שאחרי המוות; אדם ילוד אישה קצר ימים – שחי זמן קצר ושׂבע רוגז; קְצר ימים – שחי זמן קצר, שאינו מאריך לחיות: הפרפר קצר ימים שכל ימיו חודשים מספר; עד רגעיו האחרונים, עד הרגע האחרון – עד הסוף, עד רגע הסיום, עד שהדבר הגיע לסיומו, עד המוות: עד הרגע האחרון קיווינו להציל את המשׂא ומתן; עד הרגע האחרון האמין שתימצא תרופה למחלתו; שְׁלהי החיים קשים מן החיים; במלאת לו שנות שֵׂיבה; פיתויי הזמן

עבר זמן רב. זמני, זְמַנִיּוּת – הימשכות דבר זמן מוגבל; אי־קביעוּת, ארעיוּת, מוגבלוּת בזמן: זמניות קיומנו בעולם הזה מעוררת אצל אחדים פחד מפני המוות; זמני – לא קבוע, רגע מסוים; זְמַנִית – באופן זמני, לזמן מועט, לזמן מוגבל ומוקצב בלבד: הנשׂיא נפל למשכב, וסגנו ימלא זמנית את תפקיד הנשׂיא; כרוֹנִיּוּת – ממושכוּת, הימשכות זמן רב ללא סיום; כרוני > מתמשך – יותר משלושה חודשים, שלרוב אינו חולף; ארוכות, ממושכות, שעה ארוכה־ארוכה – זמן רב, זמן ממושך מאוד: דיברתי איתו ארוכות; חלתה בימי זקנתה ושכבה ממושכות בבית החולים אף שלא נמצאו ארוכה ומרפא לחולייה; זה מכבר, זה כבר, זה ימים רבים – כבר זמן רב, לפני זמן רב, זה זמן רב: יונתן סיים את חוק לימודיו זה מכבר, והוא כבר רופא מומחה; זה ימים רבים שלא ראיתיך; יונתן סיים את חוק לימודיו זה מכבר, והוא כבר רופא מומחה; לקח הרבה זמן > עָבַר זמן רב, ארך שנים, העניין נמשך שנים, אָרְכוּ הימים: משבר האנרגייה יימשך עוד שנים; נמשך כְּיוֹבֵל – נמשך זמן רב ביותר: השמירה בלילה המקפיא נמשכה בעיניו כיובל; פעם אחת ביובל – לעיתים רחוקות ביותר, נדיר מאוד: פעם אחת ביובל קורה ששתי הקבוצות הגדולות האלה ישׂחקו על מגרש אחד; אֶרֶךְ מועד – שנקבע או ניתן לזמן ארוך יחסית: יש פיקדון ארך מועד ויש פיקדון קצר מועד; קְצַר מועד – שנקבע או שניתן לזמן קצר יחסית: לפי ההזמנה במכרז משך עריכת הספר הוא קצר מועד; עידן ועידנים – זמן רב מאוד, ימים רבים: זה עידן ועידנים אני מחזר אחריה; עָבָר קָצִיר כָּלָה קַיִץ – חלף הזמן שבו קיווינו כי יקרה משהו וזה לא קרה; שְׁנוֹת מְתוּשֶׁלַח – כינוי לשנים ארוכות ורבות ביותר: אילו באתי לספר לך כל מה שלמדתי, לא יספיקו אף לא שנותיו של מתושלח; כְּאוֹרֶךְ הַגָּלוּת – מָשָׁל לדָבָר הנמשך זמן רב, בלי סוף או

בלי תכלית כמו גלות עַם ישׂראל ; יוֹבְלֵי יוֹבְלוֹת ודורי דורות לא נפגשנו; הרגעים הבאים נראו בעיניו כנצח נצחים

פרק זמן. פְּרוֹבִיזוֹרִי > אֲרָעִי, זְמַנִּי – לא קבוע, שנמשך פרק זמן מסוים, וכן – בַּר־חֲלוֹף, בַּת־חֲלוֹף, הזדמנותי, חוֹלֵף, חליף, טֶנְטָטִיבִי, כַּחֲלוֹם יָעוּף, מתכלה, עוֹבֵר, עֲרָאִי, קִיקְיוֹנִי, רִגְעִי, שְׁעָתִי: הצריף הזה הוא מבנה ארעי; בני האדם הם המין היחיד המודע לכך שחייהם הם בני־חלוף; רִגְעִיּוּת, רִגְעִי – שנמשך רגע, שחולף או מסתיים מהר, קצר מאוד, זמני: החלטתו התקבלה בזמן של לחץ רגעי פתאומי ולא ביישוב הדעת; שְׁעָתִי – זמני, ארעי, לא קבוע, לשעה: התלהבות שעתית שתחלוף עד מהרה; טֶנְטָטִיבִי – רעיון, תוכנית וכד׳ שהוא ניסיוני, שמיועד לבדוק דברים, ושאינו מגובש סופית: זו הצעה טנטטיבית בלבד שעשׂויה להשתנות לפי תגובות שנקבל; אחת לשבוע (לחודש, לשנה) – מדי שבוע, חודש, שנה, פעם אחת בשבוע (בחודש, בשנה): אחת לשנה אני נוסעת לחו״ל בחופשת הקיץ; אחת לשלוש שנים בא דודני לבקרני מארה״ב; מִדֵּי – בכל פעם, בכל עת ש־: מדי יום טלפן אליי לשאול בשלומי; מדי יום (לילה, בוקר, שבת, חודש, שנה וכו׳) לציון דבר המתרחש או נעשׂה בקביעות, בכל פרק זמן מסוים – בכל יום (לילה, בוקר, שבת, חודש, שנה וכו׳): מדי חודש בחודש נועדתי איתו בבית קפה; מדי בוקר יש פקקי תנועה בכניסה לתל אביב; בין כה וכה, עד כה ועד כה, בֵּינְתַיִּם, בֵּינָתַיִּם – בזמן הזה שעבר, בזמן שבין עניין אחד לעניין אחר: חיכיתי בתור לרופא, ובינתיים קראתי סיפור מעניין באחד העיתונים; מדי כמה דקות – אחת לכמה דקות: מדי כמה דקות המונית נוסעת לצפת? – מדי עשׂר דקות (כל עשׂר דקות, אחת לעשׂר דקות); אוטוטו, אוֹ טוֹ טו > עוד מעט, עוד רגע קט, הנה, בכל רגע, כבר, מייד, בעתיד הקרוב ביותר: עוד רגע אסיים ואז אתפנה אליכם; פרק זמן – משך, יחידת זמן רצופה, חלק של זמן, עונה, תקופת זמן מוגדרת: מצבו הוטב במקצת לאחר פרק זמן של שיקום וטיפול פיזיותרפי; תקופת מעבר – תקופת ביניים בין שתי תקופות מוגדרות בארגון, בחברה, בתרבות, בפוליטיקה, בביולוגיה וכד׳: הוחלט להקים ממשלה זמנית לתקופת המעבר שעד לבחירות; בסביבות – נאמר על דבר משוער בכמות, במידה או בזמן, וכן – באומד, במשוער, בערך, לא בְּדִיּוּק, נאמד, פחות או יותר, לפי אומדן: אשוב בסביבות 8 בערב; דבריי נאמרו במשוער; המבצע החל בשעה 3 בקירוב; מִבְּעוֹד יום – בטרם יֵרד היום, לפני בוא הלילה; חדשים מקרוב באו – הגיעו לא מזמן; תמול שלשום – 1. לא מזמן, לפני זמן לא רב: הוא התמנה לתפקידו אך תמול שלשום וכבר פוטר! 2. בעבר, לפני כן, לפני זמן רב: הלכת אל עם אשר לא ידעת תמול שִׁלְשׁוֹם; עֲרַאי – [בעיקר כסומך] שהוא זמני, שאינו של קבע: בסוכות אדם יוצא מדירת קבע וישן בדירת עראי; עֲרָאִיּוּת, אֲרָעִיּוּת – זמניות, חוסר קביעות, מקריות: בגלל ארעיות מגורינו בדירה לא רצינו להשקיע כסף ומאמצים רבים מדי בסידורה; לא מכבר – בזמן האחרון, זה לא כבר: לא מכבר ראה אור ספרו השני; בֵּין השמָשׁוֹת – הזמן שבין שקיעת החמה לצאת הכוכבים, ספק יום ספק לילה, זמן של דמדומים, חוסר בהירות; בתהפוכות הזמן – שינויים והפתעות שנוצרו עם הזמן; תקנת עֲרַאי, הוראת שעה – הוראה זמנית, תקנה שתוקפהּ לזמן מוגבל; רָפָה היום לַעֲרוֹב ותש כוחה של חמה – השמש נוטה לשקוע; לימים, לא עברו ימים מרובים עד ש־, ברבות הימים, במרוצת הימים, הזמן או הדורות, עם הזמן, בחלוף הזמן, בזמן מן הזמנים; היה נתון תחת גלגל המאורעות ופגעו בו השעות הרפויות

פסק זמן. פֶּסֶק זמן – הפוגה קצרה במהלכה של פעולה; אַרְכָּה – הארכת זמן, שהות נוספת, דחייה לזמן אחר: הממשלה נתנה ארכה לפקיעת האולטימטום; הֲלָנָה, הֵלִין – עיכב, דחה, השהה (כגון הלין שׂכר, הלין דין), הִשְׁהָה דבר עד הבוקר: המעסיק הלין את שׂכרי לחודש הבא; הרחיב את זמנו – נתן לו ארכה; שיהה – עיכב, השאיר לפרק זמן: כדי שנעמוד בזמן אל לנו לשהות את המלאכה; שיהוי – הפסקה קלה, אתנחתה, פֶּסֶק זמן, הפוגה: יש לפעול ללא שיהוי וללא דיחוי; שִׁיהָה את עצמו – עיכב את עצמו, התאפק: הנצרך לנקביו ראוי שלא ישהה את עצמו; רֶוַח – שהות, הפסקה בזמן בין פעולה לפעולה: השודדים הגיעו לביתי לאחר שניתן רווח כדי להתחבא לאלמנה ולבניה; בזמן מן הזמנים – בתקופה מסוימת, באחד הזמנים, באחד הימים, פעם אחת: אם תזדמן לעירנו בזמן מן הזמנים, נשׂמח לארח אותך בביתנו; אֵי פעם – באַחד הימים, בזמן מן הזמנים: אל תדאגו, אי פעם יסתדר הדבר; מי יודע אם נשוב וניפגש אי פעם? פעם אחת – [פתיחה למאורע שקרה או יקרה] באַחד הימים: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ועלמת חן נקרתה בדרכי;

אין זמן. כָּלָה – אזל, נגמר, הסתיים, הגיע לסוף, נשלם: כלתה המלאכה כי כלו מים מן הכד; כלו עיניו מלצפות לישועה; כָּלֶה – זמני, שחולף ועובר, שאינו מתקיים לעד, שמגיע לקיצו: אני חש שימיי כלים לריק; כולנו יצורים כלים וחולפים, וסופנו לעבור מן העולם; בָּלַע – העסיק כליל, תפס עד תום: כתיבת הספר בלעה את כל זמנו; הוא קל כנשר הבולע ברגליו עיירות וכפרים; לְאַלְתָּר – מייד, תכף ומייד, בו ברגע, עכשיו, כהרף עין, כרגע, ללא עיכוב: יש לשלם את החוב לאלתר; חי על זמן שאול > ימיו ספורים – לא נותר לו לחיות זמן רב: משהתגלה אצלו סרטן ימיו ספורים; בת רגע – זמנית, רגעית, חולפת; תֵּכֶף – בעוד זמן קצר מאוד, בעוד רגע, מייד, עוד מעט: על דלת חנותו היה תלוי פתק: ׳תכף אשוב׳; תָּכַף – 1. בא זה אחר זה, הופיע או התרחש ברציפות או בתכיפות, התקיים בתדירות גבוהה: התקלות במכונה הלכו ותָכְפוּ עד שלא היה מנוס מלהחליפה; התוכף עשייה לאמירה אדם אמין הוא; 2. הסמיך דבר לקודמו: אצלו תמיד תכפה עשׂייה לאמירה; עוד מעט ו־ – כמעט ש־, בקרוב, עוד רגע קט, בעוד זמן קצר: המנַהל עסוק, עוד מעט יתפנה לשׂוחח איתך; הפיכה והפיכה – טיפול ועיסוק ממושך בדבר: סיום כתיבת ספר טעון הפיכה והפיכה כדי לצמצם בו את שגיאות ההגהה; עָשָׁן – שם דבר למשהו החולף ומתנדף מהר, דבר בר־חלוף: כהתנדף עשן מארובה, כן יתנדפו מעולמנו חורשי מזימות, עבריינים, מחבלים ושאר מרעין בישין; התאדות, התאדה, נגוז, התנדפות, התנדף כעשן – חלף חיש מהר, כחלום יעוף: תקוותיו נגוזו כהתנדף העשן; כחלום יעוף – משל לדבר־מה החולף מהר ואין לו כל אחיזה ממשית במציאות, הוא חולף ומתנדף כחלום, הוא דבר חולף ורגעי: החיים משולים לרגע כחרס הנשבר, כחציר יבש וכחלום יעוף; הֶרֶף עַיִן – זמן קצר מאוד, כנדנוד עפעף העין: העבר הלך ואָיִן, ההווה – כהרף עין, והעתיד – עדיין; לְהֶרֶף עַיִן – לרגע קצרצר, לפרק זמן מזערי, לשנייה אחת: ראיתי אותו רק להרף עין – בקושי הצלחתי להבחין בפניו; בְּהֶרֶף עַיִן, כְּהֶרֶף עַיִן – בִּן רגע, תכף ומייד, במהירות, בתוך פרק זמן קצרצר: בבחירות החלטתי בהרף עין, לא היססתי במי לבחור; דֶּד לַיין > מועד אחרון, המועד האחרון, שעת נעילה – הזמן הסופי לבצע דבר מה, הזמן שבו פעולה מסוימת חייבת להסתיים, שעה קבועה שבה יש לסיים את הפקת העיתון לקראת הדפסתו; לאלתר, כְּהֶרֶף עַיִן, תכף ומייד, רגע קט, שבריר שנייה, בִּן רֶגַע – ברגע אחד, כהרף עין: נדהמתי לשבריר שנייה ומייד התעשַׁתי; עונה רותחת, עונה בוערת – עונה שהעבודה בה רבה ודחופה ביותר: ימי הבציר הם העונה הבוערת בכרם; שָׁעָה קַלָּה – זמן קצר, זמן מועט; [= ש״ת] מיידי; [= תה״פ] מייד: זה יביא תוצאות מייד; מטרתנו המיידית > מטרתנו הראשונה, הדחופה, הקרובה ביותר, הראשונה במטרותינו; סַד הזמן, סַד הזמנים – מְגֻבֶּלֶת זמן חמורה שאי־אפשר להתחמק ממנה; זמן קטן, זמן מועט, זמן קצר – זמן הנמשך מעט, שעה קלה; מרוץ נגד הזמן, מרוץ נגד השעון – פעילות קדחתנית כדי לעמוד בלוח הזמנים, פעילות נמרצת שמטרתה להספיק לעשׂות הכול במועד שנקבע: ניהלנו מרוץ נגד השעון כדי להספיק להגיש את העבודה לפני החופשה; קצרה היריעה, תקצר היריעה – הנושׂא רחב מלספרו במילים אחדות; אין זה המקום ואין זה הזמן – הנסיבות אינן מתאימות לעיסוק בעניין מסוים: אין זה המקום ואין זו השעה לדון בבקשתך לקידום; אין שעתו פנויה, נתקצרה לו השעה, השעה דחוקה לו, השעה דוחקת, שעתו דחוקה עליו – זמנו מוגבל ביותר, נתון במצוקה: ראיתי ששעתי דחוקה לי וויתרתי על הבילוי; אין ליבו פנוי: לא היה ליבי פנוי לתת את דעתי בעניין; אָכְפָה עליו השעה – השעה הכריחה אותו ל־: השעה אכפה עליי לסיים את השיעור כעת; קְצַר מועד – שניתן לתקופה קצרה מסוימת; שעון החול אזל – הגיע הזמן שמוכרחים לפעול; קְצַר המצע מהשׂתרע – אין די מקום או זמן להאריך בעניין: אלה גופי הדברים, ואידך זיל גמור כי קצר המצע מהשׂתרע; קיקיון דיונה – כינוי לדבר שמתקיים זמן קצר, כמו הקיקיון של יונה: התלהבותו היא קיקיון דיונה, היא תפוג קודם שיעשׂה מעשׂה; קיקיוניוּת, קיקיוני – זמני, בן־חלוף, בר־חלוף; בִּן לילה היה ובִן לילה אבד, כקצף על פני המים כמוץ עובר, כמוץ לפני הרוח, כמוץ ברוח, כצל עובר, כקש עובר – דברים זמניים שחולפים כהרף עין, כאילו לא היו מעולם: רעיונות שניסה להטמיע היו כקש עובר הנישׂא ברוח המדבר; דבריו ערכם כמוץ ברוח; לא לעולם חוסן – הכול זמני ושום דבר אינו קיים לעד, הצלחה ומעמד ועושר ותהילה וגדולה: כיום ארה״ב היא מעצֶמֶת העולם, אך לא לעולם חוסן; הכול בן־חלוף, גלגל חוזר בעולם – הכול זמני, החיים מלאי חליפות ותמורות: גלגל חוזר בעולם, ואין המזל או העושר קבועים ועומדים במקום אחד; יום רודף יום – והשבוע נגמר; היה נתון בסד הזמן; אין עיתותיי בידי; כילה את זמנו; אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה, יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר; לא הייתה השעה יפה להיכנס לעובי הקורה; לא זה המקום ולא זו השעה; בִּן לילה היה ובִן לילה אבד; מקוצר הזמן ומאריכות העניין; עת לקצר ועת להאריך; נטרדתי בהֶבלי הזמן ולא הייתה שעתי פנויה ל־; אין השעה כשרה ל־; נטרדתי בהבלי הזמן, ואין שעתי מספקת; אם שעונך אינו מושך אותך למקום אחר, שב ואספר לך דבר; אילו באתי לספר לך מה שלמדתי בעניין זה, לא יספיקו שנותיו של מתושלח; זמני בהול; אין דעתו פנויה ל־; פיניתי עצמי מכל ענייניי, והנחתי את השאלות שאין הזמן דוחק להשיב עליהן מייד; קח פסק זמן ואל תחשוב, שב מול הים ואל תדאג, תן לראש לנוח מהפיצוצים וללב מהלחצים > מהירות!

יש זמן. עֵת לכל חֵפֶץ – יש זמן מתאים לכל דבר; זמן ארוך, זמן גדול, זמן מרובה, זמן רב – זמן הנמשך הרבה; גִּלְגֵּל את השעות – הֶעביר את הזמן, בילה זמן: שׂוחחנו על דא ועל הא כדי לגלגל את השעות; עד בּוֹשׁ – חיכה זמן ממושך, חיכה עד שקצרה רוחו: חיכינו במִרפאה עַד בּוֹשׁ אך הרופא לא הגיע; עוד היום גדול – יש זמן, ואין

צורך למהר; ייחד זמן, הועיד זמן – קבע זמן למטרה או לאדם; זְמַן מָה – זמן מסוים, פרק זמן לא־מוגדר: בגלל שיקולי תקציב נדחתה רכישת הספרים לספרייה לזמן מה; בזמנך החופשי, בזמנכם החופשי – בזמנכם הפנוי, לפי הקצב האישי שלכם: בזמנכם החופשי השתדלו לתרגל את כללי הדקדוק שלמדנו בכיתה;

זמן מתאים או לא מתאים. כַּשֶּׁלֶג בקיץ – משל לדבר שלא בזמנו או שלא במקומו; (anachronism) אֲנַכְרוֹנִיזם > מַעתַק זְמַן – 1. דבר מיושן, טעות בזמן, ייחוס דבר שלא מתאים לזמנו; אי־התאמה בין סדר האירועים במציאות של דבר (כגון אדם, אירוע, חפץ, השקפה, רעיון או מנהג) ובין הסדר שבו הם מופיעים בטקסט: הקרבת קורבנות בעיני רבים היא מעתק זמן בעולם המודרני; עיתוי לא מתאים – קטע ברצף הזמן שבו דבר (פעולה, אירוע וכד׳) נמנע מלהתרחש; השעה הבשילה ל־; לא הייתה השעה יפה להיכנס לעובי הקורה; לא זה המקום ולא זו השעה; עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר; לכול זמן ועת לכל חפץ תחת השמיים; מדוע אחרו פעמיך?

לפעמים. לפרקים – פעמים, מזמן לזמן: הגשם יֵרֵד לפרקים; נְדירוּת, נָדִיר – 1. שאינו שכיח, מיעוטו ניכר: באוסף שלו כמה בולים נדירים יקרי ערך; צֵיד חיות בר לא מבוקר עלול להכחיד זנים נדירים שלהן; 2. מה שקורה לעיתים רחוקות, שמתרחש פעמים מועטות, שאינו תדיר: הגשם הוא תופעה נדירה במדבר; הברד נדיר בארצנו; מִדֵּי פעם, לעיתים, לעיתים מזומנות, עיתים . . . ועיתים – פעמים כך ופעמים כך: עיתים מתנהג למופת, ועיתים כשוטה; לעיתים, עיתים – לפעמים, פעמים; עיתים ועיתים – פעמים כך ופעמים כך: עיתים אדם עושׂה מלאכה, ועיתים אין אדם עושׂה מלאכה; לעיתים מזומנות – מפעם לפעם, בזמנים מסוימים, מדי פעם, לא בקביעות: בצעירותנו נהגנו להיוועד לעיתים מזומנות, אבל בשנים האחרונות נותק בינינו הקשר; פעמים ש־, מִזְמַן לִזְמַן, מֵעֵת לעֵת, פעמים . . . ופעמים . . . – יש שיהיה כך, ויש שיהיה אחרת: פעמים אני משכים קום, ופעמים אני מאחר לעבודתי; אנו מתראים מעת לעת, אך עדיין אין קשר קבוע בינינו; קורה לפעמים ש־ > פעמים אני ישן עד הצוהריים; יֵשׁ שׁ־ – יש שאינו מש מדעתו ימים רבים, ויש שהוא מקבל עליו דעות אחרים; לעיתים תכופות, לעיתים קרובות – בזמנים סמוכים זה לזה, בתדירות: נסעתי לעיתים קרובות לתל אביב בשל עסקים; לעיתים רחוקות – באופן נדיר, לא בתכיפות;

תמיד. לעד. תמידיות – התכונות או המצב של להישאר קבוע ובלתי משתנה; וכן – חיי נצח, חיי עד, נצח, נצחיות על־זמניות; הוֹרָאַת קֶבַע – הוראות שִׁגרתיות המסמיכות לבצע פעולות מסוימות (של תשלומים בבנק וכד׳); עד עולמי עד; כתרנגול המנקר באשפה – מהבוקר עד הערב; אחת ולתָמיד – באופן מוחלט, בלי לדון בו עוד: עליי לומר לך את האמת אחת ולתמיד; הוראה לדורות – הוראה או חוק לתמיד, שקַיים לעולם; מאז ומתמיד > מאז ומעולם, מעודו, כל ימיו, מתמול שלשום, מעולם; מעתה ועד עולם – לנצח, לתמיד, לעולם ועד: הוא נשבע לה אמונים מעתה ועד עולם; לעולם – לדור דורים, לדור ודור, לחלוטין, לעולם ולעולמי עולמים, לעד, לנצח, לתמיד, עד נצח, עד עולם, לעולמי עד, לעולם ועד, לנצח נצחים, לצמיתות, עדי עד, עד סוף כל הדורות, עד עולמי עד, עולמית; על־זמניוּת, על־זמני – נצחי, קיים עד אינסוף, זמנו בלתי מוגבל, מחוץ לזמן, שאינו ארעי, שאינו תלוי בזמן, העומד מעל לזמן, שאינו בן־חלוף, על־זמני: יצירות גדולי אומני הרנסנס הן יצירות על־זמניות שלא נס ליחן גם בימינו; עַד דוֹר עֲשִׂירִי – לאורך ימים, לשנים רבות מאוד: זכור זאת שנים הרבה, ועד דור עשׂירי יש להזהיר על כך; חיי עד, חיי עולם – כינוי לחיי העולם הבא או לחיי נצח, כינוי מליצי לאורח חיים השָׂם דגש בחיים רוחניים שעיקרם לימוד תורה וקיום מצוותיה לדורות, והמביאים את האדם לחיי העולם הבא [ההפך: חיי שעה]: הנח לחיי שעה וקנה לך חיי עולם; הניח חיי עולם ועסק בחיי שעה; עד אין־סוף – בלי סוף, בלי שייגמר לעולם: בקצב הזה עלולה הפרֵדה להימשך עד אין־סוף; עד אָנָה – עד מתי? מתי יגיע הקץ לדבר? מתי יהיה המועד האחרון או הגבול ל־: עד אנה אלמד בכיתה שכל רצונם של תלמידיה ללכת הביתה; קנה לו נצח בזיכרון האומה

לעולם לא. אף פעם > מֵעוֹלָם (לעבר), לעולם (להווה ולעתיד); אף פעם בחיי >מעודו, מימיו – אף לא פעם אחת: מימיי לא נדחקתי לראש התור, ומעודי לא הקפדתי בתוך ביתי; כשיצמחו שְׂעָרות על כף ידו – לעולם לא, בשום פנים: לעולם לא אשׂיא את בִּתִי לך אלא אם כן יצמחו שְׂעָרות על כף ידי; לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל – לא רצוי לאדם להוציא את עצמו מהקבוצה, מהציבור ומאורחותיו; כף רגלי לא תדרוך שם לעולם – ביטוי שמשמעו: לעולם לא אבוא לשם עוד;

הזמן עובר לאט או מהר. טחנות (הצדק, האקדמיה, המנהלה . . .) טוחנות לאט – אין אדם מקבל גמולו מייד בשל התמהמהות; מים רבים זרמו בירדן, הרבה מים יזרמו בירדן – זמן רב יעבור ודברים רבים יקרו עד ש־, הדבר לא יקרה כה מהר: שנים מדברים על שינויים במערכת החינוך, אך מים רבים יזרמו בירדן עד שיהיה שינוי מהותי; אצה רצה השעה – הזמן עבר מהר; יום נכנס ויום יוצא השנים הלכו הלוך וחלוף; רעיונות מוצלחים הם תוצאה של התפתחות איטית; בחדר המיטות אנשים מגלים את ההנאה הגלומה במין איטי באמצעות טנטרה וצורות אחרות של האטה אירוטית > היסטוריה! המתנה! יום! לילה! עד; עתיד! שעה!

זְקנה!

זקנה טובה. זִקנוּת, זִקנה – 1. טווח הגילים התוחם את השלב האחרון של מחזור חיי האדם הממוצע, מבן 65 ומעלה: זִקנה צעירה – מ־65 עד 75 בקירוב, זִקנה אמצעית – מ־75 עד 85 בקירוב, זִקנה מופלגת – מ־85 בקירוב ומעלה; זִקנה מופלגת, זקן מופלג – קשיש שהאריך ימים והגיע לעשׂור התשיעי והעשׂירי לחייו: נראו בו אותות זקנה; 2. סֵנילי, סֵניליות > זִקנה – תכונות או מצב של ירידה גופנית ונפשית בתפקוד הזקן, בייחוד הידרדרותו בתפקוד ההכרני, היינו התנהגות מבולבלת או מוזרה וחוסר יכולת לזכור דברים בשל קיהיון, טרשת עורקים ועוד; זִקנה מוצלחת – זקנה שמקפידים בה על עניינים אלו: הימנעות ממחלות וממוגבלות, שמירה על יכולת הכרנית, תזונה ראויה והתעמלות, מעורבות פעילה בחיים והתאמת החיים לתהליך ולקצב של ההזדקנות; זָקֵן, נִזקַן, נִזדַקֵן, הִזקִין זָקֵן – 1. האריך ימים והגיע לשלהי ימיו, הניכרים בירידה תפקודית (גופנית ונפשית) ובעיקר הכרנית (קוגניטיבית), ופעמים גם במחלות, וכן – בא בימים, האריך ימים, הגיע לשׂיבה, הפך לזקן: כל עוד לא כהו עיניי ולא נס לֵחִי, יש בכוחי ללמוד; תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חוכמה ניתוספת בהם; השם – ביאה בימים, גבורות, שׂיבה, ישישות, קשישות: זוֹקֵן – זִקנה: ועיני ישׂראל כבדו מזוקן: דווה הלב למראה אדם שחוכמתו וזיכרונו גוועים מזוקן; כבדו רגלינו מזוקן וכוחנו אין עימנו; הזדקנות – שינויים ביולוגיים (גופניים ונפשיים) הנוגעים לגיל הכרונולוגי. לרוב מבחינים בין שינויים הנובעים מתהליכים ביולוגיים תקינים ובין שינויים הנגרמים מפתולוגיות הקשורות לגיל; הזדקן – 1. הזקין, נעשׂה זקן יותר; 2. ניכרו בזקֵן ההשפעות של העלייה בגיל בגוף ובנפש, כגון כישורים פחותים, היחלשות כוח, היפגעות יכולת מסוימת, בריאות פוחתת; הזדקן יפה – האריך ימים זמן רב יותר מהממוצע בזמנו ובמקומו, כגון אם תוחלת החיים הממוצעת במדינה היא 83 ואתה בן 85, אתה מזדקן יפה; זְקוּנִים – ימי הזִקנה, גיל הזִקנה; יַלדוּתו לֹא בִּיישה אֶת זִקנוּתו – גם בהיותו צעיר היה בעל סגולות טובות כפי שנודע בימי זקנותו; זקן ורגיל – מנוסה בהוויות העולם; מצב הזקנה או תהליך ההתבגרות, בא בימים – זקן מאוד, קשיש: בבית האבות פגשתי שני מבוגרים שהם באים בימים, אך משׂחקים שח טוב ממני; קָשִׁיש – 1. בכיר, מבוגר בגיל: דנה קשישה מֵאחותי בארבע שנים; 2. זָקֵן, וכן – אזרח ותיק, איש שׂיבה, בא בימים, בעל מִספר שנים רב, בעל קצבה, גיל הזהב, גמלאי, הגיל השלישי, וֶטֶרָן, ותיק, זקן מופלג, ישיש, סב, קִצבַּאי, פנסיונר, שָׂב, שְׂבַע ימים: עיניו הקשישות הביטו ברחמים בילדו; אזרח ותיק – תושב ישׂראל שהגיע לגיל הפרישה: 67 שנים לגבר ובטווח 62–65 שנים לאישה; הארכת ימים, אורך ימים, אריכות ימים – חיים ארוכים, למשך זמן רב: הזקן זכה לאורך יָמים; מי ייתן שתזכו לאורך ימים מתוך בריאות ואושר; האריך ימים, האריך ימיו, האריכו ימיו, האריך שנותיו – חי חיים ארוכים והגיע לזִקנה ולשֵׂיבה: המחמיר במזונו מאריכים ימיו ושנותיו; גְּבוּרוֹת – גיל 80; הגיע לגבורות – מלאו לו שמונים שנה: כשהגיע סבי לגבורות, ערכו לו כל צאצאיו מסיבת הפתעה; מְלֵא ימים – זקן מופלג, גיל מופלג, בא בימים, עברו עליו רוב שנותיו; חיי מתושלח – כינוי לזִקנה מופלגת; ימי מתושלח – הַרבה זמן [על שֵׁם אורך חייו המופלג של מתושֶׁלַח (סבו של נוֹחַ) שמת בן 969] כינוי לאדם זקן מאוד מאוד; שָׂב – הזדקן, היה לאיש שׂיבה, הלבינו שׂערותיו מזוקן: אף שֶׁזָּקַנְתִּי וְשַׂבְתִּי עדיין אני מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות; שְׂער שֵׂיבה, שֵׂיבָה – 1. שֵׂיער לבן, בעיקר מִזִקנה: סבתי צובעת את שׂערות השׂיבה שלה בחום; 2. זִקנה, גיל מבוגר, גילו של אדם זקן: בן שבעים לשֵׂיבה; הגיע לשֵׂיבה – 1. מלאו לו שבעים שנה; 2. הגיע לגיל זִקנה: בני הזוג היו נשׂואים שישים שנה וזכו להגיע לשׂיבה טובה ביחד; שׂיבה טובה – זִקנה מופלגת, אריכות ימים: אברהם זכה לשׂיבה טובה; בַּעַל שֵׂיבָה – שָׂב, זקן, מי שהלבינו שַׂעֲרוֹתָיו; מת בשׂיבה טובה – מת בזִקנה מופלגת מיתה טבעית; קשישוּת, איש שֵׂיבה – זקן, ישיש: גם בחור גם בתולה יונק עם איש שֵׂיבה; יצא לגִמלָאות – פרש מעבודתו ומקבל קִצבּה; שְׂבַע ימים – הגיע לזקנה מופלגת, הגיע לשֵׂיבה טובה ולאריכות ימים, בא בימים, עמוס שנים: בגיל תשעים וחמש הלך לעולמו, זקן ושׂבע ימים; עד זִקנָה ושֵׂיבה – לאורך חיים ארוכים: תזכה לנהל את המפעל הזה עד זקנה ושׂיבה; מֵרֶחֶם ועד שׂיבה – מיום הולדתו ועד זקנותו: מה טוב לאדם מרחם ועד שׂיבה? כִּלכֵּל את שֵׂיבתו – דאג לכל מחסוריו בזִקנתו, תמך בו בזקנתו: מי רוצה שיכלכלו ילדיו את שׂיבתו? יְשִׁישוּת, יָשִׁיש – זקן מאוד, בא בימים: רק מעטים זוכים להגיע לישישות בבריאות טובה ובתפקוד עצמאי, הלכך הישישות והתשישות מוציאות את האדם מן העולם; פנים ישישות וקמוטות נראו בקהל בית האבות; היא ביופייה נערה ובאורך ימיה ישישה; לוחות ושברי לוחות מונחים בארון – אין לזלזל באדם שירד מחוכמתו או מגדולתו: היזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, שהרי לוחות

ושברי לוחות מונחים בארון; גֵרוֹנטוֹלוֹגְיָה > חֵקֶר ההזדקנות – המחקר המדעי הרב־תחומי של הזִקנה, תהליך ההזדקנות והבעיות המיוחדות של זקנים; גֵרִיאַטרִייָה – ענף ברפואה או במדעי החברה, העוסק בבעיות ובמחלות של הזִקנה, בטיפול רפואי ובטיפול בזקנים; מעיין הנעורים – מעיין פלא, שלפי האמונה העתיקה, מימיו עשׂויים להשיב מַרפא לחולים ונעורים לקשישים; ילד זקונים, בן זקונים – הבן האחרון במשפחה, הבן הצעיר ביותר, בן שנולד להורים מבוגרים: מה הפלא שהוא מפונק, הוא בן זקונים אחרי ארבע בנות; אֵמֵרִיטוּס – פרש לקִצבָּאוּת, בייחוד פרופסור, אך עודנו הוא ברשימת הסגל ונושׂא בתוארו; בְּדִימוֹס – השתחרר מתפקידו, שפרש מעבודתו, שיצא לגמלאות: השופט בדימוס אלוני נתמנה לבורר בסכסוך; יָצָא בדימוס – יצא לקצבאות, פרש מתפקידו: השופט יצא בדימוס וחזר להיות עורך דין, השתחרר; חג הגבורות – חג יובל במלאת שמונים שנה לאיש או למוסד; לא יָבַש כוחו, לא נס לחו – לא תש כוחו, לא נחלש מרצו, עוד כוחו במותניו, נשאר נמרץ ורענן: אף שהגיע לגבורות עדיין לא נס לחו, ועדיין ערני ופעלתן; לא כהו עיניו ולא נס ליחו – נשאר רענן ומלא מרץ: לא רק שלא כהו עיניו ולא נס ליחו, עדיין הוא מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות; קנקן ישן מלא חדש – כינוי לזקן שהוא מלא רעיונות חדשים או בעל יוזמה כאדם צעיר; הֲדַרַת שֵׂיבָה – הופעה מרשימה וסמכותית של אדם זקן; החיים מתחילים בגיל . . . – בכל גיל אפשר להפיק הנאה ולהתחדש; התהלך על משענתו – נעזר במַקֵל בעת הליכתו: זקנים עניים הולכים על משענתם בנחת; צלילות, צלילוּת דעת – הכושר לתפוׂס, להבין ולחשוב באופן ברור וצלול, מחשבה בהירה ושקולה, חדות המחשבה: חיפשׂתי שעה פנויה אחת של צלילות דעת כדי לכתוב לך את רחשי ליבי; צעיר ברוחו – מבוגר ששומר על רוח נעורים למרות גילו המתקדם ופועל במרץ תוך התחדשות מתמדת: סבתנו צעירה ברוחה ומבינה לליבנו; עַתִיק יוֹמִין – עתיק ימים, זקן, כל דבר עתיק, עתיק מאוד, קדום, ישן נושן: בחפירות נמצאו ספרי תורה עתיקי יומין ויין עתיק ימים; עֲטֶרֶת זקֵנים בני בנים – הסבים והסבות מתגאים בנכדים; הגיל השלישי – 1. שנות הזִקנה מהיציאה לגמלאות; 2. גיל הזהב; הגיל הרביעי – כינוי לגיל הזִקנה, השלב האחרון בחיי אדם, בעיקר כשאינו יכול עוד לטפל בעצמו: בית החולים הסיעודי הוקם לבני הגיל הרביעי הסובלים ממחלות והזקוקים להשגחה רפואית צמודה; מיתה טבעית – מוות מזִקנה או ממחלה; קִצבַּאי – גִמלַאי, בַּר קִצבָּה, בעל קִצבָּה, בעל גִמלָה, פנסיונר; פנסייה – קִצבָּה, גִמלה; קִצבָּה – 1. תשלום סדיר שהמדינה משלמת למי שזכאי לו, תשלום סדיר שהמדינה או המעסיק משלמים למי שהפסיקו לעבוד מסיבות שונות כמו הגעה לגיל פרישה, אובדן כושר עבודה ועוד: הוא אינו עובד וחי על קצבת נָכות שהמוסד לביטוח לאומי משלם לו; 2. תמיכה לנצרכים מקרן של צדקה: מוסדות הצדקה של הקהילה קובעים קצבאות לעניים, ליתומים ולאלמנות; 3. מידה קבועה, שיעור מסוים ומוגדר: אין קִצבָּה לטוב ליבו; צדקה אין לה קִצבָּה; מפני שֵׂיבה תקום; איזוהי זקנה? כל שעברו עליה שלוש עונות לזקנתה; אני כבן 80 שנה זקן ושְׂבע ימים, ולא אוכל עוד לדלג על ההרים ולקפץ על הגבעות, עם כל זה לא נס לֵחי, לא כָּהו עיניי, וכוחי עדיין במוחי ואוני במותניי; גיל – בן שישים לזקנה, בן שבעים לשׂיבה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לָשׂוּחַ, בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם; אל תשליכנו לעת זקנה, וככלות כוחנו אל תעזבנו; וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זקן – אין זקן אלא חכם; בן תורה שמזקין הכול באים ומקיפים אותו ושואלים דברי תורה; דברים שאדם עושׂה בילדותו משחירים פניו לעת זִקנתו; זָקֵן בבית – מאֵירה בבית [כי אינו טורח בעבודות הבית] זקֵנה בבית – אוצר בבית [כי עושׂה את מלאכות הבית]; הידור פני זקן: לא יֵשֵׁב במקומו, לא ידבר במקומו ולא יִסתוֹר את דבריו; הלומד זקן למה הוא דומה? לדיו כתובה על נייר מחוק; זקן בבית – רוטן בבית, זקֵנה בבית – אוצר בבית; תפארת בחורים כוחם, והדר זקנים שֵׂיבה; טלטול דרכים אינו לפי כוחו, וכבר קשה עליו טורח הדרך; יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו; ככוחו אז, כוחו עתה; תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חוכמה ניתוספת בהם; בישישים חוכמה; וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרֹתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֵפֶץ; שׂיבתה לא ביישה את ימי נעוריה; הזִקנה ואי־העשׂייה הן אֵם השִׁכחה; ישבו זקנים וזקנות ברחובה של עיר ואיש משענתו בידו מרוב ימים; תיקבר בשׂיבה טובה; האם חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו? אין זקן אלא חכם; הגיע לשנים של בהייה בתקרה ושל סבל שאין בהן חפץ; אדם שְׂבַע ימים הוא עתיר ניסיון; עדיין היה בכוחו לקפץ ולדלג בין משעולי משעולים, עקומים וסתומים, עקולים ומעוקלים, משובשים ומרופשים, תלולים ומתוללים; עברו הימים שקיפצתי על ההרים ודילגתי על הגבעות; אף שעלילות חייו הגדולות כבר מאחוריו, ולמרות גילו הוא נראה צעיר ומלא מרץ; עיניו לא כבדו מזוקן ושֶׁפע אנרגייה כאילו היה עוּל ימים רב־מרץ; רעננות מופלאה מצטרפת אצלו עם בינתה של זִקנה; למרות גילו המופלג נשארו בפניו כמה סימנים של יופי; הוא שְׂבַע ימים ועמוס שנים, ולמרות זאת אינו כפוף כשופר ואינו גונח מליבו, ואין איבריו מרתתים, ואין עצמותיו רוחפות, וידיו ורגליו ברשותו ושולט על גופו; גם הוא רצה למות בשׂיבה טובה, זקן ושְׂבע ימים, אך פתאום זִקנה קפצה עליו, תש כוחו ונס ליחו, קומתו פחתה ופניו נצטמקו, כולו שבר כלי; צעיר הוא בעל עיניים טובות יותר, אך הזקן מיטיב לראות ממנו; כאשר הוא זקן וכוחותיו הגשמיים חלשים, כוח שׂכלו מוסיף והולך; אין זקן אלא מי שקנה חוכמה; זִקני תורה כל זמן שמזקינים – דעתם נוספת עליהם; היכן מעיין הנעורים שישיבני לימי עלומיי? אדם צעיר רואה את העולם כתמונה נייחת, שאינה משתנה, ואילו אדם זקן שראה תכופות יודע שהתמונה נעה ומשתנית לעד; אין זקן אלא מי שעומדים מפניו ומניחים לו את המקום ומכבדים אותו; בערוב ימיי, היכן כדאי לי לעשׂות את שארית ימיי?

זִקנה רעה. הוריד את שֵׂיבתו בְיָגון שְׁאוֹלָה, הוריד שֵׂיבתו בְיָגון שְׁאוֹלָה – גרם לו צער ויגון בימי זִקנתו, ציער אותו מאוד לעת זקנתו; שֵׂיבה זרקה בו, זרקה בו שֵׂיבה – שַׂעֲרו הלבין מזִקנה, שַׂעֲרו האפיר או התחיל להאפיר, שְׂעַר שֵׂיבה החל להופיע או לנצנץ בראשו או בזקנו: פניו זרים ומגולחים, וצדעיו – כבר זרקה בהם שׂיבה; קָהָה, קַהֲיוֹנִי, דמנצייה >שיטיון > הֶסתר בינה > קִיהָיוֹן – מחלה הניכרת באובדן מתקדם או מתמשך של תפקוד אינטלקטואלי, בייחוד פגיעה בזיכרון ובחשיבה מופשטת, שַׁתֶקֶת וחוסר יכולת לתכנן וליזום התנהגות מורכבת, ופעמים יש גם שינוי באישיות בשל מחלה אורגנית של המוח: בצעירותו היה בור סוד שאינו מאבד טיפה, אבל בערוב ימיו קָהָה זיכרונו ואינו זוכר את שמות ילדיו; בַּעֲרוֹב יָמָיו – לעת זקנתו, בסוף ימיו, כשקרבו ימיו למות: בערוב ימיו נס לֵחו וכהו עיניו, וגם זיכרונו בגד בו; ׳בן מאה כאילו מת ועבר וּבָטֵל מן העולם׳; עוֹבֵר בָּטֵל – מי שדעתו חלושה או חושיו קהו מזִקנה או ממחלה ושוב אינו יכול לתפוׂס מקום בחברה, מי שעבר זמנו ואין כל ערך לדבריו או למעשׂיו בעיקר בשל גילו המופלג: מה לך ללכת ולשבת כעובר בטל בבית הכנסת, בוא עימנו לים המלח; יָבַשׁ כוחו, נָס לֵיחוֹ – תש כוחו נחלשו מרצו או חיוניותו: משהגעתי לגבורות חשתי שרגליי רוטטות, יבש כוחי ונס לחי, ולכן ראיתי לכנס רגליי בחדר עבודתי, וכמעט שלא משתי מביתי; זִקנה קפצה עליו, קפצה עליו זִקנה – הזדקן, נראו בו אותות זִקנה: כל השטוף בזימה זקנה קופצת עליו; יגעתי קשה בטיפוס על ההר אף שיָבְשׁוּ עצמותיי, תש כוחי וזִקנה קפצה עליי; תש כוחו, תשש כוחו – נחלש, רפה, כוחו עזבוֹ; תַשוּת כוח – חולשה, רפיון: מחמת החולי, הזִקנה ותשות הכוח באה תשות כוח גם באמונתם; זקֵן משוּל לילד, זָקֵן דומה לילד – אדם שהגיע לזִקנה מופלגת הופך להיות ילדותי בהתנהגותו, ותבונתו ועצמאותו מתמעטות; זָקֵן אַשמַאי – זקֵן נואף, רשע, בוּר ועם הארץ, זקן שאין חובה לכבדו משום שהוא עושׂה עֲבֵירות; זקֵנה בלה – אישה מבוגרת ומוזנחת: זקנה בלה זו מעולם לא ידעה בושה מהי; זִקנתו מביישת את נעוּריו – התנהגותו בבגרותו מקלקלת את המוניטין שרכש בצעירותו; הוריד שֵׂיבתו (ביגון, ברעה) שאולה – ציערו מאוד לעת זקנתו; גוף נָגוּף – גוף נגוע במחלות: שהיה גופו נָגוּף בתחלואים רבים; שֶׁבֶר אדם, שֶׁבֶר כּלי – כינוי לאדם חַלש ורָצוּץ, אדם חולה ותָשוּש: שְׁברי אדם נאנקו מהעמל המפרך השוחק את כוחותיהם ימים ארוכים וחדשים רבים תמורת כמה פרוטות; המחלה הארורה הלמה בי והייתי שבר כלי; הושענא חבוטה – אדם או דבר שאבד ערכם ושימושם: הוא בטלן וגם התנהג כברייה חנוטה וכהושענא חבוטה; גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים – משל למי שמפחד מפני כל מאמץ קל; עֲרָבָה חֲבוּטה – משל לאדם חלש ומסכן שלא יִצלח עוד לשום דבר, אדם שירד מגדולתו: כשחזר מאושוויץ היה כערבה חבוטה ושבר כלי; יָשַׁב וחיכה מתי ייכבה נרו – חיכה ליום מותו: לא מעט קשישים יושבים בבתי אבות ומחכים מתי יִכבֶּה נרם; דיו כתובה על נייר מחוק – משל ללומד בזקנותו, ואין לימודו קל או יסודי; הילדות היא זר של פרחים, הזִקנה היא זר של קוצים; כיוון שהגיע קִיצו של אדם הכול מושלים בו; דברים שאדם עושׂה בילדותו משחירים פניו לעת זִקנתו; כשאדם נער אומר דברי זמר, הזקין אומר דברי הֶבֶל; הֶעֱרִיב שִׁמשו וַאֲפָפוּהוּ מִשבְּרֵי שֵׂיבה; כרסומי שיני הזמן ניכרים בו; מצחו חרוש קמטים, ולחייו לבשו שֵׂיבה וכמשו; אל תתחרט על הזדקנותך, היא מסוג מותרות שלא הכול זוכים לה; כשזקנים מדברים אל תיכנס לתוך דבריהם; שְׁלהי החיים קשים מן החיים; תלאות החיים של שנים רבות נתנו בו את אותותיו; פניו אכולות ימים, וצווארו חרוש קמטים; בסתיו ימיו נראה חדל שיניים, חתום שֵׂיבה, כְּמוּש פנים, כְּסוּף שֵׂעָר וכפוף גב; הזִקנה היא אם השכחה, והיא מעין ילדות שנייה; הכול רוצים להאריך ימים, אך לא להזדקן; הזקנה היא השמש בשקיעתה, ופעמים אין בה לחלוחית של כבוד; אדם שהעריב שמשו חש בחולשת הכוח ובאפיסתו; יש ישיש שאפפוהו משברי שיבה, ויש שזוכה לשיבה טובה > אדם! משפחה! צעירוּת!

חוכמה! חכם!

חוכמה – 1. יכולת להחליט החלטות הגיוניות ולייעץ עצות טובות בזכות הניסיון והידע שיש; בינה ותבונה: את אור חוכמתה צברה מגנזי חוכמה שגנזו לה מוריה והוריה זה דורי דורות; 2. מילה ראשונה בצירופים כגון חוכמת ישׂראל, חוכמת

הכוכבים, חוכמת כף היד, מדע, תורה, שיטה: חוכמת כף היד עוסקת בפיענוח האופי ובניחוש העתיד לפי תווי כף היד; **קָנָה חוכמה** – לָמַד: זקן הוא מי שקנה חוכמה; **חוכמה חיצונית** – כינוי לתחומי הלימוד שאינם כלולים בלימודי הקודש, ולכל המדעים והחוכמות שאינם לימוד תורה, לימודי חול; תאולוגיה > **חוכמת האלוהות** – חקר הדת והאמונות הדתיות, מערכת אמונות ורעיונות של דת מסוימת; **חוכמת המצפון** – תורת האתיקה והמוסר, חובת הלבבות [= חובה מוסרית, חובת הלב]; **חוכמת הפרצוף** – הכרת אופיו ותכונותיו של אדם לפי תווי פניו; **אב בחוכמה** – גדול בחוכמה, חכם ולמדן; **אב בחוכמה ורך בשנים** – צעיר וחכם: נכדי הוא אב בחוכמה ורך בשנים שעיקר משׂחקיו במִשׂחק המלכים הוא עם מבוגרים ממנו בעשׂרות שנים; **אין חוכמה לאישה אלא בפֶּלֶך** – דעה קדומה על האישה שאינה צריכה לעסוק בתורה ובהלכה, אלא בניהול משק ביתה; **השתיקה יפה לחכמים, סייג לחוכמה שתיקה, תחילת החוכמה שתיקה** – מימרת חכם בשבח השתיקה והמיעוט בדיבור; **חוכמה להרע** – חוכמה כדי להזיק; **חוכמת ישׂראל** – סִפרוּת המחקר בתולדות ישׂראל, אמונתה, לשונה, תרבותה, דברי ימיה ועוד; **חוכמָה מְפוֹאֶרֶת בִּכְלִי מְכוֹעָר** – אדם חכם מאוד שמעשׂיו אינם טובים והגונים, מסגרת עלובה לדבר רב־חשיבות; **חכם של 'מה נשתנה'** – כינוי של לגלוג לאדם שאינו מצטיין בפיקחות יתרה; **חכמני, חַכמָנוּת** – התחכמות: אין טיבו של השׂכל הישר אלא ללכת בדרך המלך ולא בדרך החכמנות; לא היו בדבריו אלא מעשׂי עורמה ותכסיס חכמני; **בינה** – שֵׂכֶל, הבנה, תבונה, הַשׂכֵּל: עשׂו הכול בבינה, בהשׂכל ודעת, בזהירות ובמתינות הראויות; 2. התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר; **בינת הלב** – השראה פנימית, תחושה פנימית לא מוסברת הגורמת לאדם לדעת דבר אף שאין לו בסיס הגיוני או עובדתי: בינת ליבי אומרת שהוא אדם שצריך להיזהר ממנו; **הסתתרה בינתו** – אבדה חוכמתו, יצא מדעתו: הוא היה הולך ברחובות וצועק כמי שנסתתרה בינתו; **נבצר מבינתו, נשׂגב מבינתו** – הדבר יותר משׂכלו, אינו יכול לתפּוס בשׂכלו, הדבר נעלה מכושר הבנתו: נשׂגב מבינתי להבין איך קיבלה ציונים גבוהים בלי ללמוד; **חסר בינה, חסר דעת** – טיפש; **הגיע לבינה, הגיע לגיל הבינה** – מלאו לו 40 שנה; **בינה מלאכותית** – ענף במדעי המחשב העוסק בהדמיית התנהגות אנושית חכמה במחשבים. הוא מבוסס על תורה ופיתוח של מערכות מחשב המסוגלות למלא משׂימות שדורשות מִשׂכל אנושי, כגון תפיסה חזותית, זיהוי דיבור, הסקת מסקנות וקבלת החלטות, תִרגום שׂפות, זיהוי תבניות ומשׂחקים (כגון שחמט ודמקה); **עֵצָה** – תושייה, תבונה, פיקחות, עורמה, תכסיס, תחבולה: בינתיים אין חוכמה ואין תבונה ואין עצה נגד מחלת הסרטן; **תושייה** – 1. בינה מעשׂית, כושר המצאה, היכולת לפעול מהר ובתבונה במצב קשה או מסוכן, הכושר לפתור בעיות וקשיים ביעילות בדרכים יצירתיות ולא שגרתיות, התגובה שמגיבים הודות לכושר זה: האֵם, כשהבינה שדירתה עולה בלהבות, הראתה תושייה אדירה כשהוציאה את בנה בן השנתיים מבעד לחלון הדירה בקומה ג והחזיקה אותו בין שמיים לארץ כדי שלא ייחנק מהעשן ולא ייכווה מהלהבות, וכך הצילה את חייו; 2. עצה, חוכמה, תבונה: לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה; החייל הִפליא עֵצָה והִגדיל תושייה; **נְאוֹרוּת, נָאוֹר** – אדם משׂכיל, תרבותי, שוחר קִדמה, פתוח לחידושים רעיוניים ובעל השקפות עולם מתקדמות: הוא התחנך במדינה נאורה באירופה ולחם בלהט בהשקפות חשוכות שאינן נאות לבן תרבות; **נְבוֹנוּת** – חוכמה, תכונתו של האדם הנבון, תבונה: הוא הצטיין בנבונות פוליטית; **הדין נותן** – ההיגיון מחייב, על פי הדין או הסברה יוצא ש־, מתברר כי: הדין נותן כי עליך להחזיר את החפץ שלקחת ממנו בלא רשותו; **הִשׂכִּיל** – 1. למד, רכש השׂכלה וידיעות; 2. פעל בשׂכל ובתבונה והצליח לעשׂות מעשה; היה חכם דיו לעשׂותו: לצערנו, לא השׂכלנו לפרש נכון את המצב, ועל כן לא היינו ערוכים לו כראוי; 3. נתן לו השׂכלה, הקנה לו דעת וחוכמה, לימד: רק מרצה אחד השׂכילני בינה כיצד לערוך ספר עברי; **הִתמַשׂכֵּל** – 1. נעשׂה משׂכיל; 2. קיבל את מנהגי המשׂכילים [חַבְרֵי תנועת ההשׂכלה בּאֵירוֹפּה]; 3. הֶעמיד פּנֵי משׂכיל; **כוח שיפוט, כושר שיפוט** – היכולת לשפוט משפט צדק, שיקול דעת ותבונה המאפשרים למישהו להבחין בין טוב לרע ולקבוע עמדה נכונה בעניין מסוים: בחרנו בו לבורר כי אנו סומכים על כושר שיפוטו; **יש לו מוח בקודקודו** – הוא מבין עניין כהכלה, יש לו שׂכל, הוא פיקח: בדיני ממונות, מי שיש לו מוח בקודקודו נזהר בעסקיו; **התעמלות המוח, אימון המוח** – לימוד דרכים להגברת המִשׂכל, הזיכרון, יכולת החשיבה וכו׳, פיתוח הכושר השׂכלי והרוחני: מתמטיקה ותלמוד הם מקצועות ראויים להתעמלות המוח; **צַיד מוחות** – חיפושׂ אחר בני אדם מוכשרים ומבריקים במיוחד לאיוש תפקידי מפתח, בעיקר בתחומי הטכנולוגיה העילית; **חַד מוֹחַ, חַד שׂכל, שׂכל חַד** – שנון, חריף בעל היגיון רב; **דמיון קודח, מוח קודח** – חשיבה יצירתית, דמיון פורה הפועל ללא הפסק: צריך דמיון קודח כדי לכתוב עלילה כה מיוחדת; בדמיונה הקודח עלו רעיונות אחדים לסיום הסיפור; **מוח חריף, חריף מוח** – בעל מחשבה עמוקה ומהירה, בעל שׂכל חד ומפולפל, שנון, פיקח, חד תפיסה; **קְטַן מוח** – בעל שׂכל מצומצם, צר אופק; **היגיון** – 1. שׂכל ישר המתגלה בדיבור, במעשׂה או בהתנהגות: אני מסכים איתו כי יש הרבה היגיון בדבריו; 2. חשיבה נכונה, מסודרת ועקיבה או היכולת לחשיבה כזו, היכולת לבנות טיעונים תקפים ולהסיק מסקנות, השימוש ביכולת זו: טענתך אינה עומדת במבחן ההיגיון; 3. אופן חשיבה (נכון או בלתי נכון); דרך חשיבה אופיינית לאדם או לקבוצה, צורת חשיבה או שיקולים המיוחדים בתחום מסוים: יש היגיון כלכלי בצעדים שנקט שׂר האוצר; 4. [לרוב בתוספת ה״א הידיעה] מערכת הנימוקים, הסיבות וההצדקות למשהו, הרציונל שלו: קשה לנו להבין את ההיגיון שמאחורי ההחלטה; 6. החוקיות הפנימית ההכרחית המאפיינת השתלשלות של אירועים, זיקה הדדית הכרחית בין עובדות: ההיגיון שעל־פיו התפתחו הדברים הוביל לתוצאה הרת אסון; **הֶגיוֹנוּת** – תכונת הדבר ההגיוני, יושר המחשבה, לוגיוּת: כולו הגינות והגיונות שאין עימן משׂוא פנים לאיש; **הֶגיון ברזל** – היגיון נוקב, היגיון חד וחריף שקשה להפריכו: בזכות הֶגיון הברזל של הפרופסור הנודע כושלים מרבית בני הפלוגתא שלו; **הֶגיון לב** – מחשבה, דברים שאדם חושב בליבו: מדוע לא תדע אהובתי את הגיונות ליבי ואת רחשי נפשי; **היגיון חותך** – שיקול דעת משכנע ביותר: במאמרו הוכיח הכותב בהיגיון חותך מהי דרך המלך לעשׂות שלום עם שכנינו; **בקי בחדרי תורה** – למדן גדול ובקי ברזי התורה: הרב שלמה גורן היה בקי בחדרי תורה, מפורסם בתורת הנגלה והנסתר; **הסתברות, הסתבר** – התקבל על הדעת, נראה הגיוני וסביר: מסתבר שצדקה ממני; **מתוחכם** – שיש בו חוכמה ותושייה, הנובע מצורת חשיבה פיקחית, נבונה או ערמומית מאוד: הפריצה לבנק הייתה כה מתוחכמת שעלה בידם שלא להשאיר כל עקבות; **שָׁנוּן** – אדם פיקח, חריף, מפולפל: אדם חכם ושנון היה רעי ובעל ראש חריף, ולא יכלו להערים עליו אף הסוחרים השנונים שבשנונים; **פְּתַיוּת, פְּתַיָּה** – תמימה מאוד, חסרת ניסיון, שבתמימותה מתפתה בקלות, שקל לגברים לפתותה: ואני, נערה פתיה ותמימה שכמוני, האמנתי להבטחותיו; אינטליגנצייה > אַיי־קיוּ > **מנת מִשׂכָּל, מִשׂכָּל** – מספר המייצג את רמת החשיבה של האדם הנבחנת בשיטה מסוימת (באמצעות מבחני פתרון בעיות) לפי גיל הנבחן. דרך החישוב המקובלת היא היחס בין הגיל השׂכלי לגיל הכּרונולוגי כפול מאה: רמת המִשׂכָּל של האדם נקבעת ביחסי גומלין מורכבים שבין המטען התורשתי שלו לבין סביבתו; **יִתְרוֹן** – מעלה יתרה, עדיפות: יש יתרון לחוכמה מן הסכלות; **עָרוּם** – חכם לְהָרֵעַ, הנוהג בחוכמה להכשיל אחרים או לסבב עניינים לטובתו הפרטית או לעקוף חוק וכדומה, נוכל; **אַבּסוּרד** – דבר שאינו מתקבל על הדעת, שטוּת, סתירה: הלוגיקן הביא את ההנחה לידי אבסורד; **הרי עולם** – כינוי לגדולי הדור, חכמים מופלגים; **תיאטרון האבסורד** – סוּגָה [ז׳נר] של תיאטרון המציגה את הקיום האנושי כדבר שאינו מתקבלת על הדעת, והניכרת במבנה לא הגיוני ובשימוש באמצעים קומיים כדי לבטא נושׂאים פילוסופיים פסימיים; **חריף** – שנון, מבריק, חד שֵׂכל ומפולפל, יורד לעומקם של דברים: מי שאינו חריף קרוי תם, ולכן אני מבכר נערה נאה וחריפה; **חַדוּת, חֲרִיפוּת** – שנינות, פיקחות, עוקצנות, חדות השׂכל, מהירות המחשבה והתפיסה, תכונתו של האדם המבריק והשנון: הכול מודים בחריפות שִׂכלו ובידיעותיו המרובות, וצופים לו עתיד מזהיר; **פִּיקֵחַ** – נבון, בעל שׂכל חריף בייחוד בעניינים מעשׂיים, בעל כושר שיפוטי טוב: אתה שפיקח אתה מה ראית לשטות זו? **קנקן חדש מלא ישן** – צעיר מלא חוכמה ודעת; **עוֹקֵר הָרֵי הָרִים וְטוֹחֲנָם זֶה בָּזֶה** – אדם חריף ופַלפּלן; **חכם לאחר מעשׂה** – מי שיודע בדיעבד מה היה ראוי וצריך לעשׂות; **חוכמה לאחר מעשׂה** – חוכמה בדיעבד על מה שהיה ראוי לעשׂות שלא היה אפשר לדעת קודם: הוא ניתח את האירוע לאחר שהתרחש, בבחינת חוכמה שלאחר מעשׂה, כי מראש לא היה אפשר לשער שכך יתגלגלו הדברים; **שִׁיבה אל המקור** – אין להתרחק ממסורת אבות, יש להתקרב אל יצירות הקדמונים ולשאוב מהן חוכמה והשראה; **פה מפיק מרגליות** – מי שמוציא מפיו דברי נועם, דברי חוכמה ודעת, נואם בחסד עליון: שמעת את נאום הסיכום של הסנגור? – פה מפיק מרגליות! **חובש בית המדרש** – מי ששקוע כל ימיו בלימודים או מי שקנה חוכמה אך אינו בקי בהוויות העולם; **ערום מכול – ארור מכול** – כינוי לחכם להרֵעַ, כלומר הנוהג בחוכמה להכשיל אחרים ולסבב את העניינים לטובתו: מנהיג המחבלים היה ערום מכול כי שלח את מפגעיו אל כבשן האש, ואת עורו הציל, בבחינת ערום מכול – ארור מכול; **שתה בצמא דבריו, שתה מימיו, לקח תורה מפיו, שָׁתָה מִמַּעְיָנוֹ** – למד ממנו תורה, שאב ממנו חוכמה ודעת: כל ימיו שתה בצמא מִמַּעְיְנֵי הדעת של מדעי המחשב והמתמטיקה ושאף לשלמות בידע ובמעשׂה; **דֵעה צלוּלה** – שׂכל בהיר, מחשבה הֶגיונית וברורה: כשינוח גופי מהעמל, תנוח גם נפשי, ותהיה דעתי צלולה ומיושבת עליי; **מחשבה אנליטית, שׂכל אנליטי** – שׂכל חריף המוכשר לנתח ולבחון כל דבר לפרטיו; **בְּשׁוּם שׂכל** – בתבונה, בהבנה טובה, בצורה נבונה, בשיקול דעת: עלינו לכלכל את צעדינו בשׂום שׂכל וביישוב הדעת ולא להיגרר לפעולה נמהרת; **חיפשׂ את המטבע מתחת לפנס** – חיפשׂ משהו במקום הלא נכון אך הקל יותר לגישה, נקט צעד לא הגיוני אבל קל ונוח לביצוע

הצעד הנדרש; קפיצה בראש, קפץ בראש, הדיוט קופץ בראש – בוּר וחסר שׂכל האוהב להבליט את עצמו התבלטות יתרה, להיראות ידען וחכם או להתנשׂא: למרות ידענותו המופלגת הוא לא קפץ בראש ולא התנשׂא; עייל פיל בקוף המחט – העלה סברות נטולות יסוד, ניסה לעשׂות את הבלתי אפשרי, הצליח לשכנע בניגוד לשׂכל הישר על ידי תכסיס; הלך בשרירות ליבו – נהג בהפקרות, ולא התחשב בשׂכל הישר ובמוסכם; לפי שִׂכלו יהולל איש – יש להעריך בני אדם לפי דרגת תבונתם, ולא לפי הצלחתם או לפי מעמדם; אִיפְּכָא מִסתַבְּרָא, ההפך מסתבר – 1. לפי השׂכל ההפך הוא הנכון, וכן – אַדרַבָּה, אַדרַבָּה וְאַדרַבָּה, הִפּוּכוֹ שֶׁל דָּבָר, לְהֶפֶך, נַהֲפוֹך הוּא: הוא לא סירב לעזור לנו, נהפוך הוא – הוא סייע לנו בחפץ לב; 2. כינוי לאדם הנוהג להביע דעות חריגות, הפוכות מהמקובל: דעת הפרופסור לא הפתיעה איש, כי הוא ידוע כאיפכא מסתברא; 3. גישה ביחידות המודיעין שמציגה באופן שיטתי עמדה המנוגדת לגישה המקובלת בארגון: מאז ומעולם היה מכנה משותף לפילוסופיה ולמדע: אחת הדרכים להגיע אל האמת הוודאית היא גישת האיפכא מסתברא; פְּלִיגוּת, דיסידֶנט > פָּליג – מי שמתנגד למשטר מסוים, מי שחולק על נורמות חברתיות או פוליטיות בחברה מסוימת או על אידאולוגיה; עוקֵר הָרים – כינוי לאדם חריף שׂכל ופלפלן: חוקר זה עוקר הרים הוא – כישרונו רב בניתוח נושׂא בעִמקי עומקיו; מַמזֵר תַלמִיד חָכָם קוֹדֵם לְכוֹהֵן גָדוֹל עַם־הָאָרֶץ – [ממזר – מי שנולד לאישה נשׂואה מאיש שאינו בעלה] החוכמה חשובה מן הייחוס המשפחתי; הכּוֹח המדַמֶּה – כוח השׂכל והחשיבה, הדמיון היוצר; רֵיקָן – ריק מדעת, בּוּר, נבער מדעת: אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון; פגשתי נערה טובת מראה ושופעת כסף אך ריקנית, ואפילו קשה לשׂוחח איתה שׂיחת חולין; טוֹב שׂכל – נבון ומשׂכיל: רעייתו הייתה טובת שׂכל ויפת תואר, ואחיה – תמים לב וטוב שׂכל; נְבוֹן דָּבָר – נוהג בחוכמה: הוא נבון דָבר ואינו פועל בפזיזות; חידוּד, חידד – פיתח את המחשבה, את השׂכל וכד׳, עשׂה אותם חריפים ושנונים: הכול נעשׂה כדי ללמוד ולחדד את השׂכל; חד מוח, חד שׂכל, שׂכל חד – שנון, משונן, חריף בעל היגון רב; אִינטֶלֶקטוּאָלִיזַציָה > שִׂכלוּן – [בפסיכולוגיה] מנגנון הגנה שנועד להתמודד עם מצב או עם אירוע קשים בעזרת ניתוחם האינטלקטואלי ושימוש בהסבר הגיוני או מדעי כדי ליצור הפרדה בין המצב הבעייתי לבין הרגשות שהוא מעורר; רַציוֹנָלִיזם > שְׂכַלתָנוּת – הדגשה יתרה של השׂכל הישר וההיגיון עד כדי הזנחת הרגש, תכונת השׂכלתן: כתיבתו לוקה בשׂכַלתנות יתרה ולכן סיפוריו נטולי חמימות אנושית; רציונליסט > שְׂכַלתָנִי, שְׂכַלתָן – התומך בשיטת השׂכלתנות: תכופות אפיקורסים שׂכלתנים מבקשים מִפלט משׂכַלתנותם ובאים לחסות תחת כנפי מאמינים וּצְמֵאֵי אֵל; יש שאין ניתוח שׂכַלתני יכול לרדת לשורשי הסוגיה ולעמוד על פתרונה; חַדוּת, חֲרִיפוּת – שנינות, פיקחות, עוקצנות, חדות השׂכל, מהירות המחשבה והתפיסה, תכונתו של האדם המבריק והשנון: הכול מודים בכישרונו, בחריפות שִׂכלו ובידיעותיו המרובות; חידודים, דברי חידוד – דיבורים חריפים ושנונים, אמירות פיקחות ומשעשעות: נהניתי להקשיב לחידודי הלשון המשעשעים שלו; חַדדָנוּת, חַדדָן – חריף, שנון, אוהב חידודי שׂכל: הוא היה פיקח וחדדן, אך כתיבתו בלטה בחדדנות יתרה; בספר הבדיחה והחידוד יש חידודים וחידודי חידודים; חריפוּת ההבחנה – חדוּת השׂכל והשנינות להבחין בין דברים; מה שיעשׂה הזמן, לא יעשׂה השׂכל, מה שלא יעשׂה השׂכל, יעשׂה הזמן – עם הזמן יסתדר הכול וייושרו כל ההדורים; יודעי חֵ״ן (חוכמה נסתרת) – מביני דבר, יחידי סגולה הבקיאים בדבר, כינוי למי שבקיאים בתחום מסובך וקשה להבנה לכל הציבור, או למי ששותפים לסוד או לעניין חשאי כלשהו, הנסתר מידיעת כלל הציבור: רק יודעי ח״ן מועטים הבינו לְמָה רומז הנואם בדבריו; כֶּשֶׁל לוגי – שגיאה שמקורה במהלך טיעון לוגי, שאינה תלויה בנכונות ההנחות שעליהן הוא מבוסס; הגדיל תוּשִׁיָּה – נהג בּחוכמה רבּה: החייל הִפליא עֵצה והגדיל תושייה במבצע; קָשֶׁה בְּעֵינָיו – אינו מתקבל על דעתו, הוא תמה על כך, נוטה שלא להסכים לו: למה קשה בעיניכם שאני תומך ב׳נשות הכותל׳ המייצגות זרמים לא חרדיים; קשה בעיניי שכל ימי האדם אשר חי ייחשב רק כחלום ללא כל תכלית; טכסיס, תכסיס – תחבולה, אופן פעולה, תרגיל מחושב, שיטה מחוכמת וערמומית לבצע או להשׂיג דבר מה: כוחו של מתאגרף זה לא רק באגרופיו החזקים אלא גם בתכסיסי הטעייתו נגד יריביו; טְרִיק > להטוט, תחבולת עורמה, תכסיס מחוכם; אין בו טעם, ואין בו ריח – אין בו שׂכל ודעת, אין לו כל יסוד הגיוני: השינוי המוצע אין בו לא טעם ולא ריח; דברים של טעם – דברים הגיוניים ושקולים, דברים הנאמרים בשׂכל: אני אומר לך דברים של טעם; סַר טַעַם – חסר שׂכל, נבער מדעת, חסר טעם, מי שמעיד על טעם רע, וולגרי ולא מעודן, או על חוסר טעם: הוא העלה אין־ספור טענות ומענות, מהן מנוסחות בלשון סרת טעם וחסרת נימוס; נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִישָׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם; חֲסַר טַעַם – 1. תפל; 2. שאין בו טעם טוב, כגון לבוש חסר טעם; 3. שאין לו סיבה או תועלת, נטול היגיון; חוכמת חיים – חוכמה שמקורה בניסיון חיים; אִמרֵי נועם, אִמרֵי שֶׁפֶר – דברי חוכמה ערֵבים, דברים נאים ונמלצים; תְּבוּנַת כַּפַּיִים – מיומנות

במלאכה מסוימת, כישרון מיוחד ומיומנות מעשׂית במלאכה מסוימת, זריזות בידיים: גם כשאנו נוסעים לחו״ל, אני נהנה לסעוד מתבונת כפיה של רעייתי; פתח אופקים חדשים – הראה דברים שלא נודעו עד כה; סְייָג לחוכמה שתיקה – השתיקה משמשת גדר ותריס לחוכמה, הממעט בדיבורו לא ישמיע שטויות; מַשעֵן, מַשעֵנָה – מִשען, סעד, דבר שאפשר להישען עליו; מאיר עיניים – מאלף, מועיל, מקנה דעת: הספר ׳מחקרים על הנשיות׳ מציע גישה מאירת עיניים להבנת מיניות האישה; קֶרֶן הַשֶּׁפַע – מקור עשיר ובלתי נִדלֶה, סֵמֶל למקור עשיר, שופע ובלתי נדלה של משהו: הדימויים בשירתו נבעו מתוך קרן השפע של דמיונו היוצר; עץ הדעת – מקור המדע והחוכמה, המקור להשׂכלה: התנ״ך, המשנה, המדרשים עגנון וביאליק הם היו עבורי עץ הדעת להעשרת לשוני; מה אהבתי לטפס על עץ הדעת של האלקטרוניקה ולטעום מפירותיו; זיו החוכמה – מאור החוכמה, אור הדעת; הדר חוכמה – ענווה – הענווה מייפה את המידות ואפילו אתה מושלם בכל המידות, אם אין בך ענווה, אתה חסֵר; ענווי עולם – בני אדם צנועים ותמימי דרך: יחי חלקי עם מקבלי פרס הנובל שהיו ענווי עולם שנים הרבה עד שבאה תורתם והכריזה עליהם בפרהסיה; בטוּב טעם – 1. בטעם טוב, מתוך חוש אסתטי מפותח: היא מתלבשת בטוב טעם, צבעי בגדיה תמיד מתאימים זה לזה והולמים אותה; 2. בחוכמה, בהיגיון, בשׂכל ישר: התוכנית ערוכה בטוב טעם ודעת, וניכר שהושקע בה מאמץ רב; בטעם – בצורה נאה, באופן המעיד על טעם טוב: החדרים ערוכים בטעם ובחן; חוכמת המסכן בזויה – אין הבריות מעריכים את עצת הדל, גם אם דברי חוכמה בה, כלומר מגיבים על דבריו לפי מעמדו החברתי ולא לפי ערך דבריו; קודם כול חשוב מי אמר, ורק אחרי כן מה אמר; הדעת נותנת, הדעת נותנת ש־ – מסתבר, השׂכל מחייב ש־: הדעת נותנת שצמצום מִספר העובדים במפעל יחריף את עומס העבודה; לפי שׂכלו יהולל איש – יש להעריך בני אדם לפי דרגת תבונתם, ולא לפי הצלחתם או לפי מעמדם; ישמעו אוזניך מה שאתה מוציא מפיך, ישמעו אוזניך מה שפיך אומר – בדבריך אתה סותר את עצמך, דבריך אינם עומדים בפני ההיגיון; קל וחומר – בוודאי ובוודאי, לא כל שכן [עיקרון של היקש הגיוני שלפיו מסיקים מסקנות מן הדבר הקל על הדבר החמוּר, וכן מן הדבר החמוּר על הדבר הקל]: אם המורה אינו יודע את התשובה, קל וחומר שתלמידיו החלשים לא ידעו; יפה שתיקה לחכמים קל וחומר – לטיפשים; והרי דברים קל וחומר, ומה אתה שכתבו את שמך על החבילה אין החבילה שלך, קל וחומר אני שאין שמי כתוב עליה; קל וחומר בן בנו של קל וחומר – דבר הגיוני וסביר ללא כל ספק, בוודאי ובוודאי: זהו דבר שלא גיליתי אפילו לרעייתי, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שלא אגלה אותו לך; התפַּכֵּחַ משיכרונו – חזר לשיקול דעת הֶגיוני; אין בו לא טעם ולא ריח – אין בו כל שׂכל ודעת, אין לו כל יסוד הגיוני; שוּרַת ההיגיון, שוּרַת השׂכל – נוהֵג לפי השׂכל הישר וההגיוני, שיפוט הגיוני קר: גרסת הנאשם אינה מתיישבת עם שורת ההיגיון; שורת השׂכל מחייבת להגיב מייד על המעשׂה; צָפְנַת פַּעְנֵחַ – כינוי לחכם הפותר תעלומות, מגלה צפוּנות ונסתרות; היגָיון יָבֵשׁ, היגָיון קַר – שׂכל ישר, ללא השפעת הרגש; נָבון תחבולות יקנה – גם אדם נבון, שכבר יודע לחשוב בעצמו ולהסיק מסקנות, צריך להאזין לעצות חכמות ולהוסיף ולשפר את כישוריו האיסטרטגיים; הַשׂכל הַבָּרִיא, שׂכל בָּרִיא – היגיון, שׂכל ישר ומעשׂי, כושר שיפוט בעיקר בענייני יום־יום: כל אדם בעל שׂכל בריא היה צריך להבין את זה; שׂכל יָשָׁר, הַשׂכל הַיָשָׁר – ההיגיון הפשוט של האדם, החשיבה התַקינה, ההיגיון הבסיסי המקובל: הוא בחור נבון, אני סומך עליו ועל שׂכלו הישר; השׂכל הפָּשוּט – ההיגיון, חוסר התחכמוּת, הסברה הפשוטה: פעמים השׂכל הפשוט מנוע מלהכיר בסמכות הרוחנית שמעליו, ששׂפתה היא השׂפה המופשטת והסמלית; דין הוא ש־, דין היה ש־, השׂכל מחייב – ההיגיון קובע: לא כל מה שהשׂכל מחייב, עושׂים; מן הדין ש – ראוי הדבר, ההיגיון מחייב; חכם להיטיב – מי שמשתמש בחוכמתו לטובה; שקלתי במאזני השׂכל כל שנעשׂה וכל שראוי היה לעשׂות; שמעתי דברים מזוויעים שאין השׂכל תופשׂ על כל מה שקרה במלחמה, דברים שכל שומעיהם תצילנה שתי אוזניהם; אדם בלא השׂכלה כפתילה בלא שמן; הוא חריף ובקי וחדשן ופלפלן; גדוש בתורה וחכם בחוכמות העולם; אינו עושׂה את מלאכתו רמייה, אלא הוא בולש אחר כל שגיאה ומתקנה כדי להוציא מתחת ידו דבר מתוקן; בכל החוכמות אין אדם מבקש לדעת את הפרטים כי אין כוח באדם להתעכב ולזכור כל פרט ופרט; אין דרכו של מלומד להרבות שׂיחה עם אדם פשוט שאין בו לא תורה ולא חוכמה ולא כלום; חוכמה מפוארת בכלי מפואר; וליבך נתון לדברי שטות; אל תהי חכם בעיניך; אל בינתך אל תישען; נחל נובע מקור חוכמה; מַרבה ישיבה מרבה חוכמה; הדר חוכמה – ענווה; אשרי אדם מצא חוכמה; החוכמה היא מה שנותר באדם לאחר שנטש את דעותיו הפרטיות; נכנס איש נְשׂוּא פנים שחוכמתו מאירה מעיניו; שעת הדחק הצמיחה בינה יתרה בליבו; למעלה מבינתו ויותר מהבנתו; בחוכמה, בתבונה ובדעת; חוכמת אדם תאיר פניו; יחס בני אדם לדברים הוא לפי מעמדו החברתי של הדובר, ולא לפי ערך הדברים; לא ייפטר אדם מחברו לא מתוך שׂיחה ולא מתוך

שְׂחוק ולא מתוך דברים בטלים ולא מתוך קלות־ראש, אלא מתוך דברים של חוכמה; ספקנות מעידה על צניעות השׂכל, פסקנות – על יומרתו; דברים ישרים והגונים בנויים על אדני החוכמה והאמת; הזהירות היא אֵם החוכמה כי אינה מזיקה לעולם; אין חוכמה כחוכמת השתיקה; נעימת הדברים הייתה עצורה ומאופקת, והמילים נארגו בחוכמה ונשקלו בזהירי זהירות; דברי חוכמה נבעו מפיו בשובה ונחת; האם חוכמתו נמדדת לפי מניין ספריו? תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חוכמה ניתוספת בהם; החכם עיניו בראשו, והכסיל בחושך הולך; אין חכם ולא בן חכם שיוכל ליישב קושיה זו; דברי ריקים ופוחזים שאין בהם לא חוכמה ולא כלום; הלומדים הטריחו על המַרצה את פלפוליהם כדי להראות לו את חוכמתם; הטלת הספק היא המפתח לחוכמה ולאמת; מוזיקה > חוכמת הניגון, מלאכת הניגון; בּוּר הוא ועם הארץ, אבל יודע לתבל שׂיחתו בתבלין של תורה, ואינך יכול לעמוד בהשקפה ראשונה אם תלמיד חכם הוא או עם הארץ מדאורייתא; אם יהיו כל חכמי ישׂראל בכף מאזניים, ופלוני אלמוני בכף שנייה – הוא מכריע את כולם; טובה חוכמה מגבורה; אין אדם עומד על סוף דעתו של רבו ועל חוכמת משנתו עד ארבעים שנה; אין חוכמת אדם מגעת אלא עד מקום שספריו מגיעים > דעת! הבנה! הֶיסֵחַ הדעת! חכם! חשיבה! מומחיות! מסקנה! שיקול דעת! שכנוע!

היעדר חוכמה. צרות מוח – טִמטום, חוסר הבָנה; הסתכל בהם כתרנגול בבני אדם – מסתכל בדבר שאינו מבין בו כלום, משל למי שרואה ושומע ואינו מבין כלום; קוטל קנים באגם, קוטל קנים – כינוי לאדם פשוט, חסר השׂכלה וכישורים, שאין להתחשב בדעותיו או בדבריו [הצירוף רווח בעיקר על דרך השלילה: 'איננו קוטל קנים', כלומר הוא בר־סמכא, לדעתו ולדבריו יש משקל וחשיבות]: נכון שהוא מומחה עולמי בתחום זה, אך יש מדענים החולקים עליו, וגם הם אינם קוטלי קנים; חמור נושׂא ספרים – כינוי למי שמרבה לרכוש ספרים בלא שיבין בהם, והוא נשאר בבורותו; קַטנוּת דעת, קַטנוּת הנפש, קַטנוּת מוח, קטנות מוחין – מיעוט הבנה, צרוּת אופקים; עֲרַל לֵב – אטום ועקשן, שאינו מסוגל להבין או להרגיש, רשע, חסר שׂכל; חסר רגש: לא חסרים במשׂרדי הממשלה פקידים ערלֵי לב; כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים, וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל עַרְלֵי לֵב; כְּאַחַד הָרֵיקִים – כמי שהוא חסר שׂכל: כאחד הריקי ידבר; קפיצה בראש, קפץ בראש, הדיוט קופץ בראש – בּוּר וחסר שׂכל האוהב להבליט את עצמו התבלטות יתרה, להיראות ידען וחכם או להתנשׂא: למרות ידענותו המופלגת הוא לא קפץ בראש, לא התנפח ולא התנשׂא; מדוע אתה חייב תמיד להיות הדיוט הקופץ בראש, האם לא שמעת על הרעיון של הצנע לכת עם חבריך? נָעוּר וָרֵיק – חסר השׂכלה, בור ועם הארץ: בילדותי ברחתי מבית הספר, וכעת אני נעור וריק ועובד בעבודות דחק; הדבר נשׂגב מבינתו – הדבר למעלה משׂכלו, קשה לו להבין: נשׂגב מבינתי כיצד בני אדם אינם שומרים על כבודם ומשפילים את האישה אם בהטרדה מינית או באלימות אחרת; ריק מוח, נְבוּב מוח, אין לו מוח בקודקודו – חסר שׂכל, אינו מסוגל להבין דבר, מטומטם, נבוב מדעת: גם כיום עדיין יש רֵיקֵי מוח הסוברים שכדור הארץ הוא מרכז היקום; כּלי רֵיק – בּוּר; קְצַר ראות, קְצַר ראייה – מי שחסר יכולת לראות את הנולד, הרואה לטווח הקרוב בלבד, מוגבל באופקיו: מדובר ביחידים קִצרֵי ראות שמתקשים להסתגל למציאות החדשה; ≠ מוח של ציפור, מוח של חתול, מוח של אפרוח – כינוי הלצי לאדם מוגבל בכושר חשיבתו; כּתב 'נוחַ' בּשֶׁבַע שגיאות – הִרבה לשבש את הכתיב, מָשָׁל לבור גדול בכתיב; שיבולת ריקה תרים ראשה – הבור והריק מדעת אוהב להתגאות; בְּכוֹר שׁוֹטֶה – נולד ראשון והוא גדול ומכובד, אך אינו פיקח: אמור לי, בכור שוטה, מדוע לא תימלך באחיך הקטן שהוא סיני ועוקר הרים; טִמטֵם את הלֵב, טמטם את ליבו – הקהה את ליבו, הקשיח את הלב, גרם לו להיות קשוח, אטום לב ונטול רגשות: המנהיג הזה מטמטם את ליבנו ומטפש את שׂכלנו בהבליו; דל מוח, דַלוּת מוח – חוסר שׂכל, רפוּת שׂכל; לא מצא את יָדָיו, לא מָצָא יָדָיו וּרַגְלָיו – התבלבל, הסתבך: הוא לא מצא ידיו ורגליו בתפקידו החדש; הוא לא מצא את ידיו ואת רגליו במטרופולין הגדולה, הסואנת והמזוהמת; לא ידע בין ימינו לשׂמאלו – לא התמצא בדבר, לא ידע כלום; מבט זגוגי – מבע עיניים המבט חוסר הבנה או אדישות; נביבוּת – ריקנות, חללוּת, חוסר ידיעה, בורוּת: הנביבות הרוחנית והבטלנות מוציאות את האדם מן העולם ומובילות אותו עם בני החושך מעבר להרי החושך; נָבוּב – 1. חלול, שתוכו ריק: יש ציפורים הבונות את קיניהן בתוך גבעוליהם הנבובים של צמחים; 2. ריקני, ריק מתוכן, שטחי: כל דיבוריו אינם אלא מליצות נבובות חסרות משמעות; נבוב מוח, אין לו מוח בקודקודו – אינו מסוגל להבין דבר, מטומטם; חלילוּת, חָלוּל – ריק מבפנים, שיש חלל בין דופנותיו: שופר הוא קרן איל חלולה המשמשת לתקיעה; טענותינו מליאות כרימון על דלות השׂכלתם ועל נביבותם של בני הנוער; חפיף > קל, שטחי, רשלני, רדוד, לא מעמיק, לא יסודי; רָדוּד – שִׁטחי, חסַר עֲמקוּת, מחשבות: הדמויות בסיפור הן רדודות, חד־ממדיות, חסרות לבטים, אינן מתפתחות ואינן נושׂאות אידאה; עָרֵל – אָטוּם, שאינו מֵבין: הנה ערֵלה אָזנם ולא יוכלו להקשיב; כל ההסברים נפלו על אוזניים ערֵלוֹת;

חֶסרוֹן דעת – חוסר הבנה, טיפשות; חסר דעה, חֲסַר דַעַת – שוטה, בער, כסיל, נטול הבנה: הוא נראה כבחור תם וחסר דעה, ולא היא; נבערוּת – היות נבער, בוּרוּת, בערות: נבערות ההמונים היא קרקע פורייה לאמונות תפלות ולדעות קדומות; נִבעָר – 1. שאינו יודע קרוא וכתוב, בור, חסר דעת וכל השׂכלה: הוא היה נבער מדעת בכל הנוגע לתולדות עמנו; 2. נטול היגיון: כדי שלא אייעץ לך עצה נבערה, אני צריך לשאול אותך שאלה נבערה; חושך, בַּעֲרוּת – בוּרוּת, חוסר השׂכלה או ידיעה, שִׂנאת קִדמה: כדי לצמצם את תופעת הבערות בארץ, מקיים משׂרד החינוך מסגרות לימודים למבוגרים מחוסרי השׂכלה; נביבוּת, שדוּף, נָבוּב – ריק מדעת, נעור משׂכל, בוּר, שטחי: אף שלא עמד על מעשׂי התנדבותי בשלושים שנה האחרונות, בעת הפרדה לא בחל מלהשמיע כמה שבחים נבובים ושדופים; שְׁדִיפוּת, שָׁדוּף – נטול תוכן או משמעות, ריקני, נבוב: דבריו המימיים ומליצותיו השדופות של הנואם לא הרשימו את קהל המאזינים; שדיפות תפיסתו הוכחה בעליל שאינה עומדת במבחן המציאות; הִסתַּתְּרָה בִּינָתוֹ – התבלבל ונבוך, התפתה למעשׂה שטות: סבור הייתי שהסתתרה בינתו ודעתו עלולה להיטרף עליו בעטייה של אלימותו הבלתי צפויה; סַמיוּת העיניים – חוסר הבנה, אי־ראיית הנולד; טִיפֵּש עשׂרה – כינוי לבני הנעורים או לגיל העשׂרה, המעיד על מעשׂים לא שקולים האופייניים לגיל זה; בן טיפש עשׂרה – כינוי לגלוג לנער או לנערה בגיל ההתבגרות (בעיקר בני 13-18), בן או בת בגיל העשׂרה: קשה לי להקשיב למוזיקה הרועשת הזאת של בני הטיפש עשׂרה; לֹא עָבַר עַל פִּתְחָהּ שֶׁל תורה – בּוּר שמעולם לא למד תורה: ניכר הוא זה שלא עבר על פִּתחה של תורה; בָּדֵל מן התורה – פורש מן התורה; התהלך בחשֵׁכה – חי בבערות ובסכלות: לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו; מְעוּט תורה – מי שידיעותיו בתורה מועטות, עם הארץ; כסילים מתי תשׂכילו; אינו יודע בין ימינו לשׂמאלו – אינו יודע כלום; נָעוּר וָרֵיק – חסר כול: המשבר הכלכלי הניחו נעור וריק, נקי מכל נכסיו; עני בדעה – כינוי לאדם חלוש שׂכל, בּוּר, עם הארץ; אינו יודע בין ימינו לשׂמאלו – אינו מתמצא, אינו מבחין, אינו מבין דבר; אופל – אפלה, חושך, עלטה: הלכו באופל הבערות; פְּתַיוּת – חוסר דעת, סִכלות, תמימות מופרזת: יש להיזהר מפתיותם של נער ונערה בגיל הטיפש עשׂרה שלא יתלהבו מהַבלי הנוער, כגון ענייני סמים, מין, הימורים; פְּתַיָה, פֶּתִי – תמים מאוד, חסר ניסיון, שבתמימותו מתפתה בנקל, שקל לפתותו: פתי מאמין לכל דבר; ואני, פתיה ותמימה שכמוני, בטחתי בהבטחותיו; מוח של ציפור, מוח של חתול, מוח של אפרוח – כינוי הלצי לאדם מוגבל בכושר חשיבתו; קְצַר שִׂכלוֹ – לא היה בו די שׂכל, לא הבין: מה אפשר לעשׂות לבני אדם שקצר שִׂכלם מלהבין שהסוכר מזיק; קְצַר דעת, דעתו קצרה – מוגבל בשִׂכלו ובהבנתו: צורכֵי עַמְּךָ ישׂראל מרוּבּים וַדַעתָּם קְצָרָה; רק קִצרי דעת אינם מבינים שמי שאינו נאמן למדינה, אסור לו להיבחר לכנסת; קְצַר דַעַת, דל אופק, צר אופק, צר מוח – מוגבל בתפיסתו, בעל תפיסה מצומצמת, קשה הבנה, צר אופקים, קטנוני, מוגבל בהשקפותיו ובחשיבתו: בני אדם קטנוניים וצרי מוחין הם שהכשילו את התוכנית; קְצַר דַעַת – מוגבל בשׂכלו ובהבנתו: צורכי עמך ישׂראל מרובים ודעתם קצרה; רק קצרי דעת אינם מבינים שמי שאינו נאמן למדינה, אסור לו להיבחר לכנסת; התהלך בחשֵׁכה – חי בבערות ובסכלות: לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו; אין לו מוח בקודקודו – אדם חסר דעה או מקשן שאין טעם לדבריו; אינו נכוֶוה אפילו ברותחין – אינו מבין אפילו רמז ברור ביותר; בּוּר ועַם הָאָרֶץ – חסַר השׂכלה, אַנאַלפַבֵּית: מי שלא לומד נשאר בור ועם הארץ; אינו יודע צורת אות, בור ועם הארץ – בור גמור, ריק מכל ידיעה, אנאלפבית; בּוּר מְדאורַייתָא – עם הארץ גמוּר (מילולית בארמית: בּוּר מן התורה, כלומר בּוּר 'רִשמִי'); הציגוֹ ככלי ריק – הראה שדבר מה חסר כל תוכן ואין בו ממש, חשׂף את בוּרוּתוֹ של מישהו: מאמר ביקורת זה מוכיח את שרלטנותו של המחבר ומציגו ככלי ריק; סַמיוּת העיניים – חוסר הבנה, אי־ראיית הנולד; קְצַר דעת, דעתו קצרה – מוגבל בשׂכלו ובהבנתו: צורכי עמך ישׂראל מרובים ודעתם קצרה; קצר דעת, צר אופק, צרוּת מוח, צר מוח – מוגבל בתפיסתו, בהשקפותיו ובחשיבתו, בעל תפיסה מצומצמת: בני אדם קטנוניים וצרי מוחין הם שהכשילו את התוכנית; הֶיבֵּט, נקודת השקפה, זווית ראייה, נקוּדַת מַבָּט, נקוּדַת ראוּת – 1. העמדה שממנה מתבוננים בנושׂא כלשהו או בוחנים עניין כלשהו: כל אחד מן המשתתפים בדיון התבקש להציג את הנושׂא מנקודת השקפתו; 2. הגבלה בכושר ההבנה או הדמיון לחזות דברים שעומדים להתרחש; קְצַר ראוּת, קְצַר ראייה – מי שחסר יכולת לראות את הנולד, הרואה לטווח הקרוב בלבד, מוגבל באופקיו: מדובר ביחידים קִצרֵי ראות שמתקשים להסתגל למציאות החדשה (≠ רְחוֹק ראייה); עַיִר פֶּרֶא – כינוי גנאי לבוּר או למישהו שאינו מקבל עליו מרות: עַיר פרא אדם ייוולד; הרָצִיתָ חירות מהלימודים ולהימנות עם עִירֵי הפֶּרֶא, עם הבּוּרים ועם עמי הארץ? דֵעָה סרוּחה – דעה שאין בה תבונה, דעה נפסדת, חוסר שׂכל, טיפשות: מה ראית לבזבז את זמנך היקר בהאזנה לכל מיני דעות סרוחות של הטלוויזיה? אינו יודע בין ימינו לשׂמאלו – אינו יודע כלום, אינו מבין דבר, אינו מתמצא בעניינים; עֵינֵי עֵגֶל – כינוי

לעיניים המביעות טמטום, מבוכה או אי־הבנה מוחלטת: אל תסתכל בי בעיני עגל כאלה, עשׂה מייד את מה שאמרתי!; חומת שתיקה – דבר לא מוחשי המשמש מחסום לתקשורת, להבנה או לביצוע: נבקע פרץ בחומת השתיקה; בּוּר הוא ועם הארץ, אבל יודע לתבל שׂיחתו בתבלין של תורה, ואינך יכול לעמוד בהשקפה ראשונה אם תלמיד חכם הוא או עם הארץ מדאורייתא; הדבר טשטש את דעתו: הראש לא חשב, והלב לא הרגיש; עבה עורו כעור הקרנף, ואינו נרמז ברמזים; יעילותו ניטלה ממנו לחלוטין; נסתתמו ממנו שערי החוכמה; ניטמטם ליבו ונשתכח ממנו אפילו מה שידע; כָּבָה אור שׂכלו; הוקיר רגליו מבית המדרש; לא דרכה כף רגלו על אסקופת בית המדרש; חי בבערות ובסכלות; שׂיחה ללא הבנה הדדית אמיתית, אינה שׂיחה; באוזני כסיל אל תדבר; אינו יודע צורת אות; אוויל מחריש חכם ייחשב; תרתי בליבי וראיתי כי לא מחוכמה דיברתי עם; נתעוות מוחו מפלפולי הזמן; כמדומני שאין לו מוח בקודקודו; כמה קלושה דעתם של רבים מעמי הארץ; יש לו מוח של אפרוח; קרא ולא שנה והוציא את ימיו לבטלה; עיניים לו ולא יראה, אוזניים לו ולא ישמע; קשה לשמוע ומהיר לאבד

חכם. חֲכָמָה, חכם – אדם בעל הבנה עמוקה, כושר הבחנה חד, ופעמים מסוגל להשתמש בניסיונו ובידע שלו כדי להחליט החלטות הגיוניות ושיפוטיות; וכן – אָב בְּחוֹכמָה וְרַךְ בְּשָׁנִים, אִינטֶלִיגֶנט, אִינטֶלֶקטוּאָל, אִישׁ אֶשכּוֹלוֹת, אִישׁ בִּינוֹת, אִישׁ סֵפֶר, אִישׁ רוּחַ, אִישׁ תְבוּנוֹת, בֶּן־תּוֹרָה, בַּעַל שֵׂכֶל וּתפִיסָה מְהִירָה, בָּקִי בָּאוֹתִיוֹת הַקְטַנוֹת, בָּקִי בְּכָל שֶׁבַע הַחוֹכמוֹת, בַּר אוֹרְיָן, יַדְעָן, חַד־עַיִן, חַד־שֵׂכֶל, כְּלִי מָלֵא וְגָדוּשׁ, לַמדָן, מְלֻמָּד, מַשׂכִּיל, נָבוֹן, נְבוֹן דַעַת, סִינַי וְעוֹקֵר הָרִים, פִּיקֵחַ, תַּלמִיד חָכָם; כרטיס חכם – כרטיס פלסטיק בגודל דומה לשל כרטיס אשראי, ובו משובץ מעבד מיקרו שיכול לאחסן נתונים הניתנים לתכנות. הוא משמש לאחסון מזומן אלקטרוני או לתשלום עבור שׂיחות טלפון, תחבורה ציבורית, תאי אגרה או חניה. כאשר התרוקן ערך המזומן של הכרטיס, ניתן לחדשו כדי שימשיך לשרת את מטרתו; מְמוּלָּח – חריף ומפולפל: היא הייתה עליזה וממולַחת, זריזה ופיקַחת; איש תבונה, איש תבונות – אדם חכם ונבון: המשׂכיל בעת ההיא יידום, ואיש תבונות יחריש; שפיות, שפוי בדעתו, שָׁפוּי – 1. בריא בנפשו או בשׂכלו, שאינו משוגע, 'נורמלי': הנאשם לא הועמד לדין כי פסיכיאטר קבע שאינו שפוי ואינו אחראי למעשׂיו; 2. מתון ומבוקר, מיושב בדעתו, שקול והגיוני, שאינו קיצוני: חשוב לשמור על התנהגות שפויה דווקא בתקופה קשה זו של מתח ואי־ודאות; עַמְקָנוּת, עַמְקָן – מי שמעמיק לחשוב, יורד לעומקם של דברים, שנותן את דעתו על דברים עמוקים, לא שטחי: מתשובות הרב החריף והעמקן ניכר כי אין דומה לו במקומותינו; אולי רופא למדן־עמקן זה עתיד לעמוד על פתרונה של מחלת הסרטן; חיבה יתרה הייתה לי לתלמיד אחד בזכות חריפותו ועמקנותו; זריז וממולח – מהיר תפיסה וחריף בשׂכלו, ער ופיקח: אין זריז וממולח כמותו בכל שוּקי העיר; מפולפל – פיקח, חריף, שנון, שמעיד על הומור ועל דקות הבחנה: תשובתו המפולפלת עוררה פרצי צחוק באולם; האם הפִּתְרון הוא תמיד בפלפולי הבל חריפים ובניתוח מעמיק ומפולפל? נַגָּר – זריז, נבון דבר ובעל תחבולות: אין נגר ולא בן נגר שיתרץ את הקושיה שהקשיתי; נַגָּר בַּר נַגָּר, נַגָּר בֵּן נַגָּר – חכם בן חכם: תמהני אם יש בעולם נגר בן נגר שידע לפרש את הבית המוזר הזה בשירת גבירול; נבון – חכם, פיקח, בעל תבונה, הבין דבר מתוך דבר: הנבון מַסיק מן המפורש על שאינו מפורש; חַכְמָן – 1. חכם מופלג: בנות צלופחד חכמניות היו; 2. מתחכם (בנימת לגלוג): זה היה מעשׂה לסתור כנגד מה שכתב חכמן אחד; חַכְמָנוּת – התחכּמות: אין טיבו של השׂכל הישר אלא ללכת בדרך המלך ולא בדרך החכמנות; ריח דוחה של חכמנות ומליצנות פוגע בכל מה שאפשר לומר בעניין; מילא את כרסו, מילא כְּרֵסוֹ – למד הרבה תוך התמדה רבה: בעת לימודיו באוניברסיטה הוא מילא כרסו תורה וחוכמה וגם הוענקו לו תארים; התלמידים כבר מילאו כרסם לא רק בש"ס ובפוסקים, אלא גם בלימודי הליבה: שׂפות וסִפרות, מתמטיקה, טבע, מדע וטכנולוגיה; מְהִיר עצה – נבון וחכם: הבחור הזה הוא מהיר עצה, אך איש מזימות; חכם לב – חכם, נבון, פיקח: חכם לב המקצר בדבריו ייקרא נבון; קנקן ישן מלא חדש – כינוי לזקן שהוא מלא רעיונות חדשים או בעל יוזמה כאדם צעיר; חכָמים, היזהרו בּדִברֵיכם – קריאת אזהרה לחכמים שייזהרו מפני טעות העלולה להכשיל רבים בשל הֵיעדר מתינות ושיקול דעת; אֵין חָכָם כְּבַעַל הַנִיסָיוֹן – 1. ניסיון החיים והשתלשלות מצב העניינים הם מקור החוכמה העשיר ביותר; 2. כבר התנסיתי בכך, מבשׂרי חזיתי ש־; שאלת חכם – 1. פנייה לחכם הבקי בתורה בבקשה שיפתור שאלה הלכתית כלשהי: זו בעיה לא פשוטה, והלכך צריך לעשׂות שאלת חכם; 2. שאלה שמציג תלמיד חכם, שאלה נבונה הנשאלת מתוך הבנה ותפיסה נכונה של הדברים; לב חכם לימינו ולב כסיל לשׂמאלו – מחשבות החכם שונות בכול ממחשבות הכסיל; חכם עתיק, חכם הרזים – כינוי לחכם מופלג, שמסוגל להבין דבר מתוך דבר; חָכָם קוֹדֵם לְמֶלֶךְ – מאמר בשבח החכם; יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו – יש צעיר מלא וגדוש חוכמה, ויש זקן שלא למד דבר; מבין דבר – מי שמבין ומתמצא בתחום מסוים; חָכָם מְחוּכָּם – פיקח מאוד, נבון ביותר: בספרייה המדעית ישבו חכמים מחוכמים כלילי (= מצטייני) הדעת; אדיר תורה – למדן מופלג, גדול בתורה; עוקר הרים וטוחנם זה בזה – כינוי לאדם חריף שׂכל ופלפלן: חוקר זה עוקר הרים הוא – כישרונו רב בניתוח נושׂא בעִמקי עומקיו; סיני ועוקר הרים – סיני עדיף – בקי בתורה וחריף: בקי עדיף [סִינַי = למדן בקיא ובעל זיכרון; עוקר הרים = מקורי, חריף, עורך השוואות, בוחן בעזרת ההיגיון. שני תארים אלה יחדיו מציינים את החכם המוּשלם]; אָגוּר בדברי תורה – למדן שאגר הרבה תורה; בּחֶסֶד עֶליון – מחונן, ברוך כישרון, באופן מעולה, באופן מוכשר מאוד: אם יש בנו סופרים בחסד עליון, עגנון הוא בוודאי אחד מהם; למד את העניין על בוריו – למד לעומקו או בשלמותו, כגון בקיא בתותחנות טנקים על בורייה, הוא שולט בתורה על בוריה; העמיד דבר על בּוּריו – בירר דבר לעומקו, הבהיר אותו היטב; אין חכם כבעל ניסיון, מי שאכל את התבשיל, הוא יודע את טעמו – מי שנתנסה בדבר, יודע להעריכו; פנומינליות, פנומינלי, פֵנוֹמֵן – עילוי, גאון, כינוי למישהו או למשהו יוצא מגדר הרגיל, בלתי מצוי, שהוא תופעה מיוחדת במינה, אדם או דבר נדיר, מפליא, ותדיר הוא גם מעורר הערכה או התפעלות: התלמיד החדש הוא פנומן במתמטיקה – ממש גאון; הרחיק רְאוֹת, ראיית הנולד, רָאָה את הנולד – הבין מראש את התוצאות, רָאָה מה שעתיד להתרחש: לזכותו ייאמר שראה את הנולד והתריע על הסכנה המתקרבת; איזהו חכם? – הרואה את הנולד; רב־תבונה – נבון וחכם: הוא מצא אשת חן רבת תבונה, טובת עצה ומרבה שלום; רְחַב מחשבה – הוגה דעות, נבון, בעל רעיונות, ממציא: היא הייתה אחת מענוות הרוח ואצילות הנפש, רחבת מחשבה, בהירת עין וישרת שׂכל; הוגה דעות – איש רוח, רחב מחשבה, המעמיק לדון בענייני העולם, החברה, המוסר וכד', חוקר שעוסק במחשבה עיונית, בעיקר פילוסוף: קראתי את ספרו של הוגה הדעות הצרפתי; אב בחוכמה ורך בשנים – צעיר וחכם; יש לו מוח בקודקודו – הוא מבין עניין; חכם בעיניו – חושב עצמו לחכם, חכם בעיני עצמו: אם ראית איש מלא ביטחון עצמי וחכם בעיני עצמו, שלח אותו להיות מורה לתלמיד כסיל, כי יש תקווה שהכסיל יקשיב לו וילמד ממנו; חכם להרע – חכם כדי להזיק; חכם לכשירצה – 1. אדם צנוע שממעט לגלות את חוכמתו, חונן בכישרון, בסגולות מיוחדות; 2. תואר שלילי למי שמעמיד פני תם, אבל כאשר יהיה כדאי לו, יַראה את חוכמתו; לקח תורה מפיו, שתה ממעיינו – למד ממנו תורה, שאב ממנו חוכמה ודעת: כל ימיו שתה בצמא מִמַעַיינֵי הדעת של מדעי המחשב והמתמטיקה ושאף לשלמות בידע ובמעשׂה; יוֹדֵעַ דָבָר, בקי בכל שבע החוכמות, יודע ספר, כלי מלא וגדוש, איש אשכולות, מילא את כרסו בש"ס ובפוסקים, סל מלא ספרים – כינוי לאדם שקרא ושנה הרבה, בעל ידיעות אנציקלופדיות: ידיד נפשי לא היה רק סל מלא ספרים אלא גם אדם טוב לב וזולתן שייחד כל חייו להאיר את עולמנו באורה של תורה; יודע פרק ב' – בקי ב', מבין: הוא היה למדן וירא שמיים, אך גם ידע בפרק בהנדסת מַחשבים; יודע סֵפֶר – אדם משׂכיל ותרבותי, המייחד את זמנו גם לקריאת סִפרות, פילוסופיה וספרי חוכמה אחרים, אדם שהוא מלומד, בקי בספרות, תלמיד חכם: מורתנו יודעת ספר ובקיאה בספרות מודרנית; לו היו עוד כמה יודעי ספר בארגוננו, היה תפקודנו נראה אחרת; מלא וגדוש – מלא חוכמה ודעת: בחור זה ייחד שנים ללימודים אקדמיים, והוא מלא וגדוש בתחום מדעי הטבע והמשפט; למדן מופלג – בעל ידיעות רבות, ידען; מלא כרימון – מלא מאוד, גדוש, שיש בו הרבה ידע: להקמת חֶברת הזנק צירפנו מומחה שהוא מלא רעיונות כרימון; אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון; בָּרוּךְ כישרון, רואה את הנולד, חכם מחוכם, אדיר תורה – למדן מופלג, גדול בתורה, מחונן; אוצר בלוּם – אדם בעל ידיעות מקיפות; חכם לאחר מעשׂה – מי שמראה חוכמה לאחר מעשׂה לאחר שכבר נעשׂתה הטעות, מי שיודע בדיעבד מה היה ראוי וצריך לעשׂות; חוכמה לאחר מעשׂה – ידיעה בדיעבד של מה שהיה ראוי לעשׂות שלא היה אפשר להשׂיגה קודם: הוא ניתח את האירוע לאחר שהתרחש, בבחינת חוכמה שלאחר מעשׂה; אָגוּר בדברי תורה – למדן שאגר הרבה תורה; סָפוּג – מלא חוכמה, מושלם ב': פלוני ספוג תורה וחוכמה; קנקן ישן מלא חדש – כינוי לזקן שהוא מלא רעיונות חדשים או בעל יוזמה כאדם צעיר; כמעיין המתגבר – בלתי נדלה, שמתחדש ומתעצם כל העת, שלא ניתן למצותו עד תומו, שלא ניתן לעצור את שטפו: היה עומד ודורש כמעיין המתגבר; קשה לשמוע וקשה לאבד – יצא הפסדו בשׂכרו; מהיר לשמוע וקשה לאבד – מהיר להבין וממעט לשכוח; חכם עדיף מנביא; ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים וכולנו יודעים את התורה; אוטם שׂפתיו נבון, וגם אוויל מחריש חכם ייחשב; אֶל בינתך אַל תישען; אין חכם ולא בן חכם שיוכל ליישב קושיה זו; אל תהי חכם בעיניך; אין חכם כבעל ניסיון; עיניו בראשו, הוא עושׂה הכול מתוך מחשבה תחילה; אתה שפיקח אתה – מה ראית לשטות זו? נמנה עם יחידי הסגולה או עם בחירי הקצינים; איזהו חכם – הלומד מכל אדם, הרואה את הנולד, הלומד מניסיונם של אחרים; לא בחיל ולא בכוח, כי אם במוח; הוא ידע לקשור פסוקים בפסוקים, מאמרים במאמרים, להוציאם מידי

פשוטם ולכוונם לאותה שעה; חוכמה לאחר מעשׂה; די לחכם ברמז כדי שיבין דבר; היה בקי בכל חדרי התורה וידע לחשׂוף סתריה וצפוניה ולפענח תעלומותיה

חופש!

חופשי, חופש – 1. כוחו או זכותו של כל אדם לפעול, לדבר או לחשוב כרצונו לפי גבולות החוק, ללא כל הפרעה או אילוץ אחר: הילדים בדורנו נהנים מחופש רב; בעניין זה אני משאיר בידיך את חופש ההחלטה; 2. מצבו של מי שאינו אסיר, שבוי או עבד, הזכות לנוע ללא הגבלה: לאחר שנים רבות בכלא הוא זכה לטעום שוב את טעם החופש; 3. הזכות לפעול, להתבטא וכד׳ ללא התערבות הרשויות: הערכים שעליהם מבוסס המשטר הדמוקרטי כוללים, בין השאר, זכויות יסוד כגון חופש הביטוי, חופש התנועה, חופש ההתאגדות, חופש הפולחן והזכות לשוויון בפני החוק; **חָפַש** – נֹפֶש, בילה חופשה; **חינוך חופשי** – חינוך המטפח את אישיותו העצמאית של הילד; **בחירה חופשית** – החופש להחליט על התנהגות בלי הִתערבות הגורל או כוח כפייתי אַחֵר: שאלת הבחירה החופשית של האדם מדריכה מנוחתו של כל צעיר חושב; **תוכנה חופשית** – תוכנה בעלת מעמד משפטי התומך באפשרות של כל אדם להשתמש בה, לשכפלה, להפיצה, להתאימה, לשנותה ולשפרה כפי רצונו, באופן חופשי, בתנאים המבטיחים את זכויות שאר המשתמשים; עיתונות חופשית > **חופש העיתונות** – זכותם של אזרחים או של כלי תקשורת להדפיס, או להפיץ בכל דרך דיבור, רעיונות ודעות ללא תנאים מגבילים, כגון חשש מהעמדה לדין התערבות השלטון; **חופש הפולחן** – זכות המאמינים בדת מסוימת לקיים טקסים, תפילות ומנהגים המתחייבים מהדת שאליה הם משתייכים; **חופֶש פעולה** – יד חופשית, החופש לפעול ללא הגבלה או הכוונה: למנַהל החדש של סניף החברה ניתן חופש פעולה נרחב שלא היה לקודמו; **חופֶש הדיבּוּר** – זכות להביע דעה בעל פה או בכתב ברשות הרבים, גם אם היא מנוגדת לדעת הרוב או לעמדת השלטונות; **חופש אקדמי** – הזכות ללמד, ללמוד ולתקשר בענייני מחקר אקדמי בחופשיות וללא התערבות בלתי סבירה של סמכות, או חשש מתגמול. החוקר רשאי ללמד או להעביר רעיונות או עובדות (גם אם אינם נוחים לקבוצות פוליטיות חיצוניות או לרשויות) ללא חשש מדיכוי, אובדן עבודה או מאסר; **חופש ההתכנסות** – זכותם של אזרחים להתכנס או להתאסף בחופשיות בכל מקום אם ירצו בכך כדי לבטא רעיון קיבוצי או רעיון משותף להם, לקדמו, להגן עליו וכדומה; **חופש התארגנות** – אחת מזכויות האזרח הניתנת בעיקר במדינות דמוקרטיות, הניכרת בזכותו של כל אדם להקים ארגון או להצטרף לארגון קיים ולפעול בו על בסיס פוליטי, מקצועי, דתי או תחביב; **חופש ההתאגדות** – זכותו של כל פרט להתאגד בקבוצות כדי לקדם אינטרסים חברתיים, פוליטיים, כלכליים ואחרים; **חופש הביטוי** – חופש של כל אדם לבטא דעה, רגש, אמונה, העדפה, באמצעי התקשורת, באומנות, בהפגנות ועוד; **חופש המידע** – זכותו של הפרט להיות חשׂוף למידע שיאפשר לו גיבוש עמדה ודעה בכל עניין ודבר, וכן – זכותו, כחלק מהעם הריבון, לקבל מידע על הנעשׂה במדינה ועל עניינים המשפיעים על חייו ועל איכותם; **חופש העיתונות** – אחת הדרכים החשובות לממש את חופש הביטוי ואת חירות המידע – זכות הציבור לדעת; **חופש דת** – זכותו של כל אדם לבחור ולקיים את דתו או שלא לקיים שום דת על פי שיקוליו האישיים, ולקיים את פולחנה בכל דרך שיראה לעשׂות כל עוד אינו פוגע בזכויות אחרים [יש שרואים בחופש, שלא להחזיק בשום דת, זכות נפרדת, אך רבות מדתות העולם אינן מכירות בזכות זו, בהן היהודות, הנצרות והאסלאם]; **חופש מדת** – החופש הנתון לכל אדם לבחור בדרך של אי־אמונה, מבלי שיכפו עליו קיום מצוות וטקסי פולחן דתיים; **חופש ההפגנה** – אחת הדרכים לממש את חופש הביטוי, חירות האסֵפה, התהלוכה וההפגנה: זוהי דרך ביטוי קולקטיבית, המאפשרת הבעת דעה בפומבי, והשׂגת הד ציבורי; **חופש השביתה** – זכותו של ציבור עובדים לשבות אם נפגעו זכויותיו כעובדים, בתנאי שמיצו אמצעי הידברות אחרים; **חופש מצפון, חופש המצפון** – הזכות שיש לכל אדם להאמין בכל דבר הנראה לו ולהתנהג על פי מצפונו במסגרת החוק. הוא רשאי לאמץ לעצמו ערכי מוסר ולנהוג על פיהם, וזכותו לסרב לבצע פעולה שנוגדת את מצפונו; **חופש הפעולה** – יד חופשית, החופש לפעול ללא הגבלה או הכוונה: למנהל החדש של סניף החברה ניתן חופש פעולה נרחב שלא היה לקודמו; **חופש ההתקשרות** – החופש שיש לצדדים הקשורים ביניהם בחוזה לעצב ולגבש את החוזה כרצונם, בלי כפיפות לחוקים ולדינים המסדירים חוזים: הסדר העבודה הקיבוצי נחתם על דעת המעבידים ונציגות העובדים, ומכוח עקרון חופש ההתקשרות; **חופש התנועה** – החופש של כל אדם לנוע ממקום למקום בתחומי המדינה או בחו״ל ולחזור אליה ללא הגבלה: הסנגור הציע שמרשו יחויב במעצר בית בלילות אגב הענקת חופש תנועה ביום; **חופש העיסוק** – חופש של כל אדם לבחור לעסוק בכל מקצוע או מקום עבודה שירצה, במקום ובדרך הרצויים לו, לשם הבטחת צורכי קיומו (פרנסה) והגשמה עצמית; **חופש ההצבעה** – חופש (בעיקר של חבר כנסת) להצביע על־פי צו המצפון ולא על־פי משמעת סיעתית או קואליציונית: חברי הסיעה דרשו חופש הצבעה בעניין תיקון החוק ׳מיהו יהודי׳; **חוּפשָׁה** – 1. חופש, חירות, דרור; 2. פגרה, שחרור זמני מעבודה, מלימודים או מחובה אחרת לשם נופש או למטרה אחרת, כגון חופשת קיץ או חופשת פסח: הפגרה ליולדת – 14 שבועות; החופש הגדול > **חופשת הקיץ** – החופשה הארוכה במוסדות החינוך (בתי הספר וגני הילדים) בחודשים יולי ואוגוסט: בחופשת הקיץ אני הולך לקייטנה בקיבוץ; לקח חופש > **יָצָא לחופשה** – יצא לפגרה; לקח לעצמו פסק זמן מעבודתו, מעיסוקו וכד׳: הוא יצא לחופשה של שבוע לרגל הולדת בנו, וסגנו ממלא בינתיים את מקומו; אַפטֶר > **חוּפשוֹן** – היתר לצאת מגבולות היחידה או המחנה אחרי שעות האימונים או העבודה לפרק־זמן קצר; **יד חופשית** – ייפוי כוח לפעול ללא הגבלות; **אזור סַחַר חופשי** – אזור במדינה שהמסחר בו משוחרר באופן חלקי או מלא מחוקי המסחר המקומיים ומהגבלות כלכליות, כגון מיסים, מכס, מכסות יבוא, אזור שלגביו הונהגו הקלות אלה לפי הסכם בין שתי מדינות או יותר; **פַּגרַת קַיִץ** – חופשת קיץ, בעיקר חופשה מאורגנת, לרוב ממושכת, של מוסד ממשלתי, ציבורי, חינוכי וכד׳: ביולי ובאוגוסט יוצאים בתי המשפט לפגרת הקיץ, וכל הדיונים וההליכים המשפטיים שאינם דחופים מושהים עד לתום הפגרה; **חֵירוּת** – חופש, דרור, עצמאות, היכולת של אדם או של עם לפעול בצורה עצמאית על־פי רצונם: סיסמת המהפכה הצרפתית הייתה ׳חירות, שוויון ואחווה׳; כבוד האדם וחירותו הם ערכי יסוד בחברה דמוקרטית; **חֵרוּיות** – זכויות, כגון חירויות הפרט, חירויות היסוד: חופש ההפגנה מסויג, ככל זכויות האזרח כדי להגן על חירויות אחרות; **חג החירות, זמן חירותנו** – חג הפסח; **השתחררות, השתחרר** – 1. יצא לחופש; 2. התפטר מהתחייבות; 3. התרופף מאחיזה חזקה; 4. שחרור נפשי, היפטרות ממתחים או מעכָּבות, התפרקנות; לִיבֶּרָלִיזם > **חֵירוּתִיוּת** – השקפת עולם ותורה מדינית השָׂמות דגש ברעיון חירות פוליטיות ואזרחיות, כגון חירות הפרט, חופש הדת, סחר חופשי בכלכלה: כדי לקדם את טובת הפרט היום, מנהיגי המדינות צריכים להטיף לשמירה קפדנית על זכויות של מיעוטים דתיים וגזעיים; **קָרָא דְרוֹר לִפלוֹנִי** – שִׁחרר את פלוני, שילח אותו לחופשי: ארבע שנים עברו בשבי המצרים עד שקראו דרור לשביינו; **התרה, הִתִּיר** – הסיר ממישהו או ממשהו את הכבלים, שחרר, שילח לחופשי, הסיר את האיסור: הוא התיר את הכלב מן הרצועה והשתעשע עימו; הסַפָּר **התיר פיו** וגילה לי דברים שלא שמעתי מעודי; **התיר את הרסן, התיר את הרצועה** – שחרר מכל מגבלה, הפקיר, נתן חופש מוחלט: המנהל הקודם הִשליט במוסד משמעת ברזל ואילו מחליפו התיר את הרסן לגמרי, עד לאנרכייה ממש; **מְשוּחרָר** – 1. שיצא לחופשי, שהשתחרר ממאסר או משלטון כיבוש: האסיר המשוחרר התקשה למצוא עבודה; 2. פטור ממשהו, שאינו נדרש למלא חובה מסוימת שהאחרים נדרשים למלא: שברתי את הרגל, ואני משוחרר לחודש משיעורי התעמלות; **מֶרחָב** – חופש פעולה, אפשרות לתמרון: החוק אינו מנוסח בצורה חד־משמעית, והדבר מניח מרחב רב מדיי לפרשנות; **מֶרחַב תִמרון** – שיעור חופש הפעולה המוגבל בעטיים של אילוצים: אין החלטת המנכ״ל מאפשרת לי מרחב תמרון סביר בניווט כוח האדם בחברה; הנוסח המעורפל בחוזה הניח מרחב תמרון למילוי חובותיי; **גֶשֶר** – יום חופשה מחוץ למניין שאדם לוקח כדי לקשור אותו לשני ימי חופשה לפניו ולאחריו: היות שהחג נגמר ביום חמישי, יום שישי הוא יום גשר; **עשׂה** – שהה זמן מה במקום מסוים, לרוב במסגרת תפקיד או שליחות: שׂר האוצר, העושׂה בימים אלה בארצות הברית, הופיע לפני פעילי המגבית היהודית; המטיילים עשׂו את לילותיהם תחת כיפת השמיים; **קוֹמְמִיוּת** – 1. עצמאות, ריבונות: העם זכה לקוממיות מדינית; 2. תקומה; סוּבֶּרֶנִי > סוּבֶּרֶנִיוּת > **רִיבּוֹנִי, רִיבּוֹנוּת** – 1. עצמאות מדינית הניכרת בהגדרה עצמית, בשלטון עצמי, בהֵיעדר כפיפות פוליטית למדינות אחרות ובעֶקרון אי־ההתערבות בענייניה הפנימיים של המדינה: בסוף השנה הראשונה לקיומה של מדינת ישׂראל הכירו 55 מדינות בריבונותה, והיא נתקבלה כחברה באו״ם; 2. סמכות המדינה לשלוט, וכוחה העליון של המדינה, שממנו משתמעת בלעדיות סמכויותיה בשטח: במשטר דמוקרטי הרשות המחוקקת היא מקור הריבונות; המעצמה החילה את ריבונותה על השטח הכבוש; 3. כוחו, סמכותו ועוצמתו של הריבון – המלך, השליט או הגוף המושל: המתנגדים לשלטון אבסולוטי עִרעֲרו על ריבונות בית המלוכה;4. סמכות מוחלטת, אדנות, שליטה (לאו דווקא בתחום הפוליטי): רציונליזם הוא האמונה בריבונות התבונה ובכוחה הבלעדי להסביר את מהות העולם והקיום האנושי; קַפִּיטוּלַציוֹת > **כרסומי ריבונות** – הסכם בין מדינות, ולפיו נתיני מדינה אחת נהנים מזכויות יתר בתחומי שלטונה של מדינה אחרת: אזרחי ארה״ב שהיו בתחומי האימפריה העות׳מאנית נהנו מכרסומי ריבונות, כגון פטור ממיסים מסוימים, הזכות שלא להישפט בבית המשפט העות׳מאני אלא לרוב אצל הקונסול של המדינה בתחום מגוריו; **גאולים, שחרור, דְּרוֹר** – חופֶש משעבוד, חירות, שחרור: סוף סוף זכינו לשנת הדרור וכולנו נשוב לביתנו; **אחוז החסימה** – הגבלה מִספרית

המוטלת על רשימת מועמדים לבית נבחרים, כדי למנוע בעדה להכניס נציג לבית הנבחרים אם מִספר הקולות שקיבלה נמוך מסף מסוים; ציפור דרור – משל למי שחופשי לנפשו והוא פטור מעול עבודה, חובות ומשמעת, והוא רשאי לעשׂות ככל העולה על רוחו: אחרי שחרורו מהצבא הרגיש הצעיר את עצמו ציפור דרור; פַּגְרַת קיץ – חופשת קיץ, בעיקר חופשה מאורגנת, לרוב ממושכת, של מוסד ממשלתי, ציבורי, חינוכי וכד׳: ביולי ובאוגוסט יוצאים בתי המשפט לפגרת הקיץ, וכל הדיונים וההליכים המשפטיים שאינם דחופים מושהים; מקצוע חופשי – מקצוע שדרושה בו השׂכלה גבוהה המיוחדת לו (כמו עורך דין, רואה חשבון, מהנדס), והוא מאפשר לבעליו לעבוד בתור עצמאי; ציפור דרור שאינה מקבלת מָרוּת – אדם חופשי שאינו מקבל עליו אחריות או הוא פטור מכל עול; אִי־תְלוּת – 1. עצמאות או חופש מהשפעה של אחרים, הֵיעדר קשר מובהק, הֵיעדר מְתאם או הֵיעדר יחס סיבתי בין משתנים, אירועים וכד׳: הוא עובד קשה מאוד כדי להגיע למצב של אי־תלות בהוריו מבחינה כלכלית; בטבלת מִספרים אקראיים יש אי־תלות ביניהם; אֱמַנְסִיפַּצְיָה < אֱמַנְצִיפַּצְיָה < שִׁחְרוּר – פעולה או תהליך של שחרור מישהו, בעיקר מפיקוח משפטי, פוליטי או חברתי, המגביל את מה שהוא רשאי לעשות, והענקה לו זכויות שוות כשאר האזרחים; שִׁחְרֵר – נתן שוויון זכויות, בעיקר למיעוט, מהגבלות חברתיות, חוקיות וכד׳ המוטלות עליו (כגון עבדות, הגבלות על מיעוט) והענקת זכויות כמו לכל האזרח: בעקבות המהפכה הצרפתית זכו היהודים בשנת 1789 לשחרור מלא ומיידי בצרפת; אוֹטוֹאֱמַנְצִיפַּצְיָה, שִׁחְרוּר עצמי – מסמך מכונן של הלאומיות היהודית המודרנית, במיוחד הציונות, שכתב הרופא פא הנסקר בגרמנית בשנת 1882 [במסמך דן במקורות האנטישמיות וטען לשלטון עצמי יהודי ולפיתוח תודעה לאומית יהודית. הוא כתב שיהודים לעולם לא יהיו שווים חברתיים לאהודים עד שתהיה להם מדינה משלהם. הוא קרא למנהיגי היהודים להתכנס ולטפל בבעיה]; פָּקוּלְטָטִיבִי > רשותי, ברירני – של רשות, שאינו כפוי, חופשי, שהברירה בידו: ביטוח משנה רשותי; נתן דרור ליצריו, נתן דרור לתשוקותיו, נתן דרור לדמיונו, נתן דרור למעשׂיו, קרא דרור ליצריו, קרא דרור לתשוקותיו, קרא דרור לדמיונו, קרא דרור למעשׂיו – אִפשר ליצריו, לתשוקותיו, לדמיונו, למעשׂיו להתפרץ, נתן להם פורקן: בספר השירים הארוטי נתנה המשוררת דרור לתשוקותיה; קָרָא דרור – שלח אותו לחופשי, שִׁחְרֵר: המנהיג החדש קרא דרור לרוב האסירים ולשבויי המלחמה; דריסַת רֶגֶל – 1. זכות כניסה חופשית; 2. כניסה לרשותו של אחר; כַּדָּג בַּמַּיִם – מָשָׁל למי ששרוי בסביבתו הטבעית, מרגיש טוב וחופשי; התיר את הרֶסֶן – אִפשר חופש גמור, גרם הפקרות; פָּרַק אֶת עוּלּוֹ מֵעַל צַוּארוֹ, פָּרַק את עול פלוני מעליו, שָׁבַר את עוּלוֹ מעל צווארו, פָּרַק את עול פלוני מעליו – התמרד נגד משעבדו, השתחרר ממרותו: זכינו בדורנו להקים מדינה עצמאית ולפרוק את עול הגויים מעל צווארנו; משיצאה לגמלאות, חשה כי פרקה את עול מעסיקה מעל צווארה; דור המִדבר – דור חסר סדרים וחוקים, שאינו יודע להעריך את החירות; לִיסֶנְטְיָה פּוֹאֶטִיקָה, חירות פיוטית > חירות המשורר – החופש שיש לאומן, לסופר, למשורר וכד׳ לשנות פרטים, לעוות עובדות או להתעלם מכללי השׂפה הרגילים בדיבור או בכתיבה, בייחוד אם האומנות שהם יוצרים מעבירה את המסר טוב יותר: הוא השתמש בחירות המשורר כדי לרקום סיפור טוב; ארבע החירויות: חירות הדיבור, חירות הדת, חירות מפַּחד, חירות ממחסור – הכרזות שנתקבל במלחמת העולם השנייה מאת ראשי ממשלות ארה״ב, ברה״מ, בריטניה, צרפת; חירות הרעיונות, חופש המצפון > חירות המחשבה – זכותו של כל פרט לטעון או להחזיק בדעה או באמונה שונה משל אחרים: חירות המחשבה מושתתת על סעיף 19 בהכרזת האו״ם לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, נוסח שאישרה ממשלת ישׂראל ; חֵירוּת, שִׁוְויוֹן וַאַחֲווה – סיסמת המהפֵּכה הצרפתית; אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים – לא תמיד יכול האדם לעזור לעצמו, הנתון בצרה זקוק לעזרת אחרים, ואין בכוחו לחלץ את עצמו מצרתו; אוטונומיה > מִמשל עצמי – מידת ריבונות או יכולת תפקוד בלתי תלויה של פרט או גוף חברתי, בתחום פעילות כלשהו או בנוגע לפרמטרים כלשהם; נתן דרור ליצריו – אִפשר ליצריו, לתשוקותיו, לדמיונו להתפרץ, נתן להם פורקן: בספר השירים הארוטי נתנה המשוררת דרור לתשוקותיה; ליבי פנוי מן – הוא משוחרר מן, הוסחה דעתו מן: כשיהיה ליבך פנוי מהרהורי צרכיך, תלמד מתמטיקה בלב שלם; חֲיֵה וְתֵן לִחְיוֹת – כל אדם זכאי לחיות את חייו כראות עיניו, כל עוד אינו מזיק למישהו; הסתמכות עצמית – הישענות על יכולות האדם, על שיקול דעתו ועל משאביו כדי להשׂיג עצמאות; בת חורין, בן חורין – חופשי, שאינו משועבד; הכול צפוי והרשות נתונה – לאדם יש בחירה חופשית: בן חורין הייתי לעשׂות כל מה שליבי חפץ; דחה בשתי ידיו – דחה דחייה מוחלטת; בַּיִת לאוּמי – הגדרת היישוב היהודי בארץ ישׂראל , העתיד לקום בשלטון המנדט הבריטי ובסיועו, כפי שנוסח בהצהרת בלפור; דרך המלך – 1. אופן הפעולה העיקרי, המקובל או הרווֹח: הניחו דרך המלך והלכו אורחות עקלקלות; 2. מצב של חופש פעולה, רווחה, הֵיעדר מכשולים ועיכובים [רווח בצירוף עלה על דרך המלך], הדרך הסלולה הראויה והפשוטה: חֶברת ההֶזנק יצאה לדרך חדשה שהיא דרך המלך להשׂגת המטרה; יוזמה חופשית – שיטה הדוגלת במתן חופש ליזמים ולעסקים עצמאיים לפעול לפי תנאי השוק (תחרות, הֶיצֵע, ביקוש וכד׳) מתוך התערבות ממשלתית מזערית: כלכלת ארה״ב היא סמל ליוזמה החופשית שעליה מושתֶתֶת ההוֹנתָנוּת (קפיטליזם); חירות האדם – זכות האדם לנהל את חייו באוטונומיה: חירות האדם היא זכותו להחליט לגבי חייו באופן עצמאי וללא התערבות של גורם חיצוני ולחיות את חייו באופן שהוא רואה לנכון [הזכות לחירות היא זכות טבעית שמוענקת לאדם מעצם היותו אדם ; לשלטון אסור לשלול את זכות זו כי הוא אינו מעניק אותה לאדם, למעט אם הוא סכנה לעצמו או פוגע בזכויות של אדם אחר או בסדר הציבורי]; זכות הציבור לדעת – זכותו של הציבור לדעת מה עושׂים נציגיו בשלטון, על מנת שיוכל, כריבון, לפקח ולבקר את מעשׂיהם; שְׁנַת שַׁבָּתוֹן – שנת חופשה למורה, למרצה וכד׳ לאחר שש שנות עבודה לשם השתלמות בתחום עיסוקו והרחבת אופקיו; אדון לגורלו – אדם בעל יכולת וכוונה לבחור במַהֲלכֵי חייו להגשמה עצמית לפי חופש הבחירה, עברו, דעותיו וערכיו; זקף קומה, זקיפת קומה, זקיפוּת קומה, זָקַף את קומתו של משיהו – עורר בו גאווה וביטחון בעצמו: המחמאות שקיבלה זקפו את קומתה; זיקף קומה, זיקוף קומה, הזקיף קומה, הזקפת קומה – התנהגות בוטחת הניכרת בהכרה בערך עצמי, הרגשה של חשיבות ובטחה, של החלטיות וקוממיות: גם בשעותיהם הקשות ביותר הראו יהודי הגולה זקיפות קומה וביטחון עצמי; הציונות הזקיפה את קומתה של האומה הישׂראלית; בקומה זקופה – בביטחון ובגאווה, בהרגשת חשיבות, בראש מורם ובגו זקוף: עלינו להתייצב בקומה זקופה נגד כל התוקפים אותנו; חופש הביטוי וההבעה – זכותו של כל אדם להביע כחוק את דעתו ולומר את שברצונו לומר, מבלי שיוטלו הגבלות שרירותיות על כך, בכל דרכי התקשורת: דיבור, כתיבה, יצירת סרט קולנוע וכד׳; ידיו כבולות – חלות עליו מגבלות, ואינו יכול לנהוג כרצונו: ידי הממשלה כבולות בשל הסכמי יַחְדָּה (קואליציה); מְגִילַּת הָעַצְמָאוּת – מגילת קלָף שראשי העם הכריזו בה על הקמת מדינת ישׂראל לאחר שחתמו עליה ביום ה׳ באייר התש״ח; הַגְדָּרָה עַצְמִית – זכותם של מדינה או אזור ואנשיהם להיות עצמאיים ולבחור בממשלה ובמערכת פוליטית משלהם: בסוף מלחמת האזרחים הציע נשׂיא צרפת לתושבי אלג׳יריה הגדרה עצמית, וב־1962 הכריזה אלג׳יריה על עצמאותה; זכות להַגְדָּרָה עַצְמִית – הזכות שיש לעם או לאוכלוסייה מקומית להחליט החלטה חופשית בלא התערבות חיצונית על אופי השלטון הרצוי להם ועל האופן התממשותו; חֶבלֵי גְאוּלָּה – הלבטים והייסורים הכרוכים במאבק לגאולה של פְּרָט או של אומה: עִם היווצרות המדינה נתנסה היישוב היהודי בחֶבלי גאולה מרובים; מדינה בתוך מדינה – ארגון חזק הפועל באופן עצמאי, והמתעלם מהאינטרס הציבורי: ארגון החִזבאללה הוא מדינה בתוך מדינה; מדינה מתוקנת – מדינה המנוהלת לפי כללי הדמוקרטיה, והאוכפת מנהל תקין; מדינה דו־לאומית – השקפה שלפיה יש לקיים במדינת ישׂראל שוויון בין יהודים לערבים ולוותר על זהותה היהודית של המדינה; מִלְחֶמֶת הקוממִיוּת, מִלְחֶמֶת השִׁחרור, מלחמת העצמאות – מלחמת היישוב היהודי בארץ ישׂראל בפולשים ממדינות ערב (מנובמבר 1947 עד מרץ 1949), ומטרתה – להקים מדינת ישׂראל עצמאית; עָמַד ברשות עצמו – היה עצמאי, השׂתכר כדי מחייתו, לא ציפה לשולחן חברו, לא היה סמוך לשולחן אחרים: בני בכורי עומד ברשות עצמו, ולשׂמחתי, אין קיומו הכלכלי עומד על קביים או על כרעי תרנגולת; חי הנושׂא את עצמו – מי שמתקיים מעצמו, בלא תמיכת אחרים בו: המפעל החדש הוא חי נושׂא את עצמו; מיגור שלטון זר ולחימה בעריצות; פריקת עול המשטר הזר; הזעיק אל הדגל את כל שוחרי החופש; בשׂורת החירות ריחפה באוויר; אין המדינה ניתנת לעם על מגש של כסף; אם ייתן איש מלוא ביתו כסף וזהב תמורת החופש, בוז יבוזו לו; גיבורי ישׂראל יהיו חתומים בלב האומה לדור ודור; האדם נולד חופשי, אך בכל מקום אסור הוא באזיקים; יש להרוס את כל התנאים שבהם האדם הוא ישות מושפלת, משועבדת, מוזנחת ונתעבת; את חירותי הרוחנית לא אחליפנה ולא אמירה בעד שום הון או זכויות שבעולם; מה רוצה האזרח הפשוט? מדינה יהודית, דמוקרטית, שוויונית, ברוח מגילת העצמאות > ציבור!

אין חופש. אֵינוּת – הֵיעדר קיום, אי־מציאוּת, אי־קיום [ההפך: ישוּת]; כפיתה, כְּפוּת, כְּפַת – קשר היטב דבר ובעיקר קשר היטב את הידיים או את הרגליים זו לזו או את שתיהן: הגנבים כפתו את הישיש וגנבו ממנו את כספו; שָׁבוּי – 1. מרותק, נתון כל כולו: עלם החמד היה שבוי בקסמה של ריבה טובת מראה; 2. נתפס לדעה או להשקפה מסוימת עד שאינו חופשי עוד לגבש לעצמו דעה או השקפה אחרת, וכושר השיפוט שלו נפגם: המודיעין היה שבוי בהשקפה המוטעית, שלפיה אין סיכוי שתפרוץ מלחמה; 3. נשלט על ידי רגש או תאווה, נתון לשליטתו של מישהו או משהו, משועבד לו או נכנע לו: הוא שבוי בידי תאוות הפרסום העזה שלו ומוכן לעשׂות הכול כדי שחיבורו יראה אור; משועבד, שועבד, שעבוד, שִׁעְבֵּד – הכניע

מישהו וגזל ממנו את חירותו ואת עצמאותו, הפך מישהו לתלוי בו לגמרי, הפך מישהו לעבד: פרעה, מלך מצרים, שעבד את בני ישׂראל, עד שהוציאם משה מעבדות לחירות; ציווָה לַעֲצוֹר, נָתַן צַו מַעֲצָר – הורה שופט בצו כתוב למשטרה לאחר שחתם עליו לעצור אדם שלדעת מבקש הצו, יש חשד סביר או ראיות לכאורה שהוא עבר עבירה פלילית; תא מעצר – תא בתחנת המשטרה או בבית המעצר המשמש למאסר זמני של חשוד לפני הבאתו לדין: השופט לא ציווה לעצור את הנאשם לכן שוחרר מתא המעצר; מַעֲצָר – כליאה זמנית של אדם או הגבלת תנועותיו של חשוד או של נאשם בעבירה לפני העמדתו לדין או לפני פסיקת דינו, בתוקף סמכות חוקית המוקנית בעיקר למשטרה: לפי החוק הישׂראלי, יש להביא עציר לפני שופט בתוך 48 שעות ממעצרו; מעצר מִנהלי – כליאה או הגבלת חופש התנועה של אדם מסיבות ביטחוניות [מעצר מנהלי אינו מחייב העמדה למשפט ומתבצע לפי הוראת מפקד צבאי שהוסמך לכך; ארגוני זכויות האדם מבקרים אותו תכופות]; מאסר בית, מעצר בית – איסור על אדם בפקודת החוק לעזוב את ביתו בתקופה מסוימת או בשעות יום מסוימות בתקופה מוגדר; מעצר פתוח – חיוב חשוד בביצוע עבירה כלשהי להתייצב בתחנת משטרה בפרקי זמן קבועים [מעצר זה מגביל את חופש התנועה של האדם אך אינו שוללו לגמרי]; מַחנָק – הגבלה של חוסר מרחב, הגבלה והֵיעדר חופש: בעיר הגדולה והצפופה אני מרגיש מחנק, אני מעדיף לחיות בכפר; נעקד, עקֵדה, עקִידה, עקוּד, עָקַד – 1. קשר את ידיו ורגליו (של אדם) או את ארבע רגליו (של בעל חיים) בעיקר לפני העלאתו לקורבן: הרועה עקד את הכבשׂה; כשׂה לטבח נעקדה; 2. הקריב את היקר לו מכול, בייחוד אדם אהוב; כבול, כפות, שָׁלוּל, אָזוּק – כבול באזיקים, אסור, קשור בשלשלאות, כפות: רעיונותיי מוקפים בגדר של אטימות ושלולים בשלשלאות שמרנות ופחד מפני שינוי; כֶּבֶל, נכבל, כבילה, כָּבַל – 1. קָשַׁר מישהו או משהו בחבל, בשרשרת, באזיקים או בכֶבֶל, צמצם את חופש הפעולה, מנע מאדם להתנהג כפי שהיה רוצה לנהוג, וכד׳ כדי שלא יוכל לזוז או להינתק ממשהו, וכן – אָזַק, אָסַר, כָּפַת, קָשַׁר, שָׁלַל: השוטר כבל את ידי האסיר באזיקים; 2. הגביל או צמצם את חופש הפעולה, מנע מאדם להתנהג כפי שהיה רוצה לנהוג, חִייבו להישאר עם מישהו או במקום כלשהו, לא אִפשר להשתחרר מקשר, ממחשבה, מרגש, מדעה וכד׳: גידול חיות בית כובל את האדם לביתו; שעות העבודה בחנות כובלות מאוד, וקשה לנו לצאת לטייל בימי חול; כָּבְלוּ את ידיו – הגבילו את חופש פעולתו: כבלו את ידינו בתירוצי תקציב; אסיר, אסור, אָסַר – קשר בחבל, באזיקים, בכבלים וכד׳, חגר: לאחר שאסרו את הקוסם בחבלים והכניסו אותו לתוך תיבה הוא הצליח לשחרר את עצמו לבד; נתן עליו כבלים, אָזַק – כָּבַל, אסר, הניח אזיקים, הגביל או צמצם את חופש הפעולה: השוטר נאלץ לאזוק את החשוד שהתנגד בכוח למעצרו; הכניסוהו לבית האסורים אזוק בידיו וכבלים ברגליו; שַׁלשֶׁלֶת – שרשרת כבדה, חוליות מתכת גדולות המשולבות זו בזו: האסיר ניתק את השלשלאות שהיה כבול בהן וברח; שלילה, שָׁלַל – 1. דחה, פסל, התנגד, פסק שמשהו הוא שלילי, מזיק וכד׳: אני שולל אלימות בכל צורה שהיא; 2. הפריך, סָתַר, הֵזֵם: הראיות החדשות אין בהן כדי לשלול את גרסת החשוד; 3. קשר בשלשלת: הצעותיי היו שלולות בשלשלאות של אטימות ההנהלה ושמרנותה; התרת הרצועה, הותרה הרצועה – המשמעת נתרופפה או חדלה להתקיים, מותר לכל אחד לעשׂות ככל העולה על רוחו, הכול הפקר, בוטלו כל הסייגים, נהיה מצב של איש הישר בעיניו יעשׂה: כטוב לב המסובים ביין הותרה הרצועה והחלה ההפקרות; אסיר אזרחי – אסיר שנושׂא עונש מאסר שנגזר עליו שלא בעקבות מעשׂה של עבירה פלילית כדי לכפות עליו אחת מאלה: להתנהג כראוי בבית משפט, בבית דין או בוועדת חקירה ממשלתית; לשלם מזונות; לתת גט או חליצה; אסיר ברישיון – אסיר שנידון למאסר של שנתיים או יותר, וּועדת השחרורים החליטה לשחררו בתנאים מתאימים: אסיר ברישיון רשאי להלך חופשי בכל המדינה; אסיר עולם – אסיר שנידון למאסר עולם; אסיר פוליטי – מי שנכלא בבית הסוהר בגלל מעשׂי התנגדות למשטר או בשל ביקורת שמתח עליו; אסיר ביטחוני – אסיר הכלוא בשל עבירה הכרוכה בפגיעה בביטחון המדינה או במניעים לאומניים; אָסִיר מוּעָד – אסיר שהשתחרר ממאסרו ונידון פעמים נוספות למאסר; מִשמוֹרֶת – החזקת אסיר או עציר במאסר או במעצר: הוא הואשם בבריחה ממשמורת חוקית; רעיונותיו שלולים בשלשלאות של אטימות ושמרנות הממונים; שלא יעשׂה בשל אחרים, כאדם העושׂה בתוך שלו; הציפור בְּריה קטנה שהיא עפה לאן שהיא רוצה, מדוע אני, אך יוצא מביתי, מייד שואלים אותי: ׳לאן פניך מועדות?׳; הציפור טפחה בכנפיה התחבטה לפני כל זגוגית וזגוגית, אך לא ידעה שהיא טורחת על חינם כי אינה יכולה לצאת אל החופש שהיא רואה; מי שמתגבר על הפחד יהיה חופשי באמת; האדם נולד חופשי, ובכל מקום הוא נתון בכבלים; כאשר אדם שלם עם עצמו, הוא רוכש את הטוב שאין לו ערוך – החופש; הכסף מייצג צורה חדשה של עבדות; האדם חושב שלחופש נולד, אך כיצד יצא לחירות מתשוקותיו ומהתמכרויותיו > משמעת! עצמאות! שבי!

חזרה!

טובה. חזרה, חזר – בא למקום שהיה בו לפני כן; קרה שוב, עשׂה שוב, למד שוב: ההיסטוריה חוזרת [לא: ~~על עצמה~~]; חזרה גנרלית > חזרה כללית – ביצוע שלם של אירוע, מופע, מִסדר וכיו״ב בפעם האחרונה קודם שייעשׂו במעמד רשמי; הָלוֹך וְחָזוֹר, רָצוֹא וָשׁוֹב, הָלוֹך וָשׁוֹב – לשם ובחזרה, בשני הכיוונים: יש לי כרטיס הלוך ושוב לטיסה או לנסיעה באוטובוס; נקודת אין חזרה, נקודת אל־חזור – נקודה קריטית בהתפתחות דבר או במהלך פעולה שאי־אפשר לחזור ממנה או לבטלה, פעולה או תהליך שבה אין להשיב את הגלגל לאחור: קריסת החברה הגיעה לנקודת אל־חזור, ובקרוב היא תיאלץ להכריז על חַדלות פירעון; חָזוֹר ושָׁנֹה, חוזר ונשנה, חָזַר וְנִשנֶה – חזר שוב ושוב: אותו העיקרון חזר ונשנה בסעיפים נוספים בחוק; הבהרנו את עמדתנו בנושׂא חזור ונשנה; חַזְרָן – 1. מי שעושׂה דבר פעמים רבות, מי שמרבה לשנֵן: הוא היה חזרן בלימודי הלשון; 2. מי שאינו עומד בדיבורו, מי שחוזר בו מדבריו: אני ממעט לעשׂות עסקים עם חַזרָנים; חזר להֶכשֵׁרוֹ הראשון – חזר לתקנו, שב לאיתנו; חזר בתשובה – 1. שב למוטב, התחרט על מעשׂיו הרעים ושב לדרך הטובה: שנים עישנתי עד שהשתכנעתי שכדאי לחזור בתשובה ולהפסיק להתאבד בהדרגה; 2. עזב את חיי החילוניוּת והפך לאדם דתי שומר מצוות; חָזַר על כל המִקרא – עִיין שוב בכל המקרא: חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שעשׂתה בת שבע עטרה לשלמה בנה; חזרו הדברים ליושנם, חָזַר הדבר ליושנו – שב הדבר כפי שהיה לפנים: משהשתחרר המפקד, חזרו המנהגים הפסולים ליושנם; חָזַר עַל עֲקֵבָיו, חָזַר עַל עִקבוֹתָיו – שָׁב בדרך שהלך בה, חזר לאחור, שב למקום שממנו בא: השיירה הגיעה למחסום ונאלצה לחזור על עקבותיה; חזר למסלול – שב להתנהל על פי השִׁגרה והנוהג; חָזַר בּו מדבריו – הִתחרט, שב מהחלטתו הקודמת, התכחש למידע או לדעה שהשמיע לפנים; חזור בך – שוב מדרכך, התחרט על מעשׂיך; חָזַר וְנִשנָה – קרה שוב ושוב: כינוי חמוד ומכובד זה ׳אוּ״ם שמוּם׳ חזר ונשנה בפי בן־גוריון; חזר חלילה, וחוזר חלילה – חוזר שנית, שוב ושוב, עוד פעם אותו דבר: במחזור המים בטבע מי הים מתאדים, הופכים לעננים, יורדים בצורת גשם, נקווים לים וחוזר חלילה; גלגל חוזר בעולם – בחיים יש עליות ומורדות, חליפות ותמורות: אתמול היה עשיר, מחר עלול להיות עני; חזרה השאלה למקומה, חזרה הקושיה למקומה – הבעיה לא נפתרה כלל, השאלה נתעוררה מחדש, עדיין הבעיה תלויה ועומדת בעינה: חזרה הקושיה למקומה, היאך נסעה לחו״ל בגפה למקום שאין מכירים אותה; החזיר עטרה ליושנה – השיב משהו למעמדו המכובד שהיה לו לפנים, הנהיג מחדש דבר מה שהוזנח או שנשתכח: לפנים כך נהגו בקהילות ישׂראל והגיעה העת להחזיר עטרה ליושנה ולנהוג כך שוב; החזיר את המצב לקדמותו, החזיר את הַגַלגַל אחורַנית – סובב לאחור, הרע את המצב, החזיר את המצב לקדמותו: הוא החזיר את הגלגל אחורנית ולא התקדם בפִּתְרון הבעיה; שב את שבותו, החזיר את הגלגל לאחור, השיב על כנו – החזיר למצבו הראשון או למעמד הקודם: השוטרים ניסו להשיב את הסדר על כנו; החזיר את הדבר ליושנו – הביא את הדבר למצבו הקודם, השיב דבר אל מצבו המכוּבּד שהיה לו בָּראשונה; החזירו בתשובה – הביאו לידי כך שיתחרט על מעשׂיו הרעים, השיבו מדרכו הרעה: קצין המבחן ניסה להחזירני בתשובה, שאפסיק לגנוב מדירות, והצלחתו היא הצלחה, אך אינה מוחלטת; הַשׁגָרָה, הִשגִיר – 1. הרגיל (מִנהג, תפילה וכד׳), היה לשִׁגרה: השגיר את עצמו לשׂחות כל בוקר; השגיר בפיו את תפילת הבוקר; 2. לימֵד ושינן עַד שיִהיֶה שָׁגור: המורה השגירה את השׂפה הזרה בפי התלמידים; הריץ, פֵּיילוֹט > הֲרָצָה (pilot) – הפקה ניסיונית של תוכנית, מיזם וכד׳ שהיא מעין חזרה כללית קודם הפעלתה בזמן אמת; נשנה, שָׁנוּי, שָׁנָה – 1. לָמַד, או שינן: אל תאמר לכשאֶפָּנֶה אֶשנֶה, שמא לא תִּיפָּנֶה; קרא, שנה וקנה שלמות בלימודיו; כל השונה הלכות בכל יום, מובטח לו שיהיה תלמיד חכם; 2. עָשָׂה דבר מה שנית, חזר על דבר, עשׂה משהו שוב: קראתי את החוזה, שָׁניתי ושילשתי, ולא עמדתי על תוכנו; אחת אמרתי ולא אשנה; דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים; קָראו את ההַלל, אם גמרו – שָׁנו, ואם שנו – שילְשוּ; הִשנָה – לימד: מילדותנו מַשנים לנו ששום דבר לא שלנו לעולמי עד; לעולם יִשנֶה אדם לתלמידו דרך קצרה – ניסוח קצר של הלכות יפה ללומד לקלוט ולזכור מה שלימדו אותו; פָּרַט על אותו מיתר – חזר בדבריו שוב ושוב על אותה נקודה, שב והתמקד באותו עניין: בני רצה לקנות אופַנוע למרות הסיכון הרב הכרוך ברכיבה עליו, ואנו תמיד פרטנו על אותו מיתר שהאופַנוע הוא מסוכן, עד שהשתכנע; שָׁב אֶת שְׁבוּתוֹ – השיב על כנו, החזירו לקדמותו: המעסיק החדש שב את שבותי לתפקיד שמילאתי קודם שפיטרו אותי; הִישָׁנוּת, נִשנוּת, נִשנָה – נעשׂה, הופיע או נחווה פעם נוספת, קרה, אירע, התרחש או חזר שוב: בתחילה חשבנו שזו תופעה חַד־פַּעֲמִית, אך לאחר שהיא נשנתה ונשלשה – פנינו לרופא; הַדרָן – 1. קֶטַע שאומן מבצע מחוץ לתוכנית על־פי בקשת הקהל: השׂחקן זכה לתשואות הַדרָן; 2. שוּב, עוד הפעם! קריאה של קהל המבקש

לחזור פעם שנייה על השמעת קטע במופע מוזיקלי; שינון, שִׁינֵן – חזר שוב ושוב על דבר כדי ללמוד ולזכור אותו, או כדי שייחרת בזיכרונו של מי שמאזין לו: השחקן שינן את תפקידו עד שידע אותו על פה; וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ; מַנטְרָה – אמירה שאדם חוזר עליה בכל הזדמנות כדי לבטא את השקפתו בעניין מסוים: הגיע הזמן שחסידי המנטרה 'זכות הציבור לדעת' יכירו במחיר הכבד שמשלמים על כך בני אדם חפים מפשע; אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת – מאמר חז"ל בשבח השינון וההחזרה המרובה על הלימוד; החזרה למוטב, החזיר אותו למוטב, החזירו לְמוּטָב – הביאו מחדש לדרך הטובה, העלהו לַדרך הטובה והישרה, השפיע על פלוני כי יחזור להיות איש הגון: קצין המבחן ביקש להקל על הנאשם את עונשו כי יש סיכוי להחזירו למוטב; שָׁב עַל עֲקֵבָיו, שב על עקבותיו – חזר כלעומת שהוא בא, חזר בדרך שבא ממנה: ציפיותיו מן הפגישה הרקיעו לשמיים, לבסוף שב על עקבותיו במפח נפש; חזר אל עצמו > שב לאיתנו, הֶעלה מַרפֵּא, הֶעֱלָה אֲרוּכָה, עָלְתָה אֲרוּכָתוֹ – נרפא, חזר לבריאותו: הֶעלה מַרפא והגיעה שעתו לעמוד ממיטתו; תמיד רציתי חיים ארוכים כי מה תועלתם של חיים ארוכים לאדם חולה; שב למנהגו – נהג כבראשונה, חזר להרגליו משכבר הימים: עתה שב הכול למנהגו, והרחובות מוארים והומים מאדם; שוּב וָשוּב – פעם אחר פעם, פעמים רבות, עוד ועוד, חָזוֹר וְשָׁנֹה: הבהרנו שוב ושוב את עמדתנו בעניין זה; את הנעשֶׂה אֵין לְהָשִׁיב – אין לתקן או להחזיר דבר שכבר הוצא לפועַל: קשה לי להבין איך אפשר לתקן ולמחוק מעשׂים רעים שעשׂיתי ולשוב בתשובה, הרי את הנעשׂה אין להשיב; שָׁבָה נפשו עליו – חזר לבריאותו, רווח לו; שוב – עוד פעם, וכן – בזה אחר זה, בכל פעם, בְּלִי הֲפוּגָה, בְּלִי הֶרֶף, בלי חָשָׂךְ, הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב, וחוזר חלילה, כל פעם ופעם, לא אחת, לא אחת ולא שתיים, ללא הֶפסֵק, לְלֹא הֶרֶף, לעיתים קרובות, לעיתים מזומנות, מִבּוֹקֶר עַד עֶרֶב, מחדש, עוד וָעוד, עוֹד פַּעַם, פַּעַם אַחַר פַּעַם, פעם נוספת, פעמֵי פעמים, פעמים הרבה, שוב, שוב פעם, שוב ושוב, שנית, שוּב, תדיר, תכופות: שוב איחרת? מתי תלמד להגיע בזמן; מצטער, לא הבנתי, אתה יכול להסביר לי שוב; השיב מישהו או משהו על כנו – החזיר למצבו הקודם; שָׁנוּי – 1. חוזר פַּעַם שְׁנִייה: דָּבָר זה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים; כמדומני שהכול אמרתי, שניתי ושילשתי, ולמרות זאת אין שיפור; 2. נִלְמָד: עניין זה שנוי בִּמשנה; חָזַר על הפתחים, סִיבֵּב על הפתחים, חִיזּוּר על הפתחים, חִיזֵּר על הפתחים – הלך מבית אל בית כדי לקבץ נדבות: לפנים נהגו העניים לחזר על פתחי בתי העשׂירים; מִדֵּי חוֹדֶשׁ בחודשו – בכל חודֶש וחודש: מדי חודש בחודשוֹ הירח מתחדש; אותם היוונים בשינוי הפנים, אותהּ הַגְּבֶרֶת בשינוי אַדֶּרֶת – מָשָׁל לחידוש, שלמעשׂה רק צורתו חדשה, אך תוכנו ישָׁן ודומֶה; ההיסטוריה חוזרת על עצמה > ההיסטוריה חוזרת – להשתלשלות האירועים יש דפוס קבוע ומעגלי: רבותיי ההיסטוריה חוזרת; סרט אַט־נוֹעִי – סרט המראה את המעשׂה המצולם בתנועה איטית יותר מזו שבמציאות, כגון חזרה איטית של שלב מעניין במשׂחק כדורגל; צילום דולג זמן – צילום איטי, כגון בקיעת אפרוח מביצה, פתיחת עלי הכותרת של פרח; מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלוּמָּדָה – דָּבָר שאדם עושׂה אוטומטית, מתוך חיקוי או מתוך הרגל, בלא התעוררות פנימית או בינה בדבר, דֶרך הֶרגל ושִׁגרה, ולא מהכרה: ניכר במעשׂיו שהם מִצוות אנשים מלומדה, וקשה להניח שיעמוד באתגרים מלאי שינויים; סגירת מעגל – השלמה של מהלך מסוים או של רצף פעולות מסוים אגב חזרה לנקודת המוצא, חיבור קצוות לכלל שלמות: העלאת עצמותיו לקבורה בעיר הולדתו יש בה מעין סגירת מעגל; סב על עקביו – הסתובב על עקביו ופנה לכיוון הנגדי: מי שפתח במלחמה – נבלם, ולכן הוא סב מהר על עקביו קודם שיפסיד בה; גלגל חוזר בעולם – הכול זמני, החיים מלאי חליפות ותמורות: גלגל חוזר בעולם, ואין המזל או העושר קבועים ועומדים במקום אחד: גלגל חוזר בעולם ואין עני יכול להתעשר ולהפך; בָּא בְּזִיווֹ – שב לאיתנו, חזר לזוהרו ולאיתנו: עדיין לא באת בזיוֵךְ, ולכן לא תוכלי לשוב לתפקידך; חידש כנשר נעוריו – חזר לאיתנו, התחיל לפעול במרץ כבימים עברו; טעות לעולם חוזר – טעות שנפלה בחשבון רשאי הטועה תמיד לחזור בו ולתקנה, אין להימנע מטעות; עָמַד מחוליו – חולה שעמד מחוליו, חזר לימי עלומיו; שָׁנָה פִּרקוֹ – חזר על לימודו; הִכָּה על חטא – התחרט, התוודה על חטאיו, חזר בתשובה; קָרָא, שָׁנָה וְשִׁילֵּשׁ – קרא דבר פעם אחת, פעמיים ובשלישית; קָם לִתחִייה – חזר לחיים: עם ישׂראל ולשוננו קמו לתחייה בארצנו; התפַּכֵּחַ משיכרונו – חזר לשיקול דעת הֶגיוני: סוף־סוף גם האו"ם מתחיל להתפכח משיכרונו ומבין שחִזבאללה מועדות להשמדת ישׂראל; תקבולת נרדפת – כפל עניין במילים שונות: האזינו השמיים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי; החליף כוח – חידש כוחו, התחזק, שב לאיתנו, צבר כוחות מחודשים, התאושש: כדאי שתנצל את מה שנשאר מהלילה לישון קצת ולהחליף כוח; חידש נעוריו – התנער לחיים חדשים: מקצוע הביולוגיה חידש נעוריו והתרענן – כיום מקובל לעסוק בה; כֶּפֶל לָשון – 1. חזרה על מילה או על צירוף בצורתה ממש או בצורה הקרובה לה לשם הדגשה, כגון בביטויים 'אלף אלפים', 'ריבֵּי רְבָבוֹת' המציינים כמות מרובה ביותר; 2. ריבוי מיותר של מילים, גיבוב מילים: בביטוי 'חזר שוב על התשובה' יש כפל לשון ומוטב לומר: 'חזר על התשובה'; הֲפַךְ בה והיפֵּךְ בה שהכול בה; כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים; שָׁקְטָה הארץ, והחרב חזרה לנדנה; חדש ימינו כקדם; כל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאולה לעולם; אם קָרִיתָ לא שָׁנִיתָ, אם שנית לא שילשת; אחת אמרתי ולא אֶשְׁנֶה; לשון חידוד היא כשהדברים מחודדים בפיך שאם ישאלך אדם דבר לא תגמגם בו אלא אמור לו מייד; אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת;

חזרה רעה. נֵפֶל – דבר שלא נתקיים, לא החזיק מעמד, מעשׂה שנכשל סמוך לראשיתו: התקפת הנפל ותוצאתה הן פרי תכנון של תוכנית נפל; לָעוּס, נִלְעָס – נדוש, שחזרו עליו כמה פעמים, דשו בדבר הרבה: זו קושיה ישנה שנלעסה דייה; לַעֲסָן – כינוי למי שמרבה ללעוס דברים נדושים ולחזור עליהם: חשנו שהמרצה לעסן, ולרוב הוא טוחן קמח טחון, אך הפעם הראה כוחו כחדשן מקורי; דִּיטוֹגְרַפְיָה – חזרה מוטעית ולא מכוּונת על אות, על הברה, על מילה או על משפט מתוך טעות אגב הקלדה, כתיבה או העתקה; נלעס, לָעוּס, נְדוֹשוֹת, נָדוש – שעסקו בו הרבה ואין בו כל חידוש, נעדר מקוריות או עניין משום שהשמיעו אותו כבר פעמים הרבה, שחוק, שִׁטחי, שִׁגרָתי, בָּנָלִי, שדוף: פּרוֹזָאִי – שִׁגרתי, משעמם, חסר דמיון, רגיל, יבש, נטול מעוף, חגיגיות, הידור וכד', שאין בו התרוממות נפש או התרוממות רוח: איך אדם חי חיים כה פרוזאיים ומצליח לתאר עולמות קסומים ומופלאים; קְלִישָׁאָתִי – שנחשב קלישאה, שקשור לקלישאה, נדוש, לא מקורי: המילים של השיר הזה קלישאתיות ומטופשות; שבלוני, חסר עניין, פרוזאי, מפוהק, משמים, יַבשוּשִׁי, נָדוש, חָבוּט, שָׁחוק – נעדר כל חידוש, מקוריות או עניין משום שהשמיעו אותו תדיר, שחוק, בנָלי: הבדיחה הזאת כה נדושה שכבר שמעתי אותה עשׂרות פעמים; יַבשושי – מַשמִים, חדגוני, חסר עניין, חסר מעוף: נאומו היה הפעם יבשושי משהו, חסרו בו ההתלהבות וההומור האופייניים לו; מַשמִים – משעמם, מטיל שיעמום, שאין בו כל עניין: הספר גדוש תיאורים מפורטים ומשמימים של נוף, ואני מדלג עליהם; חָבוּט – נדוש, שחוק, שכבר עסקו בו הרבה, ואין בו חידוש: הנאום היה משעמם והציג רעיונות חבוטים, ממש החמצה; כמה דברי המנהלת עתיקים וחבוטים; חָבוּט – נדוש, שחוק, שכבר עסקו בו הרבה ואין בו חידוש: הנאום היה משעמם והציג רעיונות חבוטים, ממש החמצה; שָׁחוּק – נדוש, שדוף, שאיבד את משמעותו מרוב שימוש בו: הוא חזר על אותם רעיונות שחוקים; יָבֵש – חדגוני, מְשַׁעֲמֵם, אינו מתלהב או מתרגש: הרצאתו יבֵשה ולכן אין איש מקשיב לו; בָּנָלִי > שכיח ורגיל ביותר, נדוש, שִׁגרתי, חסר מקוריות: זהו סיפור בנלי שאינו מחדש דבר; שַׁבְּלוֹנִי – שִׁגרתי, נדוש, חסר מקוריות: בטקס הסיום נשׂא המנהל כהרגלו נאום שבלוני; אפור – רגיל, חדגוני, בינוני, משעמם: חיים חיים אפורים ולא מעניינים; מְפוּהָק – 1. משעמם, סתמי, שאינו מעורר עניין, שגורם לפיהוקים: שיעור הצפייה בתשדירי הבחירות המפוהקים היו נמוכים ביותר; 2. משועמם, חסר עניין: במשׂחק נכחו רק כמה עשׂרות צופים מפוהקים; 3. עייף, מנומנם, שנוטה לפהק: נחתנו לאחר טיסה ארוכה, מפוהקים ומותשים; חֲסַר מעוף – לא מקורי, לא נועז, חסר דמיון, צר אופקים: תוכנית האדריכל שהוצגה לפנינו היא חסרת מעוף, ואין בה שום דבר מעניין או ייחודי; מה חֵפֶץ לי בו – איזה עניין יש לי בו; חֲסַר עניין – לא מעניין, שאין בו עניין; להשמיע אותו פזמון – חזר על אותם דברים: הבנתי כבר בפעם הראשונה, מדוע להשמיע אותו פזמון כמה פעמים; חָזַר לסוּרוֹ, חָזַר לקִלקולו – שָׁב להֶרגליו הרעים, חזר להיות שלילי כפי שהיה בתחילתו; מַעֵט בְּרִיצה שלא תַרבֶּה בַּחֲזָרָה – בגנות החיפזון; שָׁב כלעומת שבא – לא נשתנה דבר, לא הצליח במשׂימתו, חזר בידיים ריקות; השמיע אותו פזמון – חזר על אותם דברים; פָּרַט עַל אוֹתוֹ מֵיתָר, טָחַן קמח טחון, שָׁאַב מים בכברה, העלה גֵירָה – אמר דברים שדשו בו אחרים ואין בהם חידוש, אמר דברים שידועים לכול, עשׂה מעשׂה לבטלה, התמקד שוב ושוב באותו עניין: בכל נאומיו הוא טוחן קמח טחון ואינו מחדש מאומה; די כבר להעלות גירה על הנושׂא הזה כי נמאס לשמוע עליו; קוצים כסוחים כָּסַח, טָחַן מים, כתישת מים, כָּתַש מים – עשׂה דבר שאין בו ברכה או תועלת, עסק בעבודה שאין עימה כל ברכה: בכל נאומיו הוא מכסח קוצים כסוחים ואינו מחדש מאומה; פִּזמון חוזֵר – דבר הנאמר שוב ושוב, טחן קמח טחון; פיטומי מילים – דיבורים חסרי ערך, הבטחות שווא: פיטומי מילים בעלמא שאין הדעת סובלתם; הַעֲלָאַת גֵירה – חזרה על דברים ישנים: הַעֲלָאת הגירה של דברים שכבר נאמרו פעמים רבות הוא נוהג מאוּס; עמד לִפנֵי שוקֶת שבורה – חזר למצב הרע הקודם לאחר הצלחה זמנית או מדומה: החֶברה נקלעה שוב למצבה העגום כשאלפי עובדיה עמדו בפני סכנת אובדן פרנסתם, וכשנושיה עמדו לפני שוקת שבורה; כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר; כל הכופל דברים מביא לידי שיעמום; כפל עניין במילים שונות; חזר בו חזרה גמורה מ־; ידע מתי לסגת; הנגיעה בספר היא התחלה למשהו שאין ממנו חזרה ושעתיד להתנהל מכאן והלאה בדרכו הוא; החופש נחוץ ביותרלאדם שכרגע חזר ממנו > חידוש! שִׁגרה!

חידוש!

חידוש – 1. המצאה, תגלית, שיטה חדשה, מכשיר חדש; דבר חדש שלא היה קודם; הכנת דבר מחדש כשהוא משופר או מוצלח יותר; העלאת רעיון חדש, חשיבה חדשה או מילה חדשה; 2. החזרה רעננותו, מרצו, כוחו או שלמותו של מישהו או של משהו, תיקון או שיפץ של דבר; 3. החזרת קיומו של דבר לאחר שינויים; 4. הארכה רשמית של פרק הזמן לדבר בר־תוקף, כגון אישור, חוזה; חידש – 1. המציא או גילה שיטה חדשה או מכשיר חדש, דבר חדש שלא היה ידוע או מוכּר קודם או שהוא שונה מכל מה שהיה קודם: המנַהל החדש הנהיג חידושים ושינויים במשׂרד; 2. הגה רעיון חדש, פירש פירוש חדש, צורת הבנה או צורת חשיבה חדשה: הרב הגאון נודע בחידושיו הרבים לתורה; 3. תיקן דבר לשימוש חדש; מֵחָדָש – שוב, עוד פעם, מן ההתחלה, בדרך אחרת: הם התחילו את חייהם מחדש; מוחדש – מוצר שהיה בשימוש הלקוח, הוחזר ליצרן ונארז מחדש לצורך מכירתו; מְחוּדָש – 1. שנעשׂה שוב; שחוזרים עליו, שקורה שוב: התרגום המחודש של הספר הותאם ללשון ימינו; יש חשש להתלקחות מחודשת של הקרבות; 2. מתוקן לשֵם החזרה לשימוש: הבגד המחודש התאים לאירוע; קנקן ישן מלא חדש – כינוי לזקן שהוא מלא רעיונות חדשים או בעל יוזמה כאדם צעיר; יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו – יש צעיר מלא וגדוש חוכמה, ויש זקן שלא למד דבר; עתיקה קשה מחדשה – קשה יותר ללמוד דברים ישנים שנשכחו מללמוד דברים חדשים, קשה לחדש דבר ישן שהופסק מלהתחיל בדבר חדש; ציפורים חדשות, זמירות חדשות – הלכי רוח חדשים, שינוי מהותי בעמדות ובדעות: יום לאחר שהתפטר מתפקידו החל לזמר זמירות חדשות ולתקוף את ההנהגה; התחילו לנשב רוחות חדשות – חל שינוי רב בדעות ובהשקפות; פנים חדשות – אדם חדש בסביבה שלא היה כאן קודם: פנים חדשות יש שהן מאירות פנים ויש שהן פנים רעות, קודרות וזועמות; חדשים לבקָרִים, חדָשות לַבְּקָרִים – תכופות, תדיר: מדריכת הטיול הראתה לנו בחו״ל חדשות לבקרים נפלאות גדולות שלא פיללנו להן, ועוד ידה נטויה; חַדשָׁן – בעל רעיונות חדשים, מַמציא, מחַדש: החַדשָׁן זכה בפרס על חידוּשָׁיו האחרונים במדע; חידש את נעוריו – התנהג או נראה כפי שהיה בצעירותו, התנער לחיים חדשים; הִזרִים דָם חָדָש – עשׂה שינוי מרענן, הכניס חיים: צירפנו כמה צעירים ובעלי ניסיון חדשים לארגון כדי להזרים דם חדש בעבודה; רָאָה באור חדש – שינה את נקודת מבטו כלפי דבר מה; זרה אור חדש על – הבהיר, גילה את הסתום: מידע של יודעי ח״ן זרה אור חדש על הפזרנות ביחידה; הֵפיץ אור חדש על – גילה פּרָטים לא ידוּעים על; חַדֵש ימינו כקדם – פניית תקווה וגעגועים להשיב את העבר הטוב שאבד; דור חדש שלא ידע את יוסף – צעירים שאינם מכירים או מכבדים את הדמויות החשובות בדורות שלפניהם; פָּתַח אופקים חדשים – גילה דברים שלא נודעו עד כה; לָבַש עור חדש – נשתנה כליל, רוח אחרת נשבה בליבו: משבגרה לבשה עור אחר, ולא יכולת לתקשר איתה; דם חדש – מנהלים ועובדים חדשים לארגון; הֵפִיחַ רוּחַ חדשה – הראה את האור בקצה המנהרה, עודֵד אותו וחיזק את רוחו; דיו כתובה על נייר חדש – מי שלומד בצעירותו, ולימודו נקלט בנקל ומתקיים יפה; הבּרית החדָשה – כינוי לכִתבי הקודש של הנוצרים האֵוַונְגֶליון בפי הנוצרים, הבא כתוספת הנוצרים על 'הברית הישנה' [שהיא התנ״ך המסורתי]; **אֵוונגֶליון – כל אחד מארבעת ספרי הבשׂורה של הברית החדשה המתארים את חיי ישו: מָתִי, מרקוֹס, לוּקָס, יוחנן; הֶאָרָה – רעיון חדש שצץ לפתע כדי לפתור בעיה סבוכה; רֶה־ארגון > ארגון מחדש – פעולה, תהליך או תוצאה של השלטת סדר חדש או עשׂייה במבנה של ארגון, מנגנון, מערכת, תוכנית וכד'; ארגן מחדש – השליט סדר חדש, שינה שינוי יסודי במבנה של ארגון, מנגנון, מערכת, תוכנית וכדומה, לצורך התייעלות, שינויים בייעוד, במטרות ועוד: הוצגה תוכנית לארגן מחדש את מערך התחבורה; לֵב חָדָש – שינוי ומהפך בכיוון המחשבה; נִפתַח דַף חָדָש, פתח פרק חדש, פָּתַח דַף חָדָש – השתקם, חזר למוטב, התחיל תקופה חדשה: הכרזת המדינה פתחה פרק חדש בתולדות ישׂראל; לאחר גירושיי פתחתי פרק חדש בחיי; חֲנִיכָה, חָנַך – פתח ארגון, מוסד, מפעל וכד', לרוב בטקס רשמי מיוחד, השתמש לראשונה בבית, במבנה וכד', לרוב בטקס חגיגי או במעשׂה מיוחד, ערך טקס פתיחה למשהו: ראש העיר חנך את המוזאון החדש; חֲנוּכָּה – טקס או מסיבה לרגל הפתיחה של מקום חדש (מבנה, ארגון, מפעל וכד') או לרגל התחלת השימוש בדבר מה: בטקס חנוכת היכל המשפט נשׂא דברים האדריכל שעיצב אותו; חנוכת הבית – טקס או מסיבה לרגל הכניסה לבית חדש או לדירה חדשה: כמה ימים לאחר שעברנו לביתנו החדש הזמנו את המשפחה ואת החברים לחנוכת הבית; דמיון יוצר – הכוח הרוחני באדם ליצור דברים, להעלות רעיונות ומחשבות חדשים ולא שכיחים, במיוחד כאשר הופעתם אינה ניתנת להסבר על ידי שילוב של רעיונות קיימים בלבד. פעולות הדמיון היוצר מוסברות פעמים ביחסי הגומלין של אלמנטים רדומים או לא־מודעים עם מחשבות פעילות ומודעות; יְצִירָתִיוּת – היכולת להשתמש בדמיון או ברעיונות מקוריים ולהתמודד עִם בעיות אינטלקטואליות באופֶן חדש ושונה מהשִגרה בזכות החשיבה הביקורתית המאפשרת לחשוב מחוץ לקופסה ולמצוא פתרונות מקוריים לבעיות: המפקד מנסה לטפח את היצירתיות של חייליו** [יכולת זו מאפשרת ליצור או לפתח משהו מקורי, לפתח תאוריות, לממש או ליישׂם טכניקות או לחשוב מחשבות מקוריות. אדם יצירתי מציג בדרך כלל מקוריות, דמיון וכושר ביטוי]; **כשהתותחים רועמים, המוּזות שותקות – בימי מלחמה ובשעת חירום אין הלב נתון לדברי שירה ופיוט; מִחזוּר, מִחזר – 1. ניצל חומֶר נִפסָד או גרוּטאות למיניהן לשם הכנסתם למַחזור הצריכה אחרי עיבּוּדם מחָדָש: מִחזור הנייר הוזיל את יִיצוּרו; 2. שימש מחדש בדבר שהשתמשו בו כבר לפנים, חזר על אותם דברים ועל אותם רעיונות; הצעקה האחרונה – החידוש הנפוץ האחרון, האופנה החדישה ביותר או הדבר המוביל באופנה: היא קונה את בגדיה בפריז ולבושה תמיד לפי הצעקה האחרונה; מצלמות חוזי ממוזערות הן הצעקה האחרונה בענף האלקטרוניקה; רֵאַקציוֹנֵר > נַסגָן – אדם שדעתו שמרנית מאוד ומתנגד לשינוי חברתי, פוליטי וכלכלי; מי שנסוג לאחור בהשקפותיו ושׂונא קדמה: אידאולוגיות נסגניות עלולות להיות קיצוניות פוליטית בשל רצונן לשקם את תנאֵי העבר; פֶּרַח – צעיר חדש במִקצועו, טירון הלומד את תפקידו: פרח כהונה למד בבית המקדש את תפקיד הכוהן, פרח טַיִס לומד להטיס כלי טיס, פרח הוראה לומד להיות מורה, פרח קצונה – להיות קצין; החליף כוח – חידש כוחו, התחזק, שב לאיתנו, צבר כוחות מחודשים, התאושש: כדאי שתנצל את מה שנשאר מהלילה לישון קצת ולהחליף כוח; נקוּדַת מִפנֶה – פרשת דרכים, מקום או מאורע שמהם מתחיל דבר או מצב חדש, אירוע או שלב שמתרחש בהם שינוי ממשי, מסתיימת דרך או תקופה וכד' ומתחילה אחרת במקומה: נקודת המפנה בנתיבתו הייתה הפגישה עם איש העסקים המפורסם שנתן לו את הזדמנות חייו; ליל הבדולח היה נקודת מפנה טרגית בתולדות יהודי גרמניה; פתח אופקים חדשים – גילה דברים שלא נודעו עד כה; כמעיין הנובע – 1. אדם שיש בו חידושים: עִזבו את הרחוב ושובו אל ספסל הלימודים, ושם אלמד אתכם הוכחות הגיוניות, אתן לכם רעיונות חדשניים כמעיין נובע בתחומים המעניינים אתכם; 2. משל לנושׂא רחב ועמוק שאין למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם, דקדוקיהם וכוונותיהם; חידש כנשר נעוריו – חזר לאיתנו, התחיל לפעול במרץ כבימים עברו; קִריה כבושה כָּבַשׁתָּ – נחלת ניצחון מדומה וחסר ערך, לא חידשת כלום, התפרצת לדלת פתוחה, הצגת טענה, דרישה וכד' שהן חסרות טעם, שכן כבר טופלו והוסדרו קודם: נראה לי שבא כוח המערער כבש קריה כבושה שהרי הכול מסכימים בנקודה זו; התפרץ לדלת פתוחה – הציג טענה, דרישה וכד' שהן חסרות טעם שכן כבר טופלו והוסדרו או כבר הוסכם למלאן קודם לכן: נראה שבא כוח המערער התפרץ לדלת פתוחה כי הכול מסכימים בנקודה זו; כמעיין המתגבר – בלתי נדלה** [נאמר על מי שידיעותיו מרובות מאוד, על רב־כישרון וכד'], **שמתחדש ומתעצם כל העת, שלא ניתן למצותו עד תומו, שלא ניתן לעצור את שטפו: היה עומד ודורש כמעיין המתגבר וכנחל שוטף; מה יֵלֵד יום – מה חדש יביא עימו יום המחר: אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום; תהפוכות החיים – פעמים מסקנתן שאינך יודע מה תלד שנייה; אֵין נָביא בעירו – אין אדם ההוגה רעיון חדש או תורה חדשה זוכֶה להערכה בסביבתו הקרובה, לעומת היחס שהוא זוכה במרחקים; האחד בא לגור וישפוט שפוט – אדם חדש שזה מקרוב בא, והוא כבר מרבה להתערב בעניינים הפנימיים של אנשי המקום: משהחל העובד החדש למתוח ביקורת חריפה על עובדי המקום, אמרו לו: רק יצא מתחת למכבש הדפוס – רק ראה אור, אך נסתיימה הדפסתו: רק יצא מתחת למכבש הדפוס, ורוב עותקיו אזלו; מַה יום מִיָּמִים? מה היום מיומַיים? – מה נשתנה היום הזה משאר הימים? יָצָא לַאֲוויר העוֹלָם – נולד, הופיע: יצירתו יצאה לאוויר העולם לקול תשואות רמות; לוּחַ חָלָק – 1. לוח נקי שטרם נכתב עליו דבר; 2. כינוי למי שעודנו נקי מהשפעות חיצוניות, ומוחו פתוח לקלוט רשמים ודעות, כינוי למי שאין לו כל מושׂג בתחום מסוים: אין לי שום מושׂג באסטרופיזיקה, אני ממש לוח חלק בתחום הזה; מַסמר הערב – הכוכב, האטרקצייה העיקרית, מי שכל הפנים מכוּונות אליו והוא במרכז הבמה; חידוש הירח, חידוש הלבנה > מולד הירח, מולד הלבנה – מצבו של הירח כשהוא בין כדור הארץ לשמש, וצידו הלא מואר מופנה אל כדור הארץ; יָשָׁר מִן התַנוּר – נאמר על דבר חדש ביותר, שאך זה הגיע או יצא לאור: הסֵפר הזה חדש, ישר מן התנור; חֲסַר תַקדים – שכמוהו עדיין לא היה, שלא קדם לו מעשׂה דומה לו; יצירת אקלים חדש – עשׂיית סביבה, אווירה או אורַח חיים משופרים: יש להבריא את האווירה וליצור אקלים חברתי חדש במשׂרד כדי להגביר את התפוקה; סַדן הארץ אחד הוא – מנהגי בני אדם דומים הם בכל מקום, אין כל חדש תחת השמש; לפי רוּחַ הזמַן – לפי האופנה, הדעות, התורות הפוליטיות והאינטלקטואליות המאפיינות תקופה מסוימת; נובו ריש, נוּבוֹריש > עַשרָן, עשיר חדש, מתעשר חדש**

– אדם שהתעשר בזמן קצר, במפתיע או בזמן האחרון, וברגיל כזה שנתפס כראוותן או חסר טעם טוב: בשנים האחרונות השתלטו על השכונה עשרנים חדשים שבנו להם בתי פאר מצועצעים; המילה האחרונה – האמירה המכרעת, הדעה הקובעת האופנה החדישה ביותר; חילופי גַבְרֵי, חילופי אישים, חילוף משמרות – חילופי בני אדם בתפקיד, הכנסת בני אדם חדשים לתפקיד מסוים במקום מי שמילאו אותו עד עתה: למפלגה תדמית שמרנית ומיושנת בעיני הציבור, והיא זקוקה בדחיפות לחילופי משמרות; מאה ימי חסד – מאה הימים הראשונים שבהם נמנעים מלמתוח ביקורת או מלתקוף תפקודו של אדם או של גוף ציבורי (בעיקר ממשלתי) ומתנהגים אליהם בפרק זמן זה במידה של חסד; שידוד מערכות – שינוי הַסדרים הקבועים והישנים והחלפתם בחדשים, שינוי ערכים, נקיטת רפורמה יסודית: הנשׂיא הנבחר אמר בנאום הבכורה כי יש צורך בשידוד מערכות הכלכלה, החברה והפוליטיקה כדי לצאת מן הקיפאון המדיני ולקדם את תהליך השלום; שבירת כלים, שָׁבַר את הכלים – הֵפֵר את כללי המשׂחק, הָרַס את הערכים או את הסדרים הקיימים, שינה שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות ברעיונות, בערכים וכד׳, בעיקר בהקשר פוליטי או חברתי: שׂר האוצר טען כי העובדים השובתים שברו את הכלים כשהחלו לשבות בעיצומו של המשׂא ומתן איתם; נָפַל על המציאה, קָפַץ על המציאה – מיהר לנצל דבר, רעיון או הזדמנות שנראים לו חדשים או מצוינים, מיהר לרכוש דבר שנזדמן לידיו או להשתמש בו: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי ממנו טרמפ; סֶנסַצִיָה > מִרעָשׁ, חדשות ונצוּרות – דברים חדשים ומפתיעים וחשובים, ידיעות מפתיעות ומרעישות, גילויים בלתי צפויים [לרוב באירוניה]: זה מה שרצית לומר? ואני חשבתי שיש בפיך חדשות ונצורות; איש חזון – אדם המציע השקפה רחבה וסלל דרך חדשה לרבים לאורך שנים: בן גוריון היה איש חזון כי ראה בעיני רוחו את הנגב פורח והופך לאזור מרכזי וחשוב במדינת ישׂראל; זרק אור על – האיר וגילה דברים סתומים: הבלש זרק אור חדש על הפרשה; זָרַע אור – הבהיר, גילה את הסתום: מידע חדש זרע אור על פרשת ההיעלמות המסתורית; טרם יבשה הדיו על הנייר – הדברים השתנו זמן קצר לאחר שנכתב עליהם דבר מה: טרם יבשה הדיו על הסכם השלום עם מצרים, וכבר נשמעים הדי שׂנאה בקהיר; אדמַת בראשית, בתולת קרקע, קרקע בתולה – תחום חדש שלא טיפל בו איש: תחום מחקר זה הוא בבחינת קרקע בתולה; אנשי המחר – מי שניכרים באמינות (אמיתיות), בספונטניות וביצירתיות אין סופית כדרך חיים, ואצלם כל רגע הוא רגע חדש וניתן ליצור בו עולם ומלואו; נקי יהיה לביתו – משוחרר יהיה מלהתגייס לצבא ויוכל לחזור לביתו ולשׂמח את אשתו; לא שְׂעָרוּם אבותינו – משהו חדש בתכלית, דבר שהקדמונים אף לא יכלו להעלות בדמיונם: אבותינו לא שיערו שכך תפרח מדינתנו; דרך כוכבו – נתגלה כישרון חדש; זרחה שמשו של – דרך כוכבו, הצליח, זכה לפרסום: כבר בגיל צעיר זרחה שמשו, והוא נודע כעילוי שבעילויים; הבא לסלול נתיב חדש לעולם הישן, חייב לעקור עשׂבים שוטים ולנטוע תחתיהם אילני מאכל; קשה יותר לתקן דברי ישן, מליצור דבר חדש; אל תיטוש אוהב ישן כי חדש לא ידמה לו; נתלש ממקומו ובמקומו החדש לא נשתל; כי ייקח איש אישה חדשה נקי יהיה לביתו ושׂימח את אשתו אשר לקח כל הימים; קם מלך חדש על מצרים שלא ידע את יוסף; לא קל לסטות מהרגלי המחשבה המאובנים ולפרוץ את כַּבלֵי הֶרגל הישנים; רָאָה את המציאה ונפל עליה; הוא היה חריף ובקי וחדשן ופלפלן; חידש את הבטחתו לבקרים כדי שלא יקיימן; וחדש מפני ישן תוציאו; כישלון הוא רק הזדמנות להתחיל מחדש בדרך נכונה; אוהב חדש כיין חדש, לא יערב לנפש עד כי נושן; איזהו חכם? הידוע לשלב חידוש עם מסורת, חופש עם משמעת ומקוריות עם יכולת תקשורתית מאתגרת > יָשָׁן! שינוי! שימוש!

חיים! קיום!

יש חיים. חיים – 1. תכונתו וכושרו של יצור חי (אדם, בעל חיים או צומח) לנשום, להיזון ולצמוח, להפעיל איבריו מלידה עד מוות; 2. רצף החוויות הגופניות והנפשיות המרכיבות את קיומו של הפרט; 3. חוויה או מצב של להיות חי כאדם בצוותא או כאדם בודד; 4. פרק הזמן שבין לידתו של מישהו ועד מותו או חלק מתקופה זו: ובמותם ציוו לנו את החיים; מה אנו מה חיינו שהרי הכול הבל; מוות וחיים ביד הלשון; חי – 1. היה בחיים: סבתי חיה עד גיל 80; 2. גר התגורר: הוריי חיו ביבְּנאל; 3. חש, חווה: עדיין אני חי את החובלה (טראומה); רֵזוּמֶה > קוריקוּלוּם וִיטֶה > קורות חיים – 1. סיפור חייו של אדם, תולדותיו, קורותיו, מוצְאותיו: הספר ׳התאווה לחיים׳ מספר את קורות חייו הסוערים של הצייר ואן גוך; 2. תקציר תולדות חייו שמגיש אדם הפונה בבקשה להתמנות למשׂרה כלשהי, ובו מפורטים השׂכלתו וניסיונו המקצועי: במודעה על המשׂרה הפנויה נדרש כל מי שמציג את מועמדותו לשלוח קורות חיים בכתב יד; ביוגרפיה > קורות חיים, מהלך חיים, תולדות חיים, אגדת חיים, פרשת חיים, סיפור חיים – תיאור מהלך חיי אדם או ציבור, שכתב אדם אחר: הספר ׳שָׂרָה גיבורת ניל״י׳ מספר את סיפור חייה של שָׂרָה אהרונסון; מחזור חיים – רצף של שינויים שעובר מישהו או משהו (כגון פרט, ארגון, רעיון, תרבות או מוצר מיוצר) במהלך חייו; מיומנויות חיים – כישורי חיים להתנהגות מסתגלת וחיובית, המאפשרת לבני אדם להתמודד ביעילות עם דרישות החיים ועם אתגריהם, הכול לפי הנורמות החברתיות וציפיות הקהילה. אלה המיומנויות העיקריות המסייעות לאנשים להתפתח לחברים פעילים ויצירתיים בקהילותיהם: פתרון בעיות, חשיבה ביקורתית, כישורי תקשורת מועילים, קבלת החלטות, חשיבה יצירתית, כישורים ליחסים בין־אישיים, בניית מודעות עצמית, אמפתיה והתמודדות עם מתח ועם רגשות; מַשבר אמצע החיים – תקופה של מצוקה נפשית (חרדות, טלטלה נפשית) אצל אנשים מסוימים, בערך בין גיל 35 ל־65, הניכרת בתחושת החמצה ובהתבוננות ביקורתית על העבר, וכן באירועי חיים, כגון בעיות, דאגות בריאות או תעסוקה. רבים רואים במשבר זה מיתוס; אריכות ימים, אורֶך יָמים – חיים ארוכּים, למשך זמן רב: הזקן זכה לאורך ימים; ייבדל לחיים, ייבדל לחיים ארוכים, ייבדל לחיים טובים, ייבדל לחיים ארוכים וטובים – ביטוי של כבוד וברכה שנוהגים להוסיף בהזכרת שמו של אדם חי לאחר שהזכירו אדם שמת: סבי ז״ל ואבי, ייבדל לחיים, ניצלו שניהם ממוראות השואה באירופה; חַיים כּפוּלים – אוֹרַח חיים שמישהו מנהל בגלוי לעיני כול, נוסף על אורח חיים שהוא מנהל בסתר; חייךָ קודמים לחיי חברךָ – נקלעת למצב שאתה עלול למות, וחברך יינצל, הצל את נפשך אף אם ימות חברך; חי וקיים – קיים לעד, נצחי: דוד מלך ישׂראל חי וקיים; מַניחים חַיֵי עולם ועוסקים בּחַיֵי שָׁעָה, הניח חיי עולם ועסק בחיי שעה – הניח את חיי הנצח הרוחניים ועסק בחיים החומרניים והזמניים; שוק החיים – קשיי החיים היום־יומיים, תהפוכות החיים: רק כשיצאתי לשוק החיים הבנתי כמה יזע ודמעות עוברים על האדם כדי שיתפרנס בכבוד; שיחיה, שתחיה – ברכה שמוסיפים לשמו של אדם: זוגתי הצנועה שתחיה, מרת א״א, צַדֶקֶת גדולה היא; תוחלת חיים – 1. מִספר השנים שאדם או יצור חי צפויים לחיות בתנאים רגילים; [בסטטיסטיקה] אורך החיים המשוער של חבר בקבוצת אוכלוסייה מסוימת, הנקבע כערך ממוצע: עם התקדמות הרפואה עולה תוחלת החיים, ועימה תפוצת מחלות הזקנה; 2. משך הזמן שמכונה, ארגון, רעיון וכד׳ צפויים להתקיים, לתפקד או להישאר בשימוש: פרשנים סבורים שתוחלת חיי הממשלה הזאת קצרה ביותר; נשאר בחיים – ניצל ממוות: בתאונה הקטלנית היו מעורבים שני כלי רכב, ורק נוסע אחד נשאר בחיים; עוז החיים – עוצמת החיים, כוח החיים: אתה חש את עוז החיים ואת מנעמיהם וחושש שהם עלולים להימוג בכל עת; טובה תקווה מחיים – התקווה כי יבוא טוב, יְקָרָה יותר מן החיים עצמם; אירוע חיים – אירוע חשוב מיוחד לאדם (כגון לידה, נישׂואים, גירושים, התאלמנות, מוות, אובדן מקום העבודה) המשפיע מאוד על יחסיו הבין־אישיים או על חייו: שני אירועי חיים מעיקים עברו עליי: בני התגרש והיה לי התקף לב; חיי מותרות – אורח חיים משופע מותרות, חיי עושר ותפנוקים: הוא ירש כסף רב וחי חיי מותרות באחוזה גדולה מחוץ לעיר; חיי מדף – משך הזמן שמוצר כלשהו (כמו ספר, מוצר מזון או תרופה) עשׂוי להישמר על המדף בתנאֵי שיווק ובמצב שהוא טוב לשימוש עד לפינויו לטובת מוצר אחר: התאריך המוטבע על מוצרי החלב מציין את משך חיי המדף שלהם; אֲביב החַיִים – שנות הנעוּרים; תְּאֵב חיים – רוצה להמשיך לחיות ולמלא חייו תוכן ועניין: עצוב לראות אדם תאב חיים כמוהו שוכב על עֶרֶשׂ דְּוַי; חִיָּה – עורר בו רוח חיים ורעננות, החדיר חיות: קבוצת צעירים הגיעה לשכונה המזדקנת וחייתה את המקום; קרבים ימי האביב ואור השמש יחיה את עצמותיי; וִיטָלִיוּת > חַיוּת, חִיוּנִיוּת, חִיוּת – המצב של להיות חזק, פעיל ובעל אנרגייה והתלהבות; תכונות של פעלתנות, מרץ רב, תכונת הדבר המלא חיים והרענן או של האדם הפעלתני והערני: ומה במקום חיותנו אנו מתייראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה; גם בתום יום עבודה מפרך היא עדיין מלאת מרץ וחיוניות; חיוני, חִיוּנִיוּת – חשיבות עליונה של משהו לצורך מסוים: האחות הסבירה לתלמידים את החיוניות שבשמירה על כללי הגהות; רעננות, ריענון, מרענן, התרענן, רוענן, ריענן – הוסיף חִיוּת וטריוּת, הפך משהו לטרי ורענן, החיה, חידש משהו דהוי או בלוי על ידי הוספת קישוטים חדשים, כתמי צבע וכד׳: היורה ריענן את האוויר ושטף אותו מאבק הקיץ; כמה טיפות של מיץ לימון ירעננו את הסלט וישיבו לו את טריותו; רעננותו שבה אליו אחרי החופשה; רַעֲנָן – אדם שהחליף כוח, מלא עלומים ומרץ, שנראה או חש מלא חיים: שבנו משבוע נופש באילת רעננים ומלאי מרץ; לְשַׁד – תמצית החיים, כוח החיים, חִיוּת: באו זרים לארצנו כדי למוץ את לְשַׁדָה ואת יושביה; לשד חייו היה צפון ביצירתו רבת השנים; השתמרות, השתמר – התקיים, שמר על קיומו: כתב היד השתמר יפה; תווי היופי והעדינות נשתמרו יפה בפניה; חֶלֶד – חיי אדם על פני האדמה, העולם החולף: כדאי שישמעו כל יושבי חלד לדברי ראש הממשלה כי הרעה תיפתח מאירן; קְלוֹנינג > שיבוּט, שִׁיבֵּט – יָצַר יצור זהה בכּוּל ליצור אחר באמצעות שכפול גנטי מלא המתחיל מתא אחד ויחיד שלו:

השיבוט מתרחש בטבע תדיר במרבית היצורים החד־תאיים, למשל, בחיידקים, בסוגי אצות ופטריות, שמשבטים את עצמם לרוב בחלוקת תא בינרית; ימי הֶבלו, יְמֵי חֶלדו – ימי חייו על פני האדמה: כמה שׂמחות וכמה ייסורים עוברים על אדם בימי חלדו המעטים; הִישָׂרְדוּת, שְׂרידוּת – 1. היכולת להמשיך ולהישאר בחיים למרות קשיים, צרות, סכנות או נסיבות קשות אחרות: במלחמת הקיום שבטבע מובטחת הישׂרדותם של החזקים בלבד; 2. [בצבא] יכולת חייל (לרבות גוף או מערך צבאי) להישאר בחיים ולהמשיך לתפקד בשׂדה הקרב אף שהוא נתון בתנאים קשים, בסכנת נפשות, פצוע או עייף. מפעולות השׂרידות: אבטחה, פיזור הגייָסות, מציאת מחסה, הסוואה, הפתעה, הונאה, הערפה, שיתוק אמצָעֵי האש של האויב, הגנה אווירית, ניידות הכוח; שָׂרַד – 1. נותר בחיים לאחר אסון, לאחר מלחמה וכד׳ שנהרגו בהם רבים, נשאר: את קיבוץ ׳לוחמי הגטאות׳ הקימו יהודים ששׂרדו לאחר השואה ועלו לארץ; 2. המשיך להתקיים אף שכמעט נהרס, נכחד או כלה: לבעלי החיים החזקים יש סיכוי רב יותר לשׂרוד בטבע; שָׂרִיד – 1. אדם שהצליח להיוותר בחיים, בעיקר לאחר אסון, מלחמה וכד׳ שנהרגו בהם רבים: כל בני הקהילה נספו בשואה, ולא נותר מהם שׂריד אחד; 2. שארית, מה שנשאר ממשהו שהיה בעבר ורובו נהרס, נכחד וכד׳: צוות מומחים בודק את שׂרידי המטוס שהתרסק מעל האוקיינוס; 3. עקבות, עדויות, סימנים המלמדים שדבר מה היה קיים לפנים: בפניה הקמוטים ניכרים שׂרידי יופייה; מצודתו פרושׂה על כל החיים, מצודתו פרוסה, מצודה פרוסה על כל החיים – בתחומי השפעתו נמצא גם דבר זה: המיסיונרים היו רגילים לפרוס את מצודתם בעיקר על משכנות העוני ועל שולי החברה; שָׂרִיד וּפָלִיט [במשפט שלילה] – שאֵרית, זֵכר, שׂרידים מעטים שנותרו לפליטה: בהתפרצות הר הגעש נהרסה העיר עד היסוד, ולא נשאר מתושביה שׂריד ופליט; שַׂרְדָן – מי שמצליח לשׂרוד גם בתנאים קשים, מי שרואה בהישׂרדות מטרה עליונה, מי שמכין עצמו היטב לקראת אסון עתידי צפוי, כך שיוכל לעבור אותו בשלום: הוא נקלע למשבר כספי חמור, אך כשׂרדן יצליח לשׂרוד ולצאת מהמשבר; מן העריסה ועד לקבר – כל החיים, מהלידה ועד המוות; גחלת לוחשת – כינוי לשׂריד דל המשמש זֵכר לדבר מה גדול ומפואר שנהרס ואיבד מגדולתו: בטלוויזיה הוקרנה סִדרת כתבות ששמה ׳גחלת לוחשת׳ המתארת את עתידם הדועך של יהודי רוסיה ואוקראִינה; גיל – מִספר שנות חייו של אדם: בפרקי אבות כתוב כך: בן עשׂר למשנה, בן שלוש עשׂרה למצוות, בן חמש עשׂרה לתלמוד, בן שמונה עשׂרה לחופה, בן עשׂרים לרדוף, בן שלושים לכוח, בן ארבעים לבינה, בן חמישים לעצה, בן שישים לזקנה, בן שבעים לשׂיבה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשׂוח, בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם; על מֵי מנוּחות – בשלווה, בחוסר דאגה, ברוגע, בלי זעזועים ומהומות: אומנם מדי פעם הם מתווכחים ורבים, אבל באופן כללי היחסים ביניהם מתנהלים על מי מנוחות; פֵּניקס > עוֹף הַחול – עוף אגדי הקם לתחייה מאפרו לאחר שהתכלה בשׂרפה, והוא סמל לתחייה, להתחדשות או להתאוששות: הוא התעורר שוב ושב לחיים כעוף החול לאחר שהכול כבר הספידו אותו; יצא ממעיו, יצא מחלציו – נולד ממנו: בנותיך שיצאו ממעיך הן שיֵרשו את הבית הזה; שאֵלת חַיִים וּמָוֶת – עניין גורלי ומכריע, עניין חיוני מאוד; עשׂה את רוב ימיו – שהה, חי, בילה את ימיו: עשׂיתי בתל אביב שבוע ימים; היא נולדה בירושלים ושם עשׂתה את רוב ימיה; נרו יאיר – דיבור של כבוד וברכה למישהו שיאריך ימים: אבי, נרו יאיר, נוהג לקיים מצוות סוכה לכל פרטיה ודקדוקיה; חידש נעוריו – התנער לחיים חדשים: מקצוע הביולוגיה הפך את עורו חידש נעוריו והתרענן; עָמַד בַּחצי יָמָיו – היה באמצע חייו, הוא בעודנו צעיר לימים: בחצי ימיו נשאר יתום מאב ומאם; אַלמָוֶת, נצחיות, נצחי, נֶצַח – 1. זמן ארוך שאין לו סוף, זמן לא מוגבל, קיום מתמיד: החופשה האחרונה שלנו הייתה לא מזמן, אבל לי נדמה שנצח עבר מאז; נצחיות שִׂנאת עמי העולם את ישׂראל תלויה ועומדת מימי המן ואילך; 2. לעולם, לעד, תמיד, באופן נצחי; לְעוֹלָם – 1. לתמיד, לעד, לנצח: לעולם אזכור את ימי ילדותי היפים; 2. תמיד, מעתה והלאה, באופן מתמיד וקבוע: הוא רכושני מאוד, ולעולם אינו מסתפק במה שיש לו; לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו; לָנֶצַח – לתמיד, לעד, לעולם, לעולם ועד, עֲדֵי עד: הֲלָנֶצַח תֹּאכַל חֶרֶב? כשנפרדנו נשבעתי שאזכור אותה לנצח; עדֵי עַד – לנצח, לעולם: שִׂישׂוּ וְגִילוּ עֲדֵי עַד; לְנֵצַח נְצָחים – לעולמי עד, לעולם ועד, עד סוף כל הדורות: נפשי חשקה בו, ולנצח נצחים לא אוותר עליו; בֶּן אַלמָוֶת – נִצחי, החי לָנֶצַח, שאינו כָּלֶה לעולם; הייתה לו נפשו לשָלָל – הצליח למלט את נפשו, בקושי הציל את חייו; כל זמן שהנשמה בקרבי – כל עוד אני חי ונושם, עד יום מותי: כל עוד אני חי ונושם, וזיכרוני ובריאותי אינם בוגדים בי אשתדל לסייע לכם בנפש חפצה; בימים כתיקונם, בזמנים כתקנם – בימים רגילים, בזמנים שבהם הכול מתנהל כסדרו לפי הציפיות: בימים כתיקונם אדם העובד במקצועו יכול להתפרנס בכבוד; כל המציל נפש אחת בישׂראל > כל המקיים נפש אחת בישׂראל , כאילו קיים עולם מלא – המסייע לאדם לחיות נחשב למסייע כאילו קיים את כל העולם; והיפוכו – כל המאבד נפש אחת בישׂראל, כאילו איבד עולם מלא; הַבלֵי הזמַן – העניינים החומריים והפשוטים של החיים, דברים בטלים: לא הייתה לו מחשבה כלל באחד מהדברים הבטלים ולא מהַבלֵי הזמן ותחבולותיו; כמה ימי שני חייך? הָא לָמַדתָ שכל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם; הייתה בו תמיד חדוות חיים; החיים פשוטים הם, מדוע אפוא אנו מקפידים לסבכם? בני האדם דומים לעשׂבי השׂדה: הללו נוצצים, והללו נובלים; מוות וחיים ביד־לשון; החיים הם כרכיבה על אופניים: אם קל לך סימן הוא שאתה בירידה; חלום כאילו אתה חי לנצח, וַחֲיֵה כאילו אתה מת מחר; מעשׂה בשניים שהיו מהלכים בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים. אם שותים שניהם, מתים, ואם שותה אחד מהם, יגיע ליישוב. אחד אמר: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. ואחד אמר: חייך קודמים לחיי אחיך; אתה כבר עומד בחצי ימיך, וטרם נשׂאת אישה

אין חיים. חייו אינם חיים – קיומו עלי אדמות קשה: שלושה חייהם אינם חיים: המצפה לשולחן חברו, מי שאשתו מושלת עליו, ומי שייסורים מושלים בגופו; מאובן – 1. [כשנאמר על רעיון, על צורת התנהגות, על גישה וכד׳] נוקשה, מיושן, שאינו מסוגל להשתנות למרות התמורות במצב או בנסיבות: הטקסט החוקתי הוא טקסט דינמי, ומובנו אינו מאובן; 2. משותק מרוב פחד, תדהמה וכד׳; שאינו מסוגל לזוז מרוב בהלה, תימהון וכד׳; חֲנִיטָה, חָנַט, חָנוּט – קפוא, מאובן, חסר רוח חיים, שלא היה בשימוש, שלא התפתח ולא התקדם עם הזמן: במערת הקבר התגלתה גופה חנוטה שהשתמרה בשלמותה; שִׁיכרוֹן מַעֲמַקִים – מצב הדומה לשיכרון בשל צלילה לעומק רב מהר מדיי, והעלול להסתיים בעילפון, באובדן ההכרה ובמוות; נְציב מֶלח – כינוי לדבר מה דומם, חסר חיים וחיוניות: הוא ישב ליד השולחן כנציב מלח ולא פצה את פיו כל הדיון; עיר רפאים – עיר נטושה שתושביה עזבוה וכל בתיה עומדים ריקים, עיר שאין בה סימן חיים; ארץ רפאים – מקום שאין בו נפש חיה, מקום שומם וריק; הֶעָבָר אַיִן, הֶעָתיד עדיין, וההווה כהרף עין – מימרה על אפסות החיים; לא חצה ימיו, לא חצה את יָמָיו – לא הגיע למחצית חייו: לא חצה ימיו ולא זכה לחיי עושר וכבוד; גֵיהינום עֲלֵי אֲדָמות – חיים מרים וקשים, עינויים קשים; עֲלוּבֵי החַיִים – בני אדם שחייהם מקופחים, מָרֵי גורל: לא אחת פגשתי במעברות עלובי חיים שלא היה כוחם הכלכלי לעמוד ברשות עצמם; פִּרפֵּר בֵּין החַיִים וּבֵין המָוֶת – ריחף בין החיים ובין המוות, הוא בסכנה רבה: גם ברגעיה האחרונים, כשפרפרה בין חיים ובין המוות, הייתה צלולת דעת ובמלוא חושיה והכרתה; כפֶשַׂע בינו ובין המוות – חייו נתונים בסכנה גדולה, הוא נמצא בסכנת מוות, הוא עלול להיהרג בכל רגע, אך בקושי הוא חי: הכדורים שרקו מימינו ומשׂמאלו, ואך כפשׂע היה בינו ובין המוות; עמד בין מוות לחיים – היה נתון בסכנה גדולה; בֶּן תמוּתה – כינוי לאדם שסופו למות, שאינו נצחי: כל בן תמותה יודע שהיום הוא כאן ומחר בקבר; קצר ימים – שחי זמן קצר; היום עודנו ומחר איננו – חיי האדם קצרים וחולפים, אין מי שיכול להיות בטוח בעתידו, החיים הם בני חלוף; בועות סבון, בועה של סבון, בועת סבון – דבר שאין בו ממש, שאינו בר־קיימה, עוֹרבא פרח: תוכניתו המרשימה התגלתה כבועת סבון ברגע שהחלו בתכנון המעשׂי; הייתה לו נפשו לשלל – הצליח למלט את נפשו, בקושי הציל את חייו; הַבלֵי העולם – מותרות החיים שחולפים מהר: מה באת לערבב את דעתי עליי ולהטרידני בשטויות ובהבלי העולם; עולם התוהו – כינוי לחיי העולם הזה, העולם המסוכסך על ידי צרות, פגעים, מריבות ומלחמות; יום רודף יום – והשבוע נגמר; רוב ימיה היו חולי ומכאובים, ולפתע עפו רגעי חייה והכול נגוז כהרף עין; לא חצה ימיו ולא זכה לחיים של עושר וכבוד; את כולם נָשָׂא הרוח וכל החיים הטובים התאדו ונשכחו כלא היו מעולם; הכול חלף עם הרוח ומה שהיה הוא לא מה שיהיה; מי שבן זוגו מושל עליו ומי שייסורים מושלים בגופו – חייו אינם חיים; הגדולה מקצרת ימים; חָשְׁכָה נפשו וחַיָיו לא היו חיים; מה אנו ומה חיינו, היום כאן ומחר בקבר; חייה עם בעלה היו ארורים ומאוררים ומלאי אנחות, פעמים מרים ממוות, ופעמים לוהטים כגיהינום; רוב חייו היו חיי כלב רעֵב אסור בשלשלת > מוות!

קיום. קיומיות, קיומי, קִיוּם – 1. עובדה או מצב של חיים או מציאות אובייקטיבית, הוויה, יֵשוּת: עצם קיומו בעולם הזה מרנין את לִבה 2. פרנסה, חיים, אפשרות להתקיים: משׂכורתו הדלה אינה מאפשרת קיום נאות; 3. שימור [שלא יאבד ולא יתקלקל]: הוא דואג לקיום האהבה ביניהם; 4. מילוי, הוצאה לפועל של חוק, של מִצווה וכד׳, ביצוּע של החלטה, של הבטחה: קיום הבטחות הוא חובה לכול; 5. מתן תוקף לחוזה, לשטר וכד׳ או התחייבות, אישוּר: קיום החוזה תלוי בטיב החתימה של שני הצדדים; 6. הישׂרדות, החזקת מעמד: למפעל כושל אין קיום; חי וקיים – קיים עדיין, לא התבטל; קיים ופעיל: הופתעתי לגלות שעדיין התוכנית חיה וקיימת; 2. קיים לעד, נצחי: דוד מלך ישׂראל חי וקיים; בר קיימה, בת קיימה – יציבה, המתקיימת לאורך ימים: היו לי כמה תוכניות בנות קיימה להנחלת הלשון; אנו רוצים שלום עם הפלסטינים, ובו גבולות בני קיימה; התעלמות, הִתעַלֵם – לא התייחס, העלים עין, לא חש או לא הבחין במישהו או במשהו, העמיד פנים כאילו

לא ראה, כאילו משהו או מישהו שקוף ואינו קיים או משהו לא קרה, התעלל רגשית: מאז הריב הקשה ביניהן אלימותן ניכרת בהתעלמות זו מזו; הִיווה > **היה**, מהווה > **הוא, הריהו**: ביקור הנשׂיא **היה** נקודת מפנה ביחסים; סכום זה **הוא** 30% מההוצאות; משרה זו **היא** פסגת שאיפותיו; **שימור, שימר** – שמר על הקיים, מנע ניצול, הרס, הכחדה וכד׳ של דבר העומד בסכנת כליה, השגיח והקפיד על המשך קיומו של משהו: במוזאון הזואולוגי מנסים לשמר מיני חרקים הנתונים בסכנת הכחדה; **אלמוֹתי** – חי לנצח, הפועל: אִלמֵת, הנציח; **יָשַב** – היה קיים במקום מסוים, התקיים, גר: העיר יושבת על שְׂפת הנחל; **בֶּן קַיָּמָה** – שֶׁיֵּש לו קיום; **דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם** – דבר שהוא במחשבה בלבד ועדיין אינו קיים במציאות: למה להיכנס עתה לפולמוס על דבר שעדיין לא בא לעולם; **קוּרֵי עַכָּבִיש** – דבר חלש מאוד, ארעי או רעוע שאין לסמוך על קיומו, סֶמֶל לדבר שאינו בר קיימה: תוכניותיו ומחשבתו הרעה בנויות ביסודן על קורי עכביש; **לא היה ולא עתיד להיות** – לא ייתכן שיתממש הלכה למעשׂה; **העמיד אותו על רגליו, העמיד אותו על הרגליים, העמידו עַל רַגְלָיו** – השיב אותו לאיתנו, חיזק או ביסס אותו, תמך בו, עזר לו להתבסס או להתאושש [לאחר נפילה, כישלון, הידרדרות וכד׳]: איש העסקים רכש מפעל כושל והעמידו על הרגליים; ממונו של אדם מעמידו על רגליו; **רָמַת קִיוּם בסיסית** – רמה המספיקה בְּדִיּוּק כדי להתקיים; **בשעה שאינה לא יום ולא לילה** – לעולם לא, מצב שאינו קיים; **מֶרְחַב מִחיה** – החלל או המרחב המזערי הדרוש ליצור חי כדי להתקיים בו; **רָאָה עולמו בחייו** – זכה לחיי אושר ורווחה, נהנה בחייו: לפתע התברר שהוא יושב בארה״ב, מתפנק שם על כל טוב ורואה עולמו בחייו; **מִלְחֶמֶת קִיּוּם** – מאמַצי האדם להשׂיג משאבים חיוניים מוגבלים (כגון מים, מזון, חלל או אור) המביאים לידי ברירה טבעית, וכן – להתגבר על קשיי פרנסה או על קשיי הישׂרדות בחיים, ולא להיכחד: הדאגה לאוכל, למעון, למשפחה, להגנה מאויבים, מתאונות וכיו״ב; **לא על הלחם לבדו יחיה האדם** – אין די לו לאדם בסיפוק צורכי הגוף, אלא יש לו גם צרכים אחרים – רוחניים, נפשיים ותרבותיים: תקציב הקיבוץ יוחד לצורכי הכלכלה והמשק, ומה בדבר ענייני הרוח, כגון מוזיקה, תיאטרון, ספרים, הלוא לא על הלם לבדו יחיה האדם; **אין לו עתיד** – אין לו קיום, אין סיכוי שיתממש: רעיונך יפה הוא אבל בלי מימון אין לו עתיד; **קִיּוּם מַגָּעִים** – מפגשים של צדדים לדיונים על הֶסדרים משותפים, פעילות הדדית וכיוצא באלה: קיום המגעים בין היריבים נתון בסכנה; **רָאָה חַיִּים** – שׂמח בחייו, היה מאושר, בילה בנעימים, התענג: ראֵה חיים עם האישה שאהבת; **החוג הנוצֶץ** – כינוי ל׳חברה הגבוהה׳, למעמד העשׂירים הגדולים החיים חיי מותרות: התעשׂיין ואשתו נראים תדיר באירועי החוג הנוצץ, ושמם מופיע בטורי הרכילות; **מחויב המציאות** – מוכרח להתקיים בתוקף תנאי המציאות: עדכון מילון מקוון הוא מחויב המציאות כי רק בו אפשר לשקף את המציאות המשתנה; **תקיעַת יָתֵד בְּמָקוֹם, תקע יתד במקום** – התמקם, התנחל, השתקע, התיישב ישיבת קבע: כשעלינו ארצה תקענו יתד בדימונה; **חַיֵּי עד, חַיֵּי עולם** – כינוי לחיי העולם הבא או לחיי נצח, כינוי מליצי לאורח חיים השָׂם דגש בחיים רוחניים שעיקרם לימוד תורה וקיום מצוותיה לדורות, והמביאים את האדם לחיי העולם הבא [ההפך: **חיי שעה**]: הניח חיי עולם ועסק בחיי שעה; **חַיֵּי שָׁעָה** – 1. הנאה חומרית לשעה קלה, חיים גשמיים שחולפים מהר והנאתם היא זמנית ורגעית, החיים הגופניים הגשמיים, הנאה חולפת: מדוע אתם מניחים חיי עולם ועוסקים בחַיי שָׁעה; 2. קיום זמני וחולף: החיים של כל בן אנוש הם חיי שעה; **חַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ** – מי שמתקיים מעצמו ואינו זקוק לעזרת אחרים בפרנסה: ילדיי אינם סמוכים עוד על שולחני, והם בבחינת חי הנושׂא את עצמו; **טוב כֶּלֶב חַי מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת** – עדיף להיות במעמד נחות ולחיות, מלהיות בן מעמד גבוה שכבר מת; **אורח, אורח חיים** – דרך חיים אופיינית לאדם, לקבוצה או לתרבות, הניכרת בעשׂייה, בהתנהגויות, בהרגלים, בגישות לחיים, בהתנהגות, בתחומי עניין ובגורמים אחרים. אורחות החיים מושפעים מתהליך החִברות, ממקום המגורים, מפרנסה, מדת, מערכים ומשימוש בכוהל ובסמים, בהרגלי תזונה ובפעילות גופנית ועוד: איני יכול לשנות את אורחותיי; העולים החדשים התקשו להסתגל לאורח החיים בארץ, השונה כל כך מחיי הגולה; **קם ונהיה הדבר** – הדבר התגשם, הדבר התמלא; **חַיֵּי רְוָוחָה** – חיים נוחים וטובים ללא דוחק וצמצום, חיי שפע ועושר: גיסניתי הייתה סוחרת עמידה וחיה חיי רווחה; **מָצַץ את דמו** [בלשון הדיבור] – ירד לחייו, התעלל בו קשות על ידי נגישות, סחטנות וכדומה; **חָרַש על גבו** – הציק לו, התעלל בו: על גבי חרשו בריוני הכיתה עד שנאלצתי לעזוב את בית הספר; **מֵירֵר את חייו, יָרַד לחייו, ירד לחיי פלוני** – הציק לו מאוד, התעמר בו, התנכל לחייו, השתדל להזיק לו: המצרים מיררו את חיי היהודים במצרים בעבודה קשה ומפרכת; העבריין האלים ירד לחיי כמה בעלי עסקים שלא אבו לשלם דמי חסות; **הוא סמוך על שולחן פלוני** – ניזון ומתפרנס על ידי פלוני, קיבל בקביעות את כלכלתו ואת סיפוק צרכיו חינם מפלוני, הוא חי על חשבון פלוני: הריבה החלה להתפרנס בעבודה משתלמת, ולכן לא הייתה עוד סמוכה על שולחן הוריה; **עָמַד עַל קַבַּיִים** – לא היה לו יסוד מוצק: היישוב החדש עומד על קביים, ואין לאל ידה של הממשלה להושיעו במימון מפעלי תעשׂייה; **אִלְמָלֵא הֶעָלִים לֹא מִתְקַיְּמִים הָאֶשְׁכּוֹלוֹת** – בלי בני האדם הרגילים והפשוטים, לא היו יכולים להתקיים החכמים; **עמד על קביים, עמד על רגלי תרנגולת, עומד על כַּרעי תרנגולת, עמד על כַּרעֵי תרנגולת** – דבר שהיה רופף והתקיים בקושי, מט לנפול, היה רעוע, לא יציב, עמד להתמוטט: גרסת העדה עמדה על כרעי תרנגולת, ונתגלו בה סתירות לרוב; **כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁיּוֹשֵׁב עָלָיו, כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁעָלָיו יָשַׁב, כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁיָּשַׁב עָלָיו** – הזיק לעצמו מחוסר אחריות, הרס במו ידיו את מקור חיותו: בשביתה זו כורתים עובדי המפעל את הענף שעליו הם יושבים; **לא יקום ולא יהיה** – הדבר לא יתקיים, היה לא יהיה, לא יקרה כדבר הזה, הדבר לא יֵצא לפועל: מזכיר הוועד הכריז בעניין סגירת המפעל – לא יקום ולא יהיה; **היה לא יהיה** – דבר זה לא יקום בשום אופן; **בני אדם מאבדים את בריאותם כדי לצבור כסף, ואז הם מאבדים את כספם כדי להציל את בריאותם. בשל מחשבותיהם על העתיד הם שוכחים את ההווה, וכך אינם חיים לא למען ההווה ולא למען העתיד, ובה בשעה שהם חיים כאילו לעולם לא ימותו, הם מתים כאילו מעולם לא חיו**; **על כּוֹרְחֲךָ אתה חי, ועל כורחך אתה מת**; **בני אדם דומים לעשׂבי השׂדה: הללו נוצצים והללו נובלים**; **מי שטורח בערב שבת, יאכל בשבת, מהיכן יאכל בשבת ≠ מי שלא טרח בערב שבת**; **אם אין אדם זורע בימות החמה, מה יאכל בימות הגשמים?** **ההיגיון לעולם לא יוכל להוכיח את קיום האל; הנח לשיכור שייפול מעצמו**; **המקיים נפש אחת מישׂראל, כאילו קיים עולם מלא**; **המאורעות מכלים את הזמן, והזמן מכלה את הזיכרון**; **חברה המתיימרת להבטיח את חירות האדם חייבת להתחיל בהבטחת קיומו**; **מה שנמצא ביסודה של שׂמחת האהבה, כשהיא קיימת, הוא שאנו מרגישים את ההצדקה לקיומנו** > בריאות! מוות! מציאות! נפש! פרנסה!

חיפוש!

חיפושׂ, חיפשׂ – 1. ניסה למצוא מישהו או משהו (כגון מידע, אמת, מקום, חפץ) שאבד או שלא ידוע היכן הוא; 2. בדק דבר מוסתר או חקר נסיבות חשודות בבדיקה משטרתית זהירה ויסודית על גוף של חשוד, ברכבו, בביתו ובכל אשר לו כדי לנסות ולמצוא ראיות להאשמתו; 3. ניסה למצוא תשובה נכונה לבעיה או פתרון ממגוון חלופות; **חיפשׂ בנרות, חיפשׂ אותו בנֵרות** – חיפשׂ משהו או מישהו ביסודיות וזמן ממושך; טרח הרבה כדי למצוא אותו: את הנער שנעלם חיפשׂו בנרות כל היום וכל הלילה; **חיפושׂ עצמי** – ניסיון למצוא כיוון בחיים, חיפושׂ אחר מטרה בחיים או דרך למימוש עצמי: כחלק מהחיפושׂ העצמי שלו הוא בילה כמה חודשים במזרח הרחוק; **חיפשׂ מחט בעגלה של שחת, חיפשׂ מחט בערמה של שחת, חיפשׂ מחט בערמת שחת** – חיפשׂ דבר קטן וזעיר בתוך המון גדול של פריטים דומים המקשים על מציאתו, ניסה לגלות דבר מה במקום שקשה מאוד ואף בלתי אפשרי למוצאו: לחפשׂ אותו בתוך כל הקהל הרב והצפוף הזה זה כמו לחפשׂ מחט בערֵמה של שחת; **חיפשׂ את המטבע מתחת לפנס** – חיפשׂ משהו במקום הלא נכון אך הקל יותר לגישה, נקט צעד לא הגיוני אבל קל ונוח לביצוע מהצעד הנדרש; **שיחר לטֶרֶף** – חיפשׂ לטרוף מישהו, ארב לטרפו: פשטו חוטפים בארץ ושיחרו לטרף; **חיפושׂ נעדרים** – חיפושׂ בני אדם שאינם נוכחים במקום שהיה עליהם להיות, ושאבדו עקבותיהם ואין יודעים מה עלה בגורלם; **חיפושׂ והצלה** – שם כולל לפעולות שנוקטים למציאת בני אדם שאבדו או שחייהם נתונים בסכנה (כגון לאחר תאונה, שׂרפה, אסון טבע או מלחמה), ועיקרן – הגשת טיפול רפואי והחזרת בני אדם בשלום; **חיפשׂ בחורים ובסדקים** – מקום שקשה להגיע אליו, פינה חבויה: חיפשׂתי בכל החורים והסדקים את ספרי, ולא מצאתיו; **יצא לחפשׂ אתונות ומצא מלוכה** – משל לאדם שחיפשׂ דבר חסר חשיבות וזכה בדבר יקר ערך מבלי שחיפשׂו; חיפשׂ חמורים ומצא מלוכה > חיפשׂ אתונות ומצא מלוכה > **הלך לחפשׂ אתונות ומצא מלוכה, הָלַךְ לחפשׂ אֶת הָאתוֹנוֹת וּמָצָא אֶת הַמְּלוּכָה** – [על יסוד סיפור המלכת שאול המלך שבאה בעקבות יציאתו לחפשׂ את האתונות שאבדו לאביו] התכוון לעסוק בדבר שולי ומצא את עצמו לפתע עוסק בדבר המקנה לו פרסום וכבוד רב; משל למי שביקש בקטנות והגיע במפתיע לגדולות, חיפשׂ דבר פשוט ומצא את הדבר רב הערך; **צו חיפושׂ** – טופס שעליו מוטבעות חתימת שופט וחותמת בית המשפט שבו הוצא הצו, ומשמעו: אישור כניסה לשוטר או לחוקר מטעם רשות המדינה אל תוך תחום מוגדר, כגון בית פרטי, עסק או כל מקום אחר; **הפך את כל העולם כולו** – לא נח ולא שקט כדי לקדם את ענייניו ולהשׂיג את מטרתו או למצוא את מה שחיפשׂ; **הפך כל אבן** – עשׂה כל מאמץ כדי למצוא מישהו או משהו או להשׂיג מטרה כלשהי: החוקרים לא השאירו אבן על כנה בחיפושׂיהם אחר המסמכים המקוריים; **מָצוֹד** – מִבצע מַקיף של המשטרה ללכוד אדם חשוד בעבירה: המשטרה פתחה במצוד, ולאחר שבועיים נלכד הפושע; **תָּר אַחַר** – חיפשׂ, ניסה למצוא: משפוטר מעבודתו נאלץ לָתוּר אחר עבודה חדשה; **התחקה אחר**

עקבותיו, התחקה על עקבותיו – עסק במעקב או בחיפוש מאומץ אחרי מישהו או משהו שנעלם או שמקום הימצאו אינו ידוע כדי למצוא אותו: היא העסיקה בלש כדי להתחקות על עקבות בעלה; בלשי המשטרה התחקו על עקבות הפורצים ותפסו אותם במקום מחבואם; חיבל תחבולות – זמם מזימות, טיכס עצה, חיפש דרכים להשגת דבר; ביקש את נפש פלוני – התנכל להמית את פלוני, חיפש דרכים לרוצחו; אֲפֵלָה – 1. חושך מוחלט: כששוחררנו מהמנהרות, יצאנו מאפלה לאורה; 2. עצבות; 3. אי־ודאות; גישש דרך – חיפש את הדרך הנכונה על ידי גישוש במקל; דקדק אחריו – עקב אחריו, בדק אותו היטב: דקדקתם אחריי ולא העליתם כלום; התחקה על שורשיו, בָּחַן את טיבו, עמד על אופיו, עָמַד על טיבו, מישש את הדופק, תהייה על קנקנו, תָּהָה על קנקנו – בחן ובדק את טיבו כדי להכירו היטב או כדי לקבל רושם ראשוני, חקר את מהותו, את אופיו, את התנהגותו ואת יכולותיו: רק בשעת צרה אפשר לתהות על קנקנו של אדם ולהכירו באמת; לאחר שהגעתי לארץ, מיששתי את הדופק אם אפשר להשתקע בה; הוא טיפוס מוזר, ועדיין לא הצלחתי לתהות על קנקנו; גישוש באפלה, גישש באפלה – תהה וחיפש את הדרך הנכונה; טיכֵּס עצה – נועץ, חיפש תחבולות, התייעץ, ערך התייעצות: התכנסנו כאן כדי לטכס עצה איך להתגבר על מכת הגנֵבות בבית הספר; ביקש תואנה – חיפש אמַתלה להתגרות, חיפש סיבה, חיפש תירוץ לפגוע במישהו או להרע לו: לאחרונה הוא החל לזלזל בעבודתו, ונראה שהוא מבקש תואנה לפיטוריו; הכריעו לכף זכות, דן אותו לכף זכות – פירש את מעשיו באופן חיובי (אף שלכאורה הם אינם נראים כך), לא חשד בו בכוונות רעות, ביקש להצדיקו, חיפש סיבות מקילות למעשיו: הווי דן את כל האדם לכף זכות; עקבותיו לא נודעו; חיפש במדוקדק; חזר על כל תלמודו ולא מצא; החיים הם מסע של חיפוש של הדרך הביתה: יש העושים את המסע מכורסת הסופר, ויש היוצאים לכבוש עולמות ולבסוף חוזרים הביתה > בדיקה!

חירום! צרה! אסון!

חירום – פרק־זמן או מצב שבהם יש איום, סכנה, אסון או משבר, והם מצריכים התגייסות לפעולה מיידית: על הקיר רשומים מִספרי הטלפון של מגן דוד אדום ומכבי אש ורכבי חירום אחרים; 2. שם לוואי שמשתמשים בו בשעת איום, סכנה או משבר: הממשלה התכנסה לישיבת חירום לדיון במצב המתוח בגבול הצפון; מצב חירום – 1. מצב של סכנה חמורה למדינה ולאוכלוסייה בעטיים של מלחמה, אסון טבע או סכנות אחרות, ולכן השלטון מפעיל הסדרים מיוחדים כדי להתגבר עליהם. 2. מצב של כוננות ונקיטת אמצעים לא־שגרתיים בשל סכנה חמורה או בעטייה של פעילוּת מיוחדת, כדי לעמוד בפני איום צבאי, בפני פיגוע המונים, בפני אסון טבע וכיו"ב. מוקד חירום טלפוני – שירות חירום טלפוני, שאנשים מתקשרים אליו בשעת חירום כדי לקבל עזרה, כגון המשטרה, רפואת חירום וכבאות, חברת החשמל, זָקָ"א, עֶרָ"ן; שירותי חירום – כינוי לשירותים (כגון מכבי אש, מגן דוד אדום, צה"ל, משמר החופים, ארגוני הצלה, בנק הדם, מציל בים) הפועלים בשעת חירום והאחראים לביטחון הציבור: שירותי החירום הוזעקו אל שׂדה התעופה לפני נחיתת אונס צפויה של מטוס; תשתיות לאומיות – שם כולל למשקי האנרגייה ומשאבי הטבע של מדינת ישראל (חשמל, דלק, גז, מים וכדומה), כגון מתקני תשתית, נמל תעופה, נמֵל, מעגן, מתקן להתפלת מים, מתקני מים וביוב לרבות מאגרים, אתרי סילוק וטיפול בפסולת, מתקני תקשורת, תחנת כוח, מתקן אחסון גז ודלק, דרך (כביש, מסילה), מתקני גז ומִתקני גז טבעי נוזלי (גט"ן), אתרי כרייה וחציבה – הכול אם ראש הממשלה, שר האוצר ושר הפנים הכריזו, על כל אחד מהם שהם בעל חשיבות לאומית; תרחיש איסטרטגי > תרחיש ייחוס – תרחיש סביר לאירוע או לאיום שיש לתת לו מענה בהיערכות מוקדמת. התרחיש הוא החלטה המבוססת על הערכה סבירה המגדירה את רמת האיומים, הסכנות והפגיעות האפשריים. לפי תרחיש זה בונים את הכוח, מתאמנים ונערכים: אסון פתע רב־נפגעים הוא תרחיש ייחוס המשמש בסיס להיערכות לקראתו; שעַת חֵירום – 1. אירוע או מצב פתאומי חמור ומסוכן הדורש פעולה מיידית כדי להתמודד איתו כדי להגן על חיים או על רכוש; 2. פרק הזמן שמתרחש בו מצב חירום לפי קביעת הרשות המבצעת או הרשות המחוקקת. מצב זה מאפשר לממשלה להפעיל הסדרים ייחודיים, פעמים תוך קיפוח חירויות יסוד דמוקרטיות; מְנַת חירום – מנה של מזון, דלק, ציוד רפואי, תחמושת ואפסניה מתכלית אחרת, המשמשת בשעת חירום: במהלך המלחמה הצטיידו האזרחים במנות חירום; משק לשעת חירום (מֶלַ"ח) – משק המאורגן לפעילות תקינה ומבטיח ניצול מרבי של השירותים החיוניים וגורמי הייצור בשעת חירום: הוועדה העליונה למשק לשעת חירום בישׂראל משתייכת למשׂרד הביטחון; תקנות לשעת חירום – תקנות שהממשלה רשאית להתקינן במצב חירום כדי להגן על המדינה, על ביטחון הציבור ועל קיום ההפקה והשירותים החיוניים [תוקפן לא יעלה על שלושה חודשים; כוחן יפה לשנות כל חוק, להפקיע זמנית את תוקפו או לקבוע בו תנאים, ולהטיל או להגדיל מיסים או תשלומי חובה אחרים, זולת אם אין הוראה אחרת בחוק]: בשל שביתות תדירות של העובדים בשירותי הבריאות תיקן שׂר הבריאות תקנות לשעת חירום שחייבו אותם לשוב לעבודה סדירה; יציאת חירום – פתח מילוט לשעת חירום בבניין (כגון דלת חירום או מדרגות חירום), המאפשר להתפנות מהבניין מהר בשעת חירום, כמו שׂרֵפה, בהיעדר אפשרות להשתמש ביציאה הרגילה: דלת הכניסה לבניין הייתה אפופת להבות ועשן, והכבאים הורו לדיירים ברמקול להימלט החוצה דרך יציאת החירום; נחיתת חירום – נחיתה לא מתוכננת של כלי טיס בעקבות אירוע חריג המחייב נחיתה בשׂדה התעופה הקרוב ביותר. נחיתת חירום עלולה להיעשׂות בשל תקלה טכנית, אירוע חירום רפואי, שינוי לרעה במזג האוויר, מטען חבלה שהוטמן במטוס וכד'; רכב חירום – כלי תחבורה מנועי (כגון אמבולנס, אופנוע להגשת ע"ר, ניידת או אופַנוע משטרתיים, כבאית, מסוק, ספינה שמופעל בו צְפִירוֹר [= אור מהבהב וצופר] המורשה לטפל באירוע חירום, שבו נשקפת סכנה לחיי אדם. הרֶכֶב משמש להעברת צוותי מטפלים, מטופלים, עצורים או ציוד נדרש להצלת חיים או לנקיטת פעולות המונעות סכנה לחיי אדם, כגון מעשׂי אלימות, גנבה או משחיתנות; צוֹק העיתים – מצוקת הזמן, ימי חירום, ימים טרופים; ימים טרופים – שעת חירום ופגעים; כָּלְתָה אֵלָיו הָרָעָה – נכונה לו צרה שלא יכול למונעה: חשתי שכלתה אליי הרעה כי בני ברח מהבית ומזלי פרח; אִפְחוּת, אִפְחֵת – נקט פעולות מבעוד מועד כדי להפחית את שיעור הנזקים שעלולים לגרום אסונות טבע (כגון רעידת אדמה), אירועי חירום (כגון פעולת טרור) או מקור סיכון אחר: התאמה של תקני בנייה לתנאי רעידות אדמה היא דוגמה לאפחות; מָצוֹק – לחץ, מצוקה, צרה, דוחק: גברו עליי מְצוקי הפרנסה, והייתי נתון במצוק כלכלי כמה שנים; מֵצַר – צרה, צוקה: מן המצר קראתי לך, אך לא שעית לבקשתי; צוּקָה – מצוקה, לחץ, צרה, פֶּגע: עלינו להתכונן כיצד להיחלץ ממצוקה קשה לכשתבוא עלינו; עורקי החיים – המִתקנים והמערכות המספקים שירותי תמיכה בצורכי קיום בסיסיים, כגון מים, מזון, אנרגייה, תקשורת, תברואה, תחבורה: בתום המלחמה שפעו שוב עורקי החיים כאילו לא נפסק השפע מעולם; עלינו לעמוד על המִשמר ולהיות מוכנים, דרוכים וחזקים על כל צרה שלא תבוא צרה.

צרה – 1. תכונה, תחושה או מצב של בעיה, דאגה, מצוקה, מחלה, עקה וכד': ניסיתי להעביר צרתי מפניי; 2. מצב של קושי או מצב לא נעים ולא נוח שיש להשקיע מאמץ כדי להתמודד איתם ולפותרם; צָרַת שָׁעָה – צרה זמנית וחולפת: כשהייתי נתון בעמקי הצרות, גם צרת שעה צרה היא; צרות באות בצרורות – תקלות ובעיות מגיעות תכופות בזו אחר זו; צרה קוראת לחברתה: אירוע מצער שקרה פעמיים סביר שיקרה בשלישית כי צרות באות בצרורות; צרה של רבים אינה צרה, צָרַת רַבִּים חצי נֶחָמָה – לאדם קל יותר לסבול צרה כשהוא יודע שעוד רבים נתונים באותה צרה; צָרוֹת אַחֲרוֹנוֹת מְשַׁכְּחוֹת אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת – הצרות שקרו זה עתה השכיחו את הצרות שהיו קודם־לכן: רק אתמול ירו מחבלים בשני יהודים בארצנו, אך היום נהרגו יותר ממאה איש בצרפת ממחבלי המדינה האסלאמית, וכל העולם רועש וגועש על כך: צרות אחרונות משכחות את הראשונות; צָרוֹת אִיוֹב – כינוי לייסורים קשים; דַּיָּהּ לְצָרָה בְּשַׁעְתָּהּ – אין להיטרד בגלל צרה שטרם באה; על כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָבוֹא – על כל אירוע רע שעלול להתרחש; אין הַשָּׂבֵעַ מרגיש בצער הרעֵב, הַשָּׂבֵעַ לא ירגיש בצער הרעֵב – קשה לו לאדם להבין לנפשו של אחר השרוי בצרה, אם לא התנסה באותה צרה ותחושה; על כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָבוֹא – על כל מקרה רע שעלול להתרחש: עלינו לעמוד על המשמר ולהיות מוכנים לכל צרה שלא תבוא; בַּצַּר לו – במצוקתו, בשל היותו בצרה, בזמן היותו במצב קשה: הוא איבד את כל כספו בהימורים, ובצר לו פנה לעזרת דודו העשיר וביקש ממנו הלוואה; אין לך צרה הבאה על אדם שאין לאחרים בה רווח – רבים הנבנים מאסונם של אחרים; מה לי ולצרה הזאת, מה לנו ולצרה הזאת – למה לנו להכניס ראשנו לעניין ביש זה; אין רגע בלי נֶגַע, אֵין רֶגַע בלי פֶּגַע – רעה רודפת רעה, שרשרת של אסונות רודפים, צרות רבות בעולמנו: יש ליהנות מדקות יפות של החיים כי אין רגע בלי פגע; סיוט – משהו (כגון פעולה, אירוע, חוויה, מעמד, מצב) המעורר חרדה רבה, תבהלה או אימה: שבי החטופים בעזה הפך את חיי לסיוט מתמשך; בין המְצָרִים – במצוקה, במצב ללא מוצא: כיוון שראה שהוא בין המצרים, החליט להתוודות ולספר את כל האמת; הַוָּה – צרה, אסון, פֶּגַע: כי הוא יצילך מפח יקוש מדֶּבֶר הַוּוֹת; להוותו – לצערו הרב, לאסונו, למזלו הרע, למגינת ליבו; להוותי, לא אשתתף בתחרות השח כי איני בקו הבריאות; פּוּרענוּת – צרה גדולה, אסון, ייסורים: הצילנו מכף כל אויב ואורב בדרך ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבוא לעולם; מוּעָד לפורענות – שנגרמות ממנו בעיות באופן תדיר, שבמהותו יוצר בעיות, תקלות וצרות: מבדיקת מהנדסי העיר עולה כי המבנה הישן שקרס שידר אותות מצוקה שנים, והיה מועד לפורענות; בא עליו – קרו לו צרות ושאר פגעים: ובאו עליך כל הקללות האלה והשׂיגוך; פָּקַד – בא, הגיע באורח בלתי צפוי ובלתי מתבקש: הבצורת הקשה שפקדה את האזור דלדלה את אוכלוסיית החיות בו; מִפְלָט – מנוס, מוצא מצרה,

מסתור מסכנה, מחסה שאפשר להימלט אליו: הצרות נחתו עליו בזו אחר זו, והוא אינו מוצא מפלט מהן; לא עליך, לא עלייך, לא עלינו, לא עליכם – ביטוי המביע משאלה שדבר כזה לא יקרה, על כל פנים – לא למדבר או לשומעים: כשחולה מגיע למצב כזה, לא עלינו, לא יועיל לו דבר; עָבַר עליו – צרות ושאר פגעים עוברים על אדם או באים עליו; הם עברו את השואה > השואה עברה עליהם: ולא יעבור עליהם עוד נוגשׂ; כל משברייך עליי עברו; כיצד שׂרד לאחר שעברו עליו כל הצרות האלה; נֶגַע – 1. פֶּגַע, צרה, פורענות: נואף עם אישה נֶגע וקלון ימצא; אין רגע בלי נֶגַע; איש איש ישוב לביתו עם נִגעֵי ליבו וינסה להיחלץ מהם; 2. תופעה שלילית המתפשטת בקנה מידה רחב, תופעה לא רצויה: המנהיגים ניסו להילחם בנגע השחיתות שפשׂתה בקרב הפקידות הבכירה; הריח צרות – חש שמשהו רע הולך להתרחש; פֶּגַע – פגיעה, צרה, תאונה, מקרה רע: כי עת וָפֶגע יקרה את כולם; דף שחור ב־ – דבר נורא נאמר, נכתב: דף שחור נרשם בתולדות עם ישׂראל כאשר נשיא ארה"ב הכריז שיש"ע פתוחה ליהודים, אך ראש ממשלה יהודי הכריז שלא יישאר בהם יהודי אחד; יום שחור – יום שהיה בו אסון, אירוע קשה צער וכאב; צָרה וצוקה – מצוקה, לַחץ, צָרה; החשיך את עיניו – גרם לו צרה וצער; נהפכו שמיו על ארצו, נֶהפְּכו שָׁמָיו עָלָיו – נפלה עליו צרה גדולה, באה עליו שואה: איך אין מבחינים בין פליטים שנהפכו שמיים עליהם, לבין מתעשרים שבאים לשפר את מעמדם הכלכלי בארה"ב; הכניס את ראשו לתוך קולר פנוי, הכניס ראשו בקולר פנוי, הכניס את ראשו לקולר פנוי, הכניס ראשו לקולר פנוי – גרם בעצמו לצרה שבאה עליו: ראתה קולר פנוי, הכניסה ראשה לתוכו; קרובים נעשׂו רחוקים – קרוביו וידידיו של אדם עזבוהו והתרחקו ממנו בשעת צרתו או כשלא צפויה להם עוד טובת הנאה ממנו: אזל כספך אזלו חבריך, וקרובים נעשׂו רחוקים; צָרה צרורה – צרה גדולה מאוד: משראיתי שצרתי צרה, הלכתי להימלך ברופאי הטוב; לא תקום פעמיים צרה – אין לחשוש שמא יקרה אסון כזה שנית: לא תקום פעמיים שואת אירופה משקמה מדינת היהודים שיש לאל ידה להגן על תוקפיה מפני שׂונאי ישׂראל; היחלצות מסכנה, הימלטות מצרה, היוושעות, נוֹשַע, הינצלות, נִיצַל – נחלץ מצרה, ממוות, מאסון, מאויב וכד׳, יצא מהם חי, נגאל מרעה, יצא בשלום, מילט את עצמו: הפצוע הקשה ניצל ממוות בזכות העזרה הרפואית המהירה שקיבל; אָח לצָרה – מי שנתון באותה צרה, שותף לסֵבל ולצער: ואח לצרה ייוָלד; יהודי הגטו היו אחים לצרה; חקירת המשטרה בנושׂא הקצבות הכספים עלולה לפתוח תיבת פנדורה שתסבך רבים וטובים בצמרת; קָשֶׁה כְּסַפַּחַת – צרה מטרידה ביותר, הנטפֶּלת למישהו וקשה להיפטר ממנה; דָבַק בּוֹ כְּסַפַּחַת – נטפל אליו, ׳נדבק׳ אליו עד שלא היה יכול להיפטר ממנו: טרדן בלתי נלאה זה דבק בו כספחת והלך אחריו אל כל אשר פנה; כנֶגע צרעת – דבר שלילי שקשה להיפטר ממנו, כספחת: נטפל אליי כנגע צרעת, ואיני יודע כיצד לנערו מעליי; הוּא נִקלָע בּכַף הקֶלַע – הוא נתון בתסבוכת, בצרה; שָׁפַך את ליבו – חשׂף לפניו את רִגשותיו ואת מחשבותיו, גילה לו את צפונות ליבו; לא פגשתי אותה מאז גירושיה, אבל דיברנו בטלפון והיא שפכה את ליבה לפניי; אין רעמים שאין אחריהם מטר – לאחר הצרות תבוא הרווחה: החיים במעברה היו קשים מנשׂוא, אך תמיד קיווינו לטוב, שהרי אין רעמים שאין אחרים מטר; הכול בגלל מסמר קטן; על יתד של מרכבה חרבה ביתר [בשל מוט האפריון של בת המלך שנשבר – חרבה ביתר] – בשל דבר קטן באה צרה גדולה; אף למאורע חסר חשיבות לכאורה עלולות להיות תוצאות מהותיות: מפרסתו הימנית של סוס קרבות דוהר נשר מסמר, ואחרי כן נפל הרוכב ולבסוף האויב ניצח; בביתו של תלוי אין מזכירים את החבל – יש להימנע מלהזכיר את הצרה למי שנכשל בה או סובל ממנה; מַכָּה אנושה – צרה שאין לה מוצא: בשל המיתון הכלכלי, הוכה העסק מכה אנושה; עזב אותו לַאֲנָחות – זנח אותו בעת צרה ומצוקה; שָׁפַת לו יוֹרָה של פורענות – הביא עליו צרות ופגעים; הפיל את תחינתו לפניו, שָׁפַך את נַפשו לפניו, שָׁפַך נפשו לפני פלוני, שָׁפַך שׂיחו לפני פלוני – הביע לפניו את רחשי ליבו, גילה את צרת נפשו, גילה את ליבו לפניו, שָׂטַח את מצוקתו לפניו: אִשָּׁה קְשַׁת רוּחַ אָנֹכִי, וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי, וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת נַפְשִׁי לִפְנֵי ה׳; יום סגריר – כינוי לזמן עתידי של מצוקה כספית בעיקר, כינוי לימי סכנה עתידיים: לְמוּד מחסור ועוני מימי ילדותו, נהג להפריש ממשׂכורתו סכום מסוים ליום סגריר; אין השׂטן מקטרג אלא בשעת הסכנה – שעת צרה וסכנה מועדת לצרות ולכישלונות נוספים; תְּרִיס בִּפְנֵי הַפּוּרְעָנוּת – מָגֵן מפני צרות: עבודה ומעשׂים טובים הם כתריס בפני הפורענות; מן הפחת אל הפח, מן הפח אל הפחת – מצרה לצרה, מדחי אל דחי: חשתי שאני נופל מן הפח אל הפחת כי לא די שפיטרוני מעבודתי גם המשׂכיר לי את דירתו ביקשני לפנותה עד אמצע החודש; מַרעִין בִּישִׁין – צרות גדולות ופגעים: בזמן האחרון באו עליי כל מיני צרות ומרעין בישין; בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול אותו עוד: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה, עד שבאו מים עד נפש והחליטה להתלונן עליו לפני ההנהלה; לווייתן בחכה הועלה, מה יעשׂו דגי הרקק – אם הגדולים נפלו בצרה, טעו או נכשלו, איך יימלטו ממנה החלשים; עולמו חָשַך בַּעֲדוֹ, חָשַך עולם בַּעֲדוֹ, חָרַב עליו עולמו, חָשַך עליו עולמו – הוכה בצער גדול, חש צער עמוק, הרגיש כאילו התמוטט עליו עולמו: מאז התאונה הקטלנית חשך עליו עולמו; העניבה נתהדקה מסביב לצווארו – הוא בלחץ חמור ביותר; הברחת ארי מנכסי חברו, הִבְרִיח ארי מנכסי חברו – חילץ את חברו מצרה; שָׁקַע בבוץ – הסתבך, נקלע לצרה צרורה: אֵיל ההון נאלץ ללוות מיליונים כדי שייחלץ מן הבוץ ששקע בו; חֲצִי נחמה – נחמת מה, נחמה פורתא, מעט נחמה: פתגם ידוע אומר: ׳צרת רבים נחמת טיפשים׳; אורח לרגע רואה כל פגע – בהצצה קלה ניתן לעמוד על הצדדים השליליים; דרך הייסורים – פרשת תלאות לבטים; עברו עליו גלים קשים – פקדו אותו צרות רבות, סבל קשה; שָׁפַך שׂיחוֹ לִפנֵי, שָׁפַך לִיבּוֹ לִפנֵי – גילה את צרות נפשו: האב שפך את ליבו לפני המחנכת ונמלך בה כיצד להעלות את בנו על דרך המלך; שָׁפַך את מֵררתו, שָׁפַך מְרֵרָתו – 1. שפך את מר ליבו לפני מישהו, תינה את צרותיו באוזניו: התייפחה האישה ושפכה את מררתה לפני הרב; 2. כילה כוחו במשהו, השקיע את כל מרצו ואת כל כוחותיו במשהו: אלמנה עלובה זו שופכת את מררתה כדי להביא פת לחם ליתומיה האומללים; שָׁפַך מְרֵרָתו על – הוציא את כעסו על, נתן ביטוי לכל רוגזו ומרירותו ביחסו אל: העגלון הנזעם שפך את כל מררתו על ראש בהמתו העלובה; מַדוֶה, רָעָה חוֹלָה – צרה גדולה, תופעה שלילית, פֶּגע, נֶגע: הרדיפה אחר הכסף – רעה חולה היא; ביקשתי מנוחה ממדווי העולם ומנגעיו; מכּת מדינה – 1. צרת רבים, אסון או פגיעה כלליים המשותפים לרוב בני המדינה; 2. תופעה חברתית שלילית בהיקף נרחב: תאונות הדרכים בארץ הפכו למכת מדינה; העבֵירות הכרוכות בגנֵבת מכוניות ובפירוק חלפיהן היו למכת מדינה; מכה מהלכת – צרה הפוגעת ברבים, מגפה המתפשטת ממקום למקום: עישון סיגריות וסמים בקרב בני הנוער הוא מכה מהלכת, ואין המחנכים עומדים על פִּתְרון הבעיה; נטרפה השעה – עברה שעת הכושר, הגיע זמן קשה, הזמנים לא היו כתיקונם, ולכן לא נעשׂה מה שצריך היה להיעשׂות, והוחמצה ההזדמנות לעשׂותו: נטרפה לנו השעה ולא עלה בידנו להשתתף במכרז, על כן הפסדנו הזדמנות פז לרווחים גדולים; אל תתייאש מן הפורענות – גם ביום צרה ופורענות אל תבוא לידי ייאוש; שְׁעַת הדְחָק – 1. זמן חירום, עת צרה ומחסור, בזמן דחוק; 2. מצב של הכרח, באין אפשרות אחרת: אני מבקר את חמותי רק בשעת הדחק; זָרַע רוּחַ יִקצוֹר סוּפָה – 1. מי שגורם לצרות יקבל בתמורה צרות חמורות מהן; 2. מי שדעותיו הפסולות שהטיף להן, הביאו לידי עשׂיית מעשׂים שליליים או אסורים, או מדיניותו הפסולה הביאה לידי הרס וחורבן; מהלך על גחלים, הילך על גחלים, הָלַך על גחלים – פעל בתנאים קשים והביא צרה על עצמו; שתה מכוס התרעלה – ידע סבל ומצוקה; עד היכן צרותיו של אדם מחשיכות את שׂכלו? היו נתונים בצרה וצוקה; כל זמן שאנו מעטים וחלשים, צפויים אנו לכל צרה שלא תבוא; בצבא מצאוני רעות רבות וצרות לא מעטות; כל אדם בהול על עצמו ואין ליבו פנוי לצרת חברו; עמד לי בעת צרתי, עמד לי בשעת דוחקי; צרת רבים חצי נחמה, צרת רבים – נחמת טיפשים; צרות אחרונות מְשַׁכְּחוֹת את הראשונות; היות שצרתו צרה, החליט לעשות נקמה בגויים; הצרה משׂביעה את האדם; אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשׂו אֱזובי קיר; לא הספיק לספר את כל נגעי ליבו; הניח צער עצמו ובעט בייסורים; כמה ידידי נפש יש לך שישתדלו בשבילך ויעמדו לך בעת צרתך? כל הצרות כשהן הולכות הן משתכחות, חוץ מצרת ה׳ . . . שהיא יללה לדורות; יש שאדם בהול על עצמו, ואין ליבו פנוי לצרת חברו; נַחפְּשָׂה דרכינו ונחקורה; אין צרה באה לאדם שאין לאחרים בה רווח; כל צרה שהיא של יחיד – צרה, ושאינה של יחיד אינה צרה; ניתכו עליו צרות ואסונות; קיבל עליו כל צרה וצוקה בשׂמחה

אסון. אסון – מעשׂה ידי אדם (ומחדלו) או כוח עליון של הטבע המחוללים מוות, טביעה, תאונה, פציעה והרס בהיקף נרחב, ופעמים הם גוררים הגירה זמנית או קבועה של האוכלוסייה. יש שמעשׂי האדם (כגון מלחמה, פיגוע, תאונה גדולה) מחוללים את האסון ויש שמחדליו (כגון הפקרות ביטחונית, אי־מוכנות לבאות בשל אי־אכפתיות, אי־קריאת המפה ועוד). יש שהאסון פוגע באדם וזורע הרס וחורבן בתחומי חייו, רכושו, בריאותו וסביבתו ומשבש את שגרת חייו, ויש שהאירוע בא מכוח הטבע (כגון דלֵקה, רעידת אדמה, שיטפון, מגפה). אסון פתע רב־נפגעים (אַפרָ"ן) – אסון שבו שיעור הנפגעים או הפגיעה בתפקוד הקהילה הם ברמה לאומית. אפר"ן עלול להתרחש כשיש הפקרות ביטחונית ואין מוכנים לבאות, אסון טבע (כגון רעידת אדמה, שרפה, שיטפון, מגפה), תאונה גדולה וכד׳; מענה לאסון – פעולות שנוקטים ישירות לפני אסון, במהלכו או מייד לאחריו כדי להציל חיים, להבטיח בריאות ובטיחות ולספק את צורכי הקיום של מי שנפגעו; קָטַסטרוֹפָה > אֲסוּנָה –1. אירוע טרגי, נורא ופתאומי שתוצאותיו מוות והרס, סבל ממושך, נזק רב, חורבן, אסון כבד, הפיכת בני אדם לעקורים או לפליטים וכד׳. היא נגרמת מחוסר מזל קיצוני, מאסון טבע, ממעשׂי אדם (כגון פעולה צבאית או ממחדל), מהפקרות קיצונית, משאננות ואדישות וכד׳: אסונת צֶ׳רנוֹביל, שהייתה תאונה גרעינית הבריחה את אזרחי העיר, והם היו מיוגעים, מדוכאים, סחופים

ומטולטלים; 2. פִּיַאסְקוֹ; אסון מעבר למצופה; פעולה או תוכנית שתלו בה תקוות שכשלה כישלון חרוץ; וכן – אֵיד, צרה, מצוקה, טרגדיה, שואה: האסונה הייתה נמנעת אילו עמד צה״ל על המשמר ביישובי העוטף; אסון לאומי – אסון טבע, תסיסה אזרחית, סכסוך מזוין, מגיפה רפואית או אחרת, סיכון ביולוגי וכד׳. במצב זה הממשלה חייבת להפעיל מדיניות למען ביטחונם והגנתם של אזרחיה. האסון גורר שיבוש חמור לחיי הקהילה או לאזור ומאיים על קיומם או גורם למוות, לפציעה, לנזק לרכוש או לסביבה, ולכן הוא דורש תגובה קהילתית וממשלתית מובהקת ומתואמת; אסון טבע – אירוע פתאומי ואלים של כוחות הטבע (כגון רעידת אדמה, התפרצות געשית, טורנדו או שיטפון) שהורג או פצע רבים או גורם לנזק רב; שוד וָשֶׁבֶר – אוי ואבוי, איום ונורא, קריאת צער בזמן סכנה וצרה: שוד וָשֶׁבֶר! ביתנו נפרץ וכספנו נגנב; יום שחור – כינוי ליום של צער, צרה או פורענות, כינוי ליום שהתרחש בו אסון, יום מר ונמהר: יום כניעתם של מגיני הרובע היהודי ונפילת העיר העתיקה במלחמת השחרור היה יום שחור ליישוב היהודי בארץ כולו; מֶרחַץ דָמים – טֶבח גדול בבני אדם, רֶצח המונים, עימות אלים ובו נפגעים לרוב: מרחץ דמים זה היה אפשר למנוע מסביב לשולחן דיונים; מאבק דמים – מאבק אלים המלווה בדם, קרב רצחני; מכה שאינה כתובה בתורה, מכה אשר לא כתובה בתורה, מכה שלא כתובה בתורה – [בפָרשת כי תבוא] צרה גדולה מאין כמוה, אסון לא צפוי, מטרד רציני: מכת הברד שבאה על המטעים הייתה השנה מכה שלא כתובה בתורה, בתוך דקות הושמד עמל של חודשים רבים; שבעה מדורי גיהינום – תלאות אין־ספור וייסורים קשים, מכשולים ופגעים: מפוני עוטף עזה עברו עליהם שבעה מדורי גיהינום: רצח, ביזה, שְׂרֵפה, אונס, חטיפה, עקירה מן הבית, אי־ודאות נוראה; עברו עליה שבעים ושבעה מדורי גיהינום עד שזכתה להשתחרר מבעלה ולקבל גט; גיהיני גיהינום – ייסורי שאול, צרות צרורות; כשפורענות באה לעולם, אין מרגיש בה תחילה אלא יעקב – כשצרה גדולה, אסון או ייסורים באים לעולם היהודים הם הראשונים שחשים בהם; אין רגע בלי נֶגַע, אין רגע בלי פֶּגַע – רעה רודפת רעה, שרשרת של אסונות רודפים, צרות רבות בעולמנו: יש ליהנות מהדקות היפות של החיים כי אין רגע בלי פגע; בכייה לדורות – מעשׂה שתוצאותיו השליליות יימשכו זמן רב, אסון וצרה לאורך ימים: תוצאות המלחמה יהיו בכייה לדורות; טרָגֶדְיָה – 1. מחזה דרמטי קודר ועצוב, שבו הגיבור נאבק עם גורלו: שקספיר כתב כמה טרגדיות מפורסמות, בהן ׳המלט׳ ו׳מקבת׳; 2. אירוע או מצב עצוב מאוד, בייחוד כזה הכרוך במוות, כגון אסון או מעשׂה המעורר יגון: השיִט שהחל כהרפתקה עליזה הסתיים בטרגדיה, עם נפילתו של אחד הילדים למים וטביעתו; טרגדיה אישית – מאורע אישי מצער מאוד, אסון אישי: התאונה הייתה ממש טרגדיה אישית; הומטה שואה, הֵמיט שואה, המיט אסון – גרם אסון נורא, מוטט לחלוטין: התמוטטות הבורסה המיטה אסון על משקיעים רבים; עד הסוף המר – עד הרגע האחרון, עד בוא האסון הבלתי נמנע: הנצורים אמרו כי לא ייכנעו ויילחמו עד הסוף המר; אוּד מוצל משׂרֵפה, אוד מוצל מאש – כינוי לפליט, לשׂריד מחורבן, ממלחמה, מאסון שניצל, ובעיקר למי שניצל משואת אירופה לאחר מלחמת העולם השנייה: יהודי צפון אפריקה, שעברה עליהם השואה, הם אודים מוצלים מאש הגיהינום – להבות אושוויץ; עד הסוף המר – עד הרגע האחרון, עד בוא האסון הבלתי נמנע: הנצורים אמרו כי לא ייכנעו ויילחמו עד הסוף המר; עמידה בפרץ, עָמַד בַּפֶּרֶץ – הֵגֵן בתוקף על, עמד לימין, מנע תקלה או אסון, עצר את הסכנה או הגן מפניה: הדור הולך ומידרדר, ואין מנהיג שיעמוד בפרץ ויעצור את הסחף; עמידה בשער, עָמַד בַּשַּׁעַר – נחלץ להגן ולעזור, הגיב בפעולות מלחמה: בשעת סכנה גם פיקוד העורף עומד בשער להגן אל אזרחי המדינה; אזור אסון – שטח שהוכרז רשמית שנפגע ממלחמה, מאסון טבע, מתאונה גדולה, מחבלה גדולה וכד׳ וכשיר או צריך לקבל סיוע ממשלתי, הקלות והטבות או סיוע אחר; איבד את עולמו – אירע לו אסון אישי או מקצועי ואיבד את כל תקווה או את כל מה שהיה לו; בשׂורה מרה, בשׂורת איוב – הודעה רעה ומרה על אסון גדול; הלך לאבדון – הושמד; העמידו אל הקיר – הוציא להורג בירייה; הֲרֵה אסון – שעתיד לגרום לאסון, מבשר רעה, שטומן בחובו אסון: ההתעלמות מהמידע המודיעיני לפני המלחמה הייתה הרת אסון; הֲרֵה גורל – גורלי, מכריע, בעל חשיבות מכרעת לגבי העתיד, שתוצאותיו מרחיקות לכת ולרוב חמורות: התברר שזו הייתה החלטה הרת גורל; זרע חורבן, זרע הרס – הביא חורבן בסביבה רחבה ובזמן קצר; מנגנון השמדה עצמית – לא נשאר מהם שריד ופליט – הושמדו לגמרי; מחזה זוועה – אירוע מבעית בעקבות פיגוע או אסון; מכה אנושה – מכה חמורה שעלולה לגרור מוות; עיי חורבות – הרס אחרי מלחמה או אחרי אסון טבע, כגון רעש או טורנדו; שתה את כוס התרעלה עד תומה – סבל מאוד, באו עליו אסונות כבדים, צרות וייסורים קשים; אורח לרגע רואה כל פגע; רצתה לספר את כל נגעי ליבה; בשעת חירום צורכי הכלל קודמים לצורכי הפרט; הנכנס לבוץ אומרים לו: ׳קפוץ!׳; קופּה של פגעים תלויה לו מאחוריו; סבלנו מפּגעי המלחמה; מיום שעזבה את הבית לא עבר עליה רגע ללא פגע; חרב רעה; אסון כבד ומחריד; יום חושך ואפלה; חיילי האויב פשטו על ארצנו וגזלו וחמסו ורצחו והרגו ושרפו בתים והחריבו אותם; עולמו נחרב עליו; האסון ירד על ראשו כמהלומה קשה; נפל מגג גבוה לבור עמוק; אסון גדול נפל עלינו, ימים של רוע ועצבות > הצלה! חירום! כפייה! מוות! סיכון!

חלום! מציאות!

<u>חלום</u>. מַראֵה לילה, חלום, חלימה, חָלַם – 1. ראה מראות וסדרת תמונות ואירועים כשהוא ישן; 2. דימה, הזה, נכסף, קיווה לשווא, שאף, רצה להשׂיג מטרה נכספת: מאז שהוא ילד חלומו הוא להיות טייס, וחלומה הוא להיות רקדנית בלט; חֲלוֹמִיוּת – שקיעה בחלומות, דמיוניות, חוסר ראליות: אימו הייתה אישה מעשׂית בניגוד לחלומיות של אביו; משהגיע לפרקו נעשׂה הגיוני, מיושב, משוחרר מן ההיזיון ומן החלומיות; חֲלוֹמִי – קסום, שיש בו מן החלום: לסיפור יש צביון חלומי המשתלט עליו לחלוטין; חֲלום חַיָיו – הדבר שחלם עליו, שהִשתוקֵק לו בּמֶשֶׁך כּל חַיָיו, מַשׂאַת נַפשו; חֲלום פַּז, חֲלום זָהָב – חלום שיֵש בּו מַראות נִפלָאים; חולם בהקיץ, חלם בהקיץ – היה תלוש מן המציאות, ראה בדמיונו, שקע בדמיונות ובהזיות: ידידי, נראה שאתה חולם בהקיץ כי אתה שקוע בחלימת חלומות לתיקון העולם; חוזי חזיונות – חולמי חלומות; חֶזיון לַילה – חלום: ראיתי את אבי ז״ל בחֶזיון לילה; חלומות ורודים – חלומות על עתיד טוב ומבטיח: יצאנו רק כמה פעמים, וכבר התחלתי לטוות חלומות ורודים על עתיד משותף; סַהֲרוּרִי – מי שנוטה לחולמנות, שמרבה לחלום בהקיץ, ששקוע בהזיות: מהבוקר אתה מסתובב סהרורי, לא ישנת הלילה? 2. מעורפל, הזייתי, שמנותק מן המציאות, הדומה לחלום או להזיה: בסרטו החדש ניסה הבמאי ליצור אווירה סהרורית שבה מיטשטש הגבול בין חלום ומציאות; חֲלום בַּלָהות, חֲלום בִיעוּתים, חֲלום זְוָועָה, חלום רע – חלום מפחיד שלרוב מעיר את הישן, חלום מַבהיל, ביעוּתֵי לַילה, סִיוּט: כחלום בלהות נפלה פורענות זו על ראשו; סיוט, סיוט, ביעותי לילה – הפרעת שינה הניכרת בחרדה ובתבהלה קיצונית. פעמים מלוּוָה בצרחות, בנשימה מהירה ובהזעה; חֲלום בהָקיץ – הרהורי נפש או פנטזיה בעת ערות, הֲזָיָה, דִמיונות, הרהורים ומחשבות מלוּוֹת בניתוק זמני מהמציאות; אי־אפשר לחלום בלא דברים בטלים

<u>קיים במציאות</u>. מְצִיאוּת – 1. ישות, ממשות, ראליות, מצב הדברים כפי שהם בעולם: במציאות היום־יומית חסרי בית נוברים בפחי האשפה; 2. קיום, הימצאות, הוויה: הוא אינו מטיל ספק במציאות האל; עיקר קיומו של האדם במציאותו בעולם שייהנה ויעשׂה מעשׂים טובים; עולם – מציאות, ישות, סדרי החיים של בני אדם, משטר: בעולם העבדות או בעולם הפאודלי הושפלו חיים האדם עד עפר; עמד במבחן המציאות – הוכח כנכון, כמתאים, כניתן למימוש בתנאים הקיימים במציאות: נראה כי ההחלטה לקצץ בהוצאות חברי הכנסת אינה עומדת במבחן המציאות; מציאות ממשית – 1. מצב הדברים כפי שהוא באמת, ישות, ממשות (כנגד: דמיון, חלום): המציאות טפחה על פנינו והבנו שנכשלנו; 2. כל הדברים הקיימים בעולם; מציאות רבודה – טכנולוגיה המזהה אלמנטים בעולם הממשי, ומוסיפה עליהם מידע באמצעות גרפיקה ממוחשבת. למשל, יישׂום בטלפון נייד המצלם את הסביבה הקרובה בזמן אמת, ועל התצלום מציינים מקום ופרטים של בתי עסק מסוג מסוים (כמו בנקים, תחנות דלק); מחויב המציאות – 1. מוכרח להתקיים בתוקף תנאי המציאות: עדכון מילון מקוּון הוא מחויב המציאות כדי לשקף את המציאות המשתנה; 2. שאי־אפשר בלעדיו; קרקע המציאות – מציאות, עובדות החיים: חלומותיו היפים התנפצו על קרקע המציאות; תוכנית מְצִיאוּת – תוכנית שמעמידים בה בני אדם שאינם שׂחקנים במצבים דמויי מציאות; דברים כהווייתם – דברים כמות שהם, דברים לאמיתם ללא ייפוי או סילוף; כורח המציאות – הכרֵח הנובע מהמציאות הקשה: המבצע בעזה הוא פשע מלחמה או כורח המציאות; הֲוָיָה, יֵשוּת – 1. דבר שקיים, משהו שלם הקיים בפני עצמו בנפרד מאחרים, יחידה בעלת קיום עצמאי: הנסיכות התגבשה לישות מדינית נפרדת; 2. הווייתו הפנימית של מישהו, עצמיותו, עצמותו או אישיותו: היא התקוממה בכל ישותה נגד העוול שנעשׂה לה; 3. עובדת היותו של אדם או דבר, עצם קיומו או הימצאותו: עצם ישותו של האדם, כלומר היותו בעולם, הוא נתון עובדתי; עָרוֹם – כמו שהוא, ללא כיסוי והעלמה: רק בארץ ראינו את האמת הקשה בכל מערומיה; כַּהֲוָיָתוֹ – כפי שהוא במציאות: כשתיירתי בסין ראיתי בכפרים את החיים כהווייתם; בְּלֹא כָּחָל וּבְלֹא שָׂרָק – בלא ייפוי וקישוט, כמות שהוא ממש: תיאר את האירוע, כהווייתו בלא כָּחָל [= פוך, צבע כחול] ובלא שָׂרָק [= צבע אדום]; רציתי לשמוע את הדברים, כהווייתם בלא כחל ובלא סרק; חִיזָיוֹן – משהו הקיים או המתרחש ואפשר לראותו, לחוש בו וכד׳, תופעה, תמונה, מראה, מחזה: מראה הזריחה מפסגת המצדה הוא חיזיון מרהיב עיין ומרגש לב; חזון לילה, חזיון לילה – כינוי לחלום שאדם רואה בשנתו; כלום – 1. מאומה, משהו, דבר מה; 2. שום דבר; , הימצאות, נמצא – 1. נכח: הימצאות שוטר במקום סייעה למניעת תאונה;

2. נגלה לאחר שאבד או נעלם: הארנק שאבד נמצא; **חָסֵר, נִפקַד, הִיפָּקְדוּת, הֵיעדרוּת, נֶעֱדַר**– לא היה במקום, לא־נכח; **מַמָש** – מציאות, ישות, קיום במציאות, קיום מוחשי: יש דברים שיש בהם ממש ויש דברים שאין בהם ממש, ועלינו לדעת להבחין ביניהם; **בנידון** – בעניין זה, בנושא זה, בעניין, באותו עניין: כשהתברר שאין לי כל סיכוי להצליח, ויתרתי על כל מאמץ בנידון; **דְבַר מָה, דָבָר** – עצם, גוף, חפץ, עניין, מעשׂה, משהו, מאומה, כלום; **דָבָר וָחצי דָבָר** – משהו, כלום: ולא זכר דבר וחצי דבר מכל הקורות אותו; **על דבר, בִּדבַר** – בעניין, בנוגע ל, ביחס, על, על אודות: השׂיחה נָסַבָּה על דבר התוכנית החדשה; ראליטי > **ממשי, ממשות, מציאות** – ישות, ממשיות, ראליות, מצב הדברים כפי שהם קיימים בעולם באמת, כגון עולם המחשבים; [במובן הרחב] כל מה שיש, בין שאפשר להבחין בו או להבינו ובין שאי־אפשר [המושׂג קשור למושׂגי הקיום והאמת וההבחנה ביניהם אינה ברורה תמיד]; **מעשׂית** – באופן מעשׂי: מעשׂית, אין הדברים בני ביצוע; **מעשׂי, מעשׂיות** – 1. תכונת הדבר המעשׂי, הדבר שיכול להצליח ולהועיל, שעשׂוי להשתלב במציאות בצורה יעילה ומוצלחת: בישיבה הועלו הצעות מעניינות, ויש לברר את מעשׂיותן; 2. גישה מעשׂית, היכולת לבצע דברים, הנטייה לבצע ולעשׂות דברים במקום להתעסק בצד העיוני והרעיוני שלהם; מעשׂיותו וגישתו המציאותית הביאו אותו לעמדת ניהול בכירה במשׂרד; **דעתו שפויה עליו** – הוא מפוכח, בריא בשׂכלו: האם דעתה שפויה עליה? ריאליסטי > **מְפוּכָּח** – בעל ראייה מציאותית, מחוסר אשליות, מי שרואה את המציאות כפי שהיא, מי שאינו שוגה באשליות: גישתה המפוכחת לחיים חסכה ממנה אכזבות מיותרות; אהבתי בה את מבטה הפיקח ואת חשיבתה המפוכחת על החיים; **לא ראינו אינה ראיה** – טענתו של אדם שלא ראה את הדבר אין בה כדי להוכיח שהדבר אינו במציאות, או שלא קרה או שאינו נכון; **אין בידי כדי הוצאות הדרך, הלכך צמצום בהוצאות בימים אלו הוא כורח המציאות; אם לא יהיה מה שתחפוץ, חפוץ מה שיהיה; יש הרואים את המציאות מהרהורי ליבם; הדרך הטובה ביותר לשנות את המציאות היא ליצור אותה** > קיום!

רצוי ומצוי. **רָצוּי** – 1. שרוצים אותו, שמעוניינים בו, שמתקבל בשׂמחה או באהדה: הממטרה בנויה כך שאפשר לסובבה לכיוון הרצוי; כוונתך רצויה ומעשׂיך אינם רצויים; הוא אורח רצוי בביתנו; 2. כדאי או מומלץ לעשׂותו, טוב יהיה לעשׂותו; רצוי לקבוע תור לרופא מראש; 3. טוב בעיניו, נראה לו, מתאים לו, מקובל עליו: כִּי מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו; **מָצוּי** – 1. קיים, נמצא, ישנו: היהלומים מצויים בעמקי האדמה: בגליל מצויות מערות רבות; מה בין מצוי לצפוי? 2. רגיל, ממוצע, שיש הרבה כמוהו, תדיר, שכיח, לא מיוחד, שקל להשׂיגו: קנאה בין אחים קיימת בכל משפחה מצויה; הישׂראלי שאוהב לצאת לפארקים בשבת; 3. [רכיב שני בשמות בעלי חיים וצמחים] שכיח: צפע מצוי הוא הנחש הארסי הנפוץ בארץ; יש כ־12 מיני ברושים, ובהם ברוש מצוי; **הרצוי** – המצב שרוצים להגיע אליו, המצב הטוב האפשרי; **נוח** – רצוי, אדיב: יש תלמידים שהם נוחים זה לזה בלימוד ההלכה; **מצא לו מַהֲלָכִים** – נעשׂה רוֵוח ומצוי: הספר מצא לו מהלכים בקורסים לבגרות; **דבר נאה ומתקבל** – דבר רצוי ויפה מאוד; **המָצוּי לעוּמַת הרָצוּי** – המציאות לעומת השאיפה והרצון: יש פער של ממש בין המצויר לרצוי כי רציתי להיות טייס אך אין כישוריי עומדים לי לכך; **ראשו בעננים** – הוא חולם על גדולות כשהוא מנותק מן המציאות: קשה להטיל עליו אחריות כי ראשו בעננים; **אין בכוח המצוי לרפות את ידיי מלעמול כדי להשׂיג את הרצוי**;

לא מציאותי. **הֲזָיָה, הָזָה** – 1. היו לו הזיות ומראות שווא, בעיקר עקב השפעת סמים או חום גבוה; 2. שגה בדמיונות שווא המנותקים מן המציאות, חלם בהקיץ, שקע בדמיונות ובהזיות: לטענת התובע, הנאשמת הזתה את סיפור המעשׂה מליבה ומדמיונה; **עַרטִילָאִי** – 1. חסר זיקה למציאות, לא מוגדר, מעורפל, מופשט: באשר לסיכויים לשינוי המצב בעתיד, אין די בסיכוי ערטילאי ובאפשרות דחוקה ורחוקה; איננו מסתפקים בהתרשמות כללית ובהערכות ערטילאיות חסרות בסיס עובדתי; 2. חסר ממשות חומרית, לא מוחשי: המושׂג המשפטי 'נכס' כולל לא רק נכסים מוחשיים אלא גם נכסים ערטילאיים, לרבות זכות תביעה; **מֵטָפִיזִיקָה** – 1. ענף חשוב בפילוסופיה הדן בדברים שמעבר לטבע ומעל לניסיון האדם כדי לעמוד על מהותה של המציאות ולהבין את אופן הכרתנו אותה: במהלך הדורות היה מעמד המטפיזיקה שנוי במחלוקת בשל עיסוקה בעולם שמעבר להכרת האדם; 2. רעיונות ערטילאיים ומופשטים שמעבר להתנסות היום־יומית או לתפיסה החושית, הכוללים דיון אבסטרקטי נשׂגב ברעיונות עיוניים כאלה: לטעמי, יש ביצירה הזו פחות מדיי עיסוק במציאות ויותר מדיי מטפיזיקה; **סוּרֵאָלִיסטִי, סוּרֵאָלִיזם** – על־מציאותיות, זרם באומנות ובסִפרות המאה העשׂרים השואף לבטא את העולם התת־הכרתי (חלומות, הזיות, פחדים) באמצעות סמלים ודימויים שאין קשר הגיוני ביניהם: הצייר סלוודור דאלי נחשב לאחד מאבות הסוראליזם בציור; **מדומה** – מישהו או משהו שאינו קיים פיזית במציאות: אתר מוזאון ה'לוּבֶר' היה אחד המוזאונים המדומים הראשונים שהופיעו במרשתת [מבחינים בין **מציאות ממשית** – המציאות הטבעית, ל**מציאות מלאכותית** – עולם מלאכותי המתחולל במחשב, ל**מציאות מדומה** – המציאות כפי שמשתתף תופס וחוֶוה בעולם מדומה]; **וירטואליזציה** – הפעלת תוכנה באופן בלתי תלוי בתשתיות המחשב באמצעות הדמיית תשתיות אמיתיות; פיקטיבי > **מדומיין, בִּדיוֹנִי** – לא מציאותי, בדוי מן הלב; **הַזיָין, הַזיָינוּת** – השתקעות בהזיות, חיים בעולם הדמיון, תלישות מן המציאות; **חולמני, חולמנוּת** – שקיעה בחלומות, הזיינות: מצב רוחו – חולמנות ושכחת המציאות; **הזוי** – שקוע בהזיה, נתון בחלום, בלתי מציאותי: ייחודו של הסרט במעברים מתמונות ומדמויות הזויות להתרחשויות ממשיות; על פניו > **על פני הדברים, לכאורה** – 1. **לְמַראית עַיִן, על פְּנֵי השֶׁטַח, בראִייה שִׁטחית וחטופה, ממבט ראשון, במבט ראשון, כביכול, כאילו** [לרוב בניגוד לֶאמֶת נסתרת או עמוקה]: לכאורה, הוא שׂמח, אך למעשׂה הוא מודאג; 2. עבירה, רְאָיָה או הוכחה שאמיתותן טרם הוכרעה בפסיקת בית משפט: בידי המשטרה ראיות לכאורה נגד השׂר בחשד לשוחד בחירות; **רָאָה מֵהִרהוּרֵי ליבו** – ראה לפי דמיונו, כפי שרצה לראות את הדברים, ולא לפי כפי שהם במציאות: מעולם לא הבטחתי לך כדבר הזה, אתה רואה מהרהורי ליבך; **דְבַר בלייעל** – מחשבת רשע, מזימה רעה; **פָּטָה מוֹרְגָנָה, מראה תעתועים** – מראה מדומה של מים זורמים על הכביש לוהט או נווה מדבר באופק המדבר שנובע מהתחממות האוויר ומהשתקפות האור; **אוּטוֹפִּי, קהילה אידאלית, אוּטוֹפִּיָה, קהילה אידאלית** – 1. מדינה, חֶברה, משטר וכד' אידיאליים ומושלמים; 2. תוכנית אידאלית שאינה ניתנת להגשמה, רעיון דמיוני שאין להעלות על הדעת שיתממש אי־פעם: התוכנית הזאת היא אוטופיה ואין כל סיכוי לממשה בזמן הנראה לעין; **מִגדלים פורחים באוויר, מגדל הפורח באוויר** – עניין דמיוני חסר בסיס מציאותי, שאינו ניתן למימוש או להגשמה: הוא חשב שהוא חכם מכל אדם, ולכן כל תוכניותיו להקים עסק היו מִגדלים פורחים באוויר; **בנה מִגדלים באוויר, בנה מִגדלים פורחים באוויר, בנה מִגדלים הפורחים באוויר** – רקם תוכניות שאינן בנות מימוש אלא הזיות, ציפה לדברים שאין להם אחיזה במציאות, הִשלה את עצמו: היא בסך הכול חייכה אליך, וכבר אתה בונה מִגדלים באוויר על עתידכם המשותף; **מן הנמנע** – בלתי אפשרי: דבר זה הוא מן הנמנע כי הוא עומד בניגוד לגישתנו העקרונית; **נמנע המציאות** – בלתי אפשרי, שלא ייתכן שיתקיים, שאינו יכול להיעשׂות, שלא ייתכן לבצעו: התקשרות הנפש ביני ובין דודתי הייתה נמנעת המציאות בשל קרבת דם; **מַצַג שָׁוְא** – הצגה שקרית בכתב, בעל־פה או בדפוס, במפורש או בדרך התנהגות, שיש בה כדי להטעות בעניין מהותי את מקבל המצג, בין ביודעין ובין שלא ביודעין, כשהעובדות מוצגות בצורה שאינה מדויקת ושעלולות להביא את הצד השני לידי מסקנה לא־נכונה: מצג שווא עלול להיות עילה לביטול חוזה או הסכם; **שבור חבית ושמור את יינה** – מי שנדרש לעשׂות שני דברים הסותרים זה את זה, דבר והיפוכו, אף שאי־אפשר לקיימם: מצד אחד אנו מצווים לחניך היטב את ילדנו, מצד אחר אנו מתירים להם כמעט הכול, וזה בבחינת שבור חבית ושמור את יינה; **אם יעלה חמור בסולם** – משל למעשׂה שלא ייתכן, דבר שהוא נמנע המציאות; **חֲלוֹם בְּאַספַּמיָא, רָאָה חֲלוֹם בְּאַספַּמיָא** – חלם על דברים שאין להם שחר, האמין בקיום דבר רחוק מן המציאות, שָׁאַף שאיפה לא מציאותית, חלם בהקיץ: אין תוכניתו בגדר חלום באספמיא; עת לראות דבר כחלום באספמיא, ועת לראותו כהווייתו; **חי בתוך בועה** – חי במנותק מן המציאות, כאילו הוא חי בתוך בועה החוצצת בינו לבין העולם החיצון: יש המגדלים את יַלדיהם בתוך בועה, ורק כשהיא מתפוצצת רואים את המציאות בכל מערומיה; **טמן ראשו בחול** – התעלם מן המציאות החמורה, לא רצה לראות את המצב לאמיתו, התעלם מן הקושי או מן הסכנה, התעלם מדבר לא נעים: חבריו למפלגה דורשים את התפטרותו, אך הוא טומן את ראשו בחול, כאילו לא קרה דבר; **רָאָה את צל ההרים כהרים, ראה צל הרים כהרים** – הפריז בהערכת הדברים, הִגזים, דימה לראות את ממדי הדברים גדולים מכפי שהיו באמת: איש לא אמר שעומדת לפרוץ מלחמה, שוב אתה רואה את צל ההרים כהרים! פֶּרפֶּטוּאוּם מוֹבִּילֶה > **מָנוֹע נצחי** – מנוע דמיוני הנע לעולם מכוח עצמו, דבר הזוי ולא מציאותי; **מִגדַל השֵן** – כינוי ציורי ביקורתי למקום שבו מסתגר אדם המרגיש עצמו נעלה על האחרים ומעדיף לחיות ולעבוד בדל"ת אמותיו: החוקר יושב במגדל השן שלו באוניברסיטה ואינו מעורה בבעיות היום־יום של החברה הישׂראלית; **השתכּן במגדל השן** – השתכן במקום רם ונעלה, השתכן במקום התבודדות של אחד גדול הרואה עצמו רחוק וגבוה מעל חברת בני אדם: אין לומר עליו שהשתכן במגדל השן; **צילום המציאות** – הצגת דברים כפי שהם נראים; **נָפַל מִן השָׁמַיִם** – לא התמצא בדברים שהם גלויים וידועים לכול: איך לא ידעת זאת, נפלת מהשמיים; **בִּראִי עָקוּם** – באופן מסולף, בצורה מעוּוֶתת, תיאור מסולף של תופעה: הבדרן הראה את מציאות חיינו בראי עקום; **אין אדם מַקנה דבר שלא בא לעולם** – דבר שאינו קיים במציאות אין נושׂאים ונותנים עליו; **הוא יושב במרומי האולימפוס ואינו רואה את המציאות בכל מערומיה; האם כל דבר שאין ביכולתך לדמיין לעצמך, הוא לא מציאותי; הכחשת המציאות; מן הראוי**

להודות רשמית כי מה שקרוי בפינו מציאות אינו אלא אשליה גדולה אף יותר מהחלומות; אובדן תחושת המציאות; מבחן המציאות; לא המציאות מטרידה את בני האדם, כי אם מחשבותיהם ודעותיהם עליה: למשל, המחשבה שהמוות הוא דבר נורא, היא עצמה הדבר הנורא > דמיון! שֵינה!

חן! כיעור!

חַן (חזות, יופי, מראה). **יופי** – נוי, חן, הדר, יִפעָה, תפארת, תכונתו של היפה, מה שמאפיין את האדם או את הדבר היפה: לדוגמנית הזאת יופי אקזוטי; **יָפָה** – אישה נאה, וכן – אשת חן, טובה בעיניו, טובת חן, טוֹבַת מַרְאֶה, טובת רואי, יעלת חן, יפה להלל, יפה עד מאוד, יפהפייה, יפת חן, יפת מראה, יפת תואר, יעלת חן, כלילת יופי, מעלה חן, נָאָה, נָאוָה, נחמדה למראה, רבת חן, תאווה לעיניים; **יפה מראה, טוב רואי, טוב מראה** – יפה תואר: הכול ראו את יופייָהּ וציינו כי טוֹבַת מַרְאֶה הִיא; דוד המלך היה אַדְמוֹנִי עִם יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי; **יפה תואר** – יפה במראהו, נאה, וכן – טוֹב מַרְאֶה, טוֹב רֹאִי, טוב תואר, יְפֵה חֵן, יפה להלל, יְפֵה מַרְאֶה, יָפֶה עד מאוד, יפהפה, כליל יופי, נאה, נאווה: הריבה הייתה טובת תואר, לחייה מלאות חן עלומים ויפת עיניים; לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפְיָהּ כִּי טוֹבַת מַרְאֶה הִיא; **יפה כמו מלאך, יָפָה כמלאך** – בעלת חזות נאה המשדרת תום: היית יפה כמלאך, וכשראיתי אותך, שעות יכולתי להביט ביופייך; **יָפָה כַּלְבָנָה** – יָפָה ביותר: יפה כלבנה, ברה כחמה; **יְפֵה חֵן** – בעל חן רב, נאה מאוד: גבר זה הוא יפֵה חֵן; **יָפָה** [פועל] – נעשׂה יפה או נאה, השתפר מראהו: בנערותה הייתה נאה למראה, משבגרה יפתה לבלי היכר; **ייפה, מְיוּפֶּה** – 1. מקושט, שייפו אותו, שעשׂו אותו יפה יותר: הביאוהו לאוהל מיופה משאר האוהלים כדי שיפגוש שם אישה טובה ומיופה וישׂמחו זה את זה; 2. תיאר דבר מה כיפה וטוב בהגזמה כדי שלא להסתיר או שלא לחשׂוף מציאות עגומה, רעה או לא נוחה: יש המייפים את העבר במקום לספר את הדברים כהווייתם; **פרכוס, פרכס, הִנאָה, נֵיאָה, התייפות, התייפה, ייפוי, יִיפָּה** – עשׂה דבר מה ליפה ולנאה יותר, שיפר את מראהו, הידר, קישט: התספורת החדשה החמיאה לה וייפה אותה מאוד; הביא קישוטים לנאות את הסוכה; **רב־חן** – נאה: עברית עשירה, עסיסית ורבת־חן; קוֹסמֵטִיקָאִי > **יַפַּאי** – עובד בסלון לתמרוקים, עוסק בקוסמטיקה; **קוסמטיקה** – 1. מכלול הפעולות, החומרים והכלים לטיפוח היופי, כגון מראה הגוף, העור, השׂיער, הציפורניים, השׂפתיים והעיניים של מישהו כדי לגרום לו להיראות טוב יותר, מושך יותר או מרשים יותר [לרבות טיפוח שׂער הראש באמצעות **תַחפיף** (שַמפּוּ), **מרכך שׂיער** (קונדישנר), צביעת שׂער הראש או הסרתו; ניקוי העור, טיפוחו וקילופו (**תקליף** > פילינג), מריחתו במשָחות, כגון קרם גוף, קרם ידיים וקרם פנים, החדרה או הזרקה של חומר חיוני לבנייה תקינה של העור, טיפוח כפות הידיים (מניקור), כפות הרגליים (פדיקור) והציפורניים וצביעתן בלכּה לציפורניים; איפור הפנים]; 2. אומנות הייפוי, הקישוט והאיפור; **תַמרוק** – מוצר או חומר המיועד לבוא במגע עם חלק חיצוני של גוף האדם (עור, שׂיער) כדי לנקותו, לבשׂמו, לייפותו, לשנות את מראהו, להגן או לשמור עליו, או לשפר את ריחו, לרבות מוצרי שׂיער, ציפורניים, שיניים וחלל הפה; **תַמרוק ייעודי** – תמרוק להבהרת העור, להגנה מקרינת שמש, למניעת זיעה או לטיפול בקשׂקשׂים, למגע עם איברי מין חיצוניים, ריריות גוף או חלל הפה, אינו אלרגני לעור רגיש, אינו אוטם נקבוביות או אינו גורם חטטים ואל דמע; פְּרפוּמֶריָה > **תמרוקייה** – חנות שמוכרים בה בשׂמים, תמרוקים, מוצרי קוסמטיקה ופעמים אף אבזרי אופנה וכד׳; **יַפָּאִית** – בעלת ׳סלון ליופי׳, והיא עוסקת במניקור (טיפול בציפורניים), בפדיקור (בכפות הרגליים), בעריכת תסרוקת ובשאר טיפולים שנועדו לטפח את היופי בהופעתם ובמראם של הלקוחות; **יפהפייה, יְפֵהפֶה** – 1. יפה מאוד, שיופיו רב: הָיְתָה הייתה נסיכה יפהפייה, וכל מי שראה אותה נשבה בקסמה; 2. אדם יפה מאוד, יְפֵה תואר: מי זאת היפהפייה שנכנסה עכשיו? **כְּלִיל יופי** – מושלם ביופיו, יפה ביותר: לבושה הייתה שׂמלת תחרה מפוארת, כלילת יופי; **הִתייַפּיְפוּת, הִתייַפּייֵף, הִתייַפּוּת, הִתיַפָּה** – השתדל להיראות יפה והדור, התגנדר, עשׂה פעולות כדי להיראות נאה, התאפר, התקשט בתכשיטים, התלבש בצורה הדורה וכד׳ כדי להיראות יפה יותר: ראיתי אותה בעת התייפייפותה ופרכוסה מולה הראי; **יְפֵה עיניים** – שיש לו עיניים יפות: הנערה הייתה יפת עיניים וטובת רואי; **הֶעֱלָה חֵן** – מצא חן, גרם הנאה, השׂביע רצון: כשם שהעלית חן לפניי לפני נישׂואינו, נקווה שכך תעלי חן לפניי גם לאחר שנים הרבה; השׂמלה נאה לך, יפה עלייך ומעלה חן; ניתוח קוסמטי > **ניתוח פלסטי** – ניתוח לשיפור המראה החיצוני, כגון הגדלת החזה והרמתו, שאיבת שומן, מתיחת בטן או פנים, הרמת עפעפיים, הבלטת השׂפתיים, הצמדת אוזניים; **כָּליל בהדרו** – מושלם ביופיו, נאה בתכלית: הוא היה גבוה, רחב כתפיים, ירוק עיניים וחסון, ממש כליל בהדרו; **כְּלִיל יופי** – מושלם ביופיו, יפה ביותר, נאה בתכלית, יפה ללא דופי: הבחורה הייתה נבונה מבני גילה וכלילת יופי; **עָמְדָה ביופייה** – נשארה יפה: נורית עומדת ביופייה ולא הזדקנה; **קִיעוּר, קָעוּר** – שקערורי, שקוע, שקוע ומעוגל כלפי פנים במרכזו; **הִתקַעֵר, קִיעֵר** – יָצַר שקע, עשׂה שיהא שקערורי: טכנאי הזכוכית קיערו את העדשות, קיער את אוזנו כדי לשמוע דברים רחוקים; הכלב מתח את רגליו הקדמיות כשגבו מתקער עד שבטנו נוגעת ברצפה; **קָמוּר** – גבנוני, בתבנית כיפה, עשׂוי בצורת כיפה, קשת או חצי כדור, מעוגל, מקומר [ההפך: **קָעוּר**]: מרחוק נראתה פסגתו הקמורה של ההר; **הִתקַמֵר, קוּמַר, קימֵר** – יצר צורת קשת או כיפה: החתול קימר את גבו בעומדו מול הכלב המאיים; התקרה הייתה מקומרת ככיפת הרקיע; **קָשוּת** – עשׂוי בתבנית של קשת, כפוף ומעוקם כקשת: גבותיה קשותות יפה, וגם גזרתה הקשותה כגשר הוסיפו לחינה, אך היא הייתה קשותת חוטם; **קִמרוֹן, קֶמֶר, קִימוּר** – יצירת צורה קמורה, מתן תבנית מעוגלת של כיפה, של קשת או של חצי כדור, בליטה מעוגלת בתבנית כזו: ידוע שגברים מעדיפים קימורים; **צוּרָנִי** – של צורה מסוימת, ששייך לצורה כלשהי או למראהו החיצוני של משהו ולא לתוכנו הפנימי: תחילה ניתחנו את השיר מבחינה צורנית ולאחר מכן מבחינה תוכנית; **צללית עיניים** – תכשיר קוסמטי לאיפור העיניים – צבע בצורת אבקה או מִקשה (אבן) שמורחים בספוגית או במכחול על העפעפיים: אף שכמה סוגי צלליות לעיניים (צללית אבן, צללית משי, צללית אבקה וצללית קרם), חשוב לבחור בצללית איכותית, שיש לה צִבען שנמרח בנקל על העין, ואינו מתפורר; **תבנית** – דמות, צורה, מראה: האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו; האל יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו; **צֶלֶם** – דמות, צורה, תבנית או תמונה המייצגת או משקפת מישהו או משהו: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ . . . זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם; פרופיל > **דיוֹקָן, צְדוּדִית** – מראהו של אדם, בייחוד מראה פניו, מן הצד: תחילה ראה את דיוקנה כעובדת במפעל, ואחרי כן התמקד בצדודיות פניה וחיטוביה; **קְצוּץ פאה** – מי שקיצץ את פאותיו משני צדדי הלחיים: בניהם קצוצי פאה ומשוחי שער ושׂפם; **קֶלַע** – צמה קלועה: ביום נהגה בתי להיראות בקַלעות שׂערותיה כדרך הנערות, ובלילה התירה אותם קודם שנתה; **קליעה, קָלַע** – כרך יחד כמה קווצות של שֵׂעָר, של חבל וכד׳ תוך פיתולן זו מתחת לזו וזו מעל זו, לשם יצירת רצועה אחת עבה: קלעתי שתי צמות בשׂערה; **הִתנָאָה, נֵיאָה** – ייפה, קישט, הידר: יש המנאה את הסוכה, ויש המתנאה בלבוש מהודר; המלכה מסתפרת מדי שבוע ומתנאה במלבושי מלכות נאים ומפוארים; **נוֹי** – יופי, חן, הדר: עצים משמשים לנוי, לצל לפרי ועוד; הזקן הוא נוי באיש ומום באישה; ארצנו היא נויו של העולם; **תִפאֶרֶת** – תכונתו של דבר מפואר, מרשים ומלא הוד, יופי רב, הדר, פאר: ׳הגנים התלויים׳ בבבל היו ידועים בתפארתם בכל רחבי העולם העתיק; **לתפארת** – מוצלח מאוד, שאפשר להתפאר בו: הטבח הכין ארוחה לתפארת; באמצעיה הדלים גידלה האלמנה ארבעה בנים לתפארת המדינה; **מַרְאֶה** – דמות, הצורה שבה מישהו או משהו נראה לאחרים: הנערה טובת מראה; העצים המלבלבים שינו את מראה הרחוב והוסיפו לו חיים; הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִינִי אֶת קוֹלֵךְ, כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה; **נֶהֱדָר** – יפה מאוד, מפואר ומרשים: מראש ההר נראה נוף נהדר; יש להם בית נהדר עם גינה גדולה ובריכת שׂחייה; מה נהדר העֶלֶם ביום חופתו בשׂיא עלומיו וביפי חזותו; **שְקֵדִי, מְשוּקָד** – הדומה לגרעין השָקֵד, סגלגל מוארך: עיניה הלחות היו גדולות ומשוקדות בחום־ענבר ומחממות לב; **כְּתֵפָנִי** – רחב כתפיים: פגשתי גבר כתפני וסנטרני שכל עולמו הוא מוזיקה קלסית; **סַנטְרָנִי** – בעל סנטר בולט: שׂחקן הקולנוע היהודי־אמריקאי, קירק דַגלֶס, היה סנטרני בעל גומת חן נאה בסנטרו; **עָטוּר** – מעוטר, מקושט בזר, בפרחים, בסרט, בכתר, בציורים וכד׳, שהוא מיופה בקישוטים, בציורים וכד׳: סלינו על כתפינו, ראשינו עטורים; היא חבשה כובע עטור נוצות; **גומת חן** – שקע קטן בלחיים של בני האדם הנראה בעיקר כשהם מחייכים; **נקודת חן** – 1. כתם חום קטן הטבוע על עור הפנים או על עור הגוף וכאילו מקשט אותו, דבר הבולט ביופיו: סימן ההיכר שלו הוא נקודת החן שליד אפו; 2. מקום יפה בנוף: במדור הטבע בעיתון מופיעים תיאורי מסלולי טיול בנקודות החן של ארצנו; **מגולח לְמִשעִי** – מגולח נקי וחלק לגמרי: ראשו גזוז למשעי וגם לחייו מגולחות למשעי; **שעיעוּת, שָעִיעַ, שָעוּעַ** – חָלָק, אינו מחוספס או שׂעיר: פניו היו אדומים ומלאים, וראשו מגולח שעוע; עור לחייה היה דק ושעיע כקטיפת אפרסק; **מַרְאֵה עֵינַיִים** – הסתכלות בלתי אמצעית, ראייה בחוש, התבוננות: טוב מראה עיניים ממִשמע אוזניים, לכן המחישו באיורים, בתרשימים וכיו״ב את כתיבתכם; אף ששקר החן והבל היופי, טוב מראה עיניים ממילים המתארות את חזות האדם; **שחור כזפת, שחור כפחם, שחור כעורב** – שחור מאוד, שחור לגמרי: היו לו שני חתולים – האחד לבן כחלב והאחר שחור כזפת; היא הייתה שחורה ונאווה, שׂערה שחור כעורב, גון פניה נאה ועדין, ובזכות פיקחותה, חיטוביה ועיניה הירוקות רבּו מחזריה; **עַבדְקָן** – שיש לו זקן סמיך ועבה, שזקנו עב (ההפך: ׳זַלדְקָן׳): בירושלים רואים עבדקנים רבים ונשים חבושות פאות נוכריות; **מְשׂוּפָּם** – בעל שׂפם, שיש בפניו שׂפם: היא אהבה להתבודד עם בחור משופם, שמנמן ומזוקן; **זַלדְקָן** – שזקנו דליל, שזקנו דל

שֵׂעָר (ההפך: ׳עַבְדְקָן׳); סֵבֶר – הבעת פנים, ארשת פנים, מראֶה (כגון סבר פנים, חמורי סבר): פניו חמורי הסבר לא בישׂרו טובות לרעייתו עכורת הסבר; פיתה, מְפַתֶּה – 1. מושך וקוסם מאוד, מזמין לעשׂות משהו גם אם הדבר בלתי נחוץ או בלתי רצוי: קשה היה לסרב להצעה כה מפתה; 2. מושך מבחינה מינית במראהו או בהבעת פניו, שאין לעמוד בפני חינו וקסמו: היא העלתה על פניה את חיוכה המפתה, שכבר הפיל בפח גברים רבים; עיצוב, עִיצֵב – עיבד, גיבש או הִקנה צורה למשהו או למישהו; שיווה מראה, סגנון, צביון או אופי מסוים למשהו או למישהו: אני עיצבתי את החנוכייה הזאת; מטופח – מי שהקפיד לטפל הרבה את מראהו, את הופעתו, את לבושו וכד׳: היום סרה למשׂרדי אישה מטופחת בגיל העמידה והרשימה אותי גם בזכות הופעתה המטופחת; צְנִימוּת, צָנוּם – 1. כחוש, רזה מאוד, דל: וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם; גם בעידן המידע ילדים רבים יוצאים מבית הספר בידיעות צנומות ומקוטעות; 2. דק: קראתי את החוברת הצנומה בנשימה אחת; מְעוּכָּז – שאחוריו בולטים: בנותיו הנאות והמעוכזות מגנטו את עיני הגברים; מפורכס – צבוע, מגונדר, מקושט בהגזמה, מיופה בצורה מופרזת: לאולם הקונצרטים נכנסו בזו אחר זו גברות מפורכסות עטויות מעילי פרווה וחפצי חן; היא הייתה צעירה שזופה עתירת חן, מפורכסת, כחולת עיניים וטובת לב; מְפוּקָס – מקושט, מעוטר: הפקירה את לחייה המפוקסות למבטי בני אדם; חתני השׂמחה וכלותיהם נכנסו לאולם מפוקסים, מפורכסים ומבושׂמים; מְצוּעֲצָע – מקושט ומעוטר בצורה מוגזמת, בדרך כלל בחוסר טעם, ׳קיטשי׳, עמוס מדיי, שיש בו גודש של עיטורים וסלסולים: סגנון לבושה מצועצע מדיי לטעמי; אֱליפטי > סגלגלות, סְגַלְגַל – 1. עגול מוארך, כתבנית ביצה: משׂחק הרוגבי מתנהל בכדור סגלגל; עיניה הסגלגלות המיוחדת בהקו לאור השמש הלבן; מפניה הסגלגלות ניכר שהיא אדם זריז, חם מזג, ושליטתה העצמית מפותחת; 2. קרוב לצבע סָגול; עֲדִי – חֲלִי, תכשיט כגון שרשרת, צמיד, עגיל ותליון, לקישוט וליופי: במוזאון נפתחה תערוכת עדיים עתיקים מארצות האסלאם; בַּעֲדִי עֲדָיִים – מקושט בתכשיטים רבים ויקרים: וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים; שׂמה עיניה בפוך, קרעה עיניה בפוך, קרעה בפוך עיניה – איפרה את עיניה, צבעה את עיניה בפוך: הנערה קרעה עיניה בפוך כדי להתייפות; הִתעַדָּה, עָדוּי, עָדָה – עָנַד, שָׂם על עצמו תכשיט, התקשט בעדי: כִּי תִלְבְּשִׁי שָׁנִי כִּי תַעְדִּי עֲדִי זָהָב; חברתי אוהב לעדות תכשיטי זהב, אך אמש עדתה תכשיטי כסף; היא הייתה מתקשטת בשבילו ומתעדה במיטב עדייה; בתיאטרון ראיתיה תכופות כשהיא עדויה נוצות טווס ומפורכסת; פִּירסִינג > נִיזוּם, נִיזֵּם – ניקב איבר (כגון אפרכסת האוזן, צידי האף, המעבר בין הנחיריים, הגבות, הלשון, הפִּטְמוֹת, הטבור, השׂפה, איברי המין) ויצר חור בבשׂר כדי לענוד תכשיט. מנזמים מטעמי דת, רוחניות, ביטוי עצמי, אסתטיות, הנאה מינית, התאמה לתרבות או למרוד בה; מְנוּזָּם – מעוטר בנזם: פגשתי שתי ערביות שאוזניהן ונחיריהן מנוזמים; נֶזֶם – תכשיט בצורת טבעת מתכת שעונדים באוזניים או נושׂאים בנחיריים, בצידי האף או בקצה בדל האוזן: וָאֶתֵּן נֶזֶם, עַל־אַפֵּךְ, וַעֲגִילִים, עַל־אָזְנָיִךְ; הנשים הדתיות מהן עונדות יותר מעגיל אחד בכל אוזן, ומהן עונדות גם נזם; כתובת קעקע, קיעקוע, קִיעֲקֵעַ – צייר כתובת קעקע (ציור, צורה או כתובת החרותים בעור הגוף) בדקירה בעור או בצריבתו ובהחדרת צבע לחריצים שנוצרו; חֶסֶד – חן, נועם: זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותייך; חֲמִידוּת – התכונה של להיות בעל חן ויופי: את חמידותה ירשה ממני, ואילו את חוכמתה ירשה ממך; מְחוּזָּר – מי שמחזרים אחריו, מבוקש, מי שמשתדלים למצוא חן בעיניו ולכבוש את ליבו, בעיקר על ידי גינונים המעידים על תשׂוּמת לב: זה השׂחקן המחוזר בהוליווד הן על ידי במאים והן על ידי נשים; חָזוּת – 1. מראה חיצוני, מַרְאִית, דמות, צורה: מחזות פניו ניכר שבשׂורה טובה בפיו; כל אחד מחבריו היה בעל אופי מיוחד ובעל חזות אישית שאין שני לה; 2. ראייה, תפיסה, נקודת מבט, ראיית העתיד, חיזוי; חָזוּת קָשָׁה – הערכה קודרת לגבי העתיד, צפייה של עתיד קשה, ׳נבואה שחורה׳: חָזוּת קָשָׁה נאמרה לִי, ולכן מָלְאוּ ליבי ומוֹתנַיי חַלְחָלָה; יְקָר – פאר, זוהר, חן: סגולה מסגולות היקר של שׂפתנו שהיא נטמעת יפה ובנקל בלשונם של פושטי נבלה בשוק, פועלים זרים, ערבים וערב רב; מלכת יופי – כינוי לעלמה יפה וזוהרת שבחר בה חבר שופטים כיָפָה ביותר מן המתמודדות בתחרות יופי, תואר רשמי הניתן לשנה לזוכה בתחרות יופי ארצית או בין־לאומית: מלכת היופי החדשה של ישׂראל תתמודד על התואר ׳מיס אסיה׳ שייערך בסין; 2. כינוי של התפעלות (על דרך ההגזמה) ליפהפייה אמיתית; דֵקוֹרָטוֹר > יַפַּאי – מוּמחֶה לקישוט דירות; הֲדָרָה, הַדרוּת, הָדָר – יופי, פאֵר, הוד, זיו: עוז והָדָר לבושה ותִשׂחק ליום אחרון; את פניה שָׂמָה בפוך, וכל גופה היה רונן מהדרות נעימה; חמוּדוֹת – 1. כינוי ליפי גופה של האישה, בעיקר לאיבריה המוצנעים: החשׂפנית גילתה אט אט את חמודותיה לעיני קהל הצופים הנלהב; 2. דברים נעימים ונחמדים, דברים מהנים: כל החמודות שבעולם נתקבצו בעֶלם בְּרוּך כישרונות זה; מְרִיקָה, מָרַק – ניקה, שפשף, צחצח: מריקת הסירים אחרי הבישול והדחת הכלים אחרי האוכל הן עליי, ואולי כך תהא עליי מריקת עוונות שנשמטתי בניקיון הבית; מְמוֹרָט, מֵירֵט, מְמוֹרָק, מֵירֵק – צחצח, ליטש ושפשף משהו עד שהבריק: לכבוד שבת מירקה אימא את הפמוטות; הרצפה מבהיקה כראי של כסף ממורט; אהבתי למרק את גרוני ביין מאבק הדרך; התחנחן, חִנחוּן, חִנחֵן – גִּנדֵר, הראה גינוני חן, התייפייף כדי למצוא חן, התגנדר (בעיקר של אישה), עשׂה תנועות חן וגנדור (לרוב מלאכותיים) כדי למצוא חן או כדי להשׂיג דבר מה: כל חנחוניה וקסמיה הנשיים לא הצליחו לשנות את החלטתו; היא בסך הכול לכלוכית מתחנחנת שרוצה להשׂיג את מבוקשה; קוקו > זְנַב סוס – כינוי לשֵׂיער ארוך האסוף קרוב לקרקפת בסרט, בגומי וכד׳ וגולש על העורף [בדומה לזנב סוס]: אני אוהבת ללכת בשֵׂיער פזור, ואחותי אוהבת לאסוף את השֵׂיער לזנב סוס; סתירה, סָתוּר, סָתַר – פָּרַע שׂיער, הפך ללא מסודר: היא הייתה סְתורת שֵׂער אך לבושה נאה; מְקוּרְזָל – מתולתל, מסולסל: שׂערה היה מקורזל מאוד, ועיניה כתכלת השמיים; הָדוּר – מפואר, נהדר, חגיגי, בעל צורה מרשימה: הכלה לבשה שׂמלה לבנה הדורה בעלת שׂוֹבֶל ארוך; חיכיתי לרעייתי ההדורה בבית הנתיבות ביום שטוף שמש, נאה והדור; הוד והדר – זוהר ויופי, פאר גדול: יש המבחינים בין ׳הוד׳ ל׳הדר׳ – ׳הוד׳ מורה על היופי הפנימי הנפשי ו׳הדר׳ – על היופי החיצוני; חֲלִי – עדי, תכשיט לקישוט ולנוי: חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן; הַדְרָן – מי שמתהדר בחיצוניותו, טרזן: כוחה היה במוחה וביופייה, ולכן הייתה הדרנית בלבושה; מְטוּרְזָן, טַרְזָנִי, טוּרזַן, טִרזֵן, הִיטַרזֵן, טַרְזָן – מתהדר בלבושו, מתגנדר בחיצוניותו, נהג פרכוס בעצמו: טרזניות צעירות ונאות פסעו כמלָכות קטנות; פלוני מיטרזן כנערה צעירה היוצאת לפגישה הראשונה; בחור מטורזן כהלכה ותסרוקתו מבהיקה נועד עם טרזנית מחוטבת לשׂיחת רעים; בעלת נוֹי, בעלת יופי – אישה יפה; הִתפַּרְכֵּס, פִּרכּוּס, פּוּרכַּס, פִּרְכֵּס – 1. ייפה, קישט בצורה מופרזת, איפר, הידר, גנדר, שיבח: מייד קמו אחיותיה וקילחו אותה ופרכסו אותה; פגשתי גברת מגונדרת ומפורכסת; הכלה רוצה להתפרכס בתמרוקים ובתכשיטים נוצצים; 2. הציג דבר מה כנאה או כחיובי יותר מכפי שהוא, כדי להטעות: יש שאוהבים לפרכס את המציאות הקשה במקום להתמודד עם קשייה; הִתגַנדֵר, גִנדֵר – פִּרכֵּס, הִרבָּה לייפות ולקשט או להלביש מישהו בצורה מופרזת או מיוחדת: לקראת המסיבה היא גנדרה את בתה בשׂמלה חדשה ומהודרת ובתסרוקת חדשה; יְפִיְיפָן, גַנדְרָן – מתהדר ומתייפה בצורה מופרזת: הוא תמיד היה גנדרן ומבלה עולם; יַפִייְפָנוּת, גַנדְרָנוּת – התייפות יתרה, התפרכסות, התהדרות מופרזת: נשקה נגד המין החזק היה תמיד גנדרנות מופרזת; זָקוּר, זָקוּף – מורם כלפי מעלה, ניצב, לא כפוף: אלוהים זוקף כפופים; היא הייתה נערה זקופה זקורת אף וחומת עיניים; זיקור, זיקוּף, זקיפה – הרמה, יישור כלפי מעלה: מה נאה זיקופה של עלמת החן שפגשתי, בזכות נעליה הגבוהות יש לה זיקוף קומה ועמידה נאה; פזילה, פָּזַל – ניסה לשׂאת חן בעיני מישהו בדרך עקיפין, לטש עיניים לתפקיד, למִשׂרה וכד׳, חמד אותו, תכנן את צעדיו כדי להשׂיגו, לרוב שלא בגלוי: נראה לי שהוא פוזל אל כיסא היושב ראש; היות שנשתנו הנסיבות, החל לפזול כלפי שׂונאו מתמול שלשום; נתנווה, הִנווה, ניווטה, נָוָוה – היה נאה, יָפָה, היה בעל נוי: מכל העלמות, רעייתי הנווה והחסודה, נווית ויפית ועלית על כולן; נָוֶוה – יפה, נאה, בעל נוי: רעייתי הנווה והחסודה – מה הייתי בלעדיה; חָסוּד – מלא חן, נאה, שמשוך אליו חוט של חסד: הכלה נאה וחסודה; התורה נאה וחסודה, ודבריה נאים וחסודים; קוֹמָמִי, קוֹמְתָנִי, בעל קומה – גבוה, גבה קומה: פגשתי בקורס נערה נאה ושנונה, אך קוממית; האלמן היה חסון וקומתני; חוֹמֶד, חֶמֶד – חן, יופי: בחורי חמד ועלמות חמד התכנסו באולם הפנויים והפנויות; יקירי, חומד שלי, אהובי ומחמד נפשי; המין הַיָּפֶה – כינוי לנשים; ציצית הראש, ציצית ראשו – קווצת שׂערות בראשו, בלורית; שְׁבִיל – קו חוצה בתסרוקת, מקום התפלגות שׂערות הראש המסורקות לכאן ולכאן, וכן – מַעֲבּוֹרֶת, פְּסוֹקֶת, שבילה: מעבורת ישרה לה באמצע קודקודה; קִיוּוֵץ – בעל קווצות שֵׂער: נועדתי עם בחור נאה וקיווץ שופע תלתלים; מַרְאִית – האופן שבו פני הדברים נראים, הרושם החיצוני, בהבחנה ממה שהם באמת: היא הלכה שולל אחר מראיתם של חיי הזוהר; השאלה אינה רק של מראית פני הדברים אלא גם מהותם ותוכנם; רַחֲבָן – רחב קומה, בעל גוף רחב: ורובם גבהנים, רחבנים וגברתנים; בטוּב טעם – בטעם טוב, מתוך חוש אסתטי מפותח: היא מתלבשת בטוב טעם, צִבעי בגדיה תמיד מתאימים זה לזה והולמים אותה; רְחַב גֶּרֶם – בעל עצמות רחבות, גדול ורחב בגופו: סַבָּלים רחבי גרם וכִבדי צעד הובילו את הרהיטים; צֶמֶד חֶמֶד – זוג נאה, זוג מוצלח, שניים המתאימים יפה זה לזה: הזמנתי את המסובים שישתו לחיי נישׂואי צמד־חמד זה; חֶפצֵי נוֹי, חֶפצֵי חֵן – פריטי נוי, עדיים, דברי אומנות, חפצים נאים, קישוטים, פריטים שנועדו לספק הנאה אסתטית: קנינו את הפסלון בחנות למזכרות ולחפצי נוי; תכשיט – טבעת, עגיל, צמיד, מחרוזת, שרשרת, אצעדה, רביד וכד׳ ששׂמים על הגוף לקישוט וליופי; אֶצעָדָה – תכשיט לזרוע או לקרסול; עדי – תכשיט כמו שרשרת, צמיד, עגיל וכד׳ המשמש לקישוט וליופי;

רָביד – תכשיט שעונדים סביב הצוואר, שרשרת או מחרוזת לצוואר, ענק; התהדר, התייאה, הִתנָאוּת, הִתנָאָה – ייפה את עצמו, נעשׂה יפה, נעשׂה נאה; בעל צורה – אדם שמראהו נאה ומעורר כבוד, אדם נכבד ונְשׂוּא פנים, אדם הדור פנים, נאה בחזותו: הוא היה בעל צורה ובעל קומה; חֲתוּם זָקָן, חֲתוּם שָׂפָם, חֲתוּם שֵׂיבָה – שיש לו סימנים ראשונים של זקן, שָׂפָם, שֵׂיבָה וכד׳ על פניו: אף שהיה בנו הצעיר חתום שָׂפָם, לא בעלה חתום הזקן ולא הוריו חתומי השׂיבה הרעישו עולמות בעניין; לא כָּחָל ולא שָׂרָק ולא פִּרכּוּס, ויעלת חן – אינה מייפה את עצמה במיני צבעים ואף על פי כן יפה היא; הוד יופיו – תפארתו, הדרתו, יופיו הרב; הוד יופייה – שדיה: הוד יופייה בצבץ מחולצתה; לבוש חוה – עירום מלא; כְּלִיל בהדרו – מושלם ביופיו; גינוני חן – התנהגות מתחנחנת כדי לשׂאת חן בעיני מישהו; כידור, כידר – שיווה לדבר תבנית כדור, היה עגול: הילדים כידרו כדורי שלג וזרקו זה על זה; כַּדּוּת – התעגלות קלה, אי־חדות: עוד לא תמה ילדותה וכבר רואים כדות מה בחזה; התכדר – נעשׂה ככדור, קיבל תבנית כדור: הילדה החלה להתכדר ולהעלות חן, וחמוקיה התעגלו יותר ויותר; כַּד – מעוגל, לא חד [נאמר על קצה של בֵּיצה או דבר אחר, לרוב כדי להבדילם מהקצה השני, החד]: וזָקָן קטן הקיף אותם, ספק כַּד, ספק חד; חִיזֵּר אחרי מישהו – 1. ביקש את קרבתו, השתדל למצוא חן בעיני מישהו ולכבוש את ליבו, בעיקר באמצעות גינונים המעידים על תשׂוּמת לב: ירון מצא חן בעיניה, והיא חיזרה אחריו בהתלהבות; 2. התאמץ לזכות באהדתו, בתשׂוּמת ליבו וכד׳ של אדם אחר: המועמד חיזר אחרי בוחריו והבטיח להם הטבות שונות אם ייבחר; 3. חיזר אחר משהו, כגון כבוד, תהילה, גדולה וכד׳, עשׂה מאמצים ניכרים להשׂיגם: התהילה והכבוד חומקים דווקא מאלה המחזרים אחריהם; התקבל על הלב, יָשַׁר בְּעֵינָיו, טוב הדבר בעיניו, מצא חן בעיניו, נשׂא חן בעיניו, העלה חן בעיניו, קרוב בעיניו, יפה בעיניו – נראה לו, זכה ליחס חיבה, נמצא טוב ורצוי מאוד אצל, מוצא חן בעיניו, נראה לו, כרצונו, לפי רוחו, מקובל עליו: לאחרונה לא ישרו בעיניי כל המריבות; כל מה שעשׂיתי לא היה יפֶה בעיניה; התקבל על הלב, גָּדַל חִינו בעינֵי – מצא חן בעינֵי; חִינֵּן קוֹלוֹ – דיבר בקול תחנונים, השתדל למצוא חן בדבריו: הבריון הזה גם אם יחנן קולו אל תאמין לו כי שבע תועֵבות בליבו; בחייֵך, ספרי לי במי התאהבת, חיננה האם את קולה; נָשָׂא חסד לפני פלוני, נָשָׂא חן בעיני פלוני, העלה חן לִפנֵי – גרם הנאה, השׂביע רצון, ליחס של חיבה מצד, מצא חן בעיני זולתו, זכה ליחס של חיבה ורצון מפלוני, וכן – יפה בעיניו, נראה לו, גדל חינו בעיניו, טוב הדבר בעיניו, התקבל על הלב, ישר בעיניו: חשתי שכבר בריאיון נשׂאתי חן בעיני המנהל; נשׂיאת חן, נָשָׂא חֵן – מצא חן, התחבב: וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ; קרוב בעיניי, והקרוב אצלי ש׳, קרוב – נראה לי, מתקבל על דעתי, מסתבר: קרובים דבריה לדבריי; דַּע לך כי פתרונו של איינשטיין קרוב משלךָ; במחלוקת זו קרוב בעיניי שבני מסכים איתי; נתן חינו בעיניי, נתן את חינו בעיני – עורר בקרבו אהדה וסימפתיה, עורר אצלו תגובה חיובית, זכה ליחס של חיבה מצידו: וַיהוָה נָתַן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם; לא תשׂבע עין לראות, לא שָׂבְעוּ עֵינָיו מֵרְאוֹת – רצה לראות עוד ועוד, לא רצה להפסיק להסתכל, הדבר נאה ומושך לב ביותר, נהנה מאוד מן המראה: עינינו לא שׂבעו מראות את יְפִי העיר, את ארמונותיה ואת מפליה; לִוויַת חן – תוספת יופי, הבעה נאה, קישוט נאה; נִפלָאוֹת גְּדוֹלוֹת – דברים מופלאים ונשׂגבים: בטיול בארה״ב ראינו נפלאות גדולות; חֵן אישה עַל בעלה – חזקה על בעל שאשתו חביבה עליו ונאה בעיניו; כִּרכֵּר סביב מישהו – החניף לו, התאמץ למצוא חן בעיניו באופן מוגזם, הסתובב סביבו כדי להשׂיג ממנו טובת הנאה: כבר שבוע הוא מכרכר סביב המנהל בתקווה לקבל את התפקיד; חִינָנִי, חִינָנִיוּת – חן, נועם, תכונת החינני, המלא חן: תספורתה החדשה משווה לה חינניות רבה ומראה צעיר ושובב; ראה שהיא חיננית, חכמה וצנועה ממאה ואחת עלמות; חוט של חן משוך עליו, חוט של חסד משוך עליו –לוויית חן, יש לו ארשת נעימה וחיננית, יש בו מבע של חן ונועם המחבב אותו על כל רואיו: אסתר המלכה נאה הייתה, ובדברה עם המלך חוט של רצינות היה משוך על פניה; עיני תכלת לה וחוט של חן משוך עליהן; אין אישה מתקנאת אלא בְּיֶרֶך חברתה – האישה דואגת ליופי הגופני ולמראה החיצוני; נראה אותו דבר > נראה שווה, נראה דומה, מראה אחד לו, מראית פנים אחד לכול, אחד הוא, מראה של זה דומה לזה, היינו הך; נַעֲרַת זוהַר – נַעֲרָה מרשימה בעלת יופי מושֵך; כשושַנה בֵּין החוחים – משל לאדם או לדבר המתבלט בין הסובבים אותו ביופיו או במעלות אחרות, תיאור מקראי לאישה המתבלֶטת ביופייה: משׂיחתי הראשונה עם רעייתי לעתיד הבחנתי מייד שהיא השושנה בין הפרחים, ולא בין החוחים; פֵּייס ליפטינג > מתיחת הפנים – 1. טיפול כירורגי־פלסטי בפנים שנועד לטשטש קמטי גיל ופגמים ולשוות לעור הפנים מראה צעיר; 2. שיפוץ ושיפור של המראה של משהו: תחנת הרכבת בעיר זכתה לאחרונה למתיחת פנים מובהקת ולשיפור הנגישות לנָכים; בנוי לתלפיות – בנוי בהָדָר רב, מתנוסס ברוב הדרו: ארמון בנוי לתלפיות; פְּאֵר ותפארת – הוד והדר, יופי רב: בניין הכנסת הוא פארה ותפארתה של ירושלים; המעשׂה שעשׂית הוא פאר ותפארת לך, להוריך ולכל אשר לך; עטרת תפארת – כינוי לדבר יקר ערך המביא כבוד למי שמחזיק בו, כינוי כבוד לאדם רם מעלה, הוד והדר, הֲדָרָה: ידידי ורעי היה עטרת תפארת של ערוץ הטלוויזיה, כולנו נהנינו מכישרונו ומתרומתו; עטרת תפארת שׂיבה היא זכייה בנכדים שובי לב; טוב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוב – מידות טובות ומעשׂים טובים מקנים לאדם כבוד יותר מהידור חיצוני; תְּוֵוי הפָּנים – סִרטוּטי הפָּנים המייחדים אדם לעומת אחרים: תווי פניו דומים לשל אביו; תווי פניה הרכים מעידים על טוב לבה; תואר פנים, קלסתר פנים – תווי פנים, מראה: בהגיעו למשפט היה קלסתר פניו חמור סבר; היא דומה לי בקלסתר פניה, אך לא בדרך חשיבתה; אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, לא כל מה שנוצץ הוא זהב – אין לדון על פי החיצוניות; אֲרֶשֶׁת – הבעה, מראה: ראיתי לפניי ארשת של רכּוּת, טוב לב וחמלה; אֲרֶשֶׁת פנים – הבעת פנים, מראה פנים: ארשת פניו הייתה תחילה רצינית וקפואה, ואחרי כן – צער ויגון; אישה כלֵי זֵינה עליה – האישה חזותה היא כוחה; מבין ריסי עיניו ניכר ש־ – מהבעת פניו ניכר, הבעת פניו ענתה בו כי הוא: מבין ריסי עיניך ניכר שיתום רעב אתה; חִיטוּב, חִיטֵב – העניק צורה חטובה לגוף: בגד הים הזה עשׂוי מאריג מיוחד המחטב את הגוף; שילוב של פעילות גופנית ודיאטה מאוזנת מחטבים את הגוף ומשפרים את המראה; חָטוּב – בעל גזרה נאה, מי שמבנה גופו צר ורזה, דק גזרה: השׂמלה הלמה להפליא את דקות גזרתה והבליטה את חיטוביה ואת חמוקיה; עֶלֶם חֶמֶד, עֶלֶם חמוּדוֹת – צעיר נאה, אהוב ונחמד, מלא חן: אלוהים שלח לחיקה עלם חמודות יפה, מתוק וטוב לב; הִתהַדְּרוּת, הִתהַדֵּר – התקשט מאוד, התייפה, התגנדר: באולם הקונצרטים נראו נשים רבות שהתהדרו בתכשיטים ובמעילי פרווה; בת חמוּדוֹת – נערה נחמדה: בת חמודות הייתה למלך שלמה; עַלמַת חן – צעירה נאה ואהובה, לא נשׂואה, נערה שהגיעה לפִרקה: סוף סוף פגשתי עלמת חן שמעלה את לחץ דמי; יָפֶה לְהַלֵּל – [במקרא: וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהַלֵּל מְאֹד] – יפֶה מאוד, נאה מאוד, שכל רואיו מהללים את יופיו: עמדה ועשׂתה לי חליל יפה להלל; פּשט צורה ולבש צורה – שינה את צורתו, החליף את מראהו, קיבל צורה שונה לחלוטין, שינה את מראהו ללא הכר: טיפול הממשלה בערביי ישׂראל פשט צורה ולבש צורה פעמים מספר מאז קום המדינה; נתן עיניו בו, נתן בו עיניו – 1. נעץ בו את מבטו, הסתכל בו הביט בו: העד נתן עיניו בנאשם וזיהה אותו בוודאות; 2. חשק בו, חמד אותו, שׂם עין עליו: מיום שנתנה עיניו בו, שכחה כל נער אחר; רָאָה מֵהִרהוּרֵי לִיבּוֹ – ראה לפי דמיונו, כפי שרצה לראותם, ולא לפי המציאות: מעולם לא הבטחתי לך כדבר הזה, אתה רואה מהרהורי ליבך; חזותו מוכיחה עליו – מראהו מעיד על טיבו, ממראהו ניכר מי הוא, יש בחיצוניותו כדי ללמד על פנימיותו: חזות הספר מוכיחה עליו שראה אור לפני שנים הרבה; התרפסות, התרַפֵּס – השפיל את עצמו כדי לזכות בטובת הנאה, נכנע ומתחנן: לך התרפס באבק רגליהם של גדולים ממך והמליכם עליך; הִתחַנֵּן – עשׂה העוויות ותנועות מלאכותיות של חן וגנדור כדי למצוא חן בעיני מישהו או כדי להשׂיג דבר מה: המזכירה החדשה מתחנחנת לפני המנהל ומכרכרת סביבו; הסתנוור, סִנוור, סִנוֵר – הרושם החיצוני שלו הטעה מישהו וגרם לו שלא לראות את האמת: יופייה עוצר הנשימה סִנוֵר אותו, והוא לא ידע בכמה רעות חולות התאהב ממבט ראשון; הִתחַנֵּף, הֶחנִיף – שיבח מישהו בפניו בשׂפת חלקות כדי למצוא חן בעיניו או כדי להשׂיג ממנו משהו, אמר לו דברי חנופה, גנב את ליבו, נהג בצביעות: תפסיק להחניף לה, זה לא יועיל לך; אישה כלי זינה עליה; לא כל שנראה יפה מבחוץ יפה מבפנים; אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו; מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני; היא הייתה לבושה שִׂמלה חומה, ועיניה החומות היו חמות ולחות; זָקָן נוי באיש ומום באישה; אין אדם נאה אלא מי שמעשׂיו נאים; היא הייתה יפת חן, והוא – טוב תואר ויפה עיניים; להרבות חינו בעֵינֵי העולם; חן עלומים והוד קדומים חברו עליו; חֶמדת יופי, שלוות נפש וחשיבה מעמיקה חוברה בה יחדיו; כשתראה את יופייה הנאה, יאבד ליבך וישתאה; היא יפה כעלי כותרת אדומים מרהיבי עַין של הוורד, אך מעשׂיה מסוכנים כשִׂכָּיו הדוקרניים של גבעולו; בנוהג שבעולם, ריבה נאה, חכמה וחברותית – הכול מבקשים קרבתה; חוכמתה, טוב ליבה וצניעותה הם לוויית חן ליופייה הנשׂגב; נתן אותו לחן ולחסד בעיני חבריו; אין חן כחינה של כלה ביום חופתה, ואין שׂמחה כשׂמחת חתן על כלה; בת יחידה רכה וענוגה; יפה כחמה ברה כלבנה; היא הייתה נאה וחסודה; יופייה הכה את ליבו, ועורקי דמיו התבלבלו; לא כָּחָל ולא שָׂרָק ולא פרכוס, ויעלת חן; היא נתנה ליבה עליו, והוא משך עיניו ממנה; אותו אדון נתן עיניו בה, ואף היא נתנה עיניה בו ונישׂאו זה לזה; אף שהגיעה לגבורות, אין שנותיה חקוקות על פניה ועל איבריה; הוא נתן עיניו בה, והיא משכה חוטמה ממנו; נתן עיניו באישה וטיפח עצמו כדי להעלות חינו בעיניה; היופי הוא תכונה של עצם (חי או דומם) חזותי, קולי, מילולי או רעיוני, שבשל תצורתו וארגונו חוֹוֶה האדם חוויה של נעימות ומשיכה. על הרוב, יש בו איזון, סימטרייה, פרופורצייה והרמוניה בין רכיביו; לאה הקטנה והענוגה יפת תואר ויפת מראה הייתה. מצחה היה צח ולחייה כשושני חמד. שַׂערה כעין

הזהב הטוב, ועיניה כתכלת השמיים לטוהר; זיו עיניה השחורות שאין בהם שמץ זעם, חיטוב פניה העדינים, נוי קומתה החמודה ואיבריה הנאים עדות נאמנה הם שעדיין לא תש כוח הבריאה מלברוא בריות נאות; תפארת בחורים כוחם, והדר זקנים שֵׂיבה; לא כל שנראה יפה מבחוץ יפה מבפנים > חן! עין! ראייה!

כיעור. כּוֹעַר, כעיריות, כיעור – תכונות או מצב של חסר יופי, רע מראה, שחשים דחייה או אי־נעימות ממראהו: היא הזניחה את חזותה והביאה עצמה לידי כעירות, ולכן נתן עיניו בשכנתו; כוער, כיעֵר – הפך משהו או מישהו למכוער, השחית את יופיו, עשׂה שיהיה לא יפה; התכער, הכעיר, כָּעוּר – מכוער, לא יפה, בעל חזות דוחה, שלא נעים להביט בו, נטול חן: אף שבגדיה היו כעורים, היא היית יפת עיניים וטובת מראה; חוכמה מפוארת בכלי מכוער; מן הגן אנו ביחד, והלכך התכערתי בעיניו; גָמוּם, גימוּם – התהוות גומות זעירות, שקעים, חורים: פניה היו גמומים אך לא מחוטטים; חצ'קונים > פצעי בגרות > חַטֶטֶת – מחלת עור בגיל ההתבגרות הניכרת בחטטים, בפצעונים מוגלתיים ובחטיטים (נקודות שחורות) על הפנים, והנגרמת מדלקת בבלוטות החלב ומפעילות יתר שלהן; חֲטָטִים – פצעוני מוגלה בעור הגוף, בייחוד בפנים, הנגרמים בעיקר ממחלת עור, לרבות הצלקות הנוצרות מהם; מְחוּטָט – [לרוב בפנים] מכוסה חטטים בשל מחלת עור מסוימת, מחלת אבעבועות וכד׳, מצולק: היא הייתה שִׁקְצָה שמנה מחוטטת פנים שתמיד מזיעה; שַׁח – כפוף, שָׁחוּחַ: הוא היה שקוע בהרהוריו, שחוח ראש ושפל עיניים; סַפּרי, איילת אהבים, על מה ריסייך עצובים וצווארך שָׁחוּחַ כגבעול; צעירים, משזרקה בהם שֵׂיבה, הולכים שחוחי גב, וכבדי צעד; הִתעַבָּה, עָבָה – נעשׂה רחב, גדל בנפחו, שמֵן או עָבָה יותר מכפי שהיה קודם: השתיל הקטן גדל ועבה עם השנים עד שצמח לעץ עב גזע; קשה להאמין שדווקא בצבא שמנת ועווית מאוד; דומה עליי שאת הולכת ומתעבה, האם את מעוברת? הִתעַבָּה, מְעוּבֶּה, עוּבָּה, עִיבּוּי, עִיבָּה – 1. עשׂה שיהיה עבה, שמן יותר או סמיך יותר משהיה קודם: הוא עיבה את קולו כדי לשוות לו טון סמכותי יותר; אפשר לעבות את המרק כשמוסיפים כף קמח; 2. צופף משהיה קודם: הממשלה החליטה לעבות את היישובים בגבול הצפון; משקעה השמש, נתעבתה החשכה יותר ויותר; שַׂעֲרָנוּת – 1. מצב של צמיחה שֵׂער מוגזמת אצל אישה במקומות השׂעירים אצל הגבר: בפנים (כגון זקן ושָׂפָם) או בגוף (החזה, הגב או הבטן); 2. שׂעירות יתר אצל גברים או נשים בחלקי גוף שבדרך כלל אין שֵׂער או הוא מועט; גוּץ – בעל קומה נמוכה, קצר קומה שהוא גם שמנמן או מלא: דני ורמי הם שני הפכים: זה גוץ וזה גבוה ורזה; עַבגוּץ – שמן בגופו וקצר בקומתו: הקשיש בחבורה היה עבגוץ ורחב כתפיים; עַב בָּשָׂר, עַב כָּרֵס – אדם שָׁמֵן, בעיקר באזור הבטן, כְּרַסתָן, גְדול מידות, בְּרִיא בשׂר: לפתע נפתחה הדלת ויהודי עב כרס ניקה את נעליו מהבוץ באסקופית ונכנס לחדר; בעל בָּשָׂר, בעל גוף – שמֵן, בעל מראה מגושם, בעל איברים: לפתע קפץ כנגדי אדם נמוך קומה, בעל בשׂר ומגודל שֵׂיעָר, וצעק עליי: 'מה לך כאן?'; מְגוּדָל – גדול במיוחד בממדיו ובמשקלו, מפותח מבחינה גופנית: משה בחור מגודל, חסון ורחב כתפיים: התבייש לך, בחור מגודל שכמוך מתנהג כמו תינוק; שוּמָה – כתם כהה או בליטה כהה קטנה הקבועים בעור הגוף: שאלתי את רופא העור אם אפשר להסית את השומה שעל פניי; קַשׂרִיר – צֶבֶר של תאים נוקשים, שבולט מן העור או ממקור שנמצא עמוק מתחת לעור: הקשׂריר עשׂוי להיעלם לאחר שיתיז עליו רופא העור חנקן נוזלי; כִּיפֵּחַ, קִיפֵּחַ – גבה קומה למעלה מן הרגיל, בעל רגליים ארוכות שלא בהתאמה: גיבח לא יישׂא גיבחת שמא תצא מהם תורן; רְחַב גֶרם – בעל גוף בריא ורחב עצמות, אדם חסון וחזק: הוא היה רחב גרם וכבַד צעד, אך זריז מבחורים דקיקים ממנו וקלי צעד; פָּנִים נְפוּלִים – פנים רזים וכחושים: על מצחה כרוכה רטייה, ופניה נפולים וחיוורים; מתחנחן, הִתחַנחֵן – התייפייף כדי למצוא חן, עשׂה העוויות ותנועות מלאכותיות של חן וגנדור כדי שיגדל חינו בעיני מישהו או כדי להשׂיג דבר מה: המזכיר החדש מתחנחן לפני המנהלת ומכרכר סביבה כל הזמן; מִשמָן – שוֹמֶן: הוא מתקשה להסתיר את משמני עורפו וכרסו; גַבחָן, גִיבֵּחַ – קירח מעל למצח, מי שנשרו שַׂערותיו בחלק הקדמי של ראשו: הוא היה מְגוּבָּח וחזותו אינה מלהיבה; גַבַּחַת – קרחת מעל למצח; מוקרח, מקורח, קֵירַחַת, קֵירֵחַ – 1. בעל קרחת, שמקצת שְׂעַר ראשו או כולו נשר [ההפך: קיוּוָץ]: אחי התינוק קירח לגמרי; לפנים היה לי הרבה שֵׂיעָר, אבל היום הוא קירח; מה נעשׂה כדי שלא נצא מקורחים ומדולדלים מן העסקה; 2. שאין עליו הכיסוי הטבעי שלו (כמו צמחייה, פרווה וכד׳): ההר הקירח מכוסה סלעים חשׂופים; התקרחות כללית – מחלה של נוגדנות עצמית, שבה נושר כל שׂער הגוף: הגבות, ריסים, בית השחי והמִפסָעָה; חֲסַר צורה – מכוער, לא אסתטי; מְעוּנָב – שיש לו מראה קר ורשמי: השבוע כינסנו לראשונה כינוס אקדמי לא מעונב במרכז המבקרים; זו הייתה החלטה פוליטית מעונבת ומחושבת; מַפְּלֵי בָּשָׂר – קפלי עור עבה בגוף שמן, בעיקר בשיפולי הבטן, הנראים כאילו הם נופלים מרוב כובד: מפלי בשׂרו מרתתים בלכתה; כְּרַסתָנוּת, כְּרַסתָנִי, כְּרַסתָן, כַּרסָן – בעל כרס גדולה, מי שבטנו בולטת מאוד: הכרסן מיטיב לאכול ומרבה שלא לזוז לשום מקום; הזבנית הייתה אישה באה בשנים, גוצה וכרסתנית ובעלת בשׂר; ביפן סוברים שהכרסתנות היא מסימני הזַלֶלֶת (בולימיה) והזְלוֹלֶת (גַ'נק פוּד); הִתנַוֵול, נוּוַל, נַוולות, ניוול, ניוֵל – ניבֵּל, כיער, השחית את היופי: בנות ישׂראל נאות הן, אלא שהעניות מנוולתן; לא רציתי שינוול אותי על בעלי; כשקפצה עליי זקנה, ראיתי שכל המרבה ימים מרבה ניוול; זה מתקשט וזה מתנוול ומוזנח; מְנוּוָלוּת, מְנַוֵול, מְנוּוָל – מכוער, מדכדך, חסר חן והדר: מה חטאו ילדים רכים שנגזר עליהם לחיות בעניות מנוּוֶלת? בנות ישׂראל נאות הן אלא שהעניות מנַוולת אותן; התנוולות, התנוול – התכער, נפגם יופיו: אינו דומה שיצא כעור ממעי אימו לאדם שיצא נאה ונתנוול; נַוולוּת – נבלות, מעשׂה נבלה, אופן התנהגותו של המנוול, מעשׂה מתועב: הוא לא חזר בו מדברי נוולותו; כמה מערביי יפו חיללו את דגל ישׂראל, ולא מובן מדוע לא גינו את נוולות הערבים; התכערות, הִתכַּעֵר – נעשׂה מכוער, יופיו נפגם, איבד מאוד מיופיו; איש כבד – איש שמן, כבד תנועה: הוא היה איש כבד מאוד, והיא כְּבדת תנועה, ולכן לא התאימו לקצב צעידתנו; כְּבדַת תנועה, כְּבַד תנועה – שאינו מתנועע בקלות, איטי, מסורבל; כְּבדַת מִשקל, כְּבַד משקל – שמשקלו כבד, שכובדו רב: הנער הצעיר התקשה בנשׂיאת השׂקים כְּבדי המשקל; רַע מַראֶה – מכוער; גִיבֶּנֶת, גִיבֵּן – מי שגבו מעוקם, בעל חטוטרת, בעל גבנון: חברתי הגיבנת היא בעלת גַבנון קל; לוּפיָין – בעל גבות עיניים עבות ושׂעירות: הוא היה לופיין וקצר שׂפם, שמיעט לדביר והרבה להקשיב; הַרחֵק מן הכיעור ומן הדומה לו – אל תיתן ידך למעשׂים או לבני אדם לא הגונים; לא תואר לו ולא הדר – צורתו אינה נאה, מראהו עלוב, מכוער ביותר: מתוך חזותו ניכר שלא תואר לו ולא הדר לו; דל חן – לא יפה; פנה אורו, פנה הדרו, פנה זיוו – סָר יופיו, נעלם הדרו וחינו: כשהצדיק בעיר הוא זיווה והוא הדרה, יצא משם פנה זיווה ופנה הדרה; בעל בָּשָׂר – אדם שמן: הפרות היו יפות מראה ובריאות בשׂר; בַּהֲרוֹת קַיִץ – נמשים, כתמים על הפנים מלהט קרני השמש: בהרות הקיץ כיסו את פניה ובקושי ראו את עיניה; נהג סלסול בעצמו – דקדק והקפיד על מראהו ועל הליכותיו, התהדר, התגנדר, התנהג בגאווה ובחשיבות, התנשׂא, דקדק והחמיר עם עצמו בהתנהגות או במראה חיצוני מעל המקובל, פעמים גם מתוך יוהרה והרגשת חשיבות עצמית: גם בלבושו התנכר הדודן מאחיו והיה נוהג סלסול בעצמו; הכחיש, כָּחַש – רזה, נעשׂה דל ורזה, נידלדל: והנערה כחשה ורפה כוחה מיום ליום; כתפיה הכחישו עד שבלטו מהן עצמותיה; שלושה דברים מכחישים כוחו של אדם; דל בשׂר – רזה, צנום, כחוש: הסוסה הזקנה ודלת הבשׂר השׂתרכה בכבדות לאורווה; ציימני, צַיימָן > (anorexia) אָנוֹרֶקסִיָה > אל־תיאבון, צַיימָנוּת – 1. הפרעה נפשית הניכרת ברצון כפייתי לרזות, בהרעבה עצמית ובירידה קיצונית במשקל, העלולה לגרום למוות: על הרוב נערות מתבגרות ונשים צעירות הן ציימניות; 2. סגפן, אדם המרבה בצומות ובתעניות: מעשׂה בבתולה ציימנית שרזונה ועצמותיה הבולטות העידו עליה שחייה נתונים בסכנה; כּוּלוֹ עור וַעֲצָמוֹת – רָזֶה ביותר, צנום וכחוש שאין עליו בָּשָׂר: המחלה פגעה בו ולמרות הטיפולים כיום הוא שבר כלי, ניטל כוחו וכולו עור ועצמות; כִּילְיוֹן מוח השִׁדרה, שַׁדֶפֶת (tabes dorsalis) – תהליך חולני של רזייה והתנוונות מוקדמת [הניוון האיטי הוא של תאי עָצָב וסיבי עָצָב שמעבירים מידע חושי אל המוח]; נֶזֶם זהב באף חזיר – חיצוניות נאה ותוך נבוב וריק, נעור מכל דעת, משל לדבר נאה או יְקר ערך שאינו מתאים לסביבתו העלובה: הזֵר היפה שהבאנו נראה בחדר המלוכלך הזה כמו נזם זהב באף חזיר; מלבושיו ההדורים הסתירו את בערותו ואת ריקנותו, בבחינת נזם זהב באף חזיר; לא כל הנוצץ זהב הוא – החזות החיצונית לא תמיד מעידה על טיב מעולה; לא תואר ולא הדר לו – חסר הוא סימן כלשהו של יופי, אין צורתו נאה, הוא נראה עלוב; גל של עצמות – אדם כחוש ורזה שכל עצמותיו בולטות; גופו גידים ועצמות – הוא כחוש ורזה: גופו של האסיר היה גידים ועצמות, ומחזותו ניכר מה עבר עליו בבית הסוהר; אל תסתכל בקנקן, אלא מה שיש בו – אל תשׂים לב לחיצוניות, אלא לפְּנים ולתוכן; חוכמָה מְפוֹאֶרֶת בִּכְלִי מְכוֹעָר – אדם חכם שאין מעשׂיו נאים והגונים, מסגרת עלובה לדבר רב־חשיבות; שקר החן והבל היופי – מידות נאות ומעשׂים טובים חשובים מן היופי החיצוני; העלים עיניו מכיעורה ונתן עיניו במעלותיה; כרסו כקומתו; אינו דומה אדם שיצא כעור ממעי אימו, לאדם שיצא נאה ונתנוון; אין יופי בלא דופי > אישה!

חקיקה! אפליה! דין!

כללי: חקיקה, חָקַק – פעולה או תהליך שבהם קבעו מוסד מחוקק או רשות מוסמכת חוק או חוקה או אימצו נורמה משפטית כללית; צידוק – משהו שעשׂוי להצדיק, נימוק מצדיק או הגיוני, הצדקה: אי־אפשר להעלות על הדעת כל צידוק למעשׂיהם המחרידים של הנאצים; דין – משפט, צדק, חוק, הלכה; סֵדֶר הדין הפלילי – הליך שיפוט של המשפט הפלילי, המתחיל בדרך כלל באישום פלילי רשמי כאשר האדם העומד למשפט הוא חופשי בערבות או כלוא, ומביא להרשעה או לזיכויו של הנאשם; צידוק הדין – קבלת גזר הדין בהסכמה, קבלת דין שמיים:

הנאשם קיבל עליו בהכנעה את צידוק הדין; **הצטדקות, הצטדק** – לימד זכות על עצמו, זיכה, טיהר מאשמה השתדל להצדיק את עצמו, להוכיח את צדקתו או לנקות את עצמו מאשמה, התנצל: הַפסֵק להצטדק כי אינך אשם במה שקרה; התבטאויות הנאשם נבעו מצורך נפשי להצטדק על מעשׂיו; **תום לב** – עיקרון משפטי התובע מכל הצדדים לפעול בהגינות, ביושר וללא כל כוונה מודעת לפגוע במישהו או להזיק לו; פִּברֵק, פִּברוּק ראיות > **בידוי ראיות, בָּדָה** – המציא ראיות שווא כדי להטעות רשות שיפוטית או ועדת חקירה בהליך שיפוטי בדרך של עדות שקר; הדיח לעדות שקר או שימוש ביודעין בראיה בדויה וכדומה; **הצהרה כוזבת** – מסירת ביודעין הודעה או ידיעה בכתב שאינה נכונה, ושיש בה משום התחייבות חוקית, והיא תשמש עדות בבית המשפט, לרבות פעולות אלה: מסירת אמרה או תרשומת כוזבת בהצהרה כחוק; השבת תשובה כוזבת על שאלה שנשאלה או ידיעה שנדרשה כחוק; הכנה או קיום של הצהרה כוזבת או חוזה כוזב או רשומות כוזבות, או זיוף הצהרה, חוזה או רשומות כאמור; שימוש במרמה, בעורמה ובתחבולה; **ביחד ולחוד** – קבלת אחריות במשותף ובנפרד, ולכן כל אחד אחראי גם בפני עצמו: שנינו ערבים להחזר ההלוואה ביחד ולחוד; **חלוקה יחסית, מידתי, מִידָתִיוּת** – עיקרון לשמירה על יחס נאות בין פעולה כלשהי שנוקטים ובין התכלית שלשמה נוקטים את הפעולה, היינו ההייתה הפעולה כנדרש (ולא מעבר לו), והאם הלמה את ערכי המדינה: הזכות להגנה עצמית כפופה לתגובה מידתית; פעמים עולות שאלות בעניין מידתיות התגובה הצבאית, היינו אם עוצמת התגובה מוצדקת נוכח הפגיעה שקדמה לה; **שִׁימוּעַ** – 1. הליך המתנהל לפני היועץ המשפטי לממשלה או לפני נציג מטעמו, שבו ניתנת הזדמנות לחָשוּד שהוא עורך דין או עובד ציבור להשמיע את טענותיו בטרם יוחלט להגיש כתב אישום נגדו: זכות השימוע נשללה מן השׂר כי במהלך החקירה סירב להשיב על שאלות החוקרים; 2. השמעה או קריאה בקול של פסק הדין, גזר הדין וכד׳ בבית המשפט לאחר שהוא נקבע, נרשם ונחתם, כדי שיישמע: עם סיום שימוע גזר הדין יצאו השופטים מן האולם, והנאשם נלקח לבית הסוהר; **קוּלה** – הקלה: בית הילל נוטה לקוּלה, קוּלוֹתיו של א הן כחומרותיו של ב; **הסרת פליליות** – הפיכת התנהגות פלילית להתנהגות שאין עליה עוד אחריות פלילית, אך עדיין המעשׂה אסור מבחינה מנהלית או אזרחית; לֵגָלִיזַציָה > **התרה לפי חוק** – מתן תוקף חוקי לדבר אסור על פי החוק והפיכתו לחוקי: השימוש בקנבּוֹס יש הדוגלים שצריך להסיר את הפליליות, ויש הסוברים שצריך להתירו לפי חוק; החזקת מטבע חוץ על ידי אזרחים והמסחר בו הותרו לא מכבר לפי חוק; **סעד משפטי** – סיוע משפטי, בעיקר מכספי ציבור, במימון הוצאות משפטיות, הניתן למי שאין ביכולתו לעמוד בהן: ארגון הנשים נָעֲמָ״ת מעניק סעד משפטי לנשים; **סוּבּיוּדִיצֶה** – דבר שנידון בפני בית המשפט, שנמצא בהליך משפטי ולכן אסור בדיון פומבי; מוֹדוּס וִיוֶנדִי > **הֶסדֵר בְּפוֹעַל** – אִפשור לזולת לחיות ללא הפרעה, מתוך סובלנות הדדית; **הודעת בעל הדין כמאה עדים** – אם הודה בעל הדין הנתבע, התובע פטור מלהביא עדים לחיזוק תביעתו; **עינוי הדין, עינה את הדין** – דחה את מתן פסק הדין או את ההוצאה לפועל של גזר הדין (במיוחד של גזר דין מוות), עיכב את מהלך המשפט לזמן רב ללא סיבה מוצדקת, גרם לסחבת בהליכים המשפטיים: יותר מחמש שנים של עינוי דין התנהל נגדו, ומעל צווארו הייתה מונחת חרב חדה של הרשעה; **דיבר על ליבו של פלוני** – ניסה לשכנעו, שידל אותו בדברים הכובשים את הלב, ניסה לפתותו, ניסה לפייסו בדברי נועם, ביקש ממנו שיתרצה לו: שעות ארוכות דיבר על ליבה, אך היא לא נתרצתה; **כוח שיפוט, כושר שיפוט** – היכולת לשפוט, הכושר לשפוט ולהוציא משפט צדק, שיקול דעת ותבונה המאפשרים למישהו להבחין בין טוב לרע ולקבוע עמדה נכונה בעניין מסוים: בחרנו בו לבורר כי אנו סומכים על הגינותו ועל כושר שיפוטו; **בכפפות משי, טיפל בו בכפפות של משי** – נהג בו ברוך ובעדינות, לא מיצה עימו את עומק הדין, בעדינות, ברכות רבה, בהתחשבות, בזהירות ובוותרנות: הוא אדם רגיש ופגיע מאוד, עליך לנהוג בו בכפפות של משי; **המלצה, הממַלִיץ** –דיבר בזכות פלוני או דיבר על דרך הפעולה הנבחרת, הגן על מישהו או על משהו: **מֵליץ יושֶר** – מדבר בזכותו של אדם אחר, מַמליץ: יש עליו מליצים רבים להגיד את טוב ליבו; הנה אדוננו המלך שהליץ על היהודים כפליים ממה שהלצתי; **סִנגֵר, לימד זכות, לימד סנגוריה על פלוני** – טען לזכותו, אמר דברים לזכותו של מישהו, סנגר עליו, הביא ראיה לטובתו: פעילותו רבת השנים למען העם והמדינה ראויה שתלמד עליו זכות ותעמוד לו בבוא בית המשפט לחרוץ את דינו; **היפך בזכותו** – לימד עליו זכות, השתדל להצדיקו, ניסה לשכנע שהוא אינו אשם, השתדל למצוא עבורו ׳נסיבות מקילות׳; **דין תורה** – כינוי למשפט על־פי ההלכה לפני רב כדיין יחיד או לפני בית דין, בניגוד ל׳ערכאות׳ שהוא בית משפט חילוני: בסכסוך משפטי בקהילה החרדית נהוג לתבוע את הצד השני לדין תורה, ולא לפנות לערכאות; **ההכרֵחַ לא יגונה** – אין לגנות אדם על מעשׂה שעשׂה מתוך לחץ או כפייה; **סיבה הכרחית** – סיבה, מצב או נסיבות בלתי נמנעות שבהם מעשׂה מסוים הוא גורם מהותי לפגיעה או לעוולה מסוימת, ובלעדיהם הפגיעה לא הייתה מתרחשת; **תוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם** – חוק אחד וזכויות מלאות יחולו על אזרח המדינה ועל הגֵר שבה; **חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת** – 1. חסד אמיתי שעושׂים לאדם שלא בפניו ושלא על מנת לקבל תודה או פרס: כל חסד שהוא שלא בפניו הוא חסד של אמת, אבל חסד שבפניו הוא חסד של חנופה; 2. כינוי לחסד אחרון שגומלים למת על ידי הלווייתו או התעסקות בקבורתו: אם תעשׂה חסד לאחר מיתתי, הוא חסד של אמת; **בִּזכוּת, ולא בחֶסֶד** – דבָר שמַגיעַ כַּדָת וכַדין; אינסטַנצייה > **עַרכָּאָה** – אחת משְלוש הדרָגות של בית המשפט במערכת המשפטית: הנמוכה שבהן היא בית משפט השלום, הבינונית – בית המשפט המחוזי, והגבוהה – בית המשפט העליון: לאחר ששמע את פסק הדין של בית המשפט, החליט לערער עליו לפני ערכאה גבוהה מזו; **אמצע שליטה** – 1. זכות הצבעה באסֵפה כללית של החברה; 2. זכות למנות דירקטור או מנַהל כללי של החברה; 3. זכות להשתתף ברווחי החברה; 4. זכות לחלק ביתרת נכסי החברה לאחר תשלום חובותיה בעת פירוק; **עִרעוּר, עִרעֵר** – 1. מי שהגיש ערעור לערכאה משפטית גבוהה לדון מחדש בפסיקתה של ערכאה משפטית נמוכה ממנה ולשנותה או לבטלה: בית המשפט דחה את תביעת המערער והותיר את פסק הדין על כַּנו; 2. מי שהתנגד למשהו, הסתייג ממנו או טען נגדו, קבל עליו, התלונן עליו: יש תלמידה אחת שתמיד מערערת על דברי המורה; **עַרעַר** – ערר, ערעור, טענה נגד דבר: כל מי שיש לו ערער יבוא ויאמר; **עֲרָר** – התנגדות רשמית, השׂגה לגבי החלטה של רשות מנהלית, ועדה וכד׳, המוגשת על־פי החוק לרשות או לסמכות גבוהה יותר: שׂר האוצר הגיש ערר לממשלה על החלטת ועדת השרים לענייני חקיקה לתמוך בהעלאת שכר המינימום; אַקטִיבִיזם שיפוטי > **פעילתנו שיפוטית** – גישה משפטית שלפיה בית המשפט משתתף בקביעת הנורמות המשפטיות במדינה, מבקר את הרשות המבצעת ואת הרשות המחוקקת, ופעמים גם מתערב בהחלטותיהן: יש הרואים בביטול החלטה של ערכאה נמוכה על ידי ערכאה גבוהה יותר סוג של פעילנות שיפוטית; **שורת הדין** – המצב החוקי, הצדק המוחלט, הנוהג לפי הדין ולפי החוק: לפי שורת הדין יש להשעותו מעבודתו בשל הטרדה מינית; **לפנים משורת הדין** – הקלה וויתור־מה לגבי החוק המוחלט, נוהַג בסלחנות ובמידת הרחמים, כלומר פחות ממה שהדין מחייב; **קִניָין רוחני** – יצירה או המצאה שמקורה ביצירתיות (כגון יצירה ספרותית או אומנותית, רעיון, המצאה, תהליך תעשׂייתי), שאפשר לבקש עליה פטנט, זכות יוצרים, סימן מסחרי וכו׳; **צידק עליו את הדין, הִצדִיק עָלָיו אֶת הַדִין** – הודה כי גזר הדין שנגזר עליו נכון וצודק הוא, קיבל באהבה את הייסורים או את העונש הקשה אשר באו עליו, נכנע לגורלו והשלים איתו: כשמתה עליו אשתו, הצדיק עליו את הדין ולא הרהר אחר מידות הקדוש ברוך הוא; משפטיזציה > **מִשפּוּט** – תהליך גובר של מערכת המשפט הממירה או המשלבת סוגיות פוליטיות, מוסריות, חברתיות וכד׳ בתחום המשפט; **צֶדֶק מְאַחֶה** – [בדין הפלילי] התמקדות בצורכי הנפגע והעבריין, במקום למצות את החוק היבש או להעניש את העבריין, כלהלן: העבריין יתמודד עם מעשׂיו, יקבל עליהם אחריות, יגנה את העבירה שעשׂה ואת הפגיעה באדם אחר, יבקש סליחה ויפצה את הנפגע, הכול כדי לאחות את הפגיעה ולאפשר לנפגע להתאושש מהחוויה שעברה עליו; **אוזלַת הורוּת, אִי־מְסוּגָלוּת הוֹרִית** – התנהגות של הורה שלא סיפק הדרכה, טיפול או תמיכה נאותים לַילדוֹ; התעלל, הזניח או נטש אותו; יש לו היסטוריה עדכנית או ארוכת שנים של שימוש בסמים או של מחלת נפש;

<u>אפליה</u>. **הפליה, אפליה** – יחס לא שוויוני, עוין ומזיק לבני אדם מודרים או דחויים, הניכר בהשקפה, בפעולה או בטיפול שיש בהם דעות קדומות. היחס מבוסס על השוני בין בני אדם בתחומים, כגון גיל, מִגדר, גזע, צבע, תרבות, דת, עדה, שׂפה, לאום, זהות, נטייה מינית, מעמד חברתי־כלכלי; **הִפלָה** – נהג מנהג לא שוויוני (לטובה או לרעה), הכרוך בטיפול שלילי, עוין ומזיק כלפי אדם או קבוצה מתוך דעה קדומה, משׂוא פנים וכד׳, וכן – הבחין, פסַל או העדיף על יסוד גזעי, צבע עור, מין, דת, גיל, השקפה מדינית, מוצא לאומי או חברתי, והתוצאה היא פגיעה בשוויון, בסיכוי או בתנאי העבודה או ביטולם: מבחינים בין אפליה אישית, מינית, חברתית, אתנית, גזעית, הפוכה, מוסָדית, מגדרית; **אפליה חברתית** – יחס שונה ליחידים בעטיים של רקע תרבותי, מעמד חברתי, הישׂגי השׂכלה או הבחנה חברתית־תרבותית אחרת, כגון צבע או מוצא; אפליה מתקנת > **אפליה הפוכה** – יחס מועדף שנוי במחלוקת של נשים וגברים שהופלו לרעה שנים על ידי קידומם למִשׂרות, להטבות וכד׳; **אפליה מתקנת** – מדיניות שנויה במחלוקת שנועדה לקדם אנשים מקבוצות מיעוט או ממעמד מוגן אחר ולתת להם הזדמנות שווה בחינוך, בתעסוקה בפוליטיקה וכד׳ על ידי דרישה לגיוסם הפעיל או לקידומם; **אפליה מִגדרית** – אי־מתן הזדמנות שווה לבני מִגדר מסוים, שאינו נובעת משׂנאת האחר, אלא מתפיסתו כשונה, למשל, הפרדה בין המינים, כגון הופעות שירה בהפרדה; הבדלים חוקיים בין גברים לנשים בהקשר למשך השירות הצבאי; זמינות שונה לתפקידים בשירות הצבאי; גיל פרישה שונה מתעסוקה לגמלאות; תשלום דמי

מזונות; קו הפרדה אתני, קו הפרדה לפי צבע – קבוצת מחסומים חברתיים או משפטיים המפרידים כהי עור או שוני גזע מאנשים לבנים (כגון הגבלת הידודיות חברתית או דרישת מתקנים נפרדים) ומונעת מאנשים צבעוניים לממש זכויות והזדמנויות שיש ללבנים; נִגְרַע – הופלה לרעה: למה ניגָרע בירושה; גִזְעָן – אדם הניכר בדעות קדומות, באפליה או בעליונותו כלפי בני אדם מגזע מסוים, והוא נוקט נגדם גישה מפלה על בסיס הבדלי צבע, דת, מין, מוצא, עדה, לאום, גיל וכיו״ב: אנו חוקרים תלונות על התעללות גזענית; גִזְעָנוּת – ההשקפה כי גזע בני האדם קובע את תכונותיהם ואת אופיים, וכי יש גזעים עליונים ויש גזעים נחותים, לרבות התנהגות מפלה המבוססת על השקפה זו, כגון גזענות מוסדית או גזענות מדעית: גזען הגזענים היה היטלר בעטיין של השלטת עליונותו ותורת הנאציזם שלו; גִזְעָנוּת מִשְׁתַלֶּטֶת – גזענות גלויה, פעמים ממסדית, שבה הקבוצה המופלית מנוצלת לשירות הקבוצה המפלה; גִזְעָנוּת סוֹלֶדֶת – גזענות הניכרת בסלידה מן הקבוצה המופלית ובהימנעות ממגע עימה, לא בהכרֵח מתוך מודעות ופעמים בניגוד לדעות המוצהרות; צבעוני, כושי > שחור – כינוי לאדם שְׁחור עור; טיפול מפלה – תהליך שבו מתפתח מעמד מִדרגי בחברה או בקבוצה, כגון במוסד לטיפול מבוגרים, שיש בו טיפול מפלה המתבסס על גיל, על מין, על רמת ניידות או על ליקוי גופני; מוּרעָל – ספוג וחדור דעות נפסדות ומזיקות, חדור מרירות, טינה, איבה וכד׳: בני אדם המורעלים בשִׂנאה גזעית אינם רשאים לעסוק בענייני עולי אתיופיה; באווירה מורעלת זו של הוקעת ׳מצעד הגאווה׳ אין טעם בהמשך הדיונים; מְקוּפָּח, קוּפַּח, קיפוח, קִיפֵּחַ – 1. הפלה לרעה, התנהג אל מישהו בצורה פחות טובה או לא הוגנת לעומת התנהגותו לאחרים, מנע ממישהו דבר המגיע לו או דבר שהיה יקר לו: למה קיפחו אותי על בסיס השתייכות או אי־השתייכות לקבוצה חברתית, למעמד או לקטגוריה מסוימים; 2. איבד קרוב, ידיד, שָׁכַל: במלחמה האחרונה קיפחנו רבים מטובי בנינו; 3. מנע ממישהו דבר המגיע לו או דבר שהיה יקר לו; הפסיד: קיפח את ימיו בישיבה במקום ליהנות מהבלי העולם; נְטַאי – העדפה או נטייה, פעמים בלתי מודעת, שאינה מאפשרת שיפוט הוגן ולא חד־צדדי: אני מכיר את הנאשם, ולכן הנטאי שלי מונע בעדי לשפוט אותו; מוּטֶה – שיש בו נטיית הלב לטובת צד אחד ולרעת צעד אחר, ולכן אינו הוגן ואינו אובייקטיבי: נראה כי חישוב הפיצויים מוטה לטובת חברת הביטוח, ולא לטובת הנפגע; מְנוּטֶה – שיש לו נְטַאי [= נטייה לנקוט עמדה לצד זה או אחר] כלפי מישהו או כלפי משהו: השופט דחה את הטענה כי הוא מנוטה כלפי הנאשם; חד־צדדי, חַד־צִדָּדִיּוּת – נטייה לצד אחד בלבד, ראִיית צד אחד בלבד של הדבר: כדי שלא יואשמו בחד־צדדיות, הזמינו מארגני הכינוס נואמים מכל קצווי הקשת הפוליטית; נָטָה את הדין, הטיית הדין, היטה את הדין – שפט שלא ביושר על ידי העדפת אחד הצדדים, עיוות את הדין: על פני הדברים נראה שנטיתי את הדין, למעשה שפטתי משפט צדק; הִטה את דעתו, הטיית דעת – משוֹא פנים, שינוי דעה בשל טובת הנאה: יש שופטים שאינם נזהרים בקבלת טובת הנאה, ולכן יש חשש להטיית דעת; גילני, גילנות – יחס מפלה כלפי בני אדם בשל גילם, בעיקר כלפי ילדים וזקנים. היחס ניכר בדעות קדומות כלפיהם, בהֶטפסים (סטראוטיפים) שליליים (למשל, שאינם בריאים, חסרי אונים או חסרי יכולת), בהפלייתם לרעה, בעיקר בתעסוקה ובבריאות: מעשׂה גילני הידוע לכול שמאלצים אותך לפרוש מהעבודה בשל גילך; סקסיסטי > מִינָנִי, סקסיזם > מִינָנוּת – אפליית בני אדם בשל מינם או מגדרם, ובעיקר אפליית נשים לרעה והתנהגות אליהן כאל יצורים נחותים או כאל אובייקטי מין. מיננות קיצונית עלולה לטפח שׂנאת נשים, הטרדה מינית, אונס וצורות אחרות של אלימות מינית [מניעיה – מנהגים, נורמות חברתיות או תרבותיות, אמונות, פעולות מפלות ודעות קדומות המכוּוָנות נגד אחד המינים או המגדרים. האפליה ניכרת ברמת הפרט, הארגון והתרבות וכוללת יחס לא שוויוני שאולי אין להבחין בו כי הוא חלק מהתנהגות יום־יומית או נתפס כחסר חשיבות, כגון אי־שוויון במקום העבודה]; מִינָאוּת – עמדה של עליונות האדם על המינים בעולם החי; שֶׁם פְּדוּת – הַפלָה לטובה בין א׳ לב׳; מִשפָּט קָדוּם, דֵעָה קדוּמה – דעה משוחדת או לא אובייקטיבית המֵביאה לידֵי הַפלָיה או לידי שׂנאה ופעמים לידי אלימות, דעה חסרת ביסוס שאדם מחזיק בה קודם שבחן את העובדות לאשורן: האנטישמיות מבוססת בעיקרה על דעות קדומות: הרוצה לשפוט משפט צדק חייב להיות משוחרר מדעות קדומות; אוֹי לַדּוֹר שֶׁשּׁוֹפְטָיו צְרִיכִים לְהִישָּׁפֵט – אוי לדור ששופטיו אינם הגונים בדין: עורכת הדין תבעה את השופט לדין משקרא לה ללשכתו וניסה להטרידה מינית, אוי לדור ששופטיו צריכים להישפט; נָשָׂא פָּנִים – הכיר לטובה, הִטה את הכף שלא כדין, הִפלה לטובה: השופט הזה לא נשׂא פנים אף לא לנשׂואי פנים; משׂוא פנים – העדפת אדם על אחרים בשל חשיבותו, קרבתו, ידידותו וכדומה, הפליה לטובה, התנהגות סלחנית או ותרנית מסיבות לא ענייניות, העדפת אַחד הצדדים בדין: ההחלטה בהנהלה התקבלה משיקולים ענייניים בתום לב וללא משׂוא פנים; נָשָׂא פָּנִים, הִפְלָה לְטוֹבָה, הִכִּיר פָּנִים בַּמִּשפָּט, הטיית הדעת, הִטה את הדין – נשׂא פנים, הָדַר פנים, הִפלה לטובה או לרעה, נהג במשׂוא פנים, היטה את הדין: לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט, כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן; אני מתחייב לשפוט משפט צדק, שלא להטות משפט ולא להכיר פנים; כָּפָה הסִיָּיח את המנורה – השופט הטה את הדין לפי השוחד גדול הערך שקיבל לפני המשפט, ולא לפי השוחד הקטן שקיבל; בקי בְּהַטָּיָה – יודע לעקוף דברים ולסלפם לטובתו ולהנאתו; דין פרוטה כדין מאה – עיוות בדבר הקל ביותר הוא כעיוות בעניין חמור, אין לזלזל גם בקטנות; אֵיפָה ואֵיפָה – הפליה בין בני אדם, משׂוא פנים: אין המפקד אמור לנהוג בחייליו איפה ואיפה; אות קָלון – סימן בתלבושת להפליה, כגון הטלאי הצהוב (בצורת מגן־דוד) בגטו; הַבֵּיאָס קוֹרְפּוּס > הַבֵּאָס קוֹרפּוּס – צו שמוציא בית משפט ומורה להביא לפניו עציר או אדם אחר כדי לבדוק את חוקיות החזקתו: הבאס קורפוס הוא הליך משפטי להבטחת חירות האזרח; אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה? – ההורים חטאו ובניהם יסבלו וייענשו על חטאי הוריהם: משהופר שלום הבית, נפגעו הילדים – אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה; חָם חָטָא וּכְנַעַן נִתקַלֵּל? – אם האב חטא בנו ייענש? הייתכן שהאשם האמיתי ייפטר בלא כלום, והחף מפשע יישׂא בעונש; הִפלה בפלוני – הפלה לרעה, קיפח אותו: מדוע מפלים בי בשל צבעי; הטיית כף המאזניים לטובת צד אחד, הִטָה את כף המאזניים לטובת צד אחד – הפליה לטובה צד אחד: הֵיעדר ניתוח ימנע הסקת מסקנה בדבר סיבת המוות, והיא תישׂאר בגדר נעלם או בגדר ספק המונע להטות את כפות המאזניים לטובת מי שהצדק עימו; תקרת זכוכית (glass ceiling) – מחסום פסיכולוגי, חברתי או ארגוני לא רשמי ובלתי נראה במִדרג הארגון או החברה, המונע מבני אדם בעלי כישורים (במיוחד נשים ובני מיעוטים) להתקדם בסולם הדרגות או התפקידים ולהגיע לתפקיד הבכיר בארגון אף שאין כללים רשמיים למנוע מהם לקבל את המשרות הללו: היא אחת מקומץ נשים ששברו את תקרת הזכוכית בעסק; אֵין חוֹכמָה לְאִישָּׁה אֶלָּא בְּפֶלֶךְ [= מַסרֵגה, כישוֹר] – דעה קדומה על האישה שעליה להסתפק באריגה ובתפירה: בעבודות משק בית, ולא לעסוק בלימוד תורה והלכה; גם אפליה מתקנת היא סוג של אפליה

החמרה, עוול. חוּמרָה – 1. מצב של אירוע, מעשׂה וכד׳ שהם רציניים, מכריעים או מסוכנים, ועל כן דרושה להם תגובה מיוחדת: בשל חומרת הפציעה הוחלט להטיס את הפצוע לבית החולים; 2. תכונתה של פעולה חמורה, שלילית או מזיקה במיוחד, שיש בה חריגה קיצונית מן הכללים: מאחר שלא היה מודע לחומרת העבירה, לא ציפה שיוטל עליו עונש כה כבד; 3. התכונה של החלטה, של הוראה וכד׳ שהן קשות, דרסטיות, מחמירות: הנאשם ביקש לערער על חומרת גזר הדין; 4. רצינות, קשיחות, נוקשות, תקיפות וכד׳ הניכרת בהבעת הפנים, באופן הדיבור או בהתנהגות של מישהו: פסק הלכה זה אינו מוסכם על הכול ורבים רואים בו חומרה יתרה; בחומרה – בתקיפות, בקשיחות, בצורה קשה וחמורה: המשטרה הגיבה בחומרה על המתפרעים ונקטה צעדים מרחיקי לכת נגדם; לחומרה – לצד המחמיר, באופן מחמיר, כדי לצאת גם ידי הדעה המחמירה: המסקנה שהגעת אליה נראית לי מרחיקת לכת לחומרה; בית המשפט שמע את טענות הצדדים לחומרה ולקוּלה; מְעוּוָּל – מקופח, מי שעשׂו לו עוול; דָן אותו בּרותחין – האשימו קשות, תקף אותו בחריפות: בכעסי הרב דנתי אותו ברותחין; השתלה, השתיל, שתילה, שָׁתַל – החביא חפץ מסוים ברשותו של מישהו, לרוב למטרות שליליות: כשטיילנו ניסו לשתול סמים בכבודת היד שלי; נידון ברותחין, נידון ברותחים – הואשם קשות, הותקף בחריפות: פלוני נידון ברותחים ונערים התקלסו בו; מְעַוֵּל סְבִיבָה – מזהם ברשות הרבים; דן אותו לכף חובה – הרשיעו, האשימו; אי־לגלי > בלתי חוקי, לא חוקי, אי־חוקי – שהוא בניגוד לחוק: הסתננות לארץ היא בלתי חוקית; שחור – לא חוקי, שאינו באישור השלטונות [לרוב בצירופים כגון ׳כסף שחור׳, ׳כלכלה שחורה׳, ׳הון שחור׳]: הקבלן נתפס בניסיון להלבין כסף שחור; הסתננות, הִסתַנֵּן – התגנב, חדר בסתר או בחשאי למקום מסוים, חצה את הגבול למדינה זרה או עוינת בלא היתר או אשרת כניסה, לעיתים למטרות ריגול, פיגוע וכד׳: שלטונות ההגירה לכדו את המהגר שניסה להסתנן ארצה באופן לא חוקי; הוציא מחוץ לחוק – הכריז על מישהו או על משהו שאינו חוקי, הכריז שחוקי המדינה אינם חלים עליו: הפרלמנט החליט להוציא את הרשימה האנטישמית אל מחוץ לחוק; הוצא מחוץ לחוק – הוכרז כלא חוקי, הוכרז כדבר האסור על־פי החוק: הרשימה הגזענית הוצאה אל מחוץ לחוק; זעק חמס, צעק חמס – התאונן מרות על העוול שנעשׂה, מחה נמרצות, צעק והתלונן בתוקף על עוול שנגרם לו: כל אדם אחר במקומו לא היה מתעטף בשתיקה אלא היה צועק חמס על ניסיון להעליל עליו עלילות שווא; בן סורר ומורה – בן עיקש שאינו מציית להוריו והוא נידון על שם סופו; חוּמרֵי חוּמרוֹת – חומרות והקפדות יתרות: הזכויות ניתנו בצרות עין, בקמצנות, בדקדוקי עניות ובחומרי חומרות; בכל חומרת הדין, בכל חומר הדין – מיצוי החוק בכל חומרתו, מתוך הקפדה יתרה, ללא רחמנות: התובע דרש להעניש את הנאשם בכל חומר הדין; אדם מוּעָד לעולם: בין שוגג ובין מזיד, בין עֵר בין יָשֵׁן – אדם מותרה תמיד ואחראי

לכל מעשׂיו, אין אדם יכול לפטור עצמו מאחריות בשום אמַתלה, כגון שלא התרו בו או שלא ראה או שלא ידע את החוק; אי־ידיעת החוק אינה פוטרת מעונש (בהנחה שכל אדם מודע לקיומם של החוק ושל האיסור הפלילי אף אם אינו עורך דין או שופט); לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות, איש בחטאו יומת; פעמים החיים חזקים מן החוק; לרוב החוק לוכד את דגי הרקק, אך קצרה ידו מלפגוע בלוויתנים; עולות תהיות על מצבה של הדמוקרטיה, על החוק ועל שלטון החוק, על הערכים ועל הֵיעדר הערכים, על קבוצות כוח גדולות בעלות אינטרסים שלא בחר בהן העם המניעות בפועל את חיינו; הקפדנות – מיעוטה יפה וריבויה קשה; סִייג סְייָג שקשה לעמוד בו

חוק, דין, חוקי. חוק, חָקַק –הורה רשמית באופן מחייב, בדרך כלל בכתב, המוסד המחוקק במדינה והוראתו חלה על כל הציבור; נורמה משפטית המופנית לכלל הציבור; דין – משפט, צדק, חוק, הלכה; דיני דינים – דינים וחוקים רבים; פסק דין – החלטת בית המשפט אם הנאשם אשם או זכאי בסעיפי התביעה שנתבע; הקלה בעונש, הקל בעונשו, הומתק דינו, המתקת דין, המתקת העונש, המתיק את עונשו, המתיק את הדין, המתיק את דינו – הקל בעונשו, הפחית את חומרת העונש שקיבל בגזר הדין: צוות השופטים החליט להמתיק את עונשו של הנידון למוות; הרשעה, הורשע, הִרשִׁיעַ – חִייב נאשם בדין במשפט פלילי, קבע כי הוא אשם בעבירה פלילית: השופט החליט להרשיע את הנאשם בכל העֲבירות המיוחסות לו בכתב האישום וגזר עליו מאסר בפועל; עֲתִירָה, עָתַר – 1. ביקש רשמית מבית משפט לקבל סעד משפטי, להוציא צו וכד׳, ביקש להוציא צו על תנאי מבית המשפט העליון בשבתו כבית הדין הגבוה לצדק: בית המשפט העליון קבע שאין לעתור לבג״ץ בעניין שבו אפשר לתקוף את ההחלטה בדרך של ערעור; 2. ביקש, התחנן, התפלל; נחרץ דינו, נגזר דינו – נגזר עליו לעשׂות או להיות דבר מה, נגזר עליו לעשׂות משהו, הוא נדון לכך: מלכתחילה נחרץ דינו ב׳משפט השׂדה׳ שנעשׂה לו באמצעי התקשורת; חילוט, חילט– תפס רכוש בתור קנס על עבירה פלילית; נדון, נידון – נשפט, עומד לדין: הנידון ביקש רחמים משופטיו; הֲלִיך – 1. פעולה, צעד או שלב הנעשׂים בדיון משפטי (בבית דין, בבוררות וכד׳) או מנהלי: בתקנון קופת החולים מפורטים הליכים לבוררות בתביעות חברי הקופה; 2. צעד או פעולה מתוכננים שנוקטים להשׂגת מטרה מסוימת: אתמול נפתחו ההליכים לקראת הרכבַת ממשלה חדשה, וכן – הליך אזרחי, הליך הדחה, הליך מנהלי, הליך פלילי, עיכוב הליכים; חֵטא – עבירה שהעונש המרבי עליה הוא מאסר עד חודש או קנס קטן שסכומו נקבע מפעם לפעם בתקנות: הנער קיבל קנס על חֵטא חציית הכביש באור אדום; עוון – עבירה הקַלה מפֶּשע והחמורה מחטא, עונשהּ מאסר של בין חודש לשלוש שנים; שיחוד, שִׁיחֵד – נתן שוחד ושלמונים, העניק שלא כחוק כסף, שירות או טובת הנאה כלשהי לאדם מסוים (לרוב עובד ציבור) כדי שיסייע לו: הוא מואשם בניסיון לשחד פקיד בכיר במס הכנסה; לקח שוחד, תיווך בשוחד, שיחד, שׁוֹחַד, נתן שוחד – נתן כסף, שווה כסף, שירות, טובת הנאה או כל תמריץ אחר באופן לא חוקי או לא הגון למישהו בעל מִשׂרת אמון כדי להשפיע על שיקול דעתו או על התנהגותו: השוטר הואשם בלקיחת שוחד תמורת ויתור על הדוח לנהג; הוזק, הזיק, ניזַק, נִיזוֹק – נפגע, נגרם לו הפסד בגופו או ברכושו: מטע הבננות ניזוק מגל הקור; נְזִיקִין, נְזִיקִים, נֶזֶק – פגיעה בתקינות, בשלמות או בתפקוד של משהו, פגיעה בגוף או ברכוש, שם כולל לחבָלה ולפגיעה שגרם אדם או רכושו לאדם אחר או לרכושו: הנזק שגרם למכוניתי אינם ניתנים לתיקון; רשלנות – התנהגות שבמהלכה אדם גרם נזק בלי שהיה מודע לטיב מעשׂיו, לנסיבות או לתוצאות המזיקות של התנהגותו, אף שהאדם הסביר היה יכול להיות מודע לפרטים אלו בנסיבות דומות. יש שהרשלנות היא אי־אכפתיות, חוסר דיוק, אי־מתן תשׂוּמַת לב לפרטים: עבודת הנגרות נעשׂתה ברשלנות, והפגמים בה בולטים לעין; לא הרי רשלנות רפואית כהרי רשלנות מקצועית: זה עניינו דיני נפשות, וזה דיני ממונות; צד לעבירה > שותף לדבר עבירה, שותף – שותף פעיל או סביל לביצוע עבירה, מי שעבר עבירה עם מישהו אחר או מי שידע על ביצועה ולא הודיע לרשויות: המביא אחר לידי עשׂיית עבירה בשכנוע, בעידוד, בדרישה, בהפצרה או בכל דרך שיש בה הפעלת לחץ, הוא משדל לדבר עבירה ושותף לו; הֶצדֵק – מעשׂה המאשר כי העשׂייה או המחדל הם נכונים וצודקים; צורך > הֶצדֵק הָרַע בְּמִיעוּטוֹ – מעשׂה המצדיק עבירה על החוק שהיא הרע במיעוטו: הריגת מנע (׳סיכול ממוקד׳) או שימוש בכוח בחקירה ביטחונית הם דוגמות להצדק הרע במיעוטו; הַצדָקַת הַדין, הצדיק עליו את הדין – נכנע לגורלו והשלים איתו; קיבל באהבה את הייסורים שבאו עליו, מתוך אמונה שכך גזר עליו אלוהים שדינו דין צדק: כשמתה עליו אשתו הצדיק עליו את הדין ולא הרהר אחר מידותיו של הקדוש ברוך הוא; חוסר פניות, חֲסַר פְּניות – הוגן ומאוזן, בלתי תלוי, אובייקטיבי, לא חד־צדדי, לא משוחד, לא מוּטה: יש מקום לצפות לכך ששופט יהיה חסר פניות: בחרתי בבורר חסר פניות שיכריע בסכסוך; בית דין של מעלה – המעמד האלוהי הקובע לפי האמונה הדתית אם אדם חוטא או רשע וחורץ את גורלו בעולם הבא; בֵּית דִין שָׂדֶה – בית דין ארעי ומאולתר שבא לשפוט בהליך מהיר ומקוצר על עֲבֵירות שנעשׂו בשטח, בעיקר תוך כדי פעילות צבאית; כינוי למערכת משפטית לא רשמית החורצת משפט בחופזה בלי לרדת לעומקם של דברים: בית דין שׂדה של המחתרת האשים את החבר בבגידה וגזר עליו גזר דין מוות; משפט שָׂדֶה – 1. משפט שנערך בבית דין שׂדה בעת לחימה, ומותר להטיל בו כל עונש כולל עונש מוות: בית דין שׂדה הרשיע והוציא להורג את מאיר טוביאנסקי על לא עוול בכפו; 2. כינוי למשפט לא רשמי שנערך בחופזה ולא בערכאה שיפוטית: סגל המורים ערך למורה משפט שׂדה קודם שהוגשה תלונה למשטרה; משפט ציבורי – 1. מערכת חוקים הקובעת את מבנה הארגון המדיני ומוסדות השלטון, את דרכי כינונם, תפקידיהם ואופי פעולותיהם ואת היחסים שבין האדם לשלטון. מערכת זו היא ענף משפטי שתכליתו להסדיר את היחסים בין יחידים (אזרחים, חברות) לבין המדינה, ובענף זה כלולים המשפט החוקתי, המשפט המִנהלי והמשפט הפלילי; 2. דיון פומבי בנושׂא מסוים הערוך במתכונת של משפט (עם תובע, סנגור, שופטים, עדים וכד׳); דִינֵי מִשפָּחָה – החוקים העוסקים בבעיות אישות, נישׂואים וגירושים, משמורת ילדים, מזונות; דינֵי מָמונות – ענף בחוק העוסק ביחסים בין יחידים או מוסדות בענייני נכסים, כגון בעלות על רכוש, גרימת נזקים, יחסי מעסיק־מועסק, סכסוכי שכנים ושותפים, הונאה במסחר וכד׳; דִינָא דְמַלכוּתָא – דִינָא, דין המלכות דין הוא – יש לקיים את חוקי המדינה ולציית להם: אף שאין פקודות הצבא נראות לך, דין המלכות דין הוא; הצהרה בשבועה – הצהרה משפטית ובה שבועת המצהיר על נכונות התוכן הנמסר: העד מסר הצהרה בשבועה על פרטי התאונה; דינֵי עונשין – המשפט הפלילי או החוק הפלילי: דיני עונשין עוסקים בעֲבירות פליליות, ואילו דיני נזיקין בעוולות אזרחיות; הלנת דין – דחיית פסק דין למחרת היום: הטענה נגד הלנת דין היא שיש בה משום עינוי דין; דיני ראיות – תחום משפטי שעניינו הראיות לטיעונים שהצדדים מעלים בבית המשפט; דינֵי נזיקין – חוקי המדינה בנוגע לנזקים שבין אדם לחברו בקרב אזרחי המדינה; דינֵי נפָשות – תחום המשפט העוסק בעבירות שהעובר עליהן ראוי לעונש מוות; גְזַר דין – קביעת העונש של הנאשם, פסיקה בסוף משפט; עומֶק הדין – עיקרו של הדין, תמצית הדין, האמת המוחלטת בבירור משפט; שוּרת הדין – המצב החוקי, הצדק המוחלט, הנוהג לפי הדין ולפי החוק: לפי שורת הדין יש להשעותו מעבודתו בשל הטרדה מינית; קְווֹרוּם > מִניָין חוקי – מִספר המשתתפים הדרוש לפי החוק או לפי תקנות החברה באספה כללית של חברה או במועצת מנהלים שלה או בכל ועדה אחרת כדי שיהיה אפשר לדון בעסקיהן או לקיים את האספה ולקבל בה החלטות; הלכה רוֹוחת בישׂראל – דין מקובל בחיים, הלכה שנתפשטה ונוהגים על פיה; רוח החוק – כוונתו האמיתית והפנימית של החוק, כוונת החוק, מהות החוק, התוכן הפנימי של החוק: אין טענת התובע מתיישבת עם רוח החוק ועם פסקי דין שהתקבלו בעבר בסוגיה דומה; כַּדין – כהלכה, לפי החוק; כַּשרות, לֵגִיטִימִיוּת, כִּשרוּר, מתן הֶכשר– חוקיות, מצבו או מעמדו של הדבר הכשר מבחינה חוקית או נוהלית: התובע במשפט ערער על הלגיטימיות של חוות הדעת הרפואית שהוגשה לשופט;, כַּדִין, מוּתָר, לֵגִיטִימִי – כשר מבחינת החוק, יֵש לו יסוד, הגיוני, מוצדק, סביר: זו עסקה לגיטימית, אף שבעיניי היא מפוקפקת; כל דרישותיה כשרות, וזכותה לדרוש אותן; עדות מומחה, עד מומחה – אדם בעל השׂכלה, הכשרה, ניסיון, עיסוק, תפקיד נוכחי, תארים, פרסומים וחברות בארגון מקצועי, שיש לו סמכות מומחה לתת חוות דעת: העד המומחה שהעיד על מצבה הנפשי של הנאשמת הוא הפסיכיאטר המחוזי; קרוב פסול לעדות – אין לקבל עדותו של קרוב משפחה שמא אינה אובייקטיבית ותיתפס למשׂוא פנים; שלטון החוק – מצב שבו השלטון כפוף לחוקים כתובים ונתון לביקורת של מערכת משפטית (בניגוד לשלטון של עריצות); מצב שבו הכול שווים בפני החוק: מבקר המדינה מתח ביקורת קשה על ניסיונותיהם של פוליטיקאים מסוימים ללחוץ על המערכת המשפטית, ואמר כי יש בכך פגיעה חמורה בשלטון החוק; חוקי נירֶנבֶּרג – שני חוקי יסוד נאציים שהתקבלו בכינוס המפלגה הנאצית בנירנברג שבגרמניה ב־15-09-1935 ועיקרם שלילת האזרחות הגרמנית מיהודים ואיסור נישׂואים בין יהודים לגרמנים; מידת הדין – שורת הדין, התנהגות לפי הצדק המוחלט, בלי להתחשב ברגש הרחמים; חוק פרקינסון – חוק שלפיו העבודה מתרחבת באופן כזה, שהיא מנצלת את כל הזמן הפנוי עד להשלמתה; חוק הַהִתייַשְׁנוּת – בִּיטוּל תוקֶף לתביעה משפטית על עבירה לאחר תקופה קצובה שלא הוגשה בה תביעה לדין; ייקוב הדין את ההר – החוק עומד מעל לכּול, ואין להקל בנסיבות מיוחדות או להמתיק את הדין מתוך רחמנות על רשע: לטענת המשפחה, מדובר במעשׂה אונס־אכזרי, ואין מקום לחמלה אלא ייקוב הדין את ההר; נֵטֶל ההוכָחה – החובה המוטלת על אחד הצדדים להוכיח עניין מסוים: במשפט פלילי נטל ההוכחה הוא על התובע – עליו להוכיח את אשמת הנאשם מעבר לכל ספק סביר; ברית כרותה – 1. חוק עולם הוא, מנהגו של עולם

הוא: ברית כרותה היא – הלומד אגדה לא במהרה הוא משכח; 2. חוזה ידידות שנערך ונחתם; עינה את דין, עינוי הדין – התמשכות בניהול משפטו של אדם או בהליכים משפטיים לאורך זמן ללא סיבה מוצדקת: בניו יורק קבוע בחוק שעל כל עבירה, למעט רצח, על התביעה להיות מוכנה למשפט בתוך שישה חודשים כדי למנוע עינוי דין; תקנת עַרַאי, הוראת שעה – הוראה זמנית, תקנה שתוקפהּ לִזמַן מוגבָּל; הוראה לדורות – הוראה או חוק לתמיד, שקַיים לעולם; חוק בַּרזֶל – חוק קיים ועומד או עיקרון שאין לעבור עליו: היה אצלנו חוק ברזל שאין קונים תוצרת חוץ; חוק עולָם, חוקַת עולָם – חוק או הוראה לדורות, שאין לשנותם, כינוי מליצי לחוק, לדין, להלכה וכד׳ שתוקפם הוא לעולם, לכל הדורות; חוק מֶרפי – חוק הקובע שאם משהו עלול להיכשל, ייכשל בוודאות; חוק ההִתיַישנוּת – כלל משפטי שלפיו אם לא הוגשה תביעה משפטית על עבירה או על פשע בתוך פרק זמן מוגדר הנקוב בחוק, אין לה תוקף חוקי: אין חוק ההתיישנות חל על פשעי הנאצים; חוק ההֶגבֵּלים העִסקיים – חוק המסדיר את הפיקוח הממשלתי על הֶגבלים עסקיים במשק, היינו על הֶסדרים כובלים (קרטלים), על מונופולים ועל מיזוג חֲבָרות, ונועד לשמור על תנאי התחרות במשק; שולחָן עָרוּך – מערכת חוקים, כללים, תקנון הלכות התנהגות ועוד: שולחן ערוך של המפלגה; מידה כנגד מידה – תשלום לאיש לפי המגיע לו: גמול השקול נגד המעשׂה, בייחוד עונש או מעשׂה נקם השקול לעבירה או למעשׂה השלילי: בחוקי חמורבי ענישת ׳מידה כנגד מידה׳ נחשבה לענישה צודקת, למשל, אם יכה איש את עין בן חורין ושיחתה, את עינו יכו וישחיתו; חוק לא־כתוב, חוק בלתי כתוב – כלל לא־רשמי המקובל על ציבור מסוים; חוק הג׳ונגל – מצב שאין בו לא חוקים ולא כללים שיקבעו את הדרך שבה אנשים מתנהגים, ולכן אנשים משתמשים בכוח כדי להשׂיג את מה שהם רוצים: חבר הכנסת התריע על התופעה של השתלטות אלימה על קרקעות ואמר שבעניין זה שולטים חוקי הג׳ונגל; חוק ולא יעבור – פקודה שאין לשנותה או לסטות ממנה; חוק וָסדר – שלטון החוק, מצב שבו החוקים נאכפים והסדר שולט: במדינות שיש חוק וסדר לא ייתכנו שחיתויות שכאלו; אקטיביזם שיפוטי, פעילנות שיפוטית – גישה, ולפיה בית המשפט אינו צריך להצטמצם רק בתפקיד של ׳פה למחוקק׳, כלומר במתן פרשנות לחוק, אלא הוא נועד לפרש את החוק לפי רוח הזמן ולפי צורכי האומה, לבקר את הרשות המחוקקת ואת הרשות המבצעת ולהתערב בהחלטותיהן [היפוכו – ריסון שיפוטי]; פְּלִילִי – 1. הקשור לעֲבֵירות כלפי המדינה, החברה או המוסר, שנגד מבצען מוגשת תביעה מצד המדינה (להבדיל מ׳אזרחי׳): בעקבות החנינה שקיבל נמחק הרישום הפלילי שהיה נגדו; 2. הנוגד את החוק, של פשע, הנוגע לפשע, הכרוך בפשע: במהלך החקירה נחשׂפו השיטות הפליליות שבהן פעלו בעלי החברה כדי לגבור על מתחריהם; פְּלִילִים – המשפט הפלילי, הליכים פליליים או מעשׂים פליליים: הידרדרותה לפלילים נובעת מהיותה מכורה לסמים; עבירה פלילית – מעשׂה פשע המחייב התערבות משפטית וענישה בידי בית דין, עבירה חמורה בענייני נפשות או בענייני ממון, שיש בה כדי לפגוע במוסר ובחברה [להבדיל מסכסוך שבין אדם לחברו]: מעשׂי ההונאה של עובדי הבנק אינם מעשׂה רשלנות כי אם עבירה פלילית שיש לתת עליה את הדין; עָבָר פלילי – מעורבות בעבר במעשׂים פליליים: יש לו עבר פלילי עשיר – יותר מעשׂרים תיקים במשטרה; כוונה פלילית – רכיב ביסוד הנפשי של העבירה, והוא הכוונה מראש להגיע במעשׂה העבירה לתוצאה האסורה בחוק; משפט פלילי – חוקים המגדירים את המעשׂים שהם בגדר עבירה נגד החברה (המסכנים את השלום ואת הביטחון של החברה ושל כל אחד מהמשתייכים אליה) ואת העונשים על כל עבירה מסוג זה: במשפט הפלילי הצד התובע הוא על רוב המדינה; פושע פלילי – אדם שנשפט בבית דין והורשע בביצוע עבירה פלילית, לרוב עבירה חמורה: בבתי הסוהר נהוג להפריד בין אסירים פוליטיים לפושעים פליליים; הואשם בפלילים, הורשע בפלילים – נִקבע בבית משפט שהוא אשם, מחויב בדין: התחזה ברשת והואשם בפלילים ויישׂא מאסר בפועל של 36 חודשים; הובא בפלילים, בא בפלילים – נאשם בפשע פלילי, נתבע לדין: הראית מימיך כי הובא נשׂיא בפלילים? תָבַע אותו בפלילים – הגיש נגדו תביעה משפטית: כל הבא בפלילים בעטיו של מעשׂה של ראש הממשלה, לא יינקה; פוֹרֶנזִיקָה – יישׂום המדע על החוקים הפליליים והאזרחיים בכלל ועל החקירה הפלילית בפרט. הפורנזיקה כפופה לסטנדרטים המשפטיים של איסוף, שימור וניתוח של ראיות קבילות והליך פלילי. משתמשים בה בפרקטיקות, כגון ניתוח דִי־אֶן־אֵיי, טביעות אצבעות, דפוסי כתמי דם, כלי נשק, בליסטיקה, טוקסיקולוגיה וניתוח פסולת אש: כדי לקבוע אבהות בתיקי מזונות ילדים, לקשור חשוד לזירת פשע או לזהות נפגעי תאונות, אין טוב לפי הפורנזיקה מלהשתמש בדִי־אֶן־אֵיי לצורך זיהוי; משפטי, פלילים, פוֹרֶנזִי – 1. שנוגע ליישׂום ידע מדעי ושיטה מדעית לפיענוח פשע ולבירור בעיה משפטית בתחום הזיהוי הפלילי וחקר הפשיעה, כגון צילום לפלילים, אנליזה של דִי-אֶן-אֵיי, חווַת דעת פוֹרֶנזית. 2. משפטי; ששייך או שקשור לפעילות משפטית או לניהול משפטים בבתי משפט, כגון רפואת שיניים משפטית; קוֹבְלָנִי – שמשתמעת ממנו קובלנה, שיש בו נימה של קבילה או תרעומת: בחדר ששכבה נשמעה אנחה חרישית וקובלנית; קוּבלָנָה – 1. תלונה, טענה, האשמה: תמיד יש בפיו תלונות וקובלנות; 2. תלונה המוגשת לבני אדם או לגופים מסוימים בעלי סמכויות שיפוטית או מעין שיפוטית מחוץ למערכת הרגילה של בתי המשפט, בייחוד תלונה בשל עבירת משמעת המוגשת בעת דיון משמעתי; קובלנה פלילית – תלונה פלילית שאזרח פרטי מגיש לבית משפט השלום כדי לפתוח משפט פלילי בעבֵירות, כגון לשון הרע, הפרת זכויות יוצרים, כניסה בכוח והסגת גבול פלילית: זכות השלטונות להמשיך בניהולה של קובלנה פלילית שהגיש אזרח; עָנִישׁ, בר עֲנִישָה, בת עונשין, בן עונשין, בר עונשין – מי שמותר לעונשו לפי הדין, מי שנושׂא באחריות למעשׂיו: על־פי החוק בישׂראל גיל האחריות הפלילית הוא שלוש עשרה, כלומר מי שלא הגיע לגיל זה אינו בן עונשין; הסנגור טען ששתי הנאשמות אינן בנות עונשין כי לא הוזהרו כחוק; חוות דעת פסיכיאטרית קבעה כי החשודה לוקה בנפשה ואינו בת ענישה; אחריות פלילית – אחריות המוטלת על אדם לעמוד לדין בשל מעשׂה פלילי, המותנית במחשבה פלילית, בנסיבות מסוימות ובתוצאה מוגדרת כמוגדר בקוד הפלילי (למעט קטינים וחולי נפש ובנסיבות של הגנה עצמית); בִּיזָיון בֵּית המִשפָּט – פעולה או מֶחדל העלולים לפגוע בסמכות בית המשפט (כגון סֵירוב להעיד או אי־ציות לצו בית המשפט, וכן הפרעה לדיון, קִללת שופט או ביזוי שליחי בית הדין): העד הוזהר כי יואשם בביזיון השופט אם לא יפסיק לצעוק; חוק דרקוני – חוק שרירותי הפוגע באזרחים ללא הצדקה, חוק אכזרי, קשה וחמור: חוקי דרקון כתובים בדם כי ניכרו בהחמרה יתרה עם פשוטי העם; מידות רעות מעמידות חוקים טובים; תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכולם; החוק הוא תולדה של אכזבה מטבע האדם

מתנהג שלא כחוק. אי־סדרים – ניהול לא תקין, שאינו לפי חוק או לפי מנהל תקין: אי־סדרים כספיים; מוּטֶה – שיש בו נטיית הלב לטובת צד אחד ולרעת צעד אחר, ולכן אינו הוגן ואינו אובייקטיבי: השופט דחה את הטענה כי הוא מוטה כלפי הנאשם; נראה כי חישוב הפיצויים מוטה לטובת חברת הביטוח, ולא לטובת הנפגע; פִּירָטִי – 1. העתקת ספר, קלטת, תוכנת מחשב וכד׳ או יצירתם על ידי מי שאינו מורשה לכך לשם שיווק והפקת רווחים: זוהי ללא ספק הפקה פירטית כי על הקלטת לא מוזכר כלל שמה של חברת ההקלטות; זוהי מהדורה פירטית של הספר; 2. ששייך או קשור להפרות חוק, למעשׂי גזל וכד׳; נְטַאי (bias) – עיוות של תוצאות מדידה או הערכה, המוביל לפירושן המוטעה, לדוגמה, מתן העדפה מודעת או שלא־מודעת לנקודת מבט או לאידאולוגיה מסוימת על פני החלופות האחרות; מְנוּטֶה – שיש לו נְטַאי [= נטייה לנקוט עמדה לצד זה או אחר] כלפי מישהו או כלפי משהו: השופט דחה את הטענה כי הוא מנוטה כלפי הנאשם; שיבוש עשׂיית משפט – ניסיון פלילי לעבור כמה עבירות של פגיעה בבית המשפט, כגון להתערב בניהול בתי המשפט, במערכת המשפט או באכיפת החוק; לאיים על עדים; לשׂוחח שׂיחות לא נאותות עם מושבעים; להסתיר ראיות או להפריע למעצר; מבוקש – אדם שידוע או חשוד שעבר עבירה פלילית; מי שנמלט מהצדק, אפשר שיהיה אדם מורשע או מואשם בפשע ומסתתר מרשויות אכיפת החוק במדינה או במדינה אחרת כדי למנוע מעצרו; שיבוש הליכי משפט, שיבש הליכי משפט – פֶּגַע פגיעה פלילית בתקינות ההליך המשפטי וְהקשה על רשויות החוק לעשׂות את מלאכתן: הוא שיבש הליכי משפט כך: העלים ראיות, שינה שינוי פיזי את זירת הפשע והעיד עדות שקר; חד־צדדי, חַד־צִדָדִיוּת – נטייה לצד אחד בלבד, ראִיית צד אחד בלבד של הדבר: העורך פסל את כתבתו של העיתונאי בשל חד־צדדיותה ואי־הבאת הצד שכנגד; מתחת לשולחן – באופן לא רשמי, סמוי או לא חוקי, בניגוד לנהלים ולתקנות, בהסתר [לרוב נאמר על תשלום או על העברת כספים]: המבקר התריע על ההטבות שניתנו לעובדים מתחת לשולחן; צידוד, צִידֵד – נטה לצידו של, תמך בצד מסוים (בחילוקי דעות, בהשקפות, במינוי לתפקיד וכד׳): השׂרים מצדדים במועמד אחר לתפקיד היועץ; צידוד בזכותו של מישהו, צידד בזכותו של מישהו – עמד לימינו של, תמך בו או בזכותו לעשׂות משהו: יש המצדדים בזכותה של האישה להפיל את עוברה, ויש המתנגדים לכך; שׂוֹטְטוּת, שׂוֹטֵט – נמצא במקום מסוים ללא מטרה בזמן ובנסיבות המחשידים שמטרתו אסורה או פסולה; הכול כמנהג המדינה, אין משנים ממנהג המדינה – יש לנהוג לפי הנוהג המקובל במדינה, מנהג הבריות כוחו עדיף מהחוק היבש; הושיבוהו על ספסל הנאשמים – תבע אותו לדין, הטילו עליו אשמה; יָשַב על ספסל הנאשמים – הואשם בפלילים, נתבע לדין, הובא למשפט: העבריין ישב על ספסל הנאשמים באשמת סחר בסמים; נשׂיאת עָווֹן, נָשָׂא את עוונו – 1. אחראי לחטא, אחריות לחטא; 2. נענש; כלום פרתו של הרב מותרת – נאמר על אדם שמתיר לעצמו מה שאוסר על אחרים, הנוהג איפה ואיפה; עמד על הפֶּרֶק – היה כלול בסֵדר היום, הובא לעיון ולדיון, היה נושׂא לדיון: בישיבת מועצת העיר עמדה על הפרק בעיית מחוסרי הדיור שהקימו אוהלים בגן הציבורי; מְסדַר זיהוי – [בחקירות המשטרה] קבוצת בני אדם, לרבות חשוד בפשע, ערוכים

בשורה כדי לאפשר בדיקה וזיהוי אפשרי של החשוד על ידי הנפגע; בעל עבירה, פושע, מֵפֵר חוק, עובר חוק, עֲבַריין – אדם הפועל בניגוד לחוק, מי שעובר על החוק: השוטר תפס שני עבריינים בשעה שניסו לפרוץ למכונית חונה; נהג מכונית שאינו נוהג לפי חוקי התנועה הוא עבריין תנועה; קלקול הדין, הִטה משפט, הֲטָיַית מִשפָּט, הִטה דין, קִלקֵל את הדין – עיוות את הדין, שפט משפט שאינו משפט צדק: דיין המקלקל את הדין נקרא בתנ"ך עַוָּל; קִלקֵל את השורה – 1. פגם בסֵדר המקובל, חרג מן הראוי להיות: רק דבר אחד מקלקל את השורה שאני מתקשה לתקשר בשׂפתה; 2. סטה או הסיט מהדרך הנכונה או המקובלת, גרם שינהגו בצורה חריגה ובלתי מקובלת: האהבה מקלקלת את השורה; פְּרָטֵי חקירה מוכמנים (פְּחָ"ם) – פרטים מוסתרים וחסויים מאירוע שרק עושׂה העבירה או מי שהיה ביחד איתו מַכּירם, כגון מקום הטמנת הגופה, הרכוש הגנוב או כלֵי הפשע: מסירת הפרט המוכמן בחקירה מחזקת את הודאת החשוד; סִיוּעַ בְּשעַת מעשׂה – מתן עזרה לעושׂה העבירה העיקרי בשעת עשׂיית העבירה; סִיוּעַ לְאַחַר מעשׂה – מתן עזרה לעושׂה העבירה העיקרי לאחר עשׂיית העבירה, כגון הסעתו למקום מסתור; סִיוּעַ לִפְנֵי מעשׂה – מתן עזרה לעושׂה העבירה העיקרי לפני עשׂיית העבירה; סִיוּעַ עַל יְדֵי נוֹכְחוּת, סִיוּעַ שֶׁבְּנוֹכְחוּת – סיוע בהימצאות במקום העבירה; אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות

פעולה משפטית. נתינת חנינה ל-, נָתַן חנינה ל-, חנינה, חָנַן – העניק חנינה לאסיר, המתיק עונש או ביטל אותו: לנשׂיא המדינה נתונה הסמכות לחון עבריין ולהקל בעונשו על ידי הפחתת העונש או על ידי המרתו; חָלוּט – מוחלט, אבסולוטי, סופי בהחלט ואינו מותיר מקום לערעור, לעֲרָר, לדיון נוסף: פסק דין חלוט של בית דין צבאי יובא לפני הרשות המאשרת; לַחֲלוּטִין – בתכלית, באופן מוחלט, בהחלט, כל עיקר [= לגמרי לא], כָּליל, כלל, כלל וכלל, כלל ועיקר, לגמרי, לצמיתות: איומיו אינם מתממשים כל עיקר; הבית נשׂרף לחלוטין; אדם ישר בתכלית; אני מסכים איתך לחלוטין; לא חשתי כלל בחסרונה; מכאן תבינו שלא קל לי כלל וכלל; אין התרגיל הזה קשה כלל ועיקר [ההפך: לַחֲלוּפִין]; נֶחרָץ – מוחלט, גמור, סופי, החלטי, שאין לפקפק בו: דעתו כה תקיפה ונחרצת שאיש לא יוכל לשנותה; יפה כוח הפשרה מכוח הדין – כוח הבוררות בהסכמת שני הצדדים יפה מכוח המשפט; גוף יורידי, גוף משפטי – חברה הרשומה כדין, והיא זכאית לנהל עסקים, לחתום על חוזים, להתחייב התחייבויות וכדומה; מעצר עד תום ההליכים – הליך משפטי המתקיים לאחר סיום חקירה משטרתית והגשת כתב אישום נגד נאשם. בהליך זה פונה התביעה המשטרתית או פרקליטות המדינה לבית המשפט בבקשה להאריך את מעצרו של הנאשם עד לתום בירור ההליכים המשפטיים נגדו. צעד מחמיר זה פוגע בחירותו של אדם עם שליחתו למעצר בטרם הוכחה אשמתו ובעוד עומדת לו חזקת החפות. לכן נקבעו בחוק תנאים מחמירים שחייבים להתקיים בטרם יחליט בית המשפט לנקוט צעד זה; אִישיוּת יורידית, אִישיוּת משפטית – אדם או גוף מאוגד שכשירים לשׂאת בחובות ובזכויות משפטיות: חברה בע"ם היא אישיות משפטית נפרדת ונבדלת מבעלי מניותיה; בוררוּת זַבְּלָ"א – כל צד בורר לו דיין אחד הנאמן עליו, אם אין שני הדיינים יכולים לחרוץ משפט בוררים הם בדיין שלישי הנאמן על שניהם והוא מכריע ביניהם; הַפקָדָה, הפקיד – מסר דבר בתור פיקדון: הפקדתי כסף בבנק; הַשלָשָׁה, הושלש, הִשלִיש – הפקיד בידי אדם שלישי [אדם שלישי שאינו נוגע בדבר] ממון או חפץ ששני צדדים טוענים לבעלות עליו, עד שיוחלט מי יזכה בו; מיצוי הדין – הוצאת פסק דין לפועל, דקדוק בדין לכל פרטיו, מיצוי העונש המרבי שאפשר להטיל על נאשם: הסנגור ביקש מן השופטים שלא יגיעו לידי מיצוי הדין עם הנאשם שלזכותו נזקפות נסיבות מקילות; הוציא מִשפָּט, הוציא פסק־דין על – חרץ משפט, קבע את פסק הדין; הוציא משפטו לאור – חרץ את דינו; תביעַת אַבהוּת – תביעה בבית המשפט לקבוע אם פלוני אביו של אלמוני, לשם פסיקת מזונות וכו'; התחקות על שורשי – חקירה ודרישה מדוקדקת אחרי; סִנֵגֵר ≠ קטרוּג, קִטרֵג – האשים, לימד חובה על, הטיל אשמה: התובע קטרג על הנאשם; זילות בית המשפט < זלזול בשופט, ביזיון בית המשפט – פעולה או מחדל העלולים לפגוע בסמכותו של בית משפט: הנאשם העליב את השופט ונקנס בעוון ביזיון בית המשפט; הַצָעַת חוק [בכנסת] – שָׁלָב ראשוני בקבלת חוק [מבחינים בין הצעת חוק פרטית שמציע חבר כנסת ובין הצעת חוק ממשלתית שמציעה הממשלה]: הַצָעות החוק מתפרסמות ברשומות ומוסברות;

מונחי חוק ופתגמיו. קָטֵגוֹר, תוֹבֵעַ – 1. משפטן המציג בבית משפט את ההוכחות ואת הראיות לאשמת הנאשם ומגיש את התביעה: התובע במשפט דרש להחמיר בעונשו של הנאשם; 2. מי שמגיש תביעה משפטית נגד מישהו בשל טענה מסוימת שיש לו נגדו: התובע זכה במשפט, והשופט קבע שהנתבע ישלם לו את הוצאות המשפט; קָטֵגוֹרְיָה – הצד התובע את הנאשם, צוות התובעים, פעולת התביעה, לימוד חובה על מישהו [ההפך: סנגוריה]: הקטגוריה הביאה עדות על הנסיבות שבהן התוודה הנאשם; קונסטיטוציה < חוּקָה – 1. מערכת חוקי יסוד הקובעים את צורת המשטר במדינה ואת אופן ארגונה וניהולה, והמגדירים את הזכויות והחובות של האזרחים [לחוקים אלה מעמד מיוחד, ובדרך כלל נדרש רוב גדול מן הרגיל כדי לשנותם]: חוקת ארצות הברית מגינה בקנאות על חופש הפרט; לישׂראל אין בינתיים חוקה אלא מערכת של חוקי יסוד שחוקקה הכנסת; 2. עקרונות היסוד שעל־פיהם ארגון מסוים פועל או מתנהל: כל חברי ההסתדרות מצוּוים לנהוג על־פי חוקת ההסתדרות; 3. חוק, דין, מִצווה: חסל סידור פסח כהלכתו ככל משפטו וחוקתו; חוק יסוד – חוק שׁמחוקקת הכנסת בנושׂאי חוקה, והוא אמור– עם חוקי יסוד אחרים – להיות מסד חוקתי של ישׂראל ; הֵזֵם – הוכיח שהעֵד הוא עד זומֵם, כלומר עֵד שקר, סתר את דברי העֵד או של צד אחד בהתדיינות, הפריך אותם: עֵד ההגנה הזם בעדותו את טענות התובע; פָּרִיץ – 1.כינוי בפי היהודים לאציל או לבעל אחוזה פולני, שיהודים בגולה חיו בחסותו ושילמו לו מיסים בימים עברו: בספרי י"ל פרץ מתוארת התעללותם של הפריצים ביהודי הגולה; 2. מושחת, רשע, פורע מוסר ופורק עול: המערת פריצים היה הבית הזה; רֶבִיזְיָה < רֶוויזיה < תיקון, עדכון, בדיקה – 1. תיקון בדיקה וביקורת של פעולות אדם או מוסד לשם הנהגת שינויים או שיפורים: המנַהל החדש בדק את נושׂא כוח האדם בחברה 2. בדיקה מחודשת של ההנחות והעקרונות של מדע מסוים לשם תיקון או שינוי ; החוק העות'מאני – החוק שהיה תקף בארץ ישׂראל בימי השלטון הטורקי ובתחומים מסוימים הוא הוסיף לנהוג גם בימי המנדט הבריטי ואף בתקופת המדינה (כגון ברישום המקרקעין); החוק היבש – החוק כמו שהוא, לשון החוק כפשוטה, בלי להתחשב בנסיבות מיוחדות: ייתכן שלפי החוק היבש הצדק עם השופט, אבל הלב מתקומם נגד פסק הדין הנוקשה; דן יחידי – שופט אחד הפוסק על דעת עצמו: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא האל; חֶזקַת הַחַפּוּת מִפֶּשַׁע – אדם הוא בגדר זכאי כל עוד לא הוכחה אשמתו מעבר לספק סביר; עד המלך < עֵד מדינה – אַחד הנאשמים בפשע המוסר עדות נגד שותפיו בתמורה לחיסיון מפני העמדתו לדין על חלקו בפשע או תמורת הקלה בדינו: חוקרי המשטרה לא הצליחו להוכיח את אשמת החשודים בשוד עד שאחד מהם נעשׂה עד מדינה והפליל את חבריו; עֵד עוין – עֵד שזומן לבית המשפט בידי התביעה או ההגנה כדי להעיד לטובת הנאשם או נגדו, והעיד ההפך: עֵד התביעה המרכזי חזר בו מגרסתו במשטרה והוכרז עד עוין; עדות ראייה, עֵד ראִייה – אדם שראה במו עיניו את הדבר שהוא מעיד עליו: השוטר גבה עדות מעדי ראייה שהיו בצומת בעת התאונה; עֵד שמיעה – 1. עֵד המעיד על דברים ששמע באוזניו מפי אחרים או על קולות שהושמעו בשעת מעשׂה (כגון דיבור, ירייה, חפץ, חבטה): התביעה הביאה כעד מטעמה את מי שהיה עד שמיעה לתכנון השוד; עד זה אינו עד ראייה אלא עד שמיעה בלבד; 2. עד המעיד על דבר שלא ראה בעצמו אלא שמע מפי אחרים; עֵד תביעה – עד המעיד בבית המשפט מטעם התביעה לחובתו של הנאשם; בית דין נוטה – בית דין שיש בו מִספר לא זוגי של דיינים; בית דין שקול – בית דין שיש בו מִספר זוגי של דיינים; צורך השעה, צַו השָעה – הזמן מחייב דבר זה, הכרֵח שנוצר בגלל תנאֵי הזמן המיוחדים: הידוק חגורה הוא צורך השעה, הכריז שׂר האוצר בנאומו; הלכה היא, ואין מורים כן – אומנם יש חוק ולמרות זאת עוקפים אותו או מתעלמים ממנו; קו טיעון – השיטה שנקט אדם לטעון את טענותיו: קו הטיעון של הסנגור היה התפייסות; נָגֵעַ בדבר, נוגע בדבר – 1. שיש לו קשר או שייכות לדבר, שיש לו חלק בדבר, שהדבר נוגע לו או משפיע עליו: אחותי לא תוכל להעיד כי היא נוגעת בעדות; 2. שהוא צד בדבר, שיש לו עניין בדבר, שמעורב בדבר באופן אישי, ולכן אינו אובייקטיבי וכד'; כפות המאזניים מעוינות – מצב של איזון ושקילות בין דברים מנוגדים: בית המשפט קבע כי כאשר כפות המאזניים מעוינות, נטל השכנוע מוטל על המערעְרים; השיב לו כגמולו, שילם לו כפועֳלו, שילם לו כגמולו – החזיר לו כפי שמגיע לו, השיב לו מידה כנגד מידה, עשׂה לאחר כפי שהאחר עשה לו: לא אנוח ולא אשקוט עד שאשיב לו כגמולו! בזכות ולא בחסד –הדבר (הטבה, מינוי למשרה) מגיע לאדם על פי דין, ולא מתוך חמלה או שיקולים זרים: המנַהל החדש מונה לתפקידו בזכות ולא בחסד, לאחר שעבר מיונים קפדניים; בעלי מוגבלויות זכאים לסביבה נגישה לצורכיהם בזכות ולא בחסד; מָדַד לו כמידתו – שילם לו כגמולו, גמל לו לפי המגיע לו; אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו – אל תוציא משפט על מישהו אחר קודם שניסית להעמיד עצמך במקומו; מוּמָר לְהַכעיס – הממיר כל דעה והשקפה כדי להכעיס, עובר עבירה בפומבי כדי להרגיז אחרים: פלוני הוא מומר להכעיס: הוא עבר למפלגה אחרת לא מפני ששינה את דעתו, אלא שלא נבחר למרכז החדש; מוּמָר לתֵיאָבון – הממיר כל דעה והשקפה לתועלתו הפרטית, עובר עבירה לטובתו ולהנאתו: מדובר במומר לתיאבון כי השׂר לשעבר שמפלגתו באופוזיציה עבר למפלגה שניצחה בבחירות כדי לקבל משׂרה בכירה; הֲפָסַת דעתו, הֵפִיס את דעתו, הֵפִיס דַעְתּוֹ – פייס אותו, הרגיעו, עשׂה לו נחת רוח: שינו את נוסח ההסכם כדי להפיס את דעת המפגינים; חובת הלב היא – חובה מוסרית היא, מצווה שבלב: חובת הלב היא לסייע ליתום ולאלמנה; חוב של כבוד – חובה מוסרית שאדם או גוף

ממלאים אף שאינם חייבים בכך מבחינת החוק: השׂר ציין שהיום אנו פורעים חוב של כבוד לאחד הלוחמים עזי הרוח של עמנו; מעוגן בחוק – שמבוסס על החוק, שמתחייב על פי החוק: גישור הוא הליך ליישוב סכסוכים המעוגן בחוק בתי המשפט; חוק לא כתוב – 1. עיקרון, כלל, נורמה, מוסכמה לא רשמית המקובלת בחברה; 2. [בדיפלומטיה] מדיניות או רשומה לא רשמית או מדיניות ממשלתית לא מחייבת; האדם הסביר – יצור משפטי מופשט המשמש אמת מידה שלפיו בוחנים אם התנהגותו של אדם תואמת להתנהגות אדם ממוצע במצב נתון; קָשֶׁה לִרְצוֹת – שאינו מתפייס בנקל, השומר את כעסו ימים רבים; עשיר שלווה – כינוי גנאי לאדם הבוטח בעושרו ומזלזל בבריות; פורע חוק – מי שמפר את החוק, מי שעובר על החוק: השוטרים מצווים למנוע פגיעה בשלום הציבור, בייחוד בימים אלה שבהם מרובות התגרויות של פורעי חוק וסדר; פורע מוסר – התנהג בהפקרות, הפֵר חוק, זלזל בכללי המוסר המקובלים; זהו שאומרים הבריות: 'לן הדין בטל הדין' – השתהה הדין ולכן הוא מבוטל; יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו, הנח לבעל הגינה לקוץ את קוציו – יטפל בכך מי שנוגע בדבר, ואל יתערבו זרים בענייניו: אל תעשׂה דברים שהם לא מעניינך, הנח לבעל העניין לטפל בו, בבחינת יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו; פֹּרֵץ גָּדֵר יִשְּׁכֶנּוּ נָחָשׁ, פּוֹרֵץ גָּדֵר יִשְּׁכֶנּוּ נָחָשׁ – דיבור של איום כלפי מי שכופר ועובר על חוק; חֲקִירָה ודרישה – בדיקה מדוקדקת; חקירה צולבת > חקירה שכנגד, חקירת שתי וערב – חקירה מדוקדקת וקפדנית (בייחוד של עד בבית המשפט) כדי לבלבלו, לגלות סתירות בעדותו הקודמת או להזם אותו או לחלץ ממנו מידע מסוים: עדותה בבית המשפט עמדה בכבוד בחקירת שתי וערב; רָחַץ בְּנִיקָיוֹן כַּפָּיו – העמיד פנים כנקי מאשמה, התנער מכל שייכות לעניין, טען שהוא חף מפשע: השופט לא קיבל את הטענה כי מדובר בעלילה כלפי הנאשם הרוחץ בניקיון כפיו; שניים אוחזים בטלית – מצב ששניים טוענים בעלות על דבר אחד (חפץ, משׂרה, זכות קדימה וכד'), ובעיקר במקום שנראה כי אין להכריע הכרעה מובהקת לאחד הצדדים, והפִּתְרון הוא חלוקה ביניהם: הסכסוך על חבל ארץ זה הוא מקרה מובהק של 'שניים אוחזים בטלית', שהפִּתְרון היחיד בו הוא חלוקה; שנוי במחלוקת – מוטל בספק; עין תחת עין, ושן תחת שן, חבורה תחת חבורה – גישה שעיקרה מידה כנגד מידה, היינו שעל העונש להיות זהה לחלוטין לעבירה, ושיש לנהוג בפושע בְּדִיּוּק כפי שפגע בנפגע: במרוצת הדורות התנערה האנושות מן התפיסה של 'עין תחת עין', וכיום אין גומלים עוד לפושע באותה צורה שבה פגע בנפגע; קיבל עליו את הדין – התחייב לקיים את פסק הדין שנגזר עליו; פני הדור כפני הכלב – כינוי שלילי וקיצוני לדור עז פנים, פורעי חוק ומוסר, שאינו יודע בושה מהי; פָּרַץ גָּדֵר, פריקת עול, פּוֹרֵק עול, פרק כל עול, פָּרַק עֹול – מי שעבר על איסור, נהג בהפקרות, לא נשמע לשלטונות המוסמכים, לא קיבל עליו כללים וחוקים, לא קיבל מרות, שלא מילא את חובותיו: בנו יצא לתרבות רעה והסתפח לכנופיית פוחחים פורקי עול ופורצי גדר; קטני אמונה פרקו מעליהם עול לימודים והפקירו את גורלם בידי המזל; הרחיק רְאוֹת, ראיית הנולד, רָאָה את הנולד – הבין מראש את התוצאות, ראה בשׂכלו מה שעתיד להתרחש, חָזָה מראש משהו שעתיד לקרות; צָפָה וניבא את התפתחות האירועים ואת תוצאותיהם: לזכותו ייאמר שהוא ראה את הנולד והתריע על הסכנה המתקרבת; איזהו חכם? הרואה את הנולד; עשׂיית דין לעצמו, עשׂה דין לעצמו – 1. נהג על דעת עצמו בדבר שהוא בגדר חוק; 2. מתבדל, מתנהל בלי להתחשב בסביבתו ומתעלם מחוקים חברתיים כלליים; על פיו יישק דבר – על פי הוראותיו יתנהגו הכול, דעתו היא הקובעת, לפי רצונו מתנהל הכול, דעתו היא השלטת: הוא אומנם רק סגן המנהל, אך למעשׂה הוא הקובע כאן, ועל פיו יישק כל דבר; חוק ולא יעבור – חוק או הוראה שיש לקיימם במלואם, ואין לסטות מהם כהוא זה: הגישה הזאת אצלנו היא בבחינת חוק ולא יעבור ואיננו מוכנים להתפשר על כך; מֵסִית ומַדִּיחַ, הֵסִית והִדִּיחַ – הסית או התעה להתנגד לחוק או להפר משמעת, הטה מהדרך הישרה: המַדִּיחַ הזה אמר לנו לנסות לעשן סמים כי הם יפתרו את כל בעיותינו; הלכה פסוקה – הלכה קבועה מוסכמת; הלכה רֹווחת – דין מקובל בחיים; חופש המצפון – זכותו של האדם לבחור לעצמו השקפת עולם, אידאולוגיה פוליטית או אחרת ואמונה דתית: חופש הדת וחופש המצפון ניכרים באמירה: 'איש באמונתו יחיה'; הכריע אותו לכף זכות (חובה), דן אותו לכף זכות – פירש את מעשׂיו באופן חיובי, לא חשד בו בכוונות רעות, ביקש להצדיקו, חיפשׂ סיבות מקילות למעשׂיו: הווי דן את כל האדם לכף זכות; סַנֵּגֵר, לימד זכות על, לימד סנגוריה על – טען לזכותו, אמר דברים לזכותו של מישהו, סנגר עליו, הביא ראיה לטובתו: פעילותו רבת השנים למען העם והמדינה ראויה שתלַמד עליו זכות ותעמוד לו בבוא בית המשפט לחרוץ את דינו; היפך בזכותו – לימד עליו זכות; לימד חובה על – אמר דברים לחובתו או בגנותו, קטרג עליו: בית המשפט קבע שאין בראיות שהוצגו לפניו כדי ללמד חובה על הנאשם; לימד קטגוריה על – האשים, קִטְרֵג; יש רשות לשׂטן להשׂטין – יש רשות לשׂטן ללמד חובה ולקטרג; מיצה את עומק הדין, מיצה את הדין – החמיר בדין, נהג בו בכל חומרת הדין, החמיר בדינו במידה המרבית: בשל חומרת העבירה והֵיעדר נסיבות מקילות החליט השופט למצות עם הנאשם את הדין ולפסוק לו את העונש המרבי; נתן את הדין – קיבל את עונשו, נשׂא באחריות, הובא במשפט על מעשׂיו; כל חידוש בדקנוהו שבע בדיקות עד כמה יכול לעמוד בפני האמת; אין גוזרים גזרה על הציבור, אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה; גזרה שבית דין גוזר ואין רוב הציבור מקבלים עליהם – אינה גזרה; כל הלכה שהיא רופפת בבית דין ואין אתה יודע מה טיבה, צא וראה איך הציבור נוהג; כל אחד עושׂה דין לעצמו, אין דין ואין דיין ≠ יש דין ויש דיין; חתך את הדין בשעה קלה; הותרה הרצועה, איש הישר בעיניו יעשׂה; התנהגות שלוחת רסן, כאדם העושׂה בתוך שלו; כוחו יפה מיום פרסומו; על שלושה דברים העולם קיים: על הדין ועל האמת ועל השלום; אין לך איסור שאין בו צד היתר > הלכה! זכות!

חרטה!

חֲרָטָה, התחרט – הצטער על מעשׂה שעשׂה וחזר בו, התנצל וכד': הוא הודה בגנבה והביע חרטה על המעשׂה; חָתָה גֶחָלִים עַל רֹאשׁו – עורר באדם רגשי חרטה, ייסר אותו: אם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותֶה על ראשׂו; ייסרוהו כליותיו, מוסר כליות – נוחם, חרטה, צער שאדם חש לאחר מעשׂה רע שנכשל בו, התעוררות מצפונו של אדם: אין לי מוסר כליות על מה שלא עשׂיתי בעבודתי שהכול נעשׂה לפי השׂכר; חָרָטָה אֵינָהּ מַעֲשֶׂה סוֹחֵר – אין דרכו של סוחר ותיק לחזור בו מעסק שהסכים עליו תחילה; סוף קטטה – חרטה, אחרית קטטה – חרטה – ריב וקטטות אינם מביאים ברכה, והרָבים סופם להתחרט; הַכָּאָה עַל חֵטְא, הִכָּה עַל חֵטְא– התחרט, חזר בתשובה: לאחר שנתפס במעילה, הביע חרטה והיכה על חטא; נֶהְפַּךְ בִּלְשׁוֹנוֹ, נהפך עליו ליבו, נהפך עליו לבבו – חזר בו, התחרט, שינה את דעתו, את יחסו, את רִגשותיו וכד'; פֶּתַח חרטה – אמַתלה ופתחון פה כדי להתחרט, הזדמנות להתחרט: עדיין לא מאוחר להצטער, נותר לך פתח חרטה; הקונה מצא פתח חרטה להחזרת הסחורה בטענה כי היא פגומה; מצפון לא נקי, יִיסוּרֵי מַצְפּוּן – תחושת אשמה וחרטה קשה שאדם עשׂה, רגשות צער ואשמה; נהפך לבבו – נשתנתה דעתו, התחרט; הלך לקָנוסה – נכנע וביקש מחילה על כורחו ובצורה משפילה [על יסוד הליכת קיסר גרמניה, היינריך הרביעי, ב־1077 אל האפיפיור ששהה בקָנוֹסָה שבצפון איטליה, ושם קיבל עליו הקיסר בהכנעה את מרות הכנסייה וביקש מן האפיפיור להסיר את החרם מעליו]; נהפך עליו לבבו, נהפך עליו ליבו – 1. התעוררו רחמיו, 2. התחרט שינה דעתו; צועק לשעבר, צעק לשעבר – בכה או התפלל על דבר שנעשׂה, ואין להשיב: הצועק לשעבר הרי זו תפילת שווא; הצועק לשעבר אינו יודע שאין לבכות על חלב שנשפך; אבן שטיפש אחד זרק לבאר, אלף חכמים לא יוכלו להוציאה, את הנעשׂה אין להשיב – אין להחזיר את המצב כפי שהיה לפני השינוי שהתחולל: אחרי ששפכתי את החלב אמרה לי אימי 'את הנעשׂה אין להשיב'; בָּכָה על חלב שגלש, בָּכָה על חלב שנשפך – התחרט או הצטער על דבר שאין לשנותו: בא לביתו וקרע את פסק הדין, כאילו כך יעלימו, בכה והתחנן על נפשו, ואני אמרתי לו שאין בוכים על חלב שגלש; חזר בתשובה – שב למוטב, התחרט על מעשׂיו, שב לדרך הטובה: שנים עישנתי עד שהשתכנעתי שכדאי לחזור בתשובה ולהפסיק להתאבד בהדרגה > אתיקה! צער!

חריגה!

אָנוֹמַלְיָה > חריגה, חֲרִיגוּת – סטייה מן הכלל, מן התקני, מן הרגיל או מן הצפוי, חוסר רגילות, סטייה מהמקובל, היות שונה מן השאר, מצבו או תכונתו של אדם או של דבר היוצא דופן: השאלה השנויה במחלוקת היא מידת חריגותו של האירוע שקרה; הגננת דיווחה לרשויות על מצבו המדאיג של הילד ועל חריגותו; חריג – משהו או מישהו ששונֶה ממה שהוא רגיל, תקני, נורמלי או צפוי; חריגה, חָרַג – 1. יצא מחוץ למסגרת, בלט ממנה: צריך לצבוע את הריבוע בלי שהצבע יחרוג מהקווים; 2. התנהג באופן שונה מהנדרש או מהמקובל, עבר את הגבול, פרץ את מסגרת ההתנהגות המקובלת או המחויבת: הפקיד חרג מתפקידו כשעשׂה זאת, והוא יינזף על כך; יציאה מן הכלל, יוֹצֵא מִן הַכְּלָל – 1. שאינו מתאים לכלל, בלתי רגיל, יוצא דופן, חריג, שונה מן המקובל: מדובר במקרה יוצא מן הכלל – התנהגות מסוג זה אינה אופיינית לו; 2. יוצא דופן לטובה, מיוחד, מעולה, נדיר: תתפסי אותו חזק! הוא בחור יוצא מן הכלל – קשה למצוא כמוהו; הרעיון שלך יוצא מן הכלל – זו הייתה הברקה גאונית; 3. קריאת התלהבות: טוב מאוד! מצוין! נפלא! נהדר!: איך היה הטיול לחו"ל? – יוצא מן הכלל! זָרוּת – המצב או העובדה של להיות שונה מן הרגיל ומן המקובל, יציאה מן הכלל; תמהונות, תִּמְהוֹנִי – אדם או התנהגות המעוררים תימהון, מוזר, משונה, יוצא דופן: התנהגותו תימהונית מאוד: הוא לובש רק בגדים אדומים, הולך יחף כל הזמן ומגלח את שער ראשו; הוא מן המתמיהים – הוא מוזר ומשונה בהתנהגותו, שאינה כדרך הבריות; אחד בדורו,

יחיד בדורו – אין דומה לו בדורו, אדם מיוחד, יוצא דופן, המצטיין במעלות או בהישׂגים שאיש מבני דורו לא זכה להם, אדם שאין מי שישווה לו בקרב בני תקופתו, אישיות דגולה, שהוא משכמו ומעלה: מדובר באדם שהיה סיני ועוקר הרים, ונודע בשערים כיחיד בדורו; סר מן הדרך, השחית את דרכו, הָלַךְ בדרך נלוזה, שֵׁירֵךְ דרכיו, נְלוֹזוּת, נָלוֹז – סטה מן הדרך הישרה, חרג מן ההתנהגות החברתית המקובלת, מושחת: בחייו המעוּוָתים והנְלוזים היו לא מעט שבילים עקומים ועקולים; להפליא – באופן יוצא מן הכלל, עד כדי לעורר תימהון, פליאה או השתוממות: בקורס פגשתי אישה חכמה ויפה להפליא; מנקר עיניים – ראוותני, עושר מופגן ובולט, פעולה חריגה בסביבה הגוררת קנאה: במדינתנו יש עשירון עליון ואלפיון עליון שאוהבים לנקר עיניים לשאר התושבים; לא נשמע כדבר הזה – אין תקדים לעניין הזה, הדבר הוא חריג ובלתי מקובל: שבן ירים יד על אביו, לא נשמע כדבר הזה! כִּבשָׂה שחורה – כינוי למישהו שנחשב חריג, פחות מוצלח או מקופח בקבוצה כלשהי, בעיקר במשפחה: הוא תמיד היה הכבשׂה השחורה בבית כי כשכולם למדו הוא שוטט ברחובות; אדיר ממדים – חריג במידותיו, בל ישוער: אף העץ אדיר הממדים נעקר ביפן ממקומו כששטף את חופיה נחשול הצונמי אדיר הממדים; מדהים, מהמם, למעלה מכל דמיון, אוזן לא שמעה, עַיִן לֹא רָאֲתָה – ביטוי של התפעלות מדבר שעדיין לא נראה כמותו, יוצא מן הכלל, דבר שאין רואים תכופות: השולחן היה ערוך כיד המלך, ועליו שפע של מטעמים שעין לא ראתה עוד; אֶקזוֹטִי < יוצא דופן, מתמיה בזרותו: נוף אקזוטי, אורח חיים אקזוטיים; הַפלֵא וָפֶלֶא – קריאת התפעלות מתופעה מפליאה, נפלא ביותר, לא ייאמן, פלאי פלאים: הפלא ופלא כיצד עף הפיל בחלומי; גידולי פרא, עשׂבים שוטים, עשׂבים רעים, עשׂבי השׂדה – בני אדם שהתנהגותם חריגה בסביבתם; אין כלל שאין בו חוץ – לכל כלל יש יוצא מהכלל; חרג מן המִסגֶרֶת, יצא דופן – חָרַג, יצא מן השורה, יצא דופן, התנהג בניגוד למקובל ולמוסכם: יש גירעון בתקציב הממשלה משום שהיא חרגה מן המסגרת; יצא מגדר הרגיל, יוצא מגדר הרגיל – מצוין, נפלא, חורג מן המקובל (בדרך כלל לטובה), בולט, מצוין: הנשׂיא זכה לקבלת פנים יוצאת מגדר הרגיל; יציאת דופן, יוֹצֵא דוֹפֶן – 1. מי שאינו דומה לאחרים מסוגו או מבני מינו, לא רגיל, שונה מהכלל, חריג, מוזר, סוטה מהמקובל, נדיר: גשם באוגוסט היא תופעה יוצאת דופן בארץ; 2. מי שיש לו איכות, יכולת, סגולה וכד' יוצאת מגדר הרגיל, מיוחד, נבדל לטובה מכל היתר, ייחודי: מיכל ילדה בעלת יופי יוצא דופן, כל מי שרואה אותה מתפעל מיופייה; היה לפלא בעיניו – נראה כדבר לא רגיל ולא מובן, הוא התפלא על זה, לא הבין זאת: היה לפלא בעיניי היאך השלמתם עד כה עם האפליה הזאת; עוף מוזר – כינוי לאדם תימהוני או מוזר שאינו משתלב בסביבה שחי בה: הוא לומד איתנו, אבל מעולם לא התקרבנו אליו כי הוא מין עוף מוזר כזה; שלא מן המניין – 1. לא רגיל, לא שגרתי: כונסה בדחיפות ישיבה שלא מן המניין של הנהלת האגודה; 2. שאינו נמנה עם אוכלוסיית התלמידים הקבועה של מוסד אקדמי: תלמיד שלא מן המניין באוניברסיטה רשאי להשתתף בהרצאות; גיבור ישׂראל – מי שעשׂה מעשׂה גבורה חריג שנעשׂה תוך חירוף נפש; קִלקֵל את השוּרה – 1. פגם בסֵדר המקובל, חרג מן הראוי להיות: רק דבר אחד מקלקל את השורה שאני מתקשה לתקשר בשׂפתה; 2. סטה או הסיט מהדרך הנכונה או המקובלת: השוחד קלקל את השורה וגרם לעיוות הדין; נִפלָא – היה לפלא, נשׂגב וכביר, לא רגיל: אני חשה שנפלאה אהבתך אליי מאהבת עמיתיך: נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים; עָכוּר – לא תקין, משובש, שיש בו אי־הבנה או אי־הסכמה: אינני יודע היאך אפשר לשפר את מערכת היחסים העכורה ביניהם; רָדִיקָליוּת < קִיצוֹנִיוּת, רָדִיקָלִי < קִיצוֹנִי –1. שנמצא בקצה, שעומד אחרון, שנמצא במרחק הגדול ביותר מהמרכז: אנו גרים בבית הקיצוני במושב, ואחריו יש פרדס גדול; 2. מרחיק לכת, לא מתון, שאינו מוכן להתפשר: יש לו דעות פוליטיות קיצוניות שקשה להסכים עימן; 3. שעובר את הגבולות הרגילים או המקובלים, שחורג מן הסביר: בקוטב הדרומי שׂוררים תנאי אקלים קיצוניים, ונמדדה שם הטמפרטורה הנמוכה בעולם; שחור־לבן, בשחור־לבן – בראייה מוקצנת וקוטבית, בלי להבחין בדקויות ובדרגות ביניים: אין לראות את החיים שחור־לבן כי גוֹנֵי ביניים לרוב; מְיוּחָדוּת – נבדלוּת מן השאר, שונוּת, תכונתו של המיוחד: מיוחדות דתנו וגורלנו כעם מצריכה שנהיה אור לגויים גם במיוחדותנו המוסרית; מיוחד במינו, יחיד במינו – אדם או דבר שאין כמוהו, שאינו דומה ליתר בני מינו, שאין שווה לו, נדיר, יקר המציאות: אוסף חפצי האומנות שלו כולל פריטים אקזוטיים יחידים במינם; יחיד ומיוחד – יחיד במינו, יחיד ואין דומה לו, שונה מכל אחד אחר: וטבעת קסמים הייתה למלך, יחידה ומיוחדת ואין שנייה לה בעולם כולו; לָא מעָלְמָא הָדֵין < לא מן העולם הזה – יוצא מן הכלל, נהדר, נפלא, נאצל, נשׂגב ביותר, עילאי: הכנר השמיע צלילים עדינים ונפלאים שינם מן העולם הזה; יְחִידֵי סגוּלה – בחירים, שמצטיינים בתכונותיהם, בכישוריהם או בידע שלהם: מערכת החינוך צריכה לדאוג שידיעת העברית והבקיאות במקורותיה לא יהיו לנחלת יחידי סגולה בלבד; איננוּ כִּתמול שִׁלשום – אינו כרגיל, אינו כּבֶעָבר: בשל אכזבתה ממנו לא היו פניה כִּתמול שִׁלשום; קִלקֵל את השוּרה – 1. פגם בסֵדֶר המקובל, חרג מן הראוי להיות: רק דבר אחד מקלקל את השורה שאני מתקשה לתקשר בשׂפתה; 2. סטה או הסיט מהדרך הנכונה או המקובלת, גרם שינהגו בצורה חריגה ובלתי מקובלת: האהבה מקלקלת את השורה; יצא מן המסלול – זנח את אורח חייו הרגיל והתקין, סטה ממסלול החיים הרגיל, המקובל: לאחר שסולק מבית הספר, נשאר ללא כל מסגרת ויצא מן המסלול; גְּדול ממדים, גְּדול מידה – גבוה ורחב, גדול מהרגיל (כגון ארוך מאוד או רחב מאוד) (גם: גָּרוּם): זוהי מיטה גדולת מידות; קָפַץ למים הקרים – הֵעֵז להתנסות במשׂימה חדשה וקשה שלא היה רגיל לה קודם: קפץ למים הקרים כדי להגיע לשלום; גְּבַהּ גַּלִים – בעל גלים גבוהים מן הרגיל: ים גבה גלים; בעל זיכרון פֵנוֹמֵינָלִי – כינוי לאדם היוצא מגדר הרגיל, מופלא שאין דוגמתו ברבים, עילוי, גאון; כִּיפֵּחַ, קִיפֵּחַ – גבה קומה, רם קומה, למעלה מן הרגיל, בעל רגליים ארוכות שלא בהתאמה: גיבח לא יישׂא גיבחת שמא תצא מהם תורן; חרג מן המִסגֶרֶת, יצא דופן, יצא מגדר הרגיל – חרג מן המקובל, עבר את הגבולות שנקבעו לו, היה שונה מהרגיל, מצוין, נפלא, חורג מן המקובל (בדרך כלל לטובה): איך הייתה המסיבה? – יוצאת דופן; סיפורי מִינכהָאוּזֶן – סיפורים מוגזמים ויוצאים מגֶדֶר הרגיל על הרפתקאות הברון מינכהאוזן, כביכול, בצבא האימפריה הרוסית [הוא ידוע כגוזמאי וּגְדוֹל הבַּדָאים בכל הזמנים]; גילה תושייה, הראה תושייה – הראה יכולת לפעול מהר ובתבונה במצב קשה או מסוכן, הראה כושר לפתור בעיות וקשיים ביעילות ובדרכים יצירתיות ולא שגרתיות: לולא התושייה שהראה הילד, כשקפץ הצידה ברגע האחרון, היה נחבל חבלה חמורה; הכנסה מועדפת – הכנסה שנקבע לה בחוק שיעור מס נמוך משיעור המס הרגיל; פעמים מנהג פסול מבטל הלכה פסוקה; אופיו נוח, אינטלקט וכוח רצונו יוצאות מגדר הרגיל; תָקַע עצמו בלימודים והראה תַאֲוַות השׂכלה בלתי רגילה; לעולם ירגיל אדם עצמו לשלם טובה למי שגמל לו טובה, כדי שלא יהיה מכפויי הטובה; לא חדל לנסות ולא פעל בדרכים סלולות ושגרתיות; נכנס למסלול ונעשׂה עבד לחיי השִׂגרה; אף שהיה סתם בן סתם, היו בו הכוח והעוז לתמורה; הוא היה אסיר לשִׂגרה; נושׂא אֲרוֹך זָקֵן שמובטחת לו זִקנה נצחית; לא שח שׂיחת חולין ולא ישן שנת קבע, אלא ישב ושָׁנָה; השִׂגרה האיומה אוכלת בנו בכל פה; מהי יום־יומיות של אדם מן היישוב? חיי שלווה ביום־יומיות אפורה; כפיתוּת לחיי השִׂגרה מידה מושרשת היא בהמוני אנשים; עבודה שִׂגרתית שאפשר לעשׂותה בהֶיסֵחַ הדעת < הגזמה! הצטיינות! התנהגות! יחיד! מילות יחס! על! רבים!

נָדִיר. נדיר – יקר המציאות, יחיד ומיוחד, אינו שכיח, מצוי מעט: באלבומי יש כמה בולים נדירים יקרי ערך; 2. שקורה לעיתים רחוקות, שמתרחש פעמים מועטות, שאינו תדיר; אחד מִינֵי אלף – אחד מאלף, היינו נדיר מאוד: טוב ליבו ואוזנו הקשובה לגדול ולקטן ויכולתו להתפלפל – אדם כמוהו לא תמצא בין הבריות אלא אחד מיני אלף, וכן – אין בלתו, אין זולתו, אין כמוהו, אין לו אח ורע, אין ערוך לו, חריג, יוצא דופן, יוצא מן הכלל, יחיד, יחיד ואין בלתו, יָחִיד בְּמִינוֹ, יָחִיד וּמְיוּחָד, יְקַר הַמְצִיאוּת, מי דומה לו, מי זולתו, מיוחד, מְיוּחָד בְּמִינוֹ; יָקָר – נדיר: ודבר ה' היה יקר בימים ההם; יְקר המציאות – נדיר: כנות היא מעלה נפשית יְקָרַת מציאות, וכשהיא מזדמנת לפנינו בל נחמיצנה; חזון בלתי נפרץ, פעם אחת ביובל – לעיתים רחוקות ביותר, נדיר מאוד; לעיתים רחוקות – באופן נדיר, לא בתכיפות; עורב לבן – אדם או דבר חריג, יוצא דופן מאוד, מיוחד במינו, יוצא מן הכלל (עַבָּ"ם, חייזר, זרות): האדם הזה נחשב לעורב לבן בהובלה ימית ועולה על מתחריו; חייזר – יצור מכוכב אחר בתחום המדע הבדיוני; עַבָּ"ם < עצם בלתי מזוהה – עצם מעופף מסתורי בשמיים שלעיתים מניחים שהוא חללית מכוכב אחר < מצוינות!

חֶרפָּה!

חֶרפָּה – תחושה כואבת של אובדן כבוד, אובדן הערכה, בושה גדולה, ביזיון, כלימה, השפלה או מצוקה הנגרמת ממודעות להתנהגות שגויה או טיפשית: מכל רחוב ומכל פינה צווחה חרפתם של העבריינים; היינו חרפה לשכנינו, לעג וקלס לסביבותינו; עֶרוָה – [בתנ"ך] חֶרפה, גנאי: כל מכבדיה הזילוה (= השפילוה) כי ראו ערוָתה; עם חשׂיפת פרשת השחיתות האחרונה נתגלתה המפלגה בכל ערוותה; חֲרוּפָה, חָרוּף – בזוי, מבויש שחירפוהו, כבוש פנים וכבוש ראש: אחרי נישׂואים של כמה חודשים שָׁבָה לביתה בְּפָנִים זעופות וחרופות, הדופה וזנוחה; לבוֹשתוֹ – לגודל חרפתו: היו יהודים בין הגויים שלבושתנו היו אנשי מרמה, והתפרנסו מבריונות ומגזל; מַכלִים, הוּכַלם, מוּכלָם, הִכלִים – בייש, העליב, הביך: הוא ישב בצד נזוף ומוכלם, עיניו מושפלות לרצפה; בושתי ונכלמתי כי נשׂאתי את חרפת נעוריי; בוש – נכלם, התבייש: בושתי מההתנהגות הגזענית של עמיתיי; התבושש מפני עצמו; מוטב שתתבייש מעצמך ואל תתבייש מאחרים; נָתַן אותו לחרפה – הביאו לידי ביזיון, שָׂם אותו לבוז: כלום מישהו הבטיח לנו אחרי השואה

שלא ייתנו אותנו עוד לחרפה בגויים? **כְּבוּשׁ ראש** – מבויש, מוכלם ומדוכדך: כל המסיבה ניסתה לשמח את ליבי, ואני עמדתי בפינה כבוש ראש; **כְּבוּשׁ פנים** – מבויש, נכלם ונעלב: בטירונות נאלצנו להיות כבושי פנים השומעים חרפתם, ואינם משיבים; **נָשָׂא חֶרְפָּה** – שמע דברי גינוי: בושתי ונכלמתי כי נשׂאתי חרפת נעוריי; **נָשָׂא חֶרְפַּת פְּלוֹנִי** – שמע מפלוני דברי תוכָחה וקללה: קל יותר לשׂאת חרפתו מלהתקוטט עימו; **נָשָׂא חֶרְפָּה עַל פְּלוֹנִי** – 1. חירף וביישׁ את פלוני; 2. ספג דברי גידוף בגלל נאמנותו לפלוני: נשׂאתי חרפתי עליך אך אבקשך שתנקום ברודפיי; **גָּלַל חֶרְפָּה מֵעָלָיו** – הסיר חרפתו, החזיר אליו את כבודו: היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם; פסק הדין המזכֶּה גלל חרפה מעל ציבור שלם; **בּוֹשׁ והיכלם** – התבייש לך [נזיפה במי שעשׂה מעשׂה לא הגון]; **בושת פנים** – ביזיון, בושה רבה, כלימה: בעקבות חשׂיפת האירוע המביך נגרמה לה בושת פנים; **נכלָמוּת, נִכלָם, נִכלַם** – התבייש מאוד, חש בושה וכלימה: האר עינינו בתורתך . . . למען לא נבוש ולא ניכלם ולא ניכשל לעולם ועד; היא הייתה שחורת צמה, ירוקת עיניים ובעלת אור חיוך נכלם; **בושה** – ביזיון, חרפה, כלימה: היזהר שלא תעשׂה לו בושות; **עָשָׂה לוֹ בּוּשׁוֹת** – הביכו או ביישו, גרם לו לחוש בושה, מבוכה או אי־נעימות: 'התנהג בנימוס ליד השולחן, ואל תעשׂה לי בושות לפני המשפחה'; **בושה וחרפה, בושה וכלימה** – 1. קריאת גינוי למי שנהג באופן לא הוגן בושה וחרפה, קריאה המביעה זעם והתנגדות לפי אדם או מעשׂה לא הגון, לא מוסרי וכד': בושה וחרפה! מה הם חושבים לעצמם, שהכול מותר להם? 2. מצב שאין להשלים איתו: זו בושה וחרפה שמדברים כאן בצורה כזו; **התבייש** – נכלם, התבושש, חש רגשי בושה: בושתי ונכלמתי לקבל ציון כה נמוך; **הִתְבַּזּוּת, התבזה**– העמיד עצמו בפני אחֵרים במצב של ביזיון, השפיל את עצמו: התבזות השיכור לעיני כול הייתה מביכה, והכול הֵסבו את עיניהם ממנו; **משמיצן** – מי שדרכו להשמיץ; **הכתים** – המיט קלון, הוציא שם רע: התנהגותו הרעה הטילה כתם על יושרו; **קָלָה, נִקְלָה, הִקלָה** – [בתנ"ך] ביזה, נתבזה, המיט חרפה: ארור מַקלֶה אביו ואִימו; **קָלוֹן** – 1. ביזיון, חֶרפה, בושה גדולה: אל תתכבד בקלון אביך כי לא כבוד הוא לך; מעשׂיו הביאו קלון על משפחתו; 2. פגם מוסרי: אדם שהורשע בעבירה שיש עימה קלון מוגבל ביכולתו להיבחר לתפקידי ציבור או לעסוק במקצוע הדורש היתר או רישיון; **אות קָלוֹן** – סימן בתלבושת להפליה, כגון הטלַאי הצהוב (בצורת מגן דוד) בגטו; **עמוד הקלון** – עמוד מיוחד שהיה קבוע בימי הביניים על בימה במקום פומבי בעיר, ואליו היו קושרים עבריין ומכריזים על חטאו ועל פסק דינו למען ישמעו וייראו: בימינו עמודי הקלון מוצבים ברשתות החברתיות; מטרת המשוב היא לשפר את התנהגות השופטים, ולא להוקיעם בפומבי אל עמוד הקלון; **מצאתיו בקלונו** – פגשתי אותו כשהוא במצבו המביש; **מצא אותו בקלונו, מְצָאוֹ בִּקְלוֹנוֹ** – פגש אותו כשהוא נתון במצב מביש: כשפגשת אותי בבית בושת, מצאתני בקלוני כי אין אשתי יודעת על כך; **עֶרְוַת דָּבָר** – פגם מֵביש: מצא בה ערוות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושִלחה מביתו; **דְּבַר עֶרווה** – 1. פסול, פגם ליקוי: לא נתברר לי מה דבר ערווה בספר זה שפסל אותו לשימוש; 2. דבר מגונה, מום, מעשׂה זימה: לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערווה; **שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ** – יש להצניע דברי שֶפע ומותרות כדי שלא לבייש את העניים; **אות קַיִן** – סימן קלון למעשׂה רע, בייחוד רצח; **הלבין פני חברו, האדים את פניו, השחיר פניו** – ביישׁ אותו, הכלימו: המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא; התנהגותו המבישה של הנער השחירה את פני הוריו; **כָּבַשׁ פָּנָיו בַּקרקע, כָּבַשׁ את עיניו בקרקע** – השפיל את מבטו, הפנה את פניו כלפי מטה מבושה או מפחד: המנהלת נזפה בתלמיד, וזה כבש את פניו בקרקע; כשהיו פונים אליה היא הייתה כובשת מייד את עיניה בקרקע; **מוּטָב שֶׁתִּתְבַּיֵּישׁ מֵעַצְמְךָ, וְאַל תִּתְבַּיֵּישׁ מֵאֲחֵרִים** – עדיף שתפתח ביקורת עצמית על מעשׂיך ועל התנהגותך ולא תתבייש מביקורת של אחרים עליהם; **אוֹי לה לאותה בושה ואוֹי לה לאותה כלימה** – מה גדולה החרפה: אוי לה לאותה בושה שעושׂיה מעיד עליה שהיא כלימה; **הכסיף את פניו** – הלבין את פניו, ביישׁ והכלים אותו; **עֲכוּרָה הָיְתָה הֶחָבִית וצילַלְנוּ אוֹתָהּ** – הֵסרנו את החרפה, ביטלנו את הרוע; **לַעַג וָקֶלֶס** – חרפה וָבוז: היינו חרפה לשכנינו, לעג וקלס לסביבותינו; **קִיטֵף את אוזניו** – הִכלִים אותו קשות: לאחר שנתגלה קלונו ברשות הרבים יצא מן המקום כשאוזניו מקוטפות וכולו במבוכה; **העטה עליו חרפה, העטה עליו בושה** – הביא עליו חרפה, ביזה אותו; **עָטָה חֶרפּה** – היה לכלימה, נחל בּוּז: יעטו חרפה וכלימה כל מבקשי רעתי; **אוזניו מְקוּטָפוֹת** – נפגע ונזוף, מבויש ונכלם: לאחר כל העלבונות שהטיחו בי, יצאתי מן הדיון ואוזניי מקוטפות; **כיסתה אותו בושה (כלימה וכד')** – נכלם והתבייש, נָשָׂא חרפה: עליך נשׂאתי חרפה, כיסתה כלימה פניי; **דֵּירָאוֹן** – חֶרפָּה, בושה נוראה, גנאי, תועבה: התנהגותם הייתה דיראון לכל היישוב; **דִּירְאוֹן עוֹלָם** – חרפת עולם, חֶרפּה שתיזכר לעד: בשל מעשׂי הרצח הנתעבים של העריץ הרודן נרשם שמו בהיסטוריה לדיראון עולם; **חֶרפַּת עולם** – חרפה ובוז לעולם, חרפה נצחית: זוועות הנאצים במלחמת העולם השנייה חֶרְפַּת עוֹלָם וּכְלִימַת עוֹלָם הן, שלֹא יישכחו דורי דורות; **עָטָה חֶרפָּה** – שבע בוז, היה לכלימה: יעטו חרפה וכלימה מבקשי רעתי; **אלף מיתות ולא בושה אחת** – טוב המוות מן הביזיון; **נִמְחֲתָה חרפתו** – נשכח ביזיונו, לא זכרו עוד את חרפתו; **שתה את דמו** – פגע בשמו הטוב, שלא בצדק, פגע בו פגיעה אנושה (לא פיזית) על לא עוול בכפו, ביקש את ראשו: השׂר המואשם במעילה טען כי זוהי עלילה, וכי העיתונות שותה את דמו; **השחיר את פניו, השחיר** – העליבו, ביישו, עטה עליו חרפה: דברים שאדם עושׂה בילדותו משחירים פניו לעת זִקנתו; **אבֵל וחפוי ראש** – בוש ונכלם מחמת כישלון או השפלה: בימי האבל ההם התהלכתי אבל וחפוי ראש ומיאנתי להינחם; **פני הדור כפני הכלב** – כינוי לדור עז פנים, פורעי חוק ומוסר, שאינו יודע בושה מהי; **חָפוּ פניו** – נבוך ונכלם מרוב בושה וצער: חפו פניי לשמוע שנכשלת במבחן כה יסודי; **לא נאה לו, לא יאה לו** – אין דבר זה טוב בשבילו, אין דבר זה לכבודו [נאמר באירוניה או לגנאי]: היא סתם שחצנית ולא נאה לה לדבר עם כל אחד; מה יש, כבר לא יאה לו להגיד לנו שלום? **גנאי הוא לו** – אין דבר זה נאה לו, לא לכבודו: גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעליו המטולאים לשוק; **הלבנת פנים, הלבין פניו** – הכלימו, ביישו, גרם לו עלבון; **חיי כלב** – חיי עוני ומחסור: רוב חייו בעולם הזה היו חיי כלב רעב אסור בשלשלת; **כלימת עולם, חֶרפַּת עולָם** – חרפה ובוז לעולם, חרפה נצחית: זוועות הנאצים במלחמת העולם השנייה חֶרפת עולם וכלימת עולם הן, שלֹא יישכחו דורי דורות; **חֶרפַּת רָעָב** – סבל וביזיון של אדם המבקש לחם מאחרים; **מעשׂה מחפיר** – מעשׂה מביש; **האדים את פניו** – ביישו, הכלימו; **המיט קלון, המיט חרפה** – הביא בושה וביזיון על מישהו: התנהגותו של הנשׂיא המיטה חרפה על מוסד הנשׂיאות; **גילה את נַבלותו לעיני** – הראה את חרפתו, את מידת התנהגותו המנוולת: ועתה אגלה את נַבלותה לעיני מאהביה; **עָטָה חֶרפּה** – נחל בוז: יַעטו חֶרפה וכלימה מבקשי רעתי; **חָפָה ראשו, חָפָה פָּנָיו** – התבייש, נבוך, יצא בבושת פנים, עצוב ונדהם: ופני המן חָפוּ; **חפוי ראש** – בוש ונכלם מחמת כישלון או השפלה: אחרי ההפסד בחצי הגמר שבו השׂחקנים אל ארצם נכלמים וחפויי ראש; **חָשַׁךְ משחור תוארו** – פניו נפלו מאוד, הושחרו פניו כשולי קדרה; **במצח נחושה** – בעזות מצח, בחוצפה, בגסות רוח, בלי שום בושה, בנחישות ובהתרסה: איך הוא מעז לשקר לי כך במצח נחושה; **עלובה היא העיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה** – אוי לדבר שיוצרו מגנה אותו: אוי למאגר הביומטרי שנחתומו מעיד עליו שהוא רע; **העטה עלינו כלימה**; **סיים את שירותו שְׂבַע קלון, נבוך ונכלם מבושה**; **יצא מבויש ומושפל ספוג חרפות**; **כלימה כיסתה את פניו ושברה את ליבו**; **חש שהוא כלי מלא בושה וכלימה כשהתחלל שם ישׂראל בגויים**; **מכל רחוב ומכל פינה צווחה חרפתם**; **לבש כלימה, עטה כלימה, נָשָׂא כלימה, כיסתה כלימה פניו, כלי מלא בושה וכלימה**; **אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים**; **יש להעמידו ליד עמוד הקלון, יש להובילו לעמוד הקלון ולהוקיע את מעשׂיו הנפשעים**; **יבושו וייסוגו אחור כל . . .**; **בושנו כי שמענו חרפה, כיסתה כלימה פנינו**; **בושתי ונכלמתי כשהיית לעג וקלס לעמיתיי**; **כל היום כלימתי נגדי**; **נֶגַע וקלון ימצא וחרפתו לא תימחה**; **הליט פניו בכפות ידיו מרוב בושה** > אלימות מילולית! התנהגות! כבוד!

חשיבה!

טובה או ניטרלית. **חשיבה, חָשַׁב** – העלה רעיונות ומחשבות בראש, ניסה לפתור בעיה, קושי וכד' בעזרת השׂכל, עשׂה פעולה רוחנית במוח; **מַחשָׁבָה** – פעולה או תהליך שיש בהם דעה, אמונה או רעיון בנוגע למישהו או למשהו (כגון מחשבה פלילית, מחשבה טורדנית, מחשבת שווא), תוצאת חשיבה, מה שאדם חושב בליבו: מחשבה יולדת מחשבה, והן פרות ורבות; אם נעיין בפנימיות העניין, נצטרך לשוטט פחות במחשבות יתֵרות; שֶבע מחשבות חשבתי בשעה קלה; וכן – **עיון, הגות, מוטיב, הגיג, מַחשָׁב, תהייה, הרהור, חשיבה**; **חופש המחשבה** – החופש של אדם להחזיק בדעה, לשקול עובדה, נקודת מבט או רעיון ללא תלות בנקודות מבטם של אחרים; **חדות תפיסה** – היכולת להבין מישהו או משהו מהר ומדויק למרות מורכבות העניין ועומקו; **גמישות מחשבתית** – יכולת האדם לחשוב על דברים בצורה חדשה ויצירתית כדי לאפשר לו להתמודד עם אי־ודאות, לפתור בעיות, להסתגל לשינויים ולשלב מידע חדש בתוכניות וברעיונות. יכולת זו משמשת כאשר מתרחשים גורמי עקה או אירועים לא־צפויים, המצריכים לשנות עמדה, השקפה, מחויבות או התנהגות: גמישות מחשבתית היא היכולת להסתגל לדרישות המצב, לאזן את דרישות החיים ולהתחייב להתנהגויות אחרות; **מחשבה פלילית** – כוונה פלילית, כלומר מעשׂה לא־חוקי שנעשׂה מתוך כוונה פלילית, הווה אומר: קטין, חולה נפש ומי שנפגע ממחלות מוח אורגניות עלולים לבצע מעשׂים לא־חוקיים, אך לא להיות אשמים בהם בבית משפט כי אינם מבינים את טיבם ואת תוצאות מעשיהם; **ראייה מסולפת** – דעה, אמונה או דרך חשיבה הרחוקות מן האמת: דרכם של רודנים רבים בהיסטוריה ראייה מסולפת, אנוכיות מובהקת ומכשילה; **מָעוֹף** – חזון, מרחב המחשבה, אופק רחב, דמיון מפותח, חשיבה מקורית ומקיפה,

יצירתיות, ראיית הנולד, צפייה מראש של האפשרויות הגלומות בדבר בנימין זאב הרצל, חוזה מדינת היהודים, היה בעל חוש מדיני ורב מעוף; **תהייה, תָהָה** – 1. חשב על דבר מתוך מבוכה ופליאה, חשב ושאל את עצמו, היה מסופק, התפלא, השתומם: תהיתי מי היה יכול לשלוח אלינו את החבילה; 2. חשב עמוקות, הרהר, חיפש תשובה לסוגיה: עוד בימי קדם תהה האדם על סוד היווצרות היקום; **רַציוֹנָלִי** –[אדם] נבון, הגיוני, הפועל על־פי השׂכל ואינו נסחף ברִגשותיו; רַציוֹנָלִי > **שִׂכְלְתָנִי, מוּשׂכָּל** – [כגון גישה, השקפה, פעולה וכד׳] המבוסס על התבונה ועל ההיגיון: נסה להיות שִׂכלְתָנִי ולחשוב בקור רוח על הבעיה, והתעלם מרִגשותיך; גישתו לחיים הייתה מושׂכלת בדרך כלל, גם אם פעמים גברו עליו יצריו; הוא היה בעל תאוריה שׂכלתנית; **התפטמות, הִתפַּטֵם** – מוחו ניזון, בעיקר בחומֶר אידֵאולוגי: מוחו מתפטם באנשי השׂמאל; **התחשבות, הִתחַשֵׁב** – 1. הביא בחשבון לפני החלטה, לפני תכנון וכד׳: במהלך התרגיל התחשבו המפקדים במזג האוויר; 2. הביא בחשבון את צרכיו, את רִגשותיו, את רצונותיו וכד׳ ולא התעלם מהם: הוא דאג רק לעצמו ולא התחשב בזולתו; 3. ייחס חשיבות לרקע, לנתונים, לבעיות של אדם וראה בהם נימוק כדי להקל עליו את עונשו: השופט התחשב במצבו המשפחתי הקשה של הנאשם; **בהתחשב ב־** – מתוך נתינת הדעת ל־, מתוך התחשבות ב־: בהתחשב במצבו הכלכלי הקשה הוחלט להפחית את סכום הקנס שנגזר עליו; רַציוֹנָלִיזם > **שִׂכְלְתָנוּת** – 1. המצב או ההתנהגות המבוססים על שׂכל ישר, על היגיון או על שיקול דעת סביר עד כדי הזנחת הרגש: בני אדם מפקפקים בשכלתנותך אם תתעקש לקפוץ למי קרח בינואר; כתיבתו לקתה בשׂכלתנות יתרה ועל כן סיפוריו נטולי חמימות אנושית; 2. ההשקפה הרואה בתבונה ובשׂכל (ולא בניסיון או במעשׂה) את הבסיס להכרה ולידע האנושיים; **עֶשתונות** – מחשבות ורעיונות: פעמים עשתונותיי מגביהים עוף ודואים בחלומות וברעיונות שאינם בני מימוש; **צִיפָה, צָף** – [כשנאמר על מחשבות, על ספקות, על הרהורים וכד׳] צץ, הופיע, עלה מהמעמקים אל פני השטח, עלה בראש או בלב: ספקות צפים ועולים בראשי כל אימת שאני בוחן את התוכנית; **עִיוּן, עִיֵּן** – 1. קרא חומר כתוב בעיניים בלבד, בלי השמעת קול, התבונן בתשׂוּמת לב בטקסט כתוב כדי להבינו: לפני השינה אהבתי לעיין בעיתון היומי; 2. שקל משהו (עניין, בעיה, תגובה), חשב ברצינות על משהו כדי לנסות להבינו, התעמק וחקר בעיה, קושי כדי להגיע לפתרון: אם נעיין בעניין, נגיע לכלל דעה ש־; עִיַּנּו בשאלה, פשפשנו בה וחקרנו את הרקע ההיסטורי למעשׂה; תיאורטי > תאורטי > **עִיּוּנִי** – שמבוסס או מושתת על רעיונות ועל עקרונות מופשטים ולא על היבטים שימושיים או מעשׂיים: בלימודי הרפואה יש שיעורים עיוניים בכיתות הלימוד ושיעורים מעשׂיים בבתי חולים; **תכנון, תִכנֵן** – 1. הכין תוכנית לעתיד כדי להשׂיג מטרה, להימנע משגיאות או לצמצם את הסבירות להן, חשב מראש מה לעשׂות ואיך לעשׂות, התווה קווי פעולה בין דרכי פעולה אפשריות, חשב על דרכים למלא משׂימה מסוימת או להשׂיג מטרה מסוימת: סוכן הנסיעות עזר לנו לתכנן את מסלול הטיול במזרח הרחוק; 2. התכוון לעשׂות משהו, עמד לעשׂות משהו: הטלפון צלצל בְּדִיוק כשתכננתי לצאת מהבית; **תוכנִית** – 1. מכלול עקרונות או קווים כלליים להשׂגת מטרה, מצע: שׂר האוצר פרסם את תוכניתו הכלכלית; 2. סִדרה של פעולות או צעדים מתוכננים כדי לבצע משהו, להשׂיג מטרה וכד׳: מצטער, התוכנית שלך אינה בת־ביצוע; 3. דבר שרוצים ומתכוונים לעשׂותו, כוונה: היו לו תוכניות למכור את הדירה, אבל הוא התחרט; 4. דבר שמציגים בהצגה, במופע וכד׳; שׂיחה, משׂחק, תסכית וכד׳ שמשדרים ברדיו או בטלוויזיה, תשדיר, הסכת: להקת הבידור יוצאת בתוכנית חדשה; 5. סִדרה מתוכננת של אירועים, של מופעים וכד׳ במסגרת כלשהי: התוכנית של טקס הסיום כוללת ברכות, חלוקת תעודות ומופע מוזיקלי; **השתעשע במחשבה, השתעשע ברעיון** – נהנה לחשוב מה היה קורה לו . . ., נהנה לחשוב שדבר מסוים הוא אפשרי אף שספק אם הוא אומנם יבוצע: אני משתעשע במחשבה לעזוב הכול ולנסוע לאיזה אי ביוון; **השקפת עולם, תפיסת חיים, תפיסת עולם** – השקפה כללית, מכלול הדעות והאמונות על החיים בחברה ובעולם: העוני והקיפוח החברתי בילדותו עיצבו את תפיסת עולמו; **זכות עיון** – הזכות להתעמק בנושא מסוים, לחקור אותו, לתת את הדעת עליו וכיו״ב; **עיון מחדש, עיין מחדש** – שקל שוב בייחוד כדי לשנות החלטה או דעה קודמת: אנו רוצים שתשקול מחדש את החלטתך להתפטר מההנהלה; **תוכנִית חָלוּץ** – הפקה ניסיונית של תוכנית המשמשת להערכה, לגיוס מימון או מעין חזרה כללית לקראת התוכנית הקבועה; **תוכנִית הֲרָצָה** – פעולות ראשונות שבמהלכן מגבשים את כל התוכנית; **הלב עיקר והפה טפל** – המחשבה והכוונה הן החשובות, ואילו הדיבור אין ערכו רב; **עָמַד על סוד** – בירר את פשר הדבר, הצליח לרדת לשורש העניין: בתום היכרות עמוקה עימם עמדה מיכל על סוד הידידות המופלאה בין השניים; **נוּתַח, נִיתוּחַ, נִיתֵחַ** – חקר, בחן או בדק משהו, סקר אותו בדקדקנות כדי להבינו, להסבירו, להעריכו וכד׳, הפריד או פירק דבר לרכיביו על ידי בדיקה מדעית או מקצועית כדי לקבוע את ערכם או את היחסים ביניהם: המומחים שהשתתפו בכינוס ניתחו את המצב והציעו לו פתרונות; **נִצנוּץ, נִצנֵץ** – [בעיקר רעיון, מחשבה וכד׳] בצבץ, החל להסתמן, הופיע או התגלה במפתיע: לאחר שנצנץ רעיון מבריק בראשו, החלו לזרום הצעות ככמהין וכפטריות; **הפשטה, הופשט, הִפשִׁיט** – הפך משהו למופשט, עשׂה הפשטה, הסיר מדבר את צידו הגשמי והשאיר את מהותו העיונית־המחשבתית: ככל ששׂכלו של אדם מפותח יותר, כן נוטה הוא לחשיבה מופשטת; אבסטרקטי > **מוּפשָׁט** – 1. שאינו מוחשי או ממשי, שאינו נתפס בחושים, שיש בו ראיית התוכן והמהות של דברים ולא ראיית צורתם החומרית־חיצונית: המילים ׳יופי׳, ׳אהבה׳, ׳טוהר׳ הם מושׂגים מופשטים; מי אוהב אומנות מופשטת? 2. לא מעשׂי, שאינו מחובר למציאות או ליומיום, שאינו מבוסס על ניסיון, עיוני, קשה להבנה ולביצוע: לתוכניתו המופשטת אין כל אחיזה במציאות, והיא אינה בת יישׂום; 3. [באומנות] שאינו מקיים זיקה גלויה למציאות, שאינו אובייקטיבי או תיאורי, שמשתמש בצורות ובתבניות כדי להציג דברים, בני אדם או רעיונות במקום להציגם כפי שהיא במציאות: איני אוהב ציורים מופשטים כי איני מבין בהם; **המחיש, הומחש, מוּחָשׁ, מוּחָשִׁי** – שאפשר לתפוס אותו בחושים, ממשי, מציאותי, שקיים בעולם [ההפך: **מופשט**]: יש בידי ההגנה ראיות מוחשיות לתמיכה בגרסתו של הנאשם; **עֲסִיסִי** – 1. [סיפור, סגנון, לשון וכד׳] רַענן, מלא חיות, מעניין, ציורי, מוחשי: סיפוריו מצטיינים בלשונם העשירה והעסיסית; 2. מעורר עניין, שמתאר פרטים אינטימיים, שיש בו מן השערורייה או מן המִרעש (סנסציה): הרכילות העסיסית על הזוג המפורסם הפכה לשיחת העיר; **השקפה, השקיף** – ראה את הדברים מנקודת ראותו, היו לו עמדה, דעה, נקודת ראות או נקודת מבט שיש לאדם בעניין מסוים, תפס את העולם, היו לו דעות ומושׂגים על העולם ועל החיים: מה השקפתך בנוגע לסכסוך הישׂראלי־ערבי? **מָסוֹרתִי, מָסוֹרֶת** – דרך מחשבה או דרך התנהגות מקובלת וקבועה: הבן הצעיר לא המשיך את המסורת המשפחתית, ובמקום ללמוד רפואה פנה לאומנות; חגיגות יום העצמאות אצלו בגינה, ובה שירה בציבור עד אור הבוקר, כבר הפכו למסורת; **סְבוּרַנִי** – לדעתי, אני חושב, אני סבור, וכן – **דוֹמֶה עָלַיי, חוֹשְׁבַנִי, לדידי, לַעֲנִיוּת דַעתִי, לְפִי דַעתִי, נדמה לי, נִראֶה לִי שֶׁ־, סָבוּרְנִי**: סְבוּרַתנִי שידידי המלומד טועה בהנחותיו; כל העולם דומה עליי כמישור; **רָאָה בְּאוֹר אַחֵר** – הכיר משהו מזווית ראייה אחרת שלו, ראה פָּן שונה של אותו דבר: לאחר שהתבררה לנו הסיבה למעשׂיו, ראינו אותו באור אחר; **מוּפלָא** – נסתר, נעלם, שקשה להשׂיגו בשׂכל האנושי הרגיל, פלאי: במופלא ממך אל תחקור; **הפריה, הִפרָה** – עשׂה משהו לפורה, גרם למשהו או למישהו להניב פירות, לשׂאת פרי, להיות יצרני או יצירתי, העשיר רוחנית: הוויכוחים בינינו הפרו מאז ומעולם את כושר החשיבה והיצירה שלנו; **מֶנטָלִיוּת** – ההשקפות, התפיסות, הגישה לחיים ואורח החיים המאפיינים אדם או קבוצה: קשה להם לחיות ביחד כי הם באים מרקע אחר, ויש להם מנטליות שונה לחלוטין; המנטליות הישׂראלית זרה לעולים החדשים; **מוטיב** – רעיון מרכזי או נושׂא מרכזי שמפתחים ביצירה סִפרותית או באומנות אחרת; **הרהור, הִרהֵר** – חָשַׁב על משהו, העלה רעיון חולף במוחו הגה, העסיק את מוחו: הרהורי עבירה קשים מן העבירה; **הִתקַנֵן, קִינֵן בליבו, קִינֵן** – חדַר והתבסס, התקיים ורחש מתחת לפני השטח, קנה לו אחיזה, שביתה או שליטה: עדיין מקנן בליבי הספק שמא לא נהגתי כשורה; רוח רעה דבקה בה או מחלה קיננה בקרבה; **עָלָה במחשבה** – עלה על הדעת, נצנץ רעיון, הופיע כהצעה, נכלל במסכת השיקולים: דבר זה אינו הגיוני, והוא לא עלה במחשבתי כלל; **במחשבה תחילה** – מתוך עיון בדבר מראש, מתוך כוונה ושיקול הדעת: עשׂיתי את הדבר לא בהֶיסֵחַ הדעת, אלא במחשבה תחילה; **נִתאָרֵג, נֶאֱרַג, אֲרִיגָה, אָרַג** – חיבר או מיזג דברים (רעיונות, מחשבות, רגשות וכד׳) לחטיבה אחת, שיבץ ושילב פרטים יחד למכלול אחד או לרצף אחד, הבליע: את תרומתך לתיקון העולם ארוג בספר שאכתוב לזכרך; אוטומטי > **מכניוּת, מֵכָנִי** – מופעל בכוח מנוע או עניינו נוגע למכונה; [בפעולות אנשים] נעשׂה אוטומטית מתוך הרגל, בלי לחשוב או להרגיש; מיטיב להבין איך מכונה עובדת: הוא ענה על שאלותיי מכנית, עיניו היו ריקות מכל מבע; **טֵלֶפָּתִי, טֵלֶפַּתיָה** – העברה ישירה של תחושות, רגשות או מחשבות מאדם לאדם, שלא באמצעות החושים המוכּרים, בדרך שאינה ניתנת להסבר על ידי חוקי המדע הידועים; **שְׁאַר רוח** – כשרים רוחניים נעלים, כגון תובנה, רגישות, פתיחות, ראייה מקיפה וכוללת, עומק מחשבה וכד׳, נשמה יתרה: רק אדם בעל חזון ושאַר רוח יכול היה לצפות את הפיכת חבל לכיש לאזור פורה ומשׂגשׂג; **צומת, פרשת דרכים** – מקום מפגש, מקום שבו נוצר חיבור או קשר בין דברים, מצב של אי־ידיעה כיצד לפעול או תהייה איזה כיוון פעולה לבחור: מפלגתנו ניצבת כיום על פרשת דרכים, ואין מנוס מלהחליט החלטות כואבות; **נקודת מִפנֶה** – אירוע או שלב שמתרחש בו שינוי של ממש, נקודה שבה מסתיימת דרך, תקופה וכד׳ ומתחילה אחרת במקומה: נקודת המפנה בדרכו הייתה הפגישה עם איש העסקים המפורסם; **טווייה, טָוָה** – תכנן או הגה תוכנית, חלום וכד׳ בראשו או במחשבתו:

החלום שטוויתי כל ימיי הלך והתמוסס לנגד עיניי; **המצאה, הִמציא** – בנה או תכנן דבר חדש שלא היה קודם לכן, ובעיקר דבר שנרשם עליו פטנט: עד שאדיסון המציא את נורת החשמל השתמשו לתאורה בנרות ובעששיות נפט; **רָאָה במִשקָפַיִים ורודים, הסתכל במִשקָפַיִים ורודים** – היה אופטימי, דן לכף זכות, ראה את הצד הטוב והחיובי שבדברים: הוא תמיד ראה את העולם במשקפיים ורודים; **רואֶה ורודות, רָאָה וְרוּדּוֹת** – היה אופטימי, האמין שיהיה טוב: הוא טיפוס אופטימי ותמיד רואה רק ורודות; **הִתפַּכְּחוּת, הִתפַּכֵּחַ** – 1. התעורר מאשליה, ראה את המציאות כמו שהיא, זנח תקווה לא־מבוססת: לאחר זמן התפכח הבחור המאוהב; גם אני האמנתי בתהליך השלום, אבל מאז התפכחתי; 2. יקיצה משיכרון, התעוררות מן היין, נתפרק יינו מעליו, התאושש ממצב של שִׁכרות או של ערפול חושים: משהתפכח הבין שילדיו הערימו עליו והחתימו אותו על חוזה שלא היה חותם עליו; **שיעור, שִׁיעֵר** – 1. תיאר לעצמו, העלה בדעתו, נראה לו ש׳, יצר במוחו תמונה או דימוי של משהו, אמד, העריך, קבע במוחו את השיעור של משהו: מצב הפצוע השתפר, ויש לשער שבקרוב ישוחרר מבית החולים; 2. חשב שמשהו נכון לפי פרטים הידועים לו אף שלא היה בטוח באמיתות הדבר, הניח על סמך עובדות, ממצאים וכד׳: המדענים משערים שהיקום הוא בין עשׂרה לעשׂרים מיליארד שנה; **הַשעָרָה** – הנחה המבוססת על שיקול דעת אך אינה מוכחת ואינה ודאית, סברה: לפי השערת הארכאולוגים, השׂרידים באתר החפירות הם משנות הורדוס; **דימה בנפשו, שיווה לעצמו, שיער בנפשו** – תיאר לעצמו, צייר לנגד עיניו, העלה על דעתו, צייר בעיני רוחו, דימה במחשבתו: שיוויתי לעצמי את ריח הבושׂם של חבֶרתי; רק מי שאכל עוגת פרג יכול לשוות לעצמו אחד משישים מאותו טעם; **צייר ברוחו, צייר בנפשו** – דימה, תיאר: ציירתי בנפשי כל שהייתי עושׂה, לו הייתי בריא; **ציור, צייר** – 1. דמיין, המחיש משהו בדמיונו או במחשבותיו וכד׳, חשב על משהו וכך קיבל מושׂג ברור עליו: ציירתי את דמותו בעיני רוחי, שהוא שרוע על ספה וישן שנת ישרים; 2. תיאר משהו או מישהו במילים, בדרך כלל באופן חי וברור: העיתונאים מציירים את האיש כחיה אכזרית המשחרת לטרף; **הצטיירות, הִצטַיֵּיר** – נראה, הסתמן, נתפס מחשבה, נראה כמצויר על משהו, נעשׂה גלוי לעין: מן הדיווחים באמצעי התקשורת מצטיירת תמונה קשה של עוני מחפיר; **הצטייר לו כ׳, הצטייר בעיניו כ׳** –הוא תיאר אותו לעצמו כ׳, התקבל בדמיונו רושם מסוים עליו: מן הסיפורים הרבים ששמעתי עליו הוא הצטייר בעיניי כאדם עליז והרפתקן; **סילק את דעתו, סילק דעתו** – לא רצה לחשוב עוד על משהו, דחה מעליו מחשבה מסוימת: כל כמה שניסיתי לסלק דעתי מן העניין הוא הוסיף לנקר בי ולהדריך את מנוחתי; **סְבָרָא בְּעָלְמָא, הַשעָרָה בְּעָלְמָא** – סברה סתמית, השערה לא מבוססת, דעה סתמית: אם אין בידיך כל המידע אל תמהר לשער השערות בעלמא; **סְגוֹר ליבו** – המחשבות והרגשות הכמוסים בליבו של אדם: לבסוף הוא פתח את סגור ליבו וסיפר את כל מה שעבר עליו; **שָׁת את ליבו ל׳** – שָׂם לב ל׳, ייחד את מחשבתו ל׳: אל תשיתי את ליבך לדבריו הפוגעניים כי ממילא הוא עוזב את המקום; **כיוון את ליבו, כיוון ליבו** – חשב עליו בריכוז רב, ריכז בו את מחשבותיו: חסידים ראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים כדי שיכוונו ליבם למקום; אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שכיוון ליבו לדבר טוב ומועיל; **הנדוס מחדש, הנדס מחדש** – ארגן מחדש חֶברה או חלק מפעילותה, במיוחד על ידי שימוש בטכנולוגיית מידע; **במחשבה שנייה** – לאחר הרהור נוסף בעניין: בתחילה דחיתי את הרעיון מכול וכול, אך במחשבה שנייה הוא אינו כה גרוע ואנסה אותו; **בעל מחשבות** – מי שמרבה לחשוב ולפקפק בעשׂיית מעשׂה כלשהו, הססן; **בעל המצאות** – כינוי לאדם בעל יוזמה המצליח לחדש דברים מעניינים, ממציא של דבר בעל ערך כלכלי שלא היה מוּכּר או רשום קודם: בעל ההמצאה של הווילון המיוחד לרכב רשם פטנט על שמו; **הֲלַךְ נֶפֶש, הֲלוֹךְ נֶפֶש** – הגוּת, מהלך מחשבות, מנטליות, מצב רוח, נטייה נפשית: אט־אט החלו לבצבץ הִלכֵי הנפש של יהודי המערב במדינה החדשה; בערבי הסתיו האפרוריים שקע בהלוך נפש עגמומי; **מַעַרְכֵי לֵב** – מחשבות, הרהורים, רעיונות: גילית לאהובתי את כל מערכי ליבי, את חלומותיי ואת ספקותיי בנוגע להמשך יחסינו; **הגות לב, הגיון, לב, הָגוּת** – מחשבה, הרהור, עיון, פילוסופיה, חשיבה מעמיקה ומופשטת, לרוב על עניינים שברומו של עולם: בשבת אני נוהג לעיין בספר מחקר והגות; **הֲגִיג** – הגות, הִרהוּר, רעיון, מחשבה: כל הגיגי ליבי נגעו לנערה שאהבתי; **הֲגִיגָן** – כינוי לגלגלני כותב דעות בעיתונים: בתוך ימים אחדים התבדו מומחים, פרשנים, שדרים והגיגני השׂמאל; **הָרָה** – העלה בליבו או במחשבתו רעיון, מחשבה וכד׳, יָצַר, יָזַם, הָגָה, נָשָׂא בחוּבּוֹ: עורך הדין טען כי אינו יודע כיצד נולדו השמועות נגד שולחו ומי הרה אותן; **הָרָה והָגָה** – יזם רעיון, יצַר, הֶעלה רעיון, היה אביו של רעיון כלשהו: תודתנו מסורה למי שהרה והגה את רעיון הקמתו של מוסד חשוב זה; **נָתַן את לִיבּוֹ ל׳** – ריכז את מחשבתו ב׳, הִפנה את התעניינותו ל׳: שׂר התחבורה נתן את ליבו השנה בענייני לענייני חפירת הרכבת הקלה בתל אביב; וְנָתַתִּי אֶת לִבִּי לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר בַּחָכְמָה; **שְׂדֵה ראִייה** – תפיסה כללית, רחבות אופקים, השקפת עולם: בזכות לימודיי האקדמיים נתרחב שׂדה ראייתי לאין שיעור, וכיום אני מבין דברים שלא הבנתי לפנים; **גנוז בו, גלום בו, יצוק בו** – חבוי בו, נסתר בו, טמון בו, שהטמינו או גנזו בו: בליבם הם חורשים מחשבות רעות, ודבר רע יצוק בהן; עדיין מסמכים רבים גנוזים בארכיון, והם יכולים לשפוך אור על התעלומה; **טמון בחובו, צפן בחובו** – צפן בתוכו, הסתיר בקרבו: איש אינו יודע מה טומן בחובו העתיד; **נָשָׂא בְּחוּבּוֹ** – 1. משהו כלול בו באופן סמוי או גלום בו כאפשרות שתתממש בעתיד: זה מושׂג עמוק הנושׂא בחובו משמעויות אחדות בהקשרים שונים; 2. נָשָׂא בליבו מחשבה או רגש: אין יצור אנושי שאינו נושׂא בחובו את התחושה שנשמתו חוצבה מתחת לכיסא הכבוד; **חידוד, חידד** – פיתח את השׂכל, החריף את המחשבה: הקשיתי קושיות כדי לחדד בהן את תלמידיי, וכדי שיהיו דברי התורה שלימדתי מחודדים בפיהם; **השחזה, מושחז, הושחז, השחיז** – חידד, החריף: החנוונות והסרסרות השחיזו את מוחו; משראתה שהוא חובק את ידיו, השחיזה עליו את לשונה העוקצנית המושחזת כתער; **מָצָא** – גילה על ידי עיון והתבוננות; **דָק** – עִיין, התבונן ושקל היטב בדבר, דקדק: כשקראתי את החוזה שוב, ראיתי שאפשר לדוק עוד כמה דיוקים בלי פלפול יתר; **וְדוּק** – ושׂים לב, ועיין היטב, ודייק בדבר: ודוק, אף ששתי אלה הן שאלות נפרדות, ההכרעה בהן חייבת להיעשׂות במשולב; **עמוק, עמוקות** – בעומק רב: הייתי שקוע עמוק־עמוק בסוגיה קשה ושׂוחחנו עמוקות עליה; **אדריכל ה׳** – הוגה רעיון חדש: א״א היה מאדריכלי השלום עם מצרַים; **פִּילֵל** – העלה על דעת, צפה, האמין; **בלב, בליבו** – במחשבה, ולא בדיבור: התפללתי בליבי שיצליח; **רקימה, התרקם, נרקם, רָקַם** – 1. תכנן, הגה, טווה (תוכנית, מזימה וכד׳): בני הזוג הצעירים רקמו תוכניות ורודות לעתיד; הנוכל רקם מזימות; תוכנית נועזת התרקמה בחשאי בראש המפקד; 2. יצר, פיתח, טיפח יחסים, קשרים וכד׳: כבר בימים ההם רקם מסכת מיוחדת של פתרונות; **קוֹנסֶפּצִיָה** – תפיסה, השקפה, אופן הבנת עניין מסוים, רעיון מוביל או השקפה המונחים ביסודם של תורה, תוכנית, מחשבה, יצירה וכד׳ בדבר אירוע עתידי: הקונספצייה היא תפיסה שהובילה את אָמָ״ן, בשנת 1973 להערכה שלא תצא מצרַים למלחמה על ישׂראל; **הֶיבֵּט** – אחת הדרכים מתוך כמה לראות משהו, לבחון אותו או להתייחס אליו: הביקורת על ההצגה עוסקת הן בהיבט האומנותי הן בהיבט החינוכי; **אַספַּקלַרְיָה** – נקודת השקפה, נקודת ראות, אופן בחינה או ראייה של נושׂא מסוים: גישה זו מתבוננת בציונות באספקלריה משיחית־תאולוגית; **נקוּדַת ראוּת** – 1. אופן ראִיית הדברים, דרך ההסתכלות בעניין מסוים, השקפה: למשתתפי הדיון נקודות ראות שונות אלה מאלה, וכן – **אספקט, אַספַּקלַרְיָה, הֶיבֵּט, נקודת השקפה, זווית ראייה, נקוּדַת מַבָּט, פָּן**; 2. הגבלה בכושר ההבנה או הדמיון לחזות דברים שעומדים להתרחש; **חוט** – רצף או המשכיות של רעיונות, מחשבות, הרהורים או זיכרונות, מסכת של רעיונות: אסור שננתק את חוט מחשבתנו בדיון כי נתקשה לזכור את חוט הרהורינו ולשחזרו; **כוח מדמה, הכּוֹח המדַמֶּה** – כוח השׂכל והחשיבה והדמיון היוצר, כוח הדמיון, יכולת האדם לדמיין דברים: באו עליי כל מיני רעיונות בזכות הכוח המדמה, וכך יצרתי את היישׂומון החדש; **חוט מחשבה** – הקשר והחיבור שבין נושׂאים לרעיונות שאדם מביע וחושב במהלך שׂיחה או מחשבה, עצם המחשבות עצמן; **ירד לשורשי הדברים, ירד לעומקו של** – התעמק בדבר כדי להבינו היטב, בדק אותו בדיקה יסודית ומדוקדקת: ועדת החקירה חייבת לרדת לעומקו של עניין ולברר את סיבות התאונה; מחבּרי הדוח לא ירדו לשורשי הבעיה ועשׂו עבודתם שטחית ורשלנית; **נקרע חוט המחשבה, איבד את חוט המחשבה** – איבד את היכולת ליצור קשר הגיוני בין משפטים למילים או בין רעיונות לא מילוליים למחשבות: מה עלול להסיח את דעתנו ולקרוע את חוט מחשבתנו: רעש, צלצול טלפון או שׂיחה של מישהו; **אמר לו ליבו** – הייתה לו הרגשה מוקדמת, נדמה לו: ליבי אומר לי כי המעשׂה לא יצלח; **ניבא לו ליבו** – הרגיש מראש, חש שכך יקרה; **ליבו הגיד לו, הגיד לו ליבו** – הייתה לו הרגשה, הרגיש וניחש, הגיד לו ליבו, הרגיש בליבו את מה שעתיד לקרות: ליבו הגיד לו שלא יזכה לשוב מן המלחמה; **גְּנַאי לוֹ לַאֲרִי שֶׁיִּבְכֶּה בִּפְנֵי שׁוּעָל** – אין זה מכובד שהחשוב יתחנן בפני הנחות ממנו; **בַּת השיר, בַּת השִירָה** – כינוי ל׳מוזה׳, לרוח השירה המפעמת בלב המשורר לכתוב את יצירותיו: כשהתותחים יורים בנות השיר שותקות; ברעום התותחים ייאלמו בנות השירה; **נפלה מחשבה בליבו** – חשב ש׳, היה נדמה לו ש׳, הניח שכך, היסס והתלבט, הפעיל שיקול דעת: נפלה מחשבה בליבי שאין ודאות שהיא מעוניינת בי; **הרחיק רְאוֹת, ראיית הנולד, רָאָה את הנולד** – הבין מראש את התוצאות, ראה בשׂכלו מה שעתיד להתרחש, חָזָה מה שעתיד לקרות; אֵיזֶהוּ חָכָם? הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד; **צירף מחשבה למעשׂה** – ביצע את מחשבתו, חשב וביצע מייד את אשר עלה במחשבתו, הוציא לפועל את אשר עלה בדעתו: רק כשמצרפים מחשבה למעשׂה אפשר להשליט את השׂפה הראויה בפי ההמונים; **אין עצה ואין תבונה נגד, אין עֵצָה נגד** – אין מַחשבה, רעיון, חוכמה, ידיעה, בינה, מזימה, תחבולה לעמוד בפני:

סוף אדם למות, ואין עצה נגד המוות; סימבוליות > סִמְלִיּוּת – השימוש הנעשׂה בסמלים כדי לייצג רעיונות (כגון באומנות, בספרות, בדת) ותולים משמעות סמלית בדברים או מבטאים דברים רוחניים או לא מוחשיים על ידי ייצוג חזותי או חושי: הסמיכות בין יום הזיכרון לחללי צה״ל ובין יום העצמאות של מדינת ישׂראל סמליותה ברורה; סִימְבּוֹלִיזַצְיָה > הַסְמָלָה, הסמיל – 1. ייצג או הציג דבר מה באמצעות סמל או סמלים, השתמש בסמלים: יש פילוסופים הרואים בהסמלה אפיון מהותי של המחשבה האנושית; 2. [בתיאוריה הפסיכואָנָליטית] התהליך הלא־מודע המַסווה תשוקות או משאלות מודחקות וממיר אותן בסמלים, כך שניתן יהיה לעסוק בהן ברמה המודעת מבלי שייווצר ניגוד: הסמלת איברי מין היא תופעה נפוצה בחלומות; 3. קביעת סימנים מוסכמים (ספרות, אותיות, קיצורי מילים) לקבוצות תיקים, למיון מסמכים ולמיכּון משׂרדי; השאיר להם למחשבה > העלה לפניהם את הבעיה: לסיום הדיון אני מעלה את הבעיה לפניכם; כינס את מחשבותיו – ריכז את כל רעיונותיו: כינסתי את מחשבותיי כדי להעלותן על הכתב; דברים שבלב – מחשבות כמוסות, דברים השמורים בליבו של אדם: דברים שבלב אינם דברים כי הם במחשבת האדם בלבד; סלד מעצם המחשבה – המחשבה עוררה בו גועל, שאט נפש, חלחלה, סלידה וכד׳: לעולם לא אוכל להיות חובש – אני סולד מעצם המחשבה על דם; שח > נַרדשִיר, אִשקוּקָה, משׂחק המלכים, שחמט – כינויים למשׂחק השח; בעיניים פקוחות – בראייה מפוקחת, באופן מודע, תוך הבנה ברורה של המצב או של המציאות: בתחילה היה מסונוור מרוב אהבה, אך את ההחלטה להינשׂא לה קיבל בעיניים פקוחות; הָפַך והָפַך ב׳, הָפַך והִיפֵּך ב׳, הָפַך בַּדָבָר, הָפַך ב׳ – עיין בדבר מכל היבטיו, בחן אותו מכל צדדיו, התלבט בלי הרף, חָכַך בדעתו: לאחר שהפכו בסוגיה ימים רבים, באו סוף סוף לכלל החלטה; לאחר שהָפַכתִי והָפַכתִי בשאלה זו, באתי לידי הכרה; כל היום אחזתי את סידורי, הָפַכתִי והִיפַּכתִי בו; פינה את ליבו –ייחד את מחשבתו, חשב, הרהר, הסב את ליבו, הטה את מחשבתו: קשה לי לפנות את ליבי למיזם החדש כי אין שעתי פנויה; דבר המסור ללב – מחשבה של אדם או מעשׂה שכוונת עושׂהו אינה גלויה לאחרים: אל תתמקח על סחורה שאין בכספך לקנותה, שהרי ממונך הוא דבר המסור לליבך בלבד; דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב – דברים כנים וגלויים המבטאים רגשות אמיתיים, ולהם כוח טבעי של שכנוע: הוא ממש התחנן בפנינו שנוותר לו, ודבריו היוצאים מן הלב ריגשו אותנו מאוד; גילה את ליבו – סיפר בכנות את מחשבותיו הנסתרות או את רִגשותיו הפנימיים, סיפר סודותיו, התוודה, סיפר דברים אישיים או אינטימיים, גילה את מחשבותיו: ברגע של חולשה גילה דן את ליבו לפני ידידו הטוב וסיפר לו על קשייו בחיי נישׂואיו; הנזהר מלגלות את ליבו לעמיתיו, יבוא עם הזמן על שׂכרו; תָר בליבו – בדק במחשבתו והחליט: תרתי בליבי שאין דרך טובה מלעבוד גם בגמלאות; נטתה דעתו – היה סבור, נדמה לו; חשיבה מחוץ לקופסה, חָשַב מחוץ לקופסה – חשב באופן יצירתי, משוחרר מדפוסי חשיבה מקובעים: רבים נוטים לאמץ אוטומטית את כללי המשׂחק, ולא לחשוב מחוץ לקופסה; חשיבה מילולית – פעולת חשיבה באמצעות מילים; לפום חורפָּה שַבְּשתָא > לפי החריפות הטעות – ככל שאדם חריף יותר, טעותו עלולה להיות גדולה יותר; חשיבה חזותית > לשון ציורית, פיגורה > ביטוי ציורי > תחבולת לשון – מילה או ביטוי המשמשים בצורה שונה ממשמעם הרגיל כדי להעביר את המסר המופשט באמצעות מילים חזותיות. התחבולה ניכרת בהבעה חזותית בעל פה או בכתב באמצעות דימוי, היינו המחשת מושׂג כשמשווים אותו למושׂג אחר (כגון כשושנה בין החוחים כין רעייתי בין הבנות), השאלה (כגון יד הגורל; מטפורה) והאנשה – המציגה דומם, צומח, בעל חיים, רעיון, תכונה או הרגשה כאילו הם אנושיים (כגון מכוניתי חולה ומשתעלת); חשיבה אסוציאטיבית > חשיבה סימוכית – פעולת חשיבה מתמשכת, שבה במהלך מחשבה על נושׂא מופיעים דימויי נושׂאים קשורים; חשיבה סלקטיבית > חשיבה בְּרֵירָנית – הטיה הכרנית, שבה האדם בוחר לזכור ממצאים מועדפים ולהתמקד בהם אגב זניחה או התעלמות ממִמצאים שאינם תומכים באמונתו; חשיבה בשחור לבן – חשיבה הנכללת בקבוצה של עיוותי חשיבה הניכרת בחשיבה של הכול או לא־כלום ובעצם גורמת לנו לפרש את המציאות לעיתים באופן שגוי; חשיבה מופשטת – פעולת חשיבה המתרגמת מילה או מושׂג לתבנית מוכרת; כֶּשֶל לוגי – שגיאה שמקורה במהלך טיעון לוגי, שאינה תלויה בנכונות ההנחות שעליהן הוא מבוסס; טרַסט מוחות – 1. קבוצת יועצים רשמיים או לא רשמיים מתחומים שונים, העוסקים במיוחד בתכנון ובאסטרטגיה, כגון גוף מייעץ לממשלה, לארגון כלכלי וכד׳, ומטרתו למצוא את הפִּתְרון הטוב ביותר לבעיה מסוימת או להעלות רעיונות בתחום כלשהו: הערב יתקיים באולם טרסט מוחות בנושׂא המדיניות הכלכלית בישׂראל בהשתתפות טרס מוחות ממשׂרד האוצר; 2. כינוי לקבוצת משׂכילים או לקבוצת מומחים המייעצים לממשל או להנהלה כלשהי ומעמידים את הידע שלהם לרשותם: טרסט המוחות של שר המדע והטכנולוגיה מורכב רובו ככולו מאנשי מדע בכירים; קיצוץ בנטיעות, קִיצֵץ בִּנְטִיעוֹת – כָּפַר בעיקרי האמונה היהודית, שינה את אורח חייו לאורח חיים חילוני, שינה באורח קיצוני את השקפתו או את אמונתו (לאו דווקא הדתית): במאה שעברה נפוצה התופעה של בחורי ישיבה שנתפסו להשׂכלה וקיצצו בנטיעות; תחילה היה ציוני נלהב, אחר־כך קיצץ בנטיעות והפך לקומוניסט בלב ונפש; כְּשלי הֶיסֵק – קבוצת כשלים לוגיים שבהם יש שגיאה בטיעון היסקי [שגיאה זו עלולה לנבוע משגיאה במבנה הטיעון או במילים המשמשות אותו; מבחינים בין שני סוגי כשלי היסק: כשלי אי־רלוונטיות וכשלי ייצוג שגוי]; כשלי אי־רלוונטיות, כְּשלֵי אי־נגיעה – קבוצת כשלים לוגיים, שבהם יש כשלי היסק; שורת ההיגיון, שוּרַת השׂכל – נוהַג לפי השׂכל הישר וההגיוני, שיפוט הגיוני קר: גרסת הנאשם אינה מתיישבת עם שורת ההיגיון; שורת השׂכל מחייבת להגיב מייד על המעשׂה; קָצֶה שֶל חוּט, קְצֵה חוט – רמז קלוש ביותר, תחילת כיוון של דרך חשיבה: לחוקרי המשטרה לא היה קצה חוט שיוליך לפִּתְרון במעשׂה הרצח; שׂכל יָשָר, הַשׂכל הַיָשָר – ההיגיון הפשוט של האדם, החשיבה התַקינה, ההיגיון הבסיסי המקובל: הוא בחור נבון, אני סומך עליו ועל שׂכלו הישר; דמיון יוצר – הכוח הרוחני באדם ליצור דברים, להעלות רעיונות ומחשבות חדשים; הָפַך בו והִיפֵּך בו – חָשַב וחָקַר הרבה בדבר, עִיֵין וְהָגָה בו בלי הרף: לאחר שהפך בפסק הדין והיפך בו, החליט לממש את החלטתו; שָקַל את צעדיו – שקל היטב מה עליו לעשׂות; סעירַת מוחות, סיעור מוחות – טכניקה קבוצתית המעודדת חשיבה יוצרת לפתרון בעיה על ידי דיון ברעיונות אנשי הקבוצה; היא נועדה לעורר רעיונות למציאת פתרון או לקבלת החלטות; מי פילל ומי מילל, מי פִּילֵל ש־ – מי העלה על דעתו, מי היה יכול לעלות מחשבה כזאת? מי האמין ש? מי צפה ש־, לא ייאמן כי יסופר: מי פילל ומי מילל שיתרחש נס, והוא ישוב לאיתנו; חֲשיבה יוצֶרֶת – דֶרך מחשבה המובילה להמצאה, לפתרון או לסינתזה חדשים בכל תחום. פתרון יצירתי עשׂוי להשתמש באלמנטים קיימים (למשל, חפצים, רעיונות) ויוצר מערכת יחסים חדשה ביניהם. תוצרי החשיבה היוצרת כוללים, למשל, מכונות חדשות, רעיונות חברתיים, תאוריות מדעיות ויצירות אומנותיות; חשיבה ביקורתית – חשיבה ממוקדת בעיה, שבה הפרט מנתח מידע ובודק רעיונות או פתרונות אפשריים לטעויות או לחסרונות כדי להחליט הגיונית בדבר המידה שבה שאפשר להאמין שמשהו נכון או שקרי. חשיבה זו חיונית לפעילויות, כגון בחינת תקֵפותה של השערה או פירוש המשמעות של תוצאות מחקר; קַל וָחוֹמֶר – עֶקרון הֶיקֵש הגיוני שלפיו מסיקים מסקנות מן הדבר הקל על הדבר החמוּר, וכן מן הדבר החמוּר על הדבר הקל, בוודאי ובוודאי, לא כל שכן: אם לא ידע את התשובה, קל וחומר שתלמידים חלשים ממנו לא ידעו; כּוֹבֶד מִשקָלו – מלוא השפעתו: המפקד הטיל את כובד משקלו כדי להשׂיג את התקציב; שָקַל בדעתו – עיין בכובד ראש, נמלך בדעתו: שקלתי בדעתי אם לקבל את ההזמנה ולהשתתף במסיבה; דֵעה צלוּלה – שׂכל בהיר, מחשבה הגיונית וברורה: כשינוח גופי מהעמל, תנוח גם נפשי, ודעתי תהיה צלולה ומיושבת עליי; גָזַר גזֵרה שווה, גזֵרה שָוָה – היקש, הסקה על דבר אחד מתוך דמיונו לדבר אחר בצורה או בתוכן, השוואה בין שני עניינים ולמידה מן האחד על האחר: איני מבין איך יכולת לגזור גזֵרה שווה בין שני המקרים, הרי הם רחוקים מאוד זה מזה; הוגיע את מוחו, יִיגַע את מוחו – התאמץ מאוד לחשוב, אימץ את מחשבתו, השקיע מאמצים שׂכליים כדי למצוא פִּתְרון לבעיה מסוימת, כדי להיזכר במשהו וכד׳: אל תייגע את מוחך עוד בעניין זה כי הפִּתְרון שנמצא מניח את הדעת; הוגיע את מוחו, ייגע את מוחו, סחט את מוחו – ייגע את מוחו: המבחן הקשה סחט את מוחו בשל רצונו להתקבל לרפואה; שָקַל וְטָרָה – נָשָׂא ונתן, עיין בדבר, בחן ובדק את צדדי הבעיה: שקלנו וטרינו את העניין עד שבאנו לכלל דעה; חשיבת יחד, חשיבה קבוצתית – צורת חשיבה שמטרתה לצמצם מחלוקות וחיכוכים בין חברי הקבוצה למען ההסכמה הכללית או ׳שלום בית׳; דְפוּס חֲשִיבָה (mindset) – קבוצת הנחות, שיטות או רעיונות שעלולים לנבוע גם מתפיסת עולמו, מניסיונו או מאמונותיו של אדם או קבוצה לגבי נושׂא מסוים. הרעונות נטמעו באותם בני אדם עד שהם מנועים מלאמץ או מלקבל גישות או רעיונות חדשים; חומר למחשבה – דבר הראוי לעיון מחשבתי, דבר הטעון בדיקה מחשבתית, דבר מעורר מחשבות: ההצגה שראינו נגעה לליבנו וסיפקה לנו חומר למחשבה; חשיבה מערכתית – גישה עיונית כולית, המתמקדת בראיית מערכת כלשהי (ארגונית, טכנולוגית, חברתית, פיזיולוגית, צבאית, רפואית וכדומה) כישות שלמה אחת לאורך זמן, שתפקודה הוא תוצאה של קשרי גומלין, הידודיות דינמית והשפעות הדדיות בין רכיביה: החשיבה המערכתית אינה מסתפקת בקשר לינארי של סיבה ותוצאה, אלא מניחה שהתוצאה משפיעה גם על הסיבה, ולכן כל גורם במערכת עשׂוי להיות גם סיבה וגם מסוֹבָב; גישת החשיבה המערכתית מנוגדת לניתוח המסורתי, החוקר מערכות על ידי פירוקן לרכיבים נפרדים; קימוט המצח, קימֵט את מִצחו – התאמץ לרכז את מחשבתו, נתייגע לפתור דבר מה מסובך, הִרהר הרבה: שאל בכובד ראש ובקימוט המצח; היה עם ליבו, היה בליבו, עלה על דעתו, עלה על רוחו – חשב מחשבה, הגה

רעיון: העוֹלֶה על רוחכם הָיֹו לא יהיה; מעשׂה ידי אוֹמן, מעשׂה חושב, מלאכת מחשבת – עבודה אוֹמנותית, מלאכה הדורשת מומחיות ומלאכה מרובה, הערכה בנימת התפעלות למעשׂה העשׂוי כהלכה: המשנה המעוטרת בצבעים ססגוניים מן המאה ה־14 היא מלאכת מחשבת, וערכה וחינה לא יסולאו בפז; עָלָה בְּמחשבה – נצנץ רעיון במוחו, הופיע כהצעה, עלה על הדעת, נכלל במסכת השיקולים: דבר זה אינו הגיוני, והוא לא עלה במחשבה כלל; את כל שעלה במחשבתי באותו ערב מיהרתי להעלות על הכתב; בְּעֵינֵי רוּחו – בחזונו, בדִמיונו, בחלומו: בשעה שכתב לה את המכתב ראה בעיני רוחו את פניה האהובות; בסֵתֶר לִיבּו – בתוך נפשו, במחשבתו הכמוסה, בליבו פנימה, עמוק בליבו: מים רבים זרמו בירדן משנפרדו זוג האוהבים, בסתר ליבו הוא עדיין מקווה שהיא תשוב אליו; פינה את ליבו – הסב את ליבו, הטה את מחשבתו; הכין ליבו ל־ – נתן דעתו ל־ = ריכז את כל מחשבתו ב־; נתן דעתו על, שָׂם ליבו ל־, הֵסֵב את תשׂוּמת ליבו, הִפנה את דעתו, נתן את דעתו על, נתן דעתו – כיוון את מחשבתו ל־, שָׂם לב עליו, הגיב עליו, הביא בחשבון: זו תופעה מוזרה שאיש לא נתן דעתו עליה; ברצוני להסב את תשׂוּמַת ליבכם לשינויים שהוכנסו במסלול הטיול; במכתבו הפנה את דעתי לחוב שאני חב לו; מחשבה אנליטית, שׂכל אנליטי – שׂכל חריף המוכשר לנתח ולבחון כל דבר לפרטיו; הגה בליבו, אמר אל ליבו, אמר בליבו – חשב הרהר: אמר נבל בליבו: ׳אין אלוהים׳; הנמלה אָגְרָה בקציר מאכלה – הבין מראש את התוצאות, דאג לעתיד, חָזָה מראש משהו שיקרה; כלכל את מעשׂיו, כלכל את צעדיו, כִּלְכֵּל את צעדיו בתבונה, כלכל את מעשׂיו בתבונה – שקל היטב מה עליו לעשׂות; פִּשְׁפֵּשׁ בליבו – בחן, ביקר את עצמו, הרהר: פשפש בליבו ולא מצא דבר שמתבקש להיעשׂות; גִּנְזֵי לִבּוֹ, גִּנְזֵי נִשְׁמָתו – הרהורי ליבו הנסתרים; חֶביון לב – הרהורים כמוסים שבלב, מסתרי הנפש: בחביוני ליבי האמנתי שאסיים לכתוב את הספר בימי חיי; בחביוני ליבה קיוותה כי תקבל עליה לנהל את הבנק; שָׂם אותו בּנַפטָלין – הפסיק את השימוש בּדָבָר, גנז אותו: שׂמתי את רעיונותיי בנפטלין כי אין שומע לי; מחשבה טובה המקום מצרפה למעשׂה – מחשבה בעלת כוונות טובות נחשבת כאילו נעשׂתה ממש; מַחבּוֹאֵי הלֵב – מחשבות כמוסות, הִרהוּרים כמוסים, צפונות הלֵב: במחבואי ליבי האמנתי שאצליח ליישׂם את הרעיון החדש; אין מראים לו לאדם אלא מהרהורי ליבו – האדם רואה את הדברים לפי משאלות ליבו או לפי דמיונו, ולא לפי שהם במציאות; מכאן אתה לָמֵד, נמצאנו לְמֵדים – מן הכתוב תוכל להבין ולהסיק; ללמד ש־, ללמדך ש־ – להסביר לך ש־, כדי שתבין מפני מה קרה משהו; הא למדת – מכאן תבין, הרי נתברר לך, מכאן תוכל ללמוד ולהסיק ש־: למדת רק בערב המבחן וכשלת, הא למדת שכדי להצליח יש ללמוד בשקדנות כמה ימים לפני המבחן; תן דעתך, צא וחשוב, צא ולמד, צא וראה – בדוק נא בעצמך את הדבר, תאר לעצמך: צא וחשוב מה היה קורה אילו לא היית שומע לעצתי; הקדימה לשונו את ליבו – דיבר בלא מחשבה תחילה; מנקר במוחו, ניקר במוחו – הטריד את מחשבתו, לא נתן לו מנוח: רעיון נועז ושאלות הרבה מנקרים במוחי ימים אחדים; סלד מן המחשבה, סלד מעצם המחשבה – המחשבה עוררה בו גועל, שאט נפש, חלחלה וכד׳, רק המחשבה על הדבר עוררה בו סלידה: לעולם לא אוכל להיות חובש כי אני סולד מעצם המחשבה על דם; מעשׂה קוֹף – בדרך של חיקוי מעשׂי אחרים, ללא מחשבה עצמאית: במקום ליצור חדש יש מאין, יש המבכרים את מעשׂי הקופים, היינו חיקוי אחרים והֵיעדר מחשבה ומעשׂה מקוריים; בריחת מוחות – תופעה של הגירת מדענים, בעלי השׂכלה אקדמית ואנשי מקצוע מעולים מארצות שבהן שְׂכר העבודה נמוך ואפשרויות המחקר מצומצמות לארצות עשירות המציעות להם תנאים טובים יותר; עיווָרון – הֵיעדר הבנה, הליכה בעיניים עצומות: המנַהל הראה עיווְרון לב בדבר יכולתו לשלב את עולי אתיופיה בחברה; כיתושו של טיטוס – מחשבה טורדנית המנקרת במוחו של אדם, ואינה נותנת לו מנוח: הצטערתי על המעשׂה, והוא ניקר במוחי שעות ארוכות כיתושו של טיטוס; רָחוֹק – שאינו חושב על משהו או שאינו מתכוון לעשׂותו: אני רחוק מלפטר אותו, רק נזפתי בו; הטמיר – הסתיר, הצפין: הקצין הטמיר את תוכניותיו בליבו כי אין השעה יפה לממש את יוזמתו; הגע בעצמך – תן דעתך, חשוב היטב, שער נא בעצמך, צא וחשוב, השתדל להבין בעצמך, וכן – בוא וראה, דַמֵה בנפשך, צא וראה, צייר במחשבתך, צייר ברוחך כל שהיית עושׂה, צייר בשׂכלך, שַׁוֵה בנפשך, שווה לעצמך, שוֵה־נא בנפשך, שעֵר־נא בנפשך, תאר במחשבתך, תאר לעצמך: הגיעו בעצמכם, הייתכן שאחרי שנים מרובות בעבודתי אסתפק במשׂכורת כה מועטה? מה גדלו מעשׂיך, מאוד עמקו מחשבותיך; העולה על רוחך היו לא תהיה – מחשבותיך לא יתממשו; מי יודע מחשבות אדם ומעללי ליבו; דִמיונו מַרקיעַ שחָקים, מַחֲשַבתו מַקיפה עולם וּמלואו; כינס את שלל מחשבותיו והתחיל מהרהר וחושב; דרכו לשוטט ממחשבה למחשבה; ייגע את מוחו במחשבות יתרות; כבש את תורתו בתוך מעיו; כָּבַש את מחשבותיו בליבו; גנז את מחשבות ליבו; שָׂם את רעיונותיו בנפטלין; כבש את רעיונותיו מתחת ללשונו; שֶׁבַע מחשבות חשבתי בשעה קלה, וזו אחת מהן; אף שמוחו המה כנחיל דבורים, מחשבתו היצירתית לא תמיד עמדה לו לימינו; כדרך שהמחשבות באות ומתגלגלות, באה מחשבה טובה עליי; סמוכים היו זה לזה סמיכות מקום, ורחוקים היו זה מזה ריחוק מחשבות; נהג חירות במחשבותיו; לן בעומקה של הלכה; עֹומקי עומקיה של הסוגיה מצריכים לימוד מעמיק; לפרש מסתריה (של התורה), לפענח את רזי תעלומותיה, לגלות ולפרסם את עומקי צפונותיה > דעה! עומק! רעיון!

<u>חשיבה רעה</u>. זָמַם – תכנן בסתר להרע (כגון לגנוב, להרוג, לחבל), תכנן משהו מזיק וכד׳, חשב להרע למישהו או להזיק למשהו: עד שבא לזמום נפסל עדותו; זממנו להרוג את המלך כדי לתפוס את השלטון; מְזִימָה – תוכנית חשאית לבצע מטרה רעה או לא־חוקית, לעשׂות מעשׂה בוגדני או מזיק, דבר שזוממים לעשׂותו: משנחשׂפה מזימתם להפיל את השליט, נתפסו והועמדו לדין; חָרַש מזימות – חרש רעה, חשב מחשבות להרע: חודשים ישבו וחרשו מזימות איך להפילו ולהמליך מנהיג חדש; איש מזימות – בעל תחבולות להרע, חכם להרע, אדם המתחבל תחבולות כדי להרע לאחרים; בעל מזימות, חכם לְהָרַע [= רשע נוכל, פיקח למעשׂים רעים] – אדם ערום ופיקח המשתמש בחוכמתו רק כדי להרע לאחר; חיבול תחבולות, חיבל תחבולות – 1. זָמַם מזימות כדי לפגוע במישה, להונות אותו או להזיק לו; 2. טיכֵּס עצה וחיפשׂ דרכים להשׂיג דבר; קְנוּנְיָה – מזימת סתר, תוכנית חשאית המיועדת לפגוע במישהו, לנצלו, להערים או להעליל עליו [בדרך כלל הקנוניה נרקמת בשיתוף פעולה של כמה אנשים, ארגונים או מדינות]: קנוניות שנרקמו בחצר הקיסר כמעט שהביאו לידי מלחמת אזרחים; שני המבוטחים חברו יחד בקנוניה להגדיל את דמי הביטוח המגיעים להם; זדון לב, זדון ליבו – מחשבתו הרעה: זדון ליבו השיאו לעשׂות מעשׂה שלא ייעשׂה; עיוור – העלים את אור האמת, עיוות את הדעת: השוחד מעוור עיני חכמים ופיקחים; בעת ביקורת ביחידה ניסו כמה קצינים לעוור את עיני המבקר; פיתל – עיקם, סיבך, עיוות: עד מתי אתה מפתל את הדעת ומבלבל את דעתנו? פיתול – התקדמות סחור סחור, קו פתלתל, בייחוד של מחשבה: התקשיתי לעקוב אחר פיתולי מחשבותיו; רק בתו השׂכילה להבין את נאומיו לכל פיתוליהם וקיפוליהם; סימא את העיניים, סימא את עיניו – גרם לו שלא לראות את המצב כפי שהוא, הקסים אותו במידה שיש בה כדי לשבש את שיקול דעתו: הכסף הרב סימא את עיניו, והוא התפתה לשלוח את ידו בגנֵבה; כְּסוּמָא בארובה – מי שאינו מתמצא או אינו מבחין בין טוב לרע: בעניין זה לא הלכו המערעֲרים כסומא בארובה אלא נועצו בעורך דין וברואה חשבון; עָמוּם – לא ברור, מטושטש, מעורפל, סתום או לא חד־משמעי (במחשבה, בזיכרון וכד׳); יש לי זיכרון עמום מן הימים הרחוקים ההם; גרסת העד עמומה וסתומה; מַחשָבה עֲמוּמה – מחשבה מעורפלת ולא בהירה; גַמָד – כינוי גנאי לאדם חסר מעוף, בעל יכולת עשׂייה ומחשבה מוגבלת: להוותנו, החלטות הרות גורל נתונות פעמים בידי כמה גמדים פוליטיים; המנכ״ל טען בחמתו שחברי הדירקטוריון הם בסך הכול חבורת גמדי רוח; התקרנפות, התקַרנֵף – תהליך של הסתאבות ושל אובדן הרגישות המוסרית כחלק מחברה העוברת תהליך כזה, שינה את תפיסת חייו המוסרית והסתגל לרוב או לזרם החייתי הסותר את השקפתו, התבהם, הסתאב: אף שמרבית שנות חייו עברו עליו בארץ בעלת משטר רודני, הוא לא איבד את כושר החשיבה העצמית שלו ולא התקרנף; צְדִיָּה – כַּוונת זדון, כוונה רעה, מזימה: הוא פעל כחוק, ללא כל צדייה או משׂוא פנים; שָׁבוּי – 1. מרותק, נתון כל כולו: עלם החמד היה שבוי בקסמה של ריבה טובת מראה והתקשה להבחין בין עיקר לטפל; 2. נתפס לדעה או להשקפה מסוימת עד כדי כך שאינו חופשי לגבש לעצמו דעה או השקפה אחרת, וכושר השיפוט שלו נפגם: הוא שבוי באמונות ובסיסמאות שגדל עליהן; הוא מצטיין במחשבה מקורית ואינו שבוי בכַבלֵי המוסכמות; 3. נשלט על ידי רגש או תאווה, נתון לשליטתו של מישהו או משהו, משועבד לו או נכנע לו: נראה כי מנהיג המפלגה שבוי בידי הסיעות הקיצוניות במפלגתו ואינו חופשי לנסח עמדות פשרניות; חשיבה למקוטעין – חוסר יכולת לבטא את עצמו באופן ברור ומסודר, הניכר לרוב בדיבור מפורק ובלתי מובן, וסימן הוא לחשיבה לא לכידה, לא מאורגנת ולקויה; הוא נמשך אחריו כְּסוּמָא – הוא נגרר אחריו בעיניים עצומות, כלומר מחקה אותו או מחזר אחריו בלי שום ביקורת ובחינה של מעשׂיו: הוא נמשך אחריה כסומא ולא יכול לעמוד בפני יופייה, ולכן, לא נתן דעתו שיש לבדוק את אופייה, את שורשיה ואת ערכיה כמה יתאימו לו; רָאָה מהרהורי ליבו – ראה לפי דמיונו, כפי שרצה לראותם, ולא לפי המציאות: מעולם לא הבטחתי לך כדבר הזה, אתה רואה מהרהורי ליבך; דְבַר בלייעל – מחשבת רשע, מזימה רעה; אינסטינקט העֵדֶר – הנטייה לחשוב או להתנהג כמו אחרים; תכונה זו מצויה בעדר בהמות ובבני אדם שהם מבטלים עצמם והולכים הליכה עיוורת אחרי הרוב: אם ציבור המפקידים בבנק יתחיל למשוך את פיקדונותיו וינהג לפי אינסטינקט העדר, הבנקים יפשטו את הרגל; יודע נפש בְּהֶמתּוֹ, יָדַע נפש בהמתו – היטיב לעמוד על טיבו של מישהו והכיר היטב את צדדיו האפלים, את מאווייו הכמוסים וכד׳,

שאנמר: ׳יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ׳; ידעה האישה את נפש בעלה, ולכן הקדימה רפואה למכה והתגרשה; רָאָה במשקפיים שחורים, רָאָה במשקפיים כהים, הסתכל במשקפיים שחורים, הסתכל במשקפיים כהים – היה פסימי, דן לכף חובה, ראה רק את הצד השלילי ראה רק את הצד השלילי שבדברים: הוא אדם פסימי מטבעו ונוהג לראות את הדברים במשקפיים שחורים; נטרפה דעתו עליו, נטרפה דעתו – נתבלבלה דעתו, יצא מדעתו, השתגע: נטרפה דעתה עליה והלכה ועשׂתה מה שעשׂתה; נטרף ליבו – התבלבל, איבד את צלילות מחשבתו: רק משנטרף ליבו מחמת הרעב, קם ופשט יד; שיקולים זרים – – שיקולים המניעים התנהגות או החלטה שאינן נובעות מן העניין אלא מסיבותיו השוליות או מאינטרס חיצוני (כגון תועלת אישית, יחסים אישיים, נקמה), בייחוד כאשר הם נסתרים או שונים מהסיבה המוצהרת או הנראית לעין; הָרָה עָמָל – זמם מזימות רשע, תכנן מעשׂי עוול, חשב מחשבות הֶבֶל: כל רעיונותיו הרו עמל וילדו אָוֶן [= רשע]: מפח נפש – אכזבה קשה, התבדות התקווה; טִלְטֵל את דעתו – בלבל את מחשבותיו: אל תיתן לנשים חילך שלא יטלטלו את דעתך לדבר עבירה; ניטלטלה דעתו – נתבלבל, נבוך: אל תשתה יין בשעת העבודה כדי שלא תיטלטל דעתך; לאחר ההפסד הצורב, היה ראשי כבד עליי, חשתי במעיי ודעתי ניטלטלה עליי; דעתו מטולטלת – הוא מבולבל ונבוך: משלגמה מן היין, הוא נכנס בכל איבר ואיבר, הגוף התרשל, ודעתה הייתה מטולטלת; טלטל את דעתו, טִשְׁטֵשׁ את דעתו – בלבלו: אל תשמע תמיד בכל חבריך שלא יטשטשו את דעתך למעשׂים נלוזים; הרהורי עבירה קשים מן העבירה – מחשבות ותוכניות שאדם זומם לעשׂות, פעמים חמורים מן המעשׂה; הקטנים הולכים בדרכי הגדולים ומחקים את מעשׂיהם בעיניים עצומות; היין נכנס בכל איבר ואיבר, ולכן דעתו מטולטלת; מחשבותיי זורמות אל מוחי ואל ליבי ושוטפות אותם; יש החושבים כל ימיהם מחשבות למצוא את דרך האמת, ימיהם כָּלִים ומחשבותיהם אינן כָּלות; אלף אלפי פעמים כבר הוגעתי את מוחי ולא עמדתי על פתרונה של הבעיה; רעיונותיי הרו עָמָל וְיָלדוּ מַפָּח נפש; יש מי שאינו מייגע את מוחו במחשבות יתרות, אלא מתמקד בסוגיה אחת כדי לעמוד על פתרונה, ויש שדרכו לשוטט ממחשבה למחשבה בלא תוצאה של ממש; כל מי שהוא גדול מחברו, נמוך ממנו ברגישות לפרט ולערכים > הבנה! התפעלות! זמם! חוכמה! טיפשות! רעיון! שגיאה! שיקול דעת!

חשיבות!

חשוב. חשוב, חשיבות – התכונות או המצב של היות רב־ערך בתוכן או ביחסים; מוערך או נחוץ במצב מסוים: אם הוזמנת לחתונה של דודנך ולמסיבת יום הולדת של חברך באותו היום, עליך להחליט איזו מהן חשובה לך יותר; מַשמָעוּתִי > רב־חשיבות – משהו (כגון ערך, תועלת, עניין) חשוב ביותר; מובהק – 1. שיש לו חשיבות רבה או יכולת השפעה, בעל ערך ממשי או מעשׂי: מעבר מגן הילדים לכיתה א׳ הוא צעד של ממש לילדים; זו טעות לא מובהקת, ואפשר להתעלם ממנה; זוהי אחת היצירות החשובות של הסופר הלאומי הידוע; 2. ניכר, גדול מאוד: מאז פתיחת שערי רוסיה חל גידול ניכר במספר העולים לארץ; 3. שיש לו מובן או תוכן פנימי, אמיתי או עמוק, שיש ביסודו כוונה או מטרה עמוקה: בתַפאורת המחזה כל אביזר ואביזר הוא רב־משמעי; הוכח בעליל שהישׂגיו הם הישׂג של ממש, וכן – בולט, בעל ערך, ברור, חשוב, מאוד, מאתגר, מיוחד, מכריע, ממשי, משפיע, ניכר, נכבד, פריצת דרך, רב־חשיבות, רב־ערך, רב־רושם, שאין לזלזל בו, שיש בו כדי, של חשיבות, של ממש, שלמדים ממנו, שממנו תוצאות, שממנו מסקנות; קָדוֹשׁ – נַעֲלֶה, מרוֹמָם, חשוב, נכבד, חשוב ביותר, רב־ערך, שמעורר יראת כבוד או ראוי ליחס זה, שאין לחללו או להפר אותו: תפקיד קדוש ונעלה נמסר לידך: לחנך את דור העתיד של המדינה; מִשקָל – דרגת חשיבות, ערך, חומרה, מידת השפעה וכד׳ של מישהו או של משהו על אחרים, חשיבות רבה: אין לתלות משקל רב מדיי לשמועות אלה; בדיון הועלו טיעונים רבּי משקל נגד ההצעה; משקל סגולי – העֵרֶך, ההשפעה או החשיבות היחסית של דבר מה שיש למשהו או למישהו, המשקל או הערך העצמי: הטענות שהועלו הן אומנם רבות, אך משקלן הסגולי מועט; יש לתת משקל סגולי שונה למה שאמר מפקד האגף לעומת דברי ראש המדור; בַּעַל מִשקָל – [נאמר בעיקר על נימוק, על טיעון וכד׳] כְּבַד משקל, שיש לו חשיבות רבה, רב השפעה: ההצעה נדחתה משום שהועלו נגדה נימוקים בעלי משקל; הצעתו נדחתה כי העלו לפניו טיעוני נגד בעלי משקל; הובא בחשבון, הביא בחשבון, החשיב – ייחס חשיבות, חשב שראוי לתשׂוּמת לב, כיבד, העריך: החשבנו מאוד את האיש ואת פועלו; נֶכֶס – דבר חשוב ויקר ערך, כלי המחזיק ברכה; ; רב־רושם – מרשים מאוד, שמשאיר רושם רב, שמשפיע מאוד על רואיו או על שומעיו: הפרָסים הוענקו לזוכים בטקס מפואר ורב־רושם בנוכחות צמרת העולם האקדמי; קַרדִינָלִי – עיקרי, חשוב ביותר, יסודי, בסיסי: הבה נתמקד בסוגיה זו, שכן נודעת לה חשיבות קרדינלית בפרשה כולה; וִי־אַיי־פִּי (VIP) > אָחָ״ם (אדם חשוב מאוד) – אדם שזוכה להרשאות מיוחדות בשל דרגתו החברתית הגבוהה, מעמדו, השפעתו או חשיבותו; רם המעלה – חשוב ונכבד, בעל דרגה בכירה מאוד; דברים העומדים ברומו של עולם – דברים חשובים ביותר: מדובר בנושא העומד ברומו של עולם, ואתה עומד מנגד; לא דָבָר רֵיק הוּא – אין זה קל, אין הדבר חסר חשיבות, אין זה עניין שולי, זה עניין נכבד, יש דברים בגו: בעל דרגה גבוהה בגיל כה צעיר – לא דבר רֵיק הוא; בנפשו הדבר – הדבר חיוני לו ביותר, כל חייו תלויים בדבר: נגביר את העלייה כי בנפשנו הדבר; כל ה׳מי ומי׳ – כל הנכבדים; גָּדְלָה נַפשׁוֹ בְּעֵיניי – נעשׂה נכבד או יקר בעיניי: החיילת המצטיינת גדלה נפשה בעיני כל רואיה, בחוכמתה ובנועם הליכותיה; שאלה לוהטת, שאֵלה בוֹעֶרֶת – שאלה או עניין חשובים שצריך לבָרֵר בדחיפות: מחכים לתשובת השׂר על השאלות הבוערות שהקשו דרי הרחוב; אַשלֵי רַבְרְבֵי, אַשלָא רַבְרְבָא – אשל גדול, כינוי לאדם חשוב; רַם מַעֲלָה, רַם דֶּרֶג – בעל דרגה גבוהה, בעל מעמד חשוב, וכן – בָּכִיר, בַּעַל עֶמדָה, בַּעַל הַשפָּעָה, בַּעַל בְּעָמָיו, בַּעַל שִׁיעוּר קוֹמָה, חָשׁוּב, יֵשׁ לוֹ מַהֲלָכִים, מוּרָם מֵעַם, מְיוּחָס, מְכוּבָּד, נִכבָּד, נעלֶה, נְשׂוּא פָּנִים, רַם יַחַס: הפקידים נשׂאו ונתנו עם בני אדם רמי דרג שהוסמכו לייצג את ממשלותיהם; האפּיפיור אירח כמה כמרים רמי מעלה; אֲרִי שֶׁבַּחֲבוּרה – ראש החבורה, החשוב בקבוצת אנשים, החשוב והנכבד שבחבורה, כינוי לאדם או לדבר הבולט בסוגו או בסביבתו בתכונותיו החיוביות: כבר בילדותו הוא היה תמיד הארי שבחבורה והכול ידעו שהוא נועד לגדולות; שיעור קומה – חשיבות או מוניטין שנרכשו על ידי יכולת או הישׂג: דרוש אדם בעל שיעור קומה וחזון שיצעידנו קדימה; הוא עלה בשיעור קומתו על האבות המייסדים; נתגלה במלוא שיעור קומתו; יש לו מהלכים – יש לו קשרים הוא בעל השפעה בחוגים מסוימים: יש לה מהלכים בעירייה, אולי תוכל להסתייע בה להשׂיג את הרישיון; יָקַר לליבו – היה חשוב לו מאוד: היא יקרה לליבו, והוא אינו מוכן לוותר עליה; הווי זנב לאריות, ואל תהֵא ראש לשועלים, זנב לאריות – כינוי לאדם הנמנה עם חבורה מכובדת ובעלת מעמד אף שהוא במעמד נמוך באותה חבורה, מוטב שתהיה אחרון בין גדולים וחכמים, משתהיה ראשון בין פחותי ערך; דבָרים העומדים ברוּמו של עולָם – 1. דברים נעלים וחשובים מאוד: פעמים יש דברים שעומדים ברומו של עולם, ובני אדם מזלזלים בהם; 2. [באירוניה] עניינים טפלים הנראים חשובים רק בעיני העוסק בהם; נָפַל דָּבָר – 1. התרחש משהו, אירע מאורע, קרה דבר מה: שְׁבִי, בִתִּי, עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר; 2. אירע מאורע חשוב, מרעיש, דרמטי, נתקבלה החלטה, מצב לא ברור הגיע לידי הכרעה: קולו הנרגש של קריין החדשות העיד כי נפל דבר בישׂראל – התוצאות הראשונות של הבחירות הראו על מהפך פוליטי; נְשׂוּא פנים – נכבד, מרומם, חשוב, הדור פנים: הוא איש נשׂוא פנים בעירו, ותדמיתו נפגעה חמורות עקב העמדתו לדין; מעשׂה בְּרֵאשית – מעשׂה חלוצי, התחלת מִפעל חשוב: הקמת הקיבוצים היה מעשׂה בראשית; קְרוּאִים – מוזמנים, אורחים שהוזמנו לבוא: המארח הסתובב בין קרואי השׂמחה, לחץ את ידיהם ושלח חיוכים לכל עבר; קרוּאֵי העדה – נכבדי הקהל; לחם חוקוֹ – מנהגו יום־יום, דבר חיוני וקבוע שאין לוותר עליו, הרגל, עניין שבשגרה: אלימות מילולית נעשׂתה לחם חוקם של רבים במקומותינו, ואיש אינו תמה עליה עוד; כאוויר לִנשימה – משל לדבר חיוני ביותר; בנפשו הדבר – הדבר חיוני לו ביותר, כל חייו תלויים בדבר: נגביר את העלייה כי בנפשנו הדבר; קלף מיקוח – נכס, זכות וכד׳ שאחד הצדדים למשׂא ומתן מוכן לוותר עליהם או להעניקם לצד האחר כדי להשׂיג תמורתם יתרון כלשהו: בית המשפט קבע כי הבעל אינו מעוניין להחזיק את הילדים, והוא משתמש בדרישה לקבלם כקלף מיקוח במאבקיו באשתו; ראש וראשון – ראשון במעלה, ראשון בחשיבותו, החשוב ביותר, המוביל, שנמצא בראש, שתופס את המקום הראשון: יש הרואים בא״א ראש וראשון לסופרי הילדים בארץ; הקיבוץ היה בעבר ראש וראשון לעשׂייה ההתיישבותית; ספינת הדגל – 1. המוצר, המפעל או החלק המרשים והחשוב של ארגון: ספינת הדגל החדשה של ׳סובארו׳ בישׂראל הפכה ללהיט בזכות מנוע חדש וצריכת דלק מרשימה; 2. כינוי לאונייה הגדולה או החדישה ביותר בצי או בשייטת, שבה נתון הקצין הבכיר המפקד על הכוח: ׳ויקטורי׳ הייתה ספינת הדגל של אדמירל נֶלסוֹן בקרב טרָפַלגָר; 3. כינוי לאונייה הגדולה והחדישה ביותר בצי אוניות הנוסעים של חברת ספנות: ׳שלום׳ המפוארת הייתה ספינת הדגל של צים קווי נוסעים; גוּלַּת הכּוֹתֶרֶת – ההישׂג החשוב ביותר, שׂיא, פסגה, החלק המרשים ביותר, היהלום שבכתר, הדובדבן שבקצפת: גולת הכותרת במסיבה הייתה הופעתו של הזמר המפורסם; היהלום שבכתר – הדבר היפה ביותר, המרשים ביותר או החשוב ביותר (באוסף מסוים, במערכת כלשהי וכד׳), גולת הכותרת, הדובדבן שבקצפת: זהו מיזם יחיד מסוגו בעולם, ובאוניברסיטה הקטנה הזאת הוא נחשב ליהלום שבכתר; שאלה לוהטת – עניין חשוב הדורש דיון דחוף; הרוח החיה, עַמוד השִׁדרה, עמוד התָּוֶךְ – כינוי לאדם או לדבר הממלא תפקיד מרכזי וחשוב ביותר במוסד או בעניין מסוים: הוא היה אחד מעמודי התווך של השינוי; רב־חשיבות – בעל חשיבות רבה, חשוב ביותר: בסוף

דבריי הוספתי הערה רבת־חשיבות לחוזה, שימו לב אליה; **אריה** – גדול וחשוב בתורה ובחוכמה: אריה לפניך, ואתה שואל את השועל; **גדול** – חשוב הוא, רב־ערך הוא: גדול שימושה של תורה יותר מלימודה; גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה; גדולים מעשי הבעל שהזמין סחורה בעונתה וגדולה רעייתו שהכול נחתך על פיה בחנות; **תלה עצמו באילן גדול, היתלות באילן גדול, נתלה באילן גדול** – הסתמך על דבריו או על מעשיו של אדם גדול ומפורסם, ציטט מישהו הנחשב בר סמכא בתחום מסוים: בדברי סיכומו נתלה הסנגור באילן גדול וציטט מדברי נשיא בית המשפט העליון; **תמך יתדותיו ב־, יש לו יָתֵד להיתלות בה** – יש לו על מי לסמוך, יש לו משהו להיאחז בו, יש לו מישהו שאפשר לסמוך עליו בעת צרה ודְחק: משנקלע למצוקה סייעו לו הבריות בזכות שמו 'רוטשילד', אשרי אדם שיש לו יתד להיתלות בה; **גולַת הַכּוֹתֶרֶת** – ההישג החשוב ביותר, שיא, פסגה, החלק המרשים ביותר, היהלום שבכתר, הדובדבן שבקצפת: גולת הכותרת במסיבה תהא הופעת הזמר המפורסם; **ספינת הדגל** – 1. המוצר, המפעל או החלק המרשים והחשוב של ארגון: ספינת הדגל החדשה של 'סובארו' בישראל הפכה ללהיט בזכות מנועה חדש וצריכת דלק המרשימה; 2. כינוי לאונייה בצי או בשייטת שהיא הגדולה או החדישה ביותר, שבה נתון הקצין הבכיר המפקד על הכוח: 'ויקטורי' הייתה ספינת הדגל של אדמירל נֶלסון בקרב טרָפַלגָר; 3. כינוי לאונייה הגדולה והחדישה בצי אוניות הנוסעים; **גדול המְצוּוֶה ועושׂה יותר ממי שאינו מְצוּוֶה ועושׂה** – המקבל פקודה וממלאה עולה על מי שעושׂה דברים בהתנדבות שכן הנשמע לצו דרוש לו מאמץ נפשי גדול יותר ממי שהתעורר לעשׂות מרצונו; **מועט המחזיק את המרוּבֶּה** – דבר שנכתב או נאמר במילים מעטות, אך תוכנו חשוב ורב־משמעי, מעט בכמות אבל גדול וחשוב באיכות: חוברת 'מדינת היהודים' להרצל הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; **ממאנים לקטן ואין ממאנים לגדול, מסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול** – אין להשיב ריקם פניו של אדם גדול וחשוב: כשביקש ממני האלוף להמשיך את עבודתי, לא יכולתי לסרב שמסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול; **אין ייחוס כייחוס עצמו** – הכבוד הגדול ביותר שאדם קונה לו הוא בזכות מעשׂיו; **לפי גדולתו מפלתו** – ככל שאדם גדול יותר כן מפלתו קשה יותר; כל הגדול מחברו, בולע את חברו; **משְׂכמו וָמַעלה** – בעל מעלות וסגולות רוחניות ומוסריות נדירות, בולט בקרב בני דורו בזכות תכונותיו, כישרונותיו וכד', בעל שיעור קומה: צ'רצ'יל היה מנהיג דגול, משכמו ומעלה; **עַמוּד הַיְמִינִי** – אישיות מרכזית, תואר לאדם בעל שיעור קומה, מנהיג רוחני: הוא נחשב לעמוד הימיני של הפסנתרנות במאה הזו; **אדיר תורה** – למדן מופלג, גדול בתורה; **עוקר הרי הרים וטוחנם זה בזה, עוקר הרים וטוחנם זה בזה** – כינוי לאדם חריף שׂכל ופלפלן: חוקר זה עוקר הרים כי כישרונו רב בניתוח נושׂא בעִמקי עומקיו; **חשיבות עצמית** – חשיבות מוגזמת שאדם תולה בעצמו; **ייחס חשיבות** – החשיב והעריך משהו;

__חשוב פחות__. **חסר חשיבות** – לא חשוב, פחות ערך, משני; טריוויאלי > **נדוש, שגרתי, נטול ערך, חסר חשיבות** – לא חשוב, טפל, רגיל, פשוט, שכיח, ברור מאליו, מובן מאליו: זה עניין טפל, לא כדאי להשקיע בו מחשבה יתרה; **שולִי** – טפל, לא עיקרי, לא במרכז, לא חשוב ביותר, בעל חשיבות משנית או צדדית: הבעיה שהעלית היא בעיה שולית, עלינו להתמודד קודם כל עם הבעיות החשובות באמת; **בשולֵי** – בקצה, בצד, בסוף, שלא במרכז: משורר זה נתפס כמי ששירָתו צועדת בשולי הזמן ומַפנה עורף לשאלות הלאומיות והציבוריות העכשוויות; **אשת שוליים, איש שוליים** – אדם המשתתף רק בשתי קבוצות תרבות ואינו חש מזוהה עם אף לא אחת מהן; **שולִיוּת** – 1. [בסוציולוגיה] עמדה ומצב לא־רצוני של אדם או של קבוצה, המודרים לשולי מערכת חברתית, פוליטית, כלכלית וכד' כדי למנוע מהם גישה למשאבים, לנכסים, לשירותים, למנוע מהם חופש בחירה, פיתוח יכולות וכדומה; 2. אי־עיקריות, מצב הדָבָר השולי, צדָדיות, הימצאות בַּשוּליים: שוליות העוני בחברה דוחקת את הטיפול בו לקרן זווית; **לְוָוַאי** – מילה שנייה בצירוף סמיכות המציינת דבר בעל חשיבות משנית, המתלווה לדבר אחר או הנגרם ממנו, דבר טפל, נספח, נלווה, לא עיקר: יש מטרות עיקריות ומטרות לוואי; שימוש בתרופה הזאת עלול לגרום תופעות לוואי חמורות; **שׁוֹנוֹת** [נ"ר] – דברים בעלי חשיבות מועטה המקובצים יחד; **זָנִיחַ** – כה קטן או חסר חשיבות שלא כדאי להביאו בחשבון, הוא מצדיק תשׂומת לב מועטה, בטל בשישים; **דָבָר שֶׁל מַה בְּכָך** – דבר שאין לו חשיבות, עניין מעוט ערך: שקול את ההצעה ברצינות כי אינה דבר של מה בכך; **הוסיף מן החול על הקודש, מוֹסִיפִים מֵחוֹל עַל הַקוֹדֶשׁ** – דוחים ככל האפשר את יציאת השבת והחגים, מגדילים דברים חשובים על חשבון דברים טפלים; **עָנִי חָשוּב כְמֵת** – חַיֵי העני אינם נחשבים חיים: בעיני הברִיות ארבעה חשובים כמת: עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים; **חָשוּב כְּמֵת** – חסר כל ערך, בטל ומבוטל: עני חשוב כמת; **בְּשוּלֵי החברה** – בחלקים הפחות טיפוסיים או הלא חשובים של החברה, בקבוצות החברתיות השוליות והדחויות: דרי רחוב, נרקומנים ופרוצות חיים בשולי החברה; **אריה לפניך ואתה שואל את השועל**; **גדול לימוד תורה שמביא לידי מעשׂה**; **גדול שימושה של תורה יותר מלימודה**; **דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את חברו**; **בזכות אמונתנו החזקה ורצוננו הכביר כעם הגענו להישׂגים מובהקים**; **אם נעניק לדעתם של אחרים חשיבות רבה יותר משאנו מעניקים לדעתנו, הנאמלל את עצמנו?** **גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם**; **מָאור גדול בתורה**; **גדול השלום ושׂנואה המחלוקת**; **היא סופרת משכמה ומעלה בכתיבתה ובערכיה**; **גדול המְעַשֶׂה** [= המביא אחרים לידי פעולה] **מן העושׂה**; **גדול העושׂה מאהבה יותר מן העושׂה מיראה**; **עמודי עולם הם גדולי עולם (כגון אברהם אבינו)**; **הנעניק לדעתם של אחרים חשיבות רבה יותר משאנו מעניקים לדעתנו?**

> גודל! עיקר! ערך!

טבע! רוח! מִשקעים! צמחייה! בעלי חיים!

__טבע__. **טֶבַע** (שמיים ואדמה) – כל בעלי החיים, הצמחים והחומרים, והתופעות האופייניות להם או המקשרות ביניהם המצויים בכדור הארץ ואינם מעוצבים בידי אדם; **עֵרֶך טֶבַע** – כל דבר בטבע: טבעי, חי, צומח או דומם, שיש ערך לאומי לשמירתו; **משאב טבע** – חומרים ויכולות תעשׂייתיות (כגון אור השמש, עצים, מים מתוקים, מרבצי מחצבים וכוח מים) שהטבע מספק; **סביבה** – 1. נסיבות, חפצים או תנאים שבהם אדם מוקף; 2. מכלול הגורמים הפיזיקליים, הכימיים והבִּיוטיים (כגון אקלים, אדמה ויצורים חיים) הפועלים על יצורים או על קהילה אקולוגית ובסופו של דבר קובעים את צורתו ואת הישׂרדותו; 3. מכלול התנאים החברתיים והתרבותיים המשפיעים על חיי אדם או קהילה; **בחיק הטבע** – בסביבה טבעית פסטורלית, בנוף טבעי של שׂדות, נחלים, עצים וכד', הרחק מן העיר: בשבת היה מזג אוויר אביבי נפלא, ויצאנו לטייל בחיק הטבע; **גֶנוֹטִיפּ, מַעֲרָך גֶנֶטִי** – מכלול התכונות התורשתיות של ציבור או של גזע מסוים, מכלול הגנים שירש אדם מהוריו: תאומים זהים הם בעלי גנוטיפ זהה; **פֶנוֹטִיפּ, מַעֲרָך חָזוּתִי** – מכלול תכונות הפרט הניכרות לעין בהשפעות הגומלין של המערך הגנטי והסביבה; גנום > **מכלול הגנים** – כל הגנים בכרומוזום של הגרעין הנישׂא על ידי תא או יצור (אורגניזם), כל החומר הגנטי בכרומוזומים של יצור מסוים: מיזם גנום האדם מטרתו למפות ולקבוע את הרצף של מכלול הגנים האנושי; **צופן גנטי, קוד גנטי** – המבנה הכימי של הגנים במולקולות הדִי־אֶן־אֵיי שבגרעין התא החי, הקשר שבין מבנה זה לבין החלבונים שאת ייצורם קובעים גֶנים אלה: פיענוח הקוד הגנטי הוא אחת התגליות המדעיות החשובות ביותר של המאה העשׂרים; **הַשבָּחָה יְרוּקָה** – שיפוץ או חידוש מבנה, ציוד וכד' כדי להופכו לטוב יותר מבחינה סביבתית: חוסך אנרגייה, מזהם פחות וכדומה כדי להפחית את טביעת הרגל הפחמנית; **סביבתנות** – 1. תאוריה הרואה בסביבה, ולא בתורשה, את הגורם החשוב בהתפתחות התרבותית והאינטלקטואלית של אדם או קבוצה; 2. תפיסה אידאולוגית הדוגלת בשמירה על איכות הסביבה, בשיקום או בשיפור של הסביבה הטבעית, בייחוד בצמצום הזיהום הסביבתי, בשמירה על משאבי הטבע, בחקיקה בנושאי איכות הסביבה, בשמירת האיזון בין צורכי החברה האנושית לסביבת החי והצומח וכדומה; תנועה חברתית התומכת בעקרונות אלה; תמיכה בשימור, 3. התפיסה כי הסביבה והלמידה הן הקובעות העיקריות של התנהגות ולכן הן הגורם העיקרי לשונות בין־אישית ביכולת ובהתאמה; תנועה ועמדה חברתית המדגישות את הקשר האקולוגי בין האדם לסביבה הטבעית והשואפת להגן על הסביבה כמשאב חיוני; **שְׁמוּרָה, שמורת טבע** – אזור מוגדר שצמחייתו, נופו הטבעי ובעלי החיים שבו, שהם לרוב מיוחדים ונדירים, נשמרים ומוגנים בכוח תקנות וחוקי ממשלה מפני השחתה או הכחדה על ידי ציידים, מטיילים, יזמים למיניהם וכד': חוף האלמוגים המרהיב ביופיו שבמפרץ אילת הוא שמורת טבע מוגנת; **תופעת טבע** – התרחשות בטבע ללא התערבות האדם, מתוקף חוקי הטבע בלבד, כגון תופעה מטאורולוגית, גאולוגיות וביולוגיות, אסון טבע; **איתני הטבע, כוחות הטבע** – הכוחות הפועלים בטבע, תופעות המתגלות על פני כדור הארץ כגון רוחות, סערות, שיטפונות, רעידות אדמה, ברקים ורעמים; **כיפת השמיים** – כינוי למרחבי הרקיע, המתוחים כעין כיפה מעל הארץ: בלילה יצאנו החוצה והתבוננו בכיפת השמיים האפלה ובכוכבים הזוהרים המשובצים בה לרוב; **תַחַת כִּיפַּת הַשָׁמַיִם** – לעיני כול, באוויר הפתוח, מחוץ למבנה כלשהו, בפומבי: הם ישנו בשׂקי שינה תחת כיפת השמיים; **בא השמש** – שקעה השמש: ראינו כי בא השמש חנינו במלונית והלכנו לישון; **גובהי מרומים, שמי השמיים, שְׁמֵי מרום** – כינוי למרחקי השמיים הגבוהים ביותר: כמה נאה לטוס ולראות את ארצנו משמי מרום; **מִמְעוֹף הציפור** – מלמעלה, לפי המראֶה המתגלה כשמַביטים מגבוה בדברים הנמצאים על־פני האדמה, במבט מלמעלה, ממרומי האוויר (כמבט המתגלה לציפור במעופה): ממעוף הציפור נראים יישובי העמק ככתמים צבעוניים קטנים הפזורים בשטחים גדולים של חום וירוק; מנהיגות היא מבט ממעוף הציפור בפוליטיקה, במקום העבודה, בצבא וכיו"ב; **פָּטָה מוֹרְגָנָה, מראה תעתועים** – מראה מדומה של מים זורמים בכביש לוהט או נווה מדבר

באופק, הנגרם מאוויר חם ומהשתקפות קרני האור: הנודדים במדבר חוו מראה תעתועים מרוב צמא וחום; צְבָא השמיים – גרמי השמיים, כל העצמים הנראים בשמיים: השמש, הירח והכוכבים: וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם; סטיכי, סטִיכִיָה – 1. אחד מאיתני הטבע, כוח אדיר בטבע שאינו בר־שליטה, כגון סערה, מבול, התפרצות הר געש, צונאמי; 2. תהליך חברתי, מדיני וכלכלי בלתי מרוסן, כגון תנועה עממית ספונטנית, התפרצויות המונים וכד׳; פְּרַט נוֹף – כל אחד מן הפרטים המצויים בטבע והמרכיבים את הנוף, כגון הר, עמק, גיא, נחל: כל מי שלומד טופוגרפיה כדי להתמצא בשטח חייב לזהות מרחוק פרטי נוף למיניהם ביום ובלילה; עִלעוּל, עִלעֵל – הפיץ וטלטל ברוח כעלה: הרוח טלטלה אותי כעלים שעִלעֲלָה הרוח; הרוח החזקה עלעלה את סכך הסוכה; כעלים שעִלעֲלָה הרוח – כעלים שהיטלטלו ברוח; גובהי מרומים – מקומות גבוהים ביותר, גובהי השמיים: הוא נוטה שמיים ויוסד ארץ . . . ושכינת עוזו בגובהי מרומים; יש אומרים שהשמיים הם הגבול, ויש אומרים שגובהי מרומים הם הגבול; הנצה, הֵנֵץ – זָרַח, האיר: קודם שתנץ החמה יקום לעבודת יומו; עם הנץ החמה – עם זריחת השמש, בשעות המוקדמות בבוקר: הוא השכים קום ויצא לדרכו עם הנץ החמה; הַמַּפָּץ הַגָּדוֹל – התפוצצות אדירה שלפי התאוריה חלה לפני 10-20 מיליארדי שנה, והיא ראשית קיומו של היקום המוכּר לנו והמקור לכל החומר והקרינה שבו (עם ההתפוצצות החלה התפשטות היקום ועדיין היא נמשכת); השמש בגבורתו – השמש הזורחת משעה לשעה ומגבירה את אורה ואת חוּמה: היות קשה לי לטייל מפני השמש בגבורתו, ולכן אנו נוהגים לנסוע בקיץ לאירופה; דִמדוּמֵי חַמָּה – האור שֶׁלִּפְנֵי הזריחה ולאחר השקיעה; בוקר לא עבות – בוקר בהיר ולא מעונן: כמה נאים שמי התכלת בבוקר לא עבות בארצנו כשמפציע אור החמה ליום חדש; ימות החמה – האביב והקיץ, תקופת מחצית השנה שבה אין גשמים בארץ, בערך החודשים ניסן־תשרי: הזית אין עליו נושרים לא בימות החמה ולא בימות הגשמים; שָׁחוּן – חם ויבש מאוד, בעיקר בשל הֶיעדר גשמים: באזור כה שחון יש צורך בתכנון ארוך טווח של משק המים; סַחַף – משקע של עפר ושל חומרי קרקע אחרים שסחפו וגרפו זרמי מים ממקומות גבוהים ונערמו בשכבות דקות במקומות נמוכים יותר (לרוב אדמת הסחף פורייה ודשנה): סמוך לעין גדי נבנו באפיק נחל ערוגות סוללות כדי לאגור מים ואדמת סחף לשימוש חקלאי; השמיים התקדרו, נתקשרו השמיים בעבים – עננים כבדים כיסו את פני השמיים: נתקשרו השמיים בעבים והורידו גשמים, והגשמים ניטחו על פניי בלא רחמים; הָרֵי הָרִים, הַרְרֵי אֶלֶף, הַרְרֵי אֵל, הַרְרֵי עוֹלָם, הַרְרֵי עַד, הַרְרֵי קֶדֶם – הרים גבוהים מאוד, הרים נשׂגבים וגבוהים מאוד, הרים הנראים כקיימים מאז ומעולם: וַיִּתְפֹּצְצוּ הַרְרֵי עַד, שַׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם; שקיעת החמה, שקעה החמה – נעלמה השמש עם בוא הערב: משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים; מְבוֹא שֶׁמֶשׁ – צד מערב, צד שקיעת השמש; הרי חושך – כינוי למקומות רחוקים מאוד שרגל אדם לא דרכה בהם; קַפֵּאת עד – שכבת אדמה קפואה לצמיתות בעומק משתנה מתחת לפני השטח באזורים קרים מאוד בעולם; בתולת אדמה, בתולת קרקע, יער בתולה, יער עד, יער בראשית – יער קדום שרגל אדם לא דרכה בו; תחת השמש, תחת השמיים –בעולם, על פני האדמה, על הארץ: מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ; מלחמה גרעינית עלולה להשמיד את החיים תחת השמש; אדמת בתולה, קרקע בתולה – תחום חדש שלא טיפל בו איש: עניין זה קרקע בתולה הוא ואיש לא חקרו; אדמַת בראשית, שִׁבעה כּוֹכְבֵי לֶכֶת – כינוי לשמש, לירח, לכוכב חמה, לנוגה, למאדים, לצדק ולשבתאי, אשר לפי השקפת הקדמונים הקיפו בתנועתם את כדור הארץ; גב ההר – החלק העליון של ההר והחלקים הסמוכים לו; יְפֵה נוף – מקום שהמראה הנשקף ממנו יפה במיוחד, שנופו מרהיב עין; מִכשול טִבעי – תופעת טבע, כגון הר, נהר או סלע גדול, המשמשת מכשול להתקדמות (ההפך: מכשול מלָאכוּתי, כגון מוקש או גדר תיל); אֲדָמָה שׁוֹקְעָנִית – אדמה ששוקעים בה, אדמה שמוצקותה מועטת, כגון שטח ביצה שעלולים לשקוע בו כלי רכב והולכי רגל; האדמה השחורה הלבינה, והשמיים הבהירים עמדו בכיהיונם; החמה מלהטת כתנור; השמיים שהיו חתומים בעבים, התבהרו והלכו; איילת השחר, כשאורה בוקע ועולה היא באה קמעה קמעה; העמיד לך חמה באמצע הרקיע; עם הנץ החמה; אדם מהלך בדרך, החמה קופחת על ראשו ואבנים מנגפות את רגליו, והאבק מסמא את עיניו וכל גופו עייף; רפה היום לערוב ותש כוחה של חמה; השמש הייתה מתכסה ומתגלה חליפות ומזריחה את נוף ההרים, את הגֵיאיות ואת העמקים; החמה שקעה וזהרוריה האחרונים מנצנצים בתוך סדקי התריסים ומקשטים באורם את המרפסת הגדולה; בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן, ואמר לו: ראֵה מעשׂיי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך; כדי להשתלט על הטבע צריך לציית לו

רוּח. רוח – תנועה טבעית של זרם אוויר המקיף את כדור הארץ, הנוצרת מהבדלי טמפרטורות (אוויר חם עולה) ומלחצי אוויר; ארבע רוחות השמיים – ארבעת הכיוונים: צפון, דרום, מזרח, מערב; רוח מתונה – רוח בעוצמה בינונית המעלה אבק ופיסות נייר ומניעה ענפים קטנים, ודרגתה בסולם בּוֹפוֹרט: 4. מהירותה: 20-28 קמ״ש; אֲבִיכוּת – אי־צלילות באוויר, עכירות באוויר מאבק, מאובך, מערפל וכד׳; יְיבֵּב – רוח שנשבה בחוזקה אגב השמעת קול שורקני הדומה לקול בכי או יבבה: בחוץ השתוללו סופת זעם וסערת שלג וייבבו כל הלילה; נִישֵּׁב – נשף בחוזקה, נפח, הניע זרם אוויר חזק: החזאי מסר שמחר תנשב רוח מזרחית חזקה ותפיג קצת את החום; רוח פָּנים – רוח הנושבת נגד כיוון התקדמות (הליכה, נסיעה, הפלגה) האדם; צַפְרִירִים – רוחות קלילות ונעימות או קרני אור מפזזות בתחילת הבוקֶר; סערה (gale) – מהירות הרוח 40 קשר (75–80 קמ״ש), גובה הגלים 5.5 מטר; צִיקלוֹן – סערה טרופית עזה, שבה האוויר נע במהירות נגד כיוון השעון (בחצי הצפוני של כדור הארץ), כשלחץ אוויר נמוך מאוד במרכז הסיבוב: הציקלון מלווה בדרך כלל עננים ומִשקעים; הציקלון נוצר תדיר מעל לימים הטרופיים; מוֹנסוּן – רוח תקופתית במיוחד באוקיינוס ההודי ובדרום אסיה הגורמת לסופות שלגים הפוקדות את האזור מדי שנה בין אפריל לאוקטובר או רוח עונתית לחה הנושבת בעונה זו באזורים אלה מכיוון דרום־מערב ומביאה איתן גשמים עזים; עַלעוֹל – מערבולת אוויר אנכית בתנועה סיבובית מהירה: עלעולי האבק התאבכו מעלה מעלה; מְנוּשָׁב – מזג אוויר הניכר ברוחות ערות; סוֹפָתִי, סוֹפָה – סערה, רוחות עזות, מזג אוויר סוער וסוער ובו רוחות חזקות מאוד המלוות בגשמים, ברעמים ובברקים ואף בשלג: מהירות הרוח 52 קשר (95–100 קמ״ש), גובה הגלים 9 מטר; וכן – געש, סוֹעָה, סַעַר, סערה: עץ הברוש נשבר בסופה החזקה; היה סער גדול בים, והאונייה חישבה להישבר; עבר עלינו חורף ארוך וסופתי; סוֹעָה – סערה, סופה, סער: והלילה – ליל סועה מתהוללת ויתפרץ הסער אל הסדקים ואל החורים אשר בדירות הרחוב האפלות; רוח עֵרָה – רוח בעוצמה בינונית המניעה עצים קטנים מכוסי עלים ויוצרת גלים בינוניים עם קצף בגופי מים יבשתיים, דרגתה 5 בסולם בּוֹפוֹר: 5 ומהירותה 29-38 קמ״ש: החזאית הודיעה שמחר ינשבו רוחות ערות, והים יהיה רוגש עד גבה גלים; סופת אבק – רוח עזה הנושׂאת עימה למרחקים כמות רבה של אבק דק, הנע כעמוד סמיך גבוה מאוד (כדי מאות מטרים), בעיקר באזור יבש או מדברי; סוּפת חול – רוח עזה, בדרך כלל באזור מדברי, הנושׂאת עימה כמות רבה של חול גס, והוא נע למרחקים קצרים בסמוך לפני הקרקע; רוּחַ קָדים – רוח מזרחית מדברית חמה ויבשה המביאה עימה אבק וחול (גם חמסין, רוח שרָבית): הטקס בוטל בשל סופת החול שגרמה רוח הקדים; יָצְאָה חַמָּה מִנַרתִיקָהּ – השמש החלה לזרוח ולהפיץ אורה וחוּמה, השמש ליהטה והיה חם מאוד: כשתצא חמה מנרתיקה והיום יבער כתנור, נצנן את גופנו בבריֵכות נקיות ובחדרים ממוזגים; רַעֲנָן – אוויר נקי, טהור, קריר, מרענן: כמה כתמי צבע רעננים יְחַיּוּ את מראהו הקודר של החדר: משב רוח רענן חדר בעד החלון הפתוח והפיג את החום והדחיסות שהיו בחדר; צינה – קור, קרה: עם בוא החורף לא עמדתי בצינה המורגשת באוויר והמבשׂרת את תחילת עונת הגשמים; כצינת השלג בימות הצינה, כן לתחושתי צינת המזגן בימות הקיץ; ימות הצינה – ימי החורף הקרים; עֵין הסערה – מרכזה של סערה ממשית, כגון הוריקן, המסתובב סביב נקודה מרכזית; רוּחַ זַעַף – רוח חזקה, סערה: על פנינו חבטה רוּחַ זַעַף; רוּח פְּרָצִים – רוח הנושבת משני צדדים נגדיים; שרוול רוח – שׂק מוארך בבד לבן בתבנית שרוול, הנתלה על תורן גבוה בשׂדה תעופה. הרוח הנכנסת אל השׂק מצידו הרחב והיוצאת מצידו הצר קובעת את כיוון הרוח הנושבת; רוח חרישית – רוח קלה, רוח הנושבת לאט; רוח זִלעפות, רוח זַלעפות – רוח חזקה, רוח סערה; אוויר פסָגות – 1. אוויר צח בראשי ההרים; 2. תחושת התעלות הרגשת מרחב ודרור: בדירתנו הגדולה חשתי אוויר פסגות; עליית המקירה, מְקֵירָה – מקום קריר בבית, מקום לשאוף בו רוח צוננת בימי הקיץ הלוהט: באנו לביתו ביום שרב ויום לוהט, ולשמחתנו הוא אירח אותנו בעליית המקירה; שִׁירוֹקוֹ – רוח חמה ויבשה גדושת אבק הנושבת מצפון אפריקה הצפונית ומשפיעה על אֲזורים בדרום אירופה; רוח צינה לחה מנשבת מן הספרים ומפעפעת לתוך איבריו; משנכנסו לדור באותם בתים חדשים, התרעמו וקָבלו על עשן הכבשן שמחשיך עיניהם וסותם את גרונם ואוכל את ריאתם ונוטל מהם את האוויר ואינם יכולים לא לטייל בגן ולא לפתוח חלון לחוץ מפני הריחות הרעים; קשה הייתה עליו הצינה; פעמי האביב התחילו מתדפקות על החלונות; האביב צץ ופרח בכל העיר, וריחות מתוקים ויפים בשׂדה ובגן כאפרסמון וכדבש < התייבשות! רמה!

מַשקָעים. מִשקָעִים – חלקיקי מים נוזלים או מוצקים היורדים מן העננים בצורת טל, גשם, שלג, ברד וגבישי קרח או כמותם: כמויות הגשם העצומות שירדו בשלושת הימים האחרונים הן חצי מכמות המשקעים השנתית הממוצעת; סָעַר – געש ורעש של הים, ובו גלים חזקים ותכופים: הים סער, והסירה היטלטלה בחוזקה על פני הגלים; עֲרָפֶל – הצטברות אדי מים באוויר ממפגש של אוויר רווּי

עם אוויר קר ממנו (הערפל נוצר קרוב לפני הקרקע, והוא מקשה על הראות): ערפל כיסה את העיר, והנהגים התבקשו להדליק את פנסי המכוניות לנסיעה בטוחה; שָׁנָה שחונה – שנה שכמות הגשמים היורדים בה מעטה מן הממוצע; קולות וברקים – רעמים וברקים; עָצַר את השמיים – הפסיק להוריד גשם; הֵעִיב – כיסה בעב או בענן, החשיך, הטיל צל: עננים כבדים העיבו את השמיים; מוּעָב – השמיים מכוסים בעננים מאופק עד אופק; שָׁלוּג – מושלג, מכוסה שלג: החרמון הוא הר גבוה ושלוג, בעיקר בחורף; שלוגית – בִּיצה שנוצרה משלג מפשיר ונמס; זִרְזֵף – 1. ירד גשם, בייחוד בקילוח עז, ירד בעוז: בחוץ טופחת הרוח, סוטר ומזרזף הגשם; 2. הזרים מים או משהו המזכיר אותם, קלחו ממנו בשטף: הברז שָׁב וזרזף את מימיו בעוצמה ובזרם גדול; מעונן חלקית – השמיים מכוסים בעננים שש עד שבע שמיניות מפני השמיים; נָטַף, נִיטֵף – הוריד טיפות טיפות: דר בדירה רעועה שמי גשמים מנטפים בה; תחילה ניטפו העבים טיפות דקות של מים, ועכשיו הם מנטפים טיפות עבות וגדולות; מִמטָר – גשם היורד בקילוח עז לפרק זמן קצר יחסית, והוא מתחיל פתאום ופוסק פתאום: החזאי הודיע שמחר ייתכנו ממטרים פזורים בצפון הארץ; גאות ושפל – עלייה וירידה מחזורית של פני הים בהשפעת כוח המשיכה של הירח, ובמידה פחותה, גם של השמש; כפור – מעטה דק של גבישי קרח זעירים שנוצר במקום טל בעקבות מזג האוויר הצונן; הִתקַדֵּר – נעשׂה קודר, נהיה חשוך ואפל, השמיים התכסו עננים כהים: השמש נעלמה, והשמיים התקדרו לפתע; עֲנָנוּת – מצב העננים בשמיים, כמות העננים בשמיים: מחר תהיה עננות גבוהה, וגשם יתחיל לרדת בצפון הארץ; נתקשרו שמיים בעבים, השמיים התקדרו עבים – על פני השמיים הופיעו עננים כהים וכבדים: ; גשם – מָטָר, יורה, מלקוש, מִמטר, רְבִיב: רביבים הללו יורדים על עשׂבים ומנקים אותם יורה, מלקוש; גשמי נדבה, גשם נדָבות – כינוי לגשם שבא במועדו ובשפע, גשם של ברכה: החורף היו לנו כמה גשמי נדבה, ובזכותם נחסכו לקופת המדינה מיליוני ₪ בתאונות ובנזקים שנמנעו בחקלאות, בתחבורה ועוד; רסיסֵי לילה – טיפות הטל; יוֹרֶה – הגשם הראשון היורד בארץ בסתיו והמבשׂר את סיום הקיץ ובוא עונת הגשמים והחורף: הפרח סִתוונית ירושלים פורח בסתיו עוד לפני רדת היורה; מַלקוֹש – כינוי לגשם האחרון או לגשמים האחרונים היורדים בתום עונת הגשמים בארצנו, בדרך כלל בחודש ניסן: היוֹרֶה יורד בכסלו והמלקוש בניסן, והגשמים בין שני חודשים אלה; מַבּוּל – עלייה והצפה של גוף מים מגשם חזק מאוד, גשם שוטף: ראה שיורד מבול, חיכה שייחלש הגשם; שָׁצַף – שָׁטַף או זָרַם בעוז, נע בעוצמה רבה עד כדי התגעשות: הגלים הסוערים שוצפים ומתנפצים בכוח על המזח; חַשרָה – הצטברות עננים כבדים וכהים המבשׂרים גשם: על עצי היער הצטברה חשרת עבים; סגרירי, סגריר – גשם שוטף, מזג אוויר סוער וקר: בחודש שבט היה מזג אוויר סגרירי; הם נקלעו בליל סגריר לכפר נידח אי שם בהרים; יום סגריר – יום גשום וקר, יום של סופת גשמים: נחתנו בלונדון ביום סגריר דולף ואפרורי, האופייניים לאקלים הבריטי; חמסין > שָׁרָב – מזג אוויר חם ויבש המלווה באבק וברוח מזרחית חמה: לפנות ערב יפוג השרב; חַמסִין – שם הרוח הדרומית היבשה והחמה מאוד, הנושבת במצרים בקדמת שקעים, המתקדמים מזרחה לאורך אגן הים התיכון או מעל לחוֹף; מראה תַעֲתועים – מראה מדומה של מים זורמים בכביש לוהט או נווה מדבר באופק, הנגרם מאוויר חם ומהשתקפות קרני האור: הנודדים במדבר חוו מראה תעתועים מרוב צמא וחום; נִגרַף, גָּרַף – סחף, שטף בכוח הזרם: הזרם של נחל קישון גרף אותם לים; מי השלגים שהפשירו גרפו בדרכם ענפים ואבנים במורד ההר; דלוח, מים דלוחים – מים עכורים, מים לא צלולים; גְּרוֹפֶת – סחף (כגון עפר, חצץ, אבנים, טין וחומר אורגני) שגרף הנהר ושקע בקרקעית הערוץ: אחרי השיטפון נמלא ערוץ הנחל גרופת אבני נחל וגזעי עצים ושיחים; טין, חלוקי אבנים וכד' שהמים גרפו בזרמם: גרופת הנהרות; טָחוּב, הִטחִיב, טַחַב – עודף רטיבות או לחות בדבר כלשהו או במקום כלשהו בקרקע, בקיר וכד': קירות הצריף הישן הסמוך לשׂפת הים ספוגים טחב; האם ובנותיה ישבו במרתף אפל, מלא צינה וטחב; נִפתְּחוּ אֲרוּבּוֹת השָּׁמַיִם – יָרַד גֶּשֶׁם עַז; התקשרות השמיים בעננים, התקשרו השמיים בעניים – התקדרו פני השמיים, הופיעו עננים קודרים בשמיים; גשם שוטף, גֶּשֶׁם זַעַף, גֶּשֶׁם זַלעֲפוֹת, גִשׁמֵי זַעַף, גִשׁמֵי זַלעֲפוֹת – גשמים עזים, מטר סוחף, גשם חזק הגורף וסוחף הכול בזרימתו על הארץ; מָטָר סוֹחֵף – גשם חזק היורד בשטף והסוחף הכול בזרימתו על הארץ; דֶּלֶף טוֹרֵד – טיפות גשם שדולפות לאט ובלא הֶפסֵק; ימות הגשמים – הסתיו והחורף, תקופת מחצית השנה שבה רגיל לרדת גשם בארץ, בערך מרחשוון־אדר; כַּלִיא בָּרָק – מתקן להגנה מפני פגיעת ברק (עשׂוי רשת הובלה חשמלית עם הארקה המוצבת בדרך כלל במקום גבוה: גג בנין, קצה תורן וכד'), ומאפשרת את פריקת המטען החשמלי של הברק ללא גרימת נזק); נִפתְּחוּ אֲרוּבּוֹת הַשָּׁמַיִם – ירד גשם עז, ניתך מבול כבד: לאחר בצורת ממושכת נפתחו סוף סוף ארובות השמיים, וגשמי ברכה החלו לרדת; שלג – מִשקע הנוצר בטמפרטורה של אפס מעלות צלזיוס ומטה ויורד לקרקע בצורת פתיתים: פתותי השלג התחילו מתמסים; גנרל חורף – כינוי לחורף הקשה המלווה בסופות שלג וקור עז, שבעטיו משתנים התנאים בשׂדה (בעיקר במצב מלחמה) עד כדי השפעה מכרעת על הצבאות הלוחמים: ל'גנרל חורף' היה חלק נכבד במפלתו של נפולאון ברוסיה בשנת 1812; שלייה, נשלה, שָׁלָה – מָשָׁה, משך והוציא משהו מתוך נוזל: הדייגים שלו צדפות רבות מתוך המים; סופת שלג – סופה המאופיינת בטמפרטורות נמוכות במיוחד (מתחת לנקודת הקפיאה) וברוחות עזות, הנושׂאות עימן כמויות שלג רבות שמקשות על הראות; שלג עולמים – שלג שלא נמס לעולם: אף שהיה קיץ לוהט אך שלג העולמים על הרי ההימליה לא נמס; יְמוֹת הגשמים – תקופת השנה שבה יורדים רוב הגשמים, לרוב כסלו־אדר: אם אין אדם זורע בימות החמה, מה יאכל בימות הגשמים; סוּפַת רעָמים – סופה המלווה ברעמים ובברקים, במשבי רוח עזים, בגשם כבד ולעיתים בברד; נחל עדנים – כינוי מליצי לנחל שמימיו צלולים ורוגעים; תְנָאֵי סִיעוּר – מצב שבו קירות הים במעגנה (מרינה), כמו שוברי גלים, אינם מסוגלים לספוג את אנרגיות הגלים בתוך המעגן; מי תהום – מים המצטברים בשכבות התחתונות של האדמה ומשמשים מקור למעיינות ולבארות: הגשמים הרבים שירדו השנה העשירו את מי התהום; מי שיטפונות – מים שהצטברו ונקוו בעקבות שיטפונות; צונמי, נחשול סֵיסמי – גל גדול ורב־עוצמה בים או באוקיינוס בשל רעידת אדמה; לִחלֵחַ, לַחלוּחִית – רטיבות או לחות מעטה, טיפות אחדות של מים, דמעות וכד': מדובר בכמה טיפות גשם שלחלחו את האדמה; נתקשרו שמיים בעבים והגשמים שירדו הטיחו על פניי בלא רחמים; ים שכך מזעפו; הים נח מזעפו; ראיתי מעיין מפכּה מן ההרים וירדתי לשתות; ארובות השמיים נפתחו; לא פסקו הגשמים מלרדת לילה ויום; דר בדירה רעועה שמי גשמים מנטפים בה; גשמים יורדים בלא הֶפסק; השלג נתמזמז [= נמס] על בגדו; נתקשרו שמיים בעבים והתחילו גשמים מנטפים בזעף עד שכל טיפה וטיפה הייתה כמלוא פי חבית; תחילה נישבו רוחות חזקות וברקים מבעיתים האירו את פני הרקיע, ואחרי כן – נבקע הרקיע ונפתחו ארובות השמיים וירדו גשמי זעף עד שנתמלאו הנהרות והכבישים מים רבים; אדם המהלך בשלג עלול ללקות בצינה; הצינה רפתה קמעה והשלג הצטמק, האם פעמי האביב מתדפקים על חלוננו? נתכסה הרקיע בעבים קודרים וירדו גשמי זעף כל הלילה; כשיש גשמי ברכה, הם יורדים על הצמחים, על האילנות ועל הזרעים, והעולם מתברך; כשאין גשמי ברכה העננים קלושים, ואם יורדים גשמים, הם יורדים בימים ובנהרות; למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים; הרקיע היה טעון עבים כבדים, ופני החמה לא נראו; כל אותו הלילה לא פסקו גשמים מלרדת, והם ירדו בלא הפסק; לאחר ימים טהרו השמיים והאדמה נתייבשה

צמחייה. פוֹטוֹסִינתֶזָה > הַטמָעַת אוֹר – תהליך שבאמצעותו צמחים ירוקים מייצרים חומרים אורגניים (פחמימות) מתוך חומרים אי־אורגניים (פחמן דו־חמצני ומים) אגב ניצול אנרגיית השמש: המעבדות המשוכללות ביותר עדיין לא הצליחו לחקות את הטמעת האור בעלה פשוט של צמח; פִּעפֵּע, אוֹסמוֹזָה > פִּעפּוּעַ – 1. חדירה של מים (או של חומר ממיס אחר) דרך קרום חדיר למחצה, מתמיסה בעלת ריכוז גבוה לתמיסה בעלת ריכוז נמוך יותר: דוגמה לפעפוע בצמחים היא קליטת מים והעברתם לחלקי הצמח על ידי שורשי הצמח; 2. התפשטות של חומר מריכוז גבוה לריכוז נמוך, הנובעת מהתנועה העצמית של המולקולות; הַפרָחָה, הִפרִיחַ – הביא לידי פריחה ולבלוב, הניב: החלוצים עשׂו הכול כדי להפריח את השממה; השמדת יערות, בֵּירוּא יְעָרוֹת – פעולה או תהליך של כריתת עצים וחיסול יערות; בֵּירָא – כרת עצי יערות, פינה שטח או קרקע מעצים הגדלים בו: יש המבראים יערות גדולים כדי להשתמש בעצים לתעשׂיית הפחמים או למכירתם; שִׁיבּוֹלֶת – תפרחת בעלת ציר, שעליו יושבים פרחים נטולי עוקצים: לחיטה ולשׂעורה יש תפרחת שהיא שיבולת מלאת גרגירים; יְהוּדִי נוֹדֵד – צמח נוי מטפס רב־שנתי, הנקרא כך על שום צמיחתו המהירה והסתגלותו הקלה לתנאי גידול שונים, ובכך הוא מזכיר את 'היהודי הנודד': צבע עליו ירוק, מפוספס או אדום ארגמני, ופרחיו בגוונים שונים; רענן – צמח או ירק וכד' טרי, לא נבול, מלא חיות, מלבלב: מדי יום אני שׂמה באגרטל פרחים רעננים מן הגינה; נגזם, גָּזַם – זמר, קצץ וכרת ענפים יבשים או מיותרים לשיפור צורת העץ או להגברת כוח צמיחתו; גֶּזֶם – ענפים וחלקיהם שניטלו מן העץ בשעת גיזום, מפל המזמרה; קַצָּץ – חוטב עצים: לימים באים קצצים וקיצצו את העץ; קינוב, קִינֵּב – 1. קיצץ, חתך, הסיר עלים מיותרים או מקולקלים מירקות או מפירות: היא קינבה את הירקות כל עלה ועלה לעצמו; 2. הסיר עלים מיותרים; קוֹשֵׁשׁ – ליקט או אסף עצים, קש וכדומה, בעיקר למדורה: הלכנו לקושש קש וכמה זרדים לשלהב המדורה; הוא מנסה לקושש קולות מהמפלגה המתחרה; גומחה אקולוגית – המקום שקבוצת בעלי חיים או צמחים תופסת בחברת החי או הצומח שהיא משתייכת אליה, בכלל זה מרחב מחייתה, יחסיה עם מינים אחרים, הסתגלותה לסביבה וכד'; גימום, גִימֵּם – קיצץ את הקצה העליון של ענפי העץ: בגינתי יש לגמום את שני עצי הלימון; יוֹעַר, יִיעוּר,

יִיעֵר – נטע יער, הכשיר שטח אדמה גדול (לרוב שומם) ונטע בו שתילים רבים על מנת להופכו לחורשה או ליער: הקרן הקיימת לישׂראל ייערה בשנים האחרונות שטחים נרחבים בצפון הנגב; יערנות – המדע או הפרקטיקה של פיתוח, תחזוקה או טיפוח של עצים ויערות; אִילָנָאוּת – גידול עצים ושׂיחים למטרת נוי בסביבה מיושבת, טיפוחם וטיפול בהם. העיסוק מצריך ידע בוטני ומיומנויות טכניות; אִילָנַאי – אדם העוסק בטיפוח עצים ובטיפול בהם. מפעולותיו: בחירה, שתילה, הכשרה, הפריה, הדברת מזיקים ומחוללי מחלות, גיזום, עיצוב והסרה של עצים; ציצת שורשים – אגד של שורשים הצומחים מבסיס משותף או קשורים בבסיסם; שורש שיפודי – שורש מרכזי עבה המתפתח מהשורשון שנובט מתוך הזרע בצמחים דרפסיגיים, ומשורש זה מסתעפים שורשי צד שוני קוטר; יַעַר בראשית – יער קדום שיד אדם לא נגעה בו: אני מקנא בצעירים היוצאים לדרום אמריקה ומטיילים שם ימים ושבועות ביערות בראשית העבותים שאין להם סוף; יער טרופי > יַעַר גֶשֶם – יער עבות האופייני לאזור הטרופי של כדור הארץ, והוא ניכר במשקעים רבים, במגוון גדול של עצים גבוהים וירוקי עד ובצמחים מטפסים הכרוכים סביבם, וכן במינים רבים של בעלי חיים: יערות הגשם מוגדרים כ׳ריאות הירוקות׳ של כדור הארץ, ואנשי איכות הסביבה מתריעים על הסכנות שבהכחדתם; אילן מאכל – עץ שנותן פרי מאכל (כגון תפוז, תפוח); אילן סרק, עץ נוי – עץ שמגדלים ליופי ולנוי (כגון צאלון נאה, סיגלון, אזדרכת, אלון, שיטה), ולא לעשׂיית שימוש בפריו; יַעַר עַד – יער קדמון שלא טופח מעולם בידי אדם, בעל צמחייה עבותה ועולם חי עשיר, בעיקר באזורים הטרופיים של כדור הארץ: ביערות העד של אפריקה שורצים חיות טרף; מִדבּוּר – תהליך היהפכות של אזור פורה למדבר בגלל שינויי אקלים או בשל מעשי האדם: המדבור מלווה בתהליך התייבשות מאגרי מים ובהצטמצמות מגוון הצומח והחי באזור; קָרַחַת יַעַר – שטח גלוי ביער ללא עצים וללא צמחייה, שטח חשׂוף בתוך היער: מחנה ה׳צופים׳ הוקם בקרחת יער; יְרוֹק־עַד – עץ או שׂיח שיש לו עלים ירוקים כל השנה, ועליו מן העונה הקודמת אינם נושרים עד שנוצרת עֲלווה חדשה: המחטניים והעצים הטרופיים רחבי העלים הם ירוקי־עד; עֵץ נוֹי – עץ סרק שמגדלים ליופי, כגון צְאֶלון נאה, מִכנָף נאה, סיגָלון ואִזדָרֶכֶת, להבדיל מאילני מאכל; סומסום > שׂוּמשׂוֹם, שומשמין – זרעים קטנים של צמח תבלין שמפזרים אותם כשהם טריים או קלויים על מיני מאפה כדי להוסיף להם טעם מיוחד, ומפיקים ממנו שמן מאכל; קַשׂוָוה – כל אחד מהחלקים בדופן הפרי הנפרדים זה מזה או ניתקים מן הצמח בעת שהפרי נפתח; יָקָרַנדָה > סִיגָלון חד־עלים – עץ ממשפחת הביגוניים שפריחתו בגווֶן סגול־כחול, ועליו חדים: גובהו עד 15 מ׳, והוא פורח באביב במאי וביוני; נְאוֹת יער – מקומות המכוסים יערות וחורשות; נְאוֹת דשא – מקום מכוסה עֶשֶׂב וירק; הפריח אדמה, הפריח שממה – יישב אותה, הביא לידי פיתוחה: החלוצים הפריחו את אדמות הנגב השוממות; מִפרָק – מקום החיבור של העלה אל הגבעול: בין שני פרקים בגבעול, בין שני חלקים של פרי או בפטוטרת; נִיצָן – הצמיחה של משהו: ניצני המחלה הֵנֵצו אצלו כבר אשתקד; הֵנֵץ – הצמיח ניצנים, החל לפרוח: השקדיות הקדימו השנה והנצו עוד לפני ט״ו בשבט; עלווני, עַלוָוה – כל העלים המכסים עץ או שׂיח: עם בוא הקיץ התעלוו [= התכסו עלים] עץ הסיגלון והצְאֶלון; מה נאה צמרתו העלוונית (= מְרוּבֵּה עלים) של הצאלון הנאה שליד ביתנו; בָּתָה – 1. שׂדה מוזנח ושומם; 2. בני שׂיח ,שגובהם אינו עולה על 50 ס״מ, בשילוב עם צמחים עשׂבוניים, למשל, הסירה הקוצנית; אוֹרֵגָנוֹ > אֵזוֹבית – צמח תבלין ובושׂם ריחני שמעליו מפיקים תבלין המשמש לתיבול סלטים, פיצות, מאכלי עגבניות, ספגטי, רטבים ועוד, שמו של התבלין עצמו; גריגה, שִׂיחִיָּה – חורש ים־תיכוני של שׂיחים ירוקי עד ובני שׂיח שגובהם עד 1.5 מ׳, כגון לוטם או מרווה משולשת; כּוּסבַּרָה > גַד, כּוּסבָּר – צמח תבלין ממשפחת הסוככיים; טבעת שנתית – כל אחת מן הטבעות הטבועות לרוחב גזע העץ או סביב קרן של בעל חיים, ולפי מִספרן אומדים את גיל העץ או בעל החיים ופרטים להתפתחותו: מִספר הטבעות השנתיות בגזע עץ הסֶקוֹוְיָה מעיד שהעץ בן אלפי שנים; לא היו ימים מרובים עד ששתילים ששתלתי נעשׂו אילנות בעלי ענפים; כל האילנות להנאתן של בריות נבראו; עת לטעת ועת לעקור נטוע; בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן, ואמר לו: ׳ראֵה מעשׂיי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך׳; היינו יושבים בין האילנות, ונשבה הרוח והטיחו העלים זה בזה; נוף [= צמרת העץ, החלק העליון של העץ על ענפיו] עצי השכן נוטים לחצרי

<u>בעלי חיים</u>. בעל חיים – יצור חי, למעט אדם; מהלכים על שתיים, הולכֵי על שתיים – כינוי לבני אדם ההולכים זקופים על שתי רגליהם, בניגוד ליונקים ההולכים על ארבע; דורסי יום – סדרת עופות דורסים הפעילים בשעות היום וניזונים בעיקר מטרף חי שהם דורסים ברגליהם החזקות, ומקצתם ניזונים מנבלות: הבז, הנץ, הקונדור והנשר הם דורסי יום; פרא – חמור בר אסייתי הדומה לסוס; עַיִר – חמור צעיר; עֲיָרָה – חמורה צעירה; דורסי לילה – סדרת עופות שרובם טורפים ליליים הניכרים ברגליים חזקות, בטפרים חדים, במקור מאונקל ובמעוף חרישי: האוח, הינשוף והתנשמת הם דורסי לילה; עדה – קבוצת בעלי חיים, להקה: עֲדַת דבורים התנחלה בחצרנו; עדת כלבים נובחת בשכונה; הולכֵי על ארבע – כינוי לבעלי חיים יונקים ההולכים על ארבע רגליים, להבדיל מהאדם ההולך על שתיים: כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם; זואולוגיה > תורת בעלי החיים – מדע העוסק בחקר בעלי חיים לרבות מיונם, פעילותם, התפתחותם ותפוצתם; גנטי > תורשתי, גנטיקה > תורת התורשה – 1. ענף בביולוגיה העוסק בחוקי התורשה ובתופעותיה וחוקר כיצד מועברים אצל בני אדם, צמחים ובעלי חיים תכונות ומאפיינים מדור לדור באמצעות הגֶנים; 2. המערך התורשתי של יצור יחיד או של קבוצת יצורים; הגורמים העיקריים המשפיעים על התקרחות הם תורשתיים, גיל ורמת ההורמון הזכָרי בדם; קַשׂוָוה – כל אחד משני החלקים שמהם מורכבת קונכיית הצדפות: זוג הקשָׂוות קשורות זו לזו מצידי הגב במיתר אלסטי; שֶגֶר – קבוצת ולדות יונקים (למעט האדם) שנולדו בהמלטה אחת; או כלל הבוקעים מתטולה אחת: מַלטָנִית – נקֵבה מלטנית של בעל חיים שהמליטה ולדות רבים הפרה המלטנית ביותר ברפת כינויה ׳רותי׳; תְטוּלָה – מספר כולל של ביצים שהטילו עופות, זוחלים ודו־חיים בהטלה אחת לדגירה אחת: בתטולה של דרור הבית לרוב 5-6 ביצים; פּלַנקטוֹן > צֶפֶת – שכבה של בעלי חיים ושל צמחים זעירים החיים על פני השטח העליון של ים או של אגם ואינם נעים בכוחות עצמם, אלא נסחפים עם תנועות המים, והמשמש מקור מזון עיקרי לדגים, והוא כולל חיידקים, אצות, נבוביים, סרטנים, רכיכות, תולעים וכד׳: הלווייתן ניזון מכמויות עצומות של צפת; רַכִּיכָה – בעל חיים חסר חוליות השייך למערכת הרכיכות; שַׁבְּלוּל – 1. רכיכה המסוגלת לכנס את גופה הרך והרירי לתוך קונכייה לוליינית ונוקשה; 2. קונכיית השבלול. חִילָזוֹן – רכיכה הנושׂאת על גבה קונכייה סלילית שלתוכה היא יכולה להתכנס, ולה זוג מחושים בקדמת ראשה וגוף ארוך רך מכוסה ריר; חֲשׂוּפִית – חילזון חסר קונכייה, בעל גוף מוארך דמוי תולעת; מיקרואורגניזם > יְצוּרוֹן – יְצוּר (אורגניזם) זעיר (כגון חיידק, נְגִיף, פטרייה, אצה) שאפשר לראותו רק בעזרת מיקרוסקופ; חֶרֶק – בעל חיים (כגון נמלה, דבורה) ממחלקת בעלי חיים חסרי חוליות ממערכת פרוקי הרגליים; שרצים ורמָשׂים, שקצים ורמָשׂים – שם כולל לבעלי חיים, ובפרט לחרקים ולזוחלים שונים, הרוחשים על־פני האדמה או חיים במים, כמו צפרדעים, סרטנים, שבלולים, דבורים ונמלים; פַּלגָס – כֶּבֶשׂ בן 13 חודשים, שיצא מכלל כבשׂ ולא בא לכלל אַיִל; פּוּדֶל > צַמרוֹן – כינוי לכלב גזעי ששׂערו מתולתל ודומה לצמר כבשׂים (poodle); סוֹל > סוֹלִית – דג מאכל מוארך ושטוח מסדרת דגי משה רבנו: שתי עיניו קבועות בצידו הימני של הראש, והוא חי על קרקע הים סמוך לחופים; נַקַאי – דג בגודל אצבע, המנקה דגים מטפילים, וכן הוא מסדר קשׂקשׂים, מסיר עור פגום ומוציא שאריות אוכל מבין השיניים, ואלה מזונו; גָמוּם – איזהו גמום, כל שאין לו קרניים: לפני שנים ניסו בארץ לגדל בקר גמום; חיה רעה – כינוי לטורפים שבין החיות, כגון אריה, זאב; חיית טֶרֶף – בעל חיים הניזון מבשׂרם של בעלי חיים אחרים; חיות בראשית – חיות קדומות, חיות מן התקופה הפרהיסטורית (כגון הממותה והדינוזאורים למיניהם); כְּנַף רְנָנִים – ציפור שיר: מדי בוקר אני מתעורר לשירתם העדינה של כַּנפֵי רְנָנִים הדרים בין ענפי עץ האיקליפטוס; עוף השמיים, בני כנף – כינוי מליצי לעופות או לציפורים המעופפים באוויר: אל תדאג לפרסומת כי עוף השמיים יוליך את הקול; ציפורים נודדות – ציפורים המחלקות את השנה בין כדור הארץ הצפוני (בקיץ) לכדור הארץ הדרומי (בחורף) כדי להבטיח לעצמן אקלים נוח תמיד: אפשר לראות בשמי הארץ את הציפורים הנודדות בסתיו, כשהן באות מאירופה, ובאביב, כשהן חוזרות לארצות הקור; חָרַף – שהה וחנה באזור מסוים בעונת החורף: יש בני כנף שמבכרות לחרוף בארצנו, ולא בארצות הקור; הַמלָטָה, המליט – ילדה ולד ביונקים: הבוקר המליטה הפרה ברפת, והעגל בריא ושלם; השרצה, השריץ – ילדה לא ביונקים ולדות חיים: הסלמנדרה הכתומה משריצה עשׂרות ולדות ישר למים; עונת ההשרצה של העקרבים היא בסוף הקיץ > בוקר! התייבשות! לילה! מים!

טובה!

טוֹבָה – 1. מעשׂה טוב שנעשׂה כדי לעזור למישהו, מעשׂה חסד, פעולה חיובית ומועילה: אנו מכירים לכם תודה על הטובה שהרעפתם עלינו; הכול יודעים שלרוב טובתם של רשעים רעה; 2. אושר, נחת: חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה; לטובה – למצב טוב יותר, לכיוון טוב: המעבר לבית הספר החדש השפיע עליו לטובה, הוא שיפר את התנהגותו ואת הישׂגיו בלימודים; לטובת – 1. למען מישהו או משהו, לתועלתו, למען האינטרס שלו: סלילת הכביש תהיה לטובת היישוב; 2. תוך כדי העדפת דבר מה שיחליף דבר מה אחר: התוכנית נזנחה לטובת תוכנית אחרת מצומצמת יותר; בטובתו – 1. שיהיה לו טוב: אני מעוניין בטובתו;

2. מרצונו, בהסכמתו: אני מכיר בטובתם של גשמים שהם מטהרים את האוויר ואת האווירה; העבד משמש את אדוניו בטובתו ושלא בטובתו; שלא בטובתו – על כורחו, שלא מרצונו: שלא בטובתו נכרך שמו בפרשייה המבישה; טובת הנאה – תועלת אישית קלה, רווח או יתרון אחר, כגון הטבה, בכסף, בשווה כסף, ולעיתים אף הטבה שאין לכמתה בכסף, שאדם מקבל בתמורה לפעילותו בעבודה או מתוקף תפקידו או מעמדו. קבלת טובת הנאה יש בה טעם לפגם, והיא עלולה להיחשב לשוחד, ולעיתים היא חייבת במס; טוֹבַת עַיִן – נדיבות, יחס של רצון ואדיבות: מדריך התיירים נהג טובת עין בתיירים והראה להם אתרים שמחוץ לתוכנית; נָשָׂא פָּנִים, הִכִּיר פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט, הטיית הדעת, הִטה את הדין, הִפלָה לְטוֹבָה – שינה דעה בשל טובת הנאה, נהג במישהו טוב יותר משנהג באחרים, העניק לו זכויות יתר משהעניק לאחרים, נתן לו יחס עדיף: המורה אוהבת אותה מאוד ומפלה אותה לטובה; גדולות – דברים מוגזמים; מעשׂים גדולים: לא ביקשתי גדולות אלא הסתפקתי במעט; עשׂינו גדולות בחינוך; נשׂיאת פנים, נָשָׂא פָּנִים – 1. נתן כבוד ודרך ארץ: נשׂיאת פנים יפה גם לפשוט העם; 2. היטה את הכף לטובתו שלא כדין, הפלה אותו לטובה: הייתה כאן נשׂיאת פנים של המנַהל; מוּפלֶה לטובה – מקבל יחס טוב יותר מהמגיע לו או מהניתן לאחרים, שהפלו אותו לטובה: בן הזקונים היה מופלה לטובה בידי אביו, ואחיו קינאו בו; טוֹבַת הַכְּלָל – טובת הציבור ורווחתו, האינטרס המשותף לרוב הציבור בקהילה או במדינה: נַסה להתעלות לרגע מעל צרכיך האישיים וחשוב על טובת הכלל; טובת הציבור – תועלת הרבים או הכלל גם אם יש בה פגיעה במעטים: הפיכת הכביש למדרחוב פגעה בנוחות דיירי הרחוב, אך היא נעשׂתה לטובת הציבור; החזיק טובה לעצמו – חשב את עצמו ראוי לתודה, הכיר בערך עצמו, היה גאה על מעשׂיו, זחה עליו דעתו: אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת; הכרת תודה, החזקת טובה, הכרת טובה – רגש תודה של אדם למי שעשׂה לו טובה, אסירוּת תודה: ילדיו רוויים אושר וספוגים רגשות של החזקת טובה רבה להוריהם; הוא עזר לי בשעתי הקשה, ואני חש כלפיו הכרת טובה עמוקה; טובת הילד – הנחיית התנהגות הקובעת שהחברה זכאית להביע את דעתה בדבר האופן שבו יגדל הילד, גם בניגוד לרצון הוריו הביולוגיים או המאַמצים. יש שהחברה אוכפת את דעתה בעניין תנאי גידולו לפי שיקולם של אנשי מקצוע בתחום הנתון לוויכוח; שלא בטובתו – על כורחו, שלא מרצונו, שלא לרצון: העבד משמש את אדוניו בטובתו או שלא בטובתו; הכיר טובה ל־ על – זָכַר את הטובה שעשׂה פלוני למענו, הרגיש רגש תודה לפלוני, העריך את מה שעשׂה לו: אנו מכירים לו טובה על המאמצים הרבים שהשקיע להצלחת בני; גם זו לטובה – יש לקבלה גם את הרעה מתוך רצון שגם ממנה תצמח טובה; אפשר למצוא בצד השלילי דבר חיובי: לא קיבלת את התפקיד? גם זו לטובה, בעוד זמן־מה יתפנה תפקיד טוב ממנו; כל עַכָּבָה לטובה – אין להצטער על העיכוב שייתכן שתצמח ממנו תועלת; הודה ל־, החזיק טובה ל־, אֲסִיר תודה – רחש רגש תודה למי שעשׂה לו טובה: אני אסיר תודה על עזרתך הרַבּה: טובה גדולה אני מחזיק לך על שסייעת לי במבחן; שילם טובה תחת טובה, השיב טובה תחת טובה – גמל טוב על מעשׂה טוב שנעשׂה לו: הוא עזר לי רבות בשעת מצוקתי, ועתה עליי להשיב לו טובה תחת טובה; כָּפַר בַּטובה – היה כפוי טובה, לא הודה על הטובה שמישהו עשׂה לו; הופלה לרעה, מוּפלֶה לרעה – מקבל יחס גרוע יותר מהמגיע לו או מהניתן לאחרים, שהפלו אותו לרעה: דני התלונן שהוא שהמרה מפלה אותו לרעה ומתנכלת לו מפני שהוא אתיופי; בלי טובות > נטולה טובתך ומושלכת אל הקוצים – אין כל צורך בטובתך או בעזרתך, בלי טובות: בזכות המיליונים שהרווחתי מחֶברת ההֶזנק, כיום נטולה טובתכם ומושלכת על הקוצים; מנוּגב מכל טובה – חָסֵר, נטוּל כל טוב: חייה נוגבו מאהבה; השיב רעה תחת טובה, שילם רעה תחת טובה – היה כפוי טובה, מעל באמון, התנכר למיטיבו: חמש שנים הועסק הערבי במוסך, עד שקם יום אחד שילם רעה תחת טובה כשרצח את מעסיקו; גָּמַל רעה תחת טובה – עשׂה מעשׂה רע, התנהג בכפיות טובה: משיב רעה תחת טובה – לא תמוש רעה מביתו; לא החזיק טובה לעצמו – לא חשב עצמו ראוי לתודה, לא הכיר בערך עצמו, לא היה גאה על מעשׂיו, לא זחה עליו דעתו: אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת; דיבר טובות – אמר דברים טובים עליו, שיבח אותו, המליץ עליו: חשבת שהוא לא מעריך אותך? הוא דווקא דיבר עלייך טובות; מטוּבוֹ לא טוב לי, ומרעתו רע לי – אני מקבל רק את החֵלק הרע שהוא יכול להעניק: מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי; כל חמודות הזמן נתלכדו לטובתי; השיב רעה תחת טובה; עוד לא אבדה תקוותנו כי אין רעה שאין טובה באחריתה; לעולם ירגיל אדם עצמו לשלם טובה למי שגמל לו טובה, כדי שלא יהיה מכפויי הטובה; צריך אדם להחזיק טובה למי שיש לו הנאה ממנו; כוונה טובה מצטרפת למעשׂה; אם למדת תורה הרבה, אל תחזק טובה לעצמך; המאמץ לא היה לריק כי טובה וברכה צמחו ממנו; ניחום אבלים, ביקור חולים וגמילות חסדים מביאים טובה לעולם; כל זמן שתוכָחה וביקורת בעולם, טובה וברכה בעולם > כפיות טובה!

טְמטום!

טמטום – פעולה, תכונה או מצב של טיפשות; ליקוי חמור בכושר התפיסה; התנהגות המעידה על חוסר מחשבה או שיקול דעת טוב; טִמטֵם – הקהה את המחשבה או את הרגש, טשטש ובלבל אותם: הכוהל והסמים טמטמו את דעתו; טמטם את הלב – הקהה את ליבו של האדם, גרם לו להיות קְשוּח לב, אטום ונטול רגשות: עבירה על חוקים פוגעת ביכולות הקליטה והתפקוד של האדם, מטמטמת את ליבו ומטפשת את שׂכלו; טיפשות – מצב תודעתי של אדם שאינו יכול לגבש שיקול דעת נכון, ולכן התנהגותו מעידה על פעולה שנובעת מחוסר מִשׂכל או מחשבה ראויים או מהיעדר שיקול דעת טוב; טיפש – חסר שׂכל, חסר כושר שיפוט לגבי מצבים או אנשים, שאינו פיקח, נבון או חכם, שמתנהג בסכלות, וכן – אֱוִיל, בַּעַר, דַל־שׂכל, חֶלמָאִי, חמור גרם, חֲמוֹר חֲמוֹרָתַיים, חסר בִּינָה, חֲסַר דֵעָה, חסר שׂכל, חֲסַר תְבוּנָה, חסר תבונות, טִיפֵּש מְטוּפָּש, כסיל, נְבוּב מוֹחַ, נִבעָר, נוֹאָל, סָכָל, עני בדעת, ערל ראש, פתי מפותה, רְחַב איוולת, שוטה: בני אדם אלה הם אולי חסרי השׂכלה אבל אינם טיפשים; היא הייתה נערה שנונה וכלל לא טיפשה; פתי מפותה, עיוור לב, טָפוּש ומטוּפָּש, טִיפֵּש מטוּפָּש – מטומטם לגמרי, טיפש מופלג, שוטה גמור: היוכל להיות דיין בבית הדין הרבני הגדול, שהטיח בעו״ד שהופיע לפניו את העלבון ׳אתה טיפש מטופש׳? רְחַב איוולת – כסיל, אוויל, שוטה: תחילה חשבנו שאנשי המקום רחבי איוולת וחסרי בינה, אך הופתענו לטובה; בּוּרוּת, בּוּר – אדם חסר השׂכלה או ידע, שלא למד דבר. יש המבחינים בין בורות עובדתית (היעדר ידיעה של עובדה כלשהי), בורות אובייקט (אי־הכרת ישות כלשהי) ובורות טכנית (היעדר ידע כיצד לעשׂות משהו); אדם שאינו יודע קרוא וכתוב, אנאלפבית: הבור הזה לא שמע מימיו על ביאליק; 2. שחסר ידע בתחום מסוים: הוא בור גמור בגאוגרפיה, ואין סיכוי שיֵדע באיזו יבשת פרו; חֲסַר תבונות – כסיל, טיפש; חֲסַר תבונה – טיפש, חסר שיקול דעת: זהו מעשׂיך הם חסרי תבונה, מה ראית לפעול כך? עֲרַל ראש – בעל ראש מטומטם: ערל ראש זה לא הבין את כוונתי אף שהדגמתי את דבריי; שְטוּת – התנהגות מטופשת, מעשׂה לא נבון שאין בו היגיון, מעשׂה שובבות, התנהגות לא רצינית, וכן –איוולת, דִברֵי הֲבַאי, דְבָרִים בְּטֵלִים, הֲבֵל הֲבָלִים, הֶבֶל וָרִיק, הֶבֶל ורעות רוּחַ, חֶלמָאוּת, טִיפְּשׂוּת, טִמטום כסילות, מעשׂה חֶלֶם, סִכלוּת, עוֹרְבָא פָּרַח, קַש וגְבָבָה, רְעוּת רוּחַ: עשׂיתי שטות שלא יצאתי לטיול; אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות; עני בדעת – טיפש, בור ועם הארץ: עניי הדעת כמובן נפלטו אחר מבחן־מיון ראשון; טַמטֵמָה, טִמטוֹמֶת, טִמטום – אטימות, סתימות, קיהות; סַמיוּת הַלֵב – טמטום, טיפשות: לא היה קל לעמוד על סמיות ליבם של המתכננים, שהם מובילים אותנו לעברי פי פחת; טמטום הלב, טמטום הדעת, טמטם את הדעת, טמטם את הלב – הקהה את הלב, הקשיח את הלב: עבירה מטמטמת את ליבו של אדם; סַמיוּת עֵינַיִם – עיוורון, טמטום, חוסר מודעות של האדם למעשׂיו, אי־ראיית הנולד: בוא וראה את סמיות עיניהם שמשקיעים את כל הונם במניות; ניטמטם ליבו, היטמטם ליבו – איבד את צלילות דעתו ואת כוח זיכרונו, טפש ליבו: התחיל בוכה בליבו, אוי לי שלא למדתי. . ., ומחמת גודל צערו ניטמטם ליבו ונשתכח הימנו אפילו מה שידע; מחמת גודל צערו ניטמטם ליבו ונשתכח ממנו אפילו מה שידע; מרוב אהבה ניטמטם ליבו והעלה חולי; עיוור לב – מטומטם, שאינו רואה נכוחה: עיוורי לב יחשבו כי העושׂה הוא מעלה לאדם; כסילי, כְּסִיל – שוטה, אוויל, חסר דעת, רחב איוולת: הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחוֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ; בן חכם ישׂמח אב, ובין כסיל תוגת הוריו; הצעתי הכסילית נפלה בהצבעה; כְּסִילוּת – טיפשות, אווילות, חוסר בינה; סַמיוּת הלב – טמטום וטיפשות; אם תכתוש את האוויל במכתש, לא תסור מעליו איוולתו – מאמר בגנות השוטה שהטיפשות דבקה בו; טמטום חושים – קשיחות, אטימות רגשית, קיהות רגש: טמטום החושים, גסות הטעם והדלות המנוּוֶלת היו טל ילדותי; חיי הסבל והדלות הקהו את רִגשותיהם והביאו אותם לידי טמטום החושים; וַיְזָתָא, כְּסִיל – טיפּש, שוטֶה, חסַר דעת: בן חכם ישׂמח אב, ובן כסיל תוגת אִמו; אל תען כסיל כאיוולתו, עֲנֵה כסיל כאיוולתו –פעמים מוטב לענות לכסיל ולהוכיח לו את כסילותו, ופעמים רצוי להימנע מכך; חֶלמָאוּת – טיפשות, אווילות, כסילות; חֲסַר תבונה, חֶלמָאִי – טיפשי, אוילי, נעדר שׂכל והיגיון, חסר שיקול דעת: כל טיפולו בעניין היה חלמאי מעיקרו; בַּעַר – בוּר, נבער, עם הארץ, כסיל, שוטה, חסר שׂכל, חסר דעה: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת; השתטוּת, הִשתטה – 1. התנהג כשוטה, התנהג בטיפשות, בילדותיות או באופן מגוחך, עשׂה מעשׂי שטות או אמר דברי שטות: אולי תפסיק להשתטות ותתחיל להתנהג כבן אדם; 2. השתגע, נעשׂה מטורף, נטרפה עליו דעתו: מעשׂה באדם שפוי שנשתטה וחזר ונשתפה; סָכָל – כסיל, שוטה, חסר שׂכל: עם סכל ולא חכם; נוֹאַל – עשׂה שטות, נכשל בדבר איוולת; נוֹאָל – טיפשי, מטופש, שטותי, אווילי, כסילי: זה היה ניסיון נואל שנועד לכישלון מלכתחילה; טענתו אינה אלא טענה נואלת, ואין כל טעם להרחיב את

הדיבור עליה; ידענו כמה נואלה היא הבדלה של צבע או דם בין בני אדם; **שׁוֹטֶה** – 1. אידיוט, אינו שפוי בדעתו: איזהו שוטה? היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו והמאבד מה שנותנים לו; חירש, שוטה וקטן פגיעתם רעה; 2. טיפש, כסיל, מוגבל בשׂכלו: מפני שוטה אחד נאבד את כל הפיקחים? זוהי קומדיה המציגה חבורת שוטרים שוטים שלמרות סכלותם תופסים בסוף את הגנב; **חָסִיד שׁוֹטֶה** – כינוי גנאי לאדם שמרוב חסידותו או אדיקותו הולך כבעיניים עצומות אחרי מישהו או אחרי משהו (כגון מנהיג, תורה או שיטה) בלא לקיים חובות אנושיות ראשוניות או לחוש ביקורת חופשית, תוך התעלמות גמורה מפגמיו המרובים: איזהו חסיד שוטה? מי שרואה ילד טובע בנהר, ועומד להצילו רק אחרי שיחלוץ תפיליו, ובינתיים הילד הוציא את נפשו; איזהו חסיד שוטה? – הרואה אישה ערומה בסכנת נפשות, ואינו מצילה מטעמי צניעות; **שוטה הכפר** – כינוי לאדם טיפש ונלעג בחברה מסוימת: בעיירה הפולנית היה אדם מוּכּר כשוטה הכפר – ערירי, נמוך־קומה, סהרורי, חי בגפו בבית מוזנח בפאתי העיירה ונהג לשוטט בעיירה ולהפחיד ילדים על־כורחו מחמת בגדיו הבלויים ומראהו המוזנח; **שוטה שבעולם** – שוטה גדול, שוטה גמור, כינוי לגלוג למי שנכשל בדבר שטות: שוטה שבעולם, שישמעו אוזניך מה שפיך מדבר; **שׁוֹטֶה אֵין לוֹ תַּקָּנָה** – שום הסבר והדרכה לא יועילו לשוטה: מדובר בשוטה שאין לו תקנה כי הוא מבכר לחיות חיי שעה, ואין בליבו כל טעם לחסוך לימים קשים; **שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם** – שוטה גדול, שוטה גמור, כינוי לגלוג למי שנכשל בדבר שטות: שוטה שבעולם, שישמעו אוזניך מה שפיך מדבר; שוטה שבעולם, לא לרעתך חלילה התכוונּו בזה, אדרבה את טובתך אנו רוצים; **שׁוֹטֶה שֶׁבַּשׁוֹטִים** – שוטה מופלג, טיפש מטופש: אפילו שוטֶה שבַּשוטים אינו מאַבֵּד כל מה שנותן לו; גם השוטה שבשוטים פעמים מבין שכדאי להַשִּׂיא עצה נאמנה; **שׁוֹטֶה מִדְּאוֹרַיְיתָא וּמִדְּרַבָּנָן** – שוטה גמור לכל הדעות: הוא שוטה מדאורייתא [= מן התורה] ומדרבנן [= מחכמינו] ואין לדרוש דבר ממנו; **שׁוֹטֶה גָּרוּעַ מִן הַמַּמְזֵר** – טיפש גרוע ממי שנולד לאישה נשׂואה שלא מבעלה; **שׁוֹטֶה אֵינוֹ מַרְגִּישׁ בבִיזָיוֹן, אֵין שׁוֹטֶה נִפְגָּע** – שוטה אינו מבין בפגיעה שפוגעים בו, ולכן אינו מרגיש בביזיון ואינו נפגע; **דַל שֵׂכֶל** – מי ששׂכלו מועט, שוטה; **פֶּתִי מְפוּתֶּה** – שוטה גמור, טיפש מטופש: ואני הפתי מפותה האמנתי לכל דבריה; **מביאים ראיה מן השוטים** – מעשׂיו והתנהגותו של שוטה אינם יכולים לשמש דוגמה ומופת לאחרים; **רַעְיוֹן רוּחַ** – שטות, הבלים: כי גם זה הבל ורעיון רוח; **סִכְלוּת, סֶכֶל** – שטות, טיפשות, חוסר שׂכל; **התהלך בחושך, הלך בחושך** – חי בסכלות ובחוסר דעת: לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו; **אין מראים לשוטה חצי מלאכה, אין מראים לטיפש חצי מלאכה** – שוטה אינו מבין דברים שברמז או דברים שאינם גמורים; **נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת** – נכנסו בליבו רעיון איוולת או מחשבת סכלות, החל לעשׂות מעשׂי שטות, איבד את שיקול דעתו, התנהג בטיפשות: באמצע המסיבה נכנסה בו רוח שטות, והוא החל לחקות את חבריו; אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות; **חמור גרם** – כינוי גנאי לטיפש ולעיקש; **חמור חמוֹרָתיים** – כינוי לשוטה מופלג, טיפש מטופש: חמור חמורתיים, מה ראית לשטות זו? **מָה רָאָה לַשְׁטוּת זוֹ** – נאמר על מי שנכשל בדבר חסַר עֵרך וטיפּשי, חכם שעשׂה מעשׂה איוולת: אתה שפיקח אתה, מה ראית לשטות זו? **סַמיות הלב** – טמטום וטיפשות; **אם תכתוש את האוויל במכתש, לא תסור מעליו איוולתו** – מאמר בגנותו של השוטה שהטיפשות דבקה בו; **אילני סרק קולם הולך** – אדם ריק ונבוב מרבה רעש, שני מטבעות בכד ריק מרעישים מאוד; **מִי שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה, אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו** – רחמים על טיפש וסלחנות כלפיו רק מזיקים לו; **ענה כסיל כאיוולתו** – פעמים מוטב לענות לכסיל ולהוכיח לו את כסילותו, ופעמים רצוי להימנע מכך; **חֲסַר תְּבוּנוֹת** – כסיל, אוויל, שוטה, חסר דעת; **תועה רוח** – ההולך אחרי ההבל; **אֲטוּם־לב** – חסר שׂכל, מטומטם, קשה הבנה; **טיפש מטופש** – מטומטם לגמרי, טיפש מופלג, שוטה גמור: היוכל להיות דיין בבית הדין שהטיח בעו״ד שהופיע לפניו את העלבון 'אתה טיפש מטופש'? **מַרְבֶּה דְּבָרִים מַרְבֶּה שְׁטוּת** – פטפטנות ודיבור מרובֶּה מעידים על טיפשות; **שׁוֹטֶה שֶׁבַּשׁוֹטִים** – שוטה מופלג, טיפש מטופש: אפילו שוטֶה שבַּשוטים אין מאַבֵּד כל מה שנותן לו; **הֵסֵב בחבורה של עמי הארץ; אל תען כסיל כאיוולתו, פן־תשווה לו גם אתה; חכם מדבר כשיש לו לומר משהו. טיפש מדבר כי הוא חייב לומר משהו; חוכמה שאינה בת שימוש, היא מעין כסילות כפולה ומכופלת; איש בער לא ידע וכסיל לא יבין זאת; אין אלו אלא דברי נביבות; טמטם את הלב וטיפש את השׂכל; טמטם את הלב וטיפש את הדעת; מקצת טיפשֵׁי ישׂראל סוברים ש־; סִכלותם מרובה מחוכמתם; הטיפש חושב שהכול טיפשים** > חוכמה! למידה!

יד!

יְדָנִי – נעשׂה ביד (ולא במכונה או במחשב), שעשׂו אותו באמצעות הידיים: המוליוֹת (פְּרָלִינִים) המשובחות האלה יקרות מאוד כי נעשׂו מוליה מוליה בעבודה יְדנית ולא בעבודה ממוכּנת; **דרידי, דוּרְיָדוּת** – כושר שימוש שווה בשתי הידיים: בני הוא דו־ידי וכותב בשתי ידיו כתיבה רהוטה; **בְּיָד** – 1. באמצעות, על ידי פלוני השליח לדבר: כל החוקים שדיבר ה' ביד משה; 2. ברשות, בשלטון: מוות וחיים ביד הלשון; אין בידי לסייע לך; **עשׂו יד אחת** – פעלו בשיתוף, חברו יחדיו לפעולה, באו לידי שיתוף פעולה, באו לכלל הסכם לפעול יחד, הסכימו ביניהם: הנתבעים עשׂו יד אחת כדי להכשיל את התובע; גורמים המשק עשׂו יד אחת להורדת הריבית במשק; **קָמַץ ידו, קָפַץ את ידו מפלוני** – נמנע מלתת משלו לפלוני: אל תקפוץ את ידך מאחיך האביון; **הביא לידי** – גָּרַם, היה הסיבה ל־: הבטלה מביאה לידי שיעמום; לא כל המעשׂים מביאים לידי תכלית; **לָקַח את שלו מתחת ידיו של פלוני, נָטַל את שלו מתחת ידיו של פלוני** – פלוני הענישו: כל מי שבא להרע לישׂראל, סופו שייטול את שלו מתחת ידיהם; **לא מצא ידיו, לא מצא ידיו ורגליו** – לא התמצא, הסתבך, התבלבל: לא מצא את ידיו ורגליו בבית המדרש; הוא לא מצא את ידיו ורגליו בתפקידו החדש; **דחה בשתי ידיו** – סירב סירוב מוחלט, הביע התנגדות נחרצת: הוא דחה בשתי ידיו את ההצעה; **חָזְקוּ יָדָיו** – התגבר, התחזק, התעודד: גיבורי התהילה, תחזקנה ידיכם שכל מה השלנו שלכם הוא; **חיזק את ידיו** – עזר לו, תמך בו, הפיח בו רוח גבורה: האחים חיזקו את ידי אחותם ותמכו בה בשעתה הקשה; **יָדַיִם רֵיקוֹת** – חוסר כול: אשוב מארה״ב לא בידיים ריקות אלא לכל הפחות במאה אלף דולר; כשנשׂאתיה לאישה, היא באה לביתי בידיים ריקות, וכיום היא גבירה שעל פיה יישק דבר; **כשהיא באה חָזַר בידיים ריקות, יָצָא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת** – לא השׂיג כלום: ניסתה לקבל את התפקיד, אך יצאה בידיים ריקות; **ידיים אמונות** – כינוי למי שמוחזק מומחה ובר־סמך ומהימן בדבר: הכסף נשמר בידיים אמונות – הגזבר; **הרים ידיים, הרים ידיו** – נכנע, קיבל עליו את הדין, התייאש, ויתר: אל תרימו ידיכם כל כך מהר, לדעתי יש סיכוי טוב שנמצא פִּתְרון; **יצא וידיו על ראשו** – יצא מאוכזב, מיואש, נחל כישלון, יצא בפחי נפש תוך תחושה של הפסד צורב: התכוננתי חודשים לבגרות, ותחושתי היא שאני יוצא מהמבחן וידיי על ראשי; **פשיטת יד, פּוֹשֵׁט יָד** – מקבץ נדבות, קבצן: הוא הגיע עד פת לחם והפך לפושט יד בתחנת הרכבת; **פשיטת יד, פָּשַׁט יָד** – ביקש נדבה, קיבץ נדבות: הוא אדם גאה מאוד, נוח לו לגווע ברעב מלפשוט יד; **ידיים קלות, ידיו קלות** – הוא זריז ומהיר במלאכתו: רופאת השיניים ידיה קלות, הלכך אני מבכר אותה על רופאים אחרים; הקלדנית ידיה קלות והיא מסיימת את ההקלדה כהרף עין, וכמעט בלא שגיאות; **ידי זהב** – כינוי לכישרון בולט במלאכת יד, זריזות וחריצות באומנויות למיניהן: לאורה ידי זהב, כל רהיטי הבית הם מעשׂה ידיה; **ידיו כבולות** – חלות עליו מגבלות, ואינו יכול לנהוג כרצונו: ידי הממשלה כבולות בשל הסכמי יַחְדָּה (קואליציה); **מילא את יד פלוני** – מינה אותו, הִפקיד אותו וייפה את כוחו: רה״מ מילא את ידו של שׂר החינוך לברך את אנשי הכינוס בשמו; **מלוא הכף** – חופן מלא, קומץ, כמות שהיד יכולה להכיל, שׁוֹעַל; **שיטח כפיו, שיטח ידיו, שיטח את ידיו** – פשט את ידיו לאות תחינה ובקשה: כבר לא נותר בה כוח אפילו לשטח את כפיה בתחינה; עד מתי נשטח את ידינו בבקשה לעזרה? **עבר מיד ליד** – החליף בעלות או חזקה: הגבעה האסטרטגית עברה פעמים אחדות מיד ליד; **רָאָה ברכה במעשׂיו, שׂיחק על הסוס הנכון, העלה בידו, עָלָה בידו** – הצליח בדבר: לאחר עמל רב עלה בידו להשׂיג את מבוקשו; על אף הצפיפות הרבה עלה בידו לפלס לו דרך לכיוון הבימה; **יָדָיו עָשׂוּ תוּשִׁיָּה** – עשׂה חַיִל, הצליח במעשׂיו; **שָׂם יד לַפֶּה** – שתק, נמנע מלומר משהו: בחקירתי במשטרה שׂמתי יד לפי; **שָׂם יד על פיו, שָׂם כַּף לפיו** – שָׁתַק, החריש, נאלם דום, לא פצה את פיו לדבר: היא העדיפה להחריש ולשׂים יָדָהּ על פיה; **שִׂים ידך על פיך** – שתוק: הַחֲרֵשׁ, שׂים ידך על פיך; **יד ברזל** – כינוי ליד קשה, שלטון מדכא, יד חזקה, משמעת חמורה ביותר: יד הברזל של הרוסים לחצה עלינו בכל כוחה; **יצק מים על ידי פלוני** – שירת את פלוני, היה תלמידו הנאמן והמובהק: שנים יצקתי מים על ידי הסמנכ״ל עד שלמדתי את רזי המקצוע; **איטר יד ימינו, איטרות, איטר, שׂמאלות, שׂמאלי** – מי שמשתמש ביד שׂמאל יותר מביד ימין לעשׂות פעולות, כגון כתיבה, ציור, אכילה; **סילק ידיו מן, ידיו מסולקות מן** – אינו מטפל כלל ב־, אין לו כל קשר ומגע עם: סילקתי ידיי מזמן מהתוכנית החדשה; **הִנִּיחַ ידו מן, מָשַׁךְ ידו מן, מָשַׁךְ יָדָיו מן, ידיו משוכות מן** – הוא התנער או הסתלק מן, הוא ויתר על, ניער חוצנו ממנו, הפסיק להשתתף בו: נוכח ניגוד העניינים עליו למשוך את ידו כליל משני העיסוקים הללו; מעתה ידיי משוכות מן העניין; **במועל כפיים, בְּמוֹעַל יָד** – בהרמת יד, הרמת יד לסימן ברכה או לאהדה נלהבת וכד': ענו כל העם אמן במועל ידיהם; המפלגה הנאצית נהגה להצדיע במועל יד; המלך השתיק את לבלרו במועל יד; **מָטָה יָדוֹ, נִתְמַעֲטָה יָדוֹ** – ירד מנכסיו, נתרושש, נידלדל, נעשׂה עני: משנתמעטה ידו מכר את מכוניתו לשכנו; **ידיו רב לו** – הוא מצטיין, מומחה, יש לו הכישרון: צוללן זה ידיו רב לו גם בענייני טיִס; **ידו הייתה במעל** – הוא אשם במעשׂה הרע שנעשׂה, היה לו חלק בפשע, וכן – **הִשְׁחִית אֶת דַּרְכּוֹ, יָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה, מָעַד, נִכְשַׁל בַּעֲבֵירָה, סָרַח, עָבַר עבירה, שֵׁירַךְ דְּרָכָיו**: איני יכול להוכיח שידו הייתה במעל, אך כל הנסיבות מעידות על כך; הכול יודעים

שידו הייתה בהרעת היחסים בין אחותו לחברהּ; טוב אשר תאחוז בזה, וגם מזה אל תנח את ידך – בשבח המתינות, נגד הקיצוניות; כָּבְדָה ידו על – החמיר עם, נהג בהקפדה יתרה עם׳, לחץ קשות על׳: יומם ולילה תִּכְבַּד עליי ידך; יצא מתחת ידו – נעשׂה, יוּצר, הותקן, הוכן מטעמו: אין הוא מרבה לכתוב, אך כל ספר או מאמר היוצא מתחת ידו הוא יסודי ומעמיק; בא לידו – נזדמן לו, נפל בחלקו במקרה: באה עבודה משתלמת לידי, נפלתי עליה כמוצא שלל רב; מִיָּד לְיָד – 1. מאיש לרעהו, מאדם לאדם, מרשותו של מישהו לרשותו של מישהו אחר: הפסלון התגלגל מיד ליד עד שנפל לרשותו של אספן עתיקות שהכיר בערכו הנדיר; 2. במישרין, לא בעקיפין, בלא מתווך; הכביד את ידו על, הכביד ידו על – החמיר עם, נהג בקושי עם, החמיר איתו, נהג בו יד קשה, רדה בו: השליט העריץ הכביד את ידו על בני עמו; הושיט יד– 1. הגיש לו עזרה, עזר לו בעת צרה: השופט אמר בסיכומיו כי יש לדעתו להושיט יד לנאשם ולא למצות איתו את הדין; 2. פנה אליו כדי להשלים איתו: אחרי שנים של איבה סוף סוף הושיטו שני העמים את ידם זה לזה לשלום; הוציא מתחת ידו – יצר, הפיק, השלים, התקין, סידר, מסר לאחרים דבר שעשׂה בעצמו: חזקה עליי שאיני מוציא מתחת ידי דבר שאינו מתוקן; בְּחוֹזֶק יָד – 1. בכוח, בגבורה: כִּי בְּחוֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה׳ מִמִּצְרִים; 2. בעריצות, בקשיחות, ביד קשה, בִּכְפִייה, על־כּורחו: הגיע העת שיאחזו בציצית ראשך וינערו אות בחוזק יד כדי שתפסיק לעשן סמים; אוזלַת יָד – חולשה, חוסר אונים, אובדן עצות: מצבו הכלכלי החמיר ומצבו הוא חוסר אונים ואוזלַת יָד; מַתַּת יָד – מתנה, תשורה (הניתנת לרוב כתמיכה כלכלית קרובה לצדקה): איני רוצה במתת ידך, אלא לעבוד אצלך ולהתפרנס מיגיע כפיי; עוד ידו נטויה – אינו מסתפק במה שעשׂה, אלא יוסיף לפעול עוד; יָד כֵּהָה – יד רפה, היד החלשה משתי הידיים, היד שלא כותבים בה: הוא הכה את רעייתו עד שכהתה ידו; יָד לַפֶּה! – זהו סוד שיש לשמור עליו, אל תפטפט ושמור על שתיקה בעניין זה: דבר אחד אני מבקש: יד לפה! אין איש צריך לדעת מה שסיכמנו בינינו; יש בידו – יש לו, יש ברשותו, עומד לרשותו: לטענת חוקרי המחלה, יש בידם ממצאים רבים, אך עדיין אין ביכולתם להצביע בבירור על הסיבות להתפרצותה; מעשׂה ידיו להתהלל, מעשׂה ידיו להתפאר – מלאכה נאה הראויה לתהילה; מכל הבא ביד, מִכָּל הַבָּא לַיָּד – מכל המזדמן, בלא בחירה: הוא ממלא את ביתו בחפצים מיותרים מכל הַבָּא לַיָּד; כשיצמחו שְׂערות על כף ידו – לעולם לא, בשום פנים: מתי יוזלו מחירי הדירות? כשיצמחו שְׂערות על כף ידי; סָמַךְ יָדוֹ עַל דָּבָר, סָמַךְ אֶת יָדוֹ, סָמַךְ יָדוֹ עַל – הסכים לו, תמך בו, הביע ביטחון או אמון בו: ההחלטה מקובלת עליי כי אני סומך את ידי עליה; סָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל פְּלוֹנִי, סָמַךְ אֶת יָדָיו עַל פְּלוֹנִי – ייפה את כוחו: השׂר סמך את ידו על השגרירה כדי שתחתום על ההסכם; חתם על כך בִּשתֵי יָדָיו – קיבֵּל אותו ותמך בו בכל ליבו; יֵשׁ לְאֵל יָדוֹ – יש בכוחו, הוא יכול: בתוקף היותו מנַהל המפעל, יש לאל ידו לפטר את העובד ממשׂרתו; קָצְרָה יָדו מלהושיע, קָצְרָה יָדו מ׳ – לא הייתה לו יכולֶת לעזור, לא היה בו כוח, נלאה, לא הצליח, היה חסר אונים: לרוב החוק לוכד את דגי הרקק, אך קצרה ידו מלפגוע בלווייתנים; יָדו מעוטה – קמצן: עשיר וידו מעוטה; יד פתוחה, יָד רְחָבָה – נדבנות, נדיבות לב: יש לו יד רחבה והוא תורם לנזקקים; הוא תמיד היה רְחַב לב ובעל יד פתוחה; יָד פתוחה – נדיבות, נתינה שלא בקמצנות: נתתי לעני ביד מלאה, פתוחה ורחבה; ידו רחבה – הוא נדיב, הוא נותן בנדיבות: אף שעני היה, ידו רחבה לצורכי ציבור; ביד רחבה – לא בצמצום, בלי לחסוך ובלי לקמץ, אלא לתת בשפע: התקרובת הייתה ביד רחבה ובנדיבות לב; ידו הייתה רחבה ונתן בעין טובה לכל צורכי הציבור; יד אל יד, יד ביד – ביחד, זה עם זה; הלכו יד ביד – הלכו ביחד, הלכו זה עם זה, הלכו כשהם כרוכים זה בזה: פיחות השקל הלך יד ביד עם תיסוף הדולר; יָד קמוּצה, יָד קפוּצה – קַמצנוּת: מעביד זה משלם את שׂכר עובדיו ביָד קמוּצה ובאיחור; קפץ את ידו ממנו – לא נתן לו: קפצתי את ידי מצייקני השכונה; החזיקו ברבם בשבע ידיים – החזיקו בו חזק; גָּבְרָה ידו – התחזק, הכריע, ניצח: לאחר ימים גברה ידו וניצח במשׂחק המכריע; יד אַחַת – פעולה משותפת, בהסכמה; יַד המִקְרֶה – יד הגורל, כוח מקרי ולא צפוי, באקראי: יד המקרה זימנה אותנו לאותה מסעדה; יָד חופשית – חופש פעולה, החופש לפעול או להחליט; יַד יְמִינוֹ – עוזרו הנאמן, עושׂה דברו, איש אמונו: הוא היה יד ימינו ואיש סודו של ראש הממשלה שנים הרבה; אני יד ימינו וגם שמשו ושליחו; יָדו מַשֶּׂגֶת – הוא יכול, אפשר לו: ואם דל הוא ואין יָדו משׂגת; יָדו מַשֶּׂגֶת כדי מחייתו בלבד, ואינו יכול לכלכל אותנו; קוֹפֶץ יד, יד קמוּצה, יָד קפוּצה – קַמצנוּת: מעסיק זה משלם את שׂכר עובדיו ביָד קמוּצה ובאיחור; יָדו בַּכּול – 1. פוגע בכול, פרא אדם: העבריין הזה ידו בכול, ויד כל בו; 2. כינוי למי שמתעסק בעניינים רבים, שמעורב בכל דבר, ואינו מוצא ידיו ורגליו, הוא מבולבל; בְּהישׂג יָד – 1. בקרבה גדולה, בנקודת מרחק או זמן שניתן להגיע אליה בקלות, במקום קרוב שהיד מגיעה אליו: סידרנו את הארונות במטבח כך שרוב הכלים לא יהיו רחוקים מהישׂג ידנו; 2. באפשרותו החומרית של אדם, ביכולתו הכספית, מה שידו משׂגת: צר לי, מעדנים יקרים שכאלה אינם בהישׂג ידי; ידו על העליונה – הוא נמצא בעמדת יתרון, יש לו עדיפות על יריביו או על מתחריו, הוא זכה או ניצח במאבק כלשהו: הקרב היה מר וקשה, אך ידנו הייתה על העליונה; ידו על התחתונה – הוא עלול להפסיד, הוא נמצא בעמדת נחיתות נגד יריביו או מתחריו, יש עדיפות עליו, הובס במאבק כלשהו: בהתמודדות האחרונה יצא כשידו על התחתונה; בְּמחי יד – בבת אחת, בלי מאמץ, בקלות ובמהירות: ומחית במחי יד אחת את קורי העכביש; הוא אינו יכול לפטור את עצמו במחי יד מן האחריות למעשׂה; כְּיַד המֶלֶךְ – בנדיבות, ברוחב לב, בשפע רב, ביד רחבה: חשבנו שיהיה כיבוד קל בלבד, ולבסוף הוגשה סעודה כיד המלך; כִּלְאַחַר יָד – בדרך אגב, בלא תשׂוּמת לב או כוונה מיוחדת: הוא פיצח גרעינים באולם הקולנוע בהֶיסֵחַ הדעת וכלאחר יד בלא שנתן דעתו ללכלוך שגרם; קיבֵּל אותו בִּשתֵי יָדָיו – קיבֵּל אותו בכל ליבּו; נתן יָדו ל׳, נתן יד – הִשתַּתֵּף בו, עזר לו, הסכים לעשׂות דבר, תמך בו: תושבי השכונה נתנו ידם לעולים החדשים וסייעו להם להתאקלם בבתיהם; הממשלה נתנה ידה למפעל אדירים בהנחת המוביל הארצי; עוד יָדו נטוּיה – הוא עדיין לא הביא את מלוא יכולתו לידי ביטוי, הוא מסוגל להמשיך ולעשׂות עוד: את השלב הראשון בתחרות סיים בהצלחה, ועוד ידו נטויה; עַל יָד עַל יָד – לאט לאט, וכן – בהדרגה, לאיטו, טיפין טיפין, מעט מעט, מתון מתון, מתונות, קמעה קמעה: על יד על יד נתקבצו בבית הכנסת כמה יהודים למניין של שחרית; הישיש עלה לביתו מעט מעט ממדרגה למדרגה; כשהתקרב מועד האספה, התחילו להגיע השכנים טיפין טיפין; אוזלת יד, קיצרון יד, קצרה ידו, קוֹצֶר יָד – 1. אי־יכולֶת לפעול, חוסר אונים, אוזלת יד: קצרה יָדהּ של המשטרה לאכוף את החוק, ולכן מתרבות הפשיעה ברחובותינו; 2. [בפסיכולוגיה] מצב של חוסר יכולת, פגיעוּת או חוסר אונים של אדם הנוגעים לתפיסה שאין לעשׂות הרבה לשיפור המצב השלילי שנוצר. יש סוברים שחוסר אונים עומד בבסיס צורות שונות של חרדה, תלות, נסיגה ואובדן התקווה; יָדו ארוּכּה – כינוי למי שרגיל לגנוב: שמור על רכושך מפניו, שכן יָדו ארוּכּה; בְּיָד חֲזָקָה – בהפגנת כוח, בשימוש בכוח אל אף ההתנגדות, בגבורה, בתקיפות, בקשיחות, בכוח רב, בכוח הזרוע, בגבורה: הוא הנהיג את השביתה ביד חזקה, ואיש לא העז להמרות את פיו; ביד רמה – 1. בתקיפות: מנהל העבודה מנהל את המוסד ביד רמה, ומוסר העבודה עלה פלאים; 2. בעוז, באומץ, בגבורה, קוממיות, בלא פחד ויראה, בגאווה, בגלוי, בפרהסיה, לעיני כול: בכל מקום מושלת השחיתות ביד רמה; תָּקַע כף, תקיעַת כַּף – לחיצת יד טְקסית בין שני בני אדם המסמלת הבטחה נאמנה או התחייבות או הַגעה לידי הסכם: כל העסקים בינינו נעשׂו בִּתקיעת כַּף בלבד וללא חוזה כָּתוּב; מי הוא לידי יתקע – מי יהיה אחראי וערב לי: מי הוא לידי יתקע שהמורה יכין אותנו היטב למבחן; הרים יד ב׳ – מָרַד, קָשַׁר, התקומם: הרים יד במלך; הרים יד – היכה אותו, שלח יד להכותו: אני נגד אלימות, ומעולם לא הרמתי יד על איש; חובק יד, חָבַק ידיו – הלך בטל, שרוי באפס מעשׂה, לא עשׂה דבר, ישב בחיבוק ידיים: כלום יש איש חובק ידיו כשלשונות אש אוחזות בביתו, ואינו מנסה לכבות את הדלֵקה; במפעלנו אין לך אדם החובק את ידיו מחשש שיפטרו אותו; חיבוק ידיים – עצלות, בטלה, ישיבת בטל: לא נשב בחיבוק ידיים; שָׂם יָד עַל פֶּה – שתק, החריש, לא פצה פיו לדבר: בזמן הדיון שׂים ידך על פיך כי דעותיך האישיות עלולות להזיק לנו; נתייאשו ידיו מן, רפו ידיו – נחלש, אבד כוחו, פג מרצו, אבד אומץ ליבו, נואש: חזקו ואמצו ואל תרפו ידיכם כי יש שָׂכָר לפעולתכם; רְפֵה כוח, רְפֵה ידיים – חלש וחסר כוח: נחמץ הלב לראות את המנהיג הנמרץ כאדם זקן ורפה ידיים; רִפְיון ידיים – חולשה; יָד רַכָּה – גישה ותרנית וסלחנית, הֵיעדר תקיפות: נהגתי בנכדיי ביד רכה ועדינה; יָד קָשָׁה – יחס חמור וקפדני ביותר, תקיפות, קשיחות: גם התלמידים הפרועים ביותר נרתעים מידו הקשה של המורה החדש; אזלת יד – רפיון ידיים, חולשה: כשאין מנהיגות יש אזלת יד בכול; יְצִיר כפיו – מעשׂה ידיו, מה שיצר בידיו [בעיקר בתחום האומנות והרוח]: ׳הארי פּוֹטֶר׳ הוא שמה של סדרת ספרי פנטזיה מצליחים שהם יציר כפיה המבורך של הסופרת רולינג; הקשת כפיים, מחיאת כפיים, מְחָא כַּף – הטיח את שתי כפות ידיים הפרוסות זו בזו תוך הפקת קול מיוחד כדי להביע שמחה, שביעות רצון, הסכמה, עידוד, הערכה וכד׳ או כליווי מוזיקלי לשירה או לנגינה: בגן שרו לי: ׳מַחְאִי מַחְאִי כפיים, נוסעים לירושלים׳; ספיקת כפיים, סָפַק כף, ספק כפיים – היכה כף אל כף מצער או מאכזבה: במסיבה ספקתי כפיי; קוֹמֶץ – 1. מלוא שלוש האצבעות האמצעיות (אצבע, אמה, קמיצה); 2. כמות קטנה: נטל קומץ טבק הרחה והריחו; 3. קבוצה מצומצמת: רק קומץ מפגינים באו לאירוע; גִּידֵּם – מי שנקטעה ידו, בעיקר עד המרפק, או קטועה מלידה: הוא היה עובד מעולה אף שהיה חיגר וגידם משתי ידיו; הרופא קבע שיש לגַדֵּם את רגלו של הפצוע; קִיטֵּעַ – מי שנִקטְעו ידו או רגלו: קיטֵּע באחת מידיו: הספורטאי היה קיטע בשתי רגליו; גִּידֵּעַ – מי שנקטעה כל ידו עד לכתף; חופש פעולה – יד חופשית, החופש לפעול ללא הגבלה או הכוונה: כל אשר תמצא ידך לעשׂות בכוחך – עשֵׂה; ישב בחיבוק ידיים; ישב באפס מעשׂה; מן התָנָ״ך – יָדְךָ אַל תָּנַח; הניח ידו מן

המחלוקות; לא מצא ידיו ורגליו; האהיל על עיניו בכפו; שלט בשתי ידיו כאחת; תמך את סנטרו בשתי ידיו; הידיים ישובות עמוק בכיסי מעילו; ידיו משׂוכלות מאחורי גבו; כף ידו נקמצה לאגרוף; מלאכה הנעשׂית כלאחר יד אין ברכתה רבה

יוזמה!

יוזמה, יזם – קיבל עליו אחריות לתכנן תוכנית חדשה כדי לטפל בבעיה או להשׂיג מטרה כלשהי, הגה רעיון חדש, חשב לעשׂות דבר מה חדש; פרויקט > מֵיזָם – תוכנית, רעיון, משׂימה וכיו״ב שאדם (מִפעל, צוות, ארגון וכיו״ב) קיבל עליו לעשׂות בפרק זמן מסוים: קבוצת המהנדסים קיבלה עליה את המיזם לבנות גשר חדש; פרויקטור > מְנַהֵל מֵיזָם – מי שממונה על תכנון מיזם ועל ארגון את העבודה של כל המעורבים בו: היא מנהלת מיזמים בחברת ביטוח; יוזמה חופשית – שיטה הדוגלת במתן חופש ליזמים ולעסקים עצמאיים לפעול לפי תנאי השוק (תחרות, הֶיצֵעַ, ביקוש וכד׳) מתוך התערבות ממשלתית מזערית: כלכלת ארה״ב היא סמל ליוזמה החופשית שעליה מושתֶתֶת ההונתָנות (קפיטליזם); זָרָז – אדם או דבר המחישים תהליך (כגון תהליך חברתי) או התרחשות אירוע או שינוי מסוים: דחייתך מבית הוריך עשׂויה להיות זרז עבורך ותדרבן אותך להיות עצמאי יותר; אין מזרזים אלא לְמזוֹרָז – הזירוז מועיל רק לזריז ולחרוץ מטבעו, ולא לעצלן; דפק ב׳, האיץ, החיש [פעולה או דומם], זֵירֵז [רק אדם ובעל חיים], דִרבֵּן, דָחַק בו, עורר – הפעיל, גירה, דָחַק, האיץ, זירז, החיש, עורר לעשׂות דבר מה מהר, ולא בהתרשלות: מעולם לא דחקו בי לשׂאת אישה בהקדם; העגלון דחק בסוסים; זירזו את הילדים לבית הכנסת כדי לזרזם למצוות; היום קצר ובעלת הבית דחקה במשרתים להחיש את עבודתם; ערכתי את השולחן ודחקתי בידידי לאכול; התנעה, התניע – התחיל במשׂימה כלשהי, החל בתהליך; בעל יוזמה – מי שיוזם ומחדש תוכניות ודרכים חדשות, בעל המצאות, מי שנוהג ליזום דברים, בעל מרץ והעזה ליצור ולעשׂות חידושים: לניהול המחלקה במלון דרוש צעיר נמרץ בעל יוזמה; מוֹמֶנטוּם – היכולת להגביר את התנועה קדימה בתהליך מדיני או חברתי או להמשיך בתנופה בכל פעילות שהיא: השׂחקנים החלו לאבד מומנטום במחצית השנייה של המשחק; אֶתגָר – משׂימה חדשה או קשה הבוחנת את הכישורים של מישהו להתמודד איתה ולהתגבר עליה: הטיפוס אל פסגות הרי ההימליה הוא אתגר לכל מטפסי ההרים; יש להציב את קליטת העלייה כאתגר לאומי; מאתגר, אִתגֵר – העמיד משׂימה חדשה או בעיה קשה הבוחנת את היכולת ואת המיומנות של מישהו להתמודד במאמץ: ההסתייגויות שהושמעו כלפי מינויו כמנהל אתגרו אותו להגיע להישׂגים מרשימים במיוחד; דִינָמִי – נמרץ, החלטי, פעלתני, אנרגטי, בעל יוזמה, בעל רעיונות חדשים, בן תנועה, שאינו שוקט על שמריו, פועל ומפעיל, ער ותוסס, מתחדש וכד׳ [ההפך: נייח או סטטי]: המנהל הדינמי של המפעל אינו חדל להנהיג שיפורים בתהליך הייצור; הזדנב – נגרר או השׂתרך אחרי מישהו כי הוא חסר דעה או חסר יוזמה משלו, ודעת הממונים דעתו; יָצַר יֵש מאַיִן, בָּרָא יֵש מֵאַיִן – יָצַר דבר של ממש מלא כלום, עשׂה מעשׂה בראשית; עַמוּד הַיְמִינִי, עַמוּד הַשִדְרָה, עַמוּד הַתָּוֶךְ, הָרוּחַ הַחַיָּה – האדם או המנהיג המרכזי המפעיל והמניע את האחרים בקבוצה, בצוות, בארגון, במפעל וכד׳: יושב ראש הוועד היה הרוח החיה במשׂא ומתן; הוא היה עמוד התווך של האגודה, משפרש – פסקה פעילותה; אימֵץ את יְדֵי פלוני – עודד אותו ודרבן אותו: הממשלה אימצה את ידי החוקר להמשיך במחקר; זריקת עידוד, זריקת זירוז – דרבון, מתן תמריץ כדי שהדברים יזוזו מהר, דיבור או מעשׂה שיש בהם כדי לעודד ולהמריץ: זריקת הזירוז לסיום העניין לא הועילה כי אין מזרזים אלא למזוֹרזים [= מהירים וחרוצים]; ראש גדול – כינוי למי שמוכן לקבל עליו אחריות ושיקול דעת שהם לפעמים מעבר למה שנדרש ממנו, אדם המתעניין בבעיות נרחבות של הכלל ומוכן להשתתף באחריות להן, מגלה יוזמה [ההפך: ראש קטן]; הרה והגה – יזם רעיון, יצר, העלה במחשבתו: הריתי והגיתי בליבי רעיונות למיזם; נָשָׂא בְּחוּבּוֹ – 1. משהו כלול בו באופן סמוי או גלום בו כאפשרות שתתממש בעתיד: זה מושׂג עמוק הנושׂא בחובו משמעויות בהקשרים שונים; 2. נשׂא בליבו מחשבה או רגש: אין יצור אנושי שאינו נושׂא בחובו את התחושה שנשמתו חוצבה מתחת לכיסא הכבוד; הפשיל את שרווליו, הפשיל שרוולים, אזר מותניו, אזר חלציו, שינס מותניו, שינס מותניים – התכונן במרץ למלא משׂימה כלשהי: במפלגות כבר משנסים מותניים לקראת הבחירות הקרֵבות ובאות; עשׂה את הצעד הראשון – נקט יוזמה ועשׂה את הפעולה הראשונה כדי לכונן קשרים עם מישהו או להשׂיג הבנה או פשרה עימו: אם הוא מתבייש, כדאי שאת תעשׂי את הצעד הראשון; עם האוכל יגדל התיאבון – העניין בדבר יתעורר לרוב לאחר שהתחילו בו: עם האוכל בא התיאבון, אמר המרצה לתלמיד שהחל פתאום להתעניין בנושׂא השיעור; לא ישב באפס מעשׂה – לא ישב בחיבוק ידיים; אבן שואבת – מקום, אירוע, אדם או דבר אחר המשמשים כוח משיכה לאנשים: ירושלים והכותל המערבי הם אבן שואבת ליהודים מאמינים ולא־מאמינים כאחד; ביתו של הצייר הידוע שימש אבן שואבת לכל שוחרי האומנות בעיר; נתן עיקר חילו ל׳, נתן חילו ל׳ – הוציא את כוחותיו ל׳, שיקע את כוחותיו ב׳: עיקר חילי נתתי להטמעת הלשון היפה בארגון; שקול היטב אם לתת לנשים חילך; הכוח המניע – הגורֵם המעורר לפעולה, הכוח הגורם לתנועה: מְנַהל המיזם הוא היה הכוח המניע בהתפתחות היוזמה ובסיומה המוצלח; קול קוֹרֵא – כרוּז, קריאה פומבית כדי לעורר את הרבים למשהו: האגודה פרסמה קול קורא לתומכים בה; הצהרה, גילוי דעת – 1. הודעה בעניין מסוים לפני ציבור; 2. הצהרה רשמית בכתב או על־פה; הכדור נתון בידיו, הכדור בידיו – ההחלטה והמשך הפעולה הם מעתה בידיו, היוזמה עברה עתה לידיו, האפשרות להחליט איך ומתי לפעול נתונה עתה לו, הוא שצריך להמשיך במהלך: שלחנו להם את הצעתנו הסופית, וכעת הכדור בידיהם; הקדים עשׂייה לשמיעה, הקדים נַעֲשֶׂה לנשמע – עשׂה דבר מה בזריזות יתרה, ענה בחיוב קודם שהוסבר לו מה טיב העניין: רבים מקדימים נעשׂה לנשמע כשמתנדבים למשׂימות קודם שמפרשים להם מה טיב המשׂימה; שידוד מערכות, שִׁידֵד את המערכות – הפך ושינה את הסדרים הישנים והחליפם בסדרים חדשים, שינה שינוי מהפכני את הדברים: השׂר אמר בנאומו כי יש לשדד את המערכות בפוליטיקה כדי לצאת מן הקיפאון המדיני; הֵפִיחַ רוּחַ חדשה – הראה את האור בקצה המנהרה, עודֵד אותו וחיזק את רוחו: בואה של הקבוצה מצרפת הפיח רוח חדשה בישיבה, והאירוע נחשב ציון דרך בהתפתחותה; הֵפִיחַ רוּחַ חַיִּים – 1. החיה אותו, נתן נשמה באפו, הפך אותו לחי: מגע שרביטה של הפֵיָה הפיח רוח חיים בציפור המתה; 2. המריצו לפעולה ולהתחדשות, עודדו, נסך בו חיוּת: הופעת הזמר הפיח בליבנו רוח חיים בטקס המשעמם; שְׁחִיטַת פָּרוֹת קְדוֹשׁוֹת – פגיעה באדם או בערכים שהיו מקודשים כדי לבטל את קדושתם, הטלה בהם ספק או מתיחת ביקורת עליהם; שבירת כלים, שָׁבַר את הכלים – הֵפֵר את כללי המשׂחק, הרס את הערכים או את הסדָרים הקיימים, שינה שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות ברעיונות, בערכים וכד׳, בעיקר בהקשר פוליטי או חברתי: שׂר האוצר טען כי העובדים השובתים שברו את הכלים כשהחלו לשבות בעיצומו של המשׂא ומתן איתם; הָרָה וְהָגָה – יזם רעיון, יצר, העלה במחשבתו; שבירַת לוחות, שָׁבַר את הלוחות – התכחש לדעות מוסכמות או הרס אותן, התכחש לאמונות העבר או לדברים מקודשים, פגע בערכי יסוד: לא קל לשבור את הלוחות של דעות ומוסכמות המעוגנות בכַבלי הדורות; פִּילֵס נתיבות, פילס לו נתיב, פילס נתיב, פילס לו דרך, פילס דרך – יצר מעבר שאפשר לנוע בו, חדר מבעד למכשולים, פינה דרך גישה, התקדם לעבר מטרה או יעד נכספים אגב התגברות על קשיים, פרץ דרך חדשה בתחום מסוים: איני אוהב את הצורה שבה הוא מפלס את דרכו לצמרת; הוא הצליח לפלס לו נתיב אל ליבה; אבי הרעיון – אבי השיטה, הוגה הרעיון לדרך מחשבה או לפעולה חדשה: מי היה אבי הרעיון להקמת מכללה דתית; חולה ל׳, משוגע לדבר אחד – התמסר כל כולו לעניין אחד ועוסק בו מרבית זמנו: הוא משוגע לדבר אחד – מכוניות, ואי־אפשר לדבר איתו על שום דבר אחר; דפק על דלתות ה׳ . . . והציע – פנה ביוזמתו אל אחרים: כמה פעמים דפקתי על דלתות המחלקה והצעתי ליצור מילון מקוון לצה״ל; הכשיר את הקרקע – פיתֵחַ את התכונות הדרושות לפעולה וכד׳, הכין את הנדרש: צה״ל הכשיר את הקרקע לגיוס חרדים; גדול המְעַשֶׂה [= מביא אחרים לידי פעולה] יותר מן העושׂה, גדול המעשׂה מן העושׂה – המביא אחרים לידי פעולה חשוב יותר מן העושׂה אותה רק בעצמו; הנהיג לראשונה – קבע לראשונה שיש לפעול באופן מסוים: הוא הנהיג לראשונה חינוך חובה בערי הפיתוח ובשכונות מצוקה; הניח יסודות ל׳ – קבע רעיונות חדשים שמהם נגזרת תפיסה רחבה או דרך פעולה: הקו הפתוח לפניות תלמידים הניח יסודות לטיפול בזכויות התלמיד במערכת החינוך בישׂראל; מָקוֹם להִתגַדֵר בּוֹ, בִּקעה להִתגַדֵר בהּ – עניין שאדם יכול להראות בו את יכולתו; מָצָא מקום לְהִתגַדֵר בו – מצא עניין להצטיין בו ולגלות בו את יכולתו, נמצאה לו הזדמנות לעסוק בדבר שנראה שהזניחו אחרים: בתחום זה מצאתי מקום להתגדר בו שכן הוא הוזנח במחקר המודרני; הניח מקום להתגדר בו – השאיר לו דבר לגלות בו את כוחו ואת יכולותיו, השאיר לו תחום פעולה שבו יוכל להתבלט ולהראות את כוחו או את כישרונו: בבניית הגשר מעל לתהום הניח המנכ״ל מקום למהנדסת הראשית להתגדר בו, שיצא לה מוניטין בתחום זה; הפריח את השממה – יישב ועיבד, הביא לידי פיתוח: המתיישבים החדשים הפריחו את אדמות הנגב; נתן עצמו על, נתן נפשו על – התמסר לדבר בכל ליבו, היה מוכן לכל סבל למען: נתתי נפשי על עבודתי כדי לממש רעיון שהיה חלום; החלוצים הראשונים נתנו עצמו על ישׂראל; הקדיש את עצמו ל׳, הִתמַסֵר כל כולו ל׳ – ייחד את מעשׂיו למטרה מסוימת, כגון לעבודה, להגשמת רעיון, לאהוּב וכד׳ מתוך נכונוּת נפשית מלאה: מסר את עצמו למישהו; עֵינָיו, אוזנָיו וְלִיבּוֹ מְכוּוָנִים לְ׳, עֵינָיו, אוזנָיו וְלִיבּוֹ כּוּוְנוּ לְ׳ – כל כולו הוקדש ל׳, אימץ כל חושיו להשׂגת מטרה: השנה לא אסע לחו״ל כי עיניי, אוזניי וליבי מכוונים לסיום לימודיי באוניברסיטה; הראה את הדרך לאחרים, הראה לו את הדרך – האיר את עינוי

והובילו לדרך חדשה: הוא הראשון שהראה את הדרך ללכידת חלקיק מיקרוני באמצעות מיקוד קרן לייזר אחת; שבירת הקרח, שָׁבַר את הקֶרַח – גרם שינוי במצב שהיה ללא מוצא, הפיג את הרוגז, הפשיר את האווירה המתוחה, פרץ ערוצי תקשורת: רק התערבות הממשלה שברה את הקרח בין המעסיקים למועסקים; התניע את הגלגלים – הביא לידי פעולה, הביא לידי הפעלת אחרים; חולל מהפכה ב' – הביא לידי שינויים מפתיעים ומרשימים: הראשון חולל מהפכה בתחום האסטרונומיה, המכונה המהפכה הקוֹפֶּרניקָאית, והשני חולל מהפכה דומה בתחום הרפואה; יָצַר תקדים – אירוע שהיה בעבר שיֵש בו כדי לשמש דוגמה למקרים דומים בעתיד: עורך הדין נעזר בתקדימי בית המשפט כדי להוכיח את טיעונו; פָּתַח אופקים חדשים, פָּתַח דַף חָדָש – התחיל דרך חדשה בחייו או בהתנהגותו: לאחר שירותו החליט לפתוח דף חדש; לקח אחריות < קיבל עליו אחריות – הסכים להיות ממונה על דבר ולערוב לו או הודה שהוא האחראי לכישלון, למחדל או לתקלה: קבוצת המהנדסים קיבלה עליה את המיזם לבנות גשר חדש; דָאַג – טרח וטיפל ב': המארח דאג לכל מחסורי האורחים; נְשִׂיאָה בְּעוֹל, נָשָׂא בָּעוֹל – טָרַח וטיפל בדבר, קיבל עליו את נטל העבודה או העול, עשׂה את העבודה הקשה: משכתי בעול העבודה שנים הרבה; הגיעה העת לשבור עוּלי מעל צווארי ולפרוש מהעבודה; טוב לנערה כי תישׂא עול בנעוריה; הָפַךְ את הקערה על פיה – שינה את הדבר מעיקרו, שינה סדרי בראשית, שינה את המצב שינוי יסודי הפך הכול, שינה את המצב כולו, שינה את הדברים מן היסוד: השינוי הדרמטי במהלך החקירה הפך את הקערה על פיה והסיר כל חשד מן העצור; שינה את מהלך ההיסטוריה – הביא לידי תמורה מובהקת: הנאום האמיץ והלא מתפשר של ראש ממשלת ישׂראל באו"ם שינה את מהלך ההיסטוריה; שינה סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית – 1. שינה את חוקי הטבע הקבועים מאז בריאת העולם; 2. שינה סדרים שהיו מקובלים מקדמת דנה: אין ספק שהמרשתת שינתה סדרי בראשית בכל הנוגע לשיטות המסחר ולפעילות העסקית ובשנים האחרונות עסקים רבים עברו למכור את מוצריהם או את שירותיהם באמצעות חנות מקוונת; יְצִיר כפיו – פועלו, מעשׂה ידיו: הפֶּסֶל התפאר ביציר כפיו; יְצִירַת מופֵת – יצירה שיָּצַר אומן גדול, המשמשת דוגמה ליצירה מעולה, יצירה קלסית: תמונת המוֹנָה־לִיזָה היא יצירת מופת; לא ינום ולא יישן – הוא אינו נח ואינו שקט, הוא פועל במרץ ובערנות, לא יחדל מלחתור להשׂיג משהו: לא ננום ולא נישן עד שנמצא פתרון הולם לבעיה כאובה זו; סלל אֶת הדֶּרֶךְ לְפָנָיו – הכשיר לפני אחרים לעשות פעולה וכד', פתח את האפשרות לפעול או לבצע משהו; 'קוּם' ו'עשׂה' עדיף מ'שֵׁב' ו'אַל תעשׂה' – מדיניות של עשׂייה עדיפה ממדיניות של חיבוק ידיים; מדיניות של בת יענה – מדיניות של התעלמות או התחמקות מבעיות קשות, מסיכונים וכדומה, מדיניות של חוסר מעשׂ והטמנת הראש בחול; אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי? – אם לא אדאג לעצמי – מי ידאג לי? כל אשר תמצא ידך לעשׂות בכוחך – עשׂה; משמצאה קריאתו הדים בחלונות הגבוהים, הוצא רעיונו מן הגניזה, וכעת הכדור בידיו; הוא היה מקורי ברעיונותיו ונתברך בכושר שכנוע נדיר; לא חדל לנסות ולא פעל בדרכים סלולות ושגרתיות; הוא היה בן אדם יוזמתי שעלה בכוחות עצמו מעלה־מעלה; שערי היוזמה אינם ננעלים לעולם; ראשית חוכמה הוא הניף את דגל המרד נגד השאננות, ואחרי כן הנהיג חידושים ושיפורים והצעות מקוריות; גילה יוזמה ופנה למקורות חדשים, ולהפתעתו מצא עולם חדש; רוח של עשׂייה קפצה עליו; הָגָה את הרעיון והֵפִיחַ בו רוח חיים; הבוטח על סעודת חברו, יישאר בלא סעודה; הגה בליבו רעיונות נפלאים < בטלה!

יום!

יום – 1. זמן האור בין לילה למשנהו [ההפך: לילה]; 2. יממה או פרק־זמן של 24 שעות; כַּיום – בזמן הזה, בשעה זו; לְיָמִים – באחד הימים אחרי המעשׂה, אחרי זמן מסוים, לאחר זמן, ימים רבים אחרי כן, פעם אחת: לימים נודע לו שחברו הסגירו לידי המשטרה; יוֹמְיוֹמִי < יום־יומי – החוזר יום־יום, הנעשׂה יום־יום; שמשתמשים בו מדי יום: יש לבצע בדיקה יום־יומית פשוטה של הרכב לפני הנעתו; 2. שגרתי, קבוע, לא חגיגי או מיוחד, של יום־יום: בישיבה דנו בענייני עבודה יומיומיים שוטפים; יוממות, יוֹמֵם – אדם הנוסע יום יום לעבודתו בכלי תחבורה מחוץ למקום מגוריו וחוזר בערב לביתו: רוב דיירי היישוב הם יוממים העובדים בעיר הסמוכה; מרחק יוממות – מרחק חד־כיווני המרבי שעובד עובר בכל יום עבודה בין מגוריו למקום עבודתו: מרחק היוממות קצר אך פקקי התנועה עמוסים ומרובים; יום מלא, יְמָמָה – יחידה של 24 שָׁעות רצופות, יומם ולילה, מעת לעת, יום תמים: התינוק אוכל שש ארוחות ביממה, כל ארבע שעות; החנות פתוחה בכל שעות היממה; מִיָּמָיו – מעודו, בכל ימי חייו: מימיי לא קדמני אדם למקום עבודתי; זהו אחד הסיפורים המרתקים שקראה מימיה; מִנְחָה – שעות אחר הצוהריים: נועדנו לתה מנחה בנמל תל אבי; ימיו ספורים – לא נותר לו לחיות זמן רב: משהתגלה אצלו סרטן ימיו ספורים, והוא מנסה לנצל כל רגע; היום נטה לערוב – העריב היום, החשיך היום; נטה יומו לערוב, פנה יומו לערוב – קרבו ימיו למות, הזדקן; מעשׂים שבכל יום – מעשׂים שאין בהם שום דבר יוצא דופן, מעשׂים רגילים לחלוטין, דברים שכמותם קורים לעיתים תכופות: בשכונת העוני הזאת המסחר בסמים והשימוש בסמים הם מעשׂים שבכל יום ובכל שעה; מיום ליום – ככל שעבר הזמן, ככל שהדבר התמשך, בחלוף הימים, מדי יום: מיום ליום הלכה הערכתה אליו וגָדלה; חובב הולך ותופח מיום ליום; יום שָׁחור – כינוי ליום של צער, צרה או פורענות, כינוי ליום שהתרחש בו אסון, יום מר ונמהר: יום כניעתם של מגיני הרובע היהודי ונפילת העיר העתיקה במלחמת העצמאות היו יום שחור ליישוב היהודי בארץ כולו; יום רודף יום – הזמן עובר מהר: יום רודף יום והצרות של אתמול משתכחות מהר; בעצם היום הזה, היום – 1. ביום זה, לא אתמול ולא מחר, ביום הזה שאנחנו נמצאים בו: אני מצטערת שלא ניוועד היום, אני מאוד עסוקה; 2. כיום, בזמן הזה, בימינו, בתקופתנו: אופנת הלבוש היום חוזרת אל בדים טבעיים, כמו פשתן וכותנה; היום כבר קשה למצוא סנדלרים כמו שהיו פעם; יום ירושלים < יום שחרור ירושלים – יום כ"ח באייר, שבו מציינים במדינת ישׂראל את שחרורה של העיר העתיקה במלחמת ששת הימים, ובתוך העיר הר הבית והכותל המערבי; יום הנישׂואים – יום השנה לנישׂואים, היום בשנה שבו נישׂאו בני זוג זה לזה: את יום הנישׂואים השני שלנו חגגנו בארוחת ערב רומנטית לאור נרות; יום אֵידָם – כינוי לחגם של הגויים [בעיקר עובדי עבודה זרה]: דיינו בט"ו באב, ומה לנו וליום אידם של הנוצרים, כגון יום וָלֶנְטַיין – יום האהבה לפי הנצרות; יום יבוא, יבוא יום – זה יקרה באחד הימים בעתיד, יגיע זמן ש': יום יבוא, יום של אור יום של חג לאדם השחור, יחייך אז האל ממרומי מושבו; הצעה לסֵדֶר היום – הצעה באשר למבנה, לסדר או לתוכן של סעיפים העומדים לדיון בישיבה או באסֵפה, הצעה לשינוי או לתוספת בסֵדֶר היום: חבר הכנסת הגיש הצעה דחופה לסדר היום, אך היושב ראש דחה אותה; הֶבדל של יום ולילה – הבדל עצום, הבדל בין שני דברים בתכלית: יש הבדל של יום ולילה בין מצב הקיבוצים בערי השׂדה לבין מצב הקיבוצים באזור המרכז; שֵׁשֶׁת ימי המעשׂה – כינוי לימי החול, לששת ימי השבוע שהם ימי עבודה [להבדיל מן השבת שהיא יום המנוחה]: חבל שאין חמשת ימי מעשׂה ואין הופכים את יום ג ליום מנוחה; דְּבַר יום ביומו – לפי המעשׂה הרגיל כל יום, עניין של שגרה יום־יומית, דבר החוזר מדי יום ביומו, מכסה יומית: דבר יום ביומו הוא שבית המשפט מציע לבעלי הדין לשקול הסכם מוסדר; מִשֶּׁכְּבָר הַיָּמִים – מלפני זמן רב ביותר, בעבר הרחוק, וכן – בימים ההם, בשכבר הימים, מאז ומימי קדם, מאז ומתמיד, מאז ומעולם, מאז ומקדם, מאז ומתמיד, מדורי דורות, מימי קדם, מימים קדומים, מימים קדומים ביותר, מעולם, מקדמת דנה, מתמיד, מששת ימי בראשית, מקֶדֶם: אנו חברים משכבר הימים עוד מימי השירות בצה"ל; כל זה היה בשכבר הימים, והכול כבר נשכח ונסלח מזמן; בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים – במשך הזמן, ברבות הימים, עם הזמן: בשכבר הימים הבאים הכול נשכח; במהרה בימינו – בזמן הקרוב, בקרוב, בעוד זמן קצר: אני מקווה שאסיים את בחינות ההסמכה לרבנות במהרה בימינו; בצוהרי היום – באמצע היום, בשעות הצוהריים של היום: הוא הגיע לביתנו בצוהרי היום, בחום הגדול, כולו מזיע ומתנשף; בַּעֲרוֹב היום – בסוף היום, עם רדת הערב, כשהיום מתקרב אל קיצו: בערוב היום שבתי לביתי לאחר עמל ויזע במטע הבננות; בערוב ימיו – לעת זקנתו, בסוף ימיו, כשקרבו ימיו למות: בערוב ימיו נס לֵחו וכהו עיניו, ופעמים גם זיכרונו בגד בו; עד עצם היום הזה – עד עכשיו, עד הזמן הנוכחי, עד לרגע זה ממש, עד ימינו אנו הדבר או האירוע נמשך: הבעיות הללו לא באו על פתרונן עד עצם היום הזה; במרוצת הזמן, במרוצת הימים, במרוצת השנים, במרוצת הדורות – במרוץ הזמן, השנים או הדורות, במשך הזמן, עם חלוף הימים או השנים: מדהים לראות איך הפך הכפר הקטן במרוצת הימים לכרך; במרוצת השנים הצלחנו להתבסס מבחינה כלכלית; שְׂבַע ימים – הגיע לזקנה ולשׂיבה מופלגת, בא בימים, שזכה לאריכות ימים: בגיל תשעים וחמש הלך לעולמו, זקן ושְׂבע ימים; בימים כתיקונם, בזמנים כתקנם – בימים רגילים, בזמנים שבהם הכול מתנהל כסדרו לפי הציפיות: בימים כתיקונם אדם יכול להתפרנס בכבוד; בימים טרופים אלה – בזמנים בלתי שגרתיים אלה, בתקופה זו הניכרת באי־סדר ובבלבול: בימים טרופים אלה עלינו להתאזר במידה גדושה של סבלנות ובאורך רוח; בִּדְמִי יָמָיו – בצעירותו, בעודנו צעיר, באמצע חייו: בדמי ימיה הלכה לעולמה, והיא בת עשׂרים שנה בלבד; אָמַרְתִּי בִּדְמִי יָמַי אֵלֵכָה בְּשַׁעֲרֵי שְׁאוֹל; ביום מן הימים – אֵי פעם, בזמן לא ידוע, באחד הימים, פעם אחת: אולי ביום מן הימים ניפגש, ונקים חֶברת הֶזנק שלא חלמו עליה חכמי הטכנולוגי העילית; בחצי ימיו – באמצע שנותיו: באה עליו מחלה ממארת ומת בחצי ימיו; חזון אחרית הימים – תקווה או משאלה שאין כמעט סיכוי כי יתגשמו אי־פעם: התיאור הזה אולי נשמע כחזון אחרית הימים, אך הטכנולוגיה הדרושה לכך כבר קיימת; אחרית הימים – ימות המשיח, כינוי לעתיד הרחוק מאוד: 'את הכסף הזה כבר לא נראה עד אחרית הימים', אמר אבי בטון פסימי;

לְקֵץ הַיָּמִים – באחרית הימים, לעתיד לבוא: במותר נקנה פיסת קרקע לקץ הימים; צעיר לימים, עול ימים – צעיר, חסר ניסיון, שאינו בוגר: כל שופט, בין שהוא עול ימים על כס השיפוט ובין ששׂערו הלבין על הכס, מוחזק כבר־סמכא ללא עוררין; תלמידות התיכון עוּלוֹת הימים השתלבו יפה בצה״ל; צעיר אתה לימים, ואני קשיש; הֶאֱרִיךְ יָמִים – חי שנים רבות, הגיע לזקנה ולשׂיבה: עמול ועשׂה טוב למען יאריכון ימיך על האדמה; הילד שׂמח שסבו וסבתו מאריכים ימים; חצות היום – אמצע היום, השעה שתים עשׂרה בצוהריים: בחצות היום הגיעה השיירה אל העיר, והשמש להטה בשמיים; יְמוֹת החול – ששת ימי המעשה, ימי העבודה (להבדיל מימי שבת או חג): בימות החול אני טרוד מאוד בעבודה, ולרוב אין שעתי פנויה לבילויים; קדוּמים – ימי הקדם, הימים שעברו: הוד קדומים חופף על היצירה הזאת; ימים – זמן, תקופה: בימים קשים אלה עלינו להצטמצם בהוצאות; בימי, בימיו – בתקופתו, בשנותיו: בימי אחשוורוש היה טוב ליהודים; יום תרועה – כינויו בתפילה של ראש השנה, על שום מצוות התקיעה בשופר הנוהגת בו; כֶּסֶה – הזמן שהירח ׳מכוסה׳, שאינו נראה, ראש חודש; בֵּין כֶּסֶה לֶעָשׂוֹר – הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, בעשׂרת ימי תשובה; לא יצא היום – לא העריב היום; מיצוי היום – סיום היום, ביאת היום לסופו: עם מיצוי יום העבודה, שבתי לביתי לפת ערבית; רפתה החמה וירד היום; תש כוחה של חמה וירד היום, חשכה הארץ, פנה היום ונטו צללי ערב, העריב היום – בא הֶערב, החשיך, ירד היום: העריב היום והגיעה שעת תפילת ערבית; בַּעֲרוֹב היום – בסוף היום, עם רדת הערב, כשהיום מתקרב אל קיצו: בערוב היום שבתי לביתי לאחר עמל ויזע במטע הבננות; בָּא בַּיָּמִים – זקן מאוד, קשיש: בבית האבות פגשתי שני מבוגרים שהם באים בימים, אך משׂחקים שח טוב ממני; מִבְּעוֹד יום – בטרם יֵרד היום, לפני בוא הלילה: את שולחן השבת מזדרזת אימי ועורכת מבעוד יום; היום עודנו ומחר איננו – חיי האדם קצרים וחולפים; מהלך יום – מרחק ממוצע שאפשר לעבור ביום אחד בהליכה רגילה (בין 20 ל־30 ק״מ): מביתי למטרופולין הגעתי במהלך יום אחד; בִּן יום – ביום אחד ≠ בִּן לילה; מן היום ההוּא וָהָלְאָה – מאותו היום וְאֵילך, מאז ולהבא; בא יומו, יבוא יומו – יגיע זמן עונשו, יבוא הזמן שבו יצטרך לתת את הדין על מעשׂיו, יגיע הזמן שבו יקבל כגמולו: הפעם יצא מן העניין בשלום אבל עוד יבוא יומו; כלת היום, חתן היום – מי שלכבודו נערכת מסיבה, חגיגה, כגון חתן בר המצווה, חתן היובל; גיבורת היום, גיבור היום – מי שהצטיין במשהו והוא משמש נושׂא עיקרי לשׂיחת היום: הילד שגילה את החפץ החשוד הפך לגיבור היום באמצעי התקשורת; היפוך הקיץ – השעה ביום 21 ביוני, שבה נראית השמש במרחק הרב ביותר צפונית לקו המשווה: בתצפות מחצי הכדור הצפוני עוברת השמש במסלולה הארוך ביותר בשמיים, ולפיכך זהו היום הארוך בשנה; היפוך החורף – השעה ביום 21 בדצמבר, שבה נראית השמש במרחק הרב ביותר מדרום לקו המשווה: בתצפות מחצי הכדור הצפוני עוברת השמש במסלולה הקצר ביותר בשמיים, ולפיכך זהו היום הקצר בשנה; בן יומו – שנולד ברביום: אי־אפשר שרעיון בן יומו יעצור כוח לכבוש לו דרך בעולם העשׂייה; בו ביום – באותו היום עצמו: משזכה בפרס בפיס, בו ביום בזבז את כל כספי הזכייה במשׂחקי מזל; יום גנוּסְיָא – 1. יום חג, יום הולדת של מלך; 2. [בהשאלה] פגרה, יום חופשה; בִּזְמַן מן הזמַנים – באחד הימים, אי־פעם, פעם אחת: ייתכן שיבוא שלום בזמן מן הזמנים; צֵאת הכּוֹכָבים – תחילת הלילה כשאור הכוכבים מתחיל להיראות: היו שנים שעבדנו מעלות השחר עד צאת הכוכבים; יום גדול – יום שבו מתרחש אירוע חשוב ומרגש: כשהייתי בן 8 היה יום גדול בחיי, עלה בידי לרכוב על אופַניים; עוד היום גדול – יש זמן, ואין צורך למהר; יום אבוד – יום של טרדות חסרות עניין ותועלת; כָּעֵת מָחָר – מחר בשעה זו: יש מחר שהוא כעת מחר, ויש מחר אחר מחר; אף שכעת השמש זורחת, כעת מחר ירד כאן מבול; יום־יום – בעקיבות, מדי יום ביומו; יום נָקָם וְשִׁלֵּם – אירוע עתידי שבו ייענשו החוטאים והעבריינים על מעשׂיהם הרעים; יום שַׁבָּתוֹן – יום שמכריזים בו רשמית שאין לעבוד בו: יום בחירות או יום העצמאות הוא יום שבתון; יום עֶבְרָה – יום כעס, זעם ופורענות: האויב כשהוא מתמלא עברה, נוטל קרדום והורג ומכלה את יישובינו; יום יום ושעה שעה – ברצף שאינו פוסק: מתנדבי המועדון שנמצאים בו יום יום ושעה שעה וכל האחרים שזה ביתם השני, טוענים כי הם מאושרים, ואם הם מאושרים כולם זוכים; יום כלולותיו, יום שִׂמְחַת לִיבּוֹ – יום חתונתו; יום הזיכָּרון – יום השנה לפטירתו של מישהו, יום בשנה המוקדש לזכרו של נפטר או לזכרם של חללי מלחמה וכד׳: יום הזיכרון של חותנתי בעשׂרה בטבת; יום הזיכרון לחללי מערכות ישׂראל יקדם השנה; יום הַשָּׁנָה – יום הזיכרון לְמאורע במלאות שנה או כמה שנים להתרחשוּתו: ביום השנה נעלה לקברו של המנוח; ארבעה עשׂר באוקטובר הוא יום השנה לעלייתו ארצה; פָּנָה היום – חלף ועבר היום, ירד היום, התקרב הערב; נָטָה היום – היום התחיל לערוב, התחיל הערב: נטה היום ותש כוחה של חמה; ימים נוראים – ראש השנה, עשׂרת ימי תשובה ויום הכיפורים; לא יצא היום – לא העריב היום; מן היום ההוּא וָהָלְאָה – מאותו יום וְאֵילך, מאז, ולהבא; ימות הצינה – ימי החורף הקרים; ביום מן הימים, בְּמוקדם או בְּמאוחר – במועד לא־ידוע, אי פעם, באחד הימים, בזמן כלשהו, ביום מן הימים, בסופו של דבר, פעם אחת: במוקדם או במאוחר תצטרך להתמודד עם הבעיה; ידעתי שבמוקדם או במאוחר תחזור אליי; דמדומי בוקר, דִמדוּמֵי שַׁחַר – אור השמיים לפנות בוקר בין החשֵׁכה לזריחה [גם: אור ראשון]: עבד מדמדומי הבוקר עד דמדומי הערב; יום פקודה – יום גורלי, יום גזֵרה, שעת מבחן: התאמנו היטב ליום פקודה ופתרנו קושיות בעוד מועד; יום שְׁטוּף שֶׁמֶשׁ –מקום מואר באור השמש ברוב שעות היום, המוצף אור וחום; הוא חולם על חופשה באי יווני שטוף שמש; יום קְטַנּוֹת – סתם יום, יום רגיל שלא נתחדשו בו מעשׂים גדולים, יום שלא אירע בו שום דבר מיוחד: אל תבוז ליום קטנות כי רק אחרי כן תעריך כמה מהנה היה סתם יום מימי המעשׂה; יום הפטירה – תאריך פטירתו של מישהו, יום הזיכרון השנתי למותו של אדם: נעלה לבית הקברות לאזכרה במלאות שנה ליום פטירתו של ידידנו; יום שובו אל אֵם כל חי, יום חֶדלו, יום הִיסָּפוּתוֹ, יום אֲסִיפָתוֹ – יום המיתה, יום הפטירה, יום הסתלקותו מן העולם: שאין אתה יודע איזה יום אסִיפתך; יום הרת עולם – כינוי ליום גורלי, ליום שמאורעות מכריעים מתרחשים בו, לרוב שליליים, העתידים להשפיע על מהלך ההיסטוריה, יום גורלי מכריע לגבי עתיד האומה, האנושות וכד׳: אין צורך להגיב על מועד פקיעת האולטימטום כאל יום הרת עולם; פועל יומי, שְׂכִיר יום – אדם שנשׂכר לעבוד יום אחד, עובד שמקבל שׂכר על בסיס יומי, כמִספר ימי עבודתו; יום סגריר – 1. יום גשום וקר, יום של סופת גשמים: נחתנו בלונדון ביום סגריר דולף ואפרורי, האופייניים לאקלים הבריטי; 2. כינוי לזמן עתידי של מצוקה, בעיקר של מצוקה כספית; כינוי לימי סכנה עתידיים: לְמוּד מחסור ועוני מימי ילדותו, הוא נהג להפריש מדי חודש ממשׂכורתו סכום מסוים, חיסכון ליום סגריר; יום חושֶׁךְ – יום רע: היום היה יום של חושך; יום חול, יום המעשׂה – כל אחד מימי השבוע, חוץ משבת: שלושה ימים מתוך ששת ימי המעשׂה אני טרוד בעבודתי; יום הדין – 1. יום המוות שעל האדם למסור בו דין וחשבון על מעשׂיו; 2. יום של הכרעה גורלית: כינוי לראש השנה וליום הכיפורים; יום בחירה – יום פַּגרה שעובד רשאי לבחור לעצמו מתוך רשימה של ימים מסוימים בשנה, כגון אחד במאי, צום גדליה; יום בשׂורה – יום שנתברך בידיעות משׂמחות: היום הזה יום בשׂורה הוא; מַה יום מיומַיים? – מה נשתנה היום הזה משאר הימים? מה החידוש: מה יום מיומיים שראית לסור למשׂרדי; בוקר לא־עבות – בוקר בהיר ולא מעונן; נכון כִּנְכוֹן היום – הדבר ברור ללא כל צל של ספק: אתה יכול לסמוך על דבריה הם נכונים כנכון היום; תזכה לשנים רבות – ברכה מקובלת לאדם ביום הולדתו או בחג אחר כיוצא בו; גיבור היום – מי שהצטיין במשהו והוא משמש נושׂא לשׂיחת רבים; מְריר יום, קְשַׁת יום, קְשֵׁה יום – מר נפש, ממורמר, מדוּכָּא, מסכן, אומלל, שמתפרנס בדוחק: בבית התמחוי ישבו קשי יום ומרירי חיים; אל תהתל מרירי יום ואל תקלסם כי אין ליבם פנוי להבליך; שֶׁבַע, שֶׁבַע ביום – פעמים רבות, לרוב: שבע ביום היללתיך; שֶׁבַע ביום יפקוד את קברה; היום קצר והמלאכה מרובה – יש לעבוד במרץ כדי להגביר או להשלים את העבודה; בכל יום ובכל שעה – בל זמן ועידן, תמיד; מִנִּי אז – מאותו יום ואילך; שַׁלַּח לחמך על פני מים כי ברוב הימים תמצאנו – הענק לזולת מטובך גם לאדם שאינך מכיר כי יבוא יום שתבוא על שׂכרך; יְמוֹת הגשמים – תקופת השנה שבה יורדים רוב הגשמים, לרוב כסלו-אדר: אם אין אדם זורע בימות החמה, מה יאכל בימות הגשמים; מה יֵלֵד יום – מה חדש יביא עימו יום המחר, מה יקרה בעתיד: אַל תתכנן תוכניות לעוד חומש כי אינך יודע מה ילד יום; ימים יגידו ושנים יספרו – עם הזמן יתברר הדבר, העתיד יוכיח אם כך הדבר, ברבות הימים ייוודע הדבר לאמיתו: ימים יגידו אם אנו עומדים עתה בפתחו של עידן חדש לשלום; של שאר ימות השנה – רגיל, מצוי, שאין כל דבר יוצא מן הכלל: פלוני הוא חייל צנוע ופשוט, חייל של שאר ימות השנה; שׂיחת היום – עניין העומד על הפרק, נושׂא בעל תוכן שערורייתי שמרבים לדבר בו ביום מסוים, פרשה המעוררת את התעניינות הציבור, עניין המסעיר את דעת הקהל בתקופה מסוימת: מעצרם של זוג האומנים הידוע בחשד לסחר בסמים היה לשׂיחת היום; אין שלטון ביום המוות – הכול שווים בפני המוות, אין אדם שיוכל להתגבר על המוות; יום שנכפל בו ׳כי טוב׳, יום שהוכפל בו ׳כי טוב׳ – יום שלישי; יום שכולו טוב – כינוי לאחרית הימים, לעולם שכולו עונג רוחני נצחי; יום שכולו שבת – כינוי לעולם הבא, לאחרית הימים, לעולם שכולו עונג רוחני נצחי; היום השווה – היום שבו השמש חוצה את המשווה השמימי במסלולה המדומה: ביום זה שווים אורך היום ואורך הלילה על פני כדור הארץ; היום השווה באביב חל בערך ב־21 במרס, ובסתיו – ב־23 בספטמבר; בכמה בחודש – באיזה יום לחודש; בר־בֵּי־רב דחד יומא – תלמיד של יום אחד, כלומר מי שבתחילת לימודיו, טירון, דרדק, פֶּרח; ארוחת תמיד – ארוחה קבועה מדי יום ביומו; ראשית היום, רביעית היום – הבוקר; לפנות בוקר – לפני הבוקר; מאה ימי חסד – מאה הימים הראשונים שבהם נמנעים מלמתוח ביקורת או מלתקוף תפקודם של אדם או גוף ציבורי (בעיקר

ממשלתי) ומתנהגים אליהם בפרק זמן זה במידה של 'חסד'; מרוץ הימים, **ברבות הימים** – עם הזמן, במרוצת הימים: ברבות הימים שונה שמו של יעקב אבינו ל'ישׂראל'; **הוציא ימיו** – בזבז ימיו: במקום לקבל עליו את עול הפרנסה הוציא ימיו ושנותיו בבית הקהווה ובשמיעת רדיו; **בילה ימיו, בילה את זמנו, בילה זמנו** – הוציא את זמנו, כילה ימיו, בזבז את חייו: הרודן האסור בילה את ימיו האחרונים עלי אדמות בגננות, בהאכלת ציפורים ובכתיבת שירה; מהיום ההוא והלאה, מִשָּׁם והלאה – מאותו זמן ואילך; יְמוֹת עולם, יְמֵי קֶדֶם – הימים הקדומים, העבר הרחוק: מאז ימי קדם נחלקו החוקרים בדעותיהם בדבר מוצא האטרוסקית; פרי זה מוכר בארץ עוד מימות עולם; בעבר, מימי קדם, בימים ההם, מִקֶּדֶם – מימים קדומים, מלפנים; מדי יום ביומו – בכל יום בקביעות, מדי יום ביום: הם מעסיקים עוזר בית מדי יום ביומו לכמה שעות; מימים ימימה – 1. זה זמן רב, משכבר הימים: אנחנו מכירים מימים ימימה, למדנו יחד בגן הילדים; 2. [בלשון המקרא] מדי שנה בשנה, פעם אחת בשנה, בתאריך קבוע; ימים קדמונים – הזמן הקדום, הימים שהיו לפנים: חדש ימינו כקדם; מִינִי אז – מאותו יום ואילך; מִינִי עַד מאז ומעולם, מימים קדומים ביותר; מאז ומעולם – מימים קדומים ביותר; **במלאת הימים, מקץ ימים (שנים), מלאו ימיו** – הגיעה שעתו, הושלמה מכסת זמנו, הגיע זמנו למות, ללדת וכו': משמלאו ימי עבודתי, יצאתי לגמלאות; לעת זקנה אני חשה שקמעה קמעה מתמלאים ימינו, וקִיצֵנו קרב ובא; תמול שלשום – הימים שעברו, בעבר הקרוב; **מים רבים זרמו מאז בירדן** – עברו ימים רבים, ארכו הימים; **הקיפו הימים** – עברה התקופה של: הקיפו ימי מכונת הכתיבה והטלפון הציבורי; ימי העמידה, גיל העמידה – כינוי לגילו של האדם שבין השנים 40 ל־60: מְנַהל סניף הבנק שלנו הוא גבר בגיל העמידה, מקריח וממושקף; **גיל התבונה** – כינוי לגיל שבו אדם אינו שוגה עוד במשוגות נעורים ונעשׂה מתון ומיושב בדעתו; גיל העמידה; יְמֵי חוֹרְפּוֹ – 1. ימי עלומיו של אדם, צעירותו, ימי נעוריו: בימי חורפי שמעתי מפי הזקנים סיפורים מרתקים; 2. [בימינו גם בהיפוך משמעות] ימי זִקנתו, בערוב ימיו; **ימים טרופים** – זמנים קשים, ימי סכנה, שעת חירום; **עשׂה את רוב ימיו** – שהה, חי, בילה את ימיו: היא נולדה בירושלים ושם עשׂתה את רוב ימיה; אריכות ימים, אורֶך יָמים – חיים ארוכים, למשך זמן רב: הזקן זכה לאורך ימים; מי ייתן שתזכו לאורך ימים מתוך בריאות ואושר; **יְמֵי הֶבלוֹ** – כינוי פסימי לחיי אדם שהם דבר אפסי שאין בהם ממש: למרות הרעות הרבות שראיתי בימי הבלי, חִינו וקסמו של הטבע, האהבה והרעות בין בני האדם, המוזיקה והמדע הם נכס צאן ברזל של קיומנו; יום אבל לאומי – יום אבל רשמי שחל מדי שנה כחוק (כגון יום השואה, יום הזיכרון ליצחק רבין), או הממשלה מכריזה באופן חד־פעמי מחמת אסון כבד או פטירתו של מנהיג; יום המעשׂה – יום חול, כל אחד משׁשת ימי השבוע, חוץ משבת: בימי המעשׂה יש עליי עול של פרנסה; יְמֵי חֶלדוֹ – חיי אדם על פני האדמה, העולם החולף; **קְצר ימים** – שחי זמן קצר: אדם ילוד אישה, קצר ימים ושְׂבַע רוגז; אחרית הימים – הימים שלעתיד לבוא, העתיד הרחוק: אני מקווה שבאחרית הימים יכתתו את החרבות ולא יהיו עוד מלחמות; 24/7 < מסביב לשעון < **בכל שעות היממה, יוֹמָם וָלַיְלָה** – תמיד, כל הזמן: הגיתי יומם ולילה בלשוננו כדי שתהיה תורתה מחודדת בפי ונהירה לי כשבילי כף ידי; היא ישבה ליד מיטת חוליו יומם ולילה; כְּעֵת מָחָר – מחר בשעה זו: יש מחר שהוא כעת מחר, ויש מחר שלאחר מחר; אף שכעת השמש זורחת, כעת מחר ירד כאן מבול; כעת מחר השלישית – מוחרתיים בזמן הזה, כעבור 48 שעות; הדברים נכונים היום כבזמן אמירתם; יום נכנס ויום יוצא, אך אין נחת ואין מרפא; העריב היום, החשיך עליי היום; הלילה היה לנו למשמר, והיום למלאכה; כבר יצא רוב היום ורפתה החמה; אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום; אָכוֹל וְשָׁתֹה כי מחר נמות; **יום הולך אחר רעהו, אך אין אחד דומה למשנהו**; **זמן המלאכה מהנץ החמה עד צאת הכוכבים**; עָמַל מֵעלות השחר עד צאת הכוכבים; **כל אותו היום לא זזה אותה שאלה מליבו**; **שְׁאַל נא לימים ראשונים**; לא ביום אחד ולא בשני ימים אחד אלא בהדרגה; **יום ללא צחוק הוא יום מבוזבז** [צ'פלין]; באותם הימים היו הבריות יפים זה לזה ועוזרים זה לזה; הדברים נכונים היום כבזמן אמירתם; הוציא ימיו ושנותיו בבית הקהווה ובשמיעת רדיו; **מי שזמנו בהול**; **לא היו ימים מרובים עד ששתילים ששתלתי נעשׂו אילנות בעלי ענפים**; **מיום שעמדתי על דעתי נוהג אני**; **כילה את ימיו**; **לא היו ימים מרובים עד ש־**; פינה ימיו לבטלה; **דרך המעשׂים היא אדם עושׂה היום דבר ומחר דבר, ולימים הם מצטרפים למעשׂה גדול**; אין חן כחינה של כלה ביום חופתה, ואין שׂמחה כשׂמחת חתן על כלה; מה היום משאר הימים? מה נשתנה היום הזה מכל הימים; **אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, וביום סוֹפה יִזנחוך**; מה אהבתי תורתך, כל היום היא שׂיחתי; **הריני שונה שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר, עד שאני שונה את כל התורה כולה**; מה המים יורדים טיפין־טיפין ונעשׂים נחלים נחלים, כך תורה **אדם לומד שתי הלכות היום ושתים למחר עד שנעשׂה כנחל נובע**; רצה לקמט את הימים עד שיבוא יום פלוני; **מה היום משאר הימים? היום פנה והלך**; **יום רודף יום, ושבוע רודף שבוע, והשנה תמה**; יום רודף יום – והשבוע נגמר; **זה היום שקיוויתי לו**; אין לך יום שאין לומדים בו דבר חדש, אך בשלהי ימינו חשים דלי דעת; חכו נא עד הלילה קודם שתאמרו שהיום היה יום יפה; היום הוא תלמידו של אתמול; עָשָׂה את הימים ימי משתה ושׂמחה; **מיום שעמדתי על דעתי לא מצאתי לגוף טוב מ־**; מיום שעמד על דעתו נהג . . .; היום קצר, והמלאכה מרובה; מה יקר ערך יותר מהיום הזה? היום הוא תלמידו של אתמול; אם יש יום שלא למדת דבר חדש – מה ערכו? < בוקר! זמן! זִקנה! לילה! ערב!

יושר!

יושר. יְשָׁרָה, **יוֹשֶׁר** – תכונות של אדם שיש בהן כֵּנוּת, הגינות, תום, אמיתיות, ושאין בהן הטיה, העדפה, עקמומיות וכד': יש להקפיד על יושר ועל טוהר המידות במערכת הבחירות: בזכות אמנותו הגדולה וִישַׁרַת הצעתו האמין גם בכוח דבריו; **יושר לב** – כנות, הגינות, תום, תכונתו של אדם ישר לב: שופט זה ידוע בהגינותו וביושר ליבו; ביושר – בכנות, בהגינות, בלי מרמה: עשׂיתי הכול ביושר ובתום לב; יִשׁרַת לֵב, יְשַׁר לֵב – צדיק, תמים, אדם הגון וישר: הכול סמכו על יושרת ליבו; (integrity) אינטגריטי < **יוֹשרָה** – תכונות של עקיבות מוסרית, כנות ואמיתות עם עצמך ועם אחרים; יושר, כֵּנוּת ודבקות בעקרונות מוסר והאתיקה, הגינות ונאמנות חסרת פשרות לעקרונות; רמה ערכית גבוהה ללא רבב: במהלך מסע הבחירות שלו הטיל המועמד לנשׂיאות ספק ביושרת יריבו; **גילוי נאות** – חובת חשׂיפה של מידע בנושׂא מסוים, המוטלת על אדם או על גוף ארגוני, כאשר מידע זה עשׂוי להשפיע על אחד הצדדים בפעילות הדדית כלשהי [כגון במערכת יחסים בין לקוח לנותן שירות, בין איש ציבור לבוחריו, בין עיתונאי לקוראיו]: תקנת הגילוי הנאות מחייבת את סוכני הנסיעות להביא לידיעת הלקוח את כל הפרטים הכלולים בחבילת התיור; **שׂיחק בִּקלָפִים גלוּיִים** – נשׂא ונתן ביושר ובכנות, ללא כל כוונות ומזימות נסתרות; **מַעגְּלֵי יושר** – אורח חיים של יושר, צדק והגינות: יש להדריך את החיילים במעגלי יושר ובדרכי נועם; **טהור** – 1. צדיק, נקי כפיים, ישר: ילדי גן אלה הם זכים וטהורי לב כזוהר הרקיע; 2. שאין בו תערובת של דבר אחר, שאין בו יסוד זר: החלטת המנַהל התקבלה מסיבות חינוכיות טהורות, ולא משיקולים זרים; 3. צלול, צח, זך: משורר מתאר בשירו יום אביבי נאה, ושמיים טהורים ללא עננים כלל; טְהור לב – תמים וישר ונאמן וגלוי במחשבותיו; **נִיקְיוֹן כפיים** – תכונה של בעל דין שפעל בצורה אתית או בתום לב בנוגע לתביעה, ולא – לא יזכה בתביעה ולא ייתן לו בית המשפט סעד שוויוני; טְהור ידיים – נקי כפיים, עושׂה ביושר ובתמים; טְהור עיניים – השואף לראות רק יושר וצדק, שאינו יכול לראות עוול ולשתוק: כל טהור עיניים רואה כמה עוול נעשׂה לעולי אתיופיה; אוֹמנות טהורה – אומנות צרופה, אומנות לשמה שאין בה מניעים חומריים; טוהר המידות – יושר, ניקיון כפיים, התנהגות מוסרית: מי שעוצמה כזו מופקדת בידיו, אסור שיימצא דופי בטוהר מידותיו; תעוּדת יוֹשֶׁר – אישור רשמי הניתן לאדם המתעתד לצאת לחוץ לארץ או בשליחות מסוימת, לעדות כי אין כל טְעָנות ותביעות נגדו מצד המשטרה או שלטונות המדינה: בין הדרישות למשׂרה רגישה זאת יש צורך בהצגת תעודת יושר; בלא לב ולב – ביושר ובכנות; יושר אינטלקטואלי – התנהגות הוגנת ומדויקת וחסרת פניות בנוגע לנושׂאים שעל הפרק: עברו היה ללא רבב, והוא היה בעל יושר לב אינטלקטואלי ואומץ לב אזרחי; **התהלך במישרים** – התהלך ביושר, התנהג ביושר ובתמים; מליץ יושר – סנֵגור, מי שטוען לזכותו וליושרו של מישהו; אַהבה מקַלקֶלֶת את השוּרה – אהבה אינה מאפשרת ראייה עניינית והיא עלולה להטות את האדם מדרך היושר והצדק המוחלט, האהבה מעבירה אדם על דעתו: אין האֵם יכולה לדון בענייני בנה כי האהבה מקלקלת את השורה; הוא היה אדם כשר וישר ללא מירכאות, אבי היושר; **אין עושר בלי שׂכל ויושר**

ישר. **יָשַׁר בעיניו** – נראה לו, הסכים לכך, מה שטוב ורצוי לו: דרכי המפלגה לא ישרו בעיניי; איש הישר בעיניו יעשׂה – מצב של אנרכייה, ללא שלטון מרכזי, שבו כל אדם עושׂה ככל העולה על רוחו; **שׂכל יָשָׁר, הַשׂכל הַיָשָׁר** – ההיגיון הפשוט של האדם, החשיבה התַקינה, ההיגיון הבסיסי המקובל: הוא בחור נבון, אני סומך עליו ועל שׂכלו הישר; יישור ההדורים, יישר את ההדורים – 1. סילק את הקשיים ואת המכשולים שבדרך; 2. חיסל חיכוכים וסתירות: יישרתי את ההדורים בין שני החברים שרבו; **חֲסַר פְּניות** – הוגן ומאוזן, אובייקטיבי, לא חד־צדדי, לא משוחד: יש מקום לצפות לכך ששופט יהיה חסר פניות; **נקי דעת** – עדין, בעל מידות טובות, מיושב בדעתו: נקיי הדעת בירושלים לא היו מסובים בסעודה אלא אם כן היו יודעים מי מֵסֵב עימהם; יְשַׁר דֶרֶךְ, תְמים דֶרֶךְ – צדיק ותמים: אשרי תמימי דרך שהם היהודים היפים הנזהרים בנימוסיהם; חסיד אומות העולם, מחסידֵי אומות העוֹלָם – כינוי הוקרה לגויים שחֵירפו נפשם למען הצלת יהודים מידי הנאצים: חסידי אומות העולם הצילו יהודים רבים בתקופת השואה; בר לב, בר לבב – אדם ישר־דרך ומוסרי, צדיק ותמים: ייאמר לזכותם שהיו **ברי לב**, והיא – נקיית כפיים

וברת לב; תוכו כברו, כליבו כן פיו, כפיו כן ליבו, פיו וליבו שווים – הוא דובר אמת, הוא אומר בְּדִיוּק מה שהוא חושב: בעניין זה אני יודע שפיו וליבו שווים, ואכן, הוא מתכוון לעזור לנו; לרוב איש ישר הוא, אך הפעם אין תוכו כברו; עוֹלָם שֶׁל הֶפְקֵר – חיים בלי משטר, שבהם כל איש הישר בעיניו יעשׂה, אין דין ואין דיין: אף שיֵצֶר לב האדם רע מנעוריו, אני מקווה שתכלית הבריאה הפוכה ממה שרואים תדיר, היינו החושך לא יכסה ארץ, ולא נחיה בעולם של הפקר, שבו הרוע ומעשׂי בני העוולה גוברים; עִייֵל פיל בקוף המחט – העלה סברות נטולות יסוד, ניסה לעשׂות את הבלתי אפשרי, הצליח לשכנע בניגוד לשׂכל הישר על ידי תכסיס; הַתרת הרצועה, הותרה הרצועה – המשמעת נתרופפה או חדלה להתקיים, מותר לכל אחד לעשׂות ככל העולה על רוחו, הכול הפקר, בוטלו כל הסייגים, איש הישר בעיניו יעשׂה: משבא מנהל חדש, יש תחושה כי הותרה הרצועה, וכל אחד רשאי לעשׂות כטוב בעיניו; תמימות לב– יושר, תום; תמים לֵב – ישר, מתנהג בכנות: הוא בחר בה כי היא יפת מראה ותמימת לב; טלית שכולה תכלת – [באירוניה] כינוי לאדם או לדבר טהור בתכלית, שהוא ללא פגם כלשהו; אָדָם כָּשֵׁר וְיָשָׁר – אדם טוב ומתאים מכל הבחינות; ניקיון כפיים, נקי כפיים – אדם ישר ונאמן, הגון, שאינו מושחת: במשׂרות הממשלה יש להשגיח בשבע עיניים שבעלי התפקידים יהיו נקיי כפיים; יהודי יָפֶה – כינוי ליהודי חסיד וישר דרך: קיבלתי המלצה הואיל ובעיני הממונים הייתי יהודי יפה; דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ – מצב של חופש פעולה, רווחה, הֵיעדר מכשולים ועיכובים [רוֵוח כך : עלה על דרך המלך], הדרך הסלולה הראויה והפשוטה: חֶברת הֶזנק יצאה לדרך חדשה שהיא דרך המלך להשׂגת המטרה; תפס את השור בקרניו, אחז את השור בקרניו – ניגש לעיקר העניין, לא הלך סחור סחור: כבר בתחילת החקירה הוא אחז את השור בקרניו ואיתר מייד את שורש הבעיה; בּוֹנָה פִידֶה < bona fide < בְּתוֹם לֵב – בכנות, בלא שום כוונה רעה, בתמימות, באמת ובתמים, ביושר לב: בתום לבבך עשׂיתי זאת; העדיף את האמת האינטלקטואלית על חצאי האמת; הלך בתום לב וביושר; הצדק, הכרת הטובה, הצניעות, היושר, החמלה ושאר חוקי הטבע – טובים הם לכול

אורחות עקלקלות. אורחות עקלקלות – דרכים לא מוסריות, לא ראויות או לא חוקיות: וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת; בני נמנע מסמים ולא מתהלך בשבילים עקומים ועקולים; שִׁפלוּת הנפש – נַוולוּת, חוסר יושר: כל מחשבותיהם הן שפלות הנפש ותועלת פרטית; דרך עקלקלה, דרך עֲקַלְקֶלֶת, דרך עקלקלות, בדרכים עקלקלות – 1. בדרכים עוקפות, לא בדרך המלך: בשל המחסומים נאלצנו להגיע למקום בדרכים עקלקלות, דרך גבעות ושבילי עפר; 2. בעורמה, בתחבולות, תוך שימוש באמצעים לא כשרים: טוענים נגדו שאת הונו עשׂה בדרכים עקלקלות; המבקר קבע שמימון הבחירות הגיע למפלגה בדרכים עקלקלות; עֲקַלְקַלָּה, עֲקַלְקַל – המבוסס על שימוש בתחבולות, שאינו דרך הישר, שיש בו הערמה: אנו חושדים כי רישיון הבנייה הושׂג בדרכים עקלקלות; בדרכים עקלקלות – בדרכים עוקפות, לא בדרך המלך: בשל המחסומים נאלצנו להגיע למקום בדרכים עקלקלות, דרך גבעות ושבילי עפר; 2. בעורמה, בתחבולות אגב שימוש באמצעים לא כשרים; אָנַרְכִיָּה – הֵיעדר שלטון וחוק, אי־סדר חברתי במדינה, הנגרמים ממלחמה, מאסון טבע, מהיחלשות השלטון העיקרי או המקומי או מנפילתו, היא ניכרת באי־סדר, בתוהו ובוהו ואיש הישר בעיניו יעשׂה וכיו״ב; נִפְתָּלוּת, נִפְתָּל – מתפתל, עקלקל: בלי הנווטן הייתי מסתבך לנהוג ברחובותיה הנפתלים של שכונת התימנים; הטכנולוגיה העילית על כל עיקומיה ונפתלותיה התפתחה יפה בזכות כמה משוגעים לדבר; בַּעֲקִיפִין – 1. באופן עקיף, באופן בלתי ישיר, באמצעות מתווך: שמעתי על המסיבה בעקיפין, מחבר של חברה של המארגן; המחסור בדלק השפיע בעקיפין על מחירי מוצרים רבים; 2. בצורה לא ישירה, לא גלויה, סחור־סחור: כדי שלא להתבטא בחריפות הבעתי את התנגדותי בעקיפין; עיקום, עיקם – עיוות, סילף או שיבש משהו: פירוש החוק בדרך זו אין בו כדי לעקם את לשונו של החוק; עֲקמוּמִי, עֲקמוּמִיוּת – עיקום קל, מצבו של העקום: אין לך דרך שאין בה עקמומיות; עַקְמָנוּת, עַקְמָנִי, עַקְמָן – מי שמעקם את הדרך הישרה, הנוהג לא ביושר: איני אוהב לא עקמנים ולא פתלתלנים; סְחוֹר סְחוֹר – בעקיפין, לא באופן ישיר, לא בצורה גלויה: מצאנו עצמנו סובבים סחור סחור במעגל ללא מוצא; במקום ללכת סחור סחור העדפתי לומר לו גלויות שהוא אינו מתאים לתפקיד; מְסָבִיב לנקודה – שלא לגופו של עניין, סחור סחור, סביב סביב: במקום להסתובב מסביב לנקודה אמור מה בְּדִיּוּק אתה רוצה; מְפוּקְפָּק – אין לסמוך עליו, שאינו מהימן, שאי־אפשר לתת בו אמון, לא ישר, לא הגון: תתרחק מהטיפוס המפוקפק הזה כי רק צרות יהיו לך ממנו; הוא הסתבך בעסקים מפוקפקים והמשטרה תפסה אותו; מְלוּכסָן – אלכסוני, נטוי, שאינו בקו ישר: החיילים הציבו את רוביהם במלוכסן; עוֹקְמָן, עוֹקְמָנִי – עקום, מעוקם, שאינו ישר: יש דרך עוקמנית, ויש אדם עוקמני: אף שהיה עוקמן באופיו, ביכר את כביש הסרגל לעפולה על דרך עקלתון אחרת; אישיות מפוקפקת – אדם שיש ספקות בדבר מהימנותו, יושרו, כנותו או הגינותו, אדם שאין לבטוח בו או לתת אמון ואינו עומד מעל לכל חשד; נִפְלָץ – מעורר פלצות, מעוּוָת: ראי עקום ונעווה של יהודי נפלץ מציץ אלינו; מְעוּוָּת – 1. מסולף, שמשמעו שונה: ציטטו אותו בעיתון בצורה מעוותת, והוא תבע מהעיתונאי התנצלות; 2. מעוקם, שצורתו עוותה או התעוותה כך שהוא נראה מוזר, לא ברור וכד׳: פני הפסל מעוותים במכוון; 3. דבר מה מקולקל, קלקול: עד מחר עליך לתקן את המעוות; בראי עקום – תיאור או דרך הצגה של דברים באופן מסולף ובצורה מעוּוֶתת, תמונה מסורסת ומגוחכת של דבר: התוכנית הסטירית הציגה את אירועי השבוע בראי עקום כדי שנעמוד בנקל על נפתלות הממשלה ועל מעשׂיה המושחתים; מעוקל – מְעוּוָּת, מסולף, שאינו ישר: מדובר באדם שפועל ידיו והגיגי ליבו מעוותים, ודבריו מעוקלים; עֲקַלָּתוֹן – 1. דרך עקלקלה, בעקיפין, לא בדרך ישרה: אל תלך בעקלתון, גש ישר לעניין; 2. [בתחבורה] אחד מעיקולי דרך נחשון, המורכב מכמה קשתות ועיקולים; דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן – דרך לא ישרה, עקיפין: כל דרך מן הצד דרך עקלתון היא; תמיד הוא מוצא דרך עקלתון המאריכה את זמן הגעתו למטרה; מוח עקום, שׂכל עקום – היגיון מסולף, תפיסת דברים שלא כהווייתם, אלא בצורה מסורסת: כל דבר מתפרש בשׂכלו העקום בצורה עקומה ובלתי מקובלת; מִקְרֶה בִּלְתִּי טָהוֹר – מאורע חשוד, מעשׂה המעורר חשדות וספקות בהגינותו וביושר של עושׂהו; צביעות, התחסדות, אחד בפה ואחד בלב, מן השׂפה ולחוץ, אין פיו וליבו שווים – אינו דובר אמת, אינו אומר את אשר הוא באמת חושב: בעניין זה אני יודע שאין פיו וליבו שווים, ואכן, הוא אינו מתכוון לעזור לנו; דֶּרֶךְ חַתְחַתִּים – דֶּרֶך זרועה מכשולים: טלטלנו את גופנו בדרך חתחתים עתירת בורות ומהמורות כדי לראות מפל עלוב; שרירוּת לֵב – 1. מימוש עוצמה או כוח שלטון תוך הפגנת עריצות ואי־התחשבות בחוק, בצדק או בזולת: אזרחים מתלוננים על שרירות ליבם של פקידי העירייה ועל יחסם המזלזל; 2. התנהגות או החלטה המבוססת על גחמות ועל רצונות, ולא על שיקול דעת, על נימוק הגיוני, על עיקרון וכד׳: מדובר במענק ממשלתי שנקבע בחוק, ולא במתנה שקרוב או ידיד יכול לתת או שלא לתת בשרירות ליבו; אין דין ואין דיין, עולם של הפקר, איש הישר בעיניו יעשׂה, כל אחד עושׂה כראוּת עיניו, לפי ראות עיניו – כרצונו, לפי שיקולו, כפי שנראה לו,: אנו מעמידים מראש את פעולתנו בתנאים מוגבלים לפי ראות עינינו; כאדם העושׂה בתוך שלו – כמי שהדבר הוא קניינו הפרטי, והריהו רשאי לעשׂות בו כטוב בעיניו; אבד חסיד מן הארץ – אין איש ישר בחברה האנושית; המטרה מקדשת את האמצעים – כדי להשׂיג את המטרה, אפשר לנקוט גם דרכים לא ישרות; אין צדיק בארץ אשר יעשׂה טוב ולא יחטא; הנחנו דרכים עקלקלות ועלינו על דרך המלך

יחד! השתתפות! אחידות! פֵּרֵדה!

יחד. השתתפות. שותפות. יַחַד – זה עם זה, בצוותא, בְּמגוּדָד, בחבורה, חבורה אחת, בכפיפה אחת: מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד; בְּיַחַד – יחדיו, בצוותא: הלכנו ביחד למסיבה; עשו יד אחת, כתף אל כתף, איש אחד, כולנו כאחד, שכם אחד – יחד, בכוחות מאוחדים, בדעה ובהסכמה אחת, בכוחות משותפים: עלינו להירתם שכם אחד ולחלץ את התנועה ממצוקתה; שותָּפות, שותָּף – 1. מי שמשתתף עם אדם אחר או עם בני אדם אחרים במעשׂה, בפעילות או בבעלות על דבר מה: מטייל ותיק מעוניין בשותפה לטיול באמריקה הדרומית; 2. מי שמנהל עם אדם אחר או עם בני אדם אחרים עסק משותף למטרות רווח, חבר בשותפות: חנות הרהיטים הזאת היא בבעלותם של שני שותפים; שיתוף – תהליך שבו שני בני אדם או יותר עושׂים יחד להשׂגת מטרה אחת, מטרות משלימות או מטרות שונות זו מזו; שתי ישויות או יותר המפיקות יחד תועלת זו מפעולתה של זו והן תלויות זו בפעולתה של זו; שיתף – פעל יחד למען מטרה אחת או להשׂיג הישגים; אִפשר למישהו להיות בפעילות כלשהי; 2. התחלק עם מישהו ברגשות, במחשבות, בסודות וכד׳; עירב את הזולת בעניין מסוים; קוֹאוֹפֶּרָטִיבִי < שיתופי – 1. שנוטה לשתף פעולה, לסייע, לעזור או שמגלה נכונות כזאת: ההנהלה הייתה שיתופית מאוד ומסרה לידינו כל פיסת מידע שלדעתה הייתה עשׂויה להועיל לנו בחקירה; 2. שמבוסס על עקרון השיתופיות, על עקרון הבעלות המשותפת, האחריות ההדדית, הניהול המשותף, הזכויות השוות וכד׳: ׳מועצת הלול׳ היא ארגון שיתופי של כל מְגַדלי העופות בארץ; ׳השיתוף הצרכני׳ הוא רשת מרכולים השייכים לתנועה השיתופית של ההסתדרות; שיתוף פעולה – מצב או פעולות שנוקטים אנשים כדי לתאם מעשׂה ולהשׂיג מטרה משותפת לכולל או לאחד מהם: שיתוף פעולה הוא רכיב חשוב וראשון למיצוי מאמץ משותף [ההפך – אי־שיתוף פעולה]; קוֹנסוֹרצְיוּם < מַאֲגָד – התאגדות של מדינות, ארגונים, מפעלים, בנקים או בעלי הון אחדים כדי לאגום משאבים להשׂגת מטרה משותפת. המאגד מוקם לביצוע מיזם או עִסקה מסחרית גדולה, להקמת מפעל משותף וכד׳: הודות להשקעה הגדולה של המאגד שהוקם למיזם, פיענחו החוקרים את הגנום האנושי; המאגד כולל כמה מקבלני הבניין הגדולים בארץ; קוֹמוּנָה < מִשתָּף – 1. צורת מגורים או אורח חיים של שיתוף, ובו

חיים קבוצת בני אדם או משפחות תחת קורת גג אחת, והם מתחלקים ביניהם ברכוש ובעבודה: לפנים ביכרו חיי מְשתף והם היו צורת חיים זו נפוצה; 2. סֵדר חברתי שבו כל אחד מן האזרחים עובד לפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו, ואין בו בעלות פרטית על אמצעי הייצור: חברי הקיבוצים בארץ חיים חיי מְשתף; קולקטיבי > קיבוצי – משותף, הנוגע לכל חבר בקבוצת אנשים; וכן – פעולה קיבוצית, זהות קיבוצית, זיכרון קיבוצי, זכויות קיבוציות, אלימות קיבוצית; פָּמַלְיָה – חבורה של מלַווים, בני לוויה: נשׂיא המדינה ובני פמלייתו יצאו לביקור נימוסין בכמה מדינות; קְלִיקָה – חבורה, כנופיה, קבוצה קטנה וסגורה של אנשים, חוג של בני אדם שקשה להתקבל אליו: הוא משתייך לאחת הקליקות החשובות של סופרי הארץ; סיעתי, סִיעָה – 1. קבוצה או פלג של בני אדם במפלגה, בתנועה או בארגון, המאורגנים ופועלים יחד: סיעת הצעירים במפלגה התנגדה להצעת היושב ראש; 2. בני אדם המקורבים אל פלוני או שהם בדעה אחת איתו, לרבות כל הנציגים של מפלגה מסוימת היושבים בכנסת מטעמה: הסיעה רשאית להשתמש בשם המפלגה בבחירות לכנסת; 3. קבוצה, חבורה: כשהייתי רואה סיעת בני אדם, הייתי הולך בדרך אחרת, שלא להטריח עליהם; מַעֲמָד – 1. דרגת החשיבות של אדם, חברה, מדינה וכד׳ לעומת אחרים: מעמדה של ארצות הברית בעולם הולך ונחלש; 2. סטטוס, מיצב או דרגה רשמיים המקנים לאדם, לחברה או למדינה זכויות מסוימות: בני אדם ממעמד מיוחס מרבים להבחין בין מעמד חברתי למִיצב חברתי; 3. שכבה חברתית, קבוצה גדולה של בני אדם בחברה בעלי מצב כלכלי או חברתי דומה: חברה שוויונית שואפת לבטל את החלוקה למעמדות וליצירת שוויון חברתי; נכנס מתחת לאלונקה – קיבל עליו להשתתף במשׂימה קשה עם אחרים, נרתם למאמץ קבוצתי: כל משרדי הממשלה נתבקשו להיכנס מתחת לאלונקה ולקצץ בתקציבם; מְעוֹרֶה – מעורב ומשולב בו, מושרש בו: המנַהל החדש אינו מעורה עדיין במתרחש במשׂרד; מִנשק > מִמשָׁק – 1. משטח שהוא הגבול בין שני גופים, בין שני נוזלים או בין מצבי החומר; 2. גבול משותף לשתי מערכות, לשני נושׂאים וכד׳, שהוא התחום או הקו שבו הם משפיעים זה על זה או קשורים זה לזה, שטח מגע; קבוצת התייחסות – קבוצה חברתית, שביחס אליה האדם נוהג להעריך את עצמו, את הישׂגיו, את מצבו החברתי או הכלכלי וכד׳: כל חייו שאף להגיע לפסגה וראה באנשי הקיבוץ את קבוצת התייחסותו; קבוצת לחץ –קבוצה בעלת עניין משותף שהתארגנה כדי להשׂיג השפעה בקרב קובעי המדיניות באמצעות השפעה על דעת הקהל והפעלת לחץ על הגורמים המתאימים: קבוצת הלחץ של הדיירים, הכורעים תחת נטל המשכנתאות, פועלת במרץ כדי לשנות את מדיניות הממשלה בנושא ההלוואות לדיור; שילוב, משולב, שִׁילֵב – 1. גרם להצטרפותם של אדם או של קבוצה במסגרת רחבה יותר, גרם להם לחוש או לפעול כחלק בלתי נפרד ממנה, שיזר: עלינו לשלב את העולים החדשים בחברה הישׂראלית; 2. איחד או מיזג דברים (בעיקר פעילויות או עיסוקים) ולעיתים אף מנוגדים, גרם לכך שיתקיימו בעת ובעונה אחת: יש כמה דרכים לשלב עסקים והנאה; קשה לשלב נתיבה (קריירה) עם חיי משפחה מלאים; 3. התקיימו בו כמה אפיונים או תכונות שלעיתים מנוגדים; ניחן בכמה אפיונים או תכונות: המכונית שקנינו משלבת נוחות ובטיחות; שִׁרשור, שורשר, שִׁרשֵׁר – קישר, שילב או חיבר חלקים לשרשרת, שילב דברים זה בזה כחוליות בשרשרת, יצר רצף או השתלשלות: הילדה שִׁרשרה את החרוזים לשרשרת; לכידות חברתית, קשירות חברתית – גיבוש של קבוצה חברתית עקב יחסי גומלין עצימים (אינטנסיביים) בין חברי הקבוצה הנמשכים לאורך זמן רב; בְּלִוויַת מישהו – עימו, בחברתו: השׂר הגיע למסיבת העיתונאים בלוויית יועצו; הכניסה לברֵכה מותרת לילדים רק בלוויית מבוגר; מְעוּגָן ב־ – 1. מבוסס על, נסמך על, מחוזק בעזרת (חוק, נורמה, הסכם, תפיסה וכדומה) הגדרת הצרכן שהוא המשתמש הסופי מעוגנת בחקיקה ובפסיקה; 2. מחובר היטב לקרקע: יש לדאוג לכך שהמתקנים בגן המשׂחקים יהיו מעוגנים היטב בקרקע; שזירה, שִׁיזֵר, נִשזַר, שָׁזַר – שילב, שיבץ: הנואם שזר בנאומו הפוליטי דברי משל ונמשל ובדיחות; שָׁזוּר – משובץ, משולב בתוך מרקם שלם כחֵלֶק ממנו: בסיפוריו של ׳שלום עליכם׳ שזור הומור רב; נוסָפות – דברים נוספים, נספחים: לספר נספחו נוספות והשלמות; סָנַף – חיבר, סיפח, כלל בתוך: כבשנו את הגולן וסנפנו אותו עם מדינת ישׂראל; סָנוּף – מחובר, משולב: הוא היה אדם שהשׂכל וכישרון המעשׂה היו סנופים זה בזה; הִסתַנֵף, סוּנַף, סִינוּף, סִינֵף – צירף, חיבר או סיפח ארגון, מדור, משׂרד וכד׳ לגוף שיהיו חלק ממנו: הבנק המרכזי סינף אליו את הבנקים שבערי השׂדה מטעמי חיסכון ויעילות; מְסוּנָף – מחובר, קשור כסניף וכחלק של מרכז מסוים: משׂרדי התיירות בערי השׂדה מסונפים למרכז שבבירה; ספיחה, סָפַח – 1. חיבר, צירף; 2. ספג, קלט; נִספַּח – התחבר, הצטרף; סָפִיחַ – דבר שהצטרף לדבר אחר, דבר שהוא תולדה של עניין אחר, תוצר או תוצר לוואי של דבר מסוים, של עניין שנוצר בשל מאורע, מעשׂה או פרשה כלשהם: ספיחי פרשת הרצח הוסיפו להעסיק את החוקרים זמן רב אחרי שהתגלה הרוצח עצמו; נִספָּח – תוספת למסמך, לספר או לחומר כתוב אחר, המובא לאחר סיומו כחלק נפרד והמצורף לצורך תיעוד, דיון וכד׳, וכן – סֶפח, מוּסָף, נוספות, תוספת, צרופה, לוּט: שני הצדדים קראו בעיון את הנספח להסכם לפני שחתמו עליו; להסכם זה מצורפים שלושה נספחים; סוּפַּח, סיפּוּחַ, סִיפֵּחַ – 1. צירף, חיבר, הוסיף דבר אחד לדבר אחר; 2. הפך ישות פוליטית או שטח אדמה לחלק של ישות אחרת, לרוב בעקבות כיבוש: יפן הצטרפה למלחמת העולם השנייה מתוך רצון לספח אליה שטחים בדרום־מזרח אסיה; מסוּפָּח – מצורף, נספח, מסונף, מחובר: החייל מסופח ליחידה חדשה; פּוֹפּוּלָרִי > עממי – שפונה לקהל הרחב, שווה לכל נפש: קראתי ספר מדע עממי על פיזיקה גרעינית וסוף סוף התחלתי להבין משהו; בסגנונו עממי הרוב מבינים את מסריו; מַחרוֹזֶת – סדרה רצופה של משהו, צירוף, מערכת: רואה אני את מחרוזת חיי שחלפו; שזירה, שָׁזַר – 1. קלע, הכין מִקלעת של חבלים, גבעולים, שְׂערות וכד׳, חיבר כמה חוטים על ידי פיתולם זה סביב זה לשם יצירת חבל או חוט עבה יותר: בטיול שזרו הילדות זרים מפרחי השׂדה; 2. שילב דבר בדבר אחר, שיבץ: היא שזרה חרוזי זהב בסריג כדי לקשטו; הרב נוהג לשזור בדרשותיו מאמרי חז״ל; 3. טווה, רקם, חיבר וצירף פרטים למסכת אחת: המשורר שזר את הגיגיו לשיר אהבה מרגש; שָׁזַר פרחים – סידר פרחים לזר בקליעה אומנותית מיוחדת לנוי: בחנות זו שוזרים פרחים ברמה מקצועית; מִשזָר – דבר שזור, קבוצה של דברים הקלועים ושזורים זה בזה או משובצים זה בזה: הכלה ענדה לראשה מִשזר של פרחי שׂדה קטנטנים, ולאחר החתונה פשטה מעליה משזר של גבעולים רכים; מִקלַעַת – חוטים, שְׂערות, רצועות וכד׳ שנקלעו זה בזה כמו בצמה או באריג, למשל כרית העשׂויה מקלעת של חוטי פלסטיק לשפשוף כלי מטבח; משענת הגב של הכיסא והמושב עשׂויים מקלעת נְצָרִים; בלוויית משהו – יחד עם משהו שנוסף או צורף אליו, בצירוף, בתוספת: לשולחן הוגשו משקאות כוהל בלוויית חטיפים שונים; טיוטת החוזה בלוויית הנספחים הועברה לעיונם של הצדדים; לך בשלום – דברי פרדה לנפטר מן המת: לך בשלום ותנוח על משכבך עד לקץ הימים; בֵּין־ – תחילית המצטרפת לתואר כדי ליצור תואר חדש, המציין משהו משותף לכמה דברים, משהו שנע ביניהם, שנמצא ביניהם וכד׳; לדוגמה: בין־אֲזורי, בין־אישי, בין־ארגוני, בין־גזעי, בין־דורי, בין־וסתי, בין־זרועי, בין־חֵילי, בין־יבשתי, בין־כוכבי, בין־לאומי, בין־מגזרי, בין־מיני, בין־ממשלתי, בין־מפלגתי, בין־מִפרקי, בין־נפתי, בין־ספרייתי, בין־עירוני, בין־קבוצתי, בין־שכבתי, בין־תאי, בין־תחומי, בין־תחנתי, בין־תרבותי; טַן־דוּ, טַנדוּ – בשניים, יחדיו, בזוג, בצוותא: היא והוא ישבו על החוף והתפלפלו בשׂיחת טנדו על קיומו של האל; בְּחֶבְרַת – עִם: ביליתי את הערב בחברת ידידיי; אֲסוּפָּה – חבורה, קבוצה: תלמידי חכמים ישבו אסופות אסופות ולמדו תורה; חברותה, חַברוּתָא – קבוצת חברים, חברת ידידים, צוותא: לשם חברותה אמזוג אף לי ונשתה לחיים; גדולה לגימה שמקרבת רחוקים – מימרה בשבחה של שתיית כוס ׳לחיים׳ במסיבת רעים שמסייעת ליצור חיי חברה; בְּחַברוּתָא, בְּחַברוּתָה – בצוותא, ביחד, בחברת אחרים, יחד עם עוד מישהו: בצעירותנו היינו לומדים יחד בחברותה חמש־שש שעות ביום; הייתה ידו ב־ – היה לו חלק ב־, היה מעורב ב־: גם לנשׂיא הייתה יד בעשׂיית השלום בינינו למצרים; שיתף, שותף, משותף, השתתף עם . . . ב־ . . . – 1. נטל חלק בפעילות משותפת עם אחרים (במשׂחק, בתחרות, בעבודה וכד׳), היה חלק מן העושׂים אותה או הנכללים בה: וכן – הִטה שֶׁכֶם עם, הטה שכמו (לתמוך ב־, לסבול עול של, לשׂאת בעול של, לקדם יוזמה של), היה אחד מ־, היה מעורב ב־, היו לאגודה אחת, הייתה ידו ב־, הצטרף ל־, חש לעזרת, ידו הייתה במעל (במעשׂה, במחדל), כיתף את עצמו אל, לחַם שכם אחד עם, לקח חלק, נטה שכמו, נכח, נתן כתף (אוהדת, לקידום), נשׂא בעול, נשׂא על כתפיו, נתן יד, נתן כתף, נטל חלק, כיבד בנוכחותו, לא נעדר מ־, לא נפקד מקומו, נמנה עם, עָמַל בכפיפה אחת עם, עמלו כאיש אחד, עשׂה יד אחת, עשׂה כתף אחת, עשׂה שותפות עם, עשׂו (עבדו, באו) שילבו ידיים, שכם אחד; 2. הביע הזדהות עם תחושתו של מישהו: התקבלת לאוניברסיטה? ברכותיי, אני משתתף בשׂמחתך; הִטָה שֶׁכֶם עם – נתן יד ל־, השתתף בכל לב ב־, השתתף במאמץ, עזר, התחלק או השתתף בעול, בסבל, במעמסה וכד׳: המנַהל הודה לכל מי שהיטה שכם ותרם את חלקו להצלחת המבצע; רציתי להטות שכם עם כל החיילים לשיפור המצב; הִרכִּיב חִיגֵר עַל גַּבֵּי סוּמָא – צירף שני בני אדם לא כְּשירים למשׂימה שכל אחד מהם אינו יכול לעשׂותה, אך השניים משלימים זה את זה; משותף – השייך לשותפים אחדים: לשלושה דיירים חצר משותפת; מְכַנֶה מְשוּתָף – בסיס משותף, מצע משותף, הצד שווה ברכיביו השונים זה מזה של מכלול כלשהו: כיצד יסתדרו יחד, הלוא אין להם שום מכנה משותף; הצטוות, צִיוּת, ציוות – 1. הקים צוות, ארגן צוות, בייחוד לשם הפעלת כלי שיט: ציוות הספינה בימאים זרים עורר את התנגדות איגוד הימאים הישׂראליים; 2. ארגון כוחות צבא בצוותי פעולה כדי לענות על צרכים או לפעול במשותף: במטה הוחלט לצוות את הכוחות במסגרת על־עוצבתית מיוחדת לפני הקרב הצפוי; בְּצַוותָא – ביחד, יחדיו, בחברה, בחַברוּתָא, עם

מישהו יחד, בחבורה אחת: בחג בילינו בצוותא כל בני המשפחה; סימביוטי > צַוותָאִי, סִימבִּיוֹזָה > **צַוותָאוּת** – 1. חיים יחד של יצורים ממינים אחדים שאינם יכולים להתקיים בנפרד, חיים משותפים של שני יצורים שהם לתועלת הדדית: בין סרטן הנזיר לשושנת הים יש צוותאות כי הוא נושׂא אותה על גבו, והיא מגוננת עליו בזרועותיה הצורבות ואגב כך ניזונה משיירי מזונו; 2. מערכת יחסים משותפת בין קבוצות חברתיות־תרבותיות שונות: ארץ ישׂראל קולטת עלייה מגוונת מארצות הפזורה, ויש בה צוותאות תרבותית; מְלוֹהָק, לוֹהַק, מְלַהֵק, **לִיהֵק** – הקים להקה, הרכיב צוות של שׂחקנים, של אומנים וכד׳ להופעה: הבימאי ליהק צוות של שׂחקנים צעירים ומוכשרים למופע החדש; נִזדַמְנוּ לְפוּנדָק אֶחָד – נפגשו במקרה במקום אחד, נקלעו יחד: מעשׂה בסטודנט ובסטודנטית שנזדמנו לפונדק אחד ולא הכירו זה את זה קודם; כיבד בנוכחותו – ביקר מישהו, השתתף במעמד או באירוע כלשהו (ובעצם נוכחותו הוסיף כבוד למעמד או לאירוע): את הטקס כיבדו בנוכחותם כמה משׂרי הממשלה; לא נפקד מקומו – הוא לא נעדר, הוא נכח במקום: גם ראש החטיבה לא נפקד מקומו בדיון; ציער עצמו עם אחרים – השתתף בצערו של הזולת: המצער עצמו עם הציבור, זוכה ורואה בנחמת הציבור; **עשׂו יד אחת** – פעלו בשיתוף, חברו יחדיו לפעולה, באו לידי שיתוף פעולה, באו לכלל הסכם לפעול יחד, הסכימו ביניהם: הנתבעים עשׂו יד אחת כדי להכשיל את התובע; **נתן את ידו, נָתַן יָד** – השתתף בו, לקח בו חלק, עָזַר, הסכים לעשׂות דבר, תמך בעשׂייתו: אינני מוכן לתת את ידי למעשׂים כאלה; נָתַן יָד למישהו, חָש לְעֶזְרָתוֹ, הֵחִיש עֶזְרָה, בָּא לְעֶזְרָתוֹ – עזר לו, סייע לו, תמך בו: תושבי השכונה נתנו ידם לעולים החדשים וסייעו להם להתאקלם בבתיהם החדשים; איגוד מוחות, טרַסט מוחות – 1. קבוצת מומחים מתחומים אחדים הפועלת כגוף מייעץ לא רשמי לממשלה, לארגון כלכלי וכד׳, דיון שמשתתפים בו מומחים, אנשי רוח וכד׳ ומטרתו למצוא את הפִּתְרון הטוב ביותר לבעיה מסוימת או להעלות רעיונות בתחום כלשהו: הערב יתקיים באולם טרסט מוחות בהשתתפות כלכלנים בכירים ונציגים ממשׂרד האוצר; 2. כינוי לקבוצת משׂכילים או לקבוצת מומחים המייעצים לממשל או להנהלה כלשהי ומעמידים את הידע שלהם לרשותם: טרסט המוחות של שׂר המדע והטכנולוגיה מורכב רובו ככולו מאנשי מדע בכירים; **עַרבוּת הדדית** – אחריות הקהילה כלפי כל אחד מחבריה, ושל כל אחד מחברי הקהילה כלפי הכלל; אֵירֵחַ לו לחברה > **אָרַח לו לְחֶברָה, אָרַח לְחֶברָה עִם** – התחבר עם, נלווה אל, התלווה אליו ושהה במחיצתו כדי שלא יהיה לבד: מאוד אשׂמח אם תצטרף אלינו לארוחה ותארח לנו לחֶברה; כל ישׂראל ערבים זה בזה, כל ישׂראל ערבים זה לזה – 1. כל יהודי נושׂא באחריות הדדית לקיום מצוות חברו; 2. כל יהודי אחראי לשלומו ולרווחתו של חברו; שָׁת יָדוֹ עִם פלוני – התחבר אל׳, עשׂה יד אחת עימו: אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע; מדורת שבט – גורם הממקד לכידות חברתית, בדומה לישיבה סביב המדורה במסורת השבטית בעבר: אמצעי התקשורת, ובעיקר ערוצי הטלוויזיה, ביססו לעצמם מעמד של מדורת שבט המטפחת אתוסים ומוקדי הזדהות קיבוציים; שׁוּתַּף לְסטִים – כְּלִסטִים – המתחבר לשודד הרי הוא כשודד; אוֹי לרשע ואוֹי לשכנו – הרשע משחית ומאמלל במעשׂיו גם את הסובבים אותו; קוד חֶברָתי – מערכת כללים סמויה בקבוצה המנחה התנהגות הפרטים בקבוצה; ראש גדול – כינוי למי שמוכן לקבל עליו אחריות ושיקול דעת שהם לפעמים מעבר למה שנדרש ממנו, אדם המתעניין בבעיות נרחבות של הכלל ומוכן להשתתף באחריות להן, מגלה יוזמה [ההפך: ראש קטן]; **איחה את הקרעים** – חיבר או ליכד מחדש חבורה, קבוצה, מפלגה וכד׳ אחרי קרע, פילוג או סכסוכים פנימיים: ראש המפלגה הצליח לאחות את הקרעים שנתגלו בשורותיה; נִשבַּר הקֶרַח – נפסק הקיפאון ביחסים בין יריבים: לאחר זמן מה נשבר הקרח בין העובדים והאווירה השתפרה; הפיל גורלו בתוך – השתתף עם, עשׂה יד אחת עם: גורלך תפיל בתוכנו; נִלוֶוה – 1. הולך בלוויית, שמלווה את מישהו, שמצטרף אליו: המשלחת וכל העסקנים הנלווים אליה שוכנו במלון; 2. שנספח, שמצורף כספח אל משהו: קראו את המסמכים הנלווים שצורפו להסכם; הִתעָרָה – נקלט והשתלב בחברה, הסתגל במקום חדש וכד׳, התרגל לחיים בארץ חדשה, בחברה חדשה וכד׳, היכה שורשים: כדי להתערות בארץ, על העולים החדשים ללמוד לדבר עברית; עוֹרֶה, מְעוֹרֶה – משריש, מתבסס: רואים שהעולים החדשים מעורים יפה בארצם; השתרש, הכאת שורש, הִכָּה שורֶש – הִתערה, השתרש, התאזרח, התערות: העולים החדשים מכים שורש במדינה; המונחים החדשים הכּו שורש יפה בלשון הדבורה; השרשה, השריש – היכה שורש, התערה, נקלט: דברי תורה קל להשרישם באוהביה; **היה חלקו עם, שׂם חלקו עם** – השתתף עם, נמנה עם, היה אֶחד מ׳, נמצא במחיצתו של: לא שׂמתי חלקי עם מי שיצא לטיול; מודה אני לפניך ששׂמת חלקי עם יושבי בית המדרש ולא שׂמת חלקי עם יושבי קרנות בשוק; שְׂפַת אֱמֶת – דברי אמת, דברים שנאמרים מתוך יושר ונאמנות: שׂפת אמת תיכון לעד; מלחמת מעמדות – מאבק בין עניים לעשירים, בין בעלי הון לפועלים, שלפי מרקס הוא הכוח המניע של ההיסטוריה: החברה הרוסית הייתה נתונה במלחמת מעמדות מתמשכת בין מעמד הביניים ובין מעמד הפועלים; נמצא בתמונה, נכנס לתמונה > מעורב בעניין – היה לו יד וחלק בדבר; מכת מדינה – צרה כללית המשותפת לרוב בני המדינה; **לא עמד מנגד, לא יָשַב מִנֶגֶד** – השתתף ב׳: חברתי לא ישבה מנגד וסייעה להקים את הסוכה; **לָקַח חֶבֶל ב׳** – השתתף ב׳: לקחתי חבל בשׂמחת בנינו; **הייתה ידו ב׳** – 1. היה לו חלק ב׳, היה מעורב ב׳: גם לנשׂיא הייתה יד בעשׂיית השלום בינינו למצרים; הנאשם נשבע שלא הייתה ידו במעשׂה השוד שתלו בו; 2. פָּגַע לרעה ב׳, עשׂה רעה ל׳: כִּי אִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ . . . הִנֵּה יַד ה׳ הוֹיָה בְּמִקְנְךָ; אין לו יד בדבר – הוא אינו שותף לדבר, אין לו חלק בו: התברר שראש העיר חתם על המחאות אלה בלא ידיעתו של הגזבר, ולגזבר עצמו אין יד בדבר; ידו הייתה במעל – הוא אשם במעשׂה הרע שנעשׂה, היה לו חלק בפשע: אינני יכול להוכיח שידו הייתה במעל, אך כל הנסיבות מעידות על כך; הכול יודעים שידו הייתה בהרעת היחסים בין אחותו לחברהּ; ידו של פלוני באמצע – יש לו חלק בדבר, ניכרת השתתפותו והשפעתו: חשדתי בליבי שיד המפקד באמצע; **בְּכֶרֶך אחד** – בבת אחת, יחד, בצמידות: מדובר בשני נושׂאים, השונים זה מזה לחלוטין, ואין מקום לעסוק בהם בכרך אחד; יד אל יד, יד ביד – ביחד, זה עם זה; הלכו יד ביד – הלכו ביחד, הלכו זה עם זה, הלכו כשהם כרוכים זה בזה: פיחות השקל הלך יד ביד עם תיסוף הדולר; **הִטָה שֶׁכֶם עִם** – השתתף בכל לב ב׳, נתן יד ל׳: רצינו להטות שכם עם כל החיילים לשיפור המצב; יד אַחַת – פעולה משותפת, בהסכמה; **מנוי על, נמנה על** – השתתף, היה לו חלק ב, רשום עם אחרים; נתן יָדוֹ ל, נתן יד – 1. השתתף בו, עזר לו, הסכים לעשׂות דבר, תמך בו: תושבי השכונה נתנו ידם לעולים החדשים וסייעו להם להתאקלם בבתיהם; 2. עשׂה הסכם, כרת ברית, הסכים לעשׂות דבר; יש לו יד, יש לו יד ורגל – יש לו מעורבות בדבר, יש לו נגיעה בדבר, הוא מעורב ומשפיע בדבר, ידו בדבר: היה ברור שיש לו יד בהרעת היחסים בין אחותו לחברתה; הריח ריח אבק שׂרֵפה – השתתף במלחמה, נמצא בפעולות קרב; בֶּן שׂיח – מי שהשתתף בשׂיחה, שותף לדיון או לשׂיחה; **הלך אחר מיטתו** – השתתף בהלווייתו: נטויי ראש הלכנו אחר מיטתו כאבלים; השתתף בצערו – הצטער איתו, הבעתי הזדהות עם כאבו, הזדהה עם יגונו: אנו משתתפים בצערך על מות אביך; קדרה של שותפים אינה חמה ואינה קרה – כשכמה מטפלים בעניין אחד בבת אחת אין ברכתו רבה, השותפות לא תמיד מועילה כי פעמים כל אחד סומך על חברו או אחד פועל בניגוד לחברו; כפיפה – סל מכפות תמרים; בכפיפה אחת – יחד, בצוותא, נמצא איתו, שרוי במחיצתו: עד עכשיו לא נזדמַנו לעבוד בכפיפה אחת; אינני יכולה לדור עימו בכפיפה אחת; **שֶׁכֶם אחד** – יחד, בכוחות מאוחדים, בדעה ובהסכמה אחת, בכוחות משותפים, כתף אל כתף: עלינו להירתם שכם אחד ולחלץ את התנועה ממצוקתה; אִרגוּן גג – ארגון המרכֵּז ארגונים אחרים כדי לקדם את ענייניהם המשותפים: העמותות הציבוריות החליטו להקים ארגון גג שייַצֵג אותן כגוש אחד לפני הרשויות; **כאיש אחד** – כולם יחד; **שְׁלוּבֵי זְרוֹעַ** – בשיתוף, יחד: לחמנו שלובי זרוע, גברנו על כל המכשולים וסיימנו את המשׂימה בהצלחה; **כתף אל כתף** – בצוותא, בשיתוף פעולה: שנתיים ימים עבדנו כתף אל כתף ועשׂינו לילות כימים להצלחת המיזם; אמר לַדֶּבֶק טוב – הסכים לשותפות או לשידוך; טובים השניים מן האחד – מאמר קהלת בשבח החברות והעזרה ההדדית; **הצד השווה שבדברים** – המשותף לכול, פרט דומה המאחד את כולם; **בתוך עמי אנוכי ישוב, בתוך עמי אני יושב, יוֹשֵׁב בתוך עַמו, ישב בתוך עמו** – היה מקובל בחֶברה, לא היה מנותק מהעם, היה מעורה בחברה שחי בה ושותף להלכי הרוח של הציבור: כאתיופי ותיק אני מבין לליבם של המפגינים האתיופים כי בתוך עמי אני יושב; התברג בממסד – [בלשון הדיבור] פילס לעצמו דרך לתוך הממסד והפך חלק ממנו: איך הצלחת להתברג לתוך הממסד הסגור הזה? **נתן כָּתֵף** – עזר, היטה שכם לעזרה, תרם למאמץ המשותף, השתתף במאמץ: אם כל אחד ייתן כתף נוכל להתגבר גם על המכשול הזה; צרור שעה – קשר עראי, קשר שאפשר להתירו אחר זמן; **צְרוֹר עולם** – קשר שאין להתירו לעולם; נישׂוּאים קָתוֹלִיִים – הסכם או שותפות שאי־אפשר לבטלם; ניעות חברתית > מוֹבִּיליוּת חברתית > **ניידות חברתית** – תנועת בני אדם לשנות את מעמדם הכלכלי־חברתי ממעמד נמוך למעמד גבוה (או להפך), ממקצוע למקצוע, ממקום מגורים למקום מגורים וכד׳. אלה הגורמים העיקריים המשפיעים על היכולת לניידות חברתית: הון חברתי, מקום מגורים, השׂכלת הורים, בריאות, מעמד ההורים, המבנה המשפחתי, העברת נכסים בין־דורית וחינוך איכותי ונגיש: הודות לניידות חברתית התאפשר לי להתמנות למנכ״ל אף שאבי התפרנס מטאטוא רחובות; לקח חלק בדבר, נטל חלק, נתן יָדוֹ ל׳, נתן יד – הִשתַתף בו, עזר לו, הסכים לעשׂות דבר, תמך בו: תושבי השכונה נתנו ידם לעולים החדשים וסייעו להם להתאקלם בבתיהם; הממשלה נתנה ידה למפעל אדירים בהנחת המוביל הארצי; במידה שאדם מודד, בה מודדים לו – כיחסו של אדם לאחרים, כך יחסם אליו; בא במגע עימו – קשר עימו קשרים, התראה עמו: השגריר בא במגע עם שר החוץ; **עשׂו כתף אחת** – התאחדו, עשׂו שֶׁכֶם

אחד: הוא הודה לבריות הטובים שדווקא בשעת חירום נעשו כתף אחת; חֶבֶר מְרֵעִים – חבורת ידידים; לא זזו ידיהם זה מזה, לא זזה ידו מתוך ידו – לעולם הוא בחֶברתו של מישהו, הוא צמוד אליו תמיד ולא נפרד ממנו: לא זזה ידה מתוך ידו כי הם תמיד ביחד; מצא מין את מינו – כל אחד מתחבר אל הדומה לו: הקשר או הקִרבה שביניהם נובעים מן הדמיון הרב באופיים, בנטיותיהם, בהשקפותיהם וכד׳, לפיכך נכון לומר מצא מין את מינו; לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו – כל אחד מתרועע עם הדומה לו או עם הקרוב לו ברוחו: הוא פוחז וחברתו הוללת, לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב; מוּסוֹליני חי על הפיהרר ולפיו יישק, הוא עושׂה ככל אשר יצווה עליו מנהיג הנאצים: לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו; כל עוף למינו ישכון, ובן אדם לַדומה לו – כל אחד מתחבר אל הדומה לו או אל הקרוב לו ברוחו; כוהן מסייע לכוהנים – כל אחד מסייע לקרובים לו ביותר; מקָטון ועד גדול – גם זה וגם זה, הכול בלי יוצא מהכלל: פגענו במחבלים מקטון ועד גדול; כפיפה אַחַת – 1. יחד, בצוותא, בחברותא: הם אינם שׂונאים זה את זה אך אינם מסוגלים לדור בכפיפה אחת; 2. בסל אחד: אין חמור נוהק אלא מתוך כפיפה של חרובים; כל ישׂראל חברים – מאמר בשבח האחווה והאחדות בין יהודים; אל תפרוש מן הציבור – מאמר חז״ל בשבח חיי החברה, בזכות השיתוף ובקבלת עול משמעתו של הציבור; בתוך עמי אנוכי יושב – מעורה בתוך סביבתו, מקובל בחברה; הֶחֱרָה הֶחֱזִיק אַחֲרָיו – הצטרף למעשׂיו או לדבריו לשם חיזוק: כך פסק בית הדין הרבני האזורי, ובית הדין הרבני הגדול החרה החזיק אחריו; איש רֵעִים – אדם חברתי, איש חֶברה; הר בהר אינו פּוֹגֵעַ, אדם באדם פּוֹגֵעַ – בני אדם אף רחוקים זה מזה, סופם להיפגש באחד הימים; קשירת קשר, קשרו קשר – התלכדו בחשאי כדי למרוד בשלטון או לפגוע בו: וַיְּקֻמוּ עֲבָדָיו וַיִּקְשְׁרוּ קָשֶׁר וַיַּכּוּ אֶת יוֹאָשׁ; בִּיצָה – 1. מצב עניינים הניכר בשחיתות ובחוסר מוסריות, מצב שקשה להיחלץ ממנו: ביצה עכורה זו עלולה עם התפשטותה להשחית כל חלקה טובה בספורט הכדורגל הישׂראלי; 2. חברה קטנה וסגורה שבה הכול מכירים הניכרת בקרתנות, בקפיאה על השמרים וכד׳; כור היתוך – מקום או מצב שהתחשלו והתמזגו בו יחד דברים ומנוגדים, כל המעלות הטובות חוברו בה יחדיו: מדינת ישׂראל היא כור ההיתוך של עדות ישׂראל לעם אחד; עשׂו יד אחת – הסכימו לשתף פעולה; לב אחד – דעה והסכמה אחת; בלב אחד כאיש אחד – פה אחד; הצַד השָׁוֶה – התכונה המשותפת, שִׁוויון מבחינה מסוימת; בנוהג שבעולם, אדם נוטל אגודה של קנים, אינו יכול לשברם בבת אחת, ואילו אחת־אחת אפילו תינוק יכול לשברם; לא טוב היות האדם לבדו; טוב לשבת בשניים מלשבת אלמן; כל ישׂראל ערבים זה לזה; מה טוב ומה נעים שבתי איתך יחד; למה נקרא שמהּ חסידה? שעושׂה חסד עם חברותיה; אין התורה נקנית אלא בחבורה; הושיט יד עוזרת; אין אגודה אלא בשלושה; הֵסֵב בחבורה של עמי הארץ;

אחידות ואחדות. הומוגֶניוּת, אוּניפורמִיוּת > אחידות – תכונות דומות בקבוצת דברים (אנשים, עצמים, סגנון, תוכן וכד׳), שבה יש התאמה מלאה בין פרטיה: הומוגניות תרבותית נוצרת מחינוך ומתקשורת; הוֹמוֹגֵנִי – אחיד, מאותו המין, ששווה או דומה בתכונות ובצורה (ההפך הֵטֵרוֹגֵנִי): זו שכונה הומוגנית – כולם אנשי צבא הקבע ילידי הארץ; חלב הומוגני הוא חלב בעל מרקם אחיד, שהשומן עורבב בו היטב; אחדות – התכונות, המצב או העובדה של להיות יחידה אחת של דברים או של בני אדם המסכימים להשתתף בשיתוף פעולה [ההפך: פירוד]; מעור אחד – מאותו סוג, ממין אחד, מטיב אחד, אחיד בטיבו, באופיו, בנטיותיו וכד׳: חברי הכנסת אינם עשׂויים מעור אחד אלא מייצגים את בוחריהם בקשת רחבה של דעות; ליכד את השורות – השׂיג אחדות דעים והסכמה של ציבור מגוון במפלגה, בתנועה וכד׳, פעל להשלים בין הפלגים השונים או לפַשֵׁר בין האינטרסים המנוגדים: הנשׂיא הנבחר ליכד את השורות במפלגתו המסוכסכת והוכיח את טיבו כשהיה ראש ממשלה; לְהִשְׁתַּמֵעַ – מילת פרידה [מקבילה ל׳להתראות׳] הנאמרת למי שהקֶשר איתו אינו פָּנים אל פָּנים אלא קשר של שׂיחה טלפונית, רדיופונית וכד׳, והמקווים לשמוע אותו ולדבר איתו שוב; אחדות דֵעים, אַחדוּת דעות – תמימוּת דעים, הסכמה ברוב דעות; כור היתוך – מקום שהתחשלו והתמזגו בו יחד דברים ומנוגדים, מקום שאדם מחשל בו את אופיו; התמזגות הרמונית – הצטרפות דברים בהתאמה, ביחס מתאים; מיזוּג גָלוּיות – יצירת חֶברה יהודית אחידה בארץ ישׂראל על ידי קירוב ועירוב של העדות זו לזו כדי להיות עם אחד ומאוחד; קיבוץ גלויות – התאספות עם ישׂראל מכל הארצות שאליהן גלה ושובו לארץ ישׂראל: דורנו זכה לראות את חזון קיבוץ הגלויות קורם עור וגידים לנגד עיניו כשנידחי ישׂראל שבים קמעה קמעה למולדתם; מִקְשָׁה אַחַת – שלמוּת אחת, גוש אחד: המפלגה מפולגת, והדעות בה אינן מקשה אחת; בלב אחד כאיש אחד – בלב אחד, בדעה ובהסכמה אחת; לב אחד – דעה והסכמה אחת; כאיש אחד – כולם יחד; כתף אל כתף – בצוותא, בחברותא, בשיתוף פעולה; מִקיר אֶל קיר – הצבעה בפה אחד, כולם: האופוזיציה הצביעה מקיר אל קיר נגד ראש העיר; אינו עשׂוי מֵעור אֶחָד – אינו אחיד, אינו מסוג אחיד, אינו דומה בתכונותיו, בדעותיו ובמזגו: אין עם העשׂוי מעור אֶחָד; פֶּה אחד – בעצה אחת, בהסכמת הכול, בדעה אחת: התייעצנו עד שבחרנו בה פה אחד לראשת העיר; ייעשׂו כולם לאגודה אחת; עם אחד ושׂפה אחת לכולם; אחדות גורמת לעוצמה, פירוד – למפלה; אגודה של קנים אין אדם יכול בבת אחת לשברם, אחת – אפילו תינוק יכול לשברם; סובלנות תרבותית מאפשרת היווצרות של אחדות במקום שאין בו אחידות; אף שהאחד מורכב משני חצאים, האחדות היא סוד הכוח; האחדות יוצרת את כוח האגבור

פרדה. פְרֵדָה – פעולה או תהליך שבהם אדם עזב אחר או התנתק ממנו לפרק זמן או לעד; נפרד – ניתק קשר בין בני אדם או בין דברים מוחשיים או מופשטים; הפריד – 1. גרם לניתוקו של דבר מדבר אחר או גרם לדברים אחדים להפסיק להוות מכלול, גרם לדברים להיות נפרדים זה מזה; 2. הרחיק בני אדם זה מזה, מנע מגע או קשר ביניהם; פרישה, פָּרַש – 1. עזב מקום או קבוצת אנשים, נפרד או התרחק מהם ועבר למקום אחר: האיש פרש הצידה כדי למנות את הכסף שזכה בו; היא פרשה ממנו פרישת עולם; 2. הפסיק להשתתף בפעילות מסוימת, הפסיק או קטע את השתתפותו או את מעורבותו בדבר מסוים: החלטתי לפרוש מן החיים הפוליטיים ולהתרכז בעסקים; 3. עזב את עבודתו, את מִשׂרתו או את עיסוקו הקבוע מפני שהגיע לגיל הפרישה, לגיל שבו נקבע כי הוא זכאי לקִצבה: משפרשה לגמלאות היא מייחדת זמן רב לנכדיה; אָזַל כַּספְּךָ, אָזְלוּ חֲבֵרֶיךָ – אין לך כסף, אין לך ידידים: כשהיה עשיר היה ביתו מלא תמיד בקרובים וידידים, משירד מנכסיו – קרובים ורעים נעשׂו רחוקים כי כשאוזל כספך אוזלים חבריך; קרובים נעשׂו רחוקים – מצב שידידיו וקרוביו של אדם נוטשים אותו ומתרחקים ממנו כשלא צפויה להם עוד טובת הנאה ממנו: כשהיה עשיר היה ביתו מלא קרובים וידידים, משירד מנכסיו – קרובים נעשׂו רחוקים; קרעים שאינם מתאחים – התפלגות והיפרדות מוחלטת: היש טעם לחיות בתוך הניגודים והסתירות, המשסעים את הנפש כשסע הגדי, והקורעים אותה לקרעים שאינם מתאחים; היחסים העכורים של חברי הלהקה הגיעו לכדי פער שאין לגשר עליו, ולכן הגיעו לקרעים שאינם מתאחים; פֵּירוּד – פילוג, הפרדה, התרחקות זה מזה (לרוב מאונס או מתוך איבה, כעס וכד׳), היווצרות חיץ בין דברים או בין אנשים: הוויכוחים הממושכים במושב יוצרים אווירה קשה של מחלוקת ופירוד; עברה ביניהם רוח רעה, רוח רעה עברה ביניהם – נעכרו או התקלקלו היחסים ביניהם, נתגלע ריב או סכסוך ביניהם, הם התחילו לריב או להסתכסך: איני יודע מה קרה שם, אבל נראה שרוח רעה עברה ביניהם, והם נחושים בהחלטתם לפרק את השותפות; נתפרדה החבילה – נפסק הקשר או הידידות, בטלה השותפות, הופרה ברית הידידות; נעשׂה פירוד לבבות, קם פירוד, בא פירוד – נתהווה מצב של התרחקות בני אדם יחידים או קבוצות שלמות אלה מאלה: בעטיין של רכילות ולשון הרע בא פירוד ביניהם; פָּרַש מן הציבור – 1. לא השתתף עם הציבור כולו ולא נשׂא בנטל המוטל על הכלל (בעיקר בעת צרה, מחסור וכד׳), העמיד את עצמו מחוץ לכלל: אל תפרוש מן הציבור; 2. לא נהג כפי שנוהגים הכול, התנהג באופן עצמאי ולרוב בניגוד להתנהגות הכלל; התבודדות, הִתבּוֹדֵד – התרחק (אדם, זוג או קבוצה) מחברת בני אדם והוא במקום מבודד, לרוב במכוון, כדי לשמור על פרטיות, על שקט או על שלווה: מהבוקר הוא מתבודד בחדרו ואינו עונה לטלפון; גבה הר ביניהם – נפרדו, פסקה ידידותם, נפרדו הידידים, חל פילוג, נעשׂו שׂונאים זה לזה: משהעליבו בפומבי, גבה הר ביניהם ואינם נפגשים עוד; השׂטן ריקד ביניהם – נכנסה ביניהם ערבוביה ורוח שטות; לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו – לא הסתדרו: למרות האהבה הגדולה והעתיד המזהיר לשניהם, לא נשׂא אותם הבית לשבת יחדיו והתגרשו אחר כשנתיים; שׂרף את הגשרים – ניתק לחלוטין את כל הקשרים שהיו לו בעבר עם אנשים: שׂרף את הגשרים מלפניו ומאחוריו; מִגדַל שֵׁן – כינוי ציורי ביקורתי למקום שבו מסתגר אדם המרגיש עצמו נעלה על האחרים ומעדיף לחיות ולעבוד בד׳ אמותיו: טענו נגד החוקר כי הוא יושב במגדל השן שלו באוניברסיטה ואינו מעורה בבעיות היומיום של החברה הישׂראלית; מְצוֹרָע – כינוי לאדם המנודה מן החברה, לאדם שהחברה חוששת ממנו ומרחמת עליו: חולי האיידס נחשבו למצורעי החברה המודרנית; אין לו יד בדבר, אין לו חֵלֶק – אין לו נגיעה, הוא לא שייך לדבר, אינו שותף: אל תבואו אליי בטענות, אין לי חלק בקבוצה הזו, ומעולם לא הייתי שותפה למעשׂיה; נָגַע וְלֹא נָגַע, נוגע ואינו נוגע – נוגע נגיעה קלה ביותר: פתרונך לסוגיה נוגעת ואינה נוגעת; בנה במה לעצמו – פרש משותפות עם אחרים ופעל בנפרד: משהסתכסך עם ראש הממשלה, פרש ממנה ובנה במה לעצמו; אין זיווגם עולה יפה – חיבור גבר ואישה לזוג לא הצליח; לתת רווח בין הדבקים – להפריד בין שניים קרובים זה לזה או אוהבים זה את זה; הפריד בין הדבקים – הרחיק את האוהבים זה מזה; דייק והפריד בהגייה של שני הגיים זהים, כגון בכל לבבך; אין שני זרזירים ישֵׁנים על דף אחד – אין שני יריבים יכולים להיות יחד: משגברו העימותים והמשׂטמה הרבה בין הוריי, עזב אבי את הבית כי אין שני זרזירים ישנים על דף אחד; תקע טריז בין

– הבקיעַ לתוך, הפריד בין הדבקים (אנשים, כוחות, אותיות וכד׳); נָתַן גֵט, נָתַן לוֹ גֵט, זָרַק גֵט, זָרַק לוֹ גֵט – הביא לידי סיום מוחלט יחסי שותפות, עבודה וכד׳: אל תזרוק גט כל כך מהר! עָבְרָה רוּחַ רָעָה בין . . . ובין . . . – התחילו להסתכסך ולריב ביניהם, פסקה הידידות ביניהם, גבה הר ביניהם: כששׂטן מרקד, עלולה להיכנס בו רוח רעה, והיא עלולה להביאם להיפרדות הלבבות; ניתק יחסים, ניתק את יְחָסָיו, ניתק את היחסים, ניתק את קשריו – הפסיק את קשרי הידידות, הפסיק את יחסי הקרבה: יש מדינות שניתקו את קשריהן עם ישׂראל; קָשָׁה עליי פְרִידתכם – קשה לי להיפרד מכם; שמיים ביני לבינָך – אנו רחוקים זה מזה כרחוק השמיים מן הארץ: לא נוכל להצטרף לקואליציה כי שמיים בינינו לבינכם בכל הנוגע לשטחי הארץ; נָטוּרֵי קַרְתָא – שמה של קבוצה קטנה של חרדים המרוכזים בירושלים ומאוחדים בגישה אנטי־ציונית חריפה; אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, וביום סופה יזניחוך; משנתלקחה מחלוקת ביניהם, התחיל השׂטן מרקד ביניהם עד שנעשׂה פירוד הלבבות; אם הַשְּׂמֹאל וְאֵימִנָה, ואִם הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה; רוח רעה עברה ביניהם; אם תרחיק את הרחוקים, סופך לְרַחֵק את הקרובים; השׂטן ריקד ביניהם והתפרדו הלבבות > הַפְרָדָה! יחיד! מֶרְחָק! רבים!

יחיד! רבים! רוב!

יחיד. יחידוּת, יחיד [ש״ת] – 1. אדם או דבר אחד, ישות אחת שאין שני לה: מצטער, זו תשובתי היחידה; נותרו ספרים יחידים או ספרים מעטים; יְחִידוּת – 1. היות אחד ויחיד מסוגו, מיוחדוּת, מצבו של הדבר הייחודי, היותו מיוחד ושונה, היבדלותו מאחרים: עיקר טעמה ומשמעה של הווייתנו הרוחנית הוא יחידותה, נבדלותה וסגוליותה; לא האחידות העיקר אלא היחידות; כישורי הארגון, הדוגמה האישית והפיקוד הם היו כל מהותו וכוח יחידותו; 2. בדידות, היות לבד, באין שני עימו: פלוני אוהב לעבוד ביחידות, ולכן משכים קום למשׂרדו; מִקְשָׁה – דבר שהוא שלֵמוּת אחת: וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה; אַחַת – בקשה אחת, דבר אחד: אחת שאלתי ממך ואותה אבקש; התבודדות, הִתְבּוֹדֵד – התרחק מחברתם של בני אדם ושוהה במקום מבודד, לרוב במכוּון, כדי להיות לבדו: מהבוקר הוא מתבודד בחדרו ואינו עונה לטלפון; מִקְשָׁה אַחַת – שלמות אחת, גוש אחד: המפלגה מפולגת, והדעות בה אינן עשׂויות מקשה אחת; ביחידות, בארבע עיניים – בנוכחות של שני אנשים; יחידאי – 1. שמופיע פעם אחת בכל הטקסט: צירוף או מילה (כגון ׳תל אביב׳ בתנ״ך) המופיעים פעם אחת; 2. אירוע שאירע פעם אחת וסוּפר פעם אחת; ביחידות – לבדו, לא בציבור, בלי מניין: שׂמחתי לשהות ביחידות במחיצת נערה טובת מראה; התפללתי הפעם ביחידות; בָּדָד, יְחִידִי – לבדו, ביחידות, כשהוא יחיד, בלי איש עימו: מדוע נברא אדם יחידי; בודד > כמה, כמה וכמה, אחד, אחת, אחדות: נשמעו כמה יריות (יריות אחדות) מעבר לגבול; בפני עצמו – 1. כשהוא לעצמו, לבדו, לחוד, בנפרד מדברים אחרים: לא היו יושבים מעורבבים, אלא שופטים בפני עצמם, עורכי דין בפני עצמם ורופאים בפני עצמם; 2. כלפי עצמו, בעיני עצמו: אפילו בפני עצמו לא העז להודות ששגה; יחידוּת, בדידוּת, בּוֹדֵד – אדם שחש בדידות, שסובל מבדידות; אדם, צמח או פרט הקיים ביחידות: החייל החדש היה בודד מאוד בתחילת השירות, אבל עם הזמן קנה לו חברים; 2. שנמצא לבדו, שחי לבד, מבודד מבני אדם (בעיקר ללא בן־זוג): הוא חי בודד ומת בודד; אינדיבידואלי, בדידני – בעל חיים לא חברתי, כגון יגואר שעל הרוב חי בגפו בבדידות בשטחי חיותו וממעט להיפגש עם פרטים אחרים מאותו מין, למעט בעונת הרבייה; בּוֹדֵד– אינדיווידואלי > יְחִידָנִי – שמיועד ומכוון לאדם היחיד, לפרט, פרטני: הגישה היחידנית שננקטה כלפי האסירים בקבוצת השיקום הוכיחה את יעילותה; אינדיבידואליות, אינדיווידואליות > יְחִידָנוּת – פרטניות, מיועד ליחיד, לבדו, יחידי, תכונתו או מצבו של הפרט, של היחיד, האופי או התכונות המייחדים אדם או דבר מה ומבדילים בינו לבין אחרים, זהות או אישיות עצמית: עקרון היחידנות בחינוך שָׂם דגש בפיתוח אישיותו וצרכיו של כל תלמיד לפי יכולתו האישית; יְחִידִיוּת – המצב של רווקות מבחירה; בְּגַפּוֹ – 1. בלי בן־זוג, בלי בן־לוויה, בלא משפחה: הוא בא למסיבה בגפו ושב לביתו בגפו; 2. ביחידות, לבדו, כשהוא לעצמו, לא בחברת בני אדם אחרים: הוא נהג לעבוד בגפו בלשכתו; רשות הַיָּחִיד – מקום הנמצא בבעלות פרטית, מקום פרטי שלזרים אין זכות כניסה אליו, כגון בית, חצר מגודרת, מפעל פרטי: ברשות היחיד רשאי אדם לעשׂות כבתוך שלו, כל זמן שאינו פוגע באחרים, מזיק או מפריע להם, שהרי ביתו של אדם הוא מבצרו; אין לו אח ורע, אין רע לו – 1. מילה יחידאית בשורשה או במשקלה או אינה נזכרת אלא פעם אחת בכל המקרא; 2. אין דומה לו, הוא יחיד במינו: אירוע זה אין לו רע בתולדות צה״ל; האחד והיחיד – האחד שאין דומה לו, היחיד והמיוחד במינו, האחד שאין אחר כמותו: מחזרים רבים היו לה, אך היא דחתה את כולם עד שמצאה את האחד והיחיד; אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף? – בעטיו של אחד יכעס על כולם; נר לאחד – נר למאה – הנר שמאיר לאדם אחד יכול להאיר למאה בלא שייגרע ממנו משהו, אלה נהנים וזה לא חסר; יחידי סגולה – בחירים שמצטיינים בתכונותיהם המיוחדות, בכישוריהם או בידע שלהם: ידיעת העברית והבקיאות במקורותיה לא צריכה להיות לנחלת יחידי סגולה בלבד; יָחִיד בדורו – נַעֲלֶה על כל בני דורו, מצוין שבבני תקופתו: המדען הזה היה יחיד בדורו, ועתה מת; יָחִיד במינו – מיוחד, שאין עוד כמוהו: בעלה הוא גבר יחיד במינו; אחד, יחיד ומיוחד; יָחִיד וּמְיוּחָד – שאין עוד כמוהו, יחיד במינו: ילדי הוא יחיד ומיוחד; זְאֵב בּוֹדֵד – אדם תקיף ובעל דעות עצמאיות שאינן מקובלות על רוב חבריו; לִכְשֶׁעצמו > כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ, כשהוא לעצמו – 1. כשמתבוננים בו או בוחנים אותו לבדו לפי תכונותיו המהותיות: היו שראו בשמירת הסביבה ערך כשהוא לעצמו ללא קשר לרווחת בני אדם; 2. לבדו, בנפרד מדברים אחרים: המחלה מופיעה כשהיא לעצמה או בלוויית הצטננות; אני כשלעצמי – עד כמה שהדבר נוגע לי; בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ – ביחידות, באין איש איתו: בינו לבין עצמו, הוא מעדיף להישאר בביתו; בֵּינֵינוּ לְבֵין עַצְמֵנוּ – בחוגנו המצומצם, באין זרים איתנו: נברר את העניין בינינו לבין עצמנו קודם שיתפרסם הדבר ברשות הרבים; כל העולם כולו מֵעֵבֶר אחד, והוא מֵעֵבֶר אחד

רבים. מים רבים זרמו מאז בירדן – עברו ימים רבים ארכו הימים; אין לך צרה הבאה על אדם שאין לאחרים בה רֶווח – רבים הנבנים מאסונם של אחרים; רשות הָרַבִּים – תחום הכלל, מקום ציבורי: רחובות העיר הם רשות הרבים; אחרי רבים – הליכה והצטרפות לדעת הרוב; עשׂרה קבים של . . . ירדו לעולם, תשעה נטלו . . ., ואחד – כל העולם כולו; אחד אומר כך, ושניים אומרים כך – בטל יחיד במיעוטו; רשות היחיד לעומת רשות הרבים; יחיד ורבים – הלכה כרבים; יחיד הייתי בדעתי והוכרחתי להרבות בראיות חותכות כדי להוכיח את צדקתי; מוטב להניח את דברי היחיד, ולאחוז בדברי המרובים; אלה אומרים ׳יחיד במערכה שקול כאַין׳, ואלה סוברים שגם יחיד־מתמיד יש לאל ידו להילחם בדעות רבים ולהשפיע על מעשׂיהם

רוב. רוּבָּנִי, רוּבָּנוּת – התפיסה כי דמוקרטיה משמעה תהליך מסודר של הצבעה ויישׂום הצבעות שהתקבלו ברוב; רוב מיוחד, רוב מיוחס – כינוי לרוב של שני שלישים לפחות בהצבעה או לרוב שהוא גדור מרוב רגיל; רוב מניין – הרוב המכריע בין דברים או בין אנשים; רוּבֵּי הדברים, רֹוב רוּבּוֹ, רוּבּוֹ ככוּלוֹ, רוב מניין ורוב בניין, רוב בִּנְיָנוֹ ורוב מִנְיָנוֹ – החלק העיקרי שבו, החלק החשוב ביותר בו, הרוב המכריע שלו, עיקרו של דבר: רוב בניינה ורוב מניינה של המפלגה הם יוצאי עֲדוֹת המזרח; רוב מכריע, רוב מוחלט – יותר מהחצי בהצבעה; רֹוב מוּגדָר – רוב נדרש או מספיק לעניין מסוים או למצב מסוים; הרוב הוא המכריע, אנו הולכים אחר הרוב, הולך אחר הרוב – לפי דעת הרוב יקום דבר; בָּטֵל בְּרוֹב – הוא מועט כל כך עד שאין רישומו ניכר בתוך הרוב המכריע שהוא נמצא בו, הוא כאין וכאפס לעומת הרבים האחרים; רוב וְקָרוֹב – הַלֵּךְ אַחַר הָרוֹב – אם יש ספק כיצד לנהוג במעשׂה מסוים: להתיר או לאסור – נוהגים לפי הרוב; קוֹרוּם > מִנְיָן חוקי – מִספר של משתתפים הדרוש לפי החוק או לפי תקנות החברה באספה הכללית שלה או במועצת המנהלים שלה או בכל ועדה אחרת, כדי שיהיה אפשר לקיים את האספה ולקבל בה החלטות: ישיבת הסנט במכללה התבטלה כי לא היה מניין חוקי; אין הציבור נידון אלא אחר רובו – היחס אל הציבור נקבע לפי רוב הציבור; אחרי רבים – הליכה והצטרפות לדעת הרוב; לְאָן נוֹשֶׁבֶת הרוּחַ – מה המגַמה? לאן נוטות הדעות, מהו הלך הרוחות, מה הם המגמות או הכיוונים המסתמנים: המועמד בדק לפני ההצבעה לאן נושבת הרוח ווידא אם יזכה בתפקיד; מכף רגלו ועד קודקודו – כל כולו, על פני כל איברי גופו; הוציאו מן המכונית ההפוכה כשהוא חבול ופצוע מכף רגלו ועד קודקודו; שָׁקַע במ״ט שערי, שָׁקוּעַ בְּמ״ט שַׁעֲרֵי – נתון כל כולו בתוך, שקוע במעמקי, שקוע במידה רבה בענייני (הלכה, מחקר, בילוי, פרנסה, הימורים וכו׳): כעת אני שקוע במ״ט שערי כתיבת ספרי, ולא אתפנה לעבודה אחרת; שָׁקַע ראשו ורובו ב׳, השקיע ראשו ורובו ב׳ – 1. השקיע את כל כולו, נתן את כל ליבו ל׳: השקיע ראשו ורובו בעבודת המחקר; 2. כמעט כולו: השקיע ראשו ורובו בבניית סוכה לתפארת, אך גם קבע עיתים לתורה; שיקע – 1. התעמק בתחום מסוים: שנים שיקעתי עצמי בדבר אף שלא ראיתי תועלת ממנו; 2. הכליל דבר מה מופשט, כגון תוכן רוחני, בדבר אחר, כך שהפך להיות חלק קבוע ממנו: בסיפוריו שיקע את חוויותיו מימי נערותו; שיקע את עצמו, שיקע את כוחו ואת מרצו – התעמק בתחום מסוים, התרכז בו, השתקע בו כולו; ראשו ורובו – כל כולו, בכל ליבו ומאודו: בימים ההם היה שקוע ראשו ורובו בענייני ציבור, ולא התפנה לעשׂות לביתו; רוּבּוֹ כְּכוּלוֹ – הרוב המכריע בו, כמעט כולו: צוות המחקר מורכב רובו ככולו מאנשי מדע בכירים; קול המון כקול שדיי – יש לתמוך בדבר שהציבור תומך, רצון ההמון או דעת הקהל הם השיקול העליון שיש להתחשב בו: מאחר שכך הצביעו רוב הבוחרים, נקבל את החלטתם, בבחינת קול המון כקול שדיי; הִטָּה אחרי רבים, הטיה אחרי רבים, אחרי רבים להטות – קבלת דעת הרוב: אם נרצה את מושכות השלטון, עלינו להטות אחרי הרבים ולהניח לדעותינו; אין הציבור נידון אלא אחר רובו – אין הציבור נידון לפי יחידים, אלא הכול לפי הרוב; רוב מהומה על לא מאומה – טרחה רבה ורעש רב

ללא סיבה או ללא תוצאות של ממש; **עשׂה את רוב ימיו** – שהה, חי, בילה את רוב שנותיו: היא נולדה בירושלים ושם עשׂתה את רוב ימיה; **מוטב להניח את דברי היחיד ולאחוז בדברי המרובים**; אין גוזרים גזרה על הציבור, אלא אם כן רובו יכול לעמוד בה; גזרה שבית דין גוזר ואין רוב הציבור מקבלים עליהם – אינה גזרה; הִיפּוּך מִיצָבִים בֵּין מִיעוּט לְרוב; רובו קשה ומיעוט יפה; לא תהיה אחרי רבים לרעות; **יצאו רוב שנותיו ושורת השׂכל הייתה נותנת**; רוב עסקנינו נוטים אחר אחד העם; **אחד ירדוף אלף ושניים יניסו רבבה**; רוב חכמי הזמן > הרבה! מִספר! שבע!

יכולת!

יש. **יכולת** – הדבר הנחוץ לעשׂיית משהו, כישורי עשׂייה של מישהו לעשׂות דבר (הניכרים במוח, בכוח, בכישרון, בכסף, באמצעים, בכלים במעמד, בהשפעה, בתפקיד וכד׳ המאפשרים את העשׂייה); **יכול** – 1. היה בכוחו, יש בכוחו (מציין את יכולת הנושׂא): רחל יכולה לעמוד על הראש; 2. היה רשאי, הותר לו: לא תוכל לאכול במשׂרד, אלא רק בחדר האוכל [להבדיל ממילים, כגון עניין, מקרה, מצב, ניסיון שהן חסרות יכולת]: העניין אפשרי, אפשר שזה יקרה, זה עשׂוי, עתיד, עומד לקרות, מצב זה אסור שיימשך; אומניפוטנטי > **כול יכול, יכולת־כול** – 1. תכונות או מצב של מישהו או של משהו להיות בעל יכולת, כישרון, מיומנות, סמכות, השפעה או כוח לעשׂות כל דבר: אשׂמח לסייע לך, אבל גם אני כפוף לתקנות ולנהלים ואיני כול יכול; 2. יכולת על־טבעית לעשׂות כל דבר כי אין גבול לכוחו, כגון אלוהים: הכוח המניע את עולם הדת הוא יכולת־כול של האל; **תפוס כפי יכולתך** – חטוף ככל שתוכל, עשׂה בכל דרך שתראה לנכון; **מְיוּמָנוּת** – יכולת ביצוע שנלמדה או יכולת נרכשת לבצע היטב פעילות מסוימת: בכיתה א רוכשים את מיומנויות הקריאה והכתיבה; התאונה אירעה בשל חוסר מיומנות הנהג הצעיר; **מְיוּמָן** – מאומן היטב, מתורגל ומנוסה, שיש לו מיומנות: הוא מורה ותיק ומיומן מאוד במקצוע ההוראה; אל דאגה, הוא הופקד בידיים מיומנות; יכול > **מוכן** [= מסכים]: אני צריך ללכת לשמירה, האם אתה **מוכן** לשמור במקומי? **בא לכלל ביטוי, בא לידי ביטוי** – התממש במציאות: יש לו כישרון רב שטרם ניכר; **בא לידי ביטוי, ניכר** – התגלה, השתקף או התבטא בו, מצא בו את ביטויו, משהו מבטא או ממחיש אותו: במחזותיו ניכרת הבנה מעמיקה לטבע האדם; דמיונה העשיר ניכר בציוריה; **כוח** – כושר, סגולה ויכולת: נסתלק ממנו כוח הדיבור; **עֲמִידוּת, עָמִיד** – שמסוגל לעמוד בפני פגעים, בעל כוח עמידה, חסין, יציב, מחזיק מעמד, אטים: ככל שהתרחב השימוש באנטיביוטיקה, החלו להתפשט גם זני חיידקים עמידים לה; **עָלוּל** – מסוגל, נוטה או מוכשר לעשׂות משהו, ייתכן או סביר שיעשׂה משהו או יקרה לו משהו, בעיקר משהו רע, עשׂוי: הדלקת אש ביער עלולה לגרום לשׂרֵפה; **סגילות, סָגִיל** – שאפשר לסגלו ולהתאימו לדבר־מה: הוא יתרגל מהר לחיים כאן כי הוא טיפוס סָגיל; **ניצוץ** – כישרון, יכולת, להט או ייחוד יוצא דופן, שיש בהם כדי לעורר את הדמיון, להלהיב למשהו או ליצור השראה מיוחדת: בכתביו ניכר ניצוץ של גאונות; **מָעוֹף** – חזון, מרחב המחשבה, אופק רחב, דמיון מפותח, יכולת חשיבה מקורית ומקיפה, ראייה למרחוק, אופקים רחבים, צפייה מראש של האפשרויות הגלומות בדבר מסוים: רק אדריכל בעל מעוף היה יכול לתכנן את הבניין הנהדר הזה; בנימין זאב הרצל, חוזה מדינת היהודים, היה בעל חוש מדיני ורב מעוף; **נְטִיָּה** – זיקה טבעית של אדם לתחום מסוים הנובעת מכישרונותיו, מסגולותיו וכד׳: כבר בילדותה אובחנו אצלה נטיות אומנותיות; בהתחשב בנטייתו לתחום הטכני, כדאי שילמד בבית ספר מקצועי; **כִּישָׁרוֹן** – יכולת טבעית רוחנית או פיזית לעשׂות דבר מסוים בהצלחה, מצב נתון של תכונות כלשהן הנותנות לאדם יכולת להצליח בתחום מסוים, למשל: כישרון למידת שׂפות, כישרון כתיבה, כישרון מוזיקלי; הוא היה אדם שהשׂכל וכישרון המעשׂה היו סנופים זה בזה; **כּוֹשֶׁר** – 1. יכולת ביצוע, יכולת לבצע ביעילות את מה שנדרש או יכולת לעמוד במצב מסוים: יש לו כושר עבודה מדהים – הוא מסוגל לעבוד שש עשׂרה שעות ביממה; 2. יכולת רוחנית או נפשית של אדם: כושר הריכוז של האדם הולך ופוחת עם השנים; **כָּשִׁיר** – 1. אדם שיש לו הכישורים (כושר שׂכלי וגופני) והסמכות לבצע תפקיד מסוים; 2. כלי, מכונה או מכשיר המתאימים לתפקיד שיועד להם; **כְּשִׁירוּת** – היות כשיר; מצב או תכונות (טבעיות או נרכשות בלימודים או באימונים) המתאימים למלא תפקיד מסוים: מקומות עבודה מסודרים נוהגים לבחון את כשירות המועמדים החדשים לעבודה על ידי בחינות פסיכוטכניות; כשירות המטוסים לטיסה נבדקת בצבא בקפידה מרובה; קַנדִידָט > **מועמד** – אדם המבקש להיבחר לתפקיד מסוים, שהציעו לו לקבל תפקיד מסוים, או שהוא מבקש כי יבחרו בו או יעניקו לו מִשׂרה, תואר, חֲברוּת בגוף מסוים, מעמד או מקום מסוימים: כל מפלגה הציגה את מועמדה האמור לייצג אותה בבחירות האזוריות; **צִיפָנִי, צִיפָנוּת** – היכולת או הנטייה של עצם לצוף על פני נוזל או גז שהוא נמצא בהם: מוקש קרקעית הוא מוקש תת־מימי בעל ציפנות שלילית, המיועד לנוח על קרקעית של מים רדודים;

כִּישוּרִים – כל הנתונים האישיים העושׂים אדם מסוים מתאים למלא תפקיד מסוים, כגון הידיעות, התכונות וההשׂכלה שמכשירים אותו לתפקיד מסוים: המועמד בעל הכישורים המתאימים ביותר דרש משׂכורת גבוהה מדיי, ולכן בחרו לתפקיד מועמד בעל כישורים פחותים ממנו אך צנוע בדרישותיו; **מְסוּגָל** – יכול או מוכשר לעשׂות משהו, שיש לו אפשרות, ידע, ניסיון, כוח, זמן וכד׳ לעשׂות משהו: הדוב מסוגל להזדקף על רגליו האחוריות; יש כאן המון רעש, איני מסוגל להתרכז; **מְסוּגָלוּת** – 1. היכולת או הכישורים המרביים של אדם להבין דבר, לתפקד במשׂימה (עיונית, נפשית, רגשית או גופנית) או לשמור מידע. 2. יוֹכלַת (פוטנציאל) האדם להתפתח או להשׂיג הישׂג שׂכלי או יצירתי; 3. יוכלה מולדת, בניגוד ליוכלה נרכשת; **בְּרוּך כישרונות** – מוכשר מאוד, בעל יכולת מפליגה בכמה תחומים: בית המשפט עסק בשאלת המסוגלות של החשוד לעמוד לדין; מסוגלותו לתפקד כבעל וכאב מוטלת בספק; **לא קוטל קנים** – הוא בעל ערך, מוכשר, חשוב, בר־סמכא, לדעתו ולדבריו יש משקל וחשיבות; **מוטת כנפיים** – 1. המרחק בין קצות הכנפיים של ציפור או כלי טיס; 2. היכולת הגלומה באדם, בארגון, בתזה מדעית וכדומה לפעול בטווח מסוים, בגבולות ההגדרה של עניין וכדומה; **אורך רוח, סַבלָנוּת** – 1. יכולת להמתין בשקט או לשׂאת דחייה או עיכוב, יכולת לשׂאת בשלווה ותוך שליטה עצמית מצבים מרגיזים או מתַסכלים, סבל וכד׳, אורך רוח: חכה בסבלנות עד שיגיע תורך; 2. היכולת להתמיד במשהו, בייחוד בעבודה או במשׂימה קשה ומייגעת, התמדה: מלאכת הרקמה דורשת סבלנות רבה; צריך הרבה סבלנות כדי להרכיב תצרף של אלף חלקים; **הכרה עצמית** – הכרת אדם בערך עצמו, הערכת אדם את מהותו, את כישרונותיו, את יכולתו, את שאיפותיו ואת תפקידיו כלפי החברה: מתוך הכרה עצמית לא היה מוכן להתפשר על תפקיד שאינו הולם את השׂכלתו ואת כישוריו; **יש סיפק בידו, היה סיפק בידו** – היה לו די זמן, הספיק, היה באפשרותו או ביכולתו: הם מגנים את מי שיש סיפק בידם למחות ואינם מוחים; למרות עמלם לא היה סיפק בידם לקנות פרה; **בכוחו לעשׂות, יש לאל ידו, יש בכוחו** – ביכולתו או באפשרותו לעשׂות זאת, הוא מסוגל לעשׂות זאת: הוא האמין כי בכוחו להציל את החברה מהתמוטטות; המוזיקה יש בכוחה להרגיע את הנפש; המשק בארץ אין לאל ידו לשׂאת בנטל נוסף זה; **בְּעֶשֶׂר אֶצבְּעוֹתָיו** – במו ידיו, בלא עזרת אחרים: בילדותו חיבק אשפתות, ברם בבגרותו בנה עסק לתפארת בעֶשֶׂר אצבעותיו; **עד מָקום שידו מגעת, עד כמה שידו מגעת** – כמה שהוא יכול, כמיטב יכולתו: עשׂיתי כל מאמץ לדייק בנתונים, ובדקתי כל פרט עד כמה שידי מגעת; **ביטחון עצמי** – אמונה חזקה של אדם ביכולתו, בכישוריו, בשיפוטו ובהחלטותיו: תלמידי נהיגה רבים נכשלים במבחן המעשׂי בשל חוסר ביטחון עצמי או בעטיו של ביטחון עצמי מופרז; **כמיטב יכולתו** – עשׂה את המרב שיש ביכולתו, עשׂה כל מה שהוא יכול: עשׂיתי כמיטב יכולתי לסייע לו, ומשלא עלה הדבר בידי הפניתי אותו לממונים עליי; **בעל יכולת** – 1. בעל אמצעים, אמיד [להבדיל: **מעוט הכנסה**]: הנתבעים הם בעלי יכולת, ולא יקשה עליהם לשלם סכום שכזה; 2. מוכשר, בעל כוח ביצוע, מי שיש לו יכולת בתחום מסוים: הוא תלמיד בעל יכולת, אך בשל עצלותו הישׂגיו אינם הישׂגים; **כפי יכולתו** – ככל שהוא יכול, עד כמה שהוא מסוגל, בהתאם לאפשרויותיו: הגישה של ׳תרום כפי יכולתך וקבל לפי צרכיך׳ התמוטטה מול הגישה של ׳תרום כפי יכולתך וקבל לפי יכולתך׳; אלטרנטיבה > **חֲלוּפָה** – אפשרות מחליפה, אחת מכמה אפשרויות; לחילופון > **לַחֲלוּפִין** – [להצגת אפשרות שונה משהועלתה קודם משלא התממשה הראשונה] בדרך של חלופה, במקום זאת, באופן אלטרנטיבי: אפשר להגיע לפארק במכונית פרטית או לַחֲלופין – ברכב ציבורי; הפרקליט ביקש מבית המשפט לשחרר את החשוד בערבות, ולחלופין – שלא לעוצרו ליותר משבעה ימים; **מָצְאָה יָדוֹ, השׂיגה יָדוֹ** – עלה בידו, היה ביכולתו, הספיקה יכולתו הכלכלית, יכול לעמוד בהוצאה הכספית: אף שהשׂיגה ידי לממן את כל הוצאות הדירה, חזרתי לגור בבית הוריי; כל אשר תמצא ידך לעשׂות בכוחך – עשׂה; **בְּהֶישֵּׂג יָד** – 1. בקרבה גדולה, בנקודת מרחק או זמן שניתן להגיע אליה בקלות, במקום קרוב שהיד מגיעה אליו: סידרנו את הארונות במטבח כך שרוב הכלים לא יהיו רחוקים מהישׂג יד; 2. באפשרותו החומרית של אדם, ביכולתו הכספית, מה שידו משׂגת: צר לי, מעדנים יקרים שכאלה אינם בהישׂג ידי; **מַשַּׂג יָד** – השׂגת יד, אפשרות, יכולת: צרכיי רבים ממשׂג ידי; **אֶפשָׁר** – יש יכולת; **אִפשוּר, אִפשֵׁר** – אישר, התיר, נתן אפשרות: אִפשור ביצוע התוכנית יוחש עם קבלת התקציב; **בְּרֵירָה** – כל אחת מן האפשרויות; פוטנציאל > **יכולת צפונה, יכולת גלומה, יוֹכלָה** – היכולת, הכוח, התנאים, האמצעים או האפשרות הטמונים במשהו או במישהו לממש דבר מה או להפעילו, אך טרם יצאו מן הכוח אל הפועל: הוא מוכשר מאוד, אבל אינו מנצל את יוכלתו; יוכלת הגיוס של מיועדים לשירות מבני המיעוטים עלתה בשנים האחרונות; בְּפּוֹטֶנציָה > **בכוח** [ולא בפועל] – ברעיון, במחשבה, בצורה שעדיין לא באה לידי מעשׂה או לידי ביטוי, באופן פוטנציאלי, בצורה סמויה או מופנמת, שטרם באה לידי ביטוי חיצוני [ההפך: **בפועל** = למעשׂה]:

התוכנית עדיין נמצאת בכוח ולא הוגשמה בפועל; פוטנציאלי, בפוטנציה > בכוח, יוֹכלָתִי – בעל מניות או משקיע יוכלתי המעוניין במידע זה יוכל להשׂיגו בקלות; כלי – רעיון, שיטה, מיומנות, כישורים וכד׳, המשמשים בעיסוק מסוים או להשׂגת מטרה כלשהי: לימודי הגמרא מקנים ללומד כלים לפיתוח החשיבה ולחידוד ההיגיון; הכלים שהסִפרות מקנה ללומדיה מעשׂירים את עולמם וניתנים ליישׂום בתחומים נוספים; חוּש – 1. כישרון, נטייה או יכולת טבעיים לעשׂות משהו כהלכה, להעריך נכון, לשפוט בתחום מסוים וכד׳: מבקר אומנות צריך להיות בעל חוש ליופי ולאסתטיקה; יש לו חוש לעסקים, והוא הרוויח הרבה כסף בכל מיני עסקאות; 2. הבנת דבר בצורה רגשית ספונטנית בהתבסס על השראה פנימית (אינטואיציה), ולא על סמך ידע או על־פי חשיבה לוגית שׂכלתנית; 3. ערנות ותפיסה מהירה של המציאות: המדינאי חד החושים חיכה לעיתוי מתאים להצהרתו; ניתַן – נעשׂה אפשרי: דבר זה שנגענו בו לא היה אפשר לפרשו על רגל אחת; טוֹלֵרַנס > סְבוֹלֶת, סבילות – כוח סבל, יכולת עמידה במאמץ גופני ונפשי לאורך זמן: התברר שסבילותי לקור לא עמדה במבחן ולקיתי בדלקת הסמפונות; האמונים בתנאי השׂדה הקשים פיתחו את סבולת החיילים; סבילות תקלות, סְבוֹלֶת תקלות – כושרה של מערכת מחשב להמשיך בפעולה נכונה אף כי רכיב אחד או יותר מרכיביה לקויים; סוֹבלָה – תוכנת מַעֲרֶכֶת מַחשב, המוסיפה לפעול הודות לסבולת תקלוֹתיה; לא מן הנמנע, אֶפשָׁר, ייתכן – יש יכולת, יש אפשרות ש׳, יכול להיות, נתאפשר, אולי, לא בטוח, לא מן הנמנע: ייתכן שמחר אדבר איתו; אין זה מן הנמנע ש־ – יכול להיות ש׳, אין זה בלתי אפשרי ש־: הבחינה אמורה להימשך שעה אחת, אך אין זה מן הנמנע שיוחלט להאריכה; אֶפשָׁר ואֶפשָׁר – בהחלט יכול להיות; היה בו כדי, יהיה בו כדי, יש בו כדי – הוא יכול; הגשם שירד אמש היה בו כדי לשבור את השרב; מתנת יד – מתנה שאדם נותן לפי הישׂג ידו; בִּמלוא הקיטור – תוך ניצול כל היכולת, בּמֵרַב המרץ והמהירות: כדי להספיק, הוא עובד במלוא הקיטור מבוקר עד לילה; פָּרַס מצודתוֹ על – הקיף את שלטונו, הרחיב את תחום השפעתו על; מצוּדָתו פּרוסה – הוּא שולט או משפיע עד מקום רחוק, בתחומי השפעתו נמצא גם דבר זה: המיסיונרים היו רגילים לפרוס את מצודתם על משכנות העוני ועל שולי החברה וגייסו תומכים ואוהדים לדתם; אף שאני בישׂראל, מצודת עסקיי פרוסה ברוב ארצות מערב אירופה; מסוגלות עצמית, יעילות עצמית – תפיסת הפרט לגבי יכולתו להתנהג שתביא התנהגותו לידי תוצאה מסוימת, כלומר אמונת האדם (מציאותית או לא), ביכולותיו למלא משׂימה מסוימת; עֶשֶׂר יָדוֹת לוֹ בְּ־ – 1. חלקו במשהו גדול פי כמה מחלקו של אחר; 2. הוא מומחה גדול מאחרים ב־: לראש המדור היו עֶשֶׂר ידות בחוכמת הפרסום, ולכן זכה להנהיג את ההוצאה לאור; עָצַר כּוֹחַ – החזיק מעמד, היה ביכולתו, התחזק: ומי יעצור כוח לשׂאת בעול אחריו; לפי הגָמָל המשׂא – אין מטילים על אדם עבודה אלא לפי כוחו ויכולותיו: התפקיד גדול מיכולותיו, וכדאי לטעון את המשׂא לפי הגמל; סָלַל אֶת הדֶרֶךְ לפָנָיו – הכשיר לִפנֵי אחֵרים לעשׂות פּעולה וכד׳, פתח אפשרות לפעול או לבצע משהו; במה כוחו גדול – במה הוא מצטיין? מה הוא התחום שהוא מתגדר בו? מה הם כישרונותיו: כשעלה לבימה נזדמנה לו הזדמנות להראות במה כוחו גדול, והוא ניצל אותה במלואה; עד טיפת הדם האחרונה – בכל הכוחות, עד קצה גבול היכולת, במסירות נפש, בגבורה עילאית, בעקשנות רבה, בלי לוותר ובלי להיכנע: החיילים הנצורים החליטו להילחם עד טיפת דמם האחרונה ובלבד שלא ליפול בשבי; אינטליגנצייה רגשית – כישורים של אדם לזהות, להבין את רִגשותיו ואת רגשות האחר ולהתמודד איתם במיומנות, להתנהג איתו כראוי במצבים למיניהם ולהתחשב בו בעת קבלת החלטות (על ידי ויסות רגשות או על ידי גילוי אמפתיה ושיפוט טוב בהידוד חברתי); מַעְיָן המִתגַבֵּר – משל לאדם השופע ידיעות; ריבע את העיגול – מילא משׂימה בלתי אפשרית; עִיֵּל פיל בקוף המחט – העלה סברות נטולות יסוד, ניסה לעשׂות את הבלתי אפשרי, הצליח לשכנע בניגוּד לַשׂכל הישר על ידי תַכסיס; לא יצאו שלוש ארבע שנים עד שהגיעו מעותיו כדי לקנות או לשׂכור דבר – יכולת לקנות או לשׂכור; מָצאה יָדו – השׂיג, היה לו די הצורך, היה יכול: עזרתי לעולה החדש בכל אשר מצאה ידי; טְבִיעַת עַיִן – הכושר לעמוד על טיבו של אדם אחרי הֶיכֵּרוּת קצרה, להתרשם מייד ולקבוע דעה ברורה ומובחנת, חדות תפיסה והבחנה: הוא נֵיחַן בטביעת עין מופלאה ועל הרוב מדויקת; בַּר הָכֵי – בקי בדבר, מומחה, מנוסה: אף שאיני בר־הכי בתחום זה, נראה שנפלה כאן טעות; לב פתוח – גילוי לב, יחס לבבי ונאמן לזולת, נכונוּת נפשית, כושר רוחני: לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי; אם הוא סוֹפֵר, אינו סַיָּף, ואם הוא סייף אינו סופר – אין אדם יכול להיות מומחה במידה שווה בחומר וברוח כאחד; ידיו רב לו – הוא מצטיין, מומחה, יש לו הכישרון: צולל זה ידיו רב לו גם בענייני טיִס; כול יכול – מומחה במקצועות שונים; יש לאל ידו – יש בכוחו, הוא יכול: בהיותו מנַהל המפעל, יש לאל ידו לפטר את העובד ממשׂרתו; רָאָה ברכה במעשׂיו, הימר על הסוס הנכון, העלה בידו, עָלָה בידו – הצליח בדבר: לאחר עמל רב השׂיג את מבוקשו; חוש שישי – חוש מיוחד לתפיסה ולהרגשה, שלא באמצעות חמשת החושים, תחושה פנימית לא מוסברת הגורמת למישהו להיות בטוח בדבר מה; על־חושי – שמעל לחושים, שמעבר לתפיסת החושים: יש הטוענים שניחנו בתפיסה על־חושית והמסוגלים לגרום בכוח ריכוזם להזיז עצמים או לשוברם; תפישׂה על־חושית, תפיסה על־חושית – יכולות אחדות לתפוס, לקלוט ולעבד גירויים חיצוניים שׂמחוץ לחמשת החושים אף שמעולם לא הוצגה רְאָיָה אמינה ובת בדיקה לקיומה של תפיסה על חושית; מָקום להִתגַדֵּר בּו, בִּקעה להִתגַדֵּר בּהּ – עִניָין שאדם יכול להראות בו את יכולתו; הניח מקום להתגדר בו, מָצָא מקום להתגַדֵּר בו – מצא עניין להצטיין בו ולהראות בו את יכולתו: בבניית הגשר הניח המנכ״ל מקום למהנדסת הראשית להתגדר בו, שיצא לה מוניטין בתחום זה; זה הראה כוחו בחוכמתו וזה – בשתיית יין; יש בו בינה יתרה וטביעת עין של תלמיד חכם; תן לחם למי ששיניו משוננות; את עיקר כוחו ראה בחזונו; ידעתי שכוונותיך פליליות, ועתה לא ייבצר ממך כל מה שזממת לעשׂות; כוחו היה יפה מכוחו של זקנו בבקיאות ובעמקנות; רצונו של אדם הוא כוחו; כל אשר תמצא ידך לעשׂות בכוחך – עשׂה

<u>אין יכולת</u>. אובדן כושר תפקוד – איבוד היכולת לעבוד או לעשׂות פעילות אחרת בשל נכות, פציעה וכדומה: פעמים הביטוח הלאומי דוחה תביע לאובד כושר תפקוד; מְחוּשָׁק – חופש פעולתו מוגבל בשל התחייבות: בשל הקואליציה של 61 ח״כים, רוה״מ מחושק בהגשמת רעיונות נועזים; לא השׂיגה ידו – לא עלה בידו, לא היה ביכולתו, לא הייתה לו האפשרות: לא השׂיגה ידי לממן את כל הוצאות הדירה; נִבצָר מ־ – נמנע, שאינו בגדר יכולת: נִבצָר מבינתי להבין את מעשׂיו; מעל לכוחותיו – הוא אינו מסוגל לבצע מה שמצפים ממנו; הִתחַלוּת, התחלה – העמיד פני חולה, זייף אי־יכולת: התחלותו לא הייתה אמינה, שכן הוא בן אדם מוכשר; אין כוחו אלא ב־ – כל יכולתו מצטמצמת ב־: אין כוחו בעריכה לשונית אלא בהגהות בלבד; אֵין כּוחו אֶלָּא בפיו – כל יכולתו מצטמצמת בדיבורים, הוא יודע רק לדבר ולא לעשׂות: כשהתקבלתי לעבודה הוא הבטיח לי הרים וגבעות, ולאחר שנים באתי לכלל דעה שאין כוחו אלא בפיו; נִפלָא מִמֶּנוּ – נבצר ממנו, היה יותר מיכולתו או מבינתו, קצרה ידו: הוא מוכשר כל כך שאין דבר שנפלא ממנו; עֶשֶׂר מַעלות אחורַנית – נסיגה גדולה של אדם, ירידה לשפל המדרגה, כישלון גדול; תעוּדַת עֲנִיוּת – מעשׂה של אדם או של ארגון, תופעה חברתית וכד׳ שיש בהם חרפה וקלון, והאחראים להם ראויים משום כך לכל גנאי, [ההפך: תעודת כבוד]: תופעת מחוסרי הדיור הלנים באוהלים היא תעודת עניות לחברה הישׂראלית כולה; נָפַל מפלוני – היה פחות מפלוני ביכולתו או בערכו: היא אינה נופל מכל חייל בגילה ובהשׂכלתה; אינו מגיע לקרסוליו, לא הגיע עד קרסוליו – הוא נפל הרבה (בידיעותיו, בחוכמתו, בעושרו, בניסיונו וכדומה) מפלוני ואין לדמותו אליו כלל, הוא נופל ממנו בהרבה: בעולם הרבה בדרנים אך מי מהם מגיע לקרסוליו של צ׳רלי צ׳פלין? לְפוּם חוּרְפָּא שַׁבֶּשְׁתָּא > לפי החריפות השיבוש – ככל שאדם חריף יותר, כן עלול לשגות יותר; נְקוּדַת רְוָיָה –קצה היכולת לקלוט, השלב שמעבר לו אי־אפשר לקלוט או לקבל עוד משהו; לַעַג לָרָשׁ – 1. מעשׂה או אמירה שיש בהם כדי להזכיר לבעל מום את מומו, לחלש את חולשתו, לעני את עוניו וכד׳: לאחר כל הסבל שעבר, סכום הפיצויים הזעיר שנקבע לו הוא בבחינת לעג לרש; לועֵג לָרָש, לָעַג לָרָש – שָׂם מישהו לצחוק בדורשו ממנו דבר שהוא למעלה מיכולתו או מהשׂגתו, או שיש היענות מעליבה לבקשה: במפלגה חגגו את ׳ההישׂג הגדול׳, בהעברת 65 מיליון ש״ח לישיבות, למעשׂה, שׂר האוצר לעג לרש שלא העביר את מאות המיליונים המגיעים להן בדין; קצרה נפשו – לא יכול עוד לסבול, לא יכול לשׂאת; נשׂגב מיכולתו – אין לאל ידו: נשׂגב מיכולתי להתמודד על תפקיד ראש העירייה, לפיכך ראיתי לסייע למתמודדים ראויים; אני בד״כ אוהבת לסיים ספרים שהתחלתי לכתוב, אבל בספר הזה נתקעתי ברבע הספר, וכנראה, נשׂגב מיכולתי לסיים את כתיבתו; כבד ממנוּ הדבר – הדבר למעלה מיכולתו, אינו יכול לעשׂותו: נראה שכבד ממני הדבר, וניאלץ להקים ועדה למימוש המיזם; למעלה מכוחותיו מכישוריו, למעלה מיכולתו – יותר מכפי כוחו, יותר ממה שהוא יכול ומסוגל, מעבר לכוחותיו: חבל שתתאמצו לפתור את התשבץ הזה, הוא למעלה מיכולתכם ואינו לגילכם; אֵין לְאֵל יָדוֹ – הוא לא מסוגל, אין ביכולתו: להוותי, אין לאל ידי לעזור למתקשים בפתרון תרגילי נגזרות במתמטיקה כי אין שעתי ודעתי פנויות; עם כל הרצון הטוב, אין לאל ידי לעשׂות דבר בעניין; קשה הדבר ממנו – הדבר היה יותר מכפי כוחו: ׳והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אליי׳; אוזלת יד, קוֹצֶר יָד – אי־יכוֹלֶת לפעול, חולשה, חוסר כוח, חוסר אונים: ניכר קוצר ידה של מערכת החינוך להתמודד עם האלימות; קָצְרָה יָדו מלהושיע, קָצְרָה יָדו מ־ – לא הייתה לו יכוֹלֶת לעזור, לא היה בו כוח, נלאה, לא הצליח, היה חסר אונים: לרוב החוק לוכד את דגי הרקק, אך קצרה ידו מלפגוע בלווייתנים; כאפרוח בתוך ביצה – משל למי שהוא מוגבל ביותר; מיטת סדום – מקום או מצב צר ודחוק שאין בו לאדם היכולת לפעול בחופשיות: התפטרתי מתפקידי כי חשתי שאני במיטת סדום – תקציב המדור קוצץ, וסמכויות לא אצלו לי; לא היה סיפק בידו – לא הייתה

לו אפשרות או יכולת: היה סיפק בידי לקנות דירה, ולא קניתי; היה עליי לָטורח – היה עליי למעמסה, לא יכולתי לסבול עוד; הגיע עד קצה גבול היכולת > אפשרות!

יקר! זול!

יקר. יָקָר – 1. עולה הרבה כסף; 2. נדיר מאוד: ודבר ה' היה יקר בימים ההם; יִיקֵר – העלה את המחיר; מֵיקָר – היקר ביותר (≠ מיטב – הטוב ביותר): בחנות הזאת תמצא את מיטב הסחורות ואת מֵיקַר המוצרים בארץ; יַקִּיר – 1. מישהו אהוב מאוד ויקר ללב: משפחות רבות חששו לשלום יקיריהן שטיילו באזור השיטפונות; 2. תואר לאדם ממועצת העיר, שהוא מתגורר בה, ממוסד חשוב וכד' לאות הערכה על תרומתו לחיי העיר, המוסד וכד': טקס חלוקת התואר 'יקיר ירושלים' נערך מדי שנה ביום ירושלים; יקירי, יקירתי – דבר פנייה לחיבה, לאהבה וכד'; יְקַר המציאות > נדיר; כְּלִי יקר – אדם המצטיין בתכונות חיוביות; יְקַר עֶרֶך – 1. שמחירו גבוה: תכולת ביתם היא יקרַת עֶרֶך; 2. חשוב, נכבד: מילותיו יְקרות ערך בעיניה; יָקָר לליבו – 1. חשוב לו מאוד; 2. יקר ערך, שמחירו גבוה; יְקַר רוּחַ – בעל רוח אצילה: הוא יקר רוח בעיניי, ולכן אני מקשיבה לו; יָקָר מִפָּז – יקר מאוד, רב־ערך: אוצרות אומנות יקרות מפז; יָקְרָה נפשו בעיניו – היה אהוב ונכבד בעיניו: יקרה נפשך בעיניי; יוקר – מחיר גבוה, מחיר רב, רמת מחירים גבוהה; עלה לו ביוקר – סבל קשות מתוצאות של דבר, נאלץ לשלם מחיר כבד עבור משהו; ביוקר – במחיר גבוה; מדד יוקר המחיה – מדד סטטיסטי האומד את עלות המחיה במדינה לפי רשימת מחירים של סחורות ושירותים שכיחים כדי להראות כמה המחירים משתנים בכל חודש; פנינה – שם דָבָר למשהו יקר ומעולה: פניני רש"י, מפניני לשוננו; בתי האהובה – פנינה אמיתית היא; קורבן – דבר יקר וחשוב מאוד שמוותרים עליו למען מטרה מסוימת: הוריי הקריבו קורבן גדול כדי שאוכל ללמוד באוניברסיטה; מרגלית – אבן יקרה, פנינה, כינוי לדבר מה יקר ורב־ערך: מרגלית טובה בידכם, היטיבו לשמור עליה; מַרגָלִית שֶׁאֵין עֲרוֹךְ לָהּ – כָּל הַמְשַׁבְּחָהּ פּוֹגֵם בָּהּ – יש דברי ערך שלא כדאי לנסות לעשׂותם טובים יותר, ואינם זקוקים לשֶבח, כדי שלא לפגום בהם; מַרגָלִית כָּל מָקוֹם שֶׁהִיא – מַרגָלִית שְׁמָהּ – דבר יקר ובעל ערך בכל מקום ומצב יהיה כזה; אָצַר – שמר, בייחוד על דבר יקר ערך: בחדרי הארמון אוצרים את תכשיטיה היקרים של המלכה; איש מאופק זה אוצר בקרבו רגשות עזים; שַׁעַר – מחיר או חיוב בתשלום הנקבעים לפי בסיס מסוים או סולם מסוים, בעיקר כשמדובר בריבית, בניירות ערך, במטבע חוץ: בפיחות האחרון עלה שער הדולר בחמישה אחוזים; הפקעת שערים, הפקיע שערים, הפקיע את השער – העלה את המחיר של מצרך בשיעור העולה על המקובל או של מוצר שהוכרז כבר פיקוח: לא ישתמש שׂר בסמכותו . . . אלא אם כן היה לו יסוד סביר להניח שהדבר דרוש כדי למנוע הפקעת שערים וספסרות למוצרים בני פיקוח; נֶכֶס – אדם או דבר רב־ערך מוחשי או מופשט, שימושי למישהו או למשהו : יכולותיו ותרומתו לצה"ל הן נכס שלא יסולא בפז; בתפקידו, סבלנות היא נכס הכרחי ולא מספיק; נִיכּוּס, ניכֵּס – הפך נכס או פעילות לקניינו הממשי או הרוחני; הפך רעיון, הישׂג, הלך רוח לדבר שלו, המועיל לו חברתית או פוליטית, לרוב שלא כדין: המנהל ניכּס לעצמו את הישׂגי החברה; הפך נכס לאומי – היה לדבר יקר או חשוב, להישׂג תרבותי וכד' של האומה, של החֶברה: טוב ליבו הוא נֶכֶס יצירתו היא נכס לחברה כולה; נכס צאן ברזל, נכסי צאן ברזל – נכסי רוח, אוצר תרבותי בר קיימה של אומה, ערכים נצחיים, קניין קיים שאינו חולף וכד': התנ"ך הוא נכס צאן ברזל של היהדות והנצרות; יצירות ביאליק הן נִכסֵי צאן ברזל בתרבותנו; חמוּדוֹת – 1. כינוי ליפי גופה של האישה, בעיקר לאיבריה המוצנעים: החשׂפנית גילתה אט אט את חמודותיה לעיני כול; 2. דברים יקרים, מהנים ונחמדים, דברים שאדם נכסף לָהֶם: הארכאולוגים חשׂפו את מכמני הזהב והכסף ואת חמודות מצרים; סגולת הסגולות – הטוב והנבחר ביותר; מחיר נקוב – מחיר רשמי קבוע של מוצר או שירות, לרוב הוא נמוך מן המחיר שמשולם עבורם בפועל: עם העלאת תעריפי התחבורה הציבורית, ניתן להחזיר כרטיס הלוך־ושוב שלא נוצל ולקבל את המחיר הנקוב בו; מחיר מפולפל – מחיר גבוה במיוחד, מחיר מוגזם: סחורתו משובחת ולכן מחירה מפולפל; הַפקָעַת מחירים – העלאה מופרזת של מחירי מצרכים או שירותים הרבה מעבר למחיר המקובל או למחיר שקבעה הרשות המוסמכת לכך: הפקחים הגישו נגד הסוחר תביעה על הפקעת מחירים; קודש הקודשים – כינוי למשהו או למישהו יקר ואהוב ביותר, משהו או מישהו המקודש מאוד בעיני הדובר: בֵּיתי הוא קודש הקודשים שלי, ואיני מתיר לבקרני לכל אחד; בני יחידי הוא קודש הקודשים בשבילי, ואין ברצוני לדבר עליו בכלי התקשורת; לֹא יסוּלָא בַּפָּז – יקר יותר מזהב; ילדי ניחומיו – ילדיו היקרים: רעייתי וילדי ניחומיי יעלזו לקראתי כשאני שב מהעבודה; מובחר מן המובחר – המשובח ביותר, הטוב ביותר: מדובר ברווק פנוי וכשר, בחור כהלכה, מובחר מן המובחר; מן המובחר – המשובח ביותר, הטוב ביותר, מעולה, עידֵי עידית: כל השמנים יפים לנר, ושמן זית הוא מן המובחר; מִשְׁפַּר הַשֶּׁפֶר – מן הטוב ביותר, מן המשובח ביותר; אתרוג מהודר ומובחר – לא רק שיש בו טעם וריח, אלא יש לשמור עליו מכל משמר, הפועל: לאתרג; כִּבְשַׂת הָרָשׁ – מָשָׁל לרכושו היקר והיחיד והאחרון שנשאר לאדם ואף אותו עומדים לגזול ממנו; ציפור נפש – הדבר או הרעיון העיקרי והיקר ביותר לפרט או לציבור, החלק הרגיש ביותר; אין לו דמים – הוא יקר ערך ביותר, לא יסולא בפז; גיזת הזהב – [במיתולוגיה היוונית] משל לדבר יקר ונחשק שקשה או אי־אפשר להשׂיגו; גָּדְלָה נפשו בעיניי – נחשב ליקר בעיניי; איש סגולה – אדם המצטיין במעלות יקרות; שׂמח כמוצא שלל רב – משל למי ששׂמח על דבר יקר המציאות שנזדמן לו: כשהוצעה לי עבודה סמוך לביתי, שָׂמַחתי כמוצא שלל רב; התהַפֵּך בקִברו – אדם מת לוּ היה חי, היה מתייסר על חילול ערך שהיה יקר לו בחייו; חלקת אלוהים הקטנה – מקום או תחום שאדם אוהב מאוד ושומר עליו בקנאות: הספרייה היא חלקת האלוהים הקטנה שלי; בכל הווייתו – בכל ישותו, בכל נפשו ומאודו; בּכָל נַפשו – בכל היקר לו, כל־כּוּלוֹ; בכל נימי נפשו – בכל ליבו ובכל נפשו, בכל מאודו ובכל ישותו, ברגש חזק מאוד: הנכד היה קשור לסבתו בכל נימי נפשו; בכל נפשו ובכל מאודו – בנאמנות מלאה, בהתמסרות מוחלטת, על חשבון כל דבר אחר: הוא נחלץ להגשים את המשׂימה החשובה בכל נפשו ובכל מאודו; נִשמַת אַפּוֹ – היקר לו כחיים עצמם; נִשמָתו עֵדן – כינוי לוואי בהזכרת אדם יקר שנפטר; בָּבָה – אישון; בת עין, בָּבַת עַיִן – סֵמל לַדבר היקר ביותר: הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו; שְׂכִיות חֶמדָה – דבר מצוין ויקר ערך, אוצרות יקרי מציאות, חפצים מיוּחדים ביופיָם וּבעֶרכּם: במוזאון ישׂראל מוצגות שׂכיות חמדה שנתגלו בקברים עתיקים במצרים; נזיד עדשים – משל לתמורה זעומה שמישהו מוכן לתת על דבר יקר ערך: לא נמכור את חירותנו בנזיד עדשים של שוויון זכויות אזרחי; חֲלַב ציפור, חֲלַב ציפורים – כינוי למעדנים יקרים ונדירים, כינוי לדבר מה יקר המציאות וקשה להשׂגה: לא חסר לנו כלום, יש לנו הכול מחלב ציפורים ועד קליפת השום; חיפש אתונות ומצא מלוכה, יצא לחפשׂ אתונות ומצא מלוכה – משל לאדם שחיפשׂ דבר חסר חשיבות וזכה בדבר יקר ערך מבלי שחיפשׂ אותו; אין לו דמים – הוא יקר ערך ביותר, לא יסולא בפז, אין לו מחיר; נתן לחתול לשמור על השמנת – הפקיד דבר יקר ערך בידי אדם הרוצה דבר זה לעצמו או ליהנות ממנו בלי רשות: לתת לו להחזיק את העוגיות זה כמו לתת לחתול לשמור על השמנת; שָׁמַר אותו מכל משמר, נָצַר אותו מכל משמר, שמר עליו מכל משמר, נְצָרוֹ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ – שמר עליו היטב, השגיח עליו בקפדנות, הגן עליו בשבע עיניים: בתפילתה היא ביקשה מן האל שישמור על בנה יחידה מכל משמר; נצור בליבך מכל משמר כל מה שדיברנו; קִניָין יָקָר, אוצר נבחר, דבַר חֶמדה; שמר עליה כאישון בת עינו; היקר שבהון האדם הוא החריצות

זול. זול, הוזלה, הוזיל – עשׂה שיעלה מעט כסף, הוריד את המחיר; בְּזוֹל – במעט כסף, במחיר נמוך מהרגיל, לא ביוקר: בשוק מוכרים הכול בזול; הֲנָחָה – 1. הפחתה מן המחיר של משהו, הוזלה, הסכום המופחת מהמחיר המקורי: בסוף העונה הבגדים נמכרים בהנחות גדולות; 2. הקלה במס, בתשלום וכד': המשלם את הארנונה מראש מקבל הנחה מהעירייה; מִבצָע – מכירה מיוחדת של דברים במחיר מוזל: קניתי את הסוודר הזה במבצע, בחמישים אחוז הנחה; שׁוֹבָר – אישור בכתב המקנה למחזיק בו זכות לקבל שירותים ללא תשלום נוסף: בוועידה קיבלו המשתתפים שובר שתמורתו ניתן לקבל משקה חם במזנון; על חשבון הברון – חינם, אין כוונה לשלם על זה, אין ברון נדיב שיממן את זה: הוא חשב שאם יתחתן עם הבת של הבוס, יבלה את כל חייו על חשבון הברון; חִינָּם – בלי תמורה (בעיקר כספית), שאין צורך לשלם עבורו: ביום הפתיחה של המסעדה חילקו לסועדים משקאות קרים חינם; בחינם – בלי לשלם כסף בתמורה; מי שקונה ארבעה ספרים, הספר החמישי בחינם; בחיני חינם – כמעט חינם, בזיל הזול: קניתי את המקרר כמעט בחיני חינם; חִינָּמִי – שניתן בחינם, ללא תשלום: אני גולש ברשת בעיקר באתרים חינמיים; דוּגמית – יחידה קטנה של מוצר המסופקת חינם לקהל הקונים לטעימה כדי להמריצו לקנות את המוצר: לפני שקונים חפיסה גדולה, טוב לבחון את הדוגמית; בַּחֲצִי חינם – בזול מאוד, כמעט בחינם, בזיל הזול: קניתי בשוק הפשפשים כד נחושת עתיק בחצי חינם; אנוס הייתי לעקור מדירתי ולמכור את תכולתה כמעט בחצי חינם; בזיל הזול – בזול מאוד, במחיר נמוך במיוחד, במחיר מציאה: הוא קונה רהיטים משומשים בזיל הזול; זיבּוּרי – גרוע, זול, פשוט ביותר: נכס זיבורי, סחורה זיבורית; זיבורית – סחורה גרועה, סחורה מסוג ירוד (גם במשמעות המושאלת): את הסחורה המשובחת הם טומנים בירכתי החנות, ולנו הם מנסים למכור בזול את הזיבורית; זיבּוּרית דזיבּוּרית – איכות ירודה מאוד: במרכול זה תמצא הכול, מסחורה שהיא עידי עידית ועד סחורה שהיא זיבורית דזיבורית; קְפִיצָה עַל הָעֲגָלָה, קָפַץ עַל הָעֲגָלָה – תמך בעניין או התחבר לדבר שנראה שעתיד להצליח למרות הסיכונים הכרוכים בכך, הצטרף ליוזמה לאחר שהחלה: הרשויות המקומיות מיהרו לקפוץ על העגלה כדי לחמוק מגביית הארנונה; קנה את הרעיון, נָפַל על המציאה, קָפַץ על המציאה – מיהֵר לנצל רעיון או הזדמנות

שנראים לו חדשים או מצוינים, ניצל הזדמנות ללא היסוס: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי ממנו לנסוע איתו; מועדון הנוסע המתמיד – מועדון לקוחות שמפעילה חברת תעופה, חברת רכבות, תעופה וכד׳ כדי לטפח ולבסס יחסי נאמנות בינה לבין לקוחותיה ולהוזיל את תעריפיה; מחיר הקרן – הסכום שהמוכר משלם בעד סחורה שהוא קונה: איני מצפה לרווח, אבל לא אסכים למכור את הסחורה בפחות ממחיר הקרן, גם אם אצטרך להשאירה במחסן; שובֵר הנחה – תלוש המקנה למחזיק בו הנחה בקנייה של מוצר, סחורה וכד׳: לעיתון הילדים צורף שובר הנחה לרכישת כרטיסים להצגה; הקפאת מחירים – איסור על העלאת מחירים שכפתה הממשלה על המשק: הממשלה וההסתדרות הסכימו להקפיא את המחירים ואת השׂכר כדי להליחם באינפלציה; מלחמת מחירים – הורדת מחירים של סחורות או שירותים במסגרת תחרות שמנהלים ביניהם היצרנים על משיכת לקוחות: הצרכן הוא המרוויח העיקרי ממלחמת המחירים שמנהלות ביניהן רשתות השיווק הגדולות; הוריד את המחיר – הוזיל, הפחית מן המחיר, עשׂה הנחה או גרם שיעשׂו לו הנחה: התמקחתי עם המוכר על החולצה עד שהוא הוריד את מחירה; מחיר סיטוני – מחירה של סחורה הנמכרת בכמות גדולה, בסיטונות (למשל לחנויות): המחיר הסיטוני של סחורה נמוך מהמחיר הקמעוני שלה; סיטונאִי, סיטוני, סִיטוֹנַאי – סוחר הרוכש סחורות בכמויות גדולות ומוכר אותן בהיקפים קטנים יותר, בעיקר לקמעונאים: קניית מוצרים ישירות מן הסיטונַאי זולה יותר, אבל רוב הסיטונאים אינם מוֹכרים ליחידים; מחיר קמעוני – מחירה של סחורה הנמכרת ביחידות לצרכנים יחידים: המחיר הקמעוני של סחורה גבוה מהמחיר הסיטוני שלה; קמעוני, קמעונאי, קמעונות, קמעונאות, קִמְעוֹנַאי – אדם או עסק הקונה סחורה מסיטונאים והמוכר אותה בכמויות קטנות היישר לצרכן: בעל קיוסק ובעל רשת חנויות כלּבו הם קמעונאים המוכרים מוצר מוגמר לצרכן הסופי; מָכַר בִּנְזִיד עֲדָשִׁים – מכר דבר יקר תמורת דבר פְּחוּת ערך, מכר במחיר זול ולעיתים אף מֵביש: הוא מכר את אמונתו ואת עקרונותיו בנזיד עדשים, היינו קיבל משׂרה מפוקפקת מטעם המפלגה; טְרֵייד־אִין > מכירה בהמרה, קנִייה בַּהֲמָרָה – קנייה (או מכירה) שבה הקונה מוסר למוכר את החפץ הישן (כגון מכונית ומכשירי חשמל) שברשותו כחלק מן התשלום; רופא חינם שווה חינם – 1. רופא אין רפואתו רפואה; 2. דבר שמַשׂיגים חינם בלא טורה, אין מעריכים אותו, ועל הרוב אינו שווה כלום > כסף! קנייה!

ירושה!

ירוּשה, יָרַש – 1. קיבל ירושה כחוק כסף, רכוש (מיטלטלין, נדל״ן), תפקיד או תואר שהניח אחריו אדם שנפטר: אשתו הצעירה של המיליונר ירשה כסף רב לאחר מותו; 2. קיבל תכונה כלשהי בתורשה: היא ירשה את יופייה מאִימהּ; 3. קיבל תפקיד, מעמד וכד׳ אחרי שהיה של אדם אחר; עבר לידיו מצב מסוים לטיפולו, לניהולו וכד׳ מאדם שנפטר או עזב: הבחור הצעיר הזה ירש את מקומו של מנהל המוזאון שפרש לגמלאות; 4. קיבל קניין רוחני, מסורת וכד׳, בעיקר מדור קודם: הסופרים הצעירים ירשו מהדור הקודם את יחסם הרציני לאומנות; את נכסי הרוח ירשנו מאבותינו ומאבות אבותינו; ׳הֲרָצַחְתָּ וגם יָרַשְׁתָּ?׳ – קריאת תיגר קשה נגד מי שעשׂה עוול כבד, והוא מתכונן ליהנות ממעלליו הרעים; שִׁפחה כי תירש גברתה [אישה פשוטה שעלתה לגדולה] – אדם פשוט שהגיע לגדולה; יְרוּשָּׁה – 1. נכסי חומר ורוח שמניח אדם אחר מותו, כגון כסף, רכוש, תפקיד או תואר, והמועברים לרוב לבניו או לקרוביו, ככתוב בצוואה: לאחר מות האב פרץ סכסוך חריף בין האחים על חלוקת הירושה; 2. תכונות גופניות ותכונות אופי שאדם מקבל מהוריו, שעוברות בתורשה מההורים לצאצאים; אביו הוא קיבל בירושה עיניים כחולות, ומאימו – שיער שחור ומתולתל; צו ירושה – צו שנותן בית משפט (אזרחי או רבני) הקובע את היורשים החוקיים של המנוח ואת חלקו היחסי של כל אחד מהם בירושה, לרבות המסמך המכיל צו זה; ירושה על פי צוואה – חלוקת זכויות ורכוש באמצעות צוואה; ירושה על פי דין – חלוקת ירושה של אדם שנפטר מבלי שהניח אחריו צוואה תקפה, ובן הזוג והיורשים ייקחו (יקבלו את הרכוש) על פי דיני המוצא והחלוקה וזכויות אישות בעיזבון העשויים לחול על בן זוג בחיים; העבירו מירושתו – שלל ממנו ירושה המגיעה לו, נישל אותו מירושתו: בערוב ימיו הוא שינה את צוואתו והחליט להעביר את בנו מירושתו; עָבַר בירושה – יצא מחזקת מישהו ונכנס לחזקת אחר: הבית עבר בירושה לקרוביו; סילק מהירושה את – הרחיק מהירושה יורשים; נפל לו בירושה, נפלה לו ירושה – הגיע לו בירושה, זכה בירושה: עם קריאת הצוואה התברר שנפלו לו בירושה כמה ספרים עתיקים רבי ערך: נפלה לי ירושה מדודניתי שגרה מעבר לים; נתן נחלה, הוֹרָשָׁה, הוריש – העביר את נכָסיו לפני מותו למי שזכאי להם, נתן ירושה: את הורשת הנכסים מהאב לבן עשׂה עורך דין: הנכדים רבים על ירושה שהורישה סבתנו; הורשת תכונות – [ברבייה זוויגית] הצאצאים הם צירוף של תכונות משני ההורים, והמידע לתכונות התורשתיות מועבר לצאצאים באמצעות הכרומוזומים שבתאי הרבייה (תא הזרע או תא הביצה), מכאן שההורים מורישים לצאצאיהם את המידע הגורם להתפתחות התכונות התורשתיות אך לא את התכונות עצמן; מורֶשֶׁת אָבות – מנהגים העוברים מאבות לבנים או מדור לדור; מורשת קרב – הערכים ההיסטוריים, הצבאיים והמוסריים של צבא או יחידה, שלאורם מתחנכים החיילים; נחלה, נָחַל – ירש, קיבל לרשותו רכוש או נדל״ן: מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ, עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ; נַחֲלָה – 1. חלקת אדמה בבעלות אדם או משפחה או עם, אחוזה, קניין: לאלה תיחלק הארץ בנחלה במספר שמות: לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו; 2. ירושה בעיקר באדמה, בבתים וכדומה: ותען רחל ולאה ותאמרנה לו: העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו? נחלה גדולה ירשה מהוריה; 3. קִניין רוחני רב ערך: בעבר היה החינוך האקדמי נחלת מעטים, ואילו היום רבים לומדים במכללות; הִתנַחֲלוּת, הִתנַחֵל – 1. התיישב בחבל ארץ שניתן לו לנחלה: שבט נפתלי ואשר התנחל באזור הגליל העליון; 2. התיישב בהתנחלות מעבר לתחומי הקו הירוק; הִנחִיל – 1. נתן נַחלה: ההורים הנחילו לילדיהם את כל רכושם; 2. העביר ידיעות או ערכים השייכים למורשת התרבות: מורי האולפנים הנחילו את הלשון העברית לעולים רבים; הנחלת ערכים – הקניית מידות טובות וערכי תרבות; הפיל בנחלה – חילק בגורל חבל ארץ; עיזָבון – 1. סך כל נכסי המת – הרכוש, הנכסים (כולל נכסי קניין רוחני), זכויותיו וחובותיו, למעט כספים שיש לשלם לאחר פטירתו על פי חוזה ביטוח, חברות בקרן פנסייה, חברות בקופת תגמולים; 2. [בהשאלה] יצירות סִפרותיות, נכסי רוח או אומנות שהשאיר יוצר אחרי מותו: בעיזבונו של המשורר נמצאו שירים שטרם פורסמו; מנהל עיזבון – אדם שמינה בית משפט כדי לנהל עיזבון של נפטר שלא השאיר אחריו צוואה או שלא מינה לו אפוטרופוס בצוואתו; עיזָבון בַּחַיִים – רכוש שאדם מוסר למוסד בעודו בחיים כדי שייהנה מרווחיו, ושיעבור אחרי מותו לאותו מוסד; צוואה, ציווה – כתב צוואה ליורשיו: צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה: הוא מת לפני שהספיק לצוות את רכושו לילדיו; צוואה – 1. הצהרה רשמית בכתב (ובמקרים חריגים על־פה), שבה מורה האדם מה ייעשׂה ברכושו לאחר מותו, המסמך שבו באה לידי ביטוי הצהרה זו: כל צוואה שלא נכתבה כולה בכתב ידו של המצווה טעונה על־פי החוק הישׂראלי עדים כלשהם; בצוואתה הורישה האלמנה העשירה, חשׂוכת הילדים, את כל רכושה למוסדות צדקה; 2. המסר שמבקשים סופר, אומן, מנהיג וכד׳ להעביר לדורות הבאים ביצירתו האחרונה, המורשת הרוחנית שמנחילה אישיות לדורות הבאים, בייחוד הצבעה על דרך פעולה או על כיוון מוסרי (בעיקר בביטוי ׳צוואה רוחנית׳): מחזהו האחרון, שאפשר לראות כצוואתו השירית־הָגוּתית, הוא שיר הלֵל לאי־רציונליזם; על רקע מחלתו מקבל ספרו האחרון ממדי צוואה רוחנית; מסירת מקל שליחים – העברת מקל, חפץ או תפקיד להמשך נשׂיאתו אל המטרה הסופית: היום קיבלת את מקל השליחים של הענף, רוץ עימו אל המטרה המשותפת של המחלקה; חילוּפֵי מִשמָרות – כניסת בני אדם חדשים למילוי תפקיד מסוים; סֵבֶל הירושה – מורשת האבות, ערכי התרבות שהנחילו הדורות הקודמים לבאים אחריהם: פעמים נאלצים אנו לבעוט בכללי הדקדוק הנוקשים שירשנו בסבל הירושה עם אוצרות הרוח ועם קנייני תרבותנו; חי מן המוכן – חי ממה שאחרים הכינו; אחוזת אבות – נחלה שבאה בירושה: ואל אחוזת אבותיו ישובו; אחוזת קבר – חלקת אדמה שנועדה לקברי משפחה; פנקסי מקרקעין, סִפרֵי אחוּזה – תיקֵי משׂרד המקרקעין שבעלות על קרקעות נרשמת בהם; יָשַׁב על כיסא אביו – יָרַש את מִשׂרתו או את מעמדו של אביו (מלכות, רבנות וכדומה): שלמה ישב על כיסא דוד; ממון שיש לו תובעים – ממון שיש אדם שתובע אותו ובעליו רוצה לקבלו חזרה; ממון שאין לו תובעים – ממון שבעליה ויתר עליו, כגון מלח שהושאל כדי שלא להחזירו אלא את תמורתו הכספית: ניתן היה לטעון כי ממון העמותה אינו שייך לחברי העמותה, ולכן זה הוא ממון שאין לו תובעים; עֶבֶד כי ימלוך – כינוי גנאי לאדם שעלה לגדולה מעֶמדה נחותה ומתנהג בהתנשׂאות ובשׂררה כלפי הנתונים למרותו: משנתמנה למנהל – החל לרדות בפקידיו, בבחינת עבד כי ימלוך; חוק הירושה ומס עיזבון מחייבים לתת צו ירושה על עיזבון המנוח; צוואת שְׁכִיב מְרַע [= הולך למות] הייתה לתת את עיזבונו למוסדות צדקה לשם ׳עילוי נשמתו׳ של המנוח; אינו דומה אדם הנהנה מיגיע כפיו לאדם הנהנה מפרי עבודתם של קודמיו; המחלה אכלה את יגיעו, ובמותר קנה פיסת קרקע עד לקץ הימים; דִמעות היורש מהירות להתייבש; משהדיר את בתו מהירושה והעביר את בניו מנכסיו, הוריש הכול לצה״ל; האבות ליקטו את העצים, והילדים מבערים את האש; היורש בְּכִיו גלוי, וצחוקו סמוי

יש!

יֵשוּת – 1. דבר (אדם, עצם, אירוע או תהליך) מוחשי או מופשט שיש בו עניין בהקשר הנידון, ושעל אודותיו אפשר לאחסן נתונים במסד נתונים. הישות חזקה

כאשר קיומה עצמאי ובעל זהות ברורה משלו, אמיתי או מובן, ואינו תלוי בקיומה של ישות אחרת: הנסיכות החדשה התגבשה בתוך שנים לישות מדינית נפרדת; 2. הווייתו הפנימית של מישהו, עצמיותו, עצמותו או אישיותו: היא התקוממה בכל ישותה נגד העוול שנעשׂה לה; 3. עובדת היותו של אדם או דבר, עצם קיומו או הימצאותו: עצם ישותו של האדם, כלומר היותו בתוך העולם, היא נתון עובדתי: אותה גברת צִמצמה את עצמה עד שנתבטלה ישותה; יש תחת ידו, יש בידו – יש לו, יש ברשותו, עומד לרשותו: לטענת חוקרי המחלה, יש בידם ממצאים רבים, אך עדיין אין ביכולתם להצביע בבירור על הסיבות להתפרצותה; כָּלַל, הכיל > היה בו, יש בו: התה יש בו סוכר; יש בו ממש – הוא מבוסס, יש לו ביסוס, יש לו יסוד, יש לו ערך: מן החקירה עולה שהחשד שהיא מביעה יש בו ממש; יֵשׁ לְאֵל יָדוֹ – יכול לעשׂות, בעל יכולת, יש בכוחו: פנו אליי, ויש לאל ידי לעזור להם! יֵשׁ אֶת לִבָּבוֹ, יֵשׁ אֶת נַפְשׁוֹ – הוא רוצה: יש את נפשי לראותך עכשיו; היה בליבו עליו, יֵשׁ בלִבּו עָלָיו – הוא כועס עליו או שומר לו טינה (אף שאינו מראה זאת), יש לו טענות כלפיו: רואה אני שיש בליבו עלינו, הבה נברר את הדבר ונְיישב אותו; יֵשׁ תוֹחֶלֶת מִמֶּנּוּ – יש לצפות כי יגיע לגדולות: יש תוחלת מילד זה שהוא כה מוכשר; יֵשׁ רַגְלַיִים לְדָבָר – יש יסוד להניח ש־, מסתבר, מתקבל על הדעת ש־, קרוב לוודאי, קרוב לאמת, יש חשש סביר ש־: הידיעה על פירוק השותפות ביניהם היא בינתיים בגדר שמועה בלבד, אך אני בטוח שיש רגליים לדבר; ברא יש מאין – יָצַר דבר של ממש מלא כלום; ביטול היֵשׁ – 1. [בחסידות] השתחררות מכל צורכי הגשמיות והתעלות הרוח עד כדי שכחת כל הדברים הגופניים, ביטול עצמיות האדם כדי להגיע לדבקות באל; 2. שלילת הקיום או הקיים: התנהג אל אביו בהדרת כבוד שהגיעה עד לביטול היש; השׂתרר, שָׂרַר – היה קיים, התמיד בקיומו זמן מסוים, היה מורגש בבירור, אפיין בצורה בולטת מקום מסוים: קור עז שׂרר בפסגת ההר; נמצא – היה, נתגלה במקום מסוים, לא נעדר: בשׂדה הנפט החדש נמצאו גם מאגרי נפט וגז; נמצא > מצוי ב־, שרוי ב־, נתון ב־, היה ב־, ב־ – נמצא במצב מסוים: פגשתי קצינים בצבא הקבע, השרויים באי־ודאות בדבר הֶמשך שירותם; הפומה היא טורף ביערות אמריקה; החשודים נתונים במאסר; בשעת האסון היו במכרה 178 כורים, אילו נמצאו היו מחלצים אותם; הֲוָיָה – התהוות, מציאות, ישות; הוויות העולם – כל המתרחש בעולם: התרחקתי מהוויות העולם ולנתי בדָלֶ״ת אמות של הלכה; בקי בהוויות העולם – מתמצא באורחות החיים ובמנהגי בני האדם באשר הם, בקי בדרכי העולם; איש העולם הגדול; במעמד – בנוכחות, בהשתתפות: התערוכה נפתחה במעמד ראש העירייה; מָלֵא – מכיל בכל קיבולו, מחזיק בתוכו עד גדותיו; מְלֵאוּת – מצבו של דבר מלא, היות מלא [ההפך: רֵיקוּת]: כשארנקי מלא שטרי כסף, מלֵאותו משפרת את מצב רוחי; כל עצמו – עיקר ישותו, יסודו, עיקר טבעו: כל עצמו של אותו אדם הוא מעשׂי רצה, שוד וכיוס; נוֹכְחוּת – 1. העובדה או התנאי של הימצאות אדם או דבר במקום מסוים, השתתפותו: בכל בוקר המורה בודק את נוכחות תלמידיו בכיתה; 2. תחושה שמישהו עדיין במקום אף שהוא אינו שם או מת; 3. קבוצת שוטרים או חיילים שצופים במצב או שולטים עליו: האו״ם שמר על נוכחות באזור מזה זמן; בהפגנה הייתה נוכחות משטרתית חזקה; יש לו נוכחות – הימצאותו בולטת, מרשימה, בעלת השפעה או עוצמה, אישיותו מורגשת בעצם היותו נוכח: השׂחקן הראה נוכחות בימתית מרשימה; נָכַח – היה באותו מעמד, השתתף בעצמו: לא תמיד נוח לי לנכּוֹחַ בעבודה בשעות הראויות; הִנְכִּיחַ – יצר נוכחות, גרם למשהו או למישהו להיות נוכח או שותף לאירוע: המנהג להנכיח את העובדים בשׂמחות כדאי שיעבור מן העולם; קליטה, קָלוּט, קָלַט – 1. ספג, ינק לתוכו, הניח לנוזל, לגז וכד׳ להיספג בו, לחלחל או לחדור לתוכו, שיקע בקרבו, בלע, קיבל והכיל בתוכו חום או אור או אנרגייה אחרת (לא החזיר אותם): איך קלטה האדמה כמות כה גדולה של מים בזמן קצר; 2. צירף אליו מישהו וכלל אותו עימו, הפך אותו לחלק ממנו, לרכיב או לחבר בו, קיבל מישהו וכלל אותו במסגרתו לצורך אשפוז, מגורים, טיפול, השגחה, לימודים, עבודה וכד׳: הקיבוץ מעוניין לקלוט משפחות צעירות; הִשתַּקֵּף – ניכר בו, הובע או נגלה בו בבירור; הִשתַּקְּפוּת – משהו שנוצר מדבר אחר או מבטא ומגלה דבר מה על אודותיו, התבטאות והֵירָאוּת: המאמר עוסק בהשתקפות עולם המשפט ביצירת האומן; רִגשותיו האישיים והלאומיים של המשורר משתקפים בשיריו; נִירוָונָה – דעיכת הנשמה אגב שלוות נפש מוחלטת היא תכלית האדם, ואפשר להגיע אליה רק עם ההשתחררות מכַּבלי החומר, מן הגשמיות ומן היצרים ומהתשוקות; יָשַׁב – התקיים, נמצא במקום מסוים: העיר יושֶׁבֶת על שׂפת הנחל ותל אביב יושֶׁבת על חוף הים; העיר היפהפייה יושבת לרגלי הר געש; טבריה יושבת בטבור הארץ, ואילו קיסריה יושבת בין החולות; התקפל, קוּפַּל, קִיפֵּל – הקיף, כלל, שיקע: ברומן הזה מקופלים חייו של דור שלם; כל האהבה והחסד ללשוננו מקופלים בספר זה; ברעיון זה התקפל עיקר אמונתם הציונית; צִקלוֹן – אמתחת, כלי, תרמיל, ילקוט, שַׂק: אם את רוצה לדעת מה יש בצקלוני, ניוועד עימו על כוס קהווה מהביל; בצִקלונו, באמתחתו – ברשותו, בכליו, עימו, ברשותו, בילקוטו: נועדתי עימו כשבצקלוני כמה שירים מפרי עטי שטרם ראו אור; כעת אוכל לגלות: באמתחתי כמה המצאות; נמצא ש־ – התברר, מכאן יצא, יצא מזה ש־: מכל האמור לעיל נמצא שאין לטענות אלה על מה לסמוך; שְׁרִיָּה, שָׁרוּי, שָׁרָה – היה מצוי, נח על מישהו או על משהו, אפף מישהו או משהו, אצל או נאצל עליו: על הרוב שחוק נאה שורה על פיה, אך כיום רוח רעה שורה עליה; אין הברכה שורה אלא במעשׂה ידיו של אדם; בדיונים שרתה אווירה טובה; שריית שלום ורעות בין שכניי היא העיקר בעיניי; נראה שברכה שורה בכל מעשׂי ידיו; שׂמחה הייתה שרויה על פניו; הַשׁרָיָה, הוּשׁרָה, הִשׁרָה – גָּרַם שישׂרור, יָצַר סביבו אווירה מסוימת, מצב רוח מסוים, הרגשה, תחושה וכד׳, השכין: היא ריבה נעימה ושקטה המשרה על סביבתה שלווה ורוגע; נמצא > שָׁרוּי – נמצא במקום או במצב מסוים (בעיקר מצב רוח או צורת חיים מסוימת), שוכן או מצוי ב־, נח על, אופף: היא שרויה בחברה טובה; שכינה שרויה ביניהם; שׂמחה רבה הייתה שרויה בבית בימי החג: הברכה שרויה בכל מעשׂיו; הוא שרוי בדאגה ובצער; נמצא > נָתוּן – אדם או דבר בתוך כלי: משל לבני אדם שהיו נתונים בספינה; המסמרים נתונים בקופסת פח; הכסף נתון בארנקי; ספר התורה נתון בארון הקודש; מציאוּת – ממשיות, ראליות, מצב הדברים כפי שהם בעולם; בבחינת – 1. כ־, בתור, דומה ל־: המרצה הרצה על ביאליק כמשורר וכמסַפר; תופעה זו אינה נתפסת עוד בבחינת חריג; 2. בחזקת, משום, בְּגֶדֶר [לרוב אחרי אוגד, פעמים לפני מובאה או מטבע לשון]: יש סופרים שהם בחזקת עמי הארץ; מִכּוֹל וָכוֹל – באופן מוחלט, לגמרי, לחלוטין: אני דוחה את הרעיון מכול וכול; מלא מִפֶּה אֶל פֶּה – מלא עד אפס מקום; טמון בחוּבּו, צָפַן בחוּבּו – היה בּוֹ, הסתיר בו, צפן בתוכו, הכיל, הסתיר בקרבו: איש אינו יודע מה טומן העתיד בחובו; לגמרי – לחלוטין, כולו, מִכּוֹל וָכוֹל, כליל, עד תום, בהחלט, לצמיתות, לעולמים, בתכלית, באופן מוחלט, עד תום, מן הקצה אל הקצה, עַד הַיסוֹד, מֵעַל לְכֹל סָפֵק, אֶל נָכוֹן, עד גמירא, מַמָשׁ: את טועה מכול וכול; הדבר פשוט בתכלית; דבר וחצי דבר – משהו, כלום: לא זכרנו דבר וחצי דבר מְקורותיו; מה שושנה זו, כשהיא נתונה בין חוחים – קשה לבעלה ללוקטה, כך גאולתם של ישׂראל הייתה קשה לפני הקב״ה; באפס רֵעים תתנוון המחשבה; חללו של כעך; אדם להבל דמה; כשנתן הקב״ה את התורה, ציפור לא צייץ, עוף לא פרח, שור לא געה, אופנים לא עפו, שְׂרָפים לא אמרו קדוש, הים לא נזדעזע, הבריות לא דיברו, אלא העולם שותק ומחריש; אם אני כאן הכול כאן, אם אינני כאן מי כאן? > אין!

יָשָׁן! התיישנות!

יָשָׁן – קיים הרבה זמן, עתיק, לא חדש, קודם; התיישנות, התיישן – פָּחַת ערכו (כגון פְּריט ציוד, שיטת עבוֹדה) מחמת הימצאוּת חדש וּמשוּכלל ממנו; יָשָׁן נוֹשָׁן – ישן מאוד, ישן ביותר, עתיק יומין: זהו יין ישן נושן, וטעמו הולך ומשתבח עם הזמן; נוֹשָׁנוֹת [ז״ר] – דברים שנתיישנו: אדם שמרן המחזיק בנושנות; וישן מפני חדש תוציאו – החדש בא ודוחק את רגלי הישן; יין חדש בקנקן ישן – כינוי לרעיון חדשני, לתוכנית מקורית, ליצירה חדשה וכד׳ המוצגים בצורה מסורתית, מוכרת ומקובלת: שיריו הם יין חדש בקנקן ישן; קנקן חדש מלא ישן, יין ישן בקנקן חדש – כינוי לדבר מה ישן וטוב הזוכה לריענון ולהצגה בצורה חדשה: הוא הוציא תקליט שכולו ביצועים חדשים לשירים ישנים – יין ישן בקנקן חדש; קנקן ישן מלא חדש – כינוי לזקן שהוא מלא רעיונות חדשים או בעל יוזמה כאדם צעיר; יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו – יש צעיר מלא וגדוש חוכמה, ויש זקן שלא למד דבר; יָשָׁן מְיוּשָׁן – ישן מאוד, עתיק ובלה מרוב ימים; התיישנות – נעשׂה ישן, התבלה מרוב שימוש או יצא מהאופנה, חדל להיות מבוקש כי הפך לישן, ודבר חדש ממלא את מקומו; חוק ההִתיַישנוּת – ביטול תוקֶף לתביעה משפטית על עבירה לאחר תקופה קצובה שלא הוגשה בה תביעה לדין; יָשָׁן, יוֹשֶׁן – תכונתו של הדבר היָשָׁן: הספר כבר מתפורר מחמת יושנו; חזר הדבר ליושנו – שבו הדברים כפי שהיו בהתחלה; יָצָא מִכְּלַל שִׁימוּשׁ – התיישן והפסיקו להשתמש בו: מכשיר זה יצא מכלל שימוּש ויש להחליפו בחדש; התבלה, בָּלָה – 1. התקלקל מרוב שימוש, מרופט, מיושן, נעשׂה ישן: המכנסיים האלה בלו מרוב ימים; נעלינו ובגדינו בלו מהדרך; 2. נָבַל, הזדקן: עם הגיל בלו עצמותיי ונשחקו עד מאוד; בָּלוּי – משוּמש, מרוּפט, קרוּע, יָשָׁן, חסַר עֵרך, בָּלֶה: בגדיה היו בלויים, ברם סגנון חשיבתה היה רענן ומאתגר; מְשוּמָש – שהשתמשו בו כבר, לא חדש, מיד שנייה: קניתי את החולצה הזאת בחנות לבגדים משומשים, אבל היא נראית ממש חדשה; בתחילת שנת הלימודים היה יריד של ספרי לימוד משומשים; מְמוֹרָט – שחוק, משופשף ובלה: בסלון היה שולחן ישן, ועליו מפה ירוקה ממורטת ידיים רבות; ריפֵּט, מְרוּפָּט – קרוע ובלוי מרוב שימוש, בלה ומשופשף, שחוק: בפינת הרחוב שכב קבצן בבגדים מרופטים ובנעליים קרועות; עבר זמנו, עברה עיתו – התיישן, פג תוקפו, אין לו עוד נגיעה לעניין, למציאות וכד׳: זו אנציקלופדיה ישנה מאוד, כבר עבר זמנה; עַתִיק יוֹמִין – עתיק ימים, זקן, כל דבר עתיק, עתיק מאוד, קדום, ישן נושן: בחפירות

נמצאו ספרי תורה עתיקי יומין ויין עתיק ימים; הֶעֱלָה אָבָק – התיישן, נזנח, החליד, נותר ללא שימוש, נשתכח: ספריי מונחים דמומים בספרייה ומעלים אבק; העלה עוֹבֶש – התיישן, החליד; החליד, העלאת חלודה, הֶעֱלָה חֲלוּדָה – נשאר ללא שימוש, נשתכח, קפא: בנותיו של הרב גופן מעלות חלודה כי במקום לשדכן הוא מבכר לפשפש בהלכות שלא יעלו חלודה; תוכנית זו ישנה ונושנה, היא כבר העלתה חלודה; האקדמיה חידשה מונחים עבריים רבים, אך רבים מהם מעלים אבק וחלודה במילוניה; שיתוך, שיתך – התאכל והתבלה בדרך כימית, כמו בהחלדת ברזל בנוכחות לחות; מתכת שנשחקה בהדרגה בפעולה כימית; אבק השנים, אסימון שחוק, מימי מתושלח, מוצג מוזאוני, בָּלָה מרוב ימים, העלה חלודה, ניכרים בו שיני הזמן – ישן, התיישן, החליד; החזיר עטרה ליושנה – השיב משהו למעמדו המכובד שהיה לו לפנים, הנהיג מחדש דבר מה שהוזנח או שנשתכח: לפנים נהגו בקהילות ישׂראל לכתוב אות סופית לר״ת הגויים, והגיע הזמן להחזיר עטרה ליושנה ולנהוג כך שוב; החזיר את הגלגל לאחור – החזיר את המצב לקדמותו; הוציא מן הנפטלין – החזיר את הישן נושן לשימוש מחודש; שידוד מערכות, שׁידֵד את המערכות – הפך ושינה את הסדרים הישנים והחליפם בסדרים חדשים, שינה שינוי מהפכני את הדברים: לדידי, יש לשדד את המערכות בפוליטיקה כדי לצאת מן הקיפאון המדיני; שחיטַת פָּרות קדושות – פגיעה בערכים שהיו מקודשים וביטול קדושתם; והדבָרים עַתיקים – כך היה מאז ומעולם, דברים אלה ידועים היטב: בכנסת כבר היו כמה ניסיונות להעביר את החוק הזה, אך כולם נכשלו, והדברים עתיקים; שבר את הכלים, שבירת כלים – הריסת ערכים, שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות, הריסת הסדרים הקיימים, ביטול דעות מוסכמות או מנהגים מקודשים; תְּמוֹל שִׁלשום – העבר הקרוב: העניין לא התחיל תמול שלשום; נגנז, הוכנס לגניזה – נדחה למועד לא־ידוע (דיון, תוכנית וכד׳), בוטל: הרעיון נגנז לכמה שנים; טְמוּנוֹת – דברים שנטמנו, דברים גנוזים: אין אדם יודע מה הן טמונותיו של חברו; בארכיון יש טמונות שעדיין אין לפרסמן; יָצָא מן האופנה – התיישן ואין נוהגים דוגמתו: המשׂחק יצא מן האופנה, ולא משׂחקים בו עוד; יָצָא מִכְּלַל פעולה – אינו מתאים עוד לשימוש, לפעולה וכד׳: המכשיר יצא מכלל פעולה ויש לתקנו במעבדה; אֲכוּל זְמַן – מיושן, ניכרים בו פגעי הזמן; סר טעמו – הזדקן, עבר זמנו, נמוג ערכו: אביה היה זקן אשר סר טעמו ועיניו כהו; שבירַת לוּחות, שָׁבַר את הלוחות – התכחש לדעות מוסכמות או הרס אותן, התכחש לאמונות העבר או לדברים מקודשים: לא קל לשבור את הלוחות של דעות ומוסכמות המעוגנות בכַבלי הדורות; אותהּ הַגבֶרת בשינוי אַדֶרֶת – משל לחידוש, שלמעשׂה רק צורתו חדשה, אך תוכנו ישן ודומה; טְרֵייד־אִין > מכירה בהמרה, קנִייה בַּהֲמָרָה – קנייה (או מכירה) שבה הקונה מוסר למוכר את החפץ הישן (כגון מכונית או מקרר) שברשותו כחלק מן התשלום; אסכולה ישנה – 1. זֶרם מדעי, חברתי או חינוכי ישן שרבים הלכו בעקבותיו והושפעו ממנו; 2. שיטה או תורה ישנה של הוגה דעות, של מורה או של בית מדרש, שהיו להן חסידים ותלמידים: לדידי, אסכולת בית הילל עומדת בעינה גם בימינו; וישן מפני חדש תוציאו, ציפורים חדשות, זמירות חדשות – הלכי רוח חדשים עם התחלפות ההנהלה, שינוי מהותי בעמדות ובדעות של מנהיג חדש: התחלף המנהל, חליפו ישמיע דעות חדשות שפעמים מבטלות את של קודמו, בבחינת ציפורים חדשות, זמירות חדשות; חילופי גַבְרֵי, חילופי אישים, חילוף משמרות – חילופי בני אדם בתפקיד, הכנָסת בני אדם חדשים לתפקיד מסוים במקום מי שמילאו אותו עד עתה: למפלגה תדמית שמרנית ומיושנת בעיני הציבור, והיא זקוקה בדחיפות לחילופי משמרות; נוֹשָׁן, כלי אין חפץ בו – משהו ישן שאין משתמשים בו עוד; אָבַד עָלָיו כֶּלַח – התיישן ואין יכולים להשתמש בו עוד (מִנהג, רעיון, עֵרך וכד׳); עתיקה קשה מחדשה – קשה יותר ללמוד דברים ישנים שנשכחו מללמוד דברים חדשים, קשה לחדש דבר ישן שהופסק מלהתחיל בדבר חדש; שנות מתושֶׁלַח – כינוי לשנים ארוכות ורבות ביותר: אם יחיה האדם שנות מתושלח, לא יוכל להכיר את כל שיש בעולם; מוצג מוזאוני, מוצג ארכאולוגי – עניין שהתיישן: המכונית הזאת הפכה למוצג מוזאוני; מִיְמֵי מְתוּשֶׁלַח – ישן־נושן, עתיק, שייך להיסטוריה הרחוקה; עָבַר זמַנו בָּטֵל קָרבָּנו – עבר המועד שנקבע לו, ולכן הוא נתבטל או שעבר תוקפו; בִּיצָה – חברה קטנה וסגורה שבה כולם מכירים את כולם המתאפיינת בקרתנות, בקפיאה על השמרים וכד׳; קָפָא עַל שְׁמָרָיו, קפאו על שְׁמרֵיהֶם, שָׁקַט אֶל שמריו – היה שמרן בדעותיו, לא התקדם לא נטה לחידושי הזמן: פלוני קפא על שמריו, ולא חש בתמורות הימים; לפני שנות אור – לפני תקופה ארוכה ביותר; לפני המבול – בזמן העתיק ביותר, נאמר גם באירוניה על דבר שעבר זמנו; הקפאה עמוקה, הוקפא עמוק – עצירת עניין, כגון תהליך או פעילות, לזמן ארוך; אינו שווה אפילו אסימון שחוק – הוא נטול כל ערך; בעבר, לשעבר, בימים ההם, מִקֶדֶם – מִיָּמִים קדומים, מִלְּפָנִים: בימים ההם לא היה מלך בישׂראל; משֵשת ימי בראשית – מקדמת דנה, מימים קדומים: דבריך עתיקים וידועים הם מששת ימי בראשית; מדורי דורות – בימים ההם, מאז ומימי קדם, מאז ומעולם, מאז ומקדם, מאז ומתמיד, מימי קדם, מימים קדומים, מימים קדומים ביותר, מלפני זמן רב ביותר, מלפני ימים רבים, מעולם, מקדמת דנה, משכבר הימים, משֵשת ימי בראשית, מתמיד, משכבר הימים: מנהג זה מקובל בארץ מקדמת דנה; הימים הקדמונים, קדומים – ימי הקדם, הימים שעברו: הוד קדומים חופף על היצירה הזאת; אסימון מחוק, אֲסימון שָׁחוּק, מַטבֵּעַ שָׁחוּק – 1. כינוי לדבר נטול כל ערך, פרוטה שחוקה: הסחורה הזו חסרת כל ערך, אינה שווה מטבע שחוק; 2. מטבע לשון שמרוב שימוש בו איבד את משמעו, מליצה שדופה: הוא חזר בנאומו על אותם מטבעות שחוקים ולמעשה לא אמר דבר; הישנות נתיישנו, והחדשות לא נתחדשו; הזמן השאיר את אותותיו על הכלי השחוק ועל הנייר הדהוי; נָגְסוּ בו שיני הזמן, והנגיסות נראות בעליל בהצטמקות העור ובהליכה איטית; יד הזמן פגעה ברהיט היקר, וריח עתיקוּת נדף ממנו; אל תיטוש אוהב ישן כי חדש לא ידמה לו > זמן! חידוש!

יתְרון! חיסָרון!

<u>יתרון או ניטרלי</u>. יִתְרון – 1. מצב, נסיבות, הזדמנות או אמצעים המועדפים במיוחד להצלחה, לעניין או לכל מטרה רצויה כדי להיות טוב יותר או מוצלח יותר מאחרים: יש יתרון לחוכמה מן הסכלות; 2. כדאיות, תועלת, רווח: מה יתרון לאדם בכל עמלו, וכן – בְּכוֹר, בְּכוֹרָה, זְכוּת בְּכוֹרָה, זְכוּת קְדִימָה, טַעַם לְשֶׁבַח, יִתְרוֹן, מִידָּה טוֹבָה, מַעֲלָה, סְגוּלָה, עֲדִיפוּת, עֶלְיוֹנוּת, קְדִימָה, קְדִימוּת; יתרון מוחלט – תנאים שבהם יחידה כלכלית או ארץ מסוימת יכולות לייצר או למכור מוצרים ושירותים בעלות נמוכה יותר מאחרים בזכות הימצאות מקורות טבעיים או תנאים אחרים; יִתרון יַחסִי – יתרון שממנו נהנה גוף כלכלי (אדם או מדינה) לייצר סחורה או לספק שירות בעלות נמוכה משיכול לייצרה או לספקו גוף כלכלי אחר; יִתְרון ההפתעה – פעולה נגד האויב הניכרת בתזמון, במקום, בעוצמה, בשיטת פעולה ובאמצעים שהוא אינו מצפה להם, ולכן ההפתעה היא אחד מאמצעי התחבולה; יתרון הראשוניות – יתרון של חברה שנכנסת ראשונה לשוק חדש ומתפתח במכירת מוצר או שירות חדש; ערך היתרון – שם תואר או מבנהו התחבירי כשהוא מתאר שם עצם באופן המקנה לו יתרון או עדיפות על פני שם עצם אחר, כגון א גדול מב, ג קטן מד; יְתֵרוּת – יתְרון בטיב או בכמות, עדיפות, עליונות; עֶליון, עֶליוֹנוּת – תכונות או מצב שיש בהם יתרון איכותי או כמותי (או אחד מהם) מכל אחד אחר. היתרון ניכר בעמדה של סמכות או כוח, בשַלטנות (דומיננטיות) או בהשפעה ללא עוררין: במלחמת ששת הימים הייתה לחיל האוויר הישׂראלי עליונות על חיל האוויר המצרי; עליונות הלבנים – 1. האמונה שהגזע הלבן עדיף מטבעו מגזעי אדם אחרים, ושלאנשים לבנים צריכה להיות שליטה על אנשים מגזעים אחרים: הימין החלופי הוא תנועה שמרנית נסגנית (ראקציונרית) הניכרת בחיבוק של פשיזם, עליונות הלבנים ושנאת נשים; 2. המערכות החברתיות, הכלכליות והפוליטיות המאפשרות ביחד לאנשים לבנים לשמור על כוחם ולשלוט על אנשים מגזעים אחרים; בְּכוֹרָה – 1. יתרון, קְדימה: זכות בכורה להשתתף באירוע למי ששילמו את מיסיהם; 2. דבר שנעשׂה לראשונה: הקרנת בכורה, טיסת בכורה; קָדַם – היה לו יִתרון על, הייתה לו זכות קדימה: תשובתו קודמת לתשובתכם; קְדימה – ביאה לפני האחר, היות קודם בפעולה בזמן או במקום, עדיפות, זכות ראשונה, ראשונות: נתתי קדימה לתשובתו; שׂיחק לידיו – התנהג או פעל באופן שהעניק יתרון למישהו אחר, בלי שנתכוון לכך: האופוזיציה טוענת כי מדיניות הממשלה משׂחקת לידי הקיצונים המוסלמים; רימון מצא, תוכו אכל וקליפתו זרק – הצליח להפיק את הטוב, בלי הרע; דָמו סוּמָק טְפֵי > דָמו אָדום יותֵר – הוא מיוחס יותר או חשוב יותר מאחרים: מדוע הזמר א פטור משירות צבאי, וכי דמו אדום יותר? מה ראית שדמך אדום יותר? – מדוע ייחוסך עדיף משל אחרים? הדבורה הזו דְבשה מתוק, ועוקצה מר – יש בו מעלות וחסרונות; אין סולת שאין בה פסולת – אין טוב בלי רע, אין כליל השלמות; אי־אפשר לַבָּר בלא תבן – אין טוב בלי רע; יש פנים לכאן ולכאן – יש בחינות ונימוקים שונים, יש בו היבטים מנוגדים, יש בו צד חיובי וצד שלילי: יש בעד ההצעה ויש נגדה כי יש בה פנים לכאן ולכאן; לְשֵׁבֶט אוֹ לְחֶסֶד – לרע או לטוב, לשלילה או לחיוב: הנאשם ציפה בדריכות לדעת אם נחרץ דינו לשבט או לחסד; אין יופי בלא דופי; לימָמה שני פנים: יום ולילה; אין אור בלא צל, ואין צל בלא אור; אורות וצללים, מעלות ומורדות, לשבט ולחסד; שני פנים למטבע; אורח לרגע רואה כל פגע; כיתרון האור מן החושך; חמתה מרובה מצילתה; גישתו הייתה אסוציאלית וקטנונית, והוא למעשׂה ביקש יתרון רק לעצמו; יתרון יפי הלב מיפי הפנים כיתרון אור השמש מנוגה הירח

<u>חיסרון</u>. חיסרון – 1. תכונות או נסיבות שמקשות להשׂיג הישג או שאינן מאפשרות למישהו או למשהו להתקדם או להצליח. 2. הֵיעדר, חוסר: העולה החדש גמגם בלשונו מחֶסרון מילים לבטא את מאוויי ליבו; וכן – דוֹפִי, הַפְרָעָה, חוּלְשָׁה, טָעוּת, טַעַם לִפְגָם, כֶּשֶׁל, כֶּתֶם, לִיקּוּי, לְקוּת, מִגְרַעַת, מְעִידָה, מִשְׁגֶה, מְשׁוּגָה, נְקוּדַּת

תורפָּה, פְּגִימָה, פְּגָם, פְּגִימוּת, פְּסוּל, פִּרְצָה, קִלקוּל, רְבָב, שְׁגִיאָה, שִׁיבּוּשׁ, תּוּרפָּה, תֶּקֶל; מִגרַעַת – חיסרון, פגם, ליקוי באדם או בדבר: בבית הזה מגרעת אחת בולטת – חלונות החדרים קטנים מדיי; אני מכירה אותו היטב על כל מעלותיו ומגרעותיו; לקה בחסר, לוקה בחָסֵר – לא מושלם, שיש בו חיסרון כלשהו, שחסרים בו פרט או פרטים: המידע שבידך לוקה בחסר, ועליך להשלימו; פגימות – מצב של פגימה, הֵיעדר שלמות, היות משהו פגום: פגימותם של כתבי יד עתיקים נובעת מן הלחות באוויר, שלא נשמרו בתנאי יובש מבוקרים; פגימה, פגום – הטלת פגם, גרימת ליקוי: משהזקין נפלה פגימה בקולו; סכין שנפגמה אין משחיזים את פגימתה אלא קונים חדש; פָּגַם – קִלקֵל, השחית, פגע, הטיל פגם, עשׂה שיהיה פגום: התקרית הקטנה פגמה במקצת בחגיגיות האירוע; פְּגָם – קלקול, ליקוי, חיסרון, מגרעת או חולשה בדבר מה, הפוגמים בשלמותו, ביעילותו או בתפקודו התקין: עצלותו היא פגם בולט באופיו; הסוחר החזיר את השׂמלות ליצרן בשל פגמים שנתגלו בבד ובתפרים; פסילה, פסל – קבע כי מישהו לא מתאים או לא ראוי למלא תפקיד מסוים בשל אישיותו, מעשיו או קבע שמישהו או דבר מה הוא לא כשר, לא חוקי או לא קביל; פְּסוּל – פגם, מום, מגרעת וכד׳, העושׂים משהו או מישהו לפסול או לבלתי כשר: למרות כל השׂגות עורך הדין של הצד שכנגד, לא ראה השופט כל פסול בעדות וקיבל אותה כלשונה; סדוק, סֶדֶק – פִּרצה, בקיע, פגם או חוסר דיוק ברצף או במארג של טיעון, הוכחה, חוק וכד׳: התובע הראה סדקים בעדות הנאשמת ואי־דיוקים בגרסתה; מערומים – נקודות תורפה, חֶסרונות, ליקויים, פגמים: הוא יושב במרומי האולימפוס ואינו רואה את המציאות המצערת בכל מערומיה; הממשלה על כל פשעיה הוצגה בספר בכל מערומיה; צד התֶפֶר – כינוי לצדדים הלא נעימים של חיי החברה, המשפחה או הפרט: הספר מציג את צד התפר של חיי הישיבה; דְבַר עֶרווה – דבר מגונֶה, מום, מעשׂה זימה: לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערווה; לעג לָרָש – נהג עם העני או עם החלש בדרך שיש בה כדי להזכיר לעני את חולשתו, את עוניו וכדומה; אורח לרגע רואה כל פגע – די בהצצה קלה כדי לעמוד על הצדדים השליליים שבו; כל הנגעים אדם רואה, חוץ מנגעי עצמו – דרך בני אדם לראות חסרונות וליקויים של אחרים ולהתעלם מחסרונותיהם; רָעָה חוֹלָה – צרה גדולה, תופעה שלילית: הרדיפה אחר הכסף – רעה חולה היא בחברה המערבית; נעדרה הסולת ונשארה הפְּסולת – הטוב אבד ונשאר הרע; צילתו מרובה מחמתו – 1. השטח המוצל מרובֶּה מאור השֶמש: ביטוי הלקוח מהלכות סוכה, סוכה שחמתה מרובה מצילתה פסולה: אמור לגבי סכך של סוכה שצריך להיות צפוף דיו; 2. השלילה בו מרובה מן החיוב: לא כדאי לקנות את הדירה כי צילתה מרובה מחמתה; הטיל דופי ב־, נתן דופי ב־ – טען שיש פגם בדבר, באדם או במעשׂה, חירף וביזה אותו, השמיצו, דיבר סרה על: איני רוצה לתת דופי בעלמה זו כל עוד לא שמעתי את דבריה; המקום ימלא חסרונך – אמירה מליצית הנאמרת למי שניזק (בעיקר נזק חומרי): הלוואי שאלוהים יחזיר לך את שאיבדת (או ייתן לך משהו במקומו); הפרוץ מרובֶּה על העומד – החֵלֶק ההרוס הטעון תיקון ושיפור מרובה מן הקיים, השלילה רבה מהחיוב, הצללים רבים מן האורות: החברה הזאת נגועה בעישון סמים, בהימורים, בחומרנות והנהנתנות, והלכך הפרוץ מרובה בה על העומד; אליה וקוצים בה, טעם לפגם, טעם לגנאי – משהו הגורע מערכו של דבר, משהו פסול: ההנחה המופלגת שקיבל הנאשם על דירה שרכש, יש בה טעם לפגם; סוס שניתן במתנה אין בודקים את שיניו – אין מחטטים ואין מחפשׂים חסרונות בדבר שניתן במתנה; על כָּל פּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה – האהבה סלחנית, האוהב מישהו מתעלם מחסרונותיו ומשגיאותיו: הכול ראו שיצא לתרבות רעה, חוץ מרעייתו, על כל פשעים תכסה אהבה; בדקתי אחריו ולא מצאתי בו שמץ פְּסול; על כל חסרונותיו תכסה יכולתו לשנות את המציאות; אין לך אדם בזוי ופגום בעולם אלא המהלך עָרוֹם בשוק > העדפה! טיב! רוע! תועלת!

כבוד!

יש כבוד. כבוד – 1. תכונות (כגון דרגה בכירה, תפקיד חשוב, מעמד, תואר חוקי של אצולה או כבוד) או מצב של מישהו או של משהו הראוי להיות מוערך וליחס אדיב ודרך ארץ: עשׂו לו כבוד גדול ונשׂאוהו על כפיים; 2. התנהגות ראויה ומוערכת שגורמת לאנשים לכבד אותך; יִראַת כָּבוד – יחס של דרך־ארץ, הערכה, הערצה והוקרה למישהו, הניכר בזהירות מלעשׂות משהו בניגוד לרצונו או מלומר דבר העלול לפגוע בכבודו: התלמידים רחקו מקצת מן המנהל מתוך יראת כבוד; כבוד מעלתו – פנייה של כבוד לאדם רם מעלה: האם כבוד מעלתו תומך בשוויון בנטל; כָּבוֹד (כגון כְּבוֹד השופט, כְּבוֹד הנשׂיא, כְּבוֹד הרב) – תואר המשמש לפנייה אל אדם רם מעלה או כשמדברים בו ומדגישים את מעמדו הרם: כבוד הנשׂיא ישיב על השאלות בהמשך; כיבוד, כיבד – 1. נתן כבוד למישהו; 2. חש כבוד כלפי מישהו וביטא זאת באופן מעשׂי, העריך; 3. הראה התחשבות, דאגה והתייחסות; 4. הגיש לאורחים כיבוד – מטעמים וממתקים ומשקה; 5. נתן למישהו לטעום מעט מן הדבר שהוא עצמו אוכל או שותה; 6. קיים, מילא התחייבות, הסכם וכד׳; 7. ציית, פעל בהתאם ל־, מילא אחר הוראה, החלטה, תקנה, רצון של מישהו וכד׳; 8. פרע חובו בצ׳ק או שטר חליפין; מְכַבְּדַיי אֲכַבֵּד – מי שיכבדני אכבד אותו: אני מכבד את תלמידיי שאיזהו מכובד, המכבד את הבריות; רדף אחר הכבוד, רדף כבוד, רודֵף כָּבוד – להוט מאוד להשׂיג כבוד: כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו; ; רְדִיפַת כָּבוד – השתדלות מופרזת לזכות בכבוד מן הבריות; זכות להיות בכבוד – זכותו של כל אדם לרמת חיים נאותה, לבריאותו ולרווחתו ושל בני ביתו, לרבות מזון, לבוש, שיכון, טיפול רפואי, שירותים סוציאליים כדרוש וזכות לביטחון בעת אבטלה, מחלה אי־כושר לעבודה, אלְמוּן, זקנה או מחסור אחר בנסיבות שאינן תלויות בו; הוקרה, הוקיר – נתן כבוד ויקר, חלק כבוד, ייחס ערך רב ל־: לאות הוקרה נערכה לה מסיבה נאה; רָחַש כבוד – נתן כבוד, כיבד: רחשתי כבוד לתנועת העבודה על אף העוולות שנקשרו לשמה; רחישת כבוד – התנהגות שיש בה כבוד, הערכה והוקרה למישהו או למשהו: הדוגלים בזכויות האדם פועלים מתוך רחישת כבוד לאדם באשר הוא אדם, ללא הבדל גזע, גיל, דת, מין, צבע וכיוצא באלה; חומד כבוד – מתאווה ומשתוקק מאוד לכבוד; נשׂיאות כבוד – תואר רשמי הניתן לאדם לאות כבוד, ואינו כרוך במילוי תפקיד מעשׂי כלשהו: לאיש הרוח הדגול הוענקה נשׂיאות כבוד מטעם האוניברסיטה על פועלו לקידום ההשׂכלה הגבוהה בארץ; רגשי כבוד – תחושת כבוד והערכה; מחל על כבודו – לא הקפיד על יחס של כבוד ודרך ארץ המגיעים לו בשל מעמדו: אדם שמחל על כבודו, כבודו מחול; כבוד עצמי – תחושת הערכה או גאווה של אדם כלפי עצמו מאחרים (בייחוד לערכיו, לאופיו ולכבודו), שמה שהוא אומר ועושׂה הוא נכון וטוב ולכן ראוי להערכתם: כבודו העצמי אינו מתיר לו לבקש עזרה כספית למרות מצבו הכלכלי הקשה; תעודת כבוד – מעשׂה המעיד שהעושׂה אותו ראוי להערכה ולשבח: ראש הממשלה טִלפֵּן לאיש העסקים א״א ובירך אותו על השלמת עסקת המכירה של חברת ב״ב למיליארדר ג״ג ואמר: ׳יצרתם פה דבר אדיר, זאת תעודת כבוד לכם ולתעשׂייה הישׂראלית׳; ייחד כבודו – התחבר, היה יחד עם: אדם צעיר כמותי, שבארץ מולדתי לא ייחדתי כבודי בין רוזני ארץ, לא אשׂים את עצמי להוכיח בשער ולתקן עולם כי איני בר סמך לכך; הַדרַת הכבוד – התנהגות שיש בה עוצמה, עליונות, שליטה במצב, עצמאות, עמידה בהתחייבויות, הישׂגיות, דעתנות והֵיעדר פחד; כבוד הבריות, כבוד האדם, כבוד לזולת – הערך הסגולי של כל אדם והכבוד הבסיסי שעליך לתת לו בלא קשר למראהו, למינו או לנטיית המינית, לגילו, למנת משׂכלו, לסגנון דיבורו, למעמדו החברתי, לכסף העומד לרשותו, למצבו המשפחתי, לצבע עורו, לשכונת מגוריו, לייחוסו המשפחתי ולכל עניין אישי אחר, הלוא בצלם אלוהים הוא נברא, וכך יש לכבדו: ׳ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניך׳; כָּל־כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה – האישה היהודייה היא בת מלך, ועליה לשמור על כבוֹדהּ בלבושה ובהתנהגותה ולטפל בענייני משפחתה וביתה; נתקבל בכבוד מלכים, כבוד מלכים – הוקרה מיוחדת במינה וקבלת פנים מפוארת הניתנות לאדם, בדרך כלל, ששמו הולך לפניו: פרופסור עדה יונת נתקבלה בכבוד מלכים ובתשואות רמות בעת קבלת פרס נובל בסטוקהולם; שלָחו אַחַר כָּבוד – שלחו בכבוד רב: אַחַר כָּבוד שלָחַני אֶל הגוֹיִם; לקחו אחר כבוד – [מליצית] העלה אותו ונתן לו תפקיד נכבד, מינה אותו למִשׂרה רמה, לרוב תוך הוצאתו מאלמוניותו; אחר כבוד – בכל הכבוד הראוי (לרוב בנימה אירונית), כשמישהו נלקח, סולק, הורחק שלא מרצונו: הוא נעצר והוחזר אחר כבוד לכלא; דיבר בו נִכבָּדות – דברי כבוד ושבח, תהילות: במפקדי האחרון דיברתי נכבדות הודות למנהיגותו; כבוד האדם וחירותו – שם כולל לזכויות הפרט בחברה דמוקרטית, כמפורט בחוק יסוד. הן קובעות כיצד יתנהג אדם אל רעהו, ואלה עיקרן: אין פוגעים בחייו, בגופו, בקניינו או בכבודו של אדם באשר הוא אדם; כל אדם זכאי להגן על חייו, על גופו ועל כבודו; אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת; כל אדם זכאי לפרטיות ולצִנעת חייו; אין נכנסים לרשות היחיד של אדם שלא בהסכמתו; אין עורכים חיפושׂ ברשות היחיד של אדם, על גופו, בגופו או בכליו; אין פוגעים בסוד שׂיחו של אדם, בכתביו או ברשומותיו; אזרחות כבוד, אזרח כבוד – תואר הוקרה שיישוב (לא בהכרח מקום מגוריו) מעניק לאדם: בעת האחרונה החלה רשות האוכלוסין וההגירה לחלק תעודות אזרחות כבוד למשפחות של חללי מלחמת העצמות; כיבוד הורים, כיבוד אב ואם – **מצוות יסוד ביהדות לכבד את ההורים** [כלומר חובת הבן או הבת לכבד את הוריהם ולטפל בהם לעת זִקנה: לזון אותם, לדאוג לרווחתם, לסעוד אותם במידת הצורך, ולאחר פטירתם להביאם לקבר ישׂראל, למעט לציית להם בעניינים שאינם קשורים לכבודם; כמו כן, אין לבזותם, לזלזל בהם, לסתור את דבריהם בפומבי ולא לגרום להם צער]; אות כבוד – סֶמֶל, מַטבע או סימן כבוד אחר הניתנים לאדם לאות הצטיינותו בדבר מה או על מעשׂה מיוחד שתרם לחברה: הצטיינותו של בני בהוראה היא אות כבוד לו, לנו ולכל משפחתו; דוקטור כבוד, דוקטור לשם כבוד – דרך מקובלת של אוניברסיטאות להעניק כבוד לאישים שהאוניברסיטה

חפצה ביקרם היא הענקת תואר דוקטור לאות הוקרה על הישׂגים בתחום המדע, על תרומה מיוחדת לחברה או על תרומה כספית נכבדה לאוניברסיטה; לגיון הכבוד, המִסדר הלאומי של לגיון הכבוד – עיטור מסדר הכבוד החשוב ביותר בצרפת, המוענק לאזרחי צרפת ולזרים; רצונו של אדם כבודו – כיוון שרצונו כך, ייעשׂה כרצונו [נאמר למי שוויתר מרצון על דבר שהוא לטובתו]; כבודו במקומו מונח – אין כל כוונה לגרוע מכבודו, מערכו או מחשיבותו [לרוב נאמר לפני ביקורת], ביטוי להסתייגות שפירושה הוא בלי כל כוונה לפגוע בכבודו או להפחית מערכו: כבודו של המנהל במקומו מונח, אבל בשאלה כזו יוכל להכריע רק איש מקצוע; מַטַח כָּבוד – 1. אש תותחים לכבוד אורח חשוב: נורה מטח כבוד לכבוד נשׂיא ארצות הברית; 2. אש רובים שמִשמר הכבוד יורה בקבורת חייל: מטחי כבוד נורו בבית הקברות הצבאי ביום הזיכרון; מִשמַר כָּבוד – 1. קבוצה הניצבת ליד אדם חשוב כדי לחלוק לו כבוד; 2. יחידת חיילים המלווה ארון בהלוויה ויורה מטחי כבוד; חוב של כבוד – התחייבות מוסרית (ולא חוקית או משפטית) שאדם מרגיש כי חובה עליו לקיימה; נָהַג כבוד בפלוני – התנהג אל פלוני בדרך ארץ: הלומד מחברו אפילו אות אחת, צריך לנהוג בו כבוד; חוב של כבוד – חובה מוסרית שאדם או גוף ממלאים אף שאינם חייבים בכך מבחינת החוק: לנצח נישׂא בליבנו חוב של כבוד לנופלים על מזבח המולדת; רחש כבוד – הרגיש, הגה כבוד כלפי אחר: התלמיד רחש כבוד למוריו; יְהִי כְּבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ – נְהג בבריות במידת הערכה וכבוד כפי שאתה דורש לעצמך; דרגת כבוד – ביטוי רשמי של כבוד והוקרה מטעם צה״ל: אין לה כל משמעות בסולם הדרגות הצבאי ולא השפעה על מעמדו האישי של מי שאינו בשירות צבאי, וכמובן הדרגה לא תזכה את מקבלה בזכות מן הזכויות המוענקות לבעלי דרגה; שַׁעַר כָּבוד – מבנה דמוי שער מקושט בפרחים ובדגלים, שמציבים בכניסה לעיר או למקום מסוים לכבוד בואו של אורח חשוב; דיבר בו נכבדות – 1. שיבח אותו; 2. הציע שידוך; הַצדָעָה, הצדיע– 1. הצמיד את יד ימין לצֶדַע לסימן ברכה ולמתן כבוד בטקס צבאי, לרבות כל תנועה אחרת של הגוף, כגון כיוון הנשק, שימוש בדגלים או במטח ירי: נורו יריות כהצדעה למת; 2. הביע כבוד והערכה: הפרס היה מעשׂה הצדעה של העם למנהיגו; הצדעת כבוד – הבעת כבוד והערכה: הפרס היה מעשׂה הצדעת כבוד של העם למנהיגו; טיסת הצדעה – מטס החולק כבוד לזכר מישהו או לאירוע כלשהו: לרגל יום העצמאות תתקיים טיסת הצדעה של הצוות האווירובטי בארבעה מטוסי ׳צוקית׳ [= מטוס הדרכה]; תרועת הצדעה – תרועת חצוצרה המקדמת פני קצין בכיר (בדרגת אל״ם ומעלה) במסדר או בטקס צבאי; עֶרֶב הַצדָעָה – מופע הנערך להוקרת מישהו או למשהו, מופע המתקיים לאות כבוד והערכה של המשתתפים בו לאדם מסוים, למוסד מסוים וכד׳: עם פרישתו של המנצח הוותיק לגמלאות ערכו חברי התזמורת ערב הצדעה לכבודו; שָׁטִיחַ אָדוֹם – שטיח שפורסים לכבוד אורח נכבד כשהוא יורד מהמטוס וכד׳; השתחוויה, השתחווה – הִטה את הגוף קדימה ולמטה לאות כבוד וכניעה: הם נהגו לסגת בהשתחוויה כמנהג בני התרבות; קידה, קד קידה – כופף ראשו קלות לאות ברכה, אדיבות ושלום, הרכין את ראשו כלפי מטה לשם הבעת תודה, כבוד, הכנעה: השׂחקן קד קידה קלה לעבר הקהל שמחא לו כפיים בהתלהבות; הֶחוָוה קידה – השתחווה, הטה ראשו למטה לאות ברכה, כבוד, הכנעה או לברכת שלום: בתום ההצגה יצא השׂחקן הראשי לבמה והחווה קידה לקהל; יָקַר – היה יקר, אהוב, חשוב: יָקַרת בְּעֵינַיי, נִכבַּדת, ולכן אֲהַבתִיך; יְקָר – 1. כבוד, הוקרה, יראת כבוד: ככה ייעשׂה לחייל שמפקדו חפץ ביקרו; יש המסיימים מכתב בדברי חתימה אלה: ׳בכבוד וביקר׳, ׳ברגשי כבוד וִיקָר׳; 2. דבר יקר, דבר רב ערך, דבר מפואר ורב הוד: כל אוצרות העיר וכל יְקָרָהּ נפלו בידי האויב; נֶעֱרַץ, נַעֲרָץ – זכה שמעריצים אותו ומכבדים אותו מאוד, שמתנהגים אליו בהערצה וביראת כבוד: החיילים היו מוכנים לקפוץ באש ובמים עבור מפקדם הנערץ; הַעֲרָצָה, הֶעֱרִיץ – חש אהדה והתפעלות כלפי מישהו או משהו, חלַק כבוד רב, התנהג ביראת הרוממות, העריך וכיבד אותו מאוד: הוא מעריץ את הזמר הזה והולך לכל הופעותיו; (dignity) > הַדָרָה – מכובדוּת ואצילוּת המוקרנות מעצם אישיות האדם ואינה תלויה במעמד או במִשׂרה רשמיים; קרֶדִיט > מִזכֶּה – ציון שמו של מי שהשתתף בהפקת סרט, בהוצאת ספר וכד׳, לרוב ברשימה של שמות משתתפים כהכרה בתרומתו ליצירה: עַיינו בעמוד השער של האנציקלופדיה כדי לראות את רשימת המזכים; פּרֶסטִיזָ׳ה > יוּקרתי, יוּקרָה – סמכות או כבוד וחשיבות שזכו להם מישהו או משהו, הנובעים מהישׂגיהם או מהשתייכוּתם לקבוצה מסוימת, ממעמדם הגבוה, מערכם הרב וכד׳: בשכונת יוקרה זאת התגוררו עשׂירים; יִראָה – כבוד רב והערצה לאדם המביאים לידי ציות לו: התלמידים חונכו ליראת הוריהם ומוריהם; עֲטָרָה – 1. כתר, נזר, תכשיט, מקלעת, זר וכד׳ המונחים על ראשו או סביב ראשו של מישהו לקישוט, כאות לשלטונו או כאות אחר: בציורים רבים נראה ישו כשעטרת קוצים לראשו; 2. דבר המקיף את ראשו או את פסגתו של מישהו או של משהו, דבר האופף אותו או סובב סביבו: עטרה של עננים כיסתה מעינינו את פסגתו המושלגת של ההר; 3. כבוד, יקָר, הדר: אשת חיל עטרת בעלה; הַאֲדָרָה, הַאדָרָה, האדיר – 1. הגדיל תהילתו, הדרתו, יוּקרתו, תפארתו או כבודו של מישהו או משהו: יש בכך כדי לתרום להאדרת שם ישׂראל בגויים; השערוריות המתגלות מעת לעת אינן מאדירות את כבוד התנועה; 2. הפך מישהו או משהו לרב־כוח או לרב־עוצמה: הם פעלו להאדיר את כוחה של מפלגת השלטון; סוציו־אקונומי > חברתי־כלכלי – הכרוך בתופעות חברתיות וכלכליות, ביחסים ביניהן ובהשפעותיהן ההדדיות; סטאטוס, סטטוס > מעמד, מִיצָב – מצב (משפטי, חברתי, כלכלי או מקצועי) או דרגה רשמיים המקנים לאדם, לחברה או למדינה זכויות מסוימות: לאחר בדיקת המסמכים שהציג הוענק לו מעמד של עולה חדש; הוא נהנה ממיצב מיוחד בקרב עורכי הדין הנכבדים [מבחינים בין מיצב נרכש, מיצב משויך ומיצב חברתי־כלכלי]; המעמד הבינוני > הַבּוּרגָנוּת, מַעֲמַד הַבֵּינַיִים – בני אדם הנמנים עם המעמד החברתי־כלכלי האמצעי באוכלוסייה, המעמד שבין דַלַת העם ובין בעלי ההון, כמו: רופאים, מורים, פקידים, חֶנוָונים, בעלי בתי מלאכה: האינפלציה הגבוהה פוגעת בעיקר במעמד הביניים; מעמד חברתי – מעמד מבחינה כלכלית, והוא שונה ממיצב חברתי; מיצב חברתי – ערך האדם במִדרג החברתי: אף שאינו נמנה עם עשירי המקום, מיצבו החברתי בולט הודות לחוכמתו ולאופיו הנוח; מעמד העמלים > מעמד הפועלים – 1. העובדים העוסקים בהפעלה פיזית של אמצעי הייצור; 2. עובדים בלתי־מיומנים או עובדים מיומנים למחצה שעובדים בתמורה לשׂכר, למעט עובדים בתפקידי ניהול ובעלי מקצוע של צווארון לבן; לְאַתרֵג, אִתרֵג – שמר על מישהו בקפידה כדי שלא ייפגע (כפי ששומרים על אתרוג בצמר גפן), נמנע מלמתוח עליו ביקורת ציבורית: מפלגות השׂמאל מאתרגות את ראש הממשלה בשל נכונותו לקדם את התהליך המדיני; חגיגה – מסיבה לכבוד מאורע משׂמח, טקס חגיגי, כגון חגיגת בר המצווה; סלסול, סִלסֵל – כיבד, הוקיר, טיפח: סלסלו את המחשבה והיא תרומם את הלשון; נָהַג בו כבוד – התנהג אליו בכבוד, נהג בו במידת הנימוס הראויה: משרתי הציבור חייבים לנהוג כבוד בכל אדם ולא לזלזל באיש; שָׁלַח אותו אחר כבוד, שְׁלָחוֹ אַחַר כָּבוֹד – שָׁלַח אותו בכבוד רב: את כל העובדים הזרים שמתרבים בארצנו ורואים את עצמם אזרחי ישׂראל שְׁוֵוי זכויות צריך לשלוח אותם אחר כבוד למדינתם; נְשׂוּא פנים – נכבד, מרומם, חשוב, הדור פנים: הוא איש נשׂוא פנים בעירו, ותדמיתו נפגעה חמורות עקב העמדתו לדין; נורא הוד – מלא הוד והדר, מעורר יראת כבוד: המבקר בקריית הווטיקן באיטליה חייב לבקר בקַפֶּלָה הסִיסטִינִית כדי לראות את יצירות אנג׳לו נוראות ההוד; וזאת לְעדות כי, וזאת לְתעודה כי – [נוסח פתיחה לתעודה רשמית וחגיגית המוגשת בטקס רשמי מיוחד, ומשמעה]: זהו אישור ש־, הרינו מאשרים בזה כי: וזאת לתעודה כי מר יוסף כהן סיים את חוק לימודיו בהצטיינות; נָהַג גדולה בעצמו, הֶחזיק גדולה לעצמו – התנהג בגדלות ובגאווה; עלה לגדולה – נעשׂה חשוב ומכובד, הגיע למעמד גבוה או לעמדת כוח והשפעה: יוסף עלה לגדולה במצרים והפך ליועצו הראשי של פרעה; הֲרֵינִי כַּפָּרַת מִשכָּבו – ביטוי של כבוד, הערצה והוקרה למת; חגיגת יובל – חגיגה למלאות מספר שנים גדול לכבוד אדם, לאירוע או לדבר: חגיגת שנת יובל להצהרת בלפור; יִראָה – כבוד, הערצה: עִבדוּ את עבודתכם באהבה וביראה; קבלת פנים – 1. מפגש פתוח לציון מאורע, כגון כינוס, חג. 2. האווירה השׂוררת לכבוד בואו של אדם לאירוע או לאחר תקופת הֵיעדרות: יש שקבלת הפנים נלהבת, ויש שהיא חגיגית, ויש שהיא צוננת; מותג יוקרתי, מוּתגֵי יוקרה – סימנים או שמות המזוהים זיהוי בלעדי עם מוצר או עם פירמה, והמובחנים בדרך זו מאחרים: המותג על הבגד מוכיח שהוא יוקרתי; פּוֹלִיטִיקָלִי קוֹרֵקט > תַקִינוּת פוליטית – גישה שבאה למנוע שימוש בביטויים שיש בהם, למעשׂה או לכאורה, אפליה, מיננות (סקסיזם), שׂנאת יהודים (אנטישמיות), שׂנאת זרים, גזענות, גילנות והומופוביה או פגיעה אחרת ברגשות של אוכלוסיות מסוימות: [טענה גלויה או סמויה במכוון או בשוגג בדבר הבדלים בין בני אדם באופן פוגעני כלפיהם – אינה תקינה פוליטית; יש אפוא לומר: אמריקאים־ילידים ולא ׳אינדיאנים׳, בן זוגי ולא ׳בעלי׳, אדם מבוגר או קשיש ולא ׳זקן׳, מוגבל ולא ׳מפגר׳, מוגבלוּת שׂכלית התפתחותית ולא ׳פיגור שׂכלי׳, נמוך קומה ולא ׳גמד׳, מלא ולא ׳שמן׳, אפריקאי, אפריקאי־אמריקאי או שחור, ולא ׳כושי׳]; אין ייחוס כייחוס עצמו – הכבוד הגדול ביותר שאדם קונה לו הוא בזכות מעשׂיו, ולא בזכות אבותיו; יְקַר עֵרֶך – חשוב, נכבד: מילותיו יִקרות ערך בעיניה; רישום בספר הזהב – כתיבה בספר את שמו של אדם שחפצים ביקרו ואיחולים לו המשך חיים טובים לכבוד ציוני דרך מובהקים שעבר במעגל חייו; נשׂיא כבוד – תואר כבוד המוענק לאדם בלא שיהיה כרוך בנשׂיאה בתפקיד מעשׂי כלשהו, האדם הנושׂא תואר זה: האגודה לאחדות העם החליטה למנות את הסופר לנשׂיא כבוד שלה; יצא שמו לתהילה ולתפארת – התפרסם וזכה לכבוד: מדובר במוסד לימודי ששמו יצא לתהילה ולתפארת ברחבי הארץ; קריאת רחוב על שֵׁם – הנצחת זכרו, כבודו ומעשׂיו של אדם בקביעת שם הרחוב על שמו: מועצת העיר אישרה סופית את המלצת ועדת השמות העירונית לקרוא רחוב על שם פרופ׳ ישעיהו ליבוביץ; זָקֵן ואינו לפי כבודו

– הוא אדם זקן ומפאת כבודו אין דרכו להתעסק בדבר שהעיסוק בו משמעו פגיעה בכבודו; עָפָר אֲנִי תַחַת כַּפּוֹת רַגְלָיו – ביטוי של ענווה וצניעות, על הרוב לפני השמעת טענה או ביקורת שיש בה כדי לחלוק על דעתו של אדם חשוב או בקי מאוד; היי סוסייטי > החברה הגבוהה – המעמד הגבוה בחברה, שכבת העשירים, המכובדים או המפורסמים: היא תופרת עילית, ובין לקוחותיה נמנות רבות מבנות החברה הגבוהה; יועץ הכתר – תואר כבוד המוענק בממלכה המאוחדת בהמלצת ראש בית הלורדים לבָּרִיסטֵרִים [= עורך דין] בכירים לאות הצטיינות מקצועית; נשיקת יד – התנהגות טקסית של איחולי ברכה וביטוי כבוד; כריעת ברך – תנוחת הגוף בכריעה על ברך אחת לשם כבוד או הצעה רשמית לנישׂואים; תשוקת התהילה – להיטות לכבוד, לפרסום ולשבח: לוּ עקרנו את תשוקת התהילה מתוך חיי אנוש, מה היה שׂכרנו בכל עמלנו? לחיצת יד – תפיסת כף ידו של אדם ואחיזתה בכף יד זולתו, תוך נענוע קל שלה, כסימן מקובל בשעת פגישה או בשעת פרֵדה, וכן: לשלום, לכבוד ולחיבה, לחיזוק, לתודה ולאיחולי ברכה: נפרדתי ממנו בלחיצת יד ואיחלתי לו 'כל טוב'; הרמת כוסית, שתיית 'לחיים!' – טקס שבו מברכים את כל הנוכחים או חלקם, תוך כדי שתיית משקה חריף המלווה בברכה מילולית, בהבעת כבוד או משאלה; דיגול נשק, דיגל נשק – הזקיף את נשקו מול גופו בטקס חגיגי לאות הצדעה וכבוד: החיילים דיגלו את נשקם לכבוד הנשׂיא; הנציח את שמו, הנצחת שמו – מתן קיום נצחי לשם כבוד; הכתיר בתואר – העניק תואר לשם כבוד: הכינו נאום מאחר שאתכם צריך להכתיר בתואר 'מעצב השנה'; פרשת גדולתו – עניין גדולתו ותולדותיו של פלוני: עד כאן תולדות חייו בקצרה, ויתר פרשת גדולתו וקדושתו הלא הן כתובות בהקדמה לספר 'ברכת משה'; פַּנְתֵאוֹן – 1. מבנה המוקדש לזכר גיבוריה של אומה מסוימת: הפנתאון בפריז הושלם בשנת 1812, וקבורים בו אישים חשובים מן ההיסטוריה של צרפת; 2. כינוי לנקודת פסגה או למקום בצמרת, שאליו מגיעים אישים או מעשׂים בעלי הישׂגים יוצאי דופן בתחומים כמו תרבות, ספורט, מדע וכדומה: ביאליק תופס מקום מכובד בפנתאון הסופרים העבריים; נכנס לפַנְתֵאוֹן – הוא כה יוצא דופן בתחומו בתְשקוֹפֶת (פרספקטיבה) היסטורית עד שהכירו בגדולתו ובחשיבותו ונתנו לו כבוד מיוחד; פרסו לו שטיח אדום – קיבלו אותו בכבוד גדול: בצעירותי הכול סובבו סביבי וכיבדו אותי בזכות כישוריי כשׂחקנית קולנוע, משזקנתי כבר אין פורסים לי שטיח אדום אף שצלולת דעת אני; אות גבורה – אות כבוד לגיבורי מלחמה; פָּקַד קֶבֶר, הִשתַטֵחַ עַל קִברוֹ – עלה לקבר לשם אזכרת הנפטר, הבעת משאלה, בקשת מחילה מן הנפטר וכד': אחת לשנה נהגתי להשתטח על קבר אבותיי בהר הזיתים; מדי שנה הלכתי לפקוד את קבר אבותיי ולהתפלל עליהם; צַנתָר של זהב – כינוי לאדם נכבד ומיוחס: השדכן מצא שני צנתרי זהב שהיו ראויים לבתו הצדקת של הרב; ; אֱגוֹמַנְיָה – תכונות או מצב של עיסוק קיצוני ופתולוגי של אדם בעצמו, הניכר לרוב בתחושה מוגזמת של יכולותיו וערכו. הוא תמיד מרוכז בעצמו לחלוטין, קשוח ביחס לצורכי אחרים, ומתעניין רק בסיפוק דחפיו ורצונותיו; אין ייחוס כייחוס עצמו – הכבוד הגדול ביותר שאדם קונה לו הוא בזכות מעשׂיו; טפיחה על שכם, טפח על שכמו – מחווה של הערכה ועידוד: כל הכבוד על הביצוע, מגיעה לך טפיחה על השכם; נרו יאיר – דיבור של כבוד וברכה למישהו שיאריך ימים: אבי, נרו יאיר, נוהג לקיים מצוות סוכה לכל פרטיה ודקדוקיה; הידור פני זקן – מתן כבוד לזקן, כיבוד הזקן, חליקת כבוד: איזה הידור? לא יֵשב במקומו של זקן ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו; זָנָב לַאֲרָיוֹת – אדם המשתייך לחבורה מכובדת, אך הוא בעל מעמד נמוך בה; זיקוף קומה, זקיפת קומה, זקיפוּת קומה, בקומה זקופה – בגאווה ובביטחון, קוממיות; בִּיקוּר נימוסים – ביקור רִשמי לשם היכרות או להבעת כבוד וידידוּת: נשׂיא המדינה ערך ביקור נימוסים במדינה ידידה; פני העיר – ראשי העיר, נכבדי המקום, וכן: פני הדור, פני הקהילה, פני הצבא; החלונות הגבוהים – כינוי לאנשי הפקידות הבכירה, לדרגות העליונות במנגנון ציבורי או ממשלתי: הפרשייה עוררה רעש ציבורי רב והגיעה עד לחלונות הגבוהים; החוּג הנוצֵץ – כינוי לחברה הגבוהה, למעמד העשׂירים הגדולים החיים חיי מותָרות: התעשׂיין ואשתו נראים תדיר באירועי החוג הנוצץ, ושמם מופיע בטורי הרכילות; שֵׁם שמיים – כבוד אלוהים: נשים הבאות לבית הכנסת בלבוש לא צנוע או לא הולם את המקום, הן מחללות שם שמיים; פָּמַלְיָה של מעלה – כינוי לחבורת שׂרים נכבדים; הַדרַת קודֶשׁ – יִראת כבוד, הוד המעורר הערצה: הכינור הנדיר הזה שמחירו כארבעה מיליון דולר, אני מנגן בו בהדרת קודש; חֶרדַת קודֶשׁ – תחושה חזקה מאוד של יראת כבוד: בכתיבת המאמר המדעי הוא כתב בחרדת קודש כל מילה ומילה; זִיו פָּנִים – מאור פנים, הסברת פנים, הדרת כבוד: מתי נזכה לראות את זיו פנייך? הרים את קרן פלוני – נתן לו כוח וגדולה, כבוד ומעמד; הֶעֱלָה קַרנוֹ, הַעֲלָאַת קרנו, הרים קרן, הֲרָמַת קרן, הֲרָמַת קרנו – העלאת כבודו, העלאת יוקרתו: הצלחת המבצע העלה את קרנו בעיני חבריו; טוב שֵׁם משֶׁמֶן טוב – מידות טובות ומעשׂים טובים מקנים לאדם כבוד יותר מחזותו; הדוּר פנים, הַדרַת פָּנִים – מַראֶה נכבד, הבעה מעוררת כבוד: יש גבר שהדרת פניו – זָקָן; אישה יפה הייתה המלכה, והדורת פנים; הָדַר פְּנֵי פְלוֹנִי, הָדַר פָּנָיו, הָדַר את פניו של מישהו – כיבד אותו, נהג בו כבוד והדר, העדיפו מן האחר: מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן; לֹא תִשָּׂא פְנֵי דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל; במותם ציוו לנו את החיים – הערכה עליונה למי שמסרו נפשם על הגנת העם והמולדת, ואִפשרו לעם היושב בה להמשיך ולהתקיים: החללים ציווּ לנו במותם מעין צוואה להמשיך הלאה, לחיות ולשׂמוח, ולא לשקוע בזיכרונות הקשים ובכאב השכול, מתוך תקווה לעתיד טוב; דֶרֶך אֶרֶץ – נימוסים והתנהגות ראויה: דרך ארץ קדמה לתורה; קידם, קידֵם את פנֵי – יצא לקראת אחר כדי לקבל את פניו: נקדם פניו בתודה; המארחים קידמו את פני האורחים; קידם את פניו בלחם ומלח – קיבל את פניו בכבוד רב ובסבר פנים יפות; הסיר את הכובע בפניו – כיבד אותו בזכות הצלחתו; העלה קרנו, הרים קרנו – הגדיל כבודו, העלה את יוקרתו; העלאת קרנו – הרמת קרנו, הגדלת כבודו; הִידַבֵּק לְשַׁחוֹוֵר וישתחוו לך, הידבק לשליט וישתחוו לך – התקרב אל שׂר ונכבד, והכול יכבדו אותך: אני הייתי המאהבת של ראש המאפיה במערב ארה"ב, והכול כיבדו אותי ויראו מפניי; עֶבֶד מֶלֶך – כְּמֶלֶך – מי שקשור למלכות מקבל כבוד מפני כבוד המלכות, מי ששוהה בקִרבת בני אדם ממעמד רם ונישׂא, זוכה גם הוא לכבוד: ראש הלשכה היה שכני, ובזכותו נועדתי עם המנכ"ל ושטחתי לפניו את בעיותיי: עבד מלך – כמלך; נְשׂוּא פָּנִים – אישיות חשובה ונכבדה, אדם מרומם, חשוב, הדור פנים: הוא אדם נשׂוא פנים בעירו, ותדמיתו נפגעה חמורות עקב העמדתו לדין; לְשֵׁם וְלתהילה וּלתפארת, לְשֵׁם, לתהילה ולתפארת, לשם ולתהילה – לפרסום ולכבוד רב: החוקר הדגול זכה לשם, לתהילה ולתפארת על הישׂגיו; כבר בנערותו הוא נודע לשם ולתהילה בכוחו במשׂחקי השח; חליקת כבוד – כיבוד, מתן כבוד; נהג כבוד ב', חָלַק לו כבוד, חָלַק כבוד לו – נתן לו כבוד, כיבדו, הוקירו, הביע לו כבוד: נתכנסה כל העיר ובאה לחלוק כבוד לנשׂיא; נתן כבוד, חס על כבודו – שמר על כבודו שלא יתבזה, נזהר בכבודו: המפקד צריך לחוס על כבודם של חייליו; לא חס על כבודו – הסכים לעשׂות דבר שאינו הולם את מעמדו למען מטרה חשובה וחיובית: השׂר הנכבד לא חס על כבודו והתרוצץ מבוקר עד ערב בין שותפיו לממשלה כדי להשכין שלום בית; הֵ"א הידיעה – מוסיפים אותה לשם בעת פנייה מכובדת: המפקד, המורה; הוד קדושתו – תואר כבוד בפנייה לאיש דת נוצרי רם מעלה: הוד קדושתו האפיפיור יצא לברך את ההמונים שהתקהלו בכיכר הוותיקן בפרוס השנה החדשה; יָרוּם הוֹדוֹ – 1. יגדל כבודו, יפואר שמו [תואר של כבוד שנהגו להוסיף לשמו של מלך או שליט גדול כאשר הזכירו אותו]: הקיסר ירום הודו היטיב עם נתיניו; 2. תואר של 'כבוד' שנוהגים להוסיף באירוניה כשמזכירים אדם הנוהג בעצמו גינוני כבוד ללא צורך או שלא לרצון הכפופים לו או השרויים במחיצתו: תאר לך שאפילו המנכ"ל ירום הודו הטריח את עצמו והגיע למסיבה; הוד רוממותו – תואר כבוד בפנייה אל אדם רם מעלה; הוד מעלתו – תואר כבוד בפנייה לאדם רם מעלה, כגון נשׂיא או מלך: הוד מעלתו, נשׂיא ארגנטינה, ערך ביקור ממלכתי בישׂראל; הוד מלכותו – תואר כבוד למלך: הוד מלכותה המלכה אליזבת השנייה כיבדה בנוכחותה את האירוע; כל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאולה לעולם; כדי לעשׂות יקר וגדולה לכלת הפרס, ערכו לה קבלת פנים מפוארת ופסעה לאורך שטיח אדום; סח לי . . . ששמע מפי . . . ששמעה מפי . . .; ראוי לתהילות ולתשבחות; כל הבורח מן הגדולה, הגדולה מחזרת אחריו; אדירי תורה שלא רצו ליהנות מכתרה של תורה; אני מתעטר בך, ומתהלל בך ומייקר אותך; נהג בו גדולה וכבוד; כבודו של אדם בגדו (כסותו); אף שאין דרך ארץ לבעוט במתנה, הנותן לך מתנה, כבדהו וחושדהו; אהבתה הייתה מהולה ביראת כבוד; אוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו; הרכין ראשו בשל הערצה; הוא מעוטר כבוד והדר וראוי לאִצטְלה זו; החולקים כבוד אלו לאלו הם בני אדם מהוגנים; לא מקומו של אדם מכבדו, אלא האדם מכבד את מקומו; העושר והכבוד הם קניינים מדומים; תהילת אדם כקיקיון של יונה; איזהו מכובד – המכבד את הבריות

<u>אין כבוד</u>. הֵקֵל בכבודו – זלזל בו, לא נהג בו כבוד: אין מזכירים לגֵר את מעמדו ואת מעשׂיו הקודמים כדי שלא להקל בכבודו; תמול שלשום ישב בין עניים, ואלה הקלו בכבודו ונהגו בו ביזיון; רקד על קברו – פגע בכבוד המת וביזה את בית הקברות: מיתה משונה תבוא עליך ועל בניך, ונכדיי ירקדו על קבריכם; היעלבות, נעלבוּת, נעלב, עולב, עולבני, עליבוּת, עליבה, עָלַב – העליב, הִכלים, פגע בכבודו של מישהו או ביישו: הגנתי על אחותי מפני אחד שאוהב לעלוב בה; דרך הצדיקים נעלבים ואינם עולבים; העלבה, העליב – עָלַב, פגע בכבוד, גרם עלבון, לגלג: השכן העליב את שכנתו וקרא לה חולת נפש; הַנֶעֱלָבִים ואֵינָם עולבים – בני אדם צנועים ועדינים שאינם פוגעים בזולת גם אם האחרים פוגעים בהם: הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים; עֶלבּוֹן – פגיעה בכבודו של מישהו, מעשׂה או דיבור המביישים מישהו ומעליבים אותו: איני מוכן לספוג עוד עלבונות ממנה; ביקש את עלבונו, ביקש עלבונו, תבע עלבונו, תבע את עלבונו – תבע נקמה על עלבון שנגרם למישהו או למשהו, מחה על כבודם ודרש בתוקף להשיב את כבודם שנפגע:

נטל ההוכחה מוטל על בעל הפטנט התובע את עלבונו; היה הייתה צנועה, ואופייה ניכר בשלווה ובאורך רוח, ותמיד מחלה על עלבונה; ביזוי, בָּזָה – זלזל, התנהג בבוז: הבּוֹזֶה את אימו כסיל ונקלה הוא; צעירי ימינו בוזים לכל מי שנשׂא אישה באמצעות שדכן; אובייקטיפיקציה (objectification) < הַחפָּצָה – התנהגות אל אדם כאל חפץ, ללא זכויות או רגשות משלהם: התומכים בהגבלת שידורים פורנוגרפיים טוענים כי מטרתם למנוע החפצת הגוף הנשי ותפיסת האישה כאובייקט מיני בלבד; כֶּתֶם – פגם, ליקוי: התנהגותו הטילה כתם על יושרו, וקשה היה לטהר את אחותו מכתמיה המוסריים; הכתים, נִכתַם – התלכלך, הופיעו בו כתמים, המיט קלון, הוציא שם רע: לשׂמחתי, פרקי ילדותי לא נכתמו ולא נפגמו ממעשׂי משובת נערים; ירדה קרנו – ירד כבודו: מפני מה ירדה קרן התורה בדור הזה? עָטָה אִצטלָה, לָבַש אִצטְלָה – כבוד, גדולה או מִשׂרה חשובה שהם בדרך כלל מדומים: אדם יהיר זה נטל לעצמו אצטלה לא לו והתחיל ללמד דברים שלא היה בקי בהם; עָבַר מגדולתו, ירד מגדולתו – הפסיד את מעמדו הרם, חזר להיות כאחד העם, חדל להיות חשוב ומכובד, איבד את עמדתו הבכירה, ירד במעמדו, בחשיבותו, בערכו וכד': שנים כיהן בתפקידים בכירים, אך עם חילופי הממשל סר חינו והוא ירד מגדולתו; הוריד אותו מגדולתו, הורידו מגדולתו – ביטל את מעמדו הרם: במקום להוריד את ראש העיר הכושל מגדולתו, מינו אותו לשׂר האוצר; לא כבוד הוא לו, אינו לפי כבודו, למטה מכבודו – אין זה נאה למעמדו, אין זה הולם במידה מספקת את מעמדו, את כישוריו, את ציפיותיו: למטה מכבודי להגיב על דברי הנאצה האלה; נָפַל משָׁמַיִם – דיבור על מי שירד לפתע מגדולתו: טייס האֶף־16 היה במלוא כושרו המִבצעי ומעמדו הפיקודי, עד שנפל משמיים והפך לנכה רגליים בעטייה של תאונה אומללה; שָׁמְטוּ את הכר מתחתיו – הוציאו את המצע שישב עליו [בהשאלה]: הורידוהו מגדולתו; אֵין בְּשַׂר הַמֵּת מַרגִישׁ בָּאִזמֵל – 1. המת אינו מרגיש את סכין המנתח; 2. [בהשאלה] אדם נטול רגש או חסַר אופי המוחל על פגיעה בכבודו או על קיפוחו; 3. יש מצבים שהטיפול מאוחר מדיי; חִילוּל, חִילֵּל – 1 פגע בדבר קדוש וביזה אותו, לרוב בכוונה, טימא, פגע בערך מקודש, ביזה והשפילו: הפורעים חיללו את בית הקברות, ניתצו מצבות וטינפו את הקברים; 2. הפר או לא כיבד ברית, הסכם, שבועה וכד': לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי, וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה; 3. לא פרע או סירב לפרוע שטר חליפין או צֵ'ק: כדי שבהוצאה לפועל יסכימו לגבות את הצ'ק עבורנו, נדרשת הודעת חילול הצ'ק, היינו חותמת של הבנק על צ'ק שלא נפרע; חילול השם – 1. עשׂיית מעשׂה בפרהסיה שיש בו כדי לפגוע ביחס הכבוד של הבריות כלפי ה' וכלפי התורה והמצוות; 2. התנהגות לא נאותה או לא מוסרית של בני אדם דתיים; לָקַח גדולה לעצמו, ביקש גדולה לעצמו – רץ אחר הכבוד, פעל כדי להרבות כבודו, התנהג בגדלות ובגאווה; מְשוּחָד – 1. שניתן לו שוחד כספי או אחר שלא כחוק כדי שיפעל במסגרת תפקידו לטובת הנותן: עם הזמן גדל תַּאֲבונו של הפקיד המשוחד והוא דרש סכומים גבוהים יותר עבור פעולתו; 2. שאינו מסוגל לשפוט דבר בצורה אובייקטיבית או הוגנת בגלל דעה קדומה או בשל השפעה חיצונית, שנוטה מראש להעדיף אדם מסוים או דבר מסוים: כל האימהות משוחדות כי בעיניהן ילדיהן הם הילדים החכמים בעולם; סטירת לחי – פגיעה צורבת (לרוב לא צפויה) בכבוד, בערכים או באמון: עריקתו של חבר הכנסת למפלגה היריבה הייתה סטירת לחי למפלגתו, שקידמה וטיפחה אותו מראשית דרכו הפוליטית; נָשָׂא פָּנִים – הכיר לטובה, הִטה את הכף שלא כדין, הִפלה לטובה: השופט הזה לא נָשָׂא פנים אף לא לנשׂואי פנים; נשׂיאת פנים, משׂוא פנים – העדפת אדם על אחרים בשל חשיבותו, קרבתו, ידידותו וכדומה, הפליה לטובה, התנהגות סלחנית או ותרנית מסיבות לא ענייניות, העדפת אַחד הצדדים בדין: ההחלטה בהנהלה התקבלה משיקולים ענייניים בתום לב וללא משׂוא פנים; הכיר פנים – נשׂא פנים, הָדַר פנים, הפלה לטובה או לרעה, נהג במשׂוא פנים, היטה את הדין: לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט; אני מתחייב לשפוט משפט צדק, שלא להטות משפט ולא להכיר פנים; טיפס על עץ גבוה – הביא את עצמו למצב שקשה לו לחזור בו בכבוד; התעטר בעטרה שאינה הולמתו – התעטר בתפקיד או בכבוד שאינו ראוי להם: האם כאשר רוצים לכבד אדם, עליו לסרב ליטול לעצמו עטרה שאינה הולמתו? נפל מגג גבוה לבור עמוק – ירד פתאום ממעמד רם לשפל המדרגה: אין זה פשוט לרדת בבת אחת מגג גבוה לבור עמוק: ממעמד של מנכ"ל כול יכול למעמד של אסיר בבית הסוהר; רצח על חילול כבוד המשפחה – רצח שסיבתו היא מושׂג הכבוד בתרבות המקומית, והרוצח הוא אחד מבני המשפחה של הנרצח, אך לא בן הזוג; הַדָרַת נשים – מגמה חברתית להרחקת נשים מעמדות ציבור, כגון כלכלה, פוליטיקה, הבעת דעה, ואף הרחקתן מהופעה בציבור. בעצם מדובר באפליית נשים, בשוביניזם ובכפייה דתית. הדרת נשים יש בכל סוגי האוכלוסייה, בכל הדתות ומסיבות מגוונות; העמיד צֶלֶם בַּהֵיכָל – חילל את קודש הקודשים בדבר תועבה, טימא מקום קדוש במעשׂה, כינוי לדבר תועבה שמחלל את כבודו או את קדושתו של המקום שהוא נמצא בו: לטענת החרדים, לפני שבוע העמידו צלם בהיכל כשהתירו לרפורמים להתפלל במקום רשמי על יד הכותל; אֵינוֹ נִזְהָר בִּכְבוֹדוֹ – אינו מקפיד על כבודו של מישהו; איבד את כבודו – הושפל, כבודו נחשף לעיני כול; הדרת כבוד – אווירה של יראה והערצה; אי כבוד – היעדר תחושת ערך וחשיבות; פָּמַלְיָה של מַטָּה – בני אדם פשוטים; שילחו אחר כבוד – [מליצית] סילק אותו מעל פניו; יודע את מקומו, ידע את מקומו – ידע היטב את מעמדו בנוגע לאחרים והתנהג בהתאם לכך, לא הפריז בהערכתו או בחשיבותו העצמית: בחברה זו יש מִדרג ברור, וכל עובד יודע היטב את מקומו; פחיתות כָּבוד – הקלה בכבוד, ביזוי, גנאי; גנאי הוא לו – אין דבר זה נאה לו, לא לכבודו: גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא בנעליים מטולאות לשוק; השועל בשעתו – השתחווה לו: גם אדם פחות ערך נוהגים לפעמים לחלוק לו כבוד כשנזקקים לעזרתו; אֵין נָבִיא בעירו – אין אדם ההוגה רעיון חדש או תורה חדשה זוכֶה להערכה בסביבתו הקרובה, לעומת היחס שהוא זוכה לה במרחקים; שָׂם אותו הדום לרגליו – הכניעו והשפילו: אם תלך בדרכי, אראה לך כיצד לשׂים את אויבנו הדום לרגלינו; לפי גדולתו מפלתו – ככל שאדם חשוב וגבוה במעמדו, אם ימעד תהא מפלתו קשה יותר; הֵטִיל קוֹצִים בְּעֵינֵי פְּלוֹנִי – רָמַז רמזים עוקצָניים כלפיו ופגע בכבודו; לא תהיה תפארתו על הדרך – המעשׂה לא יוסיף לו כבוד, כגון ראיתי שלא תהיה תפארתי על הדרך הזאת; במחילה מכְּבוד תורתו – דיבור של נימוס והתנצלות אגב השׂגה על דברי אדם גדול: הרב, במחילה מכבוד תורתו, טעה כאן; השפלתי זו הגבהתי, הגבהתי זו השפלתי – כשאני משפיל את עצמי, מגביהים אותי, כשאני מגביה את עצמי משפילים אותי; הכבוד האבוד של – צירוף במשפט לאדם או לדבר ששמו הוכפש על לא עוול בכפו; כל הבורח מן הגדוּלה, הגדולה מחזרת אחריו; כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו; כל המחזר על הגדולה, גדולה בורחת, ביקש גדולה לעצמו, לקח גדולה לעצמו; החושד בכשרים לוקה בגופו; כבדהו וחושדהו; משנשתנו סדרי העולם, נחתך מגדולתו ונעשׂה מורה פשוט; איזהו מכובד? המכבד את הבריות; המחזר אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו, והבורח מן הכבוד – הכבוד מחזר אחריו; יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך; כיבדו במשקה ובעוגות ובמעשׂה מרקחת; יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך; הנוהג גדולה בעצמו, סופו לנחול קלון; איזהו מכובד? – המכבד את הבריות; מהו כיבוד הורים? – כשמאכילים ומשקים אותם ומסבירים להם פנים יפות, ולא זועפות

כוונה!

יש כוונה. כוונה – 1. נחישות, תוכנית או מטרה לעשׂות מעשׂה בדרך מסוימת או לחדול ממנה; המשמעות שאדם נותן לדבר; 2. עשׂיית מעשׂה כדי לגרום לתוצאה האסורה בחוק; בְּמכוּוָן, במתכוון, בכַוונה – מתוך כוונה תחילה: אף שהזכרתי את שמה שלא במתכוון, אין כוונתי רק אליה; בכַוָּנַת מְכַוֵּן – בכוונה מחושבת ומיוחדת מראש: האישה סתירה את כוונתה להתגרש מבעלה בכוונת מכוון כדי שתוציא ממנו חלק מרכושו; כיוון לדעת פלוני – הביע רעיון או הגיע למסקנה הזהים לדעת פלוני; שְׁנֵיהֶם לְדָבָר אֶחָד נִתכַּוְּנוּ – אף שלכאורה הדברים שכל משתתף אמר נשמעים שונים, כוונתם אחת שניהם בעלי אותה דעה; כיוון, התכוון – תכנן או התכונן לעשׂות משהו; כוונון, כִּוּוֵן – שינה משהו במעט כדי להפוך אותו למדויק יותר, ליעיל יותר או למתאים יותר למשתמש: המומחה כִּוּוֵן את הפסנתר; המכונאי כוונן את מנוע המכונית; להבה מכוּוננת במבער; כִּוּוּנוּן קוֹל – קביעת עוצמת הקול כך שלא יישמע חזק או חלש מדיי ותתאים גם לשיחה; רִחרֵחַ – הריחַ בכוונה לבדוק או למצוא: הכלבים מרחרחים את עקבות הפושע; מֶחווָה – ביטוי של רצון טוב, מעשׂה מרשים המעיד על כוונה אוהדת; מִדַעְתּוֹ – 1. על דעת עצמו: שלושה ספרים כתבתי מדעתי; 2. בהסכמתו, מרצונו: אין להשׂיא קטינה מדעתה ושלא מדעתה; בדָם קַר – מעשׂה אכזרי שנעשׂה בכַוונה ובלי התרגשות, בדעה צלולה: הרצח בוצע בדם קר; גרירת רגליים, גרר רגליים – התקדם במילוי משׂימתו באיטיות וברשלנות, עיכוב בכוונה את מילוי המשׂימה; פנייה – כוונה, מגמה, מחשבה של טובת הנאה: איני רוצה לשבת בוועדה אף שאין לי כל פנייה אישית בדבר; גדולה עבירה לשמה ממצווה שלא לשמה – מוטב לעבור עבירה למטרה טובה, מלקיים מצווה שאין בה שום כוונה; הֵסֵב את תשׂוּמת ליבו, הִפנה את דעתו ל־, נתינת הדעת, נתן את דעתו על, נתן דעתו – שָׂם לב עליו, הגיב עליו, הביא בחשבון: זו תופעה מוזרה שאיש לא נתן דעתו עליה; במכתבו הפנה את דעתי לחוב שאני חייב לו; שגריר של רצון טוב – בעל כַּוונה טובה: שכֵנתי ואני היינו קרובי לב, ולכן תמכתי בה שתהא שגרירה של רצון טוב בענייני הגנת הסביבה; גילה את קלפיו, גילה את הקלפים – חשׂף את כוונותיו האמיתיות, פרסם את תוכניותיו שהסתירן עד כה: עוד לא גיליתי את כל הקלפים! יש לי הפתעות בשבילך; אֶחָד המַרבֶּה ואֶחָד הַמַמעִיט – כל אחד צריך לעשׂות לפי יכולתו, כל אחד נותן ותורם לפי יכולתו; הייתה בדעתו ל־, היה בדעתו ל־ – התכוון, אמר בליבו: היה בדעתי להינשׂא לה, ברם הוריי לא התלהבו ממנה; רָצוֹן טוב – כַּוונה טובה; הבין דָבָר לַאֲשׁוּרוֹ – הבין בְּדִיוּק את הכוונה האמיתית, הבין כהלכתו; טעמו עימו, טעמו ונימוקו עימו –

יש לו הסבר משלו או כוונה מיוחדת לדבר, יש לו סיבה טובה לעשׂות את מה שעשׂה או לומר את מה שאמר: הוא החליט לצאת מוקדם לגמלאות, וטעמו ונימוקו עימו; מַעֲלִים עַיִן מִן – נמנע בכוונה מלראות, הסתיר את פניו מן; שֶׁקֶר לָבָן – כינוי לשקר שאמירתו אינה פוגעת בזולת, שקר שנובע מתוך כוונה טובה: לומר לאישה בת 70 שהיא נראית בת 50 זהו שקר לבן; שלא לייחוס > לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו, אך ללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לֹא לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא שלא כלשונו, וללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לְצִיטוּט וּלְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו ובשם מוסר המידע; הִרהֵר אַחַר, הִרהֵר עַל – חשד, מתח ביקורת על: כל המהרהר אחר רבו, כאילו מהרהר אחר השכינה; השליך חכה ב־ – השתדל לצוד ולתפּוס משהו: מדי בוקר אני משליך חכה במכתבי המפקדים כדי להראות להם את שיבושיהם; שחיטַת פָּרות קדושות – פגיעה בערכים שהיו מקודשים כדי לבטל את קדושתם; שבר את הכלים, שבירת כלים – הריסת ערכים, שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות, הריסת הסדרים הקיימים, ביטול דעות מוסכמות או מנהגים מקודשים; שידוד מערכות, שִׁידֵד את המערכות – הפך ושינה את הסדרים הישנים והחליפם בסדרים חדשים, שינה שינוי מהפכני את הדברים: יש לשדד את המערכות בפוליטיקה כדי לצאת מן הקיפאון המדיני ולקדם את תהליך השלום; השׂגה על, השׂיג על, ערעור, עִרעֵר – מתח ביקורת, הִקשה: סגן המפקד השׂיג על מפקד החיל; מאה ימי חסד – מאה הימים הראשונים שבהם נמנעים מלמתוח ביקורת או מלתקוף תפקודם של אדם או גוף ציבורי (בעיקר ממשלתי) ומתנהגים אליהם בפרק זמן זה במידה של 'חסד'; חשד, הרהר על, הרהר אחר – חשד, מתח ביקורת על: כל המהרהר אחר רבו, כאילו מהרהר אחר השכינה; התחַקה עַל שורשֵׁי פלוני, התחקה על שורשי דבר – השתדל לעמוד על טיבו, עקב אחריו, חקר ודרש אחריו: באתי לכאן כדי להתחקות על שורשי התופעה; מחלוקת לשם שמיים – מחלוקת עניינית מתוך כוונה טובה לתיקון ולשיפור, ולא מתוך פנייה אישית: אין מחלוקת זו לשם שמיים כי יש בה שיקולים זרים; זָרַק אבן לְמַרקוּלִיס [= צאליל רומי שפולחן עבודתו הוא ליידות בו אבנים] – עשׂה מעשׂה רע מתוך כוונה טובה: כל השונה לתלמיד שאינו הגון, כזורק אבן למרקוליס; ייחד את הדיבור על – דיבר באופן מיוחד על; ייחד את זמנו על – קבע זמן מיוחד ל־: באספה נייחד את הדיבור על האבטלה ונייחד זמן גם לאי־שוויון בנטל; שירות דוב – מעשׂה מַזיק שנעשׂה מתוך כַּוונה טובה לאדם או לעניין שנועד לשרתם [רצה להבריח זבוב ממצח אדונו הישֵׁן, ורוצץ את גולגולת אדונו]: התקפותיו המרושעות על אנשי המפלגה היריבה קוממו נגדו את דעת הקהל ועשׂו שירות דוב למפלגתו; הֵסֵב את תשׂומת ליבו, הִפנה את דעתו ל־, נתינת הדעת, נתן את דעתו על, נתן דעתו – שָׂם לב עליו, הגיב עליו, הביא בחשבון: ברצוני להסב את תשׂוּמַת ליבכם לשינויים במסלול הטיול; במכתבו הִפנה את דעתי לחוב שאני חייב לו; נתן ליבו, נתן את ליבו – שָׂם לב, הִפנה את מחשבתו, התבונן: לא נתתי את ליבי על מה שמרננים עליי וטעיתי; היה בליבו, הָיה בּדַעתו – התכוון, חשב: שהיה בדעתו של לבן לעשׂות עמי רעה; כל זמן שהייתה בדעתו להינשׂא לה, המתינה לו; היה את נפשו, יֵשׁ אֶת נַפשו – אם אתה רוצה: אם יש את נפשך ללמוד, הבה ונלמד; יש הן שהוא כְּלָאו, ויש לָאו שהוא כְּהֵן – הוא אדם אחראי בדבריו, ואינו משנה מדיבורו: צדיקים 'הן' שלהם 'הן' ו'לאו' שלהם 'לאו'; הדרך לגיהינום רצופה כוונות טובות – פעולה המתעלמת מן המציאות עלולה להביא לידי תוצאות הרות אסון, גם אם נעשׂתה בתום לב; אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמיים; טוב מעט בכוונה מהרבה בלא כוונה; דרכו רצופה כוונות טובות; דרשו על כל רעיון ורעיון תִּילֵי תילים של כוונות; הוא חדור דריכות ל־; הלנו אתה אם לצרינו; הכוונה היא יסוד המעשׂה; הכול הולך אחר כוונת הלב; חשב לעשׂות מעשׂה ולא עשׂאו, מעלים עליו כאילו עשׂאו; כוונה טובה מצטרפת למעשׂה; כיוונת לדעת גדולים;

<u>כוונה רעה</u>. צדִייה – כַּוונת זדון, כוונה רעה, מזימה: הוא פעל כחוק, ללא כל צדייה או משׂוא פנים; בצדייה – בכוונה רעה תחילה; בזדון, להכעיס – לעורר רוגז, לא לשם הנאה, אלא כדי להרגיז אחרים; הגולם קם על יוצרו – דבר שהאדם יצר כדי לשרתו, אינו משרתו אלא פועל נגדו: יש אומרים שהבינה המלאכותית עלולה להזיק לאדם יותר מלהועיל לו; במזיד, בזדון, מתוך כוונה רעה; מְהַרסַיִךְ וּמַחרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ; ניגוד אינטרסים > נְגִיעָה בְּדָבָר, ניגוּד עניינים – 1. התנגשות אמיתית או לכאורה בין חובותיו המקצועיות או הרשמיות של אדם לבין האינטרסים הפרטיים שלו, המוּנעים משיקולים זרים או משיקולי תועלת אישית: כאשר עובד ציבור פועל במצב של ניגוד עניינים, עלולים להתקיים בו יסודות העבירה של הפרת אמונים או עבירת שוחד; 2. מצב שבו חובה אחת מתנגשת באחרת. למשל, אם עורך דין מייצג את שני הצדדים בהליך גירושין; נגיעה בדבר, נָגַע בדבר, נוגע בדבר – יש לו שייכות ועניין בדבר, הוא צד מעוניין בדבר: לאותו יהודי לא הייתה כל נגיעה בסיפור; אִינטֵרֵסַנט – אדם, גוף, מפעל וכד' שיש לו נגיעה או עניין אישי בדבר ומשרת את מטרותיו האישיות לתועלתו גם על חשבון אחרים: האינטרסנט הזה התנדב לוועד לא כדי לסייע לפועלים אלא כדי להתקרב להנהלה ולשפר את תנאי עבודתו; בעל עניין – חבר במועצת המנהלים של חברה או אחד מבעלי המניות העיקריים בה (המחזיק ב־10% או יותר מהון המניות); מְגַמָּתִיוּת, מְגַמָּתִי – שיש לו מטרה ברורה, הנוטה לכיוון מסוים, המנסה להבליט ולהדגיש כוונה מסוימת, חד־צדדי: המאמר מגמתי ולא אובייקטיבי, ומשקף את דעותיו הפוליטיות של הכותב; זֶה מוֹשֵׁךְ הֵנה וְזֶה מוֹשֵׁךְ הֵנה – אינטרסים מנוגדים, כל צד רוצה לפעול למען מטרות אחרות ובדרכים אחרות;

<u>אין כוונה</u>. בְּעָלְמָא – סתמי, בלא כוונה מיוחדת, שאין בו ממש, אקראי, נטול כל יסוד: תוכניות אלה אינן אלא דיבורים בעלמא כי אין לו כל כוונה לממשן; חֲסַר פְּניות – הוגן ומאוזן, אובייקטיבי, לא חד־צדדי, לא משוחד: יש מקום לצפות לכך ששופט יהיה חסר פניות; שָׁת עֵצות בנפשו – נמלך בדעתו, התלבט במחשבתו: הוא שת עצות בנפשו כיצד עליו להתנהג במצב כזה; בתום לֵב – בכנות, בלא שום כוונה רעה, בתמימות: בתום לבבך עשׂיתי זאת; כבודו במקומו מונח – אין כל כוונה לגרוע מכבודו, מערכו או מחשיבותו [לרוב נאמר לפני ביקורת], ביטוי מליצי של הסתייגות שפירושו הוא בלי כל כוונה לפגוע בכבודו או להפחית מערכו: כבודו של המנהל במקומו מונח, אבל בשאלה זו יוכל להכריע רק איש מקצוע; לא בכוונה, בשוגג, בשגגה, בבלי דעת, בלא צדייה (צדייה – כוונה רעה, זדון) – שלא במתכוון, שלא בכוונה; בִּבלי דַעַת – לא בכוונה, בשוגג: רָצַח את רעהו בבלי דעת; יד המקרה – כוח מקרי, ולא צפוי, באקראי: יד המקרה זימנה אותנו לאותה יחידה; פשוטו כמשמעו, כמשמעו – הוראתו לפי מובנה הפשוט של כל מילה ומילה, ללא כַּוונה נסתרת; מתוך שלא לשמה בא לשמה – עשׂה מעשׂה טוב בלי שהתכוון לכך, עשׂה משהו לא מתוך אהבת הדבר עצמו, כי אם מטעם אחר, ובתוך כך החל לעסוק בו מתוך חיבה, אהבה ועניין: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה; בהֶיסֵחַ הדעת – גירוי או משׂימה שמושכים את תשׂומת הלב מהמשׂימה העיקרית: בטוחני כי הטעות נפלה בהיסח הדעת ולא בכוונה תחילה; בלא כוונה תחילה, מִבְּלִי מֵשִׂים – – בהֵיעדר כוונה או מודעות, בלי תשׂוּמַת לב, וכן – אגב, אגב אורחא, בלי כוונה, בלי משׂים, בשוגג, בהֶיסֵחַ הדעת, שלא במתכוון, כמאליו; העלים עיניו מִן – 1. נמנע בכוונה מלראות, הסתיר פּניו מן: אם לא תשמעו בקולי אעלים עיניי מכם; 2. לא שׂם לב אל, לא השגיח ב־, עשׂה עצמו שאינו רואה: כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודה זרה; מֵסִיחַ לפי תומו – לתומו, מספר דבר מה שלא בכוונה תחילה, מגלה סוד מתוך תמימות; טעות לעולם חוזר – טעות שנפלה בחשבון רשאי הטועה תמיד לחזור בו ולתקנה; טעות לעולם חוזרת – אין להימנע מטעות: משמש התנצלות על טעות שנעשׂתה בלי כוונה; שׂיחק בִּקלָפִים גלוּיִים – נשׂא ונתן ביושר ובכנות, ללא כל כוונות ומזימות נסתרות; אל אשר יישׂאוהו רגליו – ללא כל מטרה או כוונה תחילה, לאשר יזדמן: פלוני ברח מרודפיו אל אשר יישׂאוהו רגליו; היה כמצַחק בעיני פלוני – נראה כמי שאינו מתכוון ברצינות, נדמה לו כחומד לצון; הלנו אתה אם לצרינו – האם פניך לשלום או למלחמה; טובֵל ושֶׁרֶץ בְּיָדו – מי שמביע חרטה אך אינו מושך ידו ממעשׂיו הרעים: הכורת ברית עם מדינה, ובה בעת שולח מרגלים לרגל בה, הוא כטובל ושרץ בידו; המודה ואינו עוזב – כטובל ושרץ בידו > אַגָּבִיוּת!

כוח! רפיון!

<u>יש כוח</u>. כוח – 1. כושר, סגולה ויכולת: עם הזקנה ניטל ממנו לא רק כוח הדיבור, אלא גם נסתלקו ממנו כוח הדמיון, כוח הרצון וכוחות הנפש להילחם בה; מה אנו ומה כוחנו נגד גזר דינו של השופט; 2. יכולת לעמוד במאמץ גופני או נפשי, יכולת לשׂאת פגיעות רבות ולעמוד בכך מבלי לומר נואש, סְבולת: אימוני הצבא הקשים מטרתם לחשל את החיילים ולפתח את כוח סבלם; 3. אנרגייה מופקת ממכשיר או מנוע; 4. [בצבא] קבוצת חיילים בכל גודל שהוא (כגון כיתה או חטיבה) על נשקם וציודם או קבוצת אמצָעֵי לחימה יבשתיים, אוויריים או ימיים, כגון כלֵי רֶקֶ"ם, כלֵי טיס, כלֵי שיט; כּוֹחַ צֶנטרִיפוּגָלִי > כּוֹחַ סְרכּוּזִי – כוח המושך החוצה ממרכז המעגל; היפוכו – כּוֹחַ צֶנטרִיפֶּטָלִי > כּוֹחַ מְמַרְכֵּז – כוח המושך את הגוף כלפי המרכז; כוח [= שם עצם] – און, אייל, אמיץ כוח, גבורה, חוסן, חַיִל, יוֹכלָה, יכולת, מסוגלות, איתנות, חוזק, אדירות, מרץ, עוז, עוצם, עוצמה, תוקף, תעצומה; כוחני [= שם תואר] – אדיר, אלים, אֵיתָן, אֵיתָן כְּסֶלַע, גברתני, גְּדול כוח, חָסוֹן, מוצק, עוצמָתִי, עוין, עַז, חָזָק, צבאני, רב כוח, רַב־עוצמָה, תוקפני; כוח ההתמדה, כוח הֶהְתמֵד – 1. הנטייה הפיזיקלית של גוף להישאר במצב מסוים, במנוחה או בתנועה קצובה, עד להפעלת כוח על הגוף; 2. היכולת להתמיד במשהו, לפעול בדרך מסוימת או לעסוק בעיסוק מסוים לאורך זמן, כוח ההרגל, השגרה: בזכות כוח התמדתו לדבוק במטרה והודות לחריצותו, עלה בידו להגיע להישׂגים של ממש; כוח ריבוני – הכוח העליון, המוחלט והבלתי נשלט של מדינה עצמאית שממנו נגזרות סמכויותיה הפוליטיות.

עצמאותה מכוונת בכוח זה להסדיר את ענייניה הפנימיים ללא התערבות זרה: כוח ריבוני הוא כוחה של מדינה לעשׂות כל מה שצריך כדי לשלוט בעצמה, כגון חקיקה ויישׂום חוקים; הטלת מיסים וגבייתם; עשׂיית מלחמה ושלום; יצירת הסכמים או עיסוק במסחר עם מדינות זרות; דיכוי בכוח – הפעלת סמכות או כוח לא צודקים, מוגזמים או אכזריים כלפי אנשים (כגון נגד בני מיעוטים) כדי למנוע מהם חופש, זכויות, הזדמנויות וכדו' כמו לאחרים; כוח קוֹריוֹלִיס – כוח המופעל כנראה על גוף נע (כגון קליע, טיל) מסיבוב כדור הארץ ומסיט את הגוף ימינה בחצי הכדור הצפוני ושׂמאלה בחצי הכדור הדרומי; כוח הרצון – היכולת לשלוט בפעולות ונחישות חזקה שמאפשרת לעשׂות משהו קשה לאורך זמן ולשלוט ברגשות או בדחפים של האדם: בזכות כוח רצון בלתי נלאה הצליח הנער הנכה להשתלב בחברת התלמידים ולהיות כאחד מהם; בכוח הזרוע – באלימות גופנית, בכוח גופני: עליו ללמוד להשׂיג את מבוקשו בכוח השכנוע ולא רק בכוח הזרוע; גרביטציה > גרוויטציה > כוח משיכה > כוח הכבידה – כוח המושך את הגופים אל האדמה או המושך שני גופים זה לזה, ועוצמתו היא ביחס ישר למכפלת מסותיהם וביחס הפוך לריבוע המרחק שביניהם: בעזרת כוח הכבידה אפשר להסביר תופעות כמו משיכת כדור הארץ, גאות ושפל, תנועת הירח ועוד; עָצַר כּוֹחַ – החזיק מַעֲמָד, היה ביכולתו, התחזק: ומי יַעצור כּוֹחַ לבנות לו בית; כוח העילוי – 1. כוח המעלֶה את המטוס ומאפשר לו לטוס; הכוח הפועל כלפי מעלה על גוף המשוקע בנוזל או בגז, ועל ידי כך מקטין את כובדו: תחושת הקלות של גופנו כשאנו שקועים במים נובעת מכוח העילוי; 2. הכוח האנכי המופעל על כנף המטוס עקב זרימת האוויר והמאפשר את המראת המטוס ואת ריחופו באוויר; כוח מדמה, הכּוֹח המדַמֶּה – כוח השׂכל והחשיבה והדמיון היוצר, כוח הדמיון, יכולת האדם לדמיין דברים: באו עליי כל מיני רעיונות בזכות הכוח המדמה, וכך יצרתי את היישׂומון החדש; כוחו יפה מכוח פלוני – הוא עדיף מפלוני, יש לו זכויות יותר ממנו, ידו על העליונה: במחלוקת הזאת יפה כוח הבן בעל הגישה השוויונית מכוח האב בעל הגישה הכוחנית; כוח עוֹלָמִים – כוח עצום ורב: שמשון הגיבור ניחן בכוח עולמים שהשתמש בו כדי להכות בפלשתים ששלטו בדרום ישׂראל; כוח עמידה – יכולת גופנית, שׂכלית ונפשית להתגבר על קשיים או לעמוד בלחצים לאורך זמן: בזכות כוח עמידתו והודות לרצון החיים העז שקינן בו הוא הצליח לשמור של שפיותו בשבי האויב; כוח כוחו – השפעה עקיפה שנולדה מפעולתו: משתוקן שיבוש הלשון בתג הכובע של החייל, היה כוח כוחו של התיקון ניכר גם ברשומות אחרות, כגון בפקודות, בספרים, בלבוש, בכלי תחבורה; השפעתה לא פסקה וכוח כוחה הניע את הדברים גם שנים רבות אחרי שפרשה לגמלאות; כוח – תוקף, עֵרֶך: יפה כוח הפשרה מכוח הדין; כוחו של הכרטיס יפוג בעוד שבוע; כּוֹחוֹ יָפֶה – 1. יש לו זכות; 2. הוא בתוקף; כוח עֵזר – עובדים לא מקצועיים המבצעים, לצד בעלי המקצוע, עבודות פשוטות שאינן דורשות הכשרה מיוחדת: כוח העזר בבתי החולים מסייע לאחיות בסידור המיטות ובהאכלת החולים; עוד כוחו במותניו, כוחו במותניו – 1. יש לו כוח, עדיין כוחו רב לעשׂות הרבה: אף שהוא פרש לגמלאות, כוחו במותניו וניסיונו הרב עומד לימינו לעומת צעירי היום; 2. בעל און מיני: אף שנפצע קשה מן התאונה, עדיין כוחו במותניו, ואונו בשרירי בטנו; ככוחו אז כוחו עתה – עדיין כוחו איתו, עודנו חזק כבימים עברו; יפה כוח הפשרה מכוח הדין – כוח הבוררות בהסכמת שני הצדדים יפה מכוח המשפט; הפגנת כוח, מִפגַן כוח – פעולות שנועד להבהיר מה מסוגל אדם או ארגון לעשׂות, מעשׂה המיועד להראות ברבים את עוצמתו של העושׂה: אסֵפת ההמונים הפכה להפגנת כוח של המפלגה; מִפגן כוח מרשים בכינוס הפתיחה של הרשימה הדתית המאוחדת; כוח צֶנטרִיפוּגָלִי, כוח סִרכּוּזִי – הכוח הדוחה מן המרכז, המתפתח אצל גופים הנתונים בתנועה מעגלית מהירה: בסחַרחֵרָה (קרוסלה) מסתובבת אנו חשים כוח סרכוזי (כוח משיכה כלפי חוץ) חזק יותר ככל שהיא מסתובבת במהירות גבוהה יותר [להפך: כוח מְמַרכֵּז]; כוח הזרוע, בכוח הזרועַ – באלימות גופנית, בכוח גופני: לא רצינו להפעיל את כוח הזרוע; עליו ללמוד להשׂיג את מבוקשו בכוח השכנוע ולא בכוח הזרוע; כוח קנייה – היכולת לרכוש כמות מסוימת של סחורות ושירותים: מבחינים בין כוח הקנייה של אוכלוסייה לכוח הקנייה של המטבע; הוצאה מן הכוח אל הפועל, הוציא מן הכּוֹחַ אל הפוּעַל – גרם לתוכנית, לרעיון וכד' שיהיו רק בכוח (בפוטנצייה) להיעשׂות לממשיים, למציאותיים; עמדת כוח – עמדה, מצב או תחושה המאפשרת לקבל החלטות ולדרוש ציות, יכולת להשפיע על אחרים או שיפור תנאים הודות לכוח הקשור לתפקיד, כגון כישורים, הישׂגים, תלות, מיומנות מיוחדת וכד': דרשתי העלאה במשכורת כי אני בעמדת כוח בחברה; הַפרָדַת רָשוּיות – הפרדת סמכויות החקיקה, השפיטה והביצוע במדינה, ונתינתן לגופים בלתי תלויים זה בזה כדי למנוע ריכוז כל הכוח בידי אחד מהם: ללא הַפרָדַת רשויות, לא תתממש הדמוקרטיה; הטחה, הטיח – 1. הפעיל כוח, זרק בחוזקה: הגשמים הטיחו על פניי בלא רחמים; 2. אמר דברים קשים, התריס; דיכוי, דיכא – 1. נהג במי שכפוף לו או נתון למרותו באופן משפיל, אכזרי או לא הוגן, גרם לו להרגיש כנוע: משטר לא דמוקרטי מדכא תכופות מיעוטים; 2. הכניע, שבר (בעיקר התקוממות, מרד וכד'); גבר בכוח, קטע בכוח; מנע התפתחות או התקדמות: השוטר נקט יד קשה כדי לדכא את ההפגנה האלימה; סמכותני, סַמכוּתָנוּת – 1. נטייה לציית לסמכות, כניעה לסמכות תוך ביטול עצמי; 2. תמיכה בריכוז כוח וסמכות בידי מנהיג או רשות שלטונית; כָּפָה – הכריח, אילץ; כפייה – סוג של התנהגות (למשל, נטילת ידיים שכיחה, בדיקה תדירה לנעילת דלת) או מעשׂה נפשי אחר שעוסקים בה תדיר כדי להפחית חרדה או מצוקה או למנוע אירוע או מצב מפחיד; למשל, אדם כפייתי עלול לשטוף את ידיו שוב ושוב עד שעורם נסדק ומדמם; כפייתיות – דפוס התנהגות הנוגע להפרעה טורדנית־כפייתית או לאישיות כפייתית; תקפות, בתֹוקף – 1. באופן תקיף ונמרץ, בנחרצות, במפגיע, בכל תוקף: המַלווה דרש בתוקף שיחזירו לו את ההלוואה; 2. בר־תוקף, תקֵף: דרכון שלך בתוקף עד סוף השנה; 3. בזכות מעמד מסוים, תפקיד וכד', בכוח סמכות חוקית מסוימת: הוא קבע את סדר היום בתוקף תפקידו כיושב ראש הוועדה; השובתים באו לעבודה בתוקף צווים; נִיגַשׂ, נְגִישָׂה, נָגוּשׂ, נָגַשׂ – זירז בכוח, אילצו להחיש את מלאכתו, לחץ אותו ודחק בו, רדה בו, דיכא אותו: המושל החדש נגשׂ בנתיניו בני המקום; גופה היה מולקה ונפשה נגושׂה; אכזריות, נגישׂה ואלימות היו לחם חוקם; עוֹצֶם – כוח, חוזק, עוצמה: היא התקשתה להביע את עוצם רִגשותיה במילים; הוא התעלף מעוצם המהלומה; עוֹצמָה – 1. כוח, חוזק, אנרגייה: נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה; קרינת השמש היא רבת עוצמה; 2. יכולת ההשפעה או כוח השליטה של אדם, של ארגון וכד': מעמדו הבכיר מקנה לו עוצמה; 3. כוח פנימי, תעצומות נפש, נחישות או תעוזה של אדם, הניכרים באופן התמודדותו עם דברים: בן־גוריון היה מנהיג בעל עוצמה וכריזמה; 4. דרגה או מידה, בייחוד גבוהה, של רגש, תחושה או קשר: הממשלה העריכה באופן מוטעה את עוצמת הרגשות של הציבור בעניין זה; 5. כוח השכנוע של טיעון, טענה וכד', מידת החריפות של ויכוח, ריב וכד' או מידת הלהט שבו: כשהגעתי לחדר היה הריב ביניהם במלוא עוצמתו; 6. יכולת צבאית, יכולת ההתמודדות של צבא או של זרוע צבאית בשעת מלחמה: המדינה השקיעה משאבים רבים בפיתוח עוצמתה האווירית; עוּנָה, עִינוּי, עִינָה – 1. גרם למישהו סבל וכאב גופני או נפשי, התנהג אליו באכזריות: לפי אמנת ז'נווה אסור לענות שבויי מלחמה; וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה; 2. אנס, בָּעַל אישה על כורחה: אמנון החזיק אותה ועינה אותה אף שהייתה אחותו; הלימה, הָלַם – היכה או הקיש בכוח, דפק בחוזקה: היושב ראש הלם בפטישו בשולחן; [כשנאמר על לב, על דופק, על דם וכד'] דפק, פעם, נע קצובות: ליבו של הצנחן הלם בהתרגשות לפני הצניחה; התעצמות, התעצם – בנה את כוחו כדי להתחזק ולעמוד במשׂימות צפויות או להשׂיג מטרות עתידיות; עצוּם, עָצַם – גָבַר, נעשׂה חזק ובעל כוח או עוצמה: נתונים מדאיגים על התעצמות דאעש מראים שעָצַם כוחו והיה לאחד מארגוני הטרור הגדולים שבכל הזמנים; וּבְנֵי יִשׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד; עֲמִידוּת, עָמִיד – שמסוגל לעמוד בפני פגעים שונים, בעל כוח עמידה, חסין, יציב, מחזיק מעמד: ככל שהתרחב השימוש באנטיביוטיקה, החלו להתפשט גם זני חיידקים עמידים לאנטיביוטיקה; עצים טרופיים כמו אבוקדו ומנגו אינם עמידים בקור; הפלסטרים האלה עמידים במים; אַדִּיר – עצום, חזק, סגיב, כביר, גדול מאוד: הרוח נשבה בכוח אדיר והעיפה כל מה שנקרה בדרכה; מַאֲמָץ – 1. הפעלת כוח ואמצעים כדי לעשׂות משהו; ניסיון לעשׂות משהו על ידי שימוש במחשבה, בכוח, בכסף ועוד; הכוח שמפעילים והפעולות שנוקטים כדי לעשׂות או להשׂיג משהו: עוד מאמץ קטן ונגיע לפסגת ההר; כל מאמציו לשכנעה לא הועילו; 2. [בצבא] הפעלת כוח צבאי כדי למלא משׂימה מוגדרת בכל רמות המלחמה. מבחינים בין מאמץ עיקרי, מאמץ משני, מאמץ מודיעיני, מאמץ לוגיסטי, אחדות המאמץ; מאמץ עליון – מאמץ אדיר, מאמץ גדול ביותר: נדרש מאיתנו מאמץ עליון להדביק את הפיגור ולעמוד בלוח הזמנים; תִגבּוּר, תוגבר, תִגבֵּר – הביא תגבורת, צירף כוח נוסף, הגדיל את מספר העוסקים בפעילות מסוימת: המשטרה תגברה את כוחותיה לקראת החג; הזיז הרים וגבעות – עָשָׂה מאמצים גדולים כדי להשׂיג משהו, השתדל מאוד: הוא כתב מכתבים לעירייה, החתים את השכנים על עצומה, ארגן הפגנה ברחוב, ובקיצור, הזיז הרים וגבעות, אבל שום דבר לא הועיל; אינטנסיביות > עֲצִימוּת – קצב מוגבר, ריכוז רב בשטח או בזמן: מאות חיילים פשטו אמש על המרחב שמצפון לחברון והם עורכים בו סריקות עצימות; אינטנסיבי > עָצִים – מאמץ גופני או קצב פעילות מוגברים, מזורזים, מאומצים או מרוכזים בשטח או בזמן: בזכות הלימוד העצים בקיץ השלמתי את השׂכלתי להתחלת התואר; סטיכי, סטִיכְיָה – 1. אחד מאיתני הטבע, כוח אדיר בטבע שאינו ניתן לשליטה, כגון סערה, מבול, התפרצות הר געש וכד'; 2. תהליך חברתי, מדיני וכלכלי בלתי מרוסן, כגון תנועה עממית ספונטנית, התפרצויות המונים וכד'; עַזּוּת – חוזק, עוצמה, כוח, עוז: התמונה משכה את תשׂומת ליבם של המבקרים בעזות צבעיה; עֹוז – כוח, עוצמה: הרוח

נשבה בכל עוזה במרחבי הים; ליבו פעם בעוז מעוצמת ההתרגשות; **בעוז** – בכוח, בחוזקה, במרץ: מֵי השלגים שהפשירו זרמו בעוז במורד ההר; **הכתיב, כָּפָה, אילץ, אָנַס, גָרַם שיעשׂה את אשר אינו רוצה, הוכרח, הִכרִיחַ** – 1. כפה על מישהו לעשׂות משהו באמצעות לחץ, איומים וכד׳, נגד רצונו או נטייתו: הוא רצה להמשיך לעבוד, אבל ההנהלה הכריחה אותו להתפטר; **נפרץ, פריצה, פָּרַץ** – 1. חדר בכוח אל תוך בית, מכונית או מבנה אחר כדי לגנוב או לשדוד מהם: הלילה פרצו לדירת השכנים וגנבו משם כמה מכשירי חשמל; 2. התפרץ, חדר בכוח ל־, פילס לעצמו דרך ל־: המפגינים פרצו אל חדר ההנהלה; 3. יָצַר חור או פרצה בתוך משהו כדי להיכנס לתוכו או כדי להוציא ממנו משהו: האסירים שנמלטו מן הכלא פרצו חור בקיר התא שלהם; 4. אירע או התרחש דבר שלילי פתאום ובעוצמה: אם לא יימצא פתרון מדיני עלולה לפרוץ מלחמה באזור; 5. החל לעשׂות אותו בבת אחת ובעוצמה: עם סיום ההצגה פרץ הקהל במחיאות כפיים סוערות; 6. חָדַר באופן לא חוקי לקובצי נתונים, לתוכנה, למאגרי מידע מסוּוָגים וכדומה, חדר למכשיר אלקטרוני נייד או לַחֲפִיץ (גַדגֶ׳ט) המוגנים בהסכמים מסחריים: שני פרצנים פרצו למחשב של חברת החשמל; **פָּרַץ גְבוּל, פָּרַץ גָדֵר** – עבר על איסור, הֵפֵר חוק, עבר עבירה, כינוי למי שפועל בניגוד לתקנה חברתית או בניגוד למנהג המקום: תמיד יש כמה פורצי גדר הפועלים בניגוד להחלטות שנתקבלו באסֵפת הוועד; אילו בידי שוטים ניתנה הארץ, היו פורצים גדר וגודרים פרץ; **פרץ גדר ישכנו נחש, פּוֹרֵץ גָדֵר יִישְׁכֶנוּ נָחָשׁ** – דיבור של איוּם כלפי מי שכּוֹפֵר ועובר על חוק, על פקודה, על גזרה, ובייחוד על מצווה; **בעל גוף** – שמן, בעל מראה מגושם, חסון ומוצק, גדול גוף וחזק: בפתח עמדו שני עבדקנים בעלי גוף והשגיחו על הנכנסים; **מוּצָקוּת, מוּצָק** – חזק, איתן, בריא: הגוף החסון והמוצק של עורך הדין עמד לפני השופטת והראה באותות ובמופתים ובראיות מוצקות שהנאשם זכאי; בזכות מוצקות העובדות יצא הנאשם זכאי; **נִמרָץ** – 1. בעל מרץ רב: המנהל החדש של המפעל הוא אדם נמרץ והחלטי, ובתוך זמן קצר הצליח לייעל את העבודה; 2. מוחלט, גמור (לרוב בצירופים כגון ׳בקיצור נמרץ׳, ׳בְּדִיוּק נמרץ׳); 3. עז, תקיף, חזק, קשה: לאחר תחקוּר נמרץ הודה הנאשם בביצוע העבירה; **כּוֹרַח** – הכרֵחַ, אונס, נחיצות שאין למונעה, צורך, חוסר ברירה: לא אוכל לעשׂות את הדבר למרות הכורח שבו; **רָדָה** – 1. שלט בּיָד חזקה, משל: הוא רדה בכל עבר הנהר; 2. שִׁעבֵּד, נָגַשׂ: המושל החדש רודה בנתיניו ומדכא כל התנגדות; 3. ייסר, ענש: הוא היה מורה שרדה את תלמידיו; **העצמה, הֶעֱצִים** – 1. חיזק, הגביר או הגדיל בהרבה את מידתו, את דרגתו או את עוצמתו של משהו או של מישהו: הנשׂיא העצים את כוחו הפוליטי במהלך כהונתו; 2. הגדיל את מִספרו לעומת אחרים; **מַהֲלוּמָה, הלימה, הָלַם** – הכה חזק, חבט: הבעל האלים הלם בראש רעייתו, והיא התעלפה; המתאגרף ספג מהלומת מיגור חזקה מיריבו והתמוטט במקום; תחילת הריב באלימות מילולית, וסופה במהלומות ובחבטות; **חוֹתָם** – 1. רישום עז, השפעה בולטת: חותמו של המנַהל ניכר בכל פעילות בית הספר; 2. חותם של מעמד של, תוקף של: הנישׂוּאים מעניקים ליחסים שבין בני־הזוג חותם של קביעות; 3. רושם כללי, עקבות, חתימה: בפניו של הגוסס ניכר חותמו של המוות; 4. סימן, סמל או שלט אצולה אשר מוטבע, מודפס, מובלט או מצורף למסמך (או לכל חפץ אחר) כדי לאשר את מקוריותו, כתחליף או תוספת לחתימה, כגון דיו או שעווה מומסת או הפעלת לחץ והשקעת החותם בנייר; **התאוששות, התאושש** – התחזק, התעודד, התגבר: הפלוגה התאוששה אחרי מכת האש הראשונה; **דישה, דָש** – רמס, דרך, דרס, היכה וחבט באכזריות ובנמרצות: הסוסים הדוהרים דשו את עפר האדמה בפרסותיהם; בזכות בקיאותו וחריפותו היה יכול לדוש הרים זה בזה; **אִישׁוּשׁ, אִישֵׁשׁ** – 1. חיזק, תמך וביסס טענה, תאוריה, דעה וכד׳: התובע אישש את טענותיו באמצעות עדים ומסמכים; 2. חיזק, העניק כוח, הפך משהו לחזק ואיתן יותר: שׂר האוצר מקווה לאשש את הכלכלה בעזרת השקעה במפעלים עתירי ידע; חזר לעצמו > **מְאוּשָׁשׁ** – [נאמר על מחקר, דעה, הצעה וכד׳] מבוסס, שחיזקו ואישרו אותו בעזרת הוכחות ונימוקים: ההשערה שהעלה החוקר מעניינת אך אינה מאוששת די צורכה; למרות שבועיים אחרי הניתוח אני עולה במדרגות בצעדים מאוששים; **מְאוֹשָׁשׁ** – מחוזק, איתן, מעודד ברוחו, מרגיש בריא יותר וחזק יותר: הייתי חלשה כמה ימים מהמחלה, אבל עכשיו אני מרגישה מאוששת; **הִתעַשֵׁת** – 1. שב למצבו הקודם; 2. נחלץ ממצב של בלבול, חוסר אונים, מבוכה וכד׳, והיה מוכן לפעול או להחליט; ארגן מחדש את מחשבותיו ושב לשלוט בעניינים לאחר שאיבד את העשתונות: איבד זמן יקר בהיותו אובד עצות ועשתונות, וכשהתעשת כבר היה מאוחר מדיי; **הֶחיה את ליבו, הֶחיה את נפשו** – השיב את נפשו, התחזק והתעודד: לפני מותה נתנה צדקה לעני ביצה אחת, ובה לא רק החיה את נפשו, אלא התחתן ברבות הימים והוליד ילדים והחיה את נפשות ביתו; **סבילות, סיבּוֹלֶת, סְבוֹלֶת, כוח סבל** – יכולת לעמוד במאמץ גופני או נפשי לאורך זמן ממושך, יכולת לשׂאת פגיעות רבות ולעמוד בכך מבלי לומר נואש: אימוני הצבא מטרתם לחשל את החייל ולפתח את כוח סבלו; בזכות פיתוח כוח סיבולת לבּריאה פחתו מחלות הלב; בזכות סבילותו לקור שׂרד; **נִשׁתַפָּה** – הבריא, שב לאיתנו, בייחוד ממחלת נפש: לא עברו ימים מועטים עד שנשתפה והשתלב שוב בעבודה; **חָזַר לאיתנו, שב לאיתנו** – התאושש, חזר למצבו הקודם, חזר לכוחותיו ולמעמדו הקודמים: זמן מה לאחר התמוטטות הבורסה החל השוק לחזור לאיתנו בהדרגה; **חִיזֵק, חִיזוּק** – 1. הפיכת משהו לחזק יותר, הוספת כוח, עוצמה וכד׳: המרצה הביא דוגמאות וחיזק את דבריו; 2. תגובה חיובית או שלילית המיועדת להביא אדם או בעל חיים לידי התנהגות רצויה ולמנוע התנהגות שאינה רצויה: חיזוקים חיוביים כמו פְּרָס, עידוד או תמריץ, עדיפים בעיני מחיזוקים שליליים, כמו עונשים; **קידום פני פלוני, קידם פני פלוני, קידם פניו, קידם את פניו** – יצאו לקראתו לפוגשו, התייצב מולו, נעמד נגדו: ילדי העיר קידמו את פני הנשׂיא בדגלים; **דחיקה, דָחַק** – 1. הדף, לחץ, גרם למישהו או למשהו לזוז בכוח: השוטרים דחקו את קהל הסקרנים אל מעבר למחסום; שׂוחחנו על דא ועל הא, ואמרנו מה שדחק על ליבנו; 2. האיץ מישהו, זירזו או המריצו לעשׂות משהו בדחיפות: מדוע אתה דוחק בי לנסוע? **השתחלות, השתחל** – עבר תוך כדי הידחקות: המונים השתחלו בפתח הסדק של בניין הקולנוע; **דחק ונכנס** – הבקיע לו דרך, נכנס מתוך דחיקה ומאמץ: כשלא השגיחו עליו, דחק ונכנס למפקד; **מוּצָק** – חזק, איתן, בריא: גופו המוצק והחסון סייע לו לעמוד בתלאות הדרך; **הגחה, הֵגִיחַ** – יצא או צץ פתאום, התפרץ, הסתער לפתע, זינק: מפינת הרחוב הגיחה לפתע מכונית גדולה; השמש הגיחה מבעד לעננים; **שָׂגַב** – היה חזק ורם, היה תקיף: בימים הראשונים של המלחמה, חשבו שאין מדינה ששָׂגְבָה מגרמניה; הִטִיל וֵטוֹ > **חָסַם בְּהַצבָּעָה**, וֵטוֹ > **החלטה חוסמת, קוֹל חוֹסֵם** – כוח ההפרה, סמכות הניתנת לאדם או לגוף לבטל החלטה, חוק או פקודה, שהתקבלו ברוב קולות: ארה״ב חסמה בהצבעתה את החלטת האו״ם לגנות את ישׂראל; **לֵחַ** – רַעֲנַנוּת, רטיבות, חִיוּנִיוּת, כוח החיים: לֹא נָס לֵחוֹ, לא כהו עיניו וכוחו במותניו; **לשון המאזניים** – הגורם המכריע, מי שהצטרפותו לצד אחד מכריעה בין צדדים שכוחם שקול: חבר כנסת אחד, סיעה או מפלגה קטנה עשׂויים להפוך לשון מאזניים בעלת כושר מיקוח רב; **שימש לשון המאזנַיִם** – שימֵש בתפקיד מַכריעַ בדברים שקוּלים; **חָסִין** – 1. חסון, חזק, אַבִּיר: את היער מבראים הגברים החסינים ביותר בקיבוץ; 2. עמיד, מחוסן, שאינו יכול להיפגע או להתקלקל ממנו, שאינו חדיר לו: החיילים חוגרים על גופם אפוד מגן החסין בפני רסיסים וכדורים; הזכוכית בחלונות מכוניתי חסינת אש; 3. מוגן מבחינה משפטית, נהנה מחסינות משפטית: חברי הכנסת אינם נושׂאים באחריות פלילית או אזרחית והם חסינים בפני כל פעולה משפטית; **החזיק מעמד** – 1. לא נהרס, לא התמוטט, המשיך להתקיים: מומחים שבדקו את הגשר מזהירים שהוא לא יחזיק מעמד בשיטפונות החורף; 2. עצר כוח, שמר על קיומו, לא רפו ידיו, לא נכנע, לא נשבר, לא ויתר למרות המצב הקשה, שלט בעצמו, התאפק, לא התפתה: החיילים הנצורים החזיקו מעמד עד בוא התגבורת; **בלתי נלאֶה** – 1. [כשנאמר על אדם] שאינו מתעייף או מתייגע, שפועל בהתמדה ובמרץ בלי לגלות כל סימני עייפות; 2. [כשנאמר על מאמצים] עקשניים, בלתי־פוסקים: הוא עשׂה מאמצים בלתי נלאים לחדש את הקשר בינינו, אך לשווא; הסגן היה חתרן בלתי נלאה והִרבה לחתור תחתיי; **כוחו יפה, אֵיתָן** – חזק, יציב, קבוע: חינכתי את ילדיי על יסודות של ערכים איתנים; **חישוקים, חישק מישהו** – הגביל את חופש פעולתו, מנע ממִמלא תפקיד [כראש ממשלה, שׂר, מנהיג מפלגה וכדומה] לבצע מהלכים הנוגדים את עמדתו: בכנסת התגבש מהלך שנועד לחשק את ראש הממשלה לקראת ההתקדמות במשׂא ומתן המדיני; הכלכלנים שהאמינו בעקרונות השוק החופשי חישקו את הממשל האמריקני ותרמו לקריסת הבורסה; **חָשִׁיל, חישול, חישֵל** – עיצב, חיסן, גיבש או התמיר לישות חזקה: הייסורים והפגעים שבאו עליו חישלו את אופיו; **חָשׁוּל, מחושל, חֲזַק אוֹפִי** – בעל אופי חזק, תקיף, העומד על שלו, שאינו נרתע מפני קשיים ולחצים: הקטן דעתו עקומה עליו, אך רצונו חשול כברזל; **חוסן** – חוזק, כוח, עוצמה; יכולת להסתגל בקלות לשינויים לא־צפויים בשילוב עם תחושת מטרה בחיי היום־יום ושליטה אישית במה שמתרחש בחיים. החוסן מפחית את ההשפעות השליליות של עקה ומגן מפני מחלות: חוסן גופו ורוחו האיתנה נשמרים גם בימי מלחמה; **חוסן לאומי** – יכולות החברה להתמודד עם חובלה (טראומה) של מתקפות טרור תדירות, להגיב עליהן כמתבקש ולשוב ולקיים את שגרת החיים הפרטיים והציבוריים, וליצור תהליכי הסתגלות והתאוששות אישיות וציבוריות מהירות ואופטימיות בנוגע לעתיד; **חסון, אביר, גיבור** – חזק, רב כוח: אל יתהלל הגיבור בגבורתו; **כְּפִיתָה** – 1. קשירת הידיים או הרגליים לשם שלילת חופש התנועה וכד׳: את כפיתת הפקיד לכיסא ביצעו השודדים בעזרת חוט הטלפון; 2. אחיזה של מישהו ותפיסתו באופן שאין הוא יכול לנוע: הוא לא הצליח להיחלץ מכפיתת השוטר; **בעל מרפְּקים** – כינוי למי שנדחק בכוח ואינו נרתע מכל קושי להשׂגת מטרתו: אדם זה לא היה בעל מרפקים אלא אציל רוח ואנין דעת; **מַרפְּקָן** – בעל מרפקים: כינוי למי שנדחק בכוח ואינו נרתע

מכל קושי כדי להשׂיג את מטרתו; מַרְפְּקָנוּת – תוקפנות, שימוש בכוחו ובמרפקים כדי להשׂיג את מבוקשו; מִרְפֵּק – דחק במרפק את האחרים כדי שישׂיג את מבוקשו: אני נאלץ למרפק את עצמי כדי לעלות בדרגה כי הממונים עליי חושבים רק על קידום עצמם; מוגר, מיגוּר, מיגֵר – הנחיל מפלה, הכניע את האויב, השמיד או חיסל לגמרי דבר מה (של מכת טבע, מגפה וכד׳): לאחר חיסון כל האוכלוסייה הודיע שׂר הבריאות שמוגרה מגפת הפּוֹליוֹ; את הזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכלם ותשפילם ותכניעם במהרה בימינו; נוֹקְאָאוּט > מיגור – 1. מכת אֶגרוף חזקה המפילה את היריב ארצה (לעשׂר שניות לפחות) ומכריעה את הקרב: הקרב בין שני המתאגרפים הכבדים הוכרע במכת מיגור בסיבוב השני; 2. מכה ניצחת, ניצחון מוחץ; אגרוף, סנוקרת – מכת אגרוף, מכת יד חזקה: אף שספגתי סנוקרת הגונה מן היריב עלה בידי להתאושש; עֲקֵידָה, עקד – קשר או כבל את הידיים והרגליים (אצל אדם) או את הרגליים הקדמיות והאחוריות (אצל בעלי חיים), בעיקר להעלאת קורבן; נגישׂה, נָגַשׂ – לחץ עליו ודחק בו; רדה בו, זירזו בכוח, פיקח עליו ואילצו להחיש את עבודתו; דיכא אותו.: והנוגשׂים אצים לאמור: כלו מעשׂיכם; נְגִישָׂה – פתיחתו או המשכתו של הליך נֵפל פלילי או אזרחי (בחדלות פירעון או בפירוק) נגד מישהו אחר, אך ורק מתוך מטרה לפגוע בו, להטיל בו דופי או להעליל עליו עלילות שווא ומבלי שתהיה לכך סיבה סבירה; רב אונים – בעל כוח, חזק, עז; אבן שואבת – מקום, אירוע, אדם או דבר אחר המשמשים כוח משיכה לאנשים: ירושלים והכותל המערבי הם אבן שואבת ליהודי העולם; בית הצייר הידוע שימש אבן שואבת לשוחרי האומנות בעיר; בכל לב, בכל לבבו, בכל נפשו, בכל מאודו – בכל כוחו, בכל יכולתו, מאמצו, ליבו, בכל ישותו, בכל מסירותו, במלוא הרצון: בקורס הטיס השתדלתי להצליח בכל מאודי; נתן עיקר חילו ל׳, עיקר חילו נתן ל׳ – הוציא את כוחותיו ל׳, שיקע כוחותיו ב׳: עיקר חילי נתתי להטמעת לשון יפה; ידו על העליונה – הוא בעמדת יתרון, הוא עדיף מיריביו או ממתחריו, הוא זכה או ניצח במאבק כלשהו: הקרב היה מר וקשה, אך ידנו הייתה על העליונה: לא נמצא נשק שיעצור את תנופת הסתערותם של לוחמינו; כל שהכסף בידו, ידו על העליונה; בזרוע נטויה – ביד חזקה, בכוח: נאלצנו לגאול את הארץ מידי הערבים בזרוע נטויה אף שהאו״ם הכיר במדינתנו כמדינה ריבונית; סניטר > תַּברוּאָן – אדם הממונה על התברואה והאחראי לשירותים הכרוכים בבריאות הציבור; סניטר > עַזָּרָן – עובד בבית חולים הממלא תפקידי עזר בטיפול בחולים, כגון העברתם ממקום למקום, נשׂיאת אספקה, ניקיון; פיליפיני > מטפל סיעודי, מטפלת סיעודית > מְסַעֶדֶת, מְסַעֵד – אדם שעיסוקו להגיש סיוע למי שזקוק לטיפול סיעודי בביתו בשל מגבלות בתפקוד: השגחתי בשבע עיניים על המְסַעֶדֶת ממולדובה [לא: ~~פיליפינית ממולדובה~~] שסיעדה את סבתי החולה; מַצֶּבֶת כוח אדם – כל העובדים הזמינים והכשירים ביחידה או בארגון בזמן מסוים: העברנו להנהלה את רשימת השינויים במצבת כוח האדם של המחלקה; בִּמלוא הקיטור – במרץ רב: הוא עבד במלוא הקיטור כדי לסיים את העבודה; עַמּוּד הַיְמִינִי, עַמּוּד הַשִּׁדְרָה, הָרוּחַ הַחַיָּה, עַמּוּד הַתָּוֶךְ – העמוד המרכזי בבניין, מישהו או משהו המשמש משען ובסיס לעניין כולו, מישהו הנושׂא על כתפיו את עיקר המעמסה, האיש המרכזי, הדבר המרכזי: הוא היה עמוד התווך של האגודה, וכשפרש – פסקה פעילותה; הרוּחַ החַיה – האדם או המנהיג המרכזי המפעיל והמניע את האחרים בקבוצה, בצוות, בארגון, במפעל וכד׳: יושב ראש הוועד היה הרוח החיה במשׂא ומתן; הֵשיב רוחו – החליף כוח, התחזק, התאושש, אסף כוח: ביקשתי להשיב את רוחי כמה ימים במלון לאחר אימון החורף; אין עצה נגדו – אין מה לעשׂות נגדו: סוף אדם למות, ואין עצה נגד המוות; הוא נתון בין הפטיש ובין הסדן – הוא נמצא בין שני כוחות מתנגדים, הוא במצב ללא מוצא: הייתי בין הפטיש לסדן כאשר ביקש ממני חברי לפטר את חבֶרתי; הוא נתון בין שני מגנטים – הוא נמצא בין שני כוחות מנוגדים המושכים אותו לכאן ולכאן; שתי רשויות – כינוי לתופעה של גוף, מוסד וכד׳ המתנהל על ידי שני בני אדם העומדים בראשו בעת ובעונה אחת, וכן שתי סמכויות, שני כוחות השפעה מנוגדים: באחרונה בוטלה תופעת שתי הרשויות ברבנות הראשית על ידי חלוקת הסמכויות בין שני הרבנים הראשיים; שיווי מִשקָל – 1. מצב שבו כפות המאזנים שקולות, ואין הכרעה לשום צד; 2. איזון, מצב ביניים, מצב של כוחות שקולים, מַצב בּחַיֵּי החֶברה שבו הכוחות המנוגדים שקולים: הכחדת אוכלוסיית הדגים באגם הפירה את שיווי המשקל האקולוגי בו; 3. יציבות נפשית, שלווה נפשית: הוא טיפוס רגוע וקר מזג, וקשה להוציאו משיווי משקלו; בַּעַל אֶגרוף – אדם תַקיף, מַטיל אימה, אַלים; בעל זרוע – בריון, אדם אלים, בעל אגרוף, תקיף וקשה, עריץ: דחפו אותה בעלי זרוע ונטלו ממנה את ארנקה; הַחלָפַת כּוחַ, החליף כוח – חידש כוחו, התחזק, שב לאיתנו, צבר כוחות מחודשים, התאושש: כדאי לנצל את הלילה לישון כדי להחליף כוח; פֶּרְפֵּטוּאוּם מוֹבִּילֶה > מָנוע נצחי – מנוע דמיוני הנע לעולם מכוח עצמו, דבר לא מציאותי; יציאה מן הכוח אל הפועל, יצא מן הכוח אל הפועל – בא לכלל מעשׂה, בוצע, התגשם: הדברים החלו אט אט לצאת מן הכוח אל הפועל; כוח האינרצייה > הֵרים את קרן פלוני – נתן לו כוח וגדולה, כבוד ומעמד; הגנה עצמית – הפעלה של כוח על ידי האדם לשם הגנה על חייו, על חירותו, על גופו או על רכושו: האם שלחה את בנה ללמוד שיטות להגנה העצמית; דמיון יוצר – הכוח הרוחני באדם ליצור דברים, להעלות רעיונות ומחשבות חדשים; הגביה שְׂרָרָה עליו – השתלט עליו; אָזַר חַיִל, אָזַר כּוֹחַ, אָזַר מותניו, אָזַר חלציו – התגַבר, העֵז, התחזק, חיזק את עצמו, התכונן למאבק: ׳וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם . . . אַל תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם׳: הגיעה העת לאזור חלציים ולהתחיל בעבודה הקשה; חילוּץ עֲצָמות – חיזוק הגוף, התרַעננות בעֶזרַת התעַמלות; חֶלבּוֹ וְדָמוֹ – מיטב כוחותיו, דם תמציתו, עיקר חיוניותו, מלוא מרצו ומאמציו, תמצית חיוניותו [ביטוי המציין מסירות והקרבה ללא גבול]: כשני עשׂורים נתן הלוחם את חלבו ודמו למען צה״ל, ובעטייה של מעידה קלה פיטרו אותו; הפגנת שרירים – כינוי לפעולה שנועדה להראות כוח ולהרתיע את התוקפן; כּוֹחַ רָצוֹן – עמידתו של אדם בתוקף וללא רתיעה על ביצוע חֶפצו, גילוי רצון תקיף ונחישות החלטה: בזכות כוח רצון בלתי נלאה הצליח הנער הנכה להשתלב בחברת התלמידים ולהיות כאחד מהם; רְצון בַּרְזֶל, רְצון פְּלָדָה – כּוֹחַ רצון חזק: בזכותו, שהיה רצונו רצון ברזל, עלה בידנו להתמודד יפה עם אבני הנגף הרבות והקשות שעמדו בדרכנו להשׂגת המטרה; ביד חזקה – בהפגנת כוח, בשימוש בכוח על אף ההתנגדות, בגבורה; איש אגרוף, איש זרוע – כינוי לבריון אלים המשתמש בכוח הזרוע להשׂיג את מטרותיו, אַלָּם, גברתן, אדם תקיף: בשל מחדלי המשטרה העבריינים ואנשי הזרוע להם הָאָרֶץ; גְּזֵרה משמיים, אצבע אלוהים, כוח עליון, כורח הנסיבות – נסיבות (כגון עובדה, פעולה, אירוע, מצב) שלא ניתן לשלוט בהם; מאורע או תוצאה לא צפויים שאין עליהם שליטה ואין למונעם (כגון שיטפון, ברק, רעידת אדמה, מוות, מגפה); קיבל את הדבר כגְזֵרה מן השמיים, קיבל את הדבר כאילו אצבע אלוהים היא – הסכים לדבר כגזרה של כוח עליון; סטיכי, סטִיכִיָּה – כוח עליון בלתי נשלט או שאין למונעו, כגון אֵיתני הטֶבע: סופת חול, שיטפון, או תהליך חברתי, מדיני וכלכלי בלתי מרוסן, כגון תנועה עממית ספונטנית, התפרצויות המונים וכד׳; יד הגורל – הכרעה של כוח עליון; מזל טוב או מזל רע: הייתה זו יד הגורל שהכדור התועה פגע דווקא בו; עוֹנֶש מִן הַשָּׁמַיִם, עונש משמיים – עונש הנתפס כעונש שהגיע למי שאירע לו אסון, צרה, נזק וכד׳ מידֵי אלוהים או מידֵי כּוֹחַ עֶליון כלשהו: כשנודע בעיירה שהגביר העשיר ירד מנכסיו, סברו רבים שזהו עונש משמיים על העלמת עינו מענייי העיר; במחי יד – בבת אחת, בלי מאמץ, בקלות ובמהירות: ומחית במחי יד אחת את קורי העכביש; הוא אינו יכול לפטור את עצמו במחי יד מן האחריות למעשׂה; חוק הג׳ונגל – מצב שאין בו לא חוקים ולא כללים שיקבעו את הדרך שבה אנשים מתנהגים, ולכן אנשים משתמשים בכוח כדי להשׂיג את מה שהם רוצים: חבר הכנסת התריע על התופעה של השתלטות אלימה על קרקעות ואמר שבעניין זה שולטים חוקי הג׳ונגל; בעל זרוע – בריון, אדם אלים, בעל אגרוף, תקיף וקשה, עריץ: דחפו אותה בעלי זרוע ונטלו ממנה את ארנקה; כּוֹבֵד מִשקָלו – מלוא השפעתו; תָּקֵף, בתוקף, בר תוקף – שיש לו תוקף, חוקי, כוחו יפה ובשימוש, עכשווי: האישור עדיין בר תוקף, אך תעודותיך אינן בנות תוקף; קיבל תוקף – נכנס לתוקפו, החל להיות תקף, החלה תחולתו: חוקי הכנסת מקבלים תוקף עם פרסומם ברשומות; קיום, מתן

תוקף, תיקוף – תהליך בחינה ואימות של מישהו או משהו כשבסוף התהליך נקבעת תקפוּתו: התיקוף הוא אישור ליכולות ולביצועים של יחיד, ארגון, ציוד וכד׳ העומדים בתבחינים מוגדרים על פי ראיות אובייקטיביות; קיים, נתן תוקף, תִיקֵף – בדק באיזו מידה מישהו או משהו עומדים בתבחינים נדרשים; אימת יתוש על הפיל – יש שיצוּר קטן וחסַר כוח מצליח להפחיד יצור גדול וחזק: חָמֵשׁ אֵימוֹת הֵן: אֵימַת חַלָּשׁ עַל גִּיבּוֹר, אֵימַת מַפְגִּיעַ (חַיָּה קְטַנָּה) עַל הָאֲרִי, אֵימַת יַתּוּשׁ עַל הַפִּיל, אֵימַת סְמָמִית (לְטָאָה קְטַנָּה) עַל הָעַקְרָב, אֵימַת סְנוּנִית עַל הַנֶּשֶׁר, אֵימַת כִּילְבִּית (מִין דָּג קָטָן) עַל לִוְיָתָן; מוּרְשֶׁה – 1. מיופה כוח, מי שקיבל ייפוי כוח לפעול בשם אדם אחר בעניין מסוים: נהג מורשה הוא אדם שהורשה לנהוג ברכב מנועי מסוים, ואילו מדביר מורשה הוא אדם שהורשה להדביר מזיקים או להרחיקם מאזור מסוים; 2. מי שהותר לו לעיין במסמך מסוּוָג או להיכנס למתקן מסוּוָג; מַרְשָׁה, מַרְשֶׁה – לקוח של עורך דין, מי שמייפה את כוחו של אדם אחר, בעיקר עורך דין, להופיע בשמו ולייצגו: הסנגור ביקש הפסקה במשפט כדי להתייעץ עם מרשָׁתו; יוּפָּה כוחו, יִיפָּה את כוחו, ייפוי כוח, יִיפָּה את כוחו של אַחֵר – הִקְנָה זכות לאדם אַחֵר לפעול בּשמו: העירייה ייפתה את כוחו של חבר המועצה; יָד קָשָׁה – יחס חמור וקפדני ביותר, תקיפות, קשיחות ונוקשות: גם התלמידים הפרועים ביותר נרתעים מידו הקשה של המורה החדש; הסֵּפֶר וְהַסַּיִף ירדו כרוכים מן השמיים – הרוח והכוח ביחד שולטים בעולם; הַסַּיִף וְהַסֵּפֶר ירדו כרוכים מן השמיים – הכוח והרוח שניהם ביחד שולטים בעולם; החלש יאמר: ׳גיבור אני׳ – הכול חייבים להתגבר, חזק ונתחזק; הכול ממנו – הכול תלוי בו ובהשפעתו, בידו הכוח והתוקף לכל דבר;

רְחַב כתפיים, בַּעַל כְּתֵפַיִם רְחָבוֹת – 1. אדם תַּקִּיף, היודע להשׂיג את שלו; 2. מי שאפשר לסמוך עליו, הוא יכול לקבל עליו אחריות, יש לו סמכות, יש לו אופי חזק: אם הוא אמר שזה בסדר, מה אכפת לך מה יגידו אחרים? יש לו כתפיים רחבות, שלח אותם אליו; יש לו כתפיים רחבות – הוא יכול לקבל עליו אחריות, יש לו סמכות, הוא חזק אופי: אם הוא אמר שזה בסדר, מה אכפת לך מה יגידו אחרים? יש לו כתפיים רחבות, שלח אותם אליו; אימץ זרועותיו – התגבר, התחזק: במסע הרגלי אימצתי זרועותיי ורגליי כדי לעמוד במשׂימה הקשה; בְּיֶתֶר עֹז, בְּיֶתֶר שְׂאֵת – בכוח רב יותר, במשנה תוקף, ביותר חוזק ומרץ, בעוצמה רבה יותר: לאחר שפגה השפעת התרופה חזרו כאביו ביתר שְׂאֵת; יְיַשַּׁר כּוֹחֲךָ, יְיַשַּׁר חֵילֶךָ, יְיַשַּׁר חֵילְךָ – יפה עשׂית, יגבר כוחך, יחזק כוחך, חזק ואמץ: יישר כוחך שעלה בידך לגבור על מבוכי הבירוקרטיה ועל תלאותיה בארגון; השחיל עצמו – דחק והכניס עצמו; חֲזַק וֶאֱמַץ – התאושש, אל תיפול ברוחך: לכם, היוצאים למשׂימה קשה זו, אומרים כולנו 'חזק ואמץ'; אל תירא ואל תֵּיחַת – אל תפחד ואל תחשוש, חזק ואמץ: כל החיים לְפָנֶיךָ, אף שמעשׂיך יקרבוך או ירחקוך, אַל תירָא וְאַל תֵּיחָת; אֵיל ניגוח, אֵיל ברזל – קורת עץ ובראשה ברזל שניגחו בהם במלחמה בימי קדם את שערי העיר הבצורה ואת חומת האויב כדי להבקיעם; ראשו בעננים – הוא חולם על גדולות ואינו רואה את המציאות ומנותק ממנה: קשה להטיל עליו אחריות כי ראשו בעננים; יש לאֵל ידו – יש בכוחו, הוא יכול: בתוקף היותו מְנַהל המפעל, יש לאל ידו לפטר את העובד ממשׂרתו; קרוב לצלחת > קרוב למלכות – מי שקשריו ניכרים עם בעל עמדה והשפעה על מוקד כוח, עם בעל ממון, עם מקבל החלטות וכד' באופן המאפשר לו להפיק מכך תועלת אישית; מי שמקובל ואהוב על השליט או בעל השפעה אצלו: למה לתת הטבות מפליגות למגזרים הקרובים למלכות, על חשבון הקופה הציבורית; בעל השפעה – מי שנהנה מקשרים וממהלכים בקרב מקבלי ההחלטות ויכול להשפיע על החלטותיהם: העסקן הזה הוא בעל השפעה בחלונות הגבוהים – אולי יוכל לסייע לך לזכות במִשׂרה המוצעת; חוגים מקוֹרָבים – בני אדם הקרובים לאנשי הצמרת או למקורות המידע של העיתונות וכדומה; עֶבֶד כי ימלוך – כינוי גנאי לאדם שעלה לגדולה מעֶמדה נחותה ומתנהג בהתנשׂאות ובשׂררה כלפי הנתונים למרותו: משנתמנה למנהל – החל לרדות בפקידיו, בבחינת עבד כי ימלוך; שִׁפְחָה כי תירש גבִרתה – אישה פשוטה שעלתה לגדולה ומתנהגת בשׂררה כלפי נתיניה אגב התעלמות ממוצאה הנחות; חוד הַחנית – הגורם המוביל או המתקדם ביותר בתחום מסוים, אדם או קבוצת המובילים תנועה או התקפה או הנמצאים בקו החזית שלה: המחלקה לבילוש היא חוד החנית של היחידה המרכזית במשטרה; קשה כקריעת ים סוף – מעשׂה קשה הדורש מאמץ, כוח וסבל רב: שידוך הצעירים כיום קשה כקריעת ים סוף כי אין הם מתלהבים ממוסד הנישׂואים; עבודה שחורה – מלאכה פשוטה שאינה דורשת ידיעה מקצועית אלא רק כוח גופני ופעולות מכניות, כגון סבלות, חפירה; דמיון יוצר – הכוח הרוחני באדם ליצור דברים שהם יש מאַין, להעלות רעיונות ומחשבות חדשים; לא כָּהוּ עיניו ולא נָס לֵחו – נשאר רענן ומלא מרץ: למרות גילו המבוגר כוחות במותניו, לא כהו עיניו ולא נס לחו; טַלְטֵלָה, טִלְטֵל – נענע, נדנד, הזיז או הניף לכאן או לכאן, לרוב בכוח: הים הסוער טלטל את הסירה מצד אל צד: רוני תפס את הילד המתפרע וטלטל אותו בחוזקה; בְּחוֹזְקָה – 1. באופן חזק, בכוח: ראשו נחבט בחוזקה בשמשת המכונית בעת התאונה; הגנב משך בחוזקה את תיקה של המתלוננת וניסה להימלט; 2. בעוצמה, בעוז, בהחלטיות, בתקיפות: צו הירושה יש בו כדי לתמוך בחוזקה בטיעוני העותרים; הוא לחץ את בני ישׂראל בחוזקה; בְּחוֹזֶק יָד – 1. בכוח, בגבורה: כִּי בְּחוֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמצרִים; 2. בעריצות, בקשיחות, ביד קשה, בִּכפִייה, על כּורחו: הגיע העת שיאחזו בציצית ראשך וינערו אות בחוזק יד כדי שתפסיק לעשן סמים; כוחות הטבע, אֵיתָנֵי הַטֶבַע – כינוי לכוח טבע גדול הפועל ביקום, לרוב בהקשר של אסונות טבע – סופה, רעידת אדמה, התפרצות הר געש, שיטפון וכד': עם כל יכולתו הטכנולוגית האדירה האדם ניצב לעיתים חסר אונים נגד איתני הטבע; אנרגייה גרעינית – אנרגייה המשתחררת בביקוע גרעיני או במיזוג גרעיני; אֵנֶרְגִייה גֵאוֹתֶרְמִית – אנרגייה המופקת מכיסי מים תת־קרקעיים שהתחממו במגע עם סלעים חמים; אֵנֶרְגִייה קִינֵטִית – האֵנֶרְגִייה של גוף בתנועתו; החזיק ברסן השלטון, אחז ברסן השלטון – משל, שלט, היה השליט: לאחר מות המלך לא היה מי שיאחז ברסן השלטון, דבר שהביא לתוהו ובוהו בממלכה; אחז במוסרות השלטון [אחז ב־, החזיק את, לקח את, משך את, תפס ב־ וכד'] מושכות השלטון – אמצעי השליטה, הכוח והסמכות המאפשרים לשלוט: על אסד למסור את מושכות השלטון ולעזוב את סוריה; תפס את הגה השלטון; אחז במוסרות השלטון; העביר את רסן השלטון – לקח את ההובלה, התחיל לנהל בעצמו את העניינים; לקח את הדברים לטיפולו, לקח את היוזמה לידיו, החל לנהל בעצמו את העניינים ולהחיש את מהלכם: עד שלא לקחתי את העניינים לידיי שום דבר לא זז; [בלשון הדיבור] תפס פיקוד, לקח את העניינים לידיים, לקח לידיו את המושכות לקח את המושכות לידיו; לקח לידיו את שרביט הניצוח, עמדת פיקוד – עמדה שממנו מנהל צוות הפיקוד את המערכה; היא נועדה לתת מחסה למפקד, לעוזריו ולאמצעי השליטה שלו בשׂדה הקרב לשם ניהול הקרב; מושך בחוטים, מָשַׁךְ בחוטים, פעל מאחורי הקְלָעים – 1. פעל מאחורי המסך או בימת התיאטרון וכדומה; 2. פעל בסוד, בצנעה, שלא בגלוי, בהסתר, בהעלם מעיני הציבור: הם נשׂאו ונתנו מאחורי הקלעים; פעל מאחורי הפרגוד – הפעיל את השפעתו בסתר, שמע ממקורות לא רשמיים, פעל בסודיות, דלף סוד שהוחלט בחדרי חדרים: פעלתי מאחורי הפרגוד ונלחש לי שהרית למנכ"ל; גבוּרַת הלֵב – אומץ לב, כוח נפשי: הוא ניחן בגבורת הלב והצליח לעבור את האימון הקשה; חָגַר כוחו, חָגַר את שארית כוחו – התאמץ ביותר, עשׂה כל שביכולתו: חגרתי את כל כוח דמיוני כדי לצייר לי את דיוקנה בבחרותה; בחורי ישׂראל חגרו את שארית כוחם כדי להילחם באויבי עמם; הִזרִים דָם חָדָש – עשׂה שינוי מרענן, הכניס חיים, הביא מנהלים ועובדים חדשים לארגון: צירפנו כמה צעירים ובעלי ניסיון חדשים לארגון כדי להזרים דם חדש בעבודה; אימץ זרועותיו, אָזַר מותניו, חגר בעוז מותניו – התמלא אומץ, התחזק והתגבר: חגר מותניו בעוז והתייצב בפני הסכנה; גבוּרַת רָצון – חוזק הרצון, הכוח להתגבר על יצרים ועל חולשות; מִכּוח – מטעם, מתוקף, בגלל (גורם, פעולה וכד'): עונשים יוטלו על סרבני גט והנישׂואים יופקעו מכוח החוק; גיבור כּוחַ – רב־כוח, מצטיין בגבורתו: חיילי 'גולני' בקרב על החרמון היו גיבורי כוח; עָצַר כּוחַ – החזיק מַעמָד, היה ביכולתו, התחזק: ומי יַעצור כּוחַ לשׂאת בעול אחריו; הִפליא מַכּוֹתָיו, הפליא כוחו – הִרבּה להכּות מכות קשות ונמרצות: למה הוא מפליא מכותיו בבנו הרך וחסר ההגנה; הונחת עליו מהלומה, הנחית עליו מהלומה – הכה אותו מכה חזקה, פגע בו פגיעה קשה: גורלו הנחית עליו מהלומה אחר מהלומה – תחילה איבד את כל רכושו ואחר־כך שָׁכַל את בנו יחידו; הראה לו את נחת זרועו, הראהו נחת זרועו – הראה לו את כוחו, הפליא בו מכותיו: גם לאדוני העיר הראתה הכנופיה את נחת זרועה והכתה בהם מכות נאמנות; העמיד אותו על רגליו, העמיד על רגליו את, העמידו על רגליו – השיב אותו לאיתנו, חיזק או ביסס אותו, תמך בו, עזר לו להתבסס או להתאושש (לאחר נפילה, כישלון, הידרדרות וכד'): איש העסקים רכש מפעל כושל והעמידו על הרגליים; מקבילית הכוחות – [בפיזיקה] דרך לתיאורו הגרפי ולחישובו של הכוח השקול של שני כוחות הפועלים על גוף מסוים בנקודה מסוימת: צַלעות המקבילית מתארות את גודלם של הכוחות ואת כיוונם, ואלכסון המקבילית מתאר את כיוונו של הכוח השקול ואת גודלו; מבחן כוח – מצב המעיד על עוצמתו של מישהו או של משהו: הבחירות היו מבחן כוח ראשון למפלגה החדשה והתברר שהשׂיגה קולות רבים מן המצופה; כּוֹשֶׁר גוּפָנִי – 1. מצב בריאותי המאפשר לאדם לבצע את עבודתו היום־יומית, ללא עייפות מיותרת; 2. חוסן גופני בעקבות עיסוק בספורט ובפיתוח הגוף, ובו הגופני רכיבים אלו: מהירות, זריזות, כוח, כוח מתפרץ, גמישות, סיבולת שרירית, סיבולת לב־ריאה, שיווי משקל, קואורדינציה ודיוק בתנועה; כּוֹשֶׁר קְרָבִי – שילוב של כושר גופני ושל מיומנויות ייחודיות, המכשיר את החייל למלא את תפקידו הקרבי בעת אימונים או בשעת פעילות מִבצעית; כושר עמידה – יכולת או תוצאה של הסתגלות מוצלחת למרות קיומן של נסיבות מכשילות או מאיימות; הוא נתן עוז ותעצומות לארגון; כוחו הכול יכול של המנהל שהחזיק חזק את מושכות השלטון, פיטר בני אדם בלי להניד עפעף; ככוחי אז כן כוחי עתה; השׂמחה מגבירה את כוח החיים, מרחיבה את הלב ומאריכה את חיי האדם; יש אדם מישׂראל שאינו כפוף כשופר ואינו גונח מליבו, ואין איבריו מרתתים, ואין עצמותיו רוחפות, וידיו ורגליו ברשותו ושולט על גופו; בחורים חזקים בעלי כוח שטוענים עמל על כְּתפיהם; אָצַל עליו מהודו; דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את חברו; המצוי לעומת הרצוי: אין בכוח המצוי לרפות את ידיי מלעמול כדי להשׂיג את הרצוי; והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע; הכניס בו את כל כוח עלומיו; החדיר דם חדש ל־; העמיד על רגליו את; עמד בו כוחו; פעמים, יחיד במערכה שקול כריבותיים; אחדות היא כוח; כזרם מים כבירים שוטפים; כולו מרץ ודעתנות; לא נס לחו, לא כהו עיניו וכוחו במותניו; תפארת בחורים – כוחם; אין לך דבר העומד בפני הביטחון; נותן לַיָעֵף כוח, ולאין אונים עוצמה יַרבה; עדיין אני מדלג על ההרים כי טרם ניטל כוח רגליי

רפיון (חולשה ועייפות). רִפיוֹן – 1. חולשה, חוסר כוח, חוסר מרץ, רפיפות: בתנאים המיוחדים של מדינת ישׂראל אין אנו יכולים להרשות לעצמנו שום רפיון ושום פגיעה במערכת הביטחון; יש רפיון בלימוד התורה והתחזקות לימודי החול; 2. מצב שבו הגוף רפוי ונינוח כתוצאה מפעילות הרפיה; הִתרַפָּה, רָפוּי, רָפָה – נחלש, נעשׂה חלש ורפה, תש כוחו: אחיזתו רפתה והוא נפל ונחבל; משרפו ייסוריה קיבלה אותי בפנים מסבירות; תְנָאֵי סִיעוּר – מצב שבו קירות הים במעגנה (מרינה), כמו שוברי גלים, אינם מסוגלים לספוג את אנרגיות הגלים בתוך המעגן; שארית כוחו, בשארית כוחו – במאמצים אחרונים: למגינת ליבו, נאלץ להתפרנס רוב שנותיו בדוחק, כספרן קשה־יום במחלקת העיתונות של הספרייה הלאומית, ולחבר

בשארית כוחו בלילות, את ספריו על תולדות הסִפרות; רפיפה, רָפַף – היה רפה, התנודד, היה לא יציב: אם ההלכה רופפת בבית המדרש, צא וראה כיצד הציבור נוהג; התרופפות, התרופף – 1. נחלש, פחתה יציבותו: הבניינים נתרופפו אחר הרעש; 2. פג, פחת: הקשר האיתן בינו לבינה התרופף; התרופף ליבו מחמת צרותיו; ראה שלא באה עליו כל צרה משנתרופפה אמונתו; רוֹפפות, רוֹפֵף – החליש, גרם למשהו להיות חלש, רפוי, פחות חזק, פחות יציב: המאמץ הרב בעבודה רופף את בריאותי, ויצאתי לחופשת התאוששות; רָפֶה – חלש, חסר כוח או עוצמה, חלוש, רפוי: האפרוח צייץ בקול רפה; חַזְּקוּ יָדַיִם רָפוֹת; ריפוי, רִיפָּה – הפך משהו לרפוי, עשׂה דבר מה לנוקשה פחות, להדוק או למתוח פחות: לפני הריצה ריפה האצן את שריריו; נַסה לרפות מעט את אחיזתך הנוקשה בהגה; רפיסוּת, רופס, רָפַס – נהיה רופס, רופף, נחלש, לא מוצק: לחצה את ידי לחיצה רופסת וקצרה; שמיטה, נשמט, שָׁמוּט, שָׁמַט – 1. הפיל, גרם למשהו לצנוח ארצה, ריפה את אחיזתו במשהו כך שהדבר נשמט מידיו; הוא דמה לארי שְׁמוּט זנב וּנְפוּל רעמה בא בימים; מרוב בהלה היא שמטה את האגרטל מידיה, והוא נפל על הארץ והתנפץ; 2. רופף את הנוקשות או את היציבות של דבר מה והניח לו להישמט למטה, גרם למשהו להיות שמוט, להיות נפול או תלוי ברפיון: הנער העייף שמט את ראשו על השולחן ונרדם; 3. משך כלפי מטה, הניח בצורה נטויה כלפי מטה: העגלון שמט את כובעו על עיניו; 4. איבד, הניח למשהו לחמוק או להישמט ממנו: במחצית השנייה נטלה קבוצתנו את ההובלה ולא שמטה אותה עד לסיום; הֶלְאָה – עִייף, הוגיע, יִיגֵּעַ, התיש, בעיקר בדברים מרובים או משעממים: אין כל טעם להלאות את בית המשפט בפרָטֵי פרטים שאינם נוגעים לענייננו; עִמְעֵם, עוּמעַם, מְעוּמָם, מְעוּמעָם – הִכהה, עשׂה משהו לברור פחות או לחד פחות, טשטש או ערפל אותו: זיכרונותיו מימות המלחמה נותרו חיים כשהיו – השנים והתלאות לא עמעמו אותם כהוא זה; בִּמְעוּמעָם, בִּמְעוּמָם – בצורה עמומה, במטושטש: אני זוכרת במעומעם את התלאות שעברו עליי בימי המלחמה; הוּקלַש, הִקלִיש – נעשׂה דליל: בלוריתו השופעת לשעבר הקלישה מעט; התבשיל הסמיך הוקלש על ידי תוספת מים; רָעוּעַ – 1. אפשר שיתפרק בכל רגע, שאינו יציב, מט לנפול, שבור, פגום: המהנדס קבע שהמבנה רעוע, ועל כן יש להרוס אותו; 2. מצב גופני, מצב כלכלי או מצב פוליטי וכד׳ חלש, רופף, חסר יציבות, שעלול להשתנות בכל רגע: אסור לו להתאמץ, שכן מצב בריאותו רעוע; מצבם הכלכלי הרעוע אילץ אותה לצאת לעבודה; קל להפריך את טענותיו, כי הן מושתתות על בסיס רעוע; קְלִישוּת, קָלוּש – 1. דליל, לא סמיך, לא צפוּף, חלש מאוד, רופף, מעורפל, מזערי: בסיפוריו יש הד קלוש לתמורות ולמהפכות; במכתביה אין כל רמז, ולו הקלוש ביותר, למצוקתה; 2. עמום, בעל עוצמה נמוכה מאוד: אור קלוש הסתנן לתוך החדר מפנס הרחוב; 3. דל ועלוב, חסר ערך, שטחי: תוכן הספר היה חיוור וקלוש; דברך האחרון היה דבר קלוש ורע בתוכנו, בצורתו ובלשונו; רָפוּס, רוֹפֵס – חלש, רופף, רך, מדולדל, לא מתוח, שאין בו קשיחות או נוקשות: מטרת התרגילים היא לחזק שרירים רופסים ולשפר יציבה לקויה; האופוזיציה טענה שמנהיגינו רופסים וחסרי יכולת לקבל החלטות קשות; אף שגופו היה פחוס ורפוס, אך מוחו פעל בערנות רבה; עָזוּר – נעזר, מי שעוזרים לו: משנשבר מטה לחמה, לא יכלה עוד לפרנס את בעלה, היינו כָּשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזוּר; יבורך צוֹרֵנוּ, שלא נתייתם דורֵנוּ, ויש המושיטים ידם לעזור ולעָזוּב; הִתנַוֵּן, נוּוַּן, נִיוּוּן, נִיוֵּן – דִלדֵל, הֵתֵש, החליש, הביא לנסיגה ביכולת התפקוד, הפסיק את הצמיחה או את מילוי התפקיד היסודי, הוציא מכלל שימוש: הבטלה והשיעמום מנוונים את האדם ומוציאים אותו מן העולם; באפס רֵעִים תתנוון המחשבה; הִצטַנֵּן, צוּנַּן, צִינֵּן – החליש את עוצמתו של רגש מסוים, הפיג: יחסו המתעלם צינן את אהבתה אליו; עם הזמן נצטננה אהבתה אליו, והקשר ביניהם שכך ודעך; מְרוּפֶּה – שנעשׂה רפוי, רפה, חלש: הוא לא היה אדם מרופה ומיואש, אך כיצד ינגן בכינור שמיתריו מרופים? מְרוּכָּך – שריככו אותו, שנעשׂה רך ומעודן יותר: העד השמיע גרסה מרוככת יותר; הוּגַע, הוּגָעָה, הוֹגִיעַ – עִייף, הֶלאה, יִיגֵּעַ: החוקר הוגיע את מוחו עד שמצא את הפִּתְרון; עורכי הדין הוגיעו עצמם לא מעט בכתיבת ההסכם המורכב; השאלות הרבות של תלמידיו הוגיעו אותו; לֵאוּת – עייפות, תשישות, יגֵעוּת, חוסר כוח, חולשה ממאמץ, מסבל וכד׳: הוא עובד מבוקר עד ערב ואינו יודע לאות; החום הכבד מַשרֶה תחושת לאות וחוסר רצון לעבוד; לְחִיתָה, הַלְחָתָה, הִלחִית – [נאמר בעיקר על כלב] התנשם בכבדות תוך שרבוב הלשון החוצה מחמת עייפות או חום: הכלבים מלחיתים בעיקר במזג אוויר חם; רפיון ידיים, חולשה – תוּרפָּה, צד חלש באופיו או בהתנהגותו של אדם: זה חולשתו למשקאות חריפים, וזו לעוגות פרג; נִלְאָה – התעייף, עָיֵיף ממשהו, התייאש, ׳הרים ידיים׳: הוא לא נלאה מלהשקיע זמן ומאמצים לקידום העניין; אפיסת כוחות – מצב של עייפות, חולשה רבה וירידה בתפקוד כתגובה רגילה וחולפת למאמץ, למתח, לשיעמום או לשינה לא מספקת; פעמים אין מצב זה מאפשר את המשך הפעילות. כשמצב זה ממושך באופן חריג, עלול להעיד על הפרעה (כגון תסמונת עייפות כרונית, מיעוט דם, תת־פעילות בלוטת התריס): כמה מאצני המרתון הגיעו לקו הסיום באפיסת כוחות והוצאו מן האצטדיון באלונקה; תשוש, תשות – חולשה, רפיון: בזקנתו באו עליו תשות כוח וחוליים רבים; פגשתי זקנות תשושות כוח הנשענות על מקלות בידן; תְשִׁישוּת כוח, תְשִׁישוּת – חולשה גופנית רבה, רפיון, אפיסת כוחות, חוסר כוח ממאמץ רב, ממחלה, מרעב, מזִקנה וכד׳: אני סובל מתשישות כוח מצטברת ומוכרח לצאת לחופשה כדי לנוח מעט; יְגִיעַ כּוֹחַ – עייף, יגע, לאה, לָהוּי: לאחר הצעדה שבנו לביתנו יְגִיעֵי כוח אך מרוצים; בטירונות הייתי יְגֵעַת כוח מהאימונים המרובים; לא עָצַר כוח – לא החזיק מעמד, לא היה מסוגל: היות שאני חולה וחלוש מאוד ולא אעצור כוח לחפשׂ בספרים, כל מה שאכתוב הוא מהדברים שהם רשומים בזיכרוני; רפה ידיים, חסר כוח – חלש בגופו, רפה: אין מכים את הנידון חסרי כוח, אלא בריונים; יְגֵעוּת, לֵאוּת – עייפות, תשישות, יגֵעוּת, חוסר כוח, חולשה ממאמץ, מסבל וכד׳: לֵאוּתו ניכרת בעיניו האדומות; הוא עובד מבוקר עד ערב ואינו יודע לאוּת; החום הכבד מַשרה תחושה של לאות וחוסר רצון לעבוד; זנב אוד עשן, אוּד עָשֵׁן – כינוי לאדם כבוי, שכוחותיו כלו, ושממֶנו לא יצמח עוד דבר, כינוי לאדם חסר ערך וחשיבות, נטול תקווה: לאחר ששב החייל מן המלחמה הסתגר בחדרו ולא התאווה עוד לצאת לעולם, כאילו היה לאוד עשן שלא יצמח ממנו דבר; אם תמצא את אחי אמור לו – אוּד עָשֵׁן אני; דעיכה, דָעַך – 1. נטה לכבות, היה קרוב לכבייה; 2. פג, נחלש לאט, התנוון, גווע: החולה האנוש אור חייו הלך ודעך מיום ליום; תלוי בנס, עומד בנס – רופף, רעוע, נמצא על סף התמוטטות, ואך במקרה עודנו עומד על תילו: אין הצלחתו במבחן תלויה בנס כי הוא שקדן ומיטיב ללמוד; חֲסַר עמוד שִׁדרה, חֲסַר חוט שִׁדרה – חלש אופי, נוח להשפעה, רכרוכי, ותרן: המנהל החדש חסר חוט שדרה, ומי ששולט בחברה למעשׂה הוא סגנו; מקום תורפה, נקוּדַת התורפּה, תורפּה – דבר (מוחשי או מופשט) שהופך מישהו או משהו לפגיע כי אינו ממוגן היטב, לתוקף יש יתרון יחסי, אין רוח לחימה וכד׳; המקום או הדבר הרגיש או החלש במערכת כלשהי שקל ונוח לתקוף אותו כדי לערערו, דבר הנוטֶה להיפָּגַע, הצד החלש, עקב אכילס: נסה לגלות את נקודות התורפה שלו ולחץ עליהן; עֶרוַת הארץ – מקומות תורפּה, מקומות שאינם מוּגַנים כהלכה: נראה שמרגלים אתם ובאתם לראות את ערוַת הארץ; יד כֵּהָה – יד רפה, היד החלשה משתי הידיים, היד שלא כותבים בה: הוא הכה את רעייתו עד שכהתה ידו; יָבֵשׁ כחרס כוחו – נחלש מאוד; רָעַד כְּעָלֶה נידף – רעד מאוד מתוך פחד גדול, חשש מאוד, התחלחל [מי שנתון במצב של חולשה וחוסר אונים]: הבחורה נמצאה בשׂדה הנטוש והייתה מבוהלת עד מוות ורעדה כעלה נידף; הֶעָמָה, הֵעֵם, עימום, עימם, נתעמעם, עוּמעם, עִמעוּם, עִמעֵם – 1. החליש את האור, הפך אותו לבהיר פחות או לחזק פחות משהיה: עַמֵּם את האור בסלון כדי שתהיה אווירה רומנטית; 2. הֵלַךְ וּפָחַת, טִשטֵש, פִּקפֵּק, היסס, ביטל: כדי להוציא את התקווה מעמעומה להנחלת רעיונו, נקט כמה יוזמות מבורכות שהאירו כיאות את אור תורתו; לאחר הדו־שׂיח נתעמעֲמה תקוותו, וליבו היה לרגע קט נטול אורה ושׂמחה; הוֹגָעָה, הוֹגִיעַ – גרם עייפות ויגיעה והטרדה רבה: הנאומים הארוכים הוגיעו את מוחם של הנאספים; קָהוּי, קָהָה – 1. נעשׂה חד פחות: בענייני היהדות היה בקיא, אך קהה חושו הלאומי; 2. נפגם, לקה, רפה, פחתו רגישותו, חריפותו או עוצמתו, נעשׂה מעומעם, מטושטש, מעורפל: בצעירותו הוא אהב אותה אהבה עזה, אך עם השנים קהו רְגשותיו כלפיה; עִמעֵם, הִקהָה, דִלדֵל, הֶחלִיש, שָׁחַק, הִקלִיש, צִמצֵם, דִילֵל, דִלדֵל, הִקהָה – טִשטֵש, עִרפֵּל, הפך משהו לעמום, החליש את חריפותם, את רגישותם או את עוצמתם של רגש, של חוש וכד׳: האב השכול אמר כי הזמן אינו מקהה את הכאב; פִּיק – רעדה, חלחלה; קהתה נפשו – חלשה נפשו; גֶּבֶר אֵין אֱיָל – גבר חסר כּוֹחַ, אומץ, עוז: הייתי כגבר אין אייָל; פִּיק בִּרכַּיִם – רעידה מִפַּחד או מֵחוּלשה: עמדתי לפני המפקד בפיק ברכיים וברוח נכֵאה; גְרוּרָה – מדינה שאין לה כוח משל עצמה, והיא תלויה במדינה אחרת, גדולה וחזקה ממנה: השינויים בברית המועצות השפיעו במידה ניכרת גם על גרורותיה; חלושות, באופן חלש, בחולשה – החולה מלמל חלושות; דַל אונים, חֲסַר אונים, רְפֵה אונים – חלש, חסר כוח לבצע דבר מה: דל אונים הייתי להוציא עצמי מן המבוכה; הִכחִישׁ כּוֹחוֹ – החלישו: שלושה דברים מכחישים כוחו של אדם: פחד, דרך ורודנות; תָּשַׁשׁ כּוֹחוֹ כִּנקֵבָה – נחלש מאוד, סר כוחו; קָנֶה רָצוּץ – כינוי למישהו חלש וחסר כוח, רפה אונים, שֶׁבֶר כלי, כינוי למישהו שבשל עמדתו הרופפת אי־אפשר לסמוך עליו ולצפות ממנו לעזרה: בצעירותו היה גברתן רב כוח, אבל היום הוא קנה רצוץ, תשוש וחולה; חולשת אופי – חוסר החלטיות, הֵיעדר נחישות: המגרעת העיקרית שלו היא חולשת אופי: כל אחד יכול להשפיע עליו; כַּהֲרָרִים התלויים בשַׂעֲרה – נטול אחיזה, שאין לו כמעט כל יסוד, דברים הבנויים על יסוד רופף, מסקנות חשובות המבוּסָסות על הנָחות מפוּקפָּקות: כל טענותיו הן כהררים התלויים בשׂערה, ואוכיח זאת בבית המשפט; מְרוּצָץ – מיוגע מאוד, שאיבריו כואבים: חזרתי מהעבודה המפרכת רצוץ ומרוצץ; רְפֵה כּוֹחַ, יָגֵעַ וּרְפֵה יָדַיִם – עייף, חלש וחסר

כוח: נחמץ הלב לראות את המנהיג הנמרץ כאדם זקן, יגע רפה ידיים; המדינה היא רְפַת כוח וכיצד תנצח במלחמה? חולשת הרצון – הֵיעדר כוח רצון ונחישות, הֵיעדר עוצמה נפשית, אופי חלש; כְּשֶׂה לַטֶּבַח יוּבַל – משל לאדם מדוכָּא ומעוּנֶה שלא יכול להתנגד למעניו; דון קִישוֹט, נלחם בטַחנות רוח, נלחם בצללים – נלחם מלחמה שאין בה ממש, נאבק לשווא: במלחמה זו חשתי שאני נלחם בצללים, כאדם הבונה ארמונות בחול; יחיד במערכה שקול כְּאַיִן – אין אדם אחד ובודד יכול לנהל מלחמה נגד רבים (שטיינמן); רִפיון רוּחַ – חוסר מרץ ורצון: היא עשׂתה את העבודה באי־חשק וברפיון רוח; נקלש, התקלש – נחלש, רפה: נקלש שיעור התומכים בהתקנת מילון מקוון לצה״ל; ידו על התחתונה – הוא המפסיד, הוא נמצא בעמדת נחיתות נגד יריביו או מתחריו, יש עדיפות עליו, הובס במאבק כלשהו: בהתמודדות האחרונה יצא כשידו על התחתונה; תַשוּת כוח – חולשה, רפיון: מחמת החולי, הזקנה ותשות הכוח באה תשות כוח גם באמונתם; חוסֶר אונים – מצב פסיכולוגי של חוסר כוח או חוסר יכולת להשפיע או לשלוט; החזיק בקרנות המזבח, נאחז בקרנות המזבח, אחז בקרנות המזבח – ניסה בשארית כוחותיו להציל את נפשו, לשׂרוד וכיו״ב: למרות גילו המבוגר וחוסר התאמתו למשׂרתו, הוא אחז במשׂרה כבקרנות המזבח; החוליה החסרה, החוליה החלשה – הפרט או החלק החסר (החלש) בשרשרת להשלמת דבר מה או להשתמש בו: המסמך הסודי שגילו החוקרים היה החוליה החסרה לפיענוח הפרשה; בין הרועה ובין הזאב נבקע השֶׂה – תוך כדי מריבה ניזוק הדבר שרבים עליו; נָגַע בְּעָצָב רגיש – נגע בנקודה רגישה אצל מישהו, פגע בנקודת התורפה שלו: כששאלת אותו על עברו, נגעת בעצב רגיש אצלו; אדם ולא אֵל – בן תמותה שכוחו מוגבל, ולא אל שכוחו וגבורתו מלאי עולם; תָלוּי בְּשַׂעֲרָה – תלוי ברפיון, נוטה לנפול ולהתמוטט: מצב הנאשם תלוי בשׂערה; עֲקֵב אָכילֶס – נקודת תורפה, הנקודה הרגישה או החלשה, המקום הפגיע, הבטן הרכה שקל לפגוע בה: עקב אכילס של הטיעון נעוץ בנקודת המוצא שלו; התובע ניסה לתקוף את הנקודה שהייתה עקב אכילס בחומת ההגנה; דָרַך על יבלתו, דריכה על יַבֶּלֶת פלוני – פגיעה במקום התורפה של פלוני; התעייף, עִיֵּף, עייפות, עָיֵף – יָגֵע, נחלש מרוב מאמץ או סבל, התעייף: עייפו ידינו מקטיף התפוזים, הבה ננוח; עָיֵף מ־ – מאס ב־, חש ששמע משהו, ראה או עשׂה די: עייפתי מן הוויכוחים איתו, אין בהם כל טעם; עייף ויגע – עייף ביותר, חלש מרוב מאמץ, וכן – טְרוּט עֵינַיִם, יָגֵעַ, כְּבַד אֵיבָרִים, לֵאֶה, לֵהֶה, מוּתָש, מְיוּגָע, נִרפֶּה, נִלְאֶה, רָצוּץ, שָבוּר וְרָצוּץ, תָשוּש: אחרי יום עבודה מלאה הוא עייף ויגע, ואין ליבו פנוי לנאומי סרק ולדברי הבאי; עִיֵּף – גרם למישהו להתעייף, גרם לו לחוש עייפות וחוסר כוח: אין דברי תורה נכנסים אלא במי שהוא מעייף עצמו עליהם; נִלְאָה, לָאָה – התעייף והתייגע: לא אֶלְאֶה מלספר לכם את כל קורותיי עד היום; לֵהֶה, לֵאֶה – עייף, חסר כוח, חלש ממאמץ, מסבל וכד׳: הישיש פסע במעלה הרחוב בתנועות איטיות ולאות; נִרפֶּה – עצל, מתרשל, מתבטל, עייף, לאה, חסר חיות וחיוניות: אחר המסע המפרך של עשרות קילומטר היינו נרפים; רוֹצֵץ – שבר לרסיסים, ניפץ, ריסק עצמות, גולגלות וכד׳: פגע בו רסיס ורוצץ את חוטמו; טוב שבנחשים רוצץ את מוחו; רָצוּץ – 1. שבור, מרוסק: רגלו הייתה רצוצה מהתאונה; 2. עייף ויגע, מותש, תשוש, שרוי באפיסת כוחות: החיילים חזרו רצוצים מן המסע הארוך; שָבוּר וְרָצוּץ – עייף מאוד, יגע ותשוש: הוא חזר שבור ורצוץ מהמסע המפרך; כְּבַד אֵיבָרִים – מי שאיבריו כבדו עליו, לֵאֶה, עייף, מי שמתנועע בכבדות ובלאות: האישה ההרה, כְּבֵדַת האיברים, התיישבה על הכורסה באנחה; עייפות החומר – [בלשון הדיבור] ירידה ניכרת ביכולת הפעולה של האדם, שחיקה נפשית, מותשות נפשית: לאחר שלושים שנות הוראה אני חשה בעייפות החומר, והיום יותר מתמיד פרישה לגמלאות קורצת לי; נַפשוֹ שְחוּקָה עָלָיו – הוא עייף ויגע: שנים עשׂיתי מלאכתי בחריצות ובהתמדה, וכעת נפשי שחוקה עליי; הפועל הזה אינו שובת ממלאכתו זה שנים, והוא עובד כל יום וכל היום, ולכן נפשו יגעה עליו ושחוקה; חֲדַל כוח – חלש ורפה: בני אדם קטנים, חִדלֵי כוח ורְפֵי אונים; רִיכּוּך, רִיכֵּך – 1. החלשת התנגדותו או נחרצותו של מישהו במילים יפות, במחמאות וכד׳; הקלה בחומרה או בנוקשות, מיתון, הגמשה של עמדה, מדיניות וכד׳: אף שהפעילה את כל קסמיה בניסיונות ריכוך, לא הצליחה להזיזו מדעתו; 2. עידון, עשׂייתו של משהו לחד פחות, לחריף פחות, לכואב פחות וכד׳: בהודאת הנאשם יתואר מעשׂה העבירה בריכוך מה; נשברה התנגדותו – אולץ להפסיק את התנגדותו, ויתר או נכנע: לאחר קרבות עזים נשברה התנגדותה של ההנהלה וקיבלה את תנאי המועסקים; בְּשָׂפָה רָפָה, בַּחֲצִי פֶּה – לא בפה מלא, לא מתוך רצון גמור, רק מתוך תחושת חובה, בנפש חצויה, בהיסוּס, לא בּלֵב שָׁלֵם, לא בּבִטחה: בית המשפט מצפה מהסנגורית שתנקוט עמדה נחרצת לטובת הנאשם, כתנאי הכרחי להתייחסות רצינית לטענותיה, וככל שהן נטענות בשׂפה רפה כך דינן להידחות; הִסכים בְּשָׂפָה רָפָה, הִפטִיר בְּשָׂפָה רָפָה – אמר בקול חלוש וכלאחר יד כאילו בעל כורחו: הוא הפטיר בשׂפה רפה כמה מילות תודה ונחפז להסתלק; רְפֵה רצון – בעל רצון חלש, חלש באופיו, נטול מרץ ויוזמה, אֶדשוֹנִי (אפתי): הוא ראה לפניו ציבור בני תורה בעלי יוֹכלָה (פוטנציאל) גדולה, אבל רפה רצון, חסר כל יוזמה, לא בתחום הרוחני, לא בתחום הלימודי, לא בתחום החברתי ולא בתחום החינוכי; יש בני אדם רפה ידיים ורפי רצון שמעדיפים לקבץ נדבות מלהתמודד עם בעיות הקיום; רפו ידיו וכהתה רוחו – נחלש ורוחו נפלה: גם כשאיימו עליי לפטרני לא רפו ידיי ולא כהתה רוחי; נתרפו ידיו, נתרשלו ידיו, רָפָה כוחו, נתייאשו ידיו מן, רָפוּ יָדָיו – נחלש, אבד כוחו, פג כוחו ומרצו, אבד אומץ ליבו, לא קמה בו עוד רוח לעשׂות דבר מה נואש: חזקו ואמצו ואל תרפו ידיכם כי יש שָׂכָר לפעולתכם; נתרשלו ידיו של משה ונתעלמה ממנו הלכה; רְפֵה כוח, רְפֵה ידיים – חלש וחסר כוח: נחמץ הלב לראות את המנהיג הנמרץ כאדם זקן רפה ידיים; רפיון ידיים, רפיון אונים – חולשה, חוסר כוח או מרץ: יש רפיון ידיים בלימודי המתמטיקה, והוחלט לחזקם; ידיים רפות – חולשה, חוסר מרץ, לאות, רפיון ידיים: חַזקו ידיים רפות וברכיים כושלות אמצו; יש לקרוא לסולידריות חברתית ולעודד את בעלי הידיים הרפות ולתמוך בהם; רְפֵה רצון – בעל רצון חלש, חלש באופיו, נטול מרץ ויוזמה, אפתי: הוא ראה לפניו ציבור בני תורה בעלי יוכלה (פוטנציאל) גדולה, אבל רפה רצון, חסר כל יוזמה, לא בתחום הרוחני, לא בתחום הלימודי, לא בתחום החברתי ולא בתחום החינוכי; לא קמה בו רוח, נתייאשו ידיו מן, רָפוּ ידיו, נתרַפּוּ ידיו – נחלש, פג כוחו, חלף אומץ ליבו, נחלש מרצו; הוציא לו את הרוח מהמִפרשׂים, הוציא את הרוּחַ מִמִּפרָשָׂיו, קיצץ את כנפיו, ריפה את ידיו, ריפה את ידי פלוני – צינן או הפיג את הִתלהבוּתו, נטל ממנו את היסוד לטענותיו, הוציא ממנו את החשק ואת היוזמה לעשׂות משהו גרם לו חולשת רוח, החליש את כוח העמידה או הלחימה שלו, פגע ברוח הלחימה שלו: האופוזיציה מנסה לרפות את ידי הממשלה כדי שלא תוכל להשׂיג את יעדיה; החליף כוח – חידש כוחו, התחזק, שב לאיתנו, צבר כוחות מחודשים, התאושש: כדאי שתנצל את מה שנשאר מהלילה לישון קצת ולהחליף כוח; גידע קרן פלוני – שָבַר את כוחו, הכריעו: קרני רשעים יש לגדע; גָדַע אֶת קַרנוֹ – הכריע את פלוני, התש את כוחו, ושבר את כוחו; גָדַע אֶת זְרוֹעוֹ, שָבַר אֶת זְרוֹעוֹ – הכניעו והביסו: יש אומרים שבמבצע ׳צוק איתן׳ לא גדענו את זרועו של ארגון המחבלים חמאס; הֵרַע כוחו – הפחית את תוקפו, הפחית את זכותו; שְחִיקָה, נִשחַק, שָחַק – התיש מאוד, גרם לעייפות רבה, דלדל את המרץ ואת הכוחות הנפשיים: העבודה הקשה מתחילה לשחוק אותך, כדאי שתצא לחופשה; כפי מיעוט כוחי – בכוחי הדל, ככל שיהא ביכולתי: אשתדל למלא אחר בקשתי כפי מיעוט כוחי, שהרי אתה רואה את מצבי; שְנֵי גוּרֵי כְּלָבִים הָרְגוּ אַרְיֵה – כשחַלשים מתחברים ומתנפלים על גיבור, אין הוא יכול לעמוד בפניהם; יד רכה – גישה ותרנית וסלחנית, הֵיעדר תקיפות: נהגתי בנכדיי ביד רכה ועדינה; כל עוד נשמתו בו – 1. חייו עוד מעט וייפסקו, כפשׂע בינו ובין המוות; 2. בשארית כוחותיו, במאמציו האחרונים; עד טיפת הדם האחרונה – שארית כוחותיו, דם תמציתו, במסירות נפש, בגבורה עילאית, בעקשנות רבה מאוד, בלי לוותר ובלי להיכנע: החיילים הנצורים החליטו להילחם עד טיפת דמם האחרונה ובלבד שלא ליפול בשבי; עָמַד וגבו אל הכותל – היה במצוקה קשה, לא הייתה לו כל דרך נסיגה, לא נשארה לו בֵרירה; עָבְרָה שְעָתוֹ – חלפה הצלחתו, ירד מגדולתו: אף שעברה שעתו עדיין הוא מופיעה עם הידוענים; בא שִמשוֹ, עברה שעתו, עָבַר מִגְּדוּלָּתוֹ, כָּבְתָה שִמשוֹ, שָקְעָה שִמשוֹ – ירד מגדולתו, סר כוחו, פג כוח השפעתו, פסקה השפעתו: קודם ששָקְעה שִמשו של הנשׂיא הפורש, זרחה שִמשו של הנשׂיא הנבחר; עד שלא כבתה שִמשו של עלי זרחה שִמשו של שמואל הרמתי; כּוֹחִי וְעוֹצֶם יָדִי – ביטוי הנאמר בנימה שלילית על התופעה של התפארות האדם בהישׂגיו וכלפי ביטחונו העצמי בכוחו ובאפשרויותיו: בשנים שלאחר מלחמת ששת הימים היה הציבור נתון באווירה של כוחי ועוצם ידי, וממנה הוא התפכח רק לאחר מלחמת יום הכיפורים; שִיטַת הַסָלָמִי – שיטה במשׂא ומתן המנסה לטפל בכל עניין ועניין בנפרד כדי להגיע למֵרב התוצאות, או כדי להַתיש את כוחו של הצד השני; אפסו כוחותיו – התעייף מאוד, לא נשאר בו כוח: בסוף היום אפסו כוחותיי, כאם יחידנית לשני תינוקות הנחתי שזוהי סתם תשישות שתעבור, ולא תחילתה של דָאֶבֶת; לא נשאר בו כוח – אָפַס כוחו, התעייף מאוד, רפו חושיו מרוב מאמץ והתרגשות; כָּשַל כוח סבלנותו – אָפַס כוחו, לא היה בו כוח לסבול עוד; התיש את כוחו – החליש אותו, סחט את כל כוחותיו: שנים רבות של עבודה קשה בבניין התישו את כוחו והפכו אותו לשבר כלי; כילה את כוחו, כילה כוחו – בזבז את מרצו, את כוחו או את בריאותו: כמה השתדלתי כדי להתקבל ללימודים אקדמיים, ולבסוף התברר שיגעתי לריק ולהבל כיליתי כוחי; רָפָה כוחו, עֲזָבוֹ כוחו, יָבַש כוחו, כָּשַל כוחו, לָאָה כוחו, תש כוחו, תשש כוחו, נִשבַּר כוחו, סר כוחו ממנו – נחלש: משזקנתי סר כוחי ממני; חוסר ישע – חולשה, רפיון, אזלת יד; יד רכה – גישה ותרנית וסלחנית, הֵיעדר תקיפות: נהגתי בנכדיי ביד רכה ועדינה; אזלת יד – רפיון ידיים, חולשה: כשאין מנהיגות יש אזלת יד בכול; יָבַש כוחו – אזלו כוחותיו; חִיבּוּק דוֹב – חיבוק מכביד, אימוץ מעיק, חיבוק חזק מדיי, חיבוק חונק ומכביד, קשר שהתחיל מתוך

כוונה טובה אך נעשׂה חונק ומעיק: שנים רבות ניסו מדינות מזרח אירופה להשתחרר מחיבוק הדוב של ברית המועצות; **אדם ולא אל** – אדם שכוחו מוגבל ולא נצחי; **אדם ענק לפעמים בזבוב נחנק** – יש שחלש וצעיר יכריע את החזק; **תקף אותו משני צדדים** – תקף אותו מכאן ומכאן, לחץ אותו אל הקיר, הוכיח שהוא שוגה מכל מקום: החוקר תקף את החשוד משני צדדים – מצד אחד, הראה לו תמונות המאששות את טענות הנרצח, ומצד אחר השמיע לו עדות של שני עדים המאששים את הטענות, עד שנשבר והודה במעשׂה הרצח; **לחיצה אל הקיר, נלחץ אל הקיר, לחץ אותו אל הקיר** – לא הניח לו להתחמק, לא השאיר לו מוצא, תמרן אותו למצב של חוסר בְרירה, השתמש באמצעֵי לחץ וכפייה כדי לאלצו להתוודות, להכניעו וכד': החוקר לחץ את החשוד אל הקיר, עד שנשבר והודה בביצוע הרצח; **שִׁפחה חֲרוּפה** – כינוי לאישה משועְבֶּדת לבעלה או למעבידיה, לעבודתה או לרעיון כלשהו וכד' ומקדישה להם את כל זמנה ומרצה: משמאסה בחייה כשִׁפחה חרופה לבעלה, קמה ועזבה את הבית; **לא בחיל ולא בכוח** – הניצחון אינו מושׂג בעזרת הכוח הגשמי בלבד כי אם בעזרת החוסן הרוחני והמוסרי הנלווה אליו, האיכות עדיפה מן הכמות; **אין כוחו אלא במלל, אין כוחו אלא בפיו, נאה דורש, ואין נאה מקיים, נשׂיאים ורוח וגשם אַיִן** – הבטחות גדולות ורבות, אך אין מקיימים אותן, מלל שאין בו ממש, רוב מהומה על לא מאומה, אמירה מליצית המבטאת מצב של דיבורים רמים והכנות רבות ללא כל תוצאות מעשׂיות: הדיונים נמשכים כבר שנים, אך נשׂיאים ורוח וגשם אין – אין הסכם באופק; **שָׁפַךְ עָלָיו קִיתוֹן שֶׁל צוֹנְנִים, שָׁפַךְ עָלָיו צוֹנְנִים** – צינן את התלהבותו בבבת אחת, לרוב בצורה בוטה, בהערות של ביטול או לגלוג וכד'; **קיצֵץ את כְּנָפָיו של אַחֵר, קיצץ כנפיו של פלוני** – פגע ביכולתו של פלוני לפעול ולהתפתח, הפיג את הִתלַהבותו, הֵפֵר את תוכניותיו הנועזות: הוא חסר מעצורים, אם לא יקצצו את כנפיו בעוד מועד, הוא עלול לסבך ולהכשיל רבים וטובים; **לא הכול ממנו** – לא הכול תלוי בו ובהשפעתו, לא בידו הכוח והתוקף לכל דבר, אין לו הסמכות לכך: משראיתי שאין המנהלת מטפלת בענייני, פניתי לממונה עליה, שהרי לא הכול ממנה; **בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ** – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול אותו עוד: זמן רב הבליגה על יחסו המעליב עד שבאו מים עד נפש והיא החליטה להתלונן עליו לפני ההנהלה; **רפיון רצון** – אובדן קיצוני של יוזמה וכוח רצון, ובעטיים – חוסר יכולת לקבל החלטות או ליזום פעולות התנדבותיות; **אין המלך נושע ברוב חיל** – המלך לא ייוושע רק בזכות כוחות צבאו; **כוחו כזרם מים כבירים שוטפים; אין דברי תורה נכנסים אלא במי שהוא מייגע עצמו עליהם; האויב נשבר ולא הוכיח כוח עמידה; למעלה מכוחותיו; תקוותה הייתה גדולה מכוחו, וכוחו התחיל להתמעט והולך; תש כוחו מתלמודו; אדם מהלך בדרך, החמה קופחת על ראשו ואבנים מנגפות את רגליו, והאבק מסמא את עיניו וכל גופו עייף; שלושה דברם מכחישים** [= מדלדלים] **כוחו של אדם; נלאה מנשׂוא; למעלה מכוחותיו; כבד ממנוּ הדבר; התורה מתשת כוחו של אדם; עייפות רבה כבלה את מרצו ועייפה עליו נפשו, ולא ביקש אלא מנוחה; טובה חוכמה מגבורה; תשש בו כוח העשׂייה, ולא הגיע לידי מעשׂה; רָפָה היום לערוב ותש כוחה של חמה; נתמעטו הדורות, נתרפה הגוף וירדה תשישות כוח לעולם; לשעבר היו פניה אדומות מכוח מאכל ומשתה, ועכשיו פניה ירוקות מרעבון; כמה נתמעטו הדורות ונתרופף העולם; דורות ראשונים לא בעטו בייסורים, היו פניהם צהובות, גופם ברזל, מוסיפים כוח ומאריכים ימים . . . דורות האחרונים בני אדם יגעים ואינם מסתפקים, אם חסר להם אחד מכל תענוגי העולם, מייד הם כועסים עד שגופם מעלה חלודה; המיט** [= מוטט] **את כוח התורה; הכניס בו את כל כוח עלומיו** > אלימות! אומץ! צבא! שלטון!

כל אחד! הכול! בתוך!

כל אחד. **כל אחד ואחד, כל אחד** – כל איש ואיש בקבוצה מסוימת או בכל קבוצה שהיא, כל היחידים, זה וגם זה: היו יושבים לאכול, כל אחד ואחד מברך לעצמו; **כָּל אחד ואחד** – כל אחד באופן אישי: כל אחד ואחד בתורו מתבקש לומר את שמו, את הכיתה שבה הוא לומד ואת שם בית ספרו; בספרייתו יותר מאלף ספרים, והוא קרא כל אחד ואחד מהם; **כָּל כולו** – כולו ממש, בשלמותו, מתחילתו ועד סופו, מכף רגל ועד ראש: הילד נרטב כל כולו בנופלו למים; **כל . . . כולו** – ביטוי שמדגיש שמדובר בכוּלִיוּתו, בשלמותו של הדבר הנזכר: הפעם הנאשם לא הסתיר דבר וגילה את כל האמת כולה; כל העולם כולו גשר צר מאוד; **איש איש, כל איש ואיש** – כל אחד ואחד, כל איש; כל אחד בפני עצמו, כשהוא לעצמו, לבדו: אין צורך להידחף, איש איש יקבל את המגיע לו בתורו; אם כל איש ואיש יחדש חידושי לשון ויפרסמם, הוא עלול להכשיל את הרבים ולסרס את הלשון; גֵנֵרִי > **סוּגָנִי** – 1. המשותף לכל המינים של סוג (גנוס) מסוים; 2. [כשנאמר על מצרך, על מוצר, בייחוד תרופה וכד'] שלא משתמש בשם החברה שייצרה את המוצר: התברר שיש תרופה סוגנית נגד טרשת נפוצה הנמכרת בהודו בפרוטות; **שֵׁם גֵנֵרִי** – שם הסוג או הזן הכללי של מוצר שאינו סימן מסחר המזוהה בלעדית עם יצרן האוחז בזכויות עליו: השם הגנרי הוא נחלת הציבור וכל היצרנים הפועלים בו, והוא משמש תיאור מקובל לסוג מוצר שמותגיו עשׂויים להיות מיוצרים בידי יצרנים אחדים שיכנוהו בשמות מותג שונים זה מזה; **עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרבּוֹ, עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו** – הכול כמות שהוא, בלי להחסיר אפילו שגיאותיו או פגמיו; **מַקרו** – תחילית בשמות לועזיים שמשמעה גדול, עבה או בולט במיוחד [ההפך: **מיקרוֹ** – מציינת קנה מידה קטן של פעילות, תהליכים], כגון "מַקרוקוסמוס" [= היקום כולו], **מַקרוֹ, ברמת על** – אמצעי או שינוי המשפיעים על כל הארגון (או על כל המשק) לעומת שינויים המשפיעים על יחיד או על קבוצה; **מיקרו** – 1. רכיב ראשון במונחי מדע וטכנולוגיה שמשמעו קטן מאוד, זעיר: מיקרואורגניזם [יצורון זעיר שנראה רק במיקרוסקופ]; 2. א. [בשמות מכשירים, שיטות, תחומי ידע וכד'] שעוסק או מטפל במה שהוא קטן, זעיר או בעל ממדים מצומצמים, שכרוך בשימוש במיקרוסקופ: מיקרוביולוגיה [ענף בביולוגיה העוסק בחקר היצורונים], גלי מיקרו, מיקרו־אקלים; ב. רכיב ראשון בשמות של יחידות מידה שמשמעו: מיליונית, החלק המיליון: מיקרואמפר (מיליונית האמפר); **מִכלוֹל** – מערכת כוללת, מערכת שלמה בכללותה, דבר שלם המורכב מפרטים רבים, שלמות של דבר מורכב: נסה שלא להיטפל לפרטים הקטנים וראה את מכלול התוכנית; **מִכלָל** – מכוֹנה, מבנה אוֹ מוּצר, הנוֹצרים מהרכּבת רכיבים ומתת־מכללים; פאן > פַּן > **כל־** – רכיב ראשון במילים מורכבות, ומשמעיו הם אלה: 1. שמקיף את כלל חבריה או חלקיה של קבוצה אתנית, גזעית או דתית או של יבשת הנזכרות ברכיב השני, שמתייחס או קשור אליהם: כל־ערביות או פן־ערביות (רעיון איחודן המדיני של מדינות ערב), כל אפריקניות, כל סלָוויוּת; 2. שמקיף את העולם כולו, שחל על הכול, לדוגמה: פַּנתֵאיזם [התורה המזהה את האל עם היקום]; **דֶרֶך** – מהלך כולל של פעילות אדם בתחום מסוים, של תנועה, של זרם וכד' במסלול שמתקדמים בו: בתחילת דרכו האומנותית עסק בנושׂאי תנ"ך; **מִצרָף** – ישות הבנויה מצירוף של פרטים, כגון 'ציון מצרף' (שקלול הציון הגולמי של המקצועות מתמטיקה, אנגלית והבעה בבחינות בגרות לצורך קבלה לאוניברסיטה) או 'מצרף הכסף' (סך הכסף שבידי הציבור); **מִגבָּש** – ריכוז של פריטים, של אנשים, של רעיונות וכד' לדבר מגובש, לצורה מרוכזת ומלוכדת, לחטיבה אחת שלמה ומגובשת: מצע המפלגה הוא מגבש הרעיונות והשאיפות המדיניות, החברתיות, הכלכליות והביטחוניות המוסכמים על רוב חבריה; **בִּמלוֹאו** – כל כולו, שלם: קראתי את הספר במלואו; **גוֹרֵף** – כולל, מקיף את הכול, החל על כל הפרטים, מכיל או מכסה את הכולל: אין טעם לקבל החלטה גורפת בנושׂא זה, יש לדון בכל פרט לגופו; **שאלה גורפת** – שאלה כללית מדיי שאינה מתחשבת בכל העובדות;. משתמשים בה כדי להראות אי־הסכמה או אמירה חסרת מחשבה: פעמים השאלה הגורפת נשאלת בטופס או בשאלון וכורכת כמה עניינים ללא הבחנה ביניהם; **גָלוּל** – 1. כרוך סביב עצמו כמגילה, מגולל; 2. משולב, ממוזג: שתי תכונות גלולות בו יחד – הוא גם ידען גדול וגם צנוע; הבחור היה רקדן וזמר ושׂחקן – כל יכולותיו היו גלולים בכישוריו; **כִּלחוֹך הַשׁוֹר** – עד תום, חיסל הכול לבלי השאיר דבר: אכלתי את כל האוכל כלחוך השור, כי הייתי רעב מאוד; **כל אשר יעלה המזלג, ככל אשר יעלה המזלג** – מכל הבא ליד, לגמרי במקרה, בלי בדיקה או ביקורת, כל דבר בלא לבחור או לברור: כדי להוכיח את צדקת השקפתו, תיבל את דבריו בשפע דוגמאות מכל אשר יעלה המזלג; **כָּל עַצמוֹתָיו תֹּאמַרנה** – [מליצית] כל גופו מַביע זאת: כל גופו מביע התרגשות, שבח וכדומה: כל עצמותיו תאמרנה תודה; **כולו מחמדים** – הוא נחמד מאוד; **כולו אוזן** – השתדל להקשיב היטב: הייתי כולי אוזן הקשבת לדברי המורה; **כּוּלו עור וַעֲצָמות** – רזה ביותר, צנום וכחוש שאין עליו בשׂר: המחלה פגעה בו ונטלה כוחו וכולו עור ועצמות; **הלך על כָּל הקוּפּה** – הסתכן על כל מה שֶׁיֵש לו להצלחה גדולה או לכישלון חרוץ; **בלב אחד כאיש אחד** – בלב אחד, בדעה ובהסכמה אחת; **אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכולו שלא בפניו** – נוהגים לפרט מקצת מעלותיו של אדם בנוכחותו שלא ייראה הדבר כחנופה, ושלא להביכו או להביאו לידי יהירות; **כל באי תבל, כָּל בָּאֵי עוֹלָם** – כל הבריות, כל האנשים, כל הבריות בעולם, כלל האנושות: כל באי עולם נבראו שווים; **אנשים, נשים וטף, בנערינו ובזקנינו** – כולנו כאיש אחד, בלא יוצא מן הכלל: יצאנו בנערינו ובזקנינו להקביל את פני השׂר; **מִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם, מקטון ועד גדול, מקטן ועד גדול, מִגָּדוֹל ועַד קָטָן** – ללא יוצא מן הכלל, נערים וזקנים: חלק מאווירת החג הוא המתנות המרגשות את המשפחה, מקטן ועד גדול; אַלִיבָּא דְכוּלֵי עָלְמָא > **לדעת הכול**: חייל נטל את נשקו האישי כדי להשתעשע בו ונפגעו ממנו, לדעת הכול הוא יישׂא בעונשו; **מכף רגלו עד קודקודו, מכף רגל ועד ראש** – כל הגוף כולו, מלמעלה ועד למטה: מכף רגלו ועד קודקודו לא היה בו מום; הוא החליק בשלולית והתלכלך בבוץ מכף רגל ועד ראש; **עַד אחד** – הכול, עד האחרון שבהם: אספנו את כל הספרים עד אחד; **עתיד שכולו תכלת** – עתיד מאושר: ליום נישׂואיכם אנו מאחלים לכם עתיד שכולו תכלת ואור; **כל רמ"ח איבריו, ברְמָ"ח איבריו, ברְמָ"ח איבריו ובשְׂסָ"ה**

גידיו – בכל גופו ונפשו, כל כולו: הוא נרתם למבצע הזה ושקע בו בכל רמ״ח איבריו ושס״ה גידיו; ראשו ורובו – כל כולו, בכל ליבו ומאודו: בימים ההם היה שקוע ראשו ורובו בענייני ציבור, ולא התפנה לעשׂות לביתו; שָׁקַע במ״ט שערי, שָׁקוּעַ בְּמ״ט שַׁעֲרֵי – נתון כל כולו בתוך, שקוע במעמקי, שקוע במידה רבה בענייני (הלכה, מחקר, בטלה, פרנסה, שחיתות וכו׳): העולים היו שקועים במ״ט שערי תרבות זרה; חולה ל׳, משוגע לדבר אחד – התמסר כל כולו לעניין אחד ועוסק בו מרבית זמנו: הוא משוגע לדבר אחד – מכוניות, ואי־אפשר לדבר איתו על שום דבר אחר; שֶׁבַע תועֵבות בליבו – הוא חדור כולו מחשבות רשע ומזימות, כוונותיו רעות ביותר; מבקיאותכם ניכר שכולכם תלמידי חכמים מגדולכם ועד קטנכם; מה יפה בעולם כאשר הכול מתבוננים בפליאה

הכול. הכול – האנשים, הדברים, המעשׂים או המחדלים מן הראשון ועד האחרון; הכול־או־לא־כלום – שני מצבי קיצון שהם היחידים האפשריים להתרחש: הכול או שום דבר: היות שהעלה המנהל את הצעתו בדרך של הכול־או־לא־כלום הוא טעה בשיפוטו; ככל שאי־הוודאות של התוצאה גדולה יותר, כך אנו נוטים להראות חשיבה של הכול־או־לא־כלום כי אנו חושבים בהסתברויות מוחלטות במקום בהסתברויות יחסיות; מִנַּעַר ועד זקן – הכול, בני כל הגילים, מקטן ועד גדול: התקבצו לכיכר מנער ועד זקן, טף ונשים; מֵאָלֶ״ף ועד תָּי״ו – מן ההתחלה ועד הסוף, מן הפרט הראשון עד הפרט האחרון: המדריך הסביר לנו את פרטי המשׂימה על כל שלביה – מאָלֶ״ף ועד תָּי״ו; עַל העֵצים וַעל האבָנים – על הכול בלי יוצא מן הכלל, על כל דבר שבעולם: שעות ישב במשׂרדי ודיבר על העצים ועל האבנים וגם על הבלים שאינם מעניינים אותי; מקיר אֶל קיר – 1. מִקָּצֶה אל קָצֶה: ציפינו את הרצפה בשטיח מקיר אל קיר; 2. הצבעה בפה אחד, כולם: האופוזיציה הצביעה מקיר אל קיר נגד ראש העירייה; מכל הבא ביד, מִכָּל הבָּא לַיָּד – מכל המזדמן, בלא בחירה: הוא ממלא את ביתו בחפצים מיותרים מכל הבא ליד; מִכָּאן וּמִכָּאן – מזה ומזה, מכל צד, מזה ומזה: הכול הצטופפו לשתי שורות: שורה מזה ושורה מזה; מִזֶּה וּמִזֶּה – 1. מכאן ומשם, מכל צד, מכל עבר; 2. מכל דבר, משני הסוגים, מכל המינים, קצת מזה וקצת מזה; מחוט ועד שְׂרוֹך נעל [במשפט שלילה] – שום דבר, מקטון ועד גדול, אף לא הדבר הקטן ביותר: הוא טען שוב ושוב שלא לקח מקופת הציבור מחוט ועד שׂרוך נעל, וכל מעשׂיו היו לשם שמיים; מבכור פרעה עד בכור השִׁפחה – כל בני האדם ללא הבדל: כנופיית הפורעים הרגה בכפר ללא הבחנה, מבכור פרעה עד בכור השפחה; סַך הכול – הסכום בשלמותו: סך הכול של הקנייה הוא מאה שקלים; במקלו ובתרמילו – במעט שיש לו: זרם הפליטים הולך וגדל, וכל משפחה ומשפחה באה במקלה ובתרמילה; במלוא מובן המילה – באופן מובהק, עם כל מה שמשתמע מכך, בכל המובנים: היא אדמונית במלוא מובן המילה, במראה, באופייה ובאופן התנהגותה; בכל הווייתו – בכל כוחו, בכל ישותו, בכל נפשו ומאודו: הוא מגויס למען בעלי החיים בכל הווייתו, ומובן שאינו מכניס לפיו שום מוצר מן החי; בְּרְמָ״ח איבריו ובשְׁסָ״ה גידיו – בכל גופו ונפשו, כל כולו; בְּכָל לבָבו, בְּכָל מאודו, בְּכָל נַפשו – בכל כוחו, בכל יכולתו, מאמצו, ליבו, בכל ישותו, בכל מסירותו, במלוא הרצון: בקורס הטיס השתדלתי להצליח בכל מאודי; בכל אתר ואתר – בכל מקום: את עולי רוסיה משכנים בכל אתר ואתר ברחבי הארץ; בכל צִידֵי צדדיו, על כל פרטיו ודקדוקיו, לכל פרטיו ודקדוקיו, בְּכָל פְּרָטָיו וְדִקדוּקָיו – עד לאחרון הפרטים, בצורה מפורטת ביותר, בלי להחסיר שום פרט: אין הספר מסתפק בסקירה כללית אלא מבהיר את תהליך המחקר לכל פרטיו ודקדוקיו וכוונותיו; בַּכּוֹל מִכּוֹל כּוֹל – הכול בלי להחסיר כלום: החזירוהו לבית האבות, אותו ואת חפציו, בכול מכול כול; רישומו ניכָּר בַּכּוֹל – השפעת מעשׂיו ואישיותו גדולה וגלויה לכּוֹל; ידו בכול – הוא פוגע בכל מי שמזדמן עימו; אָן־בְּלוֹק – ביחד, כגוש אחד, כמקשה אחת: לבחירות לכנסת הוגשה רשימת מועמדים של המפלגה אָן־בְּלוֹק; ראשו ורובו – כל כולו, בכל ליבו ומאודו: בימים ההם היה שקוע ראשו ורובו בענייני ציבור, ולא התפנה לעשׂות לביתו; עוֹלָם וּמלואו – הכול, כל הנמצא בעולם, כל מה שבהישׂג יד: אשׂיג לך עולם ומלואו אם רק תיענה להצעתי; שַׁ״י עוֹלָמוֹת – מכל טוב, הרים וגבעות, שפע רב, עולם ומלואו: מנהל המפעל הבטיח ש״י עולמות לקידומי; חָבַק זרועות עולם – הקיף במחשבתו עולם ומלואו, הרקיע בדמיונו שחקים; חובק עולם – כולל ורחב מאוד, מקיף ומתפרס על תחומים רבים או על ארצות קרובות ורחוקות: הוא איש משׂכיל מאוד – ידיעותיו חובקות עולם; יש לו עסקים חובקי עולם בשלוש יבשות; כוסו רוויה – יש לו מכל טוב ובשפע; מֵאָה אָחוּז – הכול: קראנו מאה אחוז מהחומר; אוצָר בָּלוּם – אדם בעל ידיעות רבות: המורה החדש שנכנס לכיתתנו הוא אוצר בלום; מַפתח זהב פותח כל שער, הכסף יַעֲנֶה את הכול – בזכות כסף אפשר להשׂיג עולם ומלואו, אין לך כמעט דבר שאי־אפשר לקנותו בכסף: לא אחת צרכתי אהבה, שׂמחה או בריאות, ולא תמיד עלה בידי להשׂיגן למרות עושרי הרב, לכן הכסף לא תמיד יענה את הכול; אַסקוּפָּה נדרסת – מרמס לכול, מפתן שהכול דורכים עליו: לא תיכנע לשוננו לא ללעזים ולא לאנגלית, ולא תהא להם אסקופה נדרסת; הכול על מקומו יבוא בשלום – הכול יסתדר באופן משׂביע רצון: כשנתגלעה מחלוקת בין נהגי המוניות, פישר הבורר בין הניצים, והכול בא על מקומו בשלום; סוף טוב – הכול טוב – כל דבר טוב הוא אם הוא מסתיים בטוב אף אם הייתה תחילתו רעה; חַפֵּשׂ את האישה > הכול מן האישה – בדוק ותמצא כי יד אישה בדבר: אם אתה רואה גבר מצליח מאוד, כדאי לבדוק את מי נשׂא לאישה כי הכול ממנה; דיברנו על דא ועל הא; כוללות חובקת כול; גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים מטולאים לשוק; בכּוֹל אדם מתקנא, חוץ מבנו ותלמידו; כולו מרץ ודעתנות; נתן נפשו על התורה; כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים; כל העניין כולו קשה בעיניי; אורו של זה מאיר על זה, והכול ניאורים מאורם; הכול הולך לפי המעשׂה; הכול היה לבטלה; הפוֹך בה והפֵּך בה שהכול בה; הכול הולך אחר הראש; אנשים, נשים וטף; הקטנים עם הגדולים; החל ב־ . . . וכלה ב־ . . . ; ממזרח שמש ועד מבואו; מנער ועד זקן

נתון בתוך. נמצא > נתון – דבר קיים בתוך דבר: כלֵי התפירה שלי נתונים בתוך קופסת העץ; כמה גפרורים נתונים במגירה; נמצא > 0, כלול: לא היה לה ספק היכן הוא ~~נמצא~~; יצאנו לפיקניק ~~הנמצא~~ במעלה הנחל; נמצא בתחרות > מתחרה, נתון בתחרות; יש בו – קיימים בו תכונות או קווי אופי חיוביים, שקשה להגדירם, בו דבר לא מוגדר שמייחד אותו לטובה: הספר אומנם כתוב גרוע, אבל יש בו משהו המעורר רצון לקרוא אותו עד הסוף; כנראה, יש בה משהו; סָפַן – סָגַר, החביא, הטמין: יש שאני מעדיף לספון עצמי בביתי וללון באוהלה של תורה; סָפוּן – טָמוּן, מסוגר, מתבודד במקום סגור, חבוי: כישרונות רבים ספונים בו; כשיגשים אדם את רעיונותיו בחייו, יממש את כל הכוחות הספונים בו; מְשוּבָּץ – 1. שהוקצה לו מקום בתוך מערכת מסוימת, משולב במכלול או במערכת כלשהי: חיי הפרט משובצים בחיי הכלל למרות שאיפתו לפרטיות; השבוע אתה משובץ בעבודה ברפת; 2. שקבעו משהו, בעיקר אבן חן, בתוך מסגרתו: היהלום המשובץ בכתר מנצנץ למרחוק; מוּכלָל, כָּלוּל – נתון בתוך דבר מה, נמצא בכלל, נכנס לכלל, נכלל בחשבון, מובא בחשבון: האם התשר כלול בחשבון, או שמא עליי לשלם אותו בנפרד? לוּט – נתון, עטוף בתוך מעטפה וכדומה, כגון המסמך לוט בזֶה; התעלומה לוּטָה בערפל; היה מוכל ב־, היה מוכל בתוך, מוּכָל – כלול, נמצא בתוך, שמשהו אחר מכיל אותו: המִספר 7 מוכל 5 פעמים ב־35; חָדוּר – מלא, ספוג, גדוש, רווי, שתחושה או הרגשה מסוימת חדרה בו וממלאת אותו: אני חדור אמונה בדרך שאנו הולכים בה; מְעוֹרָב – קשור קשר כלשהו אל: להוותי, גם אני הייתי מעורב בתאונה; מְעוֹרָבוּת – פעולה או תהליך של נטילת חלק במשהו; דבר (כגון אירוע, הסכם, עניין) הקשור במישהו הנוגע לו, השותף לו או המתמודד עימו או במשהו הנתון בו; אי־עמידה מנגד: הנח לו, אין לו שום מעורבות בעניין הזה; בסוף שנות השישים העמיקה מאוד המעורבות של ברית המועצות במצרים; הפעולה של לתת הרבה זמן ותשומת לב למשהו שאכפת לך ממנו; מְחוּדָּר – נתון בתוך, חדור, שקוע: הדור הצעיר היה חדור ומחודר בדעות של חומרנות ונהנתנות; שִׁיבּוּץ, שִׁיבֵּץ – 1. קבע אבן יקרה, יהלום וכד׳ בתושבת של תכשיט, קבע דבר בתוך דבר אחר (במסגרת, במשבצת וכד׳): הצורף שיבץ בטבעת יהלום ואבני אודם; 2. שילב דבר בדבר אחר, הכניס פרט למסגרת של פרטים אחרים: המנהלת שיבצה את שיעורי ההתעמלות במערכת השעות; 3. שילב מישהו במסגרת כלשהי (בעבודה, בלימודים ועוד), קבע מה יהיו תפקידו, מעמדו וכד׳ במסגרת זו: סדרן העבודה של הקיבוץ משבץ את החברים במקומות העבודה; 4. שילב משפטים, קטעים, פסוקים וכד׳ מכמה מקורות בתוך ניב, פסוק, פתגם, יצירה ספרותית: בכתיבתו הוא נוהג לשבץ ביטויים מקראיים רבים; הִשְׁתַּקְּעוּת, הִשְׁתַּקֵּעַ – התעמק במחשבות: כמה שנים השתקענו בדת השלום, ומה מעטות הן התוצאות; גָּלוּם – נתון בתוך, גנוז או חבוי בתוך דבר מה, קיים בכוח ולא בפועל, טרם ניכר מימושו: מן הראוי שכל אדם יפתֵח את הכישרונות הגלומים בו; הובלע, הבליע, הַבְלָעָה – 1. הכנסת דבר בתוך דבר אחר בלא שיהיה ניכר בו: כוחו של השׂכל בחירותו, כוחה של המסורת – שעבוד והבלעה; 2. התמזגות בסביבה לשם הסוואה; נבלע ב־, מוּבלָע ב־ – 1. משוקע, טמון, מובע בצורה מרומזת וללא הבלטה: לא היה אפשר להתעלם מן הביקורת המובלעת בדבריו; ידע זה מובלע כבר בעבודותיהם של שני חוקרים קדמונים; 2. משולב או ארוג בתוך דבר אחר בצורה לא בולטת, כך שייחודו הולך לאיבוד: קשה להבחין בתמונה בדמות המובלעת בנוף; בִּילט אִין > מוּבנֶה – בנוי כחלק קבוע בדבר אחר: ארון או תנור שקירות החדר משמשים לו דפנות; קודש ל־ – הוא נתון כולו למטרה מסוימת, מוקדש בשלמותו ל־, נועד ל־ [מטרה חשובה כלשהי]: התרומות שאספו אנשי הקק״ל הן קודש לנטיעת יערות בארץ; כל שנות עבודתי בצה״ל היו קודש להטמעת לשוננו התקנית; כָּרוּךְ – נתון בו, דבוק בו, קשור, מלווה, קשור בו, מלַווה אותו, צמוד אליו, מצריך, מחייב, גורר: יש להביא בחשבון את הסיכונים הכרוכים בביצוע התוכנית: חיי הנישׂואים כרוכים בוויתורים הדדיים של בני הזוג; רָתוּק לבית, רָתוּק למיטה – צריך להישאר בבית או במיטה כל הזמן כי הוא חולה, פצוע

או זקן; מְרוּתָקוּת, מְרוּתָק – 1. שתשׂומת ליבו מרוכזת בדבר מסוים המעניין ומרתק אותו מאוד: פגשתי עלמה שלא הייתה מרותקת לנורמות ולמוסכמות והתלהבה מן השינויים; 2. שנאסר עליו לצאת מגבולות שטח או מבנה: החייל המרותק היו מאוכזב מאוד מן הידיעה שלא יגיע לביתו; נָעוּץ – כלול, נתון; מִשּׁוּם – בבחינת, בחזקת, בגדר (בעיקר בביטויים 'יש בו משום', 'אין בו משום' וכד'), ניתן להגדירו כ־: בית המשפט קבע כי יש בדבריו משום עלבון והוצאת לשון הרע; יש בו משום – הוא בבחינת, הוא כולל בתוכו, יש בו שמץ של, יש בו משהו מ־: מסיבת החתונה המפוארת הזו יש בה משום ראוותנות יתרה; שָׂם כָּל מַעְיָנוֹ בּ־ – שָׁקַע כולו ב־, התרכז ב־, התמקד בעניין מסוים: הרב שָׂם את כל מעיינו בהפצת התורה בין העולים; לִפְנַי וְלִפְנִים – 1. קודש הקודשים; 2. המקום הפנימי ביותר, החשוב והמרכזי ביותר, שרק מעטים מורשים להיכנס אליו [כגון חדר המלך בארמון המלוכה וכן לשכתו של כל העומד בראש מִדרג שלטוני פיקודי, מְנהלי וכד']: אין תֵּמה שהייתי נרגש מאוד כאשר הורשה לי להיכנס לפניי ולפנים ללשכת הרמטכ"ל; כשנכנס סוף סוף לפניי ולפנים וראה את הרבי בכבודו ובעצמו, נפל עליו מורא גדול ולא היה יכול לפצות את פיו; 2. על כל חלקיו, כולל החלקים הפנימיים והנסתרים ביותר, באופן יסודי ומעמיק; לעומק: אני מכירו לפניי ולפנים, אותי הוא לא יוכל לרמות; בתוך־תוכו – בליבו; בסתר ליבו – בתוך נפשו, במחשבתו הכמוסה, בליבו פנימה, עמוק בליבו, בלי שיהיה מודע לגמרי לכך: אף שמים רבים זרמו בירדן מאז נפרדו זוג האוהבים, בסתר ליבו הוא עדיין מקווה שהיא תשוב אליו; כאפרוח בתוך ביצה – משל למי שהוא מוגבל ביותר; ראשו ורובו – כל כולו, בכל ליבו ומאודו: בימים ההם היה שקוע ראשו ורובו בענייני ציבור, ולא התפנה לעשׂות לביתו; כל . . . כולו – בכוּלִיוּתו, בשלמותו של הדבר הנזכר: הפעם הנאשם לא הסתיר דבר וגילה את כל האמת כולה; כל העולם כולו גשר צר מאוד; השקיע ראשו ורובו ב־ – 1. השקיע את כל כולו, נתן את כל ליבו ל־: השקיע ראשו ורובו בעבודת המחקר; 2. כמעט כולו: השקיע ראשו ורובו בבניית סוכה לתפארת; שָׁקַע במ"ט שערי, שָׁקוּעַ בְּמ"ט שַׁעֲרֵי – נתון כל כולו בתוך, שקוע במעמקי, שקוע במידה רבה בענייני (הלכה, מחקר, בטלה, פרנסה, שחיתות וכו'): כעת אני שקוע במ"ט שערי כתיבת ספרי; שָׂם את כל מעיינו – שָׁקַע כולו ב־, התרכז ב־, התמקד בעניין מסוים: הרב שָׂם את כל מעיינו בהפצת התורה בין העולים החדשים; שְׁלוֹם בַּיִת – יחסי ידידות והבנה הדדית בתוך המשפחה: ויתרתי לרעייתי בעניין הנסיעה לחו"ל מִשּׁוּם שלום בית; יָשַׁב בתוך עַמּו – היה מעורֶה בתוך סביבתו, היה מקובל בחֶברה; נפשו נתונה בתוך כף הקלע – אינו יודע איך להחליט, אוי לו אם יעשׂה כך, ואוי לו אם יעשׂה כך; עָשָׂה בו כבתוך שלו – התנהג בו באופן חופשי כרצונו, התנהג בו כאוות נפשו, נהג בו חירות יתר: רק לפני חודש החל לעבוד בחברה, וכבר הוא עושׂה בה כבתוך שלו; כאדם העושׂה בתוך שלו – כמי שהדבר הוא קניינו הפרטי, והריהו רשאי לעשׂות בו כטוב בעיניו; בין ארבעה הקירות – בבית; מדינה בתוך מדינה – ארגון חזק הפועל באופן עצמאי, והמתעלם מהאינטרס הציבורי: ארגון החִזבאללה הוא מדינה בתוך מדינה; חי בתוך בועה – חי במנותק מן המציאות, כאילו הוא חי בבועה החוצצת בינו לבין העולם החיצון: יש המגדלים את יַלדיהם בתוך בועה, ורק כשהיא מתפוצצת רואים את המציאות בכל מערומיה; יושֵׁב בתוך עַמּו – מעורֶה בתוך סביבתו, מקובל בחֶברה; כבש את תורתו בתוך מעיו; כָּבַשׁ את מחשבותיו בליבו; גנז את מחשבות ליבו, שָׂם את רעיונותיו בנפטלין; כבש את רעיונותיו מתחת ללשונו; כל ימיו חי חיי צמצום והתכווצות כצב בתוך שריונו; ברזל כל זמן שהוא בתוך האור עושׂים ממנו כל כלים שירצו; כלוא בתוך עולמו; אנו נתונים בתוך גדר תיל של דקדוק > אין! יש! פרסום!

כישלון!

כישלון – פעולה, מחדל או מצב של אדם (או של קבוצה) לאי־יכולת לעשׂות או להשׂיג משהו (כגון מטרה) או לתפקד כראוי. מצב שאחד מחשיב ככישלון, אחר עשׂוי להחשיב כהצלחה או מצב ניטרלי. הכישלון הוא תנאי הכרחי להצלחה וחלק בלתי־נפרד מחיי האדם, מיום לידתו ועד יום מותו, וכן – דוּ־שִׂיחַ שֶׁל חֵירְשִׁים, דְּחִי, הִיכָּשְׁלוּת, הַעֲרָמַת מִכשׁוֹלִים, הֶפסֵד, הִתנַפְּצוּת תִקווֹתָיו, כִּישָׁלוֹן חָרוּץ, כֶּשֶׁל, מֶחדָל, מַכַּת מָוֶת, מְעִידָה, מַפָּלָה, נִכשָׁלוּת, נֵפֶל, קַלְקָלָה, תְּבוּסָה, תְמוּטָה; כָּשַׁל – 1. כמעט נפל, מעד ולא הצליח כי לא תפקד בצורה רגילה או נכונה כנדרש; לא ביצע חובה, פעולה צפויה או הפסיק פתאום את התפקוד התקין; נשבר או נכנע בשל תנאי לחץ וכד'; 2. נחלש, התעייף: כמה חיילים כשלו במסע המפרך ולא הגיעו לסופו; נִכשָׁלוּת, נִכשַׁל – 1. לא הצליח: הוא לא למד כראוי ולכן נכשל בבחינה; פעמים נכשלתי בלשוני; 2. נתקל במכשול: היזהר בריצתך שלא תיכשל באבן; הכשלה, הכשיל – 1. גרם שלא יצליח או יֵצֵא לפועל; 2. גרם שייפול: כשרצתי ניסה להכשילני ברגל וכמעט מעדתי; כָּשַׁל כּוֹחַ הסַבָּל, כָּשַׁל כּוֹחַ סַבְלָנוּתוֹ – לא יכול לסבול עוד, פקעה סבלנותו ואָפַס כוחו, לא נותר בו עוד כוח לשׂאת בעול או להחזיק מעמד: כשכשל כוח הסַבָּל, החלו כמה מן השבויים להרהר ברעיון ההתאבדות; כֶּשֶׁל – 1. ליקוי, טעות, בלי כַּוונה (כגון פליטת פה), כישלון, מִשגֶה, אי־הצלחה: בימיו היו כמה כשלים; 2. ליקוי, המוציא מבנה מתפקידו התקין, כגון שבר, שקיעה וכד'; מעשׂה כֶּשֶׁל – מעשׂה שנעשׂה בשגגה: הוא לא התכוון להרע, אך היה במעשׂהו היה מעשׂה כֶּשֶׁל; אַל־כשל – מתקן, מכשיר, מצבר, מוצר וכד' שמאובטחים לכשל ומסוגלים לתפקד זמנית כשיש הפסקת חשמל, תקלה או תאונה: אסון נמנע בקובץ שהקלדתי שעות בזכות מנגנון האל־כשל שהותקן להפסקת חשמל; לפני עיוור לא תיתן מכשול – אל תנצל את חולשת הזולת לרעתו: יש שבית המשפט פטר אדם מעונש או הקל בעונשו משמצא השופט שהרשויות עברו על 'לפני עיוור לא תיתן מכשול'; הערמת מכשולים, הֶעֱרִים מִכשולים – יצר מכשולים, בעיות וקשיים, הִקשה על ההתגשמות, חסם את הדרך, נהג בעורמה ובהונאה: הֶעֱרִים מכשולים על הרעיון והפריע בכל האמצעים שעמדו לרשותו; הרפתקה כושלת – מזל ביש, חוסר מזל, מעשׂה נועז שלא הצליח: יקבל פרס על הרפתקה עסקית כושלת – הייתכן? אין אדם עומד על דברי תורה, אלא אם כן נכשל בהם – אדם לומד משגיאותיו: דברי תורה עמוקים וקשה להשׂיגם, היינו אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם; נכשל כישלון מְהַדהֵד, כישלון חרוץ [= מוחלט, גמור] – מפלה גדולה, תבוסה מוחלטת, כישלון גמור, תבוסה נחרצת: הוא נחל כישלון חרוץ בעסקיו והגיע לידי חַדלות פירעון; פיו ענה בו, פיו הכשילו, נכשל בדיבורו, כשל בלשונו, נִכשל בִּלשונו – טעה ואמר דברים שלא היה צריך לאומרָם, התבלבל או שגה בדיבורו, השמיע דבר שלא התכוון להשמיע או שלא היה אמור להשמיע, הייתה לו פליטת פה, אמר משהו בשוגג: שׂרת החינוך כשלה בלשונה ועוררה את זעמם של חברי הסיעות הדתיות; נחילת מפלה, נחילת כישלון, נחל מפלה, נחל כישלון – נכשל, לא הצליח, הובס: מאבקנו בחוק ההסדרים נחל כישלון חרוץ; זְמַן מְמוּצָּע עַד לְכֶשֶׁל – פרק הזמן הממוצע שרכיב או מערכת יעבדו עד לכשל; זְמַן מְמוּצָּע בֵּין כְּשָׁלִים – מדד המבטא אמינות מערכת או רכיב, הניכרת באורך הזמן הממוצע שעובר בין סיום או פתרון לתקלה, לבין תקלה או כישלון אחרים; מַפָּלָה ניצחת – תבוסה מוחצת, כישלון מוחלט; קצרה ידו מהושיע – לא הצליח, לא היה ביכולתו לעזור, היה חסר אונים: העובדים שפוטרו תלו ביטחונם בוועד העובדים עד שהתברר שקצרה ידו מהושיע; הנשמה מלאכותית – ניסיון להחיות דבר שקרס (כגון עניין, ארגון, עסק, מפעל) על ידי הזרמת משאבים בידיעה שסיכויו להשתקם או להתאושש אפסי; נִקבַּר, קָבַר – הכשיל, קלקל, סילק, חיסל, שׂם קץ למשהו, מחק, גָּנַז, סתם את הגולל על משהו: ההנהלה החליטה לקבור את התוכנית משיקולי תקציב; קִלקֵל מעשׂיו – חטא, נכשל בדבר עבירה: בן מלך שקלקל עם אחת השפחות; דְּחִי, דֶּחִי – כישלון, תקלה, מעידה, התמוטטות: הלך מדחי אל דחי; הליכה מדחי אל דחי, הלך מדחי אל דחי – הלך והידרדר, נהיה רע יותר ויותר; צליעה, צָלַע – לא היה כשר וטוב, נכשל כלשהו, היה פגום קצת: עסקי הסוחר החלו לצלוע קמעה; האנגלית שלי צלעה במידת מה; 2. נֵפֶל – 1. רעיון, יוזמה, תוכנית או אדם ללא סיכוי להצליח: מסע הבחירות הזה היה נפל מתחילתו ועד סופו; 2. תחמושת שנורתה, הוטלה או הופעלה אך מטען חומר הנפץ שבה לא התפוצץ; נכוֶוה ברותחין, נִכוָוה ברותחים – נכשל כישלון חרוץ וצורב בעניין מסוים והפיק מכך לקח: הוא לא יגיש את מועמדותו שנית לאחר שנכווה ברותחין בבחירות הקודמות; התקפת הנפל ותוצאתה הן פרי תכנון של תוכנית נֵפֶל – מבצע כושל, תוכנית שמימושה נקטע בטרם הושלמה בתחום צבאי, כלכלי או מדיני: הצעתה הייתה תוכנית נֵפֶל כי לא התחשב בכל העלויות; הִשׁגָה – הִטעָה, הכשיל: אין אנו נקיים כי שגינו והִשגִינו אחרים; מעידה, מָעַד – 1. טעה טעות או שגה שגיאה מביכה בדיבור או במעשׂה כלשהו בשל בורות, חוסר זהירות וכד': מדובר בשגיאה מקרית שבה עלול למעוד אף רופא מיומן וזהיר; 2. נכשל מבחינה חוקית או מוסרית: הסנגור טען לפני השופט כי הנאשם אומנם מעד, אך זו עֲבֵרתו הראשונה, והוא הביע חרטה עליה; המעדה, הִמעִיד – הציב מכשול הגורם למעידה או לנפילה, הכשיל מישהו, פיזית, חוקית או מוסרית, הערים על מישהו מכשולים: למתאבקים בתחרות אסור להשתמש ברגליים כדי להמעיד את היריב; טרפוד, טִרפֵּד – גרם תַקָלה המונעת הֶמשך פעולה: מזג האוויר הגשום והערפילי טרפד את כל תוכניותינו; יָרַד פלאים – ירד מערכו, ממחירו, מגדולתו ירידה גדולה ותלולה עד כדי תימהון; עָמַד כשגבו אל הקיר – עמד ללא מוצא במצב שאין מנוס; מָבוֹי סתוּם – מצב שאין מוצא ממנו, היתקלות במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; הָיָה בְּעוֹכְרָיו – הכשילו, הביא עליו רעה, גרם לצרתו, היה לו לרועץ: פזיזותו הייתה בעוכריו, והוא ישלם עליה מחיר יקר; עָמַד לפני קיר אטום, נכנס למבוי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; מָכַר בנזיד עֲדָשִׁים – משל לתמורה זעומה שמישהוּ מוכן לתת על דבר יקר ערך: לא נמכור את חירותנו בנזיד עדשים, תמורת תמיכה כספית חולפת; לא היה סיפֵּק בידו – לא הייתה לו אפשרות או יכולת: היה סיפק בידי לקנות פרה, ולא קניתי; נִכוָוה

ברותחין, נִכוָוה ברותחים – נכשל כישלון חרוץ וצורב בעניין מסוים והפיק מכך לקח: הוא לא יגיש את מועמדותו שנית לאחר שבבחירות הקודמות נכווה ברותחין; אינו נכוֶוה אפילו ברותחין, אינו נכוֶוה אפילו ברותחים – אינו מבין אפילו רמז ברור ביותר: דימיתי בנפשי שאתם נכווים בפושרים, ולמעשה אינכם נכווים אפילו ברותחים; הנכווה ברותחים נופח בצוננים; צָרוּ את צעדיו – צמצמו את פעולותיו, את סמכויותיו וכיו״ב; צָלַל במים אדירים והֶעֱלָה חֶרֶס בידו – נכשלו מאמציו, לא הצליח במילוי המשימה, ניסה והתאמץ ללא הצלחה: הוא עשׂה כל אשר לאל ידו כדי להניאה מלצנוח מעבר לגבול בלא היתר, אך העלה חרס בידו; אין לו עתיד – אין לו סיכוי להצליח או להתקיים, אין לו תקווה להגיע למשהו: הוא גדל בשכונת עוני מוקפת פשע, ובצעירותו חש שאין לו עתיד; בכי רע – במצב רע מאוד, גרוע, חמור ביותר, לא מוצלח: מצב החולה הוא בכי רע; חיפשׂ מחט בערמת שחת – משל למי שמתייגע להשׂיג דבר שאין כל תקווה להשׂיגו; תְעוּדַת עֲנִיוּת – מעשׂה של אדם או של ארגון, תופעה חברתית וכד׳ שיש בהם חרפה וקלון, ואשר האחראים להם ראויים משום כך לכל גנאי, [ההפך: תעודת כבוד]: תופעת מחוסרי הדיור הלנים באוהלים היא תעודת עניות לחברה הישׂראלית כולה; התהפך עליו הגלגל, נהפך עליו הגלגל – נשתנה מזלו לרעה; אִתרע מזלו; שְׂדֵה מוקשים – מקום מסוכן מאוד לפעול בו; מָשַך את השטיח מתחת לרגליו – הכשיל את זולתו כשזה היה קרוב להצלחה; נאחז בקש – ניסה להיעזר בדבר שאין בו ממש: אדם שעולמו נהרס סביבו ושלח את ידו כדי להיאחז בכל קש; צַוָּואר בַּקבּוּק, צַוַּואר הַבַּקבּוּק – 1. כניסה או מַעבר צרים שנוצרים בהם ׳פקקי׳ תנועה; 2. מקום תקלה שבו מואטת ההתקדמות ומעוכבת הפעולה התקינה או מקום היעצרות של תהליך בשל עומס יתר: עם ריבוי הספינות בנמֵל נוצר צוואר בקבוק; הִרכִּיב חִיגֵר עַל גַבֵּי סוּמָא – צירף שני בני אדם לא כשירים למשׂימה שאחד מהם אינו יכול לעשׂות, אך ביחד הם משלימים זה את זה; עמד כסלע בדרכו, תקוּע כעצם בגרונו > עמד כְּעֶצֶם בגרונו – שימש מכשול רציני בדרכו, נמצא במקום שאין רוצים בו והוא מטרד, היה קשה להיפטר ממנו: הפגישה הזאת עומדת כעצם בגרוני, הלוואי שתתבטל; עֵסֶק בִּיש – עניין רע, צרה, תקלה, ביטוי של הבעת צער, הפסד או כישלון: נקלענו לעסק ביש, ואיני יודע היאך נצא ממנו? פֶּגַע רַע – 1. אדם שפגיעתו רעה: שתצילני היום ובכל יום מעזי פנים . . . ומשכן רע ומפגע רע; 2. אדם טרדן, מזיק ומפריע: כבר בשבוע הראשון גילינו ששכננו הוא פגע רע שקשה לחיות בשכנותו; ניהל משׂא ומתן > נָשָׂא וְנָתַן – נדברו כדי להגיע להסדר, דנו הצדדים לבירורם ולקביעתם של תנאים להסכם או לעסקה: הצדדים היריבים ייוועדו כדי לשׂאת ולתת; נציגי העובדים נשׂאו ונתנו עם המעסיק על תנאי העסקתם; תמוטת המשׂא ומתן – התמוטטות המשׂא ומתן: הצדדים היריבים לא ייוועדו עוד בעטייה של תמוטת המשׂא ומתן; הזדמנות שנייה – מצב המאפשר לאדם להצליח היכן שנכשל לפנים; נגדעה קרנו – נחל כישלון, ירד מגדולתו; שְׂכַר עבירה – עבירה – עונשו של העובר עבירה הוא בכך שהוא נכשל בעבֵירות נוספות; אדם ענק לפעמים בזבוב נחנק – יש שחלש וצעיר יכריע את החזק; הוֹלֵך שולל – הושלה, נמשך בהבטחות שווא; אֶבֶן מכשול, אֶבֶן נֶגֶף – מִכשול, תקלה, הפרעה בהתקדמות תהליך כלשהו: גילה המתקדם היה לה אבן נגף בניסיונותיה למצוא עבודה; אבני מכשול רבות ניגפו את תוכניותיי בעת כתיבת הספר; נקודה שחורה – ציון לגנאי [עממי]: המורה העמיד אותי בפינה וסימן לי נקודה שחורה ביומן; בָּלַע גלולה מָרה – עברה עליו חוויה קשה, נתנסה בדבר לא נעים; היה לו ניסיון מר בדבר – הוא נתנסה קשות בדבר, הוא נכווה בעניין דומה; דרשׂיח שֶׁל חֵירשים – 1. כינוי לוויכוח בין שני צדדים, שהפער בין עמדותיהם גדול מכדי שיוכלו באמת להשפיע זה על דעתו של זה, ולכן הם מדקלמים את טיעוניהם בלי להקשיב לצד האחר: בוא נעזוב את הוויכוח הזה, אני רואה שזה סתם דרשׂיח של חירשים; 2. כינוי לדרשׂיח שבו כל אחד מהמשׂוחחים מדבר על עניין אחר, בזמן ששניהם חושבים כי הם מדברים על אותו עניין – מצב שיוצר אי־הבנות רבות; סוף פָּסוּק – סוף העניין, המילה האחרונה והסופית בנושׂא כלשהו: אומנם נכשלנו במשׂחק, אבל זה לא סוף פסוק כי בשבוע הבא נשׂחק משׂחק גומלין; בומרנג > נהפַּך לו לרועץ, היה לו לרועץ, עמד לו לרועץ – היה לו למכשול, עמד בדרכו, היה בעוכריו: כשרצה לשׂאת עלמה שזופה נהפכו לו הוריו לרועץ; בצעירותו לא הבין ששחרורו בטרם עת מן הצבא יהיה לו לרועץ בהמשך דרכו; מהמורה – מכשול, קושי, דבר המפריע להתקדמות של תהליך: התגברנו במיזם על לא מעט מהמורות; דֶרֶך חַתחַתִּים – דֶרך זרועה מכשולים: טלטלנו את גופנו בדרך חתחתים עתירת בורות ומהמורות כדי לראות מפל עלוב; מכה שאינה כתובה בתורה, מכה אשר לא כתובה בתורה, מכה שלא כתובה בתורה – [כינוי לצרה שלא נזכרה ברשימת הקללות בפָרשת כי תבוא] צרה גדולה מאין כמוה, אסון לא צפוי, מטרד רציני: מכת הברד שבאה על המטעים הייתה השנה מכה שלא כתובה בתורה, בתוך דקות הושמד עמל של חודשים רבים; יְוֵן מצוּלה – 1. טיט עמוק שעל קרקעית מִקווה מים: טבעתי ביוֵן מצולה; 2. כינוי למצב ירוד ביותר, שפל המדרגה, בור תחתיות: בהודו היינו שקועים ביוון המצולה של עוני ובערות; ניסיון בוסר – ניסיון טעון הבשלה, ניסיון שנכשל: תרופת ההרזיה א״א תירשם בהיסטוריה הרפואית כעוד ניסיון בוסר כושל; מַפַּח נֶפֶש – אכזבה קשה, ייאוש, צער של תוחלת שנכזבה; מעשׂה שָׂטָן – מִכשול בלתי צפוי, רוע מזל: הוא היה מצליח בתוכניתו, אך מעשׂה שׂטן, מחלתו, מנע זאת ממנו; החטאה, החטאת מטרה, מטרה שהוחטאה, החטיא את המטרה – נִכשל בקליעה: 1. הצלף החטיא את המטרה בגלל התרגשותו; 2. לא השׂיג את מטרתו העיקרית; התחלה ברגל שׂמאל, התחיל בּרֶגֶל שׂמאל – השלבים הראשונים של מילוי המשימה החלו בתקלות או בכישלון: היום הראשון של הטיול החל ברגל שׂמאל כי ירד גשם זלעפות; הכניס טריז בין – הפריד בין ידידים: מישהו הכניס טריז בין רה״מ לשׂר החוץ; יָתֵד תקוּעה ל׳ ב׳, יָתֵד רָעָה – אבן מכשול: בטרם תמשיך, הסר את היתדות הרעות שבדרכך; לידת נֵפֶל – לידת עובר מת: היש פדיון הבן לאחר לידת נפל? יריקה בפרצוף, ירק לו בפרצוף – הביע בפומבי תיעוב ובוז כלפי זולתו; התנפצות כל תקוותיו, התנפצו כל תקוותיו – אבדו כל תקוותיו: גם הקומוניסטים היהודים סירבו להודות בטעותם גם כאשר התנפצו תקוותיהם ואמונותיהם לנגד עיניהם; התאבדות פוליטית – מעשׂה שתוצאות הרסניות למבצעו ביודעין: תמיכת המפלגה בבל״ד היא התאבדות פוליטית; הֵצָרַת צְעָדָיו, הֵצֵר אֶת צְעָדָיו, הֵצֵר צְעָדָיו – שׂם מכשולים בדרכו, הפריע את התקדמותו, הפריע במכוון לפעולותיו, הגביל את אפשרויות הפעולה שלו: הוא הצר את צעדי העובדת החדשה כדי למנוע ממנה לצבור עוצמה; רוב מְלָאכוֹת וּמְעַט בְּרָכוֹת – חרף העיסוק בעבודות שונות אין רואים ברכה אף לא באחת מהן; נִלחָם בְּטַחֲנוֹת רוּחַ – נאבק באויב דמיוני ובמכשולים מדומים: מלחמתך בהנהלת הארגון מעוררת הערצה, אבל למען האמת אתה נלחם בטחנות רוח; טָרַף את קלפיו – בלבל וערבב את תוכניותיו, הפך את הקערה על פיה; הפך את הקערה על פיה – שינה את הדבר מעיקרו, שינה סדרי בראשית, שינה את המצב שינוי יסודי: השינוי הדרמטי במהלך החקירה הפך את הקערה על פיה והסיר כל חשד מן העצור; נִתפַּס בקַלקָלָתו – נתפס בשעת מעשׂה מַזיק, פלילי או לא הוגן, נמצאו עדי ראייה לכישלונו: משנתפס בקלקלתו, הודה והובא לדין; (העובדה) המציאות טָפְחָה על פָּנָיו של אחֵר – המציאות ביטלה את דַעתו, המציאות הוכיחה לו שטָעה, העובדות הוכיחו לו שטעה: הנאשם הכחיש את הימצאותו בזירת הרצח, אולם מצלמות האבטחה טפחו על פניו כי הראו בבירור את תווי פניו; ניסְיון כֶּשֶל, ניסְיון נֵפֶל – מעשׂה שנכשל; דן אותו לגניזה – מנע פרסומו ברבים; נידון לִכלָיָה, נידון לכישלון, נידון לגניזה – לא היה לו סיכוי מלכתחילה, עתידו היה אבדון, הליכה לבלי שוב; לא הסתייע הדבר, לא נסתייע הדבר – הדבר לא יצא אל הפועל בגלל עיכוב או מִכשול, הדבר לא עלה יפה בידו, לא היה לו מזל: חשבנו שנוכל לבלות יחד בקיץ באיים הקריביים, אך לא נסתייע הדבר בשל מחלת מדריך הטיול; עָמַד לִפנֵי שוקֶת שבורה – נכזבו כל התקוות שתלה בתוכנית או בהגשמת רעיון וכד׳: החֶברה עמדה שוב לפני שוקת שבורה, ואלפי עובדיה עלולים לאבד את פרנסתם; עָלָה על שִׂרטון – תוכנית, מִפעל וכד׳ שנתקלו במִכשול ונעצרו, הגיע למבוי סתום או לנקודת קיפאון: המשׂא ומתן בין הצדדים עלה על שׂרטון, והשׂיחות ביניהם הופסקו; נמצא קירח מכאן ומכאן, יָצָא קֵירֵחַ מִכָּאן וּמִכָּאן – מָשָל לאדם שרוצה שני דברים בבת אחת ומפסיד את שניהם: אל תתפטר מהעבודה קודם שתמצא עבודה אחרת כדי שלא תישׂאר קירח מכאן ומכאן; חָזַר ריקם, חזר כלעומת שבא, חזר בידיים ריקות, יצא ריקם, יָצָא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת – חזר בלי שהשׂיג את מבוקשו: ניסתה לקבל את התפקיד, אך יצאה בידיים ריקות; כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁיּוֹשֵׁב עָלָיו כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁעָלָיו יָשַׁב, כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁיָּשַׁב עָלָיו – הזיק לעצמו מחוסר אחריות, הרס במו ידיו את מקור חיותו, הכשיל את עצמו: בשביתה ממושכת זו כורתים עובדי המפעל את הענף שעליו הם יושבים; ניצְחון פִּירוּס – כינוי לניצחון שעלה במִספר חללים עצום, וכמוהו כמפלה; נֶאחַז בַּסבַך – הסתבך, אינו יכול להיחלץ: הוא שקע בחובות ונאחז בסבך; הוא מהמר על הסוס הלא נכון, הימר על הסוס הלא נכון – בחר בחירה אינה טובה, סופו להיכשל; הימר על הקלף הלא נכון – בחר במי או במה שעתיד להפסיד, בחר במפסיד: הוא הימר על הקלף הלא נכון והשקיע את כל כספו במניות של חברה שפשטה את הרגל בתוך זמן קצר; כְּמהַלֵך עַל גַבֵּי קֶרַח דק – משל למי שנמצא במצב מסוכן ועלול להיכשל בו בקלות; שָמַר נפשו – נזהר, היה זהיר מלהיכשל בדבר; כְּמהַלֵך בֵּין הַטִיפִּין – משל למי שנמצא בין המצרים ונזהר זהירות יתרה לבל ייכשל: בעבודתו החדשה היה כמהלך בין הטיפות כדי כאילו היה בשׂדה מוקשים; אוזלַת יָד – חולשה, חוסר אונים, אובדן עצות: מצבו הכלכלי החמיר ומצבו הוא חוסר אונים ואוזלַת יָד; אוזלת הורות – אי־מסוגלות הורות; חוסֶר אונים – מצב פסיכולוגי של חוסר כוח או חוסר יכולת להשפיע או לשלוט; אֵין אונים – חוסֶר אונים, חוּלשת הדַעת בפני בּעיה או מכשול, רפיון וכד׳: נותן ליעף כוח ולאין אונים עוצמה ירבה; כרע תחת פחד – נפל כָּשַל וצנח בעטיו של הפחד; חוק מֶרפי – חוק הקובע שאם משהו עלול להיכשל, ייכשל

בוודאות; הלך על כָּל הקופּה – הסתכן על כל מה שֶׁיֵּש לו להצלחה גדולה או לכישלון חרוץ; עֶשֶׂר מַעלות אחורָנית – נסיגה גדולה של אדם, ירידה לשפל המדרגה, כישלון גדול; נעיצת סכין בגב, תקיעת סכין בגב, נעץ סכין בגבו, תקע לו סכין בגב, תָּקַע סַכִּין בגַבּוֹ – הִכשיל את בעל בריתו מבפנים או ממקום בלתי צפוי בעוד זה נמצא במאבק עם אחרים: ההסתה לשביתות במפעלי התעשׂייה בימי המלחמה הייתה נעיצת סכין בגבה של המדינה; העלאת חרס, העלה חרס – נכשלו מאמציו, לא הצליח במילוי המשׂימה, השתדל ולא הצליח, מאמציו עלו בתוהו, טרח ולא השׂיג כלום, יגע ולא מצא: פעמיים ניסיתי לעלות למשׂחק הגמר והעליתי חרס בידי; נכנע לבבו – הכיר באשמתו, הודה בכישלונו או בחטאו; השׂטן מרַקֵד כנגדו, השׂטן מרַקֵד לפָנָיו – משתלט עליו יצר הרע, השׂטן מסית אותו לחטוא: בשעה שהולך אדם לחטוא השׂטן מרקד לו עד שגומר את העבודה; השׂטן מרקד ביניהם – הם נחשׂפים לפיתויים ולגירויי תאוותיהם: בחורים ובחורות שמתנהגים שלא כדרך התורה, צריך להתרחק מהם כי השׂטן מרקד ביניהם; פשיטת רגל > חֲדלוּת פֵּירָעוֹן – מצב כלכלי שבו חייב (אדם, תאגיד, מדינה) אינו יכול לשלם את חובותיו במועדם, בין שמועד פירעונם הגיע ובין שלא הגיע, או שהתחייבויותיו, לרבות התחייבויות עתידיות ומותנות שלו, עולות על שׁוֹוִי נכסיו: פתיחה בהליכי חֲדלות פירעון לגבי חדל פירעון תהיה ביוזמת החייב, הנושה או היועץ המשפטי לממשלה; חֲדלות פירעון, חֲדַל פֵּירָעוֹן – מי שאינו מסוגל לפרוע את חובו: הנושים של חדלי פירעון יכולים לפנות לבית המשפט כדי שיכריזו על בעלי חובם כעל פושטי רגל; שב על עקביו (עקבותיו) [= הלך, חזר, יצא], שָׁב כלעומת שבא – לא השׂיג את מטרתו, לא הצליח במשׂימתו, חזר בידיים ריקות: במפּח נפש שב השדכן על עקֵבָיו; עלה בתוהו – נסתיים בכישלון, לא הצליח, היה לשווא: כל מאמצי הרופא להציל את החולה עלו בתוהו; יצא וידיו על ראשו – יצא מאוכזב, מיואש, נחל כישלון, יצא בפחי נפש אגב תחושת הפסד צורב: התכוננתי חודשים לבגרות, ותחושתי היא שאני יוצא מהמבחן וידיי על ראשי; הקדיחַ את תַבשילו – עשׂה פעולה המקלקלת את כל המעשׂה, התנהג שלא כהוגן, נכשל בפומבי במעשׂה לא הגון, טיפל טיפול מזיק בדבר מסוים עד כדי הריסתו: תלמיד שהקדיח תבשילו ברבים, מקומו לא בבית ספרנו; כָּרָה בּוֹר, כָּרָה לוֹ בּוֹר, כָּרָה שַׁחַת, כָּרָה לוֹ שַׁחַת – הכשילו, הכין לו מכשול, זמם להרע לו ולהכשילו, טמן לו פח: הישמר ממתנגדיך הזוממים לכרות לך בור; כֹּרֶה שַּׁחַת בָּהּ יִפֹּל; כרה לו שוּחָה – חפר לו בור להפילו בו, כלומר זמם להרע, חיבל תחבולות להרע לו: הישולם תחת טובה רעה כי כרו שוחה לנפשי; עָשָׂה שָׂעִיר לעזאזל, שָׂעִיר לַעֲזָאזֵל – מי שתולים בו את האשמה לכישלון אחרים: הקצין שהודח עשׂו אותו שׂעיר לעזאזל כשתלו בו את האשמה במחדליהם של בכירים ממנו; שלושה שברו את המנורה בכיתה, אולם ילד אחר הוענש והפך שׂעיר לעזאזל; חָטָא בשׂפתיו – נכשל בדבריו, חטא בדיבור קשה כלפי מישהו: בכל זאת לא חטא איוב בשׂפתיו; יָקַשׁ – 1. שָׂם פח, טמן מלכודת: לאורך כל הדורות יקשו לנו צוררינו, ותדיר נלכדנו; 2. שָׂם מוקש, הטיל פצצה; טָמַן לוֹ רֶשֶׁת, טָמַן פַּחִים, טָמַן מוֹקְשִׁים, טמן לו פח, פרסו לו מצודה, טָמַן פַּח לפלוני, טָמַן פַּח לרגליו – זמם להביא רעה עליו, התנכל להרע לו, זמם להכשילו, הציב מלכודת: כיוון שהיה זהיר וחשדן, לא נפל בפח שטמנו לו הנוכלים; מצודה פרסו לנו האירנים להפילנו; מַפָּלָה, תבוסה – כישלון חרוץ לאַחד הצדדים הלוחמים במאמצו לתקוף או להגן עד כדי אובדן חופש פעולתו, ולכן יש שהכוח המובס עומד בין ברירת נסיגה המלוּוה אבדות ואובדנים שאינו יכול לשׂאתם ובין ברירה של כניעה: קומץ הלוחמים הנחיל מפלה לכובש; תבוסתני, דֵפֵּטיסט > תְבוּסְתָן – אדם חדור תבוסתנות, מי שחש רפיון ידיים וחוסר אמונה ביכולת לנצח, מי שמעריך את המצב כחסר סיכוי: אינני תבוסתן, אלא ריאליסט; הוא היה גבר עשיר בן 35, תבוסתן ועצל, שמאירים את חייו ענייני מין וסמים; חַטְאוֹת נְעוּרִים – שגיאות ששגה האדם, מעשׂי פזיזות וכישלונות שנכשל בימי צעירותו מחוסר ידיעה, שיקול דעת וניסיון חיים, ושנוטים להגיב עליהם בסלחנות: הרגלי העישון שלי הם חלק מחטאות נעוריי; יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ – הנזק גדול מן הרווח או מן ההישׂג שהושׂג, והדבר לא היה כדאי: אם נתבע אותו אין לי ספק שנזכה, אך המוניטין שלנו ייפגע, ושׂכרנו יצא בהפסדנו; מָטָה רגלו – מעדה רגלו, נכשל, ירד מגדולתו: לא אחת מטה רגלי במבחנים אך חבריי סעדוני; יצא וידיו על ראשו, יצא ואוזניו מקוטפות – יצא בחרפה ובבושת פנים, נחל כישלון ואכזבה; נחל מפלה (תבוסה) – נכשל, נוצח, סבל אבדות; פיו לכדו, נלכד באִמרי פיו – נכשל בדיבורו: לוּ הקפדת יותר לשתוק, לא היית נלכד באמרי פיך; אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשׂו אֱזובי קיר; אם אש אחזה בלחים, מה יעשׂו יבשים – אם לא החזיקו מעמד גדולים וחזקים, איך יינצלו הקטנים והחלשים; לווייתן בחַכָּה הועלה, מה יעשׂו דגי הרקק – אם הגדולים והחזקים לא החזיקו מעמד, טעו או נכשלו, איך יעמדו קטנים וחלשים; נָפַל אל הפַּחַת – נפל בפח, נכשל; נָפַל בַּפַּח – נלכד, נכשל, נתפס; הפיל את פלוני בפח – הכשילו, גרם לו מפלה; הרים מישהו או משהו מן הקרשים – חילץ ממפלה או ממשבר; תחילת נפילה ניסה – ראשית המפלה היא בריחה משׂדה הקרב, המתחיל גורם לתבוסה; תחילת מַפָּלָה – שֵׁנה – אִמרת חכמים בגנות העצלות והרשלנות; נָפַל בִּלשונו – אמר משהו בשוגג, הייתה לו פליטת פה: נראה שהמועמד לבחירות נפל בלשונו בלהט הרגע כאשר התראיין בטלוויזיה; ייסרוהו כִּליותיו, מוסר כליות – נוחם, חרטה, צער שאדם חש לאחר מעשׂה רע שנכשל בו, התעוררות מצפונו של אדם: אין לי מוסר כליות על מה שלא עשׂיתי בעבודתי שהכול נעשׂה לפי השׂכר; הלך מדחי אל דחי – נכשל שוב ושוב, הלך מכישלון לכישלון; נִכוָה בחמים, נזהר בפושרים, הנִכוֶה בחמים נושב בפושרים, הנִכוֶה ברותחים נופח בצוננים – מי שנכשל פעם אחת, נזהר מלטפל בעניינים דומים, ואפילו קלים ופשוטים ממנו; פָּרַס רשת לרגליו, פָּרַס רשת לרגליו, פרשׂ את רשתו, פָּרַס את רשתו על, פָּרַס רשת לרגלי פלוני – התנכל להרע לו, זמם להכשילו, טמן לו פח, טמן לו מלכודת: בן טובים זה פרס את רשתו גם על חבריו התמימים; מלכודת פתאים – מטען ממולכד, מטען נפץ כלשהו (מוקש, רימון, פצצה) המוסווה היטב והמותקן כך שהאויב יפעילה מבלי דעת, היינו בעת תנועתו או בפעולה מקרית (כגון דריכה, הזזת חפץ, ישיבה וכד׳) שלו וייפגעו מכך חיילים בטרם יתעורר חשדם; הכישלון תמיד יתום – בני אדם נמנעים מלקבל עליהם אחריות ולהכיר במעשׂיהם הכושלים; נפל מגג גבוה לבור עמוק – ירד פתאום מגדולתו או מהצלחתו ושקע בצרה או נכשל: ממעמד של ניצב כול יכול במשטרה הוצב במעמד של אסיר בבית הסוהר; זרע רוח קצר סופה; זָרַע חוחים, קָצַר קוצים; קיפח את מזלו; רק דבר אחד בלבד מונע את החלום מלהתממש הלוא הוא הפחד מכישלון; אשר יגורתי בא לי; לרוע מזלו, הלך מדחי לדחי, מפגע לפגע ומכישלון לכישלון; אין חף מכישלון, ואין לך אדם שאינו נכשל; אף שכֶּשֶׁל קטן לכישלון קטן ייחשב, הנכשל מְדַמֶּה שכישלונו הוא שׂיחת היום; היה תקוע בבוץ, ואמרו לו ׳קפוץ׳; אומנם הפסדנו בקרב, אך לא נוצחנו במלחמה; יש תבוסה שהיא מכובדת מן הניצחון; תחילת מפלה – שֵׁינה; תמוטת היוזמה; כישלון הוא רק הזדמנות להתחיל מחדש בדרך חכמה; להצלחה מאה אבות, הכישלון תמיד יתום; ערמו אבני נגף בדרכו וחש שהוא פועל בחלל ריק; כָּשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזוּר; נוסחה לכישלון: ׳נַסֵּה לצאת ידי הכול׳; מהמורות, חתחתים ואבני נגף עמדו על דרכו; מדיניותו נחלה מהלומה מוחצת; כישלון הוא הצלחה אם לומדים ממנו; כישלון אינו פשע אבל חוסר מאמץ או בטלה – כן; התוכנית התנפצה אל סלע המציאות; תחילת כישלון בהלה; קודם שמנצחים נוחלים תבוסות רבות; דרך המלך להגיע לתוצאה רצויה או לפתרון נכון מצריכה ניסויים וביטול שגיאות או גורמי כישלון; התוצאה – בועת סבון; הייתה לו תקלה שאין לה תקנה; כישלון הוא הצלחה רק אם לומדים ממנו

> הצלחה! כישלון! מכשול! מפָּלה! עשׂייה!

כניעה!

היכנעות, כְּנִיעוּת, הכנעה, הכניע, כְּנִיעָה – 1. פעולה או מצב שיש בהם הודאה בתבוסה ורצון להפסיק להילחם, לרבות קבלת מרותו של המנצח, מסירה כפויה של אנשים לשבי, העברת שלטון וכד׳; 2. קבלת שלטונו או מרותו של מישהו לאחר שוויתרו לו על משהו והפסקת ההתנגדות לאחר בשליטה; נכנע לבבו – הכיר באשמתו, הודה בכישלונו או בחטאו; כניעת נפש – התבטלות; כניעה ללא תנאי – קבלת מרותו המוחלטת של המנצח, כמתחייב מן המשפט הבין־לאומי: ארה״ב דרשה, מיפן שתיכנע ללא תנאי; כְּנִיעוּת – נטייה להיענות לרצונות אחרים או להישמע לפקודותיהם, וכן – לקבל מרות של אחר, להתרפס או להתבטל לפני אחרים: כניעותו והתבטלותו לפני המנהל מרגיזות את העובדים; היכנעות, נכנע – 1. הפסיק להילחם והודה בניצחון האויב, הודיע על כניעה לאויב: חיילים נכנעו ויצאו מן המוצב ודגל לבן בידם; 2. נכנע למשהו או למישהו הסכים להם למרות רצונו בעטיו של הלחץ שלחצו עליו; כָּנוּעַ – נכנע, מתרפס: הילדים יושבים דקה־דקתיים כנועים ומייד הם שבים לתעלוליהם; הוא הופך בנוכחותה רך וכנוע, נאמן ומסור; נתן גֵוֹו לַמַכִּים – נכנע, אִפשר שליטה בו: נצנצה מחשבה טובה בליבנו, והחלטנו שלא ניתן עוד גוונו למכים ולחיינו למורטים אלא נעמוד על נפשנו ונשיב מלחמה שערה; התרפסות, הִתרַפֵּס – התחנף אל מישהו מתוך כניעה או השפלה עצמית אגב הבעת כבוד, שיבוח לא כן או הערצה יתרה כלפיו כדי להפיק טובת הנאה כלשהי: מדוע התנצלת בפניו? האם חזרת בך מדבריך או שמא רק רצית להתרפס בפניו? תמוּטָה – התמוטטות, קריסה או מפלה של כוח, רעיון, השפעה וכד׳; מוּטָה, מִיטוּט, מוֹטֵט – גרם להתמוטטות: מה עשׂינו למיטוט תשתיות הטרור; רגליו התמוטטו, ועם מיטוטן נשׂאו אותו לאמבולנס; הדברה, הדביר – השמיד (חרָקים וכד׳): הדברנו את המזיקים קודם שנכנסו לגור בבית החדש; הרים ידיים, הרים ידיו – נכנע, קיבל עליו את הדין, התייאש, ויתר: אל תרימו ידיכם כל כך מהר כי יש סיכוי טוב שנמצא פִּתְרון; ליחך את עפר רגליו, ליחך עפר רגליו – ליקק עפר רגליו, התרפס לפניו, נהג כלפיו בהכנעה גמורה: אחרי המעשׂה המתועב הזה אינך ראוי אפילו ללחך את עפר רגליי; דִיכּוּי בכוח, דִיכֵּא בכוח –

הכניע באלימות, הפעיל כוח שרירותי ואכזרי על אדם או על קבוצת בני אדם, שאינם מצייתים לסמכות, כגון דיכוי אסירי הכלא בכוח המריד אותם; הדיכוי בכוח מתאפשר משום שהמדכא חזק מן המדוכָּא, והנדכא חש פגוע במישרין, כגון בבריונות ובסחטנות; דֶפיטיסט > תְבוסתָן, תבוסתנות – הֲלַך רוח של קבלה או של ציפייה למפלה קשה, להפסד או השלמה עימה בעטיים של איבוד תקווה, רפיון ידיים או חוסר אמונה בהשׂגת ניצחון במלחמה, בתחרות, במאבק או בעניין אחר: הנואם יצא חוצץ נגד רוח התבוסתנות בחוגים מסוימים במדינה [יש שהתבוסתן מרפה את ידי העומדים במשׂימה בשל נטייתו לפטליזם (אמונה בכוח הגורל) או לכּוֹרחָנוּת (דטרמיניזם) היינו תפיסה שלפיה לבחירה אנושית אין השפעה סיבתית בכינון סדרים חברתיים, פוליטיים או אחרים]; רוח התבוסנות – הֲלַך רוח של רפיון ידיים וחוסר אמונה בהשׂגת ניצחון, נטייה לראות תבוסה וכישלון במצב חירום: הנואם יצא חוצץ על רוח התבוסנות בחוגים מסוימים במדינה; לוּזֶר > מַפסִידָן – אדם או דבר שמפסיד תמיד במשׂחק, בתחרות או במאבק, מי שאינו מצליח במה שהוא עושׂה כי אינו כשיר או אינו מסוגל להצליח בתחום מסוים; הִתחַנחֵן – עשׂה העוויות ותנועות מלאכותיות של חן וגנדור כדי למצוא חן בעיני מישהו או כדי להשׂיג דבר מה: המזכירה החדשה מתחנחנת לפני המנהל ומכרכרת סביבו כל הזמן; חנוּפה – דבר שֶבח הנאמר או הנעשׂה למישהו כדי למצוא חן בעיניו כדי להפיק טובת הנאה: בעטייה של חנוּפה שהתחנפו למנהל לקידומם בעבודה, חרק שיניו והצניח אדם חדש לתפקיד; הִתחַנֵף, הֶחנִיף – שיבח מישהו בפניו בשׂפת חלקות כדי למצוא חן בעיניו או כדי להשׂיג ממנו משהו, אמר לו דברי חנופה, גנב את ליבו, נהג בצביעות: תפסיק להחניף לה, זה לא יועיל לך; חָנֵף, חַנפָן – לא ישר, צבוע, המחניף כדי לגנוב את הלב ולמצוא חן בעיני אחרים: לא היה בעולם אדם צבוע, זייפן וחנפן ממנו; חַנפָנוּת – התנהגות מתוך חנופה, השתדלות לשׂאת חן בעיני מישהו בדרכי התרפסות, שבחים מופרזים וצביעות; חֲנֵף לֵב – צבוע ורמאי; לִיחֵך פִּנכָּה, ליחוך פִּנכָּה, מְלַחֵך פִּנכָּה – מלקק צלחות, כינוי בוז וגנאי לחַנפָן, למתחנחן, למתרפס: שׂיחות בטלות וליחוך פנכה לרוב אינם מועילים לפני הממונים; נִתָּנוֹ תחת כפות רגליו – הכניעו לחלוטין; זָחַל על ארבע – הִתרַפֵּס, השפיל את עצמו, נהג בכניעה ובפחד: פקיד זה זוחל ומתרפס לפני המנהל; הרים ידיים, הרים ידיו – נכנע, קיבל עליו את הדין, התייאש, ויתר: אל תרימו ידיכם כי לדעתי יש סיכוי טוב למציאת פִּתְרון; נשברה התנגדותו – אולץ להפסיק את התנגדותו, ויתר או נכנע: לאחר קרבות עזים נשברה התנגדות ההנהלה וקיבלה עליה את תנאי המועסקים; לֵב רַך – 1. נוח להיכנע לדעת אחרים, וַתְּרָן, אופי חלש הניכר בוותרנות ובאי־עמידה של אדם על דעתו, רגישות ורגשנות יתר: אדם בעל לב רך כמותו אינו יכול להיות מפקד; 2. רחמן ורגשן: התינוק כאימו היה ליבו לב רך ונשבר למראה דמעות אימו; נתן צווארו בעול פלוני – נכנע לפני פלוני: מי שלא ייתן צווארו בעול המלך, ייכלא לכמה שנים; כְּעֶבֶד לפני אדוניו – משל למי שנוהג בהכנעה ובהתרפסות לפני גדול ממנו: מזכיר בית הספר הופך לאדם אחר כשמגיעה המנהלת, כעבד לפני אדוניו; רקד לפי חלילו של פלוני – ביצע בְּדִיוּק את רצונו של פלוני או עשׂה בהַכנָעה את רצונו של פלוני: הוא אמר לה שאינו מוכן לרקוד עוד לפי חלילה; הרכנת ראש, הרכִּין ראש – 1. נכנע, קיבל את מרותו, קיבל בהכנעה, הסכים לקיים את אשר ציוו עליו: היא לא הייתה רגילה להרכין ראשה לפני מעסיקה; 2. השתתף בצער: אנו מרכינים ראש לזכר נספי השואה; התבטל, הִתבַּטְלוּת בפנֵי – ביטוּל ההערכה העצמית מחמת הערצת הזולת, התבוללות וכד׳, הקלה בכבוד עצמו: התבטלותה בפניו לא קירבה אותו אליה; הלך לקָנוּסה – נכנע וביקש מחילה על כורחו ובצורה משפילה; הֵנִיחַ את נִשקו – הפסיק להילָחֵם: משנכנסה הפסקת האש לתוקפה, הניחו החיילים את נשקם; כפף כאגמון ראשו – הרכין ראשו לאות התרפסות; מָרָה – לא צִיית, מרד, פרק עול: מריתי את פי המפקד; בן סורר ומורה; מָרוּת – כוח להשפיע או לצַווֹת על אנשים, על מחשבה, על דעה או על התנהגות, וכן שליטה, אדנות, משמעת, סמכות עליונה המחייבת ציות ומשמעת: היא הייתה דעתנית שהשׂכילה להטיל את מרותה גם על מפקדיה; קיבֵּל מָרוּת – נכנע, סר למשמעת, צִיית לפקודות: הוא ציפור דרור שאינה מקבלת מרות; הוריד על הברכיים – השפיל, הכניע, להכריח מישהו לציית [עממי]: הוא אינו נרגע עד שהוא מוריד על הברכיים את יריביו; התבטלות, ביטול עצמי – רגש שבו אדם מרגיש שהוא חסר ערך, ואינו תורם לחברה ואינו מגשים את יעדיו; השקפה גלותית – הֲלַך רוח של יהודי שחי בגולה והתנהגותו בה כזר, הניכרת בחוסר גאווה לאומית, בפחד מן הגויים, בהתחמקות מלשׂאת בנטל הציבורי, בלבוש גלותי ועוד; מדיניות ההבלגה – מדיניות של ארגון ׳ההגנה׳ בתגובה על תוקפנות הערבים נגד היישוב בימי המנדט הבריטי (היינו התאפקות והגנה עצמית, שהובילו להתבצרות היישובים והגנה עליהם מפני הפורעים הערבים); מנטליות של עבדים – השקפת המשועבד שאינו בן חורין לקבוע את התנהלותו ואת סדר יומו, ואדונו הוא שקובע בעבורו את כל או רוב סגנון חייו ודרכי התנהלותו: יש בעלי מנטליות של עבדים, היינו אימת אדוניהם עליהם; דיקטָט > תכתיב, קבלת תכתיב – הוראות שנכפו מטעם סמכות בלי נתינת חופש לשיקול דעת עצמאי, פקודה: הפקיד הסביר ללָקוחה כי נאלץ לפעול בהתאם לתכתיבים שקיבל מן הממונים עליו; רוּחַ נכֵאה, רוּחַ נכָאים – עצבות, אֵבל, יגון, קדרות, דכדוך: היום רוח נכאה רובצת עליו והוא עצוב וקודר; שָׁפַך קיתון שֶׁל צוננים עַל – הֵפיג את התלהבותו, נטל ממנו את הרצון (החֵשק); קוצצו כנפיו, קיצֵץ את כּנָפָיו – פגע ביכולתו של פלוני לפעול ולהתפתח, הפיג את התלהבותו, הֵפֵר את תוכניותיו הנועזות: אם לא יקצצו את כנפיו בעוד מועד, הוא עלול לסבך ולהכשיל רבים וטובים; הוציא לו את הרוח מהמִפרשׂים, הוציא את הרוחַ מִמִפרָשָׂיו – צינן או הפיג את התלהבותו, נטל ממנו את היסוד לטענותיו, הוציא ממנו את החשק ואת היוזמה לעשׂות משהו: אם תספר לו את התוכניותיך, רואה השחורות הזה יוציא לך את הרוח מהמפרשים; בְּשָׂפָה רָפָה, בַּחֲצִי פֶּה – לא בפה מלא, רק מתוך תחושת חובה, בנפש חצויה, בהיסוס, לא בלב שלם, לא בבטחה: ככל שטענות הסנגוריה נטענות בשׂפה רפה כך דינן להידחות; רְפֵה רצון – בעל רצון חלש, חלש באופיו, נטול מרץ ויוזמה, אפתי: הוא ראה לפניו בני תורה בעלי יוכלה (פוטנציאל) גדולה, אבל רפי רצון, חסרי יוזמה בתחום הרוחני והלימודי כאחד; ידיים רפות – חולשה, חוסר מרץ, לאות; רְפֵה ידיים, רפיון ידיים, רפיון אונים – חולשה, חוסר כוח או מרץ: יש רפיון ידיים בלימודי המתמטיקה, והוחלט לחזקם; נתייאשו ידיו מן, רפו ידיו, נתרפו ידיו, נתרשלו ידיו – נחלש, פג כוחו, חלף אומץ ליבו, נחלש מרצו, לא קמה בו עוד רוח לעשׂות דבר מה: נתרשלו ידיו של משה ונתעלמה ממנו הלכה; הוציא לו את הרוח מהמִפרשׂים, קיצץ את כנפיו, ריפה את ידיו, ריפה את ידי פלוני – הפיג את מרצו לבצע דבר מה, גרם לו חולשת רוח, החליש את כוח העמידה או הלחימה שלו, פגע ברוח הלחימה שלו: תעמולת האויב מיועדת לרפות את ידי החיילים; כָּבַש את תורתו בתוך מעיו, כָּבַש את מחשבותיו בליבו, גָנַז את מחשבות ליבו, שָׂם את רעיונותיו בנפטלין, כָּבַש את רעיונותיו מתחת ללשונו, הִטמִיר – הסתיר, הצפין: הקצין הטמיר את תוכניותיו בליבו כי אין השעה יפה לממש את יוזמתו; שִׁפלוּת רוּחַ – צניעות רבה, כניעה, התרפסות: בנוכחות מעסיקו חש העובד שִׁפלת רוח חוסר ביטחון; שתיקה כהודאה – שתיקתו כהסכמה; הֵנִיחַ את נִשקו – הפסיק להילָחֵם: משנכנסה הפסקת האש לתוקפה, הניחו החיילים את נשקם; הביא צווארו בעול פלוני, הביא צווארו בעבודת פלוני – השתעבד לפלוני, קיבל עליו לעבוד למען פלוני: זה הגוי שהביא צווארו בעול מלך בבל ועבדו; עָפָר אני תַחַת כַּפּוֹת רגליך – ביטוי של ענווה וצניעות, על הרוב לפני השמעת טענה או ביקורת: הרב ניגש להגר״א ואמר: ׳מורי ורבי, עפר אני תחת כפות רגליך, אבל בענייני איסור והיתר קיבלוני תושבי וילנא כרב העיר׳; הסגיר עצמו לשבט או לחסד – מסר עצמו לידי מבקשיו לרע או לטוב; הִצדִיק עָלָיו אֶת הַדִין – הודה כי גזר הדין שנגזר עליו נכון וצודק הוא, קיבל באהבה את הייסורים או את העונש הקשה אשר באו עליו, נכנע לגורלו והשלים איתו: כשמתה עליו אשתו, הצדיק עליו את הדין ולא הרהר אחר מידות הקדוש ברוך הוא; הרכנת ראש, הרכִּין ראשו – 1. נכנע, קיבל את מרותו, קיבל בהכנעה, הסכים לקיים את אשר ציוו עליו: היא לא הייתה רגילה להרכין ראשה לפני מעסיקה; 2. השתתף בצער, אבל: ׳בית צבי׳ מרכין ראש על לכתו של הסופר יורם קניוק, ממנהליו הראשונים של ביה״ס; שָׁחַח, שַׁח – כפף קומתו, הרכין ראשו: שח ראשי תחת כובד העול; השתוות בדעות, השתווָה בדעות – בא לכלל הסכמה והתאמה לאחר דיון: שני היריבים השתוו בדעות לאחר ויכוחים רבים; השלמה עם המצב, השלמה עם המציאות – קבלה בהבנה או מתוך הכנעה את המצב או את המציאות: הוא לא קיבל את שרצה, אבל השלים עם המצב; גַם לי וגַם לךָ לא יִהיֶה – הסכים שלא לֵיהָנות מדבר ובלבד שגם הזולת לא יֵיהָנֶה ממנו; כּאַסקוּפָּה הנדרסת – [מילולית: מפתן הבית שדורכים עליו כשנכנסים לבית]: כינוי לדבר או לאדם שהכול מזלזלים בו, פוגעים בו או בכבודו ומשפילים אותו: באתי לתבוע את עלבונה של לשוננו שבזמן האחרון רבים מתנהגים אליה כאסקופה הנדרסת; כל ימיה הייתה כאסקופה הנדרסת לרגלי בעלה הרודן; התבטל לפני החזק ממנו – הפסיק להתקיים לפני החזק ממנו: הילד התבטל לפני חבריו החזקים למרות כישרונותיו; נָטָה שכמו לסבול, הטה שכמו לסבול – היה מוכן לשׂאת בעול הכבד ולבוא לעזרה, נשׂא בהכנעה את המוטל עליו: שנים הטיתי שכמי לסבול עול של פרנסת הבית; כל ימיי לא משתי מאוהלה של תורה, והטיתי שכמי לסבול עוּלה; נשברה התנגדותו – אולץ להפסיק את התנגדותו, ויתר או נכנע: לאחר קרבות עזים נשברה התנגדותה של ההנהלה וקיבלה את תנאי המועסקים; כְּעָני בפתח – בחוסר ביטחון, בהיסוס, בהכנעה, כמי שמבקש נדבה: מדוע אתה עומד במסדרון כעני בפתח? זכותך המלאה להיכנס ולשבת כמו כולם; מוּטָתו מוּטַת עולם – התמוטטותו היא לתמיד: כשהוא מָט אין מוטתו מוטת עולם כי ייפול וקם; קִיפֵּל אֶת הדֶגֶל – נכנע, ויתר ויתור מוחלט: בשנים האחרונות קיפלה המפלגה את הדגל החברתי; הניף דגל לבן, הנפת דֶגֶל לָבָן – הגבהה או תלייה של דגל לבן לאות כניעה

או הפסקת אש: הדגל הלבן מביע את הרצון לשׂאת ולתת על הפסקת מעשׂי איבה או על כניעה; הכורע על ברכיו, כל אחד עליו ירכב; אין אדם שהוכנע כאדם ששוכנע; הוא התנהג כצייקן המשליך אסימון מחוק לעני; נישק את שוט מכהו וספג כל בעיטה בנחת; הניף את דגל הכניעה; הוא הודה בכישלונו והכריז על עצמו כמנוצח; נתן אויביו תחת כפות רגליו; עתה אני בידך, והישר בעיניך עשׂה; הסתלק מן המערכה; כשבאים על האדם צרות ופגעים מעציבים, תישבר רוחו וייכנע ליבו; התרפסות מבחילה, ויתור על זכויות או על כבוד עצמו הם מדרכי הכניעות > משמעת! צביעות! שקר!

כסף! רכוש!

כללי. כסף – מעות ושטרות המשמשים אמצעי חליפין עבור מוצרים ושירותים, והם הילך חוקי במדינה, לרבות פיקדונות עובר ושב, ניירות ערך, איגרות חוב, מניות, צ׳קים וכד׳; שְׁוֵה כֶּסֶף – דבר בעל ערך כספי היכול לשמש תחליף לכסף מזומן או לשירות: לפי החוק מותר לשלם לעובד חלק משׂכרו בהסכמתו בשווה כסף, היינו חלק באוכל ובמשקאות המיועדים לצריכה במקום; כסף עובר לסוחר – כסף שהכול מוכנים לקבלו, כסף לקנייה ולתשלום: וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר . . . אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר; כשאני נוסע לחו״ל משתדל לשלם את הוצאותיי בכסף העובר לסוחר; כל שהכסף בידו, ידו על העליונה – כל שהכסף בידו הוא בעמדת יתרון, עדיפותו ניכרת על יריביו או על מתחריו: הקרב היה מר וקשה, אך ידו של איל ההון הייתה על העליונה; צְרוֹר כסף – חבילת שטרי כסף ומעות: הלך בדרך רחוקה, ואת צרור הכסף לקח עימו והטמינו בפוזמק; הכסף יַעֲנֶה את הכול – בזכות כסף אפשר להשׂיג עולם ומלואו, אין לך כמעט דבר שלא ניתן לקנותו בכסף: כל ימיי צרכתי אהבה, שׂמחה או בריאות, ולא תמיד עלה בידי להשׂיגן למרות עושרי הרב, מכאן שאין הכסף תמיד עונה את הכול; כסף מטהר ממזרים – ביטוי הלצי על כוח הכסף שבו אפשר לשנות ולהכשיר הכול, תרומה או מתנה כספית מביאה מחילה למעשׂים לא־ראויים: האדם הבזוי ביותר ביהדות הוא ממזר, אבל כסף מטהר אותו, בבחינת כסף מטהר ממזרים; אֶקְזִיט > הֶנְפֵּק – מימוש שׁוֹוִי של חברה על ידי מכירתה למשקיעים פרטיים או לחברה אחרת; עֵרֶך – שׁוֹוִי של דבר, הנובע מאיכויותיו הבסיסיות, והנאמד בכסף או בדברים שאפשר להשתמש בהם, לרבות מחירו, חשיבותו, משקלו, משמעו: באוסף הבולים שלי כמה מהם נדירים ורבי ערך; עמדת מיקוח – רכיבי כוח או נקודות תורפה יחסיים של אדם, קבוצה או ארגון כשהם נושאים ונותנים כדי להגיע לעסקה: המצוקה הפיננסית של החברה החלישה את עמדת המיקוח שלה; שופרה את עמדת המיקוח של המדינה מול ממשלות זרות; הֵילָך חוקִי – מעות ושטרי הכסף המונפקים מטעם המדינה או המוכּרים בה כחוק לכל תשלום: השקל החדש הוא ההילך החוקי במדינת ישׂראל, ואילו באיחוד האירופי – מטבע האירו; הסכם ממון בין בני זוג – חוזה בין שניים העומדים להינשׂא בדבר חלוקת רכושם וזכויות כספיות שלהם אם אחד מהם נפטר או החליטו להתגרש; פנקסנות – עבודה או פעילות של רישום מדויק בדבר הכסף שהוצא או התקבל בעסק או בארגון; ניהול חשבונות או ספרים; תמחור, תִמחֵר – קָבַע מה מחירו של מוצר או של שירות; דמי תיווך – תשלום שמשלמים למתווך עבור שיצר קשר בעסקה כלשהי (לרוב בעסקי נדל״ן): בדמי התיווך למכירת הדירה המתווך גבה 2 אחוזי עמלה מהמוכר ומהקונה; פער תיווך – ההפרש בין המחיר, שבו מוצר נמכר מהיצרן לסוחר, לבין המחיר שבו הסוחר מוכר אותו ללקוח: צרכנים מבכרים לקנות תוצרת חקלאית היישר מן החקלאי כדי לחסוך לעצמם את פער התיווך; קומודיפיקציה > הַסְחָרָה – הפיכת רעיונות, שירותים ואפילו בני אדם לסחורה; התייחסות למשהו או למישהו שאפשר לקנותו או לשווקו כסחורות רגילות: קנייה ומכירה של שׂחקני כדורגל הן הסחרה; שְׁעֲרוּך, שִׁיעֲרוּך, שִׁעֲרֵךְ, שִׁיעֲרֵךְ – תיאם את השׁוֹוִי של נכסים המוערכים לפי מחיריהם הנוכחיים בשוק עם המחיר ששולם בעדם או הערך שנקבע להם קודם לכן: לשם חלוקה שווה בין היורשים היה צורך לשערך את כל נכסי המנוח; לא יסולא בפז – ערכו רב מאוד, ואין לו תחליף: יעצתי לה כמה עצות שלא יסולאו בפז; הִרקִיעַ שְׁחָקִים – גבה מאוד, האמיר, גדל לאין שיעור: בשנה האחרונה מחירי הדירות הרקיעו שחקים; כספים אין להם שמירה אלא בקרקע – הרוצה לשמור על ערך כספו ישקיעו בקניית מקרקעין: השקעתי בעסקי נדל״ן כי כספים אין להם שמירה אלא בקרקע; תָלָ״ג > תוצר לאומי גולמי – שׁוֹוִי המוצרים המוגמרים והשירותים שיוצרו במשק בזמן נתון בניכוי היבוא והכנסות תושבי החוץ, אך לפני ניכוי הפחת על נכסי הון; פְּדִיָה, פְּדוּת, פָּדוּי, פָּדָה – 1. הציל, גאל, הושיע, חילץ מצרה; 2. גאל בכסף, שילם כסף או שווה כסף כדי לשחרר אדם מחובה מסוימת, משבי, ממאסר, מעונש וכד׳, שילם כסף כדי לפדות חפצים או שטרות ממשכון, מעיקול וכד׳: את הסחורה ניתן לפדות רק לאחר תשלום כל המכס המוטל עליה; 3. מָסַר או הפקיד צ׳ק או כתב התחייבות כדי לקבל את תמורתו הכספית, המיר איגרת חוב, הסכם ביטוח, מניות וכד׳ בכסף מזומן: מרבית רוכשי איגרות החוב מתכוונים לפדותן אחרי חמש שנים; 4. מָכַר תמורת כסף מזומן, השׂיג פדיון: הרווח הנקי של הסוחר הסתכם בעשׂרים אחוז מכל מה שפדה באותו יום; ראיית חשבון – בדיקה, ביקורת או אישור של מאזן, חשבון רווח והפסד, חשבון הכנסות והוצאות, חשבון תקבולים ותשלומים וכל חשבון דומה. המטרה לשקף תמונת מצב נכונה של העסק המבוקר לפי המידע שהועמד לפני רואה החשבון כדי להבטיח את המהימנות, את השלמות ואת העקיבות של ספרי החשבונות של הפירמה; פריסת חוב – הֶסדר כלכלי לפירעון חוב, המאפשר פיזור מחדש של מועדי הפירעון על פני תקופה ארוכה משהוסכם עליה מראש אגב הקטנת שיעורי התשלום בכל מועד: הלווה לא הצליח לעמוד בעומס התשלומים, והמַלווה הסכים לפרוס את חובו; מאבק שליטה, מַאַבקֵי שְׁלִיטָה – מאבק שמנהלים שני פלגים או יותר של בעלי מניות של חברה הרשומה בבורסה על מינוי מועצת המנהלים של החברה, על ידי ריכוז ייפויי כוח להצבעה באספה הכללית, שיאפשרו להם להכריע בהחלטות שיתקבלו בה; זקיפת תשלום, זָקַף תשלום – צירף תשלום, רשם או ייחס אותו לחשבון מסוים; בעל שליטה – בעל עניין בחברה שכמות המניות שבידיו דיין כדי להקנות לו שליטה בפעולותיה השוטפות או בקביעת מדיניותה; רכישת שליטה > השתלטות – קבלת שליטה של תאגיד אחד על אחר באמצעות רכישה, החלפת מניות, מיזוג הצעת רכש, איסוף מניות בבורסה או בדרך אחרת; השתלטות עוינת – השתלטות על חברה הנעשׂית בניגוד לרצון מנהליה או השולטים בה; מניית שליטה – 1. מניה שמחזיק בה בעל שליטה בחברה; 2. מניה לשליטה, כגון מניית הנהלה, מייסדים, הכרעה; 3. מניה המקנה 10% מזכויות ההצבעה; מִמּוֹן, מימון, מימן – שילם או השקיע כסף, הון: מימנתי את הטיול לחו״ל ממלצור; יש אדם שממונו חביב עליו מגופו; מימון המונים – שיטה למימון עסקים (בעיקר מיזמים חדשים) על ידי גיוס סכומי כסף קטנים מציבור גדול של בני אדם פרטיים, כתורמה או כהשקעה אגב שימוש נרחב במרשתת וברשתות החברתיות; קמעוני, קמעונאי, קמעונות, קמעונאות, קִמְעוֹנַאי – אדם או עסק המוכרים סחורה בקמעונות, היינו סוחר הקונה סחורה מסיטונאי ומוכר אותה ליחידים בכמויות קטנות היישר לצרכן: בעל קיוסק ובעל רשת חנויות כל־בו הם קמעונאים המוכרים מוצר מוגמר לצרכן הסופי; סיטוני, סיטונאות > סיטונות – מכירת סחורות בכמויות גדולות ובמחירים נמוכים לרוב למכירה חוזרת של קמעונאים כדי למכור אותם שוב ולהרוויח; קמעוני, קמעונאות > קמעונות – מכירת סחורות לצרכנים סופיים בכמות קטנה לצריכה אישית או ביתית; נכנס ראשון יוצא ראשון (נָרִיּ״ר) – עיקרון של סדר בתחומי החשבונאות, המחשבים, מדעי החברה ועוד, ולפיו פריט שנכנס ראשון (למלאי, למאגר נתונים, לתור וכדומה) הוא שנמכר, יוצא או מטופל ראשון; נכנס אחרון יוצא ראשון (נָאִיּ״ר) – עיקרון של סדר בתחומי החשבונאות, המחשבים, מדעי החברה ועוד, ולפיו פריט הנכנס אחרון (למלאי, למאגר הנתונים, לתור וכדומה) הוא שנמכר, יוצא או מטופל ראשון; אוֹטוֹמָט – מכשיר העושׂה סדרת פעולות בכוחות עצמו לאחר הפעלה בידי אדם: בבניין הזה מוצב אוטומט למכירת משקאות חמים וקרים; אוטומט מכירות > מכונת מִמְכָּר – מכונת למכירת מוצרים בלא תיווך של מוכר. היא מופעלת אוטומטית לאחר הכנסת כסף בחריץ המיועד לכך, ואפשר לקנות ממנה מצרכים כגון כריכים, משקאות, סיגריות; נִיכּוּס, נִיכֵּס – הפך רעיון, מגמה, הֲלַךְ רוח וכד׳ לדבר המביא לו רווח חברתי, פוליטי או אחר, עשׂה דבר מה מופשט לשֶׁלו, נָטַל או שִׁיֵּךְ בעלות על דבר מה (נכס, רעיון או מעשׂה) לעצמו, בדרך כלל שלא כדין: השר ניכס לעצמו מעשׂים שלא עשׂה; שָׂם כסף בבנק > הפקדה, הפקיד – מסר או שילם כסף או שווה ערך לכסף לבנק או למוסד דומה, בדרך כלל באופן זמני, כדי שיניב רווחים מריבית או מהצמדה, כדי להמירו במזומנים וכד׳: מדי חודש אני מפקידה את כל חסכונותיי בבנק; כֶּשֶׁל שוק – מצב שבו כוחות השוק הפועלים באופן חופשי אינם מצליחים לווסת את פעילות המשק בצורה היעילה ביותר; מיקור חוץ – רכישת שירותים או טובין, משׂימות או פעולות שהם חלק מפעילויות העסק או הארגון (כגון שירותי ניקיון, הסעדה, מחשוב, משאבי אנוש) מספָּקים חיצוניים המתמחים באותן פעילויות: מיקור חוץ מאפשר לצבא להתמקד במטלותיו העיקריות; סילק, פריעה, פָּרַע – שילם חוב, החזיר חוב: הזוג הצעיר פרע את חובותיו לבנק בתשלומים חודשיים; סוּלק, סילוק, סילק – שילם, פרע חוב, חשבון וכד׳, יישב או הסדיר עניין כלשהו עם מישהו, ׳סגר חשבון׳: הלקוח התקשה לסלק את החובות הכספיים הכבדים שצבר; נזילות, נָזִיל – זמין, שאפשר לממשו (להמירו למזומנים) בקלות וללא הפסד ערך ממשי: הון נזיל הוא סכום מכספי הפיקדונות, שהבנק שומר בקופה במזומנים לרשות המפקידים; רכושני, קפיטליזם > הוֹנתָנוּת, קפיטליסט > בעל הון, רְכוּשָׁן, הונתני – מי שתאב לצבור כסף ורכוש או שליטה וכוח, אדם הפועל בהתמדה להשׂגת הון או לרכישת השפעה על אחרים; ניכוי במקור, ניכוי מס במקור – ניכוי מס מהכנסה של עובד לפני התשלום לעובד והעברת המס אל שלטונות המס, כגון במשׂכורתו

החודשית של שׂכיר; פדיון – 1. הפעולה או התהליך שבהם משחררים אדם מהתחייבות, מחובה, משבי, משעבוד וכד׳ תמורת כסף או שווה כסף; 2. הפעולה או התהליך שבהם פודים חפץ או שטר ממשכון, מעיקול וכד׳: פדיון הסחורה מידי רשויות הנמל התאפשר רק לאחר שהיבואן שילם את המכס עבורה; 3. המרת שטר התחייבות או כתב התחייבות, כגון מניה, המחאה וכד׳, בכסף מזומן: פדיונן של איגרות החוב בחודש האחרון הזרים כסף רב לידי הציבור; 4. כסף מזומן שסוחר מקבל תמורת סחורה; ההכנסה המתקבלת ממכירות בפרק זמן מסוים: הפדיון הסתכם היום ביותר מ־20 אלף ₪; פושט רגל > חדל פירעון, פשיטת רגל > חֲדלוּת פֵּירָעוֹן – מצב כלכלי שבו חייב (אדם, תאגיד, מדינה) אינו יכול לשלם את חובותיו במועדם, בין שמועד פירעונם הגיע ובין שלא הגיע, או שהתחייבויותיו, לרבות התחייבויות עתידיות ומותנות שלו, עולות על שׁוֹוִי נכסיו: פתיחה בהליכי חֲדלות פירעון לגבי חדל פירעון תהיה ביוזמת החייב, הנושה או היועץ המשפטי לממשלה; הון נזיל – הון זמין, הון שאפשר להמירו לכסף מזומן בתוך זמן קצר; נכסים נזילים – נכסים כלכליים זמינים לשימוש, נכסים שאפשר לממש אותם (להמירם למזומנים) בקלות וללא הפסד ערך ממשי (כמו כסף מזומן, פיקדונות כספיים בבנק); פיצוי, פִּיצָה – נתן פיצוי, שילם תשלום כספי מסוים על נזק שגרם, היטיב עם מישהו תמורת עוול או חֶסר שנגרם לו: פסק הדין מחייב את הנתבע לפצות את התובע על הנזק שנגרם לו; מִשקִיוּת, מִשקִי, מֶשֶק – 1. כלכלה, מערך הרכוש, הייצור והמסחר במדינה מסוימת או באזור מסוים, סך כל המקורות, תהליכי הייצור והצרכים הקיימים בחברה מסוימת: שׂר האוצר נקט כמה צעדים כלכליים להבראת המשק; 2. הרכוש השייך למוסד או לגוף אחר והפעילות הנדרשת להחזקתו או לתפקודו התקין: עובדי הניקיון בפנימייה נתונים לאחריותו של מנהל המשק; קוּפּוֹן > תְלוּש, שׁוֹבֵר, שׁוֹבָר – תלוש הנחה או שובר קנייה, שובר טיסה וכד׳, המעניק למחזיק בו הנחה על פְּריט מסוים או זכות לקבלו חינם; תו קנייה – אישור שווה כסף המאפשר רכישת סחורה בַּמָקום ובסכום הנקוב, תלוש קנייה: מעסיקים רבים מחלקים לעובדים תווי קנייה כמתנה לחגים; מְשוּפֶּה, שוּפָּה, שִׁיפּוּי, שִׁיפָּה – נתן פיצוי כספי על נזק או על אובדן: חֶברת הביטוח שיפתה אותי על הנזק שנגרם למכוניתי מן התאונה; טוּבִין – דבר מוחשי (או מופשט?) שיש בו שימוש ותועלת, ושאפשר להעבירו ממקום למקום (כגון סחורות ונכסים רהיטים, תכשיטים, מכשירים, מוצרים), לרבות ניירות ערך למעט כסף: במחסְני ההוצאה לפועל נשמרים הטובין המעוקלים עד שישלמו בעליהם את חובם; משאב, משאבים – 1. האמצעים ומקורות העושר העומדים לרשותם של מדינה או אזור, כגון אוצרות טבע, קרקע, כוח עבודה וכד׳: בשל הגברת השימוש במי השקיה הולכים ומידלדלים משאבי המים; ההון האנושי הוא המשאב היחיד שיש לנו; 2. האמצעים העומדים לרשות מפעל או גוף עסקי, כגון הון, ציוד, חומרי גלם, כוח אדם, ושבהם הוא יכול להשתמש, האמצעים הכספיים הדרושים לארגון למילוי תפקידו או למילוי משימה מוגדרת: למגינת ליבנו, המשאבים העומדים לרשות בית החולים מוגבלים; 3. מקורות, יתרונות או דברים בעלי ערך שניתן לנצלם, כגון הישׂגי רוח ומדע: לקבוצות העילית בחברה יש מונופול על משאבים כגון עוצמה פוליטית, יוקרה, מידע: אומתנו שואבת את כוחה, בין היתר, ממשאביה הרוחניים; עמילוּת, עָמִיל – סוכן מסחרי, נציג של בית מסחר, מפעל וכד׳ המספק שירותי תיווך בין גוף מסוים לבין קהל הלקוחות תמורת תשלום, כגון עמיל מכס – אדם העוסק בענייני המכס עבור הזולת תמורת תשלום; ברוקר > עמיל ניירות ערך, עמיל בורסה – סוכן המורשה לסחור בניירות ערך בבורסה, קונה או מוכר ניירות ערך, מטבע חוץ, סחורות וכד׳ עבור לקוחותיו: עמיל הבורסה מילא את הוראות הלקוח ומכר את המניות אף שערכן נמוך; מַשכּוֹן – נכס או חפץ אישי שנתן הלוֶוה למלווה לשם עירבון, ואפשר לפדותו לאחר זמן מוגדר תמורת החזרת ההלוואה והריבית: הודעת המשכון נמסרת בלשכת המשכונות לפי מענו של החייב; הִרהִין – שִׁעבֵּד הלוֶוה חפץ למלווה כעירבון לסילוק החוב: נתן את הכר ואת הכסתות לרעייתו כדי שתרהינם; נִתמַשכֵּן, מוּשכַּן, מִשכֵּן – נתן נכס או חפץ אישי כמשכון: להבטחת החזר ההלוואה הוא התחייב למשכן את זכויות החברה בנכס מקרקעין; חיפשׂתי משהו בבית כדי למשכנו ומצאתי כרית נוצות, ואשתי הרהינה אותה; משועבד, שועבד, שעבוד, שִׁעבֵּד – מִשכֵּן נכס בתור ערובה להחזרת הלוואה, התחייב שאם לא תוחזר ההלוואה שלווה, יהפוך נכס מסוים לרכושו של המלווה: הלוֶוה שעבד את דירתו לבנק תמורת ההלוואה שלווה; כְּבוּדָה – מִטען (כגון תיק, מזוודות וחפצים אישיים) של מטיילים: הכבודה שהועברה בהובלה אווירית מצויה בנמל התעופה; כְּבוּדַת יָד – מִטען שאדם יכול לשׂאת בידו (בתיק יד, במזוודה קטנה וכד׳): בפוליסת הביטוח של חברת התעופה מצוין המשקל המרבי של כבודת היד שהנוסעים רשאים לשׂאת איתם למטוס; חסוּת – תמיכה כספית או חומרית אחרת (במתן שירותים או מוצרים בלא דרישת תמורה ישירה) של אירוע, ארגון, אדם או פעילות כדי להיקשר ציבורית עימם ועם שמם ולקבל שירותי פרסום נלווים של

שמה המסחרי או מוצרים של נותנת החסות בידי מקבל החסות; פְּרַקמַטְיָא, פְּרַקמַטְיָה – עסקי מסחר, סחורה: לעולם יַשליש אדם את מְעותיו: שליש בקרקע ושליש בפרקמטיה ושליש תחת ידו; עָשָׂה פְּרַקמַטְיָה – עָסַק במסחר: אבי, זיכרונו לברכה, נהג לנסוע ליריד כדי לעשות פרקמטיה עם הסוחרים; סַחַר חליפין – מסחר שבו מוחלפים סחורות או שירותים אלה באלה, ללא שימוש בכסף: סחר החליפין היה מקובל בעבר בתרבויות פרימיטיביות; מַרכּוֹלֶת – סחורות שאדם קונה, מוכר או סוחר בהן: הרוכל הציג את מרכולתו על דוכן עץ קטן; תַגָּר – סוחר, רוכל: דרך התגרים להראות את הפסולת תחילה ואחר כך את השֶבח; בעמל רב תיגר התגר כדי שיקבל את המעות הנשמרות יפה בכיסי הקונים; סַחרָן, סוחר, תַגרָן – 1. רוכל, בעיקר שמוכר בשוק: אמי לא הייתה מעולם תגרנית בשוק; 2. כינוי למי שמרבה להתמקח על המחיר, על תשלום וכד׳, לרוב בצורה קטנונית, המונית וכד׳; עוֹסֵק – מי שמוכר נכס או נותן שירות במהלך עסקיו, או מי שעושׂה זאת באקראי כשהמכירה או השירות נושׂאים אופי מסחרי: עוסק המחליף או המתקן חלק בנכס לפי הזמנת הצרכן, חייב ליידע את הצרכן אם החלק מקורי, חליפי, משומש או משופץ; עוסק זעיר > עוסק פטור – עוסק שמחזור עסקאותיו בכל עסקיו אינו עולה על סכום הקבוע בחוק והמתעדכן מדי שנה. הוא פטור מגביית מס ערך מוסף, אינו מורשה להוציא חשבוניות מס, ואינו זכאי להחזרי מס בגין תשׂומות; עוסק מורשה – עוסק שנרשם אצל שלטונות המס לפי חוק מס ערך מוסף, ואינו עוסק פטור: עוסק מורשה חייב להוציא חשבוניות מס על כל מכירה או מתן שירות שביצע; פרוטֶקשֶן > דְמֵי חָסוּת – תשלום שעבריין או איש פשע מאורגן סוחט מבעל עסק תמורת הבטחה שלא לפגוע בו או בפרנסתו (היינו שלא לנקוט מעשי הצתה, שוד, אלימות, משחיתנות); קִצוּבָּה – 1. תשלום קצוב הניתן לעובד לשם הוצאות מוגדרות: בתלושי כתוב שאני מקבל קצובת ספרים; דמי אֵשֶ״ל הם קצובה הניתנת לעובדים, הנאלצים לשהות מחוץ למקום עבודתם הרגיל; 2. מנת צריכה מומלצת או מותרת (כגון רכיבי מזון, תוספי תזונה, ויטמינים וכדומה): קצובת ויטמין די שלי היא שתי טבלייה ליום; תַעֲרִיף – המחיר או שיעור המס שיש לשלם תמורת תוצרת, שירות וכד׳: ביום שני יועלו תעריפי הנסיעה באוטובוס בעשׂרים אחוז; שׂכר העבודה במפעל מחושב לפי תעריף קבוע לשעה; יַקרָנוּת, יַקרָן – מי שדורש מחיר גבוה מדיי עבור עבודתו או עבור מה שהוא מוכר: אל תלך למכולת של אברם כי הוא יקרן גדול, המחירים אצלו הגבוהים בעיר; זוּכָּה, זִיכּוּי, זִיכָּה – זָקַף לזכותו, רשם סכום כסף שיעמוד לרשותו [בניגוד לחִייֵב]: אמרתי לפקידת הבנק: ׳זכי נא את חשבוני בסך . . .׳; זקיפה, זָקַף – רשם בחשבון, צירף לחשבון: זקפתי את הריבית לחשבון הלווה; שולחנות, שולחָני, חלפנות, חַלפָן – מי שעוסק בהמרת מעות ושטרי כסף של מדינות, פעמים שלא חוק (ב׳שוק שחור׳), וכן בפיקדונות, בהלוואות ועוד: הוא נאשם בהעברת כספים לחלפנים לשם קניית דולרים ללא היתר; אמרתי לשולחני: ׳המר לי אירו בשקל׳; צֵ׳נג > צֵ׳יינג׳ > חַלפָנִייָה – מקום שבו מחליפים מעות ושטרי כסף של מדינה אחת בשל מדינה אחרת תמורת סכום כסף שווה ערך לפי טבלת שערי החליפין של מטבעות החוץ; כסף קטן > מְעוֹת כיס, מָעוֹת – 1. ממון, כסף: כדי שלא אאבד את מעותיי, אפקיד אותן בבנק; כלו המעות בקופת הציבור; 2. מעות שערכן נמוך: במעות האחדות שבכיסי לא אוכל לקנות אפילו כרטיס לאוטובוס; מִפרָעָה – תשלום חלקי שאדם משלם על חשבון חובו: אשלם לך עכשיו מאה שקל מפרעה על עבודתך אמש, ומוחרתיים אשלח לך את שאר הכסף; דְמֵי קדימה, מִקדמה – חלק משׂכר עבודה שנותנים לעובד לפני עשׂייתה על חשבון התשלום שישולם לו כעבור זמן: קח 300 ₪ מקדמה על הדוד שתתקן מחר; עד לְחשבון, על החשבון – כחלק מן החשבון והחוב שעדיין לא נפרעו; כחלק מהתשלום כמקדמה: שילמתי לו על החשבון 500 שקל, ואת שאר הסכום אשלם עם גמר העבודה; רטרואקטיבי > רטרוספקטיבי > לְמַפרֵעַ – 1. שהוא בתוקף מתאריך מסוים בעבר אף שאוּשַר רק עתה, שכוחו יפה לאחור (נאמר על תשלום, על נתינת דבר וכד׳, על מה שכבר היה לפנים): העותרת ביקשה מבית המשפט שלא לחייבה בתשלום אגרה למפרע לעשׂרים שנה; 2. [בלשון הדיבור] מראש, לפני המעשׂה: שלם לי חצי סכום למפרע, ואת השאר – כשאסיים את העבודה; הַפרָשָׁה, הִפרִיש – הִקצה חלק מסוים משָׂכר, מכלל הנכסים וכד׳ למטרה מוגדרת, כגון חיסכון, עתודות או קרן פנסייה: בכל חודש אני מפריש מאה שקלים מן המשכורת לקרן הפנסיה שלי; אוֹבֶרדרַפט > משיכת יֶתר – משיכה מהבנק של סכום כסף העולה על סכום הפיקדון הנמצא בחשבון העובר ושב של המושך, מצב של יתרה שלילית בחשבון הבנק; חִסרָה – יִתרַת חוֹבָה; גוּבַיינה – 1. גביית חוב, תביעת תשלום וקבלתו: השטר נמסר לבנק לגוביינה; 2. דבר דואר שמשלם הנמען או שׂיחת טלפון (הידועה בשם שׂיחת גוביינה) שמשלם מקבל השׂיחה, והשׂיחה מתקיימת באמצעות מרכזנית; פְּרֶט – 1. מעות, כֶּסף קטן: תן פֶּרֶט לעני; 2. מִספּר לא זוּגי (גם: פֶּרֶד): זוג או פרט; בַּטוּחָה – שם כולל לאיגרות חוב, למניות, לניירות ערך, לשטרי חוב ולשאר השטרות העשׂויים להינתן כערוּבּה לכל דבר; בִּיטְחוֹנוֹת –

ערבות כספית, אחריות כספית: נתתי ביטחונות כנגד קבלת המשכנתה: מנהלת הבנק שאלה מה הם הביטחונות של מקבל ההלוואה; **דָּמִים** – כסף, מָמון, מחירו של דבר: אל תעמוד על המיקח בשעה שאין לך דמים; לא קנה את החפץ במחיר הזדמנותי, אלא בדמים מרובים; **הַלְאָמָה, הִלְאִים** – הֶפֵּךְ רכוש פרטי (או בין־לאומי) לרכוש לאומי בשליטת הממשלה ובבעלותה: הממשלה הקומוניסטית הלאימה את כל הרכבות ואת המכרות במדינה; ב־1956 הלאים נשׂיא מצרים את תעלת סואץ [ההפך: הַפְרָטָה]; **הַפְרָטָה, הוּפְרַט, הִפְרִיט** – הפך רכוש ציבורי או ממשלתי לרכוש פרטי, הפך קניין מולאם לרכוש פרטי: מתי תפריט הממשלה את חברת החשמל; ראשי האיגודים המקצועיים הביעו חשש שתהליך ההפרטה יפגע בעובדי החבָרות הממשלתיות; **מֵיקָר** – היקר ביותר (כמו מיטב = הטוב ביותר): בחנות הזאת תמצא את מיטב הסחורות ואת מֵיקַר המוצרים בארץ; **חילט, חילוט** – תפיסת רכוש בתור קנס על עבירה פלילית; **שוֹחַד** – טובת הנאה שקיבל עובד ציבור מצד ג, בין בכסף ובין בשווה כסף כדי לקדם אינטרסים אישיים, כלכליים, משפטיים וכיו״ב של מי שסיפק את טובת ההנאה או לטובתו של אחר מטעמו: השוחד הוא פיתוי כַּספּי להשׂיג טובת הנאה שלא כַּחוק כְּדֵי לְהַטות את פעולות מקבל השוחד לטובת הנותן: וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים; **יִיסוּף** – העלאת הערך היחסי של מטבע המדינה לעומת מטבעות של מדינות אחרות: בעקבות הייסוף נזקקת המדינה לכמות קטנה של מטבע מקומי כדי לרכוש יחידה של מטבע חוץ; **פיחות** – הורדת הערך היחסי של מטבע המדינה לעומת מטבעות של מדינות אחרות לרוב כדי לעודד ייצוא של מדינה ולצמצם את היקף הייבוא [הפיחות מוריד את מחירי הסחורות המיוצאות, מקנה לייצור המקומי כושר תחרותי ומייקר את היבוא]: הציפייה המתמדת לפיחות גורמת אי־שקט במשק; **תְּפוּקָה** – יבול או תוצרת של כל המוצרים והשירותים המוחשיים או המופשטים של מפעל, מחלקה, קבוצה, פּוֹעל, מערכת ציוּד אוֹ מכוֹנה, המופקים מתהליך והנובעים מפעילות כלכלית, סך הייצור: המפעל הצליח להגדיל את תפוקתו בלי להוסיף כוח אדם; **כלכלה חופשית** – שיטת ניהול משק מדינה מתוך תחרות חופשית, ובה כוחות השוק קובעים את המחירים (ההֶיצֵע והביקוש) ללא התערבות המדינה (בניגוד ל'כלכלה מתוכננת' או ל'משק מתוכנן'); **הלבנת הון, הלבנת כספים** – הפשע של העברת כסף שהושׂג באופן לא חוקי לחשבונות בנק זרים או לעסקים חוקיים, כך שקשה לאנשים לדעת מאיפה הגיע הכסף: הלבנת כספים היא הפיכת הון שחור להון חוקי, הן בהליך רשמי הן בדרכים אחרות; **זָקַף לזכות** – רשם סכום בצד הזכות של חשבון, זיכה את החשבון או את בעל החשבון בסכום זה: הבנק זקף לזכות החשבון את ההכנסה מן הריבית שהצטברה; **חרטה אינה מעשׂה סוחר** – סוחר המכבד את עצמו אינו מתחרט על עסק שעשׂה אף אם הוברר לו שצפוי לו הפסד; **עוֹבֵר לַסּוֹחֵר** – שיש לו ביקוש, שרבים מוכנים לקבלו: וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן . . . אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר; הרישיון למונית נעשׂה לחפץ רב־ערך עובר לסוחר, שנעשׂות בו עסקות שונות; **חובות מסופקים** – חובות שקיים ספק באשר לפירעונם בידי החייבים: יתרת החובה בחשבונה הועברה לחשבון חובות מסופקים לצורך הגשת תביעה נגדה; **יִתְרַת זכות** – יתרה הרשומה בחשבון בנק לזכותו של בעל החשבון; סכום הכסף שנותר בחשבון הבנק: התדפיס הראה לי שבחשבוני יתרת זכות של אלף אירו; **תְּפוּקָה למעשׂה** – התפוקה במציאות, להבדיל מתפוקה מתוכננת, תפוקה תקנית וכיו״ב; **תְּפוּקָה צְפוּיָה** – תפוקה, שמצפים לה במפעל או במחלקה בהיותה מתאימה לביצוע הצפוי; **תְּפוּקָה לִשְׁעַת אָדָם, תְּפוּקָה לִשְׁעַת עוֹבֵד** – מנת התפוקה של מפעל, מחלקה או ציוד, המתקבלת מחלוקת התפוקה למִספר שעות האדם, שהושקעו בייצור; **תְּפוּקָה מְתוּכְנֶנֶת** – תפוקה, שהובאה בחשבון בשעת תכנון העבודה; **קֶצֶב הַתְּפוּקָה** – התפוקה ליחידת זמן; **פריון עבודה** – מדד המבטא את היחס בין ערך הייצור [= סך מכפלת התפוקות במחיר המכירה] לעלויות השׂכר של העובדים; פריון העבודה מבטא את הערך הכספי המתקבל עבור כל ש״ח שמשלם הארגון כשׂכר, לדוגמה, פריון עבודה ־1.5 משמעו שערך התפוקה שהניבו העובדים גבוהה ב־50% מעלות שׂכרם; **פִּרְיוֹן הַיִיצוּר** – היחס בין התפוקה למעשׂה לבין התפוקה הצפויה אוֹ לבין התפוקה התקנית או היחס בין התפוקה לתשׂוּמה; **נְזִיקִין, נְזִיקִים, נֶזֶק** – פגיעה בתקינות, בשלמות או בתפקוד של משהו, פגיעה בגוף או ברכוש, שם כולל לחבלה ולפגיעה שגרם אדם או רכושו לאדם אחר או לרכושו: הנזק שגרם למכוניתי אינם ניתנים לתיקון; **עִיזָבוֹן** – כסף ורכוש שאדם מניח אחרי מותו, ירושה: ונעתקו הספרים ההם לידי הטובים . . . והסתירום, ונמצאו בעיזבונותיהם; **עִיזָבוֹן בַּחַיִים** – כסף ורכוש שאדם מוסר למוסד בעודו בחיים להנאת המוסד; **דברי ערך** – חפצים יקרי ערך, פריטים שיש להם ערך כספי רב; **תאוות בצע** – תשוקה עזה וכמיהה לכסף ולעושר חומרי; **אונָאַת מָמון** – רמאות בענייני כסף או במיקח וממכר; יכול להרשות לעצמו > **נהג חירות בעצמו, מצא לו היתר, הורה היתר לעצמו, התיר לעצמו, ידו מַשֶּׂגֶת, יכול לעמוד ב־, היה יכול לעמוד ב־** – הספיקו לו הכסף, האמצעים, הזמן וכד' למטרה מסוימת: בעלה יהלומן גדול, ולכן היא יכולה לעמוד בהוצאות ההחזקה של שתי מכוניות; רציתי לצאת לחופשה בחו״ל אך אין ידי מַשֶּׂגֶת לשלם את ההוצאות הרבות; **מי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָנֶה, רוֹצֶה מָאתַיִם** – אדם אינו מסתפק במה שבידו: יש לו מאה, רוצה מאתיים; **למה נקרא שמם 'זוזים'? שזזים מזה וניתנים לזה** – הכסף אינו ניתן להרבה זמן במקום אחד, והוא עובר מאדם לאדם; **זוּזִים זָזִים מִזֶּה וְנִיתָּנִים לָזֶה** – דרכו של הכסף שעובר מיד ליד; **צָרַר אֶת הַכֶּסֶף** – כרך את הכסף בחבילה, ארז את הכסף בחבילה; **עֶרֶךְ מוּסָף** – [בכלכלה] הערך הכספי המיתווסף למוצר או לשירות מסוים בתהליכי הייצור וההפצה שלו לאחר ניכוי עלויות שוטפות, כגון חומרים, שְׂכר עובדים: כדי לספוג כספים מן הציבור הממשלה מטילה עליו מס ערך מוסף; **עמד על המֶקַח, עמד על המיקָח** – התווכח על המחיר, תיגֵר, התמקח, נשׂא ונתן על המחיר, השתדל לקבל הנחה במחיר: כשקונים בשוק, מקובל מאוד לעמוד על המקח; **מֶלַח מָמוֹן – חָסֵר** – הממון חסר מלח, כלומר אין מלח למלוח את הכסף שיתקיים לאורך ימים; **אדם ניכר בכוסו ובכיסו ובכעסו** – מכירים אופיו של אדם לפי להיטותו לשתות לשוכרה, ביחסו לענייני כסף ובהתנהגותו בשעת רוגזו; עֵרֶךְ נומינָלִי > **עֵרֶךְ נָקוּב** – 1. הערך המצוין על שטר כסף, על בול דואר וכו' (לעומת: עֵרך ריאלי); 2. המחיר הרשמי שנקבע למוצר, השווי המצוין בנייר ערך, שהוא שונה מערכו בשוק; ברקוד > **קוֹד קַוּים** – קוד המורכב מסדרת קווים או מלבנים, לעיתים בצירוף ספרות, המוטבע על מוצר, והמספק מידע לגבי סוגו, מחירו וכד'; הקוד מפוענח על ידי סורק ממוחשב; **לָקַח מִיקָח רַע לְעַצְמוֹ** – עשׂה עסק רע, הפסיד בעסקה או במשׂא ומתן; **אין עניות במקום עשירות** – אין לדקדק בקטנות כשעוסקים בעסקים גדולים, אין לקמץ בהוצאות קטנות או דבר הנעשׂה בתנופה רבה; **ליקט פירורים משולחנו** – נהנה או קיבל מעט מעושרו של מישהו, בדרך כלל מעושרו הרוחני; **תהי משׂכורתו שלמה** – ברכה לאדם: שיקבל שׂכר בעמלו ויראה ברכה במעשׂיו; **ממונו חביב עליו מגופו** – הוא להוט אחרי הממון; **שְׁנַת הַכְּסָפִים** – תקופת השנה שלפיה מנהלים כספים, מוציאים תקציבים ומגישים דוח לצורכי מס הכנסה; **אמצעים, אֶמְצָעֵי תשלום** – כל הגורמים שבאמצעותם אפשר לקנות ולמכור, ובהם מזומנים, פיקדונות בבנקים, מטבע חוץ וכד'; **כוח קנייה** – היכולת לרכוש כמות מסוימת של סחורות ושירותים (מבחינים בין כוח הקנייה של אוכלוסייה לכוח קנייה של מטבע); **בְּזִיזַת רכוש** – גזֵלה ושוד של רכוש, לקיחת שלל: היהודים סבלו ממעשׂי שוד ובזיזה; **זכות סירוב ראשונה** – זכות שיש למישהו שנֶכֶס מסוים המוצע למכירה יוצע לו ראשונה, ורק לאחר שהלה ויתר על זכותו לרכוש את הנכס, יהיה בעל הנכס חופשי להעבירו למי שׂיחפוץ; מרווחיו, ושיעבור אחרי מותו לאותו מוסד; **דָּמִים תַּרְתֵּי מַשְׁמַע** – המילה 'דָּמִים' הוראתה גם דָּם וגם כֶּסֶף; **דִּינֵי מָמונות** – הלכות נזיקין, חוקים ומשפטים הלכתיים בענייני כספים ועסקי מסחר בין אדם לחברו, כגון הלוואות, מכירות, שכירוּת, מתנות, לרבות החוקים הנוגעים לענייני נכסים; **ממונו של אדם חביב עליו כנפשו** – מוכן להסתכן כדי לחסוך, מוכן לסכן את חייו למען רכושו; **אינו יודע צורת מטבע** – אינו מבין דבר וחצי דבר בענייני כספים: מדובר בחרדי שלא ראה מימיו צורת מטבע, ושאינו יודע מה לעשׂות בכסף שזכה בו; **כינוס נכסים** – הפקעת נכסים של חדל פירעון לטובת הנושים־התובעים, שמבצע כונס נכסים המתמנה מטעם בית משפט; **חיטי עירך זולים, זרע מהם** – טובים דברים זולים והם שלך, מדברים יקרים של אחרים; **הפקיע את השער** – העלה את המחיר יותר מערכה הרשמי של הסחורה; **מפקיע שערים** – סוחר המעלה מחירי מצרכים מתוך כוונה לזכות ברווח נכבד, סַפְסָר; **סָגַד לעגל הזהב, השתחווה לעגל הזהב** – היה להוט להיטות מופרזת אחר תאוות חומריות אגב הזנחת ערכי הרוח, הציונות, האמונה בעצמאות ישׂראל: עוד בצעירותו הוא ירד לאנגלייה, ומאז הוא יושב בה ומשתחווה לעגל הזהב; **אדם דואג על איבוד דמיו, ואינו דואג על איבוד ימיו** – יש הסובר שהכסף הוא עיקר החיים גם כשדמיו אינם עוזרים ודמיו אינם חוזרים; **איש קש, חברת קש וכד'** – פיקטיבי, מדומֶה, הקיים על הנייר בלבד או משמש כיסוי לעסקים מפקפקים; **הגיע לפרשת שקלים** – הגיע לעניין הכסף והתשלום [בהלצה]; **ממונו חביב עליו מגופו** – קל לו יותר נפשית לעזור בטִרחה ובמאמץ מלתרום כסף, כינוי לאדם הבהול אחר כסף; **העמיד אותו על רגליו, העמיד אותו על הרגליים, העמידו עַל רַגְלָיו** – השיב אותו לאיתנו, חיזק או ביסס אותו, תמך בו, עזר לו להתבסס או להתאושש (לאחר נפילה, כישלון, הידרדרות וכד'): איש העסקים רכש מפעל כושל והעמידו על הרגליים; **מַרבה נכסים – מַרבה דאגה** – ככל שאדם צובר יותר נכסים כך יש לו יותר סיבות לדאוג: יש עשיר התאב למה שאין לו – יש לו מנה רוצה מאתיים, הוא לא נתן דעתו שמרבה נכסים מרבה דאגה, ושאין אדם מת וחצי תאוותו בידו; **אוֹנָאַת מָמון** – רמאות בענייני כסף או במיקח וממכר; **המוציא מחברו עליו הראיה** – הטוען לשינוי כלשהו למצב הקיים, צריך להוכיח את צדקת טענתו; **מעות בטלות** – כסף המונח ללא שימוש; **ריבית קצוצה** – ריבית גבוהה מאוד, שיש בלקיחתה משום עוול ללווה, ריבית גדולה ומוגזמת, שיש בלקיחתה משום עושק הלווה: בכל הדורות נהגו

הגויים באירופה לטעון שהיהודים עושים את הונם מהלוואות לגויים בריבית קצוצה; ריבית דריבית – ריבית המחושבת לא רק על הקרן אלא גם על הריבית שהצטברה בתקופה הקודמת; הסכם ממון בין בני זוג – חוזה הנערך בכתב בין בני זוג, בין שנישאו ובין שלא, ובו מוסדרים ענייני הכלכלה ביניהם במהלך הקשר. קובעים בו כיצד לחלק את הנכסים בעת גירושים, פירוקם או בעת פרידה; קוּפַּת צְדָקָה – 1. קופסה שהגבאים שׂמים בה את הכסף שגבו מתושבי העיר לחלוקתו בין העניים: בכל ערב שבת מחלקים מעות מקופת הצדקה; 2. קרן ציבורית לעזרת נצרכים: הקמנו קופת צדקה ציבורית למען העולים החדשים; ממון שיש לו תובעים – ממון שיש אדם שתובע אותו ובעליו רוצה לקבלו חזרה; בהול על ממונו, אָדָם בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ– אדם חרֵד לכספו; ממון שאין לו תובעים – ממון שבעליה ויתר עליו, כגון מלח שהושאל כדי שלא להחזירו אלא את תמורתו הכספית: ניתן היה לטעון כי ממון העמותה אינו שייך לחברי העמותה, ולכן זה הוא ממון שאין לו תובעים; הממון הולך אחר ממון ומתחבר לממון; הכסף יַעֲנֶה את הכול, אבל גם יְעַנֶּה את הכול; אין לך שׂפה ברורה יותר משׂפת המזומנים; אין כסף – אין נחת, יש כסף – יש פחד; ממון חברו חביב עליו כשלו; העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט; נהג קלות בממונו כאילו מן הוא ממונו היורד מן השמיים בלא טורח; לימדה תורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזווית אחת; כספו מסמא את העיניים מלראות את האמת בכל מערומיה; המעות חביבות הן, והן מתגלגלות מיד ליד; הוא נצר כל פרוטה ופרוטה כבבת עינו ממש; רצו לרבות את ממונם, אולם שלטה בהם מאֵירה, והיו מתמוטטים והולכים; מצד אחד לי הכסף ולי הזהב, ומצד אחר מה אנו ומה חיינו, היום כאן מחר בקבר; אין פיו וכיסו שווים; אחת לשנה התכנסו סוחרי העולם ברחובה של עיר כדי לשׂאת ולתת בענייני פרקמטיה; איני מבקש ממך טרחת חינם, מוכן ומזומן אני לשלם לך במטבע יפה; אוהב כסף לא ישׂבע כסף; חזרתי ומניתי את מעותיי ואת שטרותיי מניין אחרון; כסף בא אל כסף; המעות עגולות הן והן מתגלגלות מיד ליד; איזהו עשיר – השׂמח בחלקו או כל שיש לו נחת רוח בעושרו; הממון מעמיד רגליו של בעליו; אדם בהול על ממונו; אם ייתן איש מלוא ביתו כסף וזהב תמורת החופש, בוז יבוזו לו; נקוב שׂכרך ואתן לך

יש כסף. טייקון > אדיר ממון, אֵיל הון – עשיר מופלג, בעל הון רב; איש עסקים או תעשׂיין בעל עושר, כוח והשפעה יוצאי דופן: במלון יוקרתי זה מתאכסנים אֵילֵי הון מרחבי העולם; בעל המאה – אדם עשיר, בעל כוח כלכלי: בדרך כלל בעל המאה הוא בעל הדעה הקובעת; נְטִילֵי כֶּסֶף – [בתנ"ך] עשירים גדולים העמוסים הון וכסף: נטילֵי הכסף עסוקים ברכושם ובהונם ובמטילי זהב; נְדוּנְיָה – [בימינו] כסף או רכוש שהורי הכלה נותנים לבתם ולחתן כמתנה לנישׂואים: המכונית של בני הזוג היא הנדוניה של הכלה; גבירה, גְּבִיר – עשיר, בעל הון; שריין, שריוּן – הבטחת סכום כסף, תפקיד, מקום ברשימה, חוק או מעמד וכד' בלי אפשרות לבטלו; טִיפּ > דְּמֵי שְׁתִיָּה, תֶּשֶׁר – סכום כסף מועט שנוהגים להוסיף לנותן שירות (למלצר, לסבל וכד') נוסף על השׂכר שהוא מקבל מן המעביד; שׁוֹעַ – עשיר, בעל כיס, בעל הון, בעל ממון, עשיר גדול, אציל: היא נמנתה עם שועות הקהילה ועם אנשי החסד בה; יש שועים שליבם רגיש לעני למרות עושרם; שׁוֹעָה – עשירה; שועי ישׂראל – עשירי ישׂראל; שׁוֹעֵי אָרֶץ – עשירים, נכבדים, אנשי 'החברה הגבוהה'; בעל מעות, בעל ממון – עשיר, בעל הון, מי שיש לו הרבה כסף: בני אדם אלו עשירים הם ובעלי ממון הם; אף שבעל ממון הוא, חוסך הוא בהוצאותיו וידו קמוצה; בעל מעות – כינוי לאיש עשיר, בעל צרור כסף; אצולת הממון – השכבה החברתית העשירה, האצולה שמעמדה נובע מעושרה בלבד: הוא איש עשיר מאוד הנמנה עם אצולת הממון של הקהילה היהודית המקומית; עשיר כקורח – עשיר מופלג, עשיר מאוד, בעל הון רב: הוא עשיר כקורח אבל טרם הכרתי קמצן גדול ממנו; טיפּ > דְּמֵי שתִייה, תֶשֶׁר – מענק כספי קטן שהלקוח נוהג לתת למלצר, לחדרן במלון וכד' כשי בעד השירות: התשר נכלל במחיר התפריט; דְּמֵי שתיקה – כסף ששולם כדי שמישהו ישמור מידע בסוד: שילמתי לה דמי שתיקה כדי לשמור בסוד את הרומן שהיה לנו; דְּמֵי טִרְחָה – תשלום לעובד, נוסף על שׂכרו הקבוע: נתתי דמי טרחה למלצר; דְּמֵי 'לֹא יֶחֱרַץ' – שוחד לאדם היודע סוד כדי שלא יגלה אותו, מתן שנותן אדם בסתר למישהו כדי שיעלים עיניו ולא יעמוד למכשול [סִפרותי, בנימה הלצית רֶמז לפסוק: לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לשונו]; דְּמֵי כִּיס – מעות להוצאות יום־יומיות קטנות; דְּמֵי כְּנִיסָה – מחירו של כרטיס לכניסה לתיאטרון, לקונצרט, להרצאה וכיו"ב; דְּמֵי מַפְתֵּחַ – כינוי למחיר שמשולם עבור זכות הדיירות המוגנת בנכס מקרקעין הן למגורים והן לנכס עסקי [בעסקה זו הדייר רוכש חזקה בנכס מבלי יכולת להורישה אגב תשלום דמי שׂכירות נמוך על השימוש, על ההגנה מפני פינוי ועל הפסקת ההתקשרות אלא בנסיבות מיוחדות]; דְּמֵי מְזוֹנוֹת – תשלום למשפחה שבה בני הזוג נפרדו, ואחד מבני הזוג (לרוב הגבר) חייב להשתתף בכלכלת ילדיו שאצל בן הזוג האחר, ופעמים גם בהשתתפות בכלכלת בן הזוג האחר; פיזר את ממונו – בזבז את כספו: פיזר ממונו לבילויים; מְעוֹת חֲנוּכָּה – דמֵי חנוכה, מתנת כסף שמעניקים לילדים בימי החנוכה; צדקה אין לה קִצְבָה – אין שיעור לצדקה שאדם נתבע לתת; חי מִן הַיָּד אֶל הַפֶּה – חי בדוחק, משתמש בכסף מייד בלי אפשרות לחסוך, הכנסתו מצומצמת ומספיקה בדוחק לקיומו: היום הוא איש עסקים אמיד – קשה להאמין שבצעירותו היה עני מרוד שחי מן היד אל הפה; מָעוֹת של צדקה – כסף שנאסף לצורכי צדקה: מעות הצדקה שקיבלתי לא הקימוני על רגליי; קִמְחָא דְּפִסְחָא > מְעוֹת חיטים – נְדבת כסף לשם קניית קמח לאפיית מצות בשביל עניי הקהילה: בימים ההם נהגו הגבאים לצאת ולגבות מעוט חיטים לעניי הקהילה; כופר נֶפֶשׁ – דרישה לתשלום סכום כסף עבור חייו או חירותו של אדם; תרנגולת המטילה ביצי זהב – רעיון, מעשׂה או אדם המביאים רווחים גדולים ללא מאמץ ובזמן קצר; עתיר נכסים – עשיר בנכסים, בעל רכוש רב: הורי העלם הלמדן היו עתירי נכסים, וכך מצאה הריבה תורה וגדולה במקום אחד; אין לו דמים – הוא יקר ערך ביותר, לא יסולא בפז; בדמים מרובים, בדמים יקרים – בכסף רב, במחיר גבוה: באותם הימים קבלת דרכון עלתה בדמים מרובים; החוג הנוצֵץ – כינוי למעמד העשירים הגדולים החיים חיי מותרות; לא יצאו שלוש ארבע שנים עד שהגיעו מעותיו כדי לקנות או לשׂכור דבר – יכולת לקנות או לשׂכור; בְּכֶסֶף מָלֵא – במלוא המחיר, בסכום מלא ובמזומנים: את הכרטיסים להצגה הזאת קנינו בכסף מלא ללא כל הנחה; טָבִין ותקילין [מילולית: טובים ושקולים] – 1. מלוא המחיר ובמזומנים, כסף מזומן, כסף ממש: בכיסו לא היו יותר מ־52 שקלים טבין ותקילין; 2. 'כסף טוב', ביטוי הנאמר על כסף, בעיקר על סכום נכבד ששולם עבור סחורה מסוימת: שילמתי בעד הכינור הזה חמשת אלפים דולר טבין ותקילין; גָּרַף זָהָב – כינוי למי שעשׂה עושר רב, התעשר; הוא יושב על סיר הבשׂר – הוא אוכל אכילה גסה לשׂובע, ויש לו מכל טוב: אף שנולד בארמון והוא יושב על סיר הבשׂר, יודע לחוס על העני ועל האביון; כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול, ממעה למעה מתמלאת הקופּה – אין לזלזל בקטנות שהרי גם דבר גדול הוא צירוף של פרטים הרבה; פרוטות קטנות מצטרפות לחשבון מרובה – אין לזלזל בקטנות כי דברים קטנים ורבים הופכים לדבר גדול רב־משקל; ירד עליו מָן – התעשר בקלות, בלי לטרוח: ירד עליי מן מעבר לים כשנפלה לי ירושה גדולה מגיסנית שבקושי הכרתיה; שְׂכִיּוֹת חמדה – דבר מצוין ויקר ערך, אוצרות יקרי מציאות, חפצים מיוחדים ביופיים ובערכם: במוזאון ישׂראל מוצגות שׂכיות חמדה שנתגלו בקברים עתיקים במצרים; שִׁלְשֵׁל לכיסו – לקח כסף שהרוויח באופן לא חוקי: החשד נגד השׂר ששלשל לכיסו מיליונים; גָּרַף רווחים, גָּרַף הון – עשׂה רווח כספי גדול: בעל העסק גרף רווחים מעסקו אשתקד, אבל השנה הפסיד הכול; גָּרַף זהב, גּוֹרֵף זהב – לשון גוזמה על מי שעושׂה עושר רב; אֵיל עיתונות – כינוי לאדם עשיר ורב־עוצמה, שבבעלותו השליטה על מערכת עיתונים אחת או יותר; טַייקוּן > אֵיל נפט, איל הון – עשיר מופלג שעושרו בא לו מבארות נפט שבבעלותו: אני מכיר כמה אילי נפט ואילי גז שיסייעו לממן את המיזם; בעל אמצעים – אדם אמיד, בעל הון; צֵ'ק מְשׂוּרְטָט, צ'ק מסורטט – צ'ק שעליו שני קווים מקבילים וביניהם כתוב בדרך כלל 'ושות'', שמשמעו הוא שאת הצ'ק אי־אפשר לפרוע במזומן אלא רק באמצעות חשבון בנק אחר; בְּלַנְקוֹ > צ'ק חָלָק – צ'ק שחתם עליו המושך בלי שציין בו את הסכום או את שמו של הנפרע; צ'ק לַמּוֹטָב – צ'ק שרשאי לגבות רק האדם ששמו נקוב בצ'ק, ולא ניתן להעברה לאדם אחר; יצא ברכוש גדול – יצא ברווח (חומרי או רוחני) רב; מַפתח זהב פותח כל שער, הכסף יַעֲנֶה את הכול – בזכות כסף אפשר להשׂיג עולם ומלואו, אין לך כמעט דבר שלא ניתן לקנותו בכסף: בחיַי לא אחת צרכתי אהבה, שׂמחה או בריאות, ולא תמיד עלה בידי להשׂיגן למרות עושרי הרב, אמרו מעתה: 'הכסף לא תמיד יענה הכול'; סחורה מתבקשת – סחורה שיש עליה קופצים הרבה: ספריי הם תמיד סחורה מתבקשת בשוק; סחורה מהלכת – סחורה מתבקשת; עושר שמור לבעליו לרעתו – כמות גדולה מאוד של ממון, נכסים, מידע וכדומה עלולים גם להזיק ולפעול לרעת בעליהם: הוכתר בתואר דוקטור שהוא עושר שמור לבעליו לרעתו כי רבים חוששים מלהעסיק אדם כה משׂכיל; תבן אתה מכניס לעפריים וצפרדעים למצרַים – אתה מביא למקום דבר שהוא שם בשפע [בעיר עפריים היה תבן בשפע]; הון עתֵק, הון קורח, הון תועפות, ממון קורח, אוצרות קורח – עושר רב, הון תועפות: שקר טפלו על משפחתנו כאילו ממון קורח לנו; הון תועפות – הון עצום, הון עתֵק: המיליארדר האמריקני עשׂה הון תועפות ברכישת מבנים ישנים, בשיפוצם ובמכירתם; עשיר כקורח – עשיר מופלג, בעל הון רב; מַפתח כסף עשׂוי לפתוח מנעול ברזל; אין מנעול העומד בפני מַפתח זהב; ממונו של אדם מעמידו על רגליו; כסף הולך אל כסף; כמה גדולה טרחת ממון, שאפילו אדם הולך לעשׂות בו מִצווה ליבו בהול ודעתו נבוכה, שמא יאבד את ממונו או שמא יגנבו את ממונו; לא די שאינו עושׂה מצווה בממונו, אלא שהוא חושש לגופו שמא יהרגוהו על ממונו; אהבה וכסף מניעים את העולם: האהבה לרגע, והכסף לעולם; הכסף יענה את הכול; הכסף מייצג צורה חדשה של עבדות במקומה של העבדות

העתיקה; ליבם של רבים מתכווץ כשארנקיהם תופחים; אם אתה רוצה להיפטר ממישהו – הלווה לו כסף; להתכופף בשביל כסף זה בסדר, אבל לא להשתחוות

אין כסף. אין הפרוטה מצויה בכיסו – אין לו כסף: ידוע לי שאין הפרוטה מצויה בכיסו – אני אביא את הכסף לשותפות, והוא יביא את הכישרון; יָצָא נָקִי מִנְּכָסָיו – איבד את כל רכושו ונותר בחוסר כול, התרושש: עסקיו התמוטטו בעטיו של המשבר הכלכלי, והוא יצא נקי מנכסיו; קפץ את ידו ממנו – נהג עימו בקמצנות: למה קפצת ידך מאחיך האביון; אָזַל כַּסְפְּךָ, אָזְלוּ חֲבֵרֶיךָ – אין לך כסף, אין לך ידידים: כשהיה עשיר היה ביתו מלא קרובים וידידים, משירד מנכסיו – קרובים ורעים נעשׂו רחוקים כי כשאוזל כספך אוזלים חבריך; חוסך מָעָה מאבד מֵאָה – מקמץ בהוצאה לעניין קטן, ונמצא מפסיד בעניין גדול; אין הדבר לפי כיסו, הדבר אינו לפי כיסו – הדבר מעל ליכולתו הכספית: שלא כשכניי איני נוהג לנסוע לחו״ל שאין הדבר לפי כיסי; אינו יכול לעמוד בהוצאות, אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת – אין לו כסף די הצורך, אין ביכולתו: מכרתי את המכונית כי לא יכולתי לעמוד בהוצאות החזקתה; כלתה הפרוטה מהכיס, כלתה פרוטה מהכיס – אזל כספו, ירד מנכסיו ונהיה חסר כול, באו עליו ימי עוני ודוחק, בא עד כיכר לחם: רק לאחר שכלתה הפרוטה מן הכיס פנתה האלמנה אל גיסה העשיר בבקשת עזרה; עכבר השוכב על דינרים – עשיר קמצן שאינו נהנה ממונו ומונע את ההנאה גם מאחרים: קורח הוא עשיר מופלג אך נדבה לא תוציאו מכיסו כי הוא כעכבר השוכב על דינרים; כל האיברים תלויים בלב, והלב תלוי בכיס – מצב רוחו של האדם תלוי בתנאיו החומריים, ואילו רְגשותיו כלפי אחרים תלויים לעיתים ביחסים חומריים וכספיים; הניח מְעותיו על קרן הצבי – סיכן את כספו או השקיע את כספו בעסק או בדבר שהפסדו ודאי, השקיע את כספו בעניין מפוקפק, במקום לא בטוח, בעסק המועד להפסד וכד׳: קניתי רכב במיטב כספי, וכעבור כמה חודשים התברר לי שהנחתי את מעותיי על קרן הצבי; חֶסרון כיס – 1. חוסֶר כסף, הֶפסד ממון, נזק חומרי הוצאה כספית, דלוּת, עוני: המצב של חסרון כיס קשה מכל הדברים הקשים בעולם; 2. נזק כספי: כשם שאין בקימה חסרון כיס, כך אין בהידור דבר חסרון כיס; רַבָּה רעת העני, כמאמר חז״ל: וחסרון כיס קשה מכולם – חסרון כיס קשה מכל קשיי העולם; כלתה פרוטה מן הכיס, בא עד פת לחם, הגיע עד פת לחם, הגיע עד כיכר לחם, בא עד כיכר לחם – נקלע למצב כלכלי קשה ביותר, התרושש לחלוטין, נשאר בחוסר כול: בשל חובותיו נאלץ למכור את כל רכושו והגיע עד פת לחם; בלי פרוטה לפורטה – בחוסר כּוֹל: כשעלינו לארץ לא היה לנו פרוטה לפורטה והושיבו אותנו במעברות; תבן אין ניתן לעבדיך, ולבנים אומרים לנו: ׳עשׂו׳! – איך נעשׂה מעשׂה בלי אמצעים, ביצוע נדרש ואמצעים אין: כיצד נגשים את התוכנית כשתבן אין ניתן, ולבנים אומרים לנו עשׂו; פחות משווה פרוטה – דבר חסר ערך: הזקן הזה נהרג על פחות משווה פרוטה; השתחווה לאגורת הכסף – היה אנוס להתרפס בגלל פרוטה, היה עני וחסר כול; במעות שהשׂתכר כדי מזונותיו, לא הסתפק; אם אין קמח, תורה מניין? הדרך ממעטת את הממון; עשירותו הגיעה לקִיצה; המיסים אכלו את עמלו; אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, וביום סופה יזניחוך; החיים דלים הם למי שאין להם מטרה אחרת זולת צבירת כסף; הרוצה לדעת ערכו של שקל, ינסה לִלווֹתו < מתנה! נדבה! קנייה! רווח!

כפיות טובה!

כפוי טובה, כפיית טובה, כפיוּת טובה – 1. מצב או מעשׂה שאין מביעים או חשים בו הכרת תודה, אין נותנים בו תמורה ראויה או פיצוי הולם על משהו שהיטיב איתך מישהו, עשׂה למענך או נתן לך: הם היו כפוי טובה בני כפויי טובה כשהשיבו את פנינו ריקם אף שסייענו להם שנים; 2. גמילה במעשׂה רע על מעשׂה טוב; כפה את הטובה, כָּפָה בטובה, כָּפַר בטובה – היה כפוי טובה, לא הודה למי שהיטיב עימו: אדם הראשון כפר בטובה כשאמר: ׳האישה שנתת עימדי׳; אי־הכרת טובה, לא הכיר טובה ל־ על – לא זכר את הטובה שעשׂה פלוני למענו, לא הרגיש רגש תודה לפלוני: הבוחרים לא רק שלא הכירו טובה ותודה לראשת העירייה על סלילת הכביש, אלא בבחירות בחרו במתחריה; השיב רעה תחת טובה, שילם רעה תחת טובה – היה כפוי טובה, מעל באמון, התנכר למיטיבו, נהג ברע עם מי שהיטיב עימו: חמש שנים הועסק הערבי במוסך, עד שקם יום אחד ושילם רעה תחת טובה כשרצח את מעסיקו; כפוי תודה, כפוי טובה – מתעלם מן הטובה שעשׂה לו פלוני, ואינו גומל לו כמידתו, מִתעַלם מן הטובה שעשׂו לו: אמר להם: ׳בניי, כפויי טובה אתם׳; דרש את רעתו – ביקש להזיק לו, השתדל להרע לו, ניסה להתנכל לו: כל ימיה היטיבה עימו והוא, כפוי טובה שכמותו, דרש את רעתה; נשך את היד שהאכילה אותו – פגע במי שסייע לו; דרש את טובָתו של פלוני – רצה את טובתו של פלוני; גם זו לטובה – אין להתייאש מן הרוע אלא יש לקבלו מתוך רצון שגם ממנו תצמח טובה, אין רע בלי טוב ואפשר למצוא דבר חיובי גם בצד השלילי; טובתו מוטלת על הקוצים, נטל טובתו והשליכה על הקוצים, נטולה טובתך ומושלכת על הקוצים – אין כל צורך בטובתך או בעזרתך, בלי טובות; וישמן ישורון ויבעט – משעלה לגדולה נהג בגסות ובכפיות טובה, אדם שהתעשר כפר בטובתם של מי שסייעו בַּעדו; אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן, אלא מתוך קוּפה של בשׂר, אין חמור נוהק, אלא מתוך כפיפה של חרובים – אדם עלול לחטוא, לסטות מן הדרך, לבעוט או לבוא לידי הוללות מרוב טוב ושפע [החמור משמיע נעירות כשלפניו סל מלא חרובים]: השׂר טבע בים של כסף, ולמרות זאת נתן בכליו מיליונים מהקופה הציבורית, אין חמור נוהק אלא מתוך כפיפה של חרובים; יָרַק לבור ששתה ממנו, יָרַק לבאר ששתה ממנה – נהג בכפיות טובה, השיב רעה תחת טובה, זלזל במישהו או הזיק למישהו או למשהו שקודם הפיק ממנו תועלת: אחרי הפילוג הוא התחיל להשמיץ את המפלגה וירק לבור ששתה ממנו כל השנים; שָׁתָה מִן הַבְּאֵר וְהִשְׁלִיךְ אֶבֶן לְתוֹכָהּ – התנהג בכפיוּת טובה; באר ששתית ממנה אל תזרוק בה אבן, בור ששתית ממנו אל תשליך בו רגב – אל תגמול רעה למי שעשׂה לך טובה, אל תהיה כפוי טובה כלפי מי שהיטיב עמך, נהג כבוד במי שלמדת ממנו או נהנית מעזרתו: אף שעזבת את המפלגה, אל תשמיצה כי בור ששתית ממנו אין לזרוק בו רגב; גָּמַל רעה תחת טובה – עשׂה מעשׂה רע, התנהג בכפיות טובה: משיב רעה תחת טובה – לא תמוש רעה מביתו; סוס שניתן במתנה אין בודקים את שיניו – אין מחפשׂים חסרונות בדבר שניתן במתנה; מוסר הוֹטֶנטוֹטִי [שבט עתיק באפריקה] – מוסר מעוּוָּת הפועל לטובת החזק, וכן – מה שטוב לי הוא גם מוסרי: ׳אם הוא גנב את פרתי זה רע. אם אני גנבתי את פרתו זה טוב׳; לא עמד לו בשעת דוחקו – לא עָזַר לו במצוקתו, לא בא לעזרתו כשהיה שרוי במצב קשה: כשירד מנכסיו התנכרו לו מכריו, ואיש מהם לא עמד לו בשעת דוחקו; לא הִתְיַצֵּב לימינו, לא עמד לימינו – לא תמך בזכותו (של אַחֵר), תמך בעמדתו או במאבקו; הגם אתה ברוּטוּס?! – כינוי לידיד שבגד [אחד מרוצחי יוליוס קיסר]; הכושי עשׂה את שלו הכושי יכול ללכת – משל למי שמילא באמונה את משׂימתו, ובסוף התעלמו ממנו ולא זיכוהו בגמול הולם; לא כל אדם זוכה לשלם טובה למיטיביו; מנהגו של עולם להיות כפוי טובה, כאילו נאמר: ואכלת, ושׂבעת ושכחת; מעיין שממנו שתית אל תיידה בו אבן; בנים גידלתי ורוממתי והם פשעו בי; נשמט שמו מרשימת המִזכּים [= קרדיט]; זנח את ידידו משכבר הימים והתעלם מעברם המשותף; בני אדם שנושכים את היד שמאכילה אותם, בדרך כלל הם מלקקים את המגף שבועטת בהם; השכחת מעשׂי ראשונים והתעלמות מטובתם מאפיינות בעלי זיכרון קצר; בנוהג שבעולם אדם מבקש טובה מחברו, הרי הוא טורח עליו ומכניע עצמו ומשעבד לו רוחו ונפשו וכל מחשבות ליבו ורעיונותיו כי עליו למצוא חן בעיניו – ולבסוף ספק מקבל, ספק אינו מקבל; כמה טובתו של בשׂר ודם? נשוב בה ואיננה; קיבל אדם טובה מחברו, קומתו כפופה ונפשו שפופה ורוחו עכורה, שטובתו של בשׂר ודם כופפת את הקומה ומכנעת את הרוח ומעכרת את הנפש, ושוב אין קומתו נזקפת לעולם; נתת עמלך לכפוי טובה שָׂנוֹא יִשְׂנָאֲךָ בלבבו; רק חמור בועט בדלי ששתה ממנו; כפוי טובה אחד מזיק לכל הרבים הנזקקים לעזרה; אדם כפוי טובה מכאיב יותר מהכשת צפע; כפיות טובה מייבשת את כל המקורות של מעיינות הטוב; התדע מה קשה יותר לשׂאת מתהפוכות הגורל? השִׁפלות שבכפיות הטובה של האדם; מימיי לא ראיתי איש תרומי (נעלה), והוא כפוי טובה; גמל רעה לעושׂה טובה; חבֶרתו ביקשה לעשׂות עימו טובה, והוא אומר לה נטולה טובתך ומושלכת על הקוצים; אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, וביום סופה יזניחוך; יש אדם שותה מן הבאר ומשליך אבן לתוכה; גמל רעה לעושׂה טובה; החמור בועט בדלי ששתה ממנו; מֵשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה לֹא תָמוּשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ; וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט; כפיות טובה מייבשת את כל המקורות של מעיינות הטוב < טיב! טובה! רע!

כתיבה!

כתיבה טובה או ניטרלית. כתיבה, כְּתַב – רשם תווים (כגון אותיות, ספרות, סימני פיסוק, סימני ניקוד, תווי מוזיקה, תווי בקרה) במכשיר כתיבה כלשהו (עט, מקלדת) או באצבעו (על החול, על משטח מכוסה אדים וכד׳) על נייר, על לוח, על צג וכד׳; כְּתַב פנינים – כינוי לכתב יד זעיר ונאה; אותיות כתב – צורת האותיות האופייניות לכתיבה השוטֶפת של אדם לעומת אותיות דפוס; כתב יד – 1. תעודה או רשומה כתובה ביד או מוקלדת שהוגשה לפרסום, להבדיל מעותק מודפס: הספרייה היא הבעלים לכתב היד המקורי של המחבר; 2. ספר או מסמך ישן מאוד שנכתב ביד לפני המצאת הדפוס; כתב רהוט – כתב מקובל בכתיבת יד, להבדיל מִכְּתב באותיות דפוס; סגנון כתיבה שבו התווים הנכתבים ביד מצטרפים בצורה זורמת אלה לאלה. המטרה – להפוך את הכתיבה למהירה יותר, בניגוד לאותיות דפוס. התוצאה שונה במסמך אומנותי ורשמי ובתקשורת פרטית; כתב יתדות – כתב עתיק ש׳אותיותיו׳ דומות ליתדות; שימש בלשונות המזרח הקרוב, בעיקר במסופוטמיה. את היתדות נהגו לחרות על לוחות טין של חומר קשה, כגון מצבת חמוּרַבִּי; כתיבה תמה – כתיבה בכתב יפה וברור, כתיבה בכתב מסודר לפי כללים

מדויקים של דרך כתיבת האות: לשעבר לימדו בבית הספר כתיבה תמה; האות קו״ף נכתבת בכתיבה תמה בשתי משיכות קולמוס – גוף האות לחוד והרגל לחוד; **כתב חרטומים** – כתב מצרי עתיק, ובו ציורי דמות אדם, בעל חיים או חפץ, ששימש מעין תו בכתב הקדום של המצרים בימי הפרעונים. כיווּן קריאת הציורים (ההִירוגליפים) המצריים נקבע לפי הכיוון שאליו התמונות פונות – מימין לשׂמאל, משׂמאל לימין או מלמעלה למטה; **הבעה בכתב** – תהליך מורכב בכתיבה שנועד לתרגם רעיונות ומחשבות לשׂפה כתובה. העברת המסרים באמצעות כתיבה מצריך בקיאות ברזי השפה, בכללי הכתיבה, בכתיבת משפט, בבנייה נכונה של טקסט, בניסוח, בכלים סגנוניים וכדומה; **תקשורת כתובה** – העברת מסר באמצעות כתיבת תווים (כגון אותיות, ספָרות, סימני פיסוק או ניקוד) או סימני שׂפה אחרים על נייר, על צג או על חומר אחר בהקלדה או בדרך אחרת. בתקשורת זו אפשר להעביר מידע (רעיונות, רגשות, חוויות) במהרה, במדויק ובנקל למרחקים של אלפי ק״מ הרחוקים בזמן ובמרחב באמצעות מסמכים, תקשורת אלקטרונית (דוא״ל, מכתב, הודעות מקוּוָנות) או רשומות אחרות. יתרונה שאפשר לתעד את המידע הכתוב לאורך אלפי שנים ולהעביר מסרים מרחוק (כגון בלימודים, במיזמים, במצגות ובמבחנים, בטלוויזיה ובבתי המשפט); **כַּתָבַת תַחקִיר** – כתבה עיתונאית או טלוויזיונית, המביאה מִמצאים בעלי אופי ביקורתי על פעילותם ועל מעשׂיהם של מוסָדות ואנשי ציבור: אמש הוגשה בטלוויזיה כתבת תחקיר מעולה בדבר עליית יהודי אתיופיה; **כַּתָבַת דְיוֹקָן** – כתבה המציגה בהרחבה דמות המעוררת עניין ציבורי; **כיתוב, כִּיתֵב** – הִפנה למישהו מכתב, תזכיר, הודעה וכד׳; הפך מישהו לנמען: שלחתי את הצעתי בדוא״ל וכיתבתי גם את הרמ״ח; רֶפּוֹרטֵר > **כַּתָב** – 1. עיתונאי המכין כתבות וידיעות לעיתון או לאמצעי תקשורת אחר על סמך מידע שאסף: כַּתָבֵנו בפריז מסר שההכנות לבוא ראש הממשלה הן בעיצומן; 2. עיתונאי בטלוויזיה המביים והמפיק כתבות וסרטי תעודה קצרים; **כַּתָבָה** – 1. שם כללי לסיפור עיתונאי שיש בו הרחבה והעמקה ואינו מחויב לחדשות השוטפות, להבדיל מ׳ידיעה׳ ומ׳מאמר׳; 2. מִשדר טלוויזיה בתוכניות חדשות ובמגזינים, בדרך כלל דיווּח עיתונאי מצולם שאורכו בין דקה לשלושים דקות; כַּתָבַת תַדמִית, כַּתָבָה שיווּקִית > **כַּתָבָה פִּרסוּמִית** – מודעה מסחרית המעוצבת והמוגשת בצורת כתבה; **כַּתָבַת צֶבַע** – כתבה המתארת התרחשות, מקום וכיו״ב והמתמקדת באווירה ובפרטים מאפיינים [היא מבליטה היבטים אנושיים ואווירה או מספקת חומר רקע לחדשות וכוללת פרטים שיש בהם עניין אנושי כללי, שלא ככתבה חדשותית המתמקדת בעובדות בלבד]: העיתונאית נתבקשה להכין כתבת צבע על משפחת הנער שהואשם ברצח; **כתב בדם לבבו** – כתב בכל ליבו, כתב מתוך רגשות עמוקים, כתב מתוך סערת רגשות: המכתב הזה מרגש למקרא כי נכתב בדם ליבה של אם אוהבת; פּוּבּלִיצִיסטיקה > **כתיבת דעות**, פּוּבּלִיצִיסט > **כותב דעות** – עיתונאי, סופר, מאמרן וכד׳ המתמחה בכתיבת דעותיו האישיות במאמרי דעה הנוגעים לאירועי חדשות, לנושׂאים מדיניים־חברתיים ולבעיות השעה; **כָּתַב מִפִּיו, רָשַם מִפִּיו** – כתב מה שמישהו אמר, העלה על הכתב את דברי מישהו: את הדברים האלה כתבתי מפי השׂר עצמו, מילה במילה; **כְּתַב ויתור** – הצהרה רשמית שבה מודיע המצהיר על הסתלקות מרצון מתביעה או מזכות כלשהי; **ככתבו וכלשונו, כִּכְתָבוֹ וּכְרוּחוֹ** – בְּדִיוּק כפי שכתוב או נכתב, ללא כל שינוי, ובנאמנות מלאה לכוונת המקור: עליך למלא את ההוראות ככתבן וכלשונן ללא כל התחמקות; אני מצטט לפניך את פסק הדין ככתבו וכלשונו; **סימן הֶבחֵן** – סימן שנוסף לאות כדי לציין הגייה מסוימת של אותה אות, לדוגמה, הנקודה באות שִׁי״ן מבחינה בין שִׁי״ן ימנית לשִׂי״ן שׂמאלית; **כָּתוּב בְּעֵט בַּרזֶל** – חקוק לזמן רב: את הדברים יש לכתוב בעט ברזל ובציפורן שמיר למען הדורות הבאים; **הוֹעלה על הספר, הֶעלה על הספר, הֶעלה על הנייר, הֶעֱלָה עַל הַכְּתָב** – כָּתַב, רשם את הדברים, העלה על ספר: הפוליטיקאי הפורש העלה על הכתב את זיכרונותיו; **התכתב, החליף מכתבים, החליף איגרות, בא בכתובים עִם** – התכתב עם מישהו וקיבל ממנו מכתבים: חברתי עברה לגור בממלכה המאוחדת, ומאז באתי בכתובים איתה אחת לחודש; **הריץ מכתב, הריץ איגרת** – שלח דבר דואר בדחיפות רבה: עסקיו חובקי עולם, והוא מריץ מכתבים לכל קצות תבל; **קיים חליפת מכתבים, עמד בקשרי מכתבים עם** – התכתב עם; שְׂרטוּט, שׂוּרטַט שִׂרטֵט > **סִרטוּט, סוּרטַט, סִרטֵט** – תיאר בקווים כלליים: הסופר סרטט ביד אומן טיפוסים מחיי הכפר; העיתונאי סרטט במאמרו בכישרון רב קווים לדמותו של דוד בן־גוריון; **תבליט, תִבלֵט** – תו גרפי קטן (עיגול, ריבוע, כוכבית וכדומה) לסימון סעיף, שורה או פריט ברשימה כלשהי: מעבד התמלילים מאפשר ליצור רשימה מדורגת בעזרת מספרי סעיפים או תבליטים למיניהם: יש המבכר לתבלט את הסעיפים במקום למספרם; **תִרגוּם, תִרגֵם** – אמר או כתב בלשון מסוימת דבר כתוב או דבר שנאמר בלשון אחרת, הריק מכלי אל כלי: דודני מארה״ב דיבר אנגלית, ואבי תרגם לי את דבריו לעברית; תִרגום הספר עלה הון עתֵק; **תַרגוּם** – פרי עבודתו של המתרגם, תוצאת התרגום: התַרגום של הסרט אינו מובן; תַרגום אונקלוס מסייע להבין את התנ״ך; **עִיוּל, עִיֵל** – רָשַם פְּרִיט כערך ברשימת פריטים (כגון בקטלוג, במילון, באנציקלופדיה, במפתח, ברשימת המקורות), הכניס פְּרִיט לרשימת ערכים; **קידוד, קוֹדֵד** – 1. תרגם נתונים לשׂפת המחשב, ביטא תוכנית בשׂפת התכנות המקובלת במחשב, כתב תוכנית מחשב או חלק ממנה: איש המַחשבים קודד את הפקודות ואת ההוראות בשׂפת התכנות המקובלת בבנק; 2. המיר נתונים למִספרים וריכזם על דפים מיוחדים, הקרויים ׳דפי קידוד׳, שישמשו קלט למחשב לעיבודים סטטיסטיים; 3. סימן מוצר בקוד המציין את מחירו; 4. שידר הודעה בקוד, מסר משהו בצופן, העביר לצופן; **קוֹד** – שיטת כתב שלפיה מילה או קבוצת מילים מיוצגות בסימנים מוסכמים כדי להציג או להעביר מידע בדרך קצרה או סודית: החייל העביר את ההודעה בקוד של תווים מוסכמים; **מַסֶכֶת** – חיבור עיוני מקיף על נושׂא מסוים: בספרו ׳מסכת תאולוגית־מדינית׳ מציג שׂפִּינוֹזָה את דעותיו על המדינה ועל הדת; **נִספָּח** – תוספת למסמך, לספר או לחומר כתוב אחר, המובא לאחר סיומו כחלק נפרד והמצורף לצורך תיעוד, דיון וכד׳, וכן – **השלמות, לוּט, מוסף, מילואים, סֶפח, צרופה, תוספת**: שני הצדדים קראו בעיון את הנספח להסכם לפני שחתמו עליו; **צְרוּפָה** – רשומה מודפסת או כתובה (כגון מכתב, מסמך, תצלום), המצורפת במסמך או בקובץ לדואר אלקטרוני; **הַגָהָה, מוּגָה, הוּגַה, הִגִיהַ** – 1. בדק טקסט כתוב או מוקלד לעומת המקור המועתק כדי לוודא שהטקסט נכתב או הוקלד כהלכה, ולא נפלו בו שגיאות איות מההקלדה או מהכתיבה ביד או שגיאות אחרות; פעולת המגיה או הטקסט המתוקן עצמו: לפני הדפסת העיתון הוגה הגהה אחרונה; **הוציא לאור, מוֹצִיא לָאוֹר** – שם אדם או חברה העוסקים בהוצאה לאור של חומר כתוב; **מלוטש, לוטש, ליטוש, ליטֵש** – 1. עיבד עיבוד אחרון, שיפר ושכלל יצירה, נאום, ספר מוקלד וכד׳: העורך ליטש את המאמר מבחינה סגנונית; 2. עידן ושיפר הופעה, התנהגות, הליכות ונימוסים: השׂחקן ליטש את משׂחקו בחזרות להצגה; **מלוטש** – [נאמר על טקסט כתוב, נאום, רעיון וכד׳] דבר שעובד בקפידה, שנוסח היטב, שהוכנסו בו תיקונים חוזרים ונשנים עד שהובא לידי שלמות: לאחר עריכת הליטוש של הספר, הטקסט קריא ומלוטש היטב; **חָרוּש, חָרוּת, חָקוּק** – סרוט בתוך חומר, חרות באבן, בעץ או בחומר קשה אחר: על המצבות חקוקים שמות הנפטרים; מצח הזקן חרוש דאגות רבות, ופני רעייתו חרושים קמטים עמוקים; סקיצה > **מִתוֶוה, רְשוֹמֶת** – תיאור גרפי כללי בלתי מושלם של עיקרי דברים רישום או סרטוט בקווים כלליים וללא פרטים של תוכנית, בניין, ציור או פסל: האדריכל הציג לפנינו את מתווה הבית; הצייר הכין כמה רשומות קודם שניגש לצייר את תמונת השמן הגדולה; רֶפּוֹרטָזְ׳ה > **כַּתָבַת נוֹשֵׂא** – כתבה עיתונאית המתארת התרחשות, סיפור חיים, מקום, תופעה חברתית או תרבותית ועוד, המבוססת על תיאור האירועים, והנמנעת מלהביע את דעתו של מחבר הכתבה על האירוע; מֵתוֹדוֹלוֹגִיָה > **תורת שיטות המחקר** – תורה העוסקת בחקר המתודות בתחומי המדע לסוגיהם. עיקרה – מערכת של שיטות, כללים, הנחות ועקרונות לעשׂות מחקר בתחום מדעי מסוים: המתודולוגיה של המדע מנתחת ומבקרת את המושׂגים העיקריים בו, את מטרותיו, את השיטות להשׂגת מטרות אלו ואת חלוקות המשנה שלו לענפים והיחסים ביניהם; מֵמוּרַנדוּם > **תַזכִּיר** – מסמך המפרט נושׂאים שיש לזוכרם ולהגיב עליהם, בייחוד במהלך דיון, ישיבה וכד׳, סקירה או הצעה מפורטת בכתב: מנַהל בית הספר הגיש למשׂרד החינוך תזכיר בעניין הקמתה של כיתת מַחשבים; **מִזכָּר** – מכתב משׂרדי קצר ובלתי רשמי המופנה לעובד או לעובדים אחדים בתוך אותו מוסד או ארגון כדי להורות, להודיע על החלטה, לבקש פרטים, להיוועד וכד׳, ולרוב הוא נכתב על גבי טופס מיוחד: ראש האגף העביר מִזכר לכל הקניינים בעניין נוהלי העבודה החדשים במשׂרד; **תוֹפֵשׂ עֵט** – סופר, כותב: אמרתי לכל תופשׂי עט, הינה מקורותינו לפניכם; **מָשַך בְּשֵבֶט סוֹפֵר** – עָסַק בכתיבה סִפרותית, ניסה כוחו בכתיבת דברי סִפרות: בצעירותו משך בשבט סופר, אך עד מהרה ראה כי אין כוחו בכתיבה; **לכל המעוניין** – כותרת בראש מכתב המלצה או בקשה הניתן לאדם כדי שיציג את המכתב במקומות שהוא פונה אליהם; **קורות חיים** – 1. סיפור חייו של אדם, תולדות חייו, מוצאותיו: הספר ׳חיי׳ מספר את קורות חייה של גולדה מאיר; 2. תקציר תולדות חייו, השׂכלתו וכישוריו של אדם המגיש בקשה להתמנות למשׂרה כלשהי: למשׂרה הפנויה נדרשתי להציג את מועמדותי ולשלוח קורות חיים הכתובים יד; **עורך לילה** – עורך בעיתון הממונה על תפקוד המערכת בשעות הלילה, ובעיקר על הוצאת העיתון לקראת הבוקר; **הכתיר כ׳, הכתיר בשם, הכתיר בכותרת** – העניק למשהו כותרת או שם: רבנו הכתיר את ספרו בכותרת ׳תורת האדם׳; הוא נהג להכתיר את תמונות הנוף שלו בשמות מתחום המוזיקה; **ספר מופת** – ספר קלסי רב־ערך שבו דוגמות למצוינות, ואין עוררין על רמתו האומנותית הגבוהה. ראוי שיתקבל כאחד הטובים או החשובים מסוגו או הוא נחשב ספר יסוד בתחום מסוים: הספר ׳קרבות מופת׳ הוא ספר לקרבות מופת שראויים להילמד בכל בית ספר צבאי; **דִיסֶרטַצִיָה, עֲבוֹדַת דוֹקטוֹר** – עבודת מחקר מקיפה שיש בה משום תרומה לקידום הידע האנושי

בתחום מתחומי המדע, ועם אישורה מוענק לכותבה התואר דוקטור; עֲבוֹדַת מֶחקָר – עבודה שעניינה דיון וחקירה מדעיים בנושׂא מסוים; חיבור מדעי המציג את מהלכה ואת ממצאיה של חקירה מדעית: קודם כתיבת עבודת המחקר התמקדנו במתודולוגיה, היינו בתורת שיטות המחקר; עבודת גְּמָר – עבודה או חיבור בנושׂא לימודי, הנכתבים ברגיל בגמר הלימודים כאחת החובות שיש להשלים לקראת קבלת תעודה או תואר במוסד להשׂכלה גבוהה: במסלול המחקר של לימודי המוסמך הסטודנטים נדרשים לכתוב עבודת גמר מחקרית; עוֹרֵך – 1. אדם שתפקידו לבדוק, לתקן, לשכתב ולהכין לדפוס דברים כתובים (כגון סיפורים, מאמרים, כתבות, שירים): להוצאה לאור יש עורכים המתמחים בספרות מקור ועורכים המתמחים בספרות מתורגמת; 2. אדם הממונה על עיתון, על כתב עת וכד׳ ומחליט מה יפורסם בו, עיתונאי האחראי למדור מסוים בעיתון, בכתב עת וכד׳: העורך הכלכלי של העיתון פרסם דוח על התפתחות הבורסה בשנה האחרונה; 3. אדם שמקצועו הכנה לשידור של סרט, תוכנית רדיו, תוכנית טלוויזיה וכד׳, בעיקר על ידי בחירת קטעים מן החומר שצולם או הוקלט וסידורם ברצף מסוים: עורך הסרט החליט להשמיט חלקים מסוימים ממנו, שהיו משעממים מדיי לטעמו; עריכת לשון, עריכה לשונית – מקצועו ועבודתו של עורך הלשון בבית הוצאה לאור או כאדם עצמאי: האוניברסיטה מציעה לימודי תעודה בעריכה לשונית; עורך לשון, עורך לשוני – מי שעורך טקסט מבחינת הלשון, היינו משליט אחידות בעניינים, כגון כללי הכתיב והפיסוק, תעתיקים למיניהם, ניקוד, אנגלית, מינוח תקני, כתיבת מספרים שיטתית, סדר המילים במשפט, תחביר וסגנון ראויים; עורך טקסט, עריכת טקסט – שם כולל לכל הפעולות הנדרשות בהפקת דברי דפוס עד להבאתם להדפסה, החל בהתקנת הטקסט מבחינת הלשון, המשך בעריכת תוכן, בעימוד, בגרפיקה, בהוראות סְדָר ובטיפוגרפיה, וכלה בבדיקת מקור התַרגום וטיב התִרגום, בהגהה, במִפתוח וכיו״ב; עריכת ליטוש – עריכה לשונית קלה לרשומה כתובה, עיבוד אחרון ועיצוב סופי לצורה, למבנה ולסגנון של חומר ספרותי לקראת פרסומו או הדפסתו; טְיוּטָה, מְטוּיָט, מְטַיֵּיט, טִיוּט, טִיֵּיט – כתב נוסח ראשון של מכתב או חיבור, הטעון עיבוד ותיקון סגנון, מעין טיוטה להערות: האדם נברא לפני האישה מפני שלכל יצירה דרושה טיוטה; שִׁעתוק, שיעתוק, שִׁעתֵק, שיעתֵק – יצר העתק מדויק, העתיק העתקה מדויקת של משהו: משׂרד החינוך קובע, שניתן לאשר שעתוק של בחינה [העתקה מדויקת שלה ללא תיקונים או תוספות] על ידי מי שיוסמך לכך; אי־אפשר להחזיר או להחליף מוצרים הניתנים להקלטה, לשיעתוק או לשכפול, שאריזתם המקורית נפתחה; הערת שוליים – הערה הנכתבת מתחת לנוסח העיקרי של המאמר או העמוד בספר או בסופם, ובה מידע חשוב לקורא: עמודי המחקר גדושים בהערות שוליים המפרטות את מקורות המידע שהתבסס עליהם המחבר; רמיזה, אזכור, הפניה – 1. הערה בטקסט כלשהו (במאמר, בספר וכד׳) המפנה את הקורא לעיין במקורות שעליהם מסתמך הטקסט, למאמרים או לספרים הדנים באותו עניין וכד׳: פעמים יש להשתמש בהפניית ׳ראו גם׳ או בהפניית ׳ראו׳; 2. טקסט או תצלום בעמוד הפותח של העיתון, המפנים אל ידיעה או אל כתבה בתוכו; הפניית שווא – הפניה לערך, למקור או לעניין אחר שאינו קיים במאמר או בספר; שירת הברבור – הופעת הפרידה של אדם; מפעלו או הישׂגו האחרון לפני פרישתו מתחום עיסוקו או לפני מותו: הופעתו המרגשת של זקן שׂחקני התיאטרון הלאומי במחזהו של שקספיר הייתה שירת הברבור שלו, ולאחריה פרש מן הבימה; עָבַר בְּקוּלמוּסוֹ עַל – הגיה, תיקן שיבושי סגנון קלים: מנהל ארכיון בית ביאליק הביא לי עמודים רבים שנכתבו במכונת כתיבה על ידי המתרגם, אלמליח, ועליהם עבר בקולמוסו, ממש בדיו שחורה, משוררנו ביאליק; הוציא מתחת קולמוסו, הוציא מתחת עטו – כָּתַב: גם חובָרות אחרות יצאו מתחת עטו; העברת קולמוס, העביר קולמוס – רשם רישום קצר, כתב מילים אחדות; במחי עט, במשיכת קולמוס – בפעולה מהירה וקצרה של העט על פני הדף, בהינף יד, במחי יד, בהעלם אחד: לא יעלה על הדעת לסכל בהבל פה או במשיכת קולמוס מדיניות שהיא תורה שלמה; משיכת קולמוס – כינוי לרשימה קצרה, רישום של מילים אחדות: איני זקוק לא לכתב אמנה, לא לפתקה ולא למשיכת קולמוס; עבר בקולמוסו על הטיוטה – הגיה את הטיוטה, תיקן שיבושי סגנון קלים; מָשַׁךְ בְּעֵט סופרים, מָשַׁךְ בְּעֵט – עסק בכתיבה, היה סופר, כתב דברי סִפרות, עסק בכתיבה ספרותית: למשׂימה זו נבחרו סופרים, עיתונאים ושאר מושכים בעט; מָשַׁךְ בְּשֵׁבֶט סוֹפֵר – ניסה את כוחו בכתיבה סִפרותית, עסק בספרות, עסק במלאכת הכתיבה: בצעירותו משך ידו בשבט סופר עד שגילה כי אין כוחו ניכר בכתיבה; טעות סופר, פליטת עֵט, פליטת קולמוס – טעות או שיבוש של מילה או משפט שנכתבו בשוגג או בהֶיסֵחַ הדעת: ככל הנראה גילו השגוי שצוין במסמך לא היה אלא בגדר פליטת קולמוס; ובעידן המחשב – פליטת מקלדת; איש עט, תופשׂ עט, בעל עֵט – מי שעיסוקו כתיבה, עיתונאי: בעלי העט ובעלי הלשון יודעים שכל כוחם במשיכת עטם; עט להשׂכיר – עיתונאי או סופר המשתמש בכישרונותיו בשירות של ארגון ציבורי או מסחרי לא לפי הכרתו או מצפונו אלא לפי המרבה במחיר; פְּרִי עֵטוֹ – מאת, יצירתו הכתובה, הדברים שהעלה על הכתב: העיתון פרסם כמה שירים מפרי עטו של משורר צעיר; מָשַׁךְ בְּעֵט – עסק בכתיבה, כתב דברי ספרות, בקיא ועוסק במלאכת כתיבה; בְּמחִי עֵט – בכתיבה בלתי אחראית, במשיכת קולמוס, במתיחת קו: הייתי מוחק במחי עט את כל החוקים; סוֹפֵר צללים – אדם הכותב בשמו של אדם אחר ומטעמו: אוטוביוגרפיות של אישים נכתבות לא אחת בידי סופרי צללים; הַאֲנָשָׁה, הֶאֱנִיש – תלה תכונות אנושיות בבעל חיים או בעצם דומם (ולא באדם) למשל, ההרים ירקדו כאילים או נהרות ימחאו כף; במשלים רבים מאנישים בעלי חיים המדברים בשׂפת בני אדם; לשון בסיסית – אוצר מצומצם של מילים ויכולת כתיבה וקריאה אלמנטרית; דיו סתרים – דיו מוסתרת על הנייר שהיא כתובה עליו אלא לאחר חימום הנייר או תהליך כימי אחר: דבריי לא נכתבו בדיו סתרים, אלא כתיבה מפורשת; סרטוט, סִרטֵט – רשם תיאר: הסופר סרטט ביד אוּמן טיפוסים מחיי הכפר הרבה דיו נשפך – הנושׂא נדון בהרחבה ולאורך זמן ממושך: הרבה דיו נשפך בעניין הביקורת עליו, ולא הייתי דש שוב בנושא הזה; הסגנון הוא האדם – אופן דיבורו, כתיבתו, לבושו או התנהגותו של האדם מעיד על אופיו ועל אישיותו; הֲגִיגָן – כינוי לגלגלני לכותב דעות בעיתונים: בתוך ימים אחדים התבדו מומחים, פרשנים, שדרים והגיגנים מהשׂמאל; חַכמוֹלוֹג [בלשון הדיבור] – כינוי לגלגני למי שחושב את עצמו לחכם גדול, לפיקח ולשנון, אך למעשׂה אינו כזה בעיני אחרים: החכמולוג הזה חושב שהוא יודע הכול; בֶּלֶטְרִיסְטִיקָה > סִפרות יָפָה – שם כולל ליצירות סִפרותיות־אומנותיות: שירה, סיפורת, דרמה, מסה וביקורת ספרותית; סִפרוּת אֲפוֹרָה – פרסומים בתפוצה מוגבלת (כגון דוחות ותשקיפים) המופצים לא באופן המסחרי; תּוֹעֵבָה – דבר מאוס ומתועב מבחינה מוסרית, דבר של זימה: התעללות בילדים היא מעשׂה תועבה שמקומו לא יכירנו בחברה מתוקנת; בסרט הילדים היו תמונות המרמזות רמזים מיניים הנחשבים תועבה בעיני רבים בציבור; סִפרות תּוֹעֵבָה – סִפרות פּורנוגרפית, ספרות שיש בה תיאורים ותמונות הקשורים במין והמכוּוָנים לגירוי יצרים, ספרות שעיקרה מין, והיא מנוגדת לערכי המוסר של קבוצות חברתיות מוגדרות: לבחור הזה שבעים תועבות בליבו, וראשו ורובו משוקעים בספרות תועבה; פרסומי תועבה – פרסומים [כתב, דברי דפוס, חומר מחשב או כל מוצג חזותי אחר או אמצעי שמיעה העלולים להעלות מילים או רעיונות, בין לבדם ובין בעזרת אמצעי כלשהו] המציגים יחסי מין שיש בהם אלימות או התעללות, ביזוי או השפלה גסים, ניצול קטינים, לרבות הצגת מעשׂי אלימות קשים, למשל, תמונות או סרטים לא־חוקיים, שמוצג בהם גופו של קטין, או הנחשבים למגונים כי הם עוסקים במין, באלימות באופן הנחשב פוגעני בציבור הרחב; טקסט > תמליל, תִמלֵל – רשם או הדפיס את מה שנאמר בהקלטה, רשם או הדפיס את התמליל: שוטר תמלל את השׂיחה שהוקלטה; הִיפֶּרטֶקסט > תמליל־עָל – טקסט במחשב שמשולבים בו קישורים לטקסטים אחרים או למידע אחר; תופשׂ עֵט – כותב, סופר; קוֹדֶם כּוֹל – ראשית, נוסחה להבאת דברי הקדמה או ברכה או תנאֵי הדיון וכד׳: קודם כול נשמע מה בפיו, ואחר נפסוק; רֵאשית חוכמה – קודם כול, וכן – בראש ובראשונה, תחילה, קודם, ראשית כול, תחילת כול, כצעד הגיוני מקדים, תנאי בל יעבור, תנאי מוקדם, תנאי קודם למעשׂה: ראשית חוכמה נקרא את גזר הדין, ואחרי כן נחשוב כיצד לעתור נגדו לבג״ץ; לכל מאן דְבָעֵי, לכל המעוניין – כותרת בראש מכתב המלצה או בקשה הנמסר לאדם כדי שיציג את המכתב במקומות שהוא פונה אליהם; בִרגשֵׁי כבוד – נוסח רוֹוֵח בחתימה על מכתב רשמי: ברגשי כבוד, דן ישׂראלי; שֶׁנֶּאֱמַר – כך כתוב בכתבי הקודש; לקיים מה שנאמר – המעשׂה שנעשׂה הוא בְּדִיוּק ככתוב במקרא; סימני הפיסוק – קו נטוי > לוכסן (/), לוכסן הפוך (\); מֵירְכָה, גֶרֶש (׳), מירכאות, גרשיים(״), מירכאות יחידות (׳...׳), מירכאות כפולות (״...״), מקף (־), קו מפריד (–), סימן קריאה (!), סימן שאלה (?); נקודתיים (:), סוגריים עגולים (), סוגריים מרובעים (), סוגריים צומדים, צומדיים { }, סוגריים מְזוּוִים < >, רֶצֶף נקודות (...), רֶצֶף קווים (– – –), פסיק (,), נקודה ופסיק (;); דִקדֵק באותיות – הקפיד בקריאה מדויקת, הקפיד על כל הפרטים: רץ בכתיבה ולא דקדק באותיות; בָּא עַל הֶחָתוּם – שָׂם את חותמו או חתם את שמו בסוף מסמך, חוזה, מכתב וכד׳: כותב הצוואה התבקש לחתום בסופה לאחר המילים: ׳ולראיה באתי על החתום׳; הסכם זה מבטל את ההסכם הקודם, ועל כך באנו על החתום; רשימת מכולת – רשימת פריטים למיניהם שמישהו רוצה: האיגוד הגיע לשולחן עם רשימת מכולת שלמה של דרישות; רשימת דיוור, רשימת תפוצה – רשימת שמות של מענים נמענים, שמנהלים אדם או ארגון לשם משלוח דואר מרוכז [רשימות דיוור משמשות למשלוח מכתבים בדואר ולמשלוח הודעות דואר אלקטרוני]; רשימה שחורה – רשימה דמיונית או אמיתית של בני אדם או ארגונים הנחשבים חשודים, לא מהימנים, לא נאמנים, מסוכנים וכד׳, רשימת עבריינים בתחום מסוים: בתקופת מֵקַרתִי בארצות הברית, כל מי שנחשד לקומוניסט נכנס לרשימה השחורה, פוטר מעבודתו ונרדף

מפני השלטונות; צֶ׳ק לִיסט > רשימת תיוג – רשימת פריטים, חפצים, משׂימות, שמות וכד׳ שיש לבדוק כדי לוודא שהם קיימים, טופלו כדרוש, לצורך זיהוי או אימות: לפני המראת המטוס בדקה דיילת הקרקע את רשימת התיוג כדי לוודא אם כל הנוסעים הגיעו; רשימת המְתנה – רשימה של בני אדם הממתינים לקבל שירות, טיפול או דבר מה אחר, שאין לקבלו מייד בשל ביקוש העולה על הֶיצֵעַ: לקראת החגים, כאשר רבים יוצאים לנפוש בחו״ל, מתארכת רשימת ההמתנה למקומות בטיסות יוצאות; פְּלֵייליסט (playlist) > רשימת השמעה – 1. רשימה של שמות שירים ומבצעיהם, לצורך השמעת השירים ברצף בשידור רדיו, באתר המרשתת, במועדון וכדומה, או לשמיעה עצמית: חדשיר (סינגל) החדש שלה כבש את רשימת ההשמעה ואת המצעדים בכל תחנות הרדיו; 2. קבוצת השירים שתחנת רדיו משדרת בתקופה מסוימת; רשימת משאלות – רשימת מטרות ויעדים שנהוג להכין לקראת תחילת שנה חדשה, מתוך תקווה לשיפור עצמי ולהשׂגת השראה והניעה (מוטיבציה) למימוש יעדים: למשל, האתר Things 43 הוא רשת חברתית מקוּוֶנת שבמרכזה רשימות משאלות של המשתמשים; רשימת מְצַאי – רשימה מפורטת של כל הסחורות, פריטי הציוד, החפצים וכד׳ שבמקום מסוים בזמן מסוים: לפני מכירת הבית לכיסוי חובות בעליו נערכה רשימת מצאי של תכולתו; רשימת משׂימות – רשימת יעדים, בעיקר קצרי־טווח, המאפשרת ניהול ומעקב אחר מטלות יום־יומיות בעבודה, במשק הבית וכדומה; את דבר העט לא תכרות בגרזן ולא תמחה העת; העט הוא לְשון המחשבה והוא שליח הדעת, ולכן צריך לשמור עליו יותר מהלשון; כתב האדם הוא עד נאמן לשׂכלו ולנפשו; מה שנחרת בעט, אין לעקור באת; כתוב בחריפות, ולא בחרפות; הווה זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמיים היא: שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת – נמצאת מחריב את כל העולם כולו; בין תיבה לתיבה יש לשייר תו רווח כמלוא האות; דיבור העט נשאר לזיכרון; חקוק על לוח ליבו = חרות על לוח ליבו; חקק את הדברים בליבו; העט רץ על הנייר; הכתב והמכתב הם מעשׂרֶת הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות; הקוּלמוּס מליץ הלב; כמה קוּלמוסים נשתברו, וכמה דיו נשפכה לכתוב דברים שלא היו ולא נבראו; הדברים נכתבו בעט ברזל ובציפורן שמיר כדי שייחרתו בלב הדורות הבאים; לעולם אל תכתוב דבר שאינך מעז לחתום עליו; את דברי העט, לא תמחה העת; דבר כתוב משמר את מחשבות האדם מעבר למקומו ולזמנו; העט או המקלדת הם לשון המחשבה; לוּ באנו לכתוב/לספר כל מה שאירע, אין אנו מספיקים; מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה, ולא איסור ולא היתר. ולמה נכתבה? ללמדך כמה שׂכר טוב לגומלי חסדים; העט חזק מהחרב, אך החרב מכאיבה יותר; אם יהיו כל הימים דיו, אגמים [= קנה סוף] וקוּלמוּסין, ושמיים וארץ מגילות וכל בני האדם לבלרים – אין מספיקים לכתוב תורה שלמדתי: ואני לא חיסרתיה אלא כאדם שמטביל מכחולו בים; אל תדון את הכותב עד שתכתוב במקומו; כל השגיאות אדם רואה חוץ משגיאות עצמו; הקולמוס והמקלדת הם מליצי הלב; וכל מעשׂה תוקפּו וגבורתו ופרשת . . . הלוא הם כתובים בספר . . .; המתיק ובישׂם את השורות הרצות מתחת לעטו במתק סגנונו; מוטב בעיניו מוות ביריה ממיתה משונה בהישספות אכזרית במחי קולמוסו של חברו במאמר המערכת > דפוס! מכתב!

כתיבה רעה. כתיבת מַראָה, כתב ראי – כתיבת תווים (אותיות יחידות, ספרות וכד׳) ומחרוזות מילים שלמות בכיוון הפוך בשל הפרעה תפיסתית הניכרת בהיפוך דמוי מראה של אובייקטים. בכתיבת זו האותיות והמילים נראות הפוכות אלא אם כן מסתכלים במראה; שָדוּף – נבוב, חסר תוכן: סגנונו שופע במליצה שדופה, ללא כל רוח חיים בקרבה; שידפון – ריקנות, חוסר תוכן, נביבות: הסִפרות העברית מתחילה לקרום עור וגידים מימי השידפון של המלחמה; חלילוּת, נביבות, ריקנות: שידפון הכתיבה בימיו; שרבוט, שִרבֵּט – 1. סִרטט קווים וסימנים חסרי משמעות, קִשקש: הילד שִרבט על הדף ציור לא מובן; 2. כתב ברישול; טַייטָן – לַכלְכָן, קשקשן בכתב, כינוי זלזול למי שאינו כותב דברים של ממש; פיטם מילים – 1. גָדַש, נתן הרבה, מילֵא בשפע: יָשב ופיטם מילים במאמרי העיתונים; 2. זָן את מוחו של אחר, בעיקר בחומר אידאולוגי וכד׳: מנהיג הכת פיטם את מאמיניו בתורותיו ובאמונותיו; פיטומי מילים – דיבורים חסרי ערך, הבטחות שווא: פיטומי מילים בעלמא שאין הדעת סובלתם; נָפלה טָעוּת – נשתרבבה טעות, חלה טעות, חל שיבוש, קרתה שגיאה: בספר נפלו כמה טעויות בפיסוק ובניקוד; כְּתַב חַרטוּמים – כינוי לכתב לא מובן שקשה לקוראו או לפענחו: המורה ביקש ממני להגיש לו חיבור מוקלד כי אינו מסוגל לקרוא את כתב החרטומים שלי; חָרוּץ עֵט – כינוי לסופר קל כתיבה, כתבן זריז ושטחי: יש עיתונאים שהם הגרועים שבחרוצי העט כי הם מבכרים את השטחיות במקום לקדוח בעומקי עומקיה של הבעיה; עַבדךָ הנאמן – 1. נוסח מקובל לחתימת מכתבים רשמיים, בדומה לחתימה ׳שלך׳, ׳שלך בנאמנות׳ וכד׳; 2. ביטוי שבא במקום כינוי הגוף ׳אני׳ או נוסף עליו כדי להביע, כביכול, ענווה וצניעות: וגם אני, עבדך הנאמן, הייתי שם וראיתי את המחזה במו עיניי; שְׂכִיר עֵט – כינוי גנאי לסופר או לעיתונאי שנשׂכרו לכתוב דברים לפי דרישת השׂוכר, אף שלעיתים הדברים אינם לפי רוחם ומצפונם; כתב נַחַ בְּשֶבַע שגיאות – הִרבה לשבש את הכתיב, משל לבוּר גדול בכתיב; גְרָפוֹמַנְיָה > שיגָעון לִכתיבה – להיטות חולנית לכתוב יצירות סִפרותיות בלי שקיים הכישרון לכך, מתוך שהכותב מַשלה את עצמו שהוא סופר; כְּבַד יד – מי שידו כבדה, ואינו מהיר כתיבה: זו רמת המאמר בעיתון כשנותנים עט סופרים לכבדי יד; זַרזִיר עֵט – כינוי גנאי לכותב כתיבה קלה, שִטחית חסרת אחריות, הרודף מִרעשים (סנסציות): הכול בעטייה של מילה אחת שכתב זרזיר עט בעיתון קלוקל; שיפד אותו על קולמוסו וכתב, נעץ בו קולמוסו וכתב, כתב עליו מרורות – דיבר בגנותו, השמיע עליו דברי גנאי: במכתבה כתבה עליו מרורות, דברי רוע ורשעות; חוֹרְצֵי עֵט וְלָשׁוֹן – כינוי גנאי לכתבים קלי דעת ורודפי מִרעשים (סנסציות): מה ראיתם להשתלח, חורצי עט ולשון, בראש הממשלה כדי להבאיש את ריחו בעיני הבריות לפני הבחירות; רץ בכתיבה ולא דקדק באותיות; נורא ואיום כוח העט; מה שנכתב בלי מאמץ, לרוב הוא נקרא בלי הנאה; המגיה כוחו בעיניו, שרואה כל טעות שאין כל מגיה רואה. כשהוא פותח ספר מייד כל הטעויות קופצות כנגדו ומבקשות תיקון; מי שאוּמנותו היא משיכת הקולמוס אומר: ׳אל תדון את המגיה עד שתגיה במקומו׳ או ׳כל השגיאות אני רואה חוץ משגיאותיי׳; מחבר שעוכּב מלהוציא את חיבורו, ניתן לו זמן לבחון ולתקן את חיבורו עד שיֵצֵא כסולת נקייה; שיפד אותי על קולמוסו וכתב; נעץ בי קולמוסו וכתב; כתב עליי מרורות; הוא נעץ בי קולמוסו וכתב עליי דקדקן אחד דברי הבל ורהב שלא היו ולא נבראו; ונעץ בי קולמוסו וכתב > דפוס! מכתב!

לב! לבביות!

לב חיובי או ניטרלי. לבבי, לב – 1. החלק החשוב, החיוני, העמוק ביותר של נושׂא, של בעיה, של דבר או של מקום מסוים [= עיקר, מרכז, אמצע]; 2. כינוי למרכז הרגשי של האדם: מושב הרגשות, המחשבות, ההתנסויות הפנימיות, הרשמים, מצבי הרוח וכד׳; כינוי לאופיו של האדם, לטיפוס אישיותו; לִיבָּה – החלק המהותי והחשוב ביותר של עניין או של תחום מסוים, לב העניין: בוועידת הפסגה יעלו לדיון נושׂאי הליבה בסכסוך; לב ליבו – תוך תוכו, עיקרו, חלקו המהותי ביותר, חלקו הפנימי והעמוק ביותר: גרנו בלב ליבה של העיר בוסטון וסבלנו מאוד מן הרעש; ריכך את ליבו של פלוני – 1. השפיע על פלוני לשנות את דעתו או את יחסו לטובה בנוגע למקור ההשפעה; 2. השפיע על פלוני לשנות את התנהגותו הקשוחה; מטמוניות הלב – מסתורי הלב וצפונותיו; רחישת הלב – כוונת הלב, מה שהלב מרגיש: רציתי להודות לך מכל רחישת הלב; קשה להביע את כל רחישות הלב על מאורע כה כביר; ניבֵּא לו ליבו – הרגיש מראש, חש שכך יקרה; ליבו ער – הוא רגיש לעניין וקשוב אליו, דעתו נתונה לדבר: על משכבי בלילות אני שוכב וליבי ער וחוכך בדעתי כיצד אתגבר על בעיות המחר; מַחבּוֹאֵי הלב – צפונות הלב, מחשבות כמוסות, הרהורי הלב; לא היה לבבו שָלֵם עִם – הסתייג במידת מה, לא נטה בכל ליבו אחרי: אומנם קיבלתי את ההצעה, אך לא היה לבבי שלם עימה; לב נִכמָר – תחושות חמלה והזדהות עם כאב הזולת; בסתר ליבו – בתוך נפשו, במחשבתו הכמוסה, בליבו פנימה, עמוק בליבו, בלי שיהיה מודע לגמרי לכך: אף שזרמו מים רבים בירדן משנפרדו זוג האוהבים, בסתר ליבו הוא עדיין מקווה שהיא תשוב אליו; דבריו מצאו הד בלב – דבריו נתקבלו מתוך הסכמה; מצא הד בליבו – התקבל על ידו בעניין או מתוך הסכמה, זכה להיענות מצידו, עורר אצלו תגובה חיובית: הרעיון לפתוח חֶברת הֶזנק מצא הד בליבו, ועם הזמן קרם עור וגידים; מָצָא מסילות בליבו – חדר אל ליבו, הגיע לנפשו: לא היה קל למצוא מסילות לליבו של הקצין המוכשר ולשכנעו להישאר בצבא הקבע; הֵמֵס את ליבו – הפחידו; טוֹב לֵב – 1. בעל לב רחום, נוח להשתתף בצער אחרים ולעזור להם, רוצֶה בטובת הזולת, אדיב, רחמן: האחות הייתה טובת לב ומלאך טוב; 2. שׂמח, עליז: יצאתי מן המסיבה שׂמח וטוב לב; לֵב רָחָב – נדיבוּת, טוּב לב, נכונות לחלוק עם הזולת: יש לו לב רחב, הוא עוזר לכל נזקק; בכל לב, בכל ליבו – בלב שלם, ברצון רב, בנכונות רבה, בלי הסתייגות, במלוא הרצון, בכל נפשו: הוא אירח אותנו בנדיבות וסייע לנו בכל לב; רחישת הלב – כוונת הלב, מה שהלב מרגיש: קשה להביע את כל רחישות הלב על מאורע כה כביר; הולם לב, הַלמוּת לב – פעימת הלב, דופק: התרגשותו הייתה עזה, עד שנדמה ששומעים את הלמות ליבו; לֵב כָּלֶה – השתוקקות עזה: השכמתי קום וחיכית בלב כלה לדודני שיבקרני מטורקייה; הֶחיה את ליבו, הֶחיה את נפשו – השיב את נפשו, התחזק והתעודד: לפני מותה נתנה צדקה לעני ביצה אחת, והביצה החייתה את נפשו; חום לב – לבביות, רגשות חמים, מאור פנים: השׂר הקביל את פני האורחת בחום לב; חדרי נשמתו, חדרי נפשו, חדרי ליבו – פנימיות ליבו, כינוי לעומק ליבו, למחשבותיו ולתחושותיו הכמוסות של מישהו: הסתכל העלם בחדרי ליבה של אהובתו וראה שאין בהם אף לא קורט של רמייה; לֵב אַמִיץ – בעל עמידה איתנה: שיהיה להן לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו; הֵשִׂיחַ אֶת מְרִי ליבו, הֵשָׂחַת

הלב, הֵשִׂיחַ את הלב, הֵשִׂיחַ את ליבו – פָּרַק את אשר על ליבו, דיבר על צפונות ליבו, נתן פורקן להרהורי ליבו על ידי שׂיחה: אין זה ממנהגו להשׂיח את מרי ליבו בפני זרים; **דברים שבלב** – מחשבות כמוסות, דברים השמורים בליבו של אדם: דברים שבלב אינם דברים כי היו במחשבת האדם בלבד; **הימשכות הלב** – נטייה האדם להתקרב למישהו או למשהו; **ליבו טוב עליו** – הוא שׂמח, טוב לב, שְׂבע רצון, מצב רוחו טוב: כשליבי טוב עליי, אני מאזין למוזיקה קלסית וקורא סיפורת; **צפונות ליבו** – מחשבותיו הנסתרות, מה שצפון בליבו; **הַלֵּב יוֹדֵעַ אִם לְעֵקֶל אִם לַעֲקַלְקַלּוֹת** – [במעשׂה המשתמע לשני פנים] רק לב האדם יודע אם מדובר בכוונה טובה (לעֵקֶל = ליישר, להסיר עיקולים ועיקושים) או לרעה (לעקלקלות = לעיקום); **שָׁפַךְ שִׂיחוֹ לְפָנַי, שָׁפַךְ לִיבּוֹ לְפָנַי** – גילה את צרות נפשו: האב שפך את ליבו לפני המחנכת ונמלך בך כיצד להעלות את לימודי בנו על דרך המלך; שכֵנתי שפכה שׂיחהּ לפניי על מר גורלה, ודִמעתה על לחייה; **כטוב ליבו** – הוא במצב רוח טוב, הוא שרוי בשׂמחה, הוא שְׂבע רצון, כשנעשׂה עליז ומשוחרר לאחר ששתה לשוכרה: כטוב ליבו ביין הוא החל לפטפט ולגלות את סודות המשפחה; **כל האיברים תלויים בלב, והלב תלוי בכיס** – מצב רוחו של האדם תלוי בתנאיו החומריים, ואילו רְגשותיו כלפי אחרים תלויים לעיתים ביחסים חומריים וכספיים; **התקבל על הלב** – מצא חן, נראה נכון, הסתבר, השפיע מאוד: אמרה לי דברים שהם יפים ללב; **ליבו אמר לו** – הוא חש בדבר מה; **כובש לבבות, כָּבַש לבבות** – רכש ידידות או הערצה של אחרים, אדם מצודד ומושך שניחן ביכולתו להקסים בני אדם (בעיקר בני המין השני) ולקנות את ליבם: יצא לו שם של כובש לבבות, ונערות רבות נפלו ברשתו; **גְּלוּי לב** – כן, אמיתי, שאין בו כוונות נסתרות; **יצא ליבו אחריו** – התגעגע עליו, נמשך אחריו בכל לב; **פָּתַח סְגוֹר ליבו, פָּתַח את סְגוֹר ליבו** – גילה את מחשבותיו הכמוסות, התוודה, הביע את המעיק עליו: קולה הנמוך והמלטף עורר אמון והניע את בני שׂיחה לפתוח את סגור ליבם; **שָׂם אותו כחותָם על ליבו** – שמר עליו מכל משמר, היה תמיד לנגד עיניו, אהבו מאוד, נקשר עימו לנצח בברית אהבה [ביטוי לאהבה עזה]: שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ; אשת חיקי שׂמתיה כחותם על ליבי ולא אעזבנה למרות מחלתה הסופנית הממושכת; **נהפך עליו ליבו** – 1. התעוררו רחמיו, 2. התחרט שינה דעתו; **הִתפַּעֲמוּת, הִתפַּעֵם, התפעמות הלב, התפעמות הנפש, התפעלות הלב, התפעלות הנפש** – התרגשות יתרה: מרוב התפעלות הנפש ביקש לבכות; כשעלו ארצה, התפעמה בליבם ובנפשם רוח גדולה; **נטה ליבו אחרי** – נמשך ל', אהד את: ליבי נטה אחרי מקצועות מדעי החברה; **צד את ליבו** – הקסים אותו, עורר בו אהדה, משך את ליבו, עורר עניין רב ביותר, שבה או כבש את ליבו, קסם לו, רכש את אהדתו: דבריו הכנים והישרים של המועמד החדש צדו את ליבם של חברי ההנהלה; היא צדה את ליבו בסיפוריה על פרקי ילדותה בכפר דייגים; **מצודד נפש, מצוֹדֵד לב, מצוֹדֵד, צוֹדֵד** – שבה לב, משך, הקסים, שבה, נראה מקסים ומושך ביותר: חיוכה הביישני של הנערה צודד את ליבו של הבחור; שמעתי ממנה רעיון מקורי ומצודד נפש; **הצהיל לב** – שׂימח, גרם הנאה: סיפורו הצהיל את ליבותינו וגם עלה בידו להצהיל את הרוח הנכֵאה במשפחה; **צָדָה את הלֵב** – שבה את הלֵב, משך את הלֵב: מראה הנוף הזה מקסים וצודֶה את הלב; ביותר; **שבה את הלב, שָׁבָה את ליבו, קָנָה את ליבו** – עורר בליבו יחס של רצון אליו, רכש את אהבתו או את אהדתו, הביאו לידי הרגשת אהבה והערצה כלפיו: דברי הנואם שבו את לב הנאספים; **הֵמֵס את ליבו המס, את לבבו** – כבש את ליבו, שבה אותו, הקסים אותו; עורר בו אהדה רבה: חיוכה שובה הלב המס את ליבם של כל סובביה; **מָשַׁך את ליבו, מָשַׁך את הלב** – עורר עניין ואהדה, ריתק, שָׁבָה את הלב, מצא חן: סיפור הרפתקאות משך את ליבו של הזאטוט; **שָׁבָה את ליבו, לָקַח את ליבו, כָּבַש את ליבו, כָּבַש את לבבו** – הקסים אותו, שכנע אותו, רכש את ליבו: הרעיון החדש כבש את ליבו ולא נתן לו מנוח; **הִילֵךְ עליו קסמים, הילך קסם עליו, הילך עליו קסם** – הקסימו והרשימו מאוד, שבה את ליבו: דבריו הילכו קסמים על מאזיניו; הוא הילך עם כל מי שהכירוהו בטוב טעם ודעת; **בלב אחד כאיש אחד** – פה אחד; **ליבו נלחץ בקרבו, ניטלטלה נפשו, התפעם הלב, הִתפַּעֲמוּת הלֵב, הלב נפעם** – התרגש מאוד, התרגשות רַבּה; **בעל לב לבן** – מי שבעל רצון טוב המפיץ סביבו ניקיון, יושר, חום, יושרה, אמון, ביטחון, פשטות ואהבה; **הרעיד את לִיבּו** – גרם לו להתרגשות רבה; **הרטיט את הלב** – ריגש, הרעיד את הלב: חזותה נגעה בנימי נפשי וקולה הרטיט את ליבי; **לֵב בָּשָׂר** – לב רגיש ורחום, רכּוּת, רחמנות: ונתתי לכם לב בשׂר; **בלֵב וָנֶפֶש** – בכל הלב ובכל הנפש, במסירות שלמה: הלה היה תלמיד מובהק ומסור לרבו בלב ונפש; היה מסור בלב ונפש לרעייתו; **שובֵר לבבות** – גבר השובה את לב הנשים, גבר שנשים רבות מתאהבות בו אהבה נכזבת: הדון ז׳ואן הזה ידוע כשובר לבבות; **יצא ליבו אחריו** – התגעגע אליו; **נמשך אחריו בכל לב, כרוך אחריו, כרוך בעקבו, כרוך על עקבו** – כרוך ונגרר אחריו, נמשך אחריו, דבק בו: אף שלא הייתי כרוך אחר תענוגות העולם, הייתי כרוך אחרי שכנתי; קשיים רבים כרוכים בכל התחלה; **מרותח, מורתָח** – נסער ונרגש ביותר מאוד: בלב מורתח באתי לבקש ממך סליחה אף שהפעם לא הייתה ידי במעל; **קרוע ומורתח** – נרגש ונסער מאוד: בלב קרוע ומורתח באתי להפיל תחינתי לפניך שתסלח לי על כל מה שעוויתי ופשעתי; בלב קרוע ומורתח אנו מבכים מרה את הסתלקותו של הגאון המקובל, שׂר בית הסוהר, לגנזי מרומים; **שפך את מר ליבו, שָׁפַך את לִיבּו** – התאונן, התלונן, סיפר מה מציק לו ומעיק על ליבו: האלמנה הענייה שפכה את מר ליבה באוזני הרב; **מצאו הד בלב** – דבריו נתקבלו מתוך הסכמה; **לב אחד** – דעה והסכמה אחת, אחווה (סולידריות) ואמונה משותפת; **הלמות הלב** – פעימת הלב; **דחף את ליבי** – עורר אותי; **נהפך לבבו** – נשתנתה דעתו, התחרט; **לב ליבו** – תוך תוכו, חלקו המרכזי; **בתום לֵב** – בכנות, בלא שום כוונה רעה, בתמימות: בתום לבבך עשׂיתי זאת; **דבר המסור ללב** – מחשבה של אדם, מעשׂה שכוונת עושׂהו אינה גלויה לאחרים; **בְּחוּבּוֹ** – בתוכו, בקרבו, בעצם הווייתו, כגון 'טָמַן בחובו', 'נָשָׂא בחובו', 'צָפַן בחובו': הערות אלה מגלמות בחובן שורה של שאלות שיעמדו במוקד הוויכוח הציבורי; 2. בתוך תוכו, בפנימיותו, בנפשו, בליבו; **בְּחוּבֵּי חוּבּוֹ** – בתוך תוכו, בפנימיותו: רק בחובי חובו פנימה הבהב זיק של אהבת המולדת; **בתוך תוכו** – בליבו פנימה, במעמקי נפשו, במחשבתו הכמוסה: כלפי חוץ שׂמחתי עימו בשׂמחתו, אך בתוך תוכי הרגשתי קנאה לא מעטה; **רַכּוּ דבריו** – הוא דיבר דברים טובים וחלקים: דבריו רכו מדיי, ויש בהם יותר מאבק של חנופה; **נָשָׂא בְּחוּבּוֹ** – 1. משהו כלול בו באופן סמוי או גלום בו כאפשרות שתתממש בעתיד: זה מושׂג עמוק הנושׂא בחובו משמעויות שונות בהקשרים שונים; 2. נָשָׂא בליבו מחשבה או רגש: אין יצור אנושי שאינו נושׂא בחובו את התחושָׁה שנשמתו חוצבה מתחת לכיסא הכבוד; **ליבו אמר אליו**; **אין ליבו פנוי לדברים יתרים**; **התחיל השׂטן לרקד ביניהם והיה חשש לפירוד לבבות**; **כשהאדם שָׂמֵחַ, הלב שׂמח תחילה**; **כל האיברים תלויים בלב, והלב תלוי בכיס**; **אין אדם יודע מה בליבו של חברו**; **חקק את הדברים בליבו**; **הלב בגוף כמלך במלחמה**; **מרומם את הלב**; **תורתו מאירה את ליבו**; **בלב שלם ובנפש חפצה**; **חננו האל בלב מבין ובאוזן שומעת ובתפיסה קלה**; **בכל לבבו ובכל נפשו**; **ליבו מְעַנבֵּל** [= מקשקש, מצלצל] **כפעמון מהתרגשות**; **המיית ליבו**; **רחשי ליבו**; **בכל נימי ליבו**; **יצר לב האדם לא ישבות לעולם**; **הלב הוא כמראה שרואה כל דבר שיקרה לאדם**; **למקום שליבי אוהב, שם רגליי מוליכות אותי**

<u>לב שלילי</u>. **הלך בשרירות ליבו** – התעקש; **אֲטוּם לב** – כינוי לאדם נטול רגש, אכזר וקשוח, חסר לב; **לֵב קָרוּעַ** – 1. לב שבור, מלא צער רב ודאגה: באתי להתחנן בלב קרוע ומורתח; 2. לב נסער ונרגש, לב מוכֵּה צַער: הוא עזב אותה והניחה בלב קרוע; **אטימוּת לב** – קשיחוּת, חוסר רגש, חוסר רצון להבין, טמטום, קהות חושים; **בְּלֵב וָלֵב** – בחוסר כנות, במרמה: בלב ולב ידברו איש אל רעהו, וכל דבריהם שְׂפת חלקות [היפוכו: **בלא לב ולב** = ביושר ובכנות]; **בלב דָּוּוּי** – בצער ובכאב גדול: בלב דווי אנו מודיעים על פטירתו של; **לב נבוב** – חוסר רגש, ריקנות נפשית; **רֵיקָנוּת** – 1. הֵיעדר תוכן נפשי או רוחני: המאמר מבקר את ריקנותה של חברת השפע המערבית הסוגדת לערכי החומר; 2. תכונת הדבר הריק, ריק, ריקוּת; **רֵיקוּת** – היות ריק, חוסר תוכן, היעד עניין, ריקנות: גישתו לחיים מעידה על קַטנות המוח ועל ריקות הלב; **קעקע מן הלב** – החריב, הרס; **שחור לב, בעל לב שחור** – מי שחסר אמונה בחיים ובאהבה המפיץ סביבו לכלוך, שקר, זיוף, פחד, שׂנאה, קור וניכור, רשעות; **הלך בשרירות ליבו** – 1. התעקש; 2. נהג בהפקרות, ולא התחשב בשׂכל הישר ובמוסכם; **הַלֵּב וְהָעַיִן – סַרְסוּרֵי חֵטְא** – מה שהלֵב חומד והעין רואה מגָרים לעשׂות עבֵירות: הלב והעיניים הם שני סרסורי העבירה, כלומר מביאים לידי עבירה; **חמום־לב, חַם לבָבו** – התעוררו בו רגשי זעם; **הכביד את ליבו, הכבדת הלב, הִקשה את ליבו** – הכביד את ליבו, הביאו לידי כך שיתעקש, הקשיח את דעתו; **הִקשה את עורפו, הִקשה את לִיבּו** – התעקש, לא קיבל מרות, סירב להיענות ולוותר; **רַכּוּת לב, רך לב, לב שפן** – פחדן, מוג לב: הוא בעל לב שפן ולא יתגייס לצנחנים; אני שירַתי ב'גולני', ולשׂמחתי, לא נמניתי עם רַכֵּי הלב שנסים ממוראות המלחמה; **רך לבבו, רך ליבו** – 1. פָּחַד, התיירא, נתקף במורך לב: אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם, אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ... מִפְּנֵיהֶם; 2. חדל מלהיות קשה עורף, החל לנהוג בצורה כנועה וצייתנית: יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע מִפְּנֵי ה'; **לֵב קָטָן** – קמצן, צר עין, ידו מעוטה: לא ראוי שלב קטן יהיה עשיר; **לֵב אֶבֶן** – אכזריות, נוקשוּת, אטימוּת, חוסר רגש, חוסר רחמים: רק בני אדם בעלי לב אבן היו יכולים לעמוד מנגד בלי להניד עפעף; **הָיָה בלִיבּוֹ על** – שמר טינה ל', נטר טינה ל', היו לו טענות נגד; **עורלת לב** – נוּקשוּת, עיקשות: צריך למול את עורלת לבבכם כדי שלא תקשו את עורפכם; **לֵב עָרֵל, עֲרַל לב** – אטום ועקשן, חסר רגש לזולת, רשע, חסר שׂכל: כל תחנוניה לאנשי הנהלה עלו בתוהו כי מדובר בבני אדם מתנשׂאים וערלי; לא כל העֲרֵלִים ערלי לב, ולא כל בית ישׂראל חמימי רגש וזולתנים; **תָּר אַחֲרֵי לבָבו, תָּר אַחֲרֵי עֵינָיו** – הולך בשרירות לבו, נגרר אחר יצריו: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם; התחיל תר אחר עיניו ועדיין לא מצאו את שהלב מבקש; **אין פיו וליבו שווים** – אינו דובר אמת, אינו אומר את אשר הוא באמת חושב, הוא מתנהג בצביעות, מן השׂפה

ולחוץ: בעניין זה אני יודע שאין פיו וליבו שווים, ואכן, הוא אינו מתכוון לעזור לנו; דיבר אחד בפה ואחד בלב – דיבר לא בכנות, הוא צבוע ולא אמר בפיו את מה שחשב בליבו, אין תוכו כברו; חֲנֵף לֵב – צבוע ורמאי; לֵב רַךְ – 1. נוח להיכנע לדעת אחרים, צַייתָן, אופי חלש הניכר בוותרנות ובאי־עמידה של אדם על דעתו, רגישות ורגשנות יתר: אדם בעל לב רך כמותו אינו יכול להיות מפקד; 2. רחמן ורגשן: התינוק כאימו היה ליבו לב רך ונשבר למראה דמעות אימו; מר לב – מר נפש, מדוכדך, נדכא: כל שרצה להיטיב עם מרי הלב ולזכות בנדיבות לב את קשי היום; שֶׁבֶר לב, שיבְרון לב – צער רב, כאב לב, ייסורים ומצוקה: האם השכולה הלכה לעולמה בשיברון לב חודשים אחדים לאחר מות בנה; מְגינַת לֵב – עוגמת נפש, סבל וצער עמוק, שיברון לב (כיום בעיקר בביטויים כגון 'למגינת ליבו', 'למגינת הלב'): למגינת ליבי, לא אוכל להשתתף במסיבת הסיום; לב כבד – תחושת צער, מועקה, חששות, דאגנות, הרגשה מוקדמת שאינה מבשֹרת טוב: בלב כבד הסכמתי שיתגייס בני יחידי ל'גולני'; ליבו נקרע לגזרים – ליבו נשבר בקרבו, הוא זועזע והוחרד מאוד, הוא חש צער וכאב עמוקים; קורֵעַ לֵב – גורם צַער גדול, שובר את הלֵב, מזעזע ומחריד: כשנודעה לה הבשׂורה המרה, היא פרצה בבכי קורע לב; נאום הפרדה שלו במחזה היה קורע לב; רוח נשברה, לב נשבר – מדוכדך, מדוכָּא, לב נכנע, שאין בו יהירות: הננו מודיעים בלב נשבר ומוכּה יגון על האסון; ליבו נשבר – חש ייאוש בשל אכזבה או צער פתאומי; היטמטם ליבו – איבד את צלילות דעתו ואת כוח זיכרונו: מחמת גודל צערו ניטמטם ליבו ונשתכח הימנו אפילו מה שידע; ליבו עליו דווי – חש צער ויגון עמוק; לב השוטה בפיו – השוטה אינו יודע לרסן את מחשבותיו, והוא מפטפט ומגלה הכול; צָרות לב, צר לב – קמצן, כילי; לב קטן – קמצן, צר עין, ידו מעוטה; שָׁבָה את ליבו, קָנָה את ליבו – עורר בליבו יחס של רצון אליו, רכש את אהבתו או את אהדתו: דברי הנואם שבו את לב הנאספים; זְדון לב – מחשבת רשע, מזימת בליעל: זדון ליבך השיאֲךָ לנהוג כך; כל דבר שלא ראה במו עיניו הוא בדוי מן הלב; ליבו בהול ודעתו נבוכה; ליבו מר כלענה;

לבביות. לְבָבִיות – תכונות של חביבות הניכר בנדיבות או באהדה, יחס היוצא מן הלב: האורחים קיבלו את הזר בלבביות ובנועם; לבבי – 1. חביב, נעים וחברותי מאוד; 2. שנוגע לענייני בריאות הלב, כגון אירוע לבבי; לובב, מלובב, ליבֵּב, מְלַבֵּב – שובה את הלב, מעורר חיבּה, מקסים, שמְהַנֶּה את העין ואת הלב, משַׂמח: חיוכה המלבב שָׁבָה את ליבי; יוצא מן הלב – לבבי, אמיתי, כן: דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב; יָצָא מן הלב – נאמר בכנות, ביטא נאמנה את הרגשת הלב: מילות השיר הפשוטות היוצאות מן הלב ריגשו אותי מאוד; אש פנימית – אש תמיד של התלהבות היוקדת בדרכו הרוחנית של האדם; קְרִיבוּת – התנהגות לבבית כלפי מישהו, הפגנת יחס לא רשמי, יחס הנהוג בין קרובי משפחה; בֵּיתִיוּת – הנאה מהשהייה בבית; נטייה להיות הרבה בבית עם בני המשפחה כי יש בו חום, פשטות, לבביות, אינטימיות וכו', כמקובל באווירה השׂוררת בבית משפחה אוהבת; אינטימיות – מצב בין־אישי של קרבה רגשית עם מישהו או יותר, המאפשר לכל אחד מהצדדים להיכנס למרחב האישי של האחר בלי לגרום להם לאי־נוחות. האינטימיות ניכרת ביחסים אישיים קרובים, מוכּרים ובדרך כלל מלאי חיבה או אהבה ודורשת מהצדדים ידע מפורט או הבנה עמוקה הדדית; אש תמיד – 1. האש שבערה יומם ולילה על המִזבח במִשכן ובבית המִקדש; 2. בעֵרה מתמדת היוקדת באדם: הנחלת השׂפה התקנית יקדה בליבי כאש תמיד; חמימות מתוקה – לבביות רבה, חביבוּת חמה: האורחים נתקבלו בחמימוּת רבה; מָשַׁךְ את הלב – שָׁבָה את הלב, עורר עניין ואהדה, מצא חן: כיום, יש ספק אם ממתקים ושוקולד ימשכו את לב ילדים; קֵירוּב לְבָבוֹת – יחסי ידידות, הבאה לידי פיוס או לידי התקרבות בין בני אדם או קבוצות אוכלוסייה שיש ביניהם מתח או סכסוך: שנים הוא פעל לקירוב לבבות בין עולי אתיופיה לתושבים הוותיקים; לֵב זָהָב – כינוי ללב טוב: היא בעלת לב זהב ונודעת במעשׂיה הטובים; לב חם – רגישות אוהדת כלפי הזולת, לבביות: הם קיבלו אותנו בלב חם ונתנו לנו הרגשה ביתית; לֵב פָּתוּחַ – 1. נכונוּת נפשית, כושר רוּחני: לא היה לו לב פתוח להרבות בלימוד התורה כמוני; 2. פתיחות, יחס לבבי: הוא מקבל את האורחים בלב פתוח; היו לה רגישות מיוחדת ולב פתוח לסבלות העניים; פנים מאירות – שׂמחה, אדיבוּת, פנים צוהלות: הבטתי בה בפנים מאירות ולא בפנים זעוּמות או בפנים חשֵׁכות; בֵּיתִיוּת – משפחתיות; נטייה לשהות הרבה בבית עם בני המשפחה: בשל הביתיות של המלון הקטן הזה והלבביות של בעליו חזרנו אליו שוב; מְאור פנים – סבר פנים יפות, לבביות, הבעת רצון ושׂמחה, יחס חביב: המארחת קיבלה את אורחיה במאור פנים ובחום לב; זיו פָּנים – מאור פָּנים, הסברת פנים, הַדרת כָּבוד: מתי נזכה לראות את זיו פניך? מְאור פנים, מְאור עֵינַיִם – סבר פנים יפות, בחיבה: מְאור עיניים ישׂמח לב; האיש קיבל את אורחיו במאור עיניים; צהיבת פנים, אוֹרוּ פָּנָיו, האירו פניו, צָהֲבוּ פָּנָיו, צָהֲלוּ עַצמוֹתָיו – שָׂמַח מאוד, פניו זהרו משׂמחה, פניו קרנו מֵאושר, היה שׂמח ומאושר: למראה כלתו צהלו עצמותיו מרוב אושר; למשמע הבשׂורה הטובה אורו פניו; הצהיל פָּנים – גרם נחת רוח, שׂימחה, גרם לתגובה של שׂמחה: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ, לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן; פנים מצהילות – פנים מאירות, זיו פנים; מקרב לב, ממעמקי הלב, מעומק הלב – במלוא הכֵּנות, מתוך רגש עז, בכל הלב, בלב שלם ובנפש חפצה: אני מודה לך מעומק הלב על ההתחשבות שהראית כלפיי ברגעים כה קשים; מִקֶּרֶב לֵב – בכֵנות, בנאמנוּת, ממעמקי הלב, אני מודה לכם מִקֶּרֶב לב; מידה של לב רגיש ולב חם מפעמת במעשׂיו; יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו; אנו צריכים ללב אחד ולרוח חדשה; חשתי לבָביות ונחישות בלתי מעורערת בדבר החלטות שנתקבלו אחר עיון יסודי בהצעתי; בדבריו נשמעה נעימה לבבית; העין רואה, הלב חומד והגוף עושׂה את המעשׂה; כבש לבבות בהליכותיו העממיות ובחמימותו > פנים!

לבוש!

לבוש, לבישה, התלבש, לָבַשׁ – שָׂם בגד על גופו לכיסוי הגוף, ולשמור על בריאותו, וכן – להגן על הגוף (מפני חום, קרינה, פציעה וכד'), לשמור על הצניעות, לשפר את ההופעה, לציין מעמד, זהות ועוד; תלבושת, לְבוּש – כסות, בגד; תלבושת אחידה – בגדים אחידי צבע, גזרה ובד, שנדרשים ללבוש תלמידי בית ספר, חברי ארגון או גוף אחר; מַלבּוּש כבוד – בגד נאה, בגד חג: התלבשנו במלבושי כבוד והלכנו לבית הכנסת; בלבוש חוה אימנו, בלבוש חוה – בעירום מלא: הנערה, שהסתובבה בלבוש חוה אימנו, נעצרה בידי המשטרה; תלבושת ערב – מערכת בגדים מיוחדת להופעה באירועים חגיגיים או רשמיים הנערכים בשעות הערב: המוזמנים לקבלת הפנים בבית השגריר הופיעו כולם בתלבושת ערב; תִלבּוֹשֶׁת רִשמִית, תִלבּוֹשֶׁת טִקסִית, תִלבּוֹשֶׁת שְׂרָד – בגדים שלובשים בעבודה, באירוע רשמי (כגון חתונה, הלוויה, חגים, נשף, דיפלומטיה) ובאירוע אחר. מבחינים בין תלבושת יום לתלבושת ערב: כשהגיש שגריר ארה"ב את האמנה לנשׂיאה, הוא היה לבוש בתלבושת שׂרד; הנעלה, הנעיל – שם נעליים למישהו על כפות רגליו; בֶּגֶד אֶזרָחִי, לבוש אזרחי – בגד לא רשמי, הנלבש כשבעל מִשׂרה, איש צבא וכד' פושט את מדיו: פגשתי את מפקד הבסיס כשהוא לבוש בגד אזרחי; ביגוד – 1. פריטי לבוש, כל הבגדים; 2. כינוי להטבה שנותנים למועסק באמצעות תשלום או בדרך אחרת; בד – 1. שם כולל לאריגים, לסריגים, ליריעוֹת יצוקוֹת, ליריעוֹת כבוּשות וכיו"ב; 2. חומר עשׂוי מסיבים טבעיים (כמו כותנה, פשתן, משי, צמר) או סינתטיים (כמו ויסקוזה, אקרילן) המשמש בעיקר לייצור בגדים: התופרת גזרה את הבד ותפרה ממנו שִׂמלה; עִם > ב – החייל בא ליחידה במדים: אין לבוא אל שער המלך בלבוש שׂק [וכן: הולך בכובע מצחייה, ישן בפיז'מה, היא יצאה בשׂמלה ובמעיל, הם ישנו בנעליים]; החיילים צעדו ברובי 'תבור'; השׂרה הופיעה במטרייה [או השׂרה הופיעה ומטרייה בידה; החייל צעד עם מזוודה > החייל צעד ומזוודה בידו, החייל צעד ובידו מזוודה]; שׁוּל – קצה הבגד, וכן – סֶרַח, פֵּאָה, שׂוֹבֶל: המגבעת נפלה, ושולה התלכלך; שׂוֹבֶל – קצה ארוך או שוּל ארוך בשׂמלה של כלה, של מלכה וכד', הנגררים מאחור על הרצפה בשעת ההליכה: נשות אצילי אירופה שִׂמלותיהן היו ארוכות שׂוֹבֶל; קולקצייה > אֲסוּפָּה – אוסף של דוגמאות או של דגמים בתחום האופנה, ובייחוד בענף ההלבשה, האמור לייצג את הבדים, את הבגדים וכד' שעיצבו מעצב מסוים או צוות מסוים, בייחוד לקראת העונה הבאה: אתמול הוצגה אסופת החורף של בית האופנה הנודע א"א; עָטָה – לבש, התעטף, התכסה במעטה מסוים: ראיתי איש זקן עטה מסכה מפני נגיף הקורונה, וסירב להסירה בציבור; השודד עטה כובע גרב על פניו; המועמדת לנשׂיאות קראה לנשים שלא לעטות רעלות; עָטוּי – עטוף, מכוסה, כרוך, לבוש: אני עטוי במעיל פרווה: גופה של החסידה עטוי נוצות; עטויים בבלוֹאוֹתיהם ובנעליהם המרופטות ישבו בבית הכנסת; הלילות היו לילות ערפל אפלים ועטויי סוד; עֲדִי – חֲלִי, תכשיט כגון שרשרת, צמיד, עגיל ותליון, לקישוט וליופי: במוזאון נפתחה תערוכת עדיים עתיקים מארצות האסלאם; הִתעַדָּה, עָדוּי, עָדָה – עָנַד, שָׂם על עצמו תכשיט, התקשט בעדי: כִּי תִלְבְּשִׁי שָׁנִי כִּי תַעְדִּי עֲדִי זָהָב; חבֶרתי אוהבת לעדות תכשיטי זהב וכסף והתעדתה במיטב עדייה; בתיאטרון ראיתיה תכופות כשהיא עדויה נוצות טווס ומפורכסת; הפשיל, הופשל, מוּפשָׁל – שקיפלו אותו (שרוול או שולי בגד) פעם אחת או יותר סביב עצמו, שכיווצו אותו כדי שיתקצר או יעלה כלפי מעלה: נכנסנו לשלולית יחפים במכנסיים מופשלים; גָלַנטֶריָה > סִדקִית – פריטי עזר קטנים לתפירה ולרקמה (כגון חוטי תפירה ורקמה, מחטים, מסרגות, סיכות, כפתורים, לחצניות, טלאים, אצבעונים, בד, רוכסנים, צמר וסחורה דומה) הנמכרים בחנויות סדקית או רוכלים מוכרים אותם: בגלנטריה מוכרים מיני סדקית כגון מחטים; שָׁל > רְדִיד – צעיף גדול המכסה את הכתפיים ואת הגב, מטפחת גדולה עשׂויה אריג או סריג, שנשים עוטפות בו את הכתפיים ואת החזה: כדי שלא יקפיאו אותי בתיאטרון, אני מתעטפת ברדיד חם מקשמיר; קוֹרדרוֹי > קְטִיפַת תְלָמִים – אריג שחלק מחוטיו משוכים החוצה ויוצרים תלמי קטיפה: קניתי קטיפת תלמים – אריג חזק המשמש למכנסיים, למקטורן (ז'קט; מעיל

גברים ׳קצר), לסרבלים ולריפוד; אַדֶּרֶת – מעיל עליון רחב ומפואר, לרוב של אדם עשיר או מכובד: המלך נכנס כשהוא לבוש אדרת קטיפה; מְצוֹעָף – מכוסה צעיף או בדומה לו, רעול: היא הייתה מקושטת ומצועפת בפאה נוכרית; מעוטָף – מכוסה ועטוף היטב: זקן אחד היה מעוטף בלויי סחבות וסמרטוטים; הִתעַטֵף – כיסה או עטף את עצמו בבגד, בשׂמיכה וכד׳: התעטפתי בשׂמיכה וישבתי להתחמם ליד התנור; צָנוּף – כרוך, עטוף מכורבל: ראשה היה צנוף בסוודר אדום; מְצוּנָף – מכורבל, מכווץ, מקופל בתוך עצמו: גורי החתולים הקטנים מצונפים בחיק אִימם; מְכוּרבָּל, הִתכַּרבֵּל, כִּרבֵּל – עטף היטב בלבוש כלשהו, כיסה, עטה, ציפה סביב: בחורף קר אין טוב מלהתכרבל בשׂמיכה חמה לפני הטלוויזיה; אַבזָם – הֶתקן הידוק וחיזוק עשׂוי מתכת או פלסטיק לחיבור שני קצוות של חגורה או של רצועה. ההתקן מחובר לקצה אחד של החגורה ומהדק את הקצה השני באמצעות לשון האבזם: החגורה שקניתי רחבה מאוד, ובה אבזם מתכת מעוטר; לְשון האבזם – פין קטן המחובר למסגרת האבזם בחגורה המוכנס לאחד הנקבים של הרצועה לשם הידוקה לגודל הרצוי; מְאוּבזָם – 1. מצויד באבזם, מהודק או מעוטר באבזם: על כתפו היה תלוי תיק עור מאובזם; 2. חגור, מלובש בקפידה: הגברת ממול ארוזה, מאובזמת, מצוחצחת ומבושׂמת היטב; עירום – 1. חוסר לבוש, ערטילאות, מערומים, מצבו של האדם המעורטל, שאינו לבוש: קטנים מגיבים על העירום בטבעיות גמורה; 2. הייצוג של גוף אישה או של גוף הגבר במערומיהם: התערוכה הזאת מוקדשת לנושׂא העירום הגברי בצילום; מערומים – חֶלקֵי הגוף שהצניעות מחייבת לכסותם: וכל מערומיהם הלבישו; בעירום – בלא לבוש, בלי בגדים: בימינו יש המשתזפות בעירום חלקי; עֶריָה – 1. עירום, מערומים: וְהִנִּיחוּךָ עֵירֹם וְעֶרְיָה; 2. צורה חלופית של עֶרוָה; בעירום ובחוסר כול – בלא כלום, במצוקה חומרית קשה: הוריו נטשוהו בילדותו בעירום ובחוסר כול; מְעוּרטָל, התערטלות, הִתעַרטֵל – התפשט מכל בגדיו, חשׂף את מערומי גופו: ההתערטלות פשׂתה על כל סביבותינו בעטייה של מתירנות יתר, והשפעתה ניכרת גם בהטרדות המיניות; צַווְארון גולף > צַווָארוֹן נִגלָל – צווארון בבגד סרוג שעם לבישת הבגד יש לגלגלו עד שתיווצר טבעת בד נמוכה סביב הצוואר; בְּלוֹיִים – בגדים בלויים: היה מעוטף בְּלוֹיֵי סחבות וסמרטוטים חפו את רגליו; בָּלוּי – משומש, מרופט, קרוע, ישָׁן, חסר ערך, בָּלֶה: בגדים בלויים; הַטלָאָה, הטליא – תפר טלאי של בד או עור או הדביקו על קרעי בגדים, כגון מכנסיים או חולצה, לשימושם החוזר: במקום להציג תוכנית כוללת, העדיפה ההנהלה פתרונות הטלאה לבעיות שהזמן גרמן; רָבִיד – תכשיט שעונדים סביב הצוואר, שרשרת או מחרוזת לצוואר, ענק: הכלה ענדה רביד זהב וזוג עגילים תואמים; חָרִיט – תיק קטן של נשים המיועד לנשׂיאת כסף ופריטים חיוניים אחרים; חֲפַת, חָפוּת – מקופל פעם אחת או יותר ומורם, מופשל כלפי מעלה: ברפת שולי מכנסיו ושרוולי חולצתו חפותים; אַברָקַיים – 1. מכנסֵי רכיבה; 2. מכנסיים רחבים שלובשים בארצות המזרח; רכיסה, רכוס, רָכַס – כִּפתר, חיבר בוו או ברוכסן: קר מאוד בחוץ, לכן רכוס את המעיל עד הצוואר; טִקטָק >טיקטק > תיקתק > לחצנית – אבזר לרכיסת בגדים במקום כפתור, ולו שני חלקים: זכר ונקבה הנסגרים בלחיצה. בעת הסגירה החלק הבולט נתקע בשקע של החלק השני: בבגדי תינוקות יש לחצניות כי קל בהן לרכוס אותם; כפתורי חֲפָתִים – כפתורים קטנים התפורים על חפת: קנו לי כפתורי חפתים מוכספים; אַל־קֶמֶט – אריג סינתטי שעבר תהליך מיוחד המונע קימוט, ולכן אינו דורש גיהוץ: קניתי חולצת אל קמט עשׂויה 100% כותנה ; אִצטְלָה – גלימה של אדם מכובד, בגד עליון רחב המכסה את כל הגוף המעיד על כבודו של הלובש אותו; קַפּוֹטָה – מעיל עליון ארוך עשׂוי משי שלובשים חסידים בשבתות ובמועדים; כַּפתָן – גלימה עליונה, ארוכה ורחבה, פתוחה מלפנים, בעלת שרוולים ארוכים ורחבים, הנסגרת בחגורה רחבה או בכפתורים קטנים; קַפלֵט – פאה נוכרית; כיסוי ראש – 1. פְּריט לבוש שאדם חובש או לובש על ראשו, כגון **ברדס, כובע, קסדה, כיפה, צניף או מטפחת ראש, שביס, חיג׳אב, רעלה**. כיסוי הראש נלבש למטרות, כגון הגנה מפני פגעי מזג האוויר, קישוט, חלק ממדים או מתחפושׂת, סמל לאומי, דתי או תרבותי, מוסכמות חברתיות: יש להביא לטיול מימייה, תרמיל וכיסוי ראש; 2. כובע, כיפה, מגבעת וכד׳ שגברים וילדים יהודים נוהגים לחבוש לראשם דרך קבע, מטפחת, כובע או פאה נוכרית שאישה יהודייה נשׂואה נוהגת לכסות בהם את שׂערותיה; כְּסוי ראש – חבוש ראש בכובע, בכיפה וכד׳: האדוקים מהלכים תמיד כסויי ראש; מטפחת ראש – יריעת אריג רחבה מרובעת שאישה עוטפות בה את ראשה לשם כיסוי ראש, כהגנה מפני רוח וקור או כאביזר אופנתי או מטעמי דת; שָׁבִיס – כיסוי ראש לנשים, בעיקר כחלק מלבוש מקצועי או מעמדי, כגון שביס אחיות או שביס נזירות: היא חבשה שביס בעיקר כשהתפללה בעזרת נשים; שָׁבוּס – עטוף בשביס, מכוסה שביס: היא הייתה אשת חיל חרדית שראשה שבוס בשביס מעוטר; קַפִּישׁוֹן, קַפּוּצ׳וֹן > בַּרדָס – כיסוי לראש ולצוואר המחובר למעיל מאחור: הנזיר לבש גלימה בעלת ברדס; בּוּרקָה – פְּריט לבוש לאישה מוסלמית המכסה אות מהראש ועד הרגליים, לרבות העיניים – ברשת שקופה למחצה; צָ׳דוֹר – כיסוי ראש וגוף שעוטות נשים מוסלמיות באיראן מעל לבגדים הרגילים כשהן יוצאות מהבית; נִיקַאבּ – רעלה מוסלמית מסורתית לנשים, לרוב שחורה לכיסוי הצוואר והפנים, למעט פתח צר לעיניים; חִיגַ׳אבּ – פְּריט לבוש העוטף את השׂיער ואת הצוואר, מעין צעיף, כשפני האישה גלויות. לובשות אותו כמה נשים מוסלמיות בפומבי; רְעָלָה – צעיף שנשים מוסלמיות כורכות סביב החלק העליון והתחתון של הפנים כך שרק העיניים חשׂופות לעיני הציבור: רַעֲלות הנשים המוסלמיות הן סממן דתי מובהק לצניעות ולאדיקות; רָעוּל – מכוסה רעלה, שפניו או ראשו מכוסים פיסת בד אטום, צעיף, כובע וכד׳: ככל שגברה ההקצנה הדתית, נראו ברובע המוסלמי יותר ויותר נשים רעולות; כחמישים רעולי פנים יידו אבנים, השליכו בקבוקי תבערה והבעירו צמיגים במחנה וברחו למסגד; רְעוּל פָּנים – אדם ההולך כשעל פניו רעלה או כיסוי בד כלשהו לפני פעילות אלימה או עבריינית ומעשׂה טרור כדי למנוע את זיהויו: שני שודדים רעולי פנים פרצו לבנק באיומי אקדח; לְסוּטָה – סורגה בלי שרוולים הנרכסת בכפתורים; קַצוות רצועה, קצוות שׂרוך – ציפוי מוקשה (מפלסטיק או ממתכת) בקצה רצועה או בקצה שׂרוך כדי להקל את השחלתם באבזם או באִבקה שבנעל; אִבקָה – 1. חור מעובד סביב לרכיסת כפתור בבגד; 2. חור בנעל להשחלת השׂרוך בו לקשירת הנעל; לולאה – רצועה קטנה של בד אוֹ חוטים – מחוברת בשני קצותיה – לשם רכיסת כפתורים, קרסים ועוד; נַעַל – פְּריט לבוש לכף הרגל, שהחלק העליון שלו עשׂוי לרוב מעור רך [= גַּפָּה], וחלקו התחתון – סוליה חזקה וגמישה בעלת עקב או בלעדיו, וכן – **מִנעל, בתי רגליים, סנדל, מגף,** וצחצחתי אותן עד שהיו מבריקות; סנדלים תנ״כיות > סנדלים תנ״כיים – סנדלים בעלי שתי רצועות עור לרוחב כף הרגל; סנדלי אילת, סנדְלי אצבע – סנדלי חוף שטוחים ופשוטים בעלי סוליית גומי, ושתי רצועות גומי דקות להם המתחברות בין הבוהן לאצבע. הם משמשים בעיקר בים, בבריכה וכד׳; נשילה, נָשַל – הסיר, חלץ: של נעליך מעל רגליך; ביפן נשלנו נעלינו קודם כניסתנו לבית; חליצה, הורִיד > חָלַץ נַעַל, מגף, סנדל וכד׳ – הסיר מכף רגלו, שלף: אל תשכח לחלוץ את המגפיים הרטובים לפני שתיכנס הביתה; בשל מכאוביי התקשיתי לחלוץ את נעליי ואת מגפיי; שליפה, נשלף, שָׁלַף – חָלַץ, הסיר, פשט: בעיראק אחד שלף את כובע גרב – כיסוי ראש סרוג מצמר הנחבש על הראש. הכובע נמתח כלפי מטה ומכסה את הראש ואת הצוואר, אך משאיר את הפנים חשׂופים; סוֹמבּרֵרוֹ – כובע לבד או קש גדול מידות ורחב שוליים הנחבש בעיקר בדרום מקסיקו ובמערבה; טורבָּן > צָנִיף – בד ארוך שנכרך סביב כיפה (המוסלמים) או ישירות סביב הראש (הסיקים וההינדים) ונלבש בעיקר במדינות מזרח הים התיכון ודרום אסיה: זיהיתי את עמיתי ההודי לפי הצניף שהיה כרוך לראשו; צָנַף – כרך כמה פעמים, חבש: צנף את הצניף; מִצנֶפֶת – 1. כובע בד, העוטף ומקיף את הראש, והמשמש חלק מן הלבוש הרשמי של אנשי דת בארצות המזרח; 2. כובע בד מוארך דמוי כובע של ליצן הנכרך על הראש, ולו קצה מחודד או כמה קצוות הנופלים על הכתף או הגב: הגמדים חבשו לראשם מצנפת, שבקָצֶהָ התנדנדו פעמונים קטנים; מותנייה – מקטורן, בגד עליון המגיע עד למותניים; גְלִימָה – 1. לבוש עליון וארוך, חלוק: הילד ביקש גלימה של סופרמן; 2. לבוש רשמי המשמש בֶּגד שׂרד: גלימת שופט; בלֶייזֶר > זִיג – 1. מעיל ספורט לנשים, קצר עד למותניים או קצת למטה מהם, לרוב בעל כיסים בצדדים וכפתורים נוצצים; 2. מעיל גברים המהודק במותניים; גרביונים > גַרבּוֹנִים – צירוף של תחתונים וגרביים כיחידת לבוש אחת לאישה, ויש ללבוש מעליהם פריט נוסף, כמו חצאית; טַייטס > צְמוּדוֹנִים – מכנסיים העשׂויים חומר גמיש וצמודים לגוף: קניתי צמודונים שבדם עבה ומחמם היטב וגרביים חמים; שלֵייקֶס > כְּתֵפוֹת – כתפיות בד, גומי וכד׳ המונחות על הכתפיים ומצטלבות באזור הגב והמתחברות למכנסיים, לחצאית וכד׳ כדי לאחוז בהם; מִפתָח – פֶּתח בבגד, חלק שאפשר לפתוח אותו בחלוק, במכנסיים, בכותונת וכד׳: חזה שׂעיר נחשׂף מבעד למִפתח חולצתו; מַחשׂוֹף – השקע בין שדי האישה שאפשר לראותו מעל שׂמלה שאינה מכסה אותו לחלוטין, לרבות מִפתח בחולצה המגלה חלק מן הצוואר או הגב: היא רכנה מעט קדימה וחשׂפה מחשׂוף עמוק; בַּטלדרֵס > מוֹתנִית – מעיל קצר ורחב המגיע עד המותניים; טוּנִיקָה > יַרכִּית – 1. חולצה ארוכה עד היָרֵך: היא לבשה את הירכית מעל החולצה; 2. מעיל קצר המגיע עד הירכיים: רכוס את ירכיתך, קר בחוץ; מַחלָצָה – לבוש הדור, בגד מפואר: והלבש אותן מחלצות; חזייה – 1. בגד תחתון לנשים הנלבש כדי לכסות את השדיים ולתמוך בהם. 2. לסוטת גֶבר מתחת למקטורן, מעיל גברים קצר ללא שרוולים הנלבש מתחת למקטורן; סְוֶוצֶ׳ר > מֵיזָע – חולצה עָבה: הנער לבש מיזע מפני שהיה לו קר; טוּקסִידוֹ> מִקטוֹרֶן – מעיל גברים קצר או חליפת שׂרד לאירוע בערב [הרכיב העיקרי בתלבושת הוא המקטורן הקרוי בצפון אמריקה טוקסידו ובבריטניה מקטורן ערב]; מַעֲפּוֹרֶת, חלוק – בגד עליון שלובשים מעל לבגדים רופאים, רוקחים, שופטים, ספּרים לשם הגנה עליהם, גהות וכדומה; מִזנֶבֶת, שטריימל – מגבעת קטיפה עגולה מעוטרת פרווה

שחרדים נשׂואים נוהגים לחבוש בשבתות ובמועדים ובהזדמנויות חגיגיות אחרות; מותנייה > זָ'קֶט > מִקטוֹרֶן – מעיל גברים עליון קצר המגיע עד המותניים: בשל החום הרב הסיר החתן את המקטורן לאחר החופה; סָגִין – מעיל צבָאי (מיושן); סַברֵקִים – מכנסיים צרים המגיעים עד הברכיים (גרסה אחרת: סוּברוקין); babygrow > מִצרֶפֶת – חוּלצה וּמכנסיים הגזוּרים מחתיכה אחת לספּוֹרטאים, לתינוֹקוֹת, לרקדנים וכד'; מִגמֶשֶת – מִצרֶפֶת לתינוקות מחומר גמיש; שִׂמלָנִית – חצאית, בייחוד חצאית המהודקת אל המותניים ותלויה או צונחת מהם ברפיון למטה: הרקדנית אחזה בשׂמלניותיה המרפרפות בידה האחת, ואילו בידה האחרת הניעה בעדינות מניפה; קומבינזון > תַחתוֹנִית – 1. בגד דק דמוי שׂמלת כתפיות שאישה לובשת מתחת לחצאית או לשִׂמלה; 2. מגן תחתון; מַרפֵּד היגייני דק לנשים הנדבק לתחתון, והמשמש בימים שאינם ימי הווסת החודשי; פַּלגוֹנִית – תחתונית מן המותניים; חֲלוּק בַּיִת, חָלוּק – בגד עליון רחב ונוח הנלבש בבית, בחזיתו הוא פתוח לכל אורכו ונקשר בעזרת חגורה או נרכס ברוכסן, בכפתורים וכד'; פַּקרֵס – 1. סוּרגָה סגורה מלפנים בעלת שרוולים, ללא רכיסה [סִפרותי]; 2. לבוש עליון שלובשים דרך פֶּתח הראש (pullover); קִיטל – חלוק לבן וארוך, בעיקר למתפללים בראש השנה, ביום הכיפורים, בליל הסדר בפסח, בטקס ברית־מילה ועוד: בערב יום הכיפורים לובש שליח הציבור קיטל; וֶלקרוֹ > צַמדָן – הֶתקן רכיסה בעל שני חלקים (לאחד זיפים ולאחר מצע צמריריי) הנאחזים זה בזה והמשמש להצמדת שני חלקי בד, פלסטיק, עור וכד' בנעל, בבגד, בתרמיל ועוד: הצמדן הולך ותופס את מקום השׂרוכים בנעלי ילדים שכן הוא קל לסגירה וקל לפתיחה; פְּרִיפָה, פָּרוּף, פֵּרַף – רָכַס, הצמיד חלקי לבוש אלה לאלה באמצעות לולאות, כפתורים וכד': את בגדינו אפשר לחבר בקרס, לרכוס בפריפה או בכפתור או בסיכה; פרפתי את כפתורי חולצתי ומעילי, ורעייתי פרפה את שׂערות ראשה; יְדוֹנִית – גְליל פרווה להכניס בו את הידיים כדי לחממן; פַּרוִית – מעיל פרווה קצר; מכנסי שלושה רבעים – מכנסיים היורדים מתחת לברך; פְרָאק – מִכנָף: מקטורן חגיגי לגברים שחֶלקו האחורי ארוך מחֶלקו הקדמי והוא מתפלג לשניים, ושוליו גזורים ומעוגלים לפָנים; קִימוֹנוֹ – לבוש עליון בסגנון יפני, כעין חלוק רחב שרוולים, ובו מודגשת נשיות האישה בצעדיה הזעירים; אוֹבֶרוֹל > סַרבָּל – בֶּגֶד עבודה שהוא צירוף מכנסיים וחולצה בחתיכה אחת; מעיל הפיך – מעיל שאפשר ללובשו משני צדדיו; חֶבֶט, חוֹבֶט – טבעת בקצה רצועה לחיבור קצותיה זה לזה: נעליו עם חבטי כסף ברגליו; תוֹבְרָה, תוֹבָר – לולאה להשחלת חגורה; מִכנָסִית – מכנסיים קצרצרים דמויי משולש, כגון של ספורטאים (גם תַחתוּנֵי סליפּ); כְּלִי – בֶּגֶד: לא יהיה כלי גבר על אישה; כְּלֵי לבן – בגדים לבנים; כְּלֵי מֵילֶת – בגדי משי יקרים, צמר עדין; מְרוּכסָן – מצויד ברוכסן, נסגר באמצעות רוכסן; גְדִיל – ציצת חוטים בשולי מפה, בכנפות בגד וכיו"ב; דַבלוּל – קצוות של שׂערות או של חוטים היוצאים מתוך אריג; פרנזים > פיפים > שוּלִית גדילים – חוטים המשוכים משולי הבד, המפה, הלבוש, האריג וכד'; פונפון > כדורית > גְדִיל כַּדוּרִי – כדור קטן של חוטֵי צמר או חומר אחר, המחובר לקישוט באמצע כובע, בקצוות של שׂרוכי בגד וכד': סבתא סרגה לי צעיף וכובע צמר ולו גדיל כדורי אדום; פוּזמָק – גֶרֶב: חלצתי נעליי ופשטתי את פוזמְקותיי הלחים; מַלמָלָה – אריג עדין (כגון בטיסט, מוסלין, שיפון), דק ושקוף לתפירת שׂמלות, לבנים, וילונות ומוצרים עדינים; שְׁכמִייה – מעיל עליון ורחב בלי שרוולים שלובשים על השֶכם; קְרִינוֹלִינָה – שׂמלה בעלת חצאית רחבה מתוחה בעלת חישוקים דקים, שהייתה נפוצה בייחוד בסוף המאה התשע־עשׂרה: הקרינולינה הבליטה את נשיותה; תְנעוּלת – שם כולל לנעליים; כף הנעל, כף נעליים – אביזר בעל שיפוע המקל על הנועל לנעול את נעליו: כיוון שרגליי תפחו מהחום, נאלצתי להיעזר בכף נעליים כדי לדחוק אותן לתוך הנעליים; אַדֶרֶת – מעיל עליון רחב ומפואר, לרוב של אדם עשיר או מכובד מאוד: המלך נכנס לאולם כשהוא לבוש אדרת קטיפה כחולה; הלבשה תחתונה – שם כולל לפריטי לבוש הצמודים לגוף, כגון גופייה, חזייה, תחתונים; אַדֶרֶת שֵׂיעָר – 1. לבושו הפשוט של הרועה מעור העז או הכבש; 2. מעיל פרווה של בעלי חיים: אדרת דובים, אדרת זאבים, אדרת כבשׂים וכיו"ב; חנות המכנסיים > מִפתַח המכנסיים, בית הערווה – פֶּתַח במכנסיים להשתנה; חסוּך בגדים – חסר בגדים, ערוֹם; בֶּגֶד גוּף – חלק לבוש המכסה את הגוף בלי הגפיים: נוח ונעים להתעמל בבגד גוף; בֶּגֶד לַחַץ – בֶּגֶד אטום שלובשים טייסים ואנשי חלל, ושומר על הלחץ הפנימי המתאים לגוף; בִּגְדֵי חוֹל – בגדים רגילים ליום־יום, לעומת – בִּגדֵי שבּת; בִּגדֵי חֲמוּדוֹת – בגדים יפים, בגדי חג; בגדי שְׂרָד – מדים; חֲפִי הכיס – חֵלק הבד המכסה כיס מלמעלה; כִּיס משוּקָע – כיס שכלפי חוץ רואים רק את פתחו; פִיג'מה, חליפת שינה – לְבוּש לשינה העשׂוי לרוב מערכת של מכנסיים וחולצה מבד רך; חֵפֶת – 1. חלק השרוול המקיף את פרק היד: הילד קיפל את חפָתֵי חולצתו לבל יתלכלכו; 2. קיפול קצה בגד כלפי מעלה בשרוול או במכנסיים או בשׂפתו; שִׂמלָה – 1. [בימי קדם] כוּתונת רחבה וארוכה לגבר ולאישה; 2. לבוש נשים העוטף את הגוף מהכתפיים עד הרגליים: היא הייתה לבושה שׂמלה חומה, ועיניה החומות היו חמות ולחות; שִׂמלת נֶשֶף – שׂמלה הדורה ונוצצת; שִׂמלת עֶרֶב – שׂמלה המיועדת למסיבות ולאירועים; חצאית – לבוש נשים בעיקר, המכסה את הגוף מקו המותניים ומטה על שתי הרגליים כמקשה אחת (בשונה מבגד העוטף כל רגל בנפרד כדוגמת מכנסיים; חצאית עיפרון – חצאית ישרה, צרה המגיעה בדרך כלל לברכיים. שמה על שם צורתה: ארוכה וצרה כמו עיפרון; חצאית פעמון – חצאית שהיקפה התחתון רחב מהיקפה העליון, ולכן צורתה כפעמון; חצאית מקובצת – חצאית שהבד בה מכווץ באזור המותניים; חצאית מיני – חצאית קצרצרה ששוליה מגיעים בערך עד אמצע הירך, 10 ס"מ מתחת לישבן; חצאית מידי – חצאית המכסה את הברכיים וארוכה עד אזור הברכיים או למטה מהם. היא נפוצה בקרב הציבור הדתי; חצאית מכנסיים – מכנסיים ששוליהם רחבים מאוד והם נראים כחצאית. 2. מכנסיים קצרים שאת חזיתם מכסה חתיכת בד גדולה, והם נראים כחצאית קצרה; חצאית מכוּוֶצת – חצאית שהבד בה מכווץ באזור המותניים; חצאית מקסי – חצאית המגיעה על לקרסוליים; חצאית קפלים – חצאית העשׂויה בדוגמת קפלי אורך צרים המתקבלים בגיהוץ מיוחד; מלבוש מְחוּיָט – בגד שנתפר תפירה אומנותית, מעשׂה ידֵי חייט, שאינו מיוצר המונית, אלא לפי מידתו של הלובש; גַרדֵרוֹבָּה > מלתחה – 1. ארון בגדים; 2. מלַאי בגדים, בעיקר של אישה: לאישה זו יש מלתחת חורף ומלתחת קיץ, ולכל אירוע היא מופיעה בבגד אחר; הדר בני אדם כסותם – המלבוש הנאֶה מוסיף חן והדר לאדם; הלך בגילוי ראש – לא נהג לכסות את ראשו בכיפה או בכובע, כנדרש לפי הלכות היהדות: רוב שומרי המצוות נמנעים כיום מללכת בגילוי ראש אף שאין בדבר איסור של ממש; חשׂוּף שֵׁת – גלוי אחוריים, לבוש קרעים שמערומי בשׂרו נראים בעדם; חֲמִילָה – מעיל עשׂוי מעור כבשׂים; עוטֶה רִקמה וָשֵׁש – לבוש בהידור רב; פֵּרַע ראשו – הסיר את הכסוי מראשו, היה בגילוי ראש: מעשׂה במטריד שפרע ראשה של אישה בשוק כי חשב שאינה נשׂואה; במיטב מחלצותיו – בלבושו המפואר והחגיגי ביותר; כּוּתוֹנת, כּוּתוֹנֶת לילה – מין חלוק שלובשים לשינה בלילה: היא קנתה לה ולבנותיה כותנות לילה עדינות בחנות מהודרת בפריז; הצְעָקָה הָאַחרוֹנָה – החידוש האופנתי הנפוץ האחרון: שׂמלה צבעונית זו היא ממש הצעקה האחרונה; חגורת בטן – פְּריט לבוש לנשים שנועד להדק את הבטן לשיפור ההופעה; אות קָלון – סימן בתלבושת להפליה, כגון הטלאי הצהוב (בצורת מגן דוד) בגטו; כְּסָיָה – כפפה, בעיקר כפפת נשים הנלבשת על היד לנוי: היא הגיעה לתיאטרון לבושה בשׂמלת ערב מהודרת, ועל ידיה כסיות עור לבנות שהלמו את המעמד החגיגי; בלבוש הולם – בהופעה חיצונית ההולמת את המעמד; עֲלֵה תְאֵנָה – כסות להסוואה סמלית ולא משכנעת של פגמים או עוולות, דבר המשמש מסתור למישהו או למשהו: המוסך שימש את המחבלים עלה תאנה להכנת המוקשים; התפשטות, התפשט – פָּשַט מעיל, חולצה, גופייה וכו'; חָלַץ תפילין, נעליים, סנדלים ומגפיים; הִתִיר חגורה, סרוכים; הסיר כובע, טבעת, שעון, משקפיים; בודקים לכסות ואין בודקים למזונות – הבריות מעריכים בני אדם לפי לבושו ולא לפי מצבו החומרי; מתהדר בלבוש שאינו הולמו; הדור בלבושו; כבודו של אדם כסותו; העניות צִפצפה מבגדיו, כמה סמרטוטים חָפו את רגליו, וגם נעליו היו בלות ומטולאות; דרך העניים לצאת בבגדים קרועים, בלואים ומטולאים; פתח כפתוריו ≠ רכס כפתוריו; תלבושתו ראוותנית ורועשת; כְּעָש לבגד וכחלודה לברזל, כן הדאגה לבעליה; התלבשה בגנדור מופרז כדי לעורר קנאת חברותיה ולמשוך מבטים; התכרבל במעילו וזקף את צווארון מעילו מפני הרוח; התקלף מבגדי העבודה כאילו אחזה בהם אש; דור בא ודור הולך והאופנה לעולם חוזרת; ציפורים ניכרות בנוצותיהן, ובני אדם – בבגדיהם; ראשית כבוד מלבוש > התנהגות! חן!

למידה!

למידה חיובית או ניטרלית. **למידה** – פעולה, מעשׂה או תהליך לקניית כישורים, כגון שליטה בכינור, רכישת מיומנויות לשוניות, נהיגה בטוחה; לָמַד – 1. רָכַש ידע, הבנה, מיומנות, או ניסיון בעזרת מורה, סֵפר וכד': הבחור למד שנים, ולכן הוא מלא וגדוש בתורה; וכן – אִימֵת, בָּדַק, בָּחַן, בֵּירֵר, בָּן, גָרַס, דָרַשׁ וְחָקַר, הִבחִין, הֵבִין, הֶחכִּים, הֶעֱמִיד דבר עַל אֲמִיתוּתוֹ, הִרחִיב אֶת אוֹפָקָיו, הִשִׂיג, הִשׂכִּיל, הִתחַנֵךְ, הִתחַקָה אַחַר, הִתחַקָה עַל שוֹרָשָיו של משהו, הִתייַשֵב בְּדָבָר, חָבַש אֶת סַפסַל הַלִימוּדִים חָקַר, יָרַד לְסוֹף דַעתוֹ של מישהו, נִיסָה, נִיתֵחַ, עִייֵן בְּ־, עִיכֵּל, עָמַד עַל, פתח פתחי עולם, קָלַט, קָנָה דַעַת, רָאָה שֶ־, שִׁינֵן, שָׁנָה, שָׁקַל, שָקַל בְּדַעתוֹ, תָפַס: בישיבה למד, שקד והתמיד עד שהייתה משנתו ברורה בפיו; 2. הבין, הסיק מסקנה, הפיק לקחים, דבר מסוים הגיע לידיעתו: מה נוכל ללמוד מפרשה זו? 3. הרגיל את עצמו להתנהגות מסוימת: עם הזמן למדתי לחייך גם בשעות הקשות; 4. חקר לעומק, בדק ביסודיות בעיה, נושׂא, עניין וכד'; עיין, בחן, בדק מכל הבחינות: השׂר יגיב על ההאשמות לאחר שילמד את הנושׂא; לְמִידוּת, לָמִיד – שאפשר ללמוד אותו, שניתן ללמידה בנקל: ניתוח האירוע ההיסטורי הזה למיד

יותר בספרי; למידה מתוך עשייה – גישה מעשית ללמידה כדי להתמקד בחוויית החיים האמיתיים ולהגדיל את זכירת המידע לאורך זמן; זיכרון ארגוני > למידה ארגונית – תהליך יצירה, שימור והעברה של ידע בין אנשי הארגון. הארגון משתפר ככל שהוא צובר ניסיון, ידע, מיומנויות, דפוסי פעולה או דפוסי חשיבה המשפיעים על הפקת מוצר או על שירות לשיפור מטרות הארגון. לידע ארבע רמות: רמה פרטנית, קבוצתית, ארגונית ובין־ארגונית. ככל שארגון מייצר יותר, הוא מגדיל את היעילות, את האמינות ואת איכות ייצורו. שיעורי הלמידה הארגונית מושפעים ממיומנות הפרט, משיפורי הטכנולוגיה של הארגון ומשיפורים במבנים, בשגרה ובשיטות התיאום; תַלמוּד – לימוד, קניית דעת: והתורה נקנית . . . בתלמוד; אינו דומה לומד מעצמו לַלומד מרבו – חשוב ללמוד לימוד שיטתי מפי מורה מוסמך; דבר הלמד מאליו – מובן מאליו, נקל להבין; דבר הלמד מעניינו – דבר המשתמע בין השיטין כי אינו כתוב במפורש; דבר הלמד מסופו – דבר אינו מפורש, ואפשר להבינו רק מסופו; מכל מלמדיי השׂכלתי – אני לומד דעת מכל אדם, גדול כקטן: טעיתי ואמרתי לתלמידי: ׳תודה לך, מכל מלמדיי השׂכלתי׳; תוֹרָה הִיא וְלִלְמוֹד אֲנִי צָרִיךְ – הצעתך היא עניין רציני הטעון לימוד ועיון: אוכל להשיב על הצעתך רק לאחר עיון מקיף בנושׂא, היות שתורה היא וללמוד אני צריך; לימוד, לימד – הטמיע מידע לאחרים או רכש או שיפר את הידע המקצועי שלו, את מיומנויותיו, את התנהגותו ואת עמדתו, זמנית או לצמיתות; לימוד מקוּוָן – לימוד המועבר בטכנולוגיות מבוססות־מרשתת או מארג (web); לימד אותו לקח – גרם לו להסיק מסקנות ולהתנהג לפיהן כדי שלא יקרה דבר מה שוב, גרם לו להפיק לקחים: הכישלון בבחינה לימד אותי לקח – להבא אתכונן כמו שצריך; השלים את חוק לימודיו, סיים את חוק לימודיו – סיים את לימודיו במוסד לימודי או חינוכי, מילא את כל המטלות הלימודיות כנדרש וקיבל תעודת גמר או תעודת הסמכה; לימודי ליבה, לימודים חיצוניים – כינוי למקצועות של השׂכלה כללית ולימודי חול (כגון מתמטיקה, אנגלית, מדעים ומחשבים), לעומת לימודי תורה ויהדות: גם בישיבות יִלמדו לימודים חיצוניים הנחוצים לכל אזרחי הארץ; למדנות – רכישת ידע רב, מדויק ומעמיק, בעיקר מספרים; למדנות דקדקנית – לימוד עניין על כל פרטיו, דקדוקיו וכוונותיו; פלפול התלמידים – שיטה בלימוד התלמוד של התלמידים שעיקרהּ בירור עניין על ידי חקירה מדוקדקת וחריפות השׂכל, ויכוח: והתורה נקנית . . . בדקדוק חברים ובפלפול התלמידים; השׂכלה – 1. פעולה או תהליך של הוראה, הכשרה ולמידה, בייחוד בבתי ספר, במכללות או באוניברסיטאות לשיפור הידע ולפיתוח מיומנויות: התנאי לקבלת התפקיד הוא השׂכלה אקדמית; אדם בלא השׂכלה כפתילה בלא שמן; 2. הקניית ידע לאחרים, פעולתו של מי שמקנה דעת; הִשׂכִּיל – 1. למד, רכש השׂכלה וידיעות; 2. פעל בשׂכל ובתבונה ובשל כך הצליח לעשׂות מעשׂה, היה חכם דיו לעשׂותו: לצערנו, לא השׂכלנו לפרש נכון את המצב, ולכן לא היינו ערוכים לו כראוי; 3. נתן לו השׂכלה, הקנה לו דעת וחוכמה, לימד: עַתָּה יָצָאתִי לְהַשְׂכִּילְךָ בִּינָה; עִיוּן, עִיֵּן – 1. קרא חומר כתוב בעיניים בלבד, בלי להשמיע קול, התבונן בתשׂוּמת לב בטקסט כתוב כדי להבינו: לפני השינה הוא אוהב לעיין בעיתון היומי; 2. שָׁקַל משהו (עניין, בעיה, תגובה), חשב ברצינות על משהו כדי לנסות להבינו, התעמק וחקר בעיה, קושי כדי להגיע לפתרון: ביקשתי לעיין שוב בבקשת החייל לחופשה מיוחדת; הַרְבָּצַת תורה, הרביץ תורה ברשות הרבים, הרביץ תורה – הִקנה השׂכלה או תורה לרבים, הורה לימודי קודש, הפיץ תורה: ביום הוא עסק במלאכתו ובערב הרביץ תורה בבית המדרש בשכונה; יושֵׁב אוהֶל – תלמיד חכם היושב באוהלהּ של תורה; האיר את עיניו – הבהיר לו עניין מסוים, גרם לו לראות עניין כלשהו או היבט כלשהו שלא ראה קודם: אני מבין מסמך זה כפשוטו, אבל אם אתה מוצא בין השיטין דברים נוספים, אודה לך אם תאיר את עיניי; התקלה, התקיל – גרם למישהו להיקלע במפתיע למצב בלתי צפוי ופעמים גם בלתי נעים: באימון הותקלו החיילים באויב מדומה; אין טעם לנסות להתקילו בשאלות מביכות; שינון, שִׁינֵן – חזר שוב ושוב על דבר כדי ללמוד ולזכור אותו או כדי שייחרת בזיכרונו של מי שמאזין לו: השׂחקן שינן את תפקידו עד שידע אותו בעל פה; וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ; צלילה, צָלַל – התמסר כולו לדיון מעמיק כלשהו, היה שקוע בעיון ובלימוד של דבר מסוים: הרב ותלמידיו צללו אל מעמקי הסוגיה הסבוכה; לָמַד פרק בהִלְכות . . . – רכש ניסיון ומיומנות, השתלם בתחום מסוים: הוא סופר מתחיל ועליו עדיין ללמוד פרק בהלכות כתיבה; לימד אותו פרק בהִלכות . . . – [בתרעומת] חינך אותו, הוכיח אותו על דבר מה שהוא עושׂה שלא כראוי, ענש אותו לשם הרתעה: הוא פרק כל עול, הלכך יש ללמדו פרק בהלכות משמעת; מאיר עיניים – מאלף, מועיל, מקנה דעת: הספר ׳מחקרים על הנשיות׳ מציע גישה מאירת עיניים להבנת מיניות האישה; הסתפג, נספג, ספיגה, סָפַג – רכש או הקנה לעצמו, סיגל לעצמו נימוסים, ערכים, ידע וכד׳: הוא ספג בבית הוריו ערכי מוסר ואהבה למוזיקה קלסית; הוראה פרונטלית – שיעור שמלמד מורה מול תלמידיו היושבים בכיתה; הוּספַג, הַספָּגָה, הִספִּיג – גרם שייספג, החדיר פנימה, הטמיע: היא הספיגה בתלמידה אהבת תורה ומוזיקה; סָפוּג – חדור, שטוף, מלא, מושלם ב־, שספג לקרבו משהו, כגון ידע, אידאולוגיה, תרבות, אמונה, והושפע מהם: פלוני ספוג תורה, חוכמה ודעת; עִיוּן, מִדְרָשׁ, לימוד – רכישת ידע או השׂכלה והקנייתם; מְאַלֵּף – 1. שאפשר ללמוד ממנו או להחכים ממנו, מלמד ומאיר עיניים מבחינה שׂכלית או מוסרית: תודה על עֲצותיך המאלפות, הן היו לנו לעזר רב; 2. מעניין, מרתק: הקהל באולם האזין מרותק להרצאה המאלפת; סַדְנָה – קורס קצר־טווח להשתלמות או ללימודים, בעיקר לקבוצה קטנה: היא מנהלת סדנה לתיאטרון במתנ״ס המקומי; מַגיד ש־ – הכתוב מלמדנו ש־: ׳וראיתם אותו׳ – מגיד שכל המקיים מצוות ציצית כאילו מקבל פני השכינה; נוֹבְרָנִי, נְבִירָה, נָבַר – חיטט, חיפשׂ משהו בין דברים אחרים או בתוך משהו: החוקר נהנה לנבּור בארכיון, ולשׂמחת ליבו הוא מצא את המסמך שחיפשׂ ימים הרבה; הוא נבר בגנזי זיכרונו ולא עלה בידו לזכור כיצד נראתה אותה ריבה בפגישתם הראשונה; פשפוש, פִּשְׁפֵּשׁ – חיטט וחיפשׂ במהלך בדיקה כדי למצוא או לגלות משהו: פשפשתי בכיסי שוב ושוב עד שמצאתי את האסימון; אם אין מפשפשים בהלכות הן מעלות חלודה; מורה – אדם שמקצועו ללמד תלמידים, וכן – דוֹצֶנט, מֶנטוֹר > חונך, יוֹעֵץ, מְאַמֵּן, מחנך, מלמד, מלמד דַרדַקֵי, מַנחֶה, מַקנֶה דַעַת, מַקנֶה הַשׂכָּלה, מַקרֵי דרדקי, מָרָן, מרצה, מַשנֶה, פדגוג, רב, רבן, רַבָּן; מַשנֶה – מורה, מלמד לתלמידים: לפנים סופרים ומַשנים לימדו את התינוקות באמונה ובאהבה; דוֹצֶנט – מרצה בכיר, תואר של מרצה במוסד אקדמי שדרגתו נמוכה משל פרופסור; פֵּדָגוֹג – מחנך, בעיקר מי שניחן בכישרון או בחוש טבעי לחינוך: הוא זכור לי כמורה מומחה במקצועו אך לא כפדגוג גדול; ריתוק, מְרַתֵּק, ריתק – עִנייֵן או מָתַח כל כך עד שתשׂוּמת הלב התרכזה רק בו, והיה קשה להינתק ממנו: זה ספר מרתק, קראתי אותו בשקיקה ובנשימה עצורה מתחילתו ועד סופו; דף רדף דף, והספר המרתק נגמע בִּן לילה אחד; עיבוד מידע – 1. פעולה הכרנית (קוגניטיבית) המערבת תהליכי קשב, קליטה, תפיסה, חשיבה וזיכרון, ופעולה זו משתפרת עם התפתחותו ההכרנית של האדם מהינקות ועד הבגרות; 2. טיפול בנתונים והפיכתם למועילים לקבלת החלטות וכד׳; דִּיסצִיפּלִינָה > תְחוּם חֵקֶר, תְחוּם דַעַת – תחום מחקר, ידע, מקצוע אקדמי סָדור ושיטתי או כל מקצוע לימוד שנלמד רשמית במערכת החינוך או באקדמיה: תוכנית לימודים זו חובקת מכלול רבגוני של תחומי חקר [מבנה תחומי הדעת מושתת על גורמים, כגון אלו: הנחות יסוד, מטרות, כללים, אופן ארגון החומר ודרכי ההערכה; תחום דעת המשלב כמה תחומי חקר הוא מתואר כאינטֶרדיסציפלינרי > בין־תחומי, ואילו תחום דעת המשלב מספר רב של תחומי חקר מתואר כמולטידיסציפלינרי > רב־תחומי]; מִידוּעַ, מִידֵעַ – ביסס על יסודות המדע, יישׂם שיטות מדעיות, השליט את המדע בחיים: תהליך המידוע בחברה המודרנית הוא בלתי נמנע; תִקבּוֹלֶת – הקבלה, התופעה של דברים המקבילים זה לזה: ההיסטוריה אינה חוזרת אך אפשר לראות תקבולות בין שני מאורעות היסטוריים; מַדָעוּת – תכונות המדע, מחקר בדרך מדעית: אנשי המדע ייתנו למילון ממדעותם, מבקיאותם ומחקירתם המדויקת; מַדָעִיוּת – קיום עקרונות המדע, חקירה מדעית, התאמת ליסודות המחקר, תכונתו של המדעי, שמבוסס על המדע, שנוהג בשיטות מדעיוֹת: תורתו משכה את תשׂומת הלב בזכות בהירותה, מדעיותה וחידושיה; הלעיט, הלעטה – מתן בשפע או במנות גדושות מדיי: בבגרות הלעיטו את כל החומר הנדרש למבחן בחצי שנה; טֶסט > מבחן נהיגה עיוני – עמידה למבחן נהיגה לקבלת רישיון נהיגה; הָפַך לנחלתו, הָיָה לנחלתו – השריש אצלו, חדר לתודעתו, התבסס אצלו: בזכות האולפנים הפכה השׂפה העברית לנחלת העולים בתוך זמן קצר; נָטוּעַ – שמוטבע או מושרש עמוק בקרבו של מישהו או משהו: תאוות החיים הנטועה בנו מניעה אותנו להילחם על קיומנו; טמיע, בר־הטמעה, נטמע, היטמעות, הַטמָעָה, הטמיע – הפנים רעיון דרך מחשבה או התנהגות בתודעתו והפך את הרעיון לחלק מחייו: ערכי המולדת היו בני הטמעה כי נספגו יפה לתוכו והופנמו מהר; עם הזמן היה רעיון ההגירה בר־הטמעה ורבים החלו להרהר בו; 2. קלט או עירב לתוכו בני עם אחר או בני תרבות אחרת תוך השלטת אורח חייו עליהם: לא קל להטמיע בעולים החדשים את התרבות היהודית; עמים חזקים מטמיעים בתוכם לעיתים עמים חלשים מהם; 3. החדיר מערכת חדשה לחברה או לארגון והביא את המשתמשים בה לידי יכולת הפעלה תקינה שלה; הפנמה, הִפנִים – 1. קָלַט וספג לתוכו יֶדַע, אמונה, ערכים, אופני התנהגות וכד׳, בדרך כלל באמצעות צפייה או למידה, והפך אותם לחלק מתודעתו ומאישיותו: בתהליך החינוך הפנימו הילדים את הערכים ואת הנורמות החברתיות שאנו מנסים להקנות להם; 2. שמר בליבו רגשות, מחשבות, תחושות וכד׳, ולא ביטא אותם ביטוי חיצוני במילים או במעשׂים: הוא הפנים את כאבו ולא חלק אותו עם איש; הובלע, הַבלָעָה, הבליע – 1. הכניס דבר בתוך דבר אחר בלא שיהיה ניכר בו: כוחו של השׂכל בחירותו, כוחה של המסורת – שעבוד והבלעה; 2. התמזגות בסביבה לשם הסוואה; הָגָה בּוֹ – 1. עִייֵן בו, למד בעיון

או קרא בו: שנים הגיתי בתנ"ך יומם ולילה; 2. חשב, הרהר, העלה במחשבתו, תכנן, העלה את התוכניות הראשונות: כל התשבחות מגיעות לו – הוא שהגה את הרעיון הנפלא הזה; בליעה, בָּלַע – קיבל בלהיטות ובשקיקה: התלמיד בלע דברי תורה מרבו; אוֹטוֹדִידַקְטִיוּת > למידה עצמית – רכישת ידע או השׂכלה באופן עצמאי, ולא באופן סדיר במוסד להשׂכלה גבוהה; אוֹטוֹדִידַקט, לומד עצמאי – אדם שלימד את עצמו משהו במקום לקבל שיעורים ממורה או ממוסד רשמי. הוא בחר את הנושׂא שילמד, את חומר הלימוד, את קצב הלמידה ואת מְשכּה. לימודו עשׂוי להיות השלמה או חלופה לחינוך פורמלי; אין הבור מתמלא מחוּליָתוֹ – כמו שבור המים אינו מתמלא ממי הגשמים החודרים דרך פתחו הצר, חולייתו [= האבן החלולה שעל פי הבור], אלא הבור צריך למשוך מים מן הסביבה, ממי התהום עד שיתמלא, כך אין האדם מסוגל ללמוד רק מעצמו בלבד; הרחיב את אופקיו – הוסיף השׂכלה ודעת, הרחיב את תחומי התעניינותו: יש הלומדים באוניברסיטה כדי לרכוש מקצוע ויש הלומדים כדי להרחיב את האופקים; גָּרַס – למד בשקידה אגב שינון רב (בעיקר לימוד תורה): בכל יום היה יושב וגורס עד אמצע הלילה, ולא נתן לאיש לבטלו מתלמודו; קנה חוכמה ודעת – השׂכיל, הרחיב אופקים: הקנה לה חוכמה ודעת שלא יכלה לקנות לעצמה; הַחכָּמָה, הֶחכִּים – 1. הִקנה חוכמה ודעת, הביא חוכמה בליבות אחרים: יש שתלמיד שנון יכול להחכים את מוריו; 2. קנה חוכמה ודעת: לא כל המרבה להחכים יתמזל מזלו בחייו; שָׁנָה פרקו – חזר על לימודו; הִשנָה – לימד, הורה: מילדותנו מַשנִים לנו שאין לנו ארץ אחרת, זולת ארצנו; מִשנָה – 1. לימוד, מה שאדם שונה, לומד וחוזר עליו: כל השוכח דבר אחד ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו; משנתו הייתה סדורה כי הרבה לבטל עסקיו מפניה; 2. תורה, שיטה, עיקרי תורתו של הוגה דעות: למועמד אין משנה מדינית סדורה, הוא אינו ימני, ואינו שׂמאלני; משנתו של הרב קוק רואה בתנועת שיבת ציון המתחדשת התחלת הגאולה; משנתו סדורה – הוא יודע וזוכר היטב את מה שלמד והכול מסודר היטב בראשו, דבריו ערוכים כהלכה: לא הייתה משנתו של המרצה הצעיר סדורה כי לא שנה דיו את חוכמת רבו; אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת – מאמר חז"ל בשבח החזרה המרובה על הלימוד; צוֹהַר – פֶּתַח לאור, פתח לאפשרויות חדשות, בייחוד להשׂגת הבנה או ידע חדשים, אופקים חדשים, אשנב: ההרצאה על התיאטרון היפני פתחה לפניי צוהר להבנת תרבות ייחודית זו; בספר נעשׂה ניסיון לפתוח לאדם הרואה צוהר לעולמו של העיוור; פָּתַח צוֹהַר – אִפשר להכיר משהו במקצת, חשׂף נושׂא שלא היה מוּכּר ברבים: שחרורו מהשבי פתח צוהר לחידוש הדיונים בתיקי הנעדרים והשבויים; פוּטַם, מְפוּטָם, פִּיטֵם – מילא בשפע, גָדַש, נתן הרבה, הלעיט, נתן או העניק משהו במנות גדושות מדיי, מילא או דחס בכמות רבה מאוד, בשפע ובגודש: לא פיטמה את תלמידיה בהוראות יבשות ונוקשות שאין בהן לא טעם ולא ריח ולא רוח חיים; תלמיד זה מפוטם לא רק בש"ס ובפוסקים אלא גם בידיעת הארץ, במוזיקה ובתולדות היהודים; התפטם במשהו – הלעיט את עצמו בו, ספג או קלט בשפע, הכניס לראשו, למוחו וכד' כמות גדולה של רעיונות, של דעות וכד': הוא ישב כל היום ליד הטלוויזיה והתפטם בכל ההבלים שמראים בה; התיישב בדבר – נועץ בינו לבין עצמו, שקַל וחשב איך לנהוג במקרה מסוים או בעניין מסוים: אני זקוק לכמה ימים כדי להתיישב בדבר ולהחליט; מילא את כרסו, מילא כְּרֵסוֹ– למד הרבה תוך התמדה רבה: בחמש שנות לימודיו באוניברסיטה הוא מילא כרסו תורה וחוכמה וגם הוענקו לו שני תארים; אִם תַּעַזְבֶנָּה יוֹם – יוֹמַיִם תַּעַזְבֶךָּ – מימרה בשבח הקביעות וההתמדה בלימוד או בעבודה של האדם, אם תפסיק ללמוד או לעבוד פרק זמן מסוים, תתקשה לשוב ולעסוק בו מייד באותו הקצב; הַנְחָלָה, הנחיל – הוריש, העביר ידיעות או ערכים השייָכים למוֹרֶשֶׁת התַּרבות, הקנה דברים שברוח: המורה הנחילה את הלשון העברית לעולים חדשים; חידוד, חידד – פיתח את השׂכל, החריף את המחשבה: הקשיתי קושיות כדי לחדד בהן את תלמידיי, וכדי שיהיו דברי התורה שלימדתי מחודדים בפיהם; חידדו זֶה אֶת זֶה – התווכחו והשחיזו זה את דעתו של זה כדי להגביר את חריפותם: לא אמר אלא לחדד בה את התלמידים; הַסְלָלָה, הסליל – הפנה למסלול לימודים מוגדר מראש במוסד חינוכי; עָבַר קורס > גָּמַר קורס, סיים קורס, למד בקורס, השתלם ב־ – סיים את לימודיו בקורס, השלים את לימודיו: כשתגמור את הקורס, נצא לחופשה; עשׂה תורתך קבע – קבע עיתים לתורה בכל יום; מָצָא – גילה על ידי עיון והתבוננות; אין מדרש בלא חידוש, אי־אפשר לבית המדרש בלא חידוש – העוסק בנושׂא מסוים (מדעי, תורני, כלכלי, חברתי וכד') עשׂוי לגלות בו בדרך אגב דברים חדשים, משמעויות חדשות: בכל דור ודור לומדים אנו רעיונות חדשים על ההגדה של פסח, ואכן, צדקו חז"ל כשאמרו שאין בית מדרש בלא חידוש; שנה, שילש וריבע, שׁוֹנֶה, מְשַׁלֵּשׁ וּמְרַבֵּעַ – חוזר על דבר ארבע פעמים: הוא לא בעל ההישׂגים הטובים בכיתה בתנ"ך אף שהוא שנה, שילש וריבע את החומר הנלמד; שימש כל צורכו – השתלם בתורתו, התאמן והתמחה במקצועו: הוא רופא טירון שטרם שימש כל צורכו; משרָבוּ תלמידים שלא שימשו כל צורכם, רבו מחלוקות בישׂראל, ונעשׂתה התורה כשתי תורות; זְרוֹעֵי תורה – כינוי ללמדנים ולגדולי תורה: משמת ר' עקיבא בָּטְלוּ זרועי תורה ונסתתמו מַעַיְנוֹת החוכמה; הִרוָה צימאון – סיפק צורך נפשי או רוחני כלשהו, בייחוד את הצימאון לדעת: בביקוריו אצל תלמידיו הוא היה מרווה את צימאונם בדברי תורה; בני אור – כינוי מליצי לבני אדם משׂכילים, נאורים ומתקדמים: יתרון בני האור מבני החושך כיתרון האור מאימת החשכה; חכם עדיף מנביא – הידיעה הנקנית בלימוד ובעיון חשובה מנבואות הלב; חכם של 'מה נשתנה' – כינוי של לגלוג לאדם שאינו מצטיין בפיקחות יתרה; לב פתוח – נכונות נפשית, כושר רוּחני: לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי; שָׁתָה את מימיו – למד ממנו תורה, כל תורתו וידיעותיו הן ממנו: תלמידיך אנו ומימיך אנו שותים; אומר דּוֹרשֵׁנִי – טעון עיון, מעורר תהיות או שאלות, הוא רומז לדבר מה: אומנם אין הוכחות שקצין המשטרה קיבל טובות הנאה מראשי העולם התחתון, אך נועד עימם תדיר בנסיבות חברתיות, והדבר אומר דורשני; קָרַע צוֹהַר, קָרַע חַלּוֹן, פָּתַח חַלּוֹן – אִפשר ללמוד, לדעת, להכיר וכד' חלק של משהו שהיה עלום עד אז: הסרט פותח חלון לעולמם של הבדווים; קֶטַע עָלוּם > (unseen) – טֵקסט שלא נלמד, והוא מובא במבחן כדי לבדוק את יכולת התלמיד לנתח טקסט; מַקְרֵי דַרדַקֵי, מְלַמֵּד דַרדַקֵי – מורה ב'חדר' המלמד ילדים קטנים את האלף־בית, תפילות מתוך הסידור וחומש עם רש"י: כשנכנס הרב לבית הכנסת, שמע קול מקרי דרדקי קורא עם תלמידיו בקול את פרשת השבוע; תינוק שנשבה [קיצור של תינוק שנשבה בין הגויים] – 1. כינוי למישהו תמים וישר, שנקלע לסביבה זרה לו והוכרח לעסוק בדברים שאינם לרצונו או לרוחו: כשטיילתי בחו"ל, חשתי אבוד כתינוק שנשבה; 2. כינוי לאדם הנתון בסביבה זרה, והוא עושׂה דברים שלא באשמתו, שאינם כדת מחוסר ידע: התנהגותו הייתה מוזרה בעיני אנשי המקום כהתנהגות של תינוק שנשבה; 3. כינוי בפי החרֵדים לאדם שאינו מקיים מצוות; הֶיתר הוראה – תעודת רבנות כתב סמיכה לשמש רב, רשות לפסוק הלכות, בעיקר בענייני איסור והיתר, הניתנת למי שנמצא ראוי לכך; הִתקִין עַצמוֹ לִלמוֹד – השקיע מאמץ כדי ללמוד; הרחבת אופקים, הרחיב אופקים – רכש השׂכלה וידע, הרחיב תחומי התעניינות: למדתי באוניברסיטה להרחבת האופקים ולא לשם הכתרתי בתואר אקדמי; למידה בקצב אישי – למידה המבוססת על תגובת הלומד. התוכן אפשר שיהיה תוכנית לימודים, הכשרה ארגונית, הדרכה טכנית או כל נושׂא שאינו מצריך תגובה מיידית של מדריך. בלמידה זו הלומד עובר מנושׂא או מקטע אחד למשנהו במהירותו; הוראה יחידנית – שיטת הוראה שבה הרמה של חומר הלימוד וקצב ההתקדמות בלימודים מותאמים לרמתו האישית ולמידת יכולתו של כל תלמיד ותלמיד בנפרד; הפוך בָּהּ וַהפוך בָּהּ דכוּלָא בָּהּ, הפוך בה והפוך בה שהכול בה – למַד תורה הרבה, שכל החוכמות יש בה; בכל צִידֵי צדדיו, מכל צד, מכל הצדדים – מכל עבר, מכל הכיוונים, מהיבטים שונים, מזוויות ראייה שונות: מכל הצדדים באו הערות ביקורת במכתבים למערכות העיתונים; היפכתי בכל צידי צדדיה של הסוגיה, וקשה לעמוד על פתרונה; הוראה מתקנת – דרך הוראה המיועדת לתלמידים מתקשים, מותאמת למאפייניו האישיים של כל תלמיד וכוללת הקניית מיומנויות בסיסיות (כגון קריאה, כתיבה וחשבון) לצד לימוד איסטרטגיות למידה (כגון ארגון זמן, מיפוי טקסטים ועוד): בעקבות הישׂגים נמוכים בהבנת הנקרא הופנה התלמיד למורה להוראה מתקנת; תורה היא אורה – מימרה בשבח התורה; יָצַק מַיִם על ידֵי פלוני – שירת את פלוני, היה תלמידו הנאמן והמובהק: שנים יצקתי מים על ידי הסמנכ"ל עד שלמדתי את רזי המקצוע; קִיבֵּל תּוֹרָה מִפִּיו, שתה בצמא דבריו, שתה מימיו, לקח תורה מפיו, שתה ממעיינו – למד ממנו תורה, שאב ממנו חוכמה ודעת: כל ימיו שתה בצמא ממַעַיְינֵי הדעת של מדעי המחשב והמתמטיקה ושאף לשלמות בידע ובמעשׂה; שתה בַּצָּמָא את דְבָרָיו – הקשיב בעניין, האזין לדבריו בלהיטות ובתשׂוּמַת לב מרובה לדברים היוצאים מפיו: הוא לא כפה עצמו על איש ולא מיקד עצמו בשׂיחת רעים, אך משפתח פיו הכול שתו בצמא את דבריו; שימש תלמידי חכמים – קנה ידיעות במחיצת חכמים; התחמם כנגד אורו – למד מפיו, נהנה ממנו (מתורתו, מחוכמתו, מקרבתו וכו'): התחמם כנגד אור אהבתם; תּוֹרָה מְחַזֶּרֶת עַל אַכסַנְיָה שֶׁלָּהּ – בנים למשפחת בני תורה, גם הם בני תורה, מי שלומד מקצוע של אביו ומַמשיך את דרכו: פלוני הוא חוקר ממשפחת למדנים ידועה, והתורה מחזרת על אכסניה שלה; הִתאַבְּקוּת בַּעֲפַר רַגלָיו, הִתאַבֵּק בַּעֲפַר רַגלָיו – עשׂה אותו למורו ולמדריכו המובהק כשהוא שוהה רבות במחיצתו ומתבטל בפניו התבטלות מוחלטת, היה כרוך אחרי מישהו כדי ללמוד תורה מפיו: התלמידים אהבו את מורתם, ושנים התאבקו בַּעֲפַר רגליה; הווי מתאבק בעפר רגליהם של חכמים ושותה בצמא את דבריהם; עשׂה לְךָ רַב וּקְנֵה לְךָ חָבֵר – יש לעשׂות מאמץ כדי לרכּוש מורים וידידים; עֵץ קָטָן מַדלִיק אֶת הַגָּדוֹל – פעמים הגדול לָמֵד מהקטן; שִׂיחַת תַּלמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכָה לִימּוּד– יש ללמוד כדי להתפלפל ולדון בסוגיות: שׂיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד; תכונה נקנית, תכונה נרכשת – תכונה שאינה טבועה באדם או בבעל חיים

מלידה, אלא נרכשת עם הזמן בלימוד או בניסיון; למד סתום ממפורש – למד בדרך של היקש עניין לא ברור, מעורפל, לא מובן, לא חד־משמעי, שאינו מפורש או מוגדר, מדבר אחר שנכתב במפורש: לא הצלחתי להבין את סעיף 5 הסתום בחוזה עד שלמדתי את תוכנו מסעיף מפורש באותו חוזה; גִּירְסָא דְּיַנְקוּתָא – הלימוד שאדם למד בימי ילדותו ונשמר בזיכרונו; הַרְבָּצַת תורה, הרביץ תורה – הִקנה השׂכלה או תורה לרבים, הורה לימודי קודש, הפיץ תורה; אין סכין מתחדדת אלא בירך של חברתה – הלימוד בחברה על ידי התנצחות מחדד את השׂכל: כאשר בני נמלך בי אם ללמוד עם חברו הטוב לקראת המבחן, השבתי לו: אין סכין מתחדדת אלא בירך של חברתה; הָא לָמַדְתָּ – מכאן תבין, הרי נתברר לך, מכאן תוכל ללמוד ולהסיק ש־: למדת רק בערב המבחן וכשלת, הא למדת שכדי להצליח יש ללמוד בשקדנות תחילה; אין אדם עומד על דברי תורה, אלא אם כן נכשל בהם – אדם לומד משגיאותיו: דברי תורה עמוקים וקשה להשׂיגם בשלמותם בפעם הראשונה, לכן אדם לומד אותם וטועה בפירושם, ורק לאחר שמתקנים אותו כמה פעמים הוא יורד לעומקי עומקם, בבחינת אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם; המית עצמו באוהלה של תורה – כינוי לאדם שלומד תורה בשקידה רבה מרבית שעות היום, מבלי ליהנות מתענוגות העולם ומבלי לייחד זמן לעיסוקים אחרים: המצדדים באי־גיוס בני ישיבות לצבא רגילים לטעון כי בני הישיבות ממיתים עצמם באוהלה של תורה; המית עצמו על – למד במסירות, ויתר על הנאות החיים ומסר את נפשו למען הלימוד: אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה; יְגִיעֵי תורה – בני אדם העמלים בלימוד התורה: יגיעי תורה מעוררים עצמם בניגון של תורה; עֲמֵלֵי תורה – מי שייחדו את כל חייהם ללימוד התורה: כמה מבני הישיבות הם עמלי תורה אמיתיים שהוגים בה יומם ולילה וממיתים עצמם באוהלה? ריווה נפשו – למד דיו: כיוון שריווה נפשו בדברי תורה, עמד והלך לביתו; ריחה ריווה את נפשו; שָׂחָה בְּיָם הַתַּלְמוּד – הִרבה ללמוד גמרא עד שקנה לו בקיאות וחריפות רבה בלימודה: כדי לפסוק הלכה בסוגיה כה קשה, היה צריך לשׂחות בים התלמוד; סֵפֶר שימוש > סֵפֶר יַעַץ – ספר, שאינוֹ משמש לקריאה רצופה, אלא נעזרים בו למצוא ידיעות בעניין מסוים, כגון מילון, אנציקלופדיה, מדריך, קונקורדנציה, מַפתח, רשימת מקורות, קטלוג: רבות פִּשפַּשתִי בספר היעץ 'מדריך הסגנון של שיקגו', ותדיר באתי על שׂכרי; יָרַד לשורשם של דברים, יָרַד לְעוֹמקוֹ של דבר – התעמק בדבר כדי להבינו היטב, בדק אותו בדיקה יסודית ומדוקדקת: ועדת החקירה חייבת לרדת לעומקו של עניין ולברר את סיבות התאונה; לן באוהלה של תורה – הקדיש את כל זמנו ללימוד: כמה שנים לן באוהלה של תורת המתמטיקה; נר לאחד נר למאה – נר אחד מאיר לא רק למי שהדליקוֹ אלא גם לאחרים, דבר המועיל והמהנה אדם אחד עשׂוי להועיל ולהנאות רבים בלא שייגרע ממנו דבר: את השיעור החל ללמד בחוג של דיירי הבניין, ועד מהרה החלו להשתתף בו רבים מדיירי השכונה – נר לאחד, נר למאה; הסתופף בבית המדרש – ביקר תדיר או שָׁכַן בקביעות במקום לימודים; התבסם מסודות התורה – קלט בהנאה את התורה; ביעור הבערות – מִבצע ללימוד עברית למבוגרים שיזם משׂרד החינוך עם צה"ל בין 1964 ועד לאמצע שנות ה־70 כדי להרחיב את ידיעת קרוא וכתוב בעברית בקרב מבוגרים; שולְחַן חול – ארגז ממולא חול או שטח אדמה שעורכים בו תבניות של חול [דגמים מוקטנים של שטח, של מבנים ושל אזור מסוים] לצורכי תכנון, לימוד טופוגרפיה והתמצאות במקום מסוים: בחֵילות השׂדה משתמשים בשולחן חול לתדריכים לפני תרגיל; הקניית דעת, הקניית השׂכלה – הפריית השׂכלה, העברת ידיעות, זכויות או הֶרגלים לפרט: בחלק ממדינות הדרום נאכפו חוקים שאסרו על הקניית השׂכלה לעבדים; חבישת ספסל הלימודים, חָבַש את ספסל הלימודים – למד בבית ספר, היה תלמיד במוסד לימודי כלשהו: הוא הודיע על רצונו לשוב ולחבוש את ספסל הלימודים לאחר פרישתו לגמלאות; תְּאֵב דֵּעָה, תְּאֵב דַּעַת – הרוצה לדעת וללמוד, המשתוקק לדעת דבר־מה; אָגוּר בדברי תורה – למדן שאגר הרבה תורה; הפריית המחשבה – העשׂרה הדדית של החשיבה בין שניים או יותר, הגברתה ושיפורה; הערת נושׂא בזווית ראייה מיוחדת; תורה – 1. כינוי כללי לכל הסִפרות היהודית התורנית, ללימודה, להתמדה ולבקיאות בה; 2. תאוריה; אוסף של רעיונות ומושׂגים מופשטים מאורגנים פחות או יותר הנוגעים לתחום מסוים: המודלים הללו פותחו לפי תורה כלכלית מהפכנית; 3. החלק העיוני של מקצוע מסוים, מדע; תופשׂ התורה, תופס התורה – תלמיד חכם, למדן, אדם העוסק בלימוד התורה; לקות למידה, ליקוי למידה – שם כולל להפרעות אחדות בהתפתחות מיומנויות הכרניות (כגון תפיסה חזותית ושמיעתית, קֶשב וזיכרון) וברכישת מיומנויות למידה בסיסיות (כגון כישורי שׂפה, קריאה, כתיבה וכשרים מתמטיים) בעטיין של הפרעת קריאה (דיסלקסייה), דיסגרפיה (הפרעת כתיבה), הפרעת חישוב (דיסקַלקוּלְיָה) וכד'. בעיות הלמידה נובעות מליקויי תפיסה, מפגיעה מוחית ומהפרעות בתפקוד מוחי מינימלי, אך אינן נובעות מליקוי ראייה או אובדן שמיעה, ממוגבלות שכלית, מהפרעה רגשית או מגורמי סביבה, תרבות

או כלכלה; דָּן דָּבָר מִדָּבָר – הסיק ודן מקל וחומר: אלמד דבר מדבר ואדון דבר מדבר; האיר פנים בהלכה – הסביר, ביאר והבהיר יפה את ענייני ההלכה, הסביר יפה את דברי התורה: המורה החדשה הֵאירה פנים בהלכות המתמטיקה גם בבעיותיהן הסבוכות; חָבַש את ספסל הלימודים – למד; נתן נפשו על התורה – התמסר ללימוד התורה בכל ליבו; עָשָׂה חַיִל בלימודיו – הצליח מאוד בלימודים, הצטיין בלימודיו, הגיע להישׂגים מרשימים בלימודיו: בצעירותו עשׂה חיל בלימודיו והיה תלמיד מצטיין; עֲשֵׂה תורתך קֶבַע – קבע עיתים לתורה בכל יום; וְדוּק – ועיין היטב בדבר, הדבר צריך עיון: קראתי את הספר, ודקתי כמה דיוקים המצריכים תיקון; צריך עיון – הדבר מצריך התעמקות, קריאה בתשׂוּמַת לב, ביטוי לסיכום דיון בסוגיה קשה בלא שהגיעו בה למסקנה או לפתרון: בשלב זה נימנע מלהכריע בסוגיה ונשאירה ב'צריך עיון'; העמדת תלמידים, העמיד תלמידים – הקים דור המשך של תלמידים וממשיכי דרכו ואור תורתו, הפיץ תורה לרבים: הוא העמיד תלמידים רבים שהפיצו את רעיונותיו ואת שיטתו; פְּרַס יריעה רחבה – הציג נושׂא בהקשרים מגוּוָנים; לוח חָלָק – 1. לוח נקי שטרם נכתב עליו דבר; 2. כינוי למי שאין לו כל מושׂג בתחום מסוים: אין לי שום מושׂג באסטרופיזיקה, אני ממש לוח חלק בתחום הזה; רָאָה שהתורה עֲרֵבה ומתוקה ועשׂה בה לילות כימים; הרבה למדתי מרבותיי, ומחבריי יותר מרבותיי, ומתלמידיי יותר מכולן; תורה היא וצריכה היא לימוד; לא קל לסטות מהרגלי המחשבה המאובנים ולפרוץ את כַּבלֵי הֶהרגל הישנים; חריף ובקי וחדשן ופלפלן; ישוטטו לבקש מקום תורה ולא ימצאו; כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם; אין התורה נקנית אלא בחבורה; הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדס במדבר – מי נהנה מריחו? לעולם יִשנֶה אדם לתלמידו דרך קצרה; כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר; הקיש על דלתות החוכמה וקבע עיתים לתורה; מילא ליבו בדברי תורה; העמיק ללמוד והראה סימן ברכה במשנתו; אין אדם שומע את קול חברו בעיר מקול לומדי התורה; כשם שאֵין סַכִּין מִתחַדֶּדֶת אֶלָּא בְּיָרֵךְ שֶׁל חֲבֶרְתָּהּ, כָּךְ אֵין תַּלמִיד־חָכָם מִתחַדֵּד אֶלָּא בַּחֲבֵרוֹ; אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה; רוב ימיו ישב על התורה ועל העבודה והגה בתורה יומם ולילה; מתוך שאתה מלמד, אתה לָמֵד; בא ללמד ונמצא לָמֵד; לְמַד תורה שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה אתה בא לשמה; היה לומד תורה ביום ופוֹשֵׁט [=פירש על דרך הפשט] אותה בלילה בינו לבין עצמו; דחה יצרו בדברי תורה ודרש בה יומם ולילה; כל השונה הלכות בכל יום ויום, מובטח לו שיהיה תלמיד חכם; תָּקַע עצמו בלימודים והראה תַּאֲוַות השׂכלה בלתי רגילה; הא למדת שכל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם; הרחיב הדעת כשצָלַל במי החוכמה; שתה בצמא דברי חוכמה; תאב חוכמה; נתן נפשו על התורה; הסתקרן ומילא ליבו דברי תורה; מי שאינו מוסיף על תורתו, ישתכח ממנו גם מה שלמד; משך בעול התורה והלימודים; בזכות כוח ההתמדה בלימודיי הארתי עיניי ועיני אחרים בהלכה; קיבל עליו עול תורה; ישב באוהלה של תורה ולמד בשקידה רבה; העמיק ללמוד; השׂביע עצמו בדברי תורה; ידע לפרק את הקושיות ולסלק את הספקות; כל ימיו התאבק בבית המדרש, קרא ושנה עד שהדברים היו משוננים בפיו; כל רמז שהוא מפיק מפיו מאירים באורה של תורה; כל חידוש בדקנוהו שבע בדיקות עד כמה יכול לעמוד בפני האמת; תירץ תירוץ אחד, הקשו עליו המקשנים שבע קושיות; הלומד תורה בילדותו דברי תורה נבלעים בדמיו; אם חָכַמתָּ, חָכַמתָּ לך; פִּשפֵּש בדברי תורה כדי שלא ישכחם; מילא את ליבו דברי תורה; ישב בבית המדרש, קרא ושנה וקנה שלמוּת בתורה; היה יושב ושונה הלכות; כל ימיו לא פסק פיו מללמוד; הוא למד בלא הֶפסֵק יומם ולילה; הלומד על מנת ללמד מספיקים בידו ללמוד וללמד; הקפתי עצמי בספרים הרבה; אם יהיו כל הימים דיו, ואגמים קולמוסין, ושמיים וארץ מגילות וכל בני האדם לבלרים, אין מספיקים לכתוב תורה שלמדתי: ואני לא חיסרתיה אלא כאדם שמטביל מכחול בים; בוא ונפשפש בהלכות בשביל שלא יעלו חלודה; דברי תורה כל זמן שאדם שונה בהם, מוצא בהם טעם; הריני שונה שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר, עד שאני שונה את כל התורה כולה; מה המים יורדים טיפין־טיפין ונעשׂים נחלים נחלים, כך תורה: אדם לומד שתי הלכות היום ושתים למחר עד שנעשׂה כנחל נובע; אין אדם לומד תורה אלא ממקום שליבו חפץ; מי ששונה בלחש, עלול לשכוח תלמודו; הלומד תורה בילדותו דברי תורה נבלעים בדמיו; למד סתרי תורה; לא מש מאוהלה של תורה; קרא, שנה ושילש [=חזר על דבר בפעם השלישית]; נִמצֵינוּ לְמֵדים > מכאן אתה לָמֵד; מכאן נסיק, מזה נבין; מילא את ליבו דברי תורה; ריווה את נפשו בדברי תורה: אין בספר כדי לרוות את נפשי ואת סקרנותי, אבל יש בו כדי ללמדני בינה ודעת; כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשׂורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה; התורה נקנית בדקדוק החברים ובפלפול התלמידים; השונה ואינו עמל, כזורע ואינו קוצר; תורה היא אורה וטובה מכל סחורה; תורה היא וללמוד אני צריך; תורה מפוארת בכלי מכוער; זו תורה וזה שׂכרה? אין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחוכמת משנתו עד ארבעים שנה; התורה מתשת כוחו של אדם; החש בראשו יעסוק

בתורה; אם למדת תורה הרבה, אל תחזק טובה לעצמך; אדם מדליק נר מנר: הנר דולק וחברו אינו חסר; דברי תורה שקשים לקנותם ככלי זהב, נוחים לאבדם ככלי זכוכית; התיש כוחו בלימודים; דברי תורה נמשלו כמים: מה המים משיבים נפשו של אדם, כך תורה משׂיבה נפשו של אדם; הלימוד נותן לאדם זיו פנים, וכל המשחית עצמו על דברי תורה מבהיק זיוו ואור פניו מאיר, שנאמר חוכמת אדם תאיר פניו; גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם; אינו דומה לומד מעצמו ללומד מרבו; הפוך בה והֲפֵךְ בה שהכול בה; הלוואי אותי עזבו, ותורתי שָׁמָרוּ; אם קרית – לא שָׁנית, ואם שָׁנית – לא שילשת; דבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים; תלה חמה ברקיע כדי להאיר את עיני הבריות וללמדם ש־; כל הלומד תורה מרב אחד, אינו רואה סימן ברכה לעולם; לומדים היינו בבית המדרש לאור פתילה כהה שישה־שבעה תלמידים מתוך ספר אחד קרוע ובלוי ואף על פי כן לא חשך עולמנו; יש רק דבר אחד טוב והוא יֶדע ורק דבר אחד רע והוא בּוּרוּת

הֶיעדר למידה. חושך, בַּעֲרוּת – בּוּרוּת, המצב או העובדה של חוסר ידע או מידע על משהו, שׂנאת קִדמה: כדי לצמצם את תופעת הבערות בארץ, מקיים משׂרד החינוך מסגרות לימודים למבוגרים מחוסרי השׂכלה; אוֹמֶד הַלֵּב – השערה, סברה: לא לָנו באוהלה של תורה, ואנו עלולים לפסוק הלכה מאומד ליבנו; מעוטי תורה – מי שידיעותיו בכל תורה שהיא מועטות, עם הארץ: אף שהם אנשי פרקמטיה הגונים ובעלי מעה, הם מעוטי תורה וגסי רוח; מורד אור – שׂונא השׂכלה ודעת, בור: קם דור של מורדי אור להוטי חומרנות ונהנתנות; בני חושך – כינוי מליצי לבני אדם נבערים, חסרי השׂכלה ותרבות מתקדמת: אם תשב עם יושבי קרנות וריקים ופוחזים, סופך שתלך בחשכה ועתידך לוט בערפל; ביטול תורה, ביטול בית המדרש – כינוי להימנעות מתלמוד תורה ללא סיבה מוצדקת, חרף מצוות תלמוד תורה, עליה נאמר: לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה; תָּקְפָה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ – התקשה בהבנת הנלמד, היה לו קשה לקלוט את אשר למד: תקפה עליו משנתו והוא נאלץ לבקש שיעורים פרטיים ; במופלא ממך אל תדרוש, ובמכוסה ממך אל תחקור – הימנע לעסוק בדברים סתומים ובלתי מובנים; רַבִּי לֹא שְׁנָאָהּ, רַבִּי חִייָא מִנַּיִן לוֹ? – אם לא ידע המורה, היאך ידע תלמידו, אם לא לימד המורה, מנַיין יֵדע תלמידו [רבי = רבי יהודה הנשׂיא, ר' חִיָּא = תלמידו]; מְשַׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שימש תלמידי חכמים – נמצא בחברתם אך לא למד מהם: התגאה בטלית של תלמיד חכם ולא היה תלמיד חכם, בוּר וריקני שהעמיד פני תלמיד חכם; שֶׁמָּא שָׁכַחְתָּ אוֹ שֶׁמָּא לֹא לָמַדְתָּ – טעותך נובעת משִׁכחה או מאי־ידיעה? ביטול בית המדרש – ביטול תורה; עני בדעה – כינוי לאדם חלוש שׂכל, בוּר, עם הארץ; לֹא עָבַר עַל פִּתְחָהּ שֶׁל תורה – בוּר שמעולם לא למד תורה: ניכר בו שלא עבר על פִּתחה של תורה; המוקיר רגליו מבית המדרש, חידושי תורה מנין לו? לא דרכה כף רגלו על אסקופת בית המדרש; כמה בחורי חֶמֶד שהיו גם בחורי לֶמֶד שלחו לי חידושי תורה; לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד; מי שאינו סובל את עמל הלימוד, יסבול מחרפת הבערות; כָּבַשׁ את תורתו בתוך מעיו; לֹא קָרָא ולֹא שָׁנָה והוציא את ימיו לבטלה; אם לא למד המורה, תלמידו מנַיין לו? > תורה! תלמיד!

לעג!

לַעַג – לִגלוּג [התנהגות שיש בה זלזול כלפי הזולת, מעין שילוב של צחוק עם זלזול, ביזוי ודיבור ציני שנועד להשפיל את הזולת ולהפחית בחשיבותו], בּוּז, ליצנוּת; הלעיג, לָעַג – חייך או צחק בהביעו בוז למישהו או למשהו, דיבר או כתב בצורה לעגנית; לגלג עליו, בז לו, התלוצץ בו, צחק לו: כשסיפרתי להם מה קרה, הם לעגו לי על תמימותי; הוא לא התבייש מפני המלעיגים עליו, וכן – בִּיזָּה, דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו, הִגחִיך, הִיתֵּל בּ־, הִלעִיג, הִקנִיט, הִשפִּיל, הִתגָּרָה בּ־, הִתקַלֵּס בְּ־, זִלְזֵל בּ־, לִגלֵג, לִיבּוֹגֵּס (במישהו או במשהו), נָהַג קַלּוּת ראש במישהו, סָנַט, צָחַק לְ־, קִילֵּס, קִנטֵר, שָׂם לְלַעַג וּלְקֶלֶס; לָעוּג, מְלוּגלָג, נלעגוּת, נִלעַג – שהושׂם לצחוק או לבוז, עורר לעג, בוז וצחוק, היה מגוחך: המחזה הציג באופן נלעג את תאוות הכבוד והשׂררה של חברי הכנסת; לַעַג לָרָשׁ, לָעַג לָרָשׁ – נהג עם העני או עם החלש בדרך שיש בה כדי להזכיר לו את חולשתו, שָׂם מישהוּ לצחוק בדורשו ממנוּ דָבָר שהוא למעלה מיכולתו או מֵהשׂגתו: לאחר כל הסבל שעבר עליו, סכום הפיצויים הזָעיר שנקבע לו הוא בבחינת לעג לרש; נִלעַג לשון – עילג, מגמגם בלשונו מחוסר ידיעה בה: באונייה פגשתי עולים ממדינות אחדות, שהיו נלעגי לשון וכבדי מבטא בלשוננו; שָׂם ללעג ולצחוק את – לִגלֵג, ביזה, דיבר בלעג ובזלזול: כל מגזר כוחני שם ללעג את חוקי המדינה ואת המשטרה; לִגלוּג, לִגלֵג – לָעַג, זִלזֵל, שׂם לצחוק: הוא דיבר בלגלוג על שכניו, ולכן הם לא אהבו אותו; פָּתֵטִי – עצוב וחלש או חסר אונים, תכונות הגורמות לך לרחם על הזולת מאוד; מעורר לעג, חמלה ורחמים בשל ניסיונו להיות מה שאינו: ניסיונותיו הפתטיים לשמור בגילו המופלג על מראה צעיר מביכים ממש [במוזיקה: עַז רֶגֶשׁ, בְּעוֹז רֶגֶשׁ]; הלצה – בדיחה, דבר ליצנות, דבר הנאמר כדי להצחיק ולהתבדח; קילוס, קִילֵּס – בז, גינה, לעג, גידף: איני רוצה לקלס את התנהגותו המחפירה בעניין; אל תהתל במרירי יום שאין פיתם מצויה ואל תקלסם כי גלגל חוזר בעולם; בּוּז – הבעת יחס של אי־שׂביעות רצון, זלזול ולעג כלפי האחר, וליחס זה יש שנלווים הבעות פנים וביטויי לשון מזלזלים, כגון קללות למיניהן: הבוז לחמקנים שלא השתתפו בצעדה; חיצי לעג, חיצי בוז – דברי לעג, הערות לגלגניות: המבקר לא חסך את חיצי לעגו גם משאר שחקני המחזה; אירוניה – דרך לבקר אדם, רעיון או מוסד שבו אתה משתמש בהומור כדי להראות את פגמיו או את חולשותיו: האירוניה היא צורת התבטאות ובה המשמעות הגלויה סותרת את המשמעות הסמויה ומביעה לעג, יחס של ציניות, הגזמה וסלידה [האירוניה מציגה ניגודים; הדובר משמיע משפט שנשמע לכאורה כפשוטו, אך הוא רומז שהכוונה היא מנוגדת למה שנאמר; האירוניה מציגה ניגודים כמו חיים ומוות]; אִירוֹנִי – לגלגני, מהתל, עוקצני: מאמר אירוני; סטירי, סָטִירָה – צורת כתיבה השׂמה ללעג מגרעות הפרט, הקבוצה או החברה האנושית [על ידי הצגתן בהגזמה, באור מגוחך או אירוני, לעתים מתוך כעס ולעיתים מתוך רחמים]; סָטִירִיקָן – אדם המחבר דברי סָטירה: אפרים קישון הוא סטיריקן ידוע, וספריו תורגמו לשׂפות רבות; י"ל גורדון ומֶנדֵלִי מוֹכֵר ספרים היו מגדולי הסטיריקנים בסִפרותנו; לעגני, לעגנות, לעגן, לגלגנות, לִגלֵג, לַגלְגָן – מי שמרבה ללגלג על זולתו ולבוז לו, מי שאוהב ללעוג לאחרים ולזלזל בהם, ששָׂם אחרים לצחוק וללעג: דיבורו וחיוכו הלעגני שפעו לעגנות שנונה ושׂנאה מופלגת; פּרוֹבוֹקַצִיָּה > קִנטוּר, הִתגָּרוּת, הֲסָתָה, הַקנָטָה, קִנטֵר, הִתגָּרָה, הֵסִית, הוקנט, הִקנִיט – עקץ, הרגיז בהערות מלגלגות או עוקצניות, הכעיס, הִתגָּרה, חִרחר ריב, שיסה: אשתו הרבתה להקניטו ולכן הלך ללון בבית הקברות; מְלוּבֶּה – [כשנאמר על יצר, על שׂנאה, על תשוקה וכד'] משולהב, מגורה, מעורר, מוסת: כעת, כשהיצרים מלובים, יקשה עלינו להגיע לידי פשרה; ההמון היה מוסת ומלוּבֶּה; קִנטֵר, הִתגָּרָה, הֵסִית, הִקנִיט – פעל במכוּון כדי לעורר תגובה, בעיקר שלילית, עשׂה מעשׂה או אמר דבר כדי להכעיס: היא נעלבה מהקנטותיו ופרצה בבכי; היה למשל ולשנינה – היה לבוז וללעג, צחקו עליו, הפך דוגמה לדבר נלעג, הכול צחקו או לעגו לו: אשתו הצמיחה לו קרניים [= בגדה בו], והוא היה למשל ולשנינה בכל העיירה; שוטה הכפר – כינוי לאדם טיפש ונלעג בחברה מסוימת: בעיירה הפולנית היה מוּכּר כשוטה הכפר – ערירי, נמוך קומה, סהרורי, חי בגפו בבית מוזנח בפאתי העיירה ונהג לשוטט בעיירה והפחיד ילדים על־כורחו מחמת בגדיו הבלויים ומראהו המוזנח; שׂחוק אַכזָרִי, שׂחוק זָדון – צחוק מִתוך רשעות, לעג קשה: האיש רע הלב שָׂחַק שׂחוק אכזרי בראותו את סבלי; עשׂה צחוק לְ־ – שיטה בּ־, לעג לְ־: צחוק עשׂה לי אלוהים; שָׂם אותו לִצחוק – היתֵּל בו, לעג לו; איסור לשון הרע – איסור לפרסם פרסום העלול להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשׂותו מטרה לשׂנאה, לבוז או ללעג [לרבות לפגוע במשׂרתו, לבזות אדם בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, גילו, מינו, נטייתו המינית או מוגבלותו: לקות גופנית, נפשית או שׂכלית, לרבות הכרנית, קבועה או זמנית]; חוּכָּא ואִטלוּלָא – לַעַג וָקֶלֶס, צחוק גדול: בימינו, כשהמידע גלוי ונגיש לכול, כל עניין הצנזורה הפך לחוכא ואטלולא; לשון ארסית – לשון מלֵאַת שׂנאה ומרירות: דברים ארסיים שנובעים ממרירותו הרבה של הדובר: זה מאמר ביקורתי בלשון ארסית בעיתון; חֵץ שָׁחוּט לשונו – לשונו שנונה ונוקבת כחץ לשון חריפה ועוקצנית: שחט בלשונו החדה את קלקולי רעו; צחוק מֵפיסטו – צחוק מרושע ושׂטני, צחוק ארסי; חָמַד לצון – התלוצץ והשמיע דברי צחוק ולצנות: היא חמדה לצון והתבדחה בדיחות של לענה על חשבוני; שִׂמחָה לְאֵיד, שָׂמַח לְאֵידוֹ – שָׂמַח לצרה שאירעה לזולת, נהנה לראות אותו נכשל או מפסיד, שׂמח למפלתו או לצרתו: כשפשט את הרגל, שׂמחו הכול לאידו; 'מגיע לו!' הוא ביטוי שנאמר מתוך שׂמחה לאֵיד; שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה – הנהנה מצרת אחרים לא יימלט מעונש; הותל, הֻתֵּל > היתל בו – לעג לו, לגלג עליו, שיטה בו, נהג בו בדרך של בדיחות, צחוק והיתול, העמידו באור מגוחך, צחק עליו: דלילה אמרה לשמשון 'מדוע הֵתלת בי ותדבר אליי כזבים'; צחוק אִירוֹנִי – צחוק לגלגני, מהתל, עוקצני; עָשָׂה צְחוֹק לְ־ – שיטה בּ־, לעג לְ־: צחוק עשׂה לי אלוהים; נמר מנייר, נָמֵר שֶׁל נְיָיר – כינוי לעג לאדם המתיימר להיות תקיף ולהטיל את אימתו על הרבים, ולמעשׂה הוא בלתי מזיק; אַבְרֵךְ מֶשִׁי – צעיר המואס בעבודת כפיים ועוסק בעיקר בתורה [בנימת זלזול]; לַעַג וָקֶלֶס – חרפה וָבוז: היינו חרפה לשכנינו, לעג וקלס לסביבותינו; נתן אותו לחֶרפּה – הביאו לידי ביזיון, שׂם אותו לבוז: ולא אתן אתכם עוד חרפה בגויים; גרוטסקי, גרוֹטֶסקָה – יצירה סִפרותית או קטגוריה אסתטית הניכרת בשילוב של יסודות קומיים ויסודות מעוררי אימה המעוותים את הטבעי לאבסורד, לכיעור או לקריקטורה; תיאור מוגזם, מעוּוָּת ומגוחך של בני אדם, תופעות או מאורעות שהוא לא נעים או פוגעני; בושתי ונכלמתי כשהיית לעג וקלס לעמיתיי; בלשונו הארסית, העוקצת והדוקרת הצליח לכתוב סטירה נוקבת וצולפנית נגד האצולה; פצו עליך פיהם כל אויביך; דוקרים זה את זה בחרבות לשונם; התבדח בדיחות של לענה; בנפול אויִבך אל תשׂמח, ובהיכשלו אל יָגֵל ליבך > אלימות מילולית! גאווה! חֶרפה! עֶלבון! צחוק! שׂנאה!

לשון! סגנון!

לשון יפה וברורה או ניטרלית. לשון – 1. שְׂפת דיבור, כל המילים וחוקי הדקדוק שבדיבור של בני אדם בני עם אחד: העברית שייכת למשפחת הלשונות השמיות; 2. כל המילים והביטויים המאפיינים קבוצה מסוימת, תחום מסוים וכד׳: בלשון המקרא השתמשו בפועל ׳חָפֵץ׳ במשמעות של ׳רצה׳; בלשון הדיבור אומרים ׳אוטו׳ במקום ׳מכונית׳, ובלשון הספרות – ׳לְבָנָה׳ במקום ׳ירח׳; דו־לשוניות – היכולת לדבר בשתי שׂפות במידה שווה, להשתמש בהן תכופות או להכיר בהן פוליטית או מוסדית, כגון עברית־ערבית: דוברי האנגלית בקנדה לומדים צרפתית כדי שיוכלו להתקבל למשרה יוקרתית הדורשת דו־לשוניות. מבחינים בין דו־לשוניות מוקדמת הנלמדת בגיל 5 לדו־לשוניות מאוחרת הנלמדת בהיותך מבוגר, כגון עולה חדש; לשון אָנָלִיטִית > לשון פֵּירוּדית – לשון שיש בה מעט צורנים כבולים, ורובה מורכבת מצורן אחד, כגון הסינית; לשון סינתטית > לשון חִיבּוּרית – לשון המרבה להשתמש בצורנים כבולים, כגון ראיתיו [= אני ראיתי אותו]; לשון מתה – לשון שאינה משמשת עוד לתקשורת אף שדוברה בעבר, והיא קיימת רק בכתובים, כגון אכדית או לטינית; לשון הגוף, שְׂפת גוף, שְׂפת הגוף – תנועות, מחוות, תנוחות וכד׳ שהאדם עושׂה בגופו בצורה מודעת או לא מודעת, ומהן אפשר להפיק מידע עליו; דרכים לא מילוליות המוסרות מידע על התחושות והרגשות של האדם: שׂפת הגוף שלו – ישיבתו הקפואה באגרופים קפוצים – משדרת חוסר ביטחון ומתח רב; לְשׁוֹן אֵם, שְׂפַת אֵם – השׂפה הראשונה שילד לומד לדבר בה, השׂפה שילד רוכש באופן טבעי בילדותו מתוך מגע עם סביבתו (בעיקר ההורים), שׂפתו המקורית של אדם: עליתי לארץ בן תשע, ושׂפת האם שלי הייתה הונגרית; חוכמת הלשון – תורת הלשון ודקדוקה; לָשון חיה, לְשון הֶדיוט, לְשון בני אדם, שָׂפָה מדוברת, שְׂפת הדיבור, לָשון מדוברת, לְשון הדיבור – הלשון המקובלת בדיבור העממי היום־יומי, בשׂיחות אישיות ולא רשמיות וכד׳ (להבדיל מן הלשון הכתובה, התקנית או הגבוהה והמליצית): המילה ׳זָרוּק׳ בלשון הדיבור פירושה מרושל, לא מסודר; המילה ׳פופיק׳ בלשון הדיבור משמעה ׳טבור׳; לשון בְּנֵי אָדָם – דיבור פשוט ומובן, לא מליצי, המקובל בין הבריות: דיברתי איתך בלשון בני אדם, ולמרות זאת התעלמת מדבריי; הַשׂגָּרַת לָשׁוֹן – שִׂגרַת הדיבור, מהירות ורהיטות בדיבור מתוך הרגל; בעל לשון – 1. בקי בלשון: חיזרתי על כל בעלי לשון כדי לדעת איך אומרים בעברית ׳אפליקציה׳ ולא ידעו; 2. דברן, יודע לדבר יפה: הוא נודע כאדם פיקח, בעל לשון ובן חיל; 3. מלשין, הולך רכיל, מוציא דיבה: בשל רפיון המשמעת גברו בימינו בעלי זרוע ובעלי לשון, ורבים יראים לצאת מביתם בין הערביים; לָשון רהוּטה – לשון שוטפת ובהירה; לָשון קולַחַת – לָשון שוטֶפת; הִיפֶּרבּוֹלָה > לְשׁוֹן הַגּזָמָה, לְשׁוֹן הַפלָגָה – הגזמה פרועה לשם תוצא (אפקט) רציני או קומי, כגון ׳צוואר כמגדל השן׳ [ניגודה: לשון המעטה]; לשון הַמְעָטה – הַעֲרָכה זהירה ומתונה, תיאור דבר בצורה רכה ובוטה פחות מהמציאות לפעמים בנימה אירונית; הרחבת הלשון, הרחיב את הלשון – העשיר את אוצר הלשון, את מילותיה או את ניביה על ידי קביעת מונחים חדשים, העשרת הוראותיהם, עברות לעזים ועוד: סופרי המופת הרחיבו את לשוננו; צחות לשון – דיוק בלשון, שימוש במילים ובניבים על טהרת רוח הלשון ודקדוקה, דיוק ובהירות באופן ההתבטאות בלשון, הֵיעדר שיבושים בשימוש בשׂפה, בייחוד מבחינת הסגנון וההגייה: צחות לשונו מנעימה את הרצאתו הקולחת והמעניינת; סגנון כתיבתו ניכר בצחות לשון; לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמה – שׂפת המקרא (היינו לשון התנ״ך) וסגנונה נבדלים בתורת הצורות, בתחביר ובאוצר המילים מלשון חכמים (לשון המשנה, התוספתא, התלמוד, המדרשים והאגדה); הקפיד על לשונו – השתדל לדבר בלשון מדויקת ונכונה: בני יהודה שהקפידו על לשונם – נתקיימה תורתם בידם; לְשון לימודים – לשון מנוּפה, לשון גבוהה ומליצית ועשירה בסגנונה, שׂפתו של אדם מלומד ומשׂכיל, לשון מנוסחת יפה; לָשון קצרה – דיבור מועט המחזיק את המרובה, לשון תמציתית ומדויקת בדיבור ובכתב, המובעת במילים מעטות, לקוניוּת יתרה: לא הבנתי הרבה מתשובתו שנכתב בלשון קצרה; בצבא משׂוחחים בטלפון בלשון קצרה; לְשׁוֹן זָהָב – לשון נאה שאין בה כל פגם: לשון הזהב של עגנון רב־סגנון היא אוצר בלום של אבני חן המאירות באור יקרות את פניני סגנונו; חֶבלי לשון – ייסורי התבטאות מדויקת בלשון, קשיים בהבעה: פעמים אני חש מגמגם או אילם בשל חבלי הלשון שמקשים עליי לבטא בְּדִיוּק את הגיגי ליבי; כֶּפֶל מילים, כֶּפֶל לָשון – 1. חזרה על מילה, על צירוף או על עניין לשם חיזוק, בהירות, גיוון סגנוני או הדגשה, כגון עוּרי עוּרי, דבורה; תפוס לשון אחרון – הדיבור או הנוסח האחרון עדיף, כשיש סתירה בין שני ביטויים, אמירות, הלכות, סעיפים בהסכם וכד׳, האחרון הוא הקובע ויש לדבוק בו; תפוס לשון ראשון – הדיבור או הנוסח הראשון עדיף; רַכּוּת לשון – דיבר בלשון רכה, באדיבות; לשון רכה – דיבור מעודן, נוח ונעים לאוזן: לשון רכה עשׂויה לשבור מחיצה בין יריבים; חֵץ שָׁחוּט לשונו – לשונו שנונה ונוקבת כחץ לשון חריפה ועוקצנית; בעל לשון חדה, חד לשון – בעל לשון חריפה, עוקצני, בעל מענה לשון שנון: לשונו חדה כחרב פיפיות; לשון שנונה – לשון חדה: היזהר ממנו כי הוא חד־עין ושנון לשון; מָוֶת וחַיִּים בְּיַד הַלָּשׁוֹן – מאמר בשֶׁבח הזהירוּת בדיבור, אי־זהירות בלשון גוררת תוצאות חמורות; ככתבו וכלשונו – בְּדִיוּק כפי שכתוב; צַחות הלשון, לָשון צַחה, לְשׁוֹן צָחות – לשון ברורה, מדוּיֶקת ונקייה משיבוש דקדוקי, דיבור על טהרת הלשון; צחוּת לשון – 1. דיוק בלשון, שימוש במילים ובניבים על טהרת רוח הלשון ודקדוקה; 2. דרך המליצה בלשון, סגנון נמלץ ונאה; צחצוּח הלשון – צחות הלשון; צחצח את לשונו, צִחצֵחַ לשונו – דיבר צחות, הקפיד על דיבור ברור ונאה: המהדר בלשונו מצחצח אותה תדיר אם בפסוקי המקרא אם במקורותינו האחרים; אֵיפֵמִיזם > לשון נקייה – לשון יפה ומנומסת שאין בה ביטויים גסים, פוגעניים ומטרידים, לא־מעודנים, או לשון נאה ועקיפה לתוכן גס: לעולם יספר אדם בלשון נקייה; לשון בני אדם – לשון רגילה; לָשון חַדה – לשון חריפה, דיבור עוקצני; נֵאוֹלוֹגִיזם > ; תחדיש, חִידוש לָשון – 1. המצאת מילה חדשה, כגון המילים ׳זמריר׳ (ג׳ינגל), ׳הסעדה׳ (קייטרינג), ׳מִדרוג׳ (רייטינג) הן חידושי לשון של האקדמיה; 2. שיווי משמעות חדשה למילה עתיקה או לצירוף מילים עתיק בשׂפה, כגון ׳אקדח׳ ו׳מרגמה׳ מן התנ״ך במשמעות ימינו; שְׂפַת חֲלָקוֹת, לָשון חֲלָקָה – דברים חלקים ונעימים, דברי חונף: הם ידברו איש עם רעהו שׂפת חלקות, כלומר בלב ולב ידברו; אם לא ידע שׂפת חלקות, כיצד יטה לב מלכים לחפצו; לְשון חֲלָקוֹת – דברים הנאמרים בחוסר כנות כדי למצוא חן בעיני השומע, להחניף לו ולקנות את ליבו: הוא דיבר בנועם ובלשון חלקות, אך לא היה לי ספק באשר לכוונותיו האמיתיות; אָחַז לשון – נקט לשון, התבטא בלשון: טוב לאחוז לְשון ׳איני יודע׳; הכול תלוי בלשון – דיבורו של אדם יש בו לגרום לכול: לטובה או לרעה: מוות וחיים ביד לשון; שָׁמַר לשונו – היה זהיר בדיבורו: שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו; חֶלקַת לשון – דברי חונף ופיתוי, דברים חלקים ורכים: מנוּול זה היה מדיחם לדבר עבירה בחלקת לשונו; חֲלַק לשון – שדיבורו רהוט ומפתה, שיודע לפתות ולשכנע בדברים נעימים לאוזן ולחפות בכך על האמת כולה; הֶחליק לשון – דיבר דברי חלקות, החניף, פיתה בדברים חלקים וטובים; טָהֳרַת הלשון – הקפדה על הלשון שלא יחדרו אליה מילים וצירופים הזרים לחוקיה; האיר פנים בהלכות הלשון – הסביר יפה את ענייני הלשון; הֶרגֵל לָשון – שִׂגרת לשון, הרגל בדיבור, הרגל בשׂפה, דרך קבועה של הבעה: לבני אדם קשה להיגמל מהרגלי לשון שרכשו בילדותם, אף אם הם משובשים; שֶׁטֶף הלשון, שֶׁטֶף הדיבור – דיבור מהיר ורצוף, רהיטות דיבור, דיבור קולח, דיבור בלא גמגום ובלא הפסקה: האמון בעדותו נובע משטף דיבורו ומן התשובות הסדורות שהשיב; מַטבְּעוֹת לָשׁוֹן, מַטבֵּעַ לָשׁוֹן – ניב, ביטוי מקובל ומקורי של מילים בלשון: בספרי עגנון מטבעות לשון לרוב: למה לשנות מטבעות לשון שטבעו חכמים; איש לשון – בלשן, מומחה בלשון מסוימת; לְשון המשנה, לשון חז״ל, לְשון חכמים – 1. רובד הלשון העברית שהיה נהוג בשנות המשנה והתלמוד, בין 130 לפנה״ס ל־600 למניינם: בה כתובים המשנה, התוספתא, הברייתות, התלמודים, המדרשים ועוד; 2. דיבורו של אדם חכם: לשון חכמים תֵּיטיב דָּעַת ופי כסילים יביע איוֶּלֶת; תפוס לשון אחרון – הדיבור או הנוסח האחרון עדיפים; שׂפתו חניתו ולשׁוֹנוֹ קִלשׁוֹנוֹ – הוא חריף ועוקצני, לשונו מושחזת בדיבור ובכתיבה: הראיתם איש כזה ששׂפתו חניתו ולשונו קִלשונו; לשונו חרב חדה – לשון חדה ועוקצנית, שיניו חנית וחיצים, ולשונו חרב חדה; כְּהַאי לִישָׁנָא – בזה הלשון, במילים האלה [לפני מובאה]; לָשון אחֵר – במילים אחרות, בנוסח שונה: לשון אחר, אל תבוא למסיבה (גם: בלָשון אחֶרֶת); לשון העם, לְשון הֶדיוט – לשון של האדם הפשוט המדוברת בפי הבריות בחיי יום־יום; לשון חול – השׂפה העברית המשמשת לקריאה וללימוד בנושׂאים לא־דתיים; לשון תורה, לשון המִקרָא – רובד לשון שכתובים בו ספרי התנ״ך, בין 1200 לפנה״ס ל־130 לפנה״ס בערך: לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמה; חֶרֶב לְשׁוֹנוֹ – לשונו החדה והחריפה: רבים חששו לשׂוחח איתו בשל חרב לשונו הפוגענית; לשון בסיסית – אוצר מצומצם של מילים ויכולת כתיבה וקריאה אלמנטרית; גִלגֵל את הלשון – גרם להמשך השתלשְׁלוּת הלשון והתפתחותה; דפוס לשון – תבנית קבועה ליצירת מילים ומשפטים בשׂפה כלשהי; חידודי לשון – אמירות שנונות המתבססות על משׂחקי מילים (כגון רב בעיר – פזר רגליך (המקור הוא ׳רעב בעיר, פזר רגליך׳); כִּילָה קוצים מכרם לשוננו – נלחם בשיבושי הלשון הרבים שפשׂו; משׂחק מִילִים, לָשון נוֹפֵל עַל לָשון – שימוש בשתי מילים או יותר, שאיותן או צלילן זהה אבל הוראתן שונה, כאֶמצָעִי רֵטורי, כגון ׳הכול׳ ו׳הקול׳, או משׂחק במילים דומות בצלילן אך שונות בהוראתן, כגון ׳וַיקַו למִשפָּט והנה מִשׂפָּח, לצדקה והנה צעקה׳; לַמֵּד לשונך לומר: ׳איני יודע׳ – אל תתבייש להודות באי־ידיעה, שעדיפה מהעמדת פנים; בִּלְשון סַגִי נְהוֹר – 1. במשמעות הפוכה, לרוב בנימה של אירוניה, כגון ׳חכם גדול׳ – כשהכוונה היא ל׳טיפֵּש׳; הביטוי ׳בית חיים׳ פירושו ׳בית קברות׳ בלשון סגי נהור; 2. באירוניה: הוא זרח מאושר לשמע ה׳מחמאות׳, ולא הבין שנאמרו

בלשון סגי נהור; **לשון הקודֶש** – השׂפה העברית ששימשה את כתבי הקודש, את לשון המקרא ואת הלשון העברית בכלל: עד שחידש אליעזר בן יהודה את העברית היא לא הייתה מדוברת, אלא לשון הקודש בלבד; **בליל לשונות** – ערבוב לשונות; **לְשון סתרים** – שׂפה מוצפנת, שׂפה המדוברת על־פי קוד מסוים הידוע רק לדובר ולשומע ואינו מובן לזרים; **פְּנִינֵי לשון** – משפטים וַאֲמָרוֹת שיש בהם שנינות ותחכום לשוני; **נתעברת, עוּבְּרַת, עִברוּת, עִבְרֵת** – הִקנה או נתן צורה עברית למילה או לשם לועזי, בעיקר לשם משפחה: בשנותיה הראשונות של המדינה חויבו השׂרים וקציני צה״ל הבכירים לעברת את שמם; **עברית** – לשונו של עם ישׂראל לתולדותיו ולשונה של מדינת ישׂראל, וכן – **יהודית, לְשון עֵבֶר, שְׂפַת כְּנַעַן, שְׂפַת עֵבֶר, לְשון הקוֹדֶש**: היינו חובבי שׂפת עבר, ולכן הרצתי מכתבי אהבה לנערתי בלשון עבר; הפיח בליבו אהבה לשׂפת עבר; **שָׂפָה משותפת** – שׂפה שאפשר להעביר באמצעותה מסר מובן ומדויק למתַקשרים כדי לשתף פעולה במימוש מטרה משותפת או לתקשר זה עם זה; **עִבְרִיוּת** – אופי עברי, מציאותם של לשון עברית, רוח עברית וצביון עברי: עבריותה מושרשת בקרקע התנ״ך; עם כל עבריותו רחוק הוא מרוח לשון המקרא; **עברית קלוקלת** – עברית דלה ועתירת שיבושים, לעזים ולשון עגה; **מילה** – 1. צירוף הגאים (הברה אחת או יותר) בעל משמעות, ולו קיום עצמאי בלשון, כגון 'את', 'אימא', 'של', 'כתב'; 2. חֵלק דיבור שאין לו קטגוריה של זמן, מין ומִספר, כגון מילת חיבור (ו', גם), מילת יַחַס (על, ב'), מילת קריאה (הוי, הידד), מילת שאלה (מה, מתי); **מוּשָׂג** – רעיון או עיקרון מופשט בתחום מסוים שהאדם תופסו בשׂכלו, דבר שאדם משׂיג בשׂכלו: יופי הוא מושׂג יחסי התלוי בעיני המסתכל; התלמידים נדרשו לפרש מושׂגי יסוד בביולוגיה, ובהם תא, רקמה, מולקולה, יצור; פגעי המלחמה וכל הצרות שבאו אחריה שינו בחיינו כמה ערכים ומושׂגים; **תשלימי**, סוּפְּלֶצְיָה > **תַשלים** – השלמת מערכת נטייה חלקית ממערכת נטייה אחרת, כגון מפחד [פיעל], אבל אין פיחד [פיעל], לכן פָּחַד [קל]; שתה מים אבל אין הִשתָה לכן השקה מישהו במים; נקבת החמור אתון ולא חמורה); **צולפני** – שיש בו משום הכאה ופגיעה: השתיל הרך לא עמד בפגעי הברד הצולפני; בלשונו הארסית, העוקצת והדוקרת הצליח לכתוב סטירה נוקבת וצולפנית נגד שׂרי הממשלה; **יתירות, ייתור לשון, עוֹדְפוּת** – [בבלשנות] תופעה דקדוקית כפולה או יתֵרה, כגון 'שׂמלותיכן' [גם צורן הריבוי -**ות** וגם **יו״ד** לריבוי] או במסר מילולי כלשהו יש מידע מֵעֵבר למה שנדרש כדי להבינו [כגון במשפט **אנחנו נלמד בבית הספר** יש עודפות לפי שכינוי הגוף **אנחנו** נרמז גם ב**אנחנו** וגם בנו״ן התחילית]; **משמעות, מַשמָע** – 1. הוראה, מובן, פירוש של מילה, צירוף, משפט או תמליל: למילה 'סרט' שני משמעים: האחד – רצועה ארוכה וצרה של בד או חומר אחר, והאחד – סרט קולנוע; ממשמע לאו אתה שומע הן; 2. כלומר, היינו, זאת אומרת, הווה אומר, פירושו של דבר הוא, המשמעות היא: הפילוסוף דֶקַארט אמר: 'אני חושב משמע אני קיים'; אם לא צוין במפורש שלסכום יתווסף מָע״ם (מס ערך מוסף), משמע כי הסכום כולל את המס; **רב משמעות** – ריבוי משמעויות למילה, לצירוף או למשפט; **דו־מַשמָעוּת, שְתֵי־פָּנִים, כֶּפֶל מַשמָעוּת, עֲמִימוּת** – 1. מצב שבו ניתן לפרש מילה, מונח, סימן, סמל, צירוף, משפט או כל מבע תקשורתי אחר ביותר מדרך אחת; 2. חוסר בהירות או אי־שקיפות, טשטוש, ערפול, קהות [ההפך: **חדות**]: הסנגור הצביע על עמימות המושׂג 'ביטוי הולם' החוזר שוב ושוב לאורך החוזה; **הפגת עמימות** – מניעת רב־משמעות והפיכת ביטוי לחד־משמעי; קביעת מובן מתאים של מילה, ביטוי או משפט בהקשר נתון, מתוך כמה אפשרויות של ניתוח מורפולוגי או תחבירי; **מַשמָע ש־** – הכוונה היא ש', מסתבר כי: אם לא ישלמו במשׂכורתי שכר שהובטח לי, משמע שנאה דרשו אך לא נאה קיימו, אעמידם על האמת או אתפטר; **מַשמָע מוֹצִיא מִיַד מַשמָע** – משמעותו של פסוק אחד סותרת את משמעותו של פסוק אחר; נוֹמֶנקלָטוּרָה > **מתן שמות, שִׂיוּם** – פעולה או תהליך של קביעת מונחים בתחום האומנויות והמדעים לעצמים מופשטים או מוחשיים בעולם הרוח, החי והדומם; **שוּיַם, שִׂיֵים** – קרא למשהו בשמו הנכון, נקב בשם הנכון של עצם, אירוע, פעולה, רגש וכד': הגננת שׂמה לב שאין הילד משיים צבעים; הצילומים הוצגו על הלוח והתלמידים נתבקשו לשיימם באנגלית; **סריקה, סָרַק** – קרא בטקסט כלשהו בחיפושׂ אחר פרט, מידע וכד': סרקתי את כל הסִפרות בנושׂא ולא מצאתי תגובה על ענין זה; **שוטף** – [כשנאמר על שׂפה, על קריאה וכתיבה וכד'] מהיר, רצוף: הוא בארץ רק שנה אחת וכבר מדבר עברית שוטפת; **צורת הֶפסֵק** – שינוי בצורת הניקוד (ופעמים גם בהטעמה) של מילה כשהיא מופיעה בסוף פסוק בסוף משפט או ליד טעם מפסיק, כגון כָּסֶף במקום כֶּסֶף [ההפך: **צורת הֶקשֵר**]; **אותיות השימוש** – אותיות הנוספות על השורש בנטיות או לחידוש הוראת מילים, כגון **אֵיתָ״ן** – בראש זמן העתיד, **מֹשֶ״ה וְכָלֵ״ב** – לפני שמות, מילים ומיליות; **שני כְּתובים המַכחישים זה את זה** – שני פסוקים הסותרים זה את זה; **ריבוי שבור** – צורת ריבוי לא רגילה (כגון עט-עטים, דת-דתות), הניכרת בשינוי התנועות בצורת היחיד, ולא בהוספת צורן ריבוי ליחיד [מֶלֶך-מְלָכִים, מַלכָּה-מְלָכוֹת]; **גִיוּר, גִיֵיר,** **יִיהוּד, יִיהֵד** – העניק צביון יהודי או אופי יהודי למשהו, יישב יהודים במקום מסוים, כך שרוב תושביו יהיו יהודים: שׂר השיכון מבקש לייהד את נוף הגליל באמצעות עולי אתיופיה; קשה לגייר את המילה 'סיטואציה'; **משלים** – החלק במשפט המתאר את הנושׂא או את הנשׂוא, איבר הכפוף לאחד מגרעיני המשפט (הנושׂא או הנשׂוא): המושׂא הוא משלימו של הפועל במשפט, והלוואי – של שם העצם; מוֹרפוֹלוֹגיָה > פוֹנוֹלוֹגיָה > **תורַת הֶהֶגֶה** – 1. המדע העוסק בחקר מערכת קולות הדיבור בלשון (עיצורים, תנועות, דו־תנועות), בתכונותיהם, בהשתנותם ובתורת שינוי ההגאים: הבלשן עוסק בתורת הֶהֶגֶה ובהתפתחות ההֲגָאים; 2. הענף בבלשנות העוסק בתיאור צלילי הלשון ובצירופיהם האפשריים. חלקיו הם הפונטיקה והפונמיקה; **תורַת הצוּרות** – ענף בבלשנות החוקר את הצורנים בלשון מסוימת, את צירופיהן, את הרכבן ואת חלוקתן: בנייני הפועל הם חלק מתורת הצורות; **פוֹנֵטִיקָה** – חקר צלילי הדיבור והפקתם; **תורת ההגייה** – האופן שבו דובריה מבטאים את השׂפה. הגיית השׂפה ניכרת בהטעמה ובאופן השמעת העיצורים והתנועות, והיא משתנה במהלך הדורות. ניכרים בה הבדלים בין קבוצות אתניות ובין אזורי מגורים למיניהם; **שֶטֶף** – רהיטות: דיבורו היה בשטף ומהיר; **פְּרָזָה** – 1. מליצה ריקה, דיבור יומרני ונבוב, ביטוי או אמירה שחוקים וחסרי משמעות, התבטאות מצועצעת וריקה מתוכן: נאום השׂר היה רצוף פרזות מפוצצות, אך דל תוכן; 2. חלק משפט המורכב ממילה אחת או מכמה מילים שהן יחידה אחת, כל צירוף של רכיבים לשוניים המעביר ניסוח של רעיון, משפט, פסוק או אמירה: פרזות ארוכות הוחלפו כאן בפרזות קצרות וברורות; **רוח** – מהות פנימית, התוכן הפנימי או התכונות הפנימיות של משהו: לא הבנתי כל מילה, אבל תפסתי את רוח הנאום; **מילים נרדפות** – מילים הקרובות במשמען זו לזו אך נבדלות זו מזו בתבניתן הפונטית. בדרך כלל אין נרדפות מלאה ביניהן, למשל, חמה־שמש; עץ־אילן; גזר־חתך־ניתק־ביתק־ביתר; **פָּרַפרָזָה** – ניסוח מחודש של טקסט, קטע או חיבור המעניק אותה משמעות כדי לפשט, או שלא לפגוע בזכויות יוצרים, באנשים וכד': הצירוף 'דיור מוגן' הוא פרפרזה מעודנת לצירוף 'מושב זקנים' [לרוב הפרפרזה מסכמת את המשפט המקורי ולא תכלול את רוב המילים שלו ותהיה קלה יותר להבנה; הפרפרזה תכלול את הפרטים העיקריים של המשפט המקורי ולרוב תהא ארוכה ממנו]; דיאלקט > **לַהַג** – צורה מיוחדת של לשון כלשהי, הנבדלת מצורות אחרות של אותה לשון באוצר המילים, בהגייה ובדקדוק, והמדוברת באזור גאוגרפי מוגדר או בפי קבוצה חברתית מסוימת ניב: ה'קוֹקְני' הוא הלהג של בני המעמד הנמוך בלונדון; סיציליאנית היא להג האיטלקית המדובר בסיציליה; **סֶמִיוֹטִיקָה** – חקר הסימנים [יחידות היסוד של התקשורת, מילולית או אחרת] ודרכי יצירתן של משמעויות באמצעות מערכות סימנים מסוימות, הנבדלת מן הסמנטיקה בהתמקדותה בסימנים לא־מילוליים, כגון תנועות ומחוות וביגוד: לסמיוטיקה שלושה ענפים עיקריים: סינטקטיקה (יחסיהם ההדדיים של הסימנים), סמנטיקה (משמעויות הסימנים או המילים והתפתחותן), פרגמטיקה; **פְּרַגמָטִיקָה** – ענף של הסֶמיוטיקה העוסק בקשרים סיבתיים ואחרים בין מילים, ביטויים וסמלים לשוניים לבין המשתמשים בהם; **קוֹלוֹקַציָה** – רצף מילים המצטרפות זו לזו בסֵדֶר קבוע, ויוצרות משמעות מיוחדת שגורה בלשון כגון 'יוצא חוצץ', 'הרים את האף'; **רטורי, רֵטוֹרִיקָה** – 1. אומנות הנאום והשכנוע באמצעות השׂפה הדבורה והכתובה, תורת הדיבור והכתיבה הנאה, תורת השימוש המועיל בלשון הדיבור והכתיבה; 2. דיבור או כתיבה נמלצים אך ריקים מתוכן וחסרי כנות, שימוש מופרז בלשון בומבסטית: הנאומים בכינוס היו רטוריקה בלבד; רֶגיסטֶר > **מִשלָב** – רמה לשונית, סגנון דיבור או כתיבה, הניכר באוצר המילים, במבנים תחביריים וכד', והמשמש בנסיבות מסוימות או במעמדים חברתיים מסוימים: מבחינים בהבדלי לשון משלבִּיים בסגנונו; אלו מילים ממשלב גבוה, ולכן אינני מאמין שילד בכיתה ג יֵדע אותן; **מְתוּבָּל, תוּבַּל, תִיבּוּל, תִיבֵּל** – גיוון, הוסיף דברים ליתר עניין, שיבץ פתגמים, חידודי לשון וכד' כדי להוסיף לנאמר עניין וחיים: הוא תיבל את הרצאתו בסיפורים משעשעים ממסעו האחרון למזרח הרחוק; **כינוי שאלה** – כינוי בראש המשפט המביע שאלה, כגון 'ה־', 'מי', 'איזה', 'אילו', 'מתי', 'מדוע', 'לאן', 'באיזו'; **מילת שאלה** – מילה המביעה שאלה או תמיהה: המילים 'מה', 'מדוע', 'כיצד', 'האם' וכד' הן מילות שאלה; **נִגזַר, גזֵרה, גָזַר** – יצַר, בנָה משורש מסוים או ממילה מסוימת מילה חדשה: מילה 'ישיבה' נגזרה מן השורש 'ישב'; הפועל 'מיקם' נגזר מן המילה 'מקום'; **הלבשה, הלביש** – שיווה צורה מסוימת: הוא יודע להלביש את דבריו במשל ובמליצה; **תחדיש, חידוש, חידש** – המציא מילה חדשה או משמע חדש למילה ישנה, טבע מטבע לשוני חדש: בן יהודה חידש את המילה 'מגבת'; **מִילוֹנוּת** – הסִפרות הכרוכה בכל מה שקשור במילון, כלל המילונים והמחקרים הבלשניים הקשורים באוצר מילים של לשון מסוימת, הספרות המילונית: למילונו הגדול של אבן־שושן מקום נכבד במילונות העברית של המאה העשׂרים; לקסיקוגרף > **מילונַאי** – מי שעוסק במילונאות, מי שחיבר מילון או עוסק בכתיבת

מילון, בעריכתו ובארגונו: בכתיבת מילון זה השתתפו כמה מילונאים ואנשי לשון; **מילונאִי, מילונִי, מִילוֹנָאוּת** – 1. העיסוק בכתיבת מילון, בעריכתו ובארגונו, תורת החיבור של מילון: במכון למילונאות שבאוניברסיטה עוסקים בימים אלה בהכנות למילון לשון חכמים (לקסיקוגרפיה); 2. חקר מבנה המילון בשׂפה מסוימת, חקר מקורותיו של אוצר המילים (לקסיקולוגיה); **לְשׁוֹנָאוּת, לשונַאי, בַּלשָׁנוּת, בַּלשָׁן** – איש לשון, מומחה בלשון מסוימת; **בלשנות** – מחקר מדעי של הלשון על כל היבטיה, כגון הדיבור האנושי, מבנה השׂפה והשינויים בה; סוציולינגוויסטיקה > **בלשנות חברתית** – ענף מחקר בין־תחומי לחקר ההתנהגות הלשונית של גורמים חברתיים־תרבותיים וליחסי הגומלין שבין לשון לחברה שבה היא מדוברת: בבלשנות חברתית חוקרים כיצד השׂפה מושפעת מהבדלי מעמד חברתי, אזור, מין, גיל ועוד; **שׂיכול אותיות** – החלפת סדר הגאים במילה: המילה 'כֶּבֶשׂ' מופיעה במקרא גם בשׂיכול אותיות: 'כֶּשֶׂב', וכן 'שִׂמְלָה' – 'שַׂלְמָה'; **מלחמת הלשונות, מלחמת השָׂפות** – כינוי למאבק ציבורי שערכו קנאֵי הלשון העברית בישׂראל בשנים 1913-1914 נגד הניסיונות להשליט את הגרמנית כשׂפת ההוראה במוסדות החינוך בארץ; **בכל לשון** – בצורה מודגשת וחד־משמעית: בית המשפט הזהיר את הנאשם בכל לשון שישמור היטב על תנאי מעצר הבית; **זָכָר** – המין של שם עצם או של צורה לשונית אחרת המתנהגים בלשון כזכר או נוגע לזכר: 'ספה' היא נקבה, 'שולחן' הוא זכר, ו'סכין' הוא גם זכר וגם נקבה: כינוי הרמז 'זה' הוא כינוי לזכר; **זִיכֵּר** – קבע או השתמש בשם בלשון זכר: הנטייה בימינו לזַכֵּר את המילים ששורשיהן מסתיימים בתָי"ו, כגון 'צִיוּת, חִברוּת, רִישׁוּת'; **נְקֵבָה** – המין של שם עצם, שם תואר, פועל וכד', שצורתם אינה זכר: המין הדקדוקי של 'נעל' הוא נקבה; **מנוקב, נוקב, ניקוב, ניקב** – קבע או השתמש בשם כלשון נקבה: אף שהשם 'צומת' מינו זכר, רבים מנקבים אותו בטעות כי הוא מסתיים בתָי"ו; בתָנָ"ך התיבה 'שָׂדֶה' מינה זכר, בלשון חכמים מנקבים אותו: 'שדה שקצרוה עכו"ם'; **עֵרֶך הדמיון, כַּף הדמיון, כָּ"ף הדמיון, כ' הדמיון** – האות כָּ"ף המציינת את הדמיון או את ההשוואה לדבר, ובדרך כלל היא באה צמודה לשם עצם או לתחליפיו, כמו במילים 'כָּזֶה', 'כִּרְצוֹנִי', 'כְּיֶלֶד', חכם כשלמה, גיבור כארי ועוד; **קוֹדְמָן** – מילה או קבוצת מילים במשפט שאזכור כלשהו בהמשך מתייחס אליו: במשפט 'משה פגש את האיש שלימד אותו אנגלית' 'משה' הוא הקודמן ל'אותו'; **דִּימוּי, דימה** – השווה מפורשות בין שני דברים על ידי סַמן דימוי, כגון מילת היחס 'כ', 'כמו', 'דומה ל': גיבור כארי; **עֵרֶך ההפלגה** – שם תואר או מבנהו התחבירי כשהוא מבטא את השׂיא שאין למעלה ממנו, כגון גדול הדור, היפה בנשים, בחיר האומה, מהדרין מן המהדרין, הגדול ביותר, הכי גדול; **קָבִיל** – שמתאים לנורמות הלשוניות: המשפט 'בשבוע הבא אדבר איתו' הוא משפט קביל בעברית, לעומת המשפט 'בשבוע הבא דיברתי איתו' אינו קביל; **עֵרֶך היתרון** – שם תואר או מבנהו התחבירי כשהוא מתאר את שם העצם באופן המקנה לו יתרון או עדיפות משם עצם אחר, כגון חזק מברזל, חכם משלמה, גדול יותר מ', גדול מ'; **מִבטא כבד** – מבטא בולט לאוזן, מבטא המסגיר מייד לאוזני השומע את מוצא הדוֹבֵר: אף שעלתה ארצה לפני שנים הרבה, עדיין מבטאה הרוסי כבד; תֵזָאורוּס > **אֶגרוֹן** – 1. מילון של מילים נרדפות, המבוסס על שׂדות סמנטיים, ובו רשימת מילים או צירופים נרדפים או דומים; 2. מַפתח מונחים מסוּוָג לדליית מידע ממוחשב; **פַּנגרָמָה** – משפט שיש בו כל אותיות הא"ב: הפנגרמה משמשת להצגת גופנים ולבדיקת ציוד תקשורת; פנגרמה מושלמת היא פנגרמה שבה כל אות מופיעה פעם אחת; **סְתָמִי** – שאינו מפורש, שאינו מוגדר או שאינו ידוע, בעיקר בצירופים, כגון 'כינוי סתמי', 'מין סתמי', 'נושׂא סתמי' וכדומה; **ביטוי** – 1. שתי מילים או יותר מצורפות זו לזו ויוצרות מובן השונה מצירוף המובנים של כל אחת מהן לחוד, צירוף לשוני, ניב, פתגם, מימרה: הביטוי 'לא דובים ולא יער' פירושו שאין כל אמת בדבר, כל הסיפור בדוי מתחילתו ועד סופו; 2. פעולת ההבעה של רעיונות, רגשות, מחשבות וכד' באמצעות מילים, ציורים ועוד; גילוי או חשׂיפה של תחושות או של מחשבות בדיבור, בכתב, בתנועות וכד'; אופן ההבעה או החשיבה של כל זאת: עליך לשפר את יכולת הביטוי שלך וללמוד להביע את עצמך כראוי; **כוח ביטוי, כושר ביטוי** – יכולת טובה לבטא את עצמו בעל פה או בכתב: כוח הביטוי של עורך הדין ניכר ביכולתו להביע אינטרסים וצרכים בדרך משכנעת, אינטליגנטית ורהוטה; **גיור, גִייֵר** – עִברֵת, התאים לשימוש בלשון העברית, ייהד: כמה יגיעות יגענו כדי לגייר את ה'אינטרנט' עד שנמצא התחדיש העברי 'מרשתת'; ראשי המוסדות הציוני רצו לגייר את התאריך הלועזי, וכך נוצר השעטנז 'כ"ט בנובמבר'; **מַטבֵּעַ** – נוסח קבוע, כגון מנהג, ביטוי, מונח וכד'; **טהרת הלשון** – הלשון הראויה, הלשון הנכתבת והנשמעת על פי כללי הדקדוק וההגייה, הקפדה שלא יחדרו אליה ניבים וצירופי ניבים הזרים לחוקיה; **טַהֲרָן, טַהֲרָנִי, טַהֲרָנוּת** – שמירה קפדנית על מקוריות הלשון ועל עקירת לעזים, ראשי תיבות, ביטויים זרים, ניבים וחידושי מילים שאינם מקוריים; **לקטן** – מי שעוסק בליקוט דברים, כגון איסוף תחדישי מילים עבריות, ניבים ופתגמים; אקלקטי > **לקטני** – המלקט והכולל יסודות יחידים ממקורות, משיטות או מסגנונות אחדים או העושׂה בהם שימוש: בסגנונו הלקטני משמשים בערבוביה מוזרה רכיבים מיושנים ויסודות חדשניים; מהדורה לקטנית היא מהדורה המציגה טקסט על יסוד איסוף וליקוט נוסחים מכמה מקורות; **לַקטָנוּת** – בחירת רעיונות, דעות, השקפות או סגנונות ממקורות שונים כדי למזגם לישות אחת; **משפט ייחוד** – משפט שחלק ממנו הוצא ממקומו והושׂם בראש המשפט לשם הדגשה, ובמקום החלק שהוצא הושׂם כינוי רמז: המשפט 'צדיק – מלאכתו נעשׂית בידי אחרים' הוא משפט ייחוד, במקום 'מלאכתו של צדיק נעשׂית בידי אחרים'; **משפט שֵׁמָנִי** – משפט שנשׂואו איננו פועל: המשפטים 'הילד חכם', 'הילד בבית' הם משפטים שמניים כי הנשׂוא בהם ('חכם', 'בבית') אינו פועל; **רֵישָׁה** – [בתחביר] החלק במשפט התנאי המביע את התנאי, העומד לרוב בראש המשפט: במשפט 'אם תלכי אלך' המילים 'אם תלכי' הם הרישה; **סֵיפָה** – החלק העיקרי של משפט תנאי המציין את אשר יקרה אם יתקיים התנאי, כגון המילים 'לא נעזור לך' במשפט 'לא נעזור לך אם לא תעזור לעצמך'; אליפסיס > **הֶשמֵט** – השמטה של יסוד פונטי או תחבירי ממילה או ממשפט מבלי לפגוע בהבנת המבנה החסר, כגון השמטת המילה 'יבוא' בחלק השני של המשפט: 'אחי יבוא בבוקר, ואבי – אחר הצוהריים'; **מילים שקופות** – מילים שמשמען ברור לשומע או שהוא יכול בנקל לעמוד מעצמו על משמען [ההפך: **מילים אטומות**]; **שקיפות** – מידת הקלוּת שבה אפשר לזהות מבנה או משמעות של מילה ושל צירופי לשון: המונח 'מדרחוב' הוא שקוף כי קל לנחש את משמעו, היינו מדרכה ורחוב, ואילו המונח 'אסכלה' אטום כי קשה לעמוד על משמעו; **אִמְרָה** – דיבור קצר ומחוכם, מימרה, פתגם, כגון **אִמרַת כָּנָף** – פתגם ידוע, אמרה שנונה הרוֹוַחת בציבור: לפלוני שפע אִמרות כנף לכל זמן ומצב; **אִמְרָה שחוקה** – מטבע לשון שמשתמשים בו שימוש יתר; קונטקסט > **הֶקשֵׁר** – 1. רציפות הדברים הסמוכים למילה, למשפט וכד' בקטע כתוב, והקובעים את משמעם המדויק של מילה, צירוף או משפט: לא הבנתי את כל המילים במאמר באנגלית, אבל ניחשתי כמה מהן על־פי ההקשר; לא זאת הייתה כוונתי: הדברים הוצאו מהקשרם; 2. מכלול התנאים והנסיבות שבהם משובצים עובדה מסוימת, אירוע מסוים וכד', ושעל־פיהם אפשר להבינם, המידע הקשור למשהו והמאפשר את הבנתו, רצף הדברים וסמיכותם לדברים אחרים: כדי להבין את האירועים המתרחשים היום במזרח אירופה יש לבחון את ההקשר ההיסטורי שלהם; את המשבר של ענף זה בארץ יש לראות בהקשר לכלכלת העולם; בהקשר זה > **בעניין זה**; לֶקסֵמָה > **עֵרֶך מילוני** – תו, מילה או צירוף המוגדרים בספר יעץ, כגון מילון; **דיבּרה תורה כלשון בְּנֵי אָדָם** – התורה נועדה לכל בני האדם ולכן היא כתובה בלשון שקופה לבני אדם; **מַעֲנֶה רַךְ יָשִׁיב חֵמָה** – לשון עדינה ורכה תשכך כעס; **צירוף כָּבוּל** – צירוף שגור וקבוע של שתי מילים או יותר לרוב בעל משמעות כוללת השונה ממשמעה של כל מילה בנפרד, לדוגמה: 'פליטת פה', 'יצא בשֵן ועין'; **שורש** – הבסיס העיצורי הנושׂא את המשמעות המשותפת של כל המילים המשתייכות אליו: השורש הוא אחת מתכונותיה של משפחת הלשונות השמיות; רוב המילים בעברית הן בנות שורש תלת־עיצורי; למילים 'שמע', 'שמועה', 'שמיעה', ו'השמיע' יש שורש משותף – שמ"ע; בלשוננו יש שורש דו־עיצורי (כגון קָם), שורש משולש או שורש שְׁלָשִׁי, שורש מרובע או שורש רְבָעִי (כגון פִּרסֵם), שורש מחומש או שורש חֲמָשִׁי (כגון סִנכְּרֵן); **שׁוֹרֶשׁ מְשׁוּלָשׁ, שׁוֹרֶשׁ שְׁלָשִׁי** – שורש בעל שלוש אותיות: רוב שורשי לשוננו הם שלישיים; אֵיפוֹנְיָה > **נועם הצליל** – רצף הרמוני של הגיים והברות היוצרים מילה נעימה לאוזן; למשל, בר"ת: מערכת איכון עולמית > לא: מא"ע, אלא מָאוֹ"ל; **הוציא מילים מפי** – אמר בְּדִיוּק מה שרציתי לומר, כיווֵן בְּדִיוּק לדעתי; **כתיב דקדוקי** – כתיב מנוקד: אֹזֶן, סִפֵּר; **כתיב מלא** – כתיב לא מנוקד, כתיבת מילים בתוספת יו"דים, וָי"וים, כגון אוזן, סיפר; **כתיב פוֹנֶטי** – כתיב המבוסס על ייצוג כמעט מדויק של ההגאים המבוטאים למעשׂה ועל אי־ייצוגם של הגאים שאינם מבוטאים עוד: הכתיב של הונגרית או ספרדית קל ללימוד כי הוא כתיב פונטי, שלא ככתיבן של הצרפתית והאנגלית שכתיבן כתיב היסטורי; **צַחוּת, צַח** – בהיר, נכון ומדויק, על־פי כללי הדקדוק או ההגייה, נקי משיבושים: העולה החדש מדבר עברית צחה, כיליד הארץ ממש; **עברית כתיקונה** – כפי שהיא צריכה להיות; **הַמְשָׂגָה, המשׂיג** – יצר, תכנן או ארגן דבר במושׂגים, חשיבה במושׂגים על משהו: הַמְשָׂגַת האירסוף היא משׂימה קשה; טרמינולוגיה > **מִינֵחַ, מִינוּחַ** – קביעת מונח או מונחים, מתן שמות שימושיים ומדויקים לעצמים ולמושׂגים מקצועיים בתחומים שונים: האקדמיה ללשון העברית אחראית לקביעת המינוח העברי במרבית תחומי החיים; **יחידאי, מילה יחידאית** – 1. מילה או צירוף המופיעים פעם אחת בטקסט מסוים: המילה 'תל אביב' בתנ"ך היא יחידאית כי מופיעה בו פעם אחת; 2. אירוע שאירע פעם אחת וסופר פעם אחת; **נוֹמֶנקלָטוּרָה, מַתַּן שֵׁמוֹת** – קביעת מערכת מונחים (טרמינולוגיה) לבעלי חיים או לחומרים בתחום מסוים; **צַחוּת** – באופן צח וברור, ובלא גמגום ובלא שיבוש: מה אפשר לעשׂות כדי שלשון

עילגים תדבר צחות? לדבר צחות – לדבר באופן צח וברור, בלא גמגום ובלא שיבוש; כפל עניין במילים שונות – חזרה על תוכן הדברים בניסוח אחר, כמקובל בלשון המקרא, כגון האזינו השמיים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי; נוֹרמָטִיבִי > תִקנִי – שמבוסס על התקן: מילון זה אינו מגביל עצמו ללשון התקנית כי משובצות בו גם צורות שאינן תקניות; פוסקנות, פוסקני, נורמטיביסט > פּוֹסְקָן – מי שכופה, מתיימר או דוגל בכפיית הלכות או קביעות בענייני לשון: איני רואה את עצמי כפוסקן כי הלשון היא עניין של מוסכמות; דקדוק נורמטיבי > דקדוק פוסק – דקדוק הקובע הלכות מה נכון ומה משובש בלשון; שָׂפָה צַחָה, שָׂפָה ברורה – לשון מובנת לכול ומדויקת, סגנון דברים מובן וברור לכל שומע: הוא אמר את בקשתו בשׂפה ברורה; פָּלִינדרוֹם > מִילָה מִתהַפֶּכֶת – מילה הנקראת ישר והפוך (כגון 'שמש', 'טיט'); משפט מתהפך (כגון של אִבן עזרא: 'אבי אל חי שמך למה מלך משיח לא יבוא', והתשובה לשאלה: 'דעו מאביכם כי לא בוש אֵבוש, שוב אשוב אליכם כי בא מועד'); מִספר מתהפך (כגון 525); לְשון ערוּמים – דברי עורמה, שיש בהם רמזי דברים וכוונות מסותרות, דברי חנופה ומרמה שנועדו להשׂיג בעקיפין את המבוקש; עם אחד ושׂפה אחת – אחדות בלשון ובמטרות המשותפות; הֶחלִיקוֹ בדברים – דיבר אליו דברים חלקים: לחינם ניסה לפייסה ולהחליקה בדברים, לא הועילו מאמציו; כִּרכֵּר סביב מישהו – החניף לו, התאמץ למצוא חן בעיניו באופן מוגזם, הסתובב סביבו כדי להשׂיג ממנו טובת הנאה: כבר שבוע הוא מכרכר סביב המנהל בתקווה לקבל את התפקיד; על טָהֳרַת – תוך שמירה מדוקדקת על: תלבושתו היא על טהרת תלבושת תוצרת הארץ; תִרגוּם חופשי – תִרגום לא מילולי ולא מדויק, המעביר רק את רוח הדברים של המקור: הקריין תרגם את דברי הנואם תרגום חופשי; מילולי – 1. שמובע במילים, שקשור בדיבור, המבוטא במילים: בתחתית המפה מופיע הסבר מילולי קצר לכל סימן במפה; 2. משמעות בסיסית, רגילה, לא מושאלת: המשמעות המילולית של המילה 'אסלאם' היא 'כניעה לאל'; תִרגום מילולי – תרגום מילה במילה משׂפה לשׂפה בלי להתחשב בתחביר ובסגנון: תִרגום מילולי לא אחת מחטיא את מטרתו ואת כוונת הדברים; אוֹקְסִימוֹרוֹן > נִיב נִיגוּדִים – צירוף רטורי למילים הסותרות זו את זו, סתירה חריפה, כגון כפור חם, שתיקה רועמת, אויב אהוב; נִיב שׂפתיים – לשון, שׂפה, דיבור, יכולת הביטוי בעל־פה: מי יברא לאדם ניב שׂפתיים כדי שיוכל להביע אחד מני אלף רְגשותיו; מדוע שינית מַטבֵּעַ שטבעו חכמים – מדוע שינית פתגם או אִמרה שקבעו חכמים? במקורותינו כתוב: 'אין מסיחין בסעודה', [לא: 'אין מסיחין ~~בשעת~~ הסעודה']; מַטבֵּעַ שטָבַע פלוני – צורה או נוסח שהנהיג מישהו: לא קל לשנות ממטבע השיבושים שטבעה החברה ונבלעו ברשומותיה; לא טמן לשונו בצלחת – לא התבלבל ושתק: מנשה־חיים לא טמן לשונו בצלחת אלא השיב בנחת ובטוב טעם ודעת; פְּלָנֵטָה אֲחֶרֶת – עולם מושׂגים שונֶה מאוד; שֵם משותף, הוֹמוֹנִים – מילה השווה בהגייתה ובכתיבתה למילה אחרת אך נבדלת ממנה במשמעה: המילים 'אולם' (חדר גדול) ו'אולם' (אך) הן הומונימים; המילים 'כיכר' (לחם שלם) ו'כיכר' (רחבה עגולה) הן הומונימים; רַכּוֹת – בעדינות, ברוך: היא העבירה רכות את ידה בשׂערו; דיבר אליו רַכּוֹת – דיבר בעדינות: היא דיברה אליי רכות ולכן השתכנעתי; סִינוֹנִים > מילה נרדפת – מילה הדומה או הקרובה בהוראתה למילה אחרת, למשל: 'עץ' ו'אילן' או 'ירח' ו'לבנה' הן מילים נרדפות; מילת מַפתח – 1. מילה או צירוף מילים המוסרים בתמצית רעיון או עיקרון: מילת המפתח להצלחה היא התמדה; 2. מילה או צירוף בנושׂא מסוים שבאמצעותה אפשר לשלוף מידע מתאים מתוך מאגר מידע ממוחשב; מילה שאולה – מילה שנלקחה מאוצר המילים של לשון אחרת והתאזרחה בלשון, כגון 'קטלוג', 'טלפון' שנלקחו מאנגלית; תַרגום שאילה – צירוף השאול מלשון אחרת לאחר שתורגם, כגון 'תחושת בטן', 'גן ילדים', 'פיל לבן' ועוד; שאילת משמעות – העתקת משמעות של מילה או צירוף מילים מלשון אחת למילה או לצירוף המצויים בלשון אחרת, כגון כוכב (גרם שמימי + שׂחקן מפורסם באנגלית); מילת קֶסֶם – מילה שבכוחה לכאורה לחולל פלאים במצבים מסובכים: להוותי, אין לי מילת קסם שתפתור את בעייתך; מילת מבנה > מילת תפקוד > מילת תפקיד – צורן או מילה שאינה מילת תוכן, ולהם משמעות דקדוקית שנועדה להראות יחסים תחביריים במשפט, כגון של, ה־, אבל, גם, עם; אִמרת כנף – אמרה מהלכת, דיבור חריף שנפוץ בציבור; שגור בפי – רגיל בדיבורו; שמות שנתרוקנו מתוכנם – מונחים שהיו לשעבר עשׂירי תוכן, ועם הזמן נשתנו והלכו עד כי לא נשאר מהם אלא שמם בלבד, ללא המהות המקורית והפנימית; נוֹנסֶנס > אִיגָיוֹן (nonsense) – רעיונות, אמירות או אמונות מופרכות שלדעתך הם מטופשים או לא נכונים; אוצר מילים – מכלול המילים וצירופי הלשון בשׂפתו של אדם אחד תחום מתחומי חיינו; מכמני השׂפה העברית – אוצרות המילים והביטויים מכל המקורות ומכל רובדי הלשון: פותחה תוכנית להקניית מכמני השׂפה העברית לעולות צעירות מאתיופיה שלהן ילדים קטנים; טָבַע אִמרה – השמיע דבר חוכמה שהיה לנחלת הכלל; גִרסָא, גירסא > גִרסָה – 1. לשון הכתוב, טקסט, נוסח מסוים של טקסט השונה בפרט כלשהו (אות, מילה, צירוף מילים וכד') מן הנוסח של אותו טקסט במהדורה אחרת (כתב יד או דפוס אחר), נוסח של טקסט השונה מנוסח קודם שלו, צורה מסוימת של דבר, שפרטים מסוימים בה שונים מן הצורה הקודמת שלו, או שצורתו הכוללת שונתה: למדתי ממורי עד שהייתה גרסתו שגורה בפי; 2. פירוש, הארת תופעה: גרסאות שונות של המפלגות באותו עניין; שׂדה סֵמַנטִי – מילים וצירופים המשתייכים לתחום מסוים, למשל: המילים ירוק, לבן, חום הן מושׂגים השייכים לשׂדה סמנטי של הצבעים; מקור, שם פועל – צורה שמנית של הפועל שאין לה אפיון של זמן, גוף, מין ומספר. מבחינים בין מקור נסמך, מקור נטוי – שנלוות אליו אותיות בכל"ם או הוא מקבל את כינויי הקניין, כגון 'היותו', 'בלכתו', למקור מוחלט – מקור שאין לו נטייה, כגון 'הָלוֹך', 'שָמוֹר'; דיבר גבוהה גבוהה – דיבר באופן נמלץ במילים גבוהות ונשׂגבות: הוא מדבר גבוהה גבוהה על הצורך ביישוב הארץ ובפיתוחה, אך בעצמו מנהל את עסקיו בחו"ל ומבלה שם את רוב ימיו; מִגדַל בָּבֶל – [בהשאלה] בלבול ואי־הבנות הנובעים מבליל לשונות ומדַרכי חשיבה ועשׂייה שונות, ובהם יתקשו להבין איש את רעהו; דברים נמרצים, מילים כַּדוֹרבָנוֹת, דברים כדורבנות – דברים קשים ונוקבים כדורבנות, דברים ברורים עזים וחריפים, עוקצים וחודרים: האב דיבר אל בנו השובב דברים כדורבנות והוכיחו קשה על תעלוליו; מילים של בֵּית מִרקַחַת, מילים של שבת – מילים גבוהות ונמלצות; תַרתֵי מַשמָע – בשתי משמעויות, בשני המובנים: דָמים תַרתֵי מַשמָע – המילה 'דָמִים' הוראתה גם דָם וגם כסף; זכיתי לראות שׂכר בעמלי שהעברית מצפצפת בחוצותינו; מה ראה להכניס בליבו אהבה וחיבה לעברית; התנ"ך, המדרשים, ספר האגדה וכתבי סופרנו הם מכרה הזהב של השׂפה העברית, ובהם טמונים המפתחות למכמניה; אין השׂפה רק אמצעי תקשורת בין אדם לאדם, אלא היא עומס של ערכי רוח והגיגי לב; נצור לשונך מרע; לשוננו לא התהוותה בגלות אך התפוררה בה; ניתנה לשון בני אדם לנו, ולא למלאכי מעלה; שׂיחתו מתובלת במקרא ובמשנה; למה להשגיר את לשונות הגויים בפי היהודים? כל נים מנימי נשמתו היה ארוג ומרוקם עם הלשון העברית; עַם אחד ושׂפה אחת לכולם; ניתנה לסופרים החירות הטבעית לגלגל את הלשון בדרכה לפי רוח הזמן; בזכות לשוננו זכינו למסורת, לאל־מוות של הרעיון, של האמת ושל הדעת; רבים סוברים שיש לתקן את הלשון ולהרימה למדרגת השלמוּת הנדרשת; סוֹפֵר אמיתי שׂר הלשון הוא, שבידיו המפתחות לכל גנזיה; חוק עולם הוא שלשונות מתפרנסות זו מזו; אהבת הלשון ואהבת הארץ היו תקועות בליבו; חד עין ושנון לשון; חד עין וחד לשון; הלשון היא קרקע גידולו והתפתחותו של כל עם ועם, וחותמה טבוע בחיי הרוח ובקנייני תרבותו; שימושי לשון וצירופיה נתחדשו למכביר או נתמרטו יפה יפה עד שהוחזר להם ברקם הראשון; הרחבת השׂפה והתעשרותה אינן באות רק מבריאת מילים חדשות וביטויים חדשים, אלא גם מהארה באור חדש את המילים הישנות; הלשון העברית שָבָה להיות כמעיין המתגבר, ובהסתגלה לכל צורות המחשבה העולמית, הבשילה פרי לא פילל לו איש; כל ישׂראל חייבים להקפיד על לשונם שתהא ברורה ומדויקת; לשוננו נתונה תדיר למשיסת הלעז, ראשי התיבות העלומים, העגה, שיבושי הלשון וההמצאות היתרות, ויש שמעמדה כאסקופה הנדרסת; לא העלה על ליבו מה היו המילים האלה בימי גבורתן; אין לשוננו רק אמצעִי תקשורת, אלא היא גם מסמלת זהות משותפת, ריבונות, שליטה, זיכרון, דת, תרבות, ואפילו שוויון וכבוד האדם; יש מילים שלא באו לעולם אלא אחרי חֶבלי לידה קשים וממושכים של שנים הרבה, ויש מהן שהבהיקו כברקים פתאום ובטיסה אחת האירו עולם מלא; יש שבמילה קטנה אחת נגנזה כל תמצית חייה של תפיסת עולם ושל תורה שלמה; יש מילה שהכריעה בשעתה עמים וארצות, מלכים הקימה מכיסאותם, מוסדות ארץ ושמיים הרגיזה, והינֵה בא יום וירדה מגדולתה והושלכה לשוק, ועתה בני אדם מגלגלים בה מתוך שׂיחה קלה כמי שמגלגל בעדשים; אין לך בלשון מילה קלה שלא הייתה בשעת לידתה גילוי נפשי עצום ונורא, ניצחון גדול ונשׂגב של הרוח; שלוש מידות בשוחרי לשוננו: יש שומרים לה אמונים בקפידה יתרה על לשון מקורותינו ועל מטבעות הלשון שטבעו חכמים, ולפיהם ייקוב הדין את ההר. לעומתם יש מתירנים בנוגע ללשון החורגת מן המורשת שבידנו, והעיקר הוא שהנמען יבין את המסר. ויש הסוברים: 'אחוז בזה, וגם מזה אל תניח את ידיך', היינו אמץ את לשון מקורותינו כמה שאפשר והסתייע בלשון הדבורה עד שיבוא לציון גואל; המילים דומות לפרחי השׂדה: הללו נוצצות והללו נובלות; יש מילים מפרפרות, כבות ונדלקות, שוקעות וזורחות, מתרוקנות ומתמלאות, פושטות נשמה ולובשות נשמה; יש להצטער שמפטמים את לשוננו פיטומי מילים עד לבלי נשׂוא; על כורחו ירד אל מכרות הלשון העתיקים כדי לחצוב מהן את הצורה הלשונית הדרושה לו; פעמים שינוי של תג אחד, קוצו של יו"ד – והמילה הישנה זורחת באור חדש, החול מתקדש והקודש מתחלל; אהבת הלשון הייתה תקועה בליבו; על כל אות ואות חידש תילי תילים של הלכות; תצלצל לשוננו כפעמון הכסף; לשוננו למרות כל מופלאותה

והצטללותה הכובשת, פעמים היא שזורעת מוקשי משמעות במשפט; פסוק בזמנו כלחם בשעת רעבון; לא באתי אלא לנטוע שתיים שלוש נטיעות באדמת לשוננו; לא ניתנה לשוננו למלאכי השרת, אלא לבני אדם; מאהבתי הרבה ללשוננו אני משחיר פניי על דברי תורה ומרעיב עצמי על דברי חכמים ומשמר את דבריהם בבטני כדי שיתגלגלו בנקל על שׂפתיי; בני יהודה שהקפידו על לשונם, נתקיימה תורתם בידם, בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקיימה תורתם בידם; דקדק עימו כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה; אֲמָרוֹת שהפכו לנכסי צאן ברזל של השׂפה; הדקדוק לדיבור כמֶּלַח למאכל, אין להוסיף עליו ואין לגרוע ממנו; מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן; הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת-שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה; כְּבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי; אין בכוח השיבושים המצויים מלרפות את ידיי ולהשׂיג את השׂפה היפה והרצוי

__לשון לא ראויה או מגומגמת.__ סלנג > עָגָה – 1. לשון לא תקנית שאינה הולמת אירועים רשמיים, ובה מילים וביטויים הנפוצים בשׂפה המדוברת, בעיקר בשימוש של קבוצה מסוימת של אנשים, כגון ילדים, חיילים, פושעים: דן בן־אמוץ ונתיבה בן־יהודה כתבו מילון של העגה הישׂראלית שנתפתחה בארץ; 2. לשון שמשתמשים בה בעלי מקצוע מסוים או בעלי עניין או רקע משותף אחר (ז׳רגון): כאיש מקצוע הוא משתמש בעגה מקצועית מובהקת; כחייל מילואים אני מדבר בעגה של איש צבא, ואילו באירועים רשמיים – בעברית תקנית לכל דבר; מְשׁוּבָּשׁ – שיש בו שגיאות וטעויות, בעיקר בענייני כתיבה, הגייה וכד׳, שנפלו בו שיבושים: קשה לעקור הרגלי לשון משובשים שהשתרשו אצל אנשים; נתעלג, עילגוּת, עִילֵג – 1. כבַד פה, מגמגם, מדבר בכבדות, גמגמני, כבד דיבור, שמדבר בצורה משובשת ולא ברורה: כששומעים את דיבורו הקולח קשה להאמין שלפני שנתיים הוא היה עולה חדש המעלג בדיבורו; 2. שׂפה משובשת ולא תקנית: מפתיע לגלות עברית עילגת דווקא בפי נושׂאי משׂרות רמות שהם ילידי הארץ: תפילתי הייתה תפילת עילגים, אך קיוויתי שתתקבל כתפילת לשון צחה; לְשון עילגים – לשון מגומגמת: אל תראוני שלשון עילגים בפי כי לא למדתי לדבר צחות; נלעג לשון – עילג, מגמגם בלשונו מחוסר ידיעה בה: באולפן פגשתי עולים ממדינות אחדות, שעדיין הם עִמְקֵי שׂפה וכִבדי מבטא בלשוננו; מילה זרה – מילה לועזית, מילה השאולה מלשונות אחרות; לָעוּ דבריו – התבלבלו והסתבכו דבריו ומכאן הסתבך בלשונו, גמגם והשתתק: הם יותר גמגמו משדיברו – דבריהם לעו ורעיונותיהם נמשכו בכבדות; פֵּדַנְטִיוּת > נוֹקְדָנוּת – הקפדה מופרזת על פרטים קטנים או על כללים ונטייה לדיוק יתר עד פְּרָטֵי הפרטים השוליים; לועזית, לַעַז – לשון זרה שאינה עברית, כלל לשונות העמים: לפני הקמת המדינה הייתה התנגדות עזה ללעז; 2. מילה לועזית בלשון העברית: במילון אלפי לעזים שאי־אפשר בלעדיהם; ליעז, התלעז, הולעז, הַלעָזָה, הִלעִיז – גרם לדיבור בלועזית, שִׁעבד ללועזית, העתיקה לשׂפת לעז, הביא לידי דיבור בלשון זרה: יש המלעיזים את לשונם כדי להרשים אחרים או העברית שבפיהם דלה; בזמן האחרון לשוננו מתלעזת ואנו הופכים לעם לועז בהשפעת מונחי המחשב האנגליים; גדול חטאם של מְלַעֲזֵי לשוננו שהם כופים עלינו שימושים זרים לתיאבון; מְלוֹעָז – מושפע מלשון זרה, ניכרת בו הזרות הלועזית: למרות מלחמותינו בלעז חדרו ללשוננו ביטויים מלועזים לרוב; עֲמוֹק שָׂפָה – מדבר בלשון זרה, שלשונו לא־ברורה ולא מובנת: באונייה פגשתי עולים ממדינות אחדות, עִמְקֵי שׂפה וכבדי לשון; בָּלוּל – מבולבל, מעורבב: שִׂמחתו תמיד הייתה בלולה בצער ובתוגה; לשון בלולה – לשון שהתערבבו בה מילים מכמה משלבים, רבדים או שׂפות, לשון מעורבבת, לשון שאינה ערוכה לפי סדר: העולה החדש מדבר בעברית רצוצה בלולה ביידיש וברוסית; שוט לשון – תוכחה קשה, דברים קשים ובוטים, מענה לשון: חששתי ממנו שלא יכני בשוט לשונו; הִכָּה בשוט לשונו – השמיץ, ניאץ, תקף במילים קשות ובדברים בוטים ונוקבים: בשוט לשונו הכה את המרקסיסט המאובן, המקשקש ברחוב הקבצנים בעיירה במושׂגים, שאין להם תוכן במציאות; תיקון יֶתר – ׳תיקון׳ צורה דקדוקית תקינה לצורה שגויה בהשפעת שגיאה נפוצה אחרת שמרבים לתקנה כדין, כגון היודעים שאין אומרים ׳חֶבְרוֹת׳ אלא ׳חֲבָרוֹת׳ אך אומרים גם ׳חֲבָרוֹת ביטוח׳, כי אין הם שָׂמים לב שצורת הנסמך היא ׳חֶברוֹת׳; כִּרכּוּרֵי לָשון – ביטויים לא מכוּוָנים בְּדִיּוּק לעניין; מַטבֵּעַ שָׁחוּק – ביטוי שאיבד את ייחודו מרוב שימוש בו: הוא חזר בנאומו על אותם מטבעות שחוקים שאמר בבחירות הקודמות, ולמעשׂה לא אמר הרבה; חריצת לשון, חָרַץ לשונו – השמיע דברים קשים, הרים קול לנזיפה ולתוכחה; מְגוּמגָם – הנאמר בלשון עילגים, בלתי רהוט: בתוך שפע הברכות המגומגמות שמעתי אחת שהייתה רהוטה וראויה לאוזן; לשון שעטנז, לשון כִּלאַיִם – צירוף של מילים שאינן ממין אחד, כגון צירוף רכיבים של לועזית ושל עברית, למשל, ׳רֶה־ארגון׳ במקום ׳ארגון מחדש׳; שבירת רצף (anacoluthon) – משפט שחלקו השני מקוטע ואינו מתאים מבחינה דקדוקית לחלקו הראשון: טיילתי ברחוב, ושם – אתה מרגיש ריח מוזר?; לְשון הַשוּק – כינוי לסגנון דיבור גס ולא מנומס, הכולל ניבולי פה וקללות, לשון עממית ופשוטה, שׂפת הרחוב: בית הדין קבע כי התבטאויותיו של הנאשם בלשון השוק אינן הולמות קצין במעמדו; לשון פשוטה – לשון קלה להבנה כי אין בה מליצות, לשון רגילה וטבעית: הוא שיבח אותה בלשון מליצית והיא קילסה אותו בלשון פשוטה; קְצַר פֶּה – שאינו יודע לדבר כראוי, מוגבל בלשונו; עֲרַל שׂפתיים – 1. חֲסַר כישרון לדיבור; 2. מגמגם; עָמוּס בִּלשונו – מגמגם, כּבַד פה, שאין דיבורו ברור: היה הייתה עמוסה בלשונה ומגמגמת, ודבריה היו מקוטעים ולא ברורים; מילים נבובות – מילים ריקות מתוכן, דברי פטפוט; פתפותי ביצים – דברים בלי טעם, בלבול דברים, קשקושים, אוסף של דברי להג ושטות, גיבוב של דברים חסרי משמעות: מוטב שתשתוק כי לא תצמח לך טובה מפתפותי ביצים אלו; מליצנות – להיטות אחרי מליצות, הצטעצעות במילים ובפרזות שאינן אומרות הרבה: ריח דוחה של מליצנות וחכמנות יתר פגעו במאמר שכתב; נִמלַץ – היה מלא מליצות, היה משובץ מטבעות לשון פיוטיים: לפייטן הזה סגנון נמלץ אך אפשר להבינו במעט מאמץ; מליציות, מליצי, מְלִיצָה – 1. ביטוי פיוטי שלא מקובל לאומרו בדיבור היום־יומי, התבטאות חגיגית ורבת הוד, סגנון (דיבור או כתיבה) גבוה וחגיגי, יצירה או מכלול יצירות הנכתבות בסגנון זה (בעיקר בספרות העברית בעבר): התנ״ך משופע דוגמות עשירות של דברי שירה ומליצה נשׂגבים; 2. [בעיקר בריבוי: מליצות] דיבור גבוה מאוד, לשון מנופחת המיועדת להרשים והמעידה לעיתים על חוסר כנות או על דלות תוכן: הנאום שנשׂא המועמד לבחירות היה גיבוב של מליצות ריקות מתוכן; מליצה בעלמא – דיבור נאה, סתמי ולא מחייב: היות שאין מדובר במליצה בעלמא שאפשר לנסחה כך או כך, הבה נכתוב ניסוח מחייב בחוזה ונחתום עליו; מליצה ריקה – מילים גבוהות אך חסרות משמעות; מליצה נדושה – מליצה שנעשׂתה ריקה מתוכן ושחוקה מרוב שימוש, צירוף לשון שגרתי שאין בו כל חידוש: הצירוף ׳יש בשביל מה לקום בבוקר׳ נשמע כמליצה נדושה, אך הוא תיאור נכון למי שפרש לגמלאות וחש מיותרות; לִתפְאֶרֶת המליצה – לשֵׁם הצורה הנאה (ולא לשם התוכן), לקישוט הסגנון, מן השׂפה ולחוץ: במאמרו השתמש במילים אלה לתפארת המליצה; מילים מפוצצות – דיבורים מליציים שאמורים לעשׂות רושם על שומעם, גם אם תוכנם דל; מָעַד בלשונו – שגה בדיבורו, טעה טעות מביכה בדיבור בשל חוסר ידיעה, חוסר זהירות וכד׳: במהלך המשפט מעד השופט בלשונו, והתעורר החשש שיש בליבו דעה קדומה נגד הנאשם; לְכָדוֹ פיו, נלכד באמרי פיו – נכשל בדיבורו: לו הקפדת לשתוק, לא היית נלכד באמרי פיך; פיו הכשילו, נכשל בדיבורו, כשל בלשונו, נִכשל בִּלשונו – טעה ואמר דברים שלא היה צריך לאומרָם, השמיע בשוגג דבר שלא היה אמור להשמיע, הייתה לו פליטת פה: נִכשַל בלשונו ומייד התנצל; נָפַל בִּלשונו – אמר משהו בשוגג, הייתה לו פליטת פה: נראה שהמועמד לבחירות נפל בלשונו בלהט הרגע כאשר התראיין בטלוויזיה; שְׂפַת יֶתֶר – דברים מיותרים: למה שׂפת יתר, דַבֵּר קצרות; ייתור לשון – עודף אותיות או מילים המשמשות באותו תפקיד במשפט, תוספת מיותרת [למשל, באבותינו שני צורני ריבוי: ־ות, יו״ד]; הצירוף ׳ראה בעיניים׳ הוא ייתור לשון כי אפשר להביע אותה משמעות באמצעות ׳ראה׳; הִכבִּיר מילים והִרבה שׂיח – הִרבה דברים, אמר דברי הבל, גיבב: לשווא תכבירי מילים ותרבי שׂיח, הגיעה העת להעתיק את מקום מגורינו; שיבוש כיוון שנכנס, נכנס – טעות שחדרה ולא עקרוה מייד, סופה שתכה שורש בלשוננו; נהפך בלשונו – היה הפכפך, שינה בקלות את דעתו; אסימון שחוק – ביטוי נדוש, דעה מיושנת; אינו שווה אפילו אסימון – הוא נטול כל ערך; דיבה, לָשון הָרַע – 1. פרסום דברים בעל פה או בכתב העלול להשפיל אדם בעיני הבריות או להעמידו כמטרה לשׂנאה, לבוז או ללעג; 2. רכילות, דברי גנאי על אחרים: כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר; כל הנגעים באים על אדם על לשון הרע; אבק לשון הרע – קצת רכילות, דיבור שאינו לשון הרע, אך עלול להביא לידי כך שידברו לשון הרע על מישהו, דיבור שיש בו מעין לשון הרע: כל המספר בטובת חברו בפני שׂונאיו, הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שיספרו בגנותו; לא יסיח אדם אפילו בטובתו של חברו שׂיחה שיש בה אבק לשון הרע; לְשון הָרַע קוֹטֶלֶת שְלוֹשָה – לשון רעה הורגת את האומר, את השומע ואת מי שדוּבּר בו; חריצות לשון – השמעת דברים קשים, הרמת קול לנזיפה ולתוכחה: האם החורגת הראתה לקטנים מה כוחה בחריצות לשון, בחירופים, בגידופים ובקללות נמרצות; הַחלָקַת לָשון – אמירת דברי חלקות, השמעת דברי חונף; חרצובות לשון – שתיקה, קשרים, כַּבלי לשון, מעצורים הכובלים את הלשון; פתח את חרצובות לשונו, הותרו חרצובות לשונו – הפר את שתיקתו, החל לדבר: לאחר כמה כוסות יין נפתחו חרצובות לשונו, והוא היה לאיש אחר; לשוננו הייתה למרמס – נעשׂתה עזובה והייתה להפקר ומושפלת; לשוננו כאסקופה הנדרסת – לשוננו מרמס לכול, כמפתן שהכול דורכים עליו; עשׂה אותו כאסקופה – דָרַך עליו ודָרַס אותו, ביזה אותו והתעלל בו; פליטת עֵט, פליטת קוּלמוּס – טעות או שיבוש של מילה או משפט שנכתבו בשוגג או בהֶיסֵחַ הדעת: ככל הנראה גילו השגוי שצוין במסמך לא היה אלא בגדר פליטת קולמוס; לשון ארסית – לשון מלֵאת שׂנאה ומרירות: דברים ארסיים שנובעים ממרירותו הרבה של הדובר: השקעתי את כולי

בעבודה, והגמול למעשׂיי מאמר ביקורתי בלשון ארסית בעיתון; דקדוקי עניות – קפדנות מופרזת בקטנות, נוקדנות, הקפדה על פרטים לא־חשובים, דיוק מופרז ומיותר: בנסיבות המקרה נראה כי אין לדקדק דקדוקי עניות בעניין מועד הגשת הבקשה; דקדוקי עניות מעבירים אדם על דעתו – דיוק מופרז ונוקדנות מיותרים מרגיזים מאוד את האדם; חֲדדָנוּת, חַדדָן – חריף, שנון, אוהב חידודי שׂכל: הוא היה פיקח וחדדן, שקוד וטוב לב, אך כתיבתו בלטה בחדדנות יתרה; כְּבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן – מגמגם, מתקשה לבטא את רעיונות ליבו, מתקשה בדיבורו: לא איש דברים אני, לכן כדאי שאתה תנאם בכינוס; אני מבכר לשתוק כי כּבַד פה וכבַד לשון אנוכי; לְשׁוֹן עילגים – לשון משובשת ומגומגמת; לְעוּג שָׂפָה, לעגי שׂפה – 1. שׂפה נלעגת ומגומגמת: אף שאנשי המעברות היו חלכאים ולְעוּגי שׂפה, הם ידעו לעמוד על דעתם ולתבוע את עלבונם; 2. לשון בלתי מובנת, לועזית: בלעגי שׂפה ובלשון בלתי אחרת ידבר אל העם הזה; אותִיות פורחות – כינוי לדברים סתמיים, מילים ערטילאיות שאינן מביעות משהו ממשי; לשון שיקוצים – ניבול פה, דיבורים גסים; לשון עגומה – לשון מגומגמת, לשון נלעגת: בעלי שתה כוס רביעית, ואף שמבקש לדבר אינו יכול כי לשונו עגומה; גוֹיִית – לועזית, לשון גויים: למה לשוננו מתרפסת לפני הגויית; מִכבֶּסֶת מילים – בחירה מגמתית של מילה או מילים, המשקפות עמדה פוליטית, חברתית או תרבותית, והמנסות לתת הֶכשֵׁר לפעולה, לתופעה או למצב שנויים במחלוקת ופעמים כוונתן להציג פעולה שלילית כחיובית. המטרה – להשפיע על תיאור המציאות, להסוות או לטייח עובדות בעזרת השינוי הלשוני: במכבסת המילים של ארגוני הטרור מכונה מדינת ישׂראל ׳ישות ציונית׳, וכל אזרח ישׂראלי ׳מתנחל׳; בצה״ל כל הריגה הפכה ל׳נטרול׳ או ל׳סיכול ממוקד׳; שָׂפָה מְכֻבֶּסֶת – שׂפה המרככת, ממעיטה ומייפה מעשׂים לא־מוסריים; אנו נתונים בתוך גדר־תיל של דקדוק; לשוננו נתונה למשיסת הלעז, ראשי התיבות, העגה, שיבושי הלשון וההמצאות היתרות; הוא מִמְעַלגֵי הלשון וממְגַמגְמֶיהַ; טעות היא הכוח הפורה והיוצר של השׂפה; אש וגופרית תחת לשונו; שיניו חנית וחיצים, לשונו חרב חדה; שׂפתו חניתו, לשונו קלשונו; דרך העילגים לעקם כל מילה עברית שנופלת לפיהם ולשבשה; כיצד נגאל את לשוננו מכַּבלֵי חדוֹניותה; העברית הקטועה הפכה לשִׁפחת האנגלית; לעז וקיצורים מיותרים ולשון עגה יש בריבוים משום כיעור ההבעה בכתב; דַייק דיוקים דחוקים בלשונו הקטועה; בקושי הבנתי מה מְעַלֶגֶת המְסַעֶדֶת בלשונה העילג; עתידה לשוננו להשתכח מישׂראל; העברית שלו החלידה מחוסר שימוש, ולשון עמו מושלת ברוחו ומקַלחת בעורקיו; לשונו דֵהָה חסרה את הציוריות ואת העושר הבלתי נדלה של פתגמי מקורותינו; רבים מהם עִמקֵי שָׂפָה וכבדי לשון שלא תבין את דבריהם; לשון האדם נעשׂתה כשתי לשונות; הרישול הלשוני ניכר תדיר בין דפי הספר;

<u>סגנון</u>. סוּגנַן, סִגנוּן, סגנון, סִגנֵן – הביע בכתב או השתמש בלשון ובאמצעיה בדרך מיוחדת כדי להעביר מסר מסוים, לשכנע ולעורר את הרושם הרצוי: עיקר עבודתי היה ניסוח, עיבוד וליטוש של הסגנוֹן והגהה סופית; סַגנָן – עורך הסגנון, מנסח, עורך הצורה הלשונית הסופית: תפקיד הסגנן למצוא את שביל הזהב בין לשון אקדמית ללשון המובנת לנמען; סִגנוֹן – צורת ההבעה או השימוש בלשון, אמצעי הלשון המשמשים להבעה בכתב או בעל־פה (בחירת המילים, אופן בניית המשפטים, השימוש בסימני פיסוק ובאמצעים רטוריים, התאמת הסגנון לנמען וכד׳): המאמר כתוב בסגנון בהיר ופשוט, שהכול יכולים להבינו; סגנון הדיבור של המועמד הזה גס ומחוצף; לשון – נוסח, סגנון: במקום לנסח: ׳ישנם לרובה שלושה חלקים והם קת, גוף וקנה׳ נסח את המשפט בלשון הזה: ׳לרובה שלושה חלקים: קת, גוף וקנה׳; נוֹסח, נוּסָח – 1. האופן הערוך והמגובש של טקסט כלשהו, המילים המדויקות המשמשות לניסוח של מכתב, תוכנית, חוק, ברכה וכד׳: נוסח החוק במקרה זה אינו משתמע לשתי פנים; בחרתי את נוסח הברכה הקצר ביותר; 2. סגנון, נעימה, אופן כתיבה או אופן דיבור: נוסח הדיבור המחוצף הזה אינו מקובל עליי; 3. גרסה חדשה של משהו השונה במתכונתה, בתוכנה, בעיבודה וכד׳ מן הצורה המקורית: לאחר עשׂרים שנה תורגם הספר מחדש בנוסח מודרני; 4. גרסה של פירוש, נקודת ראות, נקודת השקפה: לכל אחד מאיתנו יש הנוסח שלו בנוגע לאירועי אותו לילה אומלל; נִיסוּחַ – 1. ביטוי של מחשבה, רעיון וכד׳ במילים מסוימות בכתב או בעל־פה, בחירת המילים שבהן יביעו אותם לפי הנמען: תוכל לעזור לי בניסוח מכתב תלונה לעירייה? 2. הצורה שבה מביעים דבר מה בכתב או בעל־פה, הסגנון שבו טקסט כלשהו נכתב או ערוך: ניסוח של חוק חייב להיות ברור, החלטי וחד־משמעי; ניסוח השאלה אינו מוצלח, ורבים מן התלמידים לא הבינוה כראוי; הסגנון הוא האדם – סגנון דיבורו, כתיבתו, לבושו, התנהגותו וכד׳ של האדם מעיד על אופיו ועל אישיותו; לְכִידוּת – כל אמצעי הלשון והטקסט המקשרים בין חלקיו וכן – הקשר הלוגי והעקיב הקיים בין רכיבי רעיון בטקסט, בדברים שנאמרים וכיו״ב: כינוי הקניין הוא אמצעי ללכידות, כגון רחל ישנה כשספרה מתחת לראשה; טיעוניו נעדרו עקיבות ולכידות רעיונית, ולכן היה קל להפריכם; מסוגנן – 1. מנוסח היטב, שסגנונו יפה ומלוטש: המאמר הזה, המסוגנן להפליא, מעיד על שליטה רחבה בשׂפה; 2. שעשׂוי בסגנון מיוחד, שהוא ביטוי לסגנון מסוים או חיקויו: התלבושות המסוגננות שהתקינה המעצבת מתאימות מאוד לרוח התקופה של המחזה; נַסָּח, נסחן – אדם העוסק בניסוח מסמכים רשמיים, בייחוד איש משׂרד המשפטים העוסק בניסוח חוקים: נסח החוק חייב להקפיד שלא יחזור על עצמו ולא ישתמש במילים נרדפות; הקציע – יישר את הסגנון; עריכת ליטוש – עריכה סגנונית קלה, כגון ענייני כתיב, פיסוק, הֶתאם: היות שזמננו דוחק אסתפק בעריכת ליטוש; עריכה מקיפה – עריכה לשונית יסודית; שִׁכתוּב, שִׁכתֵב – כתב בנוסח חדש רשומה שנכתבה קודם: יש לשכתב מחדש את המכתב המשובש; הרודן ניסה לשכתב את ההיסטוריה של האומה; מְסוּרבָּל – עמוס וגדוש מדי בפרטים המכבידים על הבנתו, ביצועו וכד׳: כותב המאמר משתמש במשפטים ארוכים, מסורבלים ומייגעים; בומבסטי > מְפוֹצָץ – 1. מרעיש, מזעזע: עתידה בת קול להיות מפוצצת בראשי ההרים; סגנונו סגנון אץ קוצץ ודיבור מפוצץ; הוא ניחן בדיבור מפוצץ עד שמגיעים למעשׂים; 2. מליצי ויומרני, שמיועד להרשים, ׳מנופח׳: תיאוריו המפוצצים מרשימים את התיירים בנאומיו הנלהבים, אבל לא אותנו; פּוֹמפּוֹזִי – [סגנון דיבור או כתיבה] נפוח, יוּמרני, מצועצע; מְנוּסָח – שניסחו אותו, שנכתב או נאמר בנוסח מסוים, הערוך כהלכה מבחינה לשונית־סגנונית, שכתוב או שנאמר באופן ברור ומדויק: השאלות במבחן היו מנוסחות בצורה מכשילה, זה לא הוגן; נימר, מנומר – מְגוּוָן, בעל צבעים שונים: מי לנו כעגנון שלשונו מנומרת בצבעים ססגוניים ומקוריים; סִפרה הראשון היה כולו מנומר בחריפות צבעיו; לשון אחר – במילים אחרות, נוסח אחר, כלומר, הווה אומר, היינו, זאת אומרת: האִם ידעה המערערת על מחשבת הנאשם, לשון אחר – האם למדה את הוראת סעיף 262 לחוק העונשין; בְּזֶה הלשון – במילים אלה: על שאלתו ענה לו הרב בזה הלשון; לָקוֹניוּת – צורת סגנון הנוטה להביע כל רעיון בְּדִיוּק ובקיצור קיצוני; לקונית – בצורה קצרה ומדויקת: התרגזתי והוספתי לקונית: כל אחד בא יומו; זָ׳נֶר > סוּגָה – אופן מיוחד של יצירה אומנותית (כגון סרטי בוקרים, סרטי היסטוריה, סרטי תעודה), סוג או סגנון בעל אפיונים מיוחדים בתחומי הסִפרות, האומנות הפלסטית, המוזיקה, התיאטרון, הקולנוע וכד׳: מעולם לא חרג ביצירתו ממוסכְּמות הסוגה; בכל תחומי הסוגה, שבהם עסק – בשיר, במחזה, בסיפור ובמסה – הגיע להישׂגים נכבדים; במהלך דרכו האומנותית הארוכה התמקד בעיקר בסוגה של ציורי דיוקנאות; וַריַאנט – שינוי נוסח, גרסה אחרת או נוסח שני של אותו עניין (כגון כתב יד, יצירה אומנותית, תוכנית, חיבור מדעי), שינוי קל, גָוֶון אחר: הכתיב האמריקני הוא וריאנט של הכתיב האנגלי; בתנ״ך שני וריאנטים לעשׂרת הדיברות; וַרִיַאצִיָה > הֶגוֵון – שינוי, עיבוד אחר של נוסח מסוים: אין הצעתו מקורית כלל אלא זה הגוון של הצעות ישנות שכבר דחינו; לָשׁוֹן אָץ קוֹצֵץ – סגנון מסורבל, מעורפל ומסובך, סגנון מליצי קשה ומקושט מאוד ומלא חידות וחידושי מילים: לשונו לשון אץ קוצץ כי סגנונו קשה להבנה בעטיים של משפטים ארוכים כאורך הגלות, ובהם לעזים לרוב, קיצורים למכביר ומילים נדירות בשפע; שיבושי לשון – טעויות בשׂפה (הכתובה או המדוברת), טעויות בדקדוק, בתחביר ובמינוח: העבודה שהגשת רצופה שגיאות כתיב ושיבושי לשון; פיזֵר את הֶעֲרָפֶל – הבהיר, סילֵק אי־הבנות: כדי לפזר את הערפל, אספר לך את הדברים כהווייתם; אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד – לכל אדם סגנונו ודרך הבעה המיוחדת לו; כלום ראית מימיך אדם שמדבר את כל המילים הכתובות במילונים? ובכלל אומר לך מה לנו ולמילונים המצפצפים כל מיני מילים שאינן מצטרפות לשום עניין, אלא שכל ייחוסן זו לזו, שמתחילות באותה האות, כאותם שירים שעיקר חשיבותם מחמת חרוזיהם השווים; מזיגת מילים עבריות חדשות בלשוננו נותנת טעם לשבח בסגנון והיא מְלחו ותבלינו; היודעת לשוננו לתת מבע מתאים לכל העצמים והפעולות שבעולמנו ולכל המחשבות והרגשות שבליבנו; עברית עשירה, צלולה ומקורית; ברד של מילים מפוצצות ונבובות; הוסיף נופך סגנוני משלו; ירד לנבכי המקורות כדי לחצוב מהם משפטים ולטבוע מטבעות לשון; כל כמה שנתרחק ממקורותינו ונשאב מבורות זרים, כן יועם בעינינו מטבע הסגנון העברי המקורי; ביקע את קליפות הלשון וניכש כמה עוקצים יתרים ומליצות ממשפטיו, וכך יצר לשון שוטפת ורעננה; הסגנון הוא לבוש המחשבה > ארמית! כתיבה! נאום!

מהירות!

מהירות – 1. מרחק שעוברים (הולכים, נוסעם, טסים, שטים) ביחידת זמן קבועה; קצב שבו אדם או משהו נע או נוסע: מהירות המכונית היא 90 קמ״ש; 2. קצב שבו משהו קורה או נעשׂה ביחידת זמן; 3. תכונת אדם זריז עשׂייה, פעילות בזמן קצר [ההפך: איטיות]; במהירוּת – בהֶקדם, בזה הרגע, בו במקום, בחופזה, בחטף, בחיפזון, בִּיעָף, בלי אומר ודברים, בלי שיהוי, במהירות הבזק, במהירות הברק, במרוצה, בִּן רגע, חטופות, חִיש, חיש מהר, חיש קל, חפוזות, כאדם הנס מפני

הארי, כהרף עין, כְּחֵץ מִקֶּשֶׁת, כנס מפני הדלקה, כְּרוּחַ סְעָרָה, לאלתר, ללא דיחוי, מהר, מהֵרה, מייד, מיידית, נס בשבעה דרכים, על רגל אחת, תכף, תכף ומייד: אכלתי את ארוחתי בחטף, כשאני משׂוחח עם בתי שׂיחת חטף; מהירות מופרזת – מהירות נסיעה גבוהה מהמהירות המותרת בחוק; מְהִירוּת כּוֹלֶלֶת – מהירות הנסיעה משעת היציאה עד ההגעה ליעד, לרבות כל השהיות בדרך, כגון עמידה בתחנות או תדלוק; מְהִירוּת עַל־קוֹלִית – מהירות של עצם (כגון כלי טיס) העובר את מהירות הקול (מאך אחד). עבור עצם הנע באוויר יבש בטמפרטורה של 20 מעלות צלזיוס בגובה הים מהירות זו היא בערך 343.2 מטרים לשנייה (או 1,235 קמ״ש); מהירות שֹגיא־קולית – מהירות שגדולה פי חמישה ממהירות הקול (5 מאך) ומעלה; מהירות האור – מהירות התקדמותו של האור והקרינה האלקטרומגנטית בקירוב 300 אלף ק״מ בשנייה [זה ערך המהירות המרַבי ביקום]; מהירות הקול – המהירות של 343 מטר לשנייה באוויר או 1,234.8 קמ״ש בטמפרטורה של 20 מעלות צלזיוס באוויר יבש; מְהִירוּת שִׁיוּט – מהירות כלי שיט, כלי טיס או רכב, שבה מושׂג הטווח המרבי לכמות דלק מסוימת; במהירות הבָּזָק – במהירות רבה ביותר: השמועה על התפטרות השׂר עברה במהירות הבזק; במהירות הברק, במהירות האור – במהירות עצומה; במהירות מסחררת – במהירות רבה: הוא תועד רוכב במהירות מסחררת במורד כביש עירוני; מיהר – לא היה לו פנאי לעשׂות משהו; מָהֵר, מְהֵרָה – חזר מהר לביתו, במהרה, עד מהרה; עד מהרה – בתוך זמן קצר, במהרה, בקרוב: המשפט יהיה בקרוב; במהרה בימינו – בזמן הקרוב, בקרוב, בעוד זמן קצר: אני מקווה שאסיים את בחינות ההסמכה לרבנות במהרה בימינו; פתאום – באופן בלתי צפוי, באופן מפתיע לפתע, בהֶפתֵעַ, בהפתעה, בלא אזהרה מוקדמת, במפתיע, בפתאום, בפתע, בפתע פתאום, כהרף עין, כפתק מרקיע, לפתע פתאום, פתאום לפתע; קְלִילוּת – בנקל, בצורה קלה ביותר, באופן קליל, בקלות, בעדינות: הרקדנית ריחפה קלילוּת על הבימה; קל – זריז, מהיר: הוא קל ברגליו כאחד הצבאים בשׂדה; קְלִילוּת – 1. גמישות, זריזות, קלות תנועה, הֵיעדר סרבול או מגושמות: התפעלנו מקלילות תנועות הרקדנית; 2. תכונתו של הדבר קל המשקל: קלילות פתותי השלג עושׂה אותם נעימים למגע; 3. נינוחות, הֵיעדר מתח או לחץ, תכונה של מה שאינו דורש מחשבה מעמיקה או ריכוז: הופתעתי לראות באיזו קלילות הוא התייחס להודעה הלא נעימה; 4. הֵיעדר כל קושי, קלות רבה, תכונתו של מה שקל לעשׂות או להשׂיג, תכונתו של מה שאינו דורש כל מאמץ או עבודה; מֵטֵאוֹרִי – פתאומי ומהיר מאוד: השׂחקנית הוותיקה הביטה בצרות עין ובחשש על הצלחתה המטאורית של הכוכבת הצעירה; בְּבַת אַחַת – בפעם אחת (ולא בשלבים), יחד, לא בהדרגה, וכן – באחת, באִבחה אחת, בדיבור אחד, בהֶיגֵעַ אֶחָד, בְּהֶינֵף אחד, בְּהֶעֱלֵם אֶחָד, בהקפה אחת, בחטיבה אחת, בכֶרֶך אחד, במחי יד, בנשימה אחת, בעת אחת, בפעולה אחת, בְּפעם אחת: אל תאכל את כל הממתקים בבת אחת; השותה כוסו בעת אחת, הריהו גרגרן; המלצר הצליח להחזיק עֶשֶׂר צלחות בבת אחת; מחיתי את קורי העכביש במחי יד; חָש – מיהר, הזדרז, פעל במהירות כדי להגיש עזרה: הרופא חש למקום התאונה כדי לטפל בפצועים; חש ולא התמהמה – מיהר לעשׂות: חשתי ולא התמהמהתי לסיים מה שהתחלתי קודם שאפרוש לגמלאות; הוחש, החיש מישהו ל־ – הביא או העבירו במהירות ל־: כמה אמבולנסים החישו את הפצועים לבית החולים; חִישׁ – מהר, במהירות, בחיפזון, בזריזות: חיש פשטתי את בגדיי, והוא הסתכל בי נפעם ונרגש; חיש קל, חיש מהר – מהר מאוד, במהירות רבה, בתוך זמן קצר: חיש מהר טפחה המציאות על פניהם של מתכנני המבצע; דָחוּף – נחוץ מאוד, טעון עשׂייה מהירה, שאין לדחותה; הוּבהַל למקום מסוים, הוּבהַל – הועבר אליו מהר, נקרא אליו בדחיפות: הפצוע הובהל לבית החולים והוכנס היישר לחדר הניתוח; המנהל הובהל לאסֵפה כדי להרגיע את הרוחות; קִמעָה קִמעָה – בהדרגה, לא בבת אחת, לאט לאט: קמעה קמעה נתחוורו כל פרטי העניין; צָץ – הופיע פתאום בלי שציפו לו או בבת אחת, וכן – בִּצבֵּץ, הֵגִיחַ, הִתעוֹרֵר, הִתפָּרֵץ, יָצָא, עָלָה: כבר הייתי מיואש לגמרי, ולפתע צץ רעיון גאוני בראשי; מאיפה צצו כל בני האדם האלה? קָפַץ – עשׂה דבר מה בחיפזון, נזדרז ביותר: הדיוט קופץ בראש; קָלַח – 1. זָרַם, ברגיל ממקור כלשהו, נבע, זינק או התפרץ ממקור מסוים וזרם בזרם יציב ומהיר: הדמעות קלחו מעיניה בלא הפסק; מי המעיין קלחו בשטף; שׂיחתנו קלחה מעניין לעניין; 2. זרם בחופשיות וברצף, בלי היסוס או בלי הפסקה, הופק או בוצע באופן שוטף ובלא מאמץ: הם נועדו רק לפני זמן קצר, וכבר קלחה השׂיחה ביניהם; נָפַל על המציאה, קנה את הרעיון, קפץ על המציאה – מיהֵר לנַצֵל דבר, רעיון או הזדמנות שנראים לו חדשים או מצוינים, מיהר לרכוש דבר שנזדמן לידיו או להשתמש בו: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי ממנו הסעה; בְּמחִי – ביטוי המציין פעולה קצרה ומהירה המחוללת תוצאה ניכרת, כגון במחי קולמוס, במחי חרב; שֶׁטֶף, שׁוֹטֵף – מהיר, רצוף: הוא בארץ רק שנה אחת, וכבר מדבר עברית שוטפת; ימים רבים חלפו ועברו בשטף הזמן, והוא לא שב לביתו; דהירת, דָהַר – גדל במהירות רבה:

האינפלציה דוהרת; נחיצות, נָחוּץ – דחוף, שאינו סובל דיחוי: הזמן קצר והפעילות נחוצה; עבדו במרוצה כי המלאכה נחוצה; מְרוּצָה – ריצה או הליכה מהירה מאוד: לאחר שעבר את קו הסיום האט הסוס את מרוצתו ולבסוף נעצר; בִּמְרוּצָה – בחיפזון, במהירות: עבדו במרוצה כי המלאכה נחוצה; לשמע הצעקות הגעתי לחדרי במרוצה; בִּיעָף – במהירות, בחיפזון, בבהילות: המכונית חלפה ביעף על פניי והותירה אחריה שובֶל אבק ארוך; קֶצֶב – 1. שיעור המהירות בפעולה כלשהי: העבודה התנהלה בעצלתיים, ולכן החשנו את הקצב; 2. פעימה, חלק אחד במערכת של פעולות קצובות ומדודות: קצב פעולת הלב היה תקין; שׂכרי ישולם בשתי פעימות; פעימה – שָׁלָב בסדרת פעולות מוגדרת, פרק זמן מוגדר בתהליך הדרגתי של שינוי או התפתחות; במהלך גבוה, בהילוך גבוה – בקצב התפתחות מהיר של העניינים: משנכנס לתפקיד מתנהלים שם העניינים בהילוך גבוה, ובקרוב יושלם המיזם; בהילוך איטי – במהירות נמוכה בהרבה מן המהירות הטבעית, בעיקר בהצגת תנועות או פעולות של עצמים כאילו הן מתרחשות לאט; חֲטָף – מהירות רבה: כל שׂיחותיי עימו לא היו אלא שׂיחות של חטף שנסתיימו בלא כלום; יש לי כאן כמה תצלומי חטף שהצלחתי להפיק מן האירוע הדרמטי; בַּחֲטָף – בחופזה, במהירות רבה ולא ביסודיות, כלאחר יד, 'על רגל אחת', להרף עין: עברתי בחטף על המאמר, והרושם הראשון שלי הוא חיובי: איני זוכר איך הוא נראה – ראיתי אותו רק בחטף; חָטוּף – מהיר מאוד, חפוז, שבא פתאום: קראתי קריאה חטופה; חֲטוּפוֹת – באופן חטוף, מעט ובמהירות, בזמן קצר בלבד, בחופזה: ביקרתי בביתו חטופות כדי לבשׂר את הבשׂורה שכה חיכה לה; מייד סיפר לאימו קצרות וחטופות על אהבתו לרחל; כחלום יעוף – משל לדבר־מה החולף מהר ואין לו כל אחיזה ממשית במציאות, הוא חולף ומתנדף כחלום, הוא דבר חולף ורגעי, חסר אחיזה במציאות, רופף וקלוש: אורך החיים משול לרגע כחרס הנשבר, כחציר יבש, כצל עובר שעף כחלום; כרוח סערה – במהירות ובעוצמה רבה: הוא עבר כאן לפני כמה דקות כרוח סערה, ואפילו לא הספקתי לברך אותו לשלום; זיק – הברקה או הבזק של משהו, הופעה פתאומית וחטופה של דבר: כשסיפרו לה על תעלולי נכדהּ חלף בעיניה של הזקנה זיק של שובבות; קדחת – מצב של התרגשות, מתח ועצבנות אצל אדם, התלהבות ובולמוס קדחתני לקראת משהו: השבוע אנו נתונים בקדחת של הכנות לקראת מסיבת הסיום; קדחת נסיעות – 1. התרגשות עזה התוקפת אדם לפני נסיעה למקום רחוק לזמן ממושך; 2. תשוקה פתאומית לצאת לטיולים ולמסעות רחוקים; קדחתני – מהיר ביותר, דחוף, בהול, שיש בו התרגשות מרובה: המפעל קיבל הזמנה גדולה מחו״ל, והעבודה בו מתנהלת בקצב קדחתני; קדחתנית – באופן בהול ביותר: הייתה רדיפה בהולה וקדחתנית אחרי עגל הזהב; פעולה קדחתנית – פעולה בהולה מאוד, פעולה נמהרת ביותר, פעולה שיש בו התלהבות מופרזת: רק כשנודע כי התכוון לרכוש את הנכס, החלה פעולה קדחתנית להצלת הנכס מידי הערבים; קַדַּחְתָּנוּת – התלהבות מופרזת, פעלתנות יתרה, בהילות רבה: התלמידים צבעו בקדחתנות את קירות הכיתה; אִבְחָה – 1. הנפה מהירה, חדה ורבת־עוצמה של כלי נשק חד (בעיקר בביטוי 'אִבחַת חרב'); 2. תנועה חדה ואלימה, תנועת ביתוק עזה, תנועת הינף וכד': בתער לשון ובאבחה אחת קורע גיבור הרומן את קורי השקרים שבהם עטופה החברה שהוא חי בה; חָפוּז – נמהר, שעשׂה מתוך חיפזון: התנהגותו החפוזה, הדחופה והבהולה במכונית – הייתה בעוכריו; קְצָרוֹת – בקיצור, בדיבור קצר: דַבֵּר קצרות, אנו נבין אותך; חֲפוּזוֹת – באופן חפוז, במהירות רבה מאוד, בחיפזון, בצורה חפוזה, בבהילות: נפנה חפוזות אל הכביש ונפגע; איילה שלוחה – איילה מהירה וקלת רגליים, זריז מאוד: הוא ממלא את המשׂימות כאיילה שלוחה, בתוך זמן קצר הוא חוזר ושואל מהי המשׂימה הבאה; הִתרַגֵּש, התרגש ובא, התרגש לבוא, התרגש לבוא לעולם – התרחש לפתע דבר לא רצוי: הצילנו מכף כל אויב ואורב בדרך ומכל מיני פורענויות המתרגשות לבוא לעולם; אָץ ברגליו – נחפז, מיהר מאוד: אצנו ברגליו להצגה קודם שייסגרו הדלות; זָרָז – גורם מאיץ, מדרבן: המשבר במשפחה שימש זרז להתדרדרות הילד; דפק ב', האיץ, החיש, זֵירֵז [רק אדם ובעל חיים], דִרבֵּן, דָחַק בו, דחק על, עורר – דָחַק, האיץ, זירז, החיש, עורר לעשׂות דבר מה מהר, ולא בהתרשלות: מעולם לא דחקו בי לשׂאת אישה בהקדם; העגלון דחק בסוסים; זירז את הילדים לבית הספר; היום קצר ובעלת הבית דחקה במשרתים לסיים את עבודתם; היחפזות, נֶחפַּז – מיהר מאוד, אץ: נחפזתי ללכת לנתב״ג; נֶחפָּז – שנעשׂה מתוך חיפזון, חופזני, נמהר, פזיז, לא מתון, לא מיושב: תגובתי הייתה נחפזת ולא שקולה; פָּזִיז – בלתי מחושב, נמהר, נחפז, בהול, שפועל או נעשׂה בפזיזות ומתוך אי־חשיבה על התוצאות הצפויות: אל תהיה כה פזיז! חשוֹב לפני שאתה פועל; נחפזוּת, פזיזוּת, נמהרוּת, חיפזון – מהירות רבה, בהילות: החיפזון פעמים מביא לידי אסון; חיפזון ובהלה אין הברכה מצויה בהם; נחפזותו הביאה עלינו את כל הצרה הזאת; עָש – חש, מיהר: עושו, גושו, חושו; חושו, מהרו ורוצו; הניעה, הניע – גרם לפעולה, זירז, המריץ: שני מניעם הניעו אותה לצאת לטיול; בְּחוֹפְזָה – בחיפזון, במהירות וכלאחר יד,

במהירות ולא ביסודיות: התלבשנו בחופזה ומיהרנו לרדת אל המקלט; **הֶרֶף עַיִן** – זמן קצר מאוד, כנדנוד עפעף העין: הֶעבר הָלַךְ ואָיִן, ההווה – כהרף עין, והעתיד – עתיד עדיין; **לְהֶרֶף עַיִן** – לרגע קצרצר, לפרק זמן מזערי, לשנייה אחת: ראיתי אותו רק להרף עין – בקושי הצלחתי להבחין בפניו; **בְּהֶרֶף עַיִן, כְּהֶרֶף עַיִן** – בְּן רגע, עֲדֵי רֶגַע, תיכף ומייד, במהירות, בתוך פרק זמן קצרצר: בבחירות החלטתי בהרף עין, לא היססתי ולא פקפקתי במי יש לבחור; **כבמטה קסמים** – כבאורח פלא, כבדרך נס, מייד ובלא מאמץ: הזרמת המים למדבר הפכו כבמטה קסמים את המדבר לאזור פורח; **הניע את ליבו** – עורר אותו, המריץ אותו: שני דברים הניעו את ליבי לצאת מארץ הולדתי; **מָרָתוֹנִי** – ממושך, הנמשך זמן רב ללא הפסק: היועץ המשפטי לממשלה יכנס דיון מרתוני על הרמטכ״ל המיועד; **מרוץ מָרָתוֹנִי** – פעולה נמרצת וחשובה באילוצי זמן הנמשכת בלא הֶפסֵק: החל מרוץ מרתוני של יהודים לשכנע מדינות לתמוך בהצבעה באו״ם בכ״ט בנובמבר; **בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב** – במהֵרה ובקרוב: ורחם נא על עמך הבוטחים בך בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרֹב; **בְּהֶעלֵם אחד** – בְּבַת־אחת: הרים את הכוס בידו ושתה את תוכנה בהֶעלֵם אחד; **זמנו בהול** – זמנו דחוף ביותר; **מרוץ נגד השעון, מרוץ נגד הזמן** – פעילות קדחתנית כדי לעמוד בלוח הזמנים, פעילות נמרצת שמטרתה להספיק לעשׂות הכול במועד שנקבע: מרוץ נגד הזמן להציל את נפגעי הרעש שבין ההריסות; **שעתו דחוקה, אין שעתו פנויה** – זמנו מוגבל ביותר: ראיתי ששעתי דחוקה לי וויתרתי על הבילוי; **נתקצרה לו השעה, אָצָה לו השעה** – אין לו פנאי, זמנו דחוק: אצה רצה השעה, וההרצאה הסתיימה; **קֶצב רצחני** – מהירות רבה מאוד; **החליף הילוך** – החיש את קצב העניינים, בעיקר את קצב העבודה, התחיל לפעול מהר יותר: כדי לגמור את המיזם בזמן, אנחנו חייבים להחליף הילוך; **קצב החיים המודרני** – הקצב המהיר והתובעני שבו אנו חיים בעידן העכשווי: קצב החיים המודרני הוביל אותנו לחשוב על המונח 'בריאות' כעל מניעת מחלות, במקום שנחשוב על רוגע ושלווה, על תזונה נכונה ועל פעילות גופנית; **קצב מטריף** – קצב מהיר מאוד ומרגש: בכל ריקוד עולים הרקדנים בבגדים אחרים, הלהקה נותנת קצב מטריף, והתוצאה היא מופע עוצר נשימה; **פְּסיעה גַסה** – הליכה מהירה, צעדי ריצה: בעיני חז״ל פסיעה גסה נתפסת כהליכה לא צנועה המבטאת מיניות מוחצנת, אדנות והמוניות; **בצעדי ענק** – במהירות רבה, בקצב מהיר: בניית חֶברת ההֶזנק מתקדמת בצעדי ענק ותסתיים מוקדם מן הצפוי; **בִּן לילה היה ובִן לילה אבד** – כצל עובר, זמני, כהרף עין, כינוי לדבר שחולף מהר וכאילו מעולם לא היה: חיינו הקצרים כאילו היו בן לילה ובן לילה אבדו; **התקדם בִּמְלוֹא הקיטוֹר** – התקדם במלוא המהירות, פעל בכל המרץ: סלילת הכביש החדש מתקדמת במלוא הקיטור, והיא תסתיים קודם הזמן שנקבע לה; **מַעֵט בְּרִיצָה שֶׁלֹּא תַרבֶּה בַּחֲזָרָה** – אל תהיה פזיז לעשׂות מעשׂה שאחר־כך אולי תתחרט עליו: בעניין קניית מניות, מַעֵט בריצה שלא תרבה בחזרה; **כְּנָס מן הדלֵקה** – משל למי שבורח כל עוד נפשו בו: אם יש את נפשך לשמור על בריאותך, ברח מחבריך צורכי הסמים כנס מן הדלקה; **כמציל רכושו מן הדלקה** – משל למי שעושׂה דבר בבהלה, התופס מכל הבא ביד: הידיעה על הימצאות חפץ חשוד באוטובוס הבהילה אותי, ועם פתיחת הדלתות נסתי, כמציל מן הדלקה; הכלב השתחרר מהרצועה, והילדים ברחו ממנו, כמצילים מן הדלקה; **נָסוּ מנוסת עכברים** – משל לבריחה מבוהלת של פחדנים, כבריחת עכבר מפני החתול, מנוסה, נטישת הספינה הטובעת: ברעידת האדמה נסנו ורצנו כמנוסת עכברים; **קל כצבי** – זריז ומהיר: הוא קל ברגליו כאחד הצבאים בשׂדה; **רגליו קלות כאיילות** – הוא מהיר ובעל יכולת ריצה; **חָלַף כַּחֵץ מקשת** – חלף מהר מאוד: ימי הנעורים חלפו כחץ שנורה מקשת; **זריזים מקדימים** – אדם זריז נוהג לבוא מוקדם מן הראוי או להיות ראשון בין העושׂים; **בִּן לילה היה ובִן לילה אבד, כקצף על פני המים כמוץ עובר, כמוץ לפני רוח, כמוץ ברוח, כצל עובר, כקש עובר** – דברים זמניים שחולפים כהרף עין, כאילו לא היו מעולם: רעיונות שניסה להטמיע היו כקש עובר הנישׂא ברוח המדבר; דברי הפוליטיקאים תדיר ערכם כמוץ ברוח; אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה, יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר; **התפוגגות, הִתפּוֹגֵג** – הלך ונחלש או הלך והתפזר עד שנעלם לחלוטין, נמוג: הערפל הכבד התפוגג בשעות הבוקר המוקדמות; **נָמוֹג** – הלך ונעלם בהדרגה, היטשטש, התפוגג, נחלש, וכן – **גָּז, הִתאַדָּה, הִתמַסמֵס, הִתנַדֵּף, הִתנַדֵּף כְּעָשָׁן, הִתפַּזֵּר, חָלַף, חָלַף עִם הָרוּחַ, הִתפּוֹגֵג, נָגוֹז, נִידַּף, נֶעֱלַם, סָר, עָבַר, פָּג**: עם השנים נמוגו הגעגועים לבית אבא, ונותר רק זיכרון מעורפל; התמונה נְמוגה אט אט מן המרקע; **נְמִיגָה** – התנדפות, נמיסה, הימסות: נמיגת הערפל קמעה קמעה אִפשר לנו להמשיך בנסיעה; **נגוז, גָּז** – חָלַף, עָבַר: כה מהר גז הליל, והשמש האירה; תוכניות שרקמתי לעתיד ורוד ומשׂגשׂג נגוזו באחת; **התאדה, נגוז, התנדף כעשן** – חלף חיש מהר, כחלום יעוף; **כְּמוֹץ לפני רוח** – כדבר שחולף ואובד במהירות: קשה להאמין שחיינו הקצרים חולפים כמוץ לפני רוח; **חלף עם הרוח** – 1. חלף מהֵר; 2. שאינו קיים לתמיד, גז ונעלם, נגמר ואיננו עוד: מכל האהבה הגדולה ששׂררה ביניהם לא נותר דבר, הכול חלף עם הרוח; **בַּר חֲלוֹף, בֶּן חֲלוֹף** – 1. ארעי, בן יומו, זמני, חולף מהר, כמוץ ברוח, כמוץ לפני רוח, קיקיוני, שאין לו קיום מתמיד: האירועים הם בני חלוף, והחיים חולפים והולכים להם; 2. כינוי לאדם ולכל יצור חי שסופם לחלוף מן העולם: יש אומרים שלא רק אנו וכל עולם החי בני חלוף, אלא אף לכדור הארץ זמן קיום; **התעופף** – חלף ועבר, פרח ואיננו: ילדותנו התעופפה לנו כלא הייתה; **בן יומו** – שנולד בו ביום: אי־אפשר שרעיון בן יומו יעצור כוח לכבוש לו דרך בעולם העשׂייה; **בו ביום** – באותו היום עצמו: משזכה בפרס בפיס, בו ביום בזבז את כל כספי הזכייה במשׂחקי מזל; **בִּן יום** – ביום אחד: הפרח נבל בן יום [ההפך: **בִּן לילה**]; **חָלַף כַּחֵץ** – חלף מהר מאוד: הרכבת המהירה חלפה על פנינו כחץ מקשת; **סרט דולג זמן** – סרט המראה שלַבֵּי התפתחות איטית ממושכת בדילוג על פרקי זמן מסוימים, כגון השינויים שחלים בצמח מסוים ימים, שבועות וחודשים והצגת תצלומים נבחרים אלה ברציפות מדומה בדקות אחדות; **חֲטוּפוֹת** – באופן חטוף, מעט ובמהירות, בזמן קצר בלבד, בחופזה; **עַל רֶגֶל אַחַת** – **בבהילות, בַּחֲטָף, בחיפזון, במהירות, בקיצור, כלאחר יד**: עשׂה את מלאכתך כראוי ולא על רגל אחת; דבר זה שנגעת בו אין לפרשו על רגל אחת; **זָרִיז כַּשֵּׁד** – זריז מאוד, המצליח להתחמק בזכות מהירותו; **אין מזרזים אלא לִמְזוֹרָז** – הזירוז מועיל רק לזריז ולחרוץ מטבעו, ולא לעצלן; **זריקת עידוד** – דיבור או מעשׂה שיש בהם כדי לעודד ולהמריץ; **זריקת זירוז** – דְּרבון, מתן תמריץ כדי שהדברים יזוזו מהר: זריקת הזירוז לסיום העניין לא הועילה מאומה לפי שאין מזרזים אלא למזוֹרזים (= מהירים וחרוצים); **החליף הילוך** – החיש את קצב התקדמות העניינים, בעיקר את קצב העבודה, התחיל לפעול מהר יותר: כדי לגמור את המיזם בזמן, אנו חייבים להחליף הילוך; **מהיר תפיסה, מהיר לשמוע** – מבין מהר מה שאומרים לו או מה שמלמדים אותו; **מהיר לאבד** – נוטה לשכוח מהר מה שלמד, בעל זיכרון חלש; **דָחַק אֶת הַקֵּץ** – התאמץ להחיש תהליכים טֶרם זמַנם, קצרה רוחו מלהמתין לסוף: אין לדחוק את הקץ אלא יש להמתין בסבלנות ולראות איך ייפול דבר; **התחיל ברגל ימין, בְּרֶגֶל יָמִין** – בצורה חלקה ומוצלחת וללא תקלות: את הגעתו לארה״ב התחיל ברגל ימין; **הרחיב את צעדיו, הרחיב צעָדָיו** – התחיל ללכת הליכה מהירה: כשחשה שעוקבים אחריה, הרחיב את צעדיה וחמקה מֵעֵבֶר לפינת הרחוב; **בְּרַק עַיִן** – הרף עין, נצנוץ עין, הצצה מהירה; **הֶרֶף עַיִן** – זמן קצר מאוד, כנדנוד עפעף העין: הֶעבר הָלַךְ ואָיִן, ההווה – כהרף עין, והעתיד – עתיד עדיין; **לְהֶרֶף עַיִן** – לרגע קצרצר, לפרק זמן מזערי, לשנייה אחת: ראיתי אותו רק להרף עין –בקושי הצלחתי להבחין בפניו; **בְּהֶרֶף עַיִן, כְּהֶרֶף עַיִן** – בְּן רגע, מייד, במהירות, בפרק זמן קצרצר: בבחירות החלטתי כהרף עין, לא היססתי ולא פקפקתי במי לבחור; **בצעדי צב** – משל להתקדמות איטית ביותר, באיטיות, בעצלתיים: כתיבת המאמר מתקדמת בצעדי צב; **בצעדי ענק** – במהירות רבה, בקצב מהיר: בניית חֶברת ההֶזנק מתקדמת בצעדי ענק ותסתיים מוקדם מן הצפוי; **רָץ הקורא בספר** – קרא במהירות, בשטף ובקלות: הגהתי היטב את הספר למען ירוץ הקורא בו; **בְּרֶגֶל קַלָּה** – במהירוּת, בזריזוּת, ללא שהִיות; **צַעַד אחר צַעַד** – בהתקדמות הדרגתית, שָׁלָב אחר שָׁלָב, בנחישות: מתפקיד של פקיד זוטר התקדם שמעון צעד אחר צעד עד שהגיע למִשׂרת מנַהל החברה; **הֶדֶף אוויר** – משב חזק ופתאומי הבא מכלי טיס העובר את מהירות הקול, ויוצר גלים העלולים לגרום נזק; **בִּמלוא הקיטור** – תוך ניצול כל היכולת, במֵרַב המרץ והמהירות: כדי להספיק, הוא עובד במלוא הקיטור מבוקר עד לילה; **כּוֹשֶׁר גוּפָנִי** – מצב בריאותי המאפשר לאדם לבצע את עבודתו היום־יומית, ללא עייפות מיותרת; **במשיכת קולמוס** – תוך משיכה מהירה וקצרה של העט על פני הדף, בהינף יד, במחי יד, בהעלם אחד: לא יעלה על הדעת לסכל בהבל פה או במשיכת קולמוס מדיניות זו שהיא תורה שלמה; **חיי שעה** – הנאה חומרית לשעה קלה, חיים גשמיים שחולפים מהר והנאתם היא זמנית ורגעית; **כקצף על פני המים** – נאמר על דבר שחולף ועובר מהר, כאילו מעולם לא היה, משל לדבר שאין לו קיום והוא מתנדף מהר: הבטחותיו היו כקצף על פני מים; **כִּכְמֵהִין וּכִפְטרִיוֹת אחר הגשם** – משל לדברים הצצים ומתרבים מהר ובשפע: באותה עת היו בתי הקפה בעיר צצים ככמהין וכפטריות – כמעט מדי יום נפתח בית קפה חדש; הקניונים בארצנו צצים בכל מקום ככמהין ופטריות; **קטוף** – חפוז, חטוף, מהיר; **אָמֵן קטוּפָה** – כינוי ל'אמן' מקוצרת, שחסרה בה האות נ' שבסופה; **כבולעו כך פולטו** – קולט מהר את הנלמד וממהר לשכוח אותו: תלמיד זה נשאר תמיד רֵיק כי כל הנלמד כבולעו כך פולטו; **התפשט כאש בשׂדה קוצים** – ידיעה, שמועה, חדשה וכיו״ב שעברו מאדם לאדם במהירות רבה, התפשט מהר: השמועה על הרצח המזעזע התפשטה בשכונה כאש בשׂדה קוצים; **עָשָׂה לו כנפיים** – ידיעה, שמועה, בשׂורה וכיו״ב שהתפשטו מהר עברו מפה לאוזן: השמועה על היקלעות החברה לקשיים כלכליים עשׂתה לה כנפיים, והנושים מיהרו לתבוע את כספם; **קפיצת הדרך** – 1. קיצור או דילוג הדרך בדרך נס: נעשׂתה לנו קפיצת הדרך, וסיימנו את התוכנית לפני הזמן; 2. קיצור דרך, דילוג על שלבים אחדים בדרך למטרה או לשׂיא: עליך לעבור את כל התהליך כולו, מתחילתו ועד סופו, ולא תתאפשר לך שום קפיצת דרך; **חָלַף כחץ** – חלף מהר מאוד: סנונית חלפה כחץ, וממרום גג על חג

העולם הכריזה; פעמים הממהר מצטער; הממהר לפעול, ממהר לקמול, ופרי המהירות – חרטה; נתקצרה לו השעה; הוא חש שהקרקע בוערת מתחתיו; דְמעות היורש מהירות להתייבש; צעדי צבי או צעדי צב? ה'מהירות' וה'טוב' הם אש ומים; המתינות אחריתה טובה, ואילו המהירות אחריתה רעה; מחיפזון יֵצֵא אסון; שתי הטעויות האיסטרטגיות הנוראיות ביותר הן להתנהג בפזיזות ולתת להזדמנות לחלוף; לא בכוח הגוף, בזריזות או במהירות נעשׂות הפעולות החשובות, אלא בתכנון, בסמכות ובשיקול דעת; אין פִּתְרון כהרף עין; החיים הם כצל עובר; אדם מתעטש כאן ועונים לו 'מַרפֵּא' בבית שאן; החיפזון אבי האסון; התפשט כאש בשׂדה קוצים; כהתפשט אש בקמה; כמציל מן הדלקה; קל ברגליו כאחד הצבאים בשׂדה > האטה! זירוז! תנועה!

מוגבלות! מסכנות!

<u>מוגבלות</u>. מוּגבָּלוּת – לקות גופנית, נפשית, שׂכלית או הכרנית (קוגניטיבית), קבועה או זמנית, שבעטייה מוגבל תִפקודו של אדם הגבלה מהותית בתחום אחד או יותר מתחומי החיים העיקריים. הלקות אפשר שתהא אחת או יותר מאלה: פגיעה נפשית; פגיעה גופנית – מחלות פנימיות מתמשכות, פגיעות מוטוריות ושיתוק; פגיעה חושית – לקות ראייה ולקות שמיעה; פגיעה שׂכלית; הפרעת קשב וריכוז ולקות למידה; מוּגבָּל – 1. שאינו מסוגל לפעול פעוּלה תקינה: הנָכֶה מוגבל בתנועותיו; 2. לוקה בכישוריו: הילד המוּגבָּל לומד בבית ספר מיוחד; אדם עם מוגבלות > אדם בעל מוגבלות – אדם בעל מְגבלה בתפקוד גופני או נפשי, הנובעת ממום מולד או מפגיעה גופנית או נפשית עקב מחלה, תאונה, אלימות וכדומה. המוגבלות אפשר שתהא אי־יכולת לתפקד תפקוד חלקי או מוחלט של חלק בגוף האדם, לרבות בנפשו. המוגבלות מתפרסת על פני טווח רחב של מגבלות; למשל, החל בנכות קלה, כמו צליעה וכלה בשיתוק כמעט מוחלט של הגוף המגיע עד למצב של חוסר הכרה עמוק והפסקת פעילות מוחית; פעילות מוגבלת – מצב שבו אי־שלמות מפריעה לאדם בעת השתתפותו בפעילויות חיים חשובות בלא סיוע אנושי צמוד; מפגר > פיגור שׂכלי > מוגבלות שִׂכלית התפתחותית (מש"ה) – הפרעה נירו־התפתחותית שבה התפקוד האינטלקטואלי נמוך לעומת אדם ממוצע. היא ניכרת באיחור ממשי או בקושי של ממש ברכישת מיומנויות למידה ותקשורת הנדרשות לפעולות היום־יום; בעל מוגבלות שׂכלית התפתחותית – מי שתפקודו האינטלקטואלי נמוך מאוד מהממוצע, ומגבלותיו ניכרות במיומנויות הכרחיות לניהול אורח חיים תקין; מְגבלה – דבר מה (כגון חיסרון, אירוע, מצב, חוק, הוראה, תכונה, כוח, תנאי, כסף, פגם, מום וכד') המצמצם את האפשרות של מישהו או של משהו לעשׂות מעשׂה (או לחדול מעשׂיית מעשׂה), מַקשה עליה או מונע אותה; כּוֹרַח – עשׂיית מעשׂה מחמת איומים שנשקפת מהם למאוים סכנה מוחשית של פגיעה חמורה בחייו, בחירותו, בגופו או ברכושו, שלו או של זולתו, ושאנוס היה לעשׂות את המעשׂה עקב כך; אילוץ – הכרֵחַ, כורח, כפייה, לחץ; דבר, פעולה או תהליך שבעטיים מישהו מוכרח לעשׂות מעשׂה; אילוצים – סיבות שבעטיין נאלץ אדם לעשׂות מעשׂה או להימנע מעשׂייתו, לרוב למורת רוחו; נָכוּת – ליקוי גופני, נפשי הכרני או התפתחותי מתמשך, הפוגע ביכולת האדם, מפריע לה או מגביל אותה לתפקד בפעולת חיים אחת או יותר (כגון גהות אישית, התהלכות, תקשורת, תעסוקה, הידודיות חברתית, פעילות מינית) מחמת מחלה, פציעה, תאונה, אלימות וכד' [נָכֶה, נָכָה, נָכִים נָכוֹת]; נְכֵה צה"ל – אדם שבריאותו נפגעה עקב שירותו בצה"ל או בגוף אחר של מערכת הביטחון הישׂראלית (לרוב הכרה זו גוררת פיצויים כספיים מהמדינה וסיוע בשיקום); נְכֵה מלחמה – בעל מום או אדם שנפגע, נחבל או לקה במחלה, בעת שירותו הצבאי בלחימה; נוח להיעלב, נוח להיפגע, פָּגִיעַ, פְּגִיעוּת – אפשרות, תורפה או מצב של מישהו או של משהו (מוחש או מופשט) בעל סיכון מוגבר להיפגע בקלות גופנית (או רגשית) או להינזק מחשׂיפה לדבר מחמת גורמים חוּציים (אקסוגניים), כגון ירי, פעולת טרור, מחולל מחלה, היעדר מיגון, תרופות: היא נראתה פגיעה מאוד כשעמדה בתחנה בגפה; פגיעות רגשית – חוויית כאב הנובעת מאי־יכולת להתמודד עם התנהגות של דחייה, איום, ביקורת, עוינות, לחץ, חובלות (טראומות) וסיכונים מהסביבה האנושית; פגיעות גנטית – 1. פגיעות המועברת בתורשה מהורים לילדים שמגדילים את החשש שאדם יפתח התמכרות או לקות אחרת; 2. הרגישות של רוב זני היבול המתורבתים הנתונים ללחצים ביוטיים (מחלות ומזיקי חרקים) ואביוטיים (שינויי אקלים שליליים) עקב דמיון במערך גנטי שלהם; תורפָּה; נְקוּדַת תורפָּה – דבר (מוחשי או מופשט) פגיע של מישהו או של משהו, המאפשר לתקוף אותו, לגרום לו נזק בנקל כי אינו מוגן דיו, הוא רגיש, אינו ממוגן היטב או יש לתוקף יִתְרון יחסי עליו; עֲקֵב אכילס; עָלִיל, עֲלִילוּת – מצב של סיכון מוגבר להיפגע מחשׂיפה לדבר נתון בגלל גורמים תוֹכיים (אנדוגניים), כגון גיל, תורשה, מחלה אוטואימונית = נוגדנות עצמית; ליקוי, לְקוּת – מוגבלות בכשירות גופנית, נפשית או הכרנית של אדם; היזקקות, נזקקות, הזדקקות – נחיצות או הצטרכות למישהו או למשהו, היות נזקק לדבר; חסר תכלית, חדל תכלית – חסר תכלית ומטרה, שאין בו טעם: הדיון המחודש בעניין הוא חדל תכלית, ולכן לא אקבל שום שינוי בהחלטה לגביו; קְשֵׁה חינוך – תלמיד מפגר בהתפתחותו או מופרע בהתנהגותו; כאפרוח בתוך ביצה – משל למי שהוא מוגבל ביותר לעשׂות כאוות נפשו; מיטת סדום – מקום או מצב צר ודחוק שאין בו לאדם היכולת לפעול בחופשיות: התפטרתי מתפקידי כי חשתי שאני במיטת סדום, היינו תקציב המדור קוצץ, וסמכויות לא אצלו לי; קְצַר רְאוּת – מי שחסר יכולת לראות את הנולד, הרואה לטווח הקרוב בלבד, מוגבל באופקיו: מדובר ביחידים קִצרֵי ראות שמתקשים להסתגל למציאות החדשה; קוֹצֶר ראִייה, קוֹצֶר רְאוּת – אי־ראִייַת הנולד, צמצום והגבלה בתפיסת דברים ראייה לטווח קצר בלבד, חוסר יכולת לצפות התפתחויות עתידיות: הדרת רגל יהודי מהר הבית ומסירת השלטון לערבים היו קוצר ראות פוליטי של ההנהגה הפוליטית, בשיתוף עם קוצר ראות רוחני של המנהיגות הרבנית (≠ רוחק ראות); קְצַר פֶּה – שאינו יודע לדבר כראוי, מוגבל בלשונו; כְּבַד פֶּה, כְּבַד לָשׁוֹן – מגמגם, מתקשה לבטא את רעיונות ליבו, מתקשה בדיבורו: לא איש דברים אני, לכן כדאי שאתה תנאם בכינוס; לא אנאם כי כְּבַד פה וּכבַד לשון אנוכי; קטן נפש, קַטנוּת נֶפֶש – צרוּת אופק, מוגבלוּת: הוא בלתי נסבל בגלל קטנות נפש ואטימות לֵב; בלון ניסוי – פעולה מוגבלת כדי לבחון את תגובת הציבור; הוראת שעה – הוראה זמנית, תקנה שתוקפהּ לזמן מוגבל; צָרוּת אופֶק – מוגבלוּת בתפיסה או בתחומי התעניינות; רָחוֹק – שאין לו עניין בדבר, שאינו בתחום התעניינותו: ענייני סִפרות יפה רחוקים ממני; חלון הזדמנויות – שעת כושר: מצבה האיסטרטגי של ישׂראל פתח חלון הזדמנויות בהליכה להסכמי שלום; השעה דחוקה, השעה דוחקת, שעתו דחוקה – זמנו מוגבל ביותר: ראיתי ששעתי דחוקה לי וויתרתי על הבילוי; אין שעתו פנויה, נתקצרה לו השעה, אין ליבו פנוי מן – אינו משוחרר מן, לא הוסחה דעתו מן: ליבי לא היה פנוי מדאגה לצורכי קיומי, והלכך לא יכולתי להתעמק בדָלֶ"ת אמות של הלכה; אין שעתי ודעתי פנויות בעניין; אָכְפָה עליו השעה – השעה הכריחה אותו ל־: השעה אכפה עליי לסיים את השיעור בעוד דקות אחדות; קְצַר מועד – שניתן לתקופה קצרה מסוימת; אדם ולא אל – אדם שכוחו מוגבל ולא נצחי; אי־שלמות – כל תכונה שמומחה בתחום רפואי, רפואה נלווית או פסיכולוגי קובע שהיא גורמת לירידה תפקודית למקובל באוכלוסייה: למרבית בני האדם יש אי שלמות בתכונה זו או אחרת; צרכים מיוחדים – שם כולל למוגבלויות ולנכויות למיניהן: בית הספר משלב תלמידים בעלי צרכים מיוחדים בכיתות רגילות; לוחות ושברי לוחות מונחים בארון – אין לזלזל באדם שירד מחוכמתו או מגדולתו: היזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, שהרי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון; מום שבך אל תאמר לחברך – אל תגנה אחרים בדבר שאתה עצמך לקוי בו > בריאות! כפייה!

<u>מסכנות</u>. מִסכֵּנוּת – מצב של סבל, מצוקה וחוסר כול שהם תוצאה של עוני, אומללות, סבל (גופני או נפשי) או נסיבות אחרות, הגורמות לעליבות והמעוררות רחמים: המלחמה הביאה סבל לאלפי פליטים; אומלל – מי שהגורל התאכזר לו, ותחושתו היא של אדם שאינו מרוצה מהחיים; עֲלִיבוּת – מסכנות, דלות, חוסר עֵרך, מצבו של העלוב; אָבַד מָנוֹס מִמֶּנּוּ – אינו יכול להיחלץ מצרה, בא בין המְּצָרים ואינו יכול להימלט, גורלו נחרץ, לא יוכל להימלט מגורלו: אני חש שאבד מנוס ממני בעניין תשלום המשכנתה לאחר שפיטרו אותי מעבודתי; העֲצָמוֹת היְבֵשׁוֹת – כינוי לבני אדם מדוכאים עלובים, לציבור חסַר חיוניות ונטול אידאלים וחזון; בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוּקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול אותו עוד: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה, עד שבאו מים עד נפש והחליטה להתלונן עליו; חָשַׁךְ משחור תוארו – פניו נפלו מאוד, פניו השחירו כשולי קדרה; כחרס הנשבר – דבר חסר ערך, אפסי וחלש: אדם יסודו מעפר וסופו לעפר, והוא משול כחרס הנשבר; עֲלוּבֵי החַיִים – בני אדם בשולי החברה שחייהם מקופחים, מֵרֵי גורל: לא אחת פגשתי במעברות עלובי חיים שלא היה כוחם הכלכלי לעמוד ברשות עצמם; עלוב שבעלובים – עלוב ודל ביותר: איזהו עלוב שבעלובים? מי שהדלוּת מייללת מכותלי ביתו, והמסכנות מצפצפת מבגדיו, וכל מזונותיו לחם צר ומים לחץ; חַיֵי כֶּלֶב – חיים של עוני ומחסור: בילדותי היו חיי חיי כלב רעב אסור בשלשלת; שֶׁבֶר אדם, שֶׁבֶר כלי – כינוי לאדם חלש ורצוץ, אדם חולה ותשוש: שברי אדם נאנקו מהעמל המפרך השוחק את כוחותיהם חדשים רבים תמורת כמה פרוטות; המחלה הארורה הלמה בי והייתי שבר כלי; חייו מדוקדקים מייסורים – חייו לחוצים, מוכנעים ומעונים מייסורים: אין לך מידה קשה כעניוּת שכל מי שהוא מדוקדק בעניות, חייו אינם חיים; שִׁבעה מדוֹרֵי גֵיהִינוֹם – תלאות אין־ספור וְיִסוּרים קשים, מכשולים ופגעים: הפליטים עברו שבעה מדורי גיהינום עד שהגיעו אל המנוחה ואל הנחלה; עברו עליה שבעים ושבעה מדורי גיהינום עד שזכתה להשתחרר מבעלה ולקבל גט; גֵיהינום עֲלֵי אֲדָמוֹת – חיים מרים וקשים, עינויים קשים; לרוע מזלו, ביש גדא, ביש מזל, קְטוּעַ מַזָּל – רע מזל, מקופח, חסַר

הצלחה: הנראה אני בעינייך כקטוּעַ מַזָּל? הסתכלה בי כאילו לא ראתה מימיה קטוע מזל; נסתחפה שׂדהו – הורע מזלו, אִתרע מזלו, נתקפח חלקו, הפסיד בלי אפשרות של פיצוי לנזק, כל הנזק וההפסד חלים עליו בלי כל אפשרות של חלוקת ההפסדים: חששתי שמא בעטיו של המטר הסוחף שירד הלילה נסתחפה שָׂדִי, וכל עמלי בחממת הפרחים ירד לטמיון; אִתרע מזלו – היה לו מזל רע, הורע מזלו: אתרע מזלי ונפלתי בידי כמה בריונים; גֶבֶר לא יוצלַח – אדם שאינו מצליח, ביש־גדא, מסכן: גבר לא יוצלח בימיו; גרוגֶרֶת דרַבִּי צָדוֹק – כינוי לאדם רזה מאוד, שכולו עור ועצמות, כמסופר על ר׳ צדוק שניזון מתאנה מיובשת אחת לשבוע; כָּאֲסקוּפָּה הנִדְרֶסֶת – [פירוש מילולי: מפתן הבית שכל אחד נכנס ודורך עליו]: אתה חייבת לעמוד על שלך ולהגן על זכויותייך, ואל תהיי כאסקופה הנדרסת; הושענא חבוטה – אדם או דבר שאבד ערכם ושימושם, חדל אישים, לא יוצלח, מסכן: בנעוריו התקיים הנער יפה ועכשיו הוא בטלן והושענא חבוטה; עֲרָבָה חֲבוּטָה – משל לאדם חלש ומסכן שלא יצלח עוד לשום דבר; ציפה לשולחן חברו, ציפה לשולחן אחרים – תלה תקוותיו באחרים, שיעזרו לו ויפרנסו אותו, לא היה יכול לכלכל את עצמו: כל המצפה לשולחן חברו, חייו אינם חיים; מִקְרֶה סַעַד – אדם שנזקק לשירותי הרווחה של המדינה; אני עלה נידף ברוח – אין לי ביטחון אין לי ודאות, איני יודעת מה יהיה, מה אעשׂה, אין לי שליטה, לפנים היה לי עוד זיק של תקווה; בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול אותו עוד: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה, עד שבאו מים עד נפש והחליטה להתלונן עליו; עולמו חשך בעדו, חשך עולם בעדו, חשך עליו עולמו – גדל צערו, היה מוכה יגון ואבל, באו עליו צרה ומצוקה שהקדירו את חייו; דָוֶה ליבו וחשכו עיניו – נדהם מרוב צער ויגון, חטף הלם; נכנס למבוך ללא מוצא, נכנס למבוי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; נִקְלַע למבוך – נקלע למצב סבוך מאוד, ומתקשה לצאת ממנו: כשנקלעתי למבוך הזה חשבתי שבע פעמים על כל צעד ושעל כי החלטה שגויה אחת, ולא אצא ממנו אי פעם; נכנס למבוי סתום, נתקל בקיר אטום, עמד מול קיר אטום, עמד לפני קיר אטום, עמד בפני קיר אטום – לא זכה שיקשיבו לו, נתקל באטימות ובסירוב לשׂים לב לדבריו, הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו: הוא הזהיר שוב ושוב מפני תקלות הבטיחות במפעל, אך עמד בפני קיר אטום, ואיש לא שעה לדבריו; מַר נֶפֶשׁ – 1. מלא מרירות, ממורמר, זועף, כועס, מלא צער ורוגז: תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ; והיא מרת נפש ובוכה רוב היום; 2. מיואש, קשה רוח: נשים מרות נפש וקשות רוח מתנהגות כדוב שכול בשׂדה; כמה בכיתי במר נפשי, אך מי הועיל לי? מְריר יום, קשֵה יום – מר נפש, מדוכא, מסכן, אומלל: בבית התמחוי ישבו קשי יום ומרירי חיים; בֵּין המְצָרִים – במצוקה, במצב ללא מוצא; חֲדַל תקווה – חסר תקווה, מיואש: קשה להעביר את תחושת האדם הבודד בשואה שהיה שקוע מזל, חדל תקווה ומפוחד [חֲדַל, חִדלַת־, חִדלֵי, חִדלוֹת־]; כְּעַרְעָר בערבה – משל לאדם בודד וגלמוד: בדידותה של ישׂראל בעולם, שתהא כערער בערבה, לא נתממשה אף שהפציצה את הכור הגרעיני בעיראק; מוּכֶּה במשהו – נגוע בו, לוקה בו, סובל ממנו: בצילום המזעזע נראים ילדים מוזנחים ומוכי רעב; מוכה מלחמה – מי שנפגע קשה מהמלחמה: בבית החולים ראיתי מוכי מלחמה: מהלכי קביים ותותבים, נטולי זרוע ובעלי שרוולים ריקים, קטועי גפיים, בעלי ידיים תותבות, עיני זכוכית ועוד; מוּכֵּה גורל – מי שהגורל התאכזר אליו, מי שאירעו לו הרבה צרות ואסונות: מבצע ההתרמה נערך למען ילדים נָכים מוכי גורל; מעורר רחמים – מסכן, עלוב ביותר, מדכא: ברחובות הכפר המוזנח נראו מראות מעוררי רחמים של ילדים עזובים; חֲדַל יֶשַׁע, חֲסַר ישע – אדם שעקב גילו, מחלתו או מוגבלות גופנית או נפשית, אינו יכול לדאוג לצרכיו, לבריאותו ולשלומו: החוק בא להגן, בין השאר, על קטינים חסרי ישע; חוסֶר יֶשַׁע – אי־מסוגלות של אדם לדאוג לעצמו או לעשׂות דברים ללא עזרת אחרים מחמת חוּלשה, רפיון, אוזלַת יד: גבר חוסר היֶשַׁע של המשטרה להתמודד עם הפשיעה; קְשֵׁה גורל – שגורלו קשה, שסבל הרבה; כְּשֶׂה לַטֶּבַח יוּבַל – משל לאדם מדוּכָּא וּמעונה שלא יכול להתנגד למעניו; הביט בו בעיניים של חיה פצועה; כרע תחת נטל אסונו; איזהו עלוב שבעלובים? מי שהדלוּת מייללת מכותלי ביתו, והמסכנוּת מצפצפת מבגדיו, וכל מזונותיו הם לחם צר ומים לחץ; טבעה ספינתו בים והתדפק על שערי גן עדן, אך ׳ניצלו׳ חייו לצרות ולאסונות; הוא נראה כאילו סטרו על שתי לחייו; קרס תחת נטל האסון; התרחקה הברכה ממנו, אורו חָשַׁך וחש שהאל עזבו; יומו אינו יום, ולילו אינו לילה; כרע תחת הנטל; יומו אינו יום, ולילו אינו לילה; עולמו חשך בעדו; חרב חדה מונחת על צווארו; כל ימיו מכאובים וכעס, ובלילה לא שכב ליבו; אטימותנו לנכים ולמוגבלים משבשת את אופן ראייתנו האנושית את המציאות; בדרך מוטלים כיתי כיתים של עניים, חיגרים וסומים, מהלכי קביים, קטועי זרוע ובלויי רגל, נפוחי כפן וצמוקי לב ושאר בעלי מומים ולקויי איברים > חֶרפה! בריאות! דיכאון! עוני! צרה!

מוות!

מוות, תמותה, מיתה, מֵת – אדם שפסקו התפקודים החיוניים של גופו (כגון פעימות הלב, פעילות המוח ונשימה), ואין בו עוד רוח חיים: לא מת ממחלה אלא כלו ימיו ושנותיו; וכן [בשם] – בַּר מִינָן, חָלָל, יורד דוּמָה, מנוח, נפטר, קורבן, שוכן עפר, וביטויי מוות [בפועל]: אבד מן העולם, איננו, גָוַע, באה עת פקודתו, דעך נרו, הגיעה שעתו להיפטר מן העולם, הגיעה שעתו למות, הגיע זמנו להיפטר מן העולם, הובא למנוחות, הוציא את ימיו, הוציא את נשמתו, החזיר נשמתו לבורא, הלך בדרך כל בשׂר, הלך בדרך כל הארץ, הלך בדרך כל חי, הלך לבית עולמו, הלך לעולמו, הסתלק, הסתלק לעולמו, הסתלק מן העולם, הערה נפשו למות, הקיץ עליו הקץ, השיב רוחו לאלוהים, השיב רוחו אל אלוהים, השׂיגו המוות, חירף נפשו, יצאה נשמתו, ירד אל בור, ירד אל שחת, ירד דומה, ירד שאול, כָּבָה נרו, מצא את מותו > מצאו המוות, נאסף אל אבותיו, נאסף אל עמיו, נהרג, ניצחו אראלים את המצוקים, ניתק פתיל חייו, נלקח לבית עולמו, נִספָּה, נָפח את נשמתו, נפח נפשו, נפטר, נפטר לבית עולמו, נפטר מן העולם, נפל, נפל חלל, נקטף באִיבּוֹ, נקרא לישיבה של מעלה, נרצח, נשפך דמו, נשפך דמו כמים, נתבקש לישיבה של מעלה, נתן את החבל סביב צווארו, עבר לעולם האמת, עלה המוות בחלוננו, פרחה נשמתו; קיפד את חייו, קיפח את חייו, שָׁבַק חיים לכל חי, שָׁכַב עם אבותיו, שָׁלְמָה נַפשׁוֹ, שמט את נפשו, שמט את נשמתו, תלה את עצמו: רעייתי שאהבתי שנים הרבה מתה עליי בלא עיתה ועזבה אותי לאנחות; קודם שהגיעה שעתו להיפטר מן העולם קנה לו אחוזת קבר בהר הזיתים; נָטָה למות, נוטה למות – גוסס, שמותו קרוב, עומד למות: כיוון שהרגיש שהוא נוטה למות, ביקש לאסוף את ילדיו ולהיפרד מהם; עלה המוות בחלוננו – נרצח או מת לנו: שוב עלה המוות בחלוננו ועקר אחד מיקירי האומה וממיטב משורריה; מֵת בשֵׂיבה טובה – מת בזִקנה מופלגת מיתה טבעית; חֵטא מָוֶת – עבירה חמורה שדינה עונש מוות; בַּעַת מוות – פחד מפני המוות או מפני מתים; סם המוות – ארס, רעל, משהו שיש בו כדי להמית, כינוי לדבר מה, בעיקר משקה או מאכל שהוא מזיק, גרוע, חזק במיוחד וכד׳: עישון סיגריות הוא בבחינת סם המוות; מר המוות – כינוי מליצי למוות, להבלטת נוראותו ולהדגשת האימה שהוא מעורר: נאבקתי במר המוות אחרי הניתוח, ולשׂמחתי שׂרדתי; צפידת מוות > צפידת המת – התקשות המפרקים והשרירים בגופו של מת, המתחילה בדרך כלל 2-4 שעות לאחר המוות ונמשכת כארבעה ימים; פּוֹסטמוֹרטֶם > נתיחת מתים > ניתוח לאחר המוות, נתיחת המת – 1. ניתוח גופה של אדם מת על ידי רופא מיומן בפתולוגיה כדי לבדוק את סיבת המוות ואת נסיבותיו מטעמים, כגון לספק ראיות לתביעה משפטית, לעמוד על סוגי השינויים והיקפם שנוצרו ממחלה מסוימת או לשמש את מדע הרפואה. פעמים הניתוח מספק מידע רב־ערך לטיפול בחיים, ואפשר לתרום איברים להצלת חיי חולים הודות לנתיחה זו; 2. בדיקת עניין לאחר שאין לו עוד חשיבות מעשׂית; הלך בדרכו האחרונה – הובא לקבורה; ז״ל – זכרו לברכה, זיכרונו לברכה [לאחר שנים אין נוהגים לכתוב ז״ל: כותבים בן־גוריון, ביאליק או רש״י; גם כאשר מזכירים אדם בהקשר של ספר או מאמר פרי עטו אין נוהגים להוסיף את הקיצור ז״ל; רונית גדיש: ׳אני חושבת שבעיקר נוקטים ז״ל וכדומה בסמוך לפטירה ובהקשרים של אזכרה וכדומה׳]; פ״נ – פה נטמן; פה נטמן, פה נקבר – כאן קבור; ע״ה – עליו השלום; מ״ע – מנוחתו עדן; הי״ד – ה׳ ייקום דמו [כשנהרג מידי מרצחים או מסר נפשו על קידוש השם]: זָכוּר לַטּוֹב – זיכרונו לברכה: זה אליהו זכור לטוב; יהי זכרו ברוך, זכרו לברכה – נוסח מקובל בהספד למת; קֵץ – אבדון, מוות: החולה הרגיש כי קִיצו קרב; קֶבֶר רענן – קבר שנכרה זה לא כבר, בעיקר של אדם צעיר: החברים שליוו אותו בדרכו האחרונה עמדו ליד קברו הרענן ומיאנו להיפרד ממנו; מי בְּקִיצו ומי לא בְּקִיצו – מי ימות מוות טבעי מתוך שׂיבה טובה, ומי מיתה חטופה: כל אחד רוצה לדעת מתי ימות ואיך, היינו מי בקיצו ומי לא בקיצו; הריח את הפרחים מלמטה – [בלשון הדיבור] מת; בָּא קִיצוֹ, הִגִּיעַ קִיצוֹ, קָרַב קִיצוֹ – הגיעה שעתו למות, התקרבה גסיסת המוות: החולה הסופני מפניו ניכר שקיצו קרב; נסקל, סקילה, סָקַל – השליך או זרק אבנים על מישהו כפות או קבור עד ראשו כדי לפגוע בו או להורגו: הסקילה היא פעולת הריגה איטית, מכאיבה ומשפילה שנוקטים קבוצת בני אדם, [באירן ובסומליה הסקילה הציבורית היא שיטה חוקית להוצאה להורג]; סילֵק – המית, הביא את המוות; סילוק – מיתה, פטירה, בייחוד של אדם גדול: מנהיג, רב: בשעת סילוקם של צדיקים רואים את מעשׂיהם הטובים; הסתלק – מת: לא עברו חודשים מרובים עד שנסתלקה רעייתו מן העולם בשל חיי בדידותה; פְּקוּדַּת כָּל הָאָדָם – יום פקודה, כינוי ליום המוות של כל אחד: לכשתבוא עליי פקודת כל האדם, אין עוד משמעות להוראותיי ולבקשותיי; מי יודע מתי תבוא עת פקודתי; כיצד מתים בצה״ל – נָפַל, נפל בקרב, נהרג (מאש האויב, מפגיעת מוקש, מפגיעת רימון, בצניחה, בצלילה), נהרג בתאונה (אווירית, מִבצעית, אימונים, נשק, עבודה), טָבַע, נפטר ממחלה, מת

מפצעיו לאחר ש־ . . . , נהרג מפגיעת נשק בנסיבות הנמצאות בחקירה, נהרג בנסיבות הנמצאות בחקירה, נפטר בנסיבות הנמצאות בחקירה, נהרג או נפטר מ־; נפילה, נָפַל – מת או נהרג בקרב, במאבק, במלחמה, במערכה וכד׳: יוסף טרומפלדור נפל בתל חי; במלחמה נפלו מאות חיילים; לא נותרה בו נשמה – התעלף או מת מחולשה, מפחד וכדומה, פרחה נשמתו, לא נשארה בו רוח חיים: חוליו היה חזק עד שלא נותרה בו נשמה; יְתוֹמָה, יָתוֹם – ילד שאחד מהוריו או שניהם נפטרו; כל המגדל יתום בביתו, כאילו ילדו; בעלה עצם את עיניו בלא עיתו והניח על צווארה שלושה יתומים המשוועים לאהבה; שבעת חטאי המוות, שבעת החטאים – [בנצרות] החטאים החמורים ביותר שאדם יכול לעשׂות, ושהעונש עליהם הוא מוֹת הנפש: גרגרנות, חמדנות, כעס, עצלות, גאווה, קנאה, תאוות בשׂרים [רשימה זו גובשה לאחר איחוד גאווה עם יהירות, ייאוש עם עצלות והוספת קנאה]; רְפָאִים – [בתקופת המקרא] שם נרדף למתים או לרוחות מתים (כיום רווח בעיקר כאֵב רפאים, רוח רפאים, עיר רפאים); רוח רפאים – רוח המת, נשמת המת, צל חיוור המגלם את נשמת המת, ועל־פי המסורת העממית משוטט בלילות ורודף את בני האדם: יש החוששים לעבור בלילה ליד בית קברות מפחד רוחות הרפאים; גִּנְזֵי מרומים – גן העדן, המקום שבו גנוזות נשמות הצדיקים לאחר פטירתם: לפני חג השבועות נגנזה נשמתו של אבי בגנזי מרומים; הלך בדרך כל בשר, הלך בדרך כל הארץ – נפטר; הלך אחרי ארונו – השתתף בלווייתו של נפטר; נפטר לעולמו, נפטר מן העולם – מת, נפטר: לא עברו ימים מועטים עד שנפטרה לעולמה; נצלב, צליבה, צָלַב – המית מישהו על ידי תלייתו על מתקן בצורת צלב, הוציא להורג בדרך של צליבה: כידוע, ישו נצלב בפקודת נציב רומא; נפטר לגן עדן – מת צדיק גדול: בשעה שנפטר משה רבנו לגן עדן, בכו מלאכי השרת; נידון למיתה, נידון למוות – אדם שדנו אותו למוות, שגזרו את דינו למוות: בבתי הכלא לרוב מופרדים הנידונים למוות משאר האסירים; תלייה, תלה – הוציא להורג אדם בקשירת לולאת חבל לצווארו ובהשמטת הרצפה מתחת לרגליו כך שהחבל נמתח פתאום והאדם נשאר תלוי עד צאת נשמתו. ברגיל המוות בתלייה נגרם מחנק ומשבירת המפרקת ועוד: נתתי את החבל בצווארו והשמטתי את הרצפה מתחת רגליו, אך החבל נקרע; קיפד את חייו, קיפח את חייו – נהרג, מצאו המוות (בעיקר בתאונה, באסון טבע וכד׳): בתאונת הדרכים המחרידה קיפחו את חייהם שני צעירים; קיפח את חייו של מישהו – גרם למותו; היפגעות, נִפְגַע – נפצע בגופו, נגרם לו נזק גופני או פגיעה גופנית, בייחוד מתאונה, מקרב, ממכה, מפגיעה אלימה וכד׳: אחד הלוחמים נפגע בקרב ופונה במסוק לעורף; סָפָה, הִיסָּפוּת, נִסְפָּה – כלה, אבד, הושמד, נהרג בתאונה, באסון, במלחמה וכד׳: כל בני משפחתו נספו בשואה; למה לספות צדיק עם רשע; יציאת הנפש, יציאת נשמה – מותו של אדם, רגע המוות: העומד על המת בשעת יציאת נשמה – חייב לקרוע; חָלַל – נעשׂה חלל, מת: [בהשאלה] ליבי חלל בקרבי; חללה, חָלָל – 1. חייל שנהרג בעת שירותו הצבאי בתנאֵי קרב במלחמה או באימונים; ביום הזיכרון מתקיימים טקסים רבים לזכר חללי צה״ל שנפלו במלחמות ישׂראל; 2. מי שמת מוות לא טבעי; הרוג בתאונה, באסון טבע, במגפה וכד׳: מחלת הטיפוס הפילה בעבר חללים רבים; ׳יד ושם׳ הוא אתר הנצחה לחללי השואה; קָטוּל, קָטַל – הרג, חיסל, השמיד, גרם למותו של מישהו או של משהו: התרסיס הזה קוטל במהירות וביעילות חרקים למיניהם; קַטלָן – מי שגרם למוות או לקֶטֶל: הוחלט להחמיר בעונשם של נהגים קטלנים; הוא מר כחֵזֶרֶת, שיכור וקטלן, לכן שומר נפשו יברח מסביבתו; שָׁפַך דָּם – רָצַח, הָרַג, הֵמית אדם: מאיבת הדם שבין שתי כנופיות נשפך דם נקי של אזרחים תמימים; רַצחָנוּת, רצחני, רַצחָן – אדם שהרג אדם אחר בכוונה תחילה, וכן – איש דמים, מתנקש, רב־טבחים, רוצח, מְרַצֵּחַ: התלקטו חכמי הזמן כדי לטכס עצה כיצד לְיָרֵא את הרצחנים שלא ימהרו לשפוך דם; רַב־טַבָּחִים – [בתקופת המקרא] הממונה על ביצוע גזרי דין מוות בחצר המלוכה, ואילו בימינו – מפַקד על רצח המונים; קטלני – חמור ביותר, שלילי באופן נחרץ, פוגע מאוד: הוא נפגע מאוד מן הביקורת הקטלנית שנמתחה על מחזהו החדש; נשפך דמו, נִרְצָח – הומת, מי שרצחו אותו: על גופת הנרצח נמצאו סימני אלימות קשים; מְנוֹחָה, מָנוֹחַ – [בעיקר ביידוע: המנוח] כינוי כבוד למי שמת, למי שהלך לעולמו: הנשׂיא המנוח היה ידוע כחוקר תולדות ארץ ישׂראל ועדותיה; מות המְנוחה נגרם מאוטם שריר הלב; חוֹלֵל, חִילֵל – קָטַל, הָרַג, הֵמית, לָקַח נפשו; קורבן > קורבנות > חללי השואה, חללי המלחמה, הנופלים במלחמה, חללי תאונות הדרכים, הרוגים, הרוגי המלכות, נספים, נפגעים: נקווה שהיא תהיה החללה האחרונה בתאונות הדרכים; נָטָה למות, קָרֵב לקיצו, נמצא במצב יציאת נשמה, גָּסַס, גסיסה – 1. גוויעה, יציאת הנשמה, מצבו של אדם או בעל חיים ברגעיו האחרונים לפני מיתתו; 2. דעיכת רעיון, פעילות, תהליך, ארגון וכדומה: בסוף המאה העשׂרים היינו עדים לגסיסת השוּתְּפָנוּת (קומוניזם) ברחבי העולם; חֶבְרָה קַדִּישָׁא [בעברית: חֶברה קדושה, חבורה קדושה] – חברה המטפלת בקבורת המתים לפי דיני ישׂראל ומנהגיו, ברכישת מקומות קבורה ובתחזוקת בתי העלמין: פניתי לחבורה הקדושה כדי לקנות אחוזת קבר בין מתי עירנו; נתן אותו טרף, היה טֶרֶף – 1. נפגע ממנו פגיעה אנושה: היהודים היו טרף למדיניות גזענית של הנאצים: הייתה נפשו טרף לשיני המחבלים; 2. נפגע ממנו פגיעה אנושה: הלווה התמים שהתקשה לעמוד בתשלום חובותיו היה טרף לשיניהם של מלווים בשוק האפור; השאיר אחריו [= השאיר בכוונה] > הניח – עזב אחריו מישהו או משהו במצב מסוים: היא מתה והניחה אחריה בית מלא יתומים; הטורנדו חלף והניח אחריו הרס וחורבן; הוא מת והניח בן ובת; מצא את מותו > מת, מצאו המוות, השׂיגו המוות, נספה, קיפח חייו, נהרג, גווע; גָּוַע – מת, הוציא רוחו, יצאה נשמתו; התפגר – מת בעל חיים, ובהרחבה גם אדם [בנימת זִלזול]: החונק מבוסטון סוף סוף התפגר; קֶבֶר – בור באדמה שבו מניחים את גופת המת או את ארון המתים לשם קבורתם, לרבות המצבה או אבן הזיכרון הממוקמים שם, וכן – באר שחת, כוך, קטקומבה, שחת: אחת לשנה אנו נוסעים לבית הקברות להניח פרחים על קברה של סבתי; קֶבֶר אָבוֹת – כינוי מליצי למקום קבורת ההורים או אבות המשפחה מדורות קדומים יותר: הוא נסע כדי להשתטח על קבר אבות ולבקש לו כלה; קָטָקוֹמְבָּה, בית קברות תת־קרקעי – מערכת של אולמות קבורה תת־קרקעיים המקושרים ברשת של מחילות ומעברים, ששימשו בעיקר את הנוצרים במאות הראשונות למניינם; קֶבֶר אחים – קבר המשותף לחללים רבים שמתו באותו זמן או באותן נסיבות; בית עלמין, בית קברות – חלקת אדמה לקבורת מתים, וכן – בית דְּמִי, בית החיים, בית מוֹעֵד לכל חי, בית עולם, בית עולמים, בית עלמין, בית צִיָּה, בית שַׁחַת, חֲצַר מוות, עמק הבכא, שְׂדֵה קבורה: כשהולך אדם לבית עולמו, כאילו עומד היקום מלכת; אנשי ההחבורה הקדושה טמנו אותו בבית החיים במקום של מיוחסים; נקרא לישיבה של מעלה, נִתבַּקֵּש לישיבה שֶׁל מַעלה – אדם גדול ותלמיד חכם שֶׁמת: רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה; ניצחו אֶרְאֶלים את המצוקים – 1. ניצחו מלאכי מעלה את גדולי בני האדם – משפט מליצי על פטירתו של אדם גדול; 2. הטוב גבר על הרע; נטה יומו לערוב, פנה יומו לערוב – קרבו ימיו למות, הזדקן; ימיו ספורים – לא נותר לו לחיות זמן רב: משהתגלה אצלו סרטן ימיו ספורים, והוא מנסה לנצל כל רגע; סיכן את חייו, חירף נפשו, חירף נפשו למות, חירף את נפשו, שָׂם נפשו בכפו, שָׂם את נפשו בכפו, הֶעֱרה נפשו למוּת, הַעֲרָאַת נַפשׁוֹ לַמָּוֶת, הֶעֱרה לַמָּוֶת נַפשׁוֹ – הקריב את חייו, נפל בגבורה ובחירוף נפש, העמיד את עצמו בסכנה חמורה, עשׂה מעשׂה מתוך סיכון חייו: השוטר זכה בציון לשבח על ששָׂם נפשו בכפו וחילץ תינוק מן הבית הבוער; גיבורים אלה יזהרו ככוכבי מרום, ונוגהם יאיר את מסכת גבורתם שבה הערו למוות נפשם למען העם והמולדת; ניתק חוט חייו, ניתַק פתיל חַיָּיו – הגיע לקץ חייו, מת, נפטר: מעט מעט יינתק פתיל חיינו מחולי, מייסורים ומחוסר כוח, ורק בני מזל ימותו מיתת נשיקה; הֵנִיחַ חַיִּים לְכל ישׂראל – מת, נפטר; עזב אותו לַאֲנָחוֹת – זנח אותו בעת צרה: אתה הלכת למנוחות, ואותי עזבת לאנחות; ברמינן > בַּר מִינַן – מת [במקור המשמעות היא חוץ מאִיתָּנוּ, לא עלינו: נקיטת טאבו כלפי המילה ׳מת׳ כנגד עין הרע]; בא אל אבותיו – מת; שָׁמַט אֶת נַפשו – הוציא נשמתו ומת: כחמור בית הרחיים מגלגל את גלגל הרחיים בעיניים קשורות עד ששומט נפשו ומת; ברוך דיין האמת – ברכה שאומרים על מות אדם; נאסף אל אבותיו, נאסף אל קבר אבותיו, נֶאֱסַף אֶל עַמָּיו – מת, נפטר, נקבר בקבר אבותיו; בֶּן הריגה – חייב מיתה: אמר לו דוד לשאול – בן הריגה אתה; נָפַל חָלָל – נהרג: מחבלי חמס נסו מפני חיילי ישׂראל, ורבים נפלו חללים בעת מנוסתם; מחיר דמים – מִספר גבוה של קורבנות הנגרם מעניינים, כגון מלחמה, תאונה, אסון טבע או פעילות אלימה; מלחמת העצמאות גבתה מחיר דמים כבד מהיישוב היהודי הקטן שחי אז בארץ; שערֵי מָוֶת – כינוי מליצי לקבר, לשאול; פַּס מן העולם, עָבַר מן העולם – חדל להתקיים: ראה״מ עדיין תומך בהקמת מדינה פלסטינית, אבל שותפו הבכיר בקואליציה אמר כי רעיון שתי המדינות עבר מן העולם; מכונות הכתיבה עברו מן העולם, ואת מקומן תפסו המחשבים; שָׁבַק חיים, שָׁבַק חיים לכל חי – 1. מת, נפטר מן העולם, הלך לעולמו; 2. נתחסל, חדל להתקיים: תנועת המחאה שקמה בקול רעש גדול שבקה חיים לאחר כמה חודשי פעילות; הָלַך לאבדון, הָלַך לאיבוד, הָלַךְ לטמיון, יָצָא לטמיון, יָרַד לטמיון – כָּלָה, אבד כולו, אבד לעד, נגוז: החברה פשטה את הרגל וכל המיליונים שהושקעו בה ירדו לטמיון: הכול הלכו לאבדון – זה נהרג בקרב, וזה נערף בשבי; חיבוט הקבר – [באמונה העממית] כינוי לייסורים שאחרי המוות, מכות שמכים מלאכי החבלה ברשעים בקברם אחרי מותם; ניתק חוט חייו, ניתַק פתיל חייו – הגיע לקץ חייו, מת, נִפטר: מעט מעט יינתק פתיל חיינו מחולי, מייסורים ומחוסר כוח, ורק בני מזל ימותו מיתת נשיקה; כָּבָה נֵרוֹ, כָּבָה נר חייו – מת: אדם יושב ומצפה אימתי יַעֲרִיב שִׁמשו וִיכבֶּה נרו; נפח נפשו, נפח את נשמתו – מת, הוציא את נשמתו: היולדת האומללה נפחה נפשה בעת לדתה; נִפנָה מן העולם – מת, נפטר: רק היום נפנתה מהעולם, וכבר היום קברו אותה; נקפד פתיל חייו, קיפד את חייו – מת, חייו נקטעו, בייחוד באסון, בתאונה וכד׳: באסון המסוק

קיפדו את חייהם חיילים רבים; כצֹאן טִבחה – מָשל למי שנשלח להריגה בלי אפשרות בריחה או הגנה; הלכו כצאן לטבח – לא התנגדו בעת השמדתם, אלא הלכו אל המוות בחוסר אונים, ככבשׂים המובלים לשחיטה; השיב רוחו אֶל אֵל – מת; כיבה את גחלתו – איבד את זכרו, השמיד שׂריד אחרון לו; לֹא נִשאַר (מהם) שׂריד ופָליט – שארית דלה, זֵכֶר, שׂרידים מועטים שנותרו לפליטה: בהתפרצות הר הגעש נהרסה העיר עד היסוד, ולא נשאר מתושביה שׂריד ופליט; יצאה נשמתו, נסתלקה נשמתו – מת, נפטר; החזיר נשמתו לבורא, פָּלַט נִשמָתו – מת: אינו דומֶה הפולט את נשמתו בחיק אימו לפולטה בחיק נוכרייה; פָּרְחָה נִשמָתוֹ – התעלף או עמד להתעלף מרוב פחד, אבדה הכרתו מפַּחד, מהתרגשות וכד׳, מת או כמעט מת, נדהם מאוד: לפתע קפץ עליה כלב גדול עד שכמעט פרחה נשמתה מפחד; ביזיון המת – ביזוי קבורת המת בשל דחיית קבורתו או אין קבורתו מכובדת; הֲרֵינִי כַּפָּרַת מִשכָּבו – ביטוי הוקרה למת; יצאה רוחו – יצאה נשמתו, מת: יצאה רוחו ושב אל אדמתו; חֲדר טהרה – חדר או מבנה הנמצא לרוב בסמוך לבית הקברות, ובו נעשׂית ה׳טהרה׳ – רחיצת המת לפני הבאתו לקבורה; כפֶשַׂע בינו ובין המוות – חייו נתונים בסכנה גדולה, הוא נמצא בסכנת מוות, הוא עלול להיהרג בכל רגע, אך בקושי הוא חי: הכדורים שרקו מימינו ומשׂמאלו, ואך כפשׂע היה בינו ובין המוות; כל עוד רוחו בו, כל עוד נפשו בו –בשארית כוחותיו, במאמציו האחרונים: למראה המהומה שפרצה הוא נמלט מן המקום כל עוד נפשו בו; לָקַח נפשו, נָטַל את נפשו – המיתו: כמה עבריינים זממו ליטול את נפשי, ובינתיים לא עלה בידם; קח נפשי ממני כי טוב מותי מחיי; הוצאה להורג, הוצא להורג – ביצוע גזר דין מיתה, הריגת אדם מתוך החלטת קבוצה, היונקת את כוחה מתמיכה רחבה יותר המעוגנת בחוק (אם כי לא בהכרח במוסר), ואין מדובר בפשע; מקרה אחד יקרה את כולם – המוות יפקוד את הכול; למנוחה, למנוחות – כינוי למשכבו של אדם אחרי מותו: בכו לאלים ולא לאבדה שהיא למנוחה ואנו לאנחה; הם הובאו למנוחות ואותנו הניחו לאנחות; בא אל קבר ישׂראל – נקבר בבית קברות יהודי; מנוחת עולם, מנוחת עולמים – קבורה: קהל רב ליווה את ארונו של חוזה המדינה למנוחת עולמים בירושלים; הביא למנוחת עולמים – הביא לקבורה: משפחת הרב הידוע הביאה אותו למנוחת עולמים בעיר הקודש; הובא למנוחות – הובא למקום קבורתו, נערכה לו לוויה ונקבר: דוד בןגוריון נפטר בשנת 1973 והובא למנוחות בשׂדה בוקר; נִטרַד מן העולם – כלה, אבד, מת: משנטרד מן העולם, רבים בכו בהלווייתו; מנוחתו כבוד – כינוי למקום קבורתו של אדם נכבד: בגין, ראש ממשלתנו, מנוחתו כבוד בהר הזיתים; מת עליי ועזב אותי לאנחות; הניח אחריו מעשׂים טובים שהם פרקליטיו; מת בדמי ימיו ועזב את אשתו לאנחות; נקטף באיבו ולא הניח אחריו לא בן ולא בת; הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו; הוא לא ידע שכבר השחיז לו מלאך המוות סכינו ליטול את נשמתו; רִבבות ישׂראל שנהרגו, נחנקו, נטבעו, נשׂרפו ונקברו חיים ובתוכם אחיי ורעיי וקרובותיי, שמיצו כל מיני ייסורים קשים בחייהם ובמיתתם ברשעת מנאצינו ומנדינו הנאצים, עם נָבָל של מנאצי יהודים שלא היו רשעים כמותם מִינֵי שׂים אדם עלי ארץ; שכב בשלום על משכבו כי השיב רוחו אל האלוקים; נתבקש בישיבה של מעלה; שכב עם אבותיו; חללים רבים נפלו תחת חרבו; טוב למות מחיי שווא, ומנוחת עולם מכאבי תופת; נפח את נשמתו; הוציא את נשמתו; רעייתי הצנועה והאהובה מתה והניחה עליי בית מלא; מת זקן ושְׂבַע ימים; מת בשׂיבה טובה זקן ושְׂבַע ימים; דָמַם לנצח; הריח את הפרחים מלמטה; הניח אחריו אישה וילדים; העריב שמשו וכבה נרו; בשעת פטירתו של אדם אין מלוויו לא כסף ולא זהב, אלא מעשׂיו הטובים בלבד; כָּבְתָה גחלתו; עיניו נעצמו לנצח; נמחה שמו מִספר החיים; הָלַךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ; הלך בדרך כל חי; חבל על האובדים שאבדו מן העולם; הלך בדרך כל בָּשָׂר; אשרי אדם ששעת מיתתו כשעת לידתו: מה שעת לידתו קלה ומהירה אף שעת מיתתו קלה ומהירה; מי ייתן מותי תחתיך; הלך לבית עולמו; אדם בא לעולם בבלי דעת ומת בבלי דעת; אין אדם מצוי לשקר בשעת מיתה; אין אדם משטה בשעת מיתה> מוגבלות!

<u>אופן המוות</u>. גָוַעַ, גוויעה – 1. גסיסה, נטייה למות, השלב שלפני המוות, איבוד ההכרה לפני המוות: איני יכולה לצפות בגוויעתו; מיתה שיש בה גוויעה היא מיתת נשיקה; 2. [בהשאלה] דעיכה: תהליך שבו משהו הולך ונעלם; המתה בקלות דעת – המתת אדם מתוך נטילת סיכון בלתי סביר של אדם אף שהממית יודע מהי התוצאה (במקרה הזה מוות) אך הוא מקווה למונעה. יש שגרימת מוות ברשלנות והמתה בקלות דעת הן חופות, בייחוד ב״רשלנות רבתי״ כמו נהיגה בכביש. כאשר הממית סוטה סטייה חמורה מרמת התנהגות ״סבירה״ נדרשת, בית המשפט מקטלג את הרשלנות כרבתי וקובע כי הרשלנות עולה עד כדי המתה בקלות דעת; הֲמָתָה בְּדָם קַר – המתת אדם ללא רחמים, ללא רגשות, ללא חששות וללא פחד מתוך כוונה תחילה, במזיד ובדעה צלולה: מחקירת המשטרה עולה שהפורצים רצחו את בעל הבית בדם קר כדי שלא יוכל להעיד נגדם; המתת ולד, המתת תינוק – המתת אישה את ולדה במזיד, במעשׂה או במחדל, שלא מלאו לו 12 חדשים, ובשעת המעשׂה או המחדל הייתה במצב של ערעור שיקול הדעת כי טרם החלימה לגמרי מתוצאות הלידה או מתוצאות ההנקה לאחר הלידה, אף שלפי הנסיבות המעשׂה הוא בגדר רצח או הריגה, דינה מאסר חמש שנים; הרדמה > אֵיתַנַזְיָה > המתת חסד – גרימה יזומה ומוסכמת (ישירה או עקיפה) למותו של חולה (או של בעל חיים מתוך רחמים), הסובל ממחלה חשׂוכת־מרפא מתוך ידיעה או הנחה שעדיף מוות מיידי חסר כאב בתרופה קטלנית מייסורים מתמשכים. המתת חסד של אנשים אינה חוקית ברוב המדינות. יש המבחינים בין המתת חסד יזומה להמתת חסד סבילה, כלומר מניעת הליכים וטיפולים רפואיים משמרי חיים; מִיתָה – 1. הפסקת החיים, מוות, פטירה: מן הבדיקה עולה שהמנוח מת מיתה טבעית; 2. הוצאה להורג, המתה: האסיר שנידון למיתה כלוא באגף נפרד בבית הסוהר; מיתת חסד – אופן סיום חיים של חולה חשׂוך־מרפא שבו מתאפשר לרופא שלא לרשום עוד טיפולים מאריכי חיים חסרי תוחלת. מפעולות של המתת החולה: מכַבים את המַנשֵׁם (מכונת הנשמה); מפסיקים לתת תרופות, מזון ומים כדי לאפשר לאדם להתייבש או לגווע ברעב; אין מבצעים החייאה וכד׳. מיתת חסד כוללת גם מתן מנות גדולות של מורפיום לחולה כדי להפחית את הכאב אף שידכא משכך הכאב את הנשימה ויגרור מוות מוקדם יותר משהיה קורה ברגיל; מות יילודים, מיתת יילודים – מותו של יילוד חי במהלך 28 הימים הראשונים לחייו; מיתה טבעית – מוות מזקנה או ממחלה; מיתה רעה – מוות במגפה או בייסורים; מיתה יפה – כינוי למיתה ללא עינויים, בעיקר הוצאה להורג של אדם מבלי לנוול את צורתו; מיתה דחויה – מיתה הבאה אחרי מחלה קצרה: שני ימים ומת, זוהי מיתה דחויה; מיתה הדופה – מוות מהיר; מיתה דחופה – מוות מהיר לאחר מחלה קצרה: חלה יום אחד ומת, זוהי מיתה דחופה; מת מיתַת נשיקה – 1. מת מיתה קלה וטבעית בלי ייסורי גסיסה; 2. מת מיתה של אדם שהגיע לזִקנה מופלגת; מיתה משונה – מוות לא טבעי ומזוויע בידי רוצח אכזר או בתאונה קשה: עם המיתות המשונות של המדינה האסלאמית נמנות: שחיטת בני אדם, שְׂרֵפתם, סקילתם וטביעתם האיטית, והכול בפרהסיה לעיני מצלמות העולם; דָעַךְ נרו – גסס, גווע: אחרי שבועות החל נרה לדעוך; קרֶמָטוֹריוּם> מִשׂרָפה – מקום ששׂורפים בו את גופות המתים לאפר, מתקן לשׂרפת גופות מתים: במחנה ההשמדה אושוויץ היו ארבע מִשׂרָפות גדולות; סַרקוֹפָג – ארון קבורה גדול מאבן או ממתכת שהיה בשימוש בעיקר בעת העתיקה ובימי הביניים: בחפירות הארכאולוגיות נחשׂפו שני סרקופגים, שדופנותיהם מעוטרות בתבליטים מרשימים ביופיים; קוֹלוּמבַּריוּם > קבר שובכים, קֶבֶר כּוּכִים – שֶׁקע ארוך ועמוק חצוב באדמה, במבנה או בסלע לקבורת מתים או את אפרם בכדים: היכן תרצה להיקבר באדמה או בקבר שובכים; גלוֹסקָמָה – ארון או תיבה ששימשו בימי קדם לשמירת עצמות המתים, והם היו עשויים מאבן, מחרס או מעץ, ולעיתים גם מעוטרים ומפוסלים: בירושלים נתגלתה גלוסקמה מימי הבית השני, ועליה שמו המלא של הכהן הגדול יוסף בר קיפא; שוּפַּד, מְשוּפָּד, שיפוד, שִׁיפֵּד – דָקַר, תָקַע דבר חד, נָעַץ חֵפֶץ חד במשהו או במישהו, חָדַר חדירה חובלנית (טראומטית) לגוף האדם באמצעות חפץ זר מוארך כגון מוט או חנית, כאמצעי לעינויים והוצאה להורג של בני אדם: אטילה, מלך ההונים, נהג לשפד את חייליו שבגדו בו על מוט עד צאת נשמתם בייסורים; אם אספר להוריי, הם ישפדוני בכידוני שמרנות ואוסרנות; אספני חרקים משפדים אותם בסיכות ללוח; פילוח, פִּילֵחַ – (חץ, כדור וכד׳) ניקב, חדר לאיבר בגוף וחתך אותו: החץ פילח את גופו, והוא נפל ארצה מייד; שוּסַף, מְשוּסָף, שִׁיסוּף, שִׁיסֵף – חָתַך לעומק במכשיר חד, כמו חרב או סכין: רבים מנרצחי המדינה האסלאמית קיפחו את חייהם כששיספו את גרונם בסכין; שחיטה, נשחט, שָׁחַט – רָצַח רצח אכזרי, טָבַח, הָרַג המונים: בשירו ׳על השחיטה׳ מתאר ביאליק פרעות ביהודי אוקראִינה; המלך שחט את בניה לעיניה; נָשָׂא את ראשו מעליו, קִרקוּף, קִרקֵף – כָּרַת את ראשו או חלק מראשו של אדם חי או מת זה כדי לספק הוכחה לניצחון ולתעוזת הלוחם או כדי שיקבל הלוחם תשלום עבור מי שהרג: קרקוף מתקשר תדיר למנהג האינדיינים והמדינה האסלאמית; העלאה על מוקד, הועלה על המוקד, עלה על מוקד – הוצא להורג בשׂרֵפה: בימי הביניים הועלו יהודים רבים על המוקד בשל דבקותם באמונת אבותיהם ובגלל סירובם לקבל עליהם את הדת הנוצרית; חֶבלֵי שאול – ייסורי מוות, ייסורים קשים: חֶבלי שאול עברו על המנוח קודם שנפח את נשמתו; הסיר את ראשו, נָשָׂא את רֹאשו מעליו – התיז את ראשו, הרגו בכריתת ראש: בעוד שלושה ימים יישׂא פרעה את ראשך מעליך; עָרוּף, עֲרִיפָה, עָרַף – כרת את הראש, התיז את הראש: בימי המהפכה הצרפתית נידונו האצילים לעריפה בגיליוטינה, ובימינו רבים הם ערופי המדינה האסלאמית; גיליוטינה > מַעֲרֶפֶת – מִתקן שהתיזו בו ראשו של נידון למוות בסכין אלכסונית חדה, בעיקר בימי המהפכה הצרפתית; גַרדוֹם – בימה או מִתקן שבהם מוציאים לפועל גזר דין מוות, בעיקר בתלייה: בבית הכלא בעכו נשמר חדר הגרדום כפי שהיה בימי הבריטים; עלה לַגַרדום – הוּצָא להורֵג; עולי הגרדום – כינוי לשנים

עשׂר חברי המחתרת מארגוני האצ״ל והלח״י שנידונו למוות על חלקם בפעולות ארגוניהם בשנות המנדט הבריטי והועלו לגרדום בידי שלטונות בריטניה; ערף, קיפד, התיז את ראשו – כרת את ראשו, בייחוד כביצוע של גזר דין מוות: לפי המסופר בברית החדשה התיז הורדוס אַנטִיפָּס את ראשו של יוחנן המטביל בתגובה על שיוחנן נזף בו; מֹות ישרים – מוות טבעי שבא על אדם ישר הליכות ושְׂבַע ימים; מִשפַּט לינץ' – הוצאה להורג או ענישה אלימה של אדם בלי משפט בידי המון נרגז; עד רגעיו האחרונים, עד הרגע האחרון – עד הסוף, עד רגע הסיום, עד שהדבר הגיע לסיומו, עד רגע החיים האחרון, עד המוות: עד הרגע האחרון הוא לא איבד תקווה והאמין שתימצא תרופה למחלתו; קְציר דָמים – הֶרג רב: הסכסוך בין העבריינים עלול להסתיים בקציר דמים; נָפַל חָלָל – נהרג במלחמה: לעולם נזכור כיצד נפלו חללים חיילי ה'גולני' בקרב על החרמון; קבוּרַת חֲמור – 1. נקבר קבורה בזויה בדרך של זלזול בגווייתו; 2. קבורה של חוטא גדול מאחורי הגדר של בית הקברות; הכהו נפש – רצחו, הרגו: השוטר הציל את המתחזה מידי חבריו שרצו להכותו נפש; הקזת דם – רציחה, המתה: הצבא הצליח להקיז דמם של המחבלים; עָלָה הַכּוֹרֵת עָלָיו, עָלָה עָלָיו הַכּוֹרֵת – נגדע, נכרת, כלה, אבד, נכחד, נמחה לחלוטין או כמעט לחלוטין, הושמד ללא רחם: בגזרת הנאצים עלה הכורת על יהודי אירופה; נפל חלל, נָפַל על משמרתו – נפל במהלך שירותו הצבאי: להוריו היו שלושה ילדים – בת אחת נפטרה בילדותה, בן אחד נפטר כנער ממום בלב וברוך נפל על משמרתו; עָלָה לגַרדּוֹם [= בימת ההוצאה להורג] – הוצא להורג בתלייה או בדרך אחרת, עבר עליו מוות בייסורים; קיפח את חייו – 1. מת בתאונה או באסון טבע וכד'; 2. המיט עליו כליה, גרם למותו; חָתַך חייו – גרם למותו: הרשעים שאומרים לשון הרע על אחיותיהם, הם חותכים את חייהם; מת מות גיבורים – נפל תוך כדי קרב; כִּיתַת יורים – קבוצת יורים שתפקידה להוציא לפועל גזר דין מוות בירייה: רבים ממתנגדי המשטר הוצאו להורג בכיתת יורים וללא משפט; הוזרק לו זריקת רעל, זריקת רעל, זריקה קטלנית – הוצאה להורג הנעשׂית בהזרקת עירוי [להמתה שלושה שלבים: הזרקת חומר הרדמה, חומר לשיתוק השרירים ולבסוף רעל להמתה בכלי הדם של המוצא להורג; השיטה משמשת בעיקר בארצות הברית]; הרעלה, הורעל – הוחדר רעל, רעלן או חומר קטלני אחר למזון, למשקה, למים, לאוויר וכד' כד להמית; פצעי מוות – פצעים אנושים העלולים לגרום למותו של הפצוע: הנוסע נפצע בתאונה פצעי מוות; מכת חסד – פעולה אלימה שנועדה לחסל אדם או בעל חיים כדי לקצר את ייסוריהם; הוצאה להורג בכיסֵא חַשמַלִי – הומת בכיסא שמזרימים בו זרם חשמל כדי להמית את הפושע שנידון למוות; יָרַד למצולות – טבע; מוות בעריסה > מיתת עריסה – מוות פתאומי של תינוק במיטתו במהלך השינה בשנת חייו הראשונה, ואין הסיבה ידועה; לקח את נַפשו – הרגו, המיתו; ביקש את נפש פלוני – התנכל להמית את פלוני, חיפשׂ דרכים לרוצחו; מִשבְּרֵי מוות – נחשולי מים גדולים בים עומדים לטַבֵּע את כל הנתון בספינה; מָוֶות מוחי – מוות הנגרם מהפסקה בלתי־הפיכה של כל הפעילות המוחית לקיום החיים, כגון נשימה, בשל נמק תאי העָצָב בגזע המוח בשל נמק תאי עצב בגזע המוח; סם מוות, סם המוות – ארס, רעל, משהו שיש בו כדי להמית (בעיקר משקה או מאכל): עישון סיגריות הוא בבחינת סם המוות; מוות קליני – מצב זמני שבו מפסיק הלב לפעום ולספק דם וחמצן למוח, אך רִקמת המוח עדיין חיה [מי שחוֹוֶה מוות קליני, יאבד את ההכרה בתוך שניות אחדות, ואם לא יטופל יוביל בתוך דקות לנזק מוחי או למוות]; התבוסס בדמו – נפגע פגיעה אנושה משהוכה, נדקר או נורה; גופו נעשׂה כִּכבָרָה – נפגע קשות מירי או מפעולות דקירה, גופו נוקב כולו מדקירות חרב, מקליעי כדורים או מחיצים; מֵת בשֵׂיבה טובה – מת בזִקנה מופלגת מיתה טבעית; מת מיתה מרה וקשה; הוא היה גדול במיתתו יותר מבחייו; מת בנסיבות טרגיות; מוטב בעיניו מוות בירייה ממיתה משונה; שבת משׂוֹשׂ ליבנו, נהפך לאבל מחולנו: כולנו . . . המומים, כואבים ודואבים על . . . חברינו האהוב . . . > התאבדות!

<u>מת לפני הזמן</u>. לא חצה ימיו, לא חצה את יָמָיו – לא הגיע למחצית חייו: לא חצה ימיו ולא זכה לחיים של עושר וכבוד; לא הוציא שנתו – מת בטרם נסתיימה השנה: מבין ריסי עיניו ניכר שלא יוציא שנתו כי הוא שוכב על ערש דווי, וימיו ספורים; מת בעודנו באיבו – נפטר בצעירותו; נפל באיבו, נקטף באיבו – מת קודם זמנו, נפטר בצעירותו: הילדה לא הייתה רשומה למעלה לחיים ארוכים, ובעודה באיבּה נקטפה; נקטפה נשמתו, נקטפו ימיו – מת מיתה חטופה, לא הוציא את ימיו; נקטף באיבו, נפטר באביב ימיו, נפטר בדמי ימיו, הָלַך בדמי ימיו, מת בדמִי ימיו, מת בלא עיתו, מת בלא ימיו – נפטר בצעירותו, מת קודם זמנו: בקובץ זה מתפרסמים כמה ממאמריו של החוקר הצעיר שמת בלא עיתו ולא זכה להשלימם; מת מיתה חטופה – מת מוות פתאומי, כגון משבץ לב: מתה מתאונה או מרצח; קיצר את ימיו – החיש את מיתתו קודם זמנו: שלושה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: עישון, זלילה ומתח מתמיד; נקפד פתיל חייו בלא עיתו; מת קודם זמנו; נלקח מארץ החיים בטרם עת; קודם זמנו מת האיש הזה, ושירת חייו באמצע נפסקה

<u>לפני המוות</u>. יָשַב וחיכה מתי ייכָּבֶה נרו – חיכה ליום מותו; חֶבלֵי מָוֶות– צרות וייסורים רבים, כאבי גסיסה: אפפוני חֶבלי מוות; מלאו ימיו – הגיעה שעתו, הגיע זמנו, הסתיים הזמן שהוקצב לו בנוגע למשהו, הגיע זמנו למות: קָרַב קִצֵּינוּ, מָלְאוּ יָמֵינוּ כִּי בָא קִצֵּינוּ; קרבו ימיו למות; רָאָה את המוות בעיניו – היה בסכנה גדולה; ביקש את נפשו למות, שאל את נַפשו לָמות – קָץ בחייו, רצה למות, ביקש למות בשל מצבו הקשה: ייסוריו הקשים העבירו אותו על דעתו, והוא ביקש את נפשו למות; הָלַך למות – נטה למות, התקרב קִצו: האֵם אמרה לבנה: 'אני הולכת למות! עזור לאחיך הצעיר ממך'; דָעַך נרו – גסס, גווע, מת: אחרי שבועות החל נרה לדעוך; אף שדעך נר רשעים, וסוף סוף בא יום אידם, אין ליבי גדוש בשׂמחה; יומו קרוב – הוא עומד למות: כאשר חש שיומו קרוב, מיהר וכתב צוואה; נֵרו כָּבֶה – גוסס, מת; נוטה למות, נטה למות – היה קרוב למות, גסס, היה חולה אנוש: מכיוון שהרגיש כי הוא נוטה למות, ביקש לאסוף את ילדיו ולהיפרד מהם; בא קִיצו, בָּא יומו – הלך לעולמו; אחת דתו להמית – הוא חייב מיתה, דינו מוות; ביקֵש את נַפשו – רצה להורגו; התיר את דָמו – הסיר את ההגנה החוקית מעל אדם, וכל אחד רשאי להרוג אותו: מצאתי עצמי קורבן למציאות קפקאית שמישהו טפל עליי אשמה, וכעת מותר לכול להתיר את דמי; ביקֵש את דָמו – רצה להורגו; בן מוות – חייב מיתה; דרש את דמו, ביקש את דמו – נקם את הריגתו של מישהו על ידי הריגת הרוצח: 'אֲנָשִׁים רְשָׁעִים הָרְגוּ אֶת אִישׁ צַדִּיק בְּבֵיתוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ, וְעַתָּה הֲלוֹא אֲבַקֵּשׁ אֶת דָּמוֹ מִיֶּדְכֶם, וּבִעַרְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ'; איש דמים, שופך דם – רוצח נפש, קטלן; שָפַך את דמו – רצח אותו; שפיכות דמים – רצח, הריגת אדם, הֶרג של בני אדם רבים, לרוב במלחמה: עם החתימה על הסכם השלום בין הצדדים בא הקץ לקרבות הקשים ולשפיכות הדמים; כיסה את דם פלוני – העלים את דבר רציחתו: המחלקה לזיהוי פלילי הראו בעזרת הדִי־אֵן־אֵיי כי הבעל כיסה את דם אשתו; פִּרפֵּר בֵּין החַיִים והמָוֶות, פִּרפֵּר בֵּין החַיִים וּבֵין המָוֶות – ריחף בין החיים ובין המוות, נמצא בסכנה רבה, נאבק על חייו: גם ברגעיה האחרונים, כשפרפרה בין חיים ובין המוות, הייתה צלולת דעת ובמלוא חושיה והכרתה; עד נשימתו האחרונה – עד רגע חייו האחרון, עד שעת מותו: החייל נלחם בגבורה עד נשימתו האחרונה; שכב על ערשׂ דווי – מיטת מכאובים, כינוי לחולה אנוש שנוטה למות: הבחור שכב על ערשׂ דווי חודשים אחדים, ואין רפואה למחלתו; נטה למות – היה חולה אנוש, גסס, קרבה מיתתו; עמד בין מוות לחיים – היה בסכנה גדולה; כפֶשַׂע בינו ובין המוות – הוא נתון בסכנה גדולה ביותר, חייו בסכנת מוות, רק צעד אחד הפריד בינו ובין המוות; רגל אחת בקבר > שְׁכִיב מְרַע, קרבו ימיו למות, הוא מהלך על שִׂפתי הקבר – הוא נוטה למות (בציניות), בימיו האחרונים: אני אישה זקנה ורגלי אחת כבר עומדת בקבר; באה שעתו – הגיע זמנו למות; בא קִיצו, הגיע קִיצו, קרב קִיצו – הגיעה שעתו למות; חילץ נפשו ממוות – חילץ את עצמו מסכנת מוות; נשמת חייו דעכה כפתילה שאין בה שמן; לא יכול מלאך המוות ליגע בו משום שלא פסק פיו מתלמודו; מלאך המוות כרוך בעקבו; אני איש זקן ורגלי אחת כבר עומדת בקבר; דומם שכב על משכבו, וכוחו ברח כצל עובר; הגיע קִצו להיפטר מן העולם

<u>הגעת המוות</u>. מצא את מותו > השׂיגו המוות, מצאו המוות – מת, נהרג; רֶקווִיאֵם, תפילת אשכבה, תפילת השכבה – הֶספד למשהו שחדל להתקיים, שעבר ובטל מן העולם: העיתונאי פרסם רקוויאם לפרדס שהיה למגרש בנייה; בָּכָה את, בִּיכּוּי, בִּיכָּה אֶת, בִּיכָּה עַל – סָפַד למת, שפך דמעות על: עני לרוב אין שעתו פנויה אפילו לבכות את מתו; רחל מבכה על בניה; לך בשלום – דברי פרדה לנפטר מן המת: לך בשלום ותנוח על משכבך עד לקץ הימים; סיפר אחרי מיתתו של פלוני – דיבר בגנותו של פלוני לאחר מותו: אין אני רשאי לספר אחרי מיתתו אף שיש מה לספר; יום שובו אֶל אֵם כל חי, יום חדלו, יום הִיסָּפוּתוֹ, יום אֲסִיפָתוֹ – יום המיתה, יום הפטירה, יום הסתלקותו מן העולם: שאין אתה יודע איזה יום אסִיפתך; יום הדין – יום הכרעה גורלית; מלאך הכִּילָיון, מלאך התשחורת, מַלְאַך המָוֶות – המלאך הממונה על הוצאת הנשמה של אדם בזמן מותו: חרבו של מלאך המוות הונפה ולא היה אפשר לבטל את שליחותו משנגזרה גזרה; אַחֲרֵי מות – קדושים אמור– אחרי שאדם מת מרבים לשבחו [על־שם שלוש הפרשיות הרצופות בספר ויקרא: אחרי מות, קדושים ואמור]: אף שלא נמניתי עם מפלגתו של רבין, אחרי הירצחו הפלגתי בשבחו והעליתי על נס את הישׂגיו, בבחינת אחרי מות קדושים אמור; מלאך המוות כולו מלא עיניים – אין מפלט מן המוות, מלאך המוות מַשׂיג את האדם בכל מקום; אין שלטון ביום המוות – הכול שווים בפני המוות, אין אדם שיוכל להתגבר על המוות; נֶהֶפְכו שָמָיו עָלָיו – נפלה עליו צרה גדולה, באה עליו שואה: איך אין מבחינים בין פליטים שנהפכו שמיים עליהם, לבין מתעשרים שבאים לשפר את מעמדם הכלכלי בארה״ב; גַל עֵד, גַלעֵד – מַצֵּבַת זיכרון: הגיעה העת להקים גלעד לזכר הנופלים; התהַפֵּך בקִברו – נאמר על מת במשמע: לו היה יודע מה קרה לאחר מותו היה מזדעזע ונרעש; עולָם שכּוּלו טוב – העולם הבא, עולם המתים, עולם המנוחה, עולם הנשמות: כשאתה מדבר כך אתה גורם צער לאימך בעולם המנוחה;

חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת – 1. חסד אמיתי שעושׂים לאדם שלא בפניו ושלא על מנת לקבל תודה או פרס: כל חסד שהוא שלא בפניו הוא חסד של אמת; 2. כינוי לחסד אחרון שגומלים למת על ידי הלווייתו או התעסקות בקבורתו: חסד לאחר מיתתי הוא חסד של אמת; העמיד מצבה על קברו של – הניח, הִציב, שָׂם בעמידה, הֵקים מצבה על הקבר: לימים העמדתי מצבה על קברי הוריי; שׂפתיו דובבות בקבר – הנפטר מרוצה כביכול, כאילו הוא עונה אמן: כאשר דברי תורה של נפטר נאמרים בבית המדרש, שׂפתיו דובבות בקבר; ברוך המקום שהרגו – כך אומרים על רשע שמת; הכול היה מן העפר ושב אל העפר; זיכרונה לא ימוש מקרבי כי בליבי הקימותי מצבה לה; עיניו נעצמו לנצח, ונשמתו עלתה לגנזי מרומים; חסד של אמת; שלום לעפרו; עליו השלום; בשׂר ודם היום כאן ומחר בקבר = היום עודנו, ומחר איננו; גזרה היא מלפניי שאין מודיעים קִיצו של בשׂר ודם; מעטים ורעים היו ימי שני חייו; אם יעמידו מצבה על קברי אחרי אריכות ימיי ושנותיי, יחרתו עליה . . . הואיל ואין אנו יודעים היכן המוות מחכה לנו, נחכה לו בכל עת ובכל מקום

כינויי המוות. דֶּרֶךְ כָּל בָּשָׂר, דֶּרֶךְ כָּל הָאָרֶץ – מוות: אנוכי הולך היום בדרך כל הארץ; עולַם הָאֱמֶת – העולם שלאחר המוות, עולם הנשמות, כינוי לעולם הבא: אדם בא לעולם האמת פוגשים בו מלאכי חבלה; שְׁנַת נֶצַח – מוות, מיתה: ישן הוא שנת נצח וקבור באדמה; שְׁנַת עוֹלָם – מוות, מיתה; יורֵד דומה – מֵת: לא המֵתים יְהַלְלוּ יָהּ, ולא כל יורדֵי דוּמָה; יורֵד עָפָר – כינוי לאדם בן תמותה, בשׂר ודם, שסופו למות: כל מי שנולדו עלי אדמות, יכרעו עם כל יורדי עפר; יורֵד בּוֹר – מת: נחשבתי עם יורדי בור; שוכֵן עָפָר – מת הקבור באדמה; שוכב קבר – כינוי למת; יְשֵׁנֵי עולם, יְשֵׁנֵי עָפָר – כינוי למתים, השוכנים בקבר; יְשֵׁנֵי חֶברון – כינוי כבוד לאבות האומה ולאימהותיה, שנקברו במערת המכפלה בחברון; עולַם הָאֱמֶת – העולם שלאחר המוות, העולם הבא: עבר לעולם האמת בטרם עת > אֵבֶל! אומץ! התאבדות! זִקנה!

מומחיות!

מומחיות – רמה גבוהה של הבנה, בקיאות ויכולת רחבה ועמוקה של ידע ומיומנויות שנצברו בתחום מסוים בזכות למידה, תרגול או שנות ניסיון, המאפשרות להסיק מסקנות ולקבל החלטות בתחום המסוים; מומחֶה – 1. מי שֶׁקנה ידע רב, ניסיון או מיומנות יוצאי דופן בתחום כלשהו (כגון רופא מומחה), בפעילות או בעבודה מסוימת, המאפשרים לו להסיק מסקנות ולפתור בעיות בתחום התמחותו: תחום מומחיותי הוא רובוטיקה; 2. אדם שמכירות רשויות וחבָרות כבעל סמכות להחליט החלטות מקצועיות בשל מיומנותו וידיעתו הרבות בנושׂא; מומחה להתייעלות – אדם שמנתח שיטות, נהלים ועבודות כדי להבטיח יעילות מרבית בארגון; רישיון מומחה – רישיון הניתן בתחום כלשהו לעסוק באותו תחום, כגון רישיון מומחה במקצועות הרפואה: מומחה להרדמה או מומחה לטיפול שורש; התמחות, התמחה – 1. למד תחום מסוים (כגון בעבודה, בלימודים, בעֵסֶק) לעומק ועָסַק בו שנים: תחום התמחותו הוא רפואת ילדים; 2. סטאז'; השתלמות בעבודה מעשׂית, בעיקר של בעלי מקצועות אקדמיים (כגון רופא, עורך דין, רואה חשבון, פסיכולוג), הנדרשים לרכוש ניסיון מעשׂי; פרק הזמן שבו השתלמות זו נמשכת: הרופא נסע עם משפחתו לשנת התמחות בקנדה; מתמחה – עובד העובר תקופת הכשרה בהדרכת איש מקצוע בעל ותק וניסיון כדי לקבל רישיון הנדרש על פי דין לעסוק במקצוע מסוים. ההתמחות נדרשת בעיקר במקצועות שהרקע העיוני אין בו כדי להתיר עיסוק במקצוע לאחר התואר האקדמי (כגון רופא, רוקח, מורה, גנן) [המדריך את המתמחה נקרא מדריך או מאמן; המתמחה – צוער או סטאז'ר]; רובוטי, רובוט – אוטומט מכני רב־משׂימתי שניתן לתכנות, והוא נתכן למלא סִדרה מסובכת של משׂימות בבקרה אוטומטית. מתכונותיו: מִשׂכָּל (אינטליגנצייה), בקרת מסלול, מַדדי ביצוע מכניים ונייּדוּת. למשל, ניתוח או סילוק מִטעני נֵפֶץ ברובוט; רובוטיקה – תחום הנדסי העוסק בתֶכֶן, בבנייה ובשימוש של רובוטים, לרבות ביישׂום מערכות חישה ובקרה והֶתקנים השולטים על עצמם. לרובוטיקה קשר הדוק עם תחום המֶכָּטרוֹנִיקָה (מכניקה, בקרה, אלקטרוניקה, מַחשבים); בקי, בקיאות – מומחיות, התמצאות, ידענות, ידיעה או הבנה מרובה ונרחבת בנושׂא או בתחום כלשהו, ידיעת דבר על בוריו; בָּקִיא > בָּקִי – מומחה, יודע דבר על בוריו, ידען היורד לפרָטֵי פרטים: הוא התעלה בעיניו כאדם שבקי לא רק בסתרי תורה; בקיאות מופלגת – ידיעה רבה, התמצאות מוחלטת: תלמיד הישיבה הראה בקיאות מופלגת בתלמוד ובתנ"ך; בקי בְּהַטָיָה – יודע לעקוף דברים ולסלפם לטובתו ולהנאתו ולהתחמק מאחריות, ערמומי: היה לו מוח חריף והיה בקי בהטיה; בקי בכל שבע החוכמות– כינוי מליצי לאדם משׂכיל ומלומד בעל ידע ובקיאות בתחומים רבים, ידען ולמדן גדול שידיו רב לו במדעים רבים: ידידי בקי בכל שבע החוכמות – דובר שבע שׂפות, דוקטור להיסטוריה ובקי ברזי המוזיקה הקלסית, ברובוטיקה ועוד; בקי בחדרי תורה – למדן גדול ובקי בכל מסתרי התורה: הרב שלמה גורן היה רב מעולה לצה"ל ולבית ישׂראל, בקי בחדרי תורה, מפורסם בתורת הנגלה והנסתר, היה דן דין אמת לאמיתו, והכול נהנו מזיו חוכמתו; בקיאות בהוויות העולם, בקי בהוויות העולם – בקי באורחות החיים, במנהגי בני אדם ובנימוסיהם; חריף ובקי – ידען, שנון, אדם משׂכיל בעל יכולת חשיבה וביטוי: הוא היה חריף ובקי וחדשן ופלפלן; בַּר אוֹרְיָין, בַּר אוֹרָיָין – למדן, בן תורה, תלמיד חכם; בקי באותיות הקטנות – 1. מכיר היטב את פרטי הנושׂא; 2. כינוי לתלמיד חכם, הבקי בסִפרות התורנית על מפרשיה; שְׁלִיטָה, שָׁלַט – היה מאומן ובקי בדבר: פלוני שולט בחמש שׂפות; מכתיבתו ניכר שהוא שולט בחומר; רק השולט בשתי ידיו יכול ללמוד לנגן בפסנתר; טֶכנוֹקרַטיָה > שלטון מומחים – שלטון של פקידים בעלי מומחיות גבוהה המשתתפים בתהליכי עיצוב מדיניות, פעילים לרוב בארגונים מדרגיים וממלאים תפקידים המשויכים לנבחרי ציבור; אוֹטוֹרִיטָה – מומחה, בר־סמכא, מי שאפשר לסמוך עליו ועל דבריו, סמכות: הפרופסור הזה הוא אוטוריטה בתחום החינוך, וכדאי להיוועץ בו; בעל אוטוריטה – בעל יכולת הכרעה של בר סמכא: ההיגיון והצדק מחייבים כי סמכות זו תופקע ותועבר לאחריות גורם אובייקטיבי בעל אוטוריטה שיפוטית כלכלית; למדנות, לַמדָן – 1. תלמיד חכם, מי שעוסק בתורה, שוקד עליה, וידיעותיו בה רבות: כל למדני העיירה באו לשמוע את דרשת הרב; 2. כינוי בחוגי הישיבות למי שהגיע לרמה גבוהה של לימוד תורה בשיטה ה'למדנית', שעיקרה פלפול ועיון מעמיק; 3. מי שיש לו ידיעות רבות בתחום מסוים: בשאלה זו נחלקו דעות הפרופסורים הלמדנים והאיש ברחוב; גְנִיאָלִי, גְנִיאָלִיוּת > גאוניות, גאוני, גאון, גְאוֹנוּת – כישרון או כושר שׂכלי בלתי רגיל, דמיון וכושר המצאה יוצאי דופן, הניכרים ביצירה או במפעל מקוריים, בעיקר בתחומי המדע והאומנות: דברים שנתחבטנו בהם שנים הרבה, הושיט לנו הסופר הגאוני בקצה הקולמוס; מְבִינוּת – מומחיות, בקיאות בדבר מה: אין מבינוּתו ניכרת בידיעת שש שׂפות בלבד, אלא הוא יודע פרק במוזיקה קלסית, וגם גדוש ומגודש בתולדות ימי הביניים; יָד לוֹ בְּ־ – הוא בקי ב', יש לו ידיעות ב־: שכנתי יצאה שמעה שיד לה בהלכות המשפט ויכולה לשמש עורכת דין; הוא יודֵעַ פֶּרֶק בּ־ – הוא בָּקִי היטב בעניין מסוים, הוא מֵבין ב־: הוא היה למדן וירא שמיים, אך גם ידע פרק בהנדסת מַחשבים; הוא מצוי אצל – הוא בקי ומומחה ב־: פני־נא לעמיתי שהוא מצוי אצל קורות ימי הביניים, ובטוחני שיעמוד על פתרונה של קושייתך; אריה – גדול וחשוב בתורה ובחוכמה: אריה לפניך, ואתה שואל את השועל; נעשׂה מַשעֵן ומַשעֵנָה לכל מבקשי הלכה – הפך לאדם שהכול סמכו עליו בהלכה; כמעיין הנובע – 1. אדם שיש בו חידושים: אף שבתחום העסקים לא הראה בקיאות מיוחדת, בדברי מוסר ויראת שמיים היה כמעיין הנובע, ואין מספר להדרכות ששמעתי ממנו; 2. משל לנושׂא רחב ועמוק שאין למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם; מלא כרימון – מלא מאוד, גדוש, שיש בו הרבה: להקמת חֶברת הֶזנק צירפנו מומחה שהוא מלא רעיונות כרימון; התבטאויותיה מעורפלות, מבולבלות ומלאות סתירות כרימון; כלי מלא וגדוש – כינוי לתלמיד חכם וגדול בתורה, כינוי לאדם רחב השׂכלה ומעמיק בתחומי ידע שונים; גדוש ומגודש – מלא ביותר; רב־תבונה, רְחַב תְּבוּנָה – נבון וחכם; יודעי ח"ן, מְבִינֵי דבר – מי שמבינים ומתמצאים בתחום מסוים: מביני דבר מנבאים לה עתיד מזהיר כפסנתרנית; זרועי תורה – כינוי ללמדנים ולגדולי תורה: משמת ר' עקיבא בטלו זרועי תורה ונסתתמו מַעַיינות החוכמה; בַּר הָכֵי – בָּקִי, מומחה, מנוסה: אף שאיני בר־הכי בתחום זה, נראה שנפלה כאן טעות; לן בעומקה של הלכה – התעמק בסוגיה, שנה ולמד הרבה והגיע לתוך תוכן של ההלכות, עסק והתעמק בדברי הלכה ומחקר, היה בקי בפרָטֵי הדברים: נזדמן לי ללון בעומקן של הלכות הירושה, ולכן שיניתי את צוואתי; חובש בית המדרש – מי ששקוע כל ימיו בלימודים או מי שקנה חוכמה אך אינו בקי בהוויות העולם; סיני ועוקר הרים – סיני עדיף – בקי בתורה וחריף: בקי עדיף [סיני = למדן בקי ובעל זיכרון; עוקר הרים = מקורי, חריף, עורך השוואות, בוחן בעזרת ההיגיון; שני תארים אלה יחדיו מציינים את החכם המושלם]; אָגוּר בדברי תורה – למדן שאגר הרבה תורה; חריף שֵׂכֶל – בעל תפיסה מהירה, שנון, מבריק, נבון מאוד: יש לו עורך דין חריף שׂכל שמוציאו מכל תסבוכת; חכם כולל, איש אשכולות – אדם הבקי בחוכמות ובענפי מדע אחדים, אדם משׂכיל בתחומי תרבות אחדים: לֵאוֹנַרדוֹ דֶה־וינצ'י היה איש אשכולות; ידענות, יַדְעָן – מי שיודע הרבה, בעל ידע רב, בקי: הוא ידען גדול, וסיכוייו טובים לנצח בחידון של ידע כללי; הִתמשׂכֵּל – 1. העמיד פני משׂכיל: המורה החדשה שזה עתה סיימה לחבוש את ספסל הלימודים, נהגה להתמשׂכל לפני תלמידיה; 2. נעשׂה משׂכיל, קנה השׂכלה: הוא דומה לבחור מתמשׂכל ממאה שערים שהתפקר; הִשׂכִּיל, משׂכיל– בעל ידע רב והשׂכלה רחבה, בעיקר השׂכלה אקדמית, מלומד: נעים לשׂוחח איתו, הוא אדם משׂכיל ורחב אופקים; יודעי חֵ"ן – מבינים בדבר, יחידי סגולה הבקיאים בדבר, כינוי למי שבקיאים בתחום מסוים, שהוא לרוב מסובך וקשה להבנה לכל הציבור, או למי ששותפים לסוד או לעניין חשאי כלשהו, הנסתר מידיעת כלל הציבור: רק יודעי

ח״ן מועטים הבינו לְמָה רומז הנואם בדבריו; יוֹדְעֵי דָבָר – כינוי לבני אדם שיש להם מידע שאינו ידוע לרבים; יודע סֵפֶר – אדם משׂכיל ותרבותי, המייחד את זמנו גם לקריאת סִפרות, פילוסופיה וספרי חוכמה אחרים, מלומד, בקי בספרות, תלמיד חכם: לו היו עוד כמה יודעי ספר בארגון, היה תפקודנו נראה אחרת; שָׂחָה בְּיָם הַתַּלְמוּד – הִרבה ללמוד גמרא עד שקנה לו בקיאות וחריפות רבה בלימודה: כדי לפסוק הלכה בסוגיה כה קשה, היה צריך לשׂחות בים התלמוד; עֶשֶׂר יָדוֹת לוֹ בְּ־ – 1. [ידות = חלקים] חלקו במשהו גדול פי כמה מחלקו של אחר: המרצה הזה היה חריף, גדול ובקי בכל רזי לשוננו, ומספריו ניכר שהיה לו עשׂר ידות גם בחוכמת הפיזיקה והכימיה; 2. הוא מומחה גדול מאחרים ב־: לראש המדור היו עֶשֶׂר ידות בחוכמת הפרסום, ולכן זכה להנהיג את ההוצאה לאור; בֶּן סֶמֶךְ, בר סמכא, בר סמך – מוסמך ומומחה שאפשר לסמוך על ידיעותיו ועל עצותיו: הוא נחשב לבר סמכא עולמי בכל הנוגע להפקת סרטי כרישים; יְדַיִים אֲמוּנוֹת – כינוי למי שמוחזק מומחה ובר־סמך ומהימן בדבר: הכסף נשמר בידיים אמונות – הגזבר; אִם הוּא סוֹפֵר, אֵינוֹ סַיָּף, ואם הוא סייף אינו סופר – אין אדם יכול להיות מומחה במידה שווה בחומר וברוח כאחד; כול יכול – מומחה במקצועות שונים; חכם לב – חכם, נבון, פיקח: חכם לב המקצר בדבריו ייקרא נבון; תְּבוּנַת כַּפַּיִים – מיומנות במלאכה מסוימת, כישרון מיוחד ומיומנות מעשׂית במלאכה מסוימת, זריזות בידיים: מי שניחנו בתבונת כפיים, מוערכים בכל העולם ומתוגמלים יפה; אִישׁ חַיִל – גיבור, לוחם מצטיין: בצנחנים יש אנשי חיל; הפוסק האחרון – מי שדעתו היא הפוסקת והמכרעת: הרב הראשי הוא הפוסק האחרון בענייני הלכה; זריז וממולח – מהיר תפיסה וחריף בשׂכלו, ער ופיקח: אין זריז וממולח כמותו בכל שוּקֵי העיר; עָשָׂה דבר קרדום לחפור בו, עשׂה תוֹרָתוֹ קַרְדּוֹם לַחְפּוֹר בו – השתמש בדבר מה, כגון נכס רוחני, כדי לקדם את ענייניו, כדי להתפרנס ממנו או כדי להפיק ממנו טובת הנאה: קהילות רבות חיזרו אחריו להזמינו לתפקיד רב הקהילה, אולם הוא לא רצה לעשׂות תורתו קרדום לחפור בה; גדול כוחו ב־ – הוא מצטיין ב־: גדול כוחו בהיסטוריה של ימי הביניים ובמוזיקה קלסית; מלא וגדוש ידע – בעל ידיעות נרחבות: צעיר זה ייחד שנים ללימודי ישיבה, והוא מלא וגדוש ידע בש״ס ובפוסקים; למדן מופלג – בעל ידיעות רבות, ידען; אוצר בלום – אדם בעל ידיעות מקיפות, אדם מלא וגדוש בחוכמה, למדן מופלג: עמיתי בעבודה היה אוצר בלום כעין אנציקלופדיה מהלכת; כלי מלא וגדוש, איש אשכולות – כינוי לאדם מלא ידיעות רבות, ידען גדול בתחומי מדע למיניהם; מילא את כְּרֵסוֹ בש״ס ובפוסקים, סל מלא ספרים – כינוי לאדם שקרא ושנה הרבה, בעל ידיעות אנציקלופדיות: ידיד נפשי לא היה רק סל מלא ספרים אלא גם אדם טוב לב וזולתן שייחד כל חייו להאיר עולמות חשוכים באורה של תורה; יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו – יש צעיר מלא וגדוש חוכמה, ויש זקן שלא למד כמעט דבר; אין חכם כבעל ניסיון, מי שאכל את התבשיל, הוא יודע את טעמו – מי שנתנסה בדבר, יודע להעריכו; לא מכל אורן ייעשׂה תורן – לא כל אחד מתאים לתפקיד הנכבד; הִנְהִיר, נְהִירוּת, נָהִיר – ברור, מחוּוָר: הוריי היה נהיר להם דבר אהבתי, תמכו בי בשתי ידיהם; נהירים לו שבילי . . . כשבילי כף ידו – ברורים לו, מְחוּוָרים לו: נהירים לו שבילי המילון כשבילי כף ידו; חוֹבְבָן, חוֹבְבָנוּת – חוסר מומחיות, חוסר מקצועיות, שטחיות, חוסר ידיעת דבר על בוריו; אֵין נָבִיא בְּעִירוֹ – אין אדם ההוגה רעיון חדש או תורה חדשה זוכֶה להערכה בסביבתו הקרובה, לעומת היחס שהוא זוכה להם במרחקים; היה בקי בכל חדרי התורה וידע לחשׂוף סתריה וצפוניה ולפענח תעלומותיה; נודע בגאונותו ובזיכרונו הפנומנלי ובכושרו הרטורי; יש אדם שעמלו בחוכמה ובדעת ובכישרון; שָׂחָה בים הגדול ששמו הוא . . . ועדיין שולט במכמני ה־ . . . ; אין יכולותיו מגיעות לכלל מיצוי אלא בקידום לתפקיד בכיר; כוחו היה יפה מכוחו של זקנו בבקיאות ובעמקנות; היה בקי בכל חדרי התורה ובסתרי צפוניה; היה גדול בתורה ובקי בכל עמקי סודותיה; נהירים לי שבילי הרקיע כשבילי נהרדעא; היה בקי בכל חדרי התורה ובסתרי צפוניה; ידע לחשׂוף צפוניה ולפענח תעלומותיה; יָדַע לפרש מסתריה (של התורה), לפענח את רזי תעלומיה, לגלות ולפרסם את עומקי צפונותיה; היה חריף ושנון, פַּלְפְּלָן ומַקשָׁן; חריף ובקי וחדשן ופלפלן; גדוש בתורה וחכם בחוכמות העולם; בישישים חוכמה; ורבנו השיב לו כמידתו דברים חריפים שאוהבי חריפות ממלאים עליהם את פיהם שׂחוק; שתה מבאר תורתו; תִּילֵי תִילִים של בקיאות; אין מדובר בחוות דעת מושׂכלת של מומחה, אלא בהצלפה זדונית של הדיוט; עילוי נפלא הפלא ופלא, גאון ממש הבקי בכל הש״ס עם תוספות ורובי הלכות הרמב״ם; ידיו רב לו גם בספרים ראשונים ואחרונים, והוא גם מבין ומעמיק ומחדש חידושים נפלאים; מה טוב חלקך שנהירים לך שבילי הגמרא, ואתה בקי באותיות הקטנות; איש פלא המפליא בזיכרונו הגאוני ובעמקותו החודרת ובהבנתו הבהירה; נוסף על גאונותו ועל בקיאותו בכל מכמני התורה, מבורך הוא בכישרונות נדירים: פה מפיק מרגליות; בכל הווייתו הוא תופעה נדירה בעולם התורה < הצטיינות! חוכמה! למידה! תורה!

מחלוקת! דיון!

<u>מחלוקת וּויכוח חיוביים או ניטרליים</u>. סכסוך, מריבה, מחלוקת – ויכוח בין שני אנשים, קבוצות או מדינות בדבר עובדה, אמירה או עניין על נושׂא שבני אדם לא מסכימים עליו בשל שוני בהשקפות, באינטרסים וכד׳: הארץ רעשה מן המחלוקת; נתלקחה מחלוקת בדבר שני סעיפי החוזה; פרצה מחלוקת של הבל בין שכנים בדבר מקום החניה עד שבאתי ושקעה המחלוקת; ניצתה מחלוקת, פרצה מחלוקת, נפלה מחלוקת, נתלקחה המחלוקת – התגלעה או התפרצה מחלוקת: ניצתה שוב אש המחלוקת בין שׂרי הממשלה; מַחלוֹקֶת לְשֵׁם שָׁמַיִם – ויכוח מתוך כוונה כנה לברר עניין, לתקן ולשפר; מחלוקת עניינית שהעוסקים בה חותרים להגיע לחקר האמת: אין מחלוקת זו לשם שמיים כי יש בה שיקולי תועלת של המפלגה; חָלוּק – מי שדעתו מנוגדת לדעת זולתו, שיש בינו ובין אחר חילוקי דעות: שני הצדדים חלוקים ביניהם בשאלת שיעור הפיצויים; ליבו חלוק, ליבו חלוק עליו – דעות שונות בליבו, הוא מהסס ומתקשה להחליט: ישבה לעצמה, וליבה חלוק עליה, שאינה יודע מה לעשׂות בנוגע לשני מחזריה; מַחלְקָן – בעל מחלוקת, יריב, קנטרן, פלגן, פלגאי; בַּעַל מַחלוֹקֶת – 1. בר פלוגתא, יריב, מתנגד: בעלי המחלוקת התווכחו ביניהם; 2. מחרחר ריב וסכסכן, איש מדון, איש ריב ומדון: מותר לומר לשון הרע על בעל מחלוקת; חָלַק על מישהו – לא הסכים איתו, התנגד לדבריו, היה במחלוקת עימו: כל החולק על רבו כחולק על השכינה; חָלַק על עמדה, על טענה וכד׳ – לא הסכים להן, התנגד להן: הלל ושמאי חלקו זה על זה בנושׂאים רבים; איש אינו חולק על דבריך; השופט המחוזי חלק על מסקנות שופט השלום; נחלקו במשהו – לא הסכימו זה עם זה בנושׂא מסוים, היו להם דעות מנוגדות בעניין כלשהו: הפסוק הזה קשה מאוד, ומפרשים נחלקו בפירושו; יישב את המחלוקת ביניהם, יִישֵׁב מַחלוֹקֶת, יישב חילוקי דעות – השכין שלום, ביטל את הריב: השופט יישב את המחלוקת בין בני הזוג; ויכוח, התווכח – 1. דן בנושׂא מסוים (מדעי, סִפרותי, פוליטי וכד׳) עם בני אדם או עם קבוצות בעלי עֶמְדות שונות ומנוגדות, שבו כל אחד מהצדדים מעלה נימוקים וטענות כדי להוכיח את צדקת עמדתו: הוויכוח נסַב על שאלת היחס בין הדת למדינה; 2. חילופי דברים בין שניים או יותר המבטאים חילוקי דעות חריפים בעניינים הנוגעים להם אישית, דין ודברים, טענות ומענות: היה לי ויכוח עם השכן על הטיפול בגינה; 3. אי־הסכמה, מחלוקת: בעניין זה יש לנו ויכוח עם יהודי ארצות הברית, וכן [בפועל] – הִידַּיֵין, הִשִּׂיג, הִתְדַּיֵין, הִתְוַכֵּחַ, הִתְנַגֵּחַ, הִתְנַצֵּחַ, הִתְפַּלֵּג, הִתְפַּלְמֵס, הִתְפַּלְפֵּל, הִתְעַמֵּת, חָלַק עַל, טָעַן נגד, נֶחלְקוּ א וב, נִיצְחוּ זה את זה, נִתגַלַּע ויכוח, נִתלַקְחָה או פָּרְצָה מַחלוֹקֶת, צָצוּ בקיעים, שָׂשׂ אֱלֵי קְרָב, שָׂשׂ לִקְרָב; [בשם] – דברי ריבות, דִין וּדבָרִים, דֵעוֹת חֲלוּקוֹת, השמעת טענות, הִתְנַצְּחוּת, הִתְעַמְּתוּת, הִתְפַּלְמְסוּת, הִתְוַכְּחוּת, הִתְנַגְּחוּת, התפלמסות, חִילוּפֵי דְבָרִים, חִלוּקֵי דֵעוֹת, מְדָנִים, מַחֲלוֹקֶת, מִלְחֶמֶת דבָרים, מַעֲמָת, נִיצוּחַ, עִימוּת, פְּלוּגְתָא, פולמוס, צִחצוּחַ חֲרָבוֹת, תִּגְרַת שְׂפָתַיִם: קוֹנפליקט < סכסוך, ניגוד, עימות; קוֹנפרוֹנטַצְיָה < עימות, עִימֵת – 1. העמיד זה לעומת זה לשם השוואה, העמיד שני דברים מנוגדים או שני בני אדם בעלי דעות מנוגדות, גרם למצב של עימות: השופט עימת את דברי העדים אלה מול אלה; 2. התייצב מול מישהו בוויכוח, בהתנצחות או במלחמה: העימות בין שני היריבים הפוליטיים היה חריף; נַצְחָן, פּוּלמוּסָן, מַחלְקָן, בעל מחלוקת, וַכְּחָן – אדם שאוהב להתווכח ולהתפלמס ולעמוד על שלו או המרבה עד כדי הפרזה בוויכוחים ובהתנצחויות, אדם שאינו נענה לשום דרישה או בקשה, מבלי לערער או להתווכח עליה: ׳עליי להזהירך: אני וכחנית בלתי נלאית׳; חריף היה האיש מאוד, נצחן מובהק, ולכן לא היה ליבו פנוי לדיבורים; וָכִּיחַ – שנתון לוויכוח, שניתן לערער עליו; עוֹצמָה – כוח השכנוע של טיעון, טענה וכד׳, מידת החריפות של ויכוח, ריב וכד׳ או מידת הלהט שבו: זוהי טענה בעלת עוצמה, ואי־אפשר להתעלם ממנה; כשהגעתי לחדר הריב ביניהם היה במלוא עוצמתו; סוּגְיָה – שאלה, בעיה, נושׂא: ישׂראל כל מעייניה נתונים בסוגיית השלום עם הפלסטינים; ההיסטוריונים התאספו כדי לדון בסוגיות תולדות העם היהודי; נסוב < נָסַב – [נאמר בעיקר על מכתב, על דיון, על מחלוקת, על הרצאה, על נושׂא וכד׳] נגע ב־, עסק ב־, התקיים, היה (בעתיד יִיסַב, יָסוֹב): הדיון במליאת הכנסת נסב אמש על תקציב המדינה, ומחר ייסב על קיימוּת; השׂיחה נָסַבָּה על מאורעות הימים האחרונים; נזקק לסוגיה, נזקק לטענה, נזקק לעניין וכד׳ – עסק בו או טיפל בו, נדרש אליו, דן בו: ועד הלשון נזקק לעניין הכתיב המלא וכלליו לאחר שנתבקש לכך מטעם מערכת החינוך; עָלָה עַל הַפֶּרֶק – עלה לסֵדר היום, הפך נושׂא לדיון, זכה לעיון, לתשׂומַת לב ולמודעוּת: במהלך הדיון עלה על הפרק נושׂא העלאת המשׂכורות לעובדים; סתירה, סָתוּר, סָתַר – 1. לא התיישב עם משהו, לא עלה איתו בקנה אחד: שתי התאוריות הללו סותרות זו את זו, ולא ניתן ליישב ביניהן; 2. הוכיח שדבר מסוים עומד בסתירה לדבר אחר: עד התביעה סתר בעדותו את טענות הנאשם אחת לאחת; 3. סתר את עצמו, אמר דברים

סותרים, אמר דברים שאינם מתיישבים יחד מבחינה הגיונית: אתה סותר את עצמך, לפני כמה דקות טענת דבר הפוך; 4. הָרַס, נָתַץ: אני מקבל עליי לסתור את המבנה הישן ולבנות במקומו מבנה חדש; סְתִירָה – 1. ניגוד בין שני דברים סותרים שאינם מתיישבים זה עם זה או שאינם עולים בקנה אחד: יש סתירה בין בזבזנותו לבין הטפותיו לחיסכון; 2. ניגוד בין שתי טענות, תזות, תאוריות או אמונות, שאינן יכולות להיות אמיתיות בעת ובעונה אחת: במושׂג 'משולש מרובע' טמונה סתירה; חִיכּוּךְ – סכסוך קל, עימות, דין ודברים, אי־הסכמה, ויכוח, מריבה: נושׂא הניקיון בחדר המדרגות גורם לחיכוכים בין דיירי הבית; ניצוח דברים, ניצוח – ויכוח, קיפוח בטענות ובדברי ריב: הלוואי שתדעו להשיב על קושיותיי כי לא לשם אהבת הניצוח באתי; פּוּלמוּס – ויכוח או חילוקי דעות חריפים, בכתב או בעל־פה, מחלוקת רעיונית נוקבת: בין מצדדי הרעיון לבין שולליו פרץ פולמוס נוקב שלא הוכרע; פַּלְגַאי – מי שמרבה בוויכוחים ובפלוגתות, בעל מחלוקת: בני אדם אלו פלגאים הם, ואף שיש בידם תורה ומעשׂים טובים, אין תורתם מאירה את ליבם; אין מדובר בתגרי השוק אלא בתלמידי חכמים שדרכם ללמוד ולהתפלפל כדרך הפלגאים; התפלגות, הִתְפַּלֵּג – נוצרו בתוכו חילוקי דעות: המפלגה החלה להתפלג, וכמה חברים איימו לפרוש ממנה; בקיעים – שלבּים ראשונים של קרע, פילוג או מחלוקת, סימנים המבשׂרים פילוג או ניתוק, פְּרָצוֹת: הבקיעים שצצו בקרב חברי המפלגה הביאו לידי פילוגה; התובע הצביע על בקיעים בעדות הנאשמת; פלגני – הגורם לפילוג, המביא לידי פירוד: בדיון הוצעו הצעות פלגניות, וכידוע דעות פלגניות אינן מועילות; טַבּוּ – עניין שֶׁיֵּשׁ הסכמה כללית שלא לדון בו בפומבי: גם היום יש נושׂאי מין שהם בבחינת טַבּוּ לדיון אפילו בחברות מסוימות שלנו; אַקטִיבִיזם > פְּעִילָנוּת – תורה (דוקטרינה) או פרקטיקה המדגישה פעולה נמרצת ישירה במיוחד בתמיכה (או בהתנגדות) לצד אחד של סוגיה שנויה במחלוקת כדי להשׂיג שינוי מדיני, כלכלי או חברתי: בישׂראל קבוצות פעילניות בעלות אופי שמרני (למשל תנועת כהנא חי) או בעלות צביון מתקדם, כגון תנועות נוער לציוניות חברתנית (סוציאליסטית), המנסה להחדיר שינוי לחברה אגב נקיטת פעילנות וקִדמה מועילות; פּוֹרוּם – כינוס לבירור שאלות, זירה, בימה, מקום או תחום לוויכוח, למלחמה או למאבק מדיני וכד': השאלה עלתה בפורום בין־לאומי; פלגני, פלגנות, פַּלְגָן – מי שגורם או נוטה לגרום לפילוג, מי שמביא או נוטה להביא לידי חילוקי דעות, בעל מחלוקת: הפלגנות והווכחנות פעמים מזיקות הן; וַכְּחָני, נַצְחָני, פּוּלמוּסָני, וַכְּחָנוּת, נַצְחָנוּת, פּוּלמוּסָנוּת – נטיית יתר להתווכח, הפרזה בהתנצחות בדעות, מלחמת דברים: הוא ניחן ביצר הפולמוס והווכחנות; עם כל שׂכלו המובהק וחריפותו הנצחנית הוא אינו אלא בן אדם חלש וחסר מזל; פּוּלמוּס, התפלמס – התווכח או ניהל חילוקי דעות חריפים בכתב או בעל־פה, התווכח במחלוקת רעיונית נוקבת, התנצח במלחמת דברים: אני מוכן להתפלמס איתך בתנאי שנגיע לכלל הכרעה; פּוּלמוּסן – וַכְּחָן, מי שמעורר פולמוס, המרבה להתווכח: כאשר הפולמוסן מגיע מייד מתעורר ויכוח; מְחאה, מחה על – הביע התנגדות נחרצת, ערער על דברים המופנים כלפי הפרט או כלפי השלטון ולא הסכים להם: האחיות השביתו את העבודה בבתי החולים לאות מחאה על אי־קבלת תביעותיהן; כוח מיקוח > כושר מיקוח – יכולת עמידה על המיקח, לשׂאת ולתת בעניין מחיר, התדיינות בעניין קנייה ומכירה של סחורה: חתני היה בעל כושר מיקוח מעולה, ולכן שלחתי אותי לקבלן כדי להתמקח על מחירה של הדירה החדשה; נכנס עימו בדברים – התחיל לשׂוחח איתו, בעיקר שׂיחה מקדימה שמתוכה יתגלגלו הדברים אל העיקר: במקום להיכנס עימו בדברי נחת, נכנס עימו בדברי ריב ומצה כדי לתקוף אותו; מכל צד, מכל הצדדים, בכל צִידֵּי צדדיו, על כל פרטיו ודקדוקיו, לכל פרטיו ודקדוקיו, בכל פרטיו ודקדוקיו – עד לאחרון הפרטים, בצורה מפורטת ביותר, בלי להחסיר שום פרט, מכל עֵבֶר, מכל הכיוונים, מהיבטים שונים, מזוויות ראייה שונות: הספר מבהיר את תהליך המחקר לכל פרטיו ודקדוקיו וכוונותיו; הפכתי והיפכתי בכל צידי צדדיה של הסוגיה, ולא עלה בידי לעמוד על פתרונה; מחאה מְקוּוֶּנֶת – מחאה במרחב המחשב, שבה אין למשתתפיה מגבלה גאוגרפית או מגדרית, מיצב (סטטוס) חברתי־כלכלי, רמת השׂכלה או תעסוקה, כל מי שרוצה להיות חלק במחאה, יש באפשרותו לגשת למחשב מקוּוָן; נָתַן חֶרֶב בְּיַד פלוני – נתן לפלוני אֲמַתְלָה ותואנה לתקוף: הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ונתתם חרב בידו כדי להורגנו; מכתבי שרשרת – מכתבים המועברים מדי יום למאות אלפי גולשים וחושׂפים אותם למחאה בנושׂא מסוים; יומן רשת – אתר מרשתת שבו נכתבות רשומות טקסט (פוסטים) שעוסקות בחיי הבלוגר – חוויותיו ודעותיו על העולם; התפלספות, התפלסף – חיטט וחקר חקרנות יתֵרה, התפלפל: בלי להתפלסף התפלספות יתרה הייתי מבין מהר יותר את אמיתות הדברים; הִתְנַגְּחוּת, הִתְנַגֵּחַ – התווכח בלהט והתקיף את הצד האחר, ניהל התכתשות מילולית חריפה, התנצח: באי כוח הצדדים התנגחו ביניהם בשאלת פרשנותו של אחד הסעיפים בחוזה; ניצחו זה את זה, ניצֵח – התפלמס, התווכח, התדיין: לאחר התפילה נכנסו בחדר האורחים וניצחו זה את זה בהלכות השעה; הִתְנַצְּחוּת, הִתְנַצֵּחַ – התנגש בדעות, היה ויכוח חריף עם מישהו בתקיפות ובעקשנות, התכתש מילולית, לרוב בשל אמונות שונות או דעות מנוגדות, התפלמס: התכנסנו כאן גם כדי להתנצח זה עם זה בסוגיות משפטיות של מוסר רפואי; מְלֶאכֶת הניצוּחַ – אומנוּת השימוש בראיות הגיוניות ומכריעות בוויכוּחים: מי כמוני סולד ממלאכת הניצוח כשאין המחלוקת לשם שמיים; סִכסוּך חֲלוּקָתִי – סכסוך על חלוקה של משאב מסוים בין גורמים מתחרים; קיפח אותו בדברים – ניצח אותו בדבריו, הכריע בוויכוח באמצעות הדברים שהשמיע, הציק לו בדבריו: אשתו הקנטרנית הייתה מקפחת אותו בדברים כל היום כולו; בַּעַל אִיפְּכָא מִסְתַבְּרָא, (dissident) < פָּלִיג – מי שדרכו להתייצב נגד הזרם ולטעון ההפך מן המקובל, מי שחולק על דעת הרוב או מתנגד למדיניות השלטונות; זירת המחלוקת – מקום או תחום לוויכוח או למאבק מדיני וכד': עֶמדת ההנהלה הפכה את המקום לזירַת התנצחות בינה ובין נציגי העובדים; שָׁנוּי במחלוקת – מוטל בספק, עומד ותלוי ללא הכרעה, אין הסכמה בין שני צדדים (אדם, קהל, מדינה) או יותר על סוגיה מסוימת: ההסכם בין הצדדים כמעט גמור, למעט שני סעיפים שנויים במחלוקת; עֵין הַסְעָרָה – מוקד סערת הרגשות בוויכוח או במריבה, מוקד העניינים הסוערים, ליבה של סערה ציבורית, מרכז תשׂוּמת הלב: חבר הכנסת הזה עמד לא אחת בעין הסערה בעניין הרפורמה בשוק ההון; בעלי תריסין – כינוי לתלמידי חכמים בקיאים היודעים להתנצח ולהגן על דעותיהם: המתן עד שייכנסו בעלי תריסין לבית המדרש, ונראה כמה אתה צודק; עָלָה עַל בָּרִיקָדוֹת – פָּתַח במאבק, נלחם על זכויותיו או על דעותיו, מַרַד, התקומם: נציגי העובדים הודיעו כי לא ישלימו עם הקיצוץ בשׂכרם ויהיו נכונים לעלות על בריקדות בעניין זה; רָאָה בְּמִשְׁקָפַיִים ורודים, הסתכל בְּמִשְׁקָפַיִים ורודים – היה אופטימי, דן לכף זכות, ראה את הצד הטוב והחיובי שבדברים: הוא תמיד ראה את העולם במשקפיים ורודים, וגם פציעתו הקשה לא שינתה את אופיו; תַּנָּא דְמְסַיֵּיעַ – מישהו או משהו שיש בו כדי לתמוך באדם או בדעתו, סימוכין, סיוע או חיזוק לטענה כלשהי בדברים שבכתב או שבעל־פה: יושב ראש הדירקטוריון התנגד להעלות את הריבית ומצא לו תנא דמסייע בהצהרתו האחרונה של נגיד בנק ישׂראל; טְעָנוֹת וּמַעֲנוֹת, דין ודברים – מחלוקת, ויכוח, חילוקי דעות: לאחר דין ודברים הגיעו שני הצדדים לידי פשרה; בלי טְעָנוֹת ומַענות – בלי ויכוחים, בלי דין ודברים, ללא כל ערעור, בלא הבעת התנגדות: אני רוצה שתקום ותעשׂה את הדבר מייד, בלי טענות ומענות; דרך שַׁקְלָא וטַרְיָא, דרך ויכוח – שיטת דיון או הוראה שבה הן המורה והן תלמידיו תורמים באופן פעיל לתהליך הדיון או ההוראה באמצעות דו־שיח בכיתה. בדרך זו חילופי הרעיונות פתוחים ושיתופיים כדי לקדם את החשיבה, את הלמידה, את פתרון הבעיות, את ההבנה וכד'; ויכוח סְרָק – ויכוח עקר ללא תועלת שאינו גורר החלטה או מסקנה; עיניך הרואות – היווכח בעצמך, הדבר ברור ללא ספק, הן גם אתה רואה זאת בבהירות: עיניך הרואות שלא הייתה באיגרת כל הבטחה או התחייבות; אינם משדרים על אותו הגל – אין בסיס משותף לדיוניהם, הם מתווכחים על עניינים שונים בתכלית; צְחצוּחַ חֲרָבוֹת, צִחצֵחַ חֲרָבוֹת – נערך לקרב מילולי, רעיוני וכד', התנצח, התווכח ויכוח סוער, חריף ונרגש, התפלמס בחריפות: במפלגה נשמע צחצוח חרבותיהם של המתמודדים על מקומות ראליים ברשימת המפלגה לכנסת; נַצחָן – וַכְּחָן, מי שאוהב להתווכח, מי שמרבה להתנצח ולהתפלמס; פּלוּגְתָּא – מחלוקת, חילוקי דעות: לעיתים נדירות נפלה ביניהם פלוגתא שהייתה עלולה לזעזע את אמות הסיפים; בעל פלוגתא, בַּר פּלוּגְתָּא – יריב במחלוקות, מתנגד, וכחן, פּוּלמוּסָן, נצחן; שם התואר: נצחני, פולמוסי, וכחני; ויכוח נמרץ – ויכוח עז וחריף; נקודת אחיזה – מִשען, אסמכתה, דבר או מקום להיאחז בו, אמתלה: המתווכח מצא שתי נקודות אחיזה בדברי יריבו; בָּא עָלָיו משני צדדים – תקף אותו מכאן ומכאן, לחץ אותו אל הקיר, הוכיח שהוא שוגה מכל מקום; שבר את דברי פלוני – ביטל והפריך את דברי פלוני: ושברו אלו את אלו בקושיות, ואני שברתי את דבריהם בראיות; מְחוֹל החרבות באגם הבִּרבורים – [בהשאלה] ויכוח נוקב בכנסת; מי שָׂמְךָ? – מי מינה אותך? מאַין סמכותך? מי הרשה לך לעשׂות את הדבר: מי שָׂמְךָ לאִיש שׂר ושופֵט עָלֵינוּ; יָרַד לשורשי הדברים, ירד לעומקו של – התעמק בדבר כדי לַהֲבינו היטב, בדק אותו בדיקה יסודית ומדוקדקת: ועדת החקירה חייבת לרדת לעומקו של עניין ולברר את סיבות התאונה; מחברי הדוּח לא ירדו לשורשי הבעיה ועשׂו עבודתם בשטחיות וברשלנות; שאֵלה עֶקרונית – שאלה יסודית מבחינת העיקרון; הִמְרוּ זה את זה – התווכחו זה עם זה, התערבו זה עם זה: מעשׂה בשני בני אדם שהמרו זה את זה: אמרו כל מי שילך ויקניט את הילל, ייטול ארבע מאות זוז; שָׂשׂ לִקְרָב – נכנס בלהיטות ובהתלהבות לפולמוס ולהתנצחות; הוּא בְּשֶׁלּוֹ – הוא עומד על דַעתו; פִּלְפּוּל – דיון או ויכוח אגב עמידה על פְּרָטֵי פרטים ועל דקויות והעלאת טיעונים מורכבים, משׂא ומתן חריף: נפשי שׂבעה עונג ונעימות בפלפולה של הלכה; פִּלְפֵּל, הִתְפַּלְפְּלוּת, הִתְפַּלְפֵּל – קיים דיון מייגע בפרטנותו, השמיע דברים בדרך של פלפול ולא בצורה ישרה וברורה, חקר חקרנות

יתרה מתוך חריפות ופלפולים: התחיל א להתפלפל עם ב, והוא משיב על דבריו ומפרק את פלפולו; **פַּלְפְּלָנִי, פַּלְפְּלָנוּת, פַּלְפְּלָן** – 1. אדם המרבה בפלפול, אדם הנוטה לדון או להתווכח אגב חיטוט בפרָטֵי פרטים, עמידה על דקויות והעלאת טיעונים שנונים או מורכבים, שלעיתים אין להם כל תוקף מעשׂי: פעמים יש נקרנים ופלפלנים שהתפלספותם היבשה והחריפה מזיקה; 2. אדם העוסק בבירור מדוקדק וחריף של סוגיות הלכתיות או אחרות, תלמיד חכם המצטיין בפלפול, וַכּחן מיומן: בישיבה יצא לו שם של פלפלן חריף, שקשה להתווכח עם טיעוניו; **נַקְרָן** – חטטן, נברן, בעל נטייה לדקדק ולטפל בכל פרט, בייחוד בנוגע לחומר עיוני: אכן, נקרן אני ומחטט באשפתי; **דרשׂיחַ שֶׁל חֵירשים** – 1. כינוי לוויכוח בין שני צדדים, שהפער בין עמדותיהם גדול מכדי שיוכלו באמת להשפיע זה על דעתו של זה, ולכן הם מדקלמים את טיעוניהם בלי להקשיב ולהתייחס לצד האחר: בוא נעזוב את הוויכוח הזה, אני רואה שזה סתם דרשׂיח של חירשים; 2. כינוי לדרשׂיח שבו כל אחד מהמשׂוחחים מדבר על עניין אחר, בזמן ששניהם חושבים כי הם מדברים על אותו עניין – מצב שיוצר אי־הבנות רבות; **מִלְחֶמֶת דבָרים** – ויכוח, טענותיו רפויות; **השׂגה על, השׂיג על** – העיר הערה שיש בה משום ערעור או הסתייגות, מתח ביקורת, הִקשה: סנגורו של המערער השׂיג על חומרת העונש; **אֵין מְשִׁיבִים אֶת הָאֲרִי לְאַחַר מִיתָה** – אין מקשים על דבריו של איש גדול שמת, שאילו שמע את הבעיה היה בידו להשיב, [בהשאלה]: אל תתווכח עם אדם לאחר שזה עזב את המקום; **דין ודברים, חילופי דברים** – טְענות ומַענות בין אנשים, מחלוקת, ויכוח, חילוקי דעות: לאחר דין ודברים הגיעו שני הצדדים לידי פשרה; **נכנס עימו בשׂיחה, גִלגֵל עימו שׂיחה, גִלגֵל בדברים, גִלגֵל שׂיחה** – דיבר על דא ועל הא, עבר מעניין לעניין: גִלגלו בדברים בניחותא עד שסיפרו זה לזה את כל עלילותיהם; **גלגול בדברים, גלגול דברים, גלגול שׂיחה** – קשירת עניין בעניין או מעבר מעניין לעניין בשׂיחה או בדיבור: תוך כדי גלגולי דברים הגענו סוף סוף ל נושׂא שלשמו באתי; **גִלגֵל את הלשון** – גרם להמשך השתלשְׁלוּת הלשון והתפתחותה: ניתנה לסופרים החירות הטבעית לגלגל את הלשון בדרכה לפי רוח הזמן; הסתדרו ביניהם > **הגיעו לעמק השווה, באו לעמק השווה** – השתוו, התפשרו, הגיעו לידי הסכם: הצדדים התדיינו שעה ארוכה אך לא הצליחו להגיע לעמק השווה; **פישר ביניהם** – הביא לידי פשרה, תיוַוך כדי להביא לידי הסכמה צדדים עוינים או מנוגדים; יישב מחלוקת בין צדדים על ידי פעולת תיווך שהביאה אותם לעשׂיית ויתורים הדדיים: איש עדיין לא הצליח לפשר ביניהם; **יושרו ההדורים** – סולקו הקשיים; **יִישֵׁר את הַהֲדוּרים** – סילק את המכשולים, ביטל את החיכוכים, יישב סכסוכים ומחלוקות: לאחר סכסוך ממושך הם יישרו את ההדורים וחזרו לשתף פעולה; **יישוב סכסוכים, יישוב מחלוקות, יישוב ניגודים, יישב סכסוכים, יישב מחלוקות, יישב ניגודים** – ביטל חילוקי דעות בדרך של בוררות, גישור, פישור, הקמת ועדה שקולה או פסיקת בית המשפט; **הכניס ראשו בין שני הרים גדולים** – התערב בוויכוח בין גדולים; **נתגלעה המחלוקת, התגלעה מחלוקת, התגלעות מחלוקת** – התפרצות מריבה: זה חודשים שלא נתגלעה מחלוקת אף לא מחלוקת עמומה ביני לרעייתי; **עִיֵּיל פיל בקוף המחט, הכניס פיל בקוף המחט** – הגזים, הפריז, יישב דברים בדוחק, הוכיח על ידי פלפול דברים בלתי אפשריים וחסרי היגיון, כלומר העלה סברות נטולות יסוד, ניסה לעשׂות את הבלתי אפשרי, הצליח לשכנע בניגוד לשׂכל הישר על ידי תכסיס; **מוּפרָך מֵעיקָרו** – בלתי נכון מיסודו, מושתת על בסיס שגוי, שאפשר לסותרו בנקל: איני מוצא כל ממש בטענות אלו לגופן, ואין בידי אלא להסיק שערעור זה מופרך מעיקרו; **צבוע, לא כן, דו־פרצופי, אין סתרו כגילויו, אחד בפה ואחד בלב, אין תוכו כברו, אין פיו וליבו שווים, בְּלֵב וָלֵב** – ברגשות מעורבים, בחוסר כנות, במרמה: בלב ולב ידברו איש אל רעהו, וכל דבריהם שְׂפת חלקות [היפוכו: **בלא לב ולב** – ביושר ובכנות]; **טַעֲנֵי טְעָנוֹת** – טענות מרובות; **אקורד צורם, אָקוֹרדים צורמים** – חילוקי דעות המעכירים את האווירה, עימות לא־נעים [**אָקוֹרד** – צירוף של שלושה צלילים ויותר המופקים יחד]: הישיבה נפתחה באווירה רגועה אך הסתיימה באקורד צורם; **בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה הִיא?** – מהו דבר פעוט כזה בשבילי או בשבילך? אני ואתה לא נריב על דבר שכזה: ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא; **קרא תיגר על** – התלונן עליו קשות, הטיח דברים נגדו: השובתים קראו תיגר על המעסיק מפני תנאי עבודתם הקשים; **קָרָא עֲרָר על, קָרָא עַרעַר על** – טָעַן נגד פלוני, עִרעֵר ומחה על, הגיש ערעור נגד: קמו כמה בני אדם וקראו ערער על זכותי לחרוש באדמתי; **בא בטרוניה עימו, בא בטרוניה עליו** – טען נגדו טענות קשות, התקיפו קשה, התרעם עליו: הוא בא בטרוניה עליי תדיר וממרר את חיי; **החציף פנים נגד, הֵטיח דברים כלפי (מעלה)** – דיבר עזות אל, התחצף נגד: היה בו העוז להטיח דברים כלפי המפקד; **לדברי הכול** – לפי דעתם של כולם, הכול מסכימים ש־, אין כל חילוקי דעות בדבר: לדברי הכול התבטאות זו הייתה מיותרת; **התריס כלפי מעלה** – השמיע טַענה, התקומם ל־, התפלמס, התנצח: הדיירת התריסה כלפי שכנהּ שאינו שומר על ניקיון חדר המדרגות; **המפורסמות אינם צריכים רְאָיָה** – דברים ידועים המקובלים והמוסכמים על הכול אין צורך להוכיחם ולאשרם: אף שהמפורסמות אינם צריכים ראיה, אך אין הזמנים כתיקונם, ולכן נזכיר שמסורת של אלפי שנים של יהודים ונוכרים מעידה שקבר יוסף שייך ליהודים; **יצא עליו מערער, יצאו עליו מְעַרעֲרים** – טענו נגדו, תקפו אותו; **טענו נגדו כמה בני פלוגתא** – עִרעֵר, טען טענה נגד; **שִׂיחַ וָשִׂיג, שִׂיג וָשִׂיחַ** – משׂא ומתן, קֶשר כלשהו עם אחר, חילופי דברים, מגע כלשהו, עניין, עסק: בתוקף עיסוקו כפעיל ציבור, שׂיח ושׂיג לו עם אישים בכירים בארץ; **אין לו כל שׂיח ושׂיג עם מישהו** – הוא לעולם אינו מדבר איתו, הוא אינו בא איתו במגע, אין לו שום קשר איתו: אין לנו כל שׂיח ושׂיג עם חוגים קיצוניים כאלה; **העביר תחת השבט** – מנה אחד לאחד, בדק כל אחד ואחד; **הֵיעדר שָׂפָה משותפת** – אינם מדברים בשׂפה שאפשר להעביר בה מסר מובן בין המתַקשרים; **כיבס את הכבסים המלוכלכים בפומבי, הוציא את הכביסה המלוכלכת** – חשׂף ברשות הרבים תקלות, סכסוכים של משפחה או ארגון; **שנַיִים אוחזים בטלית** – מצב ששניים טוענים בעלוּת על דבר אחד (חפץ, מִשׂרה, זכות קדימה וכד'), ובעיקר במקום שנראה כי אי־אפשר להכריע הכרעה מובהקת לאחד הצדדים, והפִּתְרון הוא חלוקה ביניהם: הסכסוך על חבל ארץ זה הוא מקרה מובהק של 'שניים אוחזים בטלית', שהפִּתְרון היחיד בו הוא חלוקה; שנַיים אוחזין בטַלית, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה; **הִתקָררוּת היחָסים** – ביטול הידידות: המאמר מותח ביקורת על מדיניות החוץ של טורקייה בהיותה התקררות היחסים עם ישׂראל; **הבדלי השקפות** – שוני בהתבוננות שׂכלית, בתפיסה כללית, באופן ראיַית הדברים: היה בפולמוס הזה לא רק הבדלי השקפות כי אם גם התאבקות של שני עולמות; **שניים אוחזין בטלית** – שניים טוענים לבעלות על אותו דבר [זה אומר: אני מצאתיה, וזה אומר: אני מצאתיה, זה אומר: כולה שלי, וזה אומר: כולה שלי]; **סובלנות** – יכולת או נכונות של אדם או של קבוצה לקבל מישהו שמעשׂיו, אמונותיו, יכולותיו, דתו, תרבותו, מנהגו, מוצאו, צבעו, נטיותיו המיניות, גילו, חזותו וכדומה שונים משלו: כמה סובלנים שומרי המצוות כלפי יהודים הנמנים עם זרמי דת אחרים? [היפוכו: **אי־סובלנות**]; **חופש הביטוי** – זכותם של כל אדם או קהילה להביע את דעתם ואת רעיונותיהם ללא חשש מנקמה, מצנזורה, מסנקציות משפטיות או מהגבלות אחרות, גם אם הדעה חריגה ואינה תואמת לקו הרשמי במדינה. הם רשאים להתבטא בכל אמצעי התקשורת (כגון דיבור, כתיבה, הסרטה, עיתונות, טלוויזיה), לקבל מידע ולהגיב עליו, להנחילו או לשתוק. מבחינים בין חופש ביטוי פוליטי, אומנותי, אישי או מסחרי; **נָשָׂא קל וחומר** – למד קל וחומר: והרי דברים קל וחומר: מה תלמידנו החלש עמד במבחן, תלמידנו המצטיין על אחת כמה וכמה; **המחלוקת ביניהם תחילתה גבשושית קטנה, וסופה – הרי הרים; אין לך קהילה שאין אנשיה מחולקים בדעותיהם לכמה מפלגות, והם חלוקים אלה על אלה בכל עניין; אם נחלקו לא נחלקו אלא על עניין . . .; מוטב לחשׂוף סכסוך מלקוברו; הקיטוב בהשקפת עולמם דומה לשני מקבילים שאינם נפגשים לעולם; נושׂא ארוך זקן שמובטחת לו זִקנה נצחית; מַחלְקָנִים ופלגנים – מיעוטם יפה וריבוים קשה; אהוֹב את השלום וּשְׂנָא את המחלוקת; מי אני שאכניס ראשי בדברים שהם למעלה ממני; הניח ידיו מן המחלוקת; משך ידו מן המחלוקת; הכניס ראשו בעסקי אחרים; גדול השלום ושׂנואה המחלוקת; כותלי בית המדרש יוכיחו; לא עשׂה מחלוקת עם אדם ולא העלה עליו חמת אחרים; שככה המחלוקת וחזר שלום הבית; נראים דבריי מדבריו, שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון; גדול השלום ושׂנואה המחלוקת; הכניס ראשו במחלוקת; פתח בסיפור ומשנתלקחה המחלוקת סיים בוויכוחי דברים; הוצתה אש המחלוקת ושולהבה; הִרבה מחלוקת בישׂראל; שקעה אש המחלוקת; יריבות רעיונית; משהִרבו מחלוקות בישׂראל, נעשׂתה התורה כשתי תורות; ויכוחי סרק קולם הולך; דעותינו רחוקות ומנוגדות זו לזו כשמיים מן הארץ**

<u>מחלוקת שלילית</u>. **התנגח, נוּגַח, מְנוּגָח, נִיגוּחַ, נִיגֵחַ** – תָקַף, קִנטֵר, פגע קשות, התגרה מילולית, התקיף מילולית, הביע ביקורת חריפה, פָּגַע בריב בשעת ויכוח, קִנטֵר: בנאומו ניגח השׂר בתקיפות את יריביו הפוליטיים; בני הזוג המסוכסכים השתמשו בילדיהם כאמצעי לניגוח הדדי; **נגחנות, נַגחָן** – מי שמַתקיף בדיבור פוגע: חבר הכנסת הנגחן תקף בנאומו את הממשלה; **הַשָּׂטָן ריקד ביניהם** – נתגלעו ביניהם ריב וסכסוך עמוק: משלא שמעה ושתי בקול המלך, החל השׂטן לרקד ביניהם; **השׂטן מרקד בין קרניו** – פגיעתו רעה, דרכו להזיק: השׂנאה התגברה בין המעסיק למועסקת, והשׂטן החל לרקד ביניהם כדי להיפרע מהם; **דם רע** – אווירה של איבה והשמצות הדדיות בין יחידים או קבוצות: אין דם רע ביני למאמן הקבוצה; **קנטרנות, קַנטְרָן קנטרני, קִנטֵר** – סכסך, חִרחר ריב, הרגיז, חלק על האחרים: הציעו לי שתי עלמות חן למשׂרד: קנטרנית ובזבזנית, זו וזו אינן לטעמי; **השתלחות, השתלח** – תקף מישהו בביקורת קשה וחריפה או בדברי גנאי, התבטא נגדו התבטאות שלוחות רסן: השׂר השתלח בוועדה על החלטתה המצערת; הסנגורית השתלחה בתובע בלשון בוטה; **מְפוּלָג** – מחולק לפלגים, לא מאוחד, לא

מלוכד, שיש בו מחלוקות או חילוקי דעות: השׂר דיבר על החשיבות הרבה באיחוד התנועה המפולגת; בָּא עָלָיו בּ׳ – התנפל עליו, התקיף אותו: מִתחילה באת עלינו בעלילה בא עליו בדברים חריפים; בא עליו במקלו ובתרמילו – בגפו, ברכושו הדל, במעט אשר לו: עניים רבים עברו בעיירתנו במקלם ובתרמילם; קֵן צְרָעוֹת – משל לחֶברת בני אדם שיש בה ריב ומדון; מבשׂרי חזיתי – התנסיתי בכך בעצמי, חוויתי זאת אישית, בי היה המעשׂה: אין דבר נורא יותר ממלחמה, חזיתי זאת מבשׂרי; חָזָה מבשׂרו – חווה בעצמו, למד מניסיונו, התנסה על הרוב בחוויות קשות או בניסיונות רעים: גדוד הטירונים שהוטל באחת אל המלחמה חזה מבשׂרו את כל מוראות המלחמה; הכניס את ראשו בין שני הרים גבוהים, הכניס את ראשו בין הרים, הכניס את ראשו בין הרים גדולים – התערב או הביע דעה בעניין השנוי במחלוקת בין מומחים ובני סמכא: מה ראית להכניס את ראשך בין שני הרים גבוהים; מחלוקת שאינה לשם שמיים – מחלוקת אישית, המשקפת מאבקי כוח ורצון בשׂררה, ולכן תוכנה יחדל להיות רלוונטי ברגע שתוכרע, ויישכח מלב; אין שני זרזירים ישנים על דף אחד – אין שני יריבים יכולים להיות יחד: משגברו העימותים והמשׂטמה בין הוריי, עזב אבי את הבית כי אין שני זרזירים ישנים על דף אחד; דברים מתלהמים – דברים קשים, דברי ריב או תוכחה, דברי חרפות; טוֹל קֵיסָם מִבֵּין שִׁינֶיךָ – טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ! – אל תוכיח אותי כי מעשׂיך חמוּרים משלי [אתה אומר לי לסלק את הקיסם מבין שיניי, בשעה שעליך לסלק קורה מבין עיניך]; ליבה אש זרה – ליבה להט שלילי, הגדיל ועורר יִצרֵי שִׂנאה, מרירות, כעס וכד׳: דברי השׂטנה של הנואם הערבי ליבו אש זרה בקרב שומעיו; הוסיף קש לאִשה של גיהינום, הוסיף אש על המדורה, הוסיף שמן על המדורה, הוסיף שמן למדורה, יָצַק שמן על המדורה – החריף את המצב, את הריב, הִרבה לסכסך, החריף את המצב החמור ממילא, הלהיט את הרוחות הסוערות, התסיס את האווירה הטעונה, ליבה את היצרים: במקום להרגיע את הרוחות הוא הוסיף שמן למדורה וקרא להשבית מייד את העבודה; תָקַע טריז בין, הכניס טריז בין – הפריד בין ידידים: שום איש ריב ומדון לא יצליח לתקוע טריז בין גדולי ישׂראל וחכמיה; עברה ביניהם רוח רעה, רוח רעה עברה ביניהם – נעכרו או התקלקלו היחסים ביניהם, נתגלע ריב או סכסוך ביניהם, הם התחילו לריב או להסתכסך: נראה שרוח רעה עברה ביניהם, והם נחושים בהחלטתם לפרק את השותפות; מכניס ראשו אנשי ריב, בעלי מריבה – אנשי ריב, שׂונאי שלום; איש ריב ואיש מדון, איש ריב ומדון, איש מדון – אדם סכסכן, אדם מחרחר ריב: כל ימיו היה איש ריב ומדון, והכול רחקו ממנו כי שׂנאה מעוררת מדונים; בין שני הרים, מַכניס ראשו בֵּין שנֵי הָרים גבוהים, הכניס ראשו בין שני הרים, הכניס ראשו בין שני הרים גבוהים – עֵירֵב אחר או התערב במחלוקת של גדולים, חזקים וחכמים ממנו: מפני מה אתם מכניסים ראשי בין שני הרים גדולים; רָאָה במשקפיים שחורים, רָאָה במשקפיים כהים, הסתכל במשקפיים שחורים, הסתכל במשקפיים כהים – היה פסימי, דן לכף חובה, ראה רק את הצד השלילי ראה רק את הצד השלילי שבדברים: הוא אדם פסימי מטבעו ונוהג לראות את הדברים במשקפיים שחורים; הופרה ברית הידידות, לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו – לא הסתדרו: למרות האהבה הגדולה והעתיד המזהיר לשניהם, לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו והתגרשו אחר כשנתיים; שׂרף את הגשרים – התעמת עם מישהו או עם סביבתו באופן שניתק לחלוטין את כל הקשרים שהיו לו בעבר ולא יוכל עוד לשתף איתם פעולה; עשׂה מעשׂה שאין להשיבו: שׂרף את הגשרים מלפניו ומאחוריו; נתפרדה החבילה – נפסקו הקשר או הידידות, בטלה השותפות, הופרה ברית הידידות; גָּבַהּ הַר ביניהם – נפרדו, פסקה ידידותם, נפרדו הידידים, חל פילוג, נעשׂו שׂונאים זה לזה: משהעליבו בפומבי, גבה הר ביניהם ואין הם נפגשים עוד; השׂטן ריקד ביניהם – נכנסה ביניהם ערבוביה ורוח שטות; ניתק יחסים, ניתק את יְחָסָיו, ניתק את קשריו – הפסיק את קשרי הידידות: יש מדינות שניתקו את קשריהן עם ישׂראל; חִרחֵר ריב – סִכסֵך, גרם למריבה ולקטטה; זָקֵן מַמרֵא – 1. חכם החולק על השופטים המוסמכים ומורה הלכה שלא כמותם; 2. זקן רָשע; העכיר את האווירה, העכרת האווירה – פגיעה באווירה ואי־היכולת לנהל דיון ענייני; קְרָעִים שאֵינָם מִתאַחִים – פילוג מוחלט, פער שלא ניתן לגשר עליו, שֶׁבר שלא יוכל לתקון; לא אמר כלום – אין ממש בדבריו; התנגשות אישית – סתירה של דעות בין בני אדם מתוך התנגדות ישירה וחריפה: ההתנגשות בדעותיהם גרמה לפירוק חברותם של השניים; נפלה קטטה, נפלה מחלוקת – פרץ סכסוך, פָּרְצָה קטטה: לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין שני המדינאים; סֶלַע המחלוקת – נושׂא הסכסוך, עניין שרבים בעטיו, מקור לחילוקי דעות, בעיה מרכזית המפריעה לפתרון סכסוך כלשהו, עניין שקשה במיוחד להגיע להסכמה לגביו: בעיית הגבול המשותף הייתה סלע המחלוקת בין שתי המדינות; פֵּירוּד לבָבות – התרחקות ידידים זה מזה; הגולם קם על יוצרו – דבר שהאדם יצר כדי לשרתו, אינו משרתו אלא פועל נגדו: יש אומרים שהבינה המלאכותית עלולה להזיק לאדם יותר מלהועיל לו; מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו – מעשׂה ידי אדם במקום להועיל לו, פועל נגדו; זֶרַע פירוד – גרם לעימותים ולפירוד, הביא לידי מחלוקת; משנתלקחה מחלוקת בין א לב נזדעזעה ארץ ישׂראל, נתרבו המריבות ונתגברו הקטטות ונתפרדו הלבבות, עקרו חסידי א רגליהם מביתו של ב; הטיל איבה ותחרות ומחלוקת בין א לב; התגלעו חילוקי דעות מעמיקים (קוטביים); נכשל בשׂנאת חינם ובליבוי המחלוקות; ויכוח מר היה נטוש ביניהם וחילוקי הדעות בין הצדדים לבשו צורה של מאבק אישי; משנפלגו בדעות, נסתתמו מעיינות הידידות, ולא נשׂאה אותם הארץ לשבת יחד; משהצית את אש המחלוקת, התחיל את יחסיו איתו ברגל שׂמאל; אף שמדובר במחלוקת של הבל, כמעט הגיעו למלחמת אגרופים > אלימות מילולית!

<u>דיון</u>. דיון, דָן – שׂוחח עם אדם אחד או יותר על משהו כדי לברר עניין, לקדמו, להחליט עליו וכדומה. אם התגלעו חילוקי דעות או דעות מנוגדות בשׂיחה, דנים על הנושׂא כדי להגיע לפשרה או ל״ניצחון״ של אחד הצדדים: כינסתי דיון כדי ללמוד כיצד לצאת למלחמה על גונבי המכוניות; דיון מרתוני – דיון ארוך ומייגע: האופוזיציה הודיעה על סיום הדיון המרתוני בעניין מאות ההסתייגויות בנושׂא החוק; נָדוֹן, נִידוֹן – שדנים בו, שמדברים בו, שהוא נושׂא לדיון: באסֵפת החברים בקיבוץ הוחלט להעביר את הנידון לטיפולה של ועדת התרבות; הַנָּדוֹן, הנידון – הנושׂא שדנים בו, נושׂא הדיון [כותרת רווחת במכתב רשמי]; התקיים דיון, קיים דיון > התכנס דיון, כינס דיון – זימן קבוצת בני אדם או גוף כלשהו לישיבה, לאסֵפה, לוועידה וכד׳: הישיבה התכנסה ב׳, הפגישה זומנה לחדר המנַהל; הממשלה תקיים דיון > הממשלה תכנס דיון מקיף בעניין . . . ; עָרַך דיון, ישיבה, אספה, ועידה, עצרת, קונגרס > קָרָא ל׳, כינס דיון [לא: ~~ערך דיון~~], כינס ישיבה, כינס אספה, כינס ועידה, כינס עצרת, כינס קונגרס: היו״ר קרא לישיבה דחופה או כינס דיון דחוף של הוועד; הִקהִיל – אסף קהל, כינס או קיבץ הרבה בני אדם למקום אחד: וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת כָּל יִשׂרָאֵל אֶל יְרוּשָׁלָיִם; אותו הכומר הקהיל קהילות ברבים ודרש דרשות של דופי בגנות היהודים; פַּטִּישׁ הַיּוֹ״ר – פטיש קטן המשמש את היושב ראש להקיש בו כדי לקבל תשׂוּמת לב, לאשר פעולה (כגון הצבעה או מכירה פומבית), לציין פתיחת ישיבה וסיומה, לקרוא לנוכחים לסדר ועוד; הִתדַּיְינוּת – דיון, דין ודברים בין שני צדדים בעניין מסוים כדי להגיע לידי החלטה לגביו: במהלך ההתדיינות בין נציגי החברות נשמעו חילופי דברים קשים; פאנל, פָּנֵל > חֶבֶר דיון – קבוצת מתדיינים לפני קהל כדי להחליט החלטות, לשפוט בתחרות, לדון בעניין הנתון במחלוקת וכד׳: האוניברסיטה קבעה כמה חֶברֵי דיון של מרצים, שישיבו על שאלות המשתתפים בדיון בנושׂאי כלכלה, חֶברה ומדינאות; חֶבר דיון של אנשי בידור ידוענים בחן את המועמדים ללהקה צבאית; פנל – רשימת בני אדם שמהם ממנים בעלי תפקידים: שבעת החברים שנכנסו בבחירות המוקדמות לפנל הראשון הם שבעת המועמדים הראשונים של המפלגה לכנסת; נדרש לעניין, לסוגיה וכד׳ – פנה לעסוק בו: בשלב זה של הדיון איננו נדרשים לסוגיה סבוכה זו; נזקק לסוגיה, לטענה, לעניין וכד׳ – התייחס אליו, עסק בו או טיפל בו, נדרש אליו, דן בו: ועד הלשון העברית נזקק לעניין הכתיב וכלליו לאחר שנתבקש לכך על ידי מערכת החינוך; מַשקִיף – אדם הנוכח בדיוני ועדה, מועצה וכד׳ אך אינו רשאי ליטול בהם חלק או להשתתף בהם בהצבעות: שׂר הבריאות רשאי למנות משקיף מטעמו למועצת קופת החולים; הידָּברוּת, נִדבַּר – שׂוחח שׂיחת הבהרה ודן בעניין מסוים עם אדם אחד או יותר כדי להשׂיג הֶסכם, ביאה לכלל הסכמה: אפשר יהיה להגיע להסכם רק בדרך של הידברות ישירה ואמיצה בין הצדדים; נוֹקֵב – יסודי, עקרוני, חריף ומכאיב, מעמיק וחודר עד היסוד, טיפול ודיון מחמירים: העיתונאי מתח במאמרו ביקורת נוקבת על החלטת הממשלה; פּוֹרוּם – 1. בימה, זירה; 2. כינוס לבירור שאלות, צוות של שותפים בדיון לבירור בעיה מסוימת: כלכלן בכיר הוזמן להרצות בפורום בעלי עסקים; מִניָין חוּקִי – מִספר של משתתפים הדרוש לפי החוק או לפי תקנות החברה באספה כללית של חברה או במועצת מנהלים שלה או בכל ועדה אחרת כדי שיהיה אפשר לדון בעסקיהן או לקיים את האספה ולקבל בה החלטות: ישיבת הסֵנָט באוניברסיטה התבטלה כי לא היה מניין חוקי; משפט ציבורי – 1. מערכת החוקים הקובעת את מבנה הארגון המדיני ומוסדות השלטון, את דרכי כינונם, את תפקידיהם ואת אופי פעולותיהם ואת היחסים שבין האדם לשלטון; 2. דיון פומבי בנושׂא מסוים הערוך במתכונת של משפט (עם תובע, סנגור, שופטים, עדים וכד׳); יָצָא חוצֵץ נֶגֶד – הביע עמדה תקיפה, הביע התנגדות נמרצת ל׳, העביר ביקורת חריפה על; יצא נחרצות נגד, יצא למאבק נגד: אנשי הרוח יצאו חוצץ נגד הניסיון להגביל את חופש הדיבור; שאלה לוהטת – עניין חשוב הדורש דיון דחוף; על הפרק – על סדר היום, בתוכנית, הנושׂאים העומדים לדיון או לטיפול: בהזמנה לאסֵפה צוין כי על הפרק מצב הכבישים בשכונה; עמד על הפרק – היה כלול בסֵדר היום, הובא לעיון ולדיון, היה נושׂא לדיון, עדיין אקטואלי: בישיבת מועצת העיר עמדה על הפרק בעיית מחוסרי הדיור שהקימו אוהלים בגן הציבורי; דחה על הסף – דחה

דבר ברבמקום בלי דיון והכרעה בסופו, דחה מייד, לאלתר, התנגד התנגדות מוחלטת; שולחָן עָגול – התוועדות או פגישה בין צדדים על בסיס שוויוני לפתרון סכסוכים ואי־הבנות או לגיבוש החלטות משותפות: הממשלה החליטה להתייעץ סביב שולחן עגול עם נציגי התנועה הציונית ועם פלסטינים; קו טיעון – השיטה שנקט אדם לטעון את טענותיו: קו הטיעון של הסנגור היה התפייסות; שיקול דעת מוטעֶה – מחשבה או עיון ודיון מעמיקים, אך מוטעים ביסודם: מחמת שיקול דעת מוטעה בתכנון ובביצוע, הפסדנו במשׂחק; רַב־שִׂיחַ – דיון בין משתתפים אחדים: ברב־שׂיח השתתפו חמישה מהאקדמיה; שִׂיחַ וָשִׂיג, אין לו כל שׂיח ושׂיג עם מישהו – הוא לעולם אינו מדבר איתו, הוא אינו בא איתו במגע, אין לו שום קשר איתו: אין לנו כל שׂיח ושׂיג עם חוגים קיצוניים כאלה; כִּינור רִאשון – כינוי לראש המדברים, נותן הטון, מי שממלא תפקיד ראשון ומרכזי בחשיבותו, מי שמטֶה אחריו דיון באסֵפה וכד׳: כדאי לך לפנות אל סגן המנהל כי למעשׂה הוא הכינור הראשון בחברה, ולא המנכ״ל; הועמד למניין, העמדה למניין, העמיד למניין – הגיש הצעה לאסֵפה, לוועד וכיו״ב כדי שיצביעו עליה: היו״ר העמיד למניין את שתי ההצעות; הונח על שולחנו של, הונח על שולחן הדיונים, הניח על שולחנו של, הניח על שולחן הדיונים של [המנַהל, הממשלה, הכנסת וכיו״ב] – הגיש הצעה להחלטה, לחקיקה וכדומה, הביא לדיון, הציג משהו לפני המתדיינים כדי שידונו בו: שׂר האוצר הניח את הצעת התקציב על שולחן הדיונים בוועדת הכספים; דעת מיעוט – דעה של שופט אחד או יותר החולקת על ההחלטת רוב השופטים בתיק בית משפט. דעת המיעוט חשובה כי היא מראה שיש החושבים אחרת, והיא מסייעת להבין נקודות מבט אחדות; דעת הרוב – הדעה המכרעת בהחלטה דמוקרטית; מיקח וממכר – משׂא ומתן בין קונה למוכר כשהקונה מציע מחיר נמוך והמוכר מבקש מחיר גבוה עד שמגיעים להסכמה על מחיר המניח את דעת שני הצדדים; משׂא ומתן – הידברות כדי להגיע להסדר, דיון בין צדדים לבירורם ולקביעתם של תנאים להסכם או לעסקה: המשׂא ומתן על קניית הבית ארך כמה חודשים; נציגי העובדים נשׂאו ונתנו עם המעסיק על תנאי העסקתם; מַגָע וּמשָׂא – קשר, תגובה הדדית, הידברות, התדיינות, משׂא ומתן: משׂרד החוץ הכחיש את קיומו של מגע ומשׂא בעניין חילופי שבויים; שָׁקַל וְטָרָה, נָשָׂא וְנָתַן – בא בדברים, התדיין, עיין בדבר מכל צדדיו, התווכח: נשׂא ונתן עם השכן משקל וטרה את העניין עם עורך דין; שַׁקְלָא וְטַרְיָא – דיון ארוך המלוּוֶה הצעות והתלבטויות, ויכוח, עיון מעמיק בסוגיה, משׂא ומתן: הלימוד המובהקים בגמרא הוא השקלא וטריא; בני תורה, רכי שנים וחריפי דעת, נשׂאו ונתנו במלחמתה של תורה; הוציא את המשׂא ומתן ממבוי סתום; לאחר דיון קפדני השוקע בקטנות, מסר את דעתו לפרטי פרטיה; כדי לקיים דיון, נדרש כבוד מה לעובדות ולהיגיון; במעטה חמור של סודיות נעלתי את הדיון כשהוא אפוף מסתורין > אלימות מילולית! אנרכייה! דעה! ניגוד! שׂיחה! שלום! שׂנאה!

מידה!

מידה – גודל של דבר, בייחוד אורך (רוחב, גובה או עובי), שטח או נפח, שנקבע במדידה. מָדַד – 1. בדק את הגודל בעזרת כלי מדידה; בדק את אחד הממדים: אורך, רוחב, גובה או עומק; 2. בדק לבוש למידתו; 3. בחן או העריך אדם או דבר; מָדַד לו כמידתו – שילם לו כגמולו, גמל לו לפי המגיע לו; במידה שאדם מודד, בה מודדים לו – כיחסו של אדם לאחרים, כך יחסם אליו; רב־מידות – גדול במידותיו ובהיקפו: בערינו בניינים רַבֵּי מידות; קילומטרז׳ > נסועה; מד מרחק > מד נסועה – מכשיר המודד את המרחק בקילומטרים שנוסע רכב בפרק־זמן מסוים או משעת ייצורו; מידוד – תהליך למידה לשיפור ביצועים בתחום ניהול חבָרות וארגונים לעומת ארגונים מתחרים כדי לשפר את ביצועי החֶברה שלך; מַדָד – מִספר הנגזר מסִדרת תצפיות, ולפיו אפשר למדוד תנאי או תכונה או תופעה, או להעריכו בצורה אובייקטיבית: שיעורי הצפייה בתוכנית טלוויזיה הם מדד לאהדתה; אוֹפֶּרַציוֹנָלִיזַצְיָה > הַמְדָדָה – הפיכת מושׂג או תופעה למדידים אף שאין למדוד אותם ישירות, למשל, תופעת בריאות עשׂויה להיות מופעלת במַחווָן (אינדיקטור) אחד או יותר: מדד מסת הגוף או עישון טבק; מימד > מֵמַד – 1. דבר שאפשר למדוד, כגון אורך, רוחב, גובה, עומק, עובי, זמן: פסל הוא יצירה בעלת שלושה ממדים (אורך, רוחב וגובה), ואילו הציור הוא דוממדי; 2. מידה, שיעור: העלייה מרוסיה השנה היא גדולת ממדים; בשנת 1994 נחקק בישׂראל חוק לצמצום ממדי העוני והפערים בהכנסות; המימד הרביעי > המֵמד הרביעי – מודל מתמטי המתאר את היקום כבעל ארבעה ממדים: שלושת הממדים המוכּרים (אורך, רוחב ועומק), ואליהם נוסף הממד הרביעי – הזמן: בתורת היחסות של איינשטיין ממד הזמן הוא הממד הרביעי; קרִיטֶריוֹן > אֶבֶן בּוֹחַן, אַמַּת מידה, בּוֹחַן, קנֵה מידה, תבחין – עיקרון שלפיו שוקלים עובדה ובעזרתו מחליטים; מַדָד שלפיו אפשר לשפוט עניין מסוים או להכריע לגביו: למנַהל זה אמות מידה מחמירות, שלפיהן הוא בוחר בעובדיו; מידה מחוקה – מידה מדויקת ללא גודש, כגון כפית קפה מחוקה לעומת כפית גדושה; למדיי [אחרי ש״ת] – במידה רבה, מספקת או משׂבית רצון: הבית החדש יפה (מרווּח, נאה) למדיי; דַי [תה״פ] – מידה: אכלה דייה, שׂיחק דיו; אכלתי דֵי צורכי (כל צורכי); לַעֲיֵיפָה, עַד לַעֲיֵיפָה – עד מאוד, עד לזרא, יותר מדיי, באופן מתיש: עגלת חיי הזוחלת עמוסה צרות וסבל לעייפה; הבעיה הזו כבר נדונה לעייפה; מנה – כמות מסוימת או מוגבלת של משהו: הציירת הצעירה התברכה במנה גדושה של כישרון ורגישות; מדי ארבע שעות עליך לקחת מנת תרופה אחת; קציבה, קיצוב, הקצבה, הוקצב, הקציב, נקצב, קָצוּב, קָצַב – 1. הקציב, קָבַע את המידה או את השיעור, ייעד כמות מסוימת או שיעור מסוים: הבורר קצב לצדדים שלושה חודשים כדי להגיע לפתרון מוסכם; 2. הגביל לכמות מסוימת או לשיעור מסוים, הפך משהו לקצוב, למדוד, למוגדר בכמותו: בימי הצנע קצבה הממשלה את מנות המזון שחולקו לתושבים; קָצוּב – 1. כמות קבועה, מדודה ומוגדרת: ניתן לו זמן קצוב לאשר את החוזה; בימי חירום מזונותיו של אדם קצובים מטעם הממשלה; 2. מתרחש רווחי זמן קבועים: אנו מקבלים משׂכורות במועד קצוב; מִינוּן, מִינֵן – חילק למנות, קבע כמויות מדויקות של חומרים, של תרופות וכד׳, כמות תרופה שיש לקחת בזמן מסוים: הרופא הורה לחולה לקחת את התרופה במינון של שלוש כפיות ליום; מִכסָה – שיעור, כמות קבועה, סכום מסוים, מידה שנקבעה מראש, נורמה: חקלאי הארץ מגדלים תרנגולות לפי מכסת ביצים שקבעה מראש הממשלה לכל חקלאי, ואסור להם לעבור אותה; ממשלת המנדט אישרה מכסה מוגבלת של עולים שהיו רשאים לעלות לארץ כל שנה; אחוז – מאית, אחת חלקי מאה: קניתי קְנֵרס [= ארטישוק] בהנחה של 12 אחוזים; גובה > שיעור – 1. גודל או כמות הנמדדים או המבוטאים לעומת גודל או כמות אחרים; כמות מסוימת של דבר לעומת הכמות הכוללת שלו: הוחלט לשלם לעובדים תוספת חודשית בשיעור של 3% משׂכּרם; 2. מידה, גודל [בעיקר בביטויים ובצירופי דברים מופשטים שאינם בני מדידה]: אלו דברים שאין להם שיעור: הפאה והביכורים והריאיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה; אין שיעור לכבוד שאני רוחש לו; לשיעורים, לשיעורין – 1. לא בבת אחת, מנות מנות [נאמר בעיקר על תשלומים, על פריעת הלוואה וכד׳]: מימוש הערבויות יהיה במלואן או בחלקן במועד אחד או לשיעורין; 2. באופן יחסי, במידות שונות: אין החוק נותן דבריו לשיעורים, אלא הוא גוזר גזרות: הן שלו הן, ולאו שלו לאו; בעל שיעור קומה – חשוב, ידוע ומכובד, שזוכה להערכה ולמוניטין רב: הוא עורך דין בעל שיעור קומה שהתפרסם בכמה ניצחונות תקדימיים בבית המשפט העליון; לאֵין שיעוּר, עד אין שיעור – בלי סוף, במידה רבה מאוד; שִׁיעור כַּזַּיִת – נפח מינימלי של דבר מאכל בתחומי הלכה רבים, היינו נפח פרי הזית, אך כיום מקובל בספרות ההלכה ששיעור כזית הוא בין 25 ל־50 סמ״ק; נתת דבריך לשיעורין – אין דבריך קבועים או מוחלטים אלא יחסיים לגבי האדם, הזמן או המקום: באותו דיון נתת את דבריך לשיעורים, והיה אפשר ללמוד מהם דברים שלא התכוונת אליהם; מִכְּדֵי – ממידת, מן הדרוש ל־, מתחת או מעבר לנדרש כדי לעשׂות משהו, פחות או יותר ממה שצריך למטרה מסוימת: אני נמוך מכדי להגיע למדף העליון; יש לנו פרטים מעטים מדיי מכדי להסיק מסקנות; זו התחייבות קשה מכדי שאוכל לעמוד בה; כדֵי – בשיעור של, כשיעור, כמידת, כנדרש ל־: מניתי את מעותיי אם יש לי כדי הוצאות הדרך; החלב עלה בכדי 8 אחוזים; מכר סחורות כדי פרנסתו; בימי המלחמה אין אדם אוכל כדי שׂובעו; לכדי – עד שיעור של: מִספר התושבים הגיע בעיר לכדי מאה אלף [הערה: כשתואר הפועל משמעו כדי = בשביל ש־ – אין לכותבו כך: ׳בכדי׳, אלאל רק כדי]; עוֹדֵף – 1. דבר שהוא יותר ממה שצריך, דבר שהוא תוספת מיותרת: לילד הזה יש עודף מרץ, הוא לא יכול לשבת רגע אחד בשקט; ביומטרייה – תחום מדעי המיישׂם שיטות כמותיות למדידה ולניתוח סטטיסטי של מאפיינים ביולוגיים (כגון טביעת אצבעות, דִי־אֶן־אֵיי, רשתית העין, תווי פנים) והתנהגותיים של הפרטים הנבדקים לשם אימות זיהוים; עודפים – כמות עודפת של סחורות או של מוצרים, מעבר ליכולת הקליטה של השוק; מוצרים שהיצעם גדול מביקושם: משׂרד החקלאות הורה להשמיד עודפי תוצרת חקלאית כדי למנוע ירידת מחירים תלולה מדיי; עוֹדֵף – שהוא יותר מן הנדרש, המותר או המקובל בפועל, יתיר, מיותר: התופרת תפרה וילון מהבד הפרחוני, ומהבד העודף הכינה לעצמה חצאית; גֵירוּמִים – גודש, תוספת קטנה במידה או במשקל שהמוֹכֵר מוסיף לקונה על הסחורה שקנה: היה שוקל לו עין בעין, נותן לו גירומיו אחד לעשׂרה בלח ואחד בעשׂרים ביבש; סְאָה – אחת ממידות היבש והלח, כ־13.3 ליטרים; כּוֹר – פחות מ־396 ליטר; הִין – מידת נפח לנוזלים בימי קדם (כשישה ליטרים); קַב – 1. מידת נֶפח קדוּמה, בין 1.2 ל־2.4 ליטר; 2. כמות קטנה, מידה קטנה, חֵלק, יחידה: עשׂרה קבים של יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים, ואחד – כל העולם כולו; עשׂרה קבים של צרות באו על העולם, תשעה נטלו היהודים, ואחד – כל העולם כולו; זעיר – בהיקף מידה קטן, מצומצם: פתרונו לסוגיה זעיר כראש סיכה; אדם רוצה בקַב שלו מִתִשעה קַבִּים של חבֵרו – אדם מעדיף מעט משלו מהרבה של אחרים; חוֹפֶן – מלוא חלל כף היד

כשהאצבעות כפופות וצמודות: הפועלים הסתפקו בבקבוק מים ובחופן גדוש של אורז; מלוא החופניים – 1. הכמות המוכלת בשתי כפות הידיים כשהן צמודות זו לזו: קְחוּ לָכֶם מְלֹוא חופנֵיכֶם מבוץ ים המלח ומרחו על כל הגוף; 2. שפע, הרבה, כמות גדולה: מתוך אוצר עצום ושופע זה של הגות יהודית על המעיַין לשאוב מלוא חופניים לצורכי דורו וזמנו; מלוא הכף – כמות שמכילה כף; כף מלאה: היא הכניסה למרק בטעות מלוא הכף מלח, ואיש לא היה יכול לאכול אותו; עד מה – כמה, עד איזו מידה: רק לאחר מותו התברר לה עד מה אהב אותה כל חייו; כמה שידו מגעת – כמה שהוא יכול, כמיטב יכולתו: עשׂיתי כל מאמץ לדייק בנתונים, ובדקתי כל פרט כמה שידי מגעת; מנה אחת אפיים – מנה כפולה ומכופלת, מידה כפולה: נתעצמה בו תאוות האכילה וביקש מנה אחת אפיים; רוּבּוֹ קָשֶׁה וּמִיעוּטוֹ יָפֶה – הרבֵּה מהם מַזיק, מעט מהם מועיל, הרצוי הוא שייעשׂה במידה הנכונה: יש דברים שרובם קשה ומיעוטם יפה, כגון דרך ודרך ארץ, עושר ומלאכה, יין ושינה; סֵדֶר עדיפויות, סולם עדיפויות – קנה מידה לקביעה מי עדיף ממי בנוגע לזכות או להטבה מסוימת, סדר חשיבות של דברים, סולם חשיבות של דברים: קניית מכונית אינה עומדת בראש סדר עדיפויותינו שלנו כי אנו חוסכים לדירה; חצי חציו – רבע: נר חיי הגיע לחצי חציו; במתכונתו – בשיעור ובמידה המיוחדים לו, בדומה לו, כדוגמתו; העמידו על מתכונתו – עשׂה אותו כנדרש וכרצוי; מְלוֹא נימה, כמלוא השׂערה – כלשהו, משהו, אפילו לא מעט ביותר [מילולית: כשיעור עובייה של שׂעָרה]: הם לא ויתרו על חירותם הדתית אף לא כמלוא השׂערה; מִדְרָךְ, כַּף רֶגֶל – מָקוֹם שהרֶגל דורֶכת עליו; מָקוֹם מצוּמצם מאוד, מָשָׁל למידת אדמה קטנה ביותר; ננס שבננסים – קטן ביותר, זעיר; מאוד מאוד, במאוד מאוד, עד מאוד, עד למאוד – במידה מרובה ביותר, עד לאין גבול; בּוֹזמַני, בּוֹזמַנית – המתרחש בעת ובעונה אחת, באופן סימולטני; בּוֹבזמן – בה בעת, בעת ובעונה אחת, בְּדִיוּק באותה שעה; בבת אחת – בעת אחת, בְּפַעַם אַחַת, וכן – באחת, בדיבור אחד, בהֶיגֵעַ אֶחָד, בְּהֶינֵף אחד, בְּהֶעֱלֵם אֶחָד, בהקפה אחת, בחטיבה אחת, בכֶרֶך אחד, במחי־יד אחת, בנשימה אחת, בעת אחת, בפעולה אחת, בפעם אחת, מעט־מעט, פעמים־פעמים: השותה כוסו בעת אחת, הריהו גרגרן; ניסיתי להפסיק לעשן בפעם אחת, אך אין הדבר אפשרי; פעמים־פעמים – לא בבת אחת, מעט מעט, קמעה קמעה: לא ניתנה התורה פעמים־פעמים אלא פעם אחת בהר סיני; בְּהֶינֵף אחד – בתנועת יד אחת, בבת אחת, לא בהדרגה: בהינף קולמוס אחד סרטט הצייר דמות אדם; בנשימה אחת – [בעיקר בדיבור] בחיפזון רב, בלי לעצור ולנשום, בבת אחת, ברצף: איך אתה יכול להזכיר אותו ואותה בנשימה אחת? במחי יד – בבת אחת, בלי מאמץ, בקלות ובמהירות: מחיתי במחי יד את קורי העכביש; החלטה כזאת לא תוכלו לבטלה במחי יד; מידַת היָבֵש – מידה של חומר לא נוזלי [ההפך: מידת הלח]; לכל הפחות, לְמִזְעָר, לַמִצעָר, לְמִצעָר – לפחות, לכל הפחות, במידה המינימלית הקטנה ביותר: הצו יינתן רק אם בוצעה עבירה מסוימת, או לְמִצער היה ניסיון לבצעה; שמינית שֶׁבִּשמינית – קְצָת, חֵלֶק קטן, משהו, חלק מועט: שמינית שבשמינית של רחמנות טבועה באדם כדי לרחם על הבריות מפני אכזרים; כֵּלִים שלוּבים – פעילות מתואמת המשפיעה במידה שווה וּברבזמן על שנֵי הצדדים; עַיִן תַּחַת עַיִן – גישה שעיקרה מידה כנגד מידה, היינו שעל העונש להיות זהה לחלוטין לעבירה, ושיש לנהוג בפושע בְּדִיוּק כפי שפגע בנפגע: במרוצת הדורות התנערה האנושות לחלוטין כמעט מן התפיסה של 'עין תחת עין', וכיום אין גומלים עוד לפושע באותה צורה שבה פגע בנפגע; פּנֵי היָם – פּנֵי מֵי הים המשמשים קנֵה מידה לציון גובה מקום: ים המלח נמצא כארבע מאות מטרים מתחת לפני הים; לֶחֶם חוּקּוֹ – 1. מנת המזון הקצובה לאדם לשם קיומו; 2. דבר חיוני וקבוע שאין לוותר עליו, הֶרגל, עניין שבשִׁגרה: עיתון יומי במרשתת נעשׂה לחם חוקי; אלימות מילולית נעשׂתה לחם חוקו של הנוער, ואיש אינו פוצה פה ומצפצף; מעל לפני המים – מעל לפנֵי המים של הים, המשמשים קנה מידה לציון גובהו של מקום: ים המלח נמצא כארבע מאות מטרים מתחת לפני הים; מה [לפני הפועל] – כמה, כל כך, מאוד: מה־אהבתי תורתך; מה יפית ומה נעמת; שָׁקוּל זֶה כְּנֶגֶד זֶה – עֵרך האחד שווה לערך האחר: ישיבה בארץ ישׂראל שקולה כנגד כל מצוות התורה; כפות מאזניים מעוינות – מצב של איזון ושקילות בין דברים מנוגדים: בית המשפט קבע כי כאשר כפות המאזניים מעוינות, נטל השכנוע מוטל על המערעֲרים; אֶקווִיוָלֶנטִי > שוֶוה עֶרֶך, שקול ל־, שקול נגד – שווה בכוחו או בסגולתו לאחר: משוואות שוות ערך; אקוויוולנטיות > שקילות; שָׁקִיל, שווה ערך, שקול, שוויון ערך; תַּכלִית – שיעור שאין למעלה ממנו, מידה מרובּה, שלמוּת: תכלית שׂנאה שׂנֵאתי את אויביי; חיי היו פשוטים בתַכלית הפשטות; מָחוּק – ממוּלָא בְּדִיוּק, ללא עודף או גודש: ביקשתי כפית מחוקה של קפה ושל סוכר; מיניאטורה > מִזעֶרֶת – יצירת אומנות קטנת ממדים (בציור, בפיסול, בספרות וכדומה), זְעֵיר אַנפִּין [= פנים קטנות] – צורה מוקטנת: השתוקקנו להיות מעצמה בזעיר אנפין; גְּדול ממדים, גְדול מידה – גבוה ורחב, גדול מהרגיל [כגון ארוך מאוד או רחב מאוד; גם: גָּרוּם]: זוהי מיטה גדולת מידות; לאֵין עֲרוֹך – במידה רבה מאוד, לאין שיעור, באופן שקשה להעריך: המפעל התקדם בזמן האחרון לאין ערוך לעומת מה שהיה עד עתה; משהופיע בטלוויזיה האהדה אליו עלתה לאין ערוך; האדם הסביר – יצור משפטי מופשט המשמש אמת מידה שלפיו בוחנים אם התנהגותו של אדם תואמת להתנהגות אדם ממוצע במצב נתון; מֶצֶר – גבול, תחום בין אזור לאזור, בין מקום למקום וכד': אני גר על מצר בני ברק רמת גן, למי אשלם את הארנונה; בלי מְצָרים – בלי גבול ומידה, עד לאין סוף: היא השקיעה בעבודתה אהבה ומסירות בלי מצרים; נָטָה, נוֹטֶה – קרוב ל־, מוכן כמעט ל־: אני נוטה לקבת את הצעתה; על גבול – קרוב מאוד אל, נוטה ל־: הסוחר עומד על גבול חַדלות פירעון; גבוּל תַחתון – המידה המזערית המותרת; גבוּל עֶליון – מידה המרבית המותרת; גבוּל בֵּין־לאוּמי – קו המגביל את שטח המדינה, ומפריד בין שטח השיפוט שלה לבין מדינה אחרת; אב־טיפוס – עצם ראשון מטיפוס חדש, שנבנה בקנה מידה מלא כדי לנסות את ביצועיו, כגון מטוס אב טיפוס [ריבוי: אבות טיפוס, אבות טיפוסים]; תשעה קבּים – מידה גדושה מאוד, מנה הגונה: תשעה קבים של שׂיחה שׂוחחנו היום; עד היכן – עד איזה שיעור, עד איזה גבול: כיבוד הורים עד היכן? בוא וראה עד היכן הגיעו העימותים ביני למנהלי; מֵעַל וּמֵעֵבֶר למשהו – 1. הרבה יותר ממנו: עשׂיתי בשבילם מעל ומעבר למתחייב מן ההסכם; העבודה התקדמה מעל ומעבר למצופה, ועוד לפני החגים היה הכול מוכן; 2. [בלשון הדיבור] יותר מדיי, הרבה יותר מהדרוש או מהצפוי: כבר עשׂינו בשבילו מעל ומעבר, זו ממש חוצפה מצידו לבוא בדרישות נוספות; מעל למשוער, יותר מהדרוש – למעלה מן הנראֶה, יותר מהציפיות: הענקתי לו מיכולותיי מעל למשוער; עד חצי המלכות – ככל שיידרש ואף למעלה מזה: אני זוכר לך חסד נעורים, כמה סייעת לי במבחנים, לכן כל מה שתבקש ממני תקבל עד חצי המלכות; בְּעַיִן יָפָה – 1. ברוחב לב, בנדיבות, ברוחב יד: אנו תורמים ל'אגודה למען החייל' ברצון רב, שכן אנו מכירים בחשיבות פעולתו; 2. באהדה, ברצון: אני מביט על יוזמתו בעין יפה; רָאָה בְּעַיִן יָפָה – מצא חן בעיניו, נראה לו, תמך בדבר, הראה יחס אוהד לרעיון: מי ראה בעין יפה פעילות פוליטית קיצונית מימין או משׂמאל? יד רחבה – נדיבות ורוחב לב: היא התנהגה אליי ביד רחבה ובהסברת פנים; בהֶעלֵם אחד – בבת אחת; דִיספּרוֹפּוֹרציָיה – חוסר התאמה, יחס לא נכון בין מידות שונות או בין סיבה לתוצאה, חוסר מידתיות: התביעה ערערה על גזר הדין בטענה שיש חוסר יחס בין העבירה החמורה לעונש הקל שהוטל עליו; בעֵרך – באומד, בקירוב, פחות או יותר, במשוער, בסביבות, כ, לא בְּדִיוּק, קרוב ל־; מידת האהבה – לאהוב ללא שיעור; לימודים שאינם מלמדים תלמידים לרכוש מידות טובות, אין בהם ממש; אין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי; המידה הבינונית היא המידה הנכונה לאדם; במידה שאדם מודד, בה מודדים לו; אכל כדי שׂוֹבעוֹ ושתה כדי רוויה > די! דיוק! הרבה! מעט!

מים!

מים – נוזל ללא צבע, ריח או טעם היורד כגשם והוא באגמים, בנהרות ובימים; הוא מורכב מחמצן וממימן ומשמש לשתייה, לרחצה, לניקוי ועוד; חַסכָם > חסכן מים – וַסת ספיקה המורכב על פתח ברז או מַקלֵח, המקטין את כמות המים היוצאת מהברז מבלי להקטין את עוצמת הזרם. החסכן מאפשר שימוש רגיל וחיסכון ממשי בצריכת המים; מים דלוחים או מים אפורים – שפכים שאין בהם הפרשות אדם ואפשר להשתמש בהם שימוש חוזר, כגון מי כיור ואמבט; טיהור מים – תהליך של הסרת חומרים, כימיקלים ומזהמים מזיקים מהמים כדי להתאימם למטרות שתייה, רפואה, רוקחות, חקלאות ותעשׂייה ועוד. תהליך הטיהור מפחית את ריכוז החומרים המזהמים, ובהם חלקיקים מומסים שונים, טפילים, חיידקים, אצות, נגיפים ופטריות; המתקת מים > התפלה, התפלת מים – הפרדת מים מהמומסים בהם כדי להפוך מים לא ראויים לשתייה, כמו מי ים ומים מלוחים למי שתייה; זיהום מים – תוספת חומרים (כגון שמן, מתכות, פלסטיק, חומרי הדברה, מזהמים אורגניים מתמשכים, פסולת תעשׂייתית) או צורות אנרגייה המשנים במישרין או בעקיפין את אופיו של גוף המים (אגם, נהר, אוקיינוס, אקווה, מאגר ומי תהום) שינוי שמשפיע לרעה על השימוש בו; שַׁלַּח לחמך על פני מים כי ברוב הימים תמצאנו – 1. הענק לזולת מטובך גם לאדם שאינך מכיר כי יבוא יום שתבוא על שׂכרך; 2. כדאי להסתכן לטווח רחוק גם אם אין רואים מייד שׂכר לפעולה; אטימות מים – תכונתו של דבר שאינו מאפשר למים לחדור בעדו: אטימות מעיל הגשם שלי למים לא הוכיחה את טיבה; כשצללתי בשעון יד אטים מים, הוכחה אטימותו כי לא ניזוק; טָחַן מים, כָּתַשׁ מים, כתישת מים – עשׂיית דבר שאין בו ברכה או תועלת; שָׁאַב מים בכברה, שאיבת מים בכברה – טרח לבטלה, עבד עבודה שאין עמה כל ברכה: וכל יגיעותיי היו כשאיבת מים בכברה; סערה בכוס מים, סערה בצלוחית מים – רעש גדול בעניין חסַר חשיבות, רעש ומהומה על לא מאומה: פרשת הגן החרדי היא סערה בכוס מים כי ההורים לא

הוציאו את ילדיהם מהגן שיש בו אתיופים, היינו מטעמים גזעניים, אלא רצו שייקרא הגן 'גן ממ"ד־חב"ד', ולא 'גן ממ"ד', כרצון ראש העיר; אבנים שָׁחֲקוּ מים – המים הרכים המטפטפים שנים שוחקים את האבנים הקשות, כלומר בהתמדה ובסבלנות ניתן להתגבר על הדברים הקשים ביותר; הגיעו מים עד נפש, בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול אותו עוד: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה, עד שבאו מים עד נפש והחליטה להתלונן עליו לפני ההנהלה; גורף ביבים, גוי של שבת, קוטל קנים באגם, חוטבי עצים ושואבי מים – כינוי לבני המעמד החברתי הנמוך ביותר העובדים במלאכות פשוטות בתנאים קשים, כינוי למועסקים בעבודות כפיים פשוטות ובעבודות שירות, לרוב בשׂכר מחפיר ובתנאי ניצול: בכנסת הצעתי להפנות את עולי אתיופיה למושבים, ברם נציגיהם באו לכנסת וכעסו באומרם: 'אנו לא חוטבי עצים ולא שואבי מים'; שתה מימיו של פלוני – למד תורה מפיו: תלמידיך אנו, ומימיך אנו שותים; דיג במים עכורים, דג במים עכורים – התעסק בעסקים לא טהורים, ניצל מצב של צרה או מבוכה לטובתו הפרטית, לנוחותו וכד': הפרקליטות תקפה בחריפות את חברת 'אגד' שמפקירה את הנָכים, ואין מסייעת להם לעלות לאוטובוס, והגדירה את טענות נהגיה כניסיון לדוג במים עכורים; מים שקטים חודרים עמוק – כינוי לאדם שקט, תמים לכאורה ולא מרשים כלפי חוץ, אך השפעתו מרובה בזכות אישיותו החזקה, ויכולתו למעשׂים גדולים; מים שאין להם סוף – עניין ארוך ומייגע, ארוך כאורך הגלות: המפקד הזה מרבה להרצות הרצאות ארוכות וקלושות, כמים שאין להם סוף; מים רבים זרמו מאז בירדן – מאז עברו ימים רבים, ארכו הימים; מים גנובים ימתקו, ולחם סתרים ינעם – דבר שהושׂג באיסור יש שהוא נעים ומהנה יותר מדבר שהושׂג בהיתר: אוסרנות יתר מביאה למתירנות, בבחינת מים גנובים ימתקו; מַיִם אַדירים – מַעמַקי הים: צללו כעופרת במים אדירים; מֵי ראש, מֵי רוש – מים מרים מאוד, מי רעל; מַיִם חַיִּים – מים נקיים נובעים או זורמים בטבע, בבאר או במעיין; מים מתוקים וטבעיים הראויים לשתייה; מים זכים – מים טריים לשתייה; מִשׂמַעַת מַיִם – פיקוח על כמות המים שמותר לשתות או על זמני השתייה [נוקטים אותה לפרקי זמן מוגבלים, בעיקר בפעולה מבצעית או באימונים המכשירים לשתות במידה]; פת במלח תאכֵל ומים בּמשׂוּרה תשתה – הסתפק במועט, וחיה בצנע ובפשטות; מקור מים חיים – מַעיין, שנובעים ממנו מים; בא באש ובמים, הלך אחריו באש ובמים – חירף את נפשו, סיכן את עצמו בשביל מישהו מתוך אהבה או הערצה, היה מוכן ליטול למענו את כל הסיכונים: חייליו הלכו אחרי מפקדם הנערץ באש ובמים; מַיִם עומדים – מַיִם שאין בהם תנועה, כגון מֵי ביצה או מֵי בריכה; על מֵי מנוּחות – בשלווה, בחוסר דאגה, ברוגע, בלי זעזועים ומהומות: אומנם מדי פעם הם מתווכחים ורבים, אבל באופן כללי היחסים ביניהם מתנהלים על מי מנוחות; יָצַק מַיִם על ידֵי פלוני – שירת את פלוני, היה תלמידו הנאמן והמובהק: שנים יצקתי מים על ידי הסמנכ"ל עד שלמדתי את רזי המקצוע; צלל במים אדירים והעלה חרס בידו – טרח הרבה ולא השׂיג כלום, יגע ולא מצא: פעמיים ניסיתי לעלות למשׂחק הגמר והעליתי חרס בידי; מים מתחת לגשר – אירועי העבר אין בהם כל עניין, כמים שכבר זרמו מתחת לגשר: אין טעם לדון מה היינו יכולים לעשׂות לחמס, לו היינו ערניים, כי פירוט המעשׂים הוא מים מתחת לגשר; מַיִם לַחַץ – מנת מים מצומצמת מאוד, ובהשאלה: סימן לעוני ולסֵבל: כלאו אותו, וְהַאֲכִלוּהוּ לֶחֶם לַחַץ וּמַיִם לַחַץ; מַיִם קָשים – מים שיש בהם כמות גדולה של מינרלים, בעיקר סידן, מגנזיום ופחמות. במים אלו סבון אינו מעלה קצף, והם משאירים משקע של אבנית לאחר הרתחתם; מים כבדים – מים שבהם מימן מוחלף בדֵיטֶריוּם, ויוצר תחמוצת דיטריום. המים משמשים בסוג מסוים של כור גרעיני ובמחקר כימי וביולוגי: נקודות הרתיחה והקיפאון של מים כבדים גבוהות משל מים רגילים; כּדָג בַּמַיִם – משל למי שֶׁשרוּי בסביבתו הטבעית, בתנאים טובים ומתאימים; מַיִם שֶׁלָּנוּ – מים שנשאבו בערב הקודם ו'לנו' כל הלילה בבית. משתמשים בהם לאפיית מצות; מֵימֵי חוֹפִין, מים תחומתיים, מַיִם טֵריטוריָלִיִּים – רצועת ים שבתחום השיפוט של מדינה מסוימת, כ־22 ק"מ מהחוף; מַיִם אַחרונים – מַיִם לנטילת יָדיים לפנֵי בִּרכַּת המזון; מַיִם בִּמשׂוּרה – מידת מים מצומצמת בזמן המצור: בתרגיל השתמשו במים במשׂוּרה, כעין משמעת מים, כאילו אין די מהם; פת במלח תאכל ומים במשׂורה תשתה; מילֵא פיו מַיִם – שתק כמו דג, לא השמיע הֶגה: החוקרים ניסו לדובב את העציר, אך הוא מילא פיו מים; על מֵי מנוּחות – בּשלווה, בחוסר דאגה, ברוגע, בלי זעזועים ומהומות: אומנם מדי פעם הם מתווכחים ורבים, אבל באופן כללי היחסים ביניהם מתנהלים על מי מנוחות; הַמתָקַת מַיִם – הפיכת מים מלוחים למים הראויים לשתייה הפחתת מידת המליחוּת במים כדי שיתאימו לשתייה ולבישול; הַתפָּלַת מַיִם – תהליך הפיכת מֵי ים למים מתוקים על ידי זיקוק המים, אידוים ועיבוים, ועל ידי הפרדתם מכל החומרים שהיו מומסים בהם כדי להכשירם לשימוש בחקלאות ולשתייה; הצללת מים – שינוי מראה המים מעכור לצלול: הצללת המים נעשׂתה באמצעות מכשיר לזיכוך מים; מִגדַל מַיִם – מבנה בטון גבוה ובראשו מכל מים המספק מים לבתי הסביבה; מאגר מים – אגם מלאכותי או בריכה המשמשים לאגירת מים מתוקים שמקורם בגשמים, נחלים או המסת שלגים [לרוב תידרש בניית סכר או אטימת קרקע כדי ליצור את המאגר]; מַד מַיִם – מכשיר למדידת צריכת המים; מוביל המים הארצי – העורק הראשי של מפעל המים הארצי של מדינת ישׂראל , ובו משולבים רוב מפעלי המים במדינה; מַחזור המַיִם – תנועת המים בטבע מן הים לאטמוספרה (התאדות) ומן האטמוספרה לים (מִשקעים: גשם, שלג, ברד); מי שופכין, מיד שפכים – מים משומשים, מי ביוב: אל נקודת ביוב זו מגיעים שני צינורות, האחד למים דלוחים והאחד למי שפכים; מֵי גֶבים – מי גשם הנאגרים בגומות ובסדקים בקרקע סלעית; מֵי מותניים – מים המגיעים עד מותניו של אדם, כמטר אחד; מֵי אַפסַיִם – מים שאינם עמוקים, מים רדודים, המגיעים לקרסוליים; מֵי תהום – מי הגשמים המצטברים בשכבות התחתונות של האדמה ומשמשים מקור לבארות ולמעיינות; מים דְלוּחים – מי שפכים עכורים ולא צלולים, ובהם פסולת שאין בה תועלת; מים משומשים מפעילויות ביתיות, תעשׂייתיות, מסחריות או חקלאיות; מרוץ מים – דרך מהלכו של זרם מים באפיק טבעי ביבשה או האפיק שהם זורמים לאורכו; אַקוּוָדוּקט < אַמַת מים – תעלה מלאכותית להעברת מים ממקום אחד למשנהו בכוח הכבידה, לרבות תעלה מוגבהת (לפחות בחלקה) מעל פני השטח, באמצעות עמודים או מערכת קשתות; תִימרַת מים, עַלעוֹל מים – טור אנכי של מים, המורם מעל פני הים בתנועה סיבובית מהירה מעוצמת הרוח; מִפלַש מים – צינור מים או צינור ביוב מתחת לכביש או מתחת למסילת ברזל, ודרכו מנקזים מי גשם או מי ביוב; מפל – 1. זֶרם מים היורד בעוצמה במדרגה של נהר, קיצור של מפל מים; 2. דבר נופל; מפל מים – אֶשֶׁד, מים הנופלים ממקום גבוה למקום נמוך, כגון מִפְּלֵי הניאגרה בארה"ב; מים תוקפניים – מים שהם רכים וחומציים ועלולים לשתך צנרת ומכשירי חשמל; מים מְרוּדָּדים, מים רְדוּדִים – מים לא עמוקים: מי שאינו יודע לשׂחות, שישהה בתחום המים הרדודים בבריכה; מַיִם מִינֶרָלִיִּים – מֵי מַעיינות המכילים מלחים ומשמשים לריפוי משתמשיהם: בחמת טבריה יש מים מינרליים; מים טהורים – מים המכילים את כל סוגי המים, ובכללם מים מינרלים טבעיים ומים מטוהרים ומים מסוננים; סכירת מים – חסימה, סגירה בסֶכר: סכירת הנהר מנעה שיטפונות; מים שפירים – מים שתכולת הכלור בהם אינה עולה על 400 מיליגרם לליטר והם ראויים לשתייה, להשקיה ולשימושים אחרים: המקורות למים שפירים בארץ הם הכינרת, אַקוִוַת (אַקוּויפֶר) ההר, אקוות החוף וכן קידוחים נקודתיים; מים רכים – מים מעוטי מינרלים, ולכן להם משקעי אבנית מועטת לאחר הרתחתם, ובעת ערבולם בסבון הם יוצרים קצף; מים עומדים – מים שאינם זורמים, כגון מי בִּיצה, שלולית, בריכה וכד': היתושים מתרבים במים עומדים, לכן עדיפים מים זורמים; מֵי מַדמֵנָה – מים עומדים באדמת ביצה, מים מלוכלכים, מי בוץ; סניקת המים – דחיפה בלַחַץ, בּעיקָר כּדֵי להַעלות מַיִם בּמשאבה וכד': סניקַת המים מהבאר; הִידרוֹפוֹבּיָה < בַּעַת מים – פחד חולני משתיית מים או מפני טביעה: לכלבי יש בעת מים כי הוא שׂונא להתרחץ; מרעיל בארות, הרעלת בארות – החדרת רעל, רעלן או חומר מזיק אחר למקורות מי שתייה כדי לפגוע במשתמשים במים אלה. המטרה – גרימת מוות, מחלה או נזק אחר, כגון גישה למי שתייה; מִפלַס פנֵי היָם – גובה פנֵי הים כמשטח ייחוס לגבהים אחרים; שְׁאון מים כבירים – רעש אדיר, הֱמיה, המולה רבה: רק מי שעמד סמוך למִפְּלֵי הניאגרה יודע מהו שאון אדיר של מים רַבים; בר מים < מַרוָן – הֶתקן מים לניפוק מי שתייה קרים או חמים, מַנפֵּק מים; אין הבור מתמלא מחולייתו – כמו שבור המים אינו מתמלא ממי הגשמים החודרים לתוכו דרך חולייתו [= האבן החלולה שעל פי הבור ודרכה חודרים מי הגשמים], אלא הבור צריך למשוך מים מן הסביבה, ממי התהום עד שיתמלא, כך אין האדם מסוגל ללמוד רק מעצמו בלבד; ציפה, צָף – שט או נח על פני מים או על פני נוזל אחר, ואינו שוקע בהם: אני נהנה לצוף בבריכה על גבי, בלי להניע יד או רגל; צִיפָנִי, צִיפָנוּת – היכולת או הנטייה של עצם לצוף על פני נוזל או גז שהוא נתון בהם: מוקש קרקעי הוא מוקש תת־מימי בעל ציפנות שלילית, המיועד לנוח על קרקעיתם של מים רדודים; בִּיצָה – שטח מוצף במים עומדים, לרוב לא עמוקים, ובו אדמה רכה ובוצית ולרוב גם צמחייה סבוכה: חברי 'גדוד העבודה' הועסקו, בין השאר, בייבוש ביצות בעמק יזרעאל; מִשבְּרֵי ים, מִשבָּר – גל ים הנע לעבר החוף והולך וגדל תוך התקדמותו עד לנקודה שבה הוא מאבד את יציבותו, נשבר והופך לקצף; נסחף, סָחַף – שָׁטַף ונשׂא עימו, גרף, גרר, משך עימו בכוח או בעוצמה: מי השלגים שהפשירו זרמו במורד ההר וסחפו איתם עפר, אבנים וגזרי עצים; סָעַר – געש ורעש של הים, ובו גלים חזקים ותכופים: הים סער, והסירה היטלטלה בחוזקה על פני הגלים; פֶּלֶג – נחל מים קטן, זרם קטן של מים בטבע: מֵי הגשמים זרמו במורד ההר בפלגים קטנים ונשפכו אל העמק; וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם; נַחשׁוֹל – גל גדול ורב־עוצמה, מִשבָּר: בשעת הסערה הציפו

נחשולי מים אדירים את סיפון האונייה; צונמי > צונאמי > נחשול סֵיסמי – גל גדול ורב־עוצמה הנוצר בים או באוקיינוס בעטייה של רעידת אדמה; טָבַע – מת במים מחוסר רצון; טיבע – הטביע אונייה במלחמה; נָטַף, נִיטֵף – הוריד טיפות טיפות: דרתי בדירה רעועה שמי גשמים מנטפים בה; דמעותיה נטפו על דפי ספרה; פִּכפּוּך, פִּכפֵּך – זרם לאט, בייחוד מים, נבע, פרץ בזרם עדין, גלים־גלים, ולא בזרם סוחף ורב־עוצמה: שמענו את מֵי המעיין המפכפכים עוד קודם שנתגלה לעינינו; קול פכפוך מֵי המעיין הִשרה עלינו שלווה ורוגַע; זַרנוּק – צינור בד, גומי, פלסטיק וכד׳ להזרמת נוזלים מים מברז או מהידרנט כדי לכבות דלקה, לפזר הפגנות וכד׳; הידרַנט – ברז גדול לכיבוי אש המוצב במקום ציבורי, והמחובר למערכת המים העירונית. בשעת שְׂרֵפה הכבאית מתחברת להידרנט באמצעות זרנוק, ופתיחת השסתום מזרימה מים רבים בלחץ גבוה; הַסנָקָה, הסניק – הזרים מים או נוזל אחר בלחץ: על־פי הוראות מפקח הכבאות, כל ברזי הכיבוי במבנה יחוברו לברז הסנקה נגיש, שיאפשר להסניק מים ממקור חיצוני; ג׳ריקן > קיבולית – מְכָל לשמירת נוזלים (מים, שמן, דלק), ולו מכסה מתברג (פקק מתברג) לפתיחה ולסגירה; מצוּלה – מים עמוקים, מי תהום: ירדתי למעמקי המצולות של המיזם, אך העליתי חרס בידי; תְהוֹם – מצולה, המים שבמעמקי האדמה: נבקעו כל מעיינות תהום וארובות השמיים נפתחו; יַמַאי – המפליג בכלי שיט, וכן – יורד ים, ספן, איש ים, חובל, מַלח, תופס משוט; לַחלוּחִית – רטיבות או לחות מעטה, טיפות אחדות של נוזל: מים, דמעות וכד׳: הסיפור המרגש העלה לחלוחית בעיניו; לִחלֵחַ – גרם שמשהו יהיה לח או רטוב: אמי ז״ל הייתה מורטת את נוצות העופות בלילה ולא אחת דמעות המצוקה והפרנסה לחלחו את עיניה; מָשוּי, נמשה, מָשָׁה – העלה והוציא מן המים: השוטרים משו את הגופה מן הנהר; לִחלֵחַ את שפתיו – העביר את לשונו על שׂפתיו כדי שיהיו לחות מעט: קודם שהחל בנאומו, כִּחכֵּחַ המרצה בגרונו ולחלח את שׂפתיו; טינון, טִינֵן – הרטיב קלות, לִחלֵחַ: טיננה את שׂפתיה היבשות מחמת השרב הכבד; נִיגַר – נשפך, נזל, זָרם כלפי מטה: חבל על המים הניגרים ארצה בשל ברז פתוח; דמעותיי ניגרות ללא הפוגה; הזיעה ניגרה על פני הרצים; נֶגֶר – כמות מֵי הגשמים הזורמים ונספגים באדמה; גאייה – תהליך עלייה בנפח או ברום של גוף מים, עליית פני המים בזמן גאות; מוֹבָל – צינור מָגֵן להעברת כַּבלֵי חשמל או להעברת מים וכד׳; הֶרמֵטִי > אָטִים – לא חדיר, שאינו חדיר לנוזל, לגז או לקול: שָעון אֲטִים־מים, צבע או מעיל גשם אטים־מים, חדר אטים־רעש; אָטוּם – 1. סגוּר היטב, סתום: חדר אטום, נייר אטום, אטום לקרינה; 2. לא שקוף, עמום: הזגוגית אטומה ואין לראות דרכה; 3. [בהשאלה] אדיש לצרת האחרים או לצורכי הציבור וכד׳: פקיד אטום שאינו מוכן לעשׂות דבר למען הלקוחות [גם: אֲטוּם לֵב]; 4. אדם קשֵה הבנה: התלמיד אטום ואינו מבין דבר [גם: אֲטוּם מוֹחַ]; אַנטִילִיָה – מִתקן לשאיבת מים מהבאר: בהמה מהלכת במעגל סובבת גלגל, וזה מניע שלשלת דליים היורדים לבאר ועלים ומריקים את המים לתוך שוקת או תעלה; אוֹפֶּק > אטום לאור; סֶכֶר – מחסום מלאכותי הנבנה לרוחבו של גוף מים זורמים למטרת בקרת זרם המים, חסימתו או האטתו; סָכַר – בָּנָה סכר, סגַר, חסַם; נְוֵוה מִדבָּר – מְקום ירוק במדבר צחיח המאפשר למטייל לעצור ולפוש קמעה; מִשבְּרֵי מוות – נחשולי מים גדולים בים העומדים לטַבֵּע את כל השוהים בהם; קוֹלְחִים – שפכים שטוהרו לאחר סילוק המזהמים מהם: יש קולחים שמגיעים לרמת טיהור של מי שתייה; טיהור שפכים – תהליך של הוצאת חומרים מזהמים ממי הביוב כדי ליצור סביבה בטוחה מפסולת נוזלית ופסולת מוצקה: השפכים עוברים טיהור כדי להשתמש בהם לחקלאות או להזרימם לנחלים בלי שיגרמו לזיהום; סֶכֶר אגירה – חומה בפני זרם מים המשמשת לאגירת מים או למניעת שיטפונות וכד׳: הסֶכֶר החדש מנע שיטפונות שידעו היישובים בעבר; הנִכוֶוה בחמים נושב בפושרים, הנִכוֶוה ברותחים נופח בצוננים – מי שניזוק פעם אחת, נזהר מלטפל בעניינים דומים, ואפילו קלים ופשוטים ממנו; אם צָמֵא שׂוֹנאֲךָ, הַשקֵהוּ מים; אם לא תרטיב את המכנסיים [= תסתכן], לא תִמשֶה את דג הזהב מן המים; דרתי בדירה רעועה שמי גשמים מנטפים בה; מים מהלכים מניעים טחנה, מים עומדים מעלים צחנה; לבאי העולם אפשר בלי יין, אך אי־אפשר בלא מים; שָׁם מִדבָּר לאגם מים, וארץ צייה למוֹצָאֵי מים; ארצנו ארץ נחלי מים, עיינות ותהומות היוצאים בבקעה ובהר; מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה; דברי תורה נמשלו כמים: מה המים משיבים נפשו של אדם, כך תורה משיבה נפשו של אדם; מה המים יורדים טיפין־טיפין ונעשׂים נחלים נחלים, כך תורה אדם לומד שתי הלכות היום ושתים למחר עד שנעשׂה כנחל נובע > מִשקעים! שתייה!

מכשול! תקלה! הטרדה! מלכודת!

מכשול ותקלה. מִכשוֹל – 1. משהו טבעי (כגון נהר) או מלאכותי (כגון גדר או מוקש), מצב, אירוע, פעולה, תנועה, עשׂייה, מחדל וכד׳, המונעים ממך להתקדם לעבר המטרה כי משבשים, מעכבים, מתעלים או חוסמים את פעולותיך. יש שהמכשול הוא פיזי, כלכלי, נפשי־חברתי, תרבותי, פוליטי, טכנולוגי, צבאי וכד׳; 2. אדם או דבר המַערים קשיים או המעכב פעולה כלשהי מלהיעשׂות; מִכשול טִבעי – תופעת טבע (כגון רכס הרים, תעלה, נהר או סלע גדול) המשמשת מכשול להתקדמות [ההפך: מכשול מלָאכותי, כגון מוקש, חומה בנויה או גְדרות תיל]; מִכשוּל, מִכשֵל – נקט פעולות כדי להאט, לשבש או לעצור פעולה באירוע, במצב, בלחימה, בספורט וכדומה, והן מצריכות לעקוף את המכשול או להתגבר עליו;: החיילים התאמנו במסלול מכשולים קשה שכלל טיפוס על חבל וזחילה על קוצים; מחשבותיו העוינות מכשלו את התוכנית; מְשׂוּכָה, מְסוּכָה – מכשול שיש לגבור עליו, אבן נגף: במיזם היה עליו לדלג מעל מסוכות שונות גודל שהונחו תדיר בדרכו הארוכה; פַּח – 1. תוכנית או תחבולה המיועדות לסבך אדם, להציב לו מכשול, לגרום לו תקלה וכד׳, בלי שירגיש בכך ולהובילו למצב קשה שממנו לא יוכל להימלט: הנוכלת הפילה אותי בפח והוציאה ממני את כל כספי; 2. מלכודת, מכשול, בור, תקלה; הפיל אותו בפח, הִפִּיל אֶת פְּלוֹנִי בַּפַּח, הפילו בפח – הכשילו, גרמו לו מפלה: הכייסים שלחו אליו נערת ליווי והפילוהו בפח, וכך סחטו ממנו כספים ואיימו עליו שישלחו תמונות מביכות למשפחתו; טָמַן לוֹ רֶשֶת, טָמַן פַּחִים, טָמַן מוֹקְשִים, טָמַן פַּח לפלוני, טָמַן פַּח לרגליו טָמַן רֶשֶת, פָּרַס רֶשֶת לְרַגלָיו, טָמַן לוֹ פַּח, טָמַן פַּח לְ־ – הציב מלכודת, זמם להכשיל מישהו או להפילו בפח, התנכל להרע לו: הוא מטבעו זהיר וחשדן, הלכך לא נפל בפח שטמנו לו כמה נוכלים: כיוון שהיה זהיר וחשדן, לא נפל בפח שטמנו לרגליו הנוכלים; נָפַל אל הפַּחַת – נפל בפח, נכשל; מן הפח אל הפחת – מְצָרָה לצרה, מדחי אל דחי: שבועות אחדים לאחר מינויו של המנהל החדש נראה לנו שנפלנו מן הפח אל הפחת; הַפַּח נִשבָּר וַאֲנַחנוּ נִמלָטנוּ – קריאת שׂמחה בפיו של מי שניצל מצרה גדולה; אֶבֶן מכשול, אֶבֶן נֶגֶף – מִכשול, תקלה, הפרעה בהתקדמות תהליך כלשהו: גילה המתקדם היה לה אבן נגף בניסיונותיה למצוא עבודה; אבני מכשול ניגפו את רגליי ואת תוכניותיי במיזם; המעדה, הִמעִיד – הכשיל, הערים מכשולים; טִרפּוּד, טִרפֵּד – גָרַם תַקלה המונעת הֶמשך פעולה: מזג האוויר הגשום והערפילי טרפד את כל תוכניותינו; נהפך לו לרועץ, היה לו לרועץ, עמד לו לרועץ – היה לו למכשול, עמד בדרכו, היה בעוכריו: כשרצה לשׂאת עלמה שזופה נהפכו לו הוריו לרועץ; הערמה על מישהו, הערים על מישהו, הֶעֱרִים – הִטעה אותו, הונה אותו או הוליך אותו שולל על ידי שימוש בתחבולות ובתכסיסים, התנהג בעורמה, התחכם, עשׂה משהו בעקיפין כדי לזכות בהיתר לדבר אסור: האסיר הנמלט הצליח להערים על השוטרים שרדפו אחריו וחמק מידיהם; הוּעַב, העיב על משהו – העכירו, העיק עליו, פגם באווירה הטובה שהייתה בו: פרשת יירוט המטוס העיבה על יחסי הידידות בין שתי המדינות; הַפרָעָה, הפריע – הטריד, הֵפֵר את המנוחה: הקדיחות המרעישות של שכנתי הפריעו את מנוחתי; שִיבּוּש, שיבש – קִלקֵל, התקיל, הפריע בפעילות התקינה, במהלך התקין או בסדר התקין של משהו: שביתת העובדים שיבשה את זמני היציאה של הרכבות; שׂטן, השׂטין – 1. היה מִכשול קָשֶה [סִפרוּתי]: בא שׂטן והשׂטין בדרכי; 2. קִטרֵג, הלשין, היה שָׂטָן, שׂנא: כַּלה כל צר ומשׂטין מעלינו; שַרלָטָנוּת, שַרלָטָן – רַמַאי המתיימר להיות מומחה, נוכל, מתעתע, חסר אחריות המכשיל אחרים בידיעותיו המסולפות או במומחיותו המפוקפקת; שגיאה, שגוי, שָגָה – טעה, חטא או נכשל בדבר שלא מדעת; הִשגָה – הִטעה, הִתעה, הכשיל: אין אנו נקיים כי שגינו והשגינו אחרים; תַקלה – קלקול, הפרעה בפעולה התַקינה, מכשול: אני מתפלל שלא תארע תקלה בדרכי לעבודה; תָקוּל – שחלה בו תקלה; מִפגָע – מִכשול, מִטרָד, אבן נֶגֶף, תַקלה: עֲרֵמות האשפה היו מפגע תברואתי; עָרוּם – חכם לְהָרֵעַ, הנוהג בחוכמה להכשיל אחרים או לסבב עניינים לטובתו הפרטית או לעקוף חוק וכדומה, נוכל; ערום מכול – ארור מכול – כינוי לחכם להרֵעַ, כלומר הנוהג בחוכמה להכשיל אחרים ולסבב את העניינים לטובתו: מנהיג המחבלים היה ערום מכול כי שלח את מפגעיו אל כבשן האש, ואת עורו הציל, בבחינת ערום מכול – ארור מכול; חַתחַתִים – 1. מִכשולים בדרך, פגעים: חַתחַתים רבים בדרכו אל כס המפקד; 2. בליטות ושקעים באדמה שהם מכשול להולכים או לכלֵי רכב; דֶרֶך חַתחַתִים – דֶרך זרוּעה מִכשולים: טלטלנו את גופנו בדרך חתחתים עתירת בורות ומהמורות כדי לראות מפל עלוב; יָתֵד תקועה ב׳, יתד רעה – גורם מפריע, מכשול: היא הייתה יתד רעה למדור לקידום ענייניו; כעֶצֶם בַּגָרון – דבַק בו ואינו יכול להיפטר ממנו, מכשול; תקוע כמו עצם בגרון, כמו עצם בגרון – משל לדבר המפריע מאוד למישהו וקשה להיפטר ממנו: הפגישה הזאת תקועה לי כמו עצם בגרון, הלוואי שתתבטל; עמד כסלע בדרכו, עמד לו כעצם בגרון, עמד כּעֶצֶם בגרונו – שימש מכשול רציני בדרכו, נמצא במקום שאין רוצים בו והוא מטרד, היה קשה להיפטר ממנו; שִׂימַת מכשול, שָׂם מכשול – הכשיל, הפריע, הטריד: המנַהלת שלא אהבה את סגנה, שׂמה כמה מכשולים בקידומו; עמד לשׂטן לו – הפריעו, עיכבו; פֶּגַע רע – 1. אדם שפגיעתו רעה: שתצילני היום ובכל יום מעזי פנים . . . ומשכן רע ומפגע רע; 2. אדם טרדן, מזיק ומפריע: כבר בשבוע הראשון גילינו ששכֵנֵנו הוא

פגע רע שקשה לחיות בשכנותו; נִלחַם בטַחֲנוֹת רוּחַ – נאבק להשׂיג דבר שאין תקווה להשׂיגו, נאבק באויב דִמיוני וּבמִכשולים מדוּמים; טָרַף את קלפיו – בלבל וערבב את תוכניותיו, הפך את הקערה על פיה; הָפַך את הקערה על פיה – שינה את הדבר מעיקרו; צַוַּאר הַבַּקְבּוּק – 1. כניסה או מַעבר צרים שנוצרו בהם פקקי תנועה; 2. מקום היעצרות של תהליך בשל עומס יתר: עם ריבוי הספינות בנמֵל נוצר צוואר בקבוק; דרך קצרה וַאֲרוּכָּה – כינוי לדרך שלמראית עין נראית קצרה ועדיפה מדרכים אחרות, אך למעשׂה ארוכה היא ומסובכת; שִׁבעה מדוּרֵי גֵיהִינוֹם – תלאות אין־ספור וייסורים קשים, מכשולים ופגעים: הפליטים עברו שבעה מדורי גיהינום עד שהגיעו אל המנוחה ואל הנחלה; עברו עליה שבעים ושבעה מדורי גיהינום עד שזכתה להשתחרר מעול בעלה ולקבל גט; הֲצָרַת צְעָדָיו, הֵצֵר אֶת צְעָדָיו, הֵצֵר צְעָדָיו – שׂם מכשולים בדרכו, הפריע את התקדמותו, הפריע במכוּוָן לפעולותיו, הגביל את אפשרויות פעולתו: הֵצֵר את צעדי העובדת החדשה כי רצה למנוע ממנה לצבור עוצמה; טמַן לו פח – זמם להכשילו; הפיל את פלוני בפח – הכשילו, גרם לו מפלה; פָּרַס רשת לרגליו, פרשׂ את רשתו, פָּרַס את רשתו, פָּרַס רשת לרגלי פלוני – התנכל להרע לו, זמם להכשילו, טמן לו פח, טמן לו מלכודת: בן טובים זה לה הסתפק במעשׂיו הפליליים, אלא גם פרס את רשתו על חבריו התמימים; יישר הדורים, יישור ההדורים, יישר את ההדורים – סילק את הקשיים הכרוכים בעניין מסוים, חיסל חיכוכים וסתירות, הסיר מכשולים שבדרך או אי־ההבנות, חיסל מחלוקות, סכסוכים וכד׳: כמה מפעילי המפלגה הוותיקים נחלצו ליישור ההדורים בין מנהיגיה; עיגל פינות – התעלם מבעיות שוליות, ויתר על טיפול יסודי בעניינים משניים העומדים בדרך למטרה הרצויה או העלים אותם: לולי עיגל כמה פינות, היינו מתקשים לסיים את המשׂא ומתן הזה; שָׂם לו רֶגֶל – הכשילו, טמן לו מַלכודת; הֵנִיא עֵצָה – ביטֵל עצה, הכשיל עצה: ה׳ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים; מַתנַת דָנָאִים – כינוי למתנה שניתנה במזימה כדי להכשיל את מקבלה ולהמיט עליו אסון [סוס עץ שהשאירו הדנאים (= יוונים) בעיר טרויה כשנסוגו ממנה]; תקע לו סכין בגב, נָעַץ סכין בגבו, תקיעת סכין בגב, תָקַע סַכִּין בְּגַבּוֹ – הִכשיל את בעל בריתו מבפנים או ממקום בלתי צפוי בעוד זה נמצא במאבק באחרים: אף שהתפרנס במפעלי שנים, תקע סכין בגבי כשהלשין עליי לרשות המיסים; כְּמהַלֵּך בין הטיפין, הילך בין הטיפות, הלך בין הטיפות – משל למי שנתון בין המצרים ונזהר זהירות יתרה לבל ייכשל: בעבודתו החדשה הילך בין הטיפות כאילו היה בשׂדה מוקשים; פיצוץ האספה, פיצוץ הישיבה – הפסקת ישיבה או אסֵפה על ידי הפרעה מתוכנֶנת; רָעָה חוֹלָה – צרה גדולה, תופעה שלילית: הרדיפה אחר הכסף – רעה חולה היא בחברה המערבית; ׳סרטן׳ בגוף ה־ – מעין מחלה, רעה חולה: ברצותה למצוא חן בעיני הקהל המפגין בשכונת התקווה קראה לאפריקנים ׳סרטן׳ בגוף האומה; הנִכוֶה בחמים נושב בפושרים – מי שנכשל פעם בדבר מה, פוחד מכל דבר אף פחות מן הקודם שמא ייכשל שנית; חוק מֶרפי – חוק הקובע שאם משהו עלול להיכשל, ייכשל בוודאות; דרכו סלולה – הוא מתקדם בנקל וללא מכשולים, קיימים כל התנאים הנאותים להשׂגת מטרתו; רשת פרוסה על כל החיים, מצודה פרוסה על כל החיים – חיי האדם מלאים מכשולים ופגעים; זָמַם להכשילו, הֵפִיק את זממו – הוציא לפועל את אשר זמם; מוקש – מכשול, קושי: שני הצדדים התגברו על המוקש האחרון של סכום הפיצויים והגיעו להסכם ביניהם: לא קל לדלג על מוקשי החיים ועל מכשוליהם ולצעוד לבטח; ניצחון מִשבּר – הצלחה גדולה אחר התגברות על מכשול והתלהבות רבה מן ההישׂג המפעים; פָּרַס רִשתו על – טמן מלכודת לתפוס בה את הזולת; קריאַת בֵּינַיִים – התפרצות מתוך הקהל לתוך דברי נואם, שיסוע דבריו: חברי הכנסת מן האופוזיציה הרבו בקריאות ביניים לעבר השׂר; פיו הכשילו – נכשל בדיבורו, השמיע דברים לרעת עצמו, וכן – פיו לכדו, פיו ענה בו: בדיון על השׂכר פיו הכשילו כי גילה במו פיו דברים שרצה להסתיר, שהם גם לרעתנו; כָּרָה בּוֹר, כָּרָה לוֹ בּוֹר, כָּרָה לוֹ שׁוּחָה, כָּרָה שַׁחַת, כָּרָה לוֹ שַׁחַת – הכשילו, הכין לו מכשול, זמם להרע לו ולהכשילו, טמן לו פח: הוא יודע להישמר ממתנגדיו הזוממים לכרות לו בור; כֹּרֶה שַּׁחַת בָּהּ יִפֹּל; דְמֵי לא יֶחרַץ – שוחַד לאדם היודע סוד כדי שלא יגַלה אותו, מתן שנותן אדם בסתר למישהו כדי שיעלים עיניו ולא יעמוד למכשול; אִתרע מזלו, לא נִסתַיֵּיע הדָבָר – הדבר לא יצא אל הפועל בגלל עיכוב או מכשול, הדבר לא עלה יפה בידו, לא היה לו מזל: חשבנו לבלות בקיץ בצרפת, אך לא נסתייע הדבר בשל מחלה; שָׁפַךְ קִיתוֹן שֶׁל צוננים עַל – הֵפיג את התלהבותו, נטל ממנו את הרצון; קוצצו כנפיו, קיצֵץ את כְּנָפָיו – פגע ביכולתו של פלוני לפעול ולהתפתח, הפיג את התלהבותו, הֵפֵר את תוכניותיו הנועזות: הוא חסר מעצורים! אם לא יקצצו את כנפיו, הוא עלול לסבך ולהכשיל רבים וטובים; הוציא לו את הרוח מהמִפרשׂים, הוציא את הרוּחַ מִמִפרָשָׂיו – צינן או הפיג את הִתלהבותו, נטל ממנו את היסוד לטענותיו, הוציא ממנו את החשק ואת היוזמה לעשׂות משהו: אל תספר לו על תוכניותיך כי רואה השחורות הזה יוציא לך את הרוח מהמפרשים; הוציא לו את הרוח מהמִפרשׂים, קיצץ את כנפיו, ריפּה את ידיו – הפיג את מרצו לבצע דבר מה, גרם לו חולשת רוח, החליש את כוח העמידה או הלחימה שלו, פגע ברוח הלחימה שלו: האופוזיציה מנסה לרפות את ידי הממשלה שלא תוכל להשׂיג את יעדיה; עָלָה עַל שִׂרטון – פעילות, תוכנית, מִפעל וכד׳ שנתקלו במכשול המונע את המשך פעילותם ואינם יכולים להיחלץ ממנו; הגיעו למבוי סתום או לנקודת קיפאון: המשׂא ומתן בין הצדדים עלה על שׂרטון, והשׂיחות הופסקו; יָרַד לחייו, מֵירֵר את חייו – הציק לו קשות, התעמר בו, התנכל לחייו, השתדל להזיק לו: בשל צורתו המגושמת וצבעו ירדו הילדים לחייו והציקו לו מאוד; אגוז קשה לפיצוח – כינוי לבעיה שקשה לפותרה או למכשול שקשה להתגבר עליו; עמד לפני קיר אטום, נכנס למבוי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; היה לו למכשול, היה לו למוקש – היה מכשול לו, גרם לו תקלה: מוקשי יצרו עמדו בדרכו להגשמת מאווייו; נתן מכשול לפני עיוור ≠ לפני עיוור לא תיתן מכשול – אל תנצל את חולשת הזולת או את מצוקתו לרעתו: המשטרה נתנה מכשול לפני עיוור כאשר כאשר ניסתה למכור לו סם אף שהיה בתחילתו של הליך גמילה; דָא עָקָא – זו הצרה, הרע שבדבר הוא ש־, הינה מכשול קשה: וְדָא עָקָא שהוא חושב עצמו לחכם, וקשה לו לשתוק; עמידה בפרץ, עָמַד בַּפֶּרֶץ – הֵגֵן בתוקף על, עמד לימין, מנע תקלה או אסון, עצר את הסכנה או הגן מפניה: הדור הולך ומידרדר, ואין מנהיג שיעמוד בפרץ ויעצור את הסחף; עמידה בשער, עָמַד בַּשַׁעַר – נחלץ להגן ולעזור, הגיב בפעולות מלחמה: בשעת סכנה גם פיקוד העורף עומד בשער להגן אל אזרחי המדינה; שלוּחי מצווה אינם ניזוקים – העוסקים במצווה מובטח שלא תארע בדרכם כל תקלה: אף שלמדנו ששלוחי מצווה אינם ניזוקים, האם שלוחי חסידי חב״ד בטוחים מפני הסכנות? אפס תקלות – ללא דופי; דרך קצרה וארוכה – דרך שלמראית עין נראית קצרה והיא עדיפה מדרך אחרת, אך למעשׂה ארוכה ומסובכת ממנה; דרך ארוכה וּקצרה – דרך שלמראית עין היא ארוכה, אך למעשׂה תוביל בסופו של דבר בביטחון ליעד הרצוי, וזה יתרונה; אין אדם עומד על דברי תורה, אלא אם כן נכשל בהם; כָּשַׁל עוזר ונָפַל עזוּר; ניפץ את כל תקוותיו; מָכַר בנזיד עדשים; עמד לו למִפגע על דרכו; ערמו אבני נגף בדרכו; התוכנית או הרעיון התמוטטו בקול דממה דקה; אדם המהלך בדרך, החמה קופחת על ראשו, אבנים מנגפות את רגליו, והאבק מסמא את עיניו וכל גופו עייף;

הטרדה. הטרדה – מגוון רחב של התנהגויות פוגעניות שיש בהן כדי לפגוע בכבודו, בחירותו, בהנאותיו, בערכו ובגופו או להטיל אימה עליו. יש שההטרדה היא מעשׂה לא נעים, מדאיג, מרגיז או עוין, בייחוד התנהגות מילולית או פיזית לא מוזמנת ולא רצויה, ויש שהיא פעולה אלימה (כגון הטרדה מינית, הטרדה מאיימת) או כל פעולה המפירה את שלוות חייו של האדם; הטריד – 1. הפריע לאחר ולא הניח לו הפרעה חד־פעמית או נשנית; יָצַר מצב לא נעים או עוין בייחוד בהתנהגות מילולית או גופנית לא מוזמנת ולא רצויה: המחשבה שיכולתי למנוע את מה שקרה מטרידה אותי; מישהו מטריד אותנו בטלפון – הוא מתקשר באמצע הלילה ומנתק כשאנחנו עונים; 2. התקפות חוזרות ונשנות על אויב; טוֹרְדָנִי – מטריד, מפריע, מעצבן, שטורד את המנוחה ואינו נותן מנוח: תקתוקו הטורדני הבלתי פוסק של שעון הקוקייה הפריע לי להירדם; הטרדה מאיימת – הטרדת אדם בידי אחר בכל דרך שהיא או נקיטת איומים כלפיו, בנסיבות הנותנות בסיס סביר להניח כי המטריד או המאיים עלול לשוב ולפגוע בשלוות חייו, בפרטיותו או בחירותו של האדם. הוא גם עלול לפגוע בגופו, בדרך בילוש אחריו, מארב או התחקות אחר תנועותיו או מעשׂיו, פגיעה בפרטיותו בכל דרך אחרת, כגון איומים, יצירת קשר איתו, פגיעה ברכושו, בשמו הטוב או בחופש תנועתו; נִטרַד מִשְׁנָתוֹ – נדדה שנתו, לא יכול להירדם: אמש התכוונתי לישון מוקדם מהראוי אך נטרדתי משנתי שעות אחדות בעטייה של בעיה; הטרדת עַד – הצקה לאדם שמסר מידע או העיד בהליך שיפוטי או בחקירה, או שהוא עומד לעשות כן; טְרִידָה – היסחפות הַצִידה של כלי שיט; טְרִידַת רוּחַ – סטיית כלי שיט מנתיב השיוט עקב פעולת הרוח; טְרִידַת זֶרֶם – סטיית כלי שיט מנתיב השיוט עקב פעולת זרם מים; הטרדה מינית – התנהגות שהיא אחד ממעשׂים אלה: סחיטה באיומים, מעשׂה מגונה, הצעות חוזרות בעלות אופי מיני, המופנות לאדם שהראה למטריד כי אינו מעונין בהן, התייחסויות חוזרות המופנות לאדם, המתמקדות במיניותו, התייחסות מבזה או משפילה המופנית לאדם באשר למינו או למיניותו, לרבות נטייתו המינית, פרסום תצלום, סרט או הקלטה של אדם, המתמקד במיניותו, בנסיבות שבהן הפרסום עלול להשפיל את האדם או לבזותו, ולא ניתנה הסכמתו לפרסום וכדומה; הטרדה טלפונית – חדירה לפרטיות הניכרת בפעולות, כגון שׂיחות טלפון מוזרות יומם ולילה, התנשמויות בו, צעקות, ניתוקים חוזרים ונשנים, הפחדות אלמונים, איומים הפוגעים בחיי הפרט: בהטרדות טלפון חסויות דוּוַח למשטרה ולמכבי אש על אירועים שלא אירעו, כגון תאונות דרכים, חפצים חשודים, כוונות לפגע במרכז קניות, שׂרֵפות, גנֵבת מכוניות, מעשׂי שוד וגנֵבות מבתים; שׂיחת הטרדה – שׂיחת

טלפון שיוזם אדם כדי להטריד את בן־שׂיחו, להציק לו, לאיים עליו וכד׳, לרוב בלא שיזדהה בשמו, ולעיתים אף בלא שיכיר את המוטרד: הזמרת האהודה התלוננה במשטרה על שׂיחות הטרדה תדירות של אלמוני המציע לה הצעות מגונות; טִרְדָה – טורח, התעסקות וטיפול בדבר: לא יכולתי להתפנות לענייננו מחמת טרדת הפרנסה; מִטְרָד – דבר או פעולה הגורמים אי־נעימות, אי־נוחות או נזק לחי, לצומח, לדומם ולסביבה: בית המלאכה והמוסכים מרעישים, מפיצים ריחות לא נעימים ולכלוך, והם מטרד לתושבי האזור; טַרְדָנוּת – תכונת הטַרְדָן, הַטְרָדַת אחרים והטרחתם; חֲבִילֵי טְרָדִין, חבִילֵי חבילות של טְרָדוֹת – טרדות מרובות: אף שהייתי מוקף בחבילי חבילות של טרדות, לא השהיתי את תשובותיי; טָרַד את מנוחתו – הטרידו, הטריחו; קָשֶׁה כְּסַפַּחַת – צרה מטרידה ביותר, הנטפֶלת למישהו וקשה להיפטר ממנה: הגֵרים קשים לישׂראל כספחת בגוף החי; ; דָּבַק בּוֹ כְּסַפַּחַת – נטפל אליו, ׳נדבק׳ אליו עד שלא היה יכול להיפטר ממנו: טרדן בלתי נלאה זה דבק בו כספחת והלך אחריו אל כל אשר פנה; היטפלות הטרדן – הצטרפות, התחברות אל אחֵר לטורח: היטָפלות הטרדן הכעיסה אותה; כִּזבוּב טַרְדָנִי, כזבוב טורדני – כמשהו מציק ומרגיז: זה עשׂור שירושלים מטרידה מעט את מכבי, אבל חוץ משני גביעים הם היו בסה״כ כזבוב טורדני, ותו לא; מחשבות טורדניות – דאגנות יתר הניכרת במחשבות שליליות, בתמונות או בדחפים חוזרים ונשנים, לא נשלטים, הפולשים לתודעה ומעוררים מצוקה גדולה; מִטְרָד ציבורי, מִטרד לציבור, מִטרד לרבים – מעשׂה, תנאי או דבר לא חוקי, הפוגע בזכויות הציבור, כגון הפגיעה מסכנת את חייו, את בטיחותו, את בריאותו, את רכושו או את נוחותו של הציבור או את אפשרות הציבור להשתמש באחת מזכויותיו: אנשי מכירות מדלת לדלת הם מטרד לציבור; הוטרח, מוטרח, מטריח, הטרחה, הטריח – גרם למישהו טרחה, גרם למישהו לעשׂות דבר שהיה לו למעמסה או לטורח, הכביד על מישהו, ייגע מישהו בדרישותיו, וכן – הכביד על, הֶלְאָה, הפריע את מ׳, הציק, נטפל ל׳ התיש, הוגיע: סלח לי שאני מטריח אותך, אבל בקשה קטנה לי אליך; העסקה, העסיקו – מילא את מחשבותיו ולא נתן לו מנוחה, תבע או דרש ממנו מאמץ, תשׂוּמת לב, זמן וכד׳: הדאגה לשלומו מעסיקה אותי זה זמן; בא בטַרחוּת עליו – הכביד עליו והרבה להטריחו; מַטרִיחָן, מַטרִידָן, טַרחָן, נַדנְדָן, טַרדָן – מי שמיַיגֵע את האחרים, על הרוב בּדברים לא־חשוּבים, נוהג בטרחנות: כל ימיי שׂנאתי טרדנים, בפרט טרדן שטַרחוּתוֹ קשה; נִפטַר מ׳ – השתחרר ממטרד, נעשׂה חופשי ממשהו או ממישהו לא נעים או לא רצוי: הרוצָה להיפטר מבעלה אינה מדקדקת עם עורך דינה בפרוטות, ובלבד שתיפטר ממנו; 2. נפרד ממישהו והלך לדרכו: נפטר החסיד מרבו והלך לו; פַּצרָן, בַּקְשָׁן – טרדן, מרבֶּה לבקש: הבקשן הקטן ביקש מהוריו שיקנו לו צעצוע ועוד צעצוע; מַכָּה מְהַלֶּכֶת – צרה שהיא מְטרד לרבים; כנֶגַע צרעת – דבר שלילי שקשה להיפטר ממנו, כספחת: נטפל אליי כנגע צרעת, ואיני יודע כיצד לנערו מעליי; הדריך מנוחה, הדריך מנוחתו, הדריך את מנוחתו – הפריעו, הטרידו, לא נתן לו מנוח, הציק לו: קריאות התרנגול בבוקר בבוקר הדריכו את מנוחת השכנים; דישה, דש – התעסק בו רבות, טיפל בו ועסק בו יותר מדיי: כבר דשנו בנושׂא הזה פעמי פעמים, ואיני רואה טעם להעלותו שוב; השמיע אותו פזמון – חזר על אותם דברים; טָחַן קֶמַח טָחוּן – דש בדבר נדוש, אמר דברים שידועים לכול, עשׂה מעשׂה לבטלה: חשנו שהמרצה טוחן קמח טחון; טָחַן קמח טחון, שָׁאַב מים בכברה, העלה גֵרָה – אמר דברים שדשו בו אחרים, ואין בהם חידוש; קוצים כסוחים כָּסַח – עשׂה מעשׂה שאין בו ברכה או תועלת, טחן קמח טחון: בכל נאומיו הוא מכסח קוצים כסוחים ואינו מחדש מאומה; טָחַן מים, כתישת מים, כָּתַש מים – עשׂה דבר שאין בו ברכה או תועלת; פִּזמון חוזֵר – דבר הנאמר שוב ושוב, טחן קמח טחון; פיטומי מילים – דיבורים חסרי ערך, הבטחות שווא: פיטומי מילים בעלמא שאין הדעת סובלתם; בדק את ציציותיו, בָּדַק בציציותיו – בדק את כשרותו, חקר היטב אם אין בו פגם, העביר עליו ביקורת קפדנית: לעניין חוק השבות, מי שנולד יהודי, אין בודקים בציציותיו אם הוא מקיים את מצוות הדת; בִּילֵשׁ, בָּלַשׁ – עקב אחריו, התחקה אחר עקבותיו, בדק ואסף מידע עליו: בלשתי את כל החנויות, ולא מצאתי את שחיפשׂתי; בילשתי בארונות החדרים ולא מצאתי את הסכין; דקדק אחריו – עקב אחריו, בדק אותו היטב: דקדקתם אחריי ולא העליתם מאומה; מַקשָׁן לְהַכעִיס – מי שמרבה להקשות קושיות על כל דבר עד שהוא מטריד ומרגיז: הוא היה טרדן ומקשן להכעיס; פַּרכָן – מַקשָׁן, המעורר פּרכה הבאה לסתור הוכחה; סתם מקשן – עם הארץ – דיבור בגנותו של מי שמרבה בקושיות, והוא מגלה על ידי כך את בורותו; שָׂם לְאַל את – ביטל, שלל, הפר, מנע, סיכל, ביטל, הפך מאמץ, תוכנית וכד׳ לחסרי ערך, מנע את התגשמות המטרה שלשמה נועדו: הפיחות האחרון שָׂם לְאַל את תוכניותיהם לרכישת דירה; הכביר שאלות וקושיות – הרבה לשאול עד שהכעיס; קָטַע באיבו – הפסיק סמוך לתחילתו; עָמַד בדרכו – הפריע לו להתקדם כדי שישׂיג את מטרותיו; עָצַר בַּעֲדוֹ – מנע ממישהו לעשׂות משהו; היה עליו לטורח – הִקשה עליו, גרם לו טרסה מיותרת: היה עליו לטורח ולא היה יכול לסבול אותו עוד; לא נתן לו מנוחה, לא הִרפה ממנו, לא הניח לו – לא נתן לו מנוחה, הֵפֵר את שלוותו, הטרידו: הכול הניחו לו לנפשו; הסיט אותו מן המסלול – שיבש את מהלכיו במילוי משׂימה; הסיט את תשׂומת ליבו – גרם לו שיפסיק לתת את דעתו בעניין מסוים; נדבק כעלוקה – נמשך אחרֵי, נטפל אל [עממי]: הבחור נדבק בבחורה כעלוקה; כְּמַחַט בַּבָּשָׂר הַחַי – דברים פוגעים, משל לדבר מכאיב ופוגע מאוד, בעיקר נפשית: דברי הביקורת ננעצו בי כדקירת מחט גדולה בבשׂר החי; העמיד בניסיון את סבלנותו של – ניסה או בחן את סבלנותו של: ילדינו מרבים להעמיד בניסיון את סבלנותנו עד שהיא פוקעת; עברו עליו גלים קשים – פקדו אותו צרות רבות, סבל קשה; גלגולים רבים עברו עליו – שינויים רבים השתנה: גלגולים רבים עברו על גומי הלעיסה עד שהפך למוצר לעוס ואהוב; הָיָה לטורַח עָליו – אי־אפשר לסובלו, נמאַס עליו, הכבידו עליו: כל המסדרים בצבא היו לי לטורח; הכניס מקלות בגלגלים, תקע מקלות בגלגלים, שָׂם מקלות בגלגלים – שיבש מהלכים בזדון: הימין לא יֵשֵב בשקט אלא הכניס מקלות בגלגלי עגלת השלום וסייע בדרדורה אל התהום; הוציא אותו מִן הכֵּלים – הרגיזו ביותר עד לאיבוד סבלנותו: הרעש הזה הוציאו מן הכלים; הוגיע בדבריו – עִיֵּף בדבריו, הֶלאה בדיבורו: הנואם הוגיע בדבריו את מאזיניו בפרָטֵי הבל; דָרַךְ לו על היבלת, דָרַך לו על היבלות – פגע בזולתו, עורר אצלו נקודה רגישה וכאובה; לָפַת אותו כַּחֲזָזִית [חזזית – צמח המורכב מאצה ומפטרייה החיים חיי שיתוף] – דבק בו בחוזקה; נדרכה מנוחתו – הוטרדה מנוחתו כי היה דרוך לקראת מעשׂה או התכונן למשהו; שיטת ׳פְּגַע וּבְרַח׳ – שיטת לחימה שעיקרה לתקוף יעד מסוים ולסגת ממנו מהר עם סיום מילוי המשׂימה: שיטת הקומנדו היא פְּגַע וּבְרַח; אוזנו נִמלְאָה מִשְׁמוֹעַ – לא היה מוכן לשמוע עוד; הקיפו כעַכנַאי – הקיפו מכל צד: צרות וקושיות הקיפוהו כעכנאי; נכנס לתוך דברי חברו – לא נתן לחברו לסיים את דבריו: חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחוכמה ובמניין, ואינו נכנס לתוך דברי חברו; הִקִיפוֹ בדברים – הטרידו בדברים מרובים: הקיפוני בשאלות הבל; מִקלַחַת קָרָה – כינוי לכישלון או לאכזבה אחר ציפיות גבוהות; הטריף את המערכת – בלבל את המערכת, הטרידה מאוד: חוק ההסדרה הטריף את המערכת הפוליטית; אִי־שֶׁקֶט – הֵיעדר שלווה, חוסר רגיעה: אי־שקט שׂורר בגבול הצפון; דָרַך על יַבֶּלֶת של פלוני, דריכה על יַבֶּלֶת של פלוני – פגיעה במקום תורפתו: דרכת על יבלתו, והוא נפגע קשות; בִּלבּוּל מוחַ – טִרחה מרובּה לָריק [עממי]: העניין הזה הוא בלבול מוח; סובבוהו דאגות – הקיפוהו דאגות והוטרד מהן; ניקר במוחו – הטריד את מחשבתו, לא נתן לו מנוח; כִּיַתּוּשׁוֹ של טיטוס – מחשבה טורדנית המנקרת במוחו של אדם, ואינה נותנת לו מנוח: המאורע הקשה הזה ניקר במוחי ימים רבים, כיתושו של טיטוס, ומירר את חייי; נכנס בדברי פלוני, נכנס לתוך דברי פלוני, קפץ לתוך דבריו ואמר, נפל לתוך דבריו ואמר – נכנס לתוך דבריו: פתח אחד ואמר: ׳אספר לכם דבר שלא שמעתם מימיכם׳, נפל אחר לתוך דבריו ואמר: ׳ואני אספר דבר שאף אתה לא שמעת׳; שיסע אותו בדברים – הפסיק את דברי זולתו, קטע את שטף השׂיחה: חבר הכנסת שיסע את דברי השָׂר בקריאת ביניים; שיבש לו סדר יומו – קלקל או שינה את הסֵדר הרגיל: הדירקטוריון הוא ששינה את סדר יומה של האסֵפה הכללית של החברה; גָזַל מנוחתו, גָזַל את מנוחתו– הטרידו וגרם לו להיות מודאג וחסר מנוחה: דאגות הפרנסה גזלו את מנוחתו והדירו שינה מעיניו; ניקר במוחו – הטריד את מחשבתו, לא נתן לו מנוח: שאלות הרבה מנקרות במוחי זה ימים; הקים רעש סביב ל׳, הרעיש עולָמות – הטריד הרבה, לא נתן מנוחה, הקים רעש גדול: אשתו הרעישה עליי את העולם; לא היה אפשר להיחלץ ממנו; למה תפריעו את העם ממעשׂיו; הערים מכשולים על הרעיון והפריע בכל האמצעים שעמדו לרשותו; אין אדם מפסיק את חברו אלא לדבר הלכה; פעמים הרבה נטרדתי בהבלי הזמן ולא התפניתי לענייניי, כציפור המבקשת לישב במנוחה, ובעלי חיצים מטרידים אותה ממקומה; העמיד בניסיון את סבלנותו; כשהגעתי לכתוב תולדות מעשׂיי, התחלתי מתיירא שמא יפסיקוני באמצע ויטרידוני, שכן דרך בני אדם בשעה שמבקשים אותם אינם באים ובשעה שאין מבקשים אותם הם באים; טרדן ומקשן להכעיס; הכביר שאלות קושיות; התנהגותו טורדנית; התיישב ולא זז למרות השעה המאוחרת; נדבק כעלוקה; נכנס (קפץ) לתוך דברי חברו; גָזַל את מנוחתו והֵציק לו כדי הֶטרֵד; אף שלפנים היה גופניו הפקר, לא כל חיזור לא מוצלח הוא הטרדה מינית, ולא כל האשמת אישה היא האשמת אמת; הפמיניזם ראשיתו במאבק חשוב מאין כמוהו בקיפוח נשים ובהדרתן והמשכו במניעת תקיפתן והשׂגת שוויון הזדמנויות בחוק ועצמאות כלכלית > כישלון!

מלכודת. מַלכּוֹדֶת – 1. הֶתקן ללכידת בעלי חיים כאשר הם נכנסים לתוכו או דורכים עליו: יש מדינות שחוקיהן אוסרים להציב מלכודות לחיות בר; 2. תוכנית חכמה שנועדה להערים על מישהו, וגורמים לו לעשׂות או לומר משהו בניגוד לרצונו או מעמידים אותו במצב קשה או מסוכן: המשטרה החליטה לטמון מלכודת לחשוד; 3. עמדה או מצב לא נעימים או מסוכנים שנקלעים אליו מחמת מוליכי שולל או

בהֶיסֵחַ הדעת, וקשה להיחלץ ממנו או בלתי אפשרי: היא נישׂאה לעבריין אלים, ומהר מאוד גילתה שנישׂואיה הם מלכודת לכל חייה; **מלכודת עוני** – כינוי למצב שבו למובטל, המקבל תשלומי סעד מן המדינה, אין תמריץ לעבוד ולשפר את תנאי חייו, שכן הגדלת הכנסתו תביא לידי אובדן תשלומי הסעד וממילא להמשך מצבו הכלכלי הירוד; **מלכודת דבש** – כינוי לדבר מה מפתה שבטווח הקרוב עשׂויים להיות לו יתרונות, אך בטווח הרחוק הוא עלול לפגוע קשה ולגרום נזק: אנשי כלכלה הגדירו את הריבית הנמוכה כמלכודת דבש, המפתה את הציבור לקחת משכנתאות, והוא יתקשה לעמוד בהחזרים עם עליית הריבית; **מַלכּוֹדֶת אֵש** – כינוי למבנה העלול להתלקח בקלות או לבית מגורים שאינו מצויד ביציאות חירום, והוא סכנה לדייריו בשעת שׂרֵפה: הבניין הבוער הפך למלכודת אש; **הכמנה, הִכמִין** – .1 החביא, הטמין, הסתיר; .2 שָׂם לו מארב: המשטרה הכמינה שני צלמים כדי לתעד את פשעיו; **מָצוֹד** – מרדף או חיפוּשׂ אחרי אדם חשוד, עבריין, אסיר שנמלט וכד׳ או אחר משהו כדי לתפוס אותו ביבשה, באוויר או בים: המצוד אחר שני אסירים שברחו ארך כל הלילה; **מְצוֹדָה, מְצוּדָה** – מלכודת, רשת לדַיִג או לצַיִד, מכמורת: כשתפסו אותי השוטרים על נסיעה במהירות מופרזת, חשתי כדג שנאחז במצודה; החלטתי לפרוס רשתי על מטרידן בלתי נלאה בשכונתי עד שנתפס במצודתי; אל תִקרַב לאישה זרה פן תיפול במצודותיה; **מצודתו פרוּשׂה, מצודתו פרוסה** – הוא שולט או משפיע עד מקום רחוק, בתחומי השפעתו נמצא גם דבר זה: אף שאני בישׂראל, מצודת עסקיי פרוסה ברוב ארצות מערב אירופה; **מִכמוֹרֶת** – רשת דייגים גדולה ורחבה לדוג דגים: החוקר העלה דג פלאים במכמורת מחקריו וזכה בפרס נובל; **פָּרַס לו מצוּדה** – טמן לו פח; **טמן לו פח** – זמם להכשילו; **מצודה פרוסה על כל החיים** – חיי האדם מלאים מכשולים ופגעים; **בקדרה שבישל בה נתבשל** – מה שזמם לעשׂות לאחר, ממנו ניזוק: רקטה ששוגרה מעזה לישׂראל התפוצצה בעזה והרגה משפחה; **הפקת זממו, הפיק את זממו** – ביצע את מחשבתו הרעה; **מן הפח אל הפַּחַת** – מצרה לצרה; **נלכד ברשתו** – עלה בחכתו, נפל לידיו, נפל בפח שמישהו טמן לו: הוא נלכד ברשתה של אותה יפהפייה והיה חדל אונים כציפור ברשת; **לכדו פיו, נלכד באמרי פיו** – נכשל בדיבורו: לו הקפדת יותר לשתוק, לא היית נלכד באמרי פיך; **לווייתן בחכה הועלה, מה יעשׂו דגי הרקק** – אם הגדולים והחזקים לא החזיקו מעמד, טעו או נכשלו, איך יעמדו קטנים וחלשים; **בקדרה שבישל בה נתבשל**; **הִפִּיל אֶת פְּלוֹנִי בַּפַּח; טָמַן רֶשֶׁת לרגליו; פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלָיו; טָמַן לוֹ פַּח; טָמַן פַּח לְאוֹיבוֹ; נלכד ברשתו; אֶפשר ללכוד כל אדם אם הרודפים נחושים ואם חוכמתם עומדת להם שלא ליפול במלכודת של אחרים; ישב במסתרים וארב לאויבו**; > אלימות! זמם! מנוחה! רוע!

מכתב!

מכתב – הודעה ישירה או אישית כתובה או מודפסת על נייר, שנשלחה לאדם או לארגון במעטפה מבוילת בדואר, בדוא״ל או על ידי שליח; **מכתב נוחות** – מסמך המספק מידת־מה של ביטחון לגבי מצבה הפיננסי של ישות כלכלית, אף שאינו מחייב מבחינה משפטית; **מכתב התחייבות** – מכתב שבו החותם מקבל עליו למלא תנאים מסוימים או לקיים נסיבות מסוימות, כגון ערבות בנקאית שנותן בנק אחד לבנק אחר בשם הלקוח לפירעון ההלוואה; **מכתב שרשרת** – מכתב ובו הודעה הקוראת לנמען ליצור העתקים למכתב ולהעבירם הלאה לנמענים אחרים; **מִכתַב אָב, מִסמַך אָב, טוֹפֶס אָב, תַקלִיט אָב וכיו״ב** – העותק המקורי שממנו משכפלים עותקים; כשהנסמך נקבה אפשר להשתמש ב׳אב׳ או ב׳אֵם׳, כגון קַלֶטֶת אָב או קַלֶטֶת אֵם; **מִכתַב אַשרַאי** – מכתב שבנק נותן לאדם, ועל פיו יוכל למשוך האדם את הסכום הנקוב במכתב; **מִכתָב למערכת** – מכתב שקורא כותב למערכת העיתון ובו מביע את דעתו בנושׂאים למיניהם; **מִכתָבים לַמַעֲרֶכֶת** – מכתבי קוראים למדור בעיתון, בירחון בכתב עת וכד׳ שמתפרסמים בהם תגובות קוראים לענייני היום או לידיעות ולכתבות שהופיעו בעיתון; **מִכתָב אֵלֶקטרוֹנִי** – מכתב שנשלח ממחשב למחשב בדואר אלקטרוני באמצעות בין מחשבים המחוברים ברשת; **תיבת מכתבים** – תיבה קטנה הקבוע לרוב בכניסה לבית או לבניין, והנושׂאת את שם בעליה, ובה מניח הדוור מכתבים ודברי דואר המיועדים לבעל התיבה; **תיבת דואר** – קופסת מתכת גדולה הקבועה ברחובו של יישוב ליד בית מגורים, שלתוכה משלשל שולח המכתב את מכתבו במעטפה מבוילת לשם משלוח בדואר. תיבות דואר מוצבות בכמה מקומות בעיר, ולהן צורה וצבע מיוחדים: עובדי הדואר מרוקנים את תיבות הדואר אחת ליומיים; **הרקת תיבת המכתבים, הֵרִיק (רוֹקֵן) את תיבת המכתבים** – הוציא ולקח את דברי הדואר שהיו בתיבת המכתבים שבבית הנמען; **שִׁלשֵׁל את המכתב לתיבת הדואר** – הכניס את המכתב דרך חריץ של תיבת הדואר המותקנת ברחוב כדי לשלוח את המכתב לנמען; **רומן מכתבים** – סוגה סִפרוּתית שבה סִדרת מכתבים בִּדיוניים יוצרת ביחד מבנה עלילתי [על הרוב תכתובת בין שני בני אדם או יותר, אך אפשרי גם עיזבונו הבדיוני של כותב מכתבים יחיד]; **החליף מכתבים, החליף איגרות, קיים חליפת מכתבים, נמשכו חילופי המכתבים, עמד בקשרי מכתבים עם, התכתב עם, בא בכתובים עם, הריץ מכתב, הריץ איגרת, כתב מכתב, התכתב עם וכד׳** – כתב למישהו וקיבל ממנו תשובה על מכתבו: חבֶרתי עברה לגור בממלכה המאוחדת, ומאז אנו באים בכתובים איתה אחת לחודש; **הרצת מכתבים, מרוץ מכתבים, הריץ מכתבים** – היה בקשר מכתבים עם מישהו, שלח מכתב או איגֶרת בדחיפות: הרצתי שאלות אחדות למנַהל בדבר חופשותיי המגיעות לי; **חילוף איגרות, חילוף מִכתָבים, חליפת מכתבים, התכתבות** – התכתבות בין בני אדם או בין מוסָדות: חבל שלא נשתמרו כל המכתבים בתכתובת המרתקת בין שני המלומדים; **תִכתוֹבֶת** – .1 אוסף המכתבים שנשלחו בין מתכתבים: כל התכתובת המשׂרדית שלנו מתויקת באוגדן החדש; .2 התכתבות; **מִכתָב גָלוּי** – מכתב מחאה או ערעור לאדם פרטי או לקבוצה חשובים, המודפס בעיתון כדי שיוכל הציבור הרחב לקוראו: עורך העיתון פרסם מכתב גלוי לנשׂיא; **מכתב תבנית** – מכתב שנשלח לנמענים רבים לפרקים כדי לענות על תלונה או על שאלה נפוצה: האם אתה יודע איך לזהות מתי שלחה לך החֶברה מכתב תבנית? **איגְרון** – קובץ מכתבים מטיפוסים אחדים לשם דוגמה והדרכה לכתיבת מכתבים: החתן כתב לכלתו מכתבי אהבה מתוך איגרון; הֵסֵב את תשׂומת ליבו > **העיר את ליבו** – הִפנה את תשׂומת ליבו; וכן: **הפנה את דעתו, נתן דעתו ל׳... שׂם ליבו ל׳...**; **להודיעך** – להודיע לך, לספר לך כדי שתדע: אני שׂמח להודיעך שעמדת בבחינות הקבלה; **לְנָכוֹן** – כדבר נכון, כראוי, כנחוץ: חשבתי לנכון להימנע מריב; **מצא לנכון, רָאָה לנכון** – חשב והחליט כי מן הראוי, היה סבור שיש לנהוג בדרך מסוימת: מצאתי לנכון להביא את תוכן האיגרת לידיעתך; **ראיתי להודיעך כי...** – הכרתי כטוב וחשוב ליידע אותך; **רָאָה להודיעו** – הכיר כטוב וחשוב להודיע לו: אני רואה להודיעך שיכונס דיון בעניין קידומך; **מַעַן, מען בית, מקום מגורים, כתובת** – הכתובת למקום מגוריו של אדם: הוא לא הגיב לא במכתב שנשלח למען הבית ולא במען האלקטרוני; **כְּתוֹבֶת אֵלֶקטרוֹנִית, מַעַן אֵלֶקטרוֹנִי** – קבוצת תווים [= מחרוזת] המשמשת לציון המקור או היעד של הודעת דואר אלקטרוני, למשל: john@doc.acme.ac.uk; **מעינה, מָעַן** – שלח דבר דואר לכתובת מסוימת; **מְמוֹעָן, מוֹעַן, מֵיעוּן, מֵיעֵן** – כתב מען, ייעד מכתב או הודעה לכתובת מסוימת בדואר רגיל או אלקטרוני: רצוי למעֵן את המכתב בכתב רהוט כשכותבים את המען על המעטפה; **נִמעָן** – מי ששולחים לכתובתו מכתב; מבחינים בין **נמען לפעולה** ל**נמען לידיעה**, בין **נמען עיקרי** ל**נמען סמוי**; **דַוָּר** – נושׂא מכתבים; **דִיווּר** – משלוח דברי דואר בדואר לנמענים רבים, חלוקת דברי דואר לנמענים: הדיוור פועל במהירות ובדייקנות; **בלדרוּת, בַּלדָר** – אדם או חברה שתפקידם לקחת דבר (כגון הודעות, מסמכים, חבילות, כסף, סמים) מהשולח למקבל; **בַּלדָר דיפלומטי** – שליח מדיני, מי שהוטל עליו להעביר חומר כתוב ממדינה אחת לאחרת, בעיקר בשליחות חשאית; **אֶשגָר** – דיווּח דיפלומטי מפורט בכתב; **חֵרֶם דְרַבֵּנוּ גֵרשוֹם** – חרם שגזר רבנו גרשום מאור הגולה, ראש ישיבת מַגֶנצָה [בגרמניה, בִּשנת 1000 לספירה בערך] על העוברים על איסורים מסוימים; מֶמורנדוּם > **תַזכִּיר** – מסמך הסוקר והמפרט נושׂאים שיש לזוכרם ולהגיב עליהם, בייחוד במהלך דיון, ישיבה וכד׳, סקירה או הצעה מפורטת בכתב: מנַהל בית הספר הגיש למשׂרד החינוך תזכיר בעניין הקמתה של כיתת מַחשבים; **מִזכָּר** – מכתב משׂרדי קצר ובלתי רשמי המופנה לעובד או לעובדים אחדים בתוך אותו מוסד או ארגון כדי להורות, להודיע על החלטה, לבקש פרטים, להיוועד וכד׳, ולרוב הוא נכתב על טופס מיוחד: ראש האגף העביר מזכר לכל הקניינים בעניין נוהלי העבודה במשׂרד; **פליטת עֵט, פליטת קולמוס** – טעות או שיבוש של מילה או משפט שנכתבו בשוגג או בהֶיסֵחַ הדעת: ככל הנראה גילו השגוי שצוין במסמך לא היה אלא בגדר פליטת קולמוס; **שָׁלַח איגרת, שיגר מכתב** – שלח (מִכתב, איגרת שָׁליחַ וכד׳), העביר: דוברת צה״ל שיגרה הודעות לעיתונות; **בכבודו ובעצמו** – הוא עצמו, הוא ולא אחר: ניתח אותה מנהל המחלקה בכבודו ובעצמו; דמה בנפשך שעלינו במעלית עם עוזר השׂר בכבודו ובעצמו! **לכל המעוניין** – כותרת בראש מכתב המלצה או בקשה הניתן לאדם כדי שיציג את המכתב במקומות שהוא פונה אליהם; **נְיַיר כּוֹתֶר** – נייר מכתבים שבראשו מובאים שם הכותב או שם המוסד ושאר פרָטֵיהם, כגון כתובת (רגילה או אלקטרונית) ומִספר טלפון; **איגרת שלומים** – מכתב ידידות: לא ראיתיה חי שנים ולא כתבתי לה איגרת שלומים כי לא ידעתי ששׂרדה אחרי השואה; **איגרת הודיה, איגרת תודה** – מכתב תודה: אני מתקשה בכתיבת מכתבים, והנחתי את תשובתי ואמרתי: ׳מחר אכתוב׳, ולאחר ׳מחר אכתוב׳, יבוא זמן ואכתוב לה, ולבסוף לא כתבתי לה אף לא איגרת תודה; **ברוך אומר ועושׂה, קורא האיגרת יהיה השליח** – בעל ההצעה יבצע את הצעתו: נראה שעניין בניית המחסנים בבנייננו רב הקומות נגע לליבך, האם תסכים להתנדב לקידום העניין, בבחינת ׳קורא האיגרת הוא יהיה השליח׳? (newsletter) > **איגרת מידע, ידיעון מְקוּוָן** – הודעה הנשלחת בדוא״ל לרשימת תפוצה ומכילה מידע אקטואלי מטעם גוף מסוים או בנושׂא מסוים, לרוב בקישורים;

טְיוּטָה, טִיוּט, טִיֵּט – כתב נוסח ראשון של מכתב או חיבור, הטעון עיבוד ותיקון, מעין טיוטה להערות; עִיקָר שֶׁכַחתִי – נוסח עממי בסיומי מכתבים, כשהכותב מזכיר פרט חשוב ששכח עם גמר הכתיבה; איגרת מליצה, מִכתַב הַמלָצָה – כתב הנמסר לאדם ובו פירוט תכונותיו הטובות, כישוריו כדי שיוכל להתקבל לעבודה בתפקיד מסוים, ללמוד בתחום מסוים וכד׳: איגרת מליצה כמעט שלא סייעה לי להתקבל לעבודה; איגרת שנה טובה – כרטיס ברכה שהיה נהוג לשלוח ערב ראש השנה; כְּתַב פלַסתֵר – מכתב, מאמר או כרוז גדושים בדברי השמצה ודיבה;

__דברי פנייה במכתב__: אדון או גברת נכבדים, מכובדיי, נכבדיי, בני היקר מכל יקר, יקירי, לכל המעוניין; דברי חתימה במכתב: באהבה, בברכה, בהוקרה, בידידות, בכבוד, בכבוד רב, בכל הכבוד, בברכה נאמנה, בברכת ידידות והוקרה, ברגשי הוקרה, ברגשי כבוד, ברגשות תודה, בכבוד וביקר, היה שלום, הנאמן לך, הנני שלך ברגשי כבוד, בהכנעה ובהערצה, בחברות ובידידות; __לא__: בתשובה למכתבך, בתגובה למכתבך > לעניין מכתבך מיום . . . , בהמשך לשיחתנו . . .; מלאכתך מלאכת שמיים היא: שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת – נמצאת מחריב את כל העולם כולו; כמה קולמוסים נשתברו, וכמה דיו נשפכה לכתוב דברים שלא היו; הכתב והמכתב הם מעשׂרה הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות; שלשל את המכתב לתוך תיבת הדואר ברחוב, והוצֵא את דבריה דואר ששלחו לך מתיבת המכתבים בביתך; התכתבות מסרים בין־אישיים היא מעין שיחת טלפון כתובה; בהתכתבויות שהתפרסמו אפשר להתוודע לחברות עמוקה בין שני אנשים, שלעיתים לא התראו מעולם; > כתיבה!

מנהיגות!

__חיובית__. מַנהִיגוּת – תכונות אישיוֹת המַקנות לאדם יכולת וסמכות שמֵעֵבֶר לסמכותו הרשמית להוביל אנשים להשׂיג משׂימה משותפת. למיצוי מלוא יוֹכלַת (פוטנציאל) המנהיגות, המנהיג ניכר בארבעה רכיבים: ערכים – נאמן למדינה ולארגון שבו עובד בשמשו דוגמה אישית; הוא מחויב לחוקים ולתפקיד; מכבד אדם; מסור לארגון; מתנהג לפי הקוד האתי ומראה יושרה ואומץ אישי. תכונות אופי – תכונותיו האישיות ראויות בתחום המנטלי, הפיזי והרגשי. מקצועיות – הוא בקיא בעיסוקו, שולט באומנות הניהול, וטיב יחסיו הבין־אישיים ויכולת תפיסתו, כישוריו הטכניים והניהוליים ראויים. טיב פעולות המנהיג – הוא מוביל את כפיפיו, יכול לקבל החלטות איכותיות מהר ובאופן עצמאי, ויש לאל ידו לשפר את פעולת הארגון ולהתאימו תמיד למציאות המשתנה; כושר מנהיגות – יכולת אדם או קבוצה להוביל אחרים אל מטרות משותפות לאורך זמן. היכולת ניכרת בתכונות, כגון הצגת חזון, דוגמה אישית, איזון בין שׂכל לרגש, הובלת שינויים, הבנה באנשים, כושר ארגון, אומץ, אצילת סמכויות, סתגלנות: הוא אהב את המלאכה ושָׂנָא את המנהיגות; הנהגה, הונהג, הִנהִיג – עמד בראש או הוביל אחרים בדרך מסוימת, קבע מדיניות, וכן – אָחַז בְּרֶסֶן הַשִׁלטוֹן, הוֹבִיל, הֶחזִיק בְּרֶסֶן הַשִׁלטוֹן, הִצעִיד, חָלַש עַל, מָלַך, מָלַךְ בַּכִּיפָּה, מָשַל, מָשַל בַּכִּיפָּה, נָהַג בְּרָמִים, נָהַג שְׂרָרָה, נִיהֵל, נִיוֵוט, נִיצֵחַ עַל, עָמַד בְּרֹאש, רָדָה בְּ־, שָׁלַט עַל, שָׁלַט בְּכִיפָּה: יושב ראש המפלגה מנהיג אותה ביד בוטחת; מוּנהָג – מישהו או משהו שמנהיגים אותו: הסיעה שפרשה מן המפלגה נתגבשה לישות פוליטית מוכּרת, ומונהגיה מנהיגים אותה; ניהוג, ניהג, גילה מנהיגות – הראה יכולת להוביל ולהתמודד עם משבר; מנהיג רוחני – מדריך של ציבור בענייני דת, אמונה, דעות וכד׳: הרב הוא המנהיג הרוחני של הקהילה היהודית, והכומר הוא המנהיג הרוחני של הקהילה הנוצרית; א׳ ד׳ גורדון נחשב המנהיג הרוחני של תנועת העבודה; מנהיג בְּחֶסֶד עֶליון – מנהיג מחונן, בְּרוּך כישרון: המנהיג הכריזמטי ניחן בתכונות ובכוחות על טבעיים, והוא מנהיג בחסד עליון; הנהיג לראשונה – קבע לראשונה שיש לפעול באופן מסוים: הוא הנהיג לראשונה חינוך חובה בגני טרום חובה בערי פיתוח ובשכונות מצוקה; מנהיגות צבאית – יכולת המפקד להניע את פְּקודיו למילוי משׂימות לאורך זמן; הובלה, הוֹבִיל – 1. הנהיג, הראה את הדרך: המדריך הוביל אותנו לכפר הדייגים בדרך לא דרך; האזרחים רצו להחליף את הממשלה שהובילה את המדינה בחוסר אחריות; 2. הסיע בני אדם או העביר מטען בכלי תחבורה ביבשה, באוויר ובים; מוֹבִיל – 1. הולך בראש קבוצה, מי שמכוון או מוליך לעבר יעד מסוים, מי שמכתיב את כיוונו של תהליך: הרץ האנגלי הוא המוביל כרגע במרוץ המרתון; 2. אדם, חברה או מוצר שהם המצליחים ביותר בענף מסוים, הצועדים בראש מבחינת הישׂגיהם: חברתנו היא המובילה בענף הביטוח בעשור האחרונות; תָּפַס מַנהיגות, תָּפַס פיקוד – קיבל עליו ביוזמתו הנהגה של קבוצה או ארגון; [בלשון הדבורה] תפס יוזמה, תפס פיקוד, לקח לידיו את המושכות, לקח לידיו את שרביט הניצוח, לקח את העניינים בידיים – קיבל עליו את ההנהגה; הַצעָדָה, הוצעד, הִצעִיד – הוביל או קידם מישהו או משהו בכיוון מסוים או לקראת משהו: פיתוח המחשבים הצעיד את התעשׂייה ואת הטכנולוגיה צעד גדול קדימה; שַׁלֶטֶת, שַׁלִיטָה, שַׁלִיט, מוֹשֶׁלֶת, מוֹשֵׁל, ראשה, ראש – האדם החשוב ביותר העומד בראש ארגון או קבוצה, מנהיג, מנַהל: ראש הוועד ניהל את אסֵפת הדיירים; ראשַׁת הממשלה כיהנה גם כשׂרת החוץ; יוֹשֵב ראש, יָשַב בְּראש, יָשַב ראש – ניהל את הישיבה, את האסֵפה, את הדיון וכד׳: היושב ראש פתח את הכינוס והתיר את רשות הדיבור לנואם הראשון; הוראה, הוֹרָה – פקד לבצע מטלה באופן כללי ורחב כדי שמקבל ההוראה יקבע את משׂימותיו הייחודיות לפי שיקול דעתו, על סמך המידע שפקד עליו הפוקד או על סמך כל מידע אחר, הנתון ברשותו ולאור המטרה; הַנחָיָה, הוּנחָה, הִנחָה – 1. הוביל, הדריך: מורה הדרך הנחה את קבוצת המטיילים לכיוון המפל הנסתר; 2. סיפק הנחיות, הורה כיצד לפעול: הרופא הנחה את החולה כיצד לנהוג עד להתאושׁשותו המלאה מן הניתוח; 3. שימש מַנחה, ניהל, כיוֵן או הדריך מהלך של דיון, של שׂיחה, של מופע, של מסיבה וכד׳: העיתונאי הנחה את הדיון בנושא המצוקה הכלכלית; 4. הורה על קו פעולה לִפְקודיו (בעל־פה או בכתב), כיצד לנהוג, מבלי שדרש להשׂיג מטרה מסוימת או מילוי משׂימה מוגדרת כדי להכווין את מקבלה לפי תפיסת הממונה [אם הפקוד פעל שלא על־פי הנחיית הממונה, מוסמך הממונה לדרוש מאותו פקוד הֶסבר לכך, אף שאין מדובר בציווי מחייב]; נחִייה – הולכה, הדרכה, ניהוּל: נחייתו הייתה מדויקת אל היעד; כלב נְחִיָּה – כלב שאוּלַף במיוחד להנחות עיוורים בהליכה מחוץ לביתם; נשׂיאת דגל, נשׂיאת לפיד, נושֵׂא דגל, נושֵׂא לפיד, נָשָׂא דגל, נָשָׂא לפיד – הנהיג, הוביל, הפיץ רעיון, נשׂא בשׂורה: בשנים האחרונות נשׂא את דגל השוויון לנשים בתעסוקה; צַמֶּרֶת – מנהיגות, החלק החשוב או רב הכוח ביותר של גוף מסוים, ארגון, עסק וכד׳ ובני האדם השייכים אליו: השינויים שחלו השנה בצמרת המפלגה יגדילו את סיכוייה בבחירות הבאות; רב־חובל – קַבַּרניט, מנהיג ספינה; נָגִיד – 1. תוארו של מי שעומד בראש אוניברסיטה: עם הקמת האוניברסיטה העברית בירושלים נתמנה מר מאגנס לנגיד האוניברסיטה; 2. תוארו של מי שעומד בראש בנק ישׂראל: נגידת בנק ישׂראל הראשונה הייתה קרנית פלוג; 3. [בלשון המקרא] מושל, מנהיג, מלך; בעוז – בנחישות, בנחרצות, בתקיפות: הוא מגן על דעותיו בלהט ומתנגד בעוז לכל ניסיון לערער אותם; רֶכֶב משכוכית – רכב הגורר אחריו קרונות בנמל תעופה; אַדמיניסטרַציָה > מִנהָל – 1. שם כולל לכל הפעולות הנוגעות לניהול של גוף כלשהו: תכנון, ארגון, תיאום, בקרה, כוח אדם, גזברות וכד׳, תורת הניהול (של מוסד, של מפעל וכד׳) ושיטותיה: כדי לקיים מִנהל ציבורי תקין, יש לדאוג שלכל גוף ציבורי פעיל יהיה מבקר חיצוני עצמאי; 2. גוף המְנַהל מוסד ציבורי מסוים (כמו ׳מִנהל מקרקעי ישׂראל׳); מִנהָלָה – 1. תחום ניהול שעיקרו דאגה לכוח אדם ולתשתית לוגיסטית של גוף או מוסד (מזון, ניקיון, ציוד, תחזוקה ועוד; 2. המקום, המִבנה, המאהל וכיו״ב; המשמשים לפעולות ניהול. 3. גוף מנַהל שהוא בעל סמכות מבצעת, ותפקידיו הם בתחום כוח אדם, ציוד, פיתוח טכנולוגי, תשתיות ומיזמים; מנהלת – [בצה״ל] גוף ארגוני שייעודו לסייע למפקד התרגיל ולגופים המתורגלים בהכנת התרגיל, בניהולו, בסיכומו ובהפקת לקחים ממנו. המִנהלת אחראית גם להפעלת גופי שפיטה (הנקראים בַּקָרָה גְבוֹהָה וּבַקָרָה נְמוּכָה), גוף הדמיית אויב ותחקור לשם הערכת מַהַלְכֵי התרגיל ולשם סיוע בהפקת לקחים ממנו; ניהול שיתופי – ניהול שבו עובדים בכל הרמות מוזמנים להציע רעיונות כדי לקבוע ולזהות מטרות ארגוניות, לפתור בעיות ולהחליט החלטות שעלולות להשפיע עליהם ישירות; בִּלעָדִיוּת – ייחודיות, בלבדיות, סמכות שניתנה רק ליחיד; אֶקסקלוסיבי > בִּלעָדִי – 1. שאין שני לו, ששייך או שמור רק לו, שמוגבל לאדם, לקבוצה או לארגון מסוימים בלבד, שאין מתחלקים בו עם אחרים, ייחודי, בלבדי: הנשׂיא הוא הסמכות הבלעדית לחוֹן עבריינים; 2. יחיד, יחידי, אחד ויחיד; שאין עוד אחרים מלבדו, שאינו כולל אחרים: הכסף הפך לתאוותו הבלעדית, וכל כולו נתון לרדיפה בלתי פוסקת אחריו; חָלוּץ – 1. ההולך בראש: והחָלוּץ הולך לפניהם; 2. ראשון לעשׂייה, לכיבוש, למפעל, מי שסולל את הדרך לבאים אחריו: חלוץ תעשׂיית המתכת; היחלצות, נחלץ – 1. נקט פעולות כדי למלט עצמו מסכנה (כגון משטח האויב, מכלי לחימה שנפגע קשה או ממצב מסוכן); 2. התנדב, יצא לפעילות כדי לעזור לאחרים, התייצב בראש; כָּרִיזמָה, קִסמָה – 1. קֶסֶם של מנהיגות אישית או כישרון של אדם לעורר נאמנות או התלהבות, להשפיע על ציבור ולמשוך אחריו חסידים, כושר מנהיגות: כדי ללכד את המפלגה צריך לבחור באדם בעל סמכות קִסמתית; 2. איכות יוצאת דופן שתולים באנשים, בפעולות, בתפקידים, במוסָדות, בסמלים או בחפצים בשל הקשר שלהם עם כוחות החורצים גורלות; כריזמטי, קִסמָתִי – בעל כושר לעורר הערצה והתלהבות, בעל קסם אישי וכושר מנהיגות, הכּישָׁרון להשפיע על ציבור ולמשוך אחריו חסידים: בעל סמכות קסמתית שנכשל לאורך זמן בהוכחת מנהיגותו; קַבַּרנִיט – 1. מנהיג, אדם העומד בראש קבוצה של בני אדם ומנחה אותה: בן־גוריון היה קברניט המדינה בעת הקמתה; 2. מפקד אונייה, רב חובל, טייס ראשי או טייס מפקד; עוצמה – היכולת של אדם, קבוצה או מוסד להשפיע על אחרים או לשלוט עליהם ולהשׂיג את מטרותיהם למרות

התנגדותם או התנגדות אחרים. לעוצמה כמה מקורות: שליטה על תגמולים (כוח תִּגמול וקידום); מתן עונשים או כפייה אחרת; בעל זכות לדרוש ציות, הזדהות של אחרים עם בעל הכוח, משיכה או כבוד אליו; אמונת אחרים שלבעל הכוח יש כישורים מעולים; גישת בעל הכוח למשאבי מידע ושימוש בהם; פַּרְנָס – 1. מנהיג, ראש העֵדה, אדם העומד בראש הציבור, עסקן, אדם העוסק בצורכי הציבור ופועל לטובת החברה; 2. [בקהילות ישׂראל בגולה] ראש הקהל שעמד בראש הקהילה, וששימש לרוב איש קשר בינה לבין השלטונות וטיפל בענייניה הפנימיים: אין מעמידים פרנס על הציבור, אלא אם כן נמלכים בציבור; פַּרְנְסֵי העיר – מְנַהלי העיר, שעיקר עיסוקם לתכנן, לספק ולתחזק את התשתיות ואת השירותים של העיר. מתפקידם להבטיח שגידול האוכלוסייה יהיה מותאם לגישה לתשתיות בסיסיות, לתעסוקה וכד׳; רמטכ״לות > רמטכלוּת – עמידה בראש הצבא כדי להכין את הצבא למלחמה ולמלא את כל התפקידים הכרוכים בכהונת הרמטכ״ל, כמעוגן בחוק; עמד ליד ההגה, עומד ליד ההגה – הוא מנהיג ומכוון את הפעילות; בָּנָה בָּמָה לְעַצְמוֹ – פרש משותפות עם אחרים ופעל בנפרד: לא הייתה בְרֵירה אלא לבנות במה לעצמי כדי להוביל את הצבא לדרך המלך; לקיחת אחריות, לקח אחריות > קבלת אחריות, קיבל עליו אחריות – הסכים להיות אחראי וערֵב לדבר; לא אלמן ישׂראל – 1. עדיין מצויים בישׂראל בני אדם גדולים, עַם ישׂראל אינו חסר ישע, אין לדאוג שלא יהיה מי שינהיגוֹ, אין לחשוש לגורלו; 2. נוכל להסתדר גם כך, אין לדאוג שלא יימצא מי שיעשׂה את המלאכה: אני לא פוחד מאיומי התפטרותו כי הוא לא היחיד בסביבה ולא אלמן ישׂראל; אֲרִי שבחבורה – ראש החבורה, החשוב בקבוצת אנשים, החשוב והנכבד שבחבורה, כינוי לאדם או לדבר הבולט בסוגו או בסביבתו בתכונותיו החיוביות: כבר בילדותו הוא היה הארי שבחבורה והכול ידעו שנועד לגדולות; הולך לפני המחנה, הלך לפני המחנה – הוביל, הנהיג, היה חלוץ וחדשני; דָּרַךְ כּוֹכָבוֹ – התגלה כישרון חדש, הופיע מישהו מצטיין; אֲבִיר הרועים – 1. ראש הרועים, הממונה על כל רועי הצאן; 2. כינוי למנהיג גדול: הרב עובדיה היה אביר הרועים לעדות המזרח ולשומרי הדת והמסורת; פַּרְנָס הַמִּתְגָּאֶה עַל הַצִּיבּוּר – מנהיג או ממונה יהיר ורברבן: פרנס המתגאה על הציבור אין הדעת סובלתו; פַּרְנָס שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם עַל פַּרְנָסָתוֹ – מנהיג שעושׂה שלא על־מנת לקבל פרס או שׂכר; הַכּוֹל הוֹלֵךְ אַחַר הָרֹאשׁ – ההמון נמשך אחרי המנהיג; המלך הבלתי מוכתר של – נבחר, בעל מעמד רם ולא רשמי בתחום מסוים: הוא היה המנהיג במחלקתו, וכונה בפי חבריו המלך הבלתי־מוכתר; עַמּוּד הַיְמִינִי – אדם בעל שיעור קומה ומנהיג רוחני שהכול נשענים עליו ומסתייעים בו: עוד בטרם נבחר לנשׂיא המדינה, גם במפלגה היה עמוד הימיני, והכול סרו למשמעתו; עַמּוּד הַשִּׁדְרָה, הָרוּחַ הַחַיָּה, עַמּוּד הַתָּוֶךְ – האדם או המנהיג המרכזי המפעיל והמניע את האחרים בקבוצה, בצוות, בארגון, במפעל וכד׳: יושב ראש הוועד היה הרוח החיה במשׂא ומתן; עַסְקָן, עַסְקָנוּת, עסקנות ציבורית – התעסקות בעניינים הנוגעים לצורכי הציבור, בייחוד ענייני קהילה, מפלגה וכד׳, פעולתו של העסקן: רוב זמנה ייחדה לעסקנות מפלגתית, לרוב על חשבון משפחתה וילדיה; דַּאֲגַת הַכְּלָל – עסקנות לטובת הציבור: דַּאֲגַת הכלל לנגד עיניו, ולכן הוא עוסק בפעילות ההתנדבותית; פורץ דרך, פְּרִיצַת דֶּרֶךְ – הפסקת הקיפאון שהיה בדיונים בין היריבים, התקדמות מכריעה לקראת השׂגת פִּתְרון במדע, במדיניות וכד׳: בן־גוריון ובגין היו מנהיגים פורצי דרך; עבודת מתנה – עבודת התנדבות, עבודה שאדם עושׂה שלא על מנת לקבל פרס: נעתרתי לבקשת ההנהלה והסכמתי לעבוד אחת לשבוע עבודת מתנה לאחר שיצאתי לגמלאות; היה נושׂא הדגל, נושׂא הדגל, נָשָׂא את הדגל – הנהיג, היה דַּבָּר (= מנהיג), אדם או ארגון שביטאו בדבריהם או במעשׂיהם רעיונות וערכים המשותפים לקבוצת בני אדם רחבה: בית הספר רמב״ם באשקלון נבחר להיות נושׂא הדגל האקולוגי בעיר; היושב ראשונה במלכות – האדם המרכזי, ראש וראשון: רמטכ״לנו, היושב ראשונה במלכות הצבא, הוא שצריך לקבוע לאן מועדות פני הצבא; נֵר ישׂראל – 1. כינוי לגדול הדור, תואר שניתן לרבי יוחנן בן זכאי: כשחלה רבן יוחנן בן זכאי אמרו לו תלמידיו: ׳נֵר ישׂראל, עמוד הימני, פטיש החזק׳; 2. כינוי למנהיג גדול: אז נשבעו אנשי דוד לו לאמור: לא תצא עוד איתנו למלחמה שלא תכַבה את נֵר ישׂראל; ספינה ללא קַבַּרניט – דבר או חֶברה המתנהלים ללא מנהיג, כספינה בלי מפקד או בלי רב־חובל; אוֹי לוֹ לָעוֹלָם שֶׁאָבַד מַנהִיגוֹ – כל ציבור וארגון חייב מנהיג שינהלו ויארגנו; אוי לה לספינה שאבד קַבַּרניטה – אוי לו לדבר או לציבור שנסתלק מנהיגו; נשמט ההגה מידוֹ – לא יכול לנהל עוד את העניינים או לכוון את הפעולות; ספינת הדגל – המוצר, המפעל או החלק המרשים והחשוב של ארגון: ספינת הדגל החדשה של ׳סובארו׳ בישׂראל הפכה ללהיט בזכות מנועה החדש וצריכת הדלק המרשימה; עמוד האש – פרט, קבוצה, רעיון, חזון, אמונה וכד׳ מובילים, המראים את דרך המלך: ללא עמוד הענן ועמוד האש שינחו אותנו בדרכנו – הן כיחידים והן כמדינה – אנחנו אובדים; עלינו לחפשׂ שוב את עמוד האש שיאיר את דרכנו כחברה ויזכיר למדינה את תפקידיה

ואת מחויבויותיה כלפי החברה; שועי עולם – בני אדם המשפיעים על האנושות, בעלי כוח ומעמד גבוהים ביותר: חייו רוו יאכטות, נשפים עם מלכים, עם שועי עולם ועם שׂחקנים; עלה על הבימה – עלה לגדולה ותפס עמדה בכירה: נוח לעלות לבימה, וקשה לרדת ממנה; הצמיח מתוכו – הביא, גילה או חידש מתוכו למען הכלל: העם האיטלקים הצמיח מתוכו אישים שהיו מגדולי האומנים והאוּמנים, אנשי רוח, ממציאים, מדענים ועוד, כגון לאונרדו דה וינצ׳י ומיכאל אנג׳לו; כמהלך בין הטיפין, הילך בין הטיפות, הלך בין הטיפות – נמנע מלנקוט עמדה נחרצת, תמרן בלוליינות בין המכשולים והשתדל לצאת נקי ושלם בלי לפגוע ובלי להיפגע: משהוזכר שמו כמועמד לתפקיד, הקפיד ללכת בין הטיפות ונזהר מלעורר עליו את זעמו של אגף פוליטי כלשהו; חוֹטֶר – ענף מענפי אילן היוחסין, צאצא, נצר לבית אב או לשושלת משפחתית, בעיקר למשפחה אצילה ומיוחסת; חוֹטֶר מִגֶּזַע – צאצא: אף שלא הייתי חוטר מגזע המלוכה, עלה בידי לטפס מעלה־מעלה בסולם החיים; חוטר מגזע נפילים – צאצא למשפחה מיוחסת של אנשי איכות; ממני תראו וכן תעשׂו – חקו את התנהגותי ואת מעשׂיי, אהיה לכם לדוגמה אישית, ובפשטות – אחריי! אחד בדורו – יחיד במינו, אין דומה לו, מיוחד: הכנר המהולל ג״ג הוא אחד בדורו, ואין שני לו; דור דור וּפַרְנָסָיו – לכל דור מנהיגים משלו, ואין מנהיג אחד דומה בְּדִיוּק למנהיג אחר; גדולי הדור, גְּדול הדור – החשוב בבני דורו: בני אדם הללו גדולי הדור הם, ואבותיהם שימשו בבית המקדש; דור הנפילים – דור איכותי מאוד שכיום אינו קיים, קבוצה מובילה ומייסדת הנחשבת מקור סמכות והערצה לממשיכה: רו״מ שמיר היה מדור הנפילים בהראותו אידאולוגיה עשירה ורחבה, יושר אישי וחיי צניעות; נָתַן את הטון – הִכתיב את מהלך העניינים, הוא שיזם את הפעולות, הפעיל וכיוון אותן, הוא היה הגורם המשפיע: מי נתן את הטון בביתם – הוא או היא? היה לו לעיניים – שימש לו מדריך, הורָה לו את הדרך, הדריכו: אני מודה במיוחד למורי ורבי, שהערותיו המאלפות היו לי לעיניים בכל מהלך המחקר; המוציא והמביא – המנהיג הדואג לכל הצרכים: בגטו הוא היה המוציא והמביא ליהודים; הכוח העולה – אדם או דבר ששלטונם או השפעתם הולכים ומתגברים: הכורדים הם הכוח העולה החדש במזרח התיכון; ירד מן הבמה – פרש מתפקידו הרם: קל לעלות על במת הכבוד, אך קשה לרדת ממנה; עמד ליד ההגה – הנהיג וכיוון את הפעולות; מושך בחוטים, מָשַׁךְ בחוטים, פעל מאחורי הקלעים, פעל מאחורי הפרגוד – הפעיל את השפעתו בסתר, שמע ממקורות לא רשמיים, פעל בסודיות, דלף סוד שהוחלט בחדרי חדרים: פעלתי מאחורי הפרגוד ונלחש לי שהרית למנכ״ל; עֶשֶׂר יָדוֹת לוֹ בְּ׳ – 1. חלקו במשהו גדול פי כמה מחלקו של אחר; 2. הוא מומחה גדול מאחרים ב׳: לראש המדור היו עשׂר ידות בחוכמת הפרסום, ולכן הנהיג את ההוצאה לאור; כמדומים אתם ששׂררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם – מי שנתמנה על הציבור, צריך לראות עצמו כמי שקיבל עליו אחריות לשרת את הציבור, ולא – שלטון ויכולת להטיל מרותו עליו; מָלַךְ בַּכִּיפָּה, מָשַׁל בכיפה – שלט שלטון מלא ומקיף ובלתי מוגבל: בימינו שלושה מולכים בכיפה: מנהיג צפון קוראה, נשׂיא סין ורוה״מ רוסיה; באותם הימים התורה בלבד משלה בכיפה; עם מרעיתו, צאן מַרעיתו – 1. קהל המקבל עליו מרוּת של מנהיג דתי, כגטו רַבי של חסידים או כומר; 2. כינוי לעם ישׂראל לעומת האל שמנַהלם ומדריכם; 3. עדה או קהל בני אדם הסרים למשמעותו של מישהו; צֹאן אַיִן – רוֹעֶה לָמָּה – אם אין צאן לא נחוץ רועה, כשאין ציבור אין צורך במנהיג; מָעוֹף – חזון, מרחב המחשבה, אופק רחב, דמיון מפותח, יכולת חשיבה מקורית ומקיפה, ראייה למרחוק, אופקים רחבים, צפייה מראש של האפשרויות הגלומות בדבר מסוים: רק אדריכל בעל מעוף היה יכול לתכנן את הבניין הנהדר הזה; בנימין זאב הרצל, חוזה מדינת היהודים, היה בעל חוש מדיני ורב־מעוף; האפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד? אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד – אין שניים יכולים להיות בעלי סמכות שווה באותו תחום; עמדת פיקוד – עמדה שממנו מנהל צוות הפיקוד את המערכה [כדי לתת מחסה למפקד, לעוזריו ולאמצעי השליטה שלו בשׂדה הקרב לשם ניהול הקרב]; נכנס לרשותו של פלוני – קיבל עליו את מרותו ואת שלטונו של פלוני: אין הבעל רשאי לצמצם את חירותה של אשתו גם כשנכנסה לרשותו; הוא הולך לשיטתו – הוא נוהג לפי דרכו; אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד; הוא אהב את המלאכה ושָׂנָא את המנהיגות; הכול הולך אחר הראש; אחז ברסן השלטון, תפס את הגה השלטון, אחז חזק במושכות השלטון; ענייני החנות נחתכו על פיה; פילס נתיבות לעם במחשבה ובמעשׂה; הטביע חותמו על מעשׂים שיישארו צרורים ונצחיים בחייה׳; הניחו כתר מנהיגות על ראשו; השליך את חייו הפרטיים אחרי גֵוו והתמכר לתקן את העולם הגדול; קרוץ מחומר הראוי למנהיגות; יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמֶדך שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הציבור – הריהו כאביר שבאבירים; נתמנה אדם לראש, כל טורח הציבור עליו; ראשית חוכמה הוא הניף את דגל המרד נגד השאננות, ואחרי כן הנהיג חידושים ושיפורים והצעות מקוריות; הדוגמה האישית היא המקור הבלעדי למנהיג;

תפקיד המנהיג הוא ליצור מנהיגים נוספים, ולא מונהגים נוספים; פיעמה בליבו הכרה של שליחות ונבחרות; הטביע חותמו על מעשים שיישארו חתומים ונצחיים לדורי דורות; הוציא ימיו באסֵפות, בוועידות ובישיבות ובדברים שמרחיקים את האדם מעצמו;

<u>מנהיגות שלילית</u>. **הזדנב, מזדנב** – חסר דעה או יוזמה משלו ומקבל דעתם ומנהיגותם של אחרים, נגרר או משׂתרך אחרי מישהו: אחיו הקטן והמעצבן מזדנב אחריו בכל עת לכל מקום; הליכה עיוֶרת – הליכה אחרי מנהיג בלי ביקורת; השליט את רצונו – קבע, הנהיג או כפה את רצונו; **אוי לו לדור שאתה פרנסו** – קריאת תיגר נגד מנהיג שאינו ממלא תפקידו כראוי; הנהיג את עצמו ברבנות – הרגיל את עצמו לנהוג בשׂררה: ראשי רשות המיסים המנהיגים עצמם ברבנות מרבים להם שׂונאים ואף מסכנים את חייהם; נהג שׂררה – התנהג בעריצות, נהג בשתלטנות, משל ביד רמה ובהתנשׂאות: הוא נהג שְׂררה יתרה בביתו, ואיש לא העז להמרות את פיו; הָלַךְ הָרֹאשׁ אַחֲרֵי הַזָּנָב – המנהיג נִגרר אחרי ההמון; כָּפָה רצונו על פלוני, כָּפָה מרותו על פלוני – השתלט על פלוני, הכריח אותו למלא את רצונו: הוא כבר ילד גדול ואיני יכול לכפות את רצוני עליו אלא רק לנסות לשכנעו; נָהַג בְרָמים – התנהג כאיש רם מעלה, שמר על 'מרחק' בינו לבין הנתונים למרותו, הראה מנהיגות מתוך ביטחון עצמי רב, ניהל את העניינים הנתונים לסמכותו ביד רמה, בתקיפות חסרת פשרות: בני, נהוג נשׂיאותך ברמים, זרוק מרה בתלמידים; נשמט ההגה מידו – אינו יכול לנהל עוד את העניינים או לכוון את הפעולות; עבד כי ימלוך – כינוי גנאי לאדם שעלה לגדולה מעֶמדה נחותה ומתנהג בהתנשׂאות ובשׂררה כלפי הנתונים למרותו: משנתמנה למנהל – החל לרדות בפקידיו, בבחינת עבד כי ימלוך; שִׁפְחָה כי תִירַשׁ גבִרתָּהּ – אישה פשוטה שעלתה לגדולה ומתנהגת בשׂררה כלפי נתיניה בהתעלמה ממוצאה הנחות; אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים – מנהיגי העם הם האשמים בקלקול ובשחיתות של הציבור; מרוב חובלים יטבעו הספינות, **ברוב חובלים תטבענה הספינות** – כשרבים מטפלים בעניין בבת־אחת, אין בו ברכה; עֶקרון המנהיג ('פיהרר פרינציפ') [באידאולוגיה הנאצית] – עיקרון שלפיו חייל או אזרח מחויבים כלפי הממונה עליו: מרות המנהיג כלפי מטה, אחריות המונהגים כלפי מעלה; נדרשת נאמנות וצייתנות מוחלטת למנהיג; הפרט אינו חשוב אלא המנהיג; המנהיג יודע מה טוב למדינה, והוא שיוביל את האומה בדרך הבטוחה להגשמת מטרותיה, להבטחת חוסנה ולהמשך התפתחותה; **האחד בא לגור וישפוט שפוט** – אדם חדש שזה מקרוב בא, והוא כבר מרבה להתערב בעניינים הפנימיים של אנשי המקום; התמכּרות לתפקיד – התמסרות שלמה לתפקיד (לשליחות, לרעיון וכד'), הקדשת עצמו לדבר מסוים: התמכרותו לתפקיד גררה את עבודותיו לביתו; חסר עמוד שִׁדרה, חֲסַר חוט שדרה – חלש אופי, נוח להשפעה, רכרוכי, ותרן: המנהל החדש חסר חוט שדרה ומי ששולט בחברה למעשה אינו הוא אלא סגנו; **כצאן בלי רועה** – ציבור שאין לו מנהיגות ומרות, ציבור בפיזור, ללא הנהגה, בהֵיעדר ארגון וסדר: יש לי הרגשה שאנו כצאן בלי רועה כי אין לנו לא הנהגה מדינית ולא הנהגה רוחנית; קשה כארז – תקיף ועז בדעתו; **זרק מרה בתלמידים** – נהג חומרה וקפדנות בתלמידים, הטיל עליהם אימה יתֵרה: יש לזרוק מרה בסרבני הלימודים; כָּפָה מרותו על פלוני – הכריחו למלא את רצונו; כָּפָה עליו הר כגיגית – הכריחו לעשׂות דבר־מה; הביט עליו מלמעלה למטה – התנשׂא מעליו, התייהר, ראה אותו כנחות ממנו: מיום שצוין לשבח, הביט עלינו מלמעלה למטה; פסע על ראש פלוני – נָהַג שׂררה יְתֵרָה, נהג בגאווה ובהתנשׂאות על פלוני; **הדג מסריח מראשו, אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים** – הקלקול מתחיל בצמרת, האשמה לא בציבור אלא במנהיגיו; נָהַג שׂררה – שלט ביד רמה; נהג בהם שׂררה יתרה והראה להם פנים של זעם; רודף שׂררה; **בזמן שהרועה טועה, הצאן טועות אחריו**; האמינו במנהיג כריזמטי שאינו טועה לעולם, אף שמקומו בדרג הבינוני של מנהיגות; כצאן אשר אין להם רועה; **ניהל את העניינים ללא השראה וללא מעוף**; אחז בהגה השלטון ביד חזקה, ולא התלבט אם לבצר את שלטונו ולהנהיג בו שׂררה על פְקודיו > אופי! אחריות! משמעת! פקודה! שליטה!

מנוחה! שלום!

<u>יש מנוחה</u>. מנוחה, נח – עשׂה הפסקה מפעילות, מעבודה, ממאמץ, מתנועה או מפעילות אחרת לפרק־זמן כדי להפיג עייפות, להתחזק ולמצוא מרגוע, שקט ושלווה, לבלות וכד'; מָנוֹחַ – 1. מקום לנוח בו: היונה לא מצאה מנוח לכף רגלה; 2. מנוחה, שלווה, שקט נפשי: לא נתן מנוח לנפשי עד שנעלתי את הדלת לפניו; **מנוחת הדעת, מנוחת הנפש** – שלוות הנפש, רגיעה, שקט נפשי, חוסר התרגשות: יפה מנוחת הגוף למנוחת הנפש; **הניח אותו לנפשו, עזב אותו לנפשו, הניחו לנפשו, עֲזָבו לנפשו** – השאירו ביחידות, נתן לו מנוחה, הרפה ממנו, הפסיק להציק לו: כשנוכחו הסוהרים שלא יצליחו לדובב את האסיר, עזבו אותו לנפשו; על מֵי מנוּחות – בשלווה, בחוסר דאגה, ברוגע, בלי זעזועים ומהומות: אומנם מדי פעם הם מתווכחים ורבים, אבל ברגיל יחסיהם מתנהלים על מי מנוחות; **בִּטְחָה** – שלווה, הרגשת ביטחון, חוסר פחד: בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תִּהְיֶה גְּבוּרַתְכֶם; נוֹפֶשׁ – מנוחה, ומרגוע לריענון הכוחות והנפש: כעת אני מבלה בנופש מטעם המעסיק בחוף חיפה; נפישה, נָפַשׁ – נח, שקט, יצא לנופש, שהה בנופש: בחג האחרון ראינו לנפוש קמעה בחופי הכינרת; נפשי זקוקה לנפישת מה בארצות המזרח; נָפוּשׁ – נח, שאינו עובד, בטל ממלאכתו: התכנסו בבית האירוח כמה נפושים כדי לטכס עצה; נוֹפשון – 1. חבילת נופש, נופש עממי מאורגן לקבוצות, לרוב לימים אחדים: בימי החגים מציעות סוכנויות הנסיעות נופשונים מוזלים בארץ ובחו"ל; 2. יחידת מגורים קטנה המיועדת לנופשים, בית נופש: כפר הנופש שעל חוף הכינרת כולל אוהלים, קרוונים ונופשונים; **פָּשׁ** – נח, נָפַשׁ (פָּשׁ, יָפוּשׁ, לָפוּשׁ): אחרי המבחן ביקשתי לפוש קמעה; נסענו לים המלח ושם נפוש בבית מלון; קַיִט – נופש הקיץ, מנוחה ובילוי חופשת הקיץ: השתתפתי במפעלי הקיט של העירייה; קִיֵּט – נָפַשׁ בקַייטָנה או בבית מרגוע: המשפחה מקייטת על שׂפת הים; **קַייטָן** – מי שיוצא לנופש בחופשת קיץ בתום הלימודים, מי שנופש בבית מרגוע בקיץ או בקייטנה: אחי הקטן היה קייטן בארץ, ואני קייטנית בלונדון לשיפור האנגלית; קייטנוּת, קַייטָנָה – מסגרת פעילות לילדים בימי החופשה (בעיקר בחופשת הקיץ) בשעות הבוקר ופעמים גם בשעות הצוהריים: בחופשת הקיץ הייתי בקייטנת האוניברסיטה בחוגי טבע מרתקים; ספָּא > מְקום מַרפא, מועדון מַרפא – אתר נופש המציע שירותים ופעילויות לטיפוח הגוף; הפסקה – השבתת הפעילות, פסק זמן למנוחה ולהתרעננות: כדאי לעשׂות הפסקה בנסיעה ארוכה; **אֶתנַחתָּה** – הפסקה, מנוחה, רגיעה בין מעשׂה למעשׂה: הפועלים עשׂו אתנחתה בעבודה; רגיעה – הפסקה זמנית (חלקית או מוחלטת) של פעילות הלחימה לפרק־זמן לא־מוגדר ולא תמיד מוסכם, למעט פעילות ביטחון שוטף, מבצעֵי מודיעין וביון, לרבות תגובה צבאית שאין הרשות המדינית מודה בה; מַרגוֹעַ – מנוחה, שלווה, שקט ורוגע: איזוהי דרך טובה שיבור לו האדם, שימצא מרגוע לנפשו ושלווה למשפחתו; **שיהוי** – הפסקה קלה, אתנחתה, פֶּסֶק זמן, הפוגה: יש לפעול ללא שיהוי וללא דיחוי; נשקט, שָׁקַט – 1. נח, היה רגוע ושלֵו, ישב בשלווה ובמנוחה: לא שקטנו ולא נחנו עד שעלה בידנו להביס את המתחרים; 2. היה במצב של שלום, לא היה במלחמה: וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה; השקטה, הושקט, הִשקִיט – 1. גרם שיהיה שקט, השתיק קולות או רעש, ביקש או ניסה להפחית את הרעש, להביא לידי דממה: המנחה השקיט את המרואיינים שהתנצחו בלהט; 2. הרגיע, גרם למישהו להיות שקט ורגוע, הפיג את דאגותיו: דברי הרופא השקיטו מעט את האם הדואגת; 3. שיכך, הפחית את העוצמה של משהו: התפוח שאכלתי השקיט מעט את רעבוני; 4. נעשׂה שקֵט, היה רגוע, היה שרוי בשלווה: הִשָּׁמֵר וְהַשְׁקֵט אַל תִּירָא וּלְבָבְךָ אַל יֵרַךְ; שֶׁקֶט נַפשִׁי – שלוות נפש המושפעת מעניינים, כגון בריאות, פרנסה, שלום ועוד: כדי לשפר את חיינו, אנו צריכים עתיד שיש בו שקט נפשי; **הַשקֵט** – שֶׁקט, שלווה, מנוּחה, רגיעה: כבשתי את פסיעותיי בהשקט ובבטחה כדי שלא אפריע למנוחת החולה; **שָׁקַט על שמריו, שָׁקַט אֶל שמריו** – ישב שאנן, חי בשלווה ובחוסר דאגה: אנו השוקטים על שְׁמרינו, איזו זכות לנו לבקר את מעשׂי מנהיגינו; נתקררה דעתו, התרחבה נפשו, התיישב ליבו עליו, **שָׁקְטָה דַעתו** – נחה דעתו, נרגע: לאחר שהובטחה לו תוספת שָׂכָר שָׁקטה דַעתו; **שֶׁקֶט תעשׂייתי** – 1. הימנעות עובדים מנקיטת עיצומים או שביתות: משהועלה שׂכר העובדים השׂתרר במפעל שקט תעשׂייתי; 2. מצב שבו דברים מתנהלים כסדרם, ללא מאבקים ועימותים: הורים רבים מעדיפים 'שקט תעשׂייתי' בבית מעימותים עם ילדיהם בדבר שיעורי הבית; הפיכה שקֵטה – מיגור שלטון או משטר בלי שפיכות דמים ובלי הפרעת החיים הציבוריים והאזרחיים במדינה: לדעת שׂר איראני, ארה"ב זנחה את הרעיון לתקוף את איראן, ולכן תנסה ארה"ב לבצע הפיכה שקטה; מֵי מנוחות חותרים בְּטוחות, **מים שקטים חודרים עמוק** – ביטוי שנאמר על מי שחיצוניותו שלֵווה ושקטה העשׂוי להיות בעל אישיות חזקה ומורכבת מכפי שנראה לעין, והוא מסוגל למעשׂים גדולים, אף יותר ממי שמנסה למשוך את תשׂומת הלב; פַּגרָה – חופשה מלימודים או מעבודה, חופשה לתקופה מסוימת, זמן למנוחה בין פרקי זמן של עבודה או פעילות: חברי הכנסת יצאו לפגרת הקיץ; **נִירווָנָה** – 1. דעיכת הנשמה אגב שלוות נפש מוחלטת [הנירוונה היא תכלית האדם, והוא יגיע אליה רק עם ההשתחררו מכַּבלי החומר: הגשמיות, היצרים והתשוקות]; 2. כינוי למצב של שלוות נפש רבה, של השתחררות מדאגות החיים ומלחצים: הייתי בחופשה חלומית בסיני, נחתי, ניקיתי את הראש – ממש נירוונה; שביתה, שָׁבַת מכל מלאכתו, שָׁבַת – 1. נח מעבודתו, הפסיק לעבוד: בשבוע עבדתי יומיים, ושבַתי שישי־שבת; וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ; 2. [בלשון חז"ל וההלכה] שמר את השבת, נח מעבודתו ולא עבד ביום השבת, בילה את השבת: פעם אחת הייתי משובתי השבת אצל גיסניתי, וכל היום קראתי ספר או שׂיחקתי שח; שביתת השבת חלה גם על בהמתי; יום שבתון, **שַׁבָּתוֹן** – 1. הימנעות מעבודה, מנוחה גמורה: תחוגו את החג

שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון; 2. ביטול עבודה לרגל אירוע מסוים (כגון בחירות לכנסת או אבל לאומי): יום העצמאות הוא שבתון; החלָפַת כּוֹחַ, החליף כוח – חידש כוחו, התחזק, שב לאיתנו, צבר כוחות מחודשים, התאושש: כדאי שתנצל את מה שנשאר מהלילה לישון קצת ולהחליף כוח; בית מנוחה, בֵּית הבראה, בית מרגוע – מלון או בית הארחה שאליו באים כדי לפוש קמעה, להחלים מפציעה או ממחלה, לקבל טיפול רפואי או טיפול אחר וכד׳: במקום עבודתי מארגנים בקיץ נופש באחד מבתי ההבראה בארץ; מָסַר לו דרישת שלום, פָּרַשׂ לו שלום, פָּרַשׂ בִּשלום פלוני, פָּרַס בִּשלום פלוני, שָׁאַל לשלומו, פָּקַד לְשָׁלוֹם – התעניין בשלומו, דרש בשלומו, מסר לו איחולים וברכות: גם זוגתי פרסה בשלומך; על שלושה דברים העולם עומד: על הדין ועל האמת ועל השלום – שלושה יסודות שעליהם מושתתת החברה האנושית; שְׁנָ״ץ > ׳שלַפשטוּנדֶה׳ > ׳סִייֶסטָה׳ > שְׁנת הצוהריים, תנומת הצוהריים, מִשכַּב הצוהריים – שנת מנוחה בצוהרי היום: כשקם המלך ממשכב הצוהריים ביקש משני סריסיו שישקוהו יין; חילץ עצמותיו – מתח את איברי גופו, התמתח, ׳שחרר׳ את שריריו לשם התרעננות: שעות אתה יושב ליד שולחן הכתיבה, צא קצת אל הדשא וחלץ את עצמותיך; חילוּץ עֲצָמות – 1. חיזוק הגוף: הלכתי לחלץ את עצמותיי בחדר הכושר; 2. התרעננות בעזרת התעמלות; מַעֲנֶה רַךְ יָשִׁיב חֵמָה – לשון עדינה מרגיעה רוגֶז; ההולך לאיטו יבוא בעיתו – מימרה בשבח המתינות וחוסר החיפזון; טִרְחַת הציבור, טורח הציבור [בארמית: טירחָא דציבּוּרָא] – טִרחה מרובה שיש בה מאמץ גופני כלשהו ועיכוב ובזבוז זמנו של הציבור; שַׁלוַת פילוסופים – כינוי לקור רוח ולמתינות שאדם מגלה בכל עת, גם במצב חמור: אינם חוששים כלל, ועושים הכול בשלוות פילוסופים ובשקידה נמרצת; שיכּוֹר, ולֹא מִיַּיִן – כינוי לאדם שנתקף רגש עז, צער עמוק או שׂמחה עזה, המבלבלים את חושיו: שיכור הוא ולא מיין אלא מהנוף המדהים שנגלה לעיניו; אֵין פֶּרֶץ ואֵין צווחה – 1. שֶׁקט ושַׁלווה מסביב, הכול מתנהל על מי מנוחות מתוך שקט ושלווה: למרות סופת הרעמים הצפויה באזורנו, אין בביתנו לא פרץ ולא צווחה, הכול כמנהג נוהג; 2. אין מי שמוחה, ולאיש לא אכפת מן המתרחש: כשרוצים לבטל אחת מזכויות היתר של הבכירים מייד קמה זעקה, אך כשפוגעים בגמלאים קשישים שנתנו למפעל את חייהם – אין פרץ ואין צווחה; שלוות כסילים – שאננות וחוסר דאגה של מי שאינם רואים את המציאות ואת הסכנות הצפויות להם; גַן עֵדֶן של שוטים – כינוי לשלווה מדומה, כשמסביב קיימת סכנה; עשיר שלווה – כינוי גנאי לאדם הבוטח בעושרו ומזלזל בבריות: אוהבי עשיר רבים הם, אך מי אוהב עשיר שלווה; אכול בָּצָל ושב בצֵל – הסתפק במועט וראה נחת ושלווה: כמה יודעים שאפשר לאכול פת ובצל ולשבת בצל ולהיות מאושרים; יָשַׁב תחת גפנו ותחת תאנתו – חי על אדמתו בשקט ובשלווה, בשלום ובבטחה: רוב ימיי ישבתי תחת גפני ותחת תאנתי ולא נעדרתי דבר; וגר זאב עם כֶּבֶשׂ – תיאור נבואי פיוטי לשלום ולאחווה העתידים לשׂרור באחרית הימים: יהיו שלום ואחווה אף בין אויבים בנפש; הגיע אל המנוחה ואל הנחלה, בא אל המנוחה ואל הנחלה – בא הסוף לקשייו, לצרותיו ולתלאותיו, זכה לשבת בשלווה, הגיע לצורת החיים ששאף אליה, הייתה לו רווחה, הונח לו: לאחר שנשׂא אישה והקים בית, בא קץ לְנְדודיו ולטלטוליו ובא אל המנוחה ואל הנחלה; נָח עַל זֵרֵי הדַפנָה – נהנה מכבוד הניצחון או ההצלחה, ואינו מתאמץ עוד: בתום המיזם הוא לא הספיק לנוח על זרי הדפנה, וכבר נקרא למיזם הבא; לא נחתי על זרי ההצלחה וההוקרה, אלא חיפשׂתי יוזמות חדשות; הניח מאחוריו את טִרדות היום; חיפשׂ מנוחה שאננה בלב שָׁקֵט ושָׁלֵו; אני זקוק לרגע של הינפשות החושים והמחשבה; עם שלמות הנפש באה שלוות הנפש; עייפה עליו נפשו ולא ביקש אלא מנוחה; אחרי טרחה תבוא אתנחתה; נכנס בשלום ויצא בשלום; הוא משמיע שלום ומבשׂר טוב; הכול אפף מעטה שלווה ונינוחות; בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תִּהְיֶה גְּבוּרַתְכֶם; נָסַךְ שלווה בנפשה הנסערת; ספינתו מהלכת במי אדווה רגועים; שלווה ענוגה הייתה נסוכה על פניו; טוב מלוא כף נחת, ממלוא חופניים עמל ורעות רוח; יָפָה מנוחת הגוף למנוחת הנפש; בשעה שהשנים יפות אהבה ואחווה בעולם; הקריאה צריכה מנוחת גוף ויגיעת נפש; השמיים עמדו בטהרתם, הכוכבים העלו אורם ומנוחת שקט ובטח באה על העולם; התפרקדנו על העשׂב הרך ופרקנו את מתיחות המבחן; מה שרצינו בחו״ל, לב שקט ושלו ומנוחת הדעת מהוויות העולם; הניח מאחוריו את טִרדות היום והפקיר עצמו לריענון הנפש ולשלוות השקט; וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם; איזהו גיבור? העושׂה שׂונאו אוהבו; נמֵר עם גדי יִרבַּץ > הפסקה!

<u>אין מנוחה</u>. חֲסַר מנוחה – חסר שקט, לא רגוע, עצבני: האב הנרגש הסתובב חסר מנוחה ליד חדרי הלידה; חוסר מנוחה –חוסר שקט נפשי, עצבנות: הבעל הנרגש הסתובב ליד חדרי הלידה בחוסר מנוחה; גָּזַל מנוחתו, גָּזַל את מנוחתו – הטרידו וגרם לו להיות מודאג וחסר שקט, גרם לו להיות חסר מנוחה: דאגות הפרנסה גזלו את מנוחתו והדירו שינה מעיניו; טָרַד את מנוחתו – הטריד אותו, הטריח אותו; הרעיש עולָמות – הטריד הרבה, לא נתן מנוחה, הקים רעש גדול: אשתו הרעישה עליו את העולם; ישב על גחלים, ישב על קוצים – קצר רוח, לא יכול לשבת במנוחה ובסבלנות; טיגן את מעיו, טיגן מעיו – הרגיזו מאוד, הרתיח אותו, ציער אותו: הוללותו והתנהגותו של בנו הציקו לאב מאוד וטיגנו את מעיו תדיר; הֶרֶף ממני, הנח לי, הַרפֵּה ממני – אל תפריעני, עזבני לנפשי: הנח לי כעת לפי שאין דעתי פנויה, ואחרי כן אעזור לך בשיעוריך; לא ינום ולא יישן – הוא אינו נח ואינו שקט, הוא פועל במרץ ובערנות, לא יחדל מלחתור להשׂיג משהו: לא ננום ולא נישן עד שנמצא פתרון הולם לבעיה כאובה זו; צלולה הייתה החבית, ועכרתם אותה – היה כאן שקט ושלווה עד שבאתם וגרמתם לצרה; נִמהַר לֵב – 1. ירא, מבוהל: אמור לנמהרי לב חזק ואמץ ואל תירא; 2. קְצַר רוח, חסר סבלנות, פזיז, לא מיושב בדעתו: אמרו לנִמהֲרֵי לב – חִזקו ואל תפעלו ללא מחשבה; דחק את השָׁעה – נחפז, היה חסר סבלנות, קצרה רוחו מלחכות לסיום הזמן: כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו; קְצַר רוח, קְצַר נפש, קצרה נפשו – חסר סבלנות, לא יכול עוד לסבול, לא יכול עוד לשׂאת; אי־סבלנות, קצרה רוחו, קוצר רוח – חוסר סבלנות, תחושת עצבנות על מישהו או על משהו, בייחוד בשל הצורך לחכות הרבה זמן, האטה מכוּוֶנת בפעילות כלשהי או היעדר התקדמות בה; נתקצרה נפשו – קצרה נפשו, לא יכול לסבול: נתקצרה נפשי מאימוני הלילה המפרכים; כָּשַׁל כּוֹחַ הסַבָּל, כָּשַׁל כּוֹחַ סַבלָנוּתוֹ – לא יכול לסבול עוד, פקעה סבלנותו ואָפַס כוחו, לא היה בו כוח לסבול עוד; קַצרוּת אַפַּיִם – חוסר סבלנות, כעסנות; חֲסַר סבלנות – אין לו סבלנות, קצר רוח, שאינו מסוגל למשול ברוחו, שאינו יכול להבליג ולהתאפק: אל תהיה חסר סבלנות כל כך, המתן רגע בשקט ומייד אתפנה גם אליך; חוסר סבלנות – קוצר רוח, חוסר מנוחה, התנהגות שאין בה גילוי סבלנות: הוא היה עסוק מאוד ודיבר איתנו בחוסר סבלנות; ישב עַל סיכּוֹת, ישב על גֶחָלים, ישב על קוצים – היה חסַר סבלנות, קצרה מאוד רוחו; יצא מִגִדרוֹ – 1. איבד את מידת ההתאפקות, התפרץ, יצא מהכלים, התרתח; 2. חרג ממנהגו, ביצע מהלך מיוחד; פקעה סבלנותו – הוא איבד את סבלנותו, וכן – הגיע לקצה גבול סבלנותו, הוא לא היה יכול לשלוט עוד ברוחו, לא עצר ברוחו, יצא מגדרו, לא היה יכול להבליג עוד: לאחר שעתיים של עמידה בתור פקעה סבלנותו והחליט לחזור לביתו; קָצְרָה רוּחוֹ מלהמתין, קָצְרָה רוחו מלחכות – היה חסר סבלנות כדי לחכות, פקעה סבלנותו; מִלחֶמֶת עֲצַבִּים – איומי מלחמה והעמדת פנים של הכנות למלחמה כדי לערער את שלוות היריב, להפחידו ולסחוט ממנו ויתורים בלי מלחמה ממש; קְצַר רוח – חסר סבלנות; אצה לו הדרך – נחפז, לא הסכים להתעכב או לשקול את מהלכיו; צורכי עם ישׂראל מרובים, ודעתם קצרה; טובה פת חרבה ושלווה בה, מבית מלא זבחי ריב; התהפך על משכבו; התגלגל במיטתו מצד לצד, ולא מצא מנוחה לעצמו; מרוב שׂמחה לא מצא מנוח לכף רגלו; לא שָׁלַוְותי ולא שָׁקַטתי ולא נַחתי עד ש־; ישב באפס מנוחה ותופף באצבעותיו על השולחן; מבקש אדם לישב בשלווה, קופץ עליו יתוש ועוקצו

<u>שלום טוב</u>. שלום – 1. מצב של שלווה, שקט, ביטחון, סדר והרמוניה בין בני אדם; 2. חיי רוגע ונעדרי עימות ואלימות בין בני אדם, בין חבָרות או בין מדינות וכינון קשרים או יחסים דיפלומטיים בין המדינות; 3. ברית או הסכם לסיום פעולות האיבה בין מי שהיו במלחמה או במצב של איבה; השכין שלום – הביא ליחסי שלום בין צדדים יריבים, פִּייס: כולנו מקווים שהמתווך ישכין שלום בין עמי האזור; שלום בר קיימא, שלום בר קיימה – הסכם בין מדינות בסכסוך שיש בו ערובות לאורך שנים; התפַּייסות, התפייס – השלים עם היריב אחרי מריבה, עשׂה שלום, התרצה: חשדתי בחבֶרתי חשד שאין בו ממש, ולכן ראיתי לפייסה בדברים ולהשלים עימה; שָׁחַר – התעניין מאוד במשהו, שאף אליו, פעל להשׂיגו: יצירה זו מדגימה כמה האומנית שוחרת טוב לקידום העניין; שְׁחִירַת שָׁלוֹם, רדיפת שלום, רודף שלום, שוֹחֵר שָׁלוֹם – שרוצה בשלום, שמשתדל להשׂיג שלום ופיוס, אוהב שלום: מדינת ישׂראל היא מדינה שוחרת שלום; תמיד הייתי מתלמידיו של אהרן: אוהב שלום ורודף שלום; פיוס, פִּייֵס – 1. הרגיע או הפיג את רוגזו של מישהו, את כעסו או את עלבונו על ידי בקשת סליחה, מתן פיצוי וכד׳, ניסה לשכך את עוינותו של מישהו במחוות ידידות, וכן – הִרגִיעַ, הִשׁלִים בֵּין, הֵפִיס אֶת דַעתוֹ של מישהו, הִשׁכִּין שָׁלוֹם, הִשקִיט, רִיצָה, שִׁיכֵּךְ עשׂה שָׁלוֹם: קניתי לה זר פרחים כדי לפייסה על היעדרותי; 2. פייס ביניהם, השכין שלום ביניהם, יישב סכסוך או מחלוקת שנתגלעה ביניהם על ידי תיווך, פישר וכד׳, הביא לידי פיוס: אני שׂמח שהצלחתי לפייס ביניכם לאחר מחלוקת עמוקה שנתלקחה; שָׁלֵו – רגוע, שקט, שאנן, יושב לבטח, אפוף שלווה ורוגע, חסר דאגה, נעדר התרגשות, טרדות או סערות: עברנו מהעיר לכפר, ואנו נהנים מחיים שלווים בחיק הטבע; שָׁלַו – חי בשלווה ובשקט, היה רגוע ושלו: לא שלוותי ולא שקטתי ולא נחתי עד שקמתי ועשׂיתי מעשׂה שהרי איך ישלַו ליבי כשכאב החלכאים וסבלם זועקים אליי? לֹא שָׁלַוְתִּי וְלֹא שָׁקַטְתִּי וְלֹא נָחְתִּי; שַׁאֲנָנוּת, שַׁאֲנָן – שָׁלֵו ורגוע, נטול דאגה או חשש, שוקט ובוטח ואינו נותן דעתו על אותות אזהרה, על סימני מצוקה וכד׳: המודיעין התריע על שאננות מפקדי

הצבא נוכח הסכנות הצפויות; הֲפָסַת דעתו, הֵפִיס את דעתו, הֵפִיס דַעְתּוֹ – פייס אותו, הרגיעו, עשׂה לו נחת רוח: שינו את נוסח ההסכם כדי להפיס את דעת המפגינים; פַּייסָנִי, פַּייסָנוּת – 1. נטייה להבנה עם הזולת או להתפייס עימו, העדפת ויתורים בדרכי שלום מתוך רצון להימנע מריב; פשרנות; 2. [לרוב בנימת גנאי] מדיניות של ויתורים המבקשת להימנע כמעט בכל מחיר ממאבק וממלחמה גם כשמדובר בתוקפן פוטנציאלי: הפייסנות של צ׳מברלין עם היטלר הגיעה לשׂיאה ב־1938 עם חתימתו על הסכם מינכן; פַּייסָן – 1. מי שנוטה להבנה, להתפייסות או לפשרות עם הזולת, מי שאינו שוחר מריבות, אוהב שלום: הוא פייסן מטבעו ואינו נוטר טינה; 2. אדם התומך במדיניות של פייסנות או נוקט מדיניות של ויתורים למניעת עימות, מלחמה: האופוזיציה מציגה את ראש הממשלה כפייסן המוכן לוויתורים מרחיקי לכת; פִּיּוּס לאומי – עשׂיית שלום בין יריבים בחברה, כגון מפלגות גדולות, הפגת רוגז על ידי התנצלות, הסכם או פשרה וכד׳, סילוק ריב: במערכת הפוליטית דיברו על מתווה לפיוס לאומי, ובו יהיו הסכמה על שינויים במערכת המשפט וחנינה לנתניהו; הוצעו כמה חלופות לשׂיחות בין חמאס לפַתח בקטאר כדי להגיע לפיוס לאומי; מלאכי שלום – שליחים להשכנת שלום: נתברכנו במלאכי שלום טובי כוונות, אך טרם עלה בידם להביאנו לחוף מבטחים בתחום זה; הושיט יד – פנה אליו כדי להשלים איתו: אחרי שנים של איבה סוף סוף הושיטו שני העמים את ידם זה לזה לשלום; הִתְרַצּוּת, הִתְרָצָה – התפייס, נענה לבקשה, חזר והסכים: מתוך כך נתרצו זה לזה ונעשׂה שלום ביניהם; הִתְנַצְּלוּת, הִתְנַצֵּל – הביע צער או חרטה על מעשׂה, על דיבור וכד׳ וביקש עליהם סליחה, הצטדק, אמר דברי תירוץ: הוא העליב אותי מאוד, ולכן לא אדבר איתו עד שיתנצל לפניי; פציפיסטי > בדרכי שלום; הֶסדר בדרכי שלום – יישוב מחלוקת בין צדדים עוינים באמצעות משׂא ומתן, תיווך או באמצעי שלום אחר; פציפיסט > שלומן, פָּצִיפִיזם > שְׁלוֹמָנוּת – האמונה כי המלחמה והאלימות הן תמיד שגויות ואינן כשרות או אינן מקובלות כדרך פעולה לפתרון סכסוכים. השקפת השלומנים דוגלת בביטול המלחמה ומצדדת בוויתור על חימוש, על הכשרה צבאית ועל תוקפנות לפתרון בעיות בין־לאומיות בכוח הזרוע ובשפיכות דמים: אף שאיני שלומן (פציפיסט) נראה שהפעם השתמשנו בכוח שימוש לא מידתי; הכול בא על מקומו בשָׁלום – הכול הסתדר בטוב; הבאת שלום, הביא שלום – השכין שלום, ביטל מריבות בין בני אדם: לא קל להביא שלום בין יהודים לפלסטינים; שׂיחות שָׁלום – משׂא ומתן על הסכם ועל חוזה שלום: שׂיחת שלום פורייה שׂוחח ראש הממשלה עם כמה ממנהיג מדינות ערב; יִשְׂגֶּה שלומו – ירבה שלומו; יישור ההדורים, יישר את ההדורים – 1. סילק את הקשיים ואת המכשולים שבדרך; 2. חיסל חיכוכים וסתירות: יישרתי את ההדורים בין שני החברים שרבו; מלאך שלום – שליח להשכנת שלום בין יריבים; איש שלומו – ידידו הנאמן, חברו: ראשת הלשכה הייתה אשת שלומי שבטחתי בה ולא הופתעתי; אנשי שלומך יהיו רבים, אך בעלי סודך אחד מני אלף; תוכחה מביאה לידי שלום – דברי מוסר וטענות ומענות יביאו ליישור ההדורים; שְׁלוֹם הציבור – הביטחון המובטח לאזרחי המדינה לקיים חיי שִׁגרה: המשטרה ביקשה להאריך את מעצרו של החשוד כי יציאתו לחופשי תסכן את שלום הציבור; הרוצה בשלווּם ייכון למלחמה – כדי להגיע להסכם מדיני יציב, יש צורך בכוח צבאי יעיל, מאיים וער; פֵּירוּק נֶשֶׁק – 1. צִמצום של מערך צבאי, של מִספר יחידות ושל כלֵי לחימה לרמה שנקבע בהֶסכם בין־לאומי. 2. הפקעת כלי נשק מן המנוצח על ידי המנצח; התפרק מנשקו – ויתר על יכולתו הצבאית או צמצם את גודל הכוחות המזוינים; שְׁלוֹם קבע – הפסקה מוחלטת של הלחימה לאורך זמן: השקפתי שוללת בתוקף את המלחמה ומטיפה לקיום שְׁלום קבע בעולם; השיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים – השכין שלום בקרב בני המשפחה, ביטל את הניגודים בין הדורות, השכין שלום בין הדורות; מפני דרכי שלום – כדי לשמור על שלום ולקיים יחסים טובים בין הבריות לשם מניעת סכסוכים וחיכוכים: שיקרתי לבעלי מפני דרכי שלום; גִּישׁוּשֵׁי שָׁלוֹם – פעולות שיש בהן כדי להצביע על נכונות הצדדים לפתוח במשׂא ומתן לשלום; שְׁלוֹם בַּיִת – 1. יחסי ידידות והבנה הדדית במשפחה: הבכור שלט בעצמו ושתק כי העדיף שלום בית מכבוד; 2. שלום פנימי בקרב ציבור מסוים: הופר שלום הבית בקרב חברי המפלגה בשל ניגודי עניינים; שְׁלוֹם אמת – שלום קבוע ויציב שנעשׂה בלב שלם: לא נצא מכאן עד שנשכין ביניהם שלום אמת; רָדַף שָׁלוֹם – אדם שהשתדל לעשׂות שלום בין אדם לחברו, מי ששואף לשלום ולרעות בין הבריות: אף שלא הייתי מתלמידיו של אהרון, תמיד הייתי אוהב שלום ורודף שלום; עִסקַת חֲבִילָה – הֶסכם כולֵל המחייב את הצדדים לקבל את כל פרטיו בשלמות: שׂר החוץ תיאר את ההסדר המוצע כעסקת חבילה, שהצדדים מתחייבים לאמצה על כל סעיפיה; אַדִּירִכַּל הַנִּיצָּחוֹן אוֹ הַשָּׁלוֹם – הוגה רעיון הניצחון או השלום; פָּקַד לְשָׁלוֹם – דרש בשלום: בכל פעם שאנו נפגשים הוא פוקדני לשלום אימי; חיל השלום – גוף בארה״ב שמטרתו להעניק סיוע למדינות מתפתחות באסיה, באפריקה ובאמריקה הלטינית; בְּרִית שָׁלוֹם – חוזה ידידות בין מדינות או בין אנשים: כרתנו ברית שלום עם כמה ממדינות ערב; הֶסכֵּם שָׁלוֹם – הסכם בנוגע למצב שלום בין צדדים יריבים; הלנו אתה אם לצרינו – האם פניך לשלום או למלחמה; אַמְנוֹת הָאג – הֶסכמים בין־לאומיים שנוסחו בוועידות השלום הראשונה והשנייה שנערכו בעיר האג בהולנד בשנת 1899 ו־1907, לצד אמנות ז׳נווה, ובהן הניסוחים הרשמיים הראשונים של דיני מלחמה ופשעי מלחמה כחלק מן המשפט הבין־לאומי הפומבי; אַמְנוֹת זֶ׳נֶוָוה – ארבע אמנות שנוסחו ונחתמו בז׳נווה שבשווייץ בשנים 1864-1949 ועוסקות בהתנהגות הראויה בין צבאות ואומות בזמן מלחמה [אמנת ז׳נווה עוסקת במתן טיפול רפואי לפצועים, כולל לחיילי האויב; בתביעה להתנהגות הוגנת עם שבויי מלחמה; ובחובה להגן על אזרחים בעת קרב]; הטיל אהבה בין בעלי מריבה, השכין שלום, הַשְׁכָּנַת שָׁלוֹם – עשׂיית שלום בין יריבים, השלמה בין רבים: ארצות־הברית פועלת להשכנת שלום בין ישׂראל ובין יריבותיה; חוזֵה שָׁלוֹם – הסכם שלום, ברית בין מי שהיו אויבים: נחתם חוזה שלום בין ישׂראל לירדן; עשׂיית שלום, עשׂה שָׁלוֹם – כרת ברית, חדל לריב, השכין שלום בין יריבים והביא את הסכסוך לסיומו: חוסיין עשׂה שלום הכיר בתרומתה של ישׂראל להרתעה ולמניעת זניחתו בידי ארצות הברית; הַפְסָקַת אֵשׁ – הפסקה זמנית של הלחימה לפי פקודה או בזכות הסכם: הפסקת האש נכנסה לתוקפה בצוהריים; שביתַת נֶשֶׁק – הפסקה בקרב, עד ששני הצדדים הנלחמים יתכנסו, וידונו בתנאים לשלום; סרבן גיוס, סַרבַן מִלְחָמָה – מי שמסרב להתגייס לצבא מטעמי מצפון; יד מושטת לשלום – הצעה להגיע להסכם שלום מדיני עם האויב: ׳אני מושיט יד לשלום לשכנינו הפלסטינים בתקווה שלא תושב ריקם, קרא ראש הממשלה׳; דרקיום או דרסיום; קץ המערכה למאבק הדמים; הארץ שָׁקְטָה ממלחמה; כִּיתֵּת את החרבות לאִיתִּים ואת החניתות למזמרות; השׂיג שלום מכובד ויציב; ההסכם לאי־לוחמות קטע את המלחמה; הכרה בגבולות מוסכמים ובטוחים; גישושי שלום; חסד ואמת נפגשו, צדק ושלום נשקו; והאמת והשלום אהבו; דרכיו דרכי נועם, וכל נתיבותיו שלום; אין לך כלי מחזיק ברכה יותר מן השלום; אֱהַב את השלום ושְׂנָא את המחלוקת; גדול השלום ושׂנואה המחלוקת; דרש בשלומה של מלכות; השלום שקול כנגד הכול; נתן לי שלום והחזרתי לו שלום; בַּקש שלום ורודפהו; איזהו גיבור? העושׂה שׂונאו אוהבו; תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם; הרוצה בשלום ייכון למלחמה; אין שלום לרשעים; החרב הושבה לנדנה ושקטה הארץ ארבעים שנה;

שלום רע. שלום קר – מצב של שלום רשמי בין שתי מדינות, שבו הממשלה או האוכלוסייה של מדינה אחת לפחות מסתייגת מהסכם השלום ונמנעת מליישׂמו. אומנם אין המדינות נלחמות זו בזו בגלוי, אך בחשאי כל אחת מהן מנסה לפגוע ברעותה, כגון השלום עם מצרים ועם ירדן; שָׁלום מזוּיָן – 1. שלום רשמי בין מדינות אף שכל צד מתכונן למלחמה; 2. עשׂיית שלום עם ישׂראל תמורת היתר למכור נשק איכותי, כגון מכירת נשק אמריקאי מתקדם למדינה ערבית שתפגע ביתרון הצבאי האיכותי של צה״ל; אין שני זרזירים ישנים על דף אחד – אין שני יריבים יכולים להיות יחד: משגברו העימותים והמשׂטמה הרבה בין הוריי, עזב אבי את הבית כי אין שני זרזירים ישנים על דף אחד; שלום עלייך נפשי – דיבור בפי אדם הדואג רק לעצמו ולרווחתו ואינו מֵצֵר בצרת אחרים: בזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר אדם: אלך לביתי ואוכל ואשתה – ושלום עלייך נפשי; שלום תמורת שלום – הסכם שלום המבוסס על הסכמה הדדית ללא תמורה; דוברי שלום עם רֵעֵיהם, ורעה בלבבם; מצב של ׳לא שלום ולא מלחמה׳ הביא לידי מתיחות שיכולת לחתוך בסכין; אין לך כלי המחזיק קללה יותר מהשׂנאה ומהמלחמה; אלך לביתי ואוכל ואשתה – ושלום עלייך נפשי; אין שלום יוצא מתוך מריבה; גדול השלום ושׂנואה המחלוקת;

ברכת שלום. שלום – מילת ברכה שנהוג לומר בעת פגישה או פרידה, וכן – בואך לשלום, ברוך הבא, הֱיֵה שלום (בפרדה), עתרת שלום, צאתך לשלום, רוב שלומות, שלום רב, שלום וברכה, שלומך יִשׂגֶּה, שָׂא שלום, שָׂא שלומותיי, שפע שלומות, שפעת שלומות, שלום עליך, שלום עליכם, שלוֹמוֹת [בפתיחת מכתב]: שלום רמי, מה שלומך? מזמן לא נפגשנו; יונתי הרחוקה שְׂאִי שלומותיי; נתן שָׁלום – בירך בשלום, אמר ׳שלום׳: נתן לי שלום והחזרתי לו שלום; ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום – ברכת ידידות מורחבת לפני פרדה; הושיט ידו לשלום, פשט ידו לשלום, הקדים בשלום פלוני, הקדים שלום לפלוני, הקדים בשלום פלוני, הקדים בשלומו, הקדים לו שלום – הקדים ואמר ראשון שלום לחברו בעת הפגישה: כל שיודע בחברו שהוא רגיל לתת לו שלום, יקדים לו שלום; פשט את ידו ונתן לי שלום; שאל בשלומו – בירך אותו לשלום: פגשני אדם ושאל בשלומי והחזרתי לו שלום; שאל לשלומו – ביקש לדעת מה שלומו, התעניין בשלומו: הוא שאל לשלומך, ואמרתי לו שאתה חש בטוב; החזיר שלום לפלוני, החזיר לו שלום, החזיר שלום – אמר ׳שלום׳ למי שבירך אותו לשלום: היא נתנה לו שלום והוא החזיר לה שלום; רוב שְׁלוֹמוֹת – שלום רב, דרישת שלום; עֲתֶרֶת שלום – שלום רב,

רוב שלומות: הֲיִי בריאה ועתרת נשיקות לך ולאבא, וכמובן עתרת שלום בארצנו כדי שתשקוט הארץ; כָּל טוּב – ברכת שלום לפרדה; פרישׂת שלום > פריסת שלום – דרישת שלום, ברכת שלום מאדם קרוב וכד' הנמסרת באמצעות אדם אחר, הודעה נושׂאת איחולי ברכה או מסר של ברכה המתקבלת באופן עקיף מאדם או ממקום מרוחק: שׂמחנו לקבל פריסת שלום מקרובינו בפריז; מסור נא פריסת שלום לאחותך; צאתך לשלום – ברכה ליוצא לדרך, ויש המברכים כך: צאתך לשלום ובואך לשלום; דִבְרֵי פִּיוּסים – דברי שלום לסילוק ריב: האישה ניסתה לרצות את בעלה בדברי פיוסים; שלום לא יכול להישמר בכוח, אפשר להשׂיגו בהבנה בלבד; קלאוזביץ: "מדיניות של שלום יכולה להיות נכונה רק במידה שניתן לתמוך בה בעת הצורך בכוח הנשק ויתרה מזו. צבא גמיש, מאוזן ודרוך תמיד מאפשר לנקוט מדיניות חוץ גמישה"; היא הייתה חיננית וענוותנית, ואור עיניה היו חסד ורחמים וקמטי פניה ברכה ושלום > הטרדה! כעס! נחת! ערנות!

מניעה!

מְנִיעָה, מנע – 1. נקט צעדים שלא יקרה דבר טוב או רע: חבש קסדה למניעת פגיעות ראש בזמן תאונה; 2. עיכב משהו או הפריע לו מלהתרחש: לדידי, אין כל מניעה שנמשיך לשׂאת ולתת; 3. יזם התערבות התנהגותית, ביולוגית או חברתית כדי להפחית סיכון להפרעות, למחלות או לבעיות חברתיות הן עבור יחידים והן עבור אוכלוסיות שלמות; נמנעוּת – 1. היות נמנע, אי־אפשרות שדבר מה ייעשׂה: המפקד קבע את נמנעות הפעולה בשעה זו; 2. הימנעות מהחלטה או מפעולה; 3. אי-הבעת דעה בעד או נגד בדיון או בהצבעה: נִמְנָעוּתם בהצבעה מנעה את התקבלות החוק; מָנוּעַ מ־ – 1. שלא התאפשר לו לעשׂות דבר מסוים, שאסור לו לעשׂותו: במטוס אני מנוע מלעשן; 2. שאינו בהישׂג יד, שאסור או אי־אפשר ליהנות ממנו: הטיסה לחו"ל מנועה ממנו בשל בריאותו הלקויה; רפוּאה מונַעַת – רפואה המכוּוֶנת לשמור על הבריאות כדי שלא לחלות בפעולות אלו: הסברה, מתן חיסונים מפני מחלות זיהום, בדיקות תקופתיות לזיהוי מוקדם של מחלות, מחקר רפואי ומציאת שיטות להכחיד את מחוללי המחלה; טיפול מונע – סִדרת פעולות שנועדו למנוע סכנה, מחלה, קלקול, אי־שמישות וכיו"ב: לפני עונת הגשמים מומלץ, במסגרת הטיפול המונע לרכב, לרסס את מערכת החשמל בתרסיס מונע רטיבות ומבודד; הביטוח מכסה כל טיפול רפואי שהוא בגדר עזרה ראשונה או טיפול מונע; תחזוקה מונעת – טיפול ושירות שנועדו לשמור על ציוד ועל מתקנים במצב פעולה משׂביע רצון כשבודקים אותם בדיקה שיטתית, מאתרים ומתקנים כשלים קודם שהתרחשו או התפתחו לפגמים עיקריים; צו מניעה – צו שנותן בית משפט או בית דין, ולפיו יהיה אדם מנוע מלעשׂות פעולה המנוגדת לצו; מניעת היריון – מניעה מכוּוֶנת להתעברות או להפריה (כגון שימוש בגלולות למניעת היריון, התקן תוך־רחמי, שימוש בכובעון, משגל נסוג, כריתת כלי דם או קשירת חצוצרות); אֶמְצָעֵי מניעה – שם כולל לפריטים (כגון טבליות, כובעון, דיאַפרַגמה, התקנים, תכשירים) ולשיטות המונעים הֵיריון אצל הגבר או אצל האישה; פָּטַר – 1. העניק פְּטוֹר, שחרר מחובה או מאחריות כלשהי: ברוך שפטרני מעונשו של זה; הוועדה הרפואית פטרה אותו מן השירות בצבא; 2. הגיב בביטול על משהו, דחה או הרחיק דבר מה ממחשבתו ולא היה מוכן להתייחס אליו, לעסוק בו או להיענות לו: אינך יכול לפטור אותי בתנועת ביטול, אני דורש תשובה כעת; פָּטוּר – שמשוחרר ממשהו ברשות: או לפי החוק או הותר לו שלא לעשׂות משהו (כגון לשרת בצבא, להיענש, למלא תפקיד, לעשׂות מעשׂה, לשלם כסף): סחורה זו פטורה גם ממס וגם ממכס; הוא עולה חדש, ולכן הוא פטור ממיסים; בשל נכותו הוא פטור משירות בצבא; טָרַף – מָנַע, שָׁלַל: שינה של שחרית ויין של צוהריים טורפים את האדם מחיים העולם הזה; הבחורים רצו להירדם על הספסלים, אך טרפו את לילם בשנתם; סִיכּוּלִי, סִיכּוּל, סיכֵּל – ביטל תוכנית זדון של אחר, הכשיל או מנע הוצאת דבר אל הפועל: המשטרה סיכלה את תוכנית השודדים, והם נתפסו בשעת מעשׂה; סיכול ממוקד – התנקשות מכוּוֶנת של כוחות הביטחון במבוקש המעורב בפעילות טרור אגב השתדלות שלא לפגוע באזרחים חפים מפשע: סיכול ממוקד הוא בגדר הגנה עצמית המותרת לפי כללי החוק והמוסר; התעכב, עוּכּב, עיכוּב, עיכב – 1. לא אִפשר או הפריע למישהו לעשׂות משהו, מנע ממישהו או ממשהו את התקדמותו, את התפתחותו; מצב התעסוקה בארץ מעכב בעדי מלעלות ארצה; 2. עצר, השהה, דחה את עשׂייתו של דבר, עצר מישהו או משהו לזמן מוגבל, גרם שדבר מה לא ייעשׂה או שייעשׂה באיחור: המורה עיכבה את חלוקת המבחנים כי חיכתה לשקט; עִיכּוּב – דרישה המופנית לאדם להילוות לשוטר עד לתחנת המשטרה בלי שיהיה צורך בעצירתו; מְעוּכָּב – 1. מי שמנוע מלעשׂות דבר או חל בו עיכוב, שאינו יכול להתקדם בקצב הרגיל, מושהה: נכנסו עובדי הרכבת ואמרו שהיא מנועה מלנסוע עד שיתקנו את המסילה; 2. [בצירופים כגון 'מעוכב גט', 'מעוכב דין', 'מעוכב חיתון'] שלא ניתן לו בשלב זה גט, דין, להינשׂא וכד': המשׂרד לענייני דתות כלל את שמו ברשימת מעוּכְּבֵי החיתון, ואם ירצה להינשׂא יהיה עליו להתגרש קודם; נמשך את ידיו, משך את ידו, משך ידו מן – התנער או הסתלק ממשהו, ויתר על המשך עבודתו בדבר מה, ניער חוצנו ממנו, הפסיק להשתתף בו: נוכח ניגוד העניינים משכה את ידה כליל משני העיסוקים הללו; שָׁלַל משהו ממישהו – מנע ממנו משהו, נטל אותו ממנו וכד': השופט החליט לשלול את רישיונו של הנהג; איפּוּל – מניעת ידיעות על המתרחש: הוטל איפול על דיוני הממשלה; כִּיבּוּשׁ, כָּבַש – עצר רגשות, תחושות או תגובות, ריסן עצמו שלא יתבטאו תחושותיו כלפי חוץ, הכניע תאווה, חשק וכד': אמרתי לו: 'כבוש דבריך'; כבשתי את פסיעותיי כדי שלא אפריע למנוחת החולה; פרישה, פָּרַש – עזב את ביתו או את עבודתו, את החֶברה, את תענוגות החיים או את הוויות העולם הזה, הפסיק פעילות מסוימת: זה שנען שפרשתי מהציבור ומהבלי העולם הזה; פְּרִישׁוּת – הינזרות מתענוגות העולם הזה, חיי צניעות יתרה: הנזירים גוזרים על עצמם חיי פרישות; פרישות דרך ארץ – הינזרות מאישה או התרחקות מחיי משפחה: אם פרש מאשתו פרישות דרך ארץ כדי לצערה, עבר בלא תעשׂה של התורה, שנאמר 'ועונתה לא יגרע'; פָּרוּשׁ מן – מנוּע מן, מתנזר מן, מתרחק מן: אף שישבתי פרוש מהוויות העולם הזה, מפעם לפעם טעמתי לי מן הטיפה המרה; גָּדוּר מן – בדל, מופרש, מסתייג, מונע עצמו מעשׂיית משהו אסור, מתבדל ממנו: שנים הייתי גדור מלשתות כוהל עד שבאו על ביתי שבעה מדורי גיהינום; בישיבה היינו גדורים לעריות, משהתגייסנו לצבא הפקרנו עצמנו למנעמי העולם הזה; טרפוד, טִרפֵּד – 1. הכשיל, מנע הצלחה של תוכנית, הֵפֵר משׂא ומתן; 2. הָרַס לגמרי; הִנִּיחַ ידו מן, מָשַׁךְ ידו מן, מָשַׁךְ יָדָיו מן, ידיו משוכות מן – הוא התנער או הסתלק מן, הוא ויתר על, ניער חוצנו ממנו, הפסיק להשתתף בו: אני מבכר לבטל עצמי ולהניח ידי מן המחלוקת; הוּנָא, הֲנָאָה, הֵנִיא – מנע, עיכב, השפיע שלא לעשׂות: אבי הניא אותי מלדבר; ניסיתי להניאה מלעזוב את מקום עבודתה; נִבְצָרוּת – חוסר יכולתו של נושׂא משׂרה שלטונית למלא את תפקידו מבחינה פיזית, שׂכלית, נפשית, חוקית וכיו"ב: מטעמי בריאות נבצר מנשׂיא המדינה למלא תפקידו; נבצר ממנו לעשׂות – נמנע ממנו לעשׂות, אין הדבר בגדר יכולתו: נבצר ממני לבוא לדיון, ונבצר מבינתי להבין את מעשׂיו; הדרה, הִדִּיר – מנע מלעשׂות משהו מעצמו או מאחרים, הרחיק, לא כלל מישהו במסגרת כלשהי ומנע את הצטרפותו אליה: הזכות לקיום אנושי בכבוד – תכליתה בין היתר למנוע הדרה חברתית ודחיקת בני אדם נטולי אמצעים לשולי החברה; הפרדה בין גברים לנשים בתחבורה הציבורית נתפסת כחלק מהדרתן מהמרחב הציבורי [ההפך: כְּלִילָה, כָּלַל]; הַדָּרָה חֶבְרָתִית – תהליך שבו בני אדם חסומים חסימה שיטתית (או נשללת מהם גישה מלאה) לזכויות, להזדמנויות ולמשאבים, הזמינים לאחרים, והמשמשים בסיס לאחרים לתכלול חברתי ולשמירה על זכויותיהם (כגון בתחום דיור, תעסוקה, בריאות, מעורבות אזרחית, השתתפות דמוקרטית והליך הוגן): ניכור או אי־זכיינות, הנובעים מהדרה חברתית, עלולים להיות קשורים למעמד חברתי, לגזע, לצבע עור, לשיוך דתי, למוצא אתני, למצב חינוכי, ליחסי ילדות, לרמת חיים או להופעה, לרבות בעלי מוגבלויות, מיעוטים, אנשי להט"ב, משתמשי סמים, יזמים מוסדיים, קשישים וצעירים; הַדָּרַת הֲנָאָה, הִדִּיר הנאה – מנע הנאה מעצמו או מאחרים: הדרת הנאה של האב מילדיו, פעמים הועילה להם; הַדָּרַת נשים, הִדִּיר נשים – הִפלה נשים, כפה כפייה דתית או אחרת הניכרת בהרחקתן מעמדות ציבור, משוויון הזדמנויות, מזכויותיהן; כָּלָא – [כשמדובר ברגשות כגון כעס וזעם] הטיל עליו רסן, נמנע מלהביעו: הוא כלא את זעמו וניסה להתנהג באיפוק; כָּלוּא – עצור, אסור: במקום הזה לשונך כלואה בפיך, ואינך רשאי להשמיע את הרהורי ליבך; כְּלִיאוּת – היות כלוא, היות אסור: הכליאות בגטו, נוסף על כל הצרות האחרות, הגבירה את המחלות; מְרוּתָּף – סגור במרתף, כלוא: הייתי נערה למודת אפלה, בת מרתף, כולי מרותפת, סגורה ובודדת עד שנתגלו מעשׂי האנס שחטף אותי והחזיק בי שנים; פקודת מעצר – צו שפרסם בית משפט, המסמיך את המשטרה לעצור חשוד בפשע עד להעמדתו לדין, לצורך חקירתו או עד שיינתן פסק דין בעניינו: פקודת מעצר עד לסיום ההליכים המשפטיים ניתנת כאשר יש חשד שהנאשם ישבש את הליכי המשפט, יבצע פשעים נוספים או ינסה להימלט; עָצוּר – אדם הנתון במעצר ללא צו בית המשפט: בשנות ההעפלה החזיקו הבריטים עשׂרות אלפי עצורים במחנות מעצר בקפריסין כדי למנוע את עליית המעפילים לארץ; עָצִיר – אדם שנעצר באופן זמני על פי הוראת בית המשפט; חומה – 1. קיר אבן, עץ או חומר קשיח אחר, שנועד לספק הגנה ולמנוע חדירת חמושים כוחות עוינים, כגון צבאות אויב; 2. דָּבר לא מוּחָשי המשמש מחסום לתקשורת, להבנה או לביצוע: חומת שתיקה נפלה בין השניים שרבו זה עם זה; חומת סין, החומה הסינית – 1. חיץ גמור, חציצה מוחלטת ללא כל אפשרות חדירת השפעה מן החוץ; 2. מדיניות היוצרת מחסום תקשורת בין יחידות בארגון כדי למנוע העברת מידע רגיש; גדר הפרדה > גֶּדֶר ההפרדה, חומת ההפרדה, גֶּדֶר הביטחון – גדר גבול שבנתה ישׂראל בעיקר לאורך הקו הירוק ומקצתו ביהודה ושומרון שאורכו

יותר מ־700 ק״מ כדי להגן על אזרחי ישׂראל ולמנוע מעבר לא־מורשה של פלסטינים למרכזי אוכלוסייה ישׂראליים, ובעיקר מחבלים רוצחים ומתאבדים; הריסת מחיצות – ביטול או מניעה לדבר המפריד בין בני אדם ומונע מהם להידבר זה עם זה ולהבין זה את זה; מכה מַקדימה – מכת מנע, התקפה יזומה הנערכת על סמך מידע שהאויב עומד לתקוף, ומטרתה לצמצם את יכולת התקיפה של האויב או להורסה כליל; הֵטִיל וֶטוֹ > חָסַם בְּהַצבָּעָה, וֶטוֹ > החלטה חוסמת, קוֹל חוֹסֵם – כוח ההפרה, סמכות הניתנת לאדם או לגוף לבטל החלטה, חוק או פקודה, שהתקבלו ברוב קולות: ארצות הברית חסמה בהצבעתה את החלטת מועצת הביטחון לגנות את ישׂראל; נִכבַּל, כָּבַל – הגביל, צמצם את חופש הפעולה, מנע מאדם להתנהג כפי שהיה רוצה לנהוג, חִייב אותו להישאר עם מישהו או במקום כלשהו, לא אִפשר להשתחרר מקשר, ממחשבה, מרגש, מדעה וכד׳: את רעיונותיי כבלו בכַבלֵי ברזל של אטימות, גידול חיות בית כובל את האדם לביתו; את רעיונותיי כבלו בכבלי ברזל של אטימות; הִיגְיֵינָה > גֵהוּת – כללי שמירת הבריאות ומניעת מחלות: בבית ספר זה שומרים בקפדנות על הגהות; גֵהוּת אישית – שמירה על ניקיון אישי, ואלה עיקריה: רחיצה קבועה של הידיים, הגוף והמזון, בייחוד לפני אוכל, צחצוח שיניים, נטילת ציפורניים, טיפול נאות בווסת או לאחר עשׂיית צרכים, לבישת בגדים נקיים, כיסוי הפה בעת שיעול, הסתפרות וניקיון הסביבה שחיים בה כדי למנוע הידבקות במחלות. הגהות כוללת גם הקפדה על ניקיון השירותים ואזורי הטיפול במזון, ובתרבויות מסוימות אין מתנשקים או לוחצים ידיים כדי להפחית את העברת החיידקים במגע; השתקת העניין – מניעת פרסום של עובדות, טשטוש, העלמה: המטרה של השתקת העניין הייתה להשכין שלום בין הצדדים; מנער רגליו מן, הוקיר רגלו מבית פלוני, הוקיר רגליו ממקום כלשהו, הוקיר רגלו – נמנע מללכת או מלהיכנס לשם, נמנע מלבוא לשם, בא לשם לעיתים רחוקות בלבד: הֹקַר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ, פֶּן יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ; משנתלקחה מחלוקת חריפה בינינו השתדלנו להוקיר רגלנו מביתם; נָדַר הנאה מן – אסר על עצמו ליהנות מן, נמנע מכל מגע עם: נדרתי הנאה מבשׂר, ומעתה אהיה צמחוני; אסר על נפשו – קיבל עליו להימנע מדבר, התנזר מלעשׂות דבר מסוים: זה שנים שאסרתי על נפשי ליהנות מדברי מתיקה; נָזַר עצמו מן – התרחק מן, התנזר, פרש מן: נזרתי עצמי מיין ומהימורי קזינו; הִתנַזֵּר – נמנע מלצרוך דבר שיש בו הנאה או מלעשׂות דבר כזה מתוך שיקולי דת, מוסר או רפואה, נמנע מהנאות החיים, ובעיקר מן ההנאות הגופניות: הרופא ציווה עליו להתנזר ממאכלים עתירי שומן; אנס עצמו מן – נמנע מלעשׂות איזה דבר: לא אחת אנסנו עצמנו מן הצחוק, מן השׂיחה ומן השינה כדי לשמור על חיינו; גָּדַר עצמו מן – נמנע מלעשׂות דבר: משעה שלקה העולם בדור המבול, עמדו אומות העולם וגדרו עצמן מן הערווה; מידת סדום – התנהגות רעה ומושחתת, מניעת טובה מאחרים, אכזריות, מִשטר שבו כל אדם דואג רק לעצמו, אי־עשׂיית טובה למישהו גם אם זה נהנה וזה לא חסר: מידת סדום הניכרת במעשׂה זימה ובגילוי עריות כפה עליי אבי המעוּוָת שנים מהיותי בת שלוש; האומר שלי – שלי ושלך – שלך, זוהי מידת סדום; השליך אל הסל – פָּסַל, ביטל את ערכו של משהו: אל תשליך אל הסל את התוכנית, ייתכן שנשתמש בה בעתיד; שָׂם לְאַל את – ביטל, הפך מאמץ או תוכנית וכד׳ לחסרי ערך, מנע את התגשמות המטרה שלשמה נועדו: הפיחות האחרון שׂם לאל את תוכניותיהם לרכוש דירה; אוֹר אָדוֹם – סימן לסכנה או להזהרה: התנהגותו המוזרה אותתה לי באור אדום; הֵצֵר את צעדיו של פלוני – שׂם מכשולים בדרכו, הפריע את התקדמותו; הפר את עצתו – ביטל את עצתו; קַו הגנה – ארגון כוחות לשם מניעת פלישה או תקיפה מזוינת: הצבא פרס את כוחותיו בקווי ההגנה; יָרַד מֵהַפֶּרֶק – לא דנים עוד בעניין, חָדַל להיות עכשווי, חדל להיות חשוב, יָרַד מסֵדר היום: השערורייה החדשה לא ירדה מהפרק זמן רב; הַפרָדַת כּוֹחוֹת – מניעת התנגשות בין כוחות יריבים על ידי הרחקתם משני עֶברֵי קו מוסכם: המדינאי הוא שהביא לידי הסכם הפרדת הכוחות בין שתי המדינות ולשקט יחסי באזור; מפני דרכי שלום – כדי לשמור על שלום ולקיים יחסים טובים בין הבריות לשם מניעת סכסוכים וחיכוכים: שיקרתי לרעי מפני דרכי שלום; סֶכֶר אגירה – חומה בפני זרם מים המשמשת לאגירת מים או למניעת שיטפונות וכד׳: הסֶכֶר החדש מנע שיטפונות שידעו היישובים בעבר; קידם פני הרעה, קידם את פני הרעה – נקט אמצעים למניעת בוא הרעה; הקדים תרופה למכה > הקדים רפואה למכה – נקט אמצעים למניעת בוא הרעה: כדאי להקדים רפואה למכה ולאטום את הגג קודם שיתחילו הגשמים; שומר נפשו ירחק – נוסח של אזהרה מפני דבר מזיק, שיש להיזהר ממנו או שיש בו סכנה; עשׂה סייג ל׳, סָג סְיָיג, הסתייג, סְיָיג, סִיֵּיג – הטיל סייג, גָּדַר גדֵר, הקים גדר, הגביל מטעמי זהירות ודיוק, הוציא איסור כדי למנוע עבירה: הצדדים הסכימו להאריך את החוזה, ולא סייגו בזמן את מועדו; מְסוּיָג – מאופק, לא נלהב, מרוסן, שיש בו הסתייגות, שאינו מפגין הזדהות או הסכמה מלאה: המנהל דווקא התלהב מהצעתי, אבל סגנו נראה מסויג; הִסתַייְגוּת, הִסתַיֵּיג – 1. גָּדַר עצמו, נמנע, הוציא את עצמו ממסגרת מסוימת; 2. הודיע כי אינו מזדהה עם עניין מסוים: נציג המפלגה הסתייג מהצעת ההחלטה; הִצִּיב גבול – קבע גבול, הגביל, שם סייג: הציב לילדי גבולות ברורים והבהיר לו חד־משמעית מה הם הדברים האסורים עליו; השבּית רֶגֶל מִמָּקוֹם – מנע אדם מלבוא למקום: המגפה השביתה את רגלינו מארץ זו; כָּלָא רגלו מ־ – מנע עצמו מללכת ל־: כלאתי רגליי מלהפגין בכיכר השבת כי חשתי כאילו יצקו עופרת בכנפיי; לא נתן יָדו ל׳, לא לקח חלק ב׳, לא נטל חלק ב׳ – לא השתתף, לא עזר, לא הסכים לעשׂות דבר; סגור ומסוגר – 1. סגור ונעול, סגור לחלוטין, שלא ניתן להיכנס אליו או לצאת ממנו: פרוזדור ארוך מוביל אל אגף האסירים הסגור ומסוגר; 2. מופנם ומנותק, שאין בינו ובין הסובבים אותו כל קשר ומגע: הייתה מכונסת בעצמה, מסויגת וסגורה ומסוגרת; סָגַר עַל – חסם את הדרך בפני, מנע מעבר או מוצא: סגר עליהם המדבר; סגור על מנעול ובְריח – סגור היטב, נעול, כלוא; נעילת דלת בפני פלוני, נעל דלת בפני – חסם בפניו את הדרך להשׂיג את מבוקשו, מנע ממנו כל אפשרות לפעול; עָקַר רגליו – נָשָׂא את רגלו ללכת, הלך ממקומו; סָתַם את הפתח בפני פלוני, נעל דלת בפני פלוני – מנע ממנו את האפשרות להשׂיג את חפצו: מדיניות כלכלית זו עלולה לנעול דלת בפני יזמים פרטיים; כשמנע ממני ללמוד לבגרות, סתם את הפתח בפניי ללימודים אקדמיים; קפץ את ידו ממנו – נהג עימו בקמצנות: למה קפצת ידך מצייקני השכונה; הריסת מחיצות – ביטול או מניעה לדבר המפריד בין בני אדם ומונע מהם להידבר זה עם זה ולהבין זה את זה; זרק חול בעיני הבריות, זָרָה חול בעיניו – הִטעה אותו במתכוון, מָנַע ממנו לראות את המצב כמות שהוא, ניסה להעלים ממנו את העובדות או להטעותו בעובדות לא נכונות ובתירוצים קלושים וכד׳: לדעתי, דוח זה אינו מהימן והוא מנסה לזרות חול בעיני הציבור; ׳הִיכָּבֵד ושֵב בְּבֵיתֶךָ׳, ׳שֵב ואל תעשׂה׳ – הימנעות מעשׂייה, גישה סבילה, עמדת המתנה המניחה לדברים להתרחש מעצמם בלי לנקוט יוזמה: הממשלה נקטה גישה של ׳שב ואל תעשׂה׳, ובשטח נקבעו עובדות, ואחרי כן יהיה צורך להתמודד עימן [היפוכו: קום וַעֲשֵׂה]: ׳קוּם וַעֲשֵׂה׳ עדיף מ׳שֵב ואל תעשׂה׳; עָמַד מִנֶּגֶד – עמד מרחוק ולא הושיט עזרה, התנהג כאדם ניטרלי שאין הדבר נוגע לו ולא התערב; שלא עבר על פתחה של תורה – בור שמעולם לא למד תורה: ניכר הוא זה שלא עבר על פִּתחה של תורה; מאה ימי חסד – מאה הימים הראשונים שבהם נמנעים מלמתוח ביקורת או מלתקוף תפקודם של אדם או גוף ציבורי (בעיקר ממשלתי) ומתנהגים אליהם בפרק זמן זה במידה של ׳חסד׳: תנו לי מאה ימי חסד ואוכיח את כישוריי; כִּינֵס אֶת רַגְלָיו – נסגר וישב במקומו, נמנע מלצאת לרחוב: דֶּבֶר בעיר – כַּנֵּס רגליך; העביר על מידותיו – ויתר, לא עמד בתוקף על דעתו; קיפל את הדגל – נכנע, ויתר ויתור מוחלט: המפלגה קיפלה את הדגל החברתי אף שנשׂאה אותו שנים; מַעֲלִים עַיִן מן – נִמנע בכוונה מלראות, הסתיר את פניו מן; במופלא ממך אל תדרוש, ובמכוסה ממך אל תחקור – הימנע לעסוק בדברים סתומים ובלתי מובנים לך; כָּבַש את תורתו בתוך מעיו; כָּבַש את מחשבותיו בליבו; גָּנַז את מחשבות ליבו = שָׂם את רעיונותיו בנפטלין = כָּבַש את רעיונותיו מתחת ללשונו; הרחיק עצמו מן הדבר כמפני אִישה של גיהינום; הערים מכשולים והפריע בכל האמצעים שעמדו לרשותו; המלחמה סגרה עליו את הדרך, והעניין לא יצא לפועל; התוכנית ירדה מן הפרק והוכנסה למקפיא לזמן בלתי מוגבל, אולם נדחתה קבורתה הממלכתית; לעולם יתרחק אדם מן . . .; כלה רגלו מ־; לא נתן ידו ל׳; משך ידו מ־; גדר הנאה מן; נעל דלת בפני; נבצר ממנו לעשׂות; סגר על מנעול ובריח; קידם את פני הרעה; הוקיר רגליו מ־; תקע טריז בין; מי שאינו מונע את הרוע מעודד אותו; אין הדאגה מונעת את סבל המחר, אך היא גוזלת את הנאות היום; לא היה דבר שנבצר ממנו לעשׂות; פריקת האחריות והתפרקות מכל סייג ומעצור גררו פולחן חופשי של יצרים משתוללים; מָשַך ידו מלכתוב את > איסור!

מִספר!

סִפרור > מִספר, סָפַר – ציין עצמים במִספרים לפי סדרם: מִספרתי את עמודי הספר; מִספּוּר – סימון או ציון מִספרים לפי סדרם; כל המִספרים המסומנים או מצוינים לפי סדרם: עורך הספר גילה טעויות בסידור הפרקים ובמספורם; סָפַר את עצמו עם פלוני – נמנה עם פלוני, השווה את עצמו עם פלוני; עיגול מִספרים – השמטת סִפרה או ספרות אחרונות זניחות במספר (כגון 23.4 יעוגל ל־23; 23.5 – ל־23.6 או ל־24) כלשהו כשאין עניין לדייק במספר לנוחות הכותב או הקורא; ספירה לאחור – 1. ספירה המתחילה במִספר מסוים, כגון 10, ומתקדמת בכיוון הפוך עד אפס; 2. המתנה דרוכה להתרחשות חשובה כלשהי: הספירה לאחר כבר החלה לפתיחת האולימפיאדה; מִספר מתהפך – מִספר הנקרא מימין ומשׂמאל (כגון 525); בלא מִספר, לאין מִספר, עד אין מִספר – במִספר רב ביותר, כה הרבה עד שאי־אפשר לספור, לאין־ספור: הרופא הזה ריפא חולים שלקו בכפיון ועשׂה נפלאות עד אין מִספר; אין לו מִספר – הוא מרובה מאוד עד שאי־אפשר למנותו: הבדווי עשיר קורח, לגמליו אין מִספר; צבא סין הוא צבא ענק, היש לחייליו מִספר? נער יכתבֵם,

נער יספרֵם – הם כה מעטים עד שילד יכול לספור אותם: מעטים באו לאספת המפלגה, נער יספרם; מִספָּר עוקֵב – מִספר שבא מייד אחרי מספר אחר, כגון 5 הוא מִספָּר עוקֵב ל־4; שעה עגולה – שעה המבוטאת במִספר שלם: 12, 1, 2; משולָּש – 1. כָּפוּל שלושה: והחוט המשולש לא במהרה ינתק; 2. בעל שלוש פינות; 3. שנאמר פעם שלישית: דבר זה כתוב בתורה, שנוי בנביאים ומשולש בכתובים; 4. שמשתתפים בו שלושה: לפועל משולש שלושה עיצורי שורש; בָּדִיד – לא רציף, שמורכב מפריטים ספירים; מַצָּבָה – 1. מִספר העובדים במקום מסוים בזמן מסוים (הצירוף הרווח הוא מַצֶּבֶת כוח אדם); 2. התֶקֶן למִספר העובדים במקום מסוים: המוסד מבקש להגדיל את מצבתו; מִפקָד – מניין, מִספר: מִפקד אוכלוסין נערך כדי לקבל מידע בדבר מצב האוכלוסין בזמן נתון כדי לספק מידע חֶברתי וכלכלי; פָּקַד – סָפַר כדי לדעת כמה יש או מי חסר, ערך מִפקד, מנה: תִפקדו אותם לצבאותם; נִפקַד – נספר או נמנה במִפקד, נספר בקבוצה בעת בירור מִספר חבריה: הממשלה הודיעה כי בחודש הבא ייפקדו כל הצעירים שבגיל גיוס; הִתפַּקְדוּת, התפקד – 1. נמנה או השתתף במפקד, בעיקר במפקד אוכלוסין: תושבי המדינה התפקדו במפקד האוכלוסין למטרות רישום וסטטיסטיקה 2. [בצבא, בתרגילי סדר וכד׳] נִספר במִסדר, בעיקר על ידי קריאת מִספרו הסידורי לשם בדיקת מִספר הנוכחים: בהתפקדות התגלה שאסיר אחד נעדר; בת, בן – הכולל, המכיל, המורכב מ־ [מספר מסוים של פריטים, חלקים, יחידות מידה וכד׳]: בתים אלו הם בני שש קומות; עליכם להשיב על שאלון בן שלושה חלקים; תקנה זו חלה על יישובים בני מאה אלף תושבים ומעלה; מִניָן – עשׂרה גברים יהודים, המִספר המִזערי הדרוש לתפילה בציבור; עשׂירי למִניָן – אדם עשׂירי המצטרף (לתשעת האחרים) לתפילה והמאפשר לקיים תפילה בציבור; עמד על מניינו – קבע את מִספרו המדויק: אם ביקשת לעמוד על מניינם של חיילים הראויים לשבח, תתקשה למנותם; עלה מן המניין – נמנה ונכלל בחשבון: אין ימי הישיבה בכלא עולים מן המניין, ולכן אצטרך לשרת אותם; השתקלל, שוקלל, משוקלל, שִקלוּל, שִקלֵל – חישב ממוצע אגב התחשבות במשקל היחסי של כל גורם בחישוב: כדי לשקלל את הציון הממוצע של התלמיד, נדרשים הציונים בכל מקצוע ומספר שעות הלימוד בכל מקצוע; רוּבֵּי הדברים, רֹוב רוּבּוֹ, רוּבּוֹ כּכוּלוֹ, רוב מניין ורוב בניין, רוב בִּנְיָנוֹ ורוב מִנְיָנוֹ – החלק העיקרי שבו, החלק החשוב ביותר בו, הרוב המכריע שלו, עיקרו של דבר: רוב בניינה ורוב מניינה של המפלגה הם יוצאי אתיופיה; פורום > קוורום > מִניָן חוקי – מִספר של משתתפים הדרוש לפי החוק או לפי תקנות החברה באספה כללית של חברה או במועצת מנהלים או בכל ועדה אחרת כדי שיהיה אפשר לדון בעסקיהן או לקיים את האספה ולקבל בה החלטות: ישיבת הסֵנָט באוניברסיטה התבטלה כי לא היה מניין חוקי; דברים שבמניין – דברים שקובעים את כמותו על ידי ספירה, ולא על ידי שקילה או מדידה; עָמַד לְמִניָן – נמסר להכרעה על ידי הצבעה: ההצעה עמדה למניין, ונתקבלה ברוב מכריע; הועמד למניין, העמיד למניין, העמיד להצבעה – הגיש הצעה לאספה, לוועד וכיו״ב כדי שיצביעו עליה: היו״ר העמיד למניין את שתי ההצעות; החוט המשולָּש – שלישייה, שלושה הקשורים קשר חזק ואמיץ, חוט או חֶבֶל ששזור משלושה חוטים דקים שכל אחד מהם הוא חלש וקל לקריעה, אך כששוזרים אותם יחד הם בעלי עוצמה גדולה בהרבה: טובים השניים מן האחד, והחוט המשולש לא במהרה יִינָתק; הדת, הספרות והלשון הן החוט המשולש הלאומי שאיחד את העם זה אלפי שנים; שלא מן המניין – 1. לא רגיל, לא שִגרתי: עקב הנסיבות החדשות כונסה בדחיפות ישיבה שלא מן המניין של הנהלת האגודה; 2. שאינו נמנה עם אוכלוסיית התלמידים הקבועה של מוסד אקדמי: תלמיד שלא מן המניין אינו רשאי לגשת לבחינות לשם קבלת תעודה; שומֵעַ חופשי – תלמיד אוניברסיטה שלא מן המִניין ושומע הרצאות מתוך עניין, בלי זכות לגשת לבחינות; בראשונה – בפעם הראשונה; בשנייה – בפעם השנייה; בשלישית – בפעם השלישית: קראתי לה בשלישית כדי להסביר את כל כוונותיי; נִשלַש, שולַש, שילש – נאמר פעם שלישית: נאמרו בסיני ונשנו באוהל מועד ונשלשו בערבות מואב; את התנ״ך קראתי, שָניתי ושילשתי; אם קָרִית, לא שָנִיתָ, אם שנית לא שילשת; דבר זה כתוב בתורה, שנוי בנביאים ומשולש בכתובים; שלישית – שְליש: שלישיתם תבלע האדמה; שלישיתם נגנבה מהשכנים להסיק את התנורים, ושלישיתם קנינו; הִשליש, שילש – חילק לשלושה חלקים: את היממה שילשתי כך: שליש בעבודה, שליש בשינה, ושליש בבילויים; לעולם יַשליש אדם את מְעותיו: שליש בבנק, שליש במסחר ושליש תחת ידו; סנונית רִאשונה – כינוי למבשׂר דבר־מה שאחרים עוד יבואו בעקבותיו: האם סנונית ראשונה מבשׂרת את בוא האביב; אחד מִני אלף – אחד מאלף, היינו נדיר מאוד, אין כמעט: אדם טוב כמוהו לא תמצא אף לא אחד מני אלף; ראש המדברים – הראש והראשון בחבורה, הנואם הראשי: ברטה פיינברג הייתה ראש המדברים והמתווכחים בעניין המאבק בפקידי הברון; נִמְנֶה עִם – נִכלָל, נחשב: הסופר נמנה עם גדולי הסופרים בדורו; עולֶה מִן המִניָן – נמנה ונכלל בחשבון: בביטוח הלאומי אמרו שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המניין; ישיבה בכלא בזמן שירות החובה בצה״ל אינה עולה מן המניין הכללי של השירות; עָלָה מניינו – מספרו הגיע לכדי: תלמידי כיתתנו מעולם לא עלה מניינים על 24; עָמַד על מניינו – קבע את מִספרו המדויק: עיין באנציקלופדיה כדי לעמוד על מניינם הרב של יהודים בזכיית פרסי נובל; עָצְמוּ מִשַּׂעֲרוֹת ראשוֹ, רַבּוּ מִשַּׂעֲרוֹת ראשוֹ – היו רבים ביותר עד אין מִספר: שׂונאיי רבו משׂערות ראשי, וטעויותיי עצמו מהן; בֶּן גיל, בֶּן גילו – מי שמִספר שנותיו בערך כמִספר שנותיו של פלוני: השכן הוא בן גילו ונראה מבוגר יותר; נמנה על – נעשׂה מנוי על עיתון, על סדרת כרטיסים וכד׳, הוא בין החותמים על: אנחנו נמנים על הקונצרטים של תזמורת צה״ל; בן הזמן, בני זמנו – בני תקופתו; אלף אלפי אלפים – מִספר של גוזמה, כמות גדולה לאין שיעור: אלף אלפי אלפים באו לכינוס הגדול; צבא שלם – ריבוי, שֶפע, מִספר גדול, המון רב: צבא שלם של כתבים חיכה לנשׂיא כדי לראיינו; תַרפַּ״ט אלפים – אלפים רבים, הון תועפות: אפילו היו נותנים לך תרפ״ט אלפים שלא תכתוב – לא היית מקבל!; חגיגת יובל – חגיגה למלאות מִספר שנים גדול לכבוד אדם, לאירוע או לדבר: חגיגת שנת היובל להצהרת בלפור; כמניין האנשים, מניין הדעות; הדיבור והקיצורים הרבים מיעוטם יפה וריבויים קשה > הרבה! מעט! שֶבַע! תאריך!

מסקנה! פרי! תוצאה!

מסקנה. מסקנה – השלב האחרון בפעולת החשיבה המביאה לידי יצירת מידע חדש לאחר ניתוח של מידע קודם בתהליך של עיבוד מידע. המסקנה היא התוצר של תהליך הסקת מסקנות המנוסחת ניסוח כוללני לכל מה שמתחייב מהיסק הגיוני מתוך עובדות שנצברו במהלך איסוף הנתונים; הסקה, הִסִיק מסקנה – הגיע לכלל דעה בדרך ההיגיון, קבע מה נובע או נגזר ממשהו בהסתמך על הנתונים שבידיו; החליט משהו או האמין בו לאחר ששמע או ראה משהו; גזר טענה אחת מתוך טענה אחרת: הוא הסיק מדבריהם שהם נגד התוכנית; הסקה – פעולה של הגעה לידי מסקנה הנגזרת מהנחת יסוד, מהנחות קודמות או מנתונים לפי כללי מסקנות תקפים או תהליך הסקת מסקנה כזו; גזירת טענה אחת מתוך טענה אחרת; הסקה [שם פעולה], הִסִיק – 1. גזר מסקנה בדרך ההיגיון בהסתמך על הנתונים או על ההנחות שלפניו, לפי כללים תקפים או לפי תהליך הסקת מסקנות; 2. [בניתוח סטטיסטי] גזר מסקנה על אוכלוסייה מסוימת לפי נימוקים לוגיים מנתונים שנאספו במדגם קטן; הֶיסֵק – תוצאת טיעון שמסקנותיו נובעות מהנחותיו, שיטת הוכחה שלפיה מסיקים מתוך שני משפטים הנקראים ׳הקדמות׳ משפט שלישי הנקרא ׳תולדה׳: אחד ההיסקים המפורסמים הוא מן המשפטים ׳כל בני האדם הם בני תמותה׳ ו׳סוקרטס הוא בן אדם׳ מסיקים כי ׳סוקרטס הוא בן תמותה׳; הֶיסֵק שָווא – תוצאה של העלאת מסקנה מוטעית, תוצאה לא נכונה: כאשר ההנחות רעועות, מעלים היסקי שווא בנקל; אֲנָלוֹגְיָה > הֶיקֵש, הִקִיש – הסיק מסקנה מדבר אחד על דבר אחר לפי השוואת דברים זה לזה; השווה דבר אחד עם דבר אחר שיש לו תכונות דומות: מדבריך הקשים איני מקיש שהמצב חמור; לֶקַח – מסקנה עיונית ומעשׂית שהופקה מניתוח אירוע, ושהוחלט לממשהּ כדי לתקן ליקוי, למלא חסר או לחזק יִתְרון. בתהליך הפקת הלקחים ארבעה שלבים עיקריים: תִחקור האירוע, ניתוח הממצאים והסקת המסקנות; זיהוי הלקחים, הגדרתם וסיווגם; יישׂום הלקחים והטמעתם; מעקב אחר יישׂום הלקחים. כל ממלא תפקיד מיישׂם לקחים ומטמיעם בתחום אחריותו; לא כל מסקנה מאירוע או מתופעה היא לקח; למידת לקח, לָמַד לֶקַח – הסיק מסקנות מכישלון או ממעשׂה שהסתיים ברע כדי שהדבר לא יקרה שוב: למדתי לקח מן התאונה – לא ארכב עוד על אופַנוע; הפקת לקחים, הפיק לקחים – הוציא מסקנות מאירוע כלשהו כדי להשתפר בעתיד ולהימנע מכישלונות שהיו באותו אירוע או לחזור על הצלחות, למד את המשמעות של תוצאות הניסוי, המלחמה וכד׳: בעקבות הפעולה הכושלת ערכו המפקדים תחקיר כדי להפיק לקחים לעתיד; הַשלָכָה, הִשלִיך – קיבל תוצאה, השפיע, רשם מסקנה הגיונית: פרסום החוק החדש השלכותיו רבות על חיי האזרחים; השלכות מרחיקות לכת – תוצאות נועזות, מובהקות, רבות ערך או קיצוניות מן הצָפוּי: למשבר האשראי האחרון שפגע בשווקים הפיננסיים הבין־לאומיים יהיו השלכות מרחיקות לכת על המשק העולמי; טיעון – סִדרת טְעָנוֹת, רְאָיוֹת או נימוקים בעלי קשר פנימי שנועדה לבסס עמדה מסוימת או להפריכה, רצף הנחות ומסקנה שבו מנסים לבסס אמיתותה של טענה אחת (המסקנה) על סמך אמיתותה של טענה אחרת אחת או יותר; הצביע על > הזכיר, העיר, העלה לפני, גולל לפני, הבליט, סימן הוא, יש בו, לימד, הֶראה, חשׂף – ציין אותו או הזכיר אותו בדבריו, הפנה את תשׂומת הלב אליו: בדבריו העלה המרצה לפני תלמידיו את הגורמים שהביאו למשבר; דבר זה סימן הוא למשבר; העניין מלמד שיש להיזהר בקניית מניות; טענה – היא תוכן של פסוק חיווי, כלומר

מחשבה המובעת במשפט, והיכולה להיות אמיתית או שקרית; בא לכלל הכרה, בא לידי הכרה – הגיע למסקנה לאחר עיון, נוכח: הוועדה באה לידי הכרה שחינוך מעולה מצריך מורים משׂכילים ומיומנים ומשׂכורות מכובדות; הגיע לכלל דעה, בא לכלל דעה, בא לכלל החלטה, בא לכלל מסקנה – הגיע לידי החלטה, בא למסקנה: לאחר עיון בדבר באתי לכלל דעה; הנִכוֶוה בחמים נושב בפושרים – מי שניזוק פעם אחת, נעשׂה זהיר וחששן מדיי; פועל יוצא – המסקנה העולה, התוצאה היא: מהו הפועל יוצא מדבריך? האם את רוצה לדעת גם את הפועל יוצא מכל עמלי? הָא לָמַדתָ – מכאן תבין, הרי נתברר לך; הגע בעצמך, מכאן ש־, תן דעתך: הא למדת שאפילו כוונה טובה לעשׂות מעשׂה טוב, מעלים עליו (= זוקפים לזכותו) כאילו האדם עשׂאו; נמצא ש־ – מתברר, היוצא מזה הוא, התוצאה היא; קַל וָחוֹמֶר – עיקרון של הֶיקֵש הגיוני שלפיו מסיקים מסקנות מן הדבר הקל על הדבר החמור, וכן מן הדבר החמור על הדבר הקל, הסקת מסקנה מדבר פשוט על החמור ממנו, בוודאי ובוודאי, לא כל שכן: אם הוא לא ידע את התשובה, קל וחומר שתלמידים חלשים ממנו לא ידעו; ראיות נסיבתיות > רְאָיָה נסיבתית – רְאָיה עקיפה שבה נדרש תהליך היסק כדי לקשור אותה למסקנה עובדתית, היינו לא מוכיחה במישרין עובדה אלא שמכוחה נוכל להסיק לקיומה של עובדה שכזו; וְאִידָך זִיל גְמוֹר – אלה העקרונות, ואת הפרטים תוכל להסיק בעצמך, אלה עיקרי הדברים, ואת השאר תוכל לעמוד בכוחות עצמך: משסיים המרצה את דבריו, אמר: 'אלה עיקרי הדברים, ואידך זיל גמור'; קָלַע לדעתו – כיוון לדעתו, אמר משהו שתאם או דמה לדעתו של מישהו: הפעם קלעת לדעתי, אני מסכים עם כל מילה שלך; כיוֵון לדעתו של אַחֵר – הביע רעיון או הגיע למסקנה הזהים לדעתו של פלוני: כיוונתי לדעת גדולים; דֵדוּקצִיָה > אִפרוּט, לְאַפרֵט, אִפרֵט – הסיק מסקנה לוגית מקבוצת הנחות מסוימת, הסיק מן הכלל אל הפרט; אִינדוּקצִיָה > אִכלוּל, לְאַכלֵל, אִכלֵל – הסיק כללים על־פי עובדות נתונות, הסיק מן הפרט אל הכלל; אֵין לוֹ אֶלָא מַה שֶעֵינָיו רוֹאוֹת – אפשר להסיק מסקנה רק על־פי מה שבהישׂג יד ולא מעֵבר לכך: בבית המשפט אין לו לשופט אלא מה שעיניו רואות; אירוניה סוקרטית – היתממות והעמדת פנים של אי־ידיעה גמורה בתחום הנידון כדי להביא את האדם לידי כך שיעמוד מעצמו על טעותו; לָמַד דבר מתוך דבר – הסיק מסקנות מתוך עובדות אחדות, למד עניין מסוים מתוך עניין אחר: הדברים לא נאמרו במפורש, אך יכולנו ללמוד דבר מתוך דבר; מוסר הַשֹכֵל – לֶקַח להועיל או רעיון מוסרי שאפשר להפיק וללמוד מאירוע, מסיפור, ממָשָל וכדומה: המָשָל הוא יצירה סִפרותית שיש בה מוסר הַשֹכֵל לקוראים; אמור מעתה – הַסֵק מכאן, למד מזה, מכאן אתה למד ש־; מכאן אתה למד, נמצאת אומר, נמצאת לָמֵד, נמצאנו למדים – מכאן אנו מסיקים, ניתן להסיק מן האמור לעיל: נמצאנו למדים מהשיקולים שהובאו לעיל כי עֶקרון יסוד זה פתוח לפירושים; נמצאנו למדים שטענה זו חסרת בסיס; אחרי ככלות הכול – בסופו של דבר, בסופו של יום, לאחר כל מה שנעשׂה; קביעת מַסמְרוֹת, קָבַע מַסמְרוֹת בדבר – קבע בעניין הלכה פסוקה שאין לזוז ממנה; הכְּלָל העולה – המסקנה המסתברת ממה שנאמר עד כה: הכלל העולה הוא מדברנו, שצריך לשבת וללמוד; הכלל העולה משׂיחתנו שיש מקום לתקווה; הכלל העולה משׂיחתנו ש־ או הכלל העולה הוא – המסקנה המסתברת מכל מה שנאמר עד כה; זה הכלל – זה סיכום הדברים, זו המסקנה; עֵץ עתיר עלווה ודל פירות, עֵץ שֶעָלָיו מְרוּבִּים ופירותיו מוּעָטִים – משל להרבה דברים שתוצאתם עלובה: השקענו רבות בחינוך הילדים, וקצרנו מעט, כעץ שעליו מרובים ופירותיו מועטים; כללו של דבר – המסקנה היא זאת, זהו סיכום הדברים, סיכום הדברים הוא: כללו של דבר – כל הטורח בערב שבת, יאכל בשבת; הווי אומר – מכאן אתה למד, עליך להסיק, מסתבר, זאת אומרת, תסכים אפוא ש־: המונח העברי נטמע יפה, הווה אומר, יפה עשׂינו כשעירבנו את האקדמיה כדי לחדש מונח עברי; הָא לָמַדתָ – מכאן תבין, הרי נתברר לך, הגע בעצמך, מכאן ש, תן דעתך: הא למדת שכל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם; היוצא מדברנו, גְמָרוֹ של דבר – זה הכלל, כללו של דבר, סיכום הדברים: גמרו של דבר, המחקר הוכיח בעליל את השערת החוקר; אם כן, לסיכום, קיצורו של דבר; השורה התחתונה – הסיכום, המסקנה, תמצית הדברים: השורה התחתונה היא שדבקות במשׂימה היא העיקרון החשוב מכול; טָעוּת סטָטיסטית – אי־דיוק בדגימה, ברישום או בניתוח הנתונים, המונע הסקת מסקנות תקפות; ויכוח סרק – ויכוח עקר שאינו מביא לידי תוצאות או לידי מסקנות של ממש; חמור נושׂא ספרים – כינוי לאדם הקורא ספרים רבים בלי לרדת לעומקם, ואין בו דעת להבין דבר מעצמו, והריהו בור כשהיה: בקוראן כתוב על היהודים שאומנם הם עם יודע ספר, אבל הם בגדר חמור נושׂא ספרים כי אינם חיים לפי תובנות הקוראן ולפי ערכיו; בניין אב – 1. החלטה או פסק דין המשמשים מופת להסיק מסקנות על דברים הדומים להם; 2. דגם לחיקוי, מודל, מופת, אב־טיפוס; הררים התלויים בְּשַׂעֲרָה, הררים התלויים בְּשַׂעֲרָה – נטול אחיזה, שאין לו כמעט כל יסוד, דברים הבנויים על יסוד רופף, מסקנות חשובות המבוססות על הנחות מפוקפקות: כל טענותיו הן כהררים התלויים בשׂערה, ואוכיח זאת בבית המשפט; זְהִירוּת מְבִיאָה לִידֵי זְרִיזוּת – הישמרות מסכנה או מטעות מחישה בסופו של דבר את התוצאה הרצויה; דבר הלמד מעניינו – דבר המשתמע בין השיטין כי אינו כתוב במפורש; התוצאה הבלתי נמנעת – התוצאה או המסקנה המחייבת: הטענה המרכזית במאמר שהתוצאה הבלתי נמנעת של גידול בשיעור האוכלוסייה היא הגדלת היצע של כוח העבודה ובעטייה הקטנת השׂכר; אפקט הפרפר – תכונה של מערכות כאוטיות (כגון האטמוספרה) שבאמצעותה שינויים קטנים בתנאי ההתחלה עלולים להוביל לשינוי בקנה מידה גדול ובלתי צפוי במצב העתידי של המערכת; אפקט החממה > תוצא החממה – בעיית העלייה האיטית והמתמדת בטמפרטורה של האטמוספרה של כדור הארץ, הנגרמת מעליית גזים כמו פחמן דו־חמצני באוויר המקיף את כדור הארץ, והלוכדים את חום השמש. בתהליך זה יש הֶחזר של קרינה תת־אדומה אל פני השטח וגורמת להתחממותו; אפקט הבומרנג – מצב שבו אדם נוטה לבחור את ההפך מהמסר שמישהו אמר, כתב או עשׂה כי הנמען יוצר טיעוני נגד חזקים ממש מהטיעונים הכלולים במסר המקורי; משהו שגורר תגובה הפוכה בגלל אופן הצגתו, למשל, כשמשהו מוצג בלשון ציווי, רוצים לעשׂות את ההפך: אם יהיה כתוב בשלט 'שמור על הדשא', סביר שאדם ירצה ללכת על הדשא בגלל ניסוח השלט; לו היה כתוב 'נא להתרחק מהדשא שלי' סביר שיפעלו בני אדם לפי ההוראה; עלול להיות בומרנג > יעמוד לנו לרועץ, נהפך לו לרועץ, היה לו לרועץ, עמד לו לרועץ – היה לו למכשול, עמד בדרכו, היה בעוכריו: כשרצה לשׂאת עלמה כהת עור נהפכו לו הוריו לרועץ; כוח כוחו – דבר הנעשׂה לא במישרים ממנו, אלא בעקיפין, על ידי פעולה שנולדה מפעולתו: השפעת מנהיגותו לא פסקה, וכוח כוחו ניכר בכל תחומי החיים שנים לאחר מותו; משמעות מרחיקת לכת – משמעות נועזת וקיצונית מן הצפוי; סיכומו של דבר – תמצית הדברים, כללו של דבר, המסקנה מכל מה שנאמר; אֶפִּילוֹג > סיום, חתימה, נעילה, סוף דָבָר, אחרית דבר – 1. סיכומו של דבר, כללו של דבר: סוף דבר, הכול נשמע; 2. סיום דבר, פֶּרק מסיים (בספר, במחזה, במאמר וכד'); יש רגליים לדבר – יש יסוד וסמך להניח, מסתבר, מתקבל על הדעת, קרוב לאמת: יש רגליים לדבר שהרעיון יקרום עור וגידים; אם יעלה חמור בסולם – משל למשהו שלא ייתכן או לדבר שהוא נמנע המציאות: לפנים אמרו אם יעלה חמור בסולם, יהיה אפשר לנגוע בירח; תכרות ראשו ולא ימות? – מָשל לדבר הנוגד את הטבע, תוצאה הכרחית מן המעשׂה שנעשׂה, דבר בלתי מציאותי המבוסס על סתירה: משהועלו המיסים, השמירה על רמת החיים הגבוהה היא בבחינת כרות ראשו ולא ימות; אַחריתו מי ישוּרֶנָה – ביטוי של אזהרה והרתעה ממה שנראה עתה תמים ולא מסוכן, אך הוא טומן בחובו רעה גדולה העלולה להתפתח בעתיד: המטרה הייתה ששלטון הימין יעלה, ולא השׂמאל הקיצוני, שאחריתו מי ישורנו; משמע מרחיק לכת; קל וחומר ובן בנו של קל וחומר; הָגָה דבר מתוך דבר

<u>פרי ותוצאה</u>. פרי – 1. תוצאה או תוצר (בעיקר חיובי) של מאמץ, של פעולה וכד', גמול, שׂכר: המסקנות האלה הן פרי מחקר ממושך ויסודי מאוד; אם תעבוד קשה עכשיו, תקצור את הפירות בעתיד; 2. רווח, הכנסה על השקעה: אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא; תוצאה – 1. דבר שנגרם ממשהו: היגיון, השתלשלות עניינים, פעולה או מחדל, בעיה או מסקנה, אירוע וכד' או דבר שנוצר בדרך הטבע; 2. משהו שהושׂג בחישוב או בחקירה; 3 ציון סופי באירוע ספורט, בתחרות, בבחירות וכדו': החבלות הן תוצאת תאונה; אֶפֶקט > תוצא – 1. תופעה פיזיקלית, כגון תוצא דוֹפּלֶר, תוצא החממה באיכות הסביבה; 2. שינוי שחל בהשפעת פעולה מסוימת, תוצאה עקיפה, תופעה וכד'; פרי הילולים – פרי נאה להלל עליו, פרי הדור ומשובח: השנה זכינו לפרי הילולים גם באבוקדו ובירקות; נָפַל לידיו כפרי בשל – הגיע לידיו בקלות, הושׂג ללא כל מאמץ: יש יהודיות שנופלות לידי הערבים כפרי בשל בעטיו של חינוך לקוי; פּרי בֶּטֶן – ילוד, בן, צאצא, יוצא חלציו, יוצאי ירכו: מי מנע ממך פרי בטן? פּרי הדִמיון – דבר הקיים רק במחשבה ולא במציאות: אפשר שכל עניין הגט והנסיעה אינם אלא פרי דמיונו של המחבר; פֵּרֵי פירות – רֶווח שאדם מקבל מקניית רכוש בכסף, הרווח מרכוש אחר, רווח מרווח: יש השקעה שבקושי יש ממנה קרן, ויש שעושׂה פירות ופֵּרֵי פירות; פרי עטו – דבריו שבכתב, יצירותיו, כגון מאמר, ספר, שיר, לחן: בצעירותי לא קמה בי רוח לשלוח מפרי עטי לשבועון; פרי עמלו – תוצאה של עבודה מאומצת; פּרי בּוסֶר – אדם שטרם הִגיע לרמה טובה, לכלל ההתפתחות או לתוצאה ראויה עקב חוסר ניסיון, בשל חיפזון וכד', דבר שעדיין אינו ראוי לשימוש: סִפרהּ הראשון עדיין פרי בוסר הוא, אף שהֵנֵצו בו ניצני כישרון; אין פרי בלא אילן, אין עשן בלא אש – לכל תוצאה יש סיבה, לכל דבר יש סיבה ומסַבֵּב, אין דבר שנעשׂה מאליו: כאשר נחקר השׂר במשטרה, מיהֲרו יריביו להצהיר שאין עשן בלא אש; פרי רוחו – מה שיצרו רוחו ומחשבותיו, הגותו: עלינו להגן בכל תוקף על רוח האדם ועל יכולתו להעביר לזולת את פרי רוחו; הפריה, הִפרָה – עשׂה משהו לפורה, גרם למשהו או למישהו להניב פירות, לשׂאת פרי, להיות יצרני או יצירתי: הוויכוחים

בינינו הפרו מאז ומעולם את כושר החשיבה והיצירה שלנו; פרי מעלליו – פרי מעשׂיו; אכל פרי מעלליו – אדם שנשׂא בתוצאות מעשׂיו הטובים או הרעים; פרי מכחולו – תוצאות מעשׂיו בציור; עָשָׂה פְּרִי, נָשָׂא פְּרִי – הביא תוצאות והישׂגים, הביא תועלת, הפיק רווחים: השקעתנו במניות נשׂאה פרי; הניב פירות, הניב פרי – היו לו תוצאות חיוביות, הביא תועלת: מבצע של הסוכנות היהודית להעלות מהר את יהודי תימן הניב פירות של ממש; מוצר – דבר שגדל או נוצר במפעל או במקום אחר ונמכר כסחורה; תוצר – 1. מוצר; 2. תוצאה של תהליך כלשהו (יצירתי, מדעי, חינוכי, חווייתי וכו'); תוצר לוואי, מוצר לוואי – מוצר משני המתקבל אגב ייצורו של מוצר אחר שהוא המוצר העיקרי: הנסורת היא מוצר לוואי של עיבוד העץ; מַצלִיחָנוּת, מַצלִיחָן – מי שמַצליחַ בדרך־כלל במה שהוא עושׂה: הם אנשי עסקים מצליחנים שמרוויחים כסף רב; עֲקָרָה – לא פורייה, שאינה מביאה לתוצאות של ממש: הדיונים היו תקווה עקרה שלא הניבה פירות; מְלֵחָה – אדמה הספוגה מלח רב, אדמה חרבה שאינה מצמיחה דבר: נושׂא המחקר היה כארץ מלחה במדבר, והיה עליי להופכו למטע פרי; נמצא – מתברר, היוצא מזה הוא, התוצאה היא; הזורע בדמעה, יקצור ברינה – הטורח ועמל, יראה ברכה בעמלו ≠ אם לא זרעת, מה תקצור, אם לא זרעת, לא תקצור – אם לא השקעת עמל ועבודה בדבר, לא תראה פרי; בא על שׂכרו – קיבל את השׂכר שמגיע לו, קיבל גמול על מעשׂיו הטובים: במודעה נאמר: 'אבד ארנק. המוצא הישר יבוא על שׂכרו'; מעשׂה אבות סימן לבנים, התפוח אינו נופל רחוק מן העץ, כָּעֵץ כן פריו – הבנים דומים להוריהם: בנו של המרצה הרצה לפנינו, וציפינו שכעץ כן פריו, אך התבדינו; נגזר, נולד, תוֹלָדָה – תוצאה המִסתעפת מדבר עיקרי, מסקנה, פועל יוצא, היגזרות של: מריבה היא תולדה של חילוקי דעות בין אנשים; השפעה, השפיע – שכנע לפעול בצורה מסוימת, הביא תוצאות, היה בו הכוח לגרום לאחרים להסכים עם דעותיו או לעשׂות מה שרצה, גרם שינויים במישהו או במשהו עקב כך: איני חש את השפעת התרופה בשיפור בריאותי; פרי הילולים – תוצאות משובחות ומזהירות של מאמצים, תוצאות משׂמחות של מלאכה: המלאכה נעשׂתה בצניעות ובהתמדה, ומפעל חייו של המחבר הניב פרי הילולים לתפארת; רב השפעה – שהשפעתו גדולה, חשוב, בעל יכולת להשפיע רבות: פנינו לעזרה לגורם רב השפעה במפלגה; השפעה הדדית, השפעת גומלין – השפעה של כמה גורמים זה על זה: שני הסופרים מעריכים מאוד זה את זה, ויש ביניהם השפעה הדדית זה על יצירתו של זה: מדעני הסביבה בודקים את השפעת הגומלין שיש לבעלי החיים, לצמחים ולבני האדם אלה על אלה על פני כדור הארץ; בעל השפעה – מי שנהנה מקשרים וממהלכים בקרב מקבלי ההחלטות ויכול להשפיע על החלטותיהם: העסקן הזה הוא בעל השפעה בחלונות הגבוהים – אולי יוכל לסייע לך לזכות במִשׂרה המוצעת; את הנעשׂה אֵין לְהָשִׁיב – אין לתקן או להחזיר דבר שכבר הוצא לפועל: קשה לי להבין איך אפשר למחוק מעשׂים רעים שעשׂיתי ולשוב בתשובה, הרי את הנעשׂה אין להשיב; בעיניים עצומות – מעשׂה הנעשׂה בביטחון מוחלט בלי לחשוב על התוצאות, יכולת לעשׂות דבר־מה ללא פקפוק וללא היסוס: החייל הלך אחר מפקדו בעיניים עצומות; בעיניים פקוחות – בראייה מפוכחת, באופן מודע, תוך הבנה ברורה של המצב או של המציאות: בתחילה היה מסונוור מרוב אהבה, אך את ההחלטה להינשׂא לה קיבל בעיניים פקוחות; רָעָה רוּחַ וְרָדַף קָדִים – נטה אחרי ההבל ורדף אחר דבר שאין סיכוי להשׂיגו; ההר הוליד עכבר – המאמץ לא היה ראוי בשל תוצאותיו הדלות, רעש גדול ותוצאות זעומות, הציפיות הגדולות התגלו כמוגזמות מאוד: ראש העיר הואשם בעבירות רבות, משזוכה לגמרי התברר שההר הוליד עכבר; הֶעָשָׁן מְרוּבֶּה מִן הַצָּלִי – הטפל מרובה מן העיקר, הרעש והפומביות שנעשׂו מסביב לדבר מה גדולים מן הדבר עצמו, הרבה מהומה על לא מאומה; חזה מראש, הרחיק רְאוֹת, ראיית הנולד, רָאָה את הנולד – הכיר מראש את הצפוי לאחר זמן, הבין כיצד יתפתחו הדברים ומה יהיו תוצאותיהם, רָאָה בשׂכלו מה שעתיד להתרחש, חָזָה מה שעתיד לקרות: הוא ראה את הנולד והתריע על הסכנה המתקרבת; איזהו חכם? הרואה את הנולד; טוחן הרבה ומוציא קמעה, טחן הרבה והוציא קמעה – מי שלמד הרבה ושכח מעט או עסק הרבה בדבר, אך תוצאות מעשׂיו דלות ביותר; סופו מוכיח על תחילתו – מתוך מעשׂיו האחרונים של אדם אפשר לעמוד על כוונותיו בתחילה: תוכניות הרובוטיקה בבתי הספר מושכות ילדים לעולם הטכנולוגיה, ומהנדסי הרובוטיקה מוכיחים שסוף הרעיון מוכיח על תחילתו; טוב אחרית דבר מראשיתו – העיקר הוא התוצאות, הכול לפי הסוף, אשרי מי שזוכה לסיים את אשר התחיל; צבָת בִּצבָת עשׂויה – 1. הכול קשור לשלשלת של סיבות ושל תוצאות, הכול קשור בכול: עשׂיית שלום מצריכה לפתור את בעיית הפליטים, את ירושלים, את קיומם הכלכלי של הערבים ברש"פ ועוד, היינו צבת בצבת עשׂויה; 2. עניין מסובך שהוא כעין מעגל קסמים קשה התרה: ההרצאה הזאת היא רק רקע למעוניינים לפתור את הסוגיה הסבוכה, שהרי צבת בצבת עשׂויה; ממַה נַפשָׁך – 1. החלֵט סוף סוף מה רצונך; 2. בין כך ובין כך התוצאה שווה; פירותינו מְעִידִים עָלֵינוּ – תוצאות מעשׂינו מוכיחות מי אנחנו; כאשר חוטבים עצים, ניתזים שבבים – כשעוסקים במפעל גדול, אין להימנע מנזקים ומתקלות קטנות; מי שטָרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת – המכין מראש, ייהנה בבוא השעה מהכנה זו; עָקָר – שאינו מביא לידי תוצאות של ממש, חסר טעם או תועלת, בלתי פורה: הדיון הפך לוויכוח עקר; פּוֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכֶנּוּ נָחָשׁ – דיבור של איום כלפי מי שעובר על חוק; נאה דורש ואין נאה מקיים, נשׂיאים ורוח וגשם אין – הבטחות גדולות ורבות, אך אין מקיימים אותן, מלל שאין בו ממש: הדיונים נמשכים כבר שנים, אך נשׂיאים ורוח וגשם אין – אין הסכם באופק; נוֹצֵר תְּאֵנָה – יֹאכל פרייה – הטורח בדבר סופו שיבוא על שׂכרו; אֵיךְ יִיפּוֹל דָּבָר – איך יתפתחו העניינים; הזורעים בדמעה, ברינה יקצורו – הטורח ועמל על דבר ביגיעה ובדאגה, סופו שישׂמח בתוצאותיו הטובות; הגולם קם על יוצרו – דבר שהאדם יצר כדי לשרתו, אינו משרתו אלא פועל נגדו: יש אומרים שהבינה המלאכותית עלולה להזיק לאדם יותר מלהועיל לו; שב כלעומת שבא – לא נשתנה דבר, לא הצליח במשׂימתו, חזר בידיים ריקות; תוכנית אָב – תוכנית מַקיפה הכוללת תוכניות מִשנה; שַׁלַּח לחמך על פני מים כי ברוב הימים תמצאנו – כדאי להסתכן לטווח רחוק גם אם אין רואים מייד שׂכר לפעולה; זורע עוולה יקצור אָוֶן – עושׂה רעה גורם רעה לעצמו; מְרשם בדוק ל־ – תוכנית או דרך פעולה שתוביל בוודאות לתוצאה מסוימת (לרוב שלילית): הצמדה מלאה ואוטומטית של מחירי מצרכים ושירותים למדד היא מרשם בדוק להמשך התהליך האינפלציוני; הַתְקֵן עצמך בַּפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין – טְרח ועמול הרבה להכשרתך כדי שתוכל ליהנות מפרי עמלך; כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם – 1. הכול הולך בסופו של דבר למקום אחד, הכול מוביל לאותה מסקנה או תוצאה; 2. כשם שהנהרות נשפכים לים ללא תכלית כן מעשׂי האדם; עלובה הנטיעה שמי שנטעה מעיד עליה שהיא רעה – אוי לדבר שעושׂהו מגנה אותו; עלובה היא העיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה – אוי לדבר שיוצרו מגַנה אותו: עלוב המאגר הביומטרי שהרשות המנַהלת אותו מעידה עליו, שהוא רע; אין נחתום מעיד על עיסתו – אין זה מן הראוי שאדם יחלק שבחים לעצמו או יעיד על טיב מעשׂיו: אין היא מידה ראויה למחוקק להתייצב בבית המשפט כדי להעיד לפניו על כוונת חקיקתו, כמעשׂה נחתום המעיד על עיסתו; הרבה מהומה, ותוצאה זעומה; בקדרה שבישל בה נתבשל; ישולם לו כגמולו, יישׂא בתוצאות מעשׂיו; לא היו ימים מרובים עד ששתילים ששתלתי נעשׂו אילנות בעלי ענפים; הרעיד את האילן כדי להשיר ממנו פירותיו; הוא דומה לדבוראי שנעקץ מדבוריו אך מעולם לא נהנה מרדיית הדבש; התוצאה הבלתי נמנעת; יוזמתו יצרה מציאות חדשה; הניתוח הצליח, והחולה מת; רוח יזרעו, וסופה יקצורו; סוף מעשׂה במחשבה תחילה; הזורעים חוחים, קוצרים קוצים; אם לא זרעת, מה תקצור; הטוחן קמח, יכוסה אבק; כפי שריפדת את יצועך, כן תישן את שנתך < סוף!

מְעַט!

מְעַט – קצת, במִספר מצומצם, במידה זעומה, לא הרבה: אמור מעט ועשׂה הרבה; וכן – אָבָק, בְּדַל, אחד משישים, בִּמשׂוּרָה, גרגיר, גרעין, זיק, זנב, זֶרֶת, טיפה, טיפונת, כהוא זה, כטיפה בים, כל שהוא, כלשהו, מִצעָר, מקצת, משהו, ניצוץ, על קצה המזלג, פִּיסָה, פירור, צַחְצוּחַ, צֵל של, צל צילו של, צנום, קוֹץ, קומץ, קוֹרֶט, קוּרטוֹב, קַמצוּץ, קצת, רֵיחַ, רסיס, שביב, שביב אור, שבריר, שֶׁמֶץ; מְעַט בְּמִספָּר – כמות קטנה, קצת: למבצע הזה בחר חיילים מעט במִספר, מסוּלתים ומנוסים בלוחמת גרילה; מְעַטִּים מִן הַמְעַטִּים, מְעַט מִן הַמְעַט – מעט ביותר, מועט שבמועט, שמץ דבר, משהו: לא טעמתי מהעוגה אלא מעט מן המעט; כִּמעַט – לא בְּדִיוּק, קצת פחות מ־, קרוב מאוד ל־, לא חסר הרבה ש־, רק עוד קצת: אכלנו כמעט את כל העוגה, השארנו רק פרוסה אחת; צמתי מגיעה כמעט כמעט עד המותניים; נִמעַט, מָעַט – [בעיקר בעתיד] היה מועט או קטן במִספר, בכמות וכד', פָּחַת: נקווה שימעטו החיכוכים המיותרים בין שני הצדדים; עם השנים מָעַט רכושנו, וגם כספנו הלך ואזל; מיעוט, מִיעֵט – 1. עשׂה מעט, המעיט לעשׂות דבר מה: גדי היה מדוכדך ומיעט לדבר; משנכנס אב ממעטים בשׂמחה; 2. הפחית, הקטין, גרע: אלו מעשׂים שלא ייעשׂו, ואין למעט בחומרתם; אף שהדרך ממעטת את לימוד התורה, מיעטנו במאכל ובעסקים והרבינו ללמוד תורה; מִיעוּט – 1. חלק קטן מתוך הכלל (פחות מחצי), ההפך של 'רוב': הרוב בעד ההחלטה, ורק מיעוט התנגד לה; 2. כמות קטנה או בלתי מספקת: בשל מיעוט הגשמים צפויים יבולים דלים; 3. קבוצת בני אדם הנבדלת מאחרים שבקרבם היא יושבת בעניינים, כגון דת, לאום, מין, גזע, צבע, שׂפה, נטייה מינית, דעה פוליטית, מוגבלות: המיעוט הלבן בדרום אפריקה היה מיעוט עוין; 4. המעטה, הקטנה, הפחתה, עשׂיית משהו למועט יותר בכמות או בחשיבות: התנהגות חברי הכנסת ממעטת את דמותה של הכנסת בעיני הציבור; הַמעָטָה, הִמעִיט – 1. גרם שייראה או גרם לו להיראות פחות גדול או פחות חשוב מכפי שהוא באמת, הקטין או צמצם אותו: הסנגור ניסה להמעיט בחומרת

העבֵירות של הנאשם; 2. עָשָׂאו במידה מצומצמת או בכמות מועטה: אם ברצונך לרזות, המעט באכילה; אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמיים; **נתמעט, התמעט** – פחת, הוקטן, נעשׂה פחות ממה שהיה: דור שבן דוד בא בו תלמידי חכמים מתמעטים; מְעוּטֵי ~~יכולת~~ < **מְעוּטֵי אֶמְצָעִים** – בני אדם שהכנסתם נמוכה ואמצעי קיומם מוגבלים: המיסים החדשים פוגעים בעיקר במעוטי אמצעים; **מָעוּט** – פָּחוּת, ירוד, דל, מצומצם או מוגבל: בשׂר ודם מתנתו מעוטה וחרפתה מרובה; נגזר עליהם להיות מעוטי השׂכלה בשל היותם מעוטי אמצעים; **מְעוּט תורה** – מי שידיעותיו בתורה מועטות, עם הארץ: אף שהם אנשי פרקמטיה הגונים ובעלי מעה, הם מעוטי תורה וגסי רוח; **מְעוּטֵי דַעַת** – מי שיש להם מעט דעת, מחוסרי דעת: להוראת הבגרות אני צריך מורה בקי, ולא מעוט דעת; **לשון הַמְעָטָה** – הַעֲרָכָה זהירה ומתונה, תיאור דבר בצורה רכה ובוטה פחות מהמציאות לפעמים בנימה אירונית; **מִקְדָּשׁ מְעָט** – כינוי למקום חשוב של תורה וחוכמה, מקום התייחדות שמורגשת בו השראה מיוחדת או עיסוק רוחני חשוב: אתר ההנצחה הוא מקדש מעט לקהילות ישׂראל שנכחדו בשואה; **מַעֵט בְּרִיצָה שלא תִתְיַיגֵּעַ בַּחֲזָרָה, מַעֵט בְּרִיצָה שלא תַרְבֶּה בַּחֲזָרָה** – בגנות החיפזון; **במיעוט** – שמעטים מתוך הכלל תומכים בעמדתו: למרות מאמצי השכנוע שלו הוא נשאר במיעוט; **בן מיעוטים, מיעוטים** – מי שנמנה עם האוכלוסייה הלא־יהודית במדינה; אזרח המשתייך לעם שונה או לדת שונה מן הרוב שבאותה מדינה, והוא חלק מן המיעוט האתני במדינתו: לבני המיעוטים יש חובות וזכויות זהות לכל אזרח אחר במדינה; הדרוזים והצ׳רקסים החיים בישׂראל הם בני מיעוטים; **קבוצת מיעוטים, מיעוטים, מיעוט לאומי** – קבוצה אתנית לאומית שמִספר חבריה במדינה קטן מאוכלוסיית הרוב: העיר נצרת היא מרכז כלכלי־מסחרי לכפרי המיעוטים בגליל; מִינִימָלִיזם < **מיעוטנות** – 1. הסתפקות במועט, בצרכים ההכרחיים: הנהנתנות, הראוותנות והחומרנות לוחמות במיעוטנות, מי ינצח מהן? 2. זרם באומנות החזותית, בעיצוב, בציור, בפיסול, בקולנוע, באדריכלות, במוזיקה, במחול ובשירה, הדוגל בפישוט אגב צמצום הדימוי החזותי והשימוש בצבעים למינימום הנדרש, סגנון או טכניקה הניכרים בפשטות קיצונית; מינימליזם < **מֶלַח וְסַרְבָּנוּת** – **רובם קשה, ומיעוטם יפה** – מֶלַח בתבשיל או מי שנותן להפציר בו ראוי למעט בהם; מינימליסט < **מיעוטן** – המסתפק במעט הכרחי, חי בצניעות ומרוצה מן המעט שיש לו: מעולם לא נמניתי עם המיעוטנים כי המוטו של חיי היה – אכול ושתֹה כי מחר נמות; **מיעוט שבמיעוט, מיעוט מבוטל** – מיעוט קטן במיוחד שאין מתחשבים בו ואין לו כל השפעה, מיעוט שהשפעתו מבוטלת: מותחי הביקורת על השׂר הם מיעוט מבוטל; **נתמעטה דמותו, מיעט את הדמות, המעיט את דמותו** – הקטין את ערכו, זלזל בכבודו, הפחית מערכו, פגם בערכו או בחשיבותו: המעיטו את דמותי קודם המכרז כדי שלא אתחרה על המשׂרה הנחשקת; **מְעַט מִזְעָר** – מעט מאוד, מעט מן המעט, כמות קטנה ומצומצמת ביותר, מעט שבמעט: מקוצר הזמן אספר לכם מעט מזער מכל קורותיי; **רוּבּוֹ קָשֶׁה וּמִיעוּטוֹ יָפֶה** – הרבה מהם מזיק, מעט מהם מועיל, הדבר טוב כשהוא נעשׂה במידה הנכונה: יש דברים שרובם קשה ומיעוטם יפה, כגון דרך ודרך ארץ, עושר ומלאכה, יין ושינה; **פחיתה, פָּחַת** – נעשׂה קטן יותר בגודלו, במספרו, במידתו, בדרגתו, בעוצמתו וכד׳, וכן – **הִידַלְדֵל, הִתגַּמֵּד, הִצטַמְצֵם, הִצטַמֵּק, הִתדַלְדֵל, הִתמַעֵט, הִתקַטֵּן, הִתרוֹפֵף, חָסַר, יָרַד, מָעַט, קָטַן**: כל היום הגיעו רבים לאירוע, אך לפנות ערב פחת זרם הבאים; **שֶׁמֶץ** – קצת, מעט, קורטוב, משהו, כמות קטנה מאוד: אין לי שמץ של מושׂג איך ניגשים למיזם כזה; **שְׁבִיב** – כמות קטנה מאוד של משהו, שמץ, קורטוב: בני אדם נואשים נאחזים בכל שביב של מידע; **לא ביקש גדולות** – הסתפק במעט, לא ביקש דברים גדולים; **גרעין** – קצת, שמץ, קורטוב, יסוד, משהו מן: יש גרעין של צדק בדבריך, ובכל זאת קשה לי להסכים איתך; **פִּיסָּה** – חתיכה, קטע קטן: ביקשתי רק פיסת שוקולד; בפיסת חיי האחרונה חייתי בגן עדן עלי אדמות; **רֵיחַ** – מעט, שמץ, קורטוב, סימן או רמז למשהו, בייחוד למשהו שלילי או מאיים, עקבות או רושם שמשהו משאיר: מהעסקה נודף ריח של שחיתות; **מזעור, מִזעֵר** – 1. הקטין, צמצם את המידות, הפך דבר גדול לזעיר בממדיו; 2. הפחית או הקטין למינימום הוצאות, נזקים וכדומה: בתכנון הכבישים החדש יש למזער את הפגיעה האפשרית בערכי טבע ונוף; מינימום < **מִזעָר** – 1. המִספר או הכמות הקטנים ביותר, הערך או הרמה הנמוכים ביותר האפשריים, המותרים, הנדרשים או הנמדדים [ההפך: מקסימום]: בחורף האחרון ירדו הטמפרטורות למזער חסר תקדים; המינימום שמאפשר כניסה לאוניברסיטה הוא תעודת בגרות; 2. מעט שבמעט, הדבר הקטן או המועט ביותר שאפשר להעלות על הדעת: המזער שאפשר לדרוש ממנו הוא שישב בשקט ולא יפריע; **קַמצוּץ** – 1. כמות קטנה מאוד של פירורים או גרגירים, קומץ קטן שלוקחים בקצות האצבעות: נטלתי באצבעותיי קמצוץ מלח ופיזרתי אותו על החביתה; 2. קצת, מעט, שמץ, קורטוב, טיפונת: לוּ גילית קמצוץ התחשבות, אפשר שהייתה סולחת לך; **גֵּירוּמִים** – תוספת קטנה במידה או במשקל שהמוכר מעניק לקונה על הסחורה הקנויה: היה שוקל לו עין בעין, נותן לו גירומיו אחד לעשׂרה בלח ואחד לעשׂרים ביבש; **צמצום, צִמצֵם** – המעיט, הפחית, קיצץ, הפך דבר לקטן ולמצומצם ממה שהיה קודם: המפעל צמצם את מספר העובדים בשל חוסר הזמנות; **צִמצֵם, צומצַם, מְצוּמצָם** – קטן בכמותו, זעום, מוגבל, שיש ממנו מעט מאוד, שצמצמו אותו: נותר מספר מצומצם של כרטיסים להופעה; **נֵטֶף, טִיפָּה** – רסיס של מים או של נוזל אחר, כמות קטנה שלהם: לאחר הברק והרעם החלו לרדת טיפות גשם; יה קשה להסיר את נטפי השמן מהבגדים; **צֵל של...** – קורטוֹב, מעט, שמץ: שׂוחחתי איתו ולא מצאתי אף לא צל של אמת בדבריו; **צֵל צִילו של דָבָר** – משהו מן, מעט מן המעט, שמץ: ביחסינו לא היה אף צל צילה של רשמיות; **טיפין טיפין** – במנות קטנות, מעט בכל פעם, לא בבת אחת, לאט ובהדרגה: שעת האסֵפה התקרבה, ובני אדם החלו להגיע טיפין טיפין; **ניצוץ** – שמץ של, כמות זעירה של, משהו, קצת, גרעין: דברי הרופאים הפיחו ניצוץ של תקווה בלב החולה; **שֶׁבֶר** – רסיס, חלק או חתיכה של דבר שנשבר, חלק משלם: היו בזיכרוני רק רמזים סתומים, חצאי מאמרים ושברי פסוקים; **שַׁבְרִיר** – חֵלֶק קטן מאוד (מתוך דבר שלם), שמץ, מעט מו המעט: כל זמן שלא נמצאה גופת החייל הנעדר, נאחזה משפחתו בשבריר תקווה שעדיין הוא חי: אין לפנינו שבריר של ראָיָה להפריך את טענת התובע; **שִׁבְרֵי שְׁבָרִים** – שברים קטנים, רסיסים: לאחר שׂיחה ארוכה בקושי עלה בידי לדלות ממנו שברי שברים של מידע על האסון; **בִּמְשׂוּרָה** – במידה מצומצמת, במידה קטנה או מעטה: על בית המשפט להשתמש במשׂורה בסמכותו לקיים משפט בדלתיים סגורות; **בָּטֵל בְּרוֹב** – הוא כה מועט עד שאין רישומו ניכר בתוך הרוב המכריע שהוא נמצא בו, הוא כאין וכאפס לעומת הרבים האחרים: מעט הגשם שירד היה בטל ברוב לאחר קיץ שחון וקשה; **שארית הפלֵטה** – 1. שׂרידים מעטים, שארית דלה: כשמדובר בעמלק יש להכות גם את שארית הפלטה שלו; 2. כינוי מליצי ליהודים ניצולי שואת אירופה: בימי ההעפלה פעלו שליחי היישוב היהודי בארץ להצלת שארית הפלטה ולהעלותה לארץ; **שָׂרִיד וּפָלִיט** – שאֵרית, זכר, שׂרידים מעטים שנותרו לפליטה: בהתפרצות הר הגעש נהרסה העיר עד היסוד, ולא נשאר מתושביה שׂריד ופליט; **דור שמתמעט והולך** – דור שמִספר האישים הגדולים בו פוחת: ככל שהשנים עוברות, מתמעט והולך דור המנהיגים שידע להוליך את העם אפילו בארץ לא נושבת, צחיחה וחרבה; **מֶלַח וְסַרְבָּנוּת – רובם קשה, ומיעוטם יפה** – מֶלַח בתבשיל או מי שנותן להפציר בו ראוי למעט בהם; **תפס את הרע במיעוטו** – בחר ברע פחות מכמה אפשרויות גרועות או לא נעימות, בחר ברעה הקטנה ביותר; **לִיקֵט פֵּירוּרִים תַּחַת שׁוּלחַן פְּלוֹנִי** – ניזון משיירי פלוני, לקח משהו משל אחרים: אחר החתונה אנו מתירים לחלכאים ולקבצנים ללקט פירורים מתחת לשולחנות האולם, ואף נותנים להם שאריות שייקחו לביתם; **כפי מיעוט כוחי** – בכוחי הדל, ככל שיהא ביכולתי: אשתדל למלא אחר בקשתך כפי מיעוט כוחי, שהרי אתה רואה את מצבי; **הרע במיעוטו** – האפשרות הפחות גרועה מתוך כמה אפשרויות גרועות או לא נעימות, הדבר הטוב ביותר בנסיבות הקיימות: ארוחה אצל הדודן היא הרע במיעוטו; **מְתֵי מְעַט, מְתֵי מִסְפָּר** – בני אדם מועטים, בני אדם לא מרובים: מתי מעט הגיעו לאזכרה והאולם הגדול בלט בשיממונו; **כַּזַּיִת** – מעט מאוד, בכמות קטנה מאוד, כלשהו, מעט מן המעט: הוא לא רצה לאכול, ורק טעם כזית מן האוכל; האברך הצנום אין עליו כזית שומן; **אָבָק** – קצת, מעט, משהו, מעין, מידה כלשהי, שמץ של משהו [נאמר לרוב על תכונה או על תופעה בעלת גָוֶון שלילי]: תמיד יש בדבריו אבק של חנופה, וכן – **אֲבַק אֱמֶת** – מקצת האמת, **אֲבַק גאווה** – קצת גאווה; **אבק הנאה** – קצת הנאה; **אבק לשון הרע** – קצת רכילות, דיבור שאינו לשון הרע, אך עלול להביא לידי כך שידברו לשון הרע על מישהו, דיבור שיש בו מעין לשון הרע: כל המספר בטובת חברו בפני שׂונאיו, הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שיספרו בגנותו; **זְעֵיר שם זְעֵיר שָׁם, זְעֵיר פֹּה זְעֵיר שָׁם** – מעט פה ומעט שם, קצת מפה וקצת משם: פָּתַח וסיפר מרצונו זעיר פה וזעיר שם מקורות מסעו בדרום אמריקה; **קוֹץ** – משהו, אבק: הוא דקדק עימה על קוצו של עניין; **קוצו של יוד** – דבר פעוט וקל ערך, פרט שחשיבותו מועטה, הפרט הקטן ביותר: אנו מצפים שיישׂא וייתן בגמישות, ולא יעמוד על קוצו של יוד; **הוא כקוץ בעיני פלוני** – הוא מאוס ומתועב על פלוני: המחזר הזה הוא כקוץ בעיניי, ואיני יודעת איך להיפטר ממנו; **לְגַמְרֵי** – לחלוטין, בהחלט, בתכלית, באופן מלא או מוחלט, כולו, מן הקצה אל הקצה: הספר קרוע לגמרי, ואין טעם להדביקו; **קָצֶה** – משהו, קצת, חֵלק קטן: ראיתי רק אפס קצהו של הדבר, ולכן אני מתקשה להחליט; **בָּטֵל בְּרוֹב, מיעוט מבוטל, כמות מבוטלת, שיעור מבוטל, בָּטֵל בשישים** – מיעוט זניח, מיעוט שאינו ניכר או נחשב: כישלון קטן זה בטל בשישים נוכח הצלחותיו הגדולות והישׂגיו העצומים; **חֲפִיסָה** – צרור, קופסה קטנה, חבילה קטנה, כרוכת (כגון קופסת סיגריות, סודרן תרופות, חפיסת קלפים, קופסת טבק): קניתי שתי חפיסות שוקולד מריר; **קוֹמֶץ** – 1. כמות קטנה או מִספר מועט של דבר: רק קומץ עיתונאים הורשו להיכנס ולסקר את האירוע; 2. כמות קטנה שאפשר לקחת בכף

היד, קצת, מעט; קוֹמפַּקטִיוּת < צְמִימוּת – טיבו, מצבו או תכונתו של דבר שמבנהו קטן־מידות יחסית. הדבר הצמום (כגון מחשב צמום או מכונית צמומה) יש בו כל הדרוש ועומד בכל צרכיו למרות המרחב המצומצם; קוֹמפַּקטִי < צָמוּם – 1. שאינו תופס מקום רב או מקום רחב מן הדרוש, ובכל זאת עונה על כל הצרכים למרות המרחב המצומצם: המטבח אומנם קטן, אך צָמוּם מאוד; כדאי לך לקנות את המכונית: היא זולה, צמומה וחסכונית; 2. דחוס, מהודק, המעוצב מחלקים מלוכדים, שהגורמים המרכיבים אותו מתואמים היטב, מרוכז: התוכנית הזאת צמומה וברורה; קַלּוּת – מעט, קמעה, בקלילות, בעדינות: היא חייכה קלות והפנתה את ראשה; דַּל – מועט, מְעוּט־: דל שומן, דל מזון, דל קלוריות, דלת אמצעים; כְּהוּא זֶה – אפילו במקצת, אף במידה הקטנה ביותר, אפילו שמץ [בעיקר במשפטי שלילה]: כל ניסיונות השכנוע לא הועילו להזיזו מדעתו אפילו כהוא זה; חוּלְיָה – שָׁלָב, דרגה, חלק המקשרים בין קודמיהם לבין הבאים אחריהם: הטירונות היא החוליה הראשונה בשירות הצבאי; החוליה החסרה – החֵלֶק החסר להשלמת דבר מה: המסמך הסודי שגילו החוקרים היה החוליה החסרה לפיענוח הפרשה; חֵלֶק מן – גוף הנחלק לחלקים: חלק מהעוגה, חלק ממכונה, חלק ממערכת; מִן – [חֵלֶק של שלם]: חבריי לכיתה מהם התגייסו לצה״ל, מהם נסעו לחו״ל ומהם ממשיכים ללמוד לימודים אקדמיים; וכן: מקצת חברי הכנסת, אחדים מהם באו לכינוס; עם קצת מאמץ < במאמץ קל, בקצת מאמץ, בלא עמל; התקַטֵן, קָטַנתי, קָטוֹנתִי, קָטֵן – 1. נעשה קטן יותר, פחת [ביטוי להבעת ענווה וצניעות של הדובר שפירושו: אני קטן ואיני ראוי לכבוד (להערכה, ליחס הטוב וכד') המוענק לי]: קטונתי מן הכבוד שחלקתם לי; 2. ביטוי לצניעות בפתיחה לדברי השׂגה על דברים שנאמרו קודם: קטונתי מלהשׂיג על דברֵי חברי שדיבר לפניי, אך נראה לי שהדברים עדיין צריכים חידוד והבהרה; 3. פחת, נעשׂה מעט משהיה: קטנו הסיכויים לסיים את המשבר; רווחיי התקטנו השנה; רְסִיס – 1. דָבָר קטן ביותר, שֶׁמֶץ, משהו: רסיסי תקווה, רסיסי מידע; 2. חתיכה קטנה חדה או משוננת שנשברה מאבן, מזכוכית ועוד: השביל מכוסה רסיסי כוס זכוכית שנשברה; 3. חתיכה או שבר מתכתי של פצצה, של רימון או של חומר נפץ אחר, שעף מעוצמת הפיצוץ. כשמדובר בשברי רקטות וטילים, הרסיסים הם חלקי מתכת גדולים (אפילו באורך כמטר) שנוצרו מיירוטם ב'כיפת ברזל', והשברים עלולים לפצוע או להמית או לגרום נזק גדול לרכוש; אַחַד הַ־ – אֶחד מן: כמעט שכב אחד העם את אשתך; לָקוֹנִי – שם תואר לאדם שממעט לדבר; אחד מן – חֵלק אחד מ(מִספר אחֵר), כגון אחד מאלף: וכמה היא פרוטה? אחד משמונה באיסר; זיק – קצת, חֵלֶק זעיר (של תקווה, של אהבה וכד'), קורטוב, משהו: הרעיון נולד בזיק של רגע; היה ביניהם יותר מזיק של חבלי אהבה; קָלוּש, הקליש – נעשׂה דליל, מועט, זעום, דל: אני אוהב תה קלוש, אך מרק קלוש או יין קלושים הם חסרי טעם; בלוריתו השופעת וזקנו הקלישו מעט עם גילו; כזנב הלטאה – משל לדבר מועט ודל ביותר; כטיפה מן הים, כטיפה בים – משל לדבר אפסי ומועט ביותר, שמדגישים בו את קטנות הדבר, את כמותו הזעומה או את אפסותו ומציינים את השפעתו הקלושה: אדם בכְּרַך הגדול הוא כטיפה מן הים; קורטוב, קוֹרֶט – גרגיר קטן, כמות זערערה ביותר, קמצוץ, בייחוד של מלח או תבלין: מוסיפים קורט מלח לסיר המרק; אין בדבריך אפילו קורט של רצון או קורט של אמת; קוּרטוֹב – קורט, שמץ, מעט מן המעט, שמינית שבשמינית: אף שיש בדבריו קורטוב של אמת, אינו מקבל מחבריו קורטוב של כבוד; נִים – נימה, שׂערה, סיב: בראשית נישׂואיו כל נים מנימי נפשו היה ספוג אהבה רבה; נִימִי – 1. דק כשׂערה, דקיק ביותר ועל פי רוב מוארך: עלי הצמח גזורים לאונות נימיות; 2. [כשנאמר על צינור] בעל קוטר פנימי קטן ביותר: בציוד מעבדתי ובמכשור רפואי מרבים להשתמש בצינורות נימיים; 3. ששייך או קשור לנימי דם; נִימָה – טון הדיבור, האופן שבו דברים נאמרים כביטוי לרגש, למצב הרוח, לתחושה וכד' של הדובר או של הכותב: נימת ייאוש נשמעה בקולו נוכח המצב; נעימה – טון, נימה, איכות הקול או הצליל המשקפת רגש, מחשבות וכד', הגָוֶון או האיכות של צליל הניכרים בקול מסוים: מנעימת קולו הבנתי שהוא מאוכזב מן ההצעה; כמלוא נימה, כמלוא הנימה – כמלוא השׂערה, כחוט השׂערה, משל לדבר דק וקל ביותר אף לא כחוט השׂערה, אף לא במידה מועטה ביותר: המחלה עשׂתה שמות בגופו, אך צלילות דעתו לא נפגמה אף כמלוא הנימה; קַמצוּץ, קוֹרֶט, גרגיר – כמות קטנה מאוד, מעט מן המעט, קוֹמֶץ קטן; זֶרֶת [כ־20 ס״מ] – מידת אורך לציון אורך או גובה קטנים: רבוע יהיה החושן: זרת אורכו וזרת רוחבו; בפונדק היו שפחה אחת פוזלת, אחת טרוטת עיניים ואחת –קומתה גדולה בזֶרֶת מגמדה; כִּמלוֹא הזֶרֶת – מועט ומצומצם ביותר: כל חוכמתו כמלוא הזרת, וכל תורתו כראש ציפור דרור; גרגיר – משהו, קצת: 'הפלפול הזה הוא גרגיר מחוכמתו'; זָעוּם – מעט, מצומצם, דל מאוד: כיצד אפרנסך במשׂכּוּרתי הזעומה; צַחצוֹחַ – 1. נֵטֶף, טיפה: צחצוחי שמן: אהבתי את צחצוחי השמן במרק העוף; 2. מועט, שבריר; צַחצוֹחִית – צחצוח קטן, טיפה קטנה, נֵטֶף: צחצוחית רוק, דבש; נקיפת אצבע, נָקַף אצבע – עשׂה עשׂייה קלה, התאמץ מעט, מאמץ מזערי, השתדלות או טרחה מועטות ביותר: בתו באה לפרקה ואינו נוקף אצבע להשׂיאה; כמות מבוטלת – מעט שבמעט, כמות אפסית, כמות קטנה ביותר שאינה מורגשת ואינה מצריכה התייחסות: נשארה כאן כמות מבוטלת של סחורה שיש למוכרה בכל מחיר; כַּכֶּלֶב הַמְלַקֵּק מִן הַיָּם – מעט מתוך הרבה, משל למי שאינו מחסיר או מקטין דבר־מה אף כלשהו: הרבה למדתי ממוריי ולא חסרתי מהם אפילו ככלב המלקק מן הים; כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה – דבר זעיר ומועט ביותר, דבר מה דק מאוד, בעיקר הֶפרש או פער קטן ביותר: לא היה חסר אלא כחוט השׂערה בינה ובין זכייה במדליה אולימפית; מינימליסט, תָּפַשְׂתָּ מוּעָט תָּפַשְׂתָּ, תפסת מועט תפסת – מוטב שתסתפק במועט; ־מה < ־מָה [כסומך בצירופים] – כלשהו, קצת: יש סיכוי־מה שאיהנה הנאת־מה בהצגה; במידת־מה – במקצת, באופן חלקי, לחצאין, לא בשלמות: בעת כתיבת המחקר היה המילון לי לעזר במידת־מה; מִדְגָם אקראי – מדגם שפרטיו נבחרו באקראי מתוך האוכלוסייה; חֲתָך, מִדְגָם מייצג – מדגם המאפיין את האוכלוסייה הנבדקת ללא הטיה, מדגם אופייני לאוכלוסייה, לדעות וכד': הטלוויזיה לא חזתה את תוצאות הבחירות לפי מדגם מייצג של הקלפיות מכל חלקי הארץ; המחקר הסוציולוגי נדרש לחקור חתך אופייני של החברה הישׂראלית במדינה; גִּמלוֹן, גִּמלֵן – הפעיל בקנה מידה גדול דבר שנוסה לפני כן במדגם או במעבדה בלבד: החברה מתכננת לגמלן תהליכי מעבדה בקנה מידה מסחרי; ניטל – נלקח, הוסר: הדבר דמה לפרי שניטלה ציפתו: באותה עת ניטל כבוד התורה מישׂראל; טעות דגימה – הפער בין הערך שמתקבל מנתוני מדגם לבין הערך שאמור להתקבל מנתוני כל האוכלוסייה שממנה נלקח המדגם; הרבה זֶמֶר ומעט צֶמֶר – הרבה מלל, ומעט עשׂייה; דָּבָר וַחצי דָבָר – משהו, כלום: לא זכרתי דבר וחצי דבר מאותו אירוע; כִּבשַׂת הָרָש – משל לרכושו היקר והיחיד והאחרון שנשאר לאדם ואף אותו עומדים לגזול ממנו; מְתֵי מִספר, מְתֵי מְעַט – בני אדם אחדים, מעטים מן המעטים, מִספר מועט מאוד, קומץ אנשים, יחידים: בסוף המרתון שׂרדו מתי מעט; אחוז מבוטל – שיעור מועט, דל, זעום: רק אחוז מבוטל של תלמידי ישיבה ניאותו להתגייס לצה״ל מרצונם; דונם פּה ודונם שָׁם – כינוי לגאולת הקרקע בארץ טיפין טיפין; יוֹשֵׁב אוהֶל – נֶחבא אל הכלים, יושב בביתו וממעט לבוא בחברת בני אדם; סייג לחוכמה שתיקה – השתיקה משמשת גדר ותריס לחוכמה, הממעט בדיבורו לא ישמיע שטויות; כְּשַׂעֲרָה – קצת, מעט מאוד; מלוא נימה, כמלוא השׂערה – כלשהו, משהו, אפילו לא מעט ביותר: הם לא ויתרו על חירותם הדתית אף כמלוא השׂערה; עד טיפת הדם האחרונה – שארית כוחותיו, דם תמציתו, במסירות נפש, בגבורה עילאית, בעקשנות רבה מאוד, בלי לוותר ובלי להיכנע: החיילים הנצורים החליטו להילחם עד טיפת דמם האחרונה; כָּל עוד נִשמָתו בו – 1. חייו עוד מעט וייפסקו, כפשׂע בינו ובין המוות; 2. בשארית כוחותיו, במאמציו האחרונים; קב מן הארץ ולא כּוֹר מן העלייה [קַב = קצת יותר מִשנֵי ליטרים; כּוֹר = פחות מ־396 ליטר] – נוח לו לאדם לקבל מעט הניתן להשׂגה, מהרבה בחזקת ספק, משאלה או דמיון; על יד על יד – מעט מעט, טיפין טיפין: על יד על יד פסקה שירת השכנים בחצות; חכם לכשירצה – 1. אדם צנוע שממעט לגלות את חוכמתו, חונן בכישרון, בסגולות מיוחדות; 2. תואר שלילי למי שמעמיד פני תם, אבל כאשר יהיה כדאי לו, יַראה את חוכמתו; טוב כלום מלא כלום – טוב משהו מלהפסיד הכול; נער יכתבֵם, נער יספּרֵם – הם מעטים עד שילד יכול לספור אותם: מעטים באו לאספת המפלגה, נער יספרם; חֲסַר משמעות – 1. קטן, פחות ערך, לא חשוב, חסר משקל: יש הבדל קטן וחסר משמעות בין מסקנותיהם של שני הצדדים; 2. לא מובן, חסר פשר, שאין לו משמעות: המשפט הזה חסר משמעות כי הוא מביע דבר והיפוכו; אחד משישים – חלק קטן, משהו מן: כל המבקר חולה נוטל אחד משישים בחוליו; כמות מבוטלת, שיעור מבוטל, בָּטֵל בשישים – מיעוט זניח, מיעוט שאינו ניכר או נחשב; זיק של תוחלת – מעט תקווה; זיק תִקווה – סיכוי קל, שביב תקווה, תקווה קלושה, ניצוץ של תקווה; עם קַב חוֹמָטִין – בהסתייגות מה: אף שטענותיו היו סבירות, יש לציין עם קב חומטין שהן טענות שווא; כחוּדהּ של מַחַט, כחרירה של מחט, כְּפִתחָהּ של מחט, קוּף המחט – דבר זעיר ביותר או מועט ביותר: פתחו לי פתח אחד של רצון ללימודים, כקוף המחט, ואני פותח לכם פתח שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו; נָצַר את לשונו, נָצַר את פיו, נָצַר פּיו – היה זהיר בדיבורו, דיבר מעט, שתק, נמנע מלדבר או להגיב, שָׂם מחסום לפיו: בתום הפגישה המכרעת נצרו השׂרים את לשונם וסירבו לענות לשאלות העיתונאים; דיו בקב חרובים – מסתפק במועט שבמועט, משל למזון מצומצם ודל ביותר: די לי בקב חרובים מערב שבת לערב שבת; הָלַךְ הגמל לבקש קרניים, הגמל הלך לבקש קרניים וקיטפו את אוזניו – רץ אחרי גדולות ואיבד את המעט שברשותו: ביקש תוספת שׂכר, והודיעו לו על הפחתת משׂכורתו; פָּטוּר – שמשוחרר ממשהו ברשות, שאינו חייב או צריך לעשׂת משהו אגב קבלת רשות או על־פי חוק, שהותר לו שלא לעשׂות משהו: סחורה זו פטורה גם ממס וגם ממכס; בשל נכותו הוא פטור משירות בצבא; פטור בלא כלום

אי־אפשר – לא ייתכן להיפטר מן הדבר לחלוטין, יש לעשׂות לפחות משהו: היות שלפוטרו בלא כלום אי־אפשר נתַנו לו מעט ממה שתבע; אחד מִינִי אלף – אחד מאלף, היינו נדיר מאוד, אין כמוהו כמעט: טוּב ליבו ואוזנו הקשובה לַגָּדוֹל ולקטן ויכולתו להתפלפל – אדם כמוהו תמצא אחד מיני אלף; מעַט המַחֲזיק את המרוּבֶּה – מעט המכיל את המרובה; אכוֹל בָּצָל ושֵׁב בַּצֵּל – הסתפק במועט וראה נחת ושלווה: עדיף להסתפק ולאכול פת ובָצָל ולשבת בצֵל, מלרדוף אחר תרנגולות ולא לראות אושר ונחת; אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכולו שלא בפניו – נוהגים לפרט מקצת מעלותיו של אדם בנוכחותו שלא ייראה הדבר כחנוּפה, ושלא להביכו או להביאו לידי יהירות; פת במלח תאכֵל ומים בִּמְשׂוּרה תשתה – הסתפק במועט, וחיה בצנע ובפשטות; במקלו ובתרמילו – בגפו, ברכושו הדל, במעט אשר לו: עניים רבים עברו בעיירתנו במקלם ובתרמילם; במקלי עברתי את הירדן – התחלתי את עבודתי בעירום ובחוסר כול, בכוחי ובמרצי השׂגתי את כל אשר לי: באנו ארצה כפליטים, ובמקלנו עברנו את הירדן, וקמעה קמעה הגענו להישׂגים כלכליים מובהקים; דַל וָרֵיק, נָעוּר וָרֵיק – דל וחסר כול: נעור וריק הסתובב ברחובות העיר; בעירום וביובש כול, בעירום ובחוסר כול – בדלות, בלי כלום, במצוקה חומרית קשה, בא עד כיכר לחם: הוא בזבז את כל כספו ורכושו בהימורים, ועתה נותר בעירום ובחוסר כול: כשעלינו לארץ באנו בעירום ובחוסר כול; מחוט ועד שְׂרוֹך נעל [במשפט שלילה] – שום דבר, מקטון ועד גדול, אף לא הדבר הקטן ביותר: הוא טען שלא לקח מקופת הציבור מחוט ועד שׂרוך נעל, וכל מעשׂיו היו לשם שמיים; קב ונקי – מעט וטוב, נאמר על דבר (כגון מאמר, ספר, יצירה וכד') מועט בכמותו אבל בעל איכות טובה, מועט אבל משובח, קצר וקולע: כל דרישותיו הן קב ונקי, תענוג לשמוע אותו; החזיק מועט את המרובה, מוּעָט המחזיק את המרוּבֶּה – דבר שנכתב או נאמר במילים מעטות, אך תוכנו חשוב ורב־משמעי, מעט בכמות אבל גדול וחשוב באיכות: חוברת 'מדינת היהודים' להרצל הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; מקצת מן המקצת – מעט ביותר, מעט מן המעט, מעט מאוד: לא מניתי כאן אלא מקצת מן המקצת מטענותיי; בִּקְצֵה המַזלֵג, על קצה המזלג – מעט מאוד, מעט שבמעט, שמץ: העלינו כאן על קצה המזלג את הנושׂאים הנידונים במאמר, וכל הרוצה לקבל תמונה מלאה יקרא אותו בשלמותו; אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חברו – נאמר על אהבת האדם לפרי עמלו: אדם מסתפק ליהנות במעט שלו מליהנות הרבה משל אחרים; במקלו ובתרמילו – בגפו, ברכושו הדל, במעט אשר לו: זרם הפליטים מסוריה הלך וגדל, וכל משפחה ומשפחה באה במקלה ובתרמילה; אין הקומץ משׂביע את הארי – כמות קטנה ומצומצמת לא תמלא את כל צורכי המרובים; טובה ציפור בַּכַּף משתיים על ענף – טוב מעט וּודאי, מהרבה בספק; פחות משווה פרוטה – דבר חסר ערך: הכיליי הזה נהרג על פחות משווה פרוטה; המעיט את דמותו – הקטין את ערכו, זלזל בכבודו; הידק את החגורה – צמצם את הוצאותיו והסתפק במועט; פוחת והולך – מתמעט; כְּנֵר בפני האבוקה – כנר שאין אורו ניכר בפני אור הלפיד; לכל הפחות – לְמִצעָר; לְמִזעָר – במידה המינימלית הקטנה ביותר; שמינית שֶׁבִּשמינית – קצָת, חֵלק קטן (של גאווה וכד'); מִדרַך כַּף רֶגֶל – 1. מקום שהרֶגל דורכת עליו; 2. מקום קטן ומצומצם שאין בו אף לא מדרך כף רגל: המצרים סירבו לתת לנו מארצם בסינַי אפילו מִדרַך כַּף רָגֶל; כּכֶלֶב המלקק מן הים – משל למי שאינו מחסיר או מקטין דבר מה אף כלשהו: הרבה תורה למדתי ולא חיסרתי מרבותיי אפילו ככלב המלקק מן הים; אֶפֶס קָצֵהוּ – מעט מן המעט ממנו, מקצתו, רק קצהו, רק משהו ממנו: הפליט סיפר אפס קצהו של כל קורותיו; קצֵה הקַרחוֹן – סימן קטן לבעיה גדולה, תופעה שרק מעט ממנה ידוע: בדיעבד התברר כי מעצרו של רואה החשבון היה רק קצה הקרחון של הפרשה; תוֹפַעַת הַקַרחוֹן – מה שרואים הוא אפס קצֶהָ של התופעה: בדיעבד התברר כי מעצרו של רואה החשבון היה תופעת הקרחון של הפרשה; פוחת והולך – מתמעט; הידק את החגורה, הידוּק החֲגורה – הסתפקות במועט, הצטמצמות, הפחתה בהוצאות: בשל החובות הכבדים של המושב נקראו חבריו לחסוך ולהדק את החגורה; נקיפת אצבע, נקף אצבע – עשׂה אף משהו קל, התאמץ מעט: נקיפת האצבע שלך הייתה מועילה לסיום את המשׂימה; (כּ)טיפּה בַּיָּם – משל לדבר אפסי ומועט ביותר; המינימום ההכרחי – המִספר, הכמות, החלק, השיעור וכדומה המעטים ביותר: המחירים ירדו עד המינימום ההכרחי; אל ירבו כמותו בישׂראל; מעטים ורעים היו ימי שני חייו; אל תבקש יותר ממה שנותנים לך; מעטים הם הנהנים ממותרות השתיקה ומעצימת השׂפתיים; המרבה לנמק ממעט להוכיח; מַעֵט באכילה כדי שתימעט במחלה; אמור מעט ועשׂה הרבה; הצדיקים אומרים מעט ועושׂים הרבה, הרשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט אינם עושׂים; טוב מעט בכוונה מהרבה בלא כוונה; ככל שימעטו דברי האדם, כן ימעטו טעויותיו; החושב מעט, יטעה הרבה; הַט אוזנך לכּול, אך פיך רק למעטים; טוב מעט אושר מהרבה חוכמה; יפה מלוא חופן של קמח ממלוא חופניים של לא כלום; כל ימיו חי חיי צמצום והתכווץ כצב בשריונו; בקושי מצא כדי צורכי ביתו; אין לו אלא כסות לעורו; נתמעטו הדורות, נתרפה הגוף וירדה תשישות כוח לעולם; אין בדבריו זיק של תוחלת, ולכן אין בליבי אף גיצי כבוד או חיבה אליו; פחות מכעדשה; פחות מלא כלום; כמה טובתו של בשׂר ודם? נשוב בה ואיננה; כל דבר שֶׁקֶר שאין אומרים בו קצת אמת בתחילתו, אינו מתקיים בסופו; קצת טיפשֵׁי ישׂראל סוברים ש־; יש לעקור עשׂבים שוטים וגידולי פרא שפָּשׂו בכרם חיינו ולנטוע תחתיהם נטעי תרבות שיהיו לרווחת ההמונים; רוב הדברים שקיבלנו בחוכמת ישׂראל אינם אלא נסורת שנפלה מתחת למסור של החָרָשים הגדולים: חכמי ישׂראל; האופטימיות, החיוך והתקווה אפילו מעט נהם נחוצים שיהיו חיינוּ מאושרים > הרבה! מִספר! ערך!

מַפָּלָה! הפסד! ניצחון!

מפלה. מַפָּלָה – תבוסה של מישהו שכשל במעשׂיו, בלחימה, בתחרות וכד' או של משהו (כגון מפלה צבאית בקרב או במלחמה): מַפֶּלֶת האויב לא נראתה עין בעין; מפלתו של ראש המפלגה בבחירות הייתה מכרעת; נפילה, נָפַל – 1. נָחַל מפלה או תבוסה, נכנע, נכבש, נתפס, עבר לשלטונו, לפיקוחו או לבעלותו של מישהו אחר: מצדה נפלה לאחר מצור ממושך של צבא רומא; 2. מת או נהרג בקרב, במאבק, במלחמה, במערכה וכד': יוסף טרומפלדור נפל בתל חי; נָחַל מַפָּלָה – הפסיד, נוצח, הובס; תחילת נפילה ניסה – ראשית המפלה היא בריחה משׂדה הקרב, המתחיל גורם לתבוסה; תחילת מַפָּלָה – שֵׁנה – אִמרַת חכמים בגנות העצלות, הֵיעדר הערנות והרשלנות; מפלה ניצחת – תבוסה מוחצת, כישלון מוחלט; מפלה מוחלטת – תבוסה מהדהדת ומעוררת רחמים: היסוס או הֵיעדר תגובה הולמת מבשׂרים מפלה מוחלטת; הנחיל מַפָּלָה, תבוסה, הביס – גרם כישלון לפלוני, ניצח אויב או יריב: קומץ הלוחמים הנחיל מפלה לכובש; תְּבוּסָה – מפלה קשה, הֶפסד או כישלון מוחלט לאַחד הצדדים הלוחמים או המשׂחקים במאמצו לתקוף או להגן עד כדי אובדן חופש פעולתו. הכוח או הקבוצה המובסים אינם מסוגלים ואינם רוצה לדבוק עוד במשׂימה לאור המטרה, ובכך עוברת היוזמה או יכולת ההכרעה לאויב או למתחרה: הקרב הסתיים בתבוסה קשה, וחיילים רבים נפלו בשבי האויב: הקבוצה הפסידה שש אפס במשׂחק – הפסד שהוא תבוסה היסטורית; תבוסה מכרעת – תבוסה מחולטת: בים נחל הצי תבוסה מכרעת מן הצי הנאצי בתחילת המלחמה; נחילת מפלה, נחל מפלה, נחל תבוסה – נכשל, נוצח, סבל אבדות; דֶּפֶּטִיסט > תְּבוּסתָן – אדם שחש רפיון ידיים, איבד תקווה או חסר אמונה ביכולתו לנצח, מי שמעריך את המצב כחסר סיכוי כי הוא בטוח שיפסיד וכד'; תבוסנות, תבוסתנות – הֲלַך רוח של קבלה או של ציפייה למפלה קשה, להפסד או השלמה עימה בעטיים של איבוד תקווה, רפיון ידיים או חוסר אמונה בהשׂגת ניצחון במלחמה, בתחרות, במאבק או בעניין אחר: הנואם יצא חוצץ נגד רוח התבוסתנות בחוגים מסוימים במדינה; תעמולה תבוסתנית – הפצת ידיעות שיש בהן כדי לערער את רוח החיילים והתושבים בעמידתם בפני האויב כדי לגרום בהלה או לפגוע בביטחון המדינה; מוּגַר, מיגר – חיסל, השמיד, הכריע, הפיל: מיגרנו את האויב לאחר לחימה קשה; נָצוּח, מנוצח, מובס, מוכרע – שהפסיד במלחמה, בתחרות, במשׂחק וכד': פרצה ביניהם מחלוקת קשה, והוא יצא ממנה מנוצח; הוסג, הֻסָּגָה, הִסִּיג – העביר כוחות שבשליטתו לעֲמָדות אחוריות או לקווים חדשים בעורף: על־פי הסכם השלום עם מצרַים הסיגה ישׂראל את כוחותיה לקווים המוסכמים; הכרעה, הכריע – 1. בחר באפשרות אחת מתוך שתי אפשרויות או יותר לאחר התלבטות קשה; 2. קבע קביעה סופית בוויכוח בעניין שיש עליו מחלוקת; 3. קבע את התוצאה (במשׂחק, בקרב, בתחרות וכד'); 4. הכניע, שבר את כוח ההתנגדות: לחמנו באויב עד להכרעתו; לוּזֶר > מַפסִידָן, כַּשלָן ≠ מַצליחן, מַרוויחן – מי שמרוויח מכל דבר, עושׂה חיל בעסקיו; קיפח שוקיו של האויב, נתקפחו שוקיו, הוּכָּה שוֹק עַל יָרֵךְ – נחל כישלון, הוכרע הכרעה ניצחת, הובס קשה; מַנִיחַ הַמַרגלִית וְנוֹטֵל הַשִׁיחוּר, הניח את המרגלית ונָטַל את השיחור – [שיחוּר – גחלים כבויות שהפכו פֶּחם] עשׂה עִסקה גרועה ביותר; דמדומי האֵלים, שקיעַת האֵלים – ירידה של אנשי תהילה ודמויות נערצות או שקיעת רעיונות מגדולתם; מוּטָל תשע אמות באדמה – נמצא בשפל המדרגה, שרוי במצב ביש ביותר: פַּרנסתי מוטלת תשע אמות באדמה; תקומה – 1. תחייה, התחדשות: תקומת מדינת ישׂראל לאחר אלפיים שנות גלות היא תופעה מיוחדת בהיסטוריה האנושית; 2. כוח עמידה והישׂרדות במצב קשה, בשעת סכנה: בתנאים אלו אין תקומה למפעל; אין לו תקומה – אין לו יכולת עמידה, מעמד או קִיום: וְלֹא תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם; נִיצְחוֹן פִּירוּס – כינוי לניצחון שעלה במִספר חללים עצום, וכמוהו כמפלה; לפי גדולתו מפלתו – ככל שאדם גדול יותר כן מפלתו קשה יותר; נָשְׁתָה גבורתו – נחלש, פג כוחו: נשתה גבורתו והיה כאחת הנשים; לא מצא עוז בליבו, לא קמה בו רוח – לא היה לו האומץ, הוא נבהל, נמוג מפחד: לא קמה בו עוד רוח לשאול מה זה ועל מה זה; ניצְחון סְרָק – ניצחון חסר ערך, הֵיעדר הישׂגים; ידו על התחתונה – הוא המפסיד, הוא בעמדת נחיתות מול יריביו או מתחריו, יש עדיפות עליו, הובס

במאבק כלשהו: בהתמודדות האחרונה יצא כשידו על התחתונה; הרים מישהו או משהו מן הקרשים – חילץ ממפלה או ממשבר; נגדעה זרועו, נגדעה קרנו – הותש כוחו, הורד מגדלתו, נחל כישלון: נגדעה קרן האויב, וזרועו נשברה; יָצָא נָקִי מִנְּכָסָיו – איבד את כל רכושו, נשאר בעירום ובחוסר כול; נכשל כישלון חרוץ [= מוחלט, גמור] – באו עליו מפלה גדולה, תבוסה מוחלטת, כישלון גמור, תבוסה נחרצת: הוא נחל כישלון חרוץ בעסקיו והגיע לידי חַדלות פירעון; יצא בעור שיניו, נחלץ בעור שיניו, נמלט בעור שיניו – נחלץ ברגע האחרון מסכנה גדולה, כשהוא מוותר על רכושו: חיל האוויר יצא בעור שיניו מהקיצוצים; יָצָא בְּשֵׁן וָעַיִן – יצא בהפסד גדול, נחלץ מהעניין בנזק חמור: בעלה יצא ממשפט הגירושים בשן ועין כי הדירה נשארה בבעלותה והילדים – ברשותה; קֵירֵחַ מִכָּאן וּמִכָּאן – משל לאדם שרוצה שני דברים בבת אחת ומפסיד את שניהם: אל תתפטר מהעבודה קודם שתמצא עבודה אחרת כדי שלא תישאר קירח מכאן ומכאן; נִיגַּף לפני – הוּבס, נחל תבוּסה: אויביך הקמים עליך יינגפו לפניך; יָצָא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת – לא השׂיג כלום, יצא ללא רכוש או הישׂג: ניסתה לקבל את התפקיד, אך יצאה בידיים ריקות; בְּכִייה לדורות – מעשׂה שתוצאותיו השליליות יימשכו זמן רב, אסון וצרה לאורך ימים: תוצאות המלחמה יהיו בכייה לדורות; קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה – הסכמה רפה, הַכְרָזה הַסְסָנִית; (win-win situation) < רֶווח לַכֹּל – מצב שבו כל המשתתפים מרוויחים, כלומר משׂחק שבו רווח של אחד אינו מחייב הפסד של השני; רֶוַוח והֶפסֵד – דוּחַ על־סך כל ההכנסות וההוצאות של חברה בתקופה עסקית, שלפיו נקבעות התוצאות העסקיות (רווח או הפסד); קִריָה כְּבוּשָׁה כָּבַשְׁתָּ – נחלת ניצחון מדומה, לא חידשת כלום, התפרצת לדלת פתוחה, הצגת טענה, דרישה וכד׳ שהן חסרות טעם, שכן כבר טופלו והוסדרו קודם: נראה לי שבא כוח המערער כבש קריה כבושה שהרי הכול מסכימים בנקודה זו; מַפֶּלֶת האויב ניכרה בעליל בשׂדה הקרב; לא לקלים המרוץ, ולא לגיבורים המלחמה; כָּשַׁל עוזר ונָפַל עָזוּר; המלחמה כָּבדה, ואיש אל ארצו ינוסו; תחילת מפלה – שינה; חיילי המחנה נפלו לפי חרב, ולא נשאר מהם עד אחד; יום אידם בא עליהם; רבים נפלו, נשברו, נוֹקְשׁוּ [= נתפסו במלכודת] ונלכדו; תבוסת הפולש הייתה שלמה; הייתה חילם למשיסה, ובתיהם לשממה; רוח תבוסתנית; אסון לאומי; שואה צבאית; אובדן הקרב; האויב נשבר ולא הוכיח כוח עמידה; ספג מהלומה מהממת; הוכה מכה ניצחת; הנס מקול הפחד ייפול אל הפחת, העולה מתוך הפחת יילכד בפח; הכול בגלל מסמר קטן: נפל מסמר, נפלה פרסה, נפלה פרסה, נפל סוס, נפל סוס, נפל רוכבו; נפל רוכב, הקרב – אבוד; מהומה, תבוסה ומבוכה; רוח תבוסנית

<u>הפסד</u>. הפסד – 1. כישלון ניסיון לנצח את היריב; 2. מצב שבו הפעילות העסקית של יחיד או תאגיד מביאה לידי כך שההוצאות גדולות מההכנסות, והתוספת לערך של העסק היא שלילית, בניגוד לרווח, שבו התוספת לערך היא חיובית; לוּזֶר < כַּשְׁלָן, מַפְסִידָן – אדם שמרבה להפסיד במשׂחק, בתחרות או במאבק; מי שאינו מצליח במה שהוא עושׂה כי אינו כשיר או אינו מסוגל להצליח בתחום זה; החמיץ שעת כושר, החמיץ הזדמנות – הפסיד שעה או הזדמנות מתאימה, איחר ולא הספיק לנצל הזדמנות שנקרתה לו, לא ניצל את שעת הכושר: כדאי לך להצטרף למשלחת כי חבל להחמיץ הזדמנות לבקר במזרח הרחוק; התנגף, נוּגף, נִיגַּף – הוכה, הובס, נחל תבוסה: וְלֹא תִלָּחֲמוּ, כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם; הניח מְעוֹתָיו על קרן הצבי – סיכן את כספו או השקיע את כספו בעסק או בדבר שהפסדו ודאי; חֶסרון כיס – 1. חוסֶר כֶּסֶף: רבה רעת העני, וחסרון כיס קשה מכולם; 2. נזק כספי; בור בלי תחתית, חבית בלי תחתית, חבית ללא תחתית – מפעל או אדם שאין להשׂביעם לעולם, התובעים עוד ועוד, משל לדבר בעל יכולת קיבול אינסופית, לדבר שאינו מתמלא לעולם: המיזם הזה הוא בור בלי תחתית – מזרימים אליו סכומי עתק, וההוצאות רק הולכות וגדלות; הָלַךְ החֶבֶל אחר הדלי – הטפל נגרר אחר העיקר, הפסד אחד גרר הפסד אחר, אובדן דבר אחד גרר אובדן כל הכרוך והתלוי בו; החמצת הזדמנות, הזדמנות מוחמצת – הֶפסֵד בגלל איחור; יום שָׁחור – כינוי ליום של צער, צרה או פורענות, שהתרחש בו אסון: יום כניעתם של מגיני הרובע היהודי ונפילת העיר העתיקה במלחמת השחרור היה יום שחור ליישוב היהודי בארץ; מָטָה ידו, נתמעטה ידו, הורידו מנכסיו – רושש אותו ודלדל אותו; נתמעטה ידו, יָרַד מִנְּכָסָיו – התרושש והפסיד כל רכושו, נעשׂה עני, הידַּלדֵּל: אפילו עניים שבישׂראל יש לראותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם; משנתמעטה ידי, נאלצתי למכור את פרתי היחידה; השׂתכר אל צרור נקוב – עמלו לא נשׂא פרי, לא ראה ברכה בעמלו, הפסיד את רווחיו, התפרנס בדוחק למרות יגיעתו הרַבּה, לא ראה ברכה בעמלו: נאלצתי להשׂתכר אל צרור נקוב ולא להשתכר כדי מחייתי; יָצָא במקלו ובתרמילו – יצא במעט אשר לו: כ־40 שנה שירת את המשפחה, וכעת הוא יוצא במקלו ובתרמילו, ללא קצבה וללא מענק להמשך חייו; יָצָא בפַחֵי נֶפֶש – יצא מאוכזב, יצא במפח נֶפש: מהאולימפיאדה קיווינו להביא מדליה, וסופו של עניין יצאנו בפחי נפש; יָצָא וידיו על ראשו – יצא בכישלון ובאכזבה, יצא מיואש, נחל כישלון: לאחר התחרות יצא וידיו על ראשו; ירד מנכסיו, יָצָא נָקִי מִנְּכָסָיו – איבד את כל רכושו: בעטייה של המפולת בבורסה לניירות ערך יצאתי נקי מנכסיי; יָצָא ריק וחסר כול – איבד את כל רכושו, הפסיד את כל נכסיו: השׂרֵפה כילתה את ביתו והותירה אותו ריק וחסר כול; הקרקע נשמטה מתחת לרגליו – הבסיס לקיומו התערער, הבסיס שעליו הושתת הולך ואובד, התערער, הופרך: משפוטר הרגיש כי הקרקע נשמטה מתחת לרגליו, והוא מאבד שליטה על חייו; לא ראה ברכה בעמלו, עמלו ירד לטמיון, השׂתכר אל צרור נקוב – עמלו לא נָשָׂא פרי, לא ראה ברכה בעמלו, הפסיד את רווחיו, התפרנס בדוחק למרות יגיעתו הרבָּה: למרות השׂכלתי האקדמית נאלצתי להשׂתכר אל צרור נקוב; התהפך עליו הגלגל, נהפך עליו הגלגל, התהפך הגלגל, נֶהֱפַּך הגלגל – מצבו השתנה לרעה באופן קיצוני, גורלו הפך מטוב לרע: שנים היה אדם מאושר ומצליח, ולפתע התהפך עליו הגלגל: עסקיו נקלעו לקשיים, בריאותו התערערה והוא שקע בדיכאון; הנחית מכת מוות – חיבל בכל סיכוי לממש רעיון כלשהו: המרקסיזם הבולשביקי הנחית מכת מוות רוחנית על יהודי רוסיה; קיצוץ המים יהא מכת מוות לחקלאות; דַל וָרֵיק, נָעוּר וָרֵיק – דל וחסר כול: נָעוּר וריק הסתובבתי ברחובות העיר; נשאר בעירום ובחוסר כול – נשאר בלי כלום, הוא במצוקה חומרית קשה: הוא בזבז את כל כספו ורכושו בהימורים, ועתה נותר בעירום ובחוסר כול: כשעלינו לארץ באנו כפליטים בעירום ובחוסר כול; אדם דואג לאיבוד דמיו, ואינו דואג לאיבוד ימיו – הוא חושב שהכסף הוא העיקר; יש זריז ונִשׂכר – הזריז המהיר והחרוץ בא על שׂכרו בזכות זריזותו; ויש זריז ונִפסָד [= מפסיד או נגרם לו נזק]; דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את חברו; נשתלחה מְאֵירָה [= קללה] בממונו ונפטר בחוסר כול; ההפסד פָּשָׂה בכל יוזמה חדשה, והמפעל לא נָשָׂא את עצמו; חוסר היעילות נתן אותותיו בכול, ולכן ממונו ירד לטמיון, ואפילו חסכונותיו נמחו כלא היו; הקרקע נשמטה תחת רגלו, והריבית השחורה אכלה את כל יגיעו; הניף דגל לבן לאות כניעה; שחט תרנגולת המטילה ביצי זהב, ובן לילה הפך לקבצן < כניעה! כסף! כישלון! פרנסה!

<u>ניצחון</u>. נִיצָּחוֹן – פעולה, מצב או תוצאה של התגברות על האויב, על היריב או על המתחרה במאבק או בתחרות לאחר שהושׂגו המטרות במלאון או בעיקרן במחיר שאפשר לעמוד בו. השׂגת הניצחון היא התכלית הכללית הקבועה של כל אדם מתחרה בכל מצב; ניצחון מוסרי – ניצחון שבו פועלים הפרט או הארגון (בצבא, ברפואה ובכל תחום שהוא) לפי עקרונות, כללים, ערכים, נורמות, מִנהגים וצופן מקצועי ראויים ומקובלים. כללים אלו קובעים את התנהגות הפרט או הארגון לפי שיפוטם האנושי ומַנחים אותם במציאת פִּתְרון בדילמות מוסר העולות מפעילותם: ניצחוננו היה גם ניצחון מוסרי כשלא פגענו במי שאינו לוחם, כשטיפלנו גם בפצועי מחבלים, וכמובן – לפי דיני המלחמה, אמנות ז׳נווה וכיו״ב; הִדבִּיר תחתיו – הכניע, גבר על: יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ; שִׁכרוּת ניצחון, שיכּוֹר ניצחון – חש אושר והתלהבות בעקבות הצלחה בעימות, אך הוא עלול לפגוע בו והישׂגיו בעתיד; שַׁעַר ניצָּחון – שער שהוקם לזכר ניצחונות מפוארים של שליט במלחמה, ועליו תבליטים המתארים אירועים משׂדה הקרב, בעיקר בימי האימפריה הרומית: אחד משערי הניצחון הידועים בעולם הוא שער טיטוס ברומא, המתאר את תהלוכת הניצחון של הרומאים עם השלל שנלקח מבית המקדש בירושלים; ניצְחון פִּירוּס – ניצחון שעלה במחיר כה רב, עד שיצא שׂכרו בהפסדו, היינו עוד ניצחון כזה ואבדנו; נחל ניצחון – ניצח, הצליח מאוד; ניצחון מוחץ – הנחלת תבוסה מכרעת לאויב; פירות הניצחון – תוצאות ארוכות טווח בזכות ניצחון או הישׂג; ניצחון מְשַׁכֵּר – הצלחה גדולה אחר התגברות על מכשול והתלהבות רבה מן ההישׂג המפעים; תַּהֲלוּכַת ניצָּחון – מִצעָד חגיגי של צבא לאחר ניצחונו; תרועת ניצחון – תחושת שׂמחה, השמעת קול שׂמחה או לחן קצר שמנגן חצוצרן כאות טקסי להצלחה בשׂדה הקרב או בתחרות: שנת 2012 הסתיימה בקול תרועת ניצחון הן לאיגרות החוב הממשלתיות והן לקונצרניות, שרשמו עליות; מסע ניצחון – סיור מאורגן לתחושת ניצחון: המסע במרחבי פולין הארורה היה כואב וגם מסע ניצחון עבורנו; הנחיל ניצחון – גרם לניצחון: צרפת הנחילה לגרמניה ניצחון ולספרד הפסד; ניצח – 1. התגבר בהצלחה על אויב במלחמה, על יריב בעימות או על מתחרה בתחרות והכריעו, וכן – גָּבְרָה יָדוֹ, גָּבַר עַל, הֵבִיס, הִכָּה מַכָּה נִיצַּחַת, הִכָּהוּ שׁוֹק עַל יָרֵךְ, הִכְנִיעַ, הִכְרִיעַ אֶת, הנחיל ניצחון, הִשתַלֵּט, זָכָה, יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה, יָכוֹל לְ, מִיגֵּר, נָחַל נִיצָּחוֹן: המפלגה ניצחה ניצחון מכריע בבחירות; 2. הצליח במשהו, עמד בציפיות של אדם מעצמו או בציפיות של אחרים ממנו, השׂיג הֶישֵּׂג יוצא דופן בהתמודדות עם קשיים, עם תפקידים, עם אתגרים וכד׳: בשיקום הארוך שעבר מאז התאונה, צעדו הראשון שצעד לבדו היה ניצחון של ממש; 3. הרגיש שׂביעות רצון, סיפוק וגאווה בעקבות התגברות על יריב או בעמידה בציפיות: בהבעת ניצחון על פניהם ירדו שׂחקני הקבוצה המנצחת מן המגרש; באתי, ראיתי וניצחתי – ביטוי המתאר הצלחה מהירה שהושׂגה ללא מאמץ רב; יכול לְ, הִתגַבְּרוּת עַל, הִתגַבֵּר עַל

– 1. השתלט על, ניצח או הכניע את, התמודד בהצלחה עם כאב, עם בעיה, עם קושי וכד׳: התגבר על פחדו והסכים ללטף את הכלב; 2. התחזק, נהיה בעל עוצמה רבה יותר: הרוח הלכה והתגברה עד שהפכה לסופה של ממש; כִּיבּוּשׁ – 1. פעולה ותוצאה של השתלטות על שטח שבשליטת האויב והחזקה בשטח לאחר שהושמד האויב, גורש או הוכנע: זרוע האוויר והחלל אינה יכולה לכבוש שטח אלא לסייע בכיבושו; 2. השתלטות צבאית על שטחה של מדינה אחרת, הפקעת שליטת המדינה עליו והעברת השליטה לידי הצבא הכובש; כָּבַשׁ – פָּעַל להשׂיג מטרה קשה להשׂגה; השׂיג או הצליח להשׂיג במאמץ רב או בהתגברות על קשיים: המטרה שלשמה התיישבו החלוצים בנגב הייתה כיבוש השממה; נוקאאוט > מכה ניצחת, מיגור – מכה קשה ביריב המפילה אותו ארצה ומכריעה את הקרב; מכה ניצחת, ניצחון מוחץ; יכול למישהו או למשהו, יכול ל׳ – התגבר על פלוני או על דבר, ניצח מישהו או משהו, גבר עליו: אדם המתמודד עם קשיים ויכול להם יוצא מחוזק ומחושל מהתמודדות זו; יכול נוכל לו – נצליח להתגבר עליו, יהיה בכוחנו לגבור עליו: גם אם אויבנו רבים יכול נוכל להם; הכרעה – שבירת כוח ההתנגדות של האויב לפעול ביעילות נגדנו על ידי יצירת מצב שמתקיימים בו (להערכת המחליט) התנאים להשׂיג את המשׂימה שנקבעה; הִכְרִיעַ – ניצח במלחמה או במחלוקת, הכניע, הביס: צה״ל הכריע קָמָיו תַחתיו; מִיגּוּר, מיגר –כילה, השמיד אויב, הביס יריב, הנחיל מַפָּלה; קיפח את שוקיו, נתקפחו שוקיו, הִכָּה אותו מכה ניצחת, הכהו שוק על ירך, הִכָּה אותו שׁוֹק עַל יָרֵךְ, הִכָּה שׁוֹק עַל יָרֵךְ – הִכּהו מכה גדולה וניצחת, הנחיל לו תבוסה גדולה; נָחַל – נפל בחלקו; בִּיָדָיו קלָפים חֲזָקים – יש לו יסוד חזק לזכות או לנצח; אדריכל הניצחון – הוגה רעיון הניצחון: מי היה אדריכל הניצחון במלחמת ששת הימים? ידו על העליונה – הוא נמצא בעמדת יתרון, יש לו עדיפות על יריביו או על מתחריו, הוא זכה או ניצח במאבק כלשהו: הקרב היה מר וקשה, אך ידנו הייתה על העליונה; גָּדַע אֶת זְרוֹעוֹ, שָׁבַר אֶת זְרוֹעוֹ – הכניעו והביסו: יש אומרים שבמבצע ׳צוק איתן׳ לא גדענו את זרועו של ארגון המחבלים חמאס; שִׁיכּוֹר הצלחה – גאֶה, עטור ניצחון: הוא חזר שיכור הצלחה משהובטח לו קידום; קִרְיָה כבושה כָּבַשְׁתָּ – נחלת ניצחון מדומה וחסר ערך, לא חידשת כלום; הִדבִּיר תחתיו – הכניע, השמיד, גָּבַר על: פוטין רוצה להדביר עמים תחתיו; גברה ידו – התחזק, הכריע וניצח: לאחר ימים גברה ידם של כוחות החי״ר; רוח קרבית – הדריכות והנכונות לעשׂות הכול כדי לנצח בקרב; נָח על זֵרֵי הדפנה – נֶהנה מכבוד הניצחון או ההצלחה, ואינו מתאמץ עוד: עם תום המיזם הוא לא הספיק לנוח על זרי הדפנה, וכבר נקרא למיזם הבא; לא נחתי על זרי ההצלחה וההוקרה, אלא חיפשׂתי יוזמות חדשות; עד בלתי השאיר לו שׂריד – הניצחון היה כזה שלא השאירו לאויב כל שארית; לא הניח אבן על אבן, לא השאיר בו אבן על אבן – הרס אותו לגמרי, הרס אותו עד היסוד: הרוסים הרסו את ביתי ולא הניחו בה אבן על אבן; בנפול אוֹיִבךָ אל תשׂמח – לאחר ניצחון בקרב אל תשׂמח ואל תתפאר כי מעשׂה ידיו טבעו בים ואנו נאמר שירה; כוחותינו הלכו מניצחון לניצחון; סוד הניצחון – בכוח ההתמדה; נתן את אויביו תחת כפות רגליו; הכניע את היריב בפעולת איגוף; אחד ירדוף אלף ושניים יניסו רבבה; אין שׂמחה כשׂמחת הניצחון; יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ; עִם מנצח קשה להתווכח; את האויב הזה צריך לעקר, לשבר, למגר, ולכלות מעל פני האדמה; [הצלחה מהירה וקלה] באתי, ראיתי, ניצחתי; עוד ניצחון כזה ואבדנו כי נישאר בלא צבא; לא הניצחון חשוב אלא ההשתתפות בתחרות; עוד ניצחון כזה ואבדנו; מִי שֶׁכַּוָּנָתוֹ אֶל הָאֱמֶת, וְחוֹגֵר עַצְמוֹ לַמִּלְחָמָה בִּשְׁבִיל הָאֱמֶת – הוּא מְנַצֵּחַ תָּמִיד; צריך לעטר את חיילינו בעטרת ניצחון > כישלון! מלחמה!

מקום! דרך!

מקום ראוי או ניטרלי. מָקוֹם – נקודה, קו, שטח, אזור, בניין, יישוב וכד׳ במרחב, בחלל או ביקום; מְקוֹם קְבוּרָה – מקום שנקברו בו בני אדם ובעלי חיים; מיקום, מיקם – קבע מקום למישהו או למשהו לתכלית מסוימת; מִנְהַג הַמָּקוֹם – צורת התנהגות מקובלת ורגילה במקום מסוים, מה שנחשב נכון לעשׂותו באותו מקום: כדי להימנע ממצבים לא נעימים כדאי לתייר ללמוד את מנהג המקום ולנהוג לפיו; איכּוּן, אִיכֵּן – מצא את מקומו המדויק של מישהו או של משהו (כגון אדם או מטרה, רשף, קול, מכּם) באמצעי מַחשב, מכּם, נַווטָן או לוויין, בפעולות תצפות וסיור וכד׳; שֵׁמוֹן גאוגרפי – מַפתח לשמות מקומות; תפיסה, תפס – הצליח להשׂיג אדם, דבר או מקום ולהחזיק בו; השתלט על שטח, על עמדה, על מִתקן וכד׳ בלא התנגדות; רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר – דיבור אופטימי שיבואו הסיוע או הגאולה ממקום אחר; מִתקן – 1. מתחם שבו מותקנת מערכת מכשירים למילוי תפקיד מסוים (כגון מתקן אימונים) או מִבנֶן (מערכת בניינים), כגון שׂדה תעופה, בסיס (אימונים, מגורים, אספקה, ימי, אווירי וכד׳), נָמֵל, מִספנה, מחנה, מקום מגורים, מִפקדה, חַניון, עֶמדה, מקום מִטווח, נַשקייה, שטח ניסויים, מֶרכז, מחסן, בית חולים, מעבדה; 2. מכשיר או מערכת מכשירים המוצבים במקום מסוים כדי למלא תפקיד מסוים, כגון מתקני שעשועים בגן ציבורי, מֵקַר לשתיית מים קרים; מִתחם – שטח קרקע בעל גבולות ברורים שנועד למטרה מסוימת; מְקוֹם הַטְמָנָה, מִזבָּלָה, מִטמָנָה – אתר להטמנת אשפה, פסולת יבֵשה או מעורבת, חומרים מסוכנים וכד׳ לאחר שסולקו מהמקום שבו נוצרו; מִטמָן עָמוֹק – אתר להטמנת פסולת רדיואקטיבית בשכבה עמוקה; הַטמָנָה עֲמוּקָה – הטמנת פסולת רדיואקטיבית בשכבה עמוקה; עיבור – פרוור, שולי מקום: תחילה הגיע לעיבורה של העיר [ההפך: טבור]; רילוקיישן > עיתוק, עיתֵק – 1. פירק מבנה והעבירו למקום אחר כדי להקימו שם מחדש. 2. עבר ממדינה למדינה לפרק־זמן מוגדר לצורכי עבודה, לימודים ועוד: עיתקתי את מקום מגוריי לכמה חודשים לשם השתלמות; 3. העברת קרונות רכבת ממסילה למסילה או מרציף לרציף: עיתקנו את הקרונות לצורי תפעול; עִיתוּקִיוּת – תכונות של אדם לעבור למקום אחר ולתפקד היטב בו או תכונות של דבר להיות מועבר או מוחלף ולשמש כיאות: העיתוקיות לברלין קשה עליי, ולכן אשאר בארץ; עיתוקיות הדולר מאפשר סחר גם בין מדינות שאין בהן דולר; קַדמָה – החלק הקדמי של מבנה, בימה, מִשטח, כלי לחימה וכד׳: את השולחן הצבנו בקדמת הבימה; מֶשֶׁק – שטח אדמה עם המבנים והציוד לגידול יבולים, בעלי חיים וכד׳, חווה חקלאית: הביצים הגיעו לחנות היישר מן המשק; קַמפּוּס > קִריָה – מכלול המבנים והקרקע השייכים למוסד אקדמי או ממשלתי: מי יודע מה בין קריה אקדמית לקריית הממשלה? קריית הוותיקן ברומא נהנית ממעמד מדיני מיוחד; הקריה למחקר גרעיני שוכנת ליד דימונה; 2. עיר, כרך, קרת, מקום יישוב; מְדִינָה יַבַּשתִית – מדינה המוקפת לחלוטין ביבשה, ללא מוצא לים, כגון הונגריה ואוסטרייה; רַחַב – מרחב, שטח רחב מאוד: ביום העצמאות דגלנו מתנוסס בכל רחבי הארץ; תקע אוהלו ב׳ – קבע מקום מגוריו: בפרוץ המרד בהונגריה תקעתי אוהלי בארץ; בשולי – בצד, בסוף, בדרך אגב: בשולי הדרך צמחו כלניות; סֵתֶר – מחבוא, מסתור, מקום להסתתר בו: גילינו את מקום הסתר שלו; נְסִיכוּת – חבל ארץ שבראשה עומדים נסיך או נסיכה; לאורך ולרוחב > לאורכו ולרוחבו – בכל מקום ומקום שבו, על פני כל השטח: קום התהלך בארץ לאורכה ולרוחבה; רְחַב ידיים – רחב, מרווח, שמשׂתרע למרחקים, שמתפשט למרחבים: מפסגת ההר נשקף לעינינו ים גדול ורחב ידיים; תֶּפֶר – קו או אזור הגבול שבין שני אֲזורים, שני שטחים, שני עצמים וכד׳ שחוברו יחד, מקום החיבור והמגע בין שני תחומים, שני נושׂאים וכד׳: התפר שבין הרובע היהודי לרובע הערבי; בתפר שבין שני הקירות נוצר סדק; מֶרחב התפר – כינוי לתוכנית הגנה ביטחונית המתבססת על נוכחות צבאית ועל הקמת מכשולים באזור קו התפר: אזור קו התפר הוא האזור שליד הקו הירוק, ירושלים ושכונותיה וגושי ההתיישבות הקרובים אליו; אדמת טרשים – אדמת סלעים, קרקע טרושה וזרועת סלעים חשׂופים: אדמת טרשים זו אינה ראויה לעיבוד; פְּתַלתּוֹל – מפותל, מעוקם, רצוף עיקולים ופיתולים: הסיירים הגיעו ליעד בדרכים פתלתולות בין ההרים והבקעות: התיירים תעו ברחובותיה הצרים והפתלתולים של העיר העתיקה; בּוֹידֶם > עֲלִיַּת תִקרָה, עֲלִיָּה – תא אחסון מעל תקרת הבית הסמוך לתקרה ומתחת לגג המשמש בעיקר לאחסון חפצים: הורדתי את המזוודות מהעלייה כדי לנקותן; מְקֵירָה – מקום קריר בבית [בצירוף ׳עליית המקירה׳ היא עלייה על גג בית הפתוחה לכל צד, כך שהרוח נושבת בה]: וְאֵהוּד בָּא אֵלָיו [אל עגלון מלך מואב] וְהוּא יֹשֵׁב בַּעֲלִיַּת הַמְּקֵרָה . . . וַיִּקַּח אֶת הַחֶרֶב מֵעַל יֶרֶךְ יְמִינוֹ וַיִּתְקָעֶהָ בְּבִטְנוֹ [של עגלון]; עוֹרֵק – דרך או נתיב תנועה חשובים: כביש תל אביב–ירושלים הוא עורק תחבורה ראשי בין שתי הערים; סַעַף, הסתעפות, הִסתַעֵף – התפצל לכיוונים או למסלולים אחדים, התבדר: לפני ההסתעפות בכביש מוצב שלט גדול ועליו הפניות ליישובים השונים השׂתרג, הצמיח ענפים: עץ השקמה העבות הסתעף לענפים רבים; מִסעף – צומת דרכים של 3 זרועות; שיגור, שיגר – 1. שילוח טיל (כגון טיל מונחה, רקטה, טורפדו) או כַּטבָּ״ם (כגון מזל״ט, מל״ט, רחפן), הנע מכוח דחף הנתון בו, אל עבר מטרה ממַשגר, מכֶּבֶש, מהֶתקן אחר או בדרך אחרת: שיגור הלוויין נדחה בשל תקלה; 2. שליחה, משלוח, העברת דבר מה ממישהו לאחר: הוחלט לשגר מצרכי מזון למדינה מוכת הבצורת 3. שליחת שליח, משלחת וכד׳ למילוי משׂימה, כגון מחקר, מסירת הודעה וכד׳: הוחלט לשגר משלחת מדעית לקוטב הצפוני; הִתפַּצְלוּת, פּוּצַל, פִּיצוּל, פִּיצֵל – 1. הפריד, חילק לחלקים, לסעיפים וכד׳, סיעף: לקחתי את החבל ופיצלתי אותו לכמה חוטים דקים; צריך לקבל את התוכנית כמקשה אחת בלי לפצלה; 2. גרם לקרע בתוך קבוצה או גוף מסוים, פילג, הפריד לסיעות עקב מחלוקת, אי־הסכמה וכד׳: הוויכוח על מכסות המים מפצל את המושב וגורם לסכסוכים בלתי פוסקים בין חבריו; קַרקַע (soil) – חומר המחובר אל הארץ; שכבת האדמה העליונה שאפשר לחפור או לחרוש אותה, ובה גדלים צמחים; אֲדָמָה (land) – שטח־קרקע לפי תכונותיו ושימושיו, כגון אדמת בור, אדמה חקלאית, אדמת מרעה; פִּצלֵי שֶׁמן – סלע מִשקע הבנוי מלוחות דקים של חרסית הספוגים נפט גולמי ומתפצלים בקלות: לפצלי שמן יש ערך תעשׂייתי, ואפשר להפיק מהם נפט; מעיין – זרם מים

הנובעים באופן טבעי מהקרקע או מההר: הקשבתי להמיית המעיין היוצא מההר; קִלטור, קִלטֵר – תיחח את הקרקע באמצעות קַלטֶרֶת, מכשיר המפורר את השכבה העליונה של האדמה ועוקר ממנה את העשׂבים המיותרים: הקלטור הוא שלב בתהליך הכנת הקרקע לזריעה; שִׂידוּד, שִׂידֵד – פורר, תיחח את הקרקע כחלק מעיבודה, פירק את שכבת הקרקע העליונה במַשׂדֵדה: לפני הזריעה יש לשׂדד היטב את הקרקע; סָלוּעַ – 1. שיש בו סלעים, טרוש: במשעול צר וסלוע קרבנו אל חורשה עבותה; 2. קשה כסלע: אין גבינתם אכילה כי היא סלועה כסלע; סלעיוּת, סַלעִי, מסוּלע, סוּלע, סִילֵע – הפך לסלע, איבן, הקשה: אופיו של הבחור מסולע כסלע, וגמישותו מצרך נדיר הוא; פִּיר – 1. בּוֹר, חלל או מעבר אנכי צר, כגון חפירה לעומק בקרקע מכרות או חלל אנכי לאורכו של מבנה: לבית החולים הובא אדם שנפל לפיר המעלית ונפצע אנושות; 2. חור, גומה, חפירה בקרקע, מכרה: הוא התנהג כבעל חיים היוצא מפירו בחשכת הליל; כּוּך – 1. גומחה, שֶׁקַע בקיר או בקרקע: בבתי אבן נהגו לחצוב כוכים בקיר שישמשו ארון; 2. כינוי לחדר קטן, חשוך ועלוב המעיד על דלות המתגורר בו: הקבצן גר בכוך קטן ואפל שאינו מתאים למגורי אדם; 3. שקע ארוך ועמוק חצוב באדמה או בסלע, ששימש לפנים לקבורת מתים: היכן תרצה להיקבר באדמה או בקבר כוכים; פַּח – מלכודת, מכשול, תקלה; תוכנית או תחבולה המיועדים לסבך אדם: מי יצילני ממר גורלי, תחילה נפלתי לפח, אחרי כן לפחת, וכעת לשחת; פַּחַת – בור המשמש בעיקר מלכודת: הַנָּס מִפְּנֵי הַפַּחַד יִפֹּל אֶל־הַפַּחַת, וְהָעֹלֶה מִן־הַפַּחַת יִלָּכֵד בַּפָּח; מִן הַפַּח אֶל הַפַּחַת – מִצָּרָה לצרה, מדחי אל דחי: המאמן, משהחל לאמן קבוצה חדשה, התברר לו שהיא גרועה מקודמתה, היינו הוא נָפַל מִן הַפַּח אֶל הַפַּחַת; שַׁחַת – בור עמוק, שוחה למלכודת, קבר: כֹּרֶה שַׁחַת בָּהּ יִפֹּל; רָווּחַ – שאינו צפוף, שיש בו רווח רחב: עומדים צפופים ומשתחווים רווחים; מִבנָן – שטח בנוי בין כמה רחובות, ובמרכזו אין כבישים (למעט חנייה) ובנויים בו כמה מבנים; [ובהוראה מורחבת] – קבוצת בניינים בעלי מתחם משותף: מבנן משׂרדי הממשלה נבנה בסגנון בנייה אחד; מִשׁכַּן הַהַנהָלָה הָרָאשִׁית, מִשׁכַּן צַמֶּרֶת הָאִרגוּן – מֶרכז פעילות ההנהלה שממנו היא מפעילה את העסק, את הארגון וכדומה; פִּתחָה – אזור מישורי הפתוח אל הים, כגון פתחת רפיח; פָּסָז' < מִפלָש, מעבר מפוּלָש – מעבר מקורה להולכי רגל שמשני צדדיו ממוקמות בדרך כלל חנויות, והוא מחבר בין שני רחובות, שני חללים רחבים וכד': אין אדם שלא ינצל את חללי ביתו לעשׂותם מפלשים לרוחות; פריסה, פרס – 1. מתח, שיטח או פתח לרווחה ולכל הצדדים של מפה, נייר וכד'; 2. הציב זמנית אנשים או עצמים על־פני מרחב מסוים למילוי משׂימה; 3. חילק סכום כסף לכמה תשלומים; מְפוּלָשׁ – דבר הפתוח משני צדדיו: היות שאין מזגן באוהל, אני מעדיף לישון באוהל מפולש; מָבוֹי – רחוב צר, סמטה: נטיתי לטייל במבוי שקט שאין בו תנועת רכב, והאוויר צח וזך; מָבוֹי מְפוּלָשׁ – סמטה הפתוחה משני קצותיה; פָּלוּשׁ – [נדיר] פרוזדור, מסדרון; כניסה, מבואה: רבים עמדו דחוסים ודחוקים בבית המדרש ובפלוש; בינוּי, מְבוּנֶה – 1. בנוי כראוי, מבוסס, איתן: רעיונותיך מבונים היטב ועומדים בהיגיון הנדרש; 2. מכוסה בניינים: באזור יש שטחים לא מבונים לרוב; 3. מוקם מחדש: השטח ההוא נועד להיות מבונה כולו; סוּבָּה – הרחבה מקומית של הדרך כדי לאפשר לכלי רכב להסתובב ולנסוע בכיוון ההפוך; מָסוֹף – תחנה סופית או תחנת יציאה של קו תחבורה, בעיקר של רכבות או של אוטובוסים בין־עירוניים: התייר ביקש להגיע למסוף האוטובוסים; טרמינל < מסוף, בֵּית נתיבות – 1. בניין בנמל תעופה, שבו מרוכזת הפעילות הכרוכה בתפעול חברות תעופה, בטיפול נוסעים באים ויוצאים, בשינוע מטענים וכד': הגענו למסוף 3 בנתב"ג, בְּדִיוּק כשהחלו בבידוקים הביטחוניים; 2. תחנת רכבת; מְכוֹרָה, מוֹלֶדֶת – 1. המדינה שאדם נולד בה או שהוא רואה את עצמו שייך לעם היושב בה מבחינה היסטורית או תרבותית: היהודים חתרו בכל דור ודור לשוב ולהיאחז במולדתם העתיקה; 2. מקום המוצא של בעל חיים או של צמח, המקום שבו הוא גדל לראשונה באופן טבעי: מולדת הדוב הלבן היא באזור הקוטב הצפוני; מוּבלַעַת – חבל ארץ השייך למדינה אחת ומוקף (רובו או כולו) בשטחי אדמה של מדינה אחרת. המדינה, שהשטח המוחזק שייך לה, קוראת לו בשם מוּפרָדָה (exclave): עד מלחמת ששת הימים היה הר הצופים מובלעת ישׂראלית בשטח ירדן; לוֹבִּי < מְבוֹאָה – אולם כניסה במבנה ציבורי כמו בית מלון, תיאטרון, בניין רב־קומות וכד'; מְבוֹא יָם – נָמֵל, שטח מיוחד של מים עמוקים קרוב לחוף, שהותקן וצויד במיוחד לעגינת כלי שיט, לטעינתן ולפריקת סחורות מהן; מְבוֹאוֹת הָעִיר – הכניסות לעיר: המפגינים חסמו את מבואות העיר ולא אִפשרו כניסת רכב אליה; עולם שלישי, העולם השלישי – כינוי למדינות שאינן מפותחות מבחינה כלכלית, היינו מדינות ביבשת אפריקה, אסיה ודרום אמריקה, כיום – מדינות מתפתחות, המדינות המתפתחות; לכאן – הנה, הלום, למקום זה: גש הלום; שְׁטוּף שֶׁמֶשׁ – מקום מואר באור השמש ברוב שעות היום, שהשמש מאירה ומחממת אותו היטב, מוצף אור וחום; מקום תחת השמש – מקום שבו אדם יכול לחיות ולהתפתח כיאות: עם ישׂראל זכאי למקום תחת השמש; תחת השמש, תחת השמיים – בעולם, על פני האדמה, על הארץ: מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ; חריר, חור – 1. נקב או חלל קטן בתוך דבר מוצק: השחלתי חוט לתוך חרירה של מחט; 2. קרע קטן, פֶּתח שעובר דרך משהו מצד לצד: תיקנתי את החור בגרב; הבית או מקום המסתור של עכברים, סרטנים ושאר בעלי חיים קטנים; נָקוּב, מְנוּקָב – מחורר, שעשׂו בו נקב או נקבים, שיש בו חור או חורים: קירות המוצב מנוקבים מהכדורים שנורו אליהם; שׂימה, שָׂם – הניח דבר מה במקום מסוים, שָׂרוּעַ, הִשׂתָּרֵעַ – 1. תפס שטח מסוים, התפרס על פני שטח מסוים, היה ממוקם מנקודה מסוימת במרחב עד נקודה אחרת: לרגלי ההרים השׂתרעו שׂדות נרחבים; שלשול, שִׁלשֵׁל – 1. הטיל משהו (מטבע, מכתב, אסימון וכד') דרך חריץ צר כדי להכניסו לתיבה, לקופסה, למכשיר וכד', תחב משהו לתוך דבר, לרוב בדחיפה: שלשלתי את המכתב לתיבת המכתבים; שלשלתי מעות למַנפק הסוכריות וקיבלתי גם גומי לעיסה דמוי גולה צבעונית; הגנב שלשל את גופו מבעד לחלון וקפץ לחצר; 2. הוריד דבר מה בחוט, בחבל, בשלשלת וכד': הרועה שלשל את הדלי לבאר ודלה מתוכה מים; ניקור, ניקֵר – ניקב או דקר משהו במכשיר חד עד שנעשׂה בו חור, עקר דבר מה ממקומו בעזרת מכשיר חד; פַּנצֶ'ר < תקר < נֶקֶר – נקב בצְמיג; מְנוּקָבּ, נוּקַּב, נִקבוּב, נִקבֵּב – יצר שורה או שורות של חורים בתלושים, בבולים, בטפסים וכד' כדי להקל על הפרדתם: נייר 'אשר יצר' אינו נקרע דווקא במקום המנוקבב; מְנוּקבָּב – שיש בו שורה או שורות של נקבים: נייר הטואלט מנוקבב כדי שייקרע כראוי; המַקלח מנוקבב כדי שיזרמו ממנו המים בקילוחים דקים; שטיחה, שָׁטַח – פָּרַס או מָתַח דבר מה על משהו, פיזר משהו בשכבה דקה על משטח כלשהו: יש לשטוח את הגרעינים בתבנית ולהניחם בשמש לייבוש; מִנחָת – שטח קטן בשׂדה, בבסיס, בחצר בית חולים, על גג בניין, על סיפון כלי שיט וכיו"ב לנחיתה ולהמראה של מַסוקים; נִקבָּה – 1. חור, נקב: שבע נקָבות בראשו של אדם: שתי עיניים, שתי אוזניים, הנחיריים והפה; 2. מחילה, מנהרה, חפירה ארוכה ומפולשת מתחת לפני האדמה; סדוק, סדיקה, סָדַק – גרם סֶדֶק, יצר חריץ או שֶׁבר צר: הכדור שפגע בחלון סדק את הזכוכית; סדקתי את הקרש בגרזן; סֶדֶק, חָרִיץ – פֶּתח ארוך וצר, וכן – בֶּקַע, בְּקִיעַ, גומה, גוּמָץ, חָגָו, חוֹחַ [ברבים: חֲוָוחִים], חור קטן, חריר, חֶרֶץ, חָרָך, נֶקֶב, נִקבָּה, נקבוב, נקבובית, נְקִיק, נִקרָה, סריטה, פִּרצה, פתח קטן, שֶׁסַע, שֶׁקַע: הדוורית שִׁלשלה את המכתבים בחריץ תיבת המכתבים; בחגווי שׂפתיה נראתה בבת צחוק; שיסוע, שִׁיסֵעַ – 1. קרע משהו לשני חלקים או לגזרים, בעיקר על ידי משיכה בכוח רב, ביקע, ביתק: וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן . . . וְהִנֵּה כְּפִיר אֲרָיוֹת שֹׁאֵג לִקְרָאתוֹ וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ ה' וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי; 2. קָטַע, הֵפֵר את הרצף של משהו, שיסע את דבריו, התפרץ לתוך דבריו של מישהו וקטע אותם: הנוכחים באולם שיסעו את דברי הנואם בקריאות ביניים רבות; שֶׁסַע – 1. פתח צר וארוך הנפער בדבר מסוים, חתך צר: קניתי חצאית ארוכה וצרה עם שסע מאחור, המגיע עד מעל לברכיים; שלושה שסעים בעלֶה משַׁווים לו מראה של כף יד עם ארבע אצבעות; 2. קרע, פיצול, פילוג (בחברה, בגוף ארגוני וכדומה): בחברה הישׂראלית שסעים רבים, כלומר היא מפוצלת לקבוצות אחדות; פָּרוּץ – שיש בו פִּרצה, סדק או פתח, שאינו שלם או סגור: הם התגנבו לתוך הפרדס מבעד לגדר הפרוצה; אֵם הסיקוס – החור הנשאר בלוח לאחר שנשר ממנו הסיקוס; סיקוס – מקום צמיחת הענף בגזע העץ; סִיקֵּס – חָרץ חריצים בעץ, גלף בו ועשׂה אותו למסוקס, חִספס, עשׂה למחוספס: נָקִיק – סדק רחב או חריץ רחב בסלע, סדק, נקרה, חגו וכד': הנשרים מקננים בנקיקי סלעים, המספקים להם מסתור; נִקרָה – מערה או נקיק בסלע או בהר: בראש הנקרה אפשר לרדת ברַכֶּבֶל אל הנקָרות שבמים; סריטה – חריץ דק מאוד: יש שׂריטה ארוכה על דלת המכונית וכדאי לצבוע את הסריטה; מְאוּרָה – מערה או חור באדמה המשמשים מקום מִחיה או מקום מסתור לחיות בר: השועל נמלט מן הצייד וחמק למאורתו; מאורת נחשים – חור או מערה בקרקע, המשמשים משכן לנחשים: בשׂדות המושב היו מאורות נחשים לרוב; מֶטרוֹפּוֹלִין – עיר גדולה המשמשת מרכז לפרוורים ולערים קטנות ממנה שבסביבה: אני מעדיפה להתרחק מן המטרופולינים הגדולות; עִיוּר, עִיֵּר – העביר לחיי עיר, קבע אורח חיים עירוני; אורבניזציה < עִיוּר – תהליכי המעבר מצורות התיישבות אחדות לצורת התיישבות עירונית, לרבות התפתחות הערים המרכזיות ועיירות הפיתוח והשפעות תהליכי העיור המוגברים: תהליכי העיור הכפויים על הבדווים בנגב יצרו פער בין האוכלוסייה הצעירה ובין האוכלוסייה הזקנה; עֲייָרָתִי, עֲייָרָה – יישוב עירוני קטן מעיר: יישוב עירוני קטן מעיר: לא אהבנו את החיים בעיר הגדולה והסואנת, ולכן עברנו לגור בעיירה קטנה; עֲיָרַת פִּיתוּחַ < עיר פיתוח – רשות מקומית הנהנית מסיוע ממשלתי מיוחד להתבססות כלכלית וחברתית של האוכלוסייה: מצפה רמון, בית שאן, קריית גת, ערד וכרמיאל הן ערי פיתוח בישׂראל; כְּרַך – עיר גדולה שיש בה יותר ממאה אלף נפש: ירושלים, תל אביב וחיפה הן כְּרַכִּים גדולים; פרבר < פַּרוָור – שֵׁם לשכונה בקצה העיר, כמו למשל בית

הכרם ובית וגן בירושלים, או שכונת התקווה בתל אביב: רבים מעדיפים לגור בפרוורים, שכן שקט שם יותר מבמרכז העיר; כְּפַרְוָר – יישוב כפרי שהופך לפרוור בשל פיתוח מהיר של יישוב עירוני סמוך; עיבורה של עיר – שולי העיר, פרוורי העיר, הבניינים הרחוקים ממרכז העיר; מוּעָד – מופנה, מכוּוָן, הביטוי: לאן פניך מועדות? משמעו – לאן כוונתך ללכת; מָנוֹחַ – 1. מקום לנוח בו: היונה לא מצאה מנוח לכף רגלה; 2. מנוחה, שלווה, שקט נפשי: לא נתן מנוח לנפשי עד שנעלתי את הדלת לפניו: במקום לתת מנוח לנפשה, הוסיף לה דאגות בכל יום; בת – כפר או עיירה השוכנים סמוך לעיר גדולה: נתניה ובנותיה; מִשְׁכָּן – 1. מקום לשכון בו, מעון, בית מגורים; 2. בית קיבול, מקום שמשהו נמצא בו: הלב הוא משכן לנפש, והמוח הוא משכן לכוחות הרוח של האדם; פֶּנְסְיוֹן – 1. בית הארחה, בית מרגוע, בית מלון המַגיש לאורחיו גם את ארוחותיהם: יצאנו לשבוע נופש בפנסיון כפרי; 2. מקום לאִכסון חיות מחמד: מסרנו את כלבנו לפנסיון לתקופת שהותנו בחו"ל; יוֹמֵם – אדם הנוסע יום־יום לעבודתו מִחוץ לִמקום מגוריו וחוזר בערב לביתו: רוב דיירי היישוב הם יוממים העובדים בעיר הסמוכה; מְתֹם – מקום שלם בגוף, מקום בריא; אין בו מְתֹם – כולו מוכה ופצוע, הוא חולה וחלוש או פגום; שִׁרְבּוּב, השתרבב, שורבב, שִׁרְבֵּב – 1. הכניס פרט למקום לא נכון או לא מתאים, לרוב בטעות: הפקידה שרבבה בטעות את שמי לרשימה; 2. הושיט איבר מגופו, הבליט ומתח אותו, האריך איבר מגופו: הילד שרבב את ראשו מבעד לחלון והציץ החוצה; חילוץ, חילֵץ – הציל אדם או דבר מסכנה או הוציאו ממקום שקָשֶׁה מאוד לצֵאת ממנו; טופוגרפיה – ענף בגאוגרפיה העוסק בתיאור מדויק ומפורט של רכיבי השטח הטבעיים בכדור הארץ (כגון תְלים, חוֹלִיוֹת [= דיונוֹת], גבעות, הרים, רכסים, חורשות, נחלים, תעלות, אגמים) ושל רכיבי השטח המלאכותיים (כגון יישובים, דרכים, בניינים, ומִגדוֹלים [מבני פלדה לנשיאת קווי מתח גבוה], מסילות ברזל, גשרים) וברישומם על מפות. הטופוגרפיה משמשת לניווט ולפעילות אחרת; הֲסָרָה, הֵסִיר – הרחיק, סילק, העביר דבר ממקומו: הסרתי כלים מן השולחן; איפה – מילת שאלה על מקומו של דבר לפני פועל: איפה שמרת בחג? איפה אתה גר? אַיֵּה – מילת שאלה על מקומו של דבר לפני שֵׁם עצם: איֵה הריבה שהכרתי לך? מָקוֹם, אַיּוּת – מקום הימצאו של דבר בשטח (כגון במרחב, ביבשה ובים) או במפה לפי מערכת קואורדינטות, קביעת ה'אַיֵּה': כיום אַיּוּת בני אדם קלה הודות לנווטן ולאכּן המבוססים על מערכת האיכון העולמית (ג'י־פִּי־אֶס); ניווּט, ניוֵּט – הכווין תנועה של מישה או של משהו (כגון גוף צבאי, טיל, רכב, כלי טיס, כלי שיט) בין שתי נקודות ביבשה, באוויר, בחלל ובים באמצעות מערכת איכון לוויינִי ובאמצעים אחרים, כגון מפה, מצפן, נַווטָן (ג'י־פִּי־אֶס), אַכָּן (ג'י־פִּי־אֶס), מכּם, תחנות קשר; נַווטָן (GPS navigator) – מכשיר ניווט המבוסס על מערכת איכון עולמית (GPS): היישׂוֹמון Waze מספק לנהג מידע על מקום הימצאו של הרכב ומסייע לו להגיע ליעדו; נַוָּטוּת – התורה העוסקת במציאת מקומו המדויק של עצם בשטח ובקביעת הכיוון והמרחק ממקום זה למקומות אחרים; אַכָּן (GPS locator) – הֶתקן מערכת איכון המשמש לזיהוי מקום של מישהו או משהו; מְשׁוּרְיָן, שִׁרְיוּן, שוּרְיַן, שִׁרְיֵן – הבטיח סכום כסף, תפקיד, מקום וכד' בלי אפשרות לשנותו או לבטלו בעתיד: המפלגה שריינה את מקומם של אישה ושל עולה חדש בכנסת; לַבִּירִינְת > עקלָתוֹן, מָבוֹך – 1. מערכת מסובכת ומפותלת של דרכים, מעברים, שבילים וכד' שהנכנס לתוכה מתקשה למצוא את היציאה ממנה, וקל ללכת בה לאיבוד: הילדים נכנסו למבוך שבגן השעשועים, ורק אחרי שעה ארוכה הצליחו לצאת ממנו; 2. תסבוכת, סבך, מצב מסובך ומבלבל, מסכת מסובכת של עובדות, של מחשבות וכד', שקשה למצוא מוצא מהן: החוקר תעה במבוך הנתונים, והתקשה ליישבם ולהסבירם; הִשְׂתָּרֵג, שׂוֹרַג, שֵׂירֵג – שילב דברים וקלע אותם זה בזה, הצמיד דברים תוך פיתולם זה סביב זה או שזירתם זה בזה, יָצַר מהם מבנה משׂורג: הגנן שֵׂירג את ענפי הצמחים המטפסים; מְשׂוֹרָג – סבוך, מפותל, שזור ומפותל זה בזה: לגזע האיקליפטוס שורשים ארוכים ומשׂורגים; מַחְצֶלֶת, אַסְקוּפִּית – שטיחון נצרים, פלסטיק וכד' שקלועים שתי וערב, ושנועדו להניחם לפני דלת הכניסה לניקוי הנעליים שהתלכלכו מן הדרך; קָתֶדְרָה – דוכן מוגבה שעליו עומד מרצה, מורה או נואם; דֶּלְפֵּקָן, דֶּלְפֵּקָנִית, דֶּלְפֵּק – שולחן ארוך וצר המפריד בין הפקידים לקהל בסניף בנק, בסניף דואר וכד' או בין קהל לבין מי שמשרת אותו בחנות, במשׂרד וכד': הדלפקנית עמדה מעבר לדלפק, ולקוחותיה ניגשו אליו עם המצרכים; 2. לוח עץ או שולחן צר וארוך במטבח שמשני צדדיו אוכלים, בעיקר ארוחות קלות: בדירה החדשה בנינו במטבח דלפק עץ; בַּסְטָה > דוּכָן – 1. שולחן שעליו מוצגים סחורה למכירה או מידע לקהל, בייחוד בשוק או ביריד: בשוק דוכנים רבים למכירת פירות וירקות; 2. מקום מוגבה במקצת לעמידה או לישיבה, ובעיקר בימה קטנה שעליה עומד המנצח על מקהלה או על תזמורת: המנצח עלה לדוכן, והקהל קיבל אותו בתשואות; 3. קתדרה, בימה, רהיט גבוה וצר דמוי שולחן בעל משטח משופע שמאחוריו עומד נואם או מטיף; דוכן עדים – דוכן בבית המשפט שעליו ניצב העד בשעת מסירת עדותו: עם עלייתו לדוכן העדים נשבע העד לומר את כל האמת; פּוֹדְיוּם > דוכן מנצחים – הדוכן שעליו ניצבים המנצחים בתחרויות ספורט בטקס קבלת המדליות: הספורטאי הצעיר ניצב מתוח על דוכן המנצחים, מדליית הזהב מתנוצצת על חזהו; דוכן מכירות – דֶּלְפֵּק שעליו הסוחר מציג את סחורתו בפני הקונה: לאורך סמטאות השוק פזורים דוּכְנֵי מכירות ססגוניים; עֵמֶק הסיליקון – 1. אזור שמרוכזות בו תעשׂיות מתקדמות של אלקטרוניקה ומחשבים וטכנולוגיה עילית (הייטק); 2. כינוי לעמק בקליפורניה שבארצות הברית, ובו מרכז של הנדסת שבבי אלקטרוניקה המבוססים על הצוֹרָן (סִילִיקְיוּם); הוֹלָכָה וַהֲבָאָה – העברה חזרה למקום: הולכה והבָאה של סוסים ושל חמורים: הולכתם למרעה והבאתם לאורווה; פָּקַד – הגיע למקום מסוים וחנה בו לזמן קצר, לרוב כחלק מנסיעה סדירה: שתי אוניות פקדו אתמול את הנמֵל; קרקע פורייה, כַּר פּוֹרֶה – מקום מוחשי או מופשט שיש בו בסיס נוח להיווצרות או להתרבות של תופעה מסוימת; הרי החושך – כינוי למקום רחוק ונידח מאוד: חיפשׂו אותו מעבר להרי החושך; קַו אווירי – מרחק בין מקומות בקו ישר מדומה המתוח ביניהם; כלי קיבול, בית קיבול – 1. שקע וחלל שאפשר לשׂים בו משהו, מקום העשׂוי להכיל דבר מה. 2. [בהשאלה] יכולת הקליטה: בית הקיבול של החַניון מוגבל; שְׂדֵה ראִייה – 1. המֶרחב שאפשר לקלוט בעיניים ממקום אחד: ככל שתגביה לטוס, כן יגדל שדה ראייתך; 2. תפיסה כללית, רחבות אופקים, השקפת עולם: בזכות לימודיי האקדמיים נתרחב שׂדה ראייתי לאין שיעור; הוא יושב על המזוודות, ישב על המזוודות – היה מוכן לצאת לדרך בכל רגע, עמד לנסוע בכל רגע, נמצא במצב של ציפייה לנסיעה, היה מוכן נפשית לנסיעה: אחי כבר יושב על המזוודות, וכשיקבל אשרה לארצות הברית הוא יעלה על המטוס הראשון; עיר וָאֵם בישׂראל – עיר גדולה וחשובה, בעיקר מבחינת היישוב היהודי שבה: משכונה קטנה גדלה תל אביב והפכה בתוך שנים מעטות לעיר ואם בישׂראל; מֶרְכַּז העִנְיָנִים – לב העניינים, במוקד ההתרחשות; ים גדול ורחב ידיים – מקום רחב מאוד; מֶרְכַּז העֲצַבִּים – דבר עיקרי שסביבו כרוכים עניינים אחרים; המקום שממנו יוצאות הוראות והנחיות פעולה לחֶלקי הגוף: הממשלה היא מֶרכז העצבים של משׂרדי הממשלה; קֵן אֲהָבִים – כינוי למקום פרטי, אינטימי ורומנטי שבו בני־זוג חיים או נפגשים למימוש אהבתם: שני האוהבים שׂכרו דירה בדרום העיר וטיפחו אותה לקן אהבים עלום; גן עדן התחתון – כינוי עממי למקום שבני אדם נהנים מחיי עושר ואושר, כחיים בגן עדן העליון המוכנים לצדיקים בעולם הבא; אוצרות חושך – אוצרות שמטמינים במקום נסתר; גִּנְזֵי גְּנָזִים – המקום המוסתר ביותר: הוא המשיך להעז והגיע אל גנזי הגנזים, סודות לימוד שאיש עוד לא מצאם; התקפת פתע – התקפה לא צפויה לאויב מבחינת המקום או המועד או שניהם כאחד; (ש)הצְּנֵעה יפה לו – שהם אישיים או אינטימיים ביותר, שחשׂיפתם או הדיבור עליהם בפומבי אינו מקובל ומן הראוי שיישארו מוסתרים מן הבריות: יחסי קרבה כאלה בין גבר לאישה נמנים עם הדברים שהצנעה יפה להם; ענייני אישות הם מן הדברים שהצנעה יפה להם; תבל ומלואה, עולם ומלואו, חללו של עולם – הכול, כל שניתן להשׂיג, מקום רחב מאוד; אם אינו עניין לכאן, תנהו עניין למקום אחר – אם אינו מתאים לעניין א, העבירהו לעניין ב: אם אינו עניין לדיני ממונות, תנהו עניין לדיני נפשות; אֵין נָבִיא בעירו – אין אדם ההוגה רעיון חדש או תורה חדשה זוכֶה להערכה בסביבתו הקרובה, לעומת היחס שהוא זוכה להם במרחקים; יָשַׁב בְּמַאֲרָב – ארב, ציפה במקום סתר לשעת כושר לתקוף את אויבו: ישבנו במארב כאריה שיכסוף לטרוף או ככפיר היושב במִסתרים; שיטת האדמה החרוכה – שיטה שבה יושבי המקום זרעו חורבן גמור בשטח יישוביהם, הפכו הכול למדבר שממה קודם שברחו מפני הכובש; זירת המחלוקת – מקום או תחום לוויכוח או למאבק מדיני וכד': עֶמדת ההנהלה הפכה את המקום לזירת התנצחות בינה ובין נציגי העובדים; כינֵס אֶת רַגְלָיו – נסגר וישב במקומו, נמנע מלצאת לרחוב: 'דֶּבֶר בעיר – כַּנֵּס רגליך'; עַיִן – מַעְיָן: מעשׂה בתינוקת שירדה למלא כדה מים מן העַיִן; היכן אתה עומד? – היכן אתה בפעולה מסוימת: היכן אתה עומד בקריאת הספר? היכן אנו עומדים בתפילה? היכן אנו עומדים בפרשה סבוכה זו? נקודת תצפות – מקום שאפשר לתצפת ממנו על הסביבה ולעקוב אחר שינויים כדי לאסוף מידע; העתיק את מקום מושבו, העתיק את מושבו – עבר לגור ממקום א למקום ב: תחילה שהה בקהיר, ואחר כך עבר למצרים ולבסוף העתיק מושבו לירושלים; הֶרְאָה לו את הדלת – ביקש, רמז או דרש ממנו לצאת מן החדר, להסתלק או לעזוב: "קחי אותו בבקשה מכאן והראי לו את הדלת", אמרה המנהלת למזכירהּ בהצביעה על האורח הלא רצוי; אחר הדלת והמזוזה – בחוץ: ביקשתי מן התלמיד שיעמוד אחר הדלת והמזוזה; עיר מִקְלָט – 1. כינוי למקום המשמש לקליטת גורמים שוליים ולא רצויים בחברה: ועד ההורים התנגד להפיכת בית הספר לעיר מקלט לנערים שהסתבכו עם החוק; 2. כינוי מליצי למקום מבטחים, מקום המשמש מחסה זמני בעת אסון, מלחמה וכד': בימי מלחמת העולם השנייה הייתה שנחאי שבסין לעיר

מקלט לכמה אלפי יהודים; **צו חיפוש** – טופס שעליו מוטבעות חתימת שופט וחותמת בית המשפט שבו הוצא הצו, ומשמען: 'אישור כניסה' של שוטר או של חוקר מטעם רשות המדינה אל תוך תחום מוגדר, כגון בית פרטי, עסק או כל מקום; **חופש התנועה** – החופש של כל אדם לנוע ממקום למקום בתחומי המדינה או בחו"ל ולחזור אליה ללא הגבלה; **חופש העיסוק** – חופש של כל אדם לבחור לעסוק בכל מקצוע או מקום עבודה שירצה, במקום ובדרך הרצויים לו, לשם הבטחת צורכי קיומו (פרנסה) והגשמה עצמית; **יִישׁוּב סְפָר** – מקום מיושב ליד גבול המדינה: הוא גר ביִישוב ספָר; **יַרְכְּתֵי אֶרֶץ** – קצה הארץ, קצה העולם, מקום רחוק: וקיבצתים מירכְּתֵי ארץ; **מַיִם טריטוריאליים, מים תחומתיים, מֵימֵי חופין** – שֶׁטַח ים שבתחום השיפוט של מדינה מסוימת; **שבעת הימים** – כינוי מליצי לאוקיינוסים ולימים הגדולים שבעולם, ואף לעולם כולו: בנדודיו הרבים על פני שבעת הימים הספיק לראות הרבה; **על שבעה ימים** – על פני כל העולם, בכל העולם: פליטי סוריה ואפריקה עוזבים את מדינתם בהמוניהם ומסכנים את חייהם ושטים בספינות רעועות על שבעה ימים; **ברומא התנהג כרומאי** – התאם עצמך למנהגי המקום שבו אתה נמצא; **חיפשׂ בחוֹרים ובסדקים** – מקום שקשה להגיע אליו, פינה חבויה: חיפשׂתי בכל החורים והסדקים את ספרי, ולא מצאתיו; **שַׁעַר כָּבוֹד** – מבנה דמוי שער מקושט בפרחים ובדגלים, שמציבים בכניסה לעיר או למקום מסוים לכבוד בואו של אורח חשוב; **השבית רֶגֶל מִמָּקוֹם** – מנע אדם מלבוא למקום: המגפה השביתה את רגלינו מארץ זו; **רשוּת היָחיד** – מקום בבעלוּת פרטית שיש בו לאדם פרטיות מלאה, מקום פרטי שלזרים אין זכות כניסה אליו, כגון בית, חצר מגודרת, מפעל פרטי: ברשות היחיד רשאי אדם לעשׂות כבתוך שלו, אם אינו פוגע באחרים או מפריע להם; **רשוּת הרַבִּים** – כל מקום שהציבור רשאי לשהות בו או לעבור בו: רחובות העיר הם רשות הרבים; **עֶמדת מַפתח** – 1. תפקיד ניהולי או אישי בארגון, המאפשר לקבל החלטות ואחריות כדי להשפיע ממש על מדיניות ארגונית, על יעדים אסטרטגיים, על פעולות עסקיות או על מיזמים חשובים; 2. מִשלט או מקום מבוצר המאפשר לצבא לשלוט על סביבתו; **פני הים** – פני מֵי הים המשמשים קנה מידה לציון גובה מקום: ים המלח נמצא כארבע מאות מטרים מתחת לפני הים; **אֶרֶץ שִׁבְיוֹ** – המקום שאליו הוגלה השבוי ושם הוא מוחזק; **מחנה שבויים** – מחנה שבו עצורים, בדרך־כלל, שבויי מלחמה או שבויים שנחטפו, והם עוסקים בעבודה קשה ונתונים בתנאים קשים של רעב, השפלות, עינויים וחקירות; **בית השבי** – מקום שמוחזק בו שבוי, שִׁביה: האישה קודמת לאיש לכסוּת ולהוצאה מבית השבי; **מצוּדָתו פרוּסה** – הוא שולט או משפיע עד מקום רחוק, בתחומי השפעתו נמצא גם דבר זה: אף שאני בישׂראל, מצודת עסקיי פרוסה ברוב ארצות מערב אירופה; **פָּרַס מצוּדתוֹ על** – הקיף את שלטונו, הרחיב את תחום השפעתו על; סדנא דארעא חד הוא > **סַדַן הארץ אחד הוא** – מנהגי בני אדם דומים הם בכל מקום, אין כל חדש תחת השמש: גם בשבטי אפריקה ראינו שחייהם מבוססים על חיי משפחה כמו במערב כי סדן הארץ אחד הוא; **עברה הרינה במקום, עָבְרָה הרינה במחנה** – נפוצה שמועה במקום, רבים מרננים ומספרים זה לזה: במחלקה עברה הרינה שהמפקד מתכוון להתפטר; **סָמוּךְ ונִראֶה** – קרוב בזמן ובמקום ורואים אותו; **הישורת האחרונה** – הקטע הישר האחרון במסלול ריצה [בהשאלה] החלק האחרון בתהליך ארוך; **הגיע לחוף מִבטחים** – הגיע למקום ביטחון ושלווה: הפליטים הגיעו לחוף מִבטחים; **פָּגַע בנקודה** – פגע במקום הרגיש ביותר; **חֲמָמָה ניסיונית ל־** – מקום או סביבה המטפחים משהו (כגון אופי, מֶשק, ניסיון), באופן מלאכותי: בית הוריו שימש חממה ניסיונית לעיצוב אופיו והשקפות עולמו; **עוֹמֵד על תִּילו** – בנוי במקומו הקבוע: הבית הישן עדיין עומד על תילו אף שחלפו מאה שנה משנבנה; **נקודת אחיזה** – מִשען, סֶמֶך, אסמכתה, דבר או מקום להיאחז בו: המתווכח מצא שתי נקודות אחיזה בדברי יריבו; **תַּחֲנַת ניסיונות** – מוסד מדעי־מחקרי שנערכים בו ניסויים בתחום מסוים כדי לקדם את הידע בו ולהפיק ממנו תועלת: יש חוקים המגבילים את פעולות תחנת הניסיונות; **מַעְגְּלֵי יושר** – דרכי יושר, דרכי צדק: יש להדריך את החיילים במעגלי יושר ובדרכי נועם; **נזדמנו לפונדק אחד** – נפגשו במקרה במקום אחד, נקלעו יחד; **שוּלחָן עָגול** – התוועדות או פגישה בין צדדים על בסיס שוויוני לפתרון סכסוכים ואי־הבנות או לגיבוש החלטות משותפות: הממשלה החליטה להתייעץ סביב שולחן עגול עם נציגי התנועה הציונית ועם הפלסטינים; **מֵאַיִן וּלְאָן** – מהיכן באת ולאן אתה הולך: עמיתיה לא נתנו לה שלום, ולא שאלוה: מאין ולאן; **לְאָן שֶׁהוּא** – למקום בלתי מסוים, למקום כלשהו; **מחוץ לתחום** – שטח (כגון שטח ניסויים), מבנה, מִתקן (כגון חדר חולים, מגורי חיילות או מטבח) שהכניסה אֲליהם אסורה לאדם אחד או יותר מטעמי אבטחת מידע, בטיחות, בריאות, פקודות, מוסר וכיו"ב: המפקד הודיע לטירונים שמגורי הבנות הם מחוץ לתחום בשבילם; על דלת המטבח במחנה מוצב שלט: 'מחוץ לתחום לכל בעלי הדרגות'; **לאורך ולרוחב** – בכל מקום ומקום שבו: קום התהלך בארץ לאורכה ולרוחבה; **כפתחו של אולם** – פתח גדול ורחב ביותר; **פֶּתַח פָּתוּחַ** – מקום שאפשר לצאת בעדו: פתח פתוח מצאתי כדי להיחלץ מן העניין; **הרחיב את היריעה** – התרחב, פירט והעמיק עוד; **שׂדה פעוּלה** – שטח מתאים לפעולה ולעשׂייה: המעביד אינו מגביל את עובדיו ומאפשר להם שׂדה פעולה נרחב; **כר נרחב** – מקום רחב לפעולה; **הסתופף בבית המדרש** – ביקר תדיר או שָׁכַן בקביעות במקום לימודים; **מטאורולוגיה** – מדע העוסק בתהליכים פיזיקליים ובתופעות המתרחשים באטמוספרה, לרבות בהשפעת הגומלין שבין תהליכי האטמוספרה לקרקע, ובין תהליכי האטמוספרה לימים, וכן בהשפעותיהם על החי ועל הצומח. המטאורולוגיה נחלקת לענפי מִשנה נושׂאיים, כגון אקלים, מטאורולוגיה סינופטית, מטאורולוגיה תעופתית, מטאורולוגיה ימית, מטאורולוגיה סביבתית; **פִּינַת מִבטָחִים** – מקום בטוח להימלט אליו או לשבת בו: לו יכולת לגשת אל החטופה, הייתי מוליכה לפינת מבטחים כדי להשיב את רוחה הסעורה; **עיר שׂדה** – 1. עיר קטנה או בינונית הנמצאת בקרבת עיר גדולה ומרכזית: העיר תל אביב משרתת לא רק את תושביה אלא גם את תושבי ערי השׂדה; 2. פריפריה; מי שבשוליים, המרוחק מערי המרכז, מה שהוא פחות מרכזי, חשוב או בסיסי מאחרים, או שאינו זוכה לתשׂוּמת לב ולתקצוב כמותן; 3. פּרוֹבִינצִיָּה; עיר שאינה קשורה בברית כלשהי עם ערים אחרות בסביבתה; 4. עיר המשמשת מרכז לאזור כפרי בעלת תִפקודים כלכליים ומִנהליים מוּעטים, בעלת חשיבות פחותה משל עָרֵי המדינה; **עיר לַוויָן** – עיר עצמאית הסמוכה לעיר גדולה ומרכזית ונזקקת לשירותים מסוּימים שהעיר הגדולה מַציעה; **עיר תאומה** – עיר הקשורה לעיר אחרת (לרוב במדינה זרה) בהסכם ידידות חתום המכונה 'ברית ערים תאומות'; **נְאוֹת מִדבר** – מקום מרעה לצאן במדבר; אוֹאָזִיס > **נְוֵה מִדבָּר** – מְקום מים ויָרָק בלב ישימון המספק מפלט, הקלה או אפשרות לאתנחתה נעימה; **בחוֹרים ובסדקים** – בכל פינה, בכל מקום: השוטר חיפשׂ את העבריין בחורים ובסדקים; **חן מקום על יושביו** – 1. התושבים מחבבים בדרך כלל את מקום מגוריהם יותר ממקומות אחרים; 2. המקום משפיע מסגולותיו על יושביו; **כָּלתה רֶגֶל מִן השוק** – הרחובות התרוקנו, אין עוד איש במקום כי הסתיים היום ומתקרב הערב: סגרתי את החנות כי כבר כלתה רגל מן השוק ואין עוד לצפות לקונים; **נְוֵה קַיִץ** – דירה לבלות בה את עונת הקיץ; **נְאוֹת דשא** – מקום מכוסה עֵשֶׂב וירק; **מִדרַךְ כַּף רֶגֶל** – מָקום שהרֶגל דורכת עליו, מקום קטן ומצומצם מאוד שאין בו כדי להציג כף רגל: נגזרה גזרה שלא ליתן לעולים מדרך כף רגל בשכונה; כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו; **נָעַץ קָנֶה במקום** – קנה לו אחיזה, השתקע והתבסס במקום: לא היה קל לנעוץ קנה במקום יישובנו החדש כי לא היו מים וחשמל; **הטיל עוֹגֶן** – השתהה או השתקע (לאחר נידודים); **הרים עוֹגֶן** – 1. הפליג, יצא לדרך; 2. הסתלק, נמלט; **נתן דריסַת רֶגֶל לפלוני** – התיר כניסה חופשית או עשׂיית פעולה: לטענתו, לא נתנו לו דריסת רגל בניהול ענייני הקרן; **מִקדש מְעַט** – כינוי למקום חשוב של תורה וחוכמה, מקום התייחדות שמורגשת בו השראה מיוחדת או עיסוק רוחני חשוב: אתר ההנצחה הוא מקדש מעט לקהילות ישׂראל שנכחדו בשואה; בקעה מצא וגדר בה גדר > מצא בקעה להתגדר בה > **מָצָא מָקוֹם לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ** – מצא מקום לחדש בו דבר מה בנושׂא שנראה שכבר עסקו ודשו בו לפניו, מצא לו הזדמנות לעסוק בדבר שנראה שהזניחו אחרים, מצא עניין, תחום וכד' שבו הוא יכול להצטיין או להתבלט: בתחום זה מצאתי לי מקום להתגדר בו, שכן הוא הוזנח במחקר המודרני; **ארבע כַּנפות הארץ** – כל העולם כולו, מכל העולם, גם מן המקומות המרוחקים ביותר, מארבע רוחות השמיים: האם כדאי לרכז בישׂראל את כל יהודי העולם מארבע כנפות הארץ? **חָבַק זרועות עולם** – הקיף במחשבתו עולם ומלואו, הרקיע בדמיונו שחקים; **חובק עולם** – כולל ורחב מאוד, מקיף, מתפרס על תחומים ושטחים רבים: יש לו עסקים חובקי עולם המתפרסים על שלוש יבשות; **קנה לו שביתה** – קבע מקום מושבו במקום מסוים, התיישב ישיבת קבע: האורח קנה לו שביתה בביתנו, ולא נראה שהוא מתעתד לעזוב בקרוב; הרעיון קנה לו שביתה במחשבותיה וטרד את מנוחתה בלי הרף; **תקע יתד במקום** – התנחל, קנה שביתה במקום: אנו היינו הראשונים שתקענו יתד בעיר החדשה; **מלא מפה לְפֶה** – גדוש, מלא בבני אדם או בקהל מקצה לקצה: האולם היה מלא מפה לפה, ובקושי מצאנו לנו מקום ישיבה; **מְחוֹז חֶפֶץ, מְחוֹז חֶפְצוֹ** – מטרתו, יַעדו, המקום שהוא רוצה להגיע אליו: לאחר נסיעה ממושכת וטלטולים מייגעים הגענו למחוז חפצנו; **שָׁתַל עצמו** – קבע מקומו, התיישב: העולים החדשים שתלו עצמם בעיר הקטנה; שתל עצמו בבית המדרש לשמוע דברי חכמים; **אכסניה של תורה** – מקום ללימוד תורה וחוכמה; **העלה על המפה, העלה אותו על המפה** – מיקד בו תשׂוּמת לב, ייחד לו מקום נכבד, גרם למשהו או למישהו להיות מוכר ונחשב בתחום מסוים, הביא לידי הכרה בקיומו: הגיעה השעה להעלות את הנגב על מפת התיירות; **אוהלה של תורה** – כינוי למקום של בית מדרש, אולפן וכדומה; **עד לב השמיים** – עד אמצע השמיים, גבוה־גבוה; **חלקת אלוהים הקטנה** – מקום או תחום שאדם אוהב מאוד ושומר עליו בקנאות: הספרייה היא חלקת האלוהים הקטנה שלי; **כור היתוך** – מקום

שהתחשלו והתמזגו בו יחד דברים מנוגדים, מקום שאדם מחשל בו את אופיו; מלא וממולא, גדוש ומגודש – מלא ביותר: יקירתי, מה לך כי תליני, הרי את גדושה ומגודשת בטבעות וביהלומים, וגם רבידים אינם חסרים לצווארך; אין קוברים עוד בבית העלמין הזה כי המקום מלא וממולא; מלא על גדותיו, מלא על כל גדותיו – מלא במידה המרבית האפשרית, מלא לגמרי עד השוליים העליונים שלו: נסענו בפסח לכינרת לראותה מלאה על כל גדותיה מגשמי החורף האחרון; תלש עצמו ממקומו ושתל עצמו בבית המדרש; מקום שליבי אוהב, לשם רגליי מוליכות אותי; לא אמר אדם לחברו: צר לי המקום שאלין בירושלים; דברי תורה עניים במקומם, ועשירים במקום אחר; טלטול דרכים אינו לפי כוחו, וכבר קשה עליו טורח הדרך; סמוכים היו זה לזה סמיכות מקום, ורחוקים היו זה מזה ריחוק מחשבות; כל מקום שתבחר בו אבוא לשם וכל שעה שתקבע כשרה לי; האיש הנכון, במקום הנכון בזמן הנכון; במקום שאין אנשים השתדל להיות איש; אתה יכול לחלום ולעצב את המקום היפה בעולם, אך נדרשים בני אדם שיהפכו את החלום למציאות; כל מקום שתבחר בו אבוא לשם וכל שעה שתקבע כשרה לי

מקום לא ראוי. חורבָּה – מקום או מבנה הרוס; עִי – תל חורבות, גל של מפולת, ערמה של אבני מפולת: באו גויים לירושלים ושמות אותה לעיים; דוחַק – לחץ, צפיפות: הדוחק באולם רב, וחברתי כמעט נמעכה; דָחוּק – צפוף, נלחץ מחוסר מקום: הנוסעים ישבו ברכב צפופים ודחוקים; כָּבוּש – לחוץ, דחוס, צפוף: במטוס מאתיופיה לארץ ישבנו צפופים וכבושים כסרדינים; דָחוּס – לחוץ, צפוף, ממולא; דְחוּסָה – מִספר מרבי של בני אדם שרכב יכול להכיל: למרות הדחוסה בבוקר באוטובוס, לא דרכו על רגליי; דְחוּסֶת – דוחק רב, צפיפות עד כדי מחנק: דיחק עצמו מן ההמונים כדי לצאת מדחוסת אוהדי הספורט; גֵטוֹ – 1. כינוי לרובע עיר סגור על ידי חומה שבו מקובצים וגרים בני אדם ממיעוט אֶתני כלשהו: הזרים חיים בגטו שיצרו לעצמם; 2. כינוי לרובע מיוחד בעיר מוקף גדר או חומה, שהוקצה ליהודים, שממנו לא הורשו לצאת בימי הביניים ברומא, בימי מלחמת העולם השנייה באירופה; 3. מקום סגור ומבודד ללא קשר עם העולם החיצון: ביתו הוא כגטו אין יוצא ואין בא; קָרַנטִינָה > הֶסגֵר – סגירה, כליאה במקום מיוחד לשם בידוד מחמת מחלה או חשד למחלה מידבקת; הכלב שנשך נלקח להֶסגר; כֶּתֶר – מצור חלקי, שבו הצבא מקיף מקום מיושב והכניסה או היציאה ממנו רק באישור הצבא; תָעָה – הִגיע בטעות למקום שלא התכוון אליו, לא מצא את הדרך הנכונה, איבד את דרכו: הנער תעה ביער ולא מצא את בית הוריו; עֲקַלָתוֹן – 1. דרך המתעקלת וסובבת בקשתות אחדות: שהיה המעי צר ורב עקלתונות; 2. מָבוך, מָקום שדרכים עקלקלות ומפותלות מסתעפות בו; צר – לא רחב, לא מרוּוָח, דחוק: ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום; צר מהכיל – קטן מכדי להכיל, שאין בו די מקום; פִּרצָה – חור או פתח בקיר, בגדר או במחסום, נקודת תורפה, מגרעת או ליקוי הפוגמים בשלמותו של דבר, השמטה או אי־בהירות בחוק, בחוזה וכד׳, המאפשרים להתחמק ממנו או לעקוף אותו: האסיר נמלט מבית הסוהר דרך פרצה בגדר; פִּרצה קוראת לגנב – 1. מקום פרוץ מגרה את הגנב להיכנס ולגנוב; 2. נקודת תורפה מעוררת לעשׂות מעשׂה אסור; מקום תורפה, נקוּדַת התורפה, תורפה – המקום או הדבר הרגיש, הפגיע או החלש במערכת כלשהי שקל ונוח לתקוף אותו כדי לערערו, דבר הנוטֶה להיפגע, הצד החלש, עקב אכילס: נסה לגלות את נקודות התורפה שלו ולחץ עליהן; שְׁכוּחַ אֵל – מקום נידח ומרוחק ממקום יישוב, לא מוכּר: המסעדה, אף שהיא ממוקמת במקום שכוח אל, היא תמיד מלאה; תֹוהו לא דרך – מקום שומם, מקום נידח; עֶרוַת הארץ – מקום תורפה, מקום שאינו מוגן כהלכה: מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם; אין מִפלָט – אין מקום לברוח אליו כדי להינצל; תבן אתה מכניס לעפריים וצפרדעים למִצרַים – אתה מביא למקום דבר שהוא שם בשפע [עֳפָרַיִים שם עיר שהתבן היה בה בשפע]; דריכה במקום, דָרַך בַּמָקום – דשדש במקום אחד, לא התקדם בעבודתו או במאמציו להשׂיג דבר, דָש בעניין אחד זמן רב, קפא על שמריו: הוא דורך במקום במיזם שקיבל עליו לסיים, לכן החליטו לפטרו; הסתגר במגדל השן, התבצר במגדל השן, השתכּן במגדל השן – השתכן במקום רם ונעלה, השתכן במקום בודד וראה עצמו רחוק וגבוה מעל חברת בני אדם: אין לומר עליו שהשתכן במגדל השן; מסמר בלי ראש – אדם שנטוע חזק במקום עבודתו, וכמעט בלתי אפשרי לפטרו, כמסמר בלי ראש שקשה לחולצו; אֶבֶן תושֶבֶת – אבן קבועה במקום וקשה להזיזה או לעוקרה ממקומה: אין שום תפקיד במשׂרד שהוא אבן תושבת כי סיסמתנו היא ניידות וקידום במעלות השׂכר; פחים טמנו לרגליי – הניחו מוקשים בדרכי; קרן זווית – מקום נידח, מקום נסתר, מקום שאין רואים אותו ואין שׂמים לב אליו, פינה: לשוננו פעמים נדחקת יותר ויותר לקרן זווית חבויה; עיר רפאים – עיר שלפנים פָּרְחָה אך כעת היא נטושה בשל מיצוי משאב טבע, אסון אקולוגי או אסון אחר. תושביה עזבוה ובתיה עומדים ריקים: אחרי הפיצוץ בכור הגרעיני הפך המקום לעיר רפאים, ובו גרים דרי רחוב, אסירים נמלטים ומאות משפחות שחזרו אליה; ארץ רפאים – מקום שאין בו נפש חיה, מקום שומם וריק; מַחנֶה ריכּוּז [בשואה] מקום מַעצר בני אדם בתנאים תַת־אנושיים, רובם לפני הוצאתם להורג: יהודים נכלאו במחנות הריכוז בשנות השואה; המערב הפרוע – [בהשאלה] תחום, מקום, ארגון וכיו״ב ששולטת בו ההפקרות: בהֵיעדר משטרה ירה בפורצים לחוותו בנוסח המערב הפרוע; מְעָרַת פָּריצים – מקום מפגש לאנשים מפוקפקים, שאינם נתונים למרוּת או לחוקי המוּסר: המקום שימש את הנערים מערת פריצים כי היו מעשׂיהם פעילות ותכנים פורנוגרפיים, זימה והוללות; אורחות עקלקלות, דרכים עקַלקַלות – דרכים מפותלות לא ישר, שמוביל ליעד בדרכים עוקפות: הוצרכה מכוניתנו לנסוע בדרכים עקלקלות; שוֹמְמוּת, שוֹמֵם – ריק, עזוב, שאין בו איש, לא מיושב: בלילות הקרים היו רחובות העיר שוממים ואפלים; זָרַע את המקום מלח – החריב את המקום כליל: הר הגעש בפוֹמפֵּיי זרע את המקום מלח, ולא התיישבו במקום בני אדם עד עצם היום הזה; מקומו לא יכירנו פה – אינו מתאים או אינו ראוי לסביבה מסוימת, לחברה מסוימת או להקשר מסוים: בני אדם כאלה מקומם לא יכירם כאן – לנו דרושים מי שקורצו מחומר אחר; מה לכוהן בבית הקברות – מה עושׂה אדם במקום שאינו רגיל להיות בו או אינו מתאים לו להיות בו לפי מעמדו: המטופלת פגשה את רופאה בבית קלון בארה״ב, ושאלה אותו: מה לכוהן בבית הקברות; לא כאן המקום לי – אין זה המעמד המתאים לי: לא כאן המקום לדבר בפרָטֵי הדברים; משַנֶה מָקום משַנֶה מַזָל – העובר למקום אחֵר, אפשר שייטַב גורלו שינוי מקום עבודה או מקום מגורים עשׂוי לגרור הצלחה גדולה משהייתה מנת חֶלקו עד עכשיו; מיטת סדום – מקום או מצב צר ודחוק שאין אדם רשאי לפעול בחופשיות מחמת תנאים שנכפו עליו: התפטרתי מתפקידי כי חשתי שאני במיטת סדום – תקציב המדור קוצץ, וסמכויות לא אצלו לי; לא העכבר גנב אלא החור גנב – לא העכבר אחראי לגנבה אלא החור שדרכו חדר לגנבה, כלומר התנאים שאִפשרו את הגנבה; אַמָה עַל אַמָה, ד׳ אמות, דלת אמות, דָלֶ״ת אמות – מקום מצומצם ביותר [כיום אמה = 68 ס״מ]: בקושי יש במשׂרדנו ד׳ אמות של מרחב אישי בין העובדים; דָלֶ״ת אמות על דָלֶ״ת אמות, ד׳ אמות על ד׳ אמות, טֶפַח על טֶפַח [פחות מ־10 ס״מ] – מקום צר ומצומצם ביותר: ביתי הצר היה טפח על טפח; בד׳ אמותיו, בדָלֶ״ת אמותיו – 1. במחיצתו או בקרבתו של אדם אחר: הוא אדם טרחן ואלים, ואני מתיירא לעמוד בדל״ת אמותיו; 2. בתחומו המצומצם: זה שנה שהוא יושב בדד בד׳ אמותיו, סגור ומסוגר; ארבע על ארבע – כינוי לשטח צר ביותר: בעליית קיר קטנה, ארבע על ארבע, חי לו איש בודד; נזהרה ונתרחקה מדל״ת אמותיו של אותו טרדן; יצא מארבע אמותיו – יצא ממקומו המצומצם, מפינתו: תכופות יצאתי מארבע אמות משׂרדי כדי להרצות את תורתי לפני ההמונים; חללו של עולם – הכול, כל שניתן להשׂיג, מקום רחב מאוד; צַוַואר הבַקבוּק – 1. כניסה או מַעבר צרים שנוצרו בהם פקקי תנועה; 2. מישהו או משהו שמעכבים או עוצרים את התנועה ואת ההתקדמות החופשית של מישהו או של משהו, ולכן מואטת ההתקדמות ומעוכבת הפעולה התַקינה או נעצר תהליך בשל עומס יתר: עם ריבוי הספינות בנמֵל נוצר צוואר בקבוק; קָצַר המַצָע מֵהשׂתרע – אין די מקום או די זמן להאריך בעניין: אלה גופי הדברים, ואידך זיל גמור כי קצר המצע מהשׂתרע; ארץ גזֵרה – ארץ שוממה ורחוקה שאליה מוגלים בני אדם שנידונו לגלות או לעבודת פרך בגזרת השלטונות, כגון סיביר; עמק הבכא – 1. כינוי למקום של צער, סבל וכאב: במלחמת השחרור הוטלו למערכה חיילים עולים שהגיעו זה לא כבר מעמק הבכא של מחנות ההשמדה ושל מחנות העקורים באירופה; 2. כינוי מליצי לגולה, לעינויי הגלות; 3. כינוי מליצי לעולם הזה הרווי צער וייסורים; עמק עכור – מקום סבל ופורענות; על קֶרֶן הצבי – במקום לא בטוח: המגרשים שיימכרו נועדו לצורכי ציבור, ולכן כל הקונה אותם כאילו הניח כספו על קרן הצבי; עמוד הקלון – עמוד מיוחד שהיה קבוע בימי הביניים על בימה במקום פומבי בעיר, ואליו קשרו עבריין והכריזו על חטאו ועל פסק דינו למען ישמעו וייראו: מטרת המשוב היא לשפר את התנהגות השופטים, ולא להוקיעם בפומבי אל עמוד הקלון; העמיד אותו אל עמוד הקלון, העמידו ליד עמוד הקלון – הוקיע את פשעו, גילה את חטאו ברבים: יש להובילו לעמוד הקלון ולהוקיע את מעשׂיו הנפשעים; ישיבת כּרַכים קשה – מגורים בעיר גדולה והומייה אינם קלים כי ניכרים בה עבריינות, סמים, פשע, עשן, רעש, ופגעים אחרים; שׂדה מוקשים – מקום מסוכן מאוד לפעול בו: חשתי שפִּתְרון הבעיה דומה לאדם המהלך בשדה מוקשים; גוֹב אֲרָיוֹת – מקום, סביבה או מצב שהנכנס אליהם נחשף לקשיים, לאתגרים, לסיכונים, לביקורת וכד׳, ועליו להתמודד איתם: בהופעתו הראשונה בבית המשפט חש הפרקליט הצעיר שנכנס לגוב אריות; התהלך על שְׂבָכָה – 1. התהלך על פני רשת של עצים המכסים בור מלכודת; 2. נמצא במקום מסוכן, כפשׂע בינו ובין הסכנה: בטיילי על גג הבניין ללא מעקה, חשתי שאני מהלך על שׂבכה; הוקיר רגליו מבית המדרש – נמנע מלבקר במקום תורה: משנתגלעה מחלוקת חריפה בינינו, אני מוקירה רגליי מביתו; לא עָבַר עַל פִּתחָהּ שֶל תורה – בוּר שמעולם לא למד תורה: ניכר הוא זה שלא עבר על פִּתחה של תורה; בעֶבְרֵי פִּי פַחַת – במקום מסוכן ביותר, על סף

הסכנה; עַד אֶפֶס מָקוֹם – מלא לגמרי, עד שאין עוד מקום, עד קצה גבול הקיבולת או התכולה: בקונצרט החגיגי היה האולם מלא עד אפס מקום; לא זה המקום ולא זו השעה לדבר בעניין; דר בדירה רעועה שמי גשמים מנטפים בה; קיבל עליו צער טלטול דרכים; נתלש ממקומו ובמקומו החדש לא נשתל; לא מצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד; הכול הולך אל מקום אחד; לא הניח מקום שלא היה שם; לא דָרַך על אַסקוּפַּת בית המדרש > גבול! דירה! מחסה! נגישות!

דרך. דֶּרֶךְ – כביש, שביל, נתיב, משעול, מעבר וכד׳ המובילים למקום כלשהו או המשמשים מקום מעבר: נכנסנו דרך שער העיר; קיצרנו את הטיול דרך מדבר סהרה; שְׁבִיל – דרך המיועדת להולכי רגל, לאופניים או לבהמות, ואינה צמודה לכביש: בעיניי שביל היחיד ושביל הרבים שביל היחיד עדיף; שולי הדרך, שולי הכביש, שוליים, שוּל – שטח המשׂתרע מקו הגבול (פס צהוב זוהר בשׂפת הכביש) עד למרחק שלושה מטרים ממנו או עד לדופן הקרוב של תעלת ניקוז שבמרחק פחות משלושה מטרים ממנו; שוליים רכים, שוּל רך – שול שאינו קשיח או אינו מהודק דיו, פיסת אדמה צרה עם משטח רך בשולי הכביש; נָתִיב – חלק מהכביש המיועד לתנועת טור אחד של רכבים: יש מכוניות פרטיות הנוסעות בנתיב תחבורה ציבורית; נְתִיב תִיכוֹן – נתיב באמצעהּ של דרך לא־מופרדת בעלת מספר אי־זוגי של נתיבים, שאפשר לנסוע בו בשני הכיוונים; מִשְׁעוֹל – שביל, דרך עפר או דרך סלולה צרה: העדר התנהל לאיטו במשעול ההר; מעגל – דרך, מסלול, מחזור, דבר שמתחיל ומסתיים באותה הנקודה: העובדת הסוציאלית התאמצה לחלץ את הנער ממעגל הפשע והסמים; הוֹלְכֵי דרכים, יוֹצְאֵי דרכים – היוצאים לדרכים רחוקות; קַפֶּנדְרִיָּה, קַפֶּנדַרְיָה – דֶּרך קצרה, מַעבר המקצר את הדרך: לא ייכנס להר הבית במקלו ובמנעלו . . . ולא יעשׂנו קפנדריה; הוא בחר לו תמיד דרכים עקלקלות, מעקפים מקצרי דרך וקפנדריות למימוש שאיפותיו; דַּרְדֶּרֶת – מפולת של שברי אבנים וסלעים על־פני מדרון תלול: בדרך לים המלח יש דרדרת של סלעי גיר מהמצוקים; שיבוש הדרכים – כינוי מליצי למצב של סכנה בדרכים מאימת שודדים, מחבלים, מלחמה וכד׳: בן המאה ה־19 תנועתו היית נדירה מחמת שיבושי הדרכים; פִּילוּס דֶּרֶךְ – הבקעת דרך: לא היה קל לפלס את דרכי בין מעקשים (פיתולי דרך) לעקלקלות: יש להצטייד בסכינים חדות לצורך פילוס הדרך בסבך הצמחייה; חַתְחַתִּים – 1. בליטות ושקעים בקרקע המפריעים בדרך והמקשים על התנועה בה: היזהר, לפניך דרך חתחתים, סע לאט ובזהירות! 2. מכשולים המפריעים לחיים תקינים או להתפתחותו ולהתקדמותו של מישהו או משהו: הדרך להסדיר את חובות החברה ארוכה היא ורבת חתחתים; דֶּרֶךְ חַתְחַתִּים – דֶּרך זרוּעה מכשולים: שעה שלמה טלטלנו את גופנו בדרך חתחתים עתירת בורות ומהמורות כדי לראות מפל עלוב; דרך עֲקַלָּתוֹן – דרך עקלקלה, בעקיפין, לא בדרך ישרה: אל תלך בעקלתון, גש ישר לעניין; דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ – 1. דרך רָאשית שעוברי דרכים ורכבים רבים עוברים בה; 2. מרחב, מקום או מצב שיש בהם חופש פעולה; אֲבַק דְּרָכִים – עפר דרכים הנדבק לגופו של נוסע לבגדיו: שתינו כוס יין כדי למרק גרוננו מאבק דרכים; פְּרִיצַת דֶּרֶךְ – התקדמות מכריעה במדע, במדיניות, בענייני חברה וכד׳ לאחר תקופה של קושי וגישושים שעשׂויה להוביל להסכם, להישׂג או לפִתְרון: תגלית זאת היא פריצת דרך ברפואה; אבדה דרכו – נעלמה ממנו הדרך הנכונה; גֵּיא צַלְמָוֶת – כינוי למקום של חושך ואבדון, מקום נורא, מקום שמסוכן לשהות בו, מקום של זוועה: לאחר מלחמת העולם השנייה מנעה בריטניה את עלייתם של רבבות יהודים ארצה אף שנחלצו מגיא צלמוות באירופה; וְיָה דוֹלוֹרוֹזָה > וִיאָה דוֹלוֹרוֹזָה > דרך הצלב, נתיב הייסורים, דרך הייסורים [דרך בירושלים שממנה נשׂא ישו את הצלב שעליו נצלב] – כינוי לדרך מפרכת או לדרך רבת תלאות, מכשולים וייסורים: עם חתימת הסכם השלום עם מצרים התעוררה התחושה שאנו עומדים לפני סיום הוויה דולורוזה ביחסי ישׂראל־ערב; נתיב הַיִּיסוּרִים – דרך רצופה צרות ופגעים; כִּבְרַת דֶּרֶךְ – מרחק מסוים, מֶרחק רב, בעיקר בהתקדמות להגשמת רעיון וכד׳: מדינתנו עברה כברת דרך עד שעלה בידה להימנות עם המדינות המובילות בטכנולוגיה עילית; עבר כברת דרך ארוכה, עשׂה כברת דרך וכד׳ – התקדם באופן ניכר, התפתח בצורה מרשימה: במסיבת היובל ציין המנהל בנאומו כי בית הספר עבר כברת דרך ארוכה מיום היווסדו; דרך ארוכה וקצרה – כינוי לדרך שלמראית עין היא ארוכה, אך למעשׂה היא תוביל בסופו של דבר בביטחון ליעד הרצוי, ומכאן יתרונה: דרך החינוך היא דרך ארוכה וקצרה מפני שהיא מצריכה זמן רב ויגיעה רבה, אך סיכוייה לעד; דרך קצרה וַאֲרוּכָּה – כינוי לדרך שלמראית עין נראית קצרה ועדיפה מדרכים אחרות, אך למעשׂה ארוכה היא ומסובכת: דרך העונש היא דרך קצרה וארוכה כי הנענש עלול לחזור לסורו; גישש באפלה – לא מצא את הדרך, תהה ולא ידע מה לעשׂות; גישש דרך – חיפשׂ את הדרך הנכונה על ידי גישוש במקל; אֵם הדרך, פָּרָשַׁת דרכים – בהצטלבות הדרכים, מצב של תהייה וחוסר ידיעה לאן לפנות: האדם תדיר נמצא על פרשת דרכים, והוא נאלץ לבור לו איזו דרך יבחר מעתה; תִּצְלוֹבֶת, הצטלבות – צומת, נקודת חיתוך או מפגש בין שני דברים: הייתה בינינו תצלובת כלשהי של מבטי חיבה; נקוּדַת מִפְנֶה – פרשת דרכים, מקום או מאורע שמהם מתחיל דבר או מצב חדש, אירוע או שלב שמתרחש בהם שינוי ממשי, מסתיימת דרך או תקופה וכד׳ ומתחילה אחרת במקומה: נקודת המפנה הייתה הפגישה עם איש העסקים המפורסם; פָּתַח פֶּתַח לפלוני – אִפשר לפלוני, הורה לו את הדרך הנכונה: פתחתי לתלמיד פתח המאפשר לו לחזור בו מדבריו הפוגעניים; ישב על מזוודות – הוא מוכן בכל רגע לצאת לדרך; אֶבֶן דֶּרֶךְ – אבן הקבועה בצִידי הדרכים לציון המרחק ממקום מרכזי מסוים; ציון דרך – עניין שראוי להתעכב עליו בסקירת התפתחות או השתלשלות של מאורעות, שלב עיקרי במשׂימה, במיזם וכיו״ב, רמז או סימן למקום כלשהו: שירת ביאליק היא ציון דרך בתולדות השירה העברית; אמונה בצדקת הדרך – תחושת אדם הפועל לפי רעיונות נכונים וצודקים, ולמרות הקשיים עליו להמשיך בדרכו, להיאבק בהם ולהתגבר עליהם: המאמין בצדקת הדרך מוכן ללכת קדימה הודות לתעצומות הנפש והאנרגיות הבלתי נדלות שמניעות אותו להשׂגת מטרותיו; אבדה לו דרכו, אבדה דרכו, איבד את דרכו – תעה, הלך לאיבוד, לא מצא את הדרך הנכונה: בעלטה הכבדה איבדה הסירה את דרכה; סָגַר עַל – חסם את הדרך בפני, מנע מעבר או מוצא: סגר עליהם המדבר; נעילת דלת בפני פלוני, נעל דלת בפני – חסם בפניו את הדרך להשׂיג את מבוקשו, מנע ממנו כל אפשרות לפעול; קפיצת דרך, קפיצת הדרך, קפצה לו הארץ, קפצה לו הדרך – 1. קיצר את הדרך או דילג עליה בדרך נס: נעשׂתה לנו קפיצת הדרך, וסיימנו את התוכנית לפני הזמן; 2. קיצר את הדרך, דילג על שלבים אחדים בה כדי להגיע למטרה או לשׂיא; עליך לעבור את כל התהליך כולו, מתחילתו ועד סופו, ולא תתאפשר לך שום קפיצת דרך; סלל את הדרך לפניו – פתח לפניו את האפשרות לפעול או לבצע דבר מה; דרכו סלולה – הוא מתקדם בנקל וללא מכשולים, והתנאים נאותים להשׂגת מטרתו; הדרך משובשת בגדודי לסטים ובחיות רעות; כל הדרכים בחזקת סכנה; לכו במשעול שעליו איש לא דרך, והשאירו בו את עקבותיכם; יש דרך קצרה שהיא ארוכה, ויש דרך ארוכה שהיא קצרה; לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם; לרצות להגיע למטרה פירושו להיות כבר במחצית הדרך; אֹיְבֶיךָ הַקָּמִים עָלֶיךָ נִגָּפִים לְפָנֶיךָ: בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ; עיר שיש בה מעלות ומורדות, אדם ובהמה מזקינים בחצי ימיהם; בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו > מרחק!

מקור!

מקור כללי או טוב. אוֹרִיגִינָל > אוֹרִיגִינָל > מָקוֹר – 1. מוצא, בסיס, המקום שממנו הגיע דבר מה: בשׂפות אירופה יש מילים שמקורן בשׂפה הלטינית; 2. אדם, ארגון, מקום או דבר שממנו משׂיגים משהו או שמשהו נובע ממנו: נעשׂים מאמצים לאתר את מקור הזיהום של מי הנהר; 3. אדם או קבוצת בני אדם המספקים מידע, בעיקר בעל־פה: מקור מוסמך בממשלה הכחיש את הידיעה; 4. כינוי לבעל תפקיד בכיר בתחום מסוים שמצטטים אותו מבלי לנקוב בשמו; 5. רשומה (מסמך, ספר או חומר אחר) שממנו שואבים מידע לכתיבה, ובעיקר לצורכי מחקר: סקירתו ההיסטורית המקיפה מתבססת על מקורות רבים ומגוּוָנים; 6. הצורה הראשונית של יצירה סִפרותית, כפי שכתב אותה המחבר בשׂפתו, לפני תרגום או עיבוד: קריאת הספר הזה במקור מהנה ומעניינת יותר מקריאת תרגומו לעברית; 7. תעודה או רשומה כמות שהיא, להבדיל מהעתק או מתרגום. היא מופיעה במסמך אב, כגון בקלֶטֶת, בתקליטור או בדפי מקור של רשומה (ספר, מסמך, מכתב וכד׳): המחבר שמר בכספתו את תקליטור המקור שממנו הודפס ספרו; העתק נאמן למקור – פְּריט ששומר במדויק על התוכן ועל הצורה של החומר המקורי שעליו הוא מתבסס אך נוצר לאחר החומר המקורי; במקור – מלכתחילה, בצורה הראשונית של משהו כפי שהיה בהתחלה: במקור הייתה הדירה של שלושה חדרים עד שהרחבנוה לחמישה; המקורות – כינוי לכתבי הקודש ולכתבי פרשנות והלכה שעליהם מתבססים עיקרי האמונה היהודית; מקורות – מורשת, המסורת של אדם או של עם, שורשי התרבות והרוח של אדם או של עם: החרדים קוראים לחזור בתשובה ולשוב אל המקורות; קלטת מקור, תקליטור מקור – קלטת, תקליטור או כונן קשיח שעליהם הוקלטו צילומים מקוריים; שיבה אל המקורות – חזרה אל מסורת האבות, התבססות על המסורת: לאחרונה נשמעת טענה שעל בתי המשפט להסתמך בפסיקתם יותר על המשפט העברי אגב שיבה אל המקורות; תוכנית מקורית, תוכנית מקור – תוכנית ראשונית שעל בסיסה יכולים להיעשׂות אחר־כך שינויים לפי הצורך: תוכנית המקור הייתה פארק גדול, אך ייעוד השטח שונה והוקמה בו שכונת מגורים; מָקוֹר בלתי נִדְלֶה – משל לאדם או לספֶר שאפשר למצוא בהם מידע רב; מְקוֹרֵי מקורות – המקורות החשובים והקדומים ביותר: ראוי תמיד לינוק ממקורי המקורות של תרבותנו; מקור לא אַכְזָב – מקור שאינו נדלה, מקור שאפשר לקבל ממנו עוד ועוד, מקור שופע, מקור שתפוקה מובטחת ממנו: הרכילאית הידועה היא מקור לא אכזב לסיפורים מחוגי הבוהמה התל אביבית;

מְקור הכנסה, מקור פרנסה – דבר המספק לאדם כסף (כגון עבודה, עסקים, השקעות): יש לו מִשׂרה חלקית בדואר, אבל מקור הכנסתו העיקרי הוא שתי הדירות שהשׂכיר; מקור החַיים – 1. יסוד לאושר האדם ולרווחתו; 2. [בתאוריית האבולוציה] יצורונים חד־תאיים פשוטים שמהם התפתחו צורות החיים המצויות כיום על פני כדור הארץ; אב – [תמיד בסמיכות] עיקָר, יסוד, מקור, גורם ראשי, כגון אבות המזון, תוכנית אָב: התמכרות להימורים וצריכת סמים הן אבי אבות הכישלון לחיים נאותים; אֵם – מָקור, סיבה, כגון הזִקנה היא אֵם השִׁכחה: החמדנות, האלימות, האכזריות הן אֵם כָּל חַטָאת, היינו שורש כל רע; יְסוֹד – מקור, ראשית, מוצא, בסיס, המקום שממנו הגיע דבר מה: אדם יסודו מעפר וסופו לעפר; מוֹצָא – מָקור, המקום שיצא ממנו או שהתחיל בו: מקצה השמים מוצאו; אִזכּוּר – ציוּן מראֵה מקום: אזכור המושׂג במַפתח העניינים של הספר; אזכור, אִזכֵּר – ציין מישהו או משהו כדי להזכירו או כדי להורות על הקשרו לנידון; הזכיר אדם או דבר או רמז אליו: גם בעיתונים אִזכרו פרשה מסעירה זו כמה פעמים; הפניה ביבליוגרפית, מראֵה מקום – ציון המקור שממנו נלקחה מובאה מסוימת, ציון הכותר [= שם הספר, העיתון, כתב העת, הערך באנציקלופדיה וכדי'] ומספרי העמודים וכד' שמהם הובאה מובאה כלשהי: במתאימון (קוֹנקוֹרדַנצִיָה) לתנ"ך מופיעות כל המילים שבתנ"ך לצד מראי המקום שלהן [ספר, פרק ופסוק: משלי יב, ה]; אַסמַכתָה – סיוע לטענה המובאת ממקור מוסמך, תעודה, ראָיה: עורך הדין הביא אסמכתה לדבריו בפסק דין קודם במקרה דומה; סַעַד – אסמכתה, סיוע להוכחת דבר: הביא סעד לדבריו מציטוט הרמטכ"ל; נקודת אחיזה – מִשען, אסמכתה, דבר או מקום להיאחז בו, אמתלה: המתווכח מצא שתי נקודות אחיזה בדברי יריבו; הֵריק מִכּלי אֶל כּלי – תרגם מלשון ללשון, העביר (חומר כתוב כלשהו), העתיק, ציטט, שִׁכתב; סֶמֶך – רְאָיָה, הוכָחה, אַסמַכתה: יש לו סֶמֶך מן המקרא; סֶמֶך לְדָבָר – רְאָיָה, אסמכתה: הסֶמֶך לדבריי – חוזר ההנהלה; פִּשפַּשתי בספרי יעץ, ולא מצאתי סֶמֶך לדברי הרב; מעיין חתום – מקור סגור, אטום או לא נגיש: ספר זה הוא מעיין חתום, וכנראה טמונים בו סודות נפלאים; נילוש מעיסה פלונית – נוצר מסוג מסוים: בני לא נילוש מעיסתם של אנשי אקדמיה ושוחרי מדע; מַעְיָן – מקור, עַיִן, מוצא, מקום שמשהו נובע ממנו או מרוכז בו: הוא מעיין בלתי נדלה של חוכמה וידע; מעיין אַכזָב – מעיין שפסק לפכּות מים או התייבש בימות החמה; כמַעְיָן המִתגַבֵּר – בלתי נדלה [בידיעות מרובות, בעל כישרון גדול וכדי'], שמתחדש ומתעצם כל העת, שלא ניתן למצותו עד תומו, שלא ניתן לעצור את שטפו: המרצה הזה היה עומד ודורש כמעיין המתגבר וכנהר שאינו פוסק; כמעיין הנובע – 1. אדם שיש בו חידושים: בדברי מוסר ויראת שמיים היה ידידי כמעיין הנובע, ואין מספר להדרכות ששמעתי ממנו; 2. מָשָׁל לנושׂא רחב ועמוק שאין למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם וכוונותיהם; פִּיכּוּי, פִּיכָּה – נבע, פרץ החוצה וזרם, בדרך כלל בזרם עדין, ולא בעוז או בכמויות גדולות: מה נעים לשבת ליד הנחל ולהאזין לקול המים המפכים בערוץ; מִגדַלּוֹר – מקור לתקווה ולעידוד: עצותיו הנבונות היו לי כמגדלור המסייע לי לנווט את דרכי במבוך האפל של הלימודים האקדמיים; מֵי תהום – מי הגשמים המצטברים בשכבות התחתונות של האדמה ומשמשים מקור לבארות ולמעיינות; שני כְּתובים המַכחישים זה את זה – שני פסוקים הסותרים זה את זה; כלי ראשון – מקור ראשון, מהמקור, באופן ישיר, ללא תיווך, עדות מפי אדם שראה בעצמו מה קרה [להבדיל מכלי שני = מקור עקיף]: השופט ציין בפסק דינו שלתביעה חסרה עדות מכלי ראשון על הרצח; נודע לו מכלי ראשון – נודע לו ממקור ראשון: הידיעה נמסרה לי מכלי ראשון במישרין; תרנגולת המטילה ביצי זהב – רעיון, מעשׂה או אדם המביאים רווחים גדולים ללא מאמץ ובזמן קצר; כל שהוא כְּבֵיצָה, ביצה טובה ממנו – כל מקור טוב מתחליפו; פריצַת דֶרֶך – התקדמות מכריעה לקראת השׂגת פִּתְרון במדע, במדיניות וכד': תגלית זאת היא פריצת דרך ברפואה; שִׁיבה אל המקור – התקרבות למסורת אבות, ליצירות הקדמונים ושאיבה מהן חוכמה והשראה; בֵּית היוצר, בית היצירה – מקור היצירה, מקור ההשראה והיצירה של אומן, מדען וכיו"ב: צה"ל הוא אחד מבתי היוצר הפוריים ללשון האומה; למד סתום ממפורש – למד דבר שלא נאמר במפורש או לא ברור או אינו מובן כהלכה ממקור אחר שהוא ברור ומובן; כור מחצבתו, מְקור מחצבתו, צוּר מחצבתו – מולדתו, מקורו, שורשיו, ראשיתו, המקום שממנו בא ואליו הוא משתייך: הוא מעולם לא סלח לאחיו המומר שעזב את כור מחצבתו והתנכר לבני עמו; אף שמקור מחצבתי בארץ קומוניסטית, הסתגלתי מהר לתרבות הישׂראלית והתאהבתי בה; עץ הדעת – מקור המדע והחוכמה, המקור להשׂכלה: התנ"ך, המשנה, המדרשים, ספרי עגנון וביאליק הם היו עבורי עץ הדעת להעשיר את לשוני; מה אהבתי לטפס על עץ הדעת של האלקטרוניקה ולטעום מפירותיו; קֶרֶן השֶׁפַע – מקור עשיר ובלתי נדלה, סֶמֶל למקור עשיר, שופע ובלתי נדלה של משהו: הדימויים בשירתו נבעו מתוך קרן השפע של דמיונו היוצר; תָלָה עצמו באילן גדול, היתלות באילן גדול, נִתלָה באילן גדול – הסתמך על דבריו או על מעשׂיו של אדם גדול ומפורסם, ציטט מישהו הנחשב בר סמכא בתחום מסוים: בדברי סיכומו נתלה הסנגור באילן גדול וציטט מדברי נשׂיא בית המשפט העליון; יש לו יתד להיתלות בה – יש לו על מי לסמוך: אין לו דאגות פרנסה כי הוריו תומכים בו; נתמזל מזלו שיש לו יתד להיתלות בה; נאמנות למקור, נאמן למקור – 1. ששומר במדויק על התוכן והצורה של החומר המקורי שעליו הוא מתבסס: התרגום החדש לספר הקלסי נאמן למקור ואינו עיבודו; הסרט מבוסס על ספר ילדים ידוע, אך אינו נאמן למקור; 2. [כשנאמר על העתק של מסמך רשמי] שאישר בחתימה גורם משפטי או גורם מוסמך אחר כהעתק אמיתי ומדויק של המסמך המקורי: סטודנטים זרים נדרשים להמציא בעת ההרשמה לאוניברסיטה אישור נאמן למקור של סיום לימודיהם בחו"ל; זרוק מטה לאוויר לעיקרו הוא נופל – כל דבר שב אל מקורו אל מה שהיה בְּרֵאשיתו; לְצִיטוּט וּלְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו ובשם מוסר המידע; לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו, אך ללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לֹא לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא שלא כלשונו, וללא הזכרת שמו של מוסר המידע; דור הנפילים – דור איכותי מאוד שכיום כבר איננו קיים, קבוצה מובילה ומייסדת הנחשבת מקור סמכות והערצה לממשיכה: שמיר היה מדור הנפילים שהתבטא באידאולוגיה עשירה ורחבה והראה יושר אישי וחי בצניעות יחסית; הלכה למשה מסיני – חוק ולא יעבוד, דבר שאין לערער עליו, אקסיומה; פֶּתַח תִקווה – מָקור לתִקווה: לא נשארו לו פתחי תקווה; עָשָׂה תורָתו קַרדום לַחפּור בּו, עשׂה דבר קַרדום לַחפּור בּו – השתמש בדבר מה, כגון נכס רוחני, כדי לקדם את ענייניו וכדי להתפרנס ממנו או כדי להפיק ממנו טובת הנאה: רוב הסופרים עושׂים את כתיבתם קרדום לחפור בו כי הסִפרות היא מקור פרנסתם; מִכרֵה זָהָב – 1. עסק רווחי, מקור הכנסה טוב במיוחד; 2. מקור של עושר רוחני רב, אוצר גדול: הספרייה בביתו היא מכרה זהב לתולדות החינוך בארץ; הַכנָסה צדָדית – הַכנָסה ממקור נוסף על זו העיקרית: השׂכר מהכנסתו הצדדית עולה על השׂכר מהכנסתו הקבועה; בן סֶמֶך, בר־סמכא, בר־סמך – מוסמך ומומחה שאפשר לסמוך על ידיעותיו ועל עצותיו, מבין ובקי בדבר: התייעצנו בדבר עם פרופסור ידוע שהוא בר־סמכא בתחום זה; נשתלחה מאֵירה בשׂונאי ישׂראל ופסקו מעיינות הפרנסה; מקור מים חיים; מן התנ"ך – ידך אל תנח; הרעיון החל לרקום גידים ואיברים; יש מעיין שמימיו מפכים ומקלחים קילוח דק, ויש מעיין שמימיו נובעים וניתכים בשצף מגובה רב; אם ביקשת לומר דבר שיתקבל על דעת הבריות, היתלה באילן גדול; הראה לאחרים את הדרך ושימש מקור חיקוי ל׳

<u>מקור פחות מטוב ועד רע</u>. כְּלִי שֵׁנִי – שאינו מקור ראשון, בעקיפין שהוא באמצעות מתווך או מתרגם: לא אוכל לערוב לאמיתותה של הידיעה כי היא מכלי שני; כשאין דגים גם הסרטן קרוי דג – אם אין מקור משתמשים בתחליף; סלע המחלוקת – נושׂא הסכסוך, עניין שרבים בעטיו, מקור לחילוקי דעות, בעיה מרכזית המפריעה לפתרון סכסוך כלשהו, עניין שקשה במיוחד להגיע להסכמה לגביו: סלע המחלוקת העיקרי בדיונים על התקציב הוא שאלת תקציב הביטחון; שורש פורה ראש ולענה – יסוד שלילי ביותר, מקור הרע, אבי הטומאה; שוֹרֶשׁ הרַע – מקור הרע: שורש הרַע טמון באדם עצמו; אֵם כל חַטָאת – מקור כל הרע, שורש הרע: טוענים שהחמדנות וההתנשׂאות הן אם כל חטאת; תֵּיבַת פַּנדוֹרָה – פרשייה רגישה ועלומה שפרסומה או הטיפול בה עלולים לחולל סערה ציבורית, לפתוח פתח לחשׂיפתם של מחדלים או פשעים נוספים, להחיות יריבויות ואיבות נושנות ולעורר מֵרִבצָם יצרים אפלים [על־שם פַּנדורה, בת התמותה הראשונה שפתחה תיבה סגורה שהאל זֵאוּס הפקיד בידה למרות האיסור, וכך גרמה לכל האסונות שבאים על האנושות]: חקירת המשטרה בנושׂא הקצבות הכספים עלולה לפתוח תיבת פנדורה שתסבך רבים וטובים בצמרת; מעיין אכזב – מעיין שפסקו מימיו; כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁיּוֹשֵׁב עָלָיו כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁעָלָיו יָשָׁב, כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁיָּשָׁב עָלָיו – הזיק לעצמו מחוסר אחריות, הרס במו ידיו את מקור חיותו, הכשיל את עצמו: בשביתה ממושכת זו כורתים עובדי המפעל את הענף שעליו הם יושבים; מים דְלוּחים – מים עכורים, לא צלולים; כָּאן קָבוּר הַכֶּלֶב – זו נקודת התורפה, כאן מקור הרעה; אם נעקור את שורשינו, כיצד נצמח? מקורות היהדות – ספרי הקודש היהודיים: התנ"ך, הגמרא, ספרי ימי הביניים עד ספרות השו"ת (שאלות ותשובות); אי־נכונות הערבים להכיר בישׂראל היא המקור להפעלת האלימות נגדה משחר הציונות ועד י < הוכחה!

מרחק!

מֶרְחָק – 1. גודל הרווח במרחב שבין שני עצמים, שני מקומות, שתי ישויות וכד', וכן – טְוָוח, רוֹחַק, ריחוק, רַחַק : המרחק בין ירושלים לתל אביב הוא כ־60 קילומטר; 2. ריחוק, היותו של דבר מרוחק בחלל, בזמן וכד': הודות לאמצעי התקשורת המודרניים העולם נראה קטן יותר, ולמרחקים אין משמעות כה רבה;

3. דיסטַנס > הפרדה או ריחוק ביחסים בין בני אדם: המפקד שומר על מרחק בינו לבין פקודיו; מֶרחַק רְאוּת – [בתחבורה] המרחק לאורך הדרך מהנהג עד לנקודה הרחוקה ביותר בדרך הנראית לעיניו; במרחק הליכה, מֶרחַק הליכה – מרחק קצר שאפשר לעבור בהליכה ברגל; מרחק חֶברתי – 1. מידת הקַבלה או הדחייה של הידודיות חברתית בין פרטים, בעיקר בקבוצות חברתיות מיוחדות [המבוססת על ענייני גזע, צבע, מוצא אתני, מעמד, נטייה מינית, מִגדר, מעמד, דת וכד׳]; 2. מרחק פיזי שנשמר בין בני אדם במהלך פעילות חברתית ובעבודה כדי למנוע התפשטות מחלה מידבקת ולהפחית את העברת הזיהום; הרחיק, התרחק, רָחַק – שמר מרחק ממשהו או ממישהו, נמנע ממעורבות בדבר כלשהו או מקשר עם מישהו: אל תרחק ממני גם אם ברצונך לרחוק ממנה; מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק; יִרחַק – יהיה רחוק בזמן, עתיד להתרחש בעוד זמן רב: לא ירחק היום, וגם אתה תגדל ותעמוד ברשות עצמך; הַרחֵק – במקום רחוק, במרחק רב: המזבלה נבנתה הרחק ממקום יישוב; הַרחֵק הַרחֵק – בריחוק מקום רב: בדמיוני אני רואה את קוטבי כדור הארץ הרחק הרחק מעבר להרי החושך; כְּרחוק שמיים מֵאֶרֶץ, כְּרחוק השמיים מֵהָאָרֶץ, כִּרְחוק מזרח ממערב – משל לשני דברים המרוחקים זה מזה ומנוגדים זה לזה בתכלית [לרוב מרחק רוחני או רעיוני, ולא פיזי]: אני מכבד את יושרו הציבורי, אף כי עמדותיו הפוליטיות רחוקות ממני כרחוק מזרח ממערב; ריחוק מקום – במקום רחוק, לא בקרבת מקום, הרחק: תושבים רבים באים לקנות במרכול החדש, גם מי שגרים בריחוק מקום; מרחיק לכת, הרחיק לכת – 1. החזיק בדעה קיצונית או נקט צעד קיצוני, התקדם מעבר למה שהיה או נעשׂה לפניו: הוא הרחיק לכת בתגובתו ונקט הליכים משפטיים; 2. הפריז בהערכה, בשיפוט, בקצב ההתקדמות וכד׳: לא צריך להרחיק לכת כי בסך הכול מדובר בטיוטה ראשונה; 3. הגיע רחוק (מבחינת הישׂגיו, התקדמותו וכד׳), התקדם יפה: עם האויבים הרבים שהוא צובר במקום עבודתו הוא לא ירחיק לכת; 4. הלך למקום רחוק: בחיפושׂיו אחר בנו האובד, הוא הרחיק לכת עד קצות הארץ; כִּרְחוק הַשָּׁמַיִם מִן הָאָרֶץ – משל למרחק רב או לניגוד גדול: אנו שונים זה מזה כרחוק השמיים מן הארץ; הרחיק ליבו מפלוני – לא התעניין בו: כל ידידיי הטובים הרחיקו ליבם ממני; רוחק ראות, רְחַב רְאוּת – בעל מבט נרחב, הרואה למרחקים, בעל חזון, מי שעיניו בראשו: מי שאמרו לנפשם נבנה בית ביריחו, לא היו רחבי ראות כי המקום הוחזר לפלסטינים; רְחוק רְאוּת, רוֹחַק רְאוּת – ראייה לטווח רחוק, ראיית הנולד: למגינת ליבי, לא הייתי בעל רוחק ראות ולא יצאתי מן השותפות בבנק קודם שפשט את הרגל; מרחיק רְאוּת, הרחיק רְאוּת – רָאָה את הנולד, צפה את העתיד להתרחש, ראה למרחקים, הביא בחשבון שיקולים והתפתחויות שעתידים להתרחש: המטרה הציבורית שלשמה הופקעה הקרקע היא נרחבת ומרחיקת ראות; מִנֶּגֶד – מֵרָחוק; פֶּסַע, פֶּשַׂע – צעד קטן, פסיעה קטנה, בעיקר כדימוי למרחק קטן מאוד: הוא נרדם בנהיגה, וכפשׂע היה בינו לבין תאונה מחרידה; כפֶשַׂע בינו . . . ובין . . . – מרחק קטן ביותר; מֵעֵבֶר לַיָּם – ביטוי המציין מרחק רב מאוד: בארץ רחוקה, מעבר לים, חי טוחן עני ולו שבעה ילדים; צִיפּוּף, צוֹפֵף – קֵירֵב זה לזה, דחס ודחק, פעל כדי לגרום למשהו או למשהו להיות צפוף ודחוס יותר: כדי שכל המילים ייכנסו בשורה אחת, יש לצופף את הרווח בין האותיות; כִּבְרָה – מרחק מסוים: נסעו מבית אל, והייתה עוד כִּבְרַת ארץ לבוא אֶפרתה; כִּבְרַת דֶרֶך – מֶרחק רב למדיי, בעיקר בהתקדמות להגשמת רעיון וכד׳: מדינתנו עברה כברת דרך עד שנמנתה עם המדינות המובילות בטכנולוגיה עילית; עָבַר כִּברת דרך ארוכה, עשׂה כִּברת דרך וכד׳ – התקדם באופן ניכר, התפתח בצורה מרשימה: במסיבת היובל ציין המנהל בנאומו כי בית הספר עבר כברת דרך ארוכה מיום היווסדו; כִּמְטַחוֵי – כדי מרחק ירייה של, בטווח של: כמטחווי אבן, חץ, יד, קול, קשת, רובה, תותח; האויב התקרב אל העיר כמטחווי תותח; כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת – לא כל כך רחוק, כמרחק ירייה של חץ מקשת, כטווח המעוף של חץ הנורֶה מקשת; הָפַךְ עורף ל־ – פנה והתרחק מן : בננו הפך עורף למשפחתנו, ועזב את ביתנו לעד; מסוף . . . ועד סופו – מקצה אל קצה: נביחת הכלבים נשמעה מסוף השכונה ועד סופה; עוד מעט – בקרוב, בעוד זמן קצר: המנַהל עסוק עכשיו, עוד מעט יתפנה לשׂוחח איתך; מאחורי הכותל, עמד אחר כותלנו, אחר כותלנו – הוא ממשמש ובא, הולך וקרב, מתקרב, הוא יבוא בקרוב: חג הפסח הינה הוא עומד אחר כותלנו; טווח נגיעה – מרחק קצר ביותר; עומק איסטרטגי – המרחק בין הגבול ובין קו ההגנה הקדמי של מדינה ובין השטח שכיבושו או פגיעה בו מסכנים את עצם קיומה: נהר הירדן מעניק לצה״ל עומק איסטרטגי של 55 ק״מ במלחמה מוסכמית – עומק המאפשר לנהל קרבות הגנה מחוץ לערי ישׂראל הגדולות וליצור נתיבי הספקה, גיוס מערך מילואים ונסיגה טקטית בעת הצורך; קשר ראייה, קֶשֶׁר עַיִן – קשר בין בני אדם הנמצאים במרחק מסוים זה מזה כך שכל אחד יכול לראות את חברו: שמרו על קשר עין ביניהם: המדריך הורה לחניכיו שלא להתפזר בשטח ולשמור על קשר עין ביניהם; לְהַבדיל בְּאֶלֶף אַלְפֵי הַבְדָלות – אין להשוות בין דברים הרחוקים זה מזה מרחק רב, ואין לערבב חלילה חול בקודש; שׂמאל דוחה וימין מקרבת – נוהג מנהג זהירות והסתייגות: השׂר ניהל טקטיקה של שׂמאל דוחה וימין מקרבת: מצד אחד הבטיח הבטחות, ומצד אחר נמנע מוויתורים מחייבים מדיי; מן הארץ ועד לרקיע – מקצה העולם ועד קצהו; טווח שמיעה, קשר שמיעה – קֶשר בין בני אדם הנמצאים במרחק המאפשר להם לשמוע זה את זה על ידי השמעת קולות, כגון קול אדם, תוף, כלי ירייה; קלוֹז אַפּ > צילום תַקריב – צילום מקרוב מאוד, תוך התמקדות המצלמה בפרט או בפעולה מסוימים; תַ״ק פַּרסה עַל תַ״ק פַּרסה – מרחק רב ביותר; קְצַר ראוּת, קְצַר ראייה – מי שחסר יכולת לראות את הנולד, הרואה לטווח הקרוב בלבד, מוגבל באופקיו: מדובר ביחידים קִצרֵי ראות שמתקשים להסתגל למציאות החדשה; ≠ רחוק ראייה; קוֹצֶר ראִייה, קוֹצֶר רְאוּת – אי־ראִיַית הנולד, צמצום והגבלה בתפיסת דברים ראייה לטווח קצר בלבד, חוסר יכולת לצפות התפתחויות עתידיות: הדרת רגל יהודי מהר הבית ומסירת השלטון לערבים היו קוצר ראות פוליטי של ההנהגה הפוליטית (≠ רוחק ראות); הישורת האחרונה – החלק האחרון בתהליך ארוך; אֶבֶן דֶרֶך – אבן הקבועה בצידי הדרכים לציון המרחק ממקום מרכזי מסוים; טווח ראייה, מרחק ראייה – מרחק אינו רב שאפשר לראות ממנו עצם; שנַת אור – המרחק שקֶרן אור עוברת בשנה, כתשעה וחצי מיליארד קילומטר; יחידה זו משמשת לציון מרחקים גדולים, מבוססת על מהירות האור שהיא 300 אלף ק״מ בשנייה; הרי החושך – כינוי למקומות רחוקים מאוד שרגל אדם לא דרכה בהם: חיפשׂו אותו מעבר להרי החושך; מֵעֵבֶר לְהָרֵי הַחוֹשֶׁך – כינוי למקום רחוק מאוד, מקום שקשה או בלתי אפשרי להגיע אליו: הוא נסע למקום כלשהו מעבר להרי החושך וכבר חודשיים לא שמעו ממנו דבר; קַו אווירי – מרחק בין מקומות בקו ישר מדומה המתוח ביניהם; נפסקה חומת ברזל ביניהם – בטל המרחק והניגוד החוצץ ביניהם; ד׳ אמות – מקום מצומצם ביותר; בְּטווַח הושטת יד מ־ – במרחק הושטת יד כדי לתת או לקבל דָבָר: היינו בטווח של הושטת יד, ובכל זאת לא דיברנו; יָשַן בקֵירוּב בָּשָׂר עם – ישן בקרבת גוף עם: כל הלילה ישַׁנו בקירוב בשׂר ונעם לנו; יַרכְּתֵי ארץ – קצה הארץ, קצה העולם, מקום רחוק: וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ; כְּרחוק שמיים מֵאָרֶץ, כְּרחוק השמיים מֵהָאָרֶץ, כִּרְחוק מזרח ממערב – מָשָׁל לשני דברים המרוחקים זה מזה ומנוגדים זה לזה בתכלית [לרוב מרחק רוחני או רעיוני ולא פיזי]: אני מכבד את יושרו הציבורי אף כי עמדותיו הפוליטיות רחוקות מעמדותיי כרחוק מזרח ממערב; בִּסְמִיכוּת לְ־ – קרוב ל־; בְּהֶישֵׂג יָד – 1. בנקודת מרחק או זמן שניתן להגיע אליה בקלות, במקום קרוב שהיד מגיעה אליו: סידרנו את הארונות במטבח כך שרוב הכלים לא יהיו רחוקים מהישׂג יד; 2. באפשרותו החומרית של אדם, ביכולתו הכספית, מה שידו משׂגת: צר לי, מעדנים יקרים שכאלה אינם בהישׂג ידי; מַשַּׂג יָד – השׂגת יד, אפשרות, יכולת: צרכיי רבים ממשׂג ידי; תהום מפרידה בין . . . ובין . . ., שמיים ביני ובינך – אנו רחוקים זה מזה, כרחוק השמיים מן הארץ: תהום מפרידה בין תרבות האסלאם לתרבות המערב; זר לו, ממנו והלאה – רחוק ממנו ביותר, רחוק מליבו, מנוגד לאופיו, אינו לפי טבעו, לא מעניין אותו, אין לו עניין וחצי עניין בו: הוא איש צנוע ונחבא אל הכלים, הכבוד והפרסום הם ממנו והלאה; תככי הפוליטיקה זרים לי; לא בשמיים היא – אין הדבר רחוק, לא קשה להשׂיגו, הוא בר־ביצוע, לא קשה לַהֲבינו: המשׂימה הקשה, אך לא בשמיים היא אם יהיה המימון הדרוש; לא מֵעֵבֶר לים היא – הדבר רווח ביותר, והוא בר־השׂגה: תוכנית זו למרות קשייה אינה מעבר לים היא, ואפשר לממשה; גָמָא מרחקים – צעד, רָץ או נסע דרך ארוכה: הרץ גמא מרחקים ארוכים במרוץ; מרחקי מרחקים [מליצית] – מרחקים גדולים מאוד, מרחקים עצומים: רק מי שטייל בדרום אמריקה מבין מה הם מרחקי מרחקים; מרחק שנות אור – פער עצום שת תפיסות וערכים בין תפיסות ובין דורות; בנה במה לעצמו – פרש משותפות עם אחרים ופעל בנפרד: לאחר שהסתכסך עם ראש הממשלה פרש ממנה ובנה במה לעצמו; מֵ׳אָמַר׳ ועד ׳עשׂה׳ מרחק של תָ״ק פַּרסָה [= מרחק רב]; עמד אחר כותלנו, הנה זה עומד אחר כותלנו – הוא הולך וקרב, מתקרב, הוא יבוא בקרוב; לא כל הקרוב במקום קרוב בלב, ולא כל הרחוק במקום רחוק מן הלב; קצה הארץ; אינו מאחורי הדלת; לא בשמיים היא ולא מעבר לים היא; מדן ועד אילת; מֵעֵבר לאופק; יש שהזמן מְרַחֵק קרובים ומְקָרֵב רחוקים; מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא; רוחק ראוּתו נראה באופק הלא כל כך רחוק; גם את המרחק הגדול ביותר אפשר לעבור רק כשעושׂים את הצעד הראשון; מהלך יום אחד; מרחק של שמיים וארץ בינינו; מקצה הארץ ועד קצה שמענו שִׁמעו > מקום!

משמעת!

יש משמעת וציות. משמעת – פעולה, מצב וכללי התנהגות שחלים על הפרט או על קבוצת בני אדם (לעיתים בניגוד לנטייתם הטבעית) באמצעות אכיפת ציות, פקודות וכד׳ כדי להשׂיג שליטה במשׂימה או בהתנהלות כללית. המשמעת מושׂגת לאחר תרגול או הכשרת אנשים לציית לכללים או לקוד של התנהגות, ופעמים גם בענישה לתיקון אי־ציות; הישָׁמעוּת – ציות למישהו או למשהו: הישמעות החייל למפקדו

הכרחית; **הדין המשמעתי בצה״ל** – הליך משמעתי לפי החוק, המשמש כלי חשוב בידי צה״ל לאכוף עֲבירות צבאיות, כפי שהוגדרו בחוק השיפוט הצבאי; **מְשמוּעַ, ממושמע, הִטיל משמעת על, הִקנה משמעת, מִשמֵעַ** – השליט מִשמעת על מישהו, גרם לו להיות צייתן או לקבל מרות: המפקד ידע איך למשמע את הטירונים המפונקים; **מְמוּשמָע** – צייתן, שמקבל עליו מרותו של אחר: העריק הוא חייל בלתי ממושמע שנפקד מיחידתו כמה פעמים בעבר; **מִשמַעַת צבָאית** – 1. חובת החייל לציית לכל פקודה שנותן המפקד המוסמך כדי למלא את המשׂימה המוטלת עליו, למעט פקודה בלתי חוקית בעליל [המשמעת מוסיפה עוז לרוח החייל ובכוחה לבלום את הפחד ואת העייפות; היא משפיעה לטובה על רוח החייל כשהיא מגבירה את היעילות של מילוי המשׂימה, את כושר הביצוע ואת רוח היחידה; המשמעת אינה ניתנת לבחירה או לחלוקה]; 2. היענות החייל לעמוד בכללי התנהגות מיוחדים לפעילות צבאית, כגון משמעת מסע, משמעת שינה; **משמעת אש** – כללי התנהגות ובטיחות בזמן ירי בפעילות מבצעית; **משמעת ברזל** – דרישה קשוחה של מישהו תקיף מאוד בהחלטותיו ובמעשׂיו לציות מלא וקפדני להוראותיו מתוך כניעה מודעת ורצונית: הקצין השליט משמעת ברזל בביתו אף שאביו הזהירו שלא יטיל אֵימה יתֵרה בתוך ביתו; **משמעת עיוורת** – ציות מוחלט ללא הרהור וללא ערעור; משמעת לילה – כללי התנהגות שקטים ובטוחים בפעילות מבצעית לילית הנובעים מהיעדר ראייה בחשיכה ומשמיעת כל רעש שבעטיו עלולים להתגלות; **משמעת קבוצתית** – משמעת שבה הקבוצה כופה את המשמעת על היחיד, בדרכים שונות, כגון ענישה; משמעת פנימית, **מִשמַעַת עַצמית** – 1. היכולת לגרום לעצמך לשלוט ברצונות, ברגשות, בהתנהגות ובמעשׂים (בייחוד קשים או לא נעימים) שלך לאורך זמן, לוותר על סיפוק מיידי לטובת מטרות ארוכות טווח ולהכווינם לפי החלטתך המוקדמת: החלטת לרזות, תצליח כי יש לך משמעת עצמית חזקה; 2. דבקות נחרצת במשטר או בדרך פעולה כדי להשׂיג מטרה; **מִשמַעַת מַיִם** – פיקוח על כמות המים שמותר לשתות או על זמני השתייה [נוקטים אותה בצבא לפרק זמן מוגבל, בעיקר בפעולה מבצעית או באימון המכשירים לשתות במידה]; **אמצעי משמעת** – שם כולל לפעולות ולמעשׂים (כגון אזהרה, נזיפה, השעיה, הדחה, אי־חידוש זכות, רישיון או מעמד, הגבלה או נטילה של חירות, ענישה גופנית) הניתנים סמוך למעשׂה לא חוקי, לפעולה או להתנהגות לא ראויה שיש בהם פגיעה או נזק; **שָמַע לְו, נִשמַע לְו, סָר לְמָרוּתוֹ, סָר לִפקוּדָתוֹ, סָר אֶל מִשמַעתוֹ, שָמַע בקולו, מִילֵא אחריו, צִיֵית** – עשׂה מה שאומרים לו או מצפים ממנו מתוך משמעת או פקודה: החייל נענש על שלא ציית להוראות מפקדו; **שָמַע בְּקול פלוני** – צִיֵית לפלוני, עָשָׂה כפי שציווהו פלוני: היות ששמעת בקולי, ולא בקול חבריך, אמליץ עליך לעלות בדרגה; **צִיות** – 1. שינוי התנהגות (או פעולה אחרת), תוצאה או מצב בשל שמיעה בקול מישהו, היינו הישמעות לפקודה ישירה או להוראה של בעל סמכות ומילוי אחריה. הפקודה צריכה להיות שוויונית, ברורה, חד־משמעית (בלא סתירות), ישׂימה, חוקית וכד׳, כגון ילד שמנקה את חדרו כשהורתה לו אימו או חייל הממלא אחר הוראות מפקדו; 2. התנהגות כנועה או הנובעת מתוך חובה כללית בחברה; 3. [בצבא] חובת ממלא תפקיד למלא כל פקודה או הוראה שפקד עליו הדרג המוסמך (או מטעמו) ככתבה, כלשונה וכרוחה, גם אם מילויה כרוך בסכנת נפשות או אינה חוקית: אל תציית למפקד רק אם פקד עליך למלא אחר פקודה בלתי חוקית בעליל; **צִיות עִיוֵור** – ביצוע פקודה בלי להבין את כוונתה ואת מטרתה: ציות עיוור לרבנים גרוע מעזיבת הדת; **ציות בונֶה** – עמידה בפקודות של רשות חברתית כשהן מועילות לאדם המציית או לחברה, כגון הוראות חירום ביישוב לאזרח כדי לפחית את הפשיעה או לתת תחושת ביטחון ורווחה לאנשים המתגוררים בו; **ציות הרסני** – ציות לפקודות ישירות או עקיפות של סמכות חברתית, דתית, צבאית, מוסרית או אחרת הגוררת תוצאות שליליות, כגון פגיעה בחפים מפשע, ציות של חייל לפקודה בלתי־חוקיות בעליל; ציות לתקיפת אזרחים, לשלילת קיומה של מדינת ישׂראל כמדינת העם היהודי ולשלילת האופי הדמוקרטי של המדינה, ציות והסתה לגזענות וכד׳; **צייתן** – מי שעושׂה מה שאומרים לו; השומע בקול האחראים לו או הממונים עליו; ממושמע; **צייתנות** – תכונות של הצייתן אם לשמוע בקול המצַווה או לנהוג אחרת; ציות לחוק – חובה משפטית ומוסרית למלא אחר החוק ככתבו, כלשונו וכרוחו לפי שציות זה הוא עקרון יסוד או ערך בפני עצמו, ופגיעה בו תותר רק בתנאים מסוימים. מימוש החובה עומד ביסוד החיים המשותפים בחברה דמוקרטית ובבסיס הכיבוד ההדדי של זכויות אדם וההגנה על ערכים כלליים, ובהם שוויון וחירות האדם; **אי־ציות** – אי־הישמעות למשהו (פקודה או הוראה) או למישהו בעל סמכות, חוסר משמעת; ממושטר, מושטר; **נָהַג ברָמים** – הראה מנהיגות מתוך ביטחון עצמי רב, ניהל את העניינים הנתונים לסמכותו ביד רמה, בתקיפות חסרת פשרות: ר׳ יהודה הנשיא מסר לבנו, רבן גמליאל, סדרי נשׂיאות ואמר לו: בני, נהוג נשיאותך ברמים וזרוק מרה בתלמידים; **זָרַק בּוֹ מָרָה** – הטיל פַּחַד (על תלמידיו או על פְּקודיו) כדי להשליט משמעת, נהג בחומרה ובקפדנות: נְהַג נשׂיאותך ברמים, זרוק מרה בתלמידים; **זָרַק מרה בתלמידים** – נהג בתלמידים חומרה וקפדנות, הטיל אימה בתלמידים; **משטור, מִשטֵר** – כפה משמעת או סדר, בייחוד באופן שתלטני; השליט סֵדֶר קפדני או אכף משטר נוקשה: יש הטוענים שכל מדינה שואפת לְמַשטֵר את אזרחיה; יש האוהבים אדם ממושטר וממושמע; **מִסדָר** – היערכות של קבוצת אנשים (כגון חיילים, שוטרים) בתלבושת אחידה, בסדר מסוים (טורים, שלשות וכד׳) בזמנים מסוימים (כגון מסדר בוקר) או לתכלית מסוימת (כגון מסדר נוכחות); קבוצת אנשים בזמן עמידתם בהיערכות זו; **משועבד, שועבַד, שִעבוד, שִעבֵּד** – הכניע מישהו וגזל ממנו את חירותו ואת עצמאותו, הפך מישהו לתלוי בו לגמרי, הפך מישהו לעבד: פרעה שעבד את בני ישׂראל עד שבא משה והוציאם מעבדות לחירות; **פָּקוּד** – אדם הנתון למרותו של אדם אחר, הסר לפקודתו של הבכיר ממנו בדרגה או במעמד: המפקד הורה לִפְקודיו להתכונן למִסדר; **כפיף** – מי שכפף לממונה עליו בעבודה; **כפיפות, כָּפוּף** – 1. שנתון למרותו (בארגון, בגוף, במוסד וכד׳): החייל כפוף למפקד וחייב להישמע לפקודותיו; הכפיף של המנַהל אינו מוסמך להחליט בתחום א״א; 2. שחייב בציות לו ומחויב לפעול על פיו: רוב העובדים בארץ כפופים להחלטות ההסתדרות; **כְּפִיפוּת** – מצבם של חייל או של יחידה הנתונים למרוּת פיקודית של המפקד, לרבות כל מי שהוסמך לפקד או לשלוט עליהם; קוֹנפוֹרמִיזם > הליכה בתלם > **תַלמָנוּת** – גישה, אמונה והתנהגות המתאימות לנורמות החברה, והדוגלות בצייתנות ובהליכה בתלם, בקבלת מרות ובציות למוסכמות [פעמים בנימת גנאי]: התלמנות שמראים חברי הקהילה מאפשרת לעריץ לשלוט בהם ביד רמה; **לא תלמני, לא תַלמן, תַלמָן** – מי שנוטה להסתגל לנהגים, למסורות או לדעות מקובלים, מי שמתאים את גישתו לדעה השלטת, ולכן אינו מגלה נטייה למקוריות או לנועזות, אדם צייתן ומקבל מרות: אין סיכוי שתצליח לשכנעו להצטרף לתנועת המחאה, הוא תלמן מטבעו; **הָלַך בַּתֶלֶם** – התנהג כדרך כל הבריות, נהג בְּדִיוק כמו שציוו עליו ונמנע ממרדנות או מהבעה עמדה עצמאית: הילד המרדן נכנע לבסוף ושב ללכת בתלם; הייררכייה, הירכיה > **מִדרג** – סולם דרָגות וסֵדֶר קדימה של קבוצת בני אדם לפי הסמכות והכפיפות בארגון: לפי סולם הדרגות, לפי הכושר או לפי המעמד הכלכלי, החברתי או המעמדי (כגון בצבא, בפקידות, בכהונה); **מָרוּת** – כוח או זכות לפקד על בני אדם, להשפיע או לצוות עליהם מחשבה, דעה או התנהגות; סמכות, מִשמעת, שליטה: המפקד הטיל את מרותו על חייליו; המידות שצריך כל מפקד: מרוּת והתחבבות, אדנות ומציאת מסילות ללב הפקודים; **דוגמטי, דוֹגמָטִיוּת** – התנהגות והבעת דעות שבהן אין לך ביקורת עצמית כי אתה בטוח שאמונותיך נכונות, ושאחרים צריכים לקבלן מבלי לשׂים לב לראיות או לדעות אחרות; דבקות עיקשת בדעות נוקשות, נוקשוּת: פעמים הדוגמטיות עומדת בדרכה של הקִדמה; **הִשתַעבְּדוּת, הִשתַעבֵּד** – נכנע, קיבל מרות, קיבל עול אחרים, ביטל עצמאותו לגבי מישהו או משהו: הסכמתי לכופף את רצוני ולהשתעבד לו כי הייתה לכך תמורה מאתגרת; **הביא את צַוָארו בַּעבודַת פלוני, הביא את צווארו בעול פלוני** – השתעבד לפלוני, קיבל עליו לעבוד למען פלוני: האדונים הבינו שנתיניהם לא יביאו צווארם בעבודות השׂדה תמורת פרוטות; **עיכוב, עיכב** – 1. לא אִפשר למישהו לעשׂות משהו, מנע ממישהו או ממשהו חופש, התקדמות, התפתחות או עשׂייה אחרת: מצב התעסוקה בארץ מעכב בעדם מלעלות ארצה מייד; 2. דחה עשׂייה של דבר, עצר מישהו או משהו לזמן מוגבל, גרם שדבר מה לא ייעשׂה או שייעשׂה באיחור, השהה: המורה עיכבה את חלוקת המבחנים כי חיכתה לשקט; **עִיכּוּב** – דרישה המופנית לאדם להילוות לשוטר עד לתחנת המשטרה, בלי שיהיה צורך בעצירת האדם; **מְעוּכָּב** – 1. מי שמנוע מלעשׂות דבר או חל בו עיכוב, שאינו יכול להתקדם בקצב הרגיל; מי שמורתע מפעילות חופשית או ספונטנית בשל הפעלת אילוצים חוקיים, חברתיים או אחרים: עובדי הרכבת אמרו שהיא מעוכבת עד שיתקנו את המסילה; 2. [בצירופים כגון ׳מעוכב גט׳, ׳מעוכב דין׳, ׳מעוכב חיתון׳] שלא ניתן לו בשלב זה גט, דין וכד׳: המשׂרד לענייני דתות כלל את שמי ברשימת מעוכְּבֵי החיתון, ואם ארצה להינשׂא יהיה עליי להתגרש קודם; **היכּנעות, כְּניעות** – קבלת מרותו של אחר, הפסקת התנגדות למישהו; כניעה קיצונית לרצונו של אדם אחר כדי השפלה עצמית: מעשה של התנהגות שגורם לאדם להיראות נמוך יותר או פחות ראוי לכבוד: היכָּנעות צבא האויב באה לאחר המפלה הגדולה; **הַכתָבָה, הִכתיב** – כפה את רצונו, כפה משהו על מישהו, קבע בשבילו דרך פעולה מֵעֶמדת כוח או מתוקף סמכות, קבע משהו כרצונו באופן חד־צדדי: בתום המלחמה קיבלה המדינה המובסת את תנאי הכניעה שהכתיבה לה המנצחת; **אולֵף, אילף** – לימד מישהו לציית לו או לנהוג ביתר איפוק: בזכות הטלת המרות אולף התלמיד לעשׂות כמה פעולות; **הוסלם, הסלמה, הִסלִים** – החריף, החמיר, הקצין את המצב, העלה לשלב גבוה יותר את העימות, בעיקר בין יריבים או בין מדינות: הפעלת חיל האוויר הסלימה את המלחמה בין שתי המדינות; **החמרה, הֶחמִיר** – נהג בהקפדה, בחומרה ובקשיחות, הקפיד מאוד על קיום עקרונות, חוקים וכד׳, הגיב בלי סלחנות: השופט החמיר בעונשו של הנאשם וגזר עליו עשׂר שנות מאסר;

'לפקודתך!' – תשובת הסכמה וציות בפי אדם על פקודה שפקד עליו מפקדו: הנני לפקודתך; **הכפפה, הִכפִּיף** – הטיל את מרותו על, גרם שיהא כפוף ל־; **נַעֲשֶׂה וְנִשמַע** – נעשׂה כפי שנצטווינו. נבצע ונציית! הננו נכונים למלא אחר דבריך!: בארגוננו מעדיפים גישה ביקורתית מגישה של 'נעשׂה ונשמע'; קבע גבול > **הצבת גבולות, הציב גבולות** – 1. קבע גבולות לאחרים, הגביל וסייג פעולה מסוימת למישהו; הגביל סמכות את תחום הפעולות של כפיפיו, היינו מה מותר או מה אסור לעשׂות: הצבתי לילדיי גבולות ברורים וחד־משמעיים מתי עליהם ללכת לישון; 2. הגביל התנהגות שלו ושל אחרים (כגון במערכת יחסים זוגית, משפחתית, חברתית ומקצועית) כדי להגדיר מרחב פעולה שבין הפרטי למשותף: הצבת גבולות הופכת לחלק מהגדרת הזהות העצמית של האדם כי היא מבטאת שליטה עצמית פנימית ויכולת לווסת דחפים פנימיים, גירויים וכד'; **בְּלִי טְעָנוֹת וּמַעֲנוֹת** – בלי ויכוחים, בלי דין ודברים, ללא כל ערעור, בלא הבעת התנגדות: אני רוצה שתקום ותעשׂה את הדבר מייד, בלי טענות ומענות; **דִינָא דְמַלכוּתָא – דִינָא, דין המלכות דין הוא** – יש לקיים ולציית לחוקי המדינה: אף שאין קביעות האקדמיה נראות לך, דין המלכות דין הוא; **משמעת ארגונית** – משמעת הקיימת בארגון, ונועדה לשרת את מטרותיו. היא מורכבת גם ממשמעת שיחידים בארגון כופים על עצמם וגם ממשמעת שהארגון כופה על היחידים בו, כגון משמעת צבאית; **גְזֵרָה שאין הציבור יכול לעמוד בה** – פסיקה חמורה (גזֵרה, תקנה, חוק, מס וכד') שאינה מתחשבת בנוהגי הציבור, בצרכיו וביכולותיו לקיימה, כגון מס מוגזם, חוק המנוגד לטבע האדם וליכולותיו או פוגע בביטחונו: יש חוקי לשון שהם גדר תיל של דקדוק וראוי להגמישם לפי שאין גוזרים גזֵרה על הציבור שאין הציבור יכול לעמוד בה; **קרא אותו לסדר, קרא לסדר** – [בישיבה, באסֵפה וכד'] גער במישהו על התנהגות לא הולמת, הורה לו להפסיק את מעשׂהו או את פעולתו המזיקה, דרש ממנו לשמור על כללי הסדר המקובלים: השר לא חדל מקריאות הביניים, והיושב ראש קרא אותו לסדר; **נקרא לסדר** – העירו לו שעליו להתנהג כראוי לפי הנוהג, לפי הנוהל וכד' לאחר שחרג מהם בהתנהגותו: חבר כנסת שהפריע בלי הרף במהלך הישיבה, נקרא לסדר בידי היושב ראש; **כפה מרותו על פלוני, כפה רצונו על פלוני** – השתלט על פלוני, הכריח אותו למלא את רצונו; **הַפרֵד וּמְשוֹל** – שיטת שלטון צבאי או ניהול מדיני שעיקרה סַכסֵך והַכנֵס פירוד בין העמים שכבשת או פַּלֵג בין כפיפיך, וכך יקל עליך לשלוט עליהם כדי שלא יתאחדו נגדך: קיסרי האימפריה הרומית נקטו מדיניות של הפרד ומשול כדי להחיל את שלטונם על עמים רבים ורחוקים; **פָּסַע על רָאשִים** – נהג באַדנוּת ובשׂררה: אין הוא מקובל על פְּקודיו כי הוא מרבה לפסוע על ראשיהם; **יד ברזל** – כינוי ליד קשה וכוחנית, שלטון מדכא, משמעת חמורה ביותר: שׂר הביטחון ינקוט יד ברזל נגד הסרבנים הן מימין והן משׂמאל; **אל תפרוש מן הציבור** – מימרה בשבח חיי החברה, בזכות השיתוף ובקבלת עול משמעתו של הציבור; **לא סר ימין ושׂמאל** – דקדק ביותר במילוי ההוראה שקיבל, לא שינה ולוּ שמץ ממה שהוטל עליו לעשׂות: אף שהיה אדוק בדתו, התגייס לצה"ל ולא סר מאמונתו ימין ושׂמאל; **הִכתיב תנאיו לפלוני** – כפה על פלוני את דרישותיו; **לֵב רַך** – 1. נוח להיכנע לדעת אחרים, צַייתָן, אופי חלש הניכר בוותרנות ובאי־עמידה של אדם על דעתו, רגישות ורגשנות יתר: אדם בעל לב רך כמותו אינו יכול להיות מפקד; 2. רחמן ורגשן: התינוק כאימו היה ליבו לב רך ונשבר למראה דמעות אימו; **הִשלִיט את המשמעת על** – גרם שתִשׂרור משמעת, הנהיג משמעת, קבע סֵדֶר ומשמעת וכד': המורה השליט משמעת על תלמידיו; **כופין אותו עד שיאמר: 'רוצה אני'!** – לוחצים עליו עד שיסכים לעשׂות דבר או להודות בו; **הֵסִית והִדִיחַ** – הסית להתנגד לחוק או להפר משמעת; **זָרַק מָרָה ב־** – נהג חומרה וקפדנות בהם, הטיל עליהם אימה יתֵרה: יש לזרוק מרה בסרבני הגיוס; **כָּפָה מרותו על פלוני** – הכריחו לעשׂות דבר מה; **כָּפָה עליו הר כגיגית** – הכריחו לעשׂות דבר־מה; **שֵבֶט לגֵו כסילים** – פעמים רק מכות יועילו לטיפשים; **שוֹט לַסוּס, מֶתֶג לַחֲמוֹר וְשֵבֶט לְגֵו כְּסִילִים** – שוט מדרבן את הסוס לרוץ מהר יותר; מתג מוביל את החמור לכיוון הנכון; כך גם יש להשתמש בשבט – מקל המסמל סמכות ומנהיגות לדרבן אותם כסילים שיזוזו לעשׂות את הדבר הנכון; **הוציא ידי חובתו, יָצָא יְדֵי, יָצָא יְדֵי חובה, יָצָא יְדֵי חובתו** – עשׂה את חובתו, מילא את חובתו: השתדלתי לצאת ידי הבריות, אך לא יכולתי לצאת ידי הכול; **הביט עליו מלמעלה למטה** – בז לו, לא העריכו, התנשׂא מעליו, התייהר, ראה אותו כנחות ממנו, לא החשיבו: מיום שצוין לשבח הוא מביט עלינו מלמעלה למטה; **דיבר איתו כדבר איש אל רעהו** – בגילוי לב ובלי התנשׂאות או יהירות, כשווה אל שווה: היא אומנם פרופסור, אבל היא נשארה חברית ולבבית בדברה עם כל אחד כדבר איש אל רעהו; **פָּסַע על ראשו** – נהג שׂררה יתרה, נהג בהתנשׂאות על פלוני; **הרמת ראש, הרים ראש** – 1. חש גאווה, התגאה: פיענוח הרצח אִפשר סוף־סוף לבלשי היחידה לזקוף קומתם ולהרים ראש, לאחר שנה שלא פיענח כל רצח; 2. [כשנאמר על תופעה שלילית] שָב והופיע, החל שוב לגלות סימני פעילות: לאחר שנים של ריסון החלה האינפלציה שוב להרים ראש; **לא ירים ראש** – לא יתחיל לבוא בדרישות, לתבוע את המגיע לו, לבלוט בשטח וכד': הצעדים הללו נועדו להבטיח שעבריינים אלה ימשיכו להתחבא במאורתם, ולא ירימו ראש; **קביעת מַסמְרוֹת, קָבַע מַסמְרוֹת בדבר** – קבע את הדבר כהלכה פסוקה שאין לזוז ממנה; **תיאטרון בובות** – תיאטרון שהשׂחקנים בו הם בובות או מריונטות המופעלות ביד אדם, שבדרך כלל ניצב מאחורי הקלעים ואף מדבר בשמן; **מַריוֹנֵטָה** – בובה המועלת בחוטים בתיאטרון, ומכאן כינוי למישהו שאת מעשׂיו מנחה אדם אחר ואותו אדם גם שולט עליו; **מָשַך בחוטים, מושך החוטים** [מתיאטרון בובות] – כינוי למי שמשפיע מאחורי הקלעים, מפעיל ומכוון בסתר מעשׂי אחרים: הנשׂיא המודח עדיין מושך בחוטים במדינתו כי יש לו ברית סודית עם אחת המעצמות; אשתו לעולם אינה מופיעה בציבור, אבל לאמיתו של דבר היא שמושכת בחוטים מאחורי הפרגוד; **מִילֵא אחריו** – עשׂה כרצונו, שמע בקולו, ציית לו: משסירב החייל למלא אחר הוראת המפקד, נידון לריתוק של 30 יום; **עושׂי רצונו, עושׂי דברו, עשׂה דברו, עושׂה דבָרו** – 1. מציית לו; מי שממלא ללא עוררין וללא שיקול דעת עצמי אחר הוראותיו, אחר דרישותיו ואחר רצונותיו של מישהו אחר: השׂר הואשם במינוי פקידים ממקורביו ומעושׂי דברו; 2. עומד לרשותו: המשרת עומד לרשותי ועושׂה דבָרי; **רקד לפי החליל שלו, רקד לפי הצו של, רקד לפי חלילו** – ביצע בְּדִיוּק את רצונו של פלוני או עשׂה בהכנעה את רצונו של פלוני: הוא אמר לה שאינו מוכן לרקוד עוד לפי חלילה; **עָבַד את** – נכנע לו, קיבל מרותו: יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים; **הקדים עשׂייה לשמיעה, הקדים נעשֶׂה לנשמע** – עשׂה דבר מה בזריזות יתרה, ענה בחיוב קודם משהוסבר לו מה טיב העניין: יש המקדימים נעשׂה לנשמע כשמתנדבים לְמשׂימה קודם שעמדו על טיבה; **הוציא לַפּוֹעַל, הוציא אל הפוֹעַל** – ביצֵע, הגשים: קל ליזום רעיון אך קשה להוציאו לפועל; **עושׂי רצונו, עושׂה רצונו, עשׂה את רצונו** – מילא את הוראותיו, עשׂה כרצונו: בטירונות הייתי עז כנמר, וקל כנשר כדי לעשׂות את רצון המפקד ולהיות חייל מצטיין; **סָר אֶל מִשמַעתו** – כפוף לו, ממלא אחר פקודותיו, מציית לו: וּמִי בְכָל עֲבָדֶיךָ כְּדָוִד נֶאֱמָן . . . וְסָר אֶל מִשְׁמַעְתֶּךָ; **סר למרותו** – קיבל את הוראותיו, ציית לו; **חָזַק עָלָיו דִברֵי פלוני** – הוא קיבל את מרותו של פלוני, ציית לו בכול: 'ודבר המלך חזק על יואב', 'חזקו עליי דבריכם'; **קיבל עליו את הדין** – נכנע לפסק הדין שנגזר עליו; **כפף כאגמון ראשו** – הרכין ראשו לאות התרפסות; **סר לפקודתו** – היה נתון למרותו של הגבוה ממנו בדרגתו או במעמדו; **מָרוּת** – שליטה, סמכות עליונה המחייבת ציות ומשמעת: קבוצת המחתרת אינה מקבלת עליה את מרות השלטון; **סר לפקודתו, היה כפוף למשמעתו, סר אל משמעתו, קיבל את מרותו, קיבל מרותו** – נכנע, סר למשמעת, ציית לפקודות ולהוראות: ציפור דרור אינה מקבלת מרות; החייל קיבל עליו את מרות מפקדו [ההפך: **הטיל את מרותו על**]; **הרכנת ראש, הרכין ראשו** – 1. נכנע, קיבל את מרותו, קיבל בהכנעה: היא לא הייתה רגילה להרכין ראשה לפני מעסיקה; 2. השתתף בצער: אני מרכין ראש על לכתו של הסופר עגנון; **שמיעה בקול, שמע בקולו** – עשׂה כדבריו, ציית לו, נשמע לו, נהג כעצתו או על־פי הוראתו: עידו הוא ילד ממושמע השומע גם בקול אימו; **עָשָׂה דברו, עָשָׂה רצונו** – ציית לו, מילא את הוראותיו; **גדול המְצוּוֶה ועושׂה יותר ממי שאינו מְצוּוֶה ועושׂה** – המקבל פקודה וממלאהּ עולה על מי שעושׂה דברים בהתנדבות שכן הנשמע לצו על הרוב מתאמץ נפשית יותר ממי שעושׂה אותו דבר מרצונו; **עֶבֶד נִרְצָע** – ביטוי גנאי לאדם משועבָּד מרצונו למעבידו, והמוותר על זכויותיו: משהחל פלוני לצרוך סמים, נעשׂה עבד נרצע לתאוותו; **בּוּבָּה בִּידֵי** – כינוי לאדם הממלא תפקיד לראווה, ולמעשׂה הוא נטול כל סמכות ותפקידו נטול תוכן כי מפעילים אותו בעלי כוח: איש זה הוא בובה מהלכת, תלוי לחלוטין במעסיקו; **החזיק אותו ב'מושכות קצרות', החזיק אותו קָצָר, החזיקו קצר** – הֵטיל (על אחֵר) מִשמַעת חמורה: האב החזיק את ילדיו קצר, ולכן היו ילדיו כה ממושמעים; **עבר באש ומים, הלך אחריו באש ובמים, בא באש ובמים** – סיכן את עצמו בשביל מישהו מתוך אהבה או הערצה, היה מוכן לעשׂות הכול בשבילו, היה מוכן ליטול למענו את כל הסיכונים: חייליו הלכו אחרי מפקדם הנערץ באש ובמים; **הטלת עונש, השתת עונש, הטיל עונש, השית עליו עונש** – קבע שופט עונש (כגון עבודת שירות, קנס, מאסר על תנאי, מאסר ממש) לאדם שהורשע בפשע. השופט מתבסס על פסק הדין של חבר המושבעים או על החלטתו במגבלות העונש האפשרי שנקבע בחוק; **הָלַך בְּעֵינַיִם עֲצוּמוֹת אחריו** – מעשׂה הנעשׂה באמון מלא ובביטחון מוחלט, יכולת לעשׂות דבר־מה ללא היסוס או פקפוק כלל: החיילים הולכים אחרי מפקדם בעיניים עצומות; **נגרר, נסחף, היסחפות, נסחף** – נגרר בזרם מים או אחר דברי אחרים: אין להיסחף אחר דברי התעמולה האלה; **הלך אחרי** – נגרר אחרי, נהג כמו: הפעם לא הלכתי אחרי הרוב כי ליבי הלך אחרי עיניי; **הלך אחריו כצאן שהולך אחר הרועה** – הלך אחריו בעיניים עצומות; **לְמַעַן יִשמְעוּ וְיִירָאוּ** – הטלת עונש שלא יישנו המעשׂים הרעים: התובע ביקש להחמיר בעונשו של הנאשם למען ישמעו וייִרָאוּ; **שִיטַת המַקֵל והגֶזֶר** – נקיטת אמצָעֵי חוּמרה ונוֹעַם חליפות, תגמול שלילי וחיובי לסירוגין, שיטת ימין דוחה ושׂמאל מקרבת: בשיטת

המקל והגזר ניתנים פרסים למי שמיטיב לעשׂות את הנדרש ממנו, ועונשים את מי שמתרשל; חושֵׂך שבטו שׂונא בנו – מאמר החכם בזכותה של משמעת חמורה ועונש גופני בחינוך; שגגה שיצאה מפי השליט – צו בלתי סביר, גזֵרה שאין הציבור יכול לעמוד בה; צֹאן מַרעיתו – עדה או קהל בני אדם הסרים למשמעתו של מישהו; מִסדַר זיהוי – שורה של בני אדם כדי לזהות ביניהם את החשוד; כחומֶר בְּיַד היוצֵר – מָשָל לדבר או לאדם הנתון בידי מישהו היכול לעשׂות בו כראות עיניו: ילדים רכים בעיני המחנך, הם כחומר ביד היוצר כי הוא יכול להטביע בהם את חותם אמונתו; יָד קָשה – יחס חמור וקפדני ביותר, תקיפות, קשיחות: גם התלמידים הפרועים ביותר נרתעים מידו הקשה של המורה החדש; כזה רְאֵה וקַדֵש – עשׂה כך בְּדִיוק: כזה ראה וקדש ואל תסטה ימין או שׂמאל: אין לקבל תוכנית זו בבחינת 'כזה ראה וקדש' אלא חשוב לברור את עיקריה; צֹאן מַרעית – כינוי לעדת בני אדם הסרים למשמעתו המוחלטת של מישהו, בעיקר בתחום הדָת; הִקשה את עורפּו, הִקשה את לִיבּו – התעקש, לא קיבל מרות, סירב להיענות ולוותר; שרירות לב – 1. מימוש בלתי מוגבל של רצון, עוצמה או כוח שלטון אגב עריצות ואי־התחשבות בחוק, בצדק או בזולת: התלוננתי על שרירות ליבם של פקידי העירייה ועל יחסם המזלזל; 2. התנהגות או החלטה שרירותית שאינה מבוססת על שיקול דעת, אלא על גחמות ורצונות: מדובר במענק שנקבע בחוק, ולא במתנה שאדם נותן לפי שרירות ליבו; הלך בשרירות ליבו – נהג בהפקרות, ולא התחשב בשׂכל הישר ובמוסכם; על פיו יישק דבר, על פיו יישק כל דבר – על פי הוראותיו יתנהגו הכול, דעתו היא הקובעת: הוא אומנם רק סגן המנהל, אך למעשׂה הוא הקובע כאן, ועל פיו יישק כל דבר; אַתָּה (יוסף) תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי, וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי"; לְמַעַן יִראוּ ויִירָאוּ – הצגת עובדה לעיני רבים כדי להרתיעם מלעשׂות זאת: השופט החליט להחמיר בעונש האנס למען יראו וייראו; חָסיד שוטֶה – כינוי גנאי לאדם שמרוב חסידותו או אדיקותו הולך כבעיניים עצומות אחרי מישהו או אחרי משהו (כגון מנהיג, תורה או שיטה) בלא לקיים חובות אנושיות ראשוניות או לחוש ביקורת חופשית, תוך התעלמות גמורה מפגמיו המרובים: איזהו חסיד שוטה? מי שרואה ילד טובע בנהר, ועומד להצילו רק אחרי שיחלוץ תפיליו, ובינתיים הילד הוציא את נפשו; על פיו יישק כל דבר – לא הרים איש את ידיו ואת רגליו לעשׂות קטנה או גדולה אלא אם כן קיבל רשות ממנו; רק תכונת הציות מקנה את הזכות לפקד; הרוצה לצַוות חייב לציית; כדי להוביל, אסור להתיר את מושכות השליטה; אלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו; כפיית המרות מפתחת בעובדים משטר עבודה תקין; כפוף את ראשו בעודנו רך; הטלת מרות מופרזת מבטלת את רצון היחיד ואת יוזמותיו מפני רצון הממונה עליו; הכול התנהל לפי רצון המפקד, וחייליו צייתו לו באין־אומר; הכול תלוי במוצא שׂפתיו > שליטה!

אין משמעת או צִיות. חוסר משמעת – מגוון התנהגויות שבהן אין הפקוד מקבל עליו את מרותם של הממונה עליו, החוק או המסגרת הארגונית־חברתית שבה הוא נתון; אי־ציות – סירוב לעשׂות מעשׂה שמישהו בסמכות אמר לעשׂות. הסירוב הוא הימנעות מכוּוֶנת ופעמים מוצהרת שלא לציית לחוקים, לדרישות, לפקודות וכד'; סָרַר – מרה, מרד, לא ציית, מיאן להישמע: בכיתה היו כמה בנים סוררים; היו בעיר כמה עבריינים שסררו, ולא ראו לציית לחוק; בן סורר – כינוי לנער פרוע הפורק כל עול: כבר בילדותו הוא היה בן סורר ומורה, והוריו היו אובדי עצות בדבר חינוכו; סורר, סורר ומורה – מרדן, לא מציית, סרבן ועקשן, מושחת, מי שהולך בשרירות ליבו: אומנם היא הייתה תלמידה סוררת ומורה, אך הישׂגיה היו שם דבר בארץ; שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים; נָתַן כָּתֵף סוֹרֶרֶת – התעקש, הִמרָה, לא ציית: הוא התאכזב קשות כשדווקא חבריו הטובים נתנו כתף סוררת בשעת חירום; מָרָה את פיו, הִמרָה את פיו – לא נשמע לו, לא ציית לו, לא מילא אחר הוראותיו, לא שמע בקולו, לא ציית לפקודתו, לא עשׂה כפי שציווה עליו מישהו: כל מי שימרה את פיך, יישאר השבת לתורנות; מָרָה, הִמרָה – התמרד נגד מישהו, לא שמע בקולו: כמה מרינו וטעינו בהתנהגותנו והמרינו גם אחרים נגד המורה; הִמרָה, מַמרֶה – עיקש וסרבן, שאינו רוצה לקבל את מרות הסמכות העליונה: תושב שפלה בן 77 נעצר בחשד שהִכה את בנו בשוט ובמקל כאשר היה הבן ממרה את פיו; פיזר את דרכיו – סר מן הדרך הישרה: למה פיזרת את דרכיך במועדוני בילוי; סירוב, סֵירֵב – הביע חוסר רצון לעשׂות או לציית; לא הסכים, לא נענה לבקשת מישהו, מיאן, דחה בשלילה; לא הסכים בכוונה למשהו (כגון פקודה או צו חוקי) משיקולי אידאולוגיה, פוליטיקה, מוסר וכד' כשהיה נתון למרותו של מישהו: יש בקשה שבתחילה מסרב לה, בשנייה מְעַמעֵם [= מפקפק, מהסס] ובשלישית רץ ובא; ביקשו ממך לרדת לפני התיבה [= להיות חזן], פעם ראשונה סָרֵב, שנייה – הַבהֵב [= הסס ופקפק], שלישית – פְּשׂוֹט רגליך ורד; סרבני, סַרבָן – 1. מי שאינו ממלא אחר רצונות, אחר הוראות או אחר דרישות מסוימים של בעל סמכות; מי שֶׁנוהֵג שלא להסכים, מַמרֶה, עַקשָן: הטרחנים והסַרבָנים מַלאים את חיינו ומקשים עליהם; 2. מי שאֵינו מצַיֵית לַחוק או להוראות מטעמי מצפון או מסיבות עקרוניות: מי יודע מה בין סרבן גיוס לסרבן מלחמה? סרבן גיוס, סרבן מלחמה – מי שמסרב לשרת בכוחות הצבא של ארצו, כמתחייב מהחוק, מטעמי דת ומצפון או בשל השקפותיו הפוליטיות לאחר שנדרש להתגייס לשירות: הסרבן מצהיר בריש גלי על אי־נכונותו למלא אחר הוראות החוק ועל נכונותו לשׂאת בתוצאות; כדאי להבחין בין סרבן גיוס למשתמט ומי שקיבל פטור; אי־ציות, סרבן, סרבנות – מיאון למלא רצון של בעל סמכות; נקיטת פעולה של אדם הנתון למרותו של מישהו במערכת מדרגית (כגון צבא, משטרה, משׂרד ממשלתי), והמסרב בכוונה לפקודה או לצו חוקי משיקולים אידאולוגיים, פוליטיים או מוסריים; סרבנות אזרחית – סרבנות לחובות הממשלה המוטלות על האזרח, כדוגמת שילום מיסים, עבודה במגזר הציבורי, קיום תקנות, חוקים ועוד: לרוב התנגדות לשלם מיסים היא הביטוי העיקרי לסרבנות אזרחית שכן היא מייצגת את מקור כוחו של הממשלה; עריקה, עריק – חייל שנעדר מן השירות הצבאי או מהמקום שהוא היה חייב כדין להימצא בו באותה שעה 21 ימים רצופים, שלא ברשות, ומתוך כוונה שלא לחזור לצבא; משתמט, השתמטות, השתמט – נקט אמצעים חוקיים ובלתי־חוקיים שלא למלא אחר חובתו החוקית להתגייס; נִפקָדוּת, נִפקַד – נעדר ממקום מילוי תפקידו: ככל הנראה, מישהו טעה, ולכן דווקא הנואם נפקד מרשימת המוזמנים לטקס; פריחה, פָּרַח – הסתלק, נעלם: הילדים גדלים, ויום יבוא והם יפרחו להם מן הבית; פְּטוֹר – שחרור מחובה, מצב שבו אדם פטור מלמלא חובה מסוימת: בנות המצהירות על היותן דתיות זוכות לפטור משירות בצבא; פקיד שומה רשאי להעניק פטור מלא או חלקי על ניכוי מס במקור; בעל פטור – מי שקיבל היתר מיוחד מן השלטונות, הפוטר אותו מחובת הגיוס, כגון חולים, נכים, מי שתורתו היא אומנותו; פָּטוּר – שמשוחרר ממשהו ברשות, שאינו חייב או צריך לעשׂת משהו תוך קבלת רשות או על־פי חוק, שהותר לו שלא לעשׂות משהו (כגון לשרת בצבא, להיענש, למלא תפקיד, לעשׂות מעשׂה, לשלם כסף): סחורה זו פטורה גם ממס וגם ממכס; בשל נכותו הוא פטור משירות בצבא; אוזֶן אטומה – אי־רצון לשמוע: בקשתה נפלה על אוזניים אטומות; נהג חירות בעצמו, הורה היתר לעצמו – הרשה לעצמו, הניח כי מותר לו: עד כה כל מוסד להכשרת מורים הורה היתר לעצמו לקבוע מַדדים ומבחנים להכשרת מועמדים להוראה; פָּנָה לו עורֶף, הִפנָה עורף למישהו, פנה עורף למישהו – התעלם ממנו, התכחש לו, נטש אותו, הפנה אליו את גבו, בעיקר בשעת מצוקה: לפנים חיפשׂו הכול את קרבתו, אך משירד מנכסיו פנו לו עורף; עורלַת לֵב – שרירות הלב, טִמטום, נוקשוּת, עיקשוּת: לא קל למול את עורלת לבבם של החיילים בשל עורפם הקשה; שָׁבַר את עולו מעל צווארו, פָּרַק את עול פלוני מעליו – התמרד נגד מעבידו, השתחרר ממרותו: משיצא לגמלאות לאחר ארבעים שנות עבודה, חש כי פרק את עול מעסיקו מעל צווארו; עבר את פיו, עָבַר את מִצווֹתו – הפר את פקודתו, לא שמע בקולו: מדוע עבר מרדכי את מצוות המלך? מֵסית ומַדיח – המסית להתנגד לחוק או להפר משמעת; ציפור דרור – ציפור חופשית שאינה מקבלת מרות, כלומר אינו נושׂא בעול, ללא אחריות, משוחרר מדאגות: הוא כציפור דרור אינה מקבלת מרות; התיר את הרֶסֶן – אִפשר חופש גמור, גרם הפקרות; שילוח רסן, שילח מעליו כל רסן, שילֵחַ רֶסֶן – נהג בלי כל איפוק ושליטה עצמית, פָּרַץ כל מעצור, התפרע והיה חסר מעצורים, הפסיק לקבל מרות או להישמע למישהו: בגיל ההתבגרות הוא שילח מעליו כל רסן ונעשׂה נער רחוב; ימים הרבה התגלגלה בחוצות כילדת הפקר, ולא אבה ליבה לקבל את מרות הוריה; ההפקרות והבּוּרוּת – תחילתן וסופן שגגה, והתוצאה היא בכייה לדורות; החוק והמשמעת נשחקים בשל הפרתם המתמדת, ואין פוצה פה ומצפצף > אנרכייה! ביקורת! כניעה! ערך! פקודה! שלטון!

משפחה!

משפחה – 1. היחידה הבסיסית בחברה המורכבת באופן מסורתי משני הורים או מהורה יחיד וילדיו, החיים ברגיל יחד ומקיימים משק בית משותף: למשפחה תפקידים אלו – קיום כלכלי, תפקוד מיני, הולדה, חינוך וצבירת נכסים, חִברוּת והנצחת מסורת חברתית; 2. קבוצה שבה קרובים לה קרבת דם או קרבת נישׂואים; בַּיִת הָרוּס – כינוי למשפחה הרוסה, הכולל היבט שיפוטי: בפנימייה היו ילדים מבתים הרוסים; משפחה הרוסה – משפחה שהוריה אחד מאלה: גרושים או פרודים; עבר עליה משבר (כגון התאלמנות, שכול, התעללות); אין בה הורה מפרנס; היא ברוכת ילדים ומצבה החברתי־כלכלי ירוד עד לעוני; אחד מהוריה אינו מסוגל לטפל בילדיו (בשל פיגור או מוגבלוּת אחרת); הוריה עבריינים מועדים שהכלא הוא ביתם השני; משפחת אומנה, משפחה אומנת – משפחה המקבלת לחזקתה ילד (שהתייתם מהוריו או הוצא מבית הוריו בצו בית משפט) לסידור זמני כדי לתרום להתפתחותו הגופנית, הרגשית והחינוכית עד הגיעו לגיל 18 או עד העברתו לסידור חוץ־ביתי אחר, או עד חזרתו להוריו הביולוגיים או עד העברתו לאימוץ; משפחה מרובת ילדים > משפחה ברוכת ילדים – הורים שצאצאיהם ארבעה ילדים ויותר: רק הורים למשפחה ברוכת ילדים מבינים כמה יש לעמול

בשביל הברכה הזאת; משפחה גרעינית – אב, אם וילדים כיחידה חברתית בסיסית; משפחה מורחבת – משפחה של משק בית אחד, ובה הורה אחד או יותר וקרובי משפחה, למשל האם, האב, יַלדיהם הלא נשׂואים והנשׂואים ונשותיהם וילדיהם, וכן סבים וסבתות, דודות או דודים, נוסף על המשפחה הגרעינית, לרבות בני אדם הקשורים בדם או בנישׂואים או שרואים עצמם משפחה גדולה: לחופה הוזמנו רק ההורים והאחים, ואחריה נערכה מסיבה לכל המשפחה המורחבת; משפחה משולבת – משפחה ובה ילדים מנישׂואים קודמים של אחד מבני הזוג או לשניהם; פַּטרִיאַרכָלִיוּת > אַבהָתָנוּת – 1. מבנה משפחתי שבו האב הוא בעל הסמכות, לו הכבוד, הרכוש וזכויות היתר. מבנה זה ניכר בעליונות האב בשבט או במשפחה בשל התלות המשפטית של נשים וילדים בו; 2. מונח ביקורתי המכוון לשליטת גברים במוסדות חברתיים ופוליטיים; פַּטרִיאַרכָלִי > אַבהָתָנִי – משטר שעומד בראשו גֶבר שהוא זקַן השֵבט; משפחה פטריארכלית, משפחה אַבהָתָנִית – משפחה שבה האב משליט את מרותו על נשיו, על ילדיו ועל רכושו, ובמובן הרחב זהו מוסד של שליטה וזכות יתר גברית שתלויה גם בנחיתותן היחסית של נשים או בשעבודן; מַטרִיאַרכָלִי > אִימהָתָנִי, מַטרִיאַרכָלִיוּת > אִימהָתָנוּת – מבנה חברתי הניכר בעליונות האם בשבט או במשפחה בכוח, בסמכות, בירושה; משפחה חד־הורית > משפחה יחידנית – משפחה שבה רק הורה אחד גר בבית ומטפל בילדים. היא נוצרת עקב גירושים, פרֵדה, נטישת אחד ההורים או התאלמנות או כאשר ילד נולד, מאומץ או נמסר בעקבות פונדקאות להורה יחיד שאינו נשׂוי או מתגורר עם ידוע בציבור; קריירה > משפחה כפולת נתיבות – זוג בעל שׂכר כפול כי שני בני הזוג משׂתכרים ועושׂים קריירה, ובו־זמנית מקיימים חיי משפחה משותפים; ; משפחת העמים – אומות העולם המוכּרות כבעלות מעמד שווה לפי החוק הבין־לאומי והעניינים המשותפים להן: האוקיינוסים נחשבים לרכוש המשותף של משפחת העמים; לא תהא כל התקדמות להחזרת כבודה של גרמניה כעם למשפחת העמים עד שיסודר עניין השילומים לעם היהודי; משפחת השכול – שם כולל לציבור בני האדם בישׂראל שמתו יקיריהם, בעיקר במלחמות ובפעולות איבה, המבליט את היסוד הלאומי והעניינים המשותפים להן; תכנון המשפחה – תכנון מִספר הילדים שייוולדו במשפחה והמרווחים בין הלידות, בייחוד באמצעות שימוש באמצעי מניעה; בעל משפחה – מי שיש לו אישה וילדים; קשר משפחתי – שייכות למשפחה; כבוד המשפחה – שמירה על ערכי התנהגות ומוסר לפי קוד המקובל בתרבויות למיניהן: אצל הערבים נטייה חד־מינית היא חילול כבוד המשפחה; דיני משפחה – הענף המשפטי העוסק בענייני משפחה, כגון נישׂואים, גירושים, אבהות, ירושה; משפחת האדם – המין האנושי בהיותו בעל תכונות ורגשות אוניברסליים של החיים והמוות, בהדגשת היסוד המשותף לכל בני האדם; משפחת פשע – משפחה שחבריה מנהלים פשע מאורגן ופועלים על בסיס אמון ואיחוד ביניהם או אוסף מאורגן של כנופיות קטנות יותר (למשל, תאים, פלגים, צוותים): משפחת פשע אפשר שתהא יחידה או חלק מאֹוגָד (סינדיקט) או קרטל גדולים יותר; בעל משפחה – גבר עם בן זוג ולהם ילד או ילדים התלויים בהם, וגם – אדם מסור למשפחתו; בני המשפחה, בן משפחה – מי ששייך למשפחה הקרובה: בליל הסדר אנו נוהגים לסעוד יחד, כל בני המשפחה, בבית סבתי; פְּרִי בֶּטֶן – יילוד, בן, צאצא, יוצא חלציו, יוצאי ירכו: מי מנע ממך פרי בטן? בני ביתו – משפחתו הגרעינית: לך אצל בני ביתי ואמור להם שאני חי; יִילוֹד – תינוק רך, בייחוד בארבעת השבועות הראשונים לחייו: עם התפתחות הרפואה פחתה מאוד תמותת יילודים עקב זיהום; יָלִיד – מי שנולד בשנה מסוימת, ביום מסוים וכד', מי שנולד בארץ מסוימת, בעיר מסוימת וכד': סבי הוא יליד 1902, ואני ילידת ירושלים; וָלָד – 1. תינוק; 2. העוּבּר האנושי במחצית השנייה של ההיריון: התקצר משך ההיריון הדרוש לוולד כדי שימשיך להתקיים גם מחוץ לרחם; יוֹנֵק – ילד רך שניזון מחלב אימו; להלן שמות נרדפים לילד קטן – אֲסוּפִי, בן, בת, דַרדַק, הרך הנולד, הרך הנימול, וָלָד, זַאֲטוּט, טף, יילוד, ילד, יַלדוֹן, יַנוּקָא, יתום, עוֹלָל, פָּעוֹט, קָטָן, תִינוֹק; הרך הנולד, הרך הנימול – כינוי לתינוק שאך זה נולד או הוכנס בבריתו של אברהם אבינו; פְּעוֹטָה, פָּעוֹט – ילד קטן שכבר אינו תינוק (עד גיל שנתיים־שלוש לערך): בספר מציעים דרכים לגמול פְּעוֹטוֹת מחיתוליהם; יַנוּקָא – 1. תינוק, ילד צעיר, ילד רך שנים [לרוב בנימת זלזול], בחור צעיר: הַיָנוּקָא הזה חושב שאם למד קצת מִנהל עסקים הוא ינהל לי כאן את העסק? 2. כינוי למנהיג של חסידים המוכתר בגיל צעיר מאוד, מכוח ירושה: האדמו"ר מבעלז האחרון התחיל את אדמורותו כינוקא, בהיותו בן 9; טְפָלִים – ילדים, טף, תינוקות, פְּעוֹטוֹת: האישה חולנית, ביתה מלא טפלים, ובעלה קפדן; ילד שעשועים – ילד חביב ואהוב, ילד שהוריו שׂמחים בו ומשתעשעים איתו; עוֹלֵל, עוֹלָל – תינוק, ילד רך, עוּל, עוּלה: הכול השתתפו בהפגנה, אף הורים עולליהם ויונקיהם; צאן קודשים – כינוי חיבה לילדי ישׂראל; שָׁלוּב, חוֹרֵג – שם תואר לאדם בעל קרבת משפחה (כגון הורה שלוב, בן שלוב, אחות שלובה) במשפחה משולבת, והוא אינו קרוב משפחה ביולוגי ממש אלא קרוב של מישהו שהצטרף למשפחה, שקשור קשרי משפחה על ידי נישׂואי משנה של אחד ההורים; קִרבָה – זיקה, חיבה או נטייה טבעית לאדם או לדבר, קשר רגשי או רוחני בין בני אדם הדומים בנטיותיהם, בהשקפותיהם, בטעמם וכד': מהטיול לארה"ב נוצרה בינינו קרבה רבה; ביקש את קרבתו של מישהו – ביקש את חֶברתו, שאף להיות במחיצתו, שאף לקשר של ידידות, חיבה או אהבה עימו: הוא ביקש כל הזמן את קרבתה; הוכחת אבהות – תהליך שבו המדינה מקבלת את הקשר הגנטי של האב לילד משהוכחה האבהות באמצעות תיעוד, כגון תעודת הלידה של הילד או דִי־אֶן־אֵיי המוכיח קשר גנטי בין האב לילד; קִרבת חִיתוּן – קרבת משפחה בין בני אדם הנובעת מקשרי נישׂואים בין בני משפחותיהם; קִרבַת דָם – קרבת משפחה הנובעת מלידה; שאֵרוּת, שְׁאֵר – קרוב משפחה: יצאתי עם שאֵרָתי לשׂוח בגן; ונתַתֶּם את נַחלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ; שְׁאֵרוּת – שם כולל לקשרים המתבססים על מוצא מהורה משותף או על קשרים משפחתיים אחרים, כגון נישׂואים, אימוץ; שָׂאִיר, שְׂאִירִים – בן משפחה שנשאר בחיים לאחר מות קרובו ושיש לו זכויות ירושה: אחרי מותו קיבלנו קצבת שאירים מהביטוח הלאומי ופנסיית שאירים מקרן הפנסייה; יְצִיא מעיו, יוצאי ירכו, יוצא חלציו – בנו, זרעו, צאצאו; חד־הורי – (בצירופים, כגון 'משפחה חד־הורית', 'אם חד־הורית') שבו הורֶה אחד בלבד: גם אב חד־הורי זכאי להנחה בתשלום עבור גני ילדים; הוֹרֶה יְחִידָנִי – אדם שללא בן זוג הביא ילד לעולם או אימץ ילד; מֶשֶׁק בית חד־הורי – בני משפחה הגרים יחד, ובראשם הורה אחד המפרנס והמגדל את הילדים ללא בן־זוג, בין שהוא גרוש, אלמן או הורה יחידני; הורוּת יחידנית, הורה יחיד – תושב ישׂראל שבחזקתו ילד והוא אינו נשׂוי, ואין לו ידוע בציבור, אבל הוא חי בנפרד שנתיים לפחות מבן זוגו או הוא נשׂוי ופתח בהליך חוקי כדי להשתחרר מנישׂואיו; אֵם חד־הורית, אב חד־הורי, אם יחידנית, אב יחידני, הורה יחיד – העומדים בראש משפחה יחידנית; עֲרִירוּת, עֲרִירִי – 1. מי שחי או נותר ללא קרובי משפחה, בייחוד ללא בן־זוג וללא ילדים: הוא היה חֲשׂוּך בנים, ומשמתה עליו אשתו נותר ערירי; 2. חֲשׂוּך בנים, ללא צאצאים: ה' אֱלֹהִים מַה תִּתֶּן לִי וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי . . . הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע; עוּל יָמִים – צעיר, חסר ניסיון, שאינו בוגר: סקרנו בהנאה את תלמידת התיכון עוּלת הימים שעברה על פנינו; נֵצֶר – צאצא של משפחה מיוחסת, זרע: החתן הוא נצר למשפחת רבנים ידועה; מפי עוללים ויונקים – אין לזלזל בדברי ילדים קטנים כי דווקא מדבריהם אפשר להפיק דברים חשובים ובעלי עניין: מפי עוללים ויונקים המדברים לתומם פעמים אפשר לעמוד על האמת טוב יותר ממה שמשמיעים מבוגרים; אֲסוּפִית, אסופי – תינוק או ילד שנמצא ברחוב ואין איש יודע מי הוריו, או הוא גדל במוסד או בבית משפחה שאימצה אותו: הכול ריננו בשכונה ואמרו: 'ראיתם זקן וזקנה שהביאו אסופי מן השוק, ואומרים: בננו הוא'; יִיתוּם, יִיתֵם – גרם לאיבוד אב או אם: התאונה החריבה את ביתו, אִלמנה את אשתו וייתמה את גוזליו; יְתוֹמָה, יָתוֹם – ילד שאחד מהוריו או שניהם נפטרו: בעלה עצם את עיניו ממחלת הקיהיון, והניח על צווארה שלושה יתומים; עולל טיפוחים, יֶלֶד טיפּוּחים – ילד מפונק שמגדלים באהבה ובטיפול מסור במיוחד: יֶלֶד טיפוחים זה זוכה לתשׂוּמת לב מיוחדת; יֶלֶד חֶמֶד – כינוי חיבה לילד; זַעֲטוּט, זַאֲטוּט – 1. נער, ילד, ילדון, פעוט: בחול שׂיחקו ארבעה זאטוטים; 2. עוּל ימים, צעיר, פּרחח: בערבי הקיץ התקלטו זאטוטי הכפר, בחורים ובתולות; יְחִידִיוּת – מעמד או מצב של להיות רווק מבחירה; הוֹרִים בְּשִׁיתוּף – גבר ואישה ללא קשר זוגי שבהסכמה הביאו לעולם ילד משותף ומגדלים אותו בשיתוף; הוֹרִים אוֹמְנִים – זוג המטפל בילד ומגדל ומחנך אותו באופן זמני, לרוב תמורת שׂכר, במקום ההורים הביולוגיים ובנבדל מהורים מאמצים: מתחילת השנה הילדה בהחזקת הורים אומנים; (ביחיד: אָב אוֹמֵן, אֵם אוֹמֶנֶת); הוֹרִים זְקֵנִים > הוֹרִים סָבִים – שם כולל לסב ולסבּה; יֶלֶד פֶּלֶא – ילד מוכשר מאוד, שיש בו סימני גאונות: מוצרט היה ילד פלא; יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים – ילד חביב המהנה את הוריו וקרוביו: הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשֻׁעִים; ילד הֶפקֵר, ילד רחוב – כינוי לילד מוזנח המשוטט ברחוב ברוב שעות היום ללא השגחת הורים או מחנכים: העירייה גייסה סטודנטים לטפל בילדי רחוב בשכונות המצוקה; ילד מוּכֶּה – ילד הסובל באופן שיטתי ומתמשך מפגיעות גופניות או נפשיות מהוריו או ממטפליו הקבועים: האגודה למען הילד פרסמה רשימת סימנים המסייעים בזיהוי ילדים מוכים וילדים המנוצלים מינית; ילד מחוץ לנישׂואים > יֶלֶד שלא מנישׂואים – ילד שנולד לאישה לא נשׂואה: כשהתחתנה איתו היא הייתה רווקה, אבל היו לה שני ילדים שלא מנישׂואיהם; הוֹרֶה – אב, מוליד: אבי, הורי, למה הולדתני; הוֹרָה – אֵם, יולדת: אל נא תבכי אמי הורתי; בן דוד, בן דודה, דודן, דודנית – בן או בת דודם של האב או של האם: דודני יבוא אלינו בפגרת הקיץ; שִׁילֵשׁ – נכד, בן לדור שלישי: אב שילש – אבי הסב או הסבה; אֵם שילֶשָׁה – אֵם הסב או הסבה; הורים שילשים – הורי הסב או הסבה; רִיבֵּעַ – בין הדור הרביעי: רק יחידי סגולה זוכים לראות אב ריבע, היינו סב הסב או אם ריבעה; רַבסָב, רַבסָבָה, רַבסַבָּא, רַבסַבתָא, סָבָא רַבָּא, סָב גָדוֹל, סַבָּא גָדוֹל – אבי הסָב או אבי

הסָבָה: יש לי שני סבים גדולים ושתי סבות גדולות; סָבְתָא רַבְּתָא, סָבָה גְדוֹלָה, סָבְתָא גְדוֹלָה – אֵם הסָב או אֵם הסָבָה: למגינת ליבי לא זכיתי לראות לא סבים גדולים ולא סבות גדולות; אַחַאי – אחד משני צאצאים או יותר (בנים או בנות) מאותו הורה או מאותם הורים: בנישׂואים השניים היו מריבות בין האַחָאִים; אַחיָין – בן האח: לי שתי אחייניות; תסמונת הקֵן הרֵיק – תחושת בדידות, עֶצֶב או דיכאון, איבוד כיוון בחיים ומשבר זהות של הורים – בעיקר אימהות – עקב עזיבת ילדיהם הבוגרים את הבית; נכדנית, נֶכדָן – נכד האח: יש לי רק נכדנים, מתי אזכה לנכדניות? בת דוד, בן דוד, דודנית, דוֹדָן – בן דוד של האב או האם: לדודניתי ילדים רבים; בן דוד שני, דודן שני – הילד של הדודן; בֶּן דוֹד שלִישִי, דוֹדָן שלִישִי – הילד של דודן שני; דוֹד רַבָּא, דוֹד גָּדוֹל – אחי הסב או הסבה: לי כמה דודים גדולים; דוֹדָה רַבְּתָא, דוֹדָה גדוֹלָה – אחות הסב או הסבה: לרעייתי אין כלל דודות גדולות; יָבָם – אחי הבעל, גִיס; יְבָמָה – אשת אח, גיסה; גִיסָן וגִיסָנִית – אח או אחות של הגיס או הגיסה; עצמו ובשׂרו – בן משפחתו, הקרוב אליו קרבת דם: אינך מתבייש, להתנהג כך אל בנך, עצמך ובשרך? חִימֵשָׁה, חימֵש – בן הנין: להוותי, לא זכיתי לחימשים; בן טוֹבים – אדם ממשפחה טובה, הגונה ומכובדת, בן למשפחה מבוססת כלכלית וחברתית, בייחוד מתושבי שכונות היוקרה; מַכָּר – מכיר, מוֹדָע, רֵעַ, חבר, אדם שפלוני מכירו: פלוני הזמין את מכריו ואת ידידיו למסיבה; פְּרוּדָה, פָּרוּד – מי שחי בנפרד מבן־זוגו לנישׂואים: אני פרוד, אבל בקרוב אפתח בהליכי גירושים ואהיה גרוש; גֵירוּש, גֵירֵש – ביטל את הנישׂואים במתן גט לאשתו, שילֵח את אשתו, סיים רשמית את נישׂואיו: כל המגַרש אשתו ראשונה, אפילו מזבח מוריד עליו דמעות; גְרוּשָה, גָרוּש – איש שנפרד מאשתו בהליך חוקי של גירושים: גרשון הוא גרוש המשלם מזונות לבת־זוגו; גירושים – נפרדו היפרדות גמורה איש מאשתו, ביטל חיי נישׂואים, מתן גט לאישה; חמוּלָה – יחידה חברתית הכוללת את כל הקרובים של משפחה אחת, בית אב [בחברה המוסלמית]: הסכסוך בין שתי החמולות נמשך; מחותנת, מחוּתָן – קרוב קִרבַת משפחה על ידי נישׂואי בנו או בתו: המחותנים והמחותנות הסכימו לשידוך; כַּלָה – 1. אישה ביחס להורי בעלה: ותאמר נעמי אל רות כלתה; 2. כינוי חיבה לאהובה: מה יפו עינייך, כלתי; בֵּית אָב – משפחה מורחבת, הכוללת הורים, בנים, בני בנים ונשי הבנים או משפחה גרעינית; שוֹשֶלֶת – שַלשֶלֶת דורות, של משפחה מיוחסת, בעיקר של מלכים, קרובי משפחה לאורֶך הדורות המתיַיחסים לאָב קדום אחד, סדר היוחסין: אילן השושלת מגיע עד לדור עשׂירי; שְתוּקִי – אדם שאי־אפשר לקבוע בוודאות מיהו אביו מולידו: שתוקי אנוכי, ושלושה בני אדם חשבו שאני בנם; אחות – כינוי חיבה לקרובה, לידידה: אחותנו את היי לאלפי רבבה; מְגַדֶלֶת, אוֹמֶנֶת, מְטַפֶּלֶת – אישה המופקדת על הטיפול בילדים, על גידולם ועל חינוכם בבית המשפחה המעסיקה אותה: רבים מתנהגים אל האומנת החיה בביתם כאל בת משפחה; פונדקאות – נשׂיאת עובר על ידי אישה שהופרה מזרע של גבר שאינו בן זוגה והבאת תינוק לעולם לשם מסירתו לאחר הלידה להורים מיועדים [בפונדקאות מלאה תורמת האישה הנושׂאת תהליך הריוני בלבד, והביצית המופרית בזרע מוחדרת לרחמה; בפונדקאות חלקית תורמת האישה תהליך הריוני וביצית משלה המופרית בזרע]; פונדקָאִית, אֵם פונדקָאִית – אישה שמתעברת (תמורת שׂכר?) בהזרעה מלאכותית או בהשתלת ביצית מופרית שנוצרה בהפריה חוץ־גופית לצורך נשׂיאת העובר להיריון עבור זוג חד־מיני או שאחד מהם עקר; חוֹתֵן, חָם – אבי הבעל או אבי האישה; חוֹתֶנֶת, חָמוֹת – אֵם הבעל או אם האישה: חָמִי וחֲמוֹתי יעשׂו את החג בביתנו [בנטייה: חֲמָיוֹת]; פילגש – מאהבת, אישה הנתונה במערכת יחסים זוגית זמן רב עם גבר שאינה נשׂואה לו, אלא לרוב לאישה אחרת, אך אין יחסים אלה כוללים קשר נישׂואים או התחייבויות ממון מקובלות, וכן שֵגָל, שִגלונה, לְחֵנָה: אין לך גדול משבט יהודה, ואין לך יָרוּד משבט דן שהיו בו לחֵנות; היא ידעה כל השנים שלבעלה יש פילגש; אִינטִימִיוּת > מִשפַּחתִיוּת – קִרבַת לבבות ואווירה הניכרות בין בני המשפחה; יִיחוּס, ייחס – 1. השתייך למשפחה מסוימת, בעיקר למשפחה חשובה או מכובדת: ייחוסו למשפחת רוטשילד; 2. שייך דבר למישהו או למשהו, תלה דבר במישהו או במשהו: ייחוס המצאה זו לאדיסון נתגלה כמוטעה; בעל ייחוס, מיוּחס, יַחֲסָן – 1. אדם חשוב בזכות השתייכותו למשפחה מפורסמת, בעל ייחוס, ממוצא נעלה: איש כשר וישר הוא, וגם בהתנהגותו ניכר כיחסן בן יחסן; 2. אדם בעל זכויות יתרות; מיוחס ל־ – שסבורים שהוא שלו, שחושבים או קובעים שמישהו יצר או חיבר אותו, נזקף לזכותו או לחובתו של מישהו, שתולים אותו בגורם מסוים: הנשׂיא לא אמר כלל את ההערה המיוחסת לו; תלה דבר בדבר אחר, תָלָה דָבָר בְּ־, תלה בּ־ – קָשַר דבר ל־, ייחס לו אותו, קבע שהוא נגרם ממנו: הנאשם תלה את האשמה בחברתו; חבריי תלו את ההפסד בשיפוט לא הוגן; החייל תלה את החטאותיו במטווח ברעידת ידו; דם כחול – כינוי לדם הזורם בגופו של בן אצולה, בן למשפחה רמת יחס: יורש העצר הודיע שכוונתו לשׂאת בחורה שדם כחול אינו זורם בעורקיה; נֶפּוֹטִיזם > העדפת קרובים – נוהג שלילי של בעלי שׂררה להעדיף במינוי למשׂרה קרוב משפחה או חבר, אף שחסרים לו הכישורים המקצועיים [ש״ת: נפוטיסטי]; כִּבשָׂה שחורה – כינוי למישהו שנחשב חריג, רע, מביך, פחות מוצלח או מקופח בקבוצה כלשהי, בעיקר במשפחה: כשאחיו למדו הוא שוטט ברחובות, ולכן נחשב לכִּבשָׂה השחורה בבית; שְאֵר בָּשָׂר – קרוב משפחה: הוא אינו מרגיש כל קִרבה לשאֵרֵי בשׂרו; תתפלאי לשמוע שאני קרובתך ושאֵרַת בשׂרך; אִיש אִיש אֶל כָּל שְאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה; אחוזת קבר – חלקת אדמה שנועדה לקברי משפחה; הקים זרע – הוליד צאצאים, המשיך את שושלת המשפחה; חָלַק איתה את יצועו – חי עם בת זוגו חיי זוג מלאים; אביו זקנו – סבו; אבות אבותיו – בני הדורות הקודמים במשפחתו; שֵם הבתולים > שֵם הנעורים – שם המשפחה של אישה לפני נישׂואיה; כָּל־כְּבוּדָּה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה – האישה היהודייה היא בת מלך, ועליה לשמור על כבודהּ בלבושה ובהתנהגותה ולטפל בענייני משפחתה וביתה; מזונות, דְמֵי מְזוֹנוֹת – תשלום למשפחה שבה בני הזוג נפרדו, ואחד מבני הזוג (לרוב הגבר) חייב להשתתף בכלכלת ילדיו שאצל בן הזוג האחר, ופעמים גם בכלכלת בן הזוג האחר; כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֶלֶךְ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – בתחומו הצר כל אדם שולט בענייני ביתו ובענייניו האישיים; רֵחַיִים בְּצַוָּארוֹ, רחיים על צווארו – עול קשה המונח על כתפיו, מחויבות או אחריות כבדה שאינו יכול להשתחרר מהן, עול המשפחה ופרנסת הבית המונחים על כתפי האדם הנשׂוי: משמצא אישה יש רחיים על צווארו כי הוא נתון בעול קשה של פרנסת הבית; יָדוּעַ בציבור, יְדוּעָה בַּציבּוּר, ידועים בציבור – בני זוג שאינם נשׂואים זה לזה, אך יש ביניהם מערכת יחסים זוגית בדומה לבני זוג נשׂואים. בני זוג עשׂויים לבחור במעמד של ידועים בציבור מרצון (כגון שניהם גרושים או הם מבכרים קשר בלי נישׂואים) או משום שאינם רשאים להתחתן בישׂראל (כגון בני זוג מאותו מין, פסולי חיתון, חסרי דת, דתם מעורבת): היא זכתה בכספו משום שהייתה הידועה בציבור שלו; קֵירוּב בָּשָׂר – קרבת גוף; שַלשֶלֶת הָאָבוֹת – הסתעפות המשפחה לאורך דורות; נוגע בעדות, קרוב פסול לעדות – אין לקבל עדותו של קרוב משפחה שמא אינה אובייקטיבית ותיתפס למשׂוא פנים; מעשׂה אבות סימן לבנים, התפוח אינו נופל רחוק מן העץ, כָּעֵץ כן פריו – הבנים דומים להוריהם: בנו של המרצה הרצה לפנינו, וציפינו שכעץ כן פריו, אך התבדינו; יוֹרֵש עֶצֶר – בן המלך שעתיד למלוך אחר מות אביו; יָצָא מֵחֲלָצָיו, יוצאי חלציו, יוצאי ירכו – צאצאים, בניו ובנותיו, זרעו, בני בניו, צאצאי מעיו: את הרעיון להיות אגודה אחת הנחתי לכל יוצאי חלציי; העמדת בנים, העמיד בנים, העמדת צאצאים, העמיד צאצאים – הוליד בנים, הקים דור חדש, נולדו לו צאצאים: נָשָׂא אישה והעמיד ממנה בנים ובנות; אדונה, אדונית – גברת מכובדת, אישה נכבדה ואצילה, אישה ממעמד חברתי גבוה: סיפורו של ש״י עגנון 'האדונית והרוכל' הועלה גם על בימת התיאטרון; עצם מעצמיי ובשׂר מבשׂרי – חלק ממני עצמי ובשׂרי, קרובי ובן משפחתי: למטיפי ההשׂכלה באירופה הייתה הלשון העברית עצם מעצמם ובשׂר מבשׂרם; גֵנֵאָלוֹגְיָה > חֵקֶר יוּחֲסִין – מדע העוסק בחקר מוצאן ותולדותיהן של משפחות, לרבות הצגת שלשלת יוחסין ברשימות, בלוחות ובטבלות: לפני כתיבת קורות הגיבור, ייחד הסופר זמן רב לחקר היוחסין שלו; אִילַן יוּחסין – שַלשֶלֶת יוּחסין, סרטוט הסתעפות משפחתית לצורותיה וייחוס המשפחה, רשימת אבותיו ואבות אבותיו של אדם בצורת אילן מסועף: אילן היוחסין של משפחתי מגיע עד למגורשי ספרד; עָשָׂה לְבֵיתוֹ – דאג לעצמו ולבני ביתו, דאג לעתידו ולעתיד בני משפחתו: עם פרישתו החליט לעשׂות לביתו, ולכן הניח עסקי ציבור ועסק בצורכי משק ביתו ומשפחתו; מָתַי אֶעֱשֶׂה גַם אָנֹכִי לְבֵיתִי; קָרוב רָחוק – מי שֶיש לו קִרבה משפחתית קלה לאדם אחר, קרוב משפחה שאינו שייך למשפחה המצומצמת (הורים, בנים, נכדים, דודים, דודנים, גיסים וכד'), אלא קשור אליה בקשר רחוק יותר: מתארח אצלנו קרוב־רחוק של אשתי, הדודן השני של סבתי; קֶשֶר דָם – היחס בין קרובי משפחה ממוצא משותף; רֵאשית אונו – בנו בכורו: ראובן היה ראשית אונו של יעקב אבינו; מעשׂה אבות סימן לבנים – הבנים ממשיכים בדרך כלל את מעשׂה הוריהם; הגיע זִיווֹ – בא זמנו, נמצא ראוי: הגיע זיווה של בתי למצוא לה את בן זוגה; עָמַד על פרקו, הִגִיעַ לפִרקו – התבגר, הגיע למלוא שנותיו, בָּגַר והגיע זמנו להינשׂא: בנותיי הגיעו לפרקן, ואין בידי ממון להשׂיאן; קִרבַת דָם – קִרבה מבחינה גנטית, קִרבה משפחתית: בין אחים קיימת קרבת דם; קִרבַת חיתון – קִרבה הנוצרת בעקבות נישׂואים; חוטר מגזע נפילים – צאצא למשפחה מיוחסת של אנשי איכות; אחינו אתה, אחותנו את – אתם שייכים לנו, אתם בשׂר מבשׂרנו; יִיחוּס אָבות – מוצא מהורים מכובדים: הִכַּרתי אֵיל הון שלו ייחוס אבות למשפחת רוטשילד; מְאַהֵב – 1. אדם מבחינת כישוריו הרומנטיים והמיניים, כלומר עד כמה הוא טוב כמחזר או כבן־זוג ליחסי מין: נוסף על שאר מגרעותיו הוא גם מאהב גרוע; 2. כינוי לאדם הנתון במערכת יחסים רומנטית עם אדם נשׂוי; אין ייחוס כייחוס עצמו – הכבוד הגדול ביותר שאדם קונה לו הוא בזכות מעשׂיו, ולא בזכות אבותיו; אימא יהודייה – אימא דאגנית ורגשנית; הַכנָסַת כַּלה – העניינים הכרוכים בדאגה ובעזרה להשׂאת נערה, בייחוד יתומה או ענייה; בן

טיפוחו, בן טיפוחים – 1. כינוי למישהו הזוכה לטיפול מיוחד כדי להכשירו לתפקיד, למעמד מיוחד וכדומה; 2. כינוי למפונק ומעודן ביותר; יהי מקורך ברוך – ברכה לאדם שירווה נחת מחיי המשפחה ויראה בנים ובני בנים; טוב שָׁכֵן קרוב מאח רחוק – טוב שכן שעשׂוי להועיל יותר מקרוב שגר רחוק; או אומנם טוב שכן קרוב, אך רחוק הוא מלהגיע לטיבו של אח; נפקד – נולד לו ילד, ניתן לו זרע; נפקדה – הרתה, התעברה, ניתן לה היריון: על־פי האגדה נפקדה שׂרה אימנו בראש השנה; לאחר שלוש שנים לנישׂואיי נפקד בעלה בבן זכר; שְׁלוֹם בַּיִת – יחסי ידידות והבנה הדדית במשפחה: ויתרתי לרעייתי בעניין הנסיעה לחו״ל משום שלום בית; לֹא כָּל הַקָּרוֹב קָרוֹב, ולא כל הרחוק רחוק – לא כל הקרוב פיזית הוא גם קרוב מבחינה רגשית, ונהפוך הוא: לא כל הרחוק פיזית הוא גם רחוק רגשית; עֲרָיוֹת – זימה, ניאוף, זנות; גילוי עריות, גילה ערווה – קיים יחסי מין עם קרובי משפחה, כגון אב קיים יחסי מין עם בתו, אֵם – עם בנה, אח – עם אחותו וכדומה; אֵין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַעֲרָיוֹת – אין אדם יכול להיות אחראי למעשׂי ניאוף שלו או של אחרים, כלומר אין לסמוך על שום אדם בדבר שמירה על איסור עריות, ולכן כללי הנאמנות המקובלים בתחומים אחרים אינם תקפים בתחום העריות; חֲשׂוּךְ בָּנִים – מי שלא הוליד ילדים או בנים; הוציא את הכביסה המלוכלכת – חשׂף ברשות הרבים תקלות, סכסוכים של משפחה או ארגון; צד התֶפֶר – כינוי לצדדים הלא נעימים של חיי החברה, המשפחה או הפרט; שַׁמֶּנֶת – המיטב בציבור מסוים, החֵלק הטוב ביותר, החלק המשובח או המעולה, העילית: שמנת הנוער מתגייסים ליחידות המובחרות; יֶלֶד שַׁמֶּנֶת – ילד שגדל בבית עשיר ומפֻנָּק ללא דאגות חומריות; קרובים נעשׂו רחוקים – קרוביו וידידיו של אדם עזבוהו והתרחקו ממנו בשעת צרתו או כשלא צפויה להם עוד טובת הנאה ממנו: כשהיה עשיר היה ביתו מלא מפה אל פה בקרובים ובידידים, משירד מנכסיו – קרובים נעשׂו רחוקים; יַלְדֵי רחוב – ילדים שאין עליהם פיקוח הורים, ילדים עזובים; מִלְחֶמֶת אָבוֹת וּבָנִים – ניגודים ואי־הבנה בין ההורים ובין הדור הצעיר, ששאיפותיו שונות מִשֶּׁל הוריו: בשנות ההתבגרות מתחוללת לעיתים מלחמת אבות ובנים במאבק הבנים על עצמאותם; אַלְמָן – גבר שרעייתו נפטרה; אלמנה – אישה שבעלה מת; אִלְמֵן – מת והניח את בן זוגו אלמן או גרם למות בן זוגו; אַלְמָנוּת – עובדה, מצב או תקופה להיותו של אדם אלמן או אלמנה: יש בני אדם שאלמנותם אורכת שנים ואף כל ימי חייהם; אַלְמַן קַשׁ, אַלְמְנַת קַשׁ – אישה נשׂואה שבעלה נעדר תקופה ארוכה מן הבית, והוא הרחק בחו״ל או נטש אותה: בעלה נסע לאמריקה והשאירה אלמנת קש; התאלמנות – הפיכת אדם לאלמן או לאלמנה לאחר שבן הזוג מת; התאלמן – היה לאלמן; תסמונת הקֵן הריק – תחושות, כגון דיכאון, עצב וריקנות, איבוד כיוון בחיים ומשבר זהות שחוו הורים לאחר שילדיהם גדלו ועזבו את הבית; תא משפחתי – תפקוד משפחתי כיחידה חברתית קטנה, אינטימית, ועצמאית באופן יחסי; מִשְׁמוֹרֶת – החזקה בילד ופיקוח עליו לרוב על ידי הורה, בייחוד לאחר גירושים; תאומים זֵהים – תאומים דומים מאוד זה לזה כי נולדו מבֵּיצית אחת והֵם בני מין אחד (או זכָרים או נקֵבות); תאומי אחווה > תאומים לא־זהים, תאומי שתי ביציות – שני ולדות הנוצרים משתי ביציות שהֻפרו שני תאי זרע באותו זמן: תאומים אלו אינם חייבים להיות בני אותו מין; תְּאוֹמֵי סִיאָם – 1. תאומים שנולדו מחוברים; 2. משל לשני דברים הקשורים זה לזה קשר בלתי־נפרד או לשני בני אדם הנוהגים להימצא יחד [עממי]: הכול עשׂו יחד כאילו היו תאומי סיאם; עצם מעצמיי ובשׂר מבשׂרי – חלק ממני עצמי ובשׂרי, קרובי ובן משפחתי: היאך הוא יכול להתנהג באלימות אל בנו, הלוא בנו עצם מעצמיו ובשׂר מבשׂרו; חוויית ה'אנחנו'; משפחה ברוכת ילדים; אין לאדם שׂמחה שלמה כי אם אשתו וילדיו; דרים זה עם זה בשלום; אנו מכירים זה את זה כבני משפחה מורחבת; אל יטיל אדם אֵימה יתֵרה בתוך בֵּיתו; התערְעֲרו חיי המשפחה; אויבי איש – אנשי ביתו; כשֶׁיָּדוּר זאב עם כֶּבֶשׂ, תדור כלה עם חמותה; אם ידור גדי עם נמר, כן תדור כלה עם חמותה; להקים משפחה, להסתכן בילדים שייוולדו, לפרנסם בעולם המסוכן הזה ולהנחותם לעתידם – זה ההישג העליון של האדם; סבתא בבית – אוצר בבית, סבא בבית – מה בבית? שמור פתחי פיך משוכֶבֶת חיקך כי בן מנבל אב, בת קמה באִימה, כלה בחמותה, אויבי איש – אנשי ביתו; חבורה או משפחה דומה לכיפת אבנים: אתה נוטל ממנה אבן אחת, וכולה מתמוטטת; הסתער בידיים מאוגרפות על רעייתו והפך לאֵימת המשפחה; בני בנים הרי הם כבנים; אין בית אב ללא רבב; שנים דרו זה עם זה בשלום, עד שהחל להתאכזר על בני ביתו כעורב > איש! אישה! אתיקה! נישׂואים! רעות!

מתנה!

מתנה – 1. דבר בעל ערך שמעניקים חינם מרצון לאדם (ללא תמורה) אף שעשׂויה להיות ציפייה להדדיות או לקבלת תמורה אחרת (כגון יוקרה, סמכות, יחס אישי). המטרה – לשׂמחו ולהביע כלפיו אהבה, תודה או הערכה לרגל מאורע או מעשׂה כלשהו; 2. [בחוק] נכס שהוקנה שלא בתמורה; דבר המתנה אפשר שיהא מקרקעין, מיטלטלין או זכויות; מתנה יכול שתהא בוויתור הנותן על זכות כלפי המקבל או במחילת הנותן על חיוב המקבל כלפיו, וכן – אֶשְׁכָּר, אֶתְנָן, בְּרָכָה, גֵּירוּמִים, דּוֹרוֹן, זֶבֶד, מִגְדָּנוֹת, מִנְחָה, מִנְחַת מַעֲנָק, מַשְׂאֵת, מַתָּן, מַתָּת, מַתַּת אֵל, מַתַּת יָד, נְדָבָה, נְדוּנְיָה, סִבְלוֹנוֹת, פְּרָס, שׁוֹשְׁבִינוּת, שַׁי, תְּרוּמָה, תְּשׁוּרָה, תֶּשֶׁר: זְבָדַנִי אלוהים זֶבֶד טוב; אימא, כשחזרה מחו״ל הביאה לנו דורונות; נתן במתנה – נתן בלא תמורה; נתן חֶמדה יקרה ל' – נתן דָבר יקר ונחמד שחומדים אותו; אריזת מתנה – אריזה נאה ומהודרת המיועדת למתנות; מַתָּנָה על תנאי – מתנה ללא תמורה, אך קיומה מותנה בתנאי: נתתי דירה במתנה לאבי כל עוד הוא חי, לאחר מותו תשוב להיות קנייני; מַתנת חינם – מתנה שאדם נותן לחברו בלי שהיה חייב לו חוב, וכן לא כגמול על טובה שחברו עשׂה לו; מַתָּת – מתנה, תשורה: בואי לביתי, ואתן לך מתת מרגשת; מתת אל, מתת אלוהים – דבר שיש בו ברכה מיוחדת מן השמיים, כגון חוכמה, כריזמה, חן, קול ערב, עושר: אם אדם אכל ושתה וראה טוב בכל עמָלו, מַתַּת אלוהים היא; מתנת שמיים – מתת אל: כישורים טבעיים (כגון קול ערב, חוכמה, יופי) לידת ילדים הם מתנה משמיים; שׂונא מתנות יחיה – מימרה בשבח אי־הלהיטות לקבל מתנות; מתנת בשׂר ודם מועטה וחרפתה מרובה – תשורה של בן תמותה מועטה שנותנה ביד קפוצה, וערכה או ביזיונה רב; עבודת מַתָּנָה – עבודת התנדבות, עבודה שאדם עושׂה שלא על מנת לקבל פרס: הסכמתי לעבוד אחת לשבוע עבודת מתנה לאחר שפרשתי לגמלאות; מַתַּת יָד – מתנה, תשורה [הניתנת לרוב כתמיכה כלכלית קרובה לצדקה]: איני רוצה במתת ידך, אלא לעבוד אצלך ולהתפרנס מיגיע כפיי; מִיסַּת יד, מתנת יד – צדקה שאדם נותן לפי הישׂג ידו: הסכימו לתת לעני מיסת יד בלב שלם ובנפש חפצה; מַתְּנַת דָנָאִים – כינוי למתנה שניתנה במזימה כדי להכשיל את מקבלה ולהמיט עליו אסון [סוס עץ שהשאירו הדנאים = יוונים בעיר טרויה כשנסוגו ממנה]; מתן שוחד – נתינת טובת הנאה בכסף או בשווה כסף בחשאי לנושׂא תפקיד כדי שיפעל באופן הנוגד את מטרות תפקידו. מתן שוחד, קבלת שוחד או תיווך לקבלת שוחד הם מעשי שחיתות המטופלים כעבירות פליליות; אֶתְנָן – 1. שָׂכָר או מתנה שניתנו לזונה תמורת שירותיה; 2. כינוי בוטה לתשלום, למתנה או לטובת הנאה אחרת הניתנים כדי להשׂיג מטרות לא הגונות, בייחוד בחיים הציבוריים: כדי לזכות בשלטון, הבטיחה המפלגה להעביר כספים לקרנות מסוימות, והיו שראו בכך אתנן פוליטי; סוס שניתן במתנה אין בודקים את שיניו – אין מחטטים ואין מחפשׂים חסרונות בדבר שניתן במתנה; שׁוֹשְׁבִינוּת – 1. ליווי לחופה: השושבינות נחשבת לכבוד; 2. מתנות ששולחים לחתן ולכלה לכבוד נישׂואיהם: השושבינות נִגְבֵּית בבֵית דין; נְדוּנְיָה – [בימינו] כסף או רכוש שהורי הכלה נותנים במתנה לבִתם ולחתן לנישׂואים: המכונית של בני הזוג היא הנדוניה של הכלה; טִיפּ > תֶשֶׁר – 1. סכום כסף מועט שנוהגים להוסיף לנותן שירות (למֶלצר, לסַבל וכד') נוסף על השׂכר שהוא מקבל מן המעסיק; 2. מתנה, תשורה, שי: הוא נתן לה תֶשר באהבה; זָבַד – נתן מתנה; זֶבֶד הבת – 1. טקס מסורתי הנהוג אצל עֲדות המזרח שבו מברכים בבית הכנסת בשבת תינוקת שנולדה ומכריזים על שמה; 2. חגיגה, קבלת פנים, סעודת מצווה וכד' הנערכת לרגל הולדת בת; הִדרִין – נתן כדורון, הגיש כשי: המתנה הוּדרְנָה לחתן השׂמחה; שַׁי – מתנה בעיקר ממוסד לכבוד חג וכד'; תְּשׁוּרָה – מַתָּנָה, שי, דורון, מִנחה: ותשורה אין להביא לאיש האלוהים; אֶשְׁכָּר – שַׁי, מַתָּנָה, מִנחה: מלכֵי שבא וסבא אשכר יקריבו; נָדָן – אתנן, מתנת מאהב; מוֹהַר – תשלום שמשפחת החתן משלמת למשפחת הכלה כתנאי לנישׂואים (בחבָרות מסוימות), נדוניה: כסף ישקול כמוהר הבתולות; סִבְלוֹנוֹת – מתנות שנהג לתת החתן בימי קדם לבית חותנו או לכלה לאחר הקידושין, מתנות חתן וכלה זה לזה לאחר אירוסיהם: מחותני החתן שלחו סבלונות לכלה מטפחת טורקית; מִגְדָן – מתנות, מִנָחות, בעיקר של החתן לארוסתו או לבני משפחתה: וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ; לֶחֶם חֶסֶד – מזון שנותנים בנדבה או במתנה, פרנסה הניתנת כנדבה: לא אכלתי לחם חסד, אלא התקיימתי משׂכרי; כָּפָה הסִיָּח את המנורה – המעשׂה האחרון טשטש את רישומו של המעשׂה הראשון, השוחד הגדול שניתן הכריע את השוחד הקטן: לפני המשפט נתנה אישה מתנה לשופט מנורת כסף, ואדם אחר נתן לו סייח של זהב, לכן פסק השופט לטובת האחרון כי כפה הסייח את המנורה; יד רחבה – נדיבות ורוחב לב: היא התנהגה אליי ביד רחבה; הרחיב ידיו – נתן ביד רחבה, נהג בנדיבות: בבית הכנסת הרחיב ידיו ופיזר את ממונו; בְּעַיִן יָפָה – 1. ברוחב לב, בנדיבות, ברוחב יד: אנו תורמים ל'אגודה למען החייל' ברצון רב, שכן אנו מכירים בחשיבות פעולתה; 2. באהדה, ברצון: אני מביט על יוזמתו בעין יפה; רָאָה בְּעַיִן יָפָה – מצא חן בעיניו, נראה לו, תמך בדבר, הראה יחס אוהד לרעיון: השׂר לא ראה בעין יפה פעילות פוליטית קיצונית מימין או משׂמאל; כסף מטהר ממזרים – תרומה או מתנה כספית מביאה מחילה למעשׂים לא ראויים; מְעוֹת חנוכה – דמֵי חנוכה, מתנת כסף שמעניקים לילדים בימי החנוכה; על מַגָּשׁ שֶׁל כֶּסֶף – בקלות, ניתן במתנה ללא מאמץ כלשהו מצד המקבל:

המדינה לא ניתנה לנו על מגש של כסף; הבטיח שַ״י עולמות – הבטיח כל טוב, הבטיח הרים וגבעות, שפע רב, עולם ומלואו: מְנַהל המִפעל הבטיח ש״י עולמות לקידומי; איש תרוּמוֹת – אוהב מתנות ורודף בצע; שַׁלַּח לחמך על פני מים כי ברוב הימים תמצאנו – הענק לזולת מטובך גם לאדם שאינך מכיר כי יבוא יום שתבוא על שׂכרך; הבטיח הרים וגבעות – הבטיח הבטחות רבות וקוסמות, הבטיח גדולות ונצורות (ועל הרוב לא עמד בהן): הוא הבטיח הרים וגבעות למי שיתמוך בו; אֵין בּוֹדְקִים בְּשִׁינָּיו שֶׁל סוּס שֶׁנִּיתַּן בְּמַתָּנָה – כשמקבלים משהו במתנה, אין מחפשׂים בה פגמים; שיגר מתנה לֿ; נתן את אשר מצאה ידו; התקין עצמו לשלושה דברים – לדורון, לתפילה ולמלחמה; העתיר מתנות לֿ על; העניק תעודה או מתנה; בשׂר ודם מתנתו מעוטה וחרפתה מרובה; כמה היא מתנתו של בשׂר ודם? נְשׁוֹב בה ואיננה; מִנחה היא שלוחה לֿ; אם נא מצאתי חן בעיניך, קח נא מנחתי מידי; קח־נא את תשורתי שהבאתי לך; נתן מַשׂאֵת [= מתנה] כיד המלך; תן לו כמתנתו לך: בטוּב עין ובהשׂגת יד; שׂמח במתנה שנתת מתוך ביתך; הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו; בידו תשורה יקרה ושי נכבד שלא עלה על לב איש; מִנחה ושוחד יעוורו עיני חכמים; מתנות קלות מפרנסות את הידידוּת; אוהב מתנות שׂונא חופש; איש מתנות יִקנֶה אוהבים; בתשורות ניתן לקנות אפילו את לב האֵלים; המביא מתנות מתקבל בפנים יפות; מה שקיבלת בלא כלום, אל תבקש בו מום; צורת הנתינה ערכה רב מן המתן; מתנה על תנאי; שי על תנאי אינו שי; מתנה הראויה להתכבד בה; אף שאין דרך ארץ לבעוט במתנה, הנותן לך מתנה, כַּבְּדֵהוּ וחושדהו; מתנתו מתנת אדם המשליך אסימון מחוק לעני; הצעתו האחרונה נראתה כמתנת שמיים; ברכות נאמנות על התשורות ששלחת; נוח לו שימות ברעב משיבקש מתנת חינם; שלוש מתנות נתן הקדוש ברוך הוא לישׂראל, וכולן לא נתנה אלא על ידי ייסורים, ואלה הן: תורה וארץ ישׂראל והעולם הבא; החיים הם מתנה שאותה אני מקבל בכל בוקר כאשר אני מתעורר; הצרות הן מתנת אל: הן מחזקות אנשים מסוימים ומשׂמחות את האחרים > נדבה!

נאום!

נאום – העברת מֶסֶר בעל פה בנושׂא מסוים שמעביר נואם בדיבור ישיר לפני קהל מאזינים או באמצעי התקשורת: עיטרתי את נאומיי במאמרי חז״ל ובבדיחות, וכן – דרשה, הטפה, הרצאה, שיעור; נְאַם – העביר מסר, הנקלט מהר, בנקל ובשלמות, באוזני קהל מאזיניו למטרות שכנוע, למידה וכד׳; נְאוּם מַעֲלִית – הצגה קצרה ולא רשמית, קליטה לכול ותמציתית של רעיון או של מוצר, המשמש אדם שמנסה למכור משהו או לשכנע מישהו לעשׂות מעשׂה או לחדול ממנו. בהצגה זו השומע מבין את הרעיון מהר כי מסַפרים לו רק למי מיועד הדבר, מה הוא עושׂה, מדוע הוא נחוץ וכיצד הוא פועל; נאום בתולין > נאום בכורה – הנאום הראשון שאדם נושׂא בפרלמנט לאחר שמונה או נבחר לתפקידו החדש, כגון חבר כנסת; פִּילִיבַּסטֶר > נאום התשה – נאום איטי וארוך בגוף מחוקק (כגון בכנסת) שנועד להשהות או לחבר נאומים עבור אדם עסוק, כגון ראש ממשלה או שׂר וגם למעוניין בנאום טוב מהנאום שהנואם מסוגל לכתוב. הכותב מסייע לבטא את דעת הנואם, את מטרותיו ואת ערכיו בצורה ברורה, רהוטה ומשכנעת; נאום הכֶּתֶר – אירוע חגיגי במונרכיות שיש בהן מערכות ממשל פרלמנטריות, המתרחש בפתיחת מושב פרלמנטרי חדש או במרווח אחר, שבו המלך, המלכה או פקיד ייעודי מקריאים נאום מוכן לפני חברי הפרלמנט המתאר את סדר היום של הממשלה; נאום לאומה – נאום בעל חשיבות מיוחדת שנושׂא השליט, ומטרתו לספק מידע על מדיניותו, על הישׂגיו ועל תוכניותיו, ויש שהוא ניתן בעקבות אירוע רב חשיבות, המצריך העברת מסר ישיר מהשליט לעמו; נאום מצב האומה – נאום שנתי שנושׂא נשׂיא ארצות הברית לפני ההרכב המלא של הקונגרס (הסנאט ובית הנבחרים) כדי לדווח על הישׂגי הממשל בשנה שחלפה, ואת תוכניותיו לשנה הבאה; נאום חוצֵב לֶהָבוֹת – נאום מלהיב מאוד, מעורר ומרגש, דברים נוקבים ונמלצים [פעמים באירוניה]: נאומו היה חוצב להבות ורבים נהו אחריו; נָאֶמֶת – אהבה מופרזת לנאומים ארוכים ומייגעים [עממי]: הוא לקה בנָאֶמֶת ונואם בכל הזדמנות; דַּבֶּרֶת – דברנות יתר [במשקל שמות המַחלות, כגון אַדֶּמֶת] ובלתי נשלטת או לא ממוקדת: הוא לקה בדברת, כשהוא פוגש אדם במקום להקשיב מדבר; מֶלֶל, מילל – דיבר, אמר, התבטא במילים: אין מלל לשונו תביעה, אלא סליחה ומחילה; מילל, אמירה, אמר – 1. הביע בקול, מסר דברים בעל־פה, וכן – ביטא, בישׂר, גילה, גרס, הביע, הביע את דעתו, הגה, הגיד, הדגיש, הודיע, הוסיף, הוציא מפיו, הזכיר, הטעים, הסביר, העיר, העלה על דל שׂפתיו, הִרצה, השיב, השמיע, התבטא, חיווה, טען, מסר, נשא על שׂפתיו, סבר, סח, סיכם, ענה, פירט, פסק, ציין, קבע, שׂח; 2. הורה, המליץ או נתן הוראה לעשׂות משהו: הרופא אמר לי לשכב יומיים במיטה; 3. סיפר, טען: שבועות לא הפסיקו להשמיצו, מה לא אמרו עליו; הרצאה, הִרצה – השמיע דברים בנושׂא מסוים באוזני קהל מאזינים בהיותו מומחה בו כדי ללמד אותם בקורס, להרחיב את דעתם וכד׳; נָשָׂא על שׂפתיו – ביטא, השמיע את קולו: זו הפעם הראשונה שנשׂא על שׂפתיו בקשה ומחילה; שֶׁטֶף, רְהִיטוּת, רָהוּט – [נאמר על דיבור, על שׂפה וכד׳] מובן מייד, שגור, שוטף ומהיר, זורם, נעדר היסוסים, הפסקות או שגיאות: הוא מדבר עברית רהוטה, קשה להאמין שעלה ארצה רק לפני שנתיים; הדברים נאמרו בשטף לשון ובאופן משכנע; סינוּן, סינֵן – מִלמֵל בכעס, ביטא משהו כמי שמעביר את המילים דרך השיניים, בדרך כלל כביטוי לרגשות זעם, בוז, שׂנאה וכד׳: העולים החדשים סיננו כמה מילים עבריות של תודה וברכה לנשׂיא; הוא סינן קללה ארסית מבין שיניו; פָּתוֹס – צורת התבטאות נרגשת מאוד, נמלצת, חגיגית, רוויה התפעמות או התלהבות בדיבור או בכתיבה: מפריע לקהל הפתוס שבו הוא נואם, ולכן הוא לא נשמע משכנע או אמין; גִּמגוּם, גִּמגֵם – 1. חזר שוב ושוב על הגאים, על הברות ועל מילים כאשר ניסה לדבר, לא הצליח להגות את המילים בשטף ברור, היה עילג, התבטא בכובד לשון, היה כבד פה, התקשה בהגייה רהוטה: היא גמגמה בנאום בכובד פה ובנעלבות; 2. פעל תוך הססנות וחוסר ביטחון: הממשלה חייבת להפסיק לגמגם כי עליה לפתור מייד את הבעיה; עָצַר במילים – השתתק, התאפק שלא לדבר, נאלם דום: שׂרים עצרו במילים וכף שׂמו על פיהם; מגנוּט, מִגנֵט – ריתק אליו את תשׂומת הלב של מישהו, הקסימו, משך את ליבו: הסיפור המרתק שסיפר מגנט את קהל המאזינים; בישׂוּם, בישֵׂם – הנעים, השפיע נועם וחן: בתום הסעודה בישׂם הרב את המסובים בתבליני תורה ובחידושיה; הטעמה, הוטעם, הטעים – הבליט, הדגיש במיוחד דבר שנראה חשוב בעיניו, ציין אותו בהבלטה כדי להסב אליו את תשׂומת הלב: השופט הטעים בפסק דינו את חשיבות השמירה על חופש הביטוי; דיבּוּב, דִּיבֵּב – גרם למישהו לדבר, שכנע מישהו לדבר: מלאכת דיבוב העד נמסרה לידי החוקר המיומן; דוֹבֵב – גרם למישהו לדבר, עורר או שכנע אותו לדבר, הביאו לידי דיבור: החוקר המנוסה ניסה לדובב את הילד המבוהל, שיספר איך בְּדִיוּק קרתה התאונה; כישרון מיוחד היה לו לדובב עצורים שתקנים; 2. דיבר או מלמל בלחש: הזקֵנה ניצבה מול הכותל המערבי ושׂפתיה דובבו תפילה; כוח ביטוי, כושר ביטוי – היכולת לבטא את עצמו בעל פה או בכתב: כוח הביטוי שלו ניכר ביכולתו להביע אינטרסים וצרכים בדרך משכנעת, נבונה ורהוטה; יְפֵה לשון – מדבר יפה, נואם מוכשר: אשריך שיפה לשון אתה ופיך מפיק מרגליות; בומבסטי – מנופח ומגובב, נמלץ, מלא מליצות ריקות מתוכן: כותב המאמר מרבה להלעיז, משפטיו ארוכים ומסובכים והדברים כתובים בסגנון בומבסטי; דלות הבעה, דל הבעה – מי שאינו מביע הרבה, שממעט להתבטא: מפניו דלות הבעתו לא היה אפשר ללמוד על מחשבותיו ועל רְגשותיו; אריכות – דברים שנאמרו או נכתבו בהרחבה, בפירוט יתר; דברים יתרים; אַרְכָנוּת, אַרְכָן – מי שנוח להאריך בדיבורו, בכתיבתו או במעשׂיו: איני נהנה מן הנואם הארכן הזה בגלל סגנונו האַרְכָנִי; רֵטוֹרִי, רֵטוֹרִיקָה – 1. אומנות השכנוע באמצעות השׂפה הכתובה והדבורה, תורת הדיבור הנאה והמועיל; 2. דיבור או כתיבה שפעמים הם חסרי כנות לחלוטין, ומטרתם להשפיע על אנשים; שימוש מופרז בלשון בומבסטית: הנאומים בכינוס היו רטוריקה בלבד; הרטוריקה שלו הייתה סיסמאות פוליטיות ריקות; סוד הַצִּמצוּם – האומנות או הכושר לצמצם דברים, להתרכז בעיקר ולהביע דברים בקיצור: מאמריו מעידים שהוא עמד על סוד הצמצום כי הם מועט המחזיק את המרובה; קָתֶדְרָה – דוכן מוגבה שעליו עומד מרצה, מורה או נואם; נָשָׂא דברו, נָשָׂא דברים – נאם לפני ציבור, דיבר לפני קהל: בטקס חנוכת מרכז התרבות נשׂאו דברים ראש המועצה ונציג התושבים; הַטָּפָה, הִטִּיף – 1. נשׂא דברים לפני קהל בענייני דת, חֶברה או מוסר בעיקר כדי לחנך; לרוב הכוונה ׳הטיף מוסר׳: בשבתות ובחגים הדרשן נוהג להטיף לציבור המתפללים בבית הכנסת בענייני תורה ומוסר; 2. השמיע דברים כדי להפיץ רעיון מסוים, לשכנע בני אדם להאמין במשהו, להביאם לנקיטת עמדה מסוימת או לעוררם לפעולה כלשהי: מנהיג הכת מטיף לחיי שיתוף, אחווה ושלום בין כל הגזעים והעמים; מַטִּיף – דרשן, נואם, בייחוד דרשן בענייני דת ומוסר, מגיד: משׁשקעה שמשו של המטיף הציוני בבתי הכנסת, החלה לזרוח שמשו של המרצה האקדמי; דַּרְשָׁן – נואם בדרך הדרש, בעיקר בבית הכנסת, מטיף: בסוף התפילה דורש הדרשן את דרשתו; נַּגְחָן – מי שתוקף בדיבור ופוגע: חבר הכנסת הנגחן תקף בנאומו את הממשלה; דֶמָגוֹג > מַלְהִיג – אדם הצובר כוח פוליטי באמצעים רטוריים על ידי נגיעה ברִגשות הקהל והובלתו לפעולה; דֶמָגוֹגְיָה > מַלְהִיגוּת – שיטה לשכנוע ולהשׂגת כוח פוליטי המתבססת על פנייה לדעות קדומות, לפחדים, לאמונות תפלות ולציפיות הציבור הרחב, לרוב באמצעות שימוש ברטוריקה ובתעמולה מתלהמות ורגשניות, ולפרקים אגב שימוש במוטיבים לאומיים או המוֹנָאיים (פופוליסטיים), ואזכור ברירני של עובדות; דיבייט > מַעֲמָת (debate) – דיון תחרותי בפני קהל או שופטים לשיפור היכולת הרטורית של המשתתפים [במהלכו שני מתדיינים או יותר מציגים טיעונים בעד ונגד עמדה או נושׂא מסוים, בתוך מסגרת קבועה מראש ובעלת כללים מוגדרים]: במוסדות אקדמיים וחינוכיים יש מועדוני

מעמת המקיימים פעילות שבועית או חודשית קבועה; חריזה, חָרַז – 1. כתב שיר בחרוזים; סיים את כתיבת סופי השורות בהברות דומות צליל; 2. שילב, צירף, שיבץ: הייתי יושב וחורז בדברי תורה ומתורה לנביאים ומנביאים לכתובים; ראש המדברים – הראש והראשון בחבורה, הנואם הראשי, כינוי לבעל הסמכות העליונה בתחום כלשהו או בקבוצה כלשהי: ראש המדברים בכינוס הרפואי היה מנתח הלב הידוע; ביטוי שְׂפָתַיִים – דברי להג, דברים שנאמרו בלא מחשבה יתרה; מוֹצָא שׂפתיים – דיבור שאדם מוציא מפיו: מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר; בכל פה – 1. בתקיפות, בהדגשה, בצורה נחרצת, בקול רם: יש לגנות בכל פה את התופעה; הם המליצו בכל פה על השיטה החדשה; 2. [כתופעה שלילית] אכל בהם בכל פה, התפשט, פָּשָׂה בהם: ההתבוללות אוכלת בהם בכל פה; דור לדור יביע אומר – בני כל תקופה ותקופה מעבירים מסורות וידע לדורות שאחריהם; דברי פתיחה – דברים בתחילת הנאום, דברי חתימה – דברים בסופו; דברי הֲבַאי – 1. דיבורים חסרי ערך, דברי שטות, דברים בְּטֵלים: אין דבריי אלא פטפוטי הבאי; 2. גוזמה, תיאור מופרז: פעמים מדברת האגדה בלשון הבאי; פְּלִיטַת פֶּה – דיבור פוגע, מזיק או מביך (כגון העלבה, חשׂיפת מידע אישי או סודי, ביקורת) שנפלט ללא מחשבה תחילה: פליטת הפה של השַׂר עוררה רוגז רב בקרב הציבור; נָפַל בִּלשונו – נכשל בלשונו, אמר משהו בשוגג, הייתה לו פליטת פה: נראה שהמועמד לבחירות נפל בלשונו בלהט הרגע כאשר התראיין בטלוויזיה; נִזְרַק מִפִּיו דָּבָר – נפלט מפיו דבר, הוצא מפיו דבר ללא עיון: מה ראית לומר דברים אלה, פשוט דברי שטות נזרקו מפיך; דבר אל הקיר, אוזניים להם ולא ישמעו, דַּבֵּר אל העצים ואל האבנים, דיבר אל העצים ואל האבנים – משל למי שדיבר ואין מקשיבים לו, דיבֵּר אבל איש לא הקשיב לו: אין מה לנסות לשכנעו – לדבר איתו זה כמו לדבר אל העצים ואל האבנים; שׂיחת דבריו לריק – דיבר לבטלה, דבריו לא נתקבלו: מה יועילו דבריי, אם תהיה שׂיחת דבריי לריק; אמירה בעלמא – דיבור סתם, דיבור שאין בו ממש, עוֹרְבָא פָּרַח; פתפותי ביצים – דברים חסרי טעם, דברי להג ושטות, גיבוב של דברים חסרי משמעות: מוטב שתשתוק כי לא תצמח לך טובה מפתפותי ביצים אלה; מילים נבובות – מילים ריקות מתוכן, דברי פטפוט; קשקוש מילים לבטלה, קשקֶשֶׁת בעלמא – פטפוט, השמעת דברם בטלים; דברים שהשתיקה יפה להם – דברים סודיים שלא ראוי לתת להם פומבי; דברים בטלים – פטפוטים, עניינים שאין בהם ממש, עניינים מחוסרי עֵרֶך, שׂיחה תפֵלה; התסיס את הקהל – הלהיב, הסעיר את קהל: המאבק על העלייה לארץ השפיע על התהליכים המדיניים לפי שהתסיס את דעת הקהל; אִמְרֵי שֶׁפֶר – דברי חוכמה עֲרֵבים; פְּתַח פִּיךָ וְיָאִירוּ דְבָרֶיךָ – דַּבֵּר! הבה נשמע מה יש בפיך: בקש מהקהל לכבות טלפונים ניידים ולהיות קשובים לך, ופתח פיך ויאירו דבריך; עֲרַל שׂפתיים – כבַד פה, מתקשה בדיבורו, מגַמגם: להוותי, לא אנאם בעצרת כי אני ערל שׂפתיים; חיכו ממתקים, פה מפיק מרגליות – מי שמוציא מפיו דברי נועם, דברי חוכמה ודעת, נואם בחסד עליון: נאום הסנגור במשפט אייכמן היה פה מפיק מרגליות! זָקַף עַצְמוֹ כְּמַקֵּל – השמיע את דעתו בתַקיפוּת; מילים גבוהות, לשון גבוהה – לשון מליצית ולמדניות שמשתמשים בהן לעיתים רחוקות: במאמריו השתמש הפרופסור בלשון גבוהה, אך בהרצאות הוא נוטה לדבר בלשון העם; מילים של שבת, מילים של בֵּית מִרקַחַת – [עגה] מילים גבוהות ומליצות: אל תדבר אליי במילים של בית מרקחת, דַּבֵּר פשוט ולעניין! מוֹנוֹלוֹג > חד־שׂיחַ – נאום ארוך של אדם אחד במהלך שׂיחה המונע מאחרים לדבר או להביע דעה, שׂיחת יחיד: אתה מנהל חד־שׂיח ואינך מאפשר לי להשחיל אפילו מילה; ענִייְנֵי דְיוֹמָא, עִנְיְנֵי הַיּוֹם – דברים העומדים על הפרק, ענייני היום: במועדון היה עיתון היתולי שעסק בענייני היום ובהבליו; העלה קווים לדמותו – הזכיר תכונות אופייניות באישיותו, בעיקר אחרי מותו; נָכוֹחַ [ש״ת] – ישר, טוב ונכון, הגיוני, מתקבל על הדעת: הוא השמיע דברים נכוחים ששכנעו את כולנו; דברים כהווייתם – דברים כמות שהם, דברים לאמיתותם ללא ייפוי או סילוף: לבסוף, סיפר העד לפני המשפט דברי כהווייתם; התיר את רצועת לשונו – התיר לעצמו לדבר בְּהפקֵרוּת, כאילו אין עליו עוד אֵימת העונֶש; המטיר עליו אש וגופרית – חירפוֹ וגידפו נמרצות, התקיפו בצורה קשה, נזף בו קשות, אמר לו דברים בוטים: בנאומו הנוקב המטיר הדובר אש וגופרית על מדיניות הכושלת של השׂר; התיר את חרצובות לשונו – הפר את שתיקתו, החל לדבר, התיר את כַּבלי לשונו; כובד פה – עילגות וגמגום: נאומו ניכר בכובד פה ובנעלבות; מים שאין להם סוף – עניין ארוך ומייגע, ארוך כאורך הגלות: הרצאותיו הן בדרך כלל מים שאין להם סוף, לא רק ארוכים כאורך הגלות אלא גם משעממים מאוד; מיתוק שׂפתיים – הנאה יתרה: גמע את מרק העוף הטעים במיתוק שׂפתיים; מתק שׂפתיים, מֶתֶק שׂפתיו – 1. דברים נעימים לאוזן, נועם הדיבור, דברים טובים ונעימים: שביתי את לב שומעיי במתק שְׂפָתַיי; 2. דיבור מתחנחן, לרוב באופן מוגזם המסגיר את מטרתו של הדובֵר להשׂיג דבר מה: מכם למדנו שכשאנו רוצים להשׂיג משהו, אין טוב ממתק שׂפתיים ומנופת צופים; מוות וחיים ביד לשון – יש להיזהר בדיבור כי דיבורו של אדם עלול פעמים להמיתו או להציל את חייו ממוות; כְּבַד פֶּה, כְּבַד לָשׁוֹן – מגמגם, מתקשה לבטא את רעיונות ליבו, מתקשה בדיבורו: אני מבכר לשתוק ולא לייגע את מאזיניי כי כבַד פה וּכבַד לשון אני; שטף הדיבור, שֶׁטֶף הלשון – דיבור מהיר ורצוף, רהיטות דיבור, דיבור קולח, דיבור בלא גמגום ובלא הפסקה: האמון בעדותו נבע משטף דיבורו ומהתשובות הסדורות שהשיב; איש דְבָרים – 1. דברן, מוכשר לדַבֵּר: לא איש דברים אנוכי; 2. מי שכוחו בפיו, ולא במעשׂה; ניער הרצאות מן השרוול – הִרצה בקלות ללא הכנה מרובה, כלאחר יד; שלוש מידות בנואם: מאלף ומהנה, מקסים ומלהיב, מוכיח ומזעיק לפעולה; ידע לכבוש המונים בקסם לשונו; הִפנֵט את שומעיו, ונאומו הופסק תדיר במחיאות כפיים; ידע להחיות את נאומו בדוגמאות בולטות ובתיאורים רעננים מהחיים; נאומו הנרגש הדמיע את שומעיו; אף שהייתה לו צחות רטורית, קולו חדגוני ומפיל תרדמה; כל מה שאמרת יפה אמרת; נאום משוסע בקריאות ביניים; לוּ באתי לספר לא הייתי מספיק; נאום הפרדה שלו היה קורע לב; גיבוב של מליצות ואמירות שדופות; דוּן את דבריך עד שלא תוציאם מפיך; הוא דיבר אל לב ההמונים במושׂגיהם; הביא לפני הקהל משלים ואגדות כדי להאיר את עיני המקשיבים; הכין את נאומו בקפדנות, ולא חשש ממהלומות מילוליות; הנואם היה מחונן, סוחף ומשלהב ופיו הפיק מרגליות; נואם טוב מקסים את שומעיו, והם מפסיקים את נאומו במחיאות כפיים; חָצַב להבות בנאומו וזכה לפֶרֶץ נדיר של מחיאות כפיים; נאם בהדרת ניב ובתפארת לשון; ריתק את שומעיו בחבלי קסם כששיזר את נאומיו בפסוקי חז״ל וברעיונותיהם; שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב; הנואם הראה את גדולתו, את בקיאותו ואת חריפותו, ודבריו נאמרו בכישרון ובטוב טעם; כוחו רב לו בנאומיו; מוות וחיים ביד הלשון – מה יד ממיתה אף לשון ממיתה; הוא השׂכיל להבין יותר מכל אחד אחר את נאומי לכל פיתוליו וקיפוליו; אין כוחו אלא בפיו; מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר; אין אדם רשאי לנאום לפני הציבור עד שיפשוט [= יבאר] את נאומו שתיים שלוש פעמים בינו לבין עצמו; > אמירה! לשון! עלבון! פֶּה! פטפוט! שׂיחה!

נדבה!

נדבה – תרומה, מתנה או סכום כסף שנותנים לנזקק, ללא קבלת תמורה; נָדַב, נוּדב, נידב – נתן מרצונו דבר מוחש או מופשט (כגון כסף, מתנה, פנאי, מאמץ, מידע) במתנה לאדם או לארגון צדקה ללא תמורה כדי לעזור להם; נדיבות לב, נדיב לב – טוב לב, נדיב, אדיב, שמוכן לעשׂות צדקה וחסד עם זולתו: אדם נדיב לב הוא, ולא ישיב ריקם פני אדם במצוקתו; נִדבַת לֵב – אדיבוּת, נדיבוּת: נִדבַת ליבו ידועה בציבור: כל נדיב לב הביא חָח, ונזם וטבעת; נִדבַת יָד – מעות הניתנות לקבצן, תרומה מרצון; ביד נדיבה – ברוחב לב: תרמתי לצה״ל ביָד נדיבה סכומים נכבדים; נְדָבוֹ ליבו, נָדְבָה רוחו אותו – החליט מרצונו להתנדב או לתרום: כל מי שידבנו ליבו, יתרום סכום נכבד למען הפליטים היהודים; נדיב, נְדִיבוּת – פעולה, עובדה או סגולה של רוחב לב, אצילוּת נפש, נכונוּת לעזור לזולת יותר מהצפוי או מהמקובל או לתמוך בו במשאבים (כגון כסף, מתנות, זמן, כישרונות, מאמץ וכד׳) ללא תמורה: יש שהנדיבוּת ניכרת בפתיחת היד; כאשר ידבנו ליבו – יתרום לפי יכולתו ורצונו: הכול הרימו תרומה למפעל זה, איש איש כאשר ידבנו ליבו; בעל צדקה – אדם המרבה בצדקה ובגמילות חסדים: רבי נחמן בעל צדקה גדול היה, ותמיד צבאו עניים לפתחו; נדבן – אדם עשיר המרבה לקדם את רווחת האדם ועוזר לעניים ולזקוקים, במיוחד במתן כסף; פִּילַנתרוֹפִּיָה > נדבנות – פעולה או נכונות של הפרט לתרום לאחרים ללא קבלת תמורה למען רווחת הציבור ושיפור איכות חייו הנדבן: בתי חולים נבנו תדיר הודות לנדבנות פרטית; מַיִם שָׁאַל – חָלָב נָתָנָה – הראה נדיבות לב; הרים תרומה – תרם, הקדיש, הפריש חלק: הרצאתו הרימה תרומה של ממש לקידום הידע בתחום; תרומה, תָּרַם – 1. נתן תרומה, נתן מכספו או מרכושו למטרה מסוימת ללא תמורה: הוא תרם מכספו לכיסוי הוצאות הניתוח; 2. נתן מזמַנו או השקיע עבודה וכד׳ לטובת עניין מסוים: הוא תרם מניסיונו, מכישרונותיו ומיחסו החם לזולת; הושיט, הושטת יד, הושיט יָד – סייע לו בהתנדבות ותמך בו בעת צרה; רַחֲבוּת, רַחֲבוּת לב, רוחב לב – נדיבות, פזרנות: פלוני נוהג ברחבות לב יתרה עם עניי העיר; הוא חי חיי רחבות ועושר; קוּפַּת צְדָקָה – 1. קופסה שהתורם משלשל בה כסף שתרם כדי לחלקו לעניים: בכל ערב שבת מחלקים לעניים מעות מקופת הצדקה; 2. קרן ציבורית לעזרת נצרכים: הקמנו קופת צדקה ציבורית למען העולים החדשים; מָעוֹת של צְדָקָה – כסף שנאסף לצורכי צדקה: מעות הצדקה שקיבלתי לא היה בהן כדי להקימני על רגליי; מְעוֹת חיטים – נְדבת כסף לעניי הקהילה כדי לקנות להם מצות; פָּתַח יָדוֹ לפלוני, פָּתַח יָדוֹ – נתן ביד נדיבה, נתן בעין יפה: מפעם לפעם פתח ידך לא רק לעני ולאביון אלא גם לבעלי מוגבלויות; מַתָּן בסֵתֶר – 1. נתינת צדקה לעניים בלי להודיע מי הנותן; 2. שוחד: שני האחים נולדו עשירים ונתנו הרבה מתן בסתר, זה לעניים, וזה לשוטרים ולפקידי המכס; צְדָקָה בַּסֵּתֶר – סעד לעניים באין רואה כדי שלא להלבין

את פניהם: לאחר מות סבי נודע על מעשי הצדקה בסתר שהִרבה לעשות; גודל רוח, גודֶל נֶפֶש – נדיבות לב; גַדלות נפש – ויתורו של אדם על מה שהוא צריך או רוצה (כגון טובין, שירות, תועלת אישית, טובת הנאה, כבוד) כדי שיקבלו אחרים את מה שהם צריכים או רוצים או ויתור למען מטרה נעלה: הוא הראה גדלות נפש בלתי מצויה כשוויתר על המִשׂרה שהוצעה לו רק כדי שלא ייפרד מאביו הקשיש; גמילות חסָדים – עשׂייה שלא על מנת לקבל תמורה, מתן עזרה כספית או מעשׂית או סעד נפשי לזולת, אחד מערכי היהדות החשובים; גמילוּת חֶסֶד – הלוואה שלא על מנת לקבל ריבית; דַאגַת הכּלָל – עסקנות לטובת הציבור: דַאגַת הכלל לנגד עיניו, ולכן הוא עוסק בפעילות ההתנדבותית; מִשׂגָב לַדָך – מחסה, מָגֵן לדל; גדול המְצוּוֶה ועושׂה יותר ממי שאינו מְצוּוֶה ועושׂה – המקבל פקודה וממלאה עולה על מי שעושׂה דברים בהתנדבות שכן הנשמע לצו דרוש לו על הרוב מאמץ נפשי גדול יותר; לחם חסד – מזון שנותנים בנדבה או במתנה, פרנסה הניתנת כנדבה: לא אכלתי לחם חסד, אלא התקיימתי משׂכרי; אוֹכלֵי שוּלחָנוֹ – המקבלים את מזונם ממנו: יש כמה ילדים מחבקי אשפתות, האם תוכל לעשׂות איתם חסד ויהיו מאוכלי שולחנך; סמוכים על שולחנו, סמוך על שולחנו – הוא מפרנס אותו, תומך בו או תלוי בו, בעיקר מבחינה כלכלית: בשנה הראשונה לנישׂואיו היה בעלי סמוך על שולחן אבי; בראשית נישׂואיהם היו ילדיי סמוכים על שולחני; סָמוּך עַל שוּלחָנוֹ של אַחֵר – 1. ניזון חינם בביתו של אחר בקביעות; 2. הוא חי על חשבונו של אחר; רוחַב יָד – נדיבות: התרומות ניתנו ברוחב יד; רְחַב יד – נדבן, הנותן משלו בעין יפה: אף שאינו עשיר גדול הוא היה רחב יד ותרם בעין יפה לצורכי הציבור; מִשעַן כסף – תמיכה כספית: דרושים לה תרופות יקרות, שאין ידה מַשֶׂגֶת לקנותן, ולכן פנתה אל נדיבי לב כדי לבקש מהם משען כסף להציל בו חייה; מתנת יד – מתנה שאדם נותן לפי הישׂג ידו; הרחיב ידיו – נתן ביד רחבה, נהג בנדיבות: בבית הכנסת הרחיב ידיו ובחיי יום־יום פיזר את ממונו; פּשִיטַת יָד, קבצנות – קיבוץ נדבות וביקוש עזרה, שבהם אדם נזקק או סובל מַשׂיג כסף או שווה כסף ממִספר רב של בני אדם שאליהם הוא פונה באקראי בבקשת עזרה: תופעת הקבצנות נפוצה בערים גדולות בעולם; קיבוץ נדבות, קיבֵץ נדבות – צבר נדבות, ליקֵט נדבות: הוא מקבץ נדבות בפינת הרחוב; בְּעַיִן יָפָה – 1. ברוחב לב, בנדיבות, ברוחב יד: אנו תורמים ל'אגודה למען החייל' בעין יפה שכן אנו מכירים בחשיבות פעולתה; 2. באהדה, ברצון: אני מביט על יוזמתו בעין יפה; רָאָה בְּעַיִן יָפָה – מצא חן בעיניו, נראה לו, תמך בדבר, הראה יחס אוהד לרעיון: הוא לא ראה בעין יפה פעילות פוליטית קיצונית מימין או משׂמאל; יד רחבה – נדיבות ורוחב לב: היא התנהגה אליי ביד רחבה; אָכַל לֶחֶם עַצלוּת – אכל אוכל שלא טרח בהכנתו; פרנסתו ללא יגיעה: וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל; אכל לֶחֶם חינָם – חי על חשבון אחרים ואינו עוסק בשום עבודה; מעוּטֵי יכולֶת > מעוטי הכנסה, מעוט הכנסה – אדם מוכה עוני שהכנסתו נמוכה ואמצעיו מוגבלים מאוד, ואין לו די רכוש או די כסף ולכן הוא זקוק לסיוע: הסבְּסוד הממשלתי למוצרי מזון בסיסיים מטרתו להועיל למעוטי הכנסה; עֲנִיֵי עִירְךָ קוֹדְמִים – ראוי להעדיף את העניינים הקרובים מן העניינים הרחוקים: עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמים; במקלו ובתרמילו – בגפו, ברכושו הדל, במעט אשר לו: עניים רבים עברו בעיירתנו במקלם ובתרמילם; נֶפֶש רחָבה – רְחַב־לב, נדיב: הוא תורם כספים לכל דורש משום שנַפשו רחָבה; נָעוּר וָרֵיק, חיבק אשפתות – התגלגל באשפה, היה חסר כול ורעב: משנתייתמה מהוריה סובבה ברחובות וימים רבים חיבקה אשפתות; בֵּית תַמחוּי – מטבח ציבורי המספק מזונות חינם לנצרכים: בערוב ימיו נצרך לחסדי אחרים וסעד ארוחותיו בבית תמחוי; כְּעָנִי בַּפֶּתַח – בחוסר ביטחון, בהיסוס, בהכנעה, כמי שמבקש נדבה: מדוע אתה עומד במסדרון כעני בפתח? חָזַר על הפתחים, סִיבֵּב על הפתחים, חִיזוּר על הפתחים, חִיזֵר על הפתחים – הלך מבית אל בית כדי לקבץ נדבות: לפנים נהגו העניים לחזר על פתחי בתי העשׂירים; טוֹב עַיִן – נדיב לב, השׂמח בטוב הזולת, לא מקנא: טוב עין יבורָך ≠ צר עין; טוֹב עין – נדיבות, אדיבות: תן לו כמתנתו לך, בטוּב עין ובהשׂגת יד; רַחֲבוּת לב, רוחב לב, רְחַב לב – נדיב, בעל לב טוב, גמיש, שאינו מדקדק בקטנות, ניחן בגדלות נפש: הכול אוהבים אותו שכן הוא אדם רחב לב ונעים הליכות: וַיִּתֵּן אֱלֹהִים חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה וּתְבוּנָה הַרְבֵּה מְאֹד וְרֹחַב לֵב; טוֹבַת עַיִן – נדיבות, יחס של רצון ואדיבות: מדריך התיירים נהג טובת עין בתיירים והראה להם אתרים מחוץ לתוכנית; טוב עין – נדיבות, אדיבות: תן לו כמתנתו לך, בטוּב עין ובהשׂגת יד; שׁוֹעוּת, שָׁעָה – שׂם לב, נתן את דעתו, פנה, שׂם ליבו, בעיקר לאדם המבקש עזרה; לב חם – רגישות אוהדת כלפי הזולת, לבביות; יד רחבה – נדיבות ורוחב לב: היא התנהגה אליי ביד רחבה; אהבת אדם – יחס של כבוד ונדיבות לב לכל אדם בלי קשר לגזעו, למינו, לצבעו ולמעמדו; פִילַנתרוֹפּ > אוהב אדם – נדיב לב, גומל חסד, נותן צדקה, מסייע לנזקק בלא הפליה, מתוך רחמים והשתתפות בגורלו; שלוחי מצווה אינם ניזוקים, שלוח מצווה אינו ניזוק – העוסק במצווה מובטח לו שלא תארע לו בדרכו כל תקלה: חכמינו לימדונו ששלוחי מצווה אינם ניזוקים; פרוס לרעב לחמך, פרס לחמו לרעב – תן אוכל לרעב; רַב חֶסֶד – המרבה לעשׂות חסד, נדיב, רחום, חנון, גומל חסדים רבים: הוא היה איש רב חסד וטוב לב; ביד רחבה – בשפע ולא בצמצום, בלי לחסוך ובלי לקמץ: התקרובת הייתה ביד רחבה ובנדיבות לב; ידו הייתה רחבה ונתן בעין טובה לכל צורכי הציבור; בטוּב פנים – בסבר פנים יפות; קיבל אותו בסֵבֶר פנים יפות – הקביל את פניו במאור פנים, בלבביות, בהבעה ידידותית ואוהדת, באדיבות והראה יחס של הכנסת אורחים: חרף השעה המאוחרת הם קיבלו אותנו בסבר פנים יפות; קַל יָד – בעל יד פתוחה ונדיבה: למרות התעשרותו נשאר קל יד; גדול רוח, גדול נֶפֶש – בעל שאר־רוח, נדיב לב: פועלו מצביע על היותו גדול נפש; יְקַר נֶפֶש – טוב ונדיב, טוב ועדין ביותר: רעייתו הייתה טובת לב ויִקרַת נפש; שלא על מנת לקבל פרס – לא כדי להפיק תועלת, שלא לקבל תמורה; בתום לבבו ובניקיון כפיו עשׂה זאת – פעל שלא על מנת לקבל פרס; עד חצי המלכות – ככל שיידרש ואף למעלה מזה: אני זוכר לך חסד נעורים, כמה סייעת לי במבחנים, לכן כל מה שתבקש ממני תקבל עד חצי המלכות; חִינָנִיוּת – חן, נועם, תכונת החינני, המלא חן: תספורתה החדשה משווה לה חינניות רבה ומראה צעיר ושובב; חוט של חן משוך עליו, חוט של חסד משוך עליו, לוויית חן – הבעת חן ונועם, לוויית חן, יש לו ארשת נעימה וחיננית, יש בו מבע של חן ונועם המחבב אותו על כל רואיו: אסתר המלכה נאה הייתה, וחוט של חן, אדנות ועשירות ניבט מפניה; בלב שלם ובנפש חפצה, בזרועות פתוחות – ברצון רב, באהבה ובשׂמחה גדולה, בסבר פנים יפות: העולים החדשים התקבלו ביישוב בזרועות פתוחות, והדבר הקל מאוד את קליטתם; ביקֵש את טובָתו – רחש לו ידידות, רצה להיטיב עימו; איש כמתנת ידו – אדם ניכר בתרומתו; גומֵל חֶסֶד – עושׂה חסד, עוזר, עושׂה טובה למישהו: שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים; איש סגוּלה – בעל מידות יקרות, איש מיוחד במינו; טוב ומיטיב – אדם מוסרי, ישר דרך ומסייע לזולת; איש חסד – כינוי לאדם המרבה לעסוק במעשׂי צדקה וחסד, ומרבה להיטיב עם הבריות: בהספדים שנישׂאו הדגישו הכול את היותו כל ימיו איש חסד התומך בכל דל ומסכן; אַנשֵי מוֹפֵת – בני אדם הראויים לשמש דוגמה בתכונותיהם, מובחרים; רָאָה בְּעַיִן יָפָה – מצא חן בעיניו, נראה לו, תמך בדבר, הראה יחס אוהד לרעיון: מי ששלט בשנות ה־20 בארץ לא ראה בעין יפה פעילות פוליטית קיצונית מימין או משׂמאל; לֵב פָּתוּחַ – 1. נכונוּת נפשית, כושר רוחני: לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי; 2. פתיחות, יחס לבבי: הוא מקבל את האורחים בלב פתוח; היו לה רגישות מיוחדת ולב פתוח לסבלות העניים; הארת פנים, האיר פנים, הֶסבֵּר פנים, הסברת פנים, הסביר פנים – האיר פנים, היה חביב ואדיב לזולת, קיבל אדם בסבר פנים יפות: משׂרד התיירות פתח במבצע 'הסבר פניך לתיירת'; יְקַר רוּחַ – בעל רוח אצילה: הוא יקַר רוּחַ בעיניי, ולכן אני מקשׂיבה לו; טוֹב לב – בעל לב נדיב ורחום, אדם טוב, בעל יחס חיבה לזולת ועוזר לאחרים: הוא אדם טוב לב, מעולם לא פגע אפילו בזבוב; טוּב לֵב – תכונתו של אדם טוֹב לב: חיוך של טוּב לב היה נסוך תמיד על פניו; עיניה הירקרקות הפיקו טוּב לב והוסיפו חן וחום לטוּב ליבה; כיד המלך – בנדיבות, ברוחב לב, בשפע רב, ביד רחבה: חשבנו שיהיה כיבוד קל בלבד, ולבסוף הוגשה סעודה כיד המלך; אהבה התלויה בדבר – אהבה מתוך טובת הנאה: אהבה התלויה בדבר, בטל דבר בטלה אהבה; אהבת חינם, אהבה רוחנית, אַהבה אַפּלָטונית – אהבה שאינה תלויה בדבר, ואין עימה תאווה מינית או תועלת אחרת; מערכת יחסים קרובה בין שניים שבהם התשוקה המינית או מאפיינים רומנטיים אינם קיימים, הודחקו או עודנו, אבל יש יותר מידידות פשוטה; אהבה שאינה תלויה בדבר – אהבה שאינה בה טובת הנאה או תועלת לאוהב; אימץ אל ליבו – חיבק בחוזקה ובחום, ראה באהדה או באהבה רעיון או אדם מסוים; אַהבַת הבּרִיוֹת – יחס של אהבה ושל ידידות לבני אדם; מְאוֹר עיניים, מְאוֹר פָּנים – שׂמחה, אדיבות: הם קיבלו את האורח במאור פנים; יותר ממה שהעגל רוצה לינוק, פרה רוצה לְהָנִיק – יותר משאדם רוצה לקבל טובה מידי אחרים, רוצים אחרים להעניק לה, מי ששופע ידיעות, חוכמה וכד' שׂמח למוסרן ולהפיצן ברבים; הַכנָסַת כַּלה – העניינים הכרוכים בהבאת כלה לחופה כדי להשׂיאה, במיוחד יתומה או ענייה; זה נהֶנֶה וזה לא חסר – המלצה או מצב, שבהם אדם המוותר ויתור כלשהו, אינו מפסיד דבר, אך הוא מאפשר בוויתורו צמיחת תועלת למישהו אחר: לפרקים נהג בי מידה של זה נהנה וזה אינו חסר והרשה לי ללון בדירתו כששהה מחוץ לעיר; סְמוּכָנוּת – קשר בין שני סוגי יצורים (בעל חיים או צמח) שבהם אחד משׂיג מזון או תועלת אחרת מהשני מבלי לפגוע בו או להועיל לו: ביני לציפור יש סמוכנות כי היא נהנית מהפירורים שנפלו מכריכי, ואני איני חסר; סָמוּך לאָדָם, סְמוּך אָדָם – יצור לא מבוית, ובייחוד בעל חיים (כגון עכבר, יונה או דביבון) שחי בקשר הדוק עם בני אדם ונהנה מסביבתם ומפעילויותיהם; הזאב שָׂבֵעַ והכִּבשָׂה שְלֵמָה – שניהם מרוצים, זה נהנה וזה לא חסר; עבודת מתנה – עבודת התנדבות: נעתרתי לבקשת ההנהלה והסכמתי לעבוד אחת לשבוע עבודת מתנה לאחר שפרשתי לגמלאות; הרים תרוּמה – תרם, הקדיש; שַלַח לחמך על פני מים כי ברוב הימים תמצאנו – הענק לזולת

מטובך גם לאדם שאינך מכיר כי יבוא יום שתבוא על שׂכרך; חוט של אנרגייה היה מתוח על פניה, והכול ראו שאין לזלזל בכבודה; פָּתַח את אוצרו הטוב לנזקקים וחילק מעות לעניים; הרחיב ידו לפזר ממונו; הפריש מממונו והִרבה צדקה ביד רחבה; הוא התנהג כצייקן המשליך אסימון מחוק לעני; התיר כיסו לנצרכים וחִלֵּק מטובו לחולים; הרחיב את ידו ועשׂה חסד עם; נהג ברחבוּת לב יתֵרה ונחלץ לעזרת ה׳; פָּרַשׂ כפיו לעני ופשט ידו לאביון; פָּתַח את אוצרו הטוב לנזקקים וחילק מעות לעניים; פָּתַח את אוצרו הטוב במתת מנה הגונה לטובת; ליבו פתוח, וידו אינה קפוצה; קישט את נשמתו במעשׂים טובים; פרוס לרעב לחמך, ועניים מרודים תביא לביתך; אל תאמץ את לבבך ואל תקפוץ את ידך מאחיך האביון; ונא אל תצריכנו לא לידי מתנת בשׂר ודם ולא לידי הלוואתם; כל מי שהוא פושט את ידו ליטול, נותנים לו; נדבה קטנה – שׂמחה גדולה, נדבה הגונה – הנאה לעני, הנאה לבריות והנאה לנודב > זולתנות! ייתור! מתנה! ניצול! עוני! קמצנות!

נזק! תאונה!

נזק. נְזִיקִין, נְזִיקִים, נֶזֶק – אובדן של חיי אדם, נכס (או חבלה בו), נוחות, מוניטין, לרבות אובדן תקינות של משהו, שלמותו, תפקודו, לרבות חיסור מהם וכד׳: הנזק שנגרם למכוניתי אינם ניתנים לתיקון; הוזק, הזיק, ניזַק, נִיזוֹק – נפגע, נגרם לו הפסד בגופו או ברכושו: מטע הבננות ניזוק מגל הקור; נזק ממון – הפסד או הוצאה ממשיים שאפשריים לָשׂוּם בכסף ואפשר למסור עליהם פרטים; נזק בזדון – נזק לגוף או לרכוש שעשׂה אדם אחד או יותר ביודעין ובכוונה; נזק סביבתי – הידרדרות הסביבה באמצעות דלדול משאבים (כגון זיהום איכות האוויר, המים והאדמה), נזקי קרינה, פסולת מוצקה, נזקי רעש, הרס מערכות אקולוגיות, הרס בתי גידול, הכחדת חיות הבר; פגעי טבע, אסון טבע, נזקי טבע – נזקים שנגרמים מן הטבע, כגון בצורת, ברד, ברק, גל קור, גלי חום, דלֵקַת יערות, דַרדֶרֶת, הוריקן (ציקלון טרופי), הצפה, התפרצות געשית, טורנדו, מפולת עפר, מפולת שלגים, סופה עזה, סופות אבק, סופת קרח, פעילות געשית, צונמי, רוח חזקה, רָעָב עֵקב בַּצוֹרֶת, רעידת אדמה, שיטפון, שׂרֵפה; נזקי כפור – 1. נזקי קרה הנגרמים לחקלאות בדרך כלל מתחת ל־3 מעלות צלזיוס והאדמה מתכסה בגבישי קרח; 2. ראו מכוות קור; נזקי שיטפון – נזקים שנגרמים באירוע שבו מים מציפים יבשה בהיקף נרחב, שעלול לגרום לנזק ולאבדות בנפש וברכוש. האסון נגרם מגשמי זלעפות, מסופה, מהצפת נהרות, נחלים, אגמים או מאגרים או מקריסת סכר, ובעטיו יעלה מפלס המים מעל כבישים ואזורים מיושבים; הֶיזֵק – גרימת נֶזק לרכוש: ההיזק הכלכלי שנגרם למפעל עקב השׂרֵפה היה רב; הֶיזק בזדון – משחיתנות, כלומר פעולה הכרוכה בהרס מכוּוָן של רכוש או פגיעה בו, כגון גרפיטי והשחתת רכוש ללא רשות מהבעלים; הֶיזֵק מְשוּתָף – נזק והוצאה המתחלקים בין כל המשתתפים: על ההיזק המשותף שילמנו, אך מי ישלם על ההפסד הרגשי; נזק בלתי הפיך – נזק של ממש ששום פיצוי כספי לא יהיה בו כדי לתקנו, פגיעה שאינה ניתנת לתיקון; נזק אגבי – פגיעה באזרחים או גרימת נזק לעצמים שאינם צבאיים, הנגרמים מפעולות אויב בשגגה או באקראי, והם אינם מטרות צבאיות בעת תקיפתן: כדי למזער נזק אגבי, נדרש דיוק מרבי בירי, בשיגור או בהפצצה; דינֵי נזיקין – חוקת המדינה בנוגע לנזקים שבין אדם לחברו בקרב אזרחי המדינה; דמי נזק – פיצויים שמישהו חייב לשלם בשל נזק שגרם לאחר או בשל הפרת חוזה: השופט פסק שלא כיבדה החברה את החוזה, לכן מגיעים לנו דמי הנזק שנקבעו בחוזה; בקרת נזקים – מכלול הפעולות שנוקטים כדי לצמצם או למזער נזק שנגרם למוניטין, לאמינות או לתדמית ציבורית בעטיים של מעשׂה, הערה או חשׂיפה שנויים במחלוקת מחמת אירוע שלילי כלשהו (אסון, תאונה, קרב וכד׳): המודיעין האמריקאי הקים יחידה לבקרת נזקי הדלפות במרשתת; עֵרֶך רגשי – ערך שאדם תולה בחפץ בשל קשר רגשי שלו אליו: הטבעת שקיבלתי בירושה אינה יקרה, אבל ערכה הרגשי רב; שָׁב לקדמותו, חזר לקדמותו – חזר למצבו הקודם, שב להיות כפי שהיה: אחרי יומיים סוערים במיוחד שב מזג האוויר לקדמותו; הֲשָׁבָה לְקַדְמוּת, השיב לקדמות – החזיר מוצר או סחורה שניזוקו למצבם הראשון: אפשר לבטל בביטוח סעיפי השתתפות עצמית והשבה לקדמות; הסכם ג׳נטלמני, התחייבות ג׳נטלמנית > התחייבות של כבוד – הסכם לא־רשמי בין שני צדדים או יותר שנערך בעל פה או בכתב, או כהסכמה לא־מילולית מתוך מוסכמה או נימוסים. ההסכם מתבסס על הכבוד של כל אחד מהצדדים בקיומו, ללא אכיפה לקיומו, ולכן אינו מחייב חוקית: התחייבות של כבוד היא הסכם שאינו הסכם, שנערך בין שניים שאף אחד מהם אינו ג׳נטלמן, וכל אחד מהם מצפה מהאחר להיות מחויב לחלוטין מבלי שהוא עצמו יהיה מחויב כלל; הַתְלָיַית רִישָׁיוֹן, הִתלה רישיון – מנע זמנית מבעל רישיון להשתמש ברישיונו עד שיתמלא תנאי מסוים: רשות הרישוי החליטה להַתלות את רישיון הנהגה עד שיעמוד לבחינות ולבדיקות רפואיות ויעמוד בהן; נהנה > מוּטָב – 1. מי שלפקודתו נרשמת או מוסבת הוראת תשלום בצ׳ק, בשטר וכד׳: צ׳ק שרשומות בו המילים ׳למוטב בלבד׳ רשאי לגבותו רק האדם ששמו רשום עליו, ואינו ניתן להסבה לאדם אחר; 2. מי שעתיד ליהנות ממשהו, מי שתצמח לו טובה מדבר מה: התובעת היא אחד המוטבים לפי ביטוח הרכוש; מיפוי סיכונים, מיפה סיכונים – איסוף וסיווג של נתונים על סיכונים (כגון תדירותם וחומרתם; לפרט או לארגון) ושל נתונים אחרים בתחום מסוים: לתהליכי השינוי בארגון קדמה עבודת הכנה של מיפוי צרכים ומיפוי סיכונים במגמות חדשות; מוּצָבָה חַשמַלִית – כל מכשירי החשמל בבית או בעסק, כגון מְעַבֵּה, מוליך, שנאי, מַתאם, מחולל, מכשיר חשמלי או פְּריט שדרכו או באמצעותו מוביל, נצרך או נוצר חשמל; הרעלה, הורעל, הרעיל – השפיע השפעה שלילית מזיקה, השחית, העכיר את האווירה: המריבות בין בני־הזוג הרעילו את מצב הרוח בבית; שֶׁתֶת דָם – דם רב ניגר ממנו: הפצוע שתת דם, והרופא מיהר לשׂים לו חוסם עורקים; התפקע, פָּקַע – נבקע, נסדק, התפוצץ, נקרע, ניתק: באמצע הקונצרט פקע מיתר בכינורו של הסולן; הכוס הקרה פקעה במים הרותחים; טוֹטָל לוֹס (total loss) > אובדן גמור – נזק מוחלט לרכוש מבוטח (בדרך כלל רכב) שאי־אפשר או לא כדאי לתקנו: בתאונת אובדן גמור שילמה חֶברת הביטוח את מחירו המלא של הרכב שנפגע בניכוי השתתפות עצמית; נִפסַד – ניזַק, סבל הֶפסד: יש שָׁפָל ונשׂכר ויש שפל ונפסד; ויקטימולוגיה – חקר הקרבון, היינו תחום החוקר קורבנות פשע, את היחסים בינם לעבריין ולמערכת המשפט הפלילי (המשטרה ובתי המשפט), את ההשפעות הנפשיות עליו ועוד; קִרבֵּן – הפך להיות קורבן: נגרם לו סבל כי לא אהבו אותו, את דעותיו, את צבעו, את מינו את דתו וכד׳ או מה שעשׂה; נפגע ממישהו ונגרם לו סבל לא־הוגן, הונו אותו וכד׳ או נתקף, נפצע או נהרג בעטיים של פשע, מחלה, תאונה וכדו׳; קִרבּוּן – פעולה, מצב או תהליך שבהם אדם רואה את עצמו נפגע מטיפול לא הוגן (אם מתוך רשלנות או במזיד כגון בגלל צבע, מין, דת) או ציפה שיתנהגו אליו כאל נפגע מהתעללות גופנית או נפשית או שנגרמה לו פציעה חמורה מפעולת אדם אחר, ממצב או מאירוע (כגון תאונה, אסון, מלחמה, מוות); התקרבן – ראה את עצמו כקורבן, הציג עצמו כקורבן, ציפה שאחרים יתייחסו אליו כאל קורבן; קורבן – 1. אדם שהוא יעד להתנהגויות אלימות, מפלות, מטרידות או תקיפות של אדם אחר או נפגע עקב מצב או אירוע, (כגון תאונה, אסון, מלחמה): השודדים נמלטו מן המקום והשאירו את קורבנם מוטל על המדרכה; 2. מי שנעשׂים לו מעשׂי אי־צדק, השפלה, דיכוי, אלימות וכד׳; מי שסובל מפעולות אחרים: היא ראתה את עצמה כקורבן חף מפשע של עלילה שפלה; גברה המודעות לטפל בקורבנות אונס; 3. מי שהטעו אותו או רימו אותו: קורבנות הנוכל סיפרו כי נהג להציג את עצמו כתייר עשיר; 4. אדם שנפגע מפעולת עצמו בנסותו להשׂיג משהו או למלא שאיפה; מי שסובל מתוצאותיהן ומהשפעותיהן השליליות של טעויות, מידות רעות, פגמים וכד׳ של עצמו או של הזולת: הגיבורה הראשית מוצגת כקורבן בשל גאוותה וחוסר נכונותה להתפשר עם המציאות; קִעקֵעַ, קִיעְקוּעַ, קיעקע – הֶרֶס, החריב, ערער ומוטט מן היסוד: הסנֵגור ניסה לקעקע את קביעות בית המשפט; חָבַל, נחבל, חִיבּוּל, חִיבֵּל – 1. קלקל בכוונה, הזיק בכוונה, הרס, השחית: מישהו חיבל בטלפון הציבורי; 2. הפריע, פגע, נפגע בגוף: הפילוג במפלגה יחבל בסיכוייה לזכות בבחירות; נפלתי ונחבלתי במרפק; נִטרְפָה סְפִינָתו – טבעה ספינתו, ניטלטלה בגלים ונשברה: ניטלטלה ספינה קשות בסערה ונשברה; שְׁחִיתוּת – התנהגות לא ישרה, לא מוסרית או לא חוקית, כגון שוחד או מעילה של בני אדם בעמדת כוח (כגון שׂר, שופט או שוטר) או בעמדה סמכותית אחרת כדי להשׂיג הטבות לא־חוקיות או להשתמש לרעה בכוח למען רווח אישי: התפרסמה פרשת השחיתות שבה היה מעורב שׂר החוץ; שחיתות שלטונית, שחיתות פוליטית – שימוש לרעה של נושׂא מִשׂרה ממשלתית או עובד במשׂרה ציבורית כדי להשׂיג טובות הנאה ורווח אישי. המטרה – לפגוע בטובת הציבור, באינטרסים חיוניים שלו, בשוויון ההזדמנויות ובחובת הנאמנות של נבחרי הציבור ומשרתיו לציבור. השחיתות פוגעת בלכידות חברתית, באיכות החיים של אזרחי המדינה ובצמיחה הכלכלית ומחבלת באמון הציבור במוסדות השלטון ובשיטה הדמוקרטית; הַשחָתָה, הִשחִית – 1. חיבל במשהו, לרוב בזדון, הרס: אלמונים פרצו למַתנָ״ס והשחיתו את הציוד שהיה בו; השׂוכרת השחיתה את הדירה: עקרה דלתות, לִכלכה את הקירות במזיד, הכתימה את רצפת הסלון בנוזל כימי וכעת מסרבת לצאת מהדירה; 2. גרם למישהו להיות מפונק או לא מוסרי, קלקל את אופיו: חיי הבטלה והתפנוקים השחיתו את נפשו; 3. כילה, השמיד, החריב, הרג, המית: קוּמוּ צְּאוּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי מַשְׁחִית יְהוָה אֶת הָעִיר; השחית את דרכו – סטה מן הדרך הישרה, הידרדר מאוד מבחינה מוסרית; השחית את מידותיו, השחתת המידות – קלקול המידות, אי־מוסריות, שחיתות; משחיתן, וַנדָלִיזם > משחיתנות – נזק או הרס שגורם מישהו בכוונה לרכוש פרטי או ציבורי של אחר (בייחוד ליצירות אומנות, אדריכלות או לחפצים רבי־ערך ויפים), לרוב ללא סיבה מושׂכֶּלֶת ובלא להפיק תועלת ישירה מההשחתה: כשפתחנו את בית הספר, נחרדתי מהמשחיתנות: תרסיסי צבע על הקירות וחלונות הכיתה מנופצים; מְעַוֵּל

סְבִיבָה – מזהם ברשות הרבים; מַגֵּפָה – התפשטות מהירה של מחלה, בקרב אוכלוסייה, על הרוב מחלה זיהומית, כגון מגפת הקורונה, השפעת או האיידס: מגפה פשטה בצבא נפולאון בעת כיבוש הארץ, ורבים מחייליו מתו; מגפות פשטו בלול וברפת; דֵּפוֹרמַציָה > עִיוּוּי – פעולה, תהליך או תוצאה של שינוי בצורתו הרגילה או הטבעית של משהו מהפעלת כוח חיצוני (כגון עיווי הפח מתאונה), מפעילות פנימית (למשל התכווצות שרירים), מכוחות הטבע (כוח משיכה או כוח אלקטרומגנטי), משינויי טמפרטורה, לחות, תגובות כימיות וכדו׳; עיווה – עיקם, עיוות, שינה את הצורה או את המידות של גוף עֵקב נזק פיזי, מַאמצים, התפשטות או התכווצות תֶּרמית, תגובה כימית וכיו״ב: בתאונה התעווה פח הרכב; מועדות, מוּעָד – 1. ידוע בהתנהגותו הפלילית ובנטייתו לשוב ולהזיק אף שכבר נענש על אותו מעשׂה; 2. מוזהר, מותרה; אדם מוּעָד לעולם: בין שוגג בין מֵזיד, בין עֵר בין יָשֵׁן – אין אדם יכול לפטור עצמו מאחריות בשום אמתלה, כגון שלא הִתרו בו או שלא ראה או שלא ידע את החוק; המטה, המיט – מוטֵט, עִרעֵר, זיעזע: בכמה מילים הוא מבקש להמיט את כל אמונתי; הומטה שואה, הֵמיט שואה, המיט אסון – גרם אסון נורא, מוטט לחלוטין: המשכו של מרוץ החימוש הגרעיני עלול להמיט שואה על כדור הארץ; פגיעה, פָּגַע – 1. נגע לרעה, גרם נזק, תקף: הכדור שנבעט בחוזקה פגע בראשי והכאיב לי מאוד; חירש, שוטה וקטן פגיעתם רעה; 2. העליב, גרם צער למישהו: בעבר הוא פגע בי כמה פעמים, אך היום אנחנו ידידים; פָּגוּעַ– שנפגע ממכה, ממחלה, מתאונה וכד׳, שנגרמו לו נזק או פגיעה: השמאי נשלח למקום התאונה כדי להעריך את מידת הנזק שנגרם למכונית הפגועה; נפל קורבן ל־ > נפגע – השתמשו בו לרעה למשהו, היה מושׂא העבירה, ניזוק ממזימה, מקנוניה וכד׳ שנרקמו נגדו: הוא נפגע והיה טרף לרמאי; פַּגְעָן – מַזיק, שדרכו לפגוע באחרים; פֶּגַע – פגיעה, צרה, תאונה, מקרה רע: סבלנו מתלאות, מפגעי הטבע ומפגעי המלחמה; היפגעות, נִפגַע – 1. נפצע בגופו, נגרם לו נזק גופני או פגיעה גופנית, בייחוד מתאונה, מקרב, ממכה, מפגיעה אלימה וכד׳: אחד הלוחמים נפגע בקרב ופונה במסוק לעורף; 2. נעלב: הוא נפגע ממנה; 3. התקלקל, פחת, נעשׂה גרוע: מיום ששיקר אמינותו נפגעה; עלילות, פְּגִיעוּת – תכונה או מצב המאפשרים סיכון מוגבר למישהו (גופני, נפשי או רגשי) או גרימת נזק למשהו מחמת חשׂיפותם לפוגע. החשׂיפות נובעת מגורמים חוּציים (אקסוגניים), כגון הטעיה, הפקרה, רשלנות, אי־מקצועיות, מזג אוויר, מחלה, היעדר אמצעי התגוננות (כגון חיסון, תרופה) או בשל גורמים תוכיים (כגון מערכת חיסון חלשה, היעדר אימון, משמעת רופפת). הפגיעוּת מצמצמת או מנטרלת תפקוד של דבר או מאפשרת לאדם הפגיע לחלות בקלות או להסתכן סיכון מוגבר לחלות בזיהום, להיפצע על נקלה או לסבול מהפרעה בנקל. 2. [בצבא] תורפה של מדינה, כוח צבאי או מטרה, המאפשרת לאויב לצמצם את יוכלתם (פוטנציאל) למלא משׂימה, הפוגעת ביעילות לחימתם או ברצון החייל להילחם או לנטרלו לגמרי; פֶּגַע רַע – 1. מקרה רע, שׂטן, מַזיק הגורם צרות ועומד למכשול: השׂטן והפגע הרע הזה דאג זרקו אותו מהעבודה; 2. אדם שפגיעתו רעה: שתצילנו מֵעַזֵּי פנים . . . מאדם רע ומפגע רע: ילד זה פגע רע הוא; 3. טַרדָן, טרחן שקשה להיפטר ממנו, סַפַּחַת: איש רגזן זה הוא פגע רע; רוּבּוֹ קָשֶׁה וּמִיעוּטוֹ יָפֶה – הרבה מהם מזיק, מעט מהם מועיל, הדבר טוב כשהוא נעשׂה במידה הנכונה: מֶלח וסוכר או יין ושינה רובם קשה ומיעוטם יפה; פגיעתו רעה – מי שמזיק לאדם ולסביבתו על הרוב בזדון, מעוול, משחיתן: נער זה ממעשׂיו ניכר שפגיעתו רעה, ומהוריו הבַנו שגם הם אובדי עצות; חכם לְהָרַע [= רשע נוכל, פיקח למעשׂים רעים] – אדם ערום ופיקוח המשתמש בחוכמתו רק כדי להרע; פִּרְצָה – נקודת תורפה, מגרעת או ליקוי הפוגמים בשלמותו של דבר; השמטה או אי־בהירות בחוק, בחוזה וכד׳ המאפשרות להתחמק ממנו או לעקוף אותו: יש אזרחים המנצלים את הפרָצות בחוק ואינם משלמים את המס כנדרש; נתגלתה פִּרצה חמורה ב־ – נתגלו נקודת תורפה, פגם, ליקוי או מגרעת: נתגלתה פרצת אבטחה חמורה בתוכנת האנטי וירוס של המחשב, שעלולה לאפשר לתוקפים להריץ קוד זדוני מרחוק; פרצה קוראה לגנב, פִּרצה קוראת לגנב – 1. נקודת תורפה מעוררת לעשׂות מעשׂה אסור; מקום לא מוגן מעודד גנבים לָבוא ולִגנוב: החלון הפתוח משך את הגנב כי פרצה קוראה לגנב; 2. הזנחה, רשלנות, קיבעון מחשבתי וכד׳ פותחים פתח לתקלות, למחדל כי במקום שאין השגחה או בקרה עלולה להיות שחיתות; לא העכבר גנב אלא החור גנב – לא העכבר אחראי לגנבה אלא החור שדרכו חדר בקלות לגנבה, כלומר התנאים הפרוצים הם שאִפשרו את הגנבה; בנים משחיתים – 1. בני אדם רעים ומחבלים; 2. ילדים שובבים, העושׂים מעשׂי קונדס; מלאכי חבלה, מַלְאַךְ חַבָּלָה – כינוי לאדם מַזיק והורס המקטרג על הבריות מקלקל אותם, משחית ופוגם דברים שהם נוגע: פעמים פוגעים בשוגג מלאכי חבלה באדם תמים וישר דרך בעת חיסול חשבונות בעולם התחתון; שלח יד בכסף, שלח יד ברכוש – נטל בלי רשות, בזז, גנב, מעל: בקופה נתגלה גירעון גדול, והמשטרה חושדת כי הגזבר שלח ידו בכספי המפעל; הנחית מכת מוות – חיבל בכל סיכוי לממש רעיון כלשהו: ריכוז השליטה על ים המלח בידי ערבים יהיה מכת מוות ליוזמת היהודים; הֶיזֵּק רְאִיָּה – 1. [בהלכה] נזק הנגרם לאדם מיכולת הצצה של בני אדם אל רשותו הפרטית (בית או חצר), ובכך לפגוע בפרטיותו; 2. נזק קל ביותר: אין מדובר בהיזק ראייה אלא בפריצת גדר; קיפח את פרנסתו, קיפֵּחַ את שׂכרו של אַחֵר – 1. לא שילם לו את המגיע לו, עָשַׁק אותו: החֶברה מקפחת את שׂכר העובדים הזמניים; 2. הפסיד את שׂכרו או את זכויותיו: מי שנוסע לחו״ל מקפח את זכותו להצביע בבחירות; שָׁבַר את מטה לחמו, נשבר מטה לחמו – נשאר מחוסר פרנסה, נושל מעבודתו, נשאר ללא אמצעי מחיה, נותר בחוסר כול: המעסיק קיפח את פרנסתי, ולעת זקנתי נשברה מטה לחמי; מְבַלֵּה עוֹלָם – בטלן שאין ממנו ברכה ותועלת לחברה כי כל עולמו הוא הנאות ושעשועים: מדוע יוציאו מבלי עולם את זמנם לבטלה? קִלקֵל לְעַצמוֹ וְתִיקֵן לַאֲחֵרִים– ידע לעזור לאחרים אך לא לעצמו, ולעצמו הוא הזיק; מכת מדינה – צרה כללית המשותפת לרוב בני המדינה; מכה מהלכת – צרה הפוגעת ברבים, מגפה המתפשטת ממקום למקום: עישון סיגריות וסמים בקרב בני הנוער הוא מכה מהלכת; עֲבֵירוֹת רכוש – קטגוריה של פשע הכוללת בין השאר פריצה, גנֵבה, הצתה, משחיתנות (ונדליזם); תאוות נָקָם – רצון עז לגמול בכל מחיר למי שעשׂה עוול, גמול על מעשׂה רע, עשׂיית רעה תחת רעה: ונָקָם ישיב לצריו; פְּצָצָה מְתַקתֶּקֶת – דָּבָר שעתיד לגרום נזק בעתיד אִם אין מונעים אותו בעוד מועד; אויב העם, אויב המדינה – אדם שבגד בערכי האומה או פגע באינטרסים שלה; אוֹיֵב הציבור – אדם או גוף המאיים על ערכי החברה שהם סכנה לה, כגון פושע מסוכן או גוף פלילי עוין: מתנגדי המשטר הוכרזו אויבי הציבור והוגלו מארצם; יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפסֵדוֹ – הנזק גדול מן הרווח או מן ההישׂג שהושׂג, והדבר לא היה כדאי: אם נתבע אותו אין לי ספק שנזכה, אך המוניטין שלנו ייפגע, ושׂכרנו יצא בהפסדנו; דָרַךְ על יבלת שלו, דריכה על יַבֶּלֶת פלוני – פגיעה במקום התורפה של פלוני, פגע ב׳ציפור נפשו׳: אל תדרוך לו על היבלות, הוא מספיק פגוע גם ככה; יָצָא בּשֵׁן וּבעַיִן – הפסיד הכול, יצא בנזקים רציניים; זָרַע הרס ומוות – הביא חורבן והרג; נוגע בעדות, נָגַע בעֵדוּת – עֵד שעדותו עשׂויה להביא לו נזק או רווח, ולכן אין לקבל את עדותו; קרוב פסול לעדות – אין לקבל עדותו של קרוב משפחה שמא אינה אובייקטיבית ותיתפס למשׂוא פנים; הֶדֶף אוויר – משב חזק ופתאומי הבא מכלי טיס העובר את מהירות הקול, ויוצר גלים העלולים לגרום נזק; פּוֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכֶנּוּ נָחָשׁ – המתכוון להזיק יינזק; שירות דוב – מעשׂה מַזיק שנעשׂה מתוך כוונה טובה: רצה להבריח זבוב ממצח אדונו הישֵׁן, ורוצץ את גולגולת אדונו; פיל במחסן כלֵי בדולח, פיל בחנות חרסינה – מי שנוהג בגסות ובחוסר רגישות במצב או במקום רגיש ועדין: מדוע אתה נוהג כפיל בחנות חרסינה; שלוּחי מצווה אינם ניזוקים – העוסקים במצווה מובטח להם שלא תארע להם בדרכם כל תקלה: חכמינו לימדונו ששלוחי מצווה אינם ניזוקים; המקום ימלא לך חסרונך – ברכה שאומרים לאדם שקרה לו נזק חומרי; כשחוטבים עצים, ניתזים שבבים – כשעוסקים במפעל גדול, אין להימנע מנזקים ומתקלות קטנות; כקיר נטוי – כקיר העומד לנפול; כְּמָטָר בקציר, כַּשֶּׁלֶג בקיץ – משל לדבר שבא שלא בזמנו או שלא במקומו; ידו הייתה במעל – הוא אשם במעשׂה הרע שנעשׂה, היה לו חלק בפשע: איני יכול להוכיח שידו הייתה במעל, אך כל הנסיבות מעידות על כך; ידו בכול – הוא פוגע בכל מי שמזדמן עימו: מדובר בפרא אדם שידו בכול ויד כול בו; אצבע אלוהים היא, יד הגורל, כוח עליון – מאורע או תוצאה שאין עליהם שליטה, מקרה לא צפוי שאין למונעו (כגון שיטפון, רעידת אדמה, מוות, מגפה), ולכן הוא עשׂוי להיות הצדקה לאי־מילוי חוזה או התחייבות אחרת: בעטיים של שיטפונות עזים שבאו על המדינה קיבל השופט את טענת הסנגור שמדובר בכוח עליון; קשה לגוף – אינו נוח, מַזיק, גורם לסֵבל: מכת הלב קשה לגוף, מכת חולי המעיים קשה ממכת הלב – וחֶסרון כיס קשה מכולם; חֶסרון כיס – נזק כספי; כרת את הענף מתחתיו, קָצַץ את הענף מתחתיו – הרס במו ידיו את מעמדו, הזיק לעצמו; כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁיּוֹשֵׁב עָלָיו, כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁעָלָיו יָשָׁב, כָּרַת אֶת הֶעָנָף שֶׁיָּשָׁב עָלָיו – הזיק לעצמו מחוסר אחריות, הרס במו ידיו את מקור חיותו, הכשיל את עצמו: בשביתה ממושכת זו כורתים עובדי המפעל את הענף שעליו הם יושבים; מים דְלוּחים – מים עכורים, לא צלולים; הֵצֵר את צעדיו – שׂם מכשולם בדרכו, הפריעו; אכל את בשׂרו, אוכֵל את בְּשָׂרו – מצטמק מרוב דאגה ומצוקה: הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשׂרו; חבלה עצמית – מצב שבו אדם מחבל בסיכוייו להצליח דווקא במטלות הנתפסות בעיניו כחשובות במיוחד; פן יבולע לו – שלא יינזק, פן יורע מצבו: עֵד המדינה חשש לחזור לשכונתו פן יבולע לו; מֵעַז יצא מתוק – מדבר רע יצא דבר טוב: אומנם התעכבה הפקת הספר, אך מעז יצא מתוק כי כללנו בו את כל החידושים האחרונים; לטובתו נשברה רגל פרתו – ניזוק לטובתו: כשגנבו את מכוניתי, לטובתי נשברה רגל פרתי כי התקשיתי מאוד למוכרה אחרי תאונה; רע ליהודים – מזיק או לא תואם את האינטרסים של העם היהודי: נשׂיא איראן החדש רע ליהודים אף שדבריו מתונים; ביקֵש רָעָתו – התכוון לגרום רעה לפלוני, להתנכל לו: הנה דוד מבקש רעתך; כְּעָשָׁן

לָעֵינַיִים – מכאיב, מַזיק או מרגיז ביותר: כַּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם וְכֶעָשָׁן לָעֵינָיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו; הֵצִיץ וּנִפגַע – 1. בא לידי כפירה מתוך עיון בספרות הנוגדת את המסורת או את המוסכמות, וכפשוטו – נטרפה עליו דעתו: כשראה כמה טובים, נוחים והגיוניים חיי החילונים, הציץ ונפגע ונהיה מסורתי; 2. נחשף לדבר [לרעיון, להשקפה, לאורח חיים וכד׳] לא־מוּכּר לו ונכבש בקסמו: בא לידי באקראי ספר מספריו, הצצתי ונפגעתי, ומאז אני שקוע כולי בלימוד שיטתו המיוחדת; יָצָא בַּשֵּׁן וּבעַיִן – הפסיד הכול, יצא בנזקים רציניים; בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן – אל תגמול רעה למי שעשׂה לך טובה, אל תזיק למי שהיטיב עימך, נהג כבוד במי שלמדת ממנו או נהנית מעזרתו: אף שעזבת את המפלגה, אל תשמיצה כי בור ששתית ממנו אין לזורק אבן; יָרַק לבור ששתה ממנו, יָרַק לבאר ששתה ממנה – נהג בכפיות טובה, השיב רעה תחת טובה, זלזל במישהו או הזיק למישהו או למשהו שקודם הפיק ממנו תועלת: אחרי הפילוג השמיץ את המפלגה וירק לבור ששתה ממנו כל השנים; מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו – דווקא אנשי הבית הם שמביאים את האסונות, כלומר הנזק הגדול נגרם מבפנים, מעין גַּיִס חמישי: רבּם מדורשי רעתנו באים מתוכנו, בבחינת מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו, הראיה האחרונה היא בני זוג מלוד שריגלו למען איראן; דחיקת רגליו, דחק רַגְלָיו, דחק את רגלי פלוני – הסיג את גבולו, הרחיקו ממעמדו או מפרנסתו וכד׳: הוא דחק את רגלי מתחריו, ולכן שׂונאים אותו; לא תַחתַיי אֲנִי קודחַ? – אדם ברשות היחיד שבמעשׂיו פוגע בציבור כולו: במִרפאת שכני בביתו, הלקוחות מרעישים, וכשהערתי לו הוא אמר: ׳לא תחתיי אני קודח?׳ [כאדם הקודח חור בספינה ועלול להציפה]; בּוּקה וּמבוּקה וּמבוּלָּקה – ריקנות, שיממון גמור, חורבן מלא, מהומה, אנדרלמוסיה; עָשָׂה אותו תֵּל עולם, שָׂם אותו תֵּל עולם – הרס והחריב אותו עד היסוד, לא השאיר ממנו שׂריד; חור קטן יטביע אונייה גדולה; חמומי המוח נתנו קולם; אין העניין שווה בנזק הדיבור; נזק בלתי הפיך; זֶרַע הֶרֶס ומוות; חולֵל שַׁמּות ב־; שלח ידו במלאכת רעהו; כדרך הפיל במחסן כלי הבדולח; כחומץ לשיניים וכעשן לעיניים; מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו; משניתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין צדיק לרשע; המזיק באמצעות הזולת, כאילו הזיק בעצמו; הנזק והסכנה מולידים הבנה; הטיל רעל בבאר ששתה ממנה; עיקם כמה כתובים ושיבש כמה גמרות והפך דברי אלוהים חיים כדי לחזק את דבריו שיתקבלו על הדעת; האיסור של השחתת הגוף גדול משל השחתת ממון; הכנופיה השתוללה כדי להפיג את השיעמום, ונזקי מעשׂיה מגיעים כמעט לממדי אסון טבע; התַיִש מזיק מלפניו, הסוס מאחוריו ואדם רע – מכל עֲבָרָיו > אלימות! התאבדות! רוע! תחרות!

תאונה. תאונה – אירוע חובלני (טראומטי) גופני ונפשי לאדם ונזק לרכוש שאירע ביבשה, באוויר, בים ובחלל באופן לא־צפוי ולא־מכוּוָן. יש שגרמה אותה התרשלות האדם, כגון התנגשות שני כלי תחבורה (או עם עצם נייח), ויש שנגרמה מליקויים בתשתיות, מכוח עליון, מכשל טכני וכד׳; תאונה קטלנית – תאונה שהמיתה אדם בפרק זמן מסוים; תאונה רבת מעורבים – תאונה שמעורבים בה ישירות שני רכבים או יותר או הולכי רגל; תאונת יחיד – תאונה שמעורב בה עובר דרך אחד בלבד; תאונת נזק לרכוש – תאונה שגמרה נזק או הרס לרכוש, והיא תוצאה ישירה ומיידית; תאונַת שַרשֶרֶת – תאונה (כגון בין שני רכבים), הגורמת תאונות נוספות (כגון רכבים נוספים המתנגשים ברִכבי התאונה הראשונה): ההתנגשות ברכבו גררה תאונת שרשרת; תאונַת פֶּגַע וּבָרַח – תאונה שבה נַהַג הרכב שגרם תאונה, עזב את מקומה בלי לעצור כדי להושיט עזרה לנפגע או למלא אחר דרישות החוק; תאונת פציעה – תאונה שפצעה אדם; פצעי מוות – פצעים אנושים העלולים להמית את הפצוע: הנוסע נפצע פצעי מוות; תאונת רכב יחיד – תאונה שמעורב בה רכב אחד בלבד; תאונַת עבודה – תאונה בשעת עבודה או בדרך אליה וממנה: ידו נפגעה בתאונת עבודה והוא הושבת ממלאכתו; תאונת אימונים – תאונה של יחידה צבאית תוך כדי אימונים לרוב אגב שימוש באש חיה או בתנאי פעילות קיצוניים, ולכן סכנת ההיפגעות או הנזק גבוהה; רְשוּמֶת בָּאֲתָר – רישום חופשי של מקום התאונה, הנעשׂה בשעת המדידות, והמראה את ההתייחסות הכללית של העצמים שבמקום; מחלת מקצוע – מחלה (כגון הרעלה, קרינה מזיקה) הנגרמת מעבודה, מתנאיה או מנסיבות אחרות הכרוכות בה; קיפח את חייו – מת בתאונה או באסון טבע וכד׳; מת מיתה חטופה – מת מוות פתאומי, כגון משבץ לב: מתה מהתאונה מיתה חטופה; מיתה משונה – מוות לא טבעי ומזוויע בידי רוצח אכזר או בתאונה קשה; יש מִתאם בין הקִדמה הטכנולוגית ובין התאונות הרבות בחיינו: בעבודה, בדרכים או באימוני הצבא, ולכן הקִדמה והתאונות הן שני צדדים של אותו מטבע > אופי! התאבדות! רוע!

נחת!

רוגע חיובי. נַחַת – תחושה או מצב שיש בהם הרגשה טובה, רוגע ושׂביעות רצון לאחר השׂגת משהו או לאחר שקרה משהו שרוצרים שיתרחש; משהו שנותן לך את ההרגשה הזו: שקט, שלווה, הנאה, מנוחה: טוֹב מְלֹא כַף נָחַת מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ; חיינו מעוטי נחת ורבֵּי יגיעה; בנחת – בשקט ובשלווה, בנועם וברוגע: דברי חכמים בנחת נשמעים; קורת רוח, נַחַת רוּחַ – שׂביעות רצון, סיפוק, הנאה מרובה, עונג: כל שרציתי לעשׂות – נחת רוח במעשׂיי; נחה דעתו – היה מרוצה, בא על סיפוקו, נרגע, חלף רוגזו, שָׁקַט: תנוח דעתך שהנחת את דעתי משעמדת יפה במבחן; כששמעתי שבקרוב אפוצה כהלכה, נחה דעתי; מניח את הדעת, הֵניח את דעתו, הֵניח את דעתו – השׂביע את רצונו, סיפק אותו, גרם לו להיות מרוצה: המרצה הזה קפדן ביותר, וקשה מאוד להניח את דעתו; נינוחוּת, נינוח – רגוע ולא מודאג, שרוי במצב של מנוחה ושלווה: גם בלילה, בשעה שבני אדם נינוחים, נטרד ליבו בשל החטופים בעזה; תָּנוּחַ דַעתְּךָ, שֶׁהֵנַחתָּ אֶת דַעתִי – הירגע לפי שהִרגעת את דעתי; נח על זרי הדפנה – נהנה מכבוד הניצחון או ההצלחה, ואינו מתאמץ עוד: לא נחתי על זרי ההצלחה וההוקרה, אלא חיפשׂתי יוזמות חדשות; הניחַ את הדַעַת של אַחֵר – השׂביע רצון, היה מסַפק, מילֵא את הציפיות [ההבחנה בין מֵניחַ ובין מַניחַ אינה מחויבת]: נתקבלה תשובה המניחה את הדעת; שְׂבַע נחת, שְׂבַע נַחַת – קיבל בשׂביעות רצון מלאה, היה מרוצה מאוד ומאושר: היינו שׂבעי נחת מהֶישֵׂגֵי חֶברת ההֶזנק; נועם – מצב או תחושה של נעימות או עונג שנחוו, כגון באירוע ידידותי; רוּחַ הַמָּקוֹם – האופי הייחודי הרוֵוח במקום, האווירה של המקום בתחום מסוים, כגון אורחות חיים, טקסים, חגים, אומנות, פולקלור, מנהגים וכו׳; רוּחָנִיוּת – 1. זיקה לערכי הרוח, חיי הרוח: יצירתו ספוגה רוחניות עמוקה; 2. תכונתו של מה שהוא רוחני, לא חומרי, משוחרר מחומר: האם אדם יכול להתפרנס רק מרוחניות? רוּחָנִי – של חיי הרוח, השייך לרוח, לנפש, לנשמה, מופשט, לא גשמי, לא חומרי: אֶת חירותי הרוחנית לא אחליף ולא אמיר בכל הזכויות שבעולם; ירושלים היא המרכז הרוחני־דתי של היהודים; רֵיקָנוּת – 1. תחושת הֵיעדר ערך או תועלת, חוסר תוכן נפשי או רוחני בשל שעמום, בדידות, הפרעות נפש וכד׳: המאמר מבקר את ריקנותה של חברת השפע המערבית הסוגדת לערכי החומר; 2. תכונת הדבר הריק, ריק, ריקות; רֵיקוּת – היות ריק, ריקנות: גישתו לחיים מעידה על קַטנות המוח ועל ריקות הלב; גַשמי – חומרי, גופני, פיזי, בניגוד ל׳רוחני׳: אין בליבם תשוקה אמיתית לעצם העניין, אלא לאותו האושר הגשמי שהם מקווים להשׂיג; חוֹמְרָנוּת, גַשמיוּת – חומריות, גופניות, העדפת חיי החומר והנוחות על חיי הרוח והמוסר: אורח חיים מופקר ועברייני הִשרה בנפשו חומרנות גסה; [ההפך: רוחניות]; חומרני – רודף אחרי ענייני החומר בעולם ומעדיף את ההנאה ואת התועלת החומרית על פני ערכים רוחניים: כלום הדור הצעיר בימינו הוא חומרני וללא אידאלים? אֶקסטָזָה – תחושת עונג והתרוממות רוח עזה או מצב של אושר גדול מאוד, רגש סוחף או תענוג נלהב, מעין שיכרון חושים עד כדי שכחה עצמית. היא נחווית במצבים דתיים או טקסיים מסוימים, במהלך אֲבִיוֹנָה (אורגזמה), בעת שימוש בסמים: חברי הכת שרוּ ורקדו עד שבאו לידי אקסטזה; התפשטות הגשמיות – [בחסידות ובקבלה] התעלות והתמסרות לרוחניות, השתחררות מן היצרים ומן הצרכים הגשמיים של הגוף, התעלות הנפש: כמה כמהה נפשי להתפשטות הגשמיות ולהתאצלות הרוח; שְׁכִיכָה, נִשתַכֵּךְ, שוכֵּךְ, שִׁיכֵּךְ, נִשכַּךְ, שָׁכַךְ – נרגע, שקט, פחתה עוצמתו, הפך פחות חזק, אלים וכד׳: לקראת הבוקר שככה הסערה, והשמיים התבהרו; כשהמחלוקת שוכֶכֶת לפרקי זמן, פעמים היא שכיכה תכסיסית; שׁוֹךְ – הירגעות, היפסקות, השתתקות של משהו סוער, רוגש, רועש וכד׳; עם שוך הקרבות שבו הלוחמים לביתם; מְשוּכָּךְ – נרגע, מוחלש, מושקט: הפעם חזרה אליי חֲבֶרתי, ודעתה משוככת עליה; שיכּוּך, שִׁיכֵּךְ – הרגיע, השקיט, הפחית את העוצמה של כאב, צער וכד׳: משנטלתי את התרופה נשתככו כאביי; אם יעלה בידך לשכך את צערו ואת חרון אפו, אשריך; שִׁיכֵּךְ את האוזן – השמיע דברים באופן שיֵקַל לקולטם ולהבינם, השתמש במילים המובנות לכול: כדי לשכך את האוזן, השתמשתי בפעלים במקום בשם, וכך הובן במאמר מי עשׂה מה; הירגעות, נִרגַע – שָׁקַט, שָׁכַךְ, נעשָׂה שקט ושלֵו לאחר שהיה נרגש, כועס, מודאג או עצבני, נהיה רגוע: אימא שרה שיר ערשׂ לתינוק הבוכה, והוא נרגע ונרדם; נינוחות, נינוח – נרגע, רגוע, מתון, שרוי במצב של מנוחה, שֶׁיֵּש לו הרווחה, חזר לאיתנו: יושבי בית המרגוע ישבו נינוחים בכורסותיהם ונהנו מן השלווה; איפוק, מאופק – מרוסן: הייתה לו נטייה לנימה מאופקת ולנעימה עצורה; ריסון, ריסן – הגביל או מנע באמצעות כלל, עובדה, רעיון, הוראה, חוק וכדו׳ מה שאדם יכול לעשׂות; מנע את עצמו או מישהו מלהביע את מחשבותיו, את רִגשותיו, את דחפיו וכד׳; מְסוּיָג – מאופק, לא נלהב, מרוסן, שיש בו הסתייגות, שאינו מראה הזדהות או הסכמה מלאה: המנַהל דווקא התלהב מהצעתי, אבל סגנו נראה מסויג; שָׁכַב ליבו – נח, שקט, נרגע: כל ימיו מכאובים, וגם בלילה לא שכב ליבו; שֶׁקֶט נפשי – שלווה ורוגע: אחת המתנות יְקרות הערך לאדם היא שקט נפשי שאין לך אושר גדול מלהיות שקט מבפנים, רגוע, שלו, צלול וחסר דאגה למרות תהפוכות החיים; קַשֶׁה לכעוס – אינו כועס בקלות; נוח לִרצוֹת – מהיר להתפייס, שקל לפייסו, שאינו שומר

כעסו לאורך ימים, אינו נוטר: קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד; שלוות נפש – שקט נפשי, שלווה פנימית, חוסר דאגה: בריאות הגוף תלויה במידה רבה בשלוות הנפש; שלווה אולימפית – רוגע, שלווה מוחלטת, התנהגות מאוזנת, שקולה וסבלנית; לֹא הִבִּיט בְּצוּרַת מַטבֵּעַ מִיָּמָיו – לא התמצא בהוויות העולם, הוא רחוק מחומרנות; שליטה עצמית – היכולת לשלוט בהתנהגות (גלויה, סמויה, רגשית או גופנית) ולרסן או לעכב את הדחפים, היינו להישאר רגוע ולא להראות את רִגשותיך אף שאתה חש כעס, נרגש וכו׳. יכולת זו מצריכה שירסן את עצמו, ישלוט על רִגשותיו ועל יצריו כדי שישׂיג מטרה כלשהי או יסתגל למצב חדש: הנואם הראה שליטה עצמית מרשימה ולא הגיב על העלבונות שהטיח בו הקהל; ניהול עצמי – שליטה של הפרט בהתנהגותו, כשהוא מקבל עליו אחריות להתנהגותו, לבריאותו, לאושרו או לפעילויותיו בעבודה. בניהול זה יש תוכנית טיפול התנהגותי, ובה מאמנים אותו ליישׂם טכניקות שיועילו לו לשנות התנהגות לא־רצויה (כגון עישון, אכילה מופרזת או פרצנות). הוא לומד לאתר את הבעיה, להגדיר יעדים ריאליים לשיפור המצב, לשמר התנהגות רצויה ולעקוב אחר התקדמותה; דחיית סיפוקים – ויתור על תגמול מיידי כדי להשׂיג תגמול גדול, רצוי או מהנה ממנו בעתיד: היכולת לדחות סיפוקים מתפתחת במהלך הילדות; שלווה סטואית – שלווה שיש בה עמידה איתנה בפני תהפוכות החיים, כיבוש היצר, יציבות נפשית גם במצב קשה, הֵיעדר כניעה בפני שום כוח מפריע או גורל; קור רוח, קר רוח – בעל שקט נפשי, שליטה עצמית, נעדר התרגשות גם בשעת סכנה או בהלה: קר רוח איש תבונה; מלוא הכף – חופן, כמות שהיד יכולה להכיל, שׁוֹעַל, שַׁעַל: טוב מלוא כף נחת ממלוא חופניים של עמל ויֶגַע; בהירות המוח, צלילות הדעת, צלול דעת, צלול מוח – בהיר מחשבה, בעל דעה מיושבת ושקולה: שום אדם צלול דעת לא היה מרשה לילדיו להידרדר לשפל שאליו הגעתי; ליבו רָווּחַ – הוא מרוצה: הוא ישב איתנו, ודעתו הייתה בדוחה עליו, וליבו רָווּחַ; השיב את דעתו – גרם לו קורת רוח, הינה אותו; נתקררה דעתו – נרגע, פג רוגזו, נחה דעתו: לא נתקררה דעתה של הריבה עד שקנתה חליפת עור שהייתה הצעקה האחרונה באופנה; הֲפָּסַת דעתו, הֵפִיס את דעתו, הֵפִיס דַעְתּוֹ – פייס אותו, הרגיעו, עשׂה לו נחת רוח: כל הנכדים באו להפיס דעתה של סבתם ולנחמה מיגונה; רפתה רוחו עליו, רפתה רוחו – שככה חמתו, חדל מלכעוס עליו, נחלש כוח רצונו, פגה התלהבותו: לא רפתה רוחו למרות כל האבנים שניגפו את דרכי בקניית הדירה; דרך אמצעית – שביל הזהב, חוסר קיצוניות, הפשרה הרצויה בין שתי דעות או בין שתי תכונות קיצוניות; הילך באמצע, הלך בשביל הזהב, מהַלך באמצע, הולך בשביל הזהב – הפשרה הרצויה בין שתי דעות או בין שתי תכונות; התנהגות דיסקרטית – התנהגות שבצנעה, שלא נועד לפרסום, התנהגות סודית; דרך ביניים – פשרה, תפיסה או דרך פעולה המשלבת עמדות מנוגדות; סָפְרָא וְסַיָּפָא – אדם, גוף, שיטה או גישה, הניכרים במעשׂיהם או בדרכם כשהם משלבים יפה את הגשמיות עם הרוחניות: פלוני הוא איש משׂכיל ויודע ספר, וגם בקי בהוויות העולם, אכן, הוא איש ספרא וסייפא; נחה דעתו, נתחוללה דעתו עליו, נתחוננה דעתו עליו – נתיישבה דעתו, נרגע, שלווה בנפשו: תנוח דעתך שהנחת את דעתי; דעתו לא נתחוללה עליו, וכל יום ויום הציק לאימו כדי שתקנה לו גַלגֶשֶׁת (skateboard); דעתו זחוחה עליו – רוחו טובה עליו, הוא מרוצה מעצמו ביותר, גאה; שָׁלַט ברוחו > כבש את כעסו, מָשַל ברִגשותיו, מָשַל ברוחו – התאפק, הבליג, שלט בעצמו, לא התפרץ, כבש כעסו: היא לא יכלה עוד למשול ברוחה ופרצה בבכי תמרורים לעיני כול; נֶהפַּך ליבו בקרבו, נֶהפַּך עליו ליבו, נִפעֲמָה רוחו, התפַּעֲמָה רוחו – נדהם ונרעש מאוד, נרגש עד עמקי נפשו: אתם מוזמנים לטייל כדי לחוש את התפעמות הרוח ואת העיניים הבורקות במבוך הסמטאות של צפת; התיישבה דעתו עליו, דעתו מיושבת עליו – הוא שקט ורגוע; נתקררה דעתו, התרחבה נפשו, נחה דעתו – היה מרוצה, בא על סיפוקו, נרגע, חלף רוגזו, שָׁקַט: תנוח דעתך שהנחת את דעתי לאחר שעמדת יפה בבחן; משמשע שבקרוב יפוצה כהלכה, נחה דעתו; נתקררה דעתו, התרחבה נפשו, התיישב ליבו עליו – נחה דעתו, נרגע; אחרי בלותי הייתה לי עדנה – אחרי תקופה ארוכה של סבל וצרות הגיעו לי סוף סוף ימי רווחה ונחת; רָאָה עולמו בחייו – זכה לחיי אושר ורווחה, נהנה בחייו: התברר שישב בארה״ב, התפנק שם וראה עולמו בחייו; הרחיב דעת, הרחיב את הדעת, הרחיב את דעתו – גרם לו שׂביעות רצון והנאה, גרם תחושה של סיפוק ושלוות נפש (המאפשרת לאדם להתרכז במנוחה בלימודיו או ביצירתו): שלושה דברים מרחיבים דעתו של אדם: דירה נאה, גינה נאה ובגדים נאים; נתקררה דעתו, התרחבה נפשו, התיישב ליבו עליו, שָׁקְטָה דעתו, – נחה דעתו, נרגע: לאחר שהובטחה לו תוספת שָׂכָר שָׁקטה דַעתו; קירר את דעתו – גרם לו קורת רוח; קורת רוח – שׂביעות רצון, נחת רוח, הנאה רוחנית: יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הזה מכל חיי עולם הבא; חימם את הלב – גרם הנאה וקורת רוח, הביא להתרוממות הנפש, גרר שׂמחה ונחת: הצעתו הנדיבה חיממה את ליבי; רָווָה נַחַת – נהנה מאוד, היה שְׂבַע רצון, הייתה לו קורת רוח: ההורים המאושרים רוו נחת מבנם הטייס; הרחיב את ליבו – 1. גרם נחת רוח, הֵסֵב קורת רוח; 2. פתח את ליבו להבין, הוסיף לו דעת: הרחבתי את ליבי לשמוע תחומי מדע עלומים; אורך רוח – סבלנות, מתינות, יכולת הבלגה והתאפקות: השׂר ענה על כל השאלות בשלווה ובאורך רוח; האריך רוח – נהג באורך רוח, עצר את כעסו, הבליג והתאפק; אֶרֶך רוּחַ, אֶרֶך אַפַּיִם, אורך אפיים – סבלנות, כיבוש הכעס, התאפקות: טוב אורך אפיים ולשון רכה משתלטנות ומאלימות; הצהיל פָּנים – גרם נחת רוח, הרחיב את ליבו; מָתוּן־מָתוּן – לא בחיפזון, לאט־לאט; בְּשׁוּבָה וָנַחַת – בשקט ובשלווה, ברוגע, באיטיות, באורך רוח, במתינות וביישוב הדעת, לא בבהילות: הימים חולפים כאן בשובה ונחת; יישוב הדעת – דעה שקולה, עיון ומחשבה צלולה; שקול – 1. מיושב בדעתו, מחושב, שפועל בלא פזיזות רק אחרי ששקל את מעשׂיו היטב: יוסף הוא אדם שקול ורציני, ואפשר לסמוך על דעתו; 2. שיש בו היגיון, מחשבה ושיקול דעת: בתום התלבטויות רבות הגיע לידי החלטה שקולה ונבונה; יהי מקורך ברוך – ברכה לאדם שירווה נחת מחיי המשפחה ויראה בנים ובני בנים; מָשַך את הלב – שָׁבָה את הלב, עורר עניין ואהדה, מצא חן: כיום, יש ספק אם ממתקים ושוקולד ישׁכּו את ליבם של ילדים; שׁוֹבֵב את הנֶפֶש – שׂימח אותו, עודד את רוחו, השיב את נפשו, עשׂה נַחת רוח, הרנין, הֶחיה: הצבעים העזים בלבושי הם משובבי נפש, מוסיפים רעננות למראה; מצוֹדֵד לב, מצוֹדֵד – שובה לב, מושך: מבטה המצודד כבש את לבבות הגברים; אכול בָּצָל ושב בצֵל – הסתפק במועט וראה נחת ושלווה: עדיף לאכול פת ובָצָל ולשבת בצֵל מלרדוף אחר תרנגולות ולא לראות אושר ונחת; איש תחת גפנו ותחת תאנתו – חי על אדמתו בשלום ובשלווה ואינו נעדר דבר; הגיע אל המנוחה ואל הנחלה, בא אל המנוחה ואל הנחלה – בא הסוף לקשייו, לצרותיו ולתלאותיו, זכה לשבת בשלווה, הגיע לצורת החיים ששאף אליה, הייתה לו רווחה, הונח לו: לאחר שנים של נדודים בעולם הגיע סוף סוף אל המנוחה והנחלה; מַעֵט בְּרִיצָה שלא תִתייַגֵעַ בַּחֲזָרָה, מַעֵט בְּרִיצָה שלא תַרבֶּה בַּחֲזָרָה – בגנות החיפזון; נהפך לבבו – נשתנתה דעתו, התחרט; סֵפֶר וסַיִף ירדו כרוכים מן השמיים – הרוח והכוח שניהם שולטים בעולם; הֲלַך רוּחַ – אווירה, מצב רוח, נטייה, השקפה או דעה המהלכת בין הבריות: הלך רוח אופטימי, הלך רוח תבוסתני; התחילו לנשב רוחות חדשות – חל שינוי רב בדעות ובהשקפות; נְמוּך רוח – עניו, צנוע: היא הייתה נמוכת רוח, חכמה ורבת הישׂגים; רוח נמוכה, נְמִיכוּת רוּחַ – ענווה, צניעות, כניעה: היא הקבילה את פנינו בנמיכות רוח וברוח נלבבת; זָרְחָה שִׁמשׁוֹ של – דרך כוכבו, הצליח, זכה לפרסום: כבר בגיל צעיר זרחה שמשו, והוא נודע כעילוי שבעילויים; סַבלָני, אורך רוח, סַבלָנוּת – 1. יכולת, הֶרגל או עובדה להמתין בשקט כשמשהו אורך זמן רב או כשמישהו אינו ממלא אחר רצונך, וכן – לשׂאת בשלווה דחייה, עיכוב או משהו מעצבן בלי להתלונן או לשלוט בעצמך למרות מצב מרגיז או מתסכל, סבל וכד׳; 2. היכולת להתמיד במשהו, בייחוד בעבודה או במשׂימה קשה ומייגעת: צריך הרבה סבלנות כדי להרכיב תצרף של אלף חלקים [היפוכו: קוצר רוח, אי־סבלנות]; סַבלָן – שיש בו סבלנות, אורך רוח, איפוק, שליטה עצמית ולעיתים אף סובלנות וכוח סבל, שאינו נוטה להתפרץ בקלות: פקיד הקבלה הסבלן טיפל בנו באדיבות ובאורך רוח; אֶרֶך אפיים – מושל ברוחו, סבלן, מתאפק מלכעוס; אורך אפיים – סבלנות, התאפקות מלכעוס; נתיישבה דעתו – נרגע, רווח לו; טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר; המתינות היא שביל האמצע, והדרך האמצעית היא שביל הזהב; אל ילך אדם לא בשביל של אש ולא בשביל של שלג, אלא באמצע; קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד; איזהו עשיר? – כל שיש לו נחת רוח בעושרו; אין בוצרים את הענבים כל עוד לא ביכּרו; מה שיעשׂה הזמן, לא יעשׂה השׂכל; איזהו גיבור – השולט על אופיו; מה שיעשׂה השׂכל, לא יעשׂה הזמן; טוב מלוא כף נחת ממלוא חופניים של עמל ויזע; ליבו מיושב, ואין בו לא קפדנות ולא עקשנות; הוא אינו בהול ואינו פזיז, דם דג נוזל בעורקיו; רק לעיתים נדירות הניח את המידתיות ואת הטעם הטוב; אדם טוב הולך בשביל הזהב; נועם המידות יציל בעליו מן הצרות; בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תִּהְיֶה גְּבוּרַתְכֶם; תִּתְנַהֵג תָּמִיד לְדַבֵּר כָּל דְּבָרֶיךָ בְּנַחַת, לְכָל אָדָם וּבְכָל עֵת

רוגע שלילי. אי־סבלנות, קוצר רוח – חוסר סבלנות, תחושת עצבנות על מישהו או על משהו, בייחוד בשל הצורך לחכות הרבה זמן; קְצַר רוח – חסר סבלנות, מהיר לכעוס, כעסן; רָוָוה ייסורים – סבל מאוד: האם החד־הורית רוותה ייסורי שאול מכישלונות בנה יחידה ומהתנהגותו המחפירה; רוּחַ נכֵאה, רוּחַ נכָאים – עצבות, אֵבל, יגון, קדרות, דכדוך: משנפטרה אימנו בדמי ימיה, הייתה בבית רוח נכאים, ופנינו הראו עצב וקדרות; בצר רוחו – בהיותו שרוי בדאגה ובסבל, במר נפשו; ליקוי מאורות – ירידה רוחנית ושקיעה תרבותית; התחיל השׂטן מרקד ביניהם – נכנסה ביניהם ערבוביה ורוח שטות; צינן את התלהבותו – החליש או הפיג את התלהבותו: השותפים צינו את התלהבותו מהעסקה; שָׁפַך קיתון שֶׁל צוננים עַל – הֵפיג את התלהבותו, נטל ממנו את הרצון (החֵשק); קוצצו כנפיו, קיצֵץ את כּנָפָיו – פגע ביכולתו של פלוני לפעול ולהתפתח, הפיג את התלהבותו, הֵפֵר את תוכניותיו

הנועזות: הוא חסר מעצורים! אם לא יקצצו את כנפיו בזמן, יכשיל רבים; **הוציא לו את הרוח מהמפרשים, הוציא את הרוחַ מִמִּפְרָשָׂיו** – צינן או הפיג את הִתלהבותו, נטל ממנו את היסוד לטענותיו, הוציא ממנו את החשק ואת היוזמה לעשות משהו: אל תספר לו על תוכניותיך כי יוציא לך את הרוח מהמפרשים; **ריפה את ידיו, ריפה את רוחו** – הפיג את מרצו לעשות דבר מה, החליש את כוח עמידתו או פגע ברוח הלחימה שלו: המתחרים וצרת עינם של חבריו ריפו את רוחו; **חוסר יציבות נפשית** – חוסר סדר, מצבי רוח קיצוניים, קושי לסיים דברים, דחיינות כרונית, חוסר סבלנות, תוקפנות, הפרעות קשב ודברנות כפייתית, התלהבות יתר, הֵיעדר מחויבות ועקיבות; **רפתה רוחו וחלשה דעתו ונהפך ליבו**; **את חירותי הרוחנית לא אחליפנה ולא אמירהּ בעד שום הון או זכויות שבעולם**; **בכל מקום שאתה מוצא נחת רוח, שם השטן מקטרג**; **יהודים כיוון שנתלשו ממקומם, ובמקום החדש לא נשתלו, רפתה רוחם, חלשה דעתם ונהפך ליבם**; **המוזיקה מעניקה לבני האדם שלוות נפש, רוגע וזמן איכות למי שאין להם מנוח וליבם טרוד בהבלי הזמן** > אושר! זמן! מהירות! מנוחה!

ניגוד!

נִיגוּד – היפוך, סתירה, שוני: יש ניגוד בולט בין חיי הכפר ובין חיי העיר; בניגוד ל־ > **שלא כ־** – שלא כדין, שלא כתוכנית, שלא כבשבוע שעבר, שלא לפיו, שלא כקודמיו, בסתירה לו: אתה נוסע שלא כחוק; קונפליקט > **סכסוך, עימות, ניגוד** – אי־הסכמה, מחלוקת וחיכוכים, המתרחשים כאשר עניינים של אחד או יותר אינם מקובלים על אחר ומתנגשים בהם, והדבר עלול לפלג, לגרור אלימות וכד׳. הסכסוך קיים ברמת הפרט (גירושים), החברה (פוליטיקה) או המדינה (מלחמה) ומתרחש לרוב בשל פעולות, אמונות, אינטרסים, שאיפות סותרות שעניינם – תחומה (טריטוריה), משאבים, מסחר, זכות להגדרה עצמית, זכויות דתיות, ערכים חברתיים וכד׳; **ניגודיות** – תכונות או מצב שבהם שני אנשים או דברים שונים זה מזה בדעותיהם, בצורתם, באיכותם, ביכולותיהם, בטבעם וכד׳: יש בני זוג שהניגודיות ביניהם היא שמקרבת אותם זה לזה; **לְנֶגֶד** – לעומת, כלפי, מול: שיוויתי ה׳ לנגדי תמיד; **מִנֶּגֶד** – מֵרָחוק, ממול, מן הצד: מנגד תראה את הארץ; **כְּנֶגֶד** – 1. לעומת > בהשוואה ל־; 2. בניגוד ל־; 3. מול, נוכח, הפך; 4. כלפי, לעומת; **עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ** – 1. רעייתו של מישהו, בת־זוגו (לפעמים באירוניה: עֵזר וגם נֶגדו); 2. עוזר, מסייע, תומך: סגנו הנאמן שימש עזר כנגדו בכל עסקיו; **נַגְדָנוּת, הנגדה, הִנְגִּיד** – העמיד זה כנגד זה לשם השוואה, עימת: כדי לעמוד על האמת, יש להנגיד את שתי הדעות; אַנְטָגוֹנִיזם > **נגידה, נְגַד, נַגְדָנוּת** – יחסי גומלין שיש בהם עוינות או התנגדות לכוח, רִגשות שִׂנאה או דעות עוינות, יריבות או עימות: הדיפלומט השקיע מאמץ רב כדי לרכך את הנגדנות בין שתי המדינות; בשל פער הדורות על הרוב יש נגדנות בין אבות לבנים; **התנגדות, התנגד** – 1. הביע אי־הסכמה כלפי משהו או אי־נכונות לקבל משהו (כגון דעה, הצעה, רעיון וכד׳), לא הסכים למשהו, הציג או ביטא עמדה מנוגדת, וכן – **דָּחָה, הִזְדַּעֵק, הִסְתַּיֵּג, הֵקִים קוֹל צְעָקָה, הֵרִים קוֹלוֹ נֶגֶד, הִשִּׂיג עַל, הִתְרִיס, זָעַק חָמָס עַל, חָלַק עַל, טָעַן נֶגֶד, יָצָא חוֹצֵץ נֶגֶד, מָחָה עַל, מָחָה נִמְרָצוֹת עַל, מִיחָה, נֶעֱמַד עַל רַגְלָיו, עִרְעֵר עַל, קִידֵּם פָּנָיו, קָרָא עַרעַר עַל, קָרָא תִיגָר עַל, שָׁלַל**: רוב המשתתפים התנגדו להצעה, והיא לא התקבלה; 2. נאבק ונלחם במשהו או במישהו, התקומם, התמרד: החשוד התנגד בכוח למעצר; **בעוז** – בנחישות, בנחרצות, בתקיפות: הוא מגן על דעותיו בלהט ומתנגד בעוז לכל ניסיון לערער אותם; **הֶעמיק אֶת הַתהום שבֵּינֵיהֶם** – הגדיל את הניגודים שיֵש ביניהם: פרסום הצוואה העמיק את התהום העמוקה שבין האחים; **עָמַד בפני** – החזיק מעמד, התגבר על: אין לך דבר העומד בפני הרצון; האויב הפתיע אותנו, ואף על פי כן עמדנו יפה בפניו; **סתירה, סָתוּר, סָתַר** – 1. לא התיישב עם משהו, לא עלה איתו בקנה אחד: שתי התורות הללו סותרות זו את זו, ואין ליישב ביניהן; 2. הוכיח שדבר מסוים סותר דבר אחר: עֵד התביעה סתר בעדותו את טענות הנאשם אחת לאחת; 3. סתר את עצמו, אמר דברים סותרים, אמר דברים שאינם מתיישבים יחד מבחינה הגיונית: אתה סותר את עצמך, לפני כמה דקות טענת דבר הפוך; **סְתִירָה** – 1. ניגוד בין שני דברים שאינם מתיישבים זה עם זה או שאינם עולים בקנה אחד: יש סתירה בין בזבזנותו לבין הטפותיו לחיסכון; 2. ניגוד בין שתי טענות, תזות, תאוריות או אמונות, שאינן יכולות להיות אמיתיות בעת ובעונה אחת: במושׂג ׳משולש מרובע׳ טמונה סתירה; **מחאה, מחה על** – הביע התנגדות עזה למשהו: תושבי השכונה מחו על ההחלטה להקים ישיבה בסמוך למקום מגוריהם; **שלילה, שָׁלַל** – 1. דחה, פסל, התנגד, פסק שמשהו הוא שלילי, מזיק וכד׳: אני שולל אלימות בכל צורה שהיא; 2. הפריך, סתר, הזם: הראיות החדשות אין בהן כדי לשלול את גרסת החשוד; הבדיקות הרפואיות שללו את כל האפשרויות שחששנו מהן; **הִמְרָה פָּנִים בִּפְלוֹנִי** – התנגד לפלוני, לא שמע בקולו: אף שאני אביו המרה פניו בי ונהג כאילו לא אמרתי דבר; **עִרעוּר, עִרְעֵר** – 1. מי שהגיש ערעור לערכאה משפטית גבוהה לדון מחדש בפסיקתה של ערכאה משפטית נמוכה ממנה ולשנותה או לבטלה: בית המשפט דחה את תביעת המערער והותיר את פסק הדין על כנו; 2. מי שהתנגד למשהו, הסתייג ממנו או טען נגדו, קבל עליו, התלונן עליו: יש תלמידה אחת שתמיד מערערת על דברי המורה; **עֲרָר** – התנגדות רשמית, השׂגה לגבי החלטה של רשות מנהלית, ועדה וכד׳, המוגשת על־פי החוק לרשות או לסמכות גבוהה יותר: שׂר האוצר הגיש ערר לממשלה על החלטת ועדת השׂרים לענייני חקיקה לתמוך בהעלאת שכר המינימום; **קמו עוררים עליו, קמו עליו עוררים, יצאו עוררים עליו, יצאו עליו עוֹרְרִים, יָצְאוּ עָלָיו מְעַרְעֲרִים** – היו שעִרְעֲרוּ עליו, הטילו בו ספק או התנגדו לו: עד לא מזמן קיבלו את דבריו כתורה מסיני, אך בעת האחרונה קמו עליו עוררים; **קידם פני פלוני, קידם פניו, קידם את פניו** – התייצב מולו, נעמד נגדו: חיילי העמדה קידמו את פני האויב באש חזקה; **מְחָאָה,** מחה נגד > **מָחָה עַל** – טען טענות קשות נגד מישהו על משהו, ביטא התנגדות עזה למשהו, הביע בצורה נחרצת את חוסר הסכמתו לדבר מה: הנאספים מחו בכל עוז על התנהגותו של היושב ראש; **התקוממות, הִתקוֹמֵם** – 1. התעורר למרד או למהפכה, יצא למלחמה על השלטון, על הממשל וכד׳: תושבי גטו ורשה התקוממו נגד הגרמנים; 2. התייצב נגד, התנגד, יצא במחאה נגד משהו או מישהו: הפועלים התקוממו נגד ההחלטה לקצץ בשׂכרם ואיימו להשבית את המפעל; **קָשַׁר קֶשֶׁר** – תכנן או התחבר בחשאי אל אחרים כדי למרוד, להתקומם וכד׳: הקצינים קשרו קשר להפיל את השלטון; **חָתַר תַּחַת** – התאמץ או פעל בהדרגה כדי לערער את המעמד, את הכוח ואת ההשפעה של אדם, של גוף, של משטר וכד׳, בדרך כלל בחשאי ולאורך זמן: המזכיר חתר תחת ראש הוועד כדי לרשת את מקומו; **מַרְיָנוּת, מַריָן, מֶרִי, מָרָה, הִמְרָה** – התמרד נגד מישהו, לא שמע בקולו: כמה מרינו וטעינו בהתנהגותנו והמרינו אחרים נגד המורה; **מָרָה את פיו, הִמרה את פיו** – עבר על פקודתו, סירב למלא את אשר ציווה: בלחימה מרינו את פיו של המפקד וטעינו; **עמד במִרדו, עמד במִריו** – לא נכנע, לא ויתר, הוסיף למרוד ולהתקומם, היה תַקיף בהתמרדותו, התעקש, אינו נכנָע: העמדנו אותו על חומרת מעשׂיו, אך הוא נותר לעמוד במריו; **תנועת מֶרִי** – תנועת התנגדות עממית מחתרתית הנאבקת בכוחות זרים השולטים במדינה באמצעות פעולות חבלה, ריגול ותעמולה ומרד מזוין, לשם שחרור לאומי: תנועת המרי הצרפתית במלחמת העולם השנייה נאבקה בכוחות הכיבוש הגרמניים; **המריד, התמרד, מרידה, מָרַד** – לא הסכים עוד להישמע למישהו או למשהו, התקומם נגדו: צעירים רבים מורדים בהוריהם בגיל ההתבגרות ועוזבים את בתיהם; **מֶרֶד** – 1. התקוממות אלימה נגד שלטון מבוסס, הפעלת כוח, לרוב צבאי, לשם שינוי השלטון במדינה: בר־כוכבא הנהיג את מרד היהודים ברומאים; 2. ההתקוממות נגד בעל סמכות כלשהי או נגד הכפייה של דבר בלתי רצוי (כמו מנהיג, חוק, דעה), פריקת עול: יצירות הקולנוענים הצעירים מבטאות מרד גלוי במִמסד; **מֶרֶד הנעורים** – ההתקוממות צעירים נגד החברה השמרנית והלא־סובלנית, שאין לה פתיחות לאדם השונה והיא דוחה אותו בשל שונותו, וכן נגד התא המשפחתי ונגד מערכת החינוך והחוק, שלא מספקים מענה לבעיות הצעירים בעולמנו המורכב: יצירות הקולנוענים הצעירים מבטאות מרד נעורים גלוי במִמסד; **מורד במלכות, מָרַד במלכות** – מי שהתקומם נגד השלטון; **מרדני, מרדנות, מַרדָן** – מורד, שיש לו נטייה למרוד, שאינו מוכן לקבל מרות, חוצפן, שמתמרד תכופות: הוא מרדן מטבעו, וקשה לו להסתדר עם המשמעת בבית הספר; היא החביאה קווצת תלתלים מרדנית מתחת לשביסה; **מַרדוּת** – מרד, מרי, פריקת עול (בעיקר בצירוף ׳בן נעוות המרדות׳), הכנעה בכוח; **הִזדַּעֵק** – התקומם בחריפות נגד משהו, התפרץ במחאה נמרצת, בייחוד על עוול: הציבור כולו הזדעק בעקבות המחדל שנתגלה; **ערעור, ערער על** – 1. הביע הסתייגות, התנגדות, מחאה וכד׳ לגבי הצעה, החלטה, מדיניות וכד׳: הסטודנט ערער על הציון שקיבל בעבודה; 2. [לרוב במשפטי שלילה] הִטיל ספק בכך ש־, היה לו ספק בכך ש־: היום כבר כמעט אין מי שמערער על יצירתו שהיא מציוני הדרך הבולטים במאה העשׂרים; **התרסה, הִתְרִיס** – הביע מרי ומחאה, מחה על, הטיח דברים חריפים, טען נגד מישהו: יצאנו לרחובות והתרסנו כלפי הממשלה; חבר הכנסת התריס במליאה נגד הממשלה ונגד מדיניותה; **הרים יד ב־** – מָרַד, קָשַׁר, התקומם: הרים יד במלך; **חָבְרוּ על מישהו** – התאספו יחד כדי לתכנן או לעשׂות משהו נגדו, נקבצו ונועדו נגדו: חברו עליי כמה בריונים ולחשו באוזניי ש׳כדאי׳ לי לוותר על העִסקה; דואלי, דואליות, דוּאָלִיזם > **שְׁנִיוּת** – תכונות או מצב של שני חלקים, היבטים, יסודות, ישויות או עקרונות אלה ליד אלה שונים, הפוכים או מנוגדים (כגון טוב ורע, גוף ונפש): השניות הזו באישיותו שהוא רציני ושקול מחד גיסא, וצורך סמים, מאידך גיסא הפליאו אותי; **בשני קולות** – הבעת שתי דעות מנוגדות: המתונים והקיצוניים בקרב חברי המפלגה מדברים בשני קולות, והבוחר מתקשה להבין את מסר המפלגה; **הִתקַטֵב, קוּטַב, קיטוּב** – חלוקה לשני הפכים ברורים, בעיקר מצב שבו נטיות, דעות, אמונות, אינטרסים וכד׳ שבין שניים או של חברה שיש ביניהם או בה ניגודים בתחום פוליטיקה, דת, מין וכד׳.

מבחינים בין קיטוב אידאולוגי (הבדלים בין עמדות מדיניות) לבין קיטוב רגשי (אי־אהבה וחוסר אמון רגשי בקבוצה); **קִיטֵב** – הבליט ניגודים והעמיקם, גרם לקיטוב: המלחמה קיטבה את עמדות הצדדים הנוגעים לסכסוך; החברה הדתית הולכת ומתקטבת; **קוֹטְבִּיּוּת** – ניגודיות מוחלטת, הֲפכיוּת, פער קיצוני: הקוטביות בדעות מרחיקה אותנו זה מזה; **קוֹטְבִּי** – מוחלט, קיצוני, תהומי, חריף ביותר, מנוגד באופן מוחלט או קיצוני לדבר אחר, מובדל ושונה באופן תהומי מדבר אחר באופיו, בנטייתו, במהותו, בתכונתו, בסוגו וכד׳: אין לך ניגוד קוטבי גדול מנישׂואי ערבי ליהודייה; יש קוטביות בין עמדות הצדדים, וקשה לגשר ביניהם; **הֲפָכִים קוטְבִּיִּים** – שני היבטים של דבר שאחד מהם מייצג את ההפך הגמור של האחר או ניגודים קיצוניים, כגון קר־חם או חמוץ ומתוק; **הַפְכְּכֶם!** – ההפך מדבריכם הוא הנכון; **פָּרָדוֹקסָלִי, פָּרָדוֹקס** – 1. אדם, מצב, פעולה, תופעה או טיעון, הכוללים תכונות או עובדות שיש ביניהן סתירה פנימית או חיצונית (לכאורה או למעשׂה) או מנוגדים לשׂכל הישר: פרדוקס הוא שדווקא נשים שהן מאושרות בנישׂואיהן מדווחות על מידה מעטה של עצמאות ושליטה בחייהן; על דרך הפרדוקס אפשר לומר שכל סוף הוא גם התחלה; 2. טענה או קביעה שהוסקה בהיסק תקף מהקדמות שלכאורה אין לחלוק עליהן, אך יש בהן סתירה פנימית או מנוגדת להיגיון. ניתוח מעמיק עשׂוי להתיר את הפרדוקס על ידי תיקון במושׂגים או בדרך החשיבה שהובילה אליו: ׳אני משקר׳ הוא הפרדוקס של השקרן, שאם הוא דובר אמת נמצא שהוא משקר, ואם הוא משקר הרי שהוא דובר אמת; **עימוּת, עימֵת** – 1. העמיד זה לעומת זה לשם השוואה, העמיד שני דברים מנוגדים או שני בני אדם בעלי דעות מנוגדות, גרם למצב של עימות: סמוך לבחירות לכנסת עימתה הטלוויזיה את שני ראשי המפלגות זה עם זה; 2. התייצב מול מישהו בוויכוח, בהתנצחות או במלחמה: העימות בין שני היריבים הפוליטיים היה חריף; העימות בין שני הצבאות הוא בלתי נמנע; 3. העמיד זה מול זה שני טֶקסטים כדי להשוותם ולקבוע את הנוסח המקורי ואת המסקנות מכך: עימות שתי היצירות זו מול זו יעלה את השוני; **שַׁעַטְנֵז** – עִרבוב שני מינים שונים זה מזה, חיבור שני דברים מתנגדים או אינם הולמים זה את זה, צירוף דברים שהם נוגדים זה את זה: למרות שעטנז דעותינו, ילדינו חונכו יפה; **שִׁיעַטְנֵז** [פועַל] – עִרבב מין בשאינו מינו: ראינו שנהג המפקד לשעטנז בין מושׂגי ׳הגנה׳ ל׳מגננה׳, ׳התראה׳ ל׳התרעה׳, ובורותו זעקה לשמיים; דיסידנט (dissident) < **פָּלִיג** – 1. חוֹלֵק על, מתנגד ל׳; בביטוי ׳לֵית מָאן דפָליג ש־׳, כלומר אין חולק, הכול מסכימים עם; 2. מי שמתנגד למשטר או חולק על מערכת של עמָדות ותפיסות (דתיות, מדיניות או אחרות) המוסכמות במדינה או בחברה מסוימת; **בַּעַל אִיפְּכָא מִסתַבְּרָא** – מי שדרכו להתייצב נגד הזרם ולטעון ההפך מן המקובל: היכן היו במודיעין בעלי איפכא מסתברא לפני המלחמה; **אִי־הַתאָמָה** – 1. הֶיעדר יחס, הלימה או סימטרייה נאותים; 2. אי־מילוי דרישות מוגדרות, כגון בנוגע למוצר או לשירות; 3. הבדלים בין מסמכים או בין נתונים, שהייתה צריכה להיות התאמה ביניהם, וההבדלים נובעים לרוב מטעות, כגון אי־התאמה בין תכנון לבין התוצאות שנתקבלו בפועל; **קֶרַע** – פילוג, התפרדות: נתגלע קרע בין השניים; **דָחָה בשתי ידיו** – סירב סירוב מוחלט, הביע התנגדות נחרצת: הוא דחה בשתי ידיו את ההצעה, וכל ניסיונות השכנוע לא עלו יפה; **תהום עמוקה, פער בלתי־גשיר** – הבדל רב: תהום עמוקה מפרידה בין שני העמים ואין דרך לגשר על הפערים; **טָרַף את קלפיו** – בלבל וערבב את תוכניותיו, הפך את הקערה על פיה; **הפך את הקערה על פיה** – שינה את הדבר מעיקרו, שינה סדרי בראשית, שינה את המצב שינוי יסודי הפך הכול, שינה את המצב כולו: השינוי הדרמטי במהלך החקירה הפך את הקערה על פיה והסיר כל חשד מן העצור; פַּרֵסַה < **פניית פרסה** – פנייה של 180 מעלות ברכב מכיוון נסיעה אחד לכיוון נסיעה נגדי: פניית פרסה מותרת רק בצמתים שבהם אינה מסכנת את התנועה; **תפנית של מאה ושמונים מעלות** – שינוי מוחלט או מהפכני בדעות, בפעולות, בתוכניות, בהתנהגות, במדיניות וכד׳; סתירה מוחלטת למה שנאמר או נכתב קודם וכד׳: כדי שלא יפטרו אותך, פנה תפנית של 180 מעלות והראה שאתה תורם לחברה, ולא עול עליה; **לא חם ולא קר** – פושר, אדיש, ניטרלי: יחסו לירושה לא חם ולא קר; **הגיונות סותרים** – רעיונות שיש בהם סתירה פנימית; **אין קטגור נעשׂה סנגור** – אין אדם שלימד חובה על נאשם, יכול ללמד עליו זכות; **אין אור בלא צל, ואין צל בלא אור** – אין טוב בלא רע, ואין רע בלי טוב; **אין קמח בלי סובין** – אין טוב בלי רע; **אליה וקוצים בה** – משהו טוב, ובו פגמים קטנים; **אַנטִיתֵזָה** – 1. הנחה (תֵזה) הסותרת הנחה קודמת, ניגוד, סתירה; 2. עצם או מושׂג הסותרים או פועלים נגד עצם או מושׂג אחרים: הרודנות היא האנטיתזה של הדמוקרטיה; **הַצַּד השֵׁני של המַטבֵּעַ** – המחצית האחרת שאינה גלויה כל כך, ראִיית דברים לא כפי שנראים לכאורה; **מֵעַז יצא מתוק** – [על־פי חידת שמשון: מֵהָאֹכֵל יָצָא מַאֲכָל וּמֵעַז יָצָא מָתוֹק]: מדבָר רע יצא דבר טוב, מצב עניינים גרוע הוביל בסופו של דבר לתוצאה חיובית: הוצאת הספר לאור אומנם התעכבה, אך מעז יצא מתוק כי כללנו בו את החידושים האחרונים; **אורות וּצלָלים** – צדדים חיוביים ושליליים, טוב ורע: בסיפור זה יש אורות רבים אך גם צללים לא חסרים; **שְׁבוֹר חָבִית ושְׁמוֹר יֵינָהּ, תַּרְתֵּי דְסָתְרֵי** – שני דברים הסותרים זה את זה, שני הפכים, דבר והיפוכו: השאיפה לפיתוחו של משק מודרני הוֹנתָני (קפיטליסטי) מצד אחד ודבקות בלתי מתפשרת ברעיון החֶברָתָני (סוציאליסטי) מצד אחר הם בבחינת תרתי דסתרי; **כָּפַר בָּעִיקר** – 1. הכחיש את מציאות האל או את עיקרי האמונה, הכחיש את העיקר, כגון השייכות לעם ישׂראל: הרשע, לפי שהוציא את עצמו מן הכלל – כפר בעיקר; 2. דחה מכול וכול דעה או השקפה המקובלת על הכלל; **אַחַת וּלעולָם, אחת וּלתָמיד** – בהחלט, החלטה סופית, באופן מוחלט, בלי לדון בו עוד: עליי לומר לך את האמת אחת ולתמיד; **אחז את החבל בשני ראשיו, תָפַס אֶת הַחֶבֶל בִּשְׁנֵי רָאשָׁיו** – רצה להשׂיג בבת אחת שני דברים מנוגדים [המקור: בשני קצות החבל שבגַלגַל הבאר תלויים שני דליים, וכשאחד עולה, אחד יורד. ואם תופסים את החבל בשני ראשיו, אינו מעלה ואינו מוריד]: התופס את החבל בשני ראשיו דורך במקום ואינו מתקדם בחייו; **חֲסַר עַכָּבוֹת** – שאין לו עכבות או סייגים, חסר מעצורים, חסר בושה: הגישה הגזענית הזו עלולה לעודד אלימות חסרת עכבות כלפי בני המיעוטים; **ולא היא** – ואין הדָבר כך, לא כך עניין: ליבי אמר אליי שיקצרו את השירות לשנתיים, ולא היא; **עַל אַפּוֹ ועַל חֲמָתוֹ** – נגד רצונו, על אף התנגדותו הנמרצת, למרות התנגדותו החריפה, על אף כעסו הגדול: אם ימשיכו להתבצר בעמדתם ולהתנגד לתוכנית ׳פינוי בינוי׳, נממשה על אפם ועל חמתם; **העולם לסולם הוא דומה: זה עולה וזה יורד** – גלגל חוזר בעולם, הכול נתון לחליפות ולתמורות; **שְׂמֹאל דוחה וְיָמין מְקָרֶבֶת** – נוהג מנהג זהירות והסתייגות: השַׂר ניהל טקטיקה של שׂמאל דוחה וימין מקרבת: מצד אחד הבטיח הבטחות, ומצד אחר נמנע מוויתורים מחייבים מדיי; **מכלל לאו אתה שומע הן** – מתוך ידיעת הדבר האסור, אפשר להבין מה מותר, מתוך השלילה אתה דן על החיוב; **כִּרחוֹק שמיים מֵאָרֶץ, כִּרחוק השמיים מֵהָאָרֶץ, כִּרְחוק מזרח ממערב** – משל לשני דברים המרוחקים זה מזה ומנוגדים זה לזה בתכלית [לרוב מרחק רוחני או רעיוני, ולא פיזי]: אני מכבד את יושרו הציבורי, אף כי עמדותיו הפוליטיות רחוקות ממני כרחוק מזרח ממערב; **תהום מפרידה ביני ובינך, שמיים ביני ובינך** – אנו רחוקים זה מזה, כרחוק השמיים מן הארץ; **מעשׂה לִסתּוֹר** – [לסתור = להרוס] דבר שעשׂוי לסתור ולבטל דברים שנאמרו קודם; **תהום עמוקה בין א׳ לב׳** – הבדל רב בין א׳ לב׳: תהום מפרידה בין שני העמים ואין דרך לגשר על הפערים; **אכל את העוגה והשאירה שלמה, שבר את החבית ושמר את יינה, שְׁבֹר חָבִית ושמור אֶת יֵינָהּ?** – דבר והיפוכו, פקודה הכוללת דבר והיפוכו ולא ניתן לקיימה; **מִלְחֶמֶת אָבוֹת וּבָנִים** – ניגודים ואי־הבנה בין ההורים ובין הדור הצעיר, ששאיפותיו שונות מִשֶׁל הוריו: בתקופת ההתבגרות מתחוללת לעתים מלחמת אבות ובנים במאבק הבנים על עצמאותם; **נשתנו סדרי בראשית, שינה סִדרֵי בְּרֵאשית** – שינה סדרים שהיו מקובלים מקדמת דנה: אין ספק שהמרשתת שינתה סדרי בראשית משהחלו עסקים רבים למכור את מוצריהם או את שירותיהם בחנות מקוונת; **צהובים זה לזה** – שׂונאים זה את זה, מתקוטטים זה עם זה, יש ביניהם איבה ומשׂטמה: אש וברד צהובים זה לזה; **משקל נגד** – משקל מקזז מקביל שמאזן עומס, כגון במתיחת מעלית, בעגורן ובבריד שעשועים: כוחו של נשׂיא אירן אינו משקל נגד למנהיג העליון בה; **מכלל הן אתה שומע לאו** – מתוך הדגשת הדבר המותר אפשר להבין מהו הדבר האסור, ולהפך; אינטרסים < **נְגִיעָה בְּדָבָר, נִיגוּד עִנייָנִים** – ניגוד בין האינטרסים הפרטיים של אדם לבין אחריותו הרשמית ונאמנותו לתפקידו הרשמי במִשׂרת אמון. ההתנגשות בין האינטרסים משפיעה על החלטותיו, הנגועות בשיקולים זרים, בהפרת אמונים או בעבירת שוחד; **לא הרים ידו ורגלו** – לא עשׂה אף את הדבר הקל ביותר: וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם; **עָמַד מן הצַד** – לא התערב, היה ניטרלי: איני מבין איך יכולת לעמוד מן הצד, ולא לחוש לעזרתו; **עָמַד מִנֶּגֶד** – עמד מרחוק ולא הושיט עזרה, התנהג כאדם ניטרלי שאין הדבר נוגע לו ולא התערב: מיליוני יהודים נרצחו בשואה, והעולם עמד מנגד; **ביטל ניגוּד עניינים** – ביטל ניגוד המתעורר אצל בעל תפקיד החייב בנאמנות לתפקידו, לבין האינטרסים האישיים האחרים שיש לאותו בעל תפקיד; **בּוֹרְרוּת מוּסְכֶּמֶת** – בוררות שהסכימו לה העובדים והמעסיק בהסכם העבודה. לפיה חילוקי דעות המתגלעים בתקופת תוקף ההסכם יוכרעו בבוררות שהֶרכבה מוסכם על ידי שני הצדדים; **יַחַס הָפוּךְ** –קשר בין שני דברים שהאחד קָטֵן כמידת גדילתו של האחר: יש אומרים שיש יחס הפוך בין הגיל לתדירות יחסי המין, היינו ככל שגילך עולה מ־18 שנים, כך פוחתת תדירות זו; **אָבֵל בֵּין חתָנים** – כינוי לאדם עצוב הנמצא בין בני אדם שׂמחים [ההפך: **חָתָן בֵּין אבֵלים**]: מה לך יושב כאבל בין חתנים; **שיקול זר, שיקולים זרים** –שיקולים המניעים התנהגות או החלטה שאינן נובעות מן העניין אלא מסיבותיו השוליות או מאינטרס חיצוני (כגון תועלת אישית, יחסים אישיים, רגשות נקמה), בייחוד כאשר הם נסתרים או שונים מהסיבה המוצהרת או הנראית לעין: רוב רעיונותיו נגועים בשיקולים זרים שהם ניצול כספי

המערכת לטובתו; נַהפוך הוּא – לְהֶפֶך, ההֶפך הוא הנכון, אדרבה: אין שום הוכחה שהדבר קרה, נַהפוך הוא, יש הוכחות שהדבר לא התרחש כלל; תהום מפרידה ביני ובינך, שמיים ביני ובינך, כִּרחוק השָּׁמַיִם מִן הָאָרֶץ – משל למרחק רב או לניגוד גדול: אנו שונים זה מזה כרחוק השמיים מן הארץ; בְּנֵי אור וּבְנֵי חושֶׁך – מאמינים ומתנגדיהם החוטאים, טובים ורעים, משׂכילים ובורים: המאבק הזה היה מלחמת אור בבני החושך; עולם הפוּך – כינוי לסדר או להתנהגות שלא לפי מוסכמות החברה: בני אדם עובדים ביום וישנים בלילה, ואילו אצלו – עולם הפוך ראיתי: הוא עובד בלילה וישן ביום; הוא נתון בין הפטיש ובין הסדן – הוא נמצא בין שני כוחות מתנגדים, הוא במצב ללא מוצא: הרגשתי בין הפטיש לסדן כאשר חברי ביקש ממני לסייע לו לפטר את חבֶרתי; שְׁטָר וְשׁוֹבְרוֹ בְּצִידוֹ – דבר והיפוכו, בעיה ופתרונה, ביטוי שלפיו יכול אדם ליהנות מיתרונות שמעניקה לו התנהגות מסוימת או מערכת נסיבות מסוימת, אך עליו להכיר בכך שהתנהגות זו או מערכת נסיבות זו יכולה לשלול יתרון המוענק לו או לחייבו, בהתקיים תנאים מסוימים, גם אם הדבר יהיה לרעתו: נאשם בעבֵרת אונס, הטוען כי מעולם לא שהה במחיצת הנאנסת, אם יוכח כי השניים נצפו ביחד, הרי זהו שטר ושוברו בצידו כי הנאשם לא יוכל עתה לטעון שיחסי המין היו בהסכמה; העמיק את התהום ביניהם – הגדיל את הניגודים ביניהם; שני כתובים המכחישים זה את זה – שני פסוקים הסותרים זה את זה; שני הפכים בנושׂא אחד, שני הפכים – דבר והיפוכו, שני דברים מנוגדים, שני קצוות, שני בני אדם בעלי תכונות מנוגדות, שני ניגודים: ליאת ובעלה הם שני הפכים: אחיי הם שני הפָכים בנושׂא אחד – זה אוהב ללון באוהלה של תורה, וזה אוהב לעסוק בתגרנות; חֲמָר גַּמָּל, חֲמָר־גַּמָּל – משל למי שהוטל עליו לעשׂות בבת אחת שתי פעולות מנוגדות זו לזו [הנוהג חמור הולך מאחוריו ומזרזו, הנוהג גמל הולך לפניו ומושכו באפסר. אם הוא רוצה לנהוג חמור וגמל, ייאלץ ללכת בין שניהם בקִצבָּם הבינוני]; שְׁנֵי קְצָווֹת – שני הפכים, דבר והיפוכו הגמור: אף שהם תאומים, בעניין מכירת הדירה הם שני קצוות; דָּבָר והיפּוּכו – שני ניגודים, שני קצוות, שני הפכים, שני דברים הסותרים זה את זה: 'ענווה' ו'יהירות' הן דבר והיפוכו; לְכָל מַטבֵּעַ שְׁנֵי צְדָדִים – אין להסתפק ולראות רק את הצד האחד של פני הדברים; נִפלְגוּ בדעות – נחלקו בדעות: החסידים והמתנגדים נפלגו בדעותיהם ביסודות האמונה; רקד על שתי חתונות, רָקַד בִּשתֵי חֲתוּנוֹת – 1. עשׂה בה בעת שני דברים המפריעים זה לזה, קפץ מעניין לעניין; 2. נקט שתי עמָדות מנוגדות: אתה לא יכול לרקוד בשתי חתונות – גם לעבוד במשׂרה מלאה וגם ללמוד בתוכנית מלאה; מְשָׁרְתָם של שְׁנֵי אֲדוֹנִים – מי שאינו בעל עֶמדה קבועה ונמצא בין שתי רָשויות או בין שתי עמָדות מנוגדות; הוא נתון בין שני מגנטים – הוא נמצא בין שני כוחות מנוגדים המושכים אותו לכאן ולכאן; דבר והיפוכו – שני ניגודים; טענה לסתור – הוכחה המאשרת את ההפך; ההפך מסתבר – לפי השׂכל ההפך הוא הנכון; היפוכו של דבר, נהפוך הוא, אדרבה – להפך, ההפך הוא הנכון: לא אמרתי שאיני מעוניין בתפקיד זה, היפוכו של דבר – התפקיד קוסם לי מאוד; היא הנותנת – דווקא דבר שהבאת כראיה מוכיח את ההפך, אדרבה, ההפך הוא הנכון: היא הנותנת – הנימוק שהשמעת בבית המשפט להגנתך מביא את השופט לכלל דעה שאתה אשם; ההפך הוא הנכון – דווקא דבר זה מוכיח את ההפך; ריבוע המעגל, ריבֵּעַ את המעגל, ריבּוּעַ העיגול, ריבֵּעַ את העיגול – עשׂה דבר הנראה בלתי אפשרי, ניסה לפתור בעיה שאין לה פתרון: אני מוכן לרבע את העיגול בשבילך אך אתה נראה לי אדיש ובלתי מעוניין; עולם הפוך ראיתי: עליונים למטה, ותחתונים למעלה, ההפכים ירדו כרוכים לעולם – עולם הפוך, עולם שלא כתיקונו, אי־סדרים, בלבול וערבוביה; התחיל השׂטן מרקד ביניהם – נכנסה ביניהם רוח שטות: התחיל השׂטן מרקד ביניהם ונתפרדו הלבבות; שבור חבית ושמור את יינה – מי שנדרש לעשׂות שני דברים הסותרים זה את זה, דבר והיפוכו, פקודה הכוללת דבר והיפוכו אף שאי־אפשר לקיימהּ; בְּמֵירכָאוֹת כפולות – בהוראה הפוכה: הוא חכם גדול במירכאות כפולות, היינו הוא שוטה מופלג; בְּלשון סַגי נהור – 1. במשמעות הפוכה, לרוב בנימת אירוניה, כגון 'חכם גדול' – כשהכוונה היא ל'טיפֵּש'; הביטוי 'בית חיים' פירושו 'בית קברות' בלשון סגי נהור; 2. באירוניה: הוא זרח מאוֹשר לשמע ה'מחמאות', ולא הבין שנאמרו בלשון סגי נהור; ישמעו אוזניך מה שאתה מוציא מפיך, ישמעו אוזניך מה שפיך אומר – בדבריך אתה סותר את עצמך, דבריך אינם עומסים בפני ההיגיון; אינם משדרים על אותו הגל – אין בסיס משותף לדיוניהם, הם מתווכחים על עניינים שונים בתכלית; הִיפּוּך – 1. העמדת דבר בצורה הפוכה משהיה במקור: היפוך אותיות הוא השתנות סדר האותיות המקורי במילה, כמו 'שׂמלה' ו'שׂלמה'; 2. ההפך הגמור, ניגוד, שני דברים הסותרים זה את זה, כגון בצירופים 'דבר והיפוכו', 'היפוכו של דבר': ענווה ויהירות הן דבר והיפוכו; מן המרצה שמעתי דברים והיפוכם; מילה מתהפכת – מילה הנקראת ישר והפוך, כגון שמש; קימום, קוֹמֵם – 1. המריד, עורר למרד, עורר להתנגדות, יצר תרעומת, גרם למחאה או לכעס, עורר את מחאתו או את התנגדותו של מישהו כלפיו: התבטאויותיו הגזעניות מקוממות אותי; 2. הקים, כונֵן, שיקם, העמיד הריסות: קימום החורבן שגרם הטורנדו ארך שנים; מקומם, קומם אותו נגד פלוני – עורר תרעומת ומורת רוח: ההחלטה שלא לקבל תרומת דם מיוצאי אתיופיה היא מקוממת אותי נגד הממסד הרפואי; בעטן – מרדן שאינו מציית לכללים או לסטנדרטים מקובלים של התנהגות, לבוש וכו', בועט במוסכמות, אינו מקבל מרות, סרבן: בני נוער רובם בעטנים ובועטים במוסכמות החברה; בַּעֲטָנוּת – מרדנות, אי־קבלת מרות: לא כבשתי את יצר הבעטנות שלו במוסכמות החברה; על – נגד: תחילה אמרת שאין בליבך דבר על חבצלת; מורת רוח – רוגז, צער, כעס, תרעומת, אי־שׂביעות רצון (להבדיל מ'קורת רוח'): שתיקתו הרועמת הביעה את מורת רוחו מן הנאמר [להבדיל מקורת רוח]; הֵסִית את ב׳, הִסִית את ב׳ – 1. עודד ודרבן להראות התנגדות למישהו או למשהו, לרוב באלימות, קרא למרד או להתמרדות: מדינות ערב הסיתו בנו את מועצת הביטחון; 2. פיתה, שידל למעשׂה רע או לדבר עבירה: המפלגה שהסיתה לגזענות הוצאה אל מחוץ לחוק; גדולה היא הכִּבשָׂה שעומדת בין שבעים זאבים – משל לשבחו של עם ישׂראל שהחזיק מעמד בכל הדורות בין על אומות העולם שעמדו לכלותו; ווֹטוּם סֶפָּרָטוּם < דעת יחיד או דעת מיעוט – לעומת דעת הרוב; צרימה, צָרַם – 1. קשה היה לקבל התבטאות, טענה, הערה, טון דיבור וכד', לשׂאתו או להשלים עימו, קוֹמם, עורר מחאה אצל השומע: השימוש בביטויים גזעניים אלה צורם את האוזן; 2. הטריד והרגיז, עורר אי־נוחות, בייחוד בשל היותו חריג, לא־הולם או מנוגד למוסר, למוסכמות וכד': נימוסיך הגרועים בסעודה צרמו לכל המשתתפים בה; צָרַם את האוֹזֶן – קוֹמם, עורר התנגדות ומחאה אצל השומע, קשה היה לקבלו, לשׂאתו או להשלים עימו: השימוש בביטויים גזעניים ובניבולי פה צרמו את אוזניי; צורמני, צוֹרְמָנוּת – 1. תכונת הצורם, הצורמני, הלא נעים לאוזן, הֵיעדר הרמוניה בצליל: צורמנות צלילי כינורי מוציאה את אבי מדעתו! 2. תכונת הלא נעים, הלא מתאים, הבלתי מתואם, המרגיז והמטריד: צורמנות תביעותיו מוגזמות; הבעת אי־אמון, הצעת אי־אמון – הצעה של הרשות המחוקקת המועלית בכנסת נועדה להביע אי־אמון בממשלה המכהנת כדי להפילה; הָלַך עימו בקֶרי – פָּעַל נגדו, פעל באופן שיכעיס אותו ויגרום לו רעה: היא מרבה ללכת בקרי עם המנהל, ומבטלת את רצונו מפני רצונה; התנהגות סבילה –ציות והנחיות של סמכות במצבים בין־אישיים או מקצועיים, הניכרות בכעס ובתרעומת, בעקשנות, בדחיינות, בעגמומיות או באי־ביצוע מתמשך של משׂימות שבאחריותו של אותו אדם; הַתקָפַת נֶגֶד – התקפה צבאית להדיפת האויב שפתח במלחמה, בדרך־כלל ביעד טַקטי מוגבל: התקפת הנגד לא חיסלה את האויב, אך הרחיקה אותו משערי העיר; כמו אש ומים – הניגוד ביניהם מובהק וקיצוני; הליכה נגד הזרם, הָלַךְ נגדם הזרם, שׂחייה נגד הזרם, שָׂחָה נגד הזרם – נהג בניגוד למקובל או בניגוד למוסכמות, הלך נגד הרוב, לא הלך בתלם: לאורך שנים אני מתקשה לשׂחות נגד הזרם; הקביל את פניו, קידם את פניו – בא נגד פלוני, יצא מולו, קיבל את פניו: הצבא קידם את פני הפולשים מעזה באש צולבת; כפר בעיקר – דחה מכול וכול דעה או השקפה מסוימת מקובלת; הפך את העולם, הפך עולמות – התאמץ בכל כוחותיו, לא שקט ולא נח, הרעיש עולמות; הערים סוד על פלוני – זמם מזימות נגד פלוני: כשצוררים מערימים עליך סוד, אין לך בֵּרירה אלא להילחם בהם; מרוץ נגד הזמן – פעילות נמרצת כדי לעמוד בלוח זמנים: מרוץ נגד הזמן להציל את נפגעי הרעש החיש כוחות חילוץ גדולים כדי למצוא ניצולים בין הריסות; שָׁבַר את עוּלוֹ מעל צווארו, פָּרַק את עול פלוני מעליו – התמרד נגד משעבדו, השתחרר ממרותו: משיצא לגמלאות, חש כי פרק את עול מעסיקו מעל צווארו; וישמן ישורון ויבעט – משעלה לגדולה נוהג בגסות, ביהירות ובכפיות טובה, משהתעשר כפר בטובת מי שסייעו בעדו והחל לחטוא מרוב שׂוֹבַע; הרים קולו נגד, הרים את קולו נגד – התנגד ל', יצא בדברי התנגדות ל', נתן פומבי להתנגדותו ל': המפגינים הרימו קולם נגד הריסת המבנה ההיסטורי; הקים קול צעקה – הביע ברעש חודר וחזק חד את מחאתו כדי להביע את כעסו ואת מרירותו כי הוא פגוע, מבוהל, כועס וכד': למניעת סלילת כביש ראשי בשכונה השקטה, הקימו תושביה קול צעקה; נֶגֶד הַשָּׁעוֹן – נע במגמה מנוגדת למחוגֵי השעון; הצַּד שֶׁכְּנֶגֶד – אדם או קבוצת בני אדם המתנגדים למישהו או למשהו; אֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת – הדבר נוגד את ההיגיון ואת השׂכל, הדבר מעורר התנגדות: אין הדעת סובלת שנשר יחיה בכלוב; כְּשֶׂה לַטֶּבַח יוּבָל – משל לאדם מדוכָּא ומעונה שלא יכול להתנגד למעניו; השליך את נפשו מנגד, הִשליך נַפשו מִנֶּגֶד – סיכן את חייו בגבורה, בעיקר לשם הצלת אחרים, חירף את נפשו: תעודת הוקרה הוענקה לאזרח שהשליך נפשו מנגד וחש להציל את הנהגת מן הרכב הבוער; הֵסית והִדִּיחַ – הסית להתנגד לחוק או להפר משמעת; קרא תיגר על – התלונן עליו קשות, הטיח דברים נגדו: השובתים קראו תיגע על המעסיק מפני תנאי עבודתם הקשים; טענו נגדו כמה בני פלוגתא, קרא ערער על – טען נגד פלוני, עִרער ומחה על: קמו כמה בני אדם וקראו ערער על זכותי לחרוש באדמתי; בא בטרוניה עימו, בא בטרוניה עליו – טען נגדו

טענות קשות, התקיפו קשה, התרעם עליו: הוא בא בטרוניה עליי תדיר וממרר את חיי; התייצב בפני, התייצב לפני – עמד נגד: לא יתייצב איש בפניכם; דחה על הסף – דחה דבר בו־ במקום, לאלתר, התנגד התנגדות מוחלטת; מָחָה בידו, מיחה בידו – ערער, התנגד לפלוני; זעק לשמיים – מקומם עד מאוד, מזעזע, שאי־אפשר להשלים עימו בשל חוסר הצדק שבו, הרשעות הטמונה בו וכד׳: קיפוח הנשים בשוק העבודה זועק לשמיים; ביד חזקה – בהפגנת כוח, בשימוש בכוח על אף ההתנגדות, בגבורה; הוקע אותו נגד השמש – 1. גינה בחריפות, בפומבי, פרסם ברבים גינוי חריף או התנגדות נמרצת למישהו או למשהו; 2. המית בפומבי בתלייה או בצליבה; עריפַת רָאשים – סילוק מתנגדים כשמטילים אשמה על בני אדם כאחראים למעשׂה; הערה אֶפִּיקוֹרְסִית – הערה שיש בה כפירה בדת, במוסכמות, בחוק או סטייה מן הנהוג: התנהגות אפיקורסית שהולכת בניגוד לעקרונות הדת; הפיכַת חַצֵר – 1. מהפכת נגד בדרך לא חוקית במשטר מלוכני בידי בני אדם המקורבים אל חצַר המלכות, בלי שיתוף המוני העם; 2. מהפכה בידי אנשי צמרת (במפלגה, בחברה וכד׳); מחאה חרישית – הבעת התנגדות בשקט להחלטה או לפעולה: אשבור את מדורת השבט לרגע, ואביע מחאה חרישית בדואר אלקטרוני; דַבֵּר אל העצים ואל האבנים, נכנס למבוי סתום, נתקל בקיר אטום, עמד מול קיר אטום, עמד לפני קיר אטום, עמד בפני קיר אטום – לא זכה שיקשיבו לו, נתקל באטימות ובסירוב לשׂים לב לדבריו, הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו: הוא הזהיר שוב ושוב מפני תקלות הבטיחות במפעל, אך עמד בפני קיר אטום, ואיש לא שעה לדבריו; שְׁבִיתַת שֶׁבֶת – מחאה שבה של עובדים, סטודנטים וכדו׳ היושבים ישיבה ממושכת ליד משׂרדי ההנהלה או בתוכם ומסרבים לעוזבם עד שיקשיבו לדרישותיהם ויקבלו את תביעותיהם; תסיסה ציבורית – אי־שֶׁקֶט ציבורי, התנגדות הציבור: מחמת גל פיטורין במפעל החלה תסיסה ציבורית בקרב העובדים; לא יעלה ולא יבוא, הָיֹה לא תהיה, לא יקום ולא יהיה – לא יקום הדבר, הדבר לא יתקיים, היֹה לא יהיה, הדבר לא יֵצא לפועל: הכרזת מנהל המפעל לסגור את המפעל – לא תקום ולא תהיה; בת המלך אהבה מישהו מדלת העם, ואביה אמר: ׳היה לא תהיה׳; לֹא תְהֵא כַּזֹאת בְּיִשׂרָאֵל – הדבר לא יקום ולא יהיה; התנגדות לשינוי – אי־נכונות לעשׂות משהו ולקבל הצעה, דעה, רעיון וכד׳ מטעמים, כגון היעדר תועלת אישית, פגיעה אישית, השינוי מפחיד, הרעיון כבר נוסה לפנים, אי־שיתוף האדם, מצריך למידה ועוד; נגד כל הסיכויים – פעולה, מצב או אירוע שאין כמעט סיכוי לממשם, ולמרות זאת קרו: נגד כל הסיכויים, ניצחתי היום את השׂחקן המדורג במקום הראשון; עַל אַפּו ועַל חֲמָתו – נגד רצונו, על אף התנגדותו הנמרצת, למרות התנגדותו החריפה: אם ימשיכו להתנגד לתוכנית ׳פינוי בינוי׳, נממשה על אפם ועל חמתם; יָצָא חוצֵץ נֶגֶד – הביע עמדה תקיפה, הביע התנגדות נמרצת ל׳, העביר ביקורת חריפה על; יצא נחרצות נגד, יצא למאבק ב׳: אנשי הרוח יצאו חוצץ נגד הניסיון להגביל את חופש הדיבור; היהפכות הקערה על פיה, נהפכה הקערה על פיה, הפך את הקערה על פיה – שינה את המצב מן הקצה אל הקצה: חברת המחשבים נלחמה על חייה, עד שאיש עסקים הפך את הקערה על פיה, וכיום היא מצליחה מאוד; השׂגה על, השׂיג על – העיר הערה שֶׁיֵּש בה משום עִרעור או הסתייגות, מתח ביקורת, הִקשה: חברי האופוזיציה השׂיגו על דברי ראש הממשלה; זעק חמס על – התאונן על העוול שנעשׂה, מחה בתוקף על אי־צדק, התלונן מרה על עוול: כל אדם היה צועק חמס על ניסיון להעליל עליו עלילות שווא; חגר כוחו, חָגַר את שארית כוחו כדי להילחם ב׳ – התאמץ ביותר, עשׂה כל שביכולתו: קודם שנסעה לחו״ל, חגרה את כל כוחה ובאה אליי כדי להיפרד מעליי; אימץ זרועותיו, אָזַר מותניו, חגר מותניו בעוז – התמלא אומץ, התחזק והתגבר, נמלא כוח ומרץ: בטיפוס הקשה הזה על ההר חגרה חבֶרתי בעוז מותניה ואימצה מאוד רגליה וזרועותיה, ולא נשרה; הדבש והעוקץ – הטוב והרע; אין בכוח המצוי מלרפות את ידיי ולהשׂיג את הרצוי; אחד מהם דעתן וזריז, ואחד מהם – הַפּכו; כשרציתי לא רצִיתָ, עכשיו שאתה רוצה איני רוצה; יש רוצה ואין לו, יש שיש לו ואינו רוצה; להפך – אדרבה, ונהפוך הוא; עשׂיתי רצונו כרצוני כדי שיעשׂה את רצוני כרצונו; עשׂה בבת אחת שני דברים מנוגדים; אין מלאך [= שליח] אחד עושׂה שתי שליחויות; תפנית של 180 מעלות; חייו ניכרו בטלטֶלת ניגודים; לא מדוּבשָׁך ולא מעוקָצָך; ראיתי עבדים על סוסים, ושׂרים הולכים כעבדים על הארץ; אין הטוב ניכר אלא מתוך היפוכו; אש וברד צהובים זה לזה; אתמול היה מוכן לצליבה, ועכשיו הוא צולב את צולביו; ה׳מהירות׳ וה׳טוב׳ הם אש ומים; דחה בשאט נפש את העלילה; אוי לו לסנגור שנעשׂה קטגור; ההתנגדות לא תמיד סימן לאיבה; המעמיד פניו בגל, הגל שוטפו; אוהביי בשעת הנאתם, אין עומדים לי כשבאה עליי צרה אלא עומדים מנגד; מניגודי קהלת: עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, עֵת לָטַעַת וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ, עֵת לַהֲרוֹג וְעֵת לִרְפּוֹא, עֵת לִפְרוֹץ וְעֵת לִבְנוֹת, עֵת לִבְכּוֹת וְעֵת לִשְׂחוֹק, עֵת סְפוֹד וְעֵת רְקוֹד, עֵת לַחֲבוֹק וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק, עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר, עֵת לֶאֱהֹב וְעֵת לִשְׂנֹא, עֵת מִלְחָמָה וְעֵת שָׁלוֹם > הבחנה! ניגוד! מחלוקת! מניעה! שינוי! שׂנאה!

ניסיון!

ניסיון – 1. פעולה שבה מתאמצים לעשׂות או להשׂיג משהו קשה במיוחד, לפרקים ללא הצלחה: ניסיוננו להימלט מהכלא לא עלה יפה; 2. בדיקת התפקוד, הכשירות או ההתאמה של מישהו או של משהו לתפקיד מסוים או לצורך אחר על ידי בחינתו או על ידי שימוש בו בפרק זמן מסוים; 3. יֶדע, מיומנות או מומחיות שאדם רוכש עם הזמן, במקצוע מסוים או בתחום מסוים, מתוך התנסותו ועיסוקו בדבר; 4. אירועים, ידע ורגשות שמהם מורכבים חיי אדם, או היוצרים והמגבשים את האופי המיוחד של אדם, של מקום, של חברה וכד׳: איזהו חכם ? – הלומד מניסיונם של אחרים; 5. מבחן, אירוע, מצב וכד׳ המבהירים את טיבו האמיתי של מישהו או של משהו והמאפשרים לעמוד על עוצמתו, על יעילותו, על נכונותו וכד׳: זה היה ניסיון קשה, אבל עמדת בו בהצלחה; 6. פעולת ספורט (כגון קפיצה או זריקה) בשעת תחרות: רק בניסיון השלישי הצלחתי; ניסיון מר – אירוע קשה ולא נעים, כואב או מעצבן הגורר רִגשות כעס, טינה ועוינות; ניסְיון כֶּשֶׁל, ניסְיון נֵפֶל – מיזם, תוכנית או מעשׂה שכשלו או שלא השׂיגו את התוצאה הרצויה; עָמַד בניסָיון – 1. בא לידֵי ניסיון ולא נִכשל, ניסה והצליח; 2. התגבר על הפיתוי; צָבַר ניסיון, רָכַש ניסיון – התנסה; חֲמָמָה ניסיונית ל׳ – מקום או סביבה המטפחים משהו (כגון אופי, מֶשק, ניסיון) באופן מלאכותי: בית הוריו שימש חממה ניסיונית לעיצוב אופיו והשקפות עולמו; ניסְיון בוסר – ניסיון טעון הבשלה, ניסיון שנכשל: תרופת ההרזיה א״א תירשם בהיסטוריה הרפואית כעוד ניסיון בוסר שכשל; העמיד בניסיון את סבלנותו של – ניסה או בחן את סבלונות של: ילדינו מרבים להעמיד בניסיון את סבלנותנו עד שהיא פוקעת; תַחֲנַת ניסיונות – מוסד מדעי־מחקרי שנערכים בו ניסויים בתחום מסוים (כגון בחקלאות) כדי לקדם את הידע בו ולהפיק ממנו תועלת: יש חוקים המגבילים את פעולות תחנת הניסיונות; עשׂיית ניסויים, עשׂה ניסויים, עריכת ניסויים, עָרַך ניסוי – עשׂה ניסוי להליך, לרעיון, לשיטה חדשה וכד׳ בתנאים מבוקרים כדי לגלות השפעה או חוק לא ידועים, לבדוק או לבסס השערה, להמחיש חוק ידוע וכיו״ב; עשׂה מחקר ובחן מדעית כדי ללמוד מה מתרחש ולהשׂיג ידע חדש; אֶמְפִּירִיצִיזם > (empiricism) נְסוּתָנוּת – אמונה או השקפה שניסויים הם בסיסה החשוב ביותר, אם לא היחיד, לִיֶדע ולהערכת טענות אמת, תאוריות ומודלים; ניסוי, ניסה – 1. פעל או נקט הליך מדעי בתנאים מבוקרים כדי לאשש או להפריך תאוריה מסוימת, לגלות השפעה או חוק לא ידועים, לבדוק או לקבוע השערה או להמחיש חוק ידוע: הניסוי הוא מבחן מדעי שנעשׂה כדי ללמוד את המתרחש ולהשׂיג ידע חדש; 2. השתדל לעשׂות (או שלא לעשׂות) משהו בהצלחה, מדד את יכולתו במעשׂה כלשהו או בפעולה כלשהי: לא הבנת? אנסה להסביר לך שוב; 3. בחן או בדק מישהו או משהו כדי לעמוד על טיבו או בדק את התאמתו, תקינות פעולתו וכד׳: ניסינו את המכשיר בחנות, והוא מיטיב לפעול; ניסויי טיסה – ניסויים לבדיקת התנהגות כלי טיס במצבי קיצון, כגון סחרור ואובדן שליטה, למערכות חימוש חדשות, להטלת חימוש, למערכות אוויוניקה ועוד; שְׂדֵה ניסויים – אתר שנועד לבחון אחר מחקר ופיתוח את תפקודם של כלי לחימה ואמצעי לחימה בתנאים משתנים ובמצבי קיצון; ניסה את מזלו – עשׂה משהו שאין ודאות להצלחתו: ניסיתי את מזלי בפתיחת מסעדה, ואני מתפרנס יפה ממנה; שְׁפַן ניסיונות > ארנב ניסוי – 1. כינוי למי שמשתמש בניסויים רפואיים או אחרים כדי לנצלו למטרות המנסה: בחיל הרפואה שימשנו ארנבי ניסויים; 2. חיית מעבדה לניסויים מדעיים בביולוגיה או ברפואה; ניסוי לא מבוקר – ניסויי ללא קבוצת ביקורת; בָּדוּק וּמְנוּסֶה – טוב ויעיל למעלה מכל ספק, שנוסה בהצלחה: נקטנו שיטה בדוקה ומנוסה; זו תרופה בדוקה ומנוסה, ואין חשש ליטול אותה; ידוע ומנוסה – מפורסם ובעל ניסיון; וֶטֶרָן – 1. ותיק מלחמה, חייל משוחרר; 2. אדם רב־ניסיון בעיסוק או במיומנות כלשהם בעבודה או במוסד וכדומה: הוֶוטֶרָן של המפלגה עדיין פועל למרות גילו המופלג; מַסָּה – ניסיון קשה שאדם עובר, מבחן, עמידה למבחן: ספרו האוטוביוגרפי של חיים ויצמן נקרא בעברית ׳מסה ומַעַשׂ׳; קבוצת ניסוי – 1. קבוצת נבדקים המשתתפים בניסוי בתחום מדעי שימושי כלשהו כדי לבדוק את השפעתו של גורם מסוים. תוצאות הניסוי מושוות לשל קבוצת הביקורת, שלא נחשף לגורם הנחקר; 2. קבוצת אנשים שמנסים מוצר או שירות כדי לעמוד על טיבו ולחוות דעתם אם הם אוהבים אותו, יקנו או ישתמשו בו; קבוצת ביקורת – קבוצת נבדקים המשמשת להשוואה ולביקורת בניסוי עם נבדקים שטופלו כדי לאמת את תוצאות הבדיקה. במהלך הביקורת נחקרת השפעתו של גורם כלשהו על חברי קבוצת הניסוי, ותוצאות קבוצת הביקורת לתוצאות קבוצת הניסוי; גישוש, גישש – 1. חיפשׂ דרך להידברות או לפעולה בין יריבים: גיששתי באפלה אחר דרך כדי לפייס את שני הצדדים; 2. בחן דעות או

כוונות: נעשׂו גישושים רבים כדי ללמוד ולהכיר את דעותיהם; סימוּלַציה < הַדמָיָה, להדמות, הִדמָה – 1. חיקה את המציאות שבחיים האמיתיים באמצעות מַחשבים וציוד אחר למטרות לימוד, הכשרה, אימון: בתוכנית הטלוויזיה הִדמוּ תאונת דרכים באמצעות מחשב; 2. ייצג התנהגות מערכת על ידי מערכת אחרת, כגון הטסת מטוס במַדמֵה טיסה; 3. בדק בעיה שאינה ניתנת לניסוי ישיר בְּמַדמֵה; הדמיה – חיקוי מצב או תהליך במציאות באמצעות מודל, לרוב ממוחשב – ללימוד ולאימון, למחקר ולניסוי, לתכנון ולמשׂחק; סימוּלָטור < מַדמֵה – מִתקן שנועד לאמן מישהו להתמודד עם תקלות ומצבי חירום שהוא עלול לחוות במציאות ומשמש בעיקר לאימון: למשל, במדמה טיסה מתאמן פרח הטיס ובמדמה נהיגה – הנהג העתידי; התראה, העמיד פנים של, הִדמָה עצמו – התחזה: התלמידים הִדמו עצמם למכבים וליוונים, ונלחמו זה בזה; דֶמֶה – 1. רכיב שני בצירוף בהוֹרָאַת גוף או דמות מדומים לשימוש צבאי באימונים או להטעיית האויב, כגון חיילי דמה, מטוסי דמה, תותחי דמה: חייל דמה הוצב כדי להטעות את האויב; 2. הֶתקן מדומה שאינו מסוגל לפעול: התותח הוא דמה, והילדים יכולים לטפס עליו; פיילוט < (תוכנית) הרצה – פרק ראשון בסדרה טלוויזיונית משודר כדי לבדוק את תגובות הצופים או למשוך נותני חסות; פַּיילוֹט < מחקר חלוץ – שלב ניסיוני מקדים במיזם, בפעולה וכד׳ המתוכנן להיעשׂות בקנה מידה נרחב או מורכב, לאחר הפקה ניסיונית של תוכנית שהיא מעין חזרה כללית קודם הפעלתה בזמן אמת; וִיָה דוֹלוֹרוֹזָה < וִיאָה דוֹלוֹרוֹזָה < דרך הייסורים – 1. רחוב בעיר העתיקה בירושלים שבה הלך ישו בדרכו לצליבה. 2. מסלול קשה עד כאב, ובו סִדרת חוויות קשות, התנסות רבת תלאות ומכשולים; מִשפָּט קָדוּם, דֵעה קדומה – דעה משוחדת או לא אובייקטיבית המביאה לידי הפליה או לידי שׂנאה ופעמים לידי אלימות, דעה חסרת ביסוס שאדם מחזיק בה קודם שבחן את העובדות לאשורן: האנטישמיות מבוססת בעיקרה על דעות קדומות; בדיקת היתכנות – הערכה וניתוח של יוֹכלָה (פוטנציאל) למיזם מוצע, המבוססים על תחקיר ועל מחקר נרחב כדי לתת נוחות מלאה למקבלי ההחלטות; טבילת אש – 1. השתתפות ראשונה של חייל או יחידה בקרב; 2. ההתנסות הראשונה בעבודה חדשה: הוא התקבל לעבודה ועבר את טבילת האש בהצלחה; עבר בשלום את טבילת האש הראשונה – השתתף לראשונה בקרב עם האויב; כַּדוּר פּוֹרֵחַ – כלִי טיס המורכב מבלון גדול העשׂוי אריג חזק, והבלון ממולא גז הקל מהאוויר (כגון מימן או הֶליום) או אוויר. הבלון מחובר לתא לנשׂיאת נוסעים או מטען: הקבוצה חצתה את האוקיינוס בכדור פורח; משׂחק מלחמה – הדמיה דרצדדית או רב־צדדית במחשב, המייצגת מצבים אמיתיים או משוערים בשׂדה הקרב, ומטרתה – לבחון רעיונות מבצעיים, להטמיע תוכניות ולנתח תפיסות ומערכות לפי כללים מוגדרים; אין חכם כבעל ניסיון, מי שאכל את התבשיל, הוא יודע את טעמו – מי שנתנסה בדבר, ניסיונו עשיר, ראה הרבה בחייו; אימץ זרועותיו, החזקת מעמד, החזיק מעמד ב׳, עָמַד בְּ׳ – התחזק והתגבר על קשיים: למרות הקשיים עמדתי בניסיון הקשה; במרוץ המרתון החזיק גופי מעמד; אָזַר מותניו, חגר מותניו בעוז – התמלא אומץ, התחזק והתגבר, נמלא כוח ומרץ: בטיפוס הקשה הזה על ההר חגרה חברתי בעוז מותניה ואימצה מאוד רגליה וזרועותיה, ולא נשרה; תרגיל יבש – תרגיל בלא אש הכולל את כל שלבי התרגול; תַרגיל אֵש – אימון של ירִיות באש חיה: לצבא מוקצים אֲזורים מיוחדים לתרגילי אש כדי למנוע פגיעה בנפש; חוכמת חיים – חוכמה שמקורה בניסיון חיים, תבונה מעשׂית בניגוד לידע עיוני ולהגות; חטאות נעורים – שגיאות ששגה האדם וכישלונות שכשל בימי צעירותו מחוסר ידיעה וממיעוט ניסְיון חיים, ושנוטים להתייחס אליהם בסלחנות: חטאות נעוריי ופשעיי אל תזכור; חורץ גורלות, חורץ גורל – גורלי, מכריע, שמשפיע בצורה מכרעת על הגורל: ידענו מראש כי צפוי לנו מאבק מר וחורץ גורלות; מעשׂה מכריע – דבר שיש בו כדי לחרוץ בו את הגורל לעתיד, מעשׂה המשנה את המצב מעיקרו (גם: צעד מכריע, ניסיון מכריע, קרב מכריע וכד׳); בקי בהוויות העולם – בקיא באורחות החיים, במנהגי בני אדם ובנימוסיהם: הוא הגה בתורה יומם ולילה והתרחק מפני הוויות העולם; בַּר הָכֵי – בקי, מומחה או מוכשר בתחום מסוים: אומנם אינני בר־הכי בתחום זה אך נראה לי שנפלה כאן טעות; חָזָה מבשׂרו – למד מניסיונו, חווה בעצמו, התנסה בדרך כלל בחוויות קשות או בניסיונות רעים: גדוד הטירונים שהוטל באחת למלחמה חזה מבשׂרו את כל מוראותיה; כדור גישוש – כדור ראשון שיורים לעבר האויב, פעולת־ניסיון; במקלי עברתי את הירדן – התחלתי את עבודתי בעירום ובחוסר כול, בכוחי ובמרצי השׂגתי את כל אשר לי; טָעַם מֵעֵץ הדעת – קנה חוכמה ודעת, רכש השׂכלה: מה אהבתי לטפס על עץ הדעת של מקורותינו ולטעום מפירותיו; ישׂחקו הנערים לפנינו – גישת זלזול של מישהו כלפי בני אדם חסרי ניסיון המנסים לעסוק בעניינים שאינם מבינים בהם, והאחריות לתוצאות מוטלת עליהם, והוא רק מתבונן מן הצד; בי היה המעשׂה – אני עצמי עֵד לדבר הזה או חוויתי את זה: אין מדובר בסברה בעלמא, אלא במעשׂה, ובי היה המעשׂה; כבר הֵרִיחַ רֵיחַ אָבָק שׂרֵפה – השתתף במלחמה, נמצא בפעולות קרב; נהירים לו שבילי ה־ כשבילי כף ידו – ברורים לו, מְחוּוָרים לו: נהירים לו שבילי התלמוד הבבלי והירושלמי כשבילי כף ידו, והוא עמקן נפלא הנוקב ויורד לשורשי הדין והמנתח כל עניין להפרדה אטומית; נער הייתי וגם זקנתי – ניסיון חיי רב והרביתי ללמוד מניסיונם של אחרים, וכזאת טרם ראיתי: אף שנער הייתי וגם זקנתי, התקשיתי לשׂרוד בין נחשולי הקיום של חיי היום־יום; שַׁלַּח לחמך על פני מים כי ברוב הימים תמצאנו – 1. הענק לזולת מטובך גם לאדם שאינך מכיר כי יבוא יום שתבוא על שׂכרך; 2. כדאי לך להסתכן לטווח רחוק גם אם אינך רואה מייד שׂכר לפעולתך; אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו – אל תוציא משפט על מישהו אחר קודם שניסית להעמיד עצמך במקומו: אל תדין את חברך על מעשׂיו עד שתגיע למקומו ותראה בבירור שדינך דין אמת; מה שיעשׂה הזמן, לא יעשׂה השׂכל, מה שלא יעשׂה השׂכל, יעשׂה הזמן – עם הזמן יסתדר הכול; ימים יגידו ושנים יספרו – עם הזמן יתברר הדבר; מי שאכל מן התבשיל יודע את טעמו; הוא לא רק היה חסר ניסיון, אלא גם לא היה מחוכם דיו בהוויות העולם, ולא התנסה במשעולי החיים; הורה פרקי חיים מפעימים לאחרים; איזהו חכם? הלומד מניסיונם של אחרים; ראיתי את כל המעשׂים שנעשׂו תחת השמש; הניסיון הוא אב החוכמה; מחושל באופיו מפגעי החיים; הניסיון האישי הוא הטוב שבמורים, אלא ששׂכר הלימוד בו גבוה ביותר; ראיתי הרבה חוכמה ודעת, ובאתי לכלל דעה שאין טוב מ־ . . .

ניצול!

ניצוּל – 1. שימוש יעיל בכישרון או בדבר (כגון בקרקע, במים, במחצבים) אחר כדי להפיק ממנו תועלת; 2. מעשׂה, אירוע או מצב שבו מישהו מתנהג בצורה לא הוגנת או מרושעת ומשתמש במצוקת הזולת, בחולשתו (השׂכלית או הגופנית), בחוסר ניסיונו או באי־הבנתו ובתמימותו. מטרת המנצל – לקבל טובת הנאה שלא כדין או להרוויח מעבודת האדם כסף ולשלול מן המנוצל מה ששייך לו או מה שמגיע לו כדין; ניצֵל – 1. השתמש במשהו שימוש יעיל או מרבי כדי להפיק ממנו רווח או תועלת: ניצול משאבי הטבע עלול לדלדלם; 2. השתמש באדם שימוש לא הוגן או מרושע כדי לשלול מהאדם את מה ששייך לו או את מה שמגיע לו על־פי הדין ולא נתן לאדם תמורה הולמת בשל מצוקתו, חולשתו השׂכלית או הגופנית, חוסר ניסיונו או אי־הבנתו: פועלי המכרות הלינו על ניצולם ועל תנאי עבודתם הקשה; ניצל את ההזדמנות, ניצל הִזדַמנוּת – פָּעַל כדי להפיק רווח או תועלת משעת הכושר שהזדמנה לו, וכן – הִכָּה בַּבַּרזֶל בְּעוֹדוֹ חַם, הִשתַמֵש בַּהִזדַמְנוּת, חישל את הברזל בעודנו חם, נָפַל עַל הַמְּצִיאָה, קָפַץ עַל הַמְּצִיאָה, קָצַר את השַחַת בעוד השמש זורַחַת: הוא לא ניצל את ההזדמנות לברוח ובחר להישאר עם חבריו; ניצול יכולת השפעה – סוג של שחיתות שלטונית שבה פוליטיקאי או אדם בעל קשרים בין־אישיים לפוליטיקאים משתמש ביכולת השפעתו כדי להעניק לאדם אחר יחס מועדף, בדרך כלל תמורת תשלום (שהוא לכאורה שוחד); ניצול מיני – פעילות מינית הנכפית על האדם שלא מרצונו, החל בדיבורים בעלי אופי מיני וכלה בקיום יחסי מין וסרסָרוּת למעשׂי זנות כשמנצלים יחסי מרות, תלות, חינוך או השגחה: בימי עלומיי הייתי חלשה וחסרת הגנה, ומעסיקי התעלל בי וניצל אותי ניצול מיני; ניצול כספי – שימוש לא־תקין, לא־חוקי או לא־מורשה בכספים, בנכסים, ברכוש, בייפוי כוח, באפוטרופסות וכד׳, הניכר בפעולות, כגון פדיון צ׳קים של מישהו ללא רשותו, זיוף חתימתו, שימוש לרעה או גנֵבת כספו או רכושו, כפייתו או הטעייתו לחתום על מסמך; ניצול יֶתֶר – ניצול משהו (כמו משאב טבע) במידה מוגזמת, העלול להוביל להרס המשאב כי אינו יכול להתחדש, כגון אַקוות, שטחי מרעה, יערות, צמחי מרפא, דגים וחיות בר: יותר ממחצית ממלאי הדגים באזור מנוצלות יתר על המידה; נְצִילוּת – היחס בין האנרגייה המתקבלת ביציאה ממערכת לבין האנרגייה הנכנסת אליה, והיא נמדדת באחוזים או בשבר עשׂרוני [המערכת אמורה להיות מכונה, מכשיר חשמלי, בעל חיים או השמש]: נצילות הדלק במכונה היא כ־12 אחוזים; קָניבָּליזם, קניבליות < נִצלוּל – הסרת פריטי ציוד שמישים מכלי או ממוצר שניזוק (כגון רכב בתאונה), התבלה או נפסל כדי להשתמש בהם שוב; נְצוֹלֶת – נפולת שאפשר לנצלה בתהליך הייצור שהתהוותה בו (לעומת ׳פסולת׳ שאין לנצלה); כלכלת נֶצֶל – כלכלה הונתנית (קפיטליסטית) הניכרת בניצול חמסני של משאבי המדינה, הן הפיזיים והן האנושיים. היא ניכרת בעשׂיית עושר באופן לא־חוקי או לא־מוסרי באלימות (או באיום בה) הגוררת פחד של הפרט; נַצלָן – מי שמרבה להפיק רווחים או תועלת לא הוגנת מאדם (מקניינו הרוחני או הגשמי, מכישוריו ועוד) או מדבר ולהשתמש בהם לטובתו האישית: התרחק מן הנצלן הזה, הוא יוציא ממך כל מה שיוכל ואחר־כך יזרוק אותך; בעל הון נצלני – מי שיש לו נכסים פיננסיים שהושׂגו מניצול הזולת או דבר אחר: תרבותנו ההונתנית (קפיטליסטית) הצמיחה בעלי הון נצלניים, שעושקים את הציבור; ניצול מצוקה – הטעיית אדם במעשׂי מרמה, עושק, קיפוח, שימוש באדם אחר להשׂגת מטרה בלי

לתת לו תמורה מתאימה וכד׳ כדי להפיק מהאדם רווח או תועלת. הניצול אפשר שיהיה גם בהגבלת אדם לעזוב מקום או יצירת רושם שהוא מוגבל ביכולתו לעזוב מקום; בפנייה להדיוט או למוגבל נפשית, שׂכלית או גופנית; באיום או בנקיטת אמצעי הפחדה; ביצירת רושם שקרי כי זכה או יזכה בפרס או בהטבה אחרת וכד׳, לרבות כל עוולה אזרחית אחרת נגדו; **שיחר לפִתחו** – ביקש את קרבתו מתוך רצון לחלוק לו כבוד או לזכות בטובת הנאה, ביקש להסתופף בצילו, השתדל אצלו, ציפה וניסה לקבל דבר ממנו: שמו הלך לפניו כאיש פיקח וישר, ורבים נהגו לשחר לפתחו כדי לשמוע מפיו עצה טובה; **דברי חֲלָקות** – דברי חנופה, דברי פיתוי חלקלקים הנאמרים כדי לפייס, לשכנע, לפתות או לשדל את שומעם ולהשׂיג ממנו דבר מה: הוא פיתה נערה בדברי חלקות כדי לזכות בחסדיה; **סִפסור, סִפסֵר** – דרש מחיר מופקע תמורת דבר שקשה להשׂיגו וזכה ברווח גדול ולא הוגן: מטרוניתה אחת קנתה כרטיסים לאירועי ספורט באולימפיאדה, ואחרי כן סִפסרה בהם והרוויחה יפה יפה; **סַפסָרִי, ספֵּקוּלַצְיָה < סַפסָרוּת** – רכישת טובין בתנאֵי הֶיצֵעַ וביקוש נמוכים בתקווה שיעלה המחיר כשיפחת ההיצע, והספסר ימכור את הטובין במחיר גבוה בהרבה משרכשו; מסחר שֶׁיֵּש בו רדיפה אחר רווחים גדולים וקלים באמצעות הפקעת מחירים; **סַפסָר** – מי שמוכר דבר (שקשה להשׂיגו) במחיר גבוה מאוד וזוכה ברווח גדול ולא הוגן: בערב המשׂחק הסתובבו ספסרים ליד הקופה וניסו למכור כרטיסים במחירים מופקעים; **סִרסור, סִרסֵר** – 1. ניהל את עסקיה של זונה אחת או יותר, השׂיג לה לקוחות וגבה חלק ניכר מהכנסותיה: יש להחמיר בעונשם של המסרסרים בגופן של נשים; 2. שידל מישהו לפעילות לא־חוקית או לא־מוסרית, סָחַר במשהו בצורה לא הוגנת; הפעיל השפעה שלילית; **רועה זונות** – סַרסור, סרסור לדבר עבירה, המתפרנס מעיסוקו זה, מתווך בין זונות ללקוחותיהן; **סַרסור לְדבַר עבירה** – מתווך בעסקים לא כשרים, כגון רועה זונות המתווך ביניהן ללקוחותיהן; פָּרָזיט < **טַפִּיל** – 1. בעל חיים או צמח החי על בעל חיים אחר, על צמח אחר או בתוכם, והמפיקים מהם הגנה, מזון ושאר חומרים החיוניים לקיומם התקין ולהתרבותם: טפילים רבים, כגון קרציות ופרעושים, מחוללים מחלות לאדם או מעבירים לו אותן; 2. כינוי למי שחי על חשבון אחרים או לנצלן המצפה שאחרים יספקו לו כסף, מזון או מגורים, ואינו עובד בעצמו או נותן דבר בתמורה: עד מתי יחיה הטפיל הזה על חשבוננו? פָּרָזיטיוּת < **טַפִּילוּת** – 1. קיום על חשבון אחרים, היחסים שבין הטפיל לבין הפונדקאי שממנו הוא ניזון; 2. קיום על חשבון הזולת, חיים מעמלם של אחרים, היות סמוך על שולחנם של אחרים: טפילותו נמאסה עליי! **פונדקאות, פּוּנדְקַאי** – כינוי ליצור (צֶמח ירוק או בַעל חיים או יצור צַוותָאִי [סימביוטי]) המשמש מקום גידול לטפיל הנטפל אליו על גופו או בתוכו, ומספק לו חומרי הזנה, מִקלט ועוד: כלבֵי רחוב ובעלי חיים נטושים נוטים לשמש פונדקאים לפרעושים ולכינים; **סמוּכָנוּת** – קשר בין שני סוגי יצורים (בעל חיים או צמח) שבהם אחד משׂיג מזון או תועלת אחרת מהשני מבלי לפגוע בו או להועיל לו: ביני לציפור יש סמוכנות כי היא נהנית מהפירורים שנפלו מכריכי, ואני איני חסר; **מֶחטָף** – ניצול הזדמנות או מצב זמני בזריזות ובעורמה: חבר הכנסת טען שהחוק הועבר במחטף אגב ניצול רוב מקרי שהיה לתומכי החוק באולם המליאה; **אוֹפּוֹרטוּנִיזם, הִזדַמנְנוּת** – ניצול הזדמנויות אגב ויתור על עקרונות לשם השׂגת דבר מה, קבלת החלטות, קביעת מדיניות וכד׳ המוּנע מן הנסיבות, ממה שהמצב מציע ולא מאמונה בערכים מסוימים: בממשלה זו שלטה ההזדמננות: חבריה היו מוכנים לוותר על כל עיקרון שעליו הצהירו, ובלבד שיישארו בשלטון; **נישול, נישֵל** – גירֵש תושב מאדמתו או מבֵּיתו וכד׳, סילֵק, הרחיק ממשהו: הם נישלו אותי מהירושה; סימביוזה < **צַוותָאוּת** – תופעה שבה שני יצורים (שני צמחים, שני בעלי חיים או צמח ובעל חיים) חיים ביחד בקשר מרחבי הדוק מתמשך או תמידי [לעיתים כל אחד מן היצורים מפיק תועלת ממשנהו, ולעיתים רק יצור אחד מפיק תועלת]; **עוֹשֶק** – 1. ניצול וקיפוח קשה של מצוקת הזולת או חולשתו לשם קבלת טובת הנאה שלא כדין, בעיקר בתחום הממון: תנאֵי העבודה שהוצעו לו גובלים בעושק; 2. ניצול חוסר האונים או המצוקה של אדם כדי לקבל ממנו כסף, שווה כסף או שירותים: חוק העונשין דן בין היתר בעבֵירות מרמה, סחיטה ועושק; **נֶעֱשַק, עָשַק** – ניצל את מצוקת הזולת (כגון חוסר ניסיון, תמימות או קלות דעת, מצב כלכלי רעוע) או את חולשתו הגופנית (או השׂכלית) כדי לקבל טובת הנאה שלא כדין; קיפח עובד ולא שילם לו שׂכר הוגן, שלל מאדם את מה ששייך לו או את מה שמגיע לו על־פי דין; **עַשקָנוּת, עַשקָן** – נצלן, גזלן, מי שמקפח פרנסת אחרים; **עָשוּק** – שעשקו אותו, שניצלו אותו או קיפחו אותו בלי לתת לו את התמורה הראויה: כפועל הייתי עשוק ורצוץ כל הימים כי לדמעת העשוקים אין מנחם; הַחֶברָתָנוּת (socialism) שאפה לגאול את המוני הפועלים העשוקים; **הַפקָעַת מחירים, הפקיע מחירים** – העלה בהגזמה מחירי מצרכים או שירותים, הַרבה מעבר למחיר המקובל או למחיר שקבעה הרשות המוסמכת לכך: פקחי משׂרד התעשׂייה והמסחר הגישו נגד הסוחר תביעה על הפקעת מחירים; **תַחבּוּלָה**, מניפולציה < **תחבול, תִחבֵּל** – ניצֵל ביודעין את טעות הזולת כדי להשׂיג טובת הנאה בלא מִרמה; השפיע בעורמה על דעות של מישהו או נקט אמצעים או תכסיסים להשׂגת מטרה; **עֲלוּקָה** – נַצלָן, כינוי גנאי למי שמנצל ומוצץ את לשדם של אחרים בלי לדעת שׂובע: במעלה ההר יושבים בחווילותיהם האיכרים העשירים, בעלי המפעלים, אֵילֵי ההון ושאר עלוקות למיניהם; **הפקעת שערים, הפקיעַ את השַעַר** – העלה את המחיר יותר מן הראוי או יותר מן הקבוע בחוק; **נידה מנכסיו** – נישל, הרחיק מנכסיו כדי לענוש, להַפלות, להחרים וכיו״ב: לא באתי לכאן אלא כדי לנדותך מנכסיי, וכולם נתונים לאחיותיך; **סחר בבני אדם** – שם כולל לפעולות, כגון גיוס, הובלה, העברה, מתן מחסה או קליטה של אנשים, לשם ניצולם לזנות, להעסקה בכפייה, לעבדות, לסחר באיברים, להשתלה וכד׳. הסוחרים מתנהגים אליהם כאל חפצים שיש לשלוט עליהם ולנצלם ומשתמשים שלא כחוק בכוח (או איום בשימוש בו) ובאמצעי כפייה, חטיפה, הונאה או רמייה; **עובד כפִייה** – עובד שהכריחוהו לעשׂות מעשׂה שלא ברצון ובלא תמורה או בתמורה זעומה, בתנאים קשים מנשׂוא: יהודים רבים מתו בשואה בעבודת כפייה; **גָזַל עורו מעליו** – ניצל אותו עד שלא השאיר לו כלום: הוא העביד אותי בפרך עד לשעות הלילה המאוחרות, ובמקום לשלם לי את שׂכרי גזל עורי מעליי; **עשׂה תורתו קַרדום לַחפּור בּוֹ** – השתמש בדבר מה, כגון נכס רוחני, כדי לקדם את ענייניו החומריים כדי להתפרנס ממנו או כדי להפיק ממנו טובת הנאה: שליחותו לקהילות בגולה הייתה קרדום לחפור בו כי גבה סכום מופקע עבור כל הרצאה; **זכוּת אָבות** – יחס מיוחד שאדם זוכה לו בזכות הוריו או הודות למוצאו, הערכה שניתנת למישהו לא רק בגלל תכונותיו ומעשׂיו אלא בעיקר בשל ההערכה הגדולה שרוחשים לאביו, לאִימו וכד׳: במפלגה עמדה לו זכות אבות, ולרוב נמנע מלהתקיפו אישית; **פרה חולבת** – כינוי אירוני לאדם או למוסד שאֶפשר לנצלם ולהפיק מהם טובת הנאה גם בדרך לא ישרה: הסוחר ראה בלקוחו העשיר פרה חולבת; **עשׂה עוֹשֶר ולא במשפט, עשׂיית עושר ולא במשפט, עשׂיית עושר, עשׂה עוֹשֶר** – קיבל טובת הנאה מחברו או מנכסי חברו שלא על־פי זכות שבדין: בכנסת נתקבל חוק ׳עשׂיית עושר ולא במשפט׳, הקובע כי מי שקיבל שלא על־פי זכות שבדין נכס, שירות או טובת הנאה אחרת מאדם אחר – חייב להשיב לו את הזכייה; **פושט עור** – נצלן, גזלן, חמסן, כינוי למי שמנצל אחרים באופן קשה, או הוא דורש מחיר מופרז תמורת שירותו או מַרכּוּלתו: יש סוחרים שהם פושטי עור, והשומר כספו ירחק מהם; **פשיטת עור, פשט עור, פָּשַט את עורו** – ניצל אחרים בצורה קשה, גבה ממנו מחיר מופקע, בעיקר כאשר אין תחליף הולם למצרך או לשירות המוצע, הפריז בתביעת שכר בעד שירותו; **זה נהֶנֶה וזה לא חסר** – המלצה או מצב, שבהם אדם המוותר ויתור כלשהו, אינו מפסיד דבר, אך הוא מאפשר בוויתורו צמיחת תועלת למישהו אחר: לנתי בדירתו כששהה מחוץ לעיר בבחינת זה נהנה וזה אינו חסר; **הַזְאֵב שָׂבֵעַ והַכִּבשָׂה שְׁלֵמָה** – שניהם מרוצים, זה נהנה וזה לא חסר; **כאדם המדליק נר מנר** – משל למי שעושׂה טובה לאחרים, והוא אינו מפסיד, זה נהנה וזה לא חסר; **נֵר לאחד נר למאה** – נר אחד מאיר לא רק למי שהדליקוֹ אלא גם לאחרים, דבר המועיל והמהנה אדם אחד עשׂוי להועיל ולהנאות רבים בלא שייגרע ממנו דבר: את השיעור החל ללמד בחוג של דיירי הבניין, ועד מהרה החלו להשתתף בו רבים מדיירי השכונה – נר לאחד, נר למאה; **כְּמֵרִיחַ באתרוג** – זה נהנה, וזה אינו חסר: מה לך מתרעם עליי שקראתי בעיתונך, הרי זה כמריח באתרוג; **אַהבַת בֶּצַע** – רדיפה אחר רווחים קלים, אהבת שוחד: הוא עבר עבירות רבות וחמורות בשל אהבת בצע; **הוא סמוך על שולחן פלוני** – קיבל בקביעות את כלכלתו ואת סיפוק צרכיו חינם, הוא חי על חשבון פלוני: החתן הצעיר היה שנים אחדות סמוך על שולחן חותנו; **חַי נושׂא אֶת עַצמו** – מי שמתקיים מעצמו ואינו זקוק לעזרת אחרים, משהו המתקיים בכוחות עצמו ואינו זקוק לעזרת אחרים: שנים רבות עברו על המוסד הזה עד שהפך להיות חי הנושׂא את עצמו; **ארנב ניסוי** – כינוי למי שמנצלים אותו לשם השׂגת מטרות; **גזל עורו מעליו** – ניצל אותו עד שלא השאיר לו כלום; **דיג במים עכורים, דָג בּמַיִם עכוּרים** – התעסק בעסקים לא טהורים, ניצל מצב של צרה או מבוכה לטובתו הפרטית, לנוחותו וכד׳: הפרקליטות תקפה בחריפות את ׳אגד׳ שמפקירים את הנָכים, שלא מסייעת להם לעלות לאוטובוס, והגדירה את טענות נהגיה: ניסיון לדוג במים עכורים; **כלי שָׁרֵת** – אדם או גוף חֶברתי המנוצלים בידי בעלי השפעה לתועלתם הפרטית, מכשיר, אמצעי שימוש: העובדים היו כלי שרת בידי המעסיק להגדיל את רווחיו; **הוציא את העַרמונים מִן האֵש** – עשׂה בעצמו את המלאכה הקשה והמסוכנת או הבלתי נעימה: במצב זה סירבו שופטי ביהמ״ש העליון להמשיך ולהוציא את הערמונים מהאש עבור המחוקק; **שתה את דמו** – פגע בשמו הטוב של מישהו שלא בצדק: העיתונאית שותה את דמו של העיתונאי שהטרידהּ מינית; **אכל לֶחֶם עַצלוּת** – אכל אוכל שלא טרח בהכנתו, פרנסתו ללא יגיעה: ולֶחֶם עַצלוּת לא תֹאכֵל; **אָכַל לֶחֶם חִינָם** – חי על חשבון אחרים ואינו עוסק בשום עבודה; **קיפֵּחַ את שׂכרו של אַחֵר** – לא שילם לו את המגיע לו, עשק אותו: החברה מקפחת את שׂכר העובדים הזמניים; **ירד לְאוּמָנוּתוֹ של פלוני** – הסיג את גבול פלוני, התחרה

בו וקיפח את פרנסתו: האדם הזה ירד לאומנותי ופתח מרכול מול מרכולתי; תבן אין ניתן – ולבנים אומרים לנו: 'עשׂו'! – איך נעשׂה מעשׂה בלי אמצעים; הפעולה נדרשת ואמצעים אין: כיצד נַגשים את התוכנית כשתבן אין ניתן, ולבנים אומרים לנו עשׂו; חתך פרנסתו של פלוני – קיפח את מחייתו: אם תבטל את התקן, עלולה להיחתך פרנסתי; דָחַק אֶת רַגלָיו – הרחיק ממעמדו, מפרנסתו וכד', הסיג את גבולו, התחרה בו וקיפח אותו: לא די שדחקו רגלינו במוקדי הכוח והכלכלה, יש מהם שמבקשים את נפשנו; 'הרצחת וגם ירשת?' – קריאת תיגר קשה נגד מי שעשׂה עוול כבד, והוא מתכונן ליהנות ממעלליו הרעים; התעשרות טפילית; נְהִייָה טפילית לבוא אל המוכן; עָשַק דל ושׂכר שׂכיר; אֵילֵי הארץ, אֵילֵי הון נצלניים, אכלו את יגיעי העשוקים; אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, וביום סופה יִזנחוך; לא ראתה זכות לעצמה ליהנות מטוב הארץ שיגעו בה אחרים; פיטם עצמו על חשבון אחרים; היה עשוק וגזול כל הימים, ואין מושיע; הונה עני ואביון ואכל את כספו כי אין משפט; עושׂה עושר, ולא במשפט; חולדה וחתול עשׂו משתה מחלבו של רע־מזל; השתמש בכתרה של תורה שלא לשמה > תועלת!

נישׂואים! גירושים!

נִשׂוּאִים. נישׂואין, נִשׂוּאִים – התקשרות רשמית בין בני זוג (דרמיניים או חד־מיניים) לרוב כדי להקים משפחה ולקיים חיי אישות, כחוק או כמוסכם ביניהם. יש אחריות מוכּרת בחוק לכל צאצא, ואף שיש חריגים, ובני הזוג לרוב גרים יחד: נישׂואי מריבות גירושים יפים מהם; נישׂואין אֶזרָחִיים – נישׂואי בני זוג (משני המינים או חד־מיניים) שאת המעמד הרשמי להם מקנה נציג רשות אזרחית, ולא נציג מוסד דתי: הזוג נישׂא בנישׂואים אזרחיים במדינה זרה; נישׂואים חד־מיניים [הנקראים גם נישׂואי הומוסקסואלים ונישׂואי גאים] – נישׂואים בין שני אנשים בני אותו מין: גבר עם גבר אישה עם אישה; נישׂואים בין שתי נשים נקראים גם נישׂואים לסביים; נישׂואין קונסולריים – נישׂואין הנערכים בשגרירויות ובנציגויות של מדינות זרות (במקום לנסוע לחו"ל), בעיקר של בני זוג חסרי דת, כדי להנפיק אישור לקיום הנישׂואין לרשות האוכלוסין של משרד הפנים; נישׂואין ללא ילדים – נישׂואים שלא ייוולדו בהם ילדים מתוך בחירה: באירופה משפחות רבות מבכרות נישׂואים ללא ילדים כי הזוגיות והקריירה חשובות בעיניהן יותר מלהשתעבד לחיתולים; נישׂואין פיקטיבִיִים – נישׂואים הנערכים שלא למטרת חיים משותפים אלא כדי להפיק תועלת, כגון הטבות כלכליות, אשרת שהִייה במדינה; נִישׂוּאֵי תַערוֹבֶת – נישׂואי בני זוג שכל אחד מהם שייך לדת אחרת [כלומר נישׂואים בין־דתיים] או ללאום אחֵר או לעדה אחרת [היינו נישׂואים בין־עדתיים: אשכנזים עם עדות המזרח]: ילדיי יפים הודות לנישׂואי התערובת שלנו; חתונה קתולית, נישׂואין קָתוֹלִיִים – 1. נישׂואים שאי־אפשר להתגרש מהם במתן גֵט (לפי חוקי הכנסייה הקתולית); 2. הסכם או שותפוּת שאי־אפשר לבטלם, מצב בלתי הפיך, שמחייב לעד; נישׂואי בוסר, נישׂואי קטין – נישׂואים בין קטין מתחת לגיל הבגירות (לרוב גיל 18) לבין מבוגר או קטין אחר. רוב נישׂואי הקטינים הוא בין ילדה לגבר, ומקורם באי־שוויון מגדרי; נישׂואי הֶסדֵר – נישׂואים שבהם הבעל והאישה נבחרו זה לזה על ידי הוריהם: בתימן יש משפחות קשות יום המוֹכרוֹת את בנותיהן הקטינות לבני אדם אמידים, שמשלמים עבורן כסף רב, ונישׂואי הסדר אלה חוקיים לפי האסלאם; בִּיגַמיָה > נישׂואי כֶּפֶל – נישׂואי גבר לשתי נשים; הִיפּוֹגַמיָה > נִישׂוּאֵי מַטָה – נישׂואים עם בן זוג ממעמד נמוך יותר: אני מקסטת הסוחרים חרף זאת אשׂא את רעייתי לעתיד בנישׂואי מטה אף שהיא מקסטת הטמאים; הִיפֶּרגַמיָה > נִישׂוּאֵי מַעלָה – נישׂואים עם בן זוג ממעמד גבוה יותר: אף שאני מקַסטַת הפועלים יהיה נישׂואיי נישׂואי מעלה כי אהובי הוא מקסטת הכוהנים; נִישׂוּאִין לְלֹא יְלָדִים – נישׂואים שהוסכם בהם מתוך בחירה שלא להביא ילדים לעולם: באירופה נפוץ הרעיון של "משפחה זוגית", היינו משפחה שבה הגבר והאישה מעדיפים לשפר את הזוגיות ואת הקריירה במקום להשתעבד לחיתולים; אֶקסוֹגַמיָה > נישׂואי חוץ – נישׂואים חוץ־קבוצתיים, נישׂואים עם בני זוג השייכים לקבוצה חברתית אחרת, לשבט אחר, לעדה אחרת וכדומה: בני העדיף נישׂואי חוץ ולא חשש להינשׂא לאתיופית נאה אף שהוא אשכנזי; אֶנדוֹגַמיָה > נִישׂוּאֵי פְּנִים – נישׂואים תוך־קבוצתיים, הנוהג או החובה לשׂאת בני זוג השייכים לאותה קבוצה חברתית בשבט, בעדה, בממלכה וכדומה: אף שציפתה המלכה שאשׂא מישהי נישׂואי פנים, היינו שמעמדה הכלכלי והחברתי כשלי, ביכרתי ריבה נאה ממשפחה ענייה; הוריי הדרוזים כופים עליי נישׂואי פנים ומתנגדים שאשׂא יהודייה לאישה; חתונה, כניסה לְחוּפָּה, נישׂואין – איחוד מרצון, ולכל החיים, של גבר אחד, עם אישה אחת או עם בן זוג אחד, המוציא מכללו את כל האחרים; הביא בברית נישׂואים, הכניס לחופה, השׂיא את בנו או את בתו – חיתן את בנו או את בתו; באו בברית הנישׂואין – התחתנו, נישׂאו, ערכו טקס נישׂואים: בני הזוג דן ודנה הכירו זה את זה אשתקד, ואתמול באו בברית הנישׂואים; יום הנישׂואין – יום השנה לנישׂואים, היום בשנה שבו נישׂאו בני זוג זה לזה: את יום הנישׂואים השני שלנו חגגנו בארוחת ערב רומנטית לאור נרות; לקח אישה, נָשָׂא אישה – התחתן, התקשר בקשרי משפחה על ידי נישׂואים: כמה שנים לאחר מות אשתו נָשָׂא את אחותה; נִישָׂא – התחתן, בא בברית הנישׂואים: יותר משהאיש רוצה לישׂא, אישה רוצה להינשׂא; השׂאה, השׂיא – חיתן: את בתי השׂאתי לתלמיד חכם; פוליגמי, פּוֹלִיגַמיָה > רב־זוגיות, ריבוי נשים, נישׂואי רִיבּוּי – נישׂואי גבר ליותר מאישה אחת בעת ובעונה אחת: ריבוי נשים אסור ברוב ארצות העולם ובכללן ישׂראל; הורות ללא נישׂואים, הורה ללא נישׂואים – אדם לא־נשׂוי המעוניין להביא ילד לעולם בתהליכי הפריה, יצטרך ליצור הסכם הפריה. האישה תצטרך להצהיר שבכוונתה לגדל את הילד, והגבר יצהיר שיעמוד בכל החובות שחלות עליו; פּוֹלִיאַנדרִייָה > ריבוי גברים – המצב או הנוהג שבו גברים אחדים נשׂואים לאישה אחת, ריבוי בעלים לאישה אחת: ריבוי גברים שכיח, בעיקר באֲזורי חקלאות, שבהם עיבוד הקרקע הוא קשה, ומספר השטחים החקלאים מועט, כגון בטיבט, והריבוי מונע פיצול הקרקע לחלָקות קטנות שאין בהן כדי לכלכל משפחה ומאפשרת לחלק את נטל העבודה החקלאית בין גברים רבים [ריבוי גברים נוצר כשיש עוני משווע או מִנהג להמית תינוקות ממין נקבה]; שדכן, שִידוּך, שידך – הפגיש בחור ובחורה באמצעות צד שלישי, בעיקר למטרת נישׂואים: בעבר נישׂאו בעיקר בנישׂואי הֶסדר, וכיום משדכים בעיקר בחברה החרדית; חיזר אחרי – 1. השתדל למצוא חן בעיני מישהו ולכבוש את ליבו, בעיקר באמצעות גינונים המעידים על תשׂוּמַת לב: ירון מצא חן בעיניה, והיא חיזרה אחריו בהתלהבות; 2. התאמץ לזכות באהדתו, בתשׂומת ליבו וכד' של אדם אחר: המועמד חיזר אחרי בוחריו והבטיח להם הטבות אם ייבחר; 3. השתדל למצוא פרנסה, כבוד, תהילה, גדולה וכד' ועשׂה מאמצים ניכרים להשׂיגם: בימות הגשמים, במקום לחזר אחר פרנסתי, אני מבכר לשבת ספון בביתי ולהפך בעיתונים; יְעוּדָה – ארוסה, כלה: כשם שהוא בגד בארצו, כך בגד ביעודתו; דֶרֶך גֶבֶר בְּעַלמָה – דרכי ההתנהגות של גבר עם אישה, החיזור ויחסי האישות: שנים המתי עצמי באוהלה של תורה, ודברים רבים בעולם נפלאו ממני, אף לא ידעתי מהי דרך גבר בעלמה; התחתן – קשר שתי משפחות על ידי נישׂואי בניהם, בא בקשרי נישׂואים עם משפחה אחרת, עם אחר וכד': שלמה התחתן עם פרעה ונשׂא את בת פרעה לאישה; חִיתֵן – 1. השׂיא בן זוג לבן זוג אחר; 2. קשר שתי משפחות על ידי נישׂואי ילדיהם; חיתוּן – 1. שידוך למטרות נישׂואים הבאה לידי נישׂואים; השׂאת בני זוג, עריכת טקס הנישׂואים: בית הדין החליט שעל הצדדים להתגרש שנית ועד אז ייחשבו כמעוכבי חיתון; 2. מצבו המשפחתי של מי שהוא בקשר נישׂואים: בין אדם לגיסו יש קשרי חיתון; פְּסול חיתון – יהודי שלפי ההלכה אינו רשאי להינשׂא לכל מי שיחפוץ (כגון ממזר), יהודי שיש דופי בכשרותו לנישׂואים לפי ההלכה היהודית: אני כוהן שאינו שומר מצוות ומעוניין לשׂאת גרושה מקסימה, אך בעיני הרבנות אני פסול חיתון; קִרבַת חיתוּן – קִרבה הנוצרת בעקבות נישׂואים, כגון בין הורי החתן ובין הורי הכלה; בחירת לב, בְּחִיר לב, בָּחִיר – הטוב ביותר, המעולה, כגון בחיר ליבה, בחירת ליבו, כינויים לבני זוג בין האירוסים לנישׂואים; חָבֵר לחיים – בן זוג לחיים, שותף לחיים, גבר שאיתו חיים, לאו דווקא מתוך קשרי נישׂואים: היא פנתה למשׂרד שידוכים בתקווה למצוא לעצמה חבר לחיים; זיווג, זִיווֵג – 1. צירף שניים יחד, חיבר לזוג: שהיו כל הנביאים מבקשים זיווג לירושלים; 2. שידך, קביעת בני זוג לנישׂואים: היא נערה טובה והוא אדם הגון ולמרות זאת לא עלה זיווגם יפה; זיווּג – בן זוג: פלונית מצאה לה זיווג נאה; פלוני לפלונית – זה יהיה לזאת, זה זיווג, בן זה יהיה בעלה של בת זו: השדכן הזה מזווג זיווגים, פלוני לפלונית, ובתו של פלוני לפלוני; בְּחִיר לב, בְּחִיר ליבה – אהוב נפשה, הגבר שבחרה להינשׂא לו: אנו מתכבדים להזמינכם לנישׂואי בתנו רחל עם בחיר ליבה יעקב; בן זוג – 1. ארוס חתן, בעל, שותף לחיים, מי שחי במערכת זוגית עם אדם אחר, מי שמקיים עם אדם אחר מערכת של יחסים רומנטיים או יחסים מיניים: אני מתכבד להזמינך ואת בן־זוגך לחנוכת הבית שלנו; 2. אחד משניים שהם זוג, חבר, בן לוויה, מי ששותף למעשׂה כלשהו, לתחביב, לבילוי וכד': מי בן־הזוג שלך לריקודי עֲם הערב? בחירת לב, בְּחִירת ליבו – אהובת נפשו, האישה שבחר לשׂאת לו לאישה; בת זוג – 1. אשתו של אדם, הנקבה בבעלי חיים; 2. חברה, בת לויה; כַּלָה – 1. אישה ביחס להורי בעלה: האם אמרה לבנה הנשׂוי: 'אני וכלתי (= רעייתך) כמו זוג יונים'; 2. כינוי חיבה לאהובה: מה יפו עינייך כלתי; חָסוּד – מלא חן, נאה, שמשוך אליו חוט של חסד: הכלה נאה וחסודה, ודבריה נאים וחסודים; קידוש, קידש, קידש אישה – התקשר עימה בקידושים, בברית נישׂואים: חז"ל קבעו שאסור לאדם לקדש אישה בלי שיראה אותה מראש; קידושים – נישׂואים: הרב הצעיר עשׂה את הקידושים; דוֹד – אהוב, בחיר לב: דודי לי ואני לו; יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו; אישוּת – מערכת היחסים שבין איש לאִשתו וּבִכללם זכויותיהם וחובותיהם זה לָזה: הלכות אישות, יחסי אישות; מוֹהַר – תשלום שאדם משלם לחותנו כתנאי לנישׂואים (בחברות מסוימות) עם בתו, נדוניה: כסף ישקול כמוהר

הבתולות; נְדוּנְיָה – [בימינו] כסף או רכוש שהורי הכלה נותנים לבתם ולחתן כמתנה לנישׂואים: המכונית של בני הזוג היא הנדוניה של הכלה; שׁוֹשׁבִינוּת – מתנות ששולחים לחתן ולכלה לכבוד נישׂואיהם: השושבינות נגבית בבית דין; שׁוֹשׁבִינוּת, שׁוֹשְׁבִין – מי שמלווה את החתן או את הכלה אל החופה בטקס נישׂואיהם, כגון הורים, קרוב משפחה או ידיד קרוב: שושבינות הכלה נשׂאו את השׁוֹבֶל הארוך של שׂמלתה; סִבלוֹנוֹת – מתנות חתן וכלה זה לזה או מתנות שהחתן שולח לארוסתו; כְּתוּבָּה – חוזה נישׂואים או שטר נישׂואים שהחתן חותם עליו לפני החופה, ובהם מפורטות חובות הבעל כלפי האישה וסכום הכסף המגיע לה אם יתגרשו או ימות הבעל: בטקס נישׂואינו קרא הרב את הכתובה בארמית, ואחר־כך הוסיף תרגום לעברית; כְּלוּלוֹת – 1. נישׂואים, חתונה, טקס כלולות: שפע ברכות לך ולבחירת ליבך ביום כלולותיכם; 2. אירוסים, היות נערה לכלה, מעמד האישה בזמן שהיא כלה; יום הכלולות – יום הנישׂואים; חֲדר ייחוד – כינוי לחדר שאליו נכנסים החתן והכלה מייד לאחר החופה, ובו הם שוהים דקות אחדות ביחידות; קיום המין – הִתרבות, העמדת צאצאים להמשך קיומו של אותו מין ביולוגי; מחוּתָן – קרוב קרבת משפחה על ידי נישׂואי בנו או בתו: המחותנים הסכימו לשידוך; בְּנֵי חוּפָּה – המשתתפים בשׂמחת החופה ובחתונה: במסיבה קפצנו ושׂימחנו כאילו היינו בני החופה; הזדווגות, מגע מיני, יַחֲסֵי אישוּת, יַחֲסֵי מין – קשרי מין, בעילה והיבּעלוּת; שכיבה עִם, שָׁכַב עִם – בָּעַל, קיים יחסי מין עם אישה: ואחר כן תבוא אליה ובעלתה; הדלות מביאה נשים שישכבו עם זרים תמורת אתנן; חֶמדת בשׂרים – תאווה מינית, תשוקת בשׂרים: הוא היה נרגש ומופתע בחמדת בשׂרים שחווה עימה בפגישה הראשונה; עֵת דוֹדִים – גיל הבגרות, זמן הבשלוּת הרגשית והגופנית לאהבה, הגיע זמן אהבה: וָאֶרְאֵךְ וְהִנֵּה עִיתֵּךְ עֵת דוֹדִים; משהגיעה עת דודים שלח אביה שליחים בכל תפוצות ישׂראל כדי לחזר אחר בחור כהלכה, אשכול השלמות שאין כמותו בכל העולם; היו לבשׂר אחד – הזדווגו, קיימו יחסי מין; התייחד – היה יחיד עם עוד אחד או עם אחדים: לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים, אך שתי נשים מתייחדות עם איש אחד; אם נשהה במשׂרדי, יש חשש להתייחדות, ועלולים לרנן אחרינו; שכב עִם, התעסק, הִתייַחֲדוּת, התייחד עם אישה – 1. שהה עימה ביחידות, לרוב בהקשר של יחסי מין, קיים יחסי מין: העציר התלונן כי לא ניתן לו להתייחד עם אשתו בין כותלי בית הסוהר; 2. שהה עימה ביחידות במקום סגור: החתן התייחד עם הכלה בחדר ההתייחדות; פְּרֵה וּרְבֵה – התרבה ריבוי טבעי, הקים צאצאים רבים: הציעו לי לשׂאת אישה אחרת ולפרות ולרבות ממנה; רעיון מוליד רעיון והם פרים ורבים; הפריה, הִפרָה – סיפק זרע לביצית שבגוף הנקבה והביא לידי תחילת היווצרות העובר (תחילת ההיריון), חיבר את האבקה לביצית שבשחלה של צמח אחר, ולעיתים של אותו צמח, וגרם להתחלת היווצרות הפרי: כיום אפשר להפרות ביצית מחוץ לרחם; קָרַב אל אישה – בָּעַל, שכב עם אישה: זה ימים שלא קרבתי אליה; אל תקרב אל אישה פן תיפול במצודותיה; בא על אישה, בא אל אישה, בָּא אֵלֶיהָ, בָּא עָלֶיהָ, בא אל, בא על – שכב, קיים יחסי מין: הבא על נערה המאורסה; יָדַע אותה – בעל אותה, הזדווג איתה: והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין; נזקק ל־ – קיים מגע מיני עם, הזדווג עם: הוא נזקק לאשתו ואינו מתאווה לאישה אחרת, אבל בהמה חיה ועוף נזקקים לבני מינם; בעילה, בָּעַל, הזדווגות, הִזדַוֵּג – קיים פעילות מינית לצורך הפריה: הקופים יכולים להזדווג כל השנה, ואילו מלכת הנמלים מזדווגת פעם אחת בחייה; שיגל, השתגל, שָׁגַל – בָּעַל אישה; שימש – הזדווג, בא על אישה; תשמיש, תשמיש המיטה – יחסי מין, בעילה, הזדווגות, ביאה: יום הכיפורים אסור באכילה . . . ובתשמיש המיטה; העמדת בנים, העמיד בנים, העמדת צאצאים, העמיד צאצאים – הוליד בנים, הקים דור חדש, נולדו לו צאצאים: לכשתגיע לפרקה תינשׂא ותעמיד צאצאים; נָשָׂא אישה והעמיד ממנה בנים ובנות; הקים זרע – הוליד צאצאים, המשיך את שושלת המשפחה; נִיאוּף, נִיאֵף, מְנָאֵף, נָאַף – 1. בגד בבן זוגו על ידי קיום יחסי מין מחוץ למסגרת הנישׂואים: ניאופיו ומצהלות זימת זנותו לא נשכחו ימים רבים; 2. קיים יחסי מין אסורים; עָקָר, עֲקָרָה, עֲקָרוּת – 1. המצב של אדם (או בעל חיים) שאינו יכול להוליד או ללדת צאצאים בעטיים של ליקויים גופניים או בעיות נפשיות; 2. חוסר פוריות מבחינה רוחנית, ריקנות, חוסר תועלת: ישיבתו בגלות וריחוקו ממקורותיו הרוחניים גרמו לא במעט לעקרות ביצירתו; עֵץ יָבֵשׁ – כינוי לעקר ועריריי: תפיסת עולמו נשארה עץ יבש שלא נטמעה בחיי הרוח או המעשׂה, כאילו לא נכתבה מעולם; גילה ערווה – בא במגע מיני ביחסי מין אסורים: אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה; גילוי עריות – 1. יחסי מין האסורים על־פי התורה: יחסים בין שארי בשׂר הנמנים בתורה או מעשׂה ניאוף עם אשת איש: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים הן שלוש העבֵירות החמורות שאינן נדחות אף מפני פיקוח נפש; 2. יחסי מין בין הורים לילדיהם או בין אח ואחות: החוק אוסר גילוי עריות; פסול חיתון – יהודי המנוע מלהינשׂא לפי ההלכה היהודית עם יהודי כשר, למשל בגלל היותו ממזר [יש המשתמשים בהגדרה רחבה, ולפיה בני זוג שאינם רשאים להינשׂא זה לזה על פי ההלכה היהודית נחשבים פסולי חיתון]; ברית זוגיות – הסכם בין בני זוג חסרי דת לחיות יחד ולקיים חיי משפחה ומשק בית משותף; הִתחַתֵּן עם – נישׂא, הִתקַשֵּׁר עִם בֶּן זוּג בּנישׂואים, וכן – בא בברית הנישׂואין, ברית זוגיות, ביקש את ידה, הייתה לאיש, הקים בית בישׂראל, התקדשה לפלוני, לקח אישה, נישׂא, נכנס לחופה, נָשָׂא, נשׂא בת זוג, נשׂא אישה, פרשׂ כנפיו עליה, קידש אישה: בני הזוג התחתנו באולם חתונות מפואר, אך התחתנותם לא האריכה ימים; בִּיקֵשׁ אֶת יָדָהּ – הציעַ לה נישׂואים, ביקש ממנה להינשׂא לו, ביקש מאביה את הרשות לשׂאת אותה לאישה; הגיעה עת דודים לו – הגיע לפרקו, הגיע זמנו לשׂאת אישה; הייתה לאיש – נישׂאה לאיש; נכנס לחופה, לָקַח אישה – נָשָׂא אישה כדת וכדין, התחתן: קח לך אישה ובנה לה בית; כשם שנכנס לברית, כן ייכנס לתורה, לחופה ולמעשׂים טובים; התקדשה אישה לפלוני – נישׂאה אישה בטקס חופה וקידושין; נכנסה לְחוּפָּה – נישׂאה; הכניסוֹ לחופה – השׂיאו לאישה; הביא בברית נישׂואים, הכניס לחופה – חיתן; הִגִיעַ לְפֶרֶק הָאִישׁ מְקֻדֵּשׁ, הגיעה לפֶרק בתולה נישׂאת – ביטוי מליצי שמשמעו: בגרה העלמה והגיע זמנה להינשׂא: היות שהבחור . . . הגיע לפרק 'האיש מקדש', ובִתו של זה הגיעה לפרק 'בתולה נישׂאת' הכירו זה את זה ופתחו פרק חדש בחייהם; בא בברית הזוגיות – הסכים לחיות עם אדם ולקיים חיי משפחה ומשק בית משותף; פָּרַשׂ כנפיו עליה – לקח לאישה: סוף סוף זכיתי לפרושׂ כנפיי על אהובתי שבלעדיה חיי אינם חיים; מָרַד על אשתו – סירב לחיות עימה חיי אישות: מה דינו של המורד על אשתו? מרדה על בעלה – סירבה לחיות עימו חיי אישות: המורדת על בעלה מפחיתים את כתובתה; רֵחיים בצווארו, רֵחיים על צווארו – עול קשה המונח על כתפיו, מחויבות או אחריות כבדה שאינו יכול להשתחרר מהם, עול המשפחה ופרנסת הבית המונחים על כתפי האדם הנשוי: משמצא אישה יש רחיים על צווארו לפרנסת הבית; יֶרַח דבַשׁ – כינוי לַימים הראשונים של הנישׂואים שהחָתן והכלה מבלים בחופשה; עִנבֵי הַגֶּפֶן בְּעִנבֵי הַגֶּפֶן – צירוף נאה, מין מצא את מינו, שידוך שנעשׂה בין שתי משפחות טובות ומיוחסות המתאימות זו לזו [ביטוי של מחמאה הנאמר כלפי חתן וכלה המתאימים זה לזה במעמדם ובייחוסם]: ראה את הזוג החדש – ענבי הגפן בענבי הגפן; עִנבֵי הַגֶּפֶן בְּעִנבֵי הַסְּנֶה – משַל חכמים לזיווג שאינו מתאים: ולא יישׂא בת עם הארץ, משל לענבי הגפן בענבי הסנה, דבר כעוּר ואינו מתקבל; הַכנָסַת כַּלָה – העניינים הכרוכים בדאגה ובעזרה להשׂאת נערה, במיוחד יתומה או ענייה; זיווג מִן הַשָּׁמַיִם – התאמה מושלמת של בני זוג לנישׂואים; מַזמוּטֵי חתן וכלה – 1. שַׁעשועים, זמר, ריקודים: כבני אדם שמתקבצין ובאין לראות במזמוטי חתן וכלה; 2. שעשועי אהבה, פלירט; אָמַר לַדֶּבֶק טוב – רצה בזיווג והסכים לו, הסכים לשידוך או לאיחוד: הבתולה רצתה מאוד את הבחור, ואמרה לדבק טוב; דיבר בו נכבדות – הציעַ שידוךּ; כלה שעיניה יפות, אין כל גופה צריך בדיקה – כלה שהיא נותנת צדקה וגומלת חסדים, היינו עיניה יפות בבריות, אז היא בלי ספק שלמה בכל המידות; אֵשֶׁת בּרית – האישה הנשׂואה לאדם, רעייתו, אשתו החוקית: והיא חברתך ואשת בריתך; הקים בית בישׂראל – התחתן בארץ בחתונה יהודית; הֶסכֵּם מָמוֹן – הסכם הנעשׂה לפני הנישׂואים להסדרת יחסי הרכוש של בני הזוג בדרך השונה מן הקבוע בחוק, ואשר תחייב את הצדדים בעת גירושים; הֶסכם לחיים משותפים – ידועים בציבור שאין בכוונתם להינשׂא יכולים לערוך הסכם לחיים משותפים המתייחס לזכויות הרכוש של כל אחד מהם [בהסכם מסדירים את אופן החיים המשותפים וכן את דרך הפירוד, את חלוקת הרכוש המשותף ואת חלוקת הרכוש שנצבר בהיותם ידועים בציבור, תשלום מזונות במידת הצורך ועוד]; זוג מעורב – בני זוג שכל אחד מהם נמנה עם עדה או קבוצה אתנית שונה; חתונת הברזל – כינוי ליום השנה ה־10 לנישׂואים; חתונת הכסף – כינוי ליום השנה ה־25 לנישׂואים; חתונת הזהב – כינוי ליום השנה ה־50; חתונת היהלום – כינוי ליום או לאירוע שבו חוגגים בני־זוג מלאות 60 או 75 שנה לנישׂואיהם; חתן דומה למלך – חתן ביום חופתו זכאי לכבוד מיוחד; נכנסה להיריון > הָרְתָה – התעברה, הייתה בהיריון, נפקדה; נפקדה, נפקד – נולד לו ילד, ניתן לו זרע, הרתה, התעברה, ניתן לה היריון: על־פי האגדה נפקדה שׂרה אימנו בראש השנה; לאחר שלוש שנים לנישׂואיי נפקד בעלה בבן זכר; ידועים בציבור – בני זוג המקיימים יחדיו מסגרת משפחתית, אך אינם נשׂואים זה לזה; ידועה בציבוּר – כינוי לאישה החיה תקופה ארוכה עם גבר חיי אישוּת בלא שנישׂאו זה לזה כחוק: היא זכתה בכספו משום שהייתה הידועה בציבור שלו; יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ, יוֹצֵא חֲלָצָיו – ילדו, בנו או בתו, זרעו, צאצאיו, מי שנולד מזרעו: בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי; הלא אתה יוצא חלציי, עצם מֵעֲצָמַי ובשׂר מבשׂרי; עֶצֶם מֵעֲצָמָיו וּבָשָׂר מבשׂרוֹ – בן משפחתו, חלק מהותי ובלתי נפרד ממנו: איך הוא יכול להכות ככה את בנו, הלוא בנו עצם מעצמיו ובשׂר מבשׂרו? בשׂר מבשׂרו – בן משפחתו: איך הוא יכול להתנהג ככה אל בנו, אל בשׂר מבשׂרו? אין חן כחינה של כלה ביום חופתה, ואין שִׂמחה כשׂמחת חתן עם כלה; הכלה סובבה שבע פעמים את החתן; האין בבנות אחיך ובכל

עמי אישה כי אתה הולך לקחת מן הערלים; בני חשקה נפשו בבתכם, תנרנא אותה לו לאישה; אישה זו ישרה בעיניו ולכן נְשׂאהּ לאישה; עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד; יותר ממה שהאיש רוצה לישָׂא, אישה רוצה להינשׂא; זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותייך, לכתך אחריי במדבר בארץ לא זרועה; אין מזווגים לו לאדם אישה אלא לפי מעותיו; כי ייקח איש אישה חדשה, לא יצא בצבא . . . נקי יהיה לביתו שנה אחת, ושׂימח את אשתו אשר לקח; במשפחתנו אין נותנים את הצעירה לפני הבכירה; נקרא לנערה ונשאלה את פיה; אדם רוצה בכבוד בנותיו שיהיו לבושות בכבוד, כדי שיהיה להן קופצים; איזהו עשיר? כל שרעייתו נאה במעשׂיה; היה ילד והיא זקנה, היה זקן והיא ילדה, אמור לו: 'למה לך להכניס קטטה לביתך?'; דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחילה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחרי כן יישׂא אישה; הכול יודעים חתן וכלה למה נכנסו לחופה; קשה זיווגם של ישׂראל כקריעת ים סוף; אף שלכל אדם מזומנת חווה, אפשר שאדם יישׂא אדם אחר, כל המשׂיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי: מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים, אף עם הארץ מכה ובא עליה ואין לו בושת פנים; בחיי הנישׂואים יש דרך חתחתים ותהומות עמוקים בעטיו של הֶיעדר כבוד הדדי; הקנאה, הקמצנות וההתמכרות להימורים, לעישון סמים וכד' מוציאות את האדם מן העולם; יש שאישה תישׂא אישה אחרת; בנה לך קֵן, בטרם תישׂא אשת חן; בעל חירש ואישה עיוורת יוצרים יחד זוג מאושר; כשידור זאב עם כבש, תדור כלה עם חמותה; הנישׂואים נקבעים בשמיים, אבל חיים אותם בארץ; כַּבלי הנישׂואים הם נטל כה כבד, שרק בשניים ניתן לשׂאתו, ולפרקים – רק בשלושה; מי שמזלו נאה, זוכה בכלה נאה; נישׂואי בהלה הם ברכה לבטלה; תחילה מדבר הגבר, והאישה מקשיבה, אחרי כן מדברת האישה והגבר מקשיב, ולבסוף מדברים שניהם והשכנים מקשיבים; הכול קפצו על הכלה לשׂאתה מפני חינה; הכול יודעים כלה למה נכנסה לחופה > אהבה!

גירושים. גירושין, גירושים – ההליך החוקי המתיר לסיים את קשר הנישׂואין בין גבר לאישה במתן גט לאישה; סיום רשמי וחוקי של נישׂואין בין בני זוג; גירש – נתן גט לאשתו, סיים באופן רשמי את נישׂואיו; התרת קשר נישׂואים, התרת נישׂואים, התיר נישׂואיו – ביטל נישׂואים שנעשו שלא כדין (כגון אין שני בני הזוג מאותה דת, הם חסרי דת, אחד מהם אינו יהודי או נישׂאו בחו"ל), ולכן יבוטלו נישׂואיהם בבית דין לענייני המשפחה: לא התגרשתי ברבנות כי איני יהודי, מוסלמי, דרוזי או אחת מהעדות הנוצריות המקיימות בתי דין בישׂראל; עילת גירושין – סיבה חוקית שאפשר להיאחז בה כהצדקה לגירושין, כגון ניאוף, יחס אכזרי, הטרדה מינית, אלכוהוליזם, מוגבלות, נטישה, מאסר, אלימות במשפחה (כגון התעללות גופנית, מינית או נפשית של בן הזוג השני); נתן גט – נתן תעודת גירושים; גט לחומרא – טקס גירושין בין בני זוג שלא נישׂאו אך הקימו משפחה כדי להסיר ספקות הלכתיים; סרבנות גט – סירוב של אחד מבני הזוג להתיר את קשר הנישׂואים עם בן זוגו כדי לאפשר להם להינשׂא שוב; דִינֵי מִשְׁפָּחָה – החוקים העוסקים בבעיות אישות, נישׂואים וגירושים; בהליכים > בהליכי גירושים – השלב בחיי הזוג שבין פרֵדה לבין טקס הגירושים; פְּרוּדָה, פָּרוּד – שחי בנפרד מבן זוגו לנישׂואים: אני פרוד, אבל בקרוב אפתח בהליכי גירושין; דְמֵי מְזוֹנוֹת – תשלום למשפחה שבה בני הזוג נפרדו, ואחד מבני הזוג (לרוב הגבר) חייב להשתתף בכלכלת ילדיו שאצל בן הזוג האחר, ופעמים גם בהשתתפות בכלכלת בן הזוג האחר; בודד, גלמוד, פרוש, נידח – מגורש, מסולק, תועה, אובד; עגינוּת, עגונה – אישה שבעלה נעדר, ולא ידוע מה עלה בגורלו, ואם הוא חי או מת, ואבדו עקבותיו. היא לא חיה איתו, ואסור לה להינשׂא לאחר [לרבות מצבים שבהם אישה או איש שנישׂואיהם אינם ממומשים בפועל אך מנוע מהם נישׂואים חדשים לפי ההלכה, כגון כשאחד מבני הזוג לקה במחלה קשה: תרדמת, אובדן שפיות וכדומה, המונעת ממנו להתגרש]; דמי מזונות לילדים, לבן זוג או לבת זוג – תשלום למשפחה שבה בני הזוג נפרדו, ובמסגרתו חייב אחד מבני הזוג (לרוב הגבר) בהשתתפות בכלכלת הילדים שאצל בן הזוג האחר, ולעיתים גם בהשתתפות בכלכלת בן הזוג האחר; מסורבת גט – אישה שבעלה מסרב לתת לה גט; סרבנות גט – סירוב אדם נשׂוי לסיים רשמית את נישׂואיו לפי ההלכה אף שאינם מתממשׂים בפועל, וכך נמנעת הינשׂאות לאחר; התיר את קשר הנישׂואים – התגרש; אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת – שומר נפשו ירחק משותפות עם רשע; נבאשה בעיניו ועמד לגרשה – מאס בה ורצה לגרשה; פֶּרֶץ משבר בחיי הנישׂואים, והם בוטלו; אין דרך האדם להתגרש אלא אם כן שׂנאה יוקדת בין בני הזוג, ואין מקום לחיים המשותפים; גירושים הם משבר עבור הילדים כי הגירושים מערערים את המערכת המשפחתית, שאמורה לספק לילדים את צורכיהם הנפשיים והרגשיים ולהעניק להם תמיכה, הגנה וביטחון; גירושים הם כקטיעה: נשארים בחיים, אבל עם פחות; איש רע או אישה רעה – מִצווה להתגרש מהם; היא אמרה: גידלתי נחש בחיקי עד שהכישני > איש! אישה! ברכה! גירוש! הפרדה! משפחה!

נכונות!

נְכוֹנוּת – 1. היותו של דבר מדויק, נכון ומתאים כדי שייעשׂה משהו כפי שצריך: היש נכונות לידיעה שפורסמה: כיום אין לי כל ספק בדבר נכונות הצעד שנקטנו; 2. תכונות או מצב של מישהו או של משהו שהוא מוכן, מתאים, טוב וראוי לפעולה או לעניין אחר (כלכלי, חברתי וכד'); הימֵר עַל הסוס הנָכוֹן – בחר בחירה טובה: ראש הסיעה רשם הישׂג לא מבוטל לאחר שהימר על הסוס הנכון ולאורך כל הדרך והודיע על תמיכתו במי שייבחר לנשׂיא; אִיפְּכָא מִסתַבְּרָא, ההפך הוא הנכון – 1. דווקא דבר זה מוכיח את ההפך; 2. כינוי לשיטה שבה נוהגים להביע דעות חריגות, הפוכות מהמקובל או מהידוע כדי לחדד את הראייה הכוללת. השיטה נהוגה במודיעין כהליך בקרה על התפיסה המובילה בעניין מסוים (תורה, תכנון, דעה), המעמיד מולה תפיסה נגדית הנחשבת באותו זמן לבלתי סבירה; אֶל נכון – בוודאות, בבירור, בלי ספק, בהחלט, ללא כל ספק; נכון כּנְכוֹן היום – הדבר ברור ללא כל צל של ספק: אתה יכול לסמוך על דברי המפקדת דבריה נכונים כנכון היום; פָּרַט על המיתר הנכון – קלע לנקודה הרגישה של מישהו: המנהיג החכם ידע לפרוט אצל בוחריו על המיתר הנכון כששׂוחח איתם; הוא אינו מעוניין עוד לפרוט על מיתרי ליבה הנכונים כדי להצית שוב את אש אהבתם; אמת וָצֶדֶק, אמת ונכון הדבר, אֱמֶת וַיַּצִיב, אמת ונכון – נכון מאוד, אומנם כך הוא, הדבר אמיתי בהחלט, בְּדִיוּק כך; מצא לנכון, ראה לנכון, רָאָה – הכיר כטוב, בחר, מצא לראוי, שקל בדעתו שראוי: אני רואה את דבריו מדבריכם; מה ראית – מדוע מצאת לנכון: לא הבנתי מה ראית להתלונן עליי; רָאָה אֶת דִּבְרֵי פלוני מדברי אחר – דברי פלוני נראו לו, מצאו חן בעיניו או חשבם לנכונים יותר משל אחר: רואה אני את דבריה מדבריכם; תיקוּף – פעולה או תהליך של ביסוס האמת או הכרה בדבר, המוכיחים שמשהו נכון, מדויק או חוקי (כגון כרטיס או תעודה), והקובעים שמשהו מועיל ובסטנדרט מקובל ושמכשיר מדידה מכויל; קיים, נתן תוקף, תִיקֵף – בדק באיזו מידה הדבר אמת, נכון, מדויק, חוקי, מכויל או מודד את מה שהוא אמור למדוד; תיקוף זהוּת – תיקוף המידע האישי של אדם, כגון שמו, מענו, מספר הטלפון ומען הדוא"ל שלו כדי לאמת שהם קיימים במציאות ממשית; תָקֵף, בתוקף, בר תוקף – שיש לו תוקף, חוקי, כוחו יפה ובשימוש, עכשווי: האישור עדיין בר תוקף, אך תעודותיך אינן בנות תוקף; שריר, שריר וקיים – בעל תוקף, עומד על בסיס מוצק, חזק שאינו ניתן לערעור: משניתן לה תוקף של צו בית משפט הפכה החלטתנו לשרירה יותר משהייתה; תֹּוקֶף – 1. סמכות חוקית של מסמך, תעודה, כרטיס וכד' המקנה זכות רשמית לעשׂות משהו מיום פרסומו או חתימה עליו; תחולה; 2. חוזק, כוח, עוצמה: וְכָל מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ... הֲלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים; קיבל תוקף – נכנס לתוקפו, החל להיות תקף, החלה תחולתו: חוקי הכנסת תקפים עם פרסומם ברשומות; יִישוּר, יִישֵׁר – הדריך בדרך ישרה: ההורים צריכים להורות את הדרך הטובה לילד, ואם סטה מדרך המלך יש ליישרה לדרך הראויה; הִשרִיר – אישר וקיים, נתן תוקף: נציב שירות המדינה השריר את התקן החדש לעובדי המשׂרד; טָאוּטוֹלוֹגְיָה – 1. היגד שהוא אמיתי תמיד, ומשום כך אינו מְסַפֵּק כל מידע על המציאות: ההיגדים 'או שהשמש זורחת או שהשמש אינה זורחת' או 'מה שהיה ראינו ומה שיהיה נראה' הם טאוטולוגיה [שלילת הטאוטולוגיה היא סתירה, ולהפך]; 2. כפל מושׂג במילים נרדפות זו אחר זו, ייתור לשון: בצירופים 'כל האנשים וכל הבריות יודעים', 'חושך, אפלה ועלטה שלטו בחדר', 'לעלות למעלה' יש טאוטולוגיה; רָטִיפִיקַציָה > אִשרוּר, אִשׁרֵר – 1. נתן אישור בכתב בעל תוקף רִשמי לדבר בשמה של סמכות גבוהה לאחר שאישרה אותו עניין סמכות נמוכה ממנה: שׂר הביטחון אשרר את אישור הרמטכ"ל למִבצע; 2. מתן אישור בכתב להובלת דבר שמסר שליח; בדיקה צולבת, הצלבה, הצליב – 1. בדק עניין מכמה נקודות ראות ולפי כמה מקורות לשם אימותו: כל ידיעה שמגיעה לידי העורך עוברת מוצלבת לפני פרסומה; 2 ערך וסידר משהו בצורת צלב; הניח דברים כך שייפגשו זה עם זה, יחתכו או יחצו זה את זה או יעברו זה מול זה (בדומה לצלב): חייל הצליב את נשקו לרוחב חזהו. אימות, אימת – הוכיח שהדָבר אמת, אישֵׁר שהדבר נכון: הם אִימתו את הידיעה המכאיבה; הכרה, הִכִּיר – אישר, קבע לו זכות יתרה: אני מכיר בתשובתה ודוחה את דבריכם הרפויים; נְכוֹחָה [תה"פ] – יושר, דברים נכונים, אמת: נפקחו עיניו וראה נכוחה מי עובד באמת; רָאָה נכוחה – הבין את הדברים באופן נכון; דְבָרִים נכוחים – דִּבְרֵי אמת: דבריך טובים ונכוחים גם בימינו; מֵאָה אָחוּז – מושלם, טהור, אמיתי, מצוין: זה היה מאה אחוז; בָּא עַל הֶחָתוּם – שָׂם את חותמו או חתם את שמו בסוף מסמך, חוזה, מכתב וכד': הסכם זה מבטל את ההסכם הקודם, ועל כך באנו על החתום; סָמַך יָדוֹ עַל דָבָר, סָמַךְ אֶת יָדוֹ, סָמַךְ יָדוֹ עַל – הסכים לו, תמך בו, הביע ביטחון או אמון בו: ההחלטה שהתקבלה מקובלת עליי ואני סומך את ידי עליה; ניתנה לו גושפנקה של – ניתן לו אישור רשמי מטעם; חתום בחותם של, חתום בגושפנקה של – יש לו מעמד של,

ניכר בו חותמו של: כל הבתים חתומים בגושפנקה של דלות; לא היה בו שום דופי – לא היה בו כל פגם, מום או חיסרון; דין הוא ש־ – השׂכל מחייב; נָכון לעַכשָיו – נכון לפי שעה בזמן מסירת הידיעה: זהו כל הידוע על המאורע נכון לעכשיו; תשובה ניצחת – תשובה נכונה, קולעת למטרה, תשובה מכרעת ומשכנעת שלא ניתן לערער עליה: נאומו של נציג ישׂראל בעצרת האו״ם היה בו משום תשובה ניצחת לדברי ההשמצות של שׂונאי ישׂראל; מושׂכל ראשון, אמיתה, אַקסיומה – הנחה שאינה צריכה ראיה; נַעֲלֶה מֵעַל כָּל סָפֵק, נַעֲלֶה מִכָּל סָפֵק – אין כל פקפוק בדבר, ברור לגמרי, שאין ספק בנכונותו, שאי־אפשר לחלוק עליו: נעלה מכל ספק שהיא עשׂתה כל אשר לאל ידה לטובת העניין; המסמך כתוב בלשון בהירה וחד־משמעית וכוונתו נעלית מכל ספק; קְבִילוּת, קָבִיל – 1. שראוי לקבלה, להסכמה או לאישור; קביל בעיני מישהו – נראה בעיניו כראוי להסכמה או לאישור, מקובל עליו: התנהגותו אינה קבילה בעיניי! 2. שיכול לשמש ראיה בהליך שיפוטי: הסנגוריה ערערה על קבילות ההודאה; נָטְתָה דעתו ל־ – הסכים ל, היה סבור כי כך וכך הוא הנכון; דקדוק פוסק – דקדוק הקובע הלכות פסוקות מה נכון ומה אינו נכון בלשון; קול המון כקול שדיי – יש לתמוך בדבר שהציבור תומך, רצון ההמון או דעת הקהל הם השיקול העליון שיש להתחשב בו: יש לקבל את רצון הציבור, כי קול המון כקול שדי; היה עם ליבו, היה בליבו, בא על ליבו, עלה על רוחו, עלה על דעתו, עלה בדעתו – חשב מחשבה, הגה רעיון, נצנץ רעיון במוחו, הבזיקו במוחו רעיון, מחשבה וכד׳, חלף בראשו: ניצוץ הרעיון דלק בליבי שנים הרבה; העלה בדעתו שגם היא נפגעה מהפרשה; כיוון את השעה – מצא את הזמן הנוח ביותר או את הזמן הנכון או שעת כושר; דָבָר דָבוּר על אוֹפְנָיו – דבר ערוך כהלכה לפרטיו, עניין מסודר לכל פרטיו, על פי שיטה מסוימת, בנוסח ברור ומדויק; כדת, כדת וכהלכה, כדת וכדין – כראוי, כדרוש, היטב, כהלכה, לפי הנהוג והמקובל: האורחים היטיבו את ליבם בסעודה כדת וכדין; חַד וְחָלָק – פשוט וברור, דבר קצר וברור ביותר; קלע אל המטרה – דבריו פגעו בְּדִיוּק במטרה: קלע אל המטרה ולא החטיא; הַדַעַת נוֹתֶנֶת – מתחייב מכאן, ההיגיון מחייב; כפתור וָפֶרַח – נפלא! נהדר! קריאת התפעלות למראה דבר יפה או נחמד במיוחד: זו ממש מלאכת מחשבת, מעשׂה אומן, כפתור ופרח!; לא טלית שכולה תכלת – [באירוניה] כינוי לאדם או לדבר שהוא לא מושלם או כפי שהוא מציג עצמו בציבור: ידוע לכול שגם אתה אינך טלית שכולה תכלת, ופעמים גם אתה שוגה; בָּדוּק וּמְנוּסֶה – אמין ויעיל למעלה מכל ספק, שנוסה בהצלחה; סגולה בדוקה – אמצעי יעיל ביותר, נוסחה או תרופה שהוכיחה את טיבה: האם יש סגולה בדוקה למציאת זיווג; כָּשֵׁר הדבר בעיניו – הדבר נראה טוב וראוי בעיניו; עִרְבֵּב את היוצרות – בלבל את הסדר הנכון, הקדים את המאוחר ולהפך, עיוות את העובדות; דברי אלוהים חיים – 1. אמת אלוהית, עיקרי אמונה ומצוות שנמסרו מפי האל, דברי התורה: הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן; 2. אמת מוצקה שאין עליה עוררין, דיבורים נבונים ומשכנעים: למרות הכבוד וההערכה לבקיאותו, אין לקבל כל אמירה שלו כדברי אלוהים חיים; אלו ואלו דברי אלוהים חיים – דברי שני הצדדים הם פרשנות לגיטימית, כלומר המחלוקת היא לשם שמיים; עשׂה הטוב והיָשָׁר בעֵינָי – עשׂה מה שנכון לעשׂות; קָרָא את המַפָּה – פֵּירֵשׁ נכון את המצב: פרשן טוב הוא אדם שמיטיב לקרוא את המפה; איש הישר בעיניו יעשׂה, כל אחד עָשָׂה כראות עיניו, לפי ראות עיניו – כרצונו, לפי שיקולו, כפי שנראה לו, כפי שמוצא חן בעיניו, כפי שימצא לנכון: אנו מעמידים מראש את פעולתנו בתנאים מוגבלים לפי ראות עינינו; רָאָה באור נכון את הבעיה, ועשׂה הכול כיאות כדי לפותרה; העמדת האיש הנכון, במקום הנכון בזמן הנכון; דבר שאין עליו עוררים; הדברים נכונים היום כבזמן אמירתם; דברים טבועים בחותם האמת; הוכח מעל לכל ספק; לא היה בו שום דופי; עשׂה הטוב והישר בעיניו; את הכול עשׂה יפה בעיתו; דבריו נאים ויאים לכל הימים; דבריו חיים וקיימים, נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים; אי־נכונותם של הערבים להכיר בישׂראל היא המקור להפעלת האלימות נגדה משחר הציונות ועד עצם היום הזה

<u>לא נכון</u>. שגיאה (error) – בחירה בפִּתְרון שגוי או בדרך שאינה נכונה אף שיש פִּתְרון נכון: שגיאת כתיב, שגיאה גסה; טעות (mistake) – בחירה בדרך שאינה נכונה, כאשר בזמן הבחירה לא ידועה הדרך הנכונה; הַפּכְּכֶם! – ההפך מדבריכם הוא הנכון; גילה פנים בתורה שלא כהלכה – פירש את הדברים בתורה לא נכון; לא רָאִינוּ אינה רְאָיָה – הטוען שלא ראה את הדבר, אינה הוכחה שהדבר אינה קיים במציאות, שלא קרה או שאינו נכון; הדבר מופרך מיסודו, הדבר מופרך מעיקרו – בלתי נכון מיסודו, מושתת על בסיס שגוי, שאפשר לסותרו בנקל: איני מוצא כל ממש בטענות אלו לגופן, ואין בידי אלא להסיק שערעור זה מופרך מעיקרו; צבוע, לא כן, דו־פרצופי, אין סתרו כגילויו, אחד בפה ואחד בלב, בלב ולב, אין תוכו כברו, אין פיו וליו שווים, בְּלֵב וָלֵב – חוסר כנות, במרמה: בלב ולב ידברו איש אל רעהו, וכל דבריהם שְׂפת חלקות [היפוכו: בלא לב ולב – ביושר ובכנות]; גילה פנים בתורה שלא כהלכה – פירש לא נכון, הביע דעות של כפירה בעיקרי התורה, ייחס לדברי התורה כוונות מסולפות: יש לא מעט חילונים שמגלים פנים בתורה מתוך בורותם ולא מתוך הבנתה וראיית המציאות; שׂיחק על הסוס הנכון, הימר על הקלף הלא נכון – בחר במי או במה שעתיד להפסיד, בחר במפסיד: הוא הימר על הקלף הלא נכון והשקיע את כל כספו במניות של חברה שפשטה את הרגל בתוך זמן קצר; הוא תמך בכל כוחו במועמד המפלגה, אבל התברר שהימר על הקלף הלא נכון כי דווקא מועמד האופוזיציה הוא שניצח בבחירות; הוא מהמר על הסוס הלא נכון – בחירתו אינה טובה, סופו להיכשל; אין הנידון דומה לרְאָיָה – אין כל קשר בין הדבר שאתה לומד ממנו, לכן אין מסקנתך נכונה; לא רָאִינוּ אינה רְאָיָה – טענת אדם שלא ראה את הדבר, אינה הוכחה שהדבר אינה במציאות, שלא קרה או שאינו נכון; נַהפוך הוא – להֶפך, ההֶפך הוא הנכון: אין שום הוכחה שהדבר קרה, נַהפוך הוא, יש הוכחות שהדבר לא התרחש כלל; עשׂוֹ, ההפך מסתבר – לפי השׂכל ההפך הוא הנכון; היפוכו של דבר, נהפוך הוא, אדרבה – להפך, ההפך הוא הנכון; היא הנותנת – דווקא דבר שהבאת כראיה מוכיח את ההפך, אדרבה, ההפך הוא הנכון: היא הנותנת – הנימוק שהשמעת בבית המשפט להגנתך מביא את השופט לכלל דעה שאתה אשם; קִלְקֵל את השוּרה – 1. פגם בסֵדר המקובל, חרג מן הראוי להיות: רק דבר אחד מקלקל את השורה שאני מתקשה לתקשר בשׂפתה; 2. סטה או הסיט מהדרך הנכונה או המקובלת, גרם שינהגו בצורה חריגה ובלתי מקובלת: האהבה מקלקלת את השורה; הלך בדרכי ליבו, הלך בשרירות ליבו – נהג בהפקרות, ולא התחשב בשׂכל הישר ובמוסכם; עִרבב את היוצרות, בלבל את היוצרות, הפך את היוצרות – שינה את סֵדר הדברים, בלבל את הסדר הנכון, סירס את העובדות: כמדומני שהפכת את היוצרות כשעשׂית אחרונה ראשונה; רָתַם את העגלה לפני הסוסים, העמיד את העגלה לפני הסוסים – נָהַג בפזיזות, הקדים מאוחר למוקדם, הָפַך את היוצרות: אל תרתום את העגלה לפני הסוסים, אלא מצא לך עבודה כדי שתוכל להתחייב כספית; לשעבר היו הפרָדות מושכות את המרכבות, ועכשיו המרכבות מושכות את הפרָדות – הפך את היוצרות, הקדים את המאוחר; מוּפרָך מֵעיקָרו – בלתי נכון מיסודו, מושתת על בסיס שגוי, שאפשר לסותרו בנקל: אין בידי אלא להסיק שערעור זה מופרך מעיקרו; סיפור חיפוי – סיפור המסתיר את האמת כדי להגן על פעולה של מישהו או של משהו; הַיָשָׁר בעיניו – מה שטוב ורצוי לו: עליך לעשׂות את הטוב ואת הישר בעיני המפקד; אם יעלה חמור בסולם – משל למשהו שלא ייתכן או לדבר שהוא נמנע המציאות: לפנים אמרו אם יעלה חמור בסולם, יהיה אפשר לנגוע בירח; עִיֵּיל פיל בקוּף המחט, עִיֵּיל פיל בקוף של מחט, הכניס פיל בקוף של מחט, הכניס פיל בקוף המחט – הגזים, הפריז, יישב דברים בדוחק, הביע סברה שאינה מתקבלת על הדעת, ניסה בלוליינות מילולית ובפלפולי היגיון להוכיח טענה שברורה לכול שאינה נכונה, עשׂה את הבלתי אפשרי, עשׂה מעשׂה שאינו מתיישב עם המציאות; כָּבַש את האמת תחת לשונו – הסתיר, העלים, אינו נותן להתפרץ: כשתשאַל אותי השוטר, העדפתי לכבוש את האמת תחת לשוני; האמת נהדרת, אך היא נעדרת; לא נאה לו ולא יאה לו > איכות! אמת! בירור! דעה!

נפילה!

<u>נפילה חיובית או ניטרלית</u>. נפילה, נָפַל – 1. עבר פתאום ממצב ישיבה או עמידה למצב שבו הוא על הארץ בשל איבוד שיווי משקל, היתקלות במשהו וכד׳; 2. ירד או צנח ממקום גבוה למקום נמוך; 3. ירד או הידרדר בערך, בכמות, במספר או בעוצמה: בעקבות המשבר הפוליטי נפלה הממשלה ונפלו שערי המניות; 4. נספה בקרב: יוסף נפל בתל חי; 5. נחל מפלה או תבוסה; עבר לשלטונו, לפיקוחו או לבעלותו של מישהו אחר: מצדה נפלה לאחר מצור ממושך של צבא רומא; נָפַל דבר – 1. התרחש משהו, אירע מאורע, קרה דבר מה: שְׁבִי, בִתִּי, עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר; 2. אירע מאורע חשוב, מרעיש, דרמטי, נתקבלה החלטה, מצב לא ברור הגיע לידי הכרעה: קולו הנרגש של קריין החדשות העיד כי נפל דבר בישׂראל – התוצאות הראשונות של הבחירות הראו על מהפך פוליטי; נָפַל על פָּנָיו – כרע והשתטח על הארץ כדֵי להשתחוות; נָפַל בְּחֶלקוֹ – זכה ב־, עלה בגורלו, קיבל דבר מסוים, לרוב דבר אחד מתוך כמה דברים: רוב נכסי הירושה נפלו בחלקו של הבן; נפל על רגלי פלוני, נפל לפני רגלי פלוני –כרע ברך לפניו וקירב את הפנים ארצה בתחינה או מתוך יראת כבוד: אסתר נפלה לפני רגלי אחשוורוש כדי לבקש ממנו כמה בקשות; השתחוות, השתחווה – הִטה את הגוף קדימה ולמטה לאות כבוד או כניעה: הם נהגו לסגת בהשתחוות כמנהגם; נפילת אפיים, נָפַל אַפַּיִם אַרצה – כרע והשתחווה, השתחווה בהכנעה: בממלכה אין מקובלת נפילת אפיים לפני המלך; גַם אִם שֶׁבַע ניפּוֹל – שֶׁבַע נָקוּם – אין דָבָר שבכוחו לשבור אותנו; שֶׁבַע ייפול צדיק וָקָם – המאמין אינו נבהל מכישלונות וממכות הגורל; נָפַל לְיָדו כִּפְרִי בָּשֵׁל – השׂיג בקלות, ללא מאמץ: התפקיד נפל לידו כפרי בשל בזכות שירותם המשותף בצבא; נָפַל על צַוַּואר פלוני – חיבק אותו באהבה ובהתרגשות; נָפַל על פניו – כרע והשתטח על הארץ כדי

להשתחוות; נָפַל הפּוּר – הוכרע, נקבע סופית, נפלה ההחלטה: בתום שבוע של דיונים נפל הפור – המפעל יימכר; הפיל בנחלה – חילק בגורל חבל ארץ; נָפַל כפתק מֶרְקִיעַ – הופיע במפתיע; נָפַל לתוך פיו – נזכר בהֶיסֵחַ הדעת, נאמר באקראי: למזלי, נפל לתוך פי בְּדִיוּק בזמן הפתגם שלמדתי בצעירותי; נָפַל אפַּיִים ארצה – כרע והשתחווה, השתחווה בהכנעה: אין מקובלת על המלך נפילת אפיים לפניו, אך להשתחוות לפניו או לקוד קידה מקובלת עליו; יש אומרים שאין נפילת אפיים אלא במקום שיש ארון הקודש וספר תורה; נָפַל לידֵי – נִקְרָה, הזדמן לידי פלוני: ספר יקר ערך נָפַל לידיי; נָפַל עַל המציאה – מיהר לנצל דבר, רעיון או הזדמנות שנראים לו חדשים או מצוינים, מיהר לרכוש דבר שנזדמן לידיו או להשתמש בו: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי ממנו טרמפ; רָאָה את המציאה ונפל עליה; נָפלה הַכְרָעה – הוחלט, התקבלה החלטה סופית, הוכרע הדבר: לאחר דיונים ממושכים נפלה הכרעה שלא להעלות את שׂכר העובדים; נפלה עליו רוח – התעוררה בו רוח: נפלה עליי רוח של יוזמה וקידום העניינים; נפלה לו בירושה, נפלה לו ירושה – זכה בירושה, הגיע לו ירושה: עם קריאת הצוואה התברר שנפלו לו בירושה כמה ספרים עתיקים רבי־ערך; נפלה לי ירושה מדודניתי מעבר לים; עלה בגורלו, נָפַל עליו הגורל, נָפַל בגורלו – נקבע שעליו לעשׂות דבר מה, הוטל עליו לפי תוצאות ההגרלה: אין זה תפקיד נעים כלל ועיקר, אבל נפל בגורלי לבצעו וכן אעשׂה; בא לידו, נָפַל לידֵיו – נִקרה, הזדמן לידי פלוני; נָפַל מַבָּטו על – ראה באקראי: נפל מבטה על מכתבו, ולא האמינה מה הוא כתב עליה; אֵיך יִיפּוֹל דָּבָר – איך יתפתחוּ העניינים; לא נָפַל צרור ארצה, לא הפיל דבר מן, לא נָפַל דבר מן – לא נגרע, לא חסר כלום: כחרדי אני מעיד על עצמי שלא נפל דבר אחד מאמונתי אף שהשתתפתי בטירונות; לא נפלה משַׂערת ראשו ארצה – הוא לא נפגע כלל, לא אונה לו כל רע; נפלה תחינתו לפני – הגיעה בקשתו אל, היה מי שהקשיב לו: נפלה תחינת הנאשמת לפני השופט, והוא דן אותה לכף זכות; נָשָׂא כפיו אל, הפיל תחנוניו לפני, הפיל תחינתו לפני – התחנן לפניו: הפלתי תחינתי לפני השופט שלא ישיב אותי לבית הסוהר; אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ; נפילה חופשית – תנועה של גוף בהשפעת כוח הכובד בלבד: הצנחן לאחר קפיצתו מהמטוס ועד שמצנחו נפתח הוא בנפילה חופשית [בפועל אין בכדור הארץ נפילה חופשית 'אמיתית' כי יש אוויר היוצר חיכוך ומפעיל כוח נגד כוח הכובד, ומאט את מהירות הנפילה יחסית לנפילה חופשית 'אמיתית']; נפילת מתח – ירידה ברמת הדריכות, הפגת מתיחות ולחץ; האטה ברמת הפעילות, בעיקר לאחר פעילות עצימה: נפילת מתח הורגשה בשוק ההון, והיא מלוּוָה בירידה ניכרת בהיקף הפעילות; מפל מתח – הפחתת המתח החשמלי עקב התגברות העומס; ההפרש בין שתי נקודות במעגל חשמלי הנמדד בוולט; נְפוֹלֶת – חוֹמר שאינו מנוצל בתהליך הייצור, בין שאי־ניצולו הוא תוצאה בלתי־נמנעת מן התהליך ובין שהוא תוֹצאה מעבוֹדה פגומה; צניחה חופשית – קפיצה ממטוס טס ונפילה בלא פריסת מַצנח זמן־מה, ופתיחת המצנח בהתקרב הצנחן אל פני האדמה ונחיתה עליה; נפשו הייתה לו לשָׁלָל – ניצַל ממוות, בקושי הצליח למלט את עצמו; נָפְלָה עָלָיו שֵׁינָה, נָפְלָה עָלָיו תַּרְדֵּמָה – תקפה אותו שֵׁינה חזקה: כיוון שנשתטחתי על מיטתי, נפלה עליי תרדמה כשאני בבגדיי; לא נָפַל ליבי ולא אמרתי נואש; לא נָפַל רוחי ולא נפלו פניי; לא נפלו פניי ולא רפתה רוחי; נפלה הלצה לתוך פיו, ולא טמן אותה תחת לשונו; כאילו נָפַל פתק מן השמיים וכתוב עליו תשובה על שאלתי; רָאָה את המציאה ונָפַל עליה; יש בכוחה של מעידה למנוע נפילה; אין תהילתנו שלעולם אין אנו נופלים, אלא שאנו יכולים לקום ולזרוח מחדש אחרי כל נפילה; הוא נפל מגג גבוה לבור נמוך

<u>נפילה שלילית</u>. נפלה שגגה מתחת ידינו, נפלה שגגה, נָפלה טָעוּת – נשתרבבה טעות, חלה טעות, חל שיבוש, קרתה שגיאה: בספר נפלו כמה טעויות בפיסוק ובניקוד; אני רוצה להאמין ששגגה נפלה בעיתון, והמילים האלו לא אמרן אחד מגדולי הדור בעולם ההלכה; נפל עליו למעמסה – גרם לו טרחה רבה: איש לא רוצה להרגיש שהוא נופֵל למעמסה על אחרים; נָפלה ההַצָּעה – הוסרה או נדחתה ההצעה, ההצעה לא נתקבלה: נפלה ההצעה למנותך ליו"ר הוועד ברוב קולות; נָפַל אל הפחת – נפל בפח, נכשל; נָפַל חָלָל – נהרג במלחמה: לעולם נזכור כיצד נפלו חללים חיילי ה'גולני' בקרב על החרמון במלחמת יום הכיפורים; נָפלו פָּנָיו – 1. נראה רע (עצוב או חולה), נהיה רזה וכָחוּש: למה נפלו פניך ואתה אינך חולה? 2. התרגז, היה סר וזועף; נָפלה עֲטֶרֶת רָאשֵׁנוּ – הלך לעולמו אדם גדול או אדם היקר לנו מאוד; נָפַל בַּפַּח – נלכּד, נכשל, נתפּס; הפיל את פלוני בפח – הכשילו, גרם לו מפלה; נמס ליבו בקרבו, נמס ליבו – נמלא פחד וחרדה, נמלא מורך לב: לאחר האסון האווירי הקשה שמתו בו ונשׂרפו חיים עשׂרות רבות, נמס לבבנו ולא קמה בנו עוד רוח לטוס לחו"ל; נָפַל עָלָיו פַּחַד – נבהל מאוד: משהתאבדו מחבלות באוטובוסים, נפל על היהודים פחד לנסוע בהם; נָפַל למַעֲמָסה עליו – לא היה יכול לדאוג לעצמו, ולכן היה נתון לחסדי אחרים שיספקו את צרכיו: ההורים הזקנים אינם רוצים ליפול למעמסה על ילדיהם; נָפַל למִשכָּב – חלה, היה אנוס לשכב מחמת פציעה: נפצעתי בזרועי ולכן נפלתי למשכב לכמה ימים; נָפַל בּידֵי פּלוני – הועבר לרשות פלוני, נכנע לפניו; נָפַל בַּשֶׁבִי – נשבּה, נלקח בשבי האויב: בהיתקלות על קו הגבול נפלו שני מחבלים בשבי כוחותינו; נפלה רוּחו – התייאש: במסע המפרך נפלה רוחנו וקיללנו את השעה שבאנו לכאן; נָפַל מפלוני – היה פחות מפלוני ביכולתו או בערכו: היא אינה נופל מכל חייל בגילה ובהשׂכלת ה; נָפַל מגג גבוה לבור עמוק – ירד פתאום ממעמד רם לשפל המדרגה: אין זה פשוט לרדת בבת אחת מגג גבוה לבור עמוק: ממעמד של מנכ"ל כול יכול למעמד של אסיר בבית הסוהר; ליבו נָפַל עליו – נבהל; נָפַל עָלָיו פַּחַד – נבהל מאוד; נָפַל ליבו – נבהל, פחד תקף אותו, רפו ידיו; נָפַל לתוך דבריו – הפסיק את דבריו של מישהו באמצע, שיסע אותו, קטע את דבריו, נכנס לתוך דבריו: למה אתה נופל לתוך דבריי קודם שסיימתי להציג את רעיוני; נָפַל משָׁמַיִם – 1. ירד פתאום מלמעלה; 2. ירד מגדולתו; 3. לא התמצא בנעשׂה , בדברים הגלויים והידועים לכול: איך לא ידעת שכולם יוצאים לחופשה, מה נפלת משמיים?; נָפַל פַּחַד פלוני עָלָיו – התחיל לפחד מפני פלוני; נפלו דברים בין א ובין ב – פרץ ריב בין א ובין ב; נָפַל לחולי – חלה; נָפַל בּידֵי פּלוני – הועבר לרשות פלוני, נכנע לפניו; נָפַל בֵּין הַכִּיסאות – נשאר קירח מכאן ומכאן, שעזבו אותו שני הצדדים שהיו אמורים לטפל בו או לתמוך בו; נָפַל למַעמָסה – הכבּיד על זוּלתו: איש לא רוצה להרגיש שהוא נופֵל למעמסה על אחרים; נפלה הַלָּזָה בעיר – התחילו מרננים בעיר, נשמעה שמועה בעיר, נפוצה שמועה בעיר; נפל קורבן – נפגע, סבל באשמת אחרים, היה מושׂא העבירה, היה מעוּנֶה: ראש העיר נפל קורבן להונאת קבלנים; נָפְלָה עָלָיו אֵימָה – נבהל מאוד, נכנס מורא בליבו, נבעת, נפל עליו פחד: יָדַעְתִּי כִּי נָתַן ה' לָכֶם אֶת הָאָרֶץ וְכִי נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם; נפל קול הברה ב', נפלה הברה – פשטה שמועה, וכן – השמועה עשׂתה לה כנפיים, יָצָא קוֹל, עוֹף הַשָּׁמַיִם הוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, עָבְרָה הָרִינָּה בַּמַּחֲנֶה: נפלה הברה במדורנו שראש המחלקה יתמנה למפקד החיל; נפלה דלֵקה – פרצה שְׂרֵפה: נפלה דלקה בעירנו ונשׂרפה כולה; נפלה קטטה, נפלה מחלוקת – פרץ סכסוך, פרצה קטטה: נפלה מחלוקת ביני למפקדי בדבר מינוי סגנו; נָפַל מלוא קומָתו – נפל בכל גודלו בכל גובהו בכל גופו: המתאגרף נפל מלוא קומתו ארצה; מָט לִנפּוֹל – נטה לנפול, היה במצב רעוע: אם לא נחזק את הגשר שמט לנפול, עלול לבוא עלינו אסון; מפולת – 1. צניחה או נפילה פתאומית של מבנה, עפר, אבנים או חומר אחר: במפולת עפר הזאת היו מסה של אדמה וכמה סלעים ואבנים שנפלו במדרון ההר; 2. התמוטטות פתאומית של משהו שהושׂג, הוקם או התפתח זמן רב או בעמל רב: מפולת המניות האחרונה הותירה בני אדם רבים בחוסר כול; מפולת שלגים – מסה גדולה של שלג, קרח, אדמה, סלע או חומר אחר הנעה מהר במורד צלע הר או מעל תהום: הוא נהרג במפולת שלגים במהלך סקי; חֶתֶף – שוד, חטיפה במפתיע: הושע נא אותנו מעבריייני החתף האורבים וחוטפים פתאום; בא כחֶתֶף – [אסון, פורענות וכד'] אירעו אסון או פורענות פתאום, קרה אסון לפתע פתאום: מותו בא עלינו כחתף, נותרנו המומים וכואבים; אם אש אחזה בלחים, מה יעשׂו יבשים – אם לא החזיקו מעמד גדולים וחזקים, איך יינצלו הקטנים והחלשים; אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשׂו אֲזוֹבי קיר, לווייתן בחכה הועלה, מה יעשׂו דְּגֵי הרְקָק – אם הגדולים והחזקים לא החזיקו מעמד, טעו או נכשלו, איך יעמדו קטנים וחלשים; מטה רגלו – מעדה רגלו, נכשל, ירד מגדולתו; נהפכו שמיו על ארצו, נֶהֶפְכוּ שָׁמָיו עָלָיו – נפלה עליו צרה גדולה, באה עליו שואה: הפליטים נהפכו שמיים עליהם משנעקרו מביתם אל ארץ לא נודעת; מִגדל קלפים, בניין קלפים – כינוי לדבר רופף, רעוע או תלוי על בלימה שעלול לקרוס או להתמוטט בכל עת: בניין קלפים שבנה הסנגור כמערך הגנה התמוטט בנקל; עמד על רגלי תרנגולת, עומד על כרעי תרנגולת, עמד על כַּרעֵי תרנגולת – דבר שהיה רופף והתקיים בקושי, מט לנפול, היה רעוע, לא יציב, עמד להתמוטט: גרסת העדה עמדה על כרעי תרנגולת, ונתגלו בה סתירות לרוב; נפילת סלעים – כמות של אבני סלע שונות גודל שנופלות בחופשיות מצוק גבוה לאחר שהתבקעו והתנתקו ומתגלגלות למטה; עָמַד עַל קַבַּיִים – לא היה לו יסוד מוצק: היישובים החדשים עומדים על קביים, ואין לאל ידה של הממשלה להושיעם; יִרעֶה עד שיִסתָאֵב – הנח לו (לאדם או לדבר) עד שיתנוון מאליו ברבות הימים; נְשׂוֹרֶת – 1. חלקיקים או פסולת הנושרים מחומר במהלך העבודה, מצבור של דברים שנפלו או שנשרו, כגון עלים או פירות; 2. נשורת רדיואקטיבית – חלקיקים רדיואקטיביים שיורדים דרך האטמוספרה בעטיו של פיצוץ גרעיני; תֶּחֱזַקְנָה יָדֶיךָ – [בברכה על מעשׂה מיוחד הראוי להערכה] יישר כוחך [נאמר כדבר עידוד וחיזוק] החזק מעמד! אל תיפול ברוחך! היה אמיץ, אל ייפול רוחך: תחזקנה ידיכם וִהְיו לבני חַיִל; אֵפֶקט הדוֹמינוֹ – הפלת פריט אחד גוררת הפלת פריטים רבים. למשל, בשׂורה ארוכה של אבני דומינו עומדות נופלת אבן אחת, היא תפיל את האבן שאחריה, ותביא להפלת כל טור האבנים; כרת את הענף שהוא יושב עליו – הרס במו ידיו את מקור חיותו, גרם רעה לעצמו; קָצַץ את הענף מתחתיו – הזיק לעצמו; נָפַל סכסוך בין א' לב'; נָפַל מסמר > נפלה פרסה, נפלה

פרסה > נָפַל סוס, נָפַל סוס > נָפַל רוכבו, נָפַל רוכב > הקרב – אבוד; נכנס הספק בליבי; עלה בסולם ונשמט שָׁלָב מתחתיו; אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשׂו אֲזובי קיר; כשל עוזר ונפל עזור; נתערער שיווי משקלו ונָפַל מלוא קומתו > מפלה!

נפש! נשמה!

נפש חיובית. נפש – 1. נשמה; רוח החיים המפעמת ביצור חי; החלק הרוחני, הלא גופני והלא גשמי של האדם, שנהוג לחשוב כי בו שוכנים טבעו האמיתי, מחשבותיו ורִגשותיו העמוקים; 2. [בפסיכולוגיה] המעגל הפנימי של ה'אני', המוקף רגשות, תכונות, זיכרונות, יכולות גופניות, אישיות וכדומה; 3. רָצון, חֵפֶץ, כגון התייסר בייסורי נפש קשים; 4. חיים, כגון עָמַד על נַפשו [= התגונן על חייו]; 5. אדם, יצור חי, כגון משפחה בת שש נפשות; 6. דמות במחזה וכד', כגון בתוך תוכו – בליבו פנימה, במעמקי נפשו, במחשבתו הכמוסה; 7. פנים הגוף, כגון מילֵא את נַפשו, אכל לשׂובע או עינה את נפשו – צָם, סיגף את עצמו, מנע אוכל מעצמו; 8. צוואר, גרון, כגון באו מים עד נפש; נַפשִׁי – 1. של הנפש, ששייך לנפש או לנשמה, מנטלי, רוחני: הרדיפה אחרי מטרות חומריות מאלצת אותנו לעיתים להזניח את סיפוקם של צורכי הנפש; 2. רגשי, פסיכולוגי: כדי להתמודד עם בעיה נפשית, יש להסתייע באנשי מקצוע בתחום הפסיכולוגיה והפסיכיאטרייה; פסיכיאטרי, פסיכיאטריה > פסיכיאטרייה, רפואת הנפש – ענף ברפואה העוסק בחקר מחלות הרוח והפרעות הנפש ובריפוין. חקר זה מצריך מומחיות רפואית העוסקת במחקר, באבחון, בטיפול ובמניעה של הפרעות נפש, התנהגות ואישיות. ההכשרה לרפואת הנפש כוללת לימודי פסיכופתולוגיה, ביוכימיה, גנטיקה, פסיכופרמקולוגיה, נֵירולוגיה, נירופתולוגיה, פסיכולוגיה, פסיכואנליזה, מדעי החברה ובריאות הנפש בקהילה ועוד; פסיכולוגיה – 1. תורת הנפש; המחקר המדעי של השׂכל והנפש והשפעתו על התנהגות האדם או הקבוצה בחקר תהליכים רגשיים ושׂכליים שלהם; 2. היכולת להבין את אופן החשיבה וההרגשה של אדם או קבוצה ולגרום להם להגיב או להתנהג באופן מסוים; פסיכולוגיה קלינית – ענף בפסיכולוגיה המתמחה בהפרעות רגשיות והתנהגותיות של האדם, ובו מחקר, הערכה, אבחון, הערכה, מניעה וטיפול; גַדלות נפש – יכולתו ומוכנותו של אדם לוותר על טובות הנאה, על כבוד וכד' למען אחרים או למען מטרה נעלה, הוויתור עצמו: הוא הֶראה גדלות נפש בלתי רגילה כשוויתר על המִשׂרה שהוצעה לו רק כדי שלא ייפרד מאביו הקשיש; היגיינה נפשית > גהות הנפש – תחום ברפואת הנפש שעיקרו למנוע מחלות נפש, לאתרן ולטפל בהן בהקדם באמצעים, כגון תוכנית חינוכית, קידום חיי הרגש ומשפחה יציבים, שירותים לטיפול מניעתי ולבריאות הציבור: גהות הנפש יש לאל ידה לשפר את מצב הרוח ולהפחית עקה; נשמה יתרה, נֶפֶש יתֵרה – התעלות רוחנית, השראה, התלהבות: זה היה יום של חג ושׂמחה, יום של נשמה יתרה; רְחַב נפש, נֶפֶש רחָבה – בעל תאווה, חמדן, רודף בֶּצַע; מנוחת הדעת, שלוות נפש – שקט נפשי, שלווה פנימית, חוסר דאגה: בריאות הגוף תלויה במידה רבה בשלוות הנפש; איזון נפשי – המצב הנפשי הבריא של אדם שיש לו כושר שיפוט, שיקול דעת הגיוני ומציאותי; נַפשו יצאה אליו – השתוקק, התגעגע מאוד: נפעם לבבי לראותה ונפשי יצאה אליה כדי להיוועד איתה בהקדם; ונשמרתם מאוד לנפשותיכם – היו זהירים, ואל תסתכנו; נֶפֶש בריאה בגוף בָּריא – השמירה על בריאות הגוף היא תנאי הכרחי לשמירה על בריאות הנפש: כדי לחיות חיים שׂמחים ומאושרים, גם צריך לעסוק בפעילות גופנית ולשמור על תזונה נכונה כי נפש בריאה – בגוף בריא! בּכָל נַפשו – בכל היקר לו, כל־כולו; חֵירוּף נֶפֶש, חירף נפשו – מסר את נפש, הראה אומץ לב חריג, סיכן את חייו, העמיד את עצמו בסכנה, בגבורה ובמסירות נפש: הרמטכ"ל העניק את עיטור העוז על מעשׂה גבורה שנעשׂה במילוי תפקיד קרבי אגב חירוף נפש; החיילים הגנו על המוצב בחירוף נפש; מַחמַל נֶפֶש – דבר או אדם יקרים ואהובים ביותר: היא הייתה מחמד עיניי ומחמל נפשי; בּלֵב וָנֶפֶש – בכל הלב ובכל הנפש, במסירות שלמה: הוא היה תלמיד מובהק של רבי מצליח, ומסור היה לרבו בלב ונפש; בּנֶפֶש חֲפֵצָה – ברצון רב, בחפץ לב, באהבה: הוא הסביר לי פנים ונעתר לבקשתי בנפש חפצה; עד עִמקי נשמתו – עד עומק ליבו, עד למקום העמוק והרגיש ביותר שלו: היא נפגעה ממנו עד עמקי נשמתה ונשבעה שלעולם לא תדבר איתו עוד; דָבקה נַפשו ב־ – אהב בכל ליבו, נקשר אליו מאוד: וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַּת יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת הַנַּעֲרָה; חֶשבּוֹן נֶפֶש – 1. הרהורי אדם על חייו מה השׂיג ומה לא השׂיג, האם הוא חי כפי שהיה רוצה לחיות, האם עליו לשנות את חייו וכד': דבריו נאמרו ברגע של אמת, לאחר שעשׂה חשבון נפש עם עצמו; 2. בחינה נוקבת של עניין מסוים: לאחר שלושה ניסויים שכשלו, יש לעצור את המיזם ולעשׂות חשבון נפש; חָשקה נַפשו ב־ – רצה מאוד, השתוקק מאוד: בני חשקה נפשו בתורה; ידידת נפש, יְדיד נֶפֶש – ידיד טוב ונאמן, אהוב וחביב ביותר: זה שנים הוא ידיד נפשי, ואני מגלה לו את כל סודותיי; יָדַע את נֶפֶש פלוני – הבין לרוחו, הכיר יפה את רִגשותיו: בעל טוב יודע את נפש אשתו; יְפֵה נֶפֶש – 1. אדם אציל נפש, עדין ורגיש לסבל הזולת, בעל טעם מעודן; 2. [בנימה עוקצנית וביקורתית, בייחוד בתחום המדיני־חברתי] כינוי לאדם בעל רגישות מופרזת לקיפוח חברתי, המשתבח ברגישות זו מתוך צדקנות: איפה כל יפי הנפש שהתנגדו למבצע א"א למרות מנהרות התקיפה שחפר חמס קרוב לגבולנו; חלום חייו > משׂאת נפשו, מַשׂאַת נֶפֶש – שאיפה, אידֵאָל, דבר שאדם נושׂא אליו את נפשו: דורי דורות הייתה ארץ ישׂראל משׂאת נפשו של העם היהודי הפזור בארצות גלותו; עֶקרון המציאות – קבלת המציאות, כלומר דרישות העולם החיצון, הדורשת מהפרט לוותר או לשנות סיפוק מיידי או לדחותו למועד מתאים יותר. היא מתאפשרת הודות לשליטה בהתנהגות על האני (אגו) השולט על הדחפים, והמאפשר לאדם להתמודד בצורה רציונלית ויעילה; עקרון העונג – התפיסה הפסיכואנליטית שלפיה האדם מבקש באופן טבעי להימנע מכאב ומאי־נוחות ושואף לסיפוק ולהנאה; יִצָרָה – רכיב באישיות ובו דחפים ביולוגיים אינסטינקטיביים המספקים לנפש את האנרגייה הבסיסית או את החשק המיני שלה; סוּבּלִימַציָה > עידון, עידֵן – 1. עשׂה לעדין, לרגיש או לענוג יותר: מִשחה זו נועדה לעדן את העור ולהגן עליו מפגעי מזג האוויר; 2. הָפַך לדק או למרומז יותר, מיתן, ריכך, הפך למנומס, לאדיב או למתורבת יותר: הוא עידן את דברי הביקורת החריפים שהשמיע: לא אגיב על דבריך, כל עוד לא תעדן את סגנון הדיבור הבוטה שלך; 3. עשׂה לבררני, למשובח או לאנין יותר, הפך למעודן, לערב או למהנה יותר: החינוך הטוב שקיבל עידן את טעמו המוזיקלי; 4. פינק, גרם עונג: טבוע במעשׂיה חותם של עידון ועינוג; 5.; תיעל דחפים מיניים או תוקפניים לא מקובלים לדרכי ביטוי מקובלות חברתית ומופנים להתנהגויות חדשות, המספקות בעקיפין את הדחפים המקוריים, כגון דחף עריטלנות יקבל פורקן חדש בכוראוגרפיה; דחף מציצני עלול להוביל למחקר מדעי; דחף לשפיכות דמים ינותב לכירורגייה או לתפקיד של קַצָּב, שוחט או מוהל; השיב נֶפֶש – 1. החזיר את כוח החיים, עודד, אושש, ריענן, הבריא, חיזק: למזלך, נכדתך הקטנה תשיב את נפשך לעת זקנתך ותכלכל את שׂיבתך; 2. גרם הנאה: ריח בושׂם משיב את הנפש: חסכונותיי השיבו את נפשי כי עלה בידי לכלכל בהם את שׂיבתי; כוחות נפשיים, כוחות נפש – המשאב החשוב באדם המניע אותו ליצור ולהתקדם בחיים; ציפור הנֶפֶש – הדבר או הרעיון העיקרי והיקר ביותר לפרט או לציבור, החלק הרגיש ביותר, 'בבת העין': העלייה לארץ היא ציפור נפשה של הציונות; רוח – [סִפרותית] נשמה, נפש: הוא נח מעט, ורוחו שבה אליו; אֶמפַּתְיָה – מוּדעוּת אובייקטיבית והבנה אינטלקטואלית ורגשית למחשבות, לרגשות ולהתנהגות של אדם אחר מנקודת ראוּתו, אפילו כאלה שמצערים ומטרידים. אמפתיה מדגישה הבנה, ואילו סימפתיה מדגישה שיתוף ברגשות וחוויות. אמפתיה אינה כרוכה במוטיבציה לסייע אם כי היא עלולה להפוך לאהדה שעשויה לגרום לפעולה; שָׁרוּי – נתון, נמצא במצב מסוים, בעיקר מצב רוח או צורת חיים מסוימת: העולם היהודי היה שרוי באבל כבד עם מותו של חוזה המדינה; שרוי ב־ – שוכן או מצוי ב', נח על, אופף: שׂמחה רבה שרויה בבית בימי החג; הברכה שרויה בכל מעשׂיו של בר המזל הזה; משוחרר – חסר עכבות, פתוח, חופשי, שאינו מרוסן או מאופק: היא פרצה בצחוק משוחרר והטילה את ראשה לאחור; צָרַב – גרם לתחושה עזה, מציקה, חריפה או נוקבת של כאב או של פגיעה נפשיים: רִגשות האשם האלה צרבו בי כל השנים; צוֹרְבָנִי – פוגע, מעליב, מכאיב: הערתו הצורבנית של מבקר התיאטרון פגעה קשות ברִגשות השׂחקנים והבימאי; חֶביוֹן לֵב, בחֶביוֹנֵי ליבו – הרהורים כמוסים שבלב, מסתרי הנפש: בחביוני ליבה הייתה תקוות אור כי תקבל עליה לנהל את הבנק; שָׁפַךְ נפשו לפני פלוני, שפך שׂיחו – הביע את רחשי ליבו, גילה את צרת נפשו, הביע את מר נפשו: שפכתי שׂיחי לפני מעסיקי שקיומי הכלכלי עומד על קביים; התפכחות, התפכח – 1. התעורר מאשליה, ראה את המציאות כמו שהיא, זנח תקווה בלתי מבוססת: משהתפכח ראה עצמו מרומה ובא לידי מרירות נפש; 2. יָקַץ משיכרון, התעורר מן היין, התאושש ממצב של שִׁכרוּת או של ערפול חושים: משהתפכח הבין שילדיו הערימו עליו והחתימו אותו על חוזה שלא היה חותם עליו; עמוד התווך, הרוח החיה – האדם או המנהיג המפעיל והמניע את האחרים בקבוצה, בצוות, בארגון, במפעל וכד': יושב ראש הוועד היה הרוח החיה במשׂא ומתן; הִזדַכְּכוּת, תגובת פורקן – תהליך טיפולי של הבאת חוויות וזיכרונות מודחקים של אירועים חובלניים מהלא־מודע אל התודעה לחוותם מחדש אגב שחרור רגשי ושחרור מתח וחרדה ברבזמן; יצא היין ממנו, נתפרק יינו מעליו – פג יינו ממנו, נתפכח, פג שיכרונו: לאחר שנתפרק יינו מעליו, הבין מה עשׂו לו בניו; השתפכות הנפש – הבעה נרגשת מעומק הלב : אותה שעה הייתה באמת שעת רחמים ועת השתפכות הנפש; גִנזֵי מרומים – גן העדן, המקום ששמורות בו נשמות הצדיקים לאחר מותם; נתן נפשו על התורה – התמסר בכל לבו; מְחַיֶה נְפָשׁוֹת – מרענן, משיב נפש, מעודד ומרנין, מהנה: השמש מלטפת את גופי בחום רב ונעים, ממש מחיה נפשות; דבר השָׁוֶה לכל נֶפֶש, שָׁוֶה לְכָל נֶפֶש – בר־השׂגה לכול, נוח או מתאים לכל אחד, המתאים לכל אחד, המיועד לכל אחד; שהכול יכולים להבינו,

להשׂיגו וכד׳: נאומו כּוּוַן להמונים, ולכן דיבר בלשון השווה לכל נפש; כיום נמכרים המחשבים במחיר עממי השווה לכל נפש; התייפייפות, התייפייף – ניסה להיראות יפה נפש; סוֹמָטִיזַצְיָה – המרת מצב נפשי (כגון דיכאון או חרדה) לתסמינים גופניים, לרבות קיומן של תלונות גופניות בהיעדר מצב רפואי ידוע; תסכול, תסכל – גרם למישהו להרגיש רְגשות כעס, עצבנות וחוסר סבלנות כי אי־אפשר לעשׂות או להשׂיג את מה שרוצים; עורר בו מפח נפש, אכזבה או דכדוך בשל אי־התגשמות משאלה, רצון או צורך כלשהו; מֶדיוּם – אדם הנחשב כערוץ תקשורת בין העולם הארצי לעולם הרוחות: המשטרה גילתה את מקום הגופה בעזרת מדיום, שיצר קשר עם המת, והעביר הודעות בינו לבין החיים; מי יודע את תוככי הנפש ואת מסתריה? הנפש האנושית היא חלק השׂכל האין־סופי של האל; אין לנפש סודות שההתנהגות האדם אינה מגלה

<u>נפש שלילית</u>. תשישות נפש, תשוש נפש – אדם הסובל מירידה של ממש בתפקוד המוח, כגון הכרה, זיכרון, התמצאות וחשיבה (עיונית או אחרת) במידה שהוא זקוק לעזרה מלאה בפעילות היום־יום (רחצה, הלבשה, אכילה, שימוש בשירותים, ניידות) ובהשגחה על בטיחותו בכל שעות היום; תְשוּש נפש – 1. אדם לא צלול הסובל מירידה הכרנית (קוגניטיבית), ובה בעיות זיכרון, התמצאות בזמן ובמקום, מצבי אדישות או הפרעות בהתנהגות העלולים לסכנו. מבחינה תפקודית אפשר שיהיה עצמאי לגמרי וללא בעיה גופנית מיוחדת: אני תשוש נפש ולכן איני מסוגל, לקבל החלטות כלכליות, בריאותיות או רפואיות; לְקוּת מודחק, הודחק, הדחקה – תהליך נפשי שבאמצעותו מחשבות, זיכרונות או דחפים מטרידים שעלולים לעורר חרדה מודרים מהתודעה ונותרים לפעול בלא מודע; הדחיק – הרחיק דבר (כגון זיכרונות לא נעימים, דחפים מוטרדים, רגשות שליליים או דחפים מזיקים) מן המודע אל התת־מודע: שנים היא הדחיקה את רְגשות האשמה שהיו לה כלפיו בעניין אונס בתה; הֶיזק עצמי – פגיעה עצמית מכוּוֶנת, הניכרת בהרס ישיר של רקמת הגוף בפעולות של השחתה עצמית (כגון חיתוך, סריטה, כווייה, צריבה, גירוד, מכה עצמית, נשיכה עצמית הטחת הראש בקיר, כיבוי סיגריות על הגוף, תלישת שׂיער) ללא כוונה אובדנית מודעת, כדי להתמודד עם בעיות רגשיות: ההיזק העצמי אינו כולל קיעקוע או ניזום; מחסום פסיכולוגי > אִינְהִיבִּיצְיָה > עַכָּבָה – תהליך של ריסון הדחפים או התנהגות האדם (במודע או שלא במודע) עקב גורמים, כמו חוסר אמון, פחד מתוצאות או נקיפות מצפון, כעין מחסום או מעצור נפשי, המונע מאדם להתנהג בחופשיות ומגביל אותה: היא ביישנית מאוד וסובלת מהרבה עכבות; כוהל, בין השאר, מפחית חרדה וערנות ומסיר עכבות; מחלה אורגנית, הפרעה אורגנית – הפרעה בהתנהגות שמקורה בגופו של אדם. היא נוצרה בשל שינוי באיברים, ברקמות או בחומרים הכימיים המצויים בהם נסוג, רֶגְרֶסְיָה < תְסוּגָה – חזרה לא־מודעת לתפקוד הכרני, רגשי או התנהגותי קודֵם בהתפתחות חיי האדם בשל היותו מאוים בבעיות חיצוניות או בבעיות פנימיות: תסוגת הילד למוצץ היא זמנית עד שיסתגל לאחיו הנולד; היא סבלה מנזק מוחי מתאונת הדרכים ונסוגה לגיל הנפשי של ילדה בת חמש; פרפסיכולוגיה – מחקר שיטתי לתופעות פסיכולוגיות לכאורה הכרוכות בהעברת כוח מנטלי או אנרגייה שאין להסבירם באמצעות נתונים או חוקים מדעיים ידועים כיום. המחקר מתמקד בגוֹנֵי התפיסה העל־טבעית או העל־חושית, כמו טלפתיה או תנועת עצמים בהשפעת כוח המחשבה בלבד, לרבות שדים, רוח רפאים וטענות של מדיומים; הַתָקָה, הִתִיק – העברה מלאה או חלקית של רגשות או התנהגות לא־מודעיים מן העצם המקורי (אדם או דבר) לעצם אחר, המסוֶוה את טיבם האמיתי [ההתקה היא מנגנון הגנה שבו הפרט משחרר מתחים הקשורים, לעוינות ולפחד על ידי הוצאתם אל מטרה פחות מאיימת. לכן עובד מתוסכל יבקר את בן זוגו במקום את הבוס]; ריקות, רֵיקָנוּת – 1. היעדר משמעות לחיים: המאמר מבקר את ריקנותה של חברת השפע המערבית הסוגדת לערכי חומרנות, כוח והנאה; 2. תחושת עצב שהכול חסר ערך ותועלת, הרגשה של חוסר עניין, הרגשת אפסות: כשהסתיימו הלימודים השתלטה עליי תחושת ריקנות; פיקסַציה > קִיבָּעוֹן – 1. תכונה או רעיון שנקבעו אצל אדם ללא שינוי, המנתקים אותו מן הסביבה או מן המציאות: לשׂמחתו, אין בתו גדורה בגדר תיל של קיבעון מחשבתי אלא היא פתוחה לרעיונות חדשים בזכות יכולתה לחשוב חשיבה יוצרת; 2. היעצרות בשלב התפתחותי מסוים, בדרך כלל בשלב מוקדם בהתפתחותו הרגשית של אדם, הניכרת בהתנהגויות או בפתולוגיות של אותו שלב התפתחותי: מן האירוע שהתרחש בילדותו נותר לו קיבעון של חרדה מפני החשיכה 3. התקשרות מופרזת לאדם או לחפץ, התעסקות מוגזמת בדבר מסוים עד כדי שעבוד והינתקות מן הסביבה או מן המציאות; קיבעון מחשבתי – התקשרות מופרזת של אדם לרעיון, למערכת עמָדות, לתפיסות ולהערכות מסוימים, המנחות אותו בהחלטותיו בניגוד למציאות המשתנה עד כדי שעבוד להם; התדרדרות, פחיתה – תהליך הדרגתי או פגיעה מתקדמת לאובדן של תפקודים בסיסיים, כגון תפקודים רגשיים, שיפוטיים, אינטלקטואליים, שריריים וזיכרון; תקוע – שם תואר לרעיון, למחשבה וכד׳ קבועים, מושרשים בראשו או בליבו של מישהו; וכן – שאין מפסיקים לחשוב עליהם: המנגינה הטיפשית הזאת תקועה בראשי מהבוקר; מגיל צעיר תקוע לו במוח הרעיון, שכשיגדל יהיה טייס חלל; נַפשו רעֵבה, נַפשו יבשה, נַפשו רֵיקה – הוא רָעֵב; אויֵב בנֶפֶש – אויב מסוכן, שׂונא שׂנאה עזה ביותר: צעדי הדיכוי אומנם חיזקו את מעמדו בטווח הקצר, אך הקימו לו אויבים בנפש שנשבעו לעשׂות כל מאמץ לחסלו; כָּהֲתָה עָלָיו נַפשוֹ – נתעגמה רוחו, נחה עליו עצבות: משנתבשׂרה בשׂורת איוב נוראה כהתה עליה נפשה, והתקשינו לתקשר עימה; כלו כל הקיצין, בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶש – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול אותו עוד: זמן רב הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה עד שבאו מים עד נפש והחליטה להתלונן עליו לפני ההנהלה; בְּזוּי נֶפֶש – אדם בזוי ועלוב; נפש כפופה – נפש שפלה ונכנעת: נפש תמה ונקייה נפלה ברשותו של שתלטן ונצלן ולכן נעשׂתה כפופה ונכנעת; בּיקֵש את נַפשו – רצה להורגו: האם מתו כל האנשים המבקשים את נפשי? יָצאה נַפשו – השתוקק וחיכה בקוצר רוח עד שפרחה כמעט נשמתו מרוב התרגשות: נפשו יוצאת לקראת הטיול המתוכנן בעוד שבוע, והוא לא יכול לחכות עוד; יצאה נפשו אל – נרגש מאוד, התפעמה רוחו: נפשי יוצאת וגעגועיי הומים לראות את חמדת ליבי; ניגון הזמר היה ערב עד שיצאה נפשנו מרוב מתיקות; לֹא יָדַע את נַפשו – היה מרוגש ומבולבל, נרגש עד עומק נשמתו, נסער: הוא לא ידע את נפשו מרוב שׂמחה כאשר נודע לו שנמצאה האבֵדה; מחַיֵּה נפָשות, מֵשיב נפש – מעודד, מהַנֶּה, משׂמח, מענֵג: הבירה קרה, טעימה ומשיבת נפש בשרב הזה; גועַל נֶפֶש – שאַט נֶפֶש, רגש של בחילה ותיעוב; מַפַּח נֶפֶש – פעולה או מצב של אי־עמידה בציפיות ובשל כך אכזבה קשה, ייאוש, צער של תוחלת שנכזבה; מר לב – מר נפש, מדוכדך, נדכא: כל שרצה להיטיב עם מרי הלב ולזַכות בנדיבות לב את קשי היום; מַר נֶפֶש – 1. מלא מרירות, ממורמר, זועף, כועס, מלא צער ורוגז: תְנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶש; 2. מיואש, קשה רוח: כדאי שתשתוק פן יפגעו בך בני אדם מרי נפש; כמה בכיתי במר נפשי, אך מי הועיל לי? פְּזוּר דעת, פיזור דעת – מי שחסר אופקים ושוכח תדיר דברים או לא שׂם לב למה שקורה בקרבתו כי הוא חושב על דברים אחרים; חָתָה נפשו מן, סָלְדָה נפשו – מאס ב־, קצה נפשו ב־, געלה נפשו: סלדה נפשי מנוכלים ומצבועים שאין פיהם וליבם שווים; פירות שנושרים לארץ, מתלכלכים, ונפשו של אדם חתה מהם לאוכלם; נוח להיפגע, פגיע, פגיעות – רגישות מוגברת לפתח מצב, הפרעה או מחלה כאשר הם נחשׂפים לגורמים או תנאים מסומים; סָלַד מן המחשבה, סלד מעצם המחשבה – המחשבה עוררה בו גועל, שאט נפש, חלחלה וכד׳, רק המחשבה על הדבר עוררה בו סלידה: לעולם לא אוכל להיות חובש כי אני סולד מן הדם; נִקְיַעַת נֶפֶש, נָקְעָה נַפשו מִן – רחקה נפשו מן, מאס בו, בחל בו, הוא אינו יכול לשׂאת אותו עוד, הדבר מעורר בו תיעוב: נקעה נפשי מתירוציך על אי־יכולתך להגיע לעבודה בזמן; סכנת נפשות, סכנת חיים, סַכָּנַת מָוֶת – סכנה רבה מאוד, מצב מסוכן שעלול לגרום למוות, סכנה גדולה מאוד: בבתי החולים נמנעים מלתת טיפול רפואי שלא בהסכמת החולה אלא אם נשקפת לו סכנת מוות; עוגמַת נֶפֶש – צַעַר המלווה בתחושת אכזבה עמוקה, יגון, עצב, הֲלוֹך נפש עגום ונוגה: ציפיתי לטיול בקוצר רוח, ונגרמה לי עוגמת נפש רבה כשהוא התבטל; עַז נֶפֶש – 1. חצוף ונועז; 2. בעל תיאבון חזק; עֲלוּב נֶפֶש – 1. מסכן ודל, הזקוק לרחמים, אומלל: רחמיו נכמרו על האלמנה עלובת הנפש ועל יתומיה האומללים שהיו חסרי כול; 2. שפל, נבזה: לך מעל פניי, עלוב נפש שכמוך, אדם חסר בושה ונטול מעצורים; קָצה נַפשו בּ־ – מאס, תיעב, שׂנא: נפשנו קצה בלחם הקלוקל; קָצרה נַפשו – לא יכול לסבול עוד; רְחַב נֶפֶש – 1. בעל תאווה, חמדן; 2. בעל הבנה רבה, מקיף בהשקפתו; שאַט נֶפֶש – בוז, תיעוב: דחיתי בשאט נפש את ההאשמות שהטיחו בי מתנגדיי; עִוּועִים – של שיגעון, של טירוף, תזזיתי;

<u>נפש ניטרלית</u>. היה את נפשו, יֵש אֶת נַפשו – ברצונו: אם יש את נפשך ללמוד, הבה ונלמד מה בין בריאות הגוף לסגולות הרוחניות; נֶפֶש חַיה – 1. כינוי לאדם; 2. אדם כלשהו, כגון לא ראיתי ברחוב נפש חיה; דַאֲבוֹן נֶפֶש – כּאֵב לב, צער; דינֵי נפָשות – תחום המשפט העוסק בעבירות שהעובר עליהן ראוי לעונש מוות; כל המציל נפש אחת מישׂראל כאילו קיים מציל עולם מלא> כל המקיים נפש אחת בישׂראל, כאילו קיים עולם מלא – המסייע לאדם לחיות כאילו קיים את כל העולם; צורך נפשי – צורך שהוא חיוני לבריאות הנפש ועשׂוי להיווצר באופן פנימי, כמו הצורך בהנאה, או בפעילות גומלין בין הפרט ובין הסביבה, כמו הצורך באישור חברתי, בצדק או בסיפוק בעבודה. צורכי הנפש הם ארבע הרמות הגבוהות ביותר במדרג ההניעה (מוטיבציה) של מאסלו; אשליה, הִשלָה – 1. עורר במישהו תקוות שווא, גרם לו להאמין בדבר שאינו יכול להתרחש או שאינו ניתן לביצוע: אל תשלי אותו. אם אין לך כוונות להינשא לו אמרי לו זאת ברורות; 2. השלה את עצמו בדבר שלא יתקיים, במשהו שאינו אמת או מעורר אמונת שווא: אשליותיו התנפצו מול המציאות המרה והכואבת; אשליה עצמית – פעולה או מעשׂה של אדם הגורם לעצמו להאמין במשהו

שהוא יודע שאינו נכון או אין סיכוי להתממשותו, בייחוד בנוגע לטבעו האמיתי, ליכולותיו, לרְגשותיו וכדו׳: אל תשלה את עצמך, אין סיכוי שיסכימו להצעתך; השארת הנפש, הישָׁאֲרוּת הנֶּפֶש – 1. האמונה בקיום הנפש לאחר מות הגוף וריקבונו; 2. קיום לאורך ימים, אלמוות, נצח: האמנתי לתומי בכל לב בהשארת נפשה של לשוננו לעולמי עד; השליך את נפשו מנגד, הִשלִיך נַפשו מִנֶּגֶד – סיכן את חייו בגבורה, בעיקר לשם הצלת אחרים, חירף את נפשו: תעודת הוקרה הוענקה לאזרח שהשליך נפשו מנגד וחש להציל את הנהגת מן הרכב הבוער; הנפָשות הפּוּעֲלות – 1. הדמויות העיקריות במחזה, בסיפור או באירוע במציאות; 2. הדמויות בעלות התפקיד העיקרי באירוע או במצב כלשהו: רוב התנ״ך עוסק בדמויות היסטוריות, אך בספר משלי הנפשות הפועלות הן דמויות כלליות, היינו טיפוסים שקיימים בכל תקופה ובכל מקום; בְּחַיַי, בְּחַייֶךְ, בְּחַיֵּי ראשי, בְּחַיֵּי ראשך, כה אחיה, אני נשבע בחיַי, חֵי ראשי, חֵי נַפשי – לשונות שבועה: הישבע בחיי ראשך שלא תגלה את הדבר לאיש; חי נפשי, מעולם לא ראיתי מחזה מוזר שכזה; צמאה נפשו אל, יצאה נפשו אל – השתוקק ביותר אל, רצה בו מאוד, חש געגועים אל: כמה נפשי יוצאת וגעגועיי הומים לראות את חמדת ליבי; צמאה נפשי ללמוד עוד ועוד כדי שאצליח במבחן החיים; כְּאַוַּת נַפשו – כרצונו, ככל שליבו חפץ, ככל שתאווה נפשו: אל תתבייש, אכול כאוות נפשך; נֶפֶש – סכום כסף שנותנים כתמורה לנפש אדם; כל עוד נשמתו בו, כָּל עוד רוחו בּוֹ, כָּל עוד נַפשו בּוֹ – בשארית כוחותיו, במאמציו האחרונים, כל עוד הוא חי, בקושי: רץ המרתון הגיע לקו הסיום כל עוד נשמתו בו; כָּלָה לְבָבוֹ לְ, כָּלתה נַפשו – נכסף והשתוקק ביותר, ייחל, ציפה: כשם שכלתה נפשי לסיים את עבודתי, כן כלתה לבבי לשקט ולשלווה; ממַה נַפשָךְ – 1. החלט סוף סוף מה רצונך; 2. בין כך ובין כך התוצאה שווה; עִינוי נפש, עינה את נַפשו – 1. צם: לפי דת היהודים יש לענות את הנפש שש פעמים בשנה; 2. הסתגף, התייגע מאוד, מנע הנאה מעצמו, התנזר מתענוגות בני אדם: כל ימיו עינה את נפשו בדרכים, בגשם וברוח, בחום ובשרב כדי להמציא טרף לגוזליו; עשׂה נפָשות לְ – מָשַךְ בתעמולתו אוהדים ותומכים לתורה, לרעיון, לעניין וכד׳, קנה לו אוהדים, גרם לבני אדם להצטרף למשהו, לתמוך או לצדד במשהו וכד׳: לא בנקל הצלחתי לעשׂות נפשות לתורתי שהייתה שנויה במחלוקת; פיזור הנֶפֶש – חוסֶר ריכוז הדעת; שיווה לעצמו – תיאר לעצמו, דימה במחשבתו: שיוויתי לעצמי את ריח הבושׂם של חבֵרתי; רק מי שאכל עוגת פרג יכול לשוות לעצמו אחד משישים מאותו הטעם; שיווה לעצמו, שיעֵר בנַפשו – תיאר לעצמו, צייר לנגד עיניו, העלה על דעתו, צייר ברוחו: איש לא שיער בנפשו את גודל האסון העומד להתרחש; שיוויתי לעצמי את ריח הבושׂם של חבֵרתי; הֶעֱלָה על ליבו – העלה על דעתו, תיאר לעצמו; העלה בזיכרונו: הוא לא העלה על ליבו שחברתו כועסת עליו, והתפלא מדוע היא נמנעה מלהתראות עימו; בחַדרֵי ליבּו, בחדרי נפשו, בחדרי נשמתו – בפנימיותו, בישותו; לא שָׂבְעָה נפשו מלַחמה של תורה, והלך לבקש לחם של חול; כל המאבד נפש אחת מישׂראל, כאילו איבד עולם מלא > אושר! עצבות! שׂמחה!

<u>מחלות נפש</u>. פסיכותרפיה – שירות פסיכולוגי שנועד להעריך ולאבחן תגובות רגשיות לא מתפקדות, דרכי חשיבה ודפוסי התנהגות ולטפל בהן. הטיפול הוא בהפרעות נפשיות, רגשיות והתנהגותיות באמצעים פסיכולוגיים. איש המקצוע עשׂוי להיות פסיכולוג קליני, פסיכיאטר, יועץ, עובד סוציאלי או אחות פסיכיאטרית; הִיפּוֹכוֹנדֶר – מי שסובל מהיפוכונדרייה; הִיפּוֹכוֹנדרִיָּה, חֶרדת בריאות – הפרעת חרדה ממחלה, חשש מופרז ועיסוק כפייתי בנושׂא בריאות. ההפרעה ניכרת בדאגה חולנית ומוגזמת של אדם למצב בריאותו, גם בהיעדר כל עדות לקיומה של מחלה, והיא מלוּוָה במחלות גופניות מדומיינות: ההיפוכונדר כה דואג שיחלה עד שדאגתו משפיעה קשות על חייו; תסמונת מִינכהָאוּזֶן – הפרעה נפשית להתמכרות לבתי חולים, וחותמה טבוע בזיוף מכוּוָן, בהגזמה או בתיאור שקרי של תסמיני מחלה או פציעה כדי לעבור בדיקות אבחון, להתאשפז או לקבל טיפול רפואי או כירורגי; הִיפּוֹכוֹנדֶר > מִתחַלֶה, חוֹלֶה מְדוּמֶה – חולה למראית עין, מי שהתחזה לחולה, מי שמדמה לעצמו שדבקו בו מחלות: אם תרופת דֶמֶה תשפיע על המטופל לטובה, יושפע מכך הרופא עצמו, והוא עלול לחשוב שהחולה הזה הוא בעצם חולה מדומה; סכיזופרניה – הפרעה נפשית קשה, הניכרת בקשר לקוי או מעוּוָת של החולה עם המציאות (כמו סכיזופרניה או פרנויה), בהזיות ובמחשבות שווא; סהרוריות, סַהֲרוּרִי – מוכה ירח, הקם ומתהלך ועושׂה מעשׂים מוזרים בלילה מתוך שינה ובלי הכרה; אלכוהוליזם > כַּהֶלֶת, שתיינות – שימוש חוזר או כפייתי באלכוהול הגורר בעיות התנהגות, תפקוד ובעיות נפשיות־סוציאליות ממשיות. לפרקים השתיינות גוררת מוות בעטיים של מחלות כבד, כליות, דימום פנימי, התדרדרות מוחית, הרעלת כוהל, תאונות ואף התאבדות; מפגר בשִׂכלו > מפגר > לָקוּי בשִׂכלו, בעל לקות שִׂכלי; פיגור שִׂכלִי עמוק > פיגור עמוק > מוגבלות שִׂכלית התפתחותית, לְקוּת שִׂכלִית – הפרעה נֵירוהתפתחותית שבה התפקוד האינטלקטואלי של המוגבל נמוך לעומת האדם הממוצע, ואי־התפקוד ניכר בקושי ממשי לרכוש מיומנויות למידה, תקשורת ותפקוד דרוש לפעולות היום־יום; רְפֵה שׂכל – לוקה בשִׂכלו, בעל מוגבלות שִׂכלית קלה, קְשה הבנה, קְשה תפיסה: אף שהייתה התלמידה רְפַת שֵׂכֶל, השתלבה יפה בכיתה; מִיזוֹפוֹנִיָה – הפרעה נירופסיכיאטרית הניכרת ברגשות שליליים שמופעלים לאחר שמיעת קול בעוצמה נמוכה או גבוהה; מיסופוביה, מִיזוֹפוֹבִּיָה – בעת מלכלוך, מחיידקים ומזיהום; גלאוקומה, גלוֹקוֹמָה > בַּרקִית – מחלת עיניים הניכרת בלחץ בתוך העין, והגוררת הפרעה בראייה; שיטָיון > דמנציה, דֶמֶנצִייה > דמנסיה, דמנסייה > קִיהָיוֹן [שם התואר: קֵהֲיוֹנִי] – הפרעה מוחית הפוגעת בתפקוד השׂכל של האדם וגורמת לשכחה, לאידשון, לאובדן חוש ההתמצאות וכיו״ב; אַפָּתִי, אַפַּתְיָה > אֶדשוני, אידָשון – חוסר עניין, היעדר הניעה (מוטיווציה) ויכולת להתרגש או התנהגות מכוּוֶנת מטרה ואדישות כלפי הסביבה. יש שאידשון קשורה לדיכאון חמור או לסכיזופרניה, אך הוא גם תסמין התנהגותי עיקרי במחלות אלצהיימר, פרקינסון והפרעות ניווניות אחרות; פגוע – שנעלב וסובל מכך נפשית או רגשית כי מישהו אמר או עשׂה משהו; פגוע נפש, מתמודד נפש, הפרעת נפש, הפרעה נפשית – הפרעה הכרנית (קוגניטיבית) ורגשית, התנהגות חריגה, תפקוד לקוי או שילוב של אלה. היא עשׂויות להיות כרוכה בגורמים פיזיולוגיים, גנטיים, כימיים, חברתיים ואחרים. היא ידועה גם בשם מחלת נפש; הפרעה פסיכיאטרית; מחלה פסיכיאטרית; הפרעה פסיכולוגית; מחלת רוח > טֵירוּף הדַעַת > הפרעת נפש > הפרעה נפשית, מַחֲלַת נֶפֶש – מצב רפואי (כגון דיכאון, סכיזופרניה, הפרעה טורדנית, כפייתית או הפרעת תבהלה) הניכר בחוסר ארגון של האישיות, הנפש או הרגשות, והפוגע בתפקוד נפשי תקין, והגורר מצוקה או נכות הנוגעות להפרעה בחשיבה רגילה, בהרגשה, במצב הרוח, בהתנהגות, בפעולות גומלין בין־אישיות או בתפקוד היום־יומי; מחלת נפש, חולה רוח > חולֵה נֶפֶש – מי שסובל ממגוון מצבים רפואיים של הפרעת־נפש חמורה (כגון דיכָּאון, סכיזופרניה, הפרעת תבהלה), הניכרים בחוסר ארגון מספיק של האישיות, הנפש או הרגשות, והפוגעים בתפקוד הנפשי התקין וגורמים למצוקה או לנכות. חותם המחלה טבוע בהפרעה בחשיבה רגילה, בהרגשה, במצב הרוח, בהתנהגות, בהידודיות בין־אישיות או בתפקוד היום־יומי: אושפזתי בבית חולים למחלות נפש כי איני אחראי למעשׂיי ואני עלול להזיק לעצמו; פּסִיכוֹגֶנֶזָה > מוֹצָא נַפשִי (של מחלות), הִשתַלשְלוּת חַיֵי הַנֶּפֶש, התהוות הנפש – מקורם והתפתחותם של תפקודים, תכונות או מצבים נפשיים, להבדיל ממקורות גופניים; פסיכוגני > יציר הנפש – שמקורו בנפש, שנגרם מסיבות פסיכולוגיות ולא גופניות; מַחֲלוֹת שֶמְקוֹרָן בַּנֶּפֶש, מַחֲלוֹת פּסִיכוֹגֶנִיוֹת – מחלות שאין להסבירן באי־תפקוד אורגני, ומאמינים שהיא נובעת מגורמים נפשיים, כגון הפרעה רגשית או עקה; רְפֵה נפש – שהתנהגותו ורגשותיו משתנים תכופות ולפתע כי מוחו נסער: הוא רפה נפש, ולכן מאוד לא יציב, ועלול להתקפי זעם פתאומיים; מְחול עִוועִים – 1. מחול סוער באקסטזה עד טירוף הדעת; 2. כינוי להתרוצצות ומהומה רבה סביב עניין כלשהו בלא שיהיה לכך צידוק, ולרוב לא מתוך רצון טוב, מְחול שֵׁדים: את מחול העוועים הזה יש להפסיק, ולתקשורת יש יכולת לעשׂות זאת; פסיכוטי, פסיכוזה – 1. מחלת נפש חמורה הכרוכה בבעיות במבחני המציאות, והניכרת בליקויים חמורים או בשיבושים בתפקודי המוח הבסיסיים ביותר, כגון תפיסה, הכרה ועיבוד הכרני, רגשות או השפעה. מצב זה ניכר בתופעות התנהגות, כגון אשליות, הזיות, ודיבור לא מאורגן: אדם שרואה או שומע דברים שאינם קיימים או מאמין בדברים שאינם נכונים הוא פסיכוטי. הפרעה פסיכוטית מראה תפקוד לקוי ומתמשך בתחושה, בתפיסה, בתקשורת, בחשיבה, ברגש, בתפקוד או בשילובים שונים של כולם גם יחד; 2. [מבחינה היסטורית] הפרעה נפשית חמורה המפריעה ממש לתפקוד וליכולת לבצע פעולות חיוניות בחיי היום־יום; 3. סערת רוחות או התרגשות עזה מאוד האוחזת בבני אדם בתקופה מסוימת; סוֹציוֹפַּתיָה > פתולוגיה חברתית, חולי חברתי – מצב בריאות הנפש של אדם שבו הוא מראה בעקיבות היעדר התייחסות לטוב ומתעלם מזכויותיהם ומרגשותיהם של אחרים. מי שלקה בחולי זה, יכול ליצור מערכות של יחסים חברתיים, אך הוא מתעלם מהנורמות החברתיות. יש לו מעט מצפון, חסר אמפתיה ומרוכז בעצמו; סוֹציוֹפָּת – מי שסובל מהפרעת אישיות אנטי־חברתית ובעל נטייה מתמשכת ורוֹוַחת להתעלם מזכויות אחרים ולהפרם. הוא מפר תדיר את החוק, מנצל אחרים, והתנהגותו מלוּוָה הונאה, פרצנות (אימפולסיביות), תוקפנות (אגרסיביות), חוסר אחריות, חוסר אשמה והיעדר חרטה ואמפתיה. הוא בועט בערכי החברה ובמוסכמותיה; דֶלוּזיָה > רעיון שווא – רעיון, אמונה או דעה (כגון קנאה הזויה, אשליות שליטה, אשליות פאר, אשליות רדיפה) שאדם מחזיק בהם למרות טיעונים או נתונים שאמורים היו להפריכם; שַׁסַעַת > סכיזופרניה – הפרעה פסיכוטית כרונית הניכרת בחשיבה, ברגש, בהתנהגות, בתפיסה ובזהות העצמית והגורמת לשפיטת המציאות בצורה מעוּוֶתת. המחלה מלוּוָה בהזיות, בעיקר בשמיעת קולות, ומדרדרת את האישיות; (ADHD) הפרעת קשב ופעלתנות יתר –

הפרעת התנהגות הניכרת בנוכחות מתמשכת של שישה תסמינים או יותר הכוללים חוסר תשׂומת לב (למשל, אי־מילוי משׂימות או הקשבה קפדנית, קושי בריכוז, הסחת דעת) או פרצנות (אימפולסיביות) או פעלתנות יתר (היפראקטיביות) (למשל, פליטת תשובות, חוסר סבלנות וחוסר שקט, התעסקות, קושי בארגון עבודה ובתורנות או הישארות במצב ישיבה, דיבור מוגזם, ריצה, טיפוס על עצמים). התסמינים, פוגעים בתפקוד החברתי, הלימודי או התעסוקתי ומתחילים להופיע לפני גיל 7 ונצפים ביותר ממסגרת אחת; הפרעת מַניָה דֶפּרֶסיָה > **הפרעה דו־קוטבית** – מחלת נפש שתסמיניה הם התרוממות רוח ודיכאון לסירוגין. זוהי הפרעה נפשית שהחולה בה סובל מתנודות קיצוניות ומחזוריות במצבי הרוח, ללא תלות הכרחית בנסיבות הסביבה; **פסיכופתיה, פְּסִיכוֹפָּת** – אדם הלוקה בהפרעה נפשית של אנוכיות ואנטי־חברתיות: אין חרטה על מעשׂיו או אמפתיה לזולת, ותדיר נטיותיו פליליות; **פְּסִיכוֹפָּתוֹלוֹגְיָה** – 1. המדע העוסק בהפרעות נפש, באבחונן וטיפולן. תחום החקר נשען על מחקרים מתחומים, כגון פסיכולוגיה, ביוכימיה, פרמקולוגיה, פסיכיאטרייה, נֵירולוגיה ואנדוקרינולוגיה. 2. ביטוי התנהגותי או הכרני של הפרעות בתפקוד נפשי והתנהגותי, כגון התנהגות חריגה, לא מסתגלת או פעילות נפשית כזאת; (gaslighting) > גְזלוּת, **גְזלות דעת** – התעללות נפשית ממושכת, שבה המתעלל מפעיל על קורבנו מנגנון שליטה בתודעתו ומערער בהדרגה את אמון הקורבן בתפיסת המציאות וביכולתו להבחין בין מציאות לדמיון. ההתעללות גורמת הטלת ספק בתקפותן של מחשבות הקורבן או זיכרונותיו ומובילה לרוב לבלבול, לאובדן ביטחון ולהערכה עצמית ירודה, לחוסר ודאות רגשי, לאי־יציבות נפשית ולתלות במתעלל; מֶגָלוֹמַניָה > **שיגְעון גַדלות** – מחלת נפש של אדם שהתנהגותו המוגזמת או הבלתי סבירה נובעת מתפיסה עצמית של חשיבות יתרה או ממחשבות שווא על עליונותו ועל כוחו הרב. הוא תולה בעצמו תכונות אלוהיות ומנהיגותיות, יכולות לא־מוגבלות או גאונות בתחום כלשהו; **פסיכוזה תפקודית** – מצב פסיכוטי שלא הוכחה לגביו פתולוגיה נֵירולוגית או גופנית אחרת; פרנויה – מחלת נפש הניכרת בהזיות ובאשליות לסוגיהן. החולה בפרנויה לוקה בשיגעון גדלות, בחשדנות מוגזמת או לא־הגיונית, בתחושות קיצוניות של אי־אמון באחרים, בערעור כושר השיפוט שלו וכד׳, ואלה גוררים אותו לעיתים לתוקפנות: הוא סובל מפרנויה כי הוא מאמין שבני אדם מנסים או מתכננים לפגוע בו; לקות שׂכלית – מוגבלות שׂכלית ורוחנית מלידה או מחמת מחלה, הניכרת בפגיעה קלה עד חמורה ביכולת השׂכלית המקבילה למנת משׂכל של 70 עד 75 ומטה המלווה במגבלות ממשיות, במיומנויות חברתיות מעשׂיות ומושׂגיות (כמו בתקשורת בין־אישית, בחשיבה או בטיפול עצמי) הנחוצות לתפקוד יום־יומי עצמאי; פיגור שׂכלי > **מוגבלות שִׂכלית התפתחותית (מש״ה)** – הפרעה נירו־התפתחותית שבה התפקוד האינטלקטואלי נמוך לעומת אדם ממוצע, הניכרת באיחור ממשי או בקושי של ממש ברכישת מיומנויות למידה ותקשורת הנדרשות לפעולות היום־יום; לְקוּת נפשית או שׂכלית, לרבות הכּרנית ואוטיזם – הגבלות בתפקוד, כגון קושי בפיענוח תכנים, נהלים ומנהגים ובהתמודדות איתם: דוגמאות להתאמות נגישות – סימון בולט להקלת ההתמצאות, הפחתת גירויים ורעש, הפחתת צפיפות, מסירת מידע מדויק, מחולק ליחידות מידע ומתומצת בשׂפה פשוטה, התאמות מחשבים: חומרה ותוכנה והנגשת אתרים במרשתת; **בעל מוגבָּלוּת** – אדם בעל לקות פיזית [לרבות לְקוּת בתנועה ולקות חושית: ראייה ושמיעה], נפשית או שׂכלית, לרבות הכּרנית (קוגניטיבית), קבועה או זמנית, שבעטייה מוגבל תפקודו מהותית בתחום אחד או יותר מתחומי החיים; פְּסִיכוֹסוֹמָטִי – נפשי־גופני; שקשור בגוף ובנפש כאחד [בעיקר מחלות, הפרעות, כאבים וכד׳, הנובעים גם מגורמים נפשיים]: הוא סובל מתסמינים פסיכוסומטיים המופיעים לאחר עקה קשה; מחלה פסיכוסומטית – מחלה גופנית הנובעת מגורמים נפשיים, בעיקר מעָקָה, ממצבי כאב מתמשך ואף משיתוק איברים עם וללא אבחנה רפואית של איבר שאינו מתפקד כראוי; פּוֹסט־טרָאוּמָה > **הַלֶמֶת** – הפרעה נפשית חריפה העלולה להתפתח בעקבות חוויה חוֹבלָנית (טראומטית) במלחמה, באלימות קשה, בתאונה נוראה, באונס אכזרי וכד׳. מתסמיניה הנמשכים שנים לאחר האירוע: זיכרונות המַחיים מחדש את האירוע, ביעותי לילה, הֶבזק לעבר, הימנעות מפעילויות, ממחשבות, מרגשות או משׂיחות המזכירות לאדם את האירוע; תחושת קהוּת כלפי הסביבה או חוסר יכולת לזכור פרטים על האירוע; איבוד עניין בפעילויות חשובות, הרגשת ניתוק, חוסר יכולת לרגשות רגילים או הרגשה שאין למה לצפות בעתיד; דְחָק > לַחַץ > מֵתַח נַפשִי > **עָקָה** (stress) – מצב של מצוקה נפשית הנובעת מפגיעה באיזון (homeostasis) של האדם בעטיו של גורם פיזי, כימי או ריגושי (כגון עקת קרב, היסטָמין [חומר אורגני, שנוצר בגוף החי בעקבות פציעה, הגורם לירידת לחץ דם ומשפיע על תפקוד האדם] או פחד). מתסמיניה: דפיקות לב, הזעה, יובש בפה, קוצר נשימה, דיבור מואץ, הגבּרת רגשות שליליים, עייפות וקשיי הסתגלות; העקה מכשילה את האדם להסתגל כיאוּת וגוררת אותו למתיחות נפשית. אם היא ממושכת, והאדם מתקשה להתמודד איתה, עלולה לגרום לו חרדה, דיכאון, מחלה פסיכוסומטית; ולאדם רגיש מאוד – אפילו מחלת נפש; מעיק, מוּעָקָה נפשית – תחושה פנימית שלא הכול תקין, מצוּקה נַפשית, עָקָה [= לַחַץ, מתח; stress], נֵטל מֵעיק; הלום קרב > פגוע עקת קרב; הלם קרב > **עָקַת קרב** – תגובה נפשית של לוחם על היחשׂפות לאֵימֵי הלחימה בשׂדה הקרב, המשפיעים על חוסנו הפיזי והנפשי. היא ניכרת בתגובה רגשית קשה כגון חרדה, דיכאון, סיוטים, הַלֶמֶת וכד׳ ובתופעות גופניות, כגון אי־יכולת תפקוד, אובדן כושר דיבור; עקה נפשית־חברתית – עקה חריגה או עצימה (כגון גירושין, מותו של ילד, מחלה ממושכת, שינוי מגורים לא רצוי, אסוּנה טבעית או מצב עבודה תחרותי ביותר) שעלולה לגרור התפתחות או החמרה של הפרעה נפשית, מחלה או התנהגות לא מסתגלת; **חוויה מעיקה,** אירוע מעיק – אירוע מלחיץ בעטיים של מצב או חוויה קשים (כגון מותו של אדם אהוב, גירושים, אובדן מקום עבודה, גידול בחובות כספיים, נישׂואים שעלו על שׂרטון, מעבר לבית חדש, מחלה או פציעה מתמשכת, אלימות, קשיים רגשיים: דיכאון, חרדה, כעס, אשמה, דימוי עצמי נמוך) הגורמים לאדם המעורב לחוש לחץ; **תְגוּבַת עָקָה חֲרִיפָה** – מצב נפשי הנוצר מתגובה על אירוע חוֹבְלָנִי (טראומטי) מפחיד בלחימה או בפעילות אחרת. מי שסובל ממצב זה עלול לחוות מִגוון תסמינים, כגון אֵלֶם ואובדן תחושה, חיים במציאות מדומה, אובדן זהות, שיכָּחון (אַמנֶזיָה) ונתק מחשבתי, חוויה חוזרת ונשנית של האירוע במחשבה ובחלום, הֶבזקי אירוע חובלני, אטימות לכל גירוי המזכיר את האירוע. התגובה ניכרת בתסמיני חרדה, בפגיעה של ממש באחד מהתפקודים הראשיים (כגון אכילה, שינה), והיא נמשכת מיומיים ועד ארבעה שבועות, לכל היותר. אם יותר, החולה סובל מהַלֶמֶת; **התערטלות, הִתרָאֲווּת, עַרטִילָנוּת** – 1. נטייה חולנית לתשׂומת לב להתפשט בפומבי ולחשׂוף את איברי המין לזרים כדי להשׂיג ריגוש מיני או לזעזע את המתבונן מהצד, אך ללא ניסיון לפעילות מינית עם הזר; 2. הפעולה או הפרקטיקה של התנהגות כדי למשוך תשׂומת לב לעצמו; אֶפִּילֶפּסִיָה > מחלת הנפילה > **כִּפיוֹן** – מחלה הנובעת מהפרעה מתמשכת במערכת העצבים המרכזית שגורמת התקפי התכווצויות שרירים, פרכוסים ופעמים – גם איבוד ההכרה והופעת קצף על השׂפתיים > בריאות!

<u>נשמה</u>. נשמה – 1. חיוּת, ישות רוחנית השוכנת באדם כל זמן שהוא חי ונפרדת מגופו כשהוא מת; 2. העיקרון הרוחני המגולם בבני אדם, בכל היצורים הרציונליים והרוחניים וביקום שקיים גם אחרי המוות; 3. היסוד הרוחני של האדם, מחשבותיו ורגשותיו העמוקים ביותר; צביונו ותכונתו של משהו המאפשרים להשרות אווירה רצויה וכד׳: רק אדם בעל נשמה רגישה כשלו יבחין בדקויות מעין אלו; נִשמתי, סגולתי – כינוי חיבה לאישה אהובה: נשמתי, בבת עיני, קומי נא ועִזריני; נשָמה בריאה בגוּף בָּריא – אִמרה בשבח טיפוח הגוף ובריאותו; **נשָמה יתֵרה** – התעלות רוחנית, השראה, התלהבות: זה היה יום של חג ושׂמחה, יום של נשמה יתרה; כל זמן שהנשמה בקרבי – כל עוד אני חי ונושם, עד יום מותי; נִשמַת אַפּוֹ – היקר לו כַּחיים עצמם; תהי נשמתו צרורה בצרור החיים, נשמתו עדן, **נוּחוֹ עדן, מנוּחָתוֹ עֵדֶן** – דיבור של כבוד על מת, מנוחתו בגן עדן, עליו השלום: אִמי נוחתה עדן שפעה נהרות ורקבונו של אהבה למשפחתה; אחותי, נוחתה עדן, מתה בדמי ימיה; **בחֲדרֵי ליבּוֹ, בחדרי נפשו, בחדרי נשמתו** – בפנימיותו, בישותו; נָפַח נפשו, נָפַח את נשמתו – מת, הוציא את נשמתו: סבתי עליה השלום עזבה את עולם היגון ונפחה נפשה מצער ומסבל גופה הנגוף; עולַם הנשָמות – כינוי לעולם הבא, עולם האמת; עד רגעיו האחרונים, עד הרגע האחרון – עד הסוף, עד רגע הסיום, עד שהדבר הגיע לסיומו, עד רגע החיים האחרון, עד צאת נשמתו: עד הרגע האחרון הוא לא איבד תקווה והאמין שתימצא תרופה למחלתו; נִשמָתו עֵדן – כינוי לוואי בהזכרת אדם יקר שנפטר; יָצאה (נִסתַלקה) נִשמָתו – מת, נפטר; עד טיפת הדם האחרונה – שארית כוחותיו, דם תמציתו, במסירות נפש, בגבורה עילאית, בעקשנות רבה מאוד, בלי לוותר ובלי להיכנע: החיילים הנצורים החליטו להילחם עד טיפת דמם האחרונה ובלבד שלא ליפול בשבי; כָּל עוד נִשמָתו בו – 1. חייו ייפסקו עוד מעט; 2. בשארית כוחותיו; נֵר נשָמה – נר שמדליקים לאזכרת נשמתו של אדם שנפטר; השתפכות הנפש – הבעת רחשי הלב, התרגשות והתפעלות; **פָּרחה נִשמָתו** – התעלף או עמד להתעלף מרוב פחד מהתרגשות וכד׳, מת או כמעט מת, נדהם מאוד: לפתע קפץ עליה כלב גדול עד שכמעט פרחה נשמתה מפחד; יציאת הנשמה, יצאה נשמתו – רגע המוות: העומד על יד המת בשעת יציאת נשמה, חייב לקרוע; שִׂירֵי נשָמה – כינוי לשירים שהשתפכות נפש בהם רבה, ושֶׁיֵשׁ בהם תוגה או כיסופים; נפשו שוקקה – אדם צמא ביותר; מלאך הכִּילָיון, מלאך התשחורת, מַלאָך המָוֶת – המלאך הממונה על הוצאת הנשמה של אדם בזמן מותו: חרבו של מלאך המוות הונפה ולא היה אפשר לבטל את שליחותו; **שורש נשמתו** – יסוד אופיו, מקור חִיוּתו: אין אני יכול לעמוד בבטחה על שורש נשמתו: הוא היה אומן בשורש נשמתו; תפילַת הַשכָּבה, תפילת אשכבה – תפילה לנשמת המת בזמן הקבורה: החזן אמר את תפילת ההשכבה; **נשמת חייו דעכה כפתילה שאין בה שמן**;

בצעירותי, כשהייתי במלוא עלומיי, בערו בי נשמה צעירה ולהט נעורים; הוא לא ידע שכבר השחיז לו מלאך המוות סכינו ליטול את נשמתו; **נשמתו בגנזי מרומים**; **אם תפתח את מחבואי נשמתך, תמצא בה אוצר בלום של תאוות רעות למיניהן**; הנשמה היא ביטוי פילוסופי לחלק הרוחני שבאדם על פי תפיסות דתיות או רוחניות; הנשמה היא הגוף והגוף הוא הנשמה: הם אומרים לנו שהם נבדלים כי ברצונם לשכנע אותנו שנוכל לשמור את נשמותינו אם נניח להם לשעבד את גופנו; נכווה בגחלתו של . . . ונפגע עד עומק נשמתו > **חיים! עלבון! שיגעון!**

נקמה!

נְקָמָה, נָקַם – **נקט פעולת תגמול (או נמנע מפעולה) נגד מישהו או נגד קבוצת אנשים בשל מעשׂה רע (או הנתפס כך), פגיעה או גרימת סבל שעשׂו לו** [הנוקם פועל לרוב שלא כחוק, ומטרתו לכפות על מושׂאו סבל הדומה לזה שנגרם לו, להרתיע מהתנהגות מסוימת או להשׂיג מטרות רגשיות]: **חיבלו במכוניתו כמעשׂה נקמה על התלונה שהגיש במשטרה; נָטַל את נקמתו ממנו, לָקַח את נקמתו ממנו, התנקמות, התנקם, לָקַח נקמתו ממנו, לָקַח נָקָם – שילם רעה בכוונה למי שפגע בו, שילם לעושׂה רעה כגמולו, נפרע ממשהו על הרעה שעשׂה לו: לאחר הפיגוע הרצחני נשמעו קריאות לנקום את דם ההרוגים; לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ; נָקָם – נקמה, פעולת תגמול על מעשׂה רע: הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם, וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו; נוקמן, נוקמנות, נקמן, נַקְמָנוּת – נטירת טינה, הרצון לנקום ולא לסלוח, טבעו של הנקמן, של מי ששואף לנקום: הוא הלשין עליו מתוך נקמנות לשמה; באופיו ניכרת נטייה לנקמנות, לחשדנות ולחרישת מזימות; נוֹקְמָנִי, נקמני, נַקמָן – נוקם, מי שיש בו שאיפה לנקום, בעל נקמות, נוקם ונוטר: התנהגותו הנוקמנית הביאה אותו לעברי פי פחת; תאוות נקם – רצון עיקש וזדוני לנקום, למען עצם ההנאה שבנקמה, ללא כל נכונות לסלוח ולמחול, תשוקה עיוורת לנקמה שמקורה לרוב באיבה עזה, נקמנות לשמה: בעקבות הפיגוע הקטלני יצאו כמה חמומי מוח, מונעים בתאוות נקם, להתפרע ברחובות; נקמה מתוקה – תגמול הולם הגורם נחת רוח לנוקם; נקמת דם – נקמה על רצח של בן משפחה הניכר בהריגת הרוצח או אחד מבני משפחתו: לאחר רצח השייח׳ נערכה המשטרה למנוע מעשׂי נקמת דם; השם ייקום דמו (הי״ד) – ביטוי הנאמר על מי שנרצח בידי נוכרים או נפל במלחמה נגד אויבי ישׂראל; נְטִירָה – שמירה של כעס, איבה או טינה בלב; נטר – שמר כעס בליבו, שמר איבה או טינה לאורך זמן: איזו היא נקימה? ואיזו היא נטירה? ׳איני משאילך כדרך שלא השאלתני׳ – זו היא נקימה . . . ׳איני כמותך שלא השאלתני׳ – זו היא נטירה; וֶנדֵטָה –1. ריב דמים, בייחוד בקורסיקה ובסיציליה, הניכר במעשׂי נקם הדדיים בין משפחות יריבות; 2. סכסוך ארוך של אלימות בין שתי משפחות או קבוצות, שבו בני אדם נרצחים בתמורה לרציחות קודמות; ריב קשה, הרסני וממושך, מערכה קשה וממושכת המנוהלת נגד אדם, מוסד וכד׳ והנובעת מנקמנות אישית: הוא הדגיש כי פעולותיו אינן חלק מוונדטה אישית אלא נעשׂות מכוח מילוי תפקידו; נוקם ונוטר – זוכר עוולות שנעשׂו לו ומחכה לשעת כור כדי לגמול לו; גאולת דם, גואל הדם – קרוב משפחה של אדם שנרצח, ששואף לקיים את מנהג ׳גאולת הדם׳ ולנקום את מות הנרצח על ידי הריגת הרוצח: פֶּן יִרְדּוֹף גּוֹאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרוֹצֵחַ, כִּי יֵחַם לְבָבוֹ . . . וְהִכָּהוּ נָפֶשׁ; דרש את דמו, ביקש את דמו – נקם את הריגתו של מישהו על ידי הריגת הרוצח: ״אֲנָשִׁים רְשָׁעִים הָרְגוּ אֶת אִישׁ צַדִּיק בְּבֵיתוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ, וְעַתָּה הֲלוֹא אֲבַקֵּשׁ אֶת דָּמוֹ מִיֶּדְכֶם״; נִפְרַע ממישהו – נקם בו, השיב לו רעה תחת הרעה שעשׂה לו: הם נפרעו ממנו על ידי רדיפות וחרמות; ביקש את דם פלוני מיד – תבע נקמה ב־ על רצח פלוני, נקם את הריגתו של מישהו על ידי הריגת הרוצח; נקמת דם ילד קטן עוד לא ברא השטן – נקמה שהיא מעשׂה רצח שפל של חיות־אדם בדם קר, כגון הפרעות ברוסיה או השמדת יהודים בשואה: העם כולו בוכה איתכם, נביא את שלושת הבנים לקבר ישׂראל, נקמת דם ילד קטן עוד לא ברא השטן; פֵּטִישִׁיזם – 1. נטייה לייחס תכונות מדומות לעצמים, ובייחוד לעצמים מעשׂה ידי אדם בשל אמונת האדם ביכולתם המאגית של העצמים הדוממים ובהיותם חדורים רוח ונשמה; 2. התנהגות מינית בעיקר של גברים, שבה חפצים דוממים (כגון תחתונים, גרביים, פריטי גומי, נעליים או מגפיים) משמשים שוב ושוב או באופן בלעדי להשׂגת ריגוש מיני. חפצים המיועדים לשימוש בגירוי איברי המין (למשל, מַרטְטים) אינם נחשבים כמעורבים בפטישיזם; רעה תחת רעה – נקמה על מעשׂה רע, השבת גמול על רעה שנעשׂתה; פעולות תגמול – פעולות נקמה והרתעה של צה״ל בעקבות פעולות טרור נגד תושבי ישׂראל ופעולות הטרדה של צבאות המדינות הגובלות בישׂראל; וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי – 1. ביום פקודה ייענש בכל חומרת הדין (שמות לב, לד); 2. עוד יגיע הזמן שבו אוכל לשלם לו כגמולו, הזמן לנקמה יגיע; ׳תג מחיר׳ – כינוי לפעולות לא חוקיות המיוחסות לפעילי ימין קיצוני ישׂראלים, שבהן הם נוקטים פעולות אלימות נגד פלסטינים ורכושם (כגון יידוי אבנים, פגיעה במסגדים, שׂריפת שדות ומטעים, השחתת רכוש והצתות) ופעולות הפוגעות ברכוש השייך למשטרת ישׂראל או לצה״ל, בעיקר כלי רכב, כתגובה על הריסת מבנים לא מורשים במאחזים על ידי משטרת ישׂראל או צה״ל ובעקבות אירועי טרור פלסטיני; עשׂה חשבון עם – החזיר לו כגמולו, נקם בו; השָׁבַת גמול, שילם לו כגמולו, השיב לו כגמולו – החזיר לו כפי שמגיע לו, השיב לו מידה כנגד מידה, עשׂה לאַחֵר כפי שהאחר עשׂה לו: לא אעבור בשתיקה על העוול שגרם לי, לא אנוח ולא אשקוט עד שאשיב לו כגמולו; בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ, אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ, אַל יָגֵל לִבֶּךָ; השׂנאה והנקמה הן מחלות; נָקַמְתָּ את נִקְמָתם מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים; הנקָמה היא לעיתים מתוקה; לֹא תִיקוֹם וְלֹא תִיטוֹר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ; נקמת דם ילד קטן עוד לא ברא השׂטן; השתת עונש בידי בית משפט הוא התחליף המוסרי המתורבת של עשׂיית נקמה, שהיא לעולם פראית ופרועה; אלת תאמר כאשר עשה לי, כן אעשה לו

נְשִׂיאָה!

נשׂיאה, נָשָׂא – העביר ממקום למקום; **נָשָׂא נַפשו, נָשָׂא את נַפשו אל** – קיווה, שאף, השתוקק, נִכסף, כמהּ, ערג, התאווה: יהודי התפוצות נשׂאו את נפשם אל מכורתנו בכל הדורות; נָשָׂא את עֵינָיו למישהו או למשהו – תלה בו תקוות, פיתח ציפיות לגביו, שאף או ייחל: זה שנים הוא נושׂא את עיניו למשׂרה בכירה זו, וסוף סוף זכה בה; אלייך נשׂאתי את עיניי; שָׂא ברכה – תבורך, הֱיה ברוך: שָׂא ברכתנו ליום נישׂואיך; נָשָׂא ברכה – קיבל ברכה מפלוני, זכה לברכות ממנו: הגיעה העת שיישׂא ברכה מורנו מפינו התלמידים; עָקַר את רגליו, נָשָׂא את רַגלָיו – 1. הסתלק, היה מוכן ללכת או לרוץ; 2. יצא לַדֶּרך; דָאַג, נשׂיאה בעול, נָשָׂא בעול – טָרַח וטיפל בדבר, קיבל עליו את נֵטל העבודה או העול, עשׂה את העבודה הקשה: טוב לנערה כי תישׂא עול בנעוריה; נָשָׂא את שֵׁם . . . לַשָּׁווא – הִרבה להטיף למשהו או דגל בדבר ללא יסוד, או בלי להאמין בו באמת; הבטיח דבר שלא התכוון לקיימו: רבים נושׂאים את שמה של העברית הצחה לשווא, אך אינם נוקפים אפילו אצבע למענה; נָשָׂא בְּחוּבּוֹ – 1. משהו כלול בו באופן סמוי או גלום בו כאפשרות שתתממש בעתיד: זה מושׂג עמוק הנושׂא בחובו משמעויות בהקשרים אחדים; 2. נָשָׂא בליבו מחשבה או רגש: אין יצור אנושי שאינו נושׂא בחובו את התחושה שנשמתו חוצבה מתחת לכיסא הכבוד; נָשָׂא תפילה – 1. התפלל, פנה אל האל בבקשה או בתחינה: רבים עולים לקברו של רבי עוזיאל בגליל לשׂאת תפילה לזיווג מהיר וטוב; 2. קיווה בכל ליבו, ייחל: כולנו נושׂאים תפילה לשלום מלא ואמיתי באזורנו; עָשָׂה פְּרִי, נָשָׂא פְּרִי – הביא תוצאות והישׂגים, הביא תועלת, הפיק רווחים: הַתמָדָתו נשׂאה פרי והוא הצליח בלימודיו; טָעַן צְלוּבוֹ בִּכתֵפוֹ, נָשָׂא את צלָבו – הוא נשׂא על כתפיו את צלוב התלייה שייתלה עליו, כלומר הוא סייע לאחרים כדי להמיתו; סבַל סֵבל קשה ברשות הרבים; נָשָׂא אותו על כפיים – טיפל בו באהבה, בדאגה ובמסירות, העריץ אותו: כשחלה הסב האהוב נשׂאו אותו נכדיו על כפיים ולא עזבו את מיטתו יומם ולילה; נָשָׂא חן בעיני פלוני – מצא חן בעיני זולתו, זכה ליחס של חיבה ורצון מפלוני: חשתי שכבר בריאיון נשׂאתי חן בעיני המנהל; נָשָׂא ראשו – התגאה, התנשׂא; אחראי, נשׂיאה באחריות, נָשָׂא באחריות – 1. קיבל עליו אחריות או הוכרז כאחראי למעשׂה או למחדל, נתן את הדין על מחדל או על כישלון בתחום אחריותו: אם השַׂר ידע על הפרשה, עליו לשׂאת באחריות ולהתפטר; 2. היה האחראי לעניינים (כגון להראות מה קרה למישהו או למשהו; לדעת איפה הם כעת; להסביר פעולה או מחדל כלשהם; לתעד הוצאת כסף שבאחריותו); נָשָׂא רגליו – ברח: נשמעה שמועה שהמשטרה דולקת אחריי, ומייד נשׂאתי רגליי למרחקים; נָשָׂא תפילה, נשׂא תפילה בעדו – התפלל למען פלוני; נָשָׂא פָּנים – 1. הִפלה לטובה: השופט הזה לא נשׂא פנים אף לא לנשׂואי פנים; 2. הִטה חסד; הטיית דעת, הִטה דעת – שינה דעתו בשל טובת הנאה; נשׂיאת פנים, מַשׂוֹא פָּנִים – הטיה של החלטה, תוצאה או מסקנה נגד מישהו או נגד משהו מהאמת, לרבות מגמה באיסוף, בניתוח, בפרשנות, בפרסום או בסקירה של נתונים שעלולה להוביל למסקנות שונות מהאמת; למשל, אדם מחליט (כגון שופט, בורר, מעסיק) נגד או לטובת אחד הצדדים או סוג של אנשים שלא כדין. הנטייה ניכרת בהערות, בהחלטות הנוגדות עובדה או בהתנהגות לא־הוגנת אחרת מחמת דעה קדומה, שיקולים זרים, העדפה. ההטיה אפשר שתהא נגד קבוצה אתנית, אנשי להט״ב, אישה או גבר, נאשם או תובע, תאגיד או מפלגה וכד׳; נָשָׂא ונתן – קיים דיונים כדי להגיע להסכם בנושׂא מסחרי, מדיני וכד׳, התדיין, התווכח, וכן – בא בדברים עם, שָׁקַל וְטָרָה, עיין בדבר, בחן ובדק את צדדי הבעיה: נציגי המדינות נשׂאו ונתנו בעניין ההסכם המסחרי; הוא נָשָׂא ונתן עם בעל הדירה זמן רב, אך לא הצליח להוריד את המחיר; הוא נָשָׂא ונתן במלחמתה של תורה; הֵיעדר הטיית דעת, הֵיעדר מַשׂוֹא פנים – לא נָשָׂא פנים, לא נהג מתוך העדפה, לא הפלה לטובה; נָשָׂא את כַּפָּיו – הרים את ידיו כדי לברך את העם; נשׂא את שֵׁם ה׳ – ביטֵא את שם ה׳ בפירוש; נשׂאו לִיבּו – 1. התנדב: האם יש חייל אשר נשׂאו ליבו להישאר השבת; 2. התגָאה,

התנשׂא; נוֹשֵׂא דֶגֶל – מוביל, מנהיג, מפיץ הרעיון: שנים הצטייר מזכיר בית הספר שהוא נושׂא את דגל השוויון; נָשָׂא כליו – היה תלמידו, עוזרו או יד ימינו של אדם בכיר; משיכה בעול, משך בעול, נשׂיאה בעול, נשׂא בעול – טרח וטיפל בדבר, קיבל עליו את הנטל או את העול, עשׂה את העבודה הקשה: בראשית דבריו הודה מנַהל המיזם לכל חברי הצוות שנשׂאו עימו בעול; טוב לנערה כי תישׂא עול בנעוריה: הבעל והאישה נושׂאים בעול הפרנסה יחדיו; אי־נשׂיאה בעול, לא נָשָׂא בעול – לא טָרַח לטפל בדבר, לא קיבל עליו את נטל העבודה או העול, לא עשׂה את העבודה הקשה: בראשית דבריו הודה מנהל המיזם לכל חברי הצוות שנשׂאו עימו בעול; נָשָׂא עוֹל – קיבל עליו עול: ; טוב לנערה כי תישׂא עול בנעוריה; נָשָׂא בעול עם חברו – קיבל עליו את נטל העבודה עם חברו, עזר לחברו ותמך בו: שלוש שנים נשׂאתי בעול עם חברי לכתיבת הספר נָשָׂא את בשָׂרו בשִׁינָיו, נשׂא בשָׂרו בשינָיו – סבל מאוד בשקט, התאפק ולא התלונן על סבל או על צער שהיו לו, כבש את כאביו, הבליג: בשנותיו האחרונות סבל ייסורים קשים אבל נשׂא את בשׂרו בשיניו כדי שלא להכביד על הסובבים אותו ולא לצער את בני משפחתו; בלי נְשׂוֹא, ללא נְשׂוֹא – שקשה עוד לסובלו: כאבי הפצוע היו ללא נשׂוא; כָּבֵד מִנְשׂוֹא, קשה מִנְשׂוֹא – מעיק וקשה לסבול, לא ניתן לעמוד בקשיים ובסבלו: הכאבים היו כבדים מנשׂוא; נָשָׂא פְּרִי – הביא תוצאות והישׂגים, הביא תועלת, הפיק רווחים: מאמצי השכנוע שלו נשׂאו פרי, והאסֵפה קיבלה את דעתו ברוב גדול; נָשָׂא את עיניו למישהו או למשהו – תלה בו תקוות, פיתח ציפיות לגביו, שאף או ייחל לו: מזכיר התנועה ציין שהחברים נושׂאים את עיניהם לשׂר החדש בתקווה שימצא דרכים לחלץ את התנועה מן המשבר; נָשָׂא נפשו, נָשָׂא את נפשו אל – קיווה, שאף, השתוקק, נִכסף, כמהּ, ערג, התאווה: כמה שנים נכספתי לפוש בחופשה בחו"ל, ולא השׂיגה ידי; ריצה את עונשו > ריצה תקופת מאסר > נשׂיאה בָּעוֹנֶשׁ, נשׂיאת עוֹנֶשׁ, נָשָׂא את עונשו, נָשָׂא בָּעוֹנֶשׁ – מילא בפועל את תקופת המאסר שנגזר עליו לאחר הרשעתו: הוא היה מלא חרטה ורִגשות אשם, ולכן נשׂא את עונשו בלי להתלונן; נָשָׂא קולו – השמיעַ קול, קרא או בכה בקול רם; נָשָׂא חֶטאוֹ, נָשָׂא עֲווֹנוֹ, נשׂיאת עָוון, נָשָׂא את עוונו – 1. אחראי לחטא, אחריוּת לחֵטא; 2. נענש, נענש בעטיו של חֵטא שחָטָא, נענש על עוון, קיבל את עונשו, קיבל את עונשו של מישהו אחר, וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲווֹנוֹתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה; נָשָׂא בְּחוּבּוֹ – שומר בליבו: את רגשותיי אני נושׂא בחוּבּי; לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו – לא הסתדרו: למרות האהבה הגדולה והעתיד המזהיר לשניהם, לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו והתגרשו אחר כשנתיים; נָשָׂא דברו, נָשָׂא דברים – נאם לפני ציבור, דיבר לפני קהל: בטקס נשׂאו דברים ראש המועצה ונציג התושבים; נָשָׂא את ראשו מעליו – התיז את ראשו: בעוד שלשת ימים יישׂא פרעה את ראשך מעליך; נָשָׂא את הדגל – הנהיג, היה דַבָּר: כמה נשׂאו את דגל השׂפה היפה בצה"ל?; נָשָׂא וְנַתן – כינס דיון כדי להגיע להסכם בנושׂא מסחרי, מדיני וכד׳, התדיין, התווכח: נציגי המדינות נשׂאו ונתנו בעניין ההסכם המסחרי; הוא נָשָׂא ונתן במלחמתה של תורה; נָשָׂא קל וחומר – למד קל וחומר: נשׂא האורח קל וחומר, מה המארחים השכימו קום לעבודתם, אני שמתארח כאן – על אחת כמה וכמה; נשבר קל וחומר – בטל והופרך הגיונו של קל וחומר; נשׂיאת עָוון, נָשָׂא את עוונו – 1. אחראי לחטא, אחריות לחטא; 2. נענש על מעשׂיו הרעים אגב תחושת חרטה; את כולם נָשָׂא הרוח; אווירה של התפרקות כללית, אי־נשׂיאה בעול ואי־ציות לחוק; טוב לגבר כי יישׂא עול בנעוריו

נתינה! לקיחה!

נתינה טובה. ניתן, נתינה, נָתַן – הניח או אִפשר למישהו לעשׂות משהו, הִרשָׁה, התיר לו לעשׂות, לא הפריע לו או לא מנע אותו מלעשׂותו: על כן לא נתתיך לנגוע אליה; נתן בו את אותותיו – גרם למישהו או למשהו שינוי הניכר לעין, השפיע, השאיר רושם: החום הכבד נתן את אותותיו בהישׂגי הספורטאים; נתן לו זמן – קבע לו תאריך לבצע עניין כלשהו, נתן לו ארכה: אמרתי לה שתיתן לי זמן כדי להחליט; נתן שָׁלום – בירך בשלום, אמר ׳שלום׳: נתן לי שלום והחזרתי לו שלום; נתן הודיה, נתן שבח והודיה – הודה, הביע דברי תודה וברכה; נתן לו תודה – הודה לו, הביע דברי הוקרה; נתן דריסַת רֶגֶל לפלוני – 1. זכות כניסה חופשית; 2. כניסה לרשותו של אחר: לטענתה, המנַהל לא נתן דריסת רגל לאיש בניהול ענייני הקרן; נתן יד חופשית – התיר לאדם חופש מוחלט לעשׂות מה שהוא רוצה או בוחר ללא הגבלות או פיקוח: ההשוואה בין חמאס לדאעש העניקה לישׂראל יד חופשית לחיסול עזה; נתן שיעור – לימד; נתן טרף לביתו, המציא טרף לביתו – הביא מזון לביתו; נתן את נפשו על, נתן נפשו על – התמסר לדבר בכל ליבו, היה מוכן לכל סבל למען: נתתי נפשי על עבודתי, וכך עלה בידי לממש רעיון שהיה חלום; התמסר ל־, השקיע ב־, ייחד ל־, נתן את כל כולו – השקיע את כל מרצו וכוחותיו, התמסר לחלוטין: הוא לא חסך כל מאמץ ונתן את כל כולו למיזם; נתן דמו על דבר, נתן נפשו על דבר – הקריב את כל היקר לו כדי להשׂיג דבר; נתן בו סימנים – אִפשר לזכור אותו על נקלה: ר׳ יהודה נתן בעשׂר המכות סימנים; נתן כָּתֵף – הגיש עזרה, הושיט יד עוזרת: מי שאינו נותן כתף, הוא נותן כתף סוררת; נתן בו אמון – האמין לו: המועמד קרא לציבור הבוחרים לתת בו אמון ולהצביע בעדו; מצא חן בעיני, נשׂא חן בעיני, נתן חינו בעיני, נתן את חינו בעיני – עורר בקרבו אהדה וסימפתיה, עורר אצלו תגובה חיובית, זכה ליחס של חיבה מצידו: הרעיון מצא חן בעיניי; וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ; נָתַן לוֹ חַכָּה – לימד את חברו כיצד להתפרנס במקום לתת לו נדבה חַד־פַּעֲמִית: שׂר האוצר אמר שייתן לעם חכות, ולא דגים; הֵסֵב את תשׂומת ליבו, הִפנה את דעתו ל־, נתינת הדעת, נתן את דעתו על, נתן דעתו – שׂם לב עליו, הגיב עליו, הביא בחשבון: זו תופעה מוזרה שאיש לא נתן דעתו עליה; מיקד את תשׂומת ליבו בעניין כלשהו, הִפנה את תשׂומת ליבו למשהו, גרם לו לשׂים לב אליו או להיות מודע לו: ברצוני להסב את תשׂוּמַת ליבכם לשינויים שהוכנסו במסלול הטיול; במכתבו הפנה את דעתי לחוב שאני חייב לו; נתן זמַן, נתן שָׁלום – בירך בשלום, אמר ׳שלום׳: נתן לי שלום והחזרתי לו שלום; נתן כָּבוד – כיבד; נתן עיקר חילו, נתן חילו ל־ – הוציא את כוחו ואת מרצו על, שיקע את כוחו ואת יגיעו ב־: עיקר חילי נתתי להטמעת הלשון היפה בארגון; נתן דוגמה – פעל בדרך מופתית: החייל המצטיין נתן דוגמה אישית והראה התנהגות למופת; נתן לו פִּתחון פֶּה – אִפשר לו להשמיע אֲמַתלָה או תואנה, אִפשר לו לטעון משהו לעת מצוא או להתנצל; נתן מענה – מצא פתרון ראוי לבעיה; נתן לו רשות – הסכים או אישר מתוקף סמכותו שזולתו יעשׂה דבר מה; נתן יָד – השתתף ב־, עזר, תמך, סייע למלא משׂימה: א"א נתן יד להסתרת חומרים מפלילים נגד ב"ב מהמשטרה; מתן תורה – נתינת התורה לעם ישׂראל במעמד הר סיני, כינוי לחג השבועות; מַתָּן בסֵתֶר – 1. נתינת צדקה בלי להודיע מי הנותן; 2. שוחד: נולדנו עשׂירים והרבינו במתן בסתר לשוטרים ולפקידי המכס; הענקה, העניק – 1, נתן דבר חיובי, כגון אהבה, תשׂוּמַת לב או חום מעצמו לזולתו: ההורים העניקו לילד אהבה וחום בשפע; 2. הגיש באופן חגיגי ורשמי מתנה, פרס, תעודה וכד׳ לאות הוקרה או למטרה מוגדרת: עם פרישתי לגמלאות הוענק לי שעון זהב; 3. סיפק מחסה, מקלט, הגנה וכד׳: ארה"ב העניקה מקלט מדיני למי שערקו מברית המועצות; 4. נתן למישהו או למשהו סמכויות, כוח, זכות, יתרון, הזדמנות וכד׳: המנהל העניק לסגנו סמכויות מוגדרות; הכתרה, הוכתר, הכתיר – העניק למישהו תואר לציון הישׂג אקדמי, ניצחון, הצטיינות בתחום מסוים: הוכתרתי בתואר דוקטור, ואחי ניצח בשח והוכתר בתואר אלוף ישׂראל; שִׁיחֵר לפִתחו – ביקש את קרבתו מתוך רצון לחלוק לו כבוד או לזכות בטובת הנאה, ביקש להסתופף בצילו, השתדל אצלו, ציפה וניסה לקבל דבר ממנו: אנשי העיר נהגו לשחר לפתחו כדי לשמוע מפיו עצה טובה; נתן את המילה שלו – הבטיח משהו למישהו; הנחלה, הִנחִיל – 1. נתן נַחלה: ההורים הנחילו לילדיהם את כל רכושם; 2. העביר ידיעות או ערכים השייכים למורשת התרבות: האולפן הנחיל את הלשון העברית לעולים; ניפוק, נִיפֵּק – מסר אספקה או ציוד מהמחסן למי שמוסמך לקבלם, חילק אספקה או ציוד על־פי אישור מגוף מוסמך: צה"ל ינפק למתגייסים מדים וציוד לחימה ראשוני; הנפקה, הִנפִּיק – 1. הוציא לשימוש ציבור שטרי כסף, מטבעות, ניירות ערך (כגון איגרות חוב, מניות וכד׳), בולי דואר, מדליות וכיו"ב: את בולי ישׂראל מנפיקה רשות הדואר; 2. הוציא ומסר לידי מישהו מסמך רשמי, כגון תעודת זהות, רישיון נהיגה, כרטיס כניסה, אישור כלשהו וכד׳: ביקשתי במשׂרד הפנים שינפיק לי דרכון; החברה רשאית להנפיק כרטיסי אשראי לתושבי ישׂראל; פָּסַק – קָצַב, קָבַע סכום כסף או שווה כסף: לשִׂמחתי, אני פטור מלפסוק מעות או מזונות לחתניי; הקצאה, הוקצה, הִקצָה – העמיד באופן חד־פעמית של טובין או כוח אדם למטרה מיוחדת: העירייה הקצתה סכום כסף מתקציבה להקמת מועדון לקשישים; לכל נואם הקצו עשׂרים דקות; הקצבה, הקציב – העמיד כמות מסוימת של טובין או כוח אדם (כגון ציוד, שוטרים, כספים ותחמושת) לרשותו של מישהו לשימוש קבע, לפי תֶקן או לפי הֶסדר שנקבע מראש; הנחלת ערכים – הקניית מידות טובות וערכי תרבות; הִדלִיק נֵר מִנֵר – נתן לאחרים בלי שאיבד דבר, העניק לאחרים ולא יצא נפסד: אדם מדליק נר מנר, זה נהנה וזה לא חסר; חפיפה > העברת פיקוד – מסירת הפיקוד על יחידה לידי המפקד הנכנס: תת־גונדר א העביר את הפיקד על הכלא עם סיום תפקידו לתת־גונדר ב; שיור, נשתייר, שִׁיֵּר – הותיר, השאיר שארית: אכלנו ושׂבענו ושיירנו שיורי סעודה; אחרי השואה נשתיירנו רק אני ואחי מכל משפחתנו; שְׁאֵרִית – מה שנשאר, המעט שנשאר, וכן – שיור, שיורת: את שארית האוכל נחלק לעניים

נתינה רעה. נתן כתף סוררת – התעקש, הִמרָה, לא ציית: הוא התאכזב קשות כשדווקא חבריו הטובים נתנו כתף סוררת בשעת חירום; נתן צווארו בעול פלוני – נכנע לפני פלוני: מי שלא ייתן צווארו בעול המלך, ייכלא לכמה שנים; נתן לחתול לשמור על השמנת – הפקיד דבר יקר ערך בידי אדם הרוצה דבר זה לעצמו או ליהנות ממנו בלי רשות: לתת לו להחזיק את העוגיות זה כמו לתת לחתול לשמור על השמנת; נתן חֶרֶב בְּיַד אַחֵר – סיפק לאחֵר אמתלה או סיבה לפעול נגדו: הפיכה

שלטונית והפקרת ביטחונם של יישובי עזה נתנו חֶרֶב בידי האויב להורגנו; נתן אותו למשיסה – הפקירו ומסרו לידי שודדים ובוזזים והביא עליו הרס וחורבן: בשׂמחת תורה היו יישובי עזה למשיסת מחבלי חמאס; לשוננו הצבאית נתונה למשיסת הקיצורים, העגה והלעז; נתן מכשול לפני עיוור – אל תנצל את חולשת הזולת לרעתו, ככתוב: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל; נתן בכליו – גנב, סחב בהיחבא משל אחרים: השגחתי בשבע עיניים על המְסַעֶדֶת ממולדובה שסיעדה את סבתי, שלא תיתן בכליה מתכולת ביתי; נתן עֵינָיו בַּכּוֹס – השתכר, שתה לשוכרה: הוא היה בגילופין כי נתן בכוס עינו; פלוני שיכור ומשוכר כהלכה, ואין להפקיד בידיו את ההגה; הנותן עינו בכוסו כל העולם דומה עליו כמישור – המשתכר אינו מבחין בין מותר לאסור; נתן דבריו לשיעורים, נתן את דבריו לשיעוּרים – הכלל שאתה קובע איננו החלטי דיו, והוא פותח פתח לחוסר אחידות, דבריו אינם קבועים ומוחלטים: לו התאמת את החוק לכל אחד אחד לפי נסיבותיו המיוחדות, למעשׂה, 'נתת דבריך לשיעורין'; הטיל דופי ב־, נתן דופי ב־ – טען שיֵש פגם בדבר, באדם או במעשׂה, חירף וביזה אותו, השמיצו, דיבר סרה על: איני רוצה לתת דופי בעלמה זו כל עוד לא שמעתי את דבריה; נתן אותו לחֶרפּה – הביאו לידי ביזיון, שם אותו לבוז: ולא אתן אתכם עוד חרפה בגויים; נתן את קולו, נתן קולו – השמיע קול, נשא קול: במסיבה נתנו את קולם בשירה; הנחיל מַפָּלה, הביס – גרם תבוסה, ניצח באופן מוחץ אויב, יריב וכד' במלחמה, בהתמודדות או במשחק תחרותי: קומץ הלוחמים שהסתער על החרמון הנחיל מפלה כואבת לכובש

נתינה ניטרלית. נתן את הדין – הועמד למשפט, קיבל את עונשו: נתן את הדין על שנרדם בשמירה; נתן גט – נתן תעודת גירושים; נָתַן טעם לדבר – נימק, הוסיף סיבה מיוחדת: הרופא נתן עשׂרה טעמים מדוע להתעמל תכופות; לא נתן שינה לעיניו – 1. השתדל שלא להירדם, מנע שינה מעצמו: בגלל המבחנים לא נתתי שינה לעיניי ותנומה לעפעפיי; 2. עניין שהעסיק מאוד עַד כְּדֵי חוסר שֵׁינה; נתן זְמָם על פיו – נשתתק, נאלם: אם חשבת לומר משהו רע, מוטב שתיתן זמם על פיך; נתן ידו לדבר, נתן ידו, לקח חלק בדבר, נָטַל חֵלֶק – השתתף; נתן רווח בין הדבקים – הפריד בין שניים שהיו קרובים מאוד זה לזה, כגון שתי מילים שאין ביניהן תו רווח; נתן את עֵינָיו, נתן עֵיניו – 1. שָׂם ליבו אל פלוני, חשב על אודותיו: נתנו חכמים עיניהם בשמואל הקטן; 2. חמד את פלוני, התאווה לו וחשק בו: מעשׂה באחד שנתן עיניו באישה נאה; 3. נעץ בפלוני מבט חד וחודר: נתן בו עיניו ועשׂהו גל של עצמות; נתן את הטון – כיוון את הפעולות, היה היוזם והמפעיל; נתן את לִיבּו – השקיע את מרצו ואת כוחות הנפש; נתן את נַפשו – הסתכן; נתן גושפנקה – אישר רשמית, העניק מעמד (רשמי או חוקי) או תו תקן לנוהל, למסמך, למעמד, לדפוס להתנהגות וכד': ההסכם שנחתם נתן גושפנקה למציאות הקיימת בשטח; ניתנה לו גושפנקה של – ניתן לו אישור רשמי מטעם; נתן מָקום – אִפשר, יצר אפשרוּת ל־; נתן גט – נתן תעודת גירושים; תֵּן דַּעתְּךָ – שׂים לב, וכן – התבונן, רְאֵה, בוא וראה, צא ולמד, צא וראה, יַחֵד מחשבה: אנא, תנו דעתכם על העניין שהעליתי ושקלו אותו היטב קודם שהחליטו; הדַּעַת נוֹתֶנֶת – מתחייב מכאן, ההיגיון מחייב; נתן ליבו, נתן את ליבו – שׂם לב, הפנה את מחשבתו, התבונן: לא נתתי את ליבי על מה שמרננים עליי וטעיתי; נתבעו לעגל ונתנו, נתבעו למשכן ונתנו, נִתבָּעִים לְעֵגֶל וְנוֹתְנִים, נִתבָּעִים לְמִשְׁכָּן וְנוֹתְנִים – בני ישׂראל נתנו מזהבם לעֵגל ותרמו גם לבניין המשכן, לשון אחר: הם נענים לכל מיני בקשות, גם מנוגדות זו לזו, נותנים לכל מטרה ללא הבחנה, בין טובה ובין רעה; המצאה, הִמצִיא – הֵביא, הִגיש, נתן, הִציג (מִסמך וכד'): מועמד המציא למנהל המוסד את התעודות הדרושות; המצאת המשלוח לתעודתו הייתה מבצע; האצלה, האציל, אצילה, אָצַל – 1. השפיע ונתן מרוחו ומחוכמתו, הִשרָה: ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושׂמתי עליהם; 2. מנע, חסך; אצילת סמכויות, אצילַת סַמכוּת, האצלת סמכות, האציל סמכות – מתן סמכות למי שנמצא בדרגה נמוכה יותר כדי שיפעל בשם האוצל, מבלי שהאוצל הסתלק מאחריותו לתוצאות; נתייחד הדיבור על, ייחד את הדיבור על – דיבר באופן מיוחד על: היות שהעניקו לי מתנה מיוחדת, אייחד עליה את הדיבור כמה דקות; עָמַד לִרשותו – היה נתון לשימושו, היה מוכן לעזור לו או לשרתו: כל הציוד בחדר עומד לרשותכם, אתם יכולים להשתמש בו כטוב בעיניכם; העמיד לרשות פלוני, העמיד לִרשוּתו – מסר דבר לפקודת פלוני, העביר דבר לסמכותו: העירייה העמידה לרשות המהנדס עוזרים וציוד; קוֹלָר – 1. שרשרת, שלשלת ברזל בצוואר עבד או אסיר או בגפיו; 2. רצועה או שרשרת שכורכים סביב צווארו או גופו של בעל חיים: הכלב השתחרר מן הקולר; נתן את הקולר בצוואר פלוני, תלה את הקולר בצוואר פלוני – הטיל את האחריות על פלוני, האשימו בדבר: הפושע כשנתפס תלה את הקולר בצוואר חברו; גִלגֵל משהו על מישהו – הטיל עליו את האחריות לדבר מה: איש העסקים ניסה לגלגל על שותפו את אשמת התמוטטות המפעל; נתן עיניו בעלמה, נתן עיניו באישה אחרת; דרכו לתת, ואין דרכו לקחת; טובה נתינה מלקיחה; הים נוטל בשפע ונותן בשפע; דרכו ליטול, ואין דרכו ליתן; כיוון ששתה כמה כוסות, הוריקו פניו, נחמרו מעיו [= חש בבטנו] ונפל מת; נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה, ומה שבידה נטלו ממנה, שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנים לו, ומה שבידו נוטלים ממנו; נתינה אמיתית תרחיק אותנו מהרצון האנוכי לקבל לעצמנו בלבד, ותקרבנו למודעוּת של אחדות; נתן עיניו ביופי עד שמצא באהובתו דופי > מתנה! נדבה! קמצנות!

לקיחה. הגדלת ראש > לקיחת אחריות > קבלת אחריות, הגדיל ראש > לקח אחריות > קיבל עליו אחריות – התחייב להיות אחראי למשׂימה, לתפקיד, לאירוע, למיזם, למעשׂה וכד' וערַב להם, פעמים יותר מן הנדרש; לָקַח בהשאלה – שָׁאַל, לָקַח דבר כדי להחזירו אחר שימוש; לָקַח את ליבו – הקסים אותו, שבה את ליבו, הטה את ליבו לאהבה: יין ותירוש ייקחו ליבו של אדם; קולה ערב ובהגות פיה תיקח ליבם של אנשים; לָקַח את העִניָנים בְּיַדַיִם – החליט לטפל בדברים בעצמו, לקח את היוזמה לידיו, החל לנהל בעצמו את העניינים ולהחיש את מהלכם; נָטַל עצה נִבעֶרֶת, לקח עצה נִבעָרָה – עצה נטולת היגיון, עצת הבל, דברי שטות: לקחתי לעצמי עצה נבערת כשיעצו לי לברוח מהיחידה; לקח את עַצמו בְּיָדַיִם – השתדל להתגבר על חולשותיו ולשפר את מצבו; לָקַח בַּשֶּׁבִי – שָׁבָה, תפס אדם, לרוב חייל אויב במלחמה, והחזיקו במעצר: במלחמת ששת הימים שבתה ישׂראל אלפי חיילים ערבים; לקח עצה מן – התייעץ בו, שאל בעצתו; לקח מכל הבא ליד – חטף ואסף בחמדנות מכל מה שהזדמן לו: כשראה את השולחן העמוס כל טוב, לָקַח מכל הבא ליד; לקח נקמתו ממנו – נקם בו; שאיבה, נשאב, שָׁאַב – קָלַט, סָפַג, הפיק ממקור כלשהו, נָטַל, לָקַח, וכן – דָלָה, הוֹצִיא, הֵפִיק, חִילֵץ, יָנַק, מִיצָה, נִיזוֹן, סָפַג, קָלַט: ממנה שאבתי מלוא החופניים של אהבה ויושרה והתנהגות נאותה; לקח ברצינות > פעל בכובד ראש – התנהג למישהו או למשהו כחשובים מאוד וראויים לתשׂומת לב או לכבוד; נטל עטרה לעצמו – לקח גדולה לעצמו, התיימר, התגאה: היא נטלה עטרה לעצמה כשהחליטה להשיב על שאלות בהפעלת המחשב אף שלא היה לה ידע מקצועי בתחום; , בְּזִיזַת רכוש, בזז רכוש– גָזַל ושדד רכוש, לקח שלל: היהודים סבלו ממעשׂי שוד וביזה; ניטלה עצה מן – נלקחה עצה ממישהו: משחרב בית המקדש, ניטלה עצה ממנו, ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות; נָטַל עֵצָה מִמֶּנוּ, נָטַל עֵצָה מִפִּיו – שאל בעצתו, התייעץ עימו, נמלך בו: על כל צרה שלא תבוא היו באים ליטול עצה מפיו; לחם סתרים – דבר הנלקח באיסור ובסתר טעים יותר; לא נתן יָדו ל־, לא לקח חלק ב־, לא נטל חלק ב־ – לא השתתף, לא עזר, לא הסכים לעשׂות דבר; שָׁבָה את ליבו, לָקַח את ליבו, כָּבַשׁ את ליבו, כָּבַשׁ את לבבו – הקסים אותו, שכנע אותו, רכש את ליבו: הרעיון החדש כבש את ליבו ולא נתן לו מנוח; הידידות היא כאוצר נחמד, אך לכל היותר תוכל לקחת ממנו את אשר שמת בו; כי ייקח איש אישה חדשה, לא יצא בצבא . . . נקי יהיה לביתו שנה אחת, ושׂימח את אשתו אשר לקח; נלקח מארץ החיים בטרם עת

סגירה! פתיחה!

סגירה. אטימות. סגירה, סָגַר – 1. סתם פֶּתח, נעל דלת או חלון, שׂם מכסה על קופסה, על ארגז וכד'; 2. כיבה או הפסיק את פעולתו של מכשיר כלשהו; 3. הפסיק את העבודה, את הפעילות (בחנות, בעסק, במפעל וכד') באופן זמני או לצמיתות או ביטל את הקיום (של עסק, של חשבון בנק וכד'); 4. חסם (כביש, רחוב, שׂדה תעופה וכד'), שם מחסום ומנע את המעבר במקום מסוים, מנע את הפעלתו של משהו או את השימוש בו: השוטרים סגרו את הכביש בשל חשד להנחת מטען חבלה; סגירה – אטימה, הגפה, סתימת חלל, נעילה, טריקה, כליאה, סכירה; סָגוּר – 1. מופנם, שמתקשה לדבר על הרגשותיו, על מחשבותיו וכד', שמסתיר אותם: הוא ילד סגור, קשה לדעת מה מציק לו; 2. מוגבל, אירוע, פעילות, מועדון וכד' שהכניסה אליהם מוגבלת: היום יהיה ערב סגור לחברי החוג; סגירוּת – 1. תכונה של דבר להיות סגור: סגירות מוחלטת של האריזה שומרת על הטריות; 2. מופנמות, אי־שיתוף אחרים בתחושות אישיות; סֶגֶר – 1. סגירת שטח, מקום יישוב וכד' על ידי כוחות הביטחון, המכתרים אותו מכל צדדיו, כדי לחפש חשודים, כלי נשק ולמנוע פעילות עוינת; 2. מגבלות חמורות על תנועת תושבים באזור מסוים בעת מלחמה או מגפה; הסגרה, הִסגִיר– מסר איש לידי רודפו או לידי רשויות החוק המחפשׂות אחריו, העביר חשוד בעבירה לתחום שיפוטה של מדינה או רשות המבקשות לשפוט אותו: ארה"ב הסגירה לידי ישׂראל עבריין שברח אליה; 2. חשׂף וגילה (סוד, מידע, רגש וכד') בניגוד לרצונו או כשלא רצוי לעשׂות כן; נסגר חלון ההזדמנויות – בטלה שעת הכושר; הֶסכֵּם הַסגָרה – הסכם בין מדינות לשיתוף פעולה בלוחמה בפשע, ובו הן מבקשות להסגיר להן אדם שנחשד או הורשע בפלילים במדינותיהן, אך ברח לתחומי מדינה אחרת. הליך ההסגרה מוסדר באמנה בין המדינות; מסגרת התייחסות – מערכת הנחות או תבחינים שלפיהם אדם או קבוצה שוקלים רעיונות, פעולות וחוויות. מסגרת זו עלולה להגביל או לעוות את האמת, כשמשמיעים בה דעות קדומות והֶטפסים (סטראוטיפים); חֶברה

סגורה – חברה שבה תפקידו ותפקודו של הפרט לא ניתן לשנות להלכה או אפשר להכיל שינוי קטן בעמדה החברתית; סָגַר בעדו – סגר את עצמו מבפנים כדי למנוע כניסת אחרים; סגר עליו את הדלת והשאירו בפנים; סגירת תיק, תיק סגור – תיק שהפרשה שהוא דן בה הסתיימה או תיק שנסגר בשל חסימה תקופתית: שלוש סיבות לסגירת תיק של חשוד – חוסר אשמה, היעדר ראיות מספיקות, נסיבות העניין אינן מצדיקות העמדה לדין; אזור סגור, שטח סגור, שטח צבאי סגור – אזור בעל רגישות ביטחונית בשל אימונים, פעילות מבצעית או חשיבות אסטרטגית שהכניסה אליו אסורה ללא היתר מיוחד ממפקד הצבא של האזור; סָגוּר על מנעול וּבְריח – סגור היטב וקשה מאוד להיכנס אליו או לצאת ממנו, נעול, כלוא: המגדל הגבוה שהוקם לתצפות סגור על מנעול ובריח; סגר את האורווה אחרי שהסוסים ברחו, נעל את האורווה לאַחַר שֶׁהסוס נִגנַב – פעל באיחור: התחושה היא שהמבקר מבקש לנעול את האורווה אחרי שברחו הסוסים; סגירת עסקה, סָגַר עסקה – סיכם סופית עם מישהו נושׂא שנדון ביניהם או בא להסכם סופי עם מישהו בעניין כלכלי; סֶגֶר – 1. מצור המוטל על מדינה או על שטח תושביה בשל מטרות ביטחוניות (כדי לחפשׂ חשודים, כלי נשק, מניעת פעילות עוינת) או מטרות רפואיות. הסֶגר מונע או מגביל תושבים, סחורות, כלי שיט, או כלי טיס מלצאת מהאזור (ולעיתים גם להיכנס אליו), אולם (בניגוד לעוצר) הוא מאפשר לנוע בתחומי הסגר. הסגר נאכף בהקמת מחסומים ובפטרולים; 2. [ברפואה] אופן הסגירה של הלסת העליונה עם הלסת התחתונה. סטייה מן המצב התקין גורמת פגיעה במִשנָן ובלעיסה ומצריכה יישור שיניים; סגור ומסוגר – 1. סגור ונעול, סגור לחלוטין, שאין דרך להיכנס אליו או לצאת ממנו: פרוזדור ארוך מוביל אל אגף אסירי העולם הסגור ומסוגר; 2. מופנם ומנותק, שאין בינו ובין הסובבים אותו כל קשר ומגע: חבריו עשׂו כל שביכולתם לקרבו אליהם, אך הוא נותר סגור ומסוגר, שקוע בעולמו; אדם סגור – אדם מופנם, שאינו נוח לגלות את מחשבותיו ואת רְגשותיו, ואינו נכון לשתף אחרים בדאגותיו ובשִׂמחותיו, נרתע ממגעים חברתיים ושקוע במחשבותיו: הוא אדם סגור ושתקן וממעט לבלות בחברה; סגירת מעגל, סָגַר מעגל – נקט פעולה כדי להשלים אירוע מטריד, קשה או חובלני (טראומטי) מעברו: הניצול בן ה־83 מאושוויץ סגר מעגל כשיצא לטיול שורשים באושוויץ, ששם נרצחו בני משפחתו; סְתַגְרָנוּת, סְתַגְרָן – מופנם, שנוטה להסתגר, שפורש מן הציבור, שאינו מגלה בנקל לזולת את רחשי ליבו: הִמלצתי לסתגרן הזה שישרת בחיל המודיעין; קָרַנטִינָה < הֶסגֵר – 1. סגירה, כליאה במקום מיוחד לשם בידוד מחמת מחלה או חשד למחלה מידבקת: הכלב שנשך נלקח להסגר; 2. עצירת נוסעים הבאים לארץ ממקום שֶׁיֵּש בו מחלות מידבקות כדי לבודקם ולחסנם: בטרם נכנסו העולים ארצה, הם בילו שבוע בהסגר; 3. ניתוק קשרי התחבורה של הארץ עם החוץ על ידי כוח צבאי [בלועזית: בּלוֹקָדָה]: הצבא הטיל הֶסגֵר בגבולות המדינה, אין יוצא ואין בא; חִיבֵּר בִּברָגִים, הִברִיג – חיבר, חיזק או סגר באמצעות בורג בתנועה סיבובית עם השעון; [היפוכו – בֵּירֵג]; פָּקַק – סָתַם בפקק, סתם חור בדבר מה: פקקתי את פתח הבקבוק בפיסת בד; אשתי פקקה אוזניה כדי שלא לשמוע דברים מגונים; מִכסֶה מִתבָּרֵג, פְּקָק מִתבָּרֵג – פקק הסוגר מבחוץ פי בקבוק, מְכָל או כלי קיבול אחר בתנועה סיבובית, והמאפשר לפתוח את הבקבוק בתנועה סיבובית; וֶלקרוֹ < צַמדָן – הֶתקן רכיסה בעל שני חלקים [האחד בעל זיפים והאחר מצע צמרירי] הנאחזים זה בזה והמשמש להצמדת שני חלקי בד, פלסטיק, עור וכד׳ בנעל, בבגד, בתרמיל ועוד: הצמדן הולך ותופס את מקום השׂרוכים בנעלי ילדים; פריפה, פָּרַף – רָכַס, הצמיד חלקי לבוש אלה לאלה באמצעות לולאות, כפתורים וכד׳: חיבר בקרס, רכס בפריפה או בכפתור או בסיכה; פרפתי את כפתורי חולצתי ומעילי; רָכַס – כִּפתר, חיבר בוו או ברוכסן; מְרוּכסָן – מצויד ברוכסן, נסגר באמצעות רוכסן; סֶכֶר, נסכר, סָכַר – סגר, סתם, בנה סכר, חסם במחסום נייד או קבוע, המוצב אנכית נגד הזרם לרוחב נהר, תעלת מים וכד׳: הסכר נועד להסיט את זרם המים, לאגור אותם, לנצל את הזרם שלהם, להפעיל תחנות כוח, לווסת את כמות המים המוזרמת וכד׳: המצרים סכרו את הנילוס ליד העיר אַסוּאַן בשני סכרים: הסכר הישן והסכר החדש; בשובו מן העיר סכר את פיו, ולא פירט את מי פגש בה; נִסתם, סָתַם – 1. מילא וסגר חור, סדק, חריץ וכד׳, אטם אותו: רופא השיניים סתם את החור שהיה לי בשן; 2. חסם, גרם לפקק או לחסימה, מנע מעבר של תנועה חופשית, גזל נפח, שטח או חלל: סמרטוט שהיה תקוע בצינור הביוב סתם את הצינור; שִׂיכָּנִי, שָׂךְ – גָּדַר בקוצים, סָגַר בקוצים, עָשָׂה משׂוּכת קוצים: הִנְנִי שָׂךְ את דַרכֵּךְ בַּסירים (בקוצים); לא רק הסנה הוא בעל שׂיכּים, אלא גם גבעול הוורד הוא צמח שׂיכָּנִי; חיתום, חָתוּם – סגור, סתום, אטום, נעול, לא נגיש: החבילה המיועדת לך ניצבת בפינה, חתומה וסגורה כמו שהביאה השליח; סודותיהם ונפלאותיהם של הכַּרכּוֹם והכוסמת היו חֲתוּמים בפנינו זה עשׂרות שנים; כָּלוּב – סגור בתוך כלוב ממשי או מושאל: הייתי רתוקה וכלובה בין ספריי, ונעלמו מעיניי ענייני קיום של ילדיי; סגור הרמטית < אטוּם; אָטוּם – לא שקוף;

אָטִים – לא חדיר לנוזל, לגז או לקול: שְׁעון אטים־מים, מעיל גשם אטים־מים, חדר אטים־רעש; אָטַם – סגר לחלוטין, שגזים או נוזלים לא יוכלו לחדור דרכו; אָטַם שׂפתיו – שָׁתַק, סָגַר פיו, החריש: היא אטמה שׂפתיה ולא רצתה לדבר על החוויה המעיקה שחוותה; אטם את אוזנו משמוע, אטם את אוזניו משמוע, אטם אוזנו משמוע את – לא רצה לשמוע, עשׂה את עצמו כאילו אינו שומע, התעלם ממה שהושמע באוזניו: כל טענותינו לא הועילו לנו, הוא פשוט אטם את אוזניו ולא רצה לשמוע אותנו; אֲטִימוּת – 1. אי־חדירוּת, 2. נוקשות; אטימות לב – קשיחות, חוסר רגש, חוסר רצון להבין, טמטום, קהות חושים; אטימות לביקורת – אי־מתן חשיבות לביקורת או יחס של טִמטוּם, קֵהוּת חושים, נוּקשוּת וטיפשוּת לביקורת; קְמִיצָה, קָמוּץ, קָמַץ – כיווץ, סגר, הידֵק (ידו, אגרופו, עינו, פיו, שׂפתיו וכד׳): התאפק וקָמַץ את פיו; בכעסו קמץ את אגרופיו; היא הייתה קמוצת שׂפתיים וקמוצת נפש; קָמַץ ידו, קָפַץ את ידו מפלוני – נמנע מלתת משלו לפלוני: אל תקפוץ את ידך מאחיך האביון; נִקפַּץ, קָפַץ – קמץ, סגר, כגון קפץ עינו או פיו: א מצאתי עוז בלבבי לקפוץ את ידי ולא לסייע לחֶלכָּאֵי העיר ולנִדכָּאֶיהָ; קָפוּץ – סגוּר, מהודק (בעיקר יד או פֶּה): כשאדם בא לעולם ידיו קפוצות, וכשהוא נפטר מן העולם ידיו פשוטות; שִׁיבֶּר < מָגוֹף – שַׁסתום לזֶרם נוזלים או גָזים במשאבות ובמכונות קיטור; סָפוּן – סגור, מתבודד במקום סגור: הייתי ספון במשׂרדי עד לשעות הקטנות של הליל; סתימת פיות – השתקת דעות, מניעת חופש הדיבור; שתיקתך יָפָה מדיבורך – מוטב שתשתוק, דיבורך לא יוסיף לך כבוד; חָשַׂך שׂפתיו – הצמיד שׂפתיו, הכריח עצמו שלא לדבר: חשׂכתי שׂפתיי זו בזו כי חששתי לדבר בדיון; כִּינֵּס אֶת רַגלָיו – נסגר וישב במקומו, נמנע מלצאת לרחוב: דֶבֶר בעיר – כַּנֵּס רגליך; הֵשִׂיק את פיו – סגר את פיו, שתק; סָתַם את הפתח בפני פלוני, נעילת דלת בפני פלוני, נָעַל דלת בפני פלוני – מנע ממנו את האפשרות להשׂיג את מבוקשו: כשמנע ממני ללמוד לבגרות, סתם את הפתח בפניי ללימודים אקדמיים; סכירת מים – חסימה, סגירה בסֶכֶר: סכירת הנהר מנעה שיטפונות; חסימה הֶרמֵטית – סגירה אטומה באופן מוחלט: הבקבוק חסום חסימה הרמטית; חסימת הדם – עצירת הדם על ידי קשירת האיבר הפצוע: חסימת הדם נעשׂתה על ידי קשירת חוסם עורקים; כאפרוח בתוך ביצה – משל למי שתנועתו מוגבלת ביותר; עַרְלֵי אוזן, עֲרַל אוזן – מי שאוטם אוזנו משמוע, שאינו רוצה לקבל מרות; אוֹזֶן עֲרֵלָה – אטימות, חוסר נכונוּת לשמוע; לֵב עָרֵל, עֲרַל לב – אטום ועקשן, חסר רגש לזולת, רשע, חסר שׂכל: לא כל העֲרֵלִים ערלי לב, ולא כל בית ישׂראל חמימי רגש וזולתנים; סָגַר עַל – חסם את הדרך בפני, מנע מעבר או מוצא: סגר עליהם המדבר; הגפת תריסים, הגיף תריסים – סגר או נעל תריסים; חסימַת תַאֲוָה – כיבוש היצר, התאפקות: רעיון הפרישות הוא לחסום את התאווה מן המאכל והמשתה והמשגל והלבוש והדיבור; כיבוש היֵּצֶר – התגברות על תאוות, ריסון היצרים: חז״ל הטיפו לכיבוש היצר וכינו את מי שכובש את יצרו בתואר ׳גיבור׳; מְכוּנָסוּת – מצבו או תכונתו של האדם או הדבר המכונס; מכונס בתוך עצמו – אדם עצור ברִגשותיו ובעל אופי סגור, מסוגר, מופנם, שקוע בתוך עצמו, אינו משתף אחרים בענייניו ואינו מתערב בענייני אחרים: קשה לתקשר איתו כי הוא תמיד מכונס בתוך עצמו; חסימת מעיים – חוסר יכולת להעביר את תוכן המעי לאורך המעי ולפלוט את הצואה; חסימת מעבר – סגירה וסתימה של דרך המונעות מעבר על ידי מחסום, כגון חסימת כביש; נעול בשבעים מנעולים; כולו גדור בגדר תַיִל; כינסתי רגליי לביתי במגפה, ואני עובד מהבית במקום להיות סָפוּן במשׂרדי; רעיונותיי שלולים בשלשלאות של אטימות ושמרנות; את הגיגי ליבי נאלצתי לכבוש תחת לשוני; נעול על מנעול וּבְריח; מַפתח כסף עשׂוי לפתוח מנעול ברזל; נעל את הנושׂא על מנעול וּבְריח, ולא היה אפשר עוד לדון עליו; גנזתי את רעיונותיי במעיי לכשתהא השעה יפה

פתיחה. פְּתִיחוּת – 1. גישה אוהדת ונכונות של אדם, קבוצה, ארגון, מוסד או חברה להקשיב להתנהגויות, לתרבויות, לרעיונות חדשים שמעלה הזולת אף שהם שונים מהמוכּרים, מהמוסכמים או מהמסורתיים בחברה ולשקול אם לקבלם. הפתיחות מבוססת על שקיפות, על הגינות ועל שיתוף פעולה בתחומים, כגון נגישות לידע, לטכנולוגיה ולמשאבים אחרים, ללא כוונה להסתיר דברים או לרמות: פתיחות המנַהל אִפשרה את יישׂומן של שיטות ניהול חדשות במפעל; 2. יכולת נפשית ונכונות לגילוי לב, להבעת רגשות, ליצירת קשר עם הזולת וכד׳: כדי לפתח קריירה של שׂחקן, נדרשת מידה רבה של פתיחות; פֶּתַח פָּתוּחַ – מקום שאפשר לצאת בעדו: פתח פתוח מצאתי כדי להיחלץ מן העניין; פָּתַח פֶּתַח לפלוני – אִפשר לפלוני, הורה לו את הדרך הנכונה: פתחתי לתלמיד פתח המאפשר לו לחזור בו מדבריו הפוגעניים; פָּתַח פִּתחֵי עולם – הרחיב את אופקיו: קראתי כמה ספרים שפתחו לפניי פתחי עולם; פֶּתח דבר – פתיחה, הקדמה, מבוא; פֶּתַח צוֹהַר – אִפשר להכיר משהו במקצת, חשׂף נושׂא שלא היה מוּכּר ברבים: שחרור החייל מהשבי פתח צוהר לחידוש הדיונים בתיקי השבויים; פָּתַח בכד וסיים בחבית – פתח בעניין אחד וסיים בעניין אחר, סטה הרבה מן הנושׂא העיקרי; כְּפִתחָהּ של מחט [כגודל קוּף

המחסן] – דבר זעיר ביותר או מועט ביותר: פִּתחו לי כפתחה של מחט ואַפשרו לי ללמוד, ואפתח לכם פתח שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו; פתח לי פתחה של מחט והפסק לעשן, ואני אממן לך את קורס הצלילה שכה רצית בו׳; גילה סודות מן החדר, פָּתַח סְגור ליבו, פָּתַח את סְגור ליבו – שפך את נפשו, הביע את כל המעיק עליו, גילה את מחשבותיו הכמוסות, התוודה: הוא חש שאפשר לתת בה אמון ופתח את סגור ליבו בפניה; לא פָּתַח את סְגור ליבו – לא גילה מה שיש בליבו, לא התוודה, לא גילה את מחשבותיו הכמוסות: הוא חש שקשה לתת בה אמון, ולכן לא פתח את סגור ליבו לפניה; פתח דף חדש, פָּתַח פֶּרֶק חדש ב־ – השתקם, חזר למוטב, התחיל תקופה חדשה: לאחר הגירושים פתחתי פרק חדש בחיי; פֶּתַח חרטה – אמַתלה ופתחון פה כדי להתחרט, הזדמנות להתחרט: הקונה מצא לו פתח חרטה להחזיר את הסחורה בטענה כי היא פגומה; פָּתח אופקים חדשים – גילה דברים שלא נודעו עד כה; פְּרָזוֹת – מקום לא מבוצר ופתוח שאינו מוקף חומה: גרתי בעיר פרזות, היינו עיר שאינה מוגנת מבחינה צבאית, ואין בה צבא, מתקני צבא או ציוד צבאי; קֶרַע צוֹהַר, קֶרַע חַלּוֹן, פָּתַח חַלּוֹן – אִפשר ללמוד, לדעת, להכיר וכד׳ חלק של משהו שהיה עלום עד אז: הסרט פותח חלון לעולמם של הבדווים; נאומו בנושא הפרפסיכולוגיה קרע צוהר לעולם חדש ומעניין; פָּתַח את לב לפלוני – השפיע עליו, הכניס דברים לליבו: המורה פתח את לב תלמידיו לאהבת לימוד המדעים המדויקים; פְּתַח ליבנו בתורת הכתיבה והניסוח, ושׂים בליבנו את אהבת הנחלת השׂפה העברית; פֶּתַח תִקווה – מָקור לתִקווה: לא נשארו לו פתחי תקווה להקדים שאת שחרורו מהמאסר; מעצר פתוח – 1. חיוב חשוד בביצוע עבירה כלשהי להתייצב בתחנת משטרה בפרקי זמן קבועים [מעצר זה מגביל את חופש התנועה של האדם אך אינו שוללו לגמרי]; 2. [בצה״ל] מעצר שבו חירותו של חייל עציר מוגבלת באופן האוסר עליו לצאת את תחומי המחנה של היחידה האחראית; לֵב פָּתוּחַ – 1. נכונות נפשית, כושר רוּחני: לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי; 2. פתיחות, יחס לבָבִי: היו לה רגישות מיוחדת ולב פתוח לסִבלות העניים; ליבו פתוח – הוא ער לזולת: לשׂמחתי, נבחרו לוועד בני אדם שעינם יפה וליבם פתוח, וכל מעשׂיהם בדעת ובתבונה; בַּיִת פָּתוּחַ – בית שאפשר לבוא אליו ולצאת ממנו בחופשיות: יהי ביתך פתוח לעניים; הניח פֶּתַח ל־ – השאיר הזדמנות כדי להתחרט, להתנצל, לטעון טענה וכד׳: השארנו לך פתח לחזור בך; כַּסֵפֶר הפתוח – משל לדבר גלוי וברור: אישיותה הייתה נעימה ונוחה כספר הפתוח; הכול פתוח – הכול ייתכן, הכול אפשר; שטח ציבורי פתוח – שטח שבבעלות מדינת ישׂראל או מי מטעמה (כגון רשות מקומית), המשמש לצורכי ציבור, והכניסה אליו חופשית לכול (לדוגמה: פארק ציבורי); גל פתוח – רצף שידורים ברדיו יומם ולילה, ובו קוטעים את התוכנית שנקבעה מראש עקב אירוע עכשווי, כגון שיגור רקטות לישׂראל; כְּעני בפתח – בחוסר ביטחון, בהיסוס, בהכנעה, כמי שמבקש נדבה: מדוע אתה עומד במסדרון כעני בפתח? פָּתַח יָדוֹ לפלוני, פָּתַח יָדוֹ – נתן ביד נדיבה, נתן בעין יפה: מפעם לפעם פתח ידך לעני; פָּתַח את הישיבה, פָּתַח את האספה, פָּתַח את הדיון וכו׳ – הודיע למשתתפים בישיבה, באספה, בדיון להתחיל בדיון בעניינים העומדים על הפרק; מִפתָח – 1. פתיחה, שיעור הפתיחה: לנחשים ממשפחת הזעמניים מִפתח פה רחב ושיניים רבות; 2. זוג עמודי ספר, חוברת וכד׳ הנראים יחד כשהם פתוחים; פָּתַח פֶּה לַשָּׂטָן, פתח פיו לַשׂטן – השמיע דבר רע שעלול לקרות ועל ידי כך אִפשר, לכאורה, לַשׂטן לעשׂותו: חששתי מאוד כי המשׂימה עלולה להיכשל, לכן לא פתחתי פה לשׂטן; פתח עָלָיו פֶּה – התקיפו בחרפות ובגידופים, צעק עליו, השמיע באוזניו ניבולי פה: האישה שדחפתי בטעות פתחה עליי פה שהסמקתי מדבריה; פָּתַח תֵיבַת פַּנדורה – פתח מקור פורה לצרות ולפורענויות: הדלפת הפרטים החשאיים עלולה לפתוח תיבת פנדורה רצינית; צוֹהַר – 1. חלון קטן, אשנב, כַּוָּוה, פתח קטן אל האור: בתא המעצר יש רק צוהר קטן אחד קרוב לתקרה, ולכן התא כה חשוך; 2. פתח לאפשרויות חדשות, בייחוד להשׂגת הבנה או ידע חדשים, אופקים חדשים: ההרצאה על התיאטרון היפני פתחה לפניי צוהר להבנת תרבותה; מצפון תיפתח הרעה – הסכנה והפורענות יגיעו מהצפון, מהמקום המיועד לפורענויות; פָּתַח בְּכַד וסיים בְּחָבִית – סטה הרבה מן הנושׂא העיקרי, פתח בעניין אחד, וסיים בעניין אחר: המרצה פתח בכד וסיים בחבית – תחילה סקר את התפתחות ענף ההדרים בישׂראל וסיים בניתוח תוצאות ההצבעה בבחירות האחרונות; פִּתחון פֶּה – אפשרות לומר משהו, אפשרות לבוא בטענה, אֲמַתלָה, הזדמנות לטעון נגד משהו או להתנצל: עשׂינו הכול כדי שלא יהיה למבקרים פתחון פה נגדנו; החליף פַּתָח בְּקָמַץ – לא פתח ידו לתת נדבה לעני אלא קימץ אותה; פָּתַח שׂפתיו – התחיל לדבר: אלוהים, שׂפתיי תפתח ופי יגיד תהילתך; נִפתְחָה לְשׁוֹנוֹ – התחיל לדבר, הפסיק את שתיקתו: לאחר כמה ימים בכלא נפתחה לשונו וסיפר מה אירע באמת; דלת הננעלת לא במהרה תיפָּתֵחַ – דיבור פסימי על מי שהסתבך בצרה, סיכוייו להיחלץ ממנה מועטים; איש מַפתֵחַ – בעל עמדה חשובה: פלוני הוא איש מפתח בחברה ובלעדיו החברה לא תתפקד; שאלת מַפתח – שאלה עיקרית במהלך פִּתְרון בעיה; מילת מַפתח – מילה או צירוף מילים המוסרים בתמצית רעיון או עיקרון: מילת המפתח להצלחה היא התמדה; קוֹמָה מְפוּלֶשֶׁת – קומת עמודים פתוחה בלא קירות; מִפלָש, מעבר מפוּלָש – מעבר מקורה הפתוח משני צדדיו להולכי רגל. יש שחנויות ממוקמות משני צדדיו, והוא מחבר בין שני רחובות, שני חללים רחבים וכד׳; אין אדם שלא ינצל את חללי ביתו לעשׂותם מפלשים לרוחות; מְפוּלָשׁ – מַעבר, מִנהרה, מבנה וכד׳ הפתוחים משני צדדיו: היות שאין מזגן באוהל, אני מעדיף לישון באוהל מפולש; אוהל מְפוּלָשׁ – אוהל בעל שני פתחים המשמש למגורי חיילים, למשׂרד, לחדר מִשמר ועוד; מָבוֹי מְפוּלָשׁ – סמטה הפתוחה משני קצותיה; מְחִילָּה – חלל באדמה, מנהרה, מערה במעמקי האדמה, מעבר תת־קרקעי טבעי או חפור בידי אדם. המחילה נועדה לשמש מחסה או מקום מגורים לבעל חיים, לבריחת בני אדם, להברחת סחורות, ללחימה, להתגוננות ועוד: זו המחילה שחפרו האסירים קודם שברחו מבית הסוהר; מנהרה – מעבר תת־קרקעי מלאכותי שמחבר בין שני מקומות ומאפשר גישה בטוחה ומהירה מאחד לאחר. המנהרה נועדה לתנועת מכוניות, רכבות או הולכי רגל; להוליך מים, להעביר כַּבלי תקשורת וכבלי חשמל, להילחם ממנה או להתגונן בה מפני האויב: מִנהֶרֶת הכותל היא מאתרי התיירות המבוקרים; מִנהֶרֶת לְחִימָה – מחילת עפר מפולשת, דמוית מסדרון תת־קרקעי ארוך וצר, לרוב אופקית, החפורה בקרקע ובהר, מתחת למבנה או למקווה מים וכד׳ בעומק של עשׂרות מטרים. תקרתה ודופנותיה על הרוב מדופנות בקירות בטון, ואורכה בין מאות מטרים לקילומטרים אחדים. מטרת המנהרה היא לאפשר מַעבר מוסתר ומוגן מהיר ומפתיע של כוח אל שטח האויב כדי להרוג, לחטוף חייל, למלכד בחשאי מבנים, ביצורים וכיו״ב, וכן – לנוע תנועה סמויה או לסגת מהר, להסתתר, להבריח אמצָעֵי לחימה, טובין וכיו״ב; מִנהוּר – חפירת מנהרה ושימוש בה לצורך תחבורה מתחת לפני הקרקע או מתחת לפני המים (להולכי רגל, לרכבים או לרכבות), תנועה קרקעית (להבריח אנשים, סחורות, כגון מזון, דלק ציוד צבאי או אחר) או ללחימה (לחדור בהפתעה לפיגועי טרור, להתגונן מפני האויב וכד׳); התרה, הִתִּיר – פָּתַח קֶשר, שחרר דבר שהיה מהודק או קשור היטב; פרם תפר בבגד: דני למד לקשור את שׂרוכי הנעליים ולהתירם בכוחות עצמו; פָּצַח בְּשִׁיר – פָּתַח בשיר: השמש זרחה, והציפורים פצחו בשיר; פְּרִימָה, פָּרַם – התיר תֶפֶר בבגד או בבד, התיר מעשׂה סריגה: החייט פרם את המכפלת כדי להאריך את השׂמלה; פָּרוּם – קרוע במקום התפר: אשתו יצאה מהחדר פרועת ראש וכותנתה פרומה בשרוולים; ניתק מוסרותיו, ניתק את מוסרות – פתח את האזיקים שבהם היה כבול [מוֹסֵרוֹת = רצועות לקשירת הבהמה ולרתימתה], ובהשאלה: פרק כל עול מעליו, פרץ גדר: הנערים ניתקו מעליהם את מוסרות המוסר והשליכו אחרי גֵוָם את עבותות המשמעת; לא בנקל ניתקתי מן הארגון את מוסְרות השמרנות והשלכתי ממנו את חַבלי האטימות; הרחיב את ליבו – פתח את ליבו להבין, הוסיף לו דעת: הרחבתי את ליבי לשמוע תחומי מדע עלומים; גוֹלַל, גוֹלֵל – 1. פָּתַח ופָרַס מגילה או דבר מה הכתוב בצורת יריעה גלולה: גלל מגילה או דבר העשׂוי בצורת יריעה גלולה: בתום הנאום גוללתי את מגילת חיי מסופה לתחילתה; 2. הציג בצורה מפורטת, סיפר את כל הפרטים: השבוי שהוחזר גולֵל לפני החוקרים את כל שעבר עליו בכלא האויב; פָּצָה פה – פָּתַח את פיו כדי לדבר, בייחוד לאחר שתיקה ממושכת: כאשר סוף סוף פצה את פיו זרמו דבריו בשטף; וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם, וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה; פָּקַח עינו – השגיח היטב, שָׂם עין כראוי, היה ער ופעיל: פקח עיניך בחצותך את הרחוב; ירד לו האסימון > נפקחו עיניו – הבין פתאום, תפס לפתע, דבר מה חדר פתאום לתודעתו, התפכח: וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם; רק עתה נפקחו עיניו לראות את החומרה שבמעשׂיו; פָּקוּחַ – פתוח: גוזלי ציפורים אלה בוקעים מן הביצים כשהם מכוסים בפלומה ועיניהם פקוחות; עַיִן פקוחה – השגחה קפדנית, עֵרנות למתרחש, תשׂוּמת לב לנעשׂה: אדם המקבל עליו תפקיד ציבורי חושׂף את עצמו במידה רבה לעינו הפקוחה של הציבור; בעַיִן פקוחה – בהשגחה מעולָה, בערנות רַבה: תהליך הבידוק הביטחוני בנתב״ג נעשׂה בעין פקוחה; פָּקַח עָלָיו עַיִן – השגיחַ עליו היטב, שָׂם לב לתנועותיו; חֲנִיכָה, חָנַך – פתח ארגון, מוסד, מפעל וכד׳, לרוב בטקס רשמי מיוחד, השתמש לראשונה בבית, במבנה וכד׳, לרוב בטקס חגיגי או במעשׂה מיוחד, ערך טקס פתיחה למשהו: ראש העיר חנך את המוזאון החדש; חֲנוּכָּה – טקס או מסיבה לפתיחת מקום חדש (מבנה, ארגון, מפעל וכד׳) או להתחלת שימוש בדבר: בטקס חנוכת היכל המשפט נשׂא דברים האדריכל שעיצב את ההיכל; חנוכת הבית – טקס או מסיבה לרגל הכניסה לבית חדש או לדירה חדשה: כמה ימים לאחר שעברנו לביתנו החדש הזמנו את המשפחה ואת החברים לחנוכת הבית; ליברליות – פתיחות וסובלנות, חופשיות בדעות ובהתנהגות (להבדיל משמרנות): הליברליות היום מאפשרת חופש מחשבה וחופש פעולה רחבים מאוד; פעירה, פָּעַר – פתח לרווחה (פה, לוע וכד׳): הזאב פער את לועו וחשׂף שורת שיניים חדות; פָּעַר את פיו – פתח את פיו לרווחה: למראה להטוטי

הקוסם פערו הילדים את פיהם בתימהון; **פָּעַר עיניים** – פקח את עיניו לרווחה, פתח זוג עיניים (לרוב מתוך תמיהה, פליאה וכד׳): הילדים פערו את עיניהם בתמיהה למראה תנועותיו המוזרות; **הִתפַּשֵׂק, פְּשִׂיקָה, פָּשַׂק, פּוּשַׂק, פִּישׂוּק, פִּישֵׂק** – פתח לרווחה או לצדדים רגליים, זרועות, שׂפתיים וכד׳: שְׁבוּ וּפַשְׂקוּ רגליים בפישׂוק רחב; שׂפתיו הצרובות והיבשות התפשׂקו יפה; **חָזַר על הפתחים, סִיבֵּב על הפתחים, חִיזֵר על הפתחים, חִיזוּר על הפתחים** – הליכה מבית אל בית כדי לקבץ נדבות: לפנים נהגו העניים לחזר על פתחי בתי העשׂירים; **פָּתַח את אוצרו הטוב לנזקקים וחילק מעות לעניים**; **ליבו פתוח, וידו אינה קפוצה**; **מצא פתח פתוח לצאת בשלום מן המבוכה**; **שְׂפָתַיי תפתח ופי יגיד תהילתך**; **נפתח ליבו והחל לדבר מאליו**; **פְּתִיחָה היא התחלה, ראשית או חשׂיפה של דבר שהיה סגור**; **מַפתח כסף עשׂוי לפתוח מנעול ברזל** > התחלה! מקום!

סֵדֶר!

סֵדֶר – 1. האופן שבו אנשים או דברים ממוקמים זה ביחס לזה, כגון בשיטה עוקבת, דולגת, סימטרית, אסימטרית או בדרך אחרת (כרונולוגית, אלף־בית, גודל, כוח ועוד); 2. מצב שבו נשמרים החוקים או כללי ההתנהגות המקובלים; 3. חוק, כלל, מנהג: המנהל קבע סדרי עבודה חדשים במשׂרד; **סֵדֶר מופתי** – סדר הראוי לשמש דוגמה כי הושׂג בפעולה מדויקת, בזמן וכנדרש, וללא פגמים; **סדר יום רעיוני, סֵדֶר יום, סֵדֶר היום** – 1. תוכנית הנושׂאים הנידונים בישיבה או בכינוס וכד׳: הסעיף הראשון בסֵדֶר היום של הוועידה; 2. תוכנית הפעולות במשך היום: סֵדֶר היום שלה מתחיל בשׂחייה בברֵכה; אָגֶ׳נדָה > **סֵדֶר יום ציבורי** – נושׂאים המעסיקים את המערכת הפוליטית, את הציבור ואת התקשורת; **סֵדֶר יום לאומי** – נושׂאים המעסיקים את המדינה ושיש להם קדימות בין שלל הנושׂאים המעסיקים אותה, כגון מיזם לשיקום יישובי העוטף, עידוד והשקעה בקליטת אלפי עולים מרוסיה; **סֵדֶר עדיפויות** – [בתהליך קבלת החלטות] קביעת דירוג העדיפויות בין מִכלול המטרות שרוצים להשׂיג; **השלטת סֵדֶר, השלטת משמעת, השליט סדר, השליט משמעת** – החזיר סדר או משמעת לכנו; **השליט** – קבע או כפה משהו (כגון סדר, מנהג, מסר, משמעת, נוהל, התנהגות) ככלל שיש לציית לו: כבר מגיל קטן מתחילה המדינה במדיניות של השלטת סדר ומשמעת הניכרים בגן הילדים, בבית הספר או בשירות הצבאי; הפרת הסדר הציבורי > **הַפְרָעַת הַסֵּדֶר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הַפְרָעַת הַסֵּדֶר בְּמָקוֹם צִיבּוּרִי** – התנהגות פרועה המנוגדת להוראות המשטרה. עם פעולות ההפרעה מונים הפגנות, מרי אזרחי, חסימת כבישים או הפרעה אחרת, יידוי אבנים או חפצים וכדומה, בלא הפעלת נשק לסוגיו, ובלא ניסיון מכוּוָן לפעולת הרג. **שינה סִדרֵי בְּרֵאשית** – 1. שינה את חוקֵי הטבע הקבועים מאז בריאת העולם; 2. שינה סדרים שהיו מקובלים מקדמת דנה: אין ספק שהמרשתת שינתה סדרי בראשית בכל הנוגע לשיטות המסחר ולפעילות העסקית ולחיינו בכלל; **סדר עולמי חדש** – שינוי מערכתי כולל בסדרי העדיפויות וביחסי הכוחות בין מדינות וגופים בינלאומיים לכל מערך בעל מהות חדשה. סדר זה קורה כשיש שינוי דרמטי במחשבה הפוליטית העולמית, במאזן הכוחות הבין־מעצמתי, בשיתוף פעולה כלכלי חדש ועוד. השינוי כולל טיפול בבעיות גלובליות החורגות מיכולתן של מדינות לאום בודדות לפתור; **כרוֹנוֹלוֹגְיָה** – 1. מדע הזמנים קביעת זמני התרחשותם של מאורעות ורישומם על־פי סדר התרחשותם; 2. סֵדֶר הדורות, מניין הזמנים: שנים, חודשים, שעות וכו׳; המדע העוסק במדידת זמן ובּרישומו לפי סדר התרחשותו, והמקצה לאירועים את התאריכים המתאימים להם: נראה שהיסטוריונים התבלבלו בכרונולוגיה של חיי מוצרט; **סֵדֶר כרונולוגי** – סידור דברים לפי הזמן (כגון לפי תאריך התרחשותם): התערוכה מסודרת בסֵדֶר כרונולוגי, מהעת העתיקה לעת החדשה; **סֵדֶר לקסיקוגרפי, סֵדֶר האָלֶ״ף־בֵּי״ת, סֵדֶר אלף־ביתי** – שיטה נפוצה (בעיקר במילונים) לארגן מילים (כגון שמות, פעלים) ברשימה אנכית, לפי סדר האותיות בשׂפה שבה כתובה הרשימה כדי למצוא אותן בנקל בזמן עיון בהן; **כְּסֵדֶר, כְּסִדרוֹ** – כראוי וכנדרש, בדרך התקינה והסדירה, לפי הסדר שנקבע: הלימודים ייפתחו מחר כסדרים; פעמים סיפר על שלבֵּי הטיול כסדרם, ופעמים סירוגין סירוגין; **אִי־סֵדֶר** – ערבוביה: בבית הפרוץ שׂרר אי־סדר; **אי־סדרים** – ניהול לא־תקין שאינו לפי חוק או מִנהל תקין; **בסדר** – מסודר בסדר מסוים, אינו מבולגן, לכן > **עשׂית נכון, טוב, יפה, היטב**; ולהפך: **עשׂה שלא כראוי, שלא כשורה, שלא כהוגן, שלא כהלכה**; **ערוּך וסדוּר** – מאורגן היטב; **סַדרָן** – משגיח על הסֵדר במקומות ציבוריים, פקח: הסדרן בבית הקולנוע הוביל אותי למושבי; **סידור, סידר** – 1. שׂם כל דבר במקומו; 2. עשׂה תיקונים קטנים כדי להיראות יפה; 3. ארגן, טיפל בעניין מסוים; **סידורו של עולם** – סֵדֶר העולם ומנהגו, הנוהג בטבע: נשתנה סידורו של עולם, והחמה שוקעת במזרח; **סִדרת חינוך** – ימי חינוך שמקיים ארגון, מוסָד או גוף אחר, ובהם מלמדים את המשתתפים על אתגרים מקצועיים, על ערכי הארגון, על הנחיות התנהגות העומדים בפני המשתתפים וכד׳: בסִדרת חינוך בצה״ל לימדו אותנו כיצד להתמודד עם בעיות מוסריות וחוקיות שעלולות לאתגר אותנו בתפקידנו; **הסדָרה, הִסדִיר** – 1. ארגן, ערך, הנהיג או קבע משהו קביעה שיטתית ומסודרת: אם תסור למשׂרדנו מחר בבוקר, אוכל להסדיר את הפגישה ביניכם; 2. טיפל בעניין כלשהו או סידר אותו, עשׂה את כל הדרוש; פרע, שילם (חשבון, חוב וכד׳): הסדרתי את הטיפול בהעברת הנכס על שמי: הלקוח הסדיר את כל חובותיו לבנק; 3. פָּתַר, יִישֵׁב (בעיה, קושי וכד׳): שני הצדדים הצליחו להסדיר ביניהם את המחלוקת מחוץ לכותלי בית המשפט; 4. התקין דבר כסדרו, הפך את הפעילות של משהו לסדירה או לתקינה, ויסת: הרופא הצליח להסדיר את ההפרעות בקצב הלב של החולה; 5. הִכפיף משהו (לרוב פעילות בתחום מסוים) לחוקים, לתקנות וכד׳, עיגן דבר מה בחוקים, בתקנות וכד׳: החקיקה החדשה נועדה להסדיר את מכלול הנושׂאים בתחומי השמירה על יציבות הבנקים; **הסדיר את העניינים** – פתר, יישב בעיה, קושי וכד׳: שני הצדדים הצליחו להסדיר ביניהם את העניינים מחוץ לכותלי בית המשפט; **הֶסדֵר** – 1. נוהַג שנקבע במשׂא וּמַתן: לאחר דיונים ממושכים הגיעו הצדדים לכלל הֶסדֵר; 2. קביעת סדר וּמשטר, מערך של דברים בסדר וללא תקלות: הֶסדֵר היחסים שבין הפועלים למעבידיהם נקבע לפני שנים רבות; **הֶסדר שלום** – 1. הסכם או החלטה רשמית שמסיימים סכסוך, ויכוח, תיק משפטי או מאבק מתמשך; 2. הסכם בין שתי מדינות עוינות המסיים באופן רשמי מצב של מלחמה בין הצדדים ומשכין ביניהן שלום: הסכם שלום מיועד להיות הסכם קבע; **הֶסדר חוב** – אירוע משפטי המשנה את תנאי החוב של חייב כלפי נושיו כאשר השינוי הוא לטובת החייב; **הֶסדר טיעון, עִסקת טיעון** – הסכם שנערך במשפט פלילי בין רשויות התביעה לנאשם, ובהסדר הנאשם מסכים להודות באשמה מסוימת, ובתמורה התביעה מסירה את ההאשמות החמורות יותר מכתב האישום ולעתים גם מסכימה לעונש פחות מזה שסביר להניח שהנאשם היה מקבל אילו הורשע בהאשמות המקוריות; **הֶסדר חוב** – הֶסדר הנעשׂה בין מנפיק של איגרות חוב שנקלע לקשיים לבין רוכשי אותן איגרות החוב ולפיו ישונו תנאי איגרות החוב; קַרטֶל > **הֶסדר כּוֹבֵל** – הֶסדר של בעלי עסקים מאוגדים המונעים תחרות חופשית; **הֶסדר הסטטוס־קוו, הֶסדר המצב הקיים** – הֶסדר מעמדה של הדת בישׂראל כפי שהיה נהוג ביישוב היהודי בארץ בתקופת המנדט [להֶסדר ארבעה סעיפים: א. שמירת כשרות במוסדות ציבוריים, כגון משׂרדי ממשלה וצה״ל; ב. שמירת על השבת במקומות ציבוריים, למשל תחבורה ציבורית; ג. שמירת המעמד האוטונומי של החינוך הדתי; ד. מתן זכות בלעדית לבתי דין רבניים בנושׂאי אישות כנישׂואין וגירושין]; **הֶסדר נושים** – הליך שבו מסכים נושה לקבל מחייב סכום כסף הנמוך מהחוב שרשום בספרים ולוותר על יתרת החוב; מוֹדוּס וִיוֶונדִי > **הֶסדֵר בְּפֹעַל** – מתן אפשרות לזולת לחיות ללא הפרעה, מתוך סובלנות הדדית; **מִסדַר זיהוּי** – שורה של בני אדם המעורבים לכאורה בפשע והמאפשר לעד לזהות בהם את החשוד; **חוק ההֶסדרים** – כינוי לחוק שיוזמת ממשלת ישׂראל מדי שנה מ־1985, העוסק במגוון נושׂאים שהממשלה מעוניינת לקדם באמצעות תיקוני חקיקה נרחבים כדי להקטין את הוצאת התקציב לאותה שנה וכדי לקדם רפורמות במשק, כגון הפרטות; **בָּראשונה** – בהתחלה, בפעם הראשונה: בראשונה ניכנס אנחנו, ואתם אחרינו; קוֹנפִיגוּרַציָה>**תְצוּרָה** – תבנית, האופן שבו מסודרים או מאורגנים פריטי המערכת, כגון תצורת אלקטרונים בכימיה, היינו הסידור המרחבי של האלקטרונים בתוך האטום: כל חברת תעופה קובעת את תצורת מטוסיה בנמַל התעופה; **בִּמאוּרגָן** – בצורה מאורגנת, בהסכמה ובתכנון משותף: הם פועלים במאורגן להשׂיג את המטרה; הצעירים הנלהבים עלו לא במאורגן מארה״ב; (sequence) סיקווֶנס > **מַעֲקוֹבֶת** – סְדרת פרטים (כגון אירועים, פעולות, מספרים) הערוכים בסדר מסוים והמובילים לתוצאה מסוימת; **תוכפני** – הבא בתכיפות, תכוף זה אחר זה: לפתע שמעתי נקישה תוכפנית על הדלת; **תכיפות** – תדירות, רציפות, התרחשות בזה אחר זה ברצף או בהפסקות קלות: תכיפות הפרסום ברכבת גברה בזמן האחרון; **תָכוּף** – רצוף, שבא מייד אחרי קודמו: צירי הלידה נעשׂו תכופים; **רצוּפוֹת, רָצוּף** – ערוך זה ליד זה, תכוף בזה אחר זה, ללא הפסקה או ללא רווח בין זה לזה; **אוֹחֵר** – הבא אחרי מישהו או משהו [ההֶפֶך: **קוֹדֵם**]; **על הפרק** – על סדר היום, בתוכנית, הנושׂאים העומדים לדיון או לטיפול: בהזמנה לאסֵפה צוין כי על הפרק מצב הכבישים בשכונה; **נאמן ל־** – נוהג בעקיבות לפי: הוא נאמן לעקרונות הסדר והמשמעת; עִקבִי > עִקביוּת > **עֲקִיבוּת, עָקִיב** – דבר שבא בזה אחר זה בסדר הגיוני וקבוע: העד היה עקיב בגרסתו ודבק בה במהלך החקירה; עקיבות בדעותיו ובהתנהגותו שכנעה אותי שהוא ראוי לתפקיד; ≠ **זגזוג, זִגזֵג** – פעל בצורה לא עקיבה, שינה דעתו והחלטותיו תדיר לכיוונים מנוגדים: הוא זגזג לא מעט בנתיבתו; **בדילוג, בדילוגין** – לסירוגין, לא לפי הסדר הרצוף בהשמטות; **באקראי** – במקרה; **אקראיות** – מצב של חוסר סדר, מטרה או תכלית או מצב כאוטי, בניסוח לא מדעי חוסר יכולת חיזוי; **לסירוגין, חליפוֹת** – בסדר מתחלף, פעם זה ופעם זה: האור הצהוב ברמזור, נדלק וכבה לסירוגין; האור נדלק וכָבֶה חליפות; ראובן

ושמעון עבדו חליפות בימימית; **כַּשּׁוּרָה** – לפי הסדר הנכון, כראוי, כהוגן, כמו שצריך, כהלכה, במצב תקין, כפי שצריך להיות, כיאות, כהוגן, כראוי, בצורה הנכונה: התקשרתי הביתה כדי לבדוק אם הכול כשורה; אין אורות הרמזור פועלים כשורה, לכן צריך להסדיר את התנועה בצומת; **לא כשורה** – לא כראוי, לא בסדר, לא במצב תקין, לא כפי שצריך להיות, לא כיאות, לא כהוגן, לא בצורה הנכונה: טלפנתי לביתי כדי לבדוק אם הכול כשורה; סיסטֶמָטיזציָה > **שִׁיוּט, שִׁיוֵּט** – קָבַע שיטה, עָרַך דבר באופן שיטתי, יָצַר שיטתיות, סידר דברים באופן שיטתי; ארגן לתוכנית סידר משהו לפי מערכת; רִאשונות > **רִאשׁוֹנִיּוּת** – 1. תכונתו או מצבו של הראשון בזמן או של הקיים מההתחלה, קדמוניות, היוליות, היות בזמן הקדום ביותר: בהתחרות המשפטית שבין המערְערים לבין הנתבעים עומדת לזכות המערְערים ראשוניותם; 2. בתוליות, טוהר, רעננות, טבעיות: חותם של ראשוניות טבוע במרחבי הקרח האין־סופיים, שכף רגלו של אדם טרם דרכה בהם; בלגן, בַּרדָק [טורקית = בית בושת] > **אי־סדר, אנדרלמוסיה, בלבול, תוהו ובוהו, הפקרות, כָּאוֹס** [ש״ת: כָּאוֹטִי], **אנרכייה, עולם הפוך** – 1. מהפכה, חוסר סדר, ערבוביה: עולם הפוך בחצרו, הכול מונח שלא כשורה; 2. כינוי לסדר או להתנהגות שלא על־פי מוסכמות החברה: בני אדם עובדים ביום וישנים בלילה, ואילו אצלו – עולם הפוך: הוא עובד בלילה וישן ביום; **יִיחוּס** – הִשתַייכוּת למשפחה מסוימת, בעיקר למשפחה חשובה או מכובדת: אין לו כסף אבל יש לו ייחוס סֵדר הדורות של משפחה; **לְמִקוּטָעִים, לְמִקוּטָעִין** – באופן מקוטע, לא ברציפות: סיפרה לי למקוטעים כמה מרזי המקצוע; רֶגוּלַציָה > **ויסות** – 1. שמירה על סדירות של מכשיר או של מנגנון וכד׳, קביעת סֵדר: ויסות הקול הפחית את הרעש; ויסות המים הרגיע את הילד שסירב להתרחץ; 2. קביעת סדר ומשטר של הספקת המים בהתאם לצרכים מידיים ועונתיים: רַכּז המשק הודיע על ויסות בהספקת המים; **שִׂיכּוּל, שִׂיכֵּל, שִׂיכֵּל ידיו, שִׂיכֵּל רגליו, ידיים, שִׂיכֵּל רגליים** – הניח אחת מידיו או אחת מרגליו על היד או על הרגל האחרת בהצלבה: שכבתי שלֵו ובשׂיכול ידיים תחת העורף, ודנו איתה בענייני היום; **סטיכי** – כוח לא מכוּוָן שמֵעל לשליטת האדם, כגון כוח איתני הטבה: שיטפון, רעש, מבול, התפרצות הר געש; **סורס, סֵירוּס, סֵירֵס** – הָפַך את סדר הדברים, שינה את סדר המילים במשפט, בפסוק וכד׳, שיבש את הסֵדֶר, סילף או עיוות את הדברים: השׂר טען שהעיתונאים סירסו את דבריו והטעו את הציבור; **סָרֵס את המקרא ודוֹרשֵׁהו** – תוכל להבין את הפסוק כהלכה אם תשנה את סדר המילים בו; **סירוס לשון, שִׂיכּוּל עיצורים, שִׂיכול מילים** – היפוך סדר האותיות במילה אחת או סדר המילים במשפט: מילה מסורסת היא כגון ׳כשׂב׳ במקום ׳כבש׳, ׳שַׂלמה׳ במקום ׳שִׂמלה׳; **שִׂיכול מילים** – היפוך סדר המילים הרגיל במשפט, לעתים קרובות מטעמי משקל; פָּלינדרוֹם> **מִילָה מִתהַפֶּכֶת** – מילה הנקראת ישר והפוך, כגון שמש, טיט; **הסתרסו המילים במשפט** – סֵדֶר המילים במשפט השתַבֵּש, הסתלף: המשפט נסתרס בשל טעויות בהקלדה; **סָרֵס המקרא ודוֹרשֵׁהו** – תוכל להבין את הפסוק כהלכה אם תשנה את סדר המילים בו; **מבע מתהפך, משפט מתהפך** – משפט שאפשר לקרוא ישר והפוך (כגון אבי אל חי שמך למה מלך משיח לא יבא); סידר אותו > **עקץ אותו, הפילו בפח, עשׂהו לצחוק, הערים עליו** – ראית איך הפלתי אותו בפח, והוא האמין לכל מה שאמרתי; **הִתחַכְּמוּת, הִתחַכֵּם** – 1. התנהג בעורמה, בפיקחות ובתחבולנות כדי להשׂיג משהו, הערים בפיקחותו על מישהו: אחרי שקיבל תשובה שלילית הוא ניסה להתחכם ולהשׂיג את האישור בדרך אחרת; 2. השתדל להתפלפל ולומר דברי חוכמה, ניסה להיראות חכם; **החכים על מישהו, הֶעֱרִים על מישהו** – הִטעה אותו, הונה אותו או הוליכו שולל על ידי שימוש בתחבולות ובתכסיסים: האסיר הנמלט הצליח להערים על השוטרים ולחמוק מידיהם; **עָרוּך** – 1. מסודר לפי עיקרון מסוים; 2. מותקן לדפוס, מסוגנן, מעובד על ידי עורך טקסט: העיתון ערוך ומוכן לדפוס; 3. מסודר, מוכן: הכיתה ערוכה לביקור המפקד, השולחן ערוך לארוחת החג; **שוֹשֶׁלֶת היוּחסין, שַׁלשֶׁלֶת היוּחסין** – סֵדר הדורות של משפחה: סבי כתב את שושלת היוחסין של משפחתנו; **הֶסכם ממון** – חוזה הנערך בכתב בין בני זוג, בין שנישׂאו ובין שלא נישׂאו, ובו מוסדרים ענייני הרכוש ביניהם לפי רצונם האישי; **רָתַם את העגלה לפני הסוסים, העמיד את העגלה לפני הסוסים** – נָהַג בפזיזות, הקדים מאוחר למוקדם, הָפַך את היוצרות: אל תרתום את העגלה לפני הסוסים, אלא ראשית חוכמה מצא לך עבודה, ורק אז תוכל להיכנס להתחייבויות כספיות; **לשעבר היו הפרָדות מושכות את המרכבות, ועכשיו המרכבות מושכות את הפרָדות** – הפך את היוצרות, הקדים את המאוחר, החל לבצע שלב מתקדם לפני שלב התחלי הכרחי; **סגר את האורווה לאחר שהסוסים ברחו, נעל את האורווה לאַחַר שֶׁהסוס נִגנַב** – פעל באיחור: התחושה היא שהמבקר מבקש לסגור את האורווה אחרי שכל הסוסים כבר ברחו; **קִלקֵל את השורה** – 1. פגם בסֵדר המקובל, חרג מן הראוי להיות: רק דבר אחד מקלקל את השורה שאני מתקשה לתקשר בשׂפתה; 2. סטה או הסיט מהדרך הנכונה או המקובלת, גרם שינהגו בצורה חריגה ובלתי מקובלת: האהבה מקלקלת את השורה; **טִיפִּין־טִיפִּין** – 1. טיפה אחר טיפה: המים יורדים טיפין־טיפין ונעשׂים נחלים נחלים; 2. לאט, במנות קטנות, טיפה אחר טיפה: הכנסות המוסד גדלו טיפין־טיפין; **משׂא ומתן, נשׂא ונתן** – קיים דיונים כדי להגיע להסדר, דן עם אחד או יותר כדי לברר ולקבוע תנאים להסכם או לעִסקה: המשׂא ומתן על קניית הבית ארך חודשים; הצדדים היריבים ייוועדו בחסות האו״ם כדי לשׂאת ולתת זה עם זה; נציגי העובדים נשׂאו ונתנו עם המעסיק על תנאי העסקתם; **שֵׁירוּת חיוני** – [תקנות הגנה שעת חירום] שירותים להבטחת שלום הציבור, הגנת ישׂראל או לקיום סדר ציבורי או הספקה, וכל השירותים החיוניים לחיי הציבור; **שימוש חורג** – [בהסדרת תכנון ובנייה] שימוש שעבר את הגבולות שנקבעו לו בשימוש בקרקע או בבניין, ולא למטרה שהוגדרה לו בתוכנית בניין העיר; **האהבה קִלקלה את השורה** – האהבה גרמה לסטייה מן הצדק ומן האמת או חרגה מהסדר המקובל או הביאה לידי עיוות הדין; **איש איש** – כל אחד ואחד, כל אחד בתורו: איש איש באמונתנו נחיה; **אַחֲרוֹן בָּא רִאשון הולֵך** – כלל בהעסקת עובדים ובפיטוריהם; **אַחרון טיפין חָביב** – כל הבא אחרי קודמו, חביב מקודמו הבא אחרי קודמיו חביב מכולם; **אַחרוּנֵי אַחרונים** – המאוחרים ביותר; **הפך את הקערה על פיה** – שינה את הדבר מעיקרו, שינה סדרי בראשית, שינה את המצב שינוי יסודי; **ניקה את השולחן** – גמר לטפל בכל העניינים שנצטברו בעבודתו, בטרם יתחיל בתוכנית ובפעולות חדשות, סידר הכול לפני עזיבת התפקיד כדי שלא יישארו ספיחים לבא אחריו; **הכול הלך למישרין** – הכול התנהל כשורה, בדרך הטובה, ללא תקלות; **לפי שוּלחָן עָרוּך של** – לפי מערכת חוקים, כללים, תקנון הלכות התנהגות ועוד: בנה את תחנית האוטובוס לפי שולחן ערוך של הטכניון; **טָרַף את קלפיו** – בלבל וערבב את תוכניותיו, הפך את הקערה על פיה; **הַשֶּׁמֶשׁ זָרחה, השיטה פָּרחה והשוחֵט שָׁחַט** – סדרי העולם אינם משתנים לנוכח פעילות הרוצחים; **אוֹרחוֹ וְרִבעוֹ** – כל הליכותיו, אורחות חייו, מִנהגיו וסֵדר יומו [אורח = התנהגות]: כעבור שנות נישׂואים כה רבות היא מיטיבה להכיר לְפַנַיי ולפנים את אורחו ורבעו של בעלה; **אֵין מֶלֶךְ בְּיִשׂראל** – ביטוי המעיד ששׂורר מצב של חוסר סדר ושל אנרכיזם, אין דין ואין דיין, איש הישר בעיניו יעשׂה: בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשׂראל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה; **הכול בא על מקומו בשָׁלום** – הכול הסתדר בכי טוב; **חַד וחָלָק** – פשוט וברור, דבר קצר וברור ביותר; **אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימה** – אין עניין אחד נוגע למשנהו, כל דבר יש לו את תחומו; **לוח זמנים** (לו״ז) – 1. טבלה מודפסת או אלקטרונית המראה זמן עזיבה או הגעה של כלי תחבורה ביבשה, באוויר ובים; 2. תוכנית, אירוע או משׂימה רשומים, ובהם מפורטת סִדרת פעולות לפי מועד התרחשותם המדויק או המשוער; **חילוף היוצרות** – שינוי סדר הדברים: כשראיתי את הערל חובש מזנבת של חסיד, והחסיד חובש את כובעו של הערל, לא הבנתי חילוף היוצרות למה להם; **נתחלפו היוצרות, החליף את היוצרות, התחלפו היוצרות, ערבב את היוצרות, בִּלבֵּל את היוצרות, הפך את היוצרות** – שינה את סֵדר הדברים, בלבל את הסדר הנכון, סירס את העובדות, בלבל בין עניינים שונים, יצר ערבוביה: האמת ניתנת להיאמר כי בדיוננו הפכנו את היוצרות, ואילו הסדר הטוב מחייב לדון בכל נושׂא כסדרו ולגופו; **גיבוב, גיבב** – אסף חפצים וערם אותם בערימה, הניח חפצים זה על גבי זה; **גָבוּב** – נערם, נערך בלי סדר זה על גבי זה: במחנה ראיתי גוויות גבובות על עגלה; **עֵרֶב־רַב** – 1. המון אדם, אספסוף, קהל גדול, מעורב ולא מאורגן, ערבוביה של בני אדם מפשוטי העם: למקום התאונה נהר ערב רב של סקרנים שהפריע בעבודות החילוץ וההצלה; 2. בליל, ערבוביה של דברים רבים ושונים זה מזה: בשוק היה ערב־רב של סחורות, רכבים ובני אדם; 3. [בלשון המקרא] כינוי לבני אדם שלא מבני ישׂראל, שהצטרפו לבני ישׂראל בצאתם ממצרים; כָּאוֹס > **תוהו וָבוהו** – 1. אי־סֵדר, ערבוביה; 2. אי־סדר קדמון שקדם לבריאת העולם; **דור המִדבָּר** – דור חסַר סדרים וחוקים, שאינו יודע להעריך את החירות; **שידוד מערכות** – שינוי הַסדרים הקבועים והישנים והחלפתם בחדשים, שינוי ערכים, נקיטת רפורמה יסודית: הנשׂיא הנבחר אמר בנאום הבכורה כי יש צורך בשידוד מערכות כלכלי, חברתי ופוליטי כדי לצאת מן הקיפאון המדיני ולקדם את תהליך השלום; **שָׁבַר את הכלים, שבירת כלים** – הריסת ערכים, שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות, הריסת הסדָרים הקיימים, ביטול מוסכמות או מנהגים מקודשים, שינוי מהפכני בדעות או בפעולות, שידוד מערכות; **כִּלכֵּל את צעדיו בתבונה, כלכל את מעשׂיו בתבונה** – שקל היטב מה עליו לעשׂות; **אָרִיחַ על גַּבֵּי אָרִיחַ ולבֵנה על גַּבֵּי לבֵנה** – כינוי לסדר הכתיבה של שתי רשימות במקרא [עשׂרת בני המן ורשימת מלכי כנען] רווח על גבי רווח וחֵלק כתוב על גבי חָלָק; **אָרִיחַ על גַּבֵּי לבֵנה ולבֵנה על גַּבֵּי אָרִיחַ** – כינוי לדרך כתיבה של כמה פרקי שירה במקרא: שירת הים, שירת דבורה; **נִדבָּך על נדבך** – שורת אבנים או לבֵנים או קורות בבִניין, הנמשכת לכל אורך או רוחב הקיר או לאורך עקומת קֶשת: הם בנו את הבניין נדבך על נדבך; **דָּבָר דָּבוּר עַל אוֹפְנָיו** – דבר ערוך כהלכה לפרטיו, עניין מסודר לכל פרטיו, בנוסח ברור ומדויק; **ראשון ראשון – זוכה, כל הקודם זוכה**

– כל המִזדרז לעשׂות דבר־מה לפני האחרים, יוצא נשׂכר; נוֹשֶׁה – אדם או גוף עסקי אשר חייבים לו כסף והוא דורש מן הלווה לפרוע את חובו: הנושים הגיעו לידי הסדר חובות עם בעל המפעל שפשט את הרגל; בלבול החושים – מצב שיש בו התרגשות עזה, שׂמחה העולה על גדותיה, חוויה משכרת, שבירת נורמות, השלכת הסֵדֶר הקיים; נביא זעם, מוכיח בשער – כינוי לאדם שדרכו לבקר בחריפות את החברה, להתריע ברבים על הדרך שהיא הולכת בה (בתחום ביטחוני, כלכלי, חברתי, מוסרי וכד׳) ומנבא לה חורבן או אסון: נבואות זעם או הוכחה בשער נועדו שלא להתגשם כי הן מיועדות להזהיר את העם ולהביאו להליכה בתלם; אחרית הימים – חזון אחרית הימים בכמה דתות [בתנ״ך האפוקליפסה היא מלחמת גוג ומגוג שתביא את המשיח]; עולם של הפקר – חיים בלי משטר, שבָּהם כל איש הישר בעיניו יעשׂה, אין דין ואין דיין: אף שיֵצֶר לב האדם רע מנעוריו, אני מקווה שאין תכלית הבריאה עולם של הפקר, היינו השחיתות גוברת, הרוע ומעשׂי בני העוולה רווחים; אֵין מוּקדָם וּמאוּחָר בתורה – 1. אחד מן הכללים בדברי התורה, אין קביעת סדר זמנים בטקסט המקראי; 2. אין להידחק בעניין פלוני להיות דווקא הראשון, הסדר אינו חשוב: מדוע אתה נדחף בתור? אין מוקדם ומאוחר בתורה; טָרַף את קלפיו – בלבל וערבב את תוכניותיו, הפך את הקערה על פיה; הפך את הקערה על פיה – 1. כפר בעיקר, שלל את הכול; 2. שינה את הדבר מעיקרו; שימשו בעִרבּוּביה – היו מעורבים ומבולבלים זה בזה, היה שם גם מזה וגם מזה: הרעיון והמעשׂה משמשים בערבוביה; אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימה – אין עניין אחד נוגע למשנהו, כל דבר יש לו את תחומו ואת זמנו; לקח את העִנְיָנים בְּיָדַיִם – הִשליט סֵדֶר בדברים; האהבה קִלקלה את השורה – האהבה גרמה לסטייה מן הצֶדק ומן האמת או חרגה מהסֵדר המקובל או הביאה לידי עיוות הדין; אֶחָד אֶחָד – כל אחד לחוד, בזה אחר זה: נשמטין אחד אחד; נא להיכנס אחד אחד לפי התור; אחד אחר השני > זה אחר זה – בסדר עוקב, תכוף; זוגות זוגות – קבוצות של שניים או חפצים של שנַיִם, כגון שניים שניים באו לתיבה; אַחַת אַחַת – כל אחת לחוד, זו אחר זו: המועמדות למלכת היופי עלו אחת אחת על הבימה; ראשון ראשון – בסֵדֶר רצוף מן ההתחלה, זה אחר זה; סימן רע לו – אות הוא כי משהו אינו בסֵדֶר אצלו, דבר זה יש לזקוף לגנותו; פרטיזניות, פרטיזני – שנעשׂה בלי הנחיה מגבוה או בלי תכנון מראש: במקום אינתיפאדה יש טרור פרטיזני בארץ וביש״ע, הניכר בעיקר בסכינאות של יחידים, כדי ללחוץ על המדינאים לכונן מדינה פלסטינית; השיב את הסֵדֶר על כַּנו – החזיר את הסֵדֶר למצבו הקודם: אחרי המסיבה השיב המדריך את הסֵדר באולם על כנו; עליונים לְמַטָּה ותחתונים למעלה – עולם הפוך, תוהו ובוהו, ערבוביה, חוסר סֵדֶר; סדרי בראשית – 1. כינוי לחוקי הטבע הקבועים והלא משתנים, הקיימים מאז בריאת העולם; 2. כינוי לנהלים ולדרכי פעולה המקובלים זה זמן רב בלא שינוי: המנהל שינה בתוך זמן קצר כמה מסדרי בראשית של החברה; מַהפֵּכַת סדום וַעמורה – מהפכה חמורה ביותר, אי־סדר מוחלט, תוהו ובוהו, הרס ואנדרלמוסיה: הגנבים שפרצו לביתי הותירו אחריהם מהפכת סדום ועמורה; בוּקה וּמבוּקה וּמבוּלָקה – ריקנות, שיממון גמור, חורבן מלא, מהומה, אנדרלמוסיה; דבר דבור על אופְניו – דבר ערוך כהלכה לפרטי פרטיו, עניין מסודר לכל פרטיו, על פי שיטה מסוימת, בנוסח ברור ומדויק; מִספָּר עוקֵב – מִספר שבא מייד אחרי מִספר, כגון 5 הוא מִספָּר עוקֵב ל־4; מילא תפקידו במסירות אגב הקפדה על סֵדֶר, על דייקנות ועל שלמות הביצוע; לַכּוֹל זמן ועת לכל חפץ תחת השמיים; שינה סִדרי בראשית; נראים דבריי מדבריו, שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון; קיים בכל פרטיו, דקדוקיו וכוונותיו; החיים חזרו למסלולם התקין; היו לו שתי נשים: אחת אהובה ואחת שׂנואה; ולו שתי נשים: שם אחת חנה ושם השנית פנינה. ויהי לפנינה ילדים, ולחנה [לא: לאחרונה] אין ילדים [לא: לאחרונה]; שני אנשים היו בעיר אחת: אחד עשיר ואחד רש. לעשיר [לא: לראשון] היה צאן ובקר לרש [לא: לאחרון] אין כול; הכול פועל כמהלכו התקין של שעון; שתית את היין, החזר את הקנקן למקומו; הסֵדֶר הוא חצי עבודה; יש סדרים שאין להם תקנה; משגנבו את הסוסים, נעלו את האורווה; יש להקים מסד רעיוני לסֵדֶר רעיוני וחֶברתי חדש; רודף אחר שני שועלים כאחד, לא ישׂיג אף לא אחד; אוהב סֵדֶר לא ישׂבע סֵדֶר > רציפות! תיאום!

סוף!

תום, סוף – 1. החלק האחרון של משהו, הנקודה האחרונה: בסוף ההרצאה יהיה זמן לשאלות; 2. קצה, הנקודה המרוחקת ביותר ממשהו: בסוף השביל יש שער גדול; 3. גְמָר, קץ, סיום: ההסכם בינינו יגיע לסופו בעוד חודש ימים; 4. אחרית, חתימה, הקטע המסיים משהו, הדבר האחרון שקורה: לסרט הזה יש סוף טוב; 5. מוות, קץ החיים; סָף (סָף, יָסוּף, לָסוּף) – הגיע לקיצו, תם, בא סופו, כלה: וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם; סוף כל סוף, סָפוּ ימי הסבל והבלהות של הטירונות; סופו – אחריתו, תוצאתו האחרונה: תורה שאין עימה מלאכה, סופה בטֵלה; סופית – באופן סופי, לבסוף, בסוף, באופן סופי ומוחלט, ללא עוררין, ללא דחייה: לאחר דחיות רבות הוחלט סופית לקיים את המסיבה ביום חמישי; סופו ל־, סופו ש־ – עתיד הוא ל־, בסוף הוא יגיע לידי מצב ש־: הוא היה בטוח מדיי בעצמו, וסופו שהפסיד בתחרות; סוף טוב – הכול טוב – כל דבר טוב הוא אם הוא מסתיים בטוב אף אם הייתה תחילתו רעה; סופו הוכיח על תחילתו – מתוך מעשׂיו האחרונים יכולת להכיר את כוונתו בתחילה; סוף כָּל סוף – אחרי הכול, לאחר שעבר זמן ממושך, ביטוי לציון התרחשותו של משהו לאחר ציפייה ממושכת, לאחר דחיות חוזרות ונשנות, לאחר מאמצים מרובים וכד׳, וכן – אחרי הכול, אַחֲרֵי הַמַּתָּנה מרוּבּה, אחרי ככלות הכול, במלאות הימים, בסוף, בסופו של דבר, בתום, כְּתוֹם, לאחר עבוֹר זמן מסוים, לבַסוף, סוף־סוף: סוף כל סוף גמרתי את העבודה הסמינריונית והגשתי אותה למרצה; מסוף . . . ועד סופו – מקצה אל קצה: נביחת הכלבים נשמעה מסוף השכונה ועד סופה; מסוף העיר ועד סופה נהרו לשמוע את הזמרת; חתימה, סוף דבר, גמר העניין, סופו של דבר, סוף פָּסוּק – סוף העניין, המילה האחרונה והסופית בנושׂא כלשהו: אומנם נכשלנו במשׂחק, אבל זה לא סוף פסוק כי בשבוע הבא נשׂחק משׂחק גומלין; אֶפִּילוֹג > אחרית דבר, חתימה, סוף דָבָר – 1. קטע סיום וסיכום המופיע בסוף ספר, מחקר וכיו״ב, ביצירה ספרותית בדרך כלל נושׂאו הוא מה שאירע לאחר סיום העלילה העיקרית, ויש בו מוסר השׂכל או הסקת מסקנות; סיכומו של דבר, , כללו של דבר; 2. אחרית דבר, פֶּרק מסַיֵּים (בסֵפר, במחזה, במאמר וכד׳); עַד אֵין־סוף – ללא הֶפסֵק, ללא גבול, בלי סוף, בלי שייגמר לעולם: במסיבה אכלו ושתו עַד אֵין סוף: אנו חייבים לזוז כי בקצב הזה תימשך הפרֵדה עד אין־סוף; סוף גנב לתלייה – החוטא סופו שיתגלה ויבוא על עונשו; סופו מוכיח על תחילתו – מתוך מעשׂיו האחרונים של אדם אפשר לעמוד על כוונותיו בתחילה; סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה – תחילת עשׂייה תחל רק לאחר שקדמה לה מחשבה וכוונה; 2. [בהשאלה] דרכו של האדם מצריכה תכנון מוקדם לפני העשׂייה; סוף מעשׂה במחשבה תחילה – הכול מתוכנן ומחושב מראש, תכנון ראוי מביא לידי תוצאות ראויות; סוף מחשבה במעשׂה תחילה – פעמים העשׂייה היא אמצעי השכנוע הטוב ביותר להבנת רעיון כלשהו, ולכן יש להקדימה לתכנון, לשכנוע, לחקיקה; סופו לקיים, סופו ש־ – עתיד לקיים, הוא יגיע ליד מצב ש־: הלומד בתנאים קשים, סופו לקיים את חייב בתנאים נוחים; סוף הדרך – סופה של תקופה או סופם של החיים; סוף הצדק לנצח – האמת תצא לאור: אני מאמינה שהאמת תצא לאור בבית המשפט; שָׂם קֵץ לדבר, שָׂם קֵץ, שָׂם סוף – הפסיק פעילות מסוימת: המשׂרד להגנת הסביבה שָׂם קץ להטעיית הצרכנים; האינסוף, אֵינסוֹף > אין־סוף – חלל, זמן או כמות שאין להם סוף: האין־סוף מעורר את סקרנותם של חוקרים ומדענים רבים; אֵינסוֹפִי > אין־סופי – אין לו קץ וגבול, שאין לו סוף, שאין לו שיעור: חלל העולם הוא אין־סופי; קו הגמר – היעד הסופי או סוף הדרך לכל פעילות שהיא: המיזם שלנו עודנו בראשיתו, ולפנינו עוד דרך ארוכה עד שנגיע לקו הגמר; אין לדבר סוף – אין גבול לחששות, לסייגים, להחלטה, למעשׂים וכדומה, אי־אפשר לפתור את העניין לחלוטין, אין פתרון לדבר, אין לדבר קץ או סיום: אם ייחתם הסכם עם המורים, יבואו גם המרצים בתביעות דומות, ואין לדבר סוף; עד הסוף המר – עד הרגע האחרון, עד בוא האסון הבלתי נמנע: הנצורים אמרו כי לא ייכנעו ויילחמו עד הסוף המר; סוף קטטה – חרטה, אחרית קטטה – חרטה – ריב וקטטות אינם מביאים ברכה, והרָבים סופם להתחרט; פִּינָלֶה – 1. סיום, הקטע המסיים יצירה מוזיקלית; 2. קטע סיום מבריק שהוא נקודת שיא בהופעה, במופע וכד׳; סיום, סִיֵּים – גָמר, השלים, הגיע לסוף או לסיום של משהו (עבודה, לימודים, קריאה, טיול וכד׳); קו הגמר, קו הסיום – 1. היעד הסופי, סוף הדרך, סוף תהליך; 2. מקום במסלול שבו מסתיים המרוץ: המיזם עודנו בראשיתו וארוכה הדרך לקו הסיום; קָץ – מאס בו, לא היה יכול לסבול אותו עוד; קֵץ – 1. סוף, גמר, אחרית: אין קץ למגוון האפשרויות שאפשר לדמיין במצב זה; התעלומה הגיעה לקיצה עם גילוי הרוצח; 2. אבדון, מוות: החולה הרגיש כי קיצו קרב; קרֵב קיצנו כי מלאו ימינו; בשוּלֵי – בסוף: הערתי כמה הערות בשולי תשובותיהם; בא קיצו, הגיע קיצו, קרב קיצו – הגיעה שעתו למות, התקרבה גסיסת המוות: החולה הסופני מפניו ניכר שקיצו קרב; קֵץ הַפְּלָאוֹת, קֵץ הימים – מועד ביאת המשיח, אחרית הימים: יעקב ביקש לגלות לבניו את קץ הימים; מִקֵּץ – לאחר פרק זמן מסוים: וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם; אין קֵץ, עד אין קֵץ – בלי סוף, עד אינסוף, עד בלי גבול: לא נוכל להשהות את קבלת ההחלטה עד אין־קץ; הוא שוהה שעות במחיצת אימו החולה ומטפל בה במסירות אין־קץ; דָחַק [= קירב] את הקץ – לחץ לקרב את הקץ מתוך קוצר רוח להשׂיג את היעד הסופי לפני זמנו: אין לדחוק את הקץ אלא יש להמתין בסבלנות ולראות איך ייפול דבר; קֵץ כָּל בָּשָׂר – כיליון מוחלט, סוף העולם; דָחָה אֶת הַקֵּץ – דחה הגעת דבר לא נעים או ניסה להשהות התרחשות של משהו בלתי נעים: כל תכסיסיו נועדו לדחות את הקץ ולהרוויח זמן; הֵקִיץ עליו הקֵץ, הֻקְצַת הַקֵּץ, הֵקִיץ הַקֵּץ – הסתיים סיום סופי ומוחלט, בא הסוף,

באה הכליה, בא סופו המוחלט, חוסל לחלוטין: אחרי ההפסד במשׂחק הֵקִיץ הקֵץ על סיכויי הקבוצה לאליפות השנה; כבר הֵחֵלָּה הקצת הקץ של עידן הדלק, ותחילתה של אנרגיית השמש; שָׂם קֵץ לדבר, שָׂם קֵץ – הפסיק, גמר, חיסל, הביא דבר מה לידי סיום: נקווה שהרחבת הכביש תשׂים קץ לתאונות הרבות שמתרחשות בו; שָׂם קֵץ לחייו – התאבד: הסֵבל, הדיכאון וחוסר התקווה החישו את החלטתו לשׂים קץ לחייו; ננעל, נעילה, נָעַל – 1. סגר פֶּתח, שער, דלת, מגירה, מזוודה וכד׳ במפתח, במנעול או בבריח כדי למנוע פתיחה שלהם או מעבר דרכם: נעצתי את המפתח במנעול והיפכתי בו אילך ואילך; 2. סיים, חתם כינוס, אסֵפה וכד׳, אמר את דברי הנעילה והביא לידי גמר הישיבה, הדיון וכד׳: נעלתי את ישיבת התעשׂיינים בנאום פרֵדה קצר; נְעִילָה שׁוֹלֶבֶת (interlock) – מצב שבו שני מנגנונים או תפקודים תלויים זה בזה ומגבילים זה את זה כדי למנוע פעולה מנוגדת; פִּינִישׁ < גימור, גימֵר – 1. סיים, הגיע לסוף: הבאנו את העניין לידי גימור; 2. עשׂה מלאכת שכלול אחרונה או השיפור האחרון במוצר, בבניין וכד׳ מבחינת הפעולות, המראה או התכונות: ימסרו לנו את הדירה החדשה לאחר יגמרו אותו; גְמָר, גֶמֶר – סיום, סוף: גְמַר הלימודים, בחינות גֶמֶר; עד גְמִירָא – עד הסוף, עד הגמר: בספר נכללו כמה מחקרים מן העיזבון שהמחבר לא זכה להשלימם עד גמירא; פַּס – כָּלָה, נגמר, עבר מן העולם: חרף מאמצי הרופאים נראה שפסה כל תקווה להציל את חיי הפצוע; כִּילוּי, כִּילָּה – 1. סיים, גמר, השלים: טרם כיליתי לדבר והנה קפץ תלמידי לתוך דבריי; הבערת נייר מביאה לידי כיליוו, ואילו הבערת מתכת – לידי חימומה; 2. השמיד, הביא כיליון, חיסל, הכחיד, הביא כליה, בזבז: נכדי עול ימים הוא ומכלה את ימיו בספרי הבל; הארבה פשט על שְׂדות החיטה וכילה את היבול; כילוי עצמי, הרס עצמי – מצב או פעולות של אדם המזיקים לו בכל תחומי החיים (מערכות יחסים, נתיבה מקצועית או מטרות אישיות) כדי למנוע מעצמו להשׂיג את מטרותיו; למשל, התמכרויות לחומרים אסורים, דחיינות, הימנעות ממערכות יחסים ועוד; השמדה עצמית – תכונה של מערכת, המקנה לה יכולת לכלות את עצמה בנסיבות מוגדרות מראש. המנגנון להשמדה עצמית הוא אמצעי הגנה על מערכות ועל מידע בעלי רגישות גבוהה, והוא מופעל בתום השימוש במערכת, בעת תפקוד לקוי או כשהמערכת פועלת בלא מפעיל, ועלולה לנפול לידי האויב; הִתְכַּלּוּת, הִתְכַּלָּה – נגמר, התחסל, בא לידי כליה: גזרי העצים שבתנור בערו עד שהתכלו; התכלות מקור הכנסתנו הפחיתה את נסיעותינו לחו״ל; בשוּלֵי – בקצה: עמדתי בשול הדרך לטרמפ; בְּשִׁלְהֵי, שִׁלְהֵי – סוף, סיום, חֵלֶק אחרון של תקופה: שלהי החיים קשים מן החיים; המדע המודרני החל להתפתח בשלהי המאה ה־16; תְּהוֹם – 1. הבדל רב, פער גדול: תהומי תהומות מפרידות בין שני העמים, ואין דרך לגשר על הפערים; 2. עומק רב, מעמקים שאין להם סוף: מתוך תהומות נפשו עלו זיכרונות ילדותו שכה התגעגע להם; חתימה, חָתַם – 1. סיים, גמר, השלים, הביא לידי סיום: כאן אנו חותמים את שידורינו להיום, נישָׁמע שוב מחר ברשת זאת; חתמנו את הטקס בשירת ההמנון; 2. רושם קל, סימן של: חתימת צחוק בְּצבצה משׂפתי הכלה; חתם בראשי תיבות – חתם את שמו בראשי תיבות על הסכם או על מסמך רשמי כדי להראות שהוא קרא אותו ומאשר את תוכנו עד לחתימה הסופית; חיתום, חיתם – סיים, גמר: כיוון ששקעה החמה והגיעה עת חיתום הדין, שמנו פעמינו לבית המדרש; הִפְטִיר – 1. אמר או פלט משהו כלאחר יד או כבדרך אגב: ראש המפלגה המובסת הפטיר לעבר מצלמות הטלוויזיה כמה משפטים והסתגר בביתו; 2. שחרר או פטר מחוב או מהתחייבות: הפטיר הנושה את אחד החייבים מן החיוב, כולו או מקצתו – בוויתור, במחילה או בדרך אחרת; 3. סיים במשהו נוסף, הוסיף לסיום דבר מה: שתה הרבי במתינות והפטיר באנחה: כל הממעט בשִׂמחה, חייו אינם חיים; הַדְרָן – כינוי לקטע הופעה קצר נוסף שהאומן מבצע על־פי בקשת הקהל לאחר שסיים להציג את הופעתו הרשמית: הקהל הנלהב מחא כפיים, והזמר שב אל הבימה להדרן; אַלְקִיצִי – שאין לו קץ, אינסופי: ביהדות מכונה התגלות האל כ׳אור אין סוף׳, כלומר אור אלקיצי של מציאות מופשטת ובעלת כוחות בלתי מוגבלים; תִּכְלָה – תכלית, סוף, קֵץ, גבול: שכל מה שיש לו תִכְלָה יש לו תְּחִילָּה; תחתית – שֵׁפל, הנקודה הנמוכה ביותר: משנפל הגיע לתחתית התחתיות והתקשה להתרומם; סַף – גבול שֶׁלמטה ממנו או מעליו אין הגירוי מורגש: סף כאב גבוה סף סבל נמוך; אַפּוֹקָלִיפְּסָה – סוף העולם או חורבנו המוחלט, חזון אימים, עתיד שחור, נבואה בדבר אסונות כבדים; חזון אחרית הימים – תקווה או משאלה שאין כמעט סיכוי כי תתגשם אי פעם: התיאור הזה אולי נשמע כחזון אחרית הימים, אך כל הטכנולוגיה הדרושה לכך כבר קיימת, והמהפכה תחדור לכל בית; חֲסַל – 1. נגמר, הסתיים, תם: חסל סיפור המחבר; האשפה לסל, וַחֲסל; 2. זהו זה! ודי! וגמרנו!: קשיים אינם מעניינים אותי, העבודה חייבת להיעשׂות וחסל; חֲסַל סֵדֶר – העניין הסתיים, תמה פרשת, הגיעה השעה לסיימו או לשׂים לו קץ: עד היום התבטלת ונהנית, חסל סדר בילויים כי מעתה מתחילים לעבוד ברצינות; אַחֲרִית – סוף, התקופה האחרונה: באחרית ימיו היה האיש חולה מאוד; הביא לידי גמר – הביא לידי סיום, גמר, השלים: התערבות הבורר המשפטי הביאה לידי גמר את הסכסוך הממושך בין שני השותפים; תמו ימי הנעורים – תם גיל הנועַר, הסתיימה שנות הילדוּת והבגרות: תמו נעורינו, חלפו ואינם עוד; חילופֵי מִשמָרות – 1. סיום העבודה של יחידת שמירה אחת והחלפתה ביחידה אחרת 2. כניסת בני אדם חדשים לתפקיד מסוים, חילופי אישים; מיצוי היום – סיום היום, ביאת היום לסופו: משמוצה יום העבודה, שבתי לביתי למשכב צוהריים; סַף הַהַכָּרה – קצה תודעתו של האדם, הגבול שלמטה ממנו אין הכרתו מגעת: הזיכרון הקשה נדחק אל מתחת לסף ההכרה; סוף העולם – 1. אירוע נורא, קֵץ כל בשׂר, אפוקליפסה; 2. מקום נידח; תָּם וּנִשְׁלָם – הסתיים לגמרי: תמה ונשלמה המשׂימה; תם ונשלם שבח לאל בורא עולם; אחרי ככלות הכול – בסופו של דבר, בסופו של יום, סוף כל סוף, לאחר כל שנעשׂה; מלאה סאתו, נתמלאה סאתו, נתמלאה הסאה, גָדַשׁ את הסאה, הגדיש את הסאה – הִפריז על המידה, עבר את הגבול, הגיע עד קצה גבול היכולת, הוא עבר כבר עֲבֵירות רבות מאוד ואי־אפשר לעבור על כך בשתיקה ולהימנע מענישתו: לא ידעתי באותה שעה בוזו של מי גדול יותר, אך ידעתי שמלאה הסאה; ירד מֵהַפֶּרֶק – לא דנים עוד בעניין: משנפתרה הסוגיה, היא ירדה מהפרק; הגיע לחוף מִבטחים – ניצל, הסכנה חלפה, הגיע למקום ביטחון ושלווה: הפליטים הגיעו לחוף מִבטחים; הורד המסך על, ירד המסך – הופסק, הסתיים, נסגר; עָלָה הַכּוֹרֵת עָלָיו, עָלָה עָלָיו הַכּוֹרֵת – נגדע, נכרת, כָּלָה, אבד, נכחד, נמחה לחלוטין או כמעט לחלוטין, הושמד ללא רחם: בגזרת הנאצים עלה הכורת על רוב מיליוני היהודים אירופה; יִרעֶה עַד שִׁיִּסתָּאֵב – הנח לו (לאדם, לבעל חיים או לדבר) עד שיתנוון מאליו וייגוז ברבות הימים; כלו כל הקיצין, בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול עוד: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה, עד שבאו מים עד נפש והיא החליטה להתלונן עליו לפני ההנהלה; בָּא יומו – 1. נענש: הוא חשב שניצל, אבל גם יומו הגיע; 2. הלך לעולמו; בֵּירֵךְ עַל הַמּוּגמָר – הכריז על סוף מוצלח, הביע את שׂביעות רצונו עם הבאת דבר מה לידי סיום, חש שׂמחה או סיפוק בהביאו דבר מה לידי סיום מוצלח: סוף סוף הגיע המיזם לסיומו, ואנו זכאים לברך על המוגמר; ארוך כאורֶך הגָלוּת – משל לדבר הנמשך זמן רב, בלי סוף או בלי תכלית כמו גלות עם ישׂראל; מים שאין להם סוף – עניין ארוך ומייגע, ארוך כאורך הגלות: הרצאותיו הן בדרך כלל מים שאין להם סוף, לא רק ארוכים כאורך הגלות אלא גם משעממים עד מאוד; לא שָׂבְעוּ עיניו – 1. לא הסתפק במה שעיניו רואות, חמד בלי סוף; 2. רצה לראות עוד ועוד: עיני התיירת לא שׂבעו מן הנוף המרהיב ומלהקות הציפורים הססגוניות; נִרדָּף עַל צַוָּאר – 1. נרדף בלי סוף: בהיות עם ישׂראל בגולה הוא נרדף על צוואר מן הגויים; 2. נרדף בלי רחמים אגב סכנת נפשות: על צווארנו נרדפנו מן הגויים, יגענו ולא הונח לנו: כיצד נרדפנו עד צוואר, והעולם היה עקיב באדישותו; ניתוק מַגָּע – 1. ניתק כל קשר, הפסיק לקיים מגע, הפסיק את התקשורת עם מישהו: משהתחילה לצאת איתו הוא ניתק מגע מכל חבריו; 2. הפסיק באופן יזום ומכוּון מגע אש עם האויב: המפקד הורה לנתק מגע; הַיִשׁוֹרֶת האחרונה – הקטע הישר האחרון במסלול ריצה [ובהשאלה]: החלק האחרון בתהליך ארוך או במאמץ ממושך; ראשית הקץ – תחילת הסוף; הסתיים בכי טוב – הסתיים בהצלחה, הושלם במצב טוב ללא תקלות: הוויכוח נגמר בכי טוב כי התפשרנו; הסתיים בלא כלום – הסתיים בלא תוצאות; בַּעֲרוֹב יָמָיו – לעת זקנתו, בסוף ימיו, כשקרבו ימיו למות: בערוב ימיו נס לֵחו וכהו עיניו, ופעמים גם זיכרונו בגד בו; הַפִּתְרון הסופי – כינוי לתוכנית ההשמדה הנאצית להביא סוף לקיום העם היהודי באירופה; סוף העונה – סיום פרק זמן מוגדר, כגון במכירות; בֵּין הָעַרְבַּיִם – לפנות ערב, עִם שקיעת השמש: באור בין הערביים יצאנו לחזות בשקיעה; בלי מְצָרִים – בלי גבול ומידה, עד לאין סוף: היא השקיעה בעבודתה אהבה ומסירות בלי מצרים; כְּמַעְיָן הנובֵעַ – 1. אדם שיש בו חידושים: בדברי מוסר ויראת שמיים היה הרב כמעיין הנובע; 2. מָשָׁל לנושׂא רחב ועמוק שאי־אפשר למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם; כיבה את גחלתו – השמיד שׂריד אחרון לו, איבד את זכרו; שׂריד וּפָליט – שארית דלה, זֵכֶר, שׂרידים מועטים שנותרו לפליטה: בהתפרצות הר הגעש נהרסה העיר עד היסוד, ולא נשאר מתושביה שׂריד ופליט; שירת הברבור – הופעת הפרידה של אדם, מִפעלו או הישׂגו האחרון לפני פרישתו מתחום עיסוקו או לפני מותו: ניסיונו להקים רשימה עצמאית לקראת הבחירות לכנסת היה שירת הברבור הפוליטית שלו; נסתַם הגולָל, נסתם הגולֵל, סָתַם עליו את הגולָל, סָתַם עליו את הגולֵל – בא הקץ לדבר, בא הסוף לדבר, תם ונשלם: משנדחתה הצעתי, אני מניח שנסתם הגולל עליה; המוהיקָני האחָרון – כינוי לשׂריד אחרון של עֵדה, של שֵׁבט, של משפחה, של דור וכד׳ שנכחדה או הולכת ונכחדת; אַחריתו מי ישוּרֶנָּה – ביטוי של אזהרה והרתעה מפני מה שנראה עתה, בתחילתו, תמים ובלתי מסוכן, אך הוא טומן בחובו רעה גדולה העלולה להתפתח

בעתיד, מי יוכל לראות מראש מה יהיה בסופו של דבר: המטרה הייתה ששלטון הימין יעלה, ולא השׂמאל הקיצוני, שאחריתו מי ישורנו; נקוּדַת רְוָיה – קצֵה היכולת לקלוט, השלב שמעבר לו אי־אפשר לקלוט או לקבל עוד משהו; העברת קו, העביר קו, מתיחַת קַו, מתח קו – קבע גבול בין שני דברים, סיים עניין כלשהו ועבר לאחר: אני מציע למתוח קו על כל מה שהיה בינינו ולהתחיל את יחסינו הטובים שהיו מחדש; תחילתה באונס, וסופה ברצון, תחילתו באונס וסופו ברצון – עשׂה דבר על כורחו, סופו שיעשׂינו מרצונו; המסמר האחרון בארון – אירוע המחסל סופית מפעל, ארגון, תוכנית וכיו״ב: פיטור העורכת האחרונה במפעל תקע את המסמר האחרון בארון הקבורה של העריכה הלשונית בארגון; מיצה עד תום – ניצל לחלוטין את כל האפשרויות, מיצה לגמרי; עד תומו – עד הסוף, עד שיכלה לגמרי: הנושׂא מוצה בדיון עד תומו; מתחילה ועד סוף, מראש ועד סוף, מאָלֶ״ף עד תָי״ו, מאָלֶף עד תָו – מתחילה ועד סוף: החוקר סיים את עבודתו מאלף עד תו; סגירת מעגל, סגר מעגל – השלים רצף פעולות מסוים אגב חזרה לנקודת המוצא, חיבר קצוות לכלל שלמות: הביקור בגן ילדותי בחו״ל היה עבורי סגירת מעגל; הוציא מתחת ידו – יצַר, הפיק, השלים, סיים התקנת דבר, מסר לאחרים דבר שעשׂה בעצמו: חזקה עליי שאיני מוציא מתחת ידי דבר שאינו מתוקן; חֲזַק חֲזַק ונִתחַזֵּק! – 1. קריאת הקהל הקורא כשמסיים פרשה אחרונה של כל אחד מחמישה חומשי תורה; 2. ברכת עידוד: מנַהל בית הספר איחל למסיימים: חזק חזַק ונתחזֵק; מָתַח קו – סיים, החליט להפסיק עניין מסוים: לאחר הפיוס מתחתי קו על הפרשה שהקימה חיץ ביני לבין מפקדיי; מלאו ימיו – הגיעה שעתו, הושלמה מכסת זמנו, הגיע זמנו (לסיים עניין, ללדת, למות וכו׳): הזקן, אבי החתן, מלאו ימיו ונתבקש בישיבה של מעלה, יומיים לפני שמלאו ימי כלתו ללדת; שִׁלהֵי הקיץ קשים מן הקיץ – 1. לקראת הסוף הדבר נעשׂה קשה יותר ויותר: הֶחצב משלח על פני השטח עלים ירוקים ובשׂרניים, אך בסוף הקיץ עליו קמלים ונעלמים כי שלהי הקיץ קשים מן הקיץ; 2. יש מצבים שסופם קשה מהתהליך עצמו; המָסָך ירד – הפעולה הסתיימה, העניין נגמר; סיכומו של דבר – תמצית הדברים, קיצורו של דבר, המסקנה היא; טוב אחרית דבר מראשיתו – העיקר הוא התוצאות, הכול לפי הסוף, אשרי מי שזוכה לסיים את אשר התחיל; הכושי עשׂה את שלו (הכושי יכול ללכת) – משל למי שמילא באמונה את משׂימתו, ובסוף התעלמו ממנו ולא זיכוהו בגמול הולם; אותִיות סופִיות, אותיות כְּמנַפֵּ״ץ – אותיות כמנפ״ץ שבסוף המילה הן ך, ם, ן, ף, ץ; אין כוחו אלא בפיו – כל יכולתו מצטמצמת בדיבורים, הוא יודע רק לדבר ולא לעשׂות: כשהתקבלתי לעבודה הוא הבטיח לי הרים וגבעות, ולאחר שנים באתי לכלל דעה שאין כוחו אלא בפיו; נשׂיאים [= עננים] ורוח, וגשם אַין – משל למי שמבטיח הבטחות גדולות, ולבסוף אינו מקיים דבר; גְּזַר דין – קביעת העונש של הנאשם, פסיקה בסוף משפט; עד רגעיו האחרונים – עד סוף ימיו, עד צאת נשמתו; תם ולא נשלם – נסתיים חלק אחד או שלב אחד מן הדבר, אך לא כולו: עם הגשת כתב האישום תמה הפרשה ולא נשלמה כי עדיין צפוי לנו מאבק משפטי קשה; קצרה רוחו – קשה היה לו להבליג ולהתאפק עוד, פקעה סבלנותו: קצרה רוחי להמתין למכתב; כּאורֶך הגָלוּת – משל לדבר הנמשך זמן רב, בלי סוף או בלי תכלית כמו גלות עם ישׂראל; מלחמת מאסף – מלחמה שהתבוסה בה היא עניין של זמן: נלחמנו מלחמת מאסף על ענייני החנייה; יום הדין – יום הכרעה גורלית, יום של קץ כל הזמנים, שבו יעמדו בני האדם לפני דין האל: ביום הדין יזכו הצדיקים למחילת האל ולקרבתו; שִׁלהֵי החיים קשים מן החיים; שמו יצא לתהילה ושִׁמעו הולך מסוף העולם ועד סופו; קָרַב קִיצֵנו כי מלאו ימינו; לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו; העניין חתום ונעול; כל סוף הוא תמיד התחלה של משהו אחר; אם כן, אין לדבר סוף; מסוף העולם ועד סופו; סוף דבר הכול נשמע; לעולם איני מוציא מתחת ידי דבר שאינו מתוקן; המחלה אכלה את יגיעו, ובמותר קנה פיסת קרקע עד לקץ הימים; התחלת הקץ; נעילת השער; פרפורי גסיסה; פרפורי מיתה באו עליו שנפשו מפרכסת לצאת ואינה יכולה לפרוש מחמת כוח החיים שבה; מה גוף הניח לדבר לגווע מעצמו; בַּעֲרוֹב האלוהים בירך את אחרית איוב מראשיתו; התדפק על כל מיני דלתות, ולבסוף זכה לתמיכה בלתי מסויגת; תם ונשלם שבח לאל בורא עולם; אין לך ראשית שאין לה אחרית < גבול! התחלה! זִקנה!

סיבה!

סיבה – דבר גורר דבר, כגון תוצאה: סיבת המוות – סרטן הדם; סיבתי, סִיבָּתִיוּת – 1. קיום סיבה: הסיבתיות במקרה זה צריכה להיות ברורה לכול; 2. יחס של סיבה ותוצאה: קשר של סיבתיות בין תופעות; 3. העיקרון שאין אירוע יכול להקדים את סיבתו; 4. היחס בין פעולה, אירוע או מצב שבהם שינוי באחד גורם שינוי באחֵר: אשר לתאונת העבודה, הוכח קיום של קשר בין סיבה לתוצאה, ולכן אין חובה להוכיח סיבתיות ישירה ובלעדית; מְסוֹבָּב – תוצאה, דבר שנוצר או נגרם מפעולתו של דבר אחר (בניגוד ל׳סיבָּה׳): לכל מסובב יש סיבה המסבירה אותו; סִיבָּה ומְסוּבָּב – גורם ותוצאה; תוצאה הנובעת מן הגורם, מן המניע; עקרון הסיבתיות, הקובע שאירוע או פעולה נובעים ישירות ממשהו; הסיבה הראשונה, סיבַּת הסיבּות, עילת העילות – הסיבה העיקרית: שׂנאת היהודים היא עילת העילות להקמת המפלגה הנארנאצית; סיבת הסיבות לגירושים – בגידת הבעל ואי־רצונו לקיים יחסי מין עם רעייתו; מארג גורמים, מערך סיבות – 1. מארג הגורמים (כגון שרשרת סיבות, נתונים, ראיות, מקורות) לתופעה מסוימת כדי לגלות מה חולל תופעה כלשהי: כעת חשׂפו את מערך הסיבות למלחמת יום הכיפורים; 2. אֶטיוֹלוֹגיָה; הסיבות לבריאות או לחולי; סִיבַּת תְאוּנָה – צירוף מקרים ברזמניים שבלעדיהם לא הייתה נגרמת תאונה; סיבות להאמין – סיבות שבעטיין האדם מאמין למסר; ניתוח סיבתי – תחום התכנון והסטטיסטיקה הניסויים הנוגעים לקביעת סיבה ותוצאה. לרוב הוא כרוך בארבעה אלמנטים: מִתאם, רצף בזמן (כלומר, סיבות חייבות להתרחש לפני השפעתן המוצעת), מנגנון פיזיקלי או מידע עיוני סביר להשפעה נצפית לבוא בעקבות סיבה אפשרית, וביטול האפשרות של סיבות חלופיות (״מיוחדות״). ניתוח כזה כולל בדרך כלל ניסוי מלאכותי או טבעי אחד או יותר; נסיבתי, נסיבּה – סיבּה, גורם: ולא שמע המלך אל העם כי הייתה נסיבּה מעם האלוהים למען הקים ה׳ את דברו; נסיבות – כל התנאים האובייקטיביים (הסביבתיים, החומריים וכד׳) המשמשים רקע לפעולה, לאירוע או למצב: נסיבות התאונה נחקרות; הוא התנגש במכונית בשל כורח הנסיבות; טַעַם – נימוק, סיבה, הסבר: הצנזורה פסלה קטעים מן הריאיון עם הרמטכ״ל מטעמי ביטחון; דברים של טעם – דברים הגיוניים, משכנעים ושקולים, דברים הנאמרים בשׂכל, דברי תבונה: הקשיבו לו, הוא אומר דברים של טעם; אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר שקראת על מעשן סיגריות בן מאה; נתן טעם לדבר, הטעים דבריו – הוסיף טעם לדבריו, נימק את דבריו, הסביר: זה נתן טעם לדבריו, וזו הטעימה את דבריה; טעמו ונימוקו עימו, טעמו עימו – יש לו הסבר משלו או כוונה מיוחדת לדבר, יש לו סיבה טובה לעשׂות את מה שעשׂה או לומר מה שאמר: הוא החליט לפרוש מוקדם לגמלאות, וטעמו ונימוקו עימו; טַעַם לשֶׁבַח – נימוק מסייע, תוספת חיובית לדבר, משהו חיובי, מועיל ומשפר, משהו שיש בו יתרון: מעולם לא שמע אותו איש מתלונן, ואף במומו מצא טעם לשבח; טַעַם לִפגָם – משהו הגורע מערכו של דבר, יש בו משהו שלילי, משהו פסול: גם אם לא עבר על החוק, הרי ההנחה המופלגת שקיבל הנאשם על דירה שרכש, יש בה טעם לפגם; אין בו טעם ואין בו ריח – אין בו שׂכל ודעת, אין בו כל יסוד הגיוני: בלחימה הזאת לא היה לא טעם ולא ריח; נְתִינַת נִימוּק, הַנמָקָה, נְתִינַת טַעַם – פעולה או התהליך לגיבוש טיעונים לוגיים המשמשים לתמיכה בתאוריה, בפעולה או ברעיון, להסקת מסקנות וליישומן; קַ״ן טְעָמִים – שֶׁפַע של תירוצים להכשיר או להצדיק דבר פסול; טִיהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּקַ״ן טְעָמִים – התפלפל ומצא תירוצים רבים ודחוקים לרוב כדי להצדיק דבר שלילי: טעית? – תודֶה, ואל תנסה לטהר את השרץ בק״ן טעמים; תָפֵל – חסר טעם ומשמעות, סתמי, ריקני; בלי טעם ובלי ריח – תפל, ללא ייחוד או אופי משלו, משעמם, חסר ערך, ריק מתוכן: הנאום היה בלי טעם ובלי ריח, ורבים עזבו את האולם באמצע; בלא טעם – 1. בלא הצדקה, בלא נימוק מספיק; 2. חסר טעם, תפל, משעמם; חֲסַר טַעַם – שאין לו סיבה או תועלת, נטול היגיון; בְּעֶטיוֹ של – מחמת, בגללו, בעצתו, בשל מזימתו, באשמתו [לציון הגורם או הסיבה בהוראה שלילית]: כל צרותינו באו על משפחתנו בעטייה של המלחמה; הנזק נגרם מתאונה; עִילָה – 1. גורם המשמש אמַתלה, תואנה או תירוץ, סיבה שניתן להיאחז בה כהצדקה לעשׂות משהו הנחשב בדרך כלל שגוי או בלתי רצוי: העילה למלחמה הייתה אירוע שולי יחסית; 2. טענה שהיא תנאי הכרחי להגשת תביעה, קובלנה וכד׳: לא ברור אם במקרה זה אומנם יש עילה להגיש תביעה משפטית נגדו; עילת גירושין – חוקי גירושין של כל מדינה קובעים מהי התנהגות פסולה או טורדנית שהיא ׳סיבה משפטית׳ לבית המשפט לתת גט, כגון ניאוף, אלימות אכזרית וסכנת חיים; הֲנִיעָה, מֵנִיעַ – כוח פנימי (רגש, צורך, שאיפה וכד׳) המביא אדם או קבוצת בני אדם לעשׂות מעשׂה, מה שדוחף או מזרז מישהו לפעול או לנוע, גורם המעורר לפעולה כלשהי, מסַבֵּב: מה הם המניעים הנפשיים והערכיים המשכנעים את החייל להילחם למרות סכנת המוות; המניע לרצח היה לאומני ולא פלילי; הניע – גרם לפעולה, זירז, המריץ: שני מניעם הניעו אותה לצאת לטיול; כרוך ב׳, נָעוּץ ב׳ – 1. קשוּר מעיקרו ל׳, מקורו ב׳: הסיבה או הקשיים נעוצים בסירובו לקבל עזרה; 2. כלול, נתון ב׳: פרָטֵי הקנייה כרוכים בחוזה; כורח הנסיבות, כורח המציאות – הכרֵח הנובע מהמציאות הקשה: המבצע בעזה הוא פשע מלחמה או כורח המציאות; דֶטֶרמִינִיזם < כּוֹרחָנוּת – תפיסה שלפיה לבחירה אנושית אין השפעה סיבתית בכינון סדרים חברתיים ופוליטיים כי הכול נקבע לפי הסביבה ולפי דברים אחרים שאין לבני אדם שליטה עליהם: הכורחנות משמעה שכל מאורע בעולם, פעולות, החלטות או מחשבות אנושיות קובעים אותם בלעדית אירועים קודמים; אדריכל ה׳ – הוגה רעיון חדש, שיטה וכד׳: הרצל היה אדריכל הציונות, ומי היה

מאדריכלי השלום עם מצרים? **גָּרַם** – שימש סיבה; וכן – **גִּלְגֵּל, גרר, הביא בעקבותיו, הביא ל׳, הביא לידי, הוביל ל, הוליד, היווה, היטה את הכף, הכריע את הכף, הֵנִיעַ, חוֹלֵל, סִיבֵּב, תרם ל׳**; **גורם** – סיבה, דבר המביא לידי תוצאות מסוימות; **גְּרִימָה** – עשׂיית פעולה הגורמת סיבה, השפעה או תוצאה למשהו או למישהו; הבאה לידי תגובה; קשר ניסיוני בין שני אירועים, מצבים או משתנים כך ששינוי באחד מהם מביא לידי שינוי באחר: הנהג הואשם בגרימת מוות בהתרשלות; לא ידוע מה **גרם לאסון**, או מה **גרם לפלוני אסון** [גם בניין **פיעל** ו**הפעיל** יש בהם משמע של גרימה: **הִשִּׂיא** את בִּתו לבחיר ליבה; התזמורת **הרקידה** את הקהל [לעומת: נָשָׂא לאישה, רָקַד]; **הולדה, הוליד** – יצר, גרם שיופיע דבר: הביצות מולידות את המלריה; **גָּרַר** – גרם: מצווה גוררת מצווה; **הביא למשהו, הביא משהו** – גרם באופן ישיר או באמצעות תהליך להיווצרותו של אותו משהו (מצב או תופעה), הוביל אליו: העננים הביאו גשם; **חוֹלֵל** – יָצַר, גָּרַם לדבר מה להתחולל, להתרחש, להיות או לקרות: הכתבה המְרעשית (סנסציונית) בעיתון חוללה שערורייה ציבורית; הנְּגִיף הוא מחולל המחלה; **הביא לידי** – גרם, היה הסיבה ל׳: הבטלה מביאה לידי שיעמום; **הֵנִיב** – הביא לידי תוצאות, לידי מסקנות וכד׳: המחקר הניב תוצאות מפתיעות; **השפיע על** – פעל פעולה על מישהו או על משהו, עורר בו תגובה מסוימת, גרם לשינוי בו או בתפקודו: מאמץ גופני משפיע על קצב פעימות הלב; **קביעה, קָבַע** – גרם למשהו, השפיע השפעה מכרעת על משהו, שלט בגורלו: מגבלות התקציב קובעות את קצב ביצועה של התוכנית; **נָקוּב** – שנקבו אותו, שציינו או קבעו אותו במדויק, שהודיעו עליו במפורש: שופט רשאי להאריך את מעצרו של חשוד לפרק זמן נקוב; הצעת המחיר נקובה בשקלים; **היווה** – גרם: תרכובת של אטומי מימן עם אטום חמצן מהווה פרודת מים; **גִּלְגֵּל** – גרם: מגלגלים זכות על ידי זכאי; **מגלגלים זכות על ידי זכאי** – 1. כאשר דבר טוב צריך לקרות, מסובבים את הדברים משמיים כך שיבצע אותו אדם הראוי ממילא לשׂכר על מעשׂיו הטובים; 2. אמירה מליצית הנאמרת למי שעוסק או שמתבקש לעסוק בפעילות של מצווה אגב מעשׂה אחר שהוא עוסק בו; יחס ל׳ > **תלה ב׳** – שייך ל׳, יָצַר קֶשר של סיבה בין דבר לדבר: תלה את הצלחתו במזל; **עמוד התווך, הרוח החיה** – האדם או המנהיג המפעיל והמניע את האחרים בקבוצה, בצוות, בארגון, במפעל וכד׳: יושב ראש הוועד היה הרוח החיה במשׂא ומתן; **מְשַׁךְ בחוטים, פעל מאחורי הקלעים, פעל מאחורי הפרגוד** – הפעיל את השפעתו בסתר, שמע ממקורות לא רשמיים, פעל בסודיות: פעלתי מאחורי הפרגוד ונלחש לי שהרית למנכ״ל; **אין מזרזים אלא לִמְזוֹרָז** – הזירוז מועיל רק לזריז ולחרוץ מטבעו, ולא לעצלן; **זריקת זירוז** – דִּרבון, מתן תמריץ כדי שהדברים יזוזו מהר, דיבור או מעשׂה שיש בהם כדי לעודד ולהמריץ: זריקת הזירוז לסיום העניין לא הועילה מאומה לפי שאין מזרזים אלא למזורזים [= מהירים וחרוצים]; **גְּזֵרה משמיים, אצבע אלוהים היא, כוח עליון** – מאורע או תוצאה בלתי נמנעם כי אין עליהם שליטה, מקרה לא צפוי שאין למונעו (כגון שיטפון, רעידת אדמה, מוות, מגפה), ולכן הוא עשׂוי להיות הצדקה לאי־מילוי חוזה או התחייבות אחרת: בעטיים של שיטפונות עזים שבאו על המדינה קיבל השופט את טענת הסנגור לאי־מילוי התחייבויות הספקת המוצרים; **מעשׂה שׂטן** – מִכשול בלתי צפוי, רוע מזל: הוא היה מצליח בתוכניתו, אך מעשׂה שׂטן, מחלתו, מנע זאת ממנו; שטאופנברג הניח מתחת לשולחן לפני הדיון תיק ממולכד כדי להתנקש בהיטלר, אך מעשׂה שׂטן: אַחד הקצינים הזיז את התיק בְּהֶיסֵחַ הדעת, וכך ניצל היטלר ואחרים נהרגו; **שבעים פנים לתורה** – דרכים רבות לפירוש העניין, את הרעיון אפשר לפרשו פירושים רבים המייצגים גישות שונות: נקודת המבט של מומחה זה בלתי שגרתית, אך שבעים פנים לתורה, ולכן אין לדחות כליל גם את פירושיו; **סלע המחלוקת** – נושׂא הסכסוך, עניין שרבים בעטיו, מקור לחילוקי דעות, בעיה מרכזית המפריעה לפתרון סכסוך כלשהו, עניין שקשה במיוחד להגיע להסכמה לגביו: סלע המחלוקת בדיונים על התקציב הוא שאלת תקציב הביטחון; **הכריע את הכף** – שימש נימוק מְשַׁכנע, גָּבַר על דברים שלא הייתה להם הכרעה, היה הגורם המכריע לכאן או לכאן, חרץ את העניין, הביא מחלוקת או מצב שקול לידי הכרעה: קולות אחדים בלבד הכריעו את הכף וקבעו את תוצאות הבחירות; **שורֶש הרַע** – מקור הרע או הצרות: שורש הרַע טמון במשקאות המתוקים; **אֵם כל חַטָּאת** – מקור כל הרע, שורש הרע: טוענים שהחמדנות וההתנשׂאות הן אֵם כל חטאת; **תֵּיבַת פַּנדורה** – עניין רגיש ועלום שהוא מקור פורה לצרות, שפרסומו או הטיפול בו עלולים לחולל סערה ציבורית, לפתוח פתח לחשׂיפת מחדלים או פשעים: חקירת המשטרה עלולה לפתוח תיבת פנדורה שתסבך רבים וטובים בצמרת; **פָּתַח תֵיבַת פַּנדורה** – פתח מקור פורה לצרות ולפורענויות: הדלפת הפרטים עלולה לפתוח תיבת פנדורה; **לא בִּכְדִי** – לא לחינם, לא לשווא, לא לבטלה, לא לריק, לא סתם, יש לעניין סיבה טובה: לא בכדי באנו להתיישב בנגב; **תגובַת שַרשֶרֶת** – תגובה או רֶצף של אירועים שכל אחד מהם גורר את הבא אחריו, פעולה המעוררת וגורמת לפעולה שנייה, וזו לשלישית וכו׳: העלאת השׂכר במגזר א גררה תגובת שרשרת במגזרים אחרים; **אפקט הדומינו** – מצב שבו אירוע אחד גורר סדרת אירועים דומים המתרחשים זה אחר זה; הפלת פְּריט אחד גוררת הפלת פריטים רבים: המעסיקים חוששים מאפקט דומינו בשביתה, אם תצליח יהיו שביתות רבות אחריה; **מדרון חלקלק** – כינוי מושאל לצעד מסוים שעשׂוי להיות ראוי מצד עצמו, אך הוא עלול להביא לידי תוצאות שליליות; **הקש ששבר את גב הגמל** – הדבר הפעוט לכאורה שהביא למשבר שעמד להתחולל ממילא, כינוי לדבר קטן וקל ערך לכאורה שהגדיש את הסאה: זה זמן רב שיש מתחים בין ההנהלה לוועד העובדים, וההכרזה על סכסוך עבודה הייתה הקש ששבר את גב הגמל; **לא בגלל העיניים היפות שלו** – לפעילות זו יש תועלת ממשית [בנימה אירונית]: לא בחרו בנו בשל עינינו היפות, אלא בזכות חוכמתנו החברתית וצדקתנו הפוליטית; **על יָתֵד של מרכבה חרבה ביתר** [בשל מוט האפריון של בת המלך שנשבר – חרבה ביתר] – בשל דבר פעוט באה צרה גדולה; **הכול בגלל מסמר קטן** – שיר שנועד לשנן באוזנינו את עקרון הסיבתיות, שהוא עקרון יסוד בחיי אנוש, ובפרט במדע, היינו אף למאורע חסר חשיבות לכאורה עלולות להיות השלכות מובהקות והרי גורל: נפל מסמר > נפלה פרסה, נפלה פרסה > נפל סוס, נפל סוס > נפל רוכבו, נפל הרוכב – הקרב אבוד; **רוב מהומה על לא מאומה** – טרחה רבה ורעש רב ללא סיבה או ללא תוצאות של ממש; **אֵין עָשָׁן בלי אֵש** – לכל דבר יש סיבה גלויה או סמויה; **פִּרְצָה** – נקודת תורפה, מגרעת או ליקוי הפוגמים בשלמותו של דבר, השמטה או אי־בהירות בחוק, בחוזה וכד׳ המאפשרות להתחמק ממנו או לעקוף אותו: יש אזרחים המנצלים את הפרצות בחוק ואינם משלמים את המס כנדרש; **פִּרצה קוראת לגנב** – 1. מקום פרוּץ מגרה את הגנב המזדמן להיכנס ולגנוב; 2. נקודת תורפה מעוררת לעשׂות מעשׂה אסור; **לא העכבר גנב אלא החור גנב** – לא עושׂה המעשׂה אשם אלא התנאים שאִפשרו לו לעשׂותו: סרטי האלימות והזימה מזיקים לנפש הנוער, אך לא הנוער אשם כי אם נגישותו הקלה במקלדת, היינו לא העכבר גנב אלא החור גנב; **ידו הייתה במעל** – הוא אשם במעשׂה הרע שנעשׂה, היה לו חלק בפשע: איני יכול להוכיח שידו הייתה במעל, אך כל הנסיבות מעידות על כך; **צְבָת בִּצְבָת עֲשׂוּיָה** – 1. הכול קשור לשלשלת של סיבות ותוצאות, הכול קשור בכול: עשׂיית שלום מצריכה לפתור את בעיית הפליטים, את ירושלים, את קיומם הכלכלי של הערבים ברש״פ ועוד; 2. עניין מסובך שהוא כעין מעגל קסמים קשה להתרה: ההרצאה הזאת היא רק רקע למעוניינים לפתור את הסוגיה הסבוכה, שהרי צבת בצבת עשׂויה; **יש דברים בְּגוֹ, דברים בְּגוֹ** – יש טעם וסיבה מיוחדת לדבר, יש ממש בעניין, יש משהו בתוכו של העניין: אם החליטה להתלונן עליו, סימן הוא שיש דברים בגו; **אפקט פִּיגמַליון** – [במיתולוגיה היוונית התאהב בפסל אישה שיצר, עד שהתעורר הפסל לחיים] תוצאה או תגובה שבה ציפיות (גבוהות או נמוכות) של הממונה מולידות התנהגות (משופרת או גרועה) של המועסקים או הכפיפים התואמת את ציפיותיו; **נבואה המגשימה את עצמה** – אמונה או ציפייה שעוזרת להביא לידי הגשמה משלה, כגון כאשר אדם מצפה שעצבנות תפגע בביצועיו בראיון עבודה או כאשר דעות קדומות של המורה לגבי יכולת תלמידו משפיעות על הישׂגי הילד לטוב ולרע: נפוצו שמועות על בנק שהוא על סף התמוטטות, ובעקבותיהן (הלא־מבוססות) משכו לקוחות רבים את כספם בו־זמנית, משיכות שגררו את התמוטטות הבנק, היינו התגשמו ציפיות הלקוחות, והנבואה הגשימה את עצמה; **מוּשְׂכָּל רִאשון** – אַקסִיוֹמָה, אמיתה, הנחה מוסכמת שאין צורך להוכיחה כי היא מקובלת על הכול, אמת: מושׂכל ראשון הוא שבין שתי נקודות עובר קו ישר אחד, ושהשלם גדול מן החלק; **קְדַם־הנחה, הנחת קְדָם, הנחה מוקדמת** – הנחה שמניחים מראש או שמקבלים כמובנת מאליה, מה שביסודם של טיעון, של תאוריה, של החלטה או של התנהגות: במחקרו מצא החוקר חיזוק להנחתו המוקדמת כי להשתייכות המעמדית תפקיד מכריע בקביעת דפוסי ההצבעה; **תנאי בל יעבור, תְנַאי הֶכְרֵחִי** – 1. תנאי שהוא מסקנה לוגית של טענה נתונה, או תנאי שבלעדיו לא יוכל האלמנט להיכלל בקבוצה: אמון יום־יומי הוא תנאי הכרחי להשתתפות במשׂחקים; 2. כאשר טענה א היא תנאי הכרחי לטענה ב [הכוונה היא שטענה ב יכולה להתקיים רק אם טענה א מתקיימת] מכך נובע שאם טענה א לא מתקיימת, הרי גם טענה ב לא מתקיימת; **לא לחינם** – יש לכך סיבה, לא לשווא, לא בלי טעם וסיבה: לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו; **למה ומדוע** – מהי הסיבה, מהו הטעם [בהדגשה]: למה ומדוע עשׂית את הדבר הזה? **לָמָה זֶה?** – לשֵם מה אֵפוא? **מה לך ש׳, מה ראה כי׳, מה ראה ש׳, מה ראה ל׳** – מפני מה, מאיזו סיבה, מה הביא אותו לכך: מה ראית כי עשׂית את הדבר הזה? מה ראית שבאת להתגייר? מה ראית למכור את החנות לשכֶנתך? מה לך שאתה כועס עליי? **מה ראית כי עשׂית את הדבר הזה?** **גדול המְעַשֶׂה** [= מביא אחרים לידי פעולה] **מן העושׂה** – המביא אחרים לידי פעולה חשוב יותר מן העושׂה; **כרוניקה** – 1. תיעוד היסטורי של אירועים, המסודרים לפי סדר התרחשותם, בדרך כלל ללא ניתוח או פרשנות; 2. דרך להציג או להבין מצב או סִדרת אירועים המשקפים ומקדמים נקודת מבט או מערכת

ערכים מסוימת; כרוניקה ידועה מראש – השתלשלות עניינים טרגית: שליחותו של סגן נשיא ארה"ב לאזורנו היא כרוניקה של כישלון ידוע מראש כי שני הצדדים מתבצרים בעמדותיהם; מה לתבן את הבר? אי־אפשר לַבָּר בלא תבן – מה לפסולת אצל דבר טוב ומשובח, פגמים מצויים גם בדבר הטוב, אין טוב בלי רע [≠ אין רע שאין בו טוב], כלומר בכל חיוב יש גם שלילה, אין טוב מוחלט: אף שבספר יש מאמרים מעניינים ומועילים, מדוע הוכנסו בו גם כמה מאמרים שדופי תוכן, מה לתבן את הבר? לָבוֹר אֶת הַבָּר מִן הַמּוֹץ, לָבוֹר אֶת הַמּוֹץ מִן הַבָּר, לָבוֹר מוֹץ מִן הַבָּר, לָבוֹר אֶת הַבָּר מִן הַתֶּבֶן, לָבוֹר תֶּבֶן מִן הַבָּר – לברור ולסלק את שפע הפרטים הטפלים (התבן או המוץ) כדי להבליט את העיקר (הבר), להפריד בין עיקר לטפל, בין מיותר או פסול לבין חיוני או כשר: כל עדות שיש בה סתירות, רשאי בית המשפט לנסות ולבור בה את התבן מן הבר, היינו לחלק את העדות באופן שבית המשפט ייתן אמונו בחלק מהדברים וידחה את יתרתם; אֵין עָשָׁן בְּלֹא אֵשׁ – לכל תוצאה יש סיבה, לכל דבר יש סיבה ומסַבֵּב, אין דבר שנעשׂה מאליו: אם השׂר נחקר במשטרה, כנראה מָעַד או עבר על החוק, שהרי אין עשן בלא אש; מה עניין שמיטה אצל הר סיני, מה עניין שמיטה להר סיני – איזה קשר הגיוני או איזה שייכות יש בין שני העניינים: ניסו להקיש מהמתנחלים של ימינו לחלוצי עלייה ראשונה, ושאלתי בתמיהה: מה עניין שמיטה אצל הר סיני; מה יום מיומַיים? – מה שונה היום הזה משאר הימים; פְּרַט על המיתר הנכון – קלע לנקודה הרגישה של מישהו: המנהיג החכם ידע לפרוט אצל בוחריו על המיתר הנכון כששׂוחח עם אישה ליד באר, עם מורה דת בחצר או עם דייג על שׂפת אגם – הוא נגע ישר לליבם, והם גילו לו לא אחת את צפונות ליבם; אין פרי בלא אילן – לכל דבר יש סיבה ומסובב; מה ראית ש־, מה ראית כי, מה ראית ל־ – מדוע עשׂית כך וכך; היה עם ליבו, היה בליבו, בא על ליבו, עלה על רוחו, עלה על דעתו, עלה בדעתו – באה מחשבה בליבו, נצנץ רעיון במוחו: למה עלה בדעתך שלא ניקח אותך לטיול; מה קדמה לְמה: הבֵּיצה או התרנגולת, פרדוקס הביצה והתרנגולת – דילמת סיבה ותוצאה בשרשרת אירועים מתמשכת, שאין יודעים בה מה היה קודם, הביצה או התרנגולת?; רוב מהומה על לא מאומה – טרחה רבה ורעש רב ללא סיבה או ללא תוצאות של ממש; שׂערה בכוס מים, סְעָרה בִּצלוחית מַיִם – רעש גדול בעניין חסר חשיבות, רעש ומהומה על לא מאומה: פרשת גן הממ"ד היא סערה בכוס מים כי ההורים לא הוציאו את ילדיהם מהגן כי יש בו אתיופים, היינו מטעמים גזעניים, אלא רצו שייקרא הגן 'גן ממ"ד־חב"ד', ולא 'גן ממ"ד', כרצון ראש העיר; עֲקֵב אָכִילֵס – נקודת תורפּה או דבר פגיע באופי האדם, במחשבתו, במערכת וכדו' שקל לתקוף אותם, והם עלולים לגרום לכישלון; הבטן הרכה: התובע ניסה לתקוף את הנקודה שהייתה עקב אכילס בחומת ההגנה; לא מאהבת מרדכי אלא משׂנאת המן – המעשׂה נעשׂה לא מתוך חיבה לאדם אלא מתוך סלידה לאויבו; יש רגליים לַדָּבָר – יש יסוד וסמך להניח, מסתבר, מתקבל על הדעת, קרוב לאמת: יש רגליים לדבר שהרעיון יקרום עור וגידים; נִסתַתמוּ טַעֲנוֹתָיו – לא ראה עוד להתלונן כי השתכנע שאינו צודק; יישב את העניין – מצא פִּתְרון לסתירה, לסכסוך, לבעיה, ביאר את העניין; מִכַּמה פָּנִים – לא אוכל לנסוע לחו"ל מכמה וכמה פנים; יש פנים לכאן ולכאן – יש בחינות ונימוקים שונים, יש בו היבטים מנוגדים, יש בו צד חיובי וצד שלילי: יש פנים לכאן ולכאן וקשה להכריע; מוּלַח, מילח, תיבל, הוסיף נוֹפֶךְ מִשֶּׁלּוֹ – מָסַר דברי אחרים לאחר שהוסיף תוספת משלו, ייפה וקישט משהו על ידי הוספת תוספת אישית שלו: ראיתי להוסיף נופך משלי כדי להשלים את התמונה; טענת סרק – טענה שאינה נכונה או היא חסרת ערך: מדוע האריך בעל הדין את הדיון בהליך שלא לצורך בטענות סרק? דָּחָה בְּקַש – פטר בתשובה שאין בה ממש, דחה בתירוץ קלוש ביותר, התחמק בתשובה שטחית: בית הדין דחה בקש את בקשת העותרת לסגור את התיק מחוסר עניין לציבור; נימק נימוקי קש – נימק נימוקים חסרי ערך; טַעֲנַת נֶגֶד – טענה לסתור טענה שנִשמעה טַעֲנָה פורמָלית טענה ללא תוכן או עיקרון מסוימים, המבוטאת כנוסחה: נסתתמוּ טענותיו לא היה לו עוד מה לומר; נָתַן חֶרֶב בְּיַד אַחֵר – סיפק לאחר סיבה לפעול נגדו: הבאשנו את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו ונתַנו חֶרֶב בידם להורגנוּ; דן את חברו לכף זכות, הכריע אותו לכף זכות, דן אותו לכף זכות – פירש את מעשׂיו באופן חיובי [אף כי לכאורה הם אינם נראים כך], לא חשד בו בכוונות רעות, ביקש להצדיקו, חיפשׂ סיבות מקילות למעשׂיו: הווי דן את כל האדם לכף זכות; כָּאן קָבוּר הַכֶּלֶב – זו נקודת התורפה: כאן קבור הכלב, זה כל הסיפור; לכל סיבה יש מסַבֵּב; שום דבר אינו קורה באקראי: הכול קורה מסיבה הכרחית; יש שניצוץ קטן עלול להבעיר תבערה גדולה; לא מאהבת מרדכי, אלא משׂנאת המן; חור קטן יטביע אונייה גדולה; אם אין חליל, מחול מניין? מה לי ולך כי באת אליי; מה ראית כי עשׂית את הדבר הזה; הכלבים – אחד נובח, וכולם מתקבצים ונובחים על חינם; נימוקיו היו כבדי משקל הגיוניים ומשכנעים; האמתלן הזה מחפשׂ עילה להיתלות בה כדי שיעמוד מנגד; המרבה לנמק ממעט להוכיח; שורשי התופעה נעוצים ב־; פֶּן אחר לעניין זה; > גרימה! מילות קישור! פִּתְרון! תוצאה! תירוץ!

סיבוך!

סיבוך – 1. בעיה או קושי שקשה לפותרם; גרימה למצב כזה: איך נצא מהסיבוך הזה; 2. יצירת סבך, של חוטים וכד' וגרימה להשתרבבות חפצים, אלו באלו, ומה שנוצר מכך: התקשינו להתיר את הסיבוך שנוצר בחוטים; 3. בעיה בריאותית (ממחלה או ממצב משניים או הפרעה אחרת) הנוספת על המחלה המקורית ומקשה את הטיפול בחולה או הנובעת מטיפול רפואי שטופל האדם; הסתבך, מסובך, סוּבך, סיבוך, סִיבֵּך – 1. הוסיף דבר הגורר קושי, הִקשה את ההבנה או את הפתרון של משהו, גרם לבלבול ולהחמרה במצב העניינים: אתה מסבך אותי בהסבריך הארוכים – אולי פשוט סרטט לי איך מגיעים לשם; 2. גרם לערבוב של דברים (כגון שֵׂיער, חוטים) שלא לצורך: החתלתול שׂיחק בכדור הצמר וסיבך את החוטים; תִסבּוֹכֶת – מצב עניינים מורכב וקשה להבנה: קשה היה לו להיחלץ מתסבוכת המאורעות עם הפלסטינים שגררה תסבוכת מדינית; סְבַך – עניין מסובך ומפותל, מצב או דבר מורכב ביותר: החוק החדש מעורר סבך של בעיות; סָבוּך – 1. מורכב, מסובך ביותר, שקשה להתירו: אף שהאדם סבוך בסבך חייו המשפחתיים, ראוי שיאהב את האמת ויקפיד על שלום בית; 2. [כשנאמר על שֵׂיער, על שׂיח וכד'] עבות, סמיך ומפותל: הוא נתקשה להעביר את המסרק בזקנו הסבוך; סְבִיכוּת – מצבו של הדבר הסבוך, היות מסובך: מסביכות הבעיה עלתה סביכות המשׂימה; סִיבּוּכִיוּת – המצב או התכונה של היות מסובך, מורכב ונפתל: המשׂחק בנוי משלבים, והמעבר משָׁלָב לשָׁלָב מעלה את רמת סיבוכיותו; הסתבך בצרות, בחקירות, בשקרים וכו' – 1. היה מעורָב בבעיה (פלילית וכד'): הבחור נכנס למסבאה והסתבך בקטטה; 2. נכנס לסבַך, התבלבל: הסתבך בסבך של צרות הקיום; מורכבות – מצב או תכונות שבהם צירוף רכיבים או יסודות, הקשורים זה לזה קשר מסובך, משפיעים זה על זה במגוון דרכים, ולכן קשה לתאר פעולות גומלין אפשריות ביניהם; עָבוֹת – שֵׂיער, ענפים, יער וכד' סבוכים ומסופים: טיילנו בירות עבוּתים בנהר האמזונס, וניסינו להתמצא בלי נַווטָן ובלי אַכָּן (ג'י־פִּי־אֶס); מפותל – מסובך, שאינו פשוט: היחסים בין אב לבנו הגיעו ליחסים מפותלים שהצריכו בורר; פְּתַלתוֹל – מסובך, מורכב, לא בהיר, שקשה לעקוב אחריו ולהבינו: קשה לי לעקוב אחר מהלך חשיבתך הפתלתולה; נִפְתָּלוּת, נִפְתָּל – סבוך, מורכב, מסועף: קשה לי לתאר לעצמי מסכת נפתלת יותר של שימוש חוזר ונשנה בהליכי משפט ארוכים ומסורבלים; הסתרבל, מסורבל, סרבול, סִרבֵּל – גרם שמשהו יהיה מסובך, קשה ולא נוח לשימוש או להבנה, מכביד, עמוס בפרטים וכד', עשׂה למגושם: המשפטים הארוכים והמסובכים מסרבלים את החיבור; רַב־פָּנִי, רַב־פָּנִים – בעל צדדים רבים, מורכב, שאי־אפשר להגדירו בפשטות: פרופסור זה הוא אדם רב־פנים, המתמצא בתחומים אחדים ומפתיע במקוריותו; העניין מסובך ורב־פני, ויש לבוחנו היטב מכל צדדיו; קַלַחַת – מערבולת, מֶרקחה, תסבוכת; מצב של תנועה או של עשׂייה נמרצת, רוגשת וסוערת: מנהיג המפלגה יצא לחופשה כדי לנוח מן הקלחת הפוליטית שהיה שרוי בה; סִרבּוֹלֶת, סִרבּוּל, סִרבֵּל – 1. גרם שמשהו יהיה מסובך, קשה ולא נוח לשימוש או להבנה: המשפט הארוך והמסובך רק מסרבל את המסר; 2. גרם לאי־נוחות, לקושי או למורכבות שלא לצורך; הכביד הכבדה מרובה ומיותרת: הדיון עלול לגרום סרבול יתר לסיום הפרשה; בניגוד לסרבולת גופו ולדיבורו הגס במקצת, הוא היה איש ענו וטוב לב; הסתעפות, הִסתַעֵף – 1. התפצל לכיוונים או למסלולים אחדים, התבדר: לפני ההסתעפות בכביש מוצב שלט גדול ועליו הפניות ליישובים השונים [כשנאמר על עץ, על שׂיח וכד'] השׂתרג, הצמיח ענפים: עץ השקמה העבות הסתעף לענפים רבים; 2. הלך ונהיה מורכב ומסועף, התפשט על פני תחומים רבים: עקב המידע שהצטבר חקירת הרצח הולכת ומסתעפת; מַעֲקָשׁ – 1. מקום שיש בו פיתולי דרך, מכשולים: זה כביש מסוכן הרצוף מעקשים; 2. עניין קשה ומסובך [סִפרוּתי]: עולם שקט למתים ועולם מלא מעקשים לחיים; התקשינו להתרגל למעקשי הארץ ולתרבותה; הפתרון נראה באופק, אך לפנינו עוד דרך ארוכה ורבת מעקשים; מעקשי החיים הכריעו אותה; פשיטות, פַּשְׁטוּת – דבר מוחשי או מופשט שהוא קל להבנה או לשימוש, כלומר אין בו סיבוך או קושי, ולכן אפשר להפעילו בקלות או להוציאו לפועל על נקלה; תכונת הדבר הפשוט: לא התקשיתי לזכור את השיר בשל פשטותו; קשה ליישב עניין זה בפשיטות; עָנֵף – מסועף, מתחלק ומתפצל לחלקים ולכיוונים אחדים, בעל שלוחות, זרועות, נציגויות, סניפים וכד' רבים: יש להם רשת ענפה של סניפים בכל הארץ; מעוּנף – מסוֹעף, מפוצל לענפים רבים: חשתי ששאלה זו מסובכת ומעונפת בסבך של בעיות; עַרטִילָאִי – מופשט, חסר ממשות חומרית, לא מוחשי: המושׂג המשפטי 'נכס' כולל לא רק נכסים מוחשיים אלא גם נכסים ערטילאיים, לרבות זכות תביעה; דִילֶמָה – בְרֵירה קשה בין שני דברים, מצב מסובך שקשה לפותרו, תסבוכת: הגיבור הטרגי לכוד בדילמה ללא פִּתְרון; לַבִּירִינת > מָבוֹך – 1. מערכת מסובכת ומפותלת של דרכים, מעברים, שבילים וכד' שהנכנס לתוכה מתקשה

למצוא את היציאה ממנה, וקל ללכת בה לאיבוד: הילדים נכנסו למבוך שבגן השעשועים, ורק כעבור שעה ארוכה הצליחו לצאת ממנו; 2. תסבוכת, סבך, מצב מסובך ומבלבל, מסכת מסובכת של עובדות, של מחשבות וכד׳, שקשה למצוא מוצא מהן: החוקר תעה במבוך הנתונים, השאלות והבעיות ללא מוצא, והתקשה ליישבם ולהסבירם; ג׳יבְּרִיש > **קַשְקֶשֶת** – כינוי לדיבור הנשמע כשׂפה טבעית אך אינו אלא רצף של הברות חסרות פשר, שאינן מובנות אף לדובר עצמו, רצף אותיות או מילים חסר משמעות; **עֲקַלָּתוֹן** – 1. אחד מעיקולי דרך נחשון המתעקלת וסובבת בקשתות אחדות: המעי צר ורב עקלתונות; 2. מבוך, מקום שדרכים עקלקלות ומפותלות מסתעפות בו; **קשה בעיניו הדבר** – אינו מתקבל על דעתו: לסיים את התואר בתוך שנתיים קשה בעיניי; **מוֹרֵה נְבוּכִים** – 1. החיבור הפילוסופי הגדול של הרמב״ם, ובו עיקרי היסוד של דת ישׂראל אגב התייחסות ליסודות הפילוסופיה היוונית, ובעיקר האריסטוטלית; 2. כינוי למישהו או למשהו המשמשים מורי דרך, בעיקר בתחומים מסובכים וקשים: מטרת הספר להיות מורה נבוכים בתחום חוקי הלשון ודקדוקה; **גישש באפלה** – לא מצא את הדרך, תהה ולא ידע מה לעשׂות; **הרקיח לעצמו את כל המרקחה הזאת** – הוא ש׳בישל׳, יצר לעצמו מצב מסובך ומזיק; **שִׁבעה מדורֵי גֵיהִינום** – תלאות אין־ספור וייסורים קשים, מכשולים ופגעים: עברו עליה שבעה מדורי גיהינום עד שזכתה להשתחרר מבעלה ולקבל גט; **גֵיהינום עֲלֵי אֲדָמות** – חיים מרים וקשים, עינויים קשים; **דרכים עקלַקלות** – דרכים מפותלות: הוצרכה ספינתנו ללכת בדרכים עקלקלות; **כְּתַב חַרטומים** – כתב שקשה לקראו או לפענחו; **מצב דו־מַשמָעִי** – מצב שיש לו משמעות כפולה, ואפשר להבינו בשני אופָנים: בחירת הנשׂיא תהיה מחר; **אוזלַת יָד** – חולשה, חוסר אונים, אובדן עצות, אי־יכולת לדאוג לעצמו או לעשׂות דברים ללא עזרת אחרים: מצבו הכלכלי החמיר מחמת אוזלת יד של הוריו; **מְבוּכָה** – מצב של בלבול או אי־בהירות: המבוכה הרעיונית ששׂררה באותה עת השתקפה בספרות של התקופה: רבים מִספריו עוסקים במבוכה המוסרית של בני המעמד הבינוני; **זָרע מבוכה** – גרם לבלבול ולאובדן עצות; **אובדַן עֵצות** – מבוכה, חוסר אונים: הילד התועה הביט סביבו באובדן עצות; **מעשׂה מֶרכָּבָה** – מעשׂה מסובך, תהליך מורכב, בייחוד הוא רוֹוֵח בפוליטיקה הישׂראלית במשמע למשׂא ומתן להרכבת הקואליציה; **צְבָת בִּצבָת עשׂויה** – 1. הכול קשור לשלשלת של סיבות ושל תוצאות, הכול קשור בכול: עשׂיית שלום מצריכה לפתור את בעיית הפליטים, את ירושלים, את קיומם הכלכלי של הערבים ברש״פ ועוד, היינו: צבת בצבת עשׂויה, והכול מתקשים לעמוד על פתרון הסוגיה; 2. עניין מסובך, שהוא כעין מעגל קסמים קשה להתרה: ההרצאה הזאת היא רק רקע למעוניינים לפתור את הסוגיה הסבוכה, שהרי צבת בצבת עשׂויה; **הדברים יגעים, העניינים יגעים** – העניינים מסובכים ואינם מתנהלים בקצב הרצוי, המצב מסובך ולא קל ליישבו: בכיתה היו העניינים יגעים כי הוותיקים לא התנהגו אלינו, העולים החדשים באופן אישי, אלא עמדו מולנו בחזית אחת; **נֶאחַז בַּסבַך** – הסתבך, אינו יכול להיחלץ: הוא שקע בחובות ונאחז בסבך; **תלוי ועומד, יהא מונח עד שיבוא אליהו** – ייִשאר בחזקת ספק לתקופה בלתי מוגבלת עד שיתברר הדבר באחרית הימים, כשיבוא המשיח; **הוּא נִקלָע בְּכַף הקֶלַע** – אינו יודע איך להחליט, אוי לו אם יעשׂה כך, ואוי לו אם יעשׂה כך, הוא נתון בתסבוכת, בצרה, במבוך ללא מוצא; **קשֶה לַהֲבָנה** – מסובך ומורכב, שקשה להבינו; **נכנס למבוי סתום** – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו; **מַעגַל קסָמים** – מצב שבו בעיה מסוימת גוררת בעיות נוספות בתהליך החוזר שוב ושוב, בלי אפשרות להפסיקו או לצאת ממנו: שירות מוצלח בצבא יכול לחלץ את נערי הרחוב ממעגל הקסמים של עוני, בורות, אבטלה ופשע; **פָּרַץ ממעגל קסמים** – נחלץ ממצב שאין מוצא ממנו כמעט: אין מי שיעמוד בפרץ ויפרוץ ממעגל הקסמים הזה שספרדים בוגרי ישיבות דלי השׂכלה כללית או מקצועית מרגישים מחויבות ללמד גם את בניהם בישיבות אלה; **קֶשר גורדי** – כינוי לבעיה סבוכה שקשה לפותרה [על־שם המלך גוֹרדיוס, שקָשר קֶשר מסובך וניבא ניצחון גדול למי שיתירו, ואלכסנדר מוקדון חתך אותו בחרבו]; **לשון ׳אץ קוצץ׳** – סגנון מעורפל ומסובך וקשה להבנה: מדוע לשונו לשון אץ קוצץ, מפני שסגנונו קשה להבנה בעטיים של משפטים ארוכים כאורך הגלות, ובהם לעזים לרוב, קיצורים למכביר ומילים נדירות בשפע; **הִתחַבֵּט** – התלבט בו, הדבר העסיק את מוחו והוא השקיע מאמץ נפשי כדי למצוא לו תשובה או פִּתְרון או כדי להגיע לידי החלטה לגביו: חוקרים במדעי הטבע מתחבטים בשאלה כיצד נעלמו הדינוזאורים מעל פני האדמה; **יָשַב על המדוכה** – יגע בפִּתְרון בעיה מסובכת, דן והתלבט בעניין כלשהו, התחבט בבעיה כלשהי: הוועדה ישבה על המדוכה חודשים ארוכים ושמעה את כל הצדדים הנוגעים בדבר קודם שהגישה את המלצותיה; **חַדות ראייה** – הכושר להבין ולנתח דברים מורכבים ומסובכים: היא נֶיחנה בחדות ראייה, ומייד הבחינה שמשהו מטריד אותו ומעכיר את רוחו; **מילת קֶסֶם** – מילה שבכוחה לכאורה לחולל פלאים במצבים מסובכים: להוותי, אין לי מילת קסם שתפתור את בעייתך; **אגוז קַנטְרָן, אגוז קשה לפיצוח** – אדם קשה העומד על דעתו, עניין או אדם שקשה להתגבר עליהם, שאלה קשה לפִּתְרון; **בֵּיצַת קולומבוס** – משל לדבר הנראה כבלתי פתיר, אך בתחבולת קלה אפשר לפותרו בנקל (העמדת הביצה על חודה); **לֵאלוהים פִּתרונים** – הבעיה מסובכת ואין לדעת איך לפותרה: איך עמד לה כוחה להטיל מרות בנכדיה ממרום גילה, לאלוהים פתרונים; **ריבֵּעַ את המעגל, ריבּוּעַ העיגול, ריבֵּעַ את העיגול** – עשׂה דבר הנראה בלתי אפשרי, השקיע מאמצים רבים כדי להשׂיג דבר מה, ניסה לפתור בעיה שאין לה פתרון, רצה למלא משׂימה בלתי־אפשרית: אני מוכן לרבע את העיגול בשבילך; **אֶבֶן מכשול, אֶבֶן נֶגֶף** – מִכשול, תקלה, הפרעה בהתקדמות תהליך כלשהו: גילה המתקדם היה לה אבן נגף בניסיונותיה למצוא עבודה; **קשה הדבר ממנו, קשה ממנו הדבר, קשה עליו לעשׂות את הדבר** – הדבר היה יותר מכפי כוחו: והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אליי; **קשיים בלתי צפויים נערמו בדרכו**; **קשה תרבות רעה** [= הֵיעדר דרך ארץ] **בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג** > מכשול! פישוט! פִּתרון! קושי! תחושה!

סיכון!

סיכון – 1. אפשרות שמשהו רע יקרה ממישהו או ממשהו, שעלול לגרום לאובדן, לפציעה, לנזק או לתוצאות לא נעימות או לא רצויות. מידת הסיכון נקבעת לפי הערכת האיום מול הסיכוי; 2. אדם או מצב שיש בהם סכנה; 3. אירוע שהתרחשותו עלולה לפגוע באדם או בארגון. הפגיעה עלולה להיות פגיעה בגוף או בנפש, פגיעה כספית או פגיעה תדמיתית; **בסיכון** – אדם (או דבר) הנתון במצב פגיע לגופו, לבריאותו, לרווחתו וכד׳ ממשפחתו ומסביבתו בעטיים של גורמים או מצבים גנטיים, פיזיים והתנהגותיים: לדוגמה, ילד שהוריו מעשני סיגריות נתון בסיכון לחלות בסרטן הריאות; **סיכֵן** – חשׂף מישהו או משהו לדבר הכרוך בפגיעה בחיי אדם או לגרימת נזק לרכוש; אִפשר שמשהו רע (פוגע או מזיק) יקרה בעתיד למישהו או למשהו; **גורם סיכון** – גורם (כגון חשמל, חלון־זכוכית, רעש, עישון, כוהל, סם) שיש בו יוכלה (פוטנציאל) לגרימת פגיעה בבריאות או כל נזק אחר לאדם, לרכוש או לסביבה [הגורם יכול להיות פיזיקלי, כימי, ביולוגי, ארגונומי או אחר, וכן מִתקן, חומר, תהליך, מצב של מערכת, מצב בריאות או התנהגות בריאותית]: הרגלי אכילה ושתייה יש בהם גורמי סיכון; העישון הוא גורם סיכון עיקרי להתקף לב; **קבוצת סיכון** – בני אדם שתכונותיהם או נתוניהם הביולוגיים מגדילים את החשש ללקות במחלה בפגם מולד; **סיכון בריאותי** [ברפואה תעסוקתית ובגהות] – שיעור היארעות של פגיעה בריאותית מוגדרת באוכלוסייה חשׂופה לגורם סיכון בפרק זמן נתון; **ניהול סיכונים** – תהליך רב־שלבי מובנה ושיטתי לזיהוי, להערכה ולבקרה של סיכונים כדי לבטלם או לפחות לצמצמם במידת האפשר; זיהוי גורמי סיכון חיזוי, איתור ותיעוד של גורמי סיכון הקיימים באתר או בתהליך; **סיכון מחושב** – סיכון שאדם קיבל עליו מתוך הכרה שאולי ייכשל אף שסיכוייו גדולים להצליח. הוא נאלץ להסתכן בשל היעדר מידע מספיק, ולאחר בחינה מדוקדקת של הסבירות וההשפעה של כישלון לעומת התגמול להצלחה: בסיכון מחושב יש חשש לכישלון לפני ביצוע הפעולה; **סכנה** – האפשרות שמשהו רע יקרה וייגרמו פציעה או הרג, נזק או הרס של משהו או פגיעה אחרת: יש סכנה שהבניין הישן יתמוטט; **הסתכנות, הִסתַכֵּן** – 1. העמיד את עצמו במצב מסוכן בכוונה ומתוך ידיעה, הכניס את עצמו לסכנה: אף שאין לו נטייה להסתכן, חצה את הכביש לא במעבר חצייה; 2. קיבל עליו סיכון, עשׂה פעולה שעלולות להיות לה תוצאות לא נעימות או לא רצויות: פקיד הבנק הזהיר את הלקוחה שלא תסתכן בהשקעות לא בטוחות; **בקרת סיכונים** – בחירה והפעלה של אמצעים לביטול סיכונים או להפחתתם, כגון אמצעים לגילוי, לזיהוי, לניטור, להתרעה ולנטרול; **מיפוי סיכונים, מיפה סיכונים** – איסוף וסיווג של נתונים על סיכונים ונתונים אחרים בתחום מסוים: לתהליכי השינוי בארגון קדמה הכנת מִפרט סיכונים כדי למפותם, נוסף על רישום הצרכים במגמות חדשות; **ניתוח סיכונים** – מיצוי תרחיש תאונה או תקרית אפשריים לאחר זיהוי נוכחות גורמי סיכון; **ניתוח סיכון־תועלת** – תהליך שבו בוחנים סיכון צפוי מול התועלת הצפויה מלקיחת הסיכון לשם קבלת החלטה בתנאי אי־ודאות; **הערכת סיכונים** – פעילות הנעשׂית בתום תהליך התִכנון ובתום שלב ההכנות כדי לבדוק את מידת עמידותן של התוכנית ושל הפעילות העתידה בפני תקלות אפשריות. הפעילות כוללת פרשנות של תוצאות ניתוח סיכונים, בדרך של הערכת המשמעות הערכית, הציבורית, הכלכלית והמדינית או הפוליטית של הסיכונים; **סכין מסוכן ביד שוטה** – מימרה בגנותו של השוטה שאינו זהיר במעשׂיו ובהתנהגותו: נער זה כלוא כמה שנים על פיגוע דקירה, התהא דעתו פנויה ללמוד מדוע סכין מסוכן ביד השוטה; **סיכֵן את חייו, חירף נפשו, חירף נפשו למות, חירף את נפשו, נטל נפשו בכפו, שָׂם נפשו בכפו, שָׂם את נפשו בכפו, הֶעֱרה נפשו למות, הַעֲרָאַת נַפשוֹ לַמָוֶות, הֶעֱרה לַמָוֶות נַפשוֹ** – הקריב את חייו, נפל בגבורה ובחירוף נפש, העמיד את עצמו בסכנה חמורה, עשׂה

מעשׂה מתוך סיכון חייו: השוטר זכה בציון לשבח על שׂשָׂם נפשו בכפו וחילץ תינוק מן הבית הבוער; **קיצוני, קִיצוֹן** – רכיב שני בצירופי סמיכות (כגון תרחיש קיצון, אירוע קיצון, מצב קיצון) המתארים מצבי חירום יוצאי דופן: התרגיל המשטרתי נערך כדי לאמן את השוטרים להתמודד עם מצבי קיצון; **מַשׁבֵּר** – מצב שבו מתערערת במהירות, ובדרך כלל גם במפתיע, היציבות של אדם או של מערכת כלשהם, שלב מכריע או מִפנה חד לרעה במהלך העניינים של דבר מה, מצב של חוסר: על המדינה עבר משבר כלכלי, והאבטלה הגיעה לממדים מדאיגים; לאחר פיטוריו הוא היה במשבר, אבל לאחר זמן מה התאושש ומצא עבודה חדשה; **כַּף הַקֶּלַע** – כינוי מליצי למקום או לעמדה של צרה וסכנה גדולה שאדם נתון בהן; **נתון בכף הקֶּלַע** – נתון במצב שבו שתי אפשרויות הפעולה גרועות, הוא נתון בלחצים מנוגדים שכל בחירה ביניהם תסתיים בהכּרח ברע, נמצא בין הפטיש לסדן: הוא היה חף מפשע, אבל בחקירה הרגיש שהוא נתון בכף הקלע כי לא רצה להסתבך עם חבריו ולהלשין עליהם; **לא תיפול שַׂערה משַׂערות ראשו ארצה** – לא יאונה לו כל רע, הוא לא ייפגע כהוא זה, לא נשקפת לו כל סכנה, הוא יֵצא ללא נזק; **בא עד משבר** – הגיע לנקודה מכרעת וגורלית, נתון במצב מסוכן; **נטייה להסתכן** – 1. נטייה לעסוק בפעילויות בעלות יוכלה (פוטנציאל) מַזיקה או מסוכנת להשׂגת מטרה, כגון שתיית כוהל מוגזמת, שימוש בסמים או בחומרים מסוכנים, נהיגה בהשפעת כוהל או סמים, קיום יחסי מין לא־מוגנים, הימורים וספורט אתגרי (כגון טיפוס הרים). 2. קבלת משׂימה מאתגרת הכרוכה ברזמנית ביוכלה (פוטנציאל) לכישלון וגם להישׂג או לתועלת אישית; פעמים המשׂימה קשורה ליצירתיות ולסיכונים מחושבים במקום העבודה; **מִפגע** – מצב או מכשול (כגון כֶּבֶל־מתח חשוף, חלון־זכוכית שבור) העלול לפגוע בבריאות האדם, או להזיק נזק לרכוש או לסביבה; **מועדות, מוּעָד** – 1. ידוע בנטייתו להזיק, כגון פושע מועד, נחש מועד לעולם; 2. מוזהר, מותרה: אדם מועד לעולם; **מוּעָד לפורענות** – יש בו ודאות של סכנה או כישלון: זהו אזור מועד לפורענות כי כבר אירעו בו מהומות והיתקלויות דמים רבות בעבר; **בנפשו** – בסיכון חייו, מתוך הקרבת חייו: בְּנַפְשׁוֹ יָבִיא לַחְמוֹ; **הַתרָאָה** – 1. אזהרה מוקדמת, בעיקר הודעה רשמית שבה נמסר למישהו כי אם יעשׂה דבר מה אסור או אם לא יעשׂה דבר שעליו לעשׂותו יינקטו נגדו צעדים: עקב פיגור בתשלומים לחברת החשמל קיבל הלקוח התראה לפני ניתוק זרם החשמל לביתו; 2. הודעה מוקדמת: דודיי הופיעו אצלי בערב בלי שום התראה; **חבלנות, חַבְּלָן** – אדם שמומחיותו היא לטפל בחומרי נפץ, לפרק מְטעני חבלה, חימוש מוקשים וכד׳: חבלני המשטרה הוזעקו למקום שנתגלה בו החפץ החשוד; **פיגוע**, טרוריסט < **מְפַגֵּעַ, מְחַבֵּל** – אדם המשתמש באלימות (כגון רצח, חטיפה, הטמנת פצצות), לרוב נגד אזרחים כדי להשׂיג מטרות פוליטיות או כדי להכריח ממשלה לפעול על־פי ענייניו: המחבלים הטמינו מטען חבלה בכיכר המרכזית של העיר כדי להרוג רבים, ככל האפשר; **הִתאַבְּדוּת, התאבד** – עשׂה מעשׂה מסוכן מאוד (שעלול לגרום לו למוות) או לפגוע בו קשות, בעיקר בעבודתו או במעמדו: החלטתו לנטוש את המפלגה ולהקים סיעה עצמאית היא התאבדות פוליטית; **הַתרָעָה** – הודעת הזהרה מקדימה מפני סכנה מתקרבת או מפני פעולה אחרת (כגון פעולה צבאית קרובה של האויב או תכונתו החורגות מן השִׂגרה), המזהירות מפני סכנה של ממש לנו בזמן הקרוב. ההתרעה ניכרת בסוג המידע, במהימנותו ובמסירתו בעוד מועד. ההתרעה מועילה אם המחליט מאמצהּ, ואם היא נמסרה בפרק־זמן, המאפשר לממונה או לדרג המדיני להחליט לאמצהּ וגם לנקוט צעדי נגד נאותים במועד. מבחינים בין התרעה טקטית, התרעה מערכתית והתרעה איסטרטגית; **התריע** – הודיע על סַכָּנה קרבה: המודיעין לא התריע על הסכנה הקרבה; **מַתרִיעָן** – אדם שחושׂף שחיתות, מעשׂים לא־חוקיים אחרים ומחדלים של הממונים, המעסיקים או העובדים ומביא את חשׂיפתו לידיעת המבקר, המאסדר או מי שממונה בממשלה על אכיפת החוק; **הַצָּלָה, הציל** – חילץ מסכנה: רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר; **הַרפַּתקָנוּת** – עשׂיית מעשׂים שֶׁיֵּש בהם סיכון והעזה, לרוב בלי שיקול דעת: הרפתקנות זו יש בה משום פזיזות; **הקרבה, הוקרב, הקריב** – מסר את כל היקר לו, הקדיש את המיטב, ויתר על דבר יקר או חשוב לו (ואפילו על חייו) למען מטרה מסוימת: אנו מוכנים להקריב הרבה מאוד למען ילדינו; החייל הקריב את חייו על מזבַּח המולדת; **מסירת נפש, מסירות נפש** – נכונות למסור את החיים לטובת מישהו או משהו; **נתן את נפשו על, מסר את עצמו על, מסר את נפשו על, מסר נפשו** – השתדל לקיים את הדבר אף במחיר חייו, עשׂה את הדבר בכל נפשו ובכל ליבו, הקריב את חייו למען רעיון, ערך, אמונה וכד׳: ביום הזיכרון לחללי מערכות ישׂראל אנו מעלים את זכרם של הנופלים שמסרו את נפשם על הגנת המולדת; **בא באש ובמים, הלך אחריו באש ובמים** – סיכן את עצמו בשביל מישהו מתוך אהבה או הערצה, היה מוכן לעשׂות הכול בשבילו, היה מוכן ליטול למענו את כל הסיכונים: חייליו הלכו אחרי מפקדם הנערץ באש ובמים; **הקריב את נפשו על מִזבֵּחַ, מסר את נפשו על מִזבֵּחַ, נתן את נפשו על מִזבֵּחַ** – עשׂה לטובת, לשם, למען, לשם הצלחת: הפואמה ׳המתמיד׳ של ביאליק מתארת עילוי צעיר המקריב את נעוריו על מזבח התורה; **חירף נפשו, חירף נפשו למות** – סיכן את חייו, השליך נפשו מנגד: חיילי היחידה חירפו נפשם תחת אש כדי לחלץ את החייל הפצוע מהשטח; **חֵירוּף נֶפֶש** – מסירות נפש, אומץ לב, סיכון החיים, העמדת עצמו בסכנה בגבורה ובמסירות נפש אגב סיכון החיים והתעלמות מהסכנות: הרמטכ״ל רשאי להעניק את עיטור העוז על מעשׂה גבורה שנעשׂה במילוי תפקיד קרבי אגב חירוף נפש; **כאן תהיה קבורתך, פה תהיה קבורתך** – ביטוי של איום או אזהרה שפירושו: זה יהיה הסוף שלך! לא תצא מפה בשלום! לא תצא מכאן חי!: אם תשיב לי את כספי, מוטב, ואם לאו – פה תהיה קבורתך; **השלכת נפשו מנגד, השליך נפשו מנגד** – סיכן את חייו בגבורה, בעיקר לשם הצלת אחרים, חירף את נפשו: תעודת הוקרה הוענקה לאזרח שהשליך נפשו מנגד וחש להציל את הנהגת מן הרכב הבוער; **הקריב נפשו על מזבח** – מסר את כל חייו לטובת; **נתן אותו טרף לשִׁינַּי, היה טרף** – נפגע אנושות, הפקירו בידי: למזלי, לא הייתי טרף לשיני כלבי השכן; **חייו תלואים לו מנגד, חייו תלויים לו מנגד** – חייו נתונים בסכנה גדולה, הוא עלול למות בכל רגע: השופטים הקלו בעונשו של הנאשם חולה הסרטן, שהרי חייו תלויים לו מנגד; **חרב חדה מונחת על צווארו** – הוא נתון בסכנה גדולה מאוד, מאיימים על חייו, על מצבו וכד׳: אפילו חרב חדה מונחת על צווארך, אל תמנע עצמך מן החוקים ומן הערכים; חרב חדה מונחת על צווארו: עשׂרות נושים מאיימים לעקל את כל רכושו ולהשליכו לכלא; **הָיָה לִפלֵיטָה** – נמלט, ניצל מסכנה, נחלץ מצרה: אם יותקף צפון המחנה, יהיה לפליטה דרומו; **שָׂם את נַפשו בּכַפּוֹ, שָׂם נַפשו בּכַפּוֹ** – הסתכן, עשׂה מעשׂה מתוך סיכון חייו, חירף את נפשו: השוטר זכה בציון לשבח על ששׂם נפשו בכפו וחילץ תינוק מן הבית הבוער; **כְּמהַלֵּך עַל־גַּבֵּי קֶרַח** – מָשָׁל למי שנמצא במצב מסוכן ועלול להיכשל בו בקלות; התקדמות נחשונית < **קפיצת נחשון, קפיצה נַחשונית** – מעשׂה נועז של אדם שנחלץ ראשון למקום סכנה, פעולה מהירה ונמרצת, זינוק גדול כלפי מעלה: את כניסת החברה לתחום יבוא הקָפֶה ושיווקו מגדירים כמה גורמי כלכלה כקפיצה נחשונית [על־שֵׁם נַחשון בֶּן עמִינָדָב שקפץ ראשון לים סוף ביציאת מצרים]; **הלך על כָּל הקוּפּה** – הסתכן על כל מה שֶׁיֵּש לו להצלחה גדולה או לכישלון חרוץ; **שׂדה מוקשים** – מקום מסוכן מאוד לפעול בו; **נכנס לשׂדה מוקשים, הלך בשׂדה מוקשים** – הסתכן מאוד; **עומדים עלינו לכלותנו** – מתנכלים להשמידנו; **חומרים מסוכנים** (חוֹמָ״ס) – מוצקים, נוזלים או גזים העשׂוי ים להזיק לאדם, לחי או לצומח, לרכוש או לסביבה [הסכנה בחומרים אלה נובעת מתכונות כגון דליקוּת, רעילוּת, רדיואקטיביות או השפעה מסרטנת]; **פְּצָצַת זְמַן** – 1. כינוי למצב, להתפתחות, לתהליך וכד׳ בתחום הפוליטי, הכלכלי, החברתי או הפסיכולוגי, שהשפעותיו ההרסניות ניכרות רק לאחר זמן: אנשי חינוך ואנשי רוח מזהירים שמדיניותה קִצרת הראות של הממשלה בתחום קליטת העלייה היא פצצת זמן מסוכנת; 2. כינוי לעניין רגיש העלול לגרום לשערורייה בכל רגע ורגע, כינוי לשערורייה שהתפרצותה ודאית והיא אך עניין של זמן: הממצאים שגילה העיתונאי הם פצצת זמן, וכשייחשׂפו תפרוץ שערורייה ציבורית אדירה; 3. פצצה שנתכנה להתפוצץ בזמן שנקבע מראש; **לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ** – המעשׂה כרוך בסכנות או במכשול קשה; **טבעת חנק, עניבַת חֶנֶק** – כינוי לדבר, למצב או לפעולה המאיימים בהדרגה על קיומם של אדם, ארגון או מדינה ועל יכולתם לפעול או לשׂרוד: המפגינים חשו שעניבת החנק של הממשלה בתחום הכלכלה הולכת ומתהדקת; **מַלכּוֹדֶת, מְמוּלכָּד, מִלכּוּד, מִלכֵּד** – הכין והניח מלכודת במקום או במצב שלא יוכל הנפגע לברוח ממנו והוא עלול להיפצע או למות ממנו, כגון הניח מְטען בצורת מוקש, פצצה, חומר נפץ וכד׳ בתוך חפץ שנראה תמים כדי לפגוע במפתיע בבני אדם: ארגוני המחבלים ממלכדים עצמים הנראים תמימים (מכתב, חבילה, אבטיח); **מַלכּוֹדֶת אֵש** – כינוי למבנה העלול להתלקח בקלות או לבית מגורים שאינו מצויד ביציאות חירום, והוא סכנה לדייריו בשעת שׂרֵפה: הבניין הבוער הפך למלכודת אש; **מלכודת פתאים** – מטען חומר נפץ או הֶתקן אחר שהושׂמו במזיד כדי לפגוע באדם (תדיר היא מופעלת מרחוק או האויב מפעילה מבלי דעת); **מִטעַן צד** – מטען חבלה המוטמן בצד הדרך ומופעל מרחוק כשעוברים בה חיילים, כלי רכב וכד׳: שני חיילים נפגעו אמש בהתפוצצות מטען צד ופונו לבית החולים; **מלכודת דבש** – כינוי לדבר מה מפתה, שבטווח הקרוב עשׂויים להיות לו יתרונות, אך בטווח הרחוק הוא עלול לפגוע ולגרום נזק: אנשי כלכלה הגדירו את הריבית הנמוכה כמלכודת דבש, המפתה את הציבור לקחת משכנתאות, והוא יתקשה לעמוד בהחזריהן עם עליית הריבית; **כּלָבים נובחים אֵינָם נושכים** – לא כל המרבה להרעיש ולאיים מסוכן הוא באמת; **בְּעֶבְרֵי פִּי פַּחַת, עַל עֶברֵי פִּי פַּחַת** – על פי התהום, בסכנה גדולה ביותר, במקום מסוכן מאוד: שתי המדינות איימו זו על זו לאורך שנים, והיו כיונה המקננת בעברי פי פחת; **מאזן אימה, הליכה על הסף** – מצב גאופוליטי שבו החשש ההדדי של שתי ישויות, בדרך כלל מדינות, מתוצאות הרות אסון של עימות אפשרי, כגון מלחמה, מונע את התרחשותו; **עֵמֶק הַבָּכָא** – 1. מקום של ייסורים, סבל, צרות וכאב:

במלחמת השחרור הוטלו למערכה חיילים עולים שהגיעו זה לא מכבר מעמק הבכא של מחנות ההשמדה ושל מחנות העקורים באירופה; 2. כינוי לעינויי הגלות או העולם הזה, הרווי צער וייסורים: רבות סבל האיש בשלהי חייו, ולכן טוב שיצא מעמק הבכא ונפטר מייסוריו; כוחות ההצלה – כוחות, כגון משטרה, מגן דוד אדום (מָדָ"א), יחידות האיתור, החילוץ וההצלה – זָקָ"א, איחוד הצלה, שירותי כבאות והצלה (כַּבָּ"ה), פיקוד העורף ויחידות צה"ל שנועדו לסייע בשעת חירום, כגון רעידת אדמה, אירוע רב־נפגעים, שיטפון, מלחמה; כִּבשָׂה בין זאבים – אדם או קבוצה הנתונים בסכנה גדולה מול כוחות חזקים ומאיימים; גדולה היא הכִּבשָׂה שעומדת בין שבעים זאבים – אדם או קבוצה, הנתונים בסכנה גדולה מול כוחות חזקים ומאיימים, משל לשבחו של עם ישׂראל שהחזיק מעמד בכל הדורות בין אומות העולם שעמדו לכלותו; 'פלשתים עליך!' – קום, אתה מוקף אויבים! קריאת אזהרה מפני סכנה; הכניס את ראשו בלוע הארי – השׂיג את מטרותיו תוך כדי סיכון מובהק: הוא לא נתן את דעתו שהכניס את ראשו בלוע הארי, עד שחש בגבו את האש הצולבת של מתחריו; חגורת ציפה, חגורת הצלה – לבוש דמוי אפוד עשׂוי חומר בעל כושר ציפה, המשמש להגנה מפני טביעה במים; קֶרֶש הצלה – כינוי לדבר מועט שיש בו כדי לחלץ מן המצר, הדבר היחיד שנשאר כדי להינצל: בשואה התמוטט כוח האמונה, והבריחה הייתה קרש ההצלה היחיד; עוגן הצלה – דרך הצלה אחרונה, מפלט יחיד מצרה: שנים החזיק בה כי היא הייתה עוגן ההצלה היחיד והנאמן בחייו; אכל את בשׂרו, אוכֵל את בשָׂרו – מצטמק מרוב דאגה ומצוקה: הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשׂרו; כפֶשַׂע בינו ובין המוות – הוא נתון בסכנה גדולה ביותר, חייו בסכנת מוות, רק צעד אחד הפריד בינו ובין המוות; פִּרפֵּר בֵּין הַחַיִּים וּבֵין הַמָּוֶת – ריחף בין החיים ובין המוות, נמצא בסכנה רבה: גם ברגעיה האחרונים, כשפרפרה בין חיים ובין המוות, הייתה צלולת דעת ובמלוא חושיה והכרתה; רָאָה את המוות בעיניו – היה בסכנה גדולה, היה בסכנת חיים, כמעט מת, היה כפסע בינו לבין המוות: המשׂאית הענקית, כשסטתה לעברנו, כבר ראיתי את המוות בעיניים, וממש ברגע האחרון הצלחתי לסובב את ההגה הצידה; עָמַד בין מוות לחיים – היה בסכנה גדולה; בין שִׁינֵי אריות – בסכנה גדולה; בִּרכַּת הַגּוֹמֵל – ברכת שבח לה' שמברך אדם שהיה נתון בסכנת חיים או בסכנה אחרת וניצל ממנה; ברווזים במטווח – מטרה קלה ונוחה לפגיעה כי היא חסרת הגנה: אין מלחמה שאין משמשים בה חיילים כברווזים במטווח; ניסיון נועז – ניסיון הדורש אומץ־לב רב: פרנקלין המציא את הכַּליא־ברק כשגילה כי הברק אינו אלא התפרקות חשמלית, והוכיח זאת על ידי ניסיון נועז ומסוכן באמצעות עפיפון ששלח אל העננים בשעת סופה; סירת הצלה – סירה הנישׂאת על סיפון אונייה, ומותאמת במיוחד להציל את חיי הצוות והנוסעים כשנשקפת לה סכנת טביעה; חגורת הצלה, גלגל הצלה – 1. גלגל הצף על פני המים שמשליכים לכיוון אדם, הנתון בסכנת טביעה במים, כדי להצילו; 2. עזרה הניתנת לאדם השרוי בסכנת נפשות או במצוקה אחרת: עזרתך הייתה לו כגלגל הצלה; חֶבֶל הצלה – 1. [בימאות] חבל מקובע לאבטחת הצוות או חבל הנזרק לטובע כדי למשותו מן המים ולהצילו; 2. מקור הצלה להיאחז בו בעת צרה, אמצעי אחרון ולעיתים גם לא־צפוי להצלת אדם השרוי במצוקה כדי להצילו מכישלון, מתבוסה וכו': היא הייתה לו חבל הצלה בשעתו הקשה; הֲרֵה סכנות – פעולה או מקום שטומנים בחובם סכנה: מדינת ישׂראל צועדת במסלול מדיני שהוא הרה סכנות; דבֵקוּת במשׂימה לאור המטרה – יש להתמיד בהשׂגת משׂימה לאור המטרה לאורך זמן למרות קשייה ולמרות סיכוניה; מדיניות היָעֵן, מדיניות בת היענה – מדיניות של התעלמות או התחמקות מבעיות קשות, מסיכונים וכדומה, מדיניות של חוסר מעשׂ והטמנת הראש בחול; גוב אריות – מקום שסכנות אורבות בו; הִתחַיֵּיב בְּנַפשׁוֹ – קיבל עליו אחריות עד לסכנת חיים: המקבל עליו את המשׂימה הזאת מתחייב בנפשו; תאונת אימונים – תאונה של חיילים ביחידה צבאית המתרחשת תוך כדי אימונים לרוב אגב שימוש באש חיה או בתנאי פעילות קיצוניים, ולכן סכנת ההיפגעות או הנזק גבוהה; נורת אזעקה, נוּרה אדוּמה – סימן לסכנה או להזהרה; דֶגֶל אָדום – 1. דגל המסמן בחוף שהים סוער, אך הרחצה בו מותרת במגבלות; 2. דגל מהפכני, בעיקר כאשר מדובר במהפכות על רקע חֶברָתָני (סוציאליסטי). דגל זה מזוהה בתודעה הציבורית בעיקר במשטר השותפנות (קומוניזם); 3. אות אזהרה או תמרור לבעיה, לסכנה או לאי־סדירות שנועד למשוך תשומת; דֶגֶל שָׁחור – 1. דגל המסמל בחוף שהים סוער וסוער מאוד, והרחצה בו אסורה ומסוכנת; 2. פקודה או הוראה בלתי חוקית בעליל, ויש לסרב לה: הריגת שבוי אזוק היא פשע שמתנוסס מעליו דגל שחור; הניח מעותיו עַל קֶרֶן הצבי – השקיע את כספו בעניין מפוקפק, במקום לא בטוח, בעסק המועד להפסד וכד'; שוד וָשֶׁבֶר – אוי ואבוי, קריאת צער בזמן סכנה וצרה: שוד ושבר! ביתנו נפרץ וכספנו נגנב; סכנת נפשות, סכנת חיים, סַכָּנַת מָוֶת – סכנה רבה מאוד, מצב מסוכן שעלול לגרום למוות, סכנה גדולה מאוד: בבתי החולים נמנעים מלתת טיפול רפואי שלא בהסכמת החולה אלא אם נשקפת לו סכנת מוות; אם אש אחזה בלחים, מה יעשׂו יבשים – אם לא החזיקו מעמד הגדולים והחזקים, איך יינצלו הקטנים והחלשים; אין השׂטן מקטרג אלא בשעת הסכנה – שעת צרה וסכנה מועדת לצרות ולכישלונות נוספים; כלו כל הקיצין, בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסובלו עוד: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה, עד שבאו מים עד נפש והחליטה להתלונן עליו לפני ההנהלה; טמן בחוּבוּ סכנות – היו בו סיכונים של ממש; בֵּין המְצָרים – במצוקה, במצב ללא מוצא; סַף – מִפתן הדלת, האֶדֶן המקשר למטה את שתי מזוזות הפתח, אסקופה: השלולית הגדולה שנקוותה בגינה הגיעה כמעט עד סף הבית; נעו אמות הסיפים – נגרמו זעזוע והלם כלליים, המערכת כולה עברה טלטֵלה: למרות מחדלי הממשלה וחרף הנפגעים הרבים במלחמה לא נעו אמות הסיפים והשלטון נשאר על כנו; לאחר שהתפטרתי ציפור לא צייץ, אמות הסיפים לא נעו, והים לא נזדעזע; כָּלְתָה אֵלָיו הָרָעָה – נכונה לו צרה שלא יכול למונעה: משנודע ליהודים ממקור מהימן שכלתה אליהם הרעה מאת המלכות, העתיקו את מקומות מגוריהם למדינה שעדיין הייתה שמורה מפגעים רעים כאלה; מָט לנפול – נטה לנפול, עומד במצב רעוע; קֵן צִרְעוֹת – מקום גדוש בני אדם הרוחשים רכילויות, כוונות רעות וזוממים להזיק: נמלטתי בעור שיניי מקן הצרעות הזה; עֲקֵב אָכִילֵס – נקודת תורפה, הנקודה הרגישה או החלשה, המקום הפגיע, הבטן הרכה: עקב אכילס של הטיעון נעוץ בנקודת המוצא שלו; פַּח יָקוּש – מלכודת מוכנה ללכוד: כי הוא יצילךָ מִפַּח יָקוּש; הם טמנו לו פַּח יָקוּש; שִׂיחֵק בָּאֵש – עסק במעשׂה מסוכן ביותר, קיבל עליו אחריות חמורה ומסוכנת: למה לך לשׂחק באש; הוא מהלך על חבל דק, הלך על חבל דק – הוא נתון במצב עדין או מסוכן ביותר, התנהג בצורה שמסכנת אותו, קיבל עליו סיכון גבוה, הוא במצב שכל טעות עלולה להזיק לו נזק רב: בעסקיו המפוקפקים הוא הלך זמן רב על חבל דק ולבסוף הסתבך בפלילים; התהלך על שְׂבָכָה – 1. התהלך על פני רשת של עצים המכסים בור מלכודת; 2. נמצא במקום מסוכן, כפשׂע בינו ובין הסכנה: כשטיילתי על גג הבניין ללא מעקה, חשתי שאני מהלך על שׂבכה; עד יעבור זעם – עד שיחלפו המצב הקשה או הסכנה, עד שיחלוף הכעס: הוא היה נתון לאיומים על חייו בשל הצהרותיו הקיצוניות והחליט להתחבא עד יעבור זעם; רָאָה את צל ההרים כהרים, ראה צל הרים כהרים – הִפריז בהערכת הדברים, הגזים, דימה לראות את ממדי הדברים גדולים מכפי שהיו באמת, ראה סכנה במקום שאין כל יסוד לכך: איש לא אמר שעומדת לפרוץ מלחמה, שוב אתה רואה צל הרים כהרים! חָצָה את הָרוּבִּיקוֹן, עָבַר את הָרוּבִּיקוֹן – עשׂה מעשׂה נועז ומכריע, עשׂה צעד גורלי שאין ממנה דרך חזרה: האם מנהיג הפלסטינים חצה את הרוביקון וויתר על עמדתו הקיצונית? הקדים רפואה למכה, קידם את פני הרעה – נקט אמצעים למניעת בוא הרעה: כדאי להקדים רפואה למכה ולאטום את הגג לפני הגשמים; אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת – שומר נפשו ירחק משותפות עם רשע; גידל נחש בחיקו – היינו תמך באדם בלי לדעת מה טיבו, וכמה הוא מסוכן בשבילו: ערבי שפגע במעסיקו, למה הוא דומה? לאדם המגדל נחש בחיקו עד שהנחש הכישו; עמד על דמו – ראה את רעהו עומד בסכנה ולא בא לעזרתו; עמידה בפרץ, עָמַד בַּפֶּרֶץ – הֵגֵן בתוקף על, עמד לימין, מנע תקלה או אסון, עצר את הסכנה או הגן מפניה: הדור הולך ומידרדר, ואין מנהיג שיעמוד בפרץ ויעצור את הסחף; עמידה בשער, עָמַד בַּשַּׁעַר – נחלץ להגן ולעזור, הגיב בפעולות מלחמה: בשעת סכנה גם פיקוד העורף עומד בשער להגן אל אזרחי המדינה; חֶרֶב – נשק; סמל לעוצמה, לתוקפנות, לניהול מלחמה וכד': שלום אמת לא יושׂג בכוח החרב כי אם בדרך המשׂא ומתן; חֶרֶב מונחת לו בין יַרכותיו – הוא נתון בסכנה רבה; חֶרֶב המתהפכת – סכנה חמורה המרחפת מעל הראש, איום ממשי שתלוי ועומד מעל מישהו או משהו: למשטר החדש עניין מובהק להתמודד עם החרב המתהפכת של אבטלה ועוני; הניח סיף על צווארו, חֶרֶב דָמוֹקלֶס – סכנה מאיימת, המרחפת מעל הראש בהתמדה, סכנה גדולה המאיימת להתרחש בכל רגע: צווי הגירוש תלויים נגד המסתננים כחרב דמוקלס [על־שם האגדה היוונית על דיוניסוס המושל שתָלה חֶרב בשׂערת סוּס מֵעל לרֹאשו של יריבו דָמוקלֵס]; פִּי הַחֶרֶב – 1. תורפת החרב, הצד החריף של להב החרב; 2. מכת מוות, מכת הרג והשמדה: הם הכו את יושבי העיר לפי חרב, היינו שחטו את כל יושביה; חֶרֶב פִּיפִיּוֹת – 1. חֶרב שלהבהּ חריף לאורך שני צדדיו; 2. משל לדבר שנועד להועיל אבל יש בו גם כדי להזיק, מעין בומרנג, כלומר עלול לפגוע גם במשתמש בו: נשק השביתה יכול להתגלות כחרב פיפיות ולפגוע לא רק במעסיקים, אלא גם בשובתים עצמם; כְּמַדקְרוֹת חֶרֶב – דברים קשים ונוקבים, מעליבים ועוקצניים ביותר: דבריה היו קשים ופוגעניים, כמדקרות חרב בליבי; אִבחת חרב – הנפה מהירה, חדה ורבת עוצמה של חרב חדה; מהר מאוד ובעוצמה: צריך שינוי אך הוא יבוא בהדרגה ולא באבחת חרב; חייך קודמים לחיי חברך – נקלעת למצב שאתה עלול למות, וחברך יינצל, הצל את נפשך אף אם ימות חברך; חילץ נפשו ממוות – חילץ את עצמו מסכנת מוות; הילך על גחלים, הלך על גחלים – הביא צרה על עצמו; משׂחק באֵש

– מעשׂה שיש בו סיכון במודע; הוא ברגל אחת בקבר – הוא נוטה למות (בציניות), קרוב יומו: אני איש זקן ורגלי אחת כבר עומדת בקבר; פְּצָצָה מְתַקְתֶּקֶת – 1. כינוי לפיגוע חבלני מתוכנן שיש מידע מודיעיני לגביו; כינוי למחבל מתאבד העושׂה דרכו לביצוע פיגוע; כינוי לאדם עצור שיש בידיו מידע על פיגוע חבלני העומד להתרחש בקרוב; 2. דָּבָר שעתיד לגרום נזק אם אין מונעים אותו בעוד מועד; אור אָדוֹם – סימן לסכּנה או להזהרה: התנהגותו המוזרה אותתה לי באור אדום; אות אַזְעָקָה – אות חזותי או שִׁמעי להתרעה על סכנה: דבריו צריכים להיות אות אזעקה למקלוט העיר; נכנס לגוב אֲרָיוֹת – נכנס למקום סכנה; מצפון תיפתח הרעה – הסכנה והפורענות יגיעו מהצפון, מהמקום המיועד לפורענויות; יָשַׁב על חבית חומר נפץ – פעל או חי בתנאי סכנה מתמידים; יָצָא מן המֵצַר – ניצל מסכנה, מצרה; יָצָא מכלל סכנה – חייו של אם פצוע או חולה מאוד ניצלו: שליח חב"ד שנורה ברוסיה, חייו יצאו מכלל סכנה; פָּתַח תֵּיבַת פַּנדורה – פתח מקור צרות ופורענויות: הדלפת הפרטים החשאיים עלולה לפתוח תיבת פנדורה רצינית; הריח סכנה – הרגיש או הורגש סימן להתרחשות וכד': הרמטכ"ל אמר: 'אני מריח מלחמה'; רָאָה את הכְּתוֹבֶת עַל הקיר – סימן רע לבאות [לפי הכתובת שהופיעה על קיר ארמונו של מלך בבל במשתה וניבאה את חורבן ממלכתו]: לא ראינו את הכתובת על הקיר ולא נקטנו צעדים למנוע את האסון; גָּרַף עֲרמונים מֵהָאֵש, חָתָה עֲרמונים מִן הָאֵש, הוציא עֲרמונים מִן הָאֵש – עשׂה מעשׂה לא נעים אגב סיכון עצמי כדי להכשיר לאחרים את הדרך: החלוצים חָתו ערמונים מן האש, ובזכותם קמה מדינת ישׂראל; מְהַמֵּר, הימור, הימר – התחרה בניחוש התוצאות העתידות להתקבל מפעולות (כגון מִשׂחקי מזל והימורים, קלפים, מִשׂחקי קובייה) או התערב שמשהו יתרחש, לרוב בהסדר שבו נקבע כי יקבל סכום כסף, שווה כסף או טובת הנאה אם יתברר שהניחוש נכון, וישלם סכום כסף אם יתברר שהניחוש מוטעה; מִשׂחק רוּלֵטָה – 1. מִשׂחק הימורים באקדח תופי שֶׁיֵּש בו כדור אחד בלבד וכל שׂחקן יורה בעצמו בתורו; 2. משל לתוכנית שיש בה סיכון רב: נהיגה מהירה בגשם ובערפל היא רולטה רוסית; קוּבְיוּסְטוּס – כינוי למהמר קבוע ומקצועי, אדם המשתתף בקביעות במִשׂחקי מזל והימורים, בעיקר בקלפים או במִשׂחקי קובייה; קלפנות, קַלְפָן – כינוי למהמר קבוע ומקצועי, המשתתף בקביעות במִשׂחקי מזל והימורים, בעיקר בקלפים; יצאה לבלות בשעה שאינה שעה [= בלילה וזה מסוכן]; שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה; הנזק והסכנה מולידים הבנה; סכנה רבה נשקפה לו ורבצה לפתחו; חייו היו מוטלים על חוד התער; הכול תלוי בחלל על הענף הנָּסוּר; האדמה פערה את פיה; גיהינום פתוחה לו מתחתיו; רעמו בלי הרף פעמוני ההתרעה; צלצלו בפעמון אזעקה; ישב (רקד) על לוע הר געש; חָתָה אש בחיקו: הֲיַחְתֶּה איש אֵש בחיקו ובגדיו לא יישׂרפו; בבוקר תאמר: 'מי ייתן ערב', ובערב תאמר: 'מי ייתן בוקר', מפחד לבבך אשר תִּפחַד וממראה עיניך אשר תראה; כְּמַהֵר ציפור אל פח, ולא ידע כי בנפשו הוא; כאילו הוצב שלט, ועליו ציור גולגולת ועצמות; אווירה טעונה חומר נפץ; הליכה על פני תהום; חבית אבק שׂרֵפה העלולה להתפוצץ; העולם הוא מקום מסוכן לחיות בו לא בגלל רוע מעללי האדם, אלא מחמת אדישותו ועמידתו מנגד; מצב נפיץ וטעון חומר נפץ; מקום מזומן לפורענות; ניצחון ללא סכנה הוא ניצחון ללא תהילה; משל לאדם המהלך בדרך באישון לילה ומתיירא מן הקוצים, מן הפחתים ומן הברקנים, מֵחַיָּה רעה ומן הלסטים, ואינו יודע באיזו דרך מהלך; דרכו הייתה ממוקשת ברעיונות הבל שאינם בני מימוש; הביטחון הוא אם כל הסכנות; הזריזות היא אמצעי בין להיכנס בסכנה ובין הבריחה ממנה; סכנות ותענוגות כרוכות זו בזו; ראתה קולר פנוי, הכניסה את ראשה לתוכו; בשעת סכנה, כשכלו כל הקִיצים – העצות הנועזות ביותר הן הבטוחות ביותר; תשוקה לטירוף שבסכנה; לא יהא אדם נותן כל ממונו בזווית אחת; המֵקֵל בסכנה, הסכנה מכבידה עליו; אם לא תרטיב את המכנסיים [= תסתכן], לא תִמשֶׁה את דג הזהב מן המים; רק המסתכן מתגבר על הסכנה; אם אין סכנה, אין הצלה; המזל והאהבה נוטים חיבה לנועז; בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקב"ה מצילנו מידם; בזמן שחרב של מלחמה מרחפת על ראשו, בטלים כל קשריו עם כל אדם שהיה מקושר בו > אסון! הֶפסד! הצלחה! חיים! חירום! מוות! עשׂייה!

סעודה!

סעודה – 1. אירוע אכילה חגיגי או ארוחה מיוחדת, שאנשים בימי הולדת, בחתונות, בימי נישׂואין ובחגים: חלק ממצוות היום של פורים הוא להשתתף בסעודת פורים; 2. זמן האכילה או מנת האוכל שנאכלת בארוחה; סָעַד – אכל השתתף בסעודה; פת מנחה, סעודת מִנחה – ארוחה קלה, בדרך כלל משקה חם וכריך או עוגה, שנוהגים לאכול לפנות ערב, בין ארוחת הצוהריים לארוחת הערב, ארוחת ארבע; סעד ליבו, סעד את ליבו, היטיב ליבו, היטיב את לִיבּוֹ – אכל ושתה בשׂמחה להנאתו, גרם לעצמו הנאה, בעיקר באכילה ובשתייה: הקרובים הלכו למסעדה, אכלו ושתו והיטיבו את ליבם; סְעוּדַּת מלָכים – סעודה דשנה, עשירה וחגיגית, ארוחה גדולה ועשירה שיש בה מכל טוב: החתן ערך סעודת מלכים נפרדת לחבריו, כסעודת שלמה בשעתו; סעודת רשות – סעודה רגילה, סעודה שלא נערכה לשם מצווה; סעודת עֲרַאי – אכילה קלה, ארוחה קצרה וחטופה; סעודת הבראה – הסעודה הראשונה במהלך שבעת ימי האבלות, לאחר שחזר האבל מקבורת המת, והיא נערכת דווקא על ידי שכניו או קרוביו של האבל; סעודת פורים – אחת ממצוות פורים, שמשמעה לאכול ולשתות ביום הפורים להתגרות ביין ולהשתכר, 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי'; סעודה שלישית – הסעודה האחרונה משלוש הסעודות שההלכה היהודית מחייבת לסעוד במהלך השבת, וזמנה מזמן המנחה ועד שקיעת החמה; סעודה רביעית, סעודת דוד המלך, מְלַוֶּה מַלְכָּה – סעודה שנוהגים לאכול לפי ההלכה במוצאי שבת, ובה מלווים את שבת המלכה בצאתה בשירה; סעודה דְּשֵׁנָה – ארוחה עשירה במאכלים משׂביעים; סְעוּדָה מַפְסֶקֶת – הסעודה האחרונה הנאכלת לפני יום צום, והיא נקראת כך כי סעודה זו 'מפסיקה' את האכילה, ואחריה מתחיל הצום; סעודת מִצווה – סעודה שמצווה לאכול בה כזית לחם, כגון סעודות שבת ויום טוב: סעודה מפסקת בערב יום הכיפורים וסעודת פורים, סעודת ברית מילה, סעודת נישׂואים ושבע ברכות, סעודת סיום מסכת, סעודת ראש חודש; הסעודה האחרונה – כינוי לארוחה האחרונה ולציור של לאונרדו דה וינצ'י, המבטא את הארוחה האחרונה שבה סעד ישו עם תלמידיו השליחים קודם שצלבו אותו נציבי רומא; הסעדה, הִסְעִיד – סיפק אוכל ומשקאות, העניק שירותי הסעדה: מסעדת המלון מסעידה את כל משתתפי הכינוס; קֵייטֶרינג > שֵׁירוּת הַסְעָדָה – שירות המספק מזון ומשקאות וכל הדרוש לסעודה באתר שאינו צמוד למטבח שבו מבושל המזון. עם השירות מונים עריכת שולחנות, הספקת מזון, הגשת משקאות, מֶלצרוּת במסיבות ובאירועים רבי משתתפים: שירות ההסעדה באירוע הייתה מוצלח ומרשים; מִשְׁתֶּה – 1. סעודה, מסיבה חגיגית: שבעת ימי המִשתה נחגגו בפאר רב; 2. שתִייה: במקום המִשתֶּה והשׂחוק לא תשכון חוכמה; סיבולת – 1. סעודת רעים, סעודה משותפת לחבורת רעים: הערב היה נעים, ותקווה הייתה שהטוזיג בגן יעלה יפה; 2. טוזיג, סעודה משותפת בחיק הטבע, פיקניק; אֶקְדָּם – משקה כהיל שנוהגים לשתות כמתאבן לפני הסעודה; אֶטְרָף – משקה כהיל ששותים אחרי הסעודה; מְתַאֲבֵן – מַאכל שמגישים לפני הארוחה, שמעורר ומגביר את התיאבון, כגון מאכל חריף: בקבלת הפנים לאורחי החתונה הוגשו מְתַאַבְּנים; מתוק לחיכי – טעים מאוד, נעים וטוב למאכל; צִיר – מִיץ, רוטֶב, בעיקר של דגים או של מאכלים כבושים: טבל את פִּיתו בציר; תפריט – רשימת מאכלים ומשקאות שמהם הסועד בוחר את ארוחתו; מוּזְמָן, הוזמן – התבקש לבוא, נקרא להופיע, קָרוּא: אורחים רבים הוזמנו לאירוע החשוב, והמוזמנים הקדימו לבוא; קָרוּא – שקָרָאוּ לו: וגם למחר אני קרוא אליה לארוחת הצוהריים; סִרהוּב, סִרְהֵב – הפציר, תבע מפלוני שיעשׂה את רצונו, עמד בתוקף על דרישתו ממנו: אל יסרהב אדם לחברו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד, ולא ירבה לו בתקרובת [= כיבוד, דברי מאכל ומשקה שמגישים לאורחים] ויודע בו שאינו סועד; הכול מתוּקָן לסעודה – הכול מוכן לסעודה; בָּצַע על הפרוסה – חתך פרוסת לחם, חלה, עוגה וכד', פְּרַס: הוא בָּצַע חתיכה מעוגת יום ההולדת; הלעטה, הִלְעִיט – פיטֵם, נתן לבהמה אוכל בכוח כדי שתעלה במשקל; 2. הגמיא, נתן משקה או אוכל לפיו של מישהו: הלעיטני נא מן האדום האדום הזה; 3. נתן בשֶׁפַע; לָעַט – בָּלַע, אָכַל, לָעַס: מי שלועט מפרי העץ לשונו מתרפאת; לְעִיטָה – 1. אכילה ברעבתנות, בליעה, זלילה; 2. פיטום, הלעטה; לעיטת לילה – אכילה תדירה בין שמונה בערב לארבע לפנות בוקר שכמובן גוררת עלייה במשקל ומרעין בישין אחרים; פַּרְפֶּרֶת – מאכל לתיבול הפת או לקינוח סעודה; שוּלְחַן מלָכים – סעודה כיד המלך, שולחן מלא כל טוב: מעדן איכותי זה ראוי לעלות על שולחן מלכים; מוֹתָרֵי השולחן – 1. שאריות השולח: עניים רבים היו יכולים לשׂבוע ממותרי שולחננו; 2. מה שאינו חיוני ונחשב למיותר בשולחן; כסעודת שלמה בשעתו – סעודה דשנה ומשופעת: החתן ערך סעודה נפרדת לחבריו, כסעודת שלמה בשעתו; נְקִי דעת – עדין, בעל מידות טובות, מיושב בדעתו: נקיי הדעת בירושלים לא היו מסיבּים בסעודה אלא אם כן היו יודעים מי מֵסֵב עימהם; קינוּחַ סעודה – מנה אחרונה, על הרוב בטעם מתוק המוגשת בתום הארוחה: הארוחה הייתה טעימה, אבל חיכינו לקינוח הסעודה שהיה קפה ועוגה, גלידה או לפתן ופרי; מנה עיקרית – האוכל העיקרי המוגש לאדם בצלחת; מנה ראשונה – מנה שאוכלים לפני המנה העיקרית, כגון מרק, פשטידה או מתאבנים; מנה אחרונה – מנה שאוכלים אחרי המנה העיקרית, כגון עוגה, קפה, פירות, לפתן, גלידה; מנה יפה, מנה הגונה – מנת אוכל ראויה, מנה משׂביעת רצון; נימוּסֵי שוּלחָן – כללֵי התנהגות ליד שולחן האוכל: אכילה בפה סגור היא מנימוסי השולחן; הַפסָקַת תֵּה – הפסקת העבודה לשתיית תה או קפה, בדרך־כלל בזמן שבין ארוחות: כל הפועלים מחכים להפסקת התה; מִטבח ציבורי – מטבח תעשׂייתי החייב לציית לתקנות ולחוקי בריאות הציבור, והוא במסעדות, בבתי מלון, בבתי חולים במחנות צבא ובמוסדות ציבור אחרים;

פֶּנסְיון מָלֵא – בית מלון המספק לאורח את כל הארוחות; מִזנון מָהיר – מזנון שמוגשים בו מאכל ומשקֶה שאינם מצריכים הכנה מרובה: הילד קנה כריך ומיץ במזנון המהיר; נטילַת יָדַיִם, נטל ידייו – רחץ ידיו במים לשם מִצווה או לשם שמירה על הבריאות; מַיִם אַחרונים – מַיִם לנטילת יַדיים לפני ברכת המזון; מָנה אַחַת אַפַּיִים – מנה כפולה ומכופלת, מנה כּפולה: ולחנה יִיתֵן מנה אחת אפיִים כי את חנה אָהֵב; טיפּ > דמֵי שתִייה, תֶשֶׁר – תשלום כספי קטן שהלקוח נוהג לתת למֶלצר, לחדרן במלון וכד׳ לאות תודה בעד השֵירות: התשר נכלל במחיר התפריט; שִׂמחת הכֶּרֶס – שִׂמחה שאדם שׂמח באכילה ובשתייה, בניגוד ל׳שִׂמחת מצווה׳: מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה . . . ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שִׂמחת מצווה, אלא שׂמחת הכרס; השתיק את רעבונו, השקיט את רעבונו – הרגיע את רעבונו; פת קִיבָּר – 1. לחם פשוט וגס שרובו סובין: היו ימים שלא בא אל פי אלא פת קיבר חרבה; 2. כינוי למזון דל, לחם עוני; אָכַל בְּכָל פֶּה – זלל, אכל בתיאבון, אכל אכילה גסה; אכל ושתה והיטיב את ליבו – סעד את ליבו בשׂמחה; אכל ושתה ולעט מכול; הקדים קָנֶה לַוֶושֶט – נתקע המזון הבלוע בקנה הנשימה: אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט ויבוא לידי סכנה; אנין חך – איסטניס, בעל חך רגיש, בעל טעם מעודן; היטיב את ליבו, סָעַד את ליבו – אכל, סעד להנאתו, גרם לעצמו הנאה באכילה ובשתייה, שבר את רעבונו: ישבו המסובים לסעודתם, אכלו ושתו והיטיבו ליבם; הפסקת קפה – אירוע התאספות חברתי יומי בקרב עובדים בתעשׂייה ובעסקים, ובו נהוג לאכול ארוחה קלה ולהירגע מעט; הֵסֵב לשולחן, הסבה לשולחן – השתתפות בסעודה, ישיבה סביב השולחן: הסבה בצוותא סביב השולחן היא מן ההנאות הגדולות של החג; דְמֵי שתִייה, תֶשֶׁר – מענק כספי קטן שהלקוח נוהג לתת למֶלצר, לחדרן במלון וכד׳ לאות הודאה בעד השֵירות: התשר נכלל במחיר התפריט; שעת התה, ארוחת התה, פת של מנחה, פת מנחה, ארוחת מנחה, ארוחת ארבע – ארוחת ביניים קלה הנאכלת בין ארוחת הצוהריים לארוחת הערב, ובה נהוג לשתות משקה חם בליווי חטיף; ארוחת שחיתות – סעודה עתירת מזון מובחר; ארוחת בַּרבָּרים – ארוחה ש׳מלכלכים בה את הידיים׳ כי אין סכו״ם ואין צלחות, הכול יושבים סביב שולחן אבירים גדול וטורפים נתחי בשׂר ענקיים בידיים; ארוחת מנחה, ארוחת ארבע – ארוחה קלה (כגון תה ועוגה או כריך) בשעת מנחה; תֵה מִנחה – ארוחה קלה הנאכלת בשעה 5 בערך אחר הצוהריים, ובה מגישים תה, חלב וסוכר בלוויית פרוסת עוגה או שוקולד; פת שחרית – ארוחת בוקר, ארוחה קלה הנאכלת בבוקר: בין פת שחרית לארוחת הצוהריים, אני מסתפקת בשתייה משקה קל; פת ערבית – ארוחת ערב, ארוחה קלה הנאכלת בשעות הערב: בין סעודת הצוהריים לפת ערבית חוצצת רק פת מנחה; משתה וַשתִי – משתה נשים המראה את כבודן ואת חירותן; שֶׁבַע בְּרָכוֹת [גם ברכות נישׂואים או ברכת חתנים] – ברכות הנאמרות בסיום הסעודה, לאחר ברכת המזון בטקס הנישׂואים היהודי, וכן – ב׳שבעת ימי המשתה׳ שלאחר החתונה; אכילה כַּזַיִת – 1. כּשיעור זית, היינו נפח מינימלי של דבר מאכל בתחומי הלכה רבים בנפח של פרי הזית, אך כיום מקובל בסִפרות ההלכה לקבוע ששיעור כזית גדול מזה: בין 25 ל־50 סמ״ק; 2. מעט מאוד: מזון לא היה בבית אפילו כזית; שִׁבעַת ימי המשתה – שבעה ימים לאחר החתונה, שבהם נהוג לערוך בכל יום סעודה חגיגית בביתם של קרובי משפחה וחברים קרובים של החתן והכלה; כָּרָה כֵּרָה – התקין סעודה: כרה לכבודם כֵּרָה, והם אכלו ושתו; התכבדו מכובדים – קריאת הזמנה לאורחים במסיבה לטעום מן התקרובת שהוגשה להם; אין מסיחין בסעודה [לא: ~~בשעת~~ הסעודה] > אין משׂוחחים בשעת הסעודה, בעת שולחן אל תרבה דברים, אין מסיחין בסעודה – ראוי שלא לשׂוחח בשעת האכילה כדי שלא יקדים קנה לוושט; ארוחה הראויה להתכבד בה; הכול מתוקן לסעודה; טָרַף ליד השולחן כזאב רעב; גמע את המרק במיתוק שׂפתיים ובקול רם; הספיקה לו סעודתו כדי שן ומחצה; שלושה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו דברי תורה, כאילו . . .; הסתער על הצלחת ברעבתנות; השתיק את רעבונו; ערך שולחן מלא לפני; יש הממלא בטנו במאכלים נפסדים כדי להרבות בשׂר ולהאדיר כרֵסו, ויש הממעט במאכל, סועד בצמצום ובנימוס ושותה במשׂורה; תיבל את שולחנו בריח תורה; פניו האדימו מכוח מאכל ומשתה; תיבל את סעודתו בשׂיחה נאה שמספקת את הלב ואינה מכבידה את הנפש; כלום יש סעודה בלא טורח; עשׂתה לי מטעמים כאשר אהבתי; אמור לי מה מאכליך, ואומר לך מי אתה; שׂמחת הצלחת כל צרה מְשַׁכַּחַת; מַעֵט באכילה כדי שתמעט במחלה; קל למצוא שותפים לסעודה; קשה למצוא חברים לחיים; הבוטח על סעודת חברו, יישאר בלא סעודה; אניני הטעם וכבדי הכיס פתחו במהרה במלאכת האכילה והסתערו על כל הבא ליד > אוכל! עוני! רעב! שתייה!

ספקנות! ודאות!

<u>ספקנות</u>. ספקנות – 1. גישה או תחושה של תהייה, היסוס ואי־ודאות לגבי משהו או היעדר אמונה המפריעה לקבל החלטות: נפל ספק בליבי אם האיש שנכלא הוא הפושע; 2. גישה המטילה ספק בדבר קיומה של אמת מוחלטת או באפשרות של ידיעתה או הכרתה של האמת; סקֶפּטִי > סַפקָן – 1. הנוטה להטיל ספֵק בעניינים שונים, פַּקפְּקָן, לא מַאמין, קְטַן אמונה: הספקן אינו סומך על איש; 2. בעל עֶמדה פילוסופית ביקורתית המטילה ספק עֶקרוני באפשָרות קיומה של אמת מוחלטת או באפשרות ידיעתה; ׳אם בכלל׳ > צירוף מיותר: מתי ישתלב הנגיד החדש אם ישתלב בבנקים; מה הפִּתְרון שאתם רואים (אם יש פִּתְרון) לסוגיה הסבוכה הזאת; ספק כך ספק לא כך, ספק . . . ספק . . ., סָפֵק – מצב בין אמונה לחוסר אמונה הנובע מתוך אי־ודאות או מחוסר אמון או מחוסר ביטחון בטענת עובדה, בפעולה, במניע או בהחלטה מסוימת (הספק מביא לידי הטלת פקפוק ברעיונות מסוימים במציאות ומובילה להשהיה או לדחייה של פעולות חיוניות מתוך דאגה מפני טעות או מפני שגיאה); שכב במיטה כשהוא ספק חי ספק מת; קָשַׁר סְפֵקוֹת – הִקשה הטיל ספקות: אל תכעס שאני קושר ספקות בדבר החוזה שעליי לחתום עליו [להפך: הִתִיר סְפֵקוֹת]; ספקות כבדים – חשש רב בנוגע למשהו או למישהו, תחושה שאין אמת בדברים: היו ספקות כבדים בדבר ענייניות ההחלטות שמתקבלות בימים אלו בעניין החטופים; סתמי – 1. כללי, חסר ייחוד ומשמעות, לא מפורש, לא ברור: נקד עמדה סתמית כדי שלא לחשׂוף את דעתו; 2. מאכל לא בשרי ולא חלבי; סְתָמִיוּת – תכונה של דבר סתמי, שאינו מוגדר, מפורש או ברור כל צורכו, כלומר אין בו די מידע או פרטים על משהו: נוכח סתמיותה של הטענה וחוסר פירוטה, איננו יכולים להגיב עליה בכובד ראש; שנוי במחלוקת, נתון בספק, מוטל בספק – שאינו ודאי, מפוקפק: כישרונו אינו מוטל בספק, והצלחתו כמעט ודאית; מְסוּפָּק – מוטל בספק, מפוקפק: דעותיו מסופקות בעיני ההנהלה; סְפֵק סְפֵקָא, סָפֵק של סָפֵק, סָפֵק קל ביותר – שמץ של ספק, פקפוק קל ביותר, צל צילו של ספק: גם אם יש ספק של ספק, איני רוצה לעמוד במקום של סכנה; סָפֵק סביר – פקפוק או אי־ודאות הגיוניים: אצל השופטים התעורר ספק סביר אם הנאשם עשׂה את המעשה שתולים בו; זיכוי מחמת הספק – זיכוי של נאשם במשפט פלילי אף שיש כלפיו סימנים מחשידים כי התביעה לא הצליחה לשכנע את בית המשפט על פי דיני הראיות, שהנאשם אשם מעבר לספק סביר; ללא צֵל שֶׁל סָפֵק – ספק קל ביותר: האיש הוא הרוצח ללא צל של ספק: אין בליבי צל של ספק, שאין בדבריו צל של אמת; מֵעֵבר לכל צֵל של סָפֵק – מעבר לכל ספק קל שבקלים: האיש הוא אינו הרוצח מעבר לכל צל של ספק; שֶׁמָּא – 1. פן, שלא, כדי שלא, לבל: היזהר בדבריך שמא מהם ילמדו לשקר; אל תאמר לכשאִפָּנה אשנה שמא לא תיפנה; 2. האם, ייתכן ש־, אולי: מדוע לא אמרת לי שלום? שמא אינך זוכר אותי? 3. אולי, האם: שמא תוכל בטובך לעזור לי; פַּקפְּקָנִי, פַּקפְּקָנוּת – ספקנות, הססנות, תכונתו של הפקפקן: הוא נראה לי לא ישר, ולכן הגבתי על הצעתו בפקפקנות רבה; פַּקפְּקָנִי, פַּקפְּקָנוּת, פַּקפְּקָן – ספקן, הססן, קטן אמונה, מי שנוטה לאי־ודאות, להססנות או להטלת ספק: אהבתי את התחבול הרגשי שעשׂתה לי הסופרת כקוראת, ספקנית ופקפקנית; פִּקפּוּק, פִּקפֵּק – 1. לא היה בטוח או משוכנע, היה לו ספק, היסס, התקשה להחליט: אלה שכבר החליטו מוזמנים להירשם, ומי שעדיין מפקפק יתייעץ עוד: בהתחלה פקפקתי קצת, אבל בסופו של דבר הצבעתי בעד ההחלטה; 2. הטיל ספק, נטה שלא להאמין בו: השופט פקפק בכנות דבריו של העד: אנחנו מפקפקים בערכן של ההפגנות הללו; מְפוּקפָּק – מוטל בספק, מעורר ספק, שאינו בטוח או ודאי: כמובן, לא האמנתי לסיפורו המפוקפק על הכסף שקיבל מתנה; התרשמתי שתשבתו מפוקפקת ומגומגמת; פִּקפּוּקֵי דבָרים – עִרעור, טענות נגד: לעורך הדין היו כמה פקפוקי דברים בנוגע להרשעת מַרשו; עִרעוּר, עִרעֵר על – [לרוב במשפטי שלילה] הטיל ספק בכך ש־, היה לו ספק בכך ש־: היום כבר כמעט אין מי שמערער עוד שיצירתו היא מציוני הדרך הבולטים בספרות המאה העשׂרים; מי לידו יתקע – מי יערוב לו ש־, מי יבטיח לו ש־: כראש הממשלה החליפי, מי לידי יתקע שאתמנה לראש הממשלה; חִיבּוּטִים, התחבט – היו לו לבטים והתלבטויות קשים להחליט בין אפשרויות אחדות: דרכן של בקשות מעין זו שהן מעוררות חיבוטים ותהיות אינסוף; חיבוטי נפש – התלבטויות קשות, קושי להגיע להחלטה המלווה במלחמה פנימית: ההחלטה הסופית נפלה באישון לילה, לאחר חיבוטי נפש וייסורי מצפון; ניקור, ניקֵר – [כשנאמר על חשש, על ספק, על רעיון וכד׳] קינן וכרסם, העסיק, הטריד, הציק: ספקות כבדים ניקרו בליבו בדבר יכולתו לעמוד במשׂימה שנטל על עצמו; מִין – כופר, אדם הדוגל בהשקפה דתית המנוגדת לעיקרי האמונה של הדת השלטת: הקיסר פרידריך השני העלה מינים רבים על המוקד; מִינוּת – כפירה, אֶפִּיקורסוּת: בחור הישיבה נתפס למינות וגורש מן הישיבה; נִתפַּס למינות – כפר ביסודות האמונה, הפך להיות כופר; חַכְכָן – הססן, מי שמרבה לחכוך בדעתו לפני החלטה, רתתן: עלינו להחליט מהר ואין לחכות עד שהחַכְכָן יחליט; חָכַך בדַעתו – היסס, פקפק, התקשה בהחלטתו: חככתי בדעתי אם לעמוד לקורס קצינים; אפיקורס > כּוֹפֵר, מִין, אֶפִּיקוֹרוֹס – מי שכפר בדבר מסוים, מי שאינו מאמין במשהו, בעיקר בדבר שחלק מבני האדם מאמינים

בו: אני אפיקורוס גמור בדבר הרפואה הטבעית וחסיד גדול של הרפואה המוסכמית; דע מה שתשיב לאפיקורוס; אֶפִּיקוֹרסוּת – עמדה פילוסופית או דתית הניכרת באי־ודאות לגבי קיומו של אל או אלים כלשהם; כפירה בדבר מוסכם; כָּפַר בעיקר – 1. הכחיש את מציאות האל או את עיקרי האמונה, הכחיש את העיקר, כגון השייכות לעם ישׂראל: הרשע לפי שהוציא את עצמו מן הכלל – כפר בעיקר; 2. דחה מכול וכול דעה או השקפה המקובלת על הכלל; תָּלָה – הניח ללא הכרעה, לא קבע דבר בוודאות, דחה לעיון נוסף: הוא התקשה להחליט, לכן תלה את ההכרעה לזמן אחר; תמיהה, תָּמַהּ – הטיל ספק בדבר: תמה אני אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכָחה או יודע להוכיח; הִבהוב, הִבהֵב – היסס, התלבט, פקפק, רִפרֵף בליבו: העובר לפני התיבה, פעם ראשונה יסרב, שנייה – מהבהב, שלישית – פושט את רגליו ויורד; עִמעום, עִמעֵם – פִּקפֵּק, היסס, גִמגם: בתחילה מסרב, שנייה מעמעם ובשלישית רץ ובא; סקֶפּטִי – ספקני, שיש בו ספקות ואי־אמון; הַרהֲרָן – מי שמרבה להרהר או עולות במוחו מחשבות רבות, הססן: דברי ההַרהֲרָן אינם ברורים: הרהֲרנית גדולה את, ידידתי, ולידי מעשׂה מתי תגיעי?; הבלחה, הבליח – 1. אור נע לכאן ולכאן, למעלה ולמטה, כנר שכמעט כבה; 2. אור, שלהבת וכד׳ המהבהֲבים בחולשה, מנצנצים באור מקוטע או בלתי יציב, בייחוד בערפל, בחשֵׁכה או במרחקים: אורות היישובים המרוחקים הבליחו בחשֵׁכה; רִפרֵף בליבו – היסס, פקפק, נתעוררו בו ספקות: כשהשקיע את הונו במניות, רפרף בליבו אם להרבות בהן או באיגרות חוב; אִם לא יועיל לא יַזיק – אף שתועלת הדבר מוטלת בספק, כדאי לנסותו: את צרודה? שתי כוס תה חם בדבש, אם לא יועיל לא יזיק; כנֵר מבליח – ספק כָּבֶה ספק דולק; תלוי ברפיון, תלה ברפיון – הניח דבר בחזקת ספק, לא היה יציב: נתגלעה מחלוקת ערכית במפלגה, והיו״ר תלה ברפיון את ההחלטה האחרונה; תלוי על בלימה – תלוי בחלל האוויר, שאין לו יסוד; בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – [המקור – אבשלום שנִתְלה על העץ וגופו נותר בין השמיים לבין הארץ] [בהשאלה]: הוא במקום לא מוגדר, ללא יסוד מוצק, במצב ביניים, שעדיין לא נתקבלה החלטה בעניינו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו, שטרם הוכרע: משפטי טרם הוכרע זה חודשים, ואני חש שאני בין השמיים ובין הארץ כי איני יודע אם אצא זכאי; תלוי ועומד – 1. [כשנאמר על עונש או על גזר דין] שצפוי למישהו, שעלול להיות מוטל עליו בתנאים מסוימים: בית המשפט הפעיל את המאסר על תנאי שהיה תלוי ועומד נגד הנאשם; 2. שאין לו הכרעה, מוטל בספק, שעדיין לא נתקבלה החלטה בעניינו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו: משפטו עדיין תלוי ועומד, ואין איש יודע אם ייצא חייב או זכאי; נר מטפטף – נר ברגעי בעירתו האחרונים, כשפתילתו קרובה לדעוך; יָצָא עָלָיו מְעַרעֵר, יצאו עליו מְעַרעֲרים – טענו נגדו, תקפו אותו; טענו נגדו כמה בני פלוגתא, קָרָא עַרעַר על – טָעַן נגד פלוני, עִרער ומחה על: קמו כמה בני אדם וקראו ערער על זכותי לחרוש באדמתי; גִישש באפלה – לא מצא את הדרך, תהה ולא ידע מה לעשׂות; גישש דרך – חיפשׂ את הדרך הנכונה על ידי גישוש במקל; יְהֵא מונח עד שיבוא אליהו – יישאר בחזקת ספק לתקופה בלתי מוגבלת עד שיתברר הדבר באחרית הימים, כשיבוא המשיח; על אֵם הדרך, על פרשת דרכים – בהצטלבות הדרכים: מצב של תהייה וחוסר ידיעה לאן לפנות: האדם תדיר נמצא על פרשת דרכים, והוא נאלץ לבור לו איזו דרך יבחר מעתה; כדָג שֶׁנֶאֱחָז בִּמצודה רעה – משל למי שמתלבט קשות במשהו: כדגים שנאחזים במצודה רעה; עיניך הרואות – היווכח בעצמך, הדבר ברור ללא ספק, הן גם אתה רואה זאת בבהירות: עיניך הרואות כי לא הייתה חלופה טובה ממנה; הֵטיל צֵל, הֵטיל צֵל כבֵד על – העיב מאוד, עורר ספק רב או חשד רב: הפרשה שנתגלתה הטילה צל כבד על יושרו של האיש; אי־ודאות – ספק בשל חוסר ידע, דעות סותרות, נטייה ספקנית באמיתוּת של דבר וכיו״ב; לוּט בַּעֲרָפֶל – שאינו ברור, מעורפל: הסיבה לתאונה עדיין לוּטָה בערפל; מבעד לערפל – באופן מטושטש, באופן בלתי ברור: כשחזר הפצוע להכרתו, עלו במוחו הדברים שקרו לו, כמבעד לערפל; עֲרפֶל קְרָב – מצב של אי־ודאות, אי־בהירות והיעדר ידיעה ברורה בדבר המצב האמיתי במרחב הלחימה. המצב נגרם מן הכאוס של הלחימה ומאי־עמידה לרשות המפקד תמונת מצב מלאה ואמיתית. התוצאה היא שאין המפקדים והמְפקדות יכולים לעקוב מהר אחר שינויי מהלכי הקרבות של כוחותינו ושל האויב ולפעול כנדרש. נערמים קשיי פיקוד לניהול הקרב ולכן למצב זה השפעה קשה על קבלת ההחלטות של המפקד ולעיתים אף על תוצאותיה: הפוליטיקאי הוותיק יצר במתכוון ערפל קרב לגבי מהלכיו העתידיים; צבוע, לא כן, דרפרצופי, אין סתרו כגילויו, אחד בפה ואחד בלב, בלב ולב, אין תוכו כברו, אין פיו וליו שווים, בְּלֵב וָלֵב – ברגשות מעורבים, אחד בפה ואחד בלב, בחוסר כנות, במרמה: בלב ולב ידברו איש אל רעהו, וכל דבריהם שְׂפת חלקות; בֵּין השמָשות – זמן של דמדומים, חוסר בהירות: הזמן שבין שקיעת החמה לצאת הכוכבים, ספק יום ספק לילה; קְטַן אמונה – חשדן, ספקן, מתלבט, פקפקן, סקֶפּטי, כינוי למי שאינו נוטה להאמין בתוכניות גדולות וברעיונות נעלים, ציניקן: בזמנו התייחסו

אליו כאל קטן אמונה, אך כיום רבים תומכים במדיניותו; אי־אמון – חוסר אמון; הצעת אי־אמון – הצעה של הרשות המחוקקת המועלית בכנסת, שנועדה להביע אי־אמון בממשלה המכהנת כדי להפילה; חֶביון לֵב, בחֶביוֹנֵי ליבו – הרהורים כמוסים שבלב, מסתרי הנפש: בחביוני ליבי האמנתי שאסיים לכתוב את הספר בימי חיי; הִרהֵר אחר רבו – הטיל ספקות בפסיקה או בעצה של מורה רוחני; בִּרגָשות מְעוֹרָבים – ברגשות של שׂמחה ועצב גם יחד או ברגשות של חִיוב ושלילה גם יחד וכו׳; יש פנים לכאן ולכאן – יש בחינות ונימוקים שונים: לדברים שסיפרת יש פנים לכאן ולכאן: מצד אחד, זכותך לקבל טיפול רפואי אצל מי שחפצה נפשך, מצד אחר, אסור לך לפגוע ברופא; הִסתַלֵק מִן הַסָפֵק – אם יש לך ספק, אל תקבל על עצמך אחריות להכריע דבר מִסתתר; פסיחה על שתי הסעיפים, פָּסַח על שתי הסעיפים – פקפק והיסס, התלבט ולא החליט: עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים? במקום שיחליט החלטה נועזת ולא נעימה, הוא מבכר לפסוח על שתי הסעיפים; הוא נתון בין הפטיש ובין הסדן – הוא נמצא בין שני כוחות מתנגדים, הוא במצב ללא מוצא: הרגשתי בין הפטיש לסדן כאשר חברי ביקש ממני לסייע לו לפטר את חבֶרתי; הוא נתון בין שני מגנטים – הוא נמצא בין שני כוחות מנוגדים המושכים אותו לכאן ולכאן; אין לו הֶכרֵעַ – בחזקת ספק; אבק חשד – חשד קל מאוד; שנוי במחלוקת – שיש עליו ויכוח, מוטל בספק, הוא תלוי ועומד ללא הכרעה: ההסכם בין שני הצדדים כמעט גמור, אך נותרו רק שני סעיפים שנויים במחלוקת; תָמֵהַ אֲנִי – מסופקני; שעת הדמדומים – זמן של תהייה ומבוכה, שעת ערפול או חוסר בהירות במצב; אשרי המאמין – מאושר הוא מי שייתן אמון בכך (כלומר יש ספק בדבר); לא היה לבבו שלם עם – הסתייג במידת מה, לא נטה בכל ליבו אחרי: אומנם קיבלתי את ההצעה, אך לא היה לבבי שלם עימה; הוא בסימן שאלה גדול, הוא בסימן שאלה, בסימן שאלה, העמיד בסימן שאלה, עמד בסימן שאלה – היה מוטל בספק, לא היה ודאי, הוא תלוי ועומד, אינו ברור כלל: הֶמשך העסקתו במפעל עומד בסימן שאלה כי לא הצדיק את התקוות שתלינו בו; אלו השערות בעלמא, ומידת מהימנותן נתונה בסימן שאלה; עשׂה לְךָ רַב וְהִסתַלֵק מִן הַסָפֵק – קבע לך אדם שאליו תוכל לפנות, שאתה מזדהה עם דעותיו ושייך לעולמו, והוא יכול לייעץ לך ולשמוע לליבך ויעזור לך בזמנים קשים; יצא מִיְדֵי – השתחרר מ׳, נפטר מ׳: כדי לצאת מידי ספק, היטבתי לברר את העניין; עדיין לא נאמרה המילה האחרונה – עוד יהיו התפתחויות בעניין; אין סָפֵק מוֹצִיא מִיְדֵי וַדַאי – דבר המוטל בספק אינו יכול להכריע את הדבר הוודאי, מעין המימרה: ברי ושמא – ברי עדיף; התעורר ספק בליבו, התגנב ספק בליבו – נולד ספק בליבו: ספק קל התגנב ללב בני הבית, וכדרך העולם החלו להעלות השערות בדבר סיבת העיכוב; ודאי וספק – ודאי עדיף, בָּרִי וְשֶׁמָא – בָּרִי עָדִיף – הדבר הוודאי עדיף מן הדבר המוטל בספק; כמקל של סוּמָא – משל למי שמגשש כעיוור: אתה טועה כי אתה מגשש באפלה כמקל של סומא, ואינך רואה את המציאות בכל מערומיה; מבוי סתום – בעיה שאין לה פִּתְרון, מצב שאין ממנו מוצא, מכשול שאי־אפשר להתגבר עליו, מעצור שאין לעוקפו: כיוון ששום צד לא היה מוכן לוותר, הגיע המשׂא ומתן לידי מבוי סתום; הֵן וְלָאו וְרָפֶה בידו – הוא מפקפק, הוא פוסח על שתי הסעיפים, קשה לו להכריע בדבר; נפשו נתונה בתוך כף הקלע, הוּא נִקלָע בְּכַף הקֶלַע – אינו יודע איך להחליט, אוי לו אם יעשׂה כך, ואוי לו אם יעשׂה כך, הוא נתון בתסבוכת, בצרה; הוא בסימן שאלה גדול, הוא בסימן שאלה, בסימן שאלה, העמיד בסימן שאלה, עמד בסימן שאלה – היה מוטל בספק, לא היה ודאי, הוא תלוי ועומד, אינו ברור כלל: הֶמשך העסקתו במפעל עומד בסימן שאלה כי עד כה הוא לא הצדיק את התקוות שתלינו בו; עתיד המיזם עומד בסימן שאלה, הכול תלוי בתקציב שיאושר לנו; כַּבְּדֵהוּ וחושדֵהוּ – התנהג אליו בכבוד, אך אל תיתן בו אמון מלא: נהגנו כלפי השכן החדש לפי הכלל: ׳כבדהו וחושדהו׳; החושד בכשרים, לוקה בגופו – החושד באדם נקי, הגון וישר, שמן הדין אין לחשוד בו, נענש עונש גופני; אם איני רואה, איני מאמין; איוב לא היה ולא נברא, אלא משל היה; תולעת הספקנות החלה לכרסם בליבו כי כל קיומו הושׂם על כף המאזניים; נפל ספק בליבו; קושיות חמורות ניקרו במוחו; עניין שנָבוֹכוּ בו כל הנבוֹכים; התערער האמון ב׳ והתפוררה האמונה ב׳; מוטב שתניח את הספק ותתפוס את הוודאי; התנגשות רעיונית שאין עימה הכרעה; מוטל בספק, נתון בספק; הסָפֵק הוא אבי האמת וראשית החוכמה; לא ראיתי אמת שאין בה ספק; מַרבה דעת מרבה ספֵקות; אם איני רואה, איני מאמין; שתי דעות התנגחו בליבו, ואין להן הֶכרֵעַ; הפקפקנים והספקנים והחשדנים רק הם אנשי אמת מפני שהם רואים את העולם כמות שהוא, בכל מערומיו; נכנס לו יתוש הספֵק וניקר במוחו; השאלה האתית נדנדה במוחו בפעם האלף; נִתעַרעֲרָה אמונתו; קושיות חמורות ניקרו במוחו; ניצוץ הספק דָלַק בליבו שנים הרבה; כל אותו היום לא זזה אותה שאלה מליבו; צללים של קטנות אמונה; אין סוף לחששות, ואין שיעור לספקות שאפשר לתלות בהבנת דברים שבין אדם לחברו; אין סוף לחששות, ואין שיעור לספקות שאפשר לתלות בהבנת דברים שבין אדם לחברו; נשתכחו ממנו הלכות

ונולדו לו ספקות; אדם זורע: ספק אוכל, ספק אינו אוכל; הִניח את הוודאי, והלך אחר הספק; מוטב שתניח את הספק ותתפוס את הוודאי; הטלת הספק היא המפתח לחוכמה ולאמת; בדבר שיש בו ספק, ואין ההלכה ידועה, צא וראה כיצד העם נוהג; אין ודאי שאין בו ספק, ואין לך דבר הניתן להוכחה ודאית; אוי לי אם אומר, ואוי לי אם לא אומר; התיר ספקות; הסתלק מן הספק, ואחוֹז בוודאי; תשש כוחו . . . ונשתכחו ממנו הלכות ונולדו לו ספקות ועמדו עליו כל ישׂראל להורגו; סולקו המכשולים והותרו הספקות; הכול נראה יציב, אבל לאמיתו של דבר נתון בזרימה מתמדת > אמת! ביקורת! בירור! היסוס! ניגוד! שאלה!

ודאות. וַדָּאוּת – תכונות או מצב של היעדר כל ספק, תחושת ביטחון גמור בדבר אמיתותו או קיומו של דבר או יכולתו להתממש, בייחוד על סמך ראיות: שמעתי בוודאות פסקנית כי ודאויות הדור הקודם נעשׂו בחינת ספקות לגבי הדור הזה; אי־ודאות – המצב שבו משהו אינו ידוע במדויק; חוסר אמון או אי־בהירות ברעיונות, בהחלטות או בכוונות של אדם; משהו שאדם לא יכול להיות בטוח או להרגיש בטוח לגביו; ודאי – דבר או מצב עניינים הידוע בביטחון מלא; דבר מוחלט שאין בו כל ספק: היאך מניחים את הוודאי והולכים אחר הספק; מִסְתָמָא – מן הסתם, מטבע הדברים, בלא ספק, אל נכון: אתה שהכול גלוי וידוע לפניך מסתמא אתה יודע כל מה שכתוב בחוזה; נֶחְרָץ – מוחלט, גמור, סופי, החלטי, שאין לפקפק בו: אין טעם לפנות אליה שוב כי היא השיבה תשובה שלילית נחרצת; דעתו כה תקיפה ונחרצת שאיש לא יוכל לשנותה; בְּבִטְחָה – בוודאות: הבטחתי לה בבטחה שאבוא לבקרה שוב; מובטְחַתנִי בו, מובטְחַנִי בו – הריני סומך עליו, אני משוכנע בו, אני בטוח בו, אין לי ספק שהוא: מובטחתני בו שהוא יהיה מורה הוראה בישׂראל; בשתי ידיים – בהחלטיות, בפסקנות, בלא היסוס [לרוב אחרי הפועל 'דחה' ולעיתים גם אחרי הפעלים 'חתם', 'אימץ']: הנני דוחה בשתי ידיי את הטענה; על דברים אלה אחתום בשתי ידיי; מחוּוָר – מבורר, מוסרים ממנו ספקות, נהיה בהיר, נעשׂה נהיר, מבואר: העניין מחוּוָר לכול לאחר הדיון הארוך; אֶל נכון – בוודאות, בבירור, בלי ספק; ניכר ש־ – קל להבחין, אפשר לראות ש־: מנאומו האחרון ניכר שאין פיו וליבו שווים; העיד כמאה עדים, מעיד כמאה עדים – מוכיח ללא צל של ספק, מוכיח באופן משכנע ואמין שקשה להתכחש לו או לערער עליו, עדות נאמנה ומבוססת ביותר: פניכם מעידים בכם כמאה עדים שאין אתם שׂבעי רצון מדבריי; יָתֵד הִיא שֶׁלֹּא תִימּוֹט – דבר קבוע שאינו מוטל בספק ואינו ניתן להזזה או לשינוי; תשובה חַד־מַשמָעית – תשובה שאינה ניתנת לפירושים, תשובה שמשמעה הוא אחד בלבד; רֶמֶז שָׁקוּף – רמז גלוי שכוונתו ברורה ביותר: הגדלת כוחות הצבא לאורך הגבול הייתה רמז שקוף לכוונות המלחמה; בירר את העניין עַד תּוּמו – בירר את הנושׂא עד סופו; אֵין סָפֵק – ברור, ודאי: אין ספק שהיא צודקת; בָּדוּק וּמְנוּסֶה – טוב ויעיל למעלה מכל ספק, שנוסה בהצלחה: הצתי לו פתרון בדוק ומנוסה כיצד להיחלץ מהבעיה; מעל לכל ספק, נַעֲלֶה מִכָּל סָפֵק – אין כל פקפוק בדבר: דבר פשעו הוכח והוא נַעלה מכל ספק; אין כל חשש – אין העניין מוטל בספק; למען הסר ספק – כדי להסיר כל ספק: למען הסר ספק, אתר זה אינו אתר המשטרה, ולא מייצג את עמדותיה; הסיר כל ספק – הרחיק כל ספק: נדמה היה שהניצחון של 1967 הסיר כל ספק באשר ליכולת ההישׂרדות של המדינה; שָׁרִיר וקַיָּים – קיים באמת, ודאִי, מאושר ותקף, בעל בסיס מוצק, בעל תוקף מלא, שאין ספק בדבר קיומו: הסכם הבוררות בין ראובן ושמעונה שריר וקיים; נוסח הסיום של שטר הכתובה הוא 'והכול ברור ושריר וקיים; התיר את הספק, הותר הספק, הותרה הקושיה – סולק הספק, הובהר הדבר, התגלתה האמת, הוברר בוודאות: בבית המשפט הותר הספק בדבר קלטות המתעדות מפגשים בין מתלוננת בעבֵירות מין לבין חוקרת פרטית; נכון כְּנְכון היום – הדבר ברור ללא כל צל של ספק: אתה יכול לסמוך על דברי המפקדת דבריה נכונים כנכון היום; הסתלק מן הספק – התרחק מאי־הוודאות; בְּוַדַּאי – בלי ספק; עַל אַחַת כַּמָּה וכַמָּה – בוודאי ובוודאי, לא כל שכן: מה במקום חִיותנו אנו מתייראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה; בָּרוּר כַּבּוֹקֶר – ידוע בהחלט, ודאי: אם ברור לך הדבר כבוקר – אומרהוּ; אַקסִיוֹמָה > מוּשׂכל ראשון, הנחה מוסכמת – 1. אמירה מקובלת כנכונה כבסיס לטיעון או להסקת מסקנות; משפט ודאי שאין צורך להוכיחו, אמיתה; 2. כלל או עיקרון מבוסס או אמת מובנת מאליה ומוסכמת; הניח מְעותיו על קרן הצבי – סיכן את כספו או השקיע את כספו בעסק או בדבר שהפסדו ודאי; קָרוב לַוודַּאי – סביר מאוד, כמעט בטוח; סִימָן מוּבהָק – סימן ברור: התינוקת משפשפת את עיניה, סימן מובהק הוא לעייפותה; עיניך הרואות – היווכח בעצמך, הדבר ברור ללא ספק, הן גם אתה רואה זאת בבהירות: עיניך הרואות שלא הייתה באיגרת כל הבטחה או התחייבות; בַּעֲלִיל – בבירור, בפירוש, במובהק, באופן שאין לטעות בו, בפועל, באופן ממשי, בגלוי, בבהירות, ללא ספק: הרגשתי בעליל מה היא יקרה לו; במשפט הוכח בעליל כי אין משׂוא פנים לנשׂואי פנים; רָאָה בַּעֲלִיל – ראה בחוש, נוכח ללא ספק, ברור לו לגמרי: הוא ראה בעליל כי אין דבר מפרטי מעשׂיו נעלם מעיני השופט; אבסולוטי > מוחלט – ודאִי, החלטי, גמור, מושלם, שלם, שאין בו כל ספק: יש לי אמון מוחלט בו, ואני סומכת עליו לגמרי; נִמְרָץ – מוחלט, גמור [לרוב בצירופים כגון 'בקיצור נמרץ', 'בְּדִיוּק נמרץ]; חָתוּך – מוחלט, מוסכם, שהחליטו עליו באופן סופי והחלטי: העניין חתוך וגמור, ואין טעם להתווכח עליו; הֶחלֵטִי – 1. מוחלט, ודאִי, אבסולוטי, נחוש החלטה, בעל יכולת לקבל החלטות מהר ובלא היסוס גם במצבים קשים: מפקד החלטי נוסך תחושת ביטחון בחייליו; 2. [כשנאמר על מעשׂה או על התנהגות] פסקני, תקיף, נחרץ, לא הססני, שיש בו החלטיות: המנַהל הודיע בקול החלטי שֶׁמֵעתה והלאה אין משנים את תוכנית העבודה בלא אישורו; ודאי וַדאי – הדבר ברור ומובן לגמרי; קָרוב לַוודַּאי – סביר מאוד, כמעט בטוח: קרוב לוודאי שהתוכנית תתממש במלואה; העמיד את הדבר על בוריו, העמיד דבר על בוריו – בירר דבר לעומקו, הבהיר אותו היטב; ואין צריך לומר, בוודאי ובוודאי, לְמוֹתָר לצַיֵּין – מובן מאליו; קל וחומר בן בנו של קל וחומר – דבר הגיוני וסביר ללא כל ספק, בוודאי ובוודאי! זהו דבר שלא גיליתי אפילו לרעייתי, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שלא אגלה אותו לך; הִתפַּכֵּחַ משיכרונו – חזר לשיקול דעת הגיוני: סוף־סוף גם האו״ם מתחיל להתפכח משיכרונו ומבין שאין חִזבאללה ארגון שוחר שלום, אלא פניו מועדות להשמדת ישׂראל; קַל וָחוֹמֶר – עֶקרון הֶיקֵש הגיוני שלפיו מסיקים מסקנות מן הדבר הקל על הדבר החמוּר, וכן מן הדבר החמוּר על הדבר הקל, הסקת מסקנה מדבר פשוט על החמוּר ממנוּ, בוודאי ובוודאי, לא כל שכן: אם הוא לא ידע את התשובה, קל וחומר שתלמידים חלשים ממנו לא ידעו; כל שכן – בוודאי ובוודאי, על אחת כמה וכמה; טובה ציפור בכף משתיים על ענף – טוב מעט וודאי, מהרבה בספק; חֲזָקָה עָלָיו שֶׁ־ – יש להניח בוודאות ש־, מקובל, מוסכם וברור ש־, אין ספק לגביו ש־, אפשר לסמוך עליו שיעשׂה מעשׂה מסוים, שינהג בצורה מסוימת וכד׳: חזקה על זרעו של אברהם שמכניסים אורחים הם; חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן; ליבו סמוך ובטוח, הוא סמוך ובטוח – אין בליבו חשש כלשהו או כל פקפוק, הוא משוכנע ובטוח: יהא ליבך סמוך ובטוח כי הפעם תצלח דרכך, ומעשׂיך יעלו יפה; אינִי יודע מה אתה סח – ביטוי לדחייה מוחלטת של טענה, כאילו לא היו דברים מעולם; לא היו דברים מעולם – אין לדברים כל יסוד, לְהָדָ״ם, לא היה ולא נברא, לא היה כלל, אין כל שמץ של אמת בכך: הנאשם כפר בכול, וטען – לְהָדָ״ם; בְּפֶה מָלֵא – בלא היסוס, בוודאות גמורה, במפורש: לא סירבתי לבקשתה בפה מלא אלא בחצי פה; חוק מֶרפִי – חוק הקובע שאם משהו עלול להיכשל, ייכשל בוודאות; אֶל נכון – בוודאות, בבירור, בלי ספק; מוּעָד לפורענות – יש בו ודאות של סכנה או כישלון; והדברים עתיקים – כך היה מאז ומעולם, דברים אלה ידועים היטב זה ימים רבים, הדברים ידועים ואין צורך להאריך בהם: בתולדות הכנסת כבר היו כמה ניסיונות להעביר את החוק הזה, אך כולם נכשלו, והדברים עתיקים; שחור על גבי לבן – הדברים כתובים ברור ומפורש; דברים נמרצים, מילים כַּדּוֹרבָנוֹת, דברים כּדורבנות – דברים קשים ונוקבים כדורבנות, דברים ברורים וחריפים, עוקצים וחודרים: האב דיבר אל בנו השובב דברים כדורבנות והוכיחו קשה על תעלוליו; לשון שאינה משתמעת לשתי פנים – לשון חד־משמעית: לעיתים לשון החוזה אינה ברורה דייה, והיא משתמעת לשתי פנים; לְעֵינֵי, לעיניו – בנוכחות מישהו, מולו, לפניו: האירוע התרחש ממש לעיני הצלמים: הקוסם ביצע מעשׂי להטים לעיני הקהל המשתאה; נגד השמש, לעיני השמש, לעיני כול – בהפגנתיות, בלי להירתע או לפחד מדעת הקהל, וכן – בגלוי, בפומבי, בפרהסיה, בְּרֵיש גְּלֵי, קובל עם ועֵדה: הרומן שלהם היה לעיני כול; כאשר מערכת המשפט מעוותת את הדין באופן ברור וגלוי לעיני השמש, יש להקים קול זעקה; חוק ולא יעבור – חוק או הוראה שיש לקיימם במלואם, ואין לסטות מהם בשום אופן: הגישה הזאת אצלנו היא בבחינת חוק ולא יעבור ואיננו מוכנים להתפשר על כך; ברית כרותה – 1. חוק עולם הוא בטבע האדם, מנהגו של עולם הוא: ברית כרותה היא שהלומד אגדה לא במהרה הוא משכח; 2. חוזה ידידות שנערך ונחתם; הוראה לדורות – הוראה או חוק לתמיד, שֶׁקַּיָּים לעולם; כלל ברזל, חוק בַּרזֶל – כינוי לחוק קיים או לעיקרון שאין לעבור עליו בשום פנים: עליך לדעת שיש לי כמה חוקי ברזל שאינני מוכן לוותר עליהם, ואחד מהם הוא ההגעה לעבודה בזמן; חוק עולָם, חוּקַת עולָם – חוק או הוראה לדורות, שאֵין לשנותם, כינוי מליצי לחוק, לדין, להלכה וכד׳ שתוקפם הוא לעולם, לכל הדורות; בָּרוּר כַּבּוֹקֶר – ידוע בהחלט, ודאי: אם ברור לך הדבר כבוקר – אומרהוּ; כשמש בצוהריים, ברחל בתך הקטנה – בתנאי ברור ומפורש, בצורה שאינה משתמעת לשני פנים: כדי שלא תהיה מריבה בינינו, אני מציע לכתוב חוזה ולציין את הדברים החשובים ברחל בתך הקטנה; מן המקובלות הוא, מן המוסכמות הוא, מן המפורסמות הוא – דבר שהכול מסכימים עליו: מן המוסכמות הוא במדינות המפותחות שאין להילחם בשׂדה הקרב בחומר לחימה כימי, ביולוגי או גרעיני; בידוע, בידוע ש־ – ידוע ש־, ידוע לכול ש־, ברור וגלוי ש־: כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו; והלוא בידוע שעֵשָׂו שׂונא ליעקב; מן הידוע הוא כי/ש־, הכול מסכימים ש־, הדעת

נותנת ש־ – השׂכל מחייב ש־, מסתבר; שוּרת ההיגיון, שוּרת השׂכל – נוהַג לפי השׂכל הישר וההגיוני, שיפוט הגיוני קר: גרסת הנאשם אינה מתיישבת עם שורת ההיגיון; שורת השׂכל נותנת שיש להגיב מייד על המעשׂה; היגָיון יָבֵש, היגָיון קַר – שׂכל ישר, ללא השפעת הרגש: אין שום היגיון קר בהצבעה לנבחרי הכנסת; השׂכל הבריא, שׂכל בריא – היגיון, מחשבה ישרה והגיונית, שׂכל ישר ומעשׂי, כושר שיפוט בענייני היום: כל אדם בעל שֵׂכל בריא היה צריך להבין את זה; קומונסנס < שׂכל יָשָׁר, הַשׂכל היָשָׁר – שיפוט נכון ונבון המבוסס על תפיסה פשוטה של המצב או העובדות; היכולת לחשוב על דברים בצורה מעשׂית ולקבל החלטות הגיוניות: הוא בחור נבון, אני סומך עליו ועל שׂכלו הישר; השׂכל הפָּשוט – ההיגיון, חוסר התחכמות, הסברה הפשוטה: מצד השׂכל הפשוט כדאי לנתח את כדאיות הקנייה; מִרשם בדוק ל־ – תוכנית או דרך פעולה שתוביל בוודאות לתוצאה מסוימת (לרוב שלילית): הצמדה מלאה ואוטומטית של מחירי מצרכים ושירותים למַדד היא מרשם בדוק להמשך התהליך האינפלציוני; דין הוא ש־, השׂכל מחייב, דין היה ש, השׂכל מחייב – ההיגיון קובע: לא כל מה שהשׂכל מחייב, עושׂים; מן הדין ש־ – ראוי הדבר, ראיו ונכון, ההיגיון מחייב; מנוי וגמור עימו – הוא נחוש בדעתו, החלטתו איתנה ודבר לא יגרום לו לשנותה: חרף הלחצים המופעלים עליו מבחוץ מנוי וגמור עימו שלא להתפטר; כָּלָה וְנֶחֱרָצָה מֵעִם – מנוי וגמור, החלטתו סופית ונחרצת ולא יחזור בו, דעתו נחושה, חוק ולא יעבור: רואה אני כי כלה ונחרצה מעימך שלא ללמוד בישיבה, אך עודני מקווה שלא תיטוש את מסורת אבותיך; יהונתן ידע כי כלה ונחרצה מעם אביו להמית את דוד; הלכה למשה מסיני – חוק ולא יעבוד, דבר שאין לערער אחריו, אקסיומה; קיבל כתורה מסיני – קיבל כמובן מאליו, קיבל בלי שום פקפוק או היסוס: חברי הכת מקבלים את דברי מנהיגם כתורה מסיני והולכים אחריו בעיניים עצומות; כְּמוּנָח בְּקופסה – דבר השמור היטב, ושאינו אובד בנקל, דבר שאדם יודעו ושומרו בזיכרונו לאחר שלמד ושינן אותו היטב, דבר המובטח לאדם והוא עתיד לקבלו בלי שום ספק: כל זכויות ירושתי היו בזיכרוני כמונחות בקופסה; מִסְתָמָא < מִן הסתָם – כנראה, אל נכון, אפשר להניח בוודאות, ייתכן, מטבע הדברים, מסתבר ש־: אם כך אמר המרצה, מן הסתם הוא יודע מה שהוא אומר, ולכן דבריו נכונים; עד כדי נהירות מוחלטת – עד כדי בהירות ודאית: בקיאותו בעניין הובהרה עד כדי נהירות מוחלטת; עיניך הרואות – אתה יכול להיווכח בזה בעצמך; סתם בְּעָלְמָא – בלי כוונה מיוחדת: הדברים נאמרו סתם בעלמא; פשוטו כמשמעו, כמשמעו – הוראתו לפי מובנו הפשוט של כל מילה ומילה, ללא כוונה נסתרת: עשׂה את הדברים כפי שנצטווית, פשוטם כמשמעם; פְּתַח פיך ויאירו דבריך – קריאת עידוד לאדם להשמיע את דבריו: קודם שתתחיל להרצות, אל תשכח לבקש מהקהל לכבות את הטלפונים שלהם ולהיות קשובים לך, ואז – פתח פיך ויאירו דבריך; עתה ידעתי כי – עכשיו שוכנעתי כי . . . : עתה ידעתי כי יְרֵאת אלוקים את; בָּרִי וְשֶׁמָּא – בָּרִי עָדִיף – הדבר הוודאי עדיף מן הדבר המוטל בספק; מפורסמות – דעות מוסכמות המבוססות על הדעה המקובלת בענייני צדק ועוול, יפה ומגונה וכדומה; המפורסמות אינם צריכים רְאָיָה – מה שמקובל ומוסכם על הכול אין צורך לאשרו כי אין מערער עליו; טוב עשׂרה טפחים ועומד, ממאה אמה ונופל – מוטב דבר קטן ובטוח מדבר גדול והוא מוטל בספק; הוא ולא אחר – מדובר באדם מסוים ללא עוררין; בלב שלם – בביטחון וללא ספקות; בלב שלם ובנפש חפצה – בלי פקפוק והרהור, ברצון מלא, ברצון רב, בחפץ לב: הוא הסביר לי פנים ונעתר לבקשתי בלב שלם ובנפש חפצה; נכון כאור בצוהריים – נכון באופן מוחלט (כשם שהשמש נמצאת במלוא עוזה בשעת הצוהריים): זה אינו משל ולא חלום זה נכון כאור בצוהריים! מה שבָּטוּחַ בָּטוּחַ – אחוז בדבר הוודאי ואל תסמוך על דבר טוב יותר שקיומו בספק: נרשמנו מזמן לטיול – מה שבטוח בטוח; הניח את הספק ותפס את הוודאי; דבר ששום דוק ערפל לא הליטם; נהירים הדברים כאורה של חמה; היאך מניחים את הוודאי והולכים אחר הספק; כל רמזיו הדקים נבלעו בבת אחת בוודאות אחת; מדובר בהרהורי לב שסִתרם מרובה מגילוים, וספֵקם מוּוידאם; אומץ הוא היכולת לעמוד בפני סכנה, קושי, אי־ודאות או כאב בלי שהפחד יתגבר עליך; הסָפֵק הוא אבי האמת; אין לך דבר קבוע כמו השינוי; למה אתם דוחים ודאויות מפני ספקות? סירובו עקרוני, ואיננו משתמע לשתי פנים; היא טוענת טענת ברי, והוא טוען טענת שמא; טוב שקל אחד היום מעשׂרה שקלים מחר < בירור! חרטה! שׂיחה!

עבודה!

<u>עבודה חיובית או ניטרלית</u>. תעסוקה, עבודה, עָבַד – עשׂה פעילות גופנית, נפשית או רוחנית כדי לתת שירות או לייצר מוצר בתמורה לשׂכר או לתשלום; עבודה – פעילות שבה אדם מפעיל כוח או כישורים לעשׂות משהו. היא דרך עיקרית לפרנסה כדי לספק את צורכי הקיום ולמלא צורך אנושי בסיסי להשתלבות בחברה ובערכיה ולסיפוק ולהגשמה עצמית, וכן – יְגִיעַ, יְגִיעַ כַּפַּיִם, יְגִיעָה, יֶגַע, מְלָאכָה, מִשְׂרָה, עִיסוּק, עָמָל, עַמלָנוּת, פַּרנָסָה, תִפקוּד, תַעֲסוּקָה; עָבַד את האדמה – עשׂה את העבודות החקלאיות השונות המביאות לתנובת האדמה, זרע, חרש, קצר וכו׳ כדי לקבל יבול חקלאי או תוצרת חקלאית: עוֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשׂבַּע לָחֶם; עָבַד בחומר ובלבנים – עבד עבודה גופנית וקשה; עבודה יזומה – סיוע של הממשלה בעת מיתון או שפל כלכלי כדי למנוע אבטלה, לעודד את הפעילות העסקית ולעזור להתאוששות המשק; מוסר עבודה – אמונת העובד בערך העבודה במקום עבודתו, בסיפוק ובפיתוח האישי שהיא יכולה להקנות לו. אמונה זו ניכרת בהתנהגויות של מאמץ בעבודה, בהשתדלותו להיענות לציפיות ההנהלה, בהתמדה, באחריות, ביוזמה, בנאמנות לעבודה ועוד גם בהֵיעדר פיקוח של ההנהלה על עבודתו; ערכי עבודה – ערכים (כגון מוסר עבודה חזק, אמינות ואחריות, הסתגלות, יושר והגינות, הניעה עצמית, הניעה לגדול וללמוד, ביטחון עצמי, מקצועיות ונאמנות) של עובד בעל מוסר עבודה גבוה, המזדהה עם מטרות הארגון והפועל כמיטב הבנתו ויכולתו להשׂיגן לשׂביעות רצון הממונים; עשׂה צחוק מהעבודה < התרשל בעבודה – זלזל בעבודה, עבד שלא כראוי; דעתו בדוחה – הוא שׂמח, ליבו טוב עליו; שְׂכַר עבודה – ההנאה שיש לאדם בעבודתו היא שׂכרו ותגמולו; חדוות היצירה – שׂמחה והנאה המתלוות ליוזמה וליצירה חדשה ומקורית; עבודַת שׂדה – איסוף נתונים ראשוניים מפי עדים וכד׳ לצורך מֶחקר; עבודת שטח – פעילות של מי שמעורב בתוכנית או בתחום כלשהם בסביבתם הממשית; עבודַת מַטֶה – העשׂייה הסדורה והמתואמת במִפקדה לתכנון ולניהול של משׂימות כדי לסייע למנהל או למפקד במילוי תפקידיו: עבודת מטה הבחירות התנהלה למופת; עָבַד לפי הספר – עבד לפי הדרישות הפורמליות ותו לא, בהֵיעדר כל יוזמה או השקעה מעבר לכך: מאחר שנאסר עליהם לשבות, החליטו העובדים הזועמים לעבוד לפי הספר, ותפוקתם ירדה מאוד; תעסוקה גמישה, עבודה גמישה – הסדרי עבודה, ההולמים את צורכי מעסיקו והמאפשרים לעובד נוחות והתאמה בין שעות עיסוקו לשעות חייו האישיים בהתחלה ובסיום של שעות העבודה, במספרן או במקום שממנו יעבוד; פועל ידיים, פועל כפיים, עמל ידיים, עמל כפיים, עבודַת כַּפַּיִם – עבודה גופנית, הנעשׂית בידיים, כגון מסגרוּת, נגרוּת, חקלאוּת; עוֹבֵד כפיים – מי שעושׂה את מלאכתו בידיו: פועל, חקלאי, בעל מלאכה וכד׳, מי שעוסק בעבודת כפיים: אדם לעמל יולד: עובד כפיים או עובד הצווארון הלבן; עוֹבֵד מַעֲרֶכֶת – עובד ששייך לצוות עובדים במערכת של עיתון וכד׳; עבודה עברית – עבודה שבה מועסקים רק יהודים בכל תחומי החיים בארץ; עבודה מהבית < עבודה מרחוק < עֲבוֹדַת רַחַק – שימוש באמצעי תקשוב (כגון מחשב נייד, טלפון נייד, פקס, מרשתת) ישירות מן הבית כדי לבצע מטלות הכרוכות בעבודה בארגון מבלי להיות נוכח פיזית במשׂרדו; עבודַת נמָלים – עבודה ממושכת ומייגעת המצריכה טיפול בפרטים קטנים רבים ומתבצעת בשקידה ובהתמדה: בשחזור עבודת הפסיפס הושקעה עבודת נמלים שארכה חודשים הרבה; אגב עבודה (on-the-job) – משהו (כגון הכשרה או רכישת ניסיון) שנלמד, נצבר או נעשׂה תוך כדי עבודה: לא הייתה הכשרה להפעלת המחשב, והיא נלמדה אגב עבודה; עבודַת דְחָק, עבודות דְחָק – עבודות ציבוריות יזומות שהממשלה יוזמת כדי להעסיק פועלים ולהקל עליהם את מצוקת האבטלה: משפוטַר ממקום עבודתו אין לו מקום עבודה קבוע, והוא נאלץ לעסוק בעבודות דחק; עבודה יזומה – סיוע של הממשלה במיתון או בשפל כלכלי כדי למנוע אבטלה, לעודד את הפעילות העסקית ולעזור להתאוששות המשק; עבודת מתנה – עבודה בהתנדבות, עבודה שאדם עושׂה שלא על מנת לקבל שָׂכָר: נעתרתי לבקשת ההנהלה והסכמתי לעבוד אחת לשבוע עבודת מתנה לאחר שפרשתי לגמלאות; עבודת קודש – עבודה חשובה ורבת ערך: חבר הכנסת אמר לי שאני עושָׂה עבודת קודש כשאני מסייעת בהתנדבות לחלכאים חסרי בית ולנערים ולנערות שברחו מביתם; עבודה שיתופית, עֲבודַת צֶוֶות – עבודה הנעשׂית בידי שני פרטים או יותר, כגון אנשים, בעלי חיים, רובוטים, כשכל אחד מבַצע חלק מוגדר היטב ומדגיש את היעילות הכוללת אגב שיתוף פעולה ביניהם; עובד זר < מהגר עבודה – אדם שעובר ממקום למקום במדינתו או מחוצה לה כדי למצוא עבודה. בדרך כלל אין כוונתו להישאר במדינה או באזור שבו הוא עובד; עבודות עפר – עבודות של הנדסה אזרחית (כמו בנייה, כרייה, סלילת כבישים, הריסת מבנים, יישור קרקע ותיעולה, פינוי פסולת) הנעשׂות בציוד מכני הנדסי להכנת תשתית לבנייה: הוא קבלן גדול לעבודות עפר, וברשותו צי של מפַלסות ודחפורים; עומס עבודה – נטל המשׂימות שצריך לעשׂות עובד או ארגון בפרק זמן מועט כשאין דרישות העבודה תואמות את יכולות התפוקה, את המשאבים או את צרכיו; עתיר עבודה – שכרוכה בו השקעה רבה של כוח עבודה: תהליכים תעשׂייתיים עתירי עבודה מועברים למדינות שבהן שׂכר העבודה נמוך כדי לחסוך בעלויות; מזמין עבודה – מנַהל, יזם או בעלים בעל משאבים; עבודת ידיים, עבודת יד – נעשׂה בעבודה יְדנית או בכלים ובתהליכים שאינם ממוכָּנים: המפה הרקומה שקנינו הייתה יקרה במיוחד כי היא עבודת יד; במטע שלי קוטפים את ההדרים במכונות, ולא בעבודת ידיים; עבודת ה׳, עבודת

הבורא – אורח חיים המבוסס על קיום מצוות הדת; וורקוהולי, וורקהולי > מָכוּר לעבודה; וורקהוליזם > התמכרות לעבודה – התמכרות שבה כל מוחו ונפשו של העובד משועבדים לשעות ארוכות של עבודה מדי יום, והוא מנצל את עיקר זמנו הפנוי לעבודה על חשבון צרכים אישיים וקשרי משפחה וחברה; יחסי עובד־מעביד – היחסים החוזיים שבין מועסק לבין מעסיק, שבמסגרתם העובד עושׂה עבודה בעבור מעבידו; כיתוף, כיתף – הניח או נשׂא על כתפו או על כתפיו: סבלים כיתפו את הנערות על גביהם שלא יתלכלכו נעליהן; כוח עבודה – האוכלוסייה בגילאי העבודה המעוניינת בעבודה, כולל מובטלים, היינו בני 15–70; שְׂכַר עֲבוֹדָה – עֲבוֹדָה: ההנאה שיש לאדם מעבודתו היא שׂכרו ותגמולו: כשם ששְׂכר מִצווה הוא מִצווה, כך שְׂכַר עבודה היא עבודה; מעביד > מַעֲסִיק – מי שיש לו מועסקים שׂכירים והסכים לתת להם עבודה תמורת שׂכר בתעשׂייה, בחקלאות, במסחר, בשירותים וכד׳: בעקבות סכסוך עבודה עם המעסיק החליטו הפועלות לשבות; עובד, מועסק, מוּעֳסָק – 1. אדם המוֹכר את עבודתו (הגופנית או הרוחנית) למעסיק תמורת שׂכר, והיוצר עם המעסיק יחסי עבודה, ניתנה לו עבודה, התקבל לעבודה: הנער מועסק כמלצר במסעדה; 2. אדם העובד בעבודה כלשהי תמורת שׂכר, רווח או תמורה אחרת: המס מוטל לפי שטח העסק, לפי מִספר המועסקים או לפי הפדיון; ג׳וב > תפקיד, משׂרה עיסוק, משׂימה; העסקה, הֶעֱסִיק – 1. מצא למישהו עיסוק, גרם לו להיות עסוק או שקוע בפעילות מסוימת, בעיקר כדי להסיח את דעתו מעניין אחר או למלא את הזמן בתוכן מסוים: העסֵק קצת את הילדים, אני צריכה להכין ארוחת הצוהריים: 2. שָׂכַר את שירותיו, סיפק לו עבודה תמורת שׂכר: הקבלן מעסיק פועלי בניין רבים; שינוי קַרייֶרָה > הסבת נתיבה, שינוי נתיבה; קריירה > נתיבה מקצועית, נתיבה –מסלול קידום של אדם במקצוע מסוים, בעיסוק או בתחום מסוים: תפקידו כמנַהל מחלקה בבית חולים היה שׂיא נתיבתו המקצועית; עָמָל, עָמַל – עָבַד, טרח, יָגַע: מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ; העמֵלים לקיום המשפחה רואים ברכה בעמלם; פּרוֹלֶטַריוֹן – מעמד הפועלים (בהשקפה המרקסיסטית) מעמד העובדים השׂכירים בחברה ההונתנית (קפיטליסטית), המתקיימים רק משׂכר עבודתם והנעדרים אמצעי ייצור משל עצמם: לטענת קַרל מַרקס, מהפכת מעמד הפועלים היא בלתי נמנעת, וסופה שתביא לידי הקמת משטר קומוניסטי נעדר מעמדות: תמיד הייתי פועל ונמניתי עם המעמד הפועלים כי לא היו לי אמצָעֵי ייצור; חקלאות – המדע, האומנות או הפרקטיקה של טיפוח האדמה, הפקת יבולים וגידול בעלי חיים, ובדרגות שונות, הכנה ושיווק של המוצרים המתקבלים. המטרות הן יצירת מזון, מספוא, סיבים, עורות ומוצרים אחרים על ידי גידול צמחים ובעלי חיים או יצירה מכוּונת של תנאים לגידולם, לרבות חלקאות ימית; פלאח > חַקלַאי – מי שעוסק בחקלאות ומגדל צמחים ובעלי חיים כדי להשתמש בתוצרתם, וכן – אִיכָּר, אִישׁ אֲדָמָה, חַוַּאי, יוֹגֵב, עוֹבֵד אֲדָמָה: רוב תושבי מושבנו הם חקלאים; צִיוּד מֵכָנִי הַנדָסִי (צָמָ״ה) – שֵׁם כולל לרכב הנדסי כבד, כגון דַחפּוֹר (bulldozer), מַגרֵד (scraper), מַחפֵּר (excavator), מַחפֵּר יָעֶה (power shovel), מַחפְּרוֹן (backhoe loader), מַטעֵנָה (loader), מַטעֵנַת־עָל (overloader), מְפַלֶּסֶת (grader), מַתעֵל (trencher), מַעֲקֵר או מַרטֵשׁ (rooter, ripper), עֲגוֹרָן (crane), מְקַרצֶפֶת (scarifier), מַכבֵּשׁ דְרָכִים (road roller), שנועדו לעבודות של הכשרה הנדסית. מפעולות הציוד: חפירה, דחיפת עפר או אבנים, חישׂוּף, ריטוש, תיעול, קידוח, יישור קרקע, סלילת דרכים. הסיוע ההנדסי ניכר בפריצת מכשולים, בהכשרת מעברים ודרכי תנועה בשטחים לא־עבירים, בחסימת דרכים, בפתיחת נתיבים וכיו״ב; פְּרִילַנסֶר, פְרִילַנס > מִשתַתֵף חוֹפשִׁי, מִשתַתֵף לִרצוֹנוֹ – 1. בעל מקצוע חופשי, כגון סופר, מתרגם, עיתונאי ואומן, שאינו מועסק במקום מסוים באופן בלעדי וקבוע אלא למילוי משׂימות מסוימות ומוגדרות: הוא עובד בתפקיד של משתתף חופשי בהוצאת ספרים ידועה בתור עורך טקסט; 2. מי שממלא משׂימה, עובד או מועסק בתפקיד של משתתף חופשי: זוהי עבודת משתתף חופשי, והשׂכר בהתאם לכך; אדמה בת עיבוד – אדמה שאפשר לגדל בה צמחים; השׂגה, השׂיג – קיבל לאחר מאמצים, מצא את המבוקש: סחורה זו קשה להשׂיגה; רֵיקָם – בידיים ריקות, בלי להשׂיג דבר, בלי לתת את מה שביקשו: לנישׂואיי הלכתי מלאה וחזרתי ריקם אחר גירושיי; יִיצוּר הֲמוֹנִי – ייצור סחורות בכמויות גדולות באמצעות מכונות, בין ייצור באֲצָווֹת ובין ייצור בזרימה; מוֹכְרָן, מוֹכֵר, זַבָּן – אדם העוסק במכירה ללקוחות, בייחוד בחנות קמעונית: במעדנייה עובדות שתי זבניות לבושות סינר לבן ומוכרנית שהיא גם הקופאית; אומנות, אוּמָן – 1. בעל מלאכה, אדם העוסק במקצוע הכרוך במלאכת כפיים או בעבודת ידיים; 2. מומחה, בקי במלאכתו: מה משותף לטבח אומן ולרופא אומן; בֶּן אוּמָנוּתוֹ – חבר למקצועו, מי שעוסק כמוהו באותה מלאכה: בת אומנותו של עמיתי זכתה בפרס; ירד לְאוּמָנוּתוֹ של פלוני – הסיג את גבול פלוני, התחרה בו, קיפח את פרנסתו; אוּמָנוּת נקייה – מלאכה שאינה כרוכה בלכלוך ובזוהמה: חוטבי העצים ושואבי המים וקוטלי קנים באגם – תדיר אין אומנותם נקייה; עֶגלוֹן – מי שנוהג בעגלה רתומה לסוס, לפרד, לחמור וכד׳, וכן – בעל עגלה, רַכָּב, קָרָר: לא ילמד אדם את בנו חַמָּר וגַמָּל וספּן, קַדר, קרר, רועה, חנווני מפני שאומנותן אומנות ליסטים היא; חָרָש – אומן, בעל מלאכה, אדם שעובד בחומר גלם כלשהו (רווח בצירופים ׳חרש עץ׳, ׳חרש ברזל׳, ׳חרש אבן׳): וְחָרָשׁ לֹא יִמָּצֵא בְּכֹל אֶרֶץ יִשׂרָאֵל, כִּי אָמְרוּ פְלִשְׁתִּים פֶּן יַעֲשׂוּ הָעִבְרִים חֶרֶב אוֹ חֲנִית; אין חָרַש עצים בלא קרדום [= גרזן, מכשיר לחטיבת עצים, כעין מכוש] – אומן אינו יכול להיות בלי כלי אומנותו, ידע עיוני בלי אמצעי ביצוע אין בו תועלת; חָרַש עץ – נַגָּר, אומן שמלאכתו בעץ: וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ צֹר מַלְאָכִים [=שליחים] אֶל דָּוִד וַעֲצֵי אֲרָזִים וְחָרָשֵׁי עֵץ . . . וַיִּבְנוּ בַיִת לְדָוִד; חָרַש אבן – שם כולל לעובדי האבן: חוצב, סתת, פסל וכד׳; חָרַש ברזל – שם כולל לעובדי מתכת: מסגר, נפח, אומן בעבודות מתכת; התייגע, יָגַע – 1. עמל, התאמץ מאוד, טרח הרבה: התייגעתי על פרנסתי עד שחליתי; 2. התעייף, נלאה, עבד עד לעייפות; יֶגַע, יְגִיעַ, יְגִיעָה – התאמצות רבה, עמל רב, טרחה ועבודה קשה: כמה יגיעות יגע וכמה טרחות טרח עד שמצא פת לאכול; צר לי שאת כל יגיעך אכלו הרופאים; יְגַע כַּפַּיִם – מי שעמל בעבודת ידיים: בנאים וצבעים, טייחים ונגרים ושאר יְגֵעֵי כפים לרוב עמלם קשה מנשׂוא; יְגִיעַ כַּפַּיִם – עמל ידיים, עבודה קשה ומאומצת, עמל רב, פרי העמל, תוצאות עבודה קשה: כל מה שהשׂיג בחייו – ביגיע כפיו השׂיג, ולא קיבל מתנות חסד מאיש; יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ; נִתייַגֵעַ, יוּגַע, יִיגֵעַ – עִייף, הֶלאה, הטריד מאוד: איני רוצה לייגע אתכם בדברים; הוּגַע, הוֹגִיעַ – עִייף, הֶלאה, יִיגֵעַ: החוקר הוגיע את מוחו עד שמצא את הפִּתְרון; השאלות הרבות של תלמידיו הוגיעו אותו; רוֹכֵל – 1. אדם המוכֵר סחורה בדוכן קטן בשוק, ברחוב וכד׳; 2. אדם העובר ממקום למקום או מדלת לדלת ומוכר מיני סדקית; רוֹכְלוּת – עיסוקו של הרוכל, כלומר מסחר זעיר המתנהל בדוכן נייד ברחוב או בשוק (או מדלת לדלת): בעל הדוכן נקנס משום שעסק ברוכלות מבלי שקיבל רישיון מהעירייה; פגישת עבודה – פגישה, התוועדות או התכנסות כדי לדון בנושׂאים העומדים על הפרק בתחום הכלכלה, המדינה וכד׳: השׂר יכנס השבוע כמה פגישות עבודה עם ראשי המשק; ניהול שיתופי – ניהול שבו עובדים בכל הרמות מוזמנים להציע רעיונות כדי לקבוע ולזהות מטרות ארגוניות, לפתור בעיות ולהחליט החלטות שעלולות להשפיע עליהם ישירות; מילוי מקום, מילא מקום – עשׂה מלאכתו של אדם אחר בהֵיעדרו: אחד מתפקידיו של מנהל בית ספר הוא לדאוג למילוי מקום כאשר אַחד המורים חולה; הִשתַדְלוּת, הִשתַדֵל – התאמץ, עשׂה מאמץ כדי להשׂיג דבר מה, ניסה מאוד להצליח במשהו: אני משתדל מאוד לקיים את הבטחותיי; הִשתַדֵל אֵצֶל מישהו, השתדל לפני מישהו – התאמץ להשפיע על אדם בעל סמכות ומעמד כדי להפיק ממנו דבר מה או כדי לשכנעו להעניק טובת הנאה, הטבה וכד׳: אסתר המלכה השתדלה אצל אחשוורוש למען עמה; הרצל השתדל אצל הסולטאן הטורקי לקבל אישור ליישוב יהודים בארץ ישׂראל; גֵּרַף – ניקה את השטח על ידי גריפה (טאטוא, פינוי, הוצאת זוהמה), פינה מים באמצעות מגֵב, ניקה תנור או אח מן הגחלים והאפר: אחרי שתגרוף את המים עבור על הרצפה שוב בסמרטוט סחוט; מִשׂרָה – כהונה, עבודה קבועה בשׂכר, תפקיד שאדם ממלא תמורת משׂכורת: הוא מצא מִשׂרה של מורה להיסטוריה בבית ספר תיכון; אחד העובדים התפטר ומִשׂרתו התפנתה; נושׂא מִשׂרה – בעל מִשׂרה, בעל תפקיד, ממלא תפקיד, עובד התופס תפקיד כחוק: נושׂא מִשׂרה טיפולית לא יישׂא באחריות פלילית למעשׂה שעשׂה במילוי תפקידיו השיפוטיים; נושׂא מִשׂרה בגוף ממשלתי הוא פקיד בכיר; יְצִירָתִיוּת – היכולת להשתמש בדמיון או ברעיונות מקוריים ולהתמודד עִם בעיות אינטלקטואליות באופֶן חדש ושונה מהשׂגרה בזכות חשיבה ביקורתית המאפשרת לחשוב מחוץ לקופסה ולמצוא פתרונות מקוריים לבעיות: המפקד ניסה לטפח את יצירתיות חייליו [כדי ליצור משהו מקורי, לפתח תאוריות, לממש או ליישׂם טכניקות או לחשוב מחשבות מקוריות. אדם יצירתי מציג לרוב מקוריוּת, דמיון וכושר ביטוי]; חשיבה יצירתית – תהליכים נפשיים המובילים להמצאה, לפתרון או לתצרופת (סינתזה) חדשה בכל תחום. פתרון יצירתי עשׂוי להשתמש באלמנטים קיימים (למשל, אובייקטים, רעיונות) או לערוך מערכת יחסים חדשה ביניהם. תוצרי חשיבה יצירתית כוללים, למשל, מכונות חדשות, רעיונות חברתיים, תאוריות מדעיות ויצירות אומנותיות: בחשיבה יצירתית אדם פותר בעיה או מחליט באמצעות אסטרטגיות החורגות מאסטרטגיות נפוצות או שנלמדו בעבר; עַמְלָנוּת, עַמלָנִי, עַמלָן – עמֵל, עובד, טורח הרבה, מי שמרבה להתייגע: מעניין מה טיבו של עמלן זה שלכאורה הוא משׂתכר אל צרור נקוב; מוצאו ממשפחה עמלנית, וכל הונו בא לעולם בזכות ידיו העמלניות ומוחו הקודח; חֵפֶץ כפיים – חריצות, שקידה, אהבת העבודה: עשׂתה את כל עבודות המשׂרד בחפץ כפיה; קוֹלֶגָה > עָמִית – חבֵר לעבודה במקצוע או בעסק, חבר לתפקיד או למעמד: היא עמיתה מן העבודה; עֲמִיתָנִי, עֲמִיתָנוּת – התנהלות מתחשבת ומכבדת בין עמיתים לעבודה, הניכרת באחווה (סולידריות), בחבֵרות, בשיתוף פעולה, בנאמנות, בזהות מטרות ועניינים וכד׳: גם הפקידים הצטרפו לשביתה בעיקר מתוך רגשי עמיתנות לחבריהם;

מְלָאכָה – 1. פעילות מקצועית הכרוכה בעבודת ידיים והמיועדת לייצור מוצר או לתיקונו, מלאכת יד: מלאכת הסנדלר היא תיקון נעליים; 2. עבודה: היום קצר והמלאכה מרובה; בעל מלאכה – אומן, עוסק בעבודת כפיים במקצוע מסוים, כגון נגר, מסגר, חרט, ספר; מלאכת מחשבת – עבודה אומנותית, מלאכה הדורשת מומחיות ומלאכה מרובה, הערכה בנימת התפעלות למעשה העשׂוי כהלכה: המִשנה המעוטרת בצבעים ססגוניים מן המאה ה־14 היא מלאכת מחשבת, ועֲרכה וחינה לא יסולאו בפז; זריזים מקדימים – אדם זריז נוהג לבוא מוקדם מהראוי או להיות ראשון בין העושׂים; שינס מותניו, שינס מותניים – התכונן במרץ למלא משׂימה כלשהי: במפלגות כבר משנסים מותניים לקראת הבחירות הקרֵבות ובאות; הפשיל שרוולים > הפשיל את שַרווליו – עשׂה הכנות לפעולה, ניגש במרץ לדבר, פתח בעשׂייה: חבריי הפשילו את שרווליהם, אימצו את זרועותיהם והתחילו לעבוד; עמוד השִדרה, עמוד התָווך – מישהו או משהו המשמש משען ובסיס לעניין כולו, מישהו הנושׂא על כתפיו את עיקר המעמסה; האיש המרכזי, הדבר המרכזי: הוא היה עמוד התווך של האגודה; מסביב לשעון > בכל שעות היממה, יוֹמָם וָלַיְלָה – לכל אורך היממה, 24 שעות, תמיד, כל הזמן: הגה בה יומם ולילה; היא ישבה ליד מיטת חוליו יומם ולילה; עשׂה ימים כלילות > עָשָׂה לֵילוֹת כַּיָמִים – התמיד בעשׂייה ובעבודה בלילות כמו בימים, פעל יומם ולילה, לא מש ממקומו גם בלילה: אימו טיפלה בו במסירות ועשׂתה לילות כימים ליד מיטתו; גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמיים – העבודה והפרנסה חשובים מלימוד לשם לימוד; זֵיעַת אַפַּיִם – בעמל קשה, ביגיעה מרובה; התרחץ בזיעתו – עָבַד בזיעת אפיו, עבד עבודה קשה ומפרכת; חיזר על, חָזַר עַל – סבב וטרח הרבה כדי להשׂיג דבר מה: חזרתי על כל המקרא ולא מצאתי כתוב בו השם 'תל אביב' אלא פעם אחת; בזיעת אפיו – במאמץ רב, בעבודה קשה ומאומצת, בעמל וביגיעה מרובה: כל ימיו הוא עמל לפרנסתו והוציאהּ בזיעת אפיו ממש; אֱהַב את המלאכה ושְׂנָא את הרבנות – אהב את המלאכה, ושׂנא את השׂררה ואת האדנות: תמיד אהבתי את מלאכתי וביכרתי לעבוד בה כי שׂנאתי את הרבנות, היינו להיות ממונה על עובדיי; פריקה, פְּרַק – הוריד משׂא או מִטען, הוציא סחורה, ציוד וכד' מתוך משׂאית, ארגזים וכד': הסבלים פרקו את הרהיטים מן המשׂאית; נִפְרַק – 1. הוסר, הוצא או הורד מכלי קיבול, מכלי רכב וכד', שבהם הוא הועבר ממקום למקום; פרקו אותו: מבין ריסי עיניה ניכר שצער גדול נפרק מליבה; 2. [כשנאמר על כלי רכב, על בהמת משׂא וכד'] מטענו הוצא, הורד או הוסר ממנו או מעליו, פרקו אותו: הספינה נפרקה בנמֵל אילת; הרכבת נפרקה ונטענה אמש; שָׁקַע במ"ט שערי, שָׁקוּעַ בְּמ"ט שַׁעֲרֵי – נתון כל כולו בתוך, שקוע במידה רבה בענייני (הלכה, מחקר, בטלה, פרנסה, שחיתות וכו'): כעת אני שקוע במ"ט שערי כתיבת ספרי, ולא אוכל להתפנות לעבודה אחרת; גְּדוֹלָה מְלָאכָה שֶׁמְּכַבֶּדֶת אֶת בְּעָלֶיהָ, גְּדוֹלָה מְלָאכָה שֶׁמְּחַמֶּמֶת אֶת בְּעָלֶיהָ – בשֶבח העבודה והמלאכה התורמות לָעוסק בה; פסיכולוגיה של העבודה – שם כולל לפעולות אלה: מיון עובדים, הדרכה ופיתוח, הערכת ביצוע, פיתוח ארגונים וניהול שינוי, ממשק אדם ומכונה, ייעוץ ופיתוח אישי, עיצוב סביבת העבודה ויחסי העבודה; מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת – המכין מראש, ייהנה בבוא השעה מהכנה זו: אם לא תתרגל, כיצד תעמוד בבחינה, היינו מי שאינו טורח בערב שבת, מה יאכל בשבת; אם לא זרעת מה תקצור, אם לא זרעת, לא תקצור – אם לא השקעת עמל ועבודה בדבר, לא תראה פרי; עידור במערכה, עָדַר במערכה – עשׂה עבודה אחראית וקשה, נטל חֵלק בעבודה או בטיפול בדבר אחראי וכבד: כמה שנים עדרתי בהכנת המילון למרות האילוצים, התת־תנאים, המהמורות והפחים שטמנו בדרכי; בְּעֶשֶׂר אֶצְבְּעוֹתָיו – במו ידיו, בלא עזרת אחרים: בילדותו חיבק אשפתות, ברם בבגרותו הוא בנה עסק לתפארת בעשׂר אצבעותיו; יָשַב על המדוכה – יגע בפִּתְרון בעיה מסובכת, דן והתלבט בעניין כלשהו, התחבט בבעיה כלשהי: גדולים וחכמים ונבונים ממני נתכנסו וישבו על המדוכה כדי לפתור סוגיה סבוכה זו, ולא עמדו על פתרונה; עוֹל – נֵטֶל, מעמסה כבדה, חובה, מחויבות: עול כבד מוטל על כתפיו, והוא עומד בו בכבוד; עם יציאתי לגמלאות שברתי את עול הפרנסה מעל צווארי; נשׂיאה בעול, נָשָׂא בעול, משיכה בעול, מָשַךְ בעול – טָרַח וטיפל בדבר, קיבל עליו את נֵטל העבודה או העול, עשׂה את העבודה הקשה: בראשית דבריו הודה מנהל המיזם לכל חברי הצוות שנשׂאו עימו בעול; טוב לנערה כי תישׂא עול בנעוריה; נָשָׂא בעול עם חבריו – קיבל עליו את נֵטל העבודה, עזר לחברו ותמך בו; הַפְסָקַת תֵּה – הפסקת העבודה לשתיית תה או קפה, בדרך־כלל בזמן שבין הארוחות; הפסקת צוהריים – הפסקת עבודה של חצי שעה רצופה לפחות ביום עבודה של שש שעות ומעלה, במקום העבודה ומחוצה לו, והוא אינו זכאי לשׂכר עבור זמן זה; יום שַׁבָּתוֹן – יום (כגון יום הבחירות, חג העצמאות וחגים דתיים) שבו נמנעים מלעבוד לצורכי פרנסה או עסקים, יום מנוחה גמורה; הַתְקֵן עַצְמְךָ בַּפְּרוֹזְדוֹר כְּדֵי שֶׁתִּיכָּנֵס לַטְּרַקְלִין – טְרַח ועמול רבות עד שתושׂג ההנאה מפרי העמל, הכן עצמך לדבר העיקרי; זיעה חוסכת דם – עבודת הכנה מאומצת מונעת אסונות ונפגעים: האימונים ביום ובלילה קשים ומפרכים, אך הם כדאיים כי זיעה חוסכת דם; מלאכה נקייה – ביצוע מושלם של מטלה מסובכת או מסוכנת, עבודה מושלמת: היחידה המיוחדת שהוחדרה לשטח האויב מלאכתה נקייה כי פגעה במטרות הצבאיות מבלי לפגוע באזרחים; המשטרה מודה שהשודדים עשׂו מלאכה נקייה, ולעת עתה אין בידה כל רמז לפִּתְרון התעלומה; לא עליך המלאכה לגמור – אמירה הקוראת ליחיד למלא את חלקו במילוי המשׂימה גם אם לא תושלם המלאכה כולה בתקופתו כי אחרים ימשיכו בה: אני מציע לקדם את העניין צעד אחר צעד, ולזכור כי לא עלינו המלאכה לגמור; לא עליך המלאכה לגמור ואינך בן־חורין להיבטל ממנה – אל תירתע מפני מפעל הנראה לך למעלה מכוחותיך, שאם לא תשלימו ימשיכו אחרים את מלאכתך; סוס עבודה – כינוי לאדם חרוץ ומתמיד; פועלי דְחָק – פועלים שהועסקו בעבודות יזומות; מַצְנֵחַ זָהָב – כינוי לחבילת הטבות בסכומים גבוהים המובטחת בחוזה העבודה לעובד בכיר, שהוא מקבל עם הפסקת עבודתו (בשל פרישה, פיטורין, שינויי בעלות בחברה וכדומה); עבודת קודש – פעילות למען מטרה נעלה: בכינוס השנתי של המטפלות במעונות החברה למתנ"סים אמר להן השָׂר: 'אתן עושׂות עבודת קודש ומסייעות לצמיחה במשק'; היום קצר והמלאכה מרובה – יש לעבוד במרץ כדי להשלים את העבודה; צדיקים מלאכתם נעשׂית על ידי אחרים – מימרה בשבח זכויות הצדיקים: צדיקים, כמה משוֹעֵי ישׂראל, חשבו שמלאכתם תיעשׂה בידי אחרים, ברם שׂר האוצר טרף את הקלפים, והדוּח נגנז; תורה שאין עימה מלאכה, סופה בְּטֵלָה – דיבור בשבח העבודה; הזורעים בדמעה ברינה יקצורו – הטורח ועמל על דבר ביגיעה ובדאגה, סופו שישׂמח בתוצאותיו הטובות; קַב [= קצת יותר מִשנֵי ליטרים] מן הארץ ולא כּוֹר [פחות מ־396 ליטר] מן העלייה – נוח לו לאדם לקבל מעט, ובלבד שלא יהיה טורח מרובה או טוב מעט ובעין מהרבה בחזקת ספק; פְּשׁוֹט נְבֵלָה בשוק ואל תצטרך לבריות – עשׂה כל עבודה, ואפילו הבזויה ביותר, ובלבד שלא תצטרך לתמיכת הבריות; פְּשׁוֹט נבֵלה בשוק, ואל תאמר: 'אדם גדול אני' – נאה יותר לאדם לעבוד כל עבודה שהיא לפרנסתו, ואפילו היא בזויה, ובלבד שלא יתבזה בבקשת נדבות; גָּדוֹל כּוֹחָהּ שֶׁל מְלָאכָה – העבודה והפרנסה רבות חשיבות ועוצמה הן; נָטָה שכם לסבול, הִטה שכמו לסבול עול של – היה מוכן לשׂאת בעול ולבוא לעזרה; לא טמן ידו בצלחת – לא ישב בחיבוק ידיים, לא התבטל ממעשׂ, לא נמנע מלהגיב: הוא השמיצה כהוגן, אך אין מה לחשוש לה כי גם היא לא טמנה את ידה בצלחת; מעשׂה יָדָיו להִתפָּאֵר – מלאכה נאה הראויה לתהילה, דבר מוצלח שהוא עשׂה בעצמו ויכול להתפאר בו: המחנכת ברוכת הכישרונות בציור הזמינה את חבריה לחזות בתערוכתה, מעשׂה ידיה להתפאר; בנפשו יביא לחמו – כל ימיו עסוק במלחמת הקיום; פרי עמלו – תוצאה של עבודה מאומצת; יש שׂכר לפעולתו – מעשׂהו יביא גמול, עמלו לא לשָוְוא: פלסטינים שנאבקים להחליף את שלטונם בשלטון של שלום, כלום יש שׂכר לפעולתם או שׂמים נפשם בכפם? זָרַע בדמעה, קָצַר ברינה, הזורע בדמעה, יקצור ברינה – הטורח ועמל, יראה ברכה בעמלו; יוֹמֵם – אדם הנוסע יום יום לעבודתו מחוץ למקום מגוריו וחוזר בעֶרב לביתו: רוב דיירי היישוב הם יוממים העובדים בעיר הסמוכה; עָמָל – מלאכה או עבודה קשה, יגיעה או טרחה רבה: מה יתרון האדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש? על אף כל המאמצים שהשקיע בעיבוד אדמתו, לא ראה החקלאי ברכה בעמלו; עָמֵל – עובד, פועל: באה מנוחה ליָגֵעַ ומרגוע לעָמֵל; מְלֶאכֶת יד – עבודת כפיים, התקנת כלים ומכשירים בעבודת ידיים; צווארון לבן, אנשי הצווארון הלבן – כינוי לא־רשמי לבני אדם הנמנים עם מעמד הביניים, העובדים בעבודות מקצועיות הדורשות לרוב השׂכלה אקדמית [עם מקצועותיהם מונים מקצועות הניהול, עבודות משׂרד ומִנהל, שיווק ומכירות ומקצועות חופשיים כגון עריכת דין ורפואה]; צווארון כחול, עובדי הצַוָּוארוֹן הכָּחוֹל – כינוי לא־רשמי לבני אדם הנמנים עם מעמד הפועלים, העובדים בעבודות כפיים ופעמים רבות משׂתכרים שׂכר נמוך [עם מקצועותיהם מונים ייצור בתעשׂייה, כרייה, בנייה, תחזוקה, התקנה ועבודות מכניות שונות]: בשנים האחרונות פקד את המדינה גל של עובדים זרים העוסקים בעבודת הצווארון הכחול; יְגִיעָה – התאמצות רבה, עמל, מאמץ: צר לי שכל יגיעתך הייתה יגיעת שווא; יְגַע – עבודה קשה, עמל מפרך, יגיעה, מאמץ רב: החלוצים השקיעו עמל, יזע ויגע רבים בהפרחת השממה; סנקציות > עִיצוּמִים – אמצעי לחץ שמפעילים ארגונים, קבוצות, ועדי עובדים וכד' כדי להיאבק במעבידיהם בענייני שׂכר, שעות עבודה, הטבות וכד': עובדי חברת החשמל פתחו בעיצומים כי תביעותיהם להעלאת שׂכר לא נענו; דְּבַר יום ביומו – לפי המעשׂה הרגיל כל יום, עניין של שגרה יום־יומית, דבר החוזר מדי יום ביומו, מכסה יומית: דבר יום ביומו הוא שבית המשפט מציע לבעלי הדין לשקול הסכם מוסדר; פס ייצור – שיטת ייצור המורכבת מכמה תחנות עבודה, שבכל אחת מהן, חלקים הניתנים להחלפה מוספים למוצר מסוים באופן עקיב, ולאחריה עובר המוצר לתחנה הבאה כדי ליצור בסוף התהליך מוצר סופי; טִרחה – יגיעה: תודה שחסכת טרחתך ממני; טְרָחוֹת שטרחתי לא היו

לשווא; טוֹרַח – מעמסה, טרדה, נטל: יצאנו מאוכזבים מאוד כי למרות כל הטורח לא השׂגנו דבר; בואי ננוח בכפר כדי לפוש קמעה מטורח הדרך; מִשלַח יד – עסק, מקצוע, עבודה: המועמדים מילאו שאלון ובו התבקשו לציין פרטים שונים: שם, כתובת, גיל, משלח יד וכד׳; שׂמח במשלח ידך, ועמול באהבה וביצירתיות; שָׁלַח יָדוֹ בְּ־ – החל לעסוק ב־: התיישב בנגב ושלח ידו בעסקי נדל״ן ועשׂה הון רב; בנה במה לעצמו – פרש משותפות עם אחרים ופעל בנפרד: לאחר שהסתכסך עם ראש הממשלה פרש ממנה ובנה במה לעצמו; פינה עצמו מן – השתחרר מן: מכרתי את סחורתי לשותפי ופיניתי עצמי מכל עסקיי כדי לקבוע עיתים לתורה; אנשי עמל – בני אדם החיים על יגיע כפיהם; עֲמַל יָדַיִים, עֲמַל כַּפַּיִים – עבודה גופנית: לפנים עבדו בעמל כפיים גם קשישים וקשי יום; ידיים עובדות – עובדים, פועלים, כוח עבודה: במפעל יש עודף בידיים עובדות והשמועות מדברות על גל של פיטורים הקרב ובא; ידיו מלאות עבודה – הוא טרוד מאוד, אין שעתו פנויה כי יש לו הרבה מאוד עבודה: אין לו זמן לשׂיחות בטלות לפי שידיו מלאות עבודה; לפי הגמל המשׂא – אין מטילים על אדם עבודה אלא לפי כוחו ולפי יכולותיו; ניצֵחַ על המלָאכה – הדריך את העוסקים במִבצע ציבורי גדול: מפקד המשטרה ניצח על מלאכת איסוף הנשק מבתי הנפקדים והעריקים; החלו לנשב רוחות חדשות, התחילו לנשב רוחות חדשות, רוחות חדשות מנשבות – יש אווירה חדשה, יש שינוי בהלך הרוח, בדעות ובהשקפות, ניכרת התחדשות או התרעננות: מאז התחלפה ההנהלה רוחות חדשות מנשבות במשׂרד; חילופֵי מִשמָרות – כניסת אנָשים חדשים למילוי תפקיד מסוים; שיטת סֶרֶט נָע – שיטת עבודה שהמוצר עובֵר מעובד לעובֵד אגב התאמה בין התנועה ולזמן, להתקנת חֵלק ממנו עד גמר ייצורו; אָדָם לעָמָל יוּלָד – 1. מנת חלקו של אדם על הארץ היא עָמל ויֶגע; 2. האדם נוצר לחיות חיי עמל ועבודה, ובזכותם לחיי אושר ושׂמחה; העבודה היא חיינו: אף שהאדם לעמל יולד, יֵרֵד עמלו לטמיון אם אין בו כוח רצון, נחישות, דבקות והתמדה, וגם יותר מקורט של מזל לא יזיק; לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא > לפי הצער השׂכר – שׂכרו של אדם נקבע לפי מידת הטרחה והיגיעה ששיקע בדבר, ככל שהצער גדול יותר – השׂכר גדול יותר; פריקת עול, פּוֹרֵק עול, פרק כל עול, פָּרַק עוֹל – מי שעבר על איסור, נהג בהפקרות, לא נשמע לשלטונות המוסמכים, לא קיבל עליו כללים וחוקים, לא קיבל מרות, שלא מילא את חובותיו: בנו יצא לתרבות רעה והסתפח לכנופיית פוחחים פורקי עול ופורצי גדר; ירד העול מעליו, שָׁבַר אֶת עוּלוֹ, שָׁבַר עוּלוֹ מעל צווארו, פָּרַק עול מעל צווארו – שִׁחרר משעבוד, פָּרַק מעל מישהו את עול השעבוד המונח עליו: עם פרישתי לגמלאות נשבר עול כבד מעל צווארי, וכעת אני בן חורין; הרחמן הוא ישבור עוּלנו מעל צווארנו; יָשַׁב שִׁבעה נקִיים – יָשַׁב ועמל בדבר זמן ממושך, טרח ויגע הרבה, לא נהג קלות ראש, דקדק, הקפיד מאוד: עניין זה רגיש מאוד וכדאי שנשב על כל שיבוש ושיבוש שבעה נקיים; נוֹצֵר תְּאֵנָה – יאכל פרייה – הטורח בדבר סופו שיבוא על שׂכרו; תְּבוּנַת כַּפַּיִים – כישרון מיוחד ומיומנות מעשׂית במלאכה מסוימת, זריזות בידיים: גם כשאנו נוסעים לחו״ל, אני נהנה לסעוד מתבונת כפיה של רעייתי; אין החוטא נשׂכר, שלא יהא חוטא נשׂכר – שלא יפיק תועלת ממעשׂהו הרע: אף שרבים חסרים באולם, יש להתחיל בהצגה כדי שלא יהא חוטא נשׂכר; נוֹשׂא בעול עם חברו – מחלק את הנטל עם חברו; אָכַל פרי מעלליו, אכל מפרי דרכו – שולם לו כגמולו, קיבל מה שהגיע לו לפי מעשׂיו; בא על שׂכרו – קיבל את השׂכר שמגיע לו, קיבל גמול על מעשׂיו הטובים: במודעה נאמר: ״אבד ארנק. המוצא הישר יבוא על שׂכרו; מָדַד לו כמידתו – שילם לו כגמולו, גמל לו לפי המגיע לו; ירד מן הבמה – פרש מתפקידו הרם; האבות ליקטו את העצים, והבנים מבערים את האש – האבות עמלו, והבנים נהנים; השונה ואינו עמֵל, כאיש זורע ואינו קוצר; ימי המעשׂה, לא ניתנו למנוחה ולעונג אלא לעול וליגיעה רבה; יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כי תאכֵל, אַשרֶיךָ וטוֹב לָךְ; האוכל משלו דומה לתינוק המתגדל על שדי אימו; עובד אדמתו ישׂבע לחם; כל יגיעתי יגיעת שווא הייתה; כל ימיו עסק במלאכת מחשבת; טובה ציפור בכף משתיים על ענף; שיקע את כל כוחו ומרצו בעבודתו; שיקֵעַ את כל חֵילו [= כוחו] בעבודתו; נהנה מיגיע כפיו; יָגַע בעֶשֶׂר אֶצבְּעותיו וחי על יגיע כפיו; לא ילמד אדם את בנו חַמָּר וגַמָּל וסַפָּן, קדר, קָרָר [= עגלון], רועה וחנווני מפני שאומנותם אומנות ליסטים היא; אכול בָּצָל ושב בַּצֵל, אם אין קמח, תורה מניין? ללמֶדך כמה שׂכר טוב לעמֵלים חרוצים; דרושים בחורים חזקים בעלי כוח שטוענים עמל על כְּתפיהם; העבודה בלעה את כל זמנו; אי־אתה יודע שכל עיסוקנו אינו אלא בשביל שאין אנו עסוקים; אֱחוֹז בזה וגם מזה אל תנח ידך; לא ישב באפס מעשׂה ולא חיבק את ידיו; כל אשר תמצא ידך לעשׂות בכוחך – עשׂה; הווה זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמיים היא: שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת – נמצאת מחריב את כל העולם כולו; טוב לגבר כי יישׂא עול בנעוריו; איני מבקש ממך טִרחת חינם, אני מוכן ומזומן לשלם לך במטבע יפה; עשׂה מעשׂה טוב שתפארת הוא לעושׂיו; שָׁבַר עוּלו מעל צווארו; לא מש מאוהלה של עבודה והִטה שכמו לסבול עוּלה של מלאכה; הזורעים בדמעה, ברינה יקצורו; שׂמחת העבודה שחררה את האדם מניכורו; חי על יגיע כפיו; מילא תפקידו במסירות אגב הקפדה על סֵדֶר, על דייקנות ועל שלמות הביצוע; שיקע את כל כוחו ומרצו בעמלו שנים הרבה; בבוקר זרע את זרעיך, ולערב אל תנח ידיך; כוחי ועוצם ידי עשׂה לי את החיל הזה; יצא לשוק והכניס עצמו בעול של פרנסה; עדיין לא הִטָה את שכמו לסבול עוּלה של פרנסה; לשווא עמלו הבונים; כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול: חָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר וְעִימֵּר וְדָשׁ וְזֵרָה וּבֵרֵר וְטָחַן וְהִרקִיד וְלָשׁ וְאָפָה, ואחר כך אָכַל – וַאֲנִי משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפניי; קודם שתזרח השמש, יֵצֵא אדם לפועֳלו ולעבודתו עדֵי ערב; זמן המלאכה מהנץ החמה עד צאת הכוכבים; פְּשׁוֹט עור נבלה בשוק, וקבל שׂכר, ולא תאמר: ׳הדבר גנאי הוא לי׳; תורה שאין עימה מלאכה, סופה בטֵלה וגוררת עוון; אין הברכה שורה אלא במעשׂה ידיו של אדם; מים מהלכים מניעים טחנה, מים עומדים מעלים צחנה; כל המשׂים על ליבו שיעסוק בתורה ולא יעשׂה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חילל את השם וביזה את התורה וכיבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא [רמב״ם]; טוב לגבר כי יישׂא עול בנעוריו: עול תורה, עול אישה ועול מלאכה; טרם עלה עליו עול תורה, וכבר חושב כיצד לשבור עוּלו מעל צווארו לכשתגיע שעת יגיעו; העבודה היא חיינו, מכל צרות תצילנו; באנו ארצה לבנות ולהיבנות בה; כל עמל האדם לפיהו; זה היה חלקי מכל עמלי; הניח את מלאכתו מפני מלאכת שמיים; אינו דומה העובד מאהבה לעובד מיראה; אהבה ועבודה הן הבסיס לאנושיותנו; העבודה מתשת כוחו של אדם, ויצר של שינה קופץ על העמלים בעבודה; הזמן קצר והמלאכה מרובה; עבודה שאי־אפשר לשכוח אותה היא עבדות

עבודה שלילית. עבודות רס״ר – משׂימות ניקיון, גינון, סיוד, צביעה וכיו״ב המוטלות על חייל בבסיס; עֲבודות שֵׁירוּת, עֲבוֹדַת שֵׁירוּת – עבודת עונשין שגוזר בית משפט על נאשם בעבירות פליליות. מבחינים בין מאסר שהוא נושא בעבודות שירות במקום בכלא, ובין עונש שירות לתועלת הציבור שמטיל בית משפט ואינו חלופה לעונש מאסר; עבודת כפייה – כפיית אדם לעבוד שלא כדין עבודה גופנית ומשפילה המוטלת על אסירים ועל שבויים אגב שימוש הכופה בכוחו או באמצעי לחץ אחר, לרבות איום, הסכמה שהושׂגה בתרמית בתמורה או בלעדיה [לרוב היא מבוצעת בתנאים קשים ובאיומי אלימות, מאסר או אף מוות; כשהיא נעשׂית בין כותלי כלא או במחנה ייעודי נקראת מחנה עבודה]; עובד כפִּייה – עובד שאַחֵר הכריחו לעשׂות מעשׂה שלא ברצון ובלא תמורה או בתמורה זעומה, בתנאים קשים מנשׂוא: יהודים רבים מתו בשואה בעבודות כפייה; עבדוּת – שלילת חירותו של אדם ושעבודו לבעלותו ולרכושו של אדם אחר באיום ובאלימות, וכן – הפיכת מעמד העבד לקניינו האישי של המשעבד וניצול העבד למתן שירותים, לרבות שירותי מין. רק אדונו קובע בעבור העבד את סגנון חייו ואת דרכי התנהלותו; עָצֵל, עַצלָן – בטלן, נרפה, מי שאינו אוהב לעבוד ולהתאמץ, שעובד לאט ובאי־חשק [ההפך: חרוץ]: בבית הספר היה תלמיד עצלן, וציוניו היו גרועים; עַצלוּת – חוסר חשק לעבוד ולהתאמץ, וכן – בַּטָלָה, הִתבַּטְלוּת, חוסֶר מַעַשׂ, עצלנות, רשלנות: היום השתלטה עליי מין עצלות, הלכך לא מתחשק לי לעשׂות כלום; עָצֵל – 1. עצלן, מי שאינו אוהב לעבוד ואינו רוצה להתאמץ: היום קצר, והמלאכה מרובה, והפועלים עצלים; 2. פעולה או תנועה שנעשׂית באיטיות בלי להתאמץ: היא שכבה בשמש וחייכה אלינו חיוך עצל; נִרפוּת, נִרפֶּה – עצל, מתרשל, מתבטל, עייף, לאה, חסר חִיות וחיוניות: אחר המסע המפרך של עשׂרות קילומטר היינו נרפים; הרבי עודד את חסידיו לשלוח ידם במלאכה ובמסחר, ולא להיות נרפים; סכסוך עבודה – סכסוך בין המעסיק לעובדים בתחום יחסי העבודה, שעניינו זכויות וחובות הדדיות שלהם. מבחינים בין סכסוך עבודה אישי– סכסוך בין עובד לבין מעסיקו, ובין סכסוך עבודה קיבוצי – סכסוך בין ארגון עובדים למעסיק או לארגון מעבידים; רַשלָנוּת –התנהגות שבמהלכה אדם גרם נזק בלי שהיה מודע לטיב מעשׂיו, לנסיבות או לתוצאות המזיקות של התנהגותו, אף שהאדם הסביר היה יכול להיות מודע לפרטים אלו בנסיבות דומות. יש שהרשלנות היא אי־אכפתיות, חוסר דיוק, אי־מתן תשׂומֶת לב לפרטים: עבודת הנגרות נעשׂתה ברשלנות, והפגמים בה בולטים לעין; לא הרי רשלנות רפואית כהרי רשלנות מקצועית: זה עניינו דיני נפשות, וזה דיני ממונות; רַשלָן – שפועל ברשלנות, שנוהג מתוך הזנחה וחוסר תשׂוּמֶת לב, שאינו מקפיד במידה הדרושה בביצוע עבודה או משׂימה, לא מאורגן, לא מסודר: רוב תלמידי הכיתה אינם מקפידים על סדר ועל ארגון, אך דוד הוא הרשלן מכולם; הביא את צַוָּארו בַּעֲבודַת פלוני, הביא את צווארו בְּעול פלוני – השתעבד לפלוני, קיבל עליו לעבוד למען פלוני: האדונים הבינו שנתיניהם לא יביאו צווארם בעבודות השׂדה תמורת פרוטות; התעמרות בעבודה – התנהגות פוגענית של המעסיק בעובד, כגון ביזויו או השפלתו, שיבוש יכולתו לבצע את תפקידו, הכפפתו לאווירת פחד, ייחוס עבודתו, הישׂגיו או הצלחתו לאחר, אי־קידומו, נקיטת פעולות לבידודו החברתי או המקצועי, פגיעה בפרטיותו; עָבַד בַּפֶּרֶךְ – התענה בעבודה קשה, עבד קשה מאוד: אחרי המסיבה עבדנו בפרך כדי לנקות הכול

ולהחזיר את הבית למצב תקין; מושעֶה, הושעָה, הַשעָיָה, הִשעָה – סילק זמנית עובד מעבודתו, בעיקר כשתלוי ועומד נגדו בירור משפטי או משמעתי, עד שתתקבל בעניינו החלטה סופית ומוסמכת, הפסיק זמנית פעילות או קשרים בין גופים ציבוריים, חבָרות, מדינות וכד׳: בעטיים של החשדות שהועלו נגד מנהל הסניף הוחלט להשעותו עד תום הבירור; טַחרָנוּת, טַחרָן – כינוי גנאי למי שעושׂה עבודות אגב התאמצות ובקושי, כבד תנועה וכבד עשׂייה: אולי כדאי לגשת לטחרנים ולהפחידם במקום לזרזם כי טחרנותם עוברת כל גבול; חבית של דָנָאִידוֹת – משל לעבודת סרק שאין לה סוף [50 בנות המלך דָנָאוֹס המיתו את בעליהן ביום הכלולות, ולכן נענשו בשאול לשאוב מים לתוך חבית נקובה] עבודה זרה – כינוי למלאכה בזויה, עבודה שהיא זרה ומאוסה על הבריות: לעולם ישׂכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות; זכייה מן ההפקר, זָכָה מִן הַהֶפקֵר – השׂיג דבר בלא שעמל בו, השׂיג דבר מה בקלות: אחד מהמחלקה רותק לבסיס, הלכך זכיתי מן ההפקר ויצאתי לחופשה במקומו; עשׂה את מלאכתו רמייה, עשׂה מלאכתו רמייה – עשׂה מלאכתו לא בנאמנות, עשׂה משהו בצורה שטחית או ברשלנות, עבד כדי לצאת ידי חובה והוציא מתחת ידו דבר לא שלם: מן החקירה עולה שמנהל מס העיזבון עשׂה את מלאכתו רמייה; המְסַעֶדֶת החדשה אינה עושׂה את מלאכת רמייה אלא מטפלת בחולה בלב שלם ובנפש חפצה; זמן דְמִימָה – פרק זמן שבו מכשיר, מערכת, מכונה וכדומה אינם פועלים בשל תקלה או פעולות תחזוקה; פרק זמן שבו אמצעי ייצור מושבתים; אָכַל לֶחֶם עַצלוּת – אכל אוכל שלא טרח בהכנתו, פרנסתו ללא יגיעה: מאס בלֶחֶם עַצלוּת; הוא סמוך על שולחן פלוני – הוא מקבל בקביעות את כלכלתו ואת סיפוק צרכיו חינם מפלוני, הוא חי על חשבון פלוני; אָכַל לֶחֶם חִינָם – חי על חשבון אחרים ואינו עוסק בשום עבודה; עִסקֵי תֶבֶן וקַש – כינוי לעיסוק בדברים של מה בכך: אפילו על עסקי תבן וקש מחללים את השבת; המעמד הרביעי – כנוי למעמד הפועלים, וביחוד לפרולטריון התעשׂייתי; ירד לְאוּמָנוּתוֹ של פלוני – הסיג את גבול פלוני, התחרה בו, קיפח את פרנסתו; שחרר את פלוני מתפקידו, שוחרר מתפקידו, העבירו מתפקידו, העביר אותו מתפקידו – פיטר אותו: הממשלה מוסמכת להעביר את היועץ המשפטי מתפקידו; עבודה שחורה – מלאכה פשוטה שאינה דורשת ידיעה מקצועית אלא רק כוח גופני ופעולות מכניות, כגון סבלות, חפירה; גּוֹרֵף בִּיבִים – מנקה תעלות וצינורות של מי שפכים, כינוי לעוסק בעבודה בזויה וקשה: נוח לי לגרוף ביבים ולפשוט נבלה בשוק ובלבד שלא ייכתבו עליי דברי הבלע האלה; עֲבודה סיזיפית – עבודה קשה וממושכת ללא תועלת לעושׂיהָ וללא תכלית; [על שם מלך יוון המיתולוגי סיזיפוֹס שנגזר עליו לגלגל סלע אל ראש ההר, והסלע היה חוזר ומתגלגל אליו]; עבודת דָנָאידות – משל לעבודת סרק שאין לה סוף [חמישים בנות מלך ארגוס, שהרגו את בעליהן בערב כלולותיהן, ונענשו בשאול לשאוב מים בכדים דולפים]; קוּרבָּש – פרגול, שוט להלקאה, רצועת למלקות: בימי העות׳מאנים היה גנב לוקה בעשׂרים פְּלָקוֹת בפרגול; עַרקָה – רצועת העור המתחברת אל קנה השוט של העגלון או של המַכֶּה; עבד תַחת שוט – עָבַד שלא מרצון, עבד מפחד השוט: רבבות עבדים שעמלו תחת שוט הפרעונים הם שבנו את הפירמידות במצרים; חתה ערמונים מן האש, הוציא ערמונים מן האש – ביצע מלאכה קשה או לא נעימה; עבודה מפרכת, עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ – 1. עבודה קשה ביותר המפרכת את גופו של העובד ומתישה את כוחותיו: בני ישׂראל עבדו במצרים עבודת פרך; במכרה העבידו אותנו עבודה מפרכת השוברת גופו של אדם; 2. עבודת כפייה המוטלת על אסיר שנידון למאסר ממושך: הרוצח הנתעב נידון למאסר עולם ולעבודת פרך; עוֹנַת הַמְלָפְפוֹנִים – ימים של עונה מתה, פעילות מועטת או חוסר פעילות בתיאטרון, בכנסת וכדומה (בלשון העיתונאים); משׂתכר אל צרור נקוב, השׂתכר אל צרור נקוב – שׂכרו יצא בהפסדו, עמלו לא נָשָׂא פרי, לא ראה ברכה בעמלו, הפסיד את רווחיו, התפרנס בדוחק למרות יגיעתו הרַבָּה: למרות השׂכלתי האקדמית קיבלתי משׂרה עלובה, ונאלצתי להשׂתכר אל צרור נקוב; שׂכרו יצא בהפסדו, לא ראה ברכה בעמלו, עמלו ירד לטמיון, הלך לטמיון, ירד לטמיון – כָּלָה, אבד כולו, אבד לעד, נגוז: החברה פשטה את הרגל וכל המיליונים שהושקעו בה ירדו לטמיון; הלך לאיבוד, הכול היה לבטלה, שאב מים בכברה – טרח לבטלה, לא ראה כל ברכה בעמלו; עלה על שׂרטון – תוכנית, מִפעל וכד׳ שנתקלו במִכשול ואינם יכולים להיחלץ ממנו או לצאת לפועל, הגיע למבוי סתום או לנקודת קיפאון: המשׂא ומתן בין הצדדים עלה על שׂרטון, והשׂיחות ביניהם הופסקו; העלאת חרס, העלה חרס בידו – נכשלו מאמציו, לא הצלחה במילוי המשׂימה: פעמיים ניסיתי לעלות למשׂחק הגמר והעליתי חרס בידי; צלל במים אדירים והעלה חרס בידו – נכשלו מאמציו, לא הצליח במילוי המשׂימה, ניסה והתאמץ ללא הצלחה: הוא עשׂה כל עמלו ירד לטמיון, הכול היה לבטלה, זרע רוח קצר סופה, כל יגיעותיו היו על חינם, למי אני עמֵל?, יגע לריק, טרח לחינם, בנה בחול; להבל כילה את כוחו, עמלו עלה בתוהו, זְרִייָה לָרוּחַ, זָרָה לָרוּחַ – עמל לשָווא, יגע לריק, עשׂה מעשׂים לבטלה: בקשה סתם או המלצה סתם אין בהן כל תועלת, ודינן כדין זרייה לרוח; כל עמלי לקידום העניין נזרה לרוח; זרע אל קוצים – טרח ועמל לשווא, השקיע טרחה לבטלה: תחילה חשבנו שזרענו אל קוצים, ברם ברגע האחרון לא בוטלה התוכנית; יצא עמלו בהפסדו, הוציא את ימיו לבטלה, כל עמלו עלה על שׂרטון, כל רעיונותיו הרו עמל וילדו מפח נפש, כל טרחתו על חינם, שאיבת מים בכברה, שאב מים בכברה – טרח לבטלה, עבד עבודה שאין עמה כל ברכה: וכל יגיעותיי היו כשאיבת מים בכברה; מה יתרונו בכל עמלו; קימט את עצמו – ישב כפוף וגחון על, יגע ועמל: תלמיד חכמים מקמטים עצמם על דברי תורה יומם וליל; זורע עוולה, יקצור אוון – העושׂה רע לזולת גורם רע לעצמו; יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפסֵדוֹ – הנזק גדול מן הרווח או מן ההישׂג שהושׂג, והדבר לא היה כדאי: אם נתבע אותו אין לי ספק שנזכה, אך המוניטין שלנו ייפגע, ושׂכרנו יצא בהפסדנו; בנפשו הביא לחמו; השׂתכר אל צרור נקוב – עמלו לא נָשָׂא פרי, לא ראה ברכה בעמלו, הפסיד את רווחיו, התפרנס בדוחק למרות יגיעתו הרַבָּה, לא ראה ברכה בעמלו: למרות השׂכלתי האקדמי נאלצתי להשתכר אל צרור נקוב; זו העבודה וזה שׂכרה? – קריאת תיגר וקובלנה על צרות ועל ייסורים שעלו בגורלו של עובד חרוץ שהרבה לעבוד ושׂכרו זעום; שביתת האטה, שביתה איטַלקית – הֶאָטָה מכוונת בעבודה, בלי להכריז על שביתה: ועד העובדים התנגד להשבית את המפעל, הלכך נקטו העובדים שביתה איטלקית; שביתה פְּראית – שביתת עובדים בניגוד לאישור ההסתדרות או האיגוד המקצועי: נציגי ההסתדרות טענו שהשביתה היא שביתה פראית, ולכן הם אינם תומכים בה; שביתת אהדה, שביתת הזדהות – שביתה של עובדים במפעל או בענף מסוים שאינה מכוּוֶנת נגד מעבידים אלא הוכרזה כדי להביע אהדה והזדהות עם תביעות עמיתים השובתים במקום עבודה אחר: כל עובדי מוסדות ההסתדרות הכריזו על שביתת הזדהות של יום אחד עם הרופאים השובתים זה חודש; שביתת רעב – הימנעות מופגנת מאכילה במחאה על עוול אישי, חברתי, פוליטי וכד׳ המוכרזת לרוב כצעד נואש ואחרון במאבק כדי לעורר את תשׂוּמַת לב הציבור והשלטונות: האסירים פתחו בשביתת רעב במחאה על תנאי המאסר הקשים; שָבַר שביתה, הפרת שביתה, מֵפֵר שביתה, הֵפֵר שביתה – עָבַד בזמן שהיה מנוע מלעבוד עם שאר חבריו השובתים, לא נשמע להוראות מנהיגי השביתה או ועד העובדים שהכריזו עליה: מנהיג הפועלים הודיע שצעדים חמורים יינקטו נגד מי שישבור את השביתה; שביתת קונים – הימנעות מאורגנת של קהל הצרכנים מקניות, בעיקר במחאה על העלאות מחירים מופרזות או בלתי מוצדקות: במדינות המערב המתקדמות, שבהן מפותחת התודעה הצרכנית, שביתות קונים הן נשק מקובל ונפוץ במאבק נגד יצרנים וסוחרים תאבי רווח; שְׁבִיתַת שֶבֶת – מחאת בני אדם נגד הנהלת מוסד מסוים על ידי ישיבה ממושכת ליד משׂרדיו או בתוכם עד שימולאו תביעותיהם: המפוטרים ובני משפחותיהם שובתים שביתת שבת במשׂרדי הנהלת המפעל בתביעה להבטחת פיצויי פיטורין הולמים; נרצע, נִרצָעוּת – הפיכת מישהו למעין עֶבֶד, התמכרות, מסירות מוחלטת (לאדם, לעבודה וכד׳) עד כדי ויתור על עצמיותו: נרצעות היפנים לעבודתם ידועה; חייל זה עבד נרצע למפקדו; הגיש מכתב התפטרות, התפטר בטריקת דלת, הניח את המפתחות על השולחן, שׂם את המפתחות על השולחן, זרק את המפתחות בפניו, החזיר את המפתחות – התפטר, עזב מרצונו עזיבה רשמית את עבודתו או הפסיק לכהן בתפקיד מסוים, הודיע שהוא מפסיק לעבוד; חוטבי עצים ושואבי מים – כינוי לבני המעמד החברתי הנמוך ביותר העובדים במלאכות פשוטות בתנאים קשים, לרוב בשׂכר מחפיר ובתנאי ניצול: הוצע להפנות את עולי אתיופיה למושבים, ברם נציגיהם באו לכנסת וכעסו באומרם: ׳אנו לא חוטבי עצים ולא שואבי מים׳; עבד בזיעת אפיו כדי לאכול לחם; המלאכה מפרכת ומשַבֶּרֶת את הגוף; יגֵע ומיוגע בא לביתו; כל השערים היו נעולים בפניו, וכל יגיעותיו היו על חינם; היה לו תירוץ מספיק לנער ידו מן המלאכה; כל עמלו עלה בתוהו; העבודה היא מקור פרנסתנו, ביטחוננו ומעמדנו בחברה; העבודה היא חיינו ומצרות רבות תצילנו; כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול, ואני משכים ומוצא הכול מונח לפניי על המדפים, ומרוב שפע איני יודע במה לבחור; לא הוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן; כל טרחתו על חינם; כפוף מעול העבודה; במקום שאין בעלת בית, מלאכתן של השפחות רמייה; הפועל נהפך לבורג קטן במנגנון ייצור מסועף; מה העבודה הזאת לכם? אם אין יגיע כפיים, יש ניקיון שיניים [= רעב]; הזורע חוחים קוצר קוצים < כסף! פרנסה! תפקיד!

עַד!

עַד – 1. מילה המציינת את המקום שמישהו או משהו מגיע אליו ולא עוד: הילדים צריכים לרוץ עם הכדור עד הקו; 2. מילה המציינת את הזמן שמשהו מסתיים בו ואינו נמשך עוד או את הרגע שאחריו אין עושׂים משהו או שמשהו אינו מתרחש עוד: הוא יישאר כאן עד מחר; 3. מילה המציינת לאיזה מספר או כמות מגיע מישהו או משהו: ספרת עד אלף; 4. [בעיקר בצירופים יער־עד, יְרוק־עד, לעולמי־עד, קִפאת־עד וכד׳] זמן רב שאין לו סוף, נצח, משך זמן ארוך מאוד שאין יודעים את סופו; עד

בלי די – בלי סוף, הרבה מאוד, לאין שיעור: עם השחרור תהיה לכם חופשה עד בלי די; הפכתי והיפכתי בנושא עד בלי די ואיני רואה כל פִּתְרון; עַד אֶחָד – כולם, עד האחרון שבהם; [במשפט שלילה] אף לא אחד: לא מת ממקנה ישראל עד אחד; עַד אֵין סוף – הַרבה מאוד, זמן רב מאוד, בלי סוף, בלי שייגמר לעולם: בקצב הזה עלולה הפרֵדה להימשך עד אין־סוף; עד אָנָה – מתי יהיה המועד האחרון או הגבול ל־: עַד אָנָה יְנַאֲצֻנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת? עד היכן – עד איזה שיעור, עד איזה גבול: כיבוד הורים עד היכן?, בוא וראה עד היכן הגיעו הדברים; עד לב השמיים – עד אמצע השמיים, גבוה־גבוה, למעלה למעלה; עד תומו – עד הסוף, עד שיכלה לגמרי: הנושׂא מוצה בדיון עד תומו; עַד אֵין־סוף – ללא הֶפסֵק, ללא גבול, בלי סוף, בלי שייגמר לעולם: במסיבה אכלו ושתו עַד אֵין־סוף: אנו חייבים לזוז כי בקצב הזה תימשך הפרֵדה עד אין־סוף; עד כדי נהירוּת מוחלטת – עד כדי בהירוּת ודאית: בקיאותו בעניין הובהרה עד כדי נהירות מוחלטת; עד הדיוטה התחתונה – עד הדרגה הנמוכה ביותר, לשפל המדרגה; עֲדֵי – עד: יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב; שִׂמחתם הייתה עדֵי רגע; עד כאן – זה הגבול האחרון ל־, פה מסתיים הדבר: עד כאן דברי התלמיד, מכאן והלאה דברי המרצה; עד קצה היכולת – עד גבול מה שאפשר; עד מאוד, עד למאוד – מאוד מאוד, במידה מרובה ביותר, עד לאין גבול, בשיעור רב: מלחמת יום הכיפורים הייתה מלחמה קשה עד מאוד; עַד אֶפֶס מָקום – מלא לגמרי, עד שאין עוד מקום, עד קצה גבול הקיבולת או התכולה: בקונצרט החגיגי של התזמורת היה האולם מלא עד אפס מקום; עד שיֵצֵא עשן לבן, יָצָא עָשָׁן לָבָן, עָלָה עָשָׁן לָבָן – הדבר הוכרע סוף־סוף, נתקבלה ההחלטה המצופה, העניין יושב בצורה מוצלחת, העניין הובא לידי סיכום: שלוש המנהיגות הסתגרו בחדר הישיבות והודיעו כי לא יפסיקו את הדיונים עד שיֵצֵא עשן לבן; עַד בּוֹש – חיכה זמן ממושך, חיכה עד כדי אכזבה או עד שקצרה רוחו: חיכינו במִרפאה עד בוש, אך הרופא לא הגיע; עד הסוף – ללא פשרות: הוא קיבל עליו את המשׂימה עד הסוף; עַד הסוף המַר – עד הרגע האחרון, עד בוא האסון הבלתי נמנע: הנצורים אמרו כי לא ייכנעו ויילחמו עד הסוף המר; עד היום הזה, עד עצם היום הזה – עד עכשיו, עד הזמן הנוכחי, עד לרגע זה ממש, עד ימינו אנו הדבר או האירוע נמשכים: הבעיות הללו לא באו על פתרונן עד עצם היום הזה; עַד חֲצִי המַלכוּת – ככל שיידרש ואף למעלה מזה: אני זוכר לך חסד נעורים, כמה סייעת לי במבחנים, לכן כל מה שתבקש ממני תקבל עד חצי המלכות; עד זוב דם – 1. עד טפטוף או נזילה של דם: האם סובלת מהתקפי גירודים בכל הגוף עד זוב דם והפרופסור משער מדוע; 2. באלימות, באכזריות עד פגיעה גופנית; עד דור עשׂירי – לאורך ימים; עַד זִקנה ושֵׂיבה – לאורך כל החיים, נוסח ברכה לאדם שיזכה לאריכות ימים; עד ועד בכלל – עד מִספר, תאריך או עניין מסוים, כשגם הם כלולים בנאמר: התערוכה תתקיים עד כ׳ בסיוון ועד בכלל [= גם כ׳ בסיוון] ≠ עד ולא עד בכלל [= בלי כ׳ בסיוון]; עד להודעה חדשה – הדברים תקפים כל עוד לא שונו; עד עולם, מעתה ועד עולם – לנצח, מעכשיו ולנצח, לתמיד, לעולם ועד: הוא נשבע לה אמונים מעתה ועד עולם; עד כְּלוֹת – עד הגמר, עד הסוף: הסוד הנורא התגלה לאורם של הנרות שבערו עד כלות; עד כְּלוֹת הנפש – עד שהגעגועים נעשׂו קשים מנְשׂוֹא: בפרק מדובר באהבה, הניכרת בצימאון ובתשוקה לאל עד כלות הנפש; עד כמה שידיעתי מגעת – כל שלמדתי וידוע לי [בהצטנעות]: עד כמה שידיעתי מגעת, לא הצליחה שום תוכנית שנוסתה בעולם להאצת מנת המִשׂכָּל; עד גְמִירָא – עד הסוף, עד הגמר: בספר נכללו כמה מחקרים מן העיזבון שהמחבר לא זכה להשלימם עד גמירא; עד לִבלי נְשׂוא, לִבלי נְשׂוא – בלי יכולת לסובלו: המצב נעשׂה קשה לבלי נשׂוא; עַד להשחית – מאוד, עד לבלי נשׂוא, באופן קיצוני ביותר: למשמע דברי הנאצה עלתה חמתו עד להשחית; כלו כל הקיצין, בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ –הסֵבל גדול מנשׂוא ואי־אפשר לסבול אותו עוד: משבאו מים עד נפש והחליטה להתלונן עליו; היה לו לזרא – נמאס עליו, קצה נפשו בו: בשנים האחרונות היו לי לזרא חברי הכנסת המושחתים, ששודדים את הקופה הציבורית; עד זָרָא – עד גועַל, תיעוב או בחילה: ואכלתם . . . עד אשר יֵצֵא מאפכם והיה לכם לזָרָא; עַד חורמה – עד להשמדה מוחלטת, מכה ניצחת, עד הקץ: האויב הובס והוכה עד חורמה; עלינו להילחם באלימות עד חורמה; עַד יַעֲבור זַעַם – עד שיחלפו המצב הקשה או הסכנה, עד חלוף הכעס: הוא היה נתון לאיומים על חייו בשל הצהרותיו הקיצוניות והחליט להתחבא עד יעבור זעם; עד יומו האחרון – כל ימיו; חתונה קתולית – מצב בלתי הפיך, הסכם שמחייב לעד; לא חתונה קתולית – אפשר לבטל את ההסכם בינינו, אין ההסכם מחייב לנצח, אפשר להפר או לפרק את השותפות: השותפות בעסק הזה היא לא חתונה קתולית, כלומר אם לא נסתדר בינינו, נפרקו את העסק; לא לעולם חוסן – הצלחה, מעמד, עושר, תהילה וגדולה אינם קיימים לעד, גלגל חוזר בעולם: כיום ארה״ב היא מעצֶמֶת העולם, אך לא לעולם חוסן; כִּימֵי השמיים על הָאָרֶץ – לעולם ועד, לנצח, כל עוד העולם קיים; לעולם – כימי השמיים על הארץ, לנצח נצחים, לעד, לעולם ולעולמי עולמים, לעולם ועד, לעולמי עד, לנצח, לתמיד, עד נצח, עד עולם, עד עולמי עד, עד סוף כל הדורות, עדי עד; על־זמניות, על־זמני – נצחי, קיים עד אינסוף, זמנו בלתי מוגבל, מחוץ לזמן, שאינו ארעי, שאינו תלוי בזמן, העומד מעל לזמן, שאינו בר־חלוף, אל־זמני: יצירות גדולי אומני הרנסנס הן יצירות על־זמניות שלא נס ליחן גם בימינו אנו; עֲדֵי עַד – לנצח, לעולם: שִׂישׂוּ וְגִילוּ עֲדֵי עַד; עד מְהֵרָה – מייד, תכף, בתוך זמן קצר: המתינו לי מעט, עד מהרה אשוב; מני עַד – מאז ומעולם, מימים קדומים ביותר; עד הנה, עד הלום – עד כאן, עד לזמן הזה, על למצב זה; עד אור הבוקר – במשך כל הלילה; עד אחד – הכול, עד האחרון שבהם; עד רגעיו האחרונים, עד הרגע האחרון – עד הסוף, עד רגע הסיום, עד שהדבר הגיע לסיומו, עד רגע החיים האחרון, עד המוות: עד הרגע האחרון עוד קיווינו להציל את המשׂא ומתן, אבל זה לא הלך; עד היכן הדברים מגיעים – עד כמה התפתח הדבר, עד כמה התפתחו או הידרדרו העניינים: רק עתה הבין עד היכן הדברים מגיעים והחליט לשׂים לכך קץ; עד לְחשבון, על החשבון – כחלק מן החשבון והחוב שעדיין לא נפרעו, כחלק מהתשלום, כמקדמה: רשום לי על החשבון שש בירות; עַד דלָא יָדַע – 1. כינוי לשכרות מופלגת עד שלא ידע להבחין בין ׳ארור המן׳ ל׳ברוך מרדכי׳; 2. הילולה עממית בתהלוכות ובתחפושׂות בימי הפורים: בתי הספר עבדו רבות על הכנת העַדלידע; עד האחרון שבהם – כולם עד אחד: נחזיר את הפליטים למדינתם עד האחרון שבהם; עד דק – עד שחיקה, לפירורים, לחלקיקים קטנים ביותר; עד נשימתו האחרונה – עד רגע חייו האחרון, עד שעת מותו: החייל נלחם בגבורה עד נשימתו האחרונה; בא עד כיכר לחם – נקלע למצב כלכלי קשה ביותר, התרושש לחלוטין: בשל חובותיו הכבדים הוא נאלץ למכור את כל רכושו והגיע עד פת לחם; דכדך עד עפר – דיכא, העיק, הכאיב: ההרס הרב דכדך אותנו עד עפר; חיכה עַד בלי יָרֵחַ – חיכה לעולמים (עד שהירח יִבלֶה); אינו מגיע לקרסוליו, לא הגיע עד קרסוליו – הוא נפל הרבה בידיעותיו, בחוכמתו, בעושרו, בניסיונו וכדומה מפלוני ואין לדמותו אליו כלל, הוא נופל ממנו בהרבה: בעולם הרבה בדרנים אך מי מהם מגיע לקרסוליו של צ׳רלי צ׳פלין? לא היו ימים מועטים עד ש־ – לא עבר זמן רב, והנה: לא היו ימים מועטים עד שנתפס האסיר שברח; יהא מונח עד שיבוא אליהו – יישאר בחזקת ספק לתקופה בלתי מוגבלת עד שיתברר הדבר באחרית הימים, כשיבוא המשיח; אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו – אל תוציא משפט על מישהו אחר קודם שניסית להעמיד עצמך במקומו: אל תדין את חברך על מעשׂיו, עד שתגיע למקומו ותראה בבירור שדינך דין אמת; מנער ועד זקן – מקטן ועד גדול; הביאוֹ עד הלום – הביאו לידי מדרגה זו או לידי מצב זה; יִרעֶה עד שיִסתָאֵב – הנח לו (לאדם, לבעל חיים או לדבר) עד שיתנוון מאליו ברבות הימים; לא דיבר איתי מטוב עד רע – לא דיבר איתי כלל; מֵא׳ עד ת׳, מֵאָלֶף עד תָּי״ו – מאָלֶ״ף עד תָּי״ו, מההתחלה עד הסוף: החוקר סיים את עבודתו מאלף עד תו; מיצה עד תום – 1. ניצל לחלוטין את כל האפשרויות, מיצה לגמרי; 2. הבין ובירר דבר בְּדִיוּק נמרץ לכל פרטיו: התלמיד מיצה עד תום את הסוגיה הקשה שלפניו; מִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם, מקטן ועד גדול, מִגָּדול ועַד קָטָן – הכול ללא יוצא מן הכלל, נערים וזקנים; מכף רגלו עד קודקודו, מכף רגל ועד ראש – כל הגוף מלמעלה ועד למטה: הוא החליק בשלולית והתלכלך בבוץ מכף רגל ועד ראש; כופין אותו עד שיאמר: ׳רוֹצֶה אני׳! – לוחצים עליו עד שיסכים; הגיעַ עַד צַוָּאר – הסתכן מאוד [כמים שהגיעו עד הצוואר ועוד מעט יכסו את הראש ויגרמו מוות]; חיי עד, חיי עולם – כינוי לחיי העולם הבא או לחיי נצח, כינוי מליצי לאורח חיים השָׂם דגש בחיים רוחניים שעיקרם לימוד תורה וקיום מצוותיה לדורות, והמביאים את האדם לחיי העולם הבא [ההפך: חיי שעה]: הנח לחיי שעה וקנה לך חיי עולם; הניח חיי עולם ועסק בחיי שעה; הגיע עד קצה גבול היכולת > זמן!

עדה! עַם! מדינה!

עדה והמון. עֵדָה – ציבור של בני אדם שיש להם מנהגים, דת ותרבות השונים ברובם משל הציבור הכללי, כגון העדה הנוצרית, העדה הדרוזית, העדה הצ׳רקסית; עֲדוֹת המזרח – יהודים שמוצאם מארצות שבשלטון האסלאם וכן יהודי ספרד שנדדו לאחר גירוש ספרד לארצות אסיה, אפריקה והבלקן; הִתקַהלוּת, התקהל – התכנס עם אחרים במקום אחד, בא לכנס, לכינוס, למושב, לאספה, לדיון וכד׳ של אנשים, התגודד עם בני אדם במקום אחד, התקבץ עם קהל במקום מסוים: בערב יום העצמאות התקהלו המונים בכיכר העיר; כשיָּצא השׂחקן מן האולם, הִתקַהלוּ עליו בני נוער וחסמו את דרכו; קבוצה אתנית – קבוצת בני אדם המזדהים זה עם זה על בסיס תכונות משותפות המבדילות אותם מקבוצה אחרת, כגון מסורות, מוצא, גזע, שׂפה, היסטוריה, חברה, לאום, דת או יחס חברתי באזור מגוריהם; התקהלות אסורה – שלושה בני אדם לפחות שהתקהלו לשם עבירה או למטרה משותפת, ואפילו היא כשרה, ומתנהגים באופן הנותן לאנשי הסביבה יסוד סביר לחשוש שהמתקהלים יעשׂו מעשׂה שיפֵר את השלום, או שבעצם התקהלותם יעוררו בני אדם אחרים, ללא צורך וללא עילה מספקת, להפר את השלום. החשש

ינבע מהתנהגות המתקהלים ולא של בני אדם בסביבתם המתנגדים לקיום ההפגנה; קהילה – קבוצת בני אדם שיצרו ביניהם קשרים ויחסים חברתיים, הפועלים בגבולות מסוימים, מקושרים למקום או למרחב (פיזי או וירטואלי), ויש להם מאפיין, רצון או עניין משותפים. הקהילה יכולה לחלוק מקום גאוגרפי, תרבות או היסטוריה משותפת או להיות בלתי תלויה במקום או במוצא, אלא מאחדים אותה אורח חיים דומה, אינטרסים ורעיונות משותפים, מקצוע, אמונות או זהות; קהילייה – ארגון של מדינות או של עמים שהוקם לתכלית משותפת, כגון קהיליית אוסטרליה בחֶבֶר העמים הבריטי: הקהילייה האירופית היא קבוצת מדינות במערב אירופה, המקיימות מסגרות רשמיות לשיתוף פעולה מדיני, תרבותי, חברתי וכלכלי; קהילתני, קהילָתָנות – זרם חשיבה חברתי במדע המדינה, שהחל בסוף המאה ה־20, המתנגד לפְּרָט ובמקומו מבכר גישה קיבוצית (קולקטיבית), והתומך בתופעות חברתיות, כגון החברה האזרחית [הקהילתנות מדגישה את הצורך לאזן את זכויות האדם של היחיד ואת האינטרס של היחיד עם של הקהילה וטוענת כי האני האוטונומי אינו גורם מבודד ואטומיסטי, אלא הוא מעוצב, וקשור בקשר שלא ניתן לנתקו עם הקהילה שבה גדל, עם ערכיה ועם הקשרים הבין־אישיים שפיתח בה]; צַר – הקיף בהמוניו מקום כלשהו מכל עבריו: משנודע דבר התרסקות המטוס, צרו קרובים מודאגים על משׂרדי חברת התעופה; הִתגוֹדְדוּת, הִתגוֹדֵד – התקהל, התכנס, נאספו לגדודים, התאסף בהמון או בחבורות חבורות: קהל רב התגודד במקום התאונה והפריע לפעילות החילוץ; היקהלות, נקהל על – התאסף והסתער על: השובתים נקהלו על מנַהלת המפעל ועל סגנה ותבעו מהם להעלות את שׂכרם; אך נכנסתי לבית המדרש נקהלו עליי תלמידיי בחבילי חבילות של קושיות; עֵרֶב רַב – 1. עִרבוביה של בני אדם מפשוטי העם, אספסוף, המון לא־מאורגן, קהל גדול מעורב ולא מאורגן, בליל: ערב רב של פועלים, נהגים ומנהלי עבודה, רובם עולים חדשים, צעדו בצעדת אחד במאי; 2. תערובת, ערבוביה של דברים רבים ושונים זה מזה: בשוק היה ערב־רב של סחורות, רכבים ובני אדם; קשה למצוא בביתם קו עיצובי מוגדר, הבית מלא ערב רב של פריטים מסגנונות שונים ומשונים; אבק אדם – כינוי לאספסוף או לקבוצת בני אדם נחותים, חסרי מעמד וחשיבות, ואין כל חשיבות לרצונם, לרִגשותיהם ולדעותיהם: המשטר הרודני נהג בהמוני העם כאילו היו אבק אדם; אספסוף – קהל של פשוטי העם, עֵרֶב רב (מתפרע, משתולל וכד׳) הטעון רגשית. הוא נוטה להיווצר כאשר עניין השנוי במחלוקת מעורר סוג של מצב רוח ותגובה אצל המוני אדם: האספסוף מולהב ומשולהב הבעיר צמיגים ויידה אבנים בחיילים; כל דִּכפִּין – כל נצרך, כל נזקק, כל מי שרוצה: ביתו פתוח לעניים ולכל דכפין; צֹאן אָדָם – המון, קהל רב: אחרי הרעש היו הערים החרבות מלאות צאן אדם; המון – 1. קהל רב, בני אדם רבים מזדמנים ברחוב, בתור וכד׳ שחולקים זמנית זמן ומקום משותפים: המוני אדם הצטופפו בכניסה לבית הקולנוע; 2. אספסוף, קהל של בני אדם גסים מפשוטי העם, עמי הארץ: ההמון המוסת רצה לבצע לינץ׳ במחבל שנתפס; עָבַר בַּסָּךְ – עבר בתהלוכה חגיגית, בהמון חוגג, ביחד, בקבוצה, בצורה מאורגנת, לרוב בטורים ובשורות, במצעד: הגדודים המנצחים עברו בסך לפני המלך; היסטריה המונית – התפרצות רגשית ללא מעצור (כגון צחוק, צווחות או בכי) של ציבור; קְרוּאֵי העֵדה – נכבדי הקהל, בני אדם שנבחרו מתוך העדה: אֵלֶּה קרוּאֵי הָעֵדָה נשׂיאֵי מַטּוֹת אבוֹתָם; קהַל חֲסידים – 1. חבורת בני אדם טובים; 2. חוג מעריצים; קול המון כקול שדיי – יש לתמוך בדבר שהציבור תומך בו, רצון ההמון או דעת הקהל הם השיקול העליון שיש להתחשב בו: יש לקבל את רצון הציבור, כי קול המון כקול שדי; המוני המונים – רבים מאוד, קהל רב; דַּלַּת העָם – העניים, השכבה החברתית הנמוכה, פשוטי העם החיים בתנאי דוחק ודלות: מלך בבל הגלה את רוב העם לבבל, למעט דלת העם שהשאיר בארץ לעבוד את האדמה; סימן־היכר אתני – מאפיין תרבותי שאפשר לזהות בו את מוצא האתני של האדם, כגון דת, שׂפה, לבוש, חוקי נישׂואים ומנהגים אחרים; הֲמוֹנֵי העָם – העם בהמוניו; בְּרוֹב עַם – במעמד קהל רב: חנוכת הבית התקיימה ברוב עם; ביום שני נחוג ברוב עם הכנסת ספר תורה לבית הכנסת; קֳבָל – לפני, לעיני [משמש בעיקר בצירוף קבל עם ועדה]; קֳבל עם ועדה > קובל עם ועדה, קובל עם – בגלוי, בפרהסיה, לעיני רבים, לעיני הכול: הוא הכריז על כך קבל עם ועדה, ולא יוכל לחזור בו; נגד השמש, לעֵינֵי השמש – בגלוי, בפרהסיה, לעיני כול: ושכב עם נשיך לעיני השמש; מערכת המשפט מעוותת את הדין באופן ברור וגלוי לעיני השמש; בראש כל חוצות, בראש חוּצות – בפרהסיה, בפומבי, בגלוי, בְּרֵיש גְּלֵי, לעיני כול: אנו חוששים מפני הסתה המושמעת בראש חוצות; תַּחַת כִּיפַּת השָׁמַיִם – 1. לא בתוך הבית, בפומבי: הם ישנו בשׂקי שינה תחת כיפת השמיים; 2. בחוץ, לעיני כול: האירוע היה תחת כיפת השמיים; אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף? – בעטיו של אחד תכעס על כולם; קדח חור בתחתית הספינה ששט בה – מעשׂה של יחיד הפוגע בציבור כולו כי המים יציפו את כולם; בָּאֵי עוֹלָם – כל הבריות, כל בני האדם בעולם; פרצו אל המגרש נחשולי בני אדם, כל האָרְחֵי פָּרְחֵי של העיר; עֲדַת מֵרֵעִים הקיפוני; טיפשי העולם וגולמי ישׂראל מתנהגים כעדת כלבים: אחד נובח וכולם מתקבצים ונובחים על חינם

עַם. עַם – קבוצה חברתית בעלת כמה מאפיינים משותפים, כגון מוצא אתני, שׂפה, דת, תרבות, היסטוריה, מנהגים או אזור גאוגרפי; באין חזון ייפרע עַם – הישׂגים חומריים ללא אידאלים עלולים לנוון ולהשחית את העם; עם הנצח, עַם עולם, עם עולמים, עם קדוש, עם קדושים – כינוי לעם ישׂראל : כי עם קדוש אתה לה׳ אלוהיך; עם לועז – אומה מאומות העולם, חוץ מעם ישׂראל ; עם ככל העמים – רעיון המבטא כמיהה שהעם היהודי יחיה חיי שלווה כשאר העמים, בלי ייסורים, חובות אנטישמיות וכיו״ב; בַּעַל בְּעַמָּיו – כינוי לאדם נכבד ותקיף, מבוסס מבחינה כלכלית, שמעמדו החברתי איתן והוא מקובל על סביבתו: אל תראֵני שאני טַבָּח, בעל בעמִי אנוכי; עַם הָאַרצות, עַם הָאָרֶץ – [בנימת גנאי] בור גמור, חסר השׂכלה, שאינו יודע תורה [ההפך: תלמיד חכם]: אין בּוּר יְרֵא חטא ולא עַם הָאָרֶץ חסיד; אם לא תלמד, תישאר עַיִר פֶּרֶא, בּוּר ועם הארץ; אינו יודע צורת אָלֶ״ף – הוא בור ועם הארץ; סתם מַקשָׁן – עם הארץ – דיבור בגנותו של מי שמרבה להקשות קושיות, ובהן הוא מראה את בורותו; בּוּר מדאורייתא, בּוּר וְעַם הָאָרֶץ – צורה מודגשת יותר של עם הארץ, ריק ובער, ריק מכל ידיעה: אף שהוא בור ועם הארץ יודע הוא לתבל את שׂיחתו בכמה תבליני תורה; עַם הָאָרֶץ מִדאוֹרָייתא וּמדרבנן, עַם הָאָרֶץ מִדאוֹרָייתא – כינוי לבור גמור, ריק מדעת, מחוסר השׂכלת יסוד, אדם שאין לו שום ידיעה בתורה, בהלכה ובמסורת ישׂראל: הכול חבשו מצנפות של מורי הוראה, אך מתוך שׂיחם ושׂיגם הכרתי שעמי ארצות הם מדאורייתא; עם ארצות – בורות בידיעת התורה, חוסר השׂכלה; עַם הסֵפֶר – כינוי לעם ישׂראל על שנתן לעולם את ספר הספרים – התנ״ך; עַם עולם – כינוי מליצי לעם ישׂראל שקיים אלפי שנים, ולפי האמונה יתקיים לעולם; אֲסֵפַת עַם – אסֵפה המונית, אספה שאליה מוזמן הציבור הרחב: אספת עם נערכה כדי לקבוע עֶמדה; עמי קדם – כינוי לעמים הקדומים, שחיו בימי קדם, העמים שחיו ופעלו בעת העתיקה: האשורים, הבבלים והפניקים נמנים עם עמי הקדם שנכחדו מן העולם; עם לבדד ישכון – כינוי לעם ישׂראל שיוחד בכל הדורות מכל הגויים באמונתו ובאורחות חייו: למרות האנטישמיות ועינויי האינקוויזיציה, וחרף הגירושים או הפוגרומים ועל אף השואה, סוד הישׂרדותנו הוא עם לבדד ישכון, היינו שמירה על אמונתנו ועל אורחות חיינו בכל הדורות; עַם מְפוּזָּר וּמְפוֹרָד – תיאור העם היהודי המפוזר בכל ארצות תבל ואינו תורם לליכוד ולגיבוש; העם היושב בציון – כינוי מליצי ליהודים החיים בארץ ישׂראל: מנהיג הקהילה נשׂא דבריו אל העם היושב בציון, לבל יחשה למראה סבל אחיו בגולה; עם בָּזוּי ושָׁסוּי – עם שהכול בוזזים אותו ושוסים בו; עם חֵירֵף נפשו למות – עם שהסתכן ונלחם באויב כדי לנצח או למות; עַם עולָמים – עם עולם, עם ישׂראל; עם רב ועצום – עם גדול ורב, אוכלוסייה רבה מאוד; עם קשה עורף – עם עקשן; אגדת עם – אגדה נפוצה ומוכּרת שאין יודעים מי חיבר אותה, והיא מועברת מדור לדור על־פה או בכתב: הקובץ ׳אלף לילה ולילה׳ הוא קובץ של אגדות עם הודיות ופרסיות שתורגמו לערבית; מוּרָם מֵעַם – כינוי לאדם חשוב, בחיר העם שהוא משכמו ומעלה, בעל שיעור קומה: ׳צדיק׳ הוא אדם מורם מעם, שהנהגותיו נעלות מהסטנדרט החברתי; אַחד העם – מישהו מהעם, איש חסר חשיבות חברתית מיוחדת, ׳אזרח פשוט׳: כִּמעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת אִשְׁתֶּךָ; אחוות עמים – סיסמה לחיי שלום והבנה בין העמים, הרווחת באידאולוגיה החברתנית (סוציאליסטית) והשותְּפנית (קומוניסטית); נדידת העמים – הגירת שבטים גרמניים, סלביים ואחרים בין המאה הרביעית למאה התשיעית לערך באירופה; גֶ׳נוֹסַייד, גנוסייד > רצח עם, השמדת עם – רצח מכוון ושיטתי, גמור או חלקי של בני אדם המשתייכים לקבוצה לאומית, אתנית, גזעית, דתית, פוליטית, תרבותית וכד׳: הפשע של השמדת עם (כמו השמדת היהודים בשואה) נכלל בעבֵירות נגד האנושות, וחוק ההתיישנות במדינת ישׂראל אינו חל עליו; חֶבֶר העמים > חֶבֶר המדינות העצמאיות – איגוד של 9 מדינות עצמאיות דוברות רוסית באירופה ובאסיה שהוקם בשנת 1991, לאחר פירוקה של ברית המועצות; חֶבֶר העמים הבריטי – ארגון של 56 מדינות עצמאיות שהתפתח ממושבותיה של האימפריה הבריטית לשעבר, כגון בריטניה, קנדה, אוסטרליה וניו זילנד; העם הנבחר, עַם סגולה – כינוי לעם ישׂראל, המצטיין בתכונותיו, והמיוחד משאר העמים: בך בחר ה׳ אלוהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים; רְצון העם – נטיות הציבור הרחב, רצונו של כלל הציבור (בעיקר בנושׂאי ממשל, חברה, כלכלה, ביטחון וכד׳): משטר דמוקרטי מבוסס על חופש הפעולה של המפלגות המייצגות את רצון העם; מדינת לאום –ישות פוליטית שבה יש זהות בין גבולות המדינה לגבולות הלאום, מדינה שמרבית אזרחיה הם בני אותו לאום: יפן, צרפת, מצרים הן דוגמאות למדינות לאום, בעוד שווייץ ובלגייה הן מדינות רב־לאומיות; עֵשָׂו – 1. סֵמל לשׂנאת ישׂראל ולרשע: עשׂו הוא וכל מעשׂיו מאיבה ומקנאה; 2. [בהרחבה] כינוי לבן עם נוכרי, לגוי: הוא מבני עשׂו; גוֹיוּת, נוֹכרִיוּת – מעמדו של הגוי: אף שהתגיירתי אני מתגעגע

לטעם של בשׂר חזיר שאכלתי בגויותי; לְאוּמִיּוּת – 1. אהבת העם ונאמנות לו, גאווה על השתייכות אליו, פטריוטיות: נאומו של המנהיג בעת המלחמה היה חדור לאומיות וביטחון בניצחון עמו; 2. השתייכות לעם או לאומה: הוא בעל לאומיות צרפתית אבל חי רוב הזמן באיטליה; שוביניסטי > לאומני, שוביניזם, קנאות לְאוּמָנִית – 1. התמסרות קיצונית למדינה, ללאום או למנהיג [על שם ניקולא שובין, חייל צרפתי שהיה מסור לנפולאון באופן קיצוני]; 2. לאומיות קנאית וקיצונית, ראיית עמו כנבחר במכל העמים אגב שׂנאה או בוז לעמים אחרים, ואי־התחשבות בתרבותם ובצורכיהם; פַּטְרִיוֹטִי, פַּטְרִיוֹט, פַּטְרִיוֹטִיּוּת > מולדתן, מוֹלַדְתָּנוּת – אהבת המולדת, נאמנות ומסירות לה ומוכנות לעשׂות הכול למענה ולהגנתה: למרות הביקורת שיש לו על הממשלה, בחו״ל הוא תמיד מלמד עליה סנגוריה בזכות היותו מולדתן אמיתי; רִיבּוֹן – 1. אדון, בְּעָלים, שליט עליון, מושל בעל סמכויות בלתי מוגבלות בארץ מסוימת, אדם או קבוצת בני אדם שבידיהם נתונה הסמכות העליונה בתחום מסוים: מפקד הפיקוד הוא הריבון בשטח; 2. הַיֵּשוּת שבה מעוגנים הריבונות המדינית, האדם או הגוף שהם מקור הכוח השלטוני: בימי המנדט הייתה בריטניה הריבון שהגן על הנתינים בשטח המנדט; סוּבֶרֶנִיּוּת > רִיבּוֹנוּת – 1. שלטון עצמי, עצמאות מדינית; 2. מרות, אדנות, שליטה; 3. כוח מוחלט לשלוט במדינה לחוקק או לשנות חוקים וכד׳; סַמְכוּתָהּ של המדינה לשלוט; אֶתְנוֹלוֹגְיָה – ענף באנתרופולוגיה תרבותית החוקר בעיקר את מאפייני העמים, את הבדלי התרבות ואת היחסים ביניהם; כל הלכה שהיא רופפת בבית דין, ואין אתה יודע מה טיבה – צא וראה היאך העם נוהג; השתזרות חיי הפרט בחיי האומה; שלהוב החוש הפטריוטי; ישות לאומית; כבשוני הנפש של העם; סוד קיומה של האומה; פריטה על נימי הגאווה הלאומית; עם עתיק ונועז המושרש באדמתו; בערה בו לַהֶבֶת הלאומיות; אין עם שיהיה מעור אחד; עם כי יחרב מאין יבוא עזרו; האויב הוא חישוק הברזל של האומה; מציאותו המתמדת של אויב קיבוצי הוא סם חיים ללאומיות

מְדִינָה. מדינה – ישות של בני אדם שבדרך כלל היא בעלת גבולות טריטוריה מוכּרים, הנחשבת לקהילה פוליטית מאורגנת, שממשלה אחת שולטת עליה; הֶגְיוֹן המדינה > טובת המדינה > שיקול מדינתי, היגיון מדינתי – סיבה פוליטית לפעולה שלטונית להצדקת מדיניות החוץ שלה על בסיס האינטרסים העיקריים שלה; מדינה יהודית, מדינה עברית, מדינת היהודים – מדינת ישׂראל בממשה את חזון התנועה הציונית להקמת מדינה ליהודים בארץ ישׂראל; מדינה יהודית דמוקרטית – השקפה הגורסת שעל מדינת ישׂראל ליצור איזון בין זהותה היהודית ובין עקרונות הדמוקרטיה והשוויון המהותי הניתן לתושביה הלא יהודים; מדינת כל אזרחיה – השקפה שבה אין המדינה מזוהה עם קבוצת לאום אחת בלבד, אלא היא מאפשרת שוויון מוחלט בין כל קבוצות הלאום החיות בה על חשבון זהותה היהודית של המדינה. שוויון זה ניכר בהמנונה, בסמליה, במוסדותיה ובחוקיה המדגישים את הזהות האזרחית המשותפת לכול; מדינת הלכה – מדינה התומכת בהפיכת הלכות הדת לבסיס מערכת החוקים במדינה; מדינת חוק – מדינה היודעת לאכוף את חוקיה באמצעות המשטרה, לשמור עליהם ולציית להם ולשמור על הסדר הציבורי; עַרְבוּת מדינה – ערבות שנותנת הממשלה להלוואה של אדם או של חֶברה, ובה היא מקבלת עליה אחריות לפירעון במקרה שהלווה לא יעמוד בהתחייבותו; הַנְהָגַת המדינה – 1. ניהול ענייני המדינה; 2. בני אדם העומדים בצמרת המדינה, כגון רוה״מ ושׂריו: מנהיגי המדינה היהודית עוצמים את עיניהם מפני השתלטות הערבים על הגליל; מכת מדינה – צרה כללית המשותפת לרוב בני המדינה: גנבת מכוניות הפכה למכת מדינה; התמכר לאויבי המדינה – השתעבד לאויבי המדינה, התמסר להם, הקדיש את עצמו להם; דור המדינה – ילידי שנות הארבעים או החמישים של המאה העשׂרים; הכול כמנהג המדינה, אין משנים ממנהג המדינה – יש לנהוג לפי הנוהג המקובל במדינה, מנהג הבריות כוחו עדיף מכוחו של החוק היבש; מדינה בתוך מדינה – ארגון חזק הפועל באופן עצמאי, והמתעלם מהאינטרס הציבורי: ארגון החִזבאללה הוא מדינה בתוך לבנון; מדינה מתוקנת – מדינה המנוהלת לפי כללי הדמוקרטיה, והשומרת על מִנהל תקין; מדינת חַיִץ – מדינה עצמאית קטנה, לרוב ניטרלית, השוכנת בין שתי מדינות גדולות עוינות: בתקופה שלפני מלחמת העולם השנייה שימשה בלגייה מדינת חיץ בין צרפת לגרמניה; ארץ חסות, מדינת חסות – מדינה ריבונית או ישות פוליטית בעלת זהות עצמית, המקבלת עליה כניסה למערכת יחסים לא־שוויונית עם מעצמה חזקה ממנה, כגון בשנת 1912 הייתה מרוקו מדינת חסות של צרפת; מדינת משטרה – כינוי למדינה שבה שולטת המשטרה שלטון שרירותי ובלתי מוגבל, המגביל ומונע פעילות ציבורית חופשית ומשליט אימה על האזרחים, כינוי גנאי למשטר רודני קיצוני (פשיסטי, קומוניסטי וכד׳) המתבסס על טרור; מדינה דו־לאומית – מדינה שאוכלוסייתה כוללת שני לאומים עיקריים (כגון יהודים ופלסטינים), ולהם יש נציגות במוסדות השלטון כחוק ובאופן יחסי לגודלם (כגון בלגייה): אחד הפתרונות לפתרון הסכסוך הישׂראלי־פלסטיני הוא להקים מדינה דו־לאומית אחת בין נהר הירדן לים התיכון; עֵד המלך > עֵד מדינה – אַחד הנאשמים בפשע המוסֵר עדות נגד שותפיו בתמורה לחיסיון מפני העמדתו לדין על חלקו בפשע או תמורת הקלה בדינו: חוקרי המשטרה הוכיחו את אשמת החשוד בשוד משנעשׂה אחד מחבריו עֵד מדינה והפליל את החשוד; אויב העם, אויב המדינה – אדם שבגד בערכי האומה או פגע באינטרסים שלה; נציבות שירות המדינה – גוף ממשלתי במשׂרד האוצר המופקד על אישור המבנה של משׂרדי הממשלה, על חלוקת סמכויותיהם ועל ניהול חבר עובדי המדינה, על ביצוע מדיניות הממשלה בתחומי המִנהל ומשאבי האנוש בשירות המדינה; מזכיר המדינה – שַׂר החוץ בממשלת ארצות הברית, העומד בראש מחלקת המדינה; קַבַּרְנִיטֵי המדינה – מי שמנהיגים את המדינה בתפקידי הנהגה עיקריים: דוד בן־גוריון היה קברניט המדינה בעת הקמתה; מדע המדינה – תחום אקדמי במדעי החברה העוסק, בייחוד ברמה הלאומית, בחקר מבנים פוליטיים, מחשבה מדינית, מִמשל, יחסים בין־לאומיים, מִנהל ציבורי ונושׂאים הנוגעים לתהליכים מדיניים, כגון קביעת מדיניות, הצבעה ודעת הקהל; מדינה מוּקְצָה – מדינה הנחשבת למנודה בקהילה הבין־לאומית ועלולה לעמוד בפני בידוד בין־לאומי, בפני עיצומים או בפני פלישה של אומות שימצאו את מדיניותה, את פעולותיה או אפילו את עצם קיומה בלתי מתקבלים על הדעת; מדינה סוררת – מדינה שמנהלת את מדיניותה ניהול בלתי־צפוי ומסוכן אגב התעלמות מהחוק הבין־לאומי או הדיפלומטיה, ופעמים היא מחזיקה בנשק להשמדת המונים, ואנשי טרור חוסים בצל כנפיה: רוסיה הפירה באופן סדרתי את הדין הבין־לאומי ונלחמת באוקראינה, לכן מתחזק דימויה כמדינה סוררת; צפון קוריֵאה היא מדינה סוררת כי דבריה ומעשׂיה עוינים ומסוכנים לכמה מדינות; מדינה ללא מוצא לים > מדינה יבשתית – מדינה שכולה מוקפת יבשה, ואין לה מוצא לים, כגון הונגריה או אוסטרייה; מדינה רב־לאומית – ישות ריבונית ובה שתי מדינות או יותר, שבה אומה אחת היא עיקר האוכלוסייה, והיא רב־תרבותית או רב־לשונית; מדינת לאום – מדינה שיש בה לאום שלטוני הקובע את דמותה, את תרבותה ואת ערכיה. יש בה זהות בין גבולות המדינה לגבולות הלאום, ומרבית אזרחיה הם בני אותו לאום: ישׂראל, צרפת ומצרים הן דוגמות למדינות לאום, ואילו שווייץ ובלגייה הן מדינות רב־לאומיות; עובד מדינה – אדם שמועסק בשירות המדינה במשׂרדי הממשלה או ברשויותיה ובשלטון המקומי, למעט משרתי הצבא; שירות המדינה – שירות שהוא חלק מהמִנהל הציבורי, המורכב ממשׂרדי הממשלה, הצבא, המשטרה, מערכת החינוך, החברות הממשלתיות ועוד; מדינת רווחה – כינוי למדינה תעשׂייתית מודרנית המתמודדת עם צורכי יסוד של האזרח בתחום של בעיות חברתיות־כלכליות בתחיקה מתקדמת ובמימון. מוסדותיה נותנים שירותים בחינם ובסבסוד לבני אדם הזקוקים לכך, כגון טיפול רפואי, תמיכה כספית במובטלים, טיפול בקשישים; פֵּדֵרַצְיָה > מדינה מאחדית, מַאֲחָד – מדינה ובה ברית של מדינות אחדות שלהן שליטה אוטונומית בענייני הפנים, אך הממשל המרכזי שולט עליהן בנוגע להחלטות לאומיות, כגון מדיניות חוץ והגנה על ביטחון המדינה: ארצות הברית, אוסטרליה וגרמניה הן מאחדים; מְדִינִיּוּת – 1. מכלול השאיפות והמעשׂים הנוגעים למדינה ולניהולה, לאופן הפעלת סמכות השלטון במדינה או בחברה מסוימת, לשיטת ניהול המדינה, להנחיות ולקביעות בעניינים פוליטיים: לאחר מלחמת העולם הראשונה נקטה ארצות הברית מדיניות של בדלנות; 2. דרך הפעולה הנבחרת שנוקטים כדי להשׂיג מטרה מסוימת או לנהל עניין מסוים, לאו דווקא מדיני: מדיניות הנהלת החברה היא לתת לעובדים תמורה גבוהה לעבודתם ולדרוש מהם הֶספק ואיכות גבוהים; מדיניות של בת יענה – התנהגות מדינית או ניהולית של התעלמות או התחמקות מלהתמודד עם בעיות קשות או לא נוחות, עם סיכונים, עם איומים וכדומה אגב העמדת פנים שהם אינם קיימים, היינו הטמנת הראש בחול; מדיניות האדמה החרוכה – נסיגת כוחות צבא מאזור מלחמה כשהם הורסים קרקע ומבנים, מים, מזון, צמחים, ציוד ומשאבים שעלולים להועיל לאויב: הסינים הנסוגים נקטו מדיניות של אדמה חרוכה: שׂרפו יבולים, הרסו תשתיות וערים כדי לחבל בלוגיסטיקה של כוחות יפן המתקדמים; מדיניות אתנית – מדיניות המבוססת על עניינים משותפים, כגון מורשת, שׂפה, דת ומוצא אתני (לאומי, שבטי, תרבותי); מדיניות הדלת הפתוחה – 1. מדיניות הענקת הזדמנויות סחר שוות לכל המדינות ותנועת אנשים ביניהן; 2. עיקרון ניהולי שלפיו עובד רשאי להציג בכל עת רעיונות וטענות בפני הממונים עליו; מדינאי – אדם הבקי בעקרונות או באומנות של ניהול ענייני המדינה ובהנהגתה, בייחוד אדם העוסק באופן פעיל בניהול ענייני הממשלה או בעיצוב מדיניותה, לרבות מי שמינתה המדינה לפעילות פוליטית בתוכה או מחוצה לה; מנהיג פוליטי רם דרג, מנוסה, חכם ומוערך: שׂר החוץ, אבא אבן, הוא מדינאי שמילא תפקיד חשוב בעיצוב מדיניות החוץ של ישׂראל; דִּיפְּלוֹמַטְיָה > מְדִינָאוּת – 1. התמחות בענייני המדינה וביחסיה עם מדינות אחרות. המדינאות ניכרת במיומנותו ובתחומי פעולתו של מדינאי, כגון ביחסים בין־

לאומיים, בקיום קשרים בין מדינות בדרכי הידברות או בקביעת הֶסכמים כלכליים, ביטחוניים וכד׳; 2. מלאכת ניהול ענייני המדינה שעושׂים המדינאים: נשׂיא המדינה הביע את הוקרתו לשגריר הפורש על תרומתו הרבה בתחום המדינאות; תְּמוּרָנוּת – מערכת יחסים בין שני צדדים שבה הצד החזק מעניק הטבות לצד החלש (לקוח) תמורת רווח פוליטי: גם במדינתנו יש תמורנות, שבה מפלגות תגמלו קבלני קולות במשרות ובטובות הנאה שמימן משלם המיסים; מעצמה – מדינה ריבונית יציבה בעלת משאבים ועוצמה כלכלית או צבאית (או שתיהן), המקנים לה מעמד בין־לאומי בכיר: יפן וגרמניה הן מעצמות כלכליות השולטות בשוק העולמי במוצריהן, כגון במכוניות ובמכשירי חשמל; מעצֶמֶת־על – מעצמה בעלת עמדה שַלטנית (דומיננטית), הניכרת ביכולתה להכתיב מדיניות בין־לאומית ולהשפיע בקנה מידה עולמי באמצעיה המשולבים של כוח כלכלי, צבאי, טכנולוגי, פוליטי ותרבותי והשפעה דיפלומטית. הקהילה הגלובלית לא תנקוט צעדים בלי לשקול תחילה את עמדות המעצמה בנושׂא: שתי מעצמות־העל, רוסיה וארצות הברית, פעלו יחד לצמצום מרוץ החימוש הגרעיני בעולם; שטח חסות – שטח הנמסר כמנדט לחסותה של מדינה מסוימת, בלי שתהא לה ריבונות עליו; בייחוד שטחים באסיה ובאפריקה שנמסרו לשליטתן של מדינות אירופה, בריטניה, הולנד, בלגייה; המדינה נוצרה למען האדם, לא האדם למען המדינה; המדינה מועילה לאדם ליצור דבר כאשר אינה עומדת בדרכו; אל תשאל ׳מה המדינה יכולה לעשׂות בשבילך׳, אלא שאל ׳מה אתה יכול לעשׂות למענה׳; כשהממשלה פוחדת מהעם, יש חירות, כאשר העם פוחד ממנה – יש רודנות

עומק! שטחיות!

עומק. עוֹמֶק – 1. המרחק בין החלק העליון או פני השטח של דבר (בור, חור, בריכה ועוד) ובין התחתית או קרקעיתו; 2. מה שמונח ביסוד, בבסיס או בשורש הדברים, המחשבות וכד׳: הוא ניסה להבין את הבעיה לכל עומקה; קודם שילמַד מתמטיקה ויעמוד על עומקי עומקיה, ואחרי כן יראה את המשך דרכו; נפקחו עיני שני הצדדים כדי לראות את כל עומק התהום המפרידה בין דעותיהם; עֵמֶק – עומק: כעת אני נתון בעִמקי הצרות, אך בעִמקי ליבי נפשי מייחלת לעולם אחר; רק מי שיביט מבט חודר ומעמיק לעִמקי המעשׂים, יבין כמה עמלנו לממש את חזון ההנהלה; עָמַק – היה רחוק מן הניתן להשׂיג בשׂכל פשוט: מַה גָּדְלוּ מעשׂיךָ, מאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ; דבריו החריפים של הוגה הדעות עמקו ביותר, ורק אחדים מעמיתיו מסוגלים לעמוד על סוף דעתו; הועמק, העמקה, הֶעֱמִיק – הפליג, הרחיק, הגדיל: אף שהעמקנו בחקירות, העמיקה השׂנאה בינינו; הֶעמיק אֶת הַתהום שבֵּינֵיהֶם – הגדיל את הניגודים שיֵש ביניהם: פרסום הצוואה רק העמיק את התהום העמוקה שהייתה ממילא בין האחים; הִתעַמְּקוּת, הִתעַמֵּק – למד אותו או עסק בו בצורה מעמיקה, סקר או בדק אותו בעיון רב, בקפדנות, ביסודיות או בדקדקנות רבה, בירר, ניתח או חקר אותו ברצינות ובכובד ראש כדי להבינו על כל היבטיו: בני אדם שטחיים אינם נוטים להתעמק במה שהם עושׂים; אִילו היית טורח להתעמק בדברים, היית מסוגל להבינם בכוחות עצמך; קודם שכתבתי את חוות הדעת, התעמקתי בעניין ולמדתי אותו על בוריו; 2. שָקַע בקריאה, בכתיבה, במחשבות, בספר, במאמר, בסוגיה קשה וכד׳ לכל עומקם, השתקע או התרכז בהם [פעמים אגב שכחה עצמית, אי־הבחנה בדברים אחרים, התעלמות מהם או הזנחתם]: היא התעמקה בקריאת המאמר ולא הבחינה שהשעה נתאחרה; הוא התעמק בכתיבה והתעלם מן הרעש הרב ששׂרר בבית; עַמקָנוּת, עמקני, עַמקָן – מי שמעמיק לחשוב, יורד לעומקם של דברים, שנותן את דעתו על דברים עמוקים, לא שטחי: מתשובות הרב החריף והעמקן ניכר כי אין דומה לו במקומותינו; אולי רופא למדן־עמקן זה עתיד לעמוד על פתרונה של מחלת הסרטן; חיבה יתרה הייתה לי לתלמיד אחד בזכות חריפותו ועמקנותו; עמקותי, עֲמקוּת – חדירה לעומקו של דבר, גילוי היסודות הפנימיים והעמוקים של העניין: המרצה דן בעניין בעמקות המחשבה ובעמקות הידיעה, אך לא בעמקות הרגש; מַעמַקִים – 1. מקומות עמוקים, עומק, מצולה: כשירדתי למעמקי מצולה שמעתי קול רעש גדול מגלי הים ומעמקי האדמה; 2. התעמקות בדברים, חדירה לעומקם של דברים: המחקר יורד למעמקי הנושׂא; יָרַד לעומקה של הלכה – שנה הרבה והגיע לתוך תוכן של ההלכות, בקי בדברים; צלל לעומקה של סוגיה – בכל שאלה ששאלתי לא נחה דעתו עד שצלל לעומקה של סוגיה: אונם צלל לעומק הסוגיה אך הֶראה תִילֵי תִילים של פלפולי הבל; לן בעומקה של הלכה – התעמק בסוגיה, שנה ולמד הרבה והגיע לתוך תוכן של ההלכות, עסק והתעמק בדברי הלכה ומחקר, היה בקי בפרָטֵי הדברים: נזדמן לי ללון בעומקן של הלכות הירושה, ולכן שיניתי את צוואתי; העמיק עֵצָה – נמלך וחשב הרבה, הִרבָּה לחשוב ולהיוועץ: הרביתי להעמיק עצה כדי לדעת מדוע מפלים נשים במשׂרדי הממשלה, וכיצד אפשר לצמצם את הרעה החולה הזאת; העמיק לשאול – שָאַל שאלות עמוקות: הפילוסוף העמיק לשאול בסוגיות הקיום; הֶעמיק את התהום בֵּינֵיהֶם – הגדיל את הניגודים ביניהם; מעומק הלב, ממעמקי הלב – מתוך כוונה פנימית עמוקה המביעה רגש עז ביותר, בלב ונפש, בלב שלם: אני מודה לך ממעמקי ליבי על מתנתך המהממת; מפני עומק המושׂג או מפני קוצר המַשׂיג – העניין לא הובן מסיבה אובייקטיבית או מסיבה סובייקטיבית: הפסוק הזה בתנ״ך אינו נהיר לי כנראה מפני עומק המושׂג, ולא מפני קוצר המַשׂיג; עומק איסטרטגי – המרחק בין הגבול ובין קו ההגנה הקדמי של מדינה ובין השטח בה שכיבושו או פגיעה בו מסכנים את עצם קיומה: נהר הירדן מעניק לצה״ל עומק איסטרטגי של 55 ק״מ במלחמה מוסכמית (קונוונציונלית) – עומק המאפשר לנהל קרבות הגנה מחוץ לערי ישׂראל הגדולות וליצור נתיבי הספקה, גיוס מערך מילואים ונסיגה טקטית בעת הצורך; עוֹמֶק הדין – עיקרו של הדין, תמצית הדין: שבעה דברים מכוסים מבני אָדָם, ואלו הם: יום המיתה ויום הנחמה ועומק הדין וכו׳: פעמים אני חושב על עומק הדין וקשה לי להאמין שאצא נקי בדין – כיצד אחיה במחשבה שהולכים לכלוא אותי לכמה שנים? מיצה את עומק הדין, מיצה את הדין – החמיר בדין, הקפיד לפי כל חומר הדין: אין למצות את עומק הדין עם הנאשם בזכות עברו המפואר ובשל מעידתו הראשונה; רַאֲיוֹן עומק – כלי מתודולוגי שבו מראיינים אדם באמצעות סִדרת שאלות [מתוך השאלות והתשובות מחלצים יחידות מידע המתגבשות לכדי רעיונות ותובנות בנוגע לשׂדה המחקר; ראיון עומק הוא כלי המחקר העיקרי בשיטות מחקר איכותניות הנעשׂות במדעי החברה]; ירד לכל עומקו – התעמק בו, בדק אותו בדיקה יסודית ומדוקדקת: ועדת החקירה חייבת לרדת לעומקו של עניין ולברר את סיבות התאונה לפרטי פרטיה; לא השאיר אבן על אבן, הפך את כל העולם כולו – בדק עניין ביסודיות, חקר לעומק, עשׂה כל מה שביכולתו, ניסה את כל הדרכים האפשריות להשׂיג מטרה כלשהי; שקיעה, שָקַע – התעמק, ריכז בו את כל תשׂומת ליבו, תשׂומת ליבו הופנתה רק אליו: הוא שקע בעבודתו במחשבות ולא חש כשנכנסתי לחדר; שיקוע, השתקע, שוקַע, שִיקֵע – ריכז את כל כוחו בעניין מסוים, מיקד בו את כל תשׂוּמַת ליבו, שָקַע בפעילות, בעבודה וכד׳ וייחד לה את כל מרצו, כוחו, זמנו וכד׳: הוא השתקע בלימודיו וזנח את חיי החברה שלו; הארת לי את אפלת השׂכלתי, ולכן שיקעתי את כל כוחי ומרצי בלימודי התואר; כל כוחו ומרצו שיקע במחקרו; מְשוּקָע – 1. נתון בתוך: עמיתיי מעשׂיהם משוקעים בתולדות הארץ; אני משוקע בכורסה וקורא ספר; 2. מרוכז כולו בעניין מסוים: הם משוקעים בקריאת העיתון, ואינם עונים לשאלתנו; הוא משוקע כל כולו בפעילות ציבורית, ואין דעתו פנויה להעתיק את מקום מגוריו; יְסוֹדִיּוּת – עשׂייה יסודית, שילוב של תשׂוּמַת לב, שיטתיות והקפדה על פרטים: יסודיותו הייתה לשם דבר, והכול ידעו שהוא אינו אומר דבר קודם שהוא בודק אותו היטב; רוֹבֶד – כל אחת מרמות העומק שאפשר להבחין בהם ברעיון, ביצירה וכד׳: בקריאה שנייה מתגלים הרבדים הנסתרים של הרומן; נֵבֶך – עומק: נבכי העבר, נבכי זיכרונות, נבכי הים, נבכי החיים; נְבָכִים [ז״ר] – 1. מעמקים, מקורות: נִבכֵי הַיָם; 2. מחבוא [בהשאלה]: נִבכֵי הלֵב, נבכי העבר, נבכי התודעה: היא לא חשׂפה את נבכי ליבה; מצולות, מצולה – 1. מים עמוקים, מי תהום: ירדתי למעמקי המצולות של המיזם, אך העליתי חרס בידי: הסירה טבעה במצולת הים; 2. עומֶק, מַעמַקים: עלה בידו למשות כמה פנינים ממצולות רעיונותיו; תְהוֹם – 1. מצולה, המים שבמעמקי האדמה: נבקעו כל מעינות תהום וארובות השמים נפתחו; 2. עומק ללא סוף, מעמקי האדמה: נראֶה היה שהתהום שלרגליהם אין לה סוף; 3. מקום עמוק ומסוכן: הילדה נבהלה למראה התהום העמוקה שנפערה לרגליה; 4. הבדל רב, פער גדול: תהומי תהומות מפרידות בין שני העמים, ואין דרך לגשר על הפערים; מאז נפרדו דרכיהם של שני הפוליטיקאים, נפערה תהום ביניהם, וקשה לגשר עליה; עָמַד על סוד – בירר את פשר הדבר, הצליח לרדת לשורש העניין: בתום היכרות עמוקה עימם עמדה מיכל על סוד הידידות המופלאה בין השניים; סִתרֵי תוֹרָה – דברים עמוקים שהם ברומו של המקצוע: בתורת הלחימה אין סתרי תורה, אך יש קושי לממשה בתוהו ובוהו של שׂדה הקרב; חַקרָן – 1. מי שמרבה לחקור, שאוהב לחקור, סקרן, חַפְּשָׂן: לא כל אחד יכול להישאר קר רוח מול עיתונאים חקרנים; נטפל אליי חקרן אחד, ושאל שאלות הבל; 2. אדם המרבה בחקירות הבל, ׳פילוסוף׳: חקרנים ישבו ושנו, מה צורך יש לו לקיסר להטיל מיסים וארנונות על הציבור; נכנס בעוביו של, נכנס בעובי הקורה – התעניין בכל פרטי הדבר ודקדוקיו, חדר לעומק העניין, קיבל על עצמו את הטיפול בעניין ואת האחריות לו, הטיל את מלוא סמכותו בנושׂא מסוים בלי להסיר מעליו כל אחריות: השׂר החדש נכנס בעובי הקורה וזימן ללשכתו את כל המעורבים במשבר; בא בסוד – נודעו לו מסתרי, חדר לעומקם של דברים: מי שבא בסוד החוכמה, שׂיחת הבריות מה מוסיפות לו? נכנס בסוד העניין, הוכנס בסוד העניין – היה מודע לכל היבטי העניין, ידע את כל סודות העניין: הפעולה נוהלה בחשאי, ורק בני אדם מעטים הוכנסו בסוד העניין; ירד לשורשי הדברים, יָרַד לשורשם של דברים, ירד לשורשם של דברים – התעמק במשהו כדי למצוא או להבין את מקורו ואת סיבותיו: אין די בגינוי התופעה, יש

לרדת לשורשם של דברים ולטפל בגורמים לצמיחתם; נוקֵב ויורֵד (עַד התהום) – חודר לעומקי עומקים, מגיע עד לשורשי הדברים, מזעזע את עומק הלב, דברי אמת קשים ואכזריים: מחקרו נוקֵב ויורד עד תהום; האב הוכיח קשות את בתו והשמיע באוזניה דברים נוקבים ויורדים עד תהום; החקירה לא הייתה עיונית בלבד אלא נוקבת ויורדת עד עִמקי המעשׂים; יָרַד לְעוֹמֶק הַדִּין – התעמק בפרָטֵי פרטיו של הדין; על בוריו – 1. על אמיתותו, לכל עומקו, על כל רכיביו וצדדיו: חקר את העניין על בוריו; 2. בשלמותו, כראוי, כהלכה: אני יודע חמש שׂפות על בוריין; ליבן את הבעיה לכל עומקה, העמיד דבר על בוריו – בירר דבר לעומקו, הבהיר אותו היטב: חובה היא לברר את העניין ולהעמידו על בוריו; בירר וליבן – ירד לעומקו של דבר, חקר היטב, למד את הנושׂא ביסודיות: לאור הסיכום החיובי לא ראיתי לברר וללבן את העובדות; לן באוהלה של תורה – הקדיש את כל זמנו ללימוד; ברכה נאמנה – ברכה אמיתית היוצאת מעומק הלב: שָׂא ברכה נאמנה על כל מה שלמדתי ממך; 'לכל העושׂים במלאכת ההתנדבות שלוחה ברכה נאמנה', אמר הנשׂיא למתנדבים המצטיינים שהוזמנו למשכנו; בתוך תוכו – בליבו פנימה, במעמקי נפשו, במחשבתו הכמוסה: כלפי חוץ שׂמחתי עימו בשׂמחתו, אך בתוך תוכי הרגשתי קנאה לא מעטה; השפעת הערבית חדרה גם לתוך תוכה של העברית; עַיִן חַדה – כושר ראייה מעולה, ראייה חדה, כושר הבחנה, כושר תפיסה, יכולת להבחין בפרטים קטנים ביותר ולרדת לעומקם: יש לו עין חדה, לא תוכל להסתיר את זה ממנו; קָצַר המצע מהשׂתרע – אין די מקום או זמן להאריך בעניין: אלה גופי הדברים, ואידך זיל גמור כי קצר המצע מהשׂתרע; נכנס לִפנַיי וְלִפְנִים – 1. נכנס לקודש הקודשים; 2. נכנס למקום הפנימי ביותר, החשוב ביותר, שרק מעטים מורשים להיכנס אליו [כגון חדר המלך בארמון המלוכה וכן לשכתו של כל העומד בראש מִדרג שלטוני פיקודי, מִנהלי וכד']: אין תֵמה שהייתי נרגש מאוד כאשר הורשה לי להיכנס לפניי ולפנים ללשכת הרמטכ"ל; 3. נכנס על כל חלקיו, כולל החלקים הפנימיים והנסתרים ביותר, באופן יסודי ומעמיק, נכנס לעומק: אני מכירו לפניי ולפנים, אותי הוא לא יוכל לרמות; נהירים לו שבילי ה־ . . . כשבילי כף ידו – ברורים לו, מְחוּוָּרים לו: נהירים לו שבילי הש"ס, הבבלי והירושלמי כשבילי כף ידו, והוא עמקן נפלא היורד לעומק הדין ומנתח כל עניין להפרדה אטומית; ראיית עומק, תפיסת עומק – היכולת לראות גוף תלת־ממדי של עצמים, את הפריסה שלהם במרחב ואת מיקומם ביחס לצופה ולעצמים אחרים; לברר וללבן – לחקור היטב ולרדת לעומקו של דבר; ירד לסוף דעתו, ירד לסוף כוונתו, עמד על סוף דעתו, הגיע לסוף דעתו – הבין את כוונתו של פלוני לכל עומקם, הבין היטב את כוונתו, קלט את המסר שלו: סגנונו נמלץ ומסורבל וקשה לי לרדת לסוף דעתו; ההרצאה עסקה בעניין סבוך, ובכמה דברים לא עמדתי על סוף דעתו של המרצה; נוקב ויורד (עד תהום) – חודר ומעמיק עד התהום: המפקד השמיע דברים קשים הנוקבים ויורדים עד תהום; הרחיב את היריעה – התרחב, פירט והעמיק עוד; הלך בדרכי ליבו, הלך בשרירות ליבו – נהג בהפקרות, ולא התחשב בשׂכל הישר ובמוסכם; מות ישרים – מת מוות טבעי שבא על אדם ישר הליכות ושְׂבַע ימים; עִיֵּל פיל בקוף המחט, עִיֵּל פיל בקוף של מחט, הכניס פיל בקוף של מחט, הכניס פיל בקוף המחט – הגזים, הפריז, יישב דברים בדוחק, הביע סברה שאינה מתקבלת על הדעת, ניסה באמצעות לוליינות מילולית ופלפולי היגיון להוכיח טענה שברור לגמרי כי אינה נכונה, עשׂה את הבלתי אפשרי, עשׂה מעשׂה שאינו מתיישב עם המציאות; הַיָּשָׁר בעיניו – מה שטוב ורצוי לו: עליך לעשׂות את הטוב ואת הישר בעיני המפקד; תפס את השור בקרניו, אחז את השור בקרניו – ניגש מייד לעיקר או לעניין, נכנס מייד בעובי הקורה, לא הלך סחור סחור: כבר בתחילת החקירה הוא הצליח לאחוז את השור בקרניו ולאתר מייד את שורש הבעיה; עמוק – 1. חזק, שעוצמתו רבה, עז, נוקב, קיצוני, רציני, יסודי, לא שטחי: הוא הביע את צערו העמוק על האסון; ידידות עמוקה נרקמה בין שני הנערים; 2. בעומק רב: הייתי שקוע עמוק־עמוק בסוגיה קשה ושׂוחחנו עמוקות עליה; עֲמוּקוֹת [תה"פ] – באופן עמוק, לעומק, באופן לא שטחי, בצורה מעמיקה, מאוד, ביותר: היא נאנחה עמוקות למראה העבודה הרבה המצפה לה; שׂוחחנו עמוקות על המיזם אף שהייתי שקוע עמוק־עמוק בענייניי; ים כמעיין הנובע – 1. אדם שיש בו חידושים: אף שבתחום העסקים לא הראה בקיאות מיוחדת, בדברי מוסר ויראת שמיים היה כמעיין הנובע, ואין מספר להדרכות ששמעתי ממנו; 2. מָשָׁל לנושׂא רחב ועמוק שאי־אפשר למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם; דולה פנינים – שולֶה או מַעלֶה פנינים מן המים העמוקים: 'דולֵי הפנינים' היא האופרה האהובה עליי; מי מנוחות חותרים בְּטוחות, מים שקטים חודרים עמוק – כינוי לאדם שלו ושקט, תמים לכאורה ולא מרשים כלפי חוץ, אך השפעתו מרובה בזכות אישיותו החזקה, ויכולתו למעשׂים גדולים; חָריש עָמוק – פעולה יסודית ופורייה, פעולה מעמיקה ומקיפה: מערך ההסברה שלנו נדרש לבצע חריש עמוק בדעת הקהל בעולם; הקפאה עמוקה, הוקפא עמוק – נעצרו תהליך או פעילות לזמן ארוך; נפל מגג גבוה לבור עמוק – ירד פתאום ממעמד רם לשפל המדרגה: אין זה פשוט ליפול בבת אחת מגג גבוה לבור עמוק, ממעמד של מנכ"ל כול יכול למעמד של אסיר בבית הסוהר; עֲמוֹק שָׂפָה – מדבר בלשון זרה, שלשונו לא־ברורה: באונייה פגשתי עולים ממדינות אחדות, עִמקֵי שׂפה וכִבדי מבטא; שִׂנאה כבושה – שׂנאה עזה החבויה עמוק בלב, שׂנאה מודחקת או מופנמת שהאדם אינו מניח לה לפרוץ החוצה ואינו נותן לה ביטוי חיצוני, שׂנאה העצורה בלב ועלולה להתפרץ ביום מן הימים: המהומות הקשות שפרצו היו ביטוי לשׂנאה הכבושה ולזעם העצור שכלאו בקרבם האסירים; יָגוֹן קודֵר – יגון עמוק, אֵבֶל רב: בצער רב וביגון קודר אנו מודיעים על מות יקירנו; עוגמַת נֶפֶש – צַעַר המלווה בתחושת אכזבה עמוקה, יגון, עצב, הֲלוֹך נפש עגום ונוגה: התובע ביקש שיפצו אותו לא רק על הפגיעה הגופנית, אלא גם על עוגמת הנפש שנגרמה לו מהרשלנות הרפואית; כְּאֵב לב – יגון, צער עמוק, עצב גדול, תסכול, מפח נפש: כאב לב נגרם לה כששמעה שבנה לא התקבל בסופו של דבר ללימודים; לֵב שָׁבוּר, שיבְרון לב – 1. לב מלא צער ויגון, יגון עמוק: אין מי שיאמר לה מילות נחמה וירפא את ליבה השבור; למְגינַת ליבי, אף שהייתי חדור רגשי אנושיות עמוקים, סבלתי משיברון לב; 2. כינוי לאהבה נכזבת, אכזבה וכאב לב של אוהב שאהבתו לא נענתה: הדון ז'ואן הזה הניח אחריו הרבה נערות שבורות לב; נפשו קשורה בנפשו – ידידות עמוקה ביניהם: נפשה נקשרה בנפשו מימי הלימודים; חבֵרות מִלֵב אֶל לֵב – חברות עמוקה ואינטימיות: שׂיחת רעים מִלֵב אל לֵב; שׂנאה מקלקלת את השורה – השׂנאה למישהו עלולה ליצור דעה שלילית מוקדמת, יחסי איבה פגומים בניהול תקין של חיי האדם או הציבור: בעיתון 'הארץ' השׂנאה מקלקלת את השורה כי הוא מוכן לפרסם שטויות גמורות רק כדי לפגוע בשׂנואי נפשו, העיתון המתחרה; סִתרֵי תורה – 1. דברים עמוקים שהם ברומו של המקצוע: בתורת הלחימה אין סתרי תורה, אך יש קושי לממשה בתוהו ובוהו של שׂדה הקרב; 2. הלָכות שעומק רב בהן וכן ענייני קבלה וסוד שאין עוסקים בהם בגלוי: מתי טוב ללמוד סתרי תורה כשהתשוקה הפנימית של קרבת ד' היא חזקה; נוקֵב ויורֵד עַד תהום – חודר לעומקי עומקים, מגיע עד לשורשי הדברים, מזעזע את עומק הלב, דברי אמת קשים ואכזריים: מחקרו נוקב ויורד עד תהום; האב הוכיח קשות את בתו והשמיע באוזניה דברים נוקבים ויורדים עד תהום; שיכור ולא מִיַּיִן – כינוי למי שתקָפו רגש עז, צער עמוק או שׂמחה עזה, המבלבלים את חושיו: לאחר שמכרנו את חֶברת ההֶזנק, היינו שיכורים ולא מיין אלא ממיליוני דולרים; נגע לליבו, נגע עד ליבו – גרם לו התרגשות עמוקה: זה היה מחזה נוגע ללב; יְוֵן מצולה – 1. טיט עמוק שעל קרקעית מִקווה מים: טבעתי ביוון מצולה; 2. שֵׁפל, שקיעה, כינוי למצב ירוד ביותר, שפל המדרגה, בור תחתיות: בשעה שההמונים היו שקועים ביוון המצולה של עוני ובערות, נהנו המעמדות העליונים מכל טוב העולם; בטן האדמה – מעמקי כדור הארץ; מְגינַת לֵב – עוגמת נפש, סבל וצער עמוק, שיברון לב (כיום בעיקר בביטויים כגון 'למגינת ליבו', 'למגינת הלב'): למגינת ליבי, לא אוכל להשתתף במסיבת הסיום; להוותו, לִמגִינַת לִבּוֹ – לצערו הרב, לעוגמת נפשו, לדאבון ליבו: כבר בתחילת הריאיון התברר לה, למגינת ליבה, כי לא במהרה תמצא עבודה במקצועה; דכדוך נפש, לֵב שָׁבוּר, שֶׁבֶר לב, שיבְרון לב – 1. לב מלא כאב וצער, יגון עמוק: למגינת ליבי, אף שהייתי חדור רגשי אנושיות עמוקים, סבלתי משיברון לב; 2. כינוי לאהבה נכזבת ולכאב לב של אוהב שאהבתו לא נענתה: הדון ז'ואן הזה הניח אחריו הרבה נערות שבורות לב; טָבַע את חותמו על, הטביע את חותמו על – השפיע השפעה עמוקה, נתן אותותיו ב־, השאיר את רישומו עליו: המלחמה טבעה את חותמה על המחשבה המדינית; חָריש עָמוק – פעולה יסודית ופורייה, פעולה מעמיקה ומקיפה: מערך ההסברה שלנו נדרש לבצע חריש עמוק בדעת הקהל בעולם; הוא עשׂה חָריש עמוק בכל המאמרים שנכתבו על נושׂא מחקרו; מַעֲבֵה האדמה – פנים האדמה, עמוק באדמה: שורשי עץ הבָּאוֹבַּבּ חודרים אל מעבה האדמה; הקפאה עמוקה, הוקפא עמוק – עצירת תהליך או פעילות לזמן ארוך; תהילת עולם, תהילת נצח – הערכה עמוקה למפעלו של אדם לאורך דורות: זכתה לכרטיס כניסה להיכל הנצח ולתהילת עולם; תהום עמוקה, פער בלתי־גשיר – הבדל רב: תהום עמוקה בין שני העמים ואין דרך לגשר על הפערים; אדם חד עין ושנון לשון, החודר ונוקב לעומקי עומקם של גופי תורה; שיוועתי אליך ממעמקי חיי; ירד לעומקי עומקם של דברים; ירד לשורשם של דברים; שקוע במ"ט שערי (הלכה, פרנסה); עמד על סודה של תורה; היה גדול בתורה ובקי בכל עִמקי סודותיה; לא היה יכול לרדת לסוף חוכמתו; אף שנתלקחו חילוקי דעות נוקבים כל עוד הם לשם שמיים – סופם להתקיים; האם הפִּתְרון הוא תמיד בפלפולי הבל חריפים ובניתוח מעמיק ומפולפל? קולו רטט, פניו נשתנו והוא היה נרגש עד עומק ליבו; עִמקי עומקיה של הסוגיה מצריכים לימוד מעמיק; חדר לעומק העניין; נכווה בגחלתו של . . . ונפגע עד עומק נשמתו; ידע לפרש מסתריה (של התורה), לפענח את רזי תעלומיה, לגלות ולפרסם את עִמקי צפונותיה; הפליג והעמיק לבאר

בתבונתו הגדולה; הֶראה תִילי תִילים של פלפולי הבל; העמיק בפלפול חריף ושנון, צלל וירד, צלל ועלה ותלה על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות ודקדוקי חידושים עמוקים ונפלאים; העמיק ללמוד והראה סימן ברכה במשנתו; היטיב להתעמק ולרדת לשורשם של דברים; ירד לנבכי המקורות כדי לחצוב משפטים ולטבוע מטבעות לשון; צא וראה ענוותנותם של חכמים אמיתיים שיגֵעים כל ימיהם בהשקט ובצנעה ומגלים דברים עלומים מעומקי תעלומותיהם; האירועים נחרתו עמוק בליבו ובזיכרונו; זכר הימים ההם לא ימוש מליבו; רגשי תודה עמוקים; התוכנית (הרעיון, היוזמה, התפיסה וכיו״ב) הוכנסה למקרר להקפאה עמוקה

שטחיות. שִטחִי, שטחיוּת – גישה פשטנית למשהו סבוך (כגון פעולה, תוכנית, תחושה או מערכת יחסים) המתמקדת רק בפשוט, במובן מאליו או במובן לכאורה, הנראה על פני השטח ללא מאמץ. מתעלמים בה ממשמעי הדברים שמתחת לפני השטח וממורכבותם, ואין ירידה לעומקם: בית המשפט ביקר קשות את שטחיות בדיקת הרופא ואת החקירה השטחית של המשטרה; הִשטִיחַ, הַשטָחָה, שוּטַח, שִׁיטֵחַ – הבאה לידי שטחיות, עשִׂיית דבר שיהיה שטחי, ולא מעמיק: הבעיה היא ששיטחנו ורידדנו את המושׂג 'ציונות'; גישה זו משַטַחַת בהכרֵח את המחשבה, מדלדלת את הלשון ומגדילה את הבּוּרוּת; בעטייה של שעת החירום הממושכת שוטחה רמת הלימודים; השטיחה את סגנונה כדי שיבינו הבריות את מאמרה [ההפך: העמקה]; שַטחָן – מי שניגש לדברים בגישה שטחית, שאינו עמקן: יש תלמיד עמקן ויש תלמיד שַטחָן; שטחי – שנמצא על פני השטח בלבד, לא עמוק, חיצוני, ואולי גם – חד־ממדי, חֲסַר עֵרֶך, נָבוּב, פָּחוּת מִשָׁוֶוה פְּרוּטָה, רֵיקָנִי, שדוּף; פַּשטָנוּת – ראייה שטחית של דבר או הבנתו לפי פשוּטו, ללא חדירה לעומק ולמשמע הבסיסי ביותר, ולא כפי שהוא באמת; עיסוק רק במובן מאליו או במובן לכאורה על פני השטח: תוכן הספר שלילי בעקיבות כי מתנשׂא מדי פעם, ותדיר פשטנות הגיבורים אינה משכנעת; רידוד, התרדד, רודד, רידד – הפך תוכן רוחני לשטחי ורדוד: קמעה קמעה רידדו מן היהדות את ערכיה ואת מסריה והפכוה לדת שאסורה בכבלים של צרות אופק; רדידות – שטחיות, פשטנות, הֵיעדר עומק: כושרו הרטורי וסגנונו הנמלץ חיפו על רדידותו המחשבתית; מרודד, רָדוּד – שְׁטחִי, חסַר עֲמקוּת, מחשבות: הדמויות בסיפור הן רדודות, חד־ממדיות, חסרות לבטים, אינן מתפתחות ואינן נושׂאות אידאה; לאחר עיון בהצעתם הגעתי לכלל דעה שאין משנתם סדורה ועמוקה כל צורכה, אלא היא מרוקעת ומרודדת על פני עניינים אחדים; מֵימִיוּת – שטחיות, קלישות, נביבות, חוסר יסודיות: קשה להאזין להרצאתו המימית והרדודה; מימי – [כשנאמר על סגנון, על עמדה, על ספר וכד'] שטחי, קלוש, דל תוכן, שאין בו ממש, משעמם, תפל: המאמר שקראתי בעניין פִּתְרון בעיות התחבורה הוא מימי, רדוד ושדוף; חד־ממדי – שיש לו רק ממד אחד, שטחי, לא מעמיק, פשוט, פשטני: לטענת רבים, הטלוויזיה הופכת את האדם המודרני לחד־ממדי כי היא מונעת ממנו לפתח חשיבה מופשטת; שָׁדוּף – שטחי, נטול תוכן או משמעות, ריקני, נבוב: מליצותיו השדופות של הנואם לא הרשימו את קהל המאזינים; נָבוּב – ריק מדעת, ריקני, ריק מתוכן, נעור משׂכל, בוּר, שטחי, שדוף: כל דיבוריו אינם אלא מליצות נבובות חסרות כל משמעות; נביבוּת – ריקנות, חללוּת, חוסר ידיעה, בוּרוּת: הנביבות הרוחנית והבטלנות מוציאות את האדם מן העולם ומובילות אותו עם בני החושך מעבר להרי החושך; חלילוּת, חָלוּל – ריק מבפנים, שיש חלל בין דופנותיו: שופר הוא קרן איל חלולה המשמשת לתקיעה; שיבולת ריקה תרים ראשה – הבור והריק מדעת אוהב להתגאות; פְּרָזָה – מליצה ריקה, גיבוב מליצה, דיבור יומרני ונבוב, ביטוי או אמירה שחוקים וחסרי משמעות, התבטאות מצועצעת וריקה מתוכן: נאומו של השׂר היה רצוף פרזות מפוצצות, אך לא נאמר בו שום דבר ענייני; חוֹבְבָן, חוֹבְבָנוּת – חוסר מומחיות, חוסר מקצועיות, שטחיות, חוסר ידיעת דבר על בוריו; התעסקות במשהו כתחביב, לשם ההנאה בלבד, בלי הכשרה והשתלמות מקצועית; כלפי חוץ, למראית עין – 1. לכאורה, במבט שטחי, בבחינה לא מעמיקה, בהתרשמות ראשונית: ההסכם ביניהם נחתם, לפחות במראית עין, באווירה של רצון טוב; האיש כבש את יגונו בליבו, והראה למראית עין פנים מאירות; 2. כלפי חוץ, בעיני אחרים, לפי מה שרואים מבחוץ, לכאורה, על פני השטח: כלפי חוץ הראתה ביטחון ושלווה, אבל בתוך תוכה הייתה נרגשת וחרֵדה מאוד; מי אפסיים – רמה נמוכה, רדידות, שטחיות: אומנים רבים יצאו נגד תוכניות הרֵיאָליטי בערוצים המסחריים, המשתכשכות לטענתם במי אפסיים; על פניו > על פני הדברים, לכאורה – למראית עין, על פני השטח, בראִייה שטחית וחטופה, ממבט ראשון, במבט ראשון, כביכול, כאילו (לרוב בניגוד לאמת נסתרת או עמוקה): חוקר המשטרה התמקד בכמה פרטים שנראו שולִיים וחסרי חשיבות, לכאורה; רָאָה מֵהִרהוּרֵי ליבו – ראה לפי דמיונו, כפי שרצה לראותם, ולא לפי המציאות: מעולם לא הבטחתי לך כדבר הזה, אתה רואה מהרהורי ליבך; חפיף > קל, שטחי, רשלני, לא מעמיק, לא יסודי – חסַר עֲמקוּת עיונית: עיון לא מעמיק בחומר מביא אותנו לידי מסקנה מטעה שלא כדאי לקנות את הדירה; הדמויות בסיפור הן רדודות, חד־ממדיות, לא יסודיות, חסרות לבטים, אינן מתפתחות ואינן נושׂאות אידאה; דחייה בקש, דחה בקש, דחה אותו בקש – פטר אותו בתשובה שאין בה ממש, התחמק מלהשיב לו תשובה של ממש, התחמק בתירוץ של מה בכך או בתשובה שטחית: קשה בעיניכן שדחיתי את מחזרי בקש? חָרוּץ עֵט – כינוי לסופר קל כתיבה, כתבן זריז ושטחי: יש עיתונאים שהם הגרועים שבחרוצי העט כי הם מבכרים את השטחיות במקום לקדוח בעומקי עומקיה של הבעיה; זַרזִיר עֵט – כינוי גנאי לכותב כתיבה קלה, שִטחית וחסרת אחריות: יש להתפכח מרוח השיכרון שנסכו עלינו שׂכירים זרזירי עט למיניהם; עשׂה את מלאכתו רמייה, עשׂה מלאכתו רמייה – עשׂה מלאכתו לא בנאמנות, עשׂה משהו כדי לצאת ידי חובה והוציא מתחת ידו דבר לא שלם: מן החקירה עולה שמנהל מס העיזבון עשׂה את מלאכתו רמייה; המְסַעֶדֶת החדשה אינה עושׂה את מלאכת רמייה אלא מטפלת בחולה בלב שלם ובנפש חפצה; הֶעָפַת עַיִן, הֶעָפַת מַבָּט – הסתכלות מהירה ושטחית, הצצה קלה ומהירה: העפת מבט בפניו, ומיד אתה יודע על מה הוא חושב לעשׂות; כִּלאַחַר עַיִן – לא בעיון רב, ברפרוף, באופן שטחי: עיינתי בספרו כלאחר עין, וכבר הזדקרו בו שיבושים לרוב; מראית עין – רושם מדומה ומטעה: לטענתו, היא דואגת לשמור על יתרת חובה בחשבון הבנק מפני מראית עין שאינה מצוקה; למראית עין – 1. לכאורה, במבט שטחי, בבחינה לא מעמיקה, בהתרשמות ראשונית: ההסכם ביניהם נחתם למראית עין; 2. כלפי חוץ, בעיני אחרים, לפי מה שרואים מבחוץ, לכאורה, על פני השטח: רבים מן האנוסים קיבלו עליהם את הנצרות רק למראית עין והוסיפו לקיים בסתר את מצוות הדת היהודית; לחם ושעשועים – כינוי למדיניות שלטונית המנסה לייצב את המשטר ולמנוע את הציבור מלהתמרד בעזרת פתרונות קצרי טווח ומסיחי דעת, המספקים הטבות מיידיות לאזרחים: תנו להמונים לחם ושעשועים, אמר נֵרוֹן קיסר, ותסיח את דעתם מהבעיות האמיתיות; רומן רומנטי – רומן שעלילתו היא סיפור אהבה רצוף קשיים ומכשולים, הכתוב באופן קליל ושטחי ושסופו לרוב טוב > פישוט!

עוני! מצוקה!

עוני. עוני – מצב שבו יחיד, משפחה או קבוצה (שהם יחידה כלכלית אחת) אין להם די אמצעי תשלום כדי לספק לעצמם את צורכי קיומם הבסיסיים המקובלים באותה חברה ובאותה עת בתחום המזון, הדיור, הלבוש, החינוך וכדומה, לרבות נוחות חומרית; וכן – אביונוּת, דוֹחַק, דַלוּת, התרוששוּת, חוסר כול, חֶסרוֹן כִּיס, לחם צר ומים לחץ, מחסור, עֲנִיוּת, רָשוּת: בנות ישׂראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן; בימי עוניי דרתי בדירה דחוקה ואפלה במשכנות רשים, התלבשתי קרעים [= בגדים קרועים ובלויים] והרביתי לחבק אשפתות, ואף על פי כן לא נמחו מליבי פרקי ילדות של תום, טוהר ותמימות; דִכדוּכֵי עֲנִיוּת – צרות הדלות: העניות צפצפה מבגדיה וחשה מדוכדכת בדכדוכי עניות; קַו העוני – הדַרגה הנמוכה ביותר במצב החומרי של אדם, שלמטה ממנה הוא נחשב לעני, דבר זה הוא יחסי ונקבע לפי רמת החיים הכללית במשק: על־אף ההתקדמות בעולם רבים חיים בקו העוני; משכנות עוני, שכונת מצוקה, שכונת עוני – שכונת מגורים צפופת אוכלוסין, מוזנחת ועלובה, היושבת לרוב בשולי העיר, ותנאי החיים בה ירודים. השכונה ניכרת באוכלוסייה ענייה, במחירי דירות זולים, בבעיות חברתיות בולטות [כגון אבטלה, נוער מתגודד ברחובות, מהגרים או בני מיעוטים חסרי השׂכלה, הֵיעדר פרנסה קבועה], בשִׁכרוּת, בעבריינות ובזנות; לרוב חסרים בה שירותי תברואה אמינים, מים נקיים, חשמל אמין, אכיפת חוק ושירותים בסיסיים אחרים. המגורים בה משתנים מבתי פח ועד למגורים שנבנו כראוי אך התדרדרו בשל היעדר תחזוקה בסיסית; מעגל העוני, מלכודת עוני – כינוי למצב שבו עניים מתקשים להיחלץ מעוניים או לשפר שיפור ניכר את מעמדם הכלכלי בעטיים של חסמים כלכליים וחברתיים המונעים או המצמצמים את יכולתם לעשׂות זאת: רוב כספי העניים מופנה בעיקר לצריכה מיידית או לתשלומי מיסים, אֲגָרוֹת ומשכנתאות, ולכן קשה עליהם להיחלץ ממעגל העוני; תרבות העוני – תפיסה בתאוריה החברתית הטוענת כי לערכי בני אדם החוֹוִים עוני תפקיד מובהק בהנצחת מצבם העני ובשמירה על מעגל העוני על פני הדורות. לעניים חסרים משאבים ולכן הם רוכשים מערכת ערכים המנציחה את העוני; לחם עוני – 1. כינוי למצות שנאפו בימי יציאת מצרים בחיפזון ללא שׂאור; 2. מאכל של עניים; 3. מזון שהוא בדוחק ובצמצום; רָאָה עוני – סבל הרבה, עברו עליו צרות: רק מי שראה עוני בימי חייו מבין מה התכוונתי; עני ואביון, עני מָרוּד – עני ביותר, עני גמור, דל ואביון, חסר כול, דלפון: העולה החדשה גרה בגפה והייתה ענייה מרודה, ובקושי התקיימה מקיבוץ נדבות ומניגון בכינור; מלכודת עוני – כינוי למצב שבו למובטל, המקבל תשלומי סעד מן המדינה, אין תמריץ לעבוד ולשפר את תנאי חייו, שכן הגדלת הכנסתו תביא לידי אובדן תשלומי הסעד וממילא להמשך מצבו הכלכלי הירוד; צוֹק העניות – מצוקת הדלות: בצוק העניות בגטו שׂמחנו שאכלנו פת במלח, ושתינו מים במשׂורה; ענייך עירך ועניי עיר אחרת – עֲנִיֵּי

עִירְךָ קוֹדְמִים – ראוי להעדיף את העניים הקרובים מן העניינים הרחוקים: היה עליי לטפל בכל ענייני המחוז, אך בשל מחסור בכוח אדם העדפתי לטפל בענייני עירי, בבחינת עניי עירך קודמים; כְּעָנִי בפתח – בחוסר ביטחון, בהיסוס, בהכנעה, כמי שמבקש נדבה: מדוע אתה עומד במסדרון כעני בפתח? מָך, עני, דל – אביון; דּוֹחַק – מצוקה, מצב קשה, מצב של מחסור: הוא עזר לאחיו בשעת דוחקו; בדוחק – בקושי, בצמצום, לא בנקל: משפיטרו אותו מהעבודה, הוא חי בדוחק; דָּחוּק – 1. לחוץ, נתון במצוקה: אנשי המעברות היו עניים ודחוקים, ואין פרנסתם מצויה; 2. נזקק, שאין לו די ממשהו, מצומצם ובלתי מספק, מועט מכפי הצורך: הוא דחוק למזומנים, וצריך לעזור לו; מְרוֹשָׁשׁ, רוֹשֵׁשׁ, רוֹשַׁשׁ, התרושש – איבד את כל כספו ורכושו, ירד מנכסיו, נעשׂה רש, היה לעני וחסר כול: שלא כמצב הכלכלי של החברה, המנהלים התעשרו, והפועלים התרוששו בשל משׂכּורתם הדלה; מחסור – עוני, דלות, חוסר כול: כל ימיו חיבק אשפתות, חי בדוחק ובמחסור; נזקקוּת, נִזְקָק – ששרוי במצוקה כלכלית או אחרת וזקוק לעזרה, בייחוד לעזרת שירותי הרווחה: הציבור אסף תרומות עבור המשפחות הנזקקות; הביטוח הלאומי קבע תבחינים לנזקקוּת; מִסְכֵּנוּת – 1. דַּלוּת, עוני; 2. אומללות, מצבו של העלוב ושל המעורר רחמים: שקע בעוני וחי במסכנות; חֵלְכָּאִי – עלוב, מסכן, עלוב, מעורר רחמים, עני, שיש בו דלות: עלינו להושיט יד לחלכאי שכונתנו; חֶלְכָּאוּת – מסכנות, אומללות מחמת דלות: חלכאי עמנו מתקשים לקבל סעד משפטי, ללא סירוב, ללא עיכוב וללא משוא פנים, כדי להגן על זכויותיהם; אֶבְיוֹנוּת – דלוּת, עוני: למי חשובות עניותי ואביונותי; עָשׁוּק – גזוּל, מקוּפּח שלא שילמו לו שׂכר הוגן על עבודתו וכד׳: פרי אדמתך וכל יגיעך יאכל עם אשר לא ידעת והיית רק עשוק ורצוּץ כל הימים; נֶחְשָׁל – חלש ומפגר בהישׂגים, בהתקדמות, בהתפתחות, בקצב וכד׳ אחר האחרים, שאינו מגיע לדרגתם: בית הספר דואג לספק שיעורי עזר לתלמידים נחשלים; נֶחְשָׁלוּת – חוסר יכולת להגיע למצב של התפתחות או התקדמות תקינה: עוני מרוד, זוהמה מחרידה ונחשלות משוועת הם קרקע פורייה לנחשלות תלמידים בלימודיהם; בלוּי וקרוּע, קָרוּעַ וּבָלוּי – כינוי לעני שלובשו מרופט, בָּלֶה ומלא חורים: הקבצן היה לבוש בגדים בלויים וקרועים; קרוּעים וּבלוּאים – כינוי לבני אדם דלים וחסרי כול, לבושים סמרטוטים ובגדים בלים: כשעלינו לארץ הגענו קרועים ובלואים; בְּלָאוֹת, בְּלוֹיִים – בגדים בלויים: היה מעוטף בְּלוֹיֵי סחבות ובסמרטוטים; בשכונתנו חי קבצן אחד שחי חיי צער ולבש בלאות; סָאוּב – מסוֹאָב, מלוּכלָך, מזוּהָם; נָמוֹשׁ – מפַגר, נחשל, חלש: אינכם נָמושות החברה, היו גאים בעצמכם; נִצְרָכוּת, נִצְרָךְ – 1. מי שזקוק לעזרה, עני, זקוק לתמיכה ולסעד, שרוי בדוחק: כמה קשה למשפחות הנצרכות; 2. מי שצריך משהוּ: הנצרך דרש בתוקף את צרכיו; סְחִי – לכלוך, אשפה: סחי וּמָאוֹס תשׂימנוּ בקֶרב העמים: רחובות העיר מלאים סחי וזוהמה; חַיֵּי סְחִי וּמָאוֹס – חיי עוני ודלות מנוולת: בילדותנו חיינו חיי סחי ומאוס וחיבקנו אשפתות; בַּלַּאי, סמרטוטר – העוסק באיסוף בגדים ישנים וחפצים משומשים אחרים: הבלאי הגביה קולו ליד פתחי הבתים והכריז: ׳אלטע זאכן׳; כלי ריק, חסר כול, דַּל וָרֵיק, נעוּר וריק, השתחווה לאגורת הכסף – היה אנוס להתרפס בגלל פרוטה, היה עני וחסר כול; שֶׁבֶר אָדָם, שבר כלי – כינוי לאדם רצוץ, תשוש, סחוט ושבור: ראיתי המון שברי אדם נאנקים תחת עול העבודה בשביל כמה שקלים; דל וריק, נָעוּר וָרֵיק, כְּלִי רֵיק – אדם חסר כול: הציגני ככלי ריק; עֲלִיבוּת – מסכנות, דלות, חוסר ערך, מצבו של העלוב; אֶנְקַת אביונים – אנחה, בכי או גניחה של עניים; נתמעטה ידו, מָטָה ידו – ירד מנכסיו, נעשׂה עני: וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ; חָזַר על הפתחים, סִיבֵּב על הפתחים, חִיזוּר על הפתחים, חִיזֵּר על הפתחים – הלך מבית אל בית כדי לקבץ נדבות: לפנים נהגו העניים לחזר על פתחי בתי העשירים; דַּלַּת העָם – מעמד העֲניים; הגיע לדַלֵּי דַלוּת – עוניו עוני גדול, עניוּת יתֵרה, דלוּת מופלגת: דלי דלות בבית: אין לא תפוח אדמה ולא קליפתו; לא ראה צורת מטבע מימיו – היה קבצן וחסר כול, היה עני מרוד: הוא היה פועל פשוט שלא ראה צורת מטבע מימיו, ובִן לילה נתעשר עושר גדול; שְׁנוֹרר > קַבְּצָן – אדם המקבץ נדבות, אדם המבקש כסף או מזון מֵעוברים ושבים וחי מנדבות אלה: נתתי כמה מטבעות לקבצן שהיה שׂרוע על המדרכה; פּוֹשֵׁט יָד – מקבץ נדבות, קבצן: הוא הגיע עד פת לחם והפך לפושט יד בתחנת הרכבת; פשיטת יד, פָּשַׁט יָד – ביקש נדבה, קיבץ נדבות: הוא אדם גאה מאוד, נוח לו לגווע ברעב מלפשוט יד; חשׂוּף שֵׁת – גלוי אחוריים, לבוש קרעים שחופים בקוש את מערומי בשׂרו; הציגוֹ ככלי ריק – הותירו בחוסר כול: הקבצן שתה לשוכרה וכך נגנב כל כספו והציגוהו ככלי ריק; חֲסַר אמצעים, מחוּסר אמצעים – עני, מי שמצבו דחוק, חסר אמצעים כלכליים־כספיים: במדינה מתוקנת מטפלת לשכת הרווחה באזרחים חסרי אמצעים; לֶחֶם עצָבים – לֶחם עוני, מזון שהוּשׂג בעמל רב ובעֶצֶב: אוכלי לחם העצָבים; אכל לֶחֶם עַצְלוּת – אכל אוכל שלא טרח בהכנתו, פרנסתו ללא יגיעה: מאס בלחם עצלות; לחם דִּמעה – אוכל שאדם אוכל מתוך יגון וצער; מַיִם לַחַץ – מנת מים מצומצמת מאוד; [בהשאלה] סימן לעוני ולסֵבל: כלאו אותו, וְהֶאכִילוּהוּ לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ; לחמא עניא, לחם עוני, לחם צר – אוכל מועט ומצומצם, מזון שאינו מספיק אלא בקושי, פרנסה בצמצום ובדוחק; לֶחֶם לַחַץ – מזון דל ומצומצם ביותר, לֶחם שנאכל בבית הכלא: שׂימו אותו בבית הכלא והאכילוהו לֶחֶם לַחַץ וּמַיִם לַחַץ; לחם צר ומים לחץ – מזון ומשקה בכמות זעומה ובלתי מספקת, פרנסה מועטת ביותר, אורח חיים דל של עוני ומחסור; הגיע עד פת לחם – הגיע לעוני קשה; דּוֹחַק, בא עד כיכר לחם – נקלע למצב כלכלי קשה ביותר, התרושש לחלוטין: בשל חובותיו הכבדים הוא נאלץ למכור את כל רכושו והגיע עד פת לחם; אוֹכְלֵי שוּלְחָנוֹ – המקבלים את מזונם ממנו: יש כמה ילדים מחבקי אשפתות, האם תוכל לעשׂות איתם חסד ויהיו מאוכלי שולחנך; סמוך על שולחנו – הוא מפרנס אותו, תומך בו או תלוי בו, בעיקר מבחינה כלכלית: בשנה הראשונה לנישׂואינו היה בעלי סמוך על שולחן אבי; חיי כלב – חיי עוני ומחסור: רוב חייו בעולם הזה היו חיי כלב רעב אסור בשלשלת; לחם חסד – מזון שנותנים בנדבה או במתנה: לא אכלתי לחם חסד, אלא התקיימתי משׂכרי; צְרצוּר, צִרְצֵר – 1. הפיק קול שמפיקים חרקים כגון צְרָצַר, חרגול וחגב על ידי שפשוף כנפיהם זו בזו; 2. השמיע קול חד וצורמני המזכיר את קול הצְרָצָרים: העניות הייתה מצרצרת מכל זווית בביתו; אֵין בּוֹדְקִין לִמְזוֹנוֹת, אין בודקים למזונות – מי שטוען שהוא רעֵב אין בודקים אם הוא זכאי לקבל עזרה, יש דברים שצריך לקבלם כפי שהם, אל לו לאדם להיות בררן בענייני מזונות; מִן הַיָּד אֶל הַפֶּה – שימוש בכסף לצורך מיידע בלי חשבון או בלי אפשרות לחסוך; בֵּית תַּמחוּי – מטבח ציבורי המספק מזונות חינם לנצרכים או תמורת תשלום סמלי: בערוב ימיו נצרך לחסדי אחרים ונאלץ לסעוד את ארוחותיו בבית תמחוי; בְּלוֹיִים, בְּלוֹיֵי סחבות – בגדים בלויים וקרועים בשל העוני: היה מעוטף בְּלוֹיֵי סחבות ובסמרטוטים; שֵׁפֶל המדרגה – הרמה (הרוחנית או הכלכלית וכד׳) הנמוכה ביותר, המצב הירוד ביותר, שׂיא ההידרדרות, נקודת השפל: מצבו הגיע לשפל המדרגה, הלכך אנו מוכרחים לעזור לו; מעוטי יכולת > מעוטי הכנסה, מְעוּט הכנסה – אדם בעל הכנסה כספית קטנה ואמצעי תלשום מוגבלים: המיסים החדשים פוגעים בעיקר במעוטי אמצעים; עני, דַּלְפוֹן, מְעוּט אמצעים – דל אמצעי תשלום שאין פיתו מצויה; מקרה סעד > נזקק סעד – אדם חסר אמצעים הזקוק לשירותי הרווחה, והוא אחד מאלה: בריאותו מוגבלת יכולתו לעבוד או לדאוג לענייניו או לענייני התלויים בו או מחמת ליקוי או עיוורון; הוא אלמן והורה לילד שלא מלאו לו 16 שנה; הוא חוסה; אינו מסוגל להשׂתכר כדי מחייתו או מחיית התלויים בו או מחמת סיבה אחרת שלשכת הסעד מצאה אותו זקוק לטיפול סוציאלי או לסעד מסיבה כלשהי; עמד לִפְנֵי שׁוֹקֶת שבוּרה – חזר למצב הרע הקודם לאחר הצלחה זמנית או מדומה: החברה נקלעה שוב למצבה העגום כשאלפי עובדיה עמדו בפני סכנת אובדן פרנסתם, וכשנושיה עמדו לפני שוקת שבורה; שֶׁבַע השנים הרעות – תקופה קשה של מחסור וצרות; פושט יד, פְּשִׁיטַת יָד, קבצנות – עיסוק שבו אדם מַשׂיג כסף או שווה כסף ממִספר רב של בני אדם שאליהם הוא פונה באקראי בבקשת כסף; יָצָא נָקִי מִנְּכָסָיו – איבד את כל רכושו: לאחר שנדרש האיש להחזיר חובותיו לשלטונות המס, ירד מכל נכסיו; דַּל וָרֵיק, נעוּר וריק, חֲסַר כול – שאין לו דבר, עני מרוד: השׂרֵפה כילתה את ביתו והותירה אותו חסר כול; חבית בלי תחתית, חבית ללא תחתית – מפעל או אדם שאין להשׂביעם לעולם, התובעים עוד ועוד, משל לדבר בעל יכולת קיבול אינסופית, לדבר שאינו מתמלא לעולם: המיזם הזה הוא חבית בלי תחתית – מזרימים אליו סכומי כסף אדירים, וההוצאות רק הולכות וגדלות; הגיע לתחתית החבית – הגיע לשאוֹל תחתיות, הגיע לשֵׁפל המדרגה; שְׁאוֹל תַּחְתִּיּוֹת – כינוי למדרגה הנמוכה ביותר, למצוקה קשה ביותר: היא הייתה כבר בשאול תחתיות ממש, מכורה לסמים באופן קיצוני; דַּלַּת העָם – השכבות העממיות העניות; אין הקומץ משׂביע את הארי – כמות קטנה ומצומצמת לא תמלא את כל צורכי המרובים; ילדוּת קשה – ילדות של סביבה קשוחה ונעדרת אהבה, ובה השפלות, אלימות מילולית ופיזית, התעלמות והזנחה, ולחלק מהילדים גם התעללות מינית וגילוי עריות; ילדוּת עשוקה – ילדות מקופחת וחסרת צורכי החיים הבסיסיים, כגון מזון ומחסה נאות; שָׁבַר את מטה לחמו, הישברות מטה לחמו, נשבר מטה לחמו – נשאר מחוסר פרנסה, נושל מעבודתו, נשאר ללא אמצעי מחיה, נותר בחוסר כול: עם מות בעלה, שהיה המפרנס היחיד במשפחה, נשבר מטה לחמה ושל ילדיה, והם הגיעו עד פת לחם; המעסיק קיפח את פרנסתי, ולעת זקנתי נשברה מטה לחמי; לְמַעלה מִיכולתו – אין ידו משׂגת, אינו יכול: קניית המכשיר הזה היא למעלה מיכולתו; מאכל רְעָבוֹן – מאכל דל שאין בו כדי לשבור את הרעב; מְזֵה רעב – חלש, מורעב, תשוש ומעונה בעטיו של חוסר מזון; משׂכורת רָעָב – משׂכורת שאין בה כדי לספק את צורכֵי הקיום המזעריים; אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת – אין לו כֶּסף דֵי הצורֶך, אין באפשרותו להשׂיג: ידם אינה מַשֶּׂגֶת לקנות דירה; כיסו נָעוּר וָרֵיק – כיסו ריק והוא חסר כול: נָעוּר וריק הסתובב ברחובות העיר; תבן אין ניתן לעבדיך, ולבנים אומרים לנו: ׳עשׂו׳! – איך נעשׂה מעשׂה בלי אמצעים, ביצוע נדרש ואמצעים אין: כיצד נגשים את התוכנית כשתבן אין ניתן, ולבנים אומרים לנו עשׂו; פחות משווה פרוטה – דבר חסר ערך:

הכיליי הזה נהרג על פחות משווה פרוטה כי סירב לשלם את המתנה למורה; ידו, כלתה פרוטה מהכיס – אזל כספו, ירד מנכסיו ונהיה חסר כול, באו עליו ימי עוני, בא עד כיכר לחם: רק לאחר שכלתה הפרוטה מן הכיס פנתה האלמנה אל גיסה העשיר בבקשת עזרה; כִּבְשַׂת הָרָשׁ – משל לרכושו היקר והיחיד והאחרון שנשאר לאדם ואף אותו עומדים לגזול ממנו; שב כלעומת שבא – לא נשתנה דבר, לא הצליח במשימתו, חזר בידיים ריקות; חזר בידיים ריקות, יָצָא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת – לא השׂיג כלום: ניסתה לקבל את התפקיד, אך יצאה בידיים ריקות; חסרון כיס קשה מכולם – רבה רעת העני אך חסרון כיס קשה מכל קשיי העולם; אין לו פרוטה לפורטה או פרוטה להתברך בה – הוא עני וחסר כול: כשעלינו לארץ, הושיבו אותנו בפחוניה המזוהמים של מַעְבֶּרֶת תלפיות, ולא הייתה בידנו אפילו פרוטה לפורטה; דַּל וָרֵיק, נָעוּר וָרֵיק – דל וחסר כול: נעור וריק הסתובבתי ברחובות העיר; עמדתי דל וריק מול מעסיקי, והתחננתי שלא יפטרני; בעירום ובחוסר כול – בלי כלום, במצוקה חומרית קשה: הוא בזבז את כל כספו ורכושו בהימורים, ועתה נותר בעירום ובחוסר כול; צֶנַע – הסתפקות במועט, הימנעות ממותרות ומתענוגות, פשטות, סיפוק הצרכים ההכרחיים בלבד: המנַהל החדש הנהיג במפעל משטר צנע והחליף את כל מכוניות הפאר של המפעל במכוניות קטנות וחסכוניות; משטר צנע – מִשטר שיש בו רק מצרכים הכרחיים, כגון במשבר כלכלי: בימי הצנע הבשׂר ניתן בקיצוב; היזהרו בבני עם הארץ שמהם תצא תורה, היזהרו בבני עניים כי מהם תצא תורה – בני עניים נדרשים להתמודד עם קשיי החיים, ומי שמצליח לגבור על קשיים רבים הם בעלי עוצמות גדולות ויגיעו להישׂגים מובהקים, ומכאן הזהירות המתבקשת; עֲלוּבֵי הַחַיִּים – בני אדם שחייהם מקופחים, מָרֵי גורל: לא אחת פגשתי במעברות עלובי חיים שלא היה כוחם הכלכלי לעמוד ברשות עצמם; עלוב שבעלובים – עלוב ודל ביותר: איזהו עלוב שבעלובים? מי שהדלוּת מייללת מכותלי ביתו, והמסכנוּת מצפצפת מבגדיו, וכל מזונותיו לחם צר ומים לחץ; מְריר יום, קשֵׁה יום – מר נפש, מדוכָּא, מסכן, אומלל: בבית התמחוי ישבו קשי יום ומרירי חיים; דַּלּוּת – עניות, חוסר כול; דלי דלות – עניות יתרה, דלות מופלגת; במקלו ובתרמילו – בגפו, ברכושו הדל, במעט אשר לו: עניים רבים עברו בעיירתנו במקלם ובתרמילם; זרם הפליטים הלך וגדל, וכל משפחה באה במקלה ובתרמילה, ומדינות ערב הנחנקות בכסף הנפט עמדו מנגד; חיבק אשפתות – התגלגל באשפה, היה חסר כול ורעב: משנתייתמה מהוריה, סובבה ברחובות חסרת כול, וימים רבים חיבקה אשפתות; מטה ידו, נתמעטה ידו, יָרַד מִנְּכָסָיו – נעשׂה עני, התרושש: לאחר מפולת הבורסה לניירות ערך, הוא ירד מנכסיו; כלתה פרוטה מהכיס – אזל כספו, ירד מנכסיו ונהיה חסר כול, באו עליו ימי עוני, בא עד כיכר לחם: רק לאחר שכלתה הפרוטה מכיסה פנתה האלמנה אל גיסה העשיר בבקשת עזרה; עָשָׂה שַׁבַּתּוֹ חוֹל – 1. לא כיבד את יום השבת מבחינת הלבוש והאכילה מחמת עוניו: עשׂה שבתך חול ואל תצטרך לבריות; 2. התנהג בשבת כאילו הוא יום חול, בעיקר מבחינת מלאכה: יש יהודים עושׂים שבתם חול ופותחים את חנויותיהם בשבת; צִדקתך אינו מעמיד את העני על רגליו, אלא מקילה עליו כדי שיתקיים בעוניו; אָזַל כספך – אזלו חבריך; לצעקת הדל תקשיב ותושיע; עני ועשיר – עני קודם; הורתו ולידתו במזל של עוני; הדלוּת מייללת מכותלי ביתו, והמסכנוּת צִפצפה מבגדיו; אפילו העני חיסר ממזונותיו ונתן לעני ממנו; נלכד בחֶבלי עוני, ברעב ובבטלה; הם דרו בחדר צר בשיפולי העיר במרתף אפל כקבר, עטופים ברעב, ותנורם צונן בחורף קשה; לא הצליח לפרוץ את מעגל העוני; יש אומרים ששׂנואה העניות לישׂראל, ואינה חרפה לה אלא צרה גדולה היא; שַׁוְעַת עניים מי ישמע? התכלו מקורות ההכנסה והתקפחה הפרנסה; הוא התנהג כצייקן המשליך אסימון מחוק לעני; חיזר אחר פרנסתו; כיסו קטן ומעותיו מועטות; אין בעולם קשה מן העניות; עד שתכלה פרוטה מן הכיס; בא עני אחד ועמד על הפתח; מניתי את מעותיי ולא היה לי כדי הוצאות הדרך; דר בדירה רעועה שמי גשמים מנטפים בה; המחלה אכלה את יגיעו, ובמותר קנה פיסת קרקע לקץ הימים; עניות מעבירה אדם על דעתו; עני חשוב כמת; כל הייסורים לצד אחד, והעניות לצד אחד; הקבצנות כולה גנאי היא שמשמעה הסתאבות אנושית מגוף ועד נפש; עניות המצפצפת מכל הבית מעבירה את האדם על דעתו; אילו נתקבצו כל הייסורים לצד אחד, והעניות לצד אחד – העניות מכרעת את כולם; אין לו פרוטה לפורטה; דר בדירה רעועה שאין בה לא אור ולא אוויר; כל חייו נמק בעוניו, וחייו נתמררו בגזֵרות קשות ואכזריות; רוב חייו בעולם הזה היו חיי כלב רעב האסור בשלשלת; אינו דומה מי שאין לו פת בסלו ואינו יכול לאכול, למי שיש לו פת בסלו ואינו יכול לאכול: זה שׂמח שאינו צריך לאכול, וזה עצב שאינו יכול לאכול; שישה תלמידים התכסו בטלית אחת [מעוני] ועסקו בתורה; המצַפה לשולחן חברו, חייו אינם חיים; דלת הארץ; התכלו מקורות ההכנסה והתקפחה הפרנסה; משהסתתמו מקורות הפרנסה, באו עלינו חֶבלי עוני ועזובה; כְּשֶׁכַּלּוֹת הַשְּׂעוֹרִים מן הכד, מְמַשמֶשֶׁת ובאה מריבה בבית; משחרב מעיין פרנסתו, החלה העניות לצרצר מכל זווית בביתו; מאֵירת העניות באה לביתו, ואכלה את לשד חייו; אם אין קמח, תורה מנַיין? עשירותו הגיעה לקִיצה; המיסים אכלו את עמלו; הרוצה לדעת ערכו של שקל, ינסה ללווֹתו; מעוטף בסמרטוטי סמרטוטים ישב העני והביט בזעף על כל שעובר על פניו ואינו מושיט ידוע לכיסו; מתהלך כפושט יד או כמקבץ נדבות או משתדל להשׂיג תרומות מכל מין שהוא, והכול באמתלת כזב או מרמה > כסף! עזרה! פרנסה! רעב!

<u>מצוקה</u>. מצוקה – 1. מצב קיצון שבו אדם חש כאב, סבל או נתונים במצבי עָקָה (stress), כגון בעת מחסור של משהו שהוא רגיל אליו. המצוקה אפשר שתהא חומרית (כגון קשיים בתשלום חשבונות, בקניית מזון ובתשלום עבור שירותי בריאות ודיור) או חברתית (כגון יחסי גומלין לא הולמים בחברה, תוקפנות, סבילות או תסוגה) והיא ניכרת בתחומי חיים רבים. מבחינים בין סוגי מצוקה, שנקבעה לפי מדדים, כגון עומקה, תפיסתה ומורכבותה: האיש שקוע בחובות רבים ונמצא במצוקה חומרית קשה; 2. מצב של חוסר בתנאים החיוניים לקיום הוגן של האדם בחברה בת זמננו: מצוקת הדיור קשה מאוד; 3. סימני חולשה או כֶּשל; ניצול מצוקה – הפקת רווח או תועלת מאדם בלא ידיעתו מפני שהוא מוגבל (גופנית, רגשית או שׂכלית) ובמצב קשה ובעייתי, כגון בורותו במלחמת הקיום, עולה חדש, חולה מאוד, מת לו אדם אהוב, פוטר מעבודתו, נפצע קשה, בתהליך גירושים או פרידה, מוזנח או נוח להתעללות; מצוקה נפשית – מצוקה של אדם, הניכרת בתחום הרגשי, התפקודי או ההתנהגותי החל בחרדה, בדיכאון, בהפרעת הסתגלות למצב חדש, המשך בהפרעת הַלֶּמֶת וכלה בהפרעות נפשיות הגורמות למצוקה. מתסמיניה: הרגשת בושה או אשמה ללא סיבה; קושי להיזכר, להתרכז או לחשוב; שינויי תיאבון; עייפות ותשישות; קושי במילוי משׂימות; כאב גופני חדש ולא מוסבר; תחושת חוסר תקווה, חוסר אונים; בעיות שינה: קושי להירדם, התעוררות מוקדמת או שינה מרובה; תחושות דאגה, חרדה או כעס; התבודדות. מניעיה: שינויים באיזון הכימי במוח או שינויי הורמונים; עָקָה ובעיות בחיי היום־יום; חשׂיפה לחוויית חובלה (טראומה) קשה שקשה להכילה; מצוקת אשראי – מצב שבו יש הגבלות על מתן אשראי על ידי הבנק המרכזי, המורה לבנקים לצמצם את נפח האשראי הכללי, או להלוות לסוגי לווים בלבד, בגבולות קבועים ולתקופות **אשראי קצרות** [אלו פעולות הנעשׂות בדרך כלל בתקופות אינפלציה כדי להקטין את הנזילות של המשק]; לחצן מצוקה – מתג או לחצן שבאמצעותו אפשר להתחבר למוקד: למד״א, למשטרה או למוקד פרטי כדי לקבל עזרה דחופה בשעת מצוקה; חֶבלי מצוקה – ייסורי דלות ומחסור: מי שלא טעם טעם של חיי אשפתות, מחסור מתמיד במצרכי יסוד כדי קיום יום־יומי, אינו יודע חבלי מצוקה מה הם; צָרה וצוקה – מצוקה, לַחץ, צָרה; מָצוֹק – מצוקה, דוחַק, לַחַץ: חשנו שאנו במצור ובמצוק, ואין אור בקצה המנהרה; איש מצוק – אדם הנתון בצרה ובחסר: התקבצו אליו אנשי מצוק ומרי נפש והאמינו שממנו תצא הישועה; אזור מצוקה – אזור ששׂוררים בו תנאים כלכליים קשים הניכרים בשיעורי אבטלה העולים במידה מובהקת על הקיים באזורים אחרים, וההכנסה לנפש נמוכה בו מהממוצע הלאומי הכללי; ארצות מצוקה – כינוי למדינות מתפתחות הניכרות בשלושה תבחינים: עוני – כשההכנסה הלאומית הגולמית (GNI) לנפש בשלוש שנים בממוצע נמוך מ־1,025 דולר ארה״ב; חולשת משאבי אנוש – המבוססת על מדדי תזונה, בריאות, חינוך ואוריינות מבוגרים; פגיעות כלכלית – המבוססת על חוסר יציבות בייצור החקלאי וביצוא סחורות ושירותים, על חשיבות כלכלית של פעילויות לא מסורתיות, על ריכוז יצוא סחורות ועל שיעור האוכלוסייה שנעקרה עקב אסונות טבע; כלו כל הקיצין, בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול אותו עוד: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה, עד שבאו מים עד נפש והיא החליטה להתלונן עליו לפני ההנהלה; דַּל וָרֵיק, נעוּר וריק, חסר כול – עני מרוד, שאין לו כלום: השׂרֵפה כילתה את ביתו והותירה אותו חסר כול; מוּעָקָה – תחושה של כאב קל או של אי־נוחות פיזית, אי־שקט נפשי או גופני, נֵטל מֵעיק: אחר ההלוויה הייתה בחדר דוּמיית מועקה; מוּעָקָה נפשית – תחושה פנימית שלא הכול תקין, מצוקה נַפשית, עקה, נֵטל מֵעיק; דָּחֲקָה לו שעָתו – נכנס למצוקה, באו עליו ימים קשים: דחקה לו שעתו ונסע לחו״ל כדי לבקש תמיכה כספית מקרוביו; בין המצרים – במצוקה, במצב קשה ללא מוצא; זרק אבן אחר הנופל – התעלל באדם הנמצא במצוקה; עָקַת בדידוּת, עָקַת נֶפֶשׁ, עָקַת לֵב – מצוקה נפשית, דיכָּאון; שבור ורצוץ, עולמו חָשַׁךְ בַּעֲדוֹ, חָשַׁךְ עולם בַּעֲדוֹ, חָרַב עליו עולמו, חָשַׁךְ עליו עולמו – הוכה בצער גדול, חש צער עמוק, הרגיש כאילו התמוטט עולמו: מאז התאונה הקטלנית חשך עליו עולמו; לאחר פטירת אשתו חרב עליו עולמו, והוא לא מצא עוד טעם לחייו; מחשבות טורדניות – דאגנות יתר הניכרת במחשבות שליליות, בתמונות או בדחפים חוזרים ונשנים, לא נשלטים, הפולשים לתודעה ומעוררים מצוקה גדולה, למשל; התנהגות כפייתית – כל פעולה או מחשבה המתרחשת בעקבות הטירדון כדי להפחית את המצוקה: אם המחשבה הטורדנית היא מחלה, היא מעוררת חרדה, ומנסים להרגיעה בהתנהגות כפייתית,

כגון כניסה חוזרת ונשנית לאתרי המרשתת, ריצה למומחים, אין ספור בדיקות רפואיות; גלגל הצלה, חֶבֶל הַצָּלָה – 1. גלגל או חבל הנזרק לטובע כדי למשותו מן המים ולהצילו; 2. דבר להיאחז בו בעת צרה, אמצעי אחרון ולעיתים גם בלתי צפוי להצלת מצב מכישלון, מתבוסה וכו׳: היא הייתה לו חבל הצלה בשעתו הקשה; גַלְגַל הצלה – עזרה הניתנת לאדם השרוי בסכנת נפשות או במצוקה אחרת: ההלוואה מהבנק הייתה לו גלגל הצלה מחַדלות פירעון > הצלה! נפש!

עונש!

עונש – 1. גמול אישי על עֲבירה, על פשע ועל מעשׂה או התנהגות רעים; 2. מניעת דבר נעים ורצוי ממישהו: הוטל עליו עונש ונאסר עליו ללכת למסיבה; 3. אירוע או נסיבות מכאיבים פיזית או נפשית, המוטלים על אדם בפועל או בתנאי; קָצַב את עונשו, עונש, גמול, עֲנַש, הענשה, העניש – פֶּגַע פגיעה גופנית, נפשית או אחרת (כגון הלקה, גרם כאב, צער או בושה, הטיל קנס, צמצם כוח כלכלי, נטל חירות או זכויות אחרות) באדם בשל מעשׂה אסור (כגון עבירה על חוק, אי־ציות לתקנות, לנהלים או לכללי התנהגות) שעשׂה כדי שלא יישנה מעשׂה כזה או דומה לו; ריצוי העונש > ריצה את עונשו > ריצה תקופת מאסר > נשׂיאה בְּעוֹנֶש, נשׂיאת עוֹנֶש, נָשָׂא את עונשו, נָשָׂא בְּעוֹנֶש – מילא בפועל את תקופת המאסר שנגזר עליו לאחר הרשעתו: ליבו היה מלא חרטה ורִגשות אשם, ולכן נשׂא בעונשו בלי להתלונן; אין עונשין אלא אם כן מזהירין, אין עונשים אלא אם כן מזהירים – לא ייתכן להעניש מישהו על עבירה כלשהי, בלי שצוינה במפורש אזהרה שלא לעבור על עבירה זו: הכלל ׳אין עונשין אלא אם כן מזהירין׳ מקורו בדין הפלילי, והוא נועד למנוע ענישה למפרע; סנקצייה > עונש, גמול, עיצומים, פעולת עונשין – 1. הטלת עונש כלכלי (כגון איסור על סחר בכלי נשק או בנפט או איסור כללי על סחר, למעט מזון ותרופות), כספי, מדיני (כגון ביטול ביקורים רשמיים, גירוש אנשי השגרירות, וביטול אירועי ספורט) וכד׳ על מדינה שהפרה חוק בין־לאומי: בתקופת ההפרדה הגזעית נקט האו״ם פעולת עונשין על דרום אפריקה בגלל מדיניותה הגזענית; 2. פעולת ענישה, לרוב מניעת טובין או הרעת תנאים על ידי מוסד סמכותי, כדי למנוע הפרת התחייבות; עָנִיש, בר ענישה, בת עונשין, בן עונשין, בר עונשין – מי שמותר לעונשו לפי הדין, מי שנושׂא באחריות למעשׂיו: על־פי החוק בישׂראל גיל האחריות הפלילית הוא שלוש עשׂרה, כלומר מי שלא הגיעו לגיל זה אינם בני עונשין: הסנגור טען ששתי לקוחותיו אינן בנות עונשין כי לא הוזהרו כחוק; מיתת בית דין, עונש מוות – עונש על מעשׂה חמור מאוד (כגון רצח סדרתי, בגידה, פשע נגד האנושות, רצח המונים) שבו החוק מתיר להרוג את העבריין: נגזר עליו עונש מוות בשל הטֶבח שהשתתף בו; דינֵי עונשין – המשפט הפלילי או החוק הפלילי: דיני עונשין עוסקים בעבֵירות פליליות, ואילו דיני נזיקין בעוולות אזרחיות; הקלה בעונש, הומתק דינו, המתקת דין, המתקת עונש – הקלה בעונש שהוטל, הנחה; קוּלת העונש – היות העונש לא חמור [ההפך: חומרת העונש]: התובע עִרער על קוּלת העונש שגזר השופט על הנאשם; חומרת העונש – דרגת ענישה שהיא יחסית לחומרת העבירה, ולה שלושה שלבים: שָׁלָב החקיקה, שבו נקבע לכל עבירה עונש מרבי; שלב השפיטה, שבו מענישים על העבירה; שלב ביצוע העונש, שבו יש מקום נרחב לשיקול דעת לפני מימוש העונש; יִתרַת העונש – ההפרש בימים או בשנים שנותרו לאסיר בין מה שנשׂא לעונש שנשאר לו; עונש מִנהלי – כל השעיה, הגבלה, ביטול של הרשאה (למשל אישורים, רישיונות, היתרים, רישומים) בשל אי־עמידה בדרישות: עבירה על הוראה שנקבעה בחוק או בתקנה שהותקנו לפיו, שאינה פשע, היא עבירה שאפשר להטיל קנס, היינו עונש מִנהלי; עונש מוות – אחת מצורות הענישה החמורות ביותר שיכולה החברה להטיל על עובר עבירה, הסוג הקיצוני ביותר של ענישה גופנית (למעט עינויים קשים במיוחד), והביצוע שלו מכונה הוצאה להורג; המרת העונש, המיר את העונש – החליף את העונש בעונש קצר יותר (כגון אסיר הנושׂא עונש של מאסר עולם) או עונש קל יותר (ועונשו אינו יותר מחצי שנה): עונש האסיר יומר בעבודות שירות כדי לשקמו ולשלבו בחברה; עונש ביד שמיים, עוֹנֶש מִן הַשָּׁמַיִם, עונש משמיים – עונש הבא על אדם או על קבוצה כגמול על מעשׂיהם הרעים מידֵי אלוהים או מידֵי כוח עֶליון כלשהו: כשנודע בעיירה שהגביר העשיר ירד מנכסיו, סברו רבים שזהו עונש משמיים על שהעלים עינו מעניי העיר; ענישה קולקטיבית > עונש קולקטיבי > ענישה קיבוצית, עוֹנֶש קיבוּצי – עונש שהוטל על קבוצה מחמת מעשׂה שעשׂה לכאורה אחד מחבריה (כגון ליל הבדולח) לרוב כשאין יודעים מי בדיוק עשׂה את המעשׂה. ענישה קיבוצית סותרת את העיקרון הבסיסי של אחריות אישית כי עונשים גם מי שאינו אשם. לקבוצה הנענשת לעיתים אין קשר ישיר עם העבריין מלבד פעילותה בסביבתו (שכנוּת, עבודה ועוד), ואין להניח שתשלוט על מעשׂי העבריין. ענישה קיבוצית אסורה על פי אמנת ז׳נווה: ענישה קיבוצית משמעה – אחד טעה והכול ייענשו מחמת מעשׂיו הנלוזים? בא על עונשו – נענש, נקנס, שולם לו כגמולו; אי־ידיעת החוק אינה פוטרת מעונש – ידיעת החוק והפצתו אינן נחשבות תנאי לקיומו אף כי ברור שאין לקיימו ללא ידיעתו [בהנחה שכל אדם מודע לקיומם של החוק ושל האיסור הפלילי אף אם אינו עורך דין או שופט]; שָׂכָר וָעוֹנֶש – גמול על מעשׂה טוב ועונש על מעשׂה רע, העיקרון הדתי־מוסרי שלפיו אדם מקבל שׂכר (בעיקר בעולם הבא) על מעשׂיו הטובים, ועונש – על מעשׂיו הרעים: האמונה בשׂכר ועונש היא מעיקרי היהדות ומקובלת גם בדתות אחרות המבוססות על גילוי רצונו של האל; גְזַר דין – קביעת העונש של הנאשם, פסיקה בסוף משפט; עונש שָׁמַעְנוּ – אזהרה מַנַיִין? – כלום הוזהר פלוני בטרם נענש; עונש גוף, עונש גופני – ענישה פיזית באמצעות מכות, חגורה, סרגל וכד׳, שאינה פוצעת את הגוף, כדי לתקן התנהגותו של אדם או לשלוט עליה: בבתי ספר אחדים בבריטניה עדיין מקובל השימוש בעונש גופני לתלמידים למען ישמעו וייראו; עונש מִשמעתי – עונש על עבירת משמעת; ענישה על הפרת כללי ההתנהגות המקובלים בחברה או בקבוצה מסוימת, כגון בצבא, בקבוצת ספורט, במפלגה וכד׳: בעקבות התפרעות האוהדים נענשה הקבוצה בעונש משמעתי של שני משׂחקים ללא קהל; קָצַב את עונשו – קבע את מידת העונש שיש להטיל עליו: בבואו לקצוב את עונשה של הנאשמת שקל בית המשפט משקל רב לגילו הצעיר; העניש, הענשה, עֲנַש, ענישה – 1. הטלת עונש, השתת עונש: אלימות כזו מצדיקה ענישה מחמירה למען יראו וייראו; 2. הדרך של מדינה, ארגון או קבוצה להתמודד עם מי שמעשׂיהם חורגים במידה מובהקת מהנהגים או מהנורמות שנקבעו באותם חברה או ארגון ומעוגנים בחוק, בתקנון, בנהלים, בכללים של החברה או באופן לא רשמי; תורת הענישה – 1. הטלת תוצאה לא רצויה או לא נעימה (כגון סבל, כאב גופני או נפשי, הטלת קנס, נטילת חירות) על קבוצה או על פרט (ילד או מבוגר), שקבעה רשות מוסמכת כדי להרתיעם מלנקוט פעולה או התנהגות לא ראויים ולא מקובלים [זו דרכם של מדינה, ארגון או קבוצה להתמודד עם מי שמעשׂיו חורגים מהחוק, מהנהגים או מהנורמות שנקבעו בהם, והם מעוגנים בחוק, בתקנון החברה, בנהלים וכד׳ או קיימים באופן לא־רשמי]; 2. ענף בחקר הפשיעה [= קרימינולוגיה] העוסק בענישת פושעים ובהפעלת בתי סוהר כדי לצמצם פעילות פלילית ולספק את דעת ענישה על ידי התשה גופנית – ענישה, כגון מניעת שינה, כפיית עבודות פרך, או כפיית פעילות גופנית אחרת כלשהי; ענישה נפשית – ענישה, כגון השפלה, הפחדה, מסירת מידע שגוי אך מאיים, יצירת חוסר ודאות מכוון לגבי עתיד הנאשם, ויש שהיא פגיעה גופנית בבני אדם הקרובים למושׂא העונש, כשהמטרה היא לפגוע בעצם בו; ענישה חברתית – 1. הטלת עונש או אמצעי כפייה אחר המוטל על חבר קבוצה בגין הפרת חוקי הקבוצה. 2. פעולות, כגון, התרחקות, נסיגה רגשית, הדרה או פעולה אחרת של אי־הסכמה, שמפחיתות את תדירות ההתנהגות שקדמה להן; ענישה גופנית – ענישה הגורמת לנענש סבל גופני, כגון כאב, הלקאה, עינויים, התשה או תחושת אי־נוחות [ענישה גופנית קיצונית: עינויים, נזק גופני (כגון קטעת איברים) ואף מוות – הייתה תדירה בעבר הלא רחוק; בימינו עדיין יש מדינות המתירות ענישה גופנית בגין פשעים מסוימים]; הקהל באמצעות משטר טיפול מתאים לאנשים שהורשעו בעבירות פליליות; השתה, הֵשִׁית – הפעיל את סמכותו על הנאשם כדי לאלצו לקבלה; הטיל הגבלה, מס, עונש וכד׳: בגזר דינו החליט השופט להשית על הנאשם קנס כבד; הַלְקָאָה, הִלְקָה – הִכה במקל, הצליף בשוט או ברצועה: עונש ממון, קְנָס, קָנַס – הטיל עונש כספי, מנע הטבות כספיות או דומות, כגון מניעת קידום: קְנס יוטל על איחור בתשלום; לימד אותו לקח – העניש על מעשׂה רע, חמור או מסוכן כדי שלא יחזור עליו; נקם בו, השיב לו כגמולו: אני שׂמח שנתפס בשעת מעשׂה כדי ללמדו לקח; סנקציות > עִיצוּמִים – אמצעים או צעדים כלכליים, פוליטיים ואחרים שמדינות נוקטות נגד מדינה המפֵירה את התחייבויותיה הבין־לאומיות או העוברת על החוק הבין־לאומי: מועצת הביטחון של האו״ם החליטה להטיל עיצומים על כל מדינה שתשתמש בנשק כימי; אחריות פלילית – אחריות המוטלת על אדם לעמוד לדין בשל מעשׂה פלילי, המותנית במחשבה פלילית, בנסיבות מסוימות ובתוצאה מוגדרת, כמוגדר בקוד הפלילי [מקובל לפטור מאחריות זו קטינים וחולי נפש ולא להחילה בנסיבות אחרות, כגון הגנה עצמית]; החרמה, הֶחְרִים – 1. לקח בתוקף סמכותו דבר מה מרשותו של מישהו, לרוב מכיוון שעבר על החוק: פקידי המכס החרימו את הסחורות המוברחות; 2. לקח חפץ ממישהו לתמיד או לזמן מה בתור עונש: השכן החדש החרים לנו את הכדור שנכנס למרפסת שלו; כיסא חשמלי – מִתקן ששימש בארצות הברית במהלך המאה ה־20 להוצאה להורג של פושעים שנגזר עליהם עונש מוות [פעמים אפשר להיירות או למות ברעל]; חילוּט – תפיסת רכוש בתור קנס על עבירה פלילית, או אי־ קיום התחייבות: החברה החליטה לחלט את המניות של מי שלא פרע את התשלום שנדרש בעבורן; חילט – החרים או הפקיע רכוש, כסף או זכויות בשל אי־קיום התחייבות או בשל עבירה על החוק: חֶברה שהורשתה לכך בתקנונה, רשאית לחלט מניות בשל אי־פרעון דרישת תשלום; קצין המשטרה הגיש בקשה לבית המשפט לחלט את הסמים שנתפסו

ברשותו של החשוד; נָשָׂא חֶטאוֹ, נָשָׂא עֲווֹנוֹ – נענש בעטיו של חטא שחָטא, נענש על עוון, קיבל את עונשו, קיבל את עונשו של מישהו אחר, וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה; נמתח על העמוד, מָתַח אותו על העמוד – 1. קשר אותו אל העמוד כדי להלקותו; 2. [בהשאלה] הִלקה אותו, הספיגו מכות: המורה התיר את הרצועה מעל מכנסיו וביקש למתוח אותי על העמוד; כיהה בו – גער בו, נזף בו, הוכיחו: מימיו לא כיהה בהם, ולא הניף שוט עליהם, אלא בשובה ונחת התהלך איתם; גָּעַר, גְּעָרָה, הוכיח, תוֹכָחָה, נזפני, נזפנות, נזיפה, נָזַף – גער בו בשל מעשׂה שעשׂה, דיבר בכעס אל, השמיע תוכחה מתוך כעס ואיום, פגע במוניטין המורשע, פגע במסלול קידומו בעבודתו: המורה נזף בתלמידה על התנהגותה החצופה ועל איחוריה; שָׁקַל לְמִיטַּרְפְּסוֹ – [מִיטַרְפְּסָא = גמול, עונש] קיבל את העונש המַגיע לו, קיבל כְּגמולו; נַזְפָן, גְעַרתָן, גַעֲרָן – מי שמרבה לנזוף, לדבר בכעס אל, להרים קולו על, כעסן; חֲפוּי ראש – בוש ונכלם מחמת כישלון או השפלה, מדוכדך: אחרי ההפסד בחצי הגמר שבו השׂחקנים אל ארצם נכלמים וחפויי ראש; בא יומו, יבוא יומו – יגיע זמן עונשו, יבוא הזמן שבו יצטרך לתת את הדין על מעשׂיו, יגיע הזמן שבו יקבל כגמולו: הפעם יצא מן העניין בשלום אבל עוד יבוא יומו; שִיטַת המַקֵל והגֶזֶר – נקיטת אמצָעֵי חומרה ונועם חליפות, תגמול שלילי וחיובי לסירוגין, שיטת ימין דוחה ושׂמאל מקרבת: בשיטת המקל והגזר ניתנים פרסים למי שמיטיב לעשׂות את הנדרש ממנו, ועונשים את מי שמתרשל; מָנָה יָפָה, מָנָה הֲגוּנָה – קיבל את העונש המַגיע לו: הנער קיבל מנה יפה מאביו על התנהגותו הפרועה; פה שהפיק מרגליות – ילחך עפר?! – אדם שהפיק מפיו דברי חוכמה, כלום ראוי לו להגיע לדרגה שפלה כזאת? סוף גנב לתלייה – החוטא סופו שיתגלה ויבוא על עונשו; אסיר מַצפּוּן – אדם שנתון בעונש מאסר בשל עבירה על חוק מחוקי המדינה, שעל־פי הכרתו ומצפונו אינה עבירה, והוא רואה בה מעשׂה חיובי או מחדל חיובי מבחינה מוסרית: אסירי המצפון היהודים ברוסיה הואשמו, בין השאר, בלימוד עברית; יִיסֵר בַּשוטים ובעַקרַבִּים – העניש קשות, הכאיב, נהג בכוח ובאכזריות: אבי ייסר אתכם בשוטים, אני אייסר אתכם בעקרבים; נשׂיא עיראק קודם שנתלה ייסר את עמו בשוטים ובעקרבים; מידת הדין מתוחה כנגדו – הוא צפוי לעונש, הוא עלול לתת את הדין: חשתי שמידת הדין מתוחה כנגדי, וביקשת ריאיון עם המפקד; חָם חָטָא וּכְנַעַן נִתקַלֵל?! – האב חטא ובנו ייענש? הייתכן שהאשם האמיתי ייפטר בלא כלום, והחף מפשע יישׂא בעונש; לָקַח את שלו מתחת ידיו של פלוני, נָטַל את שלו מתחת ידיו של פלוני – פלוני העֵנישו: כל מי שבא להרע לישׂראל, סופו שייטול את שלו מתחת ידיהם; ירד חמסו על קודקודו – שולם לו כגמול מעשׂיו הרעים, נענש על חטאו; כל כלב בא יומו – מי שראוי לענישה, ייענש בבוא העת; הֶראה לו את הדֶלֶת – רמז לו להסתלק, פקד עליו להסתלק; עָשָׂה שְׁפָטִים במישהו, עָשָׂה בו שְׁפָטִים – העֵנישו קשה, נקם בו קשות, נקם בו בכל חומרת הדין, נפרע ממנו: הצבא הפתיע את המורדים ועשׂה בהם שפטים; רָצָה את עֲוונו – נָשָׂא בעונש על עבירה שעבר: הנאשם רָצָה את עוונו במאסר של חודשיים; הזכיר לו את הרצועה שלקה בה – איים עליו, רמז לו על העונש שבא עליו לפנים בשל התנהגותו הרעה: אסיר שסרח והולקה, הזכירו לו את הרצועה שלקה בה כדי להפחידו; חושֵׂך שבטו שׂונא בנו – מאמר החכם בזכותה של משמעת חמורה ועונש גופני בחינוך הבנים; יָצַק זהב רותח לתוך פיו, יוצק זהב רותח לתוך פיו – נזף וגינה אדם חשוב שהשמיע דברים שלא היה ראוי להשמיע: מי שמנבל את פיו כך, יש ליצוק זהב רותח לתוך פיו; דן אותו ברותחין – האשימו קשות, תקף אותו בחריפות, נהג איתו בחומרה יתרה, ענשו קשות; השיב חרפתו על ראשו, השיב גמולו בראשו, השיב לו כגמולו, שילם לו כגמולו – החזיר לו כפי שמגיע לו, השיב לו מידה כנגד מידה, עשׂה לאַחֵר כפי שהאחר עשׂה לו, ענש אותו: לא אעבור בשתיקה על העוול שגרם לי, לא אנוח ולא אשקוט עד שאשיב לו כגמולו; כּוֹרֶה שַׁחַת [= בור, שוּחה] בה ייפול, חוֹפֵר גוּמָץ [= גומה, בור, שוּחה, חור] בּוֹ יִיפּוֹל – ייפול במלכודת שהכין לאחרים; בקדרה שבישל, בה נתבשל – מה שזמם לעשׂות לאחרים, נעשׂה לו; זורע עוולה יקצור אָוֶן – עושׂה רעה גורם רעה לעצמו; גם אכל את הדגים הסרוחים וגם גורש מן העיר – משל למי שגם לא השׂיג את מבוקשו וגם נקלע לאי־נעימות; אכל דג מבאיש, לָקָה ונתן מֵאָה מָנֶה – אדם המתחייב בכמה עונשים על מעשׂה אחד; אין איסור חל על איסור – אין להטיל עליו איסור על איסור; שירות לתועלת הציבור – עונש שמטיל בית המשפט על נאשם פלילי, אך הוא לא חלופת מאסר. פעמים הוא מוטל ללא הרשעה או ללא גזר דין של עונש מאסר בפועל. האחריות לנשׂיאה בעונש היא לשירות המבחן ולא לשַׁבָּ״ס, והאדם עושׂה את עבודת השירות בזמנו הפנוי, ולא על חשבון עבודתו; עֲבודות שֵׁירות, עֲבוֹדַת שֵׁירוּת – סוג של עונש שגוזר בית המשפט על נאשם בעבֵירות פליליות, והנאשם יישׂא את העונש מחוץ לבית הסוהר [העבודות נעשׂות במסגרות ציבוריות או במוסדות ללא כוונת רווח, כגון בתי חולים, מפעלי צדקה, מוסדות לילדים, שיקום לנָכים, ארגוני מתנדבים]; פרי מעלליו – תוצאות מעשׂיו, הגמול למעשׂים, שׂכר או עונש המַגיעים לאדם על פעולותיו: ולתת לאיש כדרכיו כפרי מעלליו; שנים התעלל בנו והגיעה העת שישלם על פרי מעלליו; החטא ראשוֹ מָתוֹק וְסוֹפוֹ מָר – ההתחלה מתוקה והסוף רע; אַחַת דָתו ל׳ – דינו אחד הוא, נחרץ גורלו ל׳, אין ברירה אחרת אלא: מי שיטריד נערות בעבודה, אחת דתו ללכת לכלא; דינֵי נפָשות – תחום המשפט העוסק בעבירות שהעובר עליהן ראוי לעונש מוות; הַצדָקַת הדין, הצדיק עָלָיו אֶת הַדִין – הודה כי גזר הדין שנגזר עליו נכון וצודק הוא, קיבל באהבה את הייסורים או את העונש הקשה אשר באו עליו, נכנע לגורלו והשלים איתו: כשמתה עליו אשתו, הצדיק עליו את הדין ולא הרהר אחר מידות הקדוש ברוך הוא; הֶסדר טיעון, עִסקת טיעון – הסכם שנערך במשפט פלילי בין רשויות התביעה לנאשם, ובהסדר הנאשם מסכים להודות באשמה מסוימת, ובתמורה התביעה מסירה את ההאשמות החמורות יותר מכתב האישום ולעתים גם מסכימה לעונש פחות מזה שסביר להניח שהנאשם היה מקבל אילו הורשע בהאשמות המקוריות; מִשפַּט לינץ׳ – הוצאה להורג או ענישה אלימה של אדם בלי משפט בידי המון נרגז ומוסת; מִשפַּט רַאווה – משפט ציבורי שבו רשויות המשפט כבר קבעו את אשמתו או את חפותו של הנאשם. בפועל, המטרה היחידה של המשפט להציג הן את האישום והן את פסק הדין לציבור, למתנגדים או לעבריינים מדיניים, ובעיקר – את עמדת השלטון למען יראו וייראו: משפט הראווה הראשון אירע ב־1928; במקל נועם או במקל חובלים – לנהוג ביד רכה וברחמים או ביד קשה ומחמירה; שלילת חירות – ענישה כגון כליאה, ריתוק, הגליה; גואל הדם – קרוב משפחה של אדם שנרצח, ששואף לקיים את מנהג ׳גאולת הדם׳ ולנקום את מות הנרצח על ידי הריגת הרוצח: פֶּן יִרדוף גוֹאֵל הַדם אַחֲרֵי הָרוֹצֵחַ, כִּי יֵחַם לְבָבוֹ . . . וְהִכָּהוּ נָפֶש; נקמת דם, גאולת דם – מנהג קדום הקיים עד ימינו, ולפיו מוטלת זכות ואף חובה על קרוב משפחה לנקום את דמו של איש שנהרג או נרצח, על ידי הריגת ההורג או הרוצח; עמוד הקלון – עמוד מיוחד שהיה קבוע בימי הביניים על בימה במקום פומבי בעיר, ואליו היו קושרים עבריין ומכריזים על חטאו ועל פסק דינו למען ישמעו וייראו: בימינו עמודי הקלון מוצבים ברשתות החברתיות; עוון פלילי – פֶּשע בדיני ממונות או בדיני נפשות, כגון גנֵבה, מעילה, שוד, רצח; פגעה בו מידת הדין – נענש ענישה מחמירה, שורת הדין, הקו המתבקש לפי החוק בלא כל התחשבות [ההפך: מידת הרחמים או לפנים משורת הדין]: כיצד פגעה באברהם זקנו מידת הדין, וגם עליו נגזרה גזֵרת המיתה; דן ברותחין, דָן אותו ברותחין – האשימו קשות, תקף אותו בחריפות: בכעסי הרב דנתי אותו ברותחין; נתן את הדין – קיבל את עונשו: נתן את הדין על שנרדם בשמירה; נִכוֶוָה בגחלתו – נפגע מקפדנותו, ניזוק בעטיו, נפגע מתוכחתו הקשה או ממנו: מאוד מאוד היזהר מלהתקרב אליה שמא ייכווה בגחלתה; נִכוֶוָה מֵחוּפָּתו שֶׁל – נפגע בשל קנאתו בכבוד חבר: מלמד שכל אחד נכווה מחופתו של חברו לא בגלל הקנאה, אלא מפני שהוא רואה את עצמו חסר מן שלמות המַדרֵגָה שהיה יכול להשׂיג; כָּבְדָה ידו על – החמיר עם, נהג בהקפדה יתרה עם׳, לחץ קשות על׳: יומם ולילה תִכבַּד עליי ידך; נִתקַפְּחוּ שוקָיו – הוּכּה שוק על ירך; רָדָה בו – העניש, ייסרו: הרב רדה בתלמידו; יראו רבים וייראו, לְמַעַן יִראוּ וְיִירָאוּ – הצגת עוּבדה לעֵינֵי רבּים כּדֵי להרתיעם מלעשׂות זאת: השופט החליט להחמיר בעונש האנס למען יראו וייראו; קשה כברזל – קשה ביותר, מחמיר מאוד; פן יבולע לו – שלא ייִנזק: עד המדינה חשש לחזור לשכונתו פן יבולע לו; עַיִן תַחַת עַיִן – גישה שעיקרה מידה כנגד מידה, היינו שעל העונש להיות זהה לחלוטין לעבירה, ושיש לנהוג בפושע בְּדִיוּק כפי שפגע בנפגע: במרוצת הדורות התנערה האנושות לחלוטין כמעט מן התפיסה של ׳עין תחת עין׳, וכיום אין גומלים עוד לפושע באותה צורה שבה פגע בנפגע; במידה שאדם מודד, בה מודדים לו – כיחסו של אדם לאחרים, כך יחסם אליו; הלך אחר עיניו – נגרר אחרי, רדף אחרי מישהו: הלך אחר עיניו ונתן עינו באישה אחרת; אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף – אחד יחטא וכל העדה תיענש; אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה? – הבנים משלמים על חטאי הוריהם? לא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ; טענת ׳לא ידעתי׳ אינה פוטרת מעונש; אל תכה לנער טרם תבין מעשׂהו > אלימות! גמול! חקיקה! משמעת!

עזרה! הצלה!

<u>עזרה</u>. סיוע. תמיכה. עזרה, עָזַר – עשׂה, עודד או נתן משהו למישהו כדי להקל על האחר או לאפשר לו למלא משׂימה, להתמודד עם בעיה וכדו׳: לא היינו יכולים לעשׂות זאת ללא עזרתך; היה בעזרו, בא לעזרה, חָש לעזרה, יצא לעזרה – מיהר להציל מישהו הנתון בצרה: כשנפצעתי באה לעזרתי מייד אחות אתיופית חביבה; הִגיש עזרה, הושיט עזרה, הֵחיש עזרה – סייע מהר למישהו שזקוק לעזרה: מיהרנו להגיש עזרה לפצועי התאונה; עֶזרה עצמית – פעולה או תהליך שבהם מישהו מסתמך על יכולות עצמו ומתגבר על בעיותיו (האישיות, הרגשיות או האחרות) ללא סיוע של אחרים. הסתמכות עצמית תיתכן, למשל, בקריאת ספר עזר או בהצטרפות עם אחרים לקבוצה העוזרת לטפל בבעיה משותפת; הגשת עזרה – חובת כל אדם

להושיט עזרה למי שחייו, שלמות גופו או בריאותו שרויים בסכנה חמורה ומיידית, אם לאל־ידו להושיט עזרה בלי להסתכן או לסכן את זולתו; **עזרה ראשונה** – 1. טיפול רפואי ראשוני שמגישים לחולה או לפצוע בשעת חירום; 2. הציוד הרפואי המשמש לטיפול כזה; 3. כינוי לתחנה או למרפאה המגישה עזרה כזאת; תחנת 'מגן דוד': החובש הגיש לפצוע עזרה ראשונה, ומסוק פינה אותו לבית החולים; לקחנו לטיול תיק עזרה ראשונה; **עזרה שנייה** – כינוי לעֶרכת עֶזרֵי תפירה בסיסיים, כגון חוט, מחט, סיכות וכפתורים (פעמים גם ציוד קל של מחנאות כגון אולר, חבלים), שנהוג לקחת לטיול, למחנה וכד'; **עזרה ראשונה נפשית (עֶרָ"ן)** – שירות הומניטרי המציע עזרה נפשית בטלפון ובמרשתת אגב הקפדה גמורה על סודיות ועל אנונימיות, באמצעות שׂיחה, וחיפושׂ דרכים להיחלץ מן המצב ומתן מידע והכוונה לשירותי סיוע במצבי חירום – הסיוע ניתן בעניינים אלה: אדם במשבר, החש בדידות, אכזבה, ייאוש, חושב על התאבדות או נמצא במצוקה נפשית מכל סיבה שהיא; **עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ** – 1. אשתו של מישהו, בת־זוגו (לפעמים באירוניה: עֵזר וגם נֶגדו); 2. עוזר, מסייע, תומך: סגנו הנאמן שימש עזר כנגדו בכל עסקיו; **עֶזרה הדָדית** – יחסי גומלין בין פרטים, ארגונים או מדינות, שנועדו לעזור אלה לאלה ולשתף פעולה בשגרה ובשעת חירום: העזרה ההדדית היא מעקרונות היסוד של התנועה הקיבוצית ותנועות הנוער; **עֶזרה סוציאלית** – סַעַד, תמיכה לנצרָך: העזרה הסוציאלית תומכת באוכלוסייה החלשה; **עבודה סוציאלית** – משלח יד לשיפור תפקודם האישי והחברתי של הפרט, המשפחה והקהילה בדרך של טיפול, שיקום, ייעוץ והדרכה. כדי לשפר את התפקוד האישי והחברתי, עוסקת העבודה הסוציאלית בסנגוריה על החלש, בייצוגו, בתיווך בעניינו ובטיפול בו כדי שיוכל להתחזק ולהתמודד עם קשייו בהתבססה על ערכים חברתיים; **סיוע, סייע** – 1. העניק ציוד או שירותים לאדם, למדינה או לארגון הזקוק להם: סטודנטים שאינם מסוגלים לשלם את שׂכר הלימוד מקבלים סיוע כלכלי מהאוניברסיטה; בית החולים מתפקד בזכות הסיוע של מתנדבים רבים; 2. תמיכה פיזית, נפשית וכד' שנותנים למישהו כדי להקל על מצוקתו: פסיכולוג הוא אדם המעניק סיוע נפשי לאדם במצוקה נפשית; **סִיוּעַ בִּשעַת מעשׂה** – מתן עזרה לעושׂה העבירה העיקרי בשעת עשׂיית העבירה; **סִיוּעַ לְאַחַר מעשׂה** – מתן עזרה לעושׂה העבירה העיקרי לאחר עשׂיית העבירה, כגון הסעתו למקום מסתור; **סִיוּעַ לִפְנֵי מעשׂה** – מתן עזרה לעושׂה העבירה העיקרי לפני עשׂיית העבירה; **סִיוּעַ עַל יְדֵי נוֹכְחוּת, סִיוּעַ שֶׁבְּנוֹכְחוּת** – סיוע בהימצאות במקום העבירה; **סַעַד, סָעַד** – עזר מבחינה חומרית או נפשית, בעיקר פציעה, בעת מחלה, זִקנה וכד' לדאוג לרווחתו; **נתמך סעד** – מי שמקבל קִצבת סעד מן המדינה, מי שהמדינה תומכת בו מבחינה כלכלית על ידי מתן קצבת סעד: מאז התאונה הוא אינו מסוגל לעבוד והפך לנתמך סעד; **אֲחָיוּת** (nursing) – מקצועם של האחים והאחיות לטפל בחולים או בפצועים ולשקם את בריאותם במרפאה, בבית חולים, בבית וכד'; **סָעַד את מיטת חוליו** – טיפל במסירות באדם חולה; **סיעוד** – מקצוע המתמקד במתן טיפול וסיוע לנזקק [= אדם הזקוק לסעד מחמת מוגבלותו: גילו, מצב בריאותו, ליקויו הרוחני או הגופני, עוני או מסיבות אחרות] בפעולות היום־יום או באדם הזקוק לתמיכה כלכלית, חברתית וכד'; **מְסַעֵד, מְסַעֶדֶת** – אדם שעיסוקו לסייע לאדם בעל מוגבלות גופנית או נפשית ולבעל צורכי בריאות אחרים בפעילות היום־יומית בביתו ולהגיש לו סיוע. המסעד מספק גם טיפול ליד המיטה, הכולל נוהלי סיעוד בסיסיים בפיקוח של אחות או איש מקצוע אחר בתחום הבריאות: המסַעֶדֶת ממולדובה טיפלה בחמי ובחמותי בשעותיהם הקשות; **סיעודי** – שזקוק לשירותים מיוחדים של תמיכה וסיוע עקב אי־יכולתו לבצע פעולות בסיסיות אלו: שתייה ואכילה, קימה, עמידה והליכה, לבוש ורחצה, שכיבה, הליכה לשירותים ושליטה על הסוגרים. אדם מוגדר סיעודי אם אינו יכול לעשׂות שלוש פעולות לפחות מהפעולות שהוזכרו: החולה הסיעודי בבית האבות ישן במחלקה הסיעודית; **מִסעָד, מִשעָן** – סעד ותמיכה: דודי מארה"ב היה לי מִשען־כסף ימים רבים; היא הייתה מִסעד ומִשען לכל אביון ועני בעירה; **מַשעֵן, מַשעֵנָה** – מִשעָן, סעד, תמיכה: הנדיב הידוע היה מַשעֵן ומַשעֵנָה והתקווה היחידה ליהודי הארץ; לצד > **לימינו, לעזרתו**: המלך עמד לימין העם; אַלטרוּאִיזם > **זולתן, זולְתָנוּת** – נטייה, רצון או תכונה של התמסרות לרווחת הזולת ללא תמורה או תועלת כלשהי, הניכרים בעשׂיית חסד ובהתנהגות המיטיבה איתו [בזולתנות מודגשות אהבת הזולת, הנדיבות היתרה, הקרבת הנוחות האישית שלך למענו והדאגה לאושרו מתוך העיקרון שטובתו קודמת לטובתך הפרטית והאישית [ההפך: **אָנוֹכִיוּת**]: הוא לא עזר להם מתוך זולתנות לשמה כי הוא קיווה לקבל מכך פרסומת חיובית; **מֵליץ יושֶׁר** – סנגור, מי שמדבר בזכותו של אדם אחר, מַמליץ: כלום יש עליו מליץ אחד מיני אלף להגיד לנו את יושרו ואת טוב ליבו; הנה אדוננו המלך שהליץ על היהודים כפליים ממה שהלצתי; **מִצווה** – מעשׂה טוב, מעשׂה צדָקה, בעיקר עֶזרה לזולת; **שׁוֹשבִין** – תומך, מעודד פעולה מסוימת: העורך הוותיק היה שושבינם של עורכם של העורכים הצעירים; **פַּטרוֹן** – 1. אדם המטיל מרות על הכפופים לו ומצפה לצייתנותם וגם מגן עליהם ודואג לצורכיהם: הוא נוהג כלפי העובדים כפטרון; 2. אפוטרופוס, שושבין, אדם או גוף הפורס את חסותו על משהו או על מישהו, ובייחוד על אומנים, על סופרים, על מוזיקאים וכד', תומך בהם ומסייע להם: אוצַר המוזאון הפך לפטרונם של האומנים הצעירים בארץ; **פטרוני, פַּטרוֹנוּת** – 1. אדנות, חסות, תמיכה, עידוד וסיוע שפטרון נותן לאנשים, לגופים או למטרות מסוימות, התנשׂאות: יש המגלים כלפי תלמידיהם המצליחים יחס של פטרונות, ולעולם אינם משתחררים ממנו; 2. שלטון הרואה את אזרחיו חסרי ידע או יכולת או ניסיון לקבל החלטות בעבור עצמם: מוסָדות ומפעלי תרבות וספורט רבים אינם מסוגלים להתקיים בלא פטרונותם של גופים עסקיים או בעלי הון או השפעה; **נִצרָךְ** – מי שזקוק לעזרה, עָני, זקוּק לתמיכה ולסַעד, שָׂרוּי בדוחַק: משפחות נִצרָכות; סוּבּסִידְיָה > **תמיכה כספית, סוּבּסַד, סִבְּסוּד, סִבְּסֵד** – העניק תמיכה כספית, נתן מענק למפעל, למוסד וכד' כדי לאפשר את המשך פעילותם או כדי להוזיל את מחיר מוצריהם לצרכן, נתן סובּסידיה: הממשלה החליטה לסבסד את הנסיעה בתחבורה ציבורית; **הֵיחָלְצוּת, נֶחלַץ** – 1. הזדרז לעשׂות מעשׂה, הלך כחלוץ, יצא מוכן (לקרב, למפעל וכו'), התייצב בראש: הנוער נחלץ למען יישובי הספר; 2. הינצלות, הימלטות: היחלצותו מן הקרב בשל פציעתו הצילה את חייו; **הושיט יד** – הגיש עזרה, עזר בעת צרה: השופט אמר בסיכומיו כי יש לדעתו להושיט יד לנאשם ולא למצות איתו את הדין; **תְמִיכָה ב', תמך ב'** – 1. עָזַר לאחר על ידי נתינת כסף לפרנסתו, סעד או סיוע; 2. הביע אהדה לאדם, לרעיון או לארגון וכד': ראש הממשלה תמך תמיכתו בלתי מסויגת בגיוס בחורי הישיבות לצה"ל; רֵהַבִּילִיטַצִיָה > **שיקום, שיקם** – 1. סייע למישהו לחזור לחיים רגילים ובריאים לאחר שהיה בכלא או חלה מאוד, החזיר מישהו לתפקוד עצמאי או שילב אותו מחדש בחברה: הטיפולים הרבים שעבר לאחר התאונה הצליחו לשקמו, והיום הוא מתפקד כרגיל; השיקום הוא פעולה, תהליך או תוצאה של החזרת דבר ליושנו; 2. החזיר דבר (כגון בניין או שטח) למצב תקין, שיפר את מצבו כך שיהיה ראוי שוב לשימוש: בשנים האחרונות היו לו הפסדים רבים, אך לאחרונה הצליח לשקם את עסקיו; **אהבת חסד** – עשׂיית מעשׂים טובים, כגון סיוע לנזקקים, מתוך נדיבות לב; **טוֹב עַיִן** – נדיב לב, הרוצה בכל לב באושרם של אחרים; **טוֹבַת עַיִן** – נדיבות, יחס של רצון ואדיבות: מדריך התיירים נהג טובת עין בתיירים והראה להם אתרים שמחוץ לתוכנית; **עבודת דְחָק** – עבודות ציבוריות שהממשלה יוזמת כדי להעסיק מוטלים ולהקל עליהם את מצוקתם הכלכלית: משפוטר ממקום עבודתו אין לו מקום עבודה קבוע, והוא נאלץ לעסוק בעבודות דחק; **עבודה יזומה** – סיוע של הממשלה במיתון או בשפל כלכלי כדי למנוע אבטלה, לעודד את הפעילות העסקית ולעזור להתאוששות המשק; **עבודה ציבורית** – עבודה למען הכלל, עסקנות ציבורית־חברתית, מפלגתית וכד': ראש הממשלה ייחד את רוב חייו לעבודה ציבורית; **עבודות ציבוריות** – עבודות תשתית שהממשלה יוזמת בקנה מידה אֲזורי או ארצי לטובת הציבור (כמו סלילת כבישים, בניית גשרים, נטיעת גנים, פיתוח מערכות ביוב, תיעול, התקנת מדרכות); **מַעַ"ץ** – מחלקת העבודות הציבוריות בישׂראל האחראית לסלילת הכבישים הראשיים ביישובים; **פעילות מוגבלות** – מצב שבו אי־שלמות מפריעה לאדם בעת השתתפותו בפעילויות חיים חשובות בלא סיוע אנושי צמוד; **חיל השלום** – ארגון ממשלתי מַאֲחָדִי (פדרלי) שהוקם ב־1961 בארה"ב כדי להכשיר מתנדבים ולשלוח אותם למדינות מתפתחות באסיה, באפריקה ובאמריקה הלטינית. מטרתו לסייע להן במיזמים כדי לשפר את חייה האזרחים בתחום הטכנולוגי, החקלאי והחינוכי; **קבוצת תמיכה** – קבוצת בני אדם החולקים בעיות וחוויות משותפות, המתכנסים כדי לספק זה לזה עזרה, נחמה והדרכה (כגון מידע מתאים והערכתו, תיאור חוויות אישיות, הקשבה לחוויות האחר אגב הבנה, אמפתיה ותמיכה, וכן ביסוס רשת חברתי); **עֲצֶרֶת עַם, עֲצֶרֶת** – כינוס המונים להסברה, לציון מאורע חשוב, להַבָּעת תמיכה, למחאה וכד': נערכה עצרת מחאה על העלאת המיסים; **קִינא ל'** – תמך תמיכה נלהבת במנהיג או ברעיון או בהשקָפה וכד': חברי המחתרת קינאו לרעיונות מנהיגם; **התאבדות פוליטית** – איבוד של פוליטיקאי או של מפלגה פוליטית את התמיכה ואת אמון הציבור של בוחריהם בשל הצעת פעולות שנתפסות כשליליות או שעלולות לאיים על המצב הקיים; **עָמַד לפלוני, עָמַד לו** – עזר לו, הגן עליו, תמך בו: חוכמתו עמדה לו; והיא שעמדה לאבותינו ולנו; אם היה בכוחי לחזור באותו היום שלם בגופי, כנראה זכות אבות עמדה לי; **מִשעַן כסף** – תמיכה כספית: דרושים לה תרופות יקרות, שאין ידה מַשֶּׂגֶת לקנותן, ולכן פנתה אל נדיבי לב כדי לבקש מהם משען כסף להציל בו חייה; **אוּד מוּצָל** – כינוי לפליט, לשׂריד מחורבן, ממלחמה וכד': אוד מוצל מאש; היהודים שעברה עליהם השואה הם אודים מוצלים מאש הגיהינום של אושוויץ ומן התופת הנורא עלי אדמות; **אָח לצָרה** – שותף לסבל ולצער: ואח לצרה ייוולד; יהודי הגטו היו אחים לצרה; **הִתעַיֵּיל, עוּיַּל, עִיוּל, עִיֵּיל** – השחיל, הכניס (כגון חוט במחט): לפנים היו ממיינים מכתבים ומעיילים אותם לתאי חברי הקיבוץ; גם

בזקנתי עדיין איני זקוק למשקפיים כדי לעייל חוט במחט; עמד מאחוריו – 1. עמד לימינו ותמך בו, בעיקר נפשית: משפחתו עמדה מאחוריו במהלך כל המשפט ועודדה אותו 2. הניעו, יזם אותו, היה הגורם המפעיל והמדרבן: לא חשוב מה תחליט לעשׂות – אנו עומדים מאחוריך; ראשי הארגון הכריזו בגאווה שהם העומדים מאחורי הפיגוע האחרון; התייצבות לימינו, התייצב לימינו, ניצב לימינו, עמד לו, עמד לימינו – עזר לו, תמך בו, היה לצידו, תמך בעמדתו ובמאבקו: היא עמדה לימינו גם ברגעים הקשים ביותר ולא איבדה את אמונתה בו; רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר; צידד בזכותו של מישהו – עמד לימינו של, תמך בו או בזכותו לעשׂות משהו: יש המצדדים בזכותה של האישה להפיל את עוברה, ויש המתנגדים לכך; אני מצדד בזכותו להציג את עמדתו בכינוס; פָּשַׁט לוֹ יָד – הושיט לו יד, עזר לו: גר שבא להתגייר פושטים לו יד כדי שייכנס תחת כנפי השכינה; יש לתת חכּות במקום לחלק דגים – יש לעזור לנזקק כדי שיוכל לעמוד ברשות עצמו: עדיף לתת לך חכה מלתת דג כי הדג ישׂביעך ארוחה אחת, ואם אלמדך לדוג תאכל ימים רבים; נתן יד, נָתַן כָּתֵף – השתתף באופן פעיל במשׂימה משותפת; הִטה שכמו לשׂאת בעול; הגיש עזרה, הושיט יד עוזרת: מי שאינו נותן כתף, הוא נותן כתף סוררת; ציפה לשולחן אחרים – תלה תקוותיו באחרים, שיעזרו לו ויפרנסו אותו, לא היה יכול לכלכל את עצמו; עָמַד לרשותו – היה נתון לשימושו, היה מוכן לעזור לו או לשרתו: כל הציוד בחדר עומד לרשותכם; העמיד לרשות פלוני, העמיד לִרשותו – מסר דבר לפקודת פלוני, העביר דבר לסמכותו: העירייה העמידה לרשות המהנדס עוזרים וציוד; עמד לו בשעת דוחקו – עזר לו בעת צרה, בא לעזרתו כשהיה שרוי במצב קשה: כשירד מנכסיו התנכרו לו כל מכריו, ואיש מהם לא עמד לו בשעת דוחקו; התייצבות לימינו, הִתְיַצב לימינו – תמך בזכותו (של אַחֵר), תמך בעמדתו או במאבקו; יד לוחצת יד, יד רוחצת יד > גמלו זה את זה, שמור לי ואשמור לך – אחד עושׂה טובה לאחר והאחר גומל לו טובה [לרוב בניגוד לנוהל התקין או לסדר הטוב]: הפוליטיקאים מגעילים אותי הם מתנהגים בשיטת 'שמור לי ואשמור לך', והשחיתות פושׂה בכול; גמול לי ואגמול לך; והיא שעמדה לנו – זו הזכות שעמדה לנו ועזרה לנו; הַבְרָחַת ארי מִנִּכְסֵי חֲבֵרו, הִבריח ארי מנכסי חברו – עזר לחברו מפני נושים או בעת צרה; העמיד אותו על רגליו, העמיד אותו על הרגליים, העמידו עַל רַגְלָיו – השיב אותו לאיתנו, חיזק או ביסס אותו, תמך בו, עזר לו להתבסס או להתאושש (לאחר נפילה, כישלון, הידרדרות וכד'): איש העסקים רכש מפעל כושל והעמידו על הרגליים; ממונו של אדם מעמידו על רגליו; חיזק יָדָיו של אחר – עודד אותו: חיזקנו את ידיו בעת גיוסו לצה"ל; נֶחלַץ לעֶזרה – התנדב למשׂימה, בא לעזרה דחופה: נֶחלַצנו לעזרת החייל הפצוע; הִצטָרֵךְ אדם לַבְּרִיוֹת – אדם תלוי בעזרת אנשים: כיוון שהצטרך אדם לבריות, פניו משתנות כִּכרום [= עוף אגדי שצבעיו מתחלפים]; פְּשׂוֹט נְבֵלה בשוק ואל תצטרך לבריות – עשׂה כל עבודה, ואפילו הבזויה ביותר, ובלבד שלא תצטרך לתמיכת הבריות; טובים השניים מן האחד – מאמר קהלת בשבח החֵברות והעזרה ההדדית; רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר – דיבור אופטימי שיבואו הסיוע או הגאולה ממקום אחר; עוגן הצלה – דרך הצלה אחרונה, מִפלט יחיד מצרה, אמצעי הצלה; תְּמִיכָה חֶברָתִית – יחס תומך שהפרט מעניק לסביבתו החברתית או מקבל ממנה; יַחֲסֵי גומלין – פעולה הדדית או השפעה הדדית בתקשורת עם מישהו, במיוחד בעבודה, במשׂחק או בבילוי איתו: יש יַחסֵי גומלין בין החייל למפקדו; הידוד, הידֵּד – פעל פעולת יחסי גומלין: אנו שואפים ליתר הידוד בין התלמידים למוריהם; אינטראקטיביות > הידודיוּת – האפשרות להעביר מידע העברה רציפה לשני הכיוונים בין בני אדם, בין עצמים או בין משהו למישהו, כגון מחשב או מכשיר אחר לבין המשתמש בו; תורת ההידוד – 1. תורה שלפיה תהליכים חברתיים (כגון סכסוך, שיתוף פעולה, גיבוש זהות) נובעים מהידודיות אנושית. 2. תורה שלפיה נפש וגוף של אדם מסוים בסביבה מסוימת יש ביניהם הידודיות סיבתית, כמו דקירת אצבע (פיזית) הגורמת לכאב (נפשי), או זיכרון מביך (נפשי) גורם להסמיק; פעילות גומלין, פעולת גומלין – פעולה הדדית או השפעה הדדית של שני גורמים זה על זה; תלות גומלין > תלות הדדית – יחס התלות זה בזה של בני אדם או גורמים בקבוצה או במערכת מסוימת: בעולם המודרני התלות ההדדית שבין הכלכלות הלאומיות השונות מכתיבה לא אחת מהלכים מדיניים; נטה שכמו לסבול, הִטָּה שכמו לסבול עֹול של – היה מוכן לשׂאת בעול, בסבל ובעבודה קשה ולבוא לעזרה: כל ימיי לא משתי מאוהלה של תורה, והטיתי שכמי לסבול עולה; רַחמֵי שָׁמַיִם – רחמי אלוהים, עזרת האל: עם מעט רחמי שמים יצליח לעמוד במשׂימה; בעזרת השם – בעזרת הצור, בעזרת שמיים, בסייעתא דשמייא; חי נושׂא אֶת עַצמו – מי שמקיים את עצמו ואינו זקוק לעזרת אחרים: שנים רבות עברו על המוסד הזה עד שהוא הפך להיות חי הנושׂא את עצמו; עמידה לימין פלוני, עמד לִימִין פלוני – עזר לפלוני, תמך בפלוני: רבים עמדו לימיני בשעת התאונה; בְּעֶשֶׂר אֶצבְּעוֹתָיו – במו ידיו, בלא עֶזרַת אחרים: בילדותו חיבק אשפתות, ברם בבגרותו בנה עסק לתפארת בעֶשֶׂר אצבעותיו; גמילות חֶסֶד – הלוואה שלא על־מנת לקבל ריבית: שנתגעשו ישׂראל מעשׂות גמילות חסד; מטרייה דיפלומטית – סיוע דיפלומטי: כדי לעצור עצירה מועילה את תוכנית הגרעין האירנית, ישׂראל זקוקה לסיוע אמריקאי: פצצות חודרות מבצורים (בונקרים), מטוסי תדלוק ובעיקר מטרייה דיפלומטית וצבאית ליום שאחרי; מדינת סעד > מדינת רְוָוחָה – 1. כינוי למכלול המנגנונים שמפעילה המדינה כדי לחלק מחדש את משאבי החברה [מנגנונים אלו אוספים משאבים מהאזרחים, בעיקר בצורת מיסים, ומחלקים אותם מחדש באופן צודק יותר, כגון במערכות חינוך ובריאות ציבוריות, בקצבאות כספיות למובטלים, בדיור ציבורי ועוד]; 2. נוחות החיים, תנאי חיים שאין בהם דוחק וצמצום: רַווחת התושבים בראש מעיינינו; הַכְנָסַת כַּלה – העניינים הכרוכים בדאגה ובעזרה להשׂאת נערה, במיוחד יתומה או ענייה; מִכתַב הַמלָצָה – כתב הנמסר לאדם ובו פֵּירוט תכונותיו הטובות, כישוריו כדי שיוכל להתקבל לעבודה מסוימת, לקבל תפקיד מסוים, ללמוד בתחום מסוים וכד'; מעורבות חברתית – הצטרפות לארגון, לעמותה, או למיזם חברתי כדי לקדם את הקהילה בהיבטים אזרחיים חשובים, כגון שִׁוויון, מִגדר, דמוקרטיה, איכות הסביבה, רווחה והשׂכלה. המטרה – לצמצם פערים לימודיים ולקדם את הנגישות להשׂכלה, לסייע לעולים בקליטתם ולאוכלוסיות שיקום וכדומה; קוּפַּת צדָקה – קרן ציבורית לעזרת נצרכים: הקמנו קופת צדקה ציבורית למען העולים החדשים; אשרי אדם שיש לו יתד להיתלות בה – טוב לו לאדם שיש לו על מי או על מה לסמוך בשעת דוחקו; הוציאו ממצוקתו – חילצו מצרה, עזר לו; כוהן מסייע לכוהנים – כל אחד מסייע לקרובים לו ביותר; יותר ממה שהעגל רוצה לינוק, פרה רוצה לְהָנִיק – יותר משאדם רוצה לקבל טובה מידי אחרים, רוצים אחרים להעניק לו ידיעות, חוכמה, סיוע וכד'; חוסר ישע, חֲסַר ישע – אדם שעקב גילו, מחלתו או מוגבלותו (הפיזית או הנפשית) אינו יכול לדאוג לצרכיו, לבריאותו ולשלומו. פגיעה בו היא עבירה פלילית, וחובת הדיווח עליה לפקיד סעד או למשטרה מוטלת על כל הציבור ובעיקר על אנשי המקצוע; אֵין הַבּוֹר מִתמַלֵא מֵחוּליָיתו – אין האדם יכול לספק את כל צרכיו בעצמו מבלי להזדקק לעזרת אחרים, הפרט או הקבוצה הקטנה נזקקים למסגרת רחבה יותר כדי למלא את כל צורכיהם; קריאה נואשת לעזרה – בקשה חסרת תקווה לקבל עזרה; החיש עזרה – הגיש עזרה וכד' במהירוּת: בני אדם החישו עזרה לפצוע; נוֹשֵׂא כֵּלִים – 1. משרת את המפקד, מי שנושׂא את כלי המלחמה של הממונה עליו; 2. עוזרו או תלמידו של אדם בעל עמדה בכירה, יד ימינו (משמש לרוב ככינוי גנאי): הוא התמנה לתפקיד לא מפני שהוא ראוי לו אלא רק מפני שהיה נושׂא כליו של השׂר שנים ארוכות; עושׂי רצונו, עושׂי דברו, עשׂה דברו, עושׂה דבָרו – 1. מציית לו; מי שממלא ללא עוררין וללא שיקול דעת עצמי אחר הוראותיו, אחר דרישותיו ואחר רצונותיו של מישהו אחר: השׂר הואשם במינוי פקידים ממקורביו ומעושׂי דברו; 2. עומד לרשותו: המשרת עומד לרשוּתי ועושׂה דבָרי; נשׂיאה בעול, נָשָׂא בעול – טָרַח וטיפל בדבר, קיבל עליו את נֵטל העבודה או את העול, עשׂה את העבודה הקשה: מנהל המיזם הודה לחברי הצוות שנשׂאו עימו בעול; טוב לנערה כי תישׂא עול בנעוריה; מן השמיים נלחמו בשבילו – נסתייע מן השמיים; הזעיק עזרה – לעזרה דחופה: לא הזעיק עזרה רפואית בזמן, והיא מתה; גְמִילוּת חֲסָדִים – עשׂייה שלא עַל־מנת לקבל תמורה ושיש בה כדי להיטיב עם הזולת ללא כל חשבון ולִפנים משורת הדין בכל אמצעי אפשרי: בממונו (צדקה, השאלת חפצים), בגופו (עזרה גופנית, ביקור חולים, השתתפות בשׂמחות וחסד של אמת) ובדיבורו (עצה טובה, עידוד וניחום); טובים השניים מן האחד – מאמר קהלת בשבח החברות והעזרה ההדדית; הקים מֵעָפָר – הֵקים מִשְׁפלוּת: הרמתי תרומה נכבדה כדי להקימו מעפר; נָשָׂא בעול עם חבריו – קיבל עליו את נֵטל העבודה, עזר לחברו ותמך בו; נתן יָדו ל', נתן יד – הִשתַתֵּף בו, עזר לו, הסכים לעשׂות דבר, תמך בו: תושבי השכונה נתנו ידם לעולים החדשים וסייעו להם להתאקלם בבתיהם; עמידה בפרץ, עמד בפרץ – מנע סכנה, תקלה או אסון, הגן מפניהם: הדור הולך ומידרדר, ואין מנהיג שיעמוד בפרץ ויעצור את הסחף במעמדנו הבין־לאומי בענף הספורט; עמידה בשער, עָמַד בַּשַּׁעַר – נחלץ להגן ולעזור, הגיב בפעולות מלחמה: בשעת סכנה גם פיקוד העורף עומד בשער להגן אל אזרחי המדינה; הוא נתן סעד לכל מַעַד – הוא תמך בנזקקים ועזר להם בכל מעידה או טעות שעשׂו; נעשׂה מַשעֵן ומַשעֵנָה לכל מבקשי צדקה – הפך לאדם שהכול סמכו עליו ועל רוחב ליבו; באותם הימים היו הבריות יפים זה לזה ועוזרים זה לזה; כמה היא מתנתו של בשׂר ודם? נשוב בה ואיננה; בשׂר ודם מתנתו מעוטה וחרפתה מרובה; כָּשַל עוֹזֵר ונפל עָזוּר; למה נקרא שמה חסידה? שעושׂה חסד עם חברותיה [בלבד]; כל המקיים נפש אחת בישׂראל, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא; פרוס לרעב לחמך, ועניים מרודים הָבֵא לביתך; הגיעו בעצמכם, בני אדם מישׂראל אחים לצרה צריכים לעמוד זה לזה בשעת דוחקם; מן השמיים נלחמו בשבילו; התדפק על כל מיני דלתות, ולבסוף זכה לתמיכה בלתי מסויגת; גִּייס תמיכה ודאג לכל מחסורו; הגיש עזרה = הושיט עזרה = החיש עזרה; איש את רעהו יעזורו

ולאחיו יאמרו: ׳חזק׳; נהג ברחבות יתֵרה ונחלץ לעזרת ה׳; היה מִסעד ומִשען לכל אביוני העיר ועניה; מעוז לדל ביום צרה; תנו ויינתן לכם; התייצב באופן גלוי וחד־משמעי לימין . . . ; החיילים איש את אחיו יעזורו ועומדים זה לזה בשעת דוחקם; פְּרוֹס לרעב לחמך ועניים מרודים הָבֵא לביתך

אי־הגשת עזרה. אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים – לא תמיד יכול האדם לעזור לעצמו: הנתון בצרה זקוק לעזרת אחרים; נטולה טובתו ומושלכת על הקוצים – אין כל צורך בטובתו או בעזרתו, בלי טובות; קפץ את יָדו מפלוני – לא הושיט עֶזרה כספית לפלוני, מנע עזרה מפלוני בעת צרתו: וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן; עָמַד על דם רעהו – לא חש לעזור לרעה בעת צרה, ראה באסון של מישהו ועמד מנגד: לא תעמוד על דם רֵעֶךָ; טָמַן ידו בצלחת – התרשל, יָשַב בחיבוק ידיים, התבטל ממעשׂ, נמנע מלהגיב: משסיימנו לסעוד את ליבנו, הכול הסירו את הכלים מן השולחן, ואף אני לא טמנתי ידי בצלחת; עמד מן הצד – עמד מרחוק ולא הושיט עזרה, התנהג כאדם ניטרלי שאין הדבר נוגע לו ולא התערב: כשהשכן התעלף למה עמדת מן הצד ולא חשת לעזרה; וכן – אֵינוֹ עוֹשֶׂה דָּבָר וַחֲצִי דָבָר, הֶעֱדִיף לְהִיכָּבֵד וְלָשֶׁבֶת בְּבֵיתוֹ, הִתְבַּטֵּל, הִתְייַצֵּב מִנֶּגֶד, חָבַק אֶת יָדָיו, טָמַן יָדוֹ בַּצַּלַּחַת, יָשַׁב בְּאֶפֶס מַעֲשֶׂה, יָשַׁב בְּחִיבּוּק יָדַיִים, יָשַׁב בָּטֵל, לֹא הֵרִים יָד וְרֶגֶל, לֹא חָשׁ לְעֶזְרָה, לֹא נָקַף אֶצְבַּע, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם, לֹא שָׁעָה לְבַקָּשָׁתוֹ, בְּעֵינָיו ׳שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה – עָדִיף׳, , לֹא עָשָׂה כְּלוּם, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם, עָמַד מִנֶּגֶד; עמד מנגד, התייַצֵּב מִנֶּגֶד – נמנע מלַעזור ולעשׂות את הפעולה הקלה ביותר, ישב באפס מעשׂה: בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים; לא הרים יד ורגל – הוא ישלוט והכול ייעשׂה באישורו: בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל החטיבה; אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם; לא שעה – לא נתן את דעתו, לא שׂם ליבו, בעיקר למי שמבקש עזרה: ואל קַיִן ואל מִנְחָתוֹ לא שָׁעָה; הוא לא שעה לבקשתי שלא לנהוג, והתנגש במשׂאית; העגל לא תמיד רוצה לינוק, ופעמים הוא אף בועט; אי־אפשר לעזור לאדם שאינו עוזר לעצמו;

הצלה. הצלה, הִציל – 1. הוציא, חילץ או מילט מישהו מסכנת חיים, מפציעה וכד׳ או משהו מנזק או מאובדן מחמת אסון טבע או אחר, תאונה וכד׳ באמצעות גלגל הצלה, אפוד הצלה, סירת הצלה וכד׳; 2. הֵגֵן על משהו מפני אובדן מבליה, מהרס וכד׳; שימר: היסטוריון הציל את כתב היד העתיק; 3. שמר על כבוד, על מוניטין וכד׳; 4. מנע ברגע האחרון פעולה, כגון הבקעת שער; 4. מתן סיוע נקודתי למשטרה באיתור נעדרים, מתן שירותי אבטחה רפואית באירועים וסיוע אישי לנפגעים ולמשפחותיהם; גלגל הצלה – עזרה הניתנת לאדם השרוי בסכנת נפשות או במצוקה אחרת: עזרתך הייתה לו כגלגל הצלה; סירת הצלה – סירה הנישׂאת על סיפון אונייה, ומותאמת במיוחד להציל את חיי הצוות והנוסעים כשנשקפת לאונייה סכנת טביעה: סירת ההצלה מורדת אל המים כשניתנת פקודת נטישה, ויש בה מזון, מים וציוד חירום; חֶבֶל הצלה – 1. חבל הנזרק לטובע (או לצולל או לטייס חלל) כדי למשותו מן המים ולהצילו; 2. דבר מה אחרון ולעיתים גם בלתי צפוי להצלת אדם מכישלון, מתבוסה וכו׳: כניסת השׂחקן למגרש דקות אחדות לפני תום המחצית – הייתה חבל ההצלה של הקבוצה; קֶשֶׁר הצלה – חיבור חבל לעצמו כך שנוצרת לולאה שאינה מתהדקת. הקשר אמין ואפשר להתירה בנקל. נפוץ בימאות לחילוץ ולהצלה; קֶשֶׁר הצלה כפול – הוא הֶגֵּוון (וריאציה) של קשר הצלה, ובו ליפוף נוסף בקשר. קשר זה נחשב טוב יותר, אך בניסויים לא נתגלה שיפור בחוזק הקשר; עוגן הצלה – דרך הצלה אחרונה, מפלט יחיד מצרה; רווח והצלה יעמוד לי ממקום אחר – דיבור אופטימי שיבואו הסיוע או הגאולה ממקום אחר; הוֹשִׁיעַ – 1. הציל מהיפגעות חמורה, עזר בצרה, חילץ ממצוקה, ממצב קשה וכד׳; נושע – נחלץ מצרה, הוצא ממצר, ממצב לא נעים: לפתע נושענו ממקום לא צפוי; לך בכוחך זה והושעת את ישׂראל; פעמים אדם צריך להיוושע מידי עבריינים, מאנשי דמים או מעצות אחיתופל; 2. רווחה והצלחה: ישועת ה׳ כהרף עין; מה אנו מבקשים שיבשׂרו לנו בשׂורות טובות, ישועות ונחמות; פורקן – ישועה, הצלה: על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות שעשׂית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה; נתן לו תשועה – הצילו מצרתו: בניתוח חירום הצליחו הרופאים לתת תשועה לחיי הפצוע; יצא למרחב – נחלץ מן המצר, באה גאולתו ורווחתו: לא היה קל להוציא למרחב את גלעד שליט שהיה שבוי בידי חמס; הוציא לַחופשי, יצא לַחופשי – גָּאַל, שִׁחרר, יצא לחופש ולחירות: תמורת שבוי יהודי אחד הוצאו לחופשי אלף כלואים פלסטינים; גאולה, גָּאַל – הציל משִׁכחה: השׂפה התקנית בצה״ל מתחילה להיגאל; תיבת נח, תיבת נוח – אמצעי הצלה ליחידים מתוך אוכלוסייה: רכבת ההצלה של קַסטנֶר הייתה תיבת נוח לקהילה קטנה של יהודי הונגריה; נָתַן לו אֶת נַפְשׁו לשָׁלָל – הצילו ממוות: הכבאים נתנו להם את נפשם לשלל כשחילצו אותם מביתם הבוער; אין דוחים נפש בשביל נפש – אין הצדקה להציל אדם על ידי קיפוח חייו של אדם אחר; הַצָּלָה פּוּרתָא – הצלה חלקית: אחרי כל כישלונותיו בעסקים, הירושה הצנועה שקיבל מדודתו הייתה בשבילו הצלה פורתא; חגורת הצלה, קֶרֶשׁ הַצָּלָה – כינוי לדבר מועט שיש בו כדי לחלץ מן המצר, הדבר היחיד שנשאר כדי להינצל: בשואה התמוטט כוח האמונה, והבריחה הייתה קרש ההצלה היחיד לשׂרוד; שיבולת הנהר, שִׁיבּוֹלֶת – זרם חזק של מי נהר, מערבולת, שטף מים, זרם חזק, נחשול: בָּאתִי בְמַעֲמַקֵּי מַיִם וְשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָתְנִי; הטובע בשיבולת נאחז בשיבולת – השרוי בצרה אינו בודק את אמצָעֵי ההצלה, והוא נאחז בקלושים ביותר; הקדים רפואה למכה, קידם פני הרעה, קידם את פני הרעה – נקט אמצעים למניעת בוא הרעה: בעטיין של השמועות על הטלת מס על בעלי שלוש דירות ומעלה, הזדרזו רבים לקדם את פני הרעה ולמכור את הדירות; כדאי להקדים רפואה למכה ולאטום את הגג לפני בוא הגשמים; כוחות ההצלה – כל גופי החירום של המדינה העוסקים בהגנה ובהצלת חיים בשעת חירום: מגן דוד אדום (מָדָ״א); זיהוי איתור והצלה – זָקָ״א; שירותי כבאות והצלה (כַּבָּ״ה), פיקוד העורף ויחידות צה״ל שנועדו לסייע בשעת חירום, כגון רעידת אדמה, אירוע רב־נפגעם, שיטפון, מלחמה; נתן לו את נפשו לשלל – הצילו ממוות: הכבאים נתנו לה את נפשם לשלל כשחילצו אותה מביתה הבוער; נַפשו הָייתה לו לשָׁלָל – ניצַּל ממָוֶות, בקושי הצליח למלט את עצמו; הרים מישהו או משהו מן הקרשים – חילץ ממפלה או ממשבר; השליך את נפשו מנגד, הִשׁלִיך נַפשו מִנֶּגֶד – סיכן את חייו בגבורה, בעיקר לשם הצלת אחרים, חירף את נפשו: תעודת הוקרה הוענקה לאזרח שהשליך נפשו מנגד וחש להציל את הנהגת מן הרכב הבוער; אות גיבור ישׂראל – אות שהוענק ל־12 לוחמים על הצטיינות יוצאת דופן בשׂדה הקרב; חסיד אומות העולם, מחסידֵי אומות העולָם – כינוי הוקרה לגויים שחֵירפו נפשם כדי להציל יהודים מייד הנאצים: חסידי אומות העולם הצילו יהודים רבים בשנות השואה; פיקוּחַ נֶפֶש – [בהלכה] הצלת חיי אדם, שמפניה נדחות כל המצוות שבתורה: מה עומד בפני פיקוח נפש, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים; פיקוח נפש דוחה שבת; אפילו ׳חליל הקסם׳ של מוצרט לא היה מציל אותו מן הבעיה > הגנה! חיים! מתנה! נדבה! עוני! שירות!

עַיִן!

ממעלות העיניים. עַיִן – 1. איבר הראייה של האדם ושל בעלי החיים, ובו האישון, העדשה והרשתית; 2. מבט, הבעת פנים הניכרת בעיקר בעיניים: עיניו החודרות גרמו לי תחושה של אי־נוחות; 3. היכולת לזהות, לשפוט או להעריך; כושר הבחנה, טביעת עין: יש לו עין טובה לתמונות, והוא מסוגל לקבוע במבט ראשון אם תמונה מסוימת היא מקורית או מזויפת; 4. הֶתקן במכשיר אופטי שמזכיר עין וניתן להביט דרכו באותו האופן: המראה נקלט בעין המצלמה; 5. מרכזהּ השקט של סערה, שהוא אזור מצומצם של לחץ נמוך: ברדיו דיווחו כי עין ההוריקן הולכת ומתרחקת צפונה; עִיוּן, עִייֵן – 1. קרא חומר כתוב בעיניים בלבד, בלי השמעת קול; התבונן בתשׂוּמת לב בטקסט כתוב כדי להבינו; 2. שָׁקַל משהו (עניין, בעיה, תגובה); חשב ברצינות על משהו כדי לנסות להבינו; התעמק וחקר (בעיה, קושי) כדי להגיע לפתרון; 3. שקל באופן מאוזן ומדויק; איזן מאזניים, הֵניח (מִטען) בשני הצדדים בשיווי משקל; הגבלת עיון – הגבלת גישה לחומר ארכיוני או למידע מוגדר; רָאָה בְּעַיִן יָפָה – מצא חן בעיניו, נראה לו, תמך בדבר, הראה יחס אוהד לרעיון: מי ששלט בשנות ה־20 בארץ לא ראה בעין יפה פעילות פוליטית קיצונית; עַיִן לֹא רָאֲתָה – ביטוי של התפעלות מִדָּבָר שטרם נראה כמותו, יוצא מן הכלל, דבר מעין זה שאין רואים תכופות: השולחן היה ערוך כיד המלך, ועליו שפע של מטעמים שעין לא ראתה עוד; אשרי עין ראתה זאת – דיבור של התפעלות ממראה עיניים: אשרי העין ראתה את המחותן יושב עם חתניו; עֵינֶיךָ הרואות – הדבר ברור, אתה רואה זאת בעצמך; רָאָה בְּעֵינֵי רוּחו – ראה בחזונו, ראה בדִמיונו: בעיני רוחי ראיתי את עצמי שוב בחו״ל; נָשָׂא את עֵינָיו, נָשָׂא את עיניו וְרָאה – הרים את מבטו כדי להרחיק לראות, הישיר את עיניו קדימה: שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה; לעיניך בלבד, לעיניו בלבד – אמירה שמשמעה שרק אדם אחד, אתה, נועדת לראות מסמך או מכתב מסוים או לעיין בו; נתן עיניו ב׳, נָתַן בּוֹ עֵינָיו – 1. נעץ בו מבט חד וחודר: נעץ עיניו בו ונעשׂה גל של עצמות; 2. נשׂא עיניו אל, התאווה, חמד: נתן עיניו באישה אחרת; מַעֲלִים עַיִן מן – נִמנע בכוונה מלראות, הסתיר את פניו מן; כָּלוּ עֵינָיו – חיכּה בקוצר רוח; נעלם מעיניי – לא היה ידוע לי; נעיצת עין, נעץ בו עיניו – הביט בו מבט חד, חודר ונוקב: היא חשה שבחורים נועצים בה עיניהם בשל יופייה; תלה עיניים במישהו או במשהו, תלה בו את עיניו, תלה בו עֵינָיו – הסתכל בו בעיון, מיקד בו את מבטו, נעץ בו את עיניו, הביט בו בציפייה, בהערצה וכד׳: החשוד תלה עיניו בתקרה וסירב לשתף פעולה עם החוקרים; הכול תלו בה עיניהם והביטו בה ארוכות; העיף עיניו, העיף עין – הציץ הצצה חטופה; כִּלְיוֹן עֵינַיִים – קוצר רוח, ציפייה ממושכת הגורמת סֵבל: חיכה בכיליון עיניים לחבֶרתו בתחנה; כבדו עיניו – ראייתו נחלשה, כהו עיניו: וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזּוֹקֶן וְלֹא יוּכַל לִרְאוֹת; לעֵינֵי – בנוכחות: לעֵינֵי בני עמי נתתי לך; טִייֵף – נע לכאן או לכאן; עיניו מְטַייפוֹת – עיניו

נעות ומציצות לצדדים; **טַייפָּנִי, טִיֵיף בעיניו** – גִלגל את עיניו לכאן ולכאן; **בְּעַיִן בלתי מזוּיֶנֶת** – ראִייה בעין ללא מכשיר אופטי [בלי טלסקופ, מיקרוסקופ וכד׳]: גם בעין בלתי מזוינת אפשר להבחין בעובד החדש שאינו מתאים לתפקיד; **עַיִן בְּעַיִן** – ראייה של ממש, בבהירות, פנים אל פנים, באופן מובהק, באופן ממשי: עין בעין נראה כיצד מתממש השלום: כעין בעין רואים כיצד עולים יהודי העולם לארץ; **בְּעֵינֵי רוחו** – בחזונו, בדִמיונו, בחלומו: בשעה שכתב לה את המכתב ראה בעיני רוחו את פניה האהובות; **ביחידוּת, בְּאַרבַּע עֵינַיִים** – פָּנִים אל פנים, ביחידוּת, בנוכחות שני בני אדם בלבד: המנַהל הזמין אותי לשׂיחה בארבע עיניים כדי לדון באפשרויות קידומי בעבודה; **הָיָה בְּעֵינָיו כּ־** – נחשב כאילו, נִראֶה כּ־: יעקב עבד ברחל שבע שנים אשר היו בעיניו כימים אחדים בזכות אהבתו אותה; **הֶרֶף עַיִן** – זמן קצר מאוד, כנדנוד עפעף העין: הֶעבר הָלַךְ וְאַיִן, ההווה – כהרף עין, והעתיד – עתיד עדיין; **לְהֶרֶף עַיִן** – לרגע קצרצר, לפרק זמן מזערי, לשנייה אחת: ראיתי אותו רק להרף עין, ולא הבחנתי בפניו; **בְּהֶרֶף עַיִן, כְּהֶרֶף עַיִן** – בִּן רגע, תיכף ומייד, במהירות, בתוך פרק זמן קצרצר: בבחירות החלטתי בהרף עין, לא היססתי ולא פקפקתי במי לבחור; **טביעַת עַיִן** – הכושר לעמוד על טיבו של אדם אחרי הֶיכרות קצרה, להתרשם מייד ולקבוע דעה ברורה ומובחנת, חדות תפיסה והבחנה: הוא נֵיחָן בטביעת עין מופלאה, והרושם הראשוני שהוא מקבל מאדם על פי רוב הוא מדויק; **לא גרע מִמֶּנּוּ עַיִן** – הביט בו בלי הֶפסק, לא חדל מלהתבונן בו: הוא הושיט לה את ידו ולא גרע עין ממנה; **לְעֵינֵי השֶׁמֶשׁ** – בגלוי, בפרהסיה, לעיני כול: ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך, ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת כי אתה עשׂית בסתר, ואני אעשׂה את הדבר הזה נגד כל ישׂראל ונגד השמש; **ראייה חושית** – ראייה בעיניים ממש; **במרחק ראייה** – מרחק אינו רב שאפשר לראות ממנו עצם; **הֵאִיר עֵינַיִים** – הסביר והקנה דעת; **מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינָיו** – הלוואי שהיה קם מקברו והיה רואה בעיניו את הנעשׂה: מי יגלה עפר מעיניך, יצחק רבין, כדי שתראה מה חושבים עליך יורשיך; **מַרְאֵה עֵינַיִים** – הסתכלות בלתי אמצעית, ראייה בחוש, התבוננות: טוב מראה עיניים ממִשמע אוזניים; טוב מראה עיניים מאלפי מילים המתארות חזותו של אדם; **נותר בעינו, נשאר בעינו, עָמַד בְּעֵינוֹ** – נשאר כפי שהיה, לא השתנה: בית המשפט דחה את הערעור והעונש נותר בעינו; מחירי התחבורה הציבורית נשארו בעינם למרות עליית מחירי הדלק; **פָּקַח עינו** – השגיח היטב, שׂם עין כראוי, היה ער ופעיל: פקח עיניך בעת חצותך את הרחוב; ירד לו האסימון > נפל לו האסימון < **עיניו נפקחו לרווחה, נפקחו עיניו** – סוף סוף הבין דבר מה באיחור מסוים; ירד לסוף דעתו; נדהם או נשתאה ממה שראה או הבין פתאום; תפס לפתע; התפכח: רק עתה נפקחו עיניו והבין את חומרת מעשׂיו; **בְּעַיִן פקוחה** – בהשגחה מעולה, בערנות רבה: תהליך הבידוק הביטחוני בנתב״ג נעשׂה בעין פקוחה; **פָּקַח עָלָיו עַיִן** – השגיח עליו היטב, שׂם לב לתנועותיו; **קֶשֶׁר ראִייה, קֶשֶׁר עַיִן** – מבט ישיר בין שני אנשים שיכולים לראות זה את זה, ושיש ביניהם יחסי גומלין. שמירה על קשר עין חיונית לתקשורת בין מטפל ללקוח במהלך ראיונות פנים אל פנים. נמנעים מקשר עין כשהם נבוכים; ככל שהקשר אינטימי, כך קשר העין ארוך יותר: המדריך הורה לחניכיו שלא להתפזר בשטח ולשמור על קשר עין ביניהם; **עֵינִית, עֵינָה** – הנקב ברשת, אחד החללים בין חוטי הרשת, וכן בנפה או בכברה: עֵינוֹת הרשת הורחבו; **בת עין, בָּבַת עַיִן, נָגַע בבבת עינו** – הדבר היקר לאדם מכול, הדבר החשוב לו מכול: שומרני כאישון בת עיני; נָצַר כל פרוטה ופרוטה בפוזמק כבבת עינו; כל הנוגע בבתי כאילו נגע בבבת עיני; **חַד עַיִן** – בעל יכולת להבחין בין דברים דומים או קשי הבחנה: הוא היה חד עין והבחין מייד בשינויים העלומים; **נָשָׂא את עיניו למישהו או למשהו** – תלה בו תקוות, פיתח ציפיות לגביו, שאף או ייחל לו: הוא נושׂא את עיניו למשׂרה בכירה זו, וסוף סוף זכה בה; **עין הצצה, עֵינִית** – 1. חור קטן בדלת ובו עדשה להצצה מתוך הבית החוצה, מבלי שהמציץ ייראה לעומד בחוץ: אל תפתח את הדלת קודם שתראה דרך העינית מי המצלצל; 2. דרכה מסתכל הצלם כדי לכוון את המצלמה ולעצב את החלונית [חלונית = מסגרת הצילום כפי שהיא נראית מבעד לעדשת המצלמה בשעת הצילום. הצלם מעצב את הצילום על ידי הרחבה או הצרה של החלונית או הזזתה לצד זה או אחר] או החוקר במיקרוסקופ; **עיניו פתוחות** – הוא משגיח היטב, הוא שָׂם לב: עיניי פתוחות לכל מעשׂיך; **השגיחו עליו בשבע עיניים, השגיח בשבע עיניים** – השגיח בחושים דרוכים, השגיח במלוא תשׂומת הלב, השגיח בקפדנות יתרה: על הילד הזה צריך להשגיח בשבע עיניים – רגע אחד לא מסתכלים בו, והוא רץ לכביש; **הִשׂבִּיעַ עיניו, השׂביע את עיניו** – הסתכל דיו בדבר, זן עיניו הרבה ממראה מסוים: השׂבעתי עיניי מיופיו של הטבע בטיוליי בעולם; **לנגד עיניו, לְעֵינֵי** – מוּל עיניו, נוכַח עיניו: ראיתי אותו לנֶגֶד עיניי; הבעל הזועם תקף את אשתו לעיני השכנים הנדהמים; **לא תשׂבע עין לראות, לא שָׂבְעוּ עֵינָיו מֵרְאוֹת** – רצה לראות עוד ועוד, לא רצה להפסיק להסתכל, הדבר נאה ומושך לב ביותר, נהנה מאוד מן המראה: עינינו לא שׂבעו מראות את יְפִי העיר, את ארמונותיה ואת מפליה; **עיניו לא שָׂבְעוּ** – היה מרותק ונפעם מהמראות שראה וחָשַק עוד ועוד: התייר שוטט ברחובות העיר, ועיניו לא שׂבעו מן המראות הנפלאים אשר נגלו לפניו; **עֵינֵי נֵץ** – ראייה חדה ומעולה המאפשרת לראות את הפרטים הקטנים ביותר: השגיאה הזעירה לא חמקה מעינו הנץ של המגיה; **האיר את עיניו** – הבהיר לו עניין מסוים, גרם לו לראות עניין כלשהו או היבט כלשהו שלא ראה קודם, השׂכיל אותו: אני מבין מסמך זה כפשוטו, אבל אם אתה מוצא בין השיטין דברים נוספים, אודה לך לכשתאיר את עיניי; **הזין את עיניו, זן את עיניו מן, זָן עיניו מן** – הִרבה להסתכל ב־, נהנה הרבה ממראה, הביט במראה מרהיב או יקר לליבו בהנאה רבה: התייר השובב במקום לזון את עיניו ביופיו של הנוף הזין את עיניו בתיירת שהכיר; **טוֹב בעיניו** – נראה לו, מוצא חן בעיניו, הוא מסכים לו, הוא מרוצה ממנו; **יָפֶה בְּעֵינָיו** – מוצא חן בעיניו, נראה לו, כרצונו, לפי רוחו, מקובל עליו: לאחר הריב האחרון ביניהם הוא ניסה לפייסה, אך כל מה שעשׂה לא היה יפֶה בעיניה; **עיניו בראשו** – אדם נבון ומבין עניין, ראייתו מפוּקחת: הסכנה הייתה גלויה לעין ומובנת לכל אדם שעיניו בראשו; החכם עֵינָיו בראשו, והכּסיל בחושֶך הולך; **חדוּת עין, חד־עין, עַיִן חַדה** – כושר ראייה מעולה, ראייה חדה, כושר הבחנה, כושר תפיסה, יכולת להבחין בפרטים קטנים ביותר ולרדת לעומקם: יש לו עין חדה, לא תוכל להסתיר את זה ממנו; **עין טובה** – נדיבות, יחס של רצון וטוב לב לאחרים, חוסר קנאה בהצלחת הזולת: היא קיבלה את הכול בלב קל ובעין טובה; **הליט עיניו בידו** – כיסה בידו את עיניו: היא הליטה פניה בידיה מחמת הבושה; הליט את דעותיו במעטה הסודות והרזים; **שפשף עיניו, שפשף את עיניו** – התפעל ולא האמין למראה עיניו: הבחור שפשף עיניו בתימהון כי הדמות שניבטה מולו הייתה הדבר האחרון שחשב לפגוש בעיר הזו; **הביט בחצי עין** – הציץ בחשאי, הגניב מבט, החטיף מבט, העיף מבט; **הביט כה וכה** – הסתכל לכל הכיוונים: כשפטרה צפורה את האברך מביתה בשלום, הביטה כה וכה כדי לראות אם ראוהו יוצא מביתה; **עֵינֶיךָ הרואות** – הדבר ברור, אתה רואה זאת בעצמך, אתה יכול להוכיח בזה בעצמך: עיניך הרואות שאין במכתב שום הבטחה או התחייבות; **יש לו עֵינַיִים גדולות, עיניו גדולות** – תאוותו, חמדנותו או תַאֲבונו אינם יודעים שׂובע, רצונו לקבל לרשותו עוד ועוד: בשל עיניך הגדולות, אתה מעמיס על הצלחת הרבה אוכל, ובסוף אתה זורק חלק ניכר לפח; **עיניים בגב** – הוא יכול לחוש ולקלוט את המתרחש סביבו מחוץ לתחום ראייתו: למורה יש עיניים בגב, והיא יודעת מה קורה גם כשהיא כותבת על הלוח; **גלגל עינו של אדם מצומצם ואינו יכול להקיף את הכול** – אין לו עיניים בגב; **עֵינָיו יָצְאוּ מֵחוֹרֵיהֶן** – לטש את עיניו מקנאה, מתאווה וכד׳, הופתע ונדהם ממה שראה: עיני הבחור יצאו מחוריהן כשצחקה חברתו האהובה עם אחרים; **עָצַם שמורות עיניו** – עָצַם את עפעפיו; **אורוּ עֵינָיו** – הוטב לו, רְוַוח לו, שׂמח על מה שראה, עיניו זהרו מאושר ומשׂמחה: הסתכלתי בלובן עיניכם, ואני סומך על נחישותכם ועל מסירותכם; **העיף עין** – הצץ הצצה חטופה; **כִּלְאַחַר עַיִן** – לא בעיון רב, ברפרוף, באופן שטחי: קראתי את ספרו כלאחר עין, וכבר הזדקרו בו שיבושים לרוב; **עיני הכול נשׂואות אליו** – הכול מצפים לשמוע את עמדתו ואת מהלכיו: עיני הכול נשׂואות לירושלים בתקווה שתצא בשׂורת השלום מעיר דוד לכל העולם; **נתן עיניו בו** – 1. נעץ בו מבט חד וחודר: נתתי בו עיניי, ומייד שיפר את התנהגותו; נתן עיניו בו ונעשׂה גל של עצמות; 2. נָשָׂא עיניו אל, התאווה, חמד: הרהרתי רבות אם לתת עיניי בריבה המקסימה שפגשתי; **לָטַשׁ את עיניו** – אימץ את מבטו, הרחיב את אישוני עיניו, נעץ מבט חד ונוקב: החתול לטש את עיניו אל הלביבות; הוא לטש בי את עיניו כי מעולם לא ראה יצור כה יפה, כה שלו וכה בטוח בעצמו; **עיניים לטושות, לטישַׁת עֵינַיִים** – הבלטת העיניים או אימוצן כנעוצות בדבר מה, אימוץ מבט העיניים, הבלטת אישון העיניים מתימהון, מהפתעה, מהתבוננות מאומצת, מתאווה, מִפַּחַד, מקנאה וכד׳; **זָן את עיניו, הֵזִין את עיניו** – הסתכל ונהנה מראיית דבר מה, הביט במראה מהנה, מרהיב או יקר ללב: לא הניחו לי לזון את עיניי די שׂובעי מן העלמה הנאה; לפני הנחיתה הִטה הקברניט את המטוס כדי שהנוסעים יוכלו לזון את עיניהם בנופה של הארץ; **בעין פקוחה** – מתוך ערנות רבה: עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם; **בהיר עיניים** – בעל עיניים בהירות (כחולות, ירוקות, אפורות וכד׳): הוא היה בהיר עיניים ובהיר שֵׂער [= בלונדי]; **בעיניים בורקות** – בעיניים מבריקות ונוצצות (בעיקר משׂמחה, מהשתאות, מהערצה, מגאווה, מהתרגשות וכד׳): בעיניים בורקות קיבלו את פני מקבלי העיטורים ששבו ארצה; **מלוא העַיִן, מלוא עיניו** – לכל מלוא העין, ככל שהעין יכולה לראות ולהקיף: היה כל השטח הכביר הזה לכל מלוא העין מחופה באדרת שלג לבן וצח; **בְּמוֹ עיניו** – ממש בעיניו, בעצם עיניו, באמצעות עיניו בלבד: במו עיניי ראיתי; **מְשַׂקֵּר עֵינַיִים, מסקר עיניים** – עיניים רומזות, קורצות: בקבוקי הוויסקי שעמדו על השולחן היו משׂקרי עיניים והתאוויתי ללגום מהם; **יְפֵה עיניים** – שיש לו עיניים יפות: הנערה הייתה יפת עיניים וטובת רואי; **לכל מלוא העין** – ככל שהמבט יכול להקיף, עד כמה שאפשר לראות מסביב: בהשקיפו מן ההר על העמק ראה למרגלותיו שָׂדות מוריקים לכל

מלוא העין; עֵינַיִם כבויות, מבט כבוי – מבט חסר חיות המביע ייאוש וחולשה, עיניים שאין בהן אור ושׂמחת חיים: מאז האסון הוא מהלך בראש מורכן ובעיניים כבויות; עין מזוינת – עין המשקיפה בעד מכשיר אופטי; עין בלתי מזוינת – ראייה בעין, בלי מכשור אופטי (בלי טלסקופ, מיקרוסקופ וכד׳): גם בעין בלתי מזוינת אפשר להבחין שאין העובד החדש מתאים לתפקידו; יש יצורונים (כגון חיידקים או נגיפים) שלא ניתן לראותם בעין בלתי מזוינת; בָּלַט לָעַיִן – עורר תשׂוּמת לב: יופייה ניכר בעליל, נראה היטב ובלט לעין; ראות עֵינַיִם – הסתכלות ועיון בדבר, שיקול דעת: הדבר מסובך ויש צורך בראות עיניים נוספת; שזף בעיניו, שזפו עיניו, שָׁזַף – רָאָה, הביט: במערות קומראן נתגלו מגילות שעין אדם טרם שזפה אותן; עיניה שזפו את יופיו של הנוף הקסום; עֵינָן – 1. גְּדול עיניים: היא הייתה רחבת פנים, עיננית וטובת לב, והוא עבדקן ועינני; 2. סקרן: אני שאיני מסתכל חוץ מד׳ אמותיי, נעשׂיתי עינן לענייני אומנות מופשטת; נָעַץ עיניים – הסתכל בו בריכוז ובחדות, במבט נוקב; מיקד בו את מבטו: כל הנוכחים נעצו עיניים בשׂחקנית היפהפייה שנכנסה לאולם; סַכֵּי עיניים – פיסות עור המחוברות לרצועות משני צדדי ראשו של הסוס, והמצמצמות את שׂדה ראייתו כדי שיכול להביט רק קדימה, ולא לצדדים: חברתי הקנאית רצתה להלביש לי סכי עיניים כדי שלא אביט כה וכה; מתח וילון על עיניו, רָאָה ועִמעֵם, לא השגיח על, עצם עיניו כאילו אינו רואה, עָצַם עֵינָיו מֵראות – העלים עין: אטם אָזנו ועצם עֵינָיו מלראות את סֵבל העם; אני מכיר לא מעט שועים שמותחים וילון על עיניהם כדי שלא להביט בצורכי הדלים; עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשׂיך בספר נכתבים; אישוני עיניה רשפו [= התיזו ניצוצות] בָּבָה – אישון; בָּבַת עֵינוֹ – הדבר היקר ביותר לאדם, הדבר החשוב לו מכול; כינוי חיבה לאדם יקר ואהוב: ספריו הם בבת עינו; נתן עיניו במה שאינו ראוי לו: מה שהיה בידו ניטל ממנו, ומה שביקש לא ניתן לו

מפגמי העיניים. עין כהה – עין שראייתה לקויה, חלשה: כהתה עיני הימנית ולכן עליי להרכיב משקפיים; כבו עיניו, כָּבְדוּ עיניו, כָּהֲתָה עינו, כָּהוּ עֵינָיו – לקה מאור עיניו, נפגמה ראייתו, נפגע מאור עיניו, עיניו נחלשו: עיניי כבדו מזוקן; לא יכולתי לקרוא את האותיות הקטנות כי כהו עיניי; כֵּהוּת עיניים – חולשת הראייה: כהות עיניו מעידה כאלף עדים כי שיני הזמן נגסו ברעננות חשיבתו; עיניים רַכּוֹת – כינוי לעיניים שאינן יפות, חלשות או חולניות: וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת; עינו כהויה – הוא לקוי בראייתו: הייתה עינו כהויה ולא עמד על עומקי עומקם של הרעיונות החדשים המתהלכים בארגון; טְרוּט עיניים, עיניים טרוטות – עיניים חלושות, דקות, דלות ריסים, עצומות למחצה ומצומצמות בשל עייפות, חוסר שינה או חולי: זיפי הזקן על פני הלוחמים ועיניהם הטרוטות העידו על הימים הקשים שעברו עליהם; צָרַם את העין – הפריע לעין, מראהו לא התאים לציפיות או למושׂגים המקובלים: שילוב הצבעים הלא נעים של בגדיה צרם את העין; העיני האנשים תנקר? – כלום סבור אתה כי אין רואים ואין מבינים את מעשׂיך; ניקר עיניים, מנקר עיניים – ראוותני, שנועד לעורר קנאה, צעקני, מובלט בהפרזה כדי לעורר קנאה: כמה מתעשרים, שעברו להתגורר בשכונת היוקרה, בנו להם בתים מפוארים מנקרי עיניים; רַע בעֵיניו – אינו מוצא חֵן בעיניו, הדבר לא נראה לו: האם רע בעינייך לבוא אליי? הדירה הקטנה רעה בעיניי לעומת הדירה הגדולה שגרנו בה; אל יֵרַע הדבר בעיניך אם אאחר היום; צרה עינו בחברו, עֵינו צרה בחברו – הוא מקנא בהצלחת חברו או אינו רוצה בטובת חברו: עינה של חמותי אינה צרה בכלתה; רָאָה לָעֵינַיִם – שָׂם ליבו למראה החיצוני של דבר, לא ידע אלא מה שעיניו רואות: בפגישה ראה הבחור רק לעיניים והסתנוור, ורק לאחר שנים הבין כמה טעה; עֵינָא בִּישָׁא > עַיִן רָעָה, עַיִן הָרַע – נזק או פגיעה הנובעים לפי האמונה העממית מצרות עין ומקנאת הזולת, יחס שלילי, צרות עין, מבט רע העשׂוי לפגוע ולהזיק: עין הרע ויצר הרע ושׂנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם; עַיִן תַּחַת עַיִן – גישה שעיקרה מידה כנגד מידה, היינו שעל העונש להיות זהה לחלוטין לעבירה, ושיש לנהוג בפושע בְּדִיוּק כפי שפגע בנפגע: במרוצת הדורות התנערה האנושות לחלוטין כמעט מן התפיסה של ׳עין תחת עין׳, וכיום אין גומלים עוד לפושע באותה צורה שבה פגע בנפגע; עֵינֵי עֵגֶל – כינוי לעיניים המביעות טִמטוּם, מבוּכה או אי־הבנה מוחלטת: אל תסתכל בי בעיני עגל כאלה, עשׂה מייד את מה שאמרתי! גְּבַהּ עֵינַיִם – גאוותן, יהיר, מתרברב, רהבתן, בעל גאווה, גַּבהָן: האם תוכל לחוש כיצד מרגיש גבה עיניים המביט בעם הארץ? חָשכוּ עֵינָיו – נדהם מרוב צער ויגון, נחרד מחמת המראה המזעזע: כשהגיע למקום הדלקה חשכו עיניו – מן הבית הגדול לא נשאר כמעט זכר; יָצָא בְּשֵׁן ובעַיִן – הפסיד הכול, יצא בנזקים רציניים; כָּבַשׁ את עֵינָיו בַּקַרקַע, עצימת עיניים – 1. סגירת העיניים בשינה וכדומה; 2. התעלמות, לרוב מכוּוֶנת, מדברים שליליים, כגון ממציאוּת קשה, מהתנהגות לא־ראויה, מתחזית מסוכנת שעלולה להגשים את עצמה וכד׳: פעולותיו הזדוניות התאפשרו הודות לעצימת עיניים של ההנהלה; מַראִית עַיִן – רושם מדומה ומטעה: לטענתו, היא דואגת לשמור על יתרת חובה בחשבון הבנק כדי ליצור מראית עין של מצוקה; כלפי חוץ, לְמַראִית עַיִן – 1. לכאורה, במבט שטחי, בבחינה לא מעמיקה, בהתרשמות ראשונית: האיש כבש את יגונו בליבו, והראה למראית עין פנים מאירות; 2. כלפי חוץ, בעיני אחרים, לפי מה שרואים מבחוץ, לכאורה, על פני השטח: רבים מן האנוסים קיבלו עליהם את הנצרות רק למראית עין והוסיפו לקיים בסתר את מצוות הדת היהודית; שְׁתוּם עַיִן – עיוור בעין אחת: כל שתום עין ראה שהרוצה לשמור על כספו כדאי לו לברוח מעסקה מפוקפקת זו; עֲבָרוֹ יַיִן, שָׂם בַּכּוֹס עֵינוֹ, נָתַן בַּכּוֹס עֵינוֹ, נָתַן עֵינוֹ בַּכּוֹס – השתכר, שתה לשוכרה, נהג לשתות לשוכרה, היה בגילופין: לאחר הגירושים החל לתת עינו בכוס ולצרוך סמים קלים; טָעוּת אופטית – ראִיית דָבר לא כמו שהוא במציאות: משהו שמטעה את עיניך וגורם לך לחשוב שאתה יכול לראות משהו שלא קיים, או גורם לך לראות משהו שונה ממה שהוא באמת; רָעָה עינו בפלוני, עינו רעה במישהו – התנהג אליו בצרות עין ובקנאה, אינו רוצה את טובתו, נמנע מלעזור לו: למה רעה עינינו באחינו הדלים; צָרוּת עַיִן, עַיִן צָרָה, עינו צרה בפלוני – הוא מקנא במישהו, אינו רוצה לראות בטובתו או ברווחת הזולת, הוא אינו שׂמח בהצלחתו, בהישׂגיו וכד׳: איני יודע מדוע עינה של אשת אבי צרה באורחינו? זעווה לעיניים – מראה מתועב, זוועה: שינייך זעווה לעיניים; טחו עיניו מֵרְאוֹת – לא הבין את הדבר ולא העריכו הערכה נכונה, נמנע מלהכיר באמת בעובדות: מתוך שיכרון הניצחון טחו עיניו מראות שעוד דרך ארוכה לפניו; טַחוּת עיניים – עצימת עיניים, עיוורון: מה אפשר לעשׂות מטחות העיניים של שׂונאי ישׂראל שאינם רואים ששכנינו אין מושיטים ידיהם לשלום; רָאָה לָעֵינַיִם – דן את זולתו לפי מראהו החיצוני, שפט לפי חזותו: האדם יראה לעיניים וה׳ יראה ללבב; רָאָה במשקפיים שחורים, רָאָה במשקפיים כהים, הסתכל במשקפיים שחורים, הסתכל במשקפיים כהים – היה פסימי, דן לכף חובה, ראה רק את הצד השלילי ראה רק את הצד השלילי שבדברים: הוא אדם פסימי מטבעו ונוהג לראות את הדברים במשקפיים שחורים; צִיקלוֹפּ > קִיקלוֹפּ – כינוי לענק אגדי בעל עין אחת במרכז מצחו; לְפלוּף – ליחה המופרשת מן העין בשעת שינה: ניקה את הלפלוף מזוויות עיניו; קוצר ראייה, קצר ראייה, קְצַר רוֹאִי – שאינו רואה מֶמרחק: קְצֵרֵי רואי מרכיבים משקפיים או עדשות מגע; קְצַר ראות, קְצַר ראייה – מי שחסר יכולת לראות את הנולד, הרואה לטווח הקרוב בלבד: יחידים קְצֵרֵי ראות מתקשים להסתגל למציאות החדשה; כָּבַשׁ פניו בקרקע – הוריד עיניו למטה מבוּשה, מצער, ממבוּכה וכד׳: המנהלת נזפה בתלמיד, וזה כבש את פניו בקרקע; כשפנו אליה היא הייתה כובשת מייד את עיניה בקרקע בשל ביישנותה; כְּסוּמָא בָּאֲרוּבָּה – מי שתעה בדרכו או אינו יודע להבחין בין טוב לרע, כמו עיוור: בעניין זה לא הלכו המערעְרים כסומא בארובה אלא נועצו בעורך דין וברואה חשבון; הוא נמשך אחריו כְּסוּמָא – הוא נגרר אחריו בעיניים עצומות, כלומר מחקה אותו או מחזר אחריו בלי לבקר או לבחון את מעשׂיו: הוא נמשך אחריה כסומא כי לא יכול לעמוד בפני יופייה; הוא יושב במרומי האולימפוס ואינו רואה את המציאות בכל מערומיה – ממעוף הציפור קשה לו לראות את המציאות כהווייתה; אוי לעיניים שכך הן רואות; אוי להן לבריות שרואות ואינן יודעות מה הן רואות; שמשון הלך אחר עיניו; עיני כולם עליי; כמה דברים המכוסים מן העין; שמר עליה כאישון בת עינו; הבהיקו עיניו מזיווה של תורה; כדרך שבא לראותך כך בא להיראות; למרות גילו לא כָּהוּ עיניו ולא נָס לֵחו; לנסוע פירושו לראות בעיניים; אשרי עיניי שכך ראו; גדל חינו בעיניי; חד עין ושנון לשון, החודר ונוקב לעומקם של חיי עמו; עיניה היו צעירות וטובות; אישון העין – מראת הנפש; העיניים הן חלונותיה של הנפש; טוב מַראֵה עיניים ממִשמַע אוזניים; צריך לראות את עצמנו כפי שאנו נראים בעיני זולתנו; עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ; האהיל על עיניו בכף ידו מפני האור המסנוור; מעטים רואים את הדברים כפי שהם; באתי כדי לראות וכדי להיראות; אחדים רואים רק את מה שהם רוצים, ורבים רואים רק את מה שמראים להם; עיניים להם ולא יִרְאוּ; מעטים יודעים לראות את הדברים כפי שהם. אחדים רואים רק את מה שהם רוצים לראות, ואחרים רואים רק את מה שמראים להם > ראייה

עיקר!

עיקרי, עיקר – 1. החֵלק החשוב, היסודי, הבסיסי, המהותי או הראשי של משהו; ליבו של עניין, של דבר וכד׳ [להבדיל מהחלק הטפל, השולי או הלא מהותי]: כשהביטה בי, חשתי שאני עיקרו של עולם; כדאי להתמקד בעיקר ולהניח לטפל; 2. רוב, חלק הארי של ציבור מסוים; 3. עיקרון, כלל: 13 העיקרים של הרמב״ם; משמעותי > עיקרי – שהוא העיקר, וכן – אָב, אֲבִי־אֲבוֹת, אֵם, בּוֹלֵט, בִּניַן אָב, בְּסִיסִי, בַּעַל מִשקָל, בַּעַל עֵרֶך, גוּף, גַרעִינִי, דוֹמִינַנטִי, חָשׁוּב, חשוב ביותר, כְּבַד מִשְׁקָל, לִיבָּתִי, מַהוּתִי, מוֹבִיל, מוּבהָק, מֶרכָּז, עִיקַר הָעִיקָרִים, עֶצֶם, רָאוּי לְצִיוּן, רוּבֵּי הדברים, רְצִינִי, רָאשִׁי, קַרדִינָלִי, שְׂאוֹר שֶׁבָּעִיסָה; בָּטֵל מֵעִיקָרוֹ – ללא תוקף מלכתחילה, חסר תוקף מתחילתו: החוזה למכירת הדירה שנחתם בין הצדדים בטל מעיקרו כי אין הדירה דירת המוכר כלל; עיקר העיקרים – העיקר, הדבר החשוב

ביותר: לשוננו עיקר העיקרים בה נשמתה ורוחה; עיקרו של דבר – הדבר החשוב ביותר; עיקר וטפל – החשוב והמהותי מול השולי וחסר החשיבות: מדוע עשׂיתם את העיר טפל; טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָר – תמיהה על העיסוק בטפל תוך הזנחת העיקר, דבר משנִי דינו חשוב יותר מהדבר העיקרי? הכול הולך אחר העיקר – יש להתחקות ולחפשׂ את שורש הדבר; מוּפרָך מֵעיקָרו – בלתי נכון מיסודו, מושתת על בסיס שגוי, שאפשר לסותרו בנקל: אין בידי אלא להסיק שערעור זה מופרך מעיקרו; מנה עיקרית – האוכל העיקרי המוגש לאדם בצלחת; עיקָר שָכַחתי – 1. נוסח עממי בסיומי מכתבים, כשהכותב מזכיר פרט חשוב ששכח עם גמר הכתיבה; 2. הקדמה לטענה חשובה שלא הועלתה עד כה במהלך הצגת הדברים: אבל, רבותי, עיקר שכחתי, מה תועלתנו מכך; י״ג העיקרים > שלושה עָשָׂר העיקרים – שלושה עשׂר עקרונות היהדות לפי הרמב״ם, הנחלקים לשלוש קבוצות: מציאות הבורא, תורה משמיים ושׂכר ועונש: העיקרים כתובים בסידור התפילה, והם פותחים במילים: ׳אני מאמין באמונה שלמה׳; עקרוני, עיקרון – 1. אמונה המקובלת כסיבה לפעול או לחשוב בצורה מסוימת; כְּלָל או השקפה יסודית, תקן או מצווה, בייחוד בענייני דת, מוסר או התנהגות, שאדם מאמץ לעצמו ומקפיד לנהוג לפיו: חברי הקהילה הקפידו לקיים את עקרון העזרה ההדדית; 2. חוק או כלל מדעי הניכר בסדירות מבוססת, בדומה לחוק, באופן ההפעלה של משהו או באופן הבנייה של מכשיר, מנגנון, מכונה וכד׳: הטכנאי הדגים את עקרון הפעולה של המכשיר; 3. תורה או הנחה מקיפה ויסודית לתאוריה, לשיטה, להשקפה, לעמדה ועוד; 4. הנחה הנחשבת כה בסיסית ומובנת מאליה עד שאין צורך להוכיחה, להגן עליה או לתמוך בה, כעין אקסיומה; עקרון יסוד – הכללים המכוננים של ארגון או קבוצה; בעיקרון – בדרך כלל, באופן כללי [לרוב בניגוד למה שקורה במקרה פרטי או במקרה מסוים]; שורש – עיקר, מקור, בסיס שעליו נשען כל השאר: טרם ירדתי לשורשי העניין; קודם שנדון בדרכים לפתרון הבעיה כדאי שנבחן את שורשיה; ראשי, יסודי, יְסוד – עיקר, שורש, בסיס, החלק החשוב ביותר, הרכיב הבסיסי ביותר: בשָבועות הראשונים ללימוד האנגלית נעבור על יסודות השׂפה; יְסוֹד מוּסָד – בסיס עיקרי, חֵלק חשוב ויסודי: קליטת העלייה בארצנו היא יסוד מוסד בבניינה; קַווי יסוד – העקרונות החשובים שלפיהם יוקם מוסד: קווי היסוד של המפלגה הם פשרנות מדינית וכלכלה חופשית; יְסוּד המעלה – ראש וראשון, אדם זה הוא יְסוּד המעלה של חידושי יומונים בימינו; יסוד היסודות – עיקר ראשוני וחשוב ביותר, עיקר העיקרים: חשוב לומר שוב ושוב שיסוד היסודות בשחיתות הוא התנהגות בחוסר שוויון – פלוני מקבל יחס שלטוני טוב משל אלמוני בשל שיקולים זרים; הוציא יקר מזולל, רִימון מָצָא – תּוֹכוֹ אָכַל קְלִיפָּתוֹ זָרַק, רִימּוֹן מָצָא תּוֹכוֹ אָכַל קְלִיפָּתוֹ זָרַק – השתמש בטוב וזרק את הטפל; רוח – מהות פנימית, התוכן הפנימי או התכונות הפנימיות של משהו: לא הבנתי כל מילה, אבל תפסתי את רוח הנאום; מַסמֵר [עממי] – עיקר, מֶרכז, הדבר הבולט והמפורסם ביותר, הדבר הבולט או החשוב ביותר, מי שמרכז סביבו התעניינות, מי שמושך את תשומת הלב של כולם: הציור של ואן גוך היה מסמר התערוכה; רקדנית הבלט הייתה מסמר הערב כי הכול התפעלו מפעלוליה; התמצה, מוּצָה, מיצוי, מִיצָה – 1. שאב הרבה ככל האפשר ממשהו, ניצל אותו עד תום, הפיק ממנו את המרב, ירד לעומקו של דבר, דלה עד תום: הוא מפתח את עצמו מאוד ומנסה למצות את מרב כישוריו; 2. אמר את כל מה שניתן להגיד על נושׂא, על בעיה וכד׳, הקיף אותם מכל הצדדים, טיפל בהם באופן ממצה: נראה שמיצינו את הנושׂא, וכעת אנו שואבים מים בכברה; 3. הוציא את המיץ או את התמצית של משהו על ידי סחיטה, זיקוק או אמצעי אחר: המדען מיצה את החומר שבידו בעזרת סרכזת, ואת התמצית בדק במיקרוסקופ; מיצה עד תום – 1. ניצל לחלוטין את כל האפשרויות, מיצה לגמרי; 2. הבין ובירר דבר בְּדִיוּק נמרץ לכל פרטיו: התלמיד מיצה עד תום את כל הסוגיה הקשה שלפניו; לְשַד – תמצית החיים, כוח החיים, חִיוּת: באו זרים לארצנו כדי למוץ את לשדה ואת יושביה; לשד חייו היה צפון ביצירתו רבת השנים; ראש – עיקר, הדבר החשוב והראשוני, יסוד: תחילה וראש לכל צרותיי שאין פרנסתי קבועה; ראש מאוויי היה להנחיל את הלשון התקנית; יסוד היסודות, טַבּוּר – אמצע, עיקר, הדבר והחשוב ביותר: במחשבה היהודית נתפסת ארץ ישׂראל כטבור העולם, וירושלים כטבורה של ארץ ישׂראל; מֶרכָּז – 1. עיקָר, יסוד: הבעיה עומדת במרכז תשׂומת הלב של הציבור; 2. הנושׂא העיקרי בּעִנְיָן: הפיגוע החבלני נמצא במרכז מהדורת החדשות; מֶלַח, ה׳מלח׳ של – עיקר ותמציתו של: מלח הארץ, מלח החיים, מלח הנעורים, מלח העולם, מלח האנושיות; מלח הָאָרֶץ – כינוי לאדם בעל שורשים עמוקים בארצו ובאדמתו, שיכול לשמש מופת בתרומתו לחברה ובנכונותו להירתם למשימות לאומיות וחברתיות; סוֹלֶת – הנקי והמובחר ביותר: נעדרה הסולת ונשארה הפסולת; אֵם – מָקור, סיבה, כגון אם כל חטאת, היינו שורש כל הרע, עיקר, כגון השליט חשב שמלחמתו היא אם כל המלחמות; אבי אבות, אב – עיקָר, יסוד, מקור, גורם ראשי (תמיד בסמיכוּת) כגון אבות המזון, תוכנית אָב, אבי אבות הטומאה; בְּהֵ״א הידיעה, בְּהֵא הידיעה – הידוע היטב, העיקרי, הממשי, המפורסם ביותר, המוסמך ביותר: רופא זה הוא המומחה בהא הידיעה לרפואת לב בארץ; חוליה בַּשַרשֶרֶת – חלק חיוני: הקטע שרצית להשמיטו הוא חוליה בשרשרת ולפיכך יש להשאירו; אַב־טיפּוּס – גוף או מערכת מקורית שלפיהם עשׂוי מודל מוקטן או מוגדל; גַרעִין – החֵלק העיקרי, עיקר, מרכז (של ארגון, חברה וכד׳): גרעין הבעיה לא דובר בו כלל; תמצית – 1. סיכום קצר מאוד המכיל את העיקר של מאמר, ספר, עלילת סרט וכדומה: : לא די היה לה בתמצית דבריו, והיא ביקשה לשמוע את הנאום כולו; 2. עיקרו ומהותו של דבר, כגון בצירוף ׳תמצית חייו של...׳; עָסִיס – תמצית, עיקר, לְשַד: את כל עסיס חיי אפשר לתמצת בכמה מילים אהבת השׂפה ועשׂייה לשיפורה; מָרוֹם – גובה, שׂיא, פסגה: האיש הגיע אל מרום הצלחתו; הנשׂיא ממְרום גילו סבור כי השלום אפשרי; צרו על מצודת השליט, הורידוהו ממְרום דרגתו והרסו את ארמונו; שׂיא – הדרגה הגבוהה ביותר: המפעל הגיע לשׂיא תפוקתו; מִשנָה – 1. לימוד, מה שאדם שונה, לומד וחוזר עליו: כל השוכח דבר אחד ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו; 2. תורה, שיטה, עיקרי תורתו של הוגה דעות: למועמד אין משנה מדינית סדורה, הוא אינו ימני, ואינו שׂמאלני; גוף – עיקר, עצם הדבר, יסוד: גוף המעשׂה היה כך; גופי תורה – 1. עיקרי הדברים; 2. כינוי ליסודות היהדות, למצוות החשובות והעיקריות: עשׂרת הדיברות הם גופי התורה; גופי הלכות – דינים עיקריים; גופם של דברים, לגופו של דבר – לעצם העניין, עיקר, העניין עצמו: מכל ההרצאה הארוכה לא עמדתי על גופם של דברים; כיצד היה גוף המעשׂה – כציד היו עיקרי הדברים; גוף הדבר, גופי הדברים גוף המעשׂה, גופי המעשׂים, גופי דברים, גופי מעשׂים – עיקרי הדברים, מעשׂים של ממש: סוף סוף זכיתי לשעה יפה ורגועה לכתוב את גוף המעשׂה; עֲשֶׂרֶת הדיברות הם הם גופי התורה ועיקר תמציתה של היהדות; עֶצֶם – העיקר, היסוד, התמצית, התוך של, הדבר כפי שהוא: דיברת הרבה מסביב לנושׂא, אך עדיין לא הסברת את עצם הבעיה; עצם העניין יידון בקבוצה מצומצמת; כל עיקרו אינו אלא – לאמיתו של דבר הוא . . . : יש הסוברים שהמתמטיקה כל עיקרה אינו אלא קיבוץ של מִספרים ונוסחאות; ראה בו את חזות הכול – סבר שדבר מה הוא העיקר שאין בלתו, ראיית דבר מה כדבר העיקרי, כמרכז וכמוקד: משנתו של מנהיגם הנערץ הייתה להם חזות הכול; בשׂר מבשׂרו – קרובו, חלק ממנו: נשׂיא אירן כיום הוא בשׂר מבשׂרו של המשטר החומייניסטי; היושב ראשונה במלכות – האדם המרכזי, ראש וראשון: היושב ראשונה במלכות הצבא, רמטכ״לנו, הוא שצריך לקבוע לאן מועדות פני הצבא בתחום זה; שָפַך את התינוק עם מֵי האמבט – איבד את החלק העיקרי והחשוב של משהו בשעת הניסיון להיפטר מחלקיו הטפלים; אחז את השור בקרניו, תפס את השור בקרניו – ניגש מייד לעיקר או לעניין, נכנס מייד בעובי הקורה, לא הלך סחור סחור: כבר בתחילת החקירה הוא הצליח לאחוז את השור בקרניו ולאתר מייד את שורש הבעיה; חֵלֶק הארי – החלק הגדול ביותר, החֵלק העיקרי; שינוי קיצוני – 1. שינוי יסודי, בעיקר בחֶברה או בפוליטיקה וכד׳, שינוי שורשי: השלטון החדש הנהיג שינויים קיצוניים בתחומי הכלכלה; 2. שינוי קיצוני בתביעותיו, בעיקר בתחומי החברה, המשטר, המדינה והמשפט; הָאָלֶ״ף־בֵּי״ת של – היסודות ראשונים של, הכללים הפשוטים בעניין כלשהו: יש כמה עיקרים שהם האָלֶ״ף־בֵּי״ת של כל פוליטיקאי מתחיל; שֶבַע מִצוות בְּנֵי נוֹחַ – שבעה דברים שנאסרו לבני נוח, והם מעיקרי התורה האנושית: עבודת אלילים, גילוי עריות, שפיכות דמים, איבר מן החי, קִללת השם, גָזֵל, דינים (דברים שבין אדם לחברו) החלות על כל האנושות; שֶבַע מִצוות דְרַבָּנָן – המצוות שאין להן אסמכתה מן התורה, והן גזרות של חז״ל: נטילת ידיים, ברכות הנהנין, נר שבת, עירוב, הלל, נר חנוכה, מקרא מגילה בפורים; עַמוּד הַיְמִינִי – 1. תואר כבוד לצדיק גדול, לאדם חשוב, למנהיג המשמש בר־סמכא: אמרו לו תלמידיו: נר ישׂראל , עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה? 2. אישיות מרכזית; עמוד השִדרה, עמוד התָוֶךְ – מישהו או משהו המשמש מִשען ובסיס לעניין כולו, מישהו הנושׂא על כתפיו את עיקר המעמסה, האיש המרכזי, הדבר המרכזי: הוא היה עמוד התווך של האגודה, וכשפרש – נפסקה פעילותה; חוט השִדרה – יסוד, עיקר, מרכז: דובר צה״ל הוא חוט השדרה להודעות הרשמיות של צה״ל; יכין ובועז – כינוי מליצי לשני אישים מרכזיים במפעל או במוסד או לשני עניינים מרכזיים בחברה על שם שני העמודים שמקדש שלמה נכון עליהם: שני בני אדם אלה היו יכין ובועז של החינוך הדתי; שאלת השאלות – הבעיה העיקרית והחשובה ביותר: שורש הבעיה, עצם הבעיה, עיקר העיקרים, עיקר התמצית, עיקר ישותו, כל עצמו; ליבה – החלק המהותי והחשוב ביותר של עניין או של תחום מסוים, לב העניין: בוועידת הפסגה יעלו לדיון נושׂאי הליבה בסכסוך הישׂראלי־פלסטיני; מֶרכַּז עֲצַבִּים, מֶרכַּז העצַבִּים – דבר עיקרי שסביבו כרוכים עניינים אחרים, המקום שממנו יוצאות הוראות והנחיות פעוּלה לחֶלקי הגוף: הממשלה היא מרכז העצבים של משׂרדי הממשלה; חסר עמוד שדרה, חֲסַר חוט שדרה – חלש אופי, נוח להשפעה, רכרוכי, ותרן: המנהל

החדש חסר חוט שדרה ומי ששולט בחברה למעשה אינו הוא אלא סגנו; **לוּז** – יסוד, עיקר [קיצור של **לוּז השִדרה** – החוליה העליונה בעמוד השדרה, ומשמעה – העיקר], הגרעין, התמצית, מה שעיקרי או מהותי במשהו: מדינת ישׂראל היא הלוז שבשִדרתנו, בבת עינינו ונקודת חִיותנו; ספר זה הוא לוּזהּ וליבהּ של ספרי עגנון; **לב ליבו** – תוך תוכו, חלקו החשוב ביותר, עיקרו, החלק העיקרי והמהותי ביותר שלו, חלקו הפנימי והעמוק ביותר: לב ליבו של הסכסוך הוא הנושׂא הטריטוריאלי; **אבן הראשה** – החלק העיקרי, תשתית הרעיון שכל השאר תלוי בה: המסמך הזה הוא אבן הראשה של תורת הלחימה; **נָשָׂא בְּחוּבּוֹ** – 1. משהו שכלול בו באופן סמוי או גלום בו כאפשרות שתתממש בעתיד: זה מושׂג עמוק הנושׂא בחובו משמעויות שונות בהקשרים שונים; 2. נָשָׂא בליבו מחשבה או רגש: אין יצור אנושי שאינו נושׂא בחובו את התחושָה שנשמתו חוצבה מתחת לכיסא הכבוד; **עֵץ החיים** – מקור השראה ואמונה, מקור החיים, משען אמת, מקור של חוכמה וידַע: עץ החיים היא למחזיקים בה: תורתו הייתה עבורי עץ החיים ועץ הדעת; **רֹאש פֶּרֶק** – 1. כותרת בתחילת הפרק המוסרת במילים אחדות את תוכנו; 2. סיכום קצר של פעילות נתונים וכד׳ המדגישים את עיקר הדברים שנעשׂו בתקופה מסוימת: עיינתי בראשי הפרקים של המבצע; **גילה פנים בתורה שלא כהלכה** – פירש לא נכון, הביע דעות של כפירה בעיקרי התורה, ייחס לדברי התורה כוונות מסולפות: יש לא מעט חילונים שמגלים פנים בתורה מתוך בורותם ולא מתוך זדון; **מוּסַר הַשֵׂכֶל** – לֶקַח להועיל או רעיון מוסרי שאפשר להפיק וללמוד מאירוע, מסיפור, ממָשָל וכדומה: המשל הוא יצירה סִפרותית שיש בה מוסר הַשֵׂכֶל לקוראים; **נִיטַל העוקץ, ניטל עוקצו** – עיקר העניין וטעמו נסתלקו, פגה חריפות הדבר, ניטל הדבר העיקרי שבו, הוקהה חוד המעשׂה: נעשׂה בתום לב, ודי בכך כדי להוציא את העוקץ ממנו; **חֶלבּוֹ וְדָמוֹ** – מיטב כוחותיו, דם תמציתו, עיקר חיוניותו, מלוא מרצו ומאמציו, תמצית חיוניותו [ביטוי המציין מסירות והקרבה ללא גבול]: כשני עשׂורים נתן הלוחם את חלבו ודמו למען צה״ל, ובעטייה של מעידה קלה שילחו אותו לביתו; **חזות הכול** – ראיית משהו כעיקר וכמרכז, מוקד ההתעניינות; **דבֵקות במטרה** – עיקרון הגורם שההצלחה דורשת שתהא המטרה הגורם העיקרי המנחה את הפעילות, ויש להמשיך ולפעול לאורה בכל דרך ובכל הנסיבות; **הַתקֵן עַצמְךָ בַּפְּרוֹזדוֹר כְּדֵי שֶׁתִיכָּנֵס לַטְרַקלִין** – טרח ועמול רבות עד שתושׂג ההנאה מפרי העמל, הכן עצמך לדבר העיקרי; **אֶבֶן שתייה** – יסוד, עיקר, עיקרון, הנחה יסודית לדבר מה: הגבָּרת העלייה היא אבן שתייה במדיניות ישׂראל; קריטריון > **אֶבֶן בּוֹחַן, אַמַּת מידה, קנֵה מידה, תבחין** – עיקרון להערכת עובדה או דבר ולהערכתם, מַדָד שלפיו אפשר לשפוט עניין מסוים או להכריע לגביו: למנַהל זה אמות מידה מחמירות שלפיהן הוא בוחר בעובדיו; **ציפור הנפש** – הדבר או הרעיון העיקרי והיקר ביותר לפרט או לציבור, החלק הרגיש ביותר, ׳בבת העין׳: העלייה לארץ היא ציפור נפשה של הציונות; **הנפָשות הפוּעֲלות** – הדמויות העיקריות במחזה, בסיפור או באירוע במציאות: רוב התנ״ך עוסק בדמויות היסטוריות, אך בספר משלי הנפשות הפועלות הן דמויות כלליות, היינו טיפוסים שקיימים בכל עת ובכל מקום; **חורץ גורלות, חורץ גורל** – גורלי, מכריע, שמשפיע בצורה מכרעת על הגורל: ידענו מראש כי צפוי לנו מאבק מר וחורץ גורלות; **מעשׂה מכריע** – דבר שיש בו כדי לחרוץ בו את הגורל לעתיד, מעשׂה המשנה את המצב מעיקרו [גם **צעד מכריע, ניסיון מכריע, קרב מכריע**]; **אין יופי בלי דופי, אי־אפשר לַבָּר בלא תבן** – אין טוב בלי רע, כל עיקר יש בו גם טפל, אין סולת שאין בה פסולת; **כְּחוּט השָני** – תכונה בולטת ואופיינית באופן חוזר ונשנה, באופן שהדבר ניכר לכל אורכו של עניין כלשהו: המסר העיקרי שלו מחלחל ועובר כחוט השני בכל יצירותיו; **וביותר** – **בייחוד, בפרט, בעיקר**, באופן מיוחד, מתוך הדגשה והבלטה: רגזתי עליו מאוד, וביותר על אופן תשובתו; בני הנעורים, ובייחוד מרוסיה, מסורים בעבודה בכל ליבם; **נקוּדַת מַפתֵחַ** – פרט עיקרי לעניין מסוים: זוהי נקודת המפתח להבנת הסוגיה הנדונה; **נקודה ארכימדית, נקודת אַרכִימֶדֶס** – נקודת אחיזה, דבר היכול לשמש יסוד ומנוף לפעולה מסוימת או לשנות דבר בצורה מכרעת; **כָּאן קָבוּר הַכֶּלֶב** – זו נקודת התורפה, כאן מקור הרעה; **הגיע לשורשי הבעיה, זיהה את שורשי הבעיה** – הגיע לעיקר הבעיה: לאחר חקירה ודרישה הגיע לשורשי הבעיה הכאובה הזאת של זיהום הדלקים בנתב״ג; **אבני דרך, ציוני דרך, אבן דרך, ציון דֶרֶך** – עניין שראוי להתעכב עליו בסקירת התפתחות או השתלשלות של מאורעות, שלב עיקרי במשׂימה, במיזם וכיו״ב, רמז או סימן למקום כלשהו: שירתו של ביאליק היא ציון דרך בתולדות השירה העברית; **קרא לבֶדֶק בית** – קרא למצוא פִּתְרון יסודי לבעיה, בעיקר של בעיה בארגון, קרא לתיקון פגמים, להבראה, לשיפור: יש לערוך בדק בית ביחידה; **חלק בלתי נפרד ממנו** – חלק מהותי, חלק חשוב או עיקר: החברה בחרה יועץ וחתמה עימו על הסכם ייעוץ המצורף להסכם זה, והוא חלק בלתי נפרד ממנו; **ההתחלה היא חצי פעולה, כל ההתחלות קשות הן** – הקושי העיקרי הוא להתחיל דָבָר חדש, וההמשך קל ממנו; **רֹאש גֶשֶׁר** – שטח נתון למעבר מכשול טבעי או מלאכותי, שהכוח התוקף נאחז בו לאחר שעבר את המכשול והופכו לבסיס מוצק להמשך ההתקפה: במהלך מלחמת יום הכיפורים צלחו כוחות צה״ל את תעלת סואץ ויצרו ראש גשר לעומק שטח מצרים ואִפשרו את המפנה בחזית הדרומית בלחימה; **נתן עיקר חילו ל׳, נתן חילו ל׳** – הוציא את כוחו ואת מרצו על, שיקע את כוחו ואת יגיעו ב׳: עיקר חילי נתתי להטמעת הלשון היפה בארגון; **בעיית הבעיות** – הבעיה הקשה ביותר: בעיית הבעיות של החינוך החרדי הוא נשירת התלמידים; **נכס צאן ברזל, נכסי צאן ברזל** – נִכסי רוח, אוצר תרבותי בר קיימה של אומה, ערכים נצחיים וכד׳: התנ״ך הוא נכס צאן ברזל של היהדות והנצרות; יצירות ביאליק הן נִכסֵי צאן ברזל בתרבותנו; **טוב אחרית דבר מראשיתו** – העיקר הוא התוצאות, הכול נקבע לפי הסוף, אשרי מי שזוכה לסיים את אשר התחיל; **יָצָא המַרצֵעַ מִן הַשַׂק** – נתגלתה האמת לבסוף: יצא המרצע מהשׂק, וסוף סוף הוא אמר ברבים את מה שהוא חושב באמת; **שְׂאוֹר שֶׁבָּעִיסָה, הַשְׂאוֹר שֶׁבָּעִיסָה** – החלק הטוב והמשובח, העילית, העיקר, החלק החשוב ביותר: אהבת האדם היא השׂאור בעיסת קיומנו עלי אדמות; **קוֹדֶש הקוֹדָשים** – הדבר היקר ביותר והנשמר במיוחד: ביתי הוא קודש הקודשים שלי; התנ״ך, המשנה והמדרשים, וכמובן כתבי סופרינו הם קודשי קודשיה של לשוננו המתחדשת; **מקום תורפה, נקוּדַת התורפה, תורפה** – המקום או הדבר הרגיש או החלש במערכת כלשהי שקל ונוח לתקוף אותו כדי לערערו, דבר פגיע, הצד החלש, עקב אכילס: תורפת ישׂראל בגדר הקרועה הייתה מעבר חופשי ולא־מורשה של מחבלים ומתאבדים פלסטינים לישׂראל; **מעַט המַחֲזיק את המרוּבֶּה** – דבר קטן השקול לדבר גדול, אמירה קטנה או מעשׂה קטן שיש להם משמעות רבה: דפי סיכום אלה הם בבחינת מועט המחזיק את המרובה; **אֶבֶן פינה** – 1. עיקר הדברים, הרעיון שעליו מושתת העניין כולו, רכיב חשוב ברעיון וכד׳: משנתו של הרב קוק היא מאבני הפינה של הפילוסופיה היהודית; 2. אבן שמניחים בטקס מיוחד המציין את התחלת הבנייה של בניין חדש, בדרך כלל מוסד ציבורי, חינוכי וכד׳: לטקס הנחת אבן הפינה של האוניברסיטה החדשה הגיעו אנשי שֵם רבים; **ראש פינה** – [מליצית] דבר עיקרי וחשוב, חלק בסיס חיוני, אבן יסוד: העלאת נידחי ישׂראל היא ראש פינה במדיניותה של ממשלת ישׂראל; **היהלום שבכתר** – הדבר היפה ביותר, המרשים ביותר או החשוב ביותר (באוסף מסוים, במערכת כלשהי וכד׳), גולת הכותרת, הדובדבן שבקצפת: זהו מיזם יחיד מסוגו בעולם, הנחשב ליהלום שבכתר; **שירת הברבור** – [על שום השירה הנפלאה שלפי האגדה שר הברבור לפני מותו] הופעת הפרֵדה של אדם, מפעלו או הישׂגו האחרון לפני פרישתו מתחום עיסוקו או לפני מותו, יצירה אחרונה, בעיקר יצירת מופת של אומן: הופעתו המרגשת של זקן שׂחקני התיאטרון הלאומי במחזהו של שקספיר הייתה שירת הברבור שלו, ולאחריה פרש מן הבימה; **ספינת הדגל** – 1. המוצר, המפעל או החלק המרשים והחשוב של ארגון: ספינת הדגל החדשה של ׳סובארו׳ בישׂראל הפכה ללהיט בזכות מנועה חדש וצריכת דלק המרשימה; 2. כינוי לאונייה בצי או בשייטת, בדרך כלל הגדולה או החדישה ביותר, שבה נתון הקצין הבכיר המפקד על הכוח: ׳ויקטורי׳ הייתה ספינת הדגל של אדמירל נֶלסוֹן בקרב טרָפַלגָר; 3. כינוי לאונייה הגדולה והחדישה ביותר בצי אוניות הנוסעים של חברת ספנות: ׳שלום׳ המפוארת הייתה ספינת הדגל של צים קווי נוסעים; **גוּלַת הכּוֹתֶרֶת** – ההישׂג החשוב ביותר (של אוֹמָן או של מִפעָל וכד׳), שׂיא היצירה, פִּסגה: היצירה הזו היא גולת הכותרת של עבודותיו; **בניין אב** – יסוד, דוגמה לחיקוי, ומופת, מודל, אב־טיפוס: התנהגותו הייתה לבניין אב בבית הספר; **סוד הצמצום** – האומנות או הכושר לצמצם דברים, להתרכז בעיקר ולהביע דברים בקיצור: מאמריו מעידים שהוא עמד על סוד הצמצום כי הם מועט המחזיק את המרובה; **מֶרכז הכובד, נקודת הכובד** – החֵלק העיקרי בעניין מסוים (כגון מאמר, דיון, הצעה וכד׳): מרכז הכובד של הדיון היה הטיפול במשבר הכלכלי של החברה; **מֶרכַּז העִניָינים** – לב העניינים, במוקד ההתרחשות; **עמוד השִדרה, עמוד התווך, הרוח החיה** – האדם או המנהיג המפעיל והמניע את האחרים בקבוצה, בצוות, בארגון, במפעל וכד׳: יושב ראש הוועד היה הרוח החיה במשׂא ומתן; **האדם השלישי** – כינוי לאדם אלמוני, שהוא הוא הגורם העיקרי בפרשה מסוימת או בסכסוך כלשהו, אך זהותו אינה ידועה או שנאסר להזכירו בשמו: אברי אלעד היה שנים ׳האדם השלישי׳ בפרשת לבון, שהסעירה את המדינה; **תמצית שבתמצית** – מידע מרוכז ביותר; **רוּבֵּי הדברים** – עיקרי הדברים: את רובי הדברים ששמעתי בבית אבי כינסתי בספר; **רֹוב רוּבּוֹ, רוּבּוֹ ככוּלוֹ, רוב מניין ורוב בניין, רוב בִּנְיָינו ורוב מִנְיָינו** – החלק העיקרי שבו, החלק החשוב ביותר בו, הרוב המכריע שלו, עיקרו של דבר: רוב בניינה ורוב מניינה של המפלגה הם יוצאי אתיופיה; **נכנס לִפְנַיי וְלִפְנִים** – 1. נכנס לקודש הקודשים; 2. נכנס למקום הפנימי ביותר, החשוב ביותר, שרק מעטים מורשים להיכנס אליו (כגון חדר המלך בארמון המלוכה; לשכתו של כל העומד בראש מִדרג שלטוני פיקודי, מְנהלי וכד׳): התרגשתי מאוד כאשר הורשיתי להיכנס לפניי ולפנים ללשכת הרמטכ״ל; 3. נכנס על כל חלקיו, כולל החלקים

הפנימיים והנסתרים ביותר, באופן יסודי ומעמיק, נכנס לעומק: אני מכירו לפניי ולפנים, אותי הוא לא יוכל לרמות; חוד החנית – הגורם המוביל או המתקדם ביותר בתחום מסוים, אדם או קבוצת המובילים תנועה או התקפה או הנמצאים בקו החזית שלה: המחלקה לבילוש היא חוד החנית של היחידה המרכזית במשטרה; כלל גדול – חוק עיקרי, חוק חשוב: הרעיון של 'ואהבת לרעך כמוך' הוא כלל גדול של החיים; ארי שבחבורה – ראש החבורה, החשוב בקבוצת אנשים, החשוב והנכבד שבחבורה, כינוי לאדם או לדבר הבולט בסוגו או בסביבתו בתכונותיו החיוביות: כבר בילדותו הוא היה תמיד הארי שבחבורה והכול ידעו שהוא נועד לגדולות; רוב בניין ורוב מניין – הרוב והעיקר, החלק העיקרי; תפס את השור בקרניו, אחז את השור בקרניו – ניגש מייד לעיקר או לעניין, נכנס מייד בעובי הקורה, לא הלך סחור סחור: כבר בתחילת החקירה הוא הצליח לאחוז את השור בקרניו ולאתר מייד את שורש הבעיה; רימון מצא, תוכו אכל וקליפתו זרק – הצליח להפיק את הטוב, בלי הרע: ספר זה מגמתו פסולה, אך חומר מדעי רב מקובץ בו; קיצוץ בנטיעות – כפר בעיקר, פגע ביסודות האמונה; הפך את הקערה על פיה – כפר בעיקר, שלל את הכול; פְּתִיחַ – פסקה ראשונה בידיעה חדשותית, ובה עיקר התוכן של הכתבה, לרוב באות עבה, ואחריה שאר הפרטים באות דקה. הפתיח אמור לענות על שאלות אלו: מה, מי, מתי, מדוע, איך, איפה; עילת העילות – הסיבה העיקרית: שִׂנאת היהודים היא עילת העילות להקמת המפלגה הנאו־נאצית; עילת העילות וסיבת הסיבות לגירושים הן בגידת הבעל ואי־רצונו לקיים יחסי מין עם רעייתו; אדם דואג לאיבוד דמיו, ואינו דואג לאיבוד ימיו – הוא חושב שהכסף הוא העיקר; תנַאי קדָם, תנַאי מוקדָם – תנאי קודם, תנאי יסודי שבלעדיו לא ייִכּון העניין כּולו; תנאי בל יעבור, תנאי ולא יעבור, תנאי קודם למעשׂה – הנחה עיקרית שבלעדיה לא ייתכן העניין כולו, תנאי הכרחי לקיום עניין מסוים: תנאי קודם למעשׂה שהחלטה בהצבעה תחייב את כולנו; מה גם ש־ – בייחוד כש־; תנַאי הֶכרֵחי – תנאי שבלעדיו לא יוכל האֶלֶמֶנט להיכָּלל בקבוצה: אימון יום־יומי הוא תנאי הכרחי, ולא מספיק, להשתתפות במשׂחק ים; נעדרה הסולת ונשארה הפסולת – הטוב אבד ונשאר הרע; הכול הולך אחר העיקר; גוף המעשׂה כך היה; הגיע לשורש הדברים; עיקר חֵילו נתן ל־; פרָטֵי הדברים מכוסים, אבל גוף המעשׂה גלוי וידוע; אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו; לא כל מה שנוצץ הוא זהב; סוף דבר הכול נשמע; הכול הולך אחר העיקר; אחז את הטפל, והניח את העיקר

לא עיקר. טפל – לא חשוב, לא עיקרי, צדדי, משני, שולי: לטיעונו העיקרי נתלוו כמה טיעונים טפלים וחסרי עניין; פְּתִיחַ – דברי פתיחה או מבוא לספר, דברי הקדמה קצרים, בעיקר לפני הדיון העיקרי; נִלוֶוה – 1. שמלווה את מישהו, שמצטרף אליו: המשלחת והעסקנים הנלווים אליה שוכנו במלון; 2. שנספח, שמצורף כנספח אל משהו: שני הצדדים התבקשו לקרוא בעיון את המסמכים הנלווים שצורפו להסכם; קיצוץ בנטיעות, קיצֵץ בּנטִיעוֹת – כָּפַר בעיקר, סטה מיסודות האמונה, כָּפַר בעיקרי האמונה היהודית, שינה את אורח חייו לאורח חיים חילוני, שינה באורח קיצוני את השקפתו או את אמונתו (לאו דווקא הדתית): תחילה היה ציוני נלהב, אחר־כך קיצץ בנטיעות והפך לקומוניסט בלב ונפש; כפירה בעיקר, כָּפַר בָּעיקר – 1. הכחיש את מציאות האל או את עיקרי האמונה, הכחיש את העיקר, כגון השייכות לעם ישׂראל: הרשע לפי שהוציא את עצמו מן הכלל – כפר בעיקר; 2. דחה מכול וכול דעה או השקפה המקובלת על הכלל; פַּרפֶּרֶת, פַּרפְּרָאוֹת – דברים קלים ומשעשעים שבאו כתוספת לעניינים אחרים: עיקרי הדברים כתובים בגוף הספר, אך גם הוספתי כמה פרפראות בנספחים; הקדמתו ארוכה מסִפרו – משל למי שמדבר סחור סחור בטרם ייגש לגוף העניין; פָּתַח בְּכַד וסיים בְּחָבית – סטה הרבה מן הנושׂא העיקרי, פתח בעניין אחד, וסיים בעניין אחר; פעולַת הַסָחה – מעשׂה שנועד להרחיק את תשׂומת הלב היריב מן העיקר לשם הַטעָיה; שאר ירקות – ושאר עניינים שלא פורטו, ועוד דברים הטפלים לדברים העיקריים שנזכרו קודם, וכל הדברים האחרים שאין טעם לפרטם: נצא למחנה אימונים באילת, ובתוכנית יהיו ריצה, רכיבה שׂחייה ושאר ירקות; הַכנָסה צדָדית – הכנסה ממקור נוסף על זו העיקרית: השׂכר מהכנסתו הצדדית עולה על השׂכר מהכנסתו הקבועה; נתפס למינות – [בהשאלה] לא קיבֵּל את הנחות היסוד, הִפריך את עיקרֵי הדברים; אם כרם אַיִן, סייג למה לי? אם אין כרם אין סייג – אם העיקר איננו, אין ערך לדברים טפלים; הֶעָשָׁן מרובה מן הצָלִי – הטפל רב מן העיקר, הרעש הפומבי רב מן הדבר עצמו; שינוי קוסמטי, טיפול קוסמטי – העלמת פגמים חיצוניים של תופעה, מצב או פעולה, בלי לתקן את העיקר; פכים קטנים הסתירו לו את עיקרי הדברים; עשׂה את העיקר טפל, ואת הטפל עיקר; עיקר מהותו וערכו של היחיד אינו בזכות היותו יצור מובדל, אלא בזכות היותו חלק מציבור אנושי גדול; לא המדרש הוא העיקר אלא המעשׂה; כל העולם כולו גשר צר מאוד והעיקר לא לפחד כלל; אָחַז את הַטָפֵל, והניח את העיקר

> חשיבות! יסוד!

על!

עַל – 1. למעלה; 2. עִם, כגון אֵם עַל בָּנים; 3. מתקיים באמצעות, כגון 'על מה אתה חי?' 'אני חי על חרבי'; 4. בעניין, כגון ספר על תולדות האומנוּת; 5. בגלל, מסיבת, מפני, מחמת: לא יומתו אבות על בנים; באו עליי הקללות האלה על שלא נתתי פרוסה לעני; 6. אל, בכיוון מסוים; 7. לחובת . . . כגון הוצאות המסיבה (יהיו) על המשתתפים; 8. רכיב של ביטויים בהוראת למעלה מ־, כגון קרינה על־סגולה, וכן: על־אנושי, על־טבעי, על־שמעי, על־קולי, על־קרקעי, על־לחץ, על־מיני; 9. נגד, כגון כי תצא למלחמה על אויבך; מה יש לך על חבצלת; 10. סמוּך, על יד, קרוב, כגון והנה שלושה בני אדם ניצבים עליו; 11. לטובת, כגון יעשׂה שלום עלינו ועל כל ישׂראל, למען; 12. על־אודות, עַל אודות – על דבר, בנוגע ל־, בעניין, ואשר ל־, על עסקי: שׂוחחנו על אודות אתר המרשתת שבנית; 13. עַל־ – 1. תחילית המצטרפת לתואר או לשם במשמעות מֵעֵבר לרגיל, מעל, יותר מ־, כגון על־אנושי, על־טבעי, על־לאומי, על־קולי, על־קרקעי, על־שמעי, על־מפלגתי, על־סגול; 2. תחילית המצטרפת לשם תואר במשמעות: שלאחר (כמו 'בתר־'), כגון בית ספר על־יסודי, השׂכלה על־תיכונית; על־לאומיות, על־לאומי – שם תואר לגבולות, לסמכות, לארגון או לאינטרסים ששייכים ליותר ממדינה אחת, שתחומי פעילותם, השפעתם או הימצאותם משׂתרעים מעבר לגבולות לאומיים: נאטו הוא ארגון על־לאומי; סוּפֶּר > הִיפֶּר > ־עָל – סופית המצטרפת לשם עצם בהוראת מעל לאחרים מסוגו בגודל, בעוצמה, מעבר לרגיל, מעל לאחרים, כְּלָלִי, עליון, רם, עילי, מעוּלֶה וכד'; וכן – גיבור־עָל, גימור־עָל, גֵּרעָל, דוגמנית־עָל, טורף־עָל, כוכב־עָל, כוננות־עָל, מבנה־עָל, מוליכות־עָל, מחלקת־על, מטרת־על, מחשב־עָל, מסמך־עָל, מעצֶמֶת־עָל, סִפריית־עָל, שְׂפַת־עָל, תוכנית־עָל, תמליל־עָל (היפרטקסט), תקשורת־עָל (היפרמדיה) ועוד; 14. כפול, מכפלת אורך ברוחב: חדרי הקט היה ארבע על ארבע אמות; 15. מילת יחס אחרי פועל בהוראות שונות: בירך על, גבר על, כעס על, ריחם על; על־מוליכוּת, מוליכות־על – תכונה של חומרים מסוימים בטמפרטורות נמוכות מאוד לתת לחשמל לזרום ללא התנגדות: בעופרת מופיעה תכונת על־מוליכות בטמפרטורה של 7.2 מעלות מעל לאפס המוחלט; מַעֲצֶמֶת־עָל – מדינה בעלת עמדה שלטנית הניכרת ביכולתה הענפה להשפיע או להקרין כוח בקנה מידה עולמי באמצעות כוח כלכלי, צבאי, טכנולוגי, פוליטי ותרבותי וכן השפעה דיפלומטית. מעצמת־על היא כה משפיעה עד שאין הקהילה הבין־לאומית תנקוט פעולה בלי לשקול את עמדות המעצמה בנושׂא: ארצות הברית נחשבת למעצמת־על; עַל כָּל פָּנִים – בכל אופן, בכל זאת, מכל מקום, כך או כך: על כל פנים במחלקתי אין בקי כמוהו במחשבים; מַחשֵׁב־עָל – מחשב מהיר שיכול לעבד כמויות גדולות של מידע ומשמש לנושׂאים ולחומרים הדורשים ביצוע רב של חישובים: מחשב־על מיועד ליישׂומים מיוחדים, והם בדרך כלל בבעלות ממשלות, מוסדות אקדמיים, קבוצות מחקר וחברות בעלות דרישות אנליטיות מיוחדות, כולל הדמיות מדעיות, ניתוח נתונים גאולוגיים, דינמיקת נוזלים חישובית, פיזיקה, כימיה, עיצוב אלקטרוני, חקר אנרגייה גרעינית ומטאורולוגיה; עַל אַחַת כַּמה וכַמה – בוודאי ובוודאי; על־אנושיות, על־אנושי – שמעל לכוח אנוש או מעבר לו, שלמעלה מכוח אדם: בני המשפחה הודו לצוות החיפושׂ שעשׂה מאמצים על־אנושיים לאתר את יקירם הנעדר; עַל אַפּוֹ ועַל חֲמָתוֹ – נֶגֶד רצונו, על אף התנגדותו הנמרצת, למרות התנגדותו החריפה, על אף כעסו הגדול על כך: אם ימשיכו להתנגד לתוכנית, נבצע אותה על אפם ועל חמתם; עַל בּוּריו – יודע דבר כראוי, כהלכה, בשלמותו, בְּדִיוּק: שמעון עושׂה את מלאכתו בזריזות ובבקיאות כי הוא יודע את אוּמנותו על בורייה; על־מציאותיות, על־מציאותי – שאינו נראה במציאות, שהוא מעבר לתפיסת החושים: רעיונו היה מקסים אך על־מציאותי; עַל דבַר – בעניין, בנושׂא, על, על אודות: אני מבקש לשׂוחח איתך על דבר הצעת הנישׂואים; עַל הָא ועַל דָא, עַל דָא ועַל הָא – על זאת ועל זאת, על עניינים שונים, על ענייני יום־יום שגרתיים ופחות חשובים: נועדתי עם ציפי לכוס קפה ודיברנו על דא ועל הא; על הפרק – על סדר היום, בתוכנית, הנושׂאים העומדים לדיון או לטיפול בישיבה, בכינוס, באסֵפה וכד': בהזמנה לאסֵפה צוין כי על הפרק מצב הכבישים בשכונה; עַל הצַד הטוב ביותֵר – בדרך הטובה ביותר, באופן הטוב והמוצלח ביותר: בסופו של דבר הסתיימה הפרשה על הצד הטוב ביותר, ושני הצדדים יצאו מרוצים; עַל יָד ועַל יָד – לאט, מעט מדיי, טיפּין־טיפין; עַל יסוד – על סמַך; עֲלֵי אֲדָמות – על האדמה, בעולם הזה: אין חיינו עלי אדמות אלא כדי ליהנות מהבלי העולם הזה; בקלוּת – בלי קושי, וכן – באפס יד, בנָקֵל, עַל נְקָלָה, קלילוֹת: להרוס אפשר על נקלה, אך כמה עמל ויֶגַע נדרשים כדי לבנות מחדש; עַל נְקַלָּה – בקלות, בקלות יתֵרה, בקלי קלות, ללא מאמץ יתר, באופן קל, בְּנָקֵל, בלי קושי: אני מקווה שמן המבוכה זאת תוציאי אותנו על נקלה; עַל קֶרֶן הצבי – מתוך סיכון רב, בחוסר ביטחון; עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרבּוֹ, עַל ראשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו – הכול כמות שהוא, בלי להחסיר אפילו שגיאותיו או פגמיו: כל האירוע, על ראשו ועל כרעיו, הונח לפני

המבקר לשיפוטו המקצועי; **נָתַן דְרִיסַת רֶגֶל לפלוני** – 1. זכות כניסה חופשית; 2. כניסה לרשותו של אחר; **לא נתן דריסַת רֶגֶל לפלוני** – לא הרשה לו להיכנס למקום, לא הניח לו להיות מעורב בעניין מסוים: לטענתו, לא נתנו לו דריסת רגל בניהול ענייני הקרן; **בדיבור אחד, עַל רֶגֶל אַחַת** – בחיפזון, בחטף: עניין זה דורש בירור מעמיק, ואין ליישבו על רגל אחת; **על־קוליות, על־קולי** – שהוא נע במהירות הגבוהה מן הקול (300 מטר בשנייה); **עַל־שִמעי** – שמֵעַל לגבולות השמיעה של האדם, כלומר מעל ל־20 אלף הרץ בשנייה ומעלה: הלכתי לבדיקת דימות על־שִמעי הוא בדיקת איברים פנימיים בגוף בעזרת גלים על־שמעיים; **היפרסוני** – שנע במהירות גבוהה פי חמישה או יותר ממהירות הקול: נשק היפרסוני מוכּר הוא טיל או פגז, אך לא נשק מבוסס־לייזר; אולטרָה־סָאוּנד > **דימות על־שִמעי** – בדיקת איברים פנימיים בגוף בעזרת גלים על־שמעיים, כגון דימות על־שמעי של הלב [= אֶקוֹ לב]; **עָלַיי וְעַל ראשִי, עָלַיי וְעַל צַווָארִי** – האחריות עליי, אני מוכן לטפל בכול, אני מקבל עליי את מלוא האחריות לעניין, אני מוכן לשׂאת בכל התוצאות: תזמין את האוטובוסים, וכל שאר הטיפול – עליי ועל צוואריי; מֵעַל וּמֵעֵבֶר > **מעל למשוער, יותר מהדרוש** – למעלה מן הנראֶה, יותר מהציפיות: הענקתי לו מיכולותיי מעל למשוער; כבר עשׂינו בשבילו בהרבה יותר מהדרוש; **חי על** – התקיים על ידי, התפרנס מ־: לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם; על מה אתם חיים? **חִיפָּה עליו** – הגן עליו, העלים את פשעו שלא ייגעו בו לרעה: כובשי עולם נוטלים לעצמם הכול בכוח הזרוע וממציאים לעצמם זכויות כדי לחפות על מעשׂיהם; **גִיבּוֹר־עָל** – דמות בדיונית בעלת כוחות־על או יכולות על־אנושיות שנועדה לעזור לעולם להפוך למקום טוב יותר או מתמסרת להגנה על הציבור ולמלחמה בפשע. היא מופיע בחוברות עלילונים (קומיקס) ובסרטים; **נְבַל־עָל** – דמות במגוון מדיומים כעלילונים, סרטי פעולה וסיפורת מדע בדיונית; **הפוּך על הפוּך** – הוכחה על דרך האבסורד; אודות > **על, על אודות** – בעניין, בנוגע ל־, על דבר, על, על עסקי [שימוש באודות בלי על לא תִקני]: וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ; שׂוחחנו על אודותיך; **על אדמת נכר** – על אדמת הגולה, בארץ זרה שאינה ארץ המולדת, בגלות: היאך נחוש כשנשיר את ההמנון על אדמת נכר; **על אחריותו** – הוא יישׂא בתוצאות, הוא ממונה על העניין, הוא העָרֵב לדבר, האחריות מוטלת עליו: ארגון המסיבה יהיה על אחריותו; **על אם הדרך, על פרשת דרכים** – בהצטלבות הדרכים: האדם תדיר על פרשת דרכים, והוא נאלץ לבור לו איזו דרך יבחר מעתה; **אל על, אל־על** – כלפי מעלה, למעלה, למרום: לשֵמַע משק הכנפיים נשׂאתי את עיני אל על, ומבטי נתקל בלהקת עורבים גדולה; **עַל אנושי** – שהוא למעלה מכוח האדם: הניצול מהאונייה שטבעה שָׂחָה אל החוף במאמצים על־אנושיים; **תלוי על בלימה** – תלוי בחלל האוויר, שאין לו יסוד; **מֵעַל גַלֵי האֶתֶר** – ברדיו, באלחוט; **עַל דִבְרָתִי** (תה׳ קי, ד) – בְּהֵן צִדקי, אני מבטיח חגיגית שֶ, אני דובר אמת לאמיתה [נוסח של שבועה לחזק את אמונת השומע בכנות הדובר]: על דִברָתי, אטפל בך כשתזדקק לכך אני מבטיח נאמנה; **על דַעַת, עַל דַעתו** – בשמו, מטעמו, בהסכמתו, באישורו, באישורו: בחירת הזוכה בפרס הראשון התקבלה על דעת כל חברי הוועדה; **על דעת עצמו** – בהחלטתו ואחריותו בלי להתייעץ באחרים ובלי הסכמתם: כל שעשׂה עשׂה על דעת עצמו בלבד, ואיש אינו אחראי למעשׂיו; **על דרך ההפלגה** – בלשון גוזמה: בכל גירושים הגבר מופלה לרעה, ואין הדברים על דרך ההפלגה; **על דָא ועל הָא** – על עניינים שונים; **על המקום** – תיכף ומייד, בלי כל השהיה ועיכוב [עממי]; **עַל הנְיָיר** – כינוי לדבר שאיננו ממשי, לפחות בינתיים, כגון רווחים או דירה [עממי]; על פניו > **על פני הדברים** – לכאורה, למראית עַיִן; **על הרוב** – לרוב, בדרך כלל, על פי רוב: על הרוב אנו מבלים את חופשת הקיץ באילת; **עַל זְמַנִיוּת, עַל־זְמַנִי** – נצחי, קיים עד אינסוף, זמנו בלתי מוגבל, מחוץ לזמן, שאינו ארעי, שאינו תלוי בזמן, העומד מעל לזמן, שאינו בן־חלוף, אל־זמני: יצירות גדולי אומני הרנסנס הן יצירות על־זמניות שלא נס ליחן גם בימינו אנו; **על חוּדו של קול** – ההכרעה נפלה ברוב של קול אחד בלבד, במצב של הכרעה לכאן או לכאן; **עַל חֶשבּוֹן הבָּרון** – על חשבון אחרים [עממי]: הזמין ארבע מנות ושילם על חשבון הברון בכרטיס האשראי שלי; **עַל החֶשבּוֹן** – בהקפה, בסכום כסף שישולם לאחר זמן; **עַל־טִבעִי** – שם תואר לדברים שהמדע אינו יכול להסבירו, שמעבר למה שנתפס כטבעי, מסתורי, מוזר [כגון רוחות רפאים, הגדת עתידות, טלפתיה, גיבורי־על בעלי כוחות מיוחדים, חוויות חוץ־גופיות, גלגול נשמות או השפעות מתחום האסטרולוגיה]: רבים תולים במְרַפֵּא זה כוחות על־טבעיים; **על טָהֳרַת** – בהקפדה יתֵרה על הייחוד ועל הבלעדיות, ללא יסודות זרים: בכיתה כל התלמידים הם על טהרת עֲדות המזרח; **עַל טַעַם וְרֵיחַ אֵין לְהִתְוַכֵּחַ** – יחס האדם (אֲלֵיהֶם) אישי לחלוטין, ואין לקבוע מסמרות בנושׂאי טעם וריח; **על אֲדָנֵי** – על יסוד: דברים נכוחים כתובים על אדני החוכמה; **על יבש** – פעולה אחת או יותר הנעשׂות בהדמיה, ולא בתנאי אמת: כיום אפשר להכשיר 'על יבש' תצפיתניות ונהגי כלי רֶקֶ"ם (רכב קרבי משוריין), ואפילו לוחמים בלי שירו תחמושת חיה; **בְּעַל כּוֹרחו, על כורחו** – באין אפשרות אחרת, נגד רצונו, מתוך הכרֵח: על כורחך אתה חי ועל כורחך אתה מת; **על ימין ועל שׂמאל** – לכאן ולכאן בהפרזה: הטיח שאלות הבל על ימין ועל שׂמאל; **על כל גבעה רמה** – בכל מקום ובכל אתר (הגזמה להרבה): על כל גבעה רמה ותחת כל עץ רענן אתה שומע שמדברים על תאונת השרשרת; **עַל כָּל צַעַד וָשַעַל** – בכל מקום, תמיד, בכל פינה, בכל מדרך כף רגל: כשטיילנו באירופה פגשנו מכרים על כל צעד ושעל; **עַל כַּנפֵי הרוּחַ** – במהירות רבה; **עַל כַּנְפֵי נשָרים** – במהירות רבה, בביטחון: וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים; **על כף המאזניים** – עומד לבחינה לצורך הכרעה: מעמד הנשים בכותל המערבי מונח על כף המאזניים כי אוסרים עליהן לקרוא בתורה בעזרת הנשים; **על ראשו ועל כרעיו, על כרעיו ועל קרבו** – הכול בשלמותו, הכול כפי שהוא, בלי להחסיר ממנו אפילו שגיאותיו או פגמיו: עם הקמת המדינה הועבר השירות על כרעיו ועל קרבו לידי ממשלת ישׂראל; **בא עליו** – 1. קרה לחיוב (כגון בא על שׂכרו) או לשלילה (ובאו עליך הקללות האלה והשׂיגוך); 2. תקף אותו, האשימו: בא עליי בטענות; באו עלינו בחמת נקם; **עבר עליו** – צרות ושאר פגעים עוברים על אדם או באים עליו: השואה עברה עליהם [ולא: ~~הם עברו את השואה~~]; ולא יעבור עליהם עוד נוגשׂ; כל משברייך עליי עברו; **עַל לא עָוֶול בכפו** – לא אשם, חף מפשע: המדינה כלאה אדם על לא עוול בכפו; **על מגש של כסף** – בקלות, בלא טרחה וללא מאמצים וסבל: אין מדינה שניתנת לעם על מגש של כסף; **על מה ולמה** – למה ומדוע, על שום מה; **על מה יָצָא הקֶצֶף** – על מה הכעס: על מה יצא הקצף כשאיימת לפוצץ את הקואליציה על שלא נתנה יד לענישה פלילית של החרדים? **על מי מנוחות** – בשלווה, בחוסר דאגה, ברוגע, בלי זעזועים ומהומות: פעמים הם מתווכחים ורבים, אבל לרוב היחסים ביניהם מתנהלים על מי מנוחות; **סגור על מנעול ובְריח** – סגור היטב, נעול, כלוא; **בְּעֶברֵי פִּי פַּחַת, עַל עֶברֵי פִּי פַּחַת** – על פי התהום, בסכנה גדולה ביותר, במקום מסוכן מאוד: שתי המדינות איימו זו על זו לאורך שנים, והיו כיונה המקננת בעברי פי פחת; **על ערש דווי** – מיטת מכאובים וסופנית: בקיצור בני, אני שוכבת על ערש דווי, אם תזדרז אולי אספיק להיפרד ממך; **על פיו יישק דבר** – על פי הוראותיו יתנהג העם, דעתו היא הקובעת: היות שאני יד ימינו של המנהל הכללי, על פי יישק הכול; **על קצֵה הלָשון** – הוא זכור היטב אך פתאום פרח מהזיכרון; **בְּקצֵה המַזלֵג, על קצה המזלג** – מעט מאוד, מעט שבמעט, שמץ: העלינו כאן על קצה המזלג את הנושׂאים הנידונים במאמר; **על קצות האצבעות, עַל רָאשֵי אֶצבָּעותיו** – בצִנעה, בחשאי, בזהירי זהירות: על ראשי אצבעות חמקה מהבית ואיש לא שמע ולא הרגיש; **על קרקע המציאות** – המצב כהווייתו, העובדות בכל מערומיהן, ללא אשליות והסוואות: המציאות המדומה התרסקה על קרקע המציאות האמיתית; **על קרקע מוצקה** – עניין בטוח, עובדות או ראיות של ממש: אני אוהב לחיות כל עוד קרקע מוצקה מתחת לרגליי; **על ראש הגנב בּוֹעֵר הכּוֹבַע** – האשם בעבירה רגיש לתגובת בני אדם, שמא נתגלתה אשמתו; **על הסף** – מייד, בלי עיון נוסף, בלי להקשיב עד הסוף: במשפט התקבלה בקשתו למחוק על הסף את תביעת המבקש; **עַל שֵם** – 1. לזֵכר, שמו של־: וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת; 2. בגלל, משום: עַל כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פוּרִים עַל שֵׁם הַפּוּר; 3. בִּשביל: התקבל דבר דואר על שֵם פלוני > מילות יחס!

עלבון!

עֶלבּוֹן – הערה פוגענית שנאמרה (בכוונה או בשוגג) למישהו או פעולה שנעשׂתה לו כדי לפגוע בכבודו, להשפילו, ללגלג עליו, לזלזל בו וכד׳: אתה שומע את עלבון בניך ושותק? **עלבון לאינטליגנצייה** – טיפשי, נחות, רמה נמוכה: כמעט כל מי שהיה גנרל בצבא היום הוא פוליטיקאי והאמת היא שמרבית הפוליטיקאים הם עלבון לאינטליגנצייה; **עלבון צורב** – עלבון מכאיב, פגיעה קשה בכבוד: גם אם אין בדבריו דופי מוסרי, ייתכן בהם עלבון מכאיב, כאילו נאמר לו שהוא מכוער כקוף או הוא מרטיב במיטתו; **הנֶעֱלָבים ואֵינָם עולבים** – בני אדם צנועים ועדינים שאינם פוגעים בזולת גם אם האחרים פוגעים בהם: הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים; **עלב, העלבה, הֶעֱלִיב** – פגע ברִגשותיו או בכבודו של מישהו, גרם עלבון, הִכלימו, ביישו או נהג בו בדרך פוגענית ומזיקה, כגון זלזול בוטה, דיבור או התנהגות חצופה או שיש בה בוז: אני מבקש סליחה, לא התכוונתי להעליב אותך; **נעלב, היעלבות** – היות נעלב, היכלמות: היעלבותו מהערתי לפניו הייתה קשה; **עֲשָׂאוֹ גַל שֶׁל עֲצָמוֹת, חִיצָיו נִיחֲתוּ בּוֹ** – הוא פגע בו קשה, הֵרֵעַ לו מאוד: המנהל נזף בו קשות, הטיח בו דברים חריפים ועשׂאו גל של עצמות; **חיצים מורעלים** – כינוי להערות פוגעות, חודרות ומלאות ארס: אוזניי היו כרויות לחיצים המורעלים שהטיחה הנצרות ביהדות; **הִיתָקְפוּת, נִתקַף, הִיפָּגְעוּת, נִפגַע** – 1. נעלב, חש תחושה של עלבון, חש פגיעה בכבודו או ברִגשותיו, בייחוד בעקבות התבטאות או מעשׂה של מישהו אחר: התלמידה נפגעה מדברי הביקורת של המורה; 2. נגרם לו נזק כלכלי או נפשי, נגרמה לו פגיעה מוסרית, חוקית וכד׳: החקלאים נפגעו מן הסערה שהשחיתה את היבולים; **נִכוָוה** – נפגע רגשית, התאכזב קשות, לרוב מניסיון לא מוצלח: אחרי שנכוויתי מדברי המנהל, התחילו פניי להשתנות; משנכוותה באהבה

נכזבת, היא מתרחקת מגברים; **הִיכָּווּת בגחלתו של פלוני** – היפגעות ממנו, ספיגת נזיפה ופגיעה ממנו; **נכווה בגחלתו** – ניזוק בעטיו, נפגע מתוכחתו הקשה או ממנו: הוא מנהל קפדן מאוד, ואין עובד במשׂרד שלא נכווה בגחלתו; **פחיתות כבוד** – ביזיון, עלבון: כל עבודה מכבדת את בעליה, ואינני רואה פחיתות כבוד בניקוי חדרי מדרגות למימון לימודיי; **שָׁפַךְ דָמָיו של פלוני** – עָלַב אותו קשות, גרם לו ביזוי וחרפה: בכל שעה היה שופך דמיה, עולבה ומעליבה; **חלשה דעתו** – נפלה רוחו, הצטער מאוד, נפגע קשה בנפשו: משׁשמע שלא התקבל לקורס, חלשה דעתו ועגמה נפשו; **הושפל, מושפל, הַשְׁפָּלָה, הִשְׁפִּיל** – 1. בייש והעליב מישהו, גרם לו להרגיש מושפל ומבוזה, ביזה אותו, פגע קשה בכבודו: המנהל צעק עליה והשפילה בנוכחות העובדים; 2. הוריד, הנמיך, הפנה כלפי מטה בדרך כלל מחמת צניעות, בושה, מבוכה וכד׳ בצירופים, כגון ׳השפלת עיניים׳, ׳השפלת מבט׳, ׳השפלת ראש׳, ׳השפלת נפש׳: קיבלתי מדודני את ההלוואה בהשפלת עיניים ובהשפלת ראש; **לְחִישָׁה, לָחַשׁ** – הטיל דופי, השמיץ בסתר, רינן: לא הטיתי אוזן לכל מיני לחישות שלחשו עליי ועל פקידתי; משרבו לוחשי לחישות על מעשׂי הטרדתי במזכירתי, נאלצתי להתפטר מעבודתי; לְכלֵךְ > **דִיבֵּר בִּגְנוּתוֹ, דִיבֵּר סָרָה במישהו, דִיבֵּר סָרָה על מישהו, דָרַשׁ לִגְנַאי, הִבְאִישׁ אֶת רֵיחוֹ בעיני אחר, הוֹצִיא (אֶת) דִיבָּתוֹ רָעָה, הוֹצִיא דִיבָּה על מישהו או על משהו, הוֹצִיא לַעַז על מישהו, הוֹצִיא שֵׁם רַע, הֵטִיחַ בּוֹ רֶפֶשׁ, הֵטִיל בּוֹ רֶפֶשׁ, הֵטִיל דוֹפִי במישהו או במשהו, הִכְפִּישׁ, הִכְתִּים, הֵלִיז, הִלְעִיז, הִשְׁחִיר אֶת פָּנָיו, הִשְׁמִיץ, זָרַק בוֹץ, לָעַז עָלָיו, נָתַן בּוֹ דוֹפִי, סִיפֵּר בִּגְנוּתוֹ, קָשַׁר שֵׁם רַע ל׳, רִינֵּן אחריו**; **זריקת בוץ, זָרַק בוץ** – דיבר בו רעות, הכפישו והשחיר את שמו, השמיצו: אחרי גירושיהם לא הפסיקו לזרוק בוץ זה על זה; **מכפישן, הוכפש, הכפיש** – השמיץ או הוציא עליו דיבה, לרוב ללא בסיס עובדתי, מתוך כוונה לפגוע בשמו הטוב, הטיל דופי בטוהר מידותיו, הטיל בו רפש (בעיקר בביטוי ׳הכפיש את שמו׳): תוכן המאמר הוא השמצה שמטרתה היא להכפיש את שמו של הפקיד הבכיר בציבור ולהבאיש את ריחו בעיני השׂר; **הַכְפָּשָׁה** – ביזוי, הטלת דופי, הטלת רפש במישהו כדי לפגוע בשמו הטוב, השמצה או דברי השמצה: מסע הבחירות היה רצוף השמצות אישיות והכפשת המועמדים; **צוֹלְפָנִי** – שפוגע כהצלפת שוט, שמצליף ופוגע [סִפרוּתי]: דבריו היו פוגעים וצולפניים; **אַרְסָנוּת, ארסיות** – עוקצנות, מרירות או עוינות שאדם מראה כלפי מישהו אחר בהתקפה מילולית חריפה ופוגעת: ארסיות קטעים אחדים בתוכנית הסטירית קוממה את קהל הצופים; **סרקסטי, סַרקָזם** – דרך להשתמש במילים במשמעות הפוכה ממה שמתכוונים כדי ללעוג למישהו, להעליבו, לצחוק עליו או לעוקצו; **שַׁמְצָן, שַׁמְצָנִי, משמיץ, הַשְׁמָצָה, מושמָץ, הושמַץ**, לְכלֵךְ > **הִשְׁמִיץ** – נתן דופי, השמיע דברי גנאי כדי להכפישו או לפגוע בשמו הטוב, הוציא שם רע: לפי רשות השידור פרסומת אסורה לשידור אם יש בה דברי לעז, דיבה או השמצה; **רִינוּן, רִינֵּן עַל, רִינֵּן אַחֲרֵי** – הפיץ שמועות, בעיקר זדוניות, השמיע דברים בגנותו של מישהו, ריכל עליו או השמיצו: מרננים עליה שהרתה לגבר זר; **שִׁמְצָה** – חרפה, גנאי, דופי: יצא לאור משפטי בלי שמצה וללא רבב; **יָדוּעַ לְשִׁמְצָה** – מפורסם לגנאי במעשׂיו הרעים והזדוניים, ידוע לגנאי: נטיותיו הגזעניות נגד נשים ונגד אפריקנים־אמריקאים ידועות לשמצה; **זריקת בוץ, זרק בוץ** – דיבר בו רָעות, הכפישו והשחיר את שמו, השמיצו: אחרי גירושיהם לא הפסיקו לזרוק בוץ זה על זה; **טָפַל עָלָיו שֶׁקֶר, טָפַל עָלָיו אַשְׁמַת שָׁוְא וכו׳** – האשימו במכוּוָן בדבר שאינו אשם בו, הפיץ עליו שמועות לא נכונות, הוציא דיבתו, הלעיז או העליל עליו: הנאשם טען כי טפלו עליו את האשמה והשתילו בין חפציו את האקדח ששימש לרצח; **שיקוץ** – 1. הכתמת שמו של מישהו, הטלת דופי, הכפשה, גידוף, השמעת ניבולי פה בנוגע למישהו (רווח בביטויים כגון ׳הטלת שיקוצים׳, ׳השלכת שיקוצים׳): כל התלונות שהגיש היו חסרות יסוד ולא נועדו אלא להטיל שיקוצים ביריביו; **השליך עליו שיקוצים** – השמיצוֹ והכתימוֹ, גידף אותו קשות: מכחיש השואה גם לא היסס להשליך שיקוצים על תורת היהודים בכלל ועל התלמוד בפרט; **קָשַׁר שֵׁם רַע ל׳**–הוציא שם רע על פלוני: כל העושה שותפות עם גוי, קושר שם רע לו, לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות; **הכתמה, הכתים** – השמיץ, ביזה, פגע בכבוד: לא נאה לך ולא יאה לך לְהַכתים את שמו של עמיתך ברשות הרבים; **עקיצה, עָקַץ** – העיר הערה לגלגנית ומרה, על הרוב אירונית כדי להרגיז ולהעליב: רמזה לו רמז ולא נרמז עקצה אותו ולא נעקץ; **עוקצנות** – לִגלוּג חריף, לעג, הקנטה, שנינה, הומור ארסי לרוב בלשון סגי נהור, היינו אמירת דבר שכוונתה להרגיז ולהעליב והתכוונות להיפוכו, ציניות: יש הומור שכוחו בחריפותו ובעוקצנותו; **עִקצוּץ** – עקיצה קלה מרומזת בדיבור: היא לא קימצה בעקצוצים, ואלה הגבירו את התנגדותי לרעיון; **עוֹקֶץ** – חידוד, אמירה עוקצת ודוקרת או מפתיעה, פוּאֶנטה, הנקודה החריפה בבדיחה או באמירה שנונה: הוא הבין את העוקץ שבבדיחה רק כשסיפרתי לו אותה בפעם השנייה; **נִיטַּל העוקץ, ניטל עוקצוֹ** – עיקר העניין וטעמו נסתלקו, פגה חריפוּת הדבר, ניטל הדבר העיקרי שבו, הוקהה חוד המעשׂה: נעשׂה בתום לב, ודי בכך כדי להוציא את העוקץ

ממנו; **חִילוּל, חילל** – פגע בדבר קדוש וביזה אותו, על הרוב בכוונה תחילה, פגע בערך מקודש, ביזה אותו והשפילו: במאמר ארסי זה לא נמנע הכותב מלחלל את ערכיהם המקודשים של חלקים רבים באוכלוסייה; **חָפוּי ראש** – בוש ונכלם מחמת כישלון או השפלה, מדוכדך: אחרי ההפסד בחצי הגמר שבו השׂחקנים אל ארצם נכלמים וחפויי ראש; **צחוק מֵפיסטו** [על שם דמות השׂטן שפָאוּסט מכר לו את נשמתו, כמסופר ביצירתו של גֶתֶה] – צחוק מרושע ושׂטני, צחוק ארסי; **פחיתות עֶרֶךְ** – 1. חוסר הערכה, ביזוי, גנאי; 2. התמעטות, ירידה בערך; **חָפוּ פָּנָיו, הוריד את ראשו, הוריד ראשו, חָפָה ראשו** – התבייש, נבוך, היה עצוב: בתולות ירושלים הורידו ראשן מחמת הבושה והיגון; ופני המן חָפוּ; **חֲפִייַת פָּנִים** – ביושב לפני רבים; **מי כמוהו מומחה ובקי גדול במסכת עוֹקְצִים** [= המסכת האחרונה בסדר טהרות ובשישה סדרי משנה] – מי כמוהו יודע להעליב ולפגוע באחרים; סטִיגמָה > **כֶּתֶם** – גישה חֶברתית שלילית ולא הוגנת, הנקשרת לתכונת אדם ולמעמדו החברתי (או לדבר), שעלולה להיחשב כחֶסֶר נפשי, פיזי או חברתי, כגון רווק זקן, גרוש, אם חד־הורית. הכתם רומז על אי־הסכמה חברתית ועלול לגרור אפליה והדרה של הפרט; **הכתים** – הוציא שם רע, פגע בכבוד, גרם בושה וחרפה; תיאר מישהו או משהו (או התנהג אליו) באופן לא הוגן שהם דבר רע או אינם ראויים לכבוד: התנהגותו המחפירה של הקצין הכתימה את תדמית הצבא בעיני הציבור; סטיגמה שלילית > **דָבַק בו אות קָלון** – תווית שלילית, סימן גנאי שנדבק באדם: לא מובן מדוע דבק בו אות קלון; **הוציא דִיבָּתו רָעה** – דיבר בגנותו, סיפר עליו רעות; **הבאיש את ריחו בעיני אחרים** – השמיצו והשׂניאו על אחרים, הוציא עליו דיבה, דיבר בגנותו, המאיס אותו על, השׂניא אותו על, הוציא שם רע על מישהו, הוציא לעז על: שכנים רכלנים הבאישו את ריחה בעיני חבריה, כאילו היא נערה קלת דעת; **דָרַשׁ לִגְנַאי** – פירש את הכתוב או את העניין בדרך גנאי, בצורה המטילה דופי באדם או בדבר מה; **יָוֵון** – בוץ, רפש, מדמנה: הם היו שקועים בְּיוֵון חיי החולין עד לצווארם; **יְוֵון מצולה** – 1. טיט עמוק שעל קרקעית מִקוֵוה מים: טבעתי ביוֵון מצולה; 2. שֵׁפל, שקיעה, כינוי למצב ירוד ביותר, שפל המדרגה, בור תחתיות: בשעה שההמונים היו שקועים ביוון המצולה של עוני ובערות, נהנו המעמדות העליונים מכל טוב העולם; **כטיט חוצות** – כרפש שמבוססים בו, כדבר נחות, בזוי וחסר חשיבות; **הֵלִיז (לו״ז)** – הוציא לעז על, דיבר סרה על, לעג ל׳: למה הליזו עליי והשחירו פניי בעיתונים; **השחיר את פניו** – גרם לו צער, בושה ומבוכה רבה, הכפישו, עשׂה את חייו לרעים וקודרים: בהתנהגותו המופקרת הוא השחיר את פני הוריו ואחיו; **הטיל בו רפש, הטיח בו רפש** – השמיצו והכפישו, דיבר דופי: מי שהטיל רפש באנשים, מבקש כעת שייטלו ממנו את הרפש! **הוציא לעז על** – סיפר בגנותו של, דיבר רעות על, הוציא דיבה או שם רע; **לָעַז עָלָיו** – דיבר בגנותו של, הוציא שם רע, השמיץ, ביזה: מעשׂה בעלמה שמעלה בכספי הלקוחות ולעזה עליה כל המדינה; **הוציא לעז, הוציא שֵׁם רע** – פרסם דברים שליליים או הפיץ דברי גנאי על מישהו או על משהו: התנהגותם המבישה של כמה תלמידים הוציאה שם רע לבית הספר; **שָׂם לו עלילות דברים** – האשים אשמת שֶׁקר, הוציא עליו דיבָּה, בדה עליו עלילה; **יידוי אבנים ב׳, יידה בו אבן** – השמיצו, הטיל עליו אשמה: יידה בו אבן על שהרבה לעשן סמים; **השליך עָלָיו שיקוּצים** – ניבל את פלוני, השמיצו לבוז הכתימו וגינה אותו קשות: השלכתי עליך שִׁיקוצים כי הראית דוגמה שלילית לחבריך; **דברים קשים כגידים** – [מליצית] דברים קשים ונוקבים הנאמרים במלוא החריפות, בלי להתחשב ברִגשות השומע ובלי לייפות את המציאות, דברי תוכָחָה, דיבורים גלויים ונוקבים: כאשר אין האדם ממושמע, והוא מתנהג בקשיות עורף, יש לדבר איתו דברים קשים כגידים כדי לשבור את קשיות עורפו; **השליך נעלו על פלוני** – זריקת נעל כדי להעליב או למחות על דבריו או על מעשׂיו של פלוני (בייחוד במדינות ערב), נתן אותו לבוז, הכניעו: הנאשם ברצח משולש השליך נעל אל עבר השופטת כאשר הקריאה את הכרעת דינה המרשיעה; **דָרַךְ לו על היַבֶּלֶת, דָרַךְ על יַבַּלתו, דריכה על יַבֶּלֶת פלוני** – פגיעה במקום התורפה של פלוני [בלשון הדיבור]: על תדרוך לו על היבלת, הוא די פגוע גם כך; **הוריק פנים נגד, הוריק פָּניו נֶגֶד** – כעס; **הגדיל פיו על** – התרברב, התגאה: למה תַגדילו עָלַיי פיכֶם; **דברים מכלימים, דברי עלבון, דיבורים עולבים** – דיבורים מעליבים ומביישים: ודרך הצדיקים היא דרך עלובים שאינם עולבים, אלא שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושׂים מאהבה ושׂמחים בייסורים; **בא בַּעֲלילה עליו, טָפַל שקר על** – העליל עלילת שווא על פלוני: זדים טפלו עליי שקרים; המן בא בעלילה על ישׂראל; **הֶעֱלִיל על** – האשימו בהאשמה חסרת בסיס מתוך כוונת זדון, הוציא עליו דיבה, פרסם עליו דברי שקר ונאצה מתוך כוונה לפגוע בו: פרשת השוחד התלויה נגדנו היא פרי עלילה שהעלילו עלינו מתנגדינו הפוליטיים; **שָׂם לו עלילות דברים** – האשימו אשמת שֶׁקר, הוציא עליו דיבָּה, בדה עליו עלילה; **רֶצַח אופי** – ניפוץ תדמיתו הטובה של מישהו לרסיסים באמצעי התקשורת או בדרך אחרת בדברי דיבה כדי לבזותו ולמנוע ממנו למלא את תפקידו הציבורי, המדיני וכד׳ והקניית תדמית שלילית לחלוטין: המועמד טוען

שאין לו קשר עם עולם הפשע ונעשׂה לו רצח אופי; הִתפַּלֵץ ליבו – התחלחל, הזדעזע, אחזה אותו פלצות: ראיתי בחלומי ענני עשן מיתמרים מעל ירושלים, והבנתי כי ירושלים נפלה במלחמה, לפתע התפלץ ליבי מרוב יגוני ושבקתי חיים לכל חי; נעשׂה בְּשָׂרוֹ חִידוּדִין חִידוּדִין – רָגַז, התחלחל, הזדעזע, היה המום ממורא או מצער: לשמע תיאורי הזוועות נעשׂה בשׂרי חידודין חידודין; כָּבַשׁ פָּנָיו בַּקרקע, כָּבַשׁ את עיניו בקרקע – השפיל את מבטו, הפנה את פניו כלפי מטה מבושה או מפחד: המנהלת נזפה בתלמיד, וזה כבש את פניו בקרקע; לְזוּת שׂפתיים – 1. דברי שֶׁקר שכוונתם לגרום רעה לאחר: הָסֵר ממך עיקשות פה, ולזוּת שׂפתיים הרחק ממך; 2. דברי דיבה ולעג: חששתי להינשׂא לה משום לזוּת שׂפתיים; איסור לשון הרע – איסור לפרסם פרסום העלול להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשׂותו מטרה לשׂנאה, לבוז או ללעג; ביקש עלבונו, תבע עלבונו, תָּבַע את עלבונו – תבע נקמה על עלבון שנגרם לו או לאחר, מחה על כבודו ודרש בתוקף להשיב את כבודו שנפגע: נטל ההוכחה מוטל על בעל הפטנט התובע את עלבונו; עָפָר וָאֵפֶר – ביטוי המלמד על אפסותו ועל חוסר ערכו של מישהו או של משהו: הוועדה דחתה את תוכנית הבנייה של המהנדס, ועשׂתה אותה לעפר ואפר; עשׂאו עפר וָאפר – השפילו או ביזה אותו, ביטל אותו כחסר ערך: כשהבריון הזה מקלל אותך בשמו ובשם אימו, הוא עושׂה אותך עפר ואפר; שָׂם אותו לְעָפָר וָאֵפֶר, הָפַךְ אותו לְעָפָר וָאֵפֶר – עשׂה אותו לדבר חסר כל ערך; פגע בכבודו – פגע ברִגשותיו, העליב או בייש אותו, ביזה או הִכלים אותו: דובר המשׂרד הגיב במכתב חריף על הכתבה העוקצנית שפגעה בכבוד השׂר; פגע בציפור נפשו – פגע ביקר לו מכול, הכאיב לו קשות, שבר את לבו כשהשמיע דברים פוגעניים ומעליבים בדבר היקר ביותר לפרט או לציבור: משאמר שצריך להשתמש בעודפי התקציב, התחילו ההכפשות נגדו, כי הוא פגע בציפור נפשו של שַׂר האוצר; נפגע עד עמקי נשמתו – חש עלבון צורב: שמע את ביקורות ההנהלה, שלא עשׂה די למען הקבוצה, ונפגע עד עמקי נשמתו; עור של פיל – משל לאטימות, לחוסר רגישות, בייחוד כאשר נאמרים דברי ביקורת, יכולת לעמוד בעלבונות ולספוג קנטורים [עממי]: בני אדם רגישים מאוד הם בני אדם שלא פיתחו לעצמם עור של פיל, והם למעשׂה חשׂופים לשוט לשונם של הממונים עליהם; אוֹנָאַת דבָרים, הונאת דברים – גרימת צער על ידי דיבורים קשים, העלבה, השפלה, קִנטור: מרובה אונאת דברים מאונאת ממון; לָקַח ללב – הדבר נגע לליבו מאוד, הגיב על הדבר ברצינות יתרה [עממי]: אל תיקח ללב את העקיצות שלו, הוא סתם מתלוצץ; זְרִיַּת מֶלַח עַל פְּצָעָיו, זָרָה מֶלַח עַל פְּצָעָיו – הִרבה להכעיסו למרות מכאובו, הגדיל את כאֵבו, הוסיף על הצער בדיבור מיותר, בלתי זהיר ובלתי מתחשב: אל תאשים אותו במה שקרה, לשם מה לזרות מלח על הפצעים? איש זה פגוע דיו, אל תִזרֶה מלח על פצעיו; בִּיזְיוֹן בֵּית המִשפָּט – פעולה או מֶחדל העלולים לפגוע בסמכות בית המשפט (כגון סֵירוב להעיד או אי־ציות לצו בית המשפט, וכן הפרעה לדיון, קִללת שופט או ביזוי שליחי בית הדין): העד הוזהר כי יואשם בביזיון השופט אם לא יפסיק לצעוק; דריכה על יבלות, דָּרַךְ על יַבָּלות – פגע בנקודות התורפה והוסיף כאב וצער: במילים אלה אתה דורך לי על היבלות; היִכָּווּת בגחלתו של פלוני – היפגעות על ידו, ספיגת נזיפה ופגיעה ממנו; נִכווָה בגחלתו – ניזוק בעטיו, נפגע מתוכחתו הקשה או ממנו: הוא ידוע כמנהל קפדן מאוד, אין עובד במשׂרד שלא נכווה פעם בגחלתו; הכתמת שמו, הכתים שמו – השמיצו, ביזה אותו, פגע בכבודו: הכתמת שמו של האדם בציבור; הֶיטֵחַ דברים, הֵיטֵחַ דברים, הֲטָחַת דברים, הֵטִיחַ דברים – השמיע דברים קשים, טענות, דברי התרסה: התפרצו למשׂרדי מתוך היטח דברים; הלבנת פנים, הלבין פניו – הכלימו, ביישו, גרם לו עלבון: הקפיד שלא להלבין פני חבריו אף ברשות היחיד; הלבין פני חברו, האדים את פניו, השחרת פנים, השחיר פניו – גרם לו צער, בושה ומבוכה רבה, הכפישו, עשׂה את חייו לרעים וקודרים, העליבו: בהתנהגותו המופקרת הוא השחיר את פני הוריו ואחיו; העטה עליו בושה, הֶעֱטָה עליו חרפה – [סִפרותית] גרם לו בושה, ביזה אותו: הסתבכות בנו בפלילים העטתה עליו בושה גדולה; הֵסֵב חרפה ל־ – גרם בושה לפלוני; המטיר קיתונות של עלבונות על, המטיר אש וגופרית על – חירפו וגידפו נמרצות, התקיפו קשה; מכת לשון – רכילות או לשון הרע שפגיעתן קשה מפגיעה גופנית: פעמים מכת לשון קשה ממכת הגרזן; חילל את כבודו – זלזל בו, ביזה אותו, הפך קודש לחול: חילל את תומתה, חילל את האנדרטה, חילל את כבוד המשפחה, חילל את השבת; דברים נמרצים, מילים כַּדּוֹרְבָנוֹת, דברים כדורבנות – דברים קשים ונוקבים כדורבנות, דברים ברורים וחריפים, עוקצים וחודרים: האב דיבר אל בנו השובב דברים כדורבנות והוכיחו קשה על תעלוליו; עקימַת אַף, עקימת חוטֶם – ביטוי לאי־הסכמה או לאי־שׂביעות רצון: די לי בעקימת אפה כדי לדעת שהיא מתנגדת לרעיון; הִקהָה את שִׁיניו – השיב תשובה חריפה ומשכנעת, שסתמה את כל טעָנותיו והעמידה אותו במקומו: רשע זה הקהה את שיניו כדי שילמד שלא הכול פותרים בכוח; עקימת פה, עֲקִימַת שׂפתיים – לזוּת שׂפתיים, דיבור של גנאי, רמזי דברים בגנותו של מישהו, רינון קל אחרי מישהו: הללו ביטלו בעקימת פה את כל ערכה של לשון רהוטה ומדויקת; סטירַת לֶחי – פגיעה קשה: נשירת התלמידים מבתי הספר היא סטירת לחי מצלצלת למערכת החינוך; טָפַל האשמות על, בא בַּעֲלילה עליו, טפל שקר על – העליל עלילת שווא על פלוני: זדים טפלו עליי שקרים; עלילַת שֶׁקֶר – האשמות שָׁווא: להעליל עלילות שקר: הצאר קבע כי עלילת הדם היא עלילת שקר; השׂביעו מרורים, האכילו מרורים, האכיל אותו מרורים – גרם לו צרות, צער או סבל, מירר את חייו: בנו הסורר האכילו מרורים; שיפד אותו על קולמוסו וכתב, נעץ בו קולמוסו וכתב, כתב עליו מרורות – דיבר בגנותו, השמיע עליו דברי גנאי: במכתבה כתבה עליו מרורות, דברי רוע ורשעות; אל נא תכתוב עליי מרורות בספרך ואל תזכור את חטאות נעוריי; קבוּרַת חֲמור – נקבר קבורה בזויה ולא ראויה, בדרך של זלזול בגווייתו 'קבורת חמור' או השלכה ללא כל קבורה; קבורה מאחורי הגדר – קבורה של חוטא גדול מאחורי הגדר של בית הקברות: 'חברה קדישא' החזירה לו את התשלום, ובקבורה יהודית הוא כבר לא ייקבר, אלא רק מאחורי הגדר; שוט לשון – תוכחה קשה, דברים קשים ובוטים, מענה לשון: חששתי ממנו שלא יצליף בי בשוט לשונו; הִכָּה בשבט פיו – השמיץ, ניאץ, תקף במילים קשות ובדברים בוטים ונוקבים: מעולם לא הרים ידו על בנו, אבל לא פעם היכהו בשוט לשונו; הֵטיל קוצים בעיניו – הקניטו, רָמַז רמזים עוקצניים כלפיו ופגע בכבודו, הרגיזו מאוד: במידה שהם מודדים לו, הוא מודד להם, ולא אחת כבר הטיל קוצים בעיניהם; צְנִין – קוץ: כצנינים הייתי לשכניי; היה לצנינים בעיניו, מֵרַט את עצביו – הרגיזו מאוד, גרם לו להיות עצבני ומתוח: המתח הקשה שהוא נתון בו מורט את עצביו; שָׁפַךְ זעמו על, שָׁפַךְ חמתו על – רגז מאוד על: הבריות כשנפשם מרה עליהם, תרים אחר שעיר לעזאזל כדי לשפוך עליו חמתם; שפך עליו קיתונות של בוז, חֲרָפות וכדומה – חירף וגידף אותו קשות, עלבו קשה; המטיר על ראשו קללות נמרצות, המטיר עליו אש וגופרית – חירפו וגידפו נמרצות, התקיפו בצורה קשה, נזף בו קשות, אמר לו דברים בוטים: בנאומו הנוקב המטיר הדובר אש וגופרית על מדיניותו הכלכלית הכושלת של השׂר; לכלך את פיו < השמיץ, גידף – השמיצו, דיבר עליו רעות, פרסם עליו דברים רעים, לא דן אותו לכף זכות: הוא השמיץ אותי שלא בפניי, ומאז אינני מדבר איתו; התלהמות, התלהם – התבטא בחריפות, השמיע דברי גינוי או ביקורת קשים ובוטים; דבָרים מִתלַהֲמים – דיבורים תוקפניים שיש בהם דברי גינוי, ביקורת קשה וטענות בוטות; דבָרים בּוטים – דברים קשים וגסים: המפגינים השמיעו דברים בוטים נגד הממשלה; לשון ארסית – לשון מלֵאת שׂנאה ומרירות: דברים ארסיים שנובעים ממרירותו הרבה של הדובר: השקעתי את כולי במערכת והגמול למעשׂיי מאמר ביקורתי בלשון ארסית בעיתון; לשונו חרב חדה – לשון חדה ועוקצנית: שיניו חנית וחיצים, ולשונו חרב חדה; לשונו כאֵש אוכלת – לשונו כאש גדולה וחזקה השׂורפת ומשמידה הכול; מלחמת שׂפתיים – ויכוח, קטטה, דברי חרפות, גידופים וקללות בין צדדים רבים: היו מלחמת שׂפתיים, דברי ריב וקנטור וחירפו וגידפו איש את רעהו; חריצת לשון, חָרַץ לשונו – השמיע דברים קשים, הרים קול לנזיפה ולתוכחה; טַעֲנֵי טְעָנוֹת – טענות מרובות: היו לו טעני טענות נגדי; המיט חרפה, המיט קלון – הביא בושה וביזיון על מישהו, הכתימו וביזה אותו: איש התועבה מחברון המיט קלון על כולנו, גם כאשר אין זו אשמתנו; חָטָא בשׂפתיו – נכשל בדבריו, חטא בדיבור קשה כלפי מישהו: בכל זאת לא חטא איוב בשׂפתיו; שָׁפַךְ אש וגופרית על – הביע זעמו הרב על, חירף וגידף קשות: משפתח את פיו החל לשפוך אש וגופרית על הכול; מַכָּה מִתַּחַת לחגורה הונחתה על – פגיעה (מילולית או גופנית) בנקודה הרגישה והמכאיבה ביותר; חללים רבים הפילה אִבחת החרב, ועצומים מהם – שוט הלשון; פניו התלהטו מעלבון, והפגיעה הקשה חִלְחֲלה אל ליבו ימים רבים; דְמעות עלבון נצטברו בקצות עיניו; אוזנו נכוותה מהמילים ה'תרבותיות' שהטיח כלפיו הממונה עליו, כאילו פגיון נתקע בליבו; אש וגופרית תחת לשונו; שיניו חנית וחיצים, לשונו חרב חדה; שׂפתו חניתו, לשונו קִלשונו; נִכוָוה בגחלתו של . . . ונפגע עד עומק נשמתו; קיבלוהו בביצים סרוחות ובמטר עגבניות; הרג בחרב שׂפתיו כל מי שלא נראתה בעיניו; השחיר פניה בחריפות ובדוקרנות; הנעלבים ואינם עולבים – שומעים חרפתם ואינם משיבים; יש שאוכלים ושותים זה עם זה, ודוקרים זה את זה בחרבות לשונם; נעלב עד עומק נשמתו; נָשָׂא בליבו צלקת שלא נרפאה שנים; השמיע דברים מכלימים ועולבים ופגע בי בדיבורו הארסי; מיליו צולפניות ומדקרות; לשון הרע הורגת שלושה: את האומר, את השומע ואת מי שנאמרה עליו; המלבין פני חברו ברבים, כאילו שופך דמים; מטה לחמו נשבר עדיין תקוותו עומדת, מטה כבודו נשבר – כלו כל הקִיצִין

< אלימות מילולית; חֶרפה! הרגזה; התנהגות; זלזול; כבוד! לעג! לשון! רכילות!

עמידה!

עמידה, עָמַד – 1. קם: החייל עמד על רגליו ופינה את החדר; 2. נהיה בתנוחה שבו משקל גופו נשען על הרגליים, רגליו ישרות או כפופות במקצת וגבו זקוף; 3.

התקיים, היה לו תוקף: הגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי; 4. פסק, חדל, לא הוסיף: אחרי שלושה ילדים עמדה רעייתי מלדת; לא נפליג לסיציליה עד שיעמוד הים מזעפו ויירגעו נחשוליו; 5. עתיד ל־: נדחתה האספה שעמדה להתקיים הערב; 6. נקבעו ערך, רמה, דירוג, ניקוד וכד׳ בשלב, בשיעור או בסכום מסוימים, הגיע ל־: שיעור האבטלה במשק עומד על 30 אחוז; חובך עומד היום על 3,000 ₪; 7. הגיע למצב מסוים של מישהו או של משהו, לעמדה, למדיניות או לגישה בדבר מסוים: איפה אתה עומד כרגע בתרגום הספר? **עמד לגורלו** – היה מזלו, היה גורלו של אדם או של דבר: מי יודע מה יעמוד לגורלי בקץ הימים; **עָמַד ב־** – החזיק מעמד, התגבר על, הצליח לסבול או לשׂאת משהו, נשאר במצבו, המשיך להתקיים, שָׂרַד, עמד בדרישות, בתבחינים וכד׳, מילא אחר מה שנדרש: אין גוזרים גזֵרה על הציבור אלא אם כן כל הציבור יכול לעמוד בה; הוא לא עמד בלחץ והתמוטט; **עמד בדרישות, בתבחינים (קריטריונים) וכד׳** – החזיק מעמד, התגבר על, הצליח לסבול או לשׂאת משהו, נשאר במצבו, המשיך להתקיים, שָׂרַד, מילא אחר מה שנדרש: אני מאמין שהציבור מסוגל לעמוד בגזֵרה זו; הוא לא עמד בלחץ והתמוטט; החומר הזה עמד בחום ובקור, בלחות וביובש; **עָמַד בַּדין** – נשפט, הובא לפני השופטים; **עָמַד בגבורה** – גָבַר בהצלחה ובעוז רוח על האויב; **עָמַד בדרישות** – עלה בידו להשׂיג את ההישׂגים שנדרשו ממנו; **עמד בתנאים** – עמד בדרישות: עמד בתנאים המזכים להשתתפות בבחינה ולמרות זאת ניגש לבחינה; **עָמַד בניסָיון** – 1. בא לידי ניסיון ולא נכשל, גָבַר על פיתוי שהוצב בפניו לעבור עבירה כלשהי, היה במצב שבו היה לו קל לעשׂות מעשׂה לא מוסרי אבל הצליח שלא לעשׂותו: הפיתוי להמר בקזינו היה גדול, אבל הוא עמד בניסָיון; אדם וחוה לא עמדו בניסיון וטעמו מפרי עץ הדעת; 2. הצליח, עמד במבחן, הצליח למלא אחר התנאים שהוצבו כדי לנסותו, נוסה ונמצא מתאים: מסע האלונקות היה קשה ומפרך, וחיילים רבים לא עמדו בניסיון ונשרו ממנו באמצע; **עָמַד במבחן הזמן** – שָׂרַד, הוסיף להתקיים למרות הזמן הרב שעבר: ידידותנו עמדה במבחן הזמן שנים, ולא התגרשנו; **עמידה בפרץ, עָמַד בַּפֶּרֶץ** – הֵגֵן בתוקף על, עמד לימין, מנע תקלה או אסון, עצר את הסכנה או הגן מפניה: הדור הולך ומידרדר, ואין מנהיג שיעמוד בפרץ ויעצור את הסחף; **עמידה בשער, עָמַד בַּשַּׁעַר** – נחלץ להגן ולעזור, הגיב בפעולות מלחמה: בשעת סכנה גם פיקוד העורף עומד בשער להגן אל אזרחי המדינה; **עָמַד בראש מעייניו** – ריכז בו את כל מאמציו ומחשבותיו, תבע את כל תשׂומת ליבו: בכל תפקידיו עמדו בראש מעייניו נושׂאי החברה, כגון המצב הדמוגרפי, הדאגה למשפחות ברוכות ילדים והחינוך; **עָמַד במִרדו, עָמַד בְּמִריו** – לא נכנע, לא ויתר, הוסיף למרוד ולהתקומם, היה תַקיף בהתמרדותו, התעקש, אינו נכנָע: העמדנו אותו על חומרת מעשׂיו, אך הוא נותר לעמוד במריו; **עָמַד בְּיִצרו** – כָּבַש את יצרו: על־אף הפיתויים הוא עומד ביצרו; **עשׂה במחיצתו, ישב במחיצתו, עָמַד במחיצתו** – 1. הגיע לדרגתו, נחשב כשווה לו; 2. היה קרוב אליו, היה ממקורביו: בימים ההם כה רמו עיניו שלא היה נוח לעמוד במחיצתו; **עָמַד בדיבורו** – קיים את דבריו, עמד בהבטחתו: הוא ידוע כמי שעומד בדיבורו; **העלה חן, עָמַד ביופיו** – נשאר יפה: אף שבדרך אדם מתבזה, זו עמדה ביופייה; **בא בסוד, עָמַד בסוד** – 1. היה שותף לסוד, גילו לו את הסוד, היה שותף לתוכנית או למזימה, ידע עליהן מראש: לבסוף גם הוא בא בסוד העניין לאחר שהתחייב שלא יגלה זאת לאיש; 2. נמצא במחיצת, היה מקורב אל: עמד בסוד התוכנית החדשה; **עָמַד בראש** – הנהיג, הוביל, הלך לפני המחנה; **עָמַד ברשות עצמו** – היה עצמאי, השׂתכר למחייתו, לא ציפה לשולחן חברו, לא היה סמוך לשולחן אחרים: בני בכורי עומד ברשות עצמו, ולשׂמחתי, אין קיומו עומד על קביים או על כרעי תרנגולת; **עָמַד בסירובו** – התמיד שלא לעשׂות דבר מה, סירב בעקשנות: ניסיתי לשכנעו בכמה דרכים, אולם העקשן הזה עמד בסירובו; **עָמַד בציפיות** – עמד בתקוות שתלו בו, הגיע להישׂגים המקווים; **עָמַד בקֶצֶב** – פעל לפי שיעור ההתקדמות שנדרש בפרק זמן מסוים; **עָמַד בפיתוי** – לא התפתה, לא עשׂה דבר אסור, אלא נהג כנדרש: משנדחסו חבריו במכונית, הוא עמד בפיתוי ולא האיצה למהירותה המרבית, כבקשתם; **העמיד בסימן שאלה, עמד בסימן שאלה** – היה מוטל בספק, לא היה ודאי, הוא תלוי ועומד, אינו ברור כלל: הֶמשך העסקתו במפעל עומד בסימן שאלה כי עד כה הוא לא הצדיק את התקוות שתלינו בו; **עָמַד בִּקשָׁרים עִם** – היו לו יַחסֵי קרבה עם־: עמדתי בקשרי מכתבי דוא״ל אחרי המבצע; **עמידה בפרץ, עָמַד בַּפֶּרֶץ** – הֵגֵן בתוקף על, עמד לימין, מנע תקלה או אסון, עצר את הסכנה או הגן מפניה: הדור הולך ומידרדר, ואין מנהיג שיעמוד בפרץ ויעצור את הסחף; **עמידה בשער, עָמַד בַּשַּׁעַר** – נחלץ להגן ולעזור, הגיב בפעולות מלחמה: בשעת סכנה גם פיקוד העורף עומד בשער להגן אל אזרחי המדינה; **נותר בעינו, נשאר בעינו, עָמַד בעֵינו** – נִשאר כפי שהיה, לא השתנה: למרות שינויי הארגון, סמכויותיי עומדות בעינן; **עמד בראש מעייניו** – תבע את מלוא תשׂומת ליבו ומחשבותיו; היה בראש סדר הקדימות שלו: היא אם מסורה, וילדיה – בראש מעייניה; **עָמַד בדרכו** – הפריע לו להתקדם כדי שישׂיג את מטרותיו; **עָמַד בפני** – החזיק מעמד, התגבר על: אין לך דבר העומד בפני הרצון; האויב הפתיע אותנו, ואף על פי כן עמדנו יפה בפניו; **נכנס למבוי סתום, נתקל בקיר אטום, עמד מול קיר אטום, עמד לפני קיר אטום, עמד בפני קיר אטום** – לא זכה שיקשיבו לו, נתקל באטימות ובסירוב לשׂים לב לדבריו, הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו: הוא הזהיר שוב ושוב מפני תקלות הבטיחות במפעל, אך עמד בפני קיר אטום, ואיש לא שעה לדבריו; **עמד בפני קושי עמד בפני הכרעה, עמד בפני החלטה** – היה צריך להתגבר על קושי, היה צריך להגיע לידי החלטה או הכרעה; **עָמַד ל־** – התכונן ל־, ניגש ל־, היה קרוב ל־, היה עתיד ל־, נמצא על סף: עמדתי למבחן וגם עמדתי בו; היא עומדת ללדת, צריך להזמין אמבולנס בדחיפות; **עָמַד לפלוני, עָמַד לו** – עזר לו, הגן עליו, תמך בו: חוכמתו עמדה לו; **עָמְדָה לו השָעָה** – הצליח, ראה ברכה בעבודתו: הכול מכבדים למי שהשעה עומדת לו; **עָמַד לימינו** – תמך בו: המשפחה עמדה לימיני גם בשעות הקשות של האימונים; **עמד לדין, עמד למשפט** – התבצע נגדו הליך בבית משפט או בבית דין: הוא עמד לדין על העבֵירות שביצע, ונגזרו עליו שלוש שנות מאסר בפועל; **עָמַד למבחן הציבור** – מעשׂיו ועתידו הפוליטי ייקבעו בבחירות או בהשפעת דעתה הקהל; **עָמַד לו בעת צרתו, עָמַד לו בשעת דוחקו** – עזר לו בעת צרה, בא לעזרתו כשהיה שרוי במצב קשה: כשירד מנכסיו התנכרו לו כל מכריו, ואיש מהם לא עמד לו בשעת דוחקו; **רווח והצלה יעמוד לו ממקום אחר** – דיבור אופטימי שיבואו הסיוע או הגאולה ממקום אחר; **עָמַד לנגד עיניו** – עניין שעמד מול עיניו, דבר שהביאו בחשבון, עמד מולו: ראיתי אותו לנגד עיניי; **והיא שעמדה לו** – דבר זה הוא שעזר לו: אמונת אבותינו היא שעמדה להם ולנו כל הדורות; **עָמַד לרשותו** – היה נתון לשימושו, היה מוכן לעזור לו או לשרתו: כל הציוד בחדר עומד לרשותכם, אתם יכולים להשתמש בו כטוב בעיניכם; **עמד לו לשׂטן, עמד לשׂטן לו** – הפריעו, עיכבו, היה לו למכשול, היה בעוכריו, היה לו לרועץ: נאבקתי בכל המכשולים שעמדו לי לשׂטן בדרכי, וחוכמתי עמדה לי להתגבר עליהם; **עמידה לימין פלוני, עמד לימינו, ניצב לימינו, עָמַד לִימִין פלוני** – עזר לפלוני, תמך בפלוני, היה לצידו: מי יעמוד לימין אביון? רבים עמדו לימיני בשעת התאונה; היא עמדה לימינו גם ברגעיו הקשים ביותר ולא איבדה את אמונתה בו; **עמידה לדין, עמד לדין** – התייצב לפני השופטים כנתבע; **עמד לימינו, עָמַד לצידו, היה לצידו** – תמך בו, סייע לו: אני חייבת לו הרבה כי הוא עמד לצידי ברגעים הקשים ביותר; **עמידה מנגד, עָמַד מִנֶּגֶד** – עמד מרחוק ולא הושיט עזרה, התנהג כאדם ניטרלי שאין הדבר נוגע לו ולא התערב: מיליוני יהודים חפים מפשע נרצחו בשואה, והעולם עמד מנגד; **מן הצד, עמידה מהצד, עָמַד מהצד** – לא נקט עמדה או פעולה כלשהי אף שנכח במקום שהתרחש מעשׂה לא חברי, לא מוסרי, פוגעני; עמד כאדם ניטרלי שאין הדבר נוגע לו [עמידה זו עלולה להתרחש בכל מקום, פיזי או מדומה, ברחוב, בבית הספר או ברשת החברתית; המעשׂה עלול להיות פגיעה אלימה גופנית, נפשית־רגשית או מינית]: ביום עמודך מנגד זכור כי גלגל חוזר בעולם, ולא תמיד יהיה נחת בחייך; **עמד מ־** – פָּסַק, לא המשיך: אחרי שלושה ילדים עמדה רעייתי מלדת; **עָמַד מִלֶּכֶת** – נעצר: השעון עמד מלכת: מסַפרים שעם מותו של הנשׂיא, עמדו כל שעוני ביתו מלכת; **עָמַד מִזַּעפּוֹ** – נרגע, שכך, שקט: הים עמד מזעפו; **עָמַד עַל דבר** – 1. התבסס על, היסוד או הבסיס שלו היה, נסמך או נשען על, הסתמך על: טיעונו עמד על שלוש הנחות מבוססות; 2. קָלַט, הבין או השׂיג משהו ותפס את מלוא משמעו: אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם; אחרי עיון מעמיק עמדתי על הפגמים בתוכנית; 3. התעכב על, לימד ש־, הזכיר או פירט משהו, דן בו: בדבריו עמד הנואם על בעיית האנטישמיות בעולם המודרני; 4. עמד על משהו, התעקש עליו, לא היה מוכן לזוז ממנו או לוותר עליו, עמד על דבר ש־, דרש במפגיע ש־, התעקש ש־: אינני עומד על זכותי זו, ואני מוכן לוותר עליה לטובת הכלל; 5. מחירו הגיע ל־, המחיר נקבע לשיעור של: מחיר הבושׂם היקר עומד על יותר מ־435 אלף דולר; **עָמַד על כנו** – נמצא במצבו הקודם, לא התמוטט, נותר יציב על מקומו: השופטים פסקו כי דין הערעור להידחות, ופסק הדין של השופט המחוזי יעמוד על כנו; **עמד על רגלי תרנגולת, עומד על כַּרעי תרנגולת** – דבר לא מוצק, דבר שהוא רופף וקיים בקושי: רעידת האדמה הוכיחה שרוב הבתים עמדו על כרעי תרנגולת; **עָמַד עַל קַבַּיִים** – לא היה לו יסוד מוצק: היישובים החדשים עומדים על קביים, ואין לאל ידה של הממשלה להושיעם במימון מפעלי תעשׂייה; **עָמַד על דם רעהו** – לא חש לעזור לרעהו בעת צרה, ראה באסון של מישהו ועמד מנגד: בשנות השואה רוב מדינות העולם עמדו על דמנו, ולא באו להצילנו; **עָמַד על מניינו** – קבע את מִספרו המדויק; **עָמַד על דָמו** – לא חש לעזרת חברו, היה אדיש לסכנת חברו: בשנות השואה רוב מדינות העולם עמדו על דמנו, ולא עשׂו דבר להצילנו; **עָמַד עַל נַפשׁוֹ** – התגונן מפני תוקפים, הגן על חייו: בימים של סכינאות ממעטים ללכת לשוק כי לא כל אחד יכול לעמוד על נפשו; **עָמַד עַל סַף** – עָמַד לִפנֵי, הָיָה קָרוב מאוד ל; **עָמַד על דעתו** – 1. לא ויתֵר, סירב בעקשנות לשנות את דעתו: הנאשם עמד על דעתו וטען בלהט כי הוא חף מפשע; 2. נעשׂה בר־דעת, החל

להשתמש בשׂכלו ולהבין דברים: מיום שעמדתי על דעתי, אכלתי את ארוחותיי מכוח מעשיי; **עָמַד על שלו** – דרש כי דעתו תתקבל, לא ויתר, עמד על דעתו: העסק נתבטל משום ששני הצדדים עמדו על שלהם ולא ויתרו כמלוא הנימה; עָמַד על רגליו ~~האחוריות~~ > **נעמד על רגליו, עמד על רגליו ואמר** – 1. סירב לוותר, עמד על שלו, התעקש: היא עמדה על רגליה ואמרה שלא תוותר על אמונתה היוקדת בשוויון המינים; 2. התבסס, היה איתן, נשׂא את עצמו: לאחר עשׂור אפשר לברך על המוגמר, שהמפעל שהוקם בקשיי קשיים עומד יפה על רגליו; **עָמַד על סוד** – בירר את פשר הדבר, הצליח לרדת לשורש העניין: בתום היכרות עמוקה עימם עמדה מיכל על סוד הידידות המופלאה בין השניים; **ניצב על משמרתו, עמד על משמרתו** – היה בפעילות של שמירה והגנה במסגרת ביטחונית או צבאית: יש לראות בחומרה רבה כל ניסיון לפגוע בשוטר העומד על משמרתו; **מְעוּמָד** – כשהוא עומד: למד תורה מעומד; **עָמַד על המיקָח, עמד על המֶקַח** – התווכח על המחיר, תיגר, התמקח, נָשָׂא ונתן על המחיר, השתדל לקבל הנחה במחיר: כשקונים בשוק, מקובל מאוד לעמוד על המקח; **עָמַד על דַעתו** – 1. לא ויתֵר, סירב בעקשנות לשנות את דעתו: הנאשם עמד על דעתו וטען בלהט כי הוא חף מפשע; 2. נעשׂה בר־דעת, החל להשתמש בשׂכלו ולהבין דברים: מיום שעמדתי על דעתי, לא הייתי סמוך לשולחן הוריי כי בזעת אפי אכלתי את ארוחותיי; **עָמַד על טָעוּתו** – נוכח בטעותו, הבין כי שגה: משעמד על טעותו ביטל את התלונה שהגיש והתנצל עליה; **עָמַד על המִשמָר** – 1. עָקַב בתשׂוּמַת לב אַחַר הנעשׂה מעמדתו כדי לשמור על מקום מסוים ולאבטחו; 2. השגיח היטב, היה ער וקשוב, לא הסיח את דעתו: עמדתי על המשמר והזהרתי את לקוחותיי מהסתבכות; **עָמַד על הפֶּרֶק** – היה כלול בסֵדר היום, הובא לעיון ולדיון, היה נושׂא לדיון: בישיבת מועצת העיר עמדה על הפרק בעיית מחוסרי הדיור; **עָמַד על זכותו** – דרש את המגיע לו: זכותו של חייל לעמוד על זכותו היא חובתו; **עָמַד על תִילו** – נשאר אֵיתן במקומו; **עָמַד על קרקע מוצקה** – היה בטוח, היו לו עובדות או ראיות של ממש: אינני פוחד לחיות כל עוד אני עומד על קרקע מוצקה; **עָמַד על קצֵה הלָשון** – פרח מזיכרונו אף שהוא זכור לו היטב; **עָמַד על טעותו** – נוכח בטעותו, הבין כי שגה: משעמד על טעותו ביטל את התלונה שהגיש והתנצל עליה; **עָמַד עַל מכונו** – עמד כראוי, עמד כפי שהוא צריך להיות, החזירו לסִדרו הנכון: לאחר התיקונים והשיפוצים עמד הבית על מכונו; **עָמַד עַל סודו** – הבין את דרך פעולתו, הצליח לרדת לשורש העניין: לאחר זמן עמדתי על סודו של המכשיר החדש; **הִגִיעַ לְפִרקוֹ, עָמַד עַל פִּרקוֹ** – התבגר, הגיע למלוא שנותיו, בָּגַר והגיע זמנו להינשׂא: בנותיי הגיעו לפרקן, ואין בידי ממון להשׂיאן; **עָמַד על הקַרקַע** – 1. היה מבוסס ואיתן מבחינה כלכלית; 2. ראה את המציאות כהווייתה; **העמיד על מידותיו, עָמַד עַל מִידּוֹתָיו** – הקפיד ועמד על זכויותיו בכל תוקף, לא ויתר: אני אוהב שלושה אנשים: מי שאינו כועס, מי שאינו עומד על מידותיו ומי שאינו משׂתכר אל צרור נקוב; **עמד כחומה בצורה** – 1. עמד כחומה מחוזקת ומוגנת בביצורים; 2. עמד כמחסום איתן שלא ניתן להזיזו נגד איום של ממש: הם עמדו לימיני כחומה בצורה כי ידעו כמוני, שהצדק יֵצֵא לאור, ולא פקפקו במנהיגותי לרגע; **עָמַד כעֶצֶם בְּגרונו** – שימש מכשול רציני בדרכו, נמצא במקום שאין רוצים בו והוא מטרד, היה קשה להיפטר ממנו: הפגישה הזאת עומדת כעצם בגרוני, הלוואי שתתבטל; **עמד כנציב מלח** – עמד כדבר דומם, חסר חיים וחיוניות: הוא עמד מול הריבה הנאה באוטובוס כנציב מלח, ולא פצה את פיו כל הנסיעה; **עמד כעני בפתח** – בחוסר ביטחון, בהיסוס, בהכנעה, כמי שמבקש נדבה: מדוע אתה עומד במסדרון כעני בפתח? זכותך המלאה להיכנס ולשבת כמו כולם; **עָמַד אַחַר הכּוֹתֶל** – מְשמֵש ובא, היה קרוב מאוד: חג הפסח כבר עומד אחר כותלנו; **עָמַד אַחֲרֵי פלוני** – 1. הֵגן על: האֵם עמדה אחרי בנה הסורֵחַ; 2. בא במקום פלוני, נכנס תחתיו: אין אתה יודע מי עומד אחריו; תשש כוחו . . . ונשתכחו ממנו הלכות ונולדו לו ספקות; **עמד מאחוריו** – 1. תמך בו, בעיקר נפשית: משפחתו עמדה מאחוריו במהלך כל המשפט ועודדה אותו מאוד; 2. הניעו, היה הגורם המפעיל והמדרבן אותו: ראשי הארגון הכריזו בגאווה שהם העומדים מאחורי הפיגוע האחרון; **עָמְדוּ שַׂערותיו** – נבהל מאוד, הצטמרר; **היכן אתה עומד?** – היכן אתה: היכן אתה עומד בקריאת הספר? היכן אנו עומדים בפרשה סבוכה זו? **עָמַד עם סטופר** [עממי] – עמד במפגיע על דיוק בלוח הזמנים; **עָמַד מול שוקת שבורה, עָמַד לִפנֵי שוקֶת שבוּרה** – חזר למצב הרע הקודם לאחר הצלחה זמנית או מדומה: החברה נקלעה שוב למצבה העגום כשאלפי עובדיה עמדו בפני סכנת אובדן פרנסתם, וכשנושיה עמדו לפני שוקת שבורה; עמד לו על הראש > **עמד על ידו, עמד קרוב אליו**: קשה לי לעבוד כשעומדים על ידי; **ימי העמידה, גיל העמידה** – התקופה בחיי האדם שלפני הזקנה; עקשנות, **עמידה על** – 1. עקשנות; תכונה או מצב של דבקות נחושה ובלתי סבירה בדבר (כגון דעה, התנהגות, רצון, מטרה, מהלך) שלא לשנותו, למרות היגיון, טיעונים או שכנוע של אחרים לגישה אחרת; 2. קליטתו, הבנתו או השׂגתו של דבר מה: יש לו יכולת עמידה טובה על טיבם של האנשים הבאים עימו במגע; **כוח עמידה, כושר עמידה** – יכולת גופנית, שׂכלית ונפשית להתגבר על קשיים או לעמוד בלחצים לאורך זמן או תוצאה של הסתגלות מוצלחת למרות קיומן של נסיבות מכשילות או מאיימות, לרבות כושר גופני ונפשי להתמודד עם מצבים קיצוניים: בזכות כוח עמידתו והודות לרצון החיים העז שקינן בליבו עלה בידו לשמור על שפיות ועל חיותו במנהרות למרות השפלות, איזוק מתמיד והרעבה; **העמדת בנים, העמיד בנים, העמדת צאצאים, העמיד צאצאים** – הוליד בנים, הקים דור חדש, נולדו לו צאצאים: לכשתגיע לפרקה תינשׂא ותעמיד צאצאים; נָשָׂא אישה והעמיד ממנה בנים ובנות; **העמיד לרשות פלוני, העמיד לְרשותו** – מסר דבר לפקודת פלוני, העביר דבר לסמכותו: העירייה העמידה לרשותו של המהנדס עוזרים וציוד; **דריכה במקום, דָרַך במקום** – דשדש במקום אחד, לא התקדם בעבודתו או במאמציו להשׂיג דבר, דָש בעניָין אחד זמן רב, קפא על שמריו: הוא דורך במקום במיזם שקיבל עליו לסיים, לכן החליטו לפטרו; **והדרת פני זקן, מִפנֵי שֵׂיבה תָקוּם** – מִצוות כיבוד זקֵנים לפַנות להם מקום לישיבה; **אין לו יד ורגל בדבר** – הוא אינו שותף לדבר, אין לו חלק בו: התברר שראש העיר חתם על המחאות אלה בלא ידיעתו של הגזבר, ולגזבר עצמו אין יד בדבר כלל; **עָלָה מניינו** – מספרו הגיע לכדי: תלמידי כיתתנו מעולם לא עלה מניינים על 24; **ועמדו עליו כל ישׂראל להורגו**; **אי־התבלטותו ואפס יומרתו ניכרו בעליל באופיו**; **הועמד על טעותו, העמידו על טעותו**; **מיום שעָמַד על דעתו לא מצאתי לגוף טוב מ־**; **זקן עומד מפני צעיר**; **עמדו עליו הספנים ותבעו ממנו ממון**; **עָמַד בפני קיר אטום**, **לא מצא אוזן קשבת**; **תָלָה חַמָּה ברקיע כדי להאיר את עיני הבריות וללמדם ש־**; **בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלוֹתֵנוּ**

ענווה!

ענווה – תכונתו הטבעית ודרך התנהגותו של אדם בעל הערכה עצמית שקולה, הממעט להחשיב את עצמו או להבליט את הישׂגיו ביחסיו עם הזולת. הוא ניכר בסובלנות ובאמפתיה כלפי האחר, בייחוד כלפי אדם חלש או בעל מוגבלות, ומעדיף גינוני כבוד והערצה למען הישׂגי הזולת, ולא למענו; **עָנָיו, עַנוְותָנוּת, עַנוְותָן** – נוהג בענווה ובוויתור לבריות, צנוע שאינו קפדן, מעביר על מידותיו, שח עיניים [ההפך: **גאוותן**]: אישה ענוותנית זו מרבה לעשׂות בסתר חסדים ומעשׂי צדקה; **עַנוְותָן כהילל** – עניו, צנוע, נוהֵג בענווה ומוותר לבריות: לעולם יהא אדם ענוותָן כהילל, ולא יהא קפדן כשמאי; **הִתעַנֵו** – 1. התחזה לעניו, העמיד פני עניו וצנוע: אל תאמינו לו כי הוא מתענו כיד להרשים מישהי; 2. הצטנע, נהג בענווה ובצניעות: משה ידע את כל התורה כולה עד סופה, עם כל זה התענו מאוד; **בכל הענווה, במלוא הענווה** – ביטויי הצטנעות לפני הבעת דעה: הבה נשנן בכל הענווה הראויה מה שאמר הרופא כדי שתעלה בריאותנו על דרך המלך; יורשה לי, במלוא הענווה, לחלוק על דעתכם; **עֲנִיוּת** – צניעות, פשטות, ענווה: באופיו נתמזגו ספקנות ואמונה, תאוות שׂררה וענייות; הענייות שוכנת בין ההתבטלות לבין היהירות; **הצנעה, הִצנִיעַ** – 1. הניח או שם דבר במקום שבו לא יבלוט לעין: העיתון הצניע את הודעת ההתנצלות באחד מעמודיו הפנימיים; 2. לא הבליט, לא נתן ביטוי גלוי למשהו, לעיתים מתוך צניעות: הוא ניסה להצניע את חלקו בפרשה; שמר על פרופיל נמוך > **הצניע את נוכחותו, הצניע את מעורבותו, הצניע את פעילותו** – נמנע מלהתבלט: משהתעוררה הסערה הציבורית בשל התבטאויותיו הבוטות, החליט להצניע את מעורבותו; **מצניע לכת, הצניע לכת** – נהג בצניעות, התנהג בענוותנות: נשׂיאנו הוא איש מצניע לכת, ספון בדל״ת אמותיו, תם ויושב אוהלים; **הצניע עצמו** – מיעט להתבלט, נהג צניעות במעשׂיו: היא קסמה לי במיוחד כי נהגה להצניע עצמה ברשות הרבים; **צניעות, צָנוּעַ** – 1. עניו, לא גאוותן, לא יהיר, שאינו מרבה להתפאר, שאינו מבליט את עצמו ואת מעלותיו: מאז ומעולם הוא היה צנוע והסתפק במועט; 2. קטן, מועט, פעוט, פשוט, לא יקר, לא מפואר: השנה הסתפקו רבים בתרומה צנועה בסך שקלים אחדים; בארוחת הבוקר הצנועה הוגשה בבית המלון לחמניות, חמאה, ריבה וקפה; 3. [כשנאמר על לבוש או על התנהגות] מהוגן, לא נועז, שאינו חושׂף באופן מוגזם חלקי גוף, כגון זרועות, חזה או ירכיים; היא הופיעה לבית הכנסת בלבוש צנוע – חצאית ארוכה וחולצה בעלת צווארון; 4. [כשנאמר על אישה צנועה] שמקפידה על התנהגות נאותה, בייחוד במה שנוגע לענייני מין; 5. מוסתר, שאינו חשׂוף או גלוי, לא בולט, מוצנע, מבודד: ביער אני מכיר ברֵכה צנועה שתאפשר לנו להשתכשך בהשקט ובבטחה; החוקר ישב לו בפינה צנועה בספרייה הגדולה והתמסר לעיון בספרי מחקר; **הוצנע, מוּצְנָע** – חבוי, מוסתר, שהעלימו אותו מן העין, שטמנו אותו במקום מוסתר, שלא נתנו לו ביטוי: בחיפושׂ שנערך עליה נתגלו שתי מנות סם במקום מוצנע בגופה; **הִצטַנְעוּת, הִצטַנֵעַ** – 1. ניסה להפחית מחשיבותו או מתרומתו לעניין מסוים: אל תצטנע, הייתה לך תרומה חשובה להצלחת המיזם; 2. העמיד פני צנוע, עשׂה עצמו צנוע ועניו: השׂחקנית הצטנעה ותלתה כביכול את הצלחתה בבמאית; **צְנוּעַ הליכות** – מתנהג בענווה, אינו מבליט את עצמו ואת מעלותיו; **צְנִיעוּת** – סִדרת ערכי תרבות או דת קבועים, הנוגעים

להצגת אופיו של אדם לפני אחרים. הערכים ניכרים בהיעדר חשיבות עצמית, התבלטות או התנשׂאות במראה אישי, בלבוש, בדיבור ובהתנהגות. מֵרכיבי הצניעות: הפנמה ואי־היראות של תכונות, הישׂגים, מעשׂים טובים, רכוש וכדומה כדי שלא למשוך תשׂומת לב מופרזת בחברה; נטייה להסתפק במועט ובמה שנחשב זול ופשוט בחברה בתחומי האוכל, הלבוש או הרכוש: חבֶרתי הייתה יפה ותמה כמלאך, וצניעות וענווה עטפו את כל אורח חייה; **משמרות צניעות** – חוליות שיטור בעדה החרדית המפקחות בגלוי ובחשאי על קיום אורח חיים חרדי בקרב אנשי העדה ובסביבות מגוריה, והן נוקטות אמצעי ענישה אלימים נגד הפוגעים בנורמות ההתנהגות החרדיות; **פרטיות, צִנעַת הַפְּרָט** – היות האדם מוגן בחוק מפני התערבות שרירותית של זרים לרשות היחיד שלו או מפני פגיעה בחייו הפרטיים, במשפחתו, במעונו, בחליפת מכתביו, בכבודו או בשמו הטוב ובכל מידע אחר עליו: העיתונאי לא פרסם את הידיעה בשל צנעת הפרט; **פַּשטוּת, בצידי דרכים, בצניעות, בְּהֶצְנֵעַ** – בצנעה, בענווה, בסתר, בחשאי, ללא התבלטות: התנהג עם בני אדם בהצנע; פלוני מהלך כל ימיו בצידי דרכים, אך הישׂגיו מכריזים עליו בקולי קולות; **צֶנַע** – הסתפקות במועט, הימנעות ממותרות ומתענוגות, פשטות, סיפוק הצרכים ההכרחיים בלבד: בימי החירום ב־1949 הונהג במדינה משטר של צנע, ובו הונהג בארץ קיצוב חמור במצרכים חיוניים והוגבל היבוא של דברי מותרות כדי להקטין את הגירעון במטבע חוץ; **הדר מצווה – צניעות** – יופייהּ של המצווה הוא בצניעות מקַיימהּ, היינו כשאתה עושׂה מעשׂה טוב אל תעשׂה לה פּוּמבֵּי; **חגוֹרַת צניעות** – מכשיר ננעל דמוי חגורה או פְּריט לבוש שמנע לפנים מהלובש את האפשרות לקיים יחסי מין. לבישת חגורת צניעות גם הֵגנה על הלובשת מפני אונס, מפני כניעה לפיתויים מיניים ואף יכולת להגיע לאֲבִיוֹנָה; **הצִנעה יפה לו** – צניעות, מקום סֵתר או מקום לא בולט מתאימים לו: ענייני אישות הם מן הדברים שהצנעה יפה להם; **צְנוּעֲתָנִי, צְנוּעֲתָנוּת** – צניעות מופרזת: צנועתנות של אותה גברת שהתעטפה בבורקה עוררה גיחוך כי חיה בארה״ב החופשית; **בְּצִנְעָה** – בסתר, בחשאי, בהיחבא, בחשאיות, בלי לחשׂוף את הדבר או לתת לו פרסום: הוא נשׂא ונתן עם עמיתתו בצנעה, ולכן התקבל ההסכם באיחור רב; **דברים שבינו לבינה, דבָרים שֶׁבִּצְנעה** – דברים אינטימיים, כגון יחסי אישות, דברים שאינם נעשׂים בגלוי ובפרהסיה, שהשתיקה, אי הפרסום או ההסתרה יפים להם, כגון לשׂוחח על דברים שבינו לבינה: אין אבֵלות בשבת אלא בדברים שבצנעה, כגון תשמיש המיטה ורחיצה בחמין, אבל דברים שבגלוי, אין נוהגים בהם אבֵלות, אלא לובשים מנעלים ונותנים שלום לכל אדם; **דעתו שפלה, שְׁפַל עיניים, שְׁפַל רוח** – עניו, צנוע: מי שדעתו שפלה, הבריות אוהבים אותו; **דעתו שְׁפָלָה** – ענו, צנוע, לא יהיר; **שִׁפלוּת רוח** – צניעות רבה, ענווה, ביישנות, כניעות, ותרנות: בשפלות הרוח יש ביטול ערך עצמי וביטול הכישורים, היכולות והמעשׂים הטובים של האדם השפל; **שִׁפלוּת עֵינַיִם** – ענָווה, צניעות: היא קמה לפניו בשפלות עיניים לאחר שקדה לפניו אפיים; **שַׁח עֵינַיִם** – בעל עיניים מושפלות, ענוותן וצנוע; **פּוּרִיטָנִיוּת** – 1. האמונות, הדעות, המנהגים וההשקפות, שעיקרם הקפדה בענייני דת, צניעות ופשטות חמורה של אורחות החיים וההתנהגות; 2. היזרות מתענוגות ומבילויים; **פּוּרִיטָנִי** – אדם הדבק בשמרנות קיצונית בענייני מוסר, בנוקשות ובצמצום העונג בחייו, בעקרונות דת ומוסר ומנהגים קפדניים, בפשטות הליכות וביושר ביחסים שבין אדם לחברו; מי שמגזים בגילויי צניעות: אל תהיי פוריטנית כזאת, תחשׂפי מעט את הצוואר; **טהרנות** – הקפדה חמורה על טוהר המידות, המוסר והנימוסים; היצמדות לתפיסת עולם מסוימת ללא כל סטייה ממנה; **אי־התבלטות** – הצנעת יכולות קיימות (כגון הצטיינות במשהו, יתרון מסוים או דבר אחר המושך תשׂומת לב) לעומת יכולות אחרים; **פריצות** – יחסי מין חולפים ומזדמנים עם מגוון בני זוג הניכרים בהפקרות, בעיקר בתחום המין, בחוסר צניעות בעניינים שבינו לבינה וכד׳: הרי זו עזות מצח ופריצות; **קטונתי, קָטוֹן** – 1. ביטוי להבעת ענווה וצניעות של הדובר שפירושו: אני קטן ואיני ראוי לכבוד (להערכה, ליחס הטוב וכד׳) המוענק לי: קטונתי מן הכבוד שאתם חולקים לי, ואני חושש שעד מהרה תגלו כי אני מתקשה למלא את ציפיותיכם; 2. ביטוי לצניעות הנאמר כפתיחה לדברי השׂגה על דברים שנאמרו קודם: קטונתי מלהשׂיג על דברֵי חברי שדיבר לפניי, אך נראה לי שהדברים עדיין צריכים חידוד והבהרה; **בתום לבבו ובניקיון כפיו עשׂה זאת** – פעל שלא על מנת לקבל פרס; **חָסוּד** – מלא חן, נאה, שמשוך אליו חוט של חסד: הכלה נאה וחסודה; התורה נאה וחסודה, ודבריה נאים וחסודים; **כְּאַסקוּפָּה הַנִדְרֶסֶת** [= מפתן הבית שכל אחד נכנס ודורך עליו]: כינוי לדבר או לאדם שהכול מזלזלים בו, פוגעים בו או בכבודו ומשפילים אותו: באתי לתבוע את עלבונה של לשוננו שבזמן האחרון רבים מתנהגים אליה כאסקופה הנדרסת; כל ימיה הייתה כאסקופה הנדרסת לרגלי בעלה הרודן; **לא החזיק טובה לעצמו** – לא חשב עצמו ראוי לתודה, לא הכיר בערך עצמו, לא היה גאה על מעשׂיו, לא זחה עליו דעתו: אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת; **קַב חֲרוּבִים** – מועט שבמועט, משל למזון מצומצם ודל ביותר, כסמל לעניות [ר׳ חנינא בן־דוסא, היה עני מרוד וניזון כל השבוע מקב חרובים בלבד]: די לי בקב חרובים מערב שבת לערב שבת; **פְּחוּת עֵרֶךְ** – ירוד, נטול חשיבות; **דל ערך** – מעוט חשיבות, פחות ערך: קנייני הרוח של האומה נראים בעיניהם קניינים חסרי ישות ודלי ערך; **יוֹשֵׁב אוֹהֶל** – כינוי למי שמסתגר בביתו, ספון בין כתליו, לרוב אדם השקוע בלימודים, במחקר וכד׳: בניגוד לתאורטיקנים יושבי אוהל המעלים השערות בעלמא, כותב ספר זה הוא גנרל בדימוס, איש מעשׂה המכיר את זירת הקרב על בוריה; **הַנֶּעֱלָבִים וְאֵינָם עולבים** – בני אדם צנועים ועדינים שאינם פוגעים בזולת גם אם האחרים פוגעים בהם: הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים; **בְּצִידֵי דְּרָכִים** – ללא התבלטות, בצניעות ובענווה: למרות כישרונם הרב התהלכו שני האחים בצידי הדרכים עד יומם האחרון; **אפס יומרה** – הוא לא טען שיש לו יכולת, זכות או חזקה כלשהי: להישׂגיו הצנועים הגיע באפס יומרה כי כך הוא הרגיש; **נֶפֶשׁ שְׁפָלָה** – 1. ענוותנות, צניעות, הסתפקות מועט; 2. רגש נחיתות, דיכאון, דכדוך: חייב אדם להיזהר ביתומים ובאלמנות שנפשן שפלה; 3. דרגת מוסר נמוכה, שחיתות: פלוני הוא בעל נפש שפלה, ויש להיזהר מפניו; **בָּרַח מן הגדולה (שׂררה, כבוד)** – התרחק מן הגדולה, התחמק מן השׂררה, השתמט מן הכבוד: כל המחזר על הגדולה, גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה, גדולה מחזרת אחריו; **סוד הַצִּמצוּם** – האומנות או הכושר לצמצם דברים, להתרכז בעיקר ולהביע דברים בקיצור: מאמריו מעידים שהוא עמד על סוד הצמצום כי הם מועט המחזיק את המרובה; למגינת ליבי, יש נואמים שטרם שמעו על סוד הצמצום; **מים שקטים חודרים עמוק** – כינוי לאדם שקט, תמים לכאורה ולא מרשים כלפי חוץ, אך השפעתו מרובה בזכות אישיותו החזקה, ויכולתו למעשׂים גדולים; **מי אני ומה אני** – אין לי כל חשיבות ומעמד; **גדולים וחכמים ממני** – איני הראשון שטענתי משהו או נתקלתי בבעיה: איני מתיימר לפתור את הבעיה במקום שגדולים וחשובים ממני כשלו; **מיעט את נפשו** – נהג צניעות וענווה: מַעֵט נפשך מכל גדולות העולם; **מִפֶּה לָאוֹזֶן** – בצנעה, בסוד, בלחישה, באופן שלא נשמע ברבים: השמועה עברה מפה לאוזן וסופה שנתפרסמה בכפר כולו; **השפיל דעתו** – נהג בענוותנות, הצניע לכת: אף שהיה עם הרץ לא ראה להשפיל דעתו לפני רב הקהילה; **התבטל בפני מישהו, התבטלות עצמית** – הפחית מערך עצמו ומחשיבותו העצמית יחסית אליו, התחנחן: עליך לרכוש ביטחון עצמי ולהפסיק להתבטל בפני הכול; **נהג קלות בעצמו** – לא הקפיד בחובות של כבוד כלפיו; **נֶחְבָּא אל הכלים** – צנוע וביישן, בורח מן הכבוד, אינו מתלבט, מתרחק מפרסום: לא עמד בראש הוועדה כי תפקיד כזה מחייב חשׂיפה לתקשורת, והוא מטבעו נחבא אל הכלים; **חכם לכשירצה** – 1. אדם צנוע שממעט לגלות את חוכמתו, חונן בכישרון, בסגולות מיוחדות; 2. תואר שלילי למי שמעמיד פני תם, אבל כאשר יהיה כדאי לו, יֵראה את חוכמתו; **נְמוּךְ רוח, נמיכות רוח** – תכונות או מצב לצניעות האדם, הניכרים בהתמקדות עצמית מועטה, בתחושה מדויקת (ולא מוגזמת או בהערכת יתר) של הישׂגיו ושל ערכו, וכמובן הוא מכיר במגבלות, בחוסר השלמות, בטעויות, בפערי הידע וכדו׳: נמיכות הרוח יש בה כדי ללמד על גדלות הנפש של בעליה; למדתי להגיד תודה ולהשיב בענווה וברוח נמוכה; **אינו מגיע לקרסוליו, לא הגיע עד קרסוליו** – הוא נפל הרבה (בידיעותיו, בחוכמתו, בעושרו, בניסיונו וכדומה) מפלוני ואין לדמותו אליו כלל, הוא נופל ממנו בהרבה: בעולם הרבה בדרנים אך מי מהם מגיע לקרסוליו של צ׳רלי צ׳פלין? **אין הנחתום מעיד על עיסתו** – אין זה מן הראוי שאדם יחלק שבחים לעצמו או יעיד על טיב מעשׂיו או מוצריו כי הוא אינו אובייקטיבי: היות שאין הנחתום מעיד על עיסתו, אני מזמינה אתכם להתרשם מהקורס שלי אם כדאי לכם להשתתף בו; **הנני הֶעָנִי מִמַּעַשׂ, אני הֶעָנִי מִמעשׂ** – אני מבקש להביע את דלות מעשׂיי מול משׂימה חשובה ואחראית, אני אדם פשוט, ואיני יכול להתגאות במעשׂים טובים וגדולים: אני העני ממעשׂ, יש לי משׂימה קשה מדיי, ונראה שאיני האדם שיצעיד את משׂרד המדע והטכנולוגיה למקומו הראוי; **לפי עניות דעתי, לעניות דעתי** – לשון מקובלת ומצטנעת להבעת דעה אישית או להסתייגות שאינה מחייבת את הזולת: לעניות דעתי, התעלמות מן הגורם הכלכלי מעוותת את תמונת המצב; **מסתפק במועט, צנוע, הסתפק במועט** – חי בצניעות והיה מרוצה מן המעט שיש לו, ניהל אורח חיים צנוע ולא בזבזני, הסתפק בצרכים ההכרחיים: כל חייו היה אדם צנוע שהסתפק במועט; **פת במלח תאכֵל ומים בִּמְשׂוּרה תשתה** – הסתפק במועט, וחיה בצנע ובפשטות; **אָכַל בָּצָל וְיָשַׁב בַּצֵּל, אכול בָּצָל ושב בצֵל** – הסתפק במועט וראה נחת ושלווה: עדיף לאכול פת ובצל ולשבת בצל, מלרדוף אחר תרנגולות ולא לראות אושר ונחת; **פת במלח** – כינוי וסמל למאכל דל, שיש בו רק כדי להתקיים: כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכֵל, ומים במשׂורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה; **כפיפות קומה** – מצב של תלות, כפיפות לסמכות או למרות, שעבוד, נכנעות: א״ד גורדון דרש רגישות מוסרית ומתינות ביחסים עם ערביי הארץ, אך לא כפיפות קומה; **הידוק החגורה, הידק את החגורה** – צִמצֵם את הוצאותיו הכספיות והסתפק במועט בשל

בעיות כלכליות; לא החזיק טובה לעצמו – לא חשב עצמו ראוי לתודה, לא הכיר בערך עצמו, לא היה גאה על מעשיו, לא זחה עליו דעתו: אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת; הָלַך בגדולות – שאף להגיע להישׂגים גדולים או למעמד גבוה, שאף לחולל גדולות ונצורות, לא הסתפק במועט: דן אינו מסתפק בהישׂגיו כפרקליט מן השורה, הוא הולך בגדולות ומתכנן לפתוח משׂרד עורכי דין; לא הָלַך בִּגדולות, לא הילך בִּגדולות – לא שאף למעשׂים גדולים: למרות ייחוסי למשפחה עשירה ומכובדת, לא גבה ליבי, ולא הילכתי בגדולות, ולא חקרתי במכוסה ממני; כָּל־כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה – האישה היהודייה היא בת מלך, ועליה לשמור על כבוֹדהּ בלבושה ובהתנהגותה; לב קטן – קמצן, צר עין, ידו מעוטה; כניעת נפש – התבטלות לפני אחר, ענווה יתרה: אני מודה לפניך . . . בכניעת נפש שידי הייתה במעל; עָפָר אני תַחַת כַּפּוֹת רגליך – ביטוי של ענווה וצניעות, על הרוב לפני השמעת טענה או ביקורת שיש בה כדי לחלוק על דעתו של אדם חשוב או בקי מאוד: הרב ניגש לגאון מווילנא ואמר לו: 'מורי ורבי, עפר אני תחת כפות רגליך, אבל בענייני איסור והיתר קיבלוני תושבי וילנא כרב העיר כי הכשרתי את התבשיל על יסודות מוצקים, לכן אבקשך ללכת לבית החייט כדי שנטעם מאותו תבשיל שנפלה בו שאלה שכל תושבי וילנא יכירו בסמכותי, ולא יהא פוצה פה ומצפצף נגדי! כקטן שנולד – משל לאדם תמים ביותר שאינו יודע בענייני העולם בין ימינו לשׂמאלו; מועט המחזיק את המרובה – דבר שנכתב או נאמר במילים מעטות, אך תוכנו חשוב ורב־משמעות, מעט בכמות אבל גדול וחשוב באיכות: הוא אינו מרבה בדברים, אבל כל משפט שלו הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; חוברת 'מדינת היהודים' להרצל היא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; בכל מעשׂיך היה צנוע, וכל אסון לא ייגע בך; אומרים לאילני מאכל: 'למה אין קולכם הולך?', והם משיבים: 'אין אנו צריכים, פירותינו מעידים עלינו'; לא גבה ליבי ולא רמו עיניי ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני; יהללך זר, ולא פיך; ספקנות מעידה על צניעות השׂכל, ואילו פסקנות – על יומרתו; מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו; אל תתאווה לשולחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם; אני, איני מתהדר בפני גדולים ומקטין את עצמי בפני קטנים; הדר תורה – חוכמה, הדר חוכמה – ענווה; כל גופו לבש ענווה שהייתה ניכרת בהילוכו, בדיבורו ובקולו; הַשִׁפְלָתִי זו הגבהתי, והגבהתי זו הַשְׁפָּלתי; הסתפקותו במה שיש והצטמצמותו במועט מיעטו את דמותו בעיני עצמו; לחיות בהֶעלֵם – לחיות בשקט, שלא להתבלט, ולא להלך בגדולות; היה קטן בעיני עצמו והסתיר מעשׂיו הטובים מעיני הבריות; התרחק מן הכבוד והצטיין בפשטות הליכותיו; מיעט את עצמו ומחל על כבודו; צמצם את עצמו עד שכמעט נתבטלה ישותו; די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת; צמצמנו עצמנו זה מפני זה; ויתר על כיבודים פומביים והעמיד עצמו בצל; הדר מצווה – צניעות; כל המידות צריכות כוונה חוץ ממידת ענווה שכן ענווה שיש עימה כוונה – אינה ענווה; הענווה חוסכת מאיתנו את ההשפלה; מפני־מה זכה שאול למלכות? מפני הענווה > אופי! איפוק! התנהגות! ויתור! ערך!

עצבות! סבל!

עצבות. עצוב, עַצבות – תחושת אומללות, שעוצמתה בין מתונה לקיצונית, הנגרמת לרוב מאובדן של מישהו (או משהו) שמוערך מאוד (כגון גירושים, מוות). עצבות מתמשכת היא אחד משני התסמינים לדיכאון או לאִי־נֶהֱנוּת (אַנהֵדוֹנְיָה), כלומר אי־יכולת לחוות תחושות נעימות וליהנות מדברים שאמורים ליהָנות מהם; וכן – דכדוך, דיכאון, יגון, נוּגֶה, נכאים, עוגמה, עֶצֶב, צער, קדרות, תוגה: הֵסֵר עצבות מליבך; הוא הצליח להפיג את עצבותה ואף העלה בת צחוק על; נֶעֱצַב – נעשׂה עצוב, מצטער, נוּגֶה: נעצב המלך על בנו שמת; כשלא מצא עבודה, לא נעצב על ליבו; העציב, הִתעַצֵּב – הצטער, נעשׂה עצוב: אל תתעצבי כי לא קרה הדבר באמת, אלא מדובר רק בסיפור; מַעֲצִיב – מצַער, מעורר עצב: משפקד את משפחתו אירוע מעציב זה, הוא אינו כפי שהיה; עֶצֶב – רגש המבטא תחושת חיסרון או אובדן [השתקעות עזה וקיצונית ברגש הזה עלולה לגרום בסופו של דבר לדיכאון; רגש העצב נחשב לרגש ההופכי לשׂמחה]; עַצֶּבֶת – צער, עצב, סבל: הסתיו, השלכת ובדידות ליבי ביטאו יותר מכול את תחושת העצבת שלי; בשיר על הכותל המערבי נכתב: 'הכותל אזוב ועצבת'; עָצֵב – עצוּב, עגום, מלא תוגה: מידת בשׂר ודם – אדם מוכר חפץ לחברו, מוכֵר עצֵב וקונה שָׂמֵחַ; עִיצָּבוֹן –איכה אשׂא לבדי את עיצבון אלמנותי את תוגת חיי שנשארה; עוֹגמָה – צער, יגון: כשאמר הרופא שיש לי סרטן הרחם, קשה לתאר אילו עוגמה וכאב באו עליי ימים רבים; התעגם, עָגוּם, עָגַם – הצטער, היה עצוב, היה שרוי בדאגה: כמה עגמה עליי נפשי כשנאלץ להתגייס בני יחידי שאהבתי לצה"ל; לא עגמה רוחי על ההפסד במשׂחק, אלא על פיטורי המאמן שכה אהבתי; מה לך שנפשך כה עגומה? עגמימות, עגמומי – עגום במקצת, נוגה ועצוב מעט: מבטה החודר והעגמומי השתלב יפה בצלילי העוגב העגמומיים; כשנפרדה ממנו, ניבטו מעיניו צער ועגמימות; עגום נֶפֶש – נוּגֶה, עצוּב: בניחום אבלים פגשתי אדם עגום נפש ואישה עזובה ועצובת רוח; עוגמַת נֶפֶש – צַעַר המלווה בתחושת אכזבה עמוקה, יגון, עצב, הֲלוֹך נפש עגום ונוגה: ציפיתי לטיול בקוצר רוח, ונגרמה לי עוגמת נפש רבה כשהתבטל; התובע ביקש שיפצו אותו לא רק על הפגיעה הגופנית, אלא גם על עוגמת הנפש שנגרמה לו מהרשלנות הרפואית; נָפַל לתוך עַצבות – נהיה עצוב, נחה עליו רוח עצב: למה אכסה ממך, זוגתי היקרה, נפלתי לתוך עצבות בשל הפסדי בבורסה; נוּגֶה – עצוב, עגום, מלא תוגה: מכינורו עלו צלילים נוגים שהרטיטו את לב השומעים; מעוּנָן – קודר, נוּגֶה: מצב רוחו מעונן; מצחו מקומט ופניו מעוננים ממחשבות על עול הפרנסה; שָׁחוֹר – קודר, עצוב מאוד, גרוע ביותר, מבשׂר רעות: לאחר התאונה עולים בראשו רק הרהורים שחורים; רעיונה היה שחור ומדכא, ולכן אף לא עמדה למבחן; יום שחור – יום שהיה בו אסון, אירוע קשה צער וכאב; משונק – נחנק: הוא משונק בייסורי חוליו; המון מבוהל, משונק ומבועת התחיל להתרוצץ ולהימלט; מַחשָׁך – מצב קודר, עגום ואפל שאדם נתון בו: הרעיון הציוני מבשׂר שיצא עם ישׂראל מִמַּחשַׁכֵּי גלותו; כָּהָה – נעשׂה חשוך, הפך לאפלולי: קמעה קמעה כהתה עליו נפשו עד שטבע במצולת היגון; כָּהֲתָה עָלָיו נַפשׁוֹ – נתעגמה רוחו, נחה עליו עצבות: משנתבשׂרה בשורת איוב נוראה כהתה עליה נפשה, והתקשינו לתקשר עימה; מצב רוח – 1. מצב רגשי קְצַר מועד של אדם, בדרך כלל בעוצמה נמוכה (למשל, מצב רוח עליז, מצב רוח עצבני) הניכר בהתנהגותו ובהִלכי רוחו: הוא שב מן הפגישה המוצלחת במצב רוח מרומם; מצב רוחו יש בו עליות ומורדות; 2. נטייה להגיב רגשית בצורה מסוימת שעלולה להימשך שעות, ימים או אפילו שבועות, אולי ברמה נמוכה ומבלי שהאדם ידע מה הניע את המצב, למשל, מצב רוח כועס עלול להתעורר כאשר אדם לא יודע על מה הוא כועס או מה עורר את הכעס; חילופי מצב רוח – תנודות תדירות ומהירות במצב הרוח, במיוחד בין תחושות של אושר לעצב. עוצמת מצב הרוח עשׂויה לנוע בין תנודות שכיחות להפרעות פתולוגיות, כגון הפרעה מחזורית או הפרעה דו־קוטבית: היא קצת במצב רוח זה יומיים ברציפות, וקשה להתמודד איתה; נפשו מרה עליו – הוא עצוב וממורמר, רע לו מאוד: מאז פיטוריו מהמפעל נפשו מרה עליו, והוא מסתגר בביתו; שעממן, שִׁעמום, שיעמום, השתעמם, שוּעֲמַם, שִׁעֲמֵם, שִׁיעֲמֵם – גרם לחוסר עניין או לאדישות, גרם להרגשת עצבות, גרם למישהו לחוש שעמום: הסרט שיעמם אותי, וכמעט נרדמתי; שַׁעַמְמָן – טרחן, מי שמטיל שיעמום בכל דבריו, בהפצרותיו וכדומה: כדי להיפטר מאותו שעממן, החלטתי להֵיעדר מביתי; נְכֵה רוּחַ – עצוב, מדוּכָּא, מלא עצב ויגון; אומללוּת, אִמלֵל – העציב מישהו, גרם למישהו שלא יהיה מרוצה או שׂמח, אלא מִסכֵּן ועצוב מאוד: לא להיות אהוב זה ביש מזל, אך לא להיות אוהב כלל זו אומללות; נחמץ ליבו, נחמץ הלב – חש מרירות, התמרמר, התרגז והצטער מאוד: כל אימת שנזכר בעוול שנעשׂה לו, נחמץ ליבו בקרבו; חָמוּץ – עצוב, מר: אף שכל שנותיי היו חמוצות עליי כחומץ, קיבלתי עליי הכול באהבה; מרי נפש וחמוצי צלם לתועבה הם לי; חֲמוּצוֹת – בהבעת פנים כעוסה של אדם ממורמר, נרגן, לא מרוצה, במרירות, באי־שׂביעות רצון: הוא הביט חמוצות בצלחת ואמר: 'איני אוהב קישואים'; פנים חמוצות – פנים המביעות מרירות ואי־שׂביעות רצון; פנים המשקפות מצב רוח רע: מה הפנים החמוצות האלה, מה קרה? מרמור, מִרמֵר – מירר את חייו, גרם למישהו צער ורוגז: היא מרמרה את חייו עד שהגיעו לרבנות; לחינם מתמרמרים אחדים מאיתנו על הברון רוטשילד ועל עוזריו; מֵירֵר, מִרמֵר, מְמוּרמָר – שקוע במרירות רבה, מלא מרירות, שיש בו התמרמרות, כעס ורוגז, בעיקר בשל אכזבה: העובדים הממורמרים איימו לפתוח בשביתה; מר – רע, עצוב, מצער: קיבלנו בשׂורה מרה כלענה שגרמה לנו עצב רב; מָרִיר – תחושה המבטאת התמרמרות, כעס, תסכול, הרגשת קיפוח וכד', פעמים נאמר על אדם שהוא מתוסכל, נרגן וממורמר בשל אכזבה, קנאה וכד': חייו קשים מאוד, ובכל זאת הוא אינו מריר כלל; מְרִירוּת – תחושה של טינה, רוגז, דיכאון, עוגמת נפש, התמרמרות, אכזבה, כעס, תסכול, קיפוח וכד': ניסיתי לפייסה ולהפיג מעט את מרירות קולה, אך לשווא; מרירות לב – רוגֶז ודיכאון, עוגמת נפש, התמרמרות: המובטלים נאנחים במרירות לב על מצבם; מָרוּר – מר, מריר: למה לי חיים מרים ומרורים ממוות? פניה היו צנומות, מארורות וקמוטות, והכול הבחינו שנפשה מרורה עליה; מֵירוּר, מֵירֵר– המאיס את החיים על מישהו, גרם לו צרות, קשיים וצער רב: במקום להקל עליה את החיים, העדיף למרר מירור שהגירושים עדיפים ממנו; מירר את חייו – הפך את חייו לקשים ומרים, הציק לו מאוד, ירד לחייו, וכן – אִמלֵל אותו, דִיכֵּא, דִכדֵך, הִדאִיב, הִכאִיב לו, הִנחִית עָלָיו מַהֲלוּמָה, הֶעֱכִיר אֶת רוּחוֹ, הִשׂבִּיעוֹ מְרוֹרִים, מִרמֵר: הוא מירר את חייה, ולבסוף התגרש ממנה ונשׂא אחרת; נעכר, עכור, עָכַר, העכרה, הֶעֱכִיר – פגם ביחסים או באווירה וקלקל אותם, גרם לכך שיהיו לא נעימים: הוויכוח החריף ביניהם, העכיר את האווירה ויצר מתח רב במהלך הדיון; עָכוּר – עגום, עצוב, מדוכדך: בזמן האחרון הוא חוזר הביתה מן העבודה במצב רוח עכור; נֶעכַּר – נעצב, דוכדך: מצב רוחי נֶעכַּר מפני שכשלתי במבחן; חָשַׁך – נהיה קודר ומדוכדך, חָשך עולָמו: משמתה עליו אשתו, עולמו חָשַׁך

עליו עולמו; התמרמרות, התמרמר – הרגיש כעס, מרירות ואי־שׂביעות רצון, כגון מאמונתו שקיבל יחס לא הוגן, הביע אי־שׂביעות רצון ממישהו או ממשהו: הקיצוץ בשׂכר גרם למרירות בקרב צוות המרצים; נִדאַב, דָאַב – כאב, נעצב מאוד: דאב ליבי לשמוע כי נתפרדה החבילה והתגרשו; ליבו נדאב מהאסון שבא עליו; הַדאָבָה, הדאיב – ציער, העציב, הכאיב: זיכרונות מדאיבים עלו מילדותי העשוקה שהרביתי לחבק בה אשפתות; דְאָבָה – דאגה, יגון, צַער, כאֵב: דאָבת עולם מילאה את לבו כששמע את הבשׂורה הרעה; דָאוּב – כאוב, עגום: קיבלה את פניי אישה דאובה ועכורת סֶבֶר, והִצעתי לה את עזרתי; שָבוּר וְרָצוּץ – כואב ודואב, מדוכא עד עפר, שעולמו חרב עליו: אחרי מות בעלי בלא עיתו, אני שבורה ורצוצה; נְכָאִים – עצבות, דיכאון, יגון, דִכדוּך נֶפש: בהלוויה הייתה אווירת נכאים; אָגֵם – עגום, עצוב, אבֵל, מדוכָּא: זקני המקום היו אַגמֵי נֶפֶש; השבתת שׂמחה, השבית את השׂמחה – ביטל או הֵפֵר את השׂמחה: האסון גרם להשבתת שׂמחת החג; השבתת קול שׂמחה, השבית קול שׂמחה – הפסיק, ביטל או הֵפֵר את השׂמחה: התאונה השביתה את שׂמחת החג; דך רוח – אבֵל, מוּכּה יגון; דָמוּם, דוּמָם – בדממה, בשקט רב, בשתיקה: ישב דומם, מוכה יגון ומורכן ראש; תוּגָה – עצב עמוק, יגון וצער: אין שׂמחה בלא תוגה; בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב, וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ; יָגוֹן – תחושות של צער רַב, מצוקה, חרדת פרידה, בלבול, כמיהה, התעקשות על העבר וחשש מפני העתיד: למה נולדתי לראות עמל ויָגון; משפחת הנפטר אבֵלה ואפופת יגון; להוותי, לְהַוָּתוֹ – לאסונו, לדאבון ליבו, למגינת ליבו, למזלו הרע: נתברר לו, להוותו, שמצב עסקיו בכי רע; לִמְגִינַּת לֵב, למגינת ליבו – לצערו הרב, לעוגמת נפשו, לדאבון ליבו: כבר בתחילת הריאיון התברר לה, למגינת ליבה כי לא תתקבל לעבודה במקצועה; שָׂבַע מרורים – סבל ממנו קשות: לוי אשכול שׂבע מרורים מבן־גוריון בשל התנגדות בן־גוריון להקים ועדת חקירה לבדיקת 'עסק הביש'; שָׂבַע תְּלָאוֹת – באו עליו צרות, פגעים וייסורים: התייתם מאביו בגיל רך, שׂבע תלאות בעטיים של המלחמה, ולא ידע מהי שׂמחת ילדות; יְגוֹן הַיָחִיד – יגון עמוק ונוקב של הפרט שלא כל אחד מסוגל לחוש בו: על העולם החריש עימו ביגונו הגדול עם מות בנו יחידו; קוֹרֵעַ לֵב – גורם צַער גדול, שובר את הלֵב, מזעזע ומחריד: כשנודעה לה הבשׂורה המרה, היא פרצה בבכי קורע לב; לב נשבר – מדוכדך, מדוכָּא, לב נכנע, שאין בו יהירות: הננו מודיעים בלב נשבר ומוכּה יגון על האסון; חפוי ראש – בוש ונכלם מחמת כישלון או השפלה, מדוכדך: אחרי ההפסד בחצי הגמר היה נכלם וחפוי ראש; מראה סוֹחֵט דמָעוֹת – מראה עצוב ביותר, מראה הגורם לדמיעת העיניים, מראה מרגש ביותר: בסרט ראינו מראה סוחֵט דמעות; נָפַל לִיבּוֹ, נָפְלָה רוּחוֹ – התייאש, אמר נואש: אל תיפול רוחך, הן בסופו של דבר תשׂיגי את מבוקשך; רוּחַ נכֵאה, רוּחַ נכָאִים – עצבות, אֵבל, יגון, קדרות, דכדוך: משנפטרה אימנו בדמי ימיה, הייתה בבית רוח נכאים, ופנינו הראו עצב וקדרות; יָגוֹן קוֹדֵר – יגון עמוק, אֵבֶל רב: בצער רב וביגון קודר אנו מודיעים על מות יקירנו; נתעגמה דעתו עליו – נחה עליו רוח עצב; צבט את הלב, צבט בלב – עורר רגש חד של כאב, עצב, געגועים, נוסטלגיה וכד': אהבנו להקשיב לשיריה הנוגים, הצובטים את הלב; סחט דמעות – היה עצוב ביותר, גרם לדמיעת העיניים, היה סנטימנטלי ביותר; נוסטלגייה – 1. כמיהה לחזור לתקופה או למצב חיים קודמים שזכורים כטובים יותר מההווה; 2. געגועים אל מה שהיה לפנים; התרפקות על זכר הימים המאושרים שחלפו (בבית, בילדות, במולדת, בנעורים וכד'): הביקור בבית הספר הישן עורר בי נוסטלגייה לימי ילדותי; געגועים, געגוע – תחושת עצב וכמיהה למישהו או למשהו, רצון עז לראותו, להיפגש עימו או להימצא בקרבתו, כיליון נפש אליו, הנגרמים מהיעדרות מהבית או מהמולדת: געגועיי למקום שבו גדלתי בילדותי גברו והלכו, עד שקמתי ונסעתי לשם; דעתו עכורה עליו – הוא במצב רוח קודר ונוגה: אין פיו וליבו שווים אלא בשעה שדעתו עכורה עליו; עכירוּת הרוּחַ, העכיר את רוחו – העציב או ציער אותו, השרה עליו קדרות: המפלה שספג העכירה את רוחו; שָׁבַת – פָּסַק, חָדַל, הפסיק להתקיים, להתרחש: משחרב ביתנו ברעש, בטל זיו חיינו, שָׁבַת מְשׂוֹשׂ ליבנו וְהָפַךְ לְאֵבֶל מְחוֹלֵנוּ; שָׁבַת מְשׂוֹשׂ ליבו – בטלה שִׂמחתו: שבת משׂוש ליבנו כששמענו שעלינו להישאר בשבת בבסיס; עָגְמָה רוחו, עָגְמָה נפשו – הצטער, היה עצוב, היה שרוי בדאגה: עגמה רוחו שלא הצליח במבחן; מדוע פניך רעים – מדוע אתה עצוב, נרגז, ממורמר, מדוע אתה נראה דל וירוד: מדוע פניך רעים, ואתה אינך חולה? קְשֵׁה רוּחַ – מר נפש, מדוכא, מסכן, אומלל: המעון מיועד לבני אדם שבשולי החברה: קשי רוח וקשי יום; עולמו חָשַׁך בַּעֲדוֹ, חָשַׁך עולם בַּעֲדוֹ, חָרַב עליו עולמו, חָשַׁך עליו עולמו – הוכה בצער גדול, חש צער עמוק, הרגיש כאילו התמוטט עולמו: מאז התאונה הקטלנית חשך עליו עולמו; לאחר פטירת אשתו חרב עליו עולמו, והוא לא מצא עוד טעם לחייו; חָשכוּ עֵינָיו – נדהם מרוב צער ויגון, נחרד מחמת המראה המזעזע: כשהגיע למקום הדלקה חשכו עיניו – מן הבית הגדול לא נשאר כמעט זכר; דָווּי – מלא ייסורים, כואב, סובל: עיניה היו כבויות ופניה דוויים, חולים וסחופים; דָוָה ליבו וחשכו עיניו – נדהם מרוב צער ויגון, חטף הלם; פנה זיוו, פנה הדרו – סרו יופיו וחינו, נותר בלי חן ויופי: כשהצדיק בעיר, הוא זיווה, הוא הדרה, יצא משם – פָּנָה זיווה, פנה הדרה; נָפלוּ פָּנָיו – נִראָה רע (עצוב או חולה), נהיה רזה וכָחוּש מחמת מחלה או רוגֶז; פנים רועמים, מבט רועם – פנים רוגזים וקודרים, פנים מביעים תרעומת; פנים רעים, פניו רעים – 1. נראה דל וחולני: מדוע פניך רעים, ואתה אינך חולה? 2. פני כעס וזעם, פניו מביעים עֶצֶב וצער: וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים, וַיִּשְׁאַל אֶת סְרִיסֵי פַרְעֹה . . . מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם? פנים קודרות – פנים המביעות קדרות, צער ויגון, פנים עצובות: משתתפי ההלוויה עמדו ליד הקבר בפנים קודרות; הוכה ביגון – בא עליו צער עמוק: הקיבוץ הוכה בתדהמה וביגון על האסון שפקד אחת מחברותיו; פָּנִים זוֹעֲפוֹת, פָּנִים זעופות – פני כעס, הבעת זעם ורוגז, פנים המביעות כעס וזעם או חומרה ורצינות: המנַהל הוא אדם חמור סבר, ובמקום שיביט בי בפנים מאירות, פניו אליי תמיד זעומות; הביט בעֵינַיִם כבויות, מבט כבוי – מבט חסר חיות, מבט שנעלמה ממנו החיות והמביע ייאוש וחולשה, עיניים שאין בהן אור ושׂמחת חיים, עיניים המבטאות ייאוש או אדישות: מאז האסון הוא מהלך בראש מורכן ובעיניים כבויות; הֵטיל קַדרוּת על – הטיל עצבות, דכדוך, מרה שחורה על: מותו הטיל קדרות על הגטו, הביא לידי שקיעת מעמדו של היודנרט וכושר פעולתו; עַקַת בדידוּת, עַקַת נֶפֶש, עָקַת לֵב – מצוקה נפשית, דיכאון; שָׁפַךְ שִׂיחוֹ – הביע את רחשי ליבו, גילה את צרת נפשו, הביע את מר נפשו: שפכתי שׂיחי לפני המעסיקה שלי והארכתי בדברים כי קיומי הכלכלי עומד על קביים; מר לב – מר נפש, מדוכדך, נדכא: כל שרצה להיטיב עם מרי הלב ולזכות בנדיבות לב את קשי היום; מַר נֶפֶש – 1. מלא מרירות, ממורמר, זועף, כועס, מלא צער ורוגז: תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ; והיא מרת נפש . . . ובכֹה תבכה; 2. מיואש, קשה רוח: כדאי שתשתוק פן יפגעו בך בני אדם מרי נפש; דך רוח – אבֵל, מוכּה יגון; צעוּדת אֵבל, מַרש אֵבל – מנגינת לכת איטית המותאמת לקצב הצעידה האיטי של המלווים בהלוויית מת: הפרק השני בסימפוניה השלישית של בטהובן הוא מרש האבל המפורסם; בין המְצָרים – במצוקה, במצב ללא מוצא; רוּחַ כֵּהָה – רוח עצבות, דיכאון: הגיוס לצבא הביא רוח כהה על המשפחה; מֶלַנכּוֹליָה < מָרה שחורה – דיכאון, עצבות רבה, מצב רוח קשה ומלנכולי, פסימיות וראיית שחורות: משפוטר מעבודתו נפלה עליו מרה שחורה ומסרב לצאת מן הבית; הוּשלַך הַס, השליך הס – קמה דומייה, השׂתררה שתיקה מוחלטת: לפני הקראת התוצאות הושלך הס באולם; דומייה כבדה – שתיקה מוחלטת, דממה מתוחה: הכיתה נשתקעה בדומייה כבדה ומתוחה – השמשה מרוסקת, מי זרק את הכדור? גוף נָגוּף – גוף נגוע במחלות: שכב הגופי הנגוף על מצע של תבן ושיווע לארוכה שלמה ומהירה; ידיעה מעציבה, ידיעה מצערת – חדשה לא משׂמחת, שמועה רעה: הגיעו ידיעות חדשות ומצערות שהיו מרות וממוגגות [= ממיסות] לב; שֶׁבֶר לב, שיבְרוֹן לב – צער, כאב לב, יגון עמוק: האם השכולה הלכה לעולמה בשיברון לב חודשים לאחר מות בנה; מחזה מחריד ומזעזע, מחזה קורֵעַ לֵב – מחזה הגורם צער גדול, מחזה שובר לב: מחזה קורע לב בבית העלמין – שמונה קברים של בני משפחה אחת מן התאונה; יום קודר – יום עצוב; צביטה בלב – רגש חד ונוקב של עצב, כאב, געגועים, נוסטלגיה וכד': כל אימת שאני שומע מנגינה זו אני חש צביטה בלבי; לֵב שָׁבוּר – 1. לב מלא צער עמוק ויגון; 2. כינוי לאהבה נכזבת, אכזבה וכאב לב של אוהב שאהבתו לא נענתה: הדון ז'ואן הניח אחריו הרבה לבבות שבורים; כְּאֵב לב – יגון, צער עמוק, עצב גדול, תסכול, מפח נפש: כאב לב נגרם לה כששמעה שבנה לא התקבל בסופו של דבר ללימודים; חֲלִישַׁת דעתו, חָלְשָׁה דעתו – נפלה רוחו, הצטער מאוד, נפגע קשה בנפשו: חלשה דעתו ועגמה עליו נפשו; משנכנס אב, ממעטים בשׂמחה; הצחוק מְגָרֵש עצבות, מחזק את כוח החיים, מרפא תחלואים ומשכיח צער; היה סָפוּג צער, דְוֵה לב וקְדוּר פנים; שׂמחת ליבו הפכה לאנחה; כהתה עליו נפשו ולא גילה הבהוב של שׂמחה; קולה והילוכה ומראה פניה ביכּו לב כל רואיה; נפלה טיפה מרה לתוך כוס שׂמחתי; הוא אינו נראה כמימים ימימה, כאילו הוא משוטט בים של עצבות; רוח נכאים אפפה את דבריו, ורוח עצב שרתה בביתו; קולו, הילוכו ומראה פניו ביכו כל רואיו; עננה קודרת רבצה על ליבו; מרירות של לענה חִלחֲלה בליבו; אט־אט שָׁכַך פרץ השׂמחה ודִממת קדרות השתלטה על הבית; בכוס השׂשׂון נמהלו אֶגלֵי לענה; קדרו שמיו וחשך עליו עולמו; לא הראה הבהוב של שׂמחה, וכמעט טבע במצולת היגון; אני הייתי אדם צָעוּר ועגום נפש, והיא הייתה אישה עזובה ועצובת רוח; הסתלקה שׂמחתו והתהלך כשראשו באדמה; במצב רוח נוגה ועגמומי סיפר על מחזה קורע לב ומחריד שחווה בחו"ל; אין שׂמחה בלא תוגה; פניו נבלו וקדרו, והיה חמוץ צֶלֶם; עת לבכות ועת לשׂחוק; הלך דוּמָם וקודר בראש מורכן; אין אוזן קשבת לאיש שרוחו נֶעְכּרה ונפשו מרה עליו; הצער עושׂה אותנו עיוורים וחירשים, דלים ויבשים; צער וייסורי גוף אין נותנים לאדם מְאור פנים; כל דקה של עצב היא שישים שניות של בזבוז שמחה; שרתה על ליבו עגמימות של יגון; באותם הימים נפלה טיפה מרה בכוס שׂמחתו < אֵבל! דיכאון! כעס! צער! קושי!

<u>סבל</u>. סִבלָה, סֵבֶל – תחושות צער וְיִסוּרים מכאב גופני או נַפשי הנגרמות לאדם. הסבל הגופני עלול להילוות תחושות כאב, בחילה, קוצר נשימה, גירוד ועוד, ואילו סבל נפשי עלול להיגרם מחרדה, מאבלות, ובייחוד משכול, משׂנאה ומשיעמום: מקור הסבל באדם, כגון אלימות, טרור, אפליה וגזענות ושׂנאת חינם; ובטבע, כגון רעידת אדמה, שיטפון, שׂרֵפה; סֵבֶל הירושה – מורשת אבות, ערכי התרבות שהנחילו הדורות הקודמים לדורות הבאים אחריהם: פעמים נאלצנו לבעוט בכללי הדקדוק הנוקשים שירשנו בסבל הירושה של אוצרות הרוח וקנייני תרבותנו; סובל דיחוי – אינו דחוף ולכן אפשר לדחותו [לרוב בשלילה: אינו סובל דיחוי]: אם העניין סובל דיחוי, ניתן לבדוק אפשרות לפִּתְרון זול יותר; נָטָה שכמו לסבול, הִטָּה שִׁכמוֹ לסבול – קיבל עליו את הסבל ואת המאמץ הדרושים למען מטרה מסוימת: כל ימיי לא משתי מאוהלה של תורה והטיתי שכמי לסבול עולה; אֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת – הדָּבר נוגֵד את ההיגיון ואת השׂכל, הדָּבר מעורר התנגדות: אין הדעת סובלת שנשר יחיה בכלוב; סַד – 1. [לשעבר] מכשיר עינויים שסגר בחוזקה על ידיו ועל רגליו של אדם או מחץ אותן, מַהפֶּכֶת; 2. לוח צר ומוארך, בדרך כלל עשׂוי עץ, המשמש בחבישה לייצוב ולתמיכה של איבר פגוע כדי לאפשר את החלמתו: לאחר שהסירו את הגבס מזרועו קיבעו אותה בסד לשבועיים; נתון בסד, נמצא בסד וכד' – נתון או נמצא בלחץ או בהגבלה: אנו נתונים בסד הזמן, ולא נקבל שום הארכת זמן; נמצא בסד, נתון בסד – נתון או נמצא בלחץ או בהגבלה: הרמטכ"ל למד מקרוב, בהיותו נתון בסד ההחלטות הדרמטיות, כמה המצב מורכב כאשר צריך להחליט החלטה שגורל בני אדם תלוי בה; עוּנָה, מְעוּנֶּה, עינה – גרם לסבל, לכאב, לייסורי גוף או נפש קשים, בעיקר כדי להעניש מישהו, לסחוט ממנו מידע או הודאה, לשבור את התנגדותו וכד': השבויים ששוחררו מהשבי סיפרו על עינויים קשים שעברו; התעללות, עִינּוּי – 1. מעשׂה שבאמצעותו נגרם במכוּוָן לאדם כאב או סבל חמור (גופני או נפשי). המעשׂה ניכר בהתנהגות אכזרית, אלימה, משפילה או פולשנית כלפי אדם אחר או בעל חיים; 2. גרימה מכוּוֶנת של כאב או סבל עזים למישהו (נחקר, שבוי, אסיר וכד') שאינם נובעים מעונש או מעיצומים המוטלים כחוק, ושבשליטת התוקף למטרה מסוימת, כגון ענישה, כפיית האדם להודות במשהו או למסור מידע; עינוי נפש, עינה את נַפשו – 1. צם: לפי דת היהודים יש לענות את הנפש שש פעמים בשנה; 2. התייסר, מנע הנאה מעצמו, התנזר מתענוגות בני אדם: כל ימיו עינה את נפשו בדרכים, בגשם וברוח, בחום ובשרב כדי להמציא כל יום מזון לגוזליו הקטנים; עינוי סיני – סבל הנגרם מטכניקה שבה השתמשו הסינים כדי להוציא מידע מהשבויים. השבוי מונח על שולחן כשאור אחד בלבד דולק יומם ולילה בחדר התלוי מעל ראשו; או מעל ראשו מכשיר המטפטף טיפת מים אחת בין גבות העיניים של האדם בכל כמה שניות עד שהאדם אינו עומד בעינוי ומשחרר את המידע המבוקש לסינים; עינוי הדין, עינה את דין – נמשכו ניהול משפטו של אדם או הליכים משפטיים לאורך זמן ללא סיבה מוצדקת דבר שגרם סבל וטרדה לנשפט: בניו יורק קבוע בחוק שעל כל עבירה, למעט רצח, על התביעה להיות מוכנה למשפט בתוך שישה חודשים כדי למנוע עינוי דין; עינוי נפש – 1. צום, תענית, סיגוף, התנזרות מן החיים; עינויי גוף ונפש – ייסורים למיניהם שיש בהם כאב גופני ונפשי כאחד, למשל, שבוי או אסיר הנתון בתנאי קור, רעב, נדודי שינה וכד' נוסף על געגועיו העזים לביתו; העינוי הלבן – סוג של עינוי פסיכולוגי, הכולל בידוד קיצוני בסביבה לבנה לחלוטין [המעוּנה מוכנס ללא ידיעתו לתא שהוא כולו לבן, המבודד לחלוטין מרעש, מאור חיצוני או ממגע עם סביבת הכליאה, והוא מולבש בבגדים לבנים והאוכל שהוא מקבל דרך תא מיוחד הוא כולו לבן: אורז וחלב]; מוּכֶּה במשהו – נגוע בו, לוקה בו, סובל ממנו: בצילום המזעזע נראים ילדים מוזנחים ומוכי רעב; מְיוּסָּר – שסובל ייסורים, שמרגיש כאב מתמשך עז נפשי או גופני: המשורר המיוסר כתב שירי אהבה נוגים; יַסרָנִי, התייסר, יִיסוּרים, ייסר – עינה קשות, גרם צער, סבל רב, כאבים גופניים או נפשיים עזים: תרופת ההרגעה שניתנה לפצוע הקלה עליו את ייסוריו; ייסורי אִיוֹב, ייסורי גיהינום, ייסורי שאול, ייסורי תופת – כינויים לעינויים קשים; גיהינום – מקום צרות וייסורים, מקום נורא שבני אדם מתייסרים בו בייסורי גוף ונפש קשים: כבר ב־1942 הגיעו לארץ ידיעות על המתרחש בגיהינום הנאצי באירופה; כוח – יכולת לעמוד במאמץ גופני או נפשי, יכולת לשׂאת פגיעות רבות ולעמוד בכך מבלי לומר נואש, סְבולת: אימוני הצבא הקשים מטרתם לחשל את החיילים ולפתח את כוח סבלם; חֶבלֵי אֲהָבָה – ייסורים בשל אהבה נכזבת: לא צלחו חיזוריי, ונפשי גוועת מחבלי אהבה; כדקירת מחט מכאיבה בבשׂר החי, כְּמַחַט בִּבְשַׂר הַחַי – משל לדבר הגורם תחושת כאב וסבל, כדקירת מחט: דבריו פגעו בי קשות כמחט בבשׂר החי; כְּמַדקְרוֹת חֶרֶב – דברים קשים ומכאיבים, מעליבים ועוקצניים: דבריו היו קשים כמדקרות חרב בליבי; דם, יֶזע ודמעות – [מדברי צ'רצ'יל בפרלמנט ב־1940, ובהם התלאות הצפויות לבריטים בימי מלחמת העולם השנייה]: סבל, תלאות, מכשולים רבים; קוֹץ מכאיב – דבר הכואב ללא הרף: כל טיל וכל פַּצמָ"ר, המשוגרים מרצועת עזה לעבר ישׂראל, נושׂאים עימהם תזכורת שלאורך ההיסטוריה הייתה לנו עזה מפעם לפעם קוץ מכאיב; תופת – 1. דבר, מצב או מקום נורא שהתרחש (או יתרחש) בו אסון גדול, כגון מכונית תופת, וכן – דבר מחריד ומזוויע: הניצולים לעולם לא ישכחו את הזוועות שעברו עליהם בדרך מאתיופיה לארץ ואת התופת הנורא מהפצצות ה'קטיושות' בארץ; 2. רב־עוצמה, כגון כאבי תופת, ייסורי תופת, אש תופת; עינויי תופת – ייסורי גוף ונפש אל־אנושיים: המודיעין הסורי עינה את אחינו עינויי תופת – מהם חלו בנפשם ועד היום לא שבו לבריאותם, מהם נשברו בגופם, ושניים מהם מתו בשעת העינויים; כְּאֵבֵי תופֶת – כאבים קשים מנשׂוא: כאבי התופת שברגליו היה מחלחֲלים בלא הפסק; ייסורי תופת – סבל רב ביותר, עינויים קשים, ייסורי גיהינום, ייסורי שאול: החובש הזריק לפצוע זריקת מורפיום כדי להקל מעליו את ייסורי התופת הנוראיים מקטיעת רגלו; הִשׂביע אותו מרורים – גרם לו צער, רוגז וסבל; אכל מרורים – סבל צרות ומכאובים, מיררו את חייו: בטירונות אכלתי מרורים בשל חיי המפונקים שקדמו לשירותי בצבא; היה עליי לָטורח – היה עליי למעמסה, לא יכולתי לסבול עוד; עבר עליו משהו – פקדו אותו צרות גדולות וקשות: באושוויץ עברו עליי ייסורי שאול; עברו עליו גלים קשים – פקדו אותו צרות רבות, סבל קשה; בלי נְשׂוֹא, ללא נְשׂוֹא – שקשה עוד לסובלו: הכאב היה ללא נשׂוא; שָׁתָה את כּוֹס התַרעֵלה – משל לסֵבֶל ולייסורים קשים: הפליט האומלל שתה את כוס התרעלה עד תומה; ליקק את פצעיו – משתדל להתגבר על מכאוביו בשקט; שִׁבעה מדורֵי גֵיהִינוֹם – תלאות אין־ספור וייסורים קשים, מכשולים ופגעים: הפליטים עברו שבעה מדורי גיהינום ביבשה ובים; עברו עליה שבעים ושבעה מדורי גיהינום עד שזכתה להשתחרר מבעלה ולקבל גט; גֵיהינום עֲלֵי אֲדָמוֹת – חיים מרים וקשים, עינויים קשים מתמשכים: במנהרות חמאס הבנתי מהו גיהינום עלי אדמות; לב של אבן, קשיחות לֵב – קַשיוּת לב, אדישות לסֵבל הזולת, אכזריות; קָצְרָה נפשו – לא יכול עוד לסבול, לא יכול לשׂאת; וִיָה דוֹלוֹרוֹזָה [דרכו של ישו להיצלב] < דרך הייסורים – פרשת תלאות ולבטים, שורת פגעים; ייסורי שאול – ייסורים קשים מאוד, ייסורי גיהינום: ייסורי השאול שעברו עליו בשוכבו פצוע בשׂדה אי־אפשר לתארם במילים; יִיסוּרֵי מַצפּוּן – תחושת אַשמה וַחֲרָטה קשה שאדם עשׂה, רִגשות צער ואשמה, רִגשות חרטה על מעשׂה רע המייסרים את האדם, מוסר כליות: ייסורי המצפון לא הניחו לו מנוח, והלכך החליט להתוודות על חלקו בקנוניה; ייסורי גיהינום – כינוי לסבל נורא שמקורו במכאובים ובעינויים קשים (בדומה לייסורים הקשים שהם מנת חלקם של הרשעים בגיהינום): באולם הושלך הס כאשר החל העד לתאר את ייסורי הגיהינום שעברו על אסירי המחנה; הוא עמד בגבורה בייסורי הגיהינום שהסבו לו הטיפולים בכוויותיו הקשות; רָמַס לארץ חייו – דיכא ועינה אותו; ייסורי טַנטָלוֹס – כינוי לעינויים גדולים ולסבל של אדם הנתון בצרה, כשהוא רואה את פתח הצלתו, אך אינו יכול להשׂיגה; יִיסוּרֵי אִיוב – כינוי לעינויי גוף ונפש קשים, לייסורים קשים, לצרות איומות הבאות על האדם בזו אחר זו, על שם איוב שהאל ניסה אותו בייסורים קשים; ייסורי אהבה, יִיסוּרים שֶׁל אַהבה – סֵבל האוהבים, ייסורים נפשיים הנגרמים לאיש או לאישה מאהבתם לבן המין השני, לרוב כשזה אינו מחזיר לו אהבה: מאז ראה לראשונה את בתו הענוגה של הגביר התייסר העלם העני בייסורי אהבה קשים; תלאות החיים – צרות וקשיים שזימן הגורל לאדם בימי חייו: אני בת 15 וכל תלאות החיים עברו עליי – אימי אלמנה ומתייחסת אליי הכי מגעיל שיש ורע לי, ומגיל 10 אני רוצה להתאבד; נגאל מייסוריו – נאמר על מי שנפטר ממחלה קשה שבמהלכה הוא סבל מאוד; מסע ייסורים – רציפות של צרות וייסורים: לבני הזוג נגרמו נכות נפשית, נזק גופני וכלכלי, הכול בשל דירה שרכשו ומסע הייסורים הארוך שעבר עליהם עד שקיבלו אותה; שָׁפַת לו יוֹרָה של פּוּרעָנוּת – הביא עליו הרבה צרות וייסורים; ראש – צמח רעל במִקרא: שורש פורה ראש ולענה; מֵי ראש – מי רעל: הוא רצה להאכילה בלענה ולהשקותה במי ראש; מר כלענה – מר בטעמו, רע, עצוב, מצעֵר; טעות מרה – טעות שתגרום לתוצאות מאוד לא נעימות, טעות שסופה יהיה מר, דבר שמי שיעשׂה אותו יתחרט עליו: אתה תעשׂה טעות מרה אם לא תעזוב אותה; מַסֶכֶת ייסורים – צרות ותלאות, רצף של אירועים הגורמים סבל, קושי, כאב, עוגמת נפש וכדומה: צרכנים נאלצו לא אחת לעבור מסכת ייסורים בניסיונותיהם לבטל עסקת רכישה; מַר מִמָּוֶת – קשה יותר ממוות, בלתי נסבל, קשה מאוד עד כדי שאין לשׂאתו ולהתגבר עליו: בעלי האלים היה לי מר ממוות שהפליא בי את מכותיו שנים ועינה את נפשי לילות כימים; כָּשַל כּוֹחַ הסַבָּל, כָּשַל כּוֹחַ סַבלָנוּתוֹ – לא יכול לסבול עוד, פקעה סבלנותו ואָפַס כוחו, לא היה בו כוח לסבול עוד; הוריד אותו ביגון שאולה – גרם לו סבל ודאגה רבה; יְדוּעַ סֵבֶל – מי שחייו רבי תלאות ומכאובים: עולם העיירה הדועך הוא עולם יהודי דתי, ידוע סבל ועוני; גִלגל אבנים במעלה ההר, עֲבודה סיזיפית – עבודה קשה וממושכת ללא תועלת לעושׂיהָ וללא תכלית; צַעַר גידוּל בָּנים – הטורח, הדאגה והיגיעה שבחינוך ילדים ובגידולם; כאב את כאבו (מכאובו) – הצטער מאוד, סָבַל סֵבֶל נפשי עמוק; קשֵה גורָל – שגורלו קשה, שסָבַל

הרבה; קשה כקריעת ים סוף – מעשׂה קשה הדורש מאמץ, כוח וסבל רב: שידוך הצעירים כיום קשה כקריעת ים סוף כי אין הם מתלהבים ממוסד הנישׂואים; קשֵׁה גוֹרָל – מי שגורלו קשה, מי שסָבל הרבה; כָּבֵד ראשו עליו – חש בראשו, חש מועקה או סחרחורת; חש בראשו (בגרונו, בבטנו, במעיו, בעצמותיו וכו׳) – סָבַל ממֵחושי ראש (או באחד מאיבריו): החש בראשו יעסוק בתורה; עֵמֶק הבָּכָא – 1. מקום של ייסורים, סבל, צרות וכאב: במלחמת השחרור הוטלו למערכה בעמק הבכא בלטרון חיילים עולים שהגיעו זה לא מכבר ממחנות ההשמדה וממחנות העקורים באירופה; 2. כינוי לעינויי הגלות או העולם הזה, הרווי צער וייסורים: רבות סבל האיש בשלהי חייו, ולכן טוב שיצא מעמק הבכא ונפטר מייסוריו; אחרי בלותי הייתה לי עדנה – כעבור תקופה ארוכה של סבל וצרות, הגיעו לי סוף סוף ימי רווחה ונחת; קִיהָיוֹן, קֵהוּת חושים – אטימות רגשית לסבל הזולת או לצרכיו; נתן נפשו על – התמסר לדבר בכל ליבו, היה מוכן לכל סבל למען: נתתי נפשי על עבודתי, וכך עלה בידי לממש רעיון שהיה חלום; נָשָׂא את בּשָׂרו בּשינָיו, נָשָׂא בּשָׂרו בּשינָיו – סבל מאוד בשֶׁקט, התאפק ולא התלונן על סבל או על צער שהיו לו, כבש את כאביו, הבליג: בשנותיו האחרונות סבל ייסורים קשים אבל נשׂא את בשׂרו בשיניו כדי שלא לצער את בני משפחתו; נתקף במחלה – סבל מהֶתקף: הילד נִתקַף במחלת השפעת; כלו כל הקיצין, בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוקה גדולה, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאין לסבול אותו עוד: זמן רב היא הבליגה על יחסו המעליב של הממונה עליה, עד שבאו מים עד נפש והחליטה להתלונן עליו לפני ההנהלה; בא עד כיכר לחם – נקלע למצב כלכלי קשה ביותר, התרושש לחלוטין: בשל חובותיו הכבדים נאלץ למכור את כל רכושו והגיע עד פת לחם; אותות מצוקה, אות מצוקה – קריאה בין־לאומית לעזרה ביבשה, באוויר ובים באמצעות אות מורס (אֵס־אוֹ־אֵס: . . . - - - . . .). [המועבר בשידור רדיו, בהצגה חזותית של זיקוקי די נור, בפנס, בהשמעת צליל מרחוק או בעשן]. הקריאה היא בשל עָקָה, מַחסור, צָרה, בעיה קשה או בעטיו של מצב סכנה או מצב חירום: אילו השׂכלנו לפענח את אותות המצוקה ששידר, אולי יכולנו למנוע את התאבדותו; סָבַל חרפת רעב – סבל מרעב חמור, הגיע לפת לחם: בעיר הגדולה חיים יחד עשׂירים מופלגים ובני אדם הסובלים חרפת רעב; אָח לצָרה – מי שנתון באותה סירה, שותף לסֵבל ולצער: יהודי הגטו היו אחים לצרה; היה טרף למישהו או למשהו – מישהו או משהו טרף אותו, נפגע פגיעה אנושה: הלווה התמים שהתקשה לעמוד בתשלום חובותיו היה טרף לשיני המַלווים בשוק האפור; בָּלַע את הצפרדע, בָּלַע צפַרדֵעים – אכל מרורים, נאלץ לסבול בלי להגיב על דברים קשים, בעיקר כשהתגובה עלולה להזיק: איני מוכן לבלוע את הצפרדע של קידומך בעבודה על פניי כדי לעשׂותך מאושר; חֶרפַּת רָעָב – סבל וביזיון של אדם המבקש לחם מאחרים; קשיחות לֵב – קַשיוּת לֵב, אדישוּת לסֵבל הזולת, אכזריות; קְשֵׁה גורל – שגורלו קשה, שסבל הרבה; נפל קורבן ל׳ > נפגע – סבל באשמת אחרים, היה מושׂא העבירה, עוּנה; רָוָוה ייסורים – סבל מאוד; טָעַן צְלוֹבוֹ בּכתֵפוֹ, נָשָׂא את צלָבו – הוא נָשָׂא על כתפיו את צלוב התלייה שייתלה עליו, כלומר הוא סייע לאחרים כדי להמיתו, סָבַל סֵבֶל רב ברשות הרבים; משפחה עמוסת סבל ולמודת מחסור; ואח לצרה ייוָלד; חדלתי, ידידי, מלחבב את ייסוריי; היה טרף ל׳; גם בדורנו גברו היגונות, עצמו התלאות ורבו האנחות מכובד הפורענויות; זה אומר: אם לא תייסר את בנך ולא תענישו, יֵצֵא לתרבות רעה, וזה אומר: יַסֵר אותו, והוא יאהב אותך ויכבד אותך – מי צודק? המתייסר בייסורי העולם הזה, מתמרקים עוונותיו; גם כיום יש צעירים מעוני ספקות ואכולי פחד בדבר קשיי השתלבותם בחיים המודרניים; בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקב״ה מצילנו מידם; בפרוע פרעות בישׂראל, עצמו התלאות עד שמחו את כבוד האדם, את חירותו ואת צלמו; סבלנו מהתלאות ומפּגעי המלחמה; בְּעַט בייסורים וקבל אותם באהבה; > צער

עצה!

עֵצָה, יָעַץ, ייעוץ, ייעץ – הציע או המליץ למישהו לעשׂות מעשׂה או תוכנית פעולה בעניין מסוים: לא שמעתי לעֲצַת עורך הדין, וכן – הלך אחר עצתו, הֶעֱלָה עֵצָה, הִפלִיא עֵצָה, הִשִּׂיא עֵצָה, הִתייַעֵץ, טִיכֵּס עֵצָה, יָעַץ בְּ׳, לָקַח עֵצָה מִן, נוֹעַץ, נָטַל עֵצָה מִן, נִמלַךְ בְּמִישֶׁהוּ, נָתַן עֵצָה, עָשָׂה לְפִי הָעֵצָה הַיְעוּצָה, עָץ עֵצָה, שָׁאַל בַּעֲצָתוֹ; הִיוָּעֲצוּת, נוֹעַץ – שאל לדעת פלוני איך לנהוג; דן והתלבט ושמע דעות אחרות: לפנים יעצו באחיתופל ונמלכו בסנהדרין, ובימינו נועץ ראש הממשלה בשׂריו; הוצע, הִצִּיעַ – נתן עצה, המליץ או יעץ לעשׂות משהו: אני מציע לך להיזהר מהרמאי הזה; יַעֲצָן – מַרבֶּה לתת עצות: היא שאלה את פי היַעֲצָנים מה עליה לעשׂות; יָעַץ עַל – זמם: המורדים יעצו על המלך להורגו ולתפּוס את השלטון; גיל העֵצָה, הגיע לעצה – מלאו לו חמישים: בהגיעך לעצה האט את קצב החיים אם יאותת לך גופך; אובדַן עֵצות – המצב של תחושת בלבול ודאגה כי אין מבינים משהו בשל היותו מסובך וקשה; מבוּכה, חוסֶר אונים: הילד התועה היה אבוד עשתונות והביט סביבו באובדן עצות; מוֹעָצָה – קבוצת בני אדם שנבחרו או מונו לתפקיד מסוים, ועליהם להתייעץ ביניהם ולהחליט בענייני ציבור מסוימים הנתונים לסמכותם: מועֶצֶת המנהלים של הבנק מתכנסת אחת לשבוע; דירֶקטוֹריוֹן > מועֶצֶת מנהלים – קבוצת מנהלים שנתמנתה כדי לקבוע את מדיניותה של חברה עסקית ולפקח על פעולותיה: כידוע, חבר מועצת מנהלים אינו שׂכיר החברה ואינו משׂתכר ממנה; לקח עצה מן – התייעץ בו, שאל בעצתו; מועצת תלמידים – קבוצת תלמידים שבחרה בהם תלמידים כדי לייצג את האינטרסים שלהם בבית הספר ולעזור בתכנון פעילויות עבורם; ניטלה עצה מן – נלקחה עצה ממישהו: משחרב בית המקדש, ניטלה עצה ממנו, ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות; נָטַל עֵצָה מִמֶּנוּ, נָטַל עֵצָה מִפִּיו – שאל בעצתו, התייעץ עימו, נמלך בו: על כל צרה שלא תבוא באתי ליטול עצה מפיו; עָץ – יָעַץ, נתן עצה: עָץ עצה, לעוץ עצה (עצתי, עָץ, יעוּץ, לעוּץ, עוּץ, עוּצי); יָעוּץ – שניתן בתור עֵצה: לכן עצתי היעוּצה לך ברח מן המחלוקת; יַעַץ – נתינת עֵצה: הוא בדרך־כלל מקשיב לַיַעַץ לבבו; בַּעַל עֵצה – אדם נבון היודע לעוץ עצה טובה לפונים אליו, איש עצתו של פלוני, נותן עצות טובות: שכֶנתי היא בעלת עצה מעולה בתחום השקעות נדל״ן; יודע אני שבעל עצה אתה ועצתך יפה מעצת המנכ״ל; עצה נִבעָרָה – עצה טיפשית, חסרת חוכמה ושׂכל או חסרת היגיון: דעותיו ועצותיו נבערות ומרגיזות; דֵעה מְיַיעֶצֶת – זכות השתתפות בהתייעצות, אבל לא בקבלת החלטה: בעל הדעה המייעצת אינו יכול להצביע ולהכריע מי יהיה היו״ר הבא; עֲצוֹת הֶבֶל – עצות חסרות ערך; האורים והתומים של – כינוי לאדם שרעיונותיו זוכים לאֵמון מוחלט; אובד עצות – נבוך ומבולבל מול מצב בעייתי, אבוד עשתונות שאינו יודע כיצד לנהוג: הוא ניצב אובד עצות מול הדלת הנעולה ותהה מה עליו לעשׂות; הִנחָהוּ בעֲצָתוֹ – [מליצית] הדריכו בעצתו, יעץ לו עצה טובה: אני מודה למורי . . . שהנחני בעצתו והיה לי לעזר רב בבחירת הדרך; יוֹעֵץ – 1. מומחה מקצועי שמייעץ בתחום התמחותו: יועצת היופי בדוכן התמרוקים התאימה איפור ללקוחות; 2. דרגה בשירות הדיפלומטי הנמוכה מדרגת שגריר או ציר; 3. אדם בעל משׂרת ייעוץ רשמית בחצר המלוכה: וַאֲחִיתֹפֶל יוֹעֵץ לַמֶּלֶךְ; יועץ הכתר – עורך דין המכהן במועצת המלך והמשׂיא עצה למלך בענייני המדינה; יוֹעֵץ סְתָרִים – איש סודו של ראש מדינה או של מנהל חברה גדולה וכד׳: אשת המנהל משמשת לו יועֶצֶת סתרים לניהול המפעל; יועץ מס – אדם המוסמך לייעץ לנישומים החייבים בהגשת דוחות מס ולייצגם לפני שלטונות מס הכנסה; יועץ חינוכי – פסיכולוג העוסק בנושׂאים הקשורים ללימודים ולהשתלבות במסגרת חינוכית לימודית; ייעוץ חינוכי – שירות מקצועי המוקם בארגון חינוכי כדי לשרת את הארגון ולקדם את התפקוד המיטבי והרווחה הנפשית של התלמידים וצוותי החינוך אגב התאמה למציאות משתנה, לקדם באופן שיטתי את ההתפתחות הנפשית, החברתית, הלימודית והמקצועית של התלמידים והצוות; יועץ מין – אדם המטפל בבני אדם הסובלים מבעיות מיניות, גופניות או נפשיות, באמצעות שינוי הגישה למין ושינוי ההתנהגות המינית, טיפול ממוקד בבעיות תפקודיות המתעוררות בעת קיום יחסי מין, ייעוץ לגבי בעיות תקשורת בין בני־הזוג ועוד; יועץ משפטי (יוֹעְמָ״ש) – פרקליט המייעץ לגוף שבו הוא מועסק (ממשלה, חברה כלכלית, רשות מקומית וכד׳) בענייני חוק ומשפט ומופקד על הגשת תביעות ועל התגוננות מפני תביעות בשם אותו גוף; יועץ נישׂואים – אדם המטפל בזוגות נשׂואים ומסייע להם לפתור בעיות המתעוררות בתחומי חייהם המשותפים; הכשיל בעצתו את – הטעה וגרם להפסד: היועץ המשפטי כשל בתפקידו באופן מחפיר והכשיל קשות את הממשלה כשהתבקשה עצתו המשפטית; הֵפֵר עֵצָה, הֵנִיא עֵצָה – ביטֵל עצה, הכשיל עצה: הניא עֲצַת נוכלים והפר מחשְבות ערומים; לא בנקל עלה בידי להפר את עצתו ולהניא את מחשבותיו; נָטַל עֵצָה נִבעֶרֶת, לָקַח עֵצָה נִבעָרָה – עצה נטולת היגיון, רעיון אווילי, עצת הבל, דברי שטות: לקחתי לעצמי עצה נבערת כשיעצו לי לברוח מהיחידה; אין עֵצָה כנגדו – אין מה לעשׂות נגדו: סוף אדם למות, ואין עצה כנגד המוות; שָׁאַל בַּעֲצָתוֹ – נועץ בו, ביקש ממנו עצה כדי להחליט בעניין כלשהו: קודם שתשקיע כספים במיזם כדאי לך לשאול בעצתו של מומחה לשוק ההון; הנחה אותו בעצתו, הִנחָהוּ בעֲצָתוֹ – הדריכו בעצתו, יעץ לו עצה טובה: אני מודה למורי שהנחני בעצתו והיה לי לעזר רב בכתיבת הספר; ועדה מייעצת – גוף של מומחים שתפקידו להשׂיא עצה להנהלה של מוסד או ארגון או לגוף ציבורי בנושׂאים מקצועיים: משׂרד התחבורה הקים ועדה מייעצת לבחינת ההצעות לרכבת פרוורים; פָּרַע עֲצַת פלוני – עזב או זנח את עצת פלוני: ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם; הפליא עצה – יעץ עצה נפלאה: בבָקוּ״ם הפליא עצה קצין המיון כשיעץ לי לשרת במַמרָ״ם; אֵין עֵצה כּנֶגֶד, אין עֵצָה נגד – אין מַחשבה, רעיון, חוכמה, ידיעה, בִּינה, מזימה, תחבולה לעמוד בפני: סוף אדם למות, ואין עצה נגד המוות; להוותנו, אין עצה נגד מחלות ממאירות של זמננו; בְּעֵצָה אַחַת עִם, בְּעֵצָה אַחַת עימו – בדעה אחת איתו, בהסכמה מלאה, מתוך שיתוף פעולה ותיאום עימו, פה אחד: ההורים החליטו להעביר את ילדם לבית ספר אחר בעצה אחת עם היועצת החינוכית; אובד עצות – איבד את דרכו, נבוך ומבולבל (מול מצב בעייתי), אינו יודע כיצד לנהוג: הוא ניצב אובד עצות

מול הדלת הנעולה ותהה מה עליו לעשות; אבדה עצה ממנו – לא ידע איך לפעול, התקשה להחליט; בַּעַל עֵצה – יועץ, אדם נבון היודע לעוץ עצות טובות: יודע אני שבעל עצה אתה; דֵעָה מְיַיעֶצֶת – זכות השתתפות בהתייעצות, אבל לא בקבלת החלטה: בעל הדעה המייעצת אינו יכול להצביע ולהכריע מי יהיה היו״ר הבא; לקח עצה מן – התייעץ בו, שאל בעצתו; העלאת הצעה, העלה הצעה – הציע הצעה: השׂר העלה הצעה מעניינת – לתת צל״ש לחיילי שייטת 13; עֲרַךְ התייעצות, קִייֵם התייעצות – דן או שׂוחח עם מישהו כדי להגיע לידי החלטה; צָבְאוּ על פִּתחו כדי לקבל עצה מפיו – התאספו סביבו כדי להימלך בו; הִטה אוזן קשבת לַעֲצַת – הקשיב היטב לעצת, הקשיב בתשׂוּמַת לב רבה לעצת: הוא לא הטה אוזן קשבת לעצתי, והתנגש באופַנועו החדש; יוֹעֵץ פֶּלֶא – מי שמרבה לתת עצות שאין בהן תועלת (בנימת זלזול): המנהל מוקף יועצֵי פלא שעֲצותיהם רק מזיקות לו; ניטלה עצה מן – נלקחה עצה ממישהו: משחרב בית המקדש, ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות; טִיכֵּס עֵצָה – נועץ, חיפשׂ תחבולות, התייעץ, ערך התייעצות: התכנסנו כאן כדי לטכס עצה איך להתגבר על מכת הגנֵבות בבית הספר; הַשָּׂאַת עֵצָה, הִשִּׂיא עֵצָה – נתן עצה למישהו, יעץ לו עצה: רבים באים אליו כדי שישׂיא להם עצה; תחנת ייעוץ – מקום לתת עֵצה, הדרכה, הכוונה או עֶזרה בעֵצה בתחום מסוים, למשל: תחנה לייעוץ נישׂואים, תחנת ייעוץ לקשיש; עֲצַת חוּשַׁי הָאַרְכִּי – עצה טובה; עֲצַת אחיתופל – כינוי לעצה רעה ומכשילה, עצה של מי שמתחזה לידיד אך כוונתו האמיתית להכשיל את מי שהוא מייעץ לו: המנהל החדש יוכל לעשׂות מהפכה בארגון, אם יתעלם מעצות אחיתופל של בירוקרטים למיניהם הדואגים לכיסאם; היועץ המשפטי לממשלה – נושׂא משׂרה בכיר העומד בראש השירות המשפטי של הממשלה: נתעוררו ספקות לגבי תוקפו החוקי של ההסכם והיועץ המשפטי לממשלה נתבקש לחוות דעתו על כך; הֶעֱלִים עֵצָה – יעץ עצה שאין בה ממש: מי זה מעלים עצה בלי דעת; יְשָׁרָה בעיניי עֲצָתוֹ – עצתו נראית לי, עצתו טובה בעיניי; הלך בעצתו – פעל לפי עצתו; שָׁת עצות בנפשו – [מליצית] נמלך בדעתו, התלבט בשאלה קשה וחָכַך בדעתו כיצד לנהוג: הוא שת עצות בנפשו כיצד עליו להתנהג במצב כזה; שאל בעצתו – נועץ בו, ביקש ממנו עצה: קודם שתשקיע כספים במיזם, שְׁאַל בעצתו של מומחה לשוק ההון; תיקנו בעצה טובה – סייע לו בעצתו: תיקנתי אותו בעצה טובה ובזקנה תהיה לו קִצבה; בִּילַע את עצתו – הפר את מחשבותיו, ביטל את מזימתו; הרעיף עצות על – העניק עצות טובות בשפע, בנדיבות וברוחב לב: הוא הרעיף עלינו המון עצות והצעות לארגון המסיבה; העמיק עצה – 1. נמלך וחשב הַרבה, הִרבה לחשוב ולהיוועץ: החכם המבאר העמיק עצה בסברות דקות ומשכנעות לבאר את הכתוב; 2. חיבל תחבולות מתחבולות שונות: ערבים העמיקו עצות על ישׂראל כיצד להכחידה שלא ייזכר שמה עוד; שָׁת עֵצות בנפשו – נמלך בדעתו, התלבט במחשבתו, התחבט: הוא שת עצות בנפשו כיצד עליו להתנהג במצב כזה; עֵצָה עֲקוּצָה – עצה פגומה; נָטַל עצה בינו ובין עצמו – נועץ עם עצמו; יועץ ארגוני, ייעוץ ארגוני – תחום המתמקד בארגון, בתהליכיו ובסביבתו כדי לשפר את תפקוד הארגון; סִיכֵּל עצה – ביטֵל עצה, הֵפֵר עצה או תוכנית זָדון של אַחֵר: ויאמר דוד: סכל נא את עצת אחיתופל; ייעוץ זוגי – עזרה לבני הזוג לבדוק את הבעיות בחייהם המשותפים, לאתר את הגורמים לבעיות אלו ולהציע כלים ודרכי תקשורת שיועילו להם להתגבר על הקשיים כדי שיתפקדו בצורה מספקת בחייהם המשותפים; נתן עצה – יעץ: כשנתתי לך עצה להינצל, התעלמת; עמד הדעתן שבכולם ונתן עצה כיצד ליטול את נקמתם ממנה; בעל סוד, איש סוד, איש עצתו, איש סודו – אדם מקורב הנאמן על מישהו, והלה נועץ בו בנושׂאים אישיים, בוטח בו ומאמין בו, ידידו האינטימי: רק לחברתה הטובה, אשת סודה, גילתה את דבר אהבתה האסורה; איש עצתו של פלוני – יועצו של פלוני, איש סודו: שנים הייתה אשת עצתי בכל הנגוע להשקעות במניות; הסתודדות, הִסתּוֹדֵד – התייעץ בלחישה, החליף סודות בלחש כדי שאחרים לא יוכלו לשמוע: השניים הסתודדו בפינה, ומפעם לפעם פרצו בצחוק; חוות דעת, חיווה דַּעְתּוֹ על – הביע את דעתו, גילה דעתו של אדם בעניין מסוים: הלכנו למבקר המדינה שיחווה דעתו על קניית הצוללות; שָׁאַל את פיו – ביקש ממנו לחוות את דעתו, ביקש לברר את עמדתו בעניין כלשהו, ביקש לדעת אם הוא מסכים למשהו: נסעו לחו״ל ואת פי לא שאלו; נקרא לנער ונשאל את פיו; קוֹנסִיליוּם – התייעצות או התוועדות שעורכים כמה בני אדם כדי לדון בנושׂא דחוף העומד על הפרק או כדי לקבל החלטות מסוימות: ערכנו קונסיליום משפחתי בעניין המעבר לחיים בכפר; עָמַד בסוד, בא בסוד – 1. היה שותף למסתרי הדברים, חדר לעומקם של; 2. נמצא במחיצת, היה מקורב אל: עמד בסוד התוכנית החדשה; 3. שימש יועץ, יעץ עצה: ילדים לא נבראו לעמוד בסוד, ולרוב לעצתן אין פרי; מורה דרך – אדם המורה לאחרים את הדרך למקום מסוים: מורה הדרך הוליך את שיירת הפליטים בדרכים עקלקלות; חיבל תחבולות – זמם מזימות, טיכס עצה, חיפשׂ דרכים להשׂגת דבר; לָקַח דברים עם – שׂוחח עם פלוני, נָשָׂא ונתן עימו, דיבר איתו, התייעץ איתו: ליבו הלך שבי אחר העלמה הנאה, והוא שלח את אביו לקחת דברים עם הוריה; נָבון תחבולות יקנה – גם אדם נבון, שכבר יודע לחשוב בעצמו ולהסיק מסקנות, צריך להאזין לעצות חכמות ולהוסיף ולשפר את כישוריו האיסטרטגיים; הגדיל תושִׁייה – נהג בחוכמה רבה: הִפליא עצה והגדיל תושייה; שׂיחה אינטימית, הידָברות בארבע עיניים, שׂיחה בְּאַרבַּע עֵינַיִם או ביחידות – שׂיחה בין שניים בלי נוכחות אדם נוסף, וכן – שׂיחה ביחידות, התייחדו לשׂיחה, נועדו לשׂיחה בינו לבינו, שׂוחחו בייחוד: השׂר נועד עם ראש הממשלה לשׂיחה בארבע עיניים; נפגשנו ביחידות בבית קפה; נועדנו לשׂיחה ביני לבינה בדבר עתיד נישׂואינו; נמלך בדעתו – הרהר וחזר בו מכוונתו לאחר מחשבה או לאחר התלבטות: נמלכתי בדעתי ודחיתי את הצעת הנישׂואים; הימלכות, נִמלַךְ בפלוני, נִמלַךְ בו – התייעץ איתו, שאל בעצתו: קודם שתטייל בחו״ל, הימלך בחבריך שאיזהו חכם הלומד מניסיונם של אחרים; טרַסט מוחות – מומחים ויועצים המשמשים גוף מייעץ לארגון כלכלי, חֶברתי, ממשלתי וכד׳, בייחוד בתכנון ובאסטרטגיה; מִכתָב למערכת – מכתב שקורא כותב למערכת העיתון ובו מביע את דעתו בנושׂאים שונים; שאֵלה לְחָכָם – בקשה המופנית אל חכם כדי שימצא דרך להתיר נדר או גזֵרות, או לפתור דָבר שהוא בחזקת ספק; המתיק רז, המתיק סוד, המתיק שׂיחה – התייעץ בחשאי בעניינים נסתרים: בטרם הצבעה המתיקו השׂרים סוד; הַמתָקַת סוד – שׂיחת רֵעים, התייעצות, התלחשות יחדיו: המתקת הסוד בין שתי החברות הרגיזה את בני זוגן; הניח על השולחן – הגיש הצעה להחלטה, לחקיקה וכדומה; יָשַב עם מומחה – נועץ במומחה, קיבל חוות דעת ממומחה: יושב ראש הוועדה הרפואית רשאי לשבת עם מומחי רפואה כדי לתת חוות דעת מקצועית; אֶקספֶּרטִיזָה > חוות דעת מומחה – חוות דעת של אדם מוסמך (לפי השׂכלה, הכשרה, ניסיון, עיסוק, תפקיד, פרסומים וחברות בארגון מקצועי המוכּר כמומחה) לתת חוות דעת, ידע או מיומנות בנושׂא, בפעילות או בעבודה מסוימים; לאלוהים פתרונים – הבעיה מסובכת ואין לדעת איך לפותרה: איך עמד לה כוחה להטיל מרות בנכדיה בחֵן ובנועם ממרום גילה, לאלוהים פתרונים; היה לו לעיניים – שימש לו מדריך, הורה לו את הדרך, הדריכו: אני מודה במיוחד למורי ורבי, שהערותיו המאלפות היו לי לעיניים בכל מהלך המחקר; עיכוב הליכים – החלטת היועץ המשפטי לממשלה להפסיק תביעה פלילית התלויה נגד נאשם לפני הכרעת הדין: משהוחלט לעכב את ההליכים, התאפשר לחדשם בתוך חמש שנים בעבירה של פשע ובתוך שנה אחת בעבירה של עוון; הערת אוזנו של פלוני ל׳, העיר את אוזנו, העיר אוזנו – העיר את תשׂוּמת ליבו, עוררו לשמוע: המורה העיר את אוזנו של התלמיד בעניין ציוניו הנמוכים; חַוות דַעַת – 1. הבעת דעה, גילוי דעתו של אדם בעניין מסוים: חוות דעתו על העובד לא הייתה אוהדת הבעת דעה בעניין כלשהו, הדעה עצמה; 2. סיכום מסקנות שמגיש בכתב מומחה לגורמים המוסמכים אחרי בדיקת נושׂא מסוים (כגון נושׂא תורתי, רפואי, משפטי, כלכלי, הנדסי) שהוא בקי בו: התביעה סמכה על חוות דעתו של הפתולוג המומחה בדבר שעת המוות המשוערת; סוכֵן כָּפוּל – מרגל הפועל למען גופי מודיעין של שני יריבים, והבוגד באחד מהם למען האחר; נמלך עם נפשו, שָׁקַל בדעתו – עיין בכובד ראש, נמלך בדעתו; אֵין נָבִיא בְּעִירוֹ – אין אדם ההוגה רעיון חדש או תורה חדשה זוכֶה להערכה בסביבתו הקרובה, לעומת היחס שהוא זוכה להם במרחקים; בקדרה שבישל, בה נתבשל – מה שזמם לעשׂות לאחרים, נעשׂה לו; פלא יועץ – מפליא לתת עצות; זורע עוולה יקצור אָוֶן – עושׂה רעה גורם רעה לעצמו; הַצָּעַת הַחלָטה – החלטה מוצעת שטרם אושרה; הַצָּעַת יִיעוּל – הצעה שמגיש עובד, צרכן וכד׳ לשיפור דרכי העבודה והשירות; הַצָּעַת פִּשָׁרה – הצעת ויתור הדדי בין שני הצדדים לשם השׂגת הסכם; הַצָּעָה שאי־אֶפשָׁר לסָרֵב לָהּ; יש שהפחותים שבבריות יועצים את הטובות שבעצות; שְׁאַל בעצתו וַעשׂה הֶפכּוֹ כי לרוב עצותיו אין פרי, והן לא יקומו לעולם; רבים צבאו על פתחו של המומחה כדי לשמוע עצה מפיו; נטלה עצה בינה לבין עצמה; בטרם תקפוץ – היוועץ; הסומא בדבר – אל תיתן לו עצה שאינה הוגנת לו; היוועץ טרם תוציא לאור מעשׂיך; ברבות היועצים, ירבו הדעות; עצה טובה יקרה מכל יקר; בני הזוג לא אבו לשמוע לעצת הרופא, ולכן נטלו עצה זה מזה; הטוב שבסוסים צריך לרסן, והפיקח שבבני אדם צריך לעצה טובה; אשרי האיש שלא הלך בעצת; זאת העצה היעוצה; כל הדבר הקשה הביאו אליו; אשרי האיש שלא הלך בעצת כסילים שאבדה חוכמתם או הסתתרה; עצה טובה הוא משמיע לנו; אף שהלעיטוהו בעצות, לבסוף הטה אוזנו לעצת רעייתו; עצה יפה ומהימנה יעצו לנו, ולא עֲצַת הבל; רבות מחשבות בלב איש, ועצת החכם (המפקד, המנכ״ל, ההורה וכיו״ב) תקום; שְׁמַע עצה כדי שתחכים; מַרבֶּה עֵצָה מַרבֶּה תבונה; מרוב עצות אין רואים את היעד; הֵפֵר את עצתו וקלקל את מחשבתו; לא אבו לעצתו; עצה שהיא לשם שמיים סופה להתקיים; שָׂנְאוּ דַעַת וְלֹא אָבוּ עֵצָה; רבים מקבלים עצה, אך מעטים מנצלים אותה לטובה; אמרה לו דבר של עצה; הרופא נותן לך עצה בהתאם למצלצלי כיסך; אנו ממשיכים לשאול בעצתם של אלה שמעולם לא נתנו אלא עצה רעה; בני אדם יועצים עליך רעה ומדברים עליך לשון הרע; מי שנוטל עצה מן

הזקנים, אינו נכשל; עצה קלת דעת מפחיתה את משקלן של עצות טובות שניתנו לפני כן; עצה היא המטבע הקטן ביותר העובר לסוחר; גם השוטה שבשוטים מַשִּׂיא פעמים עצה נאמנה; עָץ לו עֵצָה, לעוץ עצה > דעה! חוכמה! חשיבה! עזרה!

עצמאות!

אי־תלות; עצמאי, עצמאות – 1. תכונה או מצב שבהם מדינה מסוגלת להתקיים ולתפקד כנדרש בכוחות עצמה, לחשוב ולפעול לפי שיקול דעתה והבנתה, בלא לקבל תכתיבים מאחרים. היא אינה תלויה בגורם חיצוני להישרדותה או לקיומה הכלכלי כדי להגן על גבולותיה ולשמור על הסֵדר הציבורי ועל שלטון החוק: למעשׂה, אין עצמאות מוחלטת אלא היא תמיד יחסית; 2. חופש מוחלט או אי־תלות של הפרט לשליטה, לתמיכה, להשפעה או לעזרה של אחר, המאפשרים לארגן את חיי הפרט, לקבל החלטות וכדו׳ בלי להזדקק לעזרת אחרים; עצמאי – 1. שהוא ברשות עצמו, שאינו תלוי באחרים שאינו זקוק לסיוע של אחרים; 2. אחד שהוא בעלים יחיד של עסק העובד בשביל עצמו, אדם שאינו שׂכיר אלא עומד ברשות עצמו: הוא קבלן עצמאי המעסיק פועלים שהם שׂכירים; 3. מדינה שמנהלת את ענייניה בלא שליטה ובלא התערבות של מדינה אחרת; הכרזת העצמאות – ההצהרה הרשמית על הקמת מדינת ישׂראל: כינוי למעמד שבו קרא דוד בן־גוריון, ראש מועצת העם, את ׳מגילת העצמאות׳, ביום ה׳ באייר התש״ח; מגילת העצמאות – מגילת הקלף שעליה נרשמו ההכרזה על הקמת מדינת ישׂראל, הרקע ההיסטורי להקמתה והיסודות שעליהם היא תושתת [הִקריאה דוד בן־גוריון, וחתמו עליה חברי מועצת המדינה הזמנית בטקס הכרזת המדינה במוזאון תל אביב, ביום ה׳ באייר התש״ח]; מלחמת 1948 > מלחמת השחרור > מלחמת הקוממיות > מלחמת תָּשָׁ״ח > מלחמת העצמאות – מלחמת היישוב היהודי בצְבאות ערב שפלשו לגבולות ארצנו שקבע האו״ם ב־29 בנוב׳ 1947; המלחמה נמשכה בהפסקות מ־30 בנובמבר 1947 (למחרת אישור תוכנית החלוקה באו״ם) ועד מרץ 1949; יום העצמאות, חג העצמאות – החג הלאומי של מדינת ישׂראל: נחוג בה׳ באייר, היום שבו הוכרז בשנת התש״ח על הקמת מדינת ישׂראל; דֶּה־קוֹלוֹנִיזַצְיָה > מתן עצמאות למושבות – תהליך שבו מושבה [= מדינה או אזור שמדינה חזקה יותר שולטת עליהם] הופכת למדינה עצמאית ומאמצת מאפייני ריבונות; אישיות עצמאית – מכלול התכונות הנפשיות הנרכשות והמולדות המכתיבות את התנהגותו, את מחשבותיו ואת תחושותיו של הפרט להתנהל בכוחות עצמו במצבים שבהם אחרים לא בהכרח יתנהגו, יחשבו ויחושו כמוהו. יכולת עצמאית זו מאפייניה והתנהגותה הם הסתגלות ייחודית של הפרט לחיים בכוחות עצמו בתלות מועטה באחרים באמצעות תכונות נלמדות ומורשות, תחומי עניין, דחפים, אמונות, ערכים, תפיסה עצמית, יכולות ודפוסים רגשיים – הכול לפי מקום מחייתו וסביבת חייו; קוֹמְמִיּוּת – 1. עצמאות, ריבונות, קיום עצמאי: העם זכה לקוממיות מדינית; 2. בראש מורם, בגאווה ובגאון, בקומה זקופה: ושבור עולנו מעל צווארנו ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו; סוּבֵּרֶנִיּוּת > ריבּוֹנוּת – 1. שלטון עצמי, עצמאות מדינית; 2. מרוּת, אדנוּת, שליטה; 3. סמכותה של המדינה לשלוט; ריבּוֹן – 1. אדון, בְּעָלים, שליט עליון, מושל בעל סמכויות בלתי מוגבלות בארץ מסוימת, אדם או קבוצת בני אדם שבידיהם הסמכות העליונה בתחום מסוים: הרמטכ״ל קבע שמפקד הפיקוד הוא הריבון בשטח; 2. היֵשות שבה מעוגנים הריבונות המדינית, האדם או הגוף שהם מקור הכוח השלטוני: לפנים הייתה בריטניה הריבון החיצוני שהגן על הנתינים בשטח המנדט; סוּבֵּרֶנִי > ריבּוֹני – עצמאי, שאינו כפוף לאחר או למדינה אחרת; אִי־תְּלוּת – התכונות או המצב שבהם אדם או דבר מסוגל לתפקד כנדרש בכוחות עצמו; משתנה בלתי תלוי – משתנה המשפיע על המשתנה התלוי או על המשתנים התלויים במתמטיקה או בניסוי כלשהו, ואת השפעתו זו אפשר לצפות מראש, למשל, הגבלת מהירות הנסיעה היא המשתנה הבלתי תלוי, ואילו תאונת הדרכים היא המשתנה התלוי; אִינְדִּיוִוידוּאָלִיוּת > יְחִידָנוּת – תכונתו או מצבו של הפרט, של היחיד; האופי או התכונות המייחדים אדם או דבר מה ומבדילים בינו לבין אחרים; זהות או אישיות עצמית: היחידנות בחינוך מדגישה את פיתוח אישיותו ואת צרכיו של התלמיד לפי יכולתו האישית: האדם יוכל לממש את יחידנותו רק בחברה; זֵהֶה, זֶהוּת – 1. אפיונים וסימני היכר ייחודיים העושׂים אדם או דבר מסוים למי (או למה) שהוא ושבאמצעותם אפשר לזהותו בלי להחליפו באחר: השודד כיסה את פניו במטפחת כדי להסתיר את זהותו; 2. תכונות ותכנים היוצרים אצל האדם תחושת השתייכות לקבוצה מסוימת: השתדלנו שלא לדבר עברית כדי שלא יזהו אותנו; 3. קיומו של דמיון מושלם (מבחינת החומר, המהות, התכונות וכד׳) בין דברים נפרדים מאותו סוג: בין שני החומרים יש זהות מבחינה כימית; 4. התלכדות דברים נפרדים ושונים לכלל אחדות כך שנמנעת כל הבחנה ביניהם; היותם של שני דברים מובחנים דבר אחד במציאות: תפיסת אריסטו את האדם כ׳חיה פוליטית׳ פירושה כי יש אצלו זהות בין האדם לאזרח; 5. היות אחד, היות אותו הדבר עצמו (גם אם הוא משתנה או נתפס שונה): רק על סמך הנחת זהות החומר ניתן להסביר את תופעת השינוי; עַצְמִיּוּת – זהות עצמית, היות בעל זהות עצמית, המהות העצמית או הסגולית: החיים במִשתָּף (קומונה) טשטשו בו את תחושת העצמיות; דעה אישית – מה שאדם חושב על משהו או על מישהו, האופן שבו הוא רואה את פני הדברים בדיון, בוויכוח וכד׳: אני מכבד את דעתך, אך דעתי שונה; אוֹטוֹנוֹמְיָה > מִמשל עצמי – שִׁלטון עצמי, עַצמאוּת, משטר בעל חקיקה ומִנהל עצמיים ניהול העניינים במקום מסוים בידי תושבי המקום ללא התערבותו של שלטון מרכזי: בני המיעוטים נאבקים להשׂיג אוטונומיה; אוֹטוֹנוֹמִי – הפועל באופן עצמאי, בלתי תלוי: חינוך אוטונומי לחרדים; אוֹטוֹדִידַקְט – אדם שלימד את עצמו משהו כשהוא מעיין בספרים, צופה בסרטים וכד׳, במקום ללמוד באופן סדיר בבית ספר או באוניברסיטה; מִדַּעְתּוֹ – על דעת עצמו: שלושה ספרים כתבתי מדעתי; על דעת עצמו – על אחריותו, בלא התייעצות עם אחרים או בלא הסכמתם; בת חורין, בן חורין – 1. אדם עצמאי וחופשי, בייחוד מבחינה פוליטית, שאינו תלוי בדבר ואינו משועבד, כבול או מוגבל (על ידי חוקים, מנהגים, בני אדם וכד׳): זכויות היסוד של האדם בישׂראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן חורין; 2. חופשי (לעשׂות משהו), רשאי (לעשׂותו), יש זכות לעשׂותו: אם אתה עורך, אתה בן חורין ללטש את הסגנון כל עוד אינך משנה את תוכן הכתוב; הכול צפוי והרשות נתונה – לאדם יש בחירה חופשית; יוזמה פרטית – השיטה הכלכלית שבה יחידים וארגונים הם הבעלים והמפעילים של העסקים ושל אמצעי הייצור, תוך נטילת סיכונים כדי להכביר רווחים; יוזמה חופשית – שיטה הדוגלת במתן חופש ליזמים ולעסקים עצמאיים לפעול לפי תנאי השוק (תחרות, הֶיצֵעַ וביקוש וכד׳) מתוך התערבות ממשלתית מזערית: כלכלת ארה״ב היא סמל ליוזמה החופשית שעליה מושתת הקפיטליזם; גָּדַל מֵאֵלָיו, גָּדַל ללא טיפול, גָּדַל בַּר, גָּדַל פֶּרֶא – אדם שגדל ללא טיפול והשגחה, גדל בר ולא חונך, לכן הוא מתנהג שלא לפי הנורמות החברתיות: הוריו עסוקים כל היום, והילד מסתובב ברחובות וגָדֵל פרא; גידולי פֶּרֶא – 1. צמחי בר מַזיקים העולים מאליהם בלי טיפול אדם; 2. [בהשאלה] תופעות שוליים שליליות שצומחות מאליהן עקב הזנחה: מדובר בגידולי פרא ובעשׂבי השׂדה שאינם קמלים לעולם; גָּדַל פֶּרַע – צמח בלא שטיפלו בו: מה טוב שזקני גדל פרע, והחרדים יוכלו לקבלני בחברתם; עשֵׂה זאת במו ידיך, עשֵׂה זאת בעצמך – שיטת ייצור המאפשרת לאדם לא־מקצועי להביא מוצר לידי גימור, כגון הרכבה, בנייה, צביעה: את הספה בחדר הילדים הוא בנה בשיטת ׳עשׂה זאת בעצמך׳; פשׁוֹט נבלה בשוק, ואל תאמר כוהן אני, אדם גדול אני – נאה יותר לאדם לעבוד כל עבודה שהיא לפרנסתו, ואפילו היא בזויה, ובלבד שלא יתבזה בבקשת נדבות; פְּשׁוֹט נבֵלה בשוּק ואל תצטרך לבריות – עשׂה כל עבודה, ואפילו הבזויה ביותר, ובלבד שלא תצטרך לתמיכת הבריות; היה לאיש – התבגר, הפך לאדם העומד ברשות עצמו ופועל באופן עצמאי: הילדים גדלו והיו לבני אדם והם מביאים ברכה למשק כולו; וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ; התחיל מִלֹּא־כלום – התחיל משום דבר, התחיל מאפס: התחיל את חייו מלא כלום כבן למשפחה סקוטית ענייה ועָבַד כשוליה, אך סיים את חייו כיצרן הפלדה הגדול בהיסטוריה ומיליארדר; כוחו ועֹצם ידו הביאוהו עד הלום, עשׂה הכול בְּעֶשֶׂר אֶצבְּעוֹתָיו – עשׂה הכול במו ידיו, עשׂה הכול בלא עֶזרַת אחרים: הכול החל בלא כלום ובנה עסק בעֶשֶׂר אצבעותיו; עָמַד על רגליו, עמד עַל הרַגלַיים – [בלשון הדיבור] עמד איתן, היה חזק; היה מבוסס מבחינה כלכלית, התבסס: לאחר שנחל המפעל כישלונות והפסדים, הוא עומד על רגליו; לא הלך שבי אחרי הבטחות ושלמונים – לא האמין בהבטחות ובשוחד; לפי ראות עיניו, כִּרְאוּת עיניו – כפי שנראה לו מתאים, על־פי שיקול דעתו: אתם רשאים לבחור כראות עיניכם ועל־פי מצפונכם, ואיש לא יכתיב לכם כיצד לנהוג; חָשַׁב כִּראוּת עיניו, עָשָׂה כְּטוב בעיניו, עשׂה כִּראוּת עיניו – פעל על פי הבנתו ורצונו בלי להתחשב באחרים: בפנימייה עושׂים הכול כדי לקרב את הילדים לאוכל בריא, אבל בבית כל אחד עושׂה כראות עיניו; התיר לעצמו, הרשה לעצמו – אִפשר לעצמו, נתן לעצמו, נטל לעצמו את החירות לעשׂות משהו, נכנע לרצונותיו, הלך אחרי מאווייו: במסיבה הרשיתי לעצמי להשתכר ולהשתולל; נהג חירות בעצמו, הורה היתר לעצמו – הרשה לעצמו, הניח כי מותר לו: המרצה לא הורה היתר לעצמו להשתמש בלשון לועזית כהוראת שעה (שפעמים אורכת שנים), אלא סיגל לעצמו את הלשון העברית בכל אורח חייו; חי נושׂא את עצמו – מי שמתקיים מעצמו ואינו זקוק לעזרת אחרים, משהו המתקיים בכוחות עצמו ואינו זקוק לעזרת אחרים: שנים עברו על המוסד עד שהפך להיות חי הנושׂא את עצמו; עיתונות חופשית – זכותם של עיתונים, מגזינים וכדו׳ לדווח חדשות ללא שליטת הממשלה ושל אזרחים להדפיס או להפיץ דיבור, רעיונות ודעות ללא חשש או נזק מהעמדה לדין; בנה במה לעצמו – פרש משותפות עם אחרים ופעל בנפרד: לאחר שהסתכסך עם ראש הממשלה פרש ממנה ובנה במה לעצמו; זְאֵב בּוֹדֵד – אדם תקיף ובעל דעות עצמאיות שאינן מקובלות על רוב חבריו; חִינוּך חופשי – חינוך המטפח את אישיותו

העצמאית של הילד ללא מסגרת לימודים אלא לפי הניעת הילד, סקרנותו הטבעית ובחירתו; מדינה בתוך מדינה – ארגון חזק הפועל באופן עצמאי, והמתעלם מהאינטרס הציבורי: ארגון החִזבאללה הוא מדינה בתוך מדינה; עיר לַוויָן – עיר עצמאית הסמוכה לעיר גדולה ומרכזית ונזקקת לשירותים מסוימים שהעיר הגדולה מְציעה; תא משפחתי – ההורים וילדיהם; אדון לגורלו – אדם בעל יכולת וכוונה לבחור במַהַלכֵי חייו להגשמה עצמית לפי חופש הבחירה, עברו, דעותיו וערכיו; אדון לעצמו – אדם ששולט על גורלו בעצמו, ואינו סמוך על שולחנם של אחרים: המשמע החיובי של המילה 'חירות' נובע ממִשאֶלֶת היחיד להיות אדון לעצמו; לָקַח את גורלו בידיו – ניהל ויזם מעשׂים שישפיעו על חייו, קיבל על חייו אחריות קיומית; נָטַל חירות לעצמו – הרשה לעצמו לנהוג שלא כמקובל או שלא לפי הכללים; עשׂה משהו בלי לבקש רשות ממישהו לעשׂותו; חופש הביטוי, חופֶש הדיבור – זכות חוקית להביע דעה בעל פה או בכתב ברשות הרבים ללא תנאים מגבילים וללא פיקוח, גם אם היא מנוגדת לדעת הרוב או לעמדת השלטונות; חופֶש פּעוּלה – יד חופשית, החופש לפעול ללא הגבלה או הכוונה: למנהל החדש הותר חופש פעולה נרחב שלא היה לקודמו; חינוּך חופשי – חינוך המטפח את אישיותו העצמאית של הילד; אי־הליכה בתלם, לא הלך בַּתֶּלֶם – לא התנהג כדרך כל הבריות, לא נהג בְּדִיוּק כמו שציוו עליו; פֵּרַק את עול פלוני מעליו, פֵּרַק עוּלוֹ מעל צוואריו, שָׁבַר עוּלוֹ מעל צווארו – השתחרר משעבוד: משיצאתי לגמלאות, פרקתי את עול העבודה מעל צווארי; שְׂחייה נגד הזרם, שָׂחָה נגד הזרם – נהג בניגוד למקובל או בניגוד למוסכמות, הלך נגד הרוב, לא הלך בתלם: שָׂחיתי נגד הזרם ועמדתי מוצק נגד כל אטומי הלב והמתנגדים לעצתי; סירב לרקוד לפי חלילו של – סירב לבצע את רצונו או את הוראותיו של; אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חברו – נאמר על אהבת האדם לפרי עמלו: אדם מסתפק ליהנות במעט שלו מליהנות מהרבה של אחרים; בָּרוּך שֶׁפְּטָרָנִי – קריאת רווחה להיחלצות מצרה או מבעיה או הבעת שׂמחה של אדם שנפטר מטרדן שנמאס עליו או ממשהוּ מכביד: כשהלך סוף סוף האורח הטרדן לדרכו, פלטו הנוכחים בחדר אנחת רווחה: 'ברוך שפטרנו'; אינו כפוף לשום תכתיבים – אינו נתון למרותן של הוראות; עשׂה כַּטוב בעיניו – כפי שמוצא חן בעיניו, כפי שנראה לו, מבלי שמישהו או משהו יגביל אותו: ההנהלה נהגה בעניין כטוב בעיניה; עשׂה כבתוך שלו, עשׂה בו כבתוך שלו – פעל נמרצות וללא מגבלות בתחום מסוים אף שלא הותר לפעול כך: התברר כי המנכ"ל עשׂה בחברה כבתוך שלו, העלים מידע ושלשל במישרין לכיסו שׂכר לא לו; לקח את עצמו לידיים, לקח את עַצמו בְּיָדַיִים – [בלשון הדיבור] השתדל להתגבר על חולשותיו ולשפר את מצבו; יוזמה חופשית – מערכת כלכלית הדוגלת במתן חופש ליזמים פרטיים ולעסקים עצמאיים לפעול לפי תנאי השוק (תחרות, הֶיצֵעַ וביקוש וכד') למטרות רווח מתוך התערבות ממשלתית מזערית: כלכלת ארה"ב היא סמל ליוזמה החופשית שעליה מושתֶתֶת ההוֹנתָנוּת (קפיטליזם); יָד חופשית – חופש פעולה, החופש לפעול או להחליט: המפקד נתן יד חופשית לסגנו; ייפוי כוח, יִיפָּה את כוחו של אַחֵר – הִקנה זכות לאדם אחר לפעול בשמו: העירייה ייפתה את כוחו של חבר המועצה; בְּשֵׁם – 1. מטעם, בשליחות, בהוראת, בפקודתו של: כתב בשם המלך; 2. הזכרת שמו של: האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם; בשם – בשמו של [לכן במקום בשם כּתבו כך]: אני מכיר ילד, ושמו דני; אני מכיר ילדה ששמה דנה; אני מכיר גברת שנקרא שמה רחלי; בהוצאתנו הופיע ספר, ושמו 'בינת הלשון'; קבוצה המתקראת 'הנוער הציוני' איימה ש־; בָּאֵי כּוֹחַ, בָּאוֹת כּוֹחַ, בָּאַת כּוֹחַ בָּא כּוֹחַ – נציג, מי שנבחר לייצג גוף כלשהו או אדם כלשהו: באת כוח התביעה דרשה להטיל מאסר עולם על הנאשם; בָּאוּת כוח – מצבו או סמכותו של בא כוח: החלטת השופט ניתנה בנוכחות באוּת כוח הצדדים; אהבה חופשית – קשרים מיניים ללא נישׂואים וללא כל התחייבות לנאמנות ולקביעות. פעמים יש כמה מערכות יחסים מיניות שבהן אין מתחשבים במגבלות חוקי הדת, המוסר או המדינה: חברי המִשתָּף (קומונה) דוגלים באהבה חופשית ורואים עצמם משפחה אחת גדולה שבה כולם נשׂואים לכולם; בּחירה חופשית – החופש להחליט על התנהגות בלי התערבות הגורל או כוח כפייתי אחר: שאלת הבחירה החופשית של האדם צריכה להטריד מנוחתו של כל צעיר חושב; בִּלתי תָלוּי – 1. עַצמָאִי: משקיף בלתי תלוי; 2. אובייקטיבי, חסר פניות: שני הצדדים בחרו בורר בלתי תלוי שיכריע בסכסוך ביניהם; עמד על תִילו – היה במצב איתן כתמיד; יְחִידִיוּת – המצב או המיצב של רווקוּת מבחירה; כרוך אחר סינרה של אימא – תלוי באימו, אינו עומד ברשות עצמו, מפונק; עמד על רגליו – 1. סירב לוותר, עמד על שלו, התעקש: הוא עמד על רגליו ואמר שיחסום את מינויה של א"א לבית המשפט העליון; 2. התבסס, היה איתן, נשׂא את עצמו: לאחר עשׂור אפשר לברך על המוגמר, שהמפעל שהוקם בקשיי קשיים עומד יפה על רגליו; חי הנושׂא את עצמו – מי שמתקיים מעצמו, בלא תמיכת אחרים בו: המפעל החדש הוא חי נושׂא את עצמו; נהנה מיגיעו, נהנה מִיגִיעַ כַּפּיו – רואה ברכה בעמלו; קוֹפִּירַייט > זכוּת יוצרים – זכות בעלות בלעדית שהחוק מקנה לאומן יוצר (כגון סופר, משורר, מחזאי) על פרי יצירתו, שהוא קניין רוחני, ועל ההכנסות הנובעות ממנה, והיא תקפה עד 70 שנה לאחר מות היוצר: המלחין קיבל זכות יוצרים על מנגינתו החדשה; הכול צפוי והרשות נתונה – לאדם יש בחירה חופשית: בן חורין הייתי לעשׂות כל מה שליבי חפץ; יש רְשוּת לשָׂטָן לְהַשׂטִין – יש רשות לשׂטן ללמד חובה ולקטרג; רשוּת היָחִיד – מקום הנמצא בבעלוּת פרטית, מקום פרטי שלזרים אין זכות כניסה אליו, כגון בית, חצר מגודרת, מפעל פרטי: ברשות היחיד שלו רשאי אדם לעשׂות כבתוך שלו, כל זמן שאינו פוגע באחרים או מפריע להם, שהרי ביתו של אדם הוא מבצרו; רשוּת הרַבִּים – כל מקום שהציבור זכאי או רשאי להשתמש בו או לעבור בו: רחובות העיר הם רשות הרבים; עמידה ברשות עצמו, עמד ברשות עצמו – היה עצמאי, השׂתכר למחייתו, לא ציפה לשולחן חברו, לא היה סמוך לשולחן אחרים: בני עומד ברשות עצמו, ולשׂמחתי, אין קיומו עומד על קביים; עמד על קביים, עמד על רגלי תרנגולת, עומד על כרעי תרנגולת, עמד על כַּרעֵי תרנגולת – דבר שהיה רופף והתקיים בקושי, מט לנפול, היה רעוע, לא יציב, עמד להתמוטט: גרסת העדה עמדה על כרעי תרנגולת, ונתגלו בה סתירות לרוב; הוא כרוך אחר סינרה של אימא – הוא מפונק ורכרוכי מאוד, אינו עצמאי; כְּעֵגֶל אחרי הפָּרָה – משל למי שנגרר בלי הרף אחרי אחר: הוא נמשך על כורחו אחרי חברתו והולך אחריה כעגל אחרי פרה; מימוּש עַצמי – מימוש מוחלט של מה שאדם מסוגל לו והבאה לידי ביטוי של כישוריו כדי להיות האדם הטוב ביותר שטבעו המולד מאפשר לו לאחר מילוי הצרכים הבסיסיים של הישׂרדות פיזית, ביטחון, אהבה ושייכות והערכה; משניתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין צדיק לרשע; קטן שאינו סמוך על שולחן אביו, הוא גדול; אינו כפוף לשום תכתיבים; הגיע למעמדו בכוח אישיותו; למד מפי אחרים, אך חי מפי עצמו; עובד עצמאי הוא אישיות החותרת למימוש עצמי כדי להיות אדון לעצמו; כוחו לא בא לו כפתק מן השמיים כי בחוכמתו עשׂה את חילו; כוחו ועוצם ידו הביאוהו עד הלום; אתה יכול להוליך סוס אל הנחל, אך אינך יכול להכריחו לשתות ממימיו; אינו מבטל לא את דעתו ולא את טעמו מפני דעת הקהל; הילדים עפו מִקִינָם ויצאו לרשות עצמם; האדם נולד חופשי, אך בכל מקום הוא אסור באזיקים; מיום שעמד על דעתו לא היה עוד סמוך על שולחן הוריו; הכרזת עצמאות נתנה השראה למהגרי העולם להפליג לחופש ולחירות; ונא אל תצריכנו לידי מתנת בשׂר ודם, שמתנתו מעוטה וחרפתה מרובה; נָשָׂא אישה ובנה לה בית; עצמאותו של שופט היא מנכסי צאן ברזל של מערכת המשפט. בהיעדרה ובלי עצמאות מחשבתית אין משפט ואין צדק; הכול שפיט, אבל לא כל דבר מצדיק התערבות > חופש! יוזמה! כוח! עבודה! תלות!

עקירה!

עֲקִירָה – 1. משיכת דבר (צמח, שן וכד') לרוב בכוח בשורשו ממקומו (כגון קרקע, חניכיים) הטבעי: עקירת השן הייתה באלחוש החניכיים; הסופה עקרה כמה עצים בהרי ירושלים; 2. הרחקה או סילוק של מישהו או של משהו הנראה כנטוע במקום מסוים; 3. עזיבת מקום אחד ומעבר לכתובת חדשה, העברה או העתקה (של מקום מגורים, משׂרד, מפעל וכד') למקום אחר; יציאה או הגירה ממדינה אחת למדינה אחרת מכורח נסיבות או בכפייה: עקב המצב בסוריה אנו עדים בשנים האחרונות עקירה אזרחים ממנה; 4. עקירת רעיון, דעה, תחושה או נגע רע בחברה, לרבות כל דבר שלילי אחר, כגון שׂנאת חינם, אפליה, ניצול הזולת או עקירת מפגע נקיטת פעולה כדי לשרשם, להרחיקם, להסירם, לסלקם וכד': ההפליה של עולי אתיופיה גררה הקמת גוף לעקירת ההפליה; עָקַר – 1. כפה שינוי במקום של אדם או של דבר; הוציא עצם ממקומו הרגיל והעבירו למקום אחר; 2. העביר את המגורים למקום אחר (לדירה אחרת, לעיר אחרת וכד'), עקירה ממקום למקום: עקרנו מרמלה לברלין בעטיו של יוקר המחיה; 3. תָלַשׁ מן השורש: עקירת עצים קשה עליי העביר אוכלוּסייה ממקום למקום עלֹכורחה: הכיבוש הזר אילץ את התושבים לעקור אזור אחר; 4. ביטל, הסיר לגמרי מחשבה או רעיון: עקרתי את האהבה הנכזבת; לא ביקש לעקור תורה מישׂראל; עָקַר רגליו, עָקַר את רגליו, נָשָׂא את רַגלָיו – קם ללכת, נָשָׂא רגליו ללכת, יצא לַדֶּרֶך: עקרתי רגליי לצאת ולהקביל פני חתן וכלה; מִן השורֶש, עָקַר מִן הַשּׁורֶש – שֵׁירֵש, עקר עקירה גמורה ומוחלטת בלי לאפשר צמיחה מחוּדשת: יידוי אבנים לעבר תחבורה בכבישים הוא נֶגע שיש לעוקרו מן השורש; "קיצוץ בנטיעות" הוא עקירה של עיקרי האמונה מן השורש? עקירת שן – הוצאת שן במלקחיים; עוקֵר הָרים – כינוי לאדם חריף שׂכל ופלפלן: חוקר זה עוקר הרים הוא – כישרונו רב בניתוח נושׂא בעִמקי עומקיו; הָפַך מִשורש, הָפַך מן השורש, עָקַר מן השורש, עָקַר את הכול – עקר עקירה מוחלטת, בלי לאפשר צמיחה מחודשת, עקירה גמורה, שירש, ביער והשמיד: יידוי אבנים לעבר תחבורה בכבישים הוא נגע שיש לעקור מן השורש; עקירת נֶגע או מִפגע – נקיטת פעולה כדי לשרש נגע או מפגע, להרחיקם, להסירם, לסלקם וכד': הוא אחד ממייסדי התנועה החברתית לעקירת ההפליה; עת לטעת ועת לעקור נטוע, עת לעקור ועת

לנטוע – זמן מתאים לעקירה ולנטיעה; תלישה, נשתל, נתלש, תָּלַש – 1. ניתק בכוח או עקר דבר ממקום צמיחתו או חיבורו, מרט: תלשתי כמה עלי נענע מהגבעול והרחתי אותם; 2. עקר אותו ממקומו, מחֶברתו, מהסביבה שהוא חי בה וכד׳: באה עלינו המלחמה ותלשה אותנו ממקום הולדתנו, ולא נשתלנו במקום אחר; קעקע > קיעקוע, קִיעֲקֵעַ – הרַס, החריב, עִרער ומוטט מן היסוד: הקטגור חזר ועקר את כל נימוקי ההגנה וטעמיה וקיעקע כל פתח של חרטה; שליפה, שליף, נשלף, שָׁלַף – 1. משך ועקר משהו ממקומו בתנועה מהירה, משך והוציא דבר מהמקום שהיה נתון בו: יש איש חיל השולף חרב מנדנה או אקדח מנרתיקו, ויש שולף מסמר מן הקיר או עט מן הכיס; 2. איתר פְּריט נתונים מסוים בקובץ והעבירו למקום רצוי, כגון להצגה על פני צג, דלה מידע, אחזר מידע; שָׁלִיף – שאפשר לשלוף אותו או למשוך ולהוציאו מתוך מה שהוא נתון בו: מדפים שליפים בספרייה מאפשרים להקטין או להגדיל את הרווח ביניהם לפי גובה הספרים; קיווץ, קִיוֵּץ – סילק קוצים, עקר ותלש קוצים מן הדרך: אם לא נצא לקַווץ קוצים מן הדרך, מי יקווץ במקומנו? שירוש, שֵׁירֵשׁ – 1. עקר עַד השורש: הגנן שירש את העשׂבים השוטים מן הגינה; 2. השמיד, ביעֵר, עקר עקירה יסודית: יש לשרש את תופעת עישון הסיגריות מצה״ל; שירוש הבערות מן היישוב הועיל לקידום תושביו; שירוש תרבות – תהליך שבו קבוצה אתנית נאלצת לנטוש את שׂפתה, את תרבותה ואת מנהגיה כדי לאמץ את תרבותה של הקבוצה השולטת מטעמים, כגון הפרדה גאוגרפית, איסור חינוך לקבוצה הנשלטת, החלטה כוחנית של השׂפה, תוכנית לימודים, המדריכים הם מהקבוצה השלטנית, הימנעות מתרבות הקבוצה הנשלטת: שירוש התרבות הוא תהליך איטי כי מטרתו לשנות תרבות, שׂפה ומנהגי הקבוצה; בֵּירוּא יְעָרוֹת, בֵּירָא – כרת עצי יער, פינה שטח, קרקע וכד׳ מהעצים או מהיערות הגדלים בו: יש המבראים יערות לתעשׂיית הפחם או למכירתו; הִינָּתְשׁוּת, נִיתַּשׁ, נְתִישָׁה, נָתַשׁ – עקר, תלש, סילק: וְאִם לֹא יִשְׁמָעוּ וְנָתַשְׁתִּי אֶת הַגּוֹי הַהוּא נָתוֹשׁ וְאַבֵּד; כל נתישה ונטישה יש בהן פיזור על פני כל הארץ; דילוּל, דילל – 1. המעיט את הצפיפוּת או את הדחיסוּת, עקר צמָחים כדי להֵיטיב את תנָאי הצמיחה של הנשארים: דיללנו את ערוגות הצנוניות; כדי לדלל את הצבע הוסיפו מים; 2. הוציא חלק מהכוח הצבאי: דילול הכוחות בגִזרה א נועד להעבירם לגזרה ב; 3. הפחית איכות על ידי הוספת חומר מאיכות ירודה יותר: דילול היין נעשׂה בהוספת מים; מריטה, מָרַט – תלש שֵׂעָר או נוצות: מרטתי את גבותיי במַלְקֶטֶת (פינצטה); מְמוֹרָט – שנמרטו ונתלשו שׂערותיו: נראה שזקן צומק וממורט כזה לא תאהב נערה; חילוּץ, חילֵץ – 1. הוציא ממקום שקשה לצאת ממנו, עקר: וציווה הכוהן וחילצו את האבנים שבהן הנגע; 2. הִציל מצָרה, מילֵט, שִׁחרר: הוא חילץ נפשי ממוות; 3. הרחקת ציוד צבאי ממקום הימצאו (לבל ייפול בידי האויב), כגון חילוּץ התחמושת ממצבור שיש לנוטשו; נותק, התנתק, ניתוק, ניתק, הינָּתקוּת, נִיתַּק – 1. נקרע, נחתך, התרופף, השתחרר: הספינה קשורה למעגן בכבל שאינו ניתק בנקל; 2. נפסק, נוצר ניתוק או נתק באספקתו: בשל הסערה ניתק זרם החשמל בארץ; 3. נקטע הקשר, נפסק, נוצר בו נֶתק: הקשר בינינו ניתק זה שנים; 4. נתלש, נפרד ממקום החיבור שלו למשהו: הפרי הבשל ניתק מן הענף; הינָּתקות מן המולדת גוררת כיסופים רבים; חילֵץ אותו מציפורניו – הציל אותו מסכנה: חילץ הרבה נשמות תועות מציפורניו המאיימות של המיסיון; מסמר בלי ראש – אדם שנטוע חזק במקום עבודתו, וכמעט בלתי אפשרי לפטרו, כמסמר בלי ראש שקשה לחולצו; אֶבֶן תוֹשֶׁבֶת – אבן קבועה במקום שקשה להזיזה או לעוקרה ממקומה; ניתק מטבורו, ניתוק מטבורו של – ניתוק הקשר העז שהיה: נותק הקשר הטבורי בין משפחתו לחבריו; ניתוּק מַגָּע, ניתֵק מַגָּע – 1. ניתק כל קשר, הפסיק לקיים מגע, הפסיק תקשורת עם מישהו: משהתחילה לצאת איתו הוא ניתק מגע מכל חבריו; 2. הפסיק באופן יזום ומכוּוָן מגע אש עם האויב: המפקד הורה לנתק מגע; ניתק חוט חייו, ניתַּק פתיל חַיָּיו – הִגיעַ לקֵץ חייו, מת, נִפטר: כבר חלפה כמחצית השנה משניתַּק פתיל חייו של נער עליז ונסער, אך עדיין ניצב הוא מולי בחיוכו הביישן ושובה הלב; ניתק יחסים, ניתק את יְחָסָיו, ניתק את קשריו – הפסיק את קשרי הידידות: יש מדינות שניתקו את קשריהן עם ישׂראל; לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו – לא הסתדרו: למרות האהבה הגדולה והעתיד המזהיר לשניהם, לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו והתגרשו אחר כשנתיים; שָׂרַף את הגשרים – ניתק לחלוטין את כל הקשרים שהיו לו בעבר עם אנשים: שָׂרַף את הגשרים מלפניו ומאחוריו; גדוד חילוץ והצלה – גדוד ייעודי בפיקוד העורף לחילוץ ולהצלה באזורי אסון והרס; רכב חילוץ – רכב מצויד במכשירי הצלה לחילוץ רכב פגוע ולהציל בני אדם לכודים בהם: המכונית הידרדרה לתהום, והוזעק רכב חילוץ כדי להוציאה משם; טיפול שורש – טיפול יסודי, חדירה למקורו של דבר: דרוש טיפול שורש לעקירת הפשע המאורגן; חילוּץ תַּת־מֵימִי – חילוץ כלי שיט (אונייה, צוללת וכד׳) הנמצא מתחת לפני המים; עָקַר דירָתו – עבר לדירה אחֶרת, העתיק מגוריו: עקרתי דירתי לצפון הנגב, וזכיתי לחצר רחבת ידיים; כיבה את גחלתו – השמיד שׂריד אחרון לו, איבד את זכרו; עשׂאו תל עולם – הרס והחריב אותו עד היסוד, לא השאיר ממנו שׂריד; משנתלקחה המחלוקת, עקרו רגליהם מביתו; הגיעה עת הדילול בגן היָרָק; את אשר נטעתי, אתה נותש? > השמדה!

עֵרֶךְ!

חיובי או ניטרלי. עֵרֶךְ – 1. שֹוִי כספי של משהו; 2. מִספר או אות שנקבעו בחישוב, במדידה או בדרך אחרת: האות איקס ערכו 1; 3. מילה או צירוף המוגדרים במילון, בלקסיקון, באנציקלופדיה וכד׳; 4. מַדד להערכת טיבו של מעשׂה או מחדל בחברה מסוימת אגב בחינת אמות מידה אידאליות המבוססות על השקפות עולם בענייני צדק, מוסר, אמת, חינוך, אסתטיקה ובסוגיות אחרות: הערך מדריך את האדם להבחין מה טוב, רצוי או חשוב בחיים כדי להתנהג לפיו: ערכי ׳רוח צה״ל׳ הם ה׳אני מאמין׳ של כל חייל; סולם ערכים – רצף ערכים שדורגו לפי חשיבותם, והם משמשים לרוב הנחיות כלליות בחיינו, ולפיהם אנו בוחרים בחלופה הרצויה במצבים רבים: לפי סולם הערכים היפני הנאמנות לעבודה היא מעל לכול; תורת הערכים – הענף בפילוסופיה הדן במשמעות המושׂג ׳עֵרך׳ בתחומי המוסר, האסתטיקה, ההכרה והדת; עֵרֶך עליון – עיקרון מוסרי מנחה שהוא מעל לעקרונות אחרים: החברוּת, הרֵעוּת והעמידה בהבטחות הן ערך עליון בין חיילי צה״ל ומפקדיו; עֵרֶך מוסף – 1. תועלת או משמעות הנלווית למטרתו המקורית של דבר; 2. הערך הכספי המתווסף למוצר או לשירות מסוים בתהליכי הייצור וההפצה שלו לאחר ניכוי עלויות שוטפות כגון חומרים, שׂכר עובדים וכד׳: הממשלות סופגות כספים מן הציבור בהטלת מס על הערך המוסף; עֵרֶך רגשי – ערך שאדם מייחס לחפץ בגלל הקשר הרגשי שלו אליו: הטבעת שקיבלתי בירושה מסבתי אינה יקרה, אבל ערכה הרגשי גדול מאוד; ערכי יסוד – עיקרי הערכים: ערכי יסוד של הדמוקרטיה הם חירות ושוויון, ואילו ערכי היסוד של ׳רוח צה״ל׳ הם הגנה על המדינה ועל אזרחיה, אהבת המולדת ונאמנות למדינה, כבוד האדם; ערכי עבודה – ערכים [כגון מוסר עבודה חזק, אמינות ואחריות, הסתגלות, יושר והגינות, הניעה עצמית, הניעה לגדול וללמוד, ביטחון עצמי, מקצועיות ונאמנות] של עובד בעל מוסר עבודה גבוה, המזדהה עם מטרות הארגון והפועל כמיטב הבנתו ויכולתו להשׂיגן לשׂביעות רצון הממונים; ערך מוחלט – ציווי או הנחה שאין להטיל ספק בהחלטיותם: למשל, הדיבר ׳לא תרצח׳ הוא ערך מוחלט; ערך יחסי – ערך שלפיו יש אמיתות אך כיוון שאנו מוגבלים ביכולתנו לדעת את האמת, עלינו לפעול בצורה יחסית; בר עֵרֶך, בעל עֵרֶך – 1. שיש לו ערך כספי רב, ששוויו הרבה כסף, יקר ערך: מחנות התכשיטים נגנבו צמידים בעלי ערך; דירה היא נכס בעל ערך שיכול לשמש בַּטוחה בזמן נטילת הלוואה מבנק; 2. חשוב, שיש להתחשב בו ולהעריכו, שתולים בו חשיבות רבה וערך רב מסיבות רגשיות, אינטלקטואליות וכד׳: קופסת התכשיטים הזאת בעלת ערך עבורי שקיבלתיה בירושה מאימי; רב־עֵרֶך – ערכו רב; עֶרכִּי – שקשור לערך או לערכים, שמשקף אותם, שטעון ערכים: צה״ל מגדיר עצמו כארגון ערכי ההולך לאורם של ערכי ׳רוח צה״ל׳; חַד־ערכִּי – שם תואר בעל ערך אחד: בפונקצייה מתמטית לכל איבר בתחום מתאים איבר יחיד בטווח; התאמה חד־חד־ערכית – התאמה בין שתי קבוצות כך שלכל איבר באחת הקבוצות יש איבר אחד ויחיד המתאים לו בקבוצה האחרת: ההתאמה בין קבוצת הרקדנים היא התאמה חד־חד־ערכית כי לכל רקדן בקבוצה א מתאימה רקדנית אחת מסוימת בקבוצה ב;; אַמבִּיוָלֶנטִיוּת > דוּ־עֶרכִּיוּת – מצב שבו מתקיימים בו־זמנית רגָשות, רעיונות, עֲמָדות או דרכי פעולה מנוגדים (או תולים בהם יחד ערך חיובי ושלילי) כלפי מישהו או כלפי משהו: השיר ״לבדי״ הוא שיר החושׂף את רִגשותיו הדו־ערכיים של ביאליק בהתייחסו לבית המדרש – מצד אחד, קורות חייו מלמדים על רגישותו העמוקה לערכי היהדות; ומצד אחר – תנועת ההשׂכלה הביאה ציפיות חדשות, שגררו רבים מבאי בית המדרש לנטוש אותו; שינוי עֲרָכים – תמורה מוחלטת בעניינים שהם מיסודות החברה, המדינה, המוסר, הארגון, האמונה וכיו״ב: אבות הציונות הטיפו לשינוי ערכים ביהדות; אַמבִּיוָלֶנטִי > דוּ־עֶרכִּי – שם תואר המביע רגשות מעוֹרבים, המורה על רגשות, על שאיפות, על נטיות וכד׳ המנוגדים זה לזה; שֵׁוֶה עֵרֶך, שקול ל׳, אֶקוויוָלֶנטִי > שָׁקִיל – שווה בכוחו או בסגולתו לאחר: עלינו להציב את טובת הילד כשיקול שווה ערך לזכויות ההורים; אלה שני ביטויים שקילים לאותו עניין; יְקַר עֵרֶך – 1. שׂמחירו גבוה: תכולת ביתם היא יקרַת עֵרֶך; 2. חשוב, נכבד: מילותיו יִקרות עֵרֶך בעיניה; הערכת סיכונים – תהליך של הערכת הסתברות לאובדן או לאי־הצלחה, הטמונים בנקיטת פעולה מסוימת או בחשׂיפה לסיכון כלשהו. בתהליך משווים תוצאות ומנתחים סיכונים לפי תבחיני סיכון כדי לקבוע אם הסיכון מקובל, נסבל או רב מדיי; שִׁעֲרוּךְ, שִׁיעֲרוּךְ, שִׁעֲרֵךְ, שִׁיעֲרֵךְ – תיאם את השווי של נכס המוערך לפי מחירו הנוכחי בשוק עם המחיר ששולם בעדו או הערך שנקבע לו קודם: לשם חלוקה שווה בין היורשים היה צורך לשערך את כל נכסי המנוח; שָׁוֶה – ערכו כך וכך: יש לו בית גדול ויפה

ששווה הרבה כסף; שתיים כפול שתים פעמים שווה חמש; יחסי, יַחסוּתָנִי, רֶלָטִיבִיזם > יַחֲסִיוּת, יַחסוּתָנוּת – השקפה, אמונה או תורה שלפיה האמת, הידע, ערכי המוסר וכד׳ אינם מוחלטים או אוניברסליים אלא יחסיים, כלומר הם שונים בתרבויות שונות או בין בני אדם: יחסותנות היא אמונה שהאמת לא תמיד זהה בכל חברה אלא משתנה לפי הנסיבות; אַמַת מידה, קְנֵה מידה – גודל, ממד, יחס, שיעור, גורם התייחסות הנקבע מראש ואליו משווים תוצאות שמתקבלות בתחומים שונים: לאחר השואה החלה עלייה לארץ בקנה מידה גדול; מִשקָל – דרגת חשיבות, ערך, חומרה, מידת השפעה וכד׳ של מישהו או של משהו על אחרים, חשיבות רבה: בדיון הועלו טיעונים רבֵּי משקל נגד ההצעה אף שאין לתלות בה משקל רב מדיי; מוּפָז – מצופה זהב; זהב מוּפָז – זהב טהור; שמר על הגחלת – קיים ולימד מסורת וערכים ישנים; שימה, שָׁם – העריך, קבע שוויו של דבר, העריך את שוויים של הכנסה או נכסים, בייחוד לצורכי מס, העריך את שוויים של נזקים, תשלומי חובה וכד׳, ערך שומה: הצורף התקשה לָשום את ערכה של שרשרת הזהב; הנישום טען ששימתו של פקיד המס הייתה מוגזמת; שַׁמַּאי, שַׁמָּאוּת – חישוב הערך או השׁוֹוי של נכס (כגון חפצים, סחורות, קרקעות), הערכה רשמית של מחיר הנכס או של הנזק שנגרם לו, העיסוק המקצועי הכרוך בחישוב כזה או בהערכה כזו: חֶברות הביטוח נזקקות לשירותי שמאות, בייחוד לשמאי רכב, כדי לקבל אומדן על שיעור הנזק שעליהן לפצות בו את לקוחותיהן; שוּמָה – 1. הערכת הכנסתו של אדם החייבת במס לפי קביעתם של שלטונות המס, או הערכת מחירו של חפץ לשם קביעת תשלום מכס: פקיד השומה ממונה על שומת ההכנסות של האזרחים לשם חישוב מס ההכנסה שמגיע להם; 2. אומדן הערך הכספי של חפץ, של שירות או של נזק כלשהו, הערכת שמאות של נכסים לצורך רכישה או הערכת נזק שנגרם להם לשם קביעת הפיצוי המגיע מחברת הביטוח: סוכן הביטוח הגיש שומה רשמית של חפצי הערך שנגנבו מן הבית; נישומה, נִישׁוֹם – מי שהוֹערכה הכנסתו השנתית לחישוב מס הכנסה שחויב לשלם, מי שחלה עליו חובה לשלם מס הכנסה, מי שהעריכו את הכנסתו, את רכושו וכד׳ לצורך תשלום מס הכנסה: אגף מס הכנסה מחייב את הנישומים העצמאיים להצהיר על כל הכנסותיהם; בוננזה – מקור לעושר רב, רווחי או מתגמל; הֵשִׂים, הֲשָׁמָה – קביעת שוּמה, הערכת הכנסתו של אדם ושיעור המס שעליו לשלם לפיה: הֲשָׁמָתו הייתה גבוהה מדיי, ובסוף השנה הוחזר לו כסף; הָמִיר, בת המרה, בר המרה – 1. שניתן להמירו בדבר אחר שווה ערך: הוא מחזיק ניירות ערך בני המרה למניות; 2. [כשנאמר על מטבע] שניתן להחליפו במטבע אחר; גָּדוֹל – חשוב הוא, רב־ערך הוא: גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה; גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמיים; אזרח סוג ב > אזרח מִמדרגה שנייה – אזרח מקופח שאינו נהנה מן הזכויות המגיעות לו; נחלה, הִנחִיל – העביר ידיעות או ערכים השייכים למורשת התרבות: מורי האולפנים הנחילו את הלשון העברית לעולים רבים; נֶכֶס – דבר חשוב ויקר ערך, כלי המחזיק ברכה; פְּרוֹזָאִי – רגיל, פשוט, בלי יוּמרות, לא חגיגי שִׁגרתי, משעמם, חסר דמיון, יבש, נטול מעוף, חגיגיות, הידור וכד׳, שאין בו התרוממות רוח: מעניין איך אדם שחי חיים כה פרוזאיים מצליח לתאר עולמות קסומים ומופלאים; אירוניה – צורת התבטאות דו־משמעית, ובה הנכתב או הנשמע לכאורה פשוט, אך ממילותיו נרמז היפוכו של הנכתב או הנאמר בגלוי, כלומר המשמעות הגלויה מנוגדת למשמעות הסמויה, ומביעה לעג, יחס של ציניות, הגזמה וסלידה, למשל, אדם זעוף פנים הנשאל לשלומו, הוא משיב: "בסדר גמור! לא יכול להיות טוב מזה"; האירוניה היא שכשקיבל סוף סוף את המִשׂרה, גילה שאינו אוהב אותה; פשטות, צניעות – סֵדרת ערכים קבועים, תרבותיים או דתיים, הנוגעים להצגת האדם בפני אחרים (כגון מתינות בפעולותיו או בהופעתו החיצונית, אי־רצון למשוך תשׂוּמַת לב מופרזת; הכרתו בערך עצמו ללא גאווה והתנשׂאות על האחר; צניעותו במיניות ובהצגת הגוף); צִידֵי דרכים, בצניעות, בהֶצנֵעַ – בצנעה, בענווה, בסתר, בחשאי, ללא התבלטות: התנהג עם בני אדם בהצנע; פלוני מהלך כל ימיו בצידי דרכים, אך הישׂגיו מכריזים עליו בקולי קולות; מְסוּלָּא – שָׁקוּל, שווה ערך: כדאי לשמוע בקולו אף שאין דבריו מסולאים לדברי השׂרים; קְטַנוֹת – דברים (או אנשים) פחותי ערך, חסרי חשיבות: הקפד בקטנות כפי שאתה מקפיד בעניינים שברומו של עולם; "אני מאמין" – יסודות אמונתו של אדם, מערכת ערָכים ואמונות; חֲסַר פְּנִיוֹת – הוגן ומאוזן, אובייקטיבי, לא חד־צדדי, לא משוחד, לא מנוטה; מתייחס אל כולם או משפיע עליהם באופן שווה: יש מקום לצפות לכך ששופט יהיה חסר פניות; נֶכֶס חשוב לְ־ – דָּבר יקר או חשוב לְ, הישׂג תרבוּתי וכד׳ לְ : טוּב ליבו ואופן ניהולו הם נֶכֶס חשוב לחברה כולה; מורשת קרב – ערכי ההיסטוריה, הצבא והמוסר של צבא או יחידה, שלאורם מתחנכים החיילים לדורותיהם; מוֹנִיטִין – דעה או שם טוב, בדרך כלל טובים, שיש לבני אדם על טיבו או על מעמדו של מישהו או של משהו: עִם השנים יצא לו מוניטין של עורך דין מבריק ועתיר ניסיון; יצאו לו מוניטין, יצא לו מוניטין – התפרסם, שמו נודע ברבים, בעיקר כמומחה בתחום מסוים, נודע בעולם כמיוחד או כמעולה: בתוך שנים יצא לו מוניטין כאחד מגדולי שחמטאי העולם; אדון לגורלו – אדם בעל יכולת וכוונה לבחור בּמַהֲלכֵי חייו להגשמה עצמית לפי חופש הבחירה, עברו, דעותיו וערכיו; הכרה עצמית – 1. הכרת אדם בערך עצמו, הערכת אדם את מהותו, את כישרונותיו, את יכולתו, את שאיפותיו ואת תפקידיו כלפי החברה: מתוך הכרה עצמית לא היה מוכן להתפשר על תפקיד שאינו הולם את השׂכלתו ואת כישוריו; 2. הכרת אדם את עצמו: הכרתו העצמית לקויה, והוא אינו מודע לחולשותיו; הִרקיע שחקים – גבה מאוד, האמיר, גדל לאין שיעור: בשנה האחרונה מחירי הדירות הרקיעו שחקים; דור האִיקס – צעירי שנות התשעים של המאה העשׂרים בישׂראל שתולים בהם דחייה סבילה של ערכי החברה הרכושנית; רגשות מעוֹרבים – רגשות מנוגדים שהאדם מרגיש בעת ובעונה אחת, תחושות של בעד ונגד משהו שהאדם חש ברזמנית: הוא קיבל את הבשׂורה ברגשות מעורבים – שׂמחה מהולה בחשש מפני הבאות; שְׁוֵה לֵב, שְׁוֵה רוּחַ, שְׁוֵה נֶפֶשׁ – אדיש, שאין הדבר נוגע לו: החרדים לא היו שווי נפש לתנועה הקונפורמית שקנתה שביתה בארצנו; חופש מצפון, חופש המצפון – 1. עיקרון הקובע שלבני אדם זכות לפעול לפי דעותיהם ולפי השקפת עולמם בלא תנאים מגבילים ובלא פיקוח; 2. זכותו של כל אדם לאמץ לעצמו ערכי מוסר ולנהוג על פיהם, ואפשר שהם יתקיימו בזיקה לאמונה דתית או אידאולוגית; תרבות ארגונית – האתוס הייחודי של ארגון המשפיע על רמת הפורמליות, הנאמנות וההתנהגות הכללית של עובדיו. התרבות הארגונית כוללת חזון, ערכים, חשיבות, תמורה, אמונות, נורמות התנהגות, סמלים, שׂפה, הנחות יסוד, סביבה, מקום, אמונות, מנהגים ועקרונות קיבוציים של חברי ארגון. התרבות מושפעת מגורמים, כגון היסטוריה, סוג המוצר, שוק, טכנולוגיה, אסטרטגיה, סוג עובדים, סגנון ניהול ותרבות לאומית; בַּעַל מִשקָל – [נאמר בעיקר על נימוק, על טיעון וכד׳] כְּבַד משקל, שיש לו חשיבות רבה, רב השפעה: ההצעה נדחתה כי הועלו נגדה נימוקים בעלי משקל; שוויון בנטל – שוויון חברתי לכל אזרחי ישׂראל בחובות ובזכויות, היינו כל אזרחי יישׂא בנטל שירות החובה למדינה בצה"ל או במסגרת אזרחית או לאומית מוסדרת כדי להצמיח חברה בעלת ערכי נתינה ועבודה, למשל: תִגמול חיילים לפי משך השירות וסוגו; עידוד דתיות וחרדים לשרת בצבא ואחרי כן – להיכנס לשוק העבודה, וכן – מיעוטים ובעלי מוגבלויות לשירות אזרחי; שיעור קומה – חשיבות, ערך, גדולה: לתפקיד דרוש אדם בעל שיעור קומה וחזון שיוכל להצעידנו קדימה; סדר עדיפויות, סולם עדיפויות – קנה מידה לקביעה מי עדיף ממי, מה עדיף ממה בכל הנוגע לזכות או להטבה מסוימת, סדר חשיבות של דברים, סולם חשיבות של דברים: קניית מכונית אינה עומדת בראש סדר עדיפויותינו כי אנו חוסכים לדירה; רשימה שחורה – רשימת שמות דמיונית או אמיתית של אנשים, חבָרות, מוצרים או מדינות, הנחשבים חשודים, לא מהימנים, לא נאמנים, מסוכנים וכד׳ בעיני ארגון או ממשלה ויש להימנע מהם: רשימה שחורה של מדינות שבהן ההעתקה הבלתי חוקית של תוכנה נחשבת לנפוצה; אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם – לכל דבר עֵרך ומקום המיוחדים לו בלבד; הָפַךְ נֶכֶס לאומי – הפך לדָבר יקר או חשוב, להישׂג תרבותי וכד׳ של האומה, של החֶברה: טוב ליבו הוא נֶכֶס יצירתו היא נֶכֶס לחברה כולה; קניין רוחני – קניין שֶׁיֵּשׁ לאדם זכות בעלות עליו, נֶכס תרבותי: התנ"ך הוא הקניין הרוחני של העם היהודי; חֲתיכה הראויה לְהִתכַּבֵּד בה – דבר בעל ערך, עניין שרבים קופצים עליו; נֶכֶס צאן ברזל, נִכסי צאן ברזל – נִכסי רוח, אוצר תרבותי בר קיימה של אומה, ערכים נצחיים: התנ"ך הוא נכס צאן ברזל של היהדות והנצרות; שְׂכִיּוֹת חֶמדָּה – דבר יְקר ערך: במוזאון הארכאולוגי מוצגות שׂכיות החמדה שנתגלו בקברים עתיקים במצריים, בעמק המלכים, כגון תות ענח׳ אמון; אין לו דמים – הוא יקר ערך ביותר, ערכו לא יסולא בפז: נאלץ למכור אוסף נדיר של פריטי יודאיקה שאין להן דמים; גיזת הזהב – [במיתולוגיה היוונית] משל לדבר יקר ונחשק שקשה או אי־אפשר להשׂיגו; הדוּר פנים, נְשׂוּא פנים – נכבד, מרומם, חשוב, הדור פנים: הוא איש נשׂוא פנים בעירו, ותדמיתו נפגעה חמורות עקב העמדתו לדין; קרוּאֵי העדה – נכבדי העדה; קְרוּאִים – מוזמנים, אורחים שהוזמנו לבוא: המארחת הסתובבה בין הקרואים, לחצה את ידיהם וחייכה לכל עבר; נשׂיאוּת פנים, נָשָׂא פָּנִים – היטה את הכף לטובתו שלא כדין, העדיפו על אחר או על אחרים, הפלה אותו לטובה: נשׂיאות הפנים שלו הייתה שקופה כי לא חשש מאיש; הוכיחַ את עַצמו > הֶראה את כושרו, סופו הוכיח על תחילתו, הוכיחַ את טיבו – 1. הדבר נוסה, נבדק והוכח כיעיל, כתקין, ככשיר, כנכון וכד׳: 2. האדם הֶראה את יכולתו ואת איכותו, עמד במבחן, הוכיח או הראה שהוא אמין, מסור וכד׳: הסוללות הוכיחו את טיבן כי החזיקו מעמד יותר מאחרות; הוכיח סופו על תחילתו – מעשׂיו הוכיחו על כושרו ועל יכולתו; מלחמת תרבות – מאבק ממושך בין שתי קבוצות תרבות או יותר על השלטת ערכי תרבות סותרים, מסורות, מוסכמות, נורמות, אמונות, מנהגים וכד׳ בנושׂאים, כגון הפלה, התחממות כדור ארץ, עלייה לארץ וירידה ממנה, הפרדת הדת מהמדינה, פרטיות, שימוש בסמים,

נישׂואים חד־מיניים, יחס לזרים וצנזורה; כּוחו יָפֶה – יש לו זכות, הוא בתוקף, הוא כשר ובעל ערך: הכרטיס שבידך כוחו יפה כל עוד לא השתנה מחיר הנסיעה באוטובוס; תיקון עולם – תיקון סִדרי העולם, בעיקר הסדר החברתי, הגנה וטיפוח של אורחות החיים של האנושות: שיפור, תמורה ואף מהפכה בחיי האנושות יתקנו את ערכי העולם הישן; תָּקֵף, בתוקף, בר תוקף – שיש לו תוקף, חוקי, כוחו יפה ובשימוש, עכשווי: האשרה עדיין בת תוקף, אך תעודותיך אינן בנות תוקף; יש לי שני רישיונות נהיגה בני תוקף; היה נושׂא הדגל, נושׂא הדגל, נָשָׂא את הדגל – הנהיג, היה דַּבָּר [= מנהיג], אדם או ארגון שביטאו בדבריהם או במעשׂיהם רעיונות וערכים המשותפים לקבוצת בני אדם רחבה: בית הספר רמב״ם באשקלון נשׂא את הדגל האקולוגי בעיר; כבוד המשפחה – טיעון, בעיקר בחברות ערביות, כתואנת שווא לרצח של נערה או אישה בידי בני משפחתה כשהם טופלים על הנערה או על האישה אשמה של התנהגות מינית לא־הולמת; סגולה בדוקה – אמצעי יעיל ביותר: יודעי ח״ן אומרים שהחלב והשקדים הם סגולה בדוקה מפני צרבת; שחיטַת פְּרות קדושות – פגיעה באדם או בערך שהיו מקודשים, כעין טבּוּ, כדי לבטל את קדושתם; שידוד מערכות, שָׁבַר את הכלים, שבירת כלים – הריסת ערכים, שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות, הריסת הסדָרים הקיימים, ביטול דעות מוסכמות או מנהגים מקודשים: יש לקרוא אתגר על העולם של אתמול ולשבור את כליו; שבירַת לוּחות, שָׁבַר את הלוחות – התכחש לדעות מוסכמות או הרס אותן, התכחש לאמונות העבר או לדברים מקודשים, פגע בערכי יסוד: לא קל לשבור את הלוחות של דעות ומוסכמות המעוגנות בכַבלי הדורות; אינו עניין של מה בכך – אל יהא קל בעיניך, הדבר חשוב ביותר; משקל סגולי – עֵרֶך, החשיבות היחסית של דבר מה: יש לתת משקל סגולי שונה למה שאמר מנהל האגף לעומת דברי פקידו כדי לשקף את חשיבותם; לא מכל אורן ייעשׂה תורן – לא כל אחד מתאים לתפקיד הנכבד; מה טיבו של עוּבָּר זה? – [בהלצה או בלגלוג] מה טיבו של מישהו או של משהו, מי הוא זה ואיזה הוא: הצניחו מנהל חדש למפעלנו, ובחודשים הבאים נצטרך לדעת מה טיבו של עוּבּר זה; בַּמֶּה כוחו גדול – במה הוא מצטיין? מה הוא התחום שהוא מתגדר בו? מה הם כישרונותיו: על הבימה נזדמנה לי הזדמנות להראות במה כוחו גדול, וניצלתי אותה; סֵבֶל הירושה – מורשת אבות, ערכי התרבות שהנחילו הדורות הקודמים לבאים אחריהם: פעמים בעטנו בכללי הדקדוק הנוקשים שירשנו בסבל הירושה עם אוצרות הרוח ועם קנייני התרבות שלנו; לֹא מדוּבשָׁךְ ולֹא מֵעוּקצָךְ < לא מדִבשֵׁךְ ולא מעוקצֵךְ – איני חפץ לא בטובתך ולא ברעתך ודי לי שלא תזיק לי, אני מוחל על טובותיך ובלבד שלא תגרום רעה, אני מוותר על כל התערבות מצידך: אמור לה שלא תתערב מאחר שכבר הזיקה דייה – לא מדבשה ולא מעוקצה; לא מעלה ולא מוריד – אין לו כל ערך, לא משַׁנֶּה דבר, לא מועיל ולא מַזיק, אין לו כל השפעה: אפילו תעלה את משׂכּורתה זה לא מעלה ולא מוריד, הוא יוסיף להתרשל בעבודתו; הכיר את מקומו – ידע מהו מצבו ומעמדו ויכולותיו לעומת אחרים והתנהג בהתאם לכך, לא הפריז בהערכתו או בחשיבותו העצמית ולא התיימר לעשׂות מעשׂים שהם מעל יכולתו: כעובד זוטר עליך להכיר את מקומך ולהימנע מלהתערב בשיקולי ההנהלה; דרך התגרים מראים את הפסולת תחילה, ואחר כך מראים את השבח – קודם מראים את הסחורה הגרועה, ואחר כך את הסחורה היפה; אי־אפשר לָבֹר בלא תבן, אין טוב בלי רע, מה לתבן את הבר? – מה לפסולת אצל דבר טוב ומשובח, פגמים מצויים גם בדבר הטוב, אין טוב בלי רע, כלומר בכל חיוב יש גם שלילה, אין טוב מוחלט: בספר יש מאמרים מעניינים ומועילים, אך הוכנסו בו גם כמה מאמרים שדופי תוכן, מה לתבן את הבר? אין אור בלא צל, ואין צל בלא אור – אין טוב בלא רע, ואין רע בלי טוב; אין קמח בלי סובין – אין טוב בלי רע; אליה וקוצים בה – משהו טוב, ובו פגמים קטנים; כשאין דגים גם הסרטן קרוי דג – אם אין מקור, משתמשים בתחליף; כל צרוע וכל זב, כל זב ומצורע – כל אדם בזוי ופחות ערך, כל אפס: לא יעלה על הדעת שכל צרוע וכל זב יכתיב לנו איך לנהוג; חוכמת המסכן בזויה – אין הבריות מעריכים את עצת הדל, גם אם דברי חוכמה בה, כלומר מגיבים על דבריו לפי מעמדו החברתי ולא לפי ערך דבריו, קודם כול חשוב מי אמר, ורק אחרי כן מה אמר: אף שהיה אוצר בלום של מידע, לא עלה בידו לפרסם את כתביו כי חוכמת המסכן בזויה; עֵגֶל הזהב – כינוי מליצי ללהיטות מופרזת ולסגידה לנכסי החומר אגב הזנחת ערכי הרוח, המוסר, הלאום וכד׳: ירד לארה״ב, השתחווה לעגל הזהב, ועד עצם היום הזה הוא רואה בישׂראל ישות בת חלוף; סָגַד לעגל הזהב, השתחווה לעגל הזהב – היה להוט בהפרזה לתאוות חומריות אגב הזנחת ערכי הרוח, הציונות, האמונה בעצמאות ישׂראל: עוד בצעירותו הוא ירד לאנגלייה, ומאז הוא יושב בה ומשתחווה לעגל הזהב; אם אין כרם אין סייג – אם העיקר איננו, אין ערך לדברים טפלים; באפס מילה אין מאומה; שקל בכף המאזניים; נתגלה במלוא שיעור קומתו; מחקרו הוא תרומה מקורית ל׳; אני מסיר כובעי בפניך; סחורה משובחת מכריזה על עצמה; השושנה גם בין החוחים שושנה היא; אין אדם מוקיר מה שיש לו, אלא מחבב ומוקיר מה שאין לו; אין העניין שווה בנזק הדיבור; לא כל מישהו הוא משהו; מה שמשׂיגים בקלות מפסידים בקלות

<u>עֵרֶך שלילי.</u> אַפסוּת, אַפסִיוּת – חוסר ערך: אפסיות האדם מול איתני הטבע ואין־סופיות היקום; בָּטֵל – שאין לו ערך, פג כוחו: הטופס שנתתי לך הוא בטל; פָּחוּת – גרוע בטיבו, ירוד: המתנה שהעניק לי זולה היא ופחותת ערך; פְּחוּת עֵרֶך – חסר ערך, נטול חשיבות: לא חבל לעורר מהומה על עניין פחות ערך שכזה; פּחִיתוּת עֵרֶך – התמעטות וירידה בערך; דל ערך – מעוט חשיבות; פְּחוּת שֶׁבִּפְחוּתִים – בזוי ונקלה ביותר: בבית המרזח פגשתי בחור פחות שבפחותים, ולא ארכו הימים עד שהבנתי שכל הונו שופע מסמים ומזנות; הושענא חבוטה – אדם או דבר שאבד ערכם ושימושם; עשׂה עִסקה עם השׂטן, מָכַר נִשמָתו לַשָּׂטָן – עשׂה מעשׂה רע וזנח את ערכי המוסר, את אמונותיו ואת עקרונותיו של האדם הסביר בתמורה לתועלת רצויה (כגון כוח והצלחה, בֶּצע כסף או שלמונים): קֶסטנֶר לא מכר את נשמתו לשׂטן בעבור בצע כסף כשנשׂא ונתן עם הנאצים להצלת יהודים; תֶּבֶן – משהו זול וקלוקל, פסולת: פעמים אימץ לעיתונו גם תבן ספרותי; כדי לָבוֹר את התבן מן הבר, כדאי להימלך במומחה; כדי לברור את התבן מן הבר, יש מבחנים וגיבוש; כתבן לפני הרוח – משל לדבר קל ערך הנפוץ לכל עבר: הקוצים והדרדרים איש לא זרע אותם ובכל זאת הם נפוצים כתבן לפני הרוח; אֵין לו טַעַם ואֵין לו רֵיחַ – הוא נטול ערך, אינו הגיוני, אינו עומד בפני הביקורת: הצעה או החלטה שאינה בת מימוש, אין לה טעם ואין לה ריח; פְּסוֹלֶת – דבר פחות ערך, מין גרוע: התַּגָּרים מראים את הפסולת תחילה ורק אחרי כן את הסחורה המשובחת שקל למוכרה; זיבורית – סחורה גרועה, סחורה מסוג ירוד (גם במשמעות המושאלת): את הסחורה המשובחת הם טומנים בירכתי החנות, ולנו הם מנסים למכור בזול את הזיבורית; בְּרָרָה, זִיבּוּרִית – כינוי לדברים או לבני אדם פחותי ערך, סחורה פשוטה; זולל – בזוי, נקלה, חסר ערך; עֲלִיבוּת – מסכנות, דלות, חוסר עֵרך, מצבו של העלוב; זוטה – דבר קטן, דבר של מה בכך; הֵגֵס אֶת לִיבּוֹ, הֵגֵס לִיבּוֹ בּ׳ – הֵקֵל בערכו של, התנהג בקלות ראש ובזלזול כלפי: הגס ליבו בלימודיו וחָבַר אל יושבי קרנות ואל מבלי עולם; קְטַנוֹת – דברים קטנים ולא חשובים, חסרי ערך: שׂיחק בקטנות, כלומר התעסק בדברים פעוטי ערך; ניקוּר, ניקֵר – חיטט, טיפל בפרטים או בקטנות: ניכר כמה ניקורי נפש וייסורי רוח עברו על העולים החדשים; המאסדר תפקידו לבדוק ולחקור, לנקר ולחטט; ניקר, חיטט בקטנות – טיפל בפרטים, טיפל בקפדנות יתרה בפרָטֵי פרטים; עוֹלֵלוֹת – 1. כינוי לעובדות קטנות ולא חשובות, זוטות, פרפראות: כתבתי כמה עוללות מפרקי ילדותי; 2. תנובה רוחנית או סִפרותית: לפנינו קובץ גדול של מחקרים מעוללות כינוס שהיה באילת; נפל בעיניו – פחת בערכו בעיניו: לאחר שראיתיך מעשן סמים נפלת בעיניי מאוד; וַיִּרְאוּ כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵינוּ, וַיִּפְּלוּ מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם; נָפַל מפלוני – היה פחות מפלוני ביכולתו או בערכו: היא אינה נופלת מכל חייל בגילה ובהשׂכלתה; דבר של מה בכך – דבר חסר חשיבות, עניין מעוט ערך, וכן – דבר פְּחוּת ערך, דברים של מה בכך, זוּטוֹת, זוּטֵי דברים, עוֹלֵלוֹת, פַּרפְּרָאוֹת: שְׁקוֹל את העניין ברצינות, אין זה דבר של מה בכך; שׁוֹנוֹת [נ״ר] – דברים בעלי חשיבות נמוכה המקובצים יחד; זָנִיחַ – מועט כל־כך ונעדר השפעה שאין ראוי להתחשב בו, מבוטל; נְחוּת דרגה – פְּחוּת ערך, ירוד ודל, נופל בערכו מאחרים, דרגתו נמוכה מאוד: משאזל כספו אזלו חבריו, הלכך חזר לביתו חפוי ראש, ובמהרה נעשׂה לבלר נחות דרגה; ככלי מלא בושה וכלימה – בוש מאוד, מבויש מאוד, בוש ונכלם: הריני יושב לפניך ככלי מלא בושה וכלימה כי מה שהבטחתי לא קיימתי; הֵקֵל בְּעֶרכּוֹ – העריך אותו פחות מדיי, לא החשיבו במידה הראויה: זהו נימוק חשוב ואל לנו להקל בערכו; המעיט בערכו – זלזל בו, לא העריך אותו די הצורך: אל תמעיט בערכו, הוא אדם מוכשר מאוד; דְּגֵי רְקָק – משל לבני אדם פחותי ערך או עבריינים משולי מעגל הפשע; רימה ותולֵעה – שפַל, חסר עֵרך, בזוי: בני האדם בתנאים הקשים נהפכו לרימה ולתולעה; בִּנְיָן של קלפים – כינוי לדבר שאין בו ממש, מעשׂה שאין לו שום קיום או עלול להתמוטט בכל עת: העסק התמוטט כבניין קלפים; נְטוּל ערך, חֲסַר ערך – לא חשוב, חסר חשיבות: חסר חשיבות; שאין לו ערך כספי, חומרי וכד׳: הצורף קבע כי התכשיט מזויף וחסר ערך; קל מסוּבִּין – כינוי לדבר קל ופחות ערך ביותר: הכול שקלתי בכף מאזניים, ולא מצאתי קל מסובין; הוא מידרדר במדרון – הוא יורד ושוקע: משהתמכר לסמים, החל להידרדר במדרון; חִדלַת נָשִׁים, חֲדַל אישים – חסר ערך שאינו ראוי להיחשב אדם, בָּזוּי, שָׁפֵל, טיפוס עלוב או חלוש שאינו מעורר כבוד: הוא היה ידוע בשכונה כאדם נבזה וחדל אישים, איש מכאובות וידוע חולי; שאר ירקות – ושאר עניינים שלא פורטו, ועוד דברים הטפלים לדברים העיקריים שנזכרו קודם, וכל הדברים האחרים שאין טעם לפרטם: כל המקורות היו לפניה: התנ״ך, פרקי אבות ושאר ירקות; קש וגבבה – דברים חסרי חשיבות וחסרי ערך: ספר זה מבחינתי הוא קש וגבבה; פַּכִּים קְטַנִּים – דברים קלי ערך: כעת נדון בעניינים החשובים, ואת הפכּים הקטנים נדחה לדיון הבא; חָשׁוּב כְּמֵת – חסר כל ערך, בטל ומבוטל: עני חשוב כמת;

ארבעה חשובים כמתים: עני ומצורע, סומא ומי שאין לו בנים; מיעט את הדמות, המעיט את דמותו, המעטת דמותו – הקטנת ערכו, זלזול בכבודו, זלזל בו, לא העריך אותו די הצורך: אל תמעיט בערכו, הוא אדם מוכשר מאוד; קָטֹנְתִּי, קָטֹון – 1. ביטוי להבעת ענווה וצניעות של הדובר שפירושו: אני קטן ואיני ראוי לכבוד (להערכה, ליחס הטוב וכד׳) המוענק לי: קטונתי מן הכבוד שאתם חולקים לי; 2. ביטוי לצניעות הנאמר כפתיחה לדברי השׂגה על דברים שנאמרו קודם: קטונתי מלהשׂיג על דבְרֵי חברי שדיבר לפניי, אך נראה לי שהדברים עדיין צריכים חידוד והבהרה; כמר מדלי – כטיפת מים מדלי, דימוי לדבר חסר כל חשיבות, ערך או משמעות; טַעַם לִפְגָם – משהו הגורע מערכו של דבר, יש בו משהו שלילי, משהו פסול: גם אם לא עבר על החוק, הרי ההנחה המופלגת שקיבל הנאשם על דירה שרכש, יש בה טעם לפגם; יָרַד פלאים – ירד (מערכו, ממחירו, מגדולתו) ירידה גדולה ותלולה עד כדי תימהון; בטל ומבוּטָל – שאין לו כל ערך, פג תוקפו, בטֵל לחלוטין: כיוון שהפרת את התחייבויותיך, אני מודיע לך שהחוזה בינינו בטל ומבוטל; דָבָר שֶׁל מַה בְּכָךְ – דבר שאין לו חשיבות, עניין מעוט ערך: שקול את ההצעה ברצינות כי אינה דבר של מה בכך; זב חוטם – כינוי גנאי לפחות ערך, לריק ולפרחח או כינוי זלזול לאדם צעיר: איים עלינו איזה סתם זב חוטם, כלומאי, אפס שעושׂה מה שאומרים לו, אפס שרוצה למלוך; השועל בשעתו – השתחווה לו: גם אדם פחות ערך נוהגים לפעמים לחלוק לו כבוד כשנזקקים לעזרתו [על יסוד האגדה שהחיות מכתירות את השועל עליהן לעונה מסוימת בשנה]; מְעַט מִן הַמְּעַט – מועט שבמועט, שמץ דבר, משהו: לא טעמתי מהעוגה אלא מעט מן המעט; כמות מבוטלת, שיעור מבוטל, בָּטֵל בשישים – מיעוט זניח, מיעוט שאינו ניכר או נחשב; אינו שווה אפילו אסימון שחוק – הוא נטול כל ערך; אויב העם, אויב המדינה – אדם שבגד בערכי האומה או פגע באינטרסים שלה; אוֹיֵב הציבּוּר – אדם או גוף המאיים על ערכי החברה שהם סכנה לה, כגון פושע מסוכן או גוף פלילי עוין; אֲסימון שָׁחוּק, מַטְבֵּעַ שָׁחוּק, אסימון מחוק – 1. כינוי לדבר נטול כל ערך, פרוטה שחוקה: הסחורה הזו חסרת כל ערך, אינה שווה מטבע שחוק; 2. מטבע לשון שמרוב שימוש בו איבד את משמעו והפך סתמי, מליצה שדופה: הוא חזר בנאומו על אותם מטבעות שחוקים המשמשים אותו תמיד, ולמעשׂה לא אמר דבר; כְּקַשׁ נִידָּף – כקש הנישׂא ברוח; [בהשאלה] משל לדבר חסר ערך או לדבר שאין לו קיום; נאחז בקש – ניסה להיעזר בדבר שאין בו ממש: אדם שעולמו נהרס סביבו ושלח את ידו כדי להיאחז בכל קש; כטובע הנאחז בקש – דימוי להתנהגותו של אדם נואש, שנאחז בכל שביב של תקווה גם אם אין בו ממש: כטובע הנאחז בקש הוא נתלה בכל פירור של ידיעה, שהיה בה משהו שיעיד על מקום הימצאו של בנו; קש יבש – סֶמל לדבר חלש נטול ערך; קַלֵּי עולם – בני אדם פחותים ונִקלים, בני אדם המזלזלים במצוות: אדם אחד מקלי עולם אכל בתענית אסתר אכילה גסה בפרהסיה; כל צרוע וכל זב – כל פחות ערך, כל אפס [בזלזול]; גורף בִּיבִים – מנקה תעלות וצינורות של מי שפכים; קַל עֵרֶךְ – חסַר חשיבות, פעוט, טפל, מעוט ערך: בעיניי זהו פגם קל ערך, ויש להתעלם ממנו כליל; העמדה בצל, העמיד בַּצֵּל את פלוני – הבליט את עצמו מן האחר, טשטש את ערכו של אחר, העיב על פלוני, האפיל עליו: האורח רם המעלה העמיד בצל את מלוויו; הצלחתו האדירה העמידה בצל את הישׂגי קודמיו; זרק לו פירור – נתן לו משהו פעוט וחסר ערך, מן השפע אשר לו; פחות משווה פרוטה – דבר חסר ערך: הכיליי הזה נהרג על פחות משווה פרוטה: אספנו כסף כדי לקנות מתנה, והיו שלא הסכימו לתת אפילו פחות משווה פרוטה; אינו מגיע לקרסוליו, לא הגיעַ לקַרסוּלָיו – נפל ממנו הרבה בערכו, ביכולתו, בידיעותיו, בעושרו, בחוכמתו וכד׳, נחות ממנו במידה בולטת: יש עוד כמה זמרים לא רעים במקהלה אבל הם אינם מגיעים לקרסוליו של הסולן; קוטנו עבה ממותני פלוני – הוא עולה בהרבה על פלוני, פלוני אינו מגיע לקרסוליו; רופא חינם – שווה חינם – מי שעושׂה דבר בחינם, על הרוב אין עבודתו שווה הרבה, או אין מעריכים אותה כראוי; כְּעַפְרָא דְאַרְעָא > כַּעֲפַר הָאָרֶץ – כינוי לדבר חסר ערך, כאין וכאפס, כדבר נטול ערך לחלוטין, כלא כלום, כאין וכאפס: היא אינה חוששת מאיש ומבטלת את כל חבריו כאילו היו עפר הארץ; אפס בר־אפס – נטול כל ערך, אפרוח בן יומו; קש וגבבא – דברים חסרי חשיבות, גיבוב של דברים נטולי ערך: כל הרצאתך הייתה קש וגבבא שהרי אתה נאה דורש ואין נאה מקיים; פיטומי מילים – דיבורים חסרי ערך, הבטחות שווא: פיטומי מילים בעלמא שאין הדעת סובלתם; שְׁהִ״י פְּהִ״י [= שבת היום, פסח היום] – דבר של מה בכך, עניין פעוט, בתירוץ דחוק: הפקידה דחתה את בקשתי בִּשְׁהִי פְּהִי; פָּהָה – התבטל, עסק בדברי הבאי: משפרשת לגמלאות נזדמנה לי הזדמנות לפהק בשלווה ולהיות שוהה ופוהה באין מפריע ימים רבים; שָׁהָה וּפָהָה – התעכב, התעצל, התבטל: הייתי שוהה ופוהה כל היום ברחובות ורגוע מן החיים; עָפָר וָאֵפֶר – דבר חסר כל ערך, אפסות האדם וחוסר ערכו: הואלתי לדבר איתך אף שאתה בעיניי עפר ואפר; עָשָׂאוֹ עָפָר וָאֵפֶר, עשׂה אותו עָפָר וָאֵפֶר – השפילו או ביזה אותו, ביטל אותו כחסר ערך: כשהוא מקלל אותה בשמו ובשם אימו עושׂה הוא אותה עפר ואפר; אֶפֶס וָרִיק, הֶבֶל וִריק – אֶפֶס גמור, חוסר כל ממשות, דבר חסר כל ערך או תועלת, שווא: יש להודות שאומנם ניסה והשתדל להצליח במבחן, אך כל מאמציו היו להבל ולריק; נזיד עדשים – משל לתמורה זעומה שמישהו מוכן לתת על דבר יקר ערך: לא נמכור את חירותנו בנזיד עדשים של שוויון זכויות אזרחי; כאין וכאפס – שום דבר, לא שווה כלום; כקליפת השום – משל לדבר קל ערך ונטול חשיבות: הוא לא יבחל בשום אמצעי כדי להשׂיג את מטרתו כי ערכי המוסר חשובים בעיניו כקליפת השום; קְצֵה הקַרחון – סימן קטן לבעיה גדולה, תופעה שרק מעט ממנה ידוע, סימנו הנחשׂף של מצב מסובך, המרמז על הבעיות ועל השערוריות שמתחת לפני השטח: בדיעבד התברר כי מעצרו של רואה החשבון היה רק קצה הקרחון של הפרשה; תּוֹפַעַת הַקַּרחוֹן – מה שרואים הוא אפס קצהָ של התופעה: בדיעבד התברר כי מעצרו של רואה החשבון היה תופעת הקרחון של הפרשה; אפס קצהו – מעט מן המעט ממנו, מקצתו, רק קצהו; החזיק טובה לעצמו – חשב עצמו ראוי לתודה, הכיר בערך עצמו, היה גאה על מעשׂיו, זחה עליו דעתו: אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת; נהג קלות ראש ב־ – זלזל בו, לא שָׂם לב אליו די הצורך, לא התנהג אליו במידת הרצינות הראויה: הוא נהג קלות ראש בכל הנוגע לציות לרמזורים עד שהתנגש במשׂאית ונהיה נכה לכל ימיו; דעתו קלה עליו – הוא נוהג בקלות ראש, אינו שוקל את מעשׂיו; גְרוּטָה – 1. שבר כלי, חלק ממכשיר שיצא מכלל שימוש, שיירים; 2. דבר בָּלֶה שאבד עליו כלח; אין לו חפץ בו – הוא מאס בו; כלי אין חפץ בו – משהו ישן שאין משתמשים בו עוד; ככלי אין חפץ בו – דבר נטול כל ערך ותועלת, דבר שאין בו צורך: כעבור שנים של עבודה מסורה הוא פוטר והושלך אל הרחוב ככלי אין חפץ בו; אָבַד עָלָיו כֶּלַח – התיישן ואֵין יכולים להשתמש בו עוד (מִנהג, רעיון, עֵרך וכד׳); כאבן שאין לה הופכין, אין לו דורש – חי או דומם עזובים ככלי שאין חפץ בהם: פגה התלהבותו לעבודתו החדשה שאין דורש לה עוד; כחרס הנשבר – דבר חסר ערך, אפסי וחלש: אדם יסודו מעפר וסופו לעפר, והוא משול כחרס הנשבר; אין לו דורש – חי או דומם עזובים ככלי אין חפץ בהם, אין מתעניינים בו; שִׁידוּד מערכות, שידד את המערכות – הפך ושינה את הסדרים הישנים והחליפם בסדרים חדשים, שינה שינוי מהפכני את הדברים: השׂר אמר בנאומו כי יש לשדד את המערכות בתחום הפוליטי כדי לצאת מן הקיפאון המדיני ולקדם את תהליך השלום; שבירת כלים – הריסת ערכים, שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות, הריסת הַסדרים הקיימים; אין אנו מעריכים את מה שהשׂגנו בקלות; כדי להכיר בערכו של דבר, צריך לאבדו; דברים חסרי ערך צפים על פני המים כמו תבן וקש; מי שרוצה לחפש פנינים צריך לצלול למעמקי הים; מה שיש לו ערך גדול איננו חדש, ומה שחדש יש לו ערך מועט; התמוטטות עולם הערכים, העלמת עין מֵחוקים, חומרנות ונהנתנוּת, אורח חיים מושחת – הם הם מקצת הטענות נגד משחיתי החברה; אדם להבל דמה; כמה נתמעטו הדורות ונתרופף העולם; כמה טובתו של בשׂר ודם? נְשׁוֹב בה ואיננה > איכות! חשיבות!

עשׂייה!

עשׂייה – ביצוע או הוצאה אל הפועל של תוכנית, רעיון וכד׳: דיבור שאין עימו עשׂייה אינו שווה כלום; 2. כל המעשׂים או הפעולות בתחום מסוים של אדם, של גוף וכד׳: הארגון זכה לשבחים על עשׂייתו למען העולים החדשים; 3. ביצוע, מימוש, הגשמה, כגון עשׂיית שלום, עשׂיית צדק, עשׂיית רווחים; עָשָׂה – 1. הביא דבר לידי קיום או לידי פעולה, לידי מצבו התקין ועוד: ככל אשר עם ליבך לעשׂות עשׂה; מה שביקש לעשׂות לא עשׂה, ומה שעשׂה כאילו אינו עשׂוי; 2. שהה זמן מה במקום מסוים, לרוב בעת מילוי תפקיד או שליחות: שׂר האוצר עושׂה ימים אלו בארצות הברית ונועד עם פעילי המגבית היהודית; המטיילים עשׂו את לילותיהם תחת כיפת השמיים; 3. ייפה, טיפל, תיקן – היא עשׂתה את ציפורניה, שלא תיכנס לתיאטרון מנוּוֶלת; יש דתיים העושׂים את זקנם בסם או במשחה כדי שלא להשחית את פאת זקנם; אעשׂה ממך חייל > אעשׂה אותך חייל; עשׂה שׂמח > עשׂה שׂמחה או שִׂימח את הקהל; אדם עושׂה עם אדם ועם בעל חיים; כשמדובר בדבר דומם, אדם עושׂה בו, ולא עימו: מה עשׂית בכסף שחסכת? עשׂיתי ימים רבים עם חברתי בשווייץ; ׳עשׂה׳ ותחליפיו: ביצע, הגשים, הוציא אל הפועל, הוציא מן הכוח אל הפועל, הוציא מתחת ידו, הכין, הנהיג, הפיק, הפעיל, התקין, יָצַר, יישׂם, מימש, נקט אמצעים, פעל, קיים; מעשׂה – 1. נקיטת פעולה טובה או רעה למען מטרה מסוימת שנחוץ או רוצים לעשׂותה אם מתוקף החוק או מתוקף האחריות המוטלת על אדם, אם מתוך בחירה חופשית וכד׳, לרבות מחדל – הימנעות מעשׂייה שהיא חובה לפי כל דין או חוזה, היגיון או מוסר: עשׂה אדם מעשׂה עשׂייתו עושׂה רושם; 2. שם כולל לפעולות לא־חוקיות, כגון אלימות, גנֵבה, שוד, אונס, רצח, חבלה: מעשׂה איבה, מעשׂה אלימות, מעשׂה גנבה, מעשׂה טרור, מעשׂה מגונה, מעשׂה סדום, מעשׂה עוין, מעשׂה רצח, מעשׂה שוד, מעשׂה תוקפנות; 3. מאורע,

מקרה, אירוע, עובדה, מעשׂ: בצה״ל יש גם חיילים דלי מעשׂ; מֶחדָל – אי־עשׂיית פעולה שהיה צריך לעשׂותה, מתוקף חוק, הסכם, הוראה או מתוקף האחריות המוטלת על אדם: במִבצע הצבאי היה מחדל מודיעיני בהערכת מקומו של האויב; רֵיק ממעשׂ – 1. דל, בטל; 2. מי שלא השׂיג כל הישׂג, מי שרבּו מחדליו, שלא עשׂה שום מעשׂה בעל חשיבות או תועלת: אין כוחו אלא בפיו כי לאמיתו של דבר הוא ריק ממעשׂ; עָשׂוּי ל־ – ניתן ל־, נועד ל־, אפשרי ש־, ייתכן או סביר ש־, יכול או מסוגל ל־, יש לו נתונים או יוכלה (פוטנציאל) ל־: מחר עשׂוי לרדת גשם; אין לזלזל בו כי הוא עשׂוי אפילו לנצח; מַעַשׂ – פעולה, מעשׂה, עשׂיית דבר: יש שקטנים עומדים במקום גדולים, ודלי מעשׂ במקום אנשי מעשׂה; הנני עני ממעשׂ לעומת מתחריי במכרז; מעשׂה עוין, מעשׂה איבה – מעשׂה תוקפנות מלחמתי, תקיפת צבא ואוכלוסייה אזרחית כדי לפגוע ולהרוג; מעשׂה תוקפנות – 1. שימושה של מדינה בכוח מזוין נגד הריבונות, השלמות הטריטוריאלית או העצמאות המדינית של מדינה אחרת או בכל דרך אחרת שאינה עולה בקנה אחד עם מגילת האומות המאוחדות; 2. מעשׂי אלימות למיניהם, כגון אלימות גופנית, אלימות מילולית, אלימות כלכלית, רכילות, הסתה, הפצת שמועות וכד׳; מעשׂי טרור, מעשׂה טרור – מעשׂה עבירה (או איום לעשׂות מעשׂה) של ארגון טרור (או חבר בו), הנעשׂה ממניע מדיני, דתי, לאומני או אידאולוגי כדי לעורר פחד או בהלה בציבור או לאלץ ממשלה, רשות שלטונית אחרת או ארגון ציבורי בין־לאומי, לעשׂות מעשׂה או להימנע ממנו. במעשׂה העבירה צריכים להיות אחת מאלה: א. פגיעה חמורה בגופו של אדם, בחירותו, בבטיחות הציבור או בבריאותו; ב. פגיעה חמורה ברכוש, בקודשי דת (מקום פולחן או קבורה ותשמישי קדושה), בתשתיות, במערכות או בשירותים חיוניים (או שיבושם החמור), בכלכלת המדינה או בסביבה (או סיכון ממשי לפגיעות). אחת היא אם נעשׂה המעשׂה או האיום אגב שימוש בנשק או בסכין, בנשק כימי, ביולוגי או רדיואקטיבי, בחומר מזיק או במתקן רגיש (או אגב פגיעה בו), העלולים לפי טיבם או סוגם לגרור פגיעה חמורה בשטח גדול או בציבור גדול; אַנתרוֹפּוֹגֶנִי > מעשׂה ידי אדם – השפעות פעילות האדם על הטבע, כגון הכחדת מיני בעלי חיים, שינוי מאזן גזי החממה, זיהום האוויר או המים, פגיעה באוזון ועוד: נשרי ישׂראל נתונים בסכנה מחמת מעשׂי ידי אדם; מְעַשֶּׂה – מביא אחרים לידי פעולה: גדול הַמעשׂה מן העושׂה; הוא לא היה ׳רק׳ הוגה דעות, אלא גם עושׂה וּמעשׂה כאחד; גדול המְעַשֶּׂה [= מביא אחרים לידי פעולה] יותר מן העושׂה, גדול המְעַשֶּׂה מן העושׂה – המביא אחרים לידי פעולה חשוב יותר מן העושׂה אותה רק בעצמו; נַעֲשֶׂה וְנִשׁמַע – נעשׂה כפי שנצטווינו! נבצע ונציית! הננו נכונים למלא אחר דבריך!: בארגוננו מעדיפים גישה ביקורתית מגישה של ׳נעשׂה ונשמע׳; עָשָׂה לְבֵיתוֹ – דאג לעצמו ולבני ביתו, דאג לעתידו ולעתיד בני משפחתו: עם פרישתו החליט לעשׂות לביתו, ולכן הניח עסקי ציבור ועסק בצורכי משק ביתו ומשפחתו; מתי אעשׂה גם אנוכי לביתי; פּרַגמָטִיוּת > מעשׂיות, פּרַגמָטִיזם > מַעֲשִׂיוּת, פּרַגמָטִי > מַעֲשִׂי – תכליתי, הנוגע למצב או לבעיה בדרך מעשׂית ולא עיונית, שאפשר ליישׂמו הלכה למעשׂה: במהלך הדיון הועלו הצעות מעשׂיות להתמודד עם הקיצוץ הנדרש בתקציב; עולם העשׂייה – עולם המעשׂה, חיי החולין של יום־יום, כינוי לעולם הגשמי, העולם הזה, חיי המציאות של יום־יום: כל ימיו התגדר בדָּלֶ״ת אמות של הלכה והיה רחוק מעולם העשׂייה, ופרנסת הבית הייתה מוטלת על אשתו; היטיב לעשׂות משהו – עשׂה באופן טוב ונאה, ביצע בצורה מוצלחת, עשׂה כראוי: הכנר היטיב לנגן בקונצרט וזכה לתשואות רבות; לַהֲלכה – באופן עיוני . . . אולם למעשׂה . . .; עָשָׂה כִּראוּת עֵינָיו, עָשָׂה כַּטּוֹב בְּעֵינָיו – עשׂה כרצונו בלי להתחשב באחרים, נהג למיטב הבנתו: לאחר מותו עבר רכושו לילדיו, והם היו חופשיים לעשׂות בו כטוב בעיניהם; כִּלכֵּל את מעשׂיו – חישֵׁב את פעולותיו: הוא כלכל את מעשׂיו בתבונה, ולכן הוא ממעט לטעות; עָשָׂה כבתוך שלו, עָשָׂה בו כבתוך שלו – פעל באופן נמרץ וללא מגבלות בתחום מסוים אף שלא הותר לפעול כך: התברר כי המנכ״ל עשׂה בחֶברה כבתוך שלו, העלים מידע ושלשל במישרין לכיסו שׂכר לא לו; נתן דרור למעשׂיו, קרא דרור למעשׂיו – אִפשר למעשׂיו להתפרץ, נתן להם פורקן: בחינוך ילדיה נתנה המשוררת דרור למעשׂיה, ולא אחת הרימה יד על שובבים לא ממושמעים; קו פעולה – 1. תוכנית פעולה או כללי פעולה בעניין מסוים המציינים את העמדה ואת הפעילות שיינקטו לגביו; 2. הנחיות וקביעות בענייני ארגון (גם: מדיניות); מעשׂה מְשוּבָה, מעשׂה יַלדוּת, מעשׂה נַעֲרוּת, מְשוּבַת נְעוּרִים – מעשׂה או התנהגות פרחחית של ילד שאינו אחראי למעשׂיו, התנהגות מתוך קלות ראש או חוסר אחריות, מעשׂה קונדס, שובבות, מעשׂה שטות: הנערים לא התכוונו לחבל בפסל, זו רק משובת נעורים; אמירה ועשׂייה, אמר ועשׂה, אומר ועושׂה – תוכף עשׂייה לאמירה, מבצע את החלטותיו ללא שהיות ודחיות, מוציא אל הפועל מה שהוא אומר ללא היסוסים מיותרים: ברוך הוא אומר ועושׂה, ואילו אחיו נאה דורש ואין נאה מקיים; מאמרו הוא מעשׂה – דיבורו חשוב כמעשׂה, יש לסמוך עליו שיקיים אותו; מעשׂה מכריע – דבר שיש בו כדי לחרוץ בו את הגורל לעתיד, מעשׂה המשנה את המצב מעיקרו (גם צעד מכריע, ניסיון מכריע, קרב מכריע וכד׳); הקדים עשׂייה לשמיעה, הקדים נעשֶׂה לנשמע – עשׂה דבר מה בזריזות יתרה ובהתלהבות קודם שנתפרש לו מהו, הזדרז להתחיל לפעול (לעיתים מתוך פזיזות) בטרם שמע הנחיות או הוראות או בטרם הבין את העניין לאשורו, הביע נכונות מיידית גם מבלי לדעת את הפרטים (לרוב מתוך התלהבות רבה); מעשׂה בְּרֵאשִׁית – מעשׂה חלוצי, התחלת מִפעל חשוב: הקמת הקיבוצים היה מעשׂה בראשית; היכבד ושב בביתך, ׳שב ואל תעשׂה׳ – הימנע מעשׂייה, העדף גישה סבילה, המתן והנח לדברים להתרחש מעצמם בלי לנקוט יוזמה: הממשלה נקטה גישה של ׳שב ואל תעשׂה׳, ובינתיים נקבעו עובדות בשטח, ואחרי כן יהיה צורך להתמודד עימן; ׳קום ועשׂה׳ עדיף מ׳שֵׁב ואַל תעשׂה׳ – מדיניות של עשׂייה עדיפה ממדיניות של הימנעות מפעולה; מעשׂה נאה חשוב מכל מדרש נאה, לֹא הַמִּדרָשׁ הוּא הָעִיקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה – לא הדיבור חשוב, אלא העשׂייה, מה שחשוב הוא קיום הדברים הלכה למעשׂה ולא הדיבור; הכול לפי רוב המעשׂה – הכול תלוי במחשבות האדם וברצונו, אך בעיקר – במעשׂיו; פִּשׁפֵּשׁ במעשׂיו – בדק וביקר את מעשׂי עצמו, הרהר, עשׂה חשבון נפש, נתן לעצמו דין וחשבון על מעשׂיו: ייסורים באו עליך, פַּשפש במעשׂיך, לא מצאת – תלה את ייסוריך בביטול תורה; מעשׂיךָ יְקָרְבוּךָ ומעשׂיךָ יְרַחֲקוּךָ – הכול נקבע לפי התנהגותו של אדם ולפי מעשׂיו שהרי הם הקובעים את יחס הבריות אליו: לא כדאי לך לקבול על מעשׂי מפקדך כי מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך ירחקוך; יוֹתֵר מִלימוּדֶיךָ – עֲשֵׂה – הלימוד אינו העיקר, העיקר הוא המעשׂה; כֵּן תעשׂה כַּאֲשֶׁר דִּיבַּרתָּ – עשׂה בעצמך בדייקנות את הרעיון שהָגִיתָ; ראה מעשׂה ונזכר הלכה – המעשׂה שראה העלה בזיכרונו את מה ששכח, דבר או אירוע שראה הזכיר עניין שלם או עניין נשכח: כתיבם המתוקן של שמות החילות בתגי הכובע של חיילי צה״ל, הזכיר להם את הכתיב הראוי, היינו ראו מעשׂה ונזכרו בהלכה; נתפס על חם, תפס אותו על חם > תפס אותו בשעת מעשׂה; בשעת מעשׂה – בזמן שהדבר נעשׂה, בזמן ההתרחשות או הפעולה, בעוד פלוני עוסק בדבר: הנערים שהשחיתו את ציוד בית הספר נתפסו בשעת מעשׂה; קיווה לעשׂות ענבים ועשׂה בְּאוּשים – קיווה לפרי טוב וקיבל ענבים גרועים; צירף מחשבה למעשׂה – מימש את מחשבתו, חשב וביצע מייד מה שעלה במחשבתו, הוציא לפועל את אשר עלה בדעתו: צירפתי מחשבה למעשׂה כשנתתי דוגמה אישית לתלמידיי והשכמתי קום; כיצד היה גוף המעשׂה – כיצד היו עיקרי הדברים: אתה מספר על התוצאות, אך כיצד היה גוף המעשׂה שהגעת להישׂגים אלה? מעשׂה ידיו להתפאר – מלאכה נאה הראויה לתהילה, דבר מוצלח שהוא עשׂה בעצמו ויכול להתפאר בו: הצייר ברוך הכישרון הזמין את חבריו לחזות בציוריו בתערוכתו, מעשׂה ידיו להתפאר; מעשׂה להכעיס – מעשׂה שעשׂה כדי להרגיז אחרים, גם אם אין כל תועלת לעצמו: אחי יודע ששריקותיו מרגיזות אותי, ומעשׂיו להכעיס ניכרים גם בעניינים אחרים בבית; נתפס על חם > נִתפַּס בשעת מעשׂה; מעשׂה מגוּנֶה – [בחוק] מעשׂה לשם גֵירוי, סיפוק או ביזוי מיניים, הנעשׂה ללא הסכמת אַחד הצדדים [הכוונה למגוון רחב של מעשׂים מנגיעה באיברים מוצנעים ועד לאוננות, אבל אם אין במעשׂה נגיעה בגופו של אדם אחר, כגון חשׂיפת איברי המין, העבירה קרויה מעשׂה מגונה בפומבי, והיא חמורה פחות מעבירה של מעשׂה מגונה]; פָּעִיל, פְּעִילָן, אַקטִיבִיזם (activism) > פְּעִילָנוּת – נקיטת צעדים נמרצת כדי להביא לידי שינוי חברתי או מדיני: ללא הפעילנות של כמה משוגעים להגנת הסביבה, היינו רואים גורדי שחקים בנויים גם בחופי ישׂראל; אין מנוס מִ־ – אין דרך אחרת אלא לעשׂות את המעשׂה, אי־אפשר להתחמק או להימנע מ־: עסקיו הולכים ומתמוטטים, נראה שלא יהיה מנוס מלהכריז עליו שהוא חדל פירעון; פער ביצוע – ההפרש שבין רמת הביצוע החזויה או הצפויה לבין רמתה בפועל: פער ביצוע ניכר בענייני כמות, איכות ותפוקות, בשיעור הרווח, ברמת היעילות, בכושר התחרות, ביחסי עבודה, בטיב משאבי הארגון ובכושרו לגייס משאבים; התארגנות, התארגן – 1. פעל עם אחרים ביחד כדי להשׂיג מטרה משותפת; 2. עריכת כוחות, חלוקת אמצעים, הצטיידות וכדומה לפני יציאה לפעולה, בשעת פעולה או לאחר סיום שָׁלָב בה; התחמקות, התחמק – הסתלק בחשאי, תמרן כדי שלא להיראות, לא להפיגע וכד׳: השוטר הציב מארב לעבריין אך הוא הצליח להתחמק מהם; 2. נמנע מלעשׂות דבר לא נעים שעליו לעשׂות, השתמט: העד ניסה להתחמק מן השאלה המכשילה של התובע; בֵּית היוצר, בית היצירה – מקור היצירה: צה״ל הוא אחד מבתי היוצר הפוריים ללשון האומה; שדלנות, שידול, שִׁידֵּל – 1. ניסה להשפיע על מישהו בדיבורים שיעשׂה משהו שאינו שָׂשׂ לעשׂותו או שיחזור בו מהכוונה לעשׂותו: הוא ניסה לשדלו בכל דרך שהיא לשנות את החלטתו, אך לשווא; 2. הביא אדם אחר לידי עשׂיית עבירה פלילית או עוולה אזרחית בשכנוע, בעידוד, בדרישה, בהפצרה או בכל דרך שיש בה הפעלת לחץ; הושלך על, הושלך – הוטל עליו, הועמס עליו: הוא הניח אחריו ארבעה ילדים, ועתה כל פרנסתם מושלכת עליה; שוחד דברים – שבחים שאינם כנים, במיוחד כדי להשׂיג משהו ממישהו או לגרום למישהו לפעול בסופו של דבר

כרצון הדובר: הכול יודעים שאסור לקחת שוחד, ואין להשמיע שוחד דברים; **עָלוּל** [כאשר המשפט נתפס כשלילי] – מחר עלול להיות סוער, הנצא לטיול; **עוֹלֵל** – 1. הֵרֵעַ למישהו, גרם לו עוול או נזק חמור, עשׂה מעשׂה רשעות: שום דבר לא יפצה אותנו על מה שעוללו לנו השכנים; 2. עשׂה מעשׂה קונדס, הזיק, התנהג שלא כהלכה וכד׳, בעיקר הכוונה לילדים: ׳מה כבר עוללת?׳ שאלה אותו אימו; **רֵיאָלִי** – 1. קיים או מתרחש בפועל ולא דמיוני, של ממש, ממשי, ששייך או קשור למציאות: אל תהיה מוטרד מדבריו כי אין בהם איום של ממש; היא ביקשה סכום ריאלי עבור מכירת הבית, וודאי תקבל אותו; 2. מעשׂי, בר־מימוש, בר־ביצוע: רק גישה ריאלית לבעיות עתידה להביא את הפתרון הראוי; תוכניתך, למרבה הצער, אינה בת־ביצוע (ראלית); **עֵרוּת, עֵר** – 1. אינו ישן, שנמצא במצב של ערות: שכבתי ער כל הלילה מרוב דאגות; 2. פעיל, ערני, תוסס, בולט, מודגש וכן הלאה: שׂוחחו ביניהם שׂיחה ערה באווירה נינוחה; 3. יש בו תנועה או על פעילות של קונים, של נוסעים, של כלי רכב וכד׳ שנעשׂית בקצב רב מהרגיל או בתכיפות גדולה יותר: לפני החג דיווחו הסוחרים על תנועה ערה של קונים בחנויות; 4. דרוך, קפדני, ערני בעת שמירה או השגחה: עקב סכנת פיגוע הוחלט לקיים שמירה ערה בנמלי התעופה; 5. חוש רגיש, מחודד, שמגיב מהר לכל דבר, שמתעניין בכל מה שקורה או מתרחש: היא הניחה לחושיה הערים להנחות אותה; 6. ער לבעיה, למצב וכד׳, מודע להם, מכיר בקיומם: ראש הממשלה ער לבעיית האבטלה בארץ ומנסה למצוא לה פתרון; **עֵרָנוּת** – 1. מסוגלות לנוע מהר ולהגיב בקלות, לחשוב מהר ובצורה מושׂכלת; גילוי סקרנות ועניין במתרחש סביב: ערנות של אזרח, שגילה חפץ חשוד, מנעה אסון; **שִׁטעוּן, שׁוּטעַן, שִׁטעֵן** – טָעַן מחדש, העביר מִטען הנתון בכלי הובלה אחד לאחר, כגון מאוניִיה למשׂאית [הפעולה כוללת פריקה או טעינה של מִטען או מכולה מאונייה בנמֵל כדי להביאו ללקוח]: המשׂאית נתקעה בדרך והיה צורך לשטען את המכולות שהובילה; **תפעול, תִפעֵל** – עשׂה את כל הדרוש להפעלת מנגנון של כלי, מכונה או מפעל; הביא מנגנון או מפעל לתקינות ולמצב פעיל: טייסיהם אינם מסוגלים לתפעל מטוס מתקדם כזה; **תִפעוּל** – 1. הפעלה, הבאת מכשיר או מנגנון לתקינות ולמצב פעיל: כמה עובדים עברו קורס מיוחד לתפעול המחשב החדש; 2. הבאת מוסד, ארגון, מפעל וכד׳ לידי פעולה סדירה ותקינה: מבקר המדינה בודק אם תפעולם של משׂרדי הממשלה תקין; אוֹפֶּרָטִיבִי > **תפעולי** – 1. מעשׂי, בר־ביצוע: לאחר הדיון העקרוני בנושׂא העלייה, העלו המשתתפים בישיבה הצעות תפעוליות לייעול תהליך קליטת העולה; 2. מִבצעי, שהוא המבצֵעַ, המוציא לפועל, העושׂה בפועל את המלאכה: הזרוע התפעולית של הצבא מורכבת למעשׂה מכל החיילים הכשירים לשׂדה הקרב: המזכירות התפעולית של המפלגה אחראית לארגון הבחירות ולביצוען; אַקטוּאָלִי > **מעשׂי, ממשי, עומד לדיון, עומד על הפרק** – שאפשר לגשת מייד לעשׂייתו: החלטנו לדחות את מכירת דירתנו, ולכן עניין בניית הדירה החדשה ירד מהפרק כרגע; **בְּפוֹעַל** – 1. באופן ממשי, ממש, באופן עובדתי, הלכה למעשׂה ולא בתאוריה (כחזון, כהבטחה, כהצעה וכד׳), פעמים בניגוד ל׳בכוח׳: דבר זה נכון בתאוריה, אך אינו נכון בפועל; 2. דֶה פַּקטוֹ > **למעשׂה** או על־פי המצב העובדתי אף כי לאו דווקא המצב החוקי או הרשמי: אֵם המלך הצעיר שלטה בפועל (למעשׂה) בממלכה; **בוא וראה, הָבָה** – 1. קדימה! בוא! קום! [מילת זירוז לאדם לעשׂות משהו יחד עם הדובר]: הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם; 2. [בעיקר בצירופים כגון הבה נניח, הבה נאמר] משמש לעורר תשׂוּמַת לב לדברים הנאמרים, לציין הצעת התייחסות אפשרית אליהם וכד׳: הבה נראה, בקצרה, כיצד נתגלגלו הדברים; בוא וראה כמה גדולה חשיבותו של לימוד מתמיד; **נקיטה, נָקַט** – 1. השתמש באמצעים, בשיטות, בסגנון דיבור וכד׳ או הפעילם: המנהל החליט לנקוט אמצעים חמורים נגד העישון בין כותלי בית הספר; כותב המאמר נקט לשון בוטה כדי לזעזע את הקוראים; 2. דָגַל, דָבַק בגישה, בעמדה, בהשקפה וכד׳ או אימֵץ אותן לעצמו: אני מעדיף שלא לנקוט עמדה כרגע עד שיובאו לפניי כל העובדות; **נָפִיל** – אדם גדול ברוחו ובמעשׂיו, משכמו ומעלה לעומת בני דורו או בעיני הדורות שלאחריו: מנהיג התנועה הוא מאחרוני הנפילים של דור תקומת המדינה; **סִגנוֹן** – דרך או טכניקה לעשׂות, ליצור, לעצב, להתבטא (בכתב או בעל פה) להתנהג, להתנהל ולחיות אורח חיים ייחודי וכד׳, המיוחדת לאדם מסוים, לקבוצת אנשים, למקום או לתקופה; **ליווי, לִיוָּה** – 1. הלך עם מישהו כדי לשמור עליו, לארח לו לחברה או למטרה אחרת: המארחים ליווּ את האורחים עד לדלת; 2. צירף דבר נלווה לדבר העיקרי: המורה ליווה את ההסברים על בעלי החיים בתמונות; 3. הלך בלוויה אחר מיטתו או ארונו של המת: קהל רב ליווה את המנוח לבית עולמו; 4. נתן ליווי מוזיקלי למבַצֵע הראשי של המנגינה: הזמר ליווה את שירתו בנגינה בגיטרה; **התממש, מוּמַש, מִימֵש** – הגשים, יישׂם, ביצע, המחיש, עשׂה לישות קיימת, הוציא אל הפועל, הפך עניין מופשט (כגון חלום, חזון, תוכנית, רצון וכד׳) לדבר הקיים במציאות: לצערנו, לא נוכל לממש את תוכניתך מחוסר תקציב; **שָׁקַע במ״ט שערי, שָׁקוּעַ בְּמ״ט שַׁעֲרֵי** – נתון כל כולו בתוך, שקוע במעמקי, שקוע ראשו ורובו בענייני (הלכה, מחקר, בטלה, פרנסה, שחיתות וכו׳): העולים היו שקועים במ״ט שערי תרבות זרה; שקעתי במ״ט שערי כתיבת ספרי, ולא התפניתי לעבודה אחרת; **מוציא לפועל, הוציא לפועל** – ביצע משהו שהיה בגדר תוכנית או רעיון, הפך דבר מרעיון למעשׂה: המנהל החדש הוציא לפועל את תוכנית הייעול שהכין קודמו; **ננעץ, נעיצה, נָעַץ** – תקע, תחב, הכניס, בעיקר דבר מה חד או מחודד: הכלב נעץ את שיניו בעצם; נעצתי כמה נעצים במודעה שתליתי על לוח המודעות; **הכשרת הקרקע, הכשיר את הקרקע** – עָרַך הכנות לקראת שינוי או פעולה, סלל את הדרך אליו, יצר בסיס נוח לדבר: נציגי החבָרות נועדו להכשיר את הקרקע למיזמים משותפים; **זירה** – אזור, תחום, מקום שבו מתרחש משהו; אזור שבו מתבצעת פעילות כלשהי (כגון פעילות צבאית, משטרתית וכד׳). מבחינים בין זירות, כגון זירת אירוע, זירת חבלה, זירת מג״ב, זירת עבירה; **שׁוּפַעַל, מְשׁוּפעָל, שִׁפעוּל, שִׁפעֵל** – 1. הפעיל מחדש, החזיר מישהו או משהו לפעילות או לתפקוד: לאחר תרגולים רבים שִׁפעל החולה את ידו הפגועה; אירוע יכול לשפעל את הזיכרון ולהעלות אל פני השטח זיכרונות נשכחים; 2. הפעיל תהליך ראשוני של משהו: לשפעול הכרטיס הנטען של רשת המזון יש להיכנס לאתר החברה ולאשר את תקנון השימוש בכרטיס; 3. הגביר את התכונות הכימיות, הביולוגיות או הפיזיקליות של חומר, בעיקר באמצעות קרינה או זרז; **כּוֹנֵן** – ייסד, הקים, בנה, ביסס: יש לכונן מחדש את היחסים בין שתי המדינות שנותקו לאחר המלחמה; **מְכוֹנֵן** – אדם שמקיים או יוצר ארגון, מפעל גדול וכד׳, מייסד: מכונניה של התעשׂייה הביטחונית בישׂראל נותרו ברובם אלמונים; **יישׂום, יִישֵּׂם** – השתמש במשהו שנלמד או הפעיל משהו שלמד, השתמש שימוש מעשׂי בדבר עיוני, הביא לידי שימוש מעשׂי: היא הצליחה ליישׂם בכיתתה את מה שלמדה בקורסי ההשתלמות; **יְשִׂימוּת** – היותו של דבר מה אפשר ליישׂום, לשימוש מעשׂי, מצבו של הדבר הישׂים: ישׂימות ההוראה החדשה מוטלת בספק; **ייתכן, הִיתָּכְנוּת** – היותם של שיטה, תוכנית, רעיון וכד׳ אפשרי ליישׂום או למימוש: היתכנות הרעיון הוכחה, אך הוצאות הפיתוח התגלו כגבוהות מדיי; **התהוות, הִתהַוָּה** – נעשׂה, נוצר, היה למציאות; **המחשה, המחיש** – 1. עשׂה פעולה שיהיה אפשר לתפוס אותו בחושים; עשׂה ממשי, מציאותי, שקיים בעולם; 2. הסביר דבר על ידי הדגמות ומוצגים; **רֵיאַלְיָה** – שֵׁם כולל לחפצים מוחשיים בסביבה מסוימת מתקופה מסוימת (כמו כלי בית, מלבושים): מחקריו עוסקים בריאליה של עולם המקרא; **הַאֲנָשָׁה, האניש** – תלה תכונות אנושיות במי שאינו אדם, למשל, בבעל חיים או בעצמים דוממים: במשלים רבים מאנישים בעלי חיים כאילו הם מדברים בשׂפת בני אדם; **התכוננות, הִתכּוֹנֵן** – הכין את עצמו למשהו, עשׂה את ההכנות ואת הסידורים הדרושים למשהו: התלמיד התכונן היטב לבחינה; **מֶרחָב** – חופש פעולה, אפשרות לתמרון: החוק אינו מנוסח בצורה חד־משמעית, והדבר מניח מרחב רב מדיי לפרשנות; **מֶרחַב תִמרוּן** – מידת חופש הפעולה המוגבל בעטיים של אילוצים: אין החלטת המנכ״ל מאפשרת לי מרחב תמרון סביר בניווט כוח האדם בחברה; **מְדִינִיּוּת** – 1. מכלול השאיפות והמעשׂים הקשורים למדינה ולניהולה, אופן הפעלת סמכות השלטון במדינה או בחברה מסוימת, שיטת ניהול המדינה, הנחיות וקביעות בעניינים פוליטיים: לאחר מלחמת העולם הראשונה נקטה ארצות הברית מדיניות של בדלנות; העיתונאי ראיין את שׂר האוצר על מדיניותו הכלכלית; 2. דרך הפעולה שנוקטים כדי להשׂיג מטרה מסוימת או לנהל עניין מסוים, לאו דווקא מדיני: מדיניות הנהלת החברה היא לתת לעובדים תמורה גבוהה לעבודתם; **מדיניות של בת יענה** – גישה של התעלמות או התחמקות מבעיות קשות, מסיכונים וכדומה, מדיניות של חוסר מעשׂ והטמנת הראש בחול: לארה״ב מדיניות של בת יענה כי איראן היא יצואנית הטרור המובילה בעולם זה שלושה עשׂורים; **סִיכּוּלִי, סִיכּוּל, סִיכֵּל** – גרם לביטול, הכשיל או מנע הוצאת דבר אל הפועל: עקשנותו מַקשָׁה עלינו לשׂאת ולתת עם ההנהלה ואף עלולה לסכל את המשׂא ומתן; **סיכול ממוקד** – התנקשות מכוּונת של כוחות הביטחון במבוקש המעורב בפעילות טרור אגב השתדלות שלא לפגוע באזרחים חפּים מפשע: סיכול ממוקד הוא בגדר הגנה עצמית המותרת על פי כללי החוק והמוסר; **הִתעַשֵׁת** – נחלץ ממצב של בלבול, חוסר אונים, מבוכה וכד׳ והיה מוכן לפעול או להחליט, ארגן מחדש את מחשבותיו ושב לשלוט בעניינים לאחר שאיבד את העשתונות: לרוע מזלו איבד זמן יקר בהיותו אובד עצות ועשתונות, ועד שהתעשת כבר היה מאוחר מדיי; **הָפַך והָפַך בדבר, הָפַך בו והִיפֵּך בו, הָפַך בַּדָּבָר, הָפַך ב־** – עסק בו הרבה, עיין והגה בו בלי הרף, עיין בדבר מכל היבטיו, בחן אותו מכל צדדיו: לאחר שהפכו בסוגיה ימים רבים, באו סוף סוף לכלל החלטה; לאחר שהָפַכתִי בסוגיה זו והיפכתי בה באתי לכלל דעה; **הִתגַלֵּם, גִילוּם, גִילֵם** – הגשים, המחיש, נתן ביטוי מוחשי, מילא תפקיד בהצגה או בסרט: אדם זה הוא גילום הטוב בעולם; השׂחקן זכה בפרס על שגילם את דמותו של פיטר פן בהצגה; **גַּמָּד** – כינוי גנאי לאדם חסר מעוף, בעל יכולת עשׂייה ומחשבה מוגבלת: להוותנו, החלטות הרות גורל נתונות פעמים בידי כמה גמדים פוליטיים;

הִתגַשְמוּת, הִתגַשֵם – [כשנאמר על תקווה, על רעיון, על חלום, על תוכנית וכד׳] התבצע, התקיים במציאות, לבש דמות ממשית, הפך למציאות, יצא מהכוח אל הפועל, התממש: לאחר שנים של ציפייה התגשמה תקוותם ועלו לארץ; התגשמות שאיפותינו תהיה כרוכה בהעזה, בהתמדה ובמאבק מתמשך; הגשמה, הִגשים – מימש הבטחה, תקווה, משאלה, איום וכד׳, גרם להתרחשותו במציאות של דבר הקיים כרעיון, הוציא דבר מהכוח אל הפועל, קיים, ביצע: הצליח להגשים את חלום ילדותו והתקבל לקורס טיס בצה״ל; הגשמה עצמית > מימוש עצמי – הפעולה או התהליך של מימוש הרצונות, המטרות או השאיפות של האדם באמצעות יכולותיו, כישוריו ומאמציו והבאתם לידי ביטוי בחייו: המימוש העצמי ניכר בתחושה של להיות מאושר ומרוצה לאח שהשגת כל מה שאתה רוצה או צריך בחיים; יָצָא מתחת ידו – נעשׂה, יוצר, הותקן, הוכן מטעמו: אין הוא מרבה לכתוב, אך כל ספר או מאמר היוצא מתחת ידו הוא יסודי ומעמיק; נחצב, חָצַב – 1. היכה באבן או בסלע, לרוב בעזרת מכשיר חד, כדי לעקור מהם גושים, לחפור בהם וכד׳: מי ייתן שערכים אלו ייחצבו בצור לדורות הבאים ויהיו נר לרגליהם; 2. גילף או פיסל באבן, בסלע או בחומר קשה אחר: הפַּסל חצב דמות של אדם עמל הכורע אפיים ארצה; כמה מים זרמו בירדן עד שנחצבה בלשוננו המילה העברית סֶבֶ״ר במקום ׳סייבר׳; צָר – העניק צורה, עיצב, שיווה דמות מתבנית: צר צורת מגן דוד על הכותל; כלום אפשר לצור צורה אחת לכל החברה; מבותק, מבתק, ביתוק, ביתק – פילח, שיסע, קרע, פתח, גָזַר, חתך: ארון הקודש היה מוטל על הארץ מבותק בפגיון; גָדַע, גִידֵעַ – קיצץ, ניתץ, שבר, הרס; גזיזה, גָזַז – כרת במִספריים; גידום, גידם – גָדַם, קיצץ, כרת; גְזִיר – קטע, חֵלק שנגזר ממשהו: יש לי גזירי עיתונים על האירוע; מַעֲלָל, מַעֲלָלִים – מעשׂים או פעולות [לרוב בלשון רבים ובמשמע שלילי]: הידיעה על מעללי השׂר הסעירה את הציבור; כנראה – סביר להניח, ככל הידוע: כנראה, כך קרה הדבר; לכאורה – 1. במבט ראשון ושטחי נראה שכך הוא באמת, אבל למעשׂה אינו כך, וכן: בסקירה מרפרפת, על פני הדברים, בראייה שטחית וחטופה, מתוך ראייה ראשונה; 2. עבירה, ראיה או הוכחה שאמיתותן טרם הוכרעה בבית משפט; כִּבְיָכוֹל – 1. לכאורה, כאילו כך הדבר, למראית עין בלבד אך לא באמת: הצעירים במכנסיים הקרועים מורדים כביכול במוסכמות, אך המרידה ניכרת בעצם רק בלבושם; יְצִירָתִיוּת – השימוש בדמיון או ברעיונות מקוריים כדי להתמודד עִם בעיות אינטלקטואליות באופֶן חדש ושונה מהשִגרה בזכות החשיבה הביקורתית המאפשרת לחשוב מחוץ לקופסה ולמצוא פתרונות מקוריים לבעיות או ליצור משהו חדש רב־ערך. הפְּריט שייווצר אפשר שיהיה לא־מוחשי (כגון רעיון, תאוריה מדעית, חיבור מוזיקלי או בדיחה) או עצם מוחשי (כגון המצאה, יצירה סִפרותית מודפסת או ציור); גורֵם ייצור – אחד משלושת משאבי הכלכלה: קרקע, הון ועבודה, המשתתפים בתהליך הייצור; יש הרואים ב׳יוזמה׳ גורם רביעי; רֹאש גֶשֶר – שטח במעבר למכשול טבעי או מלאכותי, שהכוח התוקף נאחז בו לאחר שעבר את המכשול והופכו לבסיס מוצק להמשך ההתקפה: במלחמת יום הכיפורים צלחו כוחות צה״ל את תעלת סואץ ויצרו ראש גשר לעומק שטח מצרים; רַב פְּעָלִים – פעלתן, אדם בעל מעשׂים מרובּים הראוי לשֶבח: האיש קיבל פרס על היותו רב פעלים ורב עשׂייה; הכלבים נובחים והשיירה עוברת – אין לשׂים לב למפריעים ולמקטרגים, אלא יש להמשיך בעשׂייה בלא רתיעה; נקודת האל־חזור, נקודת אין חזרה, נקודת אל־חזור – נקודה קריטית בהתפתחות דבר או במהלך פעולה שאי־אפשר לחזור ממנה או לבטלה, פעולה או תהליך שבה אין להשיב את הגלגל לאחור: קריסת החברה הגיעה לנקודת אל־חזור, ובקרוב תיאלץ להכריז על חַדלות פירעון; מצא לנכון – עשׂה מעשׂה שחשבו כדבר נכון, כמעשׂה ראוי או נחוץ; מעשׂה קונדָס – מעשׂה שובבות, תעלול, מעשׂה לצון: מיידי האבנים רואים במעשׂיהם מעשׂה קונדס כי אין בהם סיכון חיי אדם; מפעל חיים – מעשׂה שאדם השקיע בו מרבית שנותיו או מיטב כוחותיו: ׳מילון אבן־שושן׳ הוא מפעל חיים של המילונאי אברהם אבן־שושן; הוציא מתחת ידו – יצר, הפיק, השלים, סיים התקנת דבר, מסר לאחרים דבר שעשׂה בעצמו: חזקה עליי שאינני מוציא מתחת ידי דבר שאינו מתוקן; הוצאה מן הכוח אל הפועל, הוציא מן הכּוחַ אל הפוּעַל – גרם לתוכנית, לרעיון וכד׳ שהיו רק בכוח (בפוטנציה) להיעשׂות לממשיים, למציאותיים; נתן דמו על דבר, נתן נפשו על דבר – הקריב את כל היקר לו כדי להשׂיג דבר; ביצועיסט > ביצוען – איש מעשׂים שמצליח להגיע למטרה, למעמד או לרמה מסוימת, במיוחד על ידי מאמץ לאורך זמן: הוא ביצוען אמיתי כי משהגיע למשׂרד הצליח לממש כמה וכמה רעיונות; איש מעשׂה – אדם פּעיל, רב פעלים בעל חוש מעשׂי, העוסק בפעילות יצרנית, עושׂה פעולות של ממש, להבדיל מאדם העוסק בענייני הרוח; כשחוטבים עצים, ניתזים שבבים – כשעוסקים במפעל גדול, אין להימנע מנזקים ומתקלות קטנות; תָקַע יתד במקום – התנחל, קנה שביתה במקום: אנו היינו הראשונים שתקענו יתד בעיר החדשה; על חם > בשעת מעשׂה – תוך כדי כך, בזמן שהדבר נעשׂה, בזמן ההתרחשות או הפעולה: הנערים שהשחיתו את ציוד בית הספר, נתפסו בשעת מעשׂה; שָׂם כָּל מַעיָנָיו בּ־ – שָקַע כולו ב׳, התרכז ב׳, התמקד בעניין מסוים: הרב שׂם את כל מעייניו בהפצת התורה; בְּאֶמצָעוּת – בעזרת, על ידי, דרך, ביד, בתיווכו של: הזמנתי בטלפון כרטיסים לסרט באמצעות כרטיס אשראי; מלאכה נקייה – ביצוע מושלם של מטלה מסובכת או מסוכנת, עבודה מושלמת: היחידה המיוחדת שהוחדרה לשטח האויב עשׂתה מלאכה נקייה ופגעה במטרות הצבאיות מבלי לפגוע באזרחים: המשטרה מודה שהשודדים עשׂו מלאכה נקייה; בְּיָד – 1. באמצעות, על ידי פלוני השליח לדבר: כל החוקים שדיבר ה׳ ביד משה; 2. ברשות, בשלטון: מוות וחיים ביד הלשון; אין בידי לסייע לך; אֵין מַלְאָך אֶחָד עושׂה שְתֵי שְלִיחוּיוֹת – לכל מלאך שליחות אחת, היינו ממלא משׂימה אחת כּראוי; מִפעַל אַדִירִים – מִבצע גדול מעשׂה נועז ומורכב, שהושקעו בו מאמצים כבירים: הקמת החומה הסינית הייתה מפעל אדירים שאין לו אח ורע בהיסטוריה האנושית; הפשלת שרוולים, הפשיל שרוולים > הפשיל את שַרווּלָיו – עשׂה הכנות לפעולה, ניגש במרץ לדָבָר, ניגש למלאכה, פתח בעשׂייה: חבריי הפשילו את שרווליהם, אימצו את זרועותיהם והתחילו לעבוד; יְצִיר כפיו – פועלו, מעשׂה ידיו: הפַּסָל התפאר ביציר כפיו; לא טמן ידו בצלחת – לא ישב בחיבוק ידיים, לא התבטל ממעשׂ, לא נמנע מלהגיב: הוא השמיצה כהוגן, אך אין מה לחשוש לה כי גם היא לא טמנה את ידה בצלחת; שָלַח יָדוֹ בּ־ – החל לעסוק ב׳: התיישב בנגב ושלח ידו בעסקי נדל״ן; מִצווה גורֶרֶת מִצווה ועבירה גוררת עבירה – מעשׂה טוב אחד מעודד את עושׂהו להרבות במעשׂים טובים, ומעשׂה רע אחד מעודד את עושׂהו להרבות במעשׂים רעים; יש לו יד, יש לו יד ורגל – יש לו מעורבות בדבר, יש לו נגיעה בדבר, הוא מעורב ומשפיע בדבר, ידו בדבר: הוא מתכחש לאחריותו בעניין, אך הכול יודעים שיש לו יד ורגל בה; פירותינו מְעִידִים עָלֵינוּ – תוצאות מעשׂינו מוכיחות מי אנחנו; מִצווה שבאה לידך אל תחמיצנה – נצל את שעת הכושר שנזדמנה לך לעשׂות מעשׂה טוב שנזדמן לך; נשׂיאה בעול, נָשָׂא בעול – טָרַח וטיפל בדבר, קיבל עליו את נֵטל העבודה או העול, עשׂה את העבודה הקשה: בראשית דבריו הודה מנהל המיזם לכל חברי הצוות שנשׂאו עימו בעול; הגיעה העת לשבור עוּלי מעל צווארי ולפרוש מהעבודה; טוב לנער ולנערה שיישׂאו עול בנעוריהם; יצירַת מופֵת – יצירה שיָצַר אוֹמן גדול, המשמשת דוגמה ליצירה מעולה, יצירה קלסית: תמונת המוֹנָה־ליזָה היא יצירת מופת; לא ינום ולא יישן – הוא אינו נח ואינו שקט, הוא פועל במרץ ובערנות, לא יחדל מלחתור להשׂיג משהו: לא ננום ולא נישן עד שנמצא פתרון הולם לבעיה כאובה זו; חָרַש חָרִיש עָמוק – פָּעַל פעולה יסודית ופורייה, נקט פעולה מעמיקה ומקיפה: מערך ההסברה שלנו נדרש לחרוש חריש עמוק בדעת הקהל בעולם; לכול זמן ועת לכל חפץ תחת השמיים; קצור שחת בעוד השמש זורחת; הַכֵּה בַּבַּרזֶל בעודו חַם; חַשֵל את הברזל בעודנו חם – פְּעַל בעוד מועֵד, הזדרז ואל תחמיץ את שעת הכושר: חישלתי את הברזל בעודנו חם כשמכרתי את מניותיי לפני המפולת הגדולה; גדולות ובצורות, גדולות ונצורות – מעשׂים גדולים ומפתיעים: בישיבה הבטיח המנהל גדולות ונצורות לגבי עתיד החברה; הנעת גלגלי ה׳, הניע את גלגלי ה׳ – עורר לפעולה, גָרַם לתנועה: השאלה הייתה מה חשוב יותר, הנעת גלגלי המשק או שמירה על רמות המחירים; הוציא את ימיו – חי את ימיו: זה מוציא את ימיו בעמל, וזה – בבטלה; הנחית מכה ניצחת על – הביס תבוסה מכריעה, ביטל לגמרי, הכה מכה קשה ומכרעת, הרס מן היסוד כדי לממש רעיון כלשהו: נשׂיא בית המשפט העליון הנחית מכה ניצחת על מי שחשבו שמה שהיה הוא שיהיה; תפס את השור בקרניו, אחז את השור בקרניו – ניגש מייד לעיקר או לעניין, נכנס מייד בעובי הקורה, לא הלך סחור סחור: כבר בתחילת החקירה הוא הצליח לאחוז את השור בקרניו ולאתר את שורש הבעיה; התגבר כַּאֲרִי – התעורר והזדרז לפעול בנחישות ובמרץ: האדם, כשייעור משנתו, צריך להתגבר כארי ולקום בזריזות לעבודת הבורא; עִנייְנֵי דְיוֹמָא, עִנייְנֵי הַיוֹם – דברים העומדים על הפרק, ענייני אקטואליה: במועדון היה עיתון היתולי שעסק בענייני היום ובהבליו; אמצעים דרסטיים – 1. אמצעים קיצוניים, תקיפים, נמרצים או חריפים: המשטרה נקטה אמצעים דרסטיים נגד גנבי המרכולים; 2. אמצעים נמרצים מאוד, אמצעים תקיפים: הוא היה דרסטי מאוד בדבריו הפעם; סָלַל אֶת הדֶרֶך לפָנָיו – הכשיר לפני אחרים לעשׂות פעולה וכד׳, פתח את האפשרות לפעול או לבצע משהו; מִצְווֹת לֵיהָנוֹת נִיתנוּ – מעשׂה טוב יש לעשׂות לא לשֵם הפקת תועלת אלא להנאה; הושיט לו בְּקָנֶה – מילא את מבוקשו בנקל, הגיש לו דבר־מה בלא שזה טרח ויגע על כך: הוריו הושיטו לו הכול בקנה, לכן הוא אינו מסוגל להשׂיג דבר בעצמו; מָקום להִתגַדֵר בּו, בִּקעה להִתגַדֵר בּהּ – עִנְיָן או תחום שאדם יכול להראות בו את יכולתו; כר נרחב – מקום רחב לפעולה: בצה״ל מצאתי כר נרחב להטמעת השׂפה התקנית; שׂדה פעולה – תחום פעולה מתאים לאדם ולארגון: המעביד אינו מגביל את עובדיו ומאפשר להם שׂדה פעולה נרחב; קידום פּנֵי הרָעה, קידם את פני הרעה – נקט אמצעי התגוננות לקראת סכנה: קידמנו את פני הרעה באמצעות בניית מִקלטים; מִפעַל אַדירים – מעשׂה גדול, מִבצע נועז: הקמת הסכר הייתה

מפעל אדירים; ספר האגדה הוא מפעל אדירים שיזמו חיים נחמן ביאליק ויהושע חנא רבניצקי; הקדים רפואה למכה – נקט אמצעים למנוע צרה או אסון צפויים: מחשש להטלת מס על בעלי שלוש דירות ומעלה, קידמו רבים את פני הרעה ומכרו את הדירות; כדאי להקדים רפואה למכה ולאטום את הגג קודם שינטפו מי גשמים לדירה; אַנשֵׁי בּרֵאשית – כינוי כבוד לחלוצים ראשונים למִפעל חלוצי רב־ממדים שסללו דרך לבאים אחריהם: לאחרונה נפטר אחרון הביל״ויים, מאנשי הבראשית של הארץ הזאת; דור הנפילים – דור איכותי מאוד שכיום כבר איננו, קבוצה מובילה ומייסדת הנחשבת מקור סמכות והערצה לממשיכיה: שמיר היה מדור הנפילים וניהל את המדינה באידאולוגיה עשירה ורחבה והראה יושר אישי וחי בצניעות יחסית; מֶלח הָאָרץ – כינוי לאדם בעל שורשים עמוקים בארצו ובאדמתו, שיכול לשמש מופת בתרומתו לחברה ובנכונותו להירתם למשימות לאומיות וחברתיות; הקים מעפר – העלה אותו משפל המדרגה: הרמתי את המפעל מן העפר, וכעת הוא חֶברת הֶזנק; רָאָה את פלוני בקלקולו, רָאָה אותו בקלקולו – ראה אותו בשעת שעסק בפשיעתו או בכישלונו; מַעֵט בּרִיצָה שֶׁלֹּא תַרבֶּה בַּחֲזָרָה – אל תהיה פזיז לעשׂות מעשׂה שאחר־כך אולי תִתחָרט עליו; ללא מגע יד אדם – באופן מכני, אוטומטי: בצרפת כבר החלו לנתח בשלט רחק, ללא מגע יד אדם; קידוש השֵם – חירוף נפש, עשׂיית מעשׂה מסוכן לשם אידאל נעלה, הִתמסרות עילאית למטרה חֶברתית או לאומית: במלאכת הציבור הוא העלה את עצמו על קידוש השם; לפוטרו בלא כלום אי־אפשר, פטור בלא כלום אי־אפשר – לא ייתכן להיפטר מן הדבר לחלוטין, יש לעשׂות לפחות משהו: היות שלפוטרו בלא כלום אי־אפשר, נתַנו לו מעט ממה שתבע; הביא לידי מימוש – מימש, ביצע, הגשים: אין די ברעיונות טובים, יש צורך גם להביאם לידי מימוש; מָמִיש, בָּצִיעַ, בר־ביצוע, בר מימוש, בר־מימוש – שאפשר להשׂיגו או להגשימו: חזון הממשלה ראוי ופורץ דרך, אך יעדיה אינם בני מימוש; היו לי תוכניות, אך רובן לא היו בנות ביצוע; בר יישׂום, בר־יישׂום – שאפשר לבצעו, לממשו, להשׂיגו, להוציא לפועל: קיבלתי עליי שתי מטלות בנות יישׂום; נָקַף אצבע, נקיפת אצבע – עשׂה עשׂייה קלה, התאמץ מעט, מאמץ מזערי, השתדלות או טרחה מועטות ביותר: בּתו בגרה ואינו נוקף אצבע להשׂיאה; אין סומכים על הנס – אין לוותר על מאמץ עצמי מתוך תקווה שיארע לו נס כפי שקרה לאחר; במצב הכן – פקודה מיוחדת הניתנת לכוחות הצבא או המשטרה, להיות דרוכים כדי להיות מוכנים לפעול בכל רגע; אין מנוס מ־, אין לו מנוס מן – אינו יכול להימנע מלעשׂות, אין לו דרך אלא לנקוט צעד זה, אינו יכול להתחמק מ־: הנמק הלך והתפשט ברגלו, ואין מנוס מלקטוע אותה; נמנע המציאות – בלתי אפשרי, שלא ייתכן שיתקיים, שאינו יכול להיעשׂות, שלא ייתכן לבצעו: התקשרות הנפש ביני ובין דודתי הייתה נמנעת המציאות בשל קרבת דם; הקפאה עמוקה – עצירת תהליך או פעילות לזמן ארוך; שלוּחו של אדם כמותו – מעשׂה שאדם עושׂה על ידי שליח או בא כוחו, נחשב כאילו הוא עצמו עשׂה זאת; שליח לדבר עבירה – מי שמילא שליחות לדבר עבירה אינו יכול לפטור את עצמו מן האשמה ולהטיל על שולחו; כֵּלים שלוּבים – פעילות מתואמת המשפיעה במידה שווה וברבזמן על שני הצדדים; רישוּמו ניכָּר בַּכּוֹל – השפעת מעשׂיו ואישיותו גדולה וגלויה לכּוֹל; השליך חַכָּה בּ־ – ניסה לצוד ולתפוס משהו: השלכתי חכתי בתחום ההרצאות בתקווה שיעלה בידי להטמיע כמה ענייני כתיבה; טוב שֵׁם משֶׁמֶן טוב – כל הדברים הטובים חשובים פחות משמו הטוב של האדם; שירַת הבַּרבּוּר – הופעת הפרידה של אדם; מפעלו או הישׂגו האחרון לפני פרישתו מתחום עיסוקו או לפני מותו; יצירה אחרונה, בעיקר יצירת מופת של אומן: הופעתו המרגשת של זקן שׂחקני התיאטרון הלאומי במחזהו של שקספיר הייתה שירת הברבור שלו, ולאחריה פרש מן הבימה; בִּמְקום שאין אנשים השתדל להיות איש – 1. אם ראית כי עת לעשׂות, ואין בני אדם המתעוררים לפעול, קום ועשׂה עתה; 2. נסֵה להיות אנושי וקשוב לזולת במקום שבו בני אדם אינם נוהגים כך; ועוד ידו נטויה – הוא עדיין לא הראה את מלוא יכולותיו, הוא מסוגל להמשיך ולעשׂות עוד: את השלב הראשון בתחרות סיים בהצלחה, ועוד ידו נטויה; לא ינום ולא יישן – הוא אינו נח ואינו שקט, הוא פועל במרץ ובערנות, לא יחדל מלחתור להשׂיג משהו: לא ננום ולא נישן עד שנמצא פתרון הולם לבעיה כאובה זו; מעשׂה מרכבה – כינוי לעניין מסובך ומורכב ביותר שנכללים בו פרטים רבים, כגון המאמץ להרכיב ממשלת קואליציה: מעשׂה המרכבה הקואליציוני יקבע מיהו הצוות שיתמודד עם אתגרי המדינה, מהי רמתו המקצועית, מה מידת לכידותו, ועד כמה הוא נאמן לדרכו של העומד בראשה; חורץ גורלות, חורץ גורל – גורלי, מכריע, שמשפיע בצורה מכרעת על הגורל: ידענו מראש כי צפוי לנו מאבק מר וחורץ גורלות; סופו הוכיח על תחילתו – מתוך מעשׂיו האחרונים יכולת לעמוד על כוונתו בתחילה; מִמָּעָה וּמָעָה נִתמַלְאָה הַסֵּאָה, פרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול, מטיפה לטיפה נתמלא ההין [כשישה ליטרים] – מעשׂה גדול הוא צירוף ושרשרת של פעולות קטנות; יָצָא אל הַפּוֹעַל, יָצָא לַפּוֹעַל – התבצע, התגשם: המיזם יֵצֵא לפועל כשיושׂג המימון הדרוש; גָמַל חסד – עשׂה טובה למישהו: כל ישעי וכל חפצי היה לגמול חסד עם מיטיבי; הִגדיל לעשׂות – עשׂה גדולות, פעל רבות מעל למשוער; ידו הייתה במעל – הוא אשם במעשׂה הרע שנעשׂה, היה לו חלק בפשע: איני יכול להוכיח שידו הייתה במעל, אך כל הנסיבות מעידות שהוא גנב את הספר; הוציא מתחת ידו – יצר, הפיק, השלים, סיים התקנת דבר, מסר לאחרים דבר שעשׂה בעצמו: חזקה עליי שאיני מוציא מתחת ידי דבר שאינו מתוקן; עָשָׂה נפשות ל־ – מָשַׁך בתעמולתו אוהדים ותומכים לתורה, לרעיון, לעניין וכד׳, קנה לו אוהדים, גרם לבני אדם להצטרף למשהו, לתמוך או לצדד במשהו וכד׳: הייתי להוט לעשׂות נפשות לציונות; צַיד נפשות – שכנוע שיטתי של בני אדם להצטרף לדת או לכת מאמינים; פעילות שנועדה לנתק בני אדם ממסגרותיהם, מאמונותיהם ומדרכי חשיבתם כדי להמירם במסגרות אחרות ובאמונות חלופיות: בישׂראל פועלות כיתות מיסטיות שרבים מאשימים אותן בצַיד נפשות; נאחז בשיניו, נאחז בציפורניו – עשׂה הכול כדי שלא לעזוב אותו או לנטוש משׂימה שקיבל עליו והתאמץ בכל כוחותיו בעקשנות: היא נאחזה בציפורניה בתקווה הקלושה כי אחִיה עדיין בחיים; ברוך אומר ועושׂה, קורא האיגרת יהיה השליח – בעל ההצעה יממש את הצעתו [מי שיעץ באיגרתו כיצד להבחין בין גנבים, מינתה אותו המלכות ללכוד אותם]: נראה שעניין בניית המחסנים בבניינינו רב הקומות נגע לליבך, האם תסכים להתנדב לקדם את העניין, בבחינת קורא האיגרת הוא יהיה השליח? קשה כקריעת ים סוף – מעשׂה קשה הדורש מאמץ, כוח וסבל רב: שידוך הצעירים כיום קשה כקריעת ים סוף כי אין הם מתלהבים ממוסד הנישׂואים; קרם עור וגידים – התגשם, התממש, קם ונהיה הדבר, הדבר נתמלא; קָם לתחִייה – חזר לחיים: עם ישׂראל ולשוננו קמו לתחייה בארצנו; יְפֵה מַעלָלים – שמעשׂיו טובים: הוא זכה בפרס משום שהוא יפה מעללים; כל אדם ואדם זכותו בחופניו – הכול לפי מעשׂיו של אדם; פרי מעללים, פרי מעלליו – תוצאות מעשׂיו, הגמול למעשׂים, שׂכר או עונש המַגיעים לאדם על פעולותיו: ולתת לאיש כדרכיו כפרי מעלליו; ועוד ידו נטויה – הוא עדיין לא הראה את מלוא יכולותיו, הוא מסוגל להמשיך ולעשׂות עוד: את השלב הראשון בתחרות סיים בהצלחה, ועוד ידו נטויה; עשׂה מעשׂה שלא ייעשׂה, עשׂה מעשׂים אשר לא ייעשׂו – עשׂה מעשׂים שאין לעשׂותם בשום פנים, שיש בהם הפרת חוק ונימוס: זדון ליבו השיאו לעשׂות מעשׂה שלא ייעשׂה; שׂמחת יצירה – רגש של קורת רוח, שיש לאדם היוצר דָבָר; חֶבלֵי יצירה – המאמצים הכרוכים ביצירה: חבלי יצירה רבים עברו עליי עד שזכיתי לראות את פרי עמלי; כלפי חוץ, למראית עין – 1. לכאורה, במבט שטחי, בבחינה לא מעמיקה, בהתרשמות ראשונית: למראית עין נראה שהיחסים ביניהם שבו להתנהל על מי מנוחות; האיש כבש את יגונו בליבו, והראה למראית עין פנים מאירות; 2. כלפי חוץ, בעיני אחרים, לפי מה שרואים מבחוץ, לכאורה, על פני השטח: רבים מן האנוסים קיבלו עליהם את הנצרות רק למראית עין והוסיפו לקיים בסתר את מצוות הדת היהודית; משך את ידו מן, משך את ידיו, משך ידו, משך ידיו מן – התנער או הסתלק ממשהו, ויתר על המשך עבודתו בדבר מה, ניער חוצנו ממנו, הפסיק להשתתף בו: נוכח ניגוד העניינים משך את ידו משני העיסוקים הללו; ההכרֵחַ לא יגונה – אין לגנות אדם על מעשׂה שעשׂה מתוך לחץ או כפייה; יצא מן הכוח אל הפועל – בא לכלל מעשׂה, בוצע, התגשם; תנַאי הֶכרֵחִי – תנאי שהוא מסקנה לוגית של טענה נתונה, או תנאי שבלעדיו לא יוּכל האלמנט להיכלל בקבוצה: אימון יום־יומי הוא תנאי הכרחי להשתתפות במשׂחק ים; תנאי בל יעבור – תנאי הכרחי לקיום דבר; הנחה עיקרית שבלעדיה לא ייתכן העניין כולו; פרי הילולים – 1. פרי נאה להלל עליו, פרי הדור ומשובח: השנה זכינו לפרי הילולים גם במטע האבוקדו ובירקות: כל פרט ופרט נחמד למראה ותאווה לעיניים; 2. תוצאות משובחות ומזהירות של מאמצים, תוצאות משׂמחות של מלאכה: המלאכה נעשׂתה בשקט, בצניעות ובהתמדה, ומפעל חייו של המחבר הניב פרי הילולים לתפארת; פֵּירותיו מעידים עליו – תוצאות מעשׂיו מעידים עליו; הַרחֵק מִן הַכִּיעוּר וּמִן הַדּוֹמֶה לוֹ, התרחק מן הכיעור ומן הדומה לו – התרחק מעשׂיית מעשׂה בלתי־הגון, גם אם לא נאסר במפורש; נִרתַם לפעולה – התחייב לתפקיד מסוים, קיבל עליו נֵטל: נרתמנו למשׂימה; טִיהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּקַ״ן טְעָמִים – התפלפל ומצא תירוצים רבים ודחוקים לרוב כדי להצדיק מעשׂה רע שנעשׂה, הִרבה להתפלפל כדי להכשיר דבר שלילי: ׳טעית? – תודֶה, ואל תנסה לטהר את השרץ בק״ן טעמים׳; קנה עולמו (בשעה אחת) – זכה בבת אחת או במעשׂה אחד להצלחה רבה: הודות לתגליתו החשובה קנה הפיזיקאי הצעיר את עולמו בשעה אחת; יש קונה עולמו בשעה אחת ומאבד אותה בשעה שלאחריה; יש קונה עולמו בשעה אחת ויש – בכמה שנים; מפרוטה לפרוטה מתמלאת הקוּפה – מעשׂים קטנים מצטרפים למעשׂה גדול; חָזָה מבשׂרו – למד מניסיוֹנו, חווה בעצמו, התנסה בדרך כלל בחוויות קשות או בניסיונות רעים: גדוד הטירונים שהוטל באחת אל המלחמה חזה מבשׂרו את כל מוראותיה; בא על שׂכרו – קיבל את השׂכר שמגיע לו, קיבל גמול על מעשׂיו הטובים: במודעה נאמר: ׳אבד ארנק. המוצא הישר יבוא על שׂכרו׳; מכר את נשמתו

לשטן, מָכַר נשמתו לשׂטן – פעל בניגוד למוסר, לערכים, לאמונות ולעקרונות של האדם הסביר בשביל טובת הנאה, כגון בֶּצע כסף או שלמונים: קִסטנֶר לא מכר את נשמתו לשׂטן בעבור בצע כסף; זרע רוח וקצר סופה, זָרַע רוּחַ יִקצוֹר סוּפָה – 1. מי שגורם לצרות יקבל בתמורה צרות חמורות מהן; 2. מי שדעותיו הפסולות שהוא הטיף להן, הביאו לידי עשׂיית מעשׂים שליליים או אסורים, או מדיניותו הפסולה הביאה לידי הרס וחורבן; כָּפָה הסְיָּח את המנורה – המעשׂה האחרון טִשטש את רישומו של המעשׂה הראשון, השוחד הגדול דחה את השוחד הקטן, ערך השוחד לפי גודלו: למה יצא ראובן זכאי כי לפני המשפט שני בעלי הדין ניסו להשפיע על השופט, וכפה הסייח את המנורה; הזנחה, הזניח – סירב לטפל במישהו (כגון ילד או מבוגר פגיע) או במשהו, לא סיפק את צורכיהם, לא השגיח עליהם כראוי, לא נתן להם את תשׂומת הלב הראויה. יש שההזנחה היא רגשית (כגון דחייה או אדישות), חומרית (כגון מניעת מזון או ביגוד) או מוּכוּוֶנֶת שירות (כגון מניעת השׂכלה או טיפול רפואי). הצרכים הם מתן טיפול, טובין ושירותים הדרושים לשמור על בריאותו או על בטיחותו של אדם; מחסור במזון, במים, בביגוד, בתרופות; מתן מחסה, השגחה, בטיחות אישית, גהות אישית ושירותי רפואה. ההזנחה אפשר שתהא התנהגות חוזרת או אירוע אחד, ואילו התוצאה עלולה להיות פגיעה גופנית או נפשית חמורה או סיכון ממשי למוות; הזנחת ילדים – שלילת תשׂומת לב, טיפול או חיבה מהילד הנחשבים חיוניים להתפתחות תקינה של התכונות הפיזיות, הרגשיות והאינטלקטואליות שלו, ברגיל עקב אדישות המטפלים בו, התעלמות מהם או פגיעה בהם; נִטרֵל – 1. שיבש, שיתק או השבית משהו מכל פעולה; הוציאו מישהו מכלל פעולה; מנע אדם או דבר מלהיות גורם פעיל בעל מעמד, השפעה או תוקף; 2. הוציא מדינה או אזור מסוימים אל מחוץ למעגל המלחמה בדרך חוקית, באמצעות הסכם בין־לאומי; נטרול – 1. פעולה או תהליך הפוגעים ביכולת כוח היריב או באמצעיו לפעול נגד אזרח, חייל או שוטר. פגיעה זו ניכרת בשלילה או בהפחתה של יכולותיו, בהוצאה מכלל פעולה, בשיבוש, בשיתוק, בהשבתה בהוצאה משימוש, בהשמדה, וכדומה. 2. פעולת הגנה מידתית, להוציא את התוקף מכלל פעולה, ולא מֵעֵבֶר לה. 3. הוצאת סוגי תחמושת מכלל פעולה על ידי נצירת מנגנון ההפעלה או פירוקו, הוצאת המרעום או הנפץ או מניעת התפוצצות. 4. הפיכת חומר מסוכן לחומר לא־מַזיק בפעולה כימית או באמצעים אחרים; 5. הוצאת מדינה או אזור מסוימים אל מחוץ למעגל המלחמה בדרך חוקית, באמצעות הסכם בין־לאומי; הרתעה, הרתיע, הירתעות, נִרתַע – 1. זז או נסוג לאחור, קפץ אחורה בפתאומיות מתוך פחד, בהלה, גועל, כאב וכד׳: למראה הכלב שצץ מהשׂיחים נרתעתי בבהלה; 2. חש הסתייגות, דחייה, פחד וכד׳ כלפי מישהו: היא נרתעת ממנו בשל מה שעולל לה; פָּטוּר – שמשוחרר ממשהו ברשות, שאינו חייב לעשׂת משהו אגב קבלת רשות או כחוק, שהותר לו שלא לעשׂות משהו (כגון לשרת בצבא, למלא תפקיד, לעשׂות מעשׂה, לשלם כסף): סחורה זו פטורה גם ממס וגם ממכס; בשל נכותו הוא פטור משירות בצבא; את חטאיי אני מזכיר היום – היום אני מתוודה על טעויותיי ועל מעשׂיי השגויים; לא תהיה תפארתך על הדרך הזאת – אמירה שמשמעה: הנתיב הזה, הכיוון הזה או המעשׂה הזה אינם עתידים להנחיל לך כבוד, תהילה, הצלחה וכד׳, ולכן מוטב שלא תעשׂה אותם או שלא תדבק בהם: לאחר שנת לימודים באוניברסיטה נוכחתי כי לא תהיה תפארתי על הדרך הזו ופניתי לעולם העסקים; מעשׂה מחפיר – מעשׂה או התנהגות מבישים: התנהגותו המחפירה ראויה לגינוי חריף; חסר שִׁינַיים – חסר יכולת לבצע, לאכוף, ליישׂם החלטה, תקנה, חוק, המלצה וכדומה: מוסד מבקר המדינה הוא גוף מרתיע, אך למעשׂה חסר שיניים; להכעיס – עשׂה דווקא, בזדון, מתוך כוונה לעורר מורת רוח: תלמיד ותלמידה עישנו לעיני כול כדי להכעיס את המורים; לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן־חורין להיבטל ממנה – אדם צריך לעשׂות ככל יכולתו אף אם אין בכוחו להגיע לשלמוּת; עָמַד מִנֶּגֶד – עמד מרחוק ולא הושיט עזרה, התנהג כאדם ניטרלי שאין הדבר נוגע לו ולא התערב, וכן – העדיף להיכבד ולשבת בביתו, התבטל, התייצב מנגד, חָבַק את ידיו, טמן ידו בצלחת, ישב בחיבוק ידיים, לא הרים ידו ורגלו, לא נקף אצבע, עמד מן הצד : כשהשכן התעלף למה עמדת מנגד ולא חשת לעזרה; עַצלוּת – חוסר חשק לעבוד ולהתאמץ: היום השתלטה עליי מין עצלות, הלכך לא מתחשק לי לעשׂות כלום; רָחוֹק – שאינו חושב על משהו או שאינו מתכוון לעשׂותו: אני רחוק מלפטר אותו, רק נזפתי בו; בעד שום הון שבעולם, בעד כל הון שבעולם – ביטוי הנאמר על דבר שאין מוכנים לעשׂותו בשום אופן: אני מוכן לעשׂות למענה הרבה, אבל בעד כל הון שבעולם לא אשפיל את עצמי לפניה; סיגל לעצמו מעשׂים טובים שהם תפארת לעושׂיהם; זרע רוח וקצר סופה; אל תניח ראשך על הכר עד שתסיים לעשׂות . . . ; מה שביקש לעשׂות לא עשׂה, ומה שעשׂה אינו עשׂוי; הוא היה אדם שהשׂכל וכישרון המעשׂה היו סנופים זה בזה; דיבור בלי מעשׂה – כגוף בלי נשמה; רוח של עשׂייה קפצה עליו; כשאדם רוצה לעשׂות דבר טוב, מייד מתגרים בו ואין מניחים אותו לעשׂות; גוף המעשׂה היה כך; התחלה שקולה לחצי פעולה; שנותיו מעוטרות בתורה ובמעשׂים טובים; כל אשר תמצא ידך לעשׂות בכוחך – עשׂה; תשש בו כוח העשׂייה ולא הגיע לידי מעשׂה; סוף מעשׂה במחשבה תחילה; מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך יְרַחֲקוּךָ; פְּרָטֵי הדברים מכוסים, אבל גוף המעשׂה גלוי וידוע; הָא לָמַדתָּ שכל המתכוון לעשׂות מעשׂה, מעלים עליו [= זוקפים לזכותו] כאילו החל לעשׂותו; משׂימה קשה וכבדת אחריות; לא שָׁלַוותִי ולא שָׁקַטתִי ולא נַחתִי עד שקמתי ר׳; הם באים כדרך השוטרים: תמיד לאחר שנעשׂה מעשׂה; לימוד מביא לידי מעשׂה; כל שמעשׂיו מרובים מחוכמתו, חוכמתו מתקיימת; כל שמעשׂיו מרובים מחוכמתו – למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטים ושורשיו מרובים, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו – אין מזיזים אותו ממקומו; כל המעשׂים שעשׂית לא עשׂית אלא לשם שמיים; מה גדלו מעשׂיך, מאוד עמקו מחשבותיך; כל אדם ואדם זכותו בחופניו, כלומר הכול לפי מעשׂיו; יותר מלימודך – עשׂה; משהתקבלתי לעבודה החלטתי לעטר את מעשׂיי בתורה ובמעשׂים טובים: תורה שכתבתי ופרסמתי, ומעשׂים שעשׂיתי לדורות הבאים; נאים דברים כשהם יוצאים מפי עושׂיהם; מעשׂיהם במַחשַׁכּים כדי שלא ירגישו בהם שומרי הגבול; אין הברכה שורה אלא במעשׂה ידיו של אדם; היום לעשׂותם ומחר לקבל שְׂכָרָם? אמור מעט וַעשׂה הרבה; כל מה שהיה בידינו לעשׂות, עשׂינו; הצדיקים אומרים מעט ועושׂים הרבה, הרשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט אינם עושׂים; רק אלוהי השמיים יודע מעשׂי בני אדם ועלילותיהם; אין אדם נאה אלא מי שמעשׂיו נאים; כן תעשׂה כאשר דיברת; את הכול עשׂה יפה בעיתו; אין דנים את האדם אלא לפי מעשׂיו; עשׂה מעשׂה טוב שתפארת הוא לעושׂיו; קום ועשׂה עדיף; עֲשֵׂה דוחה לא תעשׂה; מעשׂה נאה יאה מכל מדרש נאה; נאה דורש ונאה מקיים; הכול הולך לפי המעשׂה; הסמיך עשׂייה לדיבורים; תכף עשׂייה לאמירה; גדול המְעַשֶּׂה מן העושׂה; בי היה המעשׂה; גדול העושׂה מאהבה יותר מן העושׂה מיראה; גדול לימוד תורה שמביא לידי מעשׂה; כל מעשׂי האדם בחלום יסודם [הרצל]; מעשׂיו המכוערים עכרו את ליבי; אבל לא כשטף הדיבור, מהלך המעשׂים; ייחד את מרבית זמנו, כישרונו ומרצו ל׳ . . . ; אין יצירה נקנית אלא בייסורים, כלומר בעמל רב ומפרך; הוא כחמור הרחיים: סובב סובב ואינו זז ממקומו; נֵטֶל העבודה הוטל על שִׁכמו; היינו עסוקים מעלות השחר ועד צאת הכוכבים; טוב לגבר כי יישׂא עול בנעוריו; אדם עושׂה היום דבר ומחר דבר, ולימים הם מצטרפים למעשׂה גדול; כל שמעשׂיו מרובים מחוכמתו, חוכמתו מתקיימת; חוכמה בלי מעשׂה, כעץ בלי פרי; הלב דואב על מעשׂה טוב שהיה צריך להיעשׂות ולא נעשׂה; אם יש סבולת, תבוא גם היכולת; עת לעשׂות; מה חשיבות לדיבוריו אם אינם מביאם לידי מעשׂה; אשרי מי שמעשׂיו מרובים מדיבורו; הראייה מביאה לידי זיכרון, והזיכרון מביא לידי מעשׂה > אנרכייה! בטלה! יוזמה! מניעה! עבודה! צעירוּת!

עתיד! נבואה!

עתיד. עתיד – מרחב הזמן למישהו או למשהו אחרי ההווה או אחרי אירועים שקרו; עֲתִידָן – מי שצופה דברים לעתיד לבוא, מומחה בתחום העתידנות; עֲתִידָנוּת – חיזוי העתיד, חֵקר העתיד ועריכת תחזיות על סמך מגמות ההוֶוה, העוסקים בכיוונים אפשריים של פיתוח טכני וחברתי ובזיהוי מראש של המצאות צפויות הן בטווח הקרוב והן בטווח הרחוק: מכוני המחקר בתחום העתידנות מספקים חיזויים לגופים בין־לאומיים, לממשלות, למפעלים וליזמים פרטיים ולציבור הרחב; העתיד הקרוב – הימים שיבואו בעוד זמן קצר; העתיד הרחוק – הימים שיהיו בעוד זמן רב, הזמן הרחוק: הסתכַּנו, ורק בעתיד הרחוק נדע אם היה כדאי או טעינו; עתודה > העתודה האקדמית – מסלול לימודים שבו מתאפשר לאדם החייב גיוס לצבא ללמוד לימודים אקדמיים ולממש את שירותו הצבאי בתום לימודיו אגב ניצול ההכשרה שעבר לצורכי הצבא; רזרבי > רזרווי > עֲתוּדִי – 1. שמור לעת הצורך בעתיד; שם תואר לפריט אפסְנָאִי (כגון מזון, תספוקת, חלפים), לכלי תחבורה, לחימה או לציוד מאוחסן אחר, שמשתמשים בהם בשעת תקלה, מחסור או בשעת חירום; 2. שם תואר לחֵלק מכוח (תמרון, סיוע קרבי או לוגיסטי) ומציוד שלא נקבעה להם משׂימה מוגדרת, עד שיִראה המפקד להפעילם: אנשי המילואים הם כוח עתודי; עֲתוּדִי, עֲתוּדָה – 1. מישהו או משהו שהוכן מראש לשימוש בשעת הצורך כדי להתגבר על תקלה לא־צפויה; 2. כוח אדם או מלאי של תספוקת ומשאבים (כגון מים, מזון, תרופות, דלק, רכב ורק״ם, מחצבים) חיוניים שאין להשתמש בהם אלא לפי פקודה בשָׁלָב מאוחר של הלחימה או בשעת תקלה, בשעת מחסור או בשעת חירום: במלחמה הממושכת הידלדלו עתודות הנפט של המדינה; חברה מחפשׂת מועמד בעל כושר ארגון וניהול לעתודה ניהולית; 3. משהו זמין (כגון כסף לפיצויים) או מישהו זמין למלא תפקיד בשעת הצורך (כגון אחד חולה או אינו מתפקד); הִתעַתֵּד, עוּתַּד, עִיתּוּד, עִיתֵּד – הכין משהו זמין לשימוש בעת הצורך: עיתדתי לימי החורף המקפיאים דלק, פחם ועצים בביתנו; מי שעיניו בראשו מעתד חסכונות לימי הזקנה; עתודאי – מי שלומד בעתודה (האקדמית או הטכנולוגית)

לאחר שדחה את שירות החובה שלו בהסכמת צה"ל כדי שיוכל להשלים את לימודיו לתואר אקדמי או לתואר הנדסאי או טכנאי במקצועות שהצבא מעוניין בהם: העתודאי מתחייב לשרת עד שלוש שנים בצבא הקבע, ובחופשות הלימודים הוא מתאמן בצבא; **עתידו לפניו** – סיכוייו רבים שיגיע להישׂגים ראויים ויממש את כישוריו: היה נשׂוי טרי ואב לתינוקת שכל עתידו לפניו וחייו פרוסים מולו, אלא שהתחשמל במהלך שיפוצים, ופניו עוותו לחלוטין; **עתידו מאחוריו** – סיכוייו להישׂגים ראויים דלים עד מאוד או החמיצם: הוא השאיר מאחור ארבע חֲבָרוֹת ומענקים של מיליונים, ובגיל 35 נראה היה שעתידו מאחוריו, ולא היא; **עתיד שחור** – חשש גדול לעתיד רע וכושל: הקמת תחנת פחם בעיר טומנת בחובה עתיד שחור תרתי משמע לאוויר ולאווירה; **עתיד מזהיר** – ציפייה לעתיד שסיכוייו רבים להצלחה ולהישׂגים של מישהו מוכשר בראשית הדרך: לזוג רקדני הבלט שעלו ממוסקווה צפוי עתיד מזהיר בארה"ב; **הֶלֶם הֶעָתִיד** – תחושת הלם המלווה את האדם נוכח הקִדמה הטכנולוגית המדהימה, שהוא אינו מוכן לה נפשית; **מה צופן העתיד, מה טומן העתיד בחובו** – מה מסתיר העתיד בקרבו: איש אינו יודע מה טומן העתיד בחובו; פרוֹגנוֹזָה > **צֶפִּי רְפוּאִי, צֶפִּי** – חוות דעת רפואית המבוססת על ניסיון רפואי ועל התפתחות סבירה של מחלה או פציעה, ובה מפורטים מהלכה, מְשכה וסיכויי ההחלמה ממנה: הרופאים העלו צפי רפואי נטול סיכוי בעטיים של תכיפות אשפוזי החולה והֵיעדר שיתוף פעולה שלו; פרוֹגנוֹזָה > **תחזית, חיזוי** – 1. ניבוי או תחזית של התפתחות עתידית, של מצבים עתידיים, של מהלך משוער לדבר: במאמר ניתנה תחזית על המצב הפוליטי אם יהיו בחירות; 2. [בבריאות הנפש] – חיזוי של מהלך מחלה או הפרעה נפשית, מְשכה, חומרתה ותוצאתה. החיזוי או הצפי עשׂוי להינתן לפני הטיפול כדי שיוכל המטופל לשקול את יתרונות הטיפול; **עתיד לתת את הדין** – עתיד להיענש על מעשׂיו; **הֶעָבָר אַיִן, העתיד עדיין, וההווה כהרף עין** – מימרה על אפסות החיים; **צפוּנוֹת העתיד** – סודות העתיד; **לֶעָתִיד לָבוֹא** – 1. להבא, לשנה הבאה, וגם בחודשים ובשנים שיבואו; 2. כינוי לאחרית הימים, לימות המשיח, העתידים להגיע; **עָתִיד וָרוֹד** – סיכוי רב לעתיד טוב ומוצלח; **דור הֶעָתִיד** – הילדים והנוער שמתחנכים לחיים; **עתיד שכולו תכלת** – עתיד מאושר: ליום נישׂואיכם אנו מאחלים לכם עתיד שכולו תכלת ואור; **הַבָּא, הַבָּאוֹת** – העתיד, מה שעתיד לבוא: לשנה הבאה בירושלים; **אות לבאות** – מה שאירע מבשׂר על מה שיקרה בעתיד: ההתחייבות בפגישה הייתה אות לבאות; **קָרָא בכף היד, קָרָא בקלפים, קָרָא בקפה** – חזה את העתיד לפי סימני כף היד, לפי הקלפים או שרידי הקפה שנותרו בכוס; **תַּשְׁקִיף** – 1. הערכת תנאי מזג האוויר הצפויים בפרק הזמן שלאחר 24 שעות (שלא כ'תחזית', המוגבלת ליממה הקרובה בלבד): התשקיף לימים הקרובים הוא כלהלן – הגשמים ייחלשו בהדרגה, ובסוף השבוע צפויה עלייה בטמפרטורות וירידה בלחות; 2. הודעה רשמית של חברה ציבורית המציעה למכירה ניירות ערך או איגרות חוב, ובה המידע הנוגע למהות החברה המנפיקה ולהצעה: בתשקיף מפורטים מבנה החברה, דוחות כספיים על פעילותה, זכויות הרוכש, מטרת גיוס ההון ועוד; **אחרית** – 1. העתיד להיות, הדורות הבאים: ויש תקוָה לאחריתך; **מִקוֹדֶם** – לִפְנֵי כן: הדברים כבר נאמרו מקודם והיית צריך להקשיב להם; 2. סוף החיים, התקופה האחרונה בחַיֵּי האדם: באחרית ימיי אני מתקשה ללכת; 3. סוף הדורוֹת, קֵץ ההיסטוריה: איני יכול לומר מה יקרה באחרית הימים; **אחרית הימים** – שם כולל לנבואות על סוף ימי האנושות בדתות; **מְתִיחוּת** – ציפייה עצבנית למה שעתיד לקרות, מֶתח עצבים, דריכות, כוננות, עָקָה; **מֵרֹאשׁ** – מקודֶם, מתחילה, לפני המעשׂה: הלוא הוגד לכם מראש; **מִקְדמה** – תשלום מראש של כסף שעדיין אין חובה לפורעו: קח מקדמה של 300 ₪ על הדוד שתתקן מחר; **מודיעין** – שם כולל לפעולות של איסוף נתונים ועיבודם כדי שיהיה אפשר לפיהם לפעול בהווה או לתכנן פעולות בעתיד; פֶּרספֶּקטִיבָה > **תִּשקוֹפֶת** – 1. היכולת לראות חפץ, אירוע, מצב, רעיונות, תפיסות, עמָדות או ההתנהגויות של עצמו ושל אחרים במידתיות וביחס מציאותי לאחר זמן; 2. היכולת לפרש מקום, גודל ומרחק יחסי של עצמים במשטח מישורי כאילו היו תלת־ממדיים; **צוֹהַר** – 1. חלון קטן, אשנב, כַּוָּה, פתח קטן אל האור: בתא המעצר יש רק צוהר קטן אחד קרוב לתקרה, ולכן הוא התא כה חשוך; 2. פתח לאפשרויות חדשות, בייחוד להשׂגת הבנה או ידע חדשים, אופקים חדשים: בספר נעשׂה ניסיון לפתוח לאדם הרואה צוהר לעולמו של העיוור; **פֶּתַח צוֹהַר** – אִפשר להכיר משהו במקצת, חשׂף נושׂא שלא היה מוּכּר ברבים: שחרור חטופים מהשבי פתח צוהר לחידוש הדיונים בתיקי הנעדרים והשבויים; **חֲתִירָה, חָתַר** – 1. ניסה או התאמץ לערער כוח, מעמד או יכולת השפעה של אדם או של גוף; 2. התמיד ממושכות כדי להשׂיג הישׂג של ממש: דבקותו במשׂימה וחתירתו הבלתי נלאית להשׂיג את המטרה זה שנים הביאוהו להישׂגים של ממש לו, למפעל ולכלל; **תַּקְדִּים** – אירוע או מעשׂה המשמש דוגמה או ראיה למעשׂים דומים בעתיד, כגון פסק דין שהיה לפנים, שיש בו כדי לקבוע את הפסיקה או לשמש דוגמה לאירוע דומה: נמנעתי

מלנהוג כך כדי שלא ליצור תקדים; **יָצַר תקדים** – אירוע שהיה בעבר שיֵש בו כדי לשמש דוגמה למקרים דומים בעתיד: עורך הדין נעזר בתַקדימֵי בית המשפט כדי להוכיח את טיעונו; **לימים** – לאחר זמן, ימים רבים לאחר מכן: לימים נודע לו שחברו הטוב הסגירו לידי המשטרה; **חָזוֹן** – 1. תיאור אידאלי של העתיד הנוצר בדמיונו של אדם, שאיפה נעלה ונשׂגבת שרוצים עד מאוד כי תתגשם במדינה, בארגון, בחברה וכד': חזון שיבת עם ישׂראל לאדמתו התרחש בדורנו; 2. היכולת לתכנן או לעצב מדיניות בצורה מרחיקת ראות, מעוף: לשבחו ייאמר שהיה אדם בעל חזון ושאר רוח; **איש חזון** – אדם המציע השקפה רחבה וסולל דרך חדשה לרבים לאורך שנים: בן גוריון היה איש חזון כי ראה בעיני רוחו את הנגב פורח; **צֵידה לדרך** – 1. מזון שאדם לוקח איתו לדרך: ארזתי להם בשׂקית צידה לדרך, כריך ופירות; 2. חומר עיוני, רוחני, עיוני שאדם רוכש כדי שישמשו בעתיד: אין לי ספק שהידע שאתם רוכשים בקורס זה ישמש לכם צידה בהמשך דרככם; **אַל תֵּצַר צָרַת מָחָר** – אל תדאג לצרות העלולות להתרחש בעתיד, שׂמח בחלקך בהווה כי דייה לצרה בשעתה; **אל תתהלל ביום מחר** – אל תתפאר בדברים שאתה עתיד לעשׂות כי אינך יודע מה יֵלֶד יום; **הֲרֵה גוֹרָל** – רב־משמעי, גורלי, דבר יוצא דופן שעשׂוי לקבוע מה יהיה בעתיד לאדם או לחברה; **מַדָּע בִּדְיוֹנִי** – סוּגָה (זָ'נֶר) בסִפרות ובקולנוע העוסקת בעתידנות, בתיאור החיים בכוכבים אחרים, במסעות בחלל יצורים חיים מחוץ לכדור הארץ וכד': סופרי מדע בדיוני רבים חזו טכנולוגיות רבות של ימינו, כגון ז'וּל וֶרן, שחזה שימוש בצוללת ובטילי חלל; **מחלות יַלדוּת** – כינוי לתקלות קטנות הקורות במפעל, במיזם, במוסד, במוצר טכנולוגי וכד' בשלבי הפעלתם או יצירתם המוקדמת כשהם הופכים זמינים לראשונה בשל חוסר הידע והניסיון, אך אין להסיק מהן אל העתיד; **יום נָקָם וְשִׁלֵּם** – אירוע עתידי שבו ייענשו החוטאים והעבריינים על מעשׂיהם הרעים; **נידון לִכְלָיָה, נידון לכישלון, נידון לגניזה** – לא היה לו סיכוי מלכתחילה, עתידו היה אבדון, הליכה לבלי שוב; **קידם פני הרעה, קידם את פני הרעה** – נקט אמצעי התגוננות כדי למנוע את בוא הרעה: קידמתי את פני הרעה כשהתחסנתי שלא ללקות בשפעת; **הקדים רפואה למכה** – הכין בעוד מועד דרך הצלה מן הצרה העתידה לבוא עליו: כדאי להקדים רפואה למכה ולאטום את הגג קודם שיתחילו הגשמים; **פצצת זמן, פְּצָצָה מְתַקְתֶּקֶת** – 1. כינוי לפיגוע חבלני מתוכנן שיש מידע מודיעיני לגביו; כינוי למחבל מתאבד העושׂה דרכו כדי לפגע; 2. מצב שעלול לגרום לבעיות חמורות בעתיד: האבטלה הגואה היא פצצת זמן פוליטית עבור הממשלה; **סופו לקיים, סופו ש־** – עתיד לקיים, הוא יגיע ליד מצב ש־: הלומד בתנאים קשים, סופו לקיים את חייב בתנאים נוחים; **שואף לגדולות, שאף לגדולות, הלך בגדולות, הולך בגדולות** – שואף להגיע להישׂגים גדולים או למעמד גבוה, שואף לחולל גדולות ונצורות, אינו מסתפק במועט: דן אינו מסתפק בהישׂגיו כפרקליט מן השורה, הוא הולך בגדולות ומתכנן לפתוח משׂרד עורכי דין; **מי שטָרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת, יֹאכַל בְּשַׁבָּת** – מי שהתכונן לעתיד, ייהנה מפֵּירות עמלו; **בשש אחרי המלחמה** – מצב שלא תהא עוד מלחמה: החייל שווייק אמר לידידו: 'ניפגש בשש אחרי המלחמה'; **גם אם יתמהמה, בוא יבוא** – גם אם ישתהה, הוא בוא יבוא: איני מחכה לאביר על סוס לבן, אך בטוחני שגם אם יתמהמה הוא בוא יבוא; **עַל־טִבְעִי** – שם תואר לתופעות שהמדע אינו יכול להסבירן, שהן חורגות מחוקי היקום הפיזי או מתעלות עליהן, כגון שדים או רוחות רפאים, הגדת עתידות, טלפתיה, גיבורי־על בעלי כוחות מיוחדים, חוויות חוץ־גופיות, גלגול נשמות או השפעות מתחום האסטרולוגיה: רבים תולים במַרפֵּא זה כוחות על־טבעיים; **ימות המשיח** – שם כללי לימי הגאולה, תקופת בואו של מושיע באחרית הימים, שיגאל את עם ישׂראל וימלוך עליהם בדרך התורה; **נִחְיֶה וְנִרְאֶה!** – נחכה בסבלנות ונראה איך ייפול דבר [עממי]; **עָמַד למבחן הציבור** – מעשׂיו ועתידו הפוליטי ייקבעו בבחירות או בהשפעת דעתה הקהל; **מלחמת עולם שלישית** – מלחמת עולם עתידית, בסדר גודל של מלחמת העולם הראשונה או השנייה או אף גדולה מהן; **נועד לגדולות** – נכונו לו הישׂגים גדולים, הוא עתיד לזכות בהצלחה ובתהילה, צפוי לו עתיד מזהיר: הבחור הזה בָּרוך כישרון והוא נועד לגדולות; **הכדור עגול, הכדור הוא עגול** – העתיד בלתי צפוי והכול יכול לקרות בו, אי־אפשר לדעת כיצד יתגלגלו פני הדברים, המזל הרע יכול להשתנות: עד עכשיו רק הפסדתי, אבל הכדור הוא עגול, ואני מקווה להרוויח; **כָּלֶה** – בטל, זמני, שחולף ועובר, שאינו מתקיים לעד, שמגיע לקיצו: כולנו יצורים כלים וחולפים, וסופנו לעבור מן העולם; **לא לעולם חוסן, גלגל חוזר בעולם** – הכול זמני ושום דבר אינו קיים לעד, הצלחה ומעמד ועושר ותהילה וגדולה אינם קיימים לעד: כיום ארה"ב היא מעצֶמֶת העולם, אך לא לעולם חוסן כי גלגל חוזר בעולם; **יהא מונח עד שיבוא אליהו** – יישאר בחזקת ספק לתקופה בלתי מוגבלת עד שיתברר הדבר באחרית הימים, כשיבוא המשיח; **אַרְמָגֵדוֹן, מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג** – 1. מלחמה שצפויה להתרחש באחרית הימים, לפי מסורות שונות בתנ"ך; 2. מלחמה איומה שעלולה להרוס את העולם, מלחמה אכזרית של הכול בכול; **חורץ גורלות, חורץ גורל** – גורלי, מכריע, שמשפיע בצורה

מכרעת על הגורל: ידענו מראש כי צפוי לנו מאבק מר וחורץ גורלות; מעשׂה מכריע – דבר שיש בו כדי לחרוץ בו את הגורל לעתיד, מעשׂה המשנה את המצב מעיקרו (גם צעד מכריע, ניסיון מכריע, קרב מכריע וכד׳); עָשָׂה לְבֵיתוֹ – דאג לעצמו ולבני ביתו, דאג לעתידו ולעתיד בני משפחתו: עם פרישתו החליט לעשׂות לביתו, ולכן הניח עסקי ציבור ועסק בצורכי ביתו ומשפחתו; אַחריתו מי ישורֶנָּה – ביטוי של אזהרה והרתעה מפני מה שנראה עתה, בתחילתו, תמים ובלתי מסוכן, אך הוא טומן בחובו רעה גדולה העלולה להתפתח בעתיד: המטרה הייתה ששלטון הימין יעלה, ולא השׂמאל הקיצוני, שאחריתו מי ישורנו; עולם המחר – העתיד כפי שאנו או עתידנים משערים שיהיה; זיק של תוחלת – מעט תקווה; זיק תִקווה – תִקווה קלושה, ניצוץ של תקווה: זיק של תקווה ניעור בליבנו למִשמע דברי העידוד של הרופא; פֵּסימיסט > רָאָה שְׁחוֹרוֹת, רְאִיַּית שְׁחוֹרוֹת, רוֹאֶה שְׁחוֹרוֹת – אינו מאמין בטוב, מי שנוטה לצפות לרע ביותר, מי שצופה עתיד קודר [ההפך: רוֹאֶה וְרוּדּוֹת]: רואי השחורות ניסו להלך עליי אימים ולמרות זאת הקמתי חֶברת הֶזנק; שִׁכרוּת ניצחון, שיכור ניצחון – חש אושר והתלהבות בעקבות הצלחה בעימות, לעיתים באופן העלול לפגוע בו ובהישׂגיו בעתיד; הַיּוֹם לעשׂותם וּמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם – מַאמַצים שעושׂים היום ייתנו תמורה בֶּעתיד; גבולות בני קיימה – גבולות האמורים לעמוד במבחנים מדיניים וצבאיים עתידיים; ציפייה לבאות – המתנה דרוּכה, תקווה או תוחלת לעתיד: היו לנו ציפיות לבאות, אך לשווא; עד קץ כל הימים – עד אין־סוף, עד אחרית הימים: כל הניסיונות למצוא את האונייה הטבועה עלו בתוהו, והאוצר האגדי שנשׂאה יישאר כנראה בקרקעית הים עד קץ הימים; לקֵץ הַיָּמִים – באחרית הימים, לעתיד לבוא: לקֵץ הַיָּמים יהיה הכול טוב יותר; הרחיק רְאוֹת, ראיית הנולד, רָאָה את הנולד – הכיר מראש את הצפוי לאחר זמן, הבין כיצד יתפתחו הדברים, ומה יהיו תוצאותיהם: אֵיזֶהוּ חָכָם – הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד; אֲשֶׁר לֹא יָדַע את יוֹסֵף – מי שהגיע לא מכבר ומתכחש לקיים ולמה שקדם לו: התחלף אצלנו המנהל, ומתנהג כמי שלא ידע את יוסף – הביא לנו חוקים חדשים ומגבלות חדשות; תוכנית מגֵירה – תוכנית המוכנה לשעת צורך, המאוחסנת, כביכול, במגירה, עד למועד שבו ייווצרו תנאים שידרשו את הפעלתה; מַטאֶטֵא חדש – כינוי לגלגני לאדם חדש בתפקידו או במקצועו [שלרוב עושׂה את עבודתו בהתלהבות ובמסירות שכן טרם נשחק נפשית]: ראית כבר את המטאטא החדש? שמעתי שהוא משכים קום ומשוגע לעבודה; דייה צרה בשעתה, אַל תָּצֵר צָרַת מָחָר – אל תדאג לעתיד, אלא היה מרוצה מן ההווה; מה יֵּלֵד יום – מה חדש יביא עימו יום המחר: אין לדעת מה ילד יום; חזוּת קשה – הערכה קודרת לגבי העתיד, צפייה של עתיד קשה, נבואה שחורה: חזוּת קשה נאמרה לי, ולכן מלאו מותניי חלחלה; עומד אחר הכותל – הוא ממשמש ובא, הולך וקרב, מתקרב, הוא יבוא בקרוב; לא היו ימים מועטים עד ש־ – לא עבר זמן רב, והנה: לא היו ימים מועטים עד שנתפס האסיר שברח השבוע; סעירַת מוחות, סיעור מוחות – אסטרטגיה לפתרון בעיות, שבה יוצרים רעיונות באופן ספונטני וללא עכבות, בדרך כלל בקבוצה, ללא שום שיפוט ביקורתי מיידי לגבי ערכם הפוטנציאלי. היא נועדה ליצור רעיונות למציאת פתרון או לקבל החלטות; ביום מן הימים, בְּמוקדם או בְּמאוחר – במועד לא־ידוע, באחד הימים, בזמן כלשהו, ביום מן הימים, בסופו של דבר, אי פעם: אתה לא יכול לדחות אותה בלי סוף, במוקדם או במאוחר תצטרך להתמודד איתה; יום יבוא, יבוא יום – זה יקרה באחד הימים בעתיד, יגיע זמן ש־, אי פעם: יום יבוא ויהיה חג לאדם השחור; נראה באופק הלא כל כך רחוק – אפשרות חדשה לא רחוקה; עתיד שאפשר לִצפּות בקרוב: ימים טובים נראים באופק הלא כל כך רחוק; דַּאֲגַת מָחָר – דאָגה לעתיד: העתיד מטרידו כי רב הבלתי ידוע מן הידוע ודַאגָתו מרובה; מאחורי הכותל, עמד אחר כותלנו, הנה זה עומד אחר כותלנו – הוא ממשמש ובא, הולך וקרב, מתקרב, הוא יבוא בקרוב: חגיגת בר המצווה עומדת אחר כותלנו, ואין חתן השׂמחה בקי בדרשתו; מְמַשְׁמֵשׁ וּבָא – מתקרב, קרוב להגיע: החורף ממשמש ובא והסתיו עומד להיגמר; הֶמשֵׁכִיוּת ביולוגית – רציפות הקיום הביולוגי הניכרת בהולדת ילדים, בגידולם ובהכנתם לתפקידיהם העתידיים; אנשי האתמול – בני האדם הבאים חשבון עם העבר, נרגנים על ההווה ופוחדים מהעתיד; לטוב או למוטב, בין לטוב בין למוטב – בין טוב ובין רע, בין שהדבר רצוי ובין שאינו רצוי: לכל אדם נקבע מזלו עוד לפני לידתו, ולכן לא ישתנה בגלל מעשׂיו לטוב או למוטב; העולם שייך לצעירים – מוסכמה או מדיניות המבכרת צעירים והמקנה להם הזדמנויות וזכות קדימה להשתלב בחברה: תבעתי את המפעל שפיטר אותי בהיותי בן 52, באומרו שהעולם שייך לצעירים, ועלותם פחותה משלי; כָּעֵת מָחָר – מחר בשעה זו: יש מחר שהוא כעת מחר, ויש מחר שלאחר מחר; יש מחר עכשיו, ויש מחר לאחר זמן – למילה ׳מחר׳ שתי משמעויות: האחת מחר ממש, והאחת בעתיד; כָּעֵת חַיָּה – למועד הזה בשנה הבא, בתאריך הזה בשנה הבאה: שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ; זה הקטן גדול יהיה – יכולתו ומעשׂיו מעידים שיגיע לגדולות, בעתיד יהיה מישהו גדול, חשוב, מפורסם וכד׳; וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ – נקווה שנזכה לראות בעינינו; וּבָא לציון גּוֹאֵל – אמירה שמשמעה כך ייפתרו כל הבעיות [פעמים באירוניה]; הכול פתוח – הכול ייתכן, הכול אפשר; הכול צפוי והרשות נתונה – לאדם יש בחירה חופשית: בן חורין הייתי לפעול לפי אמונתי כי הכול צפוי והרשות נתונה; הכּוֹל יָבוֹא עַל מקומו בְּשָׁלום – הכול יסתיים באופן משׂביע רצון; דור ההמשך – צאצאי דור העיקרי בתקופה מסוימת; אנשי המחר – מי שניכרים באמינות (אמיתיות), בספונטניות וביצירתיות אין סופית כדרך חיים, ואצלם כל רגע הוא רגע חדש וניתן ליצור בו עולם ומלואו; מכונת הזמן, מְנהֶרֶת הזמן – [במדע בדיוני] מכונה או מנהרה שאפשר לעבור דרכה לפרק זמן בעבר או בעתיד; גיזת הזהב – משל לדבר יקר ונחשק שקשה או אי־אפשר להשׂיגו; הִלְכְתָא לִמְשִׁיחָא > הֲלָכָה למשיח – עניין שאין לו שימוש מעשׂי בימינו, אינו בר־ביצוע בבחינת חזון לעתיד, אוטופיה, אינו בר־מימוש: פרסום הספר במהדורה מחודשת הוא בבחינת הלכה למשיח, לפי שעה; עוד חזון למועד – טרם הגיעה השעה להגשים את הדבר: בעתיד יימצא מחשב אישי בידי כל תלמיד בבית הספר, אבל עוד חזון למועד; התרגש לבוא, מִתרַגֵש לָבוא – צרה או אסון עומד להִתרַחש: והצילנו מפגע רע . . . ומכל רעות המִתרַגשות לבוא בעולם; אָכוֹל וְשָׁתֹה כי מחר נמות – יש ליהנות מכל רגע בלי לדאוג למחר כל עוד אפשר: הם חשו את חד־פַּעֲמיות הזמן והגיעו לכלל דעה שחיים רק פעם אחת, לכן הייתה מסקנתם שהערך העליון של החיים הוא נהנתנות, היינו אכול ושתה כי מחר נמות; לֹא דיבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בהוֹוֶה, ומה בנוגע לעתיד? העתיד נראה כמחותל בערפל; מי שלא טרח בערב שבת, מה יאכל בשבת? אם אין אדם זורע בימות החמה, מה יאכל בימות הגשמים? עלה לארץ לבנות אותה מחורבנה ולהיבנות בה; רוחק ראוּתו נראה באופק הלא רחוק; יום יבוא ר; אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום; לא ידע האדם את עיתו, כדגים שנאחזים במצודה רעה, וכציפורים האחוזות בפח; הציב תמרורים חדשים לעתיד; אדם הולך ואינו יודע להיכן הוא הולך: אם לטוב אם לרע; הנמלה אגרה בקציר מאכלה

נבוּאה. נבואה, נִיבָּא, נִיבֵּא – אמר מראש דברים שיקרו בעתיד [וכשנאמר על נביא השמיע דברי נבואה: ליבי מנבא לי שהעניין ייגמר בכי רע; האוֹרַקל – 1. מַגיד עתידות 2. אדם חכם ובעל ידע; חיזוי – קביעה העוסקת באירוע עתידי, ומנסה להעריך את מהותו; חוזה – מנבא, רואה מראש שעתיד להיות: הרצל הוא חוזה מדינת היהודים; אסטרולוגי > אצטגנין > חוזה בכוכבים – אדם המנחש עתידות לבני אדם באמצעות צפייה במצבי הכוכבים; חווה על בשׂרו > חָזָה מבשׂרוֹ – חווה בעצמו, למד מניסיונו, התנסה על הרוב בחוויות קשות או בניסיונות רעים: גדוד הטירונים שהוטל באחת אל המלחמה חזה מבשׂרו את כל מוראות המלחמה; כדור בדולח – כדור עשׂוי זכוכית מבריקה ושקופה, המשמש מגידי עתידות, והתבוננות מרוכזת וממושכת בו אמורה להעלות תמונות ודימויים שבעזרתם חוזים את העתיד; מַגֶּדֶת עתידות – אישה שעיסוקה חיזוי העתיד או ניחושו, אישה הרואה את הנולד [באמצעות קלפים, כדור בדולח, צפייה בכוכבים, קריאה בכף יד או בכוס קפה וכד׳]; הַגָּדַת עתִידוֹת, הגיד עתידות – ניחש עתידות לפי אותות הטבע, כגון מזג האוויר והכוכבים, או על ידי הטלת עצמים, כגון מקלות ואבנים או על ידי קריאה בכף יד או בקלפים; הגם שאול בנביאים? – אמירה של תמיהה על מי שמתחיל לפתע לעסוק בדבר שעד כה לא עסק בו כלל או שאין הוא מומחה בו; האוֹרַקל מדֶלפִי – כוהן המגַלֶּה עתידות בשם האלוהוּת ביוון העתיקה; אחרית הימים – שם כולל לנבואות בדבר סוף ימי האנושות בדתות השונות; חזון אחרית הימים – שם כולל לנבואות על סוף ימי האנושות בדתות לסוגיהן (כגון מלחמת גוג ומגוג, וביאת המשיח; נביא זעם, מוכיח בשער – כינוי מליצי למי שדרכו להטיף מוסר לאחרים, למי שמתריע ברבים על אי־צדק, על עוולות מוסריות, על סכנה עתידית וכד׳: נבואות זעם או הוכחה בשער נועדו להזהיר את העם ולהביאו להליכה בתלם; אפקט פיגמליון, נבואה המגשימה את עצמה – מצב שבו ציפייה גורמת להתנהגות תואמת של בעל הציפייה, והתנהגות זו גוררת התנהגות תואמת גם מן הצד השני, ובסופו של דבר – לאישוש הציפייה הראשונה והפיכתה למציאות: דיבורים על פיחות צפוי, גורמים לציבור לקנות מטבע חוץ ומאלצים את האוצר לבצע פיחות גם אם לא התכוון לכך, בבחינת נבואה המגשימה את עצמה; נבואה המזימה את עצמה – מצב שבו ציפייה גורמת להתנהגות הפוכה של בעל הציפייה, מצב שייתכן שאלמלא העלאת הנבואה לא היה מתקיים: חיזוי של המודיעין הצבאי שהאויב עומד לפתוח במתקפת פתע, חיזוי שעצם פרסומו מרתיע את האויב מצעד כזה; אֵין נָבִיא בְּעִירוֹ – אין אדם ההוגה רעיון חדש או תורה חדשה זוכֶה להערכה בסביבתו הקרובה, לעומת היחס שהוא זוכה להם במרחקים; הֶאָרָה פנימית – השראה, תחושה פנימית של אדם המופיעה פתאום ומבהירה עניין כלשהו; הארת האל – אצילת האור מן האלוהים; אִינטוּאִיצְיָה > נְבוּאַת הַלֵּב, בינת הלב, תחושת בטן, הַשְׁרָאָה – הרגשה עמומה שדבר מה עתיד להתרחש; נִזְרְקָה נבוּאה מפִּיו – השמיע לתומו דבר נבואה שהתקיים, הוא ניחש נכון במקרה: כאילו נבואה נזרקה מפיו כי סמוך לכתיבת התשובה נכנסו הגרמנים וכבשו את הונגריה; נִיבָּא לו ליבו – הרגיש מראש

שכך יקרה; יבוא יומו – יבוא הזמן שבו יצטרך לתת את הדין על מעשיו, יגיע הזמן שבו יקבל כגמולו: הפעם הוא יצא מן העניין בשלום אבל יבוא יומו, כפתגם הערבי: 'כל כלב בא יומו'; מי נביא ויֵדע? – כלום אפשר לדעת ולנחש את התוצאה מראש; ניבָּא ואינו יודע מה ניבָּא, ניבָּא ולא ידע מה ניבָּא – השמיע לתומו דברים שהתקיימו במקרה במלואם: כשדיבר לתומו על האפשרות כי יתעשר בעתיד, ניבא ולא ידע מה ניבא; חל עליו מאור הנבואה; כבש את נבואתו; הנסתרות לאלוהינו; נזרקה נבואה מפיו; נצנצה בו רוח נבואה; מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות; קפצה עליו רוח נבואה; רֶמֶז ברמיזה נבואית ובראייה רוחנית; מליצֵי כזב וחוזי רמייה; נביאים החוזים שווא והקוסמים כזב; אמונה בשיפור עצמי היא נבואה שמגשימה את עצמה; הכועס אם חכם הוא, חוכמתו מסתלקת ממנו, ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו > דור! זמן! שינוי!

פֶּה!

פֶּה – 1. פֶּתח שדרכו יצור חי קולט מזון או מים, נושם או מדבר ועושה פעולות אחרות; 2. כניסה או פתח למשהו; 3. מדבר בשם מישהו: הוא יהיה לך לפה; 4. צד החד של להב החרב, חוּרפָּה: חרב ולה שני פיות; 5. שָׂפָה, לשון, יכולת דיבור: האין לו פה לענות; התיר פיו – ביטל את האיסור מלומר: המנהל התיר פיו ואמר לי דברים שלא שמעתי מעודי; לב השוטה בפיו – השוטה אינו יודע לרסן את מחשבותיו, והוא מפטפט ומגלה הכול; אוֹרָלִי > פּוּמִי, של הפה – ששייך או קשור לפה, שנעשׂה בפה או מיועד לשימוש דרך הפה או בפה; פָּעַר פיו – 1. פתח פיו לרווחה; 2. הופתע מאוד: האורח פער פיו כששמע שזכה בלוטו; אל תפתח פה לשׂטן – אל תאמר משהו העלול להביא מזל רע או לעורר את עין הרע, אל תיתן לשׂטן פתחון פה להזיק, אל תוציא מפיך נבואה רעה פן תתקיים: כשהכול חלו אצלנו חוץ ממני, אמרו לי: 'אל תפתח פה לשָׂטָן!'; פְּליטַת פֶּה – דיבור פוגע או מביך (כגון העלבה, חשׂיפת מידע אישי או סודי) שנפלט ללא מחשבה תחילה: פליטת הפה של השׂר עוררה רוגז רב בקרב הציבור; הפֶּה שאסר הוא הפה שהתיר – מי שהטיל איסור כלשהו, רשאי גם לבטלו: המפקד שהחליט לבטל את חופשתנו, רק הוא יוכל להתירה, בבחינת הפה שאסר הוא הפה שיתיר; מלא מפֶּה לְפֶה – גדוש, מלא בבני אדם או בקהל מקצה לקצה: האולם היה מלא מפה לפה, ובקושי מצאנו לנו מקום ישיבה; סתימת פיות – השתקת דעות: אוהדי בית"ר מוחים על סתימת פיות; יָד לַפֶּה! – זהו סוד שיש לשמור עליו, אל תפטפט ושמור על שתיקה בעניין זה: דבר אחד אני מבקש: יד לפה! אין איש צריך לדעת מה שסיכמנו בינינו; דַל שְׂפָתָיו – פתחי פיו: מעולם לא עברה תלונה את דל שְׂפתיו; הֶעֱלָה עַל דַל שְׂפָתָיו – אמר בקול, הוציא מפיו, העז לומר משהו: בביתו מעולם לא העז להעלות על דל שׂפתיו קללה או ניבולי פה; הרחיב פיו – חירף וגידף אותו, לעג לו: וַיַּרְחִיבוּ עָלַי פִּיהֶם; סָכַר את פיו – השתיקו, לא הניח לו לדבר: ראשית חוכמה יש לסכור את פיות המעלילים ודוברי השקר; יִיסָכֵר פיו – הלוואי שפיו יידום לעד, עָפָר לפיו, ביטוי של קללה על מי שמחרֵף ומגַדֵף; עֲרַל שׂפתיים – כבד פה, מתקשה בדיבורו, עילג: אני מבכר שתייצגי אותי בדיון כי אני ערל שׂפתיים; פְּתַח פֶּה לַשׂטן, פתח פיו לַשׂטן – השמיע דבר רע שעלול לקרות ועל ידי כך אִפשר, לכאורה, לשׂטן לעשׂותו: לעולם אל יפתח אדם פיו לשׂטן; נעתקו המילים מפיו – נאלם דום, לא היה יכול לדבר: מרוב תדהמה נעתקו המילים מפיו, ושעה ארוכה רק ישב ובהה בלא אומר; מִפּי השמועה – 1. מתוך דברי הבריות, מתוך דברים שנמסרו מפה לאוזן (בניגוד לדברים כתובים): תחילה נודע לי מפי השמועה, ורק לאחר ימים הוא פורסם בעיתון; 2. במסורת שנמסרה על־פה, כפי ששמע אדם מרבותיו: מפי השמועה שמעתי כי אין דברי מורי בכתובים; בְּעֶבְרֵי פִּי פַחַת, עַל עֶבְרֵי פִּי פַחַת – על פי התהום, בסכנה גדולה ביותר, במקום מסוכן מאוד: שתי המדינות איימו זו על זו לאורך שנים, והיו כיונה המקננת בעברי פי פחת; על פיו יישק דבר – על פי הוראותיו יתנהגו הכול, דעתו היא הקובעת, לפי רצונו מתנהל הכול, דעתו היא השלטת: הוא רק סגן המנהל, אך למעשׂה על פיו יישק דבר; מפי עוללים ויונקים – [ביטוי מליצי] אין לזלזל בדברי ילדים קטנים כי דווקא מתוך דבריהם ניתן להפיק דברים חשובים ובעלי עניין; ישמעו אוזניך מה שאתה מוציא מפיך, ישמעו אוזניך מה שפיך אומר – בדבריך אתה סותר את עצמך, דבריך אינם עומדים בפני ההיגיון; פְּתַח פִּיךָ וְיָאִירוּ דְבָרֶיךָ – דַבֵּר! הבה נשמע מה יש בפיך! [קריאת עידוד לאדם להשמיע את דבריו]: קודם שתתחיל להרצות, אל תשכח לבקש מהקהל לכבות את הטלפונים שלהם ולהיות קשובים לך, ואז – פתח פיך ויאירו דבריך; שגור בפיו – רגיל בדיבורו, ידוע לו יפה: יש פסוקי מקרא השגורים בפי כמו לוח הכפל, ואני משבצם בכתיבתי; מורגל בפיו – רגיל לומר, שגור בפיו, שמישהו נוהג להשמיעו תדיר: הוא הקל על העניים והחמיר עם העשירים הקמצנים, והיה מורגל בפיו: 'זכרו, גלגל חוזר בעולם'; פֶּה אֶחָד – בעצה אחת, בהסכמת הכול, בדעה אחת: התייעצנו עד בוש עד שבחרנו בה פה אחד לראשת העיר; טיפשות פֶּה – דברי הבל, דיבור נואל; לֹא פָּצָה פֶּה, לא היה פוצה פה ומצפצף – 1. לא קם איש להתנגד לדבר: הוא שתק ולא פצה פיו משהעירו לו; 2. לא השמיע הגה; קְצַר פֶּה – שאינו יודע לדבר כראוי, מוגבל בלשונו; לצור על פי צלוחית, לָצוֹר על פי הצלוחית – [משמעו: לסתום בו פֶּה של כלי] מָשָׁל לדבר חסר ערך, שהשימוש המועיל היחיד שאפשר לעשׂות בו לפקוק פה של בקבוק, כגון בִּשְׁטָר שאין לו ערך: כל שניתן לעשׂות בשטרי מכירה מבוטלים אלה הוא לצור אותם על־פי צלוחית; מוצא פיו – דבריו, המילים היוצאות מפיו: כשיצא ראש הממשלה מהפגישה, צבאו עליו עשׂרות כתבים וחיכו למוצא פיו; חֶרֶב פִּיפִיּוֹת – 1. חֶרב שלהבהּ חריף לאורך שני צדדיה; 2. משל לדבר שנועָד להועיל אבל יש בו גם כדי להזיק, מעין בומרנג, כלומר עלול לפגוע גם במשתמש: נשק השביתה יכול להתגלות כחרב פיפיות ולפגוע לא רק במעסיקים, אלא גם בשובתים; אין מילים בפיו – הדבר נשׂגב מיכולת ביטויו, קשה לו לתאר במילים את הרגשתו: אין מילים בפי להודות לך על עזרתך הרבה; בכל פה – בתקיפות, בהדגשה, בצורה נחרצת, בקול רם: יש לגנות בכל פה את התופעה; הם המליצו בכל פה על השיטה החדשה; אנוס על פי הדיבור – הוא קשור וכבול על ידי הבטחה שהבטיח, מי שעושׂה דבר על כורחו: ייתכן כי כל עוד מדובר בהכנסות מאותו עסק, בית המשפט אנוס על פי הדיבור לקיים את מצוות המחוקק ולהחיל חישוב מאוחד כפי שעולה מפס"ד; הציל דבר מפיו – הוציא דבר מפיו של אחר על כורחו של האחר, גילה את שרצה להעלים: יש לנו שיטות כיצד להציל דבר מפי חשודים בהעלמת מס; בְּלִימַת פֶּה – שתיקה השתקה, הימנעות מכוּוֶנת מתגובה מילולית כי אינה כדאית או עלולה להזיק: בכל השׂיחה הוא ביכר לבלום את פיו; כְּבַד פֶּה, כְּבַד לָשׁוֹן – מגמגם, מתקשה לבטא את רעיונות ליבו, מתקשה בדיבורו: אני מבכר לשתוק כי כְּבַד פה וּכְבַד לשון אנוכי; לא היה פוצה פה ומצפצף – לא היה איש מערער או מתלונן, לא קם איש להתנגד לדבר; הִמְרָה את פיו – לא נשמע לו: כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך . . . יומת; פֶּה מלוכלך – אדם המרבה לקלל ולגדף; פֶּה גדול – אדם המשמיע את דעותיו ללא שיקול דעת והתחשבות בנסיבות; נכשל בדיבורו, פיו הכשילו, כשל בלשונו, נִכשל בִּלשונו – טעה ואמר דברים שלא היה צריך לאומרָם, התבלבל או שגה בדיבורו, השמיע דבר שלא התכוון להשמיע או שלא היה אמור להשמיע, הייתה לו פליטת פה, אמר משהו בשוגג: שׂרת החינוך כשלה בלשונה ועוררה את זעמם של חברי הסיעות הדתיות; פֶּה חָנֵף – השמעת דברי שבח כוזבים או מוגזמים, מחמאות סרק, דברים חלקלקים וכד' כדי לשׂאת חן: בפה חנף ישחית את רעהו; פֶּה אֶל פֶּה – פנים אל פנים, בפנייה ישירה, בלי מתווך ולא בכתב: פה אל פה דיברתי איתה, והודעתי לה סופית שאני רוצה להתגרש ממנה; פֶּה מֵפיק מַרְגָלִיּוֹת – מי שמוציא מפיו דברי נועם, דברי חוכמה ודעת, נואם בחסד עליון: שמעת את נאום הסיכום של הסנגור, גדעון הָאוּזֶנֶר במשפט אייכמן? – פה מפיק מרגליות! לא מפיו אנו חיים – דעתו אינה קובעת, הוא לא יכתיב לנו איך לנהוג, אין לו סמכות לקבוע עבורנו: יש לנו דעה משלנו ולא מפיו אנו חיים; לא הוציא הגה מִפִּיו – לא פצה את פיו, נמנע מלדבר: האורח הנבוך לא הוציא הגה במהלך כל הארוחה; כָּתַב מִפִּיו, רָשַׁם מִפִּיו – כתב מה שמישהו אמר, העלה על הכתב את דברי מישהו: את הדברים האלה כתבתי מפי השׂר עצמו, מילה במילה; פיו ולִבּו שָׁווים – מדבר בכנות, מדבר אמת; אֶחָד בַּפֶּה ואֶחָד בַּלֵב – בצביעות, שאין הדיבור והמחשבה שווים; בַּחֲצִי פֶּה – בהיסוס, לא בלב שלם, בשׂפה רפה, לא במפורש, בחוסר ביטחון: הוא הודה לפניי, בחצי פה אומנם, במעורבותו החלקית במעשׂה; עָפָר לפיך – שתוק, הפסק לדבר [נאמר לפי שמנבל פיו או אומר דברים שאין האוזן יכולה לשומעם]: עפר לפיך, היאך אינך מתבייש כאדם מבוגר להתבטא כך? עָפָר לפיו – ייסכר פיו [ביטוי של קללה על מי שמחרֵף ומגַדֵף]; בהֶבֶל פֶּה, בְּהֶבֶל פִּיו – במילים גרידא אגב שימוש במילים בלבד, באמירה כלאחר יד: לא בהבל פה או בהינף קולמוס יוכרע הדבר; אוי לו למסרב לה ומכעיסהּ, היא פוגעת בו ושׂורפתו בהבל פיה; אָכַל בְּכָל פֶּה – אכל בתיאבון רב, בתאווה גדולה; אֵין כוחו אֶלָּא בפיו – כל יכולתו מצטמצמת בדיבורים, הוא יודע רק לדבר ולא לעשׂות, הוא נאה דורש ואין נאה מקיים: כשהתקבלתי לעבודה הוא הבטיח לי הרים וגבעות, ולאחר שנים באתי לכלל דעה שאין כוחו אלא בפיו; בְּפֶה מָלֵא – בלי פקפוק, בפירוש, בלב שלם, בביטחון גמור, בוודאות, ללא היסוס: המבקר אומר שזוהי הצגה מעולה, והוא ממליץ עליה בפה מלא [היפוכו: בחצי פה]; לֹא פָּצָה פֶּה – 1. לא מחה, לא הביע התנגדות, לא התלונן: הוא השתלט על הקרקע ובנה עליה מבנים, ואיש מהבעלים לא פצה פה ולא נקט שום צעד נגדו; 2. לא השמיע הגה: בפגישה העיוורת הראשונה כמעט שלא פצה פיו; אֵין פּוֹצֶה פֶּה ומצַפְצֵף – אין איש מוחה, מביע התנגדות או מֵעֵז להתלונן: מנכ"ל החברה עושׂה ברכוש המדינה כבתוך שלו, ואין פוצה פה ומצפצף; הָיָה לְפֶה לפלוֹני, הָיָה לוֹ לְפֶה – שימש לו דובר, דיבר במקומו, ייצג אותו: עורך הדין היה לפה לנאשם; היא הייתה פה לעולים ודיברה נגד אפלייתם; מָרָה את פיו, הִמרה את פיו – עבר על פקודתו, לא ציית למצוותו, לא שמע בקולו; יָד עַל הפֶּה – שתיקה; מוצא פיו, מוצָא

פֶּה – 1. הבטחה: מוצא פיך שְׁמוֹר; 2. דברים הנאמרים: כל הכתבים היו קשובים למוצא פיו של דובר צה"ל; דָּלָה מפיו – חילץ ממנו בקושי או הוציא ממנו במאמץ פרטים מועטים או פירורי מידע: הצלחנו לדלות מפיו רק פרטים מעטים; מילֵא פיו מַיִם – שתק כמו דג, לא השמיעַ הֶגה: החוקרים ניסו לדובב את העציר, אך הוא מילא פיו מים; מִן הַיָּד אֶל הַפֶּה – שימוש בכסף לצורך מיידי בלי חשבון או בלי אפשרות לחסוך; הוציא מפיו – אמר, השמיע (הֶגָה צליל, מילה וכד'): הוא ישב כל הערב בפינה ולא הוציא מילה מפיו; הוציא משהו מפיו של מישהו – דובב אותו, גרם לו, לאחר מאמצים, לומר משהו או להשמיע משהו: לאחר חקירה ממושכת הוציא החוקר מפיו של החשוד את שם שותפו; היה לו לפה – [מליצית] דיבר במקומו, היה דוברו: עדיף שתלך לבית המשפט בלוויית עורך דין, והוא יהיה לך לפה, כשתייצג את עצמך; הכניס לו דברים לפה, הכניס לו מילים לפה – [בלשון הדיבור] ייחס למישהו מילים או דברים שלא אמרם, גרם לכך שׁיחשבו כי אותו מישהו אמר דברים אלה או התכוון אליהם: 'אל תכניס לי דברים לפה', נזף השׂר במראיין; הוציא משהו מפיו של מישהו – דובב אותו, גרם לו, לאחר מאמצים, לומר משהו או להשמיע משהו: לאחר חקירה ממושכת הוציא החוקר מפי החשוד את שם שותפו; הוצאת לי את המילים מהפה – [בלשון הדיבור] אמרת בְּדִיּוּק מה שאני רציתי לומר או מה שעמדתי לומר; הִגְבִּיהַּ פֶּה על מישהו – [סִפרותית] חירף וגידף אותו, הטיח בו דברים קשים; מָלֵא מִפֶּה אל פה – מלא עד אפס מקום; מפי הגבורה – 1. מפי הקדוש ברוך הוא בעצמו: לא צריך להתרגש מכל מילה שלו כאילו נאמרה מפי הגבורה; 2. מפיו או על דעתו של אדם בעל סמכות גבוהה מאוד [נאמר לשם מתן תוקף רב לדברים כלשהם]: דבר זה אני אומר מפי הגבורה, מפי ראש הממשלה עצמו; מִפֶּה לָפֶה, מִפֶּה אֶל פֶּה – מלא מקצה אל קצה; מִפֶּה לאוזֶן – בצנעה, בסוד, בלחישה, באופן שלא נשמע ברבים: השמועה עברה מפה לאוזן וסופה שנתפרסמה בכפר כולו; נַבלות פה, ניבל את פיו, ניבול פֶּה – דיבור בצורה המונית וגסה אגב השמעת גידופים ומילים גסות, דברי נבָלה, מילים גסות, לשון שאינה נקייה: שתייה לשוכרה וניבולי פה מקומם לא יכירם בחוג חברתנו; נָצַר פיו – היה זהיר בדיבורו, דיבר מעט; פָּעַר פיו – 1. פתח פיו לרווחה; 2. הופתע מאוד: האורח פער פיו כששמע שזכה בלוטו; פתח עָלָיו פֶּה – התקיפו בחרפות ובגידופים, צעק עליו, השמיע באוזניו ניבולי פה: האישה שדחפתי בטעות פתחה עלי כזה פה, שהסמקתי ממבוכה; פִּתחון פֶּה – אפשרות לומר משהו, אפשרות לבוא בטענה, אֲמַתלָה, הזדמנות לטעון נגד משהו או להתנצל: עשׂינו הכול כדי שלמבקרים לא יהיה פתחון פה נגדנו; אם נסרב להם, עלול הדבר לתת להם פתחון פה נגדנו; אין פיו וליבו שווים, מן השׂפה ולחוץ – למראית עין בלבד, בלא כוונת הלב: לרוב אין הוא מקיים הבטחותיו כי מה שהוא מבטיח הוא בבחינת מן השׂפה ולחוץ; תוכו כברו, כליבו כן פיו, כְּפִיו כן ליבו, פיו וליבו שווים – הוא דובר אמת, הוא אומר בְּדִיּוּק מה שהוא חושב: בעניין זה אני יודע שפיו וליבו שווים; הפעם התרשמתי שאין תוכו כברו; עֶרְוַות דיבּור – ניבול פה: משחיתנות המלוּוָה בשתייה לשוכרה ובערוות דיבור, אין מקומה בחוג החברתי שלנו; הראשונים חרשו וזרעו, ואנו אין לנו פה לאכול; נפתח פיו כמעיין הנובע; אנו עם בהול שהקדמנו פינו לאוזנינו; הרי שולחן והרי בָּשָׂר והרי סכין – ואין לנו פה לאכול > אמירה! לשון! נאום! פטפוט! שׂיחה!

פטפוט!

פִּטפּוּט, פִּטפֵּט – 1. שׂוחח שׂיחה קלה עם מישהו: בשבת בבוקר אבי ישב על המרפסת ופטפט עם השכן; שעות הוא מפטפט בטלפון; 2. שׂוחח עם מישהו בשעה שהדיבור אסור או מפריע (כגון בשיעור, בהרצאה וכד'): הם ישבו בסוף ופטפטו כל השיעור; 3. אמר דברים ללא כל כוונה רצינית: דני רק מפטפט ואינו מתכוון למה שהוא אומר; 4. גילה סוד, הסגיר פרטים סודיים, לרוב שלא במתכוון מתוך דיבור שלא לצורך: בזמן שהאסיר ישב בכלא הוא פטפט משהו, וכך תפסו את יתר הפושעים; פטפוטי סרק – דיבורים חסרי ערך; שׂיחה מנומסת קלה או סתמית על נושׂא רגיל או לא חשוב, בייחוד באירוע חברתי; פטפוטי הֶבֶל – פטפוטים שאין בהם ממש; פַּטפְּטָני, פַּטפְּטָנוּת – ריבוי דברים בטלים, דברי להג; קַשקְשָׁן, קַשקְשָׁנוּת, קִשקוּש, קִשקֵש – פִּטפֵּט, דיבר שטויות, אמר דברים חסרי חשיבות שאין טעם להגיב עליהם: הבנות הרכלניות האלה מקשקשות כל השיעור; לַהַג – פִּטפּוּט, קשקוש, שטויות, דיבורים חסרי טעם: הוא מַרבֶּה לַהַג בלי סוף, ואוזניי כבר כואבות; עשׂרה קבים שׂיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו . . ., ואחד כל העולם כולו – כינוי לריבוי להג, דיבור מיותר במקום שאפשר לקצר; לַהֲגָנוּת – פַּטפְּטָנוּת: הלַהֲגָנוּת כה מושרשת במשפחת הפטפטנים הזאת; גיבוב, גיבב – פטפט, אמר דברי הבל; גְּבָבָה – 1. דיבורים חסרי טעם וחסרי ערך בעיקר בביטוי: קַש וגבָבה; 2. פסולת, דברים חסרי ערך; גַּבֶּבֶת – גיבוב של דברים זה על־גבי זה, לרוב חסרי תוכן; גיבּוּב מילים, גיבּוּב דברים, גיבֵּב דברים – פטפט, הִרבה דברים בלא טעם: לאורך רוב ההרצאה גיבב המרצה דברים חסרי תוכן של ממש; דברים מגובבים – דברים מעורבבים ומבולבלים, דברים מובאים בלי סדר הגיוני תוך ריבוי פרטים ללא עריכה וסדר: נאומו הארוך היה גדוש דברים מגובבים, ובסופו של דבר יצא הקהל מבולבל לגמרי; קש וגבבה – דברים חסרי חשיבות וחסרי ערך: ספר זה מבחינתי הוא קש וגבבה; דיבּוּרִיוּת – 1. מילוליות; 2. שגירות הדיבור; אֲרִיכוּת לשון – ריבוי דברים, מלל דברים: למֵד את תלמידיך בדרכי נועם, ולא בצעקות או באריכות לשון; מֶלֶל – דיבור ריק, פטפוט נטול תוכן מעשׂי או תוכן של ממש: כוח השׂר הזה רב במלל במעשׂה אפילו מעט אינו עושׂה; מילוּלי – שמובע במילים, שקשור בדיבור, המבוטא במילים: בתחתית המפה הסבר מילולי קצר לכל סימן במפה; מילוליות – 1. שימוש רב במילים, דברנות: לרוב יצר המילוליות יצר בפני עצמו הוא; 2. התכונה של תרגום מילולי, תרגום מדויק של מילה במילה: מילוליות התרגום של התיבונים עושׂה את תרגומיהם לקשים ביותר למשׂכיל בן ימינו; רב־מלל – עתיר מילים: מקצועות רבי מלל (כגון הבנת הנקרא, תנ"ך, אזרחות, היסטוריה וספרות) מצריכות להתמודד עם מידע רב מאוד ומגוון מאוד; מלמול, מלמל – דיבר באופן לא ברור, 'בלע' את המילים או לחש אותן: הוא מלמל מתוך שינה מילים לא ברורות; אין להבין מה אתה ממלמל, דבר ברור ובקול רם; מַלְלָן – פַּטפְּטָן, דַּבְּרָן, המַרבֶּה לדַבֵּר: לפתע קם אותו מללן בלתי נלאה והרעיש עולמות והזיק יותר משהועיל; מַלְלָנוּת – פַּטפְּטָנוּת, ריבּוּי מֶלֶל, אריכות בדברים; מַלמְלָן, לַהֲגָן – מרבה מלל, קשקשן, פַּטפְּטָן: קולה של הלהגנית נשמע מתחילת המסיבה ועד סופה; כל מלמלן נבוב במסיבה חשבו שהם מוקדי השׂמחה; לָעוּס, נִלעָס – נדוש, שחזרו עליו כמה פעמים, דשו בדבר הרבה: חזר על דברים לעוסים; זו קושיה פלפלנית ישנה שנלעסה דייה; טַרטְרָן – קשקשן, שמרבה רעש: הוא טַרטְרָן נוראי ואינו מפסיק לדַבֵּר; דַּבְּרָנוּת – נטייה לדבר הרבה: הוא לוקה בדַבּרָנוּת והיא בשַׁתקָנוּת; דַּבֶּרֶת – דַּבּרָנוּת יֶתֶר: הוא לקה בדַבֶּרֶת, רק פוגש אדם וכבר מתחיל לדבר; קַשקְשָׁנוּת – 1. רעשנות: הקשקשנות במפגשים קשה לי; 2. פטפטנות, ריבוי לַהַג: קשה לשׂאת את קשקשנותו; איש דבָרים – 1. דברן, מוכשר לדבּר: לא איש דברים אנוכי; 2. מי שכוחו בפיו, ולא בעשׂייה; הִרבָּה לַהַג – דיבר דברים ריקים לרוב, פטפט ללא הרף דברים חסרי חשיבות: תוצאת הכינוס בנהרייה להג הרבה ותוכן מעט; דברי הבַּאי – 1. דברים בטֵלים, דיבורים חסרי ערך, דברי שטות: אין דבריי אלא פטפוטי הבאי; 2. גוזמה, תיאור מופרז: פעמים מדברת האגדה בלשון הבאי; טח תפל, טָח טִיחַ תָּפֵל – דיבר דברים ריקים שאין בהם ממש: הוא מוכשר לדבר מילים נבובות ולטוח את התפל, ולמעשׂה אינו אומר דבר; דיבר אל העצים ואל האבנים – משל למי שדיבר, ואין מקשיבים לו; שִׂיחֵת דבריו לרִיק – דיבר לשווא, דבריו לא נתקבלו: מה יועילו דבריי, אם אני מְשַׂחֵת אותם לאוזן לא שומעת; האריך בִּדבָרים – פִּטפט, גיבּב דברים: הם האריכו בדברים למרות השעה המאוחרת; אריכוּת לָשון – פטפוט, להג, גיבוב דברים, מֶלל: אריכוּת לשון בעלמא היא; אריכות דברים, אורֶך דבָרים – ריבוי מילים, פטפוט, אריכות דברים [גם: אורֶך לָשון]: כל אורך דברים זה למה? עוֹרְבָא פָּרַח, אמירה בעלמא – דיבור סתם, דיבור שאין בו ממש; פתפותי ביצים – דברים בלי טעם, בלבול דברים, קשקושים, אוסף של דברי להג ושטות, גיבוב של דברים חסרי משמעות: מוטב שתשתוק כי לא תצמח לך טובה מפתפותי ביצים אלה; הקדים פיו לאוזנו – השמיע בטרם שמע את הזולת; מילים נבובות – מילים ריקות מתוכן, דברי פטפוט; קשקוש מילים לבטלה, קַשקֶשֶׁת בעלמא – פטפוט, ברבור, השמעת דברם בטלים; דברים בטלים – עניינים שאין בהם ממש; גִלגוּל דבָרים – השתלשלות העניינים, התפתחות: אבל שוב אל גלגול דבריך; בלי אומר ודברים – בלי דיבורים יתרים, בשקט; פשׂיקת שׂפתיים, פָּשַׂק שׂפתיו – פִּטפֵּט: יש היוצאים ידי חובה בצקצוקי לשון ובפשׂיקות שׂפתיים ובאפס מעשׂה לפתרון הבעיות; איש שׂפתיים – פַּטפְּטָן; לכדו פיו, נלכד באמרי פיו – נכשל בדיבורו: לו הקפדת יותר לשתוק, לא היית נלכד באמרי פיך; לב השוטה בפיו – השוטה אינו יודע לרסן את מחשבותיו, והוא מפטפט ומגלה הכול; מלשינוּת, הלשין, מַלשִׁין – מי שמוסר בסתר מידע סודי או מזיק על מישהו כדי להרוויח טובת הנאה, להרע לאותו אדם או להגן על הציבור במניעת עבירה חמורה שזוממים לעשׂות: הוצאת לעז ומלשינות מוציאות את האדם מן העולם, אך במניעת פשעים חמורים המלשין מבורך; מַסרָנוּת, מָסַר, מוֹסֵר – מלשין: אם עשׂה המוסר את אשר זמם, יש לנדותו מחבריו; סִיסמאות שדופות – דברים שטחיים, חסרי תוכן, נבוּבים; בוּלמוּס הדיבור – תאווה וחשק עז לדבר, תשוקת דיבור שקשה לעצור: מי שאחזו בולמוס הדיבור, מוטב שיבלום; פיטומי מילים – דיבורים חסרי ערך, הבטחות שווא: פיטומי מילים בעלמא שאין הדעת סובלתם; מַרְבֶּה דְּבָרִים מַרְבֶּה שטוּת – פטפטנות ודיבור מרוּבֶּה מעידים על טיפשות; סבָרָא בעָלְמָא – השערה סתם; סְבָרַת הכָּרֵס – השערה לא־מבוססת, סברה או דעה שאין לה על מה להסתמך חוץ מ'תחושת הבטן' של האומר אותה: המעצמות דבריהן בנויים על יסודות של סברת הכרס כי האינטרסים שלהן קודמים להיגיון ולהגינות; גלישה, גָלַשׁ – עבר בלי לשׂים לב מנושׂא לנושׂא: שׂיחתנו גלשה לפסים לא רצויים; גִלגל

בדברים, גִלגל שיחה – דיבר על דא ועל הא, עבר מעניין לעניין; מֵעִניָין לעִניָין באותו עִניָין – כיוון שדיברנו בכמה נושׂאים, נחזור ל נושׂא הראשון: מעניין לעניין באותו עניין של נושׂא הפיצויים; בעל לשון – מיטיב לדבר; תְבוּאַת שְׂפתיים – פרי הדיבור, התועלת שיצאה מן הדברים; דְבָרים בְטֵלים – דברים חסרי ערך: למה להשמיע דברים בטלים; דְבָרים בּוטים – דברים קשים וגסים: המפגינים השמיעו דברים בוטים נגד הממשלה; דְבָרים מִתלַהֲמים – דיבורים תוקפניים שיש בהם דברי גינוי, ביקורת קשה וטענות בוטות: שני הניצים הטיחו זה בזה דברים מתלהמים; מילים נבוּבות – מילים רֵיקות מתוכֶן; דיבֵּר עַל הָעֵצים ועל האבָנים – על הכול: שעות ישב במשׂרדי ודיבר על העצים ועל האבנים וגם על הבלים שאינם מעניינים אותי; טיפּשות פֶּה – דִברֵי הֶבל: על חטא שחטאנו לפניך בטיפּשות פֶּה; טָחַן קֶמַח טָחוּן – דש בדבר נדוש, אמר דברים שידועים לכול, עשׂה מעשׂה לבטלה: חשנו שהמרצה טוחן קמח טחון; פֵּרֵט על אותו מיתר – חזר בדבריו שוב ושוב על אותה נקודה, שב והתמקד באותו עניין; השמיע אותו פזמון – חזר על אותם דברים; שָׁאַב מים בכבָרָה, הֶעֱלָה גֵרָה – חזר על דברים ישנים; קוצים כסוחים כָּסַח – עשׂה מעשׂה שאין בו ברכה או תועלת, טחן קמח טחון: בכל נאומיו הוא מכסח קוצים כסוחים ואינו מחדש מאומה; טָחַן מים, כתישת מים, כָּתַש מים – עשׂה דבר שאין בו ברכה או תועלת; טיעון שָׁחוּק – טיעון נדוש וחסר ערך: אפילו הכיבוש הוא כבר כיום טיעון שחוק כי אין עם מי לעשׂות שלום; רַהֲטוּטֵי לָשון – רֶצף של מילים, שֶׁטֶף הדיבור: רהטוטי לשון שאינם מתקשרים; כְּשֶׁלֶג דְאֶשתָקַד, שֶׁלֶג של אֶשתָקַד – משל לדבר שאינו מעניין עוד, נמחה וחלף ללא זֵכר, דבר שאין לו קיום וממשות: הרכילות הזאת מעניינת אותי כשלג דאשתקד; תִשעה קַבִּים – מנה גדושה: עשׂרה קבים שׂיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו הקשקשנים, ואחד כל העולם כולו; אוויל שׂפתיים – שוטה, מי שמדבר דברי הבל; מים שאין להם סוף – עניין ארוך ומייגע, ארוך כאורך הגלות: המרצה לקה במחלת הדברת, שרוב דבריו הם מים שאין להם סוף; והדברים ארוכים – יש לספר על כך הרבה, הסיפור טרם הסתיים; כְּמַעְיָין המִתגַבֵּר – בלתי נדלה [מי שידיעותיו מרובות מאוד, רב־כישרון וכד'], שמתחדש ומתעצם כל העת, שלא ניתן למצותו עד תומו, שלא ניתן לעצור את שטפו: היה עומד ודורש כמעיין המתגבר; כְּמַעְיָין הנובֵעַ – 1. אדם שיש בו חידושים: הראיתי בקיאות כמעיין הנובע בדברי מוסר ויראת שמיים; 2. מָשָׁל לנושׂא רחב ועמוק שאי־אפשר למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם; מושַׁב לֵצים – 1. התכנסות ליצנים, המזלזלים בדברי מכובדים וחשובים: ובמושב לצים לא ישב; 2. חֶברה של עליזים, הוללים וקַלֵי דַעת: שנַיִים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים; לשון הולכי בטל אינה שובתת לעולם; אל תקדים לשונך לליבך, ואל תשתחווה לדבריך; נטל תשעה קבים של שׂיחה למרות קוצר הזמן וחֵרֶף אריכות העניין; דיבורים ריקים ללא רֵיחַ וללא לֵחַ; האיש לקה בתשעה קַבֵּי דיבור; דברי ריקים ופוחזים שאין בהם לא חוכמה ולא כלום; דברים תפלים ונטולי היגיון שאין בהם אלא הכברת מילים; ויכוחי סרק קולם הולך; בנאומו ניכר שהוא להטוטן המלל, אך תוכן הדברים הוא טחינת קמח טחון; כל הכופל דברים, מביא לידי שיעמום; קשקושי מילים לבטלה; יש המתירים לשון רכלנית בעניינים שהשתיקה יפה להם; יש לַהֲגָן וּקְטַן מוח המַרבה דברים, ויש איש דברים הממלא פיו מים; אוזניו נכוו מטרטורו של אותו קשקשן; השתיקה הפכה לנחשול מתגבר של מילים; פיו כמעיין שאינו פוסק, וכנהר שמתגבר והולך; דבריו נאים שאין עימם מעשׂה – מה הערך לתוכנם? העתיר מילים בלא תוכן רב; הוא להטוטן המלל: כישרונו ניכר ביכולת לדבר הרבה מבלי לומר דבר; קשקושי מילים לבטלה בשל רעבון הדיבור; אהב כל מי שהשאיל לו אוזנו כדי לשמוע את דבריו; דיבור בלא מעשׂה כגוף בלי נשמה; אינִי להוט אחר דיבורים יתרים; עשׂרה קַבִּים שׂיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו הפטפטנים, ואחד כל העולם כולו; הצדיקים אומרים מעט ועושׂים הרבה, הרשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט אינם עושׂים; לנו שתי אוזניים ולשון אחת כדי שנשמע יותר ממה שנדבר > אמירה! הבטחה! לשון! מחלוקת! נאום! שׂיחה!

פיקחות!

<u>פיקחות חיובית או ניטרלית</u>. פיקחוּת – יכולת להפיק מידע, ללמוד מניסיון, להסתגל לסביבה, להבין ולנצל נכון את המחשבה ואת ההיגיון. יכולת זו מצריכה ללמוד, לחשוב מהר ובנקל ובצורה הגיונית, להסתגל לסביבה ולהתמודד עם מצבים חדשים, ליישׂם נכון ידע כדי לתחבל או לחשוב בצורה מופשטת. מתכונות הפיקח: חוכמה, חריפות שֵׂכל, כושר המצאה, היכולת ללמוד מהר ולהבין דבר מתוך דבר ודברים חדשים, מנת משׂכל ומיומנות חריגות: בזכות פיקחותו יצא מהמבוך בנקל; פִּיקֵחַ – נבון, בעל שׂכל חריף, בייחוד בעניינים מעשׂיים, בעל כושר שיפוטי טוב: היא נשמעת נבונה ופיקחית, ואין לי ספק שתיקלט מהר בעבודה; אתה שפיקח אתה מה ראית לשטות זו? הִתפַּכֵּחַ, פוּכַּח, פִּיכֵּחַ – הפיג שיכרון והביא לידי צלילות הדעת, סילק השפעה: יש לראות את המציאות ראייה מפוכחת; משבגרה, התפכחה וראתה את עצמה מרומה ומאוכזבת; ראייה מפוכַּחַת, מחשבה מפוכחת, מבט מפוכח – מבט מציאותי כפי שהיא, שאין בה אשליות או הזיות: ראתה את המציאות ראייה מפוכחת; תִחכּוּם, תִחכֵּם – 1. שכלל מכשיר, מכונה, שיטת ייצור וכד', השתמש בשיטות טכנולוגיות מתקדמות: הנשק בימינו מתפתח בכיוון של יתר תחכום ואוטומציה; 2. השתמש בשיטות לא פשוטות המבוססות על התמצאות ועל ידע או על תבונה, ברמה אינטלקטואלית או תרבותית גבוהה: כתיבתו ניכרת בהומור דק, בשנינות ובתחכום לשוני; שנינה – דיבור חריף ועוקצני, חידוד, אמירה חריפה שיש בה עוקץ: שנינתו עשׂתה לה כנפיים; הפגישה הראשונה הייתה מבחן של שנינה ואירוניה; שְׁנִינוּת – חריפות השׂכל, פיקחות, חדוּת: מרצה זה מפורסם בשנינותו ובחריפות לשונו; טכסיס > תכסיס – 1. תחבולה, אופן פעולה, תרגיל מחושב, שיטה מחוכמת וערמומית לבצע דבר מה או להשׂיגו: אין כוחו של מתאגרף זה רק באגרופיו החזקים אלא גם בתכסיסי ההטעיה שלו נגד יריביו; 2. [בצבא] אחד מאמצָעֵי התחבולה המשמש לניצול תורפת האויב או היוצר אותה גם בהיעדר יכולת כוחותינו להפתיעו, לרוב בהעברת מידע כוזב למערכת איסוף המידע של האויב; תכסיסנות – כל האמצעים שנוקטים כדי להשׂיג מטרה מסוימת; תַחבּוּלָה – דרך מחוּכּמת ומפתיעה להשגת מטרה על ידי ניצול תורפּוֹתיה או על ידי גרימתן באמצעות הפתעה, הונאה או תכסיס. התחבולה היא הרעיון העיקרי לשיטת הביצוע, ולא תוספת לה: הם הובאו לכאן בתחבולה, לו ידעו את הסיפור לאמיתו לא היו מגיעים לכאן; כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְּךָ מִלְחָמָה; עֵצָה – תושייה, תבונה, פיקחות, עורמה, תכסיס, תחבולה: אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד מחלת הקַצֶּרֶת או הסרטן; עָרוּם – 1. חכם ופיקח, בעל מזימות, בעל תחבולות, תכסיסן; 2. חכם לְהָרֵעַ, הנוהג בחוכמה להכשיל אחרים או לסבב עניינים לטובתו הפרטית או לעקוף חוק וכדומה, נוכל: חסיד שוטה ורשע עָרוּם; רשע ערום – רשע בעל עורמה; ממולח – חריף ומפולפל: היא הייתה עליזה וממולַחַת, זריזה ופיקַחַת; זריז וממולח – מהיר תפיסה וחריף בשׂכלו, ער ופיקח: אין זריז וממולח כמותו בכל שוקי העיר; חידד את המוח – פיתח את השׂכל, החריף את המחשבה: התרגיל הקשה הזה במתמטיקה לא בא אלא לחדד בו את מוח התלמידים; חידודים, דברי חידוד – דיבורים חריפים ושנונים, אמירות פיקחות ומשעשעות: אני נהנית להקשיב לחידודי הלשון המשעשעים שלו; דברים של טעם – דברים הגיוניים, משכנעים ושקולים, דברים הנאמרים בשׂכל, דברי תבונה: הקשיבו לו, הוא אומר דברים של טעם; טוּב טעם – שׂכל טוב, חוכמה, היגיון; זיו החוכמה – מאור החוכמה, אור הדעת; אוֹרְיֶינטַציָה > חוש התמצאות, מְכוּוָנוּת, התמצאות – 1. היכולת להתמצא במקום, בזמן, בנסיבות או בנושׂא ולצאת ממצבים מסובכים; היכולת למצוא את הדרך, את הכיוון או את המוצא במצב כלשהו: לאחר יום אחד בלבד הייתה התמצאותו בעיר נפלאה; חוש התמצאותו במכלול הבעיות המדיניות והחברתיות אִפשר לו להגות רעיונות ולפותרם; 2. יכולת האדם לזהות את עצמו ואת המציאות החיצונית הסובבת אותו במקום ובזמן מסוימים ואת האדם שאיתו מדברים; 3. נטייה, כיוון, מגמה, זיקה, הסתמכות: לתרבות הישׂראלית יש נטייה ברורה לתרבות המערבית; 4. תהליך כניסת אדם חדש לעבודה, לחברה, למוסד חינוכי או לסביבה לא מוכּרת אחרת עד להשתלבותו; אי־התמצאות – פגיעה ביכולת האדם לזהות את עצמו או לאתר את עצמו לפי הזמן, המקום או היבטי סביבה אחרים. אי־התמצאות לטווח ארוך ניכרת בהפרעות נֵירולוגיות ונפשיות, ואילו אי־התמצאות זמנית עלולה להיגרם מכוהל ומסמים או להתרחש במצבי עקה חריפה, כגון שׂרֵפה או רעידות אדמה; בְּכוֹר שׂטן – כינוי חיבה לחריף וחצוף כאחד, שֵׁד משחת: אח קטן יש לי בכור שׂטן הוא, היזהרו ממנו שלא יקפח אתכם בענייני ממונות; שֵׁד מְשַׁחֵת – כינוי למישהו פיקח וערמומי ביותר או למישהו מהיר וזריז מאוד: העובד החדש הוא ממש שד משחת כי הצליח לעשׂות עבודה של שני עובדים בחצי יום; שֶׁבַע החוכמות – המדעים העיקריים שעסקו בהם בימי הביניים: חשבון, הנדסה, אלוהות, טבע, מדיניות, מוזיקה ואסטרונומיה; כל המדעים שהאדם עוסק בהם; בקי בכל שבע החוכמות – כינוי מליצי לאדם משׂכיל ומלומד בעל ידע ובקיאות בתחומים רבים, ידען ולמדן גדול שידיו רב לו במדעים רבים: ידידי בקי בכל שבע החוכמות – דובר שׂפות, דוקטור להיסטוריה ובקי ברזי המוזיקה הקלסית, בתורת הלחימה ועוד; חוכמת חיים – חוכמה הנרכשת מתוך ניסיון חיים ולא מתוך לימוד, הבנה טבעית שאינה נובעת מהשׂכלה: היא מעולם לא זכתה להשׂכלה מסודרת, אבל יש לה הרבה חוכמת חיים; חוכמת לב, חכם לב – חכם, נבון, פיקח: חכם לב המקצר בדבריו ייקרא נבון; מְלוּמָד – משׂכיל, ידען, אדם בעל השׂכלה רחבה וידיעות רבות: ירושלים משכה אליה מלומדים ותלמידים מכל רחבי העולם; מרחיק רְאוֹת, הרחיק רְאוֹת – רָאָה את הנולד, צפה את העתיד להתרחש, ראה למרחקים: הסתבר שהיה מי שהגביה עוף והרחיק ראות והקדים לתבוע את החלת הריבונות הישׂראלית על הגולן; ראיית הנולד, רָאָה את הנולד – הכיר מראש את

הצפוי לאחר זמן, הבין כיצד יתפתחו הדברים, ומה יהיו תוצאותיהם: איזהו חכם? הרואה את הנולד; חד ראייה – תואר שיש לו ראייה טובה במיוחד, בעל הבחנה דקה, חד עין: הגשש חד הראייה הבחין בעקבות המטושטשים של המחבלים; חַד עַיִן – בעל מבט חודר, שראייתו בהירה ומעמיקה: מורה חַד עין יבחין במצוקת תלמידו גם אם לא יֹאמר לו; הרכּיב חיגֵר עַל גַבֵּי סוּמָא – ניצֵל שני בעלי מומים כדי להפיק מהם תועלת; מיום שעמד על דעתו . . . – משנעשׂה בר־דעת, החל להשתמש בשׂכלו ולהבין דברים: מיום שעמדתי על דעתי התמקדו כל מחשבותיי ומעשׂיי ברצוני העז לממש את מִשאֶלֶת ליבי, לעלות לארץ ישׂראל; ראות עיניים – הסתכלות ועיון בדבר, שיקול דעת: לפי ראות עיניי לא צדקת בטענתך; שיקול דעת – עיון בדבר ומחשבה שקולה בטרם הכרעה; היכולת לבדוק את האפשרויות ולקבל החלטה מושכלת; בחינה ובדיקה של עניין מסוים על כל צדדיו: הוועדה הגיעה להחלטה לאחר שיקול דעת מעמיק; בְּשׂוֹם שׂכל – בתבונה, בצורה נבונה, בשיקול דעת: עלינו לכלכל את צעדינו בשׂוֹם שֵׂכֶל וביישוב הדעת ולא להיגרר לפעולה נמהרת; כִּלכֵּל את צעדיו בתבונה, כִּלכֵּל את מעשׂיו בתבונה – שקל היטב מה עליו לעשׂות: בשׂכלו ובתבונתו הטבעית היה מוכשר מאחיו, ולכן כלכל את מעשׂיו בעורמה והצליח לשׂרוד בנסיבות קשות; חָבַק זרועות עולם – הקיף במחשבתו עולם ומלואו, הרקיע בדמיונו שחקים; חוֹבֵק עוֹלָם – כולל ורחב מאוד, מקיף, מתפרס על תחומים ושטחים רבים: הוא איש משׂכיל מאוד, והידע שלו חובק עולם; חד וחָלָק – באופן חותך וחד־משמעי, ישירות וברורות: במקום ללכת סחור סחור היא החליטה לומר לו חד וחלק שהרומן ביניהם הסתיים; יִישוּב הדַעַת – מחשבה מפוכּחת ולא־פזיזה, מחשבה שקולה, דעה צלולה, מתינוּת: המדינאים דנו בפתרונות לַסכסוך בְּיִישוּב הדעת; הוא אדם אחראי ומכלכל את מעשׂיו מתוך יישוב הדעת; שָׁקוּל – 1. מיושב בדעתו, מחושב, שפועל בלא פזיזות רק אחרי ששקל את מעשׂיו היטב: יוסף הוא אדם שקול ורציני, ואפשר לסמוך על דעתו; 2. שיש בו היגיון, מחשבה ושיקול דעת: בתום התלבטויות רבות הוא הגיע לידי החלטה שקולה ונבונה; גְלוּי עֵינַיִים – הרואה הכול בראייה חדה רוֹאֶה מה שאין אחֵרים רואים; גילה תושייה, הראה תושייה – הראה יכולת לפעול מהר ובתבונה במצב קשה או מסוכן, הראה כושר לפתור בעיות וקשיים ביעילות ובדרכים יצירתיות ולא שגרתיות: לולא התושייה שהראה הילד, כשקפץ הצידה ברגע האחרון, היה נחבל חבלה חמורה; צלילות הדעת – הכושר לתפוס, להבין ולחשוב באופן ברור וצלול, מחשבה בהירה ושקולה, חדות המחשבה: למרות גילו המופלג הוא ניחן עדיין בצלילות דעת מופלאה ובבהירות מוח; יֶלֶד פֶּלֶא – 1. ילד מוכשר מאוד, שיש בו סימני גאונות: מוצרט היה ילד פלא; 2. כינוי לאדם בָּרוך כישרון שמגיע להישׂגים ולהצלחה יוצאי דופן בתחום עיסוקו כאשר הוא עדיין צעיר: ילד הפלא של תעשׂיית המחשבים האמריקנית, הקים בשנות העשׂרים שלו חברה משַׂגשֶׂגֶת; אין סומכין על הנס – אין להימנע ממאמץ אנושי מתוך תקווה לנס אלא על האדם להשתדל תמיד לעשׂות כל שביכולתו: גם ירא השמיים יודע אינו סומך על הנס, אלא הוא הולך לרופא וגם מתפלל לקונו שיירפא; נֵס בתוך נֵס – מעשׂה פלא כפול, שהוא בניגוד לכל חוקי הטבע, ושלפי האמונה הוא קורה בכוחו של ה׳: כשהתלקחה אש בברד היה נס בתוך נס; בעל מוח – פיקח, שנון, בעל תפיסה חדה, חריף שֵׂכל, מהיר תפיסה; מוח חריף, חריף מוח – בעל מחשבה עמוקה ומהירה, בעל שׂכל חד ומפולפל, שנון, פיקח, חד תפיסה; מוחַ אָנָליטי – היכולת לבחון דבר מסובך ומורכב על ידי בדיקת כל רכיביו ופירוקם; יש לו מוח בקודקודו – היכולת לערוך אנליזה, לבחון דבר אגב פירוקו לרכיביו ולנתחם; הנטייה לבחון דבר תוך בדיקת רכיביו ולא מתוך הסתכלות בכלל: יוסי יש לו מוח בקודקודו, וודאי ימצא פִּתְרון מוצלח לבעיה; מְחוּכָּם – שעשׂוי בחוכמה, מתוחכם, חכם מאוד, ערמומי: בדרכים מחוכמות הם הצליחו להוציא ממנו את כל המידע; חָכָם מְחוּכָּם – פיקח מאוד, נבון ביותר: הוא חש את עצמו חכם מחוכם, שאינו צריך ללמוד עוד; דיבר דבָרים נכוחים – דבריו ישרים, טובים ונכונים, הגיוניים, מתקבלים על הדעת: הוא השמיע דברים נכוחים ששכנעו את כולנו כי ניחן במחשבה בהירה ונכוחה; אב בחוכמה ורך בשנים, קנקן חדש מלא ישן – צעיר וחכם שקנה ידיעה רחבה ועמוקה בתורה למרות גילו הצעיר; שקיעה, שָׁקַע במשהו – התעמק, ריכז בו את כל תשׂומת ליבו, תשׂומת ליבו הופנתה רק אליו: הוא שקע בעבודתו ולא הרגיש כשנכנסתי לחדר; לן בעומקה של הלכה – התעמק בסוגיה, שנה ולמד הרבה והגיע לתוך תוכן של ההלכות, עסק והתעמק בדברי הלכה ומחקר, היה בקי בפרָטֵי הדברים: נזדמן לי ללון בעומקן של הלכות הירושה, ולכן שיניתי את צוואתי; מפני עומק המושׂג או מפני קוצר המשׂיג – העניין לא הובן מסיבה אובייקטיבית או מסיבה סובייקטיבית: הפסוק הזה בתנ״ך אינו נהיר לי כנראה מפני עומק המושׂג, ולא מפני קוצר המַשׂיג; לא היו חבריו יכולים לעמוד על סוף דעתו; אדם פיקח אינו נושׂא את כל ביציו בסל אחד; הפיקח והדעתן שבבני אדם צריך לעצה טובה; שיגעונם של רבים הוא פיקחות העולם; התבונן והסתכל בדברים הנלמדים מפי המוכיח ומן הניסיון; הֶראה את שנינותו ביכולתו לטהר את השרץ בקַ״ן טעמים; עוֹמקי עומקיה של הסוגיה מצריכים לימוד מעמיק; היה בכוחו לפרש מסתריה (של התורה), לפענח את רזי תעלומיה, לגלות ולפרסם את עומקי צפונותיה; אֶל בינתך אַל תישען, ואל תאמר: ׳יש לאל ידי׳; דיבוריו המשכנעים העלו טעם של חריפות מתוקה בזכות אור חוכמתו; לפלוני ים של חוכמות ובינות, וגם – עורמות ועצות ומזימות; עץ הדעת ועץ החיים נטועים בליבו; עשׂרה קבים של שׂכל ירדו על העולם, תשעה נטל פלוני, ואחד כל העולם כולו; בקי בכל שבעים ושבע תחבולות; כל שחוכמתו מרובה ממעשׂיו, אין חוכמתו מתקיימת; כל שחוכמתו מרובה ממעשׂיו – למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרובים ושורשיו מועטים, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו; החכם יודע לצאת ממצב, שהפיקח יודע שלא להיכנס אליו

<u>פיקחות שלילית</u>. הערמה, הֶעֱרִים על מישהו, הֶעֱרִים – הִטעה אותו, הונה אותו או הוליך אותו שולל על ידי שימוש בתחבולות ובתכסיסים: האסיר הנמלט הצליח להערים על השוטרים שרדפו אחריו ולחמוק מידיהם; עורמָה – פיקחות, תחכום, תחבולנות או תכסיסנות המשמשים אדם כדי להטעות, להונות ולהוליך שולל אחרים ולהשׂיג משהו: העסק שלו הצליח כי התמודד בו בהרבה מאוד יוזמה, תעוזה ועורמה; ערמומי – שמתנהג בעורמה ובתחכום ומנצל את תמימותם של אחרים ואת אמונתם בו: הוא אדם ערמומי, ולא כדאי לבטוח בו; עַרמוּמִיוּת – היכולת לתכנן מהלכים ולבצעם בעורמה ובפיקחות כדי להשׂיג את המבוקש, תכופות באמצעות קנוניות ותחבולות: כל מעשׂיו אינם אלא מיני ערמומיות וקנוניות; רב־מזימות – חכם להרע, בעל תוכנית רבות לבצע דבר רע, בוגדני או מזיק: העבריין היה נוכל רב־מזימות וחסר רחמים; חָרַש משחית, חכם לְהָרַע – אדם ערום ופיקח המשתמש בחוכמתו רק כדי לעשׂות רעה; מומחה לחבל ולהשחית; שיקול דעת מוטעה – מחשבה או עיון ודיון מעמיקים, אך מוטעים ביסודם: מחמת שיקול דעת מוטעה בתכנון ובביצוע, הפסדנו; בעל מזימות, חכם לְהָרַע – רשע נוכל, פיקח למעשׂים רעים: שׂנאתי את החכמים להרע שגילו פנים בתורה שלא כהלכה; אתה שפיקח אתה מה ראית לשטות זו? גָבַר בפלפול של תוהו ובוהו; חוכמת המסכן בזויה, ודבריו אינם נשמעים > חוכמה! חכם! חשיבה!

פישוט!

פִּישוּט – תכונה או מצב של דבר שהוא קל להבנה, להפעלה או לשימוש, כלומר רעיונו, תוכנו, מבנהו (כגון טכני, לוגיסטי, מבצעי או מִנהלי), הפעלתו וכד׳ אינם מסובכים. הפַּשטוּת מצריכה רמה גבוהה של דרישות וכישורים מכל ממלא תפקיד, שׂפה משותפת, תכנון וכד׳. הפישוט היא עיקרון נדרש להפעלה מוצלחת בכל תחומי קיומנו; פִּישֵׁט – הָפַך דבר מסובך, מורכב, רב־היקף או קשה וכד׳ לדבר שקל להבינו, לעשׂותו, להפעילו או להשתמש בו לאחר שביטל פרטי מידע לא־נחוצים וצמצם מידע לרכיביו העיקריים כדי שיהיה קל לתקשר בו בלשון בהירה ומובנת לנמען: הארגון המייעץ פישט את נוהלי הסחר כדי להקל על הסחר איתו ולהוזיל את מבצעיו; פָּשוּט – מצב או תכונה בסיסיים, שקל להבינם, להשתמש בהם או לעשׂותם כי אין בהם דברים קשים או מסובכים; פּוּשַׁט, מְפוּשָׁט – שעשׂו אותו פשוט יותר, שהציגו בצורה מובנת וברורה יותר, לא מורכב: התאוריה ניתנה בהרצאה בצורה מפושטת וקלה להבנה; פְּשָׁט – 1. [שיטה בפרשנות המקרא] המובן הפשוט של המילים ושל פסוקי המקרא לפי הוראתם ההגיונית והפשוטה (ולא בדרך הדְּרָש, והאגדה): לפי הפשט של לשון המקרא אין לפרש את הפסוק כך; 2. מובנם המילולי המדויק של הדברים: יש לפרש את הסיפה של החוק על דרך הפשט, ואין להרחיב בפרשנותו; פַּשׁטָנוּת – תפיסת דבר בשטחיות, לפי פשוטם, ללא חדירה לעומקם; ראיית דבר על פני השטח, היינו רק מה שמובן מאליו, בלי להעמיק בו ובתכניו המשתמעים: גישה שטחית זאת מַציגה את הנושׂא בפשטנוּת; פישוט עבודה – ארגון מחדש של שיטות, ציוד, משאבים ותנאי עבודה כדי לצמצם את עייפות העובדים ולהגדיל את יעילות העבודה ואת התפוקה; כפשוטו – כמות שהוא: עלינו להבין את דבריו כפשוטם ולא להוסיף להם פרשנויות משלנו; פשיטות, פַּשטוּת – 1. תכונות של דבר שקל להבינו או להשתמש בו כי הוא טבעי, פשוט, אין בו מורכבות, סיבוך וקושי: לא התקשיתי לזכור את השיר בשל פשטותו; 2. התנהגות של אדם שיש בה הסתפקות במועט, צניעות, אורח חיים פשוט ולא יומרני: פשטות הליכותיה וענוותנותה קסמו לליבי; בפשיטות, בפשטות – באופן פשוט, ללא פלפול וסיבוך, ללא התחכמות יתרה: אף על פי שהיה הרבי צדיק גדול, נהג מנהג חולין בעצמו והתנהג בפשטות אל צאן מרעיתו; פשטני, פשטנות, פַּשטָן – 1. מי שמדבֵּר בפשטוּת, שרואה דברים כפשוטם; אדם המגיב על דברים בצורה לא מעמיקה, בצורה שטחית, הצגת עניין בצורה פשוטה יותר ממורכבותו האמיתית, הצגה לא מדויקת, מַשלה ומַטעה: הפשטן יקרא כדרכו ולא ירד תמיד לסוף העניין, ואילו המעמיק יתעמק בסוגיה על כל סיבוכיה ואף ינסה לפותרה; 2. הִרצה דברים בפשטות, ולא בפלפול: גולדה מאיר פשטנית הייתה בסגנונה כי

ניחנה לומר דברים מסובכים בניסוח השווה לכל נפש; 3. מפרש ממפרשי המקרא שגישתו היא על דרך הפשט, ולא על דרך הדרש או הסוד: הרשב״ם הוא מן הפשטנים שבמפרשי המקרא; טרִיוויָאלִי > **פְּשׁוּטִי** – לא חשוב, חסר ערך, טפל, נדוש; רגיל, פשוט, שכיח: ברור מאליו, מובן מאליו זה עניין פשוטי – לא כדאי להשקיע בכך מחשבה יתרה; **פָּשׁוּט בְּתַכלִית הַפַּשטוּת, פָּשׁוּט בְּתַכלִית הַפַּשטוּת** – פשוט ביותר, אין דבר פשוט מזה: הפִּתְרון המוצע הוא פשוט בתכלית הפשטות; **פישוט ניהולי** – שמה של שיטה, המתרכזת בהעברת מידע ללקוח בדרך קצרה ויעילה ובשׂפה המובנת לו; **השׂכל הפָּשוּט** – ההיגיון, חוסר התחכמות, הסברה הפשוטה: מצד השׂכל הפשוט כדאי לנתח את כדאיות הקנייה; **יצא מידי פשוטו** – ניתן לו פירוש שונה ממשמעו המקורי: מעשׂה זה אינו יוצא מידי פשוטו, וכך היה; **לא יצא מידי פשוטו, אינו יוצא מידי פשוטו** – יש להבינו כמשמעו הפשוט; ; **סיפור פשוט** – רומן של עגנון המתאר את מסכת לבטיו של בחור צעיר בקהילה יהודית בעיר קטנה במזרח אירופה על רקע שלל מנהגיה; **פישוט יֶתֶר** – נטייה להציג בעיות ונושׂאים בצורה של שחור־לבן; **פשוטי עם, פְּשׁוּטֵי הָעָם** – ההמון הרגיל, שיכול למצוא אושר בדברים הכי קטנים, ושמסתפק במעט שיש לו. הוא מוצא דרכים לפנות מקום למה שהכי חשוב לו, ולוותר על השאר: יש אומרים שפשוטי העם הם חסרי השׂכלה ומעמד ומתקשים ללמוד דברים חדשים; **פשוטו כמשמעו, כמשמעו** – הוראתו לפי מובנו הפשוט של כל מילה ומילה, ללא כוונה נסתרת, כפי שמשתמע לאוזן, בלי פלפול ודרשנות: מלחמת העצמאות הייתה לישׂראל מלחמת קיום, פשוטו כמשמעו; **ההיגיון הפשוט** – השׂכל הישר; כושר שיפוט נכון המכתיב התנהגות מעשׂית ועניינית: לו הפעלת את ההיגיון הפשוט ונהגת לפיו, לא היית מסתבך; **מכונה פשוטה** – הֶתקן מכני פשוט (כגון ידית, גלגל, ציר, גלגלת, מישור משופע, טריז, בורג, עגורן) שמושקע בו כוח, והוא מעביר או משנה אנרגייה כדי למלא עבודה או משׂימה; **טכנולוגיה פשוטה** – טכנולוגיה ברמה נמוכה, שאינה כוללת שיטות או מערכות מתקדמות ומתוחכמות **קוֹרֵץ מחומר פשוט** – שייך לסוג של בני אדם פשוטים, עיקר אופיו מעוצב כמותם באורח חיים פשוט: הוא הוכיח שלא קורץ מחומר פשוט אלא מחומר של מנהלים המוכנים להסתכן; [ההפך: **טכנולוגיה עילית**]; נָאִיבִי > **פשטני, תמים**– חסַר ניסיון חיים, עורמה או חוכמת חיים; מאמין שבני אדם לרוב אומרים אמת: הסוחר הממולח ניצל את האיש התם ומכר לו סחורה פגומה; **שחור־לבן, בשחור־לבן** – בראייה מוקצנת וקוטבית, בלי להבחין בדקויות ובדרגות ביניים: אין לראות את החיים שחור־לבן כי גוֹנֵי ביניים לרוב; **אַקטוּאָלִי, עכשווי** – 1. השייך להווה או נוגע אליו, שיש לו נגיעה בהווה: נושׂא קליטת העלייה עכשווי בימינו כי המוני עולים באים ארצה; 2. מעשׂי, שאפשר לגשת מייד לעשׂייתו, עומד על הפרק: דחינו את מכירת דירתנו, ולכן בניית הדירה החדשה ירד מן הפרק ואינו אקטואלי; אקטואליזציה > **עכשוו, עִכשֵׁו** – הפך לאקטואלי, נתן אקטואליות לדבר, הדגיש את הצד האקטואלי, מימש, תאר דברים בזמנים כאילו קרו בהווה, לימד מהעבר להווה: עִכשוו מלחמות נפולאון נועד לעורר בלומד עניין אף שאירעו לפני מאות שנים; **רִפרֵף, מְרַפרֵף** – שנעשׂה במהירות בלי לשׂים לב לפרטים, לא מעמיק, שטחי: קראתי את המאמר קריאה מרפרפת, ואת עיקרו לא אוכל לתמצת; **מְרוּדָד, מְרוּקָע** – שטחי, קל ערך: להוותנו, אין משנתם סדורה, ואינה עמוקה כל צורכה, כי אם מרוקעת ומרודדת על פני עניינים למיניהם; **המון** – חבורה לא מאורגנת של בני אדם שחולקים זמנית עניין משותף ומקום אחד. המוני אדם משתנים בצורה, בגודל ובסוג; מהם אספסוף מזדמן שנוצר ברחוב, בקהלים, בתורים: ההמון התחיל להתפרע; **עממי** – שווה לכל נפש, שמותאם ליכולת ההבנה, לצרכים או לטעם של האיש הפשוט או של אדם מן השורה: ספרי מדע הכתובים בצורה עממית מיועדים לקהל הרחב; **פְּרוֹזָאִי** – רגיל, פשוט, בלי יוּמרות, לא חגיגי; **זיבּוּרי** – גרוע, זול, פשוט ביותר: נכס זיבורי, סחורה זיבורית; **אחד 'מאחורי הצאן'** – מפשוטי העם שנבחר להנהגה: דוד נבחר מאחורי הצאן למלוך על ישׂראל; **קוֹצֵץ קָנים בַּאֲגַם, קוֹטֵל קנים בַּאֲגַם, קוטל קנים** – כינוי לאדם פשוט, חסר השׂכלה וכישורים, שאין להתחשב בדעותיו או בדבריו [הצירוף רוֹוֵח בעיקר על דרך השלילה: 'איננו קוטל קנים', כלומר הוא בר־סמכא, לדעתו ולדבריו יש משקל וחשיבות]: נכון שהוא מומחה עולמי בתחום זה, אך יש מדענים החולקים עליו, וגם הם אינם קוטלי קנים; **מִצוַת אֲנָשִׁים מְלוּמָּדָה** – דָבָר שאדם עושׂה אוטומטית מתוך חיקוי או מתוך הרגל, בלא התעוררות פנימית או בינה בדבר, דרך הֶרגל ושִׁגרה, ולא מהכרה: ניכר במעשׂיו שכולם מִצוות אנשים מלומדה, וקשה להניח שיעמוד באתגרים רבי שינויים; **חומר גלם** – 1. חומר טבעי בלתי מעובד המופק מן הטבע (מן אדמה, מן החי, מן הצומח וכד׳) והמיועד לעיבוד תעשׂייתי: צמר כבשׂים הוא חומר גלם לתעשׂיית הסריגים; 2. משהו (או מישהו) קודם שעוּבּד עיבוד כלשהו או קודם שנחשׂף להשפעה כלשהי: ילדי הגן הפעוטים הם חומר גלם נפלא, כחומר ביד היוצר; **אין מקרא יוצא מידי פשוטו** – 1. מקרא כפשוטו, יש להבין את דברי התנ״ך ככתבם, ללא דרשות והשאלות, אין להפקיע את פסוקי המקרא ממובנם הפשוט המתקבל מהקשרם, גם אם ניתן לתת להם פירוש אחר על דרך הדרש, הסוד וכד׳; 2. אין להכניס כוונות ורמזים בדברים שנשמעו אלא יש להבינם כפשוטם; **דרך ארוכה וקצרה** – כינוי לדרך שלמראית עין היא ארוכה, אך למעשׂה היא תוביל בסופו של דבר בביטחון ליעד הרצוי, ומכאן יתרונה: דרך החינוך היא דרך ארוכה וקצרה מפני שהיא מצריכה זמן רב ויגיעה רבה; **דרך קצרה וַאֲרוּכָּה** – כינוי לדרך שלמראית עין נראית קצרה ועדיפה מדרכים אחרות, אך למעשׂה ארוכה היא ומסובכת: דרך העונש היא דרך קצרה וארוכה כי הנענש עלול לחזור לסורו; **מתגלגל כעדשים, התגלגל כעדשים** – משל לדבר המתגלגל בקלות: החרוזים התגלגלו כעדשים; **דבר שאפילו תינוקות של בֵּית רַבָּן יודעים אותו** – דבר שאפילו תלמידי בית סֵפר יודעים אותו; **דבר המובן מאליו** – דבר ברור לגמרי מעצמו, ואינו צריך הֶסבר: הדבר מובן מאליו, ואין צורך להבהירו; **בלתי אמצָעִי** – ישיר, שלא באמצעות תיווך: השׂיחות איתם היו באופן בלתי אמצעי, ללא תיווכו של צד שלישי; **אגב אורחא, מִבְּלִי משׂים, כמאליו, בהֶיסֵחַ הדעת** – בהֵיעדר כוונה או מודעות, בלי תשׂוּמת לב: שלושה באים בהֶיסֵחַ הדעת, ואלה הם: משיח, מציאה ועקרב; **חַד וחָלָק** – פשוט וברור, דבר קצר וברור ביותר; **עבודה שחורה** – מלאכה פשוטה שאינה דורשת ידיעה מקצועית אלא רק כוח גופני ופעולות מכניות, כגון סבלות, חפירה; **בלי כל התאמצות, בלי טורח** – בקלות, בלי מאמץ: זכה בגביע בלי עמל וטורח; **שיבר את האוזן, שיכך את האוזן, סיבֵּר את האוזֶן** – נתן הֶסבר קל, פשוט וברור המֵקל על השומע את קליטת המסר על ידי שימוש בביטוי מוחשי או פשטני במקום מושׂג מופשט או מסובך: טענה זו אין בה מאומה אף לא כדי לסבר את האוזן; **לוּחַ חָלָק** – 1. לוח נקי שטרם נכתב עליו דבר; 2. כינוי למי שעודנו נקי מהשפעות חיצוניות, ומוחו פתוח לקלוט רשמים ודעות, כינוי למי שאין לו כל מושׂג בתחום מסוים: אין לי שום מושׂג באסטרופיזיקה, אני ממש לוח חלק בתחום הזה; **משׂחק יְלָדים** – תיאור לדבר הנעשׂה בקלי קלות: אל תיתן לו תרגילים כה קלים, זה משׂחק ילדים בשבילו [עממי]; **שיכך את האוזן** – השמיע דברים באופן שיֵקַל לקולטם ולהבינם, השתמש בניב ובמילה המובנים לכל שומע: תיארתי את האירוע במונחים מוכּרים, ולא במונחי האקדמיה, כדי לשכך את האוזן; **מראית עין** – רושם מדומה ומטעה: לטענתו, היא דואגת לשמור על יתרת חובה בחשבון הבנק מפני מראית עין שאינה במצוקה; **למראית עין** – 1. לכאורה, במבט שטחי, בבחינה לא מעמיקה, בהתרשמות ראשונית: למראית עין נראה שהיחסים ביניהם שבו להתנהל על מי מנוחות; 2. כלפי חוץ, בעיני אחרים: רבים מן האנוסים קיבלו עליהם את הנצרות רק למראית עין והוסיפו לקיים בסתר את מצוות הדת היהודית; **לא בשמיים היא** – אין הדבר רחוק, לא קשה להשׂיגו, הוא בר־ביצוע, לא קשה לַהֲבינו: על אף המשׂימה הקשה, לא בשמיים היא אם יהיה המימון הדרוש; **לא מעבר לים היא** – הדבר רוֵוח ביותר, והוא בר השׂגה: תוכנית זו למרות קשייה לא מעבר לים היא, ואפשר לממשה; **בְּמחי יד** – בבת אחת, בלי מאמץ, בקלות ובמהירות: ומחית במחי יד אחת את קורי העכביש; איש דאעש התיז את ראשו במחי חרב; **כעלים שעִלעֲלָה הרוח** – כעלים שהיטלטלו ברוח; **אגוז קל לפיצוח** – בעיה שקל לפותרה או להתגבר עליה: החידה האחרונה שהוצגה ברדיו הייתה אגוז קל לפיצוח ונפתרה כעבור דקות אחדות; **כהוצאת שַׂערה מחלב, כשוֹלֶה שַׂערה מחלב** – בלי כוח, בלא כל אמץ, בנקל: פתרו את החידה, כמשיכת נימה מחלב; **נָפַל לידיי כפרי בשל** – הגיע אליו בקלות; **למען ירוץ הקורא בו** – כדי שיקרא הקורא מהר ובנקל; **באפס יד, בנָקֵל, עַל נְקָלָה, בקלֵי קלות, בקלוּת** – בלי קושי: גם בעיר הסבוכה נהגתי על נקלה במכונית החדשה; **בּאֶפֶס יָד** – בלי מאמץ, בנקל, בקלות: באפס יד השׂגתי את מבוקשי; **בקַלֵי קַלוּת** – בנקל, בקלות רבה: פתרתי את החידה בקלי קלות; **דבר השָׁוֶה לכל נפש, שווה לכל נפש** – בר־השׂגה לכול, נוח או מתאים לכל אחד, המתאים לכל אחד כי הכול יכולים להבינו, להשׂיגו וכד׳: נאומו כוּוַן להמוני העם, ולכן דיבר בלשון השווה לכל נפש; **קב ונקי** – מעט וטוב, נאמר על דבר שהוא מועט בכמותו אבל איכותו טובה, מועט אבל משובח: כל דרישותיו הן קב ונקי, תענוג לשמוע אותו; **קל שבקלים** – קל מאוד, פשוט מאוד, קטן מאוד, פעוט, זעיר: הוא אינו עושׂה אפילו מאמץ קל שבקלים להבין את החומר; **ניער מן השרוול** – יצא בקלות ללא הכנה מרובה, כלאחר יד, עשׂה בקלות רבה, ללא הכנות או מאמץ: אם אנחנו רוצים להצליח, אי־אפשר לנער את זה מהשרוול אלא, צריך לשבת ולתכנן הכול לפרטי פרטיו ודקדוקיו; **כמתוך השרוול** – על נקלה, בלא יגיעה, בלא כל קושי [המקור: קוסם המוציא כאילו דברים מתוך שרוולו]: תשובתו המצטיינת של התלמיד נראתה כנִשׁלֶפֶת מתוך השרוול בלא כל היסוס או קושי; **נפל לִיָדו כְּפרי בָּשֵׁל** – השׂיג בקלות, ללא מאמץ; **דרכו סלולה** – הוא מתקדם בנקל וללא מכשולים, קיימים כל התנאים הנאותים להשׂגת מטרתו; **על מגש של כסף** – בקלות, בלא טרחה וללא מאמצים וסבל: הכול ניתן לו על מגש של כסף; **מן המוכן** – שהוכן מראש, מזומן, שאין צורך לטרוח בהכנתו, מיידי: גם על שאלה מפתיעה זו הייתה לו תשובה מן המוכן; במקום להתאמץ העדיף לקבל הכול מן המוכן; **דֶרֶך המֶלֶך** –

1. אופן הפעולה העיקרי, המקובל או הרווח: דרך המלך בקביעת מונחים עבריים חדשים היא להימלך באקדמיה ללשון העברית; 2. מצב של חופש פעולה, רווחה, הֵיעדר מכשולים ועיכובים, הדרך הסלולה הראויה והפשוטה: חֶברת הֶזנק יצאה לדרך חדשה שהיא דרך המלך להשׂגת המטרה; אגוז קל לפיצוּחַ – בעיה קלה או דבר שקל להתנבא עליו; בֵּיצַת קולומבּוּס – משל לדבר הנראה כבלתי פתיר, אך בתחבולת קלה אפשר לפותרו בנקל [העמדת ביצה על חודה]; קַל וָחוֹמֶר – עֶקרון הֶיקֵש הגיוני שלפיו מסיקים מסקנות מן הדבר הקל על הדבר החמור, וכן מן הדבר החמוּר על הדבר הקל, הסקת מסקנה מדבר פשוט על החמור ממנוּ, בוודאי ובוודאי, לא כל שכן: אם הוא לא ידע את התשובה, קל וחומר שתלמידים חלשׂים ממנו לא ידעו; מִן הקַל אל הכָּבֵד – בהדרגה, התחל בדברים הקלים והפשוטים ורק אחר־כך המשך בדברים הקשים: בלימוד חומר חדש כדאי ללכת מן הקל אל הכבד; עשׂה את הצעד הראשון – נקט יוזמה ועשׂה את הפעולה הראשונה כדי לכונן קשרים עם מישהו או להשׂיג הבנה או פשרה עימו: אם הוא ביישן, כדאי שאת תעשׂי את הצעד הראשון; דרך אמצעית – שביל הזהב, חוסר קיצוניות, הפשרה הרצויה בין שתי דעות או בין שתי תכונות קיצוניות; גישור על פני ניגודים – יצירת קֶשר בין בני אדם המרוחקים ביניהם בדעותיהם, יצירת קשר בין דברים רחוקים; שִׁפחה כי תירש גברתה – אדם פשוט שהגיע לגדולה; קוטל קנים – כינוי לאדם פשוט, חסר השׂכלה וכישורים, שאין להתחשב בדעותיו או בדבריו [הצירוף רווח בעיקר על דרך השלילה: 'איננו קוטל קנים', כלומר הוא בר־סמכא, לדעתו ולדבריו יש משקל וחשיבות]: נכון שהוא מומחה עולמי בתחום זה, אך יש מדענים החולקים עליו, וגם הם אינם קוטלי קנים; איש שוליים, אַחד העם, אחד מן השוק, אדם מן השורה, אדם מן השוק – אדם רגיל, ממוצא, שכמותו יש רבים, אדם בינוני, שאינו נמנה עם הבכירים, הדיוט, אַחד העם, אדם פשוט מהציבור הרחב: בְמָקום יוּקרתי כזה לא יקבלו לעבודה אדם מן השוק; האדם הסביר – יצור משפטי מופשט המשמש אַמת מידה שלפיו בוחנים אם התנהגותו של אדם תואמת להתנהגות אדם ממוצע במצב נתון; חוטב עצים ושואב מים, חוטבי עצים ושואבי מים – כינוי לבני המעמד החברתי הנמוך ביותר העובדים במלאכות פשוטות בתנאים קשים, כינוי למועסקים בעבודות כפיים פשוטות ובעבודות שירות, לרוב בשׂכר מחפיר ובתנאי ניצול: הצעתי להפנות את העובדים למושבים, אך הם אמרו: 'אנו לא חוטבי עצים ולא שואבי מים'; זְרוֹק מקל לאוויר, לעיקרו הוא נופל – כל דבר וכל אדם חוזר אל מקורו שהיה בראשיתו ואל סביבתו: משנודע לי שסבתי הייתה יהודייה, התגיירתי, שהרי אם תזרוק מטה לאוויר, לעיקרו הוא נופל; שֵׂכֶל יָשָׁר, הַשֵּׂכֶל הַיָּשָׁר – ההיגיון הפשוט של האדם, החשיבה התַקינה, ההיגיון הבסיסי המקובל: הוא בחור נבון, אני סומך עליו ועל שׂכלו הישר; נוח לו ש־ – מוטב לו ש, כדאי לו יותר שיעשׂה כך וכך משיעשׂה כך וכך: נוח לו שיגרוף ביבים, משייכתב עליו מקרא זה; אם אתה יודע לספר דבר כפשוטו, ספר, ואם לאו – כבוש את דבריך; דבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו; פשטות היא התחכום המושלם; פשטות מושׂגת לא כשאין עוד מה להוסיף, אלא כשאין עוד מה לגרוע; פשוט שאין פשוט ממנו; בלי לסלסל בכבוד המארחים ובלי הרבה גינוני נימוס, פרסנו את בקשתנו; הדרך הסלולה היא הדרך הבטוחה > העדפה!, שטחיות!

פנים!

<u>חיובי</u>. פנים – 1. החלק הקדמי של הראש, מן המצח ועד הסנטר; 2. מראה, צורה, תדמית, פרצוף: אין מה לומר, פני הדור כפני מנהיגיו; 3. אופנים, דרכים, היבטים, צדדים [לרוב בצירופים כמו פנים לכאן ולכאן, משתמע לשתי פנים, שבעים פנים לתורה]; 4. כל הצדדים החיצוניים של גוף; החלק החיצוני או העליון של חפץ בעל שני צדדים; 5. החזית [לעומת הגב]; הצד הכתוב במסמך [לעומת צידו האחורי]: צ'ק מסורטט ניכר בחציית שני קווים על פניו; נָסוּךְ על פניו – מובע על פניו: הבעת פליאה הייתה נסוכה על פניו; עוז פנים, עוז רוח – גבורה, העזה, אומץ לב: הטייס קיבל ציון לשבח על עוז רוחו; עשׂה פנים יפות – פנים הקורנות נועם: עשׂיתי פנים יפות כדי להתחבב עליה; פנים מאירות – שׂמחה, אדיבוּת, פנים צוהלות: הבטתי בה בפנים מאירות, ולא בפנים זעומות או בפנים חשֵׁכות; האיר פנים – הסביר פנים, היה נחמד אליו, הראה כלפיו חיבה או יחס של רצון, הקביל פניו בשׂמחה: החיים האירו לו פנים באקראי; האיר פנים בהלכה – הסביר, ביאר והבהיר יפה את ענייני ההלכה, הסביר יפה את דברי התורה: המורה החדשה הֵאירה פנים בהלכות המתמטיקה גם בבעיותיהן הסבוכות; מְאור פנים – סבר פנים יפות, לבביות, הבעת רצון ושׂמחה, יחס חביב: המארחת קיבלה את אורחיה במאור פנים ובחום לב; זיו פָּנים – מאור פנים, הסברת פנים, הדרת כבוד: מתי נזכה לראות את זיו פניך? היטיב פניו, היטיב פנים – שיווה לפנים מראה נאה ובריא: לב שׂמח ייטיב פנים; הקבּיל את פָּנָיו – קיבל את פניו, יצא לקראתו: הקבלתי את פני דודני וגיסניתי בנתב"ג; שיחֵר פניו, קיבל פני פלוני, קיבל פניו, קיבל את פניו – קידם את פניו, ערך לו קבלת פנים, יצא לקראתו: שׂר החוץ הישׂראלי קיבל את פניו של עמיתו האמריקני בנמל התעופה; קידם פני פלוני, קידם פניו, קידם את פניו – 1. קיבל את פניו, הקביל את פניו, יצא לקראתו לקבלו בברכה: הילדים קידמו את פני האורחים בצהלות שׂמחה; 2. בא נגד פלוני, התייצב מולו, נעמד נגדו: חיילי העמדה קידמו את פני האויב באש חזקה; הֶראה לו פנים, הֶראה פנים – בא לבקר מישהו לראותו וליהראות לפניו: חגרתי כל כוחי ובאתי להראות לו פנים קודם שאסע לחו"ל; קידם פניו בתודה – הודה לו; מתיחת פנים – טיפול שנועד להעניק מראה נאה יותר; פנים יפות, פנים צהובים – פנים זוהרות משׂמחה, הבעה של שׂמחה, סבר פנים יפות: מה נשתנה היום שפניך צהובים? בסֵבר פנים יפות – במאור פנים, בלבביות, בהבעה ידידותית ואוהדת, באדיבות אגב הכנסת אורחים: על אף השעה המאוחרת הם קיבלו אותנו בסבר פנים יפות; מְאור עֵינַיִים – סבר פנים יפות, בחיבה: מְאור עיניים ישׂמח לב; האירו פניו, אורו פניו, צהבו פניו, צָהלוּ עַצמוֹתָיו – שָׂמַח מאוד, פניו זהרו משׂמחה, פניו קרנו מאושר, היה שׂמח ומאושר: למראה כלתו צהלו בני משפחתו מרוב אושר; למשמע הבשׂורה הטובה אורו פניו; תואר פנים, קלסתר, קלסתר פנים – תווי פנים, מַראֵה הפנים: בהגיעו למשפט היה קלסתר פניו חמור סבר; היא דומה לי בקלסתר פניה, אך לא בדרכי חשיבתה; קְלַסתֵרוֹן – ציור פני חשוד שצויר לפי עדותו של אדם שראה אותו, והמשמש את המשטרה לזיהוי החשוד ולתפיסתו [בקלסתרון 560 פרטים, המתארים שֵׂער, סנטר, אוזניים, שׂפתיים, אף, עיניים, גבות, קווי גיל, כובעים, שׂפמים ומשקפיים, ולפיהם אפשר להרכיב 63 מיליארד צורות של פני אדם]: המשטרה הרכיבה קלסתרון לאנס החמקמק; הֶראָה פָּנִים ל־ – התנהג אליו בסבר פנים יפות, בא לבקרו ולהיראות לפניו, ניחמו, הביע דברי עידוד וניחומים: נכנס להוריו כדי להראות להם פנים; פָּנִים צְהוּבּוֹת – פנים מאירות ומזהירות משׂמחה, מאושר וכד': מדוע פניך צהובות, כלום זכית ב'לוטו'? פנים מצהילות – פנים מאירות, זיו פנים; שַׁלַּח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו – הענק לזולת מטובך גם לאדם שאינך מכיר כי יבוא יום שתבוא על שׂכרך; בפנים מסבירות, בפנים שׂמחות, במְאור פנים, בפָנים מאירות – באדיבוּת, בלבביות ובשׂמחה; הֵאִירוּ פָּנָיו, צָהֲבוּ פָּנָיו אוֹרוּ פָּנָיו – שׂמח, זרח משׂמחה, שׂמח מאוד, פניו זהרו משׂמחה, פניו קרנו מֵאושר: למִשמע הבשׂורה הטובה אורו פניו; עם הפנים קדימה > ופניו קדימה – בתקווה לעתיד טוב יותר, בשאיפה להתקדם: הפעם נכשלנו אבל איננו מתייאשים, אנחנו ממשיכים ופנינו קדימה; ~~עם~~ הפנים לגליל > פנינו לגליל; צהלו פניו – שׂמח מאוד, אורו פניו: למראה המתנות שקיבל, צהלו פניו של הפעוט; הצהיל פנים – האיר פנים, גרם לשׂמחה; הצהיל רוח, הצהיל לב – שׂימח, גרם הנאה: סיפורו הצהיל את ליבותינו וגם עלה בידו להצהיל את הרוח הנכֵאה במשפחה; הכרת פנים – הבעת הפנים, סבר הפנים: היא לא סירבה לבקשתי, ברם מהכרת פניה ניכר שלא נעתרה לבקשה בלב שלם; הֶסבֵּר פנים, הסברת פנים, הסביר פנים – האיר פנים, הראה יחס של רצון ואדיבות לזולת, קיבל אדם בסבר פנים יפות: כל העובדים יודעים שעליהם להסביר פנים ללקוחות ולהנעים את שהייתם בחנות; מאחורי הגב > מאחורי גבו > שלא בפניו – בהֵיעדרו, בלי שיהיה נוכח במקום, שלא בנוכחותו: הנאשם לא התייצב למשפט, והשופט פסק את דינו שלא בפניו; אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכולו שלא בפניו – נוהגים לפרט מקצת מעלותיו של אדם בנוכחותו שלא ייראה הדבר כחנופּה, ושלא להביכו או להביאו לידי יהירות; רְאֹה פניך לא פיללתי – לא חשבתי לזכות לראותך; פנים שׂוחקות – פנים בעלי הבעה של שׂביעות רצון ושׂמחה; הדוּר פנים, הַדרַת פָּנים – מראֶה נכבד, הבעה המעוררת כבוד; פָּנים זקוּפות – פנים המביעות ביטחון ואומץ: הוא שב מן המבצע בפנים זקופות, וליבו מלא שׂמחה והתלהבות; פִּימָה – קפל שומני מתחת לסנטר הנראה כ'סנטר כפול'; מִימִיקָה – 1. הבעת מחשבות ורגשות באמצעות העוויות שרירי הפנים ותנועות הגוף. תנועות אלו הן סוג של תקשורת לא מילולית להעברת מידע חברתי בין בני אדם; 2. [בתיאטרון] מִשׂחק פָּנים; האומנות או הטכניקה שבאמצעותה שׂחקן או פנטומימאי מבטא רעיון או מעביר מסר ללא מילים, בעזרת הבעות הפנים ושׂפת הגוף בלבד. לרוב הוא מעתיק את הדרך שבה מישהו מדבר, זז, מתנהג וכדו' כדי להצחיק אחרים: בזכות המימיקה הוא מצליח לרגש את הקהל בלי לומר דבר; סֵבֶר – הבעת פנים, ארשת פנים, מראֶה [בעיקר בצירופים סבר פנים, חמורי סבר]: פניו חמורי הסבר לא בישׂרו טובות לרעייתו עכורת הסבר; טוב סֵבֶר – בעל הבעת פנים נעימה, בעל סבר פנים חביב, מסביר פנים, אדיב: אֵם הבית הייתה טובת סבר ומאירת פנים; חוכמת אדם תאיר פניו; קולו רָטַט, פניו נשתנו והוא היה נרגש עד עומק ליבו; יתרון יפי הלב מיפי הפנים כיתרון אור השמש מנוגה הירח; מהארת פניה אליי ניכר שחיזורי אחריה לרצון לה; נאה במעשׂיה ונאה בנימוסיה; אין אדם מֵעֵז פניו בפני מי ש־; בעל פנים רעננים וצחים; חזר עליו זוהר פניו הטובים; הֵסֵב פניו מן המחלוקת

<u>פנים שליליים</u>. נַעוֵוה פָּנים – מי שפניו מעוּוָתים: הוא נעווה פנים ממחלת פתאום שלקה בה; גילה פנים בתורה שלא כהלכה – פירש לא נכון, הביע דעות של כפירה

בעיקרי התורה, ייחס לדברי התורה כוונות מסולפות: יש לא מעט חילונים שמגלים פנים בתורה מתוך בורותם ולא מתוך הבנתה וראיית המציאות; נתן פניו בפלוני – כעס ורגז על פלוני, כילה חמתו בו; הראה את פרצופו האמיתי – נחשׂף אופיו האמיתי, התגלו תכונות שהקפיד להסוות: ליבי אומר אליי שהוא אדם הגון, אבל בבחירות האחרונות הוא הראה את פרצופו האמיתי – נוכל שאינו בוחל בשום אמצעי לקידום ענייניו; כְּבוּשׁ פנים – מבויש, נכלם ונעלב: בטירונות נאלצנו להיות כבושי פנים השומעים חרפתם, ואינם משיבים; הושחרו פָּנָיו כְּשׁוּלֵי קְדֵרָה, הִשְׁחִירוּ פָּנָיו כְּשׁוּלֵי קְדֵרָה, נֶהֶפְכוּ פָּנָיו כְּשׁוּלֵי קְדֵרָה, הושחרו פָּנָיו כְּשׁוּלֵי קְדֵרָה [שׁוּלֵי הקדרה = תחתית הסיר] – נחל מפלה וכלימה, פניו קדרו מאוד ונפלו מרוב צער, כאב או בושה, הבעת פניו קודרת מכאב, מבושה ומהשפלה: משהוכחה אשמתו לעיני כול, נסתתמו טענותיו ונהפכו פניו כשולי קדרה; הקדיר את מצחו, הקדיר את פניו – דאג, היה מוטרד, הזעיף את פניו, כעס ורגז: לשמע הבשׂורה הרעה הוא הקדיר את מצחו; 'מצוברח' < חמוץ פנים – תואר שפניו מביעים אי־שׂביעות רצון, אי־נחת, רוגז וכד'; השחיר את פניו – העליבו, ביישו, עטה עליו חרפה; השחירו פניו כשולי קדירה – פניו קדרו מאוד, פניו נפלו מרוב צער, כאב או בושה, נכלם והתבייש; בושת פנים – ביזיון, בושה, כלימה: משנחשׂפה מחלתו המדומה, הוא נאלץ לחזור לעבודתו בבושת פנים; בבושת פנים – תוך גרימת בושה, ביזיון ועלבון; במצב מבוזה: בתום חילופי הדברים הקשים ביניהם הוא גורש מן המקום בבושת פנים; משׂוא פנים, נָשָׂא פָּנִים – הכיר לטובה, הִטה את הכף לטובת אחד הצדדים, הִפלה אותו לטובה, העדיפו על אחר: לֹא תִשָּׂא פְנֵי דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל; השופט הזה לא נָשָׂא פנים אף לא לנשׂואי פנים; הַכָּרַת פנים, הכיר פָּנִים – נשׂא פנים, נהג במשׂוא פנים, הָדַר פנים, הפלה לטובה או לרעה, היטה את הדין: לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט, כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן; אני מתחייב לשפוט משפט צדק, שלא להטות משפט ולא להכיר פנים; פניו רעים – 1. נראה דל וחולני: מדוע פניך רעים, ואתה אינך חולה? 2. פני כעס וזעם, פניו מביעים עֶצֶב וצער: וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים, וַיִּשְׁאַל אֶת סְרִיסֵי פַרְעֹה . . . מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם? נְשׂוּא פָּנִים – נכבד, מרומם, חשוב, הדור פנים: הוא איש נשׂוא פנים בעירו, ותדמיתו נפגעה חמורות כשנשׂא פנים לחבריו; הֶחמיץ פניו – הראה פנים 'חמוצים', הקדיר פניו, הביע מורת רוח: למה את מחמיצה פנייך בנוגע לנסיעה לחו"ל; מדוע פניך רעים – מדוע אתה עצוב, נרגז, ממורמר, מדוע אתה נראה דל וירוד: מדוע פניך רעים, ואתה אינך חולה? פנים רועמים, מבט רועם – פנים רוגזים וקודרים, פנים מביעים תרעומת; הזעמת פנים, הזעים פניו, הזעים את פָּנָיו – הביע כעס, הראה פנים נזעמים: מתוך הזעמת פניהם ניכר ששׂנאת ישׂראל מחלחלת בלבבם; זְעוּם פָּנִים – זועף, רוגז: במחנות העבודה פגשתי בני אדם זעומי פנים וחסרי תקווה; פנים הדופות, פנים נזעמות, פָּנִים זעומות – פני כעס, הבעת זעם ורוגז; החציף פנים, הֶחציף פניו – הֵעֵז פניו, התנהג בחוצפה ובגסות כלפי מישהו: בימים ההם היה האביר איש אמיץ, אך מעולם לא החציף פנים או התנשׂא על זולתו; הזעפת פנים, הזעיף את פניו, הזעיף פנים – לבש הבעת פנים זועפת, פניו הראו קדרות ומורת רוח: בריאיון הוא נראה נינוח, אבל כשנשאל על החשדות נגדו הזעיף את פניו וסירב להשיב; נִתְכַּרְכְּמוּ פניו – פניו התעוו, קדרו והרצינו כאות למבוכה ולבושה או לאי־שׂביעות רצון: כשהזכירו את מעשׂיו הרעים, נתכרכמו פניו; הלבנת פנים – הכלמה, ביוש, גרימת עלבון; הלבין פְּנֵי חֲבֵרו – ביישׁ את חברו, הכלים את חברו; האדים את פניו, השחיר פניו – ביישׁ אותו, הכלימו; מְאוֹר עֵינַיִם – סבר פנים יפות, בחיבה, יחס של רצון לזולת: מְאוֹר עיניים יְשׂמח לב; קיבלנו את האורח מחו"ל במאור עיניים; פנים יפות – הבעת נחת ורצון, מאור פנים, פנים הקורנות נוֹעַם והסבֵּר פנים: למרות עימותינו בעבודה, קיבלו אותנו בפנים יפות בחיק המשפחה; פָּנִים נוֹבְלוֹת – פנים המביעות צער: ישבתי לפני האבלים בפנים נובלות, כשׂר צבא שהובסו גֵיסותיו; בסֵבֶר פָּנִים רָעוֹת – יחס של רוגז ושלילה, גילוי פנים זועפות: למרות השעה המאוחרת קרובינו לא קיבלו אותנו בספר פנים רעות; פנים כועסות, פנים כעוסות – הבעה של כעס ורוגז: המשתתפים בהלוויית העבריין עמדו ליד הקבר בפנים קודרות אך לא כעוסות; בפנים חשֵׁכות, בפנים קודרות – פנים כעוסות, זועפות וקודרות: האירה פניה לחתנה, והוא הגיב בפנים חשכות; טְחוּן פָּנִים – מר־נפש, נעלב ונכלם: אל תוכיחו מרי נפש כי במצוק ידברו; טָרַק את הדלת בפניו – מנע ממנו בגסות את הגישה אליו, דחה אותו; השיב פני פלוני, השיב את פָּנָיו, השיב את פניו ריקם – דחה את בקשתו, סירב לו: שאלה אחת קטנה אני שואלת ממך ואל תשב פניי; שאלי נא עד חצי המלכות כי לא אשיב את פנייך; חָפוּ פָּנָיו – נָבוך ונִכלם; כָּבַשׁ פָּנָיו בַּקַּרְקַע – התבייש, הרכּין ראשו מבושה; הִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו – התקדרות הפנים בשל צער או רוגז וכד'; שפך על פניו קיתון של (בוז, חֲרָפות וכדומה) – הרבה לחרף ולגדף אותו, השמיצו קשות: כעסתי עליו ושפכתי על ראשו קיתון של בוז ונאצה; הטיית דעת, משׂוא פנים – מתן העדפה למישהו או למשהו שאינו מוצדק בנסיבות העניין, התנהגות הממונה כלפי עובד, קבוצה או רעיון, המבוסס על התחשבות שאינה אובייקטיבית, מקצועית או הוגנת, ויש בה העדפה והפליה לטובה: שופט מנוטה פעמים מעדיף נשׂואי פנים מתוך משׂוא פנים; העמדת פנים, העמיד פָּנִים – התנהג כאילו, עשׂה את עצמו, התחזה: כדי שלא לצערו, העמדתי פנים שהמתנה שהביא נראית לי; השליך מֵעַל פָּנָיו – גירש, סילק, השמיד: רבים שאלו בימי השואה ההשליך אלוהים מעל פניו את עמו; נָפְלוּ פָּנָיו – 1. נראה רע (עצוב או חולה), נהיה רזה וכָחוּשׁ; 2. התרגז, היה סר וזועף; קָרַן עור פניו – פניו נהרו, רוחניות והוד קדושה ניכרו בפניו; חָוְרוּ פניו, החוויר כסיד – נעשׂה או נראה חיוור מבהלה, פניו הלבינו בשל בהלה, פחד, תפקוד הגוף וכיו"ב: מר א"א החוויר כסיד, לפתע נפל והתעלף; פנים זועפות, פנים זעופות, פנים הדופות, פנים נזעמות, פָּנִים זעומות – פני כעס, הבעת זעם ורוגז, פנים המביעות כעס וזעם או חומרה ורצינות: המנַהל הוא אדם חמור סבר, ובמקום שיביט בי בפנים מאירות, פניו אליי תמיד זעומות; עזות פנים, העיז פנים – התחצף, נהג בחוצפה, דיבר בחוצפה, היה חצוף ומחוצף: אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו; עַז פָּנִים – 1. חצוף, גס רוח: חיכו ליד ביתי קבצנים חצופים מחוצפים, עזי פנים ומרי נפש; 2. חורש רע, רשע, אכזר: צבא הנאצים היה צבא עז פנים, רשע מרושע שלא נשׂא פנים לבני אדם; מוכה חטטים, חֲטוּט פָּנִים – מי שפניו מכוסים חטטים [פצעונים מוגלתיים בעור הגוף, בייחוד בפנים, הנגרמים ממחלת עור; גם הצלקות הנוצרות מפצעונים אלה]: נשמעה שמועה שעור חטוט ניתן לתקן בעזרת לייזר; מִפְּנֵי – מֵחֲשָׁשׁ; זעפו פניו, רעמו פניו מרוגז, קָדְרוּ פָּנָיו – פניו נעצבו, נפלו פניו, פניו השחירו והביעו זעף וחומרה: למשמע הבשׂורה המרה קדרו פניה ולא היו עוד כתמול שלשום; עיווי, עיווי פנים – הבעת פנים מעוּוֶתת כדי לבטא אי־הסכמה, כעס, סלידה, טעם רע (חריף, מר) כאב: העווה פניו כשנכנס המחט בבשׂר החי; עשׂה פרצוף < עיווה את פניו – עשׂה העוויות בפניו, עיקם את פניו כביטוי לאי־שׂביעות רצון, כעס, סלידה וכד': הליצן עיווה את פניו בנסותו לחקות בעלי חיים שונים; מֵי פָּנִים – מים המכילים כוהל ומשמשים לניקוי עור הפנים: קניתי בבית המרקחת ערכה קוסמטית ובה חלב פנים, מי פנים וקרם לחות; פְּנֵי הדור – בני האדם החשובים, ראשי הציבור; פְּנֵי הדור כפני הכלב – כינוי לדור מושחת ועז פנים, פורע חוק ומוסר, שאינו יודע בושה מהי: אחרי המלחמה פשׂתה השחיתות ונתקלקלו המידות, פני הדור כפני הכלב; הֵעֵז פנים נגדו, הֵעֵז פניו – 1. התחצף, ענה בחוצפה ובעזות פנים; 2. העז, ולא התבייש: החזיקה בו, העזה פניה ונשקה לו; התראה כ־ – הציג את עצמו אחרת מכפי שהוא, העמיד פנים, התחזה: הוא מתראה כצדיק הדור, אך קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו; הקביל את פניי בנימה תקיפה ובסבר פנים רעות; נפשו בוכה במִסתָרים, ופניו צוחקות; ניבטו פנים קשות דוממות ומסולעות ועיני עופרת; פניו החיוורות לבשו ארשת מהורהרת ודאוגה, ויראת הבאות צִמררה את גופו; ניכרה קָרוּת מוזרה בפניו; חיזק פניו מסלע ומיאן . . .; לשעבר היו פניה אדומות מכוח מאכל ומשתה, ועכשיו פניה ירוקות מרעב; בעקבות המשיח העזות תרבה . . . והאמת תהא נעדרת . . . נערים ילבינו פני זקנים, גדולים יעמדו מפני קטנים, בן מנבל אב, בת קמה באִמה, כלה – בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו

פנים ניטרליים. בִּפְנֵי – 1. בנוכחות; 2. משַמֵש תואר הפועַל בזיקה למילים המביעות יכולת להחזיק מעמד, כגון צֶמח חסין בפני קרה; שֶׁלֹּא בְּפָנָיו – שלא בנוכחותו, בהֵיעדרו; על פניו < על פני הדברים, לכאורה – למראית עין, על פני השטח, בראייה שטחית [לרוב בניגוד לאמת נסתרת או עמוקה]: לכאורה, הוא שׂמח, אך למעשׂה הוא מודאג; פני השטח – 1. הצד בגוף הפונה כלפי חוץ, המשטח החיצוני של גוף: עם בוא הקיץ יוצאים הנחשים ממאורותיהם אל פני השטח; 2. פני האדמה: הלבה פורצת ממעמקי האדמה אל פני השטח; על פני השטח – בצורה גלויה, כפי שנראה לעין: על פני השטח נראה שהכול ביניהם בסדר, אבל אני יודע שהיחסים ביניהם התערערו; קָדְרוּ פני השמיים – השמיים התכסו בעננים כבדים ואפורים, השמיים האפילו: לפתע קדרו פני השמיים וגשם עז ניתך ארצה; קרב פנים אל פנים – לחימה מתוך מגע ישיר עם האויב, לחימה שבה הצדדים הלוחמים ניצבים זה מול זה ורואים זה את זה: לוחמי הפלמ"ח נהגו להתאמן בקרב פנים אל פנים באמצעות מקלות; פנים חתומות – פנים חסרות הבעה, ארשת פנים קפואה שאינה מסגירה רגשות או מחשבות: הנאשם ישב בפנים חתומות בעת הקראת גזר הדין; פְּנֵי ספינקס – פנים קפואים שאינם מסגירים רגשות: יש לו פני ספינקס, קשה לדעת מה הוא מרגיש; פְּנֵי פּוֹקֶר – הבעה בפנים שאינה מסגירה מחשבות או רגשות; פְּנֵי יָרֵחַ – פנים ילדותיים ועגלגלים; רְעוּל פָּנִים – מי שעוטה על פניו רעלה או כיסוי בד, בעיקר בפעילות עבריינית או בטרור למניעת זיהויו: שני שודדים רעולי פנים שדדו את סניף הבנק באיומי אקדח; שטח הפָּנִים – שטח השכבה העליונה החיצונית של גוף כלשהו: שטח הפנים של קובייה הוא שש פעמים שטח פאותיה; שינה את פניו – 1. שינה את מראהו או את טבעו, צורתו השתנתה: האדריכל הבטיח שעם גמר העבודות תשנה הכיכר את פניה לבלי הכר; 2. שינה את פניו של משהו, גרם לשינוי במראהו או בטבעו: גל העלייה הגדול שינה את פני

החברה הישׂראלית; תווי פנים – צורת הפנים, הקווים, הקמטים והצורות של הפנים: הנפגע זיהה את החשוד על־פי תווי פניו; רב־פָּנִי, רב־פָּנִים – בעל צדדים רבים, מורכב, שאי־אפשר להגדירו בפשטות: העניין מסובך ורב־פני, ויש לבוחנו היטב מכל צדדיו; פנים חדשות – אדם חדש בסביבה שלא היה כאן קודם: פנים חדשות יש שהן מאירות פנים ויש שהן פנים רעות, קודרות וזועמות; בֵּייבִּי פֵייס < פני תינוק – פנים תמימים וילדותיים: אל תניח לפני התינוק שלו להטעות אותך, הוא בכלל לא שֶׂה תמים כפי שהוא נראה; הָפַך פניו ונמלט – פנה לאחור וברח; משתמע לשתי פנים – שאפשר להבינו בשני אופנים לפחות ומשמש להטעיה או לבלבול: דבריו נאמרו בצורה החלטית וברורה שאינה משתמעת לשתי פנים; הליט את פניו – כיסה את פניו, לרוב בידיו ממבוכה, מבושה, מצער וכד׳: כשגבר עליו צערו, הוא הליט פניו בידיו ופרץ בבכי מר; בִּן לילה היה ובִן לילה אבד, כקצף על פני המים, כמוץ עובר, כמוץ לפני רוח, כמוץ ברוח, כצל עובר – דברים זמניים שחולפים כהרף עין, כאילו לא היו מעולם: דברי הפוליטיקאים תדיר ערכם כמוץ ברוח; אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה, יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר; שָׂם פניו כחלמיש – הקשיח את דעתו כחלמיש; מעל לפני המים – מעל לפנֵי מי הים, המשמשים קנה מידה לציון גובהו של מקום: ים המלח נמצא כארבע מאות מטרים מתחת לפני הים; מתחת לפני השטח – בסתר, באופן שאינו מורגש: במבצע הסחה מתוכנן מתחת לפני השטח הצליח שׂר הביטחון לתמרן את חמאס שיחשוב שסבב ההסלמה בדרום נגמר, ויופתע; מחזות פניו ניכר ש׳, הכרת פניו ענתה בו – הבעת פניו העידה עליו: הכרת פניו ענתה בו כי איש אמת הוא; פְּנֵי הַיָּם – פני מי הים המשמשים קנה מידה לציון גובה מקום: ים המלח נמצא כארבע מאות מטרים מתחת לפני הים; גובה פני הים – המִפלס הממוצע של פני האוקיינוסים והימים המחוברים אליהם, שביחס אליו נמדד גובהן של נקודות על פני כדור הארץ, כשגובה פני הים הוא 0: הכינרת נמוכה ב־212 מטר מגובה פני הים; מְגַמַּת פָּנָיו – מחוז חֶפצו, מטרתו: מגמת פניהם להגיע לשלטון; העמיד פני מלאך – היתמם והתנהג כאילו הכול כשורה; נָפַל על פניו – כרע והשתטח על הארץ כדי להשתחוות; הֲשָׁמַת פָּנִים – העמדת פנים, התחפשׂות: לא נעם לה השׂמת הפנים של בחיר ליבה; שָׂם פעמיו, שָׂם פניו אל – פנה אל, התחיל ללכת, לנוע או להתקדם לכיוון מסוים: שׂמתי פניי להר תבור כי אני רוצה לטפס עליו אנכית; עולי הרגל שָׂמו פעמיהם לירושלים; לְאָן פָּנֶיךָ מוּעָדוֹת? – לאן כוונתך ללכת; הפך אֶת פָּנָיו – פנה לאחוריו: הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה; על פניו הייתה נסוכה מסכה של – הוא העמיד פנים כאילו: על פניו הייתה נסוכה מסכה של ראש ישיבה המייעץ בענייני זוגיות ופוריות לצאן מרעיתו, וכך הפיל בפח יותר מעשׂר נשים שהגיעו אליו לייעוץ; שבעים פנים לתורה – דרכים רבות לפירוש העניין, את הרעיון אפשר לפרשו פירושים רבים המייצגים גישות שונות: נקודת המבט של מומחה זה מיוחדת ובלתי שגרתית, אך שבעים פנים לתורה, ולכן אין לדחות כליל גם את פירושיו; חוט של . . . נמשך עליו, חוט של . . . מתוח על פניו – הבעה של . . . ניכרת על פניו: חוט של רצינות מתוח על פני השופטת; חָרוּת על מִצחו – ניכר היטב בפניו, ניכר עליו ממראהו ש׳, הכול מלמד אצלו ש׳: איך אני יודעת שהוא איש קיבוץ? אופן התנהגותו ודרך דיבורו חרותו על מצחו; מִכַּמָּה פָּנִים – מבחינות ומנימוקים אחדים: לא אוכל לנסוע לחו״ל מכמה וכמה פנים; יש פנים לכאן ולכאן – יש בחינות ונימוקים שונים; עמד פנים אל פנים מול – התייצב מולו, התמודד איתו ישירות: לאחר התחמקויות רבות החליט מְנַהל המפעל לעמוד פנים אל פנים מול העובדים הממורמרים שאיימו בשביתה כללית; נָשָׂא כפיו אל, הפיל תחינתו לפני, חילה את פָּנָיו – התחנן לפניו, ביקש רחמים ממנו: לכי אל המלך, ושׂאי אליו כפייך על עוללייך; מַפִּיל אֲנִי תְחִנָּתִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי הֲשִׁיבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן לָמוּת שָׁם; קיבֵּל את פניו, הקביל את פני פלוני, סֵבֶר פנים – 1. הבעת פני אדם לטוב או לרע: היא תמיד קיבלה את פנינו בסבר פנים יפות; 2. הסברת פנים, מאור פנים, יחס של רצון, קיצור של ׳סבר פנים יפות׳; מַרְאֵה פָּנִים – הבעת פנים: נועדתי עם חברתי הבוקר, ואין מראה פניה כתמול שלשום; מלפנים ומאָחור, מפנים ומאחור – מן הצד הקדמי והאחורי, בִּשנֵי הצדדים, מכאן ומכאן, מכל הצדדים; דְּיוֹקָן – מַראֵה הפנים של אדם: באותה שעה בא דיוקנו של אביו ונראה לו בחלום; דיוקן עצמי – ציור או פסל של אומן שצייר או פיסל את דיוקנו של עצמו; דְּיוֹקְנָאוּת – תיאור אומנותי של דיוקן האדם בציור, בצילום, בפיסול וכד׳: קריקטוריסט שהתמחה בדיוקנאות מיטיב לצייר דיוקנאוֹת; אין פניו של אדם מעידים על טיבו; מחזות פניו ניכר ש׳; הפנים הם ראי הנפש; כשם שאין פני הבריות דומים זה לזה, כך אין דעותיהם שוות זו לזו; מעטה של אבל נתון על פניו, כאילו מתו מוטל לפניו < הקשבה! כעס! לב! עין! ראש! שׂמחה!

פקודה! צו!

פְּקוּדָה – ציווי מפורש, מובן וחד־משמעי (בעל פה, בכתב או בדרך אחרת), שמצווה המפקד (או מטעמו) לחייל או לממלא תפקיד בצבא. ציווי זה מחייבָם לעשׂות או לחדול, מאפשר להם לבחור את שיטת הביצוע וליזום כל יוזמה נחוצה. הפקודה צריכה להיות בת ביצוע, ועליה לבטא במדויק את כוונת נותנהּ למקבליהּ. את הפקודה יש לבצע ככתבה, כלשונה וכרוחה, גם אם היא בלתי חוקית, חוץ מפקודה בלתי־חוקית בַּעליל, שאין לציית לה; פָּקַד על – ציווה, נתן פקודה, הורה לבצע פעולה כלשהי: המפקד פקד על חייליו להסתער; החייל פעל לפי הפקודות שפקדו עליו; נתן צו, נתן פקודה – פָּקַד, הורה: המפקד נתן לחייליו פקודה לסגת; סר לפקודתו, היה כפוף למשמעתו, סר אל משמעתו, קיבל מרותו – נכנע, סר למשמעת, ציית לפקודות ולהוראות: ציפור דרור אינה מקבלת מרות; החייל קיבל עליו את מרות מפקדו [ההפך: הטיל את מרותו על]; סירוב פקודה, סירב פקודה – לא־ציית החייל להוראת המפקדת המחייבת אותו: סירב פקודה ולכן עונשו חמור; ׳לפקודתך!, ׳הנני לפקודתך׳ – צירוף מילים שבהן הפקוד אומר למפקדו: שהוא מוכן ומזומן לעשׂות כל שיבקש; פקודה בלתי חוקית בעליל – פקודה צבאית שברור לכול כי אינה חוקית ואין לציית לה; אם ציית לה חייל, עבר עבירה פלילית: הריגת מחבל לאחר מעצרו היא דוגמה לפקודה בלתי חוקית בעליל; פקודות קבע – מערכת הוראות בכל העניינים הנהוגים דרך קבע בגוף צבאי: בפקודות הקבע של היחידה נאמר שלנהגים אסור לנהוג יותר משעתיים ברציפות ללא הפסקה כדי לנוח ולשתות; יָרַד לכוונַת הפקודה – הצליח להבין את כוונת הפקודה: האם ירדת לכוונת הפקודה של המפקד? קבוצת פקודות – קבוצה של מפקדי יחידות, מפקדי עוצבות ועוזריהם, המכונסים למפגש עם מפקד המִבצע כדי לקבל פקודות ישירות מפיו או המפגש עצמו: הודיעו בקשר שקבוצת הפקודות תתקיים בשעה שבע במטה החטיבה; יום פקודה – יום גוֹרלי, יום מכריע, יום שבו נקבעים גורלות, יום גזֵרה, שעת מבחן: התאמנו היטב ליום פקודה, והדבר הוכח במבצע האחרון; פקודות המַטכָּ״ל – הוראות שמפרסם הרָמַטכָּ״ל באמצעות ראשי האגַפים, הקובעות שיטות עבודה ונוהֳלי קבע בצבא: המפקד הודח מפני שהפר את פקודות המטכ״ל; פקודת יום – 1. דבר המפקד שברצונו להדגיש לפני חייליו או לפני הציבור האזרחי מאורעות בעלי חשיבות לאומית או מאורעות לא־שגרתיים של העוצבה או של היחידה; 2. הצהרה מטעם הפיקוד העליון בעניין רשמי כלשהו; פקודת מִבצע – פקודה שמוציאה מפקדה ראשית למפקדות הכפופות לה לקראת מבצע צבאי, ובה פירוט תוכנית המבצע: פקודת המבצע לא הייתה ברורה דייה ולא היה בה כל מה שצריך לדעת למבצע; פקוּדַת אֵש – הוראה לחיילים לפתוח באש: בהינתן פקודת האש ירו החיילים אל מטרות האויב; פקודות שִׁגרה – הוראות מטעם המפקד של יחידה צבאית בעניינים שגרתיים ביחידה, כגון תורנויות, מִסדרים, הודעות, כס המפקד; פקודת זינוק – הוראה להסתער, לצאת פתאום, כבתנופה של תחילת ריצה, לעשׂות מעשׂה מהר: פקודת הזינוק הייתה לשוטרים להסתער על השודד למניעת השוד; פיקוד, פִּיקֵד על – מילא תפקיד של מפקד, היה בעמדת פיקוד, עמד בראש יחידה צבאית או בראש קבוצה מאורגנת: מכוח תפקידו הוא פיקד על המבצע מתחילתו ועד סופו; שַׁלְשֶׁלֶת הפיקוד, שַׁרְשֶׁרֶת הפיקוד – מִדרג המפקדים מהבכיר ביותר ועד לזוטר שבהם שדרכם ובאמצעותם מועברת הסמכות הפיקודית והבקרה על ביצועה; מסלול או מערכת הכפיפות הפיקודית: הרמטכ״ל עומד בראש שרשרת הפיקוד בצה״ל; חבורת פיקוד קדמית (חַפָּ״ק) – צוות של קצינים חיילים או שוטרים היוצאים מן המפקדה אל הכוחות הקדמיים, לרבות מערך כלֵי רכב ואמצָעֵי קשר, ואלה נועדו לאפשר למפקד להתרשם מן השטח או מן הנעשׂה בו התרשמות ישירה ולהפעיל ממנו הפעלה אישית ומיידית מפקדים כפופים ומהלכים של כוחות מִשנה; המקום שבו צוות זה נמצא: אחרי רעש בנפאל הקמנו חפ״ק לאיתור ישׂראלים מנותקי קשר ששהו בה; אחדות הפיקוד – המוסכמה שכל בעל תפקיד מקבל משׂימה אחת לבצע ממפקד אחד בלבד אף שיש תמיד כמה מפקדים המוסמכים ברזמנית לפקד על אותו בעל תפקיד [כשיש סתירה בין כמה מפקדים מוסמכים, הפקודה האחרונה קובעת, פקודה ישירה או אישית דוחה פקודת קבע, פקודת מפקד היחידה דוחה כל פקודה מגורמי המטה]; תָּפַס פיקוּד, תפס את הפיקוד על – [בלשון הדיבור] השתלט על עניין מסוים ביוזמתו לקח לידיו את הסמכות להחליט ולהנהיג את האחרים: מפקד המחלקה נפגע בקרב, וסגנו תפס את הפיקוד על המחלקה; ׳אַחֲרַיי!׳ – הוראת המפַקד, המסתער בראש פְּקודיו, לתקוף את יעד האויב; התקנה, התקין – 1. בנה והציב מִתקן כלשהו כדי להשתמש בו: הטכנאי התקין דוד שמש על הגג; 2. הכשיר, סידר, ערך והכין לשימוש: בעלת הבית התקינה סעודה לשבת; 3. קבע תקנה, חוק, כלל וכד׳: הממשלה הסמיכה את השׂר להתקין תקנות לשעת חירום; סטַנדַרטִיזַצְיָה < תִּקנון, תקינה – קביעת תקן; קביעת הדרישות השונות לגבי מוצרים (טיב, הֶרכב, תהליך ייצור וכד׳) המחייבות את היצרנים; שולחן ערוך – כינוי לקובץ מחייב של כללים ותקנות שאין לסור מהם: המסמך הזה הוא השולחן הערוך שלנו בכל הנוגע לכללי העריכה הנוהגים אצלנו; הנחיה, הִנחה – 1. הורה מטעם רשות מוסמכת הוראה המחייבת פעולה או אוסרת פעולה מסוימת; 2. התווה קו פעולה לִפְקודים (בעל פה

או בכתב), ובו הוא מְכוּוינם כיצד לנהוג, בלי שדרש להשׂיג מטרה מסוימת או מילוי משׂימה מוגדרת. ההנחיה נועדה להכווין את מקבלהּ לפי תפיסת הממונה. אם פעל הפקוד שלא לפי הנחיית הממונה, מוסמך הממונה לדרוש מן הפקוד הסבר לכך, אף שאין מדובר בציווי מחייב; **הוראה, הוֹרָה** – 1. ציווה, נתן הוראה: המנהלת הורתה למזכיר לזמן את המועמדים לריאיון; 2. פָּקַד פקודה המגדירה את המטלה לביצוע, הגדרה כללית ורחבה. מקבל ההוראה הוא הקובע את משׂימותיו הייחודיות לפי שיקול דעתו, על סמך המידע שנתן לו נותן ההוראה או על סמך כל מידע הנוגע במישרין והנתון ברשותו ולאור המטרה. 3. שם כולל לפקודות כלליות המגדירות עקרונות אִרגון, משטר, מִנהל וכדומה או מדיניות כללית מחייבת של הממונה, למשל, הוראות הפיקוד העליון או הוראות מטכ״ל־אמ״ץ; **הוראה לדורות** – הוראה או חוק לתמיד, שֶׁקַיָּים לעולם; **הוֹרָאַת קֶבַע** – 1. הוראה המסמיכה את הבנק לשַׁלם סכומי כסף בתדירות קבועה (כגון תשלומי בנק); 2. הוראה שמפרסמים אגפי המטכ״ל בשם הרמטכ״ל בתחום ייעודי אגפיהם; **נהג חירות בעצמו, הורה היתר לעצמו** – הרשה לעצמו, הניח כי מותר לו; **איסור** – פקודה שאינה מתירה לאדם לעשׂות מעשׂה (או לחדול ממנו) או להשתמש בו; פקודה שלא לעשׂות: איסור להתרחץ בחוף לא מוכרז [ההפך: הֶיתֵּר]; **שָׂם מילים בפיו, שָׂם דברים בפיו** – הורה לו מה עליו לומר, אמר לו מה להגיד: הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר; **שָׂם באוזניו** – השמיע לו, הורה לו לשמוע ולזכור: שַׂמתי באוזני החייל מה מטלותיו בשמירה, והזהרתי אותו שיקפיד בקלה כבחמורה; **השבעה, הִשְׁבִּיעַ** – נתן פקודה המלוּוָה איום של עונש משמיים: הַשְׁבֵּעַ השביע אביךָ את העם לאמור: העבריין השביע את חבריו שלא ידברו בחקירה כי יתנקם בהם; **תַּקְשִׁי״ר** (תקנון שירות המדינה) – קובץ הוראות וכללים המסדיר את ניהולו של שירות המדינה בתחום משאבי האנוש, והמְפָרֵט את זכויותיהם ואת חובותיהם של עובדי המדינה [הוא חל במישרין על עובדי המדינה במשׂרדי הממשלה וביחידות הסמך, על עובדי מערכת הבריאות הממשלתית ועל עובדי מערכת הביטחון האזרחית, למעט עובדים המועסקים לפי הסכמים קיבוציים – מפעלים מיוחדים]; **לא סר ימין ושׂמאל** – דקדק ביותר במילוי ההוראה שקיבל, לא שינה ולוּ שמץ ממה שהוטל עליו לעשׂות: אף שהיה חרדי אדוק בדתו, התגייס לצה״ל ולא סר מאמונתו ימין ושׂמאל כהוא זה; לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל; **בכפוף ל־** – בהסתמך על, בהתאם ל־, לפי, על־פי, כמתבקש מ־ (חוק, נוהל, הוראה, תקנה ועוד): ההטבות במיסים יוענקו רק בכפוף לתקנות החדשות העומדות להתפרסם; **כפיפות קומה** – מצב של תלות, כפיפות לסמכות או למרות, שעבוד, נכנעות: א״ד גורדון דרש רגישות מוסרית ומתינות ביחסים עם ערביי הארץ אך לא כפיפות קומה; **הוראה שהזמן גְרָמָהּ, מצוַוה שהזמן גְרָמָהּ** – חוק שהוצא לצורך השעה, צו השעה, פקודה אקטואלית: הדאגה באירופה לפליטי יבשת אפריקה היא מן המִצוות שהזמן גרמן; **מִצווה שהזמן גרמה, תקנת עַרַאי, הוראת שעה** – הוראה זמנית, תקנה שתוקפהּ לזמן מוגבל; **הוראה לדורות** – הוראה או חוק לתמיד, שקַיים לעולם; **בְּלִי טְעָנוֹת וּמַעֲנוֹת** – בלי ויכוחים, בלי דין ודברים, ללא כל ערעור, בלא הבעת התנגדות: אני רוצה שתקום ותעשׂה את הדבר מייד, בלי טענות ומענות; **הנני מוכן ומזומן, הריני מוכן ומזומן** – ביטוי מליצי הנאמר להבעת נכונות מוחלטת ללא סייג: 'האם אתה מוכן לעשׂות לי טובה?' – 'הנני מוכן ומזומן!'; אני מוכן ומזומן לצאת לטיול; **לרשותו** – זמין ומוכן לשימושו: 'לרשותכם חדרי ישיבות, מחשבים אישיים ושירותי מזכירות'; **על פיו יִשַּׁק דבר** – על פי הוראותיו מתנהל הכול, דעתו היא הקובעת: הוא אומנם רק סגן המנהל, אך למעשׂה על פיו יישק כל דבר; **אני לרשותך אדוני, אני לרשותך** – אני לשירותך בכל עת; **אולטימטיבי** – 1. שהיא אזהרה אחרונה, ובה דרישה ואיום שיש בהם אולטימטום: הממשלה החליטה שלא להיענות לתביעות האולטימטיביות של המחבלים שחטפו את המטוס; 2. המיטב האפשרי, החשוב, הטוב או הבולט מסוגו; שאין שני לו; **נר לרגלו, נֵר לְרַגְלָיו** – אדם או עיקרון המשמש לו אור ומופת: נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי; **שיטַת המַקֵל והגֶזֶר** – נקיטת אמצָעֵי חוּמרה ונועם חליפות; תגמול שלילי וחיובי לסירוגין; שיטת ימין דוחה ושׂמאל מקרבת: בשיטת המקל והגזר נותנים פרס למי שמיטיב לעשׂות את הנדרש ממנו, ועונש למי שמתרשל; **קָבַע הלכה לדורות** – החליט, הכריע, פסק הלכה על אודות משהו שהתקבל לשנים הרבה: בשל השוני בכתבי היד העתיקים בשאלות הפרשות הפתוחות והסתומות נחלץ הרמב״ם להכריע בהן, ולכן העתיק בספרו ההלכתי 'משנה תורה' את כל הפרשות הפתוחות והסתומות מ'כתר ארם צובא' המופתי, וכך קבע בהן הלכה לדורות; **עושׂי רצונו, עושׂי דברו, עשׂה דברו, עושׂה דבָרו** – 1. מציית לו; מי שממלא ללא עוררין וללא שיקול דעת עצמי אחר הוראותיו, אחר דרישותיו ואחר רצונותיו של מישהו אחר: השׂר הואשם במינוי פקידים ממקורביו ומעושׂי דברו; 2. עומד לרשותו: המשרת עומד לרשותי ועושׂה דברי; **מילא אחריו** – עשׂה כרצונו, שמע בקולו, ציית לו: משסירב החייל למלא אחר הוראת המפקד, נידון לריתוק של 30 יום ביחידה; **עשׂה דברו** – מילא את הוראותיו; **שמיעה בקול, שמע בקולו** – עָשָׂה כדבריו, ציית לו, נשמע לו, נהג כעצתו או על־פי הוראתו: היא לא שמעה בקולי והתחרטה על כך מאוד; **עָשָׂה דברו, עָשָׂה רצונו** – ציית לו, מילא את הוראותיו; **לא סר ממנו ימין ושׂמאל** – נהג בדייקנות, מילא בצייתנות את המוטל עליו; **תחת המרוּת הבלעדית של** – נתון לשליטתו המוחלטת של, נתון לסמכות העליונה והמחייבת צַיות ומשמעת של: קבוצת 'תג מחיר' אינה נתונה למרותו הבלעדית של השלטון; **מַקֵל נועם** – נהיגה ביד רכה וסלחנית, שליטה במידת הרחמים: היא מושלת על כל מועסקיה במקל נועם, והישׂגיה אינם פחותים מזה שרדה בהם קודם; **מַקֵל חובלים** – יד קשה ומחמירה: ניהל את העניינים לא בדברי חן ושׂכל טוב, אלא בקול נוגשׂ ובמקל חובלים; **הרכנת ראש, הרכין ראשו** – נכנע, קיבל מרותו, הסכים לקיים את שציוו עליו, קיבל בהכנעה: נילחם על זכויותינו בלי להרכין ראשנו; **עֶבֶד נִרְצָע** – אדם המשועבד כולו מרצונו למישהו או למשהו ונשלט בידיו לחלוטין, והמוותר על זכויותיו: משהחל פלוני לצרוך סמים, נעשׂה עבד נרצע לתאוותו; **אמר בקול מצווה, אמר קצרות ובקול פסקני, הכתיב את הדרך לפלוני, תַּכְתִּיב** – הוראות שנכפו מטעם סמכות בלי נתינת חופש לשיקול דעת עצמאי, דבר שנכפה בידי מישהו מבחוץ, כפייה לפעול בצורה מסוימת, למלא אחר תנאים מסוימים וכד': הם מוכנים לשׂאת ולתת ללא תכתיבים; דיקטָט < **קבלת תכתיב, קיבל תכתיב** – הורתה לו סמכות בלי לתת לו חופש לשיקול דעת עצמאי, פקד על: הפקיד הסביר ללקוחה כי נאלץ לפעול לפי תכתיבי הממונים עליו; **הכול תלוי במוצָא שְׂפָתָיו** – הכול תלוי כיצד הוא יחליט, הכול תלוי בדיבור שאדם מוציא מפיו: הכול תלוי במוצא שְׂפתיך לכן אמור מעט וַעשׂה הרבה; **נָהַג שׂררה** – התנהג בעריצות, נהג בשתלטנות, משל ביד רמה: הוא נהג שׂררה בביתו וזרק מורא בילדיו, ואיש לא העז להמרות את פיו; **גְּזֵרה** – חוק, תקנה, פקודה, צו וכד' שנכפים מלמעלה ושיש בהם הגבלות, סייגים, איסורים ועוד: גְזֵרות אנטיוכוס על היהודים כללו איסור מילה, איסור שמירת השבת וכפיית עבודת האלילים; **הכתבה, הִכְתיב** – כפה את רצונו, כפה משהו על מישהו, קבע בשבילו דרך פעולה מֵעֶמדת כוח או מתוקף סמכות, קבע משהו כרצונו באופן חד־צדדי: בתום המלחמה קיבלה המדינה המובסת את תנאי הכניעה שהכתיבה לה ארצות הברית; **גָּזַר** – פָּסַק, פָּקַד, ציווה; **גוזרַני עליך** – הריני מצווה עליך בכל תוקף; **גזֵרה מן השמיים, אצבע אלוהים היא, כוח עליון, יד המקרה, יד הגורל, כוח עליון** – פעולה, מאורע או תוצאה שאין עליהם שליטה, מקרה לא צפוי שאין למונעו (כגון שיטפון, רעידת אדמה, מוות, מגפה), ולכן הם עשׂויים להיות הצדקה לאי־מילוי חוזה או התחייבות אחרת: בעטיים של שיטפונות עזים שבאו על המדינה קיבל השופט את טענת הסנגור לאי־מילוי התחייבויות הספקת המוצרים; **ארץ גזֵרה** – מקום שומם, נידח ומנותק, ארץ גלות מרוחקת, סוף העולם: שנים שלח המשטר הסובייטי את מי שבחר להעניש לארץ גזרה, הלוא היא סיביר; **גזֵרת מלך** – גזֵרה מן התורה שאינה מנומקת: המבטל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצוות, אפילו במצווה קלה הרי זה פטור; **גזֵרה היא מלפניו** – זוהי גזרה שגזר, ואין לשנותהּ: בבוקר נודע לחוכר היהודי כי גזרה היא מלפני הפריץ לגרשו מאחוזתו; **גזֵרה קדומה** – אמונה הרווחת בקרב כיתות דתיות מסוימות שהכול קבוע מראש בידי אלוהים, לרבות התנהגותו של האדם, מעשׂיו וגורלו; **גזֵרת הכתוב** – דין שנקבע בתורה ושאין לחפשׂ לו טעם: איסור אכילת חזיר ולבישת שעטנז אינם אלא גזֵרת הכתוב; **גזֵרות תַּתְנָ״ו** – כינוי בתולדות ישׂראל לחורבנן הכמעט מוחלט של קהילות ישׂראל בגרמניה בימי מסעי הצלב הראשון [דתתנ״ו–1096 למניינם], שבמהלכם נהרגו אלפי יהודים על קידוש השם; **גזֵרות תָּ״ח וְתָ״ט** – כינוי בתולדות ישׂראל לפרעות הנוראות שפרעו הקוזקים בהנהגת בוגדן חמֶלניצקי ביהודי פולין בשנים ת״ח ות״ט (1648-1649). במהלכן נהרגו כמאה אלף יהודים ונהרסו קהילות יהודי פולין; **גזֵרות אַנטיוֹכוּס, גזֵרות הַשְּׁמָד** – גזֵרות דת שהטיל על היהודים אנטיוכוס הרביעי 'אֶפִּיפָנֶס' בשנת 167 לפנה״ס [גזרות אלו היו אירוע יוצא דופן בהיסטוריה של הדתות במערב, והן היו המניע המיידי לפרוץ מרד החשמונאים]; **'וָחַי בָּהֶם', וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם** – אין להַטיל על הציבור חובות ואיסורים שקשה לו לעמוד בהם: בדין עוררו ההגבלות האחרונות מורת רוח בציבור, הלוא כתוב: 'וחי בהם' ולא – שימות בהם; **העביר את רוע הגזֵרה** – הֵסיר או סילק את הגזֵרה הרעה, הביא לידי ביטולה של הגזֵרה הרעה: ישבנו על המדוכה כיצד להעביר את רוע הגזרה של עוד שירות מילואים השנה; **תקנות לשעת חירום** – חקיקת משנה של תקנות שאינה מצריכה את אישור הכנסת והיא לפי חוק יסוד: הממשלה רשאית להתקינן במצב חירום כדי להגן על המדינה, על ביטחון הציבור ועל קיום ההפקה והשירותים החיוניים [תוקפן – עד שלושה חודשים; כוחן יפה לשנות כל חוק, להפקיע זמנית את תוקפו או לקבוע בו תנאים, ולהטיל או להגדיל מיסים או תשלומי חובה אחרים, אם אין הוראה אחרת בחוק]; **מֶרכַּז העֲצַבִּים** – דבר עיקרי שסביבו כרוכים עניינים אחרים, המקום שממנו יוצאות הוראות והנחיות פעולה לחֶלקי הגוף: הממשלה היא מרכז העצבים של משׂרדי הממשלה; **קול פנימי** – תחושה פנימית, הרגשה שאדם מרגיש

מבלי להתבסס על ההיגיון או על החושים, דחף פנימי המורה לאדם לנהוג או לפעול בצורה מסוימת: הנאשם ברצח טען כי קול פנימי הורה לו לירות בבני משפחתו; **הוראת חוק** – מה שמתחייב מלשון החוק, פרשנות שמפרש בית המשפט לחוק כתוב: מאמר זה סוקר את הוראות החוק הנוגעות למעמד האישה; **הוראות פתיחה באש** – נוהל המגדיר מתי רשאי נושׂא נשק חם, ובעיקר חייל, לירות בנשקו, בלי שקיבל פקודת ירי ישירה בזמן אמת, והמפָרֵט את הצעדים שיש לנקוט קודם לפתיחה באש [הוראות אלו משתנות ממדינה למדינה, ולפי תפקידו של נושׂא הנשק: חייל, שוטר, מתנדב בכוחות הביטחון, מאבטח וכדומה, רמת הכוננות שבה נתון נושׂא הנשק, האזור שבו הוא שוהה, שעת היממה או מידע מודיעיני]; **שביתה פְּראית** – שביתת עובדים בניגוד להוראות האיגוד המקצועי; **ציית באופן עיוור ל׳, צִיוּת עיוֵור** – ביצוע פקודה בלי להבין את כוונתה: המפקד דרש צִיות עיוור מפקודיו; **החלטה בלתי חוזרת, הוראה בלתי חוזרת** – החלטה או הוראה חד־פַּעֲמית שאין המחליט או המורה יכול לבטלה או להסתלק מהתחייבותו; **חוק עולָם, חוקַת עולָם** – חוק או הוראה לדורות, שאין לשנותם, כינוי מליצי לחוק, לדין, להלכה וכד׳ שתוקפם הוא לעולם, לכל הדורות; **אין איסור חל על איסור** – אין להטיל עליו איסור על איסור; **אור ירוק ל׳** – היתר או הוראה למישהו לפעול: המפקד נתן אור ירוק למִבצע; **שגגה שיצאה מפי השליט** – צו בלתי סביר, גזרה שאין הציבור יכול לעמוד בה; **הלָכה למעשׂה** – 1. באופן מעשׂי, באופן ההופך דבר עיוני למעשׂה בפועל, בדרך המוציאה מן הכוח אל הפועל: אין די בדיבורים, יש לפעול לביצוע התוכנית הלכה למעשׂה; 2. בפועל, למעשׂה, במציאות: הלכה למעשׂה, בתי המשפט עוצמים עין בנקודה זו; **הלכה למשה מסיני** – חוק ולא יעבוד, דבר שאין לערער עליו, מושׂכל ראשון, אַקסִיומה; **הלכה פסוקה** – הלכה קבועה ומוסכמת שנקבעה סופית; **עשֶׂרֶת הדיברות** – עשֶׂרת הציוויים, שהשמיע האל לבני ישׂראל, במעמד הר סיני, שכוללים כללי התנהגות בין אדם לחברו ובין אדם לַמָּקום; **מעשׂה שׂטן** – מִכשול בלתי צפוי, רוע מזל: הוא היה מצליח בתוכניתו, אך מעשׂה שׂטן, מחלתו, מנע זאת ממנו; שטאופנברג הניח מתחת לשולחנו של היטלר לפני הדיון תיק ממולכד כדי להתנקש בו, אך מעשׂה שׂטן: אַחד הקצינים הזיז את התיק בהֶיסֵחַ הדעת, וכך ניצל היטלר ואחרים נהרגו; **גָּזַר כְּלָיָה עָלָיו** – דן אותו לאבדון, קבע גורלו לחיסול: פעמים גזרה המלכות גזרות קשות ומשונות ומבוהלות על היהודים, ופעמים אף לא בחלה לגזור כליה עליהם; **גזֵרת שְׁמָד** – 1. גזרה להמרת הדת היהודית, להתנצר; 2. גזרת השמדה: שמד איום ונורא אירע למיליוני יהודים במלחמת העולם השנייה; **הוציא משפטו לאור, גָּזַר אֶת דינו** – פסק, חרץ את דינו: השופט גזר את דינו של הנאשם; **קביעת מַסמְרוֹת, קָבַע מַסמְרוֹת בדבר** – קבע בעניין הלכה פסוקה שאין לזוז ממנה; **אנוס על פי הדיבור** – קשור וכבול על ידי הבטחה שהבטיח; **כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ!** – עשׂה כך בְּדִיוּק: כזה ראה וקדש ואל תסטה ימין או שׂמאל: אין לקבל תוכנית זו בבחינת ׳כזה ראה וקדש׳ כי חשובים עיקריה, ולא פרטיה; **גדול המְצוּוֶּה ועושׂה יותר ממי שאינו מְצוּוֶּה ועושׂה** – המקבל פקודה וממלאה, עולה על מי שעושׂה דברים בהתנדבות שכן הנשמע לצו דרוש לו על פי רוב מאמץ נפשי גדול יותר ממי; **אצילַת סַמכוּת, אָצַל סמכות, האצלת סמכות, האציל סמכות** – העברת סמכות מהאדם המוסמך לאדם שמתחתיו במדרג. הסמכות המואצלת נותרת אצל המאציל. אין לאצול סמכויות שנית, ואצילת סמכויות אפשר שתהא חלקית או מלאה. אם היא מלאה – חלה חובת פרסום ברשומות בנוגע לאצילה: הרמטכ״ל רשאי לאצול למפקד אחר מסמכויותיו; **טובה הסרת הטבעת יותר משישים ריבוא נביאים, הסרת טבעת, גדולה הסרת הטבעת** – העונש מועיל יותר מהטפת מוסר, כינוי לגזרת המלכות, לצו המלך [על סמך מעשׂה אחשוורוש שהסיר את טבעתו ומסרה להמן שיחתום בה את כל גזרות השמד על היהודים, כטוב בעיניו]: פעמים גדולה הסרת הטבעת שהיא מחזירה את התלמיד למוטב, מכל ניסיונות השכנוע וההדרכה; **במצב הכן** – פקודה מיוחדת הניתנת לכוחות הצבא או המשטרה, להיות דרוכים כדי להיות מוכנים לפעול בכל רגע; **חוק ולא יעבור** – חוק או הוראה שיש לקיימם במלואם, ואין לסטות מהם בשום אופן: הגישה הזאת אצלנו היא בבחינת חוק ולא יעבור ואיננו מוכנים להתפשר על כך; **הַפסָקַת אֵש** – הפסקה זמנית של הלחימה לפי פקודה ובזכות הסכם: הפסקת האש נכנסה לתוקפה בצוהריים; **מצב של כוננות מתמדת** – 1. מצב של ערנות ונכונות מתמידות לפעולה; 2. מצב של נכונות להיכנס לפעולה מייד עם קבלת הפקודה עקב סכנה צפויה או לקראת משׂימה צפויה: אנחנו בכוננות ב עקב התרעה על חדירת מחבלים; **מִשמַעַת צבָאית** – חובת החייל לציית לכל פקודה שנותן המפקד המוסמך כדי למלא את המשׂימה המוטלת עליו; **מָרָה את פיו, הִמרָה את פיו** – פָּעַל נגד רצונו, לא שמע בקולו, עבר על פקודתו, סירב למלא את צוו, לא ציית לו: מי שיַמרֶה את פיך ולא ישמע בקולך, תצומצם חופשתו; **עָבַר את מִצוותו** – הפר את פקודתו, לא שמע בקולו: מרדכי לא כרע ולא השתחווה להמן, ובכך עבר מרדכי את מצוות המלך; **העמיד לִרשוּתו** – מסר דבר לפקודת פלוני, העביר דבר לסמכותו; **הוראות סותרות** – הוראות, חוקים, פקודות, תקנות וכיו״ב המבטלים הוראות, חוקים, פקודות, תקנות וכיו״ב אחרים, כולם או מקצתם; **בריחה מאחריות** – כינוי לפעולות הנעשׂות אגב תירוצים והתנערות מקבלת אחריות למשהו שכשל; **צִיות, צִיֵּית ל׳** – 1. מילֵא אחר פקודה, שמע בקולו של בעל סמכות, עשׂה כפי שנצטווה: חייל שאינו מציית לפקודות הממונים עליו עומד למשפט; 2. עשׂה את רצונו של אחר מתוך משמעת: הילדים האלה מצייתים באופן עיוור להוריהם; **צַייתָן** – השומע בקול האחראים או הממונים עליו, ממושמע: הוא היה ידוע כחייל צייתן, ומעולם לא התווכח עם מפקדיו; **דבַר המֶלֶך במוּעָצה** – צו המלך שהוצא בעצת מועצתו בימי שלטון הבריטים בארץ, ובו קבעו בין השאר את מוסדות השלטון בארץ ואת חוקיה; **סימן קריאה** – סימן פיסוק המופיע בסוף מילה או בסוף משפט לציון פקודה או ציווי, פנייה מודגשת, קריאת התפעלות, קריאת צער, קריאת תדהמה וכד׳: ׳צא משם מייד!׳ צעקה האם על בנה;

צו. **צִיווי, צִיווה** – 1. פקד (אדם או גוף מוסמך) על הכפופים לו או על מישהו שמעמדו נמוך לעשׂות משהו, לרוב בלא צורך באישור או בדיון: המלך ציווה להביא את חרבו; 2. הורה למישהו בטון תקיף ונחרץ לעשׂות משהו: היא ציוותה על ילדיה לשוב לביתם לפני החשיכה; 3. הורה לנהוג בדרך מסוימת או על טיפול מסוים: הרופאים ציוו עליו לנוח; 4. הורה מכוח חוק (כגון צו גיוס, צו קריאה או צו להבאת עד שהוזמן ולא בא). יש שהצו יוצא לאזרח מטעם רשות מוסמכת בצה״ל (כגון צו להתייצב לשירות מילואים פעיל) או למפקד צבאי (כגון לסגור מקום או שטח לפרק זמן); ויש שהוא ניתן למַלשַ״ב (מיועד לשירות ביטחון) מְטעמים, כגון התייצבות, בדיקה, רישום ושירות סדיר; **ציווה לביתו** – מסר צוואה בכתב או בעל פה לבני ביתו לפני מותו בדבר תנאי קבורתו, אופן חלוקת רכושו אחריו וכד׳: צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה; **צו מעצר** – הוראה למשטרה לעצור אדם מסוים; **צו חיפושׂ** – טופס שעליו מוטבעות חתימת שופט וחותמת בית המשפט שבו הוצא הצו, ומשמען: ׳אישור כניסה׳ של שוטר או של חוקר מטעם רשות המדינה אל מתחם מוגדר, כגון בית פרטי או עסק; **צו הסגרה** – מתן צו למסור אדם שהואשם או הורשע בפשע לתחום השיפוט שבו נעשׂה הפשע במקור; **צו הלב** – תחושה פנימית שיש לעשׂות משהו; **צו שמירת מרחק** – הוראה לאדם לשמור על מרחק מזערי מסוים ממקום או מאדם אחר; **צו עשׂה** – צו המורה לאדם לעשׂות פעולה מסוימת, כגון צו המורה למעסיק להחזיר מפוטר לעבודתו; **צו עיקול** – הוראה המופנית נגד בעל הנכס או מי שמחזיק בו כדי להגביל את יכולת השימוש בנכס. מטרת העיקול היא לתפוס את הנכס ולמנוע מצב שבו החייב יבריח את הנכס או יהרוס אותו, ובכך יפגע באפשרות של הזוכה להיפרע מהנכס עצמו. צו עיקול על נכסי החייב מאפשר לעקלם גם אם הם אצל אדם אחר. אם החייב אינו פורע את החוב לאחר צו העיקול, אפשר למכור את נכסיו; **צו איסור פרסום** – צו האוסר לפרסם מידע מסוים באמצעי התקשורת. הצו מוצא על מידע שפרסומו עלול לפגוע באינטרסים של הציבור, כגון פגיעה בחקירה משטרתית או פגיעה בביטחון המדינה, או מידע שפרסומו יפגע באדם מסוים (בפרטיותו); **צו איסור יציאה מהארץ** – צו השולל מתושב מדינה את הזכות לצאת את גבולותיה; **צו עיכוב יציאה מהארץ**: צו השולל מתושב מדינה את הזכות לצאת את גבולותיה, באופן זמני כפי שקבע בית המשפט; **צו אלוף** – צו מתוקף תקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, שבחוק הישׂראלי, ומטרתו להבטיח את שלום הציבור, להגן על ישׂראל, לקיים את הסדר הציבורי או לדכא התקוממות, מרד או מהומה; **צַו מניעה** – פקודת בית הדין האוסרת לעשׂות דבר: הוצא צו מניעה האוסר להרוס בית עד להשלמת הדיון בהחלטה להורסו (נקרא גם ׳צו לא תעשׂה׳); הוצא צו מניעה נגד הרופאים השובתים זה היום העשׂירי; **צו 8, צו שמונה** – פקודת גיוס מיידית לחיילי המילואים של צה״ל (הצו מופעל באירוע חריג כגון פרוץ מלחמה, בעת צורך מיידי בכוח אדם לפעולות חיוניות לביטחון המדינה); **צַו קריאה** – הודעה אישית לחייל מילואים, המזמנת אותו לשירות מילואים פעיל [יש גם צו קריאה פומבי המופנה ליחידות שלמות, לרוב באמצעי התקשורת]; **צַו פינוי** – פסק דין נגד דייר או שׂוכר שיפַנֶּה את דירתו, את חנותו וכד׳: לבעל החנות נמסר צו פינוי בשל הפרת תנאי החוזה; **צורך השעה, צַו השָׁעה** – הזמן מחייב דבר זה, הכרֵחַ שנוצר בגלל תנאֵי הזמן המיוחדים: ׳הידוק חגורה הוא צורך השעה׳, הכריז שׂר האוצר בנאומו; **צַו ריתוק** – צו ממשלתי המחייב אדם להיות מרותק למקום עבודה מסוים גם אם הדבר בניגוד לרצונו: השופט הורה על הוצאת צווי ריתוק לעובדים השובתים; **צַו הריסה** – צו של רשות מוסמכת להרוס בניין לא־חוקי או בניין מסוכן: הדיירים התנגדו בכוח לביצוע צו ההריסה של ביתם; **צַו הבָאה** – צו של שופט להביא לפניו עצור (בדרך כלל אדם המתנגד לבוא מרצונו) לבית המשפט; **צַו פינוי** – פסק דין נגד דייר או שׂוכר שיפַנה את דירתו, את חנותו וכד׳: לבעל החנות נמסר צו פינוי בשל הפרת תנאי החוזה; **צַו על תנַאי** – פקודת בית המשפט הגבוה לצדק לגוף שלטוני, המחייבת אותו לנמק מדוע לא תבוטל החלטתו בעניין מסוים שהוגש נגדו; **צַו גִּיוס** – פקודה שמוציא ראש מִנהל הגיוס הקוראת לאזרח (לרוב מבן 18 ומעלה) להתגייס לצבא ולשרת בו שירות חובה; **צו הגורל** – אמונה כי אירוע כלשהו היה צריך לקרות

אף שלא תכנן אותו או לא כפה אותו איש; צו הדורות – עקרון פעולה הנשען על ההיסטוריה ועל המסורת: ההכרזה ההיסטורית על הקמת מדינת ישׂראל במגילת העצמאות הייתה צו הדורות, והדבר נחקק לעד בזיכרון עמנו ובזיכרון האנושות; צורך השעה, צַו הַשָּׁעָה – מעשׂה הנדרש בתוקף נסיבות הזמן, הכרֵחַ שנוצר בגלל תנאֵי הזמן המיוחדים, הזמן מחייב דבר זה: ׳הידוק החגורה הוא צורך השעה׳, הכריז שׂר האוצר בנאומו; צוואה – 1. הצהרה רשמית בכתב (ובמקרים חריגים בעל־פה), שבה מורה האדם מה ייעשׂה ברכושו לאחר מותו, המסמך שבו באה לידי ביטוי הצהרה זו: כל צוואה שלא נכתבה כולה בכתב ידו של המצווה טעונה על־פי החוק הישׂראלי עדים כלשהם; 2. המסר שמבקשים סופר, אומן, מנהיג וכד׳ להעביר לדורות הבאים ביצירתו האחרונה, המורשת הרוחנית שמנחילה אישיות לדורות הבאים, בייחוד הצבעה על דרך פעולה או על כיוון מוסרי (בעיקר בביטוי ׳צוואה רוחנית׳): על רקע מחלתו מקבל ספרו האחרון ממדי צוואה רוחנית; על־פי צוואת הנפטר התחלק רכושו בין בניו שווה בשווה; צוואת שְׁכִיב מְרַע – צוואת חולה אנוש שנאמרה בעל־פה לפני שני עדים ונרשמה בזיכרון דברים הנושׂא את חתימותיהם, והיא תקפה אף אם לא נעשׂתה בכתב; דָרַשׁ צִיות עִיוור מִפְּקודיו, ולרוב היה מחריף קולו ופוסק; דוגמה אישית טובה עֲשֶׂרֶת מונים מפקודה; אין גוזרים גְזֵרה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה; אמר קצרות בקול מצַווה ופסקני; כמלך בגדודו הוא מתהלך בין עובדיו (פקודיו, נתיניו); אֶת כָּל דְּבָרַי אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ קַח בִּלְבָבְךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע; להוראותיו הוסיף תמיד: ׳אנא׳ (בבקשה, נא), ובסופן אמר: ׳חן חן׳, ׳תודה׳; כל אשר יאמר לך בעל הבית עשׂה, חוץ מדבר אסור; המפקד העדיף לפנות אל השׂכל הישר, במקום להורות בתוקף תפקידו; אין דרך המלך לעשׂות דבר, אלא הוא גוזר, ואחרים עושׂים; חרץ גורל בני אדם במחי יד; אין גוזרים גזרה על הציבור, אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה

> איסור! זירוז! חקיקה! מנהיגות! משמעת! שלטון! תפקיד!

פרנסה!

<u>חיובית</u>. פרנסה – עבודה או פעילות אחרת לשם השׂתכרות או מקור הכנסה אחר להבטחת צורכי הקיום הבסיסיים (כגון מזון, מים, מחסה וביגוד) של האדם ובני ביתו: בזכות נדונייתה הגדולה פטרה אותו מלהתייגע על פרנסתו; התערערו עסקיי ופרנסתי לקתה; התפרנס, פִּרנוּס, פִּרנֵס – סיפק אמצעים כספיים למחיה ולקיום, כִּלכֵּל: הם מפרנסים בקושי את משפחתם אף שמדובר במשפחה כפולת מפרנסים; מפרנס – אדם שמספק את קיומו הכספי של עצמו ושל משפחתו; מִלְחֶמֶת קִיום – מאמצי האדם (הכרוכים בתחרות ובהתנגשות עם מישהו או עם משהו) כדי להשׂיג משאבים חיוניים ומוגבלים (כגון מזון) או לשׂרוד בסביבה ובזמן מסוימים: מלחמת הקיום היא מלחמת חיים של כל אדם כדי לחיות, ולא להיכחד; משפחה כפולת מפרנסים – משפחה שבה שני בני הזוג עסוקים בקיום הכלכלי של המשפחה; נָתַן לוֹ חַכָּה – לימד את חברו כיצד להתפרנס במקום לתת לו נדבה חַד־פַּעֲמִית: שׂר האוצר אמר שייתן לעם חכות, ולא דגים; אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חברו – נאמר על אהבת האדם לפרי עמלו: אדם מסתפק ליהנות במעט שלו מליהנות הרבה משל אחרים; כוסו רוויה – יש לו מכל טוב בשֶׁפַע; הכנסה מִיגיעה – הכנסה המתקבלת משְׂכַר עבודה, ממשׂכורת או מהכנסה של עצמאי וכן מסוגים מסוימים של קצבאות; הכנסה שלא מִיגיעה – הכנסה שמקורה בנכסים או בהשקעות (כגון שׂכר דירה, ריבית, רווח, רווחי הון); עשׂה אותו קַרדום לַחפּור בּוֹ – השתמש בדבר מה, כגון נכס רוחני, כדי לקדם את ענייניו, כדי להתפרנס ממנו או כדי להפיק ממנו טובת הנאה: רוב הסופרים עושׂים את כתיבתם קרדום לחפור בו כי הסִפרוּת היא מקור פרנסתם; בֵּית מִחְיָה – ביתו של אדם ומקור פרנסתו; נשׂיאה בעול, נָשָׂא בעול, משיכה בעול, מָשַׁךְ בעול – טרח וטיפל בדבר כפי כוחו, נשׂא את כל עומס העבודה: משך בעוּלה של הפרנסה כדי למצוא את לחמו; השיב את הנפש, השיב את נפשו, השיב את רוחו – 1. עודד או אושש אותו, החזיר לו את המרץ ואת החיוּת: יש דברי תורה מתוקים שיכולים להשיב בהם את הנפש; מי שיבקש להשיב את רוחו, הלך לחדר ממוזג; 2. התעודד, התאושש; החיה את ליבו, הֶחיה את נפשו – השיב את נפשו, התחזק והתעודד: גם לחם טעים וטרי או אשכול ענבים יש בהם כדי להַחיות לב אדם רעב ולשובב נפש שוקקה; השׂתכר למִחְיָתו, השׂתכר כְּדֵי מִחְיָתו – השׂתכר דיו לקיומו: גם בימינו לא קל להחיות את נפשנו ולהשׂתכר כדי מחייתנו; שׂכרו בְּצִידוֹ – מעשׂה שיש עימו שָׂכָר הולם או יש בו גמול כלשהו: לימוד הנדסת תוכנה הוא שׂכרו בצידו כי בתום הלימודים יש למהנדסי התוכנה משׂכורות מכובדות; תוספת – הוספת כסף לשָׂכָר הניתנת לעובד בהתאם לשנות הוותק שלו במקום העבודה; תוספת סיכון – תוספת לשׂכר הניתנת לעובד בעבודה מסוכנת (כגון עבודה בגובה, בחומרים מסוכנים או בחולים מידבקים) כפיצוי על הסיכון הכרוך בעבודתו; תוֹסֶפֶת יוקֶר – שָׂכָר הניתן לעובדים נוסף על משׂכורת היסוד בעקבות התייקרוּת המִצרכים: כל העובדים שׂמחו לקבל את תוספת היוקר; תוספת שׂדה – תוספת לשׂכר הניתנת לחייל המשרת בתנאי שׂדה כפיצוי על אי־הנוחות והקושי הכרוכים בשירות כזה; השׂתכר יפה – הייתה נאה משׂכורתו החודשית; השלמת הכנסה – סכום כסף שהממשלה משלמת למשפחה כשהכנסתה נמוכה מסף השׂכר במשק; עָשָׂה לְבֵיתוֹ – דאג לעצמו ולבני ביתו, דאג לעתידו ולעתיד בני משפחתו: עם פרישתו החליט לעשׂות לביתו, ולכן הניח עסקי ציבור ועסק בצורכי משק ביתו ומשפחתו; תְנָאִים סוציאלִיִּים – מִכלול זכויות הניתנות לעובד שאינם מוצאים ביטוי כספי ישיר בשׂכרו, בהם חוּפשות, הַפְרָשה לגמלאות, הַדְרָכה וכד׳; פרי עמלו – תוצר מאמציו, תוצאת עבודתו: גן הַיָּרָק היפה שלנו הוא פרי עמלו של סבא, שמאז יצא לגמלאות ייחד את זמנו לטיפוחו; פרי ידיים – שָׂכָר, גמוּל, תוצאה של עבודה: תנו לה מפרי ידיה; בֶּהָלָה לְזָהָב – בהילוּת המונית למקומות של עֲפרות זהב כדי להתעשר מהר: גם הוא נתפס לבהלה לזהב ונסע ליבשת הדרומית כדי לחפשׂ זהב; חי נושׂא את עצמו – מי שמתקיים מעצמו, בלא תמיכת אחרים בו: המפעל החדש הוא חי נושׂא את עצמו; מי שנותן חיים ייתן פרנסה – אִמרה אופטימית של בעל ביטחון; אוֹכלֵי שולחָנוֹ – המקבלים את מזונם ממנו: יש כמה ילדים מחבקי אשפתות, האם תוכל לעשׂות איתם חסד ויהיו מאוכלי שולחנך; סָמוּךְ על שולחנו – התפרנס על ידו, נתמך על ידו או תלוי בו, בעיקר מבחינה כלכלית: בשנה הראשונה לנישׂואיי הייתי סמוך על שולחן חותני; ציפה לשולחן אחרים, ציפה לשולחן חברו – נזקק לבריות, היה תלוי באחרים, מי שאין בכוחו לפרנס את עצמו: המצפה לשולחן חברו, חייו אינם חיים; עיסוק צדדי – עבודה ארעית או עבודה נוספת על העבודה העיקרית: נאלצתי לעבוד גם בעיסוק צדדי כדי להתקיים בכבוד; פשׂוט נבֵלה בשוק ואל תצטרך לבריות; פשׂוט נבֵלה בשוק, ואל תאמר: ׳כוהן אני, אדם גדול אני׳ – נאה יותר לאדם לעבוד כל עבודה שהיא לפרנסתו, ואפילו היא בזויה, ובלבד שלא יתבזה בבקשת נדבות; ביטחון כלכלי – מצב שיש בו מקור הכנסה יציב, המאפשרת קיום מתמשך ברמת החיים של היום ובעתיד הקרוב; כִּלכֵּל את שׂיבתו – דאג לכל מחסורו בזִקנתו, תמך בו בזקנתו: בניי כלכלו את שׂיבתי מפני שאין פרנסתי מספקת; הַבטָחַת הַכנָסה – הֶסדר שלפיו מקבלות קבוצות חלשות ונזקקות באוכלוסייה הקצבות כספיות לקיומן; הַיּוֹם לעשׂותם וּמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם – מאמצים שעושׂים היום ייתנו תמורה בעתיד; אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה – אדם זקוק גם לצרכים חומריים לקיומו, לא רק לצרכים רוחניים, ולהפך: אם אין תורה, אין קמח; הוצאה מוּכֶּרת – הוצאה שניתן לנכּותה מההכנסה לחישוב מס: כספים אלה, המועברים לקרן השתלמות, לא יהיו חייבים במס בהיותם הוצאה מוּכּרת; חיי רווחה – חיים של שפע ועושר, חיים נוחים וטובים בלא דוחק ובלא מחסור; מאסתי בלחם עצלות ולמדתי ליהנות מיגיע כפיי; יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ; הוציא את פרנסתו בשפע; המצפה לשולחן חברו, חייו אינם חיים; מי שנותן חיים, ייתן פרנסה; פרנסתם מצויה להם ברווח; עבודה המבטיחה לעובד ולמשפחתו קיום בכבוד; כל ימיו הייתה פרנסתו טובה, בטוחה ומכובדת; יצא לשוק והכניס עצמו בעול הפרנסה כדי שיהיה לו לחם לאכול, בגד ללבוש ודירה לדור בה; השׂתכר כדי סיפוק צרכים והשׂיג ביטחון כלכלי; תן לאדם דג ואתה מזין אותו ליום, למד אותו לדוג ואתה מזין אותו לכל חייו; מצא מחייתו ביגיעת כפיו אף שהיה עליו לפרנס נפשות רבות; אין משׂכּוּרתו גדולה אך יש בה כדי סיפוק צרכיו; אצלו לא רבתה צרת הפרנסה כי מזונותיו היו מצויים בשפע, ורבים אכלו ושתו מפִּתו ומשַׁמנו; התגרים העלו את דמי מרכולתם

<u>פרנסה קשה או שלילית</u>. דָחוּק – צר, מצומצם, מועט: אין ידי מַשֶּׂגֶת לצאת לחו״ל כי פרנסתי דחוקה; פֵּירֵךְ – הִתִּישׁ, הֵעִיק, לָחַץ: שנים פירכה את גופה למען פרנסת ילדיה; המלאכה מפרכת ומשברת את הגוף; נִפְתַּל – נֶאבק מאבק עז לרוב עם אדם או עם עניין קשה: נַפתוּלֵי אלוהים נִפְתְּלָה יום־יום עם מר גורלה כי רבץ עליה עוּלה של פרנסה קשה; משׂכורת רָעָב – משׂכורת שאין בה כדי לספק את צורכי הקיום המזעריים; בְּצִמצוּם – 1. בחיסכון ובקימוץ רב, בלי מותרות, באמצעים מעטים: מאז פיטוריו מהעבודה הוא חי בצמצום; 2. בקושי, בדוחק: כמות המזון הזאת תספיק להם בצמצום עד סוף השבוע; חי בצמצום – התקיים בדוחק מתוך בחירה או כורח: שנתיים חקר את הפירמידות במצרים וחי בצמצום במבנה קבר; חי בלי חשבון – בזבזן: ספריו הכניסו לו כסף רב, אבל חי ללא חשבון, ובסופו של דבר הכריז על חַדלות פירעון ונמלט מנושיו; קָשִׁים מְזוֹנוֹתָיו של אָדָם – קשה לו לאדם לפרנס את עצמו ואת משפחתו: קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף; השׂתכר אל צרור נקוב – עמלו לא נשׂא פרי, לא ראה ברכה בעמלו, הפסיד את רווחיו, התפרנס בדוחק למרות יגיעתו הרַבּה, לא ראה ברכה בעמלו: למרות השׂכלתי האקדמי נאלצתי להשׂתכר אל צרור נקוב מחמת צבע עורי; הלין את שׂכרו, הלנת שָׂכָר – מצב שבו עובד אינו מקבל את מלוא שׂכרו במועד המתחייב כחוק: הלנת שָׂכָר היא עבירה פלילית, ולכן אפשר להטיל בגינה קנס של עד 35 אלף ש״ח; זֵיעַת אַפַּיִם – עבודה קשה, יגיעה מרוּבּה: בְּזֵיעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם; הוא הקים את הבית בזיעת אפיו; לחם חסד – מזון שנותנים בנדבה או במתנה, פרנסה הניתנת כנדבה:

לא אכלתי לחם חסד, אלא התקיימתי משׂכרי; לחם צר – אוכל מועט ומצומצם, מזון שאינו מספיק אלא בקושי; אָכַל לֶחֶם חִינָּם – חי על חשבון אחרים ואינו עוסק בשום עבודה; אוכל חינם – כינוי לבטלן, לטפיל, למי שמתפרנס ונהנה מיגיע כפיהם של אחרים, או למי שאינו עושׂה את מלאכתו כהלכה, ואינו מצדיק את המשׂכורת המשולמת לו: כדי לצמצם בהוצאות, פטרו קודם כמה אוכלי חינם בהנהלה הראשית; אָכַל את כספו – צָרַך את כספו, השתמש בכספו: משאכלו ההימורים את כספו, רעייתו התגרשה ממנו, והוא שב להיות סמוך על שולחן הוריו; אוכל לחם חסד, אָכַל לֶחֶם חֶסֶד – חי על חשבון מישהו אחר, התקיים והתפרנס על חשבון אחרים: אדם שמכבד את עצמו מתקיים מעמל כפיו ואינו אוכל לחם חסד; אכל לֶחֶם עַצלוּת – אכל אוכל שלא טרח בהכנתו, פרנסתו ללא יגיעה: וְלֶחֶם עַצלוּת לֹא תֹאכֵל; הוא סמוך על שולחן פלוני – קיבל בקביעות את כלכלתו ואת סיפוק צרכיו חינם, הוא חי על חשבון פלוני: החתן הצעיר היה שנים אחדות סמוך על שולחן חותנו; הכושי עשׂה את שלו (הכושי יכול ללכת) – משל למי שמילא באמונה את משׂימתו, ובסוף התעלמו ממנו ולא זיכוהו בגמול הולם; חי מִן הַיָּד אל הַפֶּה – הוציא את כל השׂכר לצורכי הפרנסה בלא כל אפשרות לחסוך: משׂכורתו כה נמוכה שהוא חי מהיד אל הפה; דחק רַגלָיו של אַחֵר – הרחיק אותו ממַעֲמדו או מפַּרנָסתו וכד׳; קיפח את פרנסתו, קיפֵּחַ את שׂכרו (של אַחֵר) – 1. לא שילֵם לו או לא נתן לו את כל המגיע לו, עשק אותו; 2. הפסיד את שׂכרו או את זכויותיו; ציפה לשולחן אחרים – תלה תקוותיו באחרים, שיעזרו לו ויפרנסו אותו, לא היה יכול לכלכל את עצמו: המצפה לשולחן אחרים, חייו אינם חיים; שחיקת שָׂכָר – ירידה בכוח הקנייה הממשי הרֵאלי של השָׂכָר בעקבות האינפלציה, כאשר המחירים עולים והמשׂכורת אינה מתעדכנת בהתאם לכך: תוספת היוקר מיועדת לפצות את העובדים על שחיקת השָׂכָר; קְשֵׁה יום – עובד בפרך לפרנסתו הזעומה: התפרנסה בדוחק והייתה קשת יום; גָּזַל את לַחמוֹ של – קיפח את פרנסתו: הקמת העסק המתחרה גזלה את לחמו; רֵחַיִים בצווארו, רֵחיים על צווארו – עול קשה המונח על כתפיו, מחויבות או אחריות כבדה שאינו יכול להשתחרר מהן, עול המשפחה ופרנסת הבית המונחים על כתפי האדם הנשׂוי: משמצא אישה חש רחיים על צווארו בשל העול הקשה של פרנסת הבית; גָּזַל את לַחמוֹ של – קיפח את פרנסתו: הקמת העסק המתחרה גזלה את לחמו; ירד לְאוּמָנוּתוֹ של פלוני – הסיג את גבול פלוני, קיפח את פרנסתו של פלוני; חתך פרנסתו של פלוני – קיפח את מחייתו; מעוטי ~~יכולת~~ < מְעוּטֵי הכנסה, מְעוּט הכנסה – אדם שהכנסתו הכספית קטנה; מְעוּט אמצעים – דל אמצעים, ואין פיתו מצויה; ירד לפרנסתו – קיפח פרנסתו, הסיג גבולו: עמד אחד ופתח חנות נעליים מול חנותי, מייד באו לקוחותיי הרבים וירדו לפרנסתו; דחק את רגליו – הרחיק ממעמדו, מפרנסתו וכד׳, הסיג את גבולו, התחרה בו וקיפח אותו: שׂונאי ישׂראל אמרו על היהודים: לא די שדוחקים את רגלינו במוקדי הכוח והכלכלה, מהם מבקשים את נפשנו; אִתרע מזלו, התהפֵּך עליו הגלגל, נהפַּך עליו הגלגל – נשתנה מזלו לרעה: נהפך עלינו הגלגל ואין ביכולתנו להמציא טרף לביתנו; חָזַר על הפתחים, סִיבֵּב על הפתחים, חִיזֵּר על הפתחים, חִיזּוּר על הפתחים – הליכה מבית אל בית כדי לקבץ נדבות: לפנים נהגו העניים לחזר על פתחי בתי העשׂירים; צוֹק הפרנסה – הקשיים, המצוקה והלחצים להשׂגת פרנסה: שוק העבודה הישׂראלי עדיין רחוק מלהיות נגיש וסובלני כלפי אימהות, ולכן הוקם אתר המנסה לפתור את צוק פרנסתן; קרדום לחפור בו, עשׂה דבר קרדום לַחפור בו – השתמש בדבר מה, כגון נכס רוחני, כדי לקדם את ענייניו, כדי להתפרנס ממנו או כדי להפיק ממנו טובת הנאה: רוב הסופרים עושׂים את כתיבתם קרדום לחפור בו כי הסִפרוּת היא מקור פרנסתם; שָׁבַר את מטה לחמו, נשבר מטה לחמו – נשאר מחוסר פרנסה, נושל מעבודתו, נשאר ללא אמצעי מחיה, נותר בחוסר כול: עם מות בעלה, שהיה המפרנס היחיד במשפחה, נשבר מטה לחמם של האלמנה וילדיה, והם הגיעו עד פת לחם; ציפה לשולחן אחרים – תלה תקוותיו באחרים, שיעזרו לו ויפרנסו אותו, לא היה יכול לכלכל את עצמו; מן היד אל הפה – מתפרנס בדוחק, ואינו יכול לחסוך; משׂכורת רָעָב – משׂכורת שאין בה כדי לספק את צורכי הקיום המזעריים; בנפשו הביא לחמו, ולא עלה בידו לשבור את עול הפרנסה מעל צווארו; הפרנסה לקויה ואין אדם משׂתכר כדי מזונותיו, ואם משׂתכר אדם זהוב אחד, באה המלכות ונוטלת לה חציו לשם מיסים וחציו לשם ארנונה; נסתתמו כל מקורות פרנסתו ופסקו מעיינותיה; בוא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם; נשאר בעירום ובחוסר כול; כִּלכֵּל את בני ביתו בלחם ובמים; כלתה פרוטה מן הכיס; חָרַב מעיין פרנסתו והתפרנס בדוחק; משפחה עמוסת סבל ולמודת מחסור; כל חייו נמק בעוניו, וחייו נתמררו בגזֵרות קשות ואכזריות; פרנסתו קשה כקריעת ים סוף; כדי להשׂיג ביטחון כלכלי, עמדו בדרכו חיבוטי פרנסה וטרדתה שנים הרבה; יש המתפרנס בדוחק ובקשיי קשיים, ויש המתקיים בכבוד בלא יגיעה קלה; התכלו מקורות ההכנסה והתקפחה הפרנסה; משהסתתמו מקורות הפרנסה, באו עלינו חבלי עוני ועזובה; המחלה אכלה את יגיעו, ובמותר קנה פיסת קרקע עד לקץ הימים; משחרב מעיין הפרנסות, החלה העניות לצרצר מכל זווית בביתו; התפרנס מיגיעו בדוחק ובקשיי קשיים

פרנסה ניטרלית. זָן – נתן מזון, כִּלכֵּל: כי הוא אֵל זן ומפרנס לכול; ניזון – קיבל מזון, התכלכל, התפרנס: גר, יתום ואלמנה מִניין הם ניזונים; הזנה, הזין – סיפק מזון, האכיל; כלכלה, כִּלכֵּל – תמך כספית לכלכלתו של מישהו, פִּרנס אותו: שנים היא תמכה בו וכלכלה אותו, עד שעמד על רגליו; כל מחסורו עליו – הוא מקבל סיוע חומרי מזולתו: המאמן אמר לי: ׳כל מחסורך עליי, העיקר שתתאמן ותביא מדליה׳; ככל שידו מַשֶּׂגֶת – על פי יכולתו הכלכלית: התשלום למימון העתירה הוא מרצונם החופשי של התומכים, כל אחד ישלם ככל שיכולתו משׂגת; שְׂכַר טִרחה – תשלום בעבור שירות מקצועי או בעבור שימוש מיוחד במיומנות או בכישרון: יש לשלם לעו״ד שׂכר טרחה; שָׂכָר מינימום – השׂכר המזערי הנקבע על פי חוק או הסכם שלא ניתן לשלם פחות ממנו [גם: רצפת שׂכר]; שָׂכָר נָקוּב – 1. סכום כסף שעובד מקבל תמורת עבודתו, הכולל את שׂכר היסוד, התוספות והתשלומים הגלויים (גם: שָׂכָר נוֹמִינָלִי); 2. שׂכר סִמלי המשתלם, למשל, לבני אדם המתגייסים לשירות בתחום מסוים; הוֹנוֹרָר < שְׂכַר סופרים – שָׂכָר שאדם מקבל עבור עבודת כתיבת מאמר או ספר ממערכת עיתון, מהוצאה לאור וכד׳, תמורת עבודתו או תמורת הזכוּת לפרסם ולמכּוֹר את יצירותיו; חופש העיסוק – חופש של כל אדם לבחור לעסוק בכל מקצוע או מקום עבודה שירצה, במקום ובדרך הרצויים לו, לשם הבטחת צורכי קיומו (פרנסה) והגשמה עצמית; שָׂכָר דיפרנציאלי – שׂכר המושפע מהמשׂרה שחבר הקיבוץ ממלא, היינו לפי תרומתו היחסית לתפוקה, ולא שׂכר שוויוני; הליכות הבית – משק הבית, ניהול ענייני הבית; משק בית – 1. עבודות הבית, מכלול העבודות הקשורות בתחזוקת הבית ובטיפול במשפחה, כגון ניקיון, כביסה, בישול: היא עובדת במשׂרה מלאה וזקוקה לעזרה במשק הבית; 2. קבוצת בני אדם הגרים קבוע בדירה, ולהם תקציב הוצאות משותף; מֶשֶׁק בַּיִת חַד־הוֹרִי – משק בית שבראשו עומד הורה אחד (ללא בן־זוג), בין שהוא אלמן בין שהוא גרוש, בין שהוא הורה יחידני; הטבות מפליגות – תוספות שׂכר או תגמולים גבוהים במידה מופרזת: במס הכנסה נתנו הטבות מס מפליגות בסך מיליארדי שקלים לחברות הגדולות; רָמַת קִיוּם בסיסית – רמה המספיקה בְּדִיוּק כדי להתקיים; רמת חיים – איכות וכמות של הסחורות והשירותים שבני אדם יחידים או אוכלוסייה שלמה ידם משגת לקנות [לרמת החיים כמה מדדים: הכנסה לנפש, תוצר מקומי גולמי (תָמָ״ג), נגישות לסחורה מסוימת, זמינות של שירותי רפואה ואיכותם, תוחלת חיים, צריכת מזון, תנאי דיור ועוד]; מֶרחַב מִחיה – 1. מרחב הולם לחיות בו, להתפתח או לתפקד; 2. תחומה (טריטוריה) נוספת שנחשבה הכרחית לאומה, בייחוד גרמניה הנאצית, למען המשך קיומה או רווחתה הכלכלית; יום שַׁבָּתוֹן – יום (כגון יום בחירות, יום כיפור) שבו נמנעים מלעבוד לצורכי פרנסה, יום מנוחה גמורה: יום הבחירות הוא יום שבתון; אין הקומץ משׂביע את הארי – כמות קטנה ומצומצמת לא תמלא את כל צורכי המרובים; עִסקֵי אוויר – פרנסות שאין בהן ממש ובסיס כלכלי יציב: עיסוקיו – מיני עסקי אוויר; מהיכן יָרָק זה חי – ממה הוא מתפרנס; חי על – התפרנס מ־: על מה אתם חיים? לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם; מי שטָרַח בעֶרֶב שַׁבָּת, יֹאכַל בשַׁבָּת – המכין מראש, ייהנה בבוא השעה מהכנה זו; מצא את מחייתו, מצא מחייתו – התפרנס, השׂתכר לפרנסתו: אחרי שנכשל בכמה עסקים, הוא מצא את מחייתו בעבודה כזבּן בחנות; משכתי בעול יום־יום כדי למצוא את לחמי; אין אדם צריך לדחוק רגלי חברו בשביל פרנסתו; כל עמל האדם לפיהו; אזל כספך – אזלו חבריך; עדיין לא הטיתי את שכמי לסבול עולה של פרנסה; נָשָׂא בעול הפרנסה; צורכי ישׂראל מרובים, ופרנסתם מעטה; בנפשו הביא לחמו; הפרקמטיה פעמים פורעת לעושׂיה ופעמים מביאה פורענות עליהם; יש המוציא את פרנסתו בזֵעַ וביֶגַע, ויש שפרנסתו בשפע בלי יֶגַע; עדיין לא הִטָה את שכמו לסבול עולה של פרנסה; שקוע במ״ט שערי פרנסה; הוא לא ידע אם לקצוב סכום־כסף נכבד לפרנסת הזוג הצעיר או לפסוק להם מזונות על שולחנו; הלוואי שיהיו מזונותיי מרים כזית, ונתונים ביד האל, ואל יהיו מתוקים כדבש ונתונים בידי בָּשָׂר ודם; אל תצריכנו לידי מתנת בָּשָׂר ודם, ואל תמסור מזונותינו בידיו שמתנתו מעוטה, וחרפתה מרובה; את העקרונות ואת הפרנסה אסור לשׂים באותה מגרה; וְנָא אַל תַּצְרִיכֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, לֹא לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הַלְוָאָתָם; מי שנותן חיים ייתן פרנסה < אוכל! חיים! כסף! עבודה! עוני!

פרסום!

פִּרסוּם – 1. פעולה או תהליך של קריאה לתשׂוּמת לב של הציבור בעניין כלשהו; 2. הצגת מוצר או שירות לקניית הרבים, בעיקר באמצעי התקשורת; 3. הפקת ענייני דפוס; פִּרסֵם – 1. מסר הודעה לציבור, הביא לידי תשׂוּמַת הלב או לידי עניין של הציבור: הזמר א״ב זכה לפרסום עולמי [ההפך: חָדַל לפרסם או לְהִתפַּרסֵם, פָּסַק מלְהוֹפִיעַ]; וכן – הֵבִיא לִדפוּס, הִדפִּיס, הוֹדִיעַ, הוֹצִיא, הוֹצִיא לָאוֹר, הִכרִיז, הֶעֱבִיר

קוֹל, הִצְהִיר, הִשְׁמִיעַ, יָצָא קול, מָסַר, מָסַר מוֹדָעָה, נָתַן פומבֵּי לְמַשֶׁהוּ, נָתַן פּוּמְבִּיוּת לְמַשֶׁהוּ, קָרָא לַהֲשָׁבָה, קָרָא לַהֲשָׁבַת הַמוּצָר, קָרָא לְתִיקוּן, קָרָא לְהַחלָפָה: הַגַּנְזָרוּת (צנזורה) מנסה למנוע את פרסומם של סודות הצבא; 2. הציג מוצר, שירותים וכד׳ כדי לשכנע את הציבור באמצעי תקשורת למיניהם שיקנו ולהגביר את מכירתם או לעורר מודעות ציבורית אליהם: שני משׂרדי הפרסום נאבקו על הזכות לפרסם את המוצר החדש; 3. הוציא לאור ספר, עיתון, מאמר וכד׳ והפיצם בספריות או בחנויות לצורך מסירתם או מכירתם לציבור; דְּבַר המפרסם – פרסומת, דבריו של מי שמפרסם משהו; קטע פרסומי בשידורי הרדיו: הקריין אמר: ׳לפני מהדורת החדשות נעבור לדבר המפרסם׳; פרסום אסור – פרסום המתנגש עם עקרונות חופש הביטוי, חופש העיתונות ועם זכות הציבור לדעת. האיסור לפרסם חל רק על מידע שפרסומו עלול לפגוע באינטרסים של הציבור (כגון פגיעה בחקירת המשטרה או פגיעה בביטחון המדינה) או על מידע שפרסומו עלול לפגוע בשמו של אדם או יסכן את חייו; פִּרסוּם מְתוּכְנָת – פרסום שבו רכישת שטח הפרסום והצבת המודעה נעשׂות באמצעות תוכנת מחשב; אמת בפרסום – עיקרון שלפיו המפרסם צריך להימנע מלפרסם מידע שקרי על מוצריו: הגנת אמת בפרסום היא אחת ההגנות העומדות לרשותו של נתבע בתביעות לשון הרע; משׂרד פרסום – עסק הנותן שירותי פרסום ללקוחותיו, כגון מחקר שיווקי, בחירת המסר הפרסומי וניסוחו; ניסוח יצירתי, מילולי וגרפי; הפקת הקמפיין הפרסומי (תשדירים, מודעות או פרסומות מסוג אחר) והפצתו; פרסום חוצות – אמצעי פרסום בשטח הפתוח, כגון שלטים על קירות ועל עמודים מוארים ברחוב, כרזות בתחנות אוטובוס ועל דופנות אוטובוסים: למכירת החטיף החדש, הוחלט לפרסמו בפרסומי חוצות ובתשדירי פרסומת בטלוויזיה; מסע פרסום – מערכת של פעילויות מתוכננות המיועדת לפרסם בציבור מוצר מסוים, מוסד מסוים וכד׳ ולהגביר את שימוש הציבור בו: לקראת החדרת החטיף החדש לשוק פתחה חברת המזון במסע פרסום נרחב; ילקוט הפרסומים – פרסום רשמי של מדינת ישׂראל היוצא לאור ב׳רשומות׳, ובו מתפרסמים פרסומי הממשלה המִנהליים, למשל, רשימת המינויים הממלכתיים, החלטות האקדמיה ללשון העברית ועוד; פִּרסוֹמֶת – מודעה, תמונה או סרט המביאים לציבור באור הזַרקורים את התכונות הטובות של מוצר, עבודה או שירות, לרוב בתשלום, כדי למשוך לקוחות או לספק מידע בעל עניין לציבור: המכירות גברו לאחר שידור הפרסומת; מודעת פרסומת –הודעה כתובה בעיתון, בשלט חוצות, בטלוויזיה, ברשת חברתית וכד׳ המפרסמת מוצר, שירות, אירוע ועוד, בדרך כלל כדי לקדם את מכירתו ולהגביר את ביקושו: משׂרד הפרסום הכין מודעת פרסומת נועזת לבגדי ים; תשדיר פרסומת – תשדיר המורכב מהזמריר לבדו, ופעמים יש בתשדיר מסר ארוך, שהזמריר הוא רק חלק ממנו, מעין עוגן הקושר תשדיר זה למכלול התשדירים של אותו משווק; תוכן שיווקי > פרסומת סמויה – שיטת פרסום שבה מועברים מסרי פרסום תמורת תשלום בתכנים של אמצעי התקשורת, תוך הסתרה חלקית או מלאה של עובדת העברתם; קְהַל יַעַד – קבוצת צרכנים או קונים שבכוח לשירות או למוצר מסוים, שאליה מכוּוָן המאמץ השיווקי, הפרסומי או ההסברתי: קהל היעד לתוכנית ההשתלמות הוא עובדים סוציאליים ופסיכולוגים; לֹא לְפִרְסוּם – מידע הנמסר לעיתונאי בהנחיה ברורה שלא לפרסמו בכל דרך שהיא; פְלָיֶיר > דף פרסום, עלון פרסום, עלון – דף או עלון לפרסום מוצר או שירות המחולק בתיבת המכתבים לעוברים ולשבים ברחוב, על שִׁמשת המכונית או מצורף לעיתון; סטיקֶר > דְבקית – תווית הדבקה קטנה מודפסת ומאוירת לרישום פרטים מזהים ולמסירת מידע; מדביקים אותה על רכב, על תיק, על ספר, על מחבר וכד׳: הדפסתי את שמי ואת כתובתי על דבקיות, ואני מדביקה אותן על מכתביי; פּרוֹספֶּקט > דף מידע, עלון מידע – דף או עלון, ובהם מידע ראשוני ותמציתי על דבר (כגון מוצר, מיזם, מוסד, שירות או עסק) ללקוחות עתידיים, למשקיעים, לבעלים או לעמיתים; לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו, אך ללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לֹא לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא שלא כלשונו, וללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לְצִיטוּט וּלְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו ובשם מוסר המידע; תהודה – הד ותגובה לפעולה, למאורע, להתרחשות, לאמירה וכד׳: לנאומו של הרצל בקונגרס הציוני הראשון הייתה תהודה רבה בעולם היהודי; הדהוד, הִדְהֵד – 1. השמיע הד, נשמע כמו הד, חזר ונשמע שוב ושוב: רעמי הצחוק של הקהל הִדהֲדו באולם; 2. הותיר רושם עז אצל מישהו ונותר חרות בליבו, בנפשו, בראשו וכד׳: דבריו הקשים של ראש הממשלה הדהדו באוזנינו עוד זמן רב אחרי הכינוס; שׁוֹפָר – כינוי לכתב עת או לדובר רשמי המבטא רעיונות של קבוצות וזרמים פוליטיים, סִפרותיים וכד׳, ביטאון: עיתון זה משמש שופר התעמולה של מפלגות השׂמאל במדינה; פַּרְהֶסְיָה, פִּרהוּס, פִּרהֵס – גילה בפומבי, הראה ברבים: יש האוהבים לפרהס את עושרם, ויש המפרהֲסות את חמודותיהן; אין פרהסיה פחותה מעשׂרה בני אדם; בְּפַרְהֶסְיָה – באופן גלוי, לעיני כול, בציבור, בָּרַבִּים, בפומבי, בלי להסתיר דבר מאיש, בשער בת רבים: יש דברים שדרכם לעשׂות בפרהסיה, ויש דברים שדרכם לעשׂות בצנעה; בשער בת רבים – בפרהסיה, בפומבי, לעיני כול; סוּבּיוּדִיצֶה, סוּבּ יוּדִיצֶה – לפני השופט או לפני דיון של בית המשפט וטרם הוכרע שיפוטו, ולכן אסור לדון בו בפומבי; קליטה, קלוט, קָלַט – ראה את התמונות או שמע את הקולות שמכשיר התקשורת שלו השמיע או הציג בעקבות קליטתם של שדר, של שידור וכד׳: הטלוויזיה שלנו קולטת היטב את הערוץ החדש; הזריח את שִׁמשׁוֹ – העלה מישהו מבחינת פרסומו, מעמדו וכד׳: קודם שישקיע הקב״ה שמשו של צדיק, יזריח שמשו של צדיק חברו; אף שהדומייה והֵיעדר אורות הבימה אהובים עליי, הממונים החליטו להזריח את שמשי בזכות תרומתי המיוחדת; השקיע את שִׁמשׁוֹ – הוריד אותו מגדולתו, הסיר את כוחו ממנו: קודם שהשקיע את שמשו של משה הזריח שמשו של יהושע; השקת מוצר, השיק מוצר – הכניס לשימוש מוצר חדש או התחיל בשיווקו: השבוע השיקה החברה את סדרת האיפור החדשה; שם מסחרי – שם של מוצר שעסק מסחרי כלשהו המציא ומשתמש בו כסימן היכר למוצריו (כמו וזלין, ויזה, טיפקס, טפלון, ג׳יפ, צלופן); גִימִיק – תחבולה מחוכמת, פעלול, להטוט פרסומת; שֵׁם רע – פרסום לגנאי, מוניטין שלילי, דעה כללית שלילית על מישהו או על משהו (לרוב בצירוף ׳הוציא שם רע׳): בעת הגירושים שָׂם לגרושתו עלילות דברים והוציא לה שם רע; לָעַז עליו – דיבר בגנותו של, הוציא שם רע: מעשׂה בעלמה שמעלה בכספי הלקוחות ולעזה עליה כל המדינה; הוציא לעז, הוציא שֵׁם רע – פרסם דברים שליליים או הפיץ דברי גנאי על מישהו או על משהו, גרם שיקבעו דעה שלילית עליהם: התנהגותם המבישה של תלמידים מעטים מוציאה שם רע לכל בית הספר; מֶסֶר – 1. הרעיון החשוב במכתב, במסמך, ביצירת אומנות, במאמר, בהרצאה, בנאום וכד׳ או ההצהרה העיקרית שמנסים להביע או להעביר באמצעותם: המסר של המחזה הוא שסופו של הצדק לנצח; 2. הודעה שמעבירים באמצעות מישהו: העברתי מסר ברור וחד־משמעי שאני מוכן לשקול בחיוב את המשׂא ומתן בינינו; הפגין, הפגנה – יציאה של אדם אחד או קבוצת בני אדם אל הרחובות, תוך הכרזת סיסמאות והנפת שלטים בפומבי כדי למחות על נושׂא מסוים [ההפגנה היא מימוש של חופש הביטוי וחופש ההתארגנות, והיא מצריכה לקבל רישיון מהמשטרה]; הפגנת כוח, מִפגַן כוח – פעולות שנועד להבהיר מה מסוגלים אדם או ארגון לעשׂות, מעשׂה המיועד להראות ברבים את עוצמתו של העושׂה: אסֵפת ההמונים הפכה להפגנת כוח של המפלגה; מִפגן כוח מרשים בכינוס הפתיחה של הרשימה הדתית המאוחדת; רָעַשׁ, רַעַשׁ – תהודה ציבורית, הדים, התרגשות רבה, סערת רוחות, מהומה רבתי: הודעתו המַרעֶשית (סנסציונית) עוררה רעש רב וזכתה לתגובות בכל אמצעי התקשורת; כשנודעו פרטי הפיגוע הרצחני רעשה הארץ, והובע חשש מפני פעולות נקם של יחידים; למרות הרצח המתועב, הארץ לא רעשה, ציפור לא צייצה, שור לא געה, הים לא נזדעזע ולא נעו אמות הסיפים; חופש ההפגנה – זכות יסוד הנגזרת מחופש הביטוי, והמאפשרת אסֵפה, הפגנה, תהלוכה או מִשמרת מחאה לכל אדם בישׂראל כדי להעביר מסר המתמקד במחאה. זכות זו היא אחת הדרכים שבהן רשאי הציבור לבטא את דעתו בפומבי. יש שחופש זה משמעו פגיעה מוגבלת בזכות לפרטיות או בחופש התנועה. עם זה, תוכן המסר אסור שיהיה הסתה, גזענות, אלימות, המרדה והסתה לטרור: חופש ההפגנה הוא דרך ביטוי קיבוצית להביע דעה בפומבי ולהשׂיג הד ציבורי; מִשמרת מחאה – הפגנת בני אדם העומדים במקום כלשהו והמבטאים מחאה פוליטית לרוב בקריאות ובכרזות, ואינה טעונה רישיון; דִּברוּר, דִּבְרֵר [כשנאמר על דובר צה״ל או על נציגו] – 1. בחן כתבה לפני שידורה ברדיו או בטלוויזיה וקבע אם הוא מאשר את שידורה במלואה או פוסל את כולה או חלק ממנה: נציגי דובר צה״ל ישבו במלחמת יום הכיפורים בחדרי העריכה ובאולפנים ודִבררו את כל הדיווחים והכתבות לפי מדיניות ההסברה של צה״ל; 2. [בלשון העיתונות] שימש דוברו של מוסד או ארגון: יושב ראש האיגוד אמור לדברר אותו; 3. התערבות של גורמים רשמיים בתוכן שידורי הרדיו והטלוויזיה בשעת חירום; פּוֹפּוּלָרִיוּת, פּוֹפּוּלָרִי – ידוע בין העם ומקובל עליו, מפורסם ומקובל מאוד, אהוב ונערץ על רבים: התקליט החדש של הזמרת הפופולרית נמכר בעשׂרות אלפי עותקים; עממי, מותאם לטעמם או להבנתם של בני כל שכבות הציבור; כְּרוֹנִיקָה – 1. תיאור היסטורי של אירועים לפי סדר הזמנים, בדרך כלל ללא ניתוח או פרשנות; רשימות דברי הימים; סיפור מאורעות לפי סדר התרחשותם; 2. החלק החֲדְשׁוֹתי שבעיתונים: בזמן האחרון אתה מוצא יותר ויותר צידוד בעמדה זו או אחרת גם בעמודי הכרוניקה של העיתון; קְדִימוֹן – קטע סרט נבחר (או ריאיון) לקידום סרטי קולנוע או טלוויזיה או משׂחקי מחשב, המופץ לציבור הרחב בטרם צאת הסרט המלא, כחלק מאמצעי שיווקו; קוֹפִּירַייטֶר > רַעְיוֹנַאי – אדם שמקצועו הוא לפתח ולחבר סיסמאות פרסומת וחומר פרסומי אחר כדי לקדם מכירות של מוצר או של שירות: בישיבת הצוות של משׂרד הפרסום השתתפו הרעיונאי, המעצב הגרפי ומעצב התדמית, והוחלט לנקוט בה קו שמרני בניסוח מודעת הפרסומת

לבנק; ג׳ינגֶל > זַמְרִיר – מסר קצר וקליט המשמש (בלוויית לַחַן) למטרות פרסומת קולית, לרוב ברדיו, לעיתים בטלוויזיה, וכן בדרכים נוספות שבהן נחשף הציבור לפרסומת קולית [פעמים הזמריר הוא בן משפט אחד בלבד, אך לעתים זהו פזמון קצר, שבו משפטים אחדים]; סֶלֶבּ > סֶלֶבְּרִיטִי > יְדוּעָן – אישיות מפורסמת וזוהרת, בעיקר בעולם הבידור והתקשורת או בחוגי החברה הגבוהה: היא דואגת לקשט את מסיבותיה בכל מיני ידוענים נוצצים; יחסי ציבור – פעילות של תקשורת המונים (הסברה, פרסום, תעמולה וכד׳) שנועדה ליצור תדמית חיובית ולהיות בעל רצון טוב (כלפי אדם, חברה, מוסד, מפלגה) כדי להשׂיג מוניטין הרצוי ליוזם הפעילות; יַחְצָן – מי שעוסק ביחסי ציבור ומשתמש בחלק העיתונאי ולא הפרסומי של אמצעי התקשורת, למשל; הכנסת כתבה אוהדת לעיתון היא פעילות יחסי ציבור; יִחְצֵן – נתן שירותי יחסי ציבור לאדם, למוסד, לארגון וכד׳; כְּרוּז – קול קורא, הודעה שמפרסמים בציבור; כָּרוֹז – 1. איש המודיע לקהל מטעם הרָשות, מכריז: הכרוז הודיע לכל החברים לבוא לאסֵפה; 2. מי שמקצועו הוא להכריז על סחורה במכרז פומבי או על נייר ערך או במסחר; צליבה, צָלַב – תקף ופגע באופן מילולי, הוקיע מישהו או משהו במילים קשות, מתח עליו ביקורת חריפה, שם אותו ללעג ולקלס: עמיתיה צלבו אותה על גזענותה נגד האתיופים; הוּקַע, הוֹקָעָה, הוקיע – גינה בחריפות, בפומבי, פרסם ברבים גינוי חריף או התנגדות נמרצת למישהו או למשהו: יושב ראש המפלגה הוקיע את השחיתות שנחשׂפה בצמרת מפלגתו; ידיעה – ההכרה הוודאית של אדם בכך שטענה מסוימת היא אמיתית (להבדיל מ׳סְבָרָה׳ – אמונה שעובדה מסוימת היא אמיתית, אך ללא ודאות; מבחינים בין ידיעה אמינה, בדוקה, טרייה, כוזבת, מודלפת, מצערת, מעציבה, מצערת, משׂמחת, רשמית, שיש לה רגליים, רעשנית, מרעישית; הכריז – הודיע בקול, פרסם: יצאו כמה כָּרוֹזוֹת והכריזו ברשות הרבים; שֵׁמַע – 1. שמיעה, תקליטור שמע או עֱזרי שמע; 2 פִּרסום: שמעו של המרצה יצא למרחוק; 3 שמועה, ידיעה שנִמסְרה על־פּה; שִׁמעו הולך בכל הארץ, שִׁמעו הולך מסוף העולם ועד סופו, שִׁמעו הולך בכל המדינות, שִׁמעו הולך בכל הארצות – התפרסם בכל העולם: הלוואי שירבו כמוך בישׂראל ששמענו ששמעך הולך מקצה הארץ ועד קצה; כלום את היא העלמה ששִׁמעך הולך מסוף העיר ועד סופה על יכולתך לנגן בכינור? רֵקוֹרד – 1. התרשמות מאדם על־פי מהלך חייו או על פי התנהגותו: רקורד של התאמה לתפקיד; 2. שֵׁם שאדם או מקום קונים לעצמם: מקום עם רקורד של בעיות; עובד עם רקורד של התפרעויות; תַּשְׁדִּיר – שידור קצר בין תוכניות רדיו או טלוויזיה מתוזמנות לשם מסירת הודעה או פרסומת; עבר מסך, עבר את המסך – הצטלם יפה, הופיע היטב בטלוויזיה, נראה טוב בצילום, התקבל כאמין על ידי הצופים: במציאות היא לא כל כך יפה, אבל בטלוויזיה היא עוברת את המסך; אבק כוכבים – כינוי לזוהר ולהילה הקסומים המלווים את עולמם של כוכבי הבידור והקולנוע; שמו יצא לתהילה – 1. הוא התפרסם בכישרונותיו, בסגולותיו או במעשׂיו הטובים: שמו של המדען הדגול יצא לתהילה בארץ ומחוצה לה; 2. התפרסם בעולם כולו, זכה לשבח ולתהילה רבים: שמה של הקַפֶּלָה הסיסטינית ברומא יצא לתהילה בזכות ציורי התמשיחים (פְרֶסקוֹ) של מיכלאנג׳לו המצויים בה; שמו הולך לפניו – הוא מפורסם ונודע לתהילה, שמו ידוע ברבים, יצאו לו מוניטין: הוא שופט כבר שנים רבות, ושמו הולך לפניו כשופט ישר והגון; כוכבו דרך, כוכבו זרח – התפרסם, זכה לתהילה: בעקבות הופעתו במחזה המצליח דרך כוכבו והוא נעשׂה שׂחקן מפורסם; כשמו כן הוא – שמו הולאם את טבעו לחיוב או לשלילה: כשמו כן הוא, נבל שמו ונבלה במעשׂיו; קרם לחות והגנה כשמו כן הוא – הוא מגן על עורו של אדם שניזוק מקרניים על־סגולות של ארצנו שטופת השמש; כוכבו דעך – ירד מגדולתו, הועם זוהרו, פחתה חשיבותו: בצעירותו הוא נחשב לסופר מבטיח, אך עם השנים כוכבו דעך, ולבסוף הוא חדל לכתוב; בראש חוצות, בָּרַבִּים, בַּגָּלוּי, בפרהסיה, בְּפוּמְבֵּי [תה״פ] – לעינֵי הכול: עשׂה עימו בפומבי וביקש לעשׂות עמו בצנעה; קוֹבָל עם ועדה, קוֹבָל עם – בגלוי, בפרהסיה, לעיני רבים, לעיני הכול: הוא הכריז על כך קובל עם ועדה, ולא יוכל לחזור בו; חיילי ישׂראל, גבורתם ומסירות נפשם כבר הוכחה קובל עם ועולם במלחמות ישׂראל; פּוּמְבִּיוּת, פּוּמְבֵּי – פרסום, הודעה גלויה ובפני ציבור גדול [בעיקר בביטויים ׳עשׂה פומבי׳, ׳נתן פומבי׳, ׳מתן פומבי׳ וכד׳]: הוא מסר את המידע לחוקרים אך ביקש שלא לתת פומבי לדבריו; נתן פּוּמבי, עשׂה לו פּוּמְבֵּי – פרסם, הודיע ברבים: הרבו בשבחו ועשׂו פומבי לכישוריו; הוא התחייב שלא לתת פומבי לפרָטֵי השׂיחה; סרט תדמית – סרט שנועד ליצור דימוי חיובי עבור עסק בעיני הלקוח שבכוח; מסע תעמולה – תעמולה תקשורתית שיטתית ומאורגנת הנמשכת פרק זמן מסוים והמיועדת לחזק או לשנות עמדות ודפוסי התנהגות מקובלים בחברה: לקראת הבחירות יצא המועמד במסע תעמולה אינטנסיבי; חיסָיון עיתונאִי – אפשרות המוענקת לעיתונאי שלא לחשׂוף את המקורות שבהם השתמש לפרסום כתבה; קומוניקט > הודעה פומבית, הודעה לעיתונות – הודעה כתובה הנמסרת לכלי התקשורת מטעם האחראים ליחסי הציבור של חברה, ארגון, מוסד וכדומה, כדי ליידע את הציבור במידע חדשותי מסוים: החלטת החברה לשנות את סמלילה (לוגו) לוותה בהודעה לעיתונות, המנמקת את ההחלטה; נוסח דברים, הודעה פומבית (statement) – הודעה או הצהרה מנוסחת, בדרך כלל רשמית, הנמסרת לפרסום לכתבים, לציבור וכד׳; עִיתּוֹנוּת הָמוֹן, צְהוּבּוֹן, עִיתּוֹן הָמוֹן – כינוי לעיתון מסחרי הפונה להמונים, דפיו קטנים ומאמריו קצרים, אך גדוש בתמונות על בני אדם מפורסמים, ברכילות זולה וברדיפה אחר שערוריות, והידיעות בו בעלות אופי מְרַעֲשִׁי (סנסציוני); בַּת קול – הֵד, הבָרה, נשמעה שמועה: יצאה בת קול ביחידה שהמפקדת פוטרה; מַשְׁבֵּר – אירוע של סכנה גדולה, קושי או ספק שיש לפתור בו בעיות או לקבל החלטות חשובות: על המדינה עבר משבר כלכלי, והאבטלה הגיעה לממדים מדאיגים; ניהול משברים, התמודדות עם משבר, התמודד עם משבר – הפעיל במיומנות כלים (מדיניים, צבאיים, חברתיים וכיו״ב) כדי לקבל החלטות ולהשתלט על המשבר, לצמצם נזק ופגיעה בשמו הטוב של הארגון אגב גריפת יתרונות מהמצב; מָנִיפֶסְט > מִנְשָׁר – הצהרה מטַעם השלטונות או מטעם מפלגה שיש בה תיאור העמָדות של אותו הגוף, מטרותיו ודרכי פעולתו; איגרת מידע, ידיעון מְקוּוָן (newsletter) – הודעה הנשלחת בדוא״ל לרשימת תפוצה ומכילה מידע עכשווי מטעם גוף מסוים או בנושׂא מסוים, לרוב בקישורים; דעת הקהל – הדעות הרוֹוחות בציבור בעניין מסוים או יחסו אליו: דעת הקהל מורה על סלידה ממלחמות; שמוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ – הוא מפורסם וידוע ברחבי העולם, הוא רב מוניטין; גולל לפני פלוני את תולדות, גולל את הפרשה – סיפר את הפרשה מתחילתה ועד סופה: גוללנו שוב את הפרשה הציונית בכל רוחב יריעתה לפני השׂר; דְּבַר המפרסם – פרסומת, דבריו של מי שמפרסם משהו: ׳לפני מהדורת החדשות נעבור לדבר המפרסם׳, אמר הקריין; חרם מודעות – החלטת גוף כלכלי שלא לפרסם מודעות באמצעי תקשורת שלדעתו הזיק לו; שֶׁלֶט – דבר שיש בו הודעה כתובה ותמונה לרבים (למסירת מידע, הוראה, אזהרה וכדו׳) בדרך של דפוס, הדבקה, הצגה, הארה, צביעה, חריטה וכד׳, לרבות המִתקן הנושׂא את ההודעה והמשמש לכך בלבד; שילֵט – התקין שלט לסימון של דרך, שטח, מקום וכד׳: שילוט המחנה הקל על המבקרים בו; שילוט – 1. התקנת שלט או שלטים בדרך או בשטח: השילוט לאורך הכביש ברור ומואר היטב; 2. שלט או שלטים בדרך; שִׁילוּט מִתחַלֵּף – שלט שאפשר להציג בו למשתמש בדרך מסרים משתנים על אירועים מיוחדים, כגון להזהיר מפני עומסי תנועה, תאונות, פיגועים, עבודה בכביש או מגבלות מהירות בקטע כביש מסוים; שילוט חוצות, שלט חוצות – מודעת פרסומת גדולה ומאירת עיניים על מעמד מיוחד, המוצגת בשולי דרכים עירוניות ובין־עירוניות. מבחינים בין שלטי חוצות נייחים, המציגים מודעה אחת בלבד, ללוח אלקטרוני שתוכנו משתנה ללא הרף; לוּחַ מוֹדָעוֹת – מִשטָח להצגת מודעות, מידע, פרסומת וכד׳, בדרך־כלל בצורת גיליונות נייר מודבקים או מחוברים בנעצים; יש רגליים לסברה ש־ – יש היגיון בסברה ש־, יש יסוד להניח ש־, סביר להניח: יש רגליים לסברה שלאחר הבחירות יהיה פיחות; הידיעה הִכּתה גלי הד גדולים – הידיעה עוררה הדים, רעש וסער; גילה את עיניו – גילה למישהו דבר שהיה נסתר ממנו לחלוטין, פָּקַח את עיניו של מישהו; גילה את דַעתו – הביע את עמדתו או את השקפתו בנוגע לעניין מסוים: בענייני נשים הוא ממעט לגלות את דעתו; גילה את אוזנו – סיפֵּר לו דבר סוד, סיפר לו דבר שלא ידע, סיפר לו דבר אישי או אינטימי, הביא לתשׂוּמת ליבו: הם לא גילו את אוזנו של איש בדבר ההסדרים שערכו מחוץ להסכם הכתוב; מַשׁתַ״פ (משתף פעולה) מג׳נין גילה את אוזנו של החוקר על הכוונה לפגע בפתח תקווה; מיתוג, מיתֵג – קבע מערכת זיהוי למוצר: לא קל לעסק קטן למתג את עצמו; הכריז בקולֵי קולות – הכריז בְּרַעַשׁ ובצעקות: המנחה הכריז בקולי קולות מי זכו בפרס; גוּנב לאוזניו; גוּנַב אֵלָיו דָבָר – נודע לו באופן לא ישיר ולא רשמי, הגיע לידיעתו דבר הסוד בחשאי; מתן פּוּמבֵּי ל־, עשׂה פומבי ל־, נתן פּוּמבֵּי ל־ – פִּרסם ברבים, הודיע בּרַבּים, הפך אותו לגלוי וידוע לרבים: אלו הם עניינים אישיים שאינני מעוניין לתת להם פומבי; יָצָא לַעַז, נָפְלָה הֲבָרָה – פשטה שמועה, יצא שם רע: נפלה הברה בשכונה שאחי קלקל את מעשׂיו; יצא לעז שאין המאכל ראוי לאכילה, והכול נמנעו מלקנותם; נודע לו מכלי ראשון – נודע לו ממקור ראשון: הידיעה נמסרה לי מכלי ראשון במישרין; מִבְזָק, מִבזַק חדשות – מהדורת חדשות קצרה ברדיו או בטלוויזיה הקוטעת את רצף השידורים, ובה נמסרות לציבור חדשות: בזמן המלחמה נקטעו מדי פעם שידורי הטלוויזיה ושודרו מבזקי חדשות; חדשה מרעישה – חדשה מדהימה, ידיעה בלתי צפויה בעלת אופי דרמתי: שמעת את החדשה המרעישה? המנהל הודיע על התפטרותו; סֶנסַציָה > מְרעָשׁ, חדשות ונצורות – דברים חדשים ומפתיעים וחשובים, ידיעות מפתיעות ומרעישות, גילויים בלתי צפויים (לרוב באירוניה): זה מה שרצית לומר? ואני חשבתי שיש בפיך חדשות ונצורות; כּוֹכָב עוֹלֶה – אדם שהופיע לא מזמן בתחום הציבורי, ויש לו סיכוי להיות מפורסם: הזמר הזה הוא כוכב עולה בתחום המוזיקה הקלה; הפצת שמועות – פרסום שמועות,

הפצת ידיעות שאינן בדוקות ומוכחות: בזמני מלחמה ומתיחות יש להיזהר מלהפיץ שמועות הזורעות פחד ומבוכה; **הפרחת שמועות** – הפצת שמועות ופרסומן ברבים: הפרחת שמועות מקוטעות היא מעשׂה של הולכי רכיל; **פְּתַח פִּיךָ וְיָאִירוּ דְבָרֶיךָ** – דַבֵּר! הבה נשמע מה יש בפיך! קודם שתתחיל להרצות, אל תשכח לבקש מהקהל לכבות את הטלפונים שלהם ולהיות קשובים לך, ואז – פתח פיך ויאירו דבריך; **מלחשים ש׳** – יש שמועות ש׳, בני אדם מספרים ש׳: מלחשים שהמפקדת תהיה מזכירת הרמטכ״ל; **רֶמֶז שָׁקוּף** – רמז גלוי שכוונתו ברורה ביותר: הגדלת כוחות הצבא לאורך הגבול הייתה רמז שקוף לכוונות המלחמה של המדינה; **קידום מכירות או קידום מותג** – מהלכי שיווק משלימים לפרסום וליחסי ציבור; **יָצָא הַמַּרְצֵעַ מִן הַשַּׂק** – נתגלתה האמת לבסוף, משל לדבר שביקשו להעלימו והתגלה, יצאה הכוונה האמיתית שמאחורי הדברים: יצא המרצע מהשׂק, וסוף סוף הוא אמר ברבים את מה הוא חושב באמת; **הוציא את המרצע מן השׂק** – גילה את האמת: ח״כ א״א העז להוציא את המרצע מן השׂק ולהוקיע את חסרי דרך הארץ; **סרטון פרסומת** – תשדיר קצר (לרוב עד 30 שניות) בקולנוע ובטלוויזיה המעביר מסר פרסומי בשילוב של קול, תמונה ותנועה [ברדיו הוא תשדיר הפרסומת]; **עד כמה שידיעתי מגעת** – כל שלמדתי וידוע לי (בהצטנעות): עד כמה שידיעתי מגעת, כמעט שום תוכנית שנוסתה בעולם להאצת מנת מִשְׂכָּל, לא הצליחה; **מפי השמועה** – 1. מתוך דברי הבריות, מתוך דברים שנמסרו מפה לאוזן [בניגוד לדברים כתובים]: תחילה נודע לי מפי השמועה, ורק לאחר ימים הוא פורסם בעיתון; 2. במסורת שנמסרה על־פה, כפי ששמע אדם מרבותיו: מפי השמועה שמעתי כי אין דברי מורי בכתובים; **חדשות כזב, ידיעת כזב, שמועת שָׁווא** – שמועה חסרת ביסוס במציאות, ידיעה שקרית המתפרסמת ברבים: ראש הממשלה הכחיש את שמועות השווא שהפיצו יריביו; **ניפץ את המיתוס על, ניפוץ מיתוסים** – נטילת האופי העל־טִבעי מסיפור על ידי הערכה מעשית של העובדות; **לַחַשׁ רַחַשׁ, עֲבַר רַחַשׁ־לַחַשׁ** – עבר קול של לחישות רבות בקהל, עבר רחש לא ברור: לחש רחש עבר בכיתה עם כניסת המורה החדשה; **שמועות פורחות** – שמועות שאין להן יסוד: שמועות פורחות הן ואין להגיב עליהן; **הפריח שמועה, הפרחת שמועה, הפצת שמועה, הפיץ שמועה** – פרסם דבר שפוגע, משפיל ומעליב אדם, הגורם נזק של ממש למושׂא הדברים, ולא אחת קמה עילה להגיש תביעה בגין לשון הרע; **רָוְוחָה שמועה עקשנית** – נפוצה ברבים שמועה מסוימת, רווחה שמועה עיקשת: שמועה עקשנית טוענת שאחת המשתתפות ברצח הנער לפני כמה שנים, היא קרובת משפחתו; **שָׂם באוזני פלוני, שָׂם באוזניו** – השמיע לו, הורה לו לשמוע ולזכור: שַׂמתי באוזני החייל מה מטלותיו בשמירה; **קול קוֹרֵא** – כרוז, קריאה פומבית: האגודה פרסמה קול קורא לתומכים בה; **הצהרה, גילוי דעת** – הצהרה פומבית רשמית בכתב או בעל־פה המביעה את עמדתו של המצהיר בעניין מסוים, הנראה בעיניו עקרוני או חשוב: אגודת הסטודנטים פרסמה בעיתון גילוי דעת המוקיע גילויי גזענות בקמפוס; **יָצָא טִבעו בעולם** – יצא שמו למרחוק, נתפרסם בעולם; **איש בשׂורה** – אדם המֵביא ידיעה משׂמחת; **סנונית רִאשונה** – כינוי למבשׂר דבר מה שאחרים עוד יבואו בעקבותיו; **הרעיש שָׁמַיִם וָאָרֶץ** – הֵקים רַעש גדול; **תעשׂיית שמועות, חרושת שמועות** – רכילות, פרסום ידיעות (נכונות או שקריות) בדבר חייו הפרטיים של אדם: על היחסים ביניהם הופצה חרושת שמועות; **עָברה הרינה** – נפוצה שמועה במקום, רבים מרננים ומספרים זה לזה: ביחידה עברה הרינה מי יתמנה לסגן הרמטכ״ל; **עברה הרינה במקום, עָבְרָה הרינה במחנה** – נפוצה שמועה במקום, רבים מרננים ומספרים זה לזה: במחנה עברה הרינה שמפקד הבסיס מתכוון להתפטר; **יום בשׂורה** – יום שנתברך ידיעות משׂמחות: היום הזה יום בשׂורה הוא; **בשׂורה רָעה** – ידיעה מצערת, שמועה על אסון וצרה: על בשׂורה של מת אומרים: ברוך דיין האמת; **בשׂוֹרת אִיוב** – הודעה על אסון: ההורים קיבלו את בשׂורת האיוב על מות בנם; **שֵׁם דָבָר** – מפורסם מאוד לטובה, שֵׁם שזכה לפומבי רב, מישהו או משהו בעל מוניטין: עוגות הגבינה שלי הן שם דבר בכל העיר; **איש שֵׁם** – אדם מפורסם, נודע לתהילה: מי מכיר כמה אנשי שֵׁם בתולדותינו בעת החדשה? **העביר קול** – הכריז, פרסם, השמיע ברבים: העבירו קול ביחידה שנטייל בכותל; **הִתפַּשְׁטוּת שמועה** – הפצת שמועה או ידיעה או התפרסמותה: התפשטה השמועה כאש בשׂדה קוצים; **הבשׂורה הִיְחוּלָה** – הבשׂורה שמייחלים לה, שמצפים לה; **מִכתָב גָלוּי** – פנייה המתפרסמת בעיתון לאישיות ציבורית או למוסד; **עֵסֶק גדול** – תכונה רבה, פומבּי ופרסום רב, ברעש רב מסביב, ברוב מהומה: כשנשׂיא ארה״ב מגיע לארץ, הוא מגיע בעסק גדול; **המפורסמות אינם צריכים רְאָיָה** – מה שמקובל ומוסכם על הכול אין לאשרו כי אין מערערים עליו; **השמועה עשׂתה לה כנפיים, ציפור קטנה לחשה לי, עוף השמיים הוליך את הקול** – השמועה פשטה בדרך כלשהי, הדבר התגלה ונודע ברבים על אף הניסיונות להסתירו: עוף השמיים הוליך את הקול, ולכן השמועה העקשנית בדבר התייקרות הדירות כבשה את לב הכול; **נָתַן קוֹלוֹ, נָשָׂא קולו, הרים קולו, הרים כשופר קולו** – צעק, דיבר בקול רָם: קרא בגרון והרים קולו כשופר; **מפה לאוזן** – בלחישה, בדרך סוד: ההדלפה עברה מפה לאוזן; **אוזנַיִם לַכּוֹתֶל** – אזהרה שנועדה להזכיר לדובר כי ייתכן שיש מאזינים סמויים לדבריו: היא קטעה את דבריי ולחשה: ׳זהירות, אוזניים לכותל׳; **הציל מפיו את האמת** – הוציא מפיו את האמת שרצה להעלים: לאחר כשעתיים הצליח הפסיכולוג להציל מפי המתאבד את האמת הנוראה; **הציל דבר מפיו** – הוציא דבר מפיו של אחר על כורחו של האחר, גילה את אשר רצה להעלים: יש לנו שיטות כיצד להציל דבר מפי חשודים בהעלמת מס; **בעל שֵׁם** – מפורסם, נודע לתהילה, שמו יצא למרחוק; **שֵׁם עולם** – פרסום בכל רחבי התבל: החוקר קנה לו שם עולם בתגליתו; **הידיעה עשׂתה לה כנפיים, השמועה עשׂתה לה כנפיים** – הידיעה התפשטה מהר ברבים; **חשׂיפת יֶתֶר** – פרסום מוגזם באמצעי התקשורת; **טוב שם משמן טוב** – מידות טובות ומעשׂים טובים מַקנים לאדם כבוד יותר מהידור חיצוני; **קָנָה שֵׁם** – התפרסם: החוקר קנה לו שם בעולם בזכות תגליתו; **הלך שמו למרחוק, הלך שומעו בכל המדינות** – התפרסם, נודע לתהילה במרחקים; **דן אותו לגניזה, נידון לגניזה** – מנע או נמנע פרסומו ברבים; **עשׂה שֵׁם גדול לפלוני, יצא שמו למרחוק, עשׂה לו שם** – קנה פרסום רב לעצמו ברחבי תבל, זכה לתהילה בפי רבים; **הוציא לו מוניטין** – פרסם אותו, נתן לו פומבי: הדובר הוציא מוניטין לספרי החדש; **צֵא וּבַשֵּׂר לַסוּסִים וְלַחֲמוֹרִים** – [באירוניה] לך תודיע לכול; **יוֹדְעֵי דָבָר** – כינוי לבני אדם שיש להם מידע שאינו ידוע לרבים; **מקורות יודעי דבר** – מי שיש בידיהם מידע אמין ומדויק בעניין מסוים, ואין נוקבים בשמם: מקורות יודעי דבר במשׂרד האוצר מסרו כי בקרוב צפוי פיחות; **יוֹדְעֵי חֵ״ן** (חוכמה נסתרת) – מבינים בדבר, יחידי סגולה הבקיאים בדבר, כינוי למי שבקיאים בתחום מסוים, שהוא לרוב מסובך וקשה להבנה לכל הציבור, או למי ששותפים לסוד או לעניין חשאי כלשהו, הנסתר מידיעת כלל הציבור: רק יודעי ח״ן מועטים הבינו לְמָה רומז הנואם בדבריו; **קנה לו שֵׁם, קנה לעצמו שֵׁם** – התפרסם, נודע ברבים: בעיר מולדתו קנה לו שם של אדם רב־השכלה והוגה דעות; **יצא שמו, יָצָא לו מוניטין, יָצָא לו שֵׁם** – התפרסם ברבים, שמו נודע ברבים (בעיקר כמומחה בתחום מסוים), נודע בעולם כמיוחד או כמעולה: בתוך שנים אחדות יצא לו מוניטין כאחד מגדולי השחמטאים בעולם; ליין שלנו יצא מוניטין בכל העולם; **שמו הולך לפניו, שמו הלך לפניו, יצא שמו בעולם, שֵׁם טוב** – פרסום לשֶׁבַח: עם פרסום ספרו קנה שם טוב לעצמו; **שמך הולך מסוף העולם ועד סופו; שָׁמעו חכמי עירו ונתייקרו [= התפארו] בו והוציאו את שִׁמעו בכל המדינה; שמו הטוב מקשקש בעולם כפעמון של זהב; ידיעות מרעישות ומסעירות; שמועות מכל צד ופינה; הכריז בקולי קולות על; הַמְפוּרסָמוֹת אֵינָם צְרִיכִים רְאָיָה; חברך – יש לו חבר, ולחבר של חברך יש חבר, ולכן יתפרסמו הדברים באוזני כל אדם; הבשׂורה הייתה לו צורי ומזור והרנינה את ליבו; האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם; כל פרסום מסוכן הוא: פרסום לטובה מוליד קנאה, ופרסום לרעה – חרפה; התהלכו שמועות הסותרות זו את זו, ולכן הוא הסיט כלשהו את הפרגוד שמאחוריו נתרקמו הדברים; הבשׂורה האירה את עיניו והרנינה את ליבו והייתה לו כעין צורי ומזור; שמו קשקש כפעמון של זהב ומעשׂיו הטובים עשׂו לו שם גדול; הידיעה עברה בין הנוכחים כאש בעצי היער** > אמירה! ציבור! רכילות! שמועה! שקר! תקשורת!

פשרה!

הֶסדר של פשרה, פְּשָׁרָה – 1. פעולה או תהליך של יישוב סכסוך משפטי באמצעות ויתורים הדדיים, היכולים להיות מושׂגים מחוץ לבית המשפט ולקבל תוקף של פסק דין, או להיכפות בתנאים מסוימים בבית המשפט: הפשרה שהושׂגה בין הצדדים קיבלה תוקף של פסק דין; 2. מצב שבו בני אדם נאלצים לקבל דבר שונה במידה כזו או אחרת ממה שהם רוצים באמת מכורח הנסיבות או עקב ויתורים הדדיים מתוך התחשבות ברצונותיהם של אחרים: כדי להגיע לפשרה, שני הצדדים נשׂאו ונתנו; **מְפַייֵס, מְפַשֵׁר** – אדם או ארגון המביא לידי פשרה, מי שמתווך בין צדדים עוינים או מנוגדים כדי להביאם לידי הסכמה או ליישב את הסכסוך, מי שמיישב מחלוקת בין צדדים: האו״ם מינה מפשר מטעמו בסכסוך; **פַּשְׁרָנוּת, פַּשְׁרָנִי, פַּשְׁרָן** – אדם שאינו מתעקש על דעתו ונוטה לוותר ולהתפשר: הוא היה ידוע כפשרן, ובזמנו נחשבה תכונה זו למגרעת; **פשרה טריטוריאלית** – ויתור של כל אחד מהצדדים לסכסוך מדיני על חלק משטח שקודם לכן תבע לעצמו את הריבונות עליו: מצע המפלגה כלל נכונות לפשרה טריטוריאלית ביהודה, בשומרון וברצועת עזה; **התפשר, פִּישֵׁר** – הביא לידי פשרה, תיוֵוך כדי להביא צדדים עוינים או מנוגדים לידי הסכמה, יישב מחלוקת בין צדדים על ידי פעולת תיווך שהביאה אותם לעשׂיית ויתורים הדדיים: איש עדיין לא הצליח לפשר ביניהם; הלך לקראתו > **התפשרות, הִתפַּשֵׁר** – הגיע להֶסכם לאחר ויתור הדדי, בא לידי פשרה, השלים עם: התפשר עם כורח החיים; **פִּישׁוּר** – עשׂיית פשָׁרה, פיוס בין צדדים על ידי ויתורים הדדיים: היא קיבלה עליה את תפקיד הפישור בין היריבים; **שָׁלִיש, בּוֹרֵר** – אדם שנבחר לתווך בבוררות, מי שמוזמן להכריע בין שני צדדים בבוררות: לשכת

עורכי הדין בארץ רשאית לשמש בורר ולמנות בוררים; **שָׁלִיש** – 1. כינוי לאדם שנאמנותו מקובלת על שני הצדדים, והופקד (הושלש) בידו פיקדון בהסכמה הדדית: הַמַשליש מָעות בידי השליש, ישגיח עליהן בשבע עיניים; 2. כינוי לבורר בסכסוך או לדיין המכריע בין שני בוררים על דעת שני הצדדים; **פיוס, פִּיֵיס** – 1. היה נכון לסיים אי־הסכמה או מחלוקת ממושכת שנתגלעה; הרגיע או הפיג את רוגזו של מישהו, את כעסו או את עלבונו, משביקש סליחה, פיצה וכד'; ניסה לשכך את עוינותו של מישהו במחווה ידידותית: קניתי לה פרחים כדי לפייסה; 2. השכין שלום ביניהם, יישב סכסוך או מחלוקת שנתגלעה ביניהם על ידי תיווך, פישור וכד', הביא לידי פיוס: שמחתי שהצלחתי לפייס ביניכם לאחר חודשי מחלוקת, חיכוכים וריבות; **תיווּך, תיוֵך** – עשׂה פשרה בין יריבים, ניסה ליישב עניין או להסדיר את היחסים בין שניים על ידי צד שלישי: מזכיר היישוב זכה לשבחים על שהצליח לתווך בין ההנהלה לעובדים במשבר העבודה; **מתינות** – 1. איפוק, שליטה ויישוב הדעת שאדם מראה בהתנהגותו; 2. השפעה מעכבת או הגבלה של מישהו או של משהו: המתינות מגבילה את מה שאנשים יכולים לעשות; 3. חוסֶר קיצוניות, נטייה להתפשרות; בא לקראתו, הלך לקראתו > **נטה להיענות לו, נכון להתפשר איתו, ויתר לו במידה מסוימת, הראה רצון טוב או נכונות לפשרה, נכון לעזור, לסייע, להיענות, להטות אוזן למשאלותיו, אוזניו קשובות למשאלותיו** – אני יודע שהיא במצב קשה, ואני מוכן להיענות לה ולדון עימה מחדש בהסדר התשלום; **הַשלָמָה, השלים** – 1. עשׂה שלום, התפייס: לאחר ריב ממושך, השלימו ביניהם והשׂמחה הייתה רבה; 2. קבלת עובדה בהבנה או מתוך הכנעה: היא לא קיבלה את שרצתה, אבל השלימה עם המצב והקלה עליה את קבלתו; **הידָּברות, נִדבַּר** – שׂוחח שׂיחת הבהרה ודן בעניין מסוים בין שני צדדים או יותר כדי להשׂיג הֶסכם, בא לכלל הסכמה: וושינגטון ומוסקווה נדברו אמש זו עם זו: הגיע להסכם רק בדרך של הידברות ישירה ואמיצה בין הצדדים; **גִישוּר, גִישֵר** – 1. יצר קשר בין דברים שיש ביניהם ניגוד, ריחוק או הבדל; צִמצם את הפער בין דברים ואִפשֵר להתגבר על פער זה: הפער ביניהם עמוק ואינו ניתן לגישור; 2. תיווך בין הצדדים לסכסוך מחוץ לכותלי בית המשפט כדי לשקול באופן יצירתי את כל הפתרונות האפשריים ולהגיע לפִּתְרון שיהיה המיטבי לכול: בגישור (שלא כבוררות) אין הצדדים מתחייבים מראש לקבל את הפִּתְרון המוצע; **(גישור ובוררות) גִשבור** – שיטה חלופית ליישוב סכסוכים: הגשבור מתחיל כגישור רגיל והופך לבוררות אם הצדדים לא מצליחים להגיע להסכמה, והמגשר שמתחיל את ההליך הופך לבורר; **פָּט** – מצב בשחמט (אִשקוּקָה) שבו השׂחקן שתורו לשׂחק אינו יכול לבצע שום מסע חוקי אך אינו נמצא באיום של שח, ובמצב זה התוצאה היא תיקו; **תֵיקוּ** – 1. הבעיה תלויה ועומדת, בלא הכרעה: שׂיחות השלום הסתיימו בתֵיקוּ; 2. מצב בלי הכרעה בסוף דיון או תחרוּת: משׂחק הכדורגל הסתיים בתיקו 1:1, ובמשׂחק השח – היה פָּט; **יפה כוח הפשרה מכוח הדין** – כוח הבוררות בהסכמת שני הצדדים יפה מכוח המשפט; **עשׂה את הצעד הראשון** – נקט יוזמה ועשׂה פעולה ראשונה כדי לכונן קשרים עם מישהו או להשׂיג הבנה או פשרה עימו: אם הוא ביישן, כדאי שאת תעשׂי את הצעד הראשון; סתגלנות > **סָגיל, סְגִילוּת** – יכולת האדם לשנות את התנהגותו או את תפקודו ולהתאימם בנקל לתמורות החלות עליו במציאות המשתנה כדי להתמודד בהצלחה עם דברים חדשים. הסגילות מצריכה שינויי תורה, ארגון, הצטיידות, הדרכה ותרגול, תקצוב ועוד: סגילוּתי לטלפון הנייד לא הייתה מהירה; **יכולת התאוששות** – תהליך ותוצאה של הסתגלות מוצלחת לחוויות חיים קשות או מאתגרות, בייחוד הודות לגמישות מחשבתית, רגשית והתנהגותית ולהתאמה לדרישות חיצוניות ופנימיות. היכולת להסתגל לקשיים תלויה בדרכים שבהן רואים את העולם ומעורבים בו, בזמינות ובאיכות של משאבים חברתיים ובאסטרטגיות התמודדות; מוֹדוּס וִיוֶונדִי > **הֶסדר בְּפוֹעַל** – הֶסדר או הֶסכם זמני בין אנשים, מוסָדות או מדינות, החלוקים בדעותיהם או ברעיונותיהם בעניין מסוים, שנועד לאפשר להם לפעול עד שיוּשׂג הֶסדר סופי ליישוב המחלוקת; **הַסכָּנָה, הִסכִּין** – התרגל לדבר (מישהו או משהו), היה רגיל לו, הסתגל לו: כל המותרות והתענוגות שהסכין עימם הובילוהו לאבדון; טולֵרַנטִי > **סובלני, סוֹבְלָנוּת** – 1. נכונות לקבל (או לסבול) מישהו שמעשׂיו, אמונותיו, יכולותיו, דתו, תרבותו, מנהגו, מוצאו, צבעו, נטיותיו המיניות, גילו, חזותו וכדומה שונים משלך, בייחוד דעות או התנהגות שאינך מסכים להן: כמה סובלנים שומרי המצוות כלפי יהודים הנמנים עם זרמי דת אחרים? 2. יחס הוגן ואובייקטיבי לנקודות ראו שונות משלו; **אי־סובלנות** – התכונות או המצב של חוסר סובלנות למישהו או למשהו, הניכרת באי־מוכנות להעניק חופש ביטוי שווה בענייני דת, לחלוק זכויות חברתיות, פוליטיות או מקצועיות או לקבל דעות, רעיונות או דרכי התנהגות השונים משלך, וכן – לפעול בדרך אחרת משלך; קוֹאָלִיצִיָה > **יַחדָה** – מעין ברית בין ישויות, כגון מפלגות או מדינות, המשתפות פעולה לקידום עניין משותף: ארה"ב הקימה יחדה של כמה מדינות לצאת למלחמה על עיראק; **צֶדֶק מְאַחֶה** – גישה בתחום הדין הפלילי, המתמקדת בצורכי הנפגע והפושע, במקום בצורך למצות את החוק היבש או להעניש את העבריין; **מְהַלֵך בָּאֶמצַע** – מי שאינו קיצוני, איש האמצע, נוטֶה לפשרה: דרך הרואים להלך באמצע, והסוּמים – מן הצדדים; **שביל הזָהָב** – דרך הביניים, דרך הפשרה, הימנעות מנקיטת עמדה קיצונית לכאן ולכאן: הבה נמצא את שביל הזהב שבין ענישה מרתיעה לבין נסיבות מקילות של הנאשם; **שביל ביניים** – דרך פשרה, דרך ביניים בין שתי דרכים מנוגדות: הבורר הוביל את הצדדים לשביל הביניים שיאזן בין האינטרסים המתחרים; **דרך אמצעית** – שביל הזהב, חוסר קיצוניות, הפשרה הרצויה בין שתי דעות או בין שתי תכונות קיצוניות; **הַצָעַת פשָׁרה** – הצעת ויתור הדדי בין שני הצדדים לשם השׂגת הסכם, הצעה שאין לסרב לה; **דרך המיצוע, הדרך המְצוּעָה, מִיצוּעַ, מִיצֵעַ** – יצר אחדות בין עמָדות מנוגדות: יש מקום למצע בין הגישות המנוגדות האלה ולשלב את עקרונותיהן במערכת חשיבה אחת; **בורר** – 1. מי שהוזמן להכריע בין שני צדדים בבוררות; 2. אדם שממיין דבר (כגון מטען) או בני אדם בכניסה למועדון לפי טיבם: בורר מי ייכנס למסיבה; 3. סלקטור; התקן או מנגנון המאפשר לבחור בין כמה אפשרויות של תדרים, דרגות חום, כגון בורר חום; **בוררות** – שיטה חלופית ליישב סכסוכים, ובה הצדדים למחלוקת מסכימים להציג את עמדותיהם בפני בורר שהוא צד שלישי אובייקטיבי, על מנת שיכריע בסכסוך ללא יכולת ערעור; **בּוֹרְרוּת זַבְלָ"א** – כל צד בורר לו דיין אחד הנאמן עליו, אם אין שני הדיינים יכולים לחרוץ משפט בוררים הם בדיין שלישי הנאמן על שניהם והוא מכריע ביניהם; **בּוֹרְרוּת מוּסְכֶּמֶת** – בוררות שלה הסכימו העובדים והמעביד בהסכם העבודה, לפיה חילוקי דעות המתגלעים בתקופת תוקף ההסכם יוכרעו בבוררות שהרכבה מוסכם על ידי שני הצדדים; **בּוֹרְרוּת בין־לאומית** – שיטה ליישוב סכסוכים בין צדדים להסכמים מסחריים בין־לאומיים באמצעות בוררות; **מניעת ניגוד עניינים, ביטול ניגוד עניינים** – ביטול ניגוד המתעורר אצל בעל תפקיד החייב בנאמנות לתפקידו לבין האינטרסים האישיים האחרים שיש לו; **בוררות חובה** – החובה החוקית לקיים בורות במקרה של סכסוכי עבודה בשירותים חיוניים; **כשאין דגים גם הסרטן קרוי דג** – אם אין מקור משתמשים בתחליף; **שמור לי ואשמור לך** – עשׂה לי טובה ואשלם לך טובה, עזור לי ואעזור לך בעתיד; **זה נהֱנֶה וזה לא חסר** – המלצה או מצב, שבהם אדם המוותר ויתור כלשהו, אינו מפסיד דבר, אך הוא מאפשר בוויתורו צמיחת תועלת למישהו אחר: הוא הרשה לי ללון בדירתו כששהה מחוץ לעיר, בבחינת זה נהנה וזה אינו חסר; **הזאב שָׂבֵעַ והכִּבשָׂה שְׁלֵמָה** – שניהם מרוצים, זה נהנה וזה לא חסר; **זימון, זימן** – הפגיש בני אדם לעניין מסוים, כינס בני אדם למקום אחד: השדכן זימן את החתן ואת הכלה למשׂרדו; **התוועדות, התוועד, היוועדות, נועד** – התכנס במקום שנועד מראש, נפגש: נדחתה היוועדותי עם שָׂרֵי החוץ; **שוּלחָן עָגול** – 1. התכנסות כמה משתתפים לדיון על נושׂא שעליו הדעות חלוקות כדי ליישב סכסוכים, לפתור אי־הבנות או לגבש החלטות משותפות: סביב השולחן העגול עלה בידנו להתפשר; 2. שיטת ריאיון ובה דנים על נושׂא נתון כמה מועמדים להעסקה בהכוונת מנַהל הדיון. הדיון צופים בו ומעריכים אותו כמה מנהלים או עובדים נוכחים, אבל אינם משתתפים בו; **שׂמאל דוחה וְיָמין מְקָרֶבֶת** – נוהג מנהג זהירות והסתייגות, הוא מקרב ומרחק כאחד: השׂר ניהל טקטיקה של שׂמאל דוחה וימין מקרבת: מצד אחד הבטיח הבטחות, ומצד אחר נמנע מוויתורים מחייבים מדיי; **שימש לשון המֹאזנַיִים** – שימֵש בתפקיד מכריע בדברים שקולים; **טוב אשר תאחוז בזה, וגם מזה אל תנח את ידך** – בשבח המתינות, נגד הקיצוניות; **העמיד דבר על חזקתו** – השאיר דבר בלי שינויים, השאיר את המצב הקיים; **הִגִיעַ לְעֵמֶק הַשָׁוֶה, בָּא לְעֵמֶק הַשָׁוֶה** – השתווה, התפשר, הסכים: נתפשרנו וגישרנו בין תהומות, וכמעט באנו לעמק השווה; **גישור על פני ניגודים** – יצירת קֶשר בין בני אדם המרוּחקים ביניהם בדֵעותיהם, יצירת קשר בין דברים רחוקים; **אָחַז את החֶבֶל בשני ראשיו, תָפַס אֶת הַחֶבֶל בִּשנֵי רָאשָיו** – רצה להשׂיג בבת אחת שני דברים מנוגדים: את רוצה גם לנסוע לחו"ל וגם לחסוך כסף לילדים, רצונך הוא בבחינת לתפּוס את החבל בשני ראשיו; **טוב אשר תאחוז בזה, וגם מזה אל תנח את ידך** – בשבח המתינות, נגד הקיצוניות; **עלה על הפסים, עלה על המסלול הנכון, עלה על דרך המלך** – התקדם בדרך הנכונה: לאחר שנתיים הרות גורל בחֶברת ההֶזנק שיסדנו, אנו מקווים שעלינו על הפסים; **אֱחוֹז בזה וגם מזה אל תנח יָדֶיךָ** – טוב לעסוק בכמה דברים בו־זמנית, ולא להסתפק באחד מהם בלבד; **שֶׁבֶת אחים** – הימצאות במחיצת ידידים או הרמוניה בין ידידים המתכנסים יחד: מה טוב ומה נעים שבת אוהבים גם יחד; **יישור ההדורים, יישר את ההדורים** – 1. סילק את הקשיים ואת המכשולים שבדרך: יושרו ההדורים רק לאחר שזזו מעמדותיהם הנוקשות ומיזגו את הדעות השונות; 2. חיסֵל חיכּוּכים וסתירות: יישרתי את ההדורים בין שניים שרבו; **שיטת 'תן וקח'** – שיטה של יחסי גומלין ויחסי חליפין שוויוניים, המבוססים על הדדיות ועל שיתוף פעולה מרצון, חילופי עזרה בין שני צדדים: יחסים בכנסת הם לרוב יחסים של 'תן וקח'; סטטוס קוו, סטאטוס קְוֹו >

המצב הקיים – מצב הדברים כפי שהוא כעת, או כפי שהיה לפני השינוי האחרון: נהגנו כמקובל והשארנו את המצב הקיים; התנגדות למצב הקיים – התנגדות להשאיר את המצב הקיים; לשון מֹאזְנַיִם – כינוי למי שמשמש בתפקיד מכריע כאשר הכוחות שקולים: בהרכב שלושה שופטים, הייתי לשון מאזניים כי שופט אחד בעד ושני נגד; נפגשו בָּאמצע, נפגשו באמצע הדרך – [בלשון הדיבור] התפשרו, הגיעו לידי פשרה, כל אחד מהצדדים ויתר מעט לאחר, וכך הגיעו לידי הסכם המקובל על כולם: המוכר ירד קצת במחיר, אנחנו הוספנו קצת, ונפגשנו באמצע; יפה כוח הפשרה מכוח הדין; הוא אומן של פשרות ופשרן בלתי נלאה; התרככו הניגודים, ולאחר ויתורים הדדיים יש פִּתְרון מוסכם; הוקהו הסתירות ונתגמדו האֵיבות; פעמים צריך לעשׂות פשרות כואבות, ואתגרנו הוא לראות את המציאות נכוחה, ולא לאבד את התקווה לעולם טוב יותר; עלה בידו למזג בין הדעות ולגשר על פני תהומות וניגודים; אין פשרה בלי ויתורים מכאן ומכאן; פשרה היא מטרייה טובה אך גג עלוב; מאופיו ניכרו נכונותו לגמישות וחיפושׂו הבלתי נלאה אחר שביל האמצע בין דעות מנוגדות; הגיעו להסכם על רוב הנקודות שהיו שנויות במחלוקת לאחר שהקהו את הסתירות וגימדו את האיבות; נגשרו גשרים על פני תהומות וניגודים; הוויכוח הסתיים בלי מנצחים ובלי מנוצחים; נמצאה נוסחה גואלת המספקת את כל הצדדים; מי שמנסה להגשים את חלומותיו, כדאי שיֵדע שמחיר הגשמתם הוא פשרה; הפשרה משמעה הוא שהכול מסכימים לומר ביחד את מה שאיש אינו מאמין בו באופן אישי; פעמים צריך לעשות פשרות כואבות. אתגרנו הוא לראות את המציאות נכוחה, אך גם לא לאבד את התקווה; בעיניי המילה 'פשרה' היא מילה נרדפת לחיים > הסכם! ויתור! שלום!

פִּתְרוֹן!

חיובי או ניטרלי. פִּתְרון – פעולה, תוכנית, אמצעי או תהליך למציאת דרך או תשובה לבעיה, לחידה, לתרגיל וכד' או להתמודד עם מצב קשה; פתירה, פִּתְרון, פָּתַר – 1.מצא תשובה לחידה, לתרגיל או לבעיה; וכן – בָּא עַל פִּתרוֹנוֹ, הֵשִׁיב, הִתִּיר, מָצָא, פִּיעֲנַח, פִּיצֵחַ, תֵּירֵץ; 2. מצא אמצעי או דרך פעולה להתגבר על קושי, על משבר, על בעיה מעשׂית וכד': איננו מצליחים למצוא פִּתְרון מניח את הדעת למצוקת הדיור בשכונות; רך לפתור בעיה או להתמודד עם מצב קשה; תשובה נכונה לחידה או לבעיה; הפִּתְרון הסופי – כינוי שכינתה גרמניה הנאצית (1941) את תוכנית ההשמדה של יהודי אירופה, תוכנית שבוצעה במהלך השואה בשנות מלחמת העולם השנייה: בתוכנית הפִּתְרון הסופי נשלחו מיליוני יהודים אל מותם במתקני ההשמדה של מחנות הריכוז; פִּתְרון בעיה – תהליך מורכב שצריך לזהות בו את הבעיה, להגדירה, לפעמים לפרקה לרכיביה, לבדוק אפשרויות אחדות לפִּתְרון (כולל איכות הפתרונות), להרכיב את הפִּתְרון השלם ולהציגו (או לבצעו) בצורה בהירה וברורה; מֶרחב פתרונות – מגוון חלופות לפתירת סוגיה (למעט האילוצים, כגון כסף, זמן, חוק, היעדר אמצעים, מגבלות יחסים בין־לאומיים) שרואים כדי לעמוד בדרישות ולהתמודד עם הצרכים ועם ההעדפות המגוּוָנות של לקוח למציאת פתרון; לֵאלוהים פִּתרונים – הבעיה מסובכת ואין לדעת איך לפותרה: איך עמד לה כוחה להטיל מרות בנכדיה בחֵן ובנועם ממרום גילה, לאלוהים פתרונים; פִּתְרון חלום – טכניקה שבה תוכן החלומות מתפרש כדי לחשׂוף מניעים או משמעויות וייצוגים סמליים (כלומר תוכן סמוי): פתרון חלומות מנתחים בטכניקות, כגון סמיכות חופשית; בַּר פִּתְרוֹן, בַּר הַתָּרָה, פָּתִיר – שאפשר לפותרו: הבעיה הזאת היא פתירה אם יטו הכול שכם להתמודד איתה; התרה, התיר – פתר, חישב ומצא את הנעלם בבעיה, במשוואה במצב סבוך: המורה הצליח להתיר את המשוואה הקשה בקלות; עִיוּן, עִיֵּן – שקל משהו (עניין, בעיה, תגובה), חשב ברצינות על משהו כדי לנסות להבינו, התעמק וחקר בעיה, קושי כדי להגיע לפתרון: החייל ביקש ממפקדו לעיין שוב בבקשתו לחופשה מיוחדת; תקף בעיה, תקף קושיה וכד' – התחיל לנסות לפתור בעיה במרץ רב, התמודד עימה: יש לתקוף את הבעיה מכל צדדיה; פֵּירוּק, פֵּירֵק – התיר קושיה, תֵּירֵץ וּבֵיאֵר: כשישבנו בבית המדרש, היה תמיד מישהו שידע לפרק קושיות שהקשיתי; מְתוֹרָץ, תוֹרַץ, תֵּירוּץ, תֵּירֵץ – [בספרות הרבנית] יישב קושי, סתירה וכד', מצא פתרון לבעיה: אין העניין מתורץ כהלכה, ועל כן הקושיה תלויה ועומדת בעינה; פֵּשֶׁר – 1. סיבה, ביאור, הֶסבר: 'מהו פשר האיחור?' שאלה המורה את התלמיד; 2. פִּתְרון בעיות וחדירה לעומקי דברים: הרופא ניסה להבין את פשר התסמינים; פיצוח, פיצח – פתר בעיה קשה, חידה או צופן או גבר עליהם : בשלושה חודשים לא הצליח איש לפצח את החידה ולא את הקוד של הכספת; מוֹצָא – דרך להיחלץ ממבוכה, מבעיה או ממצב קשה, פִּתְרון: שני השותפים חיפשׂו מוצא מן הסבך שנקלעו אליו; מוצא דחוק – פִּתְרון מניח בקושי את הדעת, שאינו סביר ביותר, שאינו מספק או משכנע במיוחד: לבסוף נמצא מוצא דחוק שאפשר לזוג להמשיך יחד את חייו; דֶּרֶך – שיטה, אופן, אמצעי, גישה, קו פעולה המכוון למטרה מסוימת או ליעד מסוים: מצאתי דרך לפתור את הבעיה במתמטיקה; מָזוֹר – פִּתְרון לבעיה כאובה: לבעיית הנשירה מלימוד המתמטיקה יימצא מזור על ידי הוספת שעות לימוד והפיכתה למקצוע מאתגר; יישוב, יִישֵׁב – 1. הביא לידי סיום או לידי פִּתְרון סכסוך, משבר וכד', הסדיר פִּתְרון, סכסוך או משבר: המתווכים יישבו את הסכסוך בין שני השותפים; 2. תירץ (קושיה וכד'), פירש, ביאר: הם טרחו בכל כוחם ליישב את הקושיות שהעלו מפרשים קודמים; לא בא רש"י אלא ליישב את הכתוב על־פי פשוטו של מקרא; יישֵׁב את הדַעַת – הבהיר את המחשבה; יישב את העניין – מצא פִּתְרון לסתירה, לסכסוך, לבעיה, ביאר את העניין; יִישֵׁב בדוחק – פתר בקושי, פתר לא בנקל, פתר פתרון מצומצם; ויש ליישב בדוחק – אֶפשר לתרץ בתירוץ דחוק (אגב ידיעה שהקושיה אינה מיתרצת עדיין כהלכה, והיא מצפה לתירוץ טוב מזה); התחבטות, הִתחַבֵּט – התלבט בו, הדבר העסיק את מוחו והוא השקיע מאמץ נפשי כדי למצוא לו תשובה או פִּתְרון או כדי להגיע לידי החלטה לגביו: דן התלבט בעניין לימודיו בטכניון; התלבטות, הִתלַבֵּט – היה נתון בלבטים, התקשה להחליט או להכריע בין שתי אפשרויות או יותר: התלבטתי רבות כיצד לבשׂר לו את הבשׂורה המשׂמחת; ניהול משבר, התמודדות עם משבר, התמודד עם משבר, ניהל משבר – הפעיל במיומנות כלים מקצועיים (מדיניים, כלכליים, צבאיים ומידעיים) כדי לקבל החלטות ולבטל את המשבר המאיים או להקהותו. עם הפעלה זו מונים את התהליך קבלת ההחלטות כדי להתגבר על המשבר, וברזמנית – את נטרול גורמיו. הנִטרול ייעשׂה באמצעות ייצוב המצב או הקהיית העימות באמצעות משׂא ומתן או בשׂימת קץ למשבר באמצעים אחרים; פוענח, פענח, פענוח > פִּיעֲנוּח, פִּיעֲנֵחַ – 1. הבין פשרו של קטע הכתוב בכתב לא מוּכּר או של קטע קשה מאוד לקריאה או להבנה, גילה או הבין משמעו של דבר מעורפל או לא מובן: מורים מתלוננים שהם מבזבזים זמן ניכר על פיענוח כתבי יד של תלמידיהם; 2. מצא פִּתְרון לחידה, לתעלומה, לבעיה וכד': המשטרה הצליחה לפענח את הרצח הכפול שנעשׂה בשבוע שעבר; 3. הפך כתב סתרים, קוד, צופן וכד' לשׂפה רגילה ומובנת: שַׁמפּוֹליוֹן הוא שפיענח את כתב החרטומים המצרי; פָּאזֶל > תַּצרֵף – בעיה סבוכה או עלומה שאפשר לפותרה או להסבירה רק לאחר איסוף פיסות מידע ופיענוח התמונה הכוללת: שנים ניסיתי להשלים את התצרף של אילן היוחסין המשפחתי, בלא הצלחה; נַעֲנָה ל־ – נעתר, נתנה תשובה חיובית: הממשלה נענתה לתביעות השובתים; נסייה וטעייה, ניסוי וטעייה – תהליך לפתרון בעיה על ידי ניסיון שיטות אחדות כמה פעמים ובכמה אופנים עד שתימצא שיטה מוצלחת: תהליכי הלמידה במיזם הם בשיטת ניסוי וטעייה; מַפתֵחַ – דרך להפעיל דבר מה, לגלותו או לפותרו: 'שלושה מפתחות בידי הקב"ה, שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן: מפתח של גשמים, מפתח של חיה ומפתח של תחיית מתים'; סוף סוף מצאתי את המפתח לחידה או לאירוע המוזר; הארה רוחנית, הֶאָרָה פנימית – השראה, הבנה ברורה הבאה בעקבות בירורם של עניינים סתומים ומטושטשים: חשתי אובד עצות עד שלפתע הייתה לי הארה פנימית ומצא מוצא מן הסבך; תֵּירוּץ, תֵּירֵץ – יישב קושייה, מצא פִּתְרון לבעיה: הרב הסביר שבבית המדרש של האמוראים רב הונא תירץ את הקושיה השנייה; תַּרְצָן – מי שמתרץ קושיות: התרצן תירץ תירוץ אחד, אך המקשנים הקשו עליו שבע קושיות; אֵיךֶקָה – מצאתי, יש ויש [קריאת ארכימדס כשמצא את המשקל הסגולי]; נקודה ארכימדית, נקודת אַרכִימֶדֶס – נקודת אחיזה, הנחה, השערה שעשׂויה לשמש יסוד ומנוף לפעולה מסוימת, לפתרון קושיה וכד'; מצא את נקודת ארכימדס – מצא נקודת מִשען או עמדה שמהן ניתן לבצע פעולה מסוימת או לשנות דבר מה בצורה מכרעת: מצאה את נקודת ארכימדס בפרדה מהסמים, שהפרדה תאפשר לה את השינויים בשאר תחומי חייה; הָפַך בדבר – התלבט, עיין בדבר מכל היבטיו, בחן אותו מכל צדדיו, חכך בדעתו: לאחר שהפכו בדבר ימים רבים, באו סוף סוף לכלל החלטה; הפוך בה והפֵך בה שהכול בה – לְמַד הרבה ובהתמדה שהכול כלול בתורה שאתה לומד; חָכַך בדעתו – התלבט, שקל בעניין, נמלך בדעתו: הוא חכך בדעתו אם אומנם עליו להיענות לבקשה; יָשַׁב על המדוכה – יגע בפִּתְרון בעיה מסובכת, דן והתלבט בעניין כלשהו, התחבט בבעיה כלשהי: הוועדה ישבה על המדוכה חודשים ושמעה את כל הנוגעים בדבר קודם שהגישה את המלצותיה; גדולים וחכמים ונבונים ממני נתכנסו וישבו על המדוכה כדי לפתור סוגיה סבוכה זו, ולא עמדו על פתרונה; שָׁת עצות בנפשו – התלבט בשאלה קשה וחכך בדעתו (לרוב מתוך מצוקה) כיצד לנהוג; שבירת הקרח, שָׁבַר את הקֶרַח – גרם שינוי במצב שהיה ללא מוצא, הפיג את הרוגז: התערבות האב שברה את הקרח בסכסוך שבין הילדים; הופץ אור על, הפיץ אור על – הבהיר את, גילה פרטים לא ידועים על: רק משהותר לעיין בארכיוני משׂרד החוץ של ממשלת צרפת, הופץ אור על מעשׂי זוועותיה בעלילת הדם על יהודי דמשׂק; חוט אָרִיאַדְנֶה – [במיתולוגיה היוונית אָרִיאַדְנֶה נתנה לאהובה תֵּזֵאוּס חוט, ובעזרתו מצא את דרכו אל מחוץ למבוך שהרג בו מפלצת] תחבולה, חוט מַנחה או דבר שיש בו כדי לסייע להיחלץ מבעיה סבוכה ולהביא לפתרונה הפשוט: זה היה קצה החוט שאחזנו בו, ששימש לנו חוט אריאדנה בתום

המבוך ההוא; יצא מן המָבוֹך – 1. יצא ממערכת מסובכת ומפותלת של מעברים, שבילים וכד׳, שקשה למצוא את הדרך ליציאה ממנה, וקל ללכת בה לאיבוד: נכנסנו למבוך ורק כעבור שעה ארוכה הצלחנו לצאת ממנו; 2. תסבוכת, סבך, מצב מסובך ומבלבל, מסכת מסובכת של עובדות, של מחשבות וכד׳, שקשה למצוא מוצא ממנה: החוקר תעה במבוך של הנתונים, והתקשה לצאת ממנו; הִקהָה את שִׁינָיו – השיב תשובה חריפה ומשכנעת, שסתמה את כל טענותיו והעמידה אותו במקומו: רשע זה הקהה את שיניו כדי שילמד שלא הכול פותרים בכוח; קָצֶה שֶׁל חוּט, קְצֵה חוּט – רמז קלוש ביותר, תחילת כיוון של דרך חשיבה: לחוקרי המשטרה לא היה קצה חוט שיוליך לפִּתְרון במעשׂה הרצח הנפשע; מוֹצָא ממבוי סתום – פִּתְרון בעיה קשה שלכאורה אין לה פִּתְרון; מָצָא את דרך המלך, עלה על דרך המלך – מצא את אופן הפעולה העיקרי, הרווח או הראוי: הסרט משובח והפך ללהיט גדול, כנראה, הבמאי מצא את דרך המלך ללב הצופים; נתן לו מנה אחת אפיים, השיב לו מנה אחת אפיים – השיב לו מנה כפולה ומכופלת, כתגובה קשה הבאה להשיב למישהו כגמולו: בנאומו החריף בכנסת השיב השׂר לכל תוקפיו מנה אחת אפיים; הכול בא על מקומו בשלום – הכול הסתדר בטוב; מַעֲנֵה לָשׁוֹן – 1. תשובה קולַעַת, תשובה נכונה: הוא היה מרצה מחונן ובקי בחדרי תורתו, ועל הרוב שמעו ממנו המקשנים מעני לשון מבריקים ומשכנעים; 2. דיבור מהיר, קולח ונמרץ שקשה לקטוע אותו, הבא בדרך כלל כתשובה או בתגובה על משהו: לשונו חדה כתער, ומי שמעיר לו דבר מה זוכה למענה לשון חריף; היזהרו ממענה לשונה, שהוא פוגע קשה ומהר כחץ מקשת; לחם ושעשועים – כינוי למדיניות שלטונית המנסה לייצב את המשטר ולהרגיע את הציבור בעזרת פתרונות קצרי טווח המספקים הטבות מיידיות לאזרחים, כינוי להתנהגות נהנתנית שטחית; הציע קווי פעולה חדשים – 1. הציע תוכנית פעולה או כללי פעולה בעניין מסוים המציינים את העמדה ואת הפעילות שיינקטו לגביו; 2. הציע הנחיות וקביעות בענייני ארגון [גם מדיניות]; ניקה את השולחן – גמר וטיפל בכל העניינים שנצטברו בעבודתו, בטרם יתחיל בתוכנית ובפעולות חדשות, סידר הכול לפני עזיבתו את התפקיד כדי שלא יישארו ספיחים לבא אחריו; בכל צִידֵּי צדדיו, מכל צד, מכל הצדדים – מכל עבר, מכל הכיוונים, מהיבטים שונים, מזוויות ראייה שונות: מכל הצדדים באו הערות ביקורת במכתבים למערכות העיתונים; היפכתי בכל צידי צדדיה של הסוגיה, וקשה לעמוד על פתרונה; ענה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון – השיב על כל השאלות בבהירות ובסדר העלאתן: המרצה הקשיב בסבלנות לכל שאלות התלמידים וענה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון; שָׁאַל כְּעִנְיָן וְהֵשִׁיב כַּהֲלָכָה – הגיב לגופו של דבר והשיב תשובה לפי השאלה; הוציא את העגלה מן הבוץ – [בלשון הדיבור] פתר בעיה קשה, חילץ מישהו או משהו מצרה או מתסבוכת, הציל ממצב ביש: אחרי שהסתבך בחובות וכמעט פשט את הרגל, אביו נאלץ להוציאו מהבוץ; סילוק מכשולים, סילק מכשולים – הסיר או הרחיק דבר הגורם קושי או עיכב ביצוע דבר מה: יש מצבי חיים שבהם נדרש להגביר מועילות, לסלק מכשולים ולשנות דפוסי התנהגות; תשובתו בצידו – מוכנה לו מייד תשובה, ניתנת לו תשובה במקום: על כל שאלה שבעולם יש להם תשובה בצידה; התרת הספק, התיר את הספק – [למדנית] הכריע בדבר שהיה נתון בחוסר ודאות; הבנה מילולית – כושר שׂכלי הניכר בהבנה מילונית, מפרשת ומשתמעת של המילים כפרטים ובפיענוח המסר הכללי הגלוי או הסמוי של הטקסט; שָׁלַף מן השרוול – אִלתר במהירות פתרון מקורי לבעיה או לקושי, הציע בזריזות פִּתְרון, הפתיע: העניין הזה סבוך מאוד, ולצערי אין ביכולתי לשלוף פתרון מן השרוול; פָּגַע בְּדִיוּק בַּמַטָּרָה – קלע בול, מצא בְּדִיוּק את הפִּתְרון; התיר את הספק, הותר הספק, הותרה הקושיה – סולק הספק, הובהר הדבר, התגלתה האמת, הוברר בוודאות: בבית המשפט התיר את הספק בדבר קלטות המתעדות מפגשים בין מתלוננת בעברות מין לבין חוקרת פרטית; בֵּיצַת קולומבוּס – משל לדבר הנראה כבלתי פתיר, אך בתחבולת עורמה ניתן לפותרו בנקל (העמדת ביצה על חודה); בעל תשובות – ערום וחריף בתשובותיו, יש לו תשובה על כל שאלה וטענה שטוענים נגדו; תשובה ניצחת – תשובה מכרעת ומשכנעת שקשה לערער עליה, תשובה נכונה, קולעת למטרה; השתמע לשתי פנים, משתמע לשתי פנים – שניתן לפרשו בשני אופנים שונים, דו־משמעי: הוא השיב תשובה מתחמקת המשתמעת לשתי פנים, וכל אחד יכול לפרשה כראות עיניו; דבריו נאמרו בצורה החלטית וברורה שאינה משתמעת לשתי פנים; נוסחה גואלת – רעיון או פִּתְרון המנוסחים בקצרה ובמדויק: שתי המפלגות מצאו את הנוסחה הגואלת למחלוקת שנתלקחה ביניהן; הלכה כמותו – הדין עימו הצדק עימו; וּבָא לציון גוֹאֵל – אמירה שמשמעה כך ייפתרו כל הבעיות [פעמים באירוניה]: אף שפרסמה האקדמיה ללשון העברית הנחיות לתורת האיות ב׳כללי הכתיב חסר הניקוד׳, ורבים חשבו ובא לציון גואל, הנפתרו כל בעיות האיות – לא ממש; אגוז קשה לפיצוח – כינוי לבעיה שקשה לפותרה או למכשול שקשה להתגבר עליו; ודע מה שתשיב – השתדל שתשובותיך יהיו מבוססות ומשכנעות, הכן את עצמך לענות על כל טענה שבה עתידים להקשות עליך: קודם ראיון הנשׂיא אימנו אותו יועציו לשאלות קשות ומביכות כדי שידע מה להשיב ואיך להשיב; ענה על ראשון – ראשון ועל אחרון – אחרון – ענה על כל השאלות כסדרן; דע מה שתשיב לאֶפִּיקוֹרוֹס – דע מה להשיב למי שכופר בעניין מסוים; יצא מהסבך, נֶחלַץ מֵהַסְּבַךְ – הצליח לצאת מעניין מסובך, ממצב או מדָבָר מורכב ביותר: התלמיד התבלבל בפִּתְרון ולא הצליח לצאת מהסבך; חורץ גורלות, חורץ גורל – גורלי, מכריע, שמשפיע בצורה מכרעת על הגורל: ידענו מראש כי צפוי לנו מאבק מר וחורץ גורלות; צעד מכריע – פעולה או מעשׂה שיש בהם כדי להטות את הכף: הציע קווי פעולה חדשים; בידו המפתח לכל דלת נעולה; הצעתו האחרונה נראתה כמתנת שמיים; אל תאמר: ׳כבר מיציתי את העניין׳ אלא אמור: ׳העניין כבר מיצה אותי, ושוב איני יכול להוסיף על הדיון בו׳; על כל קושיה הייתה תשובתו כהֶרֶף עין; כאילו נפל פתק מן השמיים וכתוב עליו תשובה על שאלתי; והוא השיב לכולם בטוב טעם ודעת; סולקו המכשולים והותרו הספקות; הוצא המשׂא ומתן ממבוי סתום; מצא אפשרות של שבת אחים גם יחד; דעתי נוחה מאוד מתשובתך; אני רואה את דברייך מדבריהם; התשובה הניצחת היא שלך; יש עוד צדקת אחת שהצילה את המצב; כנראה, לא עמדו על סוף דעתו, אך תשובתו היא התשובה הנכונה; פגע בְּדִיוּק במטרה; קלע את השַׂערה ולא החטיא; הסביר את העניין באופן המתיישב על הדעת; לבסוף נמצא מוצא של כבוד שהרוב הסכים לו; מצא פֶּתַח פתוח לצאת בשלום מן המבוך ומן המבוכה; ניצוץ הרעיון דלק בליבו שנים הרבה;

<u>פתרון שלילי</u>. מִלכּוּד, מִלכֵּד – 1. מצב ללא מוצא, מצב מעגלי שבו כדי לעשׂות דבר א צריך להקדים ולעשׂות את דבר ב, אך כדי לעשׂות את ב יש להקדים ולעשׂות את א, מכאן שאי־אפשר לעשׂות דבר: מחפשׂי העבודה נקלעים למלכוד כי כדי להתקבל למקום עבודה נדרש מהם ניסיון, אך כדי שירכשו ניסיון עליהם להתקבל לעבודה; 2. שָׂם או תפס מישהו או משהו במקום או במצב שאינם יכולים לברוח ממנו; 3. הערים על מישהו ועודדו לעשׂות משהו, בעיקר לבצע פשע, כדי להפלילו; מין – כופר בעיקרי הדת, אֶפִּיקוּרוֹס: איזה מין? זה העובד עבודת אלילים; ללא מוצא – ללא פִּתְרון למצב קשה: אין מוצא לבעיה קשה זו; דרך ללא מוצא – מצב גרוע שאין להיחלץ ממנו, שיטת פעולה או גישה שלא תביא לעולם לתוצאה חיובית או לפִּתְרון הבעיה: הממשלה הלכה בדרך ללא מוצא: אין סיכוי להגיע לרווחה כלכלית; עמד וגבו אל הקיר – נמצא במצב ללא מוצא; נאחז בַּסְּבַךְ – הסתבך, לא היה יכול להיחלץ מן התסבוכת, נלכד: העבריין ניסה להיאחז בסבך שקריו; טְעָנוֹ חִיטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים – השיב תשובה שאינהּ עונה על השאלה שנשאל; הדברים יְגֵעִים – הדברים מסובכים ולא קל ליישבם, כבר הִרבו לטפל בעניין וטרם עמדו על פתרונם: מתחילה היו הדברים יגעים, קצרים ומקוטעים, ולא הצטרפו לעניין אחד; מה עניין שמיטה להר סיני? – מה הקשר או השייכות של עניין זה לכאן? אין לדבר סוף – אי־אפשר לפתור את העניין לחלוטין, אין פתרון לדבר: אם ייחתם הסכם עם המורים, יבואו גם המרצים בתביעות דומות, ואין לדבר סוף; אין המשל דומה לנמשל – תשובה למי שדבריו או הוכחותיו אינם הולמים את העניין; הוציאוֹ חָלָק, הוציא אותו חָלָק – דחה אותו בלא תשובה, השתמט ממתן תשובה על שאלתו: אף שאיני בקי בדברים עניתי לך כדי שלא להוציאך חלק; אם כן, מה הועילו חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָם – מה תועלת התיקונים אם לא נשתנה מאומה בעקבותיהם: הוטל פיקוח על המזון ולמרות זאת גברה הספסרות, אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם? הן ולָאו ורָפֶה בידו – אין בידו להכריע יש צדדים לכאן ולכאן, והוא מתקשה מאוד להגיע להחלטה; טִיאֲטֵא מִתַּחַת לשָׁטִיחַ, טִיאֲטֵא אֶל מִתַּחַת לשָׁטִיחַ טִאטֵא מִתַּחַת לשָׁטִיחַ, טִאטֵא אֶל מִתַּחַת לשָׁטִיחַ – טִאטֵא את הדבר והעלימו זמנית, ולא השתדל לפותרו סופית ומוחלט, הסתיר או ניסה להשכיח את הדברים המבישים או הפחות נעימים: לא כדאי לנו לטאטא את כל חילוקי הדעות אל מתחת לשטיח; פֶּצַע פתוח – בעיה כאובה, עניין ביש שטרם נמצא לו פתרון: החוסר בתקציב קבוע ומבוסס הוא פצע פתוח בניהול המוסד; ריבוע של העיגול, ריבוע העיגול, ריבוע המעגל, ריבֵּעַ את המעגל – עָשָׂה דבר הנראה בלתי אפשרי, השקיע מאמצים רבים להשׂגת דבר מה, פתר בעיה שאין לה פִּתְרון או עשה מעשׂה או מילא משׂימה בלתי אֶפשָׁרית: אני מוכן לרבע את המעגל בשבילך, אך אתה נראה לי אדיש ובלתי מעונין; הועמד כשגבו אל הקיר, עמד כשגבו אל הקיר – עמד ללא מוצא במצב שאין מנוס; סוף הדרך, דרך ללא מוצא, מבוי סתום – בעיה שאין לה פִּתְרון, מצב שאין ממנו מוצא, מכשול שאי־אפשר להתגבר עליו, מעצור שאי־אפשר לעוקפו: כיוון ששום צד לא ויתר, הגיע המשׂא ומתן לידי מבוי סתום; עמד לפני קיר אטום, נכנס למבוי אטום, נכנס למבוי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שקשה להתגבר עליהם: שום צד לא היה מוכן לוותר, לכן במקום לשׂאת ולתת באנו למבוי סתום; לא עמד על פתרונו, דבר זה אין לו פותרים, אין לעמוד על פתרונו – אי־אפשר לפתור אותו ולפענחו: אלף אלפי פעמים כבר הוגעתי את מוחי, ולא עמדתי על פתרונה של הסוגיה; הֶכְרֵעַ – העדפת דרך אחת על דרך אחרת, החלטה, נטייה

לצד אחד משני הצדדים; אין לו הֶכרֵעַ – בחזקת ספק; תשובה דיפלומטית – תשובה זהירה וחמקנית, תשובה המשתמעת לשתי פנים, תשובה מחוכמת, ערמומית, לא כנה; תשובה בצידה – תשובה מוכנה הניתנת במקום: על כל שאלה בלשון יש לו תשובה בצידה; דָחָה בקש, דָחָה אותו בקש, דָחָה אותו בְּקָנֶה – פטר אותו בתשובה שאין בה ממש, תירץ בנימוק קלוש: הסוחר הרמאי דָחָה אותי בְּקָנֶה כי התלוננתי על איכות מוצרו; דרשׂיח של חירשים – 1. כינוי לוויכוח בין שני צדדים, שהפער בין עמדותיהם גדול מכדי שיוכלו באמת להשפיע זה על דעתו של זה, ולכן הם מדקלמים את טיעוניהם בלי להקשיב ולהתייחס לצד האחר: בוא נעזוב את הוויכוח הזה, אני רואה שזה סתם דרשׂיח של חירשים; 2. כינוי לדרשׂיח שבו כל אחד מהמשׂוחחים מדבר על עניין אחר, בזמן ששניהם חושבים כי הם מדברים על אותו עניין – מצב שיוצר אי־הבנות רבות; תשובת השתמטות – תשובה שאינה עונה במישרין על השאלה, דחייה בקש או דחייה בשתי ידיו; דְחִיק – דבר שאפשר ליישבו בדוחק, פלפול: דקדוקי מילים ודחיקים שיצאו מפי המרצים לא שכנעו את המאזינים; ויש ליישב בדוחק – אֶפשר לתרץ בתירוץ דחוק; תשובה דחוקה – תשובה לא מספקת: המקשן הִקשה כמה קושיות כעניין, אך רוב התשובות עליהן היו דחוקות; דחייה בלך ושוב – תשובה שלילית ומתחמקת: המנכ״ל דחה אותי בלך ושוב כדי שלא ישלם את הפיצויים; אין קול ואין עונה – אין תשובה או תגובה, שתיקה מוחלטת; טיהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּקָ״ן טְעָמִים – התפלפל והשתדל למצוא הֶכשר לדבר שלילי בתירוצים דחוקים, יָדַע למצוא בשנינוּתו הרבה תירוצים ונימוקים מזויפים כדי להתיר ולהצדיק דברים אסורים שעשׂה [קָ״ן = 150]; השיב פני פלוני, השיב את פָּנָיו, השיב את פניו ריקם – דחה את בקשתו, סירב לו: שאלה אחת קטנה אני שואלת ממך ואל תשב פניי; עִיֵּל פיל בקוף המחט, עִיֵּל פיל בקוף של מחט, הכניס פיל בקוף של מחט, הכניס פיל בקוף המחט – הִגזים, הִפריז, יִישב דברים בדוחק, הביע סברה שאינה מתקבלת על הדעת, ניסה באמצעות לוליינות מילולית ופלפולי היגיון להוכיח טענה שברור לגמרי כי אינה נכונה, עשׂה את הבלתי אפשרי, עשׂה מעשׂה שאינו מתיישב עם המציאות; פָּטַר אותו בלא כלום – דחה את מבוקשו, השיב את פניו ריקם, לא ייחס חשיבות, נהג בביטול, פטר מעונש או ממילוי חובה, מטלה וכדומה: הם באו לפגישה מלאי ציפיות אך השׂר פטר אותם בלא כלום; יהא מונח עד שיבוא אליהו – יישאר בחזקת ספק לתקופה בלתי מוגבלת עד שיתברר הדבר באחרית הימים, כשיבוא המשיח; תשובתו הייתה רפויה בפיו; אין חכם ולא בן חכם שיתרץ את הקושיה שהקשיתי; תשובתו הייתה רפויה בפיו; כל בעיה שפתרתי הפכה לחוק ששירת אותי אחרי כן כדי לפתור בעיות אחרות; לכל בעיה יש פִּתְרון, שאם לא כן לא הייתה בעיה; אין פִּתְרון כהרף עין; הייתה סוגיה קשה ולא הכריעו בה חכמים > בעיה! חשיבה! סיבוך! רעיון!

צבא! מלחמה! לחימה!

כללי. צבא – כוחות מאורגנים ומזוינים העומדים לרשותה של מדינה בזמן שלום ובשעת מלחמה. הם מיועדים לשמור על ריבונותה הטריטוריאלית, על עמה, על תושביה ועל האינטרסים הלאומיים שלה מפני איומים בעצם הימצאותם או בהפעלתם; צבא ההגנה לישׂראל (צַהַ״ל) – צבאה של מדינת ישׂראל והארגון העיקרי לשמירת ביטחונה וריבונותה; שירות הקבע, צבא הקבע – החיילים הנמנים עם הכוחות הסדירים של צה״ל בדרך של התנדבות לשירות. השירות מבוסס על הסכמה חוזית בין משרת הקבע לצה״ל. חיילי צבא הקבע הם החלק המקצועי הקבוע של הצבא, קצינים ונגדים במִשׂרה קבועה. הם מקיימים את הגוף היציב של הצבא, משמרים את מקצועיותו ומתכננים את עתידו בהיבט תכנון אסטרטגי, לוגיסטיקה, אימונים, כוננות לגיוס בשעת חירום, שימור ידע וכיו״ב. צבא הקבע הוא השלד הפיקודי והמִנהלי של מִסגרות הלחימה, הטכנולוגיה, הלוגיסטיקה והמנהל; הצבא הסדיר – החיילים המשרתים בשירות החובה ובשירות הקבע. עם הצבא הסדיר מונים את רוב כוחות צה״ל בשירות הפעיל, המוכנים בקביעוּת למלחמה. ואלה ייעודיו העיקריים: למלא את משׂימות צה״ל, לפחות במידה ההכרחית, גם בלא גיוס כוחות מילואים או עד שיתגייסו; לקיים את היסודות ואת התשתית הקבועים ההכרחיים לצה״ל; להכשיר ולהזין את כוחות המילואים; שירות המילואים – שירות בכוחות הסדירים של צה״ל שחל על יוצא־צבא שהשתחרר משירות החובה. עליו להוסיף ולשרת בצבא כפי שיידרש הן לשם אימונים שוטפים בשעת שלום והן למילוי תפקיד מלחמתי פעיל בזמן מלחמה ובעיתות חירום; המִנהל האזרחי – הגוף המנַהל מטעם מדינת ישׂראל את הפעילות האזרחית בשטחים שישׂראל כבשה ולא החילה עליהם את סדרי המנהל והשיפוט שלה. הגוף מנַהל את ענייני האזרחים בשטחים שנכבשו לרווחתה ולטובתה של האוכלוסייה ומספק שירותים ציבוריים ומפעילם בהתחשב בצורך לקיים מנהל תקין וסדר ציבורי. ראש המנהל האזרחי כפוף למתאם פעולות הממשלה בשטחים; יוצא צבא – אזרח ישׂראלי או תושב קבוע שמלאו לו שש עשׂרה שנים וחצי, וטרם קיבל פטור משירות ביטחון מחמת גיל, ואשר עדיין לא התייצב לשירות ביטחון. הוא גם כל מי שניתן לקרוא לו לגייס לצה״ל בין לשירות סדיר ובין לשירות המילואים; קְדָ״ץ > קְדַם־צבאי – שלפני הגיוס לצבא, שלפני שירות החובה הצבאי: הצבא מציע למתגייס כמה קורסים קדם־צבאיים; מִשמַעַת צבָאית – 1. מִשמעת חמורה וקפדנית, משמעת ברזל: הקצין השליט בביתו משמעת צבאית אף שאביו הזהירו שלא יטיל אֵימה יתֵרה בתוך ביתו; 2. מערכת משפטית המסדירה את התנהלות אנשי הצבא במדינה. עם התנהלות זו מונים עניינים, כגון שמירה מעשׂית על הסדר והמשמעת התקינים, אחריות פיקודית, חוקיות הפקודות, שמירה על קוד ההתנהגות בזמן מלחמה ועדיפות משפטית לסמכות שיפוט אזרחית או צבאית, עבירות אזרחיות ועבירות פליליות שעברו אנשי הצבא בשירות פעיל; מוכנות – היכולת של מישהו או של משהו למלא משׂימה או למלא ביעילות מטלה לפי ייעודו. יכולת זו כוללת גם הפעלת מערכות כדי להפיק מהן ביצועים ותפוקות שלצורכיהם נועדו; רָמַטכָּ״ל > ראש המַטֶה הכְּלָלִי – קצין בדרגת רב־אלוף (רא״ל) והוא הדרג הפיקודי העליון בצה״ל. ממנה אותו הממשלה בהמלצת שׂר הביטחון לפי חוק יסוד הצבא; קומנדו – רַגלים שהם לוחמי עילית ביחידות נבחרות המיומנים בלחימת חי״ר רגילה, אך הם פועלים גם במסגרות קטנות ובשיטה של לוחמת גֵרִילָה. עיקר לחימתם – התקפות פתע, תחבולנות ושיטה של פְּגַע וּבְרַח, לחימה פנים אל פנים, בהתקפות ובפשיטות בעומק שטח האויב; שם קוד – שם מיוחד שמכנים בו אדם, עצם, פעולה, מבצע, מלחמה, אמצָעֵי לחימה, פרט נוף וכיו״ב כדי לייחדו או כדי לשמור על סודיותו. למשל: מלחמת 'חרבות ברזל', מעוז 'בודפשט'; רובה סער 'תבור'; לוֹחמָה – מעשׂי לחימה או עשׂיית מלחמה המותאמים לתנאים שהלחימה נערכת בהם, כלומר לפי המָקוֹם שהיא מתנהלת בו (כגון לוחמת מִדבר, לוחמת הֶחלל, לוחמה בשטח בנוי), לפי הזְמַן שהיא מתנהלת בו (כגון לוחמת חורף, לוחמת לילה), לפי סוּג הַלְחִימָה (לוחמה לא-סדירה, לוחמה ניידת) ולפי אֶמצָעֵי הלחימה (לוחמת סב״ר, לוחמה אלקטרונית); לחימה, לָחַם – עשׂה מלחמה עם האויב בשׂדה הקרב ברמה הטקטית. הלחימה ניכרת במוכנוּת משתתפיה, בחתירתם להרוג את האויב או לפגוע בו וביכולתם להיפגע ממנו בעצמם, כדבר רגיל וצפוי; פִּרְצָה – חור בקיר, שטח נקי ממכשולים (כגון מוקשים, ביצורים, גִדרות תיל) וכד' הנוצר מפינוים על ידי כוח הפריצה כמעבר אחד או יותר במכשולי האויב, והמאפשר לכוח התוקף לעבור דרכו; פריצה, פָּרַץ – 1. פתח קו ביצורים בכוח כדי לחדור לעומק שטח האויב. 2. פתח מעבר באמצעים הנדסיים תוך התגברות על מכשול (כגון גָדֵר, מחסום, שׂדה מוקשים, תעלה נגד-טנקים, ביצורים), לרבות פתיחת פתח בבניין או בחדר כדי לטהרו; פיקוד ושליטה (פּוֹ״ש) – הפעלת סמכות המפקד על כוחות שהוכפפו לו לשם מילוי המשׂימה על ידי פעולות, כגון מתן פקודות, הוראות, תיאום ובקרה. בתהליך זה מפעיל המפקד כוח אדם, ציוד, קשר, מִתקנים ונְהלים דרושים כדי לאסוף מידע ולנתחו, לתכנן את שיש לעשׂות ולפקח על ביצוע המִבצעים, להכווין את פעולת הכוח, לתאמה ולשלוט על מהלכה; פירוז, פירז – הוציא מאזור מסוים כוחות צבא עוינים, אמצעי לחימה ומִתקני צבא בחוזה רשמי או בהסכם לא־רשמי; קטלני, קטלניות – מידת היכולת הגלומה בסוגי מחלות, חימוש (כגון נשק כימי, ביולוגי, גרעיני ורדיולוגי), רכיבים כימיים רעילים וכד' למוות; פִּירָטִיוּת – 1. תקיפה לא־חוקית במים בין־לאומיים או במרחב אווירי בין־לאומי, כגון חטיפת כלי שיט ומטענו, ביזה או החזקה של צוות הספינה או המטוס ונוסעיו למטרות כופר. המים הבין־לאומיים (רצועת ים של כ-22 ק״מ מחופה של המדינה) כוללים ימים, אוקיינוסים, ימות ונהרות. 2. שידורי הרדיו, הטלוויזה והסֶבֶ״ר מחוץ למים בין־לאומיים; 2. מעשׂה של הכנת עותקים לא־חוקיים של תוכנות מחשב, ספרים, הקלטות מוזיקה וכו', כדי למוכרם; ומן תרגיל – פעולה צבאית ביבשה, באוויר ובים, המַדמָה מציאות צבאית ומבצעית קיימת או משוערת, ולפיה מאמנים ומעריכים את תפקודם של הפרט, הגייסות או המפקדות. לפי התרגיל מפיקים לקחים בדבר תכנון, פיקוד ושליטה ומילוי משימה בזמן ובאיכות נדרשים. [התרגיל עשׂוי להיות נייח או נייד, חד־צדדי או דו־צדדי, תרגיל אש או תרגיל שלדי בלא־אש, משולב־חילות, משותף או בין מדינות, תרגיל טלפונים, מחשבים וכיו״ב]; תדריך – העברת הוראות אחרונות או הנחיות מפורטות ומדויקות, הניתנות לממלא־תפקיד לפני מילוי משׂימה או לפני פעולה, כהכנה לפעולה או כהשלמה לפקודה, כגון תדריך לפקודת מִבצע, תדריך לפטרוֹל, תדריך לטייסים; היחידה > יומן מלחמה – יומן שרושמים בו את הפעילות הצבאית העיקרית ביחידות ובמִפקדות לפי סדר כרונולוגי, לרבות עניינים אלו: פקודות שניתנו והתקבלו, מהלכים עיקריים שתוכננו ובוצעו, סיכומים והערכות עיתיים, סיכומי שָׁלָב במילוי משׂימה (מקצתה או כולה) מטעם המפקד, ראש המטה וקצין המִבצעים. יומן המלחמה הוא היומן החשוב במפקדה והמסמך העיקרי המשמש לחֵקר מַהַלכי הלחימה תוך כדי הלחימה ואחריה, לתחקור וללימוד לקחים. כן משמש יומן זה למחקר היסטורי מקצועי ואקדמי כאחד; רַמָ״ט > ראש מַטֶה –

קצין המטה הבכיר ביותר המפקח על המטה המקצועי ועל המטה המתָאם; **גיוס** – 1. פעולות שנוקטים כדי להתכונן למלחמה או לשעת חירום על ידי ריכוז משאבי האומה ועל ידי אִרגונם. הגיוס הוא תהליך שבאמצעותו הכוחות המזוינים או מקצתם נערכים למצב של כוננות למלחמה או למצב חירום אחר. הגיוס כולל הפעלת מערך המילואים, כולו או חלקו, לרבות ריכוז וארגון של כוח אדם, תספוקת וציוד צבאי. לגיוס שלושה מצבים: גיוס יחידות נבחרות (גיוס בורר), גיוס חלקי או גיוס מלא. 2. פעולות שנוקטים כדי להכניס יוצא־צבא לשירות צבאי; **גִּיֵּס** – 1. קיבל אדם לשירות צבאי, חִייל אותו; 2. אסף וריכז אנשים או אמצעים למטרה מסוימת; **התגייסות, הִתגַיֵּס** – התייצב לשרת בצבא, הצטרף לשרת במשטרה או בארגון אחר בעל אופי צבאי או צבאי למחצה, וכן – **בא לצבא, גייס את, הוצב למילואים, הזעיקו אותו אל הדגל, היה מיוֹעד לשירות ביטחון, התחייל, התייצב לשירות סדיר, התנדב לצבא, חיילו את, חתם על שירות קבע, לבש מדים, נאספנו יחדיו לצבא כדי לצאת למלחמה על, נקרא אל הדגל, קיבל צו שמונה, קרא אל הדגל, קרא לו הפוקד להתייצב בצה"ל**: אחי התגייס לא מזמן ונשלח לתותחנים; **חיול, חִיֵּיל** – גייס יוצא־צבא לשירות הביטחון לפי צו של פוקד כדי שישרת חייל לפרק־זמן מוגדר. כשמחיילים לשירות החובה – החיול כולל שרשרת פעולות ב"מֵיטָב", כגון צילום (פנים, שיניים, רנטגן), לקיחת טביעת אצבעות, קביעת מספר אישי לחייל, מתן תעודת חייל ומפרט חיול (דמי כיס), פתיחת חשבון בנק, אימות פרטים אישיים, חיסון רפואי וקבלת מדים וציוד אישי אחר. כשמחיילים לשירות המילואים, החיול כולל התייצבות והרשמה וניפוק ציוד אישי ויחידתי לפי סוג הפעילות: אימון או תעסוקה; **חייל** – איש צבא, חוגר או קצין, בשירות הסדיר או בשירות המילואים, כמשמעו בסעיף 1 לחוק השיפוט הצבאי, לרבות מי שאינו חייל כהגדרתו בחוק, ודינו לפי הוראות החוק כדין חייל. בצה"ל מבחינים בין חייל קרבי, חייל תומך לחימה וחייל עורפי; **הִתחַיֵּיל** – התגייס לצבא ועבר תהליך של קליטה ראשונית בו, הפך לחייל: לאחר שהתחיילו נשלחו הצעירים לטירונות; **התייצבות, הִתיַיצֵּב** – הופיע במקום מסוים למילוי חובה רשמית (בעיקר בצבא), הופיע לפני אדם מסוים, לרוב בעל דרגה בכירה או בעל תפקיד רשמי, הופיע במקום מיועד לשם מילוי חובה, תפקיד, פקודה וכד׳: החיילים התייצבו בשבע בבוקר במגרש המִסדרים; **חֲבִירָה, חָבַר** – התחברות מתוכננת של כוח צבאי אחד אל כוח צבאי אחר או לַחֲלופין – כוח מכותר הפורץ מן הכיתור והפוגש בכוחותינו. [הפועל: חָבַר; שם הפועל: לַחֲבוֹר; שם התואר: חָבִיר]; **טירון, טירונות** – תקופה, מצב ומעמד של אדם באימוניו הראשוניים בצה"ל כדי להחדיר למתגייס החדש משמעת ומיומנויות צבאיות בסיסיות ולהכשירו לשירות צבאי; **טרטור, טִרטֵר** – הִתאַנָּה לאדם לחייל, לאסיר, לשבוי וכד׳, כלומר חיפשׂ סיבה, הזדמנות או תירוץ להציק לכפוף לו, להטרידו, להפחידו, לפגוע בו ולהשפילו. התאנות זו אינה חוקית וכרוכה בסבל נפשי או גופני (כגון ענישת החייל או פגיעה בגופו בשל נקמנות המפקד או התנשׂאותו); **התלונן על, הלין על, קבילה, קָבַל על** – הגיש תלונה על מעשׂה (או מחדל, לרבות פיגור בעשׂייה) שנתקיימו בו היסודות האלה: א. המעשׂה פוגע במישרין בחייל הנפגע או מונע ממנו במישרין טובת הנאה; ב. המעשׂה נוגע לסדרי השירות, לתנאי השירות או למשמעת; ג. המעשׂה בניגוד לחיקוק או לפקודות הצבא או ללא סמכות חוקית או בניגוד למִנהל התקין, או שיש בו משום נוקשות יתרה או אי־צדק בולט; **תרגול נוסף** – תרגול חוזר המקנה לחייל ידיעות, הרגלים דרושים, כושר ויעילות נדרשים כדי למלא את משׂימותיו ואת תפקידיו בהצלחה, לפתח בו תכונות של ציות, עמידה ביעדים, משמעת ודייקנות, תחושת ביטחון בכוחו, בכושרו ובידיעותיו, ולמנוע תקלה או ליקוי במילוי משׂימותיו. התרגול הנוסף כולל הדרכה, הכשרה, אימון, שינון, הטלת משׂימה והטמעת הרגלים המוטלים כתגובה פיקודית, אך אינו אמצעי ענישה; **עֶמדה** – 1. מקום בשׂדה, במִבנה או בכלי לחימה המשמש לפעילות מִבצעית, טכנית או מִנהלית. 2. מקום שהוכן לשימוש כדי להפעיל ממנו כלי ירייה וציוד צבאי אחר למתן אש, לתצפות, לציתות, לפיקוד ושליטה וכיו"ב, כגון עמדת אש, עמדת נשק, עמדת פיקוד. 3. מצב או תנוחה המאפשרים לחייל לפעול או להפעיל כלי ירייה; **מִפקָדָה** – 1. קבוצת קצינים וחוגרים על ציודם, שהמפקד שולט באמצעותם על הגופים ועל ממלאי התפקידים הסרים אל משמעתו ומנַהל את הגוף הצבאי שבפיקודו. נוסף על המפקד, כוללת המפקדה את מטהו, את אנשי הקשר ואת אנשי המנהלה. למפקדה תכונות אלו: תאימוּת לצורכי המפקד, אִרגון המטה ועבודת המטה; צְמִימוּת (קוֹמפַּקטִיוּת); יכולת תמידית לפעול מהר, לשׂרוד ולעבוד ברציפות; 2. המִתקן שממנו המפקד ומטהו שולטים על הכוחות שבפיקודו: מִפקדת הפלוגה יושבת באוהל, ואילו מפקדת הגדוד – בבניין רב־משׂרדים; **מרכז הכובד** – מכלול התכונות, היכולות או המקומות, לרבות הערך המורלי או הפסיכולוגי, כישורי המפקד, מערכת הפיקוד והשליטה וכדומה, שמהם נובעים חופש פעולה, עוצמה או רצון לחימה של צבא או של כוח צבאי מסוים. רעיון מֶרכז הכובד משמש בעיקר ברמת המערכה או ברמה האיסטרטגית. והוא חֵלק מן התפיסה שלפיה יש להשׂיג הכרעה בדרך של מיטוט האויב, ולאו דווקא בהשמדתו או בשחיקתו. עצם התלות במֶרכז הכובד וההישענות עליו – יש בהם משום תורפה שבכוח. זיהוי מֶרכז הכובד של האויב ותכנון הפעולות שיַחשׂפו אותו בסופו של דבר להתקפה מכרעת הם תמצית מהותה של אומנות המערכה ובעלי חשיבות רבה ביישׂומה של איסטרטגיה נבחרת. אפשר שבזירת המלחמה או בזירת המערכה יהיו כמה מרכזי כובד; ׳בִּיטחוֹנִיזַצְיָה׳ < **בִּיטחון** – ייחוס משמעות ביטחונית לתופעה; **קַלגַס** – 1. חייל אכזר, כובש אכזרי: קלגסי רומא דיכאו את מרד בר־כוכבא ביד קשה; הקלגסים הנאצים הפכו לסמל של אכזריות ורוע כי הם פרעו, רצחו וטבחו; 2. איש צבא, לוחם; **גוּלְיַיר** – חייל, נושׂא כלים בצבא; **מרכז הכובד, מרכז כובד** – מכלול התכונות, היכולות או המקומות, רוח הלחימה, כישורי המפקד, מערכת הפיקוד ושליטה וכדומה, שמהם נובעים חופש פעולה, עוצמה פיזית או רצון לחימה של צבא או של כוח צבאי מסוים. רעיון מֶרכז הכובד משמש בעיקר ברמת המערכה או ברמה האיסטרטגית. זיהוי מֶרכז הכובד של האויב מסייע להתקפה מכרעת; נוֹקאָאוּט < **מיגור** – 1. מכת אגרוף מכרעת; 2. הנחלת מפלה, הכנעת אויב; השמדה או חיסול מוחלט של דבר מה (של מכת טבע, מגפה וכד׳): סוף סוף מיגרנו את מגפת הקורונה; **זַיִן, כְּלֵי זַיִן** – נשק, כלֵי מלחמה: אין למכור כלי זין למי שעלולים להפנותם נגדנו; **חוֹגֵר** – חייל הנושׂא את אחת הדרָגות מדרגת טוּרַאי ועד דרגת רַב־נַגָּד, ועד בכלל; **נַגָּד** – חוגר בשירות הקבע שדרגתו מסַמל ועד רב־נגד ועד בכלל. החייל ניכר במומחיות מקצועית, בידע ובניסיון שצבר מהכשרתו ומעיסוקו בתחום, שעליו הוא מופקד. אם הוא נַגד בכיר הוא נושׂא מינוי בכיר, ודרגתו היא רב־סמל ראשון (רָסָ"ר), רָסָ"ר בכיר (רָסַ"ב) או רב־נַגד (רָנָ"ג) [בנקבה: נַגֶּדֶת, נַגָּדִית, נַגָּדָה]; **סְלִיק** – כינוי למחבוא נשק של אנשי ׳ההגנה׳ בשנות המנדט הבריטי; **תרגיל יבש** – תרגיל בלא אש הכולל את כל שלבי התרגול; **תַּרגיל אֵש** – אימון של ירִיות באש חיה: לצבא מוקצים אזורים מיוחדים לתרגילי אש כדי למנוע פגיעה בנפש; **טבילת אש ראשונה, טבילת אש** – השתתפות ראשונה של חייל או יחידה בקרב; **אש צולבת** – ירִיות משני עברים מנוגדים, ירִיות מכמה כיוונים, שתי וערב: משהתרוממו המחבלים ממחבואם נפתחה לעברם אש צולבת ונהרגו במקום; **אֵש שוֹטֶפֶת** – אש מתמשכת ורצופה הנורית בלי הפסקה מכלי נשק; **אש תופת** – אש חזקה מאוד מכמה כיוונים; **מִבצעי, מִבצע** – 1. פעולה צבאית או תהליך הוצאה לפועל של משׂימה איסטרטגית, מערכתית, טקטית, זרועית, הדרכתית או לוגיסטית. 2. תהליך ניהולה של לחימה המתוכננת והמבוצעת בשליטתה של מִפקדה צבאית כדי להשׂיג יעדים בקרב או במערכה. עם פעולות המִבצע מונים: תנועה, הספקה, התקפה, הגנה ותמרון; **סריקה, סָרַק** – 1. בָּדַק מישהו או משהו בצורה מדוקדקת, עָרַך חיפושׂ יסודי מקיף במקום מסוים: כוחות צבא גדולים סרקו את השטח שבו נראו המחבלים; 2. השתמש במכשירים מסוימים כדי לאתר, לאבחן או לגלות משהו: בעזרת המכ"ם סורקים את חוף הים כדי לגלות ספינות אויב; **כוח מזוין** – כוח המצויד בכלי נשק; **רגלי** – חייל ביחידת חיל הרגלים והצנחנים הנלחם ברגל או מכלי לחימה שמסיע אותו סמוך ליעד האויב כדי להילחם ברגל; **ריכוך, ריכך** – הפחית התנגדות או עקשנות: הצבא ריכך את חזית האויב על ידי הרעשת תותחים; **הצדעה, הצדיע** – הצמיד את היד לצֶדַע לסימן ברכה ולמתן כבוד בטקס צבאי, לרבות ירי ברובה או בתותח, שימוש בדגלים: מטח היריות נורה בהצדעה למת; **חישׂוּף, חישׂף** – ניקה שטח בדחפור ממכשולים ומעצמים העלולים לחסום את שׂדה הראייה או לספק מחסה למחבלים ולמטעני חבלה, לרבות קפלי קרקע, צמחייה, מטעים, פרדסים ומבנים. המטרה – למנוע אפשרות של מארבים, כגון ירי נק"ל, ירי נ"ט, מטעני צד ומטעני גחון נגד אזרחי ישׂראל וכוחות צה"ל: צה"ל חישׂף את השטח סמוך לגדר הגבול מחשש להטמנת מטעני חבלה באזור; **מִשלָט** – מוצב, בעיקר קטן, בעל יתרון טקטי לגבי סביבתו: במלחמת העצמאות התחוללו קרבות קשים על משלט הקסטל שליד ירושלים; בּוּדקֶה < בוטקֶה **שׁוֹמֵרָה** – בִּיתן קטן לחסות בו לשומר, למאבטח, לזקיף או לבעל תפקיד דומה בשעות משמרתו: בכניסה לבסיס יש שומרה, ובה שומרים אחדים; **כינון** – הצבת כלי ירייה בזווית אופקית ובזווית אנכית מתאימות כדי לירות בו ולפגוע במטרה. הכינון נעשׂה באמצעות כּוֶונת (בכלֵי ירייה היורים בכינון ישיר, כגון תותח, טנק או רובה) או באמצעות מכשירים. מבחינים בין **כִּינון יָשִׁיר** – כינון כלי ירייה שבו היורה צופה במטרה מבעד לכּוֶונת מעמדת הירי, כגון בירי ברובה, ובין **כִּינוּן עָקִיף** – כינון כלי ירייה באמצעות מכשירים, והמטרה אינה נראית ליורה. הירי מבוסס על נתוני ירי שהוא מקבל ממֶרכז הפיקוד (מַפִּ"ק), היינו זווית ההגבהה וזווית הצידוד שחושבו במַפִּ"ק, בעיקר בירי ארטילרי: תותחים ומרגמות כבדות; **פגיעה, פָּגַע** – פוצץ את המטרה, חָדַר או הָלַם בה באמצעות תחמושת (כגון קליע, קֶלַע, פגז, פצצה, מוקש, רימון) כדי להשמידה, לגרום לה נזק או לשלול את יכולת פעולתה; תחת פיקוד – מצב שבו כוח צבאי מוכפף זמנית ליחידה או לעוצבה אחרת, והכוח מקבל מהן פקודות בתחום המִבצעי;

מאבטח – מְסַפֵּק אמצעי ביטחון מפני התקפה לא צפויה: החיילים אִבטחו את המוצב שהוצבו בו; מנהיגות צבאית, מנהיגות – יכולת המפקד להניע את פקודיו למלא משימות בהצלחה לאורך זמן [מכישוריו: דוגמה אישית והתנהגות מוסרית, נגישות קלה אליו לפקודיו, קביעת גבולות ושימוש בסמכות ובתגמול לשמירה עליהם, הצגת אומץ וקור רוח, העברת מסרים ברורים, מקצועיות והעצמת פְּקודים]; מְפַקְדוּת – תפקידו של המפַקֵד; רמטכ״לות, רָמַטכָּלוּת – עמידה בראש הצבא כדי להכין את הצבא למלחמה ולמלא כל התפקידים הכרוכים בכהונת הרמטכ״ל, כמעוגן בחוק; צַייתָנוּת, צַייתָנִי, צַייתָן – השומע בקול האחראים או הממונים עליו, ממושמע: הוא היה ידוע כחייל צייתן, ומעולם לא התווכח עם מפקדיו; יירוט, יירט – מניעה יזומה של מישהו או של משהו (כגון כלי טיס, כלי שיט, טיל) מלהגיע ליעדו או השמדתו; יעד – ישות (מוחשית או מופשטת) שפעולה מכוּוֶנֶת להשׂיגה והשׂגתה לגיטימית; מטרה שרוצים להשׂיגה; יְרִי – ירייה אחת או סדרת יריות; ירייה, ירה – הפעיל כלי ירייה, כגון אקדח, רובה, תותח, ויצאו מהם קליע, כדור, פגז וכד׳; ציות, צִיֵּית – מילא אחר ההוראות, שמע בקולו של בעל הסמכות, עשׂה כפי שנצטווה: החייל נענש כי לא ציית להוראות מפקדו; צִיוּת – [בצבא] חובת ממלא תפקיד למלא כל פקודה או הוראה שפקד עליו הדרג המוסמך (או מטעמו) ככתבן, כלשונן וכרוחן, גם אם מילוין כרוך בסכנת נפשות או הן אינן חוקיות. אין לציית למפקד רק אם פקד על חיילו למלא פקודה בלתי חוקית בעליל; צִיוּת עִיוֵּור – ביצוע פקודה ללא עוררין בלי להבין את כוונתהּ ואת מטרתה: ציות עיוור לרבנים גרוע מעזיבת הדת; סַרדיוֹט – קצין צבא, שוטר, חייל של עם כובש, איש צבא קשוח וכד׳ [לרוב בנימה שלילית לציון נושא משרה מטעם השלטון המתנהג באופן מרושע כלפי היהודים]: סרדיוט נאצי התעלל באימו עד שמתה; קַסַרקְטִין – מחנה צבאי לאכסון חיילים, בסיס צבאי למגורי חיילים: הטירונים הועברו מלשכת הגיוס לקסרקטין; דין משמעתי – 1. הליך משמעתי לפי חוק, המשמש כלי חשוב בידי צה״ל לאכוף את חוק השיפוט הצבאי; 2. דיון משפטי הנערך לפני בית דין פנימי של ארגון המוסמך לדון את חבריו העוברים על כללי ההתנהגות המחייבים בו; סגולות המפקד – מידות חיוביות הנדרשות ממפקד טוב לשם פיקוד ושליטה, ואלה הן: כושר אינטלקטואלי מקצועי; ראייה כוללת וחשיבה רב־כיוונית; הבחנה בין עיקר לטפל; ראיית הנולד ומוכנות למצבים הקשים ביותר; דמיון ויצירתיות; עצמאות, יוזמה, העזה ונכונות להסתכן ולקבל אחריות; יכולת לאכוף סמכויות ולעודד יוזמה; החלטיות ונחישות; יכולת להיות איתן, מאופק וקר רוח גם במצבי לחץ קיצוניים; מודעוּת לזמנו ולזמן פְּקודיו; כושר גופני טוב; יושר מקצועי ואומץ לב אזרחי; גאווה מקצועית); חתרנות – 1. פעולה, תוכנית או מצב שתכליתם לפגוע בעצם קיומה של המדינה או למוטט שלטון קיים באמצעים לא־חוקיים, חשאיים או גלויים, לערער את אושיותיהם. 2. פעילות חשאית שנועדה לערער את מעמדו או את סמכותו של מישהו: סגן המנַהל חתר תחת המנַהל כדי לרשת את מקומו; איסטרטגיה צבאית – התפיסה והתוכנית של ניהול המאמץ הצבאי הכולל במלחמה, לרבות קביעת מטרות המלחמה הצבאיות והשיטה הצבאית הכללית להשׂגתן; אמל״ח < אמצעי לחימה – שם כולל לנשק, לאמצעים ייעודיים, לכלים (טנק, מטוס, צוללת), לחומרים ולמערכות, המשמשים במישרין או בעקיפין ללחימה, להשמדת האויב וציודו, לשיבוש פעולתו ולנִטרולה; רדיוס פעולה – המרחק הַמְרַבִּי שכלי הובלה מסוגל לעבור ביבשה, באוויר ובים מבסיס המוצא (במהירות נתונה ובתנאֵי מזג אוויר ממוצעים לאורך נתיב מסוים) כשהוא נושׂא מִטען תכליתי תִקני, ולחזור בלי לתדלק ובלי לחרוג מגבולות הבטיחות של הפעלתו; חַבָּלָה –1. פגיעה זדונית בחיי אדם, ברכוש המדינה, באזרחיה או בתושביה על ידי פעולות, כגון הרס, פציעה והרג, בשליחות מדינה אויבת או אִרגון טרור. 2. הריסת מבנים, מנהרות, מִתקני צבא, מערכות לחימה, דרכי תחבורה וכיו״ב באמצעות חומר-נפץ מרסק או בלעדיו, כדי לעכב את פעולות האויב, או כדי לסייע לפעולות לחימה של כוחותינו; נֶשֶׁק – חפץ כגון סכין, אקדח, פצצה וכו׳ המשמש ללחימה או לתקוף מישהו; וכן – אמצעי לחימה, כלי זין, כלי ירייה, כלי לחימה, כלי מלחמה, כלֵי מוות, כלי משחית; כדור שׂוֹטֶה, כַּדוּר תוֹעֶה – כדור שנורה מכלי נשק ופגע במקרה במקום או באדם מסוימים שלא נתכוונו אליהם; פְּצָצָה – 1. מְכָל ממולָּא חומר נפץ המשוגר ממרגמה, ממטוס וכד׳, ובעת התלקחותו גורם הרס ומוות: מטוסי ארה״ב הטילו פצצות על ערי גרמניה הנאצית; 2. כל כלי קיבול ממולא בחומר נפץ והמיועד להתפוצץ: השוטרים פינו את בית הקולנוע בשל הודעה על פצצה שהוטמנה בו; פְּצָצַת מִצרָר – פצצה המורכבת ממספר רב של פצצות קטנות המתפוצצות ומתפזרות על פני שטח נרחב; פְּצָצַת עוֹמֶק – פצצה המיועדת לפגוע בצוללות או בכלי שיט תת־מימיים אחרים. פצצות עומק מוטלות ממטוסים או נשלחות לעבר מטרות תת־מימיות מכלי שיט אחרים, והן מתפוצצות בעומק מסוים קבוע מראש; חימוש, חימש – הביא מִטען חומר נפץ לידי מצב שהוא מוכן להפעלה לאחר שליפת הנִצרה, כּוונון המרעום וכדו׳, כגון חימוש מוקשים; פְּצָצַת

אָטוֹם, פצצה גרעינית – פצצה בעלת כוח הרס עצום, המופעלת באמצעות אנרגייה גרעינית המשתחררת בתהליך של ביקוע גרעיני: במלחמת העולם השנייה הטילה ארה״ב שתי פצצות אטום על יפן, וכך הכריעה סופית את גורל המערכה; פְּצָצַת מֵימָן – פצצה גרעינית רבת עוצמה המבוססת על תהליך ההיתוך הגרעיני של אטומי המימן, תהליך המשחרר כמות אדירה של אנרגייה; פְּצָצַת נֵיטרוֹן – פצצה גרעינית הפולטת כמות גדולה של ניטרונים והגורמת להדף ולנשורת גרעינית מועטים לעומת פצצה גרעינית רגילה. עיקר פגיעתה הקטלנית – בבני אדם ברדיוס של כשני ק״מ ממרכז הפיצוץ; מִי שֶׁהוּא מַכנִיס עַצמוֹ לְזִירָה אוֹ נָצוּחַ אוֹ נוֹצֵחַ– מי שיוצא למלחמה או נכנס לזירת התגוששות, או יובס או ינצח; הלנו אתה אם לצרינו – האם פניך לשלום או למלחמה; הַסָגַת גבול – פגיעה במימוש זכויותיו הקנייניות של אדם במרחבו הפרטי בדרך של כניסה או שהייה בנכס מקרקעין (כגון דירה) או מיטלטלין (כגון רכב) השייך לו כדי להפחידו, להעליבו, להקניטו או לעבור עבירה כלשהי: הסִכסוך בין המדינות פרץ בשל הסגת הגבול של האחת לשטחה של האחרת; בסערת הקרב – בעיצומה של המלחמה; ללמד בני יהודה קשת – ללמד את צעירי ישׂראל מלאכת הקרב, להקנות להם ידיעות על סוגי נשק ועל דרכי לחימה; דֶגֶל לָבָן – יריעת בד לבן שהנפתה בעת לחימה מציינת כניעה, רצון להפסיק את האש או לשׂאת ולתת עם האויב. לפיכך אין לירות באדם הנושׂא דגל לבן ואסור לו לפתוח באש; אוֹנִיַּית הדֶגֶל – כינוי לאונייה שנמצא בה מפקד השייטת של אוניות מלחמה; קרא אל הדגל, נִקרָא אל הדֶגֶל – נדרש להתייצב לצבא, קיבל צו גיוס, התבקש להתגייס או להתנדב למען מטרה מסוימת: בשעת חירום נקראים האזרחים אל הדגל – מי לשירות צבאי ומי לעזרה בעורף; תחמושת אדישה, תחמושת תרגול, כדור סרק – כדור שאין בו חומר נפץ המשמש בעיקר לאימונים; כדור תועה – כדור שנורה מכלי נשק בטעות או ללא מטרה כלשהי ופגע במישהו או במשהו: נפצענו בגב מכדור תועה בעת חיסול חשבונות בין עבריינים; חרב להשׂכיר < שְׂכִיר חֶרֶב – חייל שהתגייס לצבא זר תמורת תשלום כדי להילחם למען הצבא ללא מניעים אידאולוגיים, לאומיים או פוליטיים, מי שמעמיד את כישוריו, את כוחו וכד׳ למלחמה לא לו עבור כסף, טובת הנאה וכד׳: הנאשם מכר לזרים את הידע ואת המוניטין שרכש בצה״ל והפך לשׂכיר חרב; מכונית תופת – רכב המועמס במטען גדול של חומר נפץ שמפעיל מחבל כדי לפגע. לרוב מפוצצים אותו נהג מתאבד או מישהו בהפעלה מרחוק. המטרה – לפגוע בהמוני אדם. פעמים כך מפגעים בחייו של אדם מסוים; איש ביניים – גיבור נבחר לדו־קרב; סֵדֶר כוחות (סָדַ״כּ) – סך כוח האדם של היחידות הכפופות לפיקודם של מפקדה גדולה כאוגדה או של כל הצבא המוכן למשׂימה: מתפקידי המודיעין הוא לדווח על סד״כ האויב לקראת מלחמה; רוח קרבית – הדריכות והנכונות לעשׂות הכול כדי לנצח בקרב; גֵּנֵרָל חוֹרֶף – כינוי לחורף הקשה המלווה בסופות שלג וקור עז, שבעטיו משתנים התנאים בשׂדה הקרב (במצב לחימה), והשפעתם מכרעת על הלוחמים: ל׳גנרל חורף׳ היה חלק נכבד במפלתו של נפולאון ברוסיה בשנת 1812; קִשרֵי מלחמה – יחסי מלחמה ואיבה: אין כמעט מדינה שאין לה קשרי מלחמה עם שכנותיה; אבַק שׂרֵפָה – חומר נפץ מתלקח המשמש מַצית של חומרים הודפים בסוגי תחמושת ובמִטעני השהיה לפיצוץ סלעים; מאזן אימה, הליכה על הסף – מצב גאופוליטי שבו החשש ההדדי של שתי ישויות עוינות, לרוב מדינות, מתוצאות הרות אסון של עימות אפשרי, כגון מלחמה, מונע את התרחשותו; מִלחָמה קָרָה– מצב של מתיחות בין־לאומית שנוקטים בו היריבים זה נגד זה אמצעים מדיניים, כלכליים, טכנולוגיים, צבאיים למחצה וגם צבאיים; פעולותיהם אינן מגיעות לכדי הפעלת כוחות צבא להשׂגת יעדים לאומיים; מִילִיצִיָה – כוח צבאי שחייליו הוכשרו לשרת בצבא בכל הדרגים והתפקידים אף שלא שירתו בצבא סדיר. הם מגויסים לשירות פעיל במצבי חירום ובמלחמה. הכשרתם לתפקיד נעשית בדרך של קריאה לתקופת שירות קצרה בשנה. חיילי המילואים בצה״ל ואינם כוחות מיליציה, אלא כוחות סדירים וחיילים סדירים לשעבר, המאורגנים במסגרות של מילואים; דילול כוחות – הקטנת הכוח הצבאי המוצב במקום מסוים או המחזיק בקו מסוים: בעקבות הסכם השלום הוחלט לדלל את כוחות המילואים לאורך הגבול; על עֶברֵי פִּי פַּחַת, בְּעֶברֵי פִּי פַּחַת – במקום מסוכן ביותר, על סף התהום: שתי המדינות איימו זו על זו לאורך שנים, והיו כיוונה המקננת בעברי פי פחת; כִּבשָׂה בין זאבים, גדולה היא הכִּבשָׂה שעומדת בין שבעים זאבים – משל לשבחו של עם ישׂראל שהחזיק מעמד בכל הדורות בין אומות העולם שעמדו לכלותו; נִלחָם בּטַחֲנוֹת רוּחַ – נאבק באויב דמיוני ובמכשולים מדומים; שִׁישָׁה אֱלֵי קרב, שָׁשׂ אֱלֵי קְרָב – נכנס בלהיטות ובהתלהבות לפולמוס להתנצח, להיאבק או להילחם; נתן יָדוֹ ל׳, נתן יד – השתתף בו, עזר לו, הסכים לעשׂות דבר, תמך בו: תושבי השכונה נתנו ידם לעולים החדשים וסייעו להם להתאקלם בבתיהם; זָרַק לעברו כפפה, זָרַק לו כפפה – הזמינו לעימות, אִתגֵּר אותו, קרא לו לדו־קרב, הציב לפניו אתגר: המנַהל זרק כפפה לסגניתו שתשכנע את ועד העובדים לסגת מדרישותיהם; חורץ גורלות, חורץ גורל – גורלי,

מכריע, שמשפיע בצורה מכרעת על הגורל: ידענו מראש כי צפוי לנו מאבק מר וחורץ גורלות; **מעשׂה מכריע** – דבר שיש בו כדי לחרוץ בו את הגורל לעתיד, מעשׂה המשנה את המצב מעיקרו (גם: **צעד מכריע, ניסיון מכריע, קרב מכריע**); **הקיז את דמו** – גרם לו סבל על ידי התעללות איטית וממושכת, שפך את דמו; **הקזת דם** – רציחה, המתה גרימת מצוקה: הפעולה הצבאית המוצלחת הקיזה דמם של כנופיות ושודדים; **הגשת אולטימטום** – דרישה או תביעה, שמילויה נדרש בתוך פרק זמן קצוב, המגובה באיום אשר אמור להתממש אם לא תתמלא דרישת האולטימטום; **פושע מלחמה** – מי שפעל בזמן מלחמה בניגוד לנהלים הבין־לאומיים המקובלים (כגון בניגוד לאמנת ז'נווה), והשתמש בשיטות אכזריות של דיכוי והשמדה כלפי עמים, כלפי אזרחים, כלפי חיילים שבויים וטף וביצע פשעי מלחמה: פושעי מלחמה נאצים רבים מצאו מקלט בארצות דרום אמריקה; **פשעי מלחמה, פשע מלחמה** – הפרה חמורה של דיני הלחימה של המשפט הבין־לאומי שהפרו אדם או קבוצת אנשים, אנשי צבא או אזרחים. בשל חומרת ההפרה מוטלת אחריות פלילית על מבצעי הפשעים וניתן להעמידם לדין [מפשעי המלחמה: הוצאה להורג של שבויי מלחמה ללא משפט, מניעת טיפול בפצוע, עינויים, טיפול לא נאות באוכלוסייה אזרחית: רצח, אונס, הגליה, שִׁעבוד, עינויים, הרס שרירותי של תשתית אזרחית (ללא הצדקה צבאית) וכדומה; שימוש בנשק לא־מוסכמי, כגון חָלָ"ך או חַלבָּ"ג; שימוש בילדים ללחימה; פשעי מלחמה יוגדרו פשעים נגד האנושות אם יוכח שבוצעו בקנה מידה גדול, בצורה שיטתית, וכחלק ממדיניות רווחת של סמכות שלטונית]; **תְמוּנַת מַצָּב** – מכלול הנתונים המשפיעים על מצב מבצעי נתון, והמוצגים למפקד לפני הערכת המצב לשם תכנון המבצעים ולניהולם השוטף: קצין המודיעין הציג לפני הרמטכ"ל את תמונת המצב לגבי כוחות האויב; **חֲדַר מַצָּב** – חדר או מבנה לניהול מצבי חירום: משׂרד החינוך הקים חדר מצב כדי לתת מידע בנושׂאי חידוש שנת הלימודים; **חֲדַר מִלְחָמָה (חָמָ"ל)** – חדר או אוהל היחיד במפקדה, שבו מרוכז כל המידע המעודכן על האויב ועל כוחותינו לשימוש המפקד ומטהו כדי לנהל ממנו מבצעים; במקום זה בלבד מצטיירת תמונת מצב שלֵמה של אותו דרג, ובו נעשות הערכת מצב וכל פעולות המטה לניהול המִבצעים הנוכחיים ובתִכנון המִבצעים העתידיים. ניהול המאמץ הכולל אפשרי רק מן החָמָ"ל; **הֵנִיחַ את נִשקו** – הפסיק להילחם: משנכנסה הפסקת האש לתוקפה, הניחו החיילים את נשקם; סֶלֶקטוֹר > **שׁוֹעֵר, שׁוֹמֵר הַסַּף, שׁוֹמֵר סַף** – 1. שומר הניצב בפתח מבנה כדי לקבל את פני הבאים ולאשר את כניסתם. הוא מאבטח מקום מסוים ופוקח עין על הנכנסים (לבילוי, לפעילות ציבורית או פרטית וכד') ומונע הפרות סדר, וכן – **מאבטח, זקיף, שומר, שומר גדוד (ש"ג), שוער**: בפתח המועדון הציבו שומר סף כדי למנוע כניסת טיפוסים מפוקפקים; 2. כינוי לנושׂא מִשׂרה (כגון מבקר פנים, יועץ משפטי, רואה חשבון, חשב) שמתוקף תפקידו מופקד על שמירת כללי מִנהל תקין, ועליו למנוע שחיתות, פגיעה בטוהר המידות וחריגה מכללי המִנהל התקין ולהתריע עליהן; **בְּשַׂר תותחים** – כינוי מחאה להמוני חיילים הנשלחים לחזית המלחמה והנהרגים בה ללא תכלית; **מִשמַעַת מַיִם** – פיקוח על כמות המים שמותר לשתות או על זמני השתייה [בעיקר בפעולה מבצעית או באימונים המכשירים לשתות במידה]; **הֲלָנֶצַח תֹּאכַל חֶרֶב** – שאלה רטורית על המלחמה: האם המלחמה תימשך לעד? **נפגע מאש כוחותינו** – נהרג או נפצע מהירי של הצבא שאליו הוא שייך במהלך אימון או קרב; **דם, יזע ודמעות** [מנאומו של צ'רצ'יל] – סבל, תלאות ומכשולים רבים, מאמץ רב ומייסר כדי להשׂיג מטרה נעלה; טראומה; פוסט טראומה > **חובלה**; הֶלֶם קְרָב > **הַלֶמֶת**; **עקת קרב**; **אחוות לוחמים** – יחסי אמון ואחווה בין לוחמים או בין שותפים למאבק החולקים אותם קשיים וסכנות. הם ניכרים בעזרה הדדית, באחריות הדדית ובנכונות להסתכן זה למען זה עד כדי חירוף נפש: הכלל הנהוג בצה"ל ש'אין נוטשים פצוע בשׂדה קרב', הוא סמל לאחוות לוחמים; **מִשמוּעַ, מִשמֵעַ** – הטיל משמעת על מישהו בפעולות, כגון אכיפת ציות או פקודה, התנהגות כללית או דפוס התנהגות מסודרת וקבועה, שליטה עצמית, הכשרה, אימון ותרגול לציות כדי להרגיל מיומנויות, יכולות מנטליות, אופי מוסרי, ענישה וכד'; **מִשמַעַת בַּרזֶל** – משטר של ציות קפדני וחמור ביותר, לרוב על ידי שימוש באמצעי ענישה והפחדה; **מִשמַעַת עַצמית** – 1. היכולת לגרום לעצמך לשלוט ברצונות, ברגשות, בהתנהגות ובמעשׂים (בייחוד קשים או לא נעימים) לאורך זמן, לוותר על סיפוק מיידי לטובת מטרות ארוכות טווח ולהכווינם לפי החלטתך המוקדמת: אם החלטת לרזות, תצליח כי יש לך משמעת עצמית חזקה; 2. דבקות נחרצת במשטר או בדרך פעולה כדי להשׂיג את מטרותיהם; **דבֵקות במשׂימה לאור המַטָּרה** – עשׂיית כל הנחוץ והאפשר כדי למלא משׂימה כפי שהוטלה ועם השלמתה לקבוע משׂימה חדשה; **מַשתִיק קוֹל, עַמעַם** – הֶתקן דמוי צינור שמרכיבים על לוע של כלי ירייה, בעיקר אקדח, כדי להשתיק או להחליש את קול הירי; **כשהתותחים רועמים המוזות שותקות, כשרועמים התותחים שותקות המוזות** – בימי מלחמה ובשעת חירום אין הלב נתון לדברי שירה ופיוט ואין השראה ליצירה אומנותית; **חוד הַחֲנִית** – הגורם המוביל או המתקדם ביותר בתחום מסוים, אדם או קבוצת המובילים תנועה או התקפה או הנמצאים בקו החזית שלה: המחלקה לבילוש היא חוד החנית של היחידה המרכזית במשטרה; **כוננות** – 1. מצב שבו גייָסות ואמצָעֵי לחימה נכונים לפעול פעולה מִבצעית מייד עם קבלת הפקודה; 2. דריכות מִבצעית החורגת משִׂגרת הפעילות. יש רמות שונות של כוננות, ובכל אחת מהן יש הכנות ופעולות מסוימות לאותה רמה; 3. פרק־הזמן שגייָסות או אמצָעֵי לחימה עומדים מוכנים לפעולה עקב הכרזות כוננות; **במצב הכן** – פקודה מיוחדת הניתנת לכוחות הצבא או המשטרה, להיות דרוכים כדי להיות מוכנים לפעול בכל רגע; **תַהֲלוּכַת ניצָחון** – מִצעָד חגיגי של צבא לאחר ניצחונו; **טוהַר הנֶשֶק** –שימוש חוקי ומוסרי בכוח או בנשק בלחימה כדי להשׂיג מטרה צבאית חיונית למדינה או לשם הגנה מתקיפת אויב והימנעות מוחלטת מפגיעה באזרחים שאינם לוחמים, בשבויים, בנשים ובילדים, בחייהם, בגופם, בכבודם וברכושם: חייל מחויב לשמור על צלם אנוש אף בלחימה כשהוא משתמש בנשקו ובכוחו במידה הנדרשת; **מורשת קרב** – מכלול הערכים ונורמות הלחימה שמקורם בעבר הקרבי של צבא או של יחידה לוחמת, ושלאורם מתחנכים חיילים ומפקדים: ערכים כגון 'דבקות במשׂימה' ו'דוגמה אישית' הם חלק בלתי נפרד ממורשת הקרב של צה"ל; **עֶמדת מַפתח** – מקום מבוצר הנמצא בידי הצבא השולט על סביבתו, והפותח דרך להשתלטות על מקומות נוספים בַּסביבה; **הצבא צועד על קיבתו** – מזון טוב הוא אחד הגורמים העיקריים לכושר הצבא; אמנת ז'נבה > אמנות ז'נבה > אמנת ז'נווה > **אֲמָנוֹת זֶ'נֵוָה** – ארבע אמנות שנוסחו ונחתמו בז'נווה בשווייץ (1864-1949), והן עוסקות בהתנהגות הראויה בין צבאות ואומות בזמן מלחמה [כגון מתן טיפול רפואי לפצועים, כולל לחיילי האויב; תביעה להתנהגות הוגנת עם שבויי מלחמה; והחובה להגן על האזרחים בעת קרב]; **אֲמָנוֹת האג** – הסכמים בין־לאומיים שנוסחו בוועידות השלום הראשונה והשנייה שנערכו בעיר האג בהולנד (1899 ו־1907), ולצד אמנות ז'נווה, ובהן הניסוחים הרשמיים הראשונים של דיני מלחמה ופשעי מלחמה כחלק מן המשפט הבין־לאומי הפומבי; **הַרגָלָה** – הצגה מתמשכת של שִׁגרה כדי להקהות את עיני האויב ואת ערנותו ולהרדים אצלו את חשדותיו לכוונות התקפיות של כוחותינו: ההרגלה היא אחת משיטות ההונאה שכוונתן להניח את התנאים המיטביים להפתעת האויב; מוֹרָל > **רוח לחימה** – רצון בוטח ונחוש של חייל ויחידה צבאית, המלוּוֶה ברוח הֶתקפית ובנכונוּת לצאת למלחמה על האויב ולנצח בה. רוח זו ניכרת ביוזמה וביכולת הקרבה עצמית מתוך הזדהות עם יחידתו ועם משׂימותיה ומתוך דבקות בהן כדי למלאן או לקדמן לאור המטרה. רצון זה קיים למרות עקות במילוי המשׂימה, חרף כישלונות קודמים בזכות קור רוח, תכנון שקול ובחירה בדרך היעילה ביותר; **רוח צה"ל** – תעודת הזהות הערכית של צה"ל, העומדת ביסוד הפעולות של כל חייל וחיילת בשירות הסדיר והמילואים. לפי ערכי רוח צה"ל ינהגו מפקדי צה"ל וחייליו, יחנכו ויבקרו את עצמם ואת זולתם בכל קשת הפעילות הצבאית. ואלה הערכים: הֲגָנַת הַמְדִינָה, אֶזרָחֶיהָ וְתוֹשָׁבֶיהָ; אַהֲבַת הַמּוֹלֶדֶת וְנֶאֱמָנוּת לַמְדִינָה; כְּבוֹד הָאָדָם; דְבֵקוּת בַּמְשִׂימָה וַחֲתִירָה לְנִיצָחוֹן, אַחֲרָיוּת, אֲמִינוּת, דוּגמָה אִישִׁית, חַיֵי אָדָם, טוֹהַר הַנֶשֶׁק, מִקצוֹעִיוּת, מִשמַעַת, רֵעוּת, שְׁלִיחוּת. מצפן זה מאפשר לשמור על צה"ל כגוף ערכי ואיכותי הממלא כראוי את חובותיו; **אדמה חֲרוּכָה** – אסטרטגיה צבאית של צבא נסוג המשמיד במכוּוָן את רכושו ואת משאביו (כגון מים, מזון, בני אדם, בעלי חיים, צמחים) כדי שלא לסייע לצבא האויב לכבוש את שטח הנסוגים: הרוסים השאירו אדמה חרוכה והותירו לצבא גרמניה הפולש בלי אספקה ואמצעי מחיה; **מחוץ לתחום** – מבנה, מִתקן (כגון חדר חולים, מגורי ח"ן או מטבח) או שטח (כגון שטח ניסויים) שהכניסה אֲליהם אסורה לאדם אחד או יותר מטעמי אבטחת מידע, בטיחות, בריאות, על דלת המטבח במחנה מוצב שלט זה: 'מחוץ לתחום לכול'; **מְשַׂנְאֶיךָ נשׂאו ראש** [= התגאו, התנשׂאו]; **כל מפקד גרוע זקוק לחִיּוּץ** [= קביעת מחיצה] **מעמדי כדי לבסס את סמכותו**; **אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם יִשׂרָאֵל עוֹד**; **בְּאַחַת יָדוֹ עֹשֶׂה בַּמְּלָאכָה וְאַחַת מַחֲזֶקֶת הַשָּׁלַח** [שֶׁלַח = חרב קצרה]; **אנדרלמוסיה באה לעולם והורגת טובים ורעים**; **בתחבולות תעשׂה לך מלחמה**; **הלנצח תאכל חרב?** **פעמים טובים כדורים מְכוּוָנים מנאומים מכוּוָנים**; **שָׁקְטָה הארץ, והחרב חזרה לנדנה**; **לא הספקתי לעקם שׂערה של אויב עד שבא ולקחני בשבי**; **החייל האלמוני שמקום קבורתו לא נודע**; **קם דור חדש של אומרי "אחרַיי"**; **התעטר בהילת לוחמים**; **לא הספיק לעקם שׂערה אחת של האויב**; **עמדו בלי נוע בשעת המִפקד**; **עמדו במצב של דריכות וריכוז בשעת המִסדר** > אלימות! אנרכייה! הגנה! מוות! מַפָּלָה! משמעת! ניצחון! תלונה!

<u>מלחמה</u>. **לחימה, לָחַם** – עשׂה מלחמה עם האויב בשׂדה הקרב ברמה הטקטית וברמות המלחמה האחרות ביבשה, באוויר ובים כדי להתגבר עליו. הלחימה ניכרת במוכנוּת משתתפיה, בחתירתם להרוג את האויב או לפגוע בו וביכולתם להיפגע ממנו בעצמם, כדבר רגיל וצפוי; אופרטיבי > **מערכתי** – שם תואר לדבר שמטרותיו והיקפו רחבים מהמטרות ברמה הטקטית, הכוללים את צורות הקרב של הרמה

הטקטית, ופחותים מהמטרות ברמה האיסטרטגית; מלחמה –1. עימות מזוין בין ישויות (כגון עמים, מדינות או קבוצות למיניהן) כדי להשׂיג מטרות מדיניות. במלחמה משתפים גם כלי עוצמה לאומיים אחרים, כגון הכלי הדיפלומטי, הכלכלי, המידעי. 2. מאבק מזוין בין כוחות צבא לכל מטרה שהיא, כגון מלחמת צוללות ומלחמה אווירית. 3. [בהשאלה] מאבק בין כוחות יריבים שלא באמצעות כלי נשק, כגון מלחמה קרה, מלחמה כלכלית, מלחמת תרבות; יצא למלחמה על – פתח בפעולות קרב נגד האויב: במלחמת יוהכ״פ נאלצנו לצאת למלחמה על מצרים ועל סוריה; וכן – אסר מלחמה, בא עליו למלחמה, הכריז מלחמה על מישהו/משהו, השיב מלחמה שערה, התגרה מלחמה ב׳, יצא לקראתו למלחמה, יצא עליו למלחמה, נכנס למלחמה, עלה להילחם בו, עלה עליו למלחמה, עמד בקשרי מלחמה, ערך איתו מלחמה, עשׂה מלחמה עם, צבא על, קידש מלחמה; עמד בקשרי המלחמה – חשש ממוראות המלחמה, השתתף בה וחווה את זוועותיה; אסר מלחמה – יצא למלחמה על אויבו; עֲרַךְ מלחמה – יצא למלחמה, פתח במלחמה, הכריז מלחמה: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צְבוֹיִם וּמֶלֶךְ בֶּלַע . . . וַיַּעַרְכוּ אִתָּם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים; חִרְחֵר מִלְחָמָה – הסית למלחמה במישהו או במשהו; מְחַרְחֲרֵי מלחמה, מחַרחֵר מִלְחָמה – מי שלהוט להסית אדם או אומה באדם או באומה אחרים לצאת עליהם למלחמה: חברת הכנסת א״א אמרה על עמיתה שהוא מחרחר מלחמה ונוהג בחוסר אחריות פוליטיות; התגרה מלחמה בו – הכריז מלחמה עליו, פתח בקר; קידש מלחמה – פתח בפעולות קרב מזוינות נגד; צָבָא על – יצא למלחמה על , הסתער על האויב: עמים רבים צבאו על ירושלים, אך כמה יכלו לה; מלחמה עֲקוּבָּה מִדָּם – מלחמה המוצפת בדם, יש בה קרב לחיים ולמוות, שׂדה קֶטֶל קטלני ובו הרוגים לרוב: נקבל עלינו אחריות, וביחד ננצח במלחמה העקובה מדם שנקראת ׳המלחמה בתאונות הדרכים׳; מוּכֵּי מלחמה – פצועי מלחמה; קִשרֵי מִלְחָמה – יחסי איבה: מי שאינו יכול לעמוד בקִשרי המלחמה, ישוב לביתו; מלחמה ממשמשת ובאה, עומדת לפרוץ בקרוב מלחמה, תהיה מלחמה; מלחמה מתגלגלת – מלחמה ההולכת ומתרחבת יותר מהתכנון הראשוני: מלחמת לבנון הראשונה הייתה מלחמה מתגלגלת; מלחמה אבודה – מאבק או עימות שאין כל סיכוי לנצח בו, קרב אבוד, ניסיון לעשׂות משהו שאדם לא יוכל לעשׂות: המדינה רצתה שיקבל אחריות למעשׂיו; מלומד מלחמה – מי שהתנסה בקרב, ומאומן בתרגילי מלחמה; הכרזת מלחמה, הכריז מלחמה – הודיעה רשמית הממשלה לפני תחילת פעולות איבה או אחריהן על היותה במצב מלחמה עם מדינה אחרת או עם כמה מדינות. יש שהמדינה מבכרת לקרוא לעימות ׳סכסוך מזוין׳, ׳מבצע׳, ׳פעולת תגמול׳, ׳פעולה נגד טרור׳ מטעמים, כגון אי־הרצון לשלם פיצויים עקיפים בעטייה של השבתת עסקים או עובדים או על נזקים עקיפים אחרים; מִלְחֶמֶת בָּזָק – מבצע מלחמתי מהיר בשיתוף כל הכוחות לשבירת התנגדות האויב ולהשׂגת ניצחון מהיר על ידי ניצול יתרון ההפתעה: מלחמת ששת הימים הייתה מלחמת בזק; מִלְחֶמֶת גוג וּמָגוג – 1. מלחמה שצפויה להתרחש באחרית הימים, לפי מסורות התנ״ך; 2. מלחמה איומה שעלולה להרוס את העולם, מלחמה אכזרית של הכול בכול; חרב איש ברעהו, יד איש באחיו, מלחמת אחים, מלחמת אזרחים – סכסוך חמור (לעיתים כדי שפיכות דמים) בין בני עם אחד או ישות אחת במדינה מסוימת, הנסב על אידאולוגיה, על שליטה, על שינוי סְדרי הממשל והחיים בה וכד׳. המלחמה עלולה לפרוץ מטעמי דת, אתנולוגיה, אידיאולוגיה, כלכלה וכד׳: שושלת בית־ינאי נודעה בתככי חצר ובמלחמות אחים, שהסתיימו פעמים ברציחות בשל השאיפות הפוליטיות של בניה; מלחמת חורמה – מלחמה עזה וחסרת פשרות בכל הכלים והאמצעים כדי להשׂיג את המטרה: המאבק בסמים מצריך מלחמת חורמה ביבואני הסם; מלחמה טוטלית > מלחמה כוללת – מלחמת חורמה שבה הצדדים היריבים מפעילים את כל האמצעים שעומדים לרשותם (צבאיים, כלכליים, מדיניים ועוד) נגד מטרות צבאיות ואזרחיות של האויב: פֵּלגי המוסלמים הקיצוניים קראו לצאת למלחמה כוללת על ישׂראל; מלחמת מוחות – עימות המנוהל באמצעות חשיבה איסטרטגית וטקטית בין שני צדדים; מלחמת בְרֵירה – מלחמה יזומה שנועדה להשׂיג מטרות מוגדרות; מלחמת מִצווה – מלחמה שלפי ההלכה חייבים לצאת לה מייד; כּלִי מִלְחָמה – כלי לחימה, נֶשֶׁק: איך נפלו גיבורים ויאבדו כלֵי מלחמה; מלחמת רשות – [בהלכה] כינוי למלחמה שהמלך או השלטון מחליט עליה אף שאין בה חיוב לפי מצוות התורה או אין בה משום צורך הגנה מפני התקפת אויב (שלא כ׳מלחמת מצווה׳); מלחמת חובה – מלחמה שכפה אויב תוקפן, כגון מלחמת ישׂראל בעמלק; מִלְחֶמֶת מָגֵן – מלחמה שעיקרה התגוננות מפני התקפת האויב (להבדיל ממלחמת כיבוש): במלחמת המפרץ נלחמה ישׂראל מלחמת מגן סבילה שהצטמצמה לאמצעי מיגון מפני התקפות הטילים של עיראק; מלחמת מֶנַע – תוצאה של החלטה מדינית על פעולה צבאית שנועדה למנוע ממדינת האויב לתקוף ראשונה במלחמה מתוכננת מצדה [היוזמה למלחמה נובעת מן האמונה שההתנגשות באויב היא בלתי נמנעת, והסיכון הכרוך בדחיית ההתנגשות גדול מהסיכון הכרוך במלחמה מיידית]; מִלְחֶמֶת גֶרילה – לחימה בקבוצות קטנות, זריזות וגמישות, שלא על ידי צבא סדיר, המאפשרת למורדים להתמודד עם הצבא הסדיר הגדול של השלטון; מלחמת קודש – מלחמת דתיים בשם הדת על ערכי מוסר חשובים (למשל, איסור הפלות, מצעד הגאווה או פורנוגרפיה או התרת ענייני מילה), על ענייני דת (כגון כשרות, ומילה): גִ׳האד – מלחמת קודש מוסלמית; מלחמת מצווה – מלחמה שעל פי ההלכה חייבים לצאת אליה: הסכסוך נראה כמלחמת קודש בין סונים לשיעים; מלחמת סֶבֶ״ר (סביבת רשת) – מלחמת סייבר של פרצנים במרחב התקשוב, המשתמשים בתקשורת אלקטרונית ובמרשתת כדי לגנוב מידע רגיש ממדינות, להשתלט על מַחשבים ולהפעיל מיקרופונים ומצלמות כדי לרגל אחרי אנשים; לשבש את הפעילות הלאומית באמצעות מחשב (פריצה למערכת בחירות והשפעה על התוצאות) ופגיעה בתקשורת המדינה, באספקת החשמל בה, במערכות התחבורה וכו׳ ממניעים פוליטיים, חברתיים, כלכליים ועוד [במלחמת סב״ר עלולים לחסום את הגישה ל־GPS, לשבש את בקרת התעבורה האווירית ואת קווי החשמל והרשתות, ולחסום את הגישה למרשתת או להפיץ תעמולה ברשתות החברתיות מה שיגרום כאוס ופחד]; קָזוּס בֶּלִי> תואנה למלחמה > עִילָה למלחמה – אירוע, מצב או פעולה של ישות א לישות ב שמצדיק את ישות ב להכריז על ישות א מלחמה עקב המעשׂה שביצעה [עילה אפשר שתהא מצור, למשל, סגירת נתיבי השיט, רצח פוליטי, שרשרת פעולות הדדיות המחמירה בהדרגה לכדי מלחמה]; מלחמת פרוקסי > מלחמה באמצעות שליח > מלחמה בידי שליח – מלחמה שמדינה או ארגון לוחמים בה למען אינטרסים של מדינה אחרת (כגון חִזבאללה עבור איראן) או מלחמה שבה שתי מעצמות משתמשות בצד שלישי כהשלמה או כתחליף ללחימה זו בזו ישירות; מלחמת משאבים – מלחמה הנגרמת מעימות על אוצרות הטבע, כגון גז, נפט, מתכות נדירות ונדרשות, מים. במלחמה זו יש לרוב אומה או קבוצה שולטת במשאב ותוקפן שרוצה להשתלט על המשאב; מִלְחֶמֶת עֲצַבִּים – איומי מלחמה והעמדת פנים של הכנות למלחמה באמצעות הונאה, איומים והפחדות כדי לערער את כוח העמידה ואת שיקול הדעת של היריב, וכך לסחוט ממנו ויתורים בלי מלחמה ממש: האיגוד מנהל מלחמת עצבים עם ההנהלה על שׂכר; מלחמת מילים – חילופי דברים סוערים של אמירות מאיימות ומסיתות בפומבי לאורך זמן בין אנשים, קבוצות או מדינות על עניין מסוים שאינם מסכימים עליו: הוויכוח על הגורמים להתחממות כדור הארץ הפך למלחמת מילים מרה בין נציגי המדינות; עקרונות המלחמה – העקרונות המבטאים כללי חשיבה ועשׂייה צבאיים, והמשמשים בסיס קבוע לתורת הלחימה. יש שביישׂומם הם מנוגדים זה לזה, וחשיבותם היחסית צפויה להשתנות מאירוע לאירוע. אלה עשׂרת העקרונות בצה״ל: דְבֵקוּת בַּמְשִׂימָה לְאוֹר הַמַטָּרָה, מִיצוּי הַכּוֹחַ, יוֹזמָה וְהֶתקֵפִיוּת, תַחבּוּלָה, רִיכּוּז הַמַאֲמָץ, רְצִיפוּת וְהֶמשֵׁכִיוּת, עוֹמֶק וַעֲתוּדָה, אַבטָחָה, רוּחַ לְחִימָה, פַּשטוּת; מצב מלחמה – פרק זמן של סכסוך מזוין בין מדינות, ללא קשר לשאלה אם הוכרזה מלחמה רשמית או לא הוכרזה; רוחות מלחמה – אווירה של עימות ומתח בין ישויות עוינות המבשׂרת על מלחמה קרבה; לוחם בלתי חוקי – אדם שהשתתף בפעולות איבה נגד מדינת ישׂראל, בין במישרין ובין בעקיפין, או נמנה עם כוח המבצע פעולות איבה נגדה שלא מתקיימים לגביו התנאים המקנים מעמד של שבוי מלחמה במשפט הבין־לאומי ההומניטרי; תופי מלחמה – אווירה של מלחמת מתקרבת; זְוָעוֹת המלחמה – האירועים הנוראיים שמתרחשים במלחמה, כגון פציעות קשות, מוות אכזר, עינויים בשבי, אונס, השפלה, הרעבה, טבח; נכנס למלחמה – יצא למלחמה על אויב: רוסיה נכנסה למלחמה, וחיילה הרגו, רמסו והרסו הכול; הֵשִׁיב מִלְחָמָה שַׁעְרָה – יצא למלחמת מגן, יצא לגמול למתקיף, עמד בפרץ, הגיב במאבק על מתקפה נגדו, לחם להדוף את ההתקפה עליו: לא ישבנו בחיבוק ידיים אלא השבנו מלחמה שערה; מסע צלב – פעילות רבת מסירות ורבת להט של יחיד או של ציבור להוקעת תופעה מסוימת; מסע שכנוע והשתדלות למטרה מסוימת אגב גילוי מסירות רבה ודבקות ברעיון; חִרחוּר, חִרְחֵר– הסית לריב, התגרה, סכסך, הלהיב מדון; חרחור ריב – הסתה לריב, סכסכנות: העיתון הפסיק לחרחר ריב בציבור הערבי כדי להרגיעם בעניין העבודות בהר הבית; עוֹצמָה – 1. יכולת צבאית להתמודד עם האויב להשׂיג את מטרת היוזם או לכבוש את היעד; 2. יכולת אומה ליישׂם את כל רכיבי הכוח הלאומי שלה (כגון פוליטי, כלכלי, מידעי, צבאי, תקשובי) או מקצתם ולצאת למלחמה על האויב ולתחזק כוחות במהירות וביעילות בכמה מקומות כדי להגיב על משברים, לתרום להרתעה ולשפר את יציבות האזור; אזרחים חפים מפשע – תושבים שאינם לוחמים הנפגעים באקראי מפעילות מלחמתית; עוצמה קרבית – יכולות כוחותינו להשמיד את האויב ולהיבנות מחדש. היא נובעות משלמות קיומם של תפקודי הלחימה הראשיים וממיומנות הפעלתם לפי עקרונות המלחמה ותורת הלחימה; עוצמת אש – 1. תוצא מקורות האש של מערך התמרוּן בזמן נתון, לרבות המסייעים לתמרון; 2. כושר ההשמדה של כלִי

ירייה אחד או של כמה כלֵי ירייה בזמן נתון, כלומר קצב האש, יכולת ההשמדה או גרימת נזק של טיל, קליע, קֶלע או פגז, דיוק ודַיק של הירייה, פרק הזמן הדרוש להשׂיג פגיעה או אש לתכלית; **הזעקה, הזעיק** – אסף והקהיל בדחיפות: מפקד הצבא הזעיק את אנשי המילואים; **צָר** – הקיף עיר, מבצר וכד' והטיל עליהם מצור בכוחות צבא כדי לנתקם ממקורות אספקה, למנוע מהם לקבל תגבורת ולאלץ את הנצורים להיכנע: האויב צר על הבירה זה חודשים; **תוֹקְפָנוּת, תוֹקְפָנִי, תקיפה, תָקַף** – 1. התנפל על מישהו באלימות ובכוח, היכה מישהו או נגע בגופו שלא כדין ובכוונה תחילה: כלב השמירה תקף את המחבלים והבריחם; 2. יצא למבצע צבאי, פתח במלחמה או בקרב, הסתער: מטוסי החיל תקפו הלילה יעדים בלבנון; **התקיף, התקפה** – פעולות (כגון לחימה, הונאה, מחשבים, סב"ר) של כוחות לחימה ביבשה, באוויר ובים הנעים לתוך שטח האויב כדי להשתלט על שטח מסוים לשם כיבושו או לשם השמדת כוחות האויב או שניהם כאחד. ההתקפה היא צורת קרב טקטית; **התקפת פתע** – התקפה לא צפויה לאויב עד להסתערות הסופית מבחינת מטרה, שיטה, אמצעים, עוצמה, מקום, זמן וכד' לאחר הכנות מדוקדקות שנעשׂו בחשאי: התקפת הפתע של היפנים על בסיס חיל הים אמריקני בפֵּרל הַרבּוֹר כמעט שלא נתקלה בהתנגדות; **מִתקפה** – אחד משני מַצְבי היסוד בלחימה המערכתית והאיסטרטגית, הניכר במעבר יזום של כוחות גדולים למרחב האויב כדי להשׂיג יעדים מערכתיים ואיסטרטגיים על ידי כיבוש שטחים שהאויב מחזיק בהם ועל ידי השמדת כוחותיו. אף שכל צורות הקרב ושיטות הלחימה ננקטות במִתקפה, צורת הקרב העיקרית היא התקפה או התקדמות; [בלשון המקרא] **מַלקוֹחַ** – שלל חי: שבויי מלחמה או בהמות שנלקחו בזמן מלחמה מן האויב; **שָלָל** – ציוד צבאי של האויב שתפסו החיילים, מצאו בשׂדה הקרב או במקום שנכבש בעת מלחמה; לפרקים אפשר להפיק מהשלל ממצאים מודיעיניים, שיטות פעולה ועוד: במלחמת ששת הימים נלקח שלל של מאות טנקי אויב; **שָלַף כלי נשק** – הוציא בזריזות כלי נשק, כגון אקדח או חרב, מנרתיקו ומיהר להשתמש בו: השוטר שלף את אקדחו וירה ירִיית אזהרה באוויר; **הניח את נשקו** – הפסיק להילחם, נכנע; **האיסטרטגיה הפַבִּיאָנִית** – איסטרטגיית התשה שנועדה להימנע מקרבות ולמנוע את האויב מלנצח בקרב: נקטנו איסטרטגיה פביאנית נגד חִזבאללה ונמנענו מעימות כדי להתישו ולאפשר לכוחותינו לצבור כוח; **קו עצירה** – קו איסטרטגי־מטכ"לי, שהוא הגבול האחורי של אזור הלחימה האיסטרטגי. פריצת הקו משמעה כישְׁלון המִגננה כי האויב פרץ לאזור העורף האיסטרטגי ועלול לכובשו או יצר איום מיידי על מרחב זה; **מצור** – כיתורו של מקום מוגן מכל עבר על ידי כוח צבאי כדי לכבוש אותו על ידי התקפה ישירה או כדי לאלצו להיכנע על ידי ניתוק נתיבי ההספקה שלו; **הידק את המצור** – החריף את המצור כדי להקשות על חופש התנועה ועל תמרון האויב או לאלץ את הנצורים להיכנע; **צְבָאִיוּת** – רוח הצבא, משטר, תפיסה או אורח חיים צבאיים: יש הטוענים שהצבאיות ניכרת בגישתם ובהתנהגותם של אנשי צבא בדימוס עוד שנים רבות לאחר פרישתם מהצבא; מיליטריסטי < **צְבָאָנִי**, מיליטריזם < **צְבָאָנוּת** – אידאולוגיה המדגישה בהפרזה את חשיבות הכוח הצבאי, בלי קשר לצורכי הביטחון, והיא רואה באלמנט הצבאי מטרה ויעד שעליו מתבקשת החברה האזרחית להסתמך [במדינה צבאנית הצבא הוא המרכז, וסביבו סובב הכול; הצבא נוטה להתערב בפוליטיקה, מגייס את החברה לצרכיו עד כדי בזבוז משאביה החומריים והאנושיים, מתערב בחיי האזרחים, מעלה על נס ערכים, כגון כוחנות, אומץ לב, מסירות נפש, כבוד ותהילה]; **אימפריאליסט, אימפריאליזם** – תפיסה מדינית שבה מדינה אחת דוגלת בהרחבת שטח שלטונה כדי להגדיל את כוחה ואת עושרה, להשתלט על ארצות אחרות, לשעבד ולנצל את משאביהן ואת העמים היושבים בהן; **עָמַד עַל נַפשׁוֹ** – התגונן מפני תוקפים, הגן על חייו: בימים של סכינאות ממעטים ללכת לשוק כי לא כל אחד יכול לעמוד על נפשו; **קידם פני פלוני, קידם פניו, קידם את פניו** – התייצב מולו, נעמד נגדו: חיילי העמדה קידמו את פני האויב באש חזקה; **חֶרֶב איש ברעהו** – 1. מלחמת אחים; 2. ריב והתנצחות הדדית באספה, בדיון וכיו"ב; **מכה מַקדימה** – מכת מנע, התקפה יזומה הנערכת על סמך מידע שהאויב עומד לתקוף, ומטרתה לצמצם את יכולת התקיפה של האויב או להורסה כליל; **סיכול ממוקד** – התנקשות מכוּוֶנת במבוקש המעורב בפעילות טרור אגב השתדלות שלא לפגוע באזרחים חפּים מפשע: סיכול ממוקד הוא בגדר הגנה עצמית המותרת על פי כללי החוק והמוסר; **עַרְפֶל קרב** – אי־הבהירות ואי־הידיעה באשר למצב הכללי השׂורר בשעת קרב: הפוליטיקאי הוותיק יצר במתכוון ערפל קרב לגבי מהלכיו העתידיים; **טקטיקה של פְּגַע וּבְרַח** – הנחתת סדרת מכות תוקפניות והסתלקות מהירה משטח הפגיעה כדי להתחמק מתגובות האויב. טקטיקה זו נוקט כוח חלש נגד כוח חזק ממנו; **אסטרטגי, איסטרטגי** – 1. שם תואר לחימוש או לכוחות, המסוגלים להשפיע ישירות על מצבה האיסטרטגי של המדינה היריבה ולפגוע בכושרה לנהל מלחמה; 2. [בהשאלה] שם תואר לתפיסה רחבה בדבר גישה או שיטת פעולה בעניין מסוים; **טקטי** – שם תואר לדבר שהיקפו ומטרותיו מוגבלים מבחינת השטח ומבחינת הנשק והכוחות המופעלים, כגון מהלך טקטי (לעומת מהלך מערכתי), נשק טקטי (לעומת נשק איסטרטגי), יעד טקטי (לעומת יעד איסטרטגי); **תחמושת אדישה, תחמושת תרגול, כדור סרק** – כדור ריק מחומר נפץ (להבדיל מ'כדור חי') המשמש בעיקר לאימונים; **שְׂדֵה קֶטֶל** – חזית המלחמה שרבים נהרגים בה; **קהילת המודיעין** – שם כולל לארגונים אחדים העוסקים באיסוף ובמחקר של מודיעין, ואלה הם: אגף המודיעין (אָמָ"ן), להק המודיעין (לַמדָ"ן) בזרוע האוויר והחלל; מִספן המודיעין (מָדָ"ן) בזרוע הים, מחלקות המודיעין בפיקודים המרחביים; במשׂרד ראש הממשלה –'המוסד' ושירות הביטחון הכללי (הַשַבַּ"כּ); במשׂרד החוץ – המרכז למחקר מדיני; במשׂרד הביטחון – מַלמַ"ב (הממונה על הביטחון במשׂרד הביטחון); במשטרת ישׂראל – אגף המודיעין; **הכה שוק על ירך** – הכה מכה גדולה וניצחת; **נָתַן חֶרֶב בְּיַד פלוני** – נתן לפלוני אמתלה ותואנה לתקוף: הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ונתתם חרב בידו כדי להורגנו; **דו־קרב** – 1. קרב מזוין בין שני יריבים, בנוכחות עדים, המתנהל על־פי כללי טקס קבועים לשם יישוב מחלוקת: המשורר הרוסי פושקין נהרג בדו־קרב; 2. מלחמה בין שני יריבים, התנגשות או תחרות בין שני בני אדם או בין שני צדדים יריבים: בין שני חברי הכנסת התנהלו כמה דו־קרבות מילוליים בשאלת גיוס בני ישיבות; **התקפת הטעיה** – תקיפת הסחה של מערך האויב בנקודה מסוימת כדי להטעותו ולהטות את כוחותיו מההתקפה העיקרית; **הַסָחָה** – הסבת תשׂומת לב האויב ממטרות אמיתיות למטרות מדומות על ידי התקפת הונאה, אזעקה או תחבולת הטעיה. ההסחה היא שיטת הונאה; **מַסַע צְלָב** – כינוי למלחמת השמד אכזרית נגד מישהו: פוליטיקאים מכל הסיעות יצאו למסע צלב נגד העיתונאי הבכיר; **פעולות אֵיבָה** – פעולות עוינות של צבא האויב, ארגוני הטרור או מפַגע יחיד על רקע לאומני בישׂראל או בחו"ל נגד ישׂראלים. פעולות הנגרמות מהסכסוך הישׂראלי־ערבי או הישׂראלי־פלסטיני גם נגד תיירים, עובדים זרים, פלסטינים בעלי היתר עבודה בארץ, עובדי חֲבָרות ישׂראליות בחו"ל שאינם ישׂראלים שנפגעו מפיצוץ נִפלי תחמושת: נפגע מפעולות איבה (פיזית או נפשית), עשׂוי להיות זכאי לעזרה מהמדינה; **מֶרכַּז עֲצַבִּים** – מוקד עיקרי וחיוני של פעילות מסוימת, מקום או חלק ממערכת החולשים על ריכוזי מידע, על תהליכי ניהול ועל קבלת החלטות: ההתקפה נועדה לפגוע ברשתות התקשורת של האויב ולשתק את מרכזי העצבים הפיקודיים שלו; **משׂימת התאבדות** – משׂימה צבאית או מלחמתית, שלמבצעה סיכויים אפסיים להישאר בחיים: לקראת סוף מלחמת העולם השנייה נשלחו טייסי ה'קָמִיקָזֶה' היפנים למשׂימות התאבדות; **יקומו נא הנערים וישׂחק לפנינו, ישׂחקו הנערים לפנינו** – 1. יילחמו זה בזה; 2. ביטוי לזלזול כלפי בני אדם חסרי ניסיון המנסים לעסוק בעניינים שאינם מבינים בהם; **מצב של לא שלום ולא מלחמה** – מצב לא רגוע שבו מוטלת עלינו מעמסה של מתח צבאי, כלכלי, מדיני, רוחני ונפשי, לרעת כל היסודות של קיום חברתי ותרבותי תקין, שאם אין סיכוי לשלום, ממילא אין 'ביטחון'; **עַל חַרבְּךָ תִחְיֶה, חי על חרבו** – חי תוך כדי איום מתמיד על חייו, ומשום כך הוא נאלץ לעמוד על נפשו ולהילחם כל העת: זה שנים שמדינת ישׂראל חיה על חרבה; **מצב של כוננות מתמדת** – 1. מצב של עֵרָנוּת ונכונוּת מתמידות לפעולה; 2. מצב של נכונות להיכנס לפעולה מייד עם קבלת הפקודה עקב סכנה צפויה או לקראת משׂימה צפויה: אנחנו בכוננות ב' עקב התרעה על חדירת מחבלים; **הריח מלחמה** – חש בפעולות קרב; **הֵרִיחַ אֵש** –חש כי קרובה המלחמה; **הריח ריח אבק שׂרֵפה** – השתתף במלחמה, נמצא בפעולות קרב; הבא להורגך השכם להורגו < **הבא לַהֲרוֹגְךָ הַשכֵּם לְהוֹרגוֹ** – כלל מוסרי שמשמעו כי לאדם ולמדינה מותר להתגונן ולהציל את חייהם במחיר חיי מי שמסכן אותם, **כהגנה עצמית** [מכלל זה למדים שאין לחכות לרגע האחרון אלא אפשר לקחת את היוזמה לידיים ולהקדים במכת מנע]; **צְחצוּחַ חֲרָבוֹת, צִחצֵחַ חֲרָבוֹת** – נערך לקרב מילולי, רעיוני וכד', התנצח, התווכח ויכוח סוער, חריף ונרגש, התפלמס: לקראת כינוס ועידת המפלגה כבר נשמע צחצוח חרבותיהם של המתמודדים על מקומות ראליים ברשימת המפלגה לכנסת; **ענני מלחמה כיסו את שְׁמֵי . . .** ; **לא לגיבורים המלחמה . . . כי עת ופגע יקרה את כולם**; **עת מלחמה ועת שלום**; **הארץ שקטה ממלחמה**; **מלחמה לנו בערבים מדור דור**; **עת להרוג ועת לִרפּוֹא**

<u>לחימה</u>. **תקיפה, תקף** – נקט פעולה צבאית נגד כוח האויב ביבשה, באוויר ובים; **תִמרוּן** – תנועה ואש של כוחות (ביבשה, באוויר ובים) שבהן משולבים חילות ומשותפים זרועות שתכליתן – להשׂיג יִתְרון צבאי על האויב; **תִמרוֹן** – תרגיל צבאי או סִדרת תרגילים צבאיים הנערכים ביבשה, באוויר ובים, או תרגיל הדמיה על מפה; **ביעור, בִּיעֵר** – לכד או הרג את שׂרידי כוחות האויב הממשיכים ללחום בשטח שכבר נכבש: יש לצפות כי בתוך ימים יצליחו לבער את שׂרידי ההתנגדות; **היתקלות, נתקל** – התנגש בכוח עוין, נפגש פתאום עם האויב בעת תנועה: חיילי הסיור דיווחו על היתקלות בחוליית מחבלים בקרבת הגבול; **הֲתָשָׁה** – החלשת האויב בשחיקה הדרגתית ומתמשכת בכושר לחימו ופגיעה מצטברת בגֵיסותיו,

בנשקו וברוחו: מלחמת ההתשה החלישה את האויב, ולבסוף הוא נסוג; חיכוך – הצטברות תקלות או תוצאים (אפקטים) לא־חזויים או לא־נשלטים בלחימה, הנוצרת מיחסי הגומלין בין רכיבי שדה הקרב ובין תופעות המתפתחות בו: החיכוך הוא מקור לאי־ודאות בשדה הקרב ומשפיע על תודעת המפקד וחייליו, על מצבם הנפשי, על תוכניות המלחמה ועל ביצוען; הִכָּהוּ שוֹק עַל יָרֵךְ – הִכה מכה ניצחת וקשה באויב; היקהלות, נקהלו ועמדו עַל נַפשם – התאספו כדי להתגונן ולהילחם במבקשי נפשם: היהודים נקהלו בכל עיר ועיר ועמדו על נפשם; מארב – היערכות מוסתרת של חיילים, שוטרים וכד׳ בשטח והמתנה לאויב הנכנס כדי לתקוף אותו בהפתעה בירי או בהסתערות; יָשַׁב בְּמַאֲרָב, ארב – ציפה במקום סתר לשעת כושר לתקוף את אויבו: ישבנו במארב כאריה שיכסוף לטרוף או ככפיר היושב במִסתרים; רדף עד חורמה, רדף אותו עד חורמה – נלחם במישהו עד שהשמידו לחלוטין, נלחם עד לכיליון מוחלט של מישהו או משהו, רדף עד למכה ניצחת, רדף עד הקץ: נלחמנו במעשני הסמים עד חורמה; פעולות תגמול – פעולות תגובה של מדינה על פעולת אלימות לא־חוקית של ישות עוינת שנועדו להפסיק את האלימות, להשיב לאלימה כגמולה וללמדה לקח או לאלצה לנהוג לפי מוסכמות המלחמה ולהרתיעו; הריק חרבו – שלף חרבו מנדנה; עָלָה עַל – תקף: ויאמרו קומו ונעלה עליהם כי ראינו את הארץ והנה טובה מאוד; מכה ניצחת – מכּה חזקה ומכריעה: המכה הייתה ניצַחַת והוא לא התאושש ממנה, ניצחון מוחץ; זירת קרב – המקום שבו מתנהל הקרב; הפצצת שטיח – הטלת פצצות על שטח נרחב אגב שימוש בהרבה פצצות תבערה כדי להשׂיג השמדה מוחלטת של אזור היעד ולהשמיד כוחות אויב וציוד, או כדי להוריד את מורל האויב [בדומה לשטיח המכסה שטח נרחב של הרצפה]; זירת קרב > זִירַת מִלְחָמָה – 1. מרחב יבשתי, ימי ואווירי לניהול מִבצעֵי מלחמה, ובו כל זירות המִבצעים והמרחב העורפי. זירה זו מנַהלת מִפקדה אחת כדי להשׂיג את מטרות המלחמה האיסטרטגיות־צבאיות, באמצעות לחימה ביבשה, באוויר ובחלל, בים ובמרחב הסֶבֶּ״ר; הִכָּה שוק על ירך – הכה מכה גדולה וניצחת; הפצצה כירורגית – הטלת פצצות מדויקת על מטרה מסוימת בלי לפגוע בחפּים מפשע; תקיפה כירורגית – תקיפה צבאית הפוגעת רק במטרה מסוימת, ללא נזק אגבי נלווה או נזק למבנים מסביב, רכבים, תשתיות ושירותים; נזק אגבי – פגיעה או נזק הנגרמים בשגגה או באקראי מתקיפת מטרה צבאית לבני אדם או לעצמים, שאינם נחשבים למטרה צבאית בלחימה; מְטרִייה אווירית – כינוי לכלֵי טיס המחפים על כוח יבשתי, ימי או אווירי: במלחמה היו מטוסינו מטרייה אווירית לחיל הרגלים ולחיל השריון; אֵיל ניגוח, אֵיל ברזל – קורת עץ ובראשה ברזל שניגחו בהם במלחמה בימי קדם את שערי העיר הבצורה ואת חומת האויב כדי להבקיעם; הפיכה צבאית – החלפת הקבוצה השלטת במדינה באמצעים לא חוקיים או אלימים בידי אנשי צבא שבה משתלט הצבא על מרכזי הכוח במדינה: הגנרל פינוֹשֶה חולל הפיכה צבאית בצ׳ילה; הפיכת חצר – פעולה (לרוב לא־אלימה) לתפיסת השלטון עם בני אדם שהיו כבר חלק מן השלטון הרשמי במדינה לפני ההפיכה: ב־1800 יזם נפולאון הפיכת חצר בצרפת עם הצמרת הפוליטית והיה לשליט יחיד בה; הפיכת נגד – התנגדות או פעולה אלימה נגד ממשלה או נגד מערכת חברתית שעלתה קודם לשלטון ממהפכה כדי להפילה ולהחליפה: בהפיכת הנגד החזיר השליט המודח את כיסאו; עָקוֹב מִדָּם – קטלני, שיש בו נפגעים רבים, קשה ואכזרי, שנשפך בו דם רב: בין הצבא למורדים התנהלה לחימה עֲקוּבָּה מדם, ונמסר על נפגעים רבים; גֵיא הֲרֵיגָה – 1. שׂדה הקרב, שׂדה הקטל; 2. מקום שהיה בו טבח והשמדת המונים: בגֵיא ההריגה בָּאבִּי יָאר ליד קִייֶב רצחו הנאצים את יהודי אוקראינה והסביבה; מְשַׂנְאֶיךָ ינוסו מפניך; חרב איש ברעהו; מה לי ולך כי באת אליי להילחם בארצי? אם צָמֵא שׂונאךָ, השקהו מים; אחוזי חרב ומלומדי מלחמה; נסו מנוסת חרב; מי ירא ורך לבב שאין בליבו כוח לעמוד בקשרי המלחמה; בהתנהגות של לחימה ותוקפנות לרוב משׂיגים את תחושת הערך על ידי הקטנת אחרים ופגיעה בחלשים מהם; שבתה חרב המלחמה

צביעות! צבע!

צביעות והתחזות. צביעות – פעולה או מצב שבו מישהו מעמיד פנים שיש לו דעות, תכונות, אמונות או רגשות שאין לו באמת; בהתנהגות מגונה זו הוא מתיימר להציג סגולות שאין לו בפועל: היות שהצביעות היא רק מראה עיניים, היא סוג של שקר; צָבוּעַ – 1. אדם המסתיר או המסווה את מחשבותיו האמיתיות והמעמיד פנים כאילו יש לו דעות, רגשות או תכונות שלאמיתו של דבר אין לו, וכן – אחד בפה ואחד בלב, אין סתרו כגילויו, אין פיו וליבו שווים, אין תוכו כברו, בלב ולב, דו־פרצופי, לא כן, מתחסד: אל תלך שולל אחר דבריו, הוא ידוע כצבוע; 2. שיש באופיו צביעות, שנוהג בצביעות: איני מקבל כלל את הסבריו הצבועים והמתחסדים; עַיִט צָבוּעַ – אדם צבוע, נוכל, רשע מתחסד, נוכל המעמיד פני צדיק וישר: אחד מספריו הידועים של אברהם מאפו נקרא ׳עיט צבוע׳ כי אחד מגיבוריו הוא נוכל מתחסד; אין מדובר אלא בדִמעות תנין של עיט צבוע; דיבר אחד בפה ואחד בלב – דיבר שלא לפי כוונת ליבו, לא היה כן; אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב – בצביעות, שאין הדיבור והמחשבה שווים; דו־פרצופי – צבוע, שאין תוכו כברו: רק עכשיו התברר לי כמה הוא דו־פרצופי – איך הוא לא מתבייש לרנן עליי מאחורי גבי; דו־פרצופי, דו־פרצופיות – חוסר כנות, חוסר תום לב, צביעות: הנערה האשימה את חברה בדו־פרצופיות וטענה כי מאחורי גבה הוא אומר עליה דברים מרושעים; התחזות – הצגה כוזבת של אדם את עצמו כדי להישאר אלמוני ולעשות פעולה לא נאותה או להשׂיג מטרות קשות או לא ניתנות להשגה או לשם מתיחה. התחזות למטרת הונאה היא בגדר עבירה פלילית. יש שההתחזות היא שמירת זהותו האמיתית של המתחזה כשהוא תולה בכישוריו תכונות כוזבות, למשל אדם בשמו האמיתי הטוען שהוכתר בתואר אקדמי, שאין לו; ויש שההתחזות היא בזהות בדויה, כלומר בהחלפת שמו; הִתחַזָּה – העמיד פנים שהוא מישהו אחר כדי להונות אדם, להערים עליו או לבדר אנשים: הנאשם הועמד לדין על שהתחזה כפקיד מכס; עשׂה עצמו – העמיד פנים, התראה כ־: עשׂיתי עצמי שאיני יודע; הִתרָאָה כְּ־ – הציג את עצמו אחרת מכפי שהוא, העמיד פנים, התחזה: הוא מתראה כצדיק הדור, אך קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו; הִתחַסְּדוּת, הִתחַסֵּד – התנהג בצביעות, העמיד פני צדיק, התחזה לאדם ישר, נדיב, רחמן וכד׳; חסדני, חסדנות, חַסדָן – מִתחסֵּד, צבוע המעמיד פני חסיד: לחסדן פני כבשׂ בעור נמר; הצבועים האלה איזו ארשת חסדנית נסוכה בפניהם; אֲרֶשֶׁת חסדנית – הבעה, מראֶה או התנהגות צבועים: הייתה לו ארשת חסדנית, ונראה שאין פיו וליבו שווים; אֲרֶשֶׁת פנים חסדנית – הבעת פנים צבועה המעמיד פני חסיד: ראיתי לפניי ארשת פנים חסדנית של רכות, טוב לב וחמלה, שמאחוריה ניצול וכוונות הונאה; צַדְקָנוּת – תכונת הצדקן, צדיקות מעושׂה: בסיוע החוץ של מעצֶמֶת העל למדינות מתפתחות יש משום מזיגה של צדקנות עם אינטרסים פוליטיים מובהקים; צַדְקָן – מי שחסידותו יתרה, כינוי לאדם הנוהג בהקפדה יתרה, עד כדי הגזמה, על־פי כללי המוסר או הדת וחושב את עצמו טוב מאחרים, מתחסד, אדם המעמיד פני צדיק או קדוש: הצדקנים האלה טוענים שהם דואגים ליתומים האומללים, ולמעשׂה הם מתעללים בהם ומנצלים אותם באופן מחפיר; יותר קתולי מהאפיפיור –מי שדבק בדת, בדוקטרינה [= תורה, משנה] או בהשקפה מסוימת בצורה נוקשה מאוד, מעבר למה שנדרש: אל תהיה יותר קתולי מהאפיפיור – זה רק שקר לבן קטן; אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה – אל לך להפריז ברדיפת צדק ויושר, זוהי ממידת הצדקנות וההתחסדות: אויבי מובהק בא לפתע לשערי בית המשפט כדי לתבוע נזיקים נגדי. השופט אמר לו: ׳אל תהי צדיק הרבה׳ וכי אנו ׳קתולים מן האפיפיור׳? פְּתַלתֹּל – חמקמק, הפכפך, לא ישר, ערמומי, תחבולני: הגורל פתלתול, ואין לצפות את העתיד; חשיבתו הפתלתולה המציאה ללא הרף תחבולות; שֶׂה תמים, כֶּבֶשׂ תָּמִים – כינוי לאדם תמים, לאדם הגון וישר, על הרוב למראית עין, כינוי למי שמעמיד פני צדיק או חסיד: אל תעמיד פנֵי שׂה תמים, ברור שאתה יודע מי עשׂה את זה; פָּשַׁט את טלפיו, הֶראה טלפיו, הֶראָה את טלפיו – [החֲזיר אסור באכילה אף שהוא מפריס פרסה ואומר: ׳ראו, אני כשר׳]: התחסד, העמיד פני צדיק וְיָשָׁר תוך חיפוי על מעשׂיו הרעים ובהדגשת המעשׂים הטובים שהוא עושׂה כביכול: רה״מ ותומכיו מתנהלים כחזיר הפושט את טלפיו כי הם תומכים בלהט״בים, אך לא יאמרו זאת בריש גלי; בת צחוק דחוקה – חיוך מאונס, רופף: פעמים גם מי שאינך מכיר כלל כשאתה הולך מולו ברחוב יחייך אליך בבת צחוק דחוקה; עושָׂה, מְעושֶׂה – לא אמיתי, לא טבעי, מזויף, מלאכותי, כפוי, אנוס: היא קיבלה אותנו בחיוך מעושׂה ובנימוסים מחניפים; קָלֵדוֹסקוֹפּ > גְלִילוֹר – גליל ובו שברי זכוכית או פיסות נייר צבעוניות משתקפים מול האור במערכת של מראות, ועם סיבוב הגליל יוצרים שפע צורות סימטריות בשלל צבעים; קָלֵדוֹסקוֹפִּי – ססגוני, המרבה לשנות את צבעיו, את גווניו ואת מראותיו; הִתמַשׂכֵּל – 1. נעשׂה משׂכיל; 2. הֶעמיד פנֵי משׂכיל; הִתחַלוּת, הִתחַלָּה – הֶעמיד פני חולה או אדם מוגבל כדי להשתמט מהתחייבות ולהשׂיג תוצאה רצויה לו, למשל, זייף מחלת נפש כדי להתגונן במשפט; זייף מחלה גופנית כדי לזכות בפיצויים; הִדמָה תסמיני מחלה או פציעה (גופנית או נפשית) כדי להשׂיג רווח אישי: הִתחַלוּתו לא הייתה אמינה שכן הוא בן אדם מוכשר; הִצטַנְעוּת, הצטנע – עשׂה מעשׂה (כֵּן או מזויף) כדי לכוון עצמו למקום שבו היחס בינו ובין המציאות אמיתי יותר, הֶעמיד פני צנוּעַ, התחסד התחסדות יתֵרה: הסובבים אותו לא האמינו בכנותו בשל הִצטַנעותו המתגנדרת; התחנפות, התחנף – שיבח מישהו או ריצה אותו אף שלא הגיע לו; התנהג בחביבות מזויפת למישהו כדי למצוא חן בעיניו או להשׂיג מעשׂה חסד או טובת הנאה; חנופה – דבר שֶׁבח הנאמר או הנעשׂה למישהו כדי למצוא חן בעיניו כדי להפיק טובת הנאה: חנופה שהחניפו לקורַח על עסקי לגימה; חַנפֵי לֵב, חֲנֵף לֵב – צבוע, רמאי המרבה להשמיע דברי שבח כוזבים או מוגזמים, דברים חלקלקים וכד׳ כדי לשׂאת חן: שומר נפשו ירחק מחנְפֵי לב; הַחנָפָה, הַחלָקַת לָשׁוֹן – אמירת דברי חלקות, השמעת דברי חונף: אין לך שחצנות והחנפה עצמית גדולה מזו; כִּרכֵּר סביב מישהו

– החניף לו, התאמץ למצוא חן בעיניו באופן מוגזם, הסתובב סביבו כדי להשׂיג ממנו טובת הנאה: כבר שבוע הוא מכרכר סביב המנהל כדי לקבל את התפקיד; **בִּלשון סַגִי נְהוֹר** – במשמעות הפוכה, לרוב בנימה של אירוניה, כגון 'חכם גדול' – כשהכוונה היא ל'טיפֵּש'; הביטוי 'בית חיים' פירושו 'בית קברות' בלשון סגי נהור; **בְּמֵירכָאות כפולות** – בהוראה הפוכה: הוא חכם גדול במירכאות כפולות, היינו הוא שוטה מופלג; **לְשון ערומים** – דיבור בעורמה, שיש בו רמזי דברים וכוונות מסותרות, דברי חנופה ומִרמה שנועדו להשׂיג בעקיפין את המבוקש; **חכם לכשירצה** – 1. אדם צנוע שממעט לגלות את חוכמתו, חונן בכישרון, בסגולות מיוחדות; 2. תואר שלילי למי שמעמיד פני תם, אבל רק כאשר כדאי לו, יַראה את חוכמתו; **לא כל הנוצץ זהב הוא** – החזות החיצונית לא תמיד מעידה על טיב מעולה; **ברק חיצוני** – חזות מצוחצחת, סגנון או גינונים עשׂוי ים היטב, שאינם מלמדים על מה שיש בקנקן: הברק החיצוני שלו אינו מצליח להסתיר את אופיו הגס והמחוספס; **חַיים כפולים** – אוֹרַח חייו של אדם המנוהלים בגלוי לעיני כול, נוסף על אורח חייו שהוא מנַהל בסתר: הבעל הבוגד ניהל חַיים כפולים; **דיבור כפול** – אמירה המסתירה את כוונותיו האמיתיות של הדובר; **שׂיחק משׂחק כפול** – פעל למען שני יריבים או יותר, פעל בשני ערוצים או יותר הנוגדים זה את זה: ממשלת נתניהו משׂחקת משׂחק כפול בכל הנוגע לגיוס חרדים; **סוכֵן כָּפוּל** – סוכֵן הפּוֹעֵל למַעַן המודיעין שֶׁל שנֵי יריבים: את המרגל הרוסי הפעילו ברזמנית הרוסים והיהודים; **עֲלֵה תאֵנה** – דבר המשמש להסוואה לא משכנעת של עובדה, מצב מביך, פגמים או עוולות: את חוסר יכולתו לשלוט בעם הסתיר מאחורי עלה תאנה של בריאות רופפת; פּוֹלִיטִיקָל קוֹרֶקט > **תַקִינוּת פּוֹלִיטִית** – שפה או התנהגות שבאה למנוע כל דבר פוגעני באדם, ובעיקר ביטויים שבמשמעם פגיעה בקבוצה מסוימת, כלומר משתמעים מהם אפליה, גזענות, גילנות, הומופוביה, מיננות (סקסיזם), מראה פיזי, שׂנאה או כל פגיעה ברִגשותיה של אוכלוסייה מסוימת [יש אפוא לומר: מוגבלות שׂכלית התפתחותית, ולא 'פיגור שכלי'; אמריקאים־ילידים ולא 'אינדיאנים'; אישי או בן זוגי ולא 'בעלי'; אדם מבוגר או קשיש ולא 'זקן'; מוגבל ולא 'מפגר'; נמוך קומה ולא 'גמד'; מלא ולא 'שמן'; אפריקאי, אפריקני־אמריקאי או שחור ולא 'כושי' או 'צבעוני']: דוגמה לתקינות פוליטית בעברית היא הנטייה להשתמש בניסוח נייטרלי, כגון ראו, כִּתבו, סַמנו, הַקלידו, במקום ראה, כְּתוב, סַמן, הַקלד וכו'); **הוֹמוֹפוֹבְיָה** – בַּעַת מחד־מיניים, רתיעה וסלידה לא־הגיוניות מפני האוכלוסייה הלָהָטַ"בית (כגון הומוסקסואלים ולסביות) מסגנון חייה ומתרבותה, לרבות אפלייתה (בתחומי תעסוקה, דיור וזכויות משפטיות), דחייתה, כעס עליה, שׂנאתה, זלזול או אלימות (מילולית או פיזית) כלפיה, כלפי נטייתה המינית או מימוש נטייה זו: הומופוביה קיצונית עלולה להוביל למעשׂה רצח; **התנהגות מְעוּשָׂה** – התנהגות לא טבעית, שאין בה כֵּנוּת, התנהגות מלאכותית; החזיק את המקל בשני ראשיו > **אחז את החבל בשני ראשיו, תָּפַס אֶת הַחֶבֶל בִּשְׁנֵי רָאשָׁיו** – רצה להשׂיג בבת אחת שני דברים מנוגדים: את רוצה גם לנסוע לחו"ל וגם לחסוך כסף לילדים, רצונך הוא בבחינת לתפּוֹס את החבל בשני ראשיו; **שֶׁמֶן זַיִת זַךְ** – אדם טוב ועדין ללא פגם [לרוב באירוניה], כינוי למי שמתחנחן בדיבורו או במעשׂיו, חנפן, מדבר חלקות, כינוי לאדם מיוחס מאוד או החושב עצמו שהוא מיוחס מאוד: הוא נכנס לחדרי, כולו שמן זית זך, והתחיל לספר לי כמה הוא עובד קשה בזמן האחרון; **נָבָל ברשות התורה** – מתחסד, מתחזה לצדיק בכסות עיסוקו בענייני דת; **השתלה, השתיל** – 1. החדיר מישהו למקום מסוים (לארץ זרה, למפעל מתחרה, למוסד, לארגון וכד') כדי שייקלט ויתערה שם ויוכל לאסוף מידע מודיעיני או מידע סמוי אחר: שירותי הביון הסובייטיים השתילו 'חפרפרת' במשׂרד ההגנה האמריקני; 2. החדיר דבר למקום שאינו מקומו, החביא משהו ברשותו של מישהו שלא בידיעתו, לרוב למטרות שליליות: הנאשם טען כי מישהו השתיל את הסמים בביתו כדי להפלילו; **מושתל** – אדם מתחזה שמוכנס לתוך ארגון, למדינה או לקבוצה כלשהם או מוצמד לחשוד בעבירה כדי לגלות פרטים או סודות: הבלש הושתל בקרב עברייני סמים; **לא מן הצדוקים ולא מן הפרושים** – אין לו עמדה או אמונת אמת משלו [הצדוקים העדיפו לחזק את התרבות החילונית, הפרושים – את הדתית]: אל תתייראו לא מן הצדוקים ולא מן הפרושים אלא מן הצבועים; **טלית שכולה תכלת** – כינוי לגלגני לאדם או לדבר טהור בתכלית, שהוא ללא פגם כלשהו; **פִּנקְסָנוּת כפולה** – 1. רישום כפול: אחד גלוי לציבור ולביקורת ואחד סמוי לצורכי פנים; 2. יחס דו־פרצופי; **גִּינֵב את ליבו** – רכש את יחסו הטוב של פלוני אליו על ידי דברי חונף וצביעות: אבשלום גינב אל לב אנשי ישׂראל; **זְאֵב בְּעוֹר כֶּבֶשׂ** – משל לצבוע, לרמאי ולרשע המעמיד פני צדיק תמים: ראש הרשימה הערבית המשותפת מראה עמָדות מתונות וסובלנות ונמנע מכל עימות עם מראייניו, אולם דבריו לבוחריו בערבית יבין שאינו אלא זאב בעור כבשׂ; **דבַש וחָלָב תַּחַת לשונו** – מדבר דברים נעימים ונאים, בשׂפת חלָקות, מתחנף: דבש וחלב תחת לשונו, ושבע תועבות בליבו; בדברו איתה דבש וחלב תחת לשונו, אבל בראשו חולפות מחשבות אחרות לגמרי; **שְׂפַת חֲלָקוֹת, לשון חלקה** – דברים חלקים ונעימים, דברי חנופה; **מוכיחַ בשַׁעַר** – כינוי מליצי למי שדרכו להטיף מוסר לאחרים, למי שמתריע ברבים על אי־צדק, על עוולות מוסריות, על סכנה צפויה וכד': נבואות זעם או הוכחה בשער נועדו שלא להתגשם כי הן מיועדות להזהיר את העם ולהביאו לידי הליכה בתלם; **דיבור חלקלק** – דיבור צבוע, חנפני, ערמומי; **בְּשָׂפָה רָפָה, בַּחֲצִי פֶּה** – לא בפה מלא, לא מתוך רצון גמור, רק מתוך תחושת חובה, בנפש חצויה, בהיסוס, לא בלב שלם: הסנגורית נעתרה בשׂפה רפה לבקשת הנאשם; **אי־יושר** – חוסר כנות, הֵיעדר הגינות, צביעות; **אי־יושר אקדמי** – התנהגות שעיקרה רמאות, בידוי ראיות, העתקה או גנבה סִפרותית, תמיכה בפעולות שלעיל, שקר, אי־תרומה לעבודה קבוצתית, חבלה או פגיעה מכוונת במי שרוצה לעשׂות את עבודתו כנדרש; **עשׂה את מלאכתו רמייה, עשׂה מלאכתו רמייה** – עשׂה מלאכתו לא בנאמנות, עשׂה משהו בצורה שטחית או ברשלנות, עבד כדי לצאת ידי חובה והוציא מתחת ידו דבר לא שלם: המְסַעֶדֶת החדשה אינה עושׂה את מלאכתה רמייה אלא מטפלת בחולה בלב שלם ובנפש חפצה; **מִשאָלָה חסודה** – הבעת תקווה להתנהגות מוסרית ולעולם טוב יותר, צירוף אירוני: חוכמתו נשמעה לי קשקוש ברגע הראשון, משאלה חסודה של יפי־נפש; **מֶסֶר כפול** – אמירה או התנהגות שאפשר לפרשן בכמה דרכים ואף מנוגדות: הורים רבים משַׁדרים לילדיהם מסרים כפולים הגורמים לילדים בלבול רב וחוסר הבנה של מהו טוב ומהו רע; **צביעות, התחסדות, אַמַת מידה כפולה, מוסר כפול** – הציפייה לאמות מידה מוסריות שונות בשפיטת התנהגות זהה: גילויי אנטישמיות כוללים הפגנת מוסר כפול הניכר בדרישה שתתנהג ישׂראל באופן שאינו מצופה משום מדינה דמוקרטית אחרת; **חי חיים כפולים, חַיים כפולים** – אורַח חיים (התנהגותו, מנהגיו, תנאֵי חייו) דו־מסלולי שאדם חי: האחד הוא חי בגלוי, לעיני כול, והאחר הוא מביך, לא מוסרי או לא חוקי ולכן הוא מוסתר: היא ניהלה חיים כפולים כי הייתה מורה ביום ואילו בלילה – זמרת; ביום חרדית חסודה – בלילה חילונית בוגדת; **רָאָה ועִמעֵם, הַעֲלָמַת עַיִן, הֶעֱלִים עַיִן** – העמיד פנים כמי שאינו רואה ואינו יודע, התעלם במכוּוָן, הסיח את הדעת: הפעם העלמנו עין מהתנהגותך, אבל בפעם הבאה תיענש בחומרה! **כשנצרכים לגנב מורידים אותו מחבל התלייה** – כשנזקקים למישהו מתעלמים מכל חטאיו; **זריית חול בעיניים, זָרָה חוֹל בעיניו** – הִטעה אותו במתכוון ושכנעו שמשהו שקרי הוא אמת, מָנַע ממנו לראות את המצב כמות שהוא (כגון הסתיר את האמת לטובתו); ניסה להעלים ממנו את העובדות או להטעותו בעובדות לא נכונות ובתירוצים קלושים וכד': לדעתי, דוּח זה אינו מהימן והוא מנסה לזרות חול בעיני הציבור; **הטיל או זרק אבק בעיני הבריות, זרק חול בעיני הבריות** – הונה את הבריות, איחז את עיניהם, הציג עצמו בעיני הבריות בצורה יפה מכפי שהוא באמת, התנהג בצביעות: לדידי, אין הדוּח הזה מהימן, והוא מנסה לזרוק חול בעיני הבריות; **הקוזק הנגזל** – כינוי לאדם המתלונן שניצלו אותו ופגעו בו, אף שההֶפֶך הוא הנכון: הוא הנצלן והפוגע [הקוזקים בצִבאות פולין ורוסיה שדדו את היהודים ופגעו בהם, ולכן השם 'קוזק' בעברית – שם נרדף לפושע שרצח, אנס ושדד יהודים]; **הַעמָדַת פָּנים, העמיד פָּנים** – התחַזה, השתדל להיראות אחר, התנהג למראית עין: כדי שלא לצערו, העמדתי פנים שמתנתו נראית לי; **חביבות מחושבת** – חביבות שקולה ומיושבת בשל כדאיות, חביבות הפועלת בזהירות ובשיקול דעת אגב התחשבות בתוצאות המתוכננות שיהיו למעשׂיו: ברור שאדם מחושב כמוהו כל התנהגותו הוא חביבות מחושבות; **למראית עין, לצאת ידי חובה** – דבר הנעשׂה רק כלפי חוץ כדי שייראה כך בעיני הבריות, ולא כפי שהוא באמת; **בת צחוק דחוקה** – חיוך מאונס, רופף: פעמים גם מי שאינך מכיר כלל שאתה הולך מולו ברחוב יחייך אליך בבת צחוק דחוקה; **מְעוּשֶׂה** – לא אמיתי, לא טבעי, מזויף, מלאכותי, כפוי, אנוס: היא קיבלה אותנו בחיוך מעושׂה ובנימוסים מעושׂים; **בת חיוך** – חיוך קל: מבת חיוכו ניכר שהשתפר מצב רוחו; **חיוך קפוא** – חיוך נטול חמימות ולבביות; **חיוך מלאכותי, החיוך הפאן־אמריקני, חיוך מקצועי** – חיוך רצוני לא כן, שבו נעים רק השרירים שבצדדי הפה כדי להביע נימוס, לדוגמה, החיוך שבו מקדמת דיילת אוויר את העולים למטוס; **חִיוּךְ אֲבגוּרים** – כינוי לחיוך ערמומי של בני אדם המבינים איש לרעהו ולועגים יחד לסכלותם של המאמינים בהם [אֲבגוּר – כוהן רומי מַגיד עתידות לפי מעוף הציפורים; ובהשאלה: רמאי]; **פרתו של הרב מותרת** – נאמר על אדם שמתיר לעצמו מה שאוסר על אחרים; **בְּלֵב וָלֵב** – אחד בפה ואחד בלב, בחוסר כנות, במרמה: בלב ולב ידברו איש אל רעהו, וכל דבריהם שְׂפת חלקות; **מס שׂפתיים** – דברים שאדם אומר כדי לצאת כביכול ידי חובה בלבד, בלא כוונה לקיימם: השׂר הציב רף הגיוני לשׂכר הבכירים או הייתה כוונתו להעלות מס שׂפתיים להרגעת ההמונים? **יונה תמה** – כינוי למישהו תמים: התברר שהוא לא יונה תמה כפי שהוא נראה; **העמיד פני יונה תמה** – העמיד פני אדם תמים, התחזה, התנהג כאילו: הוא מעמיד תמיד פני יונה תמה, אבל הוא ערום כנחש; **הצגה מבוימת** – הצגה מזויפת המתוכננת כך שתיראה ספונטנית או אמיתית: המלכודת המבוימת של השוטרים

נשׂאה פרי; **גִלגֵל את עיניו לשמיים, גִלגֵל עיניו לשמיים** – נהג בצדקנות ובצביעות: נוכח התלונות על המחירים המופרזים שגבה, הוא היה מגלגל עיניו לשמיים ואומר: 'צריך להתפרנס'; **הֶראה את פרצופו האמיתי** – חשׂף את אופיו האמיתי, התגלו תכונות שהקפיד להסוות: ליבי אמר לי שהוא אדם הגון, אבל בבחירות האחרונות הוא הראה את פרצופו האמיתי – נוכל שאינו בוחל בשום אמצעי לקידום ענייניו; **אולתר במירכאות, מאולתר במירכאות** – מבוצע כביכול בלי שתוכנן מראש, היינו מתוך דחף פנימי, ובלי הכנה, חזרה או תרגול: השׂחקנים מקצועיים וההצגה מאולתרת במירכאות; **דִמעות שָׁווא** – דְמעות הבל, שהן חסרות כל ערך, דמָעות שאין בהן ממש: את בוכה כי לו לא אכפת, ודמעותייך הן דמעות שווא; **דְמעוֹת תנין** – דמעות המוזלות רק למראית עין, דמעות שווא, מתוך צביעות, מן השׂפה ולחוץ: הזיל דמעות תנין שהן כדִמעות בְּצָל; **קרע את המסכה מעל פניו** – גילה את פרצופו האמיתי: צריך לקרוע את המסֵכה מעל פניו של מנהיג טורקייה, שמדבר נגד גזענות, אך מפיץ אנטישמיות; **על פניו הייתה נסוכה מסכה של** – הוא העמיד פנים כאילו; **עָשָׂה שֶׁקֶר בנפשו** – נהג שלא לפי מצפונו, הזדהה עם עמדה שאינו מאמין בה, התנהג שלא על פי האמת הפנימית שלו, התכחש לאמת שבליבו: אעשׂה שקר בנפשי אם לא אומר שעל כולנו להפסיק את ההסתה ואת שׂנאת החינם הקיימות לכל רוחב הקשת הפוליטית בישׂראל; **נאה דורש ואין נאה מקיים, נשׂיאים ורוח וגשם אַיִן** – הבטחות גדולות ורבות, אך אין מקיימים אותן, מלל שאין בו ממש, רוב מהומה על לא מאומה, אמירה מליצית המבטאת מצב של דיבורים רמים והכנות רבות ללא כל תוצאות מעשׂיות: הדיונים נמשכים כבר שנים, אך נשׂיאים ורוח וגשם אין – אין הסכם באופק; **גָנַב את דעתו** – הִטעה אותו, הערים עליו, רימה אותו: הוא ניסה לגנוב את דעת הבריות בדברי חלקות; **גָנַב את ליבו** – הסתיר ממנו את כוונותיו האמיתיות, התעה אותו; **צָד את דעת פלוני** – משך את פלוני אחריו בעורמה, הונה ורימה אותו: העבריין הזה צד את דעתן של בריות בפיו והטעה אותם באומרו שלא לשלם מיסים; **נָשָׂא את שֵׁם . . . לַשָּׁווא** – הִרבה להטיף למשהו או דגַל בדבר ללא יסוד או בלי להאמין בו באמת: רבים נושׂאים את שמה של העברית הצחה לשווא, אך מה עושׂים להטמעתה; **רָקַד בשתי חתונות, רקד על שתי חתונות** – עשׂה בו־זמנית שני דברים מנוגדים, שָׁאַף שיהיו לו בעת ובעונה אחת שני דברים שאינם מתיישבים זה עם זה: אתה לא יכול לרקוד על שתי חתונות – גם לעבוד במִשׂרה מלאה וגם ללמוד בתוכנית מלאה, תצטרך לוותר על משהו; **רָחַץ בְּנִקָיון כַּפָּיו** – העמיד פנים כנקי מאשמה, התנער מכל שייכות לעניין, טען שהוא חף מפשע: השופט לא קיבל את הטענה כי מדובר בעלילה כלפי הנאשם הרוחץ בניקיון כפיו; **טובֵל ושֶׁרֶץ בְּיָדוֹ** – מי שכוונתו טובה, אך מעשׂיו אינם רצויים: המודה ואינו עוזב – כטובל ושרץ בידו; קדוש מהאפיפיור, הוא קתולי יותר מן האפיפיור > **יותר קתולי מהאפיפיור** – משל למי שדבק בדת, בדוקטרינה [= במשנתו] או בהשקפה מסוימת בצורה נוקשה מאוד, מעבר למה שדורשים נציגיה המוסמכים, מתחסד יותר מדיי: אין לי עניין להיות קתולי יותר מהאפיפיור, אלא כל רצוני לוודא שאיני עובר עבירה בטיחותית חמורה בבלי דעת; **יְפֵה נֶפֶשׁ** – 1. [ספרותית] אדם אציל נפש, עדין ורגיש לסבל הזולת; 2. [בנימה עוקצנית וביקורתית, בייחוד בתחום המדיני־חברתי] כינוי לאדם בעל רגישות מופרזת לקיפוח חברתי, המשתבח ברגישות זו מתוך צדקנות: איפה כל יפי הנפש שהתנגדו למלחמה בסוריה, ואחר־כך נדם קולם למראה הפליטים הנסים מאימת הדיכוי של המשטר הסורי? **התקשט בנוצות זרות** – ייחס לעצמו הישׂגים, מעשׂים, יצירות וכד' שאינם שלו, תבע כבוד לעצמו על מעשׂים של מישהו אחר, התפאר בדבר לא לו, התעטף באִצטְלה של אחרים: שלוש שנים עמלנו לכתוב ספר, ולפני הפקתו רצה מישהו להתקשט בנוצותינו, כאילו הספר רואה אור מטעמו; **התעטף באִצטְלה של** – העמיד פני, חִיפָּה על מהותו האמיתית בהתפארות שווא: התעטף באצטלה של מומחה מחשבים; **נטל עטרה לעצמו** – לקח גדולה לעצמו, התיימר, התגאה: היא נטלה עטרה לעצמה כשהחליטה להשיב על שאלות בהפעלת המחשב אף שלא היה לה ידע מקצועי בתחום; **התעטר בעטרה שאינה הולמתו** – התעטר בתפקיד או בכבוד שאינו ראוי להם; **מעשׂיו כמעשׂה זמרי ומבקש שׂכר כפינחס, עושׂה כְּמעשׂה זִמרִי ומבַקֵש שָׂכָר כְּפִינחָס** – רשע מתחסד, אדם העושׂה מעשׂה נִקלֶה אך מתהדר כאילו עשׂה מעשׂה נעלה, ומבקש על כך תגמול: מעשׂי העבריין כמעשׂה זמרי, והוא מבקש עליהם שבחים כאילו היה פנחס; **שִׁירֵת שְׁנֵי אֲדונים** – מי שאינו בעל עֶמדה קבועה ונמצא בין שתי רשויות או בין שתי עמדות מנוגדות; **אֵין כּוחוֹ אֶלָא בְּפִיו** – כל יכולתו מצטמצמת בדיבורים, הוא יודע רק לדבר ולא לעשׂות, מבטיח ואינו מקיים: כשהתקבלתי לעבודה הוא הבטיח לי הרים וגבעות, ולאחר שנים באתי לכלל דעה שאין כוחו אלא בפיו; **אין פיו וליבו שווים, מן השׂפה ולחוץ** – למראית עין בלבד, בלא כוונת הלב: לרוב אין הוא מקיים הבטחותיו כי מה שהוא מבטיח הוא בבחינת מן השׂפה ולחוץ; **שֶׁבַע תועֵבות בליבו** – הוא חדור כולו מחשבות רשע ומזימות, כוונותיו רעות ביותר: דבש וחלב תחת לשונה, ושֶׁבַע תועבות בליבה; **רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנוֹ** – הוא מדבר בשם אידיאלים נשׂגבים [אך מעשׂיו בפועל אינם תואמים בהכרח את דבריו]: **רוממות אל בגרונו ושֶׁבע תועבות בליבו**; **רוֹמְמוֹת ה . . . בִּגְרוֹנוֹ** – נזיפה במי שמדבר גבוהה גבוהה על מישהו או על משהו, ביטוי המלגלג על אדם שמדבר הרבה בזכות אידאל או רעיון מסוים, אך אינו מתנהג כך: יְפֵה הנפש אף שרוממות השוויון בגרונם, הרי בפועל הם מפלים לרעה אתיופים בשל צבעם; **קְשׁוֹט עצמך ואחר כך קְשׁוֹט אחרים** – קודם שפר את עצמך, ואחר כך תוכיח את האחרים: מי אתה שתטיף לי מוסר, קודם כול קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים; **רופא, רַפֵּא עצמך, רוֹפֵא, רַפֵּא אֶת חִיגְרוּתְךָ** – אם אינך מסוגל לרפא עצמך, כיצד תרפא אחרים? אם אינך מסוגל לעזור לעצמך איך תוכל לעזור לאחרים; **נאה דורש, אך אין נאה מקיים**; **הרוצה להיות רצוי לכול, סופו להיות צבוע**; **דוברי שלום עם רֵעֵיהם, ורעה בלבבם**; **צדיק מלאכתו נעשׂית בידי אחרים**; **כל שקר, התחפשׂות, רמאות, העמדת פנים או גילוי חיצוני השונה מן המציאות המסתתרת תחתיהם מידות רעות הם, ושומר נפשו ירחק מהם**; **גנב עור ועשׂה מהם רצועות תפילין**; **אומר בפיו אשר אין בליבו**; **גוזל ועושׂה צדקות גדולות**; **מטיף לאחרים לשתות מים, ואילו הוא שותה יין**; **לשונו לחוד וליבו לחוד**; **מעשׂיו הכחישו מדרשיו**; **מתנאה בתעודה אקדמית, ואינו אקדמאי**; **הם מְרֵעִים ומתנהגים כְּרֵעִים**; **דרש מהבריות מה שאינו מקיים בעצמו**; **הסתתר מאחורי נוסחאות מלוטשות וחצאי אמת**; **התקשט בנוצות של 'טובת המדינה מעל לכול'**; **עטף מעשׂים שחורים במילים צחורות**; **רַכּוּ דבריו מִשֶּׁמֶן ובליבו חרבות שלופות**; **אין פיו וליבו שווים**; **לשונו לחוד, וליבו לחוד**; **בעקבות המשיח העזות תרבה . . . והאמת תהא נעדרת . . . נערים ילבינו פני זקנים . . . אויבי איש אנשי ביתו**; **יש מִתְרָאֶה תמים כְּכֶבֶשׂ, וטורף ואוכל כִּזְאֵב עֶרֶב**; **רָשָׁע העוטה מעיל של צדיק**; **התקשט במעלות שאינם בו**; **מדבר שלום, ושׂנאה טמונה בלבבו**; **רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנוֹ, וחרב פיפיות בידו**; **דרש מהבריות מה שאינו מקיים בעצמו** > אמת! שקר!

<u>צבע</u>. **חומר־צֶבע, צֶבַע** – 1. המראֶה שיש לדברים הנובע מהאופן שבו הם מחזירים אור, כגון **אדום**, **כתום** ו**ירוק**. תחושת הצבע נוצרת במוח בעת צפייה בעצמים שמגיע מהם אור אל העין, לפי אורך הגל של האור וליכולת ראיית הצבעים של הצופה, למשל **כחול ציאני**; 2. חומר הֲשָׁמָה המושׂם על משטח לנוי או להגנה, ובהתייבשותו הוא דוֹק [= שכבה דקה מאוד] או **גֶלֶד** [= קרום קשה ויבש]; **צֶבַע חַם** – צבע הנוטה לגוֹנֵי צהוב, כתום ואדום, המזכיר אש או שמש; **צֶבע קר** – צבע הנוטה לגוני ירוק וכחול; **צֶבע יסוד** – 1. כל אחד משלושת הצבעים שחיבורם במידה שווה יוצר באור את הצבע הלבן (צבעי היסוד המקובלים הם אדום, צהוב וכחול, וצירופיהם מאפשרים ליצור כל גָוֶון שהוא: עירוב של צִבעי היסוד כחול וצהוב נותן את הצבע הירוק; 2. חומר־צבע לשכבה ראשונה בצביעת־משטח המשמש בסיס לצבע אחר שמורחים מעליו כדי ליצור גָוֶון רצוי; **צֶבַע רועֵשׁ** – צֶבע עַז וסַסגוני המְגרה ביותר את העין [ההפך: **צֶבַע שָׁקֵט**]; צבע טרי > **צבע לח** – הודעת אזהרה שלא לגעת במשטח שזה עת נצבע; **צֶבַע זוהֵר** – צבע הנראֶה גם בחושך: הפועלים לבשו מעיל זוהֵר בשעת צביעת הסימנים בכביש; **צִבעֵי הסוואה, צֶבע הסוואה** – צבע המעלים את מראהו האמיתי של גוף והמתמזג בצבעי הסביבה כדי להסתוות מעיני האויב, מעיני טורפים וכד': מתקני צבא רבים צבועים בצבעי הסוואה כדי להקשות על האויב את זיהוים; **צִבעֵי פַּסטֶל** – 1. צבעים הדומים לגירים והמשמשים לציור; 2. צבעים חיוורים או בהירים, עדינים ורכים, כגון גוונים ענוגים של ורוד, תכלת וסגול [לעיתים משמשות החלופות **גוֹנֵי פסטל, צבעי פסטל**]: הדוגמניות הציגו שׂמלות וחליפות פרחוניות בצבעי פסטל רכים; **צִבעי הקשת** – הצבעים שמהם מורכב אור לבן כמו אור השמש. אפשר לראותם כשקרן האור נשברת דרך מנסרה או בטיפות המים שבאוויר דוגמת הקשת בענן. נהוג למנות שבעה צבעים בקשת והם: סגול, אינדיגו, כחול, ירוק, צהוב, כתום, אדום; **צֶבע מַשלים** – צבע שבהתמזגו עם כל צבע אחר יוצר באור את הצבע הלבן: ירוק ואדום, כתום וכחול, סגול וצהוב הם זוגות של צבעים משלימים; **צֶבע מָגן** – צבע שמטרתו להגן על המשטח הצבוע מפני חלודה, פגעי מזג האוויר, בלאי וכד'; **צֶבַע מאכל** – חומר טבעי או סינתטי מסיס או לא־מסיס המוסף למזון בתהליך העיבוד לשם שיפור צבעו או כדי לעורר תיאבון למראהו: רצוי להימנע ממזון שיש בו צבעי מאכל אף שרבים משתמשים בהם בבישול, באפייה ובתעשׂיית המזון; **צֶבע פסיכֶדֶלי** – צבע שקשור במצב של שלווה נפשית, ביצירת תחושה עזה ומעַנֶגת, בהתלהבות; **סולַם צבָעים** – מכלול הצבעים הקיימים בעצם או בתצלום; **כַּתָבַת צֶבע** – כתבה המבליטה היבטים אנושיים ואווירה או מספקת חומר רקע לחדשות וכוללת פרטים שיש בהם עניין אנושי כללי [בהבחנה מכתבה חדשותית המתמקדת בעובדות בלבד]: העיתונאית נתבקשה להכין כתבת צבע על משפחתו של הנער שהואשם ברצח; **גלגל הצבעים** – ייצוג מופשט של גוֹנֵי הצבע השונים הנתפסים על ידי עין אנושית, על פני מעגל; **צִבעוֹנִי** – 1. מגוּוָן, סַסגוני, מעורר עניין, מרתק, לא משעמם או אפור: טקס הענקת פּרָסי האוסקר הוא אירוע צבעוני המושך אליו צבא של כתבים וצלמים; לאחר נישׂואיו חש שיצא מעולם אפרורי ומַלְאָה לעולם צבעוני ושלֵו; 2. כינוי לאדם שאינו בן הגזע

הלבן, לאדם שהוא בן תערובת של גזעים שונים; 3. כינוי פוגעני לשחור בארה"ב; שלַל צבָעים – צבעים רבים ומגוּוָנים, רבגוניוּת, ססגוניות, צבעוניות: התפאורה קושטה בשלל צבעים; שלל הצבעים, הריחות והקולות בשוק מושכים אליו מטיילים רבים; עיווָרון צבעים – חוסר היכולת להבחין בין צבעים ולראות גוֹנֵי צבע. עיוורון הצבעים עלול להיגרם ממחלה, מתרופות או מפגיעה מוחית, אך לרוב מדובר בתכונה תורשתית הפוגעת בכ־10% מהגברים (נדיר בנשים): עיוורון הצבעים ניכר בקביעת מבחן אחד לילידי הארץ, לעולים ולבני מיעוטים; יֵש בַּסיפּוּר צֶבַע רַב, הסיפּוּר נטול צֶבַע – מעורר רושֶם ועִניָין; צִבעוֹנוּת, צִבעוֹנִיוּת – 1. רַבגוֹנִיוּת, שְׁלַל צבעים, מִגוון צבעים (בעיקר חזקים), ריבוי צבעים: תלבושת הליצן ניכרת בצבעוניות רבה ויש בה כחול, צהוב, אדום וירוק; 2. חִיוּת, גיוון רב: תיאורי הסופר מצטיינים בצבעוניות ובעסיסיות רבה; צִבעוֹנִיוֹת, צִבעֵי הקֶשֶׁת – הצבעים שמהם מורכב אור לבן כמו אור השמש: אפשר לראותם כשקרן האור נשברת דרך מנסרה או בטיפות המים שבאוויר דוגמת הקשת בענן [נהוג למנות שבעה צבעים בקשת: סָגול, אִינדִיגו (כחול־אפרפר כהה), כחול, ירוק, צהוב, כתום, אדום]: בטיפות המים נראים שִׁבעַת צִבעֵי הקֶשת; פִּיגמֶנט < צִבעָן – 1. חומר צֶבע בתא החי והצומח הקובע את צבע הגוף או האיבר או הרִקמה (עימם נמנים הכלורופיל (ירוק), הקרוטן (כתום־צהוב), האנתוציאנין (אדום־כחול), ההמוגלובין (אדום) והמֶלָנין (שחור); 2. [בתעשׂייה] חומר צבע; פִּיגמֶנטַציָה < צִבעָנוּת – התהוות, הצטברות או נוכחות של צבענים (פיגמנטים) בעור, בשׂיער, בעלים וכו' שגורם להם להיות בצבע מסוים: צבע העור מתקבל מנוכחות מֶלָנין; תהליך של צִבעָנוּת־יֶתֶר קורית לאישה בהיריון, בעיקר באזור הפִּטמה, הטבור וחֵיץ הנְקָבִיִים, ואילו תת־צבענות נגרמת ממחסור או מאובדן במלנין באפידרמיס מפגמים גנטיים, מחובלה (טראומה), מדלקת או מזיהומים; לורד < טוש < מַצבֵּעַ – מכשיר כתיבה שבתוכו חומר נקבובי ספוג דיו בצבעים שונים, ובקצהו כותבים או צובעים; מַרקֶר < מַדגֵשׁ – מכשיר כתיבה בעל קצה רחב ספוּג דיו בצבעים זוהרים ושקופים בדרך כלל, להדגשת מילים או קטעים בטקסט: הדגשתי במדגש את השורות החשובות; נימור, נִימֵר – הוסיף כתמי צבע בגווָן שונה משל הרקע או של המשטח כולו, עיטר משהו בצבע אחר; רַעֲנָן – צֶבע הנראה חי, מבהיק, זוהר ואינו דהוי או עמום או אוויר נקי, טהור, קריר, מרענן; ערמוני – כצבע הערמון, חום כהה: צמותיה הערמוניות ומבטה החם והלח ועיניה החומות שיוו לה חזות מחממת לב; נִימֵר, מנומר – 1. מנוקד, בעל חֲבַרבּוּרוֹת: המדים המנומרים דומים לעור הנמר המנומר; 2. מגוּוָן, בעל צבעים שונים: על השולחן נפרסה מפה מנומרת כולה בסימנים אדומים וכחולים כהים; גִיחוֹר – שעור פניו ושׂערו בצבע אדום, סמוק פנים: לא ארוך ולא גוץ ולא קטן ולא אילם ולא צחור ולא גיחור ולא חכם ולא טיפש; טָפִיחַ – שחור מאוד: שחור לא יישׂא שחורה שמא יצא מהם טָפִיחַ; אַלבִּינוֹ < לַבקָן – אדם הסובל מפגם ביצירת צִבעָן (פיגמנט) בגופו, ועל כן צבע עורו לבן, שׂערותיו לבנבנות־צהבהבות, ועיניו תכולות בהירות: הלבקן רגיש מאוד לקרני השמש, וראייתו על פי רוב לקויה, שכן עיניו אינן מוגנות מעודף קרינה; מָגֶנטָה < אדום לילכי – גווָן אדום־סגול עז; דְהִיָה, דָהָה – 1. הצֶבע נחלש או החוויר, פחת הצבע המקורי: דהיית צבע הבגד החדש הייתה מהירה מדיי; 2. רשמים, זיכרונות וכד' טושטשו או נתעמעֲמוּ: לאחר זמן דהו רשמיי מן הטיול; דֵהֶה, דָהוּי – שצִבעו נחלש, שניטלה בהירותו ועזותו, ויש להחליפו; כחול – כחול ציאני, כחול עז, כחול עמוק, כחלחל, תכלכל; תְכוֹל – תכלת, כחול: הבית בערגה בתכול עיניה של נערתו; תָכוֹל – שיש לו צבע תכלת, שצבעו כחול בהיר: הים, השמש והשמיים התכולים; עַפרוּרִי – כצבע העפר, קודר: פניו היו עפרוריים, קמוטים ומפיקי חמלה; קוֹדֵר – 1. כהה, אפל, חשוך: בציור נראים בתים אפורים על רקע שמיים קודרים; 2. עצוב, נוגה: אבי היה הולך במצב רוח קודר ודומם; – ספֶּקטרוּם – רֶצֶף של צבָעים הנוצָר משבירַת קַרנֵי אור, כגון בקֶשֶׁת בֶּעָנָן; גָּוֶון – 1. צבע: בתמונות של הצייר הזה שולט הגָוון הכחול; 2. בן־צבע, הבדל דק ועדין בין צבעים, צורה אחת של צבע בין צורות אחרות קרובות של אותו צבע: באמצעות הצבעים שחור ולבן אפשר ליצור גוני אפור: מאפור כהה ועד אפור בהיר; מוֹנוֹטוֹנִי < חַדגוֹנִי – בַּעל גָוֶון אֶחָד, שאין חילופים בצבעו, בצורתו, בטיבו וכו', משַׁעמֵם: הריקודים היו מגוּוָנים, אך המנגינה חדגונית עד כדי מיאוס; מוֹנוֹטוֹנִיוּת < חַדגוֹנוּת, חַדגוֹנִיוּת – התכונה או המצב של הדבר החדגוני, חוסר גיוון, הֵיעדר שינויים, שגרתיות: החופשה באילת שברה מעט את החדגוניות של חיי היום־יום השגרתיים שלנו; צֶבַע צִמחִי – צֶבע מאכל, המופק מן הצומח ומשתמשים בו לשווֹת למאכל מראה נאה; סַסגוֹנִיוּת, סַסגוֹנִי – 1. שיש לו שלל צבעים, מרובה גוונים, מרהיב: משתתפי הקרנבל בברזיל לובשים תלבושות ססגוניות ביותר; 2. רבגוני בנטיותיו, בהתענייניוּיותיו, בעיסוקיו וכד', מְגוּוָן, מגרה את הסקרנות והעניין: הצייר סלוודור דאלי היה דמות ססגונית שנויה במחלוקת; ניוּאַנס < גָוֶן, בֶּן גָוֶון, גוֹנִית – גָוֶון קל של צליל או של צֶבע, הבדל דק ועדין במשמעות, בביטוי, בקול, במראה, בצורה, בתוכן, ברגש וכד', הבדל דק בין דברים דומים השייכים לאותו

סוג: למובן הראשוני של מילה זו נוספו עם הזמן כמה גוניות משמע; בני גוונים, גוֹנֵי גווָנים – גוונים קלים ודקים ביותר: אוזנו הרגישה מבחינה בגוֹנֵי גוונים של צליל; רַבגוֹנִיוּת, רַבגוֹנִי – מְגוּוָן, סַסגוני, רב צבעים, שניכר בריבוי צורות, סוגים או פרטים, רב פנים: המסיבה הצליחה בזכות תוכניתה הרבגונית שהיו בה שירים, מערכונים ומשׂחקי חברה; גָוֶון הַפַּכפַּך – צבע שדרגת בהירותו משתנה על־פי נקודת הראוּת; בֶּן גָוֶן, טוֹן – [בצבעות] הבהירות או הכהות של צבע; מִיסוך, מִיסֵך – 1. [בצבא] הסתיר פעילויות כוחותינו או תנועתם על ידי הכשלת תצפות האויב ויכולתו לרכוש מטרות. הסתרה זו מושגת משימוש בתחמושת עשן או מתוּצָאֵי (אפקטים) מזג האוויר, אבק שׂדה הקרב וכדומה: החיילים מיסכו את השטח בפִּגזי עשן והסתערו על המוצב; 2. הפריע להתפשטותם החופשית של גלים אלקטרומגנטיים על ידי חציצת גוף מוצק (כגון גבעה) או על ידי חציצת חלקיקים (כגון עשן לסוגיו) בין מקור הקרינה לבין המכשיר הקולט; הִסתַוָה, הִסתַווּת, הַסוָוָאָה, הִסוָה – 1. העלים מראהו האמיתי של אדם או של דבר ויצר מראה כוזב בשינוי צורה ותעתוע: בצבא מסווים חייל, נשק, מתקן צבאי, פעילות צבאית או אחרת ומעלימים את ייעודם האמיתי, כשמשנים צורתם ומשלבים אותם בסביבה כדי להטעות את האויב; 2. הסתיר, חיפה על האמת: המרגל הסווה את תנועותיו; סִיעֲרֵב, הִסתַעַרבוּת, הִסתַעֲרֵב – 1. התחפשׂ לערבי, אימץ הופעה ערבית למטרות מודיעין, פעולות מבצעיות וכד': בזכות ההסתערבות נחשׂפו חוליות מחבלים ומצבורי נשק; 2. אימץ את התרבות הערבית ואת אורח חייה, נטמע בערבים: החיים במדינות ערב סיערבו את היהודים בהן; הִלבִּין ראשו, זָרְקָה בו שֵׂיבה – שַׂעֲרו הלבין מזִקנה, שַׂעֲרו האפיר או התחיל להאפיר פתאום בראשו או בזקנו: רואה אני לנגדי פנים זרים ומגולחים, ובפאות כבר זרקה שׂיבה; הִכסִיף – 1. החוויר, הלבין, נהפך לגוון כסף, נעשׂה כסוף: עם השנים הכסיפו שׂערותיה השחורות והפכו לשׂער שׂיבה; 2. הלבין, גרם למשהו להיות לבן או חיוור, הפך לגווֶן של כסף: אור הירח הכסיף את מי האגם ושיווה להם גוון נוצץ ומבריק; החליף צבָעים – [בלשון הדיבור] הסמיק והחוויר לסירוגין ממבוכה או מפחד; סיפר בצבעים בהירים, תיאר בצבעים בהירים, צָבַע בוורוד, תֵיאֵר בִּצבָעים ורודים – הפריז בטוב, הדגיש את הפן הטוב והיפה של דבר, סיפר דברים בצורה אופטימית או ברורה המובנת לכול: הוא תיאר בצבעים ורודים את ביקורו האחרון בארץ ואת זרם העולים הגובר ודחק ברעייתו לעלות ארצה; כֵּהֶה, כֵּהוּת, כָּהָה – הפסיק להיות בהיר, נטה צבעו לשחור [ההפך: בהירות]; צָבַע בשחור, תיאֵר בִּצבָעים שחורים – הפריז בתיאור הקשיים והפגעים, סיפר דברים בצורה פסימית: הוא צבע בשחור את העתיד שלפניהם וריפה את ידיהם מלהתארס; אָדָם אָפוֹר – אדם שאינו מתבלט בשום דבר: אין בו שום דבר מעניין, הוא אדם אפור ומשעמם; ברוּנֶט < שְׁחַרחוֹר – בעל פנים כהים ושזופים: היא הייתה ריבה שחרחורת, נחמדה למראה ונאה לעיניים; שָׁחוֹר כַּזֶפֶת, כַּלַילה, כַּפֶּחָם – שחור מאוד: עיניו שחורות כַּלַילה ושׂערו שחור כַּפֶּחָם; כל צבעי הקשת, כל גוֹנֵי הקשת – שלל צבעים, צבעים רבים מאוד: הוא תמיד לובש בגדים שחורים, והיא מסתובבת עם בגדים בכל צבעי הקשת; שָׁחוֹר – אדם הנמנה עם בני אדם ממוצא אפריקאי, שעורם בעל מגוון רחב של עור כהה; כוח השחורים – תנועה התומכת בזכויות ובכוח פוליטי עבור בני אדם שחורים; שָׁחור כפֶחָם – דימוי לדָבָר שחור ביותר: שׂערה ועיניה שחורות כפחם; שָׁחור מִשחור – שחור ביותר: לילה שחור משחור נטול כוכבים וירח; הפנתרים השחורים – 1. תנועת מחאה חברתית שקמה בישׂראל בראשית שנות השבעים של המאה העשׂרים בשל תחושות מצוקה וקיפוח של בני שכונות המצוקה יוצאי עדות המזרח; 2. תנועת מחאה פוליטית של השחורים בארצות הברית לשם השׂגת שוויון. סיסמתם – 'הכוח השחור', וסימנם – אגרוף קמוץ; צָחוֹר – 1. לבן, בהיר מאוד, ללא רבב: מרחוק נראתה פסגת החרמון מכוסה שלג צחור ובוהק; 2. טהור, זך: למרות כל תלאותיו והתנסויותיו הקשות נותרה נפשו צחורה וברה כשהייתה; הִצחִיר – היה לבן, הבהיק בלובנו: ביישוב היו בתים מצחירים מלובן, והם בלטו כאדם צוחק בשיניים מצחירות באפלה; שחור על גבי לבן – בפירוש, כתוב באופן הברור והמוחשי ביותר, נהיר, קריא וחד־משמעי, כמו בדף לבן שבו מודפסות אותיות שחורות. מניסויים שנעשׂו התברר שהצירופים הקריאים יותר הם דווקא לפי הסדר הזה (בסדר קריאוּת יורד): 1. שחור על צהוב, 2. ירוק על לבן, 3. אדום על לבן, 4. כחול על לבן, 5. לבן על כחול, 6. שחור על לבן: בתעודת הלידה שלה כתוב שחור על לבן שנולדה ברוסיה; CMYK – מודל צבע המשמש בעיקר בתעשיית הדפוס. ראשי התיבות cmyk מייצגים ארבעה צבעים: ציאן, מגנטה, צהוב ושחור. דגם זה מבוסס על ערבוב של ארבעת הצבעים הללו כדי ליצור מגוון רחב של צבעים בתהליך ההדפסה; פְּתִיכָה, פָּתַך – עִרבב זה בזה: הצייר פתך את הצבע הכחול בצהוב וקיבל צבע ירוק; פְּתֵכָה – לוח הצבעים של הצייר המשמש לשחיקת צבעים ולערבובם; העיר הייתה צלולה והבהיקה בכל עוצמת צבעיה וצורותיה; לבן לא יישׂא לבנה שמא יצא מהם בוהק; אפילו יתכנסו כל באי עולם להלבין כנף אחד מן העורב, אינם יכולים; צבע הדברים תלוי בצבע

המשקפיים; שום דבר אינו שחור לגמרי או לבן לגמרי, והלבן הוא לעיתים שחור שמסתתר, והשחור הוא פעמים לבן שכשל; שחורה אני ונאווה – שחורה אני כל ימות השבוע, ונאה אני בשבת

צַד! כיוון!

צַד – 1. חֵלֶק של גוף המנוגד לחֵלֶק אחר, כגון שְׂמאל וְיָמין, פָּנים ואחור וכד׳: וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים; 2. כל אחד מן היריבים המעורבים במשפט או מן השותפים בהֶסכם, בחוזה, באמנה וכו׳: הצד שכנגד הגיש כתב הגנה; 3. [בהשאלה] תכונה, בחינה: הצד השווה שבהן שדרכן להזיק; 4. המשטח הפנימי או החיצון של דבר: בצידו הפנימי של המעיל הוטמן מכתב [צַד־, צְדָדִים, צִידֵי־ או צִדְדֵי־]; **חַד־צְדָדִי** – פנה או נטה לצד אחד בלבד, מנוּטה: הייתכן שראיית השופט היא חד־צדדית; **חַד־צְדָדִיוּת** – נטייה לצד אחד בלבד, ראיית צד אחד של הדבר בלבד: כדי שלא יואשמו בחד־צדדיות, הזמינו מארגני הכינוס נואמים מכל קצווי הקשת הפוליטית; **העברות חד־צדדיות** – חֵלֶק של חשבון ההון במאזן תשלומים המכיל העברות אשר לא ניתנה עבורן כל תמורה על ידי הארץ המקבלת; בִּילָטֵרָלִיוּת > **דרצדדיוּת**; בילטרלי > **דו־צדדי, דרצִידי, הדדי, שבין שניים**; **דרצדדי, דרצִידי** – 1. שנוגע לשני צדדיו של משהו, בעל שני צדדים: קניתי מעיל דרצדדי – צידו האחד משובץ, וצידו האחר אדום: הדבקתי על הקיר כרזות בסרט דביק דרצדדי; 2. שמתנהל, מתקיים או מתבצע בין שני אנשים, שתי קבוצות או שתי מדינות וכד׳, כגון חוזה דרצדדי, מסחר דרצדדי; 3. דרכיווני: התייעצות היא תהליך דרצדדי – מצידו האחד הגורם המייעץ, ומן הצד האחר – הגורם המקבל את הייעוץ; **הצד השווה** – 1. תכונה משותפת, המכנה המשותף: הצד השווה בתמונות שבתערוכה הוא שכולן עוסקות בדיוקן, אף שהן מצוירות במגוון של סגנונות; 2. צד שיש לו שוויון זכויות בהסכם משפטי: באפשרותי לתבוע אותם כי לפי ההסכם בינינו אני צד שווה בהתקשרות; **פלוני הוא צַד בְּדָבָר, צַד בְּדָבָר** – שותף, יש לו יחס אישי לדבר, מעוניין בדבר, נוגע בדבר: אחי הוא צד בדבר, ולכן לא יעיד למעני במשפט; **צַד בצַד** – זה ליד זה: החתן והכלה פסעו צד בצד בדרכם אל החופה; צד ג׳ > **צַד שלישי** – 1. כינוי לאדם שאינו מעורב בעניין הנוגע לשניים אחרים: בוויכוח הזה של שנינו איני מעוניינת לשתף בו צד שלישי; 2. כינוי לאדם או לגוף שאין לו נגיעה בפעילות משפטית כלשהי (הסכם, חוזה, עסקה וכד׳) של שני בני אדם או של שני גופים אחרים: אדם הנפגע בתאונת דרכים ותובע פיצויים מחברת הביטוח של הנהג הפוגע, נחשב צד שלישי בעסקה שבין הנהג לחברת הביטוח שלו; **ביטוח צד שלישי** – ביטוח הבא לכסות תשלומים שׁיחויב המבוטח לשלם בגלל גרימת נזק גופני או נזק לרכוש לצד שלישי; **הצַד השֵׁני של המַטבֵּעַ** – הצד האחר שאינו גלוי, ראיית דברים לא כפי שנראֶה לכאורה; **רוח צד** – רוח המנשבת בניצב למי שחש אותה, רוח הבאה מכיוון הספרות 9 או 3 שעל לוח השעון: רוח הצד הקשתה על רוכבי האופניים, והיה חשש שיתהפכו; רוח צד נשבה אל צידו של כלי השיט בניצב לקו השִׁדרית בקירוב מימין ומשמאל; **לצַד** – לטובַת; **צד לוחם** – ישות השייכת או המוכרת כמדינה במלחמה שדיני המלחמה חלים עליה: הצד הלוחם ניצל את הפסקת האש להצטיידות ולשיפור עמְדות; **צַד שכְּנֶגֶד** – יריב או קבוצת יריבם המִתנגדים למישהו או למשהו; **התהפך במיטתו, התהפך על משכבו, הִתהַפֵּךְ מִצַּד אל צַד** – התהפך במיטתו מצד לצד מחוסר אפשרות לישון או מתוך עצבנות; **צד התֶּפֶר** – כינוי לצדדים הלא נעימים של חיי החברה, המשפחה או הפרט: הספר הציג את צד התפר של חיי התלמידים בישיבה; **צד קשור** – אדם או ישות הקשורים לישות שמכינה את דוחותיה הכספיים; שביל בצד > **שְׂחִיַּית צַד** – סגנון שׂחייה שבו הגוף מוטה על צידו, יד אחת חותרת מעל הראש והאחרת גורפת מתחת למים, ותנועות הרגליים נעשׂות כבסגנון החזה אך על צידן, והראש מחוץ למים: שׂחיית צד משמשת בעיקר להצלה ובשׂחייה למרחקים ארוכים; **שְׁטָר ושוברו בצידו** – לכל דבר יש גם הצד המנוגד לו, דבר וניגודו; **תיק צד** – תיק בעל ידית אחת הנישׂא על הכתף; **תרמיל צד** – תרמיל בעל ידית אחת הנישׂא על הכתף; **הִתנַגְּשׁוּת חֲזִית־צַד** – התנגשות בין שני רכבים, האחד בחזיתו והאחר בצידו; **הִתנַגְּשׁוּת צד־צַד** – התנגשות בין שני רכבים, האחד בצידו והאחר בצידו; **צַד־דֶרֶךְ** – רצועת קרקע בצד הדרך; **צדָדים לַשטָר** – הערֵבים שחתמו על השטר: הצדדים לשטר התחרטו על שהסכימו לחתום; **מכּל צד, מכּל הצדדים** – מכל עבר, מכל הכיוונים, מהיבטים שונים, מזוויות ראייה שונות: מכל הצדדים באו הערות ביקורת במכתבים למערכות העיתונים; **חליל צד** – חליל הבנוי מצינור צר וארוך שעשׂוי לרוב ממתכת, ולאורכו חורים הנסגרים ונפתחים על ידי מערכת מורכבת של לחצנים ומנופי מתכת, ופייה המיועדת לנשיפה, העשׂויה לרוב גם היא ממתכת; **צדדים לעבירה** – מעגל האחראים לביצוע עבירה רבת משתתפים, כגון המשדל, הקושר, המסייע, המבצע בצוותא, המבצע באמצעות אחר; **פָּזַל לצדדים** – חָמַד נשים אחרות על פני אשתו או על פני בת־זוגו לחיים, חמד דברים אסורים, חָשַׁק בדברים לא לו: זמן קצר לאחר החתונה החל לפזול לצדדים והיו שראו אותו עם נשים אחרות; **לכָל מַטבֵּעַ שנֵי צדָדים** – אין להסתפק ולראות רק את הצד האחד של פני הדברים; **בָּא עָלָיו משני צדדים** – תקף אותו מכאן ומכאן, לחץ אותו אל הקיר, הוכיח שהוא שוגה מכל מקום; **רַב־צדָדי, כל־צדדי** – המקיף את כל הצדדים בדבר; **על הצַד היותֵר טוב, עַל הצַד הטוב ביותֵר** – בַּדרך הטובה ביותר, באופן הטוב והמוצלח ביותר, בצורה הטובה ביותר שאפשר: בסופו של דבר הסתיימה הפרשה על הצד הטוב ביותר, ושני הצדדים יצאו מרוצים; **עמד מן הצַד, עָמַד מִנֶּגֶד** – לא השתתף עם אחרים, עמד מרחוק ולא הושיט עזרה, התנהג כאדם ניטרלי שאין הדבר נוגע לו ולא התערב, פרש: מיליוני יהודים חפים מפשע נרצחו בשואה, והעולם עמד מנגד; **ידע באיזה צד של הלחם מרוחה החמאה** – הבין איך עליו לפעול כדי לקדם את האינטרסים שלו, הבין היכן הכוח והממון; **הצד האפל** – התכונות הנסתרות של אדם, ארגון או עניין המציגות צדדים שליליים או בעייתיים: בסרט ׳הצד האפל של התשוקה׳ אישה נשואה יוצאת לסוף שבוע המתחיל בתשוקה וסופו טרגדיה; **צידוד, צידד** – 1. הִטה הצידה, הִפנה לצד: היא צידדה את שַׂערותיה, וכך יצרה תסרוקת בעלת שביל בצד; 2. תמך בצד מסוים בחילוקי דעות, בהשקפות, במינוי לתפקיד וכד׳: השׂרים צידדו במועמד אחר לתפקיד הנגיד; **הִצדיד** – הִטה הצידה: הצדיד מבטו מאיש שׂיחו; **צידֵד בִּזכוּתו של מישהו** – עמד לימינו של, תמך בו או בזכותו לעשׂות משהו: יש המצדדים בזכותה של האישה להפיל את עוברה, ויש המתנגדים לכך; **צִידֵי צדדיו, צִידֵי צדדים** – כל הצדדים האפשריים, בעיקר בביטויים; **בכל צידי צדדיו** – לכל פרטיו ודקדוקיו; **מכל צידי צדדיו** – מכל הבחינות האפשריות: קודם שהגיע להכרעה הוא הפך בעניין מכל צידי צדדיו; **פָּן** – היבט, אופן, צד: הבה נדון בבעיה מן הפן החברתי שלה; לטענה זו שני פנים: פן אישי־פרטי ופן ציבורי; **חַד־פָּנִי** – שיש לו פן אחד בלבד או שיש רק היבט אחד שממנו ניתן להשקיף עליו: להוותי, גישתו לפתרון הסוגיה היא חד־פנית; **רַב־פָּנִי** – שיש לו פנים רבות, שניתן לראותו מכמה היבטים: העניין מסובך ורב־פני, ויש לבוחנו היטב מכל צדדיו; **רב־פנים** – בעל צדדים רבים, מורכב, שאי־אפשר להגדירו בפשטות: פרופסור זה הוא אדם רב־פנים, המתמצא בתחומי התעניינות רבים ובמקוריותו; **יש פנים לכאן ולכאן** – יש כמה צדדים לעניין או דברים סותרים בו, יש בו היבטים מנוגדים, יש בו צד חיובי וצד שלילי: יש פנים לכאן ולכאן וקשה להכריע; **לאָן פָּנֶיךָ מוּעָדוֹת?** – לאן כוונתך ללכת; **הפך אֶת פָּנָיו** – פנה לאחוריו: חשקה נפשי בה ופניי לא אֶהפוך ממנה: הָפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה; **מִפנֶה** – שינוי כיוון, תפנית: עם יציאת חיל האוויר למלחמה חל מפנה במהלך הקרבות; **פֵּאָה** – צד, קצה, פינה: מִגדל המים הישן ניצב על גבעה בפאתו הדרומית של היישוב; **הקיפוהו כְּעַכנַאי** – הקיפו אותו מכל עבר: כשראה את חובותיו הרבים, הבין שצרות הקיפוהו כעכנאי; **בּוֹאֲךָ, בואכה** – בדרך אל, בכיוון: בשער הגיא, לצד הכביש בואכה ירושלים, נראים שלדי משוריינים שְׂרופים מימי מלחמת העצמאות; **אַספַּקלַרְיָה** – נקודת השקפה, נקודת ראוּת, האופן שבו בוחנים או רואים נושׂא מסוים: גישה זו מתבוננת בציונות באספקלריה משיחית; **מזה ומזה** – 1. מכאן ומכאן, מכל צד, מכל עבר: התנפלו עליו השודדים מזה ומזה והקיפו אותו, ולא יכול היה לברוח; 2. קצת מזה וקצת מזה, קצת מכל דבר: הוא טעם מזה ומזה וקם מהשולחן; **מִכָּאן וּמִכָּאן, כֹּה וָכֹה** – מִשנֵי הצדדים, לכל צד, לכאן ולכאן: יצא קירח מכאן ומכאן; הנכדים הקטנים דילגו וקיפצו כה וכה בפארק הלאומי עד כלות כוחותיהם; **מכל צד, מכל הצדדים, בכל צִידֵי צדדיו, על כל פרטיו ודקדוקיו, לכל פרטיו ודקדוקיו, בְּכָל פְּרָטָיו וְדִקְדוּקָיו** – עד לאחרון הפרטים, בצורה מפורטת ביותר, בלי להחסיר שום פרט, מכל עֵבֶר, מכל הכיוונים, מהיבטים שונים, מזוויות ראייה שונות: אין הספר מסתפק בסקירה כללית אלא מבהיר את תהליך המחקר לכל פרטיו ודקדוקיו וכוונותיו; הפכתי והיפכתי בכל צידי צדדיה של הסוגיה, ולא עלה בידי לעמוד על פתרונה; **חֲסַר פְּניוּת** – הוגן ומאוזן, אובייקטיבי, לא חד־צדדי, לא משוחד: יש מקום לצפות לכך ששופט יהיה חסר פניות; **מוּטֶה** – שיש בו נטיית הלב לטובת צד אחד ולרעת צעד אחר, ולכן אינו הוגן ואינו אובייקטיבי: נראה כי חישוב הפיצויים מוטה לטובת חברת הביטוח, ולא לטובת הנפגע; **מְנוּטֶה** – שיש לו נְטַאי כלפי מישהו או כלפי משהו: השופט דחה את הטענה כי הוא מנוטה כלפי הנאשם; **אָנֶה וָאָנָה** – לכאן ולכאן, לכל צד: הנמר התהלך אנה ואנה בכלובו; **מְבוא שֶׁמֶשׁ** – צד מערב, שבו נראית השמש כשוקעת: כתבתי ספר על מרוקו וכותרו ׳ארץ מבוא השמש׳; **עֶברוֹ השני של המתרס, צידו השני של המִתרס** – הצד המנוגד, כל אחד מן הצדדים, בחילוקי דעות, בשיקולים סותרים וכיו״ב: מנהל אגף כוח האדם עבר במפתיע לצידו השני של המתרס כדי לתמוך בתביעות העובדים; **הפוך בה והפֵּךְ בה שהכול בה** – ככל שתעמיק תגלה יותר דברים, ככל שתעיין יותר בנושׂא תמצא בו פנים נוספות; **מזרח שֶׁמֶשׁ** – צד מזרח, הצד שבו השֶׁמֶש זורחת בבוקר;

כיוּוּן. **כִּיוּוּ, כִּיוֵּן** –1. מיקד דבר (כגון אבן, סכין, כלי ירייה) לכיוון מסוים או למטרה מסוימת: הצייד כיוון את הרובה אל הציפור; 2. הִפנה או הכווין לעבר מקום

מסוים: המשטרה הכווינה את התנועה לדרכים חלופיות; 3. מכוונים שעון לשעה נכונה, אך מכווננים את מנגנונו כדי שלא יפגר או ימהר; 4. הראה את הכיוון הרוחני או הגשמי; מִפְרֶדֶת כיוונים – [בתחבורה] מפרדה בין נתיבים המשמשים לנסיעה בכיוונים נגדיים; כִּוונון, כִּוונֵן – הביא מכשיר (כגון כפתור, מנגנון שעון, מיתרים או התקן מכני אחר) למצב מתאים לפעולתו התקינה או הרצויה: לפני נגינה בכינור יש לכוונן את מיתריו; כיוונתי את להבת המבער בכירה לחום הרצוי; הִכווִין, הַכוונָה – 1. הטיית מחוג או מנוף במכשיר לכיוון מסוים: הַכּוונת מַקלט הרדיו לגלים קצרים; 2. הדרכה בכיוון מסוים, כגון הכוונת תנועה, הכוונה מקצועית, הכוונת הלשון בארץ; 3. קביעת אֵיוּת לרוחות השמיים; מַצפֵּן – מכשיר לקביעת הצפון ולמדידת זוויות במישור האופק (כלומר, מדידת כיוון הרכיב האופקי של השׂדה המגנטי של כדור הארץ) לצורך ניווט, באמצעות השׂדה המגנטי של כדור הארץ; שָׂם פעמיו, שָׂם פניו אל – פנה אל, התחיל ללכת, לנוע או להתקדם לכיוון מסוים: שׂמתי פניי להר תבור כי אני רוצה לטפס עליו אנכית; עולי הרגל שָׂמו פעמיהם לירושלים; לאָן פָּנֶיךָ מוּעָדות? – לאן כוונתך ללכת; פָּנים וָאָחור, מלפנים ומאחור, מפנים ומאחור – 1. משנֵי כיוונים, מכאן ומכאן: האויב תקף את העיר מפנים ומאחור; 2. רוח מזרחית ומערבית: רוח מזרחית קרויה פנים, ורוח מערבית קרויה אחור; אש צולבת – יריות משני עברים מנוגדים, יריות מכמה כיוונים, שתי וערב; פֹּה וָשָׁם – 1. במקומות אחדים, בכמה מקומות, כאן וכאן, בכל צד: הבית שופץ ברובו, אבל פה ושם נותרו כמה סדקים; 2. מפעם לפעם, באקראי, באופן בלתי סדיר: משפרש מהזירה שמו הולך ונשכח, ורק פה ושם עוד שומעים עליו; רָאָה בְּאוֹר אַחֵר – הִכיר משהו מזוויתו האחרת, ראה פָּן שונה של אותו דבר: לאחר שהתבררה לנו הסיבה למעשׂיו, ראינו אותו באור אחר; בְּכִיוון הַשָּׁעוֹן, בְּמגַמַּת הַשָּׁעוֹן, עִם הַשָּׁעוֹן, עִם מְגַמַּת הַשָּׁעוֹן – בתנועה מעגלית לפי כיוון תנועת מחוגי השעון, מלמעלה תוך סיבוב ימינה עד למטה ומשם שׂמאלה: מעגל הרוקדים נע בכיוון השעון ולפי הקצב [ולהפך: נֶגֶד הַשָּׁעוֹן, נֶגֶד מְגַמַּת הַשָּׁעוֹן, נגד כיוון השעון]; ארבע רוּחות הַשָּׁמַיִם, אַרבַּע כַּנפות הָאָרֶץ – ארבע רוחות השמים: מזרח, מערב, דרום וצפון: ונפוצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ; זה בְּכֹה וזה בְּכֹה – האחד כך, והאחר – אחרת, כל אחד מחזיק בדעה אחרת: זו שאלה עקרונית ולא ייתכן מצב של זה בכה וזה בכה; רוּח פְּרָצים – רוח הנושבת משני צדדים נגדיים: סגור את החלון כדי שלא תהיה רוח פרצים; אורות וּצלָלים – צדדים חיוביים ושליליים, טוב ורע: בסיפור זה יש אורות רבים אך גם צללים לא חסרים; שבור חבית ושמור יינה, תַּרתֵי דְּסָתְרֵי – שני דברים הסותרים זה את זה: הרעיונות שהִבעת הם תרתי דסתרי, יש בהם דבר והיפוכו; רוחות השמיים, ארבע רוחות השמיים – 1. מכל עבר, מכל קצות תבל: גופתו נשׂרפה, ואפרו פוזר לארבע רוחות השמיים; 2. ארבעה כיוונים בחלל העולם: צפון, מזרח, דרום, מערב; שָׂחָה נגד הזרם – נהג בניגוד למקובל או בניגוד למוסכמות, הלך נגד הרוב, לא הלך בתלם: שנים שׂחיתי נגד הזרם ועמדתי כחומה בצורה נגד כל מתנגדיי; גומלים, גומלין – הדדיות, שיתוף בעזרה זה לזה: יחסי גומלין, פעולות גומלין; משׂחק גומלין – משׂחק תחרות (בספורט, בשחמט וכד׳) הנערך עם יריב שזכה במשׂחק הקודם; הידודי, הידודיות, פעולות גומלין, יַחֲסֵי גומלין – פעולה הדדית או השפעה הדדית בתקשורת עם מישהו, במיוחד בעבודה, במשׂחק או בבילוי איתו: יש יַחסֵי גומלין בין החייל למפקדו; השפעת גומלין – השפעה הדדית של כמה גורמים זה על זה: מדעני הסביבה בודקים את השפעת הגומלין שיש לבעלי החיים, לצמחים ולבני האדם אלה על אלה על פני כדור הארץ; חַד־סִטרִי – 1. תנועת כלי הרכב מותרת בו בכיוון אחד בלבד: כביש זה הוא חד־סטרי – התנועה בו מותרת רק מצפון לדרום; 2. שאינו הדדי, שאינו מתקבל משני הצדדים במידה שווה: אני לא מוכנה להמשיך את מערכת היחסים החד־סטרית הזאת – אני משקיעה בה בלי סוף בלי לקבל כל תמורה; דו־סטרי – 1. דו־כיווני, תנועה המותרת בכיוונים מנוגדים בכביש, בנתיב, בדרך: רחוב או כביש דו־סטרי; 2. הדדי, המתקבל משני הצדדים במידה שווה: ביניהם יש מערכת יחסים דו־סטרית ושניהם נשׂכרים מכך; מגמת פניו – 1. כיוון הליכתו: מגמת פניהם של מחפשׂי הזהב הייתה אֶלדוֹרָדוֹ, ששמה יצא לפניה כ׳ארץ הזהב׳; 2. יעדו, מטרתו: טובת הקטין חייבת להיות מגמת פניו של כל מעשׂה אימוץ; שושנת מצפן, שושנת הרוחות – 1. תרשים בצורת שושנה המראה את תדירות הרוחות הנושבות מכל כיוון (כגון צפון, מזרח, דרום, מערב) באזור מסוים, ולעיתים גם את עוצמתן; 2. תרשים דמוי כוכב, לרוב בעל 32 זרועות, המראה את כיווני השמיים והמופיע על לוח המצפן, במפות ניווט וכד׳; הפך פניו ל־ – הסתובב, פנה, הִטה הצידה: הפך פניו לצפון, כלומר לא היה מהלך כדרכו דרך מזרח ויוצא חוץ לעזרה אלא הופך פניו לצפון העזָרָה, היינו דרום המזבח; אספקלריה, היבט, מבט, פָּן, צד, זווית ראייה, נקודת ראוּת, נקודת מבט, נקודת השקפה – העֶמדה שממנה מתבוננים בנושׂא כלשהו או בוחנים עניין כלשהו: כל אחד מן המשתתפים בדיון התבקש להציג את הנושׂא מנקודת השקפתו; החזיר פניו לאחוריו – סובב את פניו לאחור: נתיני המלך החזירו פניהם לאחוריהם; הֵסֵב פניו – סובב, הפנה, הטה לצד; פָּנָה כֹּה וָכֹה – פנה לכאן ולכאן, פנה הנה והנה, פנה לכל הצדדים: וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ; השׂמאיל, השׂמיל – פנה שמאלה; פָּנָה עַל יָמִין או עַל שׂמֹאל – פנה לכאן או לכאן: כשבישׂרו לי שלקה גופי בסרטן, פניתי על ימין ועל שׂמאל לבקש עזרה ועצה; הוֹעיד פניו ל־ – שָׂם פעמיו, נטה ללכת: המנכ״ל התפטר כי הועיד פניו לפיתוח טכנולוגיות לרכבים חשמליים; פניו מועדות ל־ – 1. הוא בדרכו למקום מסוים, הוא מתקדם בכיוון מסוים: נתקלנו בשיירה שפניה מועדות דרומה; 2. הוא מתכוון להשׂיג מטרה מסוימת, הוא חותר ליעד מסוים: תהינו על קנקנו כדי לברר לאן מועדות פניו; כתלמיד הנפטר מרבו – כשתלמיד נפטר מרבו, לא יצא באחוריו אלא כשפניו לכיוון רבו כדי לכבד את הרב; קֶדֶם וְאָחוֹר – מזרח ומערב: מזרח לעולם קרוי קדם, והמערב קרוי אחור; הגעת לצומת, חשוב לך לדעת מראש אנה פניך מועדות, ימינה, שׂמאלה או קדימה > בטלן! הסכם! פשרה!

צֶדֶק!

יש צדק. צֶדֶק – 1. יושר ויחס הוגן לאנשים, אי־משׂוא פנים, היעדר אפליה או קיפוח; דרך האמת; 2. כשרוּת מוסרית: המעסיק נהג בחוסר צדק כאשר פיטר את העובד; צָדַק – 1. דיבר אמת, אמר או עשׂה דברים נכונים, היה צודק: צדקת כשהצעת לי שלא ללכת להצגה; 2. נהג בצורה נכונה, צודקת, מוצדקת מבחינה מוסרית, השיפוט שלו היה נכון, הצדק היה איתו; צֶדֶק צֶדֶק תרדוף – הוראה מוסרית לפעול ללא לאות לתיקון עוולות; צֶדֶק פואטי – צדק שבו הרע נענש על מעשׂיו הרעים עונש ראוי: בקדרה שבישל בה נתבשל, וסוף סוף נעשׂה צדק פואטי; יש צדק פואטי בזכייתך לרשת את רכושו, שהרי בחייו גזל ממך במרמה את כל נכסיך; צֶדֶק חברתי – תנאים כללים להסדרת היחסים בין בני האדם וביניהם למוסדות החברה. עקרונות הצדק נשענים על מוסר ועל כבוד האדם החפים מפניות ומהטיות וחלים על כל אדם באופן שוויוני. עיקרם הוא חלוקת משאבים צודקת בחברה, קבלת החלטות בהליך הוגן וחוסר פניות המובילות בהכרח לתוצאה צודקת, לרבות תיקון עוולות בחברה והתמודדות עם מצבי אי־צדק; כללי הצדק הטבעי – הכללים המשפטיים והנהלים הבסיסיים של יחס הוגן, שצריך לנקוט אדם או גוף, המופקד על הכרעה בסכסוכים בהליך משפטי ראוי. הם מחייבים את השופט לפעול בהגינות, בתום לב וללא משׂוא פנים או ניגוד עניינים, ולאפשר לכל צד הזדמנות נאותה להציג את טענותיו ולהגיב על טענת התנגדותו; הֶצדֵק – מעשׂה המצדיק ומאשר כי העשׂייה או המחדל הם נכונים וצודקים בנסיבות הקיימות: בדיון התעוררה מחלוקת האם היה לחֶברה הצדק סביר למעשׂיה.; סוף הצדק לנצח – האמת תצא לאור: אני מאמינה שסוף הצדק לנצח בבית המשפט; צדק חלוקתי – דיון הבוחן אם חלוקת משאבי המדינה (קרקעות, סיוע כספי, רווחים ממשאבי הטבע: גז, זרחה) נעשׂים באופן צודק, לפי עקרון השוויון המופיע במגילת העצמאות: האם הייתה בחלוקת קרקעות המדינה לקיבוצים ולרשויות מקומיות, לאוכלוסייה אשכנזית, ולא למזרחיים שקופחו, צדק חלוקתי? צֶדֶק מְאַחֶה – [בדין הפלילי] התמקדות בצורכי הנפגע והעבריין, במקום למצות את החוק היבש או להעניש את העבריין, כלהלן: העבריין יתמודד עם מעשׂיו, יקבל עליהם אחריות, יגנה את העבירה שעשׂה ואת הפגיעה באדם אחר, יבקש סליחה ויפצה את הקורבן, הכול כדי לאחות את הפגיעה ולאפשר לנפגע להתאושש מהחוויה שעברה עליו; צורך > הֶצדֵק הָרַע בְּמִיעוּטוֹ – מעשׂה המצדיק עבירה על החוק שהיא הרע במיעוטו: הריגת מנע (׳סיכול ממוקד׳) או שימוש בכוח בחקירה ביטחונית הם דוגמות להצדק הרע במיעוטו; הַצדָּקַת הַדִּין – הודאה בצדקת העונש; מן הצדק – צודק, מוצדק לעשׂות משהו: זה יהיה מן הצדק להיעתר לבקשתו; עשׂה צֶדֶק – 1. נהג איתו בהגינות ובצדק: הנשׂיא עשׂה עימו צדק כשחנן אותו כי הוא כבר שילם מחיר כבד דיו על חטאו; 2. נתן לו ביטוי הולם, שיקף אותו נאמנה, טיפל בו בצורה המעידה על הערכה הולמת, טיפל בו כראוי: מבחר העבודות המוצג בתערוכה אומנם אינו עושׂה צדק עם כל עבודות הפסל, אך מתאפשר לפרוס לפני המבקר אומן רבגוני; יָצָא צִדקו לאור – התגלתה צדקתו ברבים, נודע ברבים שהוא צודק: לאחר משפט ארוך יצא צדקו לאור, והשופט זיכה אותו מכל חשד; מאזני צדק – 1. מאזניים מאוזנים ומדויקים שאין בהם כל הונאה במשקל; 2. כינוי מליצי למשפט צדק ויושר ללא כל פניות; כוח שיפוט, כושר שיפוט – היכולת לשפוט, הכושר לשפוט ולהוציא משפט צדק, שיקול דעת ותבונה המאפשרים למישהו להבחין בין טוב לרע ולקבוע עמדה נכונה בעניין מסוים: בחרנו בו לבורר כי אנו סומכים על הגינותו ועל כושר שיפוטו; מַעגְלֵי יושר – דרכי יושר, דרכי צדק: יש להדריך את החיילים במעגלי יושר ובדרכי נועם; טְהור עיניים – השואף לראות רק יושר וצדק, שאינו יכול לראות עוול ולשתוק: כל טהור עיניים רואה כמה עוול נעשׂה לעולי אתיופיה; בזכות ולא בחסד – [בקבלת הטבה כלשהי או במינוי למִשׂרה] בצדק, לפי תבחינים (קריטריונים) אובייקטיביים (כמו כישורי האדם וזכויותיו הבסיסיות)

ולא לפנים משורת הדין או בגלל שיקולים לא ענייניים (כמו משׂוא פנים או רחמים: בני אדם בעלי מוגבלויות זכאים לסביבה נגישה לצורכיהם בזכות ולא בחסד; נביא זעם, מוכיח בשער– כינוי מליצי למי שדרכו להטיף מוסר לאחרים, למי שמתריע ברבים על אי־צדק, על עוולות מוסריות וכד׳: נבואות זעם או הוכחה בשער נועדו שלא להתגשם כי הן מיועדות להזהיר את העם ולהביאו להליכה בתלם; אינטגרציה חברתית > **תכלול חברתי** – 1. תהליך שבו קבוצות נפרדות מתאחדות לחברה אחת, במיוחד כאשר זו מתנהלת כמדיניות מכוּונת. התהליך נועד לצמצם פערים חברתיים ולתת הזדמנות שווה לעולים חדשים, לבני עדות או לבני מיעוטים בחברה המארחת כדי ליצור חברה בטוחה, יציבה וצודקת, שבה יש דו־קיום, שיתוף פעולה ולכידות: התכלול החברתי פעמים גם מתקן את התנאים להתפוררות החברה ולהדרתה, מרחיק קיטוב ומחזק את תנאי השתלבות חברתית; הלָכָה כּמותו – הדין עימו הצדק עימו; **חֲסַר פְּניות** – הוגן ומאוזן, אובייקטיבי, לא חד־צדדי, לא משוחד, לא מנוטה: יש מקום לצפות לכך ששופט יהיה חסר פניות; יחיד הייתי בדעתי והוכרחתי להרבות בראיות חותכות כדי להוכיח את צדקתי; אנשים לא הצליחו לעשׂות את הצודק חזק, ולכן הם עשו את החזק צודק; **חסד ואמת נפגשו, צדק ושלום נשקו**; מה עדיף אי־צדק או אי־סדר? רק יחידי סגולה מבקשים את הצדק כי רוב האנושות משתוקקת לרחמים; הדבר הנורא בעולם הוא צדק מנותק מן החסד; לעולם אל תתבלבל בין צדק לבין חוק, בין הטוב לבין הצודק, ולעולם אל תניח שהצודק חייב להיות גם הטוב; צדק צדק תרדוף > חקיקה!

<u>אין צדק</u>. אי־צדק – היעדר צדק, כלומר פגיעה בזכות או בזכויות של אדם, עשׂיית דבר שלא בדרך האמת, ההגינות והצדק: נראה שאי־צדק חברתי ופוליטי הולך ומחמיר; בֵּית הַדִין הגבוה לְצֶדֶק > בֵּית המשפט הגבוה לצדק – בית משפט שבו יושב הֶרכב של שופטי בית המשפט העליון הדן בעתירות המוגשות לו, בדרך כלל נגד השלטונות, ושאין בסמכותו של בית משפט אחר או של בית דין אחר לדון בהן: בית המשפט הגבוה לצדק החליט למנוע את ביצוע החלטת השׂר בשל היותה נוגדת את רוח החוק; **טחנות הצדק, טחנות הצדק טוחנות לאט** – כינוי להליכים המשפטיים המייגעים, לאיטיותם ולהתמשכותם עד שהצדק יוצא לאור: עברתי עינוי דין, אני וכל משפחתי, בעטיין של טחנות הצדק שטוחנות לאט; עינוי הדין, עינוּי דין – סבל הנגרם מהתמשכות בניהול משפטו של אדם או בהליך משפטי לאורך זמן ללא סיבה מוצדקת: בניו יורק קבוע בחוק שעל כל עבירה, למעט מעשׂה רצח, על התביעה להיות מוכנה למשפט בתוך שישה חודשים כדי למנוע עינוי דין מהנאשם; **חוק דְרָקוֹני**, חוקים דרקוניים – קוד חוקים שרירותיים הפוגעים באזרחים ללא הצדקה, ואין הציבור יכול לעמוד בהם: חוקי דרקון כתובים בדם כי ניכרו בהחמרה יתרה עם פשוטי העם, למשל, נגזר עונש מוות גם על עברות קלות; אַהבה מקַלקֶלֶת את השוּרה – אהבה אינה מאפשרת ראייה עניינית והתנהגות רגילה, ולכן היא עלולה להטות את האדם מדרך היושר והצדק המוחלט, האהבה מעבירה אדם על דעתו: אין האֵם יכולה לדוּן בענייני בנה כי האהבה מקלקלת את השוּרה; שרירוּת לֵב – 1. מימוש בלתי מוגבל של רצון, עוצמה או כוח שלטון תוך הפגנת עריצות ואי־התחשבות בחוק, בצדק או בזולת: יש להגן על המיעוט מפני שרירות ליבו של הרוב; 2. התנהגות או החלטה שאינה מבוססת על שיקול דעת, על נימוק הגיוני, על עיקרון וכד׳, אלא על גחמות ועל רצונות: לא מדובר במתנה שקרוב או ידיד נתן בשרירות ליבו; **הטיית דעת, משׂוא פנים** – 1. העדפה של מישהו או משהו שאינו מוצדק בנסיבות העניין: כדרך המַרְאָה המלוטשת שמראה לך בלא משׂוא פנים ובלא הונאה מה שאתה מַראֶה בה, כך נהג בתלמידיך בהגינות ובהעמדתם על האמת; 2. התייחסות של ממונה והתנהגותו כלפי עובד, קבוצה או רעיון, המבוסס על התחשבות שאינה אובייקטיבית, מקצועית או הוגנת; שתה את דמו – פגע בשמו הטוב, שלא בצדק, פגע בו פגיעה אנושה (לא פיזית) על לא עוול בכפו, ביקש את ראשו: השׂר המואשם במעילה טען כי זוהי עלילה, וכי העיתונות שותה את דמו; קלקול הדין, הִטה משפט, הֲטָיַית מִשפָּט, **הִטה דין** – עיוֵּת את הדין, שפט משפט שאינו משפּט צדק; החוק היבש – החוק כמו שהוא, לשון החוק כפשוטה, בלי להתחשב בנסיבות מיוחדות: ייתכן שלפי החוק היבש הצדק עם השופט, אבל הלב מתקומם מול פסק הדין הנוקשה; **סדום ועמורה** – כינוי למקום, לחֶברה, למשטר, למעשׂים וכד׳ שיש בהם חוסר מוסריות, שחיתות ורֶשע, עָוול ואי־צדק באופן קיצוני: מדוע נהיינו כסדום ועמורה, כלומר, עם שאינו שוחר עוד לסובלנות, אלא רודף בצע וכסף, מתהולל ותאב מין, ואלימותו; צדיק ורע לו, רשע וטוב לו – ביטוי המביע שהטובים סובלים והרעים מצליחים ומְשַׂגשְׂגִים, היינו אין העולם מתנהל לפי העיקרון של שׂכר לטוב ועונש לרע: בעיית היסוד של ׳צדיק ורע לו, רשע וטוב לו׳ עומדת בעינה גם במקום העבודה; מָדַד לו כמידתו – שילם לו כגמולו, גמל לו לפי המגיע לו > אפליה!

צורך!

צוֹרֶך – 1. הזדקקות למשהו חיוני לשם קיום פיזי או נפשי; תחושה שזקוקים לה: לתינוקות יש צורך במגע ובחום; 2. עובדה, הרגשה או הערכה שיש חוסר במשהו, שמשהו נחוץ או דרוש למטרה מסוימת: אנו מודעים לצורך בגדרות ביטחון באזורים אלה; 3. הכרֵח לפעול באופן מסוים הנובע מן הנסיבות, הנסיבות המאלצות לפעול באופן מסוים, אילוץ: הצורך להשׂיג מזון לילדיה הרעבים העיק עליה מאוד; במידת הצורך – אם הדבר נחוץ או יהיה נחוץ, כשהדבר יידרש: הוא יעבור איתו על החומר ויכניס בו תיקונים במידת הצורך; למדיי, כנדרש, סַגִי, מספיק, דֵי הצורֶך, **כל צורכו** – דיו, במידה מספקת, ככל הדרוש לו, במידה מספקת, דיו: התבשיל אינו מבושל כל צרכו; אם בעין אחת אדם רואה כל צורכו, שתי עיניים למה? צרכים – דברים דרושים למטרה מסוימת (המצוינת בסומך): כספי צדקה אלה נגבים לשם הספקת צורכי פסח; צרכים מיוחדים – שם כולל למוגבלויות, לנכויות למיניהן, הגורמות לקושי גופני, ומצבים רפואיים אחרים (כגון ׳ילדים עם צרכים מיוחדים׳, ׳בני אדם בעלי צרכים מיוחדים׳): בית הספר משלב תלמידים בעלי צרכים מיוחדים בכיתות רגילות; דאג לצרכיו – עשׂה את הדרוש כדי שצרכיו יסופקו: היא חיה אצל בִּתהּ, וזו דואגת לכל צרכיה; צורכֵי ציבּוּר – צרכים ועניינים של הציבור (כגון בעיות השעה, שטח, בניינים) ולא של הפרט: כל ימיו הוא עסק בצורכי ציבור באמונה לפעמים עד כדי הזנחת צרכיו הפרטיים; על ראש הגבעה נמצא שטח שנועד לצורכי ציבור; הוראת שעה, צו השעה, צורכי השעה, צורך השעה – דבר הנדרש לפתור או לספק בתקופה זו, מה שמתחייב לעשׂותו בזמנים אלו: ׳הידוק החגורה הוא צורך השעה׳, הכריז שׂר האוצר; **צורך פיזיולוגי** – דרישות ביולוגיות להישׂרדות יצור, כגון חמצן, מזון, מים, מין ושינה; צורך נפשי – צורך שהוא חיוני לבריאות הנפש של האדם, כגון הנאה, הידודיות בין הפרט לסביבה, אישור חברתי, צדק או סיפוק בעבודה; **מִדרג הצרכים** – מערך מדורג וממוין של צורכי הגוף והנפש של האדם בסולם לפי מידת דחיפותם. הפרט שואף לספק תחילה את צרכיו הפיזיולוגיים (כגון רעב וצמא); אחריו – הצורך בביטחון (כגון הגנה ממחלות, מאלימות ומתאונות), שייכות ואהבה, הערכה עצמית והערכת אחרים (ובו הישׂגיות, מוניטין, הכרה וכד׳); ולבסוף הגשמה עצמית (ובה ערכי מוסר ודת). ככל שהצורך גבוה בסולם, כן הסיפוק גורר אושר; הצורך בהישׂג – רצון עז להגשים מטרות ולהשׂיג רמה גבוהה של ביצועים והגשמה אישית. אדם בעל צורך בהישׂגים יקבל עליו משׂימה שסבירותה גבוהה להצלחה ויימנע ממשימה קלה מדיי (כי לא מאתגרת) או קשה מדיי (כי יפחד מכישלון); הצרכה – הבאה לידי צורך; הצריך – חִייב או דרש משהו או מישהו כי הם חיוניים או חשובים מאוד: פתרון הבעיה מצריך אמצעי מימון; **הערכת צרכים** – 1. ניתוח בעיות נוכחיות ואתגרים עתידיים שהארגון ניצב בפניהם, ושאפשר לטפל בהם באמצעות הדרכה או פיתוח; 2. כלי ייחודי המסייע לאנשי מקצוע (מתחומי החינוך, הרווחה, המשפט והטיפול) כדי לקבוע מה הם הדברים החיוניים לקיום אדם (כגון התנהגותו וצרכיו של מתבגר או של זקן) ולרווחתו, וכן – להעריך את מידת סיכונו לעצמו ולקהילה, לזהות צורכי טיפול ולקבוע המלצות להתערבות טיפולית יעילה; מחוּיָבוּת – האֵיכוּת או המצב של אדם להיות בעל תחושת אחריות כלפי מישהו או משהו מתוך חובה מוסרית, חוקית או מטעמים אחרים; הזקקה, הִזקִיק – הצריך חייב: הזקקתני לומר משהו שלא למדתי מרבותיי; היזקקות, הזדקקות, נזקקוּת, נִזקַק – היה לו צורך בו, משהו או מישהו היה דרוש לו: בעקבות התאונה הוא נזקק לטיפול רפואי; **אונס, אָנוּס** – חייב, מוכרח, נאלץ לעשׂות דבר מה בניגוד לרצונו; הוכרח, מוכרח – אנוס, נאלץ, מחויב: האם את מוכרחה לעמוד למבחן? הכריח, **הֶכֵּרַח** – צורך רב, נחיצות יתֵרה, כורח, חובה, חוסר בְרֵירה, הֵיעדר אפשרות אחרת: בשל המצב הרעוע בצנרת הבית, יש הכרֵח להחליפה [הצורך רפה מן הֶכֵּרַח]; **שִיוּוַע** – 1. היה זקוק לו ביותר, הדבר חסר לו באופן בולט, צעק מתוך צרה, צעק לעזרה, זעק: טובעים שיוועו לגלגל הצלה; בית החולים משווע לידיים עובדות; שיוועתי בכל מאודי ליחס חם ולמעט תשׂוּמַת לב, אך למי היה אכפת; מְשַוֵעַ – מקומם, מזעזע, מעורר סלידה: אי־צדק משווע נתגלה בפסק הדין בשל התיישנות החוק; חִייֵב – גָרַם, הביא לידי, הכריח, הצריך: המצב הכלכלי הקשה חייב אותנו לצמצם בהוצאות; **רָעָב, רעֵב, רָעֵב** – שָאַף ונכסף לדבר מה, השתוקק מאוד לדבר מסוים, היה לו מחסור חריף במשהו: אחרי המאסר הממושך רעבו האסירים לחופש; יש בו רעב אדיר להרפתקאות; הם היו מעריצים גדולים של ישׂראל, והם רעבים להסברה משכנעת; רְעָבוֹן – רצון עז: הטיול בחו״ל השׂביע את רעבונו להרפתקאות; רציתי שיהיה רופא, אך לא עלה בידי להפיג את רעבונו למוזיקה; הרעבה, הרעיב – עורר תשוקה: שנים רבות הרעיב עצמו על דברי תורה וקיווה שהאל ישׂביעו בעולם הבא; חִיוּנִיוּת – הכרחיוּת, חשיבות עליונה של משהו לצורך מסוים, נחיצות, כורח, הכרֵח: האחות הסבירה לתלמידים את החיוניות שבשמירה על כללי הגהות; דַחַף פנימי – צורך פנימי או רצון פנימי בלתי נשלט לעשׂות פעולה מסוימת: הדחף הפנימי של הילד הוא צורך טבעי בהתפתחותו המכוון אותו בחקר הסביבה שלו

והמניע אותו לחפש תנועות וחוויות חדשות; נחיצות, נָחוץ – דרוש, נצרך, שיש בו צורך רב: לימוד מקצועות הליבה נחוץ תכלית הנחיצות כדי להשתלב יפה בחיי המאה ה־21; בִּשְׁעַת הדְחָק – בשעת הכרח, בשעת חירום, בזמן שנוצר צורך דחוף או דוחק בדבר מה, בייחוד כאשר חסרים האמצעים הרגילים להשׂיגו או לבצעו: אנו משתמשים במזון מוקפא רק בשעת הדחק; בְּעַל כּורחו, על כורחו, בלית בְרֵירה, בְהֶכרֵחַ, מן הֶהכרֵחַ – באין אפשרות אחרת, נֶגד רצונו, באופן בלתי נמנע: על כורחו נתן את ערבותו; מוצר זול אינו בהכרֵחַ מוצר פחות טוב; יש לו מקום – יש צורך בו, הוא מתאים: אתה צודק, יש מקום להערתך; אין לו מקום ב־ – 1. אין צורך בו, הוא מיותר, הוא יוצא דופן: סעיף זה מיותר ואין לו מקום בחוזה; 2. (נאמר על רעיון, על הצעה, על שאלה וכד׳) הוא אינו מתאים לנסיבות שבהן הועלה, מקומו לא יכירנו בנסיבות אלו: התבטאויות קיצוניות כאלה אין להן מקום בין כותלי בית הספר; כורח המציאות – משהו לא־נעים שהמציאות כופה ואי־אפשר להימנע ממנו; אילוץ הנובע מן הנסיבות, הכרֵח הנובע מהמציאות הקשה: צמצום בהוצאות בימים אלו הוא כורח המציאות; אינטרס לאומי – צרכים ושאיפות של מדינה הנוגעים לעצם קיומה, כגון יחסיה עם מדינות ריבוניות אחרות המרכיבות את סביבתה החיצונית, שמירה על הביטחון, רווחה כלכלית, קיום סדר עולמי רצוי, טיפוח ערכים, משטר דמוקרטי, שלטון החוק וחירויות הפרט; מבוכת המאה ה־21 היא הצורך בהשתייכות ובחירות; מטרת הדת היא לא להסביר מהו האלוהים או להשׂביע את רצונו, אלא לספק כמה מצורכי האדם הבסיסיים> אונס!

צחוק!

צהלת שִׂמחה, שְׂחוק, צחוק – פעולה פיזיולוגית קולית ורגשית של שעשוע, הנאה או לעג המשנה את הבעת הפנים. הצחוק משחרר מתח שנוצר מהאזנה לסיפור משעשע או מצפייה באירוע משעשע: אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה; אין עומדים לפני הציבור לא מתוך עצבות, לא מתוך צחוק ולא מתוך קלות ראש; צחוק הגורָל – תהפוכות לטוב או לרע בחיי האדם, שינוי לא־צפוי בהשתלשלות דברים, אירוניה של הגורל: צחוק הגורל הוא שדווקא יריבו משכבר הימים הציל את חייו במלחמה; צחוק בלתי מרוסן – צחוק לא מאופָּק ולא עצוּר; צחוק חנוק – צחוק כבוש ולא ברור, עמום ולא צלול: רוב הזמן שכבנו בשקט, אך מדי פעם נפלטה מפינו צחוק חנוק; צחוק בצד [עגה] – נדבר ברצינות ובלי להתבדח; סמן שׂיח המציין מעבר לאמירה רצינית הבאה אחרי אמירה הומוריסטית; צחוק הומֵרי – צחוק סוער וסוחף ובלתי נשלט, צחוק ממושך בכל לב, על יסוד הצחוק הגדול המתואר באיליאדה של הומרוס; צחוק מצלצל – צחוק רם ועליז, צחוק מתגלגל, צחוק מלא עליצות: היא הייתה נערה מלאת חיים, ומבוקר עד ערב הִדהד בבית צחוקה המצלצל; צְחוֹק פָּרוּעַ – צחוק היסטרי חסר שליטה שאינו הולם את המצב: לתדהמתנו, הוא הגיב בצחוק פרוע על דבריו הרציניים של המרצה; צחוק היסטרי – צחוק המעיד על מצוקת נפש קשה, על מתח נורא וכד׳, המתפרץ בצחוק בלתי נשלט. אין הצחוק מעיד על שׂמחה, אלא דווקא על כאב וסבל נוראיים: בעת לוויה בא עליי צחוק היסטרי, וחשתי נורא כי למראית עין נראיתי שׂמח; צחק בכל פה – צחק בהנאה ובקול; צחוק אִירוֹנִי – צחוק לגלגני, מהתל, עוקצני; שׂחוק מר, צחוק מר – 1. צחוק לועג, עוקץ ופוגע, צחוק של רשעות: צחוקו היה צחוק מר כלענה, אכזר שנהנה להתעלל בפקודיו; 2. צחוק מאולץ המסתיר צער פנימי; רַעֲמֵי צְחוֹק – צחוק רועש בקולי קולות כמו של רעם: הקהל הגיב על הבדיחות ברעמי צחוק; פָּרַץ בצחוק – החל לצחוק בבת אחת ובעוצמה: לוכדת הנחשים התקרבה אט־אט לעבר הנחש האימתני, ולפתע פרצה בצחוק משהתברר כי לא היה אלא נחש גומי למשׂחק ילדים; צחוק הגורָל – תהפוכות לטוב או לרע בחיי האדם, שינויים לא־צפויים בהשתלשלות דברים: צחוק הגורל, בעלה דומה לבחור שדחתה; התקף צחוק – צחוק ממושך ובלתי נשלט: השׂר עלה להסביר הצעת חוק ממשלתית, אך לא הצליח לשׂאת דבריו בשל התקף צחוק וגרר עימו עשׂרות חברי כנסת שנכחו במליאה; עשׂה צחוק ל־ – שיטה ב־, לעג ל־: צחוק עשׂה לי אלוהים; צחוק עשׂה לי אֱלוהים – קרה לי דָבר מפתיע, לא טבעי; צחוק מֵפיסטו – צחוק מרושע, ארסי ושׂטני; בַּת צחוק – חיוּך: בת צחוק הופיעה על פניה כשפגשה את חברה; צחוק פרוע – צחוק רם וגס, צחוק חסר מעצורים, צחוק פראי: לתדהמתנו, הוא הגיב בצחוק פרוע על דבריו הרציניים של המרצה; צחוק מתגלגל – צחוק מתמשך; צחוק מֵפִיסטוֹ [על שם דמות השׂטן שפָאוּסט מכר לו את נשמתו, כמסופר ביצירתו של גֶתֶה] – צחוק מרושע ושׂטני, צחוק ארסי: צחוק מפיסטו של העבריין לא בישׂר טובות במסיבה; צחוק מהתלות, שׂחוק מַהתַלות – צחוק מתוך לגלוג ולעג: הצעתי ששקדתי עליה ימים רבים צחק הממונה צחוק מַהתלות; שָׂם אותו לצחוק, הָיה לִצחוק – היתל בו, בז ולעג לו: בשל מעשׂי נערוּתו הוא היה לצחוק בעיני חבריו המבוגרים; התגַלגֵל מִצחוק – צחק צחוק גדול, התפתל מֵרוב צחוק; בת שְׂחוק, בת צחוק – צחוק קל, חיוּך: מבת צחוקה ניכר שהייתה שְׂבעת רצון מתוצאות המבחן; בת צחוק דחוקה – חיוך מאונס, רופף: פעמים גם מי שאינך מכיר כלל שאתה הולך מולו ברחוב יחייך אליך בבת צחוק דחוקה; הצחקה, הִצחִיק, צָחַק – 1. עשׂה קולות ותנועות של צחוק, בדרך כלל מתוך שׂמחה ועליזות, אך לעיתים גם מתוך מבוכה: כשאורן מספר בדיחות, הכול צוחקים; 2. אמר משהו לא ברצינות: אל תדאג, הוא סתם צוחק כי אינו מתכוון למה שהוא אומר; עשׂה צחוק מ־ > צחק ממנו, צחק עליו – לעג לו, זלזל בו, חשב שהוא עשׂה או אמר משהו טיפשי: בשל התנהגותו יוצאת הדופן צחקו עליו הכול ולעגו לו; צחק עד דמעות – צחק צחוק גדול וממושך; ׳התפקע מצחוק׳, ׳התפוצץ מצחוק׳: הילדים צחקו עד דמעות למראה להטוטי הליצן; צחק בליבו – לגלג בליבו בלא להראות כלפי חוץ את לגלוגו: כששמעתי את דבריו התמימים צחקתי בליבי ואמרתי לעצמי, כך מדבר מי שמעולם לא עשׂה דבר; צָחַק בקִרבּו – צחק צחוק קל בליבו: האם צחקה בקרבה כשפעוטהּ ניסה לצעוד את צעדיו הראשונים; צחק מֵאוזֶן לאוזֶן – צחק צחוק גדול; גָעָה בצחוק – צחק צחוק קולני וממושך: משעלה הליצן אל הבימה געו הילדים בצחוק; התפַּקֵעַ מִצחוק – צחק הרבה עד שאין לו כוח עוד; צוחק מי שצוחק אחרון – רק בסופו של עימות יתברר ידו של מי על העליונה: הפעם ניצחת, אך טרם נגמר המשׂחק, זכור צוחק מי שצוחק אחרון; התגַלגֵל מִצחוק – צחק צחוק גדול, התפתל מרוב צחוק; צִיחֵק – 1. השתעשע, בילה בשעשועים, לרוב אגב התהוללות, השתעשע באהבהבים: וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ; 2. התלוצץ, חמד לצון, התבדח; ציחק במישהו – לעג לו, עָשָׂה אותו ללעג, שָׂם אותו לצחוק: וַיְהִי (לוט) כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו; רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֶק בָּנוּ; היה כמצחק בעיניו – נראה כמי שאינו מתכוון ברצינות, נִדמָה כחומד לצון: משל לבן מלכים שגדל בכפר ועיבד את אדמתו, וכשבגר אמרו לו ׳התחל ללמוד גינוני מלוכה׳, היה הדבר כמצחק בעיניו כי העדיף לחרוש את אדמתו בצמד בקר; מַצחִיקָנוּת, מַצחִיקָן – מי שנוהג להצחיק אחרים, שׂחקן־בדרן המשעשע את הקהל בדברי צחוק ובהומור, בדחן; מְשוּלָח – [נאמר בעיקר על צחוק] פרוע, חסר מעצורים, חסר רסן: לפתע געה בצחוק משולח, שופע עלומים; הֵתֵל בו, הִיתֵל בו – שיטה בו, נהג בו בדרך של בדיחות וצחוק, לעג לו או העמידו באור מגוחך, צחק עליו: זה שלוש פעמים התלת בי, על כן אני מתקשה להאמין לדבריך; וַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל שִׁמְשׁוֹן עַד הֵנָּה הֵתַלְתָּ בִּי וַתְּדַבֵּר אֵלַי כְּזָבִים, הַגִּידָה לִּי בַּמֶּה תֵּאָסֵר; היתול – לגלוג, לצון והומור: דבריו נאמרו דרך היתול, לא הייתה בהם כוונה של ממש; חייכנות, חַייכָן – מרבה להביע פנים שׂמחות ולהצטחק: בעלת הבית הייתה אישה פשוטה וחייכנית; חִיוּך – הבעת פנים שׂמֵחָה של צחוק קל; חִיֵיך – הגיב תגובה הטבועה באדם מעת לידתו, והיא ניכרת בהבעת פנים הנוצרת ממתיחת שרירים משני צִדְדֵי הפה וסביב העיניים, ופעמים גם בהיווצרות גומות בצִדְדֵי הלחיים – הכול כדי לבטא הנאה או שעשוע; צחוק קל, בת צחוק: כשנפרדתי ממנה בבית הנתיבות היה חיוכה חיוך רחב רב נהרה; עם חיוך על השׂפתיים – בפנים מחייכות, ברוח טובה, במורל גבוה: היא עברה את כל תלאות הדרך וחיוך על שׂפתיה; בת חיוך – חיוך קל: מבת חיוכו ניכר שהשתפר מצב רוחו; חיוך קפוא – חיוך נטול חמימות ולבביות; חיוך מלאכותי, החיוך הפאן־אמריקני, חיוך מקצועי – חיוך רצוני שבו נעים רק השרירים שבצדדי הפה כדי להביע נימוס, לדוגמה, החיוך שבו מקדמת דיילת אוויר את העולים למטוס [ומכאן כנראה אף כינויו של החיוך על שם חברת התעופה], חיוך זה נחשב לחיוך בלתי כן; חִיוּך אֲבגורים – כינוי לחיוך ערמומי של בני אדם המבינים איש לרעהו ולועגים יחד לסכלותם של המאמינים בהם [אֲבגור – כוהן רומי שהגיד עתידות לפי מעוף הציפורים; ובהשאלה: רמאי]; לַעַג לָרָש – שָׂם מישהו לצחוק בדורשו ממנו דבר שהוא למעלה מיכולתו או מהשׂגתו: דרישה מדר רחוב לקנות שטיח היא לעג לרש; חִיוּך מְעוּשֶׂה – חיוך לא אמיתי, לא טבעי, מזויף, מלאכותי: היא קיבלה אותנו בחיוך מעושׂה ובקוצר רוח בולט; שְׂטָנִיוּת, דֵמוֹנִי > שְׂטָנִי – אכזרי ורע ביותר, כמו של שטן, מרושע, רע בצורה לא אנושית: השׂחקן חייך חיוך שׂטני שגרם לצמרמורת אצל קהל הצופים; חיוך שְׂטָנִי – חיוך שיש בו רשעות בהבעתו: חיוך שטני, יהיר ולא־אכפתי היה החלק הקל באופיו המרושע; הומור – היכולת לתפּוס ולבטא את הצדדים המשעשעים, המגוחכים והאבסורדיים של החיים, לרוב מתוך ראייה רחבה ויחס של אהדה סלחנית; מבוּדָח – עליז, לא רציני, יֵש בו בדיחות; בְּדִיחוּת – עליזות, הוּמור, שׂמחה, צחוק, עליצוּת: למדנו על־פי דרך בדיחוּתו; התבדחה עליו דעתו – התלוצץ; בִּמבוּדָח, בדיחות הדעת – צחוק, מצב שבו בני אדם צוחקים ועליזים, עליצות, מצב רוח טוב, רוח של הומור: אהבתי את התנהלותה בזכות בדיחות דעתה ותשובותיה המחוכמות; הֲלָצִי – מבדח, שיש בו מן החידוד והמליצה: דווה ליבנו שהגישה ההלצית אחזה ברעיון יישוב הארץ; צִחקוּק, צִחקֵק – צחק צחוק קל וכבוש, השמיע צחוק מקוּטע: הקהל הגיב בצחקוקים קלים לשמע הבדיחות הלא־מוצלחות של המנחה; הִתבַּדְחוּת, התבדח – בילה בדברי צחוק, התלוצץ, השתעשע בדברי בדיחה: האם גם אתה רוצה שאתבדח עליך? הִתבַּדחוּתו לא התקבלה ברוח טובה כי לא הובנה; גיחוּך, גיחך – חִייך חיוך של לִגלוּג או צחוק קל: גיחוך קל עלה על

שִׂפתיו בפוגשו את בתו מחופֶּשׂת לדרקון; מַהֲתַלָּה – בדיחה, לצנוּת, הלצה, דבר צחוק והיתול: כל ששמענו היה מהתלות והלצות זולות; לא יהא אדם בעל שׂחוק ומהתלות ולא עצוב, אלא שׂמח; חֶבֶר לֵצִים – חבורה עליזה שאוהבת להתבדח ולעשׂות מעשׂי קונדס, קבוצת שובבים: כדי לשפר את מצב הרוח, הזמנו חבר לצים לשׂמח את ליבנו; הלבין שיניים לפלוני, הראה לו פנים מסבירות – הסביר פניו, הראה לו פנים שׂוחקות: הלבין שיניו לפלונית עד שאחז את כרסו מחמת צחוק; שׂחוק אַכְזָרִי, שׂחוק זָדון – צחוק מתוך רשעות, לעג קשה: האיש רע הלב שׂחק שׂחוק אכזרי בראותו את סבלי; חוש הומור – 1. יכולת או כישרון של אדם להבין ולצחוק מבדיחות, מאבסורד וממאורע שיש בו משהו מצחיק. 2. יכולת לשעשע, להצחיק אחרים ולראות את הצד המצחיק של הדברים: יש לו חוש הומור נהדר – כולנו צוחקים מבדיחותיו; הימלאות שְׂחוק פינו, נמלא שְׂחוק פינו – צחקנו הרבה: אז יִמָּלֵא שׂחוק פינו; היה כמצחק בעיני פלוני – נראה כמי שאינו מתכוון ברצינות, נדמה לו כחומד לצון; חמד לו לצון, חָמַד לצון – התלוצץ; היה למשל ולשנינה – היה לבוז וללעג, צחקו עליו, הוא דוגמה לדבר נלעג; היה כמצחק בעיני פלוני – נראה כמי שאינו מתכוון ברצינות, נדמה לו כחומד לצון; מוות מרוב צחוק – מוות נדיר הנגרם מדום לב או מחנק, הבאים בעקבות התקף של צחוק ממושך ובלתי נשלט; חוּכָּא ואִטלוּלָא – לַעַג וָקֶלֶס, צחוק גדול: בימינו, כשהמידע גלוי ונגיש לכול, כל עניין הגַנְזָרוּת (צנזורה) הפך לחוּכָּא ולאִטלוּלָא; התגַלגֵל מִצחוק – צחק צחוק גדול, התפתל מרוב צחוק; התמוגג מצחוק – התענג מצחוק, התרגש מצחוק: הַסב התמוגג מצחוק כשצפה בסרטי צ׳רלי צ׳פלין; בחיוכה לא היו לא אדוות צחוק ולא בת צחוק מאונסת, אלא חיוך מאולץ ומעושׂה; יום ללא צחוק הוא יום מבוזבז [צ׳פלין]; דעתו בדוחה עליו; נפלה הלצה לתוך פיו, ולא טמן אותה תחת לשונו; הבליע חיוך של קורת רוח; העלה בת חיוך על שְׂפתותיו המחושקות; התיר לעצמו שמינית של חיוך בעת קבלת הפנים; צחק צחוק שכל איבריו צחקו עימו; עת לבכות ועת לצחוק; נשנק מצחוק שופע עלומים ומשולח; צחק בכל כוחו עד שדמעו עיניו; את הצחוק, התבלין לצרות ישׂראל, ציווה לנו ונתן לנו התַּבְלָן הגדול, שלום עליכם; הצחוק מגרש עצבות, מחזק את כוח החיים, מרפא תחלואים ומשכיח צער; חיוכו היה אנושי, רך ומבויש כחיוך תמים של תינוק; שנים לא העלה בת־חיוך על שְׂפתותיו המחושקות עד שמצא את אהבתו והבליע חיוך של קורת רוח; הוא התיר לעצמו שמינית של חיוך, ואילו חברתו התעוותה והתכווצה מרוב צחוק; לא יכלה לכבוש את יצר הצחוק, ופרצה בצחוק מצלצל; מצהלות צחוקו נישׂאו למרחקים; צחק צחוק ארוך ועליז עד שנתמלאו עיניו דמעות; חתימת צחוק בצבצה מבין שִׂפתיו; גלי הצחוק התנפצו אל סלע המציאות האפורה של החיים > אושר! הנאה!

ציבור!

ציבורי, ציבור – אנשים (כגון קָהל, חֶברה, עֵדה) במקום מסוים: אל תפרוש מן הציבור; מי שעוסקים בצורכי ציבור באמונה, עיסוקם לשם שמיים; צִיבּוּרִיּוּת – 1. חֶברה או כל הציבור: מה שמטריד את הציבוריות האמריקנית אינו בהכרֵח מה שמטריד את הציבוריות הישׂראלית; 2. מה שנראה לעיני כול, מה שגלוי לציבור, מה שמעניינו או מעסקו של הציבור: אי־אפשר להתעלם מתופעות מסוג זה בשל ציבוריותן; מֶרחב ציבורי – כינוי לכל הפעילויות האנושיות הנעשׂות בציבור, מחוץ למסגרת המשפחתית [בתנאי שיש דמוקרטיה ובה חופש הבעת דעה ודיון בענייני המדינה; האזרח חופשי מאינטרסים פוליטיים או כלכליים וזכאי לבעלות על רכוש, ומדינת הרווחה דואגת לקיומו; יש בה תרבות פוליטית של התאספות והתדיינות, המעודדת השתתפות חופשית]; תאגיד ציבורי – 1. תאגיד שמניותיו נסחרות לציבור הרחב בבורסה. 2. תאגיד בתפקיד ממשלתי, כגון חברת מים עירונית או בית חולים. התאגיד הציבורי עשׂוי לפעול בשליטת הממשלה או להיות עצמאי כלכלית; בריאות הציבור – תחום ברפואה המוגדר כמדע ואומנות של מניעת מחלות וקידום בריאות בבני אדם באמצעות מאמץ מאורגן ובחירה מושׂכלת של חברה, ארגונים, קהילות ציבוריות ופרטיות ופרטים בודדים: היחידה לבריאות הציבור במשׂרד הבריאות מפעילה תחנות לאם ולילד, נותנת שירותי בריאות לבתי ספר ושירותי חיסונים, מפקחת פיקוח תברואתי ועוד; הפקעה לצורכי ציבור, הפקיע לצורכי ציבור – הוציא דבר מה (כגון קרקע) מבעליו בתוקף צו משפטי או חוקי; ביטל את חזקתו של מישהו או את זכותו על משהו. הצו מסמיך את שׂר האוצר ואת שר התחבורה והבטיחות להפקיע את הבעלות על מקרקעין או זכויות אחרות בהם, ודי להודיע לבעל הזכויות על כוונתו לרכוש אותם מידיו בכפייה; בַּעַת ציבור – פחד חולני מהתכנסות בני אדם למקום אחד הגוררת מצוקה של ממש או המונעת השתתפות בפעילות חברתית; למשל, פחד קיצוני שיהפוך ההמון לאספסוף או לאלים, פחד להידרס בקהל, לחלות במחלה קטלנית מההמון, להיאבד בקהל או לחוש חסר ערך כאשר מוקפים קהל. קשה לנבעת להתמודד עם מצבים, כגון מסיבות, צפייה בקולנוע, משׂחק ספורט או הליכה לקניון; רחשי הציבור – דעות ותחושות הרֹווחות באוכלוסייה; עבודה ציבורית – עבודה למען הכלל, עסקנות ציבורית־חברתית, מפלגתית וכד׳: ראש הממשלה הקדיש את כל חייו לעבודה ציבורית; עבודות ציבוריות – עבודות תשתית הנעשׂות בקנה מידה אֲזורי או ארצי לטובת הציבור (כמו סלילת כבישים, פיתוח מערכות ביוב, תיעול, התקנת מדרכות): מַּעַ״ץ (מחלקת העבודות הציבוריות בישׂראל) – אחראית לסלילת הכבישים הראשיים ביישובים; יחסי ציבור – הצגת דימוי חיובי של מוסד או של יחיד, באמצעות פרסום והסברה פעילים כדי להשפיע על ציבור כללי או ממוקד, לרבות החדרת מוצר, שירות, אדם או רעיון כלשהו לתודעת הציבור כדי לשפר את תדמיתם ולעודד את ביקושם באמצעות כלי התקשורת: איש יחסי הציבור של הפוליטיקאי יעץ לו להצטלם בחברת ילדים כדי לשבור את תדמיתו הקשוחה; תענית ציבור – 1. כל אחד מימי הצום הקבועים בהלכה: צום גדליה, עשׂרה בטבת, שבעה עשׂר בתמוז, תשעה באב ותענית אסתר; 2. יום צום המוטל על הציבור כולו בעת צרה, כגון בזמן עצירת גשמים, כדי לבטל רוע הגזֵרה; בעל תפילה, שליחַ ציבּוּר (שָ״ץ) – חזן היורד לפני התיבה בבית הכנסת כדי להוביל את תפילת הציבור בקריאה בשקט ובקולו הערב. הוא אמור לדעת את נוסח התפילה ואת הנעימות המקובלות בה; פגיעה ברִגשות הציבור – פגיעה בהשקפות, בעמדות ובאמונות בתחום מסוים המזעזעות את אמות הסִיפִּים של הסובלנות ההדדית, היינו שהיא עלולה להיות כה אנושה שיש בה כדי לערער את הסֵדֶר הציבורי או להפרו הפרה ממשית וקשה; אויֵב הציבּוּר – אדם או גוף המאיים על ערכי החברה שהם סכנה לה, כגון פושע מסוכן או גוף פלילי עוין: מתנגדי המשטר הוכרזו אויבי הציבור והוגלו מארצם; טובין ציבוריים – דבר (כגון מִצרך או שירות) שהממשלה מייצרת או הטבע מעמיד לרווחת הציבור ללא עלות, למשל: הגנה לאומית, אכיפת חוק וסלילת כבישים. על הרוב את השירותים האלה מנַהלת הממשלה במימון הציבור במיסוי באמצעות החוק; המִגזר הציבורי – החלק בכלכלת המדינה שבבעלות הממשלה או בשליטתה. במגזר זה הפעילות הכלכלית נעשׂית מטעם הממשלה והגופים שבשליטתה: ממשל אזורי או שלטון מקומי; בנה במה לעצמו, פֵּרַש מן הציבור – 1. לא השתתף עם הציבור כולו ולא נָשָׂא בנטל המוטל על הכלל (בעיקר בעת צרה, מחסור וכד׳), העמיד את עצמו מחוץ לכלל: כל הפורש מן הציבור אינו רואה ברכה בעמלו; 2. לא נהג כפי שנוהגים הכול, התנהג באופן עצמאי ולרוב בניגוד להתנהגות הכלל; עובד מדינה, עובד ציבור – אדם העובד במגזר הציבורי, במשׂרדי הממשלה או ברשויותיה ובשלטון המקומי, למעט מי שמשרת בצה״ל; אומבודסמֶן > נְציב התלונות, נְציב תלונות הציבּוּר – 1. ממונה מטעם הממשלה או גוף ציבור אחר, שתלונות הציבור מופנות אליו: נציב התלונות משתדל לבדוק את תלונות הציבור ולסייע בידו; 2. מבקר המדינה בתפקידו כממונה על בירור תלונות של אזרחים נגד משׂרדי הממשלה ומנגנונים ציבוריים; איש ציבור – אישיות חשובה ומוכּרת ברבים: בטקס חנוכת בית החולים נכחו שׂרים, חברי כנסת, מפקדי צבא ואישי ציבור אחרים; צורכֵי ציבּוּר – ענייני הציבור, החברה, ולא של הפרט: המתעסק בצורכי ציבור משכּח תלמודו; ידועים בציבור, ידוע בציבור – מי שחי עם בת זוג או עם בן זוג ומנהל משק בית משותף (עירוב ממשי בכספים וברכוש) וחי חיי משפחה (מגורים ולינה משותפת; בילויים משותפים: מסעדות, נסיעות לחו״ל, ארוחות משפחתיות וכיו״ב); כן נדרשת בידיעת הציבור שיסבור לרוב כי מדובר בבני זוג נשׂואים; תקנות הציבור, תקנת הציבור – פסיקה או חוק שנקבעו למען הצרכים והאינטרסים של הציבור, העיקרון החוקי או המדיניות התחוקתית שלפיהם הסכמים או חוזים המנוגדים לטובת הציבור (כגון הסכם לביצוע פשע) ייחשבו לבלתי חוקיים ובלתי תקפים: בית המשפט פסק שהפיטורים אינם תקפים משום שהנסיבות שבהן התקבלו עומדות בסתירה לתקנת הציבור; לינץ׳ ציבורי – 1. פעולה אלימה של המון המוציא להורג אדם בלי הליך משפטי בטענה כי אותו אדם ביצע פשע: הלינץ׳ מלוּוֶה תדיר בעינויים ובפגיעות אחרות במוּצא להורג; 2. ביקורת קשה של דעת הקהל על איש ציבור; עובד ציבור – מי שמועסק במוסדות הממשלה, למעט צה״ל; העלבת עובד ציבור – פגיעה ברִגשותיו או בכבודו של עובד ציבור (לרבות דיין או פקיד של בית דין דתי או חבר ועדת חקירה לפי חוק ועדות חקירה) בתנועות, במילים או במעשׂים, כשהוא ממלא תפקידו (או בנוגע למילוי תפקידו); הפרעה לעובד ציבור – נקיטת מעשׂה שהיה בו כדי להפריע במכוּוָן לעובד הציבור למלא את תפקידו; ענייני הציבור, עניין ציבורי – עניין שידיעתו ברבים מתאימה להגשמת מטרה ציבורית או שיש לציבור תועלת בידיעה לגביו, אם לגיבוש דעתו בענייני ציבור ואם לשיפור אורחות חייו, כגון מידע על שימוש פוליטיקאים בתקציב, על המצב הביטחוני; עניין לציבור – נושׂא המעניין את הציבור, אך לא בהכרֵח חשוב לתועלתו, כגון דוגמן ידוע שהתחתן או מחלה של ספורטאי מפורסם; עסקי ציבור – פעילות בתחומי החברה והמדינה; זכות הציבור לדעת – זכותו של אדם ושל הציבור כולו לקבל מידע מתאים לצרכיו ולתחומי עניינו מרשויות השלטון על פעולתן ועל נושׂאים שבהם עוסקים אמצָעֵי התקשורת, גם כדי שיוכל, כריבון, לפקח ולבקר את מעשׂיהם; שירות לציבור – פעילות המסייעת

ציבור ללא תמורה כספית; שירות לתועלת הציבור – עונש שמטיל בית המשפט ואינו חלופה לעונש מאסר הנקבע על הרוב ללא הרשעה בדין; חוק שירות הציבור (הגבלות לאחר הפרישה) – חוק המטיל הגבלות על עובד ציבור שפרש מתפקידו [כגון למנוע ממנו לנצל בשנות עבודתו את מעמדו ואת כוחו לטובת קידום ענייניו האישיים במקום עבודה החדש או עם גורם שאליו הוא מעוניין לעבור לאחר פרישתו; למנוע ניצול קשרים שיצר במוסד שממנו פרש עם עמיתיו לעבודה או עם גורמים חיצוניים ששירת במהלך עבודתו; למנוע ממנו לעבוד בגוף שעל פעולתו פיקח כשהיה עובד מדינה בשל ניגוד עניינים]; שְׁלוֹם הציבור – הביטחון המובטח לאזרחי המדינה לקיים חיי שגרה: המשטרה ביקשה להאריך את מעצרו של החשוד בטענה שיציאתו לחופשי תסכן את שלום הציבור; טוֹבַת הציבּוּר – תועלת הרבים גם אם יש בה פגיעה במעטים; אל תפרוש מן הציבור – מימרה בשבח חיי החברה, בזכות השיתוף ובקבלת עול משמעתו של הציבור; שטח ציבורי פתוח – שטח בבעלות מדינת ישׂראל או מי מטעמה (כגון רשות מקומית), המשמש לצורכי ציבור והפתוח לרשות הרבים, כלומר הכניסה אליו חופשית לכול (כגון פארק ציבורי); הציבור הרחב – כל החברה, כל הקהל: משׂרד הבריאות קרא לציבור הרחב להרתיח את מי השתייה בגלל זיהום שנתגלה במים; גוף ציבורי – התארגנות ציבורית, אוסף של נציגי ציבור שהתארגנו למען מטרה משותפת: משפחות נפגעי תאונות הדרכים החליטו להקים גוף ציבורי שיילחם בנגע תאונות הדרכים; המִגזר הציבורי – החלק של הפעילות הכלכלית שנוקטים הממשלה והגופים שבשליטתה, ממשל אזורי או שלטון מקומי; זכות הציבור לדעת – זכותו של אדם ושל הציבור כולו לקבל מידע מתאים לצרכיו ולתחומי עניינו מרשויות השלטון על פעולתן ועל נושׂאים שבהם עוסקים אמצָעֵי התקשורת, גם כדי שיוכל, כריבון, לפקח ולבקר את מעשׂיהם; שִׂיח ציבורי – חילופי דברים בתקשורת ובדעת הקהל בנושׂא כלשהו; שטח ירוק, שטח ציבורי – שטח לא־בנוי בבעלות ציבורית, המוגדר בחוק כשטח לרשות הציבור ולרווחתו, כגון גן ציבורי, כיכר עירונית וכדומה, גן, חורש ויערות, גנים לאומיים ושמורות טבע, רחבה, כיכר, שׂדרה או מעבר: לפי התקנה החדשה אין לעשן בשטח ציבורי; אינטרס ציבורי – מגוון נושׂאים המבטאים את טובת הכלל, כגון ביטחון המדינה, חינוך איכותי, בטיחות בדרכים, בריאות הציבור, איכות הסביבה, זכות הציבור לדעת, תחבורה יעילה; עֲמַד למבחן הציבור – מעשׂיו ועתידו הפוליטי ייקבעו בבחירות או בהשפעת דעת הקהל; גְּזֵרה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה – קביעה מחמירה (תקנה, חוק, מס וכד׳) שאין רוב הציבור יכול לקיימה כי אינה מתחשבת בנוהגי הציבור, בצרכיו ובמגבלותיו; אֵימַת הציבּוּר – חשש מְשַׁתֵּק, מבוכה ואי־נוחוּת, חרדה או התרגשות רבה הנוגעים לנואם לפני קהל או להופיע לפניו. הפרט נעשׂה מתוח ועלול לגמגם, לשכוח שורות או לנסות לברוח מהמצב. התופעה עלולה להתפתח לתסמיני תבהלה או אפילו להתקפה: בשל אימת הציבור העדיפה להינשׂא בחוג מצומצם אף שאינה נתקפת באימת הציבור בעלותה לבימה; מִנהל ציבורי – מכלול הארגונים הציבוריים הפועלים במדינה, שמכַוונים גופים פוליטיים לעיצוב מדיניות ציבורית [מִנהל זה מתנהל לפי כללים בירוקרטיים, מעוגן במשפט המִנהלי, מאויש וממומן מטעם הציבור בתקציב המדינה וחשׂוף לביקורת ציבורית]; פַּחַד בָּמָה, פַּחַד קָהָל – חשש מְשַׁתֵּק או התרגשות רבה מפני הופעה בציבור [התסמינים הם הזעה, רעידות, קושי בנשימה, תחושת חישכון (blackout) או שיתוק וכד׳; פחד קהל עלול לנתק אדם מאירועים חברתיים, מקידום בעבודה ומהשׂגת מטרות אישיות ומקצועיות בחייו]; תַּקָּנָה – הוראה או נורמה כללית מחייבת שקבעה רשות מכוח סמכות שהוענק לה בחוק, לרבות הוראה שיש לה תוקֶף משפטי על־פי חכמי ההלכה או כל גורם דתי בעל סמכות; עַסְקָן – אדם העוסק בצורכי ציבור ומטפל בעניינים הנוגעים לאגודה, למפלגה או לקהילה מסוימת, כגון עסקן מפלגתי, עסקן ציבורי: חברי המועצה הם עסקנים מקומיים שמונעים משיקולים ענייניים; עסקני, עַסְקָנוּת – התעסקות בעניינים הנוגעים לצורכי הציבור, בייחוד ענייני קהילה, מפלגה וכד׳, פעולת העסקן: רוב זמנה ייחדה לעסקנות מפלגתית, פעמים על חשבון משפחתה וילדיה; שערורייתי, סקַנְדָּל > שַׁערוּרִייה – 1. אירוע, נסיבות או מעשׂה מביש שנודעו בקרב ציבור רחב, הסבור כי הם מכעיסים, מזעזעים, לא־מוסריים או נוראים מבחינה אחרת כי הם פוגעים בתקינות או בתפיסות מוסר מבוססות או מבזים את הקשורים אליה; הביקורת או הזעם המתעוררים בתגובה על כך: מעשׂה השוחד של פקיד בכיר בעירייה חולל שערורייה ציבורית; 2. דיבורים, דיווחים או אמירות מרושעים על הדברים הרעים או הלא נכונים שבני אדם עשׂו או שחושבים שעשׂו, בייחוד רכילות על חייהם הפרטיים: בעיתון מידע מפורט ואמין ותחקירים מעמיקים ואינו מחפשׂ שערוריות; פנים־ארגוני – מתרחש בתוך הארגון: שיתוף פעולה פנים־ארגוני עניינו יחסי הגומלין בין מחלקות, יחידות ויחידים בארגון, חילופי ידע בין יחידים וכד׳; קוֹאוֹפֵּרַצְיָה > שיתוף פעולה, קוֹאוֹפֶּרָטִיב > שיתופי – איגוד המיישׂם את הרעיונות של שיתוף הפעולה, כגון אגודה שיתופית, בנק שיתופי, אגודה שיתופית לאשראי;

אוֹ־אִי־סִי־דִי > אִרגון לְשִׁיתוּף וּלְפִיתוּחַ כַּלְכָּלִי (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD), היינו: התאגדות עצמאית של בני אדם, הבוחרים לקדם את צורכיהם ואת שאיפותיהם הכלכליים, החברתיים, והתרבותיים באמצעות בעלות משותפת על מערכת עסקית המנוהלת באופן דמוקרטי [ארגונים אלו מבוססים על ערכי עזרה הדדית, אחריות הדדית, דמוקרטיה, שוויון, צדק חברתי ואחווה]; בית נזירים, מִנְזָר – בית פרישוּת, בית משכנם של נזירים, בייחוד נוצרים: בדרום־מזרח אסיה רבים מקבלים עליהם להתנזר מהנאות העולם ולנים בבית נזירים כמה חודשים לפחות; סוֹצְיאָלִיזַצְיָה > חִברוּת – 1. התהליך שבו בני אדם רוכשים מיומנויות חברתיות, אמונות, ערכים והתנהגויות הנחוצות לתפקוד יעיל בחברה או בקבוצה מסוימת; 2. התהליך שבו עובדים מסתגלים לתרבות ארגונית ולומדים את הידע, את המיומנויות, את הגישות ואת הערכים שמצפים מהם ממונים, עמיתים, כפיפים, לקוחות ואחרים; חִבֵּרֶת – 1. רכַשׁ מיומנויות חברתיות, אֱמונות, ערכים והתנהגויות הנחוצות לתפקוד יעיל בחברה או בקבוצה מסוימת: החִברוּת מתחיל בילדוּת, נמשך בגיל ההתבגרות והבגרות ובזִקנה עד המוות, ואין שָׁלָב בחיים שבו תהליך החִברוּת נפסק, והוא נחשב לתמידי; 2. הסתגל לתרבות ארגונית ולמד את הידע, את המיומנויות, את הגישות ואת הערכים שמצפים ממנו הממונים עליו, העמיתים, הכפיפים, הלקוחות ואחרים: לא היה קל לחַבֵּרֶת את העולים החדשים בארץ; מעמד הביניים, בּוּרְגָנוּת – המעמד החברתי שבו נכללים הנהנים מהכנסות סדירות וגבוהות יחסית; זה המעמד של בעלי הנכסים ואמצעי הייצור בחברה ההוֹנתָּנִית (קפיטליסטית), להבדיל ממעמד הפועלים: הבורגנות צמחה בערי אירופה בימי הביניים אגב מאבק באצולה והגיעה למעמד של בכורה כלכלית עם התרחבות הסחר הבין־לאומי; סוֹלִידָרִי, סוֹלִידָרִיוּת, אַחֲוָה – תמיכה באדם אחד או בקבוצה כי הם חולקים רגשות, דעות, מטרות וכדו׳ ומזדהים עם מצבם ועם עמדתם. ההזדהות נובעת מתחושת שיתוף ואינטרסים משותפים או מאחדות מטרות או מהעדפות בין בני אדם: פועלי המפעל החליטו לשבות לאות אחווה עם חבריהם המפוטרים; קבוצה – כמה בני אדם שיש להם מכנה משותף ההופך אותם ליחידה אחת, כגון הימצאותם במקום אחד באותו זמן, מטרה משותפת, פעילות משותפת; קוֹמוּנָה, מִשְׁתָּף – מִבנה חברתי שבו קבוצת בני אדם שאינם בהכֵּרח קרובי דם, החיים חיי שיתוף ומתארגנים מרצונם לחברה שיתופית בנכסיה, בייצור ובצריכה: יש מִשתפים המנסים למעשׂה להיות מעין ׳משפחה מורחבת׳; סָךְ – קהל רַב, המון; עָבַר בַּסָּךְ – עבר בתהלוּכה חגיגית, בהמון חוגג; קהילתי, קהילה – 1. קהל מאורגן, עֵדה: הקהילה מאוחדת סביב מנהיגה; 2. ציבור הגר באזור מסוים: קהילת הזרים נלחמת להשׂגת זכויות; 3. ציבור מאורגן של היהודים בגולה: הגויים פרעו בקהילות ישׂראל; 4. קבוצת בני אדם שֶׁיֵּשׁ להם השקפה מסוימת, סיעה: הקהילה פעלה למען הרעיון שאנשיה האמינו בו; 5. אסֵפה, כינוס: לאחר המאורע התכנסה הקהילה כדי להחליט על דרכי פעולה; שירות קהילתי – פעילויות חברתיות ותרבותיות ופעילויות פנאי שבני אדם המתגוררים בסביבה יכולים להשתתף בהן. השירות נעשׂה בהתנדבות וללא קבלת שׂכר כדי לעזור לבני אדם; מֶרכז קהילתי – מִבנה שבו מתקיימות פעילויות חברתיות ותרבותיות וכן פעילויות פנאי שונות שבני אדם המתגוררים בסביבה יכולים ליטול בהן חלק; קהילות רצוניות – שם כולל לצורת חיים בשיתוף. הצורות הנפוצות הן מִשתָּף (קומונה) או אגודה שיתופית (קואופרטיב), ובהן לחברים יש חזון משותף והם מתחלקים לרוב בתחומי האחריות ובמשאבים. יש צירופים רבים ושיטות למיניהן, כדוגמת ההתיישבות העובדת; וַעַד – חֶבֶר נבחרים העומדים בראש אגודה, מפעל וכדומה; הקהילה הגאה, קהילת הלָהָטַ״ב – שם כולל לבני אדם אלה: לסביות, הומואים, טרנסג׳נדרים וביסקסואלים (בראשי תיבות: להט״ב), תומכיהם, וכן ארגונים ותתי תרבויות המאוחדים בתרבות משותפת ואמונה בזכויות פרט מסוימות; הקהילה הבין־לאומית – מדינות העולם ומוסדותיהן המשותפים [לפי תפיסה זו לכל מדינה בעולם יש חובות וזכויות הניכרות ביחסיה עם מדינות אחרות, וכי ארגונים בין־לאומיים הם מעין רשויות להסדרת היחסים בין המדינות]; הקהילה המדעית – כל המדענים המקיימים ביניהם פעילות גומלין לפי נושׂאי המחקר כדי לאפשר דיון, שיתוף מידע והפריה הדדית, המסייעים לייעול שיטות מחקר ושיפור הישׂגי המחקר; קהילת סֶבֶּ״ר – קהילה במרחב המדומה או במרשתת; קהילה לומדת וירטואלית, קהילת לימוד מדומה – קהילה מדומה שעיקרה הוא פעילויות לימודיות, ובה קבוצת בני אדם בעלי עניין משותף, העוסקים בהחלפת ידע ועיבוד מידע); אוּטוֹפִּי, אוּטוֹפְּיָה, קהילה אִידֵאָלִית – תוכנית אידאלית שאינה ניתנת להגשמה, רעיון דמיוני שאין להעלות על הדעת שיתממש אי־פעם: התוכנית הזאת היא אוטופיה ואין כל סיכוי לממשה בזמן הנראה לעין; קהילה וירטואלית > קהילה מְקוּוֶּנֶת – קבוצת אנשים, היוצרת מארג קשרים, הנפגשת באופן מדומה (וירטואלי) בזירות כמו אתרי מרשתת, דוא״ל, פורומים או מקום קיברנטי אחר דרך רשת המרשתת, במקום להיפגש פנים אל פנים; דִּיסְטוֹפְּיָה – אוטופיה שלילית,

היינו מקום, חברה, מדינה, מצב דמיוני ותרבות שבהם הכול גרוע ביותר, ובני האדם מנהלים חיים עלובים, לא־אנושיים ומפחידים; וַעֲדָה – גוף רשמי, נבחר או ממונה, בעל סמכויות מוגדרות, המופקד על הטיפול בעניינים מסוימים או על ביצוע משימה מסוימת, כמה בני אדם שנבחרו או מונו למלא תפקיד מסוים, חלק מוועד: ועדה מיוחדת של משרד המשפטים אמורה לאשר את המינוי; עמותה רשומה, עֲמוּתָה – סוג של תאגיד המורכב מקבוצת בני-אדם או תאגידים אחרים החוברים יחד למען מטרה מסוימת (לרוב מטרה ציבורית), ורשם העמותות רשם אותו בפנקס העמותות במשרד המשפטים המפקח על פעילותו. מטרת העמותה לפעול למען מטרה ציבורית או חברתית מסוימת. כיום רשומות בארץ כחוק עמותות כדי לסייע לנפגעי מחלות ולהגן על זכויות למיניהן: האולם הוקם בעזרת העמותה לקידום ולפיתוח של הספורט באילת; ועדה קרואה – ועדה ממונה מטעם גוף ממשלתי, הבאה להחליף גוף נבחר (לרוב עירייה או מועצה מקומית) שכשל במילוי תפקידו: נוכח ליקויים חמורים בתפקוד העירייה, החליט משרד הפנים למנות לעיר ועדה קרואה; ועדת היגוי – ועדה שתפקידה לקבוע את סדר העבודה של גוף או של מוסד, ועדה המנחה והמלווה את עבודתו של צוות מקצועי בביצוע מיזם מסוים, ועל הרוב יש בה אנשי ציבור, מומחים מקצועיים ונציגי הגוף המזמין או המממן את המיזם: ועד השכונה עמד על כך שבוועדת ההיגוי המלווה את מיזם שיקום השכונה ישבו גם נציגי התושבים; בית ועד – מקום פגישה וכינוס, מועדון, מבנה ציבורי שבו הציבור הרחב דן ולומד בענייניו, כגון חינוך, חברה: יהי ביתך בית ועד לחכמים; בית ועד לחכמים – מקום התכנסות ללימוד, כינוס, מושב: שנים היה ביתי בית ועד לחכמי מדעי היהדות; עֲדָרִיּוֹת, עֵדֶר – 1. קהל, קהילה, קבוצת בני אדם: עד שלא גלו ישראל היו עדרים עדרים – עֶדרי כהונה לבד, עֶדרי לוויה לבד; 2. כינוי לקהל לא מאורגן, קבוצת בני אדם נטולי משמעת וסדר: אנו לא עם ולא עדה אלא עדר ללא רועה; תַּאֲגִיד – התאגדות של אדם אחד או יותר לישות משפטית בעלת מטרות, הפועלת בנפרד מבחינה משפטית מבעליה, מעובדיה או מחבריה. התאגיד כשר לנקוט פעולות משפטיות ולשאת בהתחייבויות משפטיות, כאילו היה אדם. התאגיד כפוף לחוקים ולתקנות המיוחדים לסוג התאגידים שאליו הוא משתייך; וַעדה פָּרִיטֵטִית > וַעדה שקולה – ועדה שאופייה נקבע לפי סוג חילוקי הדעות בין המעסיקים לעובדים, ושחבריה הם נציגי עובדים ונציגי מעסיקים במספר שווה לכל צד. ייעודה לברר חילוקי דעות בנושאי עבודה וניהול: ועדה פריטטית מפעלית, ענפית או ארצית.ועדה המורכֶּבת ממִספָּר שָׁוֶה של נציגים מִשנֵי הצדדים, ועדה שבה יש שוויון של הצדדים בזכויות; הֶקְדֵּשׁ ציבורי – מוסד משפטי המסדיר נכסים המיועדים למימוש למטרות ציבוריות, בעלות אופי הומניטרי בתחום החינוך, התרבות, המדע, הבריאות, הדת, הצדקה, הביטחון והספורט. כד להקים הקדש ציבורי יש צורך במקדיש (בעל הנכס), בנכס (מקרקעין או כספים) ובנאמן וצריכה להגדיר מטרה ציבורית; מועדון סָגוּר – מועדון בלעדי שהכניסה אליו היא לחברים רשומים בלבד; ועידת פסגה – כינוס של נציגי מדינות בדרג העליון לשם דיון והכרעה בנושאים בין־לאומיים חשובים או לצורכי תעמולה: בארה"ב הייתה ועידת פסגה בהשתתפות מצרים וישראל כדי להשיג נוסח מוסכם שיוביל לחוזה שלום; בֵּית אָב – המשפחה במשמעה הרחב, הכולל הורים, בנים, בני בנים ונשי הבנים; קוד מוסרי, קוד אתי – מערכת כללים סטנדרטים ארגוניים, עקרונות, ערכים ונורמות של התנהגות מקצועית, המציגה את החובות (המוסריות והאחרות) המוטלות על אנשי ארגון (עסקי או ציבורי) בפעולותיהם, בהחלטותיהם ובהתנהגותם [יש המכנים אותו 'תעודת הזהות הערכית' של המקצוע או של הארגון]; צַיד מְכַשֵּׁפוֹת – רדיפה אחרי בעלי דעות מהפכניות ואחרי חוגים חתרניים נגד הממשל; ניסיון למצוא ולהעניש בני אדם (כגון יריבים פוליטיים) המחזיקים בדעות שנחשבות לא מקובלות או מסוכנות לחברה: בהיוודע ניסיון ההפיכה נוצרה אווירה של ציד מכשפות נגד כל שרי הממשלה; רֶצַח אופי – ניפוץ תדמיתו הטובה של מישהו לרסיסים באמצעי התקשורת או בדרך אחרת בדברי דיבה כדי לבזותו ולמנוע ממנו למלא את תפקידו הציבורי, המדיני וכד' והקניית תדמית שלילית לחלוטין: המועמד טוען שאין לו קשר עם עולם הפשע ונעשׂה לו רצח אופי; האיחוד האירופי – התאגדות של 27 מדינות באירופה, המשלבת סממנים של מדינת־על אחת, כגון פרלמנט משותף, כלכלה אחידה, מטבע אחיד בחלק מן המדינות החברות באיחוד וסממני ריבונות נוספים; מַאֲרָג – מסכת, מערכת, משזר: העולים החדשים מנסים להשתלב במארג החיים בארץ; מארג הראיות מוכיח את אשמתו מעבר לכל ספק סביר; קָלוּעַ – עשׂוי מעשׂה מִקלעת, מפותל, שקלעו אותו, ששזרו אותו בקליעה: שׂערות בתי קלועות לשתי צמות; מְרוּקָם – קלוע או ארוג בחוטי רקמה: כל נים מנימי נשמתו היה ארוג ומרוקם עם היהדות המודרנית; קבוצת זיקה, קבוצת אחווה – קבוצה קטנה של פעילים פוליטיים, לרוב בעלי עמָדות קיצוניות (לרוב בין 5 ל־20 פעילים) הפועלים יחדיו בפעולה ישירה ובהפגנות [חלק מפעולותיה כרוכות לעיתים במַשחיתנות (ונדליזם) אידאולוגית ובהפרות חוק, כגון

חסימת כבישים, חבלה בכלי עבודה, פריצה למעבדות ניסויים בבעלי חיים, חיתוך סמלִי של גֶדֶר ההפרדה וכדומה]; עֲצֶרֶת עַם, עֲצֶרֶת – כינוס המונים להסברה, לציון מאורע חשוב, להבעת תמיכה, למחאה וכד': נערכה עצרת מחאה על העלאת המיסים; בְּרֵישׁ גְּלֵי – בפומבי, לעיני כול [מילולית: בראש גָלוי]: למרות חששותיי אמרתי את הדברים בריש גלי למען יראו וייראו; יַקִּיר העיר – נכבד העיר שמעניקים לו אות הוקרה על פעילותו הציבורית למען העיר שהוא חי בה; אזרח ותיק – תושב ישׂראל שהגיע, לפי הרישום במרשם האוכלוסין, לגיל הפרישה כמשמעו בחוק גיל פרישה, וזכאי להטבות אחדות; כָּל המי וָמִי – בני אדם חשובים בחֶברה, בני אדם מפורסמים ובעלי מעמד [עממי]: פגשנו בחתונה את כל המי ומי; יקיר, אזרח כבוד – אדם שֶעיר או יישוב חפצים ביקרו ומעניקים לו אות כבוד לאות הוקרה על פועלו הציבורי למקום; אחריות חברתית – מחויבות אתית בין־דורית שאדם קיבל עליו מרצונו לפעול לטובת החברה ולמנוע מעשׂים מזיקים לה, לשמור על הסביבה ולמנוע השלכת פסולת או אשפה שלא כדין, לשתף פעולה עם כל מי שמיטיב עם החברה או עם הסביבה; הכפר הגלובלי, כפר גלובלי – כינוי לכל העולם כולו הנתפס כקהילה אחת, שבה המרחק והבידוד צומצמו מאוד בין בני אדם בזכות המדיה האלקטרונית (כגון טלוויזיה ומרשתת). הודות לתקשורת ההמונים בני אדם רחוקים ומנותקים זה מזה ברחבי תבל שותפים כעת בתחומי עניין ובצריכה חדשותית המעבירה מידע, חדשות ובידור לציבור ברחבי היקום; תהליכים קבוצתיים, דינמיקה קבוצתית – מערכת התנהגויות ותהליכים פסיכולוגיים הניכרים בחקר יחסי הגומלין בקבוצות חברתיות בשני אופנים: בתוך הקבוצה (דינמיקה פנים־קבוצתית), וביחסים בין־קבוצתיים (דינמיקה בין־קבוצתית). חקר זה מדגיש את ההיבטים הפסיכרחברתיים, כגון דפוסי מנהיגות, מורל קבוצתי, קבלת החלטות ותקשורת; סֶקְטוֹר > מִגְזָר – קבוצת בני אדם המובחנת באוכלוסייה מהיבט חברתי, כלכלי או פוליטי לפי העיסוק (כגון המגזר התעשׂייתי, המגזר החקלאי) או לפי הבעלות במשק (כגון המגזר הפרטי, המגזר הציבורי, המגזר ההסתדרותי וכד'): המגזר הערבי בישׂראל שמרני יותר מן החברה במגזר היהודי; כרטיס כניסה – כינוי לדבר המקנה לאדם זכות או אפשרות לחדור לתחום מסוים או להיכלל במסגרת מסוימת, דבר ש'פותח' בפניו 'דלת' מסוימת: יושרו המקצועי הוא כרטיס כניסה לתחום העסקים הרגיש הזה; שִׂיחַת היום – עניין העומד על הפרק, נושׂא שמרבים לדבר בו ביום מסוים, לרוב בעל אופי שערורייתי, פרשה המעוררת את התעניינות הציבור, עניין המסעיר את דעת הקהל בזמן מסוים: מעצרם של זוג האומנים הידוע בחשד לסחר בסמים היה לשׂיחת היום; מכל שְׁדרות העם – מכל המעמדות והקבוצות בחברה; עסקן אפור – כינוי לועג לאדם הפעיל שנים הרבה בעסקי ציבור, אך נעדר כושר מנהיגות; צו השעה, צורכי השעה, צורך השעה – דבר הנדרש לפתור או לספק בתקופה זו, מה שמתחייב לעשׂותו בזמנים אלו: 'הידוק החגורה הוא צורך השעה', הכריז שר האוצר בנאומו; שׂיחת העיר – עניין המסעיר את אנשי היישוב, הנושׂא המדובר ביותר, העניין שכל העיר מדברת עליו: הכרזתו המפתיעה של ראש העיר בדבר פרישתו הייתה שׂיחת העיר השבוע; רְשׁוּת הרַבִּים – תחום הכלל, מקום ציבורי: רחובות העיר הם רשות הרבים; תקופת צינון – תקופת המתנה הנדרשת מנושׂא משׂרה המבקש לעבור לתפקיד אחר, היינו משסיים לעבוד בעיסוקו או לשׂאת במשׂרתו, אסור לו לעבוד בעיסוק שעלול להיווצר בו ניגוד עניינים; דעת הקהל – מה שהציבור חושב (על אישיות, על המצב המדיני וכד'), אמונותיו ודעותיו בעניין מסוים: דעת הקהל מורה על סלידה ממלחמות; דעת הבריות – מחשבות האנשים, הדעות המקובלות בציבור; הדעה הרווחת, דעה רווחת – דעה מקובלת על דעת רבים, דבר מוסכם מה שחושב רוב הציבור, מה שמקובל לחשוב: מהבדיקה שערכנו מתברר, כי בניגוד לדעה הרווחת יש הבדלי מחירים של ממש בין רשתות השיווק השונות; עבודות שירות – סוג של עונש שגוזר בית משפט על נאשם בעבֵירות פליליות, והנאשם יישׂא אותו מחוץ לכותלי הכלא כחלופה לעונש מאסר עד שישה חודשים; חופש המידע – זכותו של הפרט להיות חשׂוף למידע שיאפשר לו גיבוש עמדה ודעה בכל עניין ודבר; וכן זכותו, כחלק מהעם הריבון, לקבל מידע על הנעשׂה במדינה ועל עניינים המשפיעים על חייו ועל איכותם; בעיות אקטואליה > שאֵלות השָׁעה – שאלות שעומדות על הפרק, עניינים עכשוויים שהם על סדר היום הציבורי; רְשׁוּת היָחִיד – כל דבר פרטי, כמפורט בחוק הגנת הפרטיות, שלזרים אין זכות לפגוע בו, להאזין לו, לבלוש אחריו, לצלמו, לפרסמו להשתמש בשם אדם, בכינויו, בתמונתו או בקולו, להפר סודותיו ועוד, וכן בית, חצר מגודרת ועוד: ברשות היחיד שלו רשאי אדם לעשׂות כבתוך שלו, כל זמן שאינו פוגע באחרים או מפריע להם, שהרי ביתו של אדם הוא מבצרו; רְשׁוּת הרַבִּים – כל מקום שהציבור זכאי או רשאי להשתמש או לעבור בו, כגון רחוב, כיכר, גן עירוני: רחובות העיר הם רשות הרבים; חופש העיתונות – אחת הדרכים החשובות לממש את חופש הביטוי ואת חירות המידע – זכות הציבור לדעת, והמאפיינת משטר דמוקרטי, החופש לפרסם בעיתונות כל דבר שאינו בגדר

עבירה על החוק (חוק הביטחון, חוק לשון הרע וכד׳): במשפט הועלתה השאלה בדבר בעיית האיזון שבין חופש העיתונות לבין זכותו של האדם לפרטיות; שערורייה בינלאומית – עניין חמור מאוד שיש בו עניין לכמה מדינות: תוכנת הריגול הישׂראלית עומדת במרכז שערורייה בינלאומית לאחר חשׂיפת עשׂרות אלפי מספרי טלפון של בני אדם פרטיים; עיתונות חופשית – תקשורת עצמאית שאינה תלויה בשלטון; דרך הרבים – 1. דרך חשובה המשמשת את הציבור הרחב; 2. מעבר הפתוח לכול; אָחָ״ם > אדם חשוב מאוד – אדם נְשׂוּא פנים, אישיות חשובה ונכבדה; בֵּית העם – מועדון לתושבים לשם אסֵפות, הרצאות, קריאה, בידור וכד׳: הבחירות למזכיר הקיבוץ התקיימו בבית העם; הרוב הדומם – קבוצה שלה רוב באוכלוסייה, אך אינה מבטאת את דעותיה בפומבי, ואינה נלחמת עליהן, ולכן נוצר רושם שדעת המיעוט הקולני יותר היא דעת הרוב: תומכי האופוזיציה זוכים לסיקור תקשורתי נרחב, אבל הרוב הדומם דווקא בעד מפלגת השלטון; ברוב עַם – מצב או מקום שרבים נאספו אליו: ברוב עם הַדרַת מֶלך; חיים פרטיים – התחום האישי בחיי הפרט, שאינו עניינו של הציבור; טיהור שמו, טיהר את שמו – הסיר את החשד או את האשמה מן האדם, זיכה אותו: השׂר החליט לטהר את שמו מן ההאשמות שטפלו עליו; חוגים מקוֹרָבים – בני אדם הקרובים לאנשי צמרת, למקורות מידע של העיתונות, לאיש ציבור בכיר והמוסמכים לרוב לדבר בשמם וכד׳; חוגים רחָבים – המוני עם, ציבור רב: הספר נועד לחוגים רחבים בארץ; התבטאות אומללה – אמירה פומבית של איש ציבור העלולה לגרום לו נזק תדמיתי או אחר; אג׳נדה > סדר יום רעיוני, סֵדֶר יום – הנושׂאים המעסיקים את המערכת הפוליטית, את הציבור ואת התקשורת: הייתה לי הערה לסדר היום לדחות הדיון; סֵדר־יום נסתר – סֵדר יום שמוסיפים בו נושׂא לא מתוכנן: בסֵדר־יום נסתר הכניס אחד מחברי הישיבה לדיון נושׂא המעניין אותו אישית, אך רבים חששו להביע בו את דעתם בגלוי; נָשָׂא דברו, נָשָׂא דברים – נאם לפני ציבור, דיבר לפני קהל: בטקס החנוכה של מרכז התרבות נשׂאו דברים ראש המועצה ונציג התושבים; עשׂה קַמבֶּק > שִׁיבָה, שָׁב – שָׁב אל הבימה הציבורית או האומנותית לאחר תקופה של הֵיעדרות ממושכת: המפלגה הדתית שבה לקִדמת הבימה של הממשלה; שְׁבוּת – שיבה אל מקום שיצא ממנו, חזרה אל מקום שישב והתגורר בו, בעיקר שיבת עם ישׂראל למולדתו: וְשָׁב ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ; חוק הַשְּׁבוּת – חוק יסוד של מדינת ישׂראל הקובע שזכותו של כל יהודי מכל מקום בעולם לעלות לארץ ולהתיישב בה, למעט אם יש ראיות מספיקות שהאיש פועל נגד העם היהודי או עלול לסכן את ביטחון הציבור או את ביטחון המדינה; תיבת נח, תיבת נוח – מכשיר הצלה ליחידים מתוך אוכלוסייה גדולה: רכּבת ההצלה של קַסטנֶר הייתה תיבת נוח לקומץ של יהודי הונגריה; נחלת הכלל – רעיון, דעה או אמונה המקובלים על ציבור רחב, או נכס ומשאב שהבעלות עליהם היא משותפת או מתחלקת בין קהילות אחדות; הקהל הרחב – הציבור כולו, כל הציבור ללא סייגים כלשהם: האוניברסיטה העממית מיועדת לקהל הרחב גם מי שאין לו תעודת בגרות; הצהרה, גילוי דעת – 1. הודעה בעניין מסוים לפני ציבור; 2. הצהרה רשמית בכתב או על־פה; איש השעה – מי שמתבלט בזמן מסוים ומשמש מוקד לתשׂוּמת הלב ולהתעניינות, גיבור היום: איש השעה בימי המלחמה היה דובר צה״ל שהרגיע את תושבי המדינה; שגגה שיצאה מפי השליט, גזֵרה שאין הציבור יכול לעמוד בה – פסיקה חמורה (גזֵרה, תקנה, חוק, מס וכד׳) שאינה מתחשבת בנוהגי הציבור, בצרכיו וביכולותיו לקיימה, כגון מס מוגזם, חוק המנוגד לטבע האדם וליכולותיו או פוגע בביטחונו: יש חוקי לשון שהם גדר תיל של דקדוק שאין הציבור יכול לעמוד בהם; אזרחות כבוד, אזרח כבוד – תואר הוקרה שיישוב (לא בהכרח מקום מגוריו) מעניק לאדם; הלכה רוֹוַחַת בישׂראל – דין מקובל בחיים, הלכה שנתפשטה ונוהגים על פיה; מנהגו של עולם, בנוהג שבעולם – כך דרכו של עולם, כך מקובל בחיים: בנוהג שבעולם, אדם ממציא המצאה לאחר שישב ימים ושנים בחדרו ועשׂה ניסיונות לרוב; ענייני הכלל – ענייני הציבור, דברים השייכים או הנוגעים לכל החברה: ראש המועצה ראוי לשׂאת באחריות הציבורית להחלטות ולמעשׂים אשר ענייני הכלל ושלום הציבור תלויים בהם; טוֹבַת הַכְּלָל – טובת הציבור ורווחתו, האינטרס המשותף לרוב הציבור בקהילה או במדינה: נַסֵּה להתעלות לרגע מעל צרכיך האישיים וחשוב על טובת הכלל; דַּאֲגַת הַכְּלָל – עסקנות לטובת הציבור: דאגַת הכלל עמדה לנגד עיניו, ולכן התנדב; שְׁאַר העולם – כל האחרים, מי שאינו נמנה עם קבוצה מסוימת: בתחום הטיסה אל על נגד שאר העולם; אינטרס לאומי – עניינים החשובים למדינה לפי צרכיה ושאיפותיה הנוגעים לעצם קיומה, כגון יחסיה עם מדינות ריבוניות אחרות המרכיבות את סביבתה החיצונית, שמירה על הביטחון, רווחה כלכלית, קיום סדר עולמי רצוי, טיפוח ערכים, משטר דמוקרטי, שלטון החוק וחירויות הפרט; לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל – לא רצוי לאדם להוציא את עצמו מהקבוצה, מכלל הציבור ומאורחות הציבור; דרלאומי – ששייך לשני לאומים, שחיים בו שני לאומים בכפיפה אחת: עד לחלוקתה בין הטורקים ליוונים הייתה קפריסין מדינה דרלאומית; מדינה דרלאומית – מדינה של שני לאומים אתניים, ובה הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה מבטאים את היסודות האתניים והתרבותיים של שני הלאומים במדינה באופן שווה. גם למיעוטים שאינם בני הלאומים השלטניים, הזכות לטפח את תרבותם ואת זהותם; ציער עצמו עם אחרים – השתתף בצערו של הזולת: המצער עצמו עם הציבור, זוכה ורואה בנחמת הציבור; יָרַד מהבמה – חדל מלפעול בענייני הציבור: נוח לעלות לבמה וקשה לרדת ממנה; שגגה שיצאה מפי השליט – צו בלתי סביר, גזרה שאין הציבור יכול לעמוד בה; הדג מסריח מראשו, אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים – הקלקול מתחיל בצמרת, האשמה לא בציבור אלא במנהיגיו, מנהיגי העם הם האשמים בקלקול ובשחיתות של הציבור; אין הציבור נידון אלא אחר רוּבּוֹ – היחס אל הציבור נקבע לפי רוב הציבור; אשת חברה, איש חֶברה – מעורב עם הבריות, אדם חברותי; רוב מִניָין – הרוב המכריע: הנאספים החליטו ברוב מניין לקבל את התוכנית; צֹאן מַרעיתו – קָהָל דתי, עדה או קהל בני אדם הסרים למשמעתו המוחלטת של מישהו המקַבֵּל עליו מָרוּת של ׳רַבִּי׳ (אצל חסידים) או של כּוֹמֶר וכד׳: רגילים אנו לראות את רבנינו המעוררים בלב צאן מרעיתם קנאה ושׂנאה דתית; מעורב בדעת עם הבריות, מעורב עם הבריות – איש רֵעים, איש חברה, שיש לו קשרי ידידות רבים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות; כאיש אחד – כולם יחד; כתף אל כתף – בצוותא, בשיתוף פעולה, יחדיו, בחבורה; יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמֶדך שאפילו קל שבקלי הדעת נתמנה פרנס על הציבור – הריהו כאביר שבאבירים; מוטב לשגות עם הציבור מלִצדוֹק בלעדיו; חייב אדם לצער עצמו עם הציבור; החברה לא רק שונה מן היחידים כי אם טובה מהם; מִקבץ בני אדם העומדים בתור נהפך לציבור נוסעי האונייה; הרוב הדומם; נתמנה אדם בראש, כל טורח הציבור עליו; אין גוזרים גזרה על הציבור, אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה; אין אדם רשאי לומר דברי תורה לפני הציבור עד שיפשוט אותם שתיים שלוש פעמים בינו לבין עצמו; בזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר אדם: ׳אלך לביתי ואוכל ואשתה – ושלום עלייך נפשי׳; בנוהג שבעולם, אדם נוטל אגודה של קנים, אינו יכול לשוברם בבת אחת, ואילו אחת־אחת אפילו תינוק יכול לשוברם; מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד; כדאי להבטיח את המרחב הציבורי מאחר שיכולות לפעול בו עמדות רוחניות, תרבותיות, חברתיות ופוליטיות למכביר אף על פי שהן מנוגדות זו לזו – הכול באמצעות יצירת כלים לתקנת הציבור ולאיזון הסדר החברתי

> יחד! יחיד! הכול! פרסום! רבים!

צל!

צֵל – 1. הצורה הכהה שגופו של מישהו או משהו עושׂה על משטח, למשל על הקרקע, כשהם בין האור למשטח; 2. שטח כהה יחסית לשטח שמסביבו וקריר בשל חסימת מעבר קרני השמש אליו; 3. [בהשאלה] חיסרון, פְּגָם, גירעון, שלילה: אורות וצללים בקניית הדירה; 4. משל לדבר חולף: חיינו הם כצל חולף; וכן – בִּן לילה היה ובִן לילה אבד, בר חלוף, כקצף על פני המים, כמוץ לפני רוח, כמוץ ברוח, כצל עובר, כקש עובר – דברים זמניים שחולפים כהרף עין, כאילו לא היו מעולם: רעיונות שניסה להטמיע היו כקש הנישׂא ברוח המִדבר; אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה, יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר; הצללה, הצליל, הֵצֵל – הטיל צל או יצר צל על שטח, בעיקר להגנה מפני חום או מפני אור; מדינת צללים – מדינה שבה ארגון (כגון צבא, משטרה, הרשות השופטת, הפשע המאורגן או קבוצה פוליטית) פועל בחשאי למימוש מטרותיו ולשליטה במדינה בלי להיבחר. מדיניותו לעומתית כלפי הדרג הפוליטי הנבחר, והארגון כופה באמצעות בירוקרטיה ומשפטים את דעותיו ואת ערכיו על המדינה כשהוא מנהל את המדינה מעל ראשם של הפוליטיקאים והעם. מטרת הארגון – ביטחון תעסוקתי לחברים, כוח מוגבר וסמכות ומרדף אחר מטרות אידאולוגיות. הארגון חותר תחת השלטון בחשאי ויוצר מראית עין שהדרג הנבחר עדיין הוא השולט; צִילוֹן רֶכֶב, צִילוֹן – אביזר המוצמד לשמשה הקדמית של המכונית או לחלון הצד מבפנים כדי להגן עליהם ועל המושבים מן השמש ולהפחית את הטמפרטורה במכונית; ממשלת צללים – 1. הממשלה החליפית שמציעה האופוזיציה אם תזכה בבחירות. כשמדובר במשטרים לאדמוקרטיים, משמש המונח לתיאור ממשלה מחתרתית הפועלת בסתר נגד הממשלה המכהנת מתוך שאיפה להחליפה בהפיכה; מוּצָל – שמכוסה צל, שיש עליו צל: מצאנו מקום מוצל כדי לפוש קמעה; חי בצִילו – חי בצידו של מישהו שמאפיל עליו, שהוא עדיף ממנו, בולט ממנו, מוצלח ממנו וכד׳, שמתייחסים אליו בזכות אדם אחר ולא בזכות עצמו: כל חייו הוא חי בצילו של אחיו המוכשר והמוצלח; הִסתּוֹפֵף בצל – שהה ממושכות או תכופות במקום מוצל או בחברת אנשים, מצא מחסה ב־ בצעירותה הִרבתה להסתופף בחברת אומנים; מתפללים רבים הסתופפו בבית הכנסת בתפילת ׳כל נדרי׳; התהלך כצל, הסתובב כצל – היה קודר ומדוכא, התהלך בפנים קודרים ונפולים, היה שרוי בדכדוך ובצער: מאז האסון הוא מסתובב כצל ואינו מוצא לו מקום; בא בצל קורתו

– נכנס אל ביתו (הפתוח לאורחים), מצה מחסה בביתו, התארח אצלו: זכיתי שאורח נעלה ומרומם כמוך בא בצל קורתי; נָטוּ צִלְלֵי עֶרֶב – [מליצית] קרב הלילה, היום נטה לערוב; צֵל של . . . – קורטוֹב, מעט, שמץ: חזרתי על כל המקרא ולא מצאתי אף לא צל של גבר עקר, כי תמיד רק האישה עקרה; אין בדבריו אף לא צל של אמת; צֵל צילו של דבר – משהו מן, מעט מן המעט, שמץ: ביחסינו לא היה אף צל צילה של רשמיות; צילתה מרובה מחמתה – 1. השטח המוצל מרובה מאור השמש: [מהִלכות סוכה] סוכה שחמתה מרובה מצילתה פסולה: אמור לגבי סכך של סוכה שצריך להיות עבה דיו; 2. השלילה שבו מרובה מן החיוב: לא כדאי לקנות את הדירה כי צילתה מרובה מחמתה; ≠ חמתה מרובה מצילתה; אכול בָּצָל ושב בצֵל – הסתפק במועט וראה נחת ושלווה: עדיף לאכול פת ובָצָל ולשבת בצל מלרדוף אחר תרנגולות ולא לראות אושר ונחת; סָכוּך – שיש מעליו ענפים, עצים, צמחייה סכך וכד׳, מכוסה, מוגן: לבית מוביל שביל סכוך במטפס ריחני; הסוכה הייתה סכוכה בכמה ענפי דקל; גָּזִיבּוֹ < סוֹכֵכָה – סככה ניידת לאירועים ועוד, לפרקים בהשׂכרה; העמדה בצל, העמיד בַּצֵל את פלוני – הבליט את עצמו מן האחר, טשטש את ערכו של אחר, העיב על פלוני, האפיל עליו: הצלחתו האדירה העמידה בצל את הישׂגי קודמיו; הטיל צל כבד על, הטיל צֵל על – 1. הסתיר ממנו את השמש או את האור, גרם שהוא יהיה בצל: גורדי השחקים מטילים צל על רחובות השכונה הזאת ברוב שעות היום; 2. עורר חשד, רמז כי משהו אינו כשר, העיב עליו, העמידו במצב קשה, מפוקפק או בעייתי: עברו החשוד של האיש הטיל צל כבד על מעשׂיו בהווה; הסתירו בצל כנפיו – הגן עליו, קיבלו בחסותו; חסה בצילו, חסה בצל כנפיו, חסה תחת כנפיו – מצא מגן ומסתור אצלו, קיבל חסות ממנו, נהנה מהגנת יתר שלו: העדפתי לחסות תחת כנפי המנהל שתמך ביוזמתי מלהתמודד עם דעות קדומות של הדיוטות; את צל ההרים אתה רואה כאנשים, רָאָה את צל ההרים כהרים, ראה צל הרים כהרים – הִפריז בהערכת הדברים, הגזים, דימה לראות את ממדי הדברים גדולים מכפי שהיו באמת, ראה כמציאות מדומה דברים שאינם קיימים במציאות כלל, ראה סכנה במקום שאין כל יסוד לכך: איש לא אמר שעומדת לפרוץ מלחמה, שוב אתה רואה צל הרים כהרים! צֵל של סָפֵק – ספק קל שבקלים: האיש הוא הרוצח ללא צל של ספק; צִלְלֵי עֶרֶב – הצללים הנשארים בשמיים עם שקיעת החמה ובוא הערב: אוי לנו כי פנה היום והגיעו צִללי הערב; אין אור בלא צל, ואין צל בלא אור – אין טוב בלא רע, ואין רע בלי טוב; דון קישוט, נלחם בטחנות רוח, נלחם בצללים – נלחם מלחמה שאין בה ממש, נאבק לשווא: במלחמה זו חשתי שאני נלחם בצללים, כאדם הבונה ארמונות בחול; סוֹכֵך, סִיכּוּך, סִיכֵּך – הכין את הסכך והניחו על הסוכה; רבים משתמשים בענפי דקל לסיכוך סוכתם; סְכָך – ענפים רחבים של עצים, דקל, חזרן וקני עץ וכד׳ לכיסוי גג הסוכה; סְכָכָה – מבנה מקוֹרֶה הנתמך בעמודים, בדרך כלל בלי קירות סביבו, כגון סככה להמתנה לאוטובוס; השמיים התקדרו – צל מאיים הופיע והתפשט: עם עליית הנאציזם התקדרו שמי אירופה עבים; לקתה החמה, ליקוי חמה – תופעה אסטרונומית שבה כדור הארץ, הירח והשמש הם על אותו ציר, ולכן הירח מסתיר את השמש או את חלקה מעיני צופים שעל כדור הארץ באזור מסוים; לקתה הלבנה, לִיקוּי לְבָנָה, לִיקוּי יָרֵחַ – תופעה אסטרונומית שבה הירח מוחשך ומוצלל, כאשר הירח, כדור הארץ והשמש נמצאים בקו אחד (בקירוב), והירח נכנס לקונוס הצל של כדור הארץ; לא דרכה כף רגלו על סף ביתו, לא תדרוך רַגלו עַל סַף בֵּיתו – לא בא לבקרו בשום פנים, לא יבוא לבקרו בשום פנים: רגלו של איש זר לא תדרוך עוד על סף ביתנו, אמר הבן לאימו האלמנה; כָּלֶה – בטל, זמני, שחולף ועובר, שאינו מתקיים לעד, שמגיע לקיצו: כולנו יצורים כָּלים וחולפים; האהיל בכפו על המצח; חסה בפיסת צל דקה של בניין; אילנות סככו על ראשו, וכך נם בצילם

צעד!

פסיעה, פְּסַע, צַעַד, צָעַד – התקדם ברגל או לעבר מטרה מסוימת: הוא צָעַד צַעַד גדול כאשר החליט להירשם ללימודים; צְעָדָה – פעילות ספורטיבית של הליכה ממושכת לאורך קילומטרים; צעד לא ידידותי – צעד לא ראוי, עוין, שלא כצפוי או לא לפי ההסכמים, שנקטו אדם, ארגון או מדינה בהתנהגותם: מניעת תמיכת אוקראינה בישׂראל בעת ההצבעה באו״ם היא צעד לא־ידידותי לאחר התמיכה האנושתנית של ישׂראל במלחמתה; עשׂה את הצעד הראשון – נקט יוזמה ועשׂה את הפעולה הראשונה כדי לכונן קשרים עם מישהו או להשׂיג הבנה או פשרה עימו: אם הוא מתבייש, כדאי שתעשׂי את הצעד הראשון; צעידה טופפנית – צעידה בצעדים קלים ומרחפים ומתנודדים מצד לצד: היא הלכה הליכה טופפָנית על המדרכה; הצעדה, הצעיד – 1. גרם לאדם או לקבוצה לצעוד, הוליכם, הובילם, התקדם בראש צעדה: מפקד הגדוד הצעיד את חייליו בשלשות; מִצעָד – צעידה טקסית חגיגית של בני אדם (חיילים או אזרחים), פעמים בליווי רכבים, כלי נשק, כלי טיס וכד׳: המצעד הצבאי שנערך לפנים ביום העצמאות עבר במרכז העיר, והשתתפו בו חיילים מכל היחידות; 2. תהלוכה, צעידה של בני אדם לאורך מסלול מוגדר, בדרך כלל לציון יום חג או אירוע: חניכי הצופים יזמו בחנוכה מצעד לפידים; מַרש < צְעוּדָה, שִׁיר לֶכֶת – יצירה מוזיקלית שנועדה או מתאימה ללוות קֶצֶב הליכה של בני אדם: להקה צבאית ניגנה צעודות רוסיות ומנגינות עממיות; מרש אבל < צעוּדת אֵבל – מנגינת לכת איטית המותאמת לקצב הצעידה של המלווים את המת בהלווייתו: הפרק השני בסימפוניה השלישית של בטהובן הוא צעודת אבל; צַעַד־צַעַד – 1. בהדרגה; 2. בהבלטת כל חלקי הפעולה הנעשׂים זה אחר זה; בּצַעֲדֵי צָב – משל להתקדמות איטית ביותר, באיטיות, בעצלתיים: כתיבת המאמר מתקדמת בצעדי צב; בּצַעֲדֵי און – בצעדים גדולים ורחבים, במרץ, במלוא הביטחון ובמלוא הכוח: בצעדי און צעדו החיילים ברחובות העיר; בּצַעֲדֵי עֲנָק – במהירות רבה, בקצב מהיר: בניית חֶברת ההֶזנק מתקדמת בצעדי ענק ותסתיים מוקדם מן הצפוי; הצרת צעדים, הצרת צעדיו, הצר את צעדיו, הֵצֵר צעָדָיו – שׂם מכשולים בדרכו, הפריע את התקדמותו, הפריע במכוּוָן לפעולותיו, הגביל את אפשרויות פעולתו, הניח מכשולים בדרכו: הצרתי את צעדי העובד כי רציתי למנוע ממנו לצבור עוצמה; סָפַר צעָדָיו – התחקה על עקבותיו של אחר, דקדק איתו, שׂם לב לכל מהלכיו: המעסיק סופר את צעדיי, האם הוא זומם משהו נגדי; הרחיב את צעדיו, הרחיב צעָדָיו – התחיל ללכת הליכה מהירה: כשחשה שעוקבים אחריה, הרחיבה את צעדיה וחמקה מֵעֵבֶר לפינת הרחוב; שָקַל את צעדיו – שקל היטב מה עליו לעשׂות; צָרוּ את צעדיו, הצר את צעדיו – צמצם את פעולותיו של ישהו, את סמכויותיו וכיו״ב; הֵחִיש צעדיו, הֵחִיש את צעדיו – הגביר את קצב הליכתו, החל ללכת מהר: עם רדת החשכה החשנו את צעדינו כדי לשוב הביתה; צעד מכריע, מעשׂה מכריע – דבר שיש בו כדי לחרוץ בו את הגורל לעתיד, מעשׂה המשנה את המצב מעיקרו (גם: צעד מכריע, ניסיון מכריע, קרב מכריע וכד׳); צַעַד אַחַר צַעַד – 1. שלב אחר שלב, בהבלטת כל חלקי הפעולה הנעשׂים זה אחר זה: הוא הסביר לי מה עליי לעשׂות צעד אחר צעד; 2. בהדרגה: התוכנית הכלכלית תיושם צעד אחר צעד; צַעַד אָרוך – צעד באורך 75 ס״מ, ואילו צַעַד קָצָר – צעד באורך 20 ס״מ; צַעַד רָגיל – צעד שאורכו 40 ס״מ; צעידת אווז – צעידה צבאית ברגליים ישרות ומתוחות, כאשר הרגל מונפת לגובה ללא כיפוף הברך [מקובלת בצבא רוסיה ועוד בטקסי זיכרון, במשמר כבוד]; צַעֲדת המוות, צַעֲדת מוות – כל אחד מהמסעות הרגליים הגדולים שבהם הובילו הנאצים שיירות אסירים, רובם יהודים, בתנאים אל־אנושיים ובמשמר כבד אגב התעללות והריגות המוניות: בין סתיו 1944 לאביב 1945 מתו בצעדות המוות כ־250 אלף יהודים; מצעד החיים – כינוי למצעד של צעירים יהודים מישׂראל ומהתפוצות, המתקיים מדי שנה בעיר אושוויינצ׳ים שבפולין, מאתר מחנה ההשמדה אושוויץ I שבעיר אל אתר מחנה בירקנאו (אושוויץ II), הסמוך אליו, כדי להנחיל לדור הצעיר את זיכרון השואה ולהנציח את נספיה; מצעד האיוולת – שמו של ספר המנתח כמה דוגמאות היסטוריות למדינאות אווילית, ומכאן הפך השם לשימוש כל אחד מהצדדים בוויכוח מדיני־פוליטי כי פעולות הצד השני הן בגדר מצעד האיוולת; מצעד צה״ל – מצעד צבאי כללי של צבא ההגנה לישׂראל שהיה נהוג לעורכו במהלך עשׂרים וחמש שנותיה הראשונות של מדינת ישׂראל, ביום העצמאות; מצעד הגאווה – מצעד שנתי של אנשי לָהָטַ״ב בערי העולם, ובו מציינים חד־מיניים (לסביות והומואים), דרמיניים (טרנסג׳נדרים וביסקסואלים) את מאבקם להכרה ולשוויון זכויות, ומכריזים על גאוותם בנטייתם המינית השונה; מִצעד הפּרוּטוֹת – אוסף תרומות לקיום מִבצע עזרה; מִצעַד הפִּזמונים – תחרות בחירה בפזמון המוצלח וקביעת מִספרו בפזמונים שנבחרו; מִצעַד הַצדָעה – מצעד של מִסדר חגיגי, שהצועדים עוברים בו בסך ליד בימת ההצדעה ומצדיעים לכבוד אישיות רמת מעלה; צעד קטן ל׳ . . . צעד גדול ל׳ . . . – מאמץ קטן לאחד, תוצאה כללית גדולה לאחר: ׳צעד קטן לאדם צעד גדול לאנושות׳, ניל אַרמסטרוֹנג [טייס החלל של ארה״ב שנחת על הירח, 1969]; הרחיב את צעדיו, הרחיב צעָדָיו – התחיל ללכת הליכה מהירה: כשחשה שעוקבים אחריה, הרחיב את צעדיה וחמקה מֵעֵבֶר לפינת הרחוב; כִּלכֵּל את מעשׂיו בתבונה, כִּלכֵּל את צעדיו בתבונה – שקל היטב מה עליו לעשׂות; צעדי מֶנַע – צעדים הבאים למנוע משהו, פעולות שנוקטים כדי למנוע התרחשות של משהו: משמע על תוכנית צעדי המנע של הפועלים, הכריז המעסיק על מתן פרמיות לעובדים במשׂכורות החודש הבא; צָעַד את צעדיו הראשונים – התחיל לפעול או לעסוק בתחום מסוים שלא פעל או עסק בו קודם לכן, נמצא בתחילת תהליך או דרך מסוימת: הוא עלה לארץ לא מכבר, ועדיין הוא צועד את צעדיו הראשונים כישׂראלי; עַל כָּל צַעַד ושַעַל – בכל מקום, תמיד, בכל פינה, בכל מדרך כף רגל: כשטיילנו באירופה פגשנו מכּרים על כל צעד ושעל; הָלַך עָקֵב בְּצַד אֲגוּדָל – הליכה בנחת, אט־אט, בפסיעות קטנות ומדודות, בצעדים מתונים, צעד אחר צעד, בזהירי זהירות: אין להנהיג את הרפורמה בבת אחת, אלא בהדרגה, עקב בצד אגודל; בְּשׁוּפִי – לאט, בנחת, ברווח, בלא דוחק, באופן חלק, בלי עיכוב ובלי קושי, בניחותא: המומחה השיב בהנאה, בשופי ובנחת; מימי הנהר

מהלכים בשופי; דידה – 1. הלך בצעדים איטיים ובהליכה לא בטוחה: היא מדדה בגלל כאבי רגליה; 2. ניתר, הלך בקפיצות קלות מצד לצד; 3. עזר ללכת למי שקשה לו ללכת: האישה מדדה את בנה; פַּעֲמָה, פַּעַם – צעד, הליכה: מדוע אחרו פעמיים היום; פַּעֲמֵי ההולכים בשיירה קולם הִדהד ברחבי המדבר; פַּעֲמֵי האביב העירו תקוות רדומות בליבי; אחרו פעמיו היום; מַדוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו; עָבַר את הָרוּבִּיקוֹן – התגבר על קושי מכריע, עשׂה מעשׂה נועז ומכריע, עשׂה צעד גורלי: היה צריך לעבור את הרוביקון, אך אפילו את הירקון חשש לעבור [רוּבִּיקוֹן – שם נהר באיטליה שעבר יוליוס קיסר במלחמה על שלטונו]; שָׂם פניו אל, הועיד פניו ל, שָׂם פְּעָמָיו – כיוון את צעדיו, התקדם: הולכי הרגל שׂמו פעמיהם למקומות הקדושים; המנכ"ל החדש הועיד פניו לפיתוח טכנולוגיות תשתית לרכבים חשמליים; טָפַף, טפיפה – הליכה בצעדים קלים כנוגע או לא נוגע בקרקע או תוך התנדנדות לכאן או לכאן: הליכתו דומה לטפיפת אווזים; כְּפֶשַׂע בינו ובין המוות – הוא נתון בסכנה גדולה ביותר, חייו בסכנת מוות, רק צעד אחד הפריד בינו ובין המוות; חורץ גורלות, חורץ גורל – גורלי, מכריע, שמשפיע בצורה מכרעת על הגורל: ידענו מראש כי צפוי לנו מאבק מר וחורץ גורלות; מסע – תנועה ברגל או ברכב המצריכה מאמץ; מַסָע צלָב – כינוי למלחמת שְׁמָד אכזרית נגד מישהו: פוליטיקאים מכל הסיעות יצאו למסע צלב נגד העיתונאי הבכיר; יומן מסע – יומן שכותב תייר המטייל בעולם, ובו דיווח על מסעותיו: יומן המסע של מרקו פולו מתאר את מסעותיו המרתקים בסוף המאה ה־13; מסע מפרך – צעידה קשה, מַתישה, מעיקה ולוחצת הדורשת יכולת גופנית ונפשית גבוהה לאורך זמן: בקושי סיימנו את המסע המפרך; מסע גיבוש – מסע בתחילת השירות הצבאי הנועד לגבש את המשתתפים בו ליחידה בעלת אופי מיוחד: טירוני הסיירת עוברים מסע גיבוש מפרך; מַסַע כּוּמתה – מסע רגלי ארוך ומפרך בסיום הטירונות בחיל הרגלים כדי לקבל את כומתת החַיִל; מַסַע דילוּגים – ביקורים תכופים של מדינאי בכמה מדינות כדי לתווך ביניהן ולשכנען לקבל את הצעות הפשרה שגיבש: שׂר החוץ יצא למסע דילוגים כדי לקדם את השלום; מַסַע אלונקות – מסע שחיילים מתרגלים בו חילוץ פצועים על ידי נשׂיאתם (או משקלם) על אלונקות; חותַם היחידנות ניכר בכל צעדיו; הוא זריז לחמוק, וצעדיו רכים כצעדי חתול; אין די בצעדים שיובילונו יום אחד אל המטרה, אלא כל צעד חייב לובילנו אליה; יש לזכור כי גם בעיטה בישבן היא צעד אחד קדימה; בהגיעם של טייסי החלל לירח אמרו: 'צעד קטן לאדם, צעד גדול לאנושות'; הלך בצעדים חמקניים אחרי; צעד צעידה דמומה בנעלי גומי; צעדיו – צעדי צבי או צעדי צב? > תנועה!

צעירות!

צְעִירוּת – 1. פרק הזמן שבין ילדות לבגרות; תקופת נעורים, עלומים, נוער, שנות האדם הצעיר לעומת שנות הזִקנה, בחרות, ימי הנעורים: נהג צעיר הוא מי שטרם מלאו לו 24 שנים; 2. התכונות או המצב של אדם צעיר; הַצְעָרָה, הִצעיר – גרם למישהו או למשהו להיות, להיראות או להרגיש צעיר יותר, תוסס יותר או מודרני יותר, חידש נעוריו, השיב חיות, הפיח רוח חדשה וצעירה: החֶברה מעודדת את פרישתם של העובדים הבכירים כדי להצעיר את פניה; צָעִיר לְיָמִים – צעיר, רך בשנים, שאינו זקן: באותו זמן עוד הייתי נער קטן, צעיר לימים; זוג צעיר – זוג חדש שנישׂא זה מקרוב: הזוג הצעיר עוד לא חזר מירח הדבש באירופה; העולם שייך לצעירים – מוסכמה או מדיניות המבכרת צעירים והמקנה להם הזדמנויות וזכות קדימה להשתלב בחברה: המפעל פיטר אותי בהיותי בן 52, באומרו שהעולם שייך לצעירים; צעיר ברוחו – שומר על רוח נעורים למרות גילו המתקדם: סבתנו צעירה ברוחה ומבינה לליבנו; הדור הצעיר – אנשים צעירים, בני נוער וילדים; דור הבנים; החברים הצעירים במסגרת מסוימת חברתית, פוליטית וכד': תקוותנו שהדור הצעיר בקיבוץ לא יזנח את דרכי מייסדי התנועה; המשמרת הצעירה – התארגנות של צעירי מפלגה, תנועה וכד' לחיזוק מעמדים נגד המשמרת הוותיקה והמובילה; השומר הצעיר – תנועת נוער ציונית־חברתנית (סוציאליסטית), שנוסדה באירופה ב־1916 [חבריה עלו ארצה בעלייה השלישית והקימו כאן קיבוצים; ב־1927 ייסדו את התנועה הקיבוצית 'הקיבוץ הארצי']; מכבי הצעיר – תנועת נוער חינוכית, לאומית, ספורטיבית, בלתי מפלגתית המושתתת על ערכי היהדות והציונות; נערה, נער – 1. אדם צעיר בגיל הנעורים או ההתבגרות, בערך בן 12-18 שנה; 2. קטין או צעיר, מי שכבר אינו ילד (עד גיל 12 או 14) ועדיין אינו בוגר (במשפט הפלילי מבן 16) או בוגר (בן 18 ומעלה); נַעֲרָה – עלמה, צעירה, צעירונת, ריבה; [בחוק עבודת הנוער] נער – ילד או צעיר: ילד – מי שטרם מלאו לו 16 שנה; צעיר – מי שמלאו לו 16 שנה, אך טרם מלאו לו 18 שנה; מתבגרת, מתבגר – נער ונערה הנעשׂים מבוגרים מבחינת התפתחות הגופנית והמינית; קָטִין – מי שטרם מלאו לו 18 שנים [הזכות והחובה להצטייד בתעודת זהות ובדרכון – בן 16; מבן 12 נושׂא באחריות פלילית, אך יועמד לדין בן 13; בן 14 רשאי לפתוח חשבון בבנק בהסכמת הוריו ולבצע פעולות כספיות, ומבן 16 פטור מהסכמת הוריו; בן 14 מותר להעסיקו רק בחופשות, ומבן 15 – כל ימות השנה בהגבלות עד הגיעו ל־18 שנים]; קטינוּת – השנים שלפני הגעת אדם לגיל הבגרות מבחינה חוקית, היינו שנת 18; בְּגִירוּת, בְּגִירָה – שלב בהתפתחות שבו איברי המין מגיעים לבגרות ומתחילים להופיע מאפייני מין משניים (זקן, שדיים) המסמנים את תחילת גיל ההתבגרות. הבגירה ניכרת בשפיכת זרע אצל הזכר ובתחילת הווסת והתפתחות השדיים אצל הנקבה, בצמיחת שׂער ערווה אצל שניהם ובהגברת העניין המיני. מבחינים בין בגירה מוקדמת לבגירה מאוחרת; בְּגִירוּת, בוגר, בָּגִיר – מי שבן 18 שהגיע לבגרות מבחינה משפטית לפי החוק (או בן 21). בבגרות יש בגרות צעירה (20 עד 35 שנים); בגרות אמצעית (36 עד 64 שנים); מבוגר (מגיל 65 ומעלה): צעירים מבוגרים (65 עד 74), זקנים (75 עד 84) ומבוגרים מופלגים (85 ומעלה); בְּגִירוּת – אדם בוגר לחלוטין שאחראי משפטית למעשׂיו, והוא בן 18 (21) ומעלה; מתבגרת, מתבגר, התבגרות, הִתבַּגֵר – 1. הפך מילד למבוגר, נכנס לגיל הבגרות: התביעה הוגשה לפני זמן רב, ובינתיים התבגר הנתבע והתגייס לצה"ל; 2. נעשׂה בָּשֵׁל ובוגר (בעיקר מבחינה רוחנית), נהיה רציני ושקול, התחיל להתנהג כאדם מבוגר: הגיע הזמן שתתבגר ותפסיק להתנהג כתינוק; רכות, רך – שבראשית התפתחותו, צעיר, בלתי בשל, ולכן חלש ופגיע: האב נפל בקרב והניח אחריו אלמנה צעירה וילדים רכים; הקרה פגעה בשתילים הרכים; נוער – צעירים וצעירות בשנות התבגרותם, כשאינם ילדים עוד ועדיין אינם בוגרים; עבריינות נוער – התנהגות לא־חוקית של קטין שהיא פלילית, כגון משחיתנות (ונדליזם), גנֵבה, אונס, הצתה ותקיפה בנסיבות מחמירות, ואין עונשה מוות או מאסר עולם; תנועת נוער – ארגון ארצי, לאומי או בין־לאומי של בני נוער המוקם למטרות חברתיות, ספורטיביות, פוליטיות וכד': תנועת הצופים היא תנועת נוער בין־לאומית שחרתה על דגלה את עקרונות האחריות האישית והעזרה לזולת; נוער זהב – כינוי לנוער משכבות מבוססות המנַהל אורח חיים נהנתני והנוהה אחר האופנה האחרונה; נוער שוליים, נוער בסיכון – ילדים או בני נוער החיים במצבים המסכנים אותם בקרב משפחתם ובסביבתם וכן נוער רחוב ללא מסגרת חינוכית: בצעירותו הוא עבד כמדריך לנוער שוליים בשכונת מצוקה; שַׁבַּבְנִיקים > נוער שוליים חרדי – נערים חרדים שנפלטו ממסגרות החינוך החרדי וחדלו להתנהג על פי נורמות החברה החרדית; נַעַר שַׁעֲשׁוּעִים – צעיר נאה וגנדרן בן עשׂירים שמרבה לבלות ומצליח בחֶברה; והנַעַר נַעַר – עודנו ילד ועושׂה מעשׂי ילדות; נערוּת – ימי הנוער, תקופת הנעורים: בימי נערותנו למדנו יחד בתיכון, ולאחר הצבא נפרדו דרכינו; מעשׂה יַלדוּת, מעשׂה נַעֲרוּת – מעשׂה או התנהגות ילדותיים ולא רציניים, מעשׂה של קלות ראש, מעשׂה קונדס, שובבות, מעשׂה שטות כדי להרשים את המין היפה: אדם שהגיע לפרק שנותיי לא נאה לו לחזור על מעשׂה נערות; טל הנוער – רעננות ימי הנוער: דברים שעשׂיתי בימי טל הנוער אינם נשכחים במהרה; טַל יַלדוּת – רעננות ורוך של ימי הילדות, ראשית פריחת האדם: עוד טל הילדות על פניו, וכבר הוטל על כתפו העול הכבד של פרנסת המשפחה; נְעוּרִים – תקופת החיים שבין הילדות לבגרות, מ־11 עד 18, וכן – אָבִיב, בַּחֲרוּת, בְּנֵי עֶשְׂרֵה, גִיל הַהִתבַּגרוּת, גִיל הַטִיפֵּשׁ עֶשְׂרֵה, גִיל הָעֶשְׂרֵה, יַלְדוּת, ימי הנוער, נְעוּרִים, נוֹעַר, נַעֲרוּת, עֲלוּמִים, צְעִירוּת, קַטְנוּת, שְׁנוֹת הָעֶשְׂרֵה, שַׁחֲרוּת, תִשחוֹרֶת: אומרים נעורים יש בעולם, היכן נעוריי? לכּוּל תמורה, חוץ מאשת נעורים; אני מכירהּ מימי נעוריה כשלמדנו יחד בתיכון, ואני זוכר לה חסד נעורים; טוב לגבר כי יישׂא עול בנעוריו – טוב לאדם לקבל עליו אחריות או מחויבות מגיל צעיר כדי להכינו לקשיי החיים; אשת נעורים – כינוי חיבה בפי הבעל לאשתו שנשׂאהּ בצעירותה, אהבת נעורים: שׂמח מאשת נעוריך כי אין תמורה לאהבת נעורים; אלוף נעורים, בעל נעורים – כינוי חיבה בפי האישה לבעל שנישׂאה לו בצעירותה; זכר לו חסד נעורים – זכר את הטובה שעשׂה לו בצעירותו, זכר ידידות ואהבה מימֵי הנעורים; בני הנעורים – בני נוער, בנים ובנות בגיל ההתבגרות; שחר נעוריו – התקופה שבה היה נער צעיר, ראשית ימי נעוריו: משחר נעוריו חלם להיות טייס, וכשהתגייס לצבא הגשים את חלומו; להט הנעורים – התלהבות רבה של הגיל הצעיר: כשהתווכחתי עם מישהו בלהט, מבוגר ממני חייך אליי ואמר: 'זהו להט נעורים, כשתתבגר תראה את הדברים אחרת'; אֵש נְעוּרִים – כינוי לרגש עז (כגון התלהבות, יוזמה רבה, כעס, קנאה, תשוקה): דבריו היו מלאים טעם זקנים ואש נעורים; חַטְאוֹת נְעוּרִים – שגיאות ששגה אדם וכישלונות שכשל בימי צעירותו מחוסר ידיעה וממיעוט ניסיון חיים: חטאות נעוריי ופשעיי אל תזכור; מֶרֶד הנעורם – ההתקוממות צעירים נגד החברה השמרנית והלא־סובלנית, שדוחה אותם בשל שונותם, וכן נגד התא המשפחתי, מערכת החינוך והחוק, שלא מספקים מענה לבעיות הצעירים בעולם מורכב ההולך ומסתבך: יצירותיהם של הקולנוענים הצעירים מבטאות מרד נעורים גלוי במִמסד; חידש את נעוריו – התנהג או נראה כפי שהיה בצעירותו, התנער לחיים חדשים; מְשוּבָה, מעשׂה יַלדוּת, מעשׂה נַעֲרוּת, מְשוּבַת נְעוּרִים – מעשׂה או התנהגות פרחחית של ילד שאינו אחראי למעשׂיו, התנהגות מתוך קלות ראש או חוסר אחריות, מעשׂה קונדס, שובבות מעשׂה שטות:

הנערים לא התכוונו לחבל בפסל, זו רק משובת נעורים; בעל נעוריה – כינוי לבעל שנישׂאה לו אשתו בנעוריה; אלוף נעורים, בעל נעורים – כינוי חיבה בפי האישה לבעל שנישׂאה לו בצעירותה: הורידה ראשה והתאבלה על בעל נעוריה; חידש כנשר נעוריו – חזר לאיתנו, התחיל לפעול במרץ כבימים עברו; תמו ימי הנעורים – תם גיל הנועַר, הסתיימה תקופת החיים שבין הילדוּת לבגרות: תמו נעורינו, חלפו ואינם עוד; נַעֲרוּת – ימי הנוער, תקופת הנעורים, גילו של אדם בעודנו נער או נערה: בימי נערותנו למדנו יחד בתיכון, אך מאז נפרדו דרכינו; סימני נערוּת – סימני התבגרות ראשוניים בגוף הילד או הילדה, כגון צמיחת שׂער או שדיים, וסת, זִקפָּה ואֲבִיונה; קַטנוּת – שנות הילדוּת, תקופת היותו של האדם קטן וצעיר: בקטנותי מכרתי עיתונים, בזקנותי – השׂכרתי מכוניות; בני עקיבא – כינוי לתנועת נוער ציונית חלוצית דתית מיסודה של 'הפועל המזרחי', ולימים תנועת הנוער של המפלגה הדתית לאומית; סיסמתה – תורה ועבודה; בחורה, עַלמָה – אישה צעירה לא נשׂואה, נערה שהגיעה לפִרקה: הנערה גדלה, התפתחה ויפתה, וכעת והפכה לעלמה יפהפייה; בסוד עֲלָמות לא באתי ואיגרות שלומים לא כתבתי; עַלְמוּת – 1. שנות הנוער, עלומים, גיל העלם או העלמה: עלמה רכה ואיש צעיר אף שיצאו מעולם הילדוּת עוד טרם בגרו לחיי עלמוּת; 2. כוח עלומים, זריזות, ערות: מי אינו מתגעגע לחיי העלמוּת שאין חוששים מקשיים ומאבני נגף של החיים כי עדיין כל חייך לפניך; בחורונת – נערה [פעמים בנעימת זלזול], צעירה; בוסרי, בּוסרוּת, בּוֹסֶר – אדם או דבר שטרם הבשיל כל צורכו, לא התבגר דיו, חסר ניסיון: הנער יצא לשוק בעודנו בוסר, כיצד יתגבר על תלאות החיים; [בגרמנית] עלומים, [באנגלית] התבגרות – פרק הזמן, המצב או התהליך בחיי אדם שבהם הוא מתפתח מילד למבוגר מבחינה גופנית, נפשית וחברתית; בוקרו של אדם, עֶדנָה, עלוּמים – ימי הנעורים, תקופת החיים בין הילדות ובין הבגרות, גיל הרעננות והכוח, ימי הנוער; בַּחֲרוּת – ראשית שנות הבגרות בתום נעורים (מגיל 15 עד 25 בערך): בימי בחרותי חיזרו אחריי בנים רבים; שנות העשׂרה, בְּנֵי עֶשׂרֵה, בַּת עֶשׂרֵה, בֶּן עֶשׂרֵה – גילאי 11-19, נערים ונערות מתבגרים, שנות הנעורים; דַרדַק – 1. אדם שלומד את האלפבית או את היסודות של נושׂא אחר; 2. ילד קטן, וכן – בן, זאטוט, יילוד, ילדון, ינוקא, עולָל, פעוט, קטן, תינוק; 3. לא מנוסה, טירון, פרח; אֶפרוחים שֶׁלֹא נִתפַּתחוּ עֵינֵיהֶם – כינוי לצעירים חסרי ניסיון חיים: התקבל למפעל אפרוח שלא נתפתחו עיניו ורצה להמציא את הגלגל מחדש; עופרה – כינוי לעלמת חמד, לנערה צעירה ויפה או לאהובה: דודי בחלום נטה ללון בחיקה של עופרה מקסימה שגרה לידו; בָּתוּל – איש שלא קיים מעולם יחסי מין; בְּתוּלָה – 1. אישה או נערה שטרם קיימה יחסי מין; 2. נערה צעירה, בחורה; הצופים – תנועת נוער בין־לאומית, הפועלת גם בישׂראל, ומטרותיה – לחנך את הנוער לעצמאות ולאזרחות טובה, להקנות ערכים ולפתח את הכושר הגופני. ממעשיה – פעולות חברה, טיולים, מחנאות: חניכי תנועת הצופים לובשים בדרך כלל מדי חאקי ועניבה צבעונית, וסיסמתם היא 'הֱיֵה נכון'; הגיע למצוות – מלאו לו 13 שנה, נעשׂה בר מצווה: בהגיעך לעול מצוות, שַׁנֵּס את מותניך והחל ללמוד משהו שניחנת בו ותוכל להתקיים ממנו בעולם הזה; חבורת רחוב – קבוצת ילדים או נערים המבלים את זמנם בשיטוט ברחובות ובמעשׂים לא־חוקיים שהם על גבול הפשיעה: מדריכי חבורות רחוב בשכונות מצוקה מנסים להפנות את הילדים לאפיקים חיוביים ולמנוע מהם מלהידרדר; כוח חיים – 1. אנרגייה, נשמה או רוח שמלווה את היצורים החיים; 2. מנגנון הריפוי הפנימי שאיתו באנו לעולם, כוח אנרגטי המופקד על בריאותנו; כישרונות צעירים – צעירים בעלי כישרון בתחום מסוים, בייחוד בתחילת דרכם: הוא זכה במקום השני בתחרות לגילוי כישרונות צעירים; רִיבָה – נערה, בחורה צעירה, עלמה: מעשׂה ברוֹבֶה שנשׂא ריבה ולא התעברה אחר עשׂור; רוֹבֶה – עֶלֶם, צעיר: שבע קומות באדם: ילד, נער, רובה, עלם, איש, סב, זקן; שַׁחֲרוּת – תקופת הנעורים, עלומים [סִפרוּתי]: ימי ילדותי ושַׁחרוּת נעוריי עברו עליי כהרף עין; אֲבִיבִיוּת – רוח האביב, רעננוּת: אביביות הנעורים; פרחח – כינוי גנאי לנער מתבגר קל דעת וחסר אחריות, והוא רע הליכות, חסר תרבות וחסר מטרה; פִּרחָחוּת – התנהגות לא אחראית של צעירים קַלי דעת חסרי מטרה: עם התגברות הפרחחות והשתוללותם הבלתי מרוסנת, הייתה תחושה שהתפרקו מסגרות המשמעת; ונדליזם > משחיתן, משחיתנות – נזק או הרס שגורם מישהו בכוונה לרכוש פרטי או ציבורי של אחר (בייחוד ליצירות אומנות, אדריכלות או לחפצים רבי־ערך ויפים), לרוב ללא סיבה מושׂכֶּלֶת ובלא להפיק תועלת ישירה מההשחתה: כשפתחנו את בית הספר, נחרדתי מהמשחיתנות: רוססו תרסיסי צבע על הקירות ונופצו חלונות הכיתה; הִשתוֹבְבוּת, הִשתוֹבֵב – עשׂה מעשׂה שובבות, התהולל, התנהג כשובב, השתולל, התפרע: הילדים שהשתובבו בחצר הפריעו את מנוחת הדיירים; מְשׁוּבָה – שובבוּת, מעשׂה צחוק וקוּנדָס [סִפרוּתי]: טקס הקבלה לחניכים החדשים הפך ממעשׂה משובה תמים למעשׂה אלימות משפיל ופסול; נער נתן; קַטנוּת – 1. תקופת הילדוּת, תקופת היותו של האדם קטן וצעיר; 2. קוטן, זעירות, מצבו של מי שהוא קטן (בממדים או בכמות): קטנות האדם ניכרת לעומת היקום; 3. קטנוניות, הקפדה על דברים טפלים ושוליים אגב הזנחת העיקר; קָדֵט > שׁוֹחֵר – תלמיד בפנימייה צבאית, בבית ספר תיכון בעל צביון צבאי או נער לפני גיוס הלומד במסגרת קדם־צבאית (קְדָ"ץ) או טרום־צבאית (טְרָ"ץ). שוחרים עשׂויים להיות במשמעת צבאית מלאה ובמדים; פֶּרַח – צעיר חדש במקצועו, טירון הלומד את תפקידו, מתמחה, אדם החדש במקצוע כלשהו: פרחי כהוּנה למדו בבית המקדש את תפקיד הכוהן, פרחי טַיִס לומדים להטיס כלי טיס, פרחי הוראה לומדים להיות מורים, פרחי קצונה – להיות קצינים; פרחי כהונה – כוהנים צעירים שעבדו בבית המקדש או בימינו כוהני דת צעירים; באִבּוֹ – בצעירותו, בעודו רך בשנים; אביב החַיִים – שנות הנעוּרים; אביב הנעוּרים – ימי הפריחה של האדם; אָביב נִצחי – אביב מתמיד, ימי אושר מתמשכים [גם אביב עולמים]; באביב ימיו – בעודנו צעיר לימים; בדמִי ימיו – באמצע ימיו, בעודנו במיטב שנותיו: אימי, זכרה לברכה, מתה עליי בדמי ימיה; הָלַך בדמי ימיו, מת בדמִי ימיו, מת בלא עיתו, מת בלא ימיו – נפטר בצעירותו, מת קודם זמנו; גיל הבִּינה – כינוי לגיל ארבעים לפי מסכת אבות: בן ארבעים לבינה; גיל הטיפֶּש־עשׂרה – כינוי לבני הנעוּרים או לגיל העשׂרה, המעיד על מעשׂים לא שקוּלים האופייניים לגיל זה; נקטף באִיבּוֹ – מת בעודנו צעיר או קודם זמנו; אדם ענק לפעמים בזבוב נחנק – יש שקטן, חלש וצעיר יכריע את החזק: אל יתהלל חוגר כמפתח כי פעמים אדם ענק בזבוב נחנק; דיו כתובה על נייר חדש – מי שלומד בצעירותו, ולימודו נקלט ומתקיים יפה; שִׁינֵּי הזמַן – הגורם השוחק שבזמן החולף, ההשפעה המזיקה או ההרסנית שיש לזמן החולף על דברים או על אנשים: שיני הזמן כאילו דילגו עליה, והיא נראית צעירה ורעננה כאז; שיני הזמן לא נגסו בו, שיני הזמן לא נגעו בו – הגורם השוחק שבזמן החולף לא השפיע עליו, ההשפעה המזיקה או ההרסנית שיש לזמן החולף על דברים או על בני אדם דילגה מעליו; הֵפִיחַ רוּחַ חַיִים בּ־ – 1. הֶחיה אותו, נתן נשמה באפו, הפך אותו לחי: מגע שרביטה של הפֵיָה הפיח רוח חיים בציפור המתה; 2. המריצו לפעולה ולהתחדשות, עודדו, נסך בו חיוּת: הופעת הזמר הפיחה מעט רוח חיים בטקס המשעמם; נוצקו בו חיים חדשים – יצקו בו, החדירו בו, הפיחו בו: עם החלמתו מן הניתוח הוא חש שנוצקו בו חיים חדשים; גדיים שהנחת נעשׂו תיישים בעלי קרניים, גדיים נעשׂו תיישים – הצעירים התבגרו, עברו הימים, והצעירים כבר נעשׂו מבוגרים; אם אין גדיים, אין תיישים – אם אין תלמידים צעירים, לא יקומו תלמידי חכמים; קנקן חדש מלא ישן – צעיר מלא חוכמה ודעת; יש קנקן חדש מלא ישן, ויש ישן שאפילו חדש אין בו – יש צעיר מלא וגדוש חוכמה, ויש זקן שלא למד דבר; בעל תשחורת – צעיר לימים; הִגִיעַ לְפִרקוֹ, עָמַד עַל פִּרקוֹ – התבגר, הגיע למלוא שנותיו, בָּגַר והגיע זמנו להינשׂא: בנותיי הגיעו לפרקן, ואין בידי ממון להשׂיאן; לא נס לֵחו ולא כהו עיניו, וכוחו עדיין במותניו – נשאר רענן ומלא מרץ: למרות גילו המבוגר כוחו במותניו, לא כהו עיניו ולא נס לֵחוֹ; שַׁחַר ימיו, שַׁחַר ילדותו – ילדותו המוקדמת, ימי ילדותו הראשונים, ראשית חייו: משחר ילדותו אמרו עליו כי נועד לגדולות; שחר נעוריו, פרקי ילדותו – נעוריו, צעירותו, התקופה שבה היה נער צעיר, ראשית ימי נעוריו: משחר נעוריו חלם להיות טייס, וכשהתגייס לצבא הגשים את חלומו; מיום שעמד על דעתו . . . – משנעשׂה בר־דעת, החל להשתמש בשׂכלו ולהבין דברים: מיום שעמד על דעתו התמקדו כל מחשבותיו ומעשׂיו ברצונו לעלות לארץ ישׂראל; אַבְרֵך מֶשִׁי – צעיר עדין ומפונק בהליכותיו, המואס בעבודת כפיים ועוסק בעיקר בתורה [בנימה של ביקורת]: הוא היה אברך משי ונהג להשכים קום ולשבת בשלווה בבית המדרש וללון באוהלה של תורה; עוּל ימים – צעיר, רך בשנים, חסר ניסיון, שאינו בוגר: כל שופט, בין שהוא עול ימים על כס השיפוט ובין ששׂערו הלבין על הכס, מוחזק כבר־סמכא ללא עוררין; נקטף באיבו – מת בעודנו צעיר או קודם זמנו; בני תשחורת – בני נוער, הדור הצעיר; עוֹפֶר – כינוי לעלם חמד, לבחור צעיר חביב ונאה או לאהוּב: אולי עופרי ירד אל גינה לאכול פרי וללקוט שושנה; עֶלֶם – נַער, אדם צעיר, עופר: העלמה פגשה עלם חמודות רך ובהיר עיניים ויפה תואר; עֶלֶם חֶמֶד, עֶלֶם חֲמוּדוֹת, בחורת חמד, בחור חֶמֶד – בחור צעיר ונחמד, בחור חביב ואהוד, עלם חמד: היו כאן שני בחורי חמד שרצו לשׂוחח איתָך; בחור כהלכה – בחור טוב והגון או אדם שאפשר לסמוך עליו אומרים: הוא היה בחור כהלכה, כלי מפואר ויפה תואר, תורתו בתוך מעיו ועולה על כל רעיו; זה הקטן גדול יהיה – קטן, צעיר או זוטר זה יכולתו ומעשׂיו מעידים שיגיע לגדולות, בעתיד יהיה מישהו גדול, חשוב, מפורסם וכד'; אב בחוכמה ורך בשנים, קנקן חדש מלא ישן – צעיר וחכם, חדש אך מעולה בטיבו; יַנקוּת – התקופה המוקדמת ביותר של החיים לאחר הלידה ועד 3 שנים; פני תינוק – פנים תמימים וילדותיים: אל תניח לפני התינוק שלו להטעות אותך, הוא בכלל לא שֶׂה תמים כפי שהוא נראה; קַטנוּת, יַלדוּת – השנים שבין סוף הינקות (כבן שלוש) ועד תחילת ההתבגרות (בני 10-12). יש שהינקות מחולקת כך: ראשית הילדוּת – מבן שנתיים ועד בן 5 או 6 שנים; הילדוּת הבינונית – מבן 6 עד 8–10 שנים; אחרית הילדוּת – כשנתיים לפני תחילת ההתבגרות; גַדלוּת – גודל בגיל;

ההפך מ'קטנות'); פִּרקי ילדוּת – פרקי זמן משנות הילדות; עוֹלֵלוֹת מִימֵי הילדוּת – פכים קטנים ולא חשובים מימי הילדות; ילדוּת קשה – ילדות של סביבה קשוחה ונעדרת אהבה, ובה השפלות, אלימות מילולית וגופנית, התעלמות והזנחה, ולחלק מהילדים גם התעללות מינית וגילוי עריות; ילדוּת עשוּקה – ילדות מקופחת וחסרת צורכי החיים הבסיסיים, כגון מזון ומחסה נאות; מעשׂה יַלדוּת, יַלדוּתו לא בִּיישה אֶת זִקנוּתו – גם בהיותו צעיר היה בעל סגולות טובות כפי שנודע בִּזְקנוּתו; בית"ר [ברית הנוער העברי על שם יוסף תרומפלדור] – תנועת נוער ציונית בעלת בסיס אידאולוגי ימני המזוהה עם התנועה הרוויזיוניסטית לפני הקמת המדינה ועם תנועת החירות לאחר מכן; נוֹשׂא כלים – עוזרו או תלמידו של אדם בעל עמדה בכירה, יד ימינו [לרוב ככינוי גנאי]: הוא התמנה לתפקיד לא מפני שהוא מבין בו אלא רק מפני שהיה נושׂא כליו של השׂר; יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו – יש צעיר מלא וגדוש חוכמה, ויש זקן שלא למד דבר; אֶפרוח שֶׁלֹּא נִתפַּתחו עֵינָיו – כינוי לצעיר, למתחיל: כקטן שנולד – משל לאדם תמים ביותר שאינו יודע בענייני העולם בין ימינו לשׂמאלו; שֶׂה תמים – כינוי לאדם תם וישר, פשטני: תמים הוא כגוי, וממולח כיהודי; החלפת כוח, החליף כוח – צבר כוחות מחודשים, התאושש והתחזק: כדאי שתנצל את מה שנשאר מהלילה לישון קצת ולהחליף כוח; בחור כאלון, בָּחוּר כָּאֶרֶז, בחור כארזים – צעיר חזק ואמיץ, בן חַיִל: יואב הוא בחור כארז – חרוץ, חכם ונועז; שלושה בחורים כאלונים, ואין אחד מהם ראוי לבנותיי; ללמד בני יהודה קֶשֶׁת – ללמד את צעירי ישׂראל את מלאכת הקרב, להקנות להם ידיעות על סוגי נשק ועל דרכי הלחימה; זב חוטם – כינוי גנאי לפחות ערך, לריק ולפרחח או כינוי זִלזול באדם צעיר; דור חדש שלא ידע את יוסף – צעירים שאינם מכירים או מכבדים את הדמויות החשובות בדורות שלפניהם; מִלחֶמֶת אָבוֹת וּבָנים – ניגודים ואי־הבנה בין ההורים ובין הדור הצעיר, ששאיפותיו שונות מִשֶּׁל הוריו: בשנות ההתבגרות מתחוללת פעמים מלחמת אבות ובנים כשהבנים נאבקים על עצמאותם; דם חדש – כינוי לאדם או לכמה בני אדם המצטרפים לקבוצה קיימת ומפיחים בה רוח חיים (רעיונות חדשים, כוחות רעננים, מרץ וכד'), כינוי לרעיונות, לכוחות ולמרץ עצמם: המפלגה זקוקה בדחיפות לדם חדש, צריך להוציא אותה מקיפאונה; הִזרים דָם חָדָשׁ – עשׂה שינוי מרענן, הכניס חיים: צירפנו כמה צעירים ובעלי ניסיון חדשים לארגון כדי להזרים דם חדש בעבודה; יְמֵי חוֹרפּוֹ – 1. ימי עלומיו של אדם, צעירותו, ימי נעוריו: בימי חורפו עוד הספיק ללמוד בישיבה בוולוז'ין קודם שנסגרה; 2. [בימינו גם בהיפוך משמעות] ימי זִקנתו, בערוב ימיו; קַנקַן יָשָׁן מָלֵא חָדָשׁ – כינוי לזקן שהוא מלא רעיונות חדשים או בעל יוזמה כאדם צעיר; אופטימיותו והתלהבותו הצעירו אותו לעומת חבריו; לכול יש תמורה חוץ מאשת נעורים; מצא ריבה נאה וחסודה ששמרה לו אהבת נעורים, נמשך ליבו אחריה ונתן לה את אמונתו; יֵצֶר לב האדם רע מנעוריו; הבשילו ימי נעוריה ואין לה גואל מבתוליה; טוב לגבר כי יישׂא עול בנעוריו: עול תורה ועול מלאכה; נתן מלהט נעוריו לטובת הכלל; במשפחתנו אין נותנים את הצעירה לפני הבכירה; הילדות היא זר פרחים, הזִקנה היא זר קוצים; גם כיום חמוקיה מעוגלים ורומזניים, כאילו ניערה מעל כתפיה עשׂרים שנה; הלומד תורה בילדותו דברי תורה נבלעים בדמיו; הנער היה במבוכת נפש ובבדידות קשה, כאותם נערים שהגיעו לפרקם, ואין להם מי שיעמוד להם בשעת דוחקם ויוציאם מאפלה לאורה; הוא לא ידע אם לקצוב סכום־כסף נכבד לפרנסת הזוג הצעיר או לפסוק להם מזונות על שולחנו; תפארת בחורים – כוחם; חלב אימו טרם יבש על שִׂפתותיו, אך נאה היה וטרוד ביצרו; הנער היה לעלם, ברם אבק אישה לא דבק במעילו, וריחה לא ידע; יש צעירים ברוחם שאביביות שופעת בליבם, ואופטימיות והתלהבות מצעירות את גילם; כשהייתי צעיר לימים, חשתי את עצמי קל כנשר, רץ כצבי וגיבור כארי; היינו צעירי צעירים, דם עלומים חם זרם בעורקנו, וכל ליבנו יקד מאהבה; בצעירותי, כשהייתי במלוא עלומיי, בערו בי נשמה צעירה ולהט נעורים; הוא ניחן בחשיבה מרעננת ושופעת און נעורים ובאש התלהבות בלתי נדלים; אדם צעיר – צעירותו הדרו; היעמדו זקנים מפני קטנים; הגוזלים הרכים גדלו ופרחו ונהיו נשרים בעלי מוטת כנפיים; אם בנערותך לא חפצתם, איך תשׂיגם בזקנותך; בחורי חֶמֶד כולם; מדובר בבני תורה, רכי שנים וחריפי דעת שנושׂאים ונותנים במלחמתה של תורה; מוטב להיות צעיר בן שבעים מזקן בן ארבעים; הופעתו הייתה מרעננת ושופעת און־נעורים; המבוגרים חושדים בכול, הצעירים מאמינים לכול; לאדם שלושה נעורים: נעורי הגוף, נעורי הלב ונעורי הרוח, וחבל שאינם דרים בכפיפה אחת בתקופה אחת; זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותייך, לכתך אחריי במדבר בארץ לא זרועה; הנעורים חולפים לעד, ללא שוב; האופנה משׂמחת את הנשים מפני שהחדש משקף תמיד את הנעורים; מה הם חיים טובים כי אם להגשים בבגרותנו את הרהורי הנעורים; שְׂמַח בחור בילדותֶךָ; אוֹמְרִים, יֵשׁ בָּעוֹלָם נְעוּרִים – הֵיכָן נְעוּרַיי?'; מי שהגיע לפרק שנותיי, לא נאה לו לחזור על מעשי נערות; חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה > אנרכייה! דור! זִקנה!

צער!

צַעַר – עֶצב או סבל בגלל כאב או אסון או דאגה וכדומה; תחושה של מי שמצטער או מי שעצוב על משהו; מצב רגשי של אומללות שעוצמתו נעה בין מתון לקיצוני ומתעורר בדרך כלל על ידי אובדן של משהו שמוערך מאוד (כגון קרע של מערכת יחסים); צער מתמשך פעמים הוא תסמין לדיכאון, וכן – אי־נהנות, אי־נעימות, אַכזָבָה, דִכדוּך, דִכדוּך נֶפֶשׁ, דִכדוֹכֶת, הִתאַכזבוּת, חוּלשַׁת דַעַת, חֲלִישׁוּת דַעַת, יָגוֹן, כְּאֵב לֵב, לֵב שָׁבוּר, מוּעָקָה, מפח נפש, מָרָה שְׁחוֹרָה, מְרִירוּת, מרירות נפש, עַגמִימוּת, עוגמת נפש, עֶצֶב, פּוּגַת לֵב, פַּחֵי נֶפֶשׁ, צְבִיטָה בַּלֵב, צַעַר, עַצבוּת, קַדרוּת, רוּחַ נְכֵאָה, שִׁיברוֹן לֵב, תוּגָה, תִסכּוּל: קשה לי לשׂאת את צער הפרֵדה ממנו; הנאשם הביע צער וחרטה על מעשׂיו וביקש להקל בעונשו; התמלאתי צער מפרדתנו, צער שירעיד את נימי ליבי ימים רבים; ציער – גרם צער, עצב או ייסורים, גרם לדכדוך ולאכזבה, גרם תחושה קודרת או לא נעימה: הטיול התבטל בגלל הגשם, וזה מצער אותי מאוד; ציער עצמו עם אחרים – השתתף בצערו של הזולת: המצער עצמו עם הציבור, זוכה ורואה בנחמת הציבור; הֵצֵר – הצטער על משהו: נציג החברה מצר על עוגמת הנפש שנגרמה לנו; צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים – הרגש וההכרה שיש לחוס על בעלי חיים, ואין לגרום להם צער מיותר ולא לענותם [אין לענותם, להתאכזר אליהם, להתעלל בהם, לשסות בעל חיים אחד באחר, לארגן תחרות קרבות ביניהם, לבצע בהם חיתוך ברקמה חיה, קעקוע או צביעה באמצעי הפוגע ברקמה חיה או החודר לתוכה למטרות נוי, להעבידם אם אינם מסוגלים לעבוד עקב מצבם הגופני ולא להעבידם מעבר ליכולתם, לנטוש אותם או להרעיבם]: רבים מפקירים את כלבם לרחוב, לרעב ולעינויים ומתעלמים מחוקי צער בעלי חיים; צַעַר גידוּל בָּנים – הטורח, היגיעה והדאגה שבחינוך ילדים ובגידולם; צַעַר העוֹלָם – התחושה המדכאת של צער הקיום, שהטביעה את חותמה על השקפת העולם הרומנטית במאה ה־19 בגרמניה: המשורר נושׂא את צער העולם על כתפיו; הביע צער – השמיע דברי השתתפות בכאבו של הזולת; שרוי בצער – נתון במצב של עצב, דכדוך: עם ישׂראל שרוי בצער כשיש צרה באותו זמן בעם ישׂראל כמו רעב ובצורת; לפי הצער השׂכר – שׂכרו של אדם נקבע לפי מידת הטרחה והיגיעה ששיקע בדבר, ככל שהצער גדול יותר – השׂכר גדול יותר; לצערו – מילה להבעה אדיבה של צער, התנצלות או סירוב: לצערנו, החנות מחר נעולה, וכן – בעוונותיו הרבים, לאסונו; לדאבונו, לדאבון הלב, לדאבון ליבו, להוותו, למגינת ליבו, למרבה הצער, לרוע מזלו; מְגִינַּת לֵב – עוגמת נפש, סבל וצער עמוק, שיברון לב: למגינת ליבי, לא אוכל להשתתף במסיבת הסיום; למגינת ליבו, לִמְגִינַּת הלֵב – לצערו הרב, לעוגמת נפשו, לדאבון ליבו: כבר בתחילת הריאיון התברר לה, למגינת ליבה, כי לא תתקבל לעבודה במקצועה; ציער עצמו עם אחרים – השתתף בצערו של הזולת: המצער עצמו עם הציבור, זוכה ורואה בנחמת הציבור; אי־נעימות – מבוכה, הרגשה לא נעימה; מצב רגשי שנחווה כאשר אין אירוע תואם את מטרותיו או הוא קשור לכאב; עֲנָנָה – קדרות, מועקה, הרגשה לא נעימה, זעף: יש שרוח עצבות ועננה מתוחה על פניהם; תוּגָה – עצב עמוק, יגון וצער: אין שׂמחה בלא תוגה; עיני העגונה מלאו דמעות ששפכה במסתרים, ועל פניה תוגה חרישית; בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב, וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ; שרוי בצער – נתון בצער: רואה אני בָּךְ שאת שרויה בצער, על מה את מְצֵירָה? פֻּרַק – נתן פורקן, בדרך כלל לרגש מעיק: לאחר שפרק את כל שעל ליבו, נרגע מעט והוקל לו; לא בנקל פרקתי את כל תחושותיי לממונה עליי; נתפרק, נִפרַק – הוסר רגש מעיק, השתחרר מדבר מה: מן הרוגע שמביעות עיניה ניכר שצער גדול נפרק מליבה; משנרגעו הרוחות, התפרקה אט אט המתיחות העצבנית שנאגרה בינינו ימים; מוּעָקָה – מצוּקה נַפשית, עקה, נֵטל מֵעיק: אחר ההלוויה הייתה בחדר דומיית מועקה; גורם מעיק (stressor) – אירוע, כוח או מצב שגורמים לעקה פיזית או רגשית. גורמי העקה יש שהם כוחות פנימיים או חיצוניים הדורשים הסתגלות או אסטרטגיות התמודדות של הפרט המושפע; חוויה מעיקה – חוויה מציקה ומכבידה, חוויה הגורמת מועקה נפשית או גופנית: בחדר הדיונים שׂררה דממה, ורבים חשו חוויה מעיקה בדיון המתמשך; רדיפה, רָדַף – גרם סבל, הציק או דיכא מישהו, בעיקר עקב מוצא, אמונה דתית, דעות פוליטיות וכד': הטורקים רודפים את המיעוט הקורדי בארצם; הצקה, הֵצִיק – 1. הרגיז ו'עִצבן' מישהו בדיבורים או במעשׂים לא נעימים,: תפסיק כבר להציק לאחותך, עזוב אותה בשקט; 2. עצבן, העיק, גרם לתחושה לא נעימה (נפשית או גופנית), הטריד, הוגיע: אתה נראה רע, משהו מציק לך? דלילה הציקה לשמשון כדי לגלות את סוד כוחו; העצבה, הֶעֱצִיב – גרם צער ועצב, ציער: הידיעה על הפרידה שלהם העציבה אותי מאוד; מֵירֵר – ציער, הציק, הרגיז: למה תמרר את ליבך ותסגף את עצמך בייסורים? בְּדִמעָה – בדאגה, בעצבות, בצער: הזורעים בדמעה ברינה יקצורו; דַך – רצוץ, מדוּכָּא, מעוּנה: אני מסכן ועני וגם דך רוח; דכדך, מְדַכדֵך – מי שגורם דכדוך ועצב, מדכא, מעציב: המראה המדכדך של הילדים העזובים לא נמחה מזיכרונו

ימים רבים; דַך וּמְדוּכְדָך – שבור ורצוץ, מדוכָּא מאוד; דַך רוּחַ – מוכה יגון, אבֵל: בהישמע בשׂורת האיוב שבננו לא ישוב משד הקרב, התעטף ביתנו ביגון קודר, וחשנו דַכֵּי רוח כאילו חרב כל עולמנו; מַהֲלוּמָה – צרה גדולה, אסון, מכה נפשית: הוא עדיין לא התאושש מן המהלומה של אובדן כל רכושו בדלֵקה; שׁוֹמוּ שמיים – קריאת צער, חרדה, כאב, תדהמה, זעזוע או התרגשות אחרת, שוד ושבר! אללי: שומו שמיים, כנראה העולם מגיע לקיצו, כי אין הסבר אחר למזג האוויר המטורף; נַהֲמַת נֶפֶשׁ, נַהֲמַת לֵב – קול זעקה או אנחה כבדה הפורצת מן הלב מרוב צער ויגון: שאגתי מנהמת ליבי הגוֹוַעת בחֶבלי אהבה שלא באה; הכול שכחו אותי, הוא זעק מנהמת נפשו הפצועה והשותתת; פּוּגַת לב, פּוּגַת נפש – דאגה, צער, אכזבה מרה; רע לבבו – היה שרוי בצער: מבין ריסי עיניה הלחות היה אפשר להבין כי רע לבבה; תוּגָה – עצב עמוק, יגון וצער: אין שׂמחה בלא תוגה; עיני העגונה מלאו דמעות ששפכה במסתרים, ועל פניה תוגה חרישית; בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב, וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ; לא תוסיפו לדאבה עוד – הלוואי שלא תדעו עוד צער, אבל ויגון; ליבו התמרמר עליו – היה שרוי בצער, היה מר נפש: כשאדם אוכל משלו ליבו מתיישב עליו, משל אחרים – ליבו מתמרמר עליו; ליבו דָחוּק – הוא שרוי בצער, מצב רוחו רע: בזמן שהלב דחוק אין מועילים אפילו דברי זמר; למרבֵּה הצער – לגודל הצער, לרוב הצער: למרבה הצער, לא אוכל להשתתף במסיבתכם בשל התחייבויות קודמות; לדאבון הלב, לדאבון ליבו, לדאבונו – לצערי, להוותו, למרבה הצער: לדאבוני לא ניתנה לי האפשרות לעיין בחומר החקירה; דָוֶה, דָווּי, דָוָה – כָּאַב, התמלא צער, סבל: מי לא יִדוֶה ליבו לשמע בשׂורות כאלה; ליבו דווי עליו – ליבו כואב, הוא מצטער מאוד: שפך ליבו כמים, וליבו עליו דווי על אשת נעוריו שהלכה לעולמה; אי־נוחוּת, אי־נעימוּת – מבוכה, הרגשה לא נעימה, מצב לא נעים, מצב רגשי שנחווה כאשר אירוע אינו תואם את המטרות של האדם או קשור לכאב: סלח לי על אי־הנעימות שגרמתי לך כשפרסמתי את גילך ברבים; היאנחות, נאנח – השמיע קול אנחה מתוך כאב, צער, סבל, עייפות וכד׳: הרמתי את הסלים הכבדים ונאנחתי עמוקות; אֲנָחָה – קול המביע כאב, צער, סבל וכד׳: למשמע צרותיו של שכנו נפלטה מפיו אנחה עמוקה; דברי ימינו מלאים אנחות שוברות לב; חָשַׁך אור נפשו – נגרמה לו עוגמת נפש גדולה: משבישׂרו לי את בשׂורת האיוב על בני, חשך אור עיניי, וחיי לא היו חיים; ליבו כבד עליו – הוא עצוב, מצב רוחו עגום, הוא מרגיש מועקה בליבו: מאז הריב ביניהם ליבו כבד, והוא אינו יודע כיצד לנהוג; עָזַב אוֹתוֹ לַאֲנָחוֹת – עזב אותו בשעת צרה וצער והסתלק, נטש אותו והשאירו לבד בצרותיו או בכאבו: כעבור ארבעים שנות נישׂואים הוא עזב את רעייתו לאנחות ונישׂא לריבה צעירה וחשוקית; עוגמַת נֶפֶשׁ – צַעַר המלווה בתחושת אכזבה עמוקה, יגון, עצב, הֲלוֹך נפש עגום ונוגה: ציפיתי לטיול בקוצר רוח, ונגרמה לי עוגמת נפש רבה כשהוא התבטל; שיבְּרון רוח – דיכאון, דכדוך: אנחת נכאים שלו חשׂפה את שיברון רוחו; חָלְשָׁה דעתו – נפלה רוחו, הצטער מאוד, נפגע קשה בנפשו: עגמה עליי נפשי וחלשה דעתי שמא שיניתי ממטבע הלשון ופגמתי ביופייה; דַאֲבוֹן נֶפֶשׁ – כְּאֵב לב, צער; שבעה מדורי גיהינום – תלאות אין־ספור וייסורים קשים, מכשולים ופגעים: הפליטים עברו שבעה מדורי גיהינום עד שהגיעו אל המנוחה ואל הנחלה; השתתף בצערו – הביע הזדהות עם כאבו, נטל חלק ביגונו או באבלו: אנו משתתפים בצערו של מנהלנו על מות אביו; פָּנִים נוֹבְלוֹת – פנים המביעות צער: ישבתי לפני האבלים בפנים נובלות, כשׂר צבא שהובסו גֵיסותיו; פנים נמוכות – פנים עצובות: בימים האחרונים פניה נמוכות ונפשה עגומה ואין קולה הולך; גֵיהִינֵי גיהינום – ייסורי שאול, צרות צרורות: למי אספר? אני סובלת מבעלי גיהיני גיהינום; גֵיהינום עלֵי אדָמות – חיים מרים וקשים, עינויים קשים: מחנה ההשמדה אושוויץ היה גיהינום עלי אדמות; אין רגע בלי נֶגַע, אין רגע בלי פגע – רעה רודפת רעה, שרשרת של אסונות רודפים, צרות רבות בעולמנו: יש ליהנות מהדקות היפות של החיים כי אין רגע בלי פגע; חָרַב עליו עולמו – נהרס מפעל חייו, קרה לו אסון נורא; מיטת סדום – מקום או מצב צר ודחוק שאין בו לאדם היכולת לפעול בחופשיות: התפטרתי מתפקידי כי חשתי שאני במיטת סדום – תקציב המדור קוצץ, וסמכויות אין לי [על־שֵם האגדה שאנשי סדום היו מותחים את האורֵחַ או מקצצים אותו כדי להתאימו לַמיטה שהוצעה לו]; בעיה כאובה – שאלה מטרידה ומדאיגה, דבר שקשה מאוד ליישבו, עניין הגורם צער וטרדה מרובה לעוסקים בו: סידור ילדים חריגים במעונות היא בעיה כאובה שטרם נמצא לה פִּתְרון נאות; הִכָּהוּ ליבו, נְקָפוֹ ליבו – התחרט, הצטער על מעשׂה שעשׂה, היו לו ייסורי מצפון: ליבה נקפה זמן רב על פליטת הפה שפגעה בחברה הטוב; בכה על חלב שגלש – כלומר התחרט או הצטער על דבר שאין לשנותו; את הנעשֶׂה אין להשיב – אין לתקן או להחזיר דבר שכבר נעשׂה: קשה לי להבין איך אפשר לתקן ולמחוק מעשׂים רעים שעשׂיתי ולשוב בתשובה, הרי את הנעשׂה אין להשיב; בַּעֲוונותיו הרַבִּים – בשל חטאיו, היינו הבעת צער על מה שקרה באשמתו: בעוונותיי הרבים שכחתי לכבות את התנור; החשיך את עיניו – גרם לו צרה וצער: הבחור עזב את לימודיו והחשיך את עיני הוריו; אין אדם נתפס בשעת צערו – אין להאשים אדם על מה שעשׂה בשעה שהיה שרוי בצער; הִשׂבִּיעוֹ מרורים – גרם לו צער ורוגז: משנודע לה שבגד בה החלה להשׂביעו מרורים עד שעזב את הבית; שבירת לב, שָׁבַר את ליבו – ציער אותו והדאיבו מאוד, גרם לו צער עמוק או יגון צורב, גרם לו שיברון לב: היא נפרדה ממנו כמה פעמים, ובכל פעם שברה את ליבו מחדש; שבירת לב, שֶׁבֶר לב, שִׁיבְּרוֹן לב – כאב לב עמוק, יגון גדול ביותר, דיכאון רב: האם השַכולה הלכה לעולמה בשיברון לב חודשים אחדים לאחר מות בנה; עולמו חָשַך בַּעֲדוֹ, חָשַך עולם בַּעֲדוֹ, חָרַב עליו עולמו, חָשַך עליו עולמו – הוכה בצער גדול, חש צער עמוק, הרגיש כאילו התמוטט עולמו: לאחר פטירת אשתו חרב עליו עולמו, והוא לא מצא עוד טעם לחייו; חָשְׁכָה נַפְשׁוֹ – נגרמה לו עוגמת נפש גדולה: משהטעו אותי בבנק בסכום נכבד והפסדתי, חשכה נפשי, וחיי לא היו חיים; כָּאָב אֶת כְּאֵבוֹ, כָּאָב אַת מַכְאוֹבוֹ – הצטער מאוד, סָבַל סֵבֶל נפשי עמוק; צועק לשעבר, צעק לשעבר – בכה או התפלל על דבר שנעשׂה, ואין להשיב: הצועק לשעבר הרי זו תפילת שווא; הצועק לשעבר אינו יודע שאין לבכות על חלב שגלש; שׁוֹמוּ שמיים – קריאת צער, חרדה או התרגשות למראה עוול, אסון גדול: שומו שמיים ראו מה עוללה לנו רעידת האדמה; נָשָׂא קינה – קוֹנֵן, סָפַד, השמיע דברי אבל: אנכי נושׂא עליכם קינה; נָפלוּ פָּנָיו – קדרו פניו, התעצב; קָדְרוּ פָּנָיו – פניו השחירו והביעו זעף וחומרה: רק פעם אחת בשנה, ביום השואה, קדרו פני אבי, והוא עישן בו יותר מביום רגיל; נָשָׂא בשָׂרו בשינָּיו, נָשָׂא את בשָׂרו בשינָּיו – סבל בשקט, התאפק ולא התלונן על סבל או על צער שהיו לו, כבש את כאביו: בשנותיו האחרונות סבל ייסורים קשים אבל נָשָׂא את בשׂרו בשיניו כדי שלא לצער את בני משפחתו; אין חייו מדוּשְׁני עוֹנֶג – אין חייו מאושרים; אין דַרכּוֹ סוּגה בַּשוֹשַנִּים – חייו אינם קלים ואינם נוחים: דרכו בצה״ל לא הייתה סוגה בשושנים; מְצָרֵי שְׁאוֹל – ייסורי גיהינום, צרות קשות, סבל רב: מצרי שאול הילכו עליו אימים; נשבר ליבו בקרבו – היה מדוכא ומדוכדך, הצטער ביותר, לא קמה בו רוח; נרדף על צווארו, נרדף עד צווארו, נִרדַף עַד צַוָּאר – נרדף בלי סוף, אין לו מנוח, סבל הצקות קשות ביותר: הוא הכריז על עצמו כחדל פירעון כדי שיוכל להתחיל לחיות את חייו מחדש בלי להיות נרדף עד צוואר על ידי נושיו; הכניס את ראשו לתוך קולר פנוי, הכניס ראשו בקולר פנוי, הכניס את ראשו לקולר פנוי, הכניס ראשו לקולר פנוי – גרם בעצמו לצרה שבאה עליו: ראתה קולר פנוי, הכניסה ראשה לתוכו; טוֹעֵן צְלוֹבוֹ בִּכְתֵפוֹ, טָעַן צְלוֹבוֹ בִּכתֵפוֹ – הוא נשׂא על כתפיו את צלוב התלייה שייתלה עליו, כלומר הוא מביא אסון על עצמו במו ידיו, הוא מקבל באהבה את הגזרה שנגזרה עליו: המעשן סיגריות הוא טוען צלובו בכתפו; חָתָה גֶחָלים עַל ראשו – עורר באדם רגשי חרטה, ייסר אותו: אם צמא השקהוּ מים כי גחלים אתה חותֶה על ראשוֹ; השקה אותו לענה, האכילו אותו לענה – מיררו את חייו; חלשה דעתו – נפלה רוחו, הצטער מאוד; שִׁבעה מדורֵי גֵיהִינום – תלאות אין־ספור וייסורים קשים, מכשולים ופגעים: הפליטים עברו שבעה מדורי גיהינום עד שהגיעו אל חוף מבטחים; עברו עליה שבעים ושבעה מדורי גיהינום עד שזכתה להשתחרר מבעלה ולקבל גט; מַר נֶפֶשׁ – 1. מלא מרירות, ממורמָר, זועף, כועס, מָלֵא צַעַר ורוגז: תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ; 2. מיואש, קשה רוח: כדאי שתשתוק פן יפגעו בך בני אדם מרי נפש; נשים מרות נפש וקשות רוח מתנהגות כדוב שכול בשׂדה; כמה בכיתי במר נפשי, אך מי הועיל לי? כּוס מרורות, כּוס מרורים – כנוי פיוטי למנת סבל ולצרות מרות: הוא החליט לשתות את כוס המרורות, שמזגה לו אמריקה, עד תומה; ייסורי טַנטָלוֹס – כינוי לעינויים גדולים ולסבל של אדם הנתון בצרה, כשהוא רואה את פתח הצלתו, אך אינו יכול להשׂיגה; יִיסוּרֵי אִיוב – כינוי לעינויי גוף ונפש קשים, לייסורים קשים, לצרות איומות הבאות על האדם בזו אחר זו, על שם איוב שהאל ניסה אותו בייסורים קשים; חֶבלי לידה – קשיים, מכשולים ולבטים הכרוכים בהיווצרותו של רעיון או מפעל חדש, תקלות ועיכובים הנערמים בדרך לביצועו של דבר ולהוצאתו לאוויר העולם: סוף סוף, לאחר חבלי לידה ארוכים ומייגעים, יצא מילוננו לאור; חֶבלֵי שאול – ייסורי מוות, ייסורים קשים; חֶבלי מצוקה – ייסורי דלות ומחסור; חֶבלי משיח – כינוי לצרות ולייסורים העתידים לבוא על עם ישׂראל לפני בוא המשיח והמבשׂרים את בוא הגאולה: משיח לא בא, אבל חבלי משיח כבר באו; חיבוטי נפש – התלבטויות קשות, קושי להגיע להחלטה המלווה במלחמה פנימית: ההחלטה הסופית נפלה באישון לילה, לאחר חיבוטי נפש וייסורי מצפון; זריית מלח על פצעיו, זָרָה מֶלַח על פּצעיו, זרה מלח על הפצעים – הִרבה להכעיסו למרות מכאובו, הרגיזו מאוד, הגדיל את כאבו: אל תאשים אותו במה שקרה, לשם מה לזרות מלח על הפצעים; זַעֲקַת שֶׁבֶר – זעקה נואשת של כאב ואובדן, יללת כאב הנפלטת מפי אדם שקרה לו אסון נורא: עם היוודע דבר האסון שקרה לבנה, פרצה האם בזעקות שבר נוראות; הלקאה עצמית – האשמה והתייסרות שאדם מַפנה כלפי עצמו; מַסֶכֶת ייסורים – צרות ותלאות, רצף של אירועים הגורמים סבל, קושי, כאב, עוגמת נפש וכדומה: צרכנים נאלצו לא אחת לעבור מסכת ייסורים בניסיונותיהם לבטל עסקת רכישה; דרך הייסורים – [שם

רחוב ברובע הנוצרי בירושלים העתיקה, שבו הלך ישו בדרכו האחרונה לצליבה] מילוי משימה הכרוך בסבל רב, פרשת תלאות ולבטים; מוֹרַת רוּחַ – רוגז, תרעומת, אי־שׂביעות רצון (לעומת: קורת רוח): שתיקתו הרועמת הביעה את מורת רוחו מן הנאמר; חוגים המקורבים לראש הממשלה הגיבו במורת רוח על הפרסום של טיוטת ההסכם לפני זמנה; למורת רוחו – דבר מה מעורר במישהו תרעומת, התנגדות או אי־שׂביעות רצון, שלא כרצונו, לרוגז: והוא התקדם והגיע לעמדת כוח בחברה למורת רוחם של מרבית העובדים; קם מאבלו – סיים את אבלו על מכּרו; קדרו פניו – פניו נעצבו, נפלו פניו, פניו השחירו והביעו זעף וחומרה: למִשמע הבשׂורה המרה קדרו פניה; חָשְׁכָה נַפשׁוֹ – נגרמה לו עוגמת נפש גדולה: משהטעו אותי בבנק בסכום נכבד והפסדתי, חשכה נפשי, וחיי לא היו חיים; עֵסֶק בּיש – עניין רע, צרה, תקלה, ביטוי של הבעת צער, הפסד או כישלון: נקלענו לעסק ביש, היאך נצא ממנו?; דברים קשים כגידים – [מליצית] דברים קשים ונוקבים הנאמרים במלוא החריפות, בלי להתחשב ברִגשות השומע ובלי לייפות את המציאות: כאשר האדם מתנהג בקַשיות עורף, יש לדבר איתו דברים קשים כגידים כדי לשבור את קשי עורפו; לחם דִמעה – אוכל שאדם אוכל מתוך יגון וצער; התעצב אל ליבו, נעצב אל ליבו – הפך עצוב, נעטף צער בעקבות אירוע, התדכדך: כששמע זאת נעצב אל ליבו, והתעורר ליבו לתשובה; רוּחַ עכורה – מַצַּב רוח קודר, עֶצב: מעל הכול ריחפה רוח עכורה של מריבות טיפשיות, פיצול מיותר ומאבקי כוח; רוּחַ נכֵאה – עצבות, אֵבל, יגון, קדרות, דכדוך: משנפטרה אימנו בדמי ימיה, הייתה בבית רוח נכאים, ופנינו הראו עצב וקדרות; אֵבֶל כבד – צער עמוק של המשפחה ושל הציבור בשל מותו של אדם: אבל כבד בארה"ב עם פטירת הגאון רבי א"א – אלפי תלמידי ישיבת 'זיכרון מאיר' מבכים מרה את הסתלקות רבם הנערץ; ליבו זב דם, ליבו שותת דם – הוא חש צער עמוק מאוד, הוא מתייסר בייסורים נפשיים קשים: מדי היזכרי בגורלם המר של החיילים שנספו, ליבי שותת דם; ליבו עליו דווי – חש צער ויגון עמוק: שפכה דמעות כמים וליבה עליה דווי על בעלה שהלך ומת; כְּאָבֵל בֵּין חֲתָנִים – משל לאדם עצוב הנמצא בין בני אדם שׂמחים: הכול שׂמחו ורקדו, וראובן ישב באירוע כאבן בין חתנים; הָגָה נְכָאִים – גנח, נאנח, הצטער מאוד, היה שרוי בעצב רב; חש דקירה בלב – הרגיש צער בעקבות דברים ששמע: אני משוכנע בכל ליבי שגם הציניקן שבהם חש דקירה בלב לנוכח התאונה בדרך לחתונה; התעטף ביגונו – התבודד ושקע בצער בעקבות אובדן אדם קרוב: לפני שנים התעטף עם ישׂראל ביגונו בהיוודע דבר האסון שבו נפלו 73 לוחמים; כּוֹס הַיָּגוֹן, כוס היגונים – נאד דמעות, מנת הסבל והצער: כוס היגון עברה גם עלינו: ב"ב נפטר ימים אחדים קודם שהיה אמור לעבור לשיכון החדש; הֶלִיט את פניו – כיסה את פניו מבושה, מצער, ממבוכה וכיו"ב: כשגבר עליו צערו, הוא הליט פניו בידיו ופרץ בבכי מר; הטחת ראש בקיר, הֵטִיחַ ראשו בקיר, הטחת ראש בכותל, הֵטִיחַ ראשו בכותל – הגיב בייאוש ובהתרגשות, סירב להשלים עם המציאות והתנהג בצורה נואשת או חסרת תכלית בשל זעמו או כאבו: אני מבין את כאבך, אבל במקום להטיח ראשך בכותל, נסה לחשוב על פִּתְרון; בעיניים כָּלוֹת – נכסף, השתוקק, ציפה ממושכות ללא סיכויים, ראה בעצב איך תקוותיו אינן מתגשמות: ראיתי בעיניים כלות היאך סיכויי לקבל עבודה הולכים ופוחתים; אֵבֶל לאומי – אֵבל שבו משתתפת האומה כולה בעקבות אסון כבד או לזכר אסונות וחורבנות לאומיים: יום הזיכרון לשואה ולגבורה הוא אחד מימי האבל הלאומיים במדינת ישׂראל; אָבֵל וַחֲפוּי ראש – בוש ונכלם, מדוכדך: הקבוצה המפסידה עזבה את המגרש כאשר היא אבלה וחפוית ראש; לחם צר – אוכל מועט ומצומצם, מזון שאינו מספיק אלא בקושי; לֶחֶם עֲצָבִים – לֶחם עוני, מזון שהושׂג בעמל רב ובעֶצֶב: אוכלי לחם העצָבים; לֶחֶם לַחַץ – לחם שנאכל בבית הכלא; אָח לצָרה – מי שנתון באותה צרה או באותם כאבים; בעיה כאובה – שאלה מטרידה ומדאיגה, דבר שקשה מאוד ליישבו, עניין הגורם צער וטרדה מרובה לעוסקים בו: בעיית סידורם של ילדים חריגים במעונות מתאימים היא בעיה כאובה שטרם נמצא לה פִּתְרון נאות; דייהּ צרה בשעתה, אַל תָּצֵר צָרַת מָחָר – אל תדאג לעתיד, אלא היה מרוצה מן ההווה; רְגָשות מעוֹרבים – רגש של שׂמחה וצער כאחד, הסכמה והיסוס גם יחד: הודעת המפקד על החופשה נתקבלה ברגשות מעורבים; בלב כבד – בתחושת צער, מועקה, חששות, דאגנות, בהרגשה מוקדמת שאינה מבשׂרת טוב: בלב כבד הסכמתי שיתגייס בני יחידי אשר אהבתי ל'גולני'; כְּאֵב לב – יגון, צער עמוק, עצב גדול, תסכול, מפח נפש: כאב לב נגרם לה כששמעה שבנה לא התקבל בסופו של דבר ללימודים; שֶׁבֶר לב, שיבְרון לב – צער, כאב לב, יגון עמוק: האם השכולה הלכה לעולמה בשיברון לב חודשים אחדים לאחר מות בנה; מַדוֶה לֵב – כאב לב, דאבון לב, ייסורי נפש: ופקדת את קבר אבא והגדת לי את כל ענותך ואת כל מדווי לבבך; נתכווץ ליבו – היה לו צר מאוד, התעורר ליבו לחמלה; ליבי עליך – אני מצטער צער רב על סבלך; גְּבִיעַ היָגוֹן (cup of grief) – מנת הסבל והצער שאדם חווה בחייו: בקִדמת הזר שולב גביע וזוג ציפורים המסמלות את מי שמבקשים לחלוק את גביע היגון של ישו; קוֹרֵעַ לֵב – גורם צַער גדול, שובר את הלֵב, מזעזע ומחריד: כשנודעה לה הבשׂורה המרה, היא פרצה בבכי קורע לב; לא תוסיף לדאבה עוד – הלוואי שלא תדעו עוד צער ויגון; ייסרוהו כליותיו – סבל מייסורי מצפונו, חש רגשות חרטה ואשם על מעשׂה רע שעשׂה, מצפונו הציק לו, סבל ייסורי מצפון: על משכבי בלילות ייסרוני כליותיי על שלא חשתי לעזרת אחיי הנרדפים; מוסר כליות – נוחם, חרטה, צער שאדם חש לאחר מעשׂה רע שנכשל בו, התעוררות מצפונו של אדם: אין לי מוסר כליות על מה שלא עשׂיתי בעבודתי שהכול נעשׂה לפי השׂכר; מצפון לא נקי, יִיסוּרֵי מַצפּוּן – תחושת אַשמה וַחֲרָטה קשה שאדם עשׂה, רגשות צער ואשמה; שְׂבַע רוֹגֶז – מָלֵא צַער, התרגזות ומרירות, שידע בחייו הרבה תלאות וצער: הוא ידע הרבה אכזבות בחייו והלך לעולמו שְׂבַע רוגז וצער; אָדָם יְלוּד אִישָּׁה קְצַר יָמִים וּשְׂבַע רוֹגֶז, היינו ימיו מועטים וייסוריו מרובים; דִכדוּך נֶפֶשׁ – 1. שיברון לב, כניעה; 2. דיכאון, צער רב, יגון; טעות מרה – טעות מצערת; הִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו – התקדרו פניו בשל צער, רוגז וכד'; פנים רעים, פָּנָיו רָעִים – 1. מראה פניו דל, רזה וחולני: בצאתו מבית החולים היו פניו רעים מאוד; 2. פניו מביעים כעס וזעם, פניו מביעים עצב וצער: וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים, וַיִּשְׁאַל אֶת סְרִיסֵי פַרְעֹה . . . מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם?; מדוע פניך רעים – מדוע אתה עצוב, נרגז, ממורמר, מדוע אתה נראה דל וירוד: מדוע פניך רעים ואתה אינך חולה?; פנים רועמים, מבט רועם – פנים רוגזים וקודרים, פנים מביעים תרעומת; אין השָׂבֵעַ מרגיש בצער הרעֵב, השָׂבֵעַ לא ירגיש בצער הרעב – קשה לו לאדם להבין לנפשו של אחר השרוי בצרה, אם לא התנסה באותה צרה; ציער עצמו עם אחרים – השתתף בצערו של הזולת: המצער עצמו עם הציבור, זוכה ורואה בנחמת הציבור; טרגדיה אישית – מאורע אישי או מצב מצעֵר מאוד, אסון אישי: התאונה הייתה ממש טרָגֶדיה אישית; מַפַּח נֶפֶשׁ – אכזבה קשה, ייאוש, צער הנובעים כאשר התקוות או הציפיות לא מסופקות, או מישהו או משהו אינו טוב כפי שקיווית או ציפית; פַּחֵי נֶפֶשׁ – אכזבה, מפח נפש: חזרה האישה בפחי נפש לאכסניה שלה ולא ציפתה עוד מה ילד יום; שוד וָשֶׁבֶר – אוי ואבוי, קריאת צער בזמן סכנה וצרה: שוד וָשֶׁבֶר! ביתנו נפרץ וכספנו נגנב; עורו נא, אתם הקוראים, והטיפו דמעה עליו כי מילה אין בלשוני להביע חצי יגונו; יש יגיעי צער וצריכי ישועה; זעק זעקה גדולה ומרה שנשמעה עד לב השמיים; מות בנה בדמי ימיו ניכר בה באנחות שוברות לב ובבכייה קולנית וזעקנית; לא כדורות האחרונים דורות הראשונים: דורות הראשונים היו יושבים בארץ ישׂראל מתוך צער ומתוך שִׁעבוד ומתוך טלטול ומתוך טירוף ומתוך הדוחק ומתוך חוסר מזונות . . . ומתוך שהיו שׂמחים בחלקם ושׂמחים מישיבתם ולא בעטו בייסורים – היו פניהם צהובות, גופם ברזל, מוסיפים כוח ומאריכים ימים . . . דורות האחרונים בני אדם יגעים ואינם מסתפקים, אם חסר להם אחד מכל תענוגי העולם, מייד הם כועסים עד שגופם מעלה חלודה [עגנון אלו, תסז]; צער גדול פרקתי מליבי כאשר נועדתי איתו; כל כאב, ולא כאב לב; בזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר אדם: 'אלך לביתי ואוכל ואשתה – ושלום עלייך נפשי'; הפיג את צערו; נפשו אנושה ודואבת, מעונה ומרה כלענה; דורדרו ימיו במדרון החיים, ולרוב אכל מרורות ומצוקות; התפלש בדיוטה התחתונה של הייאוש והדמעות; זעק עד לב השמיים זעקה גדולה ומרה; חש שכל עולמו התמוטט וכורע תחתיו; דאגת הפרנסה וצער גידול בנים מְטָרְפִים את ליבו; אין אנו מאבדים ללא צער אפילו את הגרועים שבהרגלינו; למי שאין תקווה אין צער; אין אנו מצטערים אלא על מה שלא עשׂינו; מעשׂה טוב הוא זה שאין אנו מצטערים עליו כלל, ואת פירותיו אנו קוטפים בשׂמחה ובשלווה; מי שמצטער על העבר, מאבד את ההווה ומסכן את העתיד; אוי לה לספינה שאין קברניטהּ יודע צער נוסעיה; כמה צער נצטערתי שאתה עושׂה את תורתך פלסתר [= מרמה, מזייף]; אדם מזדקן כאשר צערו תופס את מקומם של חלומותיו; חכם הוא מי שאינו מצטער על מה שאין לו, אך שׂמח בחלקו; כך הוא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשׂוּרה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל > אֵבֶל! בכייה! דאגה! דיכאון! כעס! מסכנות! עצבות! צרה!

קִדמה! קידום! שיפור! תיקון!

קִדמה. קִדמָה – 1. תהליך של שיפור, התפתחות או התקרבות להשׂגת משהו או להשלמתו בטכנולוגיה, במדע, ביעילות ארגונית וכד' אם בפעולה ישירה, כגון במיזם, בפעילנות (אקטיוויזם) אם בדרך אחרת לקראת מצב טוב יותר: תקשורת מחשבים היא מסימני הקִדמה של עידננו; 2. החלק המישורי הקִדמי של תמונה, כלי תחבורה, כלי לחימה, מבנה, במה וכד'; 3. קִדמה היא קַדמָה: עמדתי בקִדמת הבימה ובקַדמת המגרש כדי להבקיע את שער הניצחון; גלגלי הקִדמה – הכוחות הצועדים קדימה והמספקים אנרגייה, תנועה או כיוון כדי לשנות פעולה, תנועה, דעה, עמדה, מצב וכיו"ב: האמנתי ביוזמה הפרטית ושוכנעתי שהפרט הוא שמניע את גלגלי הקִדמה של האנושות; טִיפּוּחַ, טיפח – נקט טיפול ממושך ושקדני בדבר מה כדי לקדמו או לפתחו, הרבה והתמיד לטפל במישהו או במשהו מתוך חיבה,

מסירות וכד׳: הכלה הצעירה טיפחה יחסים טובים עם הורי בעלה; במִשתלה טופחו זנים משובחים של צמחי נוי; טעוני טיפוח – תלמידים שזקוקים לטיפול עָצים (אינטנסיבי) ממושך ושקדני כדי להתקדם. הם מתקשים בלימודיהם כי באים מרקע חברתי־כלכלי נמוך, לוקים בחסך ובחולשה הכרונית־לימודית מחמת סביבה שאינה מאתגרת למידה: משׂרד החינוך הכין תוכניות מיוחדות לתלמידים טעוני טיפוח כדי לקדמם ולצמצם את הפערים ביניהם לבין שאר התלמידים; מִפרָק – מקום החיבור או החלק המחבר של שתי עצמות בגוף, של שני חלקים נעים או מסתובבים במכונה, במכשיר וכד׳: המכונאי בדק את המפרק הכדורי במכשיר ומצא שהוא משומן ונע כהלכה; נעים לנסוע באוטובוס מִפרקי כי המקומות בו בשפע; מוּכַּן, הִתמַכֵּן, מִיכּוּן, מִיכֵּן – הצטייד במכונות במקום שנעשׂתה העבודה לפני כן בידיים או הפעיל מכונות במקום עבודת ידיים: מיכון הנגרייה קידם את התפתחותה והגדיל את רווחיה; מוֹתָרוֹת – דברים שאינם חיוניים לצרכיו הבסיסיים של אדם, אלא באים לשפר את איכות חייו, לפנקו ולענגו, דברי תפנוקים, מוצרי נוחות, דברים שאין אדם ידו משגת בדרך כלל, לוקסוס: בזמן האחרון הפך מזגן האוויר למכשיר חיוני כמעט בכל בית, ואינו עוד בגדר מותרות; בן טיפוחים – כינוי למישהו הזוכה לטיפול מיוחד ומועדף כדי להכשירו לתפקיד, למעמד מיוחד וכדומה: הכנר המחונן הוא בן טיפוחיו של גדול כנרי ישׂראל; גישושי מגע > מַגְּעֵי גישוש – פגישות ראשוניות עם הצד שכנגד בהפסקת אש כדי לבדוק את נכונותו לשׂאת ולתת באופן ענייני או עם מישהו שאינך מסכים איתו כדי לסיים סכסוך או לפתור בעיה שחלוקים עליה; רֵפוֹרמָה – 1. תהליך שינוי שיטתי והדרגתי יזום ומתוכנן של מערכת מדינית, חברתית, כלכלית, חינוכית וכד׳, ארגון, מוסד וכד׳ שתפקודם פגום, לא מספק, שגוי, רע, מושחת וכד׳ כדי לתקנם ולשפרם: בשנת 1975 הונהגה בישׂראל רפורמה במס הכנסה; 2. תנועת תיקונים בדת היהודית שתחילתה בגרמניה בראשית המאה ה־19: הרפורמה דוגלת בצורך לשנות את דמות היהדות כדי להתאימה לרוח התקופה המודרנית; רֵפורמה דָתית – תנועה ביהדות החדשה, שהכניסה תיקונים ושינויים במחשבת הדת היהודית ובפולחן כדי להתאימם לצרכים מודרניים; רפורמה אגררית > רפורמת קרקע – חלוקה מחדש של משאבי החקלאות במדינה: במובן הצר חלוקת קרקעות מחדש, במובן הרחב – שינויים במוסדות חקלאיים, באשראי, במיסוי, בדמי שׂכירות ובאגודות שיתופיות כדי להגביר את הפריון; יישוב העולם – [בלשון חז״ל] פיתוחו וקידומו של העולם מבחינה כלכלית וחברתית, שקידה על רווחת החברה מכל הבחינות, כולל חוק ומִנהל תקין: עיסוק יצרני ומועיל לחברה, שבו לא ראוי לאדם לעסוק כל ימיו אלא בדברי חוכמה וביישובו של עולם; תיקון העולם – תיקון סדרי העולם, בעיקר תיקון הסדר החברתי, שיפור ושינוי לטובה והַשבָּחה של מצב או איכות בחיינו; רבולוציונר > מַהפְּכָן – 1. מי שיוזם לשנות את שלטון המדינה בפעולה אלימה, תומך או פעיל במהפכה או חבר בקבוצה מהפכנית: במהפכה הצרפתית הוצאו להורג מהפכנים רבים בגיליוטינה; 2. מי שמחולל שינוי יסודי באחד מתחומי הפעילות האנושית, למשל באומנות, במדע: קרל מרקס היה הוגה דעות מהפכן, וכתביו משמשים עד היום מקור השראה לתנועות חברתיות רבות; רבולוציה > מַהפֵּכָה – 1. אירוע היסטורי המשנה שינוי יסודי, מיידי ויסודי את פני החברה בזכות קפיצת מדרגה בתפיסתו החברתית והפוליטית, כגון שינוי המשטר במדינה בכוח, המהפכה הפמיניסטית: המהפכה באה למחוק את העבר ולייסד עולם חדש; עם ביטול העבדות בברזיל התחוללה בה מהפכה, ובעקבותיה הוכרזה המדינה כרפובליקה; 2. שינוי יסודי באחד מתחומי הפעילות האנושית, הניכר בהמצאה, בשיטות ייצור, באומנות, במדע, ביכולת הטכנולוגית וכד׳: המצאת המחשב חוללה מהפכה בכל תחומי החיים; מִבצוּעַ, מִבצֵעַ – הפיכת רעיון או אמצעי לחימה להיות מבצעי, כגון רחפן אזרחי שמובצע לרחפן צבאי: זרוע הים סיימה לַמַבצע את ארבע ספינות המלחמה החדישות מדגם ׳סער 6׳; המדדה, המדיד – הגדיר רעיון או אחד ממשתניו הגדרה שאפשר למדוד אותם או לכמתם; פֶמיניזם – אמונה בשוויון פוליטי, כלכלי וחברתי של המינים ומימוש השוויון בין המינים בכל תחום. הפמיניזם ניכר בפעילות מאורגנת למען זכויות ואינטרסים של נשים שעיקרן להשׂיג להן שוויון זכויות ושוויון הזדמנויות כמו לגברים ולהעניק להן מעמד שווה בחברה; רֵאַקציוֹנִיוּת > נַסגָנוּת – פעולה, תהליך או אירוע שבהם יש התנגדות לקִדמה ולשינויים פוליטיים, חברתיים, חוקיים וכדומה; מאבק למען השבת הסדר הישן על כנו בשל התנגדות לקִדמה; ראקציונר > נַסגָן, נסוג אחור – מי שנסוג לאחור בהשקפותיו, שׂונא קִדמה; הוציא מן הנפטלין – החזיר את הישן נושן לשימוש מחודש; אֵידֵאוֹלוֹגיָה > השקפת עולם – מערכת דעות, רעיונות ואמונות בתחום מסוים (כגון אתיקה, ערכים, רגשות, תרבות, דת, מדע, חוק, חינוך, חברה, מדינה) שעל־פיהם האדם או החברה בוחנים את החיים ואת היקום: חברת השפע המערבית ניכרת בהשקפת עולם חומרנית; פריצת דרך – התקדמות חשובה ומכריעה בתהליך, כגון בפיתוח טכנולוגיה חדשה, במחקר, בהתפתחות מקצועית של אדם, במשא ומתן, בתחום אישי או חברתי וכד׳: בעיתונים פורסם על פריצת דרך בחקר המחלה חשׂוכת המַרפא; פָּרָה קדושה – כינוי למישהו או למשהו (כגון אדם, דעה, ערך, עיקרון, אמונה, מיתוס) מוסכם שאין מעיזים לסותרו, לעדכנו או לשנותו גם אם אין יסוד סביר לקיומו. הוא בבחינת טַבּוּ רחב בחברה, ואין לפקפק בו, לגלגל עליו או לפגוע בו כל סוג של פגיעה: הגיע הזמן לשחוט כמה פרות קדושות בתחום גיוס יוצאי צבא לצה״ל; שחיטַת פָּרות קדושות – פגיעה בערכים שהיו מקודשים במגמה של ביטול קדושתם; שידוד מערכות, שִׂידֵד את המערכות – הפך ושינה את הסדרים הישנים והחליפם בסדרים חדשים, שינה שינוי מהפכני את הדברים: השׂר אמר בנאומו כי יש לשדד את המערכות בשטח הפוליטי כדי לצאת מן הקיפאון המדיני ולקדם את תהליך השלום; המציא את הגלגל מחדש – חידש משהו שאין בו כל חידוש, יצר לכאורה משהו חדש שכבר היה קודם לכן, התחיל לעבוד על תוכנית, על מוצר, על מיזם וכדומה מנקודת אפס, מבלי להביא בחשבון דברים שכבר נעשׂו לפנים באותו תחום; מרד, מרי, התקוממות, התקומם – סירב להכיר בסמכות הניכרת באוסף התנהגויות, כגון אי־ציות אזרחי או ניסיונות מאורגנים ואלימים להרוס סמכות מבוססת; סבל הירושה – מורשת אבות, ערכי התרבות שהנחילו הדורות הקודמים לדורות הבאים אחריהם: פעמים נאלצנו להשתחרר מכַּבלי הדורות ולפרוץ גדר במנהגים קדומים שירשנו בסבל הירושה למען רעיונות החופש והחירות; מעלין בקודש ואין מורידין, מעלים בקודש ואין מורידים – תמיד יש להתקדם הלאה ולשפר את הקיים, ואין לסגת. מעלים אדם או דבר למדרגה גבוהה יותר, ולא להפך: אמנון עשׂה חיל בתפקידו, ובחרנו בו ליו״ר ועדת הכלכלה של הכנסת כי מעלים בקודש ואין מורידים; רוחות חדשות מנשבות, החלו מנשבות רוחות חדשות – השתנו הדעות וההשקפות, יש אווירה חדשה, יש שינוי בהלך הרוח, ניכרת התחדשות או התרעננות: מאז התחלפה ההנהלה רוחות חדשות מנשבות במשׂרד; אביב העמים – שם כולל לגל של התקוממויות ומהפכות לאומיות באירופה בשנים 1849-1848 כדי לאחד, לפתח רגשות לאומיים ולהשתחרר משלטון של מעצמה; יְרִידָה שֶׁהִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה – ירידה זמנית שאחריה באה עלייה, יש שצריך לסגת כדי להגיע להישׂגים; העמיד דבר על חזקתו – השאיר דבר בלי שינויים; פריצַת דֶרֶך – תגלית מהפכנית במדע או הִתקַדמוּת מכריעה בתחום האישי, החברתי, הפוליטי וכיו״ב להשׂגת פִּתְרון במדע, במדיניות וכד׳: פריצת דרך ברבנות – לראשונה בתולדותיה יכהנו בה נשים בתפקיד בוועדה הבוחרת; שבירת כלים, שָׁבַר את הכלים – הרס ערכים, שינה שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות, הרס סדָרים קַיָּימים, ביטל דעות מוסכמות או מנהגים מקודשים: יש לקרוא אתגר על העולם של אתמול ולשבור את כליו; שבירַת לוּחות, שָׁבַר את הלוחות – התכחש לדעות מוסכמות או הרס אותן, התכחש לאמונות העבר או לדברים מקודשים, פגע בערכי יסוד: לא קל לשבור את הלוחות של דעות ומוסכמות המעוגנות בכַבלי הדורות; בעל חזון – מי שמעורר אחרים לראות את הנולד ויכול לתכנן או לעצב מדיניות מרחיקת ראות; בעל מעוף שיש לאל יד לתרום לחברה כולה ברעיונותיו לעתיד; קַנקַן ישן מלא חדש – כינוי לזקן שהוא מלא רעיונות חדשים או בעל יוזמה כאדם צעיר; יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו – יש צעיר מלא וגדוש חוכמה, ויש זקן שלא למד דבר; הצעיד קדימה – הוביל קדימה או קידם מישהו או משהו בכיוון מסוים או לקראת משהו: פיתוח המחשבים הצעיד את התעשׂייה והטכנולוגיה צעד גדול קדימה; צעד גדול קדימה – התקדמות גדולה: אוצרות האומנות הגדולים שהתגלו בקברו של תות עַנח׳ אַמוֹן הצעידו את חקר התרבות המצרית הקדומה צעד גדול קדימה; ציפורים חדשות, זמירות חדשות – הלכי רוח חדשים, שינוי מהותי בעמדות ודעות, הכול מתחדש תמיד, והחדש דוחק את רגלי הישן: כך מנהגו של עולם: התחלף המנהל, חליפו ישמיע זמירות חדשות שפעמים מבטלות את של קודמו; וְיָשָׁן מפני חדש תוציאו – כך מנהגו של עולם: הכול מתחדש תמיד, והחדש בא ודוחק את רגלי הישן; כלי אין חפץ בו – משהו ישן שאין משתמשים בו עוד; אָבַד עָלָיו כֶּלַח – התיישן ואֵין יכולים להשתמש בו עוד (מִנהג, רעיון, עֵרך וכד׳); יש לעקור עשׂבים שוטים וגידולי פרא שפָּשׂו בכרם חיינו ולנטוע תחתיהם נטעי תרבות שיהיו לרווחת ההמונים; ביטל את הסתירות שבין צורכי הכלל לצורכי הפרט ודָגַל בשינוי יסודי של המצב החברתי; האם נפילת מנהיג ומשטרו מסמלת את ניצְחון כוחות המחר? יש להקים מסד רעיוני לסֵדֶר רעיוני וחברתי חדש; תמיד היו בליבי געגועים לתיקון העולם בזכות אמונתי בקִדמה ובטוב שבאדם; הרוצה לסלול נתיב חדש לעולם החדש, חייב לעקור עשׂבים שוטים שבכרם ולנטוע תחתיהם אילני מאכל; מצד אחד, המהפכה באה למחוק את העבר ולייסד עולם חדש, מצד אחר התקדמות בכיוון אחד מלוּוָה נסיגה בכיוון אחר; אין לעצור את גלגלי הקִדמה, אלא יש לשמור על היציבות אגב התקדמות; בעלי דעות מקוריות, חלוצי הקִדמה או מתַקני עולם – אויבם הוא תמיד השגרה; סלל דרכים חדשות בישימון של חברת השפע > טיב!

קידום. **התקדמות, התקדם, קידום, קידם** – 1. הוביל מטרה או עניין קדימה, גרם או סייע להתקדמותם: עבודת המחקר תרמה רבות לקידום המדע; 2. העלה בדרגה, העביר עובד לדרגה בכירה ומאתגרת שבה משולמים תגמולים גבוהים וקורת הרוח בעבודה רבה; **קידום** – פעולה, מצב או תהליך של צעידה לעבר מטרה או עניין משופרים או העלאת אדם או דבר בדרגה, וכן פעולה להשגת עמדה בכירה יותר או שיפור מעמד; **קידום אוטומָטי** – קידום בשׂכר או במשׂכורת על בסיס פרק־זמן: לעיתים הקידום אוטומטי ולא על בסיס כישורים ותוצרת; **הַעפָּלָה** – כינוי לעלייה הלא־חוקית של יהודים ארצה בימי המנדט הבריטי, שבה ברחו המעפילים לארץ בדרך הים; **הֶעפִּיל** – 1. חתר אל שׂיא, עלה מתוך מאמץ או סיכון, עלה או טיפס על מקום גבוה כמו הר, גבעה וכד׳ כדי להגיע לפסגה: מטפסי הרים ניסו להעפיל אל פסגת האֶוורֶסט; 2. טיפס והגיע למעמד גבוה יותר, לעמדה בכירה יותר וכד׳, עלה, קודם או התקדם בסולם דרגות מקצועי, חברתי וכד׳: הוא העפיל מהר בסולם הדרָגות, והיום הוא מנהל בכיר; 3. הגיע או הצליח להגיע לשלב מסוים, לרמה מסוימת וכד׳, עלה או טיפס לשלב או לרמה גבוהים יותר: הוא הצליח להעפיל לשלב האחרון בתחרות: שלוש קבוצות בלבד העפילו לגמר; **מַעפִּיל** – מי שעושׂה מעשׂה נועז, פורץ דרך על אף המכשולים: בזכות כמה מעפילים משוגעים לדבר אחד יצאה לעולם ׳כיפת ברזל׳; **העלאה בדרגה, העלה בדרגה** – קידם בדרגה או בתפקיד, העניק דרגה בצבא, במקום עבודה וכד׳, עליית שלב בסולם הדרָגות: זמן מה לאחר שהתקבל לעבודה, הועלה בדרגה ומונה לסגן מנהל המחלקה; **המתקת הגלולה המרה** – שיפור מה או הקלה בדבר קשה, לא נעים וכיו״ב; **הַשׁבָּחָה, השביח** – היטיב, שיפר, הביא שינוי לטובה: השבחת רמת השירות הביאה לקוחות רבים לחנות; **הַשׁבָּחָה יְרוּקָה** – חידוש ציוד כדי להופכו לטוב יותר מבחינה סביבתית: השבחה ירוקה תחסוך אנרגייה, תזהם פחות וכדומה, כגון יהיו מנועי חשמל במקום מנועי דלק; נורות חסכוניות במקום נורות ישנות; תצומצם התאורה הבלתי נחוצה, יתרבו החלונות להכנסת אור, ישולבו תאים פוטרוולטאיים לייצור חשמל; **פוֹטוֹרוֹולטָאִי** – שנוגע להפקת אנרגייה חשמלית על ידי קליטת אנרגיית השמש: בתחנות החלל משתמשים בתאים פוטרוולטאיים לאספקת חשמל; **קפיצת מדרגה** – שינוי פתאומי, שיפור גדול או התקדמות גדולה וחשובה לרמה גבוהה יותר אגב שינוי חד ובולט לעומת המצב הקודם: תגלית זו מסמנת קפיצת מדרגה מובהקת במאבק בסרטן; **אור בקצה המנהרה** – סימני שיפור ותקווה לעומת המצב הרע שהיה זמן רב או סימן להיחלצות קרובה מעבודה ארוכה וקשה, מקושי, ממצוקה וכד׳ אחרי תלאות ממושכות: כעבור תקופה ארוכה של מצוקה כלכלית נראה אור בקצה המנהרה; אתיקה > **תיקון הַמידות** – שיפור דרכי התנהגותו המוסרית של אדם: עם תיקון מידות האדם נמנים התגברות על תאוות (איסור גילוי עריות), שמירה על חיי הזולת ועל כבודו ואיסור שפיכות דמים; **מחלוקת לשֵם שמיים** – מחלוקת עניינית מתוך כוונה טובה לתיקון ולשיפור, ולא מתוך פנייה אישית: אין מחלוקת זו לשם שמיים כי שיקוליה נגועים בשיקולים זרים ובשיקולי תועלת; **הפריית המחשבה** – הערת נושׂא בזווית ראייה מיוחדת, העשׂרה הדדית של החשיבה בין שניים או יותר, הגברתה ושיפורה; **דריכה במקום, דרך במקום** – דשדש במקום אחד, לא התקדם בעבודתו או במאמציו להשׂיג דבר, דש בעניין אחד זמן רב, קפא על שמריו: הוא דורך במקום במיזם שקיבל עליו לסיים, לכן החליטו לפטרו; **הגָמָל הלך לבקש קרניים וקיטפו את אוזניו** – רץ אחרי גדולות ואיבד את המעט שברשותו: ביקש תוספת שׂכר, והודיעו לו על הפחתת משׂכורתו; **עלה במעלות הכהונה** – התקדם במשׂרתו; **קֶרֶש קפיצה** – דבר שמסייע לך להצליח: נותן תנופה או סיוע לפעולה, לקידום, למפעל או לפיתוח משהו: תוכנית כלכלית נועזת עשׂויה להיות קרש קפיצה להתאוששות החברה; **הַצָעַת יִיעוּל** – הצעה (המוגשת לרוב בכתב) של עובד, צרכן וכד׳ לשיפור דרכי העבודה והשירות אגב קיצור הליכים, חיסכון בזמן וצמצום בהוצאות: ועדה מיוחדת תבחן את הצעות הייעול שהוגשו לצמצום הוצאות; **תקרת זכוכית** – מחסום פסיכולוגי, חברתי או ארגוני לא רשמי ובלתי נראה במִדרג הארגון או החברה, המונע מבני אדם בעלי כישורים (במיוחד נשים ובני מיעוטים) להתקדם בסולם הדרגות או התפקידים ולהגיע לתפקיד הבכיר בארגון אף שאין כללים רשמיים למנוע מהם לקבל את המשרות הללו: היא אחת מקומץ נשים ששברו את תקרת הזכוכית בעסק; **קידום מכירות** – שיטות ואמצעים הננקטים להגדיל את המכירות של מוצר מסוים או של שירות מסוים, כמו פרסום באמצעי התקשורת, מתן הנחות, הענקת תנאי אשראי נוחים, מבצעי פרסים: שׂחקנים מפורסמים שותפו בקידום מכירות של רשת בתי מלון בארץ; **מה שהיה בידו ניטל ממנו, ומה שביקש לא ניתן לו**

שיפור. **משפר, משופר, שיפור** – פעולה או תהליך של עשׂיית דבר טוב יותר(כגון לחם משופר, שיטת עבודה משופרת); שינוי לטובה; **שיפר** – שינה לטובה, עשׂה שמשהו יהיה טוב יותר מבעבר, מוצלח יותר, שימושי יותר וכד׳; **ליטוש, ליטֵש** – 1. עיבד עיבוד אחרון, שיפר ושכלל יצירה, נאום, חיבור, בוכנה וכד׳: העורך ליטש את המאמר מבחינה סגנונית; 2. עידֵן ושיפר הופעה, התנהגות, הליכות ונימוסים: השׂחקן ליטש את משׂחקו בחזרות להצגה; אַפגרֵיידינג (upgrading) > **שִׁדרוּג** – שיפור האיכות או התועלת של דבר או החלפתו במשהו חדש או ברמה טובה יותר: שדרגתי את התוכנה בגרסה מעודכנת; **שוּדרַג, שִׁדרֵג** – שיפר את המוצר או את השירות והעלה את רמתו על ידי החלפה של רכיבים מסוימים או על ידי הוספת כוח אדם משופר, העניק הטבה מיוחדת ללקוח הניכרת במתן תנאים משופרים ברמת מחיר גבוהה יותר משׁשולמה מראש: ההנהלה אישרה תקציב מיוחד לשדרוג המחשבים בחברה; **השבחה, הִשׁבִּיחַ** – 1. שיפר, היטיב, גרם שינוי לטובה, גרם לעליית הערך של משהו או לשיפור בטיבו: מורי בית הספר לא עלה בידם להשביח את לשונם העילגת של התלמידים; 2. נעשׂה משובח משהיה, הפך טוב יותר, השתפר, הוטב: טעמו של היין משביח עם השנים; 3. העלה את השווי של מקרקעין עקב שינוי בתוכניות המִתאר של הקרקע: שינוי ייעוד החלקה מקרקע חקלאית לקרקע לבנייה השביח אותה; **היגמלות, נגמל** – השתחרר מהרגל שהיה משועבד לו, בדרך כלל מהתמכרות לדבר מזיק (כמו סמים, כוהל, הימורים): כעבור שלוש שנים נגמלתי סוף סוף מן העישון; מוֹדִיפִיקַצִיָה (modification) > **הַסגָלָה, הִסגִיל** – עשׂה שינויים בכלי תחבורה, בכלי לחימה, במבנה וכד׳ כדי להתאימו התאמה חלקית או מלאה לתכלית חדשה או לתכלית נוספת: חיל הרפואה הסגיל כמה נגמ״שים להסעת חולים במקום לוחמים; ועד הבית החליט להסגיל את המִקלט למועדון נוער; רֶטרוֹפִיט (retrofit) > **סִגלוּל, סִגלֵל** – שינה שינוי טכני בציוד כדי להכליל בו רכיבים ותכונות הכלולים בדגמי ייצור חדשים יותר; **סיגֵל, הִסתַגֵל, הִסגִיל, מוּסגָל,** (adaptability) **סְגִילוּת, סתַגלָנוּת** – 1. כושר האדם או דבר להתאים לתנאים חדשים ולמצבים משתנים: סגילות הצבא ללוחמה החדשה ולאמצעי הלחימה המתוחכמים פעמים אורכת שנים; 2. יכולת האדם לשנות או להתאים את התנהגותו במפגש עם בני אדם או עם דבר בנסיבות למיניהן; **סתגלני, סתגלנות, סתגלן** – 1.נוח להסתגל, נוח להתאים את עצמו לכל מצב, פשרן, ותרן: ילדים נוחים וסתגלנים קל להם במקומות זרים; 2. מי שמנצל כל מצב כדי לקדם עניינים אישיים, בלי להתחשב בעקרונות מוסר או בתוצאותיהם; **סָגִיל** – שאפשר לסגלו ולהתאימו לדבר־מה: הוא יתרגל מהר לחיים כאן כי הוא טיפוס סָגיל; קונפורמיזם > **הליכה בתלם, תַלמָנוּת,** קונפורמיסט > **הולך בתלם, תַלמָן** – מי שנוטה להסתגל לנהגים, למסורות או לדעות המקובלים, מי שמתאים את גישתו לדעה השלטת, ולכן אינו מגלה נטייה למקוריות או לנועזות, אדם צייתן ומקבל מרות: אין סיכוי שתצליח לשכנעו להצטרף לתנועת המחאה כי הוא תלמן מטבעו, ואינו מוכן לשמוע ביקורת על השלטון; רֶסטוֹרַציָה > רַפָּאוּת > **שִׁחזוּר, שִׁחזֵר** – חידש, שיפץ, בנה מחדש, החזיר למצב מקורי, כגון דברי אומנות עתיקים, יצר העתק של משהו שהיה ואיננו: הוחלט לשחזר את המצודה העתיקה ולבנות בתוכה מוזאון; מחלקת השחזור במוזאון מטפלת ביצירות אומנות שניזוקו עם הזמן ומנסה להשיבן למצבן הראשוני; סינרגיזם > סִינֶרגִיָה > **אִגבּוּר, אִגבֵּר** – פעלו במשותף שני גורמים או יותר, ותוצאות פעולותיהם גדולות או טובות מסכום התוצאות שהיו מושׂגות מפעילותם של אותם גורמים, לו פעלו בנפרד: כדי לאגבר את תפוקת המחלקה, התאחדו שני מדוריה; לא תמיד אגבור משפר את התפוקה, כגון קדֵרה של שותפים אינה קרה ואינה חמה, כלומר השותפות לא תמיד יעילה, שכן פעמים זה סומך על זה, או זה פועל בניגוד לזה, והעסק מפסיד; **תִגבּוֹרֶת, תִגבּור, תוּגבַּר, תִגבֵּר** – הביא תגבורת, צירף כוח נוסף, הגדיל את מספר העוסקים בפעילות מסוימת: המשטרה תגברה את כוחותיה לקראת החג; **סִיג** – פסולת של מתכת או חלקי מתכת פשוטה הצפים על פני השטח בשעת התכת מתכת יקרה: ספר זה היה עבורי מעיין להזדכך מסיגי החיים; **סַגסוֹגֶת, סִגסֵג** – יָצַר סגסוגת, ערבב סיגים במתכת יקרה, עירב יסוד מתכתי ביסוד מתכתי אחר (או ביסוד אל־מתכתי) כדי ליצור מתכת בעלת תכונות רצויות ושימושיות: הקדמונים סגסגו זהב בכסף כדי להקשות את הזהב; **תִמזוֹגֶת** – מזיגה, מיזוג, דברים שנתמזגו יחד, צירוף דברים וערבובם זה בזה: ספר זה הוא תמזוגת נפלאה של מתח והומור; **סִינתֶזָה** [ההפך – אנליזה] > **תִצרוֹפֶת** – 1. תהליך המיזוג, האיחוד או הצירוף של דברים, של רעיונות או של סגנונות לכדי יֵשות מורכבת אחת, שיש בה מהיסודות המרכיבים ומהות חדשה גם יחד; המזיגה או התערובות עצמן הנוצרות בדרך זו: אנשי התנועה ביקשו ליצור תצרופת בין הציונות לדת; 2. תהליך הייצור או ההפקה של חומר באמצעות תגובה כימית או סדרת תגובות כימיות, בדרך כלל של יסודות פשוטים יותר או של יסודות זמינים, או באמצעות תהליך ביולוגי טבעי, החומר המופק עצמו: בני האדם זקוקים לאור השמש לצורך התצרופת של ויטמין די המתרחשת בעור; 3. צירוף, איחוד או מזיגה של יסודות רוחניים שפעמים מנוגדים לכדי שלמות אחת חדשה ונעלה יותר, רעיון, הצעה או הנחה שהם התוצאה של איחוד ומזיגה אלה, מציאות חדשה הממזגת בה את התזה ואת האנטי־תזה לכדי שלמות אחת: על־פי סארטר, בתצרופת יש תמיד יותר מבתזה ובאנטי־תזה המרכיבות אותה; **סינתטי, סִנתוּז, סִנתֵז** – צירף ומיזג

דברים לישות מורכבת אחת: המבחן השנתי נועד לבדוק את יכולת התלמיד לסנתז בין מקורות מידע שעמדו לרשותו ולהציג ישות חדשה, כפי שהתבקש; למדתי לקרוא בדרך סינתטית: יצרת מילים חדשות מהברות מוּכּרות; **מוּעשָׁר** – 1. שהוסיפו למאכל רכיבים לשיפור טעמו או להעלאת ערכו התזונתי: יצאה לשוק סדרה חדשה של מרקים מועשרים; 2. שהעשירו אותו, שהעניקו לו איכויות ותכנים חדשים, שהרחיבו וגיוונו אותו; **אורניום מועשר** – אורניום שעבר תהליך תעשׂייתי כדי להגדיל בו את שיעור האיזוטופ 235, והוא בכמויות זעירות בטבע ומשמש מקור לאנרגייה גרעינית; **מסולסל** – מעובד ומשוכלל, מצוחצח ומלוטש, מרומם, נבחר: סגנונו מסולסל ונעים לקרוא את מאמריו; **מִינוּף, מִינֵף** – הפעיל אמצעי המגביר פעולה או תוצאה, הגדיל תפוקות באמצעות משאבים נתונים: השתדלנו למנף את הרווחים כדי להקים מפעלים חדשים; **מנוף ל־** – גורם ממריץ לפעולה או לעשׂייה, דבר המזרז מישהו או מחיש משהו וגורם לו להתרחש, אמצעי המגביר פעולה או תוצאה, כגון מנוף כלכלי: אנו מקווים שעליית ההמונים לארץ תשמש מנוף לפיתוח התעשׂייה ותגביר את הבנייה; **מהונדס, הנדסה, הִנדֵס** – יישֵׂם עקרונות הנדסיים בתכנון ובפיתוח בתחומי הביולוגיה, התורשה, הרפואה וכדומה, עסק בהנדסה גנטית: תגלית החוקרים הישׂראלים מאפשרת להנדס צמחים מהירי צמיחה; **הנדוס מחדש, הנדס מחדש** – שיפר אגב התעלמות מהחסמים הקיימים, בחר בין דרכים חלופות כדי להגיע ליעד הסופי – ארגון הייצור באופן יעיל יותר; **הבראה, הבריא** – תיקן, הביא למצב רצוי ותקין: הבריא את המשק במדינה; **מטופח** – מי שהקפיד לטפל הרבה במראהו, בהופעתו, בלבושו וכד׳: היום סרה למשׂרדי אישה בגיל העמידה והרשימה אותי גם בזכות הופעתה המטופחת; **תיבול, תִיבֵּל** – גיוון, הוסיף דברים ליתר עניין, שיבץ פתגמים, חידודי לשון, בדיחות וכד׳ כדי להוסיף לנאמר עניין וחיים: הוא תיבל את הרצאתו בסיפורים משעשעים ממזרח הרחוק; **הטבה, הֵיטִיב** – 1. עשׂה באופן טוב ונאה, עשׂה כראוי: היטבת לראות את העתיד, היטיבה לנגן בפסנתר; 2. טִיֵּב, שיפר, השביח: היטיבו דרכיכם ומעלליכם; **ליטוש, ליטש** – עיבד עיבוד אחרון, שיפר ושכלל יצירה, נאום, חיבור וכד׳; **עריכת ליטוש** – עריכה לשונית קלה לחומר כתוב, עיבוד אחרון ועיצוב סופי לצורה, למבנה ולסגנון של חומר ספרותי לקראת פרסומו או הדפסתו; **גימור, גימר** – עיצב את המוצר בצורתו הסופית המוגמרת והמושלמת, עשה ׳פיניש׳; **עָלָה מַעלָה מַעלָה** – עלה עוד ועוד, עלה יותר ויותר למעלה, הגביה עוד ועודה, עלה אל על; הלוך ועלה: שכנך יעלה מעלה מעלה; הוא החל את דרכו כמחלק עיתונים, ועם השנים טיפס מעלה מעלה עד לדרגת סגן מנהל; **לקח את עַצמו בְּיָדַיִים** – השתדל להתגבר על חולשותיו ולשפר את מצבו; **ביקורת בונה** – הצגת חולשותיו, חסרונותיו, פגמיו וכד׳ של מישהו או של משהו כדי לשפר את המצב, בלי לפגוע במבוקר. יש שהביקורת היא הערות מאולתרות ויש שהיא תגובה מפורטת בכתב; היפוכה: **ביקורת הרסנית** – ביקורת שנעשׂתה מתוך כוונה לפגוע במישהו, ביוקרתו, במוניטין וההערכה העצמית שלו; **לְמַטה מִכָּל בִּיקוֹרֶת** – רע ביותר, מתחת לכל ביקורת, אינו עומד בפני הביקורת, גרוע בתכלית: ההצגה שראינו הייתה למטה מכל ביקורת; **תוכנית הבראה** – תוכנית התאוששות לחי או לדומם, לפרט או לארגון כדי שיוכל לשׂרוד ולעלות על דרך המלך; **כילה קוֹצִים מִן הַכֶּרֶם** – סילק את הרע, שירש שיבושים נפסדים שפשׂו בחברה, משל למי שמטהר את החברה מפשעיה: באתי לכאן לכלות קוצים מכרם לשוננו; **מהדורה מתוקנת** – נוסח אחר ומשופר לאותו דבר: התוכנית הזאת היא מהדורה מתוקנת, מורחבת ועשירה של תוכנית ישנה; **יצירת אקלים חדש** – עשׂיית סביבה, אווירה או אוֹרַח חיים משופרים: יש להבריא את האווירה וליצור אקלים חברתי חדש במשׂרד כדי להגביר את התפוקה; **ראשית חוכמה, הוא הניף את דגל המרד נגד השאננות, ואחרי כן הנהיג חידושים ושיפורים והצעות מקוריות; יין כל זמן שהוא מתיישן בקנקן, משתבח; אין בכוח המצוי לרפות את ידיי מלעמול ולהשׂיג את הרצוי**

תיקון. **תיקון, תיקן** – 1. החזיר דבר פגום, שבור, קרוע או מקולקל למצב טוב כדי להשתמש בו: הסנדלר תיקן את נעליי הקרועות; 2. ציין או סימן שגיאה או טעות והביא את הדבר הנכון: המורה תיקנה את שגיאותינו בכתיב; 3. שיפר, שיקם, ריפא; שינה סדר, צורה, ארגון וכד׳ לא טובים או לא נכונים והביאם למצב טוב או תקין; 4. העיר למישהו שטעה או העירו לו שטעה; תיקן את עצמו, אמר או עשׂה את הדבר הנכון במקום השגיאה או הטעות שאמר או שגה קודם לכן; **בר־תיקון, בת תיקון** – שניתן לתקנו: במוסך יש רכבים בני תיקון ויש מכוניות בנות תיקון; **הַשמָשָׁה, הִשמִיש** – עשׂה לשמיש, הביא דבר פגום למצב שאפשר להשתמש בו: את המחשב הישן נשמיש ונמסור לגן ילדים; **חיזוק, חיזֵק** – 1. הוסיף חוֹזֶק: חיזק את העמודים על ידי תוספת בטון; 2. ביצֵר, תיקן היטב: חיזקנו את הסוכה במסמרים; **שיפוץ, שיפֵּץ** – עשׂה תיקון יסודי, שיפר, שִׁכלל: הקיץ רצינו לשפץ את הבית כדי שיהיה ראוי למגורים; **רֵבִיזְיָה, רֵוויזיה** – 1. תיקון בדיקה וביקוֹרֶת של פעולות אדם או מוסד כדי להנהיג שינויים ושיפורים: המנַהל החדש ערך רוויזיה בנושׂא כוח האדם בחברה; 2. בדיקה מחודשת של ההנחות והעקרונות של מדע מסוים לשם תיקון או שינוי; **מְטוּלָא** – נתפּר עליו טלאי, מתוקן בטלאי: נעלה מטולאת ומכנסיו מטולאים; אין מדובר בחשיבה שיטתית, אלא באוסף של רעיונות מטולאים שנוצרו כדי לכבות דלקות; בגדיו בלואים ויחף בנעליו המטולאים; **הטלאה, הִטלִיא** – תפר טלאי על קרעי בגדים, כגון מכנסיים או גרביים, לשימושם החוזר; **טִיוּט, טִיֵּט** – כתיבת נוסח ראשון של מכתב או חיבור, הטעון עיבוד ותיקון, מעין טיוטה להערות; **תיקון עולם** – ההגנה והטיפוח של אורחות החיים של האנושות, של המוסר בעולם והפיכת העולם לטוב יותר: שיפור, תמורה ואף מהפכה בחיי האנושות יתקנו את ערכי העולם הישן; בקעה מצא וגדר בה גדר > מצא בקעה להתגדר בה > **מצא מקום להתגדר בו**– מצא מקום לחדש בו דבר מה בנושׂא שנראה שכבר עסקו ודשו בו לפניו, מצא לו הזדמנות לעסוק בדבר שנראה שהזניחו אחרים, מצא עניין, תחום וכד׳ שבו הוא יכול להצטיין או להתבלט: בתחום זה מצאתי מקום להתגדר בו שכן הוא הוזנח במחקר המודרני; **עכורה הָייתה החָבית וצילַלנוּ אותָהּ** – הֵסרנו את החרפה, ביטלנו את הרוע; **עָבַר בְּקוּלמוּסוֹ על** – הגיה, תיקן שיבושי סגנון קלים; **בֶּדֶק בית** – 1. בדיקה תקופתית של מבנה או של מערכת המכוונת לתקן או לשפר אותם; 2. שיפוץ כללי בדירה: לקראת החג ערכנו בדק בית; 3. פִּתְרון יסודי של בעיה לאחר ביקורת עצמית מקיפה, בעיקר של בעיה בארגון חברתי. תיקון פגמים, הבראה, שיפור: יש לערוך בדק בית במפלגה; **שָׁקַד על תקנתו** – השתדל מאוד לתקן ולשפר אותו: שקדתי על תקנת בנותיי כי בשלומן יהיה לנו שלום; **אֵין לו תַקָנה** – אי־אפשר לתקנו או להחזירו למוטב: המאמצים להחזירו למוטב עלו בתוהו, אין לו תקנה; **שוטה אין לו תקנה** – שום הסבר והדרכה לא יועילו לשוטה: מדובר בשוטה שאין לו תקנה כי הוא מבכר לחיות חיי שעה, ואין בליבו כל טעם לחסוך לימים קשים, משהו מעין: אִם תִּכְתּוֹשׁ אֶת הָאֱוִיל בַּמַּכְתֵּשׁ . . . בַּעֱלִי לֹא תָסוּר מֵעָלָיו אִוַּלְתּוֹ; **תיקון קוראים** – שם ספר שמודפסים בו חמשת חומשי התורה וחמש המגילות בצורה שבה הם כתובים בספר התורה, ללא ניקוד וללא טעמים כדי לשמש להכנת הקריאה בבית הכנסת; **תיקון סופרים** – 1. שינויים שהכניסו חכמי ישׂראל הקדמונים (המכונים ׳סופרים׳) בנוסח המקרא מטעמי העדפת לשון נקייה, ובעיקר במקום שיש חשש לחוסר כבוד כלפי האל; 2. ספר ובו חמשת חומשי התורה וחמש המגילות כשהם מודפסים ללא ניקוד לשימושם של סופרי סת״ם ובעלי קריאה; **תיקון נשמה** – מנהג בקרב בני עדות אחדות לערוך ביום השנה למותו של אדם סעודת מצווה, המלווה בדרך כלל בלימוד תורה לעילוי נשמת המת: ביום הזיכרון התכנסו הידידים וערכו תיקון נשמה; **תיקון לֵיל הושַעְנָא רַבּה** – קריאת פרקים מִסֵפר דברים ותהילים וקטעים מהתלמוד והמדרשים ומספר ׳הזוהר׳ בליל הושענא רבה; **תיקן חצות, תיקון חצות** – תפילה לזכר החורבן וגלות השכינה הנאמרת בחצות הלילה: חסידים ויראי שמיים נהגו לקום בלילה לתיקון חצות; **תיקון לֵיל שָׁבוּעות** – אמירת ליקוטי קטעים מהמִקרא, מהתלמוד והמִדרשים ומִסֵפר ׳הזוהר׳ והמִצוות בליל שָׁבוּעות; **כְּתִקְנוֹ** – כהֶרגלו, ללא שינוי: אין המצב כתקנו ואני זקוק לעזרה; **כתיקונו** – כפי שהוא צריך להיות: העברית שבפיו היא עברית כתיקונה; **עָכוּר** – לא תקין, משובש, שיש בו אי־הבנה או אי־הסכמה: אינני יודע היאך אפשר לשפר את מערכת היחסים העכורה ביניהם; **מְעוּוָּת לא יוכל לִתקוֹן** – תקלה או טעות חמורות שאי־אפשר לתקנן, חטא שאין לו כפרה: איזהו מעוּוָת שאינו יכול לתקון? זה הבא על הערווה והוליד ממנה ממזר; **תיקון העולם משמעו תיקון החינוך; מי ששבר את הקדרה, יאסוף את החרסים; הנח לבעל הגינה לָקוֹץ את קוציו; היימצא בך הכוח לברך על כל הטוב והרע שקורים ולהטות שכם כדי להוסיף ולתקן; שום דבר אינו דורש תיקון כמו הרגליי והרגלם של אחרים**> חידוש! שינוי!

קו!

קַו – 1. הגבול בין שני משטחים, בין עצמים, בין מדינות, בין אֲזורים גאוגרפיים וכד׳; 2. גבול המפריד בין תחומים, קבוצות חברתיות, מצבים וכד׳, בייחוד כאלה שיש ביניהם מתח או ניגוד: זהו קו שחוצה את כל המפלגות; 3. קו דמיוני, בייחוד בין שתי נקודות או בין נקודה מסוימת לבין הצופה: הבריטים דחו הצעת פשרה עות׳מאנית לחלק את סינַי לאורך הקו בין אל־עריש לראס־מוחמד; 4. צינור או צנרת המובילים מים, נפט וכד׳ ממקום למקום; 5. כוחות צבא הערוכים לתקוף את האויב או להתגונן מפניו, שטח ההיערכות או מערך העמדות של כוחות אלה: בעזרת מַצנחים ניתן להנחית חיילים ואספקה מאחורי קווי האויב; 6. מסלול הנסיעה של תחבורה; 7. כיוון, מסלול, מהלך או מגמה של התפתחות או התקדמות שיטתית או פנימית של מחשבה, יצירה וכד׳ (כגון ׳קווי התפתחות׳, ׳קו מחשבה׳, ׳קו טיעון׳): אם ממשיכים את קו המחשבה הזה נגיע למסקנות סותרות; **קווי יסוד** – עקרונות משותפים של מטרות ותוכניות להקמת גוף, כגון ארגון או ממשלה: קווי היסוד של המפלגה הם פשרנות מדינית וכלכלה חופשית; **קווי דמיון** – יסודות או אפיונים

דומים או מקבילים במידה זו או אחרת בין בני אדם, מוצרים וכד׳; קווים ל־ – נקודות עיקריות, אפיונים, רכיבים עיקריים או ראשי פרקים ל־ [לחֵלק משֵם של סֵפר, הרצאה וכד׳]: קווים למדיניות הציונית; קווים לעיון לשוני בטקסט; העברת קו, העביר קו, מתיחַת קַו, מתח קו – 1. קבע גבול בין שני דברים, סיים עניין כלשהו ועבר לאחר: אני מציע למתוח קו על מה שהיה בינינו ולהתחיל את יחסים טובים; 2. סרטט קו; קַו אָדום – 1. גבול גאוגרפי, צבאי, התנהגותי, מוסרי וכד׳ שאין לעבור אותו, מצב שאין לסגת ממנו או לשנותו: ריב פרץ ביניהם לאחר שעבר את הקווים האדומים שלה; קו אווירי – מֶרחק בין מקומות בקו ישר מדומה המתוח ביניהם; קו אופי – 1. אפיון של דבר מה או של קבוצה חֶברתית, תכונה, סימן היכר: זהו קו אופי מובהק של משטרים רודנים; 2. כל אחת מן התכונות שמהן מורכב אופיו של אדם: בדוּחַ שהגיש עמד בהרחבה על קווי אופיו של המרואיין; קַו אוֹפֶק – קו דמיוני הנראה בין הארץ לשמיים כאילו הם נוגעים זה בזה: ככל שעולים בהר מתרחק קו האופק; קו רוחב – קו מדוּמֶה במפה המקיף את כדור הארץ ממזרח למערב בצורת מעגל מקביל לקו המשווה; קַו אורֶך – קו דמיוני העובר במפת כדור הארץ מהקוטב הצפוני לקוטב הדרומי (גם: מִצהָר); קו בורגי – קו לולייני כחריצי הבורג, המתפתל כסלילי בורג, קו ספירלי; קו ביצורים – רצועה גאוגרפית שלכל אורכה יש ביצורים (חפירות, מִבצורים וכד׳), והיא מיועדת להגן על גבולות המדינה מפלישת צבאות האויב; קו מָזִ׳ינוֹ – קו של ביצורי בטון, מכשולי טנקים, עמָדות למַקלעים ואמצעי הגנה אחרים שבנתה צרפת לאורך גבולותיה עם גרמניה ועם איטליה לאחר מלחמת העולם הראשונה; קו בר־לב – קו מוצבים מבוצרים לאורך תעלת סואץ שנבנה לאחר מלחמת ששת הימים לאורך מזרח תעלת סואץ ביוזמת הרמטכ״ל, חיים בר־לב [את הקו הבקיעו המצרים במלחמת יום הכיפורים]; קו גובה, קו רום – [בטופוגרפיה] קו דמיוני במפה טופוגרפית המחבר את כל הנקודות הנמצאות בגובה שווה מעל פני הים: במפה טופוגרפית מסומנים קווי גובה נבחרים ברווחים קבועים; קו גבול – 1. קו המסומן בשטח או במפה והקובע במדויק את מקומו של גבול בין מדינות: קו הגבול בין שתי המדינות נקבע במשׂא ומתן; 2. הקו המסמן את גבולם המדויק של מגרש ספורט, חלקת אדמה וכד׳: קווי הגבול הארוכים של מגרש הכדורגל מכונים קווי האורך, והקצרים קווי השער; 3. קו תיחום בין עניינים, תחומים וכד׳: במאמרו מבקש הכותב לתחום קו גבול אחר בין תקופותיה של הלשון העברית; 4. קו צהוב זוהר בשׂפת הכביש; קו גריניץ׳ – קו האורך 0 שממנו נמדדים מזרחה ומערבה קווי האורך שעל פני כדור הארץ [הקו עובר במצפה הכוכבים המלכותי שברובע גריניץ׳ שבמזרח לונדון, ומכאן שמו]; קו הגמר, קו הסיום – 1. הקו המסמן את סופו של מסלול מרוץ באתלטיקה: השעונים המופעלים אוטומטית עם יריית הזינוק מופסקים עם חציית קו הגמר; 2. היעד הסופי, סוף הדרך: המיזם שלנו עודנו בראשיתו, ולפנינו עוד דרך ארוכה עד שנגיע לקו הגמר; קו החוף – קצה היבשה שמי הים גובלים בו, קו המִתאר של החוף: אורך קו החוף של מדינה זו הוא למעלה מ־2,000 ק״מ; קו הספקה, קו אספקה – מסלול הספקת מוצרים לצרכנים שדרכו מועברים תספוקת וציוד: ההפגזה הכבדה של תותחי האויב ניתקה את קווי ההספקה לחזית; קַו המַשוֶוה, קו משווה, משווה – קַו דמיוני החוצֶה את כדור הארץ באמצעו לרחובו, וכל נקודה עליו במרחק שווה משני הקטבים; קַו הַפסָקַת הָאֵש – קו המשמש גבול חוקי בין שני צבאות שהסכימו ביניהם על הפסקת אש; קַו הָעוֹנִי – מדד סטטיסטי שאדם המצוי תחתיו מוגדר חסר אמצעי מחיה מספיקים. הקו נקבע לפי רמת החיים הכללית במשק: על־אף ההתקדמות בעולם רבים חיים בקו העוני; קַו התאריך הבין־לאומי – קו דמיוני שנקבע בהסכמה בין־לאומית ושעובר בסטיות קלות באוקיינוס השקט לאורך קו האורך 180 מעלות אגב עקיפת אזורים מיושבים: התאריך שממזרח לקו מקדים ביום אחד את התאריך שממערבו; קו התֶפֶר – קו הגבול שבין שני אזורים, תחומים או מצבים שקיים ביניהם מתח, ניגוד מובהק או עימות: אזור קו התפר הוא האזור שליד הקו הירוק, ירושלים ושכונותיה וגושי ההתיישבות הקרובים אליו; בּקַו הבריאות – במצב של בריאות טובה: עדיין איני בקו הבריאות, וכוחי סר מעליי; קו ייצור – תהליך עקיב ורצוף של תחנות עבודה, ובהן עובדים ומכונות, שדרכם עוברים חומרי הגלם או המוצרים בעת הייצור אגב נקיטת פעולות במוצר או בחומר גלם בכל שלב עד הגיעם לגמר; קַו הַרכָּבָה – מערך רצוף של תחנות עבודה, שדרכן עובר מוצר או מכלל בתהליך הרכבתו עד להשלמת הרכבתו; קו טיעון – מבנה ההיגיון של טיעון המוביל למסקנה מסוימת, האיסטרטגיה שנוקט מי שטוען לפני בית משפט או לפני פורום דומה: קו הטיעון הזה לקוי כי קשה לקבל את הנחותיו; קו חם – מוקד טלפוני לשעת מצוקה או לשיחה מיידית; קו ישיר – חיבור טלפוני ישיר בין המחייג או המנוי לטלפון ובין מי שחייגו אליו; קו ישר – המרחק הקצר ביותר בין שתי נקודות; קו שבור – קו בצורת זיגזג, המורכב מסדרת קטעי קו ישרים בזווית שיוצרים קו רציף לא ישר; קו עקום – קו המתעקל בין שתי נקודות, ואינו ישר ואין בו זוויות; הקו יָרוק – קו הגבול בין מדינת ישׂראל לשכנותיה לפני מלחמת ששת הימים (1967). הקו הוכר באו״ם, והוא מבחין בין שטחים שכבשנו אחריה: שטחי יהודה ושומרון הם מעבר לקו הירוק; הקו הסגול – קו שביתת הנשק באורך כ־65 ק״מ מצפון למזרח ובאורך של 27 ק״מ ממערב למזרח בין ישׂראל לסוריה. הקו נוצר בעקבות מלחמת ששת הימים; נקודת מוצא, קו מוצא – הנחת יסוד, הבסיס לדעות, להשקפות וכד׳: נקודת המוצא בדיון הייתה שלכל אחד יש זכות להביע עמדה; קו האֵש – החֵלק הקִדמי של חזית המלחמה: בני לחם בקו האש בעזה; קו הגנה – 1. מחסום טבעי או מלאכותי העשׂוי לשמש הגנה מפני פלישת האויב או מפני התקפתו: נהר הירדן משמש לישׂראל קו הגנה; 2. ארגון כוחות יבשה לשֵם מניעת פלישה או תקיפה מזוינת: הצבא פרס את כוחותיו בקווי ההגנה; קַו הרָקיעַ – קו המִתאר של נוף הררי, נוף עירוני (בניינים) הנראה על־פני השמיים; קו ראייה, קו רְאוּת – קו דמיוני הנוצר בין העין לבין העצם הנראה; קו נִראוּת – הקו שנוצר בין שני רכבים מייד לאחר מכשול; קו מַנחֶה, רעיון מַנחֶה – רעיון או עיקרון בסיסי שעל־פיו דבר מה נעשׂה או נכתב: הקו המנחה בדוּחַ שהגישה הוועדה הוא הרצון לשמור על איזון בין עקרונות היסוד השונים של שלטון החוק; קו מחבר > מקף מחבר > מַקָף – סימן פיסוק (־) שהוא קו קצר בחלק העליון של גובה האות, המורה על קשר הדוק בין שני תווים (כגון על־שמעי, אֵף־15), בין מילים (כגון אוסטרי־הונגרי), על צירופן של תחילית (על־יסודי) או על סופית למילה (מחשב־על). התו גם מורה על העברת חלק ממילה ארוכה שחולקה להברות לשורה הבאה; קַו מַפריד – סימן פיסוק (–) שהוא קו אופקי מוארך באמצע גובה האות, ומשני צדדיו תו רווח. התו משַמֵש להפריד בין חֲלקֵי משפט, לציין השמטת מילה, מאמר מוסגר או חילוּפֵי בני אדם בתֵיאוּר שׂיחה וכד׳; קו מִתאר – 1. קו דמיוני המקיף צורתו של גוף; 2. מִתווה של רעיון, תוכנית או מחקר המוצג בקווים כלליים; קו מתח גבוה – קו חשמל השייך לרשת הובלה של חשמל במתח גבוה מתחנת ייצור החשמל לתחנות חלוקה לצרכנים; קו עימות – 1. קו גבול והאזור הסמוך לו החשׂופים למתקפה או לחילופי אש: פיקוד העורף פרסם את רשימת היישובים בקו העימות שתושביהם זכאים להטבות; 2. קו דמיוני המפריד בין שני צדדים שיש ביניהם חילוקי דעות או ניגודי עמדות; קו פעולה – דרך פעולה, כיוון פעולה או איסטרטגיה שבוחר או נוקט מישהו במצב מסוים: לפני המשׂא ומתן קבענו קו פעולה משותף כדי לחתור יחדיו להצלחה: בהסכם נקבעו קווי פעולה עתידיים; קו פרשת המים – כינוי לנקודת מִפנה המציינת הבדל מהותי בין מה שהיה לפני אירוע מסוים למה שיבוא אחריו: המלחמה האחרונה הייתה קו פרשת המים למאבק על זהותה של מדינת ישׂראל; קו רקיע – קו דמיוני המפריד בין השמיים לארץ; קו שֶבֶר – נושׂא, אירוע או מהלך שחלוקים עליו בני אדם והוא עלול לשבש או להרוס אמונות ומטרות או לגרור פילוג רעיוני; קו חניה – קו לבן התוחם מקום חניה לרכב: משבצת חניה היא עמדה המסומנת בקו חניה; קו רציף – קו לבן רציף שנמשך בלי תווי רווח (לא כמו קו מרוסק). כשהוא באמצע הכביש, כגון ______; קו מלוכסן – קו ישר שזוויתו פחות או יותר מ־90 מעלות, אלכסון, קו אלכסוני, קו נטוי: הישר המחבר שני קודקודים מנוגדים במלבן הוא קו מלוכסן; קו עִילִי – קַו מַעַל לָאוֹת לרוב מציין שהאות רפויה, ולא דגושה, כגון לְכִיתה; קו חוצה – ~~זה קו חוצה~~; קו חוצה כפול – שני קווים באמצע גובה האות: ~~זה קו חוצה כפול~~; קו אנכי, אֲנָך – תו שהוא קו אנכי: |; קו אנכי מופסק – תו שהוא קו אנכי מופסק ¦; קו תחתי – קו אחד מתחת לאות; קו תחתי כפול – שני קווים מתחת לאות; קו מְקוּוקָד – קו שנוצר מקו ומנקודה או משני תווים שוני אורך: ‗.‗.‗.‗.‗.; קו רְסיקים, קו מרוסק – קו שנוצר מקווים מפרידים, וביניהם תו רווח. באמצע הכביש משמעו שמותר לעקוף, ואילו בסרטוט הוא מראה קו פנימי של עצם: _ _ _; קו מנוקדד, קו נקודות – קו של תווי נקודות בלבד וביניהן תווי רווח: . . . . . . או בלעדיהם .... קו הנקודות בין שם הפרק למספר העמוד מֵקֵל את הקריאה על המעיין בתוכן העניינים; יִישֵר קו – [בלשון הדיבור] שינה את עמדותיו, את התנהגותו או את מעשׂיו והתאים אותם למדיניות שנוקטים ההנהלה או הרוב בגוף שאליו הוא משתייך: ׳הילד הרע׳ של המפלגה נדרש ליישר קו עם מפלגתו לפני הבחירות ולהימנע מביקורת על מוסדותיה ועל מנהיגיה; בקווים כלליים – באופן כללי, בלי לרדת לפרטי פרטים: אציג להלן את השיקולים בקווים כלליים ובקצרה; חצה את הקווים – עבר לצד האויב, הרחיק לכת יותר מדיי, עבר לצד הנגדי: איש נטורי קרתא תושב ירושלים חצה את הקווים כי הוא מואשם בניסיון לרגל לטובת אירן; קווים מִצטַלבים – קַווים העוברים זה על זה בצורת צלב; התענף, התענפות – הסתעפות לענפים רבים: האגף הזה התענף לענפים ולמחלקות רבים; שלוחה – קו טלפון או תחבורה המסתעף ממקום מרכזי: טלפנתי ל׳מכבי׳ ושם הפנו אותי לשלוחה 3; שְתִי וָעֵרֶב – 1. לאורך ולרוחב בקווים ניצבים זה לזה: האריג עשׂוי חוטים משולבים בצורת שתי וערב; 2. צלב: היא עשׂתה סימן שתי וערב בעוברה ליד כנסייה;

קול!

קול – 1. צליל או צלילים שמשמיע אדם או בעל חיים, לרוב דרך הפה (או האף), ובייחוד צליל או צלילים שאדם מפיק מגרונו בדיבור, בשירה או בצורת התבטאות אחרת; 2. עמדה או חוות דעת של מישהו המביע אותן: הוא השמיע את קולו נגד מעשׂי העוול; 3. כלי ביטוי, אמצעי או ערוץ שדרכו דבר מה מוגדר בא לידי ביטוי: קולה של התבונה דובר מפיה; 4. צו פנימי: קול המצפון גרם לי לנהוג כפי שנהגתי; קול צָלוּל – קול ברור ונקי: עליו לצאת למלחמה בקול צלול וברור על הפסוק הגזעני בקוראן המשווה את היהודים ואת הנוצרים לקופים ולחזירים; קוֹלָנִיוּת – תכונה או מצב של צרחנות, רעשנות או רוח סוערת: קולניותו הייתה כקול התגרנים בשוק; קוֹלָנִי – 1. באופן צעקני, רעשני או צרחני: איזוהי קולנית? מי שמדברת בתוך ביתה, ושכניה שומעים את קולה; 2. שבא לידי ביטוי בעוז, בלהט, בהתלהבות וכד׳, שמכוון למשוך תשׂוּמת לב, תובעני: מבצע הפרסום הקולני של החברה אינו מחפה על הפגמים החמורים שנמצאו במוצריה; קול דממה דקה – לַחַש קל, קול חרישי ביותר; קוֹל עֲנוֹת גְבוּרָה – הסכמה נלהבת; קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה – הסכמה רפה, הכרזה הססנית; קול דְמָמָה דַקה – לַחַש קל, קול חרישי ביותר; בקול אחד, קול אֶחָד – פֶּה אחד, דֵעה אחת, כאיש אחד, בהסכמה כללית מתוך תמימות דעים, ברוב מוחלט, ללא התנגדות: שלושת השופטים החליטו קול אחד בסוגיית ערעורו של נשׂיא המדינה לשעבר; נציגינו בצוות המשׂא ומתן חייבים לדבר בקול אחד; יצא קול – נפוצה שמועה: יצא קול שמקצרים את שירות החובה; יצא עליו קול שנעדר תדיר מהעבודה; חִינֵן קוֹלוֹ – דיבר בקול תחנונים, השתדל למצוא חן בדבריו: הבריון הזה גם אם יחנן קולו אל תאמין לו כי שבע תועֵבות בליבו; העביר קול – הכריז, פרסם, השמיע ברבים: העבירו קול ביחידה שנטייל בכותל; הרים את קולו, הרים את הקול – צעק, דיבר בקול רם, הגביר את קולו, דיבר בקול רם יותר מקודם; כָּהָה קולו – רפה קולו: עם השנים כהה קולו והיה עליו למעט בהרצאותיו; קול מָתוק – קול עָרֵב ונעים לאוזן; קול קורא בַּמדבר – משל למי שקורא, ואין שומעים לו, קריאתו קריאת שווא: פעמים רבות התריע על גודל הסכנה, אבל קולו היה קול קורא במדבר; אֵין קול ואֵין קֶשֶׁב – דמָמה מוחלֶטת, אין כל תשובה, אין שום דבר נשמע; אין קול ואין עונה – אין תשובה או תגובה, שתיקה מוחלטת; קול קוֹרֵא – כרוז, קריאה פומבית: האגודה פרסמה קול קורא לתומכיה; אולטרָסָאונד > קול על־שִׁמעִי – קול שתדירותו היא מעל לטווח השמיעה של האדם (20 קילוהרץ); קול תת־שמעי – גלי קול בעלי תדר שהם מתחת לגבול התחתון של שמיעת האדם, כלומר פחות מ־20 הרץ; קָמֶרטוֹן > מַזלֵג קול, קוֹלָן – מכשיר מתכתי דמוי מזלג בעל שתי שיניים, המשמיע אגב הקשה טון מסוים קבוע. הוא משמש לבדיקת גובה הטון בכלי נגינה ולהתאמתו לזמרים; פעלולי קול – השמעת קולות המחקים צלילים באמצעים מלאכותיים או משופרים באולפן בהתאם לתנועות של דמויות ושל עצמים הנשמעים או הנראים בתמונה כדי ליצור תוצא תיאטרוני מרגש ואמיתי, כגון חיבור שני חצאי קליפת קוקוס חלולה כדי להדמות דהירת סוס. הפעלולים משמשים בהצגות, בסרטים, בתסכיתים, בהֶסכֵּתים, במשׂחקי חוזי וכדו׳ ונועדו להעצים את אשליית המציאות של ההפקה; פַּעֲלוּלַן קול – יוצר ומעצב באולפן פעלולים קוליים באמצעים מלאכותיים; עיוות קול – עיוות מכוון של קול מוקלט (מהירותו או תדריו) שיישמע שונה, מוזר ולא נעים כדי למנוע זיהוי של בעל הקול: אפשר להעביר אותות שמע בכבלים ללא עיוותם; כִּוונון קוֹל – קביעת עוצמת הקול, איזון גוֹנוֹ וחיתוך גליו בתדרים מפריעים בערוץ הקלטה כלשהו לפני תחילת הקלטה, למשל, בדיקת עוצמת הקול שלא יישמע חזק או חלש מדיי לעומת שאר רכיבי השידור; חתימת קול, טביעת קול –רשומה חזותית של מאפייני הקול האנושי (כגון תדר, משך ועוצמה), המראה את התדרים ואת האורכים השונים של צלילים כסדרה של גלים. טביעת הקול היא ייחודית לאדם ופעמים אפשר לזהות בו אדם זיהוי מדויק, שישמש ראיה בהליך פלילי או אזרחי; מענה קולי – תגובה מוקלטת שמשמיע מכשיר (כגון טלפון, מחשב) בתשובה להתקשרות של אדם אליו; עִרבֵּל קוֹל, עִרבּוּל קוֹל, מְעַרבֵּל קוֹל – אדם שעובד באולפן הקלטות או בחברת רדיו או טלוויזיה, ותפקידו לשנות ולאזן את רמות הצלילים השונים בשעת הקלטתם. הוא שולט בעוצמת הקול ובגוֹן הצליל הנקלט במיקרופונים כדי להשׂיג את התוצאים (אפקטים) הרצויים להקלטה; חֲסִימָה > בילול – שיבוש פעולתם של מערכות אלקטרוניות (כגון רדיו וּמכּם) של האויב על ידי הקרנת אנרגייה אלקטרומגנטית בתדרים שהוא משתמש בהם. המטרה – למנוע או לצמצם שימוש יעיל של האויב בספקטרום האלקטרומגנטי; (jammer) חוסם > מַבלֵל – מַשדר המשַדר רעשים כדי להפריע לקליטת אותות רדיו, אותות מכ״ם וכד׳ ולשבשם: המבלל מונע את תחנות הרדיו הזרות מלשדר למדינות רודניות או בצבא משבש את שידורי האויב; מיתרי הקול > שִׂפתוֹת הַקוֹל – רקמות דמויות שׂפתיים בגרון, שבהתכווצותן ובהתפשטותן הודפות ומזרימות את האוויר, ומשמיעות את הקולות היוצאים מחלל הפה. איכות הקול תלויה בעוביין של שׂפתות הקול, באורכן ובמצב מתיחתן; יְפֵה קול – בעל קול נעים וערב: הזמר הזה היה יפה קול ומיטיב לנגן;

סונר, גַלַאי קול – מַקלט שנועד ליירט ולהגביר את אותות הקול המשתקפים במטרה מתחת לפני המים ולהציג את המודיעין הנלווה בצורה שימושית; שָׁמַע בְּקול פלוני – ציית לפלוני, עשׂה כפי שציווהו פלוני: היות ששמעת בקולי, ולא בקול חבריך, אמליץ עליך לעלות בדרגה; בַּת קול – הד, שמועה סתמית: יצאה בת קול ביחידה שהמפקדת פוטרה; בַּחֲצִי קול – בקול שקט ומהוסס, בקול רפה, בלחש: החיילת רטנה על מפקדה בחצי קול; נָשָׂא קולו – השמיע קול, קרא או בכה בקול רם; הרעים בקולו, הרים את קולו, הגביה את קולו – דיבר בקול רם, הרים את קולו, צעק, התחיל לדבר בקול חזק יותר: המגביה קולו בתפילה הריהו מקטני האמונה; מנעד הקול, מִנעָד – 1. טווח הצלילים שכלי נגינה או קולו של אדם מסוגל להפיק מן הנמוך עד הגבוה: מנעד הצלילים בכלי נגינה מתחיל בתוף ומסתיים בפסנתר; 2. טווח המספרים של דבר (כגון שעה, שנה, גובה גלים, טמפרטורה) מן הנמוך לגבוה: החניה מותרת במנעד השעות האלה: 17:00-09:00; קָרָא בְּגָרוֹן, נָתַן קוֹלוֹ על, נָתַן קוֹלוֹ, נָשָׂא קולו, הרים קולו, הרים כשופר קולו – צעק, דיבר בקול רם: קרא בגרון והרים קולו כשופר; לא יכלו עוד להתאפק, ונתנו את קולם על הפקיד האטום ובכו; חסין קול – [במונחי רעש] אטום לצליל, ולכן הקול לא עובר דרכו או לתוכו: האולפן אינו חסין קול כי שומעים את צפירות המכוניות; כדי שיהיה חדרך חסין קול, רפדו בחומרים מיוחדים כדי למנוע מכל צליל להיכנס או לצאת; על־קולי – כלי טיס (מטוס או טיל) שמהירותו גדולה ממהירות הקול באוויר שהיא 343 מטר לשנייה או 1,234.8 קמ״ש, בטמפרטורה של 20 מעלות צלזיוס באוויר יבש; תת־קולי – שמהירותו קטנה ממהירות הקול; נתן קולו – צעק, הרים קולו; נשמעו קולות וברקים – צעקות עד לב השמיים; קול המון כקול שדיי – יש לתמוך בדבר שהציבור תומך בו, רצון ההמון או דעת הקהל הם השיקול העליון שיש להתחשב בו: יש לקבל את רצון הציבור, כי קול המון כקול שדי; השמיע בַּמָרום קולו – קרא בקול רם, צעק, צווח, טען בתוקף או זעק כלפי גורמים בכירים את טענותיו: כמה פעמים השמעתי במרום קולי, אך היה קולי כקול קורא במדבר; קָרָא בגרונו והרים קולו עד שגרונו ניחר – צעק בקול; הרים את הקול, הרים קולו, הרים קול עליו – צעק עליו: כשהרמתי קולי עליו, הפסיק להטרידני; צליל תפוס – צליל מקוטע שמשמיע הטלפון כסימן לכך שמספר הטלפון, שאליו טלפנת, תפוס באותו רגע; צליל פנוי – צליל העולה מהאפרכסת של הטלפון עם הרמתה ומסמן שהקו פנוי ואפשר לטלפן; צליל חיוג – צליל העולה מהאפרכסת של הטלפון עם הרמתה ומסמן שאפשר לחייג בטלפון; אֵיפוֹנְיָה > נועם הצליל – הברות או עיצורים נעימים לאוזן, צירוף צלילים הערֵב לאוזנו של השומע; וַסת צליל – הֶתקן, כגון כפתור, שבעזרתו אפשר לווסת את גובה הצליל ואת איכותו במכשירים חשמליים; בוקע ועולה – [בעיקר קול וצליל] חודר ופורץ כלפי מעלה: כשעברנו ליד המבנה הנטוש שמענו קולות בוקעים ועולים מן המרתף; תהודה – הד ותגובה לפעולה, למאורע, להתרחשות, לאמירה וכד׳: לנאומו של הרצל בקונגרס הציוני הראשון הייתה תהודה רבה בעולם היהודי; הדהוד, הִדהֵד – 1. השמיע הד, נשמע כמו הד, חזר ונשמע שוב ושוב: רעמי הצחוק של הקהל הִדהֲדו באולם; 2. השאיר רושם עז בליבה ונותר חרות בנפשה ובראשה: דבריו הקשים הִדהֲדו באוזנינו עוד זמן רב אחרי הכינוס; ווֹליוּם > עוצמת שמע, עוצמה – דרגת חוזק הצליל ברדיו, בטלוויזיה, בכלי נגינה וכד׳; הרמוניה, תֹּוֹאַם – צירוף של צלילים או קולות הנשמעים בעת ובעונה אחת, והם מתאימים זה לזה ונשמעים ערבים לאוזן; הרמוניזציה > הִרמוּן, הִרמֵן – יצר הרמוניה, בנה אקורדים של יצירה מוזיקלית לפי כללי ההרמוניה; עָרֵב – שנעים לשמוע אותו או להאזין לו: היה לו קול ערב וידידותי, שופע חמימות; כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵךְ נָאוֶה; רַעַם, התרעם, רָעַם – 1. השמיע קול חזק ומחריש אוזניים, רגש וגעש, השמיע קול שאון רב: התותחים רעמו כל הלילה והפגיזו את מטרות האויב; באמצע ההלצה פרץ בצחוק רועם; 2. נשמע קול רעם: לאחר הברקים רעמו הרעמים המפחידים והחל לרדת גשם; פלוני, הִרעים בקולו על פלוני – השמיע קול כרעם על פלוני, הרים את הקול על אדם או על קבוצת בני אדם כדי לנזוף בהם, להשתיקם וכד׳: המורה הרעים בקולו והכול השתתקו; כשהתותחים רועמים, המוזות שותקות – בימי מלחמה ובשעת חירום אין הלב נתון לדברי שירה ופיוט; גָעָה בצחוק – צחק צחוק קולני וממושך: משעלה הליצן אל הבימה געו הילדים בצחוק; שאגה, שאג – צעק או קרא בקול רם, הרעים בקולו: המפקד שאג: ׳עמוד דום׳; צִלצוּל, צִלצֵל – הרעיש, השמיעַ קול: רעיונותיו מצלצלים בכל המדינה; לשׂמחתי, לא נמניתי עם הדברנים, עם כותבי המאמרים המצלצלים, ובכל זאת לא קופחה פרנסתי; אפרכסת – החלק העליון בשפופרת הטלפון שמצמידים לאוזן; עריסה – החלק במכשיר הטלפון שעליו מניחים את השפופרת; פומית – החלק בשפופרת הטלפון שמדברים לתוכו; שפופרת – החלק בטלפון שבצידו האחד יש אפרכסת, שמצמידים לאוזן, ובצידה האחר פוּמית שאליה מדברים; קִרקוּר, קִרקֵר – דיבר או אמר משהו בקול צורם או צווחני הדומה לקרקור: ישבו צעירים וקרקרו מתחת לחלוני; רִשרוּש, רִשרֵש – איווש, השמיע רחש או רעש קל תוך כדי תנועה

או תוך הנעה של משהו: אתה מרשרש בדפי העיתון ומפריע לי לישון; צַלצְלָן, פַּעֲמוֹנָר – מי שמנגן בפעמונים; מי שמפעיל את הפעמון במגדל פעמונים; צַייצָנִי, צִיוּץ, צִייֵץ – השמיע קול רציף, רועד או רוטט שמשמיעה ציפור: פה ושם נשמעו צפצוף ציפורים ולחישותיהן הצייצניות; צִרצוּר, צִרצֵר – 1. הפיק קול שמפיקים חרקים, כגון צִרצָרים, חרגול וחגב, על ידי שפשוף כנפיהם זו בזו; 2. השמיע קול חד וצורמני המזכיר את קולו של הצְרָצַר: העניות הייתה מצרצרת מכל זוויות ביתו; סלסול, סִלסֵל – השמיע צלילים עולים ויורדים חליפות: סלסולי החזן בתפילתו בקעו מבעד לחלונות בית הכנסת; נקישה, נָקַש – השמיע קול נקישה, היכה, דפק, חבט: מישהו נקש על הדלת; נִימָה – טון הדיבור, האופן שבו דברים נאמרים כביטוי לרגש, למצב הרוח, לתחושה, לכוונה וכד׳ של הדובר או של הכותב: נימת ייאוש נשמעה בקולו נוכח המצב; מדוח המבקר עולה נימה אופטימית; נעימה – טון, נימה, איכות הקול או הצליל המשקפת רגש, מחשבות וכד׳, הגָוֶן או האיכות של צליל הניכרים בקול מסוים: מנעימת קולו הבנתי שהוא מאוכזב מן ההצעה; צַהֲלוּלִים – קולות שִׂמחה המושמעים בתרבות המזרח באירוע חגיגי; הרים כשופר קולו – קרא בקול רם וחזק; נָהַם, נְהָמָה – המיה, קול רעש עמום וחזק: לא הרי נַהֲמַת הים, כנהמת האריה או הֵדָן של נהמות התותחים; נְאָקָה – אנחה קשה מתוך כאבים, סֵבֶל קשה וייסורים: במקום נשמעו היטב נאקות הפצועים הרבים אחרי הקרב; נֶאֱנַק – 1. השמיע אנקות מתוך כאב או צער: הפצוע נאנק מרוב כאב; 2. גנח בשל התרגשות, בעיקר מינית: מהחדר השני נשמעו אנקות התענוג של הזוג המאוהב; אִווּשָׁה – רעש קל מאוד, רשרוש, רחש קל: שקט מוחלט שׂרר, ומדי פעם נשמעה אוושת הֶעָלִים הַנָּעִים ברוח; צליל חריג הנשמע בְּמַסכֵת (סטתוסקופ), לרוב מעל החזה, והמעיד לעיתים על ליקוי זרימת הדם בלב; אִיוֵּש – השמיע רחש קל: כמה נעים לשמוע היאך מאוושת עלוותם העשירה של אילני הסרק ברוח חרישית; אפקט דופלר > תוצא דוֹפלֵר – שינוי תדר של גל (גל אור, גל קול או גל רדיו) הנגרם ממקור נתון כשהוא מגיע למתבונן כאשר המקור והצופה נעים זה מול לזה, והתדירות עולה או יורדת לפי המהירות שבה המרחק יורד או גדל בין מקור הגל לגוף הקולט אותו: תוצא דופלר ניכר בשינוי גובה הצליל של צופר רכבת, כשהיא חולפת על פני האדם; מוזיקה – אומנוּת סידור צלילים בזמן. עיקר רכיביה הם גובה הצליל (האחראי למלודיה ולהרמוניה), קצב (מִפעם, משקל וארטיקולציה), דינמיקה, גוון ומרקם; לַחַש, לָחַש – דיבר בשקט רב: לפתע נשתתקו הכול עד שנשמעה לחישת הנרות בדליקתם; רְחִישָׁה, רָחַש – לָחַש, מִלמֵל, השמיע רחש: השפלתי עיניי ואמרתי לה ברחישת שׂפתיים כמה דברים שהשתיקה יפה להם; אַלט – הקול הנמוך ביותר בסולם קולות הזמרה הנשיים, בין טנור לסופרן; סוֹפְּרָן – הקול הגבוה ביותר בסולם הקולות של האדם, והוא בנשים ובילדים; טֶנוֹר – הקול הגברי הגבוה ביותר; בָּס – הקול הגברי העבה והנמוך ביותר; צָלוּל – [צליל, קול, צחוק וכד׳] ברור, ׳נקי׳, שאין בו צרידות או שיבוש אחר: זמרת האופרה הנעימה את הערב בקולה הצלול; פְּלֶייבֶּק (playback) > ביצוע מוקלט, שִׁיפּוּק – השמעה או הצגה חוזרת של חומר מוקלט מראש, כגון תקליט קטע טלוויזיוני; רכות, רך – שם תואר לקולות, לצלילים וכד׳ הנעימים לאוזן, שאינם צורמים, אלא שקטים וחרישיים: האם שרה לבנה שיר ערשׂ נוגה בקול רך ומלטף; לוטפני, מְלַטֵף – [קול או מבט] רך ונעים, מביע חיבה, רוך ונועם בדומה לליטוף: רבים העריצו את קולה של הזמרת, שהיה חם ונמוך, עמוק ומלטף; לִעלֵעַ, ליעלע – השמיע קול חנוק ומקוטע, הָגָה קול כמי שחש מחנק בלועו; מִצלוֹל – איכות הצליל, יופיו, עושרו, גוֹן הצליל, היחידה המורכבת מצליל יסודי ומטונים עיליים של אותו הצליל: כאשר שני כלי נגינה, כגון קלרנית ואבוב, משמיעים אותו טון, יהיה הבדל במצלולו; חריקה, חָרַק – השמיע קול שפשוף עקב חיכוך של שני דברים זה בזה: כשעלינו לחרמון, חרק השלג תחת כפות רגלינו; ציר הדלת חורק כי לא שימנו אותו; הָמָה – 1. נהם, רעש, השמיע קול: וְהָמוּ גַּלֵּיהֶם כְּמַיִם רַבִּים, נִתַּן שְׁאוֹן קוֹלָם; 2. היה מלא פעילות ושאון אדם, היה מלא חיים, פעילות ורעש סואן: השוק המה אדם, והתקשינו לפלס לנו דרך; קול המונה של עיר – שאון העיר: כמה רוגעת הייתה שהייתנו בכפר, הרחק מקול המונה של העיר.גניחה, גָנַח – השמיע קול גניחה עמוקה מעין ׳אח׳ כביטוי לכאב, לצער וכד׳, נאנח אנחה עמוקה: הפצוע גנח מִכְּאבים עד שקיבל זריקת הרגעה; רכות, רך – נעים לאוזן, שאינו צורם, שקט, חרישי: האֵם שרה לבנה שיר עֶרֶשׂ נוגה בקול רך ומלטף; לְחִישָׁה, לָחַש – השמיע אִוושה של הבהוב גחלים, של נר דולק וכדומה: לפתע נשתתקו כל המסובים עד שנשמעה לחישת הנרות בדליקתם; גַחֶלֶת לוֹחֶשֶׁת – 1. גחלת מהבהבת שבוערת באש קטנה ביותר ומשמיעה קול לחישה, ועשׂויה לשוב ולהתלקח מחדש; 2. כינוי לשׂריד דל המשמש זֵכר לדבר מה גדול ומפואר שנהרס ואיבד מגדולתו: בטלוויזיה הוקרנה ׳גחלת לוחשת׳ המתארת את עתידם של יהודי רוסיה ואוקראִינה הדועך ומתפורר; בּוֹקֵעַ וְעוֹלֶה – [קול, צליל וקרני אור] חודר ופורץ כלפי מעלה: כשעברנו ליד המבנה הנטוש שמענו קולות בוקעים ועולים מן המרתף; קָקוֹפוֹנְיָה > תַצרוּם – תערובת של צלילים צורמים ולא נעימים לאוזן; רינגטון > נעימון – לחן קצר ממוחשב המשמשים צלצול טלפון כאשר מתקבלת שׂיחה; בעל נעימה – בעל קול נעים לשירה ולתפילה; אֲנָקָה – צעקה מתוך כאב, סבל או תענוג, אנחה עמוקה, גניחה קשה: אֲנקות הפצועים מילאו את האוטובוס, שנפגע מאש המחבלים; צַווחָנוּת, צַווחָני, צַווחָן, צְווָחָה, צָווַח – צעק, צרח, זעק, דיבר בקול ובצעקה, השמיע דברי גערה ורוגז או דברי ויכוח בקולות רמים: למה אתה צווח עליי, אתה חושב שאני חירשת; צָווַח עליו – גער ונזף בו: בעל חנות הפרחים צווח על השיכור ואמר לו: מה עשׂית לפרחים! למה רמסת אותם ברגליך! כשאָבְלָה ירושלים עלתה צְווַחַת האבלים בכל העיר; אֵין פֶּרֶץ ואֵין צווחה – 1. שֶׁקֶט ושַׁלווה מסביב, הכול מתנהל על מי מנוחות מתוך שקט ושלווה: למרות סופת הרעמים הצפויה באזורנו, אין בביתנו לא פרץ ולא צווחה, הכול כמנהג נוהג; 2. אין מי שמוחה, ולאיש לא אכפת מן המתרחש: כשרוצים לבטל אחת מזכויות היתר של הבכירים מייד קמה זעקה, אך כשפוגעים בגמלאות של עובד קשיש שנתן למפעל את חייו – אין פרץ ואין צווחה; צָרַח כְּכרוּכִיָה, צָווַח כְּכרוּכִיָה – טען טענותיו בלהט, לרוב בצעקה ובפולמוס קשה: לְמד לטעון את טענותיך בשקט, וַחדל לצווח ככרוכיה על כל דבר ודבר; הִזדַעֵק – השמיע זעקה או זעקות, פרץ בזעקה: הזדעקת פתאום והתעוררת לראות כי אין זה אלא חלום; הכצעקתה? – האם המצב כה חמור, היש הצדקה לצעקה שהקימו עליו; רַעַשׁ גַעַשׁ – קול שָׁאון חָזָק מאוד; שִׁקשוּק, שִׁקשֵׁק – השמיע קול שאון קצוב עקב טלטול חוזר, חיכוך, חבטות וכד׳: מכונת התפירה שקשקה ביתר עוז; קול גלגלי הרכבת המשקשקים נשמע ממרחק; עָלֶה נִידָף – 1. אִוושת עלה הנידף ברוח, רשרוש הנשמע בנוע העלה ברוח; 2. משל לרעש קל ביותר; הִכָּה בשבט פיו – הוכיח, נזף קשות: הרמטכ״ל לא היסס להכות בשבט פיו את הקצינים הממונים ישירות על התרגיל שלא הכינוהו כראוי; צעקן, צַעֲקָנוּת – נטייה להשמיע צעקות ולהקים רעש, רעשנות, קולניות מוגזמת; בכה על חלב שנשפך, צעק לשעבר – צעק על דברים שכבר נעשׂו ואין להשיבם; צעק מתוך ציפורני רגליו, צעק צעקה גדולה ומרה, זָעַק חָמָס, צַעֲקַת חָמָס, צָעַק חָמָס – התאונן מרות על העוול שנעשׂה, מחה נמרצות על, צעק והתלונן בתוקף על עוול שנגרם לו: כל אדם אחר במקומו לא היה מתעטף בשתיקה אלא היה צועק חמס על ניסיון כזה להעליל עליו עלילות שווא; קרא בגרון – הכריז, השמיע דברי תוכחה בקול רם, התריע ברבים: קְרָא בְגָרוֹן אַל תַּחְשׂוֹךְ, כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ: איש לא שעה אליו כשקרא בגרון והתריע על האסון; צועק לשמיים, זועק לשמיים – מקומם עד מאוד, מזעזע, שאי־אפשר להשלים עימו בשל חוסר הצדק שבו, הרשעות הטמונה בו וכד׳: חֵברת הכנסת טוענת שקיפוח הנשים בשוק העבודה זועק לשמיים, ויש לפעול מייד לשיפור מעמדן; אבן מקיר תזעק – קריאה נגד עוול משווע: אבן מקיר תזעק לטענות מכחישי השואה;

<u>קולות החיות</u>. גִיעְגֵעַ, גָעָה, הִברִיס, הָמָה, זִמזֵם, זָרַד, יִילֵל, לָחַש, נָבַח, נָהַם, נָהַק, נָעַר, נָשַׁף, פָּעָה, צָהַל, צִייֵץ, צָנַף, צִרצֵר, קָרָא, קִרקֵר, שָׁאַג, שָׁרַק – אפרוח מצייץ, אריה שואג או נוהם, אווז, ברווז מגעגע, דבורה, זבוב ויתוש מזמזמים, דוב נוהם [בתנ״ך גם הומה ושוקק], זאב מיילל או זוֹרֵד, חזיר נוחר, חמור נוער, נוהק או מבריס, חתול מיילל, יונה הומה [בתנ״ך גם הוגה או מהגה], כִּבשׂה פּוֹעָה [במדרש גם חונבת], כלב נובח, מייבב, נוהם או מיילל, נחש לוחש, מלחש, נושף ושורק, סוס או אַיִל צוהל, צונף, עורב קורא או מקרקר, עז פּוֹעָה, עכבר מצייץ, פיל מחצצר, מריע, תוקע ונוהם, שור ופרה גועים, צבוע צוחק או מיילל, ציפור מצייצת, מצפצפת, שרה ומזמרת [ואף מְצַווצֶת ומַצווִיצָה ״צְוִיץ־צְוִיץ״], צפרדע מקרקרת, צְרָצַר מצרצר, שועל מיילל, שרקן שורק, תוכי מדבר, שורק, מפטפט ומקשקש, תַּן מיילל, תרנגול קורא, תרנגולת מקרקרת, מקדקדת; בשעה שכורתים את עץ האילן שעושׂה פרי, קולו הולך מסוף העולם עד סופו, ואין הקול נשמע; כעץ כן פריו; אילני סרק קולם הולך, ואילו אילני מאכל אין קולם הולך כי פירותיהם מעידים עליהם; קולות ערבים ומתוקים התחילו הומים ומחממים את הלב; עלתה צעקתם עד לב השמיים; נכנס בחשאי ויצא בקולי קולות; שמעתי קול ציפור מתוק לאוזן וערב ללב; ייגע את האוזן בצווחותיו; דממה זו כָּמְסָה בחוּבָּה חמת זעם של סוּפה בטרם התפרצותה; כמה היה קול הציפור מתוק לאוזן וערב ללב; כד מלא מטבעות, אינו משמיע קול בעת ניעורו; השתדל שלא ישבות קול התורה מבית המדרש > רעש! שמיעה!

קוץ!

קוצי, קוצני, קוֹץ – 1. שם כולל לצמחים למיניהם בעלי עוקצים חדים ודוקרניים בגבעול הצמח (כגון ורד) או בעליו (כגון צבר); צמח דוקרני הגדל בר בשׂדות, בגינות ועוד: השביל אל הבית הנטוש עובר בשׂדה קוצים; בלוריתו הקוצנית בלטה במסיבה, וכן – אָטָד, בַּרקָן, גְדִילָן, דַרדַר, חוֹחַ, חָרוּל, נַהֲלוֹל, נַעֲצוּץ, סִילוֹן, סִירָה קוֹצָנִית, סָרָב, סִרפָּד, עוֹקֶץ, צַבָּר, צֵן, צְנִין, קוֹצִיץ, קוֹצָן, קִימוֹשׁ, קֵיצָנִית, שַׁיִת, שֵׂךְ, שַׁיִת, שָׁמִיר; 2. כינוי לאיבר חד של בעל חיים (כגון קוצי הקיפוד או הדורבן) דמוי מחט הבולט החוצה, לרוב למטרות הגנה או למניעת נפילה; קיווּץ, קִיוֵּץ – סילק

קוצים, עקר ותלש קוצים מן הדרך: אם לא נקווֵץ קוצים מן הדרך, מי יקווץ במקומנו? גם מלשוננו אפשר לקווץ לא מעט לעזים ודרדרים; נתקווץ – נוקה מקוצים; התפשט כאש בשְׂדֵה קוצים – עברה ידיעה, שמועה, חדשה וכד' מאדם לאדם במהירות: השמועה על הרצח המזעזע התפשטה בשכונה כאש בשׂדה קוצים; הטיל קוצים בעיניו – הקניטו, רָמַז רמזים עוקצָניים כלפיו ופגע בכבודו, הרגיזו מאוד: גם אם יש בליבך עליי, מדוע אתה מטיל קוצים בעיניי ברשות הרבים; קוץ מכאיב – דבר הכואב ללא הרף: כל הפסד במשׂחק היה בעיניי כקוץ מכאיב; כִּילָה קוֹצִים מִן הַכֶּרֶם – סילק את הרע, שירש שיבושים נפסדים שפשׂו בחברה, משל למי שמטהר את החברה מפושעיה: לא באתי אלא לכלות כמה קוצים מכרם לשוננו; הוא כקוץ בעיני פלוני – הוא מאוס ומתועב על פלוני; אליה וקוץ בה – יש פגם או חיסרון בדבר שהיה יכול להיות טוב, רצוי או מועיל מאוד: המִשׂרה המוצעת לי מעניינת מאוד ושׂכרה בצידה, אבל אליה וקוץ בה – מקום העבודה מרוחק ממקום מגוריי; ישב על סיכות, ישב על קוצים – [עגה] היה חסר סבלנות, הראה חוסר מנוחה או קוצר רוח; הוא כקוץ בעיני פלוני – הוא מאוס ומתועב על פלוני; סִירָה קוֹצָנִית – שִׂיח בר קוצני ונמוך הנפוץ ברוב אזורי הארץ: פרחיו סגולים, ופירותיו עגולים וצבעם אדום־חום: שָׂכוּ [= גדרו בקוצים] דרכי בסירים, והלכך נתהדקה שׂמלתי בסירי הגדר ונקרעה; טחן קמח טחון, קוצים כְּסוּחים כִּיסַחְתָּ – עשׂית עבודה מיותרת: בכל נאומיו הוא מכסח קוצים כסוחים ואינו מחדש מאומה; זָרַע אל קוצים – טרח ועמל לשווא, השקיע טרחה לבטלה: תחילה חשבנו שזרענו אל קוצים, ברם ברגע האחרון לא בוטלה התוכנית; בלי טובות < נטולה טובתך ומושלכת אל הקוצים – אין כל צורך בטובתך או בעזרתך, בלי טובות: בזכות המיליונים שהרווחתי מחֶברת ההֶזנק, כיום נטולה טובתכם ומושלכת על הקוצים; שָׂךְ – גָּדַר בקוצים, סגַר בקוצים, עשׂה משׂוכת קוצים: הִנְנִי שָׂךְ אֶת דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים וְגָדַרְתִּי אֶת גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ; שִׂיכָּנִי, שֵׂךְ – קוץ קצר וחריף בגבעול או בעלה הצמח: לא רק הסנה הוא בעל שׂיכים, אלא גם גבעול הוורד או עלה הצבר הוא צמח שׂיכָּני; שְׂכֵי הוורד על גבעולו; צֵן – צֶמח דוקרני, קוץ, חוחַ: צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם; 2. עוקֶץ של דֶקל: צִינֵי הדקל מכאיבים; צְנִין – קוץ: כצנינים הייתי לשכנתי; קיצוץ, קִיצֵץ – 1. כרת, גדע, קטע: צריך לקצץ מעט את ענפי השׂיח הבולטים לכיוון המדרכה; 2. קָצַץ, חתך משהו לחתיכות קטנות מאוד: אבא קיצץ ירקות לסלט; עֵשֶׂב שׁוֹטֶה – צמח לא רצוי שגדל פרא בין צמחי התרבות ומפריע לגידולם, ולכן הגנן או החקלאי טורחים לעוקרו: העשׂבים השוטים בארגון עולים מאליהם, וכל המקדים לבערם הרי זה משובח; גָּדַל פֶּרֶא – אדם שגדל ללא טיפול והשגחה, גדל בר ולא חונך, לכן הוא מתנהג שלא לפי הנורמות החברתיות: הוריו עסוקים כל היום, והילד מסתובב ברחובות וגָדֵל פרא; גידולי פרא – 1. צמחי בר מזיקים העולים מאליהם בלי טיפוח האדם; 2. תופעות שוליים שליליות שצומחות מאליהן עקב הזנחה: מדובר בגידולי פרא ובעשׂבי השׂדה שאינם קמלים לעולם; עשׂבים שוטים, עשׂבים רעים, עשׂבי השׂדה – בני אדם שהתנהגותם חריגה בסביבתם; צמחי תרבות – צמחים שהאדם מטפח ומגדל אותם, כגון התבואות, הירקות, גידולי המטעים; נַעֲצוּץ, נַהֲלוֹל – ממיני הקוצים במקרא: לא אשקוט ולא אנוח עד שאעקור את הנעצוצים ואת הנהלולים בהתנהלות יחידתנו; תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפַּד יַעֲלֶה הֲדַס; גְּדִילָן – צמח גבוה קוצני בעל עלים רחבים ודוקרניים בקצותיהם, ופרחים סגולים או לבנים; חֲרוּלִי, חֲרוּלָה, חָרוּל – עשׂב קוצני הגדל בר בשׂדות או בכרמים, יש הסוברים שהוא סִרפָּד; קִמְשׁוֹן – עֵשׂב קוֹצָני, קימוש וחוח: הם צמחו והתרבו כקמשונים בלא גשם; קוֹנצֶרְטִינָה < תַּלְתַּל, גֶּדֶר תלתלים – סבך של תַּיִל דוקרני המכוּוָץ לטבעת שאפשר לפותחה ולפרוס אותה במקום הרצוי כדי שתשמש מכשול; סָרָב – 1. קוץ דוקר: אל תירא מן הסרבים ומן הסילונים שדוקרים את רגליך לעשׂות את השינוי הנדרש; 2. סרבן, מורה, מורד; סַלּוֹן, סילון – קוץ ממשפחת המצליבים הגדל בנגב: ולא יהיה לבית ישׂראל סילון ממאיר וקוץ מכאיב; תַּיִל דוקרני – תיל שחודי מתכת דוקרניים מלופפים עליו לגדרות ולמחסומים; שָׁמִיר – שׂיח קוצני בעל עלים מבריקים; שָׁמִיר וָשַׁיִת – כינוי לצמחיית קוצים הצומחת בחורבות, במקום שממה ועזובה: אם לא תטפח את לשונך, יעלו בה שָׁמיר וָשָׁיִת; כשושַׁנָּה בֵּין החוחים – משל לאדם או לדבר המתבלט בין הסובבים אותו ביופיו או במעלות אחרות, תֵיאוּר מקראי לאישה המתבלֶטת ביופייהּ: משׂיחתי הראשונה עם רעייתי נוכחתי שלא הייתה כשושנה בין החוחים, אלא ציפור גן עדן בין שאר הפרחים; עישׂוּב – עקירת עשׂבים שוטים, בעיקר בידיים: עישוב הקוצים מן השטח יהא מחר; מְעוּשָּׂב, עוּשַּׂב, מְעַשֵּׂב, עִישֵּׂב – תלש או עקר בידיו עשׂבים רעים: בשיעורי החקלאות התלמידים מעשׂבים את הערוגות; החצר לא מעושׂבת ומוזנחת; לא קל לעשׂב את הקוצים ואת הדרדרים שבכיתה כי הורי התלמידים מלמדים עליהם סנוגריה; הֶעֱשִׂיב – כוסה עשׂב, הדשיא; ניכּוּש, נִיכֵּשׁ –עקר צמחים מזיקים ועשׂבים שוטים שבין צמחי התרבות במכשיר, כגון במעדר, במכוש: ניכשתי את הקוצים במעדר; אחת לשבוע ניכשתי את העשׂב ואת היבלית המתפשטים בין הפרחים; צִמְחֵי בַּר – 1. צמחים העולים וגדלים בלא שטיפֵּל בהם אדם: השטח הוזנח ונמלא צמחי בר; 2. כינוי לאדם שגדֵל ללא טיפול: נער זה ומשוטט ברחובות כצמח בר; צמחי בר, גידולי בר – צמחים שעלו מאליהם מנביטת זרעים בגשם בלא טיפול אדם; דברים נמרצים, מילים כדורבנות, דברים כדורבנות – דברים קשים ונוקבים כדורבנות, דברים ברורים וחריפים, עוקצים וחודרים: האב דיבר אל בנו השובב דברים כדורבנות והוכיחו קשה על תעלוליו; תחת חיטה יֵצֵא חוח, תחת שׂעורה – בֹּאְשָׁה – עשׂבי בר הגדלים בין צמחי תרבות מקפחים את צמיחתם; תרגיל עוקץ – פעולת זדון מכוּוֶנת שנועדה להונות אדם או קבוצת בני אדם בדרך מחוכמת כדי להפיק רווח כספי או אחר יש שיבושים שחזותם נאה כברקן הסורי או כחוֹחַן הקִנֵרס – קוצים בעלי תפרחת סגולה ומרשימה, אך הם עדיין קוצים; לְקַוֵּץ [= לעקור, לסלק] קוצים מכרם לשוננו; קצה נפשי בקוצים הרבים שפורחים בשׂדות רחבי הידיים, וברי לי שלא יקיץ הקץ על קיומם למרות כל מאמציי לקווצם; הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדס במדבר [מי נהנה מריחו הערב במדבר?]; הוא נמנה עם קוצי השׂדה שאינם קמלים לעולם; מי שזורע חוחים, קוצר קוצים, אך מי ששותל שתילים – מדוע יגדלו לו חוחים; היא יפה כעלי כותרת אדומים מרהיבי עין של הוורד, אך מעשׂיה מסוכנים כשְׂכָּיו הדוקרניים על גבעולו; זָרַע חוֹחים, קָצַר קוֹצים; הזורע קוצים, יקצור חוחים; הנח לבעל הגינה לָקוֹץ את קוציו; הנח לבעל הכרם לכלות את קוציו; תחת הנעצוץ יעלה ברוש, ותחת הסרפד יעלה הדס; יש לְעַשֵּׂב ולנכש כל עֵשֶׂב שוטה ולקַוֵּץ לפחות את הדרכים המובילות לאילני המאכל או לאילני הסרק; עשׂבים רעים או קוצים ודרדרים – למה לי? אם לא נקווץ את הקוצים מדרכנו, מתי יקיץ הקץ עליהם ועל הדרדרים; זרע חיטים וקצר קוצים; קוץ ודרדר תצמיח לך; נתחב קוץ באצבעו ונכווה מסרפד הצורב; בטיול נסרט מקוצי השׂדה הדוקרניים; עלי הצַבָּר כוסו שְׂיכִּים; קוץ נתקע בבשׂרו; אף שאין הקוצים נזרעים, הם עולים מאליהם ומיתמרים, כאחד הצמחים המטופחים; דרש על כל קוץ [= תג של אות] וקוץ בה תִילי תִילים של הלכות; הילדות היא זר פרחים, הזִקנה היא זר של קוצים; אין ורד ללא קוצים, אך יש קוצים רבים ללא ורדים; דרך בני אדם שהם גודרים כרמיהם ושׂדותיהם בקוצים ובדרדרים, בסירים ובחוחים; הקוצים לא מתנכשים ולא נזרעים אך הם יוצאים ומיתמרים ועולים מאליהם; הזורע חוחים קוצר קוצים; יש המתלוננים שלשושנים יש קוצים, אני מכיר תודה שלקוצים יש שושנים

קושי! הכבדה!

<u>קושי, קשה</u>. קושי – תכונה או מצב של בעיה או של דבר שלא קל להתגבר עליהם, להבינם או להתמודד איתם, ולכן הם מצריכים מאמץ מיוחד; המאמץ שמשהו כרוך בעשׂייתו: לעולים חדשים קשיים רבים, וכן – אֶבֶן נֶגֶף, בְּעָיָה, דִּילֶמָה, מַהֲמוֹרָה, מַכְשֵׁלָה, מִכְשׁוֹל, מְסוּכָה (מְשׂוּכָה), קוּשְׁיָה; הַקְשָׁיָה, הִקְשָׁה – 1. גרם שיהיה קשה, בעייתי ומסובך, פחות קל או פחות נוח לעשׂייה, להבנה או לפתרון: בעיות החניה מקשות עליי את השימוש ברכב; 2. הכביד עליו: אל תַקשה עליו יותר מדיי; 3. עשׂה משהו למוצק ולקשיח יותר משהיה; 4. [למדנית] הציג שאלה קשה על דברים שנאמרו קודם לכן, שיש בה משום ערעור או השׂגה על הדברים או שנועדה לחדדם; הִקשה לשאול – שאל שאלה קשה, ביקש בקשה שקשה למלאה: כשהיינו באושוויץ מקשנים רבים הקשו לשאול: איה היה האל; אין מקשים באגדה – דברים שהם בחזקת אגדה ודמיון, אין לחפשׂ בהם סתירות שבהיגיון ובמציאות, אלא יש לקבלם כנתינתם; הִקשה את עורפו – התעקש, לא קיבל מרוּת; הִקְשָׁה את עוּלוֹ עליו – הכביד מאוד על פלוני, דיכא ולחץ אותו; קשה כקריעת ים סוף – מעשׂה קשה הדורש מאמץ, כוח וסבל רב: שידוך הצעירים כיום קשה כקריעת ים סוף כי אינם מתלהבים ממוסד הנישׂוּאים; כבד מנשוא, קָשֶׁה מִנְּשׂוֹא – קשה ביותר, קשה במידה בלתי נסבלת: חתול אומלל שהוכה והוצת ניצל מהתעללות קָשָׁה מנשׂוּא בזכות התערבותו של אזרח אמיץ; קָשֶׁה כְּסַפַּחַת – צרה מטרידה ביותר, הנטפֶּלת למישהו וקשה להיפטר ממנה; אגוז קשה – 1. כינוי לאדם קשה העומד על דעתו, שקשה להתגבר עליו, אדם עקשן ותקיף שקשה להשפיע עליו או לשנות את דעתו: שכני הוא אגוז קשה, ולכן נתקשה לשכנעו לשפץ את הבניין; 2. כינוי לבעיה שקשה לפותרה או למכשול שקשה להתגבר עליו; אגוז קשה לפיצוח, קָשֶׁה לִרצות – קשה לפייסו, שומר טינה: קשה לכעוס וקשה לרצות; הגרעין הקשה – כינוי למִספר קטן של חברים פעילים, מסורים ונלהבים בקבוצה, המשמשים את עמוד התווך שלה, ופעילותם הנאמנה מבטיחה את המשך קיומה; דיבר איתם קשות – דיבר בחריפות דברים נוקבים ונמרצים; לשון קשה, דברים קשים – דיבורים נוקבים, דברים חריפים, דברים הנאמרים בחומרה: הוא השמיע דברים קשים על המתרחש במפלגתו; דברים קשים כגידים – [מליצית] דברים קשים ונוקבים הנאמרים במלוא החריפות, בלי להתחשב ברִגשות השומע ובלי לייפות את המציאות: כאשר אין האדם ממושמע, והוא מתנהג בקַשיות עורף, יש לדבר איתו

דברים קשים כגידים כדי לשבור את קשיות עורפו; קשה בעיניו הדבר – הדבר אינו מתקבל על דעתו: קשה בעיניו לסיים את התואר בתוך שנתיים; קשֵה עיקשות לב, עיקש לב, קְשֵה עורף – עקשן, סרבן, מי שאינו מקבל מרות או אינו מוכן לוותר על שלו, מי שעומד על דעתו בתקיפות ובנחישות: אני מתקשה להבין את סירובו העיקש לעבור את הבדיקה המבוקשת; עמנו ידוע כעם קשה עורף; קשה להיות יהודי – משפט שמשמעו כפול: הקושי לשומרי המצוות לקיים את המצוות, מחד גיסא, ומאידך גיסא הקושי ליהודים לעמוד בפני שׂונאי ציון ובפני שׂונאי ישׂראל; קַשיוּת לֵב – אכזריות, רשעות, חוסר רחמים: קַשיות לב הסב מרחיקה ממנו את נכדיו; קְשִׁי יָד – לחץ כבד: קשי ידם של השליטים הכביד על העמים שבשליטתם; קְשִׁי רוּחַ – עצבות, דכדוך: קשי רוחו מכביד על ידידותנו; קְשֵה הבָנה, קְשֵה תפיסה – 1. מי שאינו מבין בנָקֵל את הנאמר לו, בעל תפיסה איטית מאוד; 2. מסובך ומורכב, שקשה להבינו; 2. התכונה של משהו שלא קל לעשׂותו, להבינו או להתמודד עימו, לרבות טרחה, טרדה או מאמץ הכרוכים בדבר מה: במבחן היו שאלות בדרגות קושי אחדות; בקושי – לא בקלות, בדוחק, במאמץ רב: אין להם כדי צורכיהם ומתפרנסים בקושי; אפשר ליישב את הקושיה בקושי; בִּקְשָׁיֵי קְשָׁיִים – בקשיים ובמאמצים רבים: היא הייתה הורה יחידני לארבעה ילדים ובעלת מוגבלות, ולכן פרנסה אותם בקשיי קשיים; קְשיחוּת לב, קְשוּחַ לֵב, קַשיוּת לב, קְשֵה לֵב – רשע, אכזר, חסר רחמים: שמו של העריץ קשה הלב נודע לשמצה בממלכה כולה; קְשִׁי עורף, קַשיוּת עורף – עקשנות, עמידה נחרצת על דעה, על עיקרון, על דרך פעולה וכד׳: על חטא שחטאנו לפניך בקשיות עורף; יָד קָשָה – הקפדה, התנהגות חמורה, תוקף: המשטרה נוקטת יד קשה יותר עם מפֵרֵי הסדר בעיר העתיקה; מַטבֵּעַ קָשֶה – מטבע בעל ערך יציב; הִתקַשוּת, הִתקַשָה – לא היה יכול לבצע משהו: התקשתה שכֵנתי בלדתה; התקשה על מת – הִרבה להתאבל על מת; קָשֶה כְּאֶבֶן – קָשֶה ביותר; קשה הדבר ממנו – הדבר היה יותר מכפי כוחו; קְשֵה גורָל – שגורלו קשה, שסבַל הרבה; קְשֵה פָּנִים – עקשן וסרבן, עז פנים, חצוף: והבנים קשי פנים וקשי מצח; קְשֵה מֵצַח – עקשן, חצוף, גס רוח; קשה כארז – תקיף ועז בדעתו: הוא קשה כארז, וחסר כל גמישות או ויתור; קשה זיווגו – מי שאינו מבוקש לשידוך: בני ישׂראל קשה זיווגם כקריעת ים סוף; קשה קליטה, קָשֶה כִּשאוֹל – קשה מאוד: עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה; קַשַת רוח, קְשֵה רוּחַ – מר נֶפש, מדוכָּא, מִסכן, אומלל; התפרנסה בדוחק והייתה קשת רוח; קשה חינוך – תלמיד מוגבל בהתפתחותו או בעל הפרעת התנהגות; קְשַת יום, קְשֵה יום – מי שחייו קשים ומתפרנס בדוחק: הפונה היא אישה קשת יום המטופלת בתשעה ילדים ובבעל חולה ונמצאת בטיפולי מוסדות הרווחה; יש קשי יום שנקלעו לחובות, והמשפחה ללא קורת גג ומתגלגלת ברחובות; קָשֶה בְּעֵינָיו הדבר – אינו מתקבל על דעתו, הוא תמה על כך, נוטה שלא להסכים לו: היה קשה בעיניי שכל ימי האדם אשר חי ייחשב רק כחלום ללא כל תכלית; קשה זיווגו – קשה לשדכו או קשה לו למצוא את בת זוגו: קשה זיווגו של אדם כקריעת ים־סוף; קָשֶה לכעוס – ממעט לכעוס: קשה לכעוס וקשה לרצות – יצא שׂכרו בהפסדו; קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד; עָרַם קשיים, הערים קשיים, הערים מכשולים וכד׳ – הִקשה והכביד על מישהו, הציב קשיים או מכשולים בדרכו: הרשויות הערימו קשיים בדרכם של העולים החדשים; קשיים – מצוקה כספית; קַשיָן, מַקשָן – מעורר קושיה, מַקשֶה, מי שמרבה בקושיות: יש מקשנים שאינם חשים שהם טרחנים; נוקשֶה – 1. אדם שהבעת פניו קשוחה, נחרצת, עקשנית, בלתי מתפשרת: קשה להתפשר עם אדם נוקשה כמותו; 2. מחמיר, לא גמיש, הפועל על־פי כללים חמורים, שאין לשנותם או לסטות מהם: גישתו נוקשה ולכן הוא מתאים לצבא; נוקשוּת – 1. נחישות שלא לשנות דעה, גישה, התנהגות וכד׳, חוסר גמישות, תקיפות, נחרצות, עקשנות: ההנהלה הראתה נוקשות כשנשׂאה ונתנה על השׂכר, ולא הסכימה לשום פשרה עם העובדים; 2. קשיחות, קפדנות: הוא מתנהג אליה בנוקשות ובתקיפות, והיא זקוקה למישהו שירעיף עליה חום ואהבה; 3. קושי להיפטר ממשהו או להתמודד איתו: נוקשות החינוך החרדי אינה אינה מאפשרת ללמד מקצועות מסוימים; קשה לשמוע וקשה לאבד – יצא הפסדו בשׂכרו כי המידה הטובה שיש בו יתירה על המידה הנפסדת, הואיל ומה ששמע אחר הקושי הוא זוכר ואינו שוכח; מהיר לשמוע וקשה לאבד – לומד מהר ואינו שוכח; קשה לשמוע ומהיר לאבד – לומד לאט ושוכח מהר; קשה עליי פרִידתכם – קשה לי להיפרד מכם; ישיבת כּרַכִּים קשה – מגורים בעיר גדולה קשה כי ניכרים בה עבריינות, סמים, פשע, עשן, רעש, ומפגעים אחרים; עתיקה קשה מחדשה – קשה יותר ללמוד דברים ישנים שנשכחו מללמוד דברים חדשים, קשה לחדש דבר ישן שהופסק מלהתחיל בדבר חדש; רבּה רעת העני, וחֶסרון כיס קשה מכולם – חסרון כיס קשה מכל קשיי העולם; קשה לגוף – אינו נוח, מַזיק, גורם לסֵבל: סוכריות קשות לשיניים; מכת חולי המעיים קשה ממכת הלב – וחֶסרון כיס קשה מכולם; קשה הדבר ממנו, קשה ממנו הדבר, קשה עליו לעשׂות את הדבר – הדבר היה יותר מכפי כוחו: וְהַדָּבָר אֲשֶׁר

יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו; ילדות קשה – ילדות של סביבה קשוחה ונעדרת אהבה, ובה השפלות, אלימות מילולית וגופנית, התעלמות והזנחה, ולחלק מהילדים גם התעללות מינית וגילוי עריות; הרהורי עבירה קשים מן העבירה – מחשבות ותוכניות שאדם זומם לעשׂות, פעמים חמורים מן המעשׂה; חזוּת קשה – הערכה קודרת לגבי העתיד: חזות קשה לעתיד טכנולוגיית העילית בישׂראל, עד כדי הפסד היתרון הקיים כיום ובריחת מוחות מן הארץ; חזרה השאלה למקומה, חזרה הקושיה למקומה – הבעיה לא נפתרה כלל, ועדיין היא תלויה ועומדת בעינה, טרם ניתן הסבר משכנע לקושיה: פסיכולוגים ניסו את כוחם להסביר מדוע האדם חולם אך חזרה הקושיה למקומה; כל ההתחלות קשות הן – הקושי העיקרי הוא להתחיל דָבָר חדש, וההמשך קל ממנו; עברו עליו גלים קשים – פקדו אותו צרות רבות, סבל קשה; הגרעין הקשה – כינוי למִספר קטן של חברים פעילים, מסורים ונלהבים בקבוצה, המשמשים את עמוד התווך שלה, ופעילותם הנאמנה מבטיחה את המשך קיומה; דיבר איתם קשות – דיבר בחריפות דברים נוקבים ונמרצים; לשון קשה, דברים קשים – דיבורים נוקבים, דברים חריפים, דברים הנאמרים בחומרה: הוא השמיע דברים קשים על המתרחש במפלגתו; דברים קשים כגידים – [מליצית] דברים קשים ונוקבים הנאמרים במלוא החריפות, בלי להתחשב ברִגשות השומע ובלי לייפות את המציאות: כאשר אין האדם ממושמע, והוא מתנהג בקַשיות עורף, יש לדבר איתו דברים קשים כגידים כדי לשבור את קשיות עורפו; עיקשות לב, עיקש לב, קְשֵה עורף – עקשן, סרבן, מי שאינו מקבל מרות או אינו מוכן לוותר על שלו, מי שעומד על דעתו בתקיפות ובנחישות: אני מתקשה להבין את סירובו העיקש לעבור את הבדיקה המבוקשת; עמנו ידוע כעם קשה עורף; קְשִׁי יָד – לחץ כבד: קשי ידם של השליטים הכביד על העמים שבשליטתם; קְשִׁי רוּחַ – עצבות, דכדוך: קשי רוחו מכביד על ידידותנו; קְשֵה הבָנה, קְשֵה תפיסה – 1. מי שאינו מבין בנקֵל את הנאמר לו, בעל תפיסה איטית מאוד; 2. מסובך ומורכב, שקשה להבינו; קריעת תחת > עמל קשה, התאמץ מאוד, מאמץ גופני מתיש, מאמץ מפרך, קשה כקריעת ים סוף – דבר הדורש מאמץ רב ועבודה מפרכת: הטירונות הייתה מאמץ מפרך לאורך כמה חודשים; קשה גורָל – מי שגורלו קשה, מי שסָבַל הרבה; ◌הַנִּיחַ פֶּתַח גָּדוֹל וְנִכְנָס בְּפֶתַח קָטָן, הניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן – עשׂה דבר בדרך הקשה; קוּשיָה – שאלה קשה הבאה לסתור טענה כלשהי: כשישבנו בבית המדרש על קושיה, תמיד נמצא מי שידע להתירה, לתרצה ולבארה; מקשנים כשהקשו את קושיותיהם, לרוב עלה בידי לפרקן משירדתי לשורשי העניינים; יצא שׂכרו בהפסדו –הנזק גדול מן ההישׂג שהושׂג, והדבר לא היה כדאי: אם נתבע אותו אין לי ספק שנזכה, אך המוניטין שלנו ייפגע, ושׂכרנו יצא בהפסדנו; עוֹל – נֵטֶל, מעמסה כבדה, חובה, מחויבות: עקב מות האב נאלץ בנו הבכור לשׂאת בעול הפרנסה; עם פרישה לגמלאות שברתי את עול הפרנסה מעל צווארי; ילדוּת עשׂוקה – ילדות מקופחת וחסרת צורכי החיים הבסיסיים, כגון מזון ומחסה נאות וחינוך; עוֹמֶס – נֵטֶל או מעמסה המקשים והמכבידים על מישהו: תוספת הַתקנים אמורה להפחית את עומס העבודה בבית החולים; העמסה, העמיס – הֵטיל עומס רב, דרש דרישות רבות מדיי: מה ראית לבוא כעת ולהעמיס עליי הבלים שאין לי עניין בהם? חלמיש – קושי, קשיחות: הייתי איתן בדעתי כחלמיש, ולא משתי ממנה; בדוחק – בקושי, לא בנקל; מורכָּבוּת, מורכָּב – מסובך, לא פשוט, שיש בו יסודות, רכיבים או היבטים שפעמים גם מנוגדים, ושקשה משום כך להבינו, לנתחו או לטפל בו: קשה היה לעמוד על פְּרָטֵי התוכנית בשל מורכבותה היתֵרה; נִפתָלוּת, נִפתָל – 1. ערמומי, עקום, מעוּוָת, מסולף, תחבולני, לא ישר: בעת עדותה הנפתלת היא סתרה את עצמה לא אחת; 2. סבוך, מורכב, מסועף: קשה לתאר מסכת נפתלת יותר של שימוש חוזר ונשנה בהליכי משפט ארוכים ומסורבלים; 3. מתפתל, עקלקל: בלי הנווטן הייתי מסתבך לנהוג ברחובותיה הנפתלים של שכונת התימנים; התפתחות הטכנולוגיה העילית על כל עיקומיה ונפתלותיה עלתה יפה בארץ; נַפתוּלִים – 1. עקמומיות, פתלתלות, עקלקלות, סבך: הקוראים התקשו לעקוב אחר נפתולי העלילה הסבוכה; משלמדתי את כל נפתולי הפרשה, ליבי סמוך ובטוח שמה שרואים מכאן אין רואים משם; 2. תהפוכות או שינויים שרירותיים או מקריים בזמן מסוים: איש אינו יכול לחזות מראש את נפתולי גורלו; 3. התלבטות, התחבטות, התנודדות, התמודדות: נפתולי הכתיבה הדירו שינה מעיני הסופר; גיל גיל ולבטיו, כל גיל ונפתוליו; סְבַך – תסבוכת או מורכבות של יחסים, קשרים, בעיות וכד׳, היוצרת לעיתים מכשול או איום; דבר או עניין מסובך, מבולבל או מביך, מצב מורכב ביותר שקשה להיחלץ ממנו: נמנעתי מלהיכנס לסבך היחסים והבעיות ביניהם; אָשוּן – לא גמיש, נוקשה, קשיח, קשה, מוצק, סָלוּעַ: גבעולי הצמח דקים ואשונים; סָלוּעַ – קשה כסלע, נוקשה: אין היא סלועה בדעותיה החינוכיות כסלע, אך ארוכה הדרך עד שתהיה גמישה כגומי; הקשחה, הוקשח, הִקשִׁיחַ – 1. גרם למשהו או למישהו להיות יותר קשוח, מחמיר, נחוש, נחרץ או נוקשה, עשׂה שיהיה גמיש פחות או נוח פחות לשינוי או להשפעה: פעולות הטרור

הקשיחו את עמדות שני הצדדים; 2. נעשׂה יותר קשיח, חסון, עמיד או חסין, נהיה פחות רגיש או נוח להיפגע: אופיו של העם הִקשיח בעקבות הרדיפות והנדודים; אי־גמישות – חוסר גמישות, נוקשוּת, הֵיעדר היכולת או הנכונות להיות נתון לשינויים: אי־גמישותו תהא בעוכריו לכשייאלץ להסתגל למצבים חדשים; טוֹרַח – מעמסה, טרדה, נטל: בואי ננוח בכפר כדי לפוש קמעה מטורח הדרך; חִיבּוּטִים – לבטים, התלבטויות, התחבטויות, קשיים להחליט בין אפשרויות אחדות: דרכן של בקשות מסוימות לעורר חיבוטים ותהיות אינסוף; שאלה זו נתחבטו בה חכמי הזמן; לֹא דָבָר רֵיק הוּא – אין זה קל, אין הדבר חסר חשיבות, אין זה עניין שולי, אין זה עניין של מה בכך, זה עניין נכבד, יש דברים בגו: בעל דרגה גבוהה בגיל כה צעיר – לא דבר רֵיק הוא; דָחֲקָה לוֹ שְׁעָתוֹ – נכנס למצוקה, באו עליו ימים קשים; עד לִבְלִי נְשׂוֹא, לִבְלִי נְשׂוֹא – בלי יכולת לסובלו: המצב נעשׂה קשה לבלי נשׂוא; עַד להשחית – עד מאוד, עד לבלי נשׂוא, באופן קיצוני ביותר: למשמע דברי הנאצה עלתה חמתו עד להשחית; בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ – המצוקה גדולה ביותר, הסֵבל גדול מנשׂוא עד שאי־אפשר לסבול אותו עוד: זמן רב הבלגנו על יחסו המעליב עד שבאו מים עד נפש, ואז התלוננו עליו לפני ההנהלה; כָּאַב את כאבו – השתתף בצערו, הזדהה עם צערו; עד יעבור זעם – עד שיעברו המצב הקשה או הסכנה, עד שיחלוף הכעס: איימו על חייו בשל הצהרותיו הקיצוניות, ולכן החליט להתחבא עד יעבור זעם; מְילֵא פִּיו מַיִם – שתק כמו דג, לא השמיע הֶגה: החוקרים ניסו לדובב את העציר, אך הוא מילא פיו מים; נָטָה שכמו לסבול, הִטה שכמו לסבול – היה מוכן לשׂאת בעול, בסבל ובעבודה קשה ולבוא לעזרה: כל ימיי לא משתי מאוהלה של תורה, והטיתי שכמי לסבול עולה; יישר הדורים, יישור ההדורים, יישר את ההדורים – סילק את הקשיים הכרוכים בעניין מסוים, חיסל חיכוכים וסתירות, הסיר מכשולים שבדרך או אי־ההבנות, חיסל מחלוקות, סכסוכים וכד': כמה מפעילי המפלגה הוותיקים נחלצו ליישור ההדורים בין מנהיגיה; המתיק את הגלולה – עשׂה משהו רע, לא נעים או לא מספק שקל יותר להתמודד איתו, לסבול או לקבל: הממשלה עצרה את העלאות השׂכר אך המתיקה את הגלולה בהפחתת מיסים; בָּלַע גלולה מָרה – עברה עָלָיו חֲוָויה קשה, נאלץ לסבול או להשלים עם עניין או מצב בלתי נעים, נשׂא על כורחו בתוצאות של דבר לא נעים: הוא בלע בשתיקה את הגלולה המרה של מינוי יריבו לתפקיד המנהל, ואפילו איחל לו הצלחה; בְּדֵי עָמָל – בקושי רב, ובמאמץ גדול: בדי עמל הצלחתי לדחוק את גופי למכנסיים הצרים; דחק עצמו – התאמץ, השתדל: התרשמתי שהעובדת דחקה עצמה ועשׂתה יותר מן הראוי לה; נִדחַק – 1. התאמץ לחדור, פילס דרך לעצמו: האוטובוס היה מלא, ולמרות זאת עלה בידי להידחק פנימה; 2. דחקו אותו לתוך מקום צר או קטן, נהדף או נדחק בכוח: האסירים נדחקו לתוך תא קטן ולא מאוורר; 3. הורחק, נדחה הצידה: האידאלים הולכים ונדחקים, ואת מקומם תופס המרוץ אחר הכסף; סוּג בשושנים – גדור בשושנים, היינו קל ונעים, משופע הצלחות; דרכו לא הייתה סוגה בשושנים – דרכו לא הייתה קלה, הוא נתקל בקשיים ובבעיות, לא היה לו קל להשׂיג את מבוקשו: דרכו לצמרת ההנהלה לא הייתה סוגה בשושנים, וכמה פעמים כמעט החליט לפרוש מהמאבק; גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים – משל למי שמפחד מפני כל מאמץ קל; אֱגוֹז פֶּרֶך – קליפתו נוחה להיפצח; אין לו הֶכרֵעַ – בחזקת ספק; הוציא ערמונים מן האש – ביצע מלאכה קשה או לא נעימה: כדי להוכיח בבית הדין הרבני שאשתי מנהלת רומן מאחורי גבי, אשׂכור חוקר שיעקוב אחריה, לאחר שאעמיק עצה עם עורך דין לענייני המשפחה, כדי שידריכני כיצד להוציא את הערמונים מן האש בלי להיכוות; לא עמד על פתרונו, דבר זה אין לו פותרים, אין לעמוד על פתרונו – אי־אפשר לפתור אותו ולפענחו: אלף אלפי פעמים כבר הוגעתי את מוחי, ולא עמדתי על פתרונה של הסוגיה; מַר מִמָּוֶות – קשה יותר ממוות, בלתי נסבל, קשה מאוד עד כדי שאין לשׂאתו ולהתגבר עליו: עינויי סבתי, שארכו חודשים רבים היו מרים ממוות עד שבא המוות הגואל; דברי תורה שקשים לקנותם ככלי זהב, נוחים לאבדם ככלי זכוכית; אין חבר נקנה אלא בקשיי קשיים; שְׁלהי החיים קשים מן החיים; קשיים בלתי צפויים נערמו בדרכו; יש המתפרנס בדוחק ובקשיי קשיים, ויש המתקיים בכבוד בלא יגיעה קלה; כשיבוא אליהו, יתרץ את הקושיה; רעיונותיו הרו יֶגַע ויֶזַע, אך ילדו מפח נפש; הם רגמו זה את זה בקושיות, והן עמדו בלא פירוק; נצנצו בליבו שאלות אחדות, ונקשו קושיות לא קלות; תירץ תירוץ אחד, הקשו עליו המקשנים שבע קושיות; פסימיסט רואה קושי בהזדמנות, אופטימיסט רואה הזדמנות בקושי [צ'רצ'יל]; יָדע לפרק את הקושיות ולסלק את הספקות; קושיות חמורות ניקרו במוחו; לימודו קשה עליו כברזל; עִם מנצח קשה להתווכח; פניו התלהטו מעלבון, והפגיעה הקשה חִלְחֲלה אל ליבו ימים רבים; קשיים בלתי צפויים נערמו בדרכו; אביך הִקשה עלינו את עולנו, ואתה הקל עלינו מעבודת אביך הקשָׁה ומעולו הכבד; כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועל דרך ארץ; קשה תרבות רעה [= הֵיעדר דרך ארץ] בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג; אין בעולם קשה מן העניות;

התדע מה קשה יותר לשׂאת מתהפוכות הגורל? השִׁפלוּת שבכפיות הטובה של האדם; רוּבּוֹ קשה ומיעוטו יפה; כל העניין כולו קשה בעיניי; הוא כחלמיש, מדעתו לא ימיש, וקשה למצוא תרופה לעקשנותו; בנוהג שבעולם משׂא שקשה לאחד נוח לשניים; קשה אתה, וגיד ברזל עורפך, ומצחך נחושה; כל המקשה עצמו נגד הגל, הגל שוטפו; קשה לחיות עם איש עקשן שדעותיו תקליט ישן; הייתה סוגיה קשה ולא הכריעו בה חכמים; לאחר איומים בלתי פוסקים הייתה היטפלותו לנשים בארשת פנים קשה ותקיפה; האמת התנוצצה בליבו, אך קשה היה לו להוציאה מפיו; הובהל במצב קשה לבית החולים; קשה לבעוט בייסורים ולקבלם באהבה; הִקשָׁה אדם קושיה שהיא קשה כברזל; טעות מורגלת קשה להסירה; אין לך קשה לאוזן כקפיצה מעניין לעניין; משׂימה קשה וכִבדַת אחריות; קשה עליי פרידתכם; בצוק העיתים נתעוותו הדורות ונתקלקלו המעשׂים, ואין אמונים בבני אדם; כשפוּרענוּת (צרה, אסון, ייסורים) באה לעולם אין מרגיש בה תחילה, אלא יעקב < אכזריות! סבל! סיבוך! צער! צרה! קלות! רדיפות!

<u>הכבדה</u>. הכבדה – 1. גרימת קושי למישהו; 2. גרימת כובד – הגדיל את המשקל; הכביד עליו – 1. היה כבד לו, היה לו קשה לשׂאתו בגלל משקלו הרב; 2. הקשה עליו, העיק עליו, גרם לו טרחה או טרדות: איני רוצה להכביד עליו, יש לו די צרות משל עצמו, וכן – דִיכֵּא, הִכנִיעַ, נָגַשׂ, לָחַץ, רָדה; 3. [סִפרותית] מחלה, כאב וכד' נעשׂה כבד יותר, החמיר; הכביד את יָדו על – רדה בו, השתלט עליו, החמיר בכוח שלטונו ובתביעותיו; הִקשָׁה את ליבו, הִקשָׁה את עורפו, כָּבַד ליבו, הִכבִּיד ליבו, הכביד את ליבו – התעקש, נעשׂה קשוח, התאכזר: פרעה הכביד ליבו ולא שלח את העם; הִקשה את עולו על, הכביד את עולו על – הִקשה עליו בתביעות ממנו, לחץ אותו, החמיר איתו, הטיל מעמסה כבדה עליו: אביך הכביד עוּלו עלינו, ואילו בנך שבר עוּלנו מעל צווארנו; טבעת חנק, עניבַת חֶנֶק – כינוי לדבר, למצב או לפעולה המאיימים בהדרגה על קיומם של אדם, ארגון או מדינה ועל יכולתם לפעול או לשׂרוד: חובותיו הכבדים רבצו עליו כעניבת חנק לצווארו; עניבת החנק התהדקה מסביב לצווארו – לחצם של רודפיו הלך וגבר מכל הכיוונים, הטבעת נתהדקה סביבו, ומצוקתו גברה: עם התקדמות החקירה חש החשוד שעניבת החנק מתהדקת סביב צווארו; הידק את החבל על צווארו, הידק את עניבת החנק מסביב לצווארו – החריף עד מאוד את התנאים שהיה שרוי בהם, הקשה את מצבו, צמצם את מרחב המחיה שלו, דחק אותו לפינה, לא נתן לו מוצא; מַעֲמָסָה – משׂא כבד, נטל רב ומעיק, משהו מכביד: הטיפול בילדים הוא מעמסה כבדה כששני ההורים עובדים מחוץ לבית; היה עליו למשׂא, היה עליו לטורח, היה למעמסה עליו – הִקשה עליו, נמאס עליו עד מאוד, לא היה יכול לשׂאת אותו עוד, הכביד עליו, העיק עליו, היה עליו לטורח: אף שנפצע משני כדורים לא היה למעמסה על חבריו הנסוגים והגיע בעצמו לבסיס הקרוב; גִלגוּל מְחִילּוֹת – טִלטולים רבים ומייגעים: המכתבים הגיעו אליי אחרי גלגול מחילות, ולכן מתאחרת תשובתי; היה עליו לטורח, הָיה לְמַעֲמָסה עָלָיו – העיק עליו, הכביד עליו; שָׁבַר עוּלו מעל צווארו, ירד העול מעליו, שָׁבַר אֶת עוּלוֹ – פָּרַק מעל מישהו את עול השעבוד המונח עליו, הוקל לו, רווח לו: עם יציאתי לגמלאות נשבר עול כבד מעל צווארי, וכעת אני בן חורין; היה עליו למשׂא – הכביד עליו, גרם לו טורח: איני רוצה להיות עליך למשׂא; הכביד את ליבו, הקשה את ליבו – התעקש, התאכזר; הכביד את ידו על, הכביד ידו על – החמיר עם, נהג בקושי עם, החמיר איתו, נהג בו יד קשה, רדה בו: השליט העריץ הכביד את ידו על בני עמו; לא מצא אוזן קשבת, הכביד את אוזניו – אטם את אוזניו מלשמוע: התרשמתי שמנהל הכביד את אוזניו בכל הנוגע לבקשותיי לעלות בדרגה; הכביד את עוּלו – הטיל מעמסה כבדה, לחץ, נגשׂ; היה עליו למשׂא – הכביד עליו, גרם לו טורח: איני רוצה להיות עליך למשׂא; כָּבֵד – 1. רב, גדול, קשה: וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב; אֵבל כבד; 2. שקשה לסבול אותו, מעיק מאוד: רעב כבד, אסון כבד; 3. מסורבל, לא קליל, שנעשׂה בכבדות: צעדים כבדים; 4. לא קל לעיכול: ארוּחה כבֵדה גורמת לי להירדם; כְּבֵדוּת – קושִי, איטיות; כְּבַד שְׁמַע – מי ששמיעתו לקויה; כִּבדַת שמיעה, כִּבדַת אוזן, כְּבַד שמיעה, כְּבַד אוֹזֶן – בעל שמיעה לקויה, לקוי באוזנו, פגום באוזנו: כבד האוזן הרכיב מכשיר שמיעה; כָּבְדָה אוזנו – לקה בשמיעתו, נתחרש מעט: רק לענייני עבודות בית כבדה אוזנו מלשמוע אותן; לקה בשמיעתו, התחרש במקצת; כְּבַד תנועה, כְּבַד גוף, כְּבַד בשׂר – אדם שמן, מסורבל ומגושם בגופו; כִּבדַת אחריות, כְּבַד אַחרָיוּת – מוטלת עליו אחריות גדולה וכבדה, הכרוך בהתחייבויות רבות ולא־קלות: משׂימה קשה וכִבדַת אחריות לפנינו; כְּבַד אֵיבָרִים – מי שאיבריו כבדו עליו, לֵאֶה, עייף, מי שמתנועע בכבדות ובליאות: האישה ההרה, כִּבדַת האיברים, התיישבה על הכורסה באנחה; הכביד אַכפּוֹ – [מליצית] לחץ עליו מאוד, העיק עליו, הכביד עליו את עולו: וְאַכְפִּי עָלֶיךָ לֹא יִכְבָּד; כְּבַד יָד – מי שידו כבדה ואינו מהיר כתיבה: זו רמת המאמר בעיתון כשנותנים עט סופרים לכבדי יד; כְּבַד לֵב – 1. אכזר; 2. עקשן, סַרבָן; כְּבַד גוּף – שיֵש לו גוף כבד ומסורבל; כָּבַד עליו – היה קשה, העיק מאוד, היה לטורח: שאלני אבי אם הצום

כבד עליי; אם לא יִכבַּד עלייך, הישארי עוד שעה לסיום העבודה; כְּבַד בָּשָׂר – שמֵן מאוד, בעל בשׂר, בריא; כּבַד נשימה – שאינו יכול לנשום בקלות; כְּבַד הליכה – איטי בהליכתו; כְּבַד פֶּה, כְּבַד לָשׁוֹן – מגמגם, מתקשה לבטא את רעיונות ליבו, מתקשה בדיבורו: לא איש דברים אני, לכן כדאי שאתה תנאם בכינוס; כבד ממנו הדבר, למעלה מכוחותיו מכישוריו, למעלה מיכולתו, קשה הדבר ממנו – הדבר היה יותר מכפי כוחו: והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אליי; כְּבַד ראש – רציני, מיושב בדעתו, שקול; שקיעה, שָׁקַע במשהו – התעמק, ריכז בו את כל תשׂומת ליבו, תשׂומת ליבו הופנתה רק אליו: הוא שקע בעבודתו ולא הרגיש כשנכנסתי לחדר; בכובד ראש – ברצינות ביישוב הדעת, מתוך התעמקות ושיקול דעת: אנא שקול את הצעתנו בכובד ראש והודע לנו את תשובתך בהקדם; כָּבְדָה רוּחו – חש עצמו ברע, היה שרוי בצער: הם ישבו זה ליד זה ודממו כי כבדה רוחם מאוד; הִיכָּבֵד ושב בביתך – מוטב שלא תתערב: השובתים יכלו להיכבד ולשבת בביתם, אך העדיפו להפגין בכיכר רבין; כְּבַד ראִייה – עיוור, סומא, או בעל ראייה מועטה; כְּבַד שָׁנים – זקן מאוד; איש כבד – איש שמן, כבד תנועה: הוא היה איש כבד, והיא כבדת תנועה, ולכן לא התאימו לקצב צעידתנו; כְּבַד תנוּעה – שאֵינו מתנועֵעַ בקלות, איטי, מסורבל; כּבדַת צעד, כְּבַד צעד – הצועד בכבדות: הוא היה רחב גרם וכבד צעד, אך זריז שלא כצפוי; כָּבְדוּ עֵינָיו – לקתה ראייתו: ועיני ישׂראל כבדו מזוקן; כְּבֵדוּת לֵב – עקשנות, קשיות עורף; תעשׂייה כבדה – תעשׂייה של מוצרים גדולים ומורכבים, בעיקר של מכונות: מפעלי הפלדה הם ממפעלי התעשׂייה הכבדה; כּבדַת משקל, כְּבַד משקל – שמשקלו כבד, שכובדו רב: הנער הצעיר התקשה בנשׂיאת השׂקים כּבדֵי המשקל; משקל כבד – השפעה רבה, ערך רב, תכונתו של דבר רב ערך: הם נותנים משקל כבד מדיי לדעתו > כוח! קלוּת!

קַטנוּת!

קַטנוּת – 1. קוטֶן, זעירוּת: ההשתחררות מקטנותה המחשבתית הייתה תהליך ממושך; 2. קטנוניות, הקפדה על דברים טפלים ושוליים אגב הזנחת העיקר: כל קַטנוּת מעוררת מחלוקת ושׂנאה; 3. יַלדוּת, צעירוּת: בקטנותי סלחו לי על מעשׂים שבבגרותי נענשתי עליהם; 4. [בהשאלה] חוסר הבנה, צרוּת אופק: קַטנוּת שהייתה בהן שלא האמינו במשהו; קטנותו היא תוצאה של חינוכו; בְּקוֹטנוֹ, מקטנותו, בקטנותו – בילדותו, בצעירותו, בהיותו קטן: אוי לילד שבקטנותו הצליח ובבגרותו כשל; אספר על מעשׂה קונדס אחד שעשׂיתי בקוטני; קטנוני, קַטנוּנִיוּת – תשׂוּמַת לב לקטנות, הקפדה על פרטים קטנים וחסרי חשיבות, בייחוד כשזה לא נחמד לאחרים: קטנוניותו היא שהביאה לגירושיו; קטן – כינוי זלזול לאדם קטנוני וצר אופקים, המתעסק בדברים טפלים, שולִיים וחסרי ערך; לב קטן – קמצן, צר עין, ידו מעוטה; קְטַן־ממדים – אדם או דבר שמידותיו (בגודל, בכמות, במידה, במספר וכד׳) פחות מהממוצע או מהרגיל; יחי ההבדל הקטן! – פרט קטן הנראה לכאורה חסר חשיבות (כגון הבדל בין המינים), אבל הוא הוא הגורם לכל ההבדל שבין שני הדברים: מה זה משנה באיזו מכונית ניסע? – בשלך יש מזגן, יחי ההבדל הקטן! חיטט בקטנוֹת – טיפל בפרטים, עסק וטיפל בקפדנות יתֵרה בפרָטֵי פרטים: לו רציתי לחטט בקטנות, הייתי יכול להוכיח כי נעדרת מהעבודה; קָטַן – נעשׂה קָטָן יותר, נעשׂה מועט משהיה, פחת או הצטמצם בכמות, בגודל, במידה, במִספר וכד׳: לאחר הפסד הקבוצה קטנו סיכוייה להגיע לגמר; קָטָן – 1. פחוּת יחסית בממדיו, בגילו או בתכונה אחרת, מועט בכמותו: כבשׂה אחת קטנה; 2. אדם חסַר עֵרך, שָׁפָל: מקטני החבורה אני וחסר השפעה; 3. מועט או מוגבל, שאינו דורש עשׂייה רבה: אם תעשׂה מאמץ קטן תקבל ציון טוב יותר; 4. נַער עַד גיל 13; ונַערה עַד גיל 12; קטַנתי, קָטַן; קטונתי, קָטֵן – 1. ביטוי של צניעות וענווה שפירושו: אני קטֵן ואינני ראוי לכבוד, להערכה, ליחס הטוב וכד׳, המוענק לי: קטונתי מלייצג את כל החבורה הנכבדה הזאת; 2. ביטוי של צניעות בפתיחה לדברי השׂגה על דברים שנאמרו קודם לכן: קטונתי מלהשׂיג על דברֵי חברי שדיבר לפניי, אך נראה לי שהדברים עדיין צריכים חידוד והבהרה; הקטנה, הִקטִין – 1. גרם למשהו שיהיה קטן במידות, בממדים או בתכונה (כגון הקטנת צמיגוּת), כגון בגודל, בכמות, במידה, בעוצמה, בערך; הפחית, צִמצם: השתדלנו מאוד להקטין את ההוצאות השנה; 2. גרם למישהו או למשהו להיראות קטן יותר, שיווה לו מראה מוקטן; 3. עשׂה משהו לפחות יקר, חמור, מסוכן, כואב, קשה או מזיק; קוֹטֶן – 1. קַטנוּת, זעירות, פעיטוּת: הגָדול לפי גודלו והקָטָן לפי קוטנו; קוטן ממדיו גרם לו תסכול רב; 2. זֶרת, האצבע הקטנה: קוטני עבה ממותני אבי; ממאנים לקטן ואין ממאנים לגדול, מסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול – אין להשיב ריקם פניו של אדם גדול וחשוב: אף שמאוד רציתי לצאת לגמלאות, כשביקש ממני האלוף להמשיך את עבודתי בחצי מִשׂרה, לא יכולתי לסרב שמסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול; אותיות קטנות, האותיות הקטנות – התנאים הנלווים והמפורטים באותיות קטנות בחוזה, בהסכם וכד׳, והם מכשלה לאדם הממוצע הקורא רק את עיקרי הדברים הכתובים באותיות גדולות: אל תחתום על שום דבר עד שלא תקרא את כל האותיות הקטנות; קְטַנֵי קְטַנִים – קטנים ביותר: ילדיי עדיין קטני קטנים ולא יוכלו להתמודד במשׂחקי שח; קְטַן קומה – נְמוּך קומה: מרים המשקולות היה גבר מוצק, קטן קומה ורב שרירים; מִקְטַנָם וְעַד גְדוֹלָם, מקטן ועד גדול, מִגָּדול ועַד קָטָן – ללא יוצא מן הכלל, נערים וזקנים; קְטַן מוח – בעל שׂכל מצומצם, צר אופק: רק מעוטי דעת וקטני מוח ישלמו את כל מחיר הדירה לפני בנייתה; קַטנוּת מוֹחִין, קַטנוּת הַמּוֹחַ – מיעוט הבנה, צרוּת אופקים, מוגבלוּת בהבנה: משלו בו קטנוּת מוח וצמצום מעוף, ולכן לא נמנה עם ההנהלה; קַטנוּת דעת – חוסר הבנה, קוצר דעת: קטנות דעתו הכשילה אותו בקידומו; קְטַן אמונה – חשדן, סַפקן, מתלבט, פקפקן, סקפטי, מי שאינו נוטה להאמין בתוכניות גדולות וברעיונות נעלים, ציניקן: בזמנו התייחסו אליו כאל קטן אמונה, אך כיום רבים תומכים במדיניותו; מי שיש לו פַּת בסַלו ואומר: מה אוכַל מָחָר? אינו אֶלָּא מִקְטַנֵּי האמונה; לִפרָט קָטָן – בלי האלפים, כגון שנת תשפ״ג; כקטן שנולד – משל לאדם תמים ביותר שאינו יודע בענייני העולם בין ימינו לשׂמאלו: גר שהתגייר, עולה שעלה לארץ או מי שחזר בתשובה דומים לקטן שנולד; מסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול, ממאנים לקטן ואין ממאנים לגדול – אין להשיב ריקם פניו של אדם גדול וחשוב: אף שמאוד רציתי לצאת לגמלאות, כשביקש ממני האלוף להמשיך את עבודתי בחצי מִשׂרה, לא יכולתי לסרב שממאנים לקטן ואין ממאנים לגדול; הכול בגלל מסמר קטן – [שיר שנועד לשנן באוזנינו את עקרון הסיבתיות, שהוא עקרון יסוד בחיי אנוש, ובפרט במדע]: אף למאורע חסר חשיבות לכאורה עלולות להיות השלכות מובהקות והרי גורל; זה הקטן גדול יהיה – [צעיר או זוטר זה] יכולתו ומעשׂיו מעידים שיגיע לגדולות, בעתיד יהיה מישהו גדול, חשוב, מפורסם וכד׳; צעד קטן ל־. . . צעד גדול ל־. . . – מאמץ קטן לאחד, תוצאה כללית גדולה לאחר: ׳צעד קטן לאדם צעד גדול לאנושות׳ [ניל אַרמסטרוֹנג – טייס החלל של ארה״ב, כשנחת על הירח, 1969]; קָט – קטן, זעיר: ראיתי ילד קט בזרועות אימו; חירש, שוטה וקטן – שלושה שאינם אחראים למעשׂיהם לפי המשנה, ולכן הם זקוקים לאַפּוטרוֹפּוסים: חירש, שוטה וקטן פגיעתם רעה; פכּים קטנים – זוּטות, דברים קלי ערך: הוא שילב בהרצאתו כמה פכּים קטנים על מנהגי הפולקלור של השבט; קטנות – דברים (או אנשים) פחותי ערך, מעוטי חשיבות: מעמדו הרם לא הפריע לו לעסוק בזוטי דברים; למה מוכשר כמוך עוסק בקטנות, וכן – קוצו של יוד, דברים של מה בכך, קל ערך, פְּחוּת ערך, פכּים קטנים, זוּטוֹת, זוּטֵי דברים; עולם קטן – צירוף הנאמר כשפוגשים מכרים במקומות לא־צפויים או כאשר מתברר כי שני בני אדם זרים לכאורה זה לזה קשורים ביניהם בקשר כלשהו: בחור נידח באפריקה פגשתי את שכני מהבית ממול, איזה עולם קטן; חלקת אלוהים הקטנה – מקום או תחום שאדם אוהב מאוד ושומר עליו בקנאות: כל אדם קיבל במתנה חלקת אלוהים קטנה משלו, היינו מעין גינה פרטית שבה הוא יכול לשתול את חלומותיו, לטפחם וליהנות מפירותיהם; השָׁעות הקטַנות (של הלַילה) – שעות שבין חצות לבוקר: המסיבה הסתיימה בשעות הקטנות; האיש הקטן – כינוי לאיש הפשוט, שאין בו כל ייחוד, שאינו שייך לרבדים העליונים בחברה: אתר נופש זה מיועד לאיש הקטן כי האתר עממי ומחירו שווה לכל נפש; האזרח הקטן – כינוי לאזרח מן השורה, לאזרח פשוט שאינו נושׂא מִשׂרה ציבורית, בעיקר בהקשר של מעמדו מול הממסד: גם במדינה דמוקרטית מתקשה האזרח הקטן לעמוד על זכויותיו מול הבירוקרטיה השלטונית; ברחל בתך הקטנה – בתנאי ברור ומפורש, בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים: כדי שלא תהיה מריבה בינינו, אני מציע לכתוב חוזה ולציין את הדברים החשובים ברחל בתך הקטנה; קטן נפש, קַטנוּת נֶפֶש – צרוּת אופק, מוגבלוּת: הוא בלתי נסבל בגלל קטנות נפש ואטימוּת לֵב; בורג קטן – כינוי לאדם זוטר וחסר השפעה בתוך רבים (אך נחוץ) בפעילות או בארגון גדולים: מה אתה רוצה ממנו, הוא רק בורג קטן במפעל; צבא קטן וחכם – תפיסת ניהול המבכרת צבא קְטַן היקף, יעיל וממוקד מצבא גדול ומסורבל; קוּפּה קטנה – סכום כסף קטן ומזומן (מעות ושטרות) שנקבע מראש במקום מאובטח להוצאות שוטפות: בצה״ל קוראים לקופּה קטנה קוּפּת היחידה; פְּסִיק – חסַר עֵרך, פָּעוּט, דבר קטן [עממי]: זהו בסך הכול פסיק אחד מכל העניין; קיטוֹן – חדר שינה, חדר קטן בדירה: הכניסה אותי מחדר לחדר ומקיטון לקיטון עד שהגעתי למיטתה; קיצוץ, קִיצֵץ – 1. כרת, גדע, קטע: צריך לקצץ מעט את ענפי השׂיח הבולטים לכיוון המדרכה; 2. קָצַץ, חתך משהו לחתיכות קטנות מאוד: אבא קיצץ ירקות לסלט; 3. הפחית, עשׂה קיצוצים, הוריד חלקים ממשהו והפך אותו למועט או לקטן יותר; העובדים פתחו בשביתה לאור ההחלטה לקצץ בשכרם; 4. גזר או קיצר שֵׂער, ציפורניים וכד׳: כעבור שנים, שבהן היה לה שֵׂער ארוך, היא החליטה לקצצו; כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה – דבר מה דק מאוד, בעיקר הֶפרש או פער קטן ביותר: דקדק עם עצמו כחוט השׂערה; זעיר – בהיקף מידה קטן, מצומצם, קָטָן ביותר, פעוּט: גוזל זעיר בקע מהביצה; זעירוּת – קטנוּת: חולשת האדם וזעירותו ומהירות כלות ימיו; זוּטָר, זוּטָא – קטן, זעיר, בזעיר אנפין: גם מלחמה

זוטית זו נסתיימה בתיווך האו"ם; סביב הסוגיה ניטש פולמוס זוטא; אחותי הזוטרית באה איתם לעמק השווה; **גַרגיר** – 1. פֵּירור (של חול, של מלח וכד'); 2. הזֶרע או הפרי של תבואות (כגון חיטה, אורֶז ודוחַן); 3. הכמות הקטנה ביותר: לא נשאר גַרגיר מהעוגה; **פורר, פירור** – דבר קטן בממדיו או בחשיבותו, רסיס של משהו, פיסה או כמות קטנה מאוד של משהו: יש כאן כמה פירורי מידע להבהרת התצרף; **זְעַרעַר, זערורי, זַעֲרוּר** – זעיר מאוד, קטנטן: בקצה האופק דהר סוס ללא רוכבו, ונראה מכאן זערורי ביותר; **עוֹלֵלוֹת** – 1. אשכולות ענבים שאינם בנויים במבנה האשכולי המקובל; 2. דברי סִפרוּת קטנים ולא חשובים שקובצו יחד: על הנושׂא המסקרן לא פורסמו אלא עוללות; 3. יצירות רוחניות, תנובה רוחנית או סִפרותית: לפנינו קובץ גדול של מחקרים מעוללות כינוס של אשתקד; **מלידה ומבטן, מבטן ומלידה** – מיום שנולד, מקטנותו, מטבעו, מטבע בריִיתו, האופי הטבוע בו מיום שנברא: הילד הזה הוא מתמטיקאי מבטן ומלידה כי כבר בגן חישב חישובים מסובכים על פה; **ננס שבננסים** – קטן ביותר, זעיר; **קב ונקי, מוּעָט המחזיק את המרובה** – דבר שנכתב או נאמר במילים מעטות, אך תוכנו חשוב ורב־משמעות, מעט בכמות אבל גדול וחשוב באיכות: חוברת 'מדינת היהודים' להרצל הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה; שָׂם אותו בכיס הקטן > **טוב ממנו לאין ערוך** – טוב ממנו עשׂרת מונים, עולה עליו בהרבה: האצנית החדשה שעלתה זה מקרוב מאוקראינה טובה מאלופת הארץ לאין ערוך; **מנער עד זקן** – מקטן ועד גדול; **בִּזְעֵיר אַנפִּין** [= פנים קטנות] – תבנית מוקטנת, צורה מוקטנת: השתוקקנו להיות מעצמה בזעיר אנפין; **כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול** – אין לזלזל בקטנות שהרי גם דבר גדול הוא צירוף של פרטים הרבה; **הלך עקב בצד אגודל** – הלך בנחת, אט־אט, בפסיעות קטנות ומדודות, בצעדים מתונים, צעד אחר צעד, בזהירות: אין להנהיג את הרפורמה בבת אחת, אלא יש ללכת בהדרגה עקב בצד אגודל; **טיפין־טיפין** – 1. טיפה אחר טיפה: המים יורדים טיפין־טיפין ונעשׂים נחלים נחלים; 2. לאט לאט, במנות קטנות, טיפה אחר טיפה: הכנסות המוסד גדלו טיפין־טיפין; **על יד על יד** – מעט מעט, טיפין טיפין: על יד על יד פסקה שירת השכנים בחצות; **כשחוטבים עצים, ניתזים שבבים** – כאשר עוסקים במפעל גדול, אין להימנע מנזקים ומתקלות קטנות; ציפור קטנה לחשה לי > **עוף השמיים הוליך את הקול, גוּנַב לאוזניי, גוּנַב אֵלַיי דָבָר** – נודע לי דבר הסוד: גונבה שמועה לאוזניי שאתם עומדים לחבוק בן; **קְצֵה הקרחון** – סימן קטן לבעיה גדולה, תופעה שרק מעט ממנה ידוע, סימנו הנחשף של מצב מסובך, המרמז על הבעיות ועל השערוריות שמתחת לפני השטח: בדיעבד התברר כי מעצרו של רואה החשבון היה רק קצה הקרחון של הפרשה; **תוֹפַעַת הַקַרחוֹן** – מה שרואים הוא אפס קצהָ של התופעה: בדיעבד התברר כי מעצרו של רואה החשבון היה תופעת הקרחון של הפרשה; **אפס קצהו** – מעט מן המעט ממנו, מקצתו, רק קצהו; **הקפיד על קוצו של יוד, לא ויתר אף על קוצו של יוד, סָפַר צעדיו, הִקפִּיד עִימוֹ כְּחוּט הַשַׂעֲרָה, דִקדֵק עימו כְּחוּט הַשַׂעֲרָה, דִקדֵק עִם פְּלוֹנִי כְּחוּט הַשַׂעֲרָה** – הקפיד על כל פרט ופרט, דקדק אחריו מאוד, נהג בו בחומרה או בקפדנות יתֵרה ולא ויתר לו כהוא זה: הוא מדקדק עם כפיפיו כחוט השַׂעֲרָה ומתערב בעבודתם עד לפרט האחרון; אביו דקדק עם בנו כחוט השַׂעֲרָה והענישו על כל רבב שנמצא בהתנהגות הבן; **קְטַן מוח** – בעל שׂכל מצומצם, צר אופק; **אֵפֵקט הפרפר** – שינויים קטנים בתנאי ההתחלה של מערכת דינמית עשׂויים לגרור שינויים גדולים בהתנהגות המערכת בטווח הזמן הארוך [למשל: משק כנפי פרפר עשׂוי ליצור שינויים קטנים באטמוספרה, שיגרמו להופעת סופת טורנדו או ימנעו אותה]; **אֵפֵקט הדומינו** – מצב שאירוע אחד גורר סִדרת אירועים דומים שיתרחשו זה אחר זה: עם חשיפת מעשׂה המעילה הראשון החלו מתגלים בזה אחר זה, על־פי אפקט הדומינו, מעשׂי עבירה נוספים; המעסיקים חוששים מאפקט דומינו אם תצליח השביתה בתל אביב; **על יתד של מרכבה חרבה ביתר** [בשל מוט האפִּריון של בת המלך שנשבר – חרבה ביתר] – בשל דבר קטן ופעוט באה צרה גדולה; **צר מהכיל** – קטן מכדי להכיל, שאין בו די מקום; **כפֶשַׂע בינו . . . ובין . . .** – מרחק קטן ביותר: בתאונה הזאת היה כפֶשַׂע בינו ובין המוות; **דל"ת אמות, ד' אמות** – מקום מצומצם ביותר; **טוב עשׂרה טפחים ועומד, ממאה אמה ונופל** – מוטב דבר קטן ובטוח מדבר גדול והוא מוטל בספק; **דָלֶ"ת אמות על דָלֶ"ת אמות** – מקום צר ומצומצם ביותר; **נְטוּל ערך, חסר ערך** – לא חשוב, חסר חשיבות; **צָרוּת אוֹפֶק** – מוגבלוּת בתפיסה או בתחומי התעניינות; **אותִיות טַל וּמָטָר** – אותיות קטנות מאוד; **יצור מִיקרוֹסקוֹפִּי, גודל מִיקרוֹסקוֹפִּי, מִיקרוֹסקוֹפִּי** – זעיר עד כדי כך שאפשר לראותו רק באמצעות מיקרוסקופ: בטיפת מים אחת חיים המוני יצורים מיקרוסקופיים; **כִּזְנב הלטאה** – משל לחתיכה קטנה מאוד, לדבר קטן מאוד, דבר בעל עֵרך מועט: החדר המתוקן היה בעיני החרדים פרי באושים של הציונים; **תחושת התגמדות** – תחושת התקצרות, תחושת הִתקַטנוּת ואיבוד החשיבוּת (לעומת דבר אחר): לנוכח המציאות הקשה שלה הוא חש תחושת הִתגַמדוּת של קשייו; **קוצו של יוד** – דבר פעוּט וקטן ערך, פרט שחשיבותו מועטה, דבר של מה בכך פרט שחשיבותו מועטה: ציפינו שיישׂא וייתן בגמישות ולא יעמוד על קוצו של יוד; **עמד על קוצו של יוד** – עמד על דבר פעוט וקטן ערך, עמד על פרט שחשיבותו מועטה: אוזנו ערלה לבקשתנו, והוא עומד על קוצו של יוד; **ניכר שאינו, אינו ניכר** – לא בא לידי ביטוי, לא נראה ש', נראה בבירור שלא: הקפה הזה ניכר בטעמו שאינו טרי מאוד; מקולו ניכר שאינו שְׂבע רצון מן הציון; **כאַין וכאפס** – כלא כלום, הבל וריק, אֶפֶס, דבר שאינו שווה כלום, דבר חסר כל ערך או תועלת, שווא: יש להודות שהוא ניסה והשתדל, אך כל מאמציו היו להבל וריק; **הכול כנגדו מִתפַּעֵט** – הכול נעשׂה פעוט וקטן, הכול מתקטן: כשאני רואה את העוני ואת דלי הדלים בהודו, בעיותיי כולן מתפעטות כנגדו; **מיעט את הדמות, המעיט את דמותו, המעטת דמותו** – הקטנת ערכו, זלזול בכבודו, זלזל בו, לא העריך אותו די הצורך: אל תמעיט בערכו, הוא אדם מוכשר מאוד; **פְּתַח כחרירה של מחט, נֶקֶב כחודה של מחט, קוּף המחט** – הנקב בראש המחט, שבתוכו משחילים את החוט, חריר המחט; **כחוּדהּ של מַחַט, כחרירה של מחט, כְּפִתְחָה של מחט** – דבר זעיר ביותר או מועט ביותר: פתח לי פתח קטן של תקווה, כחרירה של מחט והפסיק לעשן; **קטן שאינו סמוך על שולחן אביו, הוא גדול**; **ציפור קטנה אינה זקוקה אלא לקן קטן**; **אף שכֶּשֶׁל קטן לכישלון קטן ייחשב, הנכשל מְדַמֶה שכישלונו הוא שׂיחה בפי כול**; **יש שניצוץ קטן עלול להבעיר תבערה גדולה**; **היה קטן בעיני עצמו והסתיר מעשׂיו הטובים מעיני הבריות**; **חור קטן יטביע אונייה גדולה**; **כל ההורים מזיקים לילדיהם: יש הורים שמותירים כתמים, אחרים סודקים, ואחדים – מנפצים ילדוּת לשברים קטנים שלא יוכלו לתקן**; **ילדים מסוגלים לחוש, אבל אינם יכולים לנתח את תחושותיהם. ואפילו אם מובע הניתוח הזה במחשבה במידה מסוימת, אינם יודעים איך לבטא את המחשבה הזאת במילים** > גודל! הרבה! מעט!

קיצור!

קיצור, קיצר – 1. הקטין את אורכו או את פרק זמנו: קיצרנו מעט את חופשתנו כדי שנהיה בשבת בבית; 2. עשׂה משהו בקיצור, צִמצם אותו וסיים אותו מהר: אקצר בדבריי כי אין שעתי פנויה; 3. צמצם את מספר התווים של מילה או של צירוף כתובים במקום כל המילה או הצירוף, כגון יָמָ"ם במקום יחידה משטרתית מיוחדת: קיצור תיבה אחת מסומן בגרש (טל') ושתי תיבות ויותר – בגרשיים (צה"ל); **בקיצור נמרץ** – בקיצור רב, בצורה המקוצרת ביותר: דלג על הפרטים וספר בקיצור נמרץ מה בְּדִיוּק קרה; **קיצר את ימיו** – החיש את מיתתו קודם זמנו; **קוצר רוח, קַצרוּת אַפַּיִם** – חוסר סבלנות; **קָצְרָה רוּחוֹ מלהמתין, קָצְרָה רוחו מלחכות** – היה חסר סבלנות כדי לחכות, קשה היה לו לחכות עוד, פקעה סבלנותו; **קצרה היריעה, תקצר היריעה** – הנושׂא רחב מכדי לספרו במילים אחדות ובזמן קצר; **קיצורי דרך** – דרכים שאינן הדרכים המקובלות, ושיש בהן כדי להביא אל המטרה מהר יותר: שיטות פעולה, שיטות עבודה וכד' הן קיצורי דרך החוסכות זמן ומאמץ; **סיכומו של דבר, קיצורו של דָבָר** – בקצרה; תמצית הדברים, המסקנה מכל מה שנאמר, בלי להַרבּות בדברים, בּמילים מוּעטות, בשורה התחתונה; **קיצוּר הדבָרים** – בקצרה: את קיצור הדברים הוא מסר לנו בכמה משפטים; **בקיצור** – לא באריכות, בלי להאריך בדבר, וכן – **בדיבור אחד, במילה אחת, במילים מועטות, בקיצור הקיצורים, בקיצור מקוּצר, בקיצור נמרץ, בקצירת האומר, בקצרה, בתכלית הקיצור, דרך קצרה, הקיצור, לָשון קצרה, על רגל אחת, קוֹצרוֹ של דבר, קיצור הדברים, קיצורו של דבר, קְצָרוֹת**; **קיצור שולחן ערוך** – ספר הלכה מן המאה ה־19 המתמצת את 'השולחן ערוך', בעיקר את חלק 'אורח חיים' שלו ועוסק בהלכות היום־יומיות, בתפילות, בדיני שבת וחג וכדומה; **קיצר את ימיו** – החיש את מיתתו קודם זמנו: שלושה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: עישון, זלילה מתח מתמיד; **נתקצרה לו השעה, אָצָה לו השעה** – אין לו פנאי, זמנו דחוק: אצה רצה השעה, וההרצאה הסתיימה; **נתקצרה נפשו** – קצרה נפשו, לא יכול לסבול: נתקצרה נפשי מאימוני הלילה המפרכים; **קצר** – 1. לא ארוך, שיש מרחק קטן בין קצה אחד שלו לקצה האחר: לאחי שׂיער ארוך; 2. שאורך זמן מועט, שבין תחילתו לסופו עבר מעט זמן; **קצר מועד, קְצַר ימים** – 1. נולד לחיות מעט, מת צעיר, שֶׁחַי זמן קצר: אָדָם יְלוּד אִשָּׁה קְצַר יָמִים וּשְׂבַע רֹגֶז; 2. משהו שנמשך זמן קצר מאוד או בשימוש מועט: הנאות חולפות, אופנה ארעית; **קְצַר קומה** – גוץ, נמוך: אדם קצר קומה אינו יכול לשׂחק כדורסל; **קְצַר נשימה** – בכושר גופני נמוך, שנשימתו קצרה: קצר נשימה צריך להיזהר בעלייה למקומות גבוהים; **קְצַר עַיִן** – שראייתו קצרה: על קצר העין להרכיב משקפיים כדי להיטיב לראות; **קְצַר רְאוּת** – מי שחסר יכולת לראות את הנולד, הרואה לטווח הקרוב בלבד, מוגבל באופקיו: מדובר ביחידים קִצרֵי ראות שמתקשים להסתגל למציאות החדשה; **דיבר קְצָרוֹת** – דיבר בקיצור: דַבּר קְצָרוֹת ונבין אותך; **החזיק אותו קצר, החזיקו קָצָר** – הֵטיל על אחר משמעת חמורה; שלט במישהו בקפידה ואִפשר לו חופש מועט לעשות מה שירצה; פיקח על מעשׂי זולתו פיקוח הדוק ולא אִפשר לו יד חופשית: האב צמצם את המושכות

והחזיק את ילדיו קצר, ולכן הם היו כה ממושמעים; קְצַר פה – שאינו יודע לדבר כראוי, מוגבל בלשונו; קְצַר רוח, קְצַר נפש, קצרה נפשו – 1. חסר סבלנות, לא יכול עוד לסבול, לא יכול עוד לשׂאת; 2. מהיר לכעוס, רגזן; קְצַר מועד – שנמשך או אורך זמן קצר; שתוקפו פוקע לאחר זמן קצר: על הנאשם נגזרו שישה חודשי מאסר בפועל ומאסר על תנאי קצר מועד; קְצַר ראוּת, קְצַר ראייה – מוגבל באופקיו, אינו רואה את הנולד, מוּגבּל בתפיסת דברים, שאינו רואה על־פי ההיגָיון את העתיד להִתרַחֵש: הוא קצר ראייה ומבין רק את מה שמתרחש היום; קְצַר דעת, דעתו קצרה – מוגבל בשׂכלו ובהבנתו: צורכי עמך ישׂראל מרובים ודעתם קצרה; רק קצרי דעת אינם מבינים שמי שאינו נאמן למדינה, אסור לו להיבחר לכנסת; קְצַר פֶּה – שאינו יודע לדבר כראוי, מוגבל בלשונו; לשון קצרה – דיבור מועט המחזיק את המרובה, לקוניות יתרה: בצבא למדתי שאין טוב מלשון קצרה; היום קצר והמלאכה מרובה – יש לעבוד במרץ כדי להגביר או להשלים את העבודה כי הזמן דוחק; קצרה ידו מלהושיע – לא הצליח, לא היה ביכולתו לעזור, היה חסר אונים: העובדים שפוטרו תלו ביטחונם בוועד העובדים, אך התברר שגם הוא קצרה ידו מלהושיע; אדם ילוד אישה קצר ימים ושְׂבַע רוגז – אדם ימי חייו קצרים וצרותיו מרובות; קָצַר המצע מֵהשׂתרע – אין די מקום או זמן להאריך בעניין: אלה גופי הדברים, ואידך זיל גמור כי קצר המצע מהשׂתרע; קְצַר קומה – גוץ, נמוך: אדם קצר קומה אינו יכול לשׂחק כדורסל; קְצַר נשימה – בכושר גופני נמוך, שנשימתו קצרה: קצר נשימה צריך להיזהר בעלייה למקומות גבוהים; קְצַר עַיִן – שראייתו קצרה: על קצר העין להרכיב משקפיים כדי להיטיב לראות; דרך קצרה, וארוכה – דרך קצרה בהליכה, אך יש בה מכשולים למכביר; קְצַר רְאוּת – מי שחסר יכולת לראות את הנולד, הרואה לטווח הקרוב בלבד, מוגבל באופקיו: מדובר ביחידים קִצרֵי ראות שמתקשים להסתגל למציאות החדשה; קצר וקולע, קצר ולעניין – יעיל, תמציתי ומדויק, אמירת דברים ענייניים בקצרה, ללא הקדמות מיותרות ובלי ללכת סחור סחור; לעולם יַשנֶה אדם לתלמידו דרך קצרה – ניסוח קצר יפה לקליטה ולזיכרון; זיכרון לטווח קצר > זיכּרון קָצָר – זיכרון בעל קיבולת מוגבלת (בערך שבעה פריטים), שבו מאוחסנים זמנית (כמה שניות) פרָטֵי מידע שהתקבלו בחושים מהזיכרון החושי ומקודדים לרוב על בסיס צלילי. זיכרון הכולל זכירת מידע לזמן קצר יחסית (כגון מספר שניות); קוֹצֶר – 1. קיצור, התכונה של משהו קצר, בייחוד של משהו שנמשך זמן קצר: לא הספקנו לגמור את העבודה בשל קוצר הזמן; 2. מוּגבלוּת גופנית או נפשית, כגון, קוצר רוח, קוצר יד, קוצר נשימה; קַצְרָן – מי שדרכו לקצר: הוא כה קצרן שקשה להבינו; קוֹצֶר רְאוּת – ראייה לטווח קצר בלבד, חוסר יכולת לצפות התפתחויות עתידיות: הדרת רגל יהודי מהר הבית ומסירת השלטון לערבים היו קוצר ראות פוליטי של ההנהגה, בשיתוף עם קוצר ראות רוחני של המנהיגות הרבנית; קַצרות אפיים, אי־סבלנות, קוצר רוח – תחושה של עצבנות על מישהו או על משהו, בייחוד כשצריך לחכות זמן רב; תקציר – תמצות של תוכנו של פריט מידע, לרוב כתוב כדי להציג את עיקר תוכן הפריט בלא צורך בהצגת כל הפריט. התקציר משמש מקור מידע ראשוני, שמאפשר למחפשׂ המידע להחליט אם הפריט מתאים לחיפושו הנוכחי בתוך זמן קצר: לא הייתה שעתי פנויה לקרוא את המאמר, ולכן עיינתי בתקצירו; אוזלת יד, קוֹצֶר יָד – אוזלת יד, חוסר אונים, אי־יכולֶת, חוסר יכולת לפעול: קוֹצֶר יָדהּ של המשטרה לאכוף את החוק, ניכר בהתרבות הפשיעה ברחובותינו; מֶרחַק הליכה – מרחק קצר שאפשר לעבור בהליכה ברגל; נוֹטָרִיקוֹן – רָאשי תֵיבות שנהוג להגותם כמילה אחת, כגון מַנכָּ״ל, צַהַ״ל: כתב את הדברים בלשון נוטָריקון, וכעת קשה לעמוד על כוונת הדברים; הַיישֵׁר – באופן ישר, לא באלכסון, ללא סטייה ימינה או שׂמאלה, ישירות: מנמל התעופה נסענו בהֶיסֵעית היישר למלון; קַפַּנדַריָה – מַעבר בין שני מקומות לקיצור הדרך: לא ייכנס להר הבית במקלו ובמנעלו . . . ולא יעשׂנו קפנדריה; הכול מתבקשים להיזהר מניסיונות קפנדריה בכביש המתעקל והמסוכן הזה שאין בו כמעט ראות; וְגוֹמֵר, וכוּלֵה, וכן הלאה, וכיוצא בזה, וכיוצא באלה, וכך עד הסוף – מילים לקיצור מובאה או פירוט שבאות במקום המילים שהושמטו: ספר תהילים פותח בפסוק 'אשרי האיש' וגומר; וְגוֹמֵר – מילה המשמשת לקיצור מובאה מקראית ובאה במקום המילים שהושמטו ממנה (בקיצור: וגו') ספר תהלים פותח בפסוק 'אשרי האיש' וגו'; בדיבור אחד, לָקוֹנִי – שימוש במינימום מילים; הבעה בקיצור נִמרָץ: תשוּבה לָקונית שאינה מספקת מידע רב; סָתַם ולא פירש – לא אמר בִמפורָש: קפיצת מדרגה – התקדמות לרמה גבוהה יותר אגב שינוי חד ובולט לעומת המצב הקודם; קפצה לו הארץ, קפצה לו הדרך, קפיצת דרך – 1. קיצור או דילוג של הדרך בדרך נס: נעשׂתה לנו קפיצת דרך וסיימנו את התוכנית לפני הזמן; 2. קיצור דרך, דילוג על שלבים אחדים בדרך למטרה או לשׂיא: עליך לעבור את כל התהליך כולו, מתחילתו ועד סופו, ולא תתאפשר לך שום קפיצת דרך; השורה התחתונה – סיכומו של דבר, כללו של דבר; השורה התחתונה, השורה האחרונה – הסיכום, המסקנה, תמצית הדברים: השורה האחרונה היא נחוץ לשנות את ערכינו; השורה התחתונה היא שדבקות במשימה היא העיקרון החשוב בתורת הלחימה; כללו של דבר – [נאמר כפתיחה להצגת סיכומו של עניין] המסקנה היא זו, זהו סיכום הדברים, סיכום הדברים הוא: כללו של דבר: כל הטורח בערב שבת, יאכל בשבת; סיכּוּמוֹ שֶׁל דָבָר – תמצית הדברים, כללו של דבר, המסקנה מכּל מה שנאמר; סוף דָבָר – סיכומו של דבר, כללו של דבר: סוף דבר, הכול נשמע; גימוד, גימד – צמצם, הקטין, הפחית: התוכנית גומדה כדי מחציתה; איך היה הטקס? – קצר ולעניין, בלי הבלים ובלי נאומים; בקליפת אגוז – בקיצור, בתמציתיות [בעגת המשפטנים]; סוד הַצִמצום – האומנות או הכושר לצמצם דברים, להתרכז בעיקר ולהביע דברים בקיצור: מאמריו מעידים שהוא עמד על סוד הצמצום כי הם מועט המחזיק את המרובה; חַד וחָלָק – פשוט וברור, דבר קצר וברור ביותר; מגמה עונתית – תופעה חוזרת ונשנית בעקיבות גבוהה בפרק זמן קצר יחסית בתקופות קבועות בשנה; עַל רֶגֶל אַחַת – בקיצור, כלאחר יד, בחיפזון, בַּחֲטָף, וכן – בִּבהִילוּת, בְּחוּפזָה, בִּיעָף, בִּמהִירוּת הַבָּזָק, במהירות יתרה, בקיצור נמרץ, חֲטוּפוֹת, חִישׁ, חִישׁ מַהֵר, חִישׁ קַל, חֲפוּזוֹת, כְּהֵץ מִקֶשֶׁת, כְּהֵץ שָׁלוּחַ, כלאחר יד, כלאחר עין, מַהֵר, מְהֵרָה, קַל מְהֵרָה: עניין זה דורש בירור מעמיק, ואין ליישבו על רגל אחת; קלוֹז אַפּ > צילוּם תַקריב – צילום ממרחק קצר מאוד, תוך התמקדות המצלמה בפרט או בפעולה מסוימת; פֶּסֶק זמן – הפוגה קצרה במהלכה של פעולה; מקרוב באו – באו לפני זמן קצר: עולים חדשים שזה מקרוב באו; דרך ארוכה וקצרה – דרך שלמראית עין היא ארוכה, אבל אין בה מכשולים, ולכן תוביל אותנו מהר ליעד הרצוי; קַל וָחוֹמֶר – עֶקרון הֶיקֵש הגיוני שלפיו מסיקים מסקנות מן הדבר הקל על הדבר החמור, וכן מן הדבר החמוּר על הדבר הקל, הסקת מסקנה מדבר פשוט על החמור ממנוּ, בוודאי ובוודאי, לא כל שכן: אם הוא לא ידע את התשובה, קל וחומר שתלמידים חלשים ממנו לא ידעו; קל וחומר בן בנו של קל וחומר – דבר הגיוני וסביר ללא כל ספק, זהו קל וחומר ברור: דבר זה שלא גיליתי אפילו לרעייתי, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שלא אגלה אותו לך; קַל וָחוֹמֶר של חושֶׁך – קל־וחומר שההיגיון בו מסולף ובלי טעם; הגדולה מקצרת ימים; יש שעה להאריך ויש שעה לקצר; השתיקה יפה לחכמים קל וחומר לטיפשים; אמר קְצָרוֹת בקול מצַווה ופסקני; לעז, קיצורים מיותרים ולשון עגה מקשים על הקורא להבין את מסר הכתוב; אקצר במה שאין ראוי להאריך, ולא אאריך במה שנעשׂה בקיצור; עת לקצר ועת להאריך; דיבר אליי בראשי תיבות ובשְׂפת הדוא״ל; הגדיר את העניין בקווים כלליים ובצורה מתומצתת; מחמת אריכות הדברים ומאהבת הקיצור נדלג על; אם יספיק הקיצור, האריכות שגיאה היא; יש קיצורי דרך להיכרות, ריקוד הוא אחד מהם; למדני את כל התורה על רגל אחת; טוב ללכת אחרי הקוצרים ולקצור בדברים; לעולם יִשנֶה אדם לתלמידו בדרך קצרה; העניין מצריך בירור מעמיק ואין ללומדו על רגל אחת; הסִפרות הרבנית שופעת קיצורים וראשי תיבות, ואי־פיענוחם מעלים מעינינו מידע רב־ערך > ארוך; מהר

קלוּת!

קַלוּת – תכונתו של דבר פשוט ונוח, שאינו דורש מאמץ רב, לא קשה להשׂגה; קַלוּת דַעַת – חוסר בגרות או היעדר רצינות, חוסר יישוב דעת, התנהגות או גישה לא שקולה ולא אחראית; נטילת סיכון פזיזה בלי לחשוב לעומק מה יהיו התוצאות: בנישׂואים אלו לא הייתה חמדת ממון אלא קלות דעת שהדאיגה את ההורים; קַלוֹת – מעט, קמעה, בקלילות, בעדינות: היא חייכה אליי קלות; קַל דַעַת – לא־רציני, פָּזיז, נמהר, דל שׂכל, אינו מיושב בדעתו: גברברים צעירים קלי דעת היו טרף קל לנוכלים; יש נערים ונערות בני טיפש עשׂרה שדעתם קלה עליהם; הם לא היו קלי דעת, ריקים ופוחזים אלא נמנו עם סולתה ושמנה של החברה; הֵקֵל את על – כיצד אפשר להקל עלינו את עול המיסים; הֲקָלָה, הֵקֵל – 1. הפחית למישהו את הכובד, הֵמעיט קושי, עשׂה דבר לקל יותר: משנישׂאה, הקל עליה בעלה בעול שנשאה על כתפיה לבדה; 2. רווח למישהו, הקטין את הלחץ הנפשי למישהו: הכול נשמו לרווחה לאחר שהוכרז על הקָלה בשיעורי המס; נָקֵל – לא קשה, לא מסובך, קל, פשוט: תמיכה איתנה לגישה זו נקל למצוא בתולדות החקיקה; בנָקֵל, עַל נְקָלָה, בקלוּת, באֶפֶס יָד – בקלוּת, וכן – באופן קל, בלי להתאמץ, בלי קושי, בקלות יתֵרה, בקלי קלות, ללא מאמץ יתר, עַל נְקָלָה: להרוס אפשר על נקלה, אך כמה עמל ויֶגַע נדרשים כדי לבנות מחדש; גם בעיר סבוכת הרחובות והסמטאות נהגתי בנקל במכונית החדשה בזכות הנווטן; קַל מהֵרה – במהירות רבה, עד מהרה: אם יש את נפשכם לסייע לי להגיע לביתי, קל מהרה אשיב גמולכם בנפש חפצה; קלילוּת – זריזות: הם רצו בקלילות והגיעו ראשונים; אֲרוּחה קַלה – סעודה קלה שאין בה כדי להשׂביע, אכילת עראי שאוכלים על רגל אחת: לפני המסיבה אכול ארוחה קלה; בלֵב קַל – ללא חשש או פקפוק אלא בהרגשה נוחה: לא בלב קל החליטה לדחות את חיזוריו; חַיִים קַלים – חיים של רווחה ושל תענוגות, שאין בהם דאגות פרנסה או מאמצים חומריים אחרים: אל תצפה ממנו לעבודה יסודית כי כל ימיו

חי חיים קלים; **מִן הקַל אל הכָּבֵד** – בהדרגה, התחל בדברים הקלים והפשוטים ורק אחר־כך המשך בדברים הקשים יותר: בלימוד חומר חדש כדאי ללכת מן הקל אל הכבד; **קל לשון** – רהוט דיבור, מתבטא בפשטות ובביטחון; **הקפיד בקלה כבחמורה, נזהר בקלה כבחמורה** – דִּקְדֵּק בכל מצווה ומצווה, שמר בקפדנות על כל המצוות: לא הייתי קרתנית ולא דקדקתי בקלות שאתה רואה כחמורות; **שָׁעָה קַלָּה** – זמַן קצר, זמן מועט; **מהיר תפיסה, קַל תפיסה** – בעל תפיסה מהירה; **קַל בְּעֵינֵי** – וכי קַלה היא בעיניך הבעיה הזאת; **קלוּת רגליים, קַל רַגלַיִים** – מהיר מאוד בהליכתו, זריז בריצה: הספורטאי קלות רגליו מביאה אותו מהר לכל מקום; **קַל תנוּעה** – מסוגל לנוע ממקום למקום בלי קושי; **קַל לֵב** – נוח, אדיב; **קַל אַף** – ממהר לכעוס; **קַל אוֹזֶן** – מהיר לשמוע ולהבין; **קַל שבקלים, קלי עולם** – בני אדם פחותים, ונִקלים; **קַל עֵרֶך** – חסַר חשיבות, דל ערך: אין העניין קל ערך, ועלינו לדון בו בחומרה הראויה; **קלות ראש, קל ראש** – קל דעת, נמהר ופזיז בדעתו, לא רציני, מזלזל, בחוסר תשׂוּמת הלב נדרשת או בחוסר כבוד ראוי למי או למה שראוי לכך: ועדת החקירה קבעה שהפיגוע התאפשר עקב קלות ראש וחוסר הקפדה על סידורי הביטחון; **קַל יָד** – בעל יד פתוחה ונדיבה: למרות התעשרותו נשאר קל יד לעניים; **קַל עֵרֶך** – חסַר חשיבוּת, פעוט, טפל, מעוט ערך: אין זה עניין קל ערך, ועלינו לדון בו בחומרה הראויה; **קַל רַגלַיִים** – מהיר מאוד בהליכתו, זריז: הוא היה קל ברגליו כאחד העופרים בשׂדה; **קלוּת תפיסה** – תהליך או תוצאה של התוודעות לדבר (כגון רעיון או נושׂא חדש, חפצים, מערכות יחסים ואירועים) באמצעות החושים, הכוללת פעילויות, כגון זיהוי, התבוננות, הבחנה והבנה מהירה ללא קושי. פעילויות אלו מאפשרות לאדם לארגן ולפרש את הגירויים המתקבלים לידע ממשי ולפעול לפיו: היא קלת תפיסה הודות לכושרה להבין דברים מהר וללא קושי; **הֲקָלָה בְּכָבוד** – זלזול, אי־התחשבות: אין גרוע מהקלה בכבוד אב ואם; קוּלָא < **קוּלָה** – הקלה, הֵיעדר חומרה או הֵיעדר החמרה בפסיקה, בענישה וכד': התביעה הגישה ערעור על קולת העונש; העונש שקבעו השופטים היה קיצוני בקולתו: אלו דברים מקוּלֵי בית המשפט ומחוּמרֵי עורכי הדין; **לְקוּלָא** – לִפנים מִשורת הדין, במגמה להקל: בפסק הדין פירש בית המשפט את לשון החוק לקולא; על פני הדברים, אפשר לדון את התנהגותו השובבה של הנשיא לקולא; **קולת העונש, קולת הדין** – קלות העונש, היות העונש לא חמור, ההפך: 'חומרת העונש': התובע ערער על קולת העונש שנגזר על הנאשם; **קַל מִסוּבִּין** – כינוי לדבר קל ופחות ערך ביותר: הכול שקלתי בכף מאזניים, ומצאתי שהוא קל מסובין; **אגוז קל לפיצוּחַ** – בעיה קלה או דבר שקל להתנבא עליו; **טֶרֶף קל** – מי שאֶפשר לרמותו בנקל, מושׂא קל לעבירה, קורבן נוח, מישהו שקל להונות או לנצלו: עולים חדשים שאינם יודעים את השׂפה הם טרף קל לנוכלים למיניהם; הנערה התמימה הייתה טרף קל לנוכל הזה; **נָקֵל להיות מְבַקֵּר מלהיות מְחַבֵּר** – קל יותר להיות מבקר ולמצוא מומים ביצירות של אחרים מליצור יצירות מקוריות; **תעשׂייה קלה** – תעשׂייה המייצרת מוצרי יום־יום, כגון דברי הלבשה, דברי הנעלה, מזון, רהיטים; **רָוַח** – הוקל לו, סרה מועקה ממנו: בזכות החופשה רווח לי ונחתי קמעה; **התרווח** – התיישב בנוחות וברווחה, הסתדר בתנוחה נוחה ומרווחת: הוא התרווח בכורסה אל מול הטלוויזיה ועלעל בעיתון; **ניקוּז, ניקֵז** – העביר מים או נוזל עודפים ממקום רווי למקום לא רווי, העביר מי תהום גבוהים או מים עודפים שהצטברו על הקרקע ובתוכה בעקבות גשמים רבים: כדי לייבש את ביצת הבטלנות, פיטרנו כמה בטלנים, והבאנו במקומם אוהבי עמל; **הגמשה, הִגמיש** – 1. הפך דעה, מדיניות וכד' לנוחות יותר לשינוי לפי הנסיבות, גרם שיהיו פחות החלטיות, קשוחות או נחרצות: בזכות המשׂא ומתן הגמישה ההנהלה את עמדתה ונעתרה לחלק מדרישות העובדים; 2. הגדיל את הגמישות של חומר, של גוף או של איבר בגוף; **גמישות** – 1. היכולת של מישהו להשתנות או להסתגל על־פי הנסיבות או על־פי המצב החדשים להשׂגת מטרה, להתמודד עם אתגרים חדשים ולמלא משׂימות ומטלות מגוּונות, למשל, להתאים תוכניות לנסיבות שלא נחזו, לנצל הזדמנויות שנקרו, להשׂיג יתרונות ולשנות מקום המאמץ העיקרי, בלי לאבד יכולת ריכוז או סִנכּרוּן: ראש הממשלה הראה גמישות ונכונות לפשרה כשנשׂא ונתן עם ראשי המדינות השכנות; 2. תכונות של דבר (כגון תוכנית, נוהל) הניכרת במידת היותה מותאמת מראש לשינויים ולהתפתחויות חזויים ולא־חזויים; **כהוצאת שַׂעֲרָה מחלב** – פעולה קלה שאינה דרוש כל מאמץ; **כבמטה קסמים** – כבאורח פלא, כבדרך נס, מייד ובלא מאמץ: הזרמת המים למדבר הפכו כבמטה קסמים את המדבר לאזור פורח; **התגלגל כעדשים, מתגלגל כעדשים** – משל לדבר המתגלגל בקלות: החרוזים התגלגלו בידי כעדשים; **גִּוונוּן** – שוני קל ביותר: לא קל להתמצא בכל גוונוני הנפש של האדם; ניוּאַנס < **גּוֹנִית** – 1. גָּוֶון קל של צליל או של צֶבע; 2. הבדל דק ועדין במשמעות, בביטוי, בקול, במראה, ברגש וכד'; הבדל דק בין דברים דומים השייכים לאותו סוג, גָּוֶן, בן־גָּוֶן: הוא חזר על הדברים הידועים, אם כי בגוניות קלות; **פָּחַז, פּוֹחֵז** – מתהולל, מתנהג בקלות דעת: אוכלים, ושותים ופוחזים; **איש ריק ופוחז, איש ריק** – אדם חסר אחריות, קל דעת, נִקלֶה: התלקטו סביבה בני אדם ריקים ופוחזים כי חמדו את כספה; **ניעֵר מן השרוול** – יצא בקלות ללא הכנה מרובה, כלאחר יד, עשׂה בקלות רבה, ללא הכנות או מאמץ: אם אנחנו רוצים להצליח, אי־אפשר לנער את זה מהשרוול, אלא עלינו לשבת ולתכנן הכול לפרטי פרטיו ודקדוקיו; התרשמתי שאת הרצאותיו הוא מנער מן השרוול; **כמתוך השרוול** – על נקלה, בלא יגיעה, בלא כל קושי [המקור: קוסם המוציא כאילו דברים מתוך שרוולו]: תשובתו הטובה של התלמיד נראתה כנִשלֶפֶת מתוך השרוול בלא היסוס או קושי; **שָׁלַף מן השרוול** – אִלתר במהירות פתרון מקורי לבעיה או לקושי, הציע בזריזות פִּתְרון, הפתיע: העניין הזה סבוך מאוד, ולצערי אין ביכולתי לשלוף פתרון מן השרוול; **נפל לְיָדו כִּפרי בָּשֵׁל** – השׂיג בקלות, ללא מאמץ; **סלל את הדרך לפניו** – פתח לפניו את האפשרות לפעול או לבצע דבר מה; **נָפַל לידיו כִּפרִי בָּשֵׁל** – הגיע לידיו בקלות, הושׂג ללא כל מאמץ: כלום נפלה הארץ בידי אלכסנדר מוקדון כפרי בשל או הוא נדרש להילחם עליה; **דרכו סלולה** – הוא מתקדם בנקל וללא מכשולים, קיימים כל התנאים הנאותים להשׂגת מטרתו; **על מגש של כסף** – בקלות, בלא טרחה וללא מאמצים וסבל: נולדתי למשפחה עשירה, אך מגיל צעיר לא ניתן לי דבר על מגש של כסף; **מן המוכן** – שהוכן מראש, שאין צורך לטרוח בהכנתו, מיידי: גם על שאלה מפתיעה זו הייתה לו תשובה מן המוכן; **גולל אבן מליבו, נגולה אבן מליבו, אבן נגולה מעל ליבו, נגולה אבן מעל ליבו** – הוקל לו, חש הקלה גדולה, רווח לו: כשנודע לה שהניתוח עבר בשלום, נגולה אבן מעל ליבה, והיא נשמה לרווחה; **שִׁיכֵּךְ את האוזן** – השמיע דברים באופן שיֵקַל לקולטם ולהבינם, השתמש בניב ובמילה המובנים לכל שומע: תיארתי את האירוע במונחים מוכּרים, ולא במונחי האקדמיה, כדי לשכך את אוזנם של תלמידיי; **אַנְחַת רווחה** – הקלה לאחר מתיחות נפשית: נאנחו אנחת רווחה, ואמרו 'תודה לאל'; **צְעִירַת רַגלַיִים** – זריזות רגליים, כינוי לארנבת מהירת הרגליים; **קַל מרוץ** – מהיר בריצתו: סוסים קלי מרוץ מנצחים בתחרויות; **מַשַּׂג יָד** – השׂגת יד, אפשרות, יכולת: צרכיי רבים ממשׂג ידי; **בְּהשׂגת יָדוֹ, בְּהֶישֵּׂג יָד** – 1. בקרבה גדולה, בנקודת מרחק או זמן שניתן להגיע אליה בקלות, במקום קרוב שהיד מגיעה אליו: סידרנו את הארונות במטבח באופן שרוב הכלים יהיו בהישׂג יד; 2. באפשרותו החומרית של אדם, ביכולתו הכספית, מה שידו משׂגת: צר לי, מעדנים יקרים שכאלה אינם בהישׂג ידי; **ברוח טובה** – ברצון, בקלות, מתוך כוונה טובה וגלויה, באווירה טובה ונוחה: היא קיבלה הכול ברוח טובה, ולא התלוננה; **בֵּיצַת קוֹלוּמבּוּס** – משל לדבר הנראה כבלתי אפשרי, אך בתחבולת פשוטה ניתן לפותרה בנקל [העמדת ביצה על חודה לאחר שבירתו כדי להמחיש את הצורך בחשיבה מקורית ושוברת־מוסכמות לפִּתְרון בעיות]; כְּמִשְׁחַל בִּינְתָא מֵחַלְבָּא < **כמושך שׂערה מחלב** – בדרך קלה, דבר הנעשׂה כמעט בלא כל טורח; **כהוצאת שַׂערה מחלב, כמשיכת שַׂערה מחלב** – משל לפעולה קלה ונוחה שאינה דורשת כל מאמץ; **נשקל במאזני בית מִרקחת** – מאזני אֶסֶל מדויקים ורגישים כדי חלקי מיליגרמים לשקילת תרופות בבית המִרקחת; **רֶמֶז בֶּן רֶמֶז** – רמז קל; **רֶמֶז שָׁקוּף** – רמז גלוי שכוונתו ברורה ביותר; **רוֹמְזָנִי** – שיש בו רמז לדבר־מה: הערה רומזנית, מבטים רומזָנִיים; **קול עלה נידף** – 1. אוושת עלה הנידף ברוח, רשרוש הנשמע בעת נוע העלים ברוח; 2. מָשָׁל לרעש קל ביותר: פחדנותו בלילה ניכרת מקול עלה נידף; **כתֶבֶן לפני הרוח** – משל לדבר קל הנפוץ לעל עבר; **נְזִיד עדשים** – משל לתמורה זעומה שמישהו מוכן לתת על דבר יקר ערך: לא נמכור את חירותנו בנזיד עדשים של שוויון זכויות אזרחי, ולא נסכים לוותר על עצמאותנו תמורת תמיכה כספית חולפת; **נפל לידיי כפרי בשל** – הגיע אליו בקלות; **ירוץ הקורא בספר** – כדי שיקרא בקלות; **רָוַח לו** – 1. הוקל לו, הוא חש הקלה, סרה ממנו המועקה, הייתה לו רווחה: כששמענו שהגיעו הביתה בשלום, רווח לנו; 2. נָעַם לו, הייתה לו רווחה מבחינת המקום או מבחינת מצבו הכלכלי: משעברנו מן הדירה הקטנה לדירה הגדולה רווח לנו: שנים חיִינו בדוחק, ורק בזמן האחרון רווח לנו; **כקליפַּת השום** – משל לדבר קל ערך ונטול חשיבות: הוא לא יבחל בשום אמצעי כדי להשׂיג את מטרתו כי ערכי המוסר חשובים בעיניו כקליפת השום; **אינו עניין של מה בכך** – אל יהא דבר זה קל בעיניך, הדבר חשוב ביותר; **דַּי לְחָכָם בְּרֶמֶז כְּדֵי שֶׁיָּבִין**; **כשולה שַׂערה מחלב**; **כעלים שעִלעֲלָה הרוח**; **כל עצותיי נראות קשות למימוש, למעשׂה הן קלות כמשיכת שַׂערה מחלב; אל יהא דבר זה קטן בעיניך; מעשׂה קל, כאדם המוציא חוט מן המחט ומשחיל חוט אחר במקומו; דבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו; דילג על ההרים וקיפץ על הגבעות; קל ברגליו כאחד הצבאים בשׂדה; כמה צריך אדם לדקדק במעשׂיו: יש שבשביל מעשׂה קל שעושׂים ברגע קטן, שוב אין מתנקים ממנו לעולם; החיים הם כרכיבה על אופניים: אם קל לך סימן הוא שאתה בירידה** > הכבדה; מהירות; פשוט; קשה

קללה!

גַּדפָן, קַללָן, קְלָלָה – 1. מילה או צירוף מילולי גסים או מגונים, ולרוב פוגעניים; ניבול פה הנאמר מתוך כעס, שאט נפש, אכזבה, שׂנאה וכד': מן היציע נשמעו

קללות וגידופים נגד השופט; 2. אמירה קשה וחמורה המיועדת לפגוע באדם מסוים, בעיקר בעזרת כוח על־טבעי: נדמה שרובצת קללה על המשפחה הזאת כי שלושה מבניה נפגעו; 3. אסון, צרה, פורענות, דבר הגורם נזק רב או הפוגע במשהו או במישהו: בדידות הקשישים היא קללת העולם המודרני; וכן – אָלָה, אלימות מילולית, גידוף, דברי בלע, חריצת לשון, טומאת שׂפתיים, כתב פלסתר, לשון שיקוצים, מאֵירה, נאצה, ניאוץ, ניבול פה, קריאת גנאי, תיפח רוחו; קילל – 1. ניבל פיו, אמר דברים פוגעניים מתוך כעס, שאט נפש, אכזבה, שׂנאה, מפלה וכד׳: האוהדים לא קיבלו את ההפסד, ונשמעו מן היציע קללות נזעמות וגידופים; 2. אמר אמירה קשה וחמורה כדי לפגוע במישהו; הטיח מילים בוטות או מעליבות במישהו, השמיע דברי גנאי. קִלְלַת חִינָּם – קללה בלי סיבה: לא עשׂיתי לך כל עוול, ואתה מקללני קללת חינם; קִלְלַת בלעם –קללה שהפכה לברכה; קִלְלַת חינם – קללה שאדם מקלל מישהו ללא סיבה; קללה נמרצת – קללה חמורה הנאמרת לרוב בתקיפות ובהתרגשות: קללה נִמְרֶצֶת רובצת עליו; קילל קללות נמרצות – קילל קללות רבות וקשות: כששמע על הגנֵבה מחנותו קילל קללות נמרצות את הגנבים האלמונים; קִלְלַת השפע – קשיים הנובעים מהיצע רב ועשיר של מידע, מזון, לבוש, תחבורה וכד׳ הגורמים קשיי החלטה, מחוללים מחלות (כגון סוכרת, שמנוּת), משנים את החברה וכד׳; קללה עסיסית – קללה חריפה, ובה פעמים רמזים מיניים או אלימות בוטה: ומי שזכה היום לקללה עסיסית מראובן הוא שדרן הספורט, שאמר על שימות השדרן במיתה משונה; המטיר עליו קללות נמרצות, המטיר עליו אש וגופרית – חירפו וגידפו נמרצות, התקיפו קשה; מַטַח קללות – התפרצות פתאומית של קללות בכמות גדולה או ברציפות: הקהל העוין קיבל אותו במטח של קללות וגידופים; טְמֵא שׂפתיים – כינוי למי שמנבל את פיו; תלה קִלְלָתו בַּחֲברו – לכאורה השמיע דברי קללה על אחרים והתכוון לעצמו: אדם שמקלל את עצמו ותולה את קללתו בחברו; הביא עליו קללה – גרם לו או המיט עליו קללה; התרת קללות – ביטול קללות שהאדם קילל אחרים או אחרים קיללו אותו, בפני בית דין של עשׂרה או של שלושה; תִּכְלֶה שנה וקִללותיה – ברכה שנוהגים לומר לפני ראש השנה לקראת השנה החדשה, ופירושה: נסתיימה השנה החולפת ובא הקץ לצרות ולקשיים שהיו בה, והמשכה – תָּחֵל שָׁנָה וּבִרְכוֹתֶיהָ; קִילוּס, הִתְקַלֵּס, קִילֵּס – בז, גינה, לעג, גידף: נערים עזי פנים התקלסו בזקן; סִינּוּן, סִינֵּן – מְלמֵל בכעס, ביטא משהו כמי שמעביר את המילים דרך השיניים, בדרך כלל כביטוי לרגשות זעם, בוז, שׂנאה וכד׳: העולים החדשים סיננו כמה מילים עבריות של תודה וברכה לנשׂיא; הנער סינן בין שיניו כמה מילים עמומות; הוא סינן קללה ארסית מבין שיניו; יוֹצֵק זָהָב רוֹתֵחַ לתוך פִּיו – לשון קללה ועונש לְרָשע שאמר דבר שנשמע טוב ונאה, וגם בהוראת קללה כלפי מי שדבריו נאים וחלקים, אך הם חצופים ואינם ראויים להישמע; גִידּוּף, גידף– השמיע דברי בוז מעליבים, נאצה, חירוף: מדוע אתה שומע ניאוצו וגידופו של אותו אדם ושותק; את מי חירפת וגידפת ועל מי הרימות קול; גַדְפָן – המרבה לקלל, לחרף ולגדף; חֲרָפות – דברי חירוף: בהיכנסו לאוהל שובתי הרעב התקבל השׂר במטר חרפות וגידופים; חֵירוּף, חֵירֵף– גידף, השמיע דברי בוז פוגעים ומעליבים, קילל: למה חירפת וגידפת אותי, ניאצת והרמת את קולך עליי? מְאֵירָה – קְלָלה: מהי מאירת הגלות ומהי קללת הגויים? תבוא עליו מאירה לפי שרצה לרבות את ממונו על חשבון העניים וחלכאי העיר; תבוא מאירה לו – ארור הוא, הוא ראוי לקללה: תבוא מאירה למי שאשתו נאמנה והוא אינו נאמן לה; נְאִיצָה, ניאץ – קילל וגידף; נִיאֵץ – חירף וגידף, השמיע דברי נאצה, בעיקר דברים שיש בהם פגיעה בערכים מקודשים: כשרדפו המצרים אחרי ישׂראל, היו מנאצים ומחרפים ומגדפים אותה; נִיאוּץ, נִיאֵץ – חֵירֵף וגידף, בִּיזה: אותו רשע נרתע מלנאץ את החרדים; ניאוּץ אויביו הֵסֵב לו הנאה; נְאָצָה – גידוּף, דברי בוז מעליבים, חירוף, חֶרפה: בהפגנה נשמעו דברי נאצה וקללות רבות; שמעתי את כל נאצותיה והבלגתי; מְנָאֵץ – מבזה, מחרף: כיצד כדאי שאגיב לכל מנאציי? נוֹאַץ, מְנוֹאָץ – מקולל, מבוזה: איני רוצה להעלות את שמו המנואץ על דל שׂפתיי; אָלָה – [בלשון המקרא] קללה נמרצת, שבועה חמורה (תוך איום בקללה למי שיָפֵר אותה): וְהָיוּ לְאָלָה, לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה; ילך לאבדון – ילך לעזאזל, ייקחהו האופל; לך לעזאזל – לך לכל הרוחות, הסתלק מכאן!: גער בו ואמר לו: ׳לך לעזאזל, אתה וכל אשר לך׳; ארור תִּהְיֶה, אָרוּר – 1. מקולל, מי שקיללו אותו: ימח שמך ויאבד זכרך ארור תהיה מעתה ועד עולם! 2. רע במיוחד, שיש בו קללה, שמביא רע או מבשׂר רע: במקום הארור הזה נהרגו כבר תשעה בני אדם; 3. אדם רע מאוד, אכזר, צמא דם: עיר שהייתה כולה יהודים עד שבאו הארורים וכילו את כולם; יעלו עֲשָׂבִים בלחייך, יעלו עשׂבים בלחייו – הוא לא יזכה לכך בעודו בחיים, הדבר לא יקום לעולם: יעלו עשׂבים בלחייך והמשיח עדיין לא יבוא; עָפָר לפיו – ייסכר פיו [קללה למי שמנבל את פיו או למי שמחרֵף ומגַדֵּף]: עָפָר לפיך, שתוק, הפסק לדבר; רבצה עליו קללה – הייתה עליו קללה, פגעה בו או הֵעיקה עליו קללה: כנראה, קללה כבדה רובצת עליה; השליך עליו אבני בליסטראות – תקף אותו קשה, המטיר עליו גידופים וחרפות; ישתחקו עצמותיו, יבוא רקב בעצמותיו, שְׁחִיק עֲצָמוֹת – קללה חריפה לאדם, הנאמר כשמזכירים אדם רשע, ופירושו: הלוואי שלא יישאר ממנו כל זכר, ואפילו עצמותיו יתפוררו לאבק: הלוואי שישתחקו עצמותיהם של נבוכדנאצר מלך בבל שהחריב את הבית הראשון ושל אַדְרִיָּנוּס קיסר רומי שדיכא את מרד בר־כוכבא ולא יישאר מהן שׂריד; ייקחהו אוֹפֶל – ביטוי של קללה, שמשמעו: הלוואי שיֹאבד! ׳שילך לעזאזל׳! שייקחהו השׂטן!: התככן והחתרן הבלתי נלאה הזה, ייקחהו האופל, הוא שהפיל אותי בפח; תיפַּח נפשו, תיפַּח רוּחו – קללה שמשמעה – הלוואי שֶׁיָּמוּת: תיפח רוחך . . . משׁשמעתי שהתנגשת במכוניתי במזיד; תיפח נפשם של מקבלי שוחד ומושחתי הון אחרים; שפך על פניו קיתון של בוז, חרפות וכד׳ – הרבה לחרף ולגדף אותו, השמיצו קשות: כעסתי עליו ושפכתי על ראשו קיתון של בוז ונאצה; פֶּה דּוֹבֵר נְבָלָה – פה שמקלל ומגדף; הרחיב פה, הרחיב פיו – חירף וגידף אותו, לעג לו: על מי תרחיבו פה תאריכו לשון; האריך לשון – דיבר ארוכות שלא לצורך, השמיע דִברי חוצפה ועזוּת, התחצף דיבר ארוּכּות שלא לצורך; טמא שְׂפָתַיִם – מי שחטא בלשונו, מי שמנבל פיו; טומאת שְׂפָתַיִם – ניבול פה, לשון הרע: על חטא שחטאנו לפניך בטומאת שׂפתיים; לְשׁוֹן גידופים – דברי חֲרָפוֹת, קללות: הוא התנפל על שכנו במָטָר של גידופים והשמצות; לכל הרוחות – קללה וגידוף: שילך לעזאזל ולכל הרוחות; דְּבַר בליעל – מחשבת רשע, מזימה; מי שֶׁבֵּירַךְ – [באירוניה ובלשון נקייה] דברי תוכחה או קללות וגידופים: הוא התנפל עליי בצעקות ובחרפות ובירך אותי ב׳מי שבירך׳ לעיני כול; יִמַּח שמו ושם זכרו, יִמַּח שמו וזכרו, יִמַּח שמו – קללה חריפה שמזכירים בה את שם הרשע: היטלר, יימח שמו ויימח זכרו, שלא ייזכר עוד; שָׁפַךְ עָלָיו קִיתּוֹן שֶׁל חֲרָפוֹת, שָׁפַךְ עָלָיו קִיתּוֹן שֶׁל בּוּז, שָׁפַךְ עָלָיו קִיתּוֹן שֶׁל גִידּוּפִים – חירף וגידף אותו, העליב אותו, השמיץ אותו: הוא שפך עלינו בחמתו קיתון של חרפות וגידופים; מלחמת שְׂפָתַיִם – ויכוח, קטטה, דברי חרפות, גידופים וקללות בין צדדים רבים: הייתה מלחמת שׂפתיים, דברי ריב וקנטור, חירפו וגידפו איש את רעהו; שׂנאת ציון, שׂוֹנְאֵי צִיּוֹן – [סִפרוּתית] כינוי לגויים המֵרֵעים ליהודים מתוך שׂנאה, לרוב בלשון של קללה: יבושו וייסוגו אחור כל שׂונאי ציון; עַל כָּל שׂוֹנאי ציון – קללה: עשׂייה כזו על כל שׂונאי ציון; יידוי אבנים ב׳, יידה בו אבן – השמיצו, הטיל עליו אשמה; נַבלוּת פה, ניבל את פיו, ניבּוּל פֶּה נִיבֵּל פִּיו – דיבר בצורה המונית וגסה והשמיע גידופים ומילים גסות, דִברֵי נבָלה, לשון שאינה נקייה: שתייה לשוכרה וניבול פה מקומם לא יכירם בחוג החברתי שלנו; חֲרִיצַת לשון, חָרַץ לשונו – השמיע דברים קשים, הרים קול לנזיפה ולתוכחה; השליך עליו שיקוצים – השמיץ והכתים אותו, גידף אותו קשות; כְּתַב פלַסתֵר – 1. מאמר גדוש השמצות ודיבה; 2. כְּתב סָטירה קצר התוקף בעוז את הממשלה, את המוסדות, את הדת, אישיות מוכרת וכד׳; שפך קיתון של חרפות על, שָׁפַךְ אֵש וגופרית על – הביע את זעמו הרב על, חירף וגידף קשות; שֵׁם רשעים יִרְקָב (שר״י) – דיבור או כתובת של קללה אחרי שמו של רשע, כמו יימח שמו וזכרו: היטלר שר״י; יָבוֹא רָקָב בְּעַצְמוֹתָיו – דיבוּר של קללה ושל חֵירוף; יִישָּׁחֲקוּ עֲצָמוֹתָיו, יִשתַחֲקו עצמותיו – קללה על רשע, ומשמעה שלא יישאר זכר לעצמותיו, שיהיה לאבק פורח: הלוואי שהיטלר וכל חבר מריעיו יימחה שמם וזכרם ויישחקו עצמותיהם; קָשֶׁה כְּסַפַּחַת – צרה מטרידה ביותר, הנטפֶּלת למישהו וקשה להיפטר ממנה; דָּבַק בּוֹ כְּסַפַּחַת – נטפל אליו, ׳נדבק׳ אליו עד שלא היה יכול להיפטר ממנו: טרדן בלתי נלאה זה דבק בו כספחת והלך אחריו אל כל אשר פנה; כְּנֶגַע צרעת – דבר שלילי שקשה להיפטר ממנו, כספחת: נטפל אליי כנגע צרעת, ואיני יודע כיצד לנערו מעליי; לְשון שיקוצים – ניבול פה, דיבורים גסים: הם היו מפלצות של פרצופים נאלחים וזרמת לשון שיקוצים בפיהם; דִּבְרֵי בֶּלַע – גידופים והשמצות חמורות, דברי רשעות, עלילת שווא, דיבורי נאצה: כל נאומו לא היה אלא דברי בלע מרושעים, שנועדו להבאיש את ריחנו בעיני ההנהלה; בירך אלוהים – קילל את אלוהים [בלשון נקייה], גידף אותו או חירף אותו: בָּרֵךְ אלוהים וָמוּת; בִּרְכַּת הַשֵּׁם – [בלשון סגי נהור] דברי חירוף וגידוף, דברי נאצה וקללה הנאמרים כלפי ה׳, האיסור לקלל את ה׳; הטָלַת אֶרֶס – השמצה מתוך צרות עין ושׂנאה; זַעַם לשונו – דברי כעס, דברים חריפים: יִפּלוּ בַחֶרֶב שָׂרֵיהֶם מִזַּעַם לשונם; איסור לשון הרע – איסור לפרסם פרסום העלול להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשׂותו מטרה לשׂנאה, לבוז או ללעג (לרבות לבזות אדם בשל מעשׂים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו; לפגוע באדם במשׂרתו, לבזות אדם בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, גילו, מינו, נטייתו המינית או מוגבלותו לקות גופנית, נפשית או שׂכלית, לרבות הכרנית, קבועה או זמנית); יוֹצֵק זָהָב רוֹתֵחַ לתוך פִּיו – ביטוי של קללה כלפי מי שדבריו נאים וחלקים, אך הם חצופים ואינם ראויים להישמע; אחריתך מרה לענה ורוש, תשקעו במצולות המים כחיל פרעה של מצרַים; אין לך כלי המחזיק קללה יותר מהשׂנאה ומהמלחמה; כל חלומותיי הרעים יחולו על ראשך; בא לקלל ונמצא מברך; שְׂפָתַיי בערו בי לקוב את הנָבָל, ברם ביכרתי לשׂים ידי לפי; יימח שמו ויימח זכרו, ולא ייזכר ולא ייפקד בשום בית יהודי מעתה ועד

עולם; חיי היו ארורים ומאוררים; רִבבות ישׂראל שנהרגו, נחנקו, נטבעו, נשׂרפו ונקברו חיים ובתוכם אחיי ורעיי וקרובותיי שמיצו כל מיני ייסורים קשים בחייהם ובמיתתם ברשעת מנאצינו ומנדינו עם נבל של מנאצי יהודים שלא היו רשעים כמותם מני שׂים אדם עלי ארץ; נשתלחה מאירה בהכנסותיו ונתרבו ההוצאות; מי ייתן שתזכה למות מיתה משונה עם שׂונאי ציון; כל חלומותיי הרעים, בין שחלמתי על עצמי ובין שחלמתי על אחרים, ובין שחלמו אחרים עליי, ומה שאחלום עוד ומה שיחלמו אחרים עליי – כולם יחולו על ראשו; מברך רעהו בקול – קללה תיחשב לו; משׁשלטה מְאֵירָה בממונו, רחקה הברכה ממנו, וקללתו שבה על ראשו; אל ירבו כמותו בישׂראל > אלימות מילולית! ברכה! גנות כעס! לשון! עלבון! רשע! שׂנאה!

קמצנות!

קמצן, קמצנות – תכונה או התנהגות מופרזת הניכרת ברצון רב שלא להוציא כספים על משהו או להשתמש בדבר שווה כסף, לעיתים גם בוויתור על נוחות ועל צרכים בסיסיים של בעל הכסף; שמירה מופרזת על כסף או על דבר שווה כסף כדי שלא יתבזבז: הוא ידוע בקמצנותו ומשום כך אין איש מבקש ממנו דבר; התקמץ, קימוץ, קִימֵץ – 1. נהג בחסכנות יתר, בצמצום, בהפחתה בהוצאות או בקמצנות, השתמש בכמות קטנה או מצומצמת של משהו: בשל המצב הכלכלי הקשה יש לקמץ בהוצאות; 2. כיווץ, צמצם: כיווצה שׂפתיה זו לזו ושתקה; קָמַץ ידו – קפץ את ידו, וכן: הִנִיחַ ידו מן, מָשַׁךְ את ידו מן, מָשַׁךְ ידו מן, קפץ ידו, קפץ את ידו ממנו; קַמְצָא ובַר קַמְצָא – כינוי לאדם קמצן [על שם שני בני אדם שלפי האגדה חרבה ירושלים מקמצנותם]: הוא קמצא בר קמצא ולעולם לא ייתן מתנה לאיש: על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים; כִּילַיי, כִּילוּת, קמצני, צַייקָנוּת, צַייקָן – קמצן, צר עין שידו קפוצה: הוא התנהג אליי כצייקן המשליך אסימון מחוק לעני כדי להיפטר ממנו, וכן – חסכן מופרז, ידו מעוטה, ידו קמוצה, ידו קפוצה, כיליי, נהרג על פחות משווה פרוטה, צייקן, צמצמן, צר לב, צר עין, קמצן, קפוץ כיס, רע עין; קְפוּץ כיס – חסכן מופלג, מי שחס על כל פרוטה: לא ציפיתי מהם לתרומה כי הם קפוצי כיס; רע עין – קמצן; רָעָה עֵינוֹ בִּפלוני – קינא בפלוני, התייחס אליו בצרות עין: ורעה עינך באחיך האביון; צרות לב, צר לב – קמצן, כילַיי; אֵין עֲנִיוּת בִּמקוֹם עֲשִׁירוּת – כשעוסקים במפעל גדול אין לקמץ בהוצאות קטנות, דבר הנעשׂה בתנופה רבה אין מחייב שלא לדקדק בקטנות: לבניית משכן הנשׂיא נלקחו חומרים יקרים – זהב וכסף, אבנים נדירות ובדים מיוחדים כי אין עניות במקום עשירות, כלומר אין לחסוך או להסתפק במועט במשכן אלא יש לעשׂות הכול עשׂייה מכובדת ויקרה; חַסכנות מופרזת – תכונת החסכן, קימוץ מוגזם [ההפך: בַּזבְּזָנוּת]: עקרת הבית נקטה חסכנות מופרזת בהוצאותיה; לב קטן – קמצן, צר עין, ידו מעוטה; חוסך מָעָה מאבד מֵאָה – מקמץ בהוצאה לעניין קטן, ונמצא מפסיד בעניין גדול; אין עניות במקום עשירות – כשעוסקים בעסקים גדולים, אין לקמץ בהוצאות קטנות או דבר הנעשׂה בתנופה רבה אין לדקדק בקטנות; יד קמוצה, יָד קפוּצה – קַמצנוּת: מעסיק זה משלם את שׂכר עובדיו ביָד קמוּצה ובאיחור; צַמצְמָנִי, צַמצְמָן – חסכן, קמצן, מי שמרבה לצמצם: קשה היה לגלות שכמה משועי הקהילה כמה ידיהם צמצמניות; צמצמן, קמצן, צייקן, כִּילַיי, אבי אבות הכִּילוּת – קמצן ביותר; רַע עַיִן, צַר עַיִן – קנאי, שעינו צרה בזולתו, קמצן, רע לב, מי שאינו רוצה לראות בטובתם של אחרים: הוא אדם רע וצר עין ולעולם אין בפיו מילה טובה על זולתו; אני מתפלא שצר עין כמוהו העניק לך תרומה כה נדיבה; צָרוּת עַיִן – 1. קנאה, חוסר יכולת או רצון להכיר או להודות בהישׂג או ביתרון של אחרים: צרות העין, ההימורים השתייה והסמים מוציאים את האדם מן העולם; הנדיב תורם ברוחב לב והקמצן – בצרות עין; 2. קמצנות; עַיִן הרע, עַיִן רָעה, עֵין הַרַע – נזק או פגיעה הנובעים, לפי האמונה העממית, מצרות עין ומקנאה של הזולת, יחס שלילי, צרות עין, מבט רע העשׂוי לפגוע ולהזיק: עין הרע ויצר הרע ושׂנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם; סבתא עיטרה את עריסת התינוק בסרט אדום, כסגולה מפני עין הרע; נהרג על פחות משווה פרוטה – קמצן גדול וכל עמלו לכיסו, כיליי מופלג, צייקן וצר עין: הוא עשיר גדול, אבל גבאֵי הצדקה אינם נכנסים אליו שכן ידוע כי הוא בהול על ממונו ונהרג על פחות משווה פרוטה; דַל וָרֵיק, נעוּר וריק, אין לו פרוטה לפורטה – הוא עני וחסר כול: כשעלינו לארץ, הושיבו אותנו בפחוניה המזוהמים של מַעבֶּרֶת תלפיות, ולא הייתה בידנו אפילו פרוטה לפורטה; בהול על ממונו – חרד לכספו; החליף פַּתָח בְּקָמַץ – לא פתח ידו אלא קימץ אותה, קמצן וכיליי; זרק לו פירור – נתן לו משהו פעוט וחסר ערך, מן השפע אשר לו; קפץ את ידו מפלוני – מנע את עזרתו מפלוני בצרתו: קפצתי את ידי מצייקני השכונה; עכבר השוכב על דינרים – עשיר קמצן שאינו נהנה מממונו ומונע את ההנאה גם מאחרים: קורח הוא עשיר מופלג אך נדבה לא תוציאו מכיסו כי הוא כעכבר השוכב על דינרים; מידת הכִּילוּת – קמצנות, תכונת הכילַיי; ממונו חביב עליו מגופו – הוא להוט אחרי הממון; אינו שווה אפילו אסימון – הוא נטול כל ערך; מִן היָד אֶל הפֶּה – שימוש בכסף לצורך מִיָּדִי בלי חֶשבּוֹן או בלי אפשרוּת לחסוך; אֲסימון שָׁחוּק, מַטבֵּעַ שָׁחוּק – 1. כינוי לדבר נטול כל ערך, פרוטה שחוקה: הסחורה הזו חסרת כל ערך, אינה שווה מטבע שחוק; 2. מטבע לשון שאיבד את משמעו והפך סתמי מרוב שימוש בו; מליצה שדופה: הוא חזר בנאומו על אותם מטבעות שחוקים המשמשים אותו תמיד, ולמעשה לא אמר דבר; כצייקנים המשליכים אסימון מחוק לעני; פסקו מלשׂמוח זה בזה, ועֵינו של אדם צרה בטובת חברו; ישב על דינרי כסף ועל ערמות של זהב; ידו רועדת להוציא פרוטה, מֵעֵין סקוטי; מדובר באיש רע עין, אבי אבות הכילות; לקה במחלת הצייקנות וחמל על כל פרוטה; היה בהול על ממונו וקימץ את מעותיו אף מפיו; יש המבכרים לכבוש את ידם ולרבוץ על מיליוני דינרים; נדיבותו אצורה כי אינו שָׂשׂ להכניס את ידו לכיסו כדי לשלוף שטרות או המחאות; את ליבו מניע רשרוש השטר; חכם במעות ושוטה בשטרות; יושב על ערמות כסף ועל דינרי זהב; בשר ודם מתנתו מעוטה וחרפתה מרובה; נתן כזית ומבקש כמלוא הבית; ממונו חביב עליו מבריאותו; אוהב כסף לא ישׂבע כסף; ההורים מרוויחים, והילדים זורים לרוח; הממון הולך אחר ממון ומתחבר לממון > כסף! נדבה! נתינה!

קנאה!

קִנְאָה – תחושת רצון להיות במצב של מישהו אחר או להשׂיג משהו או מישהו שיש לאחר. יש שהקנאי חש מרירות, טינה, כעס, בגידה ואי־שׂביעות רצון מתשוקה לנכסים, לתכונות או להישׂגים של אחר: שׂונאיי ומתחריי היו באולם והתפקעו מקנאה כשזכיתי במדליית זהב; במשפחות רבות קנאת אחים הגוררת מריבות ויכוחים; הילדה היפה עוררה קנאה בקרב חברותיה לכיתה; קִינֵא בְּ־ – הצטער על הצלחתו של אחר, איחל לעצמו מה שיש לאחר, עינו צרה באחר: קינאתי בחברי שבתוך שנה קודם בתפקידו, ולא יכולתי להסיר קנאה מליבי ימים רבים; קינא ל־ – 1. חשַׁד בחוסר נאמנות של בן זוג: הוא קינא לאשתו וטעה; 2. תמך תמיכה נלהבת במנהיג או ברעיון או בהשקפה וכד׳: חברי המחתרת קינאו לרעיונותיהם ולמנהיגם; 3. התנגד לכל מי שפגע בדבר חשוב ויקר לו, הייתה לו אכפתיות רבה לאדם, לגישה, למדינה וכד׳: בימים ההם היינו קנאים ללשון העברית, והשתדלנו שלא להעלות לעז על שׂפתנו; קַנָּאִי, קַנַּאי – 1. מי שמצטער על הצלחתו של אחר, מי שמאחל לעצמו מה שיש לאחר: הקנאה עלולה להעביר את הקנאי על דעתו; 2. מי שמקנא או חושד בחוסר נאמנות של בן זוג: הוא בעל קנאי ומסוכן לנישׂואינו; 3. חסיד נלהב של מנהיג או של רעיון או של השקפה וכד׳: הוא קנאי לרעיונותיו ונלחם כדי לממשם; קנאי השׂפה העברית הטיחו דברים בי שאיני נלהב מחידושי האקדמיה; אש הקנאה – כינוי לרגש קנאה עז: אש הקנאה אינה מניחה לו כי אש האהבה שׂורפת את ליבו; מאה מיתות ולא קנאה אחת – אִמרת חכמים בגנות הקנאה שהיא קשה לאדם; קִנאַת סופרים תרבה חוכמה, קנאת סופרים – תחרות בין אנשי רוח מעודדת אותם ליצירה פורייה ונמרצת בשל הרצון לעלות על אחרים בחוכמה, בהשׂכלה ובהישׂגים בתחום המדע, האומנות וכד׳: המשפט ׳אני רוצה לכתוב כמוהו׳ עשׂוי לנבוע גם מקנאת סופרים; בכול אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו – הגאווה גוברת על הקנאה כשמדובר בבן או בתלמיד; קנאת הפין – תשוקתה המודחקת של אישה להיות בעלת איבר מין גברי; התפקע, התפוצץ, בער, להט מקנאה (משׂנאה, מתשוקה) – היה מלא בהן, הן כילו אותו; התקנא בִּיֶרֶךְ חברו – התקנא ביופיו או במצבו; חַמדָן – אדם החושק בדברים שאינם שלו, בעל תאווה שרוצה מאוד משהו שאינו יכול להשׂיגו או שאסור עליו, וכן – רודף בצע, בעל נפש רחבה, המתאווה לכול: עיניה החמדניות שוטטו לצוד ציד, והיא הייתה גוזלת וחומסת בלא כל בושה; חַמדָנוּת, חמד – התאווה לדבר אסור או לדבר שקשה להשׂגה, הראה רצון עז להשׂיג משהו שאינו שלו או חֵשֶק עז לקבל משהו שאינו יכול להשׂיגו או אסור עליו: הדיבר האחרון בעשׂרת הדיברות הוא לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ, אך חמדנותי גברה עליי; מעשׂיו מלמדים על חמדנותו לבֶצע כסף ולכן מעל באמון; מבט חמדני – מבט המביע רצון והתאוות בדבר ששייך לאַחֵר או השתוקקות לו: האיש הענק התהפך, פקח עיניו ולטש מבט חמדני בנערה החטובה; אל ישתה אדם בכוס זה וייתן עינו בכוס אחר – לא ראוי לקנא בזולת ולחמוד כל אשר לו; מאה מיתות ולא קִנאה אֶחָת – אִמרַת חכמים בגנותה של הקנאה שהיא קשה לאדם ומייסרת אותו ייסורי נפש קשים מנשׂוא; נִכוֶוה בְּחוּפָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ – התקנא בכבודו: כשיצא ראובן ראשון מן המבחן, נכוו חבריו מחופתו והתעוררה בליבם טינה עליו; גַם לִי גַם לָךְ לֹא יִהְיֶה – הסכים שלא ליהנות מדבר, ובלבד שגם הזולת לא ייהנה ממנו; הדשא של השכן ירוק יותר – מה שיש לאחרים נראה לנו יפה יותר ממה שיש לנו; צָרוּת עַיִן – קִנאה, חוסר רצון לראות בטובת אחֵרים: עינו צרה בהצלחת עמיתו בעבודה ובקידומו; עינו צרה בחברו – הוא מקנא בו או אינו רוצה בטובת חברו: עינה של חמותי אינה צרה בכלתה; לטישת עיניים, לָטַשׁ עיניו ל־ – נָשָׂא עיניו ל׳, חָמַד, התאווה: הלך אחר עיניו ולטש עיניו למִשׂרת המנכ״ל; לטישת עיניים מקנאה – נעיצת מבט נוקב או מאיים בשל קנאה; ניקר עיניים – נקט

פעולות כדי למשוך תשומת לב ולעורר קנאה; מנקר עיניים – צעקני וראוותני, בולט באופן מופרז לעומת הסביבה וגורם לקנאה: במדינתנו יש עשירון עליון ואלפיון עליון שאוהבים לנקר עיניים לשאר התושבים; אין אישה מתקנאת אלא בְּיֶרֶך חברתה – האישה המקנאה או הדואגת ליופייה הגופני ולמראה החיצוני: כידוע, אין אישה מתקנאת אלא בירך חברתה, ולכן עוררה הילדה היפה קנאה בקרב חברותיה; חֲרָטָה אֵינָהּ מעשׂה סוֹחֵר – אין דרכו של סוחר ותיק לחזור בו מעסק שהסכים עליו תחילה; עַיִן הרע, עַיִן רָעָה, עֵין הָרַע – נזק או פגיעה הנובעים, על־פי האמונה העממית, מצרות עין ומקנאה של הזולת, יחס שלילי, צרות עין, מבט רע העשׂוי לפגוע ולהזיק: עין הרע ויצר הרע ושׂנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם; צרות עין – קנאה, חוסר יכולת או רצון להכיר או להודות בהישׂג או ביתרון של אחרים: השׂחקנית הוותיקה הביטה בצרות עין ובחשש על הצלחתה המטאורית של הכוכבת הצעירה; עֵינָיו יָצְאוּ מֵחוֹרֵיהֶן – לטש את עיניו מקנאה, מתאווה וכד׳, הופתע ונדהם ממה שראה: עיני הבחור יצאו מחוריהן כשחברתו האהובה צחקה עם אחרים; אש הקנאה קדחה בליבו, כשנשלחים מבטי קנאה מכל עבר אל חברתו של חברו; הבכירה אכולת משׂטמה ומְזַּת קנאה על שאחותה הקטנה נישׂאה, וכבר פתח האל את רחמה; הקנאה מדברת מתוך גרונו; פסקו מלשׂמוח זה בזה; עֵינו של אדם צרה בטובת חברו; בכול אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו; מי שקנאה בליבו, שיתפוצץ ויתפקע מקנאה; אף שסרה קנאתי, עדיין היא מקננת בי כי עדיין אני רוגז על הצלחת שכני; אש הקנאה קדחה בליבות חברותיה כשנשלחו מבטי הגברים מכל עבר אל חמוקיה החשׂופים והמטריפים; אלף עיניים לקנאה ואף לא אחת מהן נכונה; הקנאה כאש, כשאין לאש עצים, היא מכלה את עצמה; יהי רצון שלא תעלה קנאתי על אחרים, ולא קנאתם עליי; מי שעיניו צרות בתלמידי חכמים, מתמלאות עיניו עשן; כשהקנאה פוחתת, פוחתת גם האהבה; מוטב שאויביי יקנאו בי, משאקנא אני בהם; הזורע קנאה, קוצר איבה; אין אדם מטיל אבן, אלא בעץ טעון פירות; הקנאה אינה אלא שׂנאה לאושרם של אחרים; הקנאה היא פקעת של פגעים רעים: היא מחממת בחיקה את השׂנאה, מחלחלת נחיתות לתוך הנפשות, זורעת עצבות בלבבות ומקימה מחיצה בין האדם ובין אושרו; הקנאה אכלה את לבבו כשעלה בידי חברו לנקר את עיני ידידותיו; מעשׂה בריבה שחמדה את יופיו של רוֹבֶה חמוד; הקנאה, התאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם > אהבה! רעות! שׂנאה!

קנייה!

נִקְנָה, קְנִיָּה, קָנָה – 1. רכש, לקח, קיבל, השׂיג דבר תמורת כסף: לא קנה את החפץ במחיר הזדמנותי, אלא בדמים מרובים; 2. סיגל, רכש, השׂיג, למד (יֶדע, חוכמה, השׂכלה, תכונות, הרגלים, מִקצוע, מיומנות, תורה וכד׳): אין התורה נקנית אלא בחבורה; היכן קניתי נימוסים טובים אלו? 3. השׂיג דבר מה באמצעות מעשׂים כלשהם, אופן התנהגות מסוים וכד׳: עד מהרה הוא קנה את אמונם; העושׂה מצווה אחת קונה לו פרקליט אחד; קנה את לִבּו – רכש את אהבתו; קָנָה בכסף מָלֵא – שילם הכול במזוּמָנים: את הכרטיסים להצגה הזאת קנינו בכסף מלא; קָנָה עולמו (בשעה אחת), קָנָה את עולמו – זכה להצלחה על ידי מעשׂה אחד, נחל הצלחה גדולה, זכה להכרה, קנה לו פרסום ותהילה: הנשׂיא ויצמן קנה את עולמו בתגליתו החשובה בתחום הכימיה; קנה לו שביתה – קבע מקום מושבו במקום מסוים, התיישב ישיבת קבע: האורח קנה לו שביתה בביתנו, ולא נראה שהוא מתעתד לעזוב בקרוב; הרעיון קנה לו שביתה במחשבותיה וטרד את מנוחתה בלא הרף; קנה לעצמו שם, קנה לו שם, קנה את שמו, קנה שֵׁם – התפרסם, נודע ברבים: החוקר קנה לו שם עולם בזכות תגליתו; קנה לו חֲזָקָה – השׂיג זכות שליטה, החזקה או בעלות על משהו: כעבור שנים של מגורים על קרקע המדינה קנה לו השבט הבדווי חזקה עליה; קנה במשיכה – [מליצי, באירוניה] לקח בסתר ובלא רשות, רכש בדרך לא כשרה, גנב, ׳סחב׳; קנה לו אחיזה ב־, קָנָה אֲחִיזָה בְּ־ – נֶאחז ב־, נעשׂה שוּתף לבעלים, השתרש, התערה: מנהג חדש קנה לו אחיזה במקומותינו: בחורים צעירים עונדים עגיל באוזנם; המוצר החדש קנה אחיזה במדינות אוֹאִי־סִי־דִי; קניית דעת, קנה דעת – השׂכיל, הרחיב אופקים, סיגל לעצמו ידיעות; תפס את ליבו, קנה את ליבו, שבה את ליבו – רכש את אהדתו, עורר בו אהדה או אהבה, הקסים אותו, רכש את אמונו, את חיבתו, את התעניינותו וכד׳: המדריך קנה את ליבם של חניכיו בזכות חוש ההומור שלו; הוא שבה את ליבה בנועם דיבורו והליכותיו; קנה חתול בשַׂק, מכר חתול בשַׂק – עשׂה עִסקה בדבר הסמוי מן העין, כלומר בלי לבדוק תחילה את טיבו: פְּתח את האריזה ובדוק את המוצר – אל תקנה חתול בשק; קנייה קבוצתית, קנייה חברתית – התאגדות קונים לשיפור כוח המיקוח מול ספק מוצרים או שירותים; תו קנייה – שובר שעליו מצוין ערכו במטבע מסוים, וניתן להשתמש בו לשם תשלום בעסקים המכבדים תו זה; טְרֵייד־אִין > מכירה בהמרה, קנִייה בַּהֲמָרה – שיטת מִסחר, המבוססת על החלפת מוצר ישן או משומש בחדש, בתמורה להוספת הֶפרש השׁוֹוִי (ההפך: מכירה בהמרה): קנייה בהמרה נפוצה בקניית מכוניות ומכשירי חשמל; כוח קנייה – אפשרות הניצול של הכסף לרכישת מוצרים, שירותים וכד׳, כושר הרכישה של מטבע: האינפלציה מחלישה את כוח הקנייה של המטבע המקומי; הַקְנָיָה, הִקְנָה – 1. הנחיל למישהו ידיעות, הרגלים, ערכים וכד׳, הטמיע אותם בו כך שיהיו חלק מאישיותו: בית הספר מקנה לתלמידיו ידע והרגלי למידה; 2. נתן, העניק: הוותק הרב במפעל אינו מקנה לך זכויות יתר; 3. העביר רכוש למישהו, העניק לו חזקה ברכוש כלשהו; אין אדם מַקנה דבר שלא בא לעולם – דבר שאינו קיים במציאות אין לשׂאת ולתת עליו; קַנייָנוּת, קַניָין – סוכן של חֶברה מסחרית או תעשׂייתית הממונה על רכישה של סחורה או חומר גלם בסיטונות למטרות ייצור או שיווק: הקניינית שָׁבָה מחו״ל והביאה מותגים חדשים; בשבוע האופנה מגיעים לארץ קנייני אופנה; קִניין – דבר מוחשי או מופשט שהוא בבעלות של מישהו; זכות הקִניין – זכותו של אדם להשתמש בנכס פיזי או רוחני או למנוע אחרים מלהשתמש בו או מלפגוע בו. מבחינים בין סוגי קִניין אלו: מקרקעין, מיטלטלין, קניין רוחני, זכויות מוקנות; קניין רוחני – 1. רכוש (כגון מושׂג, רעיון, עיצוב, מוזיקה, סרט, ספר, המצאה, יצירת אומנות, תצלום, ציור, תוכנת מחשב, סֶמל או מילה שמזהה מוצר מסחרי, עיצוב מוצר) שנוצר ממאמץ המוח (לחשוב, להבין ולנתח) ושֶׁיֵּש לאדם זכות ובעלות עליו; 2. תחום העוסק בהגנה על רעיונות, על תוצאותיהם ועל ביטוים המעשׂי, ובכלל זכות או רישום (כגון פטנט, סימן מסחרי, סוד מסחרי או זכויות יוצרים) הקשורים או המגינים על נכס זה. הצד השווה להם הוא היותם קניינים חסרי יֵשות פיזית: התנ״ך הוא הקניין הרוחני של העם היהודי; קִניין הציבוּר – רכוש השייך לכלל: גני העיר ובניינים אלו הם קניין הציבור; דיני הקניין – חוקים העוסקים בשיוך של נכס מסוים לבעלים של אותו הנכס; קִניין סִפרוּתי – הזכות המשפטית הבלעדית שיש למחבר על כל עותק של יצירה ספרותית שכתב, וכן לשכפל, לפרסם, למכור או להפיץ את יצירתו; מס קנייה – מס עקיף (מס צריכה) המוטל על קבוצות מוצרים לצרכן, והמחושב כאחוז מסוים מהמחיר הסיטוני של המוצר; קדחת קניות – התלהבות יתרה לקנות: חג המולד יחול בעוד כשבוע, והעולם הנוצרי נתון בקדחת קניות: הוא יסתער בהמוניו על החנויות; בֶּהָלַת קניות – קניית כמויות גדולות במיוחד של מוצר כשצופים מחסור בו, כגון אחרי אסון או לפני מלחמה, לפני עליית מחירים או לפני סופת שלגים או הוריקן, לפני צו ממשלתי האוסר על מוצר מבוקש וכיו״ב; בהלת מכירה – שוק שבו רבים מוכנים פתאום למכור בכל מחיר (כגון כשיש חשש להתמוטטות עסקים או להתמוטטות כלכלית); חֲכִירָה – העברת הזכות מאדם או מגוף לאדם או לגוף אחר להשתמש בנכס בדרך כלל לתקופה של חמש בחוזה. חכירה לתקופה יותר מ־25 שנים נקראת ׳חכירה לדורות׳; חָכַר – רָכַש זכות שימוש בקרקע, בציוד, במבנה או בנכס אחר לזמן ממושך, רכש זכות להפקת רווחים מעסק, מחֶברה וכד׳ על ידי חכירה תמורת תשלום קבוע לזמן מסוים: בטיסת שֶׂכֶר חוכרים מטוס לנסיעה אחת מסוימת; הַחכָּרָה, הֶחכִּיר – מסר נכס כלשהו (כגון קרקע, מגרש, בית) לשימושו של מישהו לזמן מוגדר תמורת תשלום קבוע, מסר בחכירה: המועצה האזורית החכירה חלק מן החוף להקמת כפר; צַרכָן – מי שקונה נכס או מקבל שירות לשימוש שעיקרו אישי, ביתי או משפחתי (שלא על־מנת לסחור בהם): הצרכנים הדירו רגליהם מבית עסק זה בשל השירות הלקוי; קליינט > לָקוֹחַ – קונה, צרכן, מי שנזקק לקבל ייעוץ ממומחה (כגון עו״ד, רופא) או מארגון מקצועי, טיפול או שירותים מקצועיים; בתחום המשפט הלקוח הוא מַרשֶׁה – מַרשִׁי, מַרשָׁתִי, ובענייני בריאות הוא גם חולה, פונה, מטופל: בשל המחירים הגבוהים הפסיקו הלָקוחות לבוא לחנות; הרופא דיווח על כל אחד מן הפונים או המטופלים; קלִייֶנטוּרָה > לָקוֹחוֹת – 1. כל הלקוחות או הצרכנים הקבועים של עסק: לבעלת הבוטיק הזה יש לקוחות קבועים, ואילו לספרנית יש קהל קורים משתנה; 2. כל בני האדם או החבָרות הנזקקים לשירותי בעל מקצוע, מומחה וכד׳ תמורת תשלום; תְמוּרָנוּת (clientelism) – מערכת יחסים בין שני צדדים שבה הצד החזק מעניק הטבות לצד החלש (לקוח) תמורת רווח פוליטי; חֲזָקָה – 1. זכות על רכוש, על החזקתו, על השימוש בו וכד׳, המוקנית עקב פעולה של המחזיק בנכס, בעיקר עקב תקופה מסוימת שבה החזיק בנכס ללא ערעור של אחר על כך; 2. זכות, בעלות על דבר מה: לסבתי הייתה חזקה על חלוקת מכלי גז בצפון תל אביב; בְּעָלִים – מי שדבר מה בבעלותו החוקית: הבעלים החליטה שלא למכור את מפעל השוקולד; דָמִים – כסף, מָמון, מחירו של דבר: אל תעמוד על המיקח בשעה שאין לך דמים; קְרִיאָה לִפְעוּלָה – הוראה, הנחיה או בקשה המעודדת את הקהל להגיב מייד – להיכנס לאתר, להשיב מוצר, לרכוש או שלא לרכוש מוצר וכיו״ב; רִיקוֹל (recall) > קריאה לַהשבה, קריאה להחלפה, קריאה להשבת המוצר – קריאת יצרן למי שרכש מוצר מסוים שלו, להחזיר את המוצר לחֶברה להחלפה, לתיקון או לפיצוי עקב פגם שנתגלה בו: חֶברת ׳שטראוס׳ קראה להשיב את מוצרי השוקולד כי יש חשש בהם לחיידק סלמונלה; בהַקָפה – קנייה או מכירה של מצרך או שירות

בחשבון פתוח, והתשלום ישולם במועד אחר; הֶיצֵעַ – כמות מוצרים או שירותים הזמינה למכירה בשוק מסוים: סחורה שהֶיצֵעָהּ גדול מן הביקוש מחירה יורד; ביקוש – נכונות, דרישה ואפשרות של קונים לקנות בכספם מוצרים או שירותים במחיר ובזמן מסוימים: בעקבות הפחתת המס יש ביקוש בלתי נדלה למוצרים מיובאים; ביקוש אפקטיווי – כמות המצרכים והשירותים שירכשו מי שבידם האמצעים לרכוש אותם בזמן במחיר מסוים; אוֹנָאָה, הונאה, הונה – 1. רימה, הטעה, הוליך שולל לרוב בענייני כספים, ביטחון ועוד; התנהג בצורה לא ישרה או שיקר כדי לגרום למישהו להאמין לדבר שאינו נכון: הלקוח המרומה טען שהונוּ אותו ודרש שיחזירו לו את כספו; 2. החדיר מידע או רושם מגמתי באמצעות פעילות יזומה כדי להשפיע על תפיסות היריב, להוליכו שולל, להביאו לידי הערכה מוטעית של המצב; אוֹנָאַת דְּבָרִים – עמידה על המיקח בשעה שאין לו כסף לקנות; אוֹנָאַת מָמוֹן – רמאות בענייני כסף או במיקח וממכר; עמד על המֶקַח, עמד על המיקָח – התווכח על המחיר, תיגֵר, התמקח, נשׂא ונתן על המחיר: כשעמד על המיקח פשפש בארנקו ודקדק בכל פרוטה ופרוטה שהוציא ממנו; מיקח טעות – עסקה לא כדאית, קנייה שטעה בה אחד הצדדים (במחיר הסחורה או בטיבה), ולכן יש רשות לצד המפסיד לחזור בו מן הקנייה; נָעַץ קָנֶה במקום – קנה לו אחיזה, השתקע והתבסס במקום: לא היה קל לנעוץ קנה במקום יישובנו החדש כי לא היו מים וחשמל; מֶקַח וּמִמְכָּר, מִיקח וּמִמכָּר – 1. מסחר; 2. משׂא ומתן בין קונה למוכר כאשר הקונה מציע מחיר נמוך והמוכר מבקש מחיר גבוה עד שמגיעים להסכמה על מחיר המניח את דעת שני הצדדים: כל חייו עסק במיקח וממכר של סחורות מזדמנות, ופעמים הפסיד; יָד רִאשונה – [בלשון הדיבור] כינוי לדבר המועבר מבעלות לבעלות, ושמעביר הבעלות היה הראשון שהשתמש בו: מכונית יד ראשונה למכירה במצב טוב; מועדון צרכנים – התאגדות לקוחות שמטרתה לקבל הנחות והטבות בפעילות צרכנית, בזכות גודלה של ההתאגדות, המקנה לה כוח קנייה גדול [ההתאגדות במועדון צרכנים נעשית על פי מאפיין משותף, כגון מקצוע או מקום עבודה]; נִכְסֵי דְנָיְידֵי, מִיטַלְטְלִין – 1. נכס מוחשי שאפשר להעביר ולטלטל ממקום למקום [ההפך: נַדלָ״ן = נכסי דלא ניידי; קיימת גם הצורה: 'נכסי מיטלטלין', וביחיד: 'נכס מיטלטלין']: דירתו נמכרה לפירעון חלק מחובותיו, ואף המיטלטלין שהיו בה נמכרו בהליכי הוצאה לפועל; 2. חפצים אישיים שאדם לוקח עימו בצאתו לדרך: העולה החדש ירד מן המטוס ומיטלטליו בידיו; 3. [בחוק] דומם או חיה, לרבות כסף, פרי עצים וגפנים, דגנים, ירקות ויבולים אחרים ומים, בין בתלוש ובין במחובר; מועדון לקוחות – כינוי לרישום של לקוח, של חנות מסוימת או של רשת שיווק, כחבר ברשימת הלקוחות של גוף זה; מועדון הנוסע המתמיד – מועדון לקוחות שמפעילה חברת תעופה, חברת רכבות וכד׳ כדי לטפח ולבסס יחסי נאמנות בינה לבין לקוחותיה; כרטיס אשראי – לוחית או חפץ אחר לשימוש חוזר המיועדים לרכישת נכסים מאת ספק ללא תשלום מזומנים מיידי של התמורה; כרטיס בנק – לוחית או חפץ אחר לשימוש חוזר, המיועדים למשיכת כסף באמצעות מכשירי בנק ממוכנים או לרכישת נכסים בדרך של חיוב חשבונו של לקוח בתאגיד בנקאי וזיכוי אדם אחר על ידי שימוש בכרטיס במכשיר המיועד לכך במקום עסקו של הספק; כרטיס חיוב – כרטיס אשראי, כרטיס בנק, כרטיס תשלום, או לוחית או חפצים אחרים המיועדים לרכישת נכסים, כפי שיקבע שׂר המשפטים בהתייעצות עם נגיד בנק ישׂראל ובאישור ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת; כרטיס תשלום – לוחית או חפץ אחר לשימוש חוזר, המיועדים לרכישת נכסים מאת הספק, שניתן לצבור בהם ערך כספי בדרך של טעינה חוזרת, למעט לוחית או חפץ כאמור הניתנים לטעינה בכסף מזומן בלבד כאשר לא ניתן באמצעותם לחייב את חשבון הלקוח; תשלומים לשיעורים –תשלום סחורה, שירות או החזרת חוב שמשלמים לא בבת אחת אלא לאורך זמן: קיבלתי הלוואה ואפרע אותה בתשלומים לשיעורים; חוזה מֶכֶר – מסמך כתוב בין קונה למוכר שבו מסכים המוכר למכור סחורות או שירותים הנקובים בו, והקונה מסכים לקנות ולשלם בעד אותם סחורות ושירותים את המחיר שהוסכם עליו; נָפַל על המציאה, קנה את הרעיון, קפץ על המציאה – מיהר לנצל דבר, רעיון או הזדמנות שנראים לו חדשים או מצוינים, מיהר לרכוש דבר שנזדמן לידיו או להשתמש בו: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי ממנו טרמפ; חובש בית המדרש – מי ששקוע כל ימיו בלימודים או מי שקנה חוכמה אך אינו בקי בהוויות העולם: מה לחובשי בית המדרש ולסִפרות העברית? חֶברַת שפע – חֶברה בעלת רמת חיים גבוהה, הנהנית ממוצרי צריכה ושירותים למכביר; משׂא ומתן, ניהל משׂא ומתן > נָשָׂא וְנָתַן – כינס דיון כדי להגיע להסכם בעניין כלשהו, דן עם אחר כדי להגיע להסדר על עניין כלשהו: תהליך המשׂא ומתן בדבר קניית הבית ארך כמה חודשים; סִפרֵי אחוּזה – תיקי משׂרד המקרקעין שבעלוּת על קרקעות נרשמה בהם; ספיגת כספים מן הציבור – אמצעי ממשלתי לריסון האינפלציה על ידי הפחתת כוח הקנייה שבידי הציבור [כגון בהגברת המיסוי, במכירת איגרות חוב, בהקטנת האשראי הבנקאי]: נוכח ממדי האינפלציה תנקוט הממשלה כמה וכמה צעדים לספיגת כספים ולהידוק החגורה במשק; צריכת ראווה – התנהגות שוק חריגה כשהצרכן קונה מוצרי ראווה כדי להרשים אחרים, ולא כדי לספק צרכים ממשיים; תרבות הצריכה – חומריוּת וקניית מוצרים שהם מעבר ליכולתו הכספית של הקונה או מעבר לצרכיו; ישב בבית המדרש, קרא ושנה וקנה שלמות בתורה; תחילה ריפד את רעותם במגדני ידידות, ואחרי כן קנה את ליבה לעולמים; אין חבר נקנה אלא בקשיי קשיים; דרך העולם שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו, ואחר כך יקנה דירה, ולבסוף יישׂא אישה; הקונה זקוק לאלף עיניים; התרועֵעַ עם זה ועם ההוא, אך רֵעַ ממש לא קנה לו; אין זקן אלא מי שקנה חוכמה; אל תקנה מה שאתה רוצה, אלא מה שאתה צריך; חיזור על חלונות ראווה מגביר את הֶתקף הקניות; דקדק בפרוטה ועמד על המיקח; המעות והשטרות אינם מתחממים בכיסו > כסף!

קִרבה! נגישות!

קרבה. קִרבָה – 1. הימצאות סמוכה למקומו של אדם או של דבר לעומת אדם או דבר אחר: בזכות קרבת ביתנו לבית הספר, אני הולך ברגל אליו; 2. קשר רגשי או רוחני מתמשך ומחייב בין שניים או יותר הדומים בנטיותיהם, בהשקפותיהם, בטעמם וכד׳ (כמו במשפחה, בחברוּת, בנישׂואים, בזוגיות או בקשר בין אישי אחר) שבו למשתתפים יש מידה מסוימת של השפעה הדדית בתחום המחשבה, הרגשות והמעשׂים: ביקשתי את קרבתה כי שאפתי להיות במחיצתה ולקשור איתה קשרי ידידות, חיבה או אהבה עימו; קִרבַת חיתוּן – קרבה הנוצרת בעקבות נישׂואים; קִרבַת דָּם – קרבה מבחינה גנטית, קרבה משפחתית: בין אחים קיימת קרבת דם; קִרבַת חיתוּן – קִרבה הנוצרת בין בני משפחותיהם של החתן והכלה בעקבות נישׂוּאיהם; בקִרבַת מקום – מקום סמוך, בסמוך, בסביבה; ביקש את קִרבָתו של מישהו – ביקש את חברתו, שאף להיות במחיצתו, שאף לקשר של ידידות, חיבה או אהבה עימו: הוא ביקש כל הזמן את קִרבתה; יחסי קִרבה – יחסים קרובים, קשרי ידידות והבנה בין שני אנשים, קשרים אינטימיים; קִרבַת משפחה – הקשר שקיים בין קרובי משפחה, הקשר בין מי שיש ביניהם קרבת דם או קרבת חיתון; קָרַב – התקרב, ניגש קרוב יותר, הגיע סמוך למישהו או למשהו: קרבו אליי בבקשה; 2. נעשׂה קרוב יותר בזמן, עמד לקרות עד מהרה; התקרב מועדו, הגיע זמנו עד שהיה קרוב להתממש: מועד בר המצווה הולך וקרֵב; קרבו ימיו – בא זמנו, הגיע שעתו: קרבו ימיי להשתחרר מצה״ל, ולכן אין אימת המפקד עליי; קירוב, קֵירֵב – 1. גרם לאדם או לדבר להיות קרוב יותר לאחר: קירבתי את הכיסא אל החלון כדי שאביט החוצה; 2 גרם לאדם להתקרב נפשית למישהו, יצר ביניהם קשר קרוב, יחסי קרבה, חיבה או ידידות: החוויות שעברו יחד קירבו אותם זה לזה; מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך יְרַחֲקוּךָ – הכול נקבע לפי התנהגותו של אדם ולפי מעשׂיו שהרי הם הקובעים את יחס הבריות אליו: לא כדאי לך לקבול על מעשׂי שכניך כי מעשׂיך יקרבוך ומעשׂיך ירחקוך; קֵירוּב בָּשָׂר – מגע הדדי קרוב, גוף ליד גוף: לא ישנתי איתה בקירוב בשׂר זה כמה ימים; קירוב דעת – הבנה הדדית, קרבה בהשקפות: אף שאין קירוב דעת בין שכניי, אנו מהלכים לרוב בשביל הזהב; הקרבה, הִקרִיב – ויתר על דבר יקר או חשוב לו (ואפילו על חייו) למען מטרה מסוימת, בייחוד כדי לזכות במשהו רצוי או כדי למנוע דבר לא רצוי: אנו מוכנים להקריב הרבה מאוד למען ילדינו; קְרוב משפחה – בן משפחה בדרגת קרבה כלשהי למשפחה: לחתונה הזמנו רק קרובי משפחה וחברים טובים; קרובים נעשׂו רחוקים – קרוביו וידידיו של אדם עזבוהו והתרחקו ממנו בשעת צרתו או כשלא צפויה להם עוד טובת הנאה ממנו: משירד מנכסיו – קרובים נעשׂו רחוקים; קָרוב רָחוק – מי שיש לו קִרבה משפחתית קלה לאדם אחר, קרוב משפחה שאינו שייך למשפחה המצומצמת (הורים, בנים, נכדים, דודים, דודנים, גיסים וכד׳), אלא קשור אליה בקשר רחוק יותר: מתארח אצלנו קרוב־רחוק של אשתי, הדודן השני של סבתה או משהו כזה; קָרוב לַצַּלַחַת > מקורב למלכות, קרוב למלכות – מי שקשריו ניכרים עם בעל עמדה והשפעה על מוקד כוח, עם בעל ממון, עם מקבל החלטות וכד׳ באופן המאפשר לו להפיק מכך תועלת אישית, מקובל ואהוב על השליט או בעל השפעה אצלו: אף שהיה מקורב למלכות, פיטרו אותו ויצאה משפחתו בשן ועין; קָרבו יָמָיו – הגיעה שעתו, בא זמנו: כרסה של רעייתי בין שיניה, ולכן קרבו ימיה ללדת; וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דוד לָמוּת; טוב שכן קרוב מאח רחוק – טוב שכן שעשׂוי להועיל יותר מקרוב שגר רחוק או אומנם טוב שכן קרוב, אך רחוק מלהגיע לטיבו של אח; אדם קרוב אל עצמו, אדם קרוב אצל עצמו, אדם קרוב לעצמו – כל אדם דואג בראש ובראשונה לטובתו ולרווחתו, אדם פועל לענייניו, אדם חושב קודם כול על עצמו: מובן שכל אחד קרוב לעצמו, ולכן החדשות הקורות במדינתנו מעניינות אותנו יותר משל המדינות האחרות; קִרבַת לבָבות – אַחדוּת רִגשית; גדולה לגימה שמקרבת רחוקים – מימרה בשבחה של שתיית כוס 'לחיים' במסיבת רעים שמסייעת ליצור חיי חברה; נישׂואי קרובים – נישׂואים בין קרובי משפחה שבהם בני הזוג הם

דודנים שניים (משמע הסב או הסבה של האחד הוא אח או אחות של הסב או הסבה של האחר): יש מבכרים נישׂואי קרובים עם קרובי ליבם ואהובי נפשם; **החוגים המקורבים** – בני אדם המקורבים למישהו והנהנים מאמונו: החוגים המקורבים לשׂר מסרו על כוונתו להגיש את התפטרותו בימים הקרובים; **קירוב דעת** – הבנה הדדית, קרבה בהשקפות: כשיש קירוב דעת בין חבריי, הכול מתנהל על מי מנוחות; נֶפּוֹטִיזם < **העדפת קרובים** – נוהג שלילי של בעלי שׂררה להעדיף במינוי למשׂרה קרוב משפחה או חבר, אף שחסרים לו הכישורים המקצועיים, לרבות מתן יתרון, זכות מיוחדת או תפקיד כלשהו [ש״ת: נפוטיסטי]; **ניצב על פלוני** – עמד סמוך לפלוני: איני אוהב שניצבים עליי בשעת עבודתי כדי לדקדק אחר מעשׂיי; **סמיכות** – קִרבה במקום או בזמן בין דברים, קשר של דמיון בין דברים, קרבה בתוכן בין עניינים שונים: הסמיכות של שלושת מעשׂי הגניבה גררה את המשטרה לחשוד כי מדובר באותו גנב; **סָמַךְ** – קירב, הסמיך, גרם סמיכות מקום או סמיכות זמן: למה סמכנו פרשה א לפרשה ב, ללמדך שיש קשר בין הדברים; **נסמך** – נמצא קרוב, הועמד ליד משהו, הועמד בסמוך או מייד לאחריו של משהו: למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דיבה שדיברה באחיה; למה נסמך עניין א לעניין ב, לומר לך מה עניין א הוא . . . אף עניין ב הוא . . .; **הוסמך, הסמכה, הִסמִיך** – 1. קירב שני דברים או עניינים זה לזה, הביאם בסמוך, קישר בין שני עניינים: הסמיך עשׂייה לאמירה; הַסמָכת ראשו לראשה העיד על קרבתם הרגשית; מדוע הוסמך יום הזיכרון לחללי צה״ל ליום העצמאות? 2. העניק תואר או תעודה למי שסיים את חוק לימודיו, לרבות הסמיך לרבנות, העניק תואר רב, מינה לכהונת רב, העניק סמיכה לרבנות; **בסמיכות ל־** – קרוב ל־: בסמיכות לפרעות בחברון נתכנס הקבינט כדי לדון כיצד לנהוג בפורעים; אָסוֹצִיַאצְיָה < **תַּסמִיך** – 1. קישור בין עובדות, רעיונות, פעולות, דימויים, גירויים ותגובות, זיכרונות וכד׳ כך שהופעתו של האחד בתודעה גוררת את הופעת האחר [מבחינים בין **תסמיך ישיר, תסמיך רחוק, סתמיך מְתוּוָךְ**]; 2. התהליך שבו שני פריטים (כגון רעיונות, רגשות, אירועים או תחושות) מתקשרים זה לזה כי יש להם משהו משותף, והתנסות בפריט הראשון מפעילה את השני: תסמיכים הם יסוד ללימוד עיוני ולהתנהגותנות; 3. סמיכות, הקשר או הדמיון בין מחשבות ורעיונות העולים זה אחר זה בזיכרון: צלילי הנגינה ששמעתי ממרחק העלו בי תסמיכים של ערב חורף קר וגשום מאחר שנשמעו כנקישות טיפות גשם בזגוגית החלון; לבית הספר הקודם שלו יש לו בעיקר תסמיכים שליליים; **סימוך, סימך** – לקשר בין מישהו או משהו באמצעות זיכרון, דמיון, רעיונות, אירועים, עצמים וכד׳; **קשר סימוכי** – קשר של תסמיך הגורר קשרי רעיונות: יש נואמים שסגנונם סימוכי; **סמיכות פָּרָשיות** – קשר בין עניינים למיניהם, שייכות בין שני עניינים: לפני כחודש היה באזור פיגוע דומה, והמשטרה בודקת אם יש סמיכות פרשיות בין שני האירועים; **חֵיק** – פנים של משהו, תוכו, קֶרֶב, במקום מוגן, העוטף מכל עבר, בקרב קבוצת אנשים, לרוב אוהבים, מגינים וכד׳: בתום הטיול הארוך שָׂמַחתי לשוב לחיק משפחתי; **הַשָׁקָה, הִשִּׁיק** – 1. נגע דבר בדבר: קודם שלגמנו מן המשקה השקנו כוסיות ובירכנו זה את זה; 2. קירב והצמיד דבר לדבר (בעיקר בצירוף ׳השיקו כוסיות׳); 3. הוריד כלי שיט למים לראשונה לאחר בנייתו וחנך אותו בטקס מיוחד: בטקס חגיגי השיקו אתמול בנמֵל את אוניית הנוסעים החדשה; 4. הכניס לשימוש מוצר חדש או התחיל בשיווקו: השבוע השיקה החברה את סִדרת האיפור החדשה; **השיקו זה לזה** – היו להם קטעי חיבור וחפייה, הייתה להם נקודה משותפת: התחומים שאנו עוסקים בהם משיקים זה לזה, ולכן רצוי שנשתף פעולה בהם; **שְׁלוּבֵי זְרוֹעַ** – שניים מחזיקים זה את זה בזרוע לאות קרבה: השניים טיילו שלובי זרוע; **נגיעה ב־, נגיעה ל־** – שייכוּת, קִרבה, יחס, קֶשר: אין לו שום נגיעה למבצעי השוד; **בא במגע** – 1. נגע בו, נמצא בקרבתו; 2. יצר קשר עימו, קיים איתו קשרים: אישי ציבור באו לאחרונה במגע עם אישים ערביים; **נשיקה, נָשַׁק** – נגע, נדבק, נצמד, התחבר: חסד ואמת נפגשו, צדק ושלום נשקו; משנשקו רעיונותינו החלטנו להקים חֶברת הֶזנק; אני אוהב את התקופה שבה חורף ואביב נושקים זה לזה כי לא חם מדיי ולא קר מדיי; **נתן פיו על פיו, נישוק, נִישֵּׁק** – 1. הצמיד את שׂפתיו למשהו או למישהו (לפניו, לשׂפתיו, לידו וכד׳) כדי להביע אהבה או חיבה או כברכת שלום, העניק לו נשיקה או נשיקות: הוא ניסה לנשקה, אך היא סובבה את ראשה; כשהגיעו העולים החדשים ארצה הם נישקו את אדמתה; **בַּר מגע** – אפשר או מותר לגעת בו: הפוני הזה הוא לא רק בר־מגע לילדים אלא גם מותר לרכוב עליו; **נָגֵעַ בדבר, נוֹגֵעַ בדבר** – יש לו שייכות ועניין בדבר, הוא צד מעוניין בדבר: אחותי לא תוכל להעיד כי היא נוגעת בדבר; **גּוֹי** – אדם שאינו יהודי, וכן – **עָרֵל, בן נכר, נוכרי, בן עם אחר, לא יהודי**: הידיעה על ירידתה מן הארץ ועל נישׂואיה לגוי הייתה לשׂיחת היום; **ארץ נוכרייה** – ארץ זרה שאינה המולדת: שנים היינו יהודים בארץ נוכרייה, משעלינו ארצה קראו לנו רומני, תימני, אתיופי, מרוקאי, רק לא יהודי; **נֵכָר** – 1. זרות, דבר זר, סביבה זרה; 2. ארץ זרה ורחוקה שאינה המולדת; **היצמדות, נִצמַד** – 1. נדבק למשהו או למישהו, התקרב אליו עד שנגע בו, דבק בו: סיכות ומסמרים נצמדים למגנט; 2. לא זז ממשהו או ממישהו: כל אחר הצוהריים הם נצמדו לטלוויזיה ולא עזבו אותה; **הִתנַכְּרוּת, הִתנַכֵּר** – העמיד פנים כאילו אין לו קשר או קִרבה אל מישהו או אל משהו, הראה זרות כלפיהם, התעלם מהם במכוון והתכחש להם: בני הזוג מסוכסכים מאוד ביניהם, והבעל מתרחק מאשתו ומתנכר לה; **כְּמטַחֲוֵי** – כמרחק הטווח של: עמדתי כמטחווי יידוי אבן בעת הפרעות הסֵדֶר; **כמטחווי אבן, חץ, יד, קול, קשת, רובה, תותח**; אִינטֶרָאַקציה < **הידודיות, יחסי גומלין, פעולת גומלין** – פעולת תקשורת עם מישהו (בעיקר בעבודה, במשׂחק או בשעת בילוי איתו), או השפעה הדדית שבה שניים (או יותר) פועלים יחד או משתפים פעולה זה עם זה: שׂיחה היא הידודיות חברתית, ובפיזיקה פעולת גומלין היא פעולה הדדית של שני גופים או שני כוחות הפועלים זה על זה; אִינטֶרַאַקטִיבִי < **הידודי** – 1. שם תואר להשפעה הדדית, לפעולת גומלין בין שניים ויותר; 2. פעולה שבה יש חילופי מידע במחשב, כעין דרשׂיח עם המשתמש באמצעות שאלות ותשובות על גבי המַצגת; **רֶצֶף** – רציפות, ביאת דברים בזה אחר זה; **סִדרָתִי, סִדרָה** – 1. קבוצת דברים או אירועים מסוג מסוים, הדומים זה לזה ויוצרים יחד חטיבה אחת או יחידה שלמה: הוא הוזמן לתת סדרת הרצאות בענייני המזרח התיכון; 2. שורה או רצף של דברים או אירועים מאותו סוג הבאים זה אחר זה: השנה התרחשה סדרת אסונות טבע מחרידים; הוא הואשם בסִדרת מעשׂי שוד מזוין; **סִדרה בהמשכים** – קבוצת תוכניות רדיו או טלוויזיה שכל פרק בה הוא המשך של הפרק הקודם, וכל הפרקים יחדיו יוצרים יחידה אחת: שלא כבסִדְרָה בְּהֶמְשֵׁכִים, בסִדְרָה כל פרק הוא סיפור לעצמו; **בתמידות** – כל הזמן, באופן תמידי, ברציפות, בהתמדה, בקביעות: החוק מחייב כל נהג לחגור חגורה בתמידות; בעת שהותו בחו״ל היא התכתבה בתמידות; **רציפות** – תכיפות, סמיכות, היות רצוף זה אחר זה: המשׂרד נעול שלושה ימים ברציפות, רציפות המאורעות; סִיקוּוֶנס (sequence) < **מַעֲקוֹבֶת** – רצף או סִדרה של פרטים, אירועים, פעולות, מספרים, תווים וכד׳ בעלי נושׂא משותף או בעלי מכנה רעיוני משותף, הערוכים בסדר כרונולוגי או אחר, והמובילים לתוצאה מסוימת: מי ידוע מה הייתה מעקובת האירועים לרצח? **שַׁלשֶׁלֶת** – שורה או רצף של דברים הבאים זה אחר זה בהמשכיות, התפתחות או רציפות הקשר בין עניינים שונים: כתבתי עבודה על שלשלת הדורות במשפחתנו; שלשלת אחת ארוכה מחברת יחד את כל הדורות; **תכיפה** – סמיכת פעולה לפעולה, עשׂיית דבר מה מייד אחר דבר אחר: אם אדם תוכף עשׂייה לאמירה; **תָּכַף** – 1. בא מייד לאחר קודמו, הופיע או התרחש ברציפות או בתכיפות, התקיים בתדירות גבוהה: התקלות במכונה הלכו ותכפו עד שלא היה מנוס מלהחליפה; 2. הסמיך דבר לדבר, חיבר דבר בתכיפות לדבר שקדם לו: כל ימות השנה תכף קימה להליכה לבית המדרש; **מִנֶּגֶד** – 1. ממול, לרוב מרחוק: כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא; 2. מן הצד הנגדי; **מה עניין שמיטה אצל הר סיני** – איזה קשר הגיוני יש בין השניים: המרצה שילב בשיעורו במתמטיקה גם ענייני פוליטיקה, מה עניין שמיטה אצל הר סיני? **בא בסוד** – היה שותף לסוד: בןגוריון וגם שׂרת החוץ גולדה מאיר באו בסוד העניין בלכידת אייכמן; **נושכים זה בזה, נשכו זה בזה** – קרובים מאוד ומדובקים זה בזה: שורה של חנויות עומדות בשוק סמוכות זו לזו ונושכות זו בזו; **שׂמאל דוחָה וימין מקרבת** – מראה אהדה מהולה בהסתייגות: השׂר ניהל טקטיקה של שׂמאל דוחה וימין מקרבת: מצד אחד הבטיח הבטחות, אך מצד אחר נמנע מוויתורים מחייבים מדיי; **תחת גג אחד** – באותו המקום, באותו הבית, באותה המסגרת: כל המוצרים תחת גג אחד; **זיקת גומלין** – קשר ותלות הדדיים: זיקת גומלין בין חיילי צה״ל לאזרחי המדינה; **עֶצֶם מֵעֲצָמָיו וּבָשָׂר מבשׂרוֹ** – בן משפחתו, חלק מהותי ובלתי נפרד ממנו: איך הוא יכול להכות ככה את בנו, הלוא בנו עצם מעצמיו ובשׂר מבשׂרו? **בשׂר מבשׂרו** – בן משפחתו: איך הוא יכול להתנהג ככה אל בנו, אל בשׂר מבשׂרו? **ביקור גומלין** – השבַת ביקור לאדם שביקר בביתו (של משיב הביקור); **עמד בחצי רגלו ב־** – היה מקורב במקצת אל: הקצינה עמדה בחצי רגלה בלשכת הרמטכ״ל ותוכל לשוחח בנק שיחת חולין עם סגנו; **עַל סַף** – בִּתחילַת: התינוק שנולד עתה הוא על סַף חייו; **בְּעֶברֵי פִּי פַּחַת, עַל עֶברֵי פִּי פַּחַת** – על פי התהום, בסכנה גדולה ביותר, במקום מסוכן מאוד: שתי המדינות איימו זו על זו לאורך שנים, והיו כיונה המקננת בעברי פי פחת; **על גבול** – קרוב מאוד אל, נוטה ל־: הסוחר עומד על גבול חַדלות פירעון; **עַיִן בְּעַיִן** – ראייה של ממש, בבהירות, פנים אל פנים: עין בעין ראינו כי מחלתה לא רפתה, ואפסה כל תקווה, וצורי למחלתו אַיִן; **ראייה חושית** – ראייה בעיניים ממש; **עמד במחיצתו** – 1. הגיע לדרגתו, נחשב כשווה לו; 2. היה קרוב אליו, היה ממקורביו (לרוב בשלילה): הוא היה אדם בלתי נסבל, לא היה אפשר לעמוד במחיצתו; **היה חלקו עם, שׂם חלקו עם** – השתתף עם, נמצא במחיצתו של: לא שׂמתי חלקי עם מי שיצא לטיול; **התדפק בשער, מתדפק בשער** – הנה הוא בא, הוא קרב ובא: החורף מתדפק בשער וטרם קנינו מעיל חם; **עמד אחר כותלנו, הנה זה עומד אחר כותלנו** – הוא מְמַשמֵש ובא, הולך וקרב,

מתקרב, יבוא בקרוב: הינה פסח עומד אחר כותלנו; בכפיפה אחת – יחד, בצוותא, נמצא איתו, שרוי במחיצתו: איני יכולה לדור עימו בכפיפה אחת; בְּמְחִיצַת מישהו – בקרבתו, בסביבתו, בחברתו: הוא איש נעים וחברותי, ואני נהנה לעבוד במחיצתו; שְׂדֵה רְאִייה – המרחב הנראה ברגע מסוים או בנקודה מסוימת בלי להזיז את הראש: שׂדה הראייה של אדם העומד על ראש הר נרחב משל אדם העומד במישור; קֶשֶׁר רְאִייה, קֶשֶׁר עַיִן – קֶשר בין בני אדם הנמצאים במרחק המאפשר להם לראות זה את זה: הייתי בקשר עין עם חברתו כדי לרמוז לה מתי יצא מההרצאה; שימש תלמידי חכמים – שירת חכמים ולמד מהם, קנה ידיעות במחיצת חכמים: מי שלא שימש תלמידי חכמים הוא עם הארץ; עֶבֶד מֶלֶךְ כְּמֶלֶךְ – מי שקשור למלכות מקבל כבוד מפני כבוד המלכות, מי ששוהה בקִרבת בני אדם ממעמד רם ונישׂא, זוכה גם הוא לכבוד: בזכות שכני, עלה בידי להיוועד עם המנכ"ל ולשטוח לפניו את בעיותיי, מכאן שעבד מלך – כמלך; הֲבָנָה הֲדָדִית – הסכמה בין צדדים לפעול באופן מסוים, אף שאינה מוגדרת באופן רשמי בחוזה או בהסכם; מִפֶּה לָאוֹזֶן – בצנעה, בסוד, בלחישה, באופן שלא נשמע ברבים: השמועה עברה מפה לאוזן ונתפרסמה בכל הכפר; לא בשמיים היא – אין הדבר רחוק, לא קשה להשׂיגו, הוא בר־ביצוע, לא קשה לַהֲבינו: על אף המשׂימה הקשה, לא בשמיים היא אם יהיה המימון הדרוש; לא מעבר לים היא – הדבר רווח ביותר, והוא בר השׂגה: תוכנית זו למרות קשייה אינה מעבר לים היא, ואפשר לממשה; תחת ידו – ברשותו, אצלו: עכשיו המכונית תחת ידי; סָמוּךְ ונראֶה – קרוב בזמן ובמקום ורואים אותו; קֶרַע צוֹהַר, קֶרַע חַלּוֹן, פָּתַח חַלּוֹן – אִפשר ללמוד, לדעת, להכיר וכד' חלק של משהו שהיה עלום עד אז: נאומו בנושׂא הפרפסיכולוגיה קרע צוהר לעולם חדש ומעניין; מַה לִי וָלוֹ? – ענייניו אינם מעניינים אותי, אין כל קרבה בינינו: מַה לִּי וָלָךְ כִּי בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי? דבוקים זה לזה – הם סמוכים וקרובים; עמד על סף – עמד לפני, היה קרוב ל־: החוקר עמד על סיפּה של השלמת מחקרו; ניגש סָמוּךְ ל־ – 1. עונה, חג וכד' עומדים לָבוא עוד מעַט: שני הידידים הִתקָרבו זה לזה 2. הניגוד בין היריבים פחת: שני הניצים התקרבו זה לזה בעמדותיהם; אחורֵי אוזנו – קרוב אליו, בקרבתו; מִתַּחַת לחוטמו – על ידו ממש: האויב לא הרגיש שהמרגל יושב ממש מתחת לחוטמו; היא בגדה בו מתחת לאפו; כדי תחום שַׁבָּת – שֶׁטח ברדיוס של אלפיים אמות (כ־1,400 מטר) מחוּץ לָעיר: חזור לאחוריך שעד כאן תחום שבת; במרחק ראייה – מרחק אינו רב שאפשר לראות ממנו עצם; בִּמֶרְחַק הליכה – מרחק אינו רב שאפשר לעבור אותו בהליכה ברגל; בִּסְמִיכוּת לְ־ – קרוב ל־; מָצְאָה יָדוֹ – היה יכול ל־: כל אשר תמצא ידך לעשׂות בכוחך – עשׂה; השׂיגה יָדוֹ – יכולתו הכלכלית הספיקה, יכול לעמוד בהוצאה כספית: אף שהשׂיגה ידי לממן את כל הוצאות הדירה, חזרתי לגור בבית הוריי; לו מצאה ידי פרנסה טובה, היו חיי גן עדן; להוותנו, לא השׂיגה ידינו לקנות חלה ודגים לשבת, וכמעט הגענו עד פת לחם; בְּהֶישֵּׂג יָד – 1. בקרבה גדולה, בנקודת מרחק או זמן שניתן להגיע אליה בקלות, במקום קרוב שהיד מגיעה אליו: סידרנו את הארונות במטבח באופן שרוב הכלים יהיו בהישׂג ידנו; 2. באפשרותו החומרית של אדם, ביכולתו הכספית, מה שידו משׂגת: צר לי, מעדנים יקרים שכאלה אינם בהישׂג ידי; מַשַּׂג יָד – השׂגת יד, אפשרות, יכולת: צרכיי רבים ממשׂג ידי; בִּטְוַוח הושטת יד מ־ – במרחק הושטת יד כדי לתת או לקבל דָבָר: היינו בטווח של הושטת יד, ובכל זאת לא דיברנו; יָשַׁן בקֵירוּב בָּשָׂר עם – ישן בקרבת גוף עם: כל הלילה ישננו בקירוב בשׂר ונעם לנו; רָבַץ לפתחו – היה קרוב אליו, שהה ארוכות בפתח ביתו בציפייה למשהו: שיטה זו לא נתקבלה כי קשיים ותקלות רבצו לפתחה; אַל־גַעַת – אסור לנגוע; יַחֲסֵי אישות, יַחֲסֵי מין – הזדווגות, קשרי מין, בעילה והיבעלות, משגל, מגע מיני: השופט דחה את טענת החשוד באונס שהבחורה קיימה עימו יחסי מין מרצונה; יַחֲסֵי אנוש – יחסים בין בני אדם, בעיקר בין עובדים ובין עצמם או בין המנהלים ובין העובדים: יַחסֵי האנוש במפעל טובים בזכות מנהלו; יַחֲסֵי שְׁכֵנוּת – יְחסים בין שכנים הגרים זה ליד זה: בין שני השכנים שׂוררים יַחסֵי שכנוּת טובים; יַחֲסֵי גומלין – פעולה הדדית או השפעה הדדית בתקשורת עם מישהו, במיוחד בעבודה, במשׂחק או בבילוי איתו: יש יַחסֵי גומלין בין החייל למפקדו; שלובים – פעילות מתואמת המשפיעה במידה שווה וברבזמן על שני הצדדים; מְמַשְׁמֵשׁ וּבָא – מתקרב: החורף ממשמש ובא והסתיו עומד להיגמר; דָלֶ"ת אמות – 1. קִרבה, אינטימיות; 2. הסביבה הקרובה ביותר, מקום מצומצם ביותר: היא ישבה בדל"ת אמותיי; יושב תחת גג אחד, ישב תחת גג אחד – הם גרו בבית אחד, הם היו שכנים; דָּר בִּכְפִיפָה אַחַת עִם פלוני – נמצא עם פלוני, שרוי במחיצתו: אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת; איך יכולת לדור בכפיפה אחת עם הגבר הזה שהוא מלומד ממך; כוהן מסייע לכוהנים – כל אחד מסייע לקרובים לו ביותר; נוגע בעדות, נגע בעֵדוּת – עֵד שעדותו תזיק לו או תועיל לו, ולכן אין לקבלה: לא יעיד העד לטובת אחותו כי הוא נוגע בעדות; קָרַב אל אישה – בָּעַל, שכב עם אישה: זה ימים שלא קרבתי אליה; זֶה מִקָּרוֹב – זה לא כבר, בזמן האחרון; ביחידוּת, בְּאַרְבַּע עֵינַיִם – פנים אל פנים, ביחידוּת, בנוכחות שני בני אדם בלבד: המנהל הזמין אותי לשׂיחה בארבע עיניים כדי לדון באפשרויות קידומי בעבודה; פֶּה אֶל פֶּה – פנים אל פנים, בלי מתווך; פָּנִים אֶל פָּנִים, פָּנִים בְּפָנִים – זה מול זה, בנוכחות שני הצדדים: עבדתי איתו פנים אל פנים כמה שנים; מָצָא מין את מינו – כל אחד מתחבר אל הדומה לו: הקֶשֶׁר או הקִרבה שביניהם נובעים מן הדמיון הרב באופיים, בנטיותיהם, בהשקפותיהם וכד', לפיכך נכון לומר מצא מין את מינו; לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו – בני אדם נוטים להימצא בחברת אלה הדומים להם, בעיקר בתכונותיהם השליליות: חבר הכנסת שהורשע בפלילים פרקליטו חשוד בהלבנת הון – לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב; הִידַבֵּק לְשַׁחְוָר וישתחוו לך, הידבק לשליט וישתחוו לך – התקרב אל שׂר ונכבד, ויכבדו גם אותך: אני הייתי המאהבת של ראש המאפיה במערב ארה"ב, והכול כיבדו אותי ויראו מפניי; שִׁיבה אל המקורות – אין להתרחק ממסורת אבות, יש להתקרב אל יצירות הקדמונים ולשאוב מהן חוכמה והשראה: לאחרונה נשמעת הטענה שעל בתי המשפט להסתמך בפסיקתם יותר על המשפט העברי אגב שיבה אל המקורות; טָרַק את הדֶּלֶת בְּפָנָיו – מנע ממנו בגסות את הגישה אליו, דחה אותו; אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימה – אין עניין אחד נוגע למשנהו, כל דבר יש לו את תחומו; קִרבה יתרה מביא לידי זלזול; הזמן מְרַחֵק קרובים ומקרב רחוקים; קרב אליו כדי נגיעה; אל תִקְרַב אל אישה זרה, פן תיפול במצוֹדוֹתיה; למה נקרא שמה חסידה? שעושׂה חסד עם חברותיה; > השתתפות! משפחה! קשר! רציפות!

<u>נגישות</u>. נגישות – 1. גישה קלה ומהירה למישהו או שימוש ידידותי במשהו; 2. אפשרות לבעל מוגבלות להגיע למקום (ברגל, בכיסא גלגלים או באמצעי תחבורה), לנוע ולהתמצא בו, להשתמש בשירותיו וליהנות מהם, לקבל מידע הניתן או המופק במקום או בשירות מסוים או בקשר אליהם, להשתמש במתקניהם ולהשתתף בתוכנית ובפעילויות המתקיימות בהם, והכול – בקלות ובכל רמת מוגבלות באופן שוויוני, מכובד, עצמאי ובטיחותי; נָגִישׁ – 1. שיֵשׁ גישה אל מקום, שאפשר לגשת אליו בקלוּת: קופת הקולנוע נגישה ונוחה גם לנכה ואינה כרוכה במאמץ או בסיכון; 2. שהגישה למידע, לנתונים וכד' פתוחה, ואין עליה מגבלות מיוחדות: ג'יפ יכול להגיע למקומות שאינם נגישים לרכב רגיל; מגילות ים המלח נגישות לציבור הרחב משהוצבו במוזאון ישׂראל; 3. שפתוח ליחסי גומלין אישיים, קל ליצור איתו קשר חברתי; הנגשה, הנגיש – יצר נגישות לדבר, כגון מקום, מחשב; הנגשת שירות – תהליך של צמצום פערים פיזיים, מעשׂיים, התנהגותיים ותקשורתיים ברכיבי השירות ללקוחות בעלי מוגבלות במקום מתן השירות, באופן צריכת השירות, במידע הנלווה לשירות והתועלת שיפיק הלקוח מן השירות. לכל רכיב מן הרכיבים האלה יש היבטים רבים: מהם פיזיים, כמו עיצוב החלל שבו ניתן השירות, מהם תהליכיים ומנהליים ומהם התנהגותיים. הרכיבים מתמקדים בתקשורת בין נותן השירות לבין הלקוח בעל מוגבלות; דוגמאות להתאמות נגישות – מעבר מותאם לכיסא־גלגלים, התקנת מאחזי־יד, מִתקני הרמה ומעליות, הרחבת פתחים, הסרת מכשולי דרך, התקנה והתאמה של אביזרי שירות ודֶלְפְּקֵי שירות, התקנת עזרים לשימוש במוצרים שדורשים פעולת יד מדויקת ועדינה או הפעלת כוח רב; אתר מרשתת נגיש – אתר המאפשר לבני אדם בעלי מוגבלות ולמבוגרים לגלוש באותה רמה של יעילות והנאה ככל הגולשים; הנגשה, הִנְגִישׁ – יצר נגישות, הפך משהו לנגיש: החוק החדש מחייב להנגיש מקומות ציבור ושירותים ציבוריים לבעלי מוגבלויות; החברה פיתחה תוכנה מיוחדת שנועדה להנגיש את שירותי המרשתת למשתמשים כְּבדי ראייה; פישוט סימולטני – תהליך של תרגום לשׂפה פשוטה בזמן אמת כדי להנגיש לשונית מידע דבור (לרבות מוגבלות שׂכלית ותחומי חיים שלא נגישים עבורם, כגון הרצאות, אירועים ומופעים; נגישות תשתיות – עיצוב סביבת הרחוב (כגון מדרכה, תחנת אוטובוס, חניה לרכבי נכים) המאפשר לאדם מוגבל להגיע ממקום למקום בנקל, באופן עצמאי ובטיחותי; הנגשת חדרי שירותים – הנגשת בעלי מוגבלויות לתאי שירותים לנוחותם בעת שהותם; מעלית מונגשת – מעלית המסייעת לבעלי מוגבלויות; עֶזְרֵי נְגִישׁוּת – עֱזָרים המסייעים לאדם המוגבל לחיות את חייו, כגון כיסא גלגלים, תרגום לשׂפת סימנים, טלוויזיה במעגל סגור להקל את הקריאה על כְּבדי ראייה, תמליל בכתב ברייל, טלפון בעל מגבֵּר ללקויי שמיעה, סידורי נגישות ללקויי ראייה, הליכון

קריאה!

קריאה – תהליך הכרני (קוגניטיבי) מורכב של פיענוח תווים כדי להפיק משמעות (הבנת הנקרא) או ליצור משמעות; קָרָא – 1. הסתכל באותיות וחיבר אותן למילים במחשבה או בקול; הסתכל במה שכתוב והבין אותו; 2. קרא בקול רם מה שכתוב כדי שישמעו גם אחרים; 3. צעק למישהו כדי שיבוא או כדי שישׂים לב; 4. נתן שֵׁם למישהו או למשהו .כינה משהו או מישהו או נהג לכנותו בשם מסוים; 5. צעק, אמר בקול רם; 6. הבין משהו או עמד על תופעה מסוימת מתוך סימנים, תנועות, מחוות וכד'; 7. יצא בקריאה, הזמין; קרא בין השיטין, קרא בין השורות – הבין

ממה שנרמז ולא נאמר במפורש, הבין דברים שנכתבו, נאמרו או נעשׂו במרומז, תפס את הכוונה הנסתרת של הדברים: אם תיטיב לקרוא בין השורות, תראה שהוא מוכן ללכת לקראתנו; קָרִיא – 1. שאפשר וקל לקריאה כי התמליל (טקסט) ברור ומובן; 2.שקריאת התמליל (של ספר, מאמר) נעימה ומהנה, מעניינת ומרתקת, שנקרא ברהיטות ובקלות; קרא את שְׂפָתַיי, קִראו את שְׂפָתַיי – הכרזה של אדם המבקש שישׂימו לב היטב למה שיאמר תכף או מבקש שיאמינו לו שהוא מתכוון לקיים את הבטחותיו: קראו את שׂפתיי, אם אקודם בדרגה, אחתום עוד שנתיים בצבא הקבע; קָרָא את המַפּה – פירש נכון את המצב: פרשן טוב הוא אדם שקורא היטב את המפה; נקרא לנער ונשאל את פיו, נקרא לנערה ונשאל את פיה – נשאל אותם מה הם אומרים או אם הם מסכימים; קריאַת תיגָר, קרא תיגר על – התלונן עליו קשות בפומבי, הטיח דברים נגדו: השובתים קראו תיגר על המעסיק מפני תנאי עבודתם הקשים; קָרָא חָמָס – זעק, התאונן על העָוול: במאמרו קרא העיתונאי חמס על השחיתויות; קָרָא למהלומות – התגרה, פתח בקטטה: שׂפתי כסיל יקראו למהלומות, ומי ידוע כיצד הן יסתיימו; קריאה בשקיקה, קָרָא בשקיקה,– קרא בלהיטות, בהתלהבות, בסקרנות ובתשוקה: מרגע שלקחתי את הספר הנפלא הזה לידי, לא יכולתי להניחו, קראתי אותו בשקיקה עד שסיימתי; קָרָא לַנַּעַר בִּשמו, קרא לדבר בשמו, קרא לילד בשמו – אמר את הדבר במפורש ולא ברמז, דיבר עליו במישרין כשהוא מגדירו במדויק, ולא ברמזים ובדרכי עקיפין: הוא מסתתר מאחורי הנימוק של 'התחשבות ברגשות הציבור', אך מוטב שנקרא לדבר בשמו: כניעה לאלימות של חוגים קיצוניים; קרא ערער על – טָעַן נגד פלוני, עִרעֵר ומחה על: קמו כמה שכנים וקראו ערער על זכותי לחרוש באדמתי; נִקרָא אל הדֶגֶל, קרא אל הדגל – ביקש ממישהו להתגייס, למלא משׂימה מסוימת או להתנדב למען מטרה מסוימת: בשעת חירום נקראים אזרחים רבים אל הדגל – מי לשירות צבאי ומי לעזרה בעורף; למען ירוץ הקורא בו – כדי שיקרא הקורא מהר ובקלות; קָרָא דְרוֹר – שחרר, הוציא לחופשי: צריך לקרוא דרור לשבויי עזה עכשיו; ברוך אומר ועושׂה, קורא האיגרת יהיה השליח – בעל ההצעה יבצע את הצעתו [רבי אלעזר שהיה תופס גנבים, יעץ באיגרתו כיצד להבחין בין גנב למי שאינו גנב, המלכות קיבלה את הצעתו ומינתה אותו ללכוד גנבים]: בניית המחסנים בבניינו נגעה לליבך, האם תסכים להתנדב ולקדם את העניין, בבחינת 'קורא האיגרת הוא יהיה השליח'? קרא לסֵדֶר – מעיר (לאחֵר) על עבירה של התנהגות, דורש (מאחֵר) להפסיק את פעולותיו המַזיקות או הבלתי נכונות: המורה קראה לסֵדֶר את התלמידה המפריעה לה; לֶקטוֹר > קורא מעריך – קריין, מומחה בתחום מסוים המקבל לקרוא כתבי יד של ספרים, של פרסומים וכד' קודם פרסומם כדי לתת עליהם חוות דעת אם הם ראויים לפרסום: בית ההוצאה העביר את כתב היד של הספר לחוות דעת של קורא מעריך חיצוני; קול קורֵא – כרוז, קריאה פומבית: האגודה פרסמה קול קורא לתומכים בה; קוֹרֵא סְפָרִים אֶלֶקטרוֹנִי – הֶתקן (כגון מחשב אישי, מחשב לוח, התקן קריאה ייעודי או טלפון נייד), המשמש לקריאת ספרים אלקטרוניים; קול קורא בַּמדבר – משל למי שקורא, ואין שומעים לו, קריאתו קריאת שווא, הנופלת על אוזן אטומה: תדיר התריע על גודל הסכנה, אבל קולו היה קול קורא במדבר, ודבר לא נעשׂה; רָץ הקורא בספר – קרא במהירות, בשטף ובקלות, ולא נתקל בכל קושי בקריאה: הגהתי היטב את הספר למען ירוץ הקורא בו; קריאת מונה – 1. פעולת המדידה במונה או במכשיר דומה; 2. תוצאת מדידה של מונה שרשם, ולרוב מוצגת על פניו באופן חזותי כערך מספרי; קריאת גנאי – קריאת בוז, סיסמה, קללה וכד' שמשמיעים בגנותו של מישהו או של משהו: אחדים מהמפגינים קראו קריאות גנאי לעבר השוטרים; קריאת מחשבות, קרא מחשבות – היה יכול לדעת מה מתרחש במוחו של הזולת; קריאת ביניים – התפרצות מתוך הקהל לתוך דברי נואם, שיסוע דברי הנואם: חברי הכנסת מן האופוזיציה הרבו בקריאות ביניים לעבר השׂר; קריאת שְׂפָתַיִם, קריאת דיבור – טכניקה להבנת דיבור באמצעות פיענוח תנועות השׂפתיים, הלשון והפנים, וכן באמצעות מידע המגיע מתוך ההקשר, הידע בשׂפה ויכולת השמיעה: לא יכולתי להבין את דברי הזולת בלי לשמוע אותם אף שהתבוננתי בשְׂפָתָיו; קריאה דמומה – קריאה ללא השמעת קול, קריאה 'בעיניים' בלבד: המחקר בחן את הבדלים במהירות הקריאה ובהבנת הקריאה בין קריאה דמומה לקריאה קולית; קריאה נואשת לעזרה – בקשה חסרת תקווה לקבל עזרה; מִקרָא מָלֵא – כתוב במפורש, דָבר שכתוב בתנ"ך במפורש: אם נעיין בתנ"ך נראה שענייני הרצח ואהבת הרֵע מקרא מלא הם; קַרייָנוּת, קַריָן, קִריֵין – 1. קרא את החדשות ברדיו ובטלוויזיה; קרא דברים שבכתב לפני קהל שומעיו, כגון לגבי המִשדרים הצפויים ברדיו ובטלוויזיה: הקריין הפסיק את שידור החדשות והודיע על האסון שהתרחש דקות אחדות לפני כן; 2. השמיע בקולו דברי הסבר הנלווים לסרט, לסרטון פרסומת וכד' מבלי שדמותו תיראה: לשקופיות נלווה הסבר המושמע על ידי קריין; 3. הקריא טקסט בקריאה אומנותית, לרוב לפני קהל: היצירה מיועדת למקהלה, קריין, חליל אבוב ופסנתר; דיסלקטי > דִיסלֶקסִיָה – לְקוּת מולדת בכושר הקריאה הניכרת בהפרעות לַהליכים הכרניים בכישורי השׂפה והדרושים למיומנות של קריאה, איות וכתיבה, כגון חוסר יכולת לזהות מילים או פסיחה עליהן, החלפת מקומן של אותיות במילים וכד'. אין לקות זו נובעת מפיגור שׂכלי, מלקות חושית או מהוראה לקויה ואינה משפיעה על מנת המִשׂכל; לְקוּת קריאה – קושי בהבנת הקשרים בין אותיות לצלילים בשל נזק או פגיעה נֵירולוגית, בדרך כלל באזורי עיבוד שׂפה וחשיבה חזותית במוח; סימן קריאה – סימן פיסוק אחרי סימן שאלה המציין משפט תמיהה מודגש, פליאה מודגשת: שמעת שישׂראל זכתה במדליית זהב?! ידיעת קרוא וכתוב – מיומנות לקרוא ולכתוב טקסט; יוֹדֵעַ קְרוֹא וּכְתֹב – מי שיודע לקרוא ולכתוב בלשון כלשהי, מי שאינו אנאלפאבית: שיעור יודעי קרוא וכתוב בחברה מסוימת מציין את רמת התרבות של אותה חברה; אוֹריינוּת – 1. היכולת לקרוא ולכתוב [עם הזמן התרחב המושׂג 'אוריינות', והוא כולל גם את יכולת האדם להשתמש במיומנויות אלו להעברה ולקליטה של מסרים, כלומר לרכוש מיומנות של הבנת הנקרא והבעה בכתב לסִפרות מסורתית או עכשווית]; 2. היכולת להתמצא ולרכוש ידע או מיומנויות בנושׂא מסוים או בתחום מסוים, כגון אוריינות בריאות; עיון מעמיק ב־ – התעמקות, קריאה בתשׂוּמַת לב: בכתביו עסק בתלמוד ובפסקי הלכה, נוסף על עיון מעמיק בקבלה שבה הגיע להישׂגים ניכרים; דקלומי, דִקלוּם, דִקלֵם – קרא בעל־פה (שיר, סיפור קצר וכד') בצורה יפה, בתשׂוּמַת לב ובהדגשה: הילד דקלם את השיר שכתב לאימו; עִלעוּל, עִלעֵל – דפדֵף, הפך דפים למצוא בהם דבר מסוים או לשם עיון מרפרף: הוא מעלעל בעיתון עד שמגיע למדור הספורט; רִפרוּף, רִפרֵף – נשאר מעל לשטח, לא התעמק, עיין באופן שטחי: קראתי את הספר קריאה מרפרפת; כְּלאַחַר עַיִן – כבדרך אגב, ברפרוף, באופן שטחי: עיינתי בספר כלאחר עין קודם הדפסתו, והזדקרו בו שיבושים לרוב; מָה – מילת קריאה להשתוממות, כמה!, כל כך!: מה טובו אוהליך; מה אהבתי אותו ואת דרשותיו; שומו שמיים – קריאת צער, חרדה או התרגשות למראה עוול, אסון גדול: שומו שמיים איזה חורבן בעיירה אחרי גלי הצונמי; דִקדֵק באותיות – הקפיד בקריאה מדויקת, הקפיד על כל הפרטים: כתב בְּרַייל, כתב עיוורים – כתב שסימניו מורכבים מנקודות מובלטות על משטח הדף כלפי מעלה כדי לאפשר את קריאת הטקסט באמצעות חוש המישוש באצבעות; אבן מקיר תזעק – כל אבן מעידה על העוול המשווע או על ההרס שנעשׂה כאן: אבן מקיר תזעק לשמע טענות מכחישי השואה; לשון בסיסית – אוצר מילים מצומצם ויכולת כתיבה וקריאה אלמנטרית; עבר בחטף על המאמר – קרא מהר את המאמר, ובלא עיון; דף רדף דף, והספר נגמע בשטף בלילה אחד; לא קרא ולא שנה והוציא את ימיו לבטלה; ישב בבית המדרש, קרא ושנה וקנה שלמות בתורה; קרא הרבה ושנה הרבה וקיפח את חייו בבית המדרש, ולא נהנה מן העולם הזה; אִוושת דפי הספר כשעִלעֲלו בו הפריעה לי; אמור לי מה אתה קורא, ואומר לך מי אתה; הקריאה הטובה ביותר היא הקריאה השנייה; קלסיקה זה משהו שהכול רוצים לומר שקראו, אבל שום אדם אינו רוצה לקרוא; בכל פעם שאני קורא מחדש, אני נוכח שלא קראתי; לקרוא זה לנסוע בזמן; מילא את כרסו בסִפרות, בש"ס ובפוסקים; הקריאה היא עיר מקלט למי שצריך לברוח מן המציאות מפעם לפעם; רבים הקוראים רק כדי שלא יצטרכו לחשוב; הקריאה צריכה מנוחת הגוף ויגיעת הנפש; אני מעדיף לברוח לכמה שעות מתחומי חיינו הצרים והרועשים ולשמוע את אוושת דפי הספר בהיהפכם חרישית < כתיבה! למידה! ספר!

קֶשֶׁר! תלות!

יש קֶשר. קֶשֶׁר – 1. חיבור של חבל, חוט ודומיהם לעצם אחר או לעצמו, בכריכות ובפיתולים בחבל בתחומי הצוֹפִיוּת, הימאות, המחנאות והטיפוס (כגון קשר הצלה, קשר עֶצֶר, קשר שמונה): נפתח לך הקשר בשׂרוכים, תיזהר שלא תיפול; 2. מערכת יחסים בין בני אדם, מגע חברתי, עסקי או אחר ביניהם; יחסי קרבה, ידידות או חברות בין בני אדם: משנסע לחו"ל אין לי קשר איתו; 3. חיבור רגשי, רעיוני, הגיוני וכד' בין שני דברים, יחס כלשהו בין שני דברים: הנאשם הכחיש כל קשר למעשׂה; איני מבין מה הקשר בין שני המשפטים; 4. כינוי לאמצעי תקשורת ולדרכים להעברת ידיעות בין בני אדם, כגון קשר טלפוני, קשר רדיו, קשר אלחוטי: לא ראיתי אותה שנים, אבל שמרנו על קשר טלפוני; 5. קיצור מקובל למכשיר קשר: הודעתי בקשר שאגיע מהר לחדר הבקרה; 6. יחידת מידה למהירות השווה ל־1.8525 קמ"ש לשעה: אונייה זו מסוגלת לנוע במהירות של עשׂרים קשר; רֶשֶׁת קֶשֶׁר – מערכת קווי תקשורת, שמעבירים בה תשדורות בין גופים באמצָעֵי קשר, כגון בקשר רדיו, בקשר קווי או באמצעים אחרים לשם שליטה, תיאום ויידוע. לכל רשת כינוי לפי המשתמשים בה, כגון רשת מִבצעים, רשת מודיעין, רשת מִנהלה; קשר רדיו – קשר אלחוטי המתקיים באמצעות גלי רדיו, כגון רדיו, טלגרף, ופקסימיליה; זיקה, קשר – יחס קרוב ומערכת יחסים חמה ורגועה של הבנה

הדדית, קבלה ותאימות אוהדת בין אנשים; טלפון, התקשרות, נתן צלצול > החזיר צלצול > הרים טלפון > צלצל > טִלְפֵּן, התקשר – שׂוחח באמצעות טלפון: ׳טִלְפֵּן אליי כשתגיע הביתה׳; קשירה, קָשַׁר – 1. חיבר דבר אל דבר על-ידי קשר, בדרך כלל בחבל או בחוט: קשרנו את הסירה בחבל אל המזח; 2. קירב בין בני אדם, יצר קשר רגשי ביניהם: תקופת הטירונות שעברנו יחד קשרה אותנו מאוד זה לזה; 3. קשר משהו למשהו, חשב שיש קשר ביניהם, חשב שהם קשורים זה לזה יותר מיד המקרה: השוטרים קשרו את התעודה שנמצאה במקום האירוע למעשׂה הרצח; קשר את גורלו בגורל – יצר שותפות גורל עם מישהו או עם משהו: קשרתי את גורלי, את תקוותי ואת גורל ילדיי בארצנו; קשר את הקצוות – קישר בין עניינים אחדים וקיבל תמונה שלמה של הדבר; השלים את החיבור בין פרטי מידע שונים היוצרים מכלול אחד: המסמך שנתגלה קשר את כל הקצוות ופתר את התעלומה; קישור, קִישֵׁר – 1. חיבר יחד שני דברים או שני מקומות ואִפשר מעבר ביניהם; יצר קשר פיזי בין דברים: הכביש החדש מקשר בין שני חלקי העיר; 2. אִפשר שׂיחה בין אנשים, בעיקר באמצעות טלפון או אלחוט: ביקשתי מן המִרכזת לקשר אותי בדחיפות עם המנַהל; 3. אִפשר להידבר, להחליף מידע וכד׳, יצר הידברות ותיאום בין גופים, בין בני אדם וכד׳: אחד מתפקידיו הוא לקשר בין הוועדה לממשלה; 4. הֵבין שיש קשר בין דבר מסוים לדבר אחר, יצר זיקה, יחס או קשר בין דברים: רק עכשיו אני מקשר בין שני המעשים; 5. יצר רצף או המשכיות בין דברים בעזרת אמצעי מסוים: קטע הביניים מקשר בין שתי המערכות במחזה; 6. יצר קשר קרוב: המקרה הזה קישר בינינו והעמיק את יחסי חברותנו; 7. השתמש במילות קישור או באמצעי קישור אחרים במשפט, יצר קשרים בטקסט: המילה ׳אבל׳ היא מילת איחוי המקשרת בין שני משפטים שיש בהם ניגוד; טֵלֵקוֹמוּנִיקַצִיָּה > קִשְׁרֵי רַחַק, בֶּזֶק, תקשורת רחק, תקשורת – מכלול המכשירים והאמצעים להתקשרות מהירה בין מקומות רחוקים, כגון טלפון, רדיו, טלוויזיה, לוויין; קוֹנספִּירַצְיָה > קֶשֶׁר – רקימת פעולה להצטרפות להסכם סודי לעשׂות מעשׂה לא־חוקי, מזיק או פסול או מעשׂה שנהיה בלתי חוקי מההסכם הסודי; קשירת קשר – התארגנות חשאית המכוּוֶנת נגד השלטון או ההנהלה להפיכה או למרידה, או נגד אדם פרטי כדי לפגוע בו: חברי המחתרת נתפסו והואשמו בקשירת קשר נגד השלטון; חברי הארגון נעצרו והואשמו בקשר נגד השלטון; קשר סיבתי – כשדבר אחד גרם להיווצרות הדבר השני, כגון עישון הגורם לסרטן ריאות; עיקר שימושו בדיני עונשין [משפט פלילי] ובדיני נזיקין. בדיני הנזיקין משמש הקשר הסיבתי בתביעות רשלנות; קֶשֶׁר־פְּנִים, קשר פנים – 1. תהליך של תקשורת הדדית בין איש לרעהו; 2. התקשרות במַקשֵׁר פנים בין השַׁדר באולפן ובין הטכנאי או צוות ההפקה שמעבר לזכוכית לצורך תכנון, מתן הנחיות וכדומה במהלך השידור בלי שיוכלו המאזינים לשמוע; אינטרקום (intercom) > מַקשֵׁר פְּנִים (מַקשַׁ״פ), מַקשֵׁר – תקשורת דרכיוונית המצריכה מיקרופון לדיבור ורמקול להאזנה. היא משמשת לתקשורת בין איש לרעהו השוהים בחללים מרוחקים זה מזה במבנה אחד או יותר, בכלי לחימה, בכלי תחבורה וכד׳: עמדתי מחוץ לבניין והתקשרתי במַקשֵׁר לשכני מקומה ה כדי שיפתח את דלת הכניסה; הטייס אומר לנוסעים באמצעות המַקשֵׁר: ׳הדקו את חגורות הבטיחות שלכם!׳ קשירת קשר, קָשַׁר קֶשֶׁר – 1. התארגן בחשאי כדי למרוד בשלטון או לפגוע במישהו: הנאשמים קשרו קֶשֶׁר לפגוע ביהודי, ולכן הצטיידו בסכינים ועשׂו דרכם מאוּם אֶל־פַּחם לעפולה כדי לאתר שם קורבן מזדמן; וַיָּקֻמוּ עֲבָדָיו וַיִּקְשְׁרוּ קָשֶׁר וַיַּכּוּ אֶת יוֹאָשׁ; 2. התחבר עם אדם לעשׂות פשע או עוון, או לעשׂות במקום שמחוץ לישׂראל מעשׂה שהיה בגדר פשע או עוון אילו נעשׂה בישׂראל, והוא עבירה גם לפי דיני אותו מקום: בדואי מטוּבַּא־זַנגַרִייַה הואשם שקשר קשר עם דודנו, חייל בשירות הסדיר, לגנוב שני מַקלעים מהבסיס שבו משרת החייל ולמכור אותם; קָשַׁר קשרים – התחבר במישור החברתי, הפוליטי, האישי וכד׳, יצר מגעים חברתיים, עסקיים וכד׳: בעת עבודתו הוא קשר קשרים עם מנהלי חברות רבות בארץ ובחו״ל; איש קשר – אדם שתפקידו לקשר בין בני אדם או מוסדות, מי שמעביר ידיעות ומסרים מאדם לאדם או מגוף לגוף: החברה מחזיקה עדיין כמה אנשי קשר בדרום אמריקה אף שפעילותה שם נפסקה לגמרי; בִּיטְחון קשר – האמצעים שנוקטים כדי למנוע בני אדם מלהפיק מידע לא מורשה בהאזנה לאמצעי הקשר שלו: כדי לשמור על בטחון קשר יש להימנע מלציין את מיקום היחידות באלחוט; תֶּדֶר – מִספר המחזורים של גל אלקטרומגנטי (כגון גל רדיו) בשנייה הנמדד ביחידות הֶרץ, קילוֹהֶרץ ועוד; קְרִינָה פליטה והתפשטות של אנרגייה אלקטרומגנטית (כגון אור, חום, גלי רדיו או גלי מכּם, קרני גמא או קרינת רנטגן) ממקור מסוים בצורת גלים אלקטרומגנטיים או חלקיקים, דרך החלל או דרך תָּוֶוך (= חומר שדרכו עוברת האנרגייה) אחר; תאימות אלקטרומגנטית (תָאַלמָ״ג) – יכולתם של מערכות, ציוד והֶתקנים ידידותיים, המשתמשים בספקטרום האלקטרומגנטי, לפעול בסביבות הפעלתן בלי לגרום לצמצום או להפרעה בלתי נסבלים בתפקודם מחמת הקרינה האלקטרומגנטית או מחמת התגובה עליה; קְרִינָה אֶלֶקטְרוֹמַגנֵטִית – קרינת אנרגייה המורכבת מתנועה גלית בו־זמנית של שׂדה חשמלי ושׂדה מגנטי, והמתפשטת בחלל הריק או בחומר בצורת גל. תדירות הגל קובעת את אופייה של הקרינה: גלים בעלי התדירות הגבוהה ביותר הם קרינת גמא, ואלה שאר הגלים בספקטרום האלקטרומגנטי בסדר יורד: קרני רנטגן, קרינה על־גולה, אור נראה, קרינה תת־אדומה, גלי מיקרו וגלי רדיו. הקרינה האלקטרומגנטית נושׂאת אנרגייה ותֶנַע (מומנטום; מכפלת מסת הגוף במהירותו) ועשויה להעבירם לחומר שעימו היא באה במגע, למשל, לחמם חומר; מכשיר קשר – מכשיר המאפשר קשר אלחוטי בין אנשים, מכשיר אלחוט: נהג המונית מקבל הודעות מן התחנה באמצעות מכשיר קשר; תקשוב, תִקשֵׁב – פעל פעולות הקשורות בטכנולוגיות החדישות של מחשבים ושל רשתות תקשורת ממוחשבות; חיל הקשר והתקשוב – חַיִל באגף התקשוב במטכ״ל, האחראי לפיתוח, להפעלה ולתחזוקה של תשתיות תקשורת, מערכות תקשוב, תשתיות נתונים ומערכות טכנולוגיות עתירות ידע אחרות; תקשוב – 1. שימוש במסופי מחשב מרוחקים המחוברים למחשב מרכזי לעיבוד נתונים; 2. פעולות ואמצעים הנוגעים לתקשורת אלקטרונית, כגון תכנות, מחשב, רשתות תקשורת ממוחשבות; ניתק את היחסים, ניתק את הקשרים – הפסיק להיות בקשר איתו, ניתק את יחסי הידידות או הקִרבה איתו: הוא ניתק את היחסים איתה אחרי שנודע לו שיצאה עם בחור אחר; קֶשֶׁר אות וקול – קשר באמצעות אותות חזותיים או קוליים, ללא שימוש במכשירי קליטה ושידור אלקטרוניים (כגון צעקה, ירייה, איתות בפנס, דִגלול [= הנפת דגל], הפרחת עשן צבעוני, הפרחת זיקוק, הנפת יד); קֶשֶׁר אלחוטי – קשר באמצעות גלי רדיו, קשר רדיו; קֶשֶׁר של קַיָּמָה – קשר חזק ויציב שעשׂוי להתקיים זמן רב: על ידי הנישׂואים הופכים בני הזוג להיות קשורים בקשר של קיימה; קשרי דם – קרבת משפחה, יחס של שארי בשׂר: יש בינינו קשרי דם – אימא שלו ואימא שלי הן דודניות; קשרי תרבות – יחסים בין מדינות או בין חברות שעיקרם לימוד הדדי של תרבותה של המדינה או החברה האחרת: השגריר ארגן חילופי משלחות של סופרים, אומנים ואנשי רוח בכוונה לפתח את קשרי התרבות בין שתי המדינות; תעלת קשר – תעלה חפורה עמוקה ורחבה המקשרת בין עמדות נשק, שוחות, מקלטים וכד׳ ומשמשת לתנועת חיילים ולהעברת ציוד; קֶשֶׁר גוֹרדִי – [לפי המיתולוגיה היוונית: גורדיוס מלך פריגיה קָשַׁר קֶשֶׁר מסובך ואמר שמי שיתירו ימלוך על כל אסיה, ואלכסנדר מוקדון חתך את הקשר בחרבו]: כינוי למשׂימה, לבעיה, לאירוע או למצב קשים מאוד לפתירה או לא פתירים: מי שיתיר את הקשר הגורדי של המלחמה, סיכוייו טובים להיבחר לראשות הממשלה; מדובר בשתי כנופיות, המחוברות זו לזו בקשר גורדי, והן רוצחות זו את זו בכל עת ובכל מקום, ואין במשטרה מפכ״ל שיעלה בידו לחתוך את הקשר; בַּעַל קשָׁרִים טובים – אדם בעל הֶיכֵּרוּת קרובה עם רבים: סוחר בעל קשָׁרים טובים מצליח טוב יותר בעסקיו; קשר קוֹוָלֶנטִי – קשר הנוצר בין שני אטומים על ידי זוגות של אלקטרונים המשותפים לשניהם; קשור בטבורו – קשור קשר חזק ואמיץ לרעיון או למקום: הוא קשור בטבורו לכפר הולדתו ולעולם לא יסכים לחיות במקום אחר; קשור לסינר אימו – אדם לא עצמאי שקשור מאוד לאימו, ולכן אינו כשיר לחיים; קֶשֶׁר קווי – קשר שאותותיו מועברים דרך תיל, כגון טלפון, טלגרף, טלפרינטר; קֶשֶׁר אַמִיץ – יחס קרוב והדוק בין אנשים, קשר קרוב, קרבה רבה: מימי ילדותם בשכונה הירושלמית הם קשורים ביניהם בקשר אמיץ; קשר סבתא > קֶשֶׁר בוהן – קשר פשוט, הדומה לקשר שנעשׂה בקצהו של חוט, נוצר מליפוף החבל על עצמו, ונועד למנוע היפָּרמוּת הקצה או בריחת חבל מושחל; קִשׁרֵי מלחמה – יחסי איבה, ניהול מלחמה: אין כמעט מדינה שאין לה קשרי מלחמה עם שכנותיה; קֶשֶׁר שתיקה – הֶסכם חשאי בין בני אדם שלא לדבר על אדם או על עניין מסוים: קשר שתיקה בין האחראים לעסק הביש מקשה לדעת מה קרה שם; קשה עליי פרִידתכם – קשה לי להיפרד מכם; קֶשֶׁר שמיעה – קֶשר בין בני אדם הנמצאים במרחק המאפשר להם לשמוע זה את זה על ידי השמעת קולות, כגון קול אדם, תוף, כלי ירייה; קֶשֶׁר ראִייה, קֶשֶׁר עַיִן – קֶשר בין בני אדם הנמצאים במרחק המאפשר להם לראות זה את זה: שִׁמרו על קשר עין ביניכם; קֶשֶׁר קָמָאִי – קשר בראשיתי, ראשוני או קדמוֹן, קשר של ימי בראשית: קשרים קמאיים הורו לה להימלט מבית בעלה האלים אל היער ולהסתתר בו אצל ידיד נעוריה; קֶשֶׁר דָם – הַיַחס בין קרובי משפחה מִמוצא משותף, יחס של שאֵרֵי בשׂר: יש בינינו קשרי דם – אימו ואימי הן דודניות; קשר סימוכי – קשר אסוציאטיבי הגורר קשרי רעיונות: יש נואמים שסגנונם קשר סימוכי: סוף עניין אחד מזכיר את תחילת העניין הבא; ניתק את היחסים, ניתק את הקשרים – הפסיק להיות בקשר איתו, ניתק את יחסי הידידות או הקִרבה איתו: הוא ניתק את היחסים איתה אחרי שנודע לו שיצאה עם בחור אחר; ערוץ תקשורת – דרך של הידברות ואמצעי קשר; קשוּר – 1. שיש לו יחסים קרובים מאוד איתו, כרוך אחריו, מחבב אותו, מרגיש קרבה או קשר אליו: אני קשורה מאוד להוריי ומתגעגעת אליהם מאוד; 2. שקיים קשר כלשהו בינו לבין

משהו, שמושפע ממנו או משפיע עליו: הבריאות קשורה, בין השאר, לתזונה נכונה; עליית מחיר הקפה בארץ קשורה להתייקרותו בשוק העולמי; **אסיר** – מי שקשור ודבוק בכל נפשו במישהו או במשהו: נמניתי עם כמה אסירי התקווה שהאמינו בהטמעת לשון תקנית בארגון; **דָּבַק** – התחבר, התקשר קשר אמיץ: איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם; עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד; **זִיקָה לְ־** – יחס קרוב, נטייה או קרבה מיוחדת למשהו, קשר חזק נפשי או רגשי: זיקתו החזקה של בובר לעולם היהדות הטביעה חותמה על יצירתו; **בא ביחסים עם** – קיים קשרים או ניהל מגעים איתו: איני נוהג לבוא ביחסים עם טיפוסים מפוקפקים; **שׁוֹרְשִׁיּוּת, שׁוֹרְשִׁי** – 1. בעל קשר חזק ואמיץ למקורות, לשורשים או ליסודות שלו, מי שקרוב וקשור מאוד לאדמה ולאורח החיים המקורי הפשוט: הוא מאנשי המושב הוותיקים, ישׂראלי שורשי, דור שלישי בארץ; 2. מבוסס היטב, מושרש במקומו, שאינו ניתן לשינוי או לעקירה בקלות, יסודי, בסיסי: לאחר שנים של שׂנאה שורשית בין העמים מסתמן סיכוי לפיוס; **נגישות** – גישה קלה ומהירה למישהו או שימוש ידידותי במשהו: לנכים אין נגישות לפקידי הממשלה כי אין שבילים לכיסא הגלגלים; **נָגִישׁ** – פתוח ליחסי גומלין אישיים, קל ליצור איתו קשר חברתי; **התכחשות, הִתְכַּחֵשׁ למישהו** – הכחיש שייכות או קשר למישהו שהיה קרוב לו בעבר, התעלם ממנו או התנכר אליו: האב התכחש לילדיו כבר בחייו, וגם במותו לא ציווה להם דבר מכל רכושו; **פטירה, נפטר** – נפרד, הלך מִן: נפטרתי מחברתי ובשעת הפטירה ביקשתי כריך לדרך פן ארעב; **התכחש למשהו** – הכחיש שייכות לדבר: הנאשם התכחש למעורבותו בפרשה; רפלקס מותנה > **תגובה מותנית** – תגובה קבועה מסוימת של מנגנונים פיזיולוגיים בלתי רצוניים בבעלי חיים ובאדם, המופיעה בעקבות גירוי מסוים ושנלמדה בדרך ההתניה: הכלבים שחקר המדען הרוסי פַּוולוֹב פיתחו תגובה מותנית של הפרשת ריר בכל פעם ששמעו צלצול פעמון; **עֶנֶד** – קשר של חבל הנכרך מסביב לגוף כלשהו, כגון מוט, קורה; תגובה בלתי מותנית > **תְּגוּבָה לֹא־מוּתְנֵית** – תגובתו של יצור (אורגניזם) על גירוי, המתרחשת בלי השתתפות מרכזי ההכרה והרצון, תגובה עצמונית (ספונטנית) של מערכת העצבים האוטונומית לגירוי כלשהו: מצמוץ מהיר בעפעפיים למראה אור מסנוור הוא תגובה לא־מותנית; **השׂיא אישה לאיש, זיווג, שידוך, שידך** – 1. יָצַר קשר או מפגש בין שניים, בעיקר למטרת נישׂואים, אִרגן מפגש זה על כל הכרוך בו: שדכן שידך בין דני לרינה, והשידוך עלה יפה; 2. קישר, תיווך, יצר קשר בין שני צדדים או יותר שיש להם עניין משותף; גרם להתקשרות בעניין מסוים בין אנשים, ארגונים, גופים, מדינות וכד׳: שידכתי בין אחי, שחיפשׂ מכונית משומשת, לבין שכני שרצה למכור את מכוניתו; **תכיפה, תָּכַף** – סמך פעולה לפעולה, עשׂה דבר מה מייד אחר דבר אחר: הוא אדם אמין כי תוכף עשׂייה לאמירה; **נסמך** – נמצא קרוב, היה סמוך לְ־: למה נסמך עניין א לעניין ב: למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה; פְּרוֹמוֹ > **קְדִימוֹן** – סרטון המורכב מקטעי סרט קולנוע או מקטעי תוכנית טלוויזיה שיוצגו בקרוב, כדי להודיע לצופה על התוכנית או על הסרט, להטעימו מהם ולמשוך אותו לצפות בהם; **הסמכה, הסמיך** – קירב שני דברים זה לזה או קישר בין שני עניינים: אני אוהב שמסמיכים דיבורים למעשׂים; למה הסמיך הפרשן ענייני פורים לענייני חנוכה; **סמיכות פָּרָשִׁיּוֹת** – קשר בין עניינים למיניהם, שייכות בין שני עניינים: המשטרה בודקת אם יש סמיכות פרשיות בין שני האירועים שקרו באחרונה; **הִתְחַתֵּן עם** – נישׂא, התקשר עם בן זוג בנישׂואים: בני הזוג התחתנו באולם חתונות מפואר; **תלה בְּ־** – ייחס, יצר קשר של סיבה בין דבר לדבר: תלה את הצלחתו במזל; את כישלונו במבחן תלה במבחן הקשה; **עמד בִּקְשָׁרִים עִם־** – היו לו יחסי קרבה עם־: עמדתי בקשרי מכתבֵי דוא״ל אחרי המִבצע; עמדתי בִּקְשָׁרִים טובים עם החיילים החדשים; **עמד במחיצתו** – 1. הגיע לדרגתו, נחשב כשווה לו; 2. היה קרוב אליו, היה ממקורביו; **מה עניין . . . אצל . . . , מה עניין א אצל ב** – מה הקֶשֶׁר בין הדברים השונים האלה? במה שייך העניין הזה לכאן? מה הקשר שבין א לב: מה עניין שמיטה אצל הר סיני: מה עניין גיוס בני הישיבות אצל קואליציה ראויה? **זיקת גומלין** – קשר ותלות הדדיים: זיקת גומלין בין חיילי צה״ל לאזרחי המדינה; **יַחֲסֵי גומלין** – פעולה הדדית או השפעה הדדית בתקשורת עם מישהו, במיוחד בעבודה, במשׂחק או בבילוי איתו: יש יַחסֵי גומלין בין פקוד למפקדו; **בן טיפוחים** – כינוי למישהו הזוכה לטיפול מיוחד כדי להכשירו לתפקיד, למעמד מיוחד וכדומה: הכנר המחונן הוא בן טיפוחיו של גדול כנרי ישׂראל; גישושי מגע > **מַגְּעֵי גישוש** – פגישות מוקדמות וזהירות עם הצד שכנגד כדי לבדוק את נכונותו לשׂאת ולתת באופן ענייני. ניסיונות אלו נעשׂות מתוך ספקנות לשם מציאת פתרון או מוצא מבעיה או מִסְבָּך: מגעי גישוש דיפלומטיים נעשׂו בין שתי המדינות בתיווכה של מדינה שלישית; **ברית דָמים** – ידידות עולם, ברית לחיים ולמוות: כרתנו ברית דמים לחיים ולמוות; **ברית אַחים** – קשרים חזקים, ברית ידידות ואחווה בין בני אדם או בין עמים קרובים; **ברית עולם** – ברית נצחית, ברית ידידות לתמיד: ברית עולם נכרתה בין שני הידידים; **קֶשֶׁר אהבה לפלוני, קֶשֶׁר חיבה לפלוני** – התיידד מאוד עם פלוני, נמצא עימו ביחסי חיבה ורעות: לא עברה שעה מועטת ואנו קשרנו אהבה זה לזה; **צְרוֹר שעה** – קשר עראי, קשר שאפשר להתירו אחר זמן; **צְרוֹר עולם** – קשר שאין להתירו לעולם: בנישׂואים אלה החלטנו לצרור את חיינו צרור עולם, ורק המוות יפריד בינינו; **בא במגע עימו** – קשר עימו קשרים, התראה עימו: השגריר בא במגע עם שר החוץ; **חֶבֶל הטַבּוּר** – קֶשֶׁר הדוק של דבר אל מקורו: הם קשורים זה לזה כחבל הטבור של העובּר לאימו; **עשׂה את הצעד הראשון** – נקט יוזמה ועשׂה את הפעולה הראשונה כדי לכונן קשרים עם מישהו או להשׂיג הבנה או פשרה עימו: אם הוא מתבייש, כדאי שאת תעשׂי את הצעד הראשון; **אל תפרוש מן הציבור** – מאמר חז״ל בשבח חיי החברה, בזכות השיתוף ובקבלת עול משמעתו של הציבור; **הגיע לתעודתו** – [בעיקר דבר דואר] הגיע למקום שאליו היה מיועד להגיע, הגיע ליעד שאליו נשלח: המכתב אבד בדרך, ולא הגיע לתעודתו; **שׂמאל דוחה וימין מקרבת** – נוהג מנהג זהירות והסתייגות: השׂר ניהל טקטיקה של שׂמאל דוחה וימין מקרבת: מצד אחד הבטיח הבטחות, ומצד אחר נמנע מוויתורים מחייבים מדיי; קָרוב לַצַּלַּחַת > **קרוב למלכות** – מי שקשריו ניכרים עם בעל עמדה והשפעה על מוקד כוח, עם בעל ממון, עם מקבל החלטות וכד׳ באופן המאפשר לו להפיק מכך תועלת אישית, מקובל ואהוב על השליט או בעל השפעה אצלו: התנועה למען איכות השלטון מחתה בחריפות על מתן הטבות מפליגות למגזרים הקרובים למלכות, על חשבון הקופה הציבורית; **קָרוב רָחוק** – מי שֶׁיֵּשׁ לו קִרבה משפחתית קלה לאדם אחר, קרוב משפחה שאינו שייך למשפחה המצומצמת (הורים, בנים, נכדים, דודים, דודנים, גיסים וכד׳), אלא קשור אליה בקשר רחוק יותר: מתארח אצלנו קרוב־רחוק של אשתי, הדודן השני של סבתה או משהו כזה; **לא זזו ידיהם זה מזה, לא זזה ידו מתוך ידה** – תמיד שוהה בחברתה: משהכרנו לא זזה ידה מתוך ידי; **מצא מין את מינו** – כל אחד מתחבר אל הדומה לו: הקשר או הקִרבה שביניהם נובעים מן הדמיון הרב באופיים, בנטיותיהם, בהשקפותיהם וכד׳, לפיכך נכון לומר מצא מין את מינו; **לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו** – כל אחד מתרועע עם הדומה לו או עם הקרוב לו ברוחו: הוא פוחז וחברתו הוללת, לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב; **גישור על פני ניגודים** – יצירת קֶשר בין בני אדם המרוחקים ביניהם בדעותיהם, יצירת קשר בין דברים רחוקים; **יישור ההדורים** – 1. סילק את הקשיים ואת המכשולים שבדרך; 2. חיסל חיכוכים וסתירות: יישרתי את ההדורים בין שני החברים שרבו; **דֶּלֶת פתוחה** – נכונות להיענות לפניית כל אדם לשׂיחה ולעזור בכל עת ובכל מצב, ללא משהים בירוקרטיים: אם תיקלע למצוקה, השארתי דלתי פתוחה לפניך תמיד; **מה עניין שמיטה אצל הר סיני** – איזה קשר הגיוני יש בין השניים? המרצה שילב בשיעורו במתמטיקה גם ענייני פוליטיקה, מה עניין שמיטה אצל הר סיני? **נִישׂוּאִים קָתוֹלִיִּים** – הֶסכם או שותפות לצמיתות שאי־אפשר לבטלם: ההסכם בינינו אינו נישׂואים קתוליים, וכל אחד רשאי להחליט מתי להתיר את ההסכם; **שִׂיחַ וָשִׂיג, שִׂיג וָשִׂיחַ** – משׂא ומתן, קֶשר כלשהו עם אחר, חילופי דברים, מגע כלשהו, עניין, עסק: בתוקף עיסוקו כפעיל ציבור, שׂיח ושׂיג לו עם אישים בכירים בארץ; **אין לו כל שׂיח ושׂיג עם מישהו** – הוא לעולם אינו מדבר איתו, הוא אינו בא איתו במגע, אין לו שום קשר איתו: אין לנו כל שׂיח ושׂיג עם חוגים קיצוניים כאלה, ובשום מקרה לא נשתף פעולה איתם; **הִידַּבֵּק לְשַׁחוָר וישתחוו לך, הידבק לשליט וישתחוו לך** – התקרב אל אדם בכיר, כגון שׂר ומושל, ויכבדו גם אותך: הייתי המאהבת של ראש המאפיה, והכול כיבדו אותי ויראו מפניי, בבחינת הידבק לשליט וישתחוו לך; **שִׁיבה אל המקור** – אין להתרחק ממסורת אבות, יש להתקרב אל יצירות הקדמונים ולשאוב מהן חוכמה והשראה; **דבקו זה בזה** – היה ביניהם קשר אמיץ: הם דבקו זה בזה והיו כמשפחה; **עבותות ידידות, עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה** – קִשרי אהבה או ידידוּת חזקים: עם הזמן נקשר אליה בעבותות אהבה; **החליף מכתבים, החליף איגרות, בא בכתובים עימו** – התכתב עם מישהו וקיבל ממנו מכתבים: חברתי תגור בממלכה המאוחדת, ואבוא בכתובים איתה בדוא״ל; **קִיֵּם חליפת מכתבים, עמד בקשרי מכתבים עם** – התכתב עם: מי קיים חליפת מכתבים עם הברון רוטשילד? **מעורב עם הבריות** – איש רעים, איש חברה, שיש לו קשרי ידידות רבים; **נתב שׂיחות, ניתוב שׂיחות, ניתב את השׂיחה** – הִפנה אוטומטית את הפונה בטלפון לאדם או לנציג של גוף בארגון; **יַחֲסֵי אישוּת, יַחֲסֵי מין** – הזדווגות, קשרי מין, בעילה והיבעלות; **ביני לבינה קשרי אהבה, אחווה וגורל משותף**; **התקשרו ביניהם קשרי ידידות ורעות** > קִרבה! תקשורת!

<u>אין קשר</u>. סוֹלִיטֶרִי > **בדידני** – בעל חיים לא חברתי (כגון יגואר) החי בבדידות בשטחי חיותו וממעט להיפגש עם פרטים אחרים מאותו מין, למעט בעונת הרבייה: הציפור הזאת היא ציפור בדידנית ואינה מִתלהקת; **בודד** – יחיד שהוא לבדו, כגון צמח בודד, פרט בודד; **ניער את חוצנו ממישהו או ממשהו, ניער חוצנו ממנו או מן העניין** – הסיר מעליו כל אחריות לו, התכחש לאחריותו כלפיו, הכחיש כל שייכות, קשר, קרבה או יחס אליו, סירב להיות מעורב בו: משהחלו לעלות החשדות נגדו

נעלמו לפתע כל ידידיו, ורבים ניערו את חוצנם ממנו; **נָתַן גֵט פִּטוּרִין** – ניתק את הקשר מחברו, מבן זוגו, ממעסיקו וכד׳ או ממשהו, לרוב בשל סכסוך או הֵיעדר הבנה ביניהם: הבנתי שלא יקדמו אותי בעבודתי בשל שיקולים זרים, ולכן נתתי גט פיטורין למעסיקי; **תגובה בלתי מותנית** – תגובה של יצור (אורגניזם) על גירוי, המתרחשת בלי השתתפות מרכזי ההכרה והרצון, תגובה עצמונית (ספונטנית) של מערכת העצבים האוטונומית לגירוי כלשהו: מצמוץ מהיר בעפעפיים למראה אור מסנוור הוא תגובה בלתי מותנית; **ניער מן** – שִׁחרר עצמו או השליך מעליו אחריות, עול וכד׳, הצליח להיפטר או להשתחרר ממישהו: נער עצמך מאשתך ותן לה גט; **משך ידו מן, סילק ידיו מן, ידיו מסולקות מן** – אינו מטפל כלל ב׳, אין לו כל קשר ומגע עם; **הרפיה, הִרְפָּה** – עזב, הניח, סילק ידיו מן: הַרפה ממני כמה חודשים, ואסיים את המיזם; **אין הנידון דומה לִרְאָיָה** – ההוכחה אינה הולמת כלל את העניין שדנים בו ומבקשים להוכיח, לכן אין מסקנתך נכונה; **שֵׂרֵף את הגשָׁרים מֵאֲחוֹרָיו** – ניתק לחלוטין את כל הקשרים שהיו לו בעבר עם אנשים: שׂרף את הגשרים מלפניו ומאחוריו; **שילח את אשתו, שילחה את בעלה** – גירש את אשתו, גירשה את בעלה; **נתן גט** – נתן תעודת גירושים; **קֶשֶׁר שתיקה** – הֶסכם חשאי בין בני אדם שלא לדבר על אדם או על עניין מסוימים: העיתונים החליטו להפר את קֶשר השתיקה ולפרסם את השערורייה; **נתפרדה החבילה** – פָּגָה ידידות, פסקו הקשר או ברית הידידות, בטלה השותפות בין מי שהיו קשורים יחד בקשר עסקי, חברי, משפחתי וכד׳: בני הזוג חיו יחד תקופה לא קצרה, ולבסוף נתפרדה החבילה, והם פנו איש איש לדרכו; **עברה ביניהם רוח רעה, רוח רעה עברה ביניהם** – נעכרו או התקלקלו היחסים ביניהם, נתגלע ריב או סכסוך ביניהם, הם התחילו לריב או להסתכסך: נראה שרוח רעה עברה ביניהם, והם נחושים לפרק את השותפות; **רוח רעה עברה ביניהם, נתפרדו הלבבות, גבה הר ביניהם** – נפרדו, פסקה ידידותם, נפרדו הידידים, חל פילוג, נעשׂו שׂונאים זה לזה: משהעליבו בפומבי, גבה הר ביניהם ואין הם נפגשים עוד; **פֵּירוּד לְבָבוֹת** – התרחקות עמיתים, ידידים או אוהבים זה מזה, פילוג, התבדלות: התחיל השׂטן לרקד בינו לבינה עד שנעשׂה פירוד הלבבות; נתלקחה מחלוקת חריפה במפלגה עד שנפרדו הלבבות והוקמו שתי מפלגות; **השׂטן ריקד ביניהם** – נכנסה בהם רוח שטות, והם רבים על כל דבר ומסוכסכים מאוד; **ניתק יחסים, ניתק את יְחָסָיו, ניתק את קשריו** – הפסיק את קשרי הידידות: יש מדינות שניתקו את קשריהן עם ישׂראל; **לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו** – לא הסתדרו: למרות האהבה הגדולה ביניהם והעתיד המזהיר לשניהם, לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו והתגרשו אחר כשנתיים; **מִגְדַל שֵׁן** – כינוי ציורי ביקורתי למקום שבו מסתגר אדם המרגיש עצמו נעלה מן האחרים ומעדיף לחיות ולעבוד בד׳ אמותיו: טענו נגד החוקר כי הוא יושב במגדל השן שלו באוניברסיטה ואינו מעורב בדעת עם הבריות; **בנה במה לעצמו** – פרש משותפות עם אחרים ופעל בנפרד: לאחר שהסתכסך עם ראש הממשלה פרש ממנה ובנה במה לעצמו; **אין זיווגם עולה יפה** – חיבור גבר ואישה לזוג לא הצליח; **לתת רווח בין הדבקים** – להפריד בין שניים קרובים זה לזה או אוהבים זה את זה; **תָּקַע טריז בין** – שׂם מחיצה פיזית, הפריד בין הדבקים: אנשים, כוחות, אותיות וכד׳; **הפריד בין הדבקים** – הרחיק את האוהבים זה מזה; **עברה רוח רעה בין . . . ובין . . .** – התחילו להסתכסך ולריב ביניהם, גבה הר ביניהם: כשהשׂטן מרקד, עלולה להיכנס בו רוח רעה, והיא עלולה להביאם להיפרדות הלבבות; **שמיים ביני לבינֶךָ** – אנו רחוקים זה מזה כרחוק השמיים מן הארץ, אין אנו יכולים לחיות בצוותא או לגשר על הפערים שבינינו: לא נוכל להצטרף לקואליציה כי שמיים בינינו לבינכם בכל הנוגע לשטחי הארץ; **טָרַק את הדֶלֶת בְּפָנָיו** – מנע ממנו בגסות את הגישה אליו, דחה אותו; **אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימה** – אין עניין אחד נוגע למשנהו, כל דבר יש לו את תחומו ואת זמנו; **שני קווים מקבילים לא ייפגשו לעולם; אם תרחיק את הרחוקים, סופך לְרַחֵק את הקרובים; הוא על מדרכה מימין, ואני על מדרכה משׂמאל, ורק מַבטנו נפגשו; השׂטן ריקד בינינו והתפרדו הלבבות; קשר אישי הדוק ושותפות אמת אמיצה נארגו ביחסינו** > אלימות! כעס! מחלוקת!

<u>תלות</u>. **תְּלוּת** – 1. התנהגות נדרשת או מצב של מישהו המושפעים ממישהו או ממשהו או נדרשים להיות כפוף לו בשל הצורך בעזרה ובתמיכה וכדי להתקיים או לתפקד כראוי: תלותנו במחשבים הולכת וגוברת, וקשה להבין כיצד חיינו לפניהם; 2. הזדקקות לאדם מסוים, בעיקר לשם הגנה או קבלת תמיכה; העובדה או המצב של להיות תלוי במישהו, קשור אליו ומותנה בו: התינוק זקוק מאוד לאימו, והתלות שלו בה היא מוחלטת; **תְּלוּת הֲדָדִית** – תכונות או מצב שבו שני אנשים, משתנים, מערכות, מדינות או ישויות אחרות לפחות קשורים זה לזה או סומכים זה על זה בתחום אישי, חברתי, כלכלי, פיקודי, טכנולוגי, ביטחוני וכד׳ כך שכל שינוי באחד ישפיע על האחר: יש תלות הדדית בין הגורמים השונים הפועלים במשק; **תלייה, תלוי, תלה** – 1. קָשַׁר, חיבר או הניח משהו או מישהו על דבר כך שכשהם באוויר הם נתמכים או קשורים לדבר מה: תליתי את הכביסה על החבל; 2. ייחסו את הדבר למשהו או למישהו: חברי תלה את ההטאתו בירי ברעידת ידו; הנהג תלה את התאונה במזג האוויר; **תלה תקוות במישהו או במשהו, תלה בו תקוות** – קיווה שמישהו או משהו יסייע לו או יפתור את בעיותיו: הכלכלן תלה תקוות בתוכנית למלחמה באינפלציה; **תלה בו את ביטחונו** – ציפה שזולתו יפתור לו את בעייתו; **תלה בו את האשמה** – האשים את זולתו במה שמאשימים אותו; **תלה, הִתלה** – 1. דחה את המשך הטיפול בעניין מסוים לפרק זמן עד שיתמלאו התנאים הנדרשים: הוועדה החליטה להתלות את הדיון בערר כדי לאפשר לוועדה המקומית לבחון מחדש את עמדת התושבים; 2. דחה את מועד כניסתה לתוקף של החלטה, תקנה וכד׳ לפרק זמן מוגדר או עד שיתמלא תנאי מסוים או : מנע מימוש זכות מסוימת באופן זמני או עד שיתמלא תנאי מסוים: ועדת השחרורים התלתה את ביצוע החלטתה עד לישיבתה הקרובה; **הכול תלוי בלשון** – דיבורו של אדם יש בו לגרום לכול – לטובה או לרעה: חכמים, היזהרו בדבריכם כי הכול תלוי בלשון; **הכול תלוי במזל** – אין אדם יכול לפעול נגד גורלו שנגזר עליו מראש, הצלחתו של אדם או כישלונו נתונים ביד הגורל והמִקרה: הכול תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל; **תלוי בחסדיו, תָּלוּי בְּחַסְדֵי אֲחֵרִים** – תלוי בפעולות של מישהו או משהו תלות כלשהי (כלכלית, רגשית או אחרת): המשׂחק מתוכנן לשבת, אבל אנו תלויים בחסדי מזג האוויר; **תלוי על בלימה** – אין לו כל בסיס או נטול אחיזה במציאות; **תָּלוּי בְּשַׂעֲרָה, תלוי על חוט השערה** – תלוי ברפיון, נוטה לנפול ולהתמוטט, הוא במצב גורלי ופגיע: כל אהבתנו תלויה בשׂערה, האם את רוצה להמיתה בנשיקת פרֵדה או להעמיקה בטיול בחו״ל; **תלוי ברפיון** – נמצא במצב של חוסר יציבות, נוטה לנפול ולהתמוטט; **תלוי ועומד** – 1. [עונש או גזר דין] שצפוי למישהו, שעלול להיות מוטל עליו בתנאים מסוימים: בית המשפט הפעיל את המאסר על תנאי שהיה תלוי ועומד נגד הנאשם; 2. שאין לו הכרעה, מוטל בספק, שעדיין לא נתקבלה החלטה בעניינו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו: משפטו עדיין תלוי ועומד, ואין איש יודע אם ייצא חייב או זכאי; **אִי־תְּלוּת** – 1. התכונות או המצב של היות לא תלוי בדבר או באדם, עצמאות או חופש מהשפעה של אחרים: הוא עובד קשה מאוד כדי להגיע למצב של אי־תלות בהוריו מבחינה כלכלית; 2. הֵיעדר קשר מובהק, הֵיעדר מִתאם או הֵיעדר יחס סיבתי בין משתנים, אירועים וכד׳: בטבלה של מִספרים אקראיים קיימת אי־תלות ביניהם; **כל האיברים תלויים בלב, והלב תלוי בכיס** – מצב רוחו של האדם תלוי בתנאיו החומריים, ואילו רִגשותיו כלפי אחרים תלויים לעיתים ביחסים חומריים וכספיים; **צְמִידוּת** – 1. סמיכות או רציפות בזמן או במרחב בין אירועים או עצמים, מצבם של אירועים או עצמים הצמודים זה לזה, וכן – **סמיכות, קִרבה, ריתוק, שכנות**: צמידות התאריכים מַקשה על העמידה בלוח הזמנים; צמידותם של שני בניינים שוני סגנון פוגמת בחזות הרחוב; 2. קשר הדוק, קישור, חיבור או הצמדה בין שני עניינים או דברים: על אף הקִרבה העניינית אין בהכרֵח צמידות בין העיסוקים הללו; 3. דבקות בו, פעולה לאורו, היצמדות אליו: הפירוש נעשׂה מתוך צמידות לעקרונות הפרשנות הבלשנית; **בצמידות** – באופן צמוד, בסמיכות או ברצף אחד: שני כלי הרכב הורחקו מהמקום כשהם מוסעים בצמידות; **היצמדות, נִצמַד** – 1. נדבק למשהו או למישהו, התקרב אליו עד שנגע בו, דבק בו: סיכות ומסמרים נצמדים למגנט; כשהגעתי לפרקי, עזבתי את ביתי ונצמדתי לאהובתי עד שנישׂאנו; 2. לא זז ממשהו או ממישהו: כל אחר הצוהריים הם נצמדו לטלוויזיה ולא עזבו אותה; **דָּבַק בְּכִיסאוֹ, נִצמַד אל כיסאו** – אינו מוותר בשום פנים על כהונתו (על תפקידו, על מִשׂרתו), החזיק בחוזקה בעמדתו או בתפקידו: כבר שנים הוא דבוק בכיסאו, ולא נראה שיפנה אותו עד הפנסייה; **ריתוק, רִיתֵּק** – 1. עניין, מָשַׁך את תשׂומת הלב שלא היה אפשר להינתק ממנו: הספר ריתק אותה והיא לא הניחה אותו עד שסיימה לקוראו; 2. הצמיד, כפה להישאר, קשַׁר, חיבר: חודשים הייתי מרותק למיטה בעטייה של המחלה הקשה; 3. אסר על חייל לעזוב את תחומי הבסיס או המִתקן לפרק־זמן מסוים (בתור עונש משמעתי): המפקד ריתק את הפלוגה לשישי־שבת; 4. מנע ממישהו את האפשרות לעזוב מקום מסוים ושלל את חופש תנועתו: ימים הייתי רתוק לבית בעטייה של מחלתי; **מְרוּתָּקוּת, מְרוּתָּק** – שתשׂומת ליבו מרוכזת בדבר מסוים המעניין והמרתק אותו מאוד, ושמתקשה להינתק ממשהו: הקהל ישב מרותק ועקב בעניין אחר המתרחש על הבמה; **מרותק למיטה** – מצב של איסור או אי־יכולת לחולה לרדת ממיטתו בשל חוליו; **רָתוּק לבית, ריתוק לבית, מרותק לבית, מרותק בית** – מי שיציאתו מהבית והגעתו למרפאה כרוכים במאמץ ניכר וחריג, או הגבלתו אמיתית וסבירה ליציאתו מהבית, או הוא סובל ממחלה או ממצב רפואי המצריכים שימוש במכשיר תומך או לצורך טיפול (כגון דיאליזה, כימותרפיה או בדיקה רפואית): חודש ימים הייתי רתוק לביתי מחמת אובדן כושר תפקוד בעבודה; **עבדוּת, עֶבֶד** – 1. אדם הנתון להשפעתו של אדם אחר ותלוי בו לחלוטין: איש עריץ זה הפך את רעייתו לשפחתו הכנועה; 2. קורבן חסר אונים של גורם כלשהו המשפיע עליו השפעה מכרעת: עלינו להפעיל את הטכנולוגיה למעננו ולא

להפוך לעבדיה: רבים בימינו הם עבדים לממון ולרכוש; עֶבֶד נִרְצָע – אדם המשועבד כולו מרצונו למישהו או למשהו ונשלט בידיו לחלוטין, והמוותר על זכויותיו: שנים הייתי עבד נרצע וחסיד נלהב להימורי הקזינו; שִׁפחה חֲרוּפה – כינוי לאישה משועבדת לבעלה או למעבידיה, לעבודתה או לרעיון כלשהו וכד׳ ומקדישה להם את כל זמנה ומרצה: משמאסה בחייה כשפחה חרופה לבעלה, קמה ועזבה את הבית; הִתמַכֵּר – 1. התפתחה בו תלות גופנית ונפשית (לסמים, לכוהל, לתרופה, למזון, להימורים, לנהיגה וכד׳) והוא לא היה יכול לתפקד בלעדיהם, על אף הנזקים שהם גורמים לו: הוא התמכר לסמים קשים, וכל הניסיונות לגומלו כשלו; 2. התמסר לדבר מה בלי גבול, ייחד את עצמו לדבר מסוים (לרוב שלילי) בכל ליבו, נעשׂה שקוע כל כולו בדבר מסוים והיה קשה לו להינתק ממנו: בחוף הים השׂתרענו על החול החם והתמכרנו לקרני השמש המלטפות; הִתמַכְּרוּת – מצב של תלות נפשית וגופנית בחומר או בפעילות כלשהם, הניכרת בהתנהגות כפייתית שנועדה להשׂיג גירוי, כגון שינה, יחסים חברתיים, הימורים, צפייה באמצעי תקשורת, אכילה: התמכרותו להימורים הביאה אותו לידי התרוששות; משועבד, שועבד, שעבוד, שִׁעבֵּד – הפך מישהו למכור, גרם להתמכרות או להשתעבדות למשהו: עישון סמים משעבד את המשתמש עד כדי צורך בגמילה גופנית ונפשית; מְשׁוּעבָּד, שׁוּעבַּד, הִשׁתַעבְּדוּת, הִשׁתַעבֵּד – 1. קיבל עליו בהכנעה את מרותו או את שלטונו של מישהו או משהו: אי־אפשר שהכול יהיו משועבדים ללשון התקנית או להלכות הדת; 2. נעשׂה מכור למשהו, התמכר: משהשתעבד להימורים איבד את כל כספו; 3. ייחד את כל כולו למשהו, השקיע בו את כל זמנו, מִרצו, כוחותיו וכד׳ עד כדי ביטול שאר הדברים למענו: אל תשתעבד לעבודה, זה לא הכול בחיים; הביא את צַוָּארו בַּעבוֹדַת פלוני, הביא את צווארו בעול פלוני – השתעבד לפלוני, קיבל עליו לעבוד למען פלוני: האדונים הבינו שנתיניהם לא יביאו צווארם בעבודות השׂדה תמורת פרוטות; מָכוּר – 1. שיש לו תלות חזקה מאוד, גופנית או נפשית, בחומר כלשהו (תרופה, סם, כוהל, סיגריות) או בפעילות כלשהי, וקשה לו מאוד להיגמל מהם: אני מעשן פה ושם סיגריה, אבל אינני מכור לסיגריות; 2. מי שמשועבד למישהו בשל קבלת שוחד וכד׳: מדינתנו מכורה לארה״ב בשל המענקים השנתיים שהיא מקבלת; טפיל, פרזיטיות > טַפִּילוּת – 1. מערכת יחסים חברתית שבה אדם נוהג להתקיים על חשבון אחר מטעמי קיום, כלכלה, ניצול, נוחות ועוד, בלי שיקבל האחר תמורה על תרומתו: הטפיל מספקים לו כסף, מזון או מגורים ואינו עובד בעצמו או נותן דבר בתמורה; 2. בעל חיים או צמח החיים על בעל חיים אחר, על צמח אחר או בתוכם, והמפיקים מהם הגנה, מזון ושאר חומרים החיוניים לקיומם התקין ולהתרבותם. פונדקַאי – כינוי ליצור (צֶמח ירוק או בַעל חיים או יצור צַוותָאִי [סימביוטי]) המשמֵש מקום גידול לטפיל הנטפל אליו על גופו או בתוכו, ומספק לו חומרי הזנה, מִקלט ועוד: כלבֵי רחוב ובעלי חיים נטושים אחרים נוטים לשמש פונדקאים לפרעושים ולכינים; כְּעֵגֶל אחרי הפָּרָה – משל למי שנגרר בלי הרף אחרי אחר: הוא נמשך אחרי חבֶרתו והולך אחריה כעגל אחרי הפרה; סמוּכָנוּת (commensalism) – פעולה בין שניים או יותר, שזה נהנה וזה אינו חסר, למשל: פירורים שנפלו מכריכי אוכלות אותם ציפורים, ושנינו נהנים מהסמוכנות; שיגָעון לדָבָר אֶחָד, חולה ל־, משוגע לדבר אחד – התמסר כל כולו לעניין אחד ועוסק בו מרבית זמנו: הוא משוגע לדבר אחד – מכוניות, ואי־אפשר לדבר איתו על שום דבר אחר; כָּרוּך בְּ־ – נתון ב־, קשור ב־, מלַווה אותו, צמוד אליו, מצריך, מחייב, גורר: חיי הנישׂואים כרוכים בוויתורים הדדיים של בני הזוג; כרוך בעקבו – קשור בו: כל ההתחלות קשות הן, ולא פלא שבעקבן כרוכים כשלים לא מעטים; והוא ש־ – הנאמר ייתכן רק אם; כָּפִיף, כְּפִיפוּת – מצב של תלות במרות של אחר, שִׁעבוד: קשה להשלים עם כפיפות למנַהל (למפקד, לבעל, לאישה) כה תובעני; בכפוף ל־ – בהסתמך על, בהתאם ל־, לפי, על־פי, כמתבקש מהוראות, מחוקים, מתקנות ועוד: כל ההטבות במיסים יוענקו רק בכפוף לתקנות החדשות העומדות להתפרסם; בהתאם ל־ – לפי או על פי אותו דבר, בהתאמה לו, בהתחשב בו: בהתאם להסכם בינינו, אני מקבל את המכונית פעמיים בשבוע; רֶפלֶקס מותנה > תגובה מותנית – תגובה בגוף החי המופיעה עם גירוי מסוים, כגון רוֹק המופיע בפי הרעב כשמריח מזון; הידודיות, יַחֲסֵי גומלין – פעולה הדדית או השפעה הדדית בתקשורת עם מישהו, במיוחד בעבודה, במשׂחק או בבילוי איתו: יש יַחסֵי גומלין בין החייל למפקדו; זיקַת גומלין – קשר ותלות הדדיים: זיקת גומלין בין חיילי צה״ל לאזרחי המדינה; כְּשַׁלהֶבֶת בַּגַחֶלֶת – משל לדבר דבוק באחר באופן שאין לו קיום בלעדיו; הָא בְּהָא תַּלְיָא – שני הדברים כרוכים זה בזה, כפתילה בלהבה: עם העלאת מחירי המזון, יעלה גם שְׂכר העבודה כי הָא בְּהָא תָּלְיָא; נתקע כעצם בגרונו – דבק בו, לא יכול להיפטר ממנו; אבן הראשה – החלק העיקרי, תשתית הרעיון שכל השאר תלוי בה: המסמך הזה הוא אבן הראשה לחוקיות מפעל חיינו; אֵפֶקט הפרפר – שינויים קטנים בתנאי ההתחלה של מערכת דינמית עשׂויים לגרור שינויים גדולים בהתנהגות המערכת בטווח הזמן הארוך [למשל: משק כנפי פרפר עשׂוי ליצור שינויים קטנים באטמוספרה, שיגרמו להופעת סופת טורנדו או ימנעו אותה]; אֵפֶקט הדומינו – פעולה אחת, מצב או אירוע אחד הגוררים רצף של תוצאות דומות, כגון הפלת אבן דומינו אחת הגוררת נפילת האבנים האחרות: עם חשׂיפת מעשׂה המעילה הראשון החלו מתגלים בזה אחר זה, על־פי אפקט הדומינו, מעשׂי עבירה נוספים; בעיה שהזמן גרמה – בעיה שקיומה תלוי בזמן מסוים; בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – [במקור מדובר באבשלום שנִתְלה על העץ וגופו נותר בין השמיים לבין הארץ; ובהשאלה]: נמצא במקום לא מוגדר, ללא יסוד מוצק, במצב ביניים, שעדיין לא נתקבלה החלטה בענייננו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו, שטרם הוכרע: משפטי טרם הוכרע זה חודשים, ואני חש שאני בין השמיים ובין הארץ; בדרך שאדם רוצה ללכת, בה מוליכים אותו – לאדם יש בחירה חופשית, והכול תלוי ברצונו: כבר נאמר כי ׳בדרך שאדם רוצה לילך בה, מוליכין אותו׳; אין דרך אחת אל האומנות; הכול תלוי במוצָא שְׂפָתָיו – הכול תלוי כיצד הוא יחליט, הכול תלוי בדיבור שאדם מוציא מפיו: הכול תלוי במוצא שׂפתיך לכן אמור מעט ועשׂה הרבה; ציפה לשולחן אחרים, ציפה לשולחן חברו – נזקק לבריות, היה תלוי באחרים, מי שאין בכוחו לפרנס את עצמו: המצפה לשולחן חברו חייו אינם חיים; כרוך אחר סינרה של אימא – תלוי באימו, אינו עומד ברשות עצמו, מפונק; הכול ממנו – הכול תלוי בו ובהשפעתו, בידו הכוח והתוקף לכל דבר; לא כול הימנו, לא הכול ממנו – לא הכול תלוי בו ובהשפעתו, לא בידו הכוח והתוקף לכל דבר, אין לו הסמכות לכך: משראיתי שאין הממונה מטפל בענייני, פניתי למנהלת, שהרי לא הכול ממנו; הכול לפי רוב המעשׂה – הכול תלוי במחשבות האדם, ברצונו, ובעיקר במעשׂיו; אוֹכלֵי שוּלחָנוֹ – המקבלים את מזונם ממנו: יש כמה ילדים מחבקי אשפתות, האם תוכל לעשׂות איתם חסד ויהיו מאוכלי שולחנך; סמוך על שולחנו – הוא מפרנס אותו, תומך בו או תלוי בו, בעיקר מבחינה כלכלית: בשנה הראשונה לנישׂואיו היה בעלי סמוך על שולחן אבי; הִצטָרֵך אדם לַבְּרִיוֹת – אדם תלוי בעזרת אנשים: כיוון שנצטרך אדם לבריות, פניו משתנות כְּכרום [= עוף אגדי שצבעיו מתחלפים]; מוות וחיים ביד הלשון; גורל ההמונים תלוי ברוח המנשבת בעולמות העליונים; אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, וביום סופה יִזנחוך; דעכה בו שלהבת הטבע וכבו מאווייו > הפרדה! חופש! יחד! משפחה! עצמאות! קִרבה! רעוּת! תקשורת!

ראִייה!

ראייה חיובית וניטרלית. ראִייה – היכולת לראות בעיניים; 2. הבנה של דבר מה: ההחלטה התקבלה מתוך ראייה כוללת של התוצאות הנובעות ממנה; 3. השקפה, נקודת מבט; רָאָה – 1. קלַט מראה של דבר בעיניו; 2. הבין, תפס; 3. הכיר כטוב, בחר או מצא לראוי: אני רואה את דבריה מדבריכם; וכן – בָּחַן, הִבחִין, הִבִּיט, הֵזִין אֶת עֵינָיו, הִסתַכֵּל בְּ־, העִיף מבט, הֵצִיץ, הִשקִיף, הִתבּוֹנֵן, זָן אֶת עֵינָיו, חָזָה בְּ־, לָטַשׁ אֶת עֵינָיו, לָטַשׁ מַבָּט, מָדַד אוֹתוֹ בְּעֵינָיו, נִיבַּט, נָעַץ עֵינַיִים ב־, נָפַל מַבָּטוֹ על, נָפְלָה עֵינוֹ עַל, נָשָׂא עֵינָיו וְרָאָה, נִשקַף, נָתַן אֶת עֵינָיו בְּ־, סָקַר, צָדָה עֵינוֹ, צָפָה בְּ־, שָׂם לֵב, שִׁיקֵף, שָׁקַף, תָּלָה עֵינָיו בְּ־, תִּצפֵּת: ראיתי אותה מרחוק ונופפתי לה בידי; רָאָה בְּאוֹר אַחֵר, ראה באור חדש – הבין מישהו או משהו מנקודת ראוּת חדשה, ראה פָּן שונה של אותו דבר: עכשיו, כשיש לך ילדים, אתה רואה את הוריך באור חדש; לְמַעַן יִראוּ וְיִירָאוּ – הצגת עובדה לעיני רבים כדי להרתיעם מלעשׂות זאת: השופט החליט להחמיר בעונש האנס למען יראו וייראו; רָאָה מֵהִרהוּרֵי לִבּוֹ – ראה את הדבר כפי שמבקש לראותו, ולא כפי שהוא במציאות; רָאָה בְּמִשקָפַיִים ורוּדים, הסתכל בְּמִשקָפַיִים ורוּדים – היה אופטימי, דן לכף זכות, ראה את הצד הטוב והחיובי שבדברים: גם כשנפצע קשה ראה את העולם במשקפיים ורודים; ראה כוכבים – ראה הבזקי אור, הסתחרר וחש בלבול לאחר שנפגע בגופו; ראה את הלבן בעיניים, ראה לו את לובן העין – היה קרוב מאוד לזולתו; רָאָה שחורות – חזה עתיד קודר, לא האמין בטוב, היה פֵּסימי [להפך: ראה ורודות]: בכל מאמריו ראה רק שחורות, ובסוף התברר שהוא צדק; לובן העין – החלק הלבן שמסביב לאישון העין העשׂוי מקרום קשה ואטום של רקמה; קוֹצֶר ראִייה, קוֹצֶר רְאוּת – 1. אי־ראיית הנולד, ראייה לטווח קצר בלבד, חוסר יכולת לצפות התפתחויות עתידיות: הוכחתי באותות ובמופתים את הסתירות, את אי־הביסוס המדעי ואת קוצר הראות ההיסטורית; 2. ליקוי בראייה שבו התמונה מתמקדת לפני רשתית העין ולא עליה, וכן אין רואים בבירור עצמים רחוקים. מתגברים על ליקוי זה באמצעות משקפיים בעלי עדשות קעורות; (≠ רוחק ראות); רָאָה חובה לעַצמו – חש הֶכרֵחַ לעשׂות דבר מה בגלל נחיצות העניין, הודה בצורך לפעול, ראה עצמו חייב לעשׂות: המנַהל הפורש ראה חובה לעצמו להשלים את הטיפול בעניינים שהצטברו על שולחנו ולהשאיר לממשיכו שולחן נקי; רָאָה אור – הוּדפס, הופיע, הוציא לאור, התפרסם, יצא לאור, נתפרסם בדפוס: האקדמיה הוציאה רבעון שיוחד למינוח הצבאי; רָאָה בַּעֲלִיל – ראה בחוש, נוכח ללא ספק, ברור לו לגמרי: הוא ראה בעליל כי אין דבר מפרטי מעשׂיו נעלם מעיני השופט; ראה זכות לעַצמו – הכיר כי עשׂה מעשׂה נכון

ומותר, זקף את המעשׂה לזכותו כמי שנפלה בחלקו לעשׂות משהו: ראש הממשלה ראה זכות לעצמו לחתום על ההסכם בין המדינות; רוֹאֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה – כינוי למאחז עיניים או לאדם פְּלאי באגדות עם ובסִפרות ילדים שיכול לראות ולא להיראות בעיני אחרים: פעמים התחשק לי להיות רואה ואינו נראה כדי לבלוש אחרי בני אדם בלי שיראו אותי; טוב רואי, טוב מראה – יפה תואר, נאה בחזותו: אסתר הייתה טובת מראה ונבונה; שְׂדֵה רְאִיָּה – המרחב החזותי שרואים מִמָּקום אחד ברגע מסוים כשהעיניים מוחזקות במצב קבוע במֶרחָב. בבני אדם גבול הראייה החיצוני של כל עין כ־60 מעלות; אצל ילדים פחות: ככל שתגביה לטוס, כן יגדל שׂדה ראייתך; ראִייה חטופה – מבט מהיר, סקירה שטחית וקלה: די בראייה חטופה כדי להתאהב בו; אינה דומה שמיעה לראִייה – דבר שאדם רואה בעיניו, מדויק יותר ומהימן יותר ממה שמגיע אליו בשמיעה: השׂר ביקר בגני ילדים של בעלי מוגבלויות ואמר: 'אינו דומה שמיעה לראייה'; האור הנִראֶה – קרינה אלקטרומגנטית בעלת אורך גל הנראה לעין האדם (400 – 750 ננומטר לערך), ובמובן רחב יותר, כל קרינה אלקטרומגנטית בטווח שבין התת־אדום לעל־סגול; ראייה מרחבית – יכולת העין והמוח לקודד ולייצג דפוסים מרחביים של אור. מנגנוני הראייה המרחבית הם מכריעים לכל התנהגות הכרוכה בעיבוד מידע חזותי; ראייה משותפת – היחס או ההצטלבות בין נקודות הראוּת של בני אדם המעורבים בעניין מסוים כדי לקבל הסכמה, אחדות דעות או החלטה; נִראוּת – 1. היות נראה לאחר, היות משהו או מישהו גלוי לעין או האפשרות לראותו בתנאי מזג אוויר מסוים: מידת הנראות של עצם כלשהו מושפעת מאוד מהרקע שעליו הוא ממוקם; 2. מידת החשׂיפה לבעיה או למצב של אנשים, מיעוט מסוים ועמדותיו בכלי התקשורת ובבמות ציבוריות אחרות: רמת הנגישות של מוסָדות ושירותים לבני אדם בעלי מוגבלויות משפיעה גם על מידת נראותם בחברה; נִראוּת הֲדָדִית – תכונת שני דברים הנִראים זה לזה; אי־נראוּת – המצב שבו נמצא גוף שלא ניתן לראותו: מטוס החמקן אי־נראותו ידועה לכול; קַו נִראוּת – הקו הנוצר בין שני רכבים מייד לאחר מכשול; קו ראייה – קו דמיוני המתוח מעינו של אדם לעצם שהוא מסתכל בו. קו זה תלוי במרחק בין שתי הנקודות, בהפרשי הגובה ביניהן, במבנה השטח והטופוגרפיה בין הנקודות וברמת הראוּת: קו הראייה היה רק 5 מטר אך הערפל צמצם מאוד את הראוּת; מרחק ראוּת, רוחק נראוּת – מרחק לאורך הדרך מהנהג עד לנקודה הרחוקה ביותר בדרך הנראית לעיניו; מַרְאָה חד־כיוונית – מראה שמצידה האחד אפשר לראות דרכה כזכוכית שקופה, ומצידה האחר הצופה רואה את עצמו: מראה חד־כיוונית מצויה בחדרי חקירות, וכך היושבים בצידה האחד יכולים לראות דרכה את החשוד הנתון בצידה השני, ואילו החשוד רואה את השתקפותו ולא את הצופים בו; לֹא תְהֵא שְׁמִיעָה גְּדוֹלָה מֵרְאִיָּה – אין השמיעה כראִייה כי הראייה מהֵימנה יותר; כְּבַד ראייה – עיוור או בעל ראייה ירודה: היא התגייסה לצה״ל אף שהיית כְּבדת ראייה; דל מראה – חזותו אינה כה מושכת ואינה נעימה לעין; שיקוף, תמונת ראי – תמונת בבואה המשתקפת בהיפוך כיוון: היא הייתה תמונת ראי של אחותה התאומה; רֶטרוֹספֶּקטִיבִי > לְמַפְרֵעַ, אֲחוֹרָנִי – פעולה (כגון בדיקה, דיווח, תשלום) בדיעבד, על דברים בעבר, למשל, דמי ביטוח למפרע או מחקר אחורני, לעומת מחקר קדימני: הרופא חקר מחלה נוכחית ואסף נתונים על תולדותיה למפרע כדי להסביר את מצבו הנוכחי של המטופל; רֶטרוֹספֶּקטִיבָה > מבט לאחור, ראייה לאחור, הסתכלות בשעבר, הסתכל בשעבר – רָאָה דבר שקרה מההווה לעבר. הסתכלות זו היא פעולה או תהליך של סקירה או הרהור על חוויה או על אירוע מהעבר, בין שהיא מכוּוֶנת (כמו בחקר למידה וזיכרון) ובין שהיא ספונטנית (כמו בהערכת התנהגותו של האדם במצב נתון): בראייה לאחור צדק הרמטכ״ל שמנע את התקיפה; מַרְאֶה מִמְעוֹף הציפור – מלמעלה, לפי המראֶה המתגלה כשמביטים מגבוה בדברים הנמצאים על־פני האדמה, במבט מלמעלה, ממרומי האוויר (כמראה ממעוף הציפור): ממעוף הציפור נראים יישובי העמק ככתמי צבע קטנים הפזורים בשטחים גדולים של חום וירוק; פָּטָה מוֹרְגָנָה > מירז' > מַרְאֵה תַעְתּוּעִים – מראה מדומה של מים זורמים בכביש לוהט או נווה מדבר באופק, הנגרם מאוויר חם ומהשתקפות קרני האור: הנוודים במדבר חוו מראה תעתועים מרוב צמא וחום בשל השתקפות קרני האור בשכבת אוויר מחומם; שְׁמוּרָה, עַפְעַף – כל אחד משני קִפלי העור המסתיימים בריסים והנפגשים זה עם זה בשעת עצימת העיניים: העפעפיים מגינים על העיניים מפני חדירת אור חזק, מפני פגיעה ומפני יובש; העפעף העליון גדול מן העפעף התחתון; עִפעוּף, עִפְעֵף – מִצמֵץ בעיניו, ביצע תנועה מהירה בעפעפיים: היא עִפעֲפה בעיניה בגלל האבק והחול; הוא הישיר מבט אליה בלי לעפעף ואמר לה כמה דברים כדורבנות; רִפרוּף, רַפְרְפָנִי, רִפרֵף – 1. פּרַח ופִרכֵּס, ריחף, עִפעף, הֵניד את עפעפיו: הפרפרים מרפרפים על הפרחים; רעיון זה לא עלה במוחי בכל ההשערות שרפרפו במוחי; 2. הסתכל בדברים כתובים וכד' הסתכלות כללית, שִׁטחית ולא מעמיקה: רפרפתי בספר כדי לברר נושׂא מסוים; צלול – [כשנאמר על עיניים, על מבט וכדומה] בהיר, שאין בו עכירות, ערפול, עמימות וכד': עיניה כחולות וצלולות המביעות תמימות ויושר; צד את מבטו, צד את העין, צד את עינו – 1. משך את עינו או את תשׂוּמת ליבו: חזותה המושכת צדה את עיני בהרצאה; 2. גרם לו להביט בו: ניסינו לשווא לצוד את עינו של המרצה כדי לרמוז לו שהגיעה השעה לסיים; תצפּוּת – פעולה או תוצאה של התבוננות צמודה ושיטתית במרחב (ביבשה, באוויר ובים), באתר, במתקן, במישהו או במשהו בעזרת אמצָעֵי ראייה, שמיעה וצילום, באמצעים אלקטרוניים או אחרים. התצפות נועד לספק לנו מידע ומודיעין בזמן; תצפת – התבונן בקפדנות בפעילויות, בהתנהגות של מישהו או של משהו או במידע עליו כדי לאסוף עליו מודיעין, להשפיע, לנהל או להכווין. מתצפתים מרחוק באמצעות ציוד אלקטרוני, או יירוט של מידע מקוּוָן המועבר אלקטרונית כמו במרשתת; סיקור, סיקר, נסקר, סקירה, סָקַר – 1. הסתכל בו, העביר את מבטו על פני משהו או על פני מישהו, בחן במבטו: הסתובבתי מרחוק וסקרתי את חלונות הראווה; 2. בדק, בחן, עיין, הסתכל במדוקדק: המרצה סקר את הבעיה על היבטיה; 3. [במִסדר, במִשמר כבוד] עבר בין שורות של חיילים, שוטרים וכד' ובחן אותם: הרמטכ״ל סקר את שורות החיילים במִסדר; נִגְלָה – 1. ראה לעין או התגלה, לרוב לאחר שהיה מכוסה או נסתר: כשהגענו לפסגת ההר נגלה לעינינו נוף מרהיב; 2. הופיע, הראה או חשׂף את עצמו: המלאך נגלה אל הנביא בחלומו; סכייה, סָכָה – רָאָה, הביט, צפה לעתיד, הסתכל, קבע סיכויים: כשהייתה יוצאת מהבית הכול סכו ביופייה ובלבושה; נָעוּץ – שמסתכל, בוחן או עוקב אחר מישהו במבט חודר ונוקב: עיני הצופים היו נעוצות בקוסם שעמד על הבימה; נִגְלֶה – 1. גלוי ונראה, מוחש [להבדיל מנסתר או מוסווה]; 2. דבר גלוי, המראה החיצון הגלוי לעין: מדובר בעניין מורכב שלו שני פנים לפחות, נגלה ונסתר, וראוי שיהיה תוכו טוב מן הנגלה; נִגלוֹת – דברים גלויים וידועים לכול: הלוא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע; לא יכולנו לתבוע אותו לדין כי הנסתרות על מעשׂיו היו רבים מן הנגלות; שוטטות, שוטט – התבונן סביב סביב, תר במבטו: עיניו הסקרניות שוטטו על פני רחבת הריקודים; פִּלְבֵּל – [באדם] 1. גִלגֵל או הניע את עיניו בתנועה סיבובית או בעִפעוף בשל מבוכה או עצבנות, לאות צדקנות וכד'; 2. הניע עיניו בתנועה סיבובית או עִפעֵף מתוך מבוכה או עצבנות, לאות צדקנות וכד' (לרוב בצירוף 'פלבל בעיניו'); עצוּם, עָצַם – סגר עין או עיניים: הוא עצם עיניו ומייד נרדם; עצום עיניים גָוַע מן העולם ובמהרה נשכח מלב; השקפה, הִשקִיף – 1. התבונן או צפה במשהו, בעיקר מרחוק או מלמעלה, ולעיתים בעד משקפת, חלון וכד': מפסגת הר הצופים אפשר להשקיף על ירושלים העתיקה; 2. סקר, בחן, התבונן, עיין ב־: השאלה היא אם היסטוריון רק משקיף על האירועים ומדווח עליהם עניינית או שהוא גם נוקט עמדה; השקיף אל – ניבט אל, ניתן לראות ממנו את: החלון בחדר האורחים משקיף אל הגן; בהשקפה ראשונה – במבט ראשון: בהשקפה ראשונה דומה היה שנתגלגל למקום שאין מכירים אותו, ולא היא; מצמוץ, מִצמֵץ – עִפעֵף בעיניו, פקַח ועצַם את עיניו במהירות בתנועה לא־רצונית, לרוב בגלל הפרעה: בסופת החול הוא מצמץ כדי למנוע חדירת חול לעיניו; הצצה, הציץ – הביט בחשאי מבעד לחור, הסתכל מהר וברפרוף, סקר: הצצה אחת בציור הספיקה למומחה לקבוע שהוא מזויף; מולטי־פוקל > רב־מוקדי – [עדשות או משקפיים] בעל כמה מוקדים המשתנים בהדרגה, החל בראייה למרחק בחלק העליון של העדשה, המשך בראייה לטווחי ביניים, ועד ראייה לטווח קצר בחלק התחתון של העדשה; לִכסֵן מבט – הסתכל מזווית העין, הסתכל באלכסון: הוא לכסן מבט חטוף לעבר האורחת; שֶׁטַח מֵת – 1. שטח שאי־אפשר לראותו מעמדת התצפות מפני שפרט־נוף חוצץ בינו למתצפת; 2. קטעים בין שִׁמשות המכונית הצדדיות לשמשה האחורית שאין הנהג יכול לראות בעדם; ניבֵּא לו ליבו – הרגיש מראש, חש שכך יקרה; עמדת תצפית > עֶמדת תִצפּוּת – מקום שממנו מתצפתים אל המרחב; כִּיסָה, כּוּסָה – נעלם, לא נודע: שבעה דברים מכוסים מבני אדם, אחד לשם מה נולדנו; איני נוהג לשאול ולחקור בדברים המכוסים ממני; מבט זגוגי – מבע עיניים המבט חוסר הבנה או אדישות: כשטיילתי בעיר ראיתי בובות בחלונות הראווה, עוטות מבט זגוגי; מבט חטוף – הצצה קלה: מבט חטוף על האסלאם מלמד ש־. . .; מבט חודר – מבט נוקב: קצין הביטחון בנתב״ג נעץ בי מבט חודר ועמוק בשל חזותי השזופה; מבט לוטפני, מבט מְלַטֵּף –מבט רך ונעים, מביע חיבה, רוך ונועם בדומה לליטוף: לקח המלאך את חיוכו של התינוק והביט באימו וראה את מבטה המלטף את תינוקה; מוּכֵּה סַנוֵורִים, מסונוור – אינו רואה את הדברים כפי שהם, מוקסם עד כדי בלבול: אבא הוא נוצרי בדתו ומוכה סנוורים מהנערה היהודייה שהואילה לתת לו את ידה; בכיליון עיניים – בעיניים כָּלוֹת, בקוצר רוח; בעין בלתי מזוינת – בראייה ישירה בעין, ללא מכשיר עזר אופטי (בלי מגדלת, משקפיים, משקפת, טלסקופ, מיקרוסקופ וכד'): גם בעין בלתי מזוינת מבחינים בעובד החדש שאינו מתאים לתפקיד בשל התנהגותו השטחית, הלא מקצועית וחסרת המשמעת; כָּלוּ עֵינָיו – השתוקק ונכסף, ציפה בקוצר רוח, חיכה עד בוש, ציפה והתאכזב: כמה כלו עיניי

שתשוב מן הצבא וניסע לחו״ל; הביט נִכחו – הסתכל מולו, הסתכל קדימה: הילד לא חש פחד, הוא הביט נכחו אף שראה את אחד מן היצורים הללו ניגש אליו; הביט נכוחה, ראה נכוחה – הבין את המציאות במדויק וללא אשליות: הוא הביט נכוחה בקבצנות היהודית המעליבה וראה בה את חוסר התוחלת שבקיום; הֵעיף מַבָּט – הביט מבט חטוף, הסתכל מהר ובשטחיות, הציץ הצצה חטופה, הביט לרגע קצר, עיין או בדק ברפרוף כדי להתרשם באופן כללי: הוא היה בתערוכה, העיף מבט והלך; העפתי בו מבט וראיתי שהוא אינו בשבילי; הביט עָלָיו מִלמַעלה למַטה – בז לו, לא העריכו, התנשׂא מעליו, התייהר, ראה אותו כנחות ממנו, לא החשיבו: מיום שצוין לשבח הוא מביט עלינו מלמעה למטה; לא הסיר מבטו ממנו, לא גרע עין ממנו – נעץ בו מבטו כל הזמן, השגיח עליו ברציפות: משנכנסה לחדר הוא לא גרע ממנה עין – יופייה וחן הליכותיה ריתקו את מבטו; סימן מובהק – סימן ברור, אירוע או מוצג המעידים על תופעה כללית: התינוקת משפשפת את עיניה, סימָן מובהק הוא לעייפותה; אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו – אל תשׂים לב לחיצוניות, אלא לפְּנים ולתוכן, אל תשפוט לפי המראה החיצוני; נָפַל מַבָּטו על – ראה באקראי: נפל מבטה על מכתבו, ולא האמינה מה הוא כתב עליה; פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו – זה מול זה, אדם מול אדם ללא כל חציצה ביניהם: הרמטכ״ל נעתר לאחד העם כמוני ונועד עימי פנים אל פנים כדבר איש אל רעהו; הסתכל בהם כתרנגול בבני אדם – מסתכל בדבר שאינו מבין בו כלום, משל למי שרואה ושומע ואינו מבין כלום; בהייה, בָּהָה – השתומֵם, תהה, הסתכל בהבעה של חוסר הבנה, הביט בעיניים מזוגגות, היה נבוך, תעה: עיניו בהו אל תוך האפלה וגילו; מעוף – חזון, מרחב המחשבה, אופק רחב, דמיון מפותח, יכולת חשיבה מקורית ומקיפה, ראייה למרחוק, אופקים רחבים, צפייה מראש של האפשרויות הגלומות בדבר מסוים: רק אדריכל בעל מעוף היה יכול לתכנן את הבניין הנהדר הזה; סִנוור, סִנוֵר – 1. פגע בראייה על ידי אור חזק מדיי המופנה כלפי העיניים, איבד כושר הראייה לזמן קצר בגלל אור חזק במיוחד: אורות המכונית מולי סנוורו אותי ואיבדתי את השליטה על הרכב; 2. הרושם החיצוני שלו הטעה מישהו וגרם לו שלא לראות את האמת: יופייה עוצר הנשימה סִנוור אותו, והוא לא ידע בכמה רעות חולות התאהב ממבט ראשון; הסתנוור – הוטעה בגלל רושם חיצוני המחפה על התוכן: הבחור הסתנוור מיופייה הרב; עמד על המשמר – 1. עָקַב בתשׂוּמַת לב אחר הנעשׂה מעמדתו כדי לשמור על מקום מסוים ולאבטחו: החייל נפגע מכדורי צלפים בעומדו על המשמר; 2. השגיח היטב, היה ער וקשוב, לא הסיח את דעתו: על עורכי הדין לעמוד על המשמר ולהזהיר את לקוחותיהם מפני כל הסתבכות אפשרית; לכאורה – בסקירה מרפרפת, על פני הדברים, בראייה שטחית וחטופה, מתוך ראייה ראשונה; שיזוף, שיזף, שָׁזַף – ראה, הביט, התבונן: לֹא שְׁזָפַתּוּ עַיִן; בספר תעודות רבות שלא שזפתן עֵין קורא עברי לפניו; פֶּרסְפֶּקטִיבָה > תִשקוֹפֶת – נקודת מבט ממרחק מסוים של זמן או של מקום, תגובה על משהו או אפשרות להתבוננות במשהו מנקודת ראוּת מסוימת ולא על סמך הרושם המיידי הראשון שהוא מעורר: בתשקופת היסטורית אפשר להבין מדוע טעה נפולאון; וִיזוּאָלִיזַצְיָה > הַחזָיָה, הֶחֱזָה – יצר צורה נראית לעין לדבר מופשט, לפעולה או לתהליך של משהו: החזיית עיקרי מסרי הספר באיורים הגבירה את ביקושו; הַחזָיַית נְתוּנִים, הֶחזָה נתונים – הציג נתונים או מידע בתמונות או בכלים גרפיים כדי להמחיש את התוכן המופשט או המורכב, פישט אותו ואִפשר לתקשר בדרך יעילה; אָנִימַצְיָה > הַנפָּשָׁה, הִנפִּיש – טכניקה של צילום סרטים, ובה מצלמים סדרת ציורים או סדרת תנוחות שבהם מעמידים בובה, עצם כלשהו או דגם אחר. כשמקרינים את סדרת התצלומים במהירות נדמה כאילו העצמים נעים וחיים, ונוצרת אשליה של חִיות ותנועה; מנפיש – אומן שעושׂה סרטים באמצעות הנפשה: בהוליווד למדתי ליצור תמונות מרובות כדי ליצור אשליית תנועה כשהן מוצגות ברצף מהיר והפכתי למנפיש; המחשה – 1. עשׂיית דבר שיהיה מוחשי לעין, לאוזן וכד׳; 2. הסברת דבר על ידי הדגמות ומוצגים; המחיש משהו – גרם לכך שייראה מוחשי או שיובן במלואו בעזרת דוגמאות, מוצגים והסברים מוחשיים אחרים: המורה לביולוגיה נעזר בדגם של שלד אדם כדי להמחיש לתלמידים את מבנה גוף האדם; בְּהָקִיץ – במצב של ערנות, לא בשֵׁנה: כלום דיברתי בהקיץ או בחלום; סוּם, סוּמָא – עיוור: הוא היה סומא באחת מעיניו; לא כהו עיניו ולא נס לחו, לא כהתה עינו ולא נס לחו – נשאר רענן ומלא מרץ: למרות זקנתו המופלגת ועל אף הצרות שעברו עליו לא כהו עיניו ולא נס לחו; הדבר קרץ לו – הדבר עורר בו עניין רב, הוא חמד את הדבר: הצעתה קרצה לי עד שעמדתי על סוף דעתה; עצוּם, עָצַם עַיִן, עָצַם עֵינַיִים – התעלם ממשהו מתוך החלטה מכוונת, בייחוד מהתנהגות שלילית או ממעשׂה שאסור לעשׂותו; ההמון נהה אחרי המנהיג בעיניים עצומות; הסתמאות, הִסתַמֵא – התעוור, נעשׂה עיוור, הסתנוור, הוטעה, הלך שולל: באהבתה אותו נסתמאו עיניה ולא ראתה בו כל חיסרון ופגם; עיוור [פועל ותואר] – 1. העלים את אור האמת, עיוות את הדעת: השוחד יעוור פיקחים, בעת ביקורת ביחידה ניסו כמה קצינים לעוור את עיני המבקרים; 2. עיניו עצומות מלראות את המתרחש, שאינו מבין או אינו שוקל באופן הגיוני את הדברים, כגון אהבה עיוורת, ציות עיוור למפקד; עִיוָרוֹן – ליקוי או הֵיעדר קבוע של חוש הראייה, מצבו או מומו של העיוור: הפציעה גרמה לעיוורון בעינו הימנית; עיוור צבעים > עִיווְרון צְבָעים – קושי רב או חוסר יכולת של אדם להבחין בין צבעים שונים, שרוב בני האדם יכולים להבחין ביניהם בקלות: נבחנתי לפני הגיוס לעיוורון צבעים; עִיווְרון לילה – לקוּת ראייה שאינה מאפשרת לאדם לראות בחושך; אשליה אופטית – תפיסה של אובייקט כאובייקט אחֵר או כשונה מכפי שהוא באמת. האשליה האופטית נגרמת מתהליכים מסוימים בעין או במוח ולא מן האובייקט הנתפס: תחושת עומק בתמונה דו־ממדית היא אשליה אופטית; הָלוּצִינַצְיָה > חֶזיון שווא – תפיסה חושית (בעיקר ראייה ושמיעה) כוזבת של דבר שיש לו תחושת מציאות משכנעת אף שהוא אינו קיים במציאות כלל. היא נובעת מהפרעה נפשית, משימוש בסמים, מהפרעות עצביות וממצבים אחרים; מְסַמֵא את העיניים, מְסַמֵא עיניים – מאחז את העיניים, מסנוור, מטעה: כספו מסמא את עיניו ואינו רואה את האמת בכל מערומיה; נסמא, נסתמא, סימוי, סימֵא – עיוור, גרם לעיוורון, סנוור, גרם לטשטוש זמני של הראייה: האור החזק סימא את עיני הנהג, ולכן התנגש בעץ; כֶּלֶב נְחִיָה – כלב שאוּמן ללַוות עיוור: כלב הנחייה יודע מתי לחצות כביש; לא שָׂבעו עיניו – 1. לא הסתפק במה שעיניו רואות, חמד בלי סוף; 2. רצה לראות עוד ועוד: עיני התיירת לא שבעו מן הנוף המרהיב ומלהקות הציפורים הססגוניות; הראייה מביאה לידי זיכרון, והזיכרון מביא לידי מעשׂה; אם איני רואה, איני מאמין; נעץ בו מבט חד וחודר; רְאֵה פניך לא פיללתי; הציץ הצצה אחת בלבד; הכסף והזהב סימאו את עיניי; החקלאי תלה את עיניו בשמיים והתפלל לגשם; סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה כדי שיהיו רואים זה את זה; החודר שבכל חושינו הוא חוש הראייה; מי שנתון בחושך רואה מה שבאור, ומי שנתון באור אינו רואה מה שבַּחושך; רָאָה את המציאה ונפל עליה > חן! עין!

ראש!

ראש – 1. אדם הממלא תפקיד ועומד בראש מסגרת ארגונית או קבוצה, מנהיג, מנַהל, מפקד; 2. עיקר, יסוד: ראש מאוויי היו להנחיל את הלשון הנאה והיאה; ראשָׁה – 1. אבן הראשה של הקשת; 2. הממלאת תפקיד ועומדת בראש מסגרת ארגונית: ראשת בית דין, ראשת מדור, ראשת ענף, ראשת מחלקה, ראשת אגף כוח האדם; אבן הראשה – 1. החלק העיקרי או החשוב ביותר של דבר (כגון תוכנית או טיעון) ששאר חלקיו תלויים בו: המסמך הזה הוא אבן הראשה לחוקיות המפעל של חיינו; 2. האבן המרכזית בראש קשת של אבנים צמודות השומרת על כולן במקומן; מֵראש – מקודֶם, מתחילה, לפני המעשׂה: הלוא הוגד לכם מראש [לְמַפרֵעַ = לאחור, לעבר, לפָנים]; יושב ראש (יו״ר) – אדם שתפקידו לנהל ישיבה, ועדה, ארגון, אסֵפה וכד׳: היושב ראש פתח את הכינוס וביקש את רשות הדיבור מן הנואם הראשון; 2. מי שעומד בראש ועדה, מועצת מנהלים, מוסד וכד׳: יושב ראש הסוכנות נבחר לתקופת כהונה נוספת; גלוחי ראש > מגולח ראש, גְלוּחַ ראש – בחור צעיר ולבן שראשו מגולח, הניכר בהתנהגות תוקפנית ואלימה כלפי מיעוטים ובהשקפת עולם ימנית קיצונית, גזענית ואוהדת נאצים ונאציזם ושׂונאת זרים; רֵישָׁה – החלק הראשון של דבר (כגון הצעה, חוזה, מאמר, טיעון לוגי), המובע בכתב או בעל־פה; מבוא, פתיח: הרישה של ההצעה התקבלה פה אחד, אך שאר הסעיפים עוררו מחלוקת; נְטוּי ראש, ראש מורכן – כְּפוּף ראש: בהלווייתו הלכנו אחר מיטתו נטויי ראש וביגון קודר; הנעת ראשו, הניע ראשו – ניענע ראשו מצד אל צד או מלמעלה למטה כדי להביע חמלה, לעג, שלילה או הסכמה: האיש הניע ראשו כאומר ׳הן׳; רָאשוּת – 1. סמכות, תפקיד הראש, עמידה בראש, מנהיגוּת: פלוני נבחר לראשות הממשלה; 2. מעמדו של מי שעומד בראש יחידה, ארגון וכד׳: מאס בראשות ובחל ברבנות; אַפּרִיוֹרִי > מִלְכַּתחִילָה – 1. מההתחלה, מהרגע הראשון, משעה שהדבר התחיל, מראשית הדבר: הם הפסידו כי מאבקם היה חסר סיכוי מלכתחילה; מלכתחילה חשדתי בו שאינו ישר, והתברר שצדקתי; 2. מראש, לפני מעשׂה, קודם המעשׂה: מלכתחילה יועד הבניין להיות מלון דירות, אך לבסוף הפך לבניין מגורים; הֵקֵל את ראשו, נהג קלות ראש ב־ – נהג בזלזול, זלזל בו, לא שׂם לב אליו די הצורך, לא התנהג אליו במידת הרצינות הראויה: הנהג הואשם כי נהג קלות ראש בחוקי התנועה ופגע בהולכת הרגל שחצתה את הכביש; קל ראש, קַלוּת רֹאש – 1. זִלזול, חוסר רצינוּת: אין עומדים במקום תפילה לא מתוך צחוק ולא מתוך קלות ראש; 2. הומור, חוסר הקפדה, סבר פנים: שלושה דברים מְאַהֲבִים את האדם על הבריות: יד פשוטה, שולחן ערוך וקלות ראש; גילוי ראש, גְלוּי ראש – מי שראשו אינו מכוסה כובע, כיפה וכד׳: בביתו אכל ושתה גלוי ראש; השקיע ראשו ורובו ב־ – 1. השקיע את כל כולו, נתן את כל ליבו ל־: השקיע ראשו ורובו בעבודת המחקר; 2. כמעט כולו: השקיע ראשו ורובו בבניית סוכה לתפארת, אך גם קבע עיתים לתורה; יֵצֶר הרע ראשו מתוק וסופו מר – נטיית האדם למעשׂים מזיקים או

רעים תחילה היא קוסמת, אך בסופה היא כואבת; כְּבוּשׁ ראש – מבויש ומדוכדך: כל המסיבה ניסתה לשׂמח את ליבי אף שעמדתי בפינה כבוש ראש; קָפַץ בָּרֹאשׁ – ניסה להתבלט בהזדרזו להיות ראשון: אינך חייב תמיד לקפוץ בראש ולהתבלט בכיתה, למד צניעות מחבריך; קפיצה בראש, קפץ בראש, הדיוט קופץ בראש – בור וחסר שֹכל האוהב להבליט את עצמו התבלטות יתרה, להיראות ידען וחכם או להתנשׂא: למרות ידענותו המופלגת הוא לא קפץ בראש, לא התנפח ולא התנשׂא; פָּסַע על ראש פלוני – נהג שׂררה יתרה, נהג בגאווה כלפי פלוני; חָפָה ראשו – התבייש: בוש ונכלם וחפה ראשו; אָבֵל וַחֲפוּי ראש – עצוב, בוש ונכלם, מדוכדך: בימי האבל ההם התהלכתי אבל וחפוי ראש ומיאנתי להינחם; הֵרִים ראש – התנשׂא, התגאה, גבה ליבו, התגדל; המשקה בא לו אל הראש > המשקה עלה על ראשו, המשקה נכנס בו; מכף רגל ועד ראש – כל הגוף כולו, מלמעלה ועד למטה: החליק בשלולית והתלכלך בבוץ מכף רגל ועד ראש; מכף רגלו עד קודקודו, מכף רגל ועד ראש – כל הגוף כולו, מלמעלה ועד למטה: מכף רגלו ועד קודקודו לא היה בו מום; הוא החליק בשלולית והתלכלך בבוץ מכף רגל ועד ראש; בראש חוּצות – בפרהסיה, בפומבי, בגלוי, בְּרֵיש גְּלֵי: אנו חוששים מהשפעת דברי הסתה המושמעים בראש חוצות; רם ליבו, הרים ראש – התנשׂא, התגאה, גבה ליבו; מְנוֹד רֹאשׁ – תנועה קלה של הראש מעלה ומטה או מצד לצד לאות השתתפות בצער, להבעת בוז וספקנות וכד׳: הוא בירך אותה לשלום במנוד ראש; רִאשׁוֹן בֵּין שָׁווים – העומד בראש צוות של בני אדם שכולם שווים בזכות דעה ובהכרעה: רה״מ אמר שהוא רואה את עצמו בין שׂרי הממשלה כראשון בין שווים; כְּבַד רֹאשׁ – רציני, מיושב בדעתו, שָׁקוּל; בכובד ראש – ברצינות ביישוב הדעת, מתוך התעמקות ושיקול דעת: אנא שקול את הצעתנו בכובד ראש והודע לנו את תשובתך בהקדם; כֹּבֶד ראש – רצינות, ריכוז המחשבה, יישוב הדעת; רצינות, רציני – מיושב ושקול, שוקל במתינות, מעמיק לבחון מצב, התנהגות וכדומה [ההפך – קל דעת]; ׳סילווסטר׳ > ראש השנה הנוצרי, ראש השנה לנוצרים, ראש השנה האזרחית – אחד בינואר, היום הראשון לשנה האזרחית; רֹאשׁ גדול – כינוי למי שמוכן לקבל עליו אחריות ושיקול דעת שהם לפעמים מעבר למה שנדרש ממנו, אדם המתעניין בבעיות נרחבות של הכלל ומוכן להשתתף באחריות להן [ההפך: ראש קטן]; ראש המדברים – הראש והראשון בחבורה, הנואם הראשי: ברטה פיינברג הייתה ראשת המדברות והמתווכחות בעניין המאבק בפקידי הברון, ומשהוצע לגרש את הפקיד מן המושבה, הגנה בכל כוחה על ההצעה; חש בראשו (בגרונו, בבטנו וכו׳) – סבל ממֵחוּשֵׁי ראש (או באחד מאיבריו): החש בראשו יעסוק בתורה; כשחשה מחושים בין הווסתות, נחה לה בביתה; הגוף הולך אחר הראש – הכול הולך אחר הראש, הכול הולך אחר העיקר; הַכּוֹל הוֹלֵךְ אַחַר הָרֹאשׁ – ההמון נמשך אחרי המנהיג; ראשו כָּבֵד עָלָיו – ראשו כואב, יש לו סחרחורת או מועקה, תקף אותו כאב ראש: בסוף יום העבודה ראשי כבד עלי ואיני מסוגל אפילו לקרוא עיתון; ראשו סְחַרְחַר עליו – הוא חש בראשו, יש לו סחרחורת; ראשו עליו כַּגַּלְגַּל – ראשו סחרחר, הוא חש סחרחורת: ראשו עליו כגלגל מרוב שתייה חריפה; בּרֹאשׁ מוּרָם – בקומה זקופה, בגאון, בגאווה: נציג ישׂראל נָשָׂא את הדגל בראש מורם באולימפיאדה; נִדְחַק לרֹאשׁ התור – התקדם להתחלת התור כשהוא עוקף את בני האדם העומדים לפניו: למרות גילי ובריאותי הרופפת אני עומד בתור, ואילו הצעיר הזה נדחק לראש התור באוטובוס ונכנס לפניי; הווי זנב לאריות, ואל תהא ראש לשועלים – מוטב שתהיה אחרון בין גדולים וחכמים, משתהיה ראשון בין פחותי ערך; ראש לשועלים – כינוי למי שנמצא במעמד גבוה בתוך חבורה שרמתה הכללית אינה גבוהה; ארי שבחבורה – ראש החבורה, החשוב בקבוצת אנשים, החשוב והנכבד שבחבורה, אדם או דבר הבולט בסוגו או בסביבתו בתכונותיו החיוביות: כבר בילדותו הוא היה תמיד הארי שבחבורה והכול ידעו שהוא נועד לגדולות; הרכנת ראש, הרכִּין רֹאשׁ – 1. נכנע, קיבל את מרותו, קיבל בהכנעה, הסכים לקיים את אשר ציוו עליו: היא לא הייתה רגילה להרכין ראשה לפני מעסיקה; בתי המשפט חייבים להרכין ראש בפני המחוקק ואינם בני חורין להתעלם ממנו; 2. השתתף בצער, הִטה שכם באבל וכד׳: בית הספר מרכין ראש על מותו של מנהלו הראשון של ביה״ס; החזיק את הראש מעל המים – הצליח לשׂרוד למרות המצבים הקשים, שמר על המינימום הדרוש לו כדי שלא להתמוטט, בעיקר מבחינה כלכלית: חובותינו גדשו, ואנו בקושי מחזיקים את הראש מעל המים; ראש קטן – כינוי למי שעושׂה בדיוק מה שנאמר לו, בלי לנקוט שום יוזמה או שיקול דעת ובלי לשׂאת כל אחריות; הקטין ראש – עשׂה את המינימום הנדרש ממנו אגב התחמקות מאחריות וממשׂימות אחרות; נָד בראשו, הינד ראש, הניד בראשו – הניע את ראשו לביטוי של צער או השתוממות, הסכמה או התנגדות וכד׳: למשמע סיפורו המצליח הנידו כל המאזינים בראשיהם בשׂמחה; קַלּוּת רֹאשׁ – זלזול, חוסר רצינות: אין עומדים במקום תפילה לא מתוך צחוק ולא מתוך קלות ראש; ראשו בָּעֲנָנִים – הוא חולם על גדולות ואינו רואה את המציאות ומנותק ממנה: קשה להטיל עליו אחריות כי ראשו בעננים; הֵטִיחַ ראשו בקיר, הֵטִיחַ ראשו בכותל – הגיב בייאוש ובהתרגשות, סירב להשלים עם המציאות והתנהג בצורה נואשת או חסרת תכלית בשל זעמו או כאבו: אני מבין את כאבך, אבל במקום להטיח ראשך בכותל, נסה לחשוב על פִּתְרון; הכניס ראשו בין הרים גדולים, הכניס ראשו בין שני הרים גדולים – התערב בוויכוח בין גדולים: מפני מה אתם מכניסים את ראשי בין שני הרים גדולים, בין שתי מחלוקות גדולות, בין בית שמאי ובין בית הלל; מֵי ראש, מֵי רוש – מים מרים מאוד, מי רעל; לא נפלה מִשַּׂעֲרַת ראשו ארצה – הוא לא נפגע כלל, לא אונה לו כל רע; כרוניקה ידועה מראש – השתלשלות עניינים טרגית: שליחותו של סגן נשׂיא ארה״ב לאזורנו היא כרוניקה של כישלון ידוע מראש כי שני הצדדים מתבצרים בעמדותיהם; הכניס את ראשו בלוע הארי – השׂיג את מטרותיו תוך כדי סיכון מובהק: הוא לא נתן את דעתו שהכניס את ראשו בלוע הארי, עד שחש בגבו את האש הצולבת של מתחריו; מכף רגלו עד קודקודו = מכף רגל ועד ראש – כל הגוף כולו, מלמעלה ועד למטה: מכף רגלו ועד קודקודו לא היה בו מום; השיב חרפתו על ראשו, השיב גמולו בראשו, השיב לו כגמולו, שילם לו כגמולו – החזיר לו כפי שמגיע לו, השיב לו מידה כנגד מידה, עשׂה לאַחֵר כפי שהאחר עשׂה לו, ענש אותו: לא אנוח ולא אשקוט עד שאשיב לו כגמולו; שילם לו כגמולו – עשׂה לו כאשר עשׂה או רצה לעשׂות לאחרים; עיניו בראשו – אדם נבון ומבין עניין, ראייתו מפוקחת: הסכנה הייתה גלויה לעין ומובנת לכל אדם שעיניו בראשו; הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ; עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ, עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו – הכול כמות שהוא, בלי להחסיר אפילו שגיאותיו או פגמיו: כל האירוע, על ראשו ועל כרעיו, הונח לפני המבקר לשיפוטו המקצועי; על קצות האצבעות, עַל רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו – בצִנעה, בחשאי, בזהירי זהירות: על ראשי אצבעות חמקה מהבית ואיש לא שמע ולא הרגיש; שילם בראשו – שילם בחייו, מסר את חייו עבור הדבר; שילם מחיר כבד, עלה לו ביוקר: הוא עוד ישלם בראשו על הטעות הגורלית הזאת; עָמַד בראש מעייניו – ריכז בו את כל מאמציו ומחשבותיו, תבע את כל תשׂוּמת ליבו: תמיד עמדו בראש מעייניו משפחות ברוכות ילדים וחינוך; עָמַד בראש – הנהיג, הוביל, הלך לפני המחנה; שורש פורה ראש ולענה – יסוד שלילי ביותר, מקור הרע: התנהגותו היא שורש פורה ראש ולענה כי היא דוגמה שלילית לצעירים; ראש – צמח רעל במִקרא: שורש פורה ראש ולענה; מֵי ראש – מי רעל: הוא רצה להאכילה בלענה ולהשקותה במי ראש; מר כלענה – מר בטעמו, רע, עצוב, מצַעֵר; הדג מסריח מהראש, הדג מסריח מראשו, אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים – הקלקול מתחיל בצמרת, האשמה לא בציבור אלא במנהיגיו; אֶבֶן תּוֹשֶׁבֶת – אבן קבועה במקום שקשה להזיזה או לעוקרה ממקומה; תפס לעצמו את הראש – לפת את ראשו בשתי ידיו מרוב צער, תדהמה, פליאה וכד׳: כשהבין את גודל ההפסד, הוא תפס לעצמו את הראש; מסמר בלי ראש – אדם שנטוע חזק במקום עבודתו, וכמעט בלתי אפשרי לפטרו, כמסמר בלי ראש שקשה לחולצו; ראשו לא יִישַׁח – לא תיפול רוחו; כפף כאגמון ראשו – הרכין ראשו לאות התרפסות; אָחַז את החבל בשני ראשיו, תָּפַס אֶת הַחֶבֶל בִּשְׁנֵי רָאשִׁים, תָּפַס אֶת הַחֶבֶל בִּשְׁנֵי רָאשָׁיו – רצה להשׂיג בבת אחת שני דברים מנוגדים: את רוצה גם לנסוע לחו״ל וגם לחסוך כסף לילדים, רצונך הוא בבחינת לתפוס את החבל בשני ראשיו; עליי ועל צווארי, עליי ועל ראשי, על ראשי, יחול על ראשו – הוא האחראי לו, הוא יישׂא באחריות: הזמינו את האוטובוסים, וכל השאר עליי ועל ראשי; יחול על ראשו – יקרו לו, יתרחשו לו יבואו עליו: שכני יחולו ברכות על ראשו על שעזר לי להכין את המסיבה; אחז בציצית ראשו וניערו, אחזו בציצית ראשו וניערו – זיעזע אותו או תפסו בחוזקה; לא תיפול שַׂערה משַׂערות ראשו ארצה, לא תיפול משׂערת ראשו ארצה, לא נפלה שׂערה משׂערת ראשו ארצה, לא נפל משׂערת ראשו ארצה – לא אונה לו כל רע, הוא לא נפגע כלל, לא נשקפה לו כל סכנה, הוא יָצָא ללא נזק: המתאגרף הישׂראלי, לשׂמחתנו, לא נפלה שׂערה משׂערת ראשו ארצה; עריפַת רָאשִׁים – ענישת בני אדם בחומרה או פיטורם בשל מעשׂה רע שקרה; סילוק מתנגדים מתפקידם כשמטילים עליהם אשמת שווא כאילו הם האחראים למעשׂה לא חוקי: כשהמעסיק יגלה את הטעות, תהא עריפת ראשים; על ראש הגנב בוער הכובע – האשם בעבירה רגיש לכל תגובה של בני אדם עליו, שמא תתגלה אשמתו; רֹאשׁ גֶּשֶׁר – שטח הנמצא מעבר למכשול טבעי או מלאכותי, שהכוח התוקף נאחז בו לאחר שעבר את המכשול והופכו לבסיס מוצק להמשך ההתקפה: במלחמה צלחו כוחות צה״ל את תעלת סואץ ויצרו ראש גשר לעומק שטח מצרים ואִפשרו את המִפנה בחזית הדרומית בלחימה; ראש פרק > רָאשֵׁי פְּרָקִים – 1. כותרת בתחילת הפרק המוסרת את תוכנו; 2. עיקרֵי הדברים, תמצית הדברים: עיינתי בראשי הפרקים של המִבצע, ונראה לי שסיכויינו קלושים להשׂיג את מטרתו; טמן את ראשו בחול, טמן ראשו בחול – התעלם מן המציאות החמורה, לא רצה לראות את המצב לאמיתו, התעלם מן הקושי או מן הסכנה, התעלם מדבר לא נעים: חבריו למפלגה דורשים את התפטרותו, אך הוא טומן את ראשו בחול, כאילו לא קרה דבר; חתה גֶּחָלִים עַל ראשו – עורר באדם רגשי חרטה, ייסר אותו: אם צמא השקהוּ מים

כי גחלים אתה חותֶה על ראשו; **התיז את ראשו** – כרת את ראשו, בייחוד כביצוע של גזר דין מוות: לפי המסופר בברית החדשה התיז הורדוס את ראשו של יוחנן המטביל בתגובה על שיוחנן נזף בו; **נָשָׂא את ראשו מעליו** – התיז את ראשו: בעוד שלושת ימים יישׂא פרעה את ראשך מעליך; **דָמו בראשו** – הוא האחראי לתוצאות של מעשׂה בלתי זהיר וכד׳: כל אשר יצא מדלתי ביתך החוצה דמו בראשו; **ינוחו ברכות על ראשו** – ברכה לאדם שעשׂה או אמר דבר טוב ונאה; **תבוא עליו ברכה** – יבורך; **נפרד ממנו בקידת ראש עמוקה**; **הקלת ראש, הֵקֵל ראש** – זִלְזֵל: לא יקל אדם את ראשו נגד שער המזרח; **הֵקֵל ראשו, נהג קלות ראש ב־** – זלזל בו, לא שׂם לב אליו די הצורך, לא התנהג אליו במידת הרצינות הראויה: הוא נהג קלות ראש בכל הנוגע לציות לרמזורים עד שהתנגש במשׂאית ונהיה נכה לכל ימיו; **שיבולת ריקה תרים ראשה** – הבור והריק מדעת אוהב להתגאות; **הִנהֵן בראשו** – הביע הסכמה, בעיקר בהנעת הראש מלמעלה למטה: הוא הנהֵן בראשו להסכמה; **עָצְמו מִשַׂעֲרוֹת ראשוֹ, רַבּוּ מִשַׂעֲרוֹת ראשוֹ** – היו רבים ביותר עד אין מִספר: שׂונאיי רבו משׂערות ראשי, וטעויותיי עצמו מהן; **ראש אַשמוּרות** – השליש הראשון של הלילה: קומי לשמירה לראש אשמורות; **ראש בּראש** – התנגשות של דעות, רצונות, השקפות וכד׳, עימות, מצב שבו כל צד דבק בדעתו בעקשנות ואינו מוכן לוותר: אם תלך איתו ראש בראש לא תשׂיג כלום, עדיף שתנסה להגיע לידי פשרה; **מוח מחודד, ראש בַּרזֶל** – כינוי לאדם מוכשר בעל שׂכל חריף וזיכרון מעולה [עממי מיידיש]; רָמַטכָּ״ל > **ראש המַטֶה הכּלָלי** – הקצין העומד בראש המטה הכללי, והמשמש מפַקדו הצבאי העליון של צה״ל. הרמטכ״ל הוא הדרג הפיקודי העליון בצבא, נתון למרות הממשלה, וכפוף לשׂר הביטחון. ממנה אותו הממשלה לפי המלצת שׂר הביטחון. תפקידו להכין את הצבא למלחמה. דרגתו רב־אלוף; **רמטכ״לות, רָמַטכָּלוּת** – עמידה בראש הצבא כדי להכין את הצבא למלחמה ולמלא את כל התפקידים הכרוכים בכהונת הרמטכ״ל, כמעוגן בחוק; רַמָ״ט > **ראש מַטֶה** – 1. קצין בכיר במטה העוצבה הפועל בשם המפקד, והמשמש בפועל מפקדם של קציני המטה. הרַמָ״ט נושׂא באחריות כלפי המפקד בעניין תִפקוד המטה ומילוי משׂימות המטה. הרַמָ״ט הוא נקודת המגע הקבועה והראשית בין המפקד לבין המטה המבַצע את תפקידיו באמצעות אגפי המטה למיניהם ומשמש יד ימינו של המפקד. לרַמָ״ט אין תפקיד מוגדר וקבוע כי כל תפקידי המטה הם תפקידיו. כשהמפקד נעדר מן המִפקדה או מן החָמָ״ל (חדר מלחמה), הרָמָ״ט הוא ממלא מקומו. 2. קצין המטה במִפקדת זרוע האוויר והחלל, המופקד על בניין הכוח ועל תיאום עבודת המטה הבין־להקית; קצין המטה הבכיר ביותר המפקח על המטה המקצועי ועל המטה המתָאם; **ראש כחול** – כינוי לאדם שראשו עסוק בגודש בענייני מין, במחשבות ארוטיות ומפרש כל דבר בהקשר מיני [עממי]; **ראשו מַלבּין, ראשו הלבין** – הזקין, שׂערותיו נעשׂו לבנות, זרקה בו שֵׂיבה: תשב עד שילבין ראשה; **ראשו עליו כּגַלגַל** – ראשו סחַרחַר: ראשו עליו כגלגל מרוב שתייה חריפה; רָאשֵי המַטות המשוּלָבים > **ראשי המטות המשותפים** – [בצבא ארה״ב] גוף הפועל במשׂרד ההגנה, ומורכב מראש המטה של הצבא, מראש המִבצעים הימיים, מראש המטה של חיל האוויר ומיושב ראש; **נד בראשו** – הניד את ראשו, סימן או אותת בניד ראש: הוא נד בראשו לברכת שלום; 2. הניד את ראשו כדי להביע צער, שׂמחה לאיד וכד׳: הוא מידרדר מדֶחי אל דחי, והשכנים נדים בראשם למשמע שמו; **ראש דאגותיו** – במקום הראשון בסדר הדברים המדאיגים אותו, מעל כל שאר הדברים הגורמים לו דאגה: מציאת מקומות עבודה חלופיים לפועליו המפוטרים עומדת כעת בראש דאגותיו; **החזיק את הראש מעל למים** – החזיק מעמד למרות המצב הקשה, שמר על המינימום הדרוש לו כדי שלא להתמוטט (בעיקר מבחינה כלכלית): המצב הכלכלי שלו קשה, אבל הוא מצליח להחזיק את הראש מעל למים; רַלָ״ש > **ראש לשכה** – 1. פקיד בכיר העומד בראש לשכתו של ראש הממשלה או של שׂר בממשלה וכד׳ לניהול המשרד, המתמנה לפי בחירתם האישית; 2. [בצה״ל] קצין מטה בכיר הממונה על העבודה המנהלית בלשכתו של מפקד בדרגת תא״ל ומעלה; **ראש נֶפֶץ, ראש קרבי** – הקצה הקדמי של טיל בליסטי, של טורפדו, של רקטה וכד׳ ובו מטען חומר נפץ: הטיל לא התפוצץ כשפגע במטרה, כי ראש הנפץ שלו היה עקר; **העלה על ראש שׂמחתו** – 1. הזכיר בשׂמחתו את היקר שאבד לו, שעליו הוא מֵצר ואָבֵל ושבגללו אין שׂמחתו שלמה: על ראש שׂמחתי אני מעלה את זכרו היקר של סבי המנוח שהלך לעולמו ולא זכה לראותי נכנס למצוות; 2. חגג, ציין דבר שמשׂמח אותו, לרוב במעמד חגיגי וטקסי: על ראש שׂמחתנו אנו מעלים קודם כול את הולדת בננו הבכור שנולד בליל החג הסוכות; **חל על ראשו, יחולו על ראשו** – יקרו לו, יתרחשו לו, יבואו עליו: שכֶנתי, יחולו ברכות על ראשה, עזרה לי מאוד בימי מחלתי; **תבע את ראשו** – תבע שמישהו יתפטר או ייענש בחומרה על משהו: הקונים המרומים תבעו את ראשו של הקבלן שהונה אותם; **פָּרַע ראשו** – הסיר את הכיסוי מראשו, היה בגילוי ראש; **פָּרוּעַ, פְּרוּעַ ראש** – 1. פרוע שׂיער, ששׂעַר ראשו אינו מסורק, אינו מסודר היטב: אף ששׂערותיו היו פרועות וזקנו מדובלל אופן חשיבתו והסבריו היו מסודרים ונהירים לכל שומע; 2. שראשו אינו מכוסה, גלוי ראש: פעמים ישב בחור הישיבה עם פרועי ראש ועם יושבי קרנות; **נדחף לראש התור** – פילס דרכו והתקדם להתחלת התור כשהוא עוקף את בני האדם העומדים לפניו; **על צוואריי, עליי ועל צוואריי, עליי ועל ראשי** – אני אחראי לכך, אני ערב לכך, אני אחראי לכל הכרוך בכך: סעו לפוש קמעה, והילדים עליי ועל ראשי; נכנס עם ראש בריא למיטה חולה > **הכניס ראש בריא למיטה חולה** – נקלע לצרה מיותרת, הסתבך בצרה בלי שהיה נאלץ לכך, הכניס עצמו למצב בעייתי חסר פתרון: אל תצאי עם בחור אלים זה כי את מכניסה ראש בריא למיטה חולה; **ניקוי ראש, ניקה את הראש** – התאוורר, יצא למנוחה או לחופשה כדי להשתחרר מטרָדות וממועקות היום ולנוח בשלווה; **ראש וראשון** – ראשון במעלה, ראשון בחשיבותו, החשוב ביותר, שנמצא בראש, שתופס את המקום הראשון: יש הרואים בא״א ראש וראשון לסופרי הילדים בארץ; הקיבוץ היה לפנים ראש וראשון לעשׂיית ההתיישבות; **השיב דמו על ראשו** – [בלשון המקרא] ענש את הרוצח בהמתתו או בגרימת המתתו ביד אחר; **בראש דאגותיו** – ראש וראשון בסדר הדברים המדאיגים אותו הוא עניין זה; מעל כל שאר הדברים הגורמים לו דאגה; **טוֹרסוֹ** – 1. פסל נטול ראש או גפיים; 2. גֵו; החלק המרכזי של גוף האדם ללא הגפיים והראש; פָּרַח לו מהראש > **פָּרַח מזיכרונו** – נשכח ממנו, נשמט מזיכרונו, הוא לא זכר: מצטער שאיחרתי, לגמרי פרח מזיכרוני שקבענו ללכת למסעדה הערב; **סִילבֶסטֶר** – [על שם האפיפיור סילבסטר הראשון שיום קבורתו ב־31 בדצמבר] כינוי לליל ראש השנה האזרחית (הלילה שבין 31 בדצמבר ל־1 בינואר) שנחוג ברחבי העולם במסיבות עליזות וברוב עם; ראש פָּתוּחַ > **קל תפיסה** – התופס מהר בשׂכלו: תלמיד זה קל תפיסה ויצירתי; בזכות קלות תפיסתו זכה למלגות בלימודיו; **אילנות סככו על ראשו, וכך נם את שנתו**; **דיבר אליי בראשי תיבות**; **כל חלומותיי הרעים, בין שחלמתי על עצמי ובין שחלמתי על אחרים, ובין שחלמו אחרים עליי, ומה שאחלום עוד ומה שיחלמו אחרים עליי – כולם יחולו על ראשו**; **משׁשלטה מְאֵירָה בממונו, רחקה הברכה ממנו, וקִללתו שָׁבָה על ראשו**; **הניחו כתר מנהיגות על ראשו**; **נתמנה אדם בראש, כל טורח הציבור עליו**; **מְשַׂנְאֶיךָ נשׂאו ראש** [= התגאו, התנשׂאו]; **הסתלקה שִׂמחתו והתהלך כשראשו באדמה**; **הלך דוּמָם וקודר בראש מורכן**; **מבול של שאלות ירדו על ראשו**; **חבט את ראשו של פלוני בקיר השאלות**; **לא ייפטר אדם מחברו לא מתוך שׂיחה ולא מתוך שׂחוק ולא מתוך דברים בטלים ולא מתוך קלות־ראש, אלא מתוך דברי חוכמה**; **אם כל איש יהיה ראש, מי יזרע ומי יחרוש**; **הִשקני יין וחשתי משׂערות ראשי ועד ציפורני רגליי**; **הכול הולך אחר הראש או אחר כוונת הלב**; **החש בראשו יעסוק בתורה**; **נהג מנהג של בת היענה: טמן ראשו בחול**; **הם היו מאוהבים מכף רגל ועד ראש**; **כאשר עשׂית, כן ייעשׂה לך, גמולך ישוב בראשך**; **היזהר שלא תיחבל בראשך, היזהר בראשך, היזהר שלא ייחבט ראשך**; **החמה קופחת על ראשו, האבנים מנגפות את רגליו והאבק מסמא את עיניו, וכל גופו עייף**; **עיניו בראשו, הוא עושׂה הכול מתוך מחשבה תחילה**; **תאומים, אם אחד חש בראשו, חברו מרגיש**; **ראה קולר פנוי, והכניס ראשו לתוכו**; **מי אני שאכניס ראשי בדברים שהם למעלה ממני**; **ראש לכל צרותיי המשכנתה**; **כל מֵחוש, ולא מֵחוש ראש** > אוזן! אף! עין! פה! פנים! רגל!

רגל!

רֶגֶל – 1. חלק מגוף האדם או בעל החיים מהירך ועד הקרסול, המשמש לתנועה, לתפיסה ועוד; 2. בסיס, מוט דמוי רגל שעליו נשען כלי, רהיט, מכשיר וכד׳: לחצובת המצלמה שלוש רגליים; 3. יחידת אורך אנגלית השווה ל־30.48 סנטימטרים; **לרֶגֶל** – בגלל, בשל: הוא נסע לארה״ב לרגל עסקיו; **לטובתו נשברה רגל פרתו** – ניזוק לטובתו: לטובתי נשברה רגל פרתי כשגנבו את מכוניתי אחרי תאונות והתקשיתי למוכרה; **מִדרַך כַּף רֶגֶל** – 1. מָקום שהרֶגל דורֶכת עליו; 2. מקום קטן ומצומצם שאפילו אין בו כדי להציג כף רגל: המצרים סירבו לתת לנו מארצם בסינַי אפילו מִדרַך כַּף רָגֶל; כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו; **דריסַת רֶגֶל** – 1. זכות כניסה חופשית; 2. כניסה לרשותו של אחר; **התחיל ברגל ימין, בְּרֶגֶל יָמִין** – בצורה חלקה ומוצלחת וללא תקלות: את הגעתי לארה״ב התחלתי ברגל ימין; **אֶל אֲשֶׁר יישׂאוּהוּ רַגלָיו** – למקום שיובילו אותו רגליו בהיסח הדעת וללא מטרה או כוונה: פלוני ברח מרודפיו אל אשר יישׂאוהו רגליו; **קַל רֶגֶל, רֶגֶל קַלָה** – הליכה מהירה, זריזות; **בְּרֶגֶל קַלָה** – במהירות, בזריזות, ללא שהיות; **רגל אדם לא דרכה בו** – מקום פראי ונידח שתנאיו הגופניים אינם מאפשרים לאדם לשהות בו, כגון יער בראשית או הרים זקופים שאין לטפס עליהם; **תְלַת־רגל** – כַּן העומד על שלוש רגליים ומשמש להצבת דברים עליו, חצובה בעלת שלוש רגליים: הצלם העמיד את המצלמה על התלת־רגל; **ברגל גסה** – בתוקפנות, בגסות, בדרך פוגענית: את הדמוקרטיה רמסה ברגל גסה עיריית רמת גן; **דרס ברגל גסה** – התעלם או ביטל מתוך זלזול, בגסות, בדרך פוגענית: הנאשם דרס ברגל גסה את החוק

כשהעסיק קטינים; גרירת רגליים, גרר את הרגליים, גרר רגליים – התקדם לאיטו במכוּוָן; נקט סחבת, התקדם באיטיות וברשלנות, עיכב בכוונה את מילוי המשׂימה; בְּרֶגֶל שׂמאל – התחיל דבר בכישלון; דָחַק את רַגלָיו – הרחיק ממעמדו, מפרנסתו וכד׳, הסיג את גבולו, התחרה בו וקיפח אותו: שׂונאי ישׂראל אמרו על היהודים: לא די שדוחקים את רגלינו במוקדי הכוח והכלכלה, יש מהם שמבקשים את נפשנו; יֵש רַגלַיִים לַדָבָר – מתקבל על הדעת ש׳, יש יסוד לשמועה ש׳, יש יסוד להניח ש׳, יש חשש סביר ש׳, סביר להניח ש׳, מסתבר: הידיעה על פירוק השותפות ביניהם היא בינתיים בגדר שמועה בלבד, אך אני בטוח שיש רגליים לדבר; לא מצא את יָדָיו, לא מָצָא יָדָיו וְרַגלָיו – התבלבל, הסתבך: הוא לא מצא ידיו ורגליו במטרופולין הגדולה, הסואנת והמזוהמת; העמיד אותו על רגליו, העמיד אותו על הרגליים, העמידו עַל רַגלָיו – השיב אותו לאיתנו, חיזק או ביסס אותו, תמך בו, עזר לו להתבסס או להתאושש (לאחר שנפל, כשל, הידרדר וכד׳): איש העסקים קנה מפעל כושל והעמידו על הרגליים; ממונו של אדם מעמידו על רגליו; נָשָׂא את רַגלָיו – יצא לדרך; נר לרגלו, נֵר לרַגלָיו – אדם או עיקרון המשַמֵש לו אור ומופת: כלל גדול עומד נר לרגליי כשאני מלמד: אני מסביר אותו עניין בפנים רבות; עַל רֶגֶל אַחַת – בחיפזון, בַּחֲטָף: עניין זה דורש בירור מעמיק, ואין ליישבו על רגל אחת; קלות רגליים, קַל רַגלַיִים, קל רגל – מהיר מאוד בהליכתו או בריצתו, זריז: הוא קל ברגליו כאחד הצבאים בשׂדה; שֶׁקֶר אֵין לו רַגלַיִים – דבר שקר אין לו קיום והשקרן סופו שיתגלה; ישב רגל על רגל > הקיף רגל על רגל, הקיף ברך על ברך – 1. ישב כשרגל אחת מקופלת, כף הרגל נשענת על הקרקע, והרגל האחרת מונחת עליה כשהיא מקופלת: יש רופאים הטוענים שישיבת רגל על רגל פוגעת במחזור הדם; ביושבי בכורסה כדי לצפות בטלוויזיה, אני מקיף ברך על ברך; הוא ישב כשרגליו מוקפות זו על זו; 2. [בלשון הדיבור] כינוי למצב של בטלה או של התרגעות; הוא ברגל אחת בקבר – הוא נוטה למות [בציניות], קרוב יומו למות: אני איש זקן ורגלי אחת כבר עומדת בקבר; מִדרַך כַּף רֶגֶל –1. מָקום שהרֶגל דורֶכת עליו; 2. מקום קטן ומצומצם שאפילו אין בו כדי להציג כף רגל: המצרים סירבו לתת לנו מארצם בסינַי אפילו מִדרך כף רגל; שָׂם לו רֶגֶל – הכשילו, טמן לו מַלכּוֹדֶת; כָּלְתָה רֶגֶל מִן השוק – הרחובות התרוקנו, אין עוד איש במקום כי הסתיים היום ומתקרב הערב: כבר הגיע זמן לסגור את החנות שכבר כלתה רגל מן השוק ואין עוד לצפות לשום קונה; אֶת רַגלִים רַצתָ וַיַלאוּךָ, וְאֵיךְ תְתַחֲרֶה אֶת הַסוּסִים – אם לא הצלחת במרוץ עם הרצים ברגל, היאך תצליח במרוץ עם סוסים? דריסַת רֶגֶל לפלוני – 1. כניסה חופשית, היתר פעולה כלשהי, נגישות; 2. כניסה לרשותו של אחר; לא נתן דריסַת רֶגֶל לפלוני, לא הייתה לו דריסַת רֶגֶל ב׳ – 1. לא הייתה לו זכות כניסה חופשית; 2. לא הייתה לו כניסה לרשותו של אחר; נכֵה רַגלַיים – צולע, פיסח, חיגר, מי שלקה ברגליו: נכֵה רגליים נזקק לקביים כדי ללכת; עמד על קביים, עמד על רגלי תרנגולת, עומד על כרעי תרנגולת, עמד על כַּרעֵי תרנגולת – דבר שהיה רופף והתקיים בקושי כבניין קלפים, מט לנפול, היה רעוע, לא יציב, עמד להתמוטט: גרסת העדה עמדה על כרעי תרנגולת, ונתגלו בה סתירות לרוב; דחק רַגלָיו של אַחֵר – הרחיקו ממעמדו או מפרנסתו וכד׳; התחלה ב׳רגל שׂמאל׳, התחיל ב׳רֶגֶל שׂמאל׳ – התחיל דבר בכישלון; פרשׂ את רשתו, פרס את רשתו, פָּרַס רשת לרגלי פלוני – התנכל להרע לו, זמם להכשילו, טמן לו פח, טמן לו מלכודת: בן טובים זה לה הסתפק במעשׂיו הפליליים, אלא הוא פרס את רשתו גם על חבריו התמימים; שָׂם אותו הדום לרגליו – הכניעו והשפילו; מָשַך את השטיח מתחת לרגליו – הכשיל את זולתו כשזה היה קרוב להצלחה; מָטָה רגלו – מעדה רגלו, נכשל, ירד מגדולתו; רגליו קלות כאיילות – הוא מהיר ובעל יכולת בריצה; נפל מהרגליים > התמוטט, ברכיו כשלו, כשל ונפל; הוא מהלך על שִׂפתֵי הקבר, הוא ברגל אחת בקבר – [ציניות] הוא נוטה למות, קרוב יומו: אני איש זקן ורגלי אחת כבר עומדת בקבר; כַּף רֶגֶל – מקום שהרגל דורכת עליו; מקום מצומצם מאוד; כִּינֵס אֶת רַגלָיו – הסתגר בביתו וישב בחדרו, נמנע מלצאת לרחוב: דֶבֶר בעיר – כנֵס רגליך; לא דרכה רגלו על סף ביתו, לא תדרוך רַגלו עַל סַף בֵּיתו – לא בא לבקרו בשום פנים, לא יבוא לבקרו בשום פנים: רגלו של איש זר לא תדרוך עוד על סף ביתנו, אמר הבן לאימו האלמנה; לא הציג את כף רגלו – נמנע מלבוא או מלהיכנס למקום כלשהו, נעדר ממנו בכוונה ולאורך זמן: משגורש מהמקום בבושת פנים, לא העז להציג את כף רגלו שם; מנע רגליו מבית פלוני, הוקיר רַגלָיו מבית פלוני – נמנע מלבוא לבית פלוני, בא לעיתים רחוקות לבית פלוני: מדוע אתה מוקיר רגליך מביתי? יש לו דריסַת רֶגֶל אצל – יש לו זכות כניסה אצל: יש לי דריסת רגל בבית דודני; עמד על רגליו האחוריות > עמד על רגליו – 1. סירב לוותר, עמד על שלו, התעקש: הוא עמד על רגליו ואמר שיחסום את מינויה של א״א לבית המשפט העליון; 2. התבסס, היה איתן, נשׂא את עצמו: לאחר עשׂור אפשר לברך על המוגמר, שהמפעל שהוקם בקשיי קשיים עומד יפה על רגליו; הֵסֵך את רגליו – השתין; טבל בשמן רגלו, טובל בשמן רגלו – חי ברווחה ובשפע, חי בעושר רב, חי חיי נחת ללא דאגות כספיות, אדמתו פורייה ודשנה: אף שהיה עשיר כקורח וטבל בשמן רגלו, לא שכח את האנשים שאין להם פרוטה לפורטה; עם שתי רגליים על האדמה, עם שתי רגליים על הקרקע > הוא עומד בשתי רגליו ב׳ – הוא נמצא במצב איתן ב׳, הוא מעורה היטב ב׳, הוא מציאותי, מעשׂי, הוא פועל על־פי הנסיבות והסיכויים הראליים: אל תדאג לו כי טיפוסים כמוהו עומדים בשתי רגליהם על האדמה ולא עוסקים בהימורים; צעד על בהונות רגליו – צעד על אצבעות רגליו, הילך על ראשי אצבעותיו; הִתאַבְּקוּת בַּעֲפַר רַגלָיו, הִתאַבֵּק בַּעֲפַר רַגלָיו – עשׂה אותו למורו ולמדריכו המובהק כשהוא שוהה רבות במחיצתו ומתבטל בפניו התבטלות מוחלטת, היה כרוך אחרי מישהו כדי ללמוד תורה מפיו: שנים התאבקתי בעפר רגליהם של מוריי ושתיתי בצמא את דבריהם; גפּה > גַף – 1. כל אחד מאיברי התנועה המהודקים לגֵו: ידיים, רגליים, כנפיים, סנפירים: ׳למזלו׳, שותק רק בגפיים התחתונים ולא בגפיו העליונים; הציפור הזאת נשתברו גפיה ונמרטו כנפיה; 2. [בזרוע האוויר והחלל] היחידה המבצָעית הקטנה ביותר, הכוללת מטוסים אחדים מאותו הסוג; רקיעה, רָקַע – הטיח את הרגל בקרקע, דרך בכוח, הרים והוריד את הרגל על הקרקע במהירות ובחוזקה: עם הישמע הפקודה רקעו החיילים ברגליהם בחוזקה והכתיפו את נשקם; הסוס האביר רקע פרסותיו באדמה; חִיגְרוּת, חִיגֵר – פיסֵח, צולע, בעל מום שסובל מנכות ברגלו או ברגליו, פיסח: החיגר והסוּמָא יעלו במעלית; הרכּיב חיגֵר עַל גַבֵּי סוּמָא – ניצֵל שני בעלי מומים המשלימים זה את זה כדי להפיק מהם תועלת: החיגר והסומא התאגדו כדי לקטוף תפוזים מן העץ; קיטֵעַ – מי שנקטעה ידו או רגלו: הקיטע באחת מידיו מסתייע בקב אחד; מרוב שׂמחה לא מצא מנוח לכף רגלו; ממונו של אדם מעמידו על רגליו; הוקיר רגליו מבית המדרש; לא דרכה כף רגלו על אסקופת בית המדרש; בלע ברגליו עיירות וכפרים; אדם המהלך בדרך, החמה קופחת על ראשו, האבנים מנגפות את רגליו והאבק מסמא את עיניו, וכל גופו עייף; היורד לפני התיבה פעם ראשונה מסרב, שנייה מהבהב, שלישית – פושט את רגליו ויורד; רגליו קלות וכל עקוב לפניו כמישור; לא הרים איש את ידיו ואת רגליו לעשׂות קטנה או גדולה אלא אם כן קיבל רשות ממנו; רגליה קלות כנוצה, אך גם לקל יש משקל; משנתבשׂר בשׂורה טובה, נָשָׂא ליבו את רגליו ונעשׂה קל ללכת; הקרקע נשמטה תחת רגלו, והריבית השחורה אכלה את יגיעו; נתן את אויביו תחת כפות רגליו; הלך בצעדים חמקניים אחריי; אדם מישׂראל שאינו כפוף כשופר ואינו גונח מליבו, ואין איבריו מרתתים, ואין עצמותיו רוחפות, וידיו ורגליו ברשותו ושולט על גופו; יֵצֶר לב האדם לא ישבות לעולם; הָיָה לְמִרְמָס לְרַגְלֵי הַבְּרִיוֹת; הם היו מאוהבים מכף רגל ועד ראש; סמרו שׂערותיו, ורגליו ניטעו כבמסמרות לאדמה; שלַבּי הסולם לא נועדו לנוח עליהם, אלא להחזיק את רגלו של המטפס בדרכו לשָלָב גבוה יותר; משהצית את אש המחלוקת, התחיל את יחסיו איתו ברגל שׂמאל; הסביר הכול על רגל אחת ובלשון מובנת לכול; לא דרכה כף רגלו על אסקופת ביתה ימים רבים; מיליוני יהודים היו דרוסים ורמוסים ברגליהם של שקצי בני אדם; העניין היה מעומעם עד שפוענח משרמזו לו רמזים דקים כעובי רגלי הפיל; הוֹקַר רַגלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ, פֶּן יִשׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ; אני המפקד, ובלעדיי לא ירים איש את ידו או את רגלו ביחידה; דילג על ההרים וקיפץ על הגבעות; קל ברגליו כאחד הצבאים בשׂדה > תנועה!

רגש!

הרגשה, רֶגֶש – 1. מה שאדם חש; מצב נפשי המלוּוֶה בשינויים נֵירופיזיולוגיים, והקשור למחשבות, לדימויים, לתחושות, לתגובות התנהגות ולרמת הנאה או סבל, כגון פחד, אהבה, שׂמחה, צער, אכזבה, געגועים הם רגשות: הוא טיפוס מופנם ועצור הנמנע מלחשׂוף את רְגשותיו; רגש החובה והאחריות הוא שמדריך אותו בכל מעשׂיו; 2. אמוציה > ריגוש, התרגשות עזה, תגובה נפשית חזקה, פתאומית וחולפת הניכרת בעוררות גופנית: רגש של אושר הציף את ליבה למשמע הבשׂורה הנפלאה; 3. הכושר לחוש הזדהות עם הזולת או אהדה לרגשותיו; חום אנושי, רגישות, ביטוי של תחושה פנימית או חוויה נפשית עמוקה: בטיפולה בחולים מראה האחות רגש רב; 4. מכלול הכשרים הנפשיים והתגובות הרגשיות המאפיינים את האדם (להבדיל מ׳שׂכל׳ או מ׳היגיון׳): בדרך כלל הוא מוּנע על ידי הרגש ולא על ידי השׂכל; ריגש – עורר להתרגשות, נגע ברגשות העמוקים ביותר; הרגשה – 1. האופן שבו אדם חש משהו: לקחת את התרופה? ואיך ההרגשה עכשיו? 2. מה שחשים וחושבים בנוגע לדבר, מה שמבוסס על רגש ועל חוש, ולאו דווקא על מחשבה הגיונית: איני יודע למה, אבל יש לי הרגשה שהוא לא יבוא היום; הרגיש – חש רגשית (כמו כעס, שׂמחה) או גופנית (כמו רעב, עייפות, כאב): מאמץ בקרב גורר הרגשת עייפות; רגש נחיתות, רגשי נחיתות > הרגשת נחיתות – הרגשה של אדם שהוא כאילו אינו מסוגל להתמודד עם היבט כלשהו של החיים בגלל מחסור פיזי או נפשי אמיתי או מדומה או הוא פחות מאחר בשל ליקוי כלשהו שיש לו. היא ניכרת בחוסר שלמות, בחוסר אונים, בהופעה חיצונית פחותה,

בהשׂכלה מועטה, בתלות כלכלית ועוד: שנים הוא סבל מהרגשת נחיתות בשל היותו הנמוך בכיתה; **הרגשת "אנחנו"** – מערכת יחסים רגשית הדדית בין אנשים בקבוצה, בקהילה וכד' שמחברת אותם יחד. לחברי הקבוצה יש נאמנויות משותפות: הרגשת ה"אנחנו" ביחידות הלוחמות איתנה אף שמדובר בדתיים, בחילוניים ובדרוזים; רגשי אשמה, רגש אשמה > **הרגשת אשמה** – חרטה הנגרמת מתחושת אחריות על עבירה (דתית, חוקית, אתית, כלכלית וכד') כלשהי; תחושת אשם של מישהו שהוא אשם במשהו, ייסורי מצפון: שנים היו לה הרגשת אשמה על שהזניחה את ילדיה למען עבודתה; רגשי עליונות > **הרגשת עליונות** – תחושה של אדם הניכרת בהתנהגותו שהוא נעלה מאחרים, תחושה של מישהו שהוא טוב יותר מהאחרים: עליונות הלבנים בדרום אפריקה הייתה עליונות גזעית; **רָגִישׁ, רְגִישׁוּת** – 1. תכונתו של אדם להיעלב או להיפגע נפשית וגופנית בנקל: בשל רגישותו הרבה יש להיזהר מלמתוח עליו ביקורת קשה; 2. הכושר לזהות, להבחין ולחוש את רגשות הזולת ולהזדהות איתם, ערנות לרגשות ולרשמים של אחרים והיכולת להבינם: טיפול בבני אדם הנתונים במצוקה נפשית דורש לא רק מיומנות מקצועית אלא גם רגישות רבה; 3. תכונתו של תא, רקמה או יצור (אורגניזם) להגיב על שינויי הסביבה החיצונית או הפנימית של יצור חי, של צמח או של איבר חישה המגיבים על גירוי או על השפעה סביבתיים: יש פרחים שבשל רגישותם לאור הם נפתחים ביום ונסגרים בלילה; 4. יכולת כלי מדידה לאתר ולמדוד שינויים קטנים, יכולת חומר להגיב במהירות למגע: המְתקן מצטיין ברגישותו לתנודות בשׂדה המגנטי; 5. תכונתו של דבר (כגון נושׂא, עניין, מצב), שבגלל אופיו המיוחד (סודיותו, השפעותיו וכד') דורש טיפול מיוחד זהיר: הצנזורה אסרה לפרסם את מְמצאי ועדת החקירה עקב רגישות תוכנם; **רגש קמאי** – רגש ראשוני וקדמון שמחבר בני אדם לקבוצה באמצעות קשרי דם, גזע, שׂפה, מסורת, דת ומנהג, גזע, מוצא אתני, יישוב וכד'; **הפסד רגשי** – [בביטוח] נזק רגשי שנגרם למבטח דבר בשל פריצה, שׂרפה, שוד וכד' שאי־אפשר לפצותו; **התמודדות ממוקדת רגשות** – אסטרטגיית ניהול מתחים שבה אדם מתמקד בוויסות תגובותיו הרגשיות השליליות לגורם לחץ. במקום לנקוט פעולות לשינוי גורם הלחץ, הפרט מנסה לשלוט ברגשות באמצעות כלים הכרניים והתנהגותיים, כגון מדיטציה וטכניקות הרפיה אחרות, תפילה, משאלת לב וטכניקות הימנעות אחרות, האשמה עצמית, חיפושׂ חברתי, תמיכה (או תסוגה חברתית), דיבור עם אחרים (כולל עם אנשי בריאות הנפש); **אימון לרגישות** – תהליך קבוצתי המתמקד בפיתוח מודעות עצמית, יחסים בין־אישיים פוריים והיענות לרגשות, לעמָדות ולצרכים של אחרים. לרוב מכַנסים דיון פתוח ובלתי מובנה עם מנהיג המתפקד כצופה וכמנחה, משׂחק תפקידים; אֵמוֹצִיוֹת > אֵמוֹצְיָה > **ריגוש** – 1. התרגשות גדולה, סערת רגשות, התלהבות: הסיפורים המסעירים עוררו ריגוש בקרב קהל השומעים; 2. [בפסיכולוגיה] מצב נפשי מודע (כגון אהבה, כעס או פחד) הנגרם משינוי נֵירופיזיולוגי, הנוגע למחשבות, לרגשות חזקים, לתגובה התנהגותית ולמידה של עונג או אי־נחת. יש שהרגשות שזורים במצב רוח, באופי, באישיות, בנטייה או ביצירתיות; סנטימנטליות > **רַגְשָׁנוּת** – תכונות או מצב של התרגשות מוגזמת או של הבעת רגשות מופרזת או לא מתאימה, כגון שׂמחה, אהבה, אהדה, עצב, כעס או רוך; **רגשנות חיובית** – נטייה להיות שׂמח ואנרגטי, בעל מצב רוח טוב ופעיל, מתלהב או מתרגש במגוון מצבים, למשל: ברגשנותה החיובית מבחינים מהר כי היא תמיד מלאת אנרגייה, עליזה ואופטימית; **רגשנות שלילית** – נטייה להיות מדוכדך ומודאג, להיות בעל השקפה שלילית לאורך זמן ובמצבים שונים; **סערת רגשות** – מצב או תחושה של אדם נסער ולא־שקט הניכר בהתנהגות עצבנית; התרגשות גדולה, פֶּרֶץ רגָשות; **הפסד רגשי** – סבל רגשי שחשים כשנוטלים משהו שלך או מישהו שאוהבים. פעמים כאב האובדן עלול להיות רגש קשה ולא צפוי, מהלם או כעס ועד חוסר אמון, אשמה ועצב עמוק; **אינטליגנצייה רגשית** – יכולת של אדם לזהות, להעריך ולנהל את רְגשותיו ואת רְגשות האחר, להבחין בין רגשות שונים ולהשתמש במידע זה להכוונת חשיבתו ופעולותיו. היכולת מועילה לו למיומנויות בין־אישיות ולתקשורת של אנשים לשיפוט טוב או לפתרון בעיות. לחלק ממדדי האינטליגנצייה הרגשית יש קשרים עם משתנים כמו הצלחה בלימודים וביצועים בעבודה; **רגש קבוצתי** – אוסף תכונות רגשיות אישיות המתאגדות לרגש משותף ולתכונה כוללנית המשפיע על רגשות הפרטים בקבוצה [לקבוצה, כמו לפרט, יכולים להיות רגשות, מצבי רוח, והטיות רגשיות מוקדמות]; **עבודת רגשות** – תהליך שבו עובד מווסת את הרגשות שהוא מביע עם לקוחות ועם עמיתים במהלך עבודה כדי שיתאימו לצרכים ולנורמות של התפקיד ושל הארגון; **ויסות רגשי** – תהליכים העומדים בבסיסה של עבודת הרגשות, היינו שבאמצעותם האדם שולט על סוג הרגשות שהוא חווה או מביע, על העיתוי שלהם ועל אופן חווייתם והבעתם; אלרגייה > **רַגֶּשֶׁת** – 1. רגישות יֶתֶר לחומר מסוים הגורמת סֵבל או תופעות חולניות לגוף החי: החולה פיתח רגשת לתרופה, ועורו התכסה פריחה; 2. סלידה ממישהו או ממשהו; אני אלרגי (רַגַשְׁתִּי?) לשקרנים כי איני סובל שמשקרים לי; **רַגְשָׁנוּת, רגשני, רַגְשָׁן** – שנוטה להתרגש בקלות או להביע רגשות, בייחוד של עצב או רוך, לרוב בצורה מופרזת: זוהי תגובה אופיינית לאדם רגשן כמותו, אין לצפות ממנו לקור רוח או לתגובה מחושבת; סנטימנטלי > **בעל רגש** – רגיש, רגשן, שמגיב לעיתים קרובות לפי רגשותיו; **נִפְעָם, נרגשות, נִרְגָּשׁ** – נסער, מלא התרגשות והתלהבות, שמתקשה לעצור את רְגשותיו: הזוכה בפרס נשׂא נאום תודה בקול נרגש; **רגישות ל־** – רַגֶּשֶׁת (אלרגייה) ל־, נטייה לתגובה שלילית בעקבות מגע או היחשׂפות לדבר (כגון מזון, תרופה, קרינה) מסוים: אסור לו לקבל את התרופה הזאת, רגישותו ניכרת לפניצילין; **רגישות יֶתֶר** – 1. רגישות גופנית יוצאת דופן (למשל לסמים או לחומרים, לתנאי סביבה, כמו חום ואור): בבדיקה התברר שהפצוע סובל מצליעה ומרגישות יתר בגב התחתון; 2. רגישות קיצונית מבחינה רגשית, נטייה להיעלב בקלות ו'לקחת ללב' כל דב; **קרירות הרגש, קרירות ההרגשה, קרירות** – דרך התנהגות או דיבור שאינם מראים חסד, אהבה או רגש ואינם ידידותיים, אלא ניכרת בהם חוסר התלהבות והיעדר חום, חיבה, אדיבות או לבביות: המנהלה קיבל את אלוף אירופה בקרירות וברשמיות; **התפרצות רגשית** – חוסר שליטה ברגשות וכד', אי־יכולת להתאפק, גילוי התרגשות יתרה: התפרצותה הרגשית עליו הייתה תוצאה של תִסכול מתמשך; **חֲסַר רגישות** – 1. לא רגיש, מי שאינו מתחשב ברִגשות הזולת, בצרכיו וכיו"ב: זה מעשׂה חסר רגישות לספר בדיחות על בעלי מום בנוכחות נכים; 2. מי שאינו רגיש למשהו, שאינו מגיב בקלות למשהו: חומר זה חסר רגישות לאור, ואפשר לחושׂפו לשמש בלי חשש; **רגשנות** – נטייה או תכונת אישיות להגיב על מצבים בצורה רגשית צפויה (הן ניכרות באדם הנוטה בקביעות לראות דברים בפן חיובי או שלילי); בני אדם בעלי נטייה לרגשנות חיובית מעריכים ורואים דברים במשקפיים ורודים, ואילו בעלי נטייה לרגשנות שלילית רואים דברים במשקפיים שחורים; **חַד רֶגֶשׁ** – בעל רגש דק ומפותח, רגיש; **דַק רֶגֶשׁ** – בעל רגישות רבה, המצליח להבחין בדקויות; **ריגושיות, ריגושי,** אמוציה > **ריגוש, רִיגֵשׁ** – 1. פעל על הרגשות, נגע ברגשות העמוקים ביותר, גרם התרגשות: המחווה האצילית שלה ריגשה אותי ונגעה לליבי; 2. היה במצב נפשי המלווה בהתרגשות רבה ובתגובות גופניות מוגברות, כגון ריגושי פחד, כעס ואהבה; **מְרוּגָּשׁ** – נרגש, מלא התרגשות, נסער, שאינו שלו ברוחו, שרוי במצב התעוררות יתרה של רגשות שמחה או צער: באותו היום לא היה אדם מישׂראל שלא היה ליבו נרתח ומרוגש; **ברִגשי הוקרה, ברִגשי כבוד, ברִגשות תודה וכד'** – נוסחים רווחים של ביטויי נימוס בפניות בכתב; **רִגשֵׁי כבוד** – תחושת כבוד והערכה; קָתַרְזִיס > **הִזדַכְּכוּת** – פריקת רגשות חזקים ועצורים שהודחקו בעבר הקשורים לאחר אירוע חובלני (טראומטי) (כגון טבח, רצח, אונס אכזרי) והוא מוחזר שוב לתודעה ונחווה שוב: ביום הצגות או פעילויות אומנותיות אחרות הן אחת הדרכים להזדככות ולמתן הקלה מהכעס הרב ומן הכאב הנפשי שחווינו בטבח הנורא; התלהבת! תחושה!

רדיפה! רדיפות!

רְדִיפָה, נרדף, רָדַף – 1. תנועה מהירה (כגון הליכה, ריצה, נסיעה, טיסה, שיט) אחרי מישהו או אחרי משהו כדי להשׂיגו, לתופסו, לצודו, לעוקפו, לכובשו, להורגו, להביסו וכד': הרדיפה אחרי הגנב ארכה זמן רב; 2. שאף (לצֶדק, לכבוד, לשלום וכד'), היה להוט אחר דבר מה, השתדל להשׂיג דבר מה או להגשים משהו נכסף: מעולם לא היה אוהב שלום ורודף שלום; 3. התנהגות־שיטתית מפלה כלפי אדם או קבוצה על ידי אדם או קבוצה אחרת על בסיס דת, נטייה מינית, גזענות, דעה פוליטית וכד', וגרימה להם סבל, הטרדה, הדרה, הטלת מאסר, פחד או כאב וכד', אך לא כל סבל מוגדר בהכרֵח רדיפה; **מִרְדָף** – מבצע שבה בני אדם ובעלי חיים מנסים להגיע אל הנמלט מהם. מטרות המרדף – לאכוף חוק, להשמיד אויב, לצוד וכד': המשטרה מנהלת מרדף אחר סוחרי סמים; **רדף שָׁלוֹם** – אדם המשתדל לעשׂות שלום בין אדם לחברו: תלמידי חכמים אוהבים שלום ורודפים שלום; **רדף אותו עד חורמה, רדף עד חורמה** – נלחם במישהו עד שהשמידו לחלוטין, נלחם עד לכיליון מוחלט של משהו: חברה מתוקנת אינה רודפת את עברייניה עד חורמה אלא מושיטה להם יד; **יום ירדוף יום, יום רודף יום** – הזמן עובר מהר: יום רודף יום והצרות של אתמול משתכחות מהר; **רדיפת תענוגות** – להיטות והשתדלות רבה להשׂיג חומריות, נהנתנות ולנצל את הנאות החיים; **רודף בצע, רָדַף בֶּצַע** – להוט אחר הכסף: הסוחר רודף הבצע הפקיע את מחיר המוצר; **נרדף על צווארו, נרדף עד צווארו, נִרְדַף עַד צַוָּאר** – נרדף בלי סוף, אין לו מנוח: במולדתו הוא נרדף עד צוואר מפני הגויים כי הפיץ את האמונה באל אחד; **רָעָה רוּחַ ורָדַף קָדִים** – נטה אחרי ההבל ורדף אחר דבר שאין סיכוי להשׂיגו; **שטוף זימה, רדף זימה** – היה להוט אחרי מעשׂי זנות וניאוף, וכל מעייניו נתונים לענייני מין ופריצות: עשׂו זימה ונבלה בישׂראל ; קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ; **רָדַף אחר הכבוד, רוֹדֵף כָּבוֹד, רדף כבוד** – היה להוט מאוד להשׂיג הערכה ויחס של אדיבות ודרך ארץ כלפיו: כל הרודף אחר

הכבוד, הכבוד בורח ממנו; רדיפת כבוד – להיטות אחר יחס של כבוד מצד הבריות, השתדלות לזכות בהכרה ובכבוד, שאיפה למעמד של כבוד: גם יריביו המושבעים מודים שהמניע שלו אינו רדיפת כבוד אלא השאיפה לממש את חזונו; שלמונים – כסף או טובת הנאה שניתנו או הובטחו למישהו כדי להשפיע על שיפוטו או על התנהגותו, בייחוד לעשׂות מעשׂה לא חוקי, לרבות הצעה, קבלה או שידול של האדם לכל דבר שווה כסף כדי לפעול בניגוד לחובתו ולכללים הידועים של יושר ויושרה: מה בין שוחד לשלמונים? רָדַף שַׁלמונים – להוט אחרי שוחד: כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים; רדף שְׂמָלות, רודף נשים, רודֵף שׂמָלות – גבר הלהוט אחר נשים ומשקיע זמן רב בחיזור אחריהן ולפלרטט איתן, גבר הלהוט אחר כיבוש נשים: הוא ידוע כרודף שׂמלות כי כמעט בכל יום רואים אותו עם בחורה אחרת; קָזָנוֹבָה – גבר הרפתקן הולל ורודף נשים, דוֹן ז׳וּאָן; רדיפת בֶּצַע – להיטות אחר רווחים, לרוב רווחים בלתי כשרים, תשוקה להתעשרות קלה ומהירה, המושׂגת לרוב בדרך לא־מוסרית: רדיפת הבצע שלו סיבכה אותו בעסקות מפוקפקות; יום רודף יום – הזמן עובר מהר; נִרְדָּפוּת – היות נרדף, הימצאוּת במצב שרודפים אחריו: נרדפותו מנעה ממנו חיים פשוטים; הֵדוֹנִיזם > תענוגנות, נֶהֱנְתָנוּת – האמונה שעונג או אושר הם הטוב היחיד או העיקרי בחיים. דרך חיים זו מבוססת או מציעה רדיפת תענוגות, בילויים ושׂמחת החיים הטובים; שיגעון הרדיפה > פָּרָנוֹיה – מחלת נפש המלוּוָה פחד, חרדה ורעיונות שווא, ובה חש האדם כי הוא נרדף, אף שאין לכך ביסוס במציאות. פרנואיד חושד תמיד במניעי הסובבים אותם, מאמין שבני אדם מסוימים או כולם ״רוצים להשׂיגו״ ומפרש את מניעיהם כעוינים או מזיקים לו; נִיאוּף, נִיאֵף, מְנָאֵף, נָאַף – 1. בגד בבן־זוגו על ידי קיום יחסי מין מחוץ למסגרת הנישׂוּאים: ניאופיו ומצהלות זימתו לא נשכחו ימים רבים; 2. קיים יחסי מין אסורים; נָשַׁף בעורפו של פלוני – איים לתפוס את מקומו של מישהו בכיר ממנו: הוא גמר בליבו לפרוש מן הנבחרת כי השׂחקנים הצעירים והמוכשרים ממנו כבר נשפו בעורפו; חֲטוף וֶאֱכול – אמירה המבטאת את התפיסה שאין להימנע מרדיפה נהנתנית אחר תענוגות העולם הזה; דְּלִיקָה, דָּלַק – רדף, רץ כדי להשׂיג: מה פשעי כי דלקת אחריי? במרדף דלקו אחריי השוטרים עד שתפסו אותי; כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו; צֶדֶק צֶדֶק תִּרדּוֹף;

<u>רדיפוּת</u>. רדיפה – מעשׂי אלימות, כגון רצח, השמדה, שעבוד, גירוש, מאסר, עינויים, אלימות מינית, הפרדה גזעית (אפרטהייד) ומעשׂי רדיפה לא־אנושיים אחרים נגד קבוצת בני אדם שנעשׂו על רקע פוליטי, גזעי, לאומי, אתני, תרבותי, דתי, מִגדרי או מטעמים אחרים, המוכּרים בהיותם אסורים בחוק הבין־לאומי ובחוקי המדינות; אִינקוויזיציָה – בית דין רומאי־קתולי שהוקם במאה ה־13 לחקירת כופרים ולענישתם בעינויים קשים. הוא הפך במאה ה־15 למוסד שדיכֵּא ורדף קשות את היהודים, ובייחוד את האנוסים; הוא בוטל רשמית בספרד רק ב־1834: האינקוויזיציה בספרד העלתה על המוקד אלפי אנוסים שנחשדו ב׳מינות׳ וב׳כפירה׳; אוֹטוֹדָפֶה, אוֹטוֹ דָה פֶה [מילולית: מעשׂה האמונה, משפט האמונה] – העלאת כופרי הדת הקתולית על המוקד בצו האינקוויזיציה; טקס של העלאת כופרים על מוקד. בטקס שׂורפים את כופרי הדת הקתולית כשהם בחיים או מוציאים אותם פומבית להורג בשל בגידה, כפירה וכישוף בין המאה ה־15 למאה ה־17: אלפים מיהודי ספרד ופורטוגל עונו ומתו באוטו דה פה; פָּרַע – 1. יזם התפרעות ציבורית אלימה או השתולל עם המון ברחוב, בעיקר הפריע לשלום הציבור עם שלושה או יותר בני אדם שהתקהלו יחד ופועלים מתוך כוונה משותפת, כמחאה: סוהר נהרג ממהומה בכלא כאשר פרעו בו שני אסירי עולם; 2 רדף, הרַס והשמיד, נקם: כמה פרעות פרעו בנו הגויים, ואנו עמדנו מנגד; פשעים נגד האנושות – פשעים שפוגעים בערכי היסוד של האנושות, כגון רצח, השמדה, שעבוד, הגליה ומעשׂי אכזריות המבוצעים נגד אוכלוסייה אזרחית בעת מלחמה או שלום, וכן רדיפה על רקע פוליטי, גזעי או דתי בזמן מלחמה או לפניה; הִתפָּרְעוּת, התפרע – 1. התנהג התנהגות פרועה, השתולל: ההתפרעות בכיתה התחילה ברגע שהמורה יצא; 2. התנהג באלימות (כגון הסתה, הפגנה אלימה, חסימת דרכים, שיבוש הסֵדר הציבורי, תקיפת אנשי כוחות הביטחון) אגב פגיעה ברכוש והפרת הסדר הציבורי כדי למחות על מישהו או על משהו (חברתית, פוליטית וכד׳): ההפגנה הפכה להתפרעות אלימה, והשוטרים נאלצו לפזר אותה בגז מדמיע; פּוֹגרוֹמים > פּוֹגרוֹם, פְּרָעוֹת – מעשׂי רצח, הרס, אלימות ושוד שביצע המון מוסת ומשולהב במיעוט דתי, גזעי, לאומי או אחר, פעמים בידיעת השלטונות: ׳ליל הבדולח׳ הוא כינוי לליל הפרעות שפרעו הנאצים ביהודי גרמניה ואוסטרייה ב־1938, ובמהלכו שׂרפו בתי כנסת, שדדו רכוש רב וניפצו חלונות של חנויות ובתים; הפרעות ביהודי רוסיה בשִׁלהי המאה ה־19 גררו הגירת יהודים לארצות הברית; שוּמַד, שימֵד – אנס להמיר דת, בייחוד הכריח יהודי להיטבל ולעבור לנצרות: האינקוויזיטורים בספרד שימדו יהודים רבים; שְׁמָד – 1. המרת הדת היהודית לדת אחרת, בעיקר מאונס: תולדות העם היהודי רצופות גזֵרות של שמד, בעיקר במדינות הנוצרים, אך גם במדינות האסלאם; 2. רדיפת יהודים, ובעיקר מניעתם מלקיים מצוות וכפייתם לעבור על איסורי הדת; הִשתַּמְדוּת, הִשתַּמֵד – יָצָא לִשְׁמָד, המיר את דתו היהודית, עזב את היהדות וקיבל עליו אמונה אחרת או דת אחרת: רבים מחסידי שבתי צבי המשיכו להאמין במשיחותו גם לאחר שהוא השתמד והפך למוסלמי; מְשוּמָדוּת, מְשוּמָד – יהודי שהמיר את דתו, יהודי שקיבל עליו דת אחרת, מוּמר; טֶבַח, טָבַח – רֶצח המוני אדם באכזריות, בייחוד אזרחים לא לוחמים או מי שאין ביכולתם לעמוד על נפשם כראוי [מעשׂי טבח כיום מוגדרים כפשעי מלחמה או זוועות; גם רצח המוני ומכוּוָן של שבויים או הוצאה להורג של חמישה או יותר, באותו מקום, במצב שאינם יכולים להגן על עצמם מוגדר פעמים כטבח]; רַב־טַבָּחִים – [במקרא] הממונה על ביצוע גזרי דין מוות בחצר המלוכה, ואילו בימינו – מפַקֵד על רֶצח המונים; נְגִישָׂה, נָגַשׂ – 1. לָחַץ, רדה, דיכא: נגישַׂת הכובש הכבידה על התושבים המקומיים; 2. פָּגע או הִכה בעת התנגשות: נגישׂת השוטרים במפגינים הייתה קשה; נוגשׂ – מי שדוחק וּמזרז בכוח, רודן: הנוגשׂים היו מן המצריים והשוטרים מישׂראל; עינוי, עינה, הִתעַלְּלוּת, התעלל – גרם נזק גופני, נפשי, רגשי או מיני לאדם או לבעל חיים כשהשתמש בכוח בצורה אכזרית, אלימה, משפילה או פולשנית או נקט סמכות לרעה אגב ניצול יחסי אינטימיות, אמון, מרות או תלות לשם פגיעה בנפגע. התנהגות זו כוללת התעללות מילולית, נפשית או מינית, לרבות פציעה, תקיפה, הפרה, אונס, נקיטת שיטות לא צודקות, פשעים או סוגים אחרים של תוקפנות; התעללות פיזית – שימוש בכוח פיזי שעלול לפצוע גופנית, להכאיב פיזית או פגיעה אחרת, כגון פגיעה (עם או בלי חפץ), מכות, דחיפה, טלטול, סטירה, בעיטה, צביטה, שׂרֵפה, שימוש לא הולם בסמים וריסון פיזי, האכלה בכוח וענישה פיזית; התעללות רגשית, התעללות נפשית – דפוס התנהגות שבו אדם כופה על אחר תדיר מעשׂים הפוגעים בתפקודו ההתנהגותי והרגשי וברווחתו הנפשית. מסממניו: אלימות מילולית, הפחדה וטרור, השפלה, ניצול והַטרָדָה, דחייה ומניעת חיבה, בידוד ושליטה מוגזמת, והכול בלי אלימות גופנית; התעללות מינית – מגע מיני או צילומי אדם ללא רשותו, מגע מיני עם כל אדם שאינו מסוגל לתת הסכמה, למשל, מגע לא רצוי וכל סוגי תקיפות מיניות או פגיעה מינית, אונס, מעשׂי סדום, עירום בכפייה וצילום מיני; התעללות בלקוח, התעללות בחולה – נזק (מילולי, נפשי, גופני או אחר)שגרם רופא או מטפל אחר למי שבטיפולו בנצלו את פגיעות המטופל ואת עמדת ההשפעה והאמון שלו כדי לעסוק בהתנהגות לא הולמת ולא מקצועית; גְזלוּת דַעַת, גְזלוּת – התעללות נפשית שבה המתעלל מפעיל על קורבנו מנגנון של שליטה בתודעתו ומערער בהדרגה את אמונו בתפיסת המציאות וביכולתו להבחין בין מציאות לדמיון; אַהֲבַת בֶּצַע – רדיפה אחר רווחים קלים, אהבת שוחד: הוא עבר עבירות רבות וחמורות בשל אהבת בצע; צֵיד מְכַשֵׁפוֹת – 1. חיפוּשׂ, הטרדה מכוּוֶנת ורדיפה של בני אדם בהאשמות לא מבוססות, שהם מחזיקים בדעות שנחשבות לא מקובלות או מסוכנות לחברה או שהם יריבים פוליטיים, בעלי דעות מהפכניות או חוגים חתרניים, מהפכניים ומיעוטים: בהיוודע ניסיון ההפיכה נוצרה אווירה של ציד מְכשפות נגד כל שׂרי הממשלה; 2. [בימי הביניים] רדיפת נשים שנחשדו במעשׂי כישוף כדי להשמידן; ניצוד, צָד – לָכַד עבריין, תפס חשוד וכד׳ כדי לעצור אותו, לכד ברשתו בן־זוג: בעת המבצע הצליחו השוטרים לצוד כמה עברייני סמים מבוקשים: תקוותן הייתה לצוד להן בחורים טובי תואר; בִּריוֹן, בִּריוֹנוּת – אלימות, תוקפנות, הטלת אֵימה, אֵימתנות, עריצות, שלטון כנופיית חמסנים: הפושע ניסה לגבות דמי חסות מבעל החנות בדרך של בריונות; המאוֹרָעוֹת – התנגשויות הדמים בארץ בין ערבים ליהודים בימי המנדט הבריטי. תחילתן בפרעות הדמים שפרעו ערביי ארץ ישׂראל ביהודים תושבי הארץ בשנת התר״ף (1920), התרפ״א (1921) והתרפ״ט (1929), וסופן בלוחמה מאורגנת ב׳מרד הערבי הגדול׳ בשנים התרצ״ו-התרצ״ט (1936-1939); בין המְצָרִים – 1. במצוקה, במצב ללא מוצא: המפעל נמצא בין המצרים וייתכן שייסגר; 2. כינוי לימים שבין י״ז בתמוז ובין ט׳ באב, שלושה שבועות שנוהגים בהם מנהגי אבלות לזכר חורבן בית המקדש: אין לברך שהחיינו בין המצרים; כמהלך בין הטיפין – משל למי שנמצא בין המצרים ונזהר זהירות יתרה לבל ייכשל: בעבודתו החדשה היה כמהלך בין הטיפות כדי כאילו היה בשׂדה מוקשים; דם, יזע ודמעות – סבל, תלאות ומכשולים רבים, מאמץ רב ומייסר כדי להשׂיג מטרה נעלה; אספסוף – קהל של פשוטי העם, עֵרֶב רב (מתפרע, משתולל וכד׳) הטעון רגשית. הוא נוטה להיווצר כאשר עניין השנוי במחלוקת מעורר סוג של מצב רוח ותגובה אצל המוני אדם: האספסוף מולהב ומשולהב הבעיר צמיגים ויידה אבנים בחיילים; וכן – הָמוֹן, עֵרֶב רַב, עֵדֶר; אוֹכלוֹקרַטיָה > שלטון אספסוף – שלטון ההמון (כגון במהפכה הצרפתית או באביב הערבי) של קהל לא מסודר, טעון רגשית ופעמים אלים. ההמון כופה את רצונו והעם הפשוט השולט כשהוא פוגע בהליך אזרחי או כשאין הליך אזרחי מבחינה מנהלית המשקפת את המדיניות, ולכן ההגנה על מיעוטים מוטלת בספק. התפקיד הדמוקרטי של העם מצטמצם בעיקר לתהליך הבחירות; שיסוי,

שיסה ב׳ – 1. עודֵד, הסית, גירה לתקוף: שיסה בו את הכלב, שיסה בו את הנחש; 2. הֵסית, עורר למעשׂים שליליים: המלך פיתה את היהודים להוציאם מאמונתם ושיסה בהם את קלגסיו; בָּעַט בייסורים – התנגד לייסורים ודחה אותם: לא בעט בייסורים אלא פשט את צווארו לשחיטה על ייחודו; דף שחור בתולדות ה׳ – פעולה מזיקה או מבישה, כתם לדיראון עולם: המשׂחקים האולימפיים במינכן רשמו דף שחור בתולדות מדינת ישׂראל והעולם כולו עם רצח ספורטאינו ב־1972; דָּם נָקִי – דמו של חף מפשע, קורבן שווא: במאבק בין עבריינים לא אחת נשפך דָּם נָקִי של אזרח תמים; נִרְדָּף עַל צַוָּאר – 1. נרדף בלי סוף: בהיות עם ישׂראל בגולה הוא נרדף על צוואר מן הגויים; 2. בלי רחמים, עד הנפש, תוך סכנה: כיצד נרדפנו עד צוואר, הושפלנו עד דכא, ולבסוף הוצאנו להורג בעוד העולם היה עקיב באדישותו; מיתה משונה – מוות לא טבעי ומזוויע הבא על אדם מרוצח אכזר, מתאונה קשה וכד׳: החדירו באספסוף את ההכרה כי דם היהודים הפקר, ומכאן אצה הדרך להמיתם במיתות משונות; עם המיתות המשונות של המדינה האסלאמית נמנות: שחיטה, שְׂרֵפָה, סקילה, טביעה איטית, והכול בפרהסיה לעיני מצלמות העולם; שׂונאי ציון – אויבי ישׂראל: יבושו וייסוגו אחור כל שׂונאי ציון; גזֵרות אַנטיוֹכוּס, גזֵרות השמד – גזֵרות דת שהטיל אנטיוכוס הרביעי אֶפִּיפָנֶס על היהודים בשנת 167 לפנה״ס, שהיו המניע המיידי לפרוץ מרד החשמונאים; גזֵרות אַדרִיאָנוּס, גזֵרות השְׁמָד – מכלול פעולות העונשין שהטיל הקיסר אדריאנוס על התושבים המורדים בארץ ישׂראל לאחר דיכוי מרד בר כוכבא כדי לפתור את ׳בעיית היהודים׳ [הגזרות היו צווים לעקירת האלמנטים הלאומיים והדתיים מהקהילה היהודית ביהודה, לרבות איסורים על המילה, על סמיכת חכמים ועל שמירת השבת; העיר האלילית ׳אַיִלְיָה קַפִּיטוֹלִינָה׳ נבנתה על חורבות ירושלים, ובכך הוגשמה התוכנית שגרמה למרד מלכתחילה; החכמים ששמרו על המצוות ולא מילאו אחר הצווים, הוצאו להורג בעינויים, ומתקופה זו מגיע עיקר סיפורם של עֲשֶׂרֶת הרוגי מלכות]; הרוגי מלכות – 1. כינוי ליהודים שהוציא להורג השלטון הנוכרי, בעיקר בתקופת השלטון הרומי בארץ ישׂראל בשל נאמנותם לתורה ולמצוות או בגלל מעשׂים שעשׂו למען כלל ישׂראל; 2. כינוי מליצי לעולי הגרדום מקרב לוחמי המחתרות שהוצאו להורג בימי השלטון הבריטי בארץ ישׂראל; עֲשֶׂרֶת הרוגי מלכות – עשׂרה חכמי ישׂראל שמתו על קידוש השם בהוצאה להורג בייסורים קשים בידי הרומאים בתקופה שלאחר מרד בר־כוכבא בשל דבקותם בקיום התורה ובלימודה: סיפורם ההרואי של עֲשֶׂרֶת הרוגי מלכות – והידוע שבהם רבי עקיבא – היה סמל ומופת לקידוש השם לדורות הבאים; מסעות הצלב, מַסעֵי הצלָב, מסע צלב – 1. כל אחד ממסעות הצלבָנים מאירופה לארץ ישׂראל שהתקיימו מסוף המאה ה־11 ועד המאה ה־13 לשם שחרורה משלטון המוסלמים [משתתפי מסעי הצלב נהגו באכזריות רבה ביהודים ובכל מי שעמד בדרכם]; 2. פעילות רבת־מסירות ורבת־להט של יחיד או של ציבור להוקעת תופעה מסוימת, מסע שכנוע והשתדלות למטרה מסוימת אגב גילוי מסירות רבה ודבקות ברעיון: הגופים העוסקים באיכות הסביבה התאחדו למסע צלב נגד תוכנית הבנייה בשטח הפארק; גזֵרות תַתנָ״ו – כינוי בתולדות ישׂראל לחורבנן הכמעט מוחלט של קהילות ישׂראל בגרמניה בימי מסעי הצלב הראשון (דתתנ״ו – 1096 למניינם), שבמהלכם נהרגו אלפי יהודים על קידוש השם; גזֵרות תָ״ח וְתָ״ט – כינוי לפרעות שפרעו הקוזקים בהנהגתו של בּוֹגדָן חמֶלניצקי ביהודי פולין בשנים ת״ח ות״ט (1648-1649) שבהן נהרגו כמאה אלף יהודים ונהרסו קהילות היהודים בפולין; הסופות בנֶגֶב, הפרעות בנגב – כינוי לפרעות שנערכו מאפריל 1881 ועד מאי 1882 ביהודי דרום־מערב האימפריה הרוסית, בעיקר בחבלי הארץ של אוקראִינה של ימינו [בשנה שבין רצח הצאר ועד להתגבשותה של מדיניות חדשה התחולל גל פרעות, וזה הגביר את הגירת היהודים מהאימפריה הרוסית, בעיקר לארה״ב, וחיזק בקרב אחרים את ההכרה בצורך של תנועה יהודית לאומית]; המאות השחורות, המאה השחורה – שם כללי לארגוני הימין הקיצוני הראקציוני בתחילת המאה ה־20 ובעיקר כעבור 1905, שזכו לתמיכת שלטון הצאר, וארגנו קרבות רחוב נגד דמוקרטים וסוציאליסטים ופרעו ביהודים [הפרעות פרצו ב־660 ערים באזורים הדרומיים ודרומים־מזרחיים של תחום המושב; יהודים רבים נפגעו ומאות נהרגו]; גזֵרה מן השמיים – גזֵרה מאלוהים שאין לחפשׂ לה טעם; אצבע אלוהים – כינוי לצירוף מקרים מפתיע או להשתלשלות אירועים מפתיעה ובלתי מסתברת, שבהם מתגלָּה בבירור הנהגת ה׳ והתערבותו בנעשׂה בעולם; כוח עליון – מאורע או תוצאה שאין עליהם שליטה, מקרה לא צפוי שאין למונעו (כגון שיטפון, רעידת אדמה, מוות לא־צפוי, מגפה), ולכן הוא עשׂוי להיות הצדקה לאי־מילוי חוזה או התחייבות אחרת: בעטיים של שיטפונות עזים שבאו על המדינה קיבל השופט את טענת הסנגור לאי־מילוי התחייבויות הספקת המוצרים; גָּזַר כְּלָיָה עָלָיו – דן אותו לאבדון, קבע גורלו לחיסול: פעמים גזרה המלכות גזרות קשות ומשונות ומבוהלות על היהודים, ופעמים אף לא בחלה לגזור כליה עליהם; גזֵרת שְׁמָד – 1. גזרה להמרת הדת היהודית, להתנצר; 2. גזֵרת השמדה: שְׁמָד איום ונורא אירע ליהודים במלחמת העולם השנייה; גלות אדום – כינוי לשעבוד ישׂראל על ידי הרומאים כעבור חורבן בית שני, מ־70 לספירה; גלות אשור – גירוש עשׂרת השבטים על ידי סנחריב ב־722 לפני הספירה; גלות בבל – גירוש תושבי יהודה על ידי נבוכדנאצר ב־587 לפני הספירה; גלות ישמעאל – כינוי לגולי ישׂראל בארצות האסלאם; גלות ספרד – גירוש היהודים מספרד ומפורטוגל ב־1492; העלאה על מוקד, הועלה על המוקד, עלה על המוקד – הוצא להורג פומבית בבעירה, נשׂרף למוות כשהוא חי; הצרת צעדיו, הֲצָרַת צְעָדָיו, הֵצֵר אֶת צְעָדָיו, הֵצֵר צְעָדָיו – שׂם מכשולים בדרכו, הפריע את התקדמותו, הפריע במכוּוָן לפעולותיו, הגביל את אפשרויות פעולתו: הוא הצר את צעדי העובדת כי רצה למנוע ממנה לצבור עוצמה; נתן נפשו על, מסר נפשו על, מסר את עצמו על, מסר את נַפשו על, מסר נפשו – השתדל לקיים את הדבר אף במחיר חייו, עשׂה את הדבר בכל נפשו ובכל ליבו, הקריב את חייו למען רעיון, ערך, אמונה וכד׳: ביום הזיכרון לחללי מערכות ישׂראל אנו מעלים את זכרם של הנופלים שמסרו את נפשם על הגנת המולדת; עָצְמוּ התלאות – גברו הצרות, הקשיים, הסבל והייסורים: הספר מתאר כיצד עצמו התלאות שעברו על העולים בדרכם הארוכה לארץ; מסרקות של ברזל – כלי ברזל בעל שיניים ששימש את הרומאים לעינויים ולהוצאה להורג: בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה, סרקו את בשׂרו במסרקות ברזל; מַרעִין בִּישִׁין – צרות צרורות, רעות חולות, פורענויות: כל הארץ סערה בענייני הסתה ולשון הרע והוצאת דיבה ושאר מרעין בישין; מרתף עינויים – מקום תת־קרקעי שבו מְתקני עינוי אכזריים; מלחמה – הפרה חמורה של דיני הלחימה של המשפט הבין־לאומי על ידי אדם או קבוצת אנשים, אנשי צבא או אזרחים, ובשל חומרת ההפרה מוטלת אחריות פלילית על מבצעי הפשעים וניתן להעמידם לדין; מאורעות דמים, המאורעות – כינוי להתנגשויות הדמים בארץ בין ערבים ליהודים בשנות המנדט הבריטי. תחילתן בפרעות הדמים שפרעו ערביי ארץ ישׂראל ביהודים תושבי הארץ בשנים תר״ף-1920, התרפ״א-1921 והתרפ״ט-1929, וסופם בלוחמה מאורגנת ב׳המרד הערבי הגדול׳ בשנת התרצ״ו-התרצ״ט, 1936-1939; לֵיל הבדולַח – לֵיל הפרעות הנורא ביהודים, שיזמו וארגנו הנאצים ברחבי גֶרמַניה ואוסטרייה בין 9 ל־10 בנובמבר 1938; ה׳ ייקום דמו, השֵם יִיקוֹם דָמו – ביטוי לוואי ליהודי שגויים רצחוהו או נפל במלחמה (לרוב בר״ת: הי״ד); פרשת דרייפוס – פרשה שהסעירה את צרפת בסוף המאה ה־19, ובמרכזה עמד קצין צבא צרפתי ממוצא יהודי ששמו אַלבֵּרט דרַייפוּס. הוא הואשם אשמת שווא בריגול למען גרמניה ובבגידה במולדתו: פרשת דרייפוס העלתה לדיון ציבורי מחודש את בעיית האנטישמיות ועוררה מחלוקת מרה שפילגה את צרפת למעלה מעשׂור; קידוש השֵם – 1. מסירות נפש, הנכונות למות למען האמונה באלוהי ישׂראל ולמען קיום מצוותיו, מיתתו של יהודי בשל היותו יהודי, מעשׂה מסוכן לשם אידאל נעלה: יש אומרים שמותם של המיליונים על קידוש השם בשואת יהודי אירופה סלל את הדרך להקמת מדינת ישׂראל; 2. חירוף נפש, עשׂיית מעשׂה מסוכן לשם אידאל נעלה, התמסרות עילאית למטרה חֶברתית או לאומית: במלאכת הציבור הוא העלה את עצמו על קידוש השם; נהרג על קידוש השֵם – חירף נפשו למות; הלכו כצאן לטבח – לא התנגדו בעת השמדתם, אלא הלכו אל המוות בחוסר אונים, ככבשׂים המובלים לשחיטה; ימים טרופים – ימים של שעת חירום, ימי פורענות, שעה טרופה, טירוף השעה, זמנים קשים, ימי סכנה; מות קדושים – מוות על קידוש שם אלוהים או על קידוש מטרה מוסרית נעלה; מכונת הרעל – כינוי למנגנון תעמולה המפיץ מידע שקרי או שגוי, מסית ומפיץ חדשות כזב נגד יריבים, כשהוא ממחיש את פעילותו בהמשלתו למכונה ייעודית לייצור רעל; מִשפַּט לינץ׳ – הוצאה להורג או ענישה אלימה של אדם בלי משפט בידי אספסוף נרגז; עֵמֶק הַבָּכָא – 1. מקום של ייסורים, סבל וצרות; 2. כינוי לעינויי הגלות; 3. כינוי לעולם הזה שיש בו צרות, סבל וייסורים; 4. כינוי שניתן במלחמת יוה״כ לעמק שלרגלי הר חרמונית ברמת הגולן, שהיה בו קרב עקוב מדם בין חיילי חטיבה 7 של צה״ל לכוחות סוריה; תופת – מקום או מצב נורא שאירע בו אסון גדול או דבר מחריד ומזוויע: לעולם לא נשכח את הזוועות שעברו עלינו בתופת הממושך של ההפצצות; 2. מקום או מצב הדומים לגיהינום; ייסורי תופת, עינויי תופת – ייסורים קשים של גוף ונפש; סֵבל קשה מנשׂוא שלא תמיד יוצאים מהם חיים או שפויים: כאשר נתפסה, בעקבות הלשנה, ישבה בכלא בביירות, עברו עליה עינויי תופת, אך שמרה על צלם אנוש; רצועת מַרדוּת – שוט מצליף ומכה, מטה זעם: מעולם היה עמלק רצועת מרדות לישׂראל; ההוּנים היו רצועת מרדות לעמי אירופה; הסרת הטבעת – כינוי לגזרת המלכות, צו המלך [על סמך מעשׂה אחשוורוש שהסיר את טבעתו ומסרה להמן שיחתום בה את כל גזרות השמד על היהודים, כטוב בעיניו]: פעמים גדולה הסרת הטבעת מכל ניסיונות השכנוע וההדרכה; בִּשְׁעַת הדְחָק – 1. זמן חירום, עת צרה ומחסור, בזמן דחוק: אנו משתמשים במזון מוקפא רק בשעת הדחק; 2. מצב של הכרֵח, באין אפשרות אחרת: אני מבקר את חמותי רק בשעת הדחק; שָׁעָה חצוּפה – זמן קשה ורע, ימים

טרופים, תקופה רעה, שעה קשה: פעולתו נתרחשה והלכה בשעה חצופה, בשעת מהפכה בעולם ובישׂראל; אִינדוֹקטרינַצְיָה > הֶחדֵר מִשנָה – תהליך של הקניית רעיונות, עמָדות, אסטרטגיות או מתודולוגיות לאדם בניגוד לרצונו וללא אפשרות ביקורת באמצעים פסיכולוגיים, כימיים או פיזיים כדי להביאו לידי שינוי בדעותיו, בהשקפותיו או באמונותיו ולידי דחיית דעות אחרות. יש שנוקטים בתעמולה מתמדת כדי לשכנעו ולהשפיע עליו לשנות נקודת מבט, עקרון מפלגתי, עדתי או אחר באמצעות נימוקים לא הגיוניים: חלק מההורים מתחו ביקורת על הניסיונות להחדיר לילדים מִשנָה או רעיונות הנוגעים לענייני הלהט״ב; עיקול, עִיקֵל – החרים זמנית רכוש של אדם או עיכב תשלום משׂכורת המגיעה לו וכד׳, עד שיפרע את חובו ויעמוד בהתחייבויותיו: בית המשפט עיקל את משׂכורתי עד שאשלם דמי מזונות לגרושתי; בְּזִיזַת רכוש – שדידה של רכוש, חנויות וכד׳, בעיקר בזמן מלחמה, מהומות, מאורעות דמים; צוֹק העיתים – מצוקת הזמן, ימי חירום, ימים טרופים: מחמת צוק העיתים נתעוותו הדורות ונתקלקלו המעשׂים, ואין אמונים בבני אדם; פִּגעֵי הזמן – צרות, אסונות, תלאות, פגיעה, הרס או נזק, מלחמה, מחלות וכד׳ שהזמן מביאם על האדם, והם נחרתים בגופו ובנפשו: פגעי הזמן לא העבירו אותם על דעתם וקיבלו ייסורים באהבה; עֵת צָרָה – תקופת מצוקה או פורענות אישית, חברתית, לאומית וכד׳: שמרנו סכום כסף לעת צרה; משראיתי שצרתי צרה, נמלכתי ברופא פרטי; צָרַת שָׁעה – צרה זמנית וחולפת; נִרדָף עַל צַוָּאר – 1. נרדף בלי סוף: בהיות עם ישׂראל בגולה הוא נרדף על צוואר מן הגויים; 2. בלי רחמים, עד הנפש, תוך סכנה: על צווארנו נרדפנו מן הגויים, יגענו ולא הונח לנו; צרה קוראת לחברתה; גם בדורנו גברו היגונות, עצמו התלאות ורבו האנחות מכובד הפורענויות; בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקב״ה מצילנו מידם; בפרוע פרעות בישׂראל , עצמו התלאות עד שמחו את כבוד האדם, את חירותו ואת צלמו; המון מוסת ומתהולל פשט ברחובות והחריב דירות וחנויות; כל הצרות כשהן הולכות הן משתכחות, חוץ מצרת השיגעון שהיא יללה לדורות; נתייסרו ונכתתו עצמותיהם באופנים ובייסורים קשים; אין גוזרים גזֵרה על הציבור, אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה; משהתפשטו הפרעות או עלילות הדם נגד היהודים, המו גלי הרדיפות והיהודים הורעבו, הוצמאו והומתו במיתות משונות; אין שיעור ואין סוף למאורעות ולאורעי מאורות; קציר הדמים של המהומות הראה שאנו חיים בשעה רעה ואפלה; כל חייו נמק בעוניו, וחייו נתמררו בגזֵרות קשות ואכזריות; בפרעות קישינב השתוללו המתפרעים, התנפלו על יהודים חפים מפשע ורצחו מהם בחמת זעם חייתית, בחסות השלטונות; הכו ביהודים והצילו את רוסיה; קיימו את הגוף ברעב ובצמא, בתחלואים רבים ובשאר פגעי הזמן; המתפרעים לא בחלו במעשׂי רצח, שוד ואלימות שהיו מאורגנים ומכוּוָנים; משפרצו הפרעות, הפורעים הרסו בתים ובזזו סחורות, שלחו ידם ביהודים ושפכו דם נקיים; דם ודמע עברו על היהודים בגלות מן ההמון שהתנפל עליהם, ורבים מהם קידשו את השם מול הדרישה להמיר את דתם; עת צרה ליעקב וממנה ייוושע; טֶבח היהודים מילא תפקיד של כליא ברק חֶברתי; בעוון דורנו גברו היגונות ועצמו התלאות ורבו האנחות מכובד הפורענויות; לא אחד בלבד עמד עלינו; יש רדיפות הנקראים תנועות שחרור, טיהורים אתניים, שעבוד זרים וכד׳ > היסטוריה! השמדה! צרה! רוע!

רֶווח! רווחה!

רֶווַח. רֶווח – 1. יתרון כספי או אחר שיש לאדם מכספו, מרכושו וכד׳; 2. דיווידנד, הערך המוסף ליזם בגין השקעתו; 3. תועלת או יתרון; רָוַח – 1. הוסרה המועקה מעליו, השתחרר מצרה, מדיכאון, הוקל לו: מצבי יִרוַח כשאסיים לפרוע את חובותיי; 2. היה נפוץ וידוע ברבים: הלכה רוֹוַחת בישׂראל שריבוי נשים מותר, למרות זאת לא הייתה לתנאים ולאמוראים אלא אישה אחת; רִיווּחַ, רִיוֵוחַ – עשׂה רווח בין דבר לדבר: במקום לעבות את האותיות במשפט ריווחתי ביניהן; הִרוִיחַ – השׂיג רווח כספי או רווח אחר, וכן – הפיק תועלת, יצא ברווח, יצא הפסדו בשׂכרו, יצא נשׂכר, מורווח, מתוגמל, נשׂכר: הקַיץ הרווחנו כסף רב ממכירת מזגנים; רצה להרוויח זמן – רצה לקבל שהות נוספת לטובתו, הפיק תועלת מדחיית ההכרעה למועד מאוחר יותר: נציגי החברה האריכו את המשׂא ומתן כי רצו להרוויח זמן; דיווידנד > רֶווַח [מהשקעה] – חלק מרווחיה של חברה עסקית המחולק לבעלי מניותיה; רֶווח והצלה יעמוד לו ממקום אחר – דיבור אופטימי שיבואו הסיוע או הגאולה ממקום אחר; יָצָא בְרֶווח – נשׂכר, קיבל טובה הנאה ניכרת: ממכירת המכונית יצאתי ברווח יפה; רֶווַח לַכּוֹל (win-win situation) – מצב שבו כל המשתתפים מרוויחים או משׂחק שבו רווח של אחד אינו מחייב הפסד של השני; רֶוַח גולמי – יתרת ההכנסות לאחר ניכוי תשלומים, כגון משׂכורות או דלק, ולפני ניכוי הוצאות מכירה, ניהול, מימון ומס; רֶוַח והֶפסֵד – דוּחַ על־סך כל ההכנסות וההוצאות של חברה בתקופה עִסקית, שלפיו נקבעות התוצאות העסקיות (רווח או הפסד); רֶוַח מוּפקָע – רווח מעל לשיעור המותר או הסביר; רֶוַח משוֹעָר – רווח צפוי לפי ההשערה; רֶווח נָקִי – רווח של פירמה לאחר ניכוי כל ההוצאות, כולל הוצאות מכירה, ריבית, מימון ומס הכנסה, ולפני חלוקת הרווחים לבעלים וההפרשות לקרנות שונות; רֶוַח תִפעוּלי – ההפרש בין הכנסות החברה לבין הוצאותיה בגין כל פעולותיה בתחומי העיסוק העיקריים שלה לפני ניכוי מס ובדרך כלל לפני ניכוי הוצאות או הכנסות מימון: הרווח התפעולי הושׂג בשל הצמצום בכוח האדם; רֶוַח צָפוּי – רווח שאותו מצפים לקבל מהשקעה מסוימת, בהתחשב בסיכונים הכרוכים באותה השקעה; רווחים כלואים – רווחים שהצטברו אצל חבָרות שעבדו בחוק עידוד השקעות הון שנחקק לפני למעלה מ־50 שנה כדי למשוך משקיעים זרים להשקיע בישׂראל; רֶווח רֵאָלי – הכנסה, כגון מריבית או מרווח אחר, שנוכתה ממנה השפעת האינפלציה; רִווחֵי מוֹנוֹפּוֹלִיסט – רווחים של בעל זכות יחיד לייצר או למכור תוצרת מסוימת או לתת שירות מסוים; מימוש רווחים – 1. מכירה של מניות כאשר יש עלייה בשערן מעל למחיר הרכישה, ובכך להפוך רווחי נייר לרווחים ממשיים; 2. בניתוח מגמות המסחר בבורסה: גל מכירות הפוקד את המסחר בבורסה בעקבות עליות בשערי ניירות ערך; נושׂא רווחים – מכניס רווחים, שמביא רווחים, רווחי: איש העסקים קנה מפעל כושל והפך אותו למפעל מצליח ו נושׂא רווחים; מֶתח רווחים – ההפרש בין מחיר הקנייה או מחיר העלות ובין מחיר המכירה: חנויות הכולבו הגדולות מתבססות על מחזור הכנסות גדול ועל מתח רווחים נמוך; מֶרכַּז רֶווח – חלק מארגון כלכלי שניתן לנהל בנפרד את הכנסותיו ואת הוצאותיו ולוודא את רווחיותו: תוכנית הארגון מחדש של החברה הקיבוצית הפכה חלק מענפי המשק למרכזי רווח; דוּחַ רֶוַח והֶפסֵד – דוּחַ על־סך כל ההכנסות וההוצאות של חברה בתקוּפה עִסקית, שלפיו נקבעות התוצאות העִסקיות (רווח או הפסד); מס רווחי הון – מס על רווחים הנובעים ממימוש נכס (על ידי קנייה או מכירה) שלא במסגרת הפעילות העסקית הרגילה של עסק כלשהו; מַלכָּ״ר > מוסד ללא כוונת רֶווח – ארגון פרטי שהוקם כדי לקדם מטרות חברתיות, ולא כדי להפיק רווחים; שִיתוּף בָּרְוָוחִים – הענקת חלק מרווחי המפעל לעוֹבדים נוֹסף על שׂכרם; הכברת רֶווח, השׂאת רֶווח – הבאת הרווחים למירוב, השׂגת רווח מרבי; גרף רווחים – עשׂה רווח כספי גדול: בעל הבית גרף רווחים מעסקו אשתקד, אבל השנה הפסיד הכול; נִשׂכָּר – נהנה מרווח או מתועלת: אילו השׂכילה ההנהלה לשתף את ועד העובדים בתהליך ההבראה שני הצדדים היו נשׂכרים; יָצָא נִשׂכָּר – הפיק תועלת, הרוויח, התוצאה של פעולה מסוימת או של מצב מסוים היו לטובתו: ארגוני המורים טוענים כי מערכת החינוך כולה תצא נשׂכרת מהשיפור בתנאי העסקתם; יש זריז ונִשׂכר – הזריז המהיר והחרוץ בא על שׂכרו [= הרוויח], ויש זריז ונִפסָד [= מפסיד או נגרם לו נזק]; אחרון נשׂכר, אַחֲרון אַחֲרון נִשׂכר – האחרון מרוויח, משלמים קודם למי שניזק אחרון וכך הלאה; שלא יהיה חוטא נשׂכר – שלא יקבל שׂכָר, רֶווח או תועלת על מעשׂה שעליו לעשׂות ולא עשׂה או על מעשה רע שעשׂה: רוצח אחיו לא יקבל את חלקו בירושה שלא יהא חוטא נשׂכר; יָצָא הֶפסֵדו בִּשׂכרו – השׂכר והרֶווח עלו על ההפסד, המעשׂה היה כדאי; תנובה, יבול – פרי עבודה, תוצאות של יצירה, הסך של תוצר כלשהו: השנה היה היבול הסִפרותי עשיר בעיקר בספרות מקור, וסופרים רבים פרסמו רומן ביכורים; בשבוע הספר ראינו מכל תנובות רוחו המבורכות של עגנון; תגמול, תִגמֵל – גמל, שׂכר או עונש: המפעל תגמל את עובדיו במשמרות הלילה בשׂכר נאה וגם את מי שנעדר מהן בניכוי משׂכרם; תגמולים – סכום כסף חד־פעמי שאדם מקבל מקופת הפנסייה משפרש מהעבודה כשהגיע לגיל מסוים או במלאות שנים אחדות להצטרפותו לקופה זו: התגמולים מצטברים מניכויים חודשיים ממשׂכורתו של העובד ומתשלום ברזמני של המעביד; תַגמוּל – שילום תשלום או מעשׂה הבאים בתגובה על מעשׂה של אחרים, גמול, שׂכר או עונש: הוא עשׂה את אשר עשׂה בהתנדבות ללא ציפייה לתגמול כלשהו; הוא זכה לתגמול נאה על מעשׂיו הטובים; גמול, גָמַל – 1. נתן האל שׂכר על מעשׂה טוב או עָנַש על מעשׂה רע: ה׳ מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו; אדם צריך לדעת שהוא מקבל גמול על מעשׂיו בעולם הזה; 2. הוסיף לו על משׂכורתו תמורת מאמץ מיוחד, השתלמות וכד׳ או עבודה אחרת: קבילה גמול הכנה לבחינות בגרות; 3. הגיב על מעשׂה טוב או על מעשׂה רע: יחידה 101 התאמנה אימונים מיוחדים לפעולות גמול בתגובה על פגיעות שיזמו ערבים מעבר לגבול; פּעוּלַת תַגמוּל – תקיפת צבאית בתגובה על תוקפנות האויב כדי להשיב לו כגמולו וללמדו לקח: עקב שיגור הטילים לאֲזורנו הגיב הצבא בפעולת תגמול; ארגוני האצ״ל והלח״י נקטו בשנות השלושים פעולות תגמול נגד ערבים ונגד נציגי השלטון הבריטי; מוֹנוֹפּוֹלין, מונופול – 1. שליטה בלעדית של יחיד, של קבוצה או של מדינה בענף מסחרי או תעשׂייתי, המאפשרת באופן בלעדי לייצר או למכור תוצֶרת מסוּיֶמת או לתת שירות מסוים ולקבוע כמויות, מחירים ורווחים, וכמובן, אין בה תחרות חופשית: המונופול של חברת החשמל מתחיל להתערער בארץ; 2. שליטה או זכות שימוש בלעדית של אדם או של קבוצה בתחום מסוים או בדבר מסוים: אסור שהחינוך האקדמי ולימודי הטכנולוגיה יהיו מונופולים לעשירים; מונופוליסט > בעל מונופולין – אדם או גוף

בעל מונופול בתחום כלכלי מסוים; מי שדוגל בשיטת המונופול: בדיון נמתחה ביקורת על בעלי מונופולים המנצלים לרעה את זכויות היתר שהופקדו בידיהם; **תְּשׂוּאָה** – שיעור ההכנסה או הרווח הנובעים מפעולה כלכלית כלשהי, ובעיקר מהשקעת הון: יש איגרות חוב הנותנות תשׂואה של 50% בערך; **קֶרֶן** – הון בסיסי, סכום כסף יסודי שעליו נוספים הרווחים, או הסכום המקורי של הלוואה או של חוב שלפיו מחשבים את הריבית: הפקדתי בבנק את כספי החתונה, ועל סכום הקרן הזה הבנק משלם לי ריבית של אחוז אחד מדי חודש; **אין לך צרה הבאה על אדם שאין לאחרים בה רווח** – רבים הנבנים מאסונם של אחרים: כל העוסק במצבות בבית העלמין יבאר לך מה רווחו מן המתים; **יָצָא ברכוש גדול** – יצא ברווח חומרי או רוחני רב, הרוויח או קיבל לידו הון רב: מסכסוך הירושה יצאה הידועה בציבור שלו ברכוש גדול; **חילק את עור הדוב בטרם ניצוד** – ביקש להפיק רווח ממשהו שעדיין אינו ברשותו; **מָכַר את עור הנָמֵר** – ביקש להפיק רווח מדבר שאינו ברשותו: רציתי למכור לו את עור הנמר בטרם לכדתי אותו ברשתי; **הכנסה** – סכום כסף שמקבלים תמורת עבודה (שׂכר, משׂכורת וכד׳) או ממקורות אחרים (שׂכר דירה, קִצבה וכד׳); **הכניס** – הביא רווח: עסקי הנפט הכניסו לי רווחים נאים; **הכנסה פנויה** – הכנסה אישית של הפרט הנשארת בידיו לאחר שנוכו ממנה חבויות מס הכנסה ומיסֵי חובה אחרים, וזו עומדת לרשותו לתצרוכת, לחיסכון, להשקעה ולכל מטרה שיחפוץ; **הַכְנָסָה צדָדית** – הכנסה ממקור נוסף על זו העיקרית: השׂכר מהכנסתו הצדדית עולה על השׂכר מהכנסתו הקבועה; **הכנסה קבועה** – הכנסה שנתית רגילה, ממוצעת, שאדם צופה כי תהיה לו כמה שנים [היא מורכבת הן מהכנסה עתידית והן מהכנסה שוטפת, המתקבלת בפועל]; **הכנסה רֵיאָלית** – הכנסה המביאה בחשבון לא רק את סכומי הכסף שנתקבלו בערכם השוטף, היינו ההכנסה הנומינלית, של יחיד, קבוצה או אומה, אלא גם את כוח הקנייה של אותם סכומים ביחס לסל מזונות מסוים, בהשוואה לתקופות קודמות; **הכנסה מתחת לשולחן** – הכנסה לא רשמית או לא חוקית: זה המחיר שיופיע בחוזה, ועם שאר ההכנסה נסתדר מתחת לשולחן; **תַּקְבּוּל** – סכום כסף שהתקבל בקופה (בעסק, בבנק וכד׳) או שנרשם בחשבון: רואה החשבון בודק, בין השאר, את כל התקבולים והתשלומים של החברה; **הכנסה גולמית** – סך כל התקבולים של עובד בתקופה מסוימת בטרם נוכו מהם הוצאות אך נעשׂו בהם התאמות נחוצות מסוימות; **הַכְנָסה זקופה** – הטבה שקיבל עובד ממעסיקו שלא בכסף שיש לראותה כהכנסה לצורך מס; **הכנסה מועדפת** – הכנסה שנקבע לה בחוק שיעור מס נמוך משיעור המס הרגיל; **הַכְנָסה נִצבֶּרֶת** – [בעסקים] הכנסה שנוצרה וטרם הוצא בגינה חיוב ללקוח; **הַכְנָסה לאומית** – ערך התוצר הלאומי הנקי, שהוא הערך הכספי של כל גורמי הייצור במדינה במשך שנה: ההכנסה הלאומית בארץ שקולה כנגד השווי הכספי של כל הסחורות והשירותים; **היוון, הִיוֵון** – חישב את הערך הנוכחי של סכום שישולם בעתיד או את הערך העתידי של סכום שקיים בהווה; **מְשַׁמֵּש עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, שימש על מנת לקבל פרס**: נמצא בחברתם ושירת אותם כדי לקבל תמורה; **עָמִיל** – סוכן מסחרי, נציג של בית מסחר, מפעל וכד׳ המספק שירותי תיווך בין גוף מסוים לבין קהל הלקוחות תמורת תשלום; בּרוֹקֶר > **תַּווכָן, עמיל בורסה, עמיל ניירות ערך** – סוכן המורשה לסחור בניירות ערך בבורסה, קונה או מוכר ניירות ערך, מטבע חוץ, סחורות וכד׳ עבור לקוחותיו; **אכל פירות, אוכל פירות** – מקבל רווחים: יש דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, כגון הכנסת אורחים וביקור חולים, והדן את חברו לכף זכות; פְּרִי פֵּרוֹת > **פֵּרֵי פירות** – רֶווח שאדם מקבל מקניית רכוש בכסף, הרווח מרכוש אחר, רווח מרווח: יש הלכה שאין לה אלא קרן, ויש שעושׂה פירות ופֵרֵי פירות; צעירים וצעירות שיכלו לתת פירות ופֵרֵי פירות נלקחים מאיתנו באיבם, כשהם מניחים אחריהם משפחה שכולה; **הַכְנָסה נקִייה** – הכנסה לאחר ההוצאות וניכוי המיסים; חנות וירטואלית > עסק מְקוּוָן > **חנות מדומה** – אתר המציע למכירה מוצרים או שירותים במסחר אלקטרוני; **הוא יושב על סיר הבשׂר** – חי בשלווה, אוכל לשׂובע ואינו מוטרד בנושׂאי קיום של אחרים: אף שנולד בארמון והוא יושב על סיר הבשׂר, יודע לחוס על העני ועל האביון; **הלבנת כסף, הלבנת הון** – עשׂיית פעולה ברכוש [= מקרקעין, מיטלטלין, כספים וזכויות, לרבות רכוש שהוא תמורת רכוש או רכוש שצמח או שבא מרווחי רכוש] שמקורו בעבירה או שימש לביצוע עבירה או אִפשר ביצוע עבירה או נעברה בו עבירה כדי להסתיר או להסוות את מקורו, את זהות בעלי הזכויות בו, את מקומו, את תנועותיו או עשׂיית פעולה בו. בהלבנת הון אֶפשר להפוך ׳הון שחור׳, שהוא כסף שמקורו בפעילות פלילית (כגון סחר בסמים) לכסף שאינו מעורר חשד. הלבנת הון נחשבת לעבירה פלילית; **הון שחור, כסף שחור** – כסף שלא הצהירו עליו לרשויות מס הכנסה ולמס ערך מוסף: מעלימי מס מחפשׂים דרכים שונות להלבין הון שחור כדי שלא יתפסו אותם שלטונות המס; **תרנגולת המטילה ביצי זהב** – רעיון, מעשׂה או אדם המביאים רווחים גדולים ללא מאמץ ובזמן קצר; **יצא ברכוש גדול** – יצא ברווח (חומרי או רוחני) רב; **פרה חולבת** – כינוי אירוני לאדם או למוסד שאֶפשר לנצלם ולהפיק מהם טובת הנאה גם בדרך לא ישרה: הסוחר ראה בלקוחו העשיר פרה חולבת; **טובַת הֲנָאה** – תועלת אישית קלה, רווח או יתרון אחר, כגון הטבה, בכסף, בשווה כסף, ולעיתים אף הטבה שאין לכמתה בכסף, שאדם מקבל בתמורה לפעילותו בעבודה או מתוקף תפקידו או מעמדו. קבלת טובת הנאה יש בה טעם לפגם, והיא עלולה להיחשב לשוחד, ולעיתים היא חייבת במס; **רָאָה ברכה בַּעֲמָלוֹ** – הצליח בעבודתו או במעשׂיו לאחר עמל ומאמץ, פעולתו נשׂאה פרי: אף שעבד קשה לא ראה ברכה בעמלו; **חי נושׂא את עצמו** – מי שמתקיים מעצמו, בלא תמיכת אחרים בו: המפעל החדש הוא חי נושׂא את עצמו; **מִכְרֵה זָהָב** – 1. עסק רווחי, מקור הכנסה טוב במיוחד; 2. מקור של עושר רוחני רב, אוצר גדול: הספרייה בביתו היא מכרה זהב; **אכל פרי עמלו, אכל פרי מעלליו** – שולם לו כגמולו, קיבל את השׂכר המגיע לו; **בָּא עַל שְׂכָרוֹ** – קיבל את השׂכר שמגיע לו, קיבל גמול על מעשׂיו הטובים, וכן – **פוּצָה, שוּפָּה, רָאָה שָׂכָר בַּעֲמָלוֹ, תוּגמַל, תוּמרַץ**: במודעה נכתב: ׳אבד ארנק. המוצא הישר יבוא על שׂכרו׳; **השׂתכר למִחיָיתו, השׂתכר כְּדֵי מִחיָיתו** – השׂתכר דיו לקיומו; **השׂתכר יפה** – הייתה נאה משׂכורתו החודשית; **שָׁפַר עליו חלקו** – היה גורלו טוב, היה מרוצה מאוד, הצליח, ראה ברכה בעמלו; **זָרַע בדמעה, קָצַר ברינה, הזורע בדמעה, יקצור ברינה** – הטורח ועמל, יראה ברכה בעמלו; **רווחים קטנים מצטרפים לחשבון גדול**; **כסף הולך אל כסף**; **ההורים מרוויחים, והילדים זורים לרוּחַ**; **רָאָה שׂכר טוב בעסקיו ושִׁלשֵׁל את הרווחים לכיסו**; **רק יחד נבטיח בארצנו ביטחון, רווחה ושלום**; **רווחיו מעסקים אפלים**; **קצר יבול־רווחים רב**; **הלהיטות אחר רווחים קלים דמתה למרוץ נוסח שיכרון ההתעשרות המהירה ממציאת זהב**; **יש הנושׂא עיניו לרווחים קלים או עושׂה כסף על חשבון אחרים**; **רווחים קטנים מצטרפים להכנסה גדולה** > הפסד! כסף! ניצול!

<u>רווחה</u>. **רְוָחָה** – 1. מצב שבו יש לאדם כסף די צורכו, בעלוּת על רכוש, בריאות טובה ואושר או חלק מֵרכיבים אלה; 2. פעילות הממשלה למען חינוך, בריאות ורמת חיי אזרחיה, הניכרת בתמיכת הממשלה באוכלוסייה הענייה בכסף, באספקת מוצרים או שירותים בחינם או במחיר מסובסד; **מדינת רווחה** – כינוי למכלול המנגנונים שמפעילה המדינה כדי לחלק מחדש את משאביה בחברה, בעיקר ממיסים, ומחלקת אותם שוב חלוקה צודקת יותר; **חַיֵּי רְוָחה** – חיים של שפע ועושר, חיים נוחים וטובים ללא דוחק וצמצום; **אנחת רווחה** – קול אנחה המבטא הקלה לאחר מתיחות נפשית: נאנחו אנחת רווחה, ואמרו ׳תודה לאל׳; **ארצות הרווחה** – כינוי למדינות המערב, בעיקר לארצות הברית ומדינות מערב אירופה, שבהן יש שפע כלכלי, חופש פוליטי ושוויון זכויות; **רְוָחה חֶברָתית** – שירותים סוציאליים מאורגנים (ציבוריים או פרטיים) הניתנים לעניים, לחולים או לזקנים כדי לעזור להם; **רַווחַת עובדים** – איכות החוויה שמעניק המעסיק לעובדיו ומידת האכפתיות שהוא מראה כלפיהם באמצעות מדיניות רווחה ודאגה להם, כגון תכנון חופשות וניצול שעות הפנאי; **בעיניים קרועות לרווחה** – בעיניים פקוחות מאוד; בעיניים המביעות תימהון, בתדהמה, בהשתאות וכד׳: הילדים התבוננו בקוסם בעיניים קרועות לרווחה; הוּמָנִיטָרִי > **אנושתני**, הוּמָנִיטריוּת – **אֱנוֹשְׁתָנוּת** – אהבת האדם, כיבודו ומתן יחס מכבד וסובלני ומתחשב בו. האנושתנות ניכרת באמונה פעילה בערך חיי אדם, ולפיה בני אדם מסייעים לחלש ולנצרך כדי להפחית את סבלו ולשפר את תנאי חייו מבחינה מוסרית, זולתנית ורגשית; מחווה הומניטרית > **סיוע הומניטרי, סיוע אנושתני** – סיוע חומרי או לוגיסטי קצר טווח שיוזמים אדם, חברה או מדינה ע״פ צו מצפונם לרווחת בני אדם (כגון חסרי בית, פליטים, נפגעי מגפה, אסונות טבע, מלחמות ורעב), לרוב ללא בקשת גמול כדי להציל חיים, להקל סבל ולשמור על כבוד האדם. במחווה משפרים את חייהם ומפחיתים את סבלם בהושטת עזרה רפואית (כגון רופאים, ציוד רפואי, תרופות), כלכלית (מזון יבש, מי שתייה) וכוח אדם: ישׂראל העבירה משלוח של תרופות, מזון ובגדים לנפגעי הרעש, כסיוע הומניטרי; **שְׁלוֹמוּת** (wellness) – מצב של אושר, בריאות והצלחה הודות לרווחה גופנית, נפשית, כלכלית וחֶברתית שמשׂיגים בפעולות, כגון אכילת מזון בריא, התעמלות, מודעות עצמית, פעילות חברתית ומשפחתית, תעסוקה וכדומה, לרבות איכות הסביבה, אורח חיים נכון וניהול שירותי בריאות: השלומות היא תפיסה שתוכניות בריאות וטיפול רפואי אישי צריכים להיכלל בה כדי לקדם את הבריאות הנפשית והגופנית, במקום להיות מודאגים רק במניעת מחלות ובטיפול בהן; **מִחְיָה** – קיום או צורכי קיום (מזון, שתייה, פרנסה), כל הדברים שאדם זקוק להם כדי לחיות: משׂכורתו הדלה אין בה כדי לקיים את בני ביתו; צֵיד לווייתנים הוא מקור מחיה חשוב לתושבי איסלנד; **אושר** – רגש המבטא מצב נפשי של האדם שמקורו שׂמחה, סיפוק ורווחה, הנאה ושׂביעות רצון [מצב של אושר כולל הרגשה טובה, בריאות, ביטחון, תענוג, שׂביעות רצון, שלוות נפש ואהבה או הֵיעדר סבל, דיכאון, שכול, חרדה וכאב]; **הַאֲשָׁרָה** – מתן אושר, גרימה להיות מאושר: האם עשׂתה הכול להאשרת ילדיה; סיפוק > **קורת רוח, נחת רוח, שׂביעות רצון** – סיפוק, היות מרוצה, הסכמה גמורה וסיפוק נפשי מלא מדבר מסוים, רגש הגורם לאדם

הרגשה חיובית ומאושרת לאחר מעשׂה ומעודדו לחזור ולעשׂות זאת שוב; **איכות חיים** – רמת ההנאה, הנוחות והבריאות שיש לאדם בחייו. התנאים ההכרחיים לכך תלויים באיכות המגורים ובטיב העבודה, באקלים, ברמת תזונה, בבריאות, באוויר ובכל מה שתורם לאיכות כזאת: המעבר לכפר שיפר את איכות חיינו, ואנו נהנים עתה מאוויר צלול, משקט ושלווה; **עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְווּחִים** – נאמר על ירושלים המסוגלת להכיל מתפללים ללא גבול, ואיש לא יאמר לחברו: 'צר לי המקום שאלין בירושלים' כי עומדים דחוקים ומשתחווים ברווחה; **התרת הרצועה, הותרה הרצועה** – המשמעת נתרופפה או חדלה להתקיים, מותר לכל אחד לעשׂות ככל העולה על רוחו, הכול הפקר, אין דין ואין דיין, בוטלו כל הסייגים, נהיה מצב של איש הישר בעיניו יעשׂה: כטוב לב המסובים ביין הותרה הרצועה והחלה ההפקרות; **מַדד הפיתוח האנושי** (HDI ,Human Development Index) – הוא כלי השוואה לרמת התפתחותן של מדינות העולם ולמדידת רמת הרווחה [הציון שניתן לכל מדינה הוא שקלול של תוחלת החיים, ההשׂכלה ורמת ההכנסה באותה מדינה]; **רמת חיים** – איכות וכמות של הסחורות והשירותים שבני אדם יחידים או אוכלוסייה שלמה ידם משׂגת [רכיביה מַדדים אלו: הכנסה לנפש, תוצר לאומי גולמי (תָלָ״ג), נגישות לסחורה מסוימת, זמינות של שירותי הרפואה ואיכותם, תוחלת חיים, צריכת מזון, תנאֵי דיור ומַדדים אחרים]; **עלות המחיה, יוקר המחיה** – העלות הממוצעת לצריכה של משקי הבית באזור נתון הנדרשת כדי לשמור על רמת חיים מסוימת; **הרחיב דעתו, הרחבת הדעת** – נחת רוח, מצב רוח מרומם, הרגשת רווחה וסיפוק: שלושה מרחיבים דעתו של אדם – אישה ובעל בריאים שֶׂנאים במעשׂיהם, ילדים שׂמחים המצליחים בלימודיהם וסבים וסבות שנתמזל מזלם וזכו ליהנות מכל הברכה הזאת; **קוֹרַת רוּחַ** – הרגשת שׂביעות רצון, סיפוק, הנאה ועונג, בעקבות התגשמות משאלות או תוכניות, הצלחה אישית או הצלחתם של אחרים, עיסוק מהנה ומעשׂיר, יחס מעודד מצד הזולת וכד׳: במבט לאחור היא חשה קורת רוח והנאה מרובה על הדרך הארוכה שעברה בהצלחה; **טבל בשמן רגלו, טובל בשמן רגלו** – חי ברווחה ובשפע, חי בעושר רב, חי חיי נחת ללא דאגות כספיות, אדמתו פורייה ודשנה: אף שהיה עשיר כקורח וטבל בשמן רגלו, לא שכח את בני האדם שאין להם פרוטה לפורטה; **אַחֲרֵי בְּלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה** – כעבור תקופה ארוכה של סבל וצרות הגיעו לי סוף סוף ימי רווחה ונחת; **שחרור קיטור** – [בלשון הדיבור] הוצאת רגשות עזים, לרוב שליליים, שנצטברו אצלו; **שָׁאַף רוּחַ** – חש רְוָוחה, הוקל לו: לאחר שהתפטרתי מעבודתי, שאפתי רוח צחה ורוח פסגות, ובאתי אל המנוחה ואל הנחלה; **רָאָה עולמו בחייו** – זכה לחיי אושר ורווחה, הצליח ונהנה בחייו: גר בארה״ב, התפנק בה מכל טוב וראה עולמו בחייו; **המתקת הגלולה המרה, המתקת הגלולה המרה, המתיק את הגלולה המרה** –הקל במקצת את חומרת הגזרה: סכום הפיצויים הגבוה שקיבל המתיק במעט את הגלולה המרה של פיטוריו מהעבודה; **חַיִים קַלִים** – חיים של רווחה ושל תענוגות, שאין בהם דאגות פרנסה או מאמצים חומריים אחרים: אל תצפה ממנו לעבודה יסודית כי כל ימיו חי חיים קלים; **מוצא ממבוי סתום** – פִּתְרון בעיה קשה שלכאורה אין לה פִּתְרון; **חוף מִבטחים** – הגיע למקום ביטחון ושלווה: בתום המלחמה חיפשׂה לה שארית הפליטה חוף מבטחים לעגון בו; **רָחַב ליבו, התרחב הלב** – נהנה, התענג: כשפגש אותה רווח ליבו, ומעיינות השׂמחה בקעו מקרבו; **רָוָה נַחַת** – נהנה מאוד, היה שְׂבַע רצון, הייתה לו קורת רוח, שׂמח הרבה: ההורים המאושרים רוו נחת מבנם המצליח; **צהבו פניו, האירו פניו, אוֹרוּ פניו** – שׂמח מאוד, פניו זהרו משׂמחה, פניו קרנו מֵאושר: אורו פניי כשבישׂרת לי שהתקבלת לקורס; **אוֹרוּ עֵינָיו** – הוטב לו, רווח לו, הגיב בשׂמחה, עיניו זהרו מאושר ומשׂמחה: כשניצחנו את רוסיה בכדורסל, אורו עיניי; **ברוך שפטרני מעונשו של זה, ברוך שפטרני** – קריאת רווחה שקורא מי שנחלץ מצרה או מבעיה או מי שנפטר מאדם או מדבר שהטרידו מאוד או שנמאס עליו: כשהלך סוף סוף האורח הטרדן לדרכו, פלטו הנוכחים באנחת רווחה: 'ברוך שפטרנו'; **דוּחַ רווח והפסד, חֶשבּוֹן רֶוַח והֶפסֵד** – דוּחַ חשבונאי־פיננסי של עסק, המראה את פְּרָטֵי ההכנסות, העלוּת, ההוצאות, ההפסדים והרווחים בדרך כלל בשנה אחת אגב מיון הכנסות וההוצאות לפי סעיפים מקובלים; **שָׁבָה נפשו עליו** – חזר לבריאותו, רווח לו; **נתיישבה דעתו** – נרגע, רווח לו; **נתחוללה דעתו עליו** – נתיישבה דעתו, נרגע, שלווה בנפשו: דעתו לא נתחוללה עליו, וכל יום ויום הציק לאימו כדי שתקנה לו גלגיליים (קורקינט); **שָׁבַר עוּלוֹ מעל צווארו, ירד העול מעליו, שָׁבַר אֶת עוּלוֹ** – פָּרַק את עול השעבוד המונח עליו, הוקל לו, רווח לו: עם פרישתי לגמלאות נשבר עול כבד מעל צווארי, וכעת אני בן חורין; הרחמן הוא ישבור עוּלנו מעל צווארנו; **אבן נגולה מעל ליבו, נגולה אבן מעל ליבו** – הוקל לו; **פעמים צריך לנקז את מִשקעי המרירות ולשחרר עודפי קיטור שהצטברו; הידידות מעניקה את אורה ואת חוּמה בעת רווחה, והיא מקילה על הנתון בצרה ומחלקת את הנטל בין הידידים; רווח והצלה יבוא לנו ממקום אחר; רק יחד נוכל להבטיח ביטחון, חיי רווחה משותפים ושלום**; > אושר! טיב! קלוּת!

רוע! רע!

רוֹע. **רוע** – 1. מעשׂה שלילי או מחדל שמביא צער, מצוקה, פחד או פורענות מיותרים לאדם וגורר חשיבה, רעיונות, התנהגות או מעשׂים לא נכונים, פוגעניים או מזיקים לאדם או לסביבה מבחינת החוק, המוסר, הדת, המצפון וכד׳; תכונת הדבר הרע: תאנים רעות מאוד שלא תֵאָכלנה מרוע; וכן – **אַכזָריות, אַלִימות, בְּהֵמִיות, בְּלִיַּעַל, ברוּטָלִיוּת, בַּרבָּריות**, חוּלִיגָנִיוּת או חוּלִיגָנִיזם > **בִּרְיוֹנוּת, גַסוּת, הִתעַלְּלוּת, זָדוֹן, זְדוֹנִיוּת, חַיָתִיוּת, מַעֲשֵׂה זָדוֹן, מַשחִיתָנוּת, פִּראוּת או פְּרָאוּת, קְשִׁיחוּת, קַשיוּת לֵב, רוֹעַ לֵב, רָצוֹן לְהָרֵעַ, רֶשַׁע, רִשעָה, רִשעוּת, שְׂטָנִיוּת**; 2. התנהגות קיצונית של אדם, שמראה הנאה לפגוע באחר או לגרום לו נזק וכד׳: הפסיכולוגיה של הרוע הראתה בניסוי שאפשר לדרדר בני אדם הגונים לעשׂות מעשׂים נוראים בחבריהם כשחולקו לקבוצת סוהרים ואסירים; **רוֹעַ לֵב** – רשעות, זדון, אכזריות: הוא פגע בה בכוונה תחילה, מרוע לב; יָדַעתִי אֶת זְדֹנְךָ וְאֵת רֹעַ לְבָבֶךָ; **לרוע המזל, לרוע מזלו** – בגלל חוסר מזל [ההפך: **למרבה המזל; למרבה הצער**]: לרוע מזלו, הוא איחר לטיסה ונאלץ להמתין שעות בשׂדה התעופה; **זֶרע מְרֵעים** – בנים העושׂים מעשׂי שחיתות, בנים רשעים ומושחתים; **שקץ משוקץ** – כינוי גנאי לדבר דוחה ומאוס ביותר ובעיקר לאדם נתעב: הרוצח היה רשע וגזלן, שקץ משוקץ ועוכר ישׂראל; **שיסוי, שיסה את ב׳** – 1. גירה בעל חיים, בעיקר כלב, ועורר אותו לתקוף מישהו: הקלגסים שיסו את כלביהם באסירים חסרי הישע; 2. הסית ועורר למעשׂי אלימות נגד מישהו או משהו: החוקרים שיסו בו את כלי התקשורת ההמונית, צמאי המִרעש; **שְׂטָנִיוּת, שְׂטָנִי** – אכזרי ורע ביותר, כמו של שׂטן, מרושע, רע בצורה לא־אנושית: השׂטניות של היטלר הביאה לידי השמדת מיליוני יהודים; יהירותו וערמתו השׂטנית של המנַהל היו בעוכריו; **נוֹרָאוֹת** – [סִפרותית] מעשׂים איומים ונוראים: מי יוכל לתאר בעטו את נוֹרְאוֹת השואה ואת זוועותיה; **סדומיות, סְדוֹמִי** – רָשָׁע, מוּשחת, סדיסט, שנהנה מייסורי אחרים: כשאדם הוא רע קורים אותו סדומי; **פְּלִילִי** – 1. הקשור לעֲבֵירות כלפי המדינה, החברה או המוסר, שנגד מבצען מוגשת תביעה מצד המדינה (להבדיל מ׳אזרחי׳): בעקבות החנינה שקיבל נמחק הרישום הפלילי שהיה נגדו; 2. הנוגד את החוק של פשע, הנוגע לפשע, הכרוך בפשע: בעת החקירה נחשׂפו השיטות הפליליות שננקטו כדי לגבור על מתחריהם; **חשׂף את ערוותו, גילה את ערוותו** – הראה את קלונו של מישהו לעיני כול; חשׂף ברבים את מומיו ואת חסרונותיו והציגו ללעג ולקלס: זהו דוּחַ חמור שאינו מסתיר דבר וחושׂף את ערוותה של המפלגה ברבים; **לאומני, לאומיות, לאומנות** – אידאולוגיה לאומית קיצונית בדרכי מימושה, ולפיה טובת הלאום קודמת לכל ערך אחר ומצדיקה ומרוממת כל פעולה המקדמת מטרה זו. אידאולוגיה זו גם רואה את הלאום של מאמיניה כנעלה על לאומם של עם אחר ואת צרכיו כחשובים מצורכי עם אחר, ולכן מצדיקה את ניצולם ואף שׂנאה אליהם, לרבות תוקפנות קיצונית כלפי מדינה שכנה מתוך שאיפות התפשטות. לאומנות היא היבט של פשיזם: הלאומנות הערבית מחנכת להערצת מחבלים ולתמיכה בטרור; **עָבָר פלילי** – מעורבות בעבר במעשׂים פליליים: יש לו עבר פלילי עשיר – יותר מעשׂרים תיקים במשטרה; **נפשעות, נִפשָע** – לא מוסרי בצורה קיצונית, שיש להוקיעו: סגן רה״מ מגנה את ההתקפות על נציגי ארה״ב בלוב ובמצרים ואומר כי 'אלו התקפות טרור נפשעות המכוונות נגד העולם החופשי'; **רִישוּל** – הזנחה, חוסר סֵדֶר ותשׂוּמַת לב, אי־אִכפתיות: קצין העיר לחייל שהיה לבוש ברישול; **רוּשַל, מְרוּשָל, רִישֵל, הִתרַשְלוּת, הִתרַשֵל** – נהג מתוך הזנחה וחוסר תשׂוּמַת לב, עשׂה משהו ברשלנות: החייל התרשל במילוי תפקידו ונרדם בזמן השמירה; **הִתרַשְלוּת פּוֹשַעַת** – התרשלות גדולה, מתוך זלזול בתוצאות; **נתרשלו ידיו** – רפו ידיו, רפה כוחו, לא קמה בו עוד רוח לעשׂות דבר מה, נפלה רוחו, לא מצא עוז בנפשו: כשראיתי שאין מקדמים אותי בעבודה, קמעה קמעה נתרשלו ידיי מיוזמותיי ועבדתי לפי הספר; **רַשלָנוּת** – התנהגות שבמהלכה אדם גרם נזק בלי שהיה מודע לטיב מעשׂיו, לנסיבות או לתוצאות המזיקות של התנהגותו, אף שהאדם הסביר היה יכול להיות מודע לפרטים אלו בנסיבות דומות. יש שהרשלנות היא אי־אכפתיות, חוסר דיוק, אי־מתן תשׂוּמַת לב לפרטים: עבודת הנגרות נעשׂתה ברשלנות, והפגמים בה בולטים לעין; לא הרי רשלנות רפואית כהרי רשלנות מקצועית: זה עניינו דיני נפשות, וזה דיני ממונות; רשלנות רפואית > **רשלנות מקצועית** – מתן טיפול או שירות לא תקין מטעם עורך דין, רופא, רואה חשבון או איש מקצוע אחר. הרשלנות מתרחשת כאשר איש המקצוע אינו מספק את איכות הטיפול שיש לצפות לה בנסיבות העניין (היינו אינו פועל במקצועיות, ביושר, בתום לב, בהגינות, ביושרה ובנאמנות), ובשל כך נגרם נזק למטופל או ללקוח. טעות או מחדל כאלה עלולים להיות עקב רשלנות, בורוּת או בכוונת מכוון; **שְלִילִי** – רע, גרוע, מזיק, מקלקל: הופעה מרושלת יוצרת רושם שלילי: קמצנות, אי־אמינות וגסות רוח הן תכונות אופי שליליות; **תפקוד שלילי** – תפקוד לקוי או לא תקין של אדם בחברה (שתוצאותיו הן התנהגות לא ראויה או יחסי גומלין בין־אישיים רעים), של

בריאות גופו או נפשו (כגון תפקוד לקוי של מערכת העיכול או כפיון), של מערכת טכנית (כגון תקלה במכונית או תֶקֶל במחשב) וכד׳; שליליות – המצב או התכונה של הדבר השלילי: למרות גאוניותו יש בו מידה יתרה של שליליות, הניכרת בנטייה לבטל ערכם של אנשים; עשׂה עִסקה עם השׂטן – נשׂא ונתן להשׂגת הסכם מאולץ עם השׂטן, מי שמייצג את הרוע בהתגלמותו, ובהסכם נטש את ערכיו הרוחניים ואת עקרונות המוסר שלו: כדי להשיב את חטופינו מידי ארגון המחבלים, נאלצה ישׂראל לעשׂות עסקה עם השׂטן; מְזִימָה, זָמַם – תכנן תוכנית חשאית לבצע דבר רע, בוגדני או מזיק נגד מישהו: ברגע האחרון נחשׂפה מזימת המורדים להפיל את השליט, והם נתפסו והועמדו לדין; בעל מזימות, איש מזימות – בעל תחבולות להרע, חכם להרע, אדם המתחבל תחבולות כדי להרע לאחרים; חָרַשׁ מזימות – זָמַם מזימות, תכנן בסתר כיצד לפגוע במישהו: זמן רב הם ישבו וחרשו מזימות איך להפילה בפח; הִתנַכְּלוּת, הִתנַכֵּל – 1. פגע בו או ניסה לפגוע בו בכוונת מכוון, לרוב בהתמדה ובפרק זמן ממושך: התלמיד התלונן לפני המורה שכמה ילדים בכיתה מתנכלים לו ומציקים לו; 2. חיבל תחבולות כדי לְהָרֵעַ, חרש מזימות נגד מישהו או משהו: למה התנכלו האחים ליוסף? רעה חולה – נורמה ציבורית או תופעה חברתית שלילית שקשה לעוקרה, עניין רע ומזיק, צרה גדולה, צרה שקשה להתגבר עליה: החומרנות הניכרת ברדיפה אחר הכסף, רעה חולה היא; אי־גיוס בני 18 הכשירים לשרת בצה״ל, רעה חולה הוא למשתמט ולמדינה; סֵירָחוֹן, סָרַח – חָטָא, פָּשַׁע, בָּגַד, סטה מדרך הישר: הנאשם כבר סרח פעם אחת לפחות, ואיום החוק אינו מרתיעו; לפנים תלמיד שסרח לקה ברצועה; סָרַח במעשׂיו – מעשׂיו מפיצים ריח רע, התנהג שלא כשורה: השופט קבע שפלוני סרח במעשׂיו המושחתים ושלשל לכיסו מיליוני שקל; זְדוֹנִיוּת, זָדוֹן – רִשעוּת, רשע, רוע לב, רצון להרע: כבר הכרתי את זדון ליבך ואת רוע לבבך; זדון ליבך השיאך לעשׂות מעשׂה שלא ייעשׂה ולחבל במכוניתי; זְדוֹן לב – מחשבת רשע, מזימת בליעל; זֵד – אדם רע, רשע, מֵרֵעַ בכוונה: זדים קמו עליי וביקשו את נפשי; זָד – זמם, חשב להרע, התנכל; הופלה לרעה, מוּפלֶה לרעה – מקבל יחס גרוע יותר מהמגיע לו או מהניתן לאחרים, שהפלו אותו לרעה: האתיופי התלונן שהפלתה אותו המורה לרעה ושהיא מתנכלת לו; הֲזָדָה, הֵזִיד – עשׂה דבר בכוונה רעה, נהג בזדון וברשע: המזיד בּוֹזֶה את אביו ומקלל את אימו; האדם הזה מזיד שכל כוונתו להשחית, לנתוץ ולהרוס; הֵזיד על – זמם מזימות רשע: עבריין א הזיד על עבריין ב להורגו בעורמה, ובשוגג הרג עובר אורח תמים; בְּמֵזִיד – בכוונה רעה תחילה, במחשבת זדון, מתוך כוונה לפגוע ולהרע בזדון: הוא פגע במזיד במכונית שכנו שחסמה את הכניסה לחנייה; קְנוּנְיָה – מזימת סתר חשאית, מזיקה ולא חוקית, המיועדת לפגוע במישהו, לנצלו, להערים או להעליל עליו; לרוב אגב שיתוף פעולה של כמה אנשים, ארגונים או מדינות: קנוניות שנרקמו בחצר הקיסר כמעט שהביאו לידי מלחמת אזרחים; לתיאבון – מילת חיזוק המופיעה בהקשר שלילי ומחזקת את התכונה השלילית או את המעשׂה השלילי שעליהם מדובר: הם שיתפו פעולה לתיאבון עם כל משטר של עריצות; שָׁפָל – נחות, פחות, עלוב, בזוי: וְגַם אֲנִי נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְכָל הָעָם; חֶלְאָה – זוהמה, לכלוך, מצב או דבר המעורר שאט נפש: ברובע זה גרים סרסורים וזונות, גנבים וסוחרי סמים, בקיצור חלאת המין האנושי, וכן – איש אָוֶן [רשע, רע ומעוול, רמאי], איש בלייעל, איש חמס, בזוי, בן בלייעל, גס, בן עוולה, זד, חדור רשע, חיית אדם, חלאת אדם, מאוס, מוקצה מחמת מיאוס, מושחת, מנוּוָל, מְעַוֵּל, משחיתן, מתועב, נאלח, נבזה, נָבל, נִקלֶה, נתעב, ערום, פחות ערך, ראש פתנים, שפַל ערך, רשע, רשע גמור, רשע מרושע, שָׁפָל; מי שלא הכיר את חלאות האדם בבתי הסוהר בארצנו, אינו יודע חיים טובים מה הם; חלאת אדם – כינוי לאדם מנוּוָל ומושחת שמעשׂיו בזויים ומעוררי שאט נפש: מי שמסוגל לאנוס ילדות הוא בעיניי חלאת אדם; מְעַוֵּל –אדם המבצע עוולה אזרחית בכוונה או ברשלנות ופוגע במישהו או במשהו או מזיק להם: יש למצות את הדין עם מעוול הסביבה שאחראי לזיהום מי הנחל; עַוולָה אֶזרָחִית – מעשׂה או מחדל האסור ביחסים שבין אדם לרעהו, שבעטיו נפגע אדם או רכושו ונגרם לו נזק או בגינו יטיל בית המשפט על מבצע הפעולה חובת תשלום פיצויים, כשהאיסור נובע מהחוק ולא מהתחייבות שבחוזה שהופרה, כגון הסגת גבול, תקיפה, הטעיה ורשלנות; מַשׂטִין – [בעיקר בדת היהודית] מקטרג, מלעיז, מלאך המקטרג על בני האדם ובעיקר על עם ישׂראל: ׳אבינו מלכנו, סתום פיות משׂטינינו ומקטרגינו׳; מְנוּוָל – רשע, נבזה, נבל, שפל, מרושע: הוא נקלע לחברת בני אדם מנוולים שגזלו את כל כספו; נִקלוּת – מצב של נחיתות של מישהו או של משהו מאחר, פחיתות ערך, תכונתו של הנקלה; נִקלֶה – בזוי, נחות, פחות ערך, נבזה, מנוּוָל, נתעב, שפל: וְנִגַּשׂ הָעָם אִישׁ בְּאִישׁ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ, יִרְהֲבוּ הַנַּעַר בַּזָּקֵן וְהַנִּקְלֶה בַּנִּכְבָּד; נִקלוּת התנהגותו של הנוכל עוררה זעם ושאט נפש; עָרוּם – 1. חכם ופיקח, בעל מזימות, בעל תחבולות, תכסיסן: פתי יאמין לכל דבר אך ערום בערומים חושד גם בכשר שבכשרים; 2. חכם לְהָרֵעַ, הנוהג בחוכמה להכשיל אחרים או לסבב עניינים לטובתו הפרטית או לעקוף חוק וכדומה, נוכל: הוא לא היה רק חסיד שוטה, אלא גם רשע ועָרום מנחש; רָשָׁע עָרוּם – רשע בעל עורמה; כיעור – תכונה חזותית או מופשטת הגורמת דחייה לחושים, בעיקר לָעַיִן או לָאוזן, מיאוס, ניווּל: לעולם יהא אדם בורח מן הכיעור ומן הדומה לכיעור; זיבוּרית – אדמה גרועה, סחורה ממין פשוט וירודה: לבית הספר יצא שם שרוב תלמידיו הם מן הזיבורית שבזיבורית; זיבורי – גרוע, זול, פשוט ביותר: נכס זיבורי, סחורה זיבורית, גרועה או ירודה; צְדִייה – כַּוָּונת זדון, כוונה רעה, מזימה [סִפרוּתי]: הוא פעל כחוק, ללא כל צדייה או משׂוא פנים; נִיאוּף, נִיאֵף, מְנָאֵף, נָאַף – 1. בגד בבן־זוגו על ידי קיום יחסי מין מחוץ למסגרת הנישׂואים: ניאופיו ומצהלות זימת זנותו לא נשכחו ימים רבים; 2. קיים יחסי מין אסורים; עֶרוָוה – 1. זנות, ניאוף: שְׂחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערווה; 2. השׂיער או כל אזור איברי המין, מַערוּמים, בעיקר אזור איברי המין; הֵמִיט חרפה, חָשַׂף חֶרפתו, הֶראָה קְלוֹנוֹ – עשׂה מעשׂה מבייש; חָשַׂף את ערוותו, גילה את ערוותו– 1. קיים יחסי מין אסורים בין קרובי המשפחה; 2. גילה את קלונו של מישהו לעיני כול, חשׂף ברבים את מומיו ואת חסרונותיו והציגו ללעג ולקלס; גילוי עריות – קיום יחסי מין בין קרובי משפחה שיש בהם הפרה של טאבו, היינו קיום יחסי מין בין אב לבתו, בין אם לִבנה, בין אח לאחות וכדומה; איסור גילוי עריות – איסור על קיום יחסי מין בין קרובי משפחה לפי היהדות, היינו קיום יחסי מין בין אב לבתו, בין אם לִבנהּ, בין אח לאחות, וכן יחסי מין בין אישה נשׂואה ובין מי שאינו בעלה, אף שאינם קרובים, לרבות אם חורגת, כלה, דודה, גיסה, חמות, נכדה ועוד, וכן משכב זכר ויחסים עם חיות; הַזְנָיָה – 1. השחתה מוסרית, גרימת דרדור מוסרי וקלקול מידות: חבר הכנסת תקף בחריפות את התנהגות השׂר והאשימו בהזניית המערכת הפוליטית; 2. שימוש מופרז, בלתי מוצדק ובלתי ראוי במושׂג, בעיקרון, ברעיון וכדומה: לדעתו, השתלחות בלתי מרוסנת של התקשורת באישי ציבור, בשם חופש הביטוי, גורמת להזניה של עיקרון חשוב זה; הִזנָה – 1. גרם למישהו לזנות, הדיח או דרדר לזנות: אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה; 2. הסיר מן הדרך הישרה, הוציא לתרבות רעה: וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן; מְזַנָּה בְּתוֹךְ חוּפָּתָהּ – [מְזַנָּה = נוֹאֶפֶת] בוגדת בבעלהּ כבר מתחילת נישׂואיה, [ובהשאלה] בוגדת בגידה מכוערת במיוחד; המקצוע העתיק בעולם, זְנוּת – קיום יחסי מין תמורת תשלום, נִיאוּף, זנונים, פריצוּת, מעשׂה הזונָה והזונֶה, ביאה מחוץ לנישׂואים: דור המבול היו שטופים בזנות; סטריפטיז > חשׂפנות – מופע ארוטי שבו אישה פושטת את בגדיה לאט ובאופן מפתה לצלילי מוזיקה כדי להנות את הקהל ולעורר בו גירוי או ריגוש מיני: מדי ערב מתקיימת במועדון לילה זה הופעה של צמד חשׂפניות לבני 18 ומעלה בלבד; בעילת קטינה – קיום יחסי מין עם צעירה שלא מלאו לה שבע עשׂרה שנים האסור לפי החוק; ירדה לכביש – עסקה בזנות ברחוב: נהגתי לרדת לכביש ולעשׂות אלף שקל ושבתי לביתי; זינתה תחת בעלה – ניאפה, שכבה עם גבר אחר בהיותה נשׂואה; משלחת מלאכֵי רָעים – כינוי לפגע רע, למטרד מעיק ומזיק: בעילַת זנוּת – בעילה שמחוץ לנישׂואים: משירדתי לזנות פגשתי נשׂואים שבעלו אותי בעילת זנות; זְנוּת וְיַיִן וְתִירוֹשׁ יִקַּח לֵב – אדם נִשׁבֶּה בקסמי נשים פוחזות ויין; הִדִּיחַ מדרך הישר, הַדָּחָה, הִדִּיחַ – התעה, הסית לעשׂיית מעשׂה רע או לא מוסרי, פיתה לדבר עבירה: הנאשם ניסה להדיח את העד למסור עדות שקר; שורש פורה ראש ולענה – יסוד שלילי ביותר, מקור הרע, מקור הצרה: מנהיג האופוזיציה גינה בחריפות את החלטת הממשלה שבעתיד תתברר כשורש פורה ראש ולענה; עכורה הָייתה החָבית וצילַלנוּ אותָהּ – הֵסרנו את החרפה, ביטלנו את הרוע; הוסיף חֵטא על פֶּשַׁע – במקום לתקן את מעשׂיו השליליים הוסיף עליהם כהנה וכהנה; ביצוע שלומיאלי, מעשׂה שְׁלוּמִיאֵלִי – מעשׂה רשלני, מעשׂה כושל: במבצע האחרון היו כמה מעשׂים שלומיאליים; איש דמוני – אדם אכזר, מרושע, שֵׁדִי, שׂטני; דבר בליעל – מחשבת רשע, מזימה; לא השאיר אבן על אבן, לא הותיר אבן על אבן– הרס הכול או חקר את הנושׂא ביסודיות: במאמצים לגילוי הסמים, הדחפור לא הותיר אבן על אבן; הוא ענה על כל השאלות ולא הותיר אֶבֶן עַל אֶבֶן; כוח דֵמוֹנִי – 1. כוח שׂטני, כוח אחוּז שדים, כוח הרוע: ביצירה יש יסודות דמוניים ומפחידים; 2. כוח על־אנושי: לאישה ששׂחתה שלושה ק״מ בים הסוער יש כנראה כוחות דמוניים; מוניטין מפוקפק – פִּרסום רע לעסק או לאדם: יצא מוניטין מפוקפק לרופא, אך הוא טוב למתן ימי חופשה; זֶרע הפורענות – כינוי גנאי למקור הרוע, הכישלון, האסון והצרות שמהם צצות רעות נוספות: זרע הפורענות כבר נזרע בחוגים משיחיים, אסור להתעלם ממנו, ויש לפעול לעקירתו; זָרַע רוח וקָצַר סופה – ביטוי המגנה מישהו שהדעות הפסולות שהוא הטיף להן הביאו, לדעת האומר, לידי כך שבני אדם מסוימים יעשׂו מעשׂים שליליים או אסורים, או שמדיניותו הפסולה הביאה הרס וחורבן; מכת מדינה – 1. צרת רבים או אסון שפגעו ברבים מן הציבור או בציבור כולו: נחילי הארבה שבאו ממצרים היו למכת מדינה כי הם חיסלו את התוצרת החקלאית; 2. תופעה חברתית שלילית בהיקף נרחב: העֲבֵירות הכרוכות

בגנֵבת מכוניות היו למכת מדינה; מכה מהלכת – 1. מגפה המתפשטת ממקום למקום צרה שפוגעת ברבים: עישון סיגריות וסמים בקרב בני הנוער הוא מכה מהלכת, ואין המחנכים עומדים על פִּתְרון הבעיה; 2. [בלשון הדיבור] מישהו שהוא מְפגע, מְטרד, צרה צרורה: הטרדן הזה הוא מכה מהלכת, לאיש אין כוח אליו; השאיר צלקת – 1. גרם לזולתו פגיעה רגשית או אחרת עמוקה וממושכת בעקבות חוויה קשה כלשהי מניסיון מר וכד׳: אף שמות אימו השאיר צלקת בנפשו, הוא התגבר והמשיך בלימודיו; 2. השאיר סימן, מכוער מפגיעה בדבר מסוים; עבירה מטמטמת ליבו של אדם – העברה אוטמת וסותמת ליבו של אדם; הָרַס כל חלקה טובה – הזיק במעשׂיו נזק מקיף לסביבתו: מפעלי הבטון ביישוב הורסים כל חלקה טובה ברכוש הציבורי אגב שפיכת בטון על המדרכה; נֶהפַּך לו לרועץ, היה לו לרועץ, היה בעוכריו, היה לשׂטן ולמכשול, עמד לו לרועץ – היה לו למכשול, עמד בדרכו, היה בעוכריו: כשרצה לשׂאת עלמה כהת עור, נהפכו לו הוריו לרועץ; מעשׂה שָׂטָן – מִכשול בלתי צפוי, רוע מזל: הוא היה מצליח בתוכניתו, אך מעשׂה שׂטן מנע זאת ממנו; שטָאוּפֶנבֵּרג הניח מתחת לשולחן לפני הדיון תיק ממולכד כדי להתנקש בהיטלר, אך מעשׂה שׂטן: אַחד הקצינים הזיז את התיק בהֶיסֵחַ הדעת, וכך ניצל היטלר ואחרים נהרגו; עֵסֶק בִּיש – עניין רע, צרה, תקלה, ביטוי של הבעת צער, הפסד או כישלון: נקלענו לעסק ביש; היאך נצא ממנו?; מעשׂה מגוּנֶה – מעשׂה לשם גֵירוי, סיפוק או ביזוי מיניים, הנעשׂה ללא הסכמת אַחד הצדדים [לרבות נגיעה באיברים מוצנעים, אוננות; אבל בחשיפת איברי המין, העבירה קרויה מעשׂה מגונה בפומבי, והיא חמורה פחות ממעשׂה מגונה]; מעשׂים אשר לא ייעשׂו, מעשׂה שלא ייעשׂה – מעשׂה שאין לעשׂותו ושֶבּוּשה לעשׂותו, מעשׂה הסותר חוקים, כללים או נימוסים המקובלים בחברה: פעולה כזאת מאחורי גבו של המנהל הרי היא מעשׂה שלא ייעשׂה; האיש הרע – הדמות הנחשבת מזיקה ובעלת כוונות זדון בסיפור או בהתרחשות פוליטית: בסביבה שגדלתי הוא היה האישׁ הרע והמכוער במעשׂיו; דָרַך לו על היבלת, דָרַך לו על היבלות – פגע בזולתו, עורר אצלו נקודה רגישה וכאובה; עושׂה מעשׂה זִמְרִי ומבקש שָׂכָר כְּפִינְחָס – אדם העושׂה מעשׂה נִקלֶה, אך מתהדר ומתחסד כאילו עשׂה מעשׂה נעלה, ומבקש על כך תגמול [מהמקרא: זמרי בן סלוא חטא ופינחס בן אלעזר שהרגו הציל את העם ממגפה]; פחים טמנו לרגליי – הניחו מוקשים בדרכי; עֲבירה גוֹרֶרֶת עבירה – מי שחוטֵא עלול להיגרר לעֲבירות נוספות: קודם שעישן סמים עישן סיגריות – עבירה גוררת עבירה; שְׂכַר עבירה – עבירה – עונשו של העובר עבירה שהוא נכשל בעברות נוספות; מִפנֶה לרעה – שינוי כיוון לרעה: חל מִפנה לרעה במצב החולה; מקום תורפה, נקוּדַת התורפה, תורפה – המקום או הדבר הרגיש או החלש במערכת כלשהי שקל ונוח לתקוף אותו כדי לערערו, דבר הנוטֶה להיפָּגַע, הצד החלש, עקב אכילס: תורפתה של ישׂראל הייתה מעבר חופשי למחבלים ולמתאבדים פלסטינים מיש״ע למרכזי אוכלוסייה בישׂראל, לכן הוקמה גֶדֶר הפרדה; פָּגִיעַ – 1. נוח להיפגע; 2. רגיש, נעלב על נקלה, וקל לפגוע ברגשותיו; פְּגִיעוּת – 1. מצב מוגבר או נקודת תורפה של מישהו או של משהו (מוחש או מופשט) להיפצע, למות או להינזק מאדם עוין, מתוקפנות, מחשׂיפה לדבר מזיק או מסוכן אחר בעטיים של תפקוד לקוי, רשלנות, הפקרות, היעדר מודיעין וכד׳: החיילים הִסוו את העמדה כדי לצמצם את פגיעותם; 2. היותו של מישהו פגיע, נעלב בקלות, רגיש מאוד, לרבות רגישות יתר לפתח מצב, הפרעה או מחלה כאשר הוא נחשׂף לגורמים או לתנאים מסוימים; נקודה שחורה – ציון לגנאי [עממי]: המורה העמידה אותי בפינה וסימן לי נקודה שחורה ביומן; שבר את הכלים, שבירת כלים – שינוי מהפכני בדעות, ברעיונות, בערכים וכד׳, בעיקר בהקשר פוליטי או חברתי: בניגוד לקיצוניים שקראו למהפך יסודי ולשינוי כל סדרי החברה, דגלו המתונים בהתפתחות איטית ומדורגת ללא שבירת כלים; שירות דוב – מעשׂה מַזיק שנעשׂה מתוך כוונה טובה לאדם או לעניין שנועד לשרתם: המבריח בפטיש זבוב ממצח אדונו הישן, מעשׂהו שירות דוב; התקפותיו המרושעות על אנשי המפלגה היריבה קוממו נגדו את דעת הקהל ועשׂו שירות דוב למפלגתו; חֲסַר ישע – אדם שאינו יכול לספק לעצמו את צורכי חייו, את בריאותו ואת שלומו עקב גילו, מחלתו או מוגבלותו (הגופנית או הנפשית): פגיעה בחסר ישע היא עבירה פלילית ויש לגביה חובת דיווח לפקיד סעד או למשטרה; כזורק אבן למַרקוּלִיס – מעשׂה שבו כוונת האדם טובה, אך תוצאת מעשׂיו רעה [מי שזורק אבן על פסלו של מרקוליס כדי לבזותו, אינו יודע שבכך הוא בעצם עובד לו כי פולחנו ניכר בזריקת אבן כלפיו]: כל השונה לתלמיד שאינו הגון, כזורק אבן למַרקוּלִיס; מַר מִמָּוֶת – קשה יותר ממוות, בלתי נסבל, קשה מאוד עד כדי שאין לשׂאתו ולהתגבּר עליו: עינויי סבתי היו מרים ממוות עד שבא המוות הגואל; מצאתי מר ממוות את הבעל האלים שהפליא בי את מכותיו שנים ועינה את נפשי לילות כימים; טַבָּח – תליין, ממונה על ההוצאה להורג של הנידונים למוות; רַב טַבָּחים – [בתקופת המקרא] התליין הראשי או הממונה על ביצוע גזרי דין מוות בחצר המלוכה, ובימינו – רוצח המונים או מי שהיה אחראי לרצח המונים: אדולף אייכמן, רב־הטבחים הנאצי, משפטו התקיים בארץ ואפרו פוזר בים; מר ונמהר – איום ונורא, הרה אסון, קשה, אכזרי ובא כחטף: העימותים האלימים ביניהם הכשירו את הקרקע לאירוע באותו לילה מר ונמהר; חיית אדם – אדם חסר צלם אנוש, אדם המתנהג באכזריות כחיה, באלימות כחסר תרבות: רק חיות אדם מסוגלות להתעלל כך בגופות ההרוגים; רשע גמור – איש זדון, אדם רע מאוד, שאין בו זיק של טוב; רשע בן רשע – איש זדון פושע: יצתה בת קול ואמרה לטיטוס: רשע בן רשע, בן בנו של עשׂו הרשע, בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה, עלה ליבשה ותעשׂה עימה מלחמה; מְרוּשָׁע – רשע, רע מאוד, שיש בו רוע ורשעות: ברגע של כעס הוא אמר לי כמה משפטים מרושעים, שאחר־כך הצטער עליהם מאוד; רָשָׁע מְרוּשָׁע – רשע שאין גרוע ממנו, רשע גמור: מי שמסוגל להתאכזר כך לילדיו הוא רשע מרושע; רָקַד על הַדָּם – ניצֵל בציניות אסון לצורכי תעמולה, הפיק במופגן רווח ציבורי או פוליטי מאירוע טרגי: אני מתביישת שדובר צה״ל רוקד על הדם של מוסטפא תמימי, שנהרג שלשום מירי רימון גז בכינון ישיר, שנעשׂה בניגוד לנוהלי הפתיחה באש של הצבא; עֲצַת אחיתופל – עצה רעה ומכשילה, עצה של מתחזה לידיד כדי להכשיל את מי שהוא מייעץ לו: נוכל לעשׂות מהפכה בארגון, אם נתעלם מעצות אחיתופל של בירוקרטים למיניהם הדואגים לכיסאם; קוצצו כנפיו, קיצֵץ את כְּנָפָיו – פגע ביכולתו של פלוני לפעול ולהתפתח, הפיג את התלהבותו, הֵפֵר את תוכניותיו הנועזות: הוא חסר מעצורים! אם לא יקצצו את כנפיו בעוד מועד, הוא עלול לסבך ולהכשיל רבים וטובים; אין לו תקנה, חֲסַר תקנה – חסר תקווה לשינוי, שאי־אפשר לתקנו, שאי־אפשר להחזירו למוטב, מושחת ומקולקל מיסודו: הוא טיפוס חסר תקנה: כל פעם הוא מבטיח שזו המעידה האחרונה, ושוב הוא חוזר לסורו; נָבָל ברשות התורה – 1. אדם היכול להיתלות בצידוק חוקי למעשׂה עוולה שעשׂה; מי שמרבה לנצל לטובתו דברים שלא חל עליהם איסור מפורש מן התורה או בחוק, אולם ריבוי השימוש בהם פסול; 2. מתחסד, מתחזה לצדיק בכסות עיסוקו בענייני דת; סִטְרָא אַחְרָא – כינוי כללי לשָׂטָן ולרוע שהוא מייצג, לשֵדים, למזיקים, ליצר הרע וכיו״ב: כוחות הסטרא אחרא שעמדו מאחורי היטלר הובסו כליל; ראש הנחש – מנהיג כוחות הרשע: ישׂראל החמיצה הזדמנות פז לחסל את ראש הנחש בעזה רשע גמור – איש זדון, אדם רע מאוד, שאין בו זיק של טוב; מידת סדום – התנהגות רעה ומושחתת, מניעת טובה מאחרים, אכזריות, מִשטָר שבו כל אדם דואג רק לעצמו, אי־עשׂיית טובה למישהו גם אם זה נהנה וזה לא חסר: מידת סדום הניכרת במעשׂה זימה ובגילוי עריות כפה עליי אבי המעוות שנים מהיותי בת שלוש; האומר שלי – שלי ושלך – שלך, זוהי מידת סדום; סדום ועמורה – כינוי למקום, לחֶברה, למשטר, למעשׂים וכד׳ שיש בהם חוסר מוסר, שחיתות ורֶשע, עָוול ואי־צדק באופן קיצוני: האם נהיינו כסדום ועמורה; מלכות הָרִשְׁעָה – כינוי בפי יהודי הגלות לשלטון הגויים הנוגשׂ בהם והגוזר עליהם גזֵרות קשות (כגון שלטון הרומאים, שלטון הרוסים בשנות הצארים): פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישׂראל בתורה; מלאך חַבָּלה – איש מַזיק והורס המקטרג על הבריות מקלקל אותם, משחית ופוגם דברים שהם נוגע: פעמים פוגעים בשוגג עבריינים ומלאכי חבלה אחרים באדם תמים וישר דרך בעת חיסול חשבונות ביניהם בעולם התחתון; ממשלת זדון – שלטון מושחת ומרושע: ממשלת זדון שיש בה שׂר אוצר שאינו מבין בכלכלה ועושׂה הכול נגד הציבור שבחר בו; מַחשֶׁבֶת זדון – הונָאה, מזימה, נבָלה, תחבולה, תוכנית להרע: פעם עלתה מחשבת זדון בלב הערבים כשרצו למכור ליהודים שמרים מורעלים; מנוּגב מכל טובה – חָסֵר, נטול כל טוב: חייה נוגבו מאהבה; אַליה וקוץ בָּהּ – דבר טוב שֶׁיֵש בו פגם: המִשׂרה קוסמת לי אך אליה וקוצים בה, מקום העבודה מרוחק מביתי ושׂכרה דל; שֵׁפֶל המדרגה – הרמה הרוחנית, המוסרית, הכלכלית וכד׳ הנמוכה ביותר, המצב הירוד ביותר, שׂיא ההידרדרות, נקודת השפל: מצבו הכלכלי הגיע לשפל המדרגה, הלכך אנו מוכרחים לעזור לו; היחסים ביניהם הגיעו לשפל המדרגה, והם אינם מדברים עוד זה עם זה; עד הדיוטה התחתונה – עד הדרגה הנמוכה ביותר, לשפל המדרגה הגיע לתחתית החבית – הגיע לשאוֹל תחתיות, הגיע לשֵפל המדרגה, הגיע למשאבים פחותי הערך ביותר העומדים לרשותו ושבהם הוא נאלץ להשתמש אחרי שמיצה כבר את עיקר המשאבים: במשׂרד ראש הממשלה כבר הגיעו לתחתית החבית בהתרפסותם בפני ש״ס; שְׁאוֹל תַחתִיוֹת – כינוי למדרגה הנמוכה ביותר, למצוקה קשה ביותר: היא הייתה כבר בשאול תחתיות ממש, מכורה לסמים באופן קיצוני; שחור לב, לב שחור – מי שחסר אמונה בחיים ובאהבה המפיץ סביבו לכלוך, שקר, זיוף, פחד, שׂנאה, קור וניכור, רשעות; קֵן צְרָעוֹת – מקום שבו רוחשים כוונות רעות וזוממים להזיק: נמלטתי בעור שיניי מקן הצרעות הזה שהיה מסוכן כמאורת נחשים; על גבי חָרְשׁוּ חורשים – מבשׂרי חזיתי זאת, התנסיתי בכך קשות, חשתי כיצד הציקו לו והתעלל בי; מאוּרַת נְחָשִׁים – כינוי למקום שהתכנסו בו פושעים וחורשי מזימות: בחיי שחשתי במאורת נחשים: בימים האחרונים חשתי במקום עבודתי שאני במאורת נחשים

בשל הצופת המבאישה שצפה ובני האדם שנעצו סכינים בלב הידידות רבת השנים; לֵב עָרֵל, עֲרַל לב – אטום ועקשן, חסר רגש לזולת, רשע, חסר שׂכל: לא כל הָעֲרֵלִים ערלי לב, ולא כל בית ישׂראל חמימי רגש וזולתנים; לֵב אֶבֶן – אכזריות, נוקשוּת, אטימות, חוסר רגש, חוסר רחמים: רק בני אדם בעלי לב אבן היו יכולים לעמוד מנגד בלי להניד עפעף; מָכַר את נִשְׁמָתוֹ לַשׂטן – עשׂה דברים לא מוסריים בניגוד לערכיו ולאמונותיו בשביל טובת הנאה או בעד בֶּצע כסף: הפקיד מכר את נשמתו לשׂטן בעבור שקלים עלובים; כָּרַת ברית עם הַשָּׂטָן – פעל בשיתוף עם כוחות מזיקים, עוינים או לא מוסריים: התברר שהשׂמאל הטמא כרת ברית עם השׂטן האִסלמי העוין; כוחות הרשע – מי שמזוהים עם פעולות מזיקות, לא מוסריות או עוינות המכוּוָנות נגד האנושות: כאשר השׂטן מקטרג על איוב לפני האלוהים, משמש השטן מלאך בכיר, מעין ראש מחלקת כוחות הרשע; בתנאי לא־תנאים – בהֵיעדר תנאי קיום מינימליים, בתנאים קשים מאוד: בתנאים לא תנאים, ברעב כבד ובסכנת חיים מתמדת עברו ההריונות של נשים יהודיות בתקופה האפלה בהיסטוריה; כְּעָשָׁן לָעֵינַיִם – מכאיב, מַזיק: כחומץ לשיניים וכעשן לָעיניים כן נזקה של שתיית מיצים מתוקים לבריאות; חָטָא והחטיא את הרבים, חוטא ומחטיא את הרבים – כינוי גנאי לטועה המטעה אחרים, לרשע מרושע המשפיעה לרעה על אחרים: האדמו״ר אמר בעניין המרשתת (אינטרנט) כי המחזיק במרשתת פרוצה הוא חוטא ומחטיא את הרבים; מתחת לכל ביקורת, לְמַטה מִכָּל בִּיקוֹרֶת – רַע ביותר, מתחת לכל ביקורת, אינו עומד בפני הביקורת, גרוע בתכלית: ההצגה שראינו הייתה למטה מכל ביקורת; צילתה מרובה מחמתה – 1. השטח המוצל מרובֶּה מאור השֶמש: ביטוי הלקוח מהלכות סוכה, סוכה שחמתה מרובה מצילתה פסולה: אמור לגבי סכך של סוכה שצריך להיות עבה דיו; 2. השלילה שבו מרובה מן החיוב: לא כדאי לקנות את הדירה כי צילתה מרובה מחמתה; משהו רקוב במדינת דנמרק, משהו רקוב בממלכת דנמרק – המשטר מנוּוָן ומושחת, היסודות רקובים במוסד [מקור הרוע במחזה הַמלֶט הוא המלך קלאודיוס שהרעיל למוות את אחיו, נשׂא לאישה את אלמנתו וכך גזל ממנו את המלוכה, את הממלכה ואת המלכה]; אֵם כל חַטָּאת – מקור כל הרע, שורש הרע: טוענים שהחמדנות וההתנשׂאות הן אֵם כל חטאת; תֵּיבַת פַּנדורה – פרשייה רגישה ועלומה שפרסומה או הטיפול בה עלולים לחולל סערה ציבורית, לפתוח פתח לחשׂיפתם של מחדלים או פשעים נוספים, להחיות יריבויות ואיבות נושנות ולעורר מֻרבצָם יצרים אפלים [על־שם פַּנדורה, בת התמותה הראשונה שפתחה תיבה סגורה שהאל זֶאוּס הִפקיד בידה למרות האיסור, וכך גרמה לכל האסונות שבאים על האנושות]: חקירת המשטרה בנושׂא הקצבות הכספים עלולה לפתוח תיבת פנדורה שתסבך רבים וטובים בצמרת; כנופיה, חֶבֶר מְרֵעים – קבוצת בעלי זרוע, בעלי כוונות ומעשׂים רעים, חבורה שמתקבצת ופועלת בעיקר כדי להרע או לעשׂות מעשׂי פשע תוך שימוש באלימות: הרשות וחבריה הם חֶבֶר מְרֵעים ומושחתים שמטרותיהם ומעשׂיהם מוּנעים משיקולים זרים; כנופיית שודדים עלתה על הספינה והטילה אימתם על שוכניה; צמחי בר, גידולי בר – צמחים שעלו מאֱליהם מנביטת זרעים בגשם בלא טיפול אדם; גידוּלֵי פֶּרֶא – צמחי בר, צמחים שגדֵלים ללא כל טיפול וכוונה; עֵשֶׂב שוטֶה – אדם שהתנהגותו חרגה בסביבתו החברתית: עלינו לעשׂות הכול כדי לעַשֵּׂב [= לעקור] את גידולי הבר ולקַוֵּץ [= לסלק קוצים] את הדרדרים מלשוננו; שבעים פנים לרוע; עֵשֶׂב רע, גידולי פרא, שַׁיִת ושמיר גדלים במהרה; בלי יסוד של זיבורית אין עידית; אין רע שאין בו טוב; כְּעָש לבגד וכחלודה לברזל, כן מזיקה הדאגה לבעליה; הוא היה אדם גרוע שתוכו קשה ורע מעללים; לא ידע מעצור לרוחו וגבול לזדון ליבו; עצם עיניו מלראות ברע; זְדון ליבו הִשִׂיאו לעשׂות מעשׂה שלא ייעשׂה; נפשו האפלה הייתה בדיוטה התחתונה של המין האנושי; משנשתבשו מעשׂיו, לא הייתה תפארת ללכת בדרכיו; התנהגותו בזמן האחרון אינה תשמש כרטיס ביקור מלבב; רע לעצמו ורע לבריות; הוא אומר ל׳רע׳ ׳טוב׳, ול׳טוב׳ רע; הישמר לך מכל דבר רע; מעשׂים אשר לא ייעשׂו עשׂית עימָּדי; איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: עין רעה, חבר רע, שכן רע, הלווה ואינו משלם, לב רע; דלילה דלדלה את כוחו, את ליבו ואת מעשׂיו; הוא השׂטן, הוא יצר הרע הוא מלאך המוות; אלה קשים לבריות: עז פנים, אדם רע, פגע רע, יצר רע, חבר רע, שכן ושׂטן המשחית; מה שטוב לפלוני רע לאלמוני; רעות רבות וצרות רבות באו עליי וזו עלתה על כולן; מדוע גם בארצנו היפה והחמה תרבינה הרעות והתלאות; ראיתי צרות, טלטולין ושעבודים וחולאים ומכות ועניות, ועמדתי בכולם, למעט עול של אדם; אם פותחים בדברי שקר, אפילו מחמת אונס, בסופם משקרים לתיאבון; שָׁבַר את זרועות הָרֶשַׁע; המגביה ידו על חברו נקרא רשע

רַע. רַע – 1. שאדם או אופיו נוטה לעשׂות עוול לזולת: הוא היה אדם רע שלא נקף אצבעו כדי להיטיב את מעשׂיו; 2. מרושע, זדוני, שנובע מרשעו; 3. שלילי, לא־מוסרי או לא־חוקי, שאינו מתאים לכללי ההתנהגות המקובלים; 4. גורם כאב, צער או סבל; 5. לא טוב, גרוע, לא בסדר, באיכות נמוכה; 6. לא נעים, לא סימפתי; רוע מעללים, רע מעללים – שמעשׂיו רעים, עושׂה רע, רשע, חוטא: פגשנו אדם קשה ורע מעללים; כלאו אותו לכמה שנים בעטיו של רוע מעלליו; רוע מזל, רַע מַזָּל – חסר מזל, וכן – ביש מזל, ביש גַּדָא, אִתרַע מזלו, שאינו מַצליח: הייתי ביש מזל, האוטובוס יצא דקה אחת קודם שהגעתי לתחנה; בזמן האחרון הוא באמת ביש מזל כי לא מצליח בשום דבר; רַע לֵב – שיש לו לב רע, רשע, אכזר: האם החורגת הייתה אישה רעת לב ומרשעת גמורה; שורֶש הָרַע – מקור הרע: שורש הרַע טמון באדם עצמו; רַע וָמַר – רע מאוד, גרוע ביותר, איום ונורא: אם תמשיך להתנהג כך רע ומר יהיה סופך; חורֵש רַע, חורֵש רָעָה – עוין, מי שזומם להרע: בימים האחרונים רבו חורשי רעתי; הטענה שחורשי רעתו טמנו לו פח היא השערה שלא התקבלה על דעת השופט; חרש רע, חרש רעה עליו – זמם עליו רעה, זמם כיצד להרע לו: אַל תַּחֲרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה; הרע במיעוטו – האפשרות הפחות גרועה מתוך כמה אפשרויות גרועות או לא נעימות, הדבר הטוב ביותר בנסיבות הקיימות: ארוחה אצל דודני היא הרע במיעוטו; וביערת הרע מקרבך – עלינו להקיא מתוכנו את החוטאים ולמגר תופעות שליליות: מי שמשתמט מתשלום מיסים יש לבערו מקרבנו; הָיָה בְּכָל רַע – היה במצב קשה מאוד: לאחר התמוטטות עסקיו הוא היה בכל רע, אבל כעת התאושש מעט; סָר מֵרַע – התרחק מדרך רעה, הקפיד שלא לחטוא: הוא הָיָה תָּם וְיָשָׁר וְסָר מֵרַע כי סיסמתו הייתה: ׳סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה־טוֹב; זָמַם רָעוֹת, חָרַש רעה על – זמם וחשב מחשבות להרע לפלוני ולפגוע בו: אם חרשת רעה עליי ועל רעיי, למה בירכתני ביום ההולדת; חש ברע – הרגיש ברע, לא חש בטוב, הרגיש רע; רַע בעֵיניו – אינו מוצא חֵן בעיניו, הדבר לא נראה לו: האם רע בעינייך לבוא אליי? אל יֵרַע הדבר בעיניך אם אאחר היום; יֵצֶר הרע – כינוי לנטייתו הטבעית של האדם לעשׂות מעשׂים רעים ואסורים, הדחף המניע את האדם ללכת אחר תאוותיו: אין יצר הרע תעב אלא דבר שהוא אסור לו; צדיק ורע לו, רשע וטוב לו – ביטוי המביע שהטובים סובלים והרעים מצליחים ומשׂגשׂגים, היינו אין העולם מתנהל לפי העיקרון של שׂכר לטוב ועונש לרע: בעיית היסוד של ׳צדיק ורע לו, רשע וטוב לו׳ עומדת בעינה גם במקום העבודה; לטוב או לרע – בין שזה טוב, בין שזה רע [נאמר בדרך כלל על דבר שיש בו יתרונות וחסרונות, או שקשה להעריך את תוצאותיו]: איני מוכנה לעבור דירה שוב, זה ביתנו לטוב או לרע ופה נישאר; פניו רעים – 1. [סִפרותית] מראהו דל וחולני: בצאתו מבית החולים היו פניו רעים מאוד; 2. פניו מביעים כעס וזעם, עצב וצער: יקירתי, מדוע פנייך רעים הבוקר? סוּרוֹ רַע – טבעו רע מיסודו, מנהגיו ואורחותיו פגומים או שליליים מעיקרם: וכי ראיתם מימיכם יהודי מנוול כמותו שסורו רע? יצא לתרבות רעה – קלקל דרכיו, סטה מדרך הישר, סרח, הידרדר לפשע, מרד בערכים שעליהם גדל, נטש את מסורת אבותיו, התפקר: מאז עזב את הישיבה הוא נחשב במשפחתו כמי שיצא לתרבות רעה; וביערת הרע מקרבך – ציווי שפירושו: עלינו להקיא מתוכנו את החוטאים ולמגר תופעות שליליות ושחיתויות: המעשנים למיניהם, סמים או סיגריות, יש לבער מקרבנו לטובתנו; רוח רעה – 1. כינוי לכוח מיסטי של שדים ורוחות ומלאכי חבלה: נוהגים ליטול ידיים ביציאה מבית הקברות מפני רוח רעה השורה עליהן; 2. שיגעון, טירוף הדעת, רוח תזזית: וּבִעֲתַתּוּ רוּחַ רָעָה מֵאֵת ה׳; 3. אווירה רעה, שׂנאה ומריבה: וישלח אלוהים רוח רעה בין אבימלך ובין בעלי שכם; החברה עומדת להתפרק, רוח רעה עברה בין ההנהלה למועסקים; רוח רעה עברה בין . . . ובין . . . , רוח רעה עברה ביניהם – רוח של שׂנאה ומריבה הייתה ביניהם, התחילו להסתכסך ולריב ביניהם, פסקה הידידות ביניהם, גבה הר ביניהם, בא עליהם טירוף דעת, שיגעון: משעברה רוח רעה בין שאול לדוד, הוא עָיַן את דוד כל הימים; כשהשׂטן מרקד, עלולה לעבור רוח רעה בין ידידים, והיא עלולה להביאם להיפרדות הלבבות; שעה רעה – שעה קשה ואפלה: שבע בערב היא שעה רעה למי שיש לה פעוטות, ואין לה שמרטפית להשאירם איתה; פֶּגַע רע – מזיק, הגורם צרות ועומד למכשול, טרדן וטרחן שקשה להיפטר ממנו, ספחת: כבר בשבוע הראשון גילינו ששכננו הוא פגע רע שקשה לחיות בשכנותו;; פגיעתו רעה – מי שמזיק לאדם ולסביבתו על הרוב בזדון, מעוול, משחיתן: נער זה ממעשׂיו ניכר שפגיעתו רעה, ומהוריו הבַנו שגם הם אובדי עצות; חֵירֵש שוטה וקטן פגיעתם רעה; בכי רַע – במצב רע מאוד, גרוע, חמור ביותר, לא מוצלח: מצב הקבוצה בכי רע כי הפסידה בכל משׂחקיה עד כה; יצר הרע – ראשו מתוק וסופו מר – נטיית האדם למעשׂים רעים תחילה היא קוסמת, אך בסופה היא כואבת; שורֶש הרַע – מקור הרע: שורש הרַע טמון באדם עצמו; הלשונות הרעות מספרות – הולכי רכיל מספרים, המלעיזים ומוציאי הדיבה אומרים: הלשונות הרעות מספרות שהוא מעל בכספים, אבל איני מאמין לרכילות מרושעת; שֵׁם רע – פרסום לגנאי, מוניטין שלילי, דעה כללית שלילית על מישהו או על משהו (לרוב בצירוף ׳הוציא שם רע׳): לא נגרם לו נזק ממשי בפרסום הכתבה שכן ממילא יש לו שם רע בקרב כל העוסקים בתחומו; הוציא שֵׁם רע – פרסם דברים שליליים או הפיץ דברי גנאי על מישהו או על משהו, גרם שיקבעו דעה שלילית עליהם: התנהגותם המבישה של תלמידים מעטים מוציאה שם רע לכל

בית הספר; **דֶּרֶךְ רָעָה** – התנהגות רעה, אורח חיים לא מוסרי: איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם; שובו מדרכיכם הרעות והועילו לחברה; **בלי עין הרע** – ביטוי המביע הסתייגות מפני דבר חיובי שנאמר בשל החשש למזל רע שעלול להיגרם מהנאמר: התינוק מתפתח נהדר, בלי עין הרע; **סימן רע לו** – אות הוא כי משהו אינו בסֵדֶר אצלו, דבר זה יש לזקוף לגנותו; **מידה רָעה** – מידה מגונה, התנהגות שלילית מבחינה מוסרית או חברתית, תכונת אופי שלילית: החמדנות, הקנאה ורדיפת הכבוד הן מן מידות הרעות שדבקו באדם; **רָעָה** – 1. מעשׂה רע, עוול, רִשעה: הוא השיב לי רעה תחת טובה; רעת הרעות הייתה שפיטרו אותי משלוויתי כסף לדירה; 2. פֶּגע, צרה, אסון או פורענות הבאים על האדם, ובעיקר כאלה שאלוהים מביא עליו: חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה; **הקדים תרופה למכה, הקדים רפואה למכה, קידם את פני הרעה** – נקט אמצעים למניעת בוא הרעה: בעטיין של השמועות על הטלת מס על בעלי שלוש דירות ומעלה, הזדרזו רבים לקדם את פני הרעה ולמכור את הדירות; כדאי להכין רפואה למכה ולאטום את הגג לפני שיתחילו הגשמים; **כָּלְתָה אֵלָיו הָרָעָה** – נכונה לו צרה שלא יכול למונעה, עומדת לבוא עליו צרה בלתי נמנעת, נגזרה עליו גזֵרה רעה שאין מנוס ממנה: משראיתי בעניין פיטוריי כי כלתה אליי הרעה, ניסיתי לצאת ברכוש גדול; **השיב רעה תחת טובה, שילם רעה תחת טובה** – היה כפוי טובה, נהג ברע עם מי שהיטיב עימו: שנים הוא התפרנס במפעלי, ולפתע עזב והקים מפעל מתחרה בי ושילם לי רעה תחת טובה; **גָּמַל רעה תחת טובה** – עשׂה מעשׂה רע, התנהג בכפיות טובה: משיב רעה תחת טובה – לא תמוש רעה מביתו; **כְּדָג שֶׁנֶּאֱחָז בִּמצודה רעה** – משל למי שמתלבט קשות במשהו: כדגים שנאחזים במצודה רעה; **רָעָה עינו בפלוני, עינו רעה במישהו**–התנהג אליו בצרות עין ובקנאה, אינו רוצה את טובתו, נמנע מלעזור לו: למה רעה עינינו באחינו הדלים; **בשׂורה רָעה** – ידיעה מצערת, שמועה על אסון וצרה: על בשׂורות רעות אומרים: 'ברוך דיין האמת'; **בשׂורות אִיוב, בשׂורת אִיוב** – הודעה על אסון: ההורים קיבלו את בשׂורת האיוב על מות בנם; **עֲדַת מְרֵעִים הקיפוני** – קבוצת שׂונאים סבבוני; **מיתה רעה** – מוות במגפה או בייסורים; **חַיה רעה** – חיות הטרף הממיתות בני אדם, כגון הזאב, הארי, הדוב, הנמר, הברדלס, הנחש: לכו ונהרגהוּ . . . ואמרנוּ: חיה רעה אכלתהוּ; **מצפון תיפתח הרעה** – הסכנה והפורענות יגיעו מהצפון, מהמקום המיועד לפורענויות; **חָרַשׁ רע, חָרַשׁ רעה על מישהו** – זמם להרע למישהו, התנכל לו: אל תחרוש רעה על רעך, והוא יושב לבטח איתך; **דָּרַשׁ רעתו** – השתדל להרע לו, ביקש להזיק לו, ניסה להתנכל לו: כל ימיה היטיבה עם בנה היחיד, והוא היה תמיד כפוי טובה ודרש את רעתה; **לרעה** – למצב רע יותר, לכיוון רע: בבוקר היה חם ונעים, אבל לקראת ערב מזג האוויר השתנה לרעה; **דורשי רעתו** – אויביו, המבקשים להרע לו, והמנסים להתנכל לו: דורשי רעתי ומבקשי נפשי זוממים לפגוע בי או במשפחתי; **רעה תחת רעה** – נקמה על מעשׂה רע, השבת גמול על רעה שנעשׂתה; **עושר שמור לבעליו לרעתו** – כמות גדולה מאוד של ממון, נכסים, מידע וכדומה עלולים גם להזיק ולפעול לרעת בעליהם: רכושו הרב בארץ ומחוצה לה הוא עושר שמור לבעליו לרעתו כי מתנגדיו ושׂונאיו יכולים להזיק לו בשל פגיעותו; יש שתואר הדוקטור שלו הוא עושר שמור לבעליו לרעתו כי רבים חוששים מלהעסיק אדם כה משׂכיל; **הוֹרַע, הרעה, הֵרֵעַ** – גרם רעה למישהו או למשהו, פגע, הזיק, עָשָׂה לרע או לגרוע יותר, גרם החמרה במצב, בתנאים וכד': הטיפול הרפואי השגוי הרע את מצב החולה; הוא היה אדם ישר והגון, מימיו לא הֵרֵעַ לאיש; **כוח לְהָרֵעַ** – שימוש בחוכמה ובעוצמה למטרות פסולות ולא ראויות: כך הלך המלומד והעמיק את לפיתתו בפוליטיקה האקדמית וצבר עוד כוח להרע; **הורע כוחו** – לא ניתנה לו עדיפות, ניתנה לאחֵר עדיפות על פניו, הורד מדרגתו ומחשיבותו [ההפך: **ייפה כוחו**]: לפי חוקי התורה הורע כוחה של הבת בירושה, אך בימינו אינם תקפים עוד; **מְשׁוּבָּשׁ** – לא תקין, שיש בו תקלה, הפרעה או קלקול, שיש בו פגמים או ליקויים: הכביש משובש, סע לאט ובזהירות; קו הטלפון משובש, איני שומע אותך היטב; **תָּקוּל** – שיש בו תקלה, שאינו פועל או אינו מתפקד בצורה תקינה: הציוד התקול הועבר למעבֶּדֶת השירות; **מוּדָּח, הוּדַּח, הַדָּחָה, הִדִּיחַ** – הסית למעשׂה רע או לא מוסרי, פיתה לדבר עבירה (רווח בצירוף 'הדיח מדרך הישר'): הנאשם ניסה להדיח את העד למסור עדות שקר; **נפסדות, נפסד** – פגום, פסול, מושחת: דעותיו הנפסדות הביאוהו לידי התנהגות נפסדת וגררה אותו לתכנון תוכניות נפסדות; התרענו על נפסדות התוכנית ותבענו את תיקונה; **פִּיגּוּל** – 1. דבר מתועב ומאוס, דבר טמא, דוחה, מעורר גועל; 2. קלקול מכוון של מאכל או משקה והפיכתו לבלתי ראוי למאכל אדם; כוהל מפוגל הוא כוהל שעבר תהליך פיגול כדי שלא ישתו ממנו; **נוהג נפסד** [= **מנהג רע, שיטה פסולה, טיפול לקוי, שירות פגום, שירות נחשל**]; **נָגוּעַ** – שדבק בו משהו שלילי: מעשׂיו נגועים בשיקולים זרים; רבים בארץ נגועים בשׂנאה גזעית ובשׂנאת חינם; **בְּרָרָה** – השארית שנשארה לאחר שהוציאו את הטוב ואת המשובח, וכן: **עָרוּם** – 1. חכם ופיקח, בעל מזימות, בעל תחבולות, תכסיסן, מי שהתנהגותו חריגה בסביבתו החברתית: הבה נטכס עצה כיצד להיפטר מהעשׂבים השוטים בבית ספרנו; 2. חכם לְהָרֵעַ, הנוהג בחוכמה להכשיל אחרים או לסבב עניינים לטובתו הפרטית או לעקוף חוק וכדומה, נוכל: חסיד שוטה ורשע עָרוּם; **התהפך עליו הגלגל, נהפך עליו הגלגל** – נשתנה מזלו לרעה = **אִתרע מזלו**; **לְשון ערוּמים** – דיבור בעורמה, שיש בו רמזי דברים וכוונות מסותרות, דברי חנוּפה ומִרמה שנועדו להשׂיג בעקיפין את המבוקש; **אִתרע מזלו** – היה לו מזל רע, הורע מזלו; **בִּיעוּר חָמֵץ** – סילוק יסודי של דברים שאין עוד צורך בהם ושל דברים שליליים ולא רצויים, טיהור: במחלקה יש לבער את החמץ ולפטר עובדים שבאים לעבודה, אך לא לעבוד בה; **זה נְבֵלָה וזה טְרֵפָה** – [בלשון הדיבור] שניהם פסולים, שניהם כאחד גרועים, איש מהם אינו טוב מחברו: שני המועמדים לתפקיד אינם נראים לי – זה נבלה וזה טרֵפה; **בִּיעוּר חָמֵץ** – סילוק יסודי של דברים שאין עוד צורך בהם ושל דברים שליליים ולא רצויים, טיהור: במחלקה יש לבער את החמץ ולפטר עובדים שבאים לעבודה כדי לנוח; **רוח עיוועים** – מבוכה נפשית, טירוף הדעת: באה עליו מן רוח עיוועים, שיגעון לאו בר־כיבוש; **מְעַט מִן הַמְעַט** – מועט שבמועט, שמץ דבר, משהו: לא טעמתי מהעוגה אלא מעט מן המעט; **קם עליו** – התקיפו, הרע לו; **מְעַוֵּל סְבִיבָה** – מזהם ברשות הרבים; **לקח נקמתו ממנו** – נקם בו; **הכביד ידו על, הכביד את ידו על** – החמיר עם, נהג בקושי עם, החמיר איתו, נהג בו יד קשה, רדה בו: השליט העריץ הכביד את ידו על בני עמו; **ידו ב', הייתה ידו ב'** – 1. היה לו חלק ב, היה מעורב בעניין: כנראה, יד השרים הייתה בתוכנית זו; 2. פגע לרעה ב', עשׂה רעה ל': ידו הייתה במעל, ויד הפלסטינים הייתה בפיצוץ המלון; **פתח פֶּה לַשָּׂטָן** – הזכיר דָּבר רַע שעלוּל לִקְרות ועל ידי כך החיש (כביכול) את בואו; **לקח נקמתו ממנו** – נקם בו; **רַע בְּעֵינֵי** – אינו מוצא חֵן; **עמד לִפְנֵי שוקֶת שבוּרה** – חזר למצב הרע הקודם לאחר הצלחה זמנית או מדומה (לפי אגדת 'הדייג ודג הזהב' שהדג העשיר את העני, אך בסוף גז עושרו של הדייג ושב לעניותו): החברה נקלעה למצב עגום כשעמדו אלפי עובדיה בפני סכנת אובדן פרנסתם, וכשנושיה עמדו לפני שוקת שבורה; **רוע מעלליו** – מעשׂים רעים, התנהגות רעה; **ביקש את רעתו** – התכוון להרע לו ולהתנכל לו, זמם להזיק לזולתו: הנאשם לא הוקף במעגל של בני אדם אשר ביקשו את רעתו, והוא העיד כי לאחר האירוע הוא נמלט מהחַניון שבו התרחשה הקטטה; **הפקת זממו, הפיק את זממו** – ביצע את מחשבתו הרעה, את מזימתו, את מחשבתו הזדונית והמרושעת; **דחה אבן אחר הנופל** – הוסיף רעה על צרותיו של אדם השרוי בצרה: אינו הוגן לגרש את אחי מביתי בשעת גירושיו ולדחות אבן אחר הנופל; **צדיק ורע לו, רשע וטוב לו** – ביטוי המביע שהטובים סובלים והרעים מצליחים וּמְשַׂגְשְׂגִים, היינו אין העולם מתנהל לפי העיקרון של שׂכר לטוב ועונש לרע: בעיית היסוד של 'צדיק ורע לו, רשע וטוב לו' עומדת בעינה גם במקום העבודה; **על כָּל צָרה שֶׁלֹּא תָבוא** – על כל מִקרֶה רע שעלוּל להתרחש; **העִנְיָנִים יגֵעים** – העניינים מסובכים, מצב הדברים אינו טוב; **נָפלו פָּנָיו** – 1. נראה רע (עצוב או חולה), נהיה רזה וכָחוּש; 2. התרגז, היה סר וזועף; **כְּתוֹבֶת על הקיר** – סימן רע לַבָּאות, התרעה כי מצב חמור ממשמש ובא; **כאפרוח בתוך ביצה** – משל למי שהוא מוגבל ביותר; **פרי בְּאוּשים** – כינוי לתוצר קלוקל, לתוצאה רעה (בעיקר בתחום החינוך, המדיניות וכד'): לצערנו, מתברר שגם מוסד מפואר וידוע עלול להצמיח מתוכו פירות באושים המעוררים שאט נפש; **פָּשַׁט את העור, פָּשַׁט את עורו** – גבה מחיר מוּפקָע תמורת סחורתו, ניצֵל אותו על ידי הפקעת מחירים, בעיקר כאשר אין תחליף הולם למצרך או לשירות המוצע: הנושה פשט את עורו של עורך הדין פשט את עורם של בני הזוג המתגרשים, והותירם חסרי כול; **מיטת סדום** – מקום או מצב צר ודחוק שאין בו לאדם היכולת לפעול בחופשיות: התפטרתי מתפקידי כי חשתי שאני במיטת סדום – תקציב המדור קוצץ, וסמכויות לא אצלו לי; **רַע עַיִן, צַר עַיִן** – קנאי, שעינו צרה בזולתו, קמצן, רע לב, מי שאינו רוצה לראות בטובתם של אחרים: הוא אדם רע וצר עין ולעולם אין פיו וכיסו שווים; **צָרוּת עַיִן** – קנאה, חוסר יכולת או רצון להכיר או להודות בהישׂג או ביתרון של אחרים: השׂחקנית הוותיקה הביטה בצרות עין ובחשש על הצלחתה המטאורית של הכוכבת הצעירה; **מטוּבוֹ לא טוב לי, ומרעתו רע לי** – אני מקבל רק את החֵלק הרע שהוא יכול להעניק: מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי; **בְּתַכלית** – בהחלט, לחלוטין, לגמרי, באופן מוחלט: בעניין זה שתי גישות עקרוניות שונות בתכלית; עמדתך מנוגדת בתכלית לעמדתי; **בתכלית ה־** – במידה מרבית של, במרב ה־: אבאר את דברי בתכלית הקיצור; העניין פשוט בתכלית הפשטות; בכוחו של הדימוי לקרב שני דברים הרחוקים זה מזה בתכלית הריחוק; **גרוע בְּתַכלית** – רע לַחלוּטין, רע לגמרי: דעותיהם להשׂגת המשרה גרועות בתכלית; **לבור את התבן מן הבר** – לסלק את מה שאינו רצוי: לא קל לבור את התבן מן הבר; **אי־אפשר לָבָּר בלא תבן, אין טוב בלי רע, מה לתבן את הבר?** – מה לפסולת אצל דבר טוב ומשובח, פגמים מצויים גם בדבר הטוב, אין טוב בלי רע (≠ אין רע שאין בו טוב), כלומר בכל חיוב יש גם שלילה, אין טוב מוחלט: אף שבספר יש מאמרים מעניינים ומועילים,

מדוע הוכנסו בו גם כמה מאמרים שדופי תוכן, מה לתבן את הבר? **אין אור בלא צל, ואין צל בלא אור** – אין טוב בלא רע, ואין רע בלי טוב; **אין קמח בלי סובין** – אין טוב בלי רע; **אליה וקוצים בה** – משהו טוב, ובו פגמים אחדים; **פגיעתו רעה** – מי שמזיק לאדם ולסביבתו על הרוב בזדון, מעוול, משחיתן: נער זה ממעשׂיו ניכר שפגיעתו רעה, ומהוריו הבַנו שגם הם אובדי עצות; חֵירֵש שוטה וקטן פגיעתם רעה; **עשׂבים שוֹטים, עשׂבים רַעִים, עֵשֶׂב שוטֶה** – אדם שהתנהגותו חריגה בסביבתו החברתית, תופעות שליליות או גורמים שליליים שרצוי לשרשם ולהיפטר מהם: אנו תקווה כי האחראים יצליחו לנכש את העשׂבים השוטים שנתגלו במערכת; **איסור לשון הרע** – איסור לפרסם פרסום העלול להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשׂותו מטרה לשׂנאה, **לבוז או ללעג** [לרבות לבזות אדם בשל מעשׂים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו; לפגוע באדם במשׂרתו, לבזות אדם בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, גילו, מינו, נטייתו המינית או מוגבלותו לקות גופנית, נפשית או שׂכלית, לרבות הכרנית, קבועה או זמנית]; **בָּחַר בְּרַע בְּמיעוּטו, תפס את הרע במיעוטו** – בחר ברע פחות מכמה אפשרויות גרועות או לא נעימות, בחר ברעה הקטנה ביותר; **פרא לימוד מדבר** – חסר תרבות; **אין רע שאין בו טוב** – אין רע מוחלט, ניתן למצוא משהו טוב גם ברע; **סָר מֵרַע** – כינוי לאדם צדיק וישר, התרחק מדרך רעה, הקפיד שלא לחטוא: וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע; סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה־טוֹב; **ניצחו אֶרְאֶלִים את המצוקים** –הטוב גבר על הרע; **הוציא מתוק מעז, מֵעַז יצא מתוק** – מדבר רע יצא דבר טוב, מצב עניינים גרוע הוביל בסופו של דבר לתוצאה חיובית: הוצאת הספר לאור אומנם התעכבה, אך מעז יצא מתוק, שכן הספקנו לכלול בו את כל החידושים האחרונים; **סר מן הדרך, הָלַךְ בדרך נלוזה, נלוז, שִׁיֵּרֵךְ דרכיו, השחית את דרכו** – סטה מן הדרך הישרה, חטא רבות, הידרדר מאוד מבחינה מוסרית: כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ; **יבוא יומו** – יגיע זמן התגמול על מעשׂיו הרעים; **רַב־מזימה** – בעל מזימות רבות: איש רב־מזימות וחסר רחמים השתלט על אחוזת בית אבותיו של רעי, ורעי נאלץ להתגורר בעוני ובחוסר כול במצודה המטה לנפול על צוק; **ראה את פלוני בקלקולו, ראה אותו בקלקולו** – ראה אותו בשעת שעסק בפשיעתו, היה עד לכישלונו; **עָרוּם כּנָחָשׁ** –תואר לערמומי, חכם להָרֵעַ, ערמומי, שמזימתו רעה, היודע לחבל תחבולות מחוכמות שמטרתן להכשיל: שנים והפיץ דעות קדומות נגד אתיופים ונגד נשים, ובהיותו ערום כנחש, מכר את נפשו ואת ערכיו לשׂטן; **עָרוּם כּשוּעָל** – משל למישהו ערום ובעל מזימות; **מטריחן** – טרחן, טרדן: קצתי מפני הטרחנים שמטרידים דעתי; **העביר את רוע הגזֵרה** – ביטל את הגזרה הרעה, הביא לידי ביטולה של הגזֵרה הרעה: ישבנו על המדוכה כיצד להעביר את רוע הגזרה של עוד שירות מילואים השנה; **בקדרה שבישל, בה נתבשל** – מה שזמם לעשׂות לאחרים, נעשׂה לו; **עלובה היא העיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה** – אוי לדבר שיוצרו מגנה אותו: אוי למאגר הביומטרי שהרשות המנַהלת אותו מעידה עליה, שהפרוץ בו רב על העומד, כעיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה; **הוציא דיבָּתו רָעה** – דיבר בגנותו, סיפר עליו רעות; **הבאיש ריחו בעינֵי, הבאיש את ריחו בעיני** – השמיצו והשׂניאו על אחרים, הוציא עליו דיבה, דיבר בגנותו, המאיס אותו על, השׂניא אותו על, הוציא שם רע על מישהו, הוציא לעז על: שכנים רכלנים הבאישו את ריחה בעיני חבריה, כאילו היא נערה קלת דעת; **הִיכָּבֵד ושֵׁב בביתך, ולמה תתגרה ברעה ונפַלת**; **אנדרלמוסיה באה לעולם והורגת טובים ורעים**; **התמכר לעשׂות רע**; **משל לאדם המהלך בדרך באישון לילה ומתיירא מן הקוצים, מן הפחתים ומן הברקנים, מֵחָיָה רעה ומן הלסטים, ואינו יודע באיזו דרך מהלך**; **גמל רעה לעושׂה טובה**; **המַרבה שׂיחה עם . . . גורם רעה לעצמו ובוטל מהעבודה**; **פגשתי אדם מקולקל, עכור אופי ובעל מצפון גמיש, שהרוע ניבט מעיניו ומאישיותו המפוקפקת**; **נועם המידות יציל בעליו מן הצרות, ורוע המידות מפילו במהמורות**; **איך ניהנה מן העידית, בלא הזיבורית**; **שַׁיִת ושָׁמִיר גידולם מהיר**; **עשׂבים שוטים וגידולי פרא צומחים מאליהם**; **הוי האומרים ל'רע' 'טוב', ול'טוב' 'רע'**; **אין קץ לימי הרעה**; **מיליוני יהודים היו דרוסים ורמוסים ברגליהם של שקצי בני אדם**; **מַזָּל רַע חוסר הצלחה**; **לא תהיה אחרי רבים לרעות**; **בַּעַר את הרע מקרבנו**; **בער את הקוצים ואת החוחים מחיינו**; **נתפשטו נגעי הזמן**; **בצוק העיתים נתעוותו הדורות ונתקלקלו המעשׂים, ואין אמונים בבני אדם**; **חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה**; **נצור לשונך מרע ושׂפתיך מדבר מרמה**; **את הטוב נקבל ואת הרע לא נקבל? לא אירא רע כי אתה עימדי**; **דובר שלום עם רֵעיו, ורעה בלבבו**; **סולת מוּעֶטֶת ופסולת מְרוּבָּה**; **נפש אפלה מן הדיוטה התחתונה של המין האנושי**; **רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות ליבו רק רע כל היום** < אכזריות! אלימות! גנבה! העלבה! התנהגות! זמם! רשע! שחיתות!

רחמים!

חמלה, רחמנות, רַחֲמִים – 1. תחושת צער וכאב לב על סבלו של אדם הנתון במצוקה גדולה והזקוק לעזרה, לחמלה ולרגש חם (כגון חולה קשה, דר רחוב, בעל מוגבלות, עני מרוד) ורצון לעזור לו מתוך חמלה ומעשׂה חסד: תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ; חשתי רחמים לעיוור חסר האונים ועזרתי לו לעבור את הכביש; המבקש רחמים על חברו, נענֶה תחילה; 2. חֶמלה, סובלנות או יחס סלחני ומֵקֵל כלפי מישהו שיש בך הכוח להזיק לו או סמכות להענישו, בעיקר עבריין או אדם הכפוף לך: אף שנמצא אשם בעוון רצח, רשאי לבקש חנינה [ביטוי משפטי לרגש הרחמים] מהוצאה להורג; **רַחֲמֵי שָׁמַיִם** – רחמי אלוהים, עזרת האל: ציפיתי לרחמי שמיים שיעלה בידי לחזור מן המלחמה לעירי ולביתי; **מִידַּת הרַחֲמים** – ראיית הדברים מתוך רגש חמלה ורַחמָנוּת: למרות כעסי נהגתי בילדיי במידת הרחמים; **התעוררו רחמיו** – חמל על מישהו לאחר שנכח בסבלו, נכמרו רחמיו, נתגלגלו רחמיו; **התמלא רחמים** – נתקף רגש עז של חמלה: כשראה המלך את כל גופו של שַׂר הצבא המלא בכוויות ובצלקות – התמלא עליו רחמים וחנן אותו; **נִתגַלגְלוּ רַחֲמָיו**– ריחם, נתעוררו רחמיו: נתגלגלו רחמיה על העני והזמינה אותו לסעוד בביתה; **שורת הרחמים** – יחס של התחשבות וחמלה העומד נגד תוקף החוק, בהנגדה ל'שורת הדין'; **רחמנים בני רחמנים** – כינוי מליצי ליהודים רחמנים [לרוב כמילת קריאה]: ישׂראל רחמנים בני רחמנים הם, יהודים רחמנים בני רחמנים, התניחו לי להישׂרף על קידוש השם? **רחמים עצמיים** – מחשבות של אדם שחייו קשים ורעים, והוא חש מרירות, שליליות, חוסר סיפוק וטינה: הסבל של רחמים עצמיים, הוא מגיפה תרבותית הנמצאת בכל פינה; **מִידַּת הרַחֲמים** – ראיית הדברים מתוך רגש חמלה ורַחמָנוּת, ולא כנדרש בחוק; **נתמלא רחמים עליו** – נתעוררו רחמיו עליו; **שָׁאַל רחמים, נִכמְרוּ רַחֲמָיו על פלוני** – ריחֵם, חס, חמל על פלוני, הציף את ליבו רגש חם: נכמרו רחמי האם על ילדיה שאין ידה משׂגת לקנות להם כמה צעצועים; **המו רחמיו על** – נתעוררו רחמיו: על גרי הצדק יהמו נא רחמיך; **כָּבַש רחמיו מן** – מנע רחמיו, לא ריחם: כיצד אתה יכול לכבוש רחמיך מאחיך היהודי? **כָּבְשׁוּ רחמיו את כעסו** – רגש החמלה גבר על רכש הכעס; **שִׁיחֵת רחמיו** – התאכזר, לא ידע רחמים; **אין רחמים בדין, ייקוב הדין את ההר** – החוק עומד מעל לכול, ואין להקֵל בנסיבות מיוחדות או להמתיק את הדין מתוך רחמנות על רשע: לטענת המשפחה, מדובר במעשׂה אונס־אכזרי, ואין מקום לחמלה אלא ייקוב הדין את ההר; **רחמנות עליו** – מצבו קשה והוא אומלל מאוד; **לב רַחוּם** – רחמן, בעל רחמים: הוא היה בעל לב רחום וחנון; **שַׁעַר הרַחמים** – כינוי לשער סתום בחומת ירושלים, שעתיד להיפתח עם בוא המשיח שיעבור דרכו: שערי הרחמים טרם נפתחו לתפילת החולה האנוש; **זיק של רחמים** – ניצוץ של רחמים, שביב של רחמים: הכולסטרול פועל כטרוריסט שנכנס לאוטובוס כשחומר נפץ עליו בלי שמץ של בושה ובוודאי שללא זיק של רחמים, וחומר שומני זה עלול לגרום לטרשת עורקים; **שעַת רַחמים** – שעה רצון מלפני האלוהים, יום של חשבון נפש והסקת מסקנות, זמן לחמלה ולתמיכה בחלשׂים; **לפנים משורת הדין, מידת הרחמים** – התנהגות לפנים משורת הדין, מתן מקום לרגש הרחמים בדין [ההפך – **מידת הדין**]: הנאשם הביע חרטה עמוקה על מעשׂהו וביקש מבית המשפט לנהוג בו במידת הרחמים; **ריחם על** – 1. הרגיש רחמים כלפיו, חש צער וכאב על סבלו, וכן – ביקש רחמים, **הָמוּ מֵעָיו למישהו, השתתף בצער הזולת או בסבלו, חָמַל, חָס, חָסָה עֵינוֹ עָלָיו, נִכמַר לִיבּוֹ, נִכמְרוּ רַחֲמָיו על מישהו, נתן לו רחמים**: אני מאוד מרחם עליו, הלוואי שיכולתי להועיל לו במשהו בתקופה הקשה הזו; 2. מחל, ויתר על עונש קשה מתוך רחמים: יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ; **המקום ירחם עליכם** – לשון תפילה או ברכה לנזקקים: המקום ירחם עליך ועל חולי ישׂראל; **מן השמיים ירחֵמו**– ביטוי המביע אמונה בעזרת האל: אל דאגה, לא נישאר רעבים ללחם, מן השמיים ירחמו! **כרחם אב על בנים** – בחמלה גדולה ובלתי מסויגת; **זקוק לרחמי שמיים** – מצבו קשה, לא נראה שמשהו יפתור את מצוקותיו; **חנינה, חָנַן, חמלה, חָמַל** – רחמים, רגש של אהדה ורצון לעזור לזולת בצרתו, השתתפות בסבל, המלווה לרוב ברצון להקל על האחר או להפחית מסבלו וטוב־לב מיוחד כלפיו: חֶמלתךְ שחמלת עלינו לא נשכח; **הֲכָלָה, הֵכִיל** – הֶראָה יכולת רגשית לקבל ולשׂאת את רִגשותיו של האחר, גילה אֶמפַּתְיָה והזדהה עם האחר: לדעתה, יכולת ההכלה של ההורה ומודעותו למצבי מצוקה של הילד הן תנאי הכרחי ליכולתו לעזור לו; **אֶמפַּתְיָה** – מוּדעוּת אובייקטיבית והבנה אינטלקטואלית ורגשית למחשבות, לרגשות ולהתנהגות של אדם אחר מנקודת ראוּתו, אפילו כאלה שמצערים ומטרידים. אמפתיה מדגישה הבנה, ואילו סימפתיה מדגישה שיתוף ברגשות ובחוויות. אמפתיה אינה כרוכה בהניעה לסייע אם כי היא עלולה להפוך לאהדה שעשׂויה לגרום לפעולה; **נכמר ליבו** – הציפו אותו רִגשות צער, רחמים, ערגה וכד'; **נתרכך ליבו** – נתעורר לחמלה; **אימֵץ את לבָבו** – הִכביד את ליבו, הִקשה את ליבו לבלתי רחם, התנהג בקשיחות ובחוסר פשרנות: לא תְאַמֵּץ את לבבךָ ולא תקפוץ את יָדְךָ מֵאחיךָ הָאֶביון; **הכריעו לכף זכות, דן אותו לכף זכות** – פירש את מעשׂיו באופן חיובי (אף כי לכאורה הם אינם נראים כך), לא חשד בו בכוונות רעות, ביקש להצדיקו, חיפשׂ סיבות מקילות למעשׂיו: הווי דן את כל האדם לכף זכות;

כַּף זכות – צד זכות, הכרעה לטובת מישהו: והווי דן את כל האדם לכף זכות; אהבת חסד – עשיית מעשים טובים, כגון סיוע לנזקקים, מתוך נדיבות לב; חָסָה עֵינו על – ריחם עליו, היה לו צר עליו: ועינכם אל תחוס על כליכם; מכמיר לב – נוגע ללב, מעורר, הזדהות, עצב: יש משהו מכמיר לב במסע האישי הקשה של המחבר אל מחוזות ילדותו; מלאך טוב ומיטיב – אדם טוב לב הניכר במעשיו המועילים לזולת: איש זה מלאך כי הוא ניחן בטוב לב מיוחד וכל לבו נתון לעזור לזולת; בסופו של הסיפור היה מלאך טוב ומיטיב: הציל את התינוק ממוות ושיפר את חיי הוריו; השתתף בצערו – הצטער איתו, הביע הזדהות עם כאבו, הזדהה עם יגונו: אנו משתתפים בצערך על מות אביך; טוֹב עַיִן – נְדִיב לב הרוצה בכל לב באושרם של אחרים; טוֹב לֵב – יחס של חיבה לזולת, נטייה לעזור לאחרים, תכונתו של אדם טוב לב: חיוך של טוּב לב היה נסוך תמיד על פניו; טוֹב לֵב – 1. בעל לב רחום, נוח להשתתף בצער אחרים ולעזור להם, רוצֶה בטובת הזוּלַת, אדיב, רחמן: האחות הייתה טובת לב ובעלת נפש מיטיבה; 2. שׂמח, עליז: יצאתי מן המסיבה שׂמח וטוב לב; כטוב ליבו ביין – בהיותו שמח; חומר הדין, מידת הדין – שורת הדין, התנהגות לפי צו הצדק המוחלט: השׂטן מרקד בקרבתו, ומידת הדין מתוחה סמוך לו; ייקוב הדין את ההר – יש לנהוג לפי חומרת הדין, אין רחמים בדין, חוק הוא ולא יעבור: הרוצח היפני בנתב"ג, שרצח עשׂרות נוסעים תמימים, גזר דינו היה צריך להיות ייקוב הדין את ההר; נפלה תחינתו לפני – הגיעה בקשתו אל, היה מי שהקשיב לו: נפלה תחינתה של הנאשמת על אוזניו הקשובות של השופט, והוא זיכה אותה מכל אשמה; הפיל תחנוניו, הפיל תחינתו לפני – התחנן בפניו: כִּי לֹא עַל צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ; מַפִּיל אֲנִי תְחִנָּתִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי הֲשִׁיבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן לָמוּת שָׁם; ליבו נכמר – תחושות חמלה והזדהות עם כאב הזולת: ליבו נכמר כשראה את אימו הולכת הצידה ובוכה; שיטח כפיו, שיטח ידיו, שיטח את ידיו – פשט את ידיו לאות תחינה ובקשה: כבר לא נותר בה כוח אפילו לשטח את כפיה בתחינה; נהפך עליו ליבו – 1. התעוררו רחמיו; 2. התחרט שינה דעתו; שָׁפַךְ את לבבו, התחנן על נפשו – ביקש כדי לעורר רחמים, הפיל את תחינתו לפני: האיש התחנן על נפשו שידונו אותו לכף זכות; העביר את רוע הגזֵרה – הֵסיר, ביטל, סילק: ישבנו על המדוכה כיצד להעביר את רוע הגזרה של עוד שירות מילואים נוסף השנה; כָּאַב את כאבו של – השתתף בצערו, הזדהה עם צערו: רבים כואבים את כאבם של העולים החדשים שאין להם פרנסה וקורת גג מעל לראשם; ביקש על נפשו– התחנן על חייו, ביקש רחמים, התחנן, התפלל: המן עמד לבקש על נפשו מאסתר המלכה כשראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך; שורת הדין – המצב החוקי, הצדק המוחלט, הנוהג לפי הדין ולפי החוק: לפי שורת הדין יש להשעותו מעבודתו בשל הטרדה מינית; במקל נועם – נהיגה ביד רכה וסלחנית, שליטה במידת הרחמים: היא מושלת על כל מועסקיה במקל נועם, והישׂגיה אינם פחותים מזה שרדה בהם קודם; המקום ירחם עליך בתוך חולי ישׂראל – ברכה שאומרים לחולה; הפיל תחינתו לפני, שָׁפַךְ את לבבו, חילה פניו, חילה את פָּנָיו – ביקש דבר מה מפלוני, התחנן לפניו, ביקש רחמים ממנו, ביקש לשכך את כעסו: כמה פעמים חיליתי פניך שתסלח לי אך הפעם, ועמדת מנגד; לב רך– 1. נוח להיכנע לדעת אחרים, צַיְיתָן, אופי חלש הניכר בוותרנות ובאי־עמידה של אדם על דעתו, רגישות ורגשנות יתר: אדם בעל לב רך כמותו אינו יכול להיות מפקד; 2. רחמן ורגשן: התינוק כאימו היה ליבו לב רך ונשבר למראה דמעות אימו; לֵב בָּשָׂר – לֵב רגיש, רַכּוּת, רַחמנות: וְנָתַתִּי לכם לֵב בָּשָׂר; לֵב זָהָב – טוּב לב, יחס רַחוּם ומסירות לאחרים: יש לו לֵב זָהָב, הוא תמיד עוזר לבני אדם במצוקה מפליגה; לב חם – רגישות אוהדת כלפי הזולת, לבביות; מאה ימי חסד – מאה הימים הראשונים שבהם נמנעים מלמתוח ביקורת או מלתקוף תפקודם של אדם או גוף ציבורי (בעיקר ממשלתי) ומתנהגים אליהם בפרק זמן זה במידה של 'חסד'; שעת רצון, עת רצון – זמן נוח וכשר, שעַת כּוֹשֶׁר שתתקיים משאלה או תפילה: חיכיתי לעת רצון אצלו להביע את משאלותיי באוזניו; זו שעת רצון היסטורית ליישוב הסכסוך עם שכנינו, ואל לנו להחמיץ אותה; רך לב, רַכּוּת לֵב – 1. פחדנות, מורך לב, חוסר אומץ: כל הירא ורך הלבב ישוב לביתו: הוא לא ברח ממנה מפני רכות ליבו אלא שלא רצה לפגוע בה; 2. רחמנות: בזכות רכות ליבו התקבלתי לעבודה; מָשַׁךְ אליו חסד, נָטָה אליו חסד, נָטָה חסד ל, – התנהג עימו בידידות, במסירות ובחיבה, התנהג ברוך וברחמים, פעל באופן מתחשב ובכוונה טובה: ארתחשסתא נטה חסד לעזרא ולנחמיה ואִפשֵׁר את מסעותיהם לירושלים; אני נוטה חסד לרעי שסייע לי בשעותיי הקשות; רַךְ כַּקָּנֶה – משל לאדם נוח, ותרן, בעל אופי נוח, עניו: לעולם יהֵא אָדָם רַךְ כַּקָּנֶה ואַל יהֵא קשה כָּאֶרֶז; הוא רך כקנה ולכן הוא חביב על הבריות; נוהַג בסלחנות ובמידת הרחמים, כלומר פחות ממה שהדין מחייב; חמלה אמיתית אינה רק תגובה רגשית, אלא התחייבות ברורה, המבוססת על היגיון; החמלה כמצב תודעה הכולל היבטים של יצרים בסיסיים, רגשיים, הכרתיים, ולעתים גם דחף לפעולה עבור הזולת; את החמלה אי־אפשר לתאר כחוויה, כרגש או כהכרה משום שהיא כולם גם יחד, ומשום שכל אלו, או לפחות חלקם, מופיעים ברזמנית, ללא סידור מדרגי וללא קשר סיבתי הכרחי בין הרכיבים; היה בעל מבט מתוק וחמלני ובעל מידות אנושיות נדירות; בכיתי לקשה יום, עגמה נפשי לאביון; חסד ורחמים עשׂו איש את אחיו; יודע צדיק נפש בהמתו; אם רעב שׂונאך, האכילהו לכם, ואם הוא צמא השקהו מים; היא הייתה חדורה רגשי אנושיות עמוקים; מידת הרחמים גברה על מידת הדין; זיק של רחמים התעורר בליבו, ומידת הדין נתרככה קצת; כבשו רחמיו את כעסו; ליבו התרכך, והראה יותר מזיק של רחמים; כל המבקש רחמים על חברו, הוא נענֶה תחילה; בקשתו ברוח חן ותחנונים סייעה לו לקבל את מבוקשו, נוסף על המבט המתוק והחמלני ועל מידת מה של התנהגות אנושית כלפיו; כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו; המרחם על אכזרים, סופו שמתאכזר לרחמנים; נתעוררו רגשי רחמים עליה כי היה חדור רגשי אנושיות עמוקים; החס על הרע מקפח את הטוב; הרחמנות היא הסמל האמיתי של האצילות; על הדין אין העולם יכול להתקיים אפילו שעה אחת. העולם צריך רחמים; המבקש רחמים על חברו, נענה תחילה; אֶפְּלָה נָּא בְּיַד יְהוָה, כִּי רַבִּים רַחֲמָיו מְאֹד, וּבְיַד אָדָם, אַל אֶפֹּל

> אהבה! אכזריות! חסד! רגש! רעוּת!

ריח!

ריח טוב או ניטרלי. ריחנות, ריחני, ריח – 1. תחושה נעימה או לא־נעימה שנקלטת באף, בעיקר עקב הקִרבה לחומרים מסוימים: ריחות טובים עולים מהמטבח; האילנות הפיחו ריח של טל; 2. אחד מאופני החישה של אדם או של בעל חיים, המתבצע באמצעות האף, חוש הריח; 3. מעט, שמץ, קורטוב; סימן או רמז למשהו, בייחוד למשהו שלילי או מאיים, עקבות או רושם שמשהו משאיר: מהעסקה נודף ריח של שחיתות; ריחניות, רֵיחָנוּת – הפצת ריח, שפע ריחות, תכונת הדבר שמפיץ ריח: אני אוהב את ריחנות האדמה אחר הגשם ואת ריחנות השוק, שהיא מעין תערובת של תבלינים ושאר ירקות; חוש הריח – היכולת או הכושר לקלוט ריחות באמצעות העצבים הקבועים בקרום הרירי של האף [חדות חוש הריח של הכלבים מפותח במיוחד בזכות מִספר עצום של תאי עָצָב עשׂירים בקולטני ריח באף, היינו למרבית הכלבים בין 125 מיליון ל־220 מיליון קולטני ריח, ולגזעים מסוימים – עד ל־300 מיליון לעומת כ־5 מיליון בבני אדם]; תַּתְרָן – 1. חסר חוש הריח; 2. נעדר חוש הבחנה; תַּתְרָנוּת – 1. אובדן חוש הריח בצורה מלאה או חלקית, קבועה או זמנית. תתרנות ניכרת בחוסר יכולת לחוש ריחות מסוימים או אובדן מוחלט של חוש הריח; 2. הֵיעדר חוש הבחנה בין דברים: תתרנות פוליטית, תתרנות בענייני אומנות, ביטחון, לשון תקנית; אטוּם אַף – תַּתְרָן, לקוי בחוש הריח; הִיפֶּרוֹסמִיָּה (hyperosmia) – רגישות מוגברת וחריגה לריחות, הנגרם מסף ריח נמוך יותר להם ומטעמים גנטיים, הורמונליים וסביבתיים; הרחה, הֵרִיחַ – 1. הפיץ או הִדיף ריח, נתן ריח: המרק מריח נפלא ומעורר תיאבון; בגדיה מריחים ריח בשׂמים; 2. הרגיש שדבר מה מתקרב, חש שיתרחשו פעולה או אירוע מסוימים: הריח מלחמה שהיא קרבה ובאה; הריח צרות – חש שמשהו רע עתיד לקרות; הריח אש – חש בפעולות קרב: הרחתי אש דיי במבצע האחרון; הריח סכנה – הרגיש או הורגש סימן להתרחשות וכד׳: הרמטכ"ל אמר: 'אני מריח סכנת מלחמה'; הריח ריח אבק שׂרֵפה – השתתף במלחמה, נמצא בפעולות קרב: הטנק הזה כבר הריח ריח אבק שׂרֵפה; בלי טעם ובלי ריח – תפל, ללא ייחוד או אופי משלו, משעמם, חסר ערך, ריק מתוכן: הנאום היה בלי טעם ובלי ריח, ורבים עזבו את האולם באמצע הדברים; נתן ריח – הקנה ריח, הפיץ ריח באוויר: הוורדים נתנו ריחם; פָּג רֵיחוֹ – ניטל ריחו, התנדף ריחו, התפוגג ריחו, חדל למצוא חן ולהשׂביע רצון; על טַעַם ורֵיחַ אֵין להִתוַוכֵּחַ – יחס האדם אישי לחלוטין בנושׂאי טעם וריח, ואין לקבוע מסמרות בנוגע להם; ; נִיחוֹחִי, נִיחוֹחַ – ריח נעים וטוב, ריח עָרֵב: מן הפרדס עולה ניחוח הפריחה של עצי הֶהדר; רֵיחַ ניחוחַ – רֵיחַ נעים מאוד, ריח הגורם נחת רוח: איזה ריח ניחוח, אתה אופה עוגה; אֵין לו טַעַם ואֵין לו רֵיחַ – הוא נטול ערך, אינו הגיוני, אינו עומד בפני הביקורת: הצעה או החלטה שאינה בת מימוש, אין לה טעם ואין לה ריח; סף ריח – הריכוז המינימלי של חומר שבו רוב הנבדקים יכולים לזהות ולזהות את הריח האופייני של חומר; רחרוח, רִחרֵחַ – 1. הריח בחוזקה כדי לחוש, הריח היטב: הכלבה מרחרחת את האורחים; 2. הריח בכוונה לבדוק או למצוא: הכלבים מרחרחים את עקבות הפושע; 3. התעניין בעסקי האחרים מתוך סקרנות או רצון לגלות סודות: הסוחר מרחרח בחנויות השכנות כדי לברר מה מצבן; צמחי בושׂם – צמחים שמִן השְׂרף ומן השמנים שלהם מפיקים בשׂמים: המור והלבונה הם בין צמחי הבושׂם הנזכרים במקרא; ריחניות, רֵיחָנוּת – תכונת הדבר שמפיץ ריח, הפצת ריח [סִפרוּתי]: ריחנות האדמה אחרי הגשם; הדפת ריח, הִדִיף ריח – הפיץ ריח; נדיפת ריח, נָדַף ריח – 1. התפשט הריח: ריח הקפה נודף מסוף הבית ועד סופו; ומן הביוב נדף ריח רע; 2. סימן או רמז למשהו, בייחוד משהו לא כשר, שלילי או מאיים, עקבות או רושם שמשהו משאיר: מהעסקה נודף ריח של שחיתות; ריח

סכנה נדף באפי; טַבַּק רִיחָה, טבק הרחה – אבקת עלי טבק מיובשים וטחונים, המעורבים בבשׂמים למיניהם, וריחם החריף משמש לגירוי עצבי האף לשם עיטוש כשמריחים בהם; חסר ריח – שאין לו ריח או פג ריחו; חוש הריח – חוש המאפשר להבחין בכימיקלים נדיפים באוויר. לחוש הריח פונקציות רבות, כולל זיהוי מזונות רצויים, סכנות ופֵרומונים, והוא ממלא תפקיד בטעם. החוש קיים בקרב בעלי חיים שחיים ביבשה ובמים: חוש הריח של הכלב חזק פי 44 מחוש הריח של האדם; פֵּרוֹמוֹן – כימיקל נדיף שיצור חי מפריש כדי להשפיע על ההתנהגות החברתית או המינית של פרטים בני אותו המין: פרומוני מין מושכים זכרים ונקבות זה לזה לצורכי הפריה והִתרבות; בָּזִילִיקוּם > רֵיחָן – 1. צמח ריחני ותבלין עשׂבוני ממשפחת השׂפתניים, שעליו הריחניים משמשים לתיבול מזון; 2. בושׂם, צמח מפיץ ריח: השׂקים מלאים בשׂמים וריחנים טובים; ריח גוף – הריח הטבעי של גוף האדם: הוא אוהב את ריח הגוף הטבעי שלה ומעדיף שלא תשתמש בבושׂם; לוגו ריח > חתימת ריח מותגית – ניחוח ייחודי הנבנה עבור כל מותג באופן ספציפי כדי שיישאר חקוק בזיכרון הצרכן כסימן היכר נוסף של המותג; מיתוג ריח – השימוש בריח כדי לחזק את זהות המותג ואת זהותו [מיתוג ריח הופך במהירות לכלי להעברת תחושות וזיכרונות נעימים לצרכנים אגב חיזוק ממשי של זיכרון המותג; יכולות אלו מושׂגות בעיקר בגלל תכונת 'זיכרון הריח' החזקה של בני האדם, ובגלל היות הריח חוש בסיסי המפעיל רגשות חזקים]; כמריח באתרוג – המריח נהנה, והאתרוג אינו חסר, זה נהנה וזה לא חסר: לפרקים הרשה לי ללון בדירתו כששהה מחוץ לעיר, כמריח באתרוג, אני נהנה והוא לא חסר; אין בו לא טעם ולא ריח – אין בו כל שׂכל ודעת, אין לו כל יסוד הגיוני; פג ריחו, ניטל ריחו – הוא חסר ריח; ריח של קהווה מפעפע בבית – ריח קפה התפשט מסוף הבית ועד סופו; קְטוֹרֶת – חומר אורגני (או תערובת חומרים) המפיץ ריח נעים בעת בעירתו ולעיתים אף ללא בעירה; לבונה – שְׂרָף ריחני המופק מהעצים מסוג 'לבונה' המשמש להעלאת קטורת; ניחוח – ריח נעים וטוב, ריח עָרֵב: מפרדס התפוזים עולה ניחוח הפריחה של עצי ההדר; בּוֹשֶׂם – שם כולל לכל נוזל, משחה או שמן אתרי המפיץ ריח נעים. הבושׂם מתומצת בתעשׂייה לכדי נוזל, והוא מוזלף על העור כחלק מתהליך התקשטות, וגם נוהגים להתיזו בחלל פתוח או על בגדים, על שטיחים ועל וילונות, ובעיקר – למניעת ריחות לא נעימים; בישׂוּם, בישׂם – 1. התיז בושׂם, פיזר בושׂם, זילף בושׂם: הנערה בישׂמה את צווארה ואת פרקי ידיה והריחה ריח עדין ונעים; 2. העניק למשהו ריח טוב ונעים: הוורדים בישׂמו את חלל האוויר בגינה; 3. הִנעים את הזמן: הרב בישׂם את שולחננו בריח תורה; האורח נתבקש לבשׂם את הכינוס מאור תורתו; מְבוּשָׂם – 1. שהזליפו עליו טיפות בושׂם וריחו נעים: היא שלחה לאהובה מכתבים מבושׂמים; 2. מונעם, שניתן לו טעם טוב ומיוחד: גדולה הרעות שנפלה בה אהבה עזה, חריפה ומבושׂמת כחודש האביב; הוא שלח לה ערמת מכתבים מבושׂמים במתק סגנונו; הִתבַּשְׂמוּת, הִתבַּשֵׂם – ספג את האווירה המיוחדת או את הנעימות של משהו, נהנה: רבים באים לירושלים להתבשׂם מיופייה ומקדושתה לשלוש הדתות ומברכת הכוהנים ליד הכותל; מַרסֵס – מכשיר לריסוס ולזילוף נוזלים: על שולחני ניצב מרסס לבושׂם; לצורך ריסוס הדשן נעזר הגנן במַרסס הנישׂא על גבו, ולמרסס זרוע ריסוס ארוכה; אֲרוֹמָה > בְּשׂוֹמֶת – ריח חזק ונעים שקל להבחין בו, ריח אופייני של מאפים, תבשילים, תבלינים, יינות, קפה וכד': הבשׂומת של הקפה הטרי מילאה את כל חלל החדר, והנוכחים שאפו אותה אל קרבם בהנאה רבה; הֲדַס – כלי ששומרים בו בשׂמים להריח בעת ההבדלה במוצאי שבת; דאודורנט > תכשיר אל־ריח, אַל־ריח – חומר קוסמטי נעים ריח בצורת תרסיס, תקריש (גֵ'ל), נוזל או מִשחה מוצקה, הנמרח או המרוסס על הגוף כדי להפחית ריחות לא נעימים מהגוף; מטהר אוויר – 1. חומר, לרוב בצורת תרסיס, שתפקידו לבשׂם את האוויר בחדר ולרענן אותו; 2. הֶתקן שתפקידו לסלק חלקיקים מן האוויר שבחדר ולשפר את איכותו: מטהר אוויר אלקטרוני מסלק עשן סיגריות, פיח וריחות; טבקייה – 1. קופסה להחזקת טבק לעישון או טבק רִיחָה; 2. חנות לממכר טבק ומצרכי עישון; רֶצֶפּטוֹר > קוֹלְטָן – איבר חישה (כגון עין, אוזן, תא) או קְצֵה עָצָב בגוף המגיב על גירויים (כגון חום או קור) ועל שינויים וגורם לגוף להגיב בצורה מסוימת; מְפִיג רֵיחַ – תכשיר הסופג ומנטרל ריחות רעים; תכשיר המפיץ ריח נעים לטשטוש ריחות לא רצויים: קנינו תכשיר מפיג ריח לחדר השירותים; בעל אף מחודד – בעל חוש ריח מפותח; אוויר דחוס – אוויר הנותן תחושת מחנק, שהחמצן שבו נידלדל והנשימה בו כבדה: פִּתחו את החלון, יש כאן ריח של אוויר דחוס! ריח חדש הִרווה את ביתנו; וריח הקהווה מפעפע אל תוך מעיי; נכנס בו ריח תורה ויראה; תיבל את השולחן בריח תורה; הייתה בגינה מֵעֵין ריחניות מגרה, מעוררת ומשכרת; כאדם המריח באתרוג, ושבה נפשו אליו; פִּשֵׂט את נחיריו ושאף במלוא ריאותיו את אוויר הפסָגות; בביתו שלטו ריחות מתוקים של עוגות נאפות, שהיה ריחם ריח גן עדן; הריח החריף של הקפה דגדג את נחירי אפו, הכה בהם ופעפע לתוך מעיו; ניחוח הריח של האוויר והצמחייה שאחרי הגשם מעורר ומשכּר; הוא היה בעל חוטם רחרחני שאהב להאזין ולחטט בכול, ובעל חוש ריח כַּלבי מפותח לראות את הנולד; בישׂם את האוויר בריח תורה ובמושׂגים שהבינו קהל מאזיניו; על טעם ועל ריח אין להתווכח; ריח התבשיל הטעים הִכָּה בנחיריו ופעפע לתוך מעיו; קול, מראה וריח משיבים דעתו של אדם

ריח רע. זיהום אוויר – זיהום שִׁכבת האוויר המקיפה את כדור הארץ בעשן, בפיח, בחומרים כימיים רעילים וכד', בעיקר בתחמוצות של פחמן, בגופרית ובחנקן, כגון עשן, פליטות תעשׂייתיות או שׂריפת אשפה; מְטרד ריחות, מִפגע ריח – ריח חזק או בלתי סביר מכל מקור שהוא אם הוא מפריע או עלול להפריע לאדם שבקרבת מקום או לעוברים ושבים; עִיפּוּשׁ – 1. עובש, מיני פטריות המתפתחות על חומר אורגני הנתון בתנאי לחות; 2. סירחון, ריח רע; עִיפֵּשׁ – העלה עובש, גרם צחנה, ריח רע, כגון ריח של ריקבון, טחב: הוא התקשה להירדם בתוך הזוהמה והעיפוש שבתא הכלא; ריח הזיעה עיפש את אוויר החדר הסגור; חללי המלחמה עיפשו את האוויר כי אין מי שיקבור אותם; מְעוּפָּשׁ – רקוב, מבאיש, מלא עובש וריח רע: הוא התגורר בחדר חשוך ומעופש שאינו ראוי למגורי אדם; הם חיו במעין מערה אפלה מעופשת אוויר, שאין בה לא מים זורמים ולא חשמל; הִתעַפֵּשׁ – נהיה מעופש, בעיקר עקב הימצאות במקום סגור זמן רב, העלה עובש, התכסה עובש; בשל הטרור אין קונים, והירקות מתעפשים; צוֹחֵן, צָחַן, הַצחָנָה, מצחין, הִצחִין – הבאיש, גרם לריח רע, הסריח, העלה צחנה, הדיף צחנה: לאחר כמה ימים מחוץ למקרר, החלו הירקות להצחין; בעוברי ליד השירותים תוקפת אותי ענָנה צוחנת עד שנעתקת נשימתי לרגע קט; צָחוּן – בָּאוּשׁ, מסריח, מבאיש, מעלה צחנה: האסיר הוכנס לתא אפל וצחון; את בגדיהם הצחונים והמסואבים היה ראוי להשליך לעגלת האשפה הצחונה במדרכה; צַחֲנָה – סֵירָחון, ריח רע: הצחנה העולה מהמזבלה מפריעה לתושבים הגרים באזור; בְּאִישָׁה, בֵּיאוּשׁ, הסרחה, הַבאָשָׁה – סירחון, העלאת ריח רע; בּוֹאֵשׁ – נוזל מצחין שמתיזים השוטרים לעבר מפגינים ממכונית התזה (מַכתָ"זית) או ממכל אישי נישׂא על הגב לפיזור הפגנות; בָּאוּשׁ – מעלה סירחון: אני חושש שיש במעשׂיו קורט באוש לפחות; סָרוּחַ – מסריח, מצחין, מעלה ריח רע מאוד: דע מאין באת . . . מטיפה סרוחה; בָּאֶשֶׁת הַפֶּה – מצב או חולי שבו ריח רע נודף מן הפה, למשל בשל גהות ירודה בפה או דלקת בצינור העיכול; בַּעַת ריח – פחד, סלידה או רגישות יתר מריחות חזקים או מסוימים (לרוב מדובר בריחות רעים, והרגישות עלולה להתרחב לכל ריח שהוא); ברגיל הבעת מתרחשת אצל הסובלים ממיגרנה כרונית שאולי סובלים ממיגרנות שגרמו ריחות או נגמלים מאופיואידים [חומרים המדכאים את מערכת העצבים המרכזית ומפחיתים את יכולת הגוף להגיב על גירויים], הקשורים לבחילות ולהקאות; נבֵלה סרוחה – כינוי גנאי לדבר מה מאוס מאוד או לאדם רע, בזוי ומתועב; נבאש, הובאש בעיני, נבאש בעיני – נעשׂה שׂנוא, אבד חינו, נמאס על: גם כעבור השואה נבאשו היהודים בעיני אזרחי אירופה; הדג מסריח מהראש, הדג מסריח מראשו, אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים – הקלקול מתחיל בצמרת, האשמה לא בציבור אלא במנהיגיו; עיקם את חוטמו – סתם את נחיריו שלא להריח ריח רע: במקום המצחין שהייתי לא עיקמתי את חוטמי כי ממילא אני תתרן; נבאש בעיניו – סר חינו, נמאס עליו; הבאיש דברים כנגדו – דיבר בגנותו; מים מהלכים מניעים טחנה, מים עומדים מעלים צחנה; ריח סמי המרפא היה נודף בכל חדרינו; מי שאכל שום וריחו נודף, יצא; המגביה את עצמו על דברי תורה למה הוא דומה? לנבלה מושלכת בדרך, וכל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך; דיבורים ריקים ללא רֵיחַ וללא לֵחַ; סתם את נחירי אפו כדי שלא להריח ריח של; עלה בואשו כריח עלים מעופשים; עיקם את חוטמו כדי שלא להריח את תִמרת הריח המצחין שעלה מהמִקלט; קופת שרצים תלויה לו מאחוריו, וריח חבריו הבאיש ממעשׂיהם הרעים; יד הזמן פגעה ברהיט היקר, וריח עתיקוּת נדף ממנו; סתם את נחירי אפו כדי שלא להריח את ריח הדגים בשוק ואת ריח העלים המעופשים בגן; הקהה את ריח פיו בספל קהווה מהביל > אף!

רכילות!

הארכת לשון, רכילות – נתיב תקשורת קליל וחברתי, שעיקרו הפצת מידע אישי או מְרעשי. מידע זה מושׂג בדרך של חדירה חטטנית לפרטיות (בעיקר ידוענים ופוליטיקאים) שלא בידיעתם ושלא בהסכמתם, ועיקרו – עובדות, שערוריות, לשון הרע, מידע בדוי ופעמים מידע זדוני שיש בו שׂמחה לאיד. אמינות המידע נמוכה, ויש שמתפרסמות בו עובדות שגויות שתכליתן לעורר עניין בנושׂא השׂיחה. עיתים לרכילות השפעה טובה וממשית על תהליכים חברתיים, כגון התקשרות, העברת נורמות וחיזוקן בחברה; וכן – הליכת רכיל, חרושת שמועות, רכלול, רכלנות, שמועה: דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן; רכילות של יושבי קרנות ובליינים מוציאה את האדם מן העולם; הָלַךְ רכיל – דיבר סרה בזולת מאחורי גבו, הוציא דיבה רעה, סיפר לשון הרע, גילה סודות זרים, הלשין, היה

רכילאי: ככלל, הוא היה אדם טוב לב, ולא הלך רכיל בחבריו; **רָכַל** – הלך רכיל, דיבר לשון רע: האישה רוכלת עם כל שכנותיה ומספרת לאחת את סיפורי האחרת; **רָכִיל** – 1. דיבה, מלשינות, לשון הרע: לא תלך רכיל בעמיך; דברי רכיל פגעו בשמו הטוב; 2. מוציא דיבה: הרכיל מגלה לזה מה ששמע מזה; **אנשי רכיל, איש רכיל** – אדם שנוטה לרכילות, מוציא דיבה, מלשין: יש אנשי רכיל שעלולים להביא אחרים לידי שפיכות דמים; **רְכִילַאי** – 1. רַכלָן, מי שמרבה לספר לשון רע על הזולת: קבוצת רכילאים יושבת בבית קפה ומרכלת על כולם; 2. כַּתב מדור הרכילות בעיתון [עממי]: נגיש תביעה משפטית נגד רכילאית העיתון ששגתה בתיאור האירועים הקשורים בנו; **רכילות של יושבי קרנות** – רכילות של בטלנים המבלים את זמנם בישיבה בפינות הרחובות ובשיחות בטלות; **רכלנות, רַכלָן** – מי שעוסק ברכילות ומדבר על חייו הפרטיים של אחר בלא הסכמתו ובלא ידיעתו מי שמדַבר דברי גנאי על אחֵר, מוציא דיבה, לרוב לפי שמועות, ופעמים בכוונה לסכסך: שכנים רכלנים הפיצו סיפורים על הדיירת החדשה; **רכלול, רִכלֵל** – דיבר רכילות, סיפר לשון הרע על מישהו, שמע שמועה רכילותית קטנה ובלתי מחייבת מן הסוג המתפרסם בטורי הרכילות: פלוני מרבה לרכלל להנאתו; בתוכנית הקלילה הזאת מושמעים מדי פעם גם מעט רכלולים קטנים; **לשון שלישי** – לשון הרע, רכילות: 'לשון שלישי' על שום מה, על שהוא הורג ברזמנית שלושה: האומרו, המקבלו והנאמר עליו; **פיקנטי** – מְגָרֶה, מעורר עניין וסקרנות, מושך את הלב: הוא קורא בעיתון רק את הרכילות הפיקנטית; רכלול – **פִּיקַנטֶריָה** – חומר קליל ומשעשע, כגון רכילות וזוטות שונות, בעיקר חומר כזה הנדפס בעיתון והמוגש ברדיו: בואו נניח לפיקנטריה ונעבור לדון בנושׂא שלשמו התכנסנו; **לָעַז** – דיבר בגנותו של, הוציא שם רע: מעשׂה בעלמה שמעלה בכספי הלקוחות ולעזה עליה כל המדינה; **כל המדינה לעזה על** – כל המדינה השמיצה, ביזתה, הוציאה שֵׁם רַע: מעשׂה בחרדים שלא רצו להתגייס, ולָעזה עליהם המדינה; **הוצאת דיבה, הוצאת לעז, הוציא לעז** – הלעיז, השמיץ, פרסם בכתב, בעל־פה, בדפוס דברי גינוי וכד' השמיע דברים בגנותו של אדם, העלולים לפגוע בו בעיני הבריות: בישׂראל הוצאת דיבה היא עבירה לפי חוק איסור לשון הרע; **הלעזה, הִלעִיז** – אמר, כתב או פרסם דברי לעז, לרוב שקרים, הפוגעים בשמו הטוב של מישהו, הוציא דיבה, הוציא שם רע: לטענת התובע צמד העיתונאים הלעיזו עליי בפני אנשי התקשורת והוציאו דיבתי רעה, וכך עברו על חוק איסור לשון הרע; אני הוא שהלעיזו עליי שנתתי סם המוות בחבית הבירה והרגתי איכר; **הַלעָזָה** – האשמת שווא, דברי שקר, הוצאת דיבה, השמצה, הוצאת שם רע, הוצאת לעז: אתם משקרים, זו פשוט הלעזה! **הַלָזָה** – הלעזה, דיבור בגנות אחר, הוצאת שם רע: כל הלזה והלזה הייתה בה כמדקרת חרב; **הִלִיז** [לו"ז] – הוציא לעז, דיבר סרה על, לעג: למה הליזו עליי והשחירו פניי בתקשורת; **הִכָּהוּ בלשון** – הלשין עליו, הוציא לעז עליו: החלטתי להכותו בלשוני כי לא האמנתי לכל שקריו; **הלשנה, הִלשִין** – מסר בסתר מידע מרשיע על מישהו או על מעשׂיו, לרוב כדי להזיק לו; דיווח על עבירה של מישהו: הוא הלשין למנהל על מה שעשׂית; **מָסַר אותו למלכות** – הלשין עליו לשלטונות: יו"ר ועד הכפר, שעסק בזיוף מסמכים ובמכירתם למי שכונו אויבי המהפכה בברית המועצות, בנו מסר אותו למלכות והביא על אביו גזר דין של חמש שנות עבודות כפייה; **דִיבָּה** – דברי גנאי שקריים הנאמרים על מישהו כדי להשמיצו ולהזיק לו: **לשון ארוכה** – כינוי ללשונו של הפטפטן, המרבה בדיבורים בעיקר על עניינים לא לו: לשונך הארוכה עלולה לסבך אותך יום אחד בצרות צרורות; **שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו** – מימרת חכם בשבחו של הזהיר בלשונו: שמר פיו ולשונו מאבק שקר, מרכילות ומלשון הרע; **הִכָּה בסתר, מַכֶּה בסתר** – מוציא דיבה על מישהו כשהוא אלמוני, כגון תגובן (טוקבקיסט) המגיב בתגובית תוקפנית ופוגענית ביומן רשת (בלוג) או בדף מֵטָא (פייסבוק); **פִּטפּוּט** – 1. שׂיחה קלה, דיבור על דברים לא חשובים במיוחד: במקום ללמוד הוא מבזבז זמן בפטפוט בטלפון; בבוקר עדיין נפשי נקייה, והשׂפתיים לא נתלכלכו בפטפוטים רעים; 2. שׂיחת המתנהלת בחשאי ובקול נמוך ושיש בה הפרעה למהלך התקין של שיעור, הרצאה, הצגה וכד': המורה ביקשה להפסיק את הפטפוטים בכיתה; 3. אמירת דברים בעלמא, בלי כוונה רצינית: הבטיחו לנו הרבה הבטחות, אבל התברר שהכול פטפוטי סרק; 4. דיבור שלא לצורך, שיש בו כדי להזיק: הפטפוט בנושׂאים כה רגישים חייב להיפסק מייד; **חרושת שמועות** – ידיעות לא מאומתות, המועברות באופן לא־רשמי בחברה מסוימת, והניתנות לעיוות לפי נטיות הפרטים המעבירים אותה; **עֲסִיסִי** – מעורר עניין, שמתאר פרטים אינטימיים, שיש בו מן השערורייה או מן המִרעש (סֶנסַציָה): הרכילות העסיסית על הזוג המפורסם הפכה לשׂיחת העיר; סיפקנו לעיתונאי כמה פרטים עסיסיים על הפרשה; **הכתמה, הכתים** – השמיץ, ביזה, פגע בכבוד: התנהגותו הנלוזה הכתימה את שמו בציבור; **הטיל כתם** – פגע בשמו הטוב של זולתו באמצעות הפצת מידע לא מחמיא או פגע בעמיתו בשל מעשׂה לא ראוי: התנהגות לא נאותה של שופט יש בה להטיל כתם על המערכת המשפטית כולה; **בחישה, בָּחַש** – התערב בענייני הזולת, חיבל תחבולות, חרש מזימות: סכסוכי העדות במדינה עלולים לגרור מלחמת אזרחים בשל בחישתן של מדינות עוינות; **בחישה בקדרה של אחר, בָּחַש בקדרה של אחר, בָּחַש בקלחת, בָּחַש בִּקדרה** – התערב בעניין לא לו, התערב בדבריה אחרים וניסה להטותם לכיוונו, היה מניפולטיבי, הֵסית וזמם מזימות: הייתה מוכנה לסרוט בבשׂרם של הבחשנים ומחרחְרי הריב; בַּחֲשָׁן זה בוחש בקלחת הפוליטית יומם ולילה; **שניים הבוחשים בקדירה אחת** – שניים המתחרים ביניהם תחרות לא הוגנת אגב חיטוט באותו עניין; **אכל קורצה** – הלשין, הלך רכיל: האוכל קורצה, הרי זה משופכי דמים; **השמועה עשׂתה לה כנפיים** – הידיעה התפשטה מהר בדרכים לא רשמיות: השמועה על ביטול חופשת השבת עשׂתה לה כנפיים בכל הפיקוד בתוך דקות אחדות; **יָצָא לַעַז, נָפְלָה הֲבָרָה** – פשטה שמועה, יצא שם רע: נפלה הברה בשכונה שאחי קלקל את מעשׂיו; **אבק לשון הרע** – קצת רכילות, דיבור שאינו לשון הרע, העלול להביא לידי כך שידברו לשון הרע על מישהו, דיבור שיש בו מעין לשון הרע: כל המסַפר בטובת חברו בפני שׂונאיו, הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שיספרו בגנותו; לא יסיח אדם אפילו בטובתו של חברו שׂיחה שיש בה אבק לשון הרע; **פשׂיקת שׂפתיים, פָּשַׂק שׂפתיו** – פִּטפֵּט: אף שלא ניחנה ביופי חיצוני שובר לבבות, אבל כשהתחילה לדבר וזרמו ממנה המילים הייתה כובשת במחי פשׂיקת שׂפתיים את מאזיניה; אדוני הארץ יוצאים ידי חובתם בתעמולה זולה של צקצוקי לשון ופשׂיקות שׂפתיים ובאפס מעשׂה לפתרון הבעיות; **פושֵׂק שׂפתיים** – פטפטן שמרבה דברי להג, ולעיתים מזיק לעצמו בשל דיבוריו; **איש שׂפתיים** – פטפטן, ליהג [= דיבר בלי סוף] ללא הרף; **לשונות רעות** – הולכי רכיל ומשמיצים לא־מזוהים מספרים, מלעיזים ומוציאים דיבה: הלשונות הרעות מספרות שהוא מעל בכספים, אבל אני לא מאמין לרכילות מרושעת; **דיבור מאחורי גבו, דיבר מֵאַחוֹרֵי גַבּוֹ** – דיבר דברי רכילות והשמצה על זולתו בהֵיעדרו, ולכן חברו לא יכול להגיב על דבריו: העותר טען כי שותפו לא רק דיבר מאחורי גבו, אלא אף נָשָׂא ונתן עם החֶברה המתחרה; **דיבר דופי** – השמיץ, השמיע דברי גנאי: הרי מבחר מייצג של דיבורי דופי על מהגרי עבודה ועל פליטים: הם מפיצי מחלות, סיכון ביטחוני, שקרנים, פושעים וחסרי תרבות; **דיבור כפול** – אמירה המסתירה את הכוונות האמיתיות של הדובר: סִדרת הכישלונות הארוכה של המיזמים וחוסר האמון מלמדים שבמערכת החינוך התפתחה שׂפה של דיבור כפול; **מֶסֶר רב־משמעי** – מסר היכול להתפרש בכמה אופנים, וכך ייתכנו דברים אחדים אצל קולטי המסר: בית המשפט יפרש מסר רב־משמעי של אדם לפי הלך הרוח הפסיכולוגי שבו היה שרוי כשאמר את הדברים, וכן על־סמך דברים שלא אמר; **גילה סודות מן החדר** – גילה לבני אדם מבחוץ דברים שאמורים היו להישמר בסוד בחוג מסוים, פרסם עניינים פנימיים ופרטיים: מכיוון שאתה עובד כאן כבר כמה חודשים, אני מוכן לגלות לך כמה סודות מן החדר על היחסים בין חברי ההנהלה; **הִרהֵר על, הרהר אחר** – חשד, מתח ביקורת על דבריו, על מעשׂיו, על מידותיו: כל המהרהר אחר רבו, כאילו מהרהר אחר השכינה; **תביעת דיבה** – תביעה משפטית על הוצאת שם רע שבעקבותיה נגרמו לתובע גם נזקים: הוא הודיע כי יגיש תביעת דיבה נגד כל עיתון שיזכיר את שמו בהקשר לאותה מחתרת; **הוציא דיבה, הוצאת לעז על, הוציא לעז על** – סיפר בגנותו של, דיבר רעות על, הוציא דיבה או שם רע: מדוע אתה מוציא לעז על אותו צדיק?; **שמועות ורינונים** – סיפורים או ידיעות בגנותו של מישהו, רכילות מרושעת או דיבה, העוברים מאדם לאדם מפה לאוזן: השמועה התפשטה במהירות, ובתוך כמה שעות היא הגיעה לכל תושבי השכונה; מאז היעלמו פשטו רינונים ושמועות שהסתבך בחובות; **מום שבך אל תאמר לחברך** – אל תגנה אחרים בדבר שאתה עצמך לוקה בו; **כל הפוסל – במומו פוסל** – המגנה אחרים תולה בהם לרוב גנות הנמצאת בו בעצמו: התקשורת בארץ ביקרה את התנהגות התקשורת האמריקאית, המגויסת למען ניצחון ארה"ב מול הטרור, אך הפוסל במומו פוסל כי גם התקשורת שלנו יודעת להיות מגויסת; **הבאיש את ריחו בעֵינֵי** – השמיצו והשׂניאו על אחרים, הוציא עליו דיבה, דיבר בגנותו, המאיס אותו על, השׂניא אותו על, הוציא שם רע על מישהו, הוציא לעז על: שכנים רכלנים הבאישו את ריחה בעיני חבריה, כאילו היא נערה קלת דעת; הנאשם במעשׂה מְגונה ניסה להבאיש את ריחן של עדות התביעה, אולם בית המשפט דחה את אמירותיו; **הלשונות הרעות מספרות** – הולכי רכיל מספרים, המלעיזים ומוציאי הדיבה אומרים: הלשונות הרעות מספרות שהוא מעל בכספים, אבל איני מאמין לרכילות מרושעת; **ליבוי אש זרה, ליבה אש זרה** – ליבה להט שלילי, הגדיל ועורר יִצרֵי שׂנאה, מרירות, כעס וכד': דברי השִׂטנה של הנואם הערבי ליבו אש זרה בקרב שומעיו; **סיפר אחרי מיטתו של פלוני** – דיבר בגנותו של פלוני לאחר מותו: אין אנו רשאים לספר אחרי מיטתם של מתים אף אם יש מה לספר; **בַּעַל שמוּעות** – כינוי לאדם שאוהב להאזין לשמועות ולהפיצן; **מסירת שמועות מפה לאוזן, לחישה מפה לאוזן** – לחישה בסוד, אמירה באופן שלא נשמעת ברבים: השמועה נלחשה מפה לאוזן וסופה שנתפרסמה בכפר כולו; **לחישה מפֶּה**

לָאוֹזֶן – השמועה עברה מפה לאוזן, הרכילות עברה מפה לאוזן; עברה הרינה במחנה, עברה לחישה מפה לאוזן – נודעו השמועות לכול: עברה לחישה מפה לאוזן שהמנהיג הישיש שזה זמן רב לא יצא מפתח ביתו מפאת חולשתו יבוא לכינוס; צֵיד שמועות – חיפוש ורדיפה אחר שמועות; הפצת שמועות – פרסום שמועות, הפצת ידיעות שאינן בדוקות ומוכחות: בשעת מלחמה ומתיחות יש להיזהר מלהפיץ שמועות הזורעות פחד, הטעיה ומבוכה; הפרחת שמועות, הפריח שמועות, הפרחת שמועה, הפריח שמועה – הפיץ ידיעה לא מבוססת ברשות הרבים, סיפר שמועה לא בדוקה: כאשר רצה א״א לחלק את ירושלים, הוא הפריח שמועה בעזרת יועצי התקשורת שלו, כדי לבדוק מה הֲלַךְ הרוח בציבור; מלחשים ש׳ – יש שמועות ש׳, בני אדם מספרים ש׳: מלחשים שהמפקדת תהיה מזכירת הרמטכ״ל; שמועות פורחות – שמועות שאין להן יסוד: שמועות פורחות הן ואין להגיב עליהן; עִיקְשוּת פֶּה – עקשנות, דברי מרי, לזות שפתיים; לְזוּת שׂפתיים – 1. דברי שקר שכוונתם לגרום רעה לאחר: הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְזוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָּ; 2. דברי רכילות, השמצה, דיבה ולעג: לכתחילה לא תינשׂא מִשום לזוּת שׂפתיים; עוֹכֵר – מי שמשחית, מחבל או הורס, שׂונא; עוֹכֵר יִשׂראל – כינוי גנאי לרשע מרושע, המֵרֵעַ במעשׂיו לעם ישׂראל או ליהודים: בכל דור ודור עמדו עלינו מלשינים ומוסרים, עוכרי ישׂראל שהמיטו עלינו צרות רבות; חורץ לשון – אדם הנוהג לפגוע ולהעליב; חריצת לשון, חָרַץ לשונו – השמיע דברים קשים, הרים קול לנזיפה ולתוכחה; חורצֵי עֵט ולָשׁון – כינוי גנאי לכתבים קלי דעת ורודפי מְרעשים (סנסציות): מה ראיתם להשתלח, חורצי עט ולשון, בראש הממשלה כדי להבאיש את ריחו בעיני הבריות לפני הבחירות; שָׁמַע מאחורי הפרגוד – שמע מאחורי הקלעים, בסוד, ממקורות לא רשמיים, מפי השמועה, ממקור הגלוי למקורבים: שמעתי מאחורי הפרגוד שעומדים למנות אותך לשגריר; מפי השמועה – 1. מתוך דברי הבריות, מתוך דברים שנמסרו מפה לאוזן (בניגוד לדברים כתובים): תחילה נודע לי מפי השמועה, ורק לאחר ימים הוא פורסם בעיתון; 2. במסורת שנמסרה על־פה, כפי ששמע אדם מרבותיו: מפי השמועה שמעתי כי אין דברי מורי בכתובים; שׂיחה בטֵלה – שׂיחה על נושׂאים של מה־בכך, שאין בהם עניין, שׂיחה שאינה עוסקת בעניינים חשובים, ושנועדה בעיקר לגלגל את הזמן: זקני הכפר נוהגים לשבת בבית הקפה ולהעביר את זמנם בשׂיחות בטלות; בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש, כגון שׂחוק והיתול ושׂיחה בטלה; כְּתַב פלַסתֵר – מכתב, מאמר או כרוז הגדוש דברי השמצה ודיבה: ההצעה לסדר היום הייתה כתב פלסתר אנטי־ציוני של נטורי קרתא; יצא לעז, נפל קול הברה ב׳, נפלה הברה – פשטה שמועה, התפרסם ברבים, וכן – הוציא קול, יָצָא קוֹל, עוֹף הַשָּׁמַיִם הוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, עָבְרָה הָרִינָּה בַּמַּחֲנֶה: נפלה הברה במדורנו שראש המחלקה יתמנה למפקד חיל התותחנים; קלוּט מן האוויר – חסר כל יסוד, דבר שאין לו שחר, נטול כל בסיס: התברר שהשמועות שהתהלכו על המורֶה ועל המנהלת לא היו קלוטות מן האוויר; אין ספק שהחשש האמור לא היה קלוט מן האוויר; עבר מפה לפה – התגלגל כשמועה מאדם לאדם; רַחַשׁ־בַּחַשׁ – פעילות עסקנית נמרצת: בימים האחרונים אני שומע הרבה רחש־בחש על שיתוק ילדים, ולמרות זאת יש הורים בורים וכסילים שמסבירים לכול למה אסור לחסן; כתובת נאצה – סיסמה צבועה או חקוקה בחוצות, ובה השמצות, גידופים ואיומים נגד אדם מסוים או נגד ציבור מסוים, והיא נרשמת או מרוססת על קירות ועל משטחים במקומות ציבור: כתובות נאצה גזעניות וצלבי קרס רוססו על קירות בית ספר בירושלים; טומאת שְׂפָתַיִם – ניבול פה, לשון הרע: על חטא שחטאנו לפניך בטומאת שְׂפתיים; טיפשות פֶּה – דברי הבל; נתן דופי ב׳, הטיל דופי – טען שיש בו פגם, ליקוי או חיסרון, אמר עליו שהוא אינו ראוי: הוא אדם ישר והגון, איש אינו מטיל בו דופי; השמועה עשׂתה לה כנפיים – הידיעה התפשטה מהר בדרכים לא רשמיות: הטיל בו רפש, הטיח בו רפש – השמיצו והכפישו, דיבר דופי: מי שהטיל רפש באנשים, מבקש כעת שייטלו ממנו את הרפש! לחשו לו ונלחש – שמע ללחישות: חבריו לחשו לו את הדברים ומשום־מה לא נלחש, ואילו חבֶרתו לחשו לה שעליהם להיזהר ונלחשה; ציפור קטנה לחשה לי, עוף השמיים הוליך את הקול – השמועה פשטה בדרך כלשהי, הדבר התגלה ונודע ברבים על אף הניסיונות להסתירו: הלכה לילות כימים בדרכים ודגל בידה, ואט אט, הוליך עוף השמיים את הקול, ונתקבצו סביבה נשים מכל רחבי הארץ וצעדו עימה לעבר הכנסת; עברה הרינה במקום, עָבְרָה הרינה במחנה – נפוצה שמועה במקום, רבים מרננים ומסַפרים זה לזה: במחלקה עברה הרינה שהמפקד מתכוון להתפטר – רבים החלו לרנן ולספר זה לזה; דיבה, לָשון הרַע – רכילוּת, הלשנה: כתבה בעיתון שכולה לשון הרע והוצאת דיבה; השתמע מבין השיטין – התפרש אף שלא נאמר במפורש, היה אפשר להבין את הדבר בחשיבה מעמיקה: מדברי מנהיג חמאס השתמע מבין השיטין כי על המאבק המזוין לשרת את המטרה המדינית, אף שלא השתמעה ממנה הצעה ל׳עסקה׳ עם ישׂראל; דיבר לשון הרע – השמיץ: מי שהוא מדבר לשון הרע בחברו, הצרעת באה עליו; דיבר רעה על, דיבר סרה על, הוציא דיבה על, הפליג בגנותו, רינן על, רינן אחרי – השמיע דברים בגנותו, ריכל, הלעיז; דִיבָּה רעה – דברי לעז, עלילות דברים, דברים בגנות מישהו: הבכור הביא את דיבתם הרעה של אחיו על נישׂואי אחותם לאביו; הוציא דיבה על מישהו על משהו > הוציא את דיבתו רעה > הוציא שם רע – פרסם דברים שליליים או הפיץ דברי גנאי על מישהו או על משהו, גרם שיקבעו דעה שלילית עליהם: שכנים רכלנים הוציאו עליה שם רע כאילו היא נערה קלת דעת; דברי בֶּלע – השמצות חמורות, דברי רשעות, עלילת שווא: הכתבה מלאה בדברי בלע על הדוגמנית החביבה; גונב אליו דבר, גונב לאוזנו, גונב לאוזניו – נודע לי דבר סוד בדרך חשאית; איסור לשון הרע – איסור לפרסם פרסום העלול להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשׂותו מטרה לשׂנאה, לבוז או ללעג [לרבות לבזותו בשל מעשׂים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו; לפגוע בו במשׂרתו, לבזותו בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, גילו, מינו, נטייתו המינית, מוגבלותו, לקותו הגופנית, הנפשית או השׂכלית, לרבות ההכרנית, הקבועה או הזמנית]; בּוּלמוּס הדיבור – תאווה וחשֶק עז לדבר, תשוקת דיבור שקשה לעצור: מי שאחזו בּוּלמוּס הדיבור, מוטב שיבלום; פטפוטי סרק – דיבורים חסרי ערך; פטפוטי הֶבֶל – פטפוטים שאין בהם ממש; פיטומי מילים – דיבורים חסרי ערך, הבטחות שווא: פיטומי מילים בעלמא שאין הדעת סובלתם; השערה בעלמא, סבָרָא בעָלְמָא – השערה סתמית, השערה לא מבוססת: אם אין בידיך כל המידע אל תמהר לשער השערות בעלמא; סְבָרַת הכָּרֵס – השערה לא־מבוססת, סברה או דעה שאין לה על מה להסתמך חוץ מ׳תחושת הבטן׳ של האומר אותה: המעצמות דבריהן בנויים על יסודות של סברת הכרס כי האינטרסים שלהן קודמים להיגיון ולהגינות; לא תלך רכיל בעמך – אל תעביר מידע העלול לסכסך בין בני אדם ולהביאם לידי רצח (עם זה, גם רכילות סתם אסורה); יָצָא קול – נפוצה שמועה, נודע, התפרסם ברבים: בעיירה יצא הקול שהגביר פשט את הרגל; יָצָא קול שהרודן הובס; הוציאו קול – הפיצו שמועה: וכי עליי לא הוציאו קול שאני נותן כספי בנשך ומקפח פרנסתם של רבים; כמה רשעים מרשעי הגויים הוציאו קול: ׳אבד לנו נער׳ והרעישו את העולם על האבדה המדומה כדי להכין את ליבותיהם של משׂנאינו לעשׂות נקמה ביהודים; שמרתי פי מאבק של שקר, מרכילות ומלשון הרע; נָעַץ בו קולמוסו וכתב; כתב עליו מרוֹרוֹת; בידיעותיו הַרבה עשן ומעט אש; המהרהר אחר רבו, כאילו מהרהר אחר השכינה; התהלכו שמועות הסותרות זו את זו; חברך חבר יש לו, וחבר של חברך חבר ישלו, וכך עוברת השמועה מהר ובנקל; גלשו לחייו הפרטיים; הדיבור עוד בין שיניו; הדברים גונבו לאוזניו, והוא התנדב להיות בלדר־חינם ולהעבירם לכל דכפין; פעמים ידידותם של שניים מעמיקה על חשבון אדם שלישי; חיטט בענייני הזולת; אסף כל שמועה, הִטָה אוזן לכל אומר, ואף גלש לחייהם הפרטיים של עמיתיו; למרות לחשי הרכילות ומְלמולי השמועות ותקוות המלשינים עלה בידו לשׂרוד; נתן דרור לשוט לשונו; שִׁינָיו חנית וחיצים ולשונו חרב חדה; שָׁמַע דברים רעים והפיצם בהתנדבות ובהנאה; אין מדובר ברכילאוּת של תגרניות בשוק, אלא באנשי צמרת המבססים את החלטותיהם על מלשינות רכלנית, על בדיוֹת ועל שמועות כוזבות; נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה; הרכילאי יגלה לזה מה ששמע מזה; לשון הרע שאין בה דבר אמת בתחילתה, אין מתקיימת בסופה; מוות וחיים ביד הלשון – מה יד ממיתה אף לשון ממיתה; אין מוציאים דיבה בלי סיבה; אם הבריות מרננים, יש דברים בגו; כל ציבור סקרן במידה כלשהי לרכילות, וכשמכינים לו רכילות עסיסית הוא בא תמיד ללחך > אלימות מילולית! גנות פטפוט! פרסום! שׂיחה! שמועה! שׂנאה! תלונה!

רֶמֶז!

רֶמֶז – פיסת מידע שימושי שעשׂויה לסייע במציאת הפתרון הנכון, בבחירת דרך פעולה רצויה וכד׳, סימן קל בהערה קצרה או בתנועת עַיִן או יד וכד׳, שיבינו אותו יחידים בלבד: הארתי את עיניו ברמז דק מן הדק, אך הוא לא נרמז למרות הפִּתְרון המרומז; רמז שקוף רמזתי לה אך היא לא נרמזה; רְמִיזָה, נרמז, רָמוּז, רָמַז – 1. נתן סימן כלשהו בתנועת עין, בתנועת יד וכד׳, הביע, סימן משהו ללא מילים: הוא רמז לי רמז באצבעו לגשת אליו; 2. סיפק מידע באופן בלתי מפורש ולא ישיר, נתן רמז: פרשנים טוענים, שבדבריו רמז השׂר על פיחות קרוב; הבין את הרמז – קלט את הכוונה הנסתרת של הדברים; עמד על דבר שנאמר שלא במפורש: העפתי בו מבט אחד, והוא הבין את הרמז ושינה נושׂא; רֶמֶז בֶּן רֶמֶז – רמז קל ביותר: קיבלתי ממנו רק רמז בן רמז למצבו; רֶמֶז שָׁקוּף – רמז גלוּי שכוונתו ברורה ביותר: הגדלת כוחות הצבא לאורך הגבול הייתה רמז שקוף לכוונות המלחמה של המדינה; רֶמֶז מקדים, רֶמֶז מַטרים – [בתורת הספרות] רמז חשוב הנמצא בעלילה כאילו במקרה, ורק כשמגיעים אל סופה מבינים את משמעותו; רֶמֶז גַס – רמז שֶקַל מאוד להבינו: הפיהוקים היו רמז גס לרצונו ללכת מהאירוע שהשתתפנו בו; רְמָזוֹ וְלֹא נִרמָז – רמז לו אך הלה לא הבין את הרמז: משרמזו ולא נרמז, עקצו אותו בדברים

ונעקץ; רֶמֶז גַס – רמז שֶקַל מאוד להבינו: הפיהוקים היו רמז גס לרצונו ללכת מהאירוע שהשתתפנו בו; רמזי, רמזני, רוֹמְזָנִי – שיש בו רמז לדבר־מה: הערה רומזנית, מבטים רומזָנִיים; אין דבר שאינו רמוז בתורה; רַמזוּז, רֶמֶז דַק – רמז קל, הֶעָרה קלה על דבר־מה: השאלה 'מה השעה' הייתה רמז דק שעליי לעזוב את הפגישה; רמז עבה – רמז ברור ובוטה: הוא לא הפסיק לפהק, עד שהבנו את הרמז העבה וקמנו ללכת; רִמְזָה, רזימה, רָזַם – רָמַז, קָרַץ בעיניו: הנערים והנערות החליפו ביניהם רזימות וחיוכים; קָרַץ – 1. רמז בעיניו, מִצמץ לשם רֶמֶז: שׂוֹנאי חינם יקרצוּ עין; 2. רמַז: הבוקר קרץ לי שאתבטל מן המלאכה; אזכור, אִזכֵּר – רָמַז על מקור על ידי רישוּם מַרְאֵה מקום (בסֵפר או במאמר וכד'): הסופר אִזכֵּר את המקורות בכל עמוּד בספר; דַי לחַכִּימָא בִּרמִיזָא > די לחכם ברֶמֶז – חכם אינו זקוק להסבר ארוך, די לו רמז קל כדי שיבין דבר; הִגְנִיב – הבליע משהו בדרך אגב: הוא הגניב מילים לועזיות לדבריו; משׂקר, שׂיקור, שׂיקר – קריצת עַיִן לפיתוי, רמיזה לדבר לא מוסרי, לערמומיות או להונאה: המשקאות היקרים על השולחן היו משׂקרי עיניים ומושכים את חיכי לטעום מהם; על חֵטא שחָטָאנוּ לפָנֶיךָ בשִׂיקוּר עַיִן; בין השיטין – בין השורות, לא בפירוש, אלא ברמז בלבד, משתמע, רמזי דברים שאפשר לעמוד עליהם רק מתוך עיון מעמיק: קרא בין השיטין והבין שהשיטה בוטלה; קרא בין השיטין, קרא בין השורות – הבין ממה שנרמז ולא נאמר במפורש, הבין דברים שנכתבו, נאמרו או נעשׂו במרומז, תפס את הכוונה הנסתרת של הדברים: אם תיטיב לקרוא בין השורות, תראה שהוא מוכן ללכת לקראתנו; את מכתביו צריך לדעת לקרוא גם בין תגי האותיות; עֲקָצוֹ וְלֹא נֶעֱקַץ – העליבו במילים קשות ופוגעות, אך איש שׂיחו לא נעלב, ולא הבין את עוקץ הדברים; הֶראה לו את הדלת – רמז לו או פקד עליו להסתלק; קָצֶה שֶׁל חוּט, קְצֵה חוּט – רמז קלוש ביותר, תחילת כיוון של דרך חשיבה: לחוקרי המשטרה לא היה קצה חוט שיוליך לפִתְרון במעשׂה הרצח הנפשע; חַמֵּי חַמִּים – מים רותחים, מים חמים מאוד; אינו נִכוֶוה אפילו בחַמֵּי חַמִּים, אינו נכווה אפילו ברותחין – אינו מבין אפילו רמז ברור ביותר; אות לבאות – מה שאירע בישׂר על אופייה של התפתחות עתידית; בביתו של התלוי אין מזכירים את החבל – יש להימנע מלהזכיר את הצרה למי שנכשל בה או סבל ממנה; הטיל צל כבד על, הטיל צֵל על – עורר חשד, רמז כי משהו אינו כשר, העיב עליו, העמידו במצב קשה, מפוקפק או בעייתי: עברו החשוד של האיש הטיל צל כבד על מעשׂיו בהווה; ייאמרו הדברים ככתבם – יש להבין את הדברים כמות שהם, כפשוטם ללא שינוי כלשהו, ולא לייחס להם כל רמז או משמעות אחרת: יש לומר את הדברים ככתבים, בלי תלי תלים של פרשנויות; דַי לֶחָכָם בְּרֶמֶז כְּדֵי שֶׁיָּבִין; הזכיר לו את הרצועה שלקה בה – איים עליו, רמז לו על העונש שבא עליו לפנים בשל התנהגותו הרעה: אסיר שסרח ולקה ברצועה, הזכירו לו את הרצועה שלקה בה כדי להפחידו; זֵכֶר לְדָבָר – דבר שמעלים לשם זיכרון בלבד, וכשהוא לעצמו אין בו רְאָיה מושלמת, כגון זכר לחורבן; הֶעָרַת אַגַב, הֶעָרַת לוּוַאי – הערה הנאמרת כבדרך אגב: השופט העיר הערת אגב בסיכום פסק הדין; הבליע בנעימה, הובלע בנעימה – הגניב בתוך דבריו, הכניס בהעלמה, כבדרך אגב דברים מסוימים לשׂיחתו בצורה לא מובלטת: בנאומי הבלעתי בנעימה כמה דברי ביקורת; כמדומה הייתי שאתם נכווים בפושרים, ואני רואה שאינכם נכווים אפילו ברותחים – סבור הייתי שתבינו בנקל דברים הנאמרים ברמיזה, והנה רואה אני כי אינכם תופסים אפילו דברים ברורים ביותר; אבני דרך, ציוני דרך, אבן דרך, ציוּן דֶרך – עניין שראוי להתעכב עליו בסקירת התפתחות או השתלשלות של מאורעות, שלב עיקרי במשׂימה, במיזם וכיו"ב, רמז או סימן למקום כלשהו: שירתו של ביאליק היא ציון דרך בתולדות השירה העברית; קֶשֶׁר ראִייה, קֶשֶׁר עַיִן – קֶשר בין בני אדם הנמצאים במרחק המאפשר להם לראות זה את זה: קיימנו קשר עין עם חברתו כדי לרמוז לה מתי יצאו מההרצאה; הנִכווֶה בחמים נושב בפושרים, הנִכוֶוה ברותחים נופח בצוננים – מי שנכשל פעם אחת, נזהר מלטפל בעניינים דומים, ואפילו קלים ופשוטים ממנו; וכל רמז שהוא מפיק מפיו האירם באורה של תורה; העניין היה מעומעם עד שפוענח משרמזו לו רמזים דקים כעובי רגלי הפיל; עבה עורו כעור הקרנף, ואינו נרמז ברמזים; העיר בהֶיסֵחַ הדעת דבר שישמש לו נקודת אחיזה; דַי לֶחָכָם בְּרֶמֶז כְּדֵי שֶׁיָּבִין; רָמַז לו על העונש שבא עליו לפנים בשל התנהגותו הרעה; לחכם די ברמז ולשוטה באגרוף; רמזה לו ולא נִרמַז עקצה אותו ולא נֶעקַץ; דומה היה עליי שנכוויתם בפושרים, ואין אתם נכווים אפילו ברותחים > אגביות! בירור!

רָעָב!

רָעָב – מצב שאין בו די אוכל לאכול, בייחוד כאשר זה גורר מחלה או מוות; רָעַב – 1. השתוקק למזון, היה רעב; 2. סָבַל סבל גופני חמור וחולשה רבה לאורך זמן הנגרמים לאדם ולחיה סבל או מוות אם לא מסופק לו מזון במידה הנדרשת בזמן; הרעבה, הרעיב – מנע מזון ממישהו, גרם לו לרעב, לא נתן לו די מזון: היא הרעיבה את עצמה כדי לרזות; רְעַבְתָנוּת – גרגרנות, תאוותנות, תאווה או תשוקה עזה לאוכל: הקבצן הסתכל ברעבתנות בחפצים היקרים שהוצגו בחלון הראווה; רְעַבְתָן – אכלן, להוט אחרי אכילה גסה, בעל תיאבון גדול, להוט ונלהב לאכול, שטוף בזלילה, זללן, גרגרן: זולל הוא האוכל בשׂר ברעבתנות, וסובא הוא השותה יין ברעבתנות; הלקוחות התנפלו על החנות כרעבתנים שלא אכלו כמה ימים; רְעָבוֹן – רעב, חוסר מזון, הרגשת צורך במזון, תשוקה עזה, צורך חזק: הפליטים הפיגו קצת את רעבונם ואכלו; העיתונות הצהובה מספקת את רעבונם של הקוראים לדרמות עסיסיות; אָכַל לִרעָבוֹן – אכל בתשוקה רבה כאיש רעב מאוד; כָּפוּן – רעב: באו אלינו אורחים מחוסרי כול, כפונים ומפרכסים מקור; אין השָׂבֵעַ מרגיש בצער הרעב, השָׂבֵעַ לא ירגיש בצער הרעב – קשה לו לאדם שָׂבֵעַ להבין לנפשו של רעב השרוי בצרה, אם לא התנסה בה; מְזֵה רעב – חלש, מורעב, תשוש ומעונה בעטיו של חוסר מזון: בכפרים נידחים באתיופיה התגלו ילדים מזי רעב שהיה צורך לדאוג לטיפולם הרפואי; אֲסוּף רעב, אֲסוּפֵי רָעָב – מְזִי רעב [מָזֶה = מצוץ, סחוט], גוועים מחוסר מזון, וכן – מְזֵי תחלואים, מְזֵה קור, מְזֵי מכאוב: אפיהם קפואים ולחייהם מְזוֹת קור; מאכל רְעָבוֹן – מאכל דל שאין בו כדי לשבור את הרעב; חֶרפַּת רָעָב – מצוקת רעב הגורמת לאדם להתבזות למען פת לחם: עבדתי בכל עבודה כדי שלא לסבול עוד חרפת רעב; סָבַל חרפת רעב – סבל מרעב חמור, הגיע לפת לחם: בעיר הגדולה חיים זה לצד זה עשׂירים מופלגים ובני אדם הסובלים חרפת רעב; שביתת רעב – הימנעות מופגנת מאכילה במחאה על עוול אישי, חברתי, פוליטי וכד' המוכרזת לרוב כצעד נואש ואחרון במאבק כדי לעורר את תשׂוּמַת לב הציבור והשלטונות: האסירים פתחו בשביתת רעב במחאה על תנאי המאסר הקשים; אזור מועד לבצורת – אזור שכמות המשקעים בו פחותה ברבע מהממוצע השנתי; נְפוּחַ רָעָב – צָבֶה מרעב, סובל מחוסר מזון: כמה נפוחי כָּפָן [= רעב] יש באפריקה, וכמה תְּפוּחֵי רעב בירושלים; תחלואי רעב – מחלות קשות שבאות על אדם בשל מחסור חמור במזון; מִילֵא נפשו, שבירת רעבון, שָׁבַר את רַעֲבוֹנוֹ, שָׁבַר רַעֲבוֹנוֹ – הפיג רעבו, סעד ליבו, השׂביע את רעבונו, הפיג את הרעב שלו, שָׂבַע: אנשי ביתי רעבים, ואין לי פרוסה כדי לשבור את רעבונם; רעב המוני – מחסור במזון שפוקד אוכלוסייה נרחבת תוך כדי הבאת רבים למצבי רעב, תת־תזונה ומגיפות לרוב עד כדי העמדתם בסכנת מוות [הרעב נובע מפגעי טבע שאפשר למנוע באמצעות התפתחות טכנולוגית וחברתית; עם זה, חרף ההתקדמות הטכנולוגית העצומה בעולם המודרני, מקומות מסוימים בעולם חשׂופים עדיין לרעב המוני למפגעי טבע, ובפרט לבצורת, לארבה או למלחמות]; שְׂכַר רעב – שָׂכָר נמוך מאוד שאינו מספיק לקיום מינימלי של העובד ומשפחתו; משׂכורת רָעָב – משׂכורת שאין בה כדי לספק את צורכי הקיום המזעריים; נפש רעבה – אדם רעב וחסר לחם: לנפש רעבה כל מר מתוק הוא; מצוקת רעב – מצב של חוסר במזון חיוני לקיום האדם; צָבוּי, צָבֶה, צָבָה – תָּפַח, התנפח, גדל בנפחו: לחיו צבתה מדלקת הלשון והחניכיים, רגליו מרוב עמידה בתור ללחם, ובטנו – מן הרעב; פניו הצבויות הן כפניו של חולה; תָּפוּחַ – מנופח, שגדל בנפחו, צָבֶה: מצא תינוק שהיה תְפוּחַ רעב המוטל באשפה; עיני האם השכולה היו תפוחות מבכי; לאחר שלש את השמרים עם הבצק חיכה מעט, וכשתפח הבצק אפה ממנו לחם ועוגות; לְעִיטָה, לָעַט – אכל ברעבתנות, בלע, זלל; השתיק את רעבונו, השקיט את רעבונו – הרגיעַ את רעבונו; שָׁבַר את הצום – הפסיק תענית בסיומה הרשמי או קודם: מפאת מחלתו הוא נאלץ לשבור את הצום בצוהרי יום הכיפורים; במוצאי יום הכיפורים אני נוהג לשבור את הצום בכוס קפה ובחתיכת עוגה; פיזֵר אֶת רַגלָיו – הלך, נדד ממקומו: רעב בעיר – פזר רגליך; נִיקְיון שינַיִים – רָעָב, מחסור במזון: נָתַתִּי לָכֶם נִקְיוֹן שִׁנַּיִם בְּכָל עָרֵיכֶם וְחֹסֶר לֶחֶם בְּכֹל מְקוֹמֹתֵיכֶם; את הכסף המזומן המועט אכלו עד תומו, וכאשר נשארו בניקיון שיניים יצאו שניהם לבקש להם מלאכת יד להחיות בה את נפשם; הפרעת אכילה – הפרעה נפשית הניכרת באכילה לא־סדירה בהתנהגויות הקשורות לאוכל, כולל ציימנות (אנורקסייה), זַלֶלֶת (בולימיה) והפרעת אכילה אחרות, כגון אכילה זרה [פִּיקָה – הפרעת אכילה של ילדים, שבה אוכלים חומרים שאינם מאכל, כגון עפר, אבנים, נייר, שברי צבע] והעלאת גירה (רוּמִינַצְיָה), המאובחנים בדרך כלל בינקות או בילדות המוקדמת; אנורקסייה > אל־תיאבון, צַיימָנוּת – הפרעת אכילה מסוכנת, הגורמת לאובדן משקל ממשי ובמקרים קיצוניים אף למוות [הלוקים באי־תיאבון חוששים מהשמנה, ובשל כך הופכים לרזים באופן קיצוני; תסמונת דומה היא הזללת]; בּוּלמוּס > בּוּלִימְיָה > זַלֶלֶת – הפרעת אכילה הניכרת בהתקפי זלילה כפייתיים, ואחריהם נעשׂים מאמצי התרוקנות, לרוב באמצעות הקאות מכוּוָנות: בזַלֶלֶת חשים רעב בלתי נדלה לאוכל בעטיים של נגע מוחי, הפרעה אנדוקרינית או הפרעה נפשית ועוד; בא עד כיכר לחם – נקלע למצב כלכלי קשה ביותר, התרושש לחלוטין: בשל חובותיו הכבדים הוא נאלץ למכור את כל רכושו והגיע עד פת לחם; קרקור בטן – קול שיוצא מהבטן, בדרך כלל בעת התעוררות של תחושת רעב [קרקור בטן נובע מתנועת גזים בקיבה, והוא חלק מפעילותה התקינה של מערכת העיכול]; אוֹכלֵי שולחָנוֹ – המקבלים את מזונם ממנו: יש כמה ילדים מחבקי אשפתות, האם תוכל

לעשׂות איתם חסד ויהיו מאוכלי שולחנך; סמוך על שולחנו, סמוכים על שולחנו – הוא מפרנס אותו, תומך בו או תלוי בו, בעיקר מבחינה כלכלית: בשנה הראשונה לנישׂואיו היה בעלי סמוך על שולחן אבי; בשנים הראשונות לנישׂואיהם היו ילדיי סמוכים על שולחני; לֶחֶם עוני – 1. כינוי למצות שנאפו בימי יציאת מצרים בחיפזון ללא שׂאור; 2. מאכל עניים; 3. מזון בצִמצום; לֶחֶם לַחַץ – לֶחם שנאכל בבית הכלא; צָמָא – תחושת הצמא, רצון עז או צורך לשתות, מחסור בנוזלים; מַיִם לַחַץ – מנת מים מצומצמת מאוד, ובהשאלה: סימן לעוני ולסֵבל: שִׂימוּ אֶת זֶה בֵּית הַכֶּלֶא וְהַאֲכִילֻהוּ לֶחֶם לַחַץ וּמַיִם לַחַץ; חיבק אשפתות – התגלגל באשפה, היה חסר כול ורעב: משנתייתמה מהוריה סובבה ברחובות וימים רבים חיבקה אשפתות; לחם חסד – מזון שנותנים בנדבה או במתנה: לא אכלתי לחם חסד, אלא התקיימתי משׂכרי; בֵּית תַמחוּי – מִטבח ציבורי המספק מזונות חינם לנצרכים: בערוב ימיו נצרך לחסדי אחרים ונאלץ לסעוד את ארוחותיו בבית תמחוי; נפשו ריקה, נפשו יבֵשה – הוא רעב וצמא וחסר כול: פליטי אפריקה באירופה הייתה נפשם יבשה ועייפה, מהדרך הארוכה והמסוכנת בים; פת במלח – מאכל דל ומצומצם ביותר: פת במלח תאכֵל, ומים במשׂורה תשתה; מגפת רעב – התפרצות פתאום של מחלה מידבקת הנובעת מתת־תזונה, והמתפשטת במהירות בקרב האוכלוסייה ופוגעת בחלק ניכר ממנה; תזונה לקויה, תַת־תזונה – 1. תזונה שאין בה כדי להתקיים קיום תַקין מחמת הספקת מזון לא נאותה או קושי לעכל, להטמיע או להשתמש ברכיבי המזון ההכרחיים; 2. קליטת מזונות לא מספיקה, בכמות או באיכות הגורמת לתחלואים: באפריקה רבים מתים מתת־תזונה; פַּת חֲרֵבָה – פת יבשה, מָשָׁל למאכל עוני: טוֹב פַּת חֲרֵבָה וְשַׁלְוָה בָהּ מִבַּיִת מָלֵא זִבְחֵי רִיב; קב חרובים – מועט שבמועט, משל למזון מצומצם ודל ביותר: די לי בקב חרובים מערב שבת לערב שבת; פרוס לרעב לחמך, ועניים מרודים תביא לביתך; ילדים נפוחי הכָּרֵס סובלים מתת־תזונה, ותדיר הם גוועים ברעב ובחוסר כול; נוח לו שימות ברעב משיבקש מתנת חינם; המחסור במזון והמצוקה הכלכלית הם מחלת המאה במדינות המתפתחות; רוב חייו בעולם הזה היו חיי כלב רעֵב אסור בשלשלת; לשעבר היו פניה אדומות מכוח מאכל ומשתה, ועכשיו פניה ירוקות מרעבון; לנפש רעבה כל מר מתוק הוא; מחסור במזון ומצוקה כלכלית גוררים מנת מזון זעומה ורזה, המביאה את האדם למצב מתמשך של תת־תזונה; טובה פת חרבה ושלווה בה, מבית מלא מריבות; אינו דומה מי שרואה סל ריק ורעב למי שרואה סל מלא ושבע; כָּבַש את הרעב שבמעיו; טובים חללי החרב מחללי הרעב; אין לך מיתה קשה ממיתת רעב; פסוק בזמנו כלחם בשעת רעבון; לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב; אין השָׂבֵעַ יודע את צרת הרעֵב, ואין הבריא מאמין בצער החולה; טָרַף ליד השולחן כזאב רעב, והסתער על הצלחת ברעבתנות כדי לשבור את רעבונו; את השבויים הקיפו בגדר תלתלים של תיל דוקרני והמיתום מיתה ממושכת ברעב ובצמא > אוכל! סעודה! עוני!

רֵעוּת!

יֵשׁ. רעוּת – 1. קשר נפשי עמוק בין שני בני אדם או יותר שאינו תלוי באינטרסים של אחד הצדדים [הרעות נוצרת לאחר ידידות ארוכת שנים או לאחר היכרות עמוקה בין הרֵעים או כשהמצב מצריך כוחות משותפים וערבות הדדית. מִבחנה הגדול כשצריך לוותר אחד מהרעים על האינטרסים שלו כדי להיטיב עם רעהו, כגון כאשר אחד מהם מורשע בפלילים, נדרשים רעיו להחליט עד כמה חשובה בעיניהם הרעות – האם ימשיכו לקיימה ולהגן על הרֵעַ שסרח או יבגדו בו]; 2. בשׂדה הקרב נדרשת נאמנות, אמון וערבות הדדית למען מטרת הכלל. בשם ערך הרעות נדרש הפרט לוותר על טובתו האישית, לעיתים אגב סיכון עצמי, וככל שהסיכון עולה כך גם הרעות מתהדקת; 3. [בצה״ל] פעולת החייל מתוך אחווה ומסירות לחבריו לשירות וחילוצם תמיד כשהם זקוקים לו או תלויים בו חרף כל סכנה וקושי עד כדי חירוף הנפש; 4. ידידות, חֲבֵרוּת, אחווה: נהגו איש ברעהו אהבה ואחווה ושלום ורעות; הקפיד על יחסי רעות עם שכניו; התכנסנו כדי לדון דיון רעותי בקידומנו בעבודה; מֵרֵעוּת, מֵרֵעַ – ידיד, רֵעַ, חבר: ערכו לו מסיבה שלושים מרעיו; חֶבֶר מֵרֵעִים – חברים טובים, חבורת ידידים במשמעות חיובית: השתתפתי במסיבה עם חבר מרעיי ונהניתי; רֵעִי, רֵעַ – 1. חבֵר, ידיד, עמית, וכן – איש רֵעים, ידיד נפש, מוֹדָע, מיוּדע, מכיר, מַכָּר, מֵרֵעַ, שושבין: הוא הזמין את כל ידידיו ורעיו למסיבת החתונה שלו; הייתה בינינו זיקה רעית שנים הרבה; 2. הזולת, אדם אחר, אדם שבאים עימו במגע בנסיבות כלשהן, רווח גם בביטויי הדדיות, כגון 'איש את רעהו', 'איש אל רעהו', 'איש עם רעהו', ופירושם: זה את זה, זה אל זה, זה עם זה וכד': וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ; בחג הפורים נוהגים היהודים לשלוח משלוח מנות איש לרעהו; רֵעָה – חבֵרה, ידידה, רעיה; התרועעות, הִתרוֹעֵעַ – התיידד או התחבר איתו, היה לרֵעַ או לחבר, נועד עימו ונהג להימצא בחברתו (פעמים בנימת ביקורת על התחברות לחֶברה רעה): משהתרוֹעֲעָה עם גַברי השכונה, הבריחה עצמה מבני העשׂירים; הוא נהג להתרועע גם עם בנות הערלים; כבר מגיל צעיר התרועעה עם עבריינים וסופה שהידרדרה לזנות; איש רֵעים, איש רֵעים להִתרועֵעַ – אדם חַברותי, אדם נוח להתיידד, איש חֶברה שאוהב להתרועע עם הבריות, אדם חברותי וידידותי: הוא נתגלה כאיש רֵעים חם ולבבי; מֵרֵעוּת – ידידוּת, חברוּת: הייתה שׂמחת מרעות לזוג הצעיר לאחר עשׂור לנישׂואיו; מֵרֵעַ – ידיד, רֵעַ, חבר: ערכו לו מסיבה שלושים מרעיו; שׂיחת רֵעים – שׂיחה ידידים על דא ועל הא, שׂיחה חברית לא רשמית המתנהלת באווירה נינוחה ובלתי מחייבת: התכנסנו כאן כדי לשׂוחח שׂיחת רֵעים על מהות החיים ובדבר תלאות העולם; משׂחק ידידותי > תחרות רֵעים, מִשׂחק רֵעים – מִשׂחק בין קבוצות ספורט שאינה תחרות רשמית; ידידוּת – קשר בין־אישי בין שני אנשים (או מדינות) לפחות, שמחבבים זה את זה ונהנים זה מחֶברתו של זה: כידוע, יחסי ידידות אינם כוללים רומנטיקה או גילויי אהבה רומנטיים; קִשרֵי ידידוּת – יחסי ידידות, הקשר שקיים בין ידידים: בעת עבודתם המשותפת נוצרו ביניהם קשרי ידידות אמיצים; ידיד נפש – חבר טוב ונאמן: לאחר שנים פגשתי את ידיד נפשי, וכתבנו ביחד ספר; ברית ידידות – קשר של חברות ורֵעוּת, הסכם לקיים יחסי תמיכה ואחווה: ברית ידידות כרותה ביניהם מאז ילדותם בקיבוץ; חֲבֵרוּת –. 1. קשר בין חברים הכרוך בחיבה, בהערכה ובאמון הדדי; 2. קשר רומנטי בין שני המינים: החברוּת בין הוריי החלה בצבא; 3. השתייכות למסגרת ארגונית כלשהי במועדון, בארגון, באגודה וכד', שייכות לחברה כלשהי אגב קבלת הזכויות והחובות הקשורות בכך; מְיוּדַעַת, מְיוּדָע – רֵע, מכיר, ידיד: למה הרחקת את מיודעיי ממני? על אף דבריו של מיודענו, ראש המפלגה, אין כל ביטחון שיש תיאום בינו לסגנו; שוחֲרֵי, שׁוֹחֵר – נאמן, אוהד, אדם המעוניין בקידומו ובפיתוחו של רעיון או של מוסד ולרוב תורם בקביעות כסף לשם כך: בכל דור ודור עומדים לימיננו שוחרי שלום ושוחרי לשון העברית; האוניברסיטה מארגנת הרצאות וטיולים לשוחריה, והכסף שהיא מרוויחה מכך מוקדש לפיתוח מיזמים; סִימפַּתְיָה > אהדה – יחס חיובי למישהו או למשהו, הבנה או תחושה הדדית בין אנשים, רִגשי רחמים והשתתפות בצער על חוסר המזל של מישהו: הנאשם הצליח בדבריו לעורר אהדה כלפיו על אף המעשׂה החמור שעשׂה; חָסִיד – מעריץ נלהב האוהד שיטה מסוימת, דבק ברעיון או בתנועה, הכרוך אחר אדם וכיו"ב: אינני חסיד של המוזיקה המודרנית כי היא רועשת מדיי לטעמי; אני רחוק מלהיות חסיד של כל צנזורה שהיא; בעל סוד, איש סוד, איש סודו – אדם מקורב הנאמן על מישהו, והלה נועץ בו בנושׂאים אישיים, בוטח בו ומאמין בו, ידידו האינטימי: רק לחברתה הטובה, אשת סודה, גילתה את דבר אהבתה האסורה; זוגיוּת – מערכת יחסים הדוקה בין שניים, שמאפיינה הבולט, אם כי לא הכרחי, הוא קיום יחסי מין בין בני הזוג; הוצג לפני, הציג לפני, וִידוּעַ, וִידֵעַ – עשׂה היכרות בין בני אדם שלא הכירו קודם זה את זה: וִידעתי את האורחת לפני המפקד; המנהלת הציגה לפני הקהל את הנואם; המורה החדש הוצג לפני התלמידים; התוודעות, הִתוַדַע, הִתוַדֵעַ – 1. עשׂה היכרות איתו, הציג את עצמו לפניו, התחיל להכירו: היא התוודעה לחייל נאה; בעת הראיונות התוודע העיתונאי ליוצרים מפורסמים מתחומים שונים; 2. הכיר משהו לראשונה, משהו נעשׂה מוּכּר לו: כבר בגיל צעיר התוודע מוצרט אל המוזיקה של גדולי המלחינים בזמנו; סוֹלִידָרִי, סוֹלִידָרִיוּת > (solidarity) > אַחוָה – הזדהות עם מצבם ועם עמדתם של אחרים הנובעת מתחושת שיתוף ומאינטרסים משותפים או אחדות המבוססת על שותפות של אינטרסים, מטרות או על העדפות בין בני אדם: פועלי המפעל החליטו לשבות לאות אחווה (סולידריות) עם חבריהם המפוטרים; אחוות לוחמים – יחסי אחווה בין לוחמים או שותפים למאבק הניכרים בעזרה הדדית, באחריות הדדית ובנכונות להסתכן זה למען זה כדי חירוף נפש: הכלל הנהוג בצה"ל שאין נוטשים פצוע בשׂדה קרב, הוא סמל לאחוות לוחמים; מֶחוָוה – רצון טוב, מעשׂה מרשים המעיד על כוונה אוהדת; קולֵגה > עָמִית – 1. רֵעַ, חבֵר, אדם שבאים אתו בקשרי ידידות או עסק: הוכח תוכיח את עמיתך; ולא תשקרו איש בעמיתו; כעבור השואה נשארו רבים ללא רע ועמית; 2. חבֵר לַמִקצוֹעַ, חבֵר לעבודה, חבר למעמד: היא עמיתה מן העבודה; עֲמִיתָנִי, עֲמִיתָנוּת – יחסים טובים השׂוררים בין חברים לעבודה, הניכרים באחווה (סולידריות), בחבֵרות, בשיתוף פעולה, בנאמנות, בזהות אינטרסים וכד': גם הפקידים הצטרפו לשביתה בעיקר מתוך רגשי עמיתנות לחבריהם; תמיד נהג בחבריו מנהג עמיתני; לַנדסמַנשַׁפט > ארץ מוצא –התאגדות מהגרים לפי ארץ מוצאם לעזרה הדדית מאותה עיירה או אזור אירופיים; ביקֵש את פָּנָיו – רצה להימצא בקרבתו: דִרשוּ ה' ועוזו, בַּקשוּ פנָיו תמיד; 'פִרגֵן', 'לְפַרגֵן' > רָאָה בעין טובה, ראה בעין יפה, ראה ב, אהד, אין עינו צרה, ריתוי, רִיתָה – רָאָה בעין טובה, שׂמח בהצלחתו, איחל מקרב לב: אין עיני צרה בהצלחתו, אדרבה, הריני מרתה לו בכל ליבי; טוב סֵבֶר – בעל הבעת פנים נעימה, בעל סבר פנים חביב, מסביר פנים, אדיב: אֵם הבית הייתה אישה טובת סבר ומאירת פנים; הֶסבֵּר פנים, הסברת פנים, הסביר פנים – האיר פנים, היה חביב ואדיב לזולת, קיבל אדם בסבר פנים יפות: משׂרד התיירות פתח במבצע 'הסבר פניך לתייר'; נתן שָׁלוֹם – בירך בשלום, אמר 'שלום': נתן לי שלום

והחזרתי לו שלום; מלאך שלום – שליח להשכנת שלום בין יריבים; דעתו מעורבת עם הבריות – הוא טוב ונוח לבריות; החוט המשוּלָש – שלישייה, שלושה הקשורים קשר חזק ואמיץ זה לזה, חוט או חֶבֶל ששזור משלושה חוטים דקים שכל אחד מהם הוא חלש וקל לקריעה, אך כששוזרים אותם יחד הם בעלי עוצמה גדולה בהרבה: טובים השניים מן האחד, והחוט המשולש לא במהרה יִינָתק; חבורת הרֵעים נתפרדה, והחוט המשולש ניתק לעולמי עד; אחד למען כולם, וכולם למען אחד, אחד בשביל כולם, וכולם בשביל אחד – בשותפות, בעזרה הדדית, בנאמנות חברית: ידיד אמת – חבר נאמן; חוג ידידים – קבוצה קרובה של בני אדם בעלי קשר ידידות מתמשך; אחים לדעה – שותפים לדעה: הם נזקקו להתכנסות ההמונית, לחוויית ההשתתפות במעמד המדיף אחווה (סולידריות), להתחככות הבלתי אמצעית עם אחים לדעה; ערבוּת הדדית – אחריות משותפת של הקהילה כלפי כל אחד מחבריה ושל כל אחד מחבריה כלפי הכלל; אחריות משותפת לגורל: המשבר הכלכלי מחייב ערבות הדדית ולסייע למעוטי הכנסה; כל ישׂראל ערבים זה לזה – כלל מוסרי והלכתי ביהדות לציון ערבות הדדית, ומשמעו המקורי הוא שכל יהודי נושׂא באחריות לקיום המצוות של חברו, אולם בעת החדשה רוֹוֵח הביטוי במשמעות שלפיה כל יהודי אחראי לשלומו ולרווחתו של חברו; אל תְּרַצֶּה את חברך בשעת כעסו – אל תפייס את חברך כשהוא כועס, אל תשכך את כעסו במילים יפות, במתנות וכד׳; עשׂה לְךָ רַב וּקְנֵה לְךָ חָבֵר – יש לעשׂות מאמץ כדי לרכּוש מורים וידידים; בת ברית > בַּעַל בּרית – צד בהֶסכם, חבר לדֵעה או לפעולה, שותף: ארה״ב היא בעלת בריתנו הטובה ביותר; ארה״ב ואנגלייה היו מבעלות הברית במלחמת העולם; איש בריתו – בעל בריתו, ידידו הקשור איתו בברית; איחוד הלבבות – התחברות יחד, התגברות על חילוקי דעות ושילוב זרועות: חומות של חילוקי דעות פוליטיים של שני חברי כנסת הוסטו הצידה בצל הרקטות והמצב הביטחוני הרעוע והחליטו לשלב זרועות ולאחד לבבות; מעורב עם הבריות – איש רֵעים, איש חֶברה, שיש לו קשרי ידידות רבים, מכיר יפה את טעמם ואת רצונם של האחרים ומסתגל אליהם ונעשׂה מקובל: בזכות היותו מעורב עם הבריות נבחר למנהיג הקהילה; מעורב בדעת עם הבריות – מכיר יפה את טעמם ואת רצונם של האחרים ומסתגל אליהם ונעשׂה מקובל; ישב בתוך עַמו – היה מעוֹרֶה בתוך סביבתו, היה מקובל בחֶברה; נפשו קשורה בנפשו – ידידות עמוקה ביניהם: נפשה נקשרה בנפשו מימי הלימודים; אַנשֵׁי שלומו – ידידיו, מקורביו, שֶׁשייכים לחוג תנועתו; אַנשֵׁי שלומֵנוּ – 1. ידידינו, בעלֵי בריתנו, כינוי רוֹוֵח בפי אדם לכל מי שקרובים אליו בדעה ורוחשים לו יחסי חיבה וקִרבה רוחנית, כגון בני עדה, מפלגה, כת, אותה ארץ מוצא: תומכינו ואנשי שלומנו יעמדו לצידנו; 2. כינוי בפי חסידים ביניהם לבין עצמם; איש שלומו – ידידו הנאמן, חברו: ראשת הלשכה הייתה אשת שלומי שבטחתי בה ולא הופתעתי; אנשי שלומך יהיו רבים, אך בעלי סודך אחד מני אלף; בגובה העיניים > כְּדַבֵּר איש אֶל רֵעֵהוּ – בגילוי לב ובלי התנשׂאות או יהירות, כשווה אל שווה: היא אומנם פרופסור, אבל היא נשארה חברית ולבבית כפי שהייתה בצעירותה ומדברת אל כל אחד כדבר איש אל רעהו; כְּשָׁוֶה אֶל שָׁוֶה – כאילו היו שני הצדדים שווים במעמדם, בלי רגשי עליונות ובלי רגשי נחיתות: המחנך דיבר אל תלמידיו כשווה אל שווה ושָׁבָה את ליבם; פָּנִים פְּתוּחוֹת – הבעה של גילוי לב וכנות: נכנס הנשׂיא, גבה קומה ורחב כתפיים, יפה תואר ופניו פתוחות לכל באי המשכן; ביקש את קרבתו של מישהו – ביקש את חֶברתו, שאף להיות במחיצתו, שאף לקשר של ידידות, חיבה או אהבה עימו: הוא ביקש כל הזמן את קרבתה; בין אדם לחברו – היחסים שבין בני האדם לבין עצמם, היחסים שבין אדם לאדם: ההלכה היהודית מקיפה את מכלול החיים, הן בעניינים שבין אדם לחברו והן בעניינים שבין אדם למקום; קואופרטיב > אגודה שיתופית – תאגיד שמטרותיו הן לטפח חיסכון, עזרה עצמית ועזרה הדדית בין בעלי אינטרסים כלכליים משותפים כדי לשפר את תנאי חייהם, עסקיהם ושיטות ייצורם [עם האגודות השיתופיות מונים את הקיבוצים ואת המושבים, וכן – יישובים קהילתיים רבים, קואופרטיבים וארגונים נוספים]; בּרית אַחים – ברית ידידות ואחווה בין בני אדם או בין עמים קרובים; ברית דמים – ברית לחיים ולמוות, ידידות עולם, קשר נצחי ועמוק בין בני אדם או בין עמים שנלחמו יחדיו: בין היהודים לדרוזים, שרבים מהם נפלו במלחמות ישׂראל, נכרתה ברית דמים; בּרית עוֹלָם – ברית נצחית, ברית ידידוּת לתמיד: ברית עולם נכרתה בין שני הידידים; רֵעִי כאח לי – דיבור חיבה וידידות לחבר טוב ונאמן; כּריתַת בּרית עם – עשׂיית הֶסכם, שבועת אמונים: ידידות אמת ומזהירה ארכה שנים בינינו בזכות כריתת הברית בינינו; זכרתי לך חסד נעורייך > זָכַר לָהּ חֶסֶד נְעוּרִים – זכר את אהבת בת־זוגו, ובייחוד את אהבתה ואת מסירותה של רעייתו בצעירותם, גמל לה על כך בתקופה מאוחרת יותר: הוא זכר לה חסד נעורים וסעד אותה בחולייה עד יום מותה; זָכַר לוֹ חֶסֶד נְעוּרִים, זָכַר חֶסֶד נְעוּרִים – הרגיש הכרת תודה או חיבה כלפי מישהו בשל יחסים שהיו ביניהם בעבר והזיכרונות הקשורים בהם, היו לו רגשי הוקרה והערכה אליו, זכר את ימי הקֶשר הראשונים, התחשב בעבר המשותף: עד היום הוא זוכר לחבריו מן הפלוגה חסד נעורים ומזמין אותם לכל שׂמחה; הֲפָסַת דעתו, הֵפִיס את דעתו, הֵפִיס דַּעְתּוֹ – פייס אותו, הרגיעו, עשׂה לו נחת רוח: שינו את נוסח ההסכם כדי להפיס את דעתם של המפגינים; כל הנכדים באו להפיס דעתה של סבתם ולנחמה מיגונה; נהג עימו אחווה – נהג בו בידידות, נהג בו כחבר: אין הוא מתנשׂא, ונוהג אחווה גם עם פשוטי העם; מלב אל לב – בצורה ידידותית ואינטימית ביותר: הייתה לנו שׂיחת רֵעים מלב אל לב; חֲבֵרוּת מִלֵּב אֶל לֵב – חברות עמוקה ואינטימיות: שׂיחת רעים מִלֵּב אל לֵב; יחסי קִרְבָה – יחסים קרובים, קשרי ידידות והבנה בין שני אנשים, קשרים אינטימיים; אדם בלי חברים כשׂמאל בלי ימין – פתגם בשבח החברות; קֵירוּב לבָבות – יחסי ידידות, הבאה לידי פיוס או לידי התקרבות בין בני אדם או קבוצות אוכלוסייה שיש ביניהם מתח או סכסוך: שנים הוא פעל לקירוב לבבות בין עולי אתיופיה לתושבים הוותיקים; בּיקור נימוסים – ביקור רִשמי לשם היכרות או להבעת כבוד וידידות: נשׂיא המדינה ביקר במדינה ידידה; קרבת משפחה – קשר שקיים בין קרובי משפחה, הקשר בין מי שיש ביניהם קרבת דם או קרבת חיתון; קִרבַת חיתוּן – קִרבה הנוצֶרת בין בני משפחותיהם של החתן והכלה בעקבות נישׂואיהם; כָּבַשׁ לבבות, כובש לבבות – רוכש ידידוּת או הערצה של אחרים, אדם מצודד ומושך שנֵיחן ביכולתו להקסים בני אדם (בעיקר בני המין השני) ולקנות את ליבם: יצא לו שם של כובש לבבות, ונערות רבות נפלו ברשתו; במידה שאדם מודד, בה מודדים לו – כיחסו של אדם לאחרים, כן יחסם אליו; ביקֵשׁ את קִרבָתו – רצה בידידוּתו: בזמן האחרון חברו מבקש את קרבתו; נפסקה חומת ברזל ביניהם – 1. הם התרחקו זה מזה, ניתק המגע הישר ביניהם: מיום שחרב בית־המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישׂראל לאביהם שבשמיים; 2. [בהוראה הפוכה] בטל המרחק והניגוד, נפרצה החומה החוצצת ביניהם: נפסקה חומת ברזל שבינו לבין שאר הבריות, ושוב אין הוא בודד במכאוביו ואין הוא משונה מכל הבריות; לָהוּט אחרי מישהו או אחרי משהו – נלהב, משתוקק מאוד, נִמשָׁך (ליַיִן, לעישון וכד׳): לעולם לא תהא לָהוּט אחר היין; הם היו להוּטים לנַצֵּחַ במשׂחק; הידק את הקשרים – חיזק את הקשרים, את היחסים: הלימודים יחד הידקו את הקשר ביניהם; טָפַח לו על כתֵפו, טָפַח על שכמו – חבט חבטה קלה על כתפו לאות חיבה, הערכה, ידידות: טפח לי חברי על כתפי בחיבה ואמר: ׳יישר כוחך!׳; התקרבות הלבבות, התקרבו הלבבות – הוקטן המֶרחָק, נעשׂו קרובים, התיידדו: היהודים החליטו לנקוט צעדי התקרבות למצרים כי בהתקרבות הגופים יתקרבו הלבבות ותמעט השׂנאה ארוכת השנים; יד ביד – ביחד; הלכו יד ביד – הלכו ביחד, הלכו זה עם זה, הלכו כשהם כרוכים זה בזה: פיחות השקל הלך יד ביד עם תיסוף הדולר; נפשו נקשרה בנפשו – היה כרוך אחריו, דבק בו, נקשר אליו בקשר חזק מאוד: במסיבה נקשרו קשרי ידידות, ומאז נפשו קשורה בנפשה; חסיד אומות העולם, מחסידֵי אומות העוֹלָם – כינוי הוקרה לגויים שחֵירפו נפשם למען הצלת יהודים מיד הנאצים: חסידי אומות העולם הצילו יהודים רבים בתקופת השואה; פֶּרסוֹנָה גְרָטָה > אישִׁיוּת רצויה, פֶּרסוֹנָה נוֹן־גרָטָה > אִישִׁיוּת לאֹ־רְצוּיָה – אדם בעל תפקיד דיפלומטי או תפקיד רשמי אחר שהמדינה המארחת איננה רוצה בו בתחומה; הֶסבֵּר פנים, הסברת פנים – מאור פנים, יחס של רצון ואדיבות לזולת, קבלת אדם בסבר פנים יפות; אלוף נעורים = בעל נעורים – כינוי חיבה בפי האישה לבעל שנישׂאה לו בצעירותה; שגריר של רצון טוב – נציג רשמי למחצה המגיע לאזור מצוקה נוראה, רעב, עימות, אסון וכד׳ כדי להציע עזרה: בארץ התארח כּנָר ליטאי בעל שם עולמי ושגריר של רצון טוב מ׳יוניסף׳ כדי להעלות את המודעוּת ואת גיוס הכספים למען הצלת ילדים ברחבי תבל; צֹאן מַרעיתו – 1. [של מנהיג דתי] קהל המקבל עליו מרות של ׳רבי׳ (של חסידים) או של כומר וכד׳; 2. עדה או קהל בני אדם הסרים למשמעותו של מישהו; ידידותי לסביבה – מועיל לסביבה או אינו מזיק לה, כגון חומר ניקוי או מכשיר ניקוי המֵגֵן על שִׁכבת האוזון (לא מכיל חומר המזיק לשכבת האוזון); ידידותי למשתמש – קל להבנה, נוח ופשוט לתפעול ומותאם ליכולות של משתמש לא־מקצועי; ידיד לעת צרה – חבר שנאמנותו נבחנת בעת מצוקה; ידיד נעורים – חבר טוב ונאמן מימי העלומים; שׁוֹמְרֵנִי אלוהים מידידיי, מאויביי אֶשָּׁמֵר בעצמי – בני אדם קרובים עלולים להזיק מתוך כוונות טובות, ומפני שאין מצפים מהם שיזיקו; תחילתה של ידידות מופלאה – אירוע הקושר שניים יחד: כשמדדתי את השׂמלה הזו בשחור לבן, ידעתי שזו תחילתה של ידידות מופלאה – גזרת השׂמלה מחמיאה ממש ואורכה מושלם, אני מאוהבת! חָבֵר לחיים – בן־זוג לחיים, שותף לחיים; גבר שאיתו חיים, לאו דווקא מתוך קשר של נישׂואים: היא פנתה למשׂרד שידוכים כדי למצוא לעצמה חבר לחיים; חבֵר קבוּע – בן־זוג שיש איתו קשר רומנטי קבוע, בן־זוג שיש איתו מערכת יחסים קבועה, יציבה ומחייבת: היא יוצאת עם בחורים מדי פעם, אבל אין לה חבר קבוע; חבֵרה לחיים – בת־זוג לחיים, שותפה לחיים, אישה שאיתה חיים, לאו דווקא מתוך קשר של נישׂואים: מאס בחיי הרווקות ההוללים, והוא מחפשׂ לעצמו חברה לחיים;

טפיחה על השֶכֶם – מחווה של הערכה ועידוד: ׳כל הכבוד על הביצוע, מגיעה לך טפיחה על השכם׳; נהג אחווה עימו – התנהג אליו ברעות ובידידות; ברית מלח – ברית חזקה מאוד, ברית כרותה לעולם: כשם שהמלח אינו מתקלקל לעולם, כך גם הברית תתקיים לעד; ג׳סטה > מֶחֱוָה נאה – מעשׂה מרשים המבטא בדרך כלל נכונות, רצון טוב וכוונה ידידותית, פעולה של נימוס בלתי מחייבת שנעשׂה לשם רושם בלבד: גם שיר היתולי לרגל יציאת דודי לגמלאות הוא מחווה נאה, ובכל זאת אין בו ערך למי שאינו בקיא בתולדות חייו; מֶחוָוה של רצון טוב – מעשׂה שהוא מעבר לחובה, ושנעשׂה כדי להראות יחס חיובי כלפי הצד השני ונכונות לשיתוף פעולה עימו: כדי לשפר את האווירה במפעל, וכמחווה של רצון טוב החליטה ההנהלה להעניק לעובדים תוספת בשיעור של 7% לשׂכרם; הידוק הקשרים – חיזוק הקשרים, היחסים וכד׳, הפיכת הקשרים לקרובים ולאמיצים יותר או למקיפים יותר: שׂרי החוץ של שתי המדינות הידקו את הקשרים ביניהן; ברית אחים – קשר חזק ואמיץ כמו בין אחים, קשרי אחווה ואהבה; בתוך עמי אני יושב, בתוך עמי אנוכי יושב – אינני מנותק מהעם, אני חלק מהחברה שאני חי בה ושותף להלכי הרוח של הציבור: אני מבין לליבם של המפגינים: בתוך עמי אני יושב, אך אני מבקש מהם לנהוג באיפוק ולהימנע מאלימות; נָטָה אליו חסד, נָטָה חסד ל׳, מָשַך אליו חסד – התנהג עימו בידידות, במסירות ובחיבה, התנהג ברוך וברחמים, פעל בהתחשבות ובכוונה טובה: ארתחשסתא נטה חסד לעזרא ולנחמיה ואִפשֵר את מסעותיהם לירושלים, אף שקודם לכן הפסיק זמנית את בניית חומת ירושלים; עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה – קִשרי אהבה וידידות: נפשי קשורה בעבותות אהבה ללשוננו המתחדשת; ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום – ברכת ידידות מורחבת לפני פרדה; שְלוֹם בַּיִת – יחסי ידידות והבנה הדדית במשפחה, בעיקר בין בעל לרעייתו: שלטה בעצמה ושתקה כי העדיפה שלום בית על כבוד; אחדות הלבבות – הסכמה כללית בתחושות, בדעות ובעיקר הפעולות; אהבת חסד – עשׂיית מעשׂים טובים, כגון סיוע לנזקקים, מתוך נדיבוּת לב; אָח לדֵעה – בעל דעה שווה: חברי המפלגה הם אחים לדעה; אחווה לצרה – שותפות לצרה; אָח לצָרה – שותף לסֵבל ולצער: יהודי הגטו היו אחים לצרה; אחים לנשק, חברים לנשק – חיילים עמיתים המשרתים יחד בצבא, בעיקר ביחידה לוחמת, ונוצרת ביניהם קִרבה מיוחדת של לוחמים שחוו את מאורעות הקרבות: בכינוס הפלמ״ח נראו החיילים הוותיקים, אחים לנשק, כשהם מתחבקים בהתרגשות זה עם זה; שֶבֶת אחים גם יחד – ביטוי המציין חדוות הימצאות ידידים במחיצה אחת או בהרמוניה, בייחוד ידידים שהתכנסו יחד, ככתוב: הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד; מה גדולה הייתה הפתעתם למראה האויבים של שנים היושבים שבת אחים ומשוחחים בניחותא; אִיש כִּלְבָבִי – איש לפי רוחי, כפי שאני מחבב: השכן החדש הוא איש כלבבי תכונותיו נראות לי; מסירות נפש – 1. נאמנות קיצונית כדי הזנחת אדם את צורכי עצמו לטובת מישהו או משהו: האלמנה גידלה את ארבעת ילדיה במסירות נפש ואפשרה להם לרכוש השׂכלה ומקצוע; 2. נכונות לסכן את החיים ואף לחרף את הנפש לטובת מישהו או משהו: החובש הפלוגתי טיפל בפצועים במסירות נפש תחת אש צולבת; איש אמונים – אדם שאֶפשר לבטוח בו: ואיש אמונים מי ימצא; בַּעַל סוד – איש סוד, אדם נאמן ושומר סוד: אנשי שלומך יהיו רבים, ובעל סודך אחד מאלף; בת בית, בֶּן בַּיִת – ידיד ומקורב, מי שנכנס תדיר בביתו של מישהו; סַפסַל הלימוּדים – בית סֵפר: אף כיום נשמרה הרעות בינינו שנרקמה בספסל הלימודים; יַד ימינו – עוזרו הנאמן, עושׂה דברו; חברים בלב ונפש, ידידים בלב ונפש – ידידים הקשורים ומסורים מאוד זה לזה: מאז ילדותם הם חברים בלב ונפש; דרש את טובָתו של פּלוני – רוצֶה את טובתו של פלוני: הוא נמנה עם ידידיי ועם דורשי טובתי ואהבתי; יוצאים זֶה עִם זֶה, יוצאים יַחַד – יש להם יחסים קרובים, הם מבלים יחדיו: הם יוצאים זֶה עִם זֶה כבר שנה; יחידת חיי – יחידה בחייו שאין שנִייה לה, אחת ויחידה: יחידת חיי הייתה נר חיי ומלאך לבבי; יַקִיר מכל יקר – יקר, אהוב וחביב מכול: נכדי היחיד היה יקיר מכל יקר; מְתֵי סודו – אנשי סודו, המקורבים אליו ביותר: אחרי הדיון קרא למתי סודי והשמיע באזניהם כמה עניינים שהשתיקה יפה להם; צֶמֶד חֶמֶד – זוג נאה, זוג מוצלח, שניים המתאימים יפה זה לזה: הזמנתי את המסובים שישתו עימי לחיי נישׂואי צמד־חמד זה; שגריר של רצון טוב – בעל כוונה טובה: שכנתי ואני היינו קרובי לב, ולכן תמכתי בה שתהא שגרירה של רצון טוב בענייני הגנת הסביבה; שותף לדעה – קרוב בדעה, בדעה אחת; בא בברית עם – עשׂה הסכם: הסוחר בא בברית עם מנשה, החתן והכלה באו בברית נישׂואים; עמד בסוד, בא בסוד – היה שותף למסתרי הדברים, חדר לעומקם של; ביקֵש את טובָתו – רחש לו ידידוּת, רצה להיטיב עימו; דבקו זה בזה – היה ביניהם קשר אמיץ: הם דבקו זה בזה והיו כמשפחה; טוב שכן קרוב מאח רחוק – טוב שכן שעשׂוי להועיל יותר מקרוב שגר רחוק; המתקת סוד, המתיק סוד עם – התייעץ בחשאי, טיכס עצה, הסתודד, כלומר שׂוחח בסוד, התלחש; דָבֵק, להוט אחרֵי, כרוך אחרֵי – נמשך אחריו, דבק בו: הבחור כרוך אחרי שכנתו המקסימה; מי שדבק בדרכי, אני מזמינו שנקים חֶברת הֶזנק; העביר על מידותיו – נהג לפנים משורת הדין, נהג בסלחנות, ויתר ולא עמד בתוקף על דעתו או על זכויותיו, אף ששוכנע כי הצדק איתו: העבירה על מידותיה לא מפני שהיא פחותה ממנו אלא שזו מעבירה על מידותיה וזה אינו מעביר על מידותיו; דָרַש את טובתו – רצה בטובתו, ניסה להועיל ולעזור לו, השתדל להיטיב עימו: צר לי, רק דרשתי את טובתך, לא הייתה לי כל כוונה להטיף לך מוסר; הלנו אתה אם לצרינו – האם פניך לשלום או למלחמה; השיב לב פלוני על פלוני – השפיע על פלוני כי ישוב לאהוב את פלוני, קירב את ליבותיהם לאחר פרידתם: והשיב לב אבות על בנים; חָרַת על לוח ליבו, חָרַט על לוח ליבו, כָּתַב אותו על לוח ליבו, כָּתַב על לוח ליבו – השתדל לזכור היטב, חקק בזיכרונו, נָצַר בליבו: חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל יַעַזְבוּךָ . . . כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ; דבריה האחרונים של אימי נכתבו על לוח ליבי, ואני נזכר בהם גם לאחר שנים הרבה; לא זזו ידיהם זה מזה, לא זזה ידו מתוך ידו – תמיד נמצא בחברתו: משהכרנו לא זזה ידה מתוך ידי; מצא מין את מינו – כל אחד מתחבר ומתקרב אל הדומה לו: ידידות חזקה שררה ביניהם כי מצא מין את מינו; לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו – כל אחד מתרועע עם הדומה לו או עם הקרוב לו ברוחו: הוא פוחז וחבֶרתו הוללת, לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב; כריתת ברית, כָּרַת ברית עם – עשׂה הֶסכם לשיתוף פעולה, התקשר בחוזה ידידות, נשבע להיות נאמן: האם ראש הממשלה כרת ברית עם אויבינו, וכעת הוא משחרר מחבלים; חוּט שֶל. . . מָתוּחַ עַל פָּנָיו – הבעה של . . . ניכרת: חוט של אהבת אדם מתוח על פניה; דבריו מצאו הד בלב – דבריו נתקבלו מתוך הסכמה, זכו ליחס חיובי; מצא הד בליבו – התקבל על ידו בעניין או מתוך הסכמה, זכה להיענות מצידו, עורר אצלו תגובה חיובית: הרעיון לפתוח חֶברת הֶזנק בעמק הסיליקון מצא הד בליבו, ועם הזמן קרם עור וגידים והגיע להישׂגים של ממש; מָצָא מסילות לליבו – חדר אל ליבו, הגיע לנפשו: לא היה קל למצוא מסילות לליבו של הקצין המוכשר ולשכנעו להישאר בצבא הקבע; עמד במחיצתו – היה קרוב אליו, היה ממקורביו; אמור לי מי הם ידידיך, ואומר לך מי אתה – החברה שבה אדם מתרועע מעידה על אופיו; קֶשֶר אַמִיץ – שותפוּת וקִרבה חזקות: מימי הצבא נקשר קשר אמיץ ביניהם; נִשבַּר הַקֶרַח – נפסק הקיפאון ביחסים בין יריבים: לאחר זמן מה נשבר הקרח בין העובדים והאווירה השתפרה; נשתלשלה ידידות בין א׳ לב׳ – הלכה ונמשכה הידידות ביניהם: נשתלשלה ידידות עמוקה ביניהם ונתכפלה רעותם; שָבָה את ליבו, קָנָה את ליבו – עורר בליבו יחס של רצון אליו, רכש את אהבתו או את אהדתו, הביאוֹ לידי הרגשת אהבה והערצה כלפיו: דברי הנואם שבו את לב הנאספים; שָבָה את ליבו, לָקַח את ליבו, כָּבַש את ליבו, כָּבַש את לבבו – הקסים אותו, שכנע אותו, רכש את ליבו: הרעיון החדש כבש את ליבו ולא נתן לו מנוח; הוא קנה את ליבה בחוכמתו ובנועם הלכותיו; פקיד קטן לקח את ליבך אף שלא היה לך; הִילֵך עליו קסמים, הילך קסם, הילך קסמים – הקסים והרשים מאוד, שבה את הלב: דבריו הילכו קסמים על מאזיניו; עד היום מוסיפה אישיותו להלך קסם על מי שהכירוהו; שׂם אותו כחותם על ליבו – שמר עליו מכל משמר, היה תמיד לנגד עיניו, אהב אותו מאוד; אָח לצָרה – מי שנתון באותה צרה, שותף לסֵבל ולצער: ואח לצרה ייוָלד; יהודי הגטו היו אחים לצרה; ברית כרותה – חוק עולם הוא, מנהג העולם הוא: ברית כרותה ביניהם שלא ייפרדו לעולם; או חַברוּתָא או מיתוּתָא – או חיי חברה או מוות, עדיף המוות מחיי בדידות; אלופי ומיודעי – תואר מליצי לידיד נאמן, נכבד ומלומד, שנהנים מחוכמתו; עבר באש ומים, הלך אחריו באש ובמים, בא באש ובמים – חירף את נפשו, סיכן את עצמו בשביל מישהו מתוך אהבה או הערצה, היה מוכן לעשׂות הכול בשבילו, היה מוכן ליטול למענו את כל הסיכונים: חייליו הלכו אחרי מפקדם הנערץ באש ובמים; מֵליץ יושֶר – מדבר בזכותו של אדם אחר, מַמליץ: יש עליו מליצים רבים להגיד את טוב ליבו; הנה אדוננו המלך שהליץ על היהודים כפליים ממה שהלצתי; אהבה מקלקלת את השורה – יחס של אהבה למישהו עלול להטות את האדם מדרך היושר והצדק המוחלט, האהבה מעבירה אדם על דעתו: זה היה מצב שבו האהבה קִלקלה את השורה כי איך ייתכן שאדם נשוי בן חמישים יתאהב במזכירתו וייפרד מרעייתו ומילדיו; על כָּל פְּשָעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה – האהבה סלחנית, האוהב מישהו מתעלם מחסרונותיו ומשגיאותיו: הכול ראו שהוא יצא לתרבות רעה, חוץ מרעייתו, על כל פשעים תכסה אהבה; עַצמי וּבשָׂרי – קרובי, שאֵרי: הלוא עצמי ובשׂרי אתה, ולא אעמוד מנגד כשאתה זקוק לסיוע כלכלי; אין נקב המחט צר לשני אוהבים – משל לאהבה עזה ונאמנה; מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני; אהבת עולם אהבתיך, ורק המוות יפריד בינינו; טובים השניים מן האחד, כי אם ייפול החבר, האחר יקימו; הוֹקַר רַגלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ, פֶּן יִשׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ; הון יוסיף רֵעים רבים, ומשאזַל כספך – אזלו חבריך; אחי, נעמתָ לי מאוד, ונפלאה ידידותך (אהבתך) מ׳ . . . ; שנינו מקושרים קשרי אחווה וגורל משותף, כאילו היינו נפש אחת; מעיניו נצנצה החיבה המרככת את הלב, ונחשול של חמימות הציף את ליבי; מתנות קלות מפרנסות את הידידות; ליבותיהם שידרו

על אותו גל, וחיבתם כחיבת זכר ונקבה; נמסרה לו 'עצה ידידותית' שלא להתחרות בפלוני, וכך ניטלה הרשות ממנו לזכות במשׂרה; פעמים ידידותינו מעמיקה על חשבון אדם שלישי; אני נמנה עם דורשי טובתו ומוכן לעבור למענו באש ובמים; הקנאה אכלה את לבבו כשעלה בידי חברו לנקר את עיני ידידותיו; תחילה ריפד את רעותם במגדני ידידות, ואחרי כן קנה את ליבה לעולמים; אין בליבו על א' ולא כלום; המתפלל על חברו נענֶה תחילה; נכרך אחריו בידידות נפעמת; בחייהם ובמותם לא נפרדו; נסדקה חומת הברזל ביניהם עד שנפלה המחיצה האחרונה; נָטַע אחווה ואהבה שלום ורעוּת בין . . . ; החוטים האישיים בינינו נארגו לבגד ידידות ועדו עדיי אהבה; אל נא תהי מריבה ביני ובינך כי בני אדם אחים אנחנו; התקשרו ביניהם קשרי ידידות ורעות; נהג בה אחווה ורעות, והיא חשה עצמה לידו כמו בבית; הניח לבנה נוספת בבניין היחסים בין א' לב'; הגה ידידות רבה ל'; חוט של רעות־אמת נרקמה ביניהם; בעבודה יש אינטימיות חברית ואקלים נוח להבנה טובה; בזכות החברוּת לנֶשֶק התקרבו הלבבות, וזיק של אהבה ניאור בליבם; קשר אישי הדוק ושותפות אמת אמיצה נארגו ביחסינו; אין חבר נקנה אלא בקשיי קשיים; התקשרו בקשרי ידידות ויצאו ברכוש גדול של רעות לאורך שנים רבות; אנשי שלומך יהיה רבים, ובעל סודך אחד מני אלף; בהתהפך הזמן, ייוודע מיהו הרֵעַ הנאמן; הדבורה הזאת דְבשה לבעלה, ועוקצה לאחרים; הידידות היא כאוצר נחמד, אך לכל היותר תוכל לקחת ממנו את אשר שׂמת בו; הנזק והסכנה מולידים הבנה; ידיד בצרה הוא ידיד אמת; אהב את רעך כאילו אתה עתיד לו להיות לשׂונא; את הידידות ניתן לרכוש רק בידידות; באפס רֵעים תתנוון המחשבה; האוהב אותי אוהב את כל אשר לי; הידידות תועיל תמיד, האהבה יש אשר תזיק; טוב חבר קרוב, מקרוב רחוק; אהבה שאין עימה תוכחה, אינה אהבה; מצא אוהב נאמן או ידיד אמת, מצא מטמון יקר; אמור לי מי הם חבריך ואומר לך מי אתה; טוב שָׁכֵן קרוב מאח רחוק; אלוהים, שמור אותי מאוהביי, ומשׂונאיי אשמר בעצמי; ידידות שאין ביכולתה להתנגד למעשׂיו המגונים של חבר – אינה ידידות; הידידות מעניקה את אורה בעת רווחה, מקילה ומחלקת את הנטל בעת צרה; הֱישתווה ידיד קֶדֶם כחָבֵר יליד אתמול; הֱיֵה ראוי לאהבה למען יאהָבוּךָ; הידידות נעלמת כאשר השוויון אינו קיים; האהבה פעמים מזיקה, הידידות מועילה תמיד; אין אנו מכירים איש אלא באמצעות הידידות; ידידות היא נפש אחת בשני גופים; הקוצים מכסים את דרכה של הידידות אם אין אנו עוברים בה תדיר; הזמן מחזק את הידידות ומחליש את האהבה; ידידים הם חברים למסע שעליהם לעזור זה לזה לשמור על הדרך לחיים מאושרים יותר; האם אנצח את אויביי אם אהפוך אותם לידידיי? בְּכָל־עֵת אוהֵב הָרֵעַ, וְאָח לְצָרָה יִיוָּלֵד; אהבת הרעים היא בכל עת ביום טובה ובעת צרה; חבר אמיתי הוא מי שרואה את העֶצֶב בעיניך, כשאחרים מאמינים לחיוך שעל פניך > אהבה! זולתנות! יחד! קִרבה! שכנוע!

<u>אין רעוּת</u>. לא ידידותי – לא סימפטי, לא נוטה לחברה, מרוחק, מתנגד, קריר, קרבי, נִתעב, אינו מסביר פנים, שלילי,; אין שני זַרזירים ישֵׁנים על דף אחד – אין שני יריבים יכולים להיות יחד: משגברו העימותים והמשׂטמה בין הוריי, עזב אבי את הבית כי אין שני זרזירים ישנים על דף אחד; יוֹשֵׁב אֶל עַקְרַבִּים, ישב אל עקרבים – מי שמוקף שׂונאים המציקים לו מאוד; מלחמת אחים – סכסוך חמור [לעיתים עד כדי שפיכות דמים] בין בני עם אחד, קבוצה אחת וכד' הנסב על אידאולוגיה, על שליטה וכד': שושלת בית־ינאי היו בה רציחות מחמת השאיפות הפוליטיות של בניה; סר חִינו – הפסיק להיות לרצון או למצוא חן, הפסיק להיות חביב או אהוד, לא זכה עוד ליחס חיובי: בזמן האחרון ירד פלאים המוניטין שלו וסר חינו בעיני הציבור; חתול שחור עבר ביניהם, רוח רעה עברה ביניהם – הופרו השלום והידידות בֵּינֵיהֶם; נתפרדה החבילה – פָּגָה ידידותם, פסקו הקשר או ברית הידידות: בני הזוג חיו יחד, ולבסוף נתפרדה החבילה, והם פנו איש איש לדרכו; גָּבַהּ הר ביניהם – נפרדו, פסקה ידידותם, נפרדו הידידים, חל פילוג, נעשׂו שׂונאים זה לזה: משהעליב אותו בפומבי, גבה הר ביניהם ואין הם נפגשים עוד; השׂטן ריקד ביניהם – נתגלעו ביניהם ריב וסכסוך עמוק; הופרה ברית הידידות, לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו – לא הסתדרו: למרות האהבה הגדולה והעתיד המזהיר לשניהם, לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו והתגרשו אחר כשנתיים; רחוק מהעין, רחוק מהלב – קשרי ידידות, חיבה או אהבה דועכים עם ההתרחקות הגופנית: התברר שהרעיון של 'רחוק מהעין, רחוק מהלב' אינו מתממש כששמשקיעים מאמצים רבים להצלחת הקשר במרשתת; שִׂנאת אחים – יריבות, עוינות ואיבה בין בני אותו עם או שבט, בין חברי אותה משפחה או קבוצה וכד': העם היהודי סבל לא אחת לא רק מרדיפות מחוץ אלא גם משׂנאת אחים בבית פנימה; הִתקָררוּת היחָסים, התקררו היחסים – בוטלה הידידות: המאמר מותח ביקורת על מדיניות החוץ של טורקייה ומציין את התקררות היחסים עם ישׂראל בשל המשט לעזה; הכרת פנים, הכיר פנים – נשׂא פנים, הָדַר פנים, הִפלה לטובה או לרעה, נהג במשׂוא פנים, היטה את הדין: לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט, כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן; אני מתחייב לשפוט משפט צדק, שלא להטות משפט ולא להכיר פנים; הטיית דעת, משׂוא פנים, נָשָׂא פָּנִים – נהג מתוך העדפה, הִפלה לטובה, הפלה אדם על אחרים בשל חשיבותו, קרבתו, ידידותו אליו וכדומה: פעמים יש העדפה לנשׂואי פנים מתוך משׂוא פנים; הטיית כף המאזניים לטובת צד אחד, הִטָּה את כף המאזניים לטובת צד אחד – הפליה לטובה צד אחד; כָּפָה הסייח את המנורה – המעשׂה האחרון טשטש את רישומו של המעשׂה הראשון, השוחד הגדול דחה את השוחד הקטן, ערך השוחד לפי גודלו: למה יצא ראובן זכאי כי לפני המשפט שני בעלי הדין ניסו להשפיע על השופט, וכפה הסייח את המנורה; ניתק יחסים, ניתק את יְחָסָיו, ניתק את קשריו – הפסיק את קשרי הידידות: יש מדינות שניתקו את קשריהן עם ישׂראל; לא נָשָׂא אותם הבית לשבת יחדיו – לא הסתדרו: שני האחים לא נָשָׂא אותם הבית המפואר לשבת יחדיו, ונתפרדה החבילה; שָׂרַף את הגשרים – ניתק לחלוטין את כל הקשרים שהיו לו בעבר עם אנשים: שׂרף את הגשרים מלפניו ומאחוריו; דחה אותו מחברותו; היבדלו מתוך העדה; נסתתמו מַעַיְנוֹת הידידות; אילו ידעו כל בני האדם מה שהם אומרים זה על זה, לא היו מצויים ארבעה ידידים בעולם; הידידות היא אהבה ללא כנפיים; נמסרה לו 'עצה ידידותית' שלא להתחרות בא"א, וכך ניטלה הרשות ממנו לזכות במשׂרה > אלימות! מחלוקת! שִׂנאה!

רעיון!

רעיוני, רעיון – 1. מחשבה מקורית הקיימת או הנוצרת פתאום בתודעת האדם, ועיקרה הצעה או תוכנית (אחת או יותר) לעניין או למצב מסוים או לדרך פעולה אפשרית: יכולת טובה להפקת רעיונות נקראת יצירתיות; וכן – אידאה, הרהור, מושׂג, מוטיב, מחשבה: כמה פניני רעיונות צפונות בליבי וטרם הגשמתי אותם; איזה רעיון נפלא, היאך לא חשבנו עליו קודם? המחלוקת הרעיונית בקיבוץ נמשכת עד היום; 2. נקודה מרכזית: הרעיון העיקרי בסיפור הזה הוא שלא כדאי לרמות אחרים, כי בסוף ירמו גם אותך; (ideation) < רְעֲיוּן – יכולת להעלות רעיונות או מחשבות חדשים, ליצור אותם ולהציגם על ידי יחידים, ארגונים או המונים באופן חזותי, שימושי או מופשט; רַעֲיוֹנָאוּת חָזוּתִית, (art director) רַעֲיוֹנַאי חָזוּתִי – 1. אחד שמביים את המאפיינים האומנותיים של הפקה בתאטרון, בסרט, בפרסום (כגון פעלולי נוף, תלבושות, תַפאורה ותאורה); 2. עורך אומנותי המבצע ומתאם עיצובים, איורים ופריסות לשימוש בדפוס או מפקח עליהם; (copywriting) < רַעֲיוֹנָאוּת מִילוּלִית – פיתוח וכתיבה של חומר פרסומי, מקצועו של רעיונאי מילולי (קוֹפִּירַייטֶר): החברה מספקת שירותי תרגום, עיצוב גרפי, רעיונאות מילולית, פרסום ויחסי ציבור; דֵלוּזְיָה < אשליה, מחשֶבֶת שווא, רעיון שווא – 1. דעה או מחשבה שאין לה כל בסיס ואפשר להפריכה; 2. [בפסיכולוגיה] הפרעה בתוכן החשיבה הניכרת בקיומן של מחשבות שאין להן אחיזה במציאות ושאין לשכנע את הלוקה בהן באי־נכונותן. הן נוצרות מתוך העולם הפנימי של החולה על ידי מנגנונים כמו דמיון או פירושי שווא. מחשבות שווא מבוססות על פירוש פרטי של המוח למציאות הסובבת או לחוויה נפשית כלשהי הנקלטות בחושי האדם השרוי בסוג של פסיכוזה; רעיון עִוְועִים – רעיון מטורף, רעיון גרוע שאין לו כל אחיזה במציאות, מחשבה מופרכת ומסוכנת: אני מקווה בכל ליבי שלא יכפה האו"ם רעיון עִוְועים של מדינה פלסטינית בגבולות 1967; טענת סרק, רעיון סרק – טענה או רעיון שאין בהם תועלת, תוצאה מעשׂית רצויה או שימוש כלשהו; רַעיון רוּחַ – שטוּת, הבלים: כי גם זה הבל ורעיון רוח; אבי הרעיון – אבי השיטה, הוגה הרעיון לדרך מחשבה או לפעולה חדשה: מי היה אבי הרעיון להקמת אוניברסיטה דתית; אובסֶסיה < אִידֵיאָה פִיקס < שִׁגָּיוֹן, שיגיוני, רַעיון תָקוּעַ, רַעיון שֶׁנִתקַע, מַחֲשָׁבָה תְקוּעָה, מַחֲשָׁבָה שֶׁנִתקְעָה, תפיסה מקובעת, רעיון טורדני, רעיון מקובע – רעיון, אמונה או תפיסה שקשה להיפטר מהם, והם חוזרים ומטרידים ומנקרים בראש אף שמנסים להתעלם מהם: רעיון מקובע הוא רעיון שאוחזים בו בדבקות לא רציונלית על אף קיומן של הוכחות סותרות לו, מעין שיגעון לדבר אחד; לאסיר יש רעיון טורדני אחד ורק עליו הוא חושב – כיצד לברוח מהכלא; רעיונות או נימוקים הקלוטים מן האוויר – רעיונות או נימוקים חסרי כל יסוד, דברים שאין להם שחר; רעיון מבריק – רעיון מוצלח שיהיה בסיס ליוזמה חדשה או משופרת, וכן – לשירות, לטכנולוגיה או לתועלת שישדרגו את המצב הקיים; העיר את רוחו – עורר אותו לעשׂות דבר מה, נתן בליבו רעיון: מישהו העיר את רוחי שיש לעשׂות מעשׂה בעניין ענייי העיר; קוֹהֶרֶנטִי > לָכִיד, קוֹהֶרֶנטִיוּת> לְכִידוּת – פעולה או מצב של גיבוש חברתי בין חברי קבוצה עקב יחסי גומלין עצימים ביניהם לאורך זמן המאחדים את כולם: המדריך החדש יצר לכידות חברתית בפנימייה הודות למחויבות החברים למשׂימות ובזכות משיכה בין־אישית לקבוצה; לכידות קבוצתית, לכידות חברתית – סך כל הכוחות הפועלים על חברים בקבוצה והמשכנעים אותם להישאר בה, כגון מטרה או תפיסת עולם משותפת, איום משותף על חברי הקבוצה, הרגשת שותפות ואחווה בין חברי הקבוצה, ערכים משותפים, חוויות והצלחה משותפות: כשהייתי ב'צופים' לא

הייתה לכידות חברתית כי ניסו להכניע את הפרט ולמנוע ממנו ביטוי אישי והתפתחות עצמית; עִקביות > עֲקִיבוּת, עִקבִי > עָקִיב – דבר שבא בזה אחר זה בסֵדֶר הגיוני וקבוע: העד היה עקיב בגרסתו ודבק בה כל החקירה; לא מצאנו שום קו עקיב במדיניותו; עקיבות בדעותיו ובהתנהגותו שכנעה אותי שהוא ראוי לתפקיד; נוֹשֵׂא – 1. דבר, אדם, עניין, אירוע, תחום וכד׳ שדנים בו, שמטפלים בו או שעוסקים בו בכתב, בעל פה או במחשבה: ועידת השלום הפכה לנושׂא שׂיחה בפי כול; קשה לדבר איתו ברצינות על נושׂאים שבינו לבינה; 2. רעיון מרכזי, עיקר, עצם העניין, כותרת או שם של דיון, חיבור, ציור וכד׳, המגדירים את העניין העיקרי שבו הוא עוסק: לתלמידים ניתנו חמישה נושׂאים לחיבור והיה עליהם לבחור אחד מהם; נושׂא ההרצאה הוא ׳עגנון רב־סגנון׳; תֵּמָה – נושׂא: התמה העיקרית ביצירה; תֵּמָטִי – נושׂאי, של הנושׂאים: סֵפר מעולה מבחינה תמטית; תֵּמָטִיקָה – מכלול הנושׂאים או הרעיונות העיקריים המטופלים בהקשר מסוים, כגון בשׂיחה, בכתיבה או ביצירת אומנות: לספרי הילדים בעולם יש תמטיקה דומה; כלי – רעיון, שיטה, מיומנות, כישורים וכד׳, המשמשים בעיסוק מסוים או להשׂגת מטרה כלשהי: לימודי הגמרא מקנים ללומד כלים לפיתוח החשיבה ולחידוד ההיגיון; הכלים שהסִפרות מקנה ללומדיה מעשׂירים את עולמם וניתנים ליישׂום בתחומים נוספים; מַצָּע – 1. תוכנית פוליטית של מפלגה, המפרטת את עקרונות היסוד והקווים המנחים שלה והמשמשת בסיס לגיוס תמיכת הבוחרים: לקראת הבחירות פרסמו המפלגות את עיקרי מצעיהן; 2. בסיס עיוני לדיון, למשׂא ומתן וכד׳: שני ההסדרים מושתתים על מצע רעיוני זהה; רַעֲנָן – [כגון רעיון, השקפה] חדשני, מקורי, פורה, יצירתי: מה שדרוש לנו עתה הוא פתיחות לרעיונות חדשים ומחשבה רעננה; נטיעה, נָטַע – החדיר רעיון, רגש, דעה וכד׳ בדעתו של מישהו עד שהפך לחלק מן המחשבות, מן הרגשות או מדרך ההתנהגות של מישהו: המורה נטע בלב תלמידיו את האהבה לטבע; הרופא נטע תקווה בחולה; שתילה, שָׁתַל – שָׂם שְׁתיל באדמה כדי שיכּה שורש; נשתל – נקלט: באה המלחמה ותשה אותנו ממקומנו, ובמקומנו החדש לא נשתלנו; דוד סבר שתישתל מלכותו על בנה של בת שבע; הַטמָעָה, הִטמִיעַ – הִפנִים רעיון, נקט דרך מחשבה או התנהגות בתודעת אדם והפך רעיון לחלק מחיי האדם: עם הזמן הטמיעו העולים החדשים בקרבם את ערכי המולדת החדשה; הבריק – רעיון או מחשבה המופיעים פתאום בתודעה האנושית, כברק המופיע לפתע בשמיים: לאחר שעות של התלבטויות ומחשבות הבריק במוחו רעיון נהדר; מבריק – אדם בעל כישורים יוצאי דופן; הַבְרָקָה – רעיון מקורי ומוצלח שעולה לפתע, אמירה חכמה במיוחד, בדיחה קולעת: כל הכבוד להברקה הגאונית שלך – בספרך יש כמה רעיונות מקוריים והברקות מפליאות; ברק בעיניים – רצון עז, תשוקה, אהבה אמיתית לתפקיד, למקצוע וכדומה; חָסִיד – מעריץ נלהב האוהד שיטה מסוימת, דבק ברעיון או בתנועה, הכרוך אחר אדם וכיו״ב: איני חסיד של המוזיקה המודרנית כי היא רועשת מדיי לטעמי; יְצִירָתִיוּת – היכולת להשתמש בדמיון או ברעיונות מקוריים ולהתמודד עִם בעיות אינטלקטואליות באופֶן חדש ושונה מהשִגרה בזכות החשיבה הביקורתית המאפשרת לחשוב מחוץ לקופסה ולמצוא פתרונות מקוריים לבעיות: המפקד מנסה לטפח את היצירתיות של חייליו [יכולת זו מאפשרת ליצור או לפתח משהו מקורי, לפתח תאוריות, לממש או ליישׂם טכניקות או לחשוב מחשבות מקוריות. אדם יצירתי מציג בדרך כלל מקוריוּת, דמיון וכושר ביטוי]; אדוק – נאמן לרעיון, מסור בכל ליבו למשהו: האיש הזה הוא תומך אדוק במפלגה ומוכן לעשׂות למענה כל דבר שיבקשו ממנו; לָקוֹנִיוּת – סגנון הנוטה להביע כל רעיון בקיצור נמרץ; לקונית – שמנוסח בקצרה או שממעט לדבר: התרגזתי והוספתי לקונית: כל אחד בא יומו; מֵיזָם – תוכנית, רעיון, משׂימה וכיו״ב שאדם (מִפעל, צוות, ארגון וכיו״ב) קיבל עליו לעשׂות בפרק זמן מסוים: קבוצת המהנדסים קיבלה עליה את המיזם לבנות גשר חדש; אָסוֹצִיַאצְיָה > תסמיך, סימך – 1. קישר בין רעיונות או מחשבות כך שהופעתו של האחד בתודעה גוררת את העלאת האחר; 2. קישר רעיונות, רגשות או תחושות זה לזה כי יש להם משהו משותף ולאו דווקא מפני שהם דומים, 3. קישר או דימה בין מחשבות ורעיונות העולים זה אחר זה בזיכרון: צלילי הנגינה ששמעתי ממרחק העלו בי תסמיכים של ערב חורף קר וגשום מאחר שנשמעו כנקישות טיפות גשם בזגוגית החלון; אני מצטער, אבל השם הזה מסמך בי תסמיכים לא נעימים כשהייתי מאושפז במצב קשה בבית החולים; תָקוּעַ – שם תואר לרעיון, למחשבה וכד׳ קבועים, מושרשים בראשו או בליבו של מישהו; וכן – שאין מפסיקים לחשוב עליהם: המנגינה הטיפשית הזאת תקועה בראשי מהבוקר; קינא ל־ – תמך תמיכה נלהבת במנהיג, ברעיון, בהשקָפה וכד׳: חברי המחתרת קינאו לרעיונות מנהיגם; קַנַּאי – חסיד נלהב של מנהיג או של רעיון או של השקפה וכד׳: הוא קנאי לרעיונותיו ונלחם כדי לממשם; אֶבֶן פִּינה – רכיב חשוּב ברעיון וכד׳, עיקר הדברים, הרעיון שעליו מושתת כל העניין: משנתו של אריסטו היא מאבני הפינה של הפילוסופיה; מִיתוֹס – רעיון, אמונה וכד׳ המקובלים על הכלל, ואשר איש אינו מטיל ספק באמיתותם, אף שהם כוזבים או לא־מבוססים: המחקר המדעי בן זמננו ניפץ הרבה מיתוסים עתיקים; דָגַל במשהו – הציב רעיון, שאיפה, אמונה וכיו״ב כמטרה וכאידיאל ופעל או התנהג לפיו: הרצל דגל בפעילות מדינית בין־לאומית להשׂגת זכויות מדיניות בארץ ישׂראל; הֶאָרָה – רעיון חדש שצץ לפתע כדי לפתור בעיה סבוכה, הבנה ברורה הבאה בעקבות בירורם המפתיע של עניינים סתומים ומטושטשים; הארה פנימית – השראה, תחושה פנימית השורה על אדם לפתע והמפיצה אור על עניין מסוים: זמן רב התחבטתי בסוגיה זו, ולפתע – מתוך הארה פנימית –הובהר לי הפִּתְרון; רֵעַ – רעיון, מחשבה, כוונה, רצון: אין איש בביתי שיבין לרֵעי; אִידֵאוֹלוֹגְיָה – אסופת רעיונות ותפיסות עולם ערכיות, שהן יחדיו מִשנה רעיונית בתחום מסוים; קוֹנסֶפּצִיָּה – תפיסה, השקפה, אופן הבנת עניין מסוים, רעיון מוביל או השקפה המונחים ביסודם של תורה, תוכנית, מחשבה, יצירה וכד׳: הקונספצייה היא התפיסה שהובילה את אָמָ״ן, בשנת 1973 להערכה שמצרים לא תצא למלחמה על ישׂראל ; מַנטְרָה – אמירה שאדם חוזר עליה בכל הזדמנות כדי לבטא את השקפתו בעניין מסוים; שבור חבית ושמור יינה, תַּרתֵי דסָתרֵי – שני דברים הסותרים זה את זה: הרעיונות שהִבּעת הם תרתי דסתרי, יש בהם דבר והיפוכו; השאיפה לפתח משק מודרני הוֹנתָּני (קפיטליסטי), מחד גיסא, והדבקות הבלתי מתפשרת ברעיון החברתני (סוציאליסטי), מאידך גיסא, הן בבחינת תרתי דסתרי; פח האשפה של ההיסטוריה – ביטוי ציורי למקום (דמיוני) שאליו מושלכים כביכול דעות שעבר זמנן, רעיונות פוליטיים שאבד עליהם כלח, תנועות ומפלגות שעברו מן העולם וכד׳: השיטה הזאת כבר פשטה את הרגל ברוב מדינות העולם, ואני מאמין שבתוך שנים אחדות היא תמצא את המקום הראוי לה בפח האשפה של ההיסטוריה; דמיון יוצר – הכוח הרוחני באדם ליצור דברים, להעלות רעיונות ומחשבות חדשים ולא שכיחים, במיוחד כאשר הופעתם אינה ניתנת להסבר על ידי שילוב של רעיונות קיימים בלבד. פעולות הדמיון היוצר מוסברות פעמים ביחסי הגומלין של אלמנטים רדומים או לא־מודעים עם מחשבות פעילות ומודעות; דמיון רב ופורה – דמיון שוֹפֵעַ: דמיון פורה ברעיונות מבריקים; זמירות חֲדָשות – הִלכי רוח חדשים, שינוי מהותי בעמדות ובדעות: יום לאחר שהתפטר מתפקידו החל לזמר זמירות חדשות ולתקוף את ההנהגה; יין חדש בקנקן ישן – כינוי לרעיון חדשני, לתוכנית מקורית, ליצירה חדשה וכד׳ המוצגים בצורה מסורתית, מוכרת ומקובלת: שיריו הם יין חדש בקנקן ישן כי הוא מחבר תמלילים ברוח הזמן ללחנים מוכּרים בטעם של פעם; יין ישן בקנקן חדש – כינוי לדבר מה ישן וטוב הזוכה לריענון ולהצגה בצורה חדשה: הוא הוציא תקליט שכולו ביצועים חדשים לשירים ישנים – יין ישן בקנקן חדש; הוֹצִיא מִליבּוֹ של, הסיר מליבו, עקר מליבו – שִׁכנעוֹ וביטל את מחשבתו הקודמת: עקור מליבך את הרעיון שהשנה תיסע לחו״ל; קנקן ישן מלא חדש – כינוי לזקן שהוא מלא רעיונות חדשים או בעל יוזמה כאדם צעיר; כינס את מחשבותיו – ריכז את כל רעיונותיו: כינסתי את מחשבותיי והתחלתי להרהר ולחשוב מה אכתוב; סעירַת מוחות, סיעור מוחות – טכניקה קבוצתית המעודדת חשיבה יוצרת לפתרון בעיה על ידי דיון ברעיונות אנשי הקבוצה; הניח יסודות ל־ – קבע רעיונות חדשים שמהם נגזרת תפיסה רחבה או דרך פעולה: הקו הפתוח לפניות תלמידים הניח יסודות לטיפול בזכויות התלמיד במערכת החינוך בישׂראל; פֶּה מפיק מרגליות – מי שמוציא מפיו דברי נועם, דברי חוכמה ודעת, נואם בחסד עליון: שמעת את נאום הסיכום של הסנגור, גדעון האוזנר במשפט אייכמן? – פה מפיק מרגליות! אידאולוגיה > השקפת עולם – תפיסה כללית או מערכת דעות ורעיונות שעל־פיהם האדם בוחן את החברה ואת התנהגות היחידים בה: חברת השפע המערבית ניכרת בהשקפת עולם חומרנית; כְּבַד לָשון – עילג המתקשה לבטא את רעיונות ליבו; שבר את הכלים, שבירת כלים – שינוי מהפכני בדעות, ברעיונות, בערכים וכד׳, בעיקר בהקשר פוליטי או חברתי: בניגוד לקיצוניים שקראו למהפך יסודי ולשינוי כל סדרי החברה, דגלו המתונים בהתפתחות איטית ומדורגת ללא שבירת כלים; חַדְשָׁן – בעל רעיונות חדשים, ממציא, מחַדש: החדשן זכה בפרס על חידושיו האחרונים במדע; סתירה – מצב שבו יש שני דברים או יותר שאינם יכולים להתקיים יחדיו, ניגוד בין שני רעיונות; סָתַר אֶת דְּבָרָיו שֶׁל – הוכיח שדברי פלוני אינם נכונים, ביטל את דבריו: מהו כיבוד אב ואם, שלא יושב במקומם, שלא סותר את דבריהם ושלא יכריע נגדם; הגיונות סותרים – רעיונות שיש בהם סתירה פנימית; דפוס חשיבה (mindset) – דרך חשיבה , שבה קבוצת הנחות ושיטות שנטמעו עמוק באדם או בקבוצה עד שאותם בני אדם מנועים מלהמשיך ולאמץ או לקבל גישות התנהגות, בחירות או כלי מחשבה אחרים: האלתור הוא אחת הדרכים לעידוד בני אדם לשבור דפוסי חשיבה קיימים; נוסחה גואלת – רעיון או פִּתְרון המנוסחים בקצרה ובמדויק: שתי המפלגות מצאו את הנוסחה הגואלת המספקת את כל הצדדים, למחלוקת שנתלקחה ביניהן; נחלת הכלל – רעיון, דעה או אמונה המקובלים על ציבור רחב, או נכס ומשאב שהבעלות עליהם היא משותפת או מתחלקת בין קהילות אחדות;

קו מַנְחֶה – רעיון או עיקרון בסיסי שעל־פיו דבר מה נעשׂה או נכתב: קו המנחה בדוּחַ שהגישה הוועדה הוא הרצון לשמור על איזון בין עקרונות היסוד של שלטון החוק; קנה את הרעיון, קפץ על המציאה – מיהר לנצל רעיון או הזדמנות שנקרו לו; כְּחוּט הַשָּׁנִי – תכונה בולטת ואופיינית באופן חוזר ונשנה, באופן שהדבר ניכר לכל אורכו של עניין כלשהו: נימוק זה, שעבר כחוט השני בטיעוני ההגנה, דחה בית המשפט מכול וכול; הגעגועים לציון עוברים כחוט השני ביצירותיהם של משוררי יהודי ספרד; אֵין נָבִיא בעירו – אין אדם ההוגה רעיון חדש או תורה חדשה זוכה להערכה בסביבתו הקרובה, לעומת היחס שהוא זוכה לו במרחקים; הִתְמַסֵּר כל כולו ל' – הקדיש את עצמו לעבודה, להגשמת רעיון, לאהובת ליבו וכד' מתוך נכונוּת נפשית מלאה: מסר את עצמו למישהו; נתן נפשו על – התמסר לדבר בכל ליבו, היה מוכן לכל סבל למען: נתתי נפשי על עבודתי, וכך עלה בידי לממש רעיון שהיה חלום; דָּבָר אַחֵר – ביאור נוסף, פירוש שני, הסבר אחר, רעיון אחר; , הוצאה מן הכוח אל הפועל, הוציא מן הכּוֹחַ אל הפּוֹעַל– גרם לתוכנית, לרעיון וכד' שהיו רק בכוח (בפוטנצייה) להיעשׂות לממשיים, למציאותיים; גָּמְלָה בו ההכּרה, גמלה בליבו ההחלטה – הרעיון הבשיל במוחו: גמלה בליבו ההחלטה שחייב ללמוד כדי להצליח; חובק זרועות עולם, חוֹבֵק עוֹלָם – מַקיף ביותר, נוגע לתחומים רחבים (רעיון, מֶחקר), כולל ורחב מאוד, מתפרס על תחומים רבים: הוא איש משׂכיל מאוד – בקיאותו חובקת עולם; יש לו עסקים חובקי עולם המתפרסים על שלוש יבשות; קרם עור וגידים – התגשם, התממש, קם ונהיה הדבר, הדבר נתמלא: הרעיון החל לרקום גידים ואיברים; שפן ניסוי לשם מטרה נעלה, ארנב ניסוי לשם מטרה נעלה – אדם או קבוצה המוכנים לעמוד לבדיקת תוכנית, רעיון או המצאה לשם מטרה נעלה; כיוון לדעת פלוני – הביע רעיון או הגיע למסקנה הזהים לדעת פלוני; מילת מַפתח – 1. מילה או צירוף מילים שלרוב חוזרים תכופות בטקסט ומוסרים בתמצית רעיון, מושׂג או עיקרון: בתחילת המאמר כתבתי את מילות המפתח; מילת המפתח להצלחה היא התמדה; 2. מילה או ביטוי המבטאים תמצית של רעיון או עיקרון: מילת המפתח להצלחה היא התמדה; התמכּרוּת לתפקיד, התמכר לתפקיד – התמסר התמסרות שלֵמה לתפקיד (לשליחות, לרעיון וכד'), הקדיש את עצמו לדבר מסוים: התמכרותו לתפקיד גררה את עבודותיו לביתו; בְּעַיִן יָפָה – 1. ברוחב לב, בנדיבות, ברוחב יד: אנו תורמים ל'אגודה למען החייל' בעין יפה, שכן אנו מכירים בחשיבות פעולתו; 2. באהדה, ברצון: אני מביט על יוזמתו בעין יפה; רָאָה בְּעַיִן יָפָה – מצא חן בעיניו, נראה לו, תמך בדבר, הראה יחס אוהד לרעיון: מי ששלט בארץ לא ראה בעין יפה פעילות פוליטית קיצונית מימין או משׂמאל; סוף מחשבה במעשׂה תחילה – פעמים העשׂייה היא אמצעי השכנוע הטוב ביותר לרעיון כלשהו, והיא שמביאה לידי מסקנה; עֶקרון העולם הסגור – עיקרון שלפיו פִּתְרון יצירתי לבעיה אינו אמור לכלול רכיבים מחוץ לעולם הבעיה; עמד לִפְנֵי שוקֶת שבורה – חזר למצב הרע הקודם לאחר הצלחה זמנית או מדומה: החברה נקלעה שוב למצבה העגום כשאלפי עובדיה עמדו בפני סכנת אובדן פרנסתם, וכשנושיה עמדו לפני שוקת שבורה; קִניין רוחני – תחום העוסק בהגנה על רעיונות, על תוצאותיהם ועל ביטוים המעשׂי, ובכללם פטנטים, זכויות יוצרים וכד' [המשותף להם הוא היותם קניינים חסרי יֵשוּת פיזית]; אורים ותומים – כינוי למקור מוסמך הזוכה לאמון מוחלט, ואין עליו עוררין, או למומחה בעל הידע או הסמכות הרבים ביותר: דבריו ומעשׂיו היו לנו לאורים ותומים ולא עשׂינו דבר מבלי לשאול בעצתו; עמוד השִׁדרה, עמוד התָּוֶך – מישהו או משהו המשמש משען ובסיס לעניין כולו, מישהו הנושׂא על כתפיו את עיקר המעמסה; האיש המרכזי, הדבר המרכזי: הוא היה עמוד התווך של האגודה, וכשפרש – נפסקה פעילותה; מנקר במוחו, ניקר במוחו – הטריד את מחשבתו, לא נתן לו מנוח: רעיון נועז ושאלות הרבה מנקרים במוחי ימים אחדים; כיתושו של טיטוס – רעיון טורדני המנקר במוחו של אדם ללא הרף: הטיסה להוֹנוֹלוּלוּ ניקרה ימים רבים במוחי כיתושו של טיטוס, ומיררה את חיי, עד שרעייתי מצאה פִּתְרון שהוא יפה לשנינו; שֶׁקֶר מוסכם – רעיון או מעשׂה מופרך מעיקרו הסותרים את האמיתות המוחלטות, ואף על פי כן הם מקובלים בחברה, כגון רצח במלחמה מוסכם שאינו רצח; דֵּלוּזְיָה > מחשבת שווא, רַעיון שָׁווא – 1. דעה או מחשבה שאין לה כל בסיס ואפשר להפריכה; 2. [בפסיכולוגיה] הפרעה בתוכן החשיבה הניכרת בקיומן של מחשבות שאין להן אחיזה במציאות ושאין לשכנע את הלוקה בהן באי־נכונותן. הן נוצרות מתוך העולם הפנימי של החולה על ידי מנגנונים כמו דמיון או פירושי שווא. מחשבות שווא מבוססות על פירוש פרטי של המוח למציאות הסובבת או לחוויה נפשית כלשהי הנקלטות בחושי האדם השרוי בסוג של פסיכוזה; אין עֵצָה נגד – אין מַחשבה, רעיון, חוכמה, ידיעה, בינה, מזימה, תחבולה לעמוד בפני: סוף אדם למות, ואין עצה נגד המוות; נטל עצה נִבְעֶרֶת, לקח עצה נִבְעָרָה – עצה נטולת היגיון, רעיון אווילי, עצת הבל, דברי שטות: לקחתי לעצמי עצה נבערת כשיעצו לי לברוח מהיחידה; הָרָה וְהָגָה – יזם, יצר, העלה בדעתו רעיון, היה אביו של רעיון כלשהו: תודתנו מסורה למי שהרה והגה את רעיון הקמתו של מוסד חשוב זה; מִקְסַם שָׁווא – אשליה שובת לב שאין בה ממש; אֶבֶן פינה – רכיב חשוב ברעיון וכד', עיקר הדברים, הרעיון שעליו מושתת העניין כולו: משנתו של אריסטו היא מאבני הפינה של הפילוסופיה; נורתה אבן פינה, ירה אבן פינה – הניח את היסוד לבניין חדש: מי ירה את אבן הפינה ללחימה האלקטרונית; בפוטנצייה > בכוח – ברעיון, במחשבה, בצורה שעדיין לא באה לידי מעשׂה או לידי ביטוי (ההפך: בפועל): התוכנית עדיין נמצאת בכוח ולא הוגשמה בפועל; נִכְנְסָה בו רוּחַ שטוּת – נכנסו בליבו רעיון איוולת או מחשבת סכלות, החל לעשׂות מעשׂי שטות, איבד את שיקול דעתו, התנהג בטיפשות: באמצע המסיבה נכנסה בו רוח שטות והחל לחקות את חבריו; אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות; נָפַל על המציאה, קָפַץ על המציאה – מיהֵר לנַצֵּל דבר, רעיון או הזדמנות שנראים לו חדשים או מצוינים, מיהר לרכוש דבר שנזדמן לידיו או להשתמש בו: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי ממנו טרמפ; רָאָה את המציאה ונפל עליה; מוּסַר הַשֵּׂכֶל – לֶקח להועיל או רעיון מוסרי שאפשר להפיק וללמוד מאירוע, מסיפור, ממָשָׁל וכדומה: המשל הוא יצירה סִפרותית שיש בה מוסר הַשֵּׂכֶל לקוראים; כיוון לדעתו של אַחֵר – הביע רעיון או הגיע למסקנה הזהים לדעתו של פלוני: כיוונתי לדעת גדולים; אדריכל הניצחון או השלום – הוגה רעיון הניצחון או השלום; איש איש ושיגיונותָיו – איש איש רעיונותיו ותחביביו; חֶבלי לידה – קשיים, מכשולים ולבטים הכרוכים בהיווצרותו של רעיון או מפעל חדש, תקלות ועיכובים הנערמים בדרך לביצועו של דבר ולהוצאתו לאוויר העולם: סוף סוף, לאחר חבלי לידה ארוכים ומייגעים, יצא מילוננו לאור; קלוט מן האוויר – חסר כל יסוד, דבר שאין לו שחר: התברר שהשמועות שהתהלכו על המורֶה ועל המנהלת לא היו קלוטות מן האוויר; נקוּדַת מוֹצָא – עיקרון, הנחת יסוד: נקודת מוצא של התוכנית היא לנצל ניצול מלא את אוצרות הטבע; 2. מקור שממנו מתחיל דבר מה: היכן נקודת המוצא של המבוך; זמירות חֲדָשות – הלכי רוח חדשים, שינוי מהותי בעמדות ובדעות: התחלף המנהל, חליפו ישמיע זמירות חדשות שפעמים מבטלות את של קודמו; עלה על שִׂרטון – תוכנית, מִפעל וכד' שנתקלו במִכשול ואינם יכולים להיחלץ ממנו או לצאת לפועל: המשׂא ומתן בין הצדדים עלה על שׂרטון, והשׂיחות ביניהם הופסקו; מִרשם בדוק ל' – תוכנית או דרך פעולה שתוביל בוודאות לתוצאה מסוימת (לרוב שלילית): הצמדה מלאה ואוטומטית של מחירי מצרכים ושירותים למַדד היא מרשם בדוק להמשך התהליך האינפלציוני; ציפור הנפש – הדבר או הרעיון העיקרי והיקר ביותר לפרט או לציבור, החלק הרגיש ביותר, 'בבת העין': העלייה לארץ היא ציפור נפשה של הציונות; שאלת ניצוח, שאלה רטורית – שאלה שהוצגה כדי להבליט רעיון או כדי להרשים את השומע, והיא נשאלת כדי לציין שהתשובה מובנת מאליה, בעיקר כאמצעי: שאלת ירמיה הנביא: 'היהפוך כושי עורו?' היא שאלה רטורית; אבן הראשה – האבן העליונה המונחת באמצע קשת בנויה, ובהשאלה: החלק העיקרי, תשתית הרעיון שכל השאר תלוי בה; עלה על רוחו, עלה בדעתו, עלה על דעתו – חשב מחשבה, הגה רעיון, נצנץ רעיון במוחו, הבזיק במוחו רעיון, מחשבה וכד', חלף בראשו: העולה על רוחכם היו לא יהיה; הפתרון פשוט כל כך! איך לא עלה על דעתי קודם לכן? עלה במחשבה – נצנץ רעיון, הופיע כהצעה; הִבְהֵב, נִתהַבהֵב – התנוצץ: בליבו נִתהַבְהֲבוּ תקווה וכיסופים לעלות לארץ; הִבהוּב – 1. בעירה חלשה, היחלשות האש והתגברותה לסירוגין; 2. נצנוץ קל, התעוררות מה: יופייה בזקנתה ניכר בהבהוב חן מיוחד: רעיונותיו הרו עמל וילדו מפח נפש; לא דובים ולא יער או לא יער ולא דובים; במוחו התנוצץ רעיון חדש; אור תורתו החל מתנוצץ והולך, ורבים הריצו לו שאלותיהם; נצנוצי הרעיון החלו לקרום עור וגידים; ניצוץ הרעיון דָלַק בליבו שנים הרבה; נצנץ בי הרעיון; רעיוני ליבו מבולבלים; רעיוני ליבו עפים ודואים לעולמות חדשים; שוטט ברעיונותיו בעולם הדמיון; רעיונותיי שלולים בשלשלאות של אטימות ושמרנות; דשנו בעניין שעות וגלגלנו בו; שָׂם את רעיונותיו בנפטלין; כבש את רעיונותיו מתחת ללשונו; לא היה כל סיכוי להצליח במימוש הרעיון, כאילו היה עליך לטפס על קיר חלק, שאין בו לא זיזים ולא חווקים; משהגה רעיון, אישש את דעתו וביסס אותה, ולבסוף גיבש את עמדתו; התוכנית (הרעיון, היוזמה, התפיסה וכיו"ב) הוקפאה במקרר הקפאה עמוקה, ולמעשׂה נקטלה באיבה; הבריק פתאום רעיון גאוני במוחו; לא בכל עת ובכל שעה מעופפים לו רעיונות לתוך עטו; דרכו הייתה ממוקשת ברעיונות הבל שאינם בני מימוש > דעה! החלטה! חשיבה!

רעש!

רַעַשׁ – 1. רעידת אדמה; 2. זעזוע עמוק שיש לו השפעה מרחיקת לכת על מהלך החיים: מלחמת יום הכיפורים גררה רעידת אדמה חברתית ופוליטית עזה שטלטלה את הארץ כולה; רָעַשׁ – 1. הקים קול שאון, השמיע קולות רמים המפריעים את המנוחה, קולות צורמים ובלתי נעימים לאוזן, בְּליל חסר מובן של

צלילים לא מוזיקליים: קשה לי להתרכז בשיעורים כי יש המון רעש בחצר; 2. אוסף צלילים לא מוזיקליים האופייניים לפעילות, להתרחשות או לסביבה מסוימת: רעש המטוסים מעל לעיר פוגע באיכות חיי התושבים; 3. תהודה ציבורית, הדים, התרגשות רבה, סערת רוחות, מהומה רבתי, לעיתים קרובות על לא מאומה: הודעתו המְרַעֶשֶׁת (סנסציונית) עוררה רעש רב וזכתה לתגובות בכל אמצעי התקשורת; הים רעש וגעש, והספינה היטלטלה על גליו כקליפת אגוז; כשנודעו פרטי הפיגוע הרצחני רעשה הארץ, והובע חשש מפני פעולות נקם של יחידים; 4. אות מיותר ובלתי רצוי החודר למערכת תקשורת אלקטרונית או נוצר בה ומפריע לקליטת האותות המשודרים: צפצופים שרקניים הנשמעים באפרכסת הטלפון, הפרעות בשידורי הרדיו וה׳שלג׳ הנראה על מסכי הטלוויזיה הם כולם צורות של רעש; הפך עולמות, הרעיש עולָמות – פעל בצורה נמרצת כדי למשוך תשׂומת לב ציבורית ותקשורתית, לא נח ולא שקַט כדי לקדם את ענייניו ולהשׂיג את מטרתו: אשת השבוי הרעישה עולמות כדי לשחרר את בעלה מהשבי; הרעיש שָׁמַיִם וָאָרֶץ– הפך עולמות, הזעיק לעזרתו גורמים שונים, הביא לידי כך שהרבה גורמים ידעו על הנעשׂה או ייחלצו לעזרתו: גם אם תרעיש עליו שמים וארץ, ממקומו הוא לא יזוז; נזקי רעש – נזקי בריאות הנגרמים מחשׂיפה ממושכת, מקוטעת או פתאומית לרעשים מסוכנים או לזיהום רעש לשניות אחדות או לאורך שנים; אטימות, אָטִים – לא חדיר לקולות, למים או לגזים לשני הכיוונים: שעון אֲטים מים, מעיל אטים מים, צבע אטים מים, חדר אטים רעש; אטים רעש – בלתי חדיר לצלילים לשני הכיוונים; מְטרד רעש, מִפגע רעש – רעש מתמשך ופוגעני, מטריד, מעצבן או לא נעים מ־30 דציבלים ומעלה הפוגע בנוחותו או בשלוותו של האדם, כגון רעש שכנים, כלי תחבורה, תעשׂייה ועסקים, אירועים, מוזיקה והתקהלויות: הרעש הסביר הוא עד 30 דציבלים בחדרי שינה בלילה, פחות מ־35 בכיתות לימוד ופחות מ־40 דציבלים מחוץ לחדרי שינה; מחסום רעש – קיר אקוסטי שמקימים בדרכים כדי לספוג חלק מזיהומי הרעש ולהפחית את רעשי כלי התחבורה בכבישים ובתעשׂייה; רעש מתמשך – רעש הנמשך ברציפות יותר משנייה אחת בעוצמה קבועה; רעש התקפי – רעש המגיע במחזורים, ונמשך פחות משנייה אחת בכל מחזור; הֶמְיָה, רַעַשׁ גַּעַשׁ – קול שאון חזק מאוד; רעש רקע – הרעש הנגרם מסך כל מקורות הרעש המצויים בסביבה, למעט מקור הרעש; רעש וצלצולים – הופעה קולנית ומרשימה חסרת ערך; רעש בלתי סביר – רעש החורג מעבר לרמות הרעש המותרות (בהתאם למקום היווצרותו, מִשכו ולחלק בשעות היממה שבו הוא מתבצע); סְאוֹן, סָאַן – שאן, רעש והמה: שאון ילדי בית הספר והשוק השוקק והסואן הקשו עלינו לשמוע את בני שׂיחנו; הסתננות, הִסתַנֵן – חדַר לתוך משהו, התערבב בו או פִּעפֵּעַ לתוכו באקראי, שלא במתכוון או שלא כמתוכנן; [באור, ברעש וכד׳] עבר, נכנס דרך סדקים, חריצים, חרכים וכד׳: למרות כל אמצעי הזהירות שננקטו הסתננו מי ביוב למי השתייה; קרני אור מעטות הסתננו מבעד לחרכֵּי התריסים; שָׁקַק – היה מלא חיים או גדוש אנשים, המה וסאן, שָׁפַע רעש והמולה בעיקר מרוב בני אדם שהתרוצצו בו: לקראת החגים החנויות שוקקות קונים, והעסקים משׂגשׂגים; טַרטְרָן – קַשקשן, שמרבה רעש: הוא טַרטרן נוראי ואינו מפסיק לדבר; זוֹג – גביע הפעמון שעל דופנותיו מקיש הענבל: בעבר היה עובי דופנות הזוֹג אחיד לכל גובה הפעמון; קשקוש, קִשקֵש – השמיע קול הקשה או צלצול, לרוב עקב נענוע או טלטול של דברי מתכת הפוגעים זה בזה: הוא קשקש בעצבנות בצרור המפתחות שבידו; הנערה קשקשה בגנדרנות בצמידים שעל ידה; קַשקְשָׁנוּת – רעשנות: הקשקשנות במפגשים קשה לי; רָגַשׁ, סָעַר, גָעַשׁ, גַעַשׁ – רַעַשׁ, סַעַר, התפרצות: וקול רעש נותנים קול בהיכל; שמעו השובתים את הגזֵרה, דמם החל לגעוש בהם; היטמטם – נעשׂה קֵהֶה, נעשׂה סתום ואטום: היטמטמו חושיי מרוב הרעש במועדון; המוּלה – רַעַשׁ, שאון: חברי המועדון לא באו למקום בהמוּלה חרישית, אלא בהמולה רבה והפרעות בלתי פוסקות; סנסציה, סנסציוני < מְרעשי, מְרעָש – חדשה מרעישה ומפתיעה: הצְהוּבּוֹן הוא עיתון העוסק בידיעות בעלות אופי מְרעָשי; מי שיראים כל ימיהם להרים קולם וטרודים בפרנסתם, נתגעשו ונתרעשו מן המרעש על לכידת סוטה המין; קָקוֹפוֹנְיָה < תַּצרוּם – תערובת של צלילים חזקים ולא נעימים הפוגעים באוזן בחוזקה; צירוּף בלתי הרמוני של צלילים הצורם את האוזֶן: הנאתו מהקונצרט נפגמה בשל קטע שהיה בו תַצרום; דיסהרמוניה – צירוף של צלילים הנשמעים בעת ובעונה אחת, והם אינם מתאימים זה לזה וצורמים את האוזן; [ההפך – הרמוניה]; יְלֵל חתולים – כינוי לצירוף בלתי הרמוני של קולות, תערובת קולות הצורמים לאוזן; התפלצות, הִתפַּלֵץ – הזדעזע קשה, התחלחל מחמת התרגזות או התרגשות גדולה: ליבו התפלץ בקרבו כששמע על האסון; פַּלָּצוּת – תחושה של פחד עז, זעזוע עמוק, חלחלה ובעתה: סיפור המעשׂה כמתואר בכתב האישום מחריד ומעורר פלצות; פחד ופלצות הבעיתו את ליבה ממעשׂיו ולכן ברחה מביתה; שָׁאַן – רעש, הקים קול שאון והמולה: כמה כינוסים שואנים התכנסו להילחם בעוני, ומה הן התוצאות; שָׁאוֹן – המולה רבה, רעש, קול, מהומה, סאן: הזוג הצעיר עבר לגור בכפר הרחק משאון העיר; תמיד אהבתי לטייל ברחובות השואנים והסואנים של המטרופולין הגדולה; רעשן – מי שמקים רעש גדול; שאון הגלים – המיית הגלים, הרעש המיוחד שמשמיעים גלי הים; דוֹכִי – קול הגלים בים, שאון הגלים הנשברים ברעש אל החוף או אל הסלעים שבקרבתו: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם; ניסור, נִיסֵר – השמיע קול חורקני וצורמני הדומה לקול החיתוך במסור: בעיות רבות ולוהטות מנסרות בחלל עולמנו; יְרִיד – רעש, המולה רבה, כמקובל בשוק פתוח; קול כּרַעַם – קול חזק מאוד: האיש צועק בקול כרעם; קול הֲמוֹנָה של העיר – שאון העיר: כמה רוגעת הייתה שהייתנו בכפר, הרחק מקול המונה של העיר; בקול תרועה גדולה, בקול תרועה רמה – ברעש ובהמולה, בקולניות, ברעש וצלצולים: הוא נכנס לתפקידו בקול תרועה רמה, אך פרש ממנו בדממה ובבושת פנים; בקולי קולות – בצעקות, בקול רם מאוד, שאון מחריש אוזניים: הרדיו אצלו תמיד מנגן בקולי קולות ומפריע למנוחת השכנים; הרעים בקולו, רעם בקולו – צעק, הרים את הקול על אדם או על קבוצת בני אדם כדי לנזוף בהם או להשתיקם: המורה הרעים בקולו והכול השתתקו; קולות וברקים – צעקות רמות, רעש מחריש אוזניים: הרוחות התלהטו, הדיון עלה לטונים גבוהים ואיים להסתיים בקולות וברקים; היה כַּמֶּרְקָחָה – רתח והתרגש: עיתוני היום היו כמרקחה, מי פרץ למשכן הנשׂיא? קולֵי קולות – רַעַש וצעקות: החופה הייתה בחשאי ובלי קולי קולות; הסועדים בחדר האוכל צווחו בקולי קולות; אילני סרק קולם הולך – אדם ריק מבליט עצמו בקולניותו, שני מטבעות בכד ריק מרעישים מאוד; הפך את העולם, הפך עולמות – התאמץ בכל כוחותיו, לא שקט ולא נח, הרעיש עולמות; החרשת אוזניים, מחריש אוזניים, החריש אוזניים – היה רעש אדיר כדי החרשת אוזניים; הַכְּצַעֲקָתָהּ? – האם המצב כה חמור, האם יש הצדקה לצעקה שהקימו עליו: עקב ריבוי תלונות יש לבדוק אם הנושׂא הוא הכצעקתה; הֶעָשָׁן מרובה מן הצָּלִי – הטפל רב מן העיקר, הרעש הפומבי רב מן הדבר עצמו; היה כַּמֶּרְקָחָה – סער והיו בו התרגשות ותכונה רבה, רתח והתרגש: השוד האלים הסעיר את הבריות, וכל העיירה הייתה כמרקחה; מסביב יהום הסער – האווירה הכללית סוערת, דרמטית והרת סכנות: השבוע יהום הסער על חוק הגיוס; נעו אמות הסיפים, נעו אמות הסִפִּים – 1. נגרמו זעזוע והלם כלליים, המערכת כולה עברה טלטֵלה: משהתפטרתי, לא נעו אמות הסִפִּים, ציפור לא צייץ, והים לא נזדעזע; למרות מחדלי הממשלה וחרף הנפגעים הרבים במלחמה לא נעו אמות הסיפים והשלטון נשאר על כנו; 2. [בלשון המקרא] נשמע קול רעש אדיר עד כי נזדעזעו המזוזות שבפתח הבית, הזדעזעו מזוזות פתחי הבניין: נעו אמות הסיפים והבית נמלא עשן; שְׁאוֹן מים כַּבִּירים – רעש אדיר, הֱמיה, המוּלה רבה: רק מי שעמד סמוך למפלי הניאגרה יודה מהו שאון אדיר של מים רַבִּים; הקים רעש – 1. הרעיש: בשעות הצוהריים אין להקים רעש, אלו שעות מנוחה; 2. חולל מהומה: תושבי השכונה הקימו רעש גדול בעקבות ההחלטה להפוך את הגן הציבורי לחַניון; הקים רעש סביב ל׳, הרעיש עולָמות – הטריד הרבה, לא נתן מנוחה, הקים רעש גדול: אשתו הרעישה עליי את העולם; סערו הרוחות – רעשו, געשו או רגזו האנשים: בישׂראל סערו הרוחות סביב פרשת מר איקס; הידיעה הִכּתה גלי הד גדולים – הידיעה עוררה הדים, רעש וסער; רַעֲמֵי צְחוֹק – רעש גדול כמו של רעם: הקהל הגיב על הבדיחות ברעמי צחוק; אִסתְּרָא בִּלְגִינָא קִישׁ קִישׁ קָרְיָא – מַטבע קטן בכד משמיע רעש גדול: משל לאדם ריק ובער המרבה לפטפט ולהתפאר; כשמנערים כד ובו שני מטבעות, שומעים רעש גדול, כשמנערים כד מלא מטבעות – מה שומעים? – הכד המלא הוא משל לאדם שקט ומלא חוכמה; רוב מהומה על לא מאומה – טרחה רבה ורעש רב ללא סיבה או ללא תוצאות של ממש; סערה בכוס מים, סעָרה בִּצלוחית מַיִם – רעש גדול בעניין חסר חשיבות, רעש ומהומה על לא מאומה: פרשת גן הממ״ד היא סערה בכוס מים – ההורים לא הוציאו את ילדיהם מהגן כי יש בו אתיופים, אלא רצו שייקרא הגן ׳גן ממ״ד־חב״ד׳, ולא ׳גן ממ״ד׳, כרצון ראש העיר; קול עלה נידף – 1. אִוושת עלה הנידף ברוח, רשרוש הנשמע בנוע העלה ברוח; 2. משל לרעש קל ביותר; ההר הוליד עכבר – הציפיות הגדולות התגלו כמוגזמות מאוד; ההכנות הרבות הביאו תוצאות זעומות; בְּסוּפָה ובִסְעָרָה – בהתלהבות וברעשנות רבה: הילדים נכנסו הביתה בסופה ובסערה והפרו את השלווה ששׂררה קודם; הִכּה גלים – עורר הדים, רעש, סער: בשׂורת תקומת מדינת ישׂראל הכתה גלים בכל תפוצות ישׂראל; חדשות ונצורות – דברים חדשים ומפתיעים וחשובים, ידיעות מפתיעות ומרעישות [לרוב באירוניה]: זה מה שרצית לומר? ואני חשבתי שיש בפיך חדשות ונצורות; כל הארץ רעשה מתורתו; הרבה מהומה, ותוצאה זעומה; הכול שאנו ורעשו בשוק; המקום דומה לכוורת זמזמנית ועסקנית; המרבה מהומה אינו עושׂה מאומה; הלמות הפטישים, שאון גלי הים, קול המונה של עיר, רעימת הדלת שנפתחה בחבטה, שְׁקקת מי הנחל, פרסות הסוסים, מוזיקה למיניה – אלה מקצת הרעשים שאוזנינו צריכות להתמודד עימם יום־יום כל החיים; כקול ים ומשבריו בעת סערה; הרעש הוא אחת

הקללות של החיים המודרניים; כשנתן הקב"ה את התורה, ציפור לא צייץ, עוף לא פרח, שור לא געה, אופַנים לא עפו, שְׂרפים לא אמרו קדוש, הים לא נזדעזע, הבריות לא דיברו, אלא העולם שותק ומחריש > אוזן! קול! שתיקה! תבהלה!

רצון!

יש. רָצוֹן – 1. כושר רוחני ותכונה נפשית המאפשרים לאדם או לקבוצה לממש את נחישותם לעשׂות מעשׂה טוב או רע (או לחדול ממנו) מתוך בחירה חופשית או החלטה עצמאית, למרות כל האילוצים; 2. הדבר שהוא רוצה, שהוא החליט עליו או בחר בו, מה שהוא מצווה או גוזר: אל תייסר את עצמך על מה שקרה כי זה רצון האל, ועלינו להשלים עם כך; הוא כפה עלינו את רצונו, ולא היה בכוחנו לצאת נגדו בגלוי; 3. המידה שבה אדם מסוגל לשלוט בנטיותיו ובדחפיו, שליטה עצמית: אני בטוח שהוא יצליח כי יש לו רצון חזק ומשמעת עצמית גבוהה; רצון חופשי – רצונו של אדם, הניכר בהתנהגותו במעשׂיו, בהחלטותיו, במחשבותיו וברִגשותיו, הוא פרי רצון עצמאי ובן־חורין, ואינו קבוע בגורל ולא מוכתב בידי הסיבתיות הכורחנית (דטרמיניסטית) ואף לא על ידי הגורל או כוח על־אנושי: רצון חופשי אפוא הוא יכולת האדם להחליט ולבחור את מעשׂיו ואת הלכי רוחו, ובכך לקבוע במידה מסוימת את השתלשלות חייו; את הרצון החופשי דוחים תדיר תומכי הכּוֹרחָנוּת, הגורסים כי התרחשויות בטבע או פעולות אנושיות – נקבעות מראש; רְצִיָּה, רָצָה – 1. הייתה לו כוונה לעשׂות או להשׂיג משהו, הרגיש צורך במשהו או רצון וחשק למשהו: מייסדי הקיבוץ רצו להקים חברה שוויונית צודקת יותר; 2. היה מעוניין, ביקש, דרש: רציתי לשׂוחח איתך ביחידות; הרבה רציות לאדם ומהן כמה וכמה בלתי רצויות; רְצִיּוּת חֶבְרָתִית – תכונות אישיות והתנהגות הגורמות לאדם להיות מקובל ואהוד ביחסים חברתיים או בין־אישיים. רציוּת זו ניכרת בתכונות, כגון קבלה חברתית, אישור חברתי, פופולריות, מעמד חברתי, כושר מנהיגות או כל תכונה שהופכת אותו לבן לוויה נחשק מבחינה חברתית; רצון קיבוצי – צירוף הרצונות, הדעות והמאוויים של קבוצת אנשים, הניכרים בפעולות, במצבים וברגשות משותפים לכל חבר וחבר בקבוצה לרצון אחד: למדינה יש רצון קיבוצי ומידה של אחווה (סולידריות) כדי לפעול למען קיומה כמדינה ריבונית; אפשר לראות בעם גוף בעל רצון קיבוצי, המגדיר לרוב הפרטים בחברה מהי טובת הכלל; רָצוֹן טוב – כַּוָּונה טובה לצורכי הזולת; רצונו של אדם הוא כבודו, רצונו של אדם כבודו – כיוון שרצונו כך, יש לכבד את רצונו, יש להתחשב ברצונו של אדם גם אם הדבר אינו נראֶה כנכון ומתאים לו או לאחר; אין דבר העומד בפני הרצון, אין לך דבר העומד בפני הרצון – הכול תלוי ברצון כדי להשׂיג את מבוקשך, אם תרצה בדבר בלב שלם ותתמיד ברצונך ללא רתיעה; הרצון אבי המחשבה והעשׂייה – אין לך דבר העומד בפני הרצון: הרצון הוא אבי המחשבה רק אם נַפנה את תשׂומת ליבנו בעקיבות על דבר מסוים, נְפַתח את המודעוּת אליו, ולא נחשוש מאבני הנגף שינגפו את רגלינו להשׂגת מבוקשנו; שגריר של רצון טוב – בעל כוונה טובה: שכנתי ואני היינו קרובי לב, ולכן תמכתי בה שתהא שגרירה של רצון טוב בענייני הגנת הסביבה; כּוֹחַ הרָצוֹן – יכולת עמידה של אדם לממש בנחישות את החלטתו, את רצונו או את תוכניתו כשהוא שולט במעשׂיו, ברגשותיו או בדחפיו: בזכות כוח רצון בלתי נלאה הצליח הנער הנכה להשתלב בחברת התלמידים ולהיות כאחד מהם; הֶעֱבִיר רְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹן חֲבֵרוֹ – ויתר; הֶעֱמיד את רצונותיו לפני רצונות חברו; יותר ממה שהעֵגֶל רוצה לינוק, פרה רוצה לְהָנִיק – יותר משאדם רוצה לקבל טובה מידי אחרים, רוצים אחרים להעניק לה, מי ששופע ידיעות, חוכמה וכד׳ שׂמח למוסרן ולהפיצן ברבים; שָׂבֵעַ רָצוֹן – היה מרוצה, הרגיש סיפוק: שׂבעתי רצון רב ועונג מופלג מספרך השופע מידע שימושי רב; שְׂבִיעוּת רָצוֹן – תחושת הסיפוק וההנאה שאדם חש כאשר הוא מגשים את משאלותיו או מצליח להשׂיג את מטרותיו, נחת הרוח, קורת הרוח שאדם חש כאשר דרישותיו מתמלאות בהתאם לרצונו: שני הצדדים הביעו שׂביעות רצון מן ההסדר [ההפך אי־שׂביעות רצון]; שְׂבַע רצון – מרוצה, מרגיש סיפוק ושׂביעוּת רצון: עבודת השיפוצים נעשׂתה לשׂביעות רצונו המלאה של המזמין; שׂביעות רצון עצמית – הרגשתו של אדם המרוצה מעצמו; סיפוק שאדם מרגיש מעצמו, מהישׂגיו, מהתנהגותו וכד׳: הֶישׂגיו בעבודה מילאו אותו שׂביעות רצון עצמית; שְׁעַת רצון, עֵת רצון – זמן נוח וכשר, שעת כושר שתתקיים משאלה או תפילה: חיכיתי לעת רצון אצלו להביע את משאלותיי באוזניו; זו שעת רצון היסטורית ליישוב הסכסוך עם שכנינו, ואל לנו להחמיצה; רְצוֹן בַּרְזֶל, רְצוֹן פְּלָדָה – כוח רצון חזק, הכושר הנפשי להחליט דבר ולא להירתע מפני שום קושי, נחישות וכוח עמידה חזק: רצון הברזל שלנו נותן לנו את הכוח להגן על עצמנו מול שׂונאינו; הַשׂבָּעַת רצונו של פלוני, הַשׂבָּעַת רצון, הִשׂבִּיעַ רצונו, הִשׂבִּיעַ רצון, השׂביע את רצונו – גרם למישהו להיות מרוצה, סיפק אותו, גרם לו נחת רוח, הביאו לידי כך שיהיה מרוצה: תיקנתי את העבודה שוב ושוב עד שהתוצאה השׂביעה את רצוני; מבסוט > מְרוּצֶּה – חש סיפוק ושׂביעות רצון מכך שהשׂיג את מה שרצה, חש שהתמלאו ציפיותיו לגבי משהו או מישהו, וכן – דַּעתּוֹ זְחוּחָה עָלָיו, דַּעתּוֹ נוֹחָה (ממישהו או ממשהו), זְחוּחַ דַּעַת, טוֹב בְּעֵינָיו, יָפֶה בְּעֵינָיו, יָשַׁר בְּעֵינָיו, מְדוּשַּׁן עוֹנֶג, מָצָא חֵן (בעיני מישהו), רוּחוֹ נוֹחָה (ממישהו או ממשהו), שְׂבַע נַחַת, שְׂבַע רָצוֹן, שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ: אני מרוצה מהציור שציירתי; האם אתם מרוצים במקום מגוריכם החדש? הִשׂבִּיעַ עיניו, השׂביע את עיניו – הסתכל דיו בדבר, זן עיניו הרבה ממראה מסוים, הרבה להסתכל מתוך הנאה מרובה: השׂבעתי עיניי מיופיו של הטבע בטיוליי בעולם; שְׁקִיקָה – להיטות, תשוקה, חשק נלהב, רצון עז, התלהבות רבה: את שקיקתו ללמוד ולהשׂכיל מיצה בקריאת ספרים ובהאזנה למוסיקה; חֵפֶץ – רצון, נטייה לדבר מה, תשוקה, משאלה: המלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה; לרוחו – לטעמו, לדעתו, לרצונו: החלטה זו אינה לרוחי, וקשה לי לקבלה; צִימָאוֹן, צָמָא, צָמֵא – שאף והתאווה מאוד לדבר מה, נכסף, השתוקק למשהו, רצה מאוד דבר מה, כָּמַהּ: הילד היתום צמא לחום ולאהבה ונקשר מאוד אל המטפלת שלו; בנערותי צָמֵאתי להרפתקאות, ולכן יצאתי למסעות באֲזורים נידחים; כדי לרַוות את צימאוני בחוכמה ודעתי, חבשתי את ספסלי הלימודים כמה שנים; שְׁאִיפָה, שָׁאַף – רצה מאוד להשׂיג (לרוב דבר קשה להשׂגה), השתוקק ונכסף אליו, התאווה, וכן – אָבָה, אִיוָּה, בִּיקֵּשׁ, הָיָה עִם לְבָבוֹ, הָיָה עִם לִיבּוֹ (לעשׂות משהו), הָמָה לִיבּוֹ (למישהו), השתוקק, התאווה, חָלַם, חָמַד, חָפֵץ, חָשַׁק בְּ־, חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּ־, חָתַר לְ־, יָצָא ליבו, יֵשׁ אֶת נַפְשׁוֹ, כָּלוּ עֵינָיו, כָּלְתָה נַפְשׁוֹ אֶל, כָּמַהּ, לִיבּוֹ יָצָא אֶל (מישהו או אל משהו), לָטַשׁ עֵינַיִם (למשהו), נָהָה אַחֲרֵי, נִכְסַף, נַפְשׁוֹ יָצְאָה (אל מישהו), נָשָׂא (אֶת) נַפְשׁוֹ, נָתַן (אֶת) עֵינָיו במישהו, עָלָה רָצוֹן מִלְּפָנָיו, עָרַג, צָמֵא לְ־, צָמְאָה נַפְשׁוֹ (למשהו), רָעֵב לְ־, תָּאַב: אלפיים שנה שאפו היהודים לשוב למולדתם; שואף לגדולות, שאף לגדולות, הלך בגדולות, הולך בגדולות – שואף להגיע להישׂגים גדולים או למעמד גבוה, שואף לחולל גדולות ונצורות, אינו מסתפק במועט: דן אינו מסתפק בהישׂגיו כפרקליט מן השורה, הוא הולך בגדולות ומתכנן לפתוח משׂרד עורכי דין; אמביציוזי > שַׁאֲפָן, שְׁאַפְתָנוּת, שְׁאַפְתָן – שיש לו שאיפות רבות להישׂגים גדולים, שחש תשוקה חזקה ועקשנית להצליח, לצבור כוח, כסף, השפעה, ואינו מסתפק במצב הקיים וכד׳: הטיפוס השאפתן הזה עוד יגיע רחוק; הֶמְיָה, הָמָה – רצה מאוד, השתוקק, כמה, התרגש מאוד, נסער או התגעגע מאוד: היא ראתה בחלון הראווה בגדים נאים ושׂמלה נאה מייד המה ליבה אחריהם; ליבי המה ומהמה אחר המִשׂרה הנחשקת; המה ליבו ל־, המה ליבו אל – השתוקק אליו, חשק בו, התאווה אליו, התגעגע אליו באהבה עזה: ליבי אלייך יהמה כל היום; הָמָה וְהִימָה אַחַר – נהה, השתוקק והתאווה: אין אדם מסתפק במועט אלא הומה ומהמה אחר דברים הרבה; מְעוּנְיָנוּת, מְעוּנְיָן – 1. רוצה או משתוקק לעשׂותו: מנַהל העבודה שאל אותה אם היא מעוניינת לעבור לעבוד במחלקה אחרת; רב המרחק בין מעוניינותי להתגרש ובין רצוני לשנות מוסכמות קיום בביתי; 2. מגלה בו עניין, יש לו עניין בו, חָפֵץ שדבר זה יהיה ברשותו או יעמוד לרשותו; 3. חפץ בקשר עימו: מי שמעוניין בגור חמוד מתבקש ליצור עימנו קשר בהקדם; אקדמאית נאה ותרבותית מעוניינת בשותף לחיים בעל נתונים זהים; מִשְׁאָלָה – דבר שרוצים ומקווים כי יתגשם, רצון, בקשה, חלום: מִשְׁאֶלֶת ליבו היחידה הייתה לראות אותה שוב; הפֵיה הטובה הבטיחה לדייג העני שתגשים את שלוש משאלותיו; מִשְׁאֶלֶת לֵב – רצון עַז, שאיפה: כל שרצינו בחיינו, חיים טובים ושיתמלאו את כל משאלות לִיבֵּנוּ לטובה; הפיק רצון, הפיק את רצונו – השׂביע את רצונו של מישהו, גרם לו נחת על ידי קיום משאלתו או עשׂיית הוראתו כחפצו, גרם לו להיות מרוצה: השוליה הפיק את רצונו של האומן; מילֵא את משאלות ליבו, מילֵא את משאלותיו, מילוי משאלות, מילֵא משאלותיו – נענה לו, נענה לדרישותיו, העניק לו את אשר ביקש: שׂר האוצר הבהיר שהוא איננו יכול למלא את משאלות כל העובדים במשק; חָפֵץ – רצה, היה מעוניין במשהו: אני חפץ בטובתך; כָּכָה יֵיעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ; אשר בלבבו, כאשר עם לבבו, כלבבו, כְּחֶפְצוֹ – כרצונו, כטוב וכישר בעיניו: ביקשתי לי נערה חמה כלבבי; כל אשר בלבבך עשׂה חוץ מדבר אסור; בכל לב, בכל לבבו, בכל נפשו, בכל מאודו – בכל כוחו, בכל יכולתו, בכל נימי נפשו, בכל מאמצו, בכל ליבו, בכל ישותו, בכל מסירותו, במלוא הרצון: האם אתה אוהב את אשת נעוריך בכל לבבך? בְּנַפְשׁוֹ – ברצונו, כחפצו: הוא לא יעזור לכם אם אין הדבר בנַפשו; בטובתו – מרצונו, בהסכמתו; אדוק – מסור בכל ליבו למשהו, נאמן מאוד למשהו, דבק בו בכל ליבו, קנאי: האיש הזה הוא תומך אדוק במפלגה ומוכן לעשׂות למענה כל דבר שיבקשו ממנו; מוטיווציה, מוטיבציה, הנעה > הֲנִיעָה – פעולה או תהליך לנכונות נפשית ולדחף פנימי מודעים ולא־מודעים, המביאים את הפרט לפעול ולהשׂיג מטרה או להתנהג בצורה מסוימת, בייחוד לעשׂות דבר הכרוך במאמץ. מבחינים בין הניעה פנימית – כוח פנימי המניע אותנו לעשׂות דברים מרצוננו, ובין הניעה חיצונית – כוח חיצוני ובו מפעילים אותנו משׂכורת, פחד, ענישה, הישׂרדות וכדומה: מה הניע אותך להצטיין; רוח היחידה – רגשות הדדיים של אחווה (סולידריות) וכבוד, אכפתיות,

תמיכה ויעילות קיבוצית בין חברי הקבוצה, המעוררים התלהבות, מסירות, נאמנות והערכה עזה למילוי משימותיה, תוך נכונותם ליטול סיכון אישי נחוץ. רוח היחידה היא תוצאה של הזדהות חברי הקבוצה עם מטרות היחידה, והיא הכוח המפעם בליבם; תָּאַב – התאווה, השתוקק, נכסף: בצעירותי תאבתי לקנות קרקע לשם השקעה; אני תאב לדעת מי בדה את הסיפור עליי; תָּאֵב – שיש בו רצון עז או תשוקה למשהו, שרוצה מאוד משהו: אין אדם תאב אלא דבר שאסור לו; אני תאב לדעת איך ייפול דבר צְמֵא דַעַת, תְּאֵב דַעַת – סקרן המשתוקק לדעת דבר מה: המרכז מעודד שימוש במגוון שיטות הוראה ואמצעי טכנולוגיה כדי לאפשר לכל תלמיד תאב דעת להעמיק את ידיעותיו ואת הבנתו; חָשַק – רצה מאוד, השתוקק, התאווה (בעיקר מבחינה מינית): אף שחשקה נפשי בתורה, חָשַק ליבי בבתכם, ואני רוצה לשׂאתה לאישה; נֶחשָׁק – 1. שחושקים בו מאוד: התפקיד הנחשק היחיד שהוצע לי הוא מנַהל בנק; 2. התאוו אליו תאווה מינית, השתוקקו ורצו בו מאוד: בתו של השכן הייתה עלמה נחשקת, ורבים היו מחזריה; בכל לב, בכל ליבו – בלב שלם, ברצון רב, בנכונות רבה, בלי הסתייגות, במלוא הרצון, בכל נפשו: הוא אירח אותנו בנדיבות וסייע לנו בכל לב לגבי המשך מסענו; אני תומך בכל ליבי בהחלטה זו; רְעַבְתָנוּת, רְעַבְתָן – תאוותן, עז תשוקה: הקבצן הסתכל ברעבתנות על המזון היקר והמגרה שהוצג בחלון הראווה; חוֹשְקָנִי, חַשקָן – בעל תאווה, המגלה חשק רב, תאוותני: רודף הנשים הוא חַשקָן; ליטופיו החושקניים ברשות הרבים הביכו אותי ואת צופיי; חֵשֶק – 1. רצון, בדרך כלל זמני או פתאומי, לדבר מה או לעשׂות משהו, הרגשתו של מי שמתחשק לו משהו: יש לי חשק לאכול גלידה; הוא הלך למסיבה מדוכדך ובלי חשק; 2. תשוקה, תאווה מינית (בעיקר בצירופים כגון 'שירי חשק', 'נשף חשק'): אש החשק ניצת בי בלהיטות משהכרתי את יעלת החשק; קל יותר להשׂביע את החשק הראשון מלהשׂביע את החשקים שבאים אחריו; השתוקקות, השתוקק – היו לו תשוקה רבה וחשק, רצה מאוד, התאווה או נכסף למשהו: לאחר נדודים רבים בעולם השתוקקו הפליטים לבית משלהם; היא משתוקקת לחיים שלווים בחיק הטבע; עָרַג – התגעגע, השתוקק, נכסף, התאווה מאוד: באלפיים שנות גלות ערגו היהודים למולדתם ונתנו ביטוי לערגתם בתפילה, בשירה ובספרות; חלום – שאיפה, מטרה נכספת, דבר שרוצים מאוד להשׂיג: חלומו מימי ילדותו – להיות צוללן; תפילה – משאלה, רצון חזק מאוד: תפילתי היא שיהיו ילדיי תמיד בריאים ומאושרים; עֶרגָה – כמיהה, כיסופים, געגועים עזים: מי יודע מהי ערגת אם שישוב בנה בשלום משד הקרב; כיסוף, כיסופים – געגועים עזים, השתוקקות עזה, ערגה, כמיהה, תשוקה: שיר זה מלא כיסופים לגאולה וגעגועים לציון; התחילו לבצבץ בליבו כיסופים לאהובתו הרחוקה והתנוצצו מתוך עיניו; אִיווּי, איווה – רצה, חשק, התאווה: אִיווּיָיו העזים והבוערים לתקן את המצב היו לחינם; מאוויים – רצון כמוס, כיסופים פנימיים שאין אדם מגלה אותם לאחרים, תאוות, תשוקות, משיכות עזות למשהו, משאלות לב, רצון עז שמשהו יתגשם: בחלומות באים לידי ביטוי דחפים, משאלות ומאוויים בלתי מודעים; מאוויי הלב – רצונות כמוסים שאין אדם מגלה לאחרים; השפעה, השפיע – פעל רוחנית על הזולת שיש בה כדי להטותו לרצון הפועל: למורה השפעה רבה על תלמידיו; העלאת חן, הֶעֱלָה חֵן – מצא חן, גרם הנאה, השׂביע רצון: כשם שהעלית חן לפניי לפני נישׂואינו, נקווה שכך תעלי חן לפניי גם לאחר שנים; השׂמלה נאה לך, יפה עלייך ומעלה חן; חמידה, חָמַד – התאווה, השתוקק מאוד, נכסף ל', רצה מאוד משהו שאינו שלו, חָשַק במשהו שאינו יכול להשׂיגו או שאסור עליו: הדיבר האחרון בעשׂרת הדיברות הוא לא תחמוד את אשת רעך; ימים רבים חמד את יופייה בלבבו, אך לא קמה בו רוח לחזר אחריה; אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד יותר מלימודך; שׁוֹחֵר – מי שמתעניין מאוד במשהו, שואף אליו או מתאמץ מאוד להשׂיגו: מאז ומעולם היה שוחר הרפתקאות והרבה לשוטט במקומות נידחים; שמו הולך לפניו כאדם הגון ושוחר צדק; אִכפַּת לו – חשוב לו, מעניין אותו, הוא לא אדיש לעניין זה: אכפת לי שתלמד טוב כי חשוב לי שתצליח בלימודים; אינטרס – שאיפת הפרט, מוסד או קבוצה חברתית להשׂיג מטרה מסוימת, כגון כסף או יוקרה, שלמענה הוא מוכן לנקוט פעולה ואף להשקיע משאבים חברתיים; מֶחוָוה – רצון טוב, מעשׂה מרשים המעיד על כוונה אוהדת; התלקחו עיניו, בָּעַר ליבו בקרבו – להט מתשוקה: תמיד בער ליבם בקרבם לקיים מצוות 'הוכח תוכיח את עמיתיך'; כַּטּוֹב בְּעֵינָיו – כפי שמוצא חן בעיניו, כפי שנראה לו, מבלי שמישהו או משהו יגביל אותו: להנהלה יש סמכות לנהוג בעניין זה כטוב בעיניה; עשׂה כִּרְאוּת עֵינָיו, עשׂה כַּטּוֹב בְּעֵינָיו – עשׂה כרצונו בלי להתחשב באחרים, נהג למיטב הבנתו: לאחר מותו עבר רכושו לילדיו, והם היו חופשיים לעשׂות בו כטוב בעיניהם; אדיר היה חפצו לעשׂות בעירייה כטוב בעיניו; נֶפֶש שׁוֹקֵקָה – נפש כמֵהה וצמאה למשהו או למישהו, הוא מתאווה, משתוקק, רוצה מאוד; עיניו רואות וכלות – הוא משתוקק בכל נפשו לדבר שאינו יכול להשׂיגו, ובכך נגרם לו סבל רב: הקבצן הציץ במשפחה הסועדת את סעודת החג, ועיניו רואות וכלות; בחירה חופשית, רצון חופשי – מעשׂי האדם והחלטותיו הם פרי רצונו העצמאי כבן־חורין, ואינם קבועים מראש ומוכתבים בידי הסיבתיות ואף לא על ידי הגורל או כוח עליון; דחף פנימי – צורך פנימי או רצון פנימי בלתי נשלט לעשׂות פעולה מסוימת: הדחף הפנימי של הילד הוא צורך טבעי בהתפתחותו המכוון אותו בחקר הסביבה שלו והמניע אותו לחפשׂ תנועות וחוויות חדשות; תָּאֵב, תְּאֵבָה תְּאֵבִים, תְּאֵבוֹת – משתוקק, רוצה מאוד, מִתאַוֶּוה, נכסָף: תאבתי לישועתך; חיפשׂתי כל דבר שהיצר תאב; משׂא נפשו, משׂא נפש, מַשׂאַת נֶפֶש – שאיפה, אידֵאָל, דבר שאדם נושׂא אליו את נפשו שאיפה עזה, דבר שאדם נושׂא אליו את ליבו ואת נפשו: דורות רבים הייתה ארץ ישׂראל מַשׂאַת נפשו של העם היהודי הפזור בארצות גלותו; מַשׂאַת לֵב – משׂאת נפש, שאיפה גדולה, דבר שאדם רוצה בו מאוד ונושׂא אליו את לבו ואת נפשו: משׂאת ליבם של הדורות הייתה לשוב לציון, להקים מדינה ריבונית ולהיבנות בה; דרש במפגיע – ביקש באופן נמרץ, דרש בכל התוקף: הרופא דרש במפגיע להוציא את החולה המדומה; מִדַּעְתּוֹ – 1. על דעת עצמו: שלושה ספרים כתבתי מדעתי; 2. בהסכמתו, מרצונו: אין להשׂיא קטינה מדעתה ושלא מדעתה; בחפץ לב – ברצון רב, בכל הלב, בשׂמחה: היא נעתרה לבקשתי בחפץ לב; נָשָׂא פניו אל פלוני, האיר פָּניו, האיר פניו אל – הסביר פניו, הראה יחס של רצון: אף שלא הייתה דעתו פנויה האיר פניו אל האורחת המפתיעה; יישׂא ה' פניו אליך וישׂם לך שלום; התרפק על משהו – נזכר בו בגעגועים, דיבר עליו או חשב עליו בגעגועים ובכיסופים: בזקנתו הִרבה להתרפק על זיכרונות ילדותו; צמאה נפשו אל, יצאה נפשו אל – השתוקק ביותר אל, רצה בו מאוד, חש געגועים אל: כמה נפשי יוצאת וגעגועיי הומים בלבבי לראות את חמדת ליבי; צמאה נפשי ללמוד עוד ועוד כדי שאשתלב יפה בחיים; כלתה נפשו ל־ – השתוקק ונכסף מאוד; נָשָׂא נפשו, נָשָׂא את נפשו אל – קיווה, שאף, השתוקק, נִכסף, כמהּ, ערג, התאווה: כמה שנים נכספתי לפוש בחופשה בחו"ל, ולא השׂיגה ידי; יהודי התפוצות נשׂאו את נפשם אל מכורתנו בכל הדורות; ביומו תִיתן שׂכרו כי עני הוא, ואל שׂכרו הוא נושׂא את נפשו; קידם בברכה – קיבל ברצון, הסכים ברצון, הראה יחס אוהד כלפי משהו: ההנהלה תקדם בברכה כל הצעת ייעול מאת העובדים; יצאה נפשו אל – השתוקק ביותר אל, חש געגועים אל: כמה נפשי יוצאת וגעגועיי הומים בלבבי לראות את חמדת ליבי; יֵש בּדַעתו ל־ – הוא מִתכַּוֵּון; יֵש את לבָבו, יֵש את נַפשו – הוא רוצה; היה את נפשו – רצה, חפץ: לא היה את נפשי לנסוע בסופת טורנדו; אם יהיה את נפשך לעמוד במבחן, הטה שכמך לסבול עול של לימודים; אם טוב בעיניך, אם יש את נפשך – אם אתה רוצה, אם אתה מסכים: אם יש את נפשכם לדעת עברית, הטו שכמכם לסבול עולה של קריאת סיפורת; כל יִשעוֹ וכל חפצו – כל רצונו ושאיפתו: כל ישעי וכל חפצי היה לנצח במשׂחק ולזכות בכל הקופה; אחזו בּוּלמוּס – נתקף חשק עז: חָשקה נַפשו בּ־ – רצה מאוד, השתוקק מאוד: בני חשקה נפשו בתורה; אַוַּות נֶפֶש – חֵשק, רצון, תשוקה; אֶפשִׁי וְאֶפשִׁי – אני בהחלט רוצה; אפשר ואפשר! בוודאי; בכל הווייתו – בכל ישותו, בכל נפשו ומאודו; רקד לפי חלילו של פלוני – ביצע בְּדִיּוּק את רצונו של פלוני או עשׂה בהכנעה את רצונו של פלוני: הוא אמר לה שאינו מוכן לרקוד עוד לפי חלילה; אִם תִרצוּ אֵין זו אַגָּדה – כשֶׁיֵּש רצון חזק אפשר להפוך דמיון, חלומות, דברי אגדה למציאות; רוּחו נוחה מ־ – שְׂבֵע רצון מ־: כל שרוח הבריות נוחה הימנו – רוח המקום נוחה הימנו; פנים מסבירות – יחס של רצון וחיבה, מאור פנים, פנים יפות: כשרפו ייסוריו דיבר עם הבריות בנימוס ובפנים מסבירות; נָקָם – רצון עז לגמול בכל מחיר למי שעשׂה עוול, גמוּל על מעשׂה רע, עשׂיית רעה תחת רעה: וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו; מבט חמדני – מבט המביע רצון והתאוות בדבר ששייך לאחר או השתוקקות לו: האיש הענקי התהפך, פקח עיניים ולטש מבט חמדני בנערה החטובה; לב טוב – אהבת הזולת, נכונות ורצון לעזור ולתת: יש לו לב טוב, הוא ודאי יעזור לך; בלב שלם ובנפש חפצה, בזרועות פתוחות – ברצון רב, באהבה ובשׂמחה גדולה, בסבר פנים יפות: קיבלו אותי להנהלה בזרועות פתוחות ובמְאור פנים; יהי רצון ש – מי ייתן, הלוואי ש: יהי רצון שיתגשמו כל משאלות ליבנו לטובה; גבוּרַת רָצון – חוזק הרצון, הכוח להתגבר על יצרים ועל חולשות; בעל לב לבן – מי שבעל רצון טוב המפיץ סביבו ניקיון, יושר, חום, יושרה, אמון, ביטחון, פשטות ואהבה; שָׁבָה את ליבו, קנה את ליבו – עורר בליבו יחס של רצון אליו, רכש את אהבתו או את אהדתו, הביאו לידי הרגשת אהבה והערצה כלפיו: דברי הנואם שבו את לב הנאספים; מְאור עֵינַיִים – סבר פנים יפות, בחיבה, יחס של רצון לזולת: מְאור עיניים יְשַׂמח לב; שרירותיות, שרירות, שרירוּת לֵב – 1. נטייה לא מרוסנת אל מה שהלב חומד: לא שמעתי בקול הוריי והעדפתי ללכת בשרירות ליבי, וכעת ברי לי כמה צדקו ממני; 2. רצון שאין בו התחשבות בהיגיון, בַּשׂכל הישר או במקובל ובמוסכם, הפקרות: הפקיד נהג בעולה החדשה בשרירות לב ומירר את חייה; הוא הלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות ליבו; שְרִירוּתִי – שיש בו שרירות לב; שמבוסס על גחמות, על רצונות עיקשים או על דעה בלתי מבוססת ואין לו כל סיבה הגיונית או הצדקה: מאחורי סירובו מסתתרים נימוקים שרירותיים, לא ענייניים, לא הוגנים ולא סבירים; יֵש בּדַעתו ל־ – הוא

מתכוון; נָתַן מקום לִ־ – אִפשר, יצר אֶפשרות לִ: התנהגותו של האיש נתן מקום לחשדות; יֵש את לִבָּו, יֵש את נַפשו, היה את נפשו – הוא רוצה – רצה, חפץ: לא היה את נפשי לנסוע בסופת טורנדו; אם יש את נפשך לעמוד במבחן, הטה שכמך לסבול עול של לימודים; הֵניחַ את דַעתו של אַחֵר – הִשׂביע רצון, היה מספק, מילֵא את הציפיות [ההבחנה בין מֵניחַ ובין מַניחַ אינה מחויבת]: נתקבלה תשובה המניחה את הדעת; רוח נדיבה – רוח חסד, יחס של רצון: אם נושבת בליבך רוח נדיבה במיוחד, קנה לי את הספר באמזון; בכל נימי נפשו – בכל ליבו ובכל נפשו, בכל מאודו ובכל ישותו, ברגש חזק מאוד: הנכד היה קשור לסבתו בכל נימי נפשו; הפך את העולם, הפך עולמות – התאמץ בכל כוחותיו, לא שקט ולא נח, הרעיש עולמות; תחילתו באונס וסופו ברצון – בהתחלה עשׂה על כורחו, אחרי כן מרצונו; בלב ונפש – בכל הלב ובכל הנפש, במסירות שלמה: הלה היה תלמיד מובהק של רבי מצליח, ומסור היה לרבו בלב ונפש; בלב שלם ובנפש חפצה – ברצון רב, בחפץ לב: הוא הסביר לי פנים ונעתר לבקשתי בלב שלם ובנפש חפצה; בנפש חפצה – ברצון רב, בחפץ לב: הוא הסביר לי פנים ונעתר לבקשתי בנפש חפצה; הדרך לגיהינום רצופה כוונות טובות – פעולה המתעלמת מאילוצי המציאות עלולה להביא לידי תוצאות הרות אסון, גם אם נעשׂתה בתום לב; הכול צפוי והרשות נתונה – לאדם יש בחירה חופשית: בן חורין הייתי לעשׂות כל מה שליבי חפץ; כחומר ביד היוצר – היוצר עושׂה בחומר ככל העולה על רוחו: ילדי בית הספר בעיני המחנך, במידה מסוימת, הם כחומר ביד היוצר כי הוא יכול להטביע בהם את חותמו; אין דבר העומד בפני הרצון – אם אדם רוצה דבר עד מאוד ומתמיד ברצונו לכל אורך הדרך, בסופו של דבר הוא ישׂיג את מבוקשו; עשׂה ככל העולה על רוחו – עשׂה מה שרצה, נהג כרצונו, עשׂה מה שליבו חפץ: אין לו מגבלות של עבודה ומשפחה, והוא עושׂה ככל העולה על רוחו; אַוַּת נֶפֶש, כְּאַוַּת נַפשו – כרצונו, ככל שלִיבּו חפֵץ, ככל שתאווה נפשו: אל תתבייש, אכול כאוות נפשך; כַּיָשָׁר בעיניו – כמו שנראה לו, מה שהוא רוצה, כפי שמתחשק לו: את עצתי שמעת, ועתה עשׂה כישר בעיניך; עשׂה כבתוך שלו, עשׂה בו כבתוך שלו – פעל באופן נמרץ וללא מגבלות בתחום מסוים אף שלא הותר לפעול כך: התברר כי המנכ״ל עשׂה בחברה כבתוך שלו, העלים מידע ושלשל במישרין לכיסו שׂכר לא לו; הלך בדרכי ליבו, הלך אחרי ליבו – פעל לפי נטיית ליבו, פעל לפי הרגש (ולא לפי ההיגיון): הוריו קיוו שילמד משפטים, אבל הוא הלך אחרי ליבו ובחר בציור [ההפך: הלך לאורו]; מושֵל ברוחו – מתאפק, מבליג: הוא מושל ברוחו ומסתדר יפה עם ילדיו המתבגרים; נשׂאו לִיבּו – התעורר בו רצון: האם יש חייל שנשׂאו ליבו להישאר השבת; לא סר ממנו ימין ושׂמאל – נהג בדייקנות, מילא בצייתנות את המוטל עליו; עד חצי המלכות – ככל שיידרש ואף למעלה מזה: אני זוכר לך חסד נעורים, כמה סייעת לי במבחנים, לכן כל מה שתבקש ממני תקבל עד חצי המלכות; הקדים עשׂייה לשמיעה – הזדרז ביותר לעשׂות את הדבר; היה עליו, היה לו ל – היה צריך: היה עליו לסיים את העבודה, היה לו להתפלל; כרצונו – כחפצו; קודש לִ־ – נתון כולו למטרה מסוימת, כגון כל זמנו הוא קודש להטמעת לשוננו התקנית; ההכנסות מן ההצגה הן קודש לקרן העזרה לנכי צה״ל; אדיר חפצו – עז רצונו, כביר חשקו, הוא רוצה בכל לב: לראשונה נבחרה למשׂרה ציבורית, ואדיר חפצה להצדיק את התקוות שתולים בה; אֶפֶש – רצון; כל אשר עם ליבך לעשׂות עשׂה; אין בכוח המצוי לרפות את ידיי מלעמול כדי להשׂיג את הרצוי; יש לאל ידיו להטות את כף המאזניים לרצונו; עשׂה רצונו כרצונך כדי שיעשׂה רצונך כרצונו; אם אתה רוצה להיות בן תקופתך, אתה רוצה להישאר בעבר; רצון רפה ניכר בדיבורים, רצון חזק – במעשׂים; אם תאבו ותְבוֹאוּ, ותִתאַוּו לשׂחק – נשׂחק; מִתאַוֶּה אני לשמוע כיצד תתרצו את הדבר; גְדול המנופים של חיינו הוא הרצון; מי שאינו יכול לעשׂות מה שהוא רוצה, חייב לרצות מה שהוא יכול לעשׂות; מהארת פניה אליי ניכר שחיזוריי אחריה לרצון לה; בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך; הואיל והוא רצונה, הוא כבודה; במסיבה היה אפשר לעשׂות הכול כרצון כל איש ואישה; בדרך שאדם רוצה ללכת, בה מוליכים אותו; האזרח הוא יצור חופשי: הוא חופשי לעשׂות כל מה שמרשים לו החוקים, השוטרים, רעייתו, מעסיקו, מצפונו, לחץ הדם שלו, אמצעיו הכספיים, דעת הקהל. . . ;

<u>אי־רצון</u>. בניגוד לרצונו – שלא לפי רצונו, בניגוד לדעתו; באונס, בכפייה: הם לקחו אותה בכוח בניגוד לרצונה; כפה את רצונו – הכריח אותו למלא את רצונו, אילצו לנהוג כחפצו או למלא את הוראותיו: הוא כבר ילד גדול – איני יכול לכפות את רצוני עליו אלא רק לנסות לשכנעו; חוסר רצון – אובדן קיצוני של יוזמה וכוח רצון, ומשום כך חוסר יכולת להחליט או ליזום; מה חֵפֶץ לי בו – איזה עניין יש לי בו; אי־אפשי – איני רוצה: אמר לבעלים – אי־אפשי במתנותיך; אין בדעתי, אין את נפשי: אמתלני צה״ל לא יאמרו לך שאי־אפשנו לתקן את כיתובי השלטים המשובשים, שהרי: אפשר ואפשר, אלא יאמרו לך שאומנם הכול הולך אחר הרצון, אך הרצון תלוי בכיס; אי־אפשי בתקנת חכמנים – איני רוצה בתקנת חכמים: יש שיאמרו שאי־אפשם בתקנות חכמי האקדמיה; תבוסתן – מי שנתפס להלך רוח של רפיון ידיים וחוסר אמונה בהשׂגת הניצחון במלחמה או במצב אחר, והוא מרפה על ידי כך את ידי העומדים במערכה; עָנָה אָמֵן בְּעַל כּוֹרחוֹ – הסכים למשהו בעל כורחו, אישר דבר מה נגד רצונו: מחשש שיאבד את משׂרתו הוא עונה אמן בעל כורחו אחר כל דברי מעסיקו; נתקל באוזניים אטומות – נתקל באי־רצון לשמוע: בקשתה נפלה על אוזניים אטומות; לא היה לבבו שָׁלֵם עִם – הסתייג במידת מה, לא נטה בכל ליבו אחרי: אומנם קיבלתי את ההצעה, אך לא היה לבבי שלם עימה; קיצֵץ את כְּנָפָיו – פגע ביכולתו של פלוני לפעול ולהתפתח, הפיג את התלהבותו, הֵפֵר את תוכניותיו הנועזות: הוא חסר מעצורים! אם לא יקצצו את כנפיו בעוד מועד, הוא עלול לסבך ולהכשיל רבים וטובים; הוציא לו את הרוח מהמִפרשׂים, קיצץ את כנפיו, ריפה את ידי פלוני, ריפה את ידיו – הפיג את מרצו לבצע דבר מה, גרם לו חולשת רוח, החליש את כוח העמידה או הלחימה שלו, פגע ברוח הלחימה שלו: האופוזיציה מנסה לרפות את ידי הממשלה כדי שלא תוכל להשׂיג את יעדיה; תעמולת האויב מיועדת לרפות את ידי החיילים; הסכים בשׂפה רפה – הסכים לא בפה מלא, אלא בחצי פה; לא מתוך רצון גמור; בְּשָׂפָה רָפָה, בַּחֲצִי פֶּה – לא בפה מלא, לא מתוך רצון גמור, רק מתוך תחושת חובה, בנפש חצויה, בהיסוס, לא בלב שלם, לא בבטחה: על הרוב לא החזיר לי שלום בשׂפה רפה; עובד כפִּייה – עובד שאחר הכריחו לעשׂות מעשׂה שלא ברצון ובלא תמורה או בתמורה זעומה, בתנאים קשים מנשׂוא: יהודים רבים מתו בשואה בעבודת כפייה; עיקם את חוטמו – התנהג באי־רצון מודגש; שפך קיתון שֶׁל צוננים עַל – הֵפיג את התלהבותו, נטל ממנו את הרצון (החֵשק); הוציא לו את הרוח מהמִפרשׂים, הוציא את הרוּחַ מִמִּפרָשָׂיו – צינן או הפיג את התלהבותו, נטל ממנו את היסוד לטענותיו, הוציא ממנו את החשק לעשׂות משהו: אל תספר לו על תוכניותיך כי רואה השחורות הזה יוציא לך את הרוח מהמפרשים; רְפֵה רצון – בעל רצון חלש, חלש באופיו, נטול מרץ ויוזמה, אפּתי: הוא ראה לפניו ציבור בני תורה בעלי יוכלה (פוטנציאל) גדולה, אבל רפה רצון וחסר כל יוזמה; ידיים רפות – חולשה, חוסר מרץ, לאות; רְפֵה ידיים, רפיון ידיים, רפיון אונים – חולשה, חוסר כוח או מרץ; רפו ידיו, נתרפו ידיו, נתייאשו ידיו מן, נתרשלו ידיו – נחלש, פג כוחו, חלף אומץ ליבו, נחלש מרצו, לא קמה בו עוד רוח לעשׂות דבר מה: נתרשלו ידיו של משה ונתעלמה ממנו הלכה; שפך קיתון של צוננים על; כָּבַש את תורתו בתוך מעיו; כָּבַש את מחשבותיו בליבו; גָנַז את מחשבות ליבו; שָׂם את רעיונותיו בנפטלין; כָּבַש את רעיונותיו מתחת ללשונו; כשרציתי לא רצית, עכשיו שאתה רוצה איני רוצה; אין דבר העומד בפני הרצון, חוץ מהרצון; יש רוצה ואין לו, יש שיש לו ואינו רוצה; הטלת מרות מופרזת מבטלת את רצון היחיד ואת יוזמותיו מפני רצון הממונה עליו; רצית ולא מצאת, אל תאמין; ההבדל בין אדם מוצלח לאחר – חוסר רצון; לרצות במאוחר פירושו לא לרצות; רצון חלש ניכר בדיבורים, רצון חזק – במעשׂים; >

החלטה! הסכם! חשיבה! כפייה! מניעה! ניגוד! תאווה!

רציפות!

רֶצֶף, רציפות – התכונה או המצב של דבר הממשיך לפעול או להתקיים ללא הפסק בזמן ובמרחב; וכן – היות דבר זה אחר זה, תכיפות, סמיכות: המשׂרד נעול שלושה ימים ברציפות; מודעות היסטורית מעניקה גם תחושת רציפות [ההפך: אי־רצף, אי־רציפות]; רָצִיף, רצוף – שיש בו המשכיות ללא הפסק; הבא ברציפות בזה אחר זה; תכוף, תדיר, מתמיד: העדפתי טיסה רצופה, ללא טיסת המשך; ברציפות, רצופות [תה״פ] – באופן רצוף, בלא הֶפסֵק, בלי הֶרֶף: במכונית הישנה אי־אפשר לנסוע רצופות אפילו שעה אחת כי תמיד משהו תקול בה; רֶצֶף – 1. רציפות, ביאת דברים בזה אחר זה: רצף היריות לא ארך יותר מדקה וחצי; 2. מי שמאובחן באחת הלקויות הנכללות בספקטרום האוטיסטי; שרואה את עצמו כבעל מאפיינים של הספקטרום האוטיסטי: בית הספר משלב תלמידים על הרצף בכיתות הרגילות; המועדון מיועד לבני אדם על הספקטרום; רצף נקודות (. . .) – שלוש נקודות רצופות המורות על השמטה בציטוט דברים: על השמטה כאשר הקורא (או השומע) יכול להשלים את ההמשך ועל רמז מן הכותב שיש לו מחשבות או רגשות שאינו מעלה אותם בכתב, וכן: על גמגום או על קיטוע בדיבור, על שיבוש או ערפול במחשבה או בזיכרון, או על שיסוע דברים הנמסרים מפי דובריהם; רציפות היסטורית – המשך של אירועים, עובדות ועדויות על קורותינו מן העבר המועברים מדור לדור (כגון מעמד הר סיני או כיבושי אלכסנדר מוקדון) והכרה באירועים אלו על ציר הזמן כקשורים זה לזה; רציפות טריטוריאלית – קשר ישיר בשטח ותנועה רצופה בין שטחים השייכים לאותה מדינה; המשכיות – התפתחות רצופה של משהו או המשך קיומו ברצף בלי הפרעה או ללא הפסק: צאצאי האדם מבטיחים את המשכיות משפחתו; מסביב לשעון > יומם ולילה – 24 שעות ביממה בלא הֶפסק בשבעה ימי השבוע: הגשמים ירדו יומם ולילה שלושה ימים; יְמָמָה – יחידה של 24 שָׁעות רצופות, יום ולילה: התינוק אוכל שש ארוחות בִּימָמה, כל ארבע שעות; שוטף – שאינו נפסק, שנמשך ברצף: החיילים במוצב מקבלים אספקה שוטפת של

מים ומזון; שַלשֶלֶת – שורה או רצף של דברים הבאים בהמשכיות, התפתחות או רציפות הקשר בין עניינים שונים: כתבתי עבודה על שלשלת הדורות במשפחתנו; מַעֲקוֹבֶת – רֶצֶף של סצנות בעלות נושׂא משותף או מכנה רעיוני משותף, המסודרות בסדר כרונולוגי מוגדר; סִדרה של פרטים הערוכים בסדר מסוים: המעקובת הכרונולוגית של הספר מקל על הקורא להבין את מבנה הספר; סיקווֶנס > (sequence) מְסוּכָה, מַהֲמוֹרָה – מכשול, קושי, דבר המפריע להתקדמות של תהליך: במיזם הזה היה עלינו לדלג מעל לא מעט מהמורות שלא נצפו מראש; תכיפה – סמיכת פעולה לפעולה, עשׂיית דבר מה מייד אחר דבר אחר: אם אדם תוכף עשׂייה לאמירה; בדילוג, בדילוגין – לסירוגין, לא לפי הסֵדֶר הרצוף בהשמטות; ספֶּקטרוּם > מִקשֶׁתֶת – רֶצֶף של צבָעים הנוצָר משבירַת קַרנֵי האור, כגון בקשת בענן; כְּחוּט הַשָּׁנִי – תכונה בולטת ואופיינית באופן חוזר ונשנה, באופן שהדבר ניכר לכל אורכו של עניין כלשהו: נימוק זה, שעבר כחוט השני בטיעוני ההגנה, דחה בית המשפט מכול וכול; מַסֶכֶת שְקָרים – רצף של דברי שקר, מערכת סבוכה של בדיות ושקרים, רשת של שקרים: יהיה לו קשה להשתחרר ממסכת השקרים שטווה סביבו; תְגוּבַת שַרשֶרֶת –רצף אירועים שכל אחד מהם גורר את הבא אחריו, פעולה הגוררת פעולה שנייה, וזו לשלישית וכו׳: העלאת השׂכר במגזר א גררה תגובת שרשרת במגזרים אחרים; אֶפֶקט הדומינו – הפלת פְּריט אחד גוררת הפלת פריטים רבים: עם חשׂיפת מעשׂה המעילה הראשון התגלו בזה אחר זה, לפי אפקט הדומינו, עוד מעשׂי עבירה; שיטת הסָלָמִי – שיטה שמקצצים בה נתח אחַר נתח עד שסך הכול מצטמצם במידה ניכרת: יש לתפוס את השלטון בשיטת הסלאמי, היינו בצעדים מדודים, וכך לחסל את האופוזיציות ללא זעזועים מיותרים או מחאות ציבור; מדרון חלקלק – כינוי מושאל לצעד מסוים שעשׂוי להיות ראוי מצד עצמו, אך הוא עלול להביא לידי תוצאות שליליות; הקש ששבר את גב הגמל – כינוי לדבר קטן וקל ערך לכאורה, שהגדיש את הסאה, הדבר הפעוט לכאורה שהביא למשבר שעמד להתחולל ממילא: זה זמן רב שיש מתחים בין ההנהלה לוועד העובדים, וההכרזה על סכסוך עבודה הייתה הקש ששבר את גב הגמל; הכול בגלל מסמר קטן – אף למאורע חסר חשיבות לכאורה עלולות להיות תוצאות הרת גורל; אֶפֶקט הפרפר – שינויים קטנים בתנאי ההתחלה של מערכת דינמית הגוררים שינויים גדולים בהתנהגות המערכת בטווח הזמן הארוך (למשל, משק כנפי פרפר עשׂוי ליצור שינויים קטנים באטמוספרה, שיגרמו להופעת סופת טורנדו או ימנעו אותה); יום־יום ושעה־שעה – ברצף שאינו פוסק: מתנדבי המועדון נמצאים בו יום־יום ושעה־שעה; במשיכת קולמוּס – במשיכה מהירה וקצרה של העט על פני הדף, בהינף יד, במחי יד, בהעלם אחד: האפשר לסכל בהבל פה או במשיכת קולמוס מדיניות שהיא תורה שלמה; בְּמחִי עֵט – בכתיבה בלתי אחראית, במשיכת קולמוס, במתיחת קו: הייתי מוחק במחי עט את כל החוקים; מהלך – התפתחות, השתלשלות, מעבר ממצב למצב: בשלב זה אין המשטרה אינה מוסרת פרטים על מהלך החקירה; הִשתַלשְלוּת, הִשתַלשֵל – התפתח או התקדם שָלָב אחר שָלָב, התקדם מדרגה לדרגה, הייתה בו התפתחות אירועים בזה אחר זה: המאמר מסביר את השתלשלות האירועים עד לפרוץ המרד; השתלשלות המאורעות, השתלשלות האירועים – התרחשות רצופה של המאורעות המתפתחים זה מזה: המסמך התגלה כמזויף, ולכן גברה הסערה עקב המעשׂה החמור של זיופו וחוסר הבהירות לגבי השתלשלות האירועים סביבו; אֵש שוֹטֶפֶת – אש מתמשכת ורצופה הנורית בלי הפסק מכלי נשק; הדרך לגיהינום רצופה כוונות טובות – פעולה המתעלמת מן המציאות עלולה להביא לידי תוצאות הרות אסון, גם אם נעשׂתה בתום לב; הקש שֶשָבַר את גַב הגָמָל – הדבר הפעוט לכאורה שהביא למשבר שעמד להתחולל ממילא, כינוי לדבר קטן וקל ערך לכאורה שהגדיש את הסאה: זה זמן רב שיש מתחים בין ההנהלה לוועד העובדים, וההכרזה על סכסוך עבודה הייתה הקש ששבר את גב הגמל; סגירת מעגל – השלמה של מהלך מסוים או של רצף פעולות מסוים אגב חזרה לנקודת המוצא, חיבור קצוות לכלל שלמות: העלאת עצמותיו לקבורה בעיר הולדתו יש בה מעין סגירת מעגל; הביקור בגן ילדותי בחו״ל היה עבורי סגירת מעגל; רַהטוּטֵי לָשון – רֶצף של מילים, שֶטף הדיבור: רהטוטי לשון שאינם מתקשרים; המשכיות ביולוגית – רציפות הקיום הביולוגי הניכרת בהולדת ילדים, בגידולם ובהכנתם לתפקידיהם העתידיים; מסע ייסורים – רציפות של צרות וייסורים: לבני הזוג נגרמו נכות נפשית, נזק גופני וכלכלי, הכול בשל דירה שרכשו ומסע ייסורים ארוך עד שקיבלו אותה; הַשכֵּם – מוקדם בבוקר; הַעֲרֵב – בערב; הַשכֵּם והַעֲרֵב – 1. בכל בוקר וערב בקביעות; 2. שוב ושוב, וכן – בּהַתמָדה, בְּלִי הֲפוּגָה, בכל פעם, בְּלִי הֶרֶף, הַשכֵּם וְעָשׂה, כל פעם ופעם, לא אחת, ללא הֶפסֵק, לְלֹא הֶרֶף, לעיתים קרובות, לעיתים מזומנות, מִבּוֹקֶר עַד עֶרֶב, עוֹד פַּעַם, פַּעַם אַחַר פַּעַם, פעמים הרבה, שוּב, תדיר, תכופות: עליכם לשנן השכם והערב שאין להשתמש לרעה בסמכויות שאָצְלוּ לכם; הַשכֵּם וְעָשׂה – עשׂיית דבר מה בהתמדה ובתכיפות, עשׂייה שוב ושוב: דיברתי אליכם השכם ודבר, אך ללא הועיל; הם הכריזו השכם והכרז על הטוב בעולם והתעלמו מן הרע בו; קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו – עברו רצוף מעשׂים לא כשרים, אוסף של חטאים ועבֵירות נזקף לחובתו, עברו אינו נקי, הוא מוכר כאדם מושחת: לאחר שהתגלה איזו קופת שרצים תלויה לו מאחוריו, נאלץ להסיר את מועמדותו למשׂרת הגזבר; קָטוּעַ – 1. לא רצוף, מופסק מדי פעם, נעדר המשכיות ורצף: קו הטלפון היה משובש, ודבריה נשמעו קטועים; 2. שהוא (או חלק ממנו) נכרת או נקטע ממקום חיבורו והוסר: הצעיר שרגלו קטועה מנסה להתרגל לתותב שהותקן לרגלו; אי-רציפות – חוסר רציפות, היעדר המשכיות; היותו של דבר שלא בסדר רצוף, שלא בזה אחר זה: בשל אי־רציפות ביקוריך בקורס הפסדת חומר רב, ולכן תיאלץ לחזור עליו בשנה הבאה; לִמְקוּטָעִים, לִמְקוּטָעִין – באופן מקוטע, לא ברציפות, לא במשפטים שלמים: סיפרה לי למקוטעים כמה מרזי המקצוע; קְטוּעוֹת – באופן קטוע, לא ברציפות: הילד מירר בבכי וענה קטועות על שאלותיי; המשכיותו ונצחיותו של עם ישׂראל הן עובדת יסוד זה אלפי שנים; אין מעמידים פרנס על הציבור אלא אם כן קופּה של שרצים תלויה לו מאחוריו; המאורעות נתרצפו במהירות; אל תניח ראשך על הכר עד שתכלה מלאכתך ותשמיד את האויב;

רשע!

מִרשַעַת, רְשָעָה, רָשָע – אדם רע, איש חמס, מעוול, אדם רע לב, מי שעושׂה מעשׂים רעים ואכזריים בצורה הפוגעת בזולת: מדוע דרך רשעים צָלֵחה? מעשׂה בכמה רשעים מרשעי אומות העולם שבאו לדחוק את היהודים ממקום פרנסתם עד שנטלו היהודים את נקמתם בבית המשפט; רֶשַע – רוע לב, זדון, רִשעה, רשעות, אַכזרִיוּת: לא יועילו אוצרות רשע; מבט מלא רשע; אָהַב צֶדֶק וּשְׂנָא רֶשַׁע; רִשעה, רִשעוּת – תכונתו של הרֶשע, חֵטא, רוֹעַ לֵב, אכזריות: הוסיף רִשעה על רשעותו; אטימוּת ורדיפת כותרות על גב אחרים נשמעות כרשעות עיתונאית; הרשעה, הרשיע – חִייב נאשם בדין במשפט פלילי וקבע כי הוא אשם בעבירה פלילית: השופט החליט להרשיע את הנאשם בכל העבירות המיוחסות לו בכתב האישום וגזר עליו מאסר בפועל; עבר פלילי, הרשעות קודמות – רישום על עבירות קודמות: בית המשפט החמיר בדינו של הנאשם בשל הרשעותיו הקודמות; רָשָע מְרוּשָע – רשע שאין גרוע ממנו, רשע גמור, וכן – אִיש אָוֶן, אִיש בְּלִיַעַל, אִיש חָמָס, בֶּן־בְּלִיַּעַל, בֶּן־עַוְולָה, זֵד, חֲדוּר רֶשַע, חֶלאַת אָדָם, מנוּוָל, נָבָל, רֹאש פְּתָנִים: מי שמסוגל להתאכזר כך לילדיו הוא רשע מרושע; רשע מרושע, רשע רע – רשע גמור, רשע גדול, זד, בן בלייעל, חדור רשע; רָשָע בלא נתינת טעם – רשע להכעיס, עשׂיית רשע במזיד, מתוך כוונה לעורר מורת רוח; צדיק ורע לו, רשע וטוב לו – ביטוי המביע שהטובים סובלים והרעים מצליחים ומְשַגשְׂגִים או שיש סתירה בין אי־הצדק הקיים בעולם לבין העיקרון של גמול הניתן לאדם על־פי מעשׂיו: בעיית היסוד של ׳צדיק ורע לו, רשע וטוב לו׳ עומדת בעינה גם במקום העבודה; הרשעים ברשות ליבם, הצדיקים ליבם ברשותם – הרשעים משועבדים ליצרי ליבם ולתאוותיהם, ואילו הצדיקים שולטים ביצריהם ומרסנים אותם; שלי־שלי ושֶלְךָ־שֶלִי – מידתו של רשע, ואילו מידת הזולתן: שֶׁלִי־שֶׁלְךָ וְשֶׁלְךָ־שֶׁלְךָ; פְּרִיצֵי נֵךְ – רָשָע, נוכֵל, נָבָל: נאספו עליי נֵכים ונֵכות ולא ידעתי; הפרת חוק, מֵפֵר חוק, עבירה על החוק, עובר חוק, עבריינות, עֲבַריָין – אדם הפועל בניגוד לחוק, מי שעובר על החוק: השוטר תפס שני עבריינים בשעה שניסו לפרוץ למכונית חונה; מְנוּוָל – רָשָע, נבזה, נבל, שפל, מרושע, נוכל, מֵרֵעַ (מְרֵעָה, מְרֵעִים): הוא נקלע לחברת בני אדם מנוּוָלים שגזלו את כל כספו; טַבָּח – תליין המוציא להורג נידונים למוות: כשר שבטבחים שותפו של עמלק; רשע גמור – איש זדון, אדם רע מאוד, שאין בו זיק של טוב; רָשָע בן רָשָע – איש זדון פושע: יצתה בת קול ואמרה לטיטוס: רשע בן רשע בן בנו של עשׂו הרשע! מְרוּשָע – רשע, רע מאוד, שיש בו רוע ורשעות: ברגע של כעס הוא אמר לי כמה משפטים מרושעים, שאחר־כך הצטער עליהם מאוד; כל המחובר לטמא – טמא – המתחבר לרשע נחשב לרשע כמוהו, אוי לרשע ואוי לשכנו; אוי לרשע ואוי לשכנו – הרשע משחית ומאמלל במעשׂיו גם את הסובבים אותו; זומם – חושב מחשבת רשע, מתנכל להרֵעַ; פָּרִיץ – פורע מוסר, פורק עול, מוּשחת, רָשָע: המערת פריצים היה הבית הזה; נער שובב ופריץ הבועט במוריו; נְבָלָה, נָבָל – מנוול, נבזה, שָפָל, בן־בליעל, פורק חוק ומוסר, מושחת ורשע העושׂה מעשׂי נבלה נבזיים: הנבל הזה הבטיח לה נישׂואים, סחט ממנה כספים ובסוף נעלם; קשרים – יחסים קרובים עם בעלי כוח והשפעה במערכת השלטון, מהלכים בחוגים חברתיים מסוימים: לא צריך לדאוג לו אף שאין לו כישורים כי יש לו קשרים במקומות הנכונים; עָוֶל – מעשׂה של אי־צדק, אי־יושר, מעשׂה רע, קיפוח: נגרם לו עוול נורא כי ישב שנה בכלא באשמת גנֵבה שלא גנב; לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט; עַוולָה – 1. עָוֶל, אי־צדק, קיפוח: המנהל האֲזורי אחראי למעשׂי עוולה שעשׂו עובדי משׂרדו; 2. גרימת נזק על ידי אדם לזולתו, והנזק משמש בסיס לתביעת פיצויים במשפט אזרחי. העוולה עלולה להיגרם במכוּוָן מאגרוף לפנים או מתקיפה מינית או

מרשלנות בנהיגה או ברפואה. תוצאת העוולה עלולה להיות פציעה גופנית או נפשיות, הפסד כספי, כגון נזק לרכוש; בֶּן עַוְלָה – בן בלייעל, עַוָּל, מֵפֵר חוק, איש מִרמה, נָבָל, רָשע, נוכל, עוולן, עושׂה עוֶל: בפיגוע הטרור במלון 'פארק' בנתניה רצחו בני עוולה 30 ישׂראלים ופצעו 160, לא נשכח; נִתעַוֵל, עוּוַל, עִיוֵל – 1. גרם עוֶל, הֵפֵר חוק: הצילני מכף רשע ומכף מעוול, המעוול במידות ובמשקלות; 2. פָּגע במישהו וגרם לו נזק שהוא בסיס לתביעת פיצויים: בית המשפט קבע כי התובע לא הוכיח שהנתבע עיוול נגדו; אִיש עָוֶל – רמאי, נוכל: תועבת בני אדם הגונים וישרים איש עוול; עַוָּל, עוולנות, עַוולָן – עושׂה עוֶל: לא נתרועע עם עַוָּל ולא נכוף ראשנו בפני מעשׂיו הרעים; כשהאיש ואשתו עוולנים יש סבירות שגם ילדיהם יהיו רעים; מְעַוֵול – עושׂה עוול, עַוָּל, רשע, אדם הפוגע במישהו או במשהו או מזיק להם: אושרה הצעת חוק המאפשרת לחשׂוף פרטים של מעוול הפועל ברשת המרשתת; המשׂרד להגנת הסביבה דורש למצות את הדין עם המעוול הסביבתי שאחראי לזיהום מי הנחל; לא ידעתי כיצד להציל את נפשי מיד מכף מעוול רשע זה ומרעמי צחוקו; מְעוּוָּל – מי שעשׂו לו עָוֶל, קיפוח ומרמה: כלום מוטב להיות מְעוּוָּל ממְעַוֵל? עַוָּל – רשע: לא נכוף ראשנו בפני מעוולים או עוולים; חמסנות, חַמסָן – גזלן, אנס, אלם: החמסנים חמסנותם פוסלת אותם לעדות בבית המשפט; מדוע אני חי במדינה חמסנית שאינה גומלת לי כראוי; עֲמָלֵק – 1. כינוי לעם שמתנכל ליהודים ורוצה להשמידם, לאנטישמי קיצוני, כינוי לגרמניה הנאצית: הכשר שבטבּחים הוא שותפו של עמלק; 2. רשע, אכזר: והכשר שבטבחים שותפו של עמלק; הם מזרעו של עמלק, ועמלק שׂונא לישׂראל; שותפו של עמלק – כינוי גנאי למי שנוהג באכזריות: היטלר צמא הדם שותפו של עמלק היה, ומשרתיו הרשעים גזרו לשחוט ולשׂרוף טף וזקן, שפכו דם כמים באכזריות נוראה ומחרידה; נֶאֱלָחוּת, נֶאֱלַחַת, נֶאֱלָח – נתעב, בזוי, מאוס, מתועב, מושחת: הטיפוס הנאלח הזה יעשׂה הכול כדי 'לצאת נקי' מהפרשה; עֵשָׂו – סֵמל לשׂנאת ישׂראל ולרשע [על שם עשׂו אבי אדום, שהיה ביחסי איבה ומלחמה עם ישׂראל: ועשׂו שׂונא ליעקב]: עשׂו כל מעשׂיו מאיבה ומקנאה; עָרִיצוּת – אכזריות, רִשעות, תַקיפות יתר; נַוולוּת – 1. כיעור, ניוול, השחתה: בדיבורו הגס נתגלתה נַוולותו; 2. נַבלות, מעשׂה נבָלה, מעשׂה מתועב, התנהגות המנוּוָל: אל תעשׂה מעשׂי נַוולות שמא תצטער; שָׁפָל – נָבָל, בזוי, פחוּת, קל ערך: וְהָיִתִי שָׁפָל בְּעֵינָי; נִתעָב וְנֶאֱלָח – מאוס, בזוי ומתועב: אין לך דבר מסוכן, נתעב ונאלח יותר מאדם שבגד במולדת; העולם התחתון – עולם הפשע, בני האדם החיים בשולי החברה ועל הרוב עוסקים במעשׂים פליליים: המשטרה תפסה כמה מראשי העולם התחתון החשודים בכמה וכמה מעשׂי רצח; זעק לשמיים, צועק לשמיים, זועק לשמיים – מקומם עד מאוד, מזעזע, שאי־אפשר להשלים עימו בשל חוסר הצדק שבו, הרשעות הטמונה בו וכד': חֶברת הכנסת טוענת שקיפוח הנשים בשוק העבודה זועק לשמיים, ויש לפעול מייד לשפר את מעמדן; תבע את לִיטרַת הבָּשָׂר מ־ – [בהשאלה מתביעתו של המלווה במחזהו של שקספיר 'הסוחר מוונציה' שהלוֶוה שלא פרע את חובו יחתוך ליטרת בשׂר מזרועו תמורת החוב, כפי שהוסכם ביניהם מראש] תבע דבר המגיע לו בדין, והוא דורש אותו במפגיע במלואו מבלי להתחשב בסבל או בעוגמת הנפש העלולים להיגרם בעטיו לנתבע, תבע תביעה אכזרית ובלתי אנושית את המגיע לו, התנקם קשות: מדובר בתחבולה שכל אחד מקבל בה את ליטרת הבשׂר שלו, היינו כל אחד מקבל בה משהו שרצה לקבל על חשבון הציבור; גַם לִי וגַם לְךָ לא יִהיֶה – הִסכים שלא לֵיהָנות מדבר ובלבד שגם הזולת לא ייהנה ממנו: יצחק נראה כחסר אונים כאשר עבדיו חופרים בארות, והפלשתים סותמים אותן, בבחינת 'גם לי גם לך לא יהיה', כי הוא לא העז להילחם בהם; מְנַת כּוֹסוֹ – חלקו בחיים, גורלו: הרשעים אש וגופרית ורוח זַלעפות מנת כוסם; שְׁטוּף זימה – זנאי, נואף, להוט אחר מעשׂי זימה, שמעייניו נתונים כל העת לענייני מין ופריצות; תרבות אנשים חַטָאִים – חבורה של חוטאים ורשעים [לרוב משמש כינוי גנאי לחברה שלמה]; חיית אדם – אדם חסר צלם אנוש, אדם המתנהג באכזריות כחיה, באלימות כחסר תרבות: רק חיות אדם מסוגלות להתעלל כך בגופות ההרוגים; רָקַד על הַדָם – ניצֵל אווירת אסון לצורכי תעמולה, הפיק במופגן רווח ציבורי או פוליטי מאירוע טרגי: אני מתביישת שדובר צה"ל רוקד על הדם של מוסטפא תמימי, שנהרג שלשום מירי רימון גז בכינון ישיר, שנעשׂה בניגוד לנוהלי הפתיחה באש של הצבא; חוֹרֵש רַע, חוֹרֵש רָעָה – אויב, מי שזומם להרע: בימים האחרונים רבו חורשי רעתי; הטענה שחורשי רעתו טמנו לו פח היא השערה גרידא שלא התקבלה על דעת השופט; חָרַש רע, חָרַש רעה על מישהו – זמם להרע למישהו, התנכל לו: אל תחרוש רעה על רעך, והוא יושב לבטח איתך; נָבָל ברשות התורה – 1. מי שמרבה לנצל לטובתו דברים שלא חל עליהם איסור מפורש מן התורה, אולם ריבוי השימוש בהם פסול; 2. מתחסד, מתחזה לצדיק בכסות עיסוקו בענייני דת; עֲדַת זאבים – קבוצת בני אדם אכזרית המשחרים לטרף: מחבלי חמאס התנפלו על תושבי עוטף עזה כעדת זאבים כדי לרצוח, לשׂרוף, לאנוס ולחטוף אותם; ראש הנחש – מנהיג כוחות הרשע: ישׂראל החמיצה הזדמנות פז לחסל את ראש הנחש בעזה; רָדַף זימה – היה שקוע בזנונים ובניאוף; זִימָתִי – שיש בו זימה, חדור זימה, גדוש בפריצות, בזנות, בניאוף, בפורנוגרפיה: הבדיחות הזימתיות של הבדרן הביכו את הקהל; אב הטומאה – מקור הרעה, כינוי גנאי לרשע; אבי אבות הטומאה – כינוי לדבר או לאדם שהוא המקור או הסיבה לרעה גדולה, לרֶשע או לשחיתות: היטלר היה אבי אבות הטומאה שבא על עמנו במאה העשׂרים; חֲסַר לֵב – 1. רָשע, קשוח; 2. כסיל, שוטה, חסר דעת; אָהַב חָמָס – אהב שוד, גזל ורשע: בשל חוסר אונים של המשטרה, מתמלאת ארצנו באוהבי חמס; המטיר אש וגופרית על, שָׁפַך אש וגופרית על – הביע זעמו הרב על, חירף וגידף קשות: משפתח את פיו החל להמטיר אש וגופרית על הכול; המטיר עליו אש וגופרית – חירפו וגידפו נמרצות, התקיפו בצורה קשה, נזף בו קשות, אמר לו דברים בוטים: בנאומו הנוקב המטיר הדובר אש וגופרית על מדיניותו הכושלת של השׂר; היהפוך כושי עורו – הִישַׁנֶה פלוני את טבעו, את דרכו או את מידותיו, אדם אינו יכול לשנות את אופיו, אין סיכוי שפלוני 'יהפוך את עורו' וישנה שינוי של ממש את התנהגותו: קשה להאמין שאפשר יהיה להתגבר על גילויי האנטישמיות החדשים בעזרת חוקים – היהפוך כושי עורו? הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ וְנָמֵר חֲבַרְבֻּרֹתָיו? שככה חמתו – עבר כעסו; חַיַּת טֶרֶף – אדם המתנהג כחיה הניזונה מטרף בעלי חיים [גם חיית יער, חיה רעה]; משורש נחש יֵצֵא צֶפַע – מרשעים יצא רשע; טוב שבנחשים רַצֵץ את מוחו, טוב שבנחשים רְצוֹץ את מוחו – לעולם אל תאמין ברשע מוּעד וטפל בו בלא רחמים, אין לתת אמון ברשע גם אם הוא נראה תמים; עַרְעָר ממעשׂים טובים – רֵיק: מעשׂה מלך יהודה שהיה ערער ממעשׂים טובים; ידו הייתה במעל – הוא אשם במעשׂה הרע שנעשׂה, היה לו חלק בפשע: איני יכול להוכיח שידו הייתה במעל, אך כל הנסיבות מעידות על כך; פּוֹרֵעַ מוּסָר, פָּרַע מוסר – הֵפֵר חוק, מי שלאו רצה לשמוע בקול מוכיחו, שהתנהג בהפקרות ובניגוד לכללי המוסר המקובלים; סר מן הדרך, השחית את דרכו, שִׁיֵרֵך דרכיו, הָלַך בדרך נלוזה – סטה מן הדרך הישרה: שרון, ובעצם כבר בגין, הלכו בדרך נלוזה כשיצרו החלטות כאילו דמוקרטיות, ובשם ה'דמוקרטיה' הזאת הפעילו את צה"ל נגד יהודים בימית, למשל; דָחָה אבן אחר הנופל – עשׂה רעה לחלש, גרם נזק לאדם אחר בשעה שהוא נופל ונכשל ובמקום לעזור לו ולתמוך בו, הקשה עליו; שָׁקַע בְּרִשעָה – נעשׂה רשע, נכנס ראשו ורובו בענייני הרשע: שקעתי ברשעה ולא שׂמתי לב לשום דבר אחר: צריך לתקון את העולם שנשתבש ונתרשע ונסתרס מיסודו; רָשָׁע מטבע ברייתו – הרֶשַׁע טבוע בו מיום שנברא, מבטן ומלידה; פֶּרֶא אדם – כינוי לאדם פרוע, לא מחונך, לא תרבותי, ולא מרוסן: הילד הזה הוא פרא אדם, הוא אוכל בידיים, צועק, שובר דברים ומכה את חבריו; ידו בכול – הוא פוגע בכל מי שמזדמן עימו: מדובר בפרא אדם שידו בכל ויד כל בו; פריקת עול, פורֵק עול, פָּרַק עוֹל – מי שעבר על איסור, נהג בהפקרות, התפקר, לא נשמע לשלטונות המוסמכים, לא קיבל עליו כללים וחוקים, לא קיבל מרות, לא מילא את חובותיו: פלוני פרק מעצמו עול דרך ארץ ונימוסים; כל הפורק ממנו עול תורה, נותנים עליו עול מלכות; הסתפחתי לכנופיית פוחחים פורקי עול ופורצי גדר; פּוֹרֵעַ חוק ומוּסָר – עבריין, מֵפֵר חוק, מי שאינו רוצה לשמוע בקול מוכיחו, שמתנהג בהפקרות ובניגוד לכללי המוסר המקובלים: אנו מצוּוים למנוע פגיעה בשלום הציבור, בייחוד בימים שבהם מרובות ההתגרויות של פורעי חוק ומוסר; עֲרַל לֵב – אכזר, חסר רגישות, חסר רחמים, אטום, עקשן, רשע, חסר שׂכל, חסר רגש: השבויים סיפרו על סוהרים ערלי לב בכל האויב; רוח גבוהה – גאוותנות, יהירות, גַבהות לב: כל מי שיש בידו . . . עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע; נשָׁמות עַרטילָאִיות – 1. כינוי לנשָׁמות של חוטאים חסרות גוף, והן נודדות ותועות בעולם התוהו בלא כיוון ברור עד שימצאו תיקון לעצמן: נשָׁמות עַרטילָאיות התפזרו בין הגויים ועל ידי זה נתארך גלותנו ושָׁמַם בית מקדשנו; 2. רוחות רפאים, נשמותיהם של מתים; נֶפֶש רחָבה – חמדן, רודף בצע, המתאַוֶה לכול: עין רעה ורוח גבוהה ונֶפֶש רחבה – מתלמידיו של בלעם הרשעה; הקדיח תבשילו ברבים – התנהג שלא כהוגן, עבר את גבול המותר והמקובל: עשׂה פעולה המקלקלת את כל המעשׂה, התנהג שלא כהוגן; מלאך המוות – כינוי לדבר מה מפחיד, מעורר אימה או הרה סכנות, רשע; כינוי למוות עצמו: מלאך המוות משתולל בכבישים ונדמה שלאיש לא אכפת; חשתי שמלאך המוות כרוך בעקבי, ובינתיים לא יכול לי; דור המִדבָּר – 1. דור חסַר סדרים וחוקים, שאינו יודע להעריך את החירות; 2. דור הנושׂא בתלאות של התחלה, של ייסוד; מורד אור – כינוי גנאי לאדם שמרן, בור, שׂונא השׂכלה ודעת וצר אופקים המתנגד לקִדמה ולהשׂכלה: קם דור של מורדי אור להוטי חומרנות ונהנתנות; דור הפְּלָגָה – 1. כינוי לבני הדור שאחרי המבול, אשר בנו את מִגדל בבל, ומשום כך נפוצו בכל הארץ והביאו לפילוג לשונות בין בני האדם; 2. תקופה שיש מחלוקות עמוקות בעם; חלאת אדם – כינוי לאדם מנוּוָל ומושחת שעושׂה מעשׂים בזויים המעוררים שאט נפש: מי שמסוגל לאנוס ילדות הוא בעיניי חלאת אדם, רע, מושחת ונבל מנוּוָל; חלאת האנושות,

חלאת המין האנושי – בני אדם מהסוג הגרוע ביותר: בזויים ונבלים באופן קיצוני, שהתנהגותם מזוהמת ומושחתת מידות: אתה חלאת המין האנושי כי מעשׂיך חסרי הבושה הם מצחינים, אלימים ונצלניים; שִׁפלות האדם – נבזוּת האדם או שחיתותו המוסרית: התשובה מרימה את האדם לְמַעלה מכל שִׁפלויות העולם; שֵׁיֵרֵד דרכיו, הָלַךְ בדרך נלוזה, השחית את דרכו – סר או סטה מן הדרך הטובה, חָטָא, הידרדר ולקה במוסריותו, נהג ברשעות: ראו כמה חברי כנסת השחיתו את דרכם וגנבו מיליוני שקלים; חומץ בן חומץ – רשע בן רשע; חומץ בן יין – רשע בן צדיק, עַם הארץ בן תלמיד חכם; יין בן חומץ – צדיק בן רשע; ברוך המקום שהרגו – כך אומרים על רשע שמת; אֵם כל חַטָּאת – מקור כל הרע, שורש הרע: טוענים שהחמדנות וההתנשׂאות הן אם כל חטאת; לב רע, רַע לֵב – רָשע, אכזר, קשה לב, קשיחות: מדובר באדם רע לב ואנוכי ששומר נפשו ירחק ממנו; איש דֵּמוֹנִי – אדם אכזר, מרושע, שֵׁדִי, שׂטני; להכעיס – עשׂה דווקא, בזדון, מתוך כוונה לעורר מורת רוח: תלמיד מכיתה י עישן בפרהסיה כדי להכעיס את מוריו; מומר להכעיס – כינוי ליהודי העובר עֲבירות מתוך רצון מופגן שלא לקיים את התורה ואת מצוותיה; חזיר אָדָם – כינוי־גנאי לאדם גס ומזוהם ומעורר גועל: במערת חזירי אדם ובטומאת בית מרזח; רוע מעללים, רע מעללים – שמעשׂיו רעים, עושׂה רע, רשע, חוטא: הנבל הזה היה איש קשה ורע מעללים; כלאו אותו לכמה שנים בעטיו של רוע מעלליו; בעל מזימות, חכם לְהָרַע – רשע נוכל, ערום ופיקח למעשׂים רעים: שׂנאתי את החכמים להרע שגילו פנים בתורה שלא כהלכה ולהיטיב לאחרים לא ידעו; אנשי שחת, בני שחת – כינוי לרשעים ולבני בלייעל; הרצחת וגם ירשת? – קריאת תיגר קשה על מי שעשׂה עוול כבד, והוא מתכונן ליהנות ממעלליו ולהוסיף חטא על פשע: הפרקליט אמר בבית־המשפט שאין לאפשר לרוצח לרשת את רכושו של אשתו שרצח כי זה בבחינת 'הרצחת וגם ירשת'; כלומניק, נָמושה, אפס < חֲדַל אישים – חסר ערך שאינו ראוי להיחשב אדם, בזוי, שפֵל: הוא נבזה וחדל אישים, איש מכאובות וידוע חולי; סִטְרָא אַחְרָא – כינוי כללי לשׂטן ולרוע שהוא מייצג, לשֵׁדים, מזיקים, יצר הרע וכד'; חֶבֶר מְרֵעים – קבוצה של בני אדם רשָׁעים בעלי כוונות ומעשׂים רעים: הרשות וחבריה הם חבר מְרעים ובני אדם מושחתים שמטרותיהם זרות ומעשׂיהם מונעים משיקולים זרים; חָטָא והחטיא את הרבים, חוטא ומחטיא את הרבים – כינוי גנאי לטועה המטעה אחרים, לרשע מרושע המשפיעה לרעה על אחרים: האדמו"ר אמר שהמחזיק במרשתת חוטא ומחטיא את הרבים; איש אָוֶן – רשע, בן בלייעל, נבל, נוכל: היעזוב רשע דרכו ואיש אוֶן מחשבותיו; נוֹחַ לִכעוס וקשה לרַצות – רשע; היזהר בדבריך איתו כי הוא נוח לִכעוס; מַלְאֲכֵי חַבָּלָה – בני אדם שדרכם לחבל, להזיק ולקלקל; זאֵב בעור כֶּבֶשׂ – משל לצבוּע, לרמאי ולרשע המעמידים פני צדיק תמים: ראש הרשימה הערבית המשותפת מראה עמָדות מתונות, סובלנות, נחמדות ודיבור במתק שׂפתיים, אולם מי שישמע את דבריו לבוחריו בערבית מייד יבין שאינו אלא זאב בעור כבשׂ; בת בלייעל, בֶּן בְּלִיַּעַל, איש בלייעל – נבל, רשע, חסר מצפון ומוסר, נוכל, בן עוולה, מושחָת, פורק: וּבְנֵי עֵלִי בְּנֵי בְלִיָּעַל, לֹא יָדְעוּ אֶת ה'; לא אחת קרה שמעשׂה אחד של בן בלייעל המיט אסון על ציבור שלם; בת בלייעל – מרשעת, נְבָלָה; קוֹצֵץ בֶּן קוֹצֵץ – רשע בן רשע, צורר בן צורר; הואשם בפלילים, הורשע בפלילים – נקבע בבית משפט שהוא אשֵׁם, מחויב בדין: התחזה ברשת והואשם בפלילים ויישׂא מאסר בפועל 36 חודשים; אין אדם משׂים עצמו רשע – אין אדם תולה את האשמה בו, אלא באחרים; מַחשֶׁבֶת בְּלִיַּעַל – מחשבת זדון, אכזריוּת, אָוון, רוע, רשעוּת, נבָלה; הזדה, הֵזִיד – זמַם מזימות רשע; הַוַּת רשעים – מזימה רעה או מחשֶׁבת עוֶל של בני אדם רעים; רעיונותיו הרו עמל וילדו מפח נפש – זמם מזימות רשע, תכנן מעשׂי עוול, חשב מחשבות הבל: חברי הכנופיה הרו עמל וילדו מפח נפש; שחור לב, בעל לב שחור – מי שחסר אמונה בחיים ובאהבה המפיץ סביבו לכלוך, שקר, זיוף, פחד, שׂנאה, ניכור, רשעות; אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת – שומר נפשו ירחק משותפות עם רשע או עם אדם שכל הזמן צריך להיזהר ממנו; שׂחוק אַכְזָרִי, שׂחוק זָדון – צחוק מתוך רשעות, לעג קשה: האיש רע הלב שׂחַק שׂחוק אכזרי בראותו את סבלי; חיוך שׂטני – חיוך שיש בו רשעות בהבעתו; קַשיוּת לֵב – אַכזריוּת, רֶשע, חוסר רחמים: קשיות לב הסב מרחיקה ממנו את נכדיו; יִישָׁחֲקוּ עַצְמוֹתָיו, יִשתַּחֲקוּ עצמותיו – קללה על רשע, ומשמעה שלא יישאר זכר לעצמותיו, שיהיה לאבק פורח: הלוואי שהיטלר וכל חבר מרעיו יימחה שמם וזכרם ויישחקו עצמותיהם; יבוא רקב בעצמותיו, שְׁחִיק עֲצָמוֹת – [קללה חריפה לאדם, הנאמר כאשר מזכירים אדם רשע] הלוואי שלא יישאר ממנו כל זכר, ואפילו עצמותיו יתפוררו לאבק: הלוואי שישתחקו עצמותיהם של נבוכדנאצר מלך בבל שהחריב את הבית הראשון ושל אַדרִייָנוּס קיסר רומי שדיכא את מרד בר־כוכבא ולא יישאר מהן שׂריד; יִימַּח שמו – דיבור של קללה עם הזכרת שמו של רשע: היטלר, יימח שמו וזכרו, היה גדול צוררי היהודים; שֵׁם רשעים יִרקַב – דיבור או כתובת אחרי שמו של רשע: היטלר שר"י; זֶרע מְרֵעים – בנים העושׂים מעשׂי שחיתות, בנים רשעים ומושחתים; הוסיף חֵטא על פֶּשַׁע – טעה טעות נוספת, במקום לתקן או לצמצם את טעותו הוסיף עליה: נהג שיכור שדרס שתי הולכות רגל, הוסיף חטא על פשע כשהותירן פצועות במקום התאונה; טיפוס שלילי – טיפוס לא נעים, אדם העושׂה דברים לא הגונים: הוא היה סתם פקיד זוטר, חלקלק, טיפוס שלילי, ובכל זאת הוא שקבע את עתידי; טיפוס פלילי – אדם שנוטֶה לבצע עֲבירות; טיפוס מפוקפק – אדם שאינו מעורר אמון ועברו אינו נקי, נוכל: טיפוס מפוקפק וערמומי, הסובל מעודף מרץ ומשקרנות פתולוגית; שֶׁרֶץ אדם – כינוי גנאי לאדם שׂנוא, מתרפס או שפל, המביע בוז, גועל או דחייה כלפיו: איזה שרץ נאלח, איך העזת לעולל לי דבר כזה? סדום ועמורה – כינוי למקום, לחֶברה, למשטר, למעשׂים וכד' ששׂורר בהם או שיש בהם חוסר מוסריות, שחיתות ורֶשע, עָוול ואי־צדק באופן קיצוני: מדוע נהיינו כסדום ועמורה, כלומר עם שאינו שוחר עוד סובלנות, רודף בצע וכסף, מתהולל ונלוז, ואלימותו ניכרת בכבישים ובמשפחה; מלאך חַבָּלָה – איש מַזיק והורס המקטרג על הבריות מקלקל אותם, משחית ופוגם דברים שהם נוגע: פעמים פוגעים בשוגג עבריינים ומלאכי חבלה אחרים באדם תמים וישר דרך בעת חיסול חשבונות ביניהם בעולם התחתון; ממשלת זדון – שלטון מושחת ומרושע: ממשלת זדון שיש בה שׂר אוצר שאינו מבין בכלכלה ועושׂה הכול נגד הציבור שבחר בו, הלוואי שתכלה כעשן במהרה מן הארץ; קציני סדום – שׂרים הדומים לשׂרי סדום ברשעותם; כוחות הרשע – מי שמזוהים עם פעולות מזיקות, לא מוסריות או עוינות המכוונות נגד האנושות: כאשר השׂטן מקטרג הוא מעין ראש כוחות הרשע; אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ – ארץ מכַלה ומשמידה, ארץ שרבים בה פגעי הטבע ומסוכן לחיות בה, או מקום שהחיים בו קשים: ארץ שכבישיה אוכלים את יושביה; דַּרפוּר שבסודאן ארץ אוכלת יושביה היא – לא רק רעב ומחלות טרופיות בה, אלא גם כנופיות מרצחים מכלות את אזרחיה; לָקַח נָקָם, לָקַח נְקָמָה – התנקם, השיב לעושׂה רע כרשעתו: הגיעה העת שניקח נקמתנו ממנו; שֶׁבַע תועֵבות בליבו – הוא חדור כולו מחשבות רשע ומזימות, כוונותיו ומחשבותיו רעות ביותר: בתי היקרה, הישמרי ממנו ואל תאמיני בו כי שבע תועבות בליבו; ערוּם מכול – ארור מכול – כינוי לחכם להרֵעַ, כלומר הנוהג בחוכמה להכשיל אחרים ולסבב את העניינים לטובתו: מנהיג המחבלים היה ערום מכול כי שלח את מפגעיו אל כבשן האש, ואת עורו הציל, בבחינת ערום מכול – ארור מכול; זְדון לב – מחשבת רשע, מזימת בלייעל: זדון ליבך השיאך לעשׂות מעשׂה שלא ייעשׂה; חכם לְהָרַע – רשע נוכל, פיקח למעשׂים רעים; עוכר ישׂראל – כינוי גנאי לרשע מרושע, המרע במעשׂיו לעם ישׂראל או ליהודים: בכל דור ודור עמדו עלינו מלשינים ומוֹסְרים, עוכרי ישׂראל שהמיטו עלינו צרות רבות; פֶּגַע רע – 1. שטן, מזיק, דבר העומד למכשול; 2. טרחן וטרדן שקשה להיפטר ממנו; אבי אבות הטומאה – מקור הרוע המוחלט, כינוי גנאי לרשע: בעיני נטורי קרתא וחרדים מסוימים המרשתת והציונות הן אבי אבות הטומאה; נִבְזֶה וַחֲדַל אִישִׁים – חלש, בזוי וחסר אונים; הדבר בגדר בעיה, הדבר צריך עיון – הדבר מצריך התעמקות, קריאה בתשׂומֶת לב, ביטוי לסיכום דיון בסוגיה קשה בלא שהגיעו בה למסקנה או לפתרון: בשלב זה נימנע מלהכריע בסוגיה ונשאיר אותה ב'צריך עיון'; מַלכוּת הָרִשְׁעָה – כינוי בפי יהודי הגלות לשלטון הגויים הנוגשׂ בהם והגוזר עליהם גזֵרות קשות [כגון שלטון הרומאים, שלטון הרוסים בימי הצארים]: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישׂראל בתורה; איש בלייעל, זֵד, זֵדון – איש חמס, רָשע, נָבל: קמו עליי זדים, ועריצים ביקשו את נפשי; איש חָמָס – נָבל, רשע, חמסן, עושׂה עוול, אַלָּם: אל תקנא באיש חמס, ואל תבחר בדרכיו הרעועים והנפסדים; פורץ גדר ופורק עול – מפר חוק, פועל בניגוד למנהגים המקובלים; תת־אדם – אדם אכזר, בעל תכונות חייתיות, בזוי ומתועב; עַיִט צָבוּעַ – אדם צבוע, נוכל, רשע מתחסד, נוכל המעמיד פני צדיק וישר: ספרו של מאפו נקרא 'עיט צבוע' כי אחד מגיבוריו הוא נוכל מתחסד; אין מדובר אלא בדְמָעות של עיט צבוע, הדומות לדְמעות תנין; לֵיחה סרוּחה – כינוי זלזול לאדם: רשע, ליחה סרוחה, אמור מה ראית? זרק אבן אחר הנופל – התעלל באדם הנמצא במצוקה; טמן לו מוקש – התנכל להרע לו, זמם להתנקש בו; לא ידע מעצור לרוחו וגבול לזדון ליבו; כחומֶץ לשיניים וכעשן לעיניים כן הֶעָצֵל לשולחיו; אדם מתועב ורע מעללים; מקום של כבוד נתבצר לו בגֵהינום; הוא היה נבל ומנוּוָל שאין כמותו, לא איש ולא אדם; רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות ליבו רק רע כל היום; ארבעה נקראו רשעים: הפושט יד לחברו להכותו; הלווה ואינו משלם; מי שיש בו עזות פנים, ואינו מתבייש בפני מי שגדול ממנו; מי שהוא בעל מחלוקת; הרשעים – בזמן שהם בצרה, מכניעים את עצמם, עברה הצרה, הם חוזרים לקלקולם; יום אחד נתקבצו כמה רשעים מרשעי אומות העולם, שהייתה עינם צרה ב־ ואמרו . . . ; כינוס לרשעים – רע להם ורע לעולם; מְאֵירָה מצויה בעמלו של רשע; יש אדם רע לעצמו ורע לאחרים, ויש שהוא טוב לעצמו, אך רע לבריות ורע לחבריו; הוא היה אדם נאלח, טיפה סרוחה נתעבת ומזוהמת; כל מגמתו היא להזיק לזולת, והוא עושׂה את מלאכתו בארסיות רבה וברשעות שקטה; חיה רעה רדומה בתוכו, ובמעשׂהו האחרון שָׁקַע אל תחתית

התהום; רשע זה – ברוך המקום שהרגו; לָמָּה הרשעים דומים? למי שמהלך באישון לילה ובאפלה: הגיע לאבן נכשל בה, פגע באילן הכהו בפניו, הגיע לגומץ נפל לתוכו, מצא נחל ונפל לתוכו – לא היה יודע היכן הוא מהלך; אחרי מחשבותינו נלך, ואיש שרירות ליבו הרע נעשׂה; אל תִּרשַׁע הרבה ואל תהי סָכָל, למה תמות בלא עיתֶּךָ; אנשי דמים ומרמה לא יֶחֱצו ימיהם; מדוע דרך רשעים צָלֵחָה [= צָלְחָה בעבר]; רָשָׁע העוטה מעיל של צדיק; הצדיקים אומרים מעט ועושׂים הרבה, הרשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט אינם עושׂים; רִבבות ישׂראל שנהרגו, נחנקו, נטבעו, נשׂרפו ונקברו חיים ובתוכם אחיי ורעיי וקרובותיי שמיצו כל מיני ייסורים קשים בחייהם ובמיתתם ברשעת מנאצינו ומנדינו עם נבל של מנאצי יהודים שלא היו רשעים כמותם מיני שׂים אדם עלי ארץ; רשע שהשעה משׂחקת לו, אל תתגרה בו; בסדום אין מרחם, והחוק אוסר לעזור לדל; התשובה על קושיה זו תורה היא וצריכה היא לימוד; אש וגופרית תחת לשונו; משניתנה רשות למשחית לחבֵּל, אינו מבחין בין צדיק לרשע; רָשָׁע – רע לשמיים ורע לבריות; עזב אורחות יושר כדי ללכת באורחות עקלקלות; פֵּרַשׁ מן הטוב ודָבַק ברע; הוא נתגלה בנוולותו ובגמדות אישיותו בהיותו דמות מוסרית מפוקפקת, המפתה נערה בדברי חלקות כדי לזכות בחסדיה, ואחר־כך מכתים את שמה ונעלם; משסרח לחבֶרתו, לא הייתה תפארתו על הדרך שהלך בה; יֵצֶר לב האדם רע מנעוריו; אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים; התרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע; שֵׁנה ויין לרשעים: הנאה להם והנאה לעולם; המן הרשע ביקש להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן, טף ונשים ביום אחד; המגביה יד על חברו נקרא רשע; שַׁלוות רשעים סופה תקלה; מוזר הדבר! בכל הזמנים היו הנבלים משתדלים לכסות את מעשׂי תועבותיהם באיצטלה של מסירות לדת, למוסר או לאהבת המולדת; דימה בנפשו ללכוד ונלכד; זמם ללכוד ולהשמיד, נלכד ונכרת; קם עלינו נצר לזרע עמלק; > אלימות! כוח! קללה! שׂנאה!

שאלה!

שְׁאֵלָה – 1. אמירה המופנית כלפי מישהו כדי לקבל תשובה עליה, לשאול מישהו דבר מה, להתייעץ איתו, לקבל מידע ממנו ועוד, וכן – בְּעָיָה, חִידָה, סוּגְיָה, פּרוֹבלֵמָה, קושיָה, שאילתה: בסוף ההרצאה יהיה זמן לשאלות; 2. בעיה הדורשת ידע או חשיבה כדי להגיע לפתרונה, ובדרך כלל היא מוצגת לבדיקת הידע או היכולת של מישהו: השאלות במבחן היו קלות מאוד; 3. עניין או נושׂא העומדים לבירור, לדיון, להכרעה וכד׳: הנהלת המפעל שָׁבה ודנה בשאלת הקיצוצים בשׂכר העובדים; שָׁאַל – 1. ביקש מידע או חקר משהו שאינו יודע עליו: הסנגור שאל את העד שאלות רבות באשר לאירוע; 2. העלה בעיה הדורשת ידע או חשיבה כדי להגיע לפתרונה, בדרך כלל כדי לבדוק את הידע או את היכולת של מישהו: המורה שאל מהו השורש של 81; 3. ביקש דבר מה ממישהו: אחת שאלתי ממך ואותה אבקש: שלח נא סכום ראוי לאחינו לשם קיומו; כינוי שאלה – כינוי בראש המשפט המביע שאלה, כגון ׳ה״, ׳מי׳, ׳איזה׳, ׳אילו׳, ׳מתי׳, ׳מדוע׳, ׳לאן׳, ׳באיזו׳: הלנו אתה אם לצרינו? מילת שאלה – מילה המביעה שאלה או תמיהה: לסיבה – למה, מדוע, מפני־מה, על שום מה; לזמן – מתי, מאימתי, עד מתי, עד אימתי; לאופן – איך, היאך כיצד; למשהו – מה; למישהו או למישהי – מי; משפט שאלה – משפט שתוכנו מביע ספק, בקשת אישור או קבלת מידע, כגון הראיתם מי הלך?; שְׁאִילְתָּה – 1. שאלה שחבר כנסת מציג לפני שׂר בממשלה בתחום עיסוקו של השׂר; 2. בקשת מידע מבסיס נתונים מקוּוָן או ממערכת מידע באמצעות הקלדה על מסוף לשם דליית מידע; מסוף המציג מידע מתוך מערכת מידע על פי שאילתות שהוא מקבל, אך אינו מאפשר קליטת מידע או שינויו; מְסוף שאילתות – מָסוף המציג מידע מתוך מערכת מידע על פי שאילתות שהוא מקבל, אך אינו מאפשר קליטת מידע או שינויו; בעיות אקטואליה > ענייני השעה, שאֵלות השָׁעה – שאלות שעומדות על הפרק, עניינים עכשוויים; שאלת אישור – משפט שיש בו עובדה ובסופו שאלה המאשר או השולל את תוכנו, כגון ׳אתה מגיע מחר, כן? היית בארה״ב, לא?׳ שְׁאֵלַת כֵּן־לֹא – שאלה בנוגע לאמיתותו או לתוכנו של משפט שלם כלשהו, שהתשובה עליה היא ׳כן׳ או ׳לא׳: השאלות ׳היום יום ראשון?׳, ׳התבוא עימנו?׳, האם משה כאן? הן שאלות כן־לא; מבחן אמריקאי > שאלות אמריקאיות, שאלה אמריקאית > שְׁאֵלַת בְּרֵירָה – שאלה במבחן שמוצעות בו כמה תשובות מסיחות ותשובה אחת נכונה, ועל הנבחן לברור מתוכן את התשובה הנכונה; שאלות ותשובות (שו״ת) – כינוי לסִפרות הרבנית הענפה שעיקרה פסקי הלכה מנומקים שפסקו פוסקי הדורות מתקופת הגאונים ועד ימינו. הרבנים השיבו על שאלות הלכתיות שהופנו אליהם או בענייני אורחות החיים שהתעוררו בחיי העם; שאלת חֵלֶק, שאלת רְכִיב – משפט שאלה שמתחיל תמיד במילת שאלה, כגון ׳מי׳, ׳איפה׳, ׳מתי׳, ׳מה׳, ׳למה׳, ׳איך׳, ולא ניתן לענות עליה ב׳כן׳ או ׳לא׳. בשאלת רכיב יש להשיב על חלק מהמשפט או על כולו, כגון מי הלך? מתי באת? מדוע לקחת ספר? באיזו שעה תחזור? היכן אתה גר? שאלות שכיחות – שאלות נפוצות (בעיקר במאמר, במרשתת ובפורום מקוּוָן) ששואלים לרוב משתמשים חדשים בנושׂא מסוים. הן נאגרו במקום אחד במסמך מקוון ויש עליהן תשובות; שְׁלב השאלה הזהה – שלב בחידונים ובתחרויות ידע, לרוב השלב האחרון והמכריע, שבו המתמודדים נשאלים שאלה זהה; שְׁאֵלָה מַנחָה – שאלה המכוונת את המשיב לתשובה שמצפה השואל: הסנגור התנגד לשאלה ששאל התובע את העֵד, בטענה שהיא שאלה מנחה; שאינו יודע לשאול – כינוי לאדם ביישן ושתקן, שממעיט ללמוד, מי שפוחד לפתוח את הפה, מי שאין לו כישורי לימוד עצמאיים: בילדותו היה תלמיד שאינו יודע לשאול, וכיום הוא נואם שפיו מפיק מרגליות; שאֵלת מַפתח – שאלה עיקרית במלך פִּתְרון בעיה; עשׂה שאלת חלום – ביקש למצוא תשובה לשאלותיו בחלומו: במוצאי החג עשׂה הצדיק שאלת חלום, נענו לו מן השמיים ואמרו לו . . .; שאל לשלומו – התעניין במצבו ובתחושותיו של זולתו; שאֵלה גדולה שָׁאַלתָּ – הֶעלית עניין חשוב ונכבד הדורש תשׂוּמַת לב, מחמאה לשואל שאלה טובה: בעניין תקיפת אירן שאלה גדולה שאלתָ ויש לחשוב עליה בכובד ראש; שאלת חכם – 1. פנייה לחכם הבקי בתורה בבקשה שיפתור שאלה הלכתית כלשהי: זו בעיה לא פשוטה, והלכך צריך לעשׂות שאלת חכם; 2. שאלה שמציג תלמיד חכם, שאלה נבונה הנשאלת מתוך הבנה ותפיסה נכונה של הדברים; הִקשה לשאול – שאל שאלה חמורה מאוד; שאֵלה בוערת, שאֵלה לוהטת – עניין חשוב שצריך לבררו בדחיפוּת: הממשלה מטפלת בשאלה הבוערת ביותר על סדר היום הלוא היא בעיית קליטת העלייה; שְׁאֵלה עֶקרונית – שאלת יסוד, שאלה שקשורה בעיקרון: יש לי שאלה עקרונית לפני התחלת הכתיבה; שְׁאֵלַת תָּם – שאֵלה שנשאלת בתמימות מתוך חוסר ידע או חוסר ניסיון כדי לקבל תשובה ברורה ולדעת את הדבר כפשוטו ולַאֲמיתו, שאלה פשוטה וגלויה שאין בה כוונות נסתרות של התנגדות, קנטור וכד׳; שאלה של טעם – שאלה שאין תשובה עובדתית עליה, וכל עמדה תהא נכונה; שאֵלת ניצוח, שאֵלה רטורית – שאלה שהוצגה כדי לעורר את השומע שיבחין בבעיה או ברעיון, ולא כדי לקבל תשובה ממשית. השומע את הרעיון בצורה של שאלה עונה לעצמו, וכך הרעיון מובן טוב יותר לשומע ומועבר לו טוב יותר כי השואל משתף באופן פעיל את השומע. השומע אינו סביל ורק שומע את הרעיון, אלא מנסה להשיב לעצמו; שאלות ירמיה הנביא: ׳היהפוך כושי עורו?׳ או ׳הלנצח תאכל חרב?׳ הן שאלות רטוריות; זה [מילת הדגשה הבאה אחרי מילת שאלה לחיזוקה] – אפוא: אם אין שעתך פנויה, למה זה באת לבקרני? לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָּׂרָה לֵאמֹר? תִשאוּל, תִשאֵל – פעולה או תהליך של הצגת שאלות הנוגעות לעבֵירה שנעשׂתה. מתשאלים פנים־אל־פנים בדרך של חקירה נמרצת ויסודית, הניכרת בהצגת שאלות נוקבות לחשוד, לעֵד או לנפגע כדי לחלץ הנחקר את מֵרַב המידע שברשותו. החקירה היא חלק מחקירה משטרתית, מחקירת מס ומאיסוף מודיעין. המתשאל מנסה להפיק בתשאול מידע תקף מהמתושאל, גם אם המתושאל לא התכוון מלכתחילה למסור אותו למתשאל; כשהרבי עוסק במסכת אחת, אל תשאלהו שאלות העוסקות במסכת אחרת – אל תסטה בשאלותיך מן הנושׂא; שָׁאַל דברים של טעם, שָׁאַל כְּעִניָּן – שאל לגופו של דבר: שאלת כעניין, ולכן אנסה להשיב לך כהכלה; שאלה של חיים ומוות – עניין גורלי ומכריע ובעל חשיבות עליונה: קיבוץ הגלויות הוא שאלה של חיים ומוות לקיום המדינה; שָׁאַל כַּהוֹגֶן – שאל כמו שצריך, כראוי, כיאות, בצורה נאותה ונכונה, היטב, בצדק, בהגינות: אני עדיין תוהה אם שאלתי כהוגן כשהקשיתי בדבר חובות ההנהלה; שאֵלה פּתוּחה – 1. שאלה במבחן שהנבחן צריך להשיב עליה בהרחבה, כמיטב ידיעתו; 2. שאלה נתונה בדיון ובוויכוח, שאלה שאין עליה תשובה: השאלה, אם ביטול עונש המוות יעלה את שיעור הפשיעה, היא שאלה פתוחה; כי ישאלך בנך מחר – אם תיתקל בשאלה, דע להשיב עליה; אין מקשים באגדה – דברים שהם בחזקת אגדה ודמיון, אין לחפשׂ בהם סתירות שבהיגיון ובמציאות, אלא יש לקבלם כנתינתם; הִקשה לשאול – שאל שאלה חמורה מאוד, ביקש בקשה שקשה למלאה: ׳האם הקשיתי לשאול, כששאלתי מי יסייע בעריכת הספר?׳; שָׁאַל כְּעִניָּן והֵשִׁיב כַּהֲלָכָה – הגיב לגופו של דבר והשיב תשובה ראויה על השאלה; שאלה שבְּעוּבדה – שאלה הנוגעת לעובדות מעשׂיות, שאלה שאפשר למצוא לה תשובה מעשׂית בשטח: השאלה אם נמצאו טביעות אצבעות החשוד בזירת הרצח היא שאלה שבעובדה; המטיר עליו שאלות – שאל אותו שאלות רבות בזו אחר זו, שאל אותו שפע של שאלות: בעת חקירתו המטיר התובע שאלות על העד המבולבל; שְׁאֵלַת הֶבֶל – שאלה שאין בה ממש, שיסודה בשטות: כדי לתהות על קנקנה של המורה החדש, שאלו אותו תלמידיו כמה שאלות הבל; נקרא לנערה ונשאלה את פיה, נקרא לנער ונשאלה את פיו – נשאל אותם מה הם אומרים או אם הם מסכימים; שאלת מיליון הדולר, שְׁאֵלַת השאלות – השאלה העיקרית, השאלה שבתשובה עליה תלוי הכול, השאלה המכריעה, השאלה הגורלית: האם ייכון שלום במזרח התיכון – זו שאלת השאלות; שְׁאֵלַת חַיים או מָוות – שאלה חיונית ביותר: הניתוח הוא שאלת חיים או מוות עבור החולה; העמיק לשאול – שאל

שאלות עמוקות: הפילוסוף העמיק לשאול בסוגיות הקיום; קוּשְׁיָה – שאלה קשה הבאה לסתור טענה כלשהי: כשישבנו בבית המדרש על קושיה, תמיד נמצא מי שידע להתירה, לתרצה ולבארה; מקשנים כשהקשו את קושיותיהם, לרוב עלה בידי לפרקן משירדתי לשורשי העניינים; קָשַׁר סְפֵקוֹת – הִקשה והטיל ספקות: אל תכעס שאני קושר ספקות בדבר החוזה שעליי לחתום עליו; ולהפך: הִתִּיר סְפֵקוֹת: שפינוזה קשר ספקות בענייני הדת והתירם; מַקְשָׁנוּת, מַקְשָׁן – מעורר קושיה, מקשה, המוצא סתירה קשה בדברים שנאמרו או המשׂיג השׂגות על מה שנאמר: פעמים בזכות מקשנותו היה מאיר את עינינו בחידושים מפליאים; סוּגְיָה – שאלה, בעיה או נושׂא לדיון: ישׂראל כל מעייניה נתונים בסוגיית השלום עם הפלסטינים; טִיאֲטוּא, טִאטוּא, טִיאֲטֵא, טִאטֵא – התעלם מן הבעיה וניסה להעלימה: את חילוקי הדעות בינינו אי־אפשר לטאטא עוד, צריך לשבת ולנסות לפותרם ביחד; טִיאֲטֵא מִתַּחַת לְשָׁטִיחַ, טִיאֲטֵא אֶל מִתַּחַת לְשָׁטִיחַ טִאטֵא מִתַּחַת לְשָׁטִיחַ, טִאטֵא אֶל מִתַּחַת לְשָׁטִיחַ – טִשטֵש את הדָּבָר והעלימו זמנית, ולא השתדל לפותרו באופן סופי ומוחלט, הסתיר או ניסה להשכיח את הדברים המבישים או הפחות נעימים: לא כדאי לנו לטאטא אל מתחת לשטיח את כל חילוקי הדעות; מְלוּבָּן, ליבון, ליבן – דן בבעיה, בסוגיה, בנושׂא מסוים וכד׳ ובירר אותם לעומקם כדי להגיע לפתרון או למסקנה מעשׂיים: התכנסנו לישיבה זו כדי ללבן את כל השאלות שיש לגביהן מחלוקת; דִּילֶמָה – בעיה הכרוכה בבחירה קשה בין שתי חלופות בעלי חשיבות שווה, מצב מסובך שקשה לפותרו, תסבוכת: הגיבור הטרגי לכוד בדילמה ללא פִּתְרון: האבטלה היא הדילמה העיקרית של הטכנולוגיה המתקדמת שלנו; בְּעָיָה – מצב או עניין שיש בהם קושי, ספק, אי־ודאות או חוסר בהירות, קושי שצריך לפתור; חִידָתִי – שיש בו סוד או תעלומה, שהוא בבחינת חידה, מסתורי, לא ידוע, לא מובן; חִידָה – שאלה הבוחנת את התחכום או את כושר ההמצאה של המשיב עליה או הפותר אותה: אחוד לכם חידה, מה ירוק בחוץ ואדום בפנים? הֵעִיר כלבים משנתם – עורר מחדש נושׂא או בעיה רגישים שכבר חוללו מהומה לפנים שכבר דשו בה רבות: כבר נפגעו רבים מן הפרשה, מה הטעם להעיר כלבים משנתם? בעיות השעה – בעיות המטרידות את הציבור בזמן הזה, הבעיות העכשוויות: שני המדינאים דנו בבעיות השעה הנוגעות לשתי המדינות; בעיה שהזמן גרמה – בעיה שקיומה תלוי בזמן מסוים; פּרוֹבּלֶמָטִיקָה > בְּעָיָתִיוּת – תכונתו של דבר קשה או מכלול של קשיים הכרוכים בהבנת נושׂא מסוים או בהתמודדות עם פתרונו: הבעייתיות שבין דת למדע; בְּגֶדֶר בְּעָיָה, בְּגֶדֶר שְׁאֵלָה, צָרִיךְ עִיוּן – יש עוד לחקור בו ולתת את הדעת עליו; ביטוי לסיכום דיון בסוגיה קשה בלא שהגיעו בה למסקנה או לפתרון: בשלב זה נימָנע מלהכריע בסוגיה ונשאיר אותה בצריך עיון; תִּחקוּר, תִּחקֵר – חָקַר חקירה מפורטת עובדות לשם בירורן והפקת לקחים או הסקת מסקנות מהן. לרוב מתחקרים בדרך של הצגת שאלות שיטתית לאדם המשתף פעולה מרצון כדי לקבל ידיעות בנושׂא מודיעיני, פלילי, מִבצעי או ביטחוני. התחקור אינו מיועד למצוא אשמים אלא לחשׂוף את העובדות, לשפר ולייעל; תחקיר – חקירה שיטתית, מקיפה ומפורטת בדבר פרָטֵי מילוי משׂימה מול המטרה ומול תוצאותיה לשם מיצוי כל הידיעות והנתונים, הדרושים ליצירת בסיס להסקת מסקנות ולהפקת לקחים; שִׁימוּעַ – הזמנת הנאשם אל הרשות המחליטה לפני הגשת כתב האישום. הליך זה מתנהל לפני היועץ המשפטי לממשלה או לפני נציג מטעמו, שבו ניתנת הזדמנות לחשוד שהוא עורך דין או עובד ציבור להשמיע את טענותיו בטרם יוחלט להגיש כתב אישום נגדו: זכות השימוע נשללה מן השׂר מאחר שסירב בחקירה להשיב על שאלות החוקרים [השמעה – המעמד של הקראת גזר הדין, ולא: שימוע]; פִּרְכָה – קושי בטענה או בטיעון שיש בו כדי לסתור אותם או להפריכם: אפשר להראות פְּרָכוֹת וסתירות בראיות, המלמדות כי אין הראיות כה מוצקות כפי שהיה אפשר לחשוב; רֵמִי > תֵּיקוּ – תישאר הבְּעָיה תלויה ועומדת בלא הכרעה: שׂיחות השלום הסתיימו בתֵיקו; השׂגה על, השׂיג על – העיר, ערער, הסתייג או מתח ביקורת: סנגורו של הנאשם השׂיג על חומרת העונש; נותר ללא מענה – לא השיבו לו על שאלה שהציג או הטרידה אותו: אימא, יש לי שאלה חשובה שתמיד נותרת ללא מענה ואפילו החכמים ביותר לא הצליחו להשיב עליה; בעיה כאובה – שאלה מטרידה ומדאיגה, דבר שקשה מאוד ליישבו, עניין הגורם צער וטרדה מרובה לעוסקים בו: סידורם של ילדים חריגים במעונות מתאימים היא בעיה כאובה ללא פִּתְרון נאות; מבוי סתום – בעיה שאין לה פִּתְרון, מצב שאין ממנו מוצא, מכשול שאי־אפשר להתגבר עליו, מעצור שאי־אפשר לעוקפו: כיוון ששום צד לא היה מוכן לוותר, הגיע המשׂא ומתן לידי מבוי סתום; נכנס למבוי אטום, נכנס למבוי סתום – הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור או במכשול שקשה להתגבר עליהם; מוֹצָא ממבוי סתום – פִּתְרון בעיה קשה שלכאורה אין לה פִּתְרון; חוּט אָרִיאַדְנֶה – [במיתולוגיה היוונית אָרִיאַדְנֶה נתנה לתֵזֵאוּס חוט ובעזרתו מצא את דרכו אל מחוץ למבוך כדי להרוג בו מפלצת] חוט מַנחה שיש בו כדי לסייע להיחלץ מסבך של בעיה או ממבוך ולהביא לפִּתְרון פשוט; התיר את הספק, הותר הספק, הותרה הקושיה – סולק הספק, הובהר הדבר, התגלתה האמת, הוברר בוודאות: בבית המשפט הותר הספק בדבר קלטות המתעדות מפגשים בין מתלוננת בעבֵירות מין לבין חוקרת פרטית; מוטל בספק – שאינו ודאי, מפוקפק: כישרונו אינו מוטל בספק, והצלחתו כמעט ודאית; אף שהצלחת המבצע מוטלת בספק, נצא למלחמה על אויבנו וננצח בה; הוציא אותו חָלָק – דחה אותו בלא תשובה, השתמט ממתן תשובה על שאלתו: להוותי, בתכתובת הדוא״ל בצה״ל תדיר מוציאים אותי חלק או במקרה הטוב דוחים בקש את שאלותיי; דָּחָה אוֹתוֹ בְּקַשׁ, דָּחָה אוֹתוֹ בְּקָנֶה – פטר אותו בתשובה שאין בה ממש, תירץ בנימוק קלוש: הסוחר הרמאי דחה אותי בקָנֶה כי התלוננתי על איכות המוצר שלו; תורה היא וללמוד אני צריך – זה עניין רציני הטעון לימוד ועיון: אוכל להשיב על שאלתך רק לאחר עיון מקיף בנושׂא, היות שתורה היא וללמוד אני צריך; אגוז קַנטְרָן, אגוז קשה לפיצוח – אדם קשה העומד על דעתו, עניין שקשה להתגבר עליו, שאלה קשה לפִּתְרון; כָּעִנְיָין – כראוי, כהלכה, לגופו של דבר: אף ששאלה אותי כעניין לא השבתי לה כהלכה מחמת אילוצי זמן; כַּהוֹגֶן – כמו שצריך, כיאות, כראוי, כהלכה, כִּדבָעֵי; כמו שנאמר, כעניין שנאמר – כפי שכתוב במקרא: ענווה אפשר ללמוד ממשה, כעניין שנאמר: והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה; קֶשֶׁר גּוֹרְדִי – כינוי לבְעָיה סבוכה שקשה לפותרה, תסבוכת ללא מוצא; עָנֵף, מְעוּנָּף – מסועף, מפוצל לענפים רבים: חשתי ששאלה זו מסובכת ומעונפת בסבך של כמה רמות; שָׁקַל וְטָרָה – נָשָׂא ונתן, עיין בדבר, בחן ובדק את צדדי הבעיה: הייתי שוקל וטורה בדעתי, ולא ישבתי בחיבוק ידיים; בַּעֲיָן, מַקְשָׁן – מעורר קושיות: יש מקשן שלהוט להקשות קושיות, ואף הטוב שבתרצנים מתקשה לתרצן; ישב על המדוכה – יגע בפִּתְרון בעיה מסובכת, דן והתלבט בעניין כלשהו, התחבט בבעיה כלשהי: גדולים ונבונים ממני נתכנסו וישבו על המדוכה כדי לפתור סוגיה סבוכה זו, ולא עמדו על פתרונה; אֵין מְשִׁיבִים אֶת הָאֲרִי לְאַחַר מִיתָה – אין מקשים על דבריו של איש גדול שמת, שאילו שמע את הבעיה היה בידו להשיב, ובהשאלה: אל תתווכח עם אדם לאחר שזה עזב את המקום; סתם מקשן – עם הארץ – דיבור בגנותו של מי שמרבה בקושיות, והוא מגלה על ידי כך את בורותו; חקירה צולבת > חֲקִירַת שְׁתִי וָעֵרֶב – חקירה מדוקדקת, קפדנית ומפורטת (בייחוד של עד בבית המשפט), שבמהלכה מוצגות שאלות רבות בזו אחר זו כדי לחלץ מידע מסוים, חקירה צולבת: עדותה בבית המשפט הייתה ברורה ומהימנה, והיא עמדה בכבוד בחקירת שתי וערב; חזרה השאלה למקומה, חוזרת הקושיה למקומה, חזרה הקושיה למקומה – הבעיה לא נפתרה כלל, השאלה נתעוררה מחדש, עדיין הבעיה תלויה ועומדת בעינה: חזרה הקושיה למקומה, היאך אישה נסעה לחו״ל בגפה למקום שאין מכירים אותה; יהא מונח עד שיבוא אליהו – יישאר בחזקת ספק לתקופה בלתי מוגבלת עד שיתברר הדבר באחרית הימים, כשיבוא המשיח: השאלה תהא מונחת ללא פִּתְרון עד שיבוא אליהו; נָעַל את דַּלְתוֹ וְאִיבֵּד אֶת הַמַּפְתֵּחַ – גרם לעצמו בעיה; בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – [במקור מדובר באבשלום שנִתְלה על העץ וגופו נותר בין השמיים לבין הארץ, ובהשאלה]: נמצא במקום לא מוגדר, ללא יסוד מוצק, במצב ביניים, שעדיין לא נתקבלה החלטה בעניינו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו, שטרם הוכרע: משפטי טרם הוכרע, זה חודשים, ואני חש שאני בין השמיים ובין הארץ, כי איני יודע אם אצא זכאי; תלוי ועומד – 1. [בעונש או בגזר דין] שצפוי למישהו, שעלול להיות מוטל עליו בתנאים מסוימים: בית המשפט הפעיל את המאסר על תנאי שהיה תלוי ועומד נגד הנאשם; 2. שאין לו הכרעה, מוטל בספק, שטרם נתקבלה החלטה בעניינו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו: משפטו עדיין תלוי ועומד, ואין איש יודע אם ייצא חייב או זכאי; חָד חידה – שאל חידה, חיבר חידה: אחודה נא לכם חידה; שמשון חָד חידה לדלילה; שאלה זו ניקרה במוחו ובלבלה את דעתו; טָבַע בים השאלות; כסיל אחד יכול לשאול יותר משיוכלו להשיב לו שבעה חכמים; השאלה היא אֵם הפִּתְרון; שאֵלה גדולה שאלת; שאֵלה אחת נשאלתי ולא יכולתי לַהשיבה; שאלה אותו: ׳מי אתה, מאין תבוא ואנה תלך?׳ כל השואל – לָמֵד; כל אשר שאלת, יפה שאלת, וכל אשר הקשית יפה הקשית; דבר שלא פתרו עד היום, תשאלֵני כדי לביישֵני; הקפתי אותו כעכנאי בקושיות עד בלי די; אין שואלים את הרב כשנכנס לבית המדרש עד שתתיישב דעתו עליו; אם ישאלך בנך מחר לאמור, ׳מה זאת?׳, השב לו: . . . ; כשיבוא אליהו, יתרץ את הקושיה; מבול של שאלות ירדו על ראשו; שאלו דבר שלא ידע להשיבו; הם רגמו זה את זה בקושיות, והן עמדו בלא פירוק; עמד בכבוד ב׳אש הצולבת׳ של השאלות; נצנצו בליבו שאלות אחדות, והִקשו קושיות לא קלות; מילא את תפקיד המיילדת לקושיה הדורשת פִּתְרון דחוף; טָבַע בים השאלות; יש טרחנים שאוהבים להקשות קושיה שקשה כקש; זרק שאלה לחלל האולם; חבט את ראשו של פלוני בקיר השאלות; השאלה נתבררה ונתלבנה עד כדי נהירות מוחלטת; הקיפוני בחבילי חבילות של שאלות; המטיר שאלות בשפע על המרצה; הטיח שאלות הֶבֶל על ימין ועל שׂמאל; הוא

מקשה הקושיה והוא מתרצה; החטיף כמה שאלות בשטף לשון אחד; אלה קושיות הראויות לתינוקות; שאלה זו נתחבטו בה חכמי הזמן; שאל נא לימים ראשונים; בעיות מנֻסרות בעולם; תירץ תירוץ אחד, הקשו עליו המקשנים שבע קושיות; כל אותו היום לא זזה אותה שאלה מליבו; רבים הריצו לו שאלותיהם; על כל קושיה הייתה תשובתו כהֶרֶף עין; שאַלתי יודעי חֵ"ן אם מותר לעשׂות כך וכך, אלה התירו ואלה אסרו, אלו ואלו לא נתנו טעם לדבריהם אלא אמרו סתם, כאדם המלקק גלידה ואומר: 'זה טעים לי'; לא טמן לשונו בצלחת אלא השיב בנחת ובטוב טעם ודעת; נקווה שלא תקעקע קושיה זו את כל התוכנית; קפצה עליי קושיה חדשה; השׂר הוצף במטר שאלות, אך השיב ראשונה לעיתונאית שהעמיקה לשאול; עמד בכבוד ב'אש הצולבת' של שאלות; זו קושיה ישנה שנלעסה דייה; יש קושיה שקשה כקש, ויש קושיה שהיא קשה כברזל; שאלה היא בעצם קושיה, ובכל קושיה יש שמינית של חוצפה; אין חכם ולא בן חכם שיוכל ליישב קושיה זו; ניטלה לשונו וניטל כוחו לשאול דבר > הבנה! ידיעה! שׂיחה!

שבח!

שֶׁבַח – 1. דברי כבוד, תהילה והערכה למישהו או למשהו, פירוט מעלותיו, תכונותיו הטובות, השׂיגיו ומעשׂיו הטובים: העזרה שהגשת לו ראויה לשבח; 2. השבחה, עלייה בטיבו או בערכו של נכס; שיבּוּחַ, שיבֵּחַ – הביע הערכה רבה, כבוד, תודה, ציון לשבח או הערצה על הישׂגים או על מעשׂים של מישהו או של משהו: הוא שיבח אותה על אומץ ליבה שהראתה לאחרים; שיבח בכל פה – הילל בהדגשה, בצורה נחרצת, בקול רם: עלינו לשבח בכל פה את האתר הידידותי של האקדמיה; השבחה, השביח – 1. יצר רווח מנכס ומרכישתו במחיר מסוים וממכירתו אחרי כן ברווח או שיפר נכס קיים שיְיַצר הכנסה או יגדיל את ההכנסה המתקבלת ממנו; 2. שיפר, היטיב, שדרג, שיפץ, הסב, הסגיל, כגון השבחת מטוסים; שִׁיבֵּחַ, שוּבַּח, מְשוּבָּח – 1. מאיכות טובה מאוד: בסעודה המפוארת הוגשו יינות משובחים; 2. מצוין, מעולה, טוב ביותר, ראוי לשבח: וכל המרבה לספר ביציאת מצרים, הרי זה משובח; 3. שמשבחים אותו: המלך המרומם לבדו מאז, המשובח והמפואר והמתנשׂא מִימוֹת עולם; מנה את שבחיו, מנה שבחיו של פלוני – הילל ושיבח אותו מאוד, פירט את מעלותיו אחת לאחת: הנואם הנלהב מנה את שבחי חתן השִׂמחה; מנה את שבחיו – הילל ושיבח אותו, פירט את כל מעלותיו: הנואם הנלהב מנה את שבחיו של חתן השִׂמחה; סיפר בשבחו, סיפר בטובתו – דיבר טובות על פלוני, שיבח והילל אותו: סיפרתי בטובתה של העובדת לפני ראש המחלקה; מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו – נוהגים לפרט מקצת מעלותיו של אדם בנוכחותו כי פירוטן עלול להיראות כחנופה או להביאו לידי יהירות; דָרַש לְשֶׁבַח – דיבר עליו דברי שבח, וכן – אמר עליו הלל, דיבר בשבחו, הביע מחמאות, החמיא, המטיר שבחים על, העתיר ביד נדיבה שבחים על, הפליג בשבחו, הִרבה בשבחו, השמיע תהילתו, השמיע תשבחות, מנה שבחיו, נתן שבח והודיה, סיפר בטובתו, סיפר בשבחו, קילס, שיבח בכל פה, תלה בו כל מיני שבח; הפליג בשבחו – חָלַק לו שבחים רבים, דיבר עליו טובות באריכות, הילל אותו עד מאוד: הכול מפליגים בשבחו של ספר חדש זה; לו נאה ולו יאה, שֶׁבַח הוא לו – נאה ויפה לו, יפה הוא עושׂה: שבח הוא לך על הספר המעניין שכתבת; שֶׁבַח שְׁבָחִים, שִׁבחֵי שְׁבָחִים – שבח רב ביותר, שופרא דשופרא: מגיע שבח שבחים על מעשׂהו הנועז; את הדג חתכנו וצלינו על אש תנור, וטעמו שבחי שבחים; סיפר בשבחו, סיפר בטובתו – דיבר טובות על פלוני, שיבח והילל אותו: סיפרתי בטובתה של העובדת לפני ראש המחלקה; לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי רעתו; שׂוחח בכל נפלאותיו, סיפר את נפלאותיו, סיפר בטובתו, סיפר בשִׁבחו – דיבר עליו טובות, שיבח אותו: לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו; תשבחות – שבחים, דברי הלל: הנואמים העלו על נס את פועלו והרעיפו עליו תהילות ותשבחות; תהילות ותשבחות – דברי שבח והלל: הסופר זכה לתהילות ולתשבחות על ספרו החדש; לשִׁבחו ייאמר – יש לציין את מעלותיו או את הישׂגיו [פעמים לפני דברי ביקורת]: שׂר האוצר הבין שדרושה חבילה כוללת של חוקים, הצעות, תמריצים חיוביים מלבד הטלת קנסות כדי להניע מהלכים ארוכי טווח בענף הדיור; דָרַש לשבח את – הילל ושיבח, השמיע ביקורת חיובית: יש מרבותינו שדורשים את נח לשבח ויש דורשים אותו לגנאי; חָלַק מחמאות, חָלַק שבחים, הרעיף שבחים, הִפלִיג בשִׁבחו – חילק לו שבחים רבים, דיבר עליו טובות באריכות, הילל אותו עד מאוד: הכול מפליגים בשבחו של הספר החדש; תהילה לאל, תודה לָאֵל, השֶׁבַח לָאֵל – ברוך השם: תודה לאל שבני חזר בשלום מהצבא; טעם לשבח – משהו חיובי, מועיל ומשפר, משהו שיש בו יתרון: מעולם לא שמע אותו איש מתלונן, ואף במומו מצא טעם לשבח; ציון לָשֶׁבַח – אות הערכה פומבית הניתן למי שהִצטַיֵין בתחום מסוים: לאחר מותו זכה החייל לציון לשבח על עוז רוחו; מוֹנוּמֶנטָלִי – כביר, עצום, רב־רושם, מעורר הערצה בשל ממדיו, היקפו וכד': מאוזולאום הוא מצבַת קבר מונומנטלית, לרוב של אדם מפורסם או עשיר; תִפאֶרֶת – תהילה, כבוד; דבר המנחיל גאווה, דבר שאפשר להתפאר בו: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם? כל שהיא תפארת לעושׂיה ותפארת לו מן האדם; שיר תהילה – שיר המביע שבח והלל, שיר שנתחבר לתפארתם של אישיות דגולה, רעיון גדול, מולדת וכד'; לתפארת – מוצלח מאוד, שאפשר להתפאר בו: באמצעיה הדלים גידלה האלמנה ארבעה בנים לתפארת המדינה; לְשֵׁם וְלתהילה וּלתפארת, לְשֵׁם, לתהילה ולתפארת, לשם ולתהילה – לפרסום ולכבוד רב: החוקר זכה לשם, לתהילה ולתפארת על הישׂגיו; כבר בנערותו הוא נודע לשם ולתהילה בכוחו במשׂחקי השח; פְּאֵר ותפארת – הוד והדר, יופי רב: בניין הכנסת הוא פארה ותפארתה של ירושלים; עטרת תפארת – כינוי לדבר יקר ערך המביא כבוד למי שמחזיק בו, כינוי כבוד לאדם רם מעלה, הוד והדר, הֲדָרָה: ידידי ורעי היה עטרת תפארת של ערוץ הטלוויזיה, כולנו נהנינו מכישרונו ומתרומתו; מַהֲלָל – שבח, תהילה, דברי הלל: האם מעשׂיו הולמים את מהלליו; הַלֵל הַגָדוֹל – שבחים מרובים ביותר: היושב ראש פתח בהחל גדול על מפעלו של החוקר ועל הישׂגיו; קוֹמפּלִימֶנט > מַחמָאָה – דבר שבח הנאמר למישהו כדי להביע הערכה כלפיו; אמירה או מעשׂה המבטאים הערכה כלפי מישהו: התלמידים קיבלו מחמאות רבות על ההצגה שהעלו בסוף השנה; רימום, רוֹמַם, רוֹמֵם – שיבח, הילל, קבע שהוא רם ונישׂא: חייבים לרומם את חברנו ולהללו על הישׂגיו בלימודים; עִילָה – שיבח אותו, הילל, רומם את שמו: ראינו לעַלֵה ולקלס את תרומתו המיוחדת של א"א במיזם; הִתפַּרכֵּס, פִּרכּוּס, פּוּרכַּס, פִּרכֵּס – ייפה, קישט בצורה מופרזת, הידר, גנדר, שיבח: יש שאוהבים לפרכס את המציאות הקשה במקום להתמודד עם קשייה; האם הכלה צריכה להתפרכס בתמרוקים ובתכשיטים נוצצים? מסרתי את דבריי כמו שהם בלא פרכוס; פִּרכְּסוּ זֶה את זֶה – היללו ושבחו זה את זה, כל אחד חָלַק מחמאות לרעהו: זונות מפרכסות זו את זו, לא כל שכן תלמידי חכמים; עָטוּר – זכה במשהו, השׂיג אותו: הסרט הישׂראלי עטור הפרסים זכה להצלחה גם בחו"ל; הצבא שב מהקרב עטור ניצחון; שֶׁבַע ביום הילל את – פעמים רבות הילל את, הילל תדיר: שבע ביום היללתי את הרופא שניתח אותי בהצלחה והאריך את ימיי; סוּפֶּרלָטִיב > ערך ההפלגה > עֵרֶך הַפלָגָה – דרגת הפלגה של שם תואר ותואר פועל, המציין את עליונותו או את נחיתותו המוחלטת של א כלפי ב, כגון היפה בנשים, גְדול המדינאים; וכן – דן הוא התלמיד המצטיין ביותר בכיתה או דנה היא הכי מכוערת בשכונה; גן עֲדָנִים, גַן עֵדֶן – אושר גדול, דבר טוב מאוד, דבר אידאלי ומושלם: היא התוודתה באוזניי שחיי נישׂואיה אינם בְּדִיוּק גן עדן; טעם גַן עֵדֶן – 1. כינוי להנאה עילאית מדבר טוב מאוד ונעים מאוד, חוויה נפלאה (ובדרך כלל קצרה): פעם אחת בחיים יצא לי לטעום טעם גן עדן: השתתפתי במבצע פרסום, וזכיתי בהפלגה באוניית פאר; 2. דיבור של שבח למאכל ערב מאוד לחך, לטעם נפלא, לטעם טוב ביותר: עוגת הגבינה של סבתי אין כמוה, טעמה טעם גן עדן; הִתהַדְרוּת, הִתהַדֵר – שיבחו אותו, היללו אותו, נתנו לו יקר והדר: יתברַך וישתבַּח . . . ויתהדַר ויתעלֶה ויתהלַל האל; קשירת כתרים, קָשַׁר כתרים לפלוני – חָלַק לו שבחים, הילל ושיבח אותו מאוד, הפליג בשבחו: הנואמים קשרו כתרים לחתן הפרס שישב באולם ופניו קרנו מנחת; זָכוּר לַטוֹב – ראוי לתודה, ראוי להיזכר לשבח: זכורים לטוב כל הדורות שנתנו נפשם על הקמת המדינה, ובראשם גיבורי ישׂראל; , הַעֲרָצָה, העריץ – נתן כבוד ויקר; האדיר מישהו או משהו; שר שיר הלל, רומם ופיאר אדם או דבר, נתן תהילה: לפנינו יצירה שכל כולה הערצה לחלוצים ושיר הלל לפועלם; קִילוּס, הִתקַלֵס, קִילֵס – הילל, שיבח מאוד, פיאר ורומם: אני רוצה לעלֵה ולקלס את הרצאתו המעניינת והרהוטה של המרצה, אף שאינו זקוק לקילוסיי; דברי קילוסין – מילים של שבח והלל, תשבחות, מחמאות: מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו, ולכן אומר רק כמה דברי קילוסין; גידֵל שמו – שיבח, הילל; מי גדול, מי לנו גדול מ־ – מי גדול ומפורסם כמוהו: מי לנו גדול מיוסף שהכול חולקים לו כבוד? מי גדול ממשה, אדון הנביאים? דיבר עליו בסופרלטיבים – חלק לו שבחים בדרגות ההפלגה, שיבח אותו בלשון מופלגת: משה הוא גדול הסופרים בימינו; כלי מחזיק ברכה – שבח על אדם או על דבר שיש בו תועלת רבה: אין לך כלי מחזיק ברכה יותר מן השלום: אין לך כלי מחזיק ברכה כמפקדנו המקצוען וטוב הלב; לפי שׂכלו יהולל איש – יש להעריך בני אדם לפי דרגת תבונתם, ולא לפי הצלחתם או לפי מעמדם; אחרי מות קדושים אמור, אחרי מות – קדושים אמור – אחרי מותו של אדם הכול מספרים בשבחו, כאילו היה קדוש, ואינם מזכירים את מגרעותיו [על־שם שלוש הפרשיות הרצופות בספר ויקרא: אחרי מות, קדושים ואמור]: אף שלא נמניתי עם מפלגתו של רבין, אחרי הירצחו הפלגתי בשבחו והעליתי על נס את הישׂגיו, בבחינת אחרי מות קדושים אמור; בראבו, בראוו, ברוו > הֵידָד, כל הכבוד, מצוין, יישר כוח – קריאת שׂביעות רצון והערכה למבצע; הידד, קריאת הידד – קריאת מחמאה למנצח, יישר כוחך, הֶאָח! הֵידד! צעקה כל החבורה העליזה לחברם שניצח בתחרות; לְעֵלָא וּלעֵלָא > לעֵילָא

וּלְעֵילָא – למעלה מכל שבח, במדרגה העליונה ביותר: האווירה בשגרירות הייתה לעילא ולעילא בזכות הידידות וההערצה לישׂראל; תעודת כבוד – מעשׂה המעיד שהעושׂה אותו ראוי להערכה ולשבח: ראש הממשלה אמר: 'זאת תעודת כבוד לכם ולתעשׂייה הישׂראלית'; הִתְחִיל בִּגְנוּת וְסִיֵּים בְּשֶׁבַח – התחיל בהשמצות וגמר בשבחים, שינה את דעתו לטובה תוך כדי הדברים; תשוקת התהילה – להיות לכבוד, לפרסום ולשבח: לו עקרנו את תשוקת התהילה מתוך חיי אנוש, מה היה שׂכרנו בכל עמלנו?; בִּרְכַּת הַגּוֹמֵל – ברכת שבח לה' שמברך אדם שהיה נתון בסכנת חיים או בסכנה אחרת וניצל ממנה; מעשׂה יָדָיו לְהִתְפָּאֵר – מלאכה נאה הראויה לתהילה, דבר מוצלח שהוא עשׂה בעצמו ויכול להתפאר בו: המחנכת ברוכת הכישרונות בציור הזמינה את חבריה לחזות בתערוכתה, מעשׂה ידיה להתפאר; אין הנחתום מעיד על עיסתו – אין זה מן הראוי שאדם יחלק שבחים לעצמו או יעיד על טיב מעשׂיו או מוצריו כי הוא אינו אובייקטיבי, היינו יְהַלֶּלְךָ זָר וְלֹא פִּיךָ; עלה בדרגה – קוּדם למעמד גבוה יותר בארגון, בחברה, בעבודה וכד', קוּדם בדרגה בצבא, במשטרה וכד': אחרי ארבע שנות עבודה בתפקיד מהנדס בכיר עלה בדרגה ומוּנה למנהל המחלקה; עלה בסולם הדרָגות – קוּדם בסולם הדרגות הצבאי, קוּדם בדרגתו הצבאית: בצבא הקבע עלה בסולם הדרגות עד שפרש מן הצבא בדרגת סרן; סולם הדְּרָגות – מִדרג הדרגות בצבא, במשטרה, במקום עבודה וכד', המוענקות לאדם לפי השׂכלתו, כישוריו, ותק או על סמך הצלחתו בעשׂייה מסוימת, בקורס או במבחן וכד': עם גיוסו לצבא איחלו לו הכול עלייה מהירה בסולם הדרגות; איש רב־פעלים – אדם בעל מעשׂים מרובים הראוי לשבח; טפיחה על שכם, טפח על שכמו – היכה קלות על כתפו של מישהו לאות חיבה, הערכה, עידוד וכד': כל הכבוד על הביצוע, מגיעה לך טפיחה על השכם; יִרְבּוּ כמותו בישׂראל – ביטוי מליצי של ציון אדם לשבח בשל מידותיו הטובות ומעשׂיו הנאים; אשרי יוֹלַדְתּוֹ – ביטוי של ברכה המביע התפעלות רבה ממי שמרוצים ממעשׂיו ומדרכו; כפתור וָפֶרַח – קריאת התפעלות למראה דבר נאה ונחמד במיוחד, נפלא! נהדר!: זו ממש מלאכת מחשבת, מעשׂה אומן, כפתור ופרח! נתן גדולה – נתן תהילה, כבוד: נתן גדולה ליוצר הבראשית; צדיקים מלאכתם נעשׂית על ידי אחרים – מימרה בשבח זכויות הצדיקים: צדיקים, כמה משׂוֹעֵי ישׂראל, חשבו שמלאכתם תיעשׂה בידי אחרים, ולא היא; מֶלַח הָאָרֶץ (מתי, ה 13) – 1. המובחרים שבחֶברה, אנשי מעלה; 2. בעלי מידות נעלות: 'אַתֶּם מֶלַח הָאָרֶץ, וְאִם תֹּאבַד לַמֶּלַח מְלִיחוּתוֹ, כֵּיצַד תֻּחְזַר לוֹ?; כל הַמַּשְׁכִּים ויוצא – זהב הוא מוצא – מימרה בשבח הזריז; מַהֲלָל, שיר תהילה – שיר תשבחות שהתחבר לתפארתם של אישיות דגולה, רעיון גדול, מולדת וכד': המשורר הצ'יליאני כתב שיר תהילה ל'עולם החדש' המצטיין בתיאור אידילי של אמריקה הפרה־קולומביאנית; שיר הַלל – 1. שיר המהלל ומשבח מישהו או משהו; 2. דבר שיש בו שבח והלל למישהו או למשהו, דבר המבטא או מייצג שבח והלל כאלה: התמונה המופלאה היא שיר הלל לרעייתו של האומן, לחינה ולעדינותה; יצא שמו למרחוק, עָשָׂה לו שֵׁם – קנה פרסום רב לעצמו ברחבי תבל, זכה לתהילה בפי רבים; עָשָׂה שֵׁם גדול לפלוני, הוציא לו מוניטין – פרסם אותו פרסום רב, נתן לו פומבי: הדובר הוציא מוניטין לספרי החדש; כָּל עַצְמוֹתָיו תֹּאמַרְנָה – [מליצית] כל גופו מַבּיע התרגשות, שֶׁבח וכדומה: כל עצמותיו תֹאמרנה תודה; הילל את עצמו – קילס, אמר דברי שבח והלל על עצמו: הוא הילל את עצמו, באומרו: יהלל זר, ולא – פיך; דוּבַּר בו נכבדות, דיבר בו נִכְבָּדוֹת – דיבר בו דברי כבוד ושבח, תהילות: כשהגיע האברך לפרקו דובר בו נכבדות כדי להשׂיאו לבת הרב; הגיע לשׂיא התהילה – הגיע לדרגה הגבוהה ביותר של שבח; רָאוּי לציון – חשוב, ראוי לתשׂוּמת לב, מיוחד, בולט מאוד, נכבד, לא־שגרתי: זהו הישׂג ראוי לציון; מחיאות כפיים – תשואות המובעות באמצעות קולות שמפיקים מהכאת כפות הידיים זו בזו לאות הערצה, עידוד, הסכמה, שׂמחה וכד': האומן התקבל במחיאות כפיים ממושכות; ראוי לשמו – טוב, מוצלח, עונה על הציפיות, מתאים, הולם, שהוא כפי שצריך להיות: יישוב כה גדול זכאי למרכז ספורט ראוי לשמו; נָתַן הודיה, נתן שבח והודיה – הביע תודה, הודה: אני נותן שבח והודיה לבורא עולם על שזיכני לראות בשׂמחת כלולות נכדתי הבכורה; קשר לו כתרים, קשר כתרים לפלוני – הִרבה להלל ולשבח: המועסקים קשרו כתרים למנהליהם שדאג לצורכיהם ושיפר את תנאי עבודתם; קשרתי לו כתרי תהילה על הישׂגיו המיוחדים; שְׂפָתַיִם יִשַּׁק [קריאת התפעלות] – תענוג לשמוע אותו, לראותו וכד'; מַגיעה לו תהילה: שׂפָתַיִם יִשָּׁק מֵשיב דבָרים נכוחים, כאילו ראוי לנשיקה על דבריו הנבונים; גמר את ההלל על, גמר עליו את ההַלֵל – שיבח אותו מאוד: המבקרים קיבלו את ספרו הראשון בהתלהבות רבה וגמרו על הספר את ההלל; הרים על נס, העלה על נס – שיבח וציין למופת אדם או מעשׂה, פרסם, שָׂם אותו לאות ולמופת: הכול העלו על נס את תרומתה למען העולים; שווה זהב – משובח, מצוין, רב־ערך: עצותיו בתחום הרפואה שוות זהב [בלשון הדיבור]; עלה כוכבו, דרך כוכבו – זכה לתהילה; יְפֵה מראה – נאה, טוב מראה, יפה מאוד, יְפֵה תואר, מעלה חן; יפה כמו מלאך, יפה כמלאך – בעל חזות נאה המשדרת תום: היית יפה כמלאך, וכשראיתיך שעות יכולתי להביט ביופייך כשאת צוחקת ומתוקה; יָפֶה לְהַלֵּל – יפֶה מאוד, נאה מאוד, שכל רואיו מהללים את יופיו: וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהַלֵּל מְאֹד; כך נאה וכך יאה – זו הדרך הראויה; יִישַׁר כוחך, יישר חֵילךְ – יפה עשׂית, יגבר כוחך, יחזק כוחך, חזק ואמץ: יישר כוחך שגברת על מבוכי הבירוקרטיה והאנרכייה בארגון; יפה להפליא – בעל יופי מרשים: המכונית יפה להפליא, אך יקרה; גידל את שמו – הודיע את גודלו ואת כבודו; סימן יפה לו – דבר זה יש לזקוף לזכותו; זָקַף משהו לזכות מישהו – השופט זקף לזכות הנאשם את העובדה שהוא הודה בעבירות שיוחסו לו והביע חרטה עליהן; עֶלֶם חֶמֶד, עֶלֶם חמוּדות – צעיר נאה, אהוב ונחמד, מלא חן: אלוהים שלח לחיקי עלם חמודות יפה, מתוק וטוב לב; עַלְמַת חן – צעירה נאה ואהובה, לא נשׂואה, נערה שהגיעה לפִרקה: סוף סוף פגשתי עלמת חן, בחורה שהפכה את עולמי ב־180 מעלות; סְחַט מחמאות – גרם להביע דברי שבח: ההסעדה 'אדמה' הייתה מעולה ובשפע, והאוכל סחט מחמאות מכל האורחים! זָקַף משהו לזכותו – רשם אותו לזכות עצמו כהישׂג: שׂר החוץ זקף לזכותו נקודות נוספות בביקורו האחרון בארצות הברית; שמו יצא לתהילה – 1. הוא התפרסם בכישרונותיו, בסגולותיו או במעשׂיו הטובים: שמו של המדען הדגול יצא לתהילה בארץ ומחוצה לה; 2. התפרסם בעולם כולו, זכה לשבח ולתהילה רבים: שמה של הקפלה הסיסטינית יצא לתהילה בזכות ציורי התמשיחים [פְרֶסקוֹ] של מיכלאנג'לו המצויים בה; פְּרִי הילולים – 1. פרי נאה להלל עליו, פרי הדור ומשובח: השנה זכינו לפרי הילולים גם באבוקדו ובירקות כל פרט ופרט נחמה למראה ותאווה לעיניים; 2. תוצאות משובחות ומזהירות של מאמצים, תוצאות משׂמחות של מלאכה: המלאכה נעשׂתה בשקט, בצניעות ובהתמדה, ומפעל חייו של המחבר הניב פרי הילולים לתפארת; דיבר טובה על, דיבר טובות על – אמר דברים טובים עליו, שיבח אותו, לימד זכות עליו, המליץ עליו: למה את חושבת שהוא לא מעריך אותך? הוא דווקא דיבר עליך טובות בישיבה; דרש טובתו של, דרש את טובתו – רצה בטובתו, ניסה להועיל ולעזור לו, השתדל להיטיב עימו: צר לי, רק דרשתי את טובתך, לא הייתה לי כל כוונה להטיף לך מוסר; תורה היא אורה – מימרה בשבח התורה; שֶׁבַח הוּא לו – נאה ויאה לו, יפה הוא עושׂה: הכרתי עלמה נמוכה, אך קומתה שבח הוא לה ולא גנאי כי לא תעסוק בדוגמנות; יִרְבּוּ כמותו בישׂראל – ביטוי מליצי של ציון אדם לשבח בשל מידותיו הטובות ומעשׂיו הנאים; בן פּוֹרַת – בחור חמד, בן חיל, 'תכשיט': בן פורת זה נוהג כבתוך שלו; בן פּוֹרַת יוסף – ביטוי המביע סגולה נגד עין הרע, בעיקר בקרב עדות המזרח, מעין 'בלי עין הרע'; תִּפְאֶרֶת אדם – פְּאֵר, יופי, הדר, תהילה ושבח למעשׂי האדם: איזוהי דרך ישרה . . . כל שהוא תפארת לעושׂיה ותפארת לו מן האדם; מחלקת הל"ה ריכזה בתוכה תפארת אדם ומעשי גבורה; קָשַׁר כתרים – הִרבה להלל ולשבח: המועסקים קשרו כתרים למנהליהם שדאג לצורכיהם ושיפר את תנאי עבודתם; שֵׁם טוב – פרסום לשֶׁבח: עם פרסום הספר קנה שם טוב לעצמו; הִתְחַנֵּף, הֶחֱנִיף – שיבח מישהו בפניו בשׂפת חלקות כדי למצוא חן בעיניו או כדי להשׂיג ממנו משהו, אמר לו דברי חנופה, גנב את ליבו, נהג בצביעות: תפסיק להחניף לה, זה לא יועיל לך; מעשׂיך הם מעשׂים טובים שהם תפארת לעושׂיהם; יהללך זר, ולא פיך; יהללך זר, ולא – פיך; לפי שִׂכלו יהולל איש; שׂפתותינו שבח כמרחבי הרקיע על . . . ; דִּיבֵּר בשבח, דִּיבֵּר טובות, הֶאֱדִיר, הֶאֱדִיר אֶת שמוֹ, הֶחמִיא, הִידֵר, הִילֵל, המליץ, הֶעֱלָה על נֵס, הִפליג בשבח, הרעיף שבחים, חָלַק שבחים, פֵּיאֵר, עִילָּה וקִילֵּס, שִׁיבֵּחַ, היו עושׂים פרחים נאים שקילוסם היה עולה מכל פה; עליי לשבח לאדון הכול על כל מה שיש לי ועל כל הצרות שאין לי; מנה שבחיו ולא קימץ בהם; שבע ביום הילל את שמו יתברך על בת יחידה זו שניתנה לו; לטעמי, הגדישו בתשבחות, דשו בסגולות, ולא הניחו לשון שלא קילסו בה; לעַלֵּה ולקַלֵּס ולְנַצֵּחַ; ראוי לתהילות ולתשבחות; גמל לו על מעשׂיו הטובים שירות ותשבחות; אנו חייבים להודות, להלל, לשבח ולרומם; עם פרישתו לגמלאות, לא רק שדשו בסגולותיו הנאות, אלא שהמטירו עליו הממונים שבחים לא מסויגים, וגם רעיו הגדישו את מעשׂיו בתשבחות; למי נאה לשבח? לה ולו; תם ונשלם שבח לאל בורא עולם; המטיר שבחים לא מסויגים על; היללו בהילולים הרבה והעתיר עליו שבחים ביד נדיבה; אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכולו שלא בפניו; המהלל את עצמו, מחלל את עצמו; סגולותיו הבהיקו כזוהר הרקיע, ועדיין לא הגענו לחצי שבחו; לעולם אל יספר אדם בטובת חברו שמתוך טובתו בא לידי רעתו; לא מצאנו רוכל שיגנה את מרכולתו; המזמין ביקורת, רוצה להיות מהולל; שְׂפָתַיי תפתח ופי יגיד תהילתך; אילו באתי לספר כל שבחו של . . . אין הפה מספיק, והאוזניים צרות מלשמוע; סחורה מוצלחת, עצמה משבחת; רמתו למעלה מכל שבח; אדם צריך להודות ולהלל לעלה ולקלס כל מה שיש לו בחייו; תהילה לאל; יחיד ומיוחד ביחידותו; אילו באתי לספר כל שבחו, אין הפה מספיק והאוזניים צרות מלשמוע, לכן כולל אני כל שבחו בדיבור אחד; נתן שבח והודיה לידידו; מילאתי פי תהילתך > הצטיינות! הצלחה! כבוד! תודה!

שֶׁבִי!

שִׁבְיָה, שֶׁבִי, שבִייה, שֶׁבִי – המצב של הימצאות במאסר בארץ אויב, היות שבוי בידי האויב: עם תום המלחמה שוחרר החייל מארץ שביו; שָׁבָה – תפס חייל בזמן מלחמה או בקרב כדי להחזיקו במעצר, במחנה שבויים וכד׳; תפס מישהו ושׂמו במקום שאינו יכול לברוח ממנו, לנוע בו בחופשיות או לנוע כלל; לקח בשבי: במלחמת יום הכיפורים שבתה ישׂראל אלפי חיילים מצרים; הלך בשֶׁבִי, נִשְׁבָּה – נפל בשבי, נלקח בשבי האויב: בהיתקלות על קו הגבול נפלו שני מחבלים בשבי כוחותינו; שבויה, שבוי, שבוי מלחמה – חייל או לוחם, שלקח האויב בשבי ומחזיק בו לאחר שנתפס בעת מעשׂי איבה בין מדינות, והצלב האדום או האויב אישרו כי הוא מצוי בשבי האויב: שבויי המלחמה שנחטפו מעוטפי עזה – כל חלומם היה לצאת מהמנהרות האפלות לאורה ולחזור אל קרובי ליבם אהובי נפשם [בדיני המלחמה יש לשמור על חייו, על בריאותו ועל כבודו של השבוי. השבוי הוא במעמד של שבוי מלחמה אם הוא נמנה עם הכוחות המזוינים של מדינה המשתתפת במלחמה, היינו יש לו סֵמל אבחנה קבוע שאפשר להבחין בו מרחוק; הוא נושׂא נשק בגלוי; הוא מנַהל את פעולותיו לפי דיני מלחמה. מרַגל או לוחם לא־חוקי אינו זכאי למעמד של שבוי מלחמה]; **שְׁבוּי חֶרֶב – שבוי מלחמה: נהגת בבנותיי כשבויות חרב; שַׁבַּאי – שוֹבֶה, מי שלקח בני אדם בשבי: השבאים הביאו את שבויי ישׂראל אל נהרות בבל; שִׁבְיָה – 1. המצב של להיות בשֶׁבִי, לקיחת בני אדם בכוח הזרוע בעת ביצוע פֶּשַׁע או בשעת מלחמה; 2. כלל השבויים: וַיַּכּוּ בו וַיִּשְׁבּוּ ממנו שִׁבְיָה גדולה; 3. המקום שבו השבויים נמצאים: זמן רב עבר עד שיצאנו מן השביה – מנהרות אפלות ללא וללא אוויר; שְׁבִיָּיה – תפיסת שבויים מארץ אויב, לקיחת בני אדם בשבי: לאחר שבייתם הועברו המחבלים לחקירה; בעלי חיים בשביה – בעלי חיים (חיות בר או חיות בית) שחיים בשליטת בני האדם** [בבית, בגן חיות = **בִּיבָר**], **ותלויים בהם לרווחתם; בֵּית השבי – מקום שמוחזק בו שָׁבוּי, שִׁביה, וכן – כלא, מחנה שבויים, מתקן מעצר: האישה קודמת לאיש לכסוּת ולהוציא מבית השבי; מחנה שבויים – מִתקן כליאה לחיילי אויב שנפלו בשבי בזמן מלחמה. במחנה עצורים ברגיל שבויי מלחמה או שבויים שנחטפו, והם מועסקים בעבודה קשה בתנאים קשים של רעב, השפלות, עינויים וחקירות; מְקוֹם שִׁבְיוֹ – המקום שבו הוא מוחזק כשבוי, המקום שהוא שבוי בו: לאחר שבע שנים בשבי שוחרר הטייס ממקום שביו והוחזר לביתו; אֶרֶץ שִׁביו – המקום שאליו הוגלה השבוי ושם הוא מוחזק; הלך שֶׁבִי אַחֲרֵי מישהו או משהו – 1. התפתה למישהו שרימה אותו או מדבר שהטעה אותו, הלך שולל אחריו: דמיונו הלך שבי אחר הבטחות השווא של הנוכל; 2. התאהב במישהו או במשהו בכל ליבו, נמשך אליו מאוד: השׂמאל הלך שבי אחרי משיחי שקר בדמות א״א ואחרים; לָקַח בַּשֶּׁבִי – שָׁבָה, תפס אדם, לרוב חייל אויב במלחמה, שָׂם במעצר והחזיקו בו: במלחמת ששת הימים ישׂראל לקחה בשבי אלפי חיילים ערבים; פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים – המצווה לשלם כופר נפש עבור שבויים או למלא דרישות אחרות כדי לשחררם: אין לך מצווה גדולה מפדיון שבויים שהשבוי הוא רעב וצמא וערום וחייו בסכנה; סִדְרַת שבי – סִדרת אימונים שנועדו להכין לוחמים לשׂרוד ולהתמודד עם חקירות בתנאי שבי. האימונים הם חלק מהכשרת לוחמי יחידות העילית בצה״ל וצוערים בקורס טיס. הם נועדו לפתח כישורי הישׂרדות, התחמקות, היחלצות, להתמודד עם חקירות, עם עינויים ועם יישׂום ׳קוד התנהגות צבאית בשבי׳ וללמוד שיטות הימלטות; לָקַח בשבי – שָׁבָה, תפס אדם, לרוב חייל אויב במלחמה, והחזיקו במעצר: במלחמת ששת הימים לקחה ישׂראל בשבי אלפי חיילים ערבים; חילופי שבויים – החזרה הדדית של שבויים בין שני צדדים יריבים: עם חתימת הסכם הפסקת האש נערכו הצדדים לחילופי שבויים ביניהם; שָׁבָה את הלֵב, שבה את העַיִן, שבה את הנֶּפֶשׁ – משך, מצא חן ביותר, קנה את אהבתו ואת התעניינותו: המעשׂה שובֶה את הלֵב; ארץ שביו – המקום שהשבוי הוגלה אליו ומוחזק בו במעצר; פדוּי שֶׁבִי – מי ששוחרר משִׁביו, שבוי מלחמה שנגאל משביו: עשׂרות פדויי שבי חזרו למולדתם; פנקס שבוי – תעודת זהות של החייל בשבי ובה פרטי זיהויו (מספר אישי, דרגה, שם, תאריך לידה, מספר זהות), פרטים רפואיים (חיסונים שקיבל נגד מחלות, כגון צפּדת וחצבת), למעט סוג הדם והפרופיל הרפואי, לרבות מצבו הרפואי, חיסונים, רגישויות לתרופות ועוד; בגדי אסיר, מדי אסיר – המדים שמחויבים ללבוש אסירים המוחזקים בבית סוהר כדי להקל על הסוהרים את ההבחנה בין האסירים לבין סוהרים ומבקרים בבית הסוהר ולהקשות על האסירים את הימלטותם; אסיר מצפון – אדם שנתון בעונש מאסר בשל עבירה על חוק המדינה, שעל־פי הכרתו ומצפונו אינה עבירה, והוא רואה בה מעשׂה חיובי או מחדל חיובי מבחינה מוסרית: אסירי המצפון היהודים ברוסיה הואשמו, בין השאר, בלימוד עברית; בןְתערוּבוֹת – בןְערובה; מִשְׁמוֹרֶת – החזקה במאסר או במעצר; השגחה ופיקוח על אסיר או על עציר: הוא הואשם בבריחה ממשמורת חוקית; בת ערוּבה, בןְערוּבּה – אדם שחוטפיו מחזיקים בו בכפייה בשבי כדי לסחוט טובות הנאה כלשהן מידידיו, מקרוביו או ממדינתו ולאלצם למלא אחר תנאים בתמורה לשחרורו: במבצע שוחררו נוסעי מטוס חטוף שהיו בני־ערוּבּה; חטוּף, חטיפה, חטף – כפה אדם בכוח או באיומים או פיתה באמצעי תרמית ללכת מן המקום שהוא נמצא בו ולקיחתו ממקומו נגד רצונו באמצעות התחזות או בתחבולה אחרת כדי לאיים עליו, לפגוע בו, לכולאו, לדרוש כופר נפש (מהמשפחה, מהמעסיק או מהממשלה) תמורת שחרורו או לשחרר כלואים. כשהחטיפה באוויר מאלצים את הטייס לסטות מנתיב הטיסה המתוכנן; אדם חטוף מכונה בחלק מהמקרים ״בן ערובה״; הנפת דֶגֶל לָבָן – הגבהה או תלייה של דגל לבן לאות כניעה או להפסקת אש; הרמת יָדַיִם – כניעה; אמָנַת זֶ׳נֶוה – הֶסכמים שנחתמו בזֶ׳נֶוָה בין מדינות בעניין הטיפול בחולים, בפצועים, בשבויים ובאזרחים בשעת מלחמה; דסקית זיהוי > לוחית זיהוי – דסקית העשׂויה לוח מתכת מלבני, מחורר באמצעו, באופן המאפשר את שבירתו לשני חלקים נפרדים, ועל כל אחד מהם רשומים פרטי הזיהוי שלו: שמו, מִספרו האישי וסוג דמו; אסיר תִקווה – מי שעדיין לא אבדה תקוותו: שובו לבִיצרון אסירי התקוָה; סירובניק > מסורבי עלייה, מסורב עלייה – יהודי, בעיקר במשטר הקומוניסטי, שלא הורשה לעלות לארץ משיקולי פוליטיקה; אסיר צִיון – אדם שהיה במאסר או בהגליה בגלל פעילות ציונית, בארץ שבה פעילות זאת הייתה אסורה; משנפל בשבי תפסוהו חי, מסר את עצמו ואת נשקו; אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן, מפני תיקון העולם; אין לך מצווה גדולה כפדיון שבויים; קפאתי מקור, נעזבתי ונשכחתי מלב; הִגִיע היום שבו ישובו החטופים ויסתיים הסיוט; שבי – פעמים משמעו חטיפת אנשים חיים כדי לממש מטרות פוליטיות, לשחרר כלואים ועוד; מתי תשקוט הארץ ונשוב לבנות ולהיבנות בה? > חופש! מלחמה! צבא!**

שבירה!

שבירה, שָׁבַר – 1. הפריד לחלקים או לרסיסים לאחר שהפעיל כוח: שברתי את חפיסת השוקולד לכמה חלקים; 2. שבַר מישהו, החלישו וערער את כוחו, הפסיק את התנגדותו (של כפיף, מורד, של אויב, של ארגון מחתרת וכד׳); החליש את התנגדותו של נחקר וגרם לו לגלות סודות בניגוד לרצונו (בלחץ, באיומים, בעינויים וכד׳): השוטרים הצליחו לשבור את החשוד ולהוציא מפיו הודאה באשמה; שָׁבַר את רוחו – גרם לו ייאוש ורפיון ידיים, גרם לו להיחלש מאוד מבחינה נפשית או לאבד את גאוותו: כל מעשׂי ההשפלה והדיכוי שעבר לא שברו את רוחו; שָׁבַר את הקוּפּה – גרף רווחים גדולים מאוד בהימורים ובמשׂחקי מזל: כיוון שיומיים רצופים הצליח לשבור את הקופה במשׂחקי המזל, הועלה חשד שהוא מרמה; שָׁבַר את השוק – [בלשון הדיבור] **גָבַר על מתחריו בתחרות על שוק מסוים על ידי הורדת מחירים: היצרנים המקומיים מתקשים להתמודד עם יבואנים ששוברים את השוק בסחורות זולות; שָׁבַר את הצום – הפסיק את הצום בסוף או לפני כן: מפאת מחלתו הוא נאלץ לשבור את הצום בצוהרי יום הכיפורים; שָׁבַר את צְמָאוֹ, שָׁבַר את צימאונו – ריווה את צימאונו, שתה לרוויה, שתה עד שלא היה צמא עוד: התקשיתי לשבור את צמאי ללימוד תורה; שבירת רעבון, שָׁבַר את רעבונו – אכל לשׂובע, סעד את ליבו, הפיג את רעבונו: אנשי ביתי רעבים, ואין לי פרוסה אחת לפורסה כדי לשבור את רעבונם; שביר – שנשבר בנקל; שבירוּת, נשברוּת – פעולה, מצב או תכונות של דבר להיסדק, להתפוצץ או להתפרק לרסיסים בשל הפעלה עליו כוח, פגיעה בו, הריסתו, נפילתו וכד׳, במקום להתעוות עיווי אלסטי: נשברוּת המצייה ניכרת, ואילו בתאונת מכוניות עיווי הפח ניכר; שבר את שתיקתו – התחיל לדבר ולחשׂוף פרטים שהסתיר או היו חסויים עד כה: שנים אחרי המשפט שבר הנאשם את שתיקתו ומסר את הידוע לו על האירוע; שיבֵּר – שבר בכוונה ובחוזקה, פירק לחתיכות על ידי הפעלת כוח רב, ניפץ וניתץ: וישלך מידיו את הלוחות וישַׁבֵּר אותם תחת ההר; שיבֵּר את יצרו – גָבַר על יצרו, התאפק ומנע מעצמו דברים החביבים עליו: גם בהיותו רעב על האדם לשבר את יצרו ולא לנהוג כגרגרן; השברה, הִשְׁבִּיר** – [בלשון המקרא] **1. מכר תבואות או מזון, אִפשר למישהו לקנות תבואות בשנת רעב; אוכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי; 2. שם כולל לפעולות אלה: עיתוד, קנייה, אִחסון, מכירה או ניפּוּק של טובין או אפסניה, כגון מזון, ציוד ודלק: לדברי רע״ן ההשברה במֶרכז המזון, בצבא מחפשׂים כל הזמן פריטים חדשים שיגוונו את תפריט הצבא׳; שבריר שנייה – זמן קצר ביותר כהרף עין, חלקיק של שנייה; שברירי – עדין וחלש פיזית, נשבר או נהרס בקלות, נשמע או נראה כאילו הוא עומד להישבר: קולה החלש והעדין תאם את גזרתה הדקה והשברירית; שבריריות – התכונות או המצב של אדם (או של דבר) עדין וחלש, בעל בריאות לקויה, הנשמע או הנראה כאילו הוא עומד להישבר: שבריריותה קשורה לגילה, ובייחוד למחלתה, נקבוביות העצם; פתק החלפה, שובַר החלפה – פתק או שובר המצורף למוצר שנקנה בחנות (כגון ספר) והמיועד לאפשר את החלפתו, לרוב בתוך פרק הזמן המצוין בו: קניתי לו ספר ליום ההולדת וביקשתי מהמוכרת לצרף פתק החלפה;**

שוֹבֵר קניות – תלוש המזכה את המחזיק בו לרכוש סחורה או לקבל שירות בסכום הנקוב על התלוש; **שוֹבֵר גלים** – קיר בנוי בים המיועד לעצור את הגלים לקראת הגעתם לחוף: ליד שובר גלי צונמי המים שקטים, ואפשר להתרחץ שם בביטחון; **שֶבֶר מדוּמֶה** – מִספָּר שבו המונה גדול מן המכנה או שווה לו: השבר ארבע חלקי שלוש הוא שבר מדומה; **הפשרת הקרח, הפשיר את הקרח, שבירת הקרח, שָבַר את הקֶרַח** – הפסיק את הקיפאון ביחסים בין בני אדם והביא לחידושם; גרם להתגברות על מחיצת הזרוּת, הפיג את המבוכה; הביא לתזוזה או להתקדמות במצב עניינים שהיה ללא מוצא: התערבות האב שברה את הקרח בסכסוך שבין האחים; **שִברֵי שבָרים** – שברים קטנים, רסיסים: המנורה נפלה והתנפצה לשברי שברים; **שוד וָשֶבֶר** – אוי ואבוי, קריאת צער בזמן סכנה וצרה: שוד וָשֶבֶר! ביתנו נפרץ וכספנו נגנב; **שבירַת לוּחות, שָבַר את הלוחות** – התכחש לדעות מוסכמות או הרס אותן, התכחש לאמונות העבר או לדברים מקודשים, פגע בערכי יסוד: לא קל לשבור את הלוחות של דעות ומוסכמות המעוגנות בכַבלי הדורות; **שָבַר את עול פלוני** – פרק את מרותו: שברתי את עול מלך בבל; **שֶבֶר אדם, שֶבֶר כלי** – כינוי לאדם חלש ורצוץ, אדם חולה ותשוש, שאיבד את כוחו ואת מרצו: שִברי אדם נאנקו מהעמל המפרך השוחק את כוחותיהם ימים וחודשים תמורת כמה פרוטות; המחלה הארורה הלמה בי והייתי שבר כלי; אחזקת שֶבֶר < **תחזוקת שֶבֶר** – טיפול הניתן לציוד, למִתקן או לנכס כשתקלתם פוגעת בתפקוד התקין [בניגוד ל'אחזקה מונעת']: חלק מחֶברות ההֶחכֵּר (ליסינג) מספקות למכוניותיהן תחזוקת שבר בלבד; **אוֹסֵף אֶת הַשְבָרִים, אסף את השברים** – עסק בשיקום ובהתאוששות ממשבר או מאסון שבא עליו; **מִשברי מוות** – נחשולי מים גדולים בים העומדים לטַבֵּע את כל הנמצא בהם; **שָבַר את מטה לחמו, נשבר מטה לחמו** – נשאר מחוסר פרנסה, נושל מעבודתו: עם מות בעלה, שהיה המפרנס היחיד במשפחה, נשבר מטה לחמם של האלמנה וילדיה, והם הגיעו עד פת לחם; **לטובתי נשברה רגל פָּרָתִי** – ניזוקתי לטובתי: אומנם גנבו את מכוניתי אחר תאונה, אך הביטוח יפצה אותי על מכונית לפני התאונה, לטובתי נשברה רגל פרתי; **מַשבֵּר** – 1. מצב שיש בו חוסר יציבות פוליטית, חברתית או אחרת, סכנה גדולה, קושי או ספק (כגון אסון טבע, תקלה טכנית חמורה, מלחמה או עימות אחר), התנהגות לא־ראויה (כגון התנהגות פלילית או לא מוסרית, שביתות, מהומות או אלימות אחרת, שמועות בגנות מוצר של ארגון), שבהם יש לפתור בעיות או לקבל החלטות חשובות: על המדינה עבר משבר כלכלי, והאבטלה הגיעה לממדים מדאיגים; 2. תקופה שבה יש בעיה, מצב רע או מחלה, והם בשׂיאם ובעתיד ישתנו לטובה או לרעה: לאחר פיטוריו הוא היה במשבר, אבל לאחר זמן מה התאושש ומצא עבודה חדשה; ניהול משבר < **התמודדות עם מַשבֵּר, ניהול משברים** – הפעלה מיומנת של כלים מדיניים, צבאיים, חברתיים, כלכליים וכד' כדי לקבל החלטות נכונות ומיידיות בדבר השתלטות על המשבר, לצמצם את נזקו וכד'. הניהול מצריך ארגון וגיוס של משאבים כדי להתגבר על הקשיים שמציג האיום הבלתי צפוי, כגון אסון טבע, מלחמה: הודות לניהול נבון של המשבר נפתרה הבעיה הניצבת בפני הארגון במהירות ובשיקול דעת; **שָבַר את עול פלוני** – פרק את מרותו: שברתי את עול מלך בבל; **שָבַר את עוּלו מעל צווארו, פָּרַק את עול פלוני מעליו** – התמרד נגד משעבדו, השתחרר ממרותו: משיצא לגמלאות, חש כי פרק את עול מעסיקו מעל צווארו; **הקש ששבר את גב הגמל** – הדבר הפעוט לכאורה שהביא למשבר שעמד להתחולל ממילא, כינוי לדבר קטן וקל ערך לכאורה שהגדיש את הסאה: ההכרזה על סכסוך עבודה הייתה הקש ששבר את גב הגמל; **זַעֲקַת שֶבֶר** – זעקה נואשת של כאב ואובדן, יללת כאב הנפלטת מפי אדם שקרה לו אסון נורא: עם היוודע דבר האסון שקרה לבנה, פרצה האם בזעקות שבר נוראות; **שיבְרון רוח** – דיכאון, דכדוך: אנחת נכאים שלו חשׂפה את שיברון רוחו; **רוּחַ נִשבָּרה** – דיכּאון: רוח נשברה השתלטה עליו מאז מות אימו; **שָבַר את המוסכמות** – פעל בניגוד למוסכמות, הֵפֵר את הכללים המקובלים: החלטתו לחיות עם אישה מחוץ לנישׂואים שברה את מוסכמות החברה השמרנית שבה חי; **שבר את המַפרקת, שבר את מפרקתו** – שבר את עצם העורף שבה נתונות החוליות העליונות של עמוד השדרה ומת מייד עקב כך; **שָבַר את השתיקה** – התחיל לדבר בעוד הכול שותקים: שקט מביך שׂרר בחדר, עד שיוסי שבר את השתיקה באמצעות חוש ההומור שלו; **שבר את שתיקתו** – החל להביע דעתו ולחשוף פרטים בנושׂא שטרם דובּר בו או בנושׂא שהיה חסוי עד כה; נמנע מלדבר על הנושׂא עד כה כי היה טבּוּ; השבר הסורי־אפריקני < **הבֶּקַע הסורי־אפריקני** – הבקע הגאולוגי הגדול בעולם, המשׂתרע מסוריה דרך ארץ ישׂראל (בשקע הירדן) וים סוף ועד מזרח אפריקה; **כחרס הנשבר** – דבר חסר ערך וחסר משמעות, אפסי וחלש: אדם יסודו מעפר וסופו לעפר, והוא משול כחרס הנשבר; **לב נשבר** – עצוב, בכאב לב, מתוך מכאוב לב: הננו מודיעים בלב נשבר ומוכה יגון על האסון; **שבירת כלים** – הריסת ערכים, שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות, הריסת הסדָרים הקיימים, ביטול דעות מוסכמות או מנהגים מקודשים, שינוי מהפכני בדעות או פעולות, שידוד מערכות; **שוֹבֵר לְבָבוֹת** – גבר השובה את לב הנשים, גבר שנשים רבות מתאהבות בו אהבה נכזבת: הדון ז'ואן הזה ידוע כשובר לבבות; **שָבַר את דבריו** – ביטל והפריך את דברי פלוני: ושברו אלו את אלו בקושיות, ואני שברתי את דבריהם בראיות; **מָשָל כַּחֶרס הַנשבָּר** – משל נטול היגיון שאין הנמשל דומה למשל, שהדוגמה איננה שייכת לעניין; **שוֹבֶרֶת קרח, בּוֹקַעַת קֶרַח** – ספינה בעלת מבנה מיוחד ומנוע חזק במיוחד המשמשת לשבירת קרח בים, בנהרות, בנמלים וכד'; **שָבַר את התנגדותו** – אילץ אותו להפסיק להתנגד, כפה עליו לוותר, הכריח אותו לסגת: בית המשפט הוציא צו מניעה נגד השובתים, ובכך שבר את התנגדותם; **שָבַר שביתה, מֵפֵר שביתה, הֵפֵר שביתה** – עבד בזמן שהיה מנוע מלעבוד עם שאר חבריו השובתים, לא נשמע להוראות מנהיגי השביתה או ועד העובדים שהכריזו עליה: מנהיג הפועלים הודיע שצעדים חמורים יינקטו נגד מי שישבור את השביתה; ריקושֶט < **נֶתֶז** – רסיס חוזר של כדור, של פגז וכד'; **הפח נשבר ואנחנו נמלטנו** – קריאת שׂמחה בפיו של מי שניצל מצרה גדולה; **לוחות ושברי לוחות מונחים בארון** – אין לזלזל באדם שירד מחוכמתו או מגדולתו: היזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, שהרי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון; **אדמה חרוכה** – כינוי לשיטת שיבוש והרס מכוּונים בידי הממונים על מנגנון כלשהו בתחום הפוליטי, הכלכלי וכד' העומדים לעזוב ולהעביר את הניהול לגורם יריב: עם כניסת המנכ"ל החדש לתפקידו הוא נדהם לגלות שהמנכ"ל הקודם וחבר עוזריו הותירו אחריהם אדמה חרוכה; **שוֹמֵם, שָמֵם** – עזוב, בלתי מיושב; חרב: על ההר השמם שועלים הילכו בו; וְשָׁמְמוּ הָרֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵין עוֹבֵר; **שְמָמָה** – אזור פְּראי וצחיח בלתי מיושב ובלתי מעובד, וכן – **ישימון, מִדבר, צייה**: לפָנים הייתה כאן שממה, אך עם השנים צמח פה יישוב פורח ומשׂגשׂג; וַנדָלִיזם < **מַשחִיתָנוּת** – נזק או הרס שגורם מישהו בכוונה לרכוש פרטי או ציבורי של אחר (בייחוד ליצירות אומנות, אדריכלות או לחפצים רבי־ערך ויפים), לרוב ללא סיבה מוּשׂכֶּלֶת ובלא להפיק תועלת ישירה מההשחתה: כשהגענו לבית הספר, נחרדתי מהמשחיתנות שראינו: הקירות רוססו בתרסיסי צבע וחלונות הכיתה נופצו; **מט לנפול** – נטה לנפול, עומד במצב רעוע; **בּוּקה וּמבוּקה וּמבוּלָקה** – רֵיקָנוּת, שימָמון גמור, חורבן מלא; **הגולם קם על יוצרו** – דבר שהאדם יצר כדי לשרתו, אינו משרתו אלא פועל נגדו: יש אומרים שהבינה המלאכותית עלולה להזיק לאדם יותר מלהועיל לו; קטסטרופלי < **שואתי**, קָטַסטרוֹפָה < **אֲסוֹנָה, שוֹאָה** – אסון קשה ונורא הגורם להשמדה מכוּוֶנת ושיטתי של עם או חלק ממנו: יש לצמצם את מרוץ החימוש בנשק גרעיני כדי למנוע שואה גרעינית העלולה להשמיד את האנושות; זיהום הים בנפט עלול לגרום לשואה אקולוגית; יש תיעוד שואתי ב'יָד וָשֵם' על השמדת עירנו; **הַשוֹאָה** – כינוי להרס וחורבן הנורא של יהודי אירופה במלחמת העולם השנייה (1945-1939), שבו נספו שישה מיליוני יהודים, כשליש מיהודי העולם: מוסד 'יד ושם' הוקם להנצחת זכרם של חללי השואה; **הֲרֵה אסון** – שעתיד לגרום לאסון, מבשׂר רעה, שטומן בחוּבּו אסון: ההתעלמות מהמידע המודיעיני לפני המלחמה הייתה הרת אסון; **הרס, הריסה, הָרַס** – 1. החריב דבר בנוי, גרם נזק רב למבנה: הרוסים הרסו את ביתי ולא הניחו אבן אל אבן; 2. הביא לידי פירוקו או לידי קלקולו של חפץ כלשהו או גרם לו נזק בלתי הפיך, הוציאו לחלוטין מכלל שימוש; 3. פגע קשות במשהו, הזיק לו מאוד: שימוש בתרופה זו עלול להרוס את מערכת החיסון; **הרסני, הֶרֶס** – חורבן, מצבו של דבר הרוס שנגרם לו נזק כבד מאוד; פעולת ההריסה או החרבה של דבר בנוי: הנשק הגרעיני עלול לגרום הרס מוחלט בעולם; **הַרסָנוּת** – תכונתו של דבר או של הרסן בעל כוח הרס המסוגל לגרום נזק רב: מעשׂי ההרס מעידים על דחפים תוקפניים ויצר הרסנות; פִּצָצת האטום הרסנותה נתגלתה בהירושימה; **מְהָרֵס, הַרסָן** – אדם שהורס, מַזיק, נוטה להרוס וּלהַחריב הכול, מחריב: הוא הַרסָן כי כל דבר שידו נוגעת הוא הורס; **הֶרֶס עצמי** – מצב, פעולה או תהליך שבהם אדם מזיק לגופו ולנפשו כשהוא נמנע מלהשׂיג את מטרותיו כי אינו מאמין בעצמו. יש שההרס מכוּוָן או מתפתח מהֶרגל מזיק (כגון שתיית כוהל או עישון סמים) או מהתמכרות אחרת שסופה עלולה להיות אפילו התאבדות. הרס עצמי קשור תדיר לחוֹלָיֵי נפש, כגון הפרעת קשב ופעלתנות יתר, הפרעת אישיות גבולית או סכיזופרניה; **ריסק, גִידֵעַ** – ניתֵץ, שבר והרס: וּפסִילֵי אלוהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן; גופה נשבר ממכותיו כאגוזי פֶּרֶך שנִפרכו ונִפצחו; נהיה שומם; נעשׂה ריק, **ליבו נקרע לגזרים** – ליבו נשבר בקרבו, הוא זועזע והוחרד מאוד, הוא חש צער וכאב עמוקים; **על יָתֵד של מרכבה חרבה ביתר** [ביתר חרבה בשל מוט האפריון של בת המלך שנשבר] – בשל דבר קטן ופעוט באה צרה גדולה; **גריסה, גָרַס** – פורר, השמיד, כילה; **פריכות, פָּרִיךְ** – 1. קשה אך מתפצח או מתפורר בפה בקלות: סבתא הגישה לנו עוגיות פריכות וטעימות מאוד; 2. עשׂוי להישבר או להיסדק בקלות, נוח להתפורר: בגיל מבוגר העצמות פריכות יותר בשל מחסור בסידן; תחת רגלינו חרק השלג בקול פריכה; **כִּיתֵת** – שיבֵּר לחתיכות קטנות, ניפֵּץ, ניתֵץ: וכרת את האשרה וכִיתת את נחַש הנחושת; וכיתתו חרבותם לאִיתים; **קיעקוע, קיעֲקֵעַ** – הָרַס,

החריב, עִרער: נקווה שלא תקעקע קושיה זו את כל התוכנית; הביקורת קיעקעה את ביטחונם העצמי של השׂחקנים; **שִׁינֵּי הזמַן** – כינוי להשפעה הרסנית שנותנת אותותיה במשך הזמן: שיני הזמן לא נגסו ביופייה ולא בסוד קסמה; **הגולֶם מִפְּרָאג** – יצור בדמות אדם שנברא לפי האגדה בידי המהר״ל מפראג [ר׳ יהודה ליווא בן בצלאל], שהיה משמש בשליחויות שונות, אבל כאשר הזיק במעשׂיו – הוכרח המהר״ל ליטול ממנו את כוח חיותו; **מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו** – ההרסנים והבוגדים ודורשי רעתך יהיו אנשי ביתך או הגיס החמישי החי בארצך; **עת לפרוץ ועת לבנות** – עת להרוס ועת לבנות; **זָרַע את המקום מלח** – החריב את המקום כליל; **שׂם אותו תֵּל עולָם, עָשָׂאוֹ תל עולם, עָשָׂה אותו תֵּל עוֹלָם** – עי מפולת ללא תקומה, גל חורבות נצחי: והייתה תל עולם לא תִיבָּנֶה עוד; **פריצה, פורץ** – 1. חדר בכוח אל תוך בית, מכונית, מחשב או מבנה אחר כדי לגנוב או לשדוד מהם; 2. התפרץ, חדר בכוח ל׳, פילס לעצמו דרך ל׳: המפגינים פרצו לחדר ההנהלה; 3. יצר חור או פרצה כדי להיכנס לתוכם או להוציא מהם משהו: האסירים שנמלטו מן הכלא פרצו חור בקיר התא שלהם; **מנעולנות** – מקצוע המנעולן; **מנעולן** – אדם שמקצועו לייצר, להתקין או לתקן מנעולים, לשכפל מפתחות וכד׳; **פורץ מנעולים** – אדם שעיסוקו פריצת מנעולים, כספות, דלתות או פתחים אחרים כאשר בעלי המקום אינם מצליחים לפותחם, ונזקקים לעזרה מקצועית: שכחנו לקחת את מפתחות הדירה ונאלצנו להזמין פורץ מנעולים כדי שנוכל להיכנס הביתה; **עֲרָבָה חֲבוּטָה** – משל לאדם חלש ומסכן שלא יצלח עוד לשום דבר; **חשך משחור תוארו** – פניו נפלו מאוד, פניו השחירו כשולי קדרה; **גירום עצמות** – 1. כרסום עצמות או פיצוחן: יֹאכל גוֹיִם צָרָיו ועצמוֹתֵיהם יְגָרֵם; 2. הוצאת האִדראות מדָג או העצמות מבשׂר וכד׳: הכלב גֵירֵם את עצמות העוף ואכלן; **והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע**; **למה לעקור או לרמוס פרח נאה מפרחי לשוננו, ששמו הסמיכות**; **הרוסים הרסו את ביתו ולא הניחו אבן על אבן**; **דברי תורה שקשים לקנותם ככלי זהב, נוחים לאבדם ככלי זכוכית**; **כשבאים על האדם צרות ופגעים, תישבר רוחו וייכנע ליבו**; **מוטב להתכופף מלהישבר**; **הֶעֱרִיב שִׁמשו וַאֲפָפוּהוּ מִשבְּרֵי שֵׂיבָה**; **דעתו בטלה ומבוטלת כחרס הנשבר שאין בו ממש**; **המלאכה מפרכת ומשַׁבֶּרֶת את הגוף**; **מטה לחמו נשבר אך תקוותו עומדת**; **בנוהג שבעולם, אדם נוטל אגודה של קנים, אינו יכול לשברם בבת אחת, ואילו אחת־אחת אפילו תינוק יכול לשברם** > אלימות! מלחמה!

שגיאה!

מִשגֶה, שגיאה, שגוי, שָׁגָה – 1. טעה, עשׂה מעשׂה מוטעה, פעל לא נכון, עשׂה דבר שראוי היה לו שלא לעשׂותו: שגינו כאשר השארנו את הדלת לא נעולה; זה יהיה משגה שלא קיבלת את הצעתם; 2. בחר בפִּתְרון שאינו נכון או בדרך שאינה נכונה אף שיש פִּתְרון נכון, כגון שגיאת כתיב, שגיאה במבחן רב־ברירה: הוא כבר חמש שנים בארץ, ועדיין שגיאותיו רבות בעברית; **שָׁגָה בְּחֶזיונות שָׁווא** – הִשלה עצמו: שׂר האוצר עדיין שוגה בחזיונות שווא, ולפיהם אפשר לפתור את מצוקת הדיור; **שגה באשליות, שָׁגָה בחלומות** – היה שקוע במחשבות ובציפיות שאין להן בסיס במציאות: גברתי, אל נא תשגי בחלומות פן יוליכוך שולל; **הִשגָה** – הִטעה, הִתעה, הִכשיר: אין אנו נקיים כי שגינו והשגינו אחרים; אָרוּר מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדָּרֶךְ; **שגיאה** (error) – סטייה מהנכון או מהאמיתי עקב אי־ידיעה, שיפוט לקוי, הֶיסֵחַ הדעת, מידע לא מספיק, חוסר תשׂומת לב, רשלנות וכדומה, המביאה לידי תוצאה שלא רצית או שלא התכוונת; **שַׁגְיָין** – מי שאינו מוכן להודות בטעותו; **מְשׁוּגָה** – מִשגֶה, שגיאה, טעות, מעשׂה שנעשׂה בשוגג: בנאומו הוא מנה אחת לאחת את כל משוגותיה של הממשלה; **שוגה ומַשגה** – טועה ומטעה אחרים: אתה לא רק טועה אלא גם מטעה את האחרים; **שגיאה כיוון שנכנסה, נכנסה** – 1. טעות שחדרה ולא עקרוה מייד – סופה שתשתרש ותישאר, ולכן יש לעוקרה מייד; 2. שיבוש לשון שחדר ללשוננו, ולא עקרוהו מייד – קשה לעוקרו, וסופו שיִּכֶּה שורש בלשוננו; **שגגה, שָׁגַג** – טעה, שגה: אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד; תחילת תוכניותיהם בשגגה וסופן במעשׂי זדון; **שִׁגְגַת תלמוד עוֹלָה זדון** – יש להיזהר, להקפיד ולדייק בלימוד כי טעות בהסברת הדברים או במסקנות שהמסביר מסיק מהם, מתוך רשלנות וחוסר דיוק – נחשבת כעבירה בזדון: מחקרך מלא טעויות ואי־דיוקים, זכור, שגגת תלמוד עולה זדון; **בִּשגָגָה, בְּשׁוֹגֵג** – בלי כוונה, לא בכוונה רעה [ההפך: **בזדון, במזיד**], וכן – **בבלי דעת, בטעות, בלא יודעין, בלא כוונת זדון, לא בכוונה, שלא ביודעין, שלא במתכוון**: בימי קדם היה הרוצח בשוגג גולה לעיר מקלט, ושם היה מוגן מנקמת גואל הדם; **ארור מַשגֶה עיוור בדרך** – מקולל מי שמטעה אדם חלש וחסר ידע; **כתב ׳נוחַ׳ בְּשֶׁבַע שגיאות** – כתב כתיבה רצופת שגיאות, ובכללן שגיאות שהיה אפשר להימנע מהן; **שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין?** – אי־אפשר להימנע משגיאות אף אם עושׂים מאמץ שלא לעשׂותן; **אין מי שיינקה מטעויותיו ומשגיאותיו** – אין מי שינוּקה, יימצא נקי (מאַשמָה וכד׳), חף או מזוכה משגיאותיו: בית המשפט ניקה אותו מכל אשמה; **טעייה, טעות** (mistake), **טָעָה** – 1. עָשָׂה, חָשַׁב או אָמַר משהו לא נכון או לא מתאים, השתבש, שגה כאשר לא הייתה ידועה הדרך הנכונה, סטה מן הנכון או מן האמיתי עקב שיפוט לקוי או מדידה לקויים, מחמת הֶיסֵחַ הדעת, בעטייה של רשלנות וכדומה, עשׂה מעשׂה שלא היה צריך לעשׂותו, ובדיעבד הצטער על עשׂייתו: הדוור טעה ושלשל את מכתבנו בתיבת המכתבים של שכננו; 2. [בחוק] טעות בהבנת העובדות, במשמעות המילים או החוק הגורמת לצד אחד או לשני הצדדים להתקשר בחוזה בלי להבין את ההתחייבויות או התוצאות; 3. ההפרש בין הגודל הנכון לגודל שהשׂיג המודד [ויש משתמשים במילה ׳שגיאה׳ לעניין זה]; פָּרָפְּרַקסיס > טעות פרוידיאנית; **כֶּשֶׁל, פעולת כֶּשֶׁל** – טעות או אי־השגחה בכתיבה, בדיבור, בזיכרון או במעשׂה שנגרמים מעמָדות, מדחפים או ממשאלות לא־מודעים, הפורצים את ההגנות של האני וחושׂפים את רצונותיו או את רִגשותיו האמיתיים של הפרט, כגון פליטות קולמוס או פליטות פה; **פליטת עֵט, פליטת קולמוס** – טעות או שיבוש של מילה או משפט שנכתבו בשוגג או בהֶיסֵחַ הדעת: ככל הנראה גילו השגוי שצוין במסמך לא היה אלא בגדר פליטת קולמוס; **טעות אנוש** – פעולה שגויה או מחדל לא־מכוּוָנים של אדם בכל תחומי פועלו (כגון בהפעלת מערכות טכנולוגיות, באבחון וטיפול רפואי, בתכנון, בהחלטות) הגורמת נזק ממשי לאדם עצמו, לאדם אחר, לסביבה או למערכת שהפעיל: תאונות דרכים רבות נגרמות מטעויות אנוש; **מֶקַח טעות, מיקַח טעות** – עִסקה לא כדאית, קנייה שטעה בה אחד הצדדים (במחיר הסחורה או בטיבה), ולכן יש רשות לצד המפסיד לחזור בו מן הקנייה: התברר שהעסקתו כיועץ משפטי הייתה מיקח טעות; **נָפלה טָעוּת** – השתרבבה טעות, חלה טעות, חל שיבוש, קרתה שגיאה: לצערנו, נפלה טעות במודעה; **השתרבבה טעות** – הוקלדו תו או מילה שלא במקומם המיועד במשפט: טעויות רבות השתרבבו במאמר; **טָעוּת אופטית** – 1. טעות בראייה שמקורה בתפיסה מסולפת של המציאות החזותית, אשליית ראייה: טעויות אופטיות עלולות להיגרם מסמיכויות של קווים דומים וצורות גאומטריות; 2. התרשמות מוטעית או מדומה מעניין כלשהו: זה שהוא שקט אין להסיק מכאן שאופיו נוח, זו סתם טעות אופטית; **לִטעוֹת זה אנושי, לסלוח זה אלוהי** – לפרקים יש לסלוח על טעות; **טָעוּת דפוס** – טעות בהקלדה, בהעתקה או בהגהה של טקסט מודפס, כגון עיתון או סֵפֶר [גם **שגיאת דפוס**]; **טָעוּת כּתיב** – כתיבת מילה באיות, בתעתיק, בפיסוק או בסר לא נכונים [גם **שגיאת כתיב**]; **טעות סופר** – 1. שיבוש שנפל מתוך שגָגה בכתיבה, בהקלדה, בהעתקה, בהשמטה, בהדפסה או בתרגום של טקסט: מילה זו אינה מובנת כלל ונראה שנפלה כאן טעות סופר; 2. רישום מוטעה במסמך משפטי מחייב, המשפיע על משמעות המסמך, ומתבטל מאחר שהכוונה המקורית הייתה שונה; מיסקַלקוּלַצְיָה > **חישוב מוטעה, שיקול מוטעה** – טעות בחישוב או שיפוט שגוי לגבי מצב: כמה וכמה שיקולים מוטעים של הממשלה הכשילו את המדינה בגיוס בני ישיבות; **טעות מרה** – טעות מצערת, טעות שתגרום לתוצאות לא נעימות ומזיקות למבצעה, טעות שסופה יהיה מר, דבר שמי שיעשׂה אותו יתחרט עליו: אתה תטעה טעות מרה אם לא תעזוב אותה; **טעות גסה** – טעות גדולה מאוד: טעותך במבחן היא טעות גסה שנובעת מאי־הבנה יסודית של החומר; **טעות במִספר** – מִספר הטלפון שהגעת אליו אינו המספר שאתה מבקש: מצטער, טעות במספר, כאן זה לא בנק; **טָעוּת סטָטיסטית** – אי־דיוק בדגימה, ברישום או בניתוח הנתונים, המונע הסקת מסקנות תקפות; **שיקול דעת מוטעֶה** – מחשבה או עיון ודיון מעמיקים, אך מוטעים ביסודם: מחמת שיקול דעת מוטעה בתכנון ובביצוע, הפסדנו במשׂחק; **טעות דגימה** – הפער בין הערך שמתקבל מנתוני מדגם לבין הערך שאמור להתקבל מנתוני כל האוכלוסייה שממנה נלקח המדגם [גודל הפער תלוי באופי המדגם, בגודלו, בדרך שבה נבחר וכד׳; ככל שהמדגם מייצג טוב יותר את כל האוכלוסייה כך טעות הדגימה קטנה יותר]; **טעות בידו** – הוא טועה, אין דבריו נכונים: אם אתה חושב שתצליח להשפיע עליו בשוחד ובשלמונים, טעות בידך! **טעות גסה** – טעות גדולה מאוד; טעות הנובעת מאי־הבנה בסיסית: אם אתה סבור שתתחמק מאחריות על ידי הטלת אשמה על אחרים, אתה טועה טעות גסה; **טעות חייו** – טעות גורלית, טעות שאדם עתיד להצטער עליה כל חייו: טעיתי את טעות חיי כשלא הסכמתי להיכנס לשותפות איתו; טעות לעולם חוזרת > **טעות לעולם חוזר** – טעות שנפלה בחשבון בתום לב רשאי הטועה תמיד לחזור בו ולתקנה, אין להימנע מטעות: משמש התנצלות על טעות שנעשׂתה בלי כוונה (מקורו בהלכה: הטועה רשאי להתחרט); **עמד על טעותו** – נוכח בטעותו, הבין כי שגה: משעמד על טעותו ביטל את התלונה שהגיש והתנצל עליה; **הועמד על טעותו, העמידו על טעותו** – הוכיח לו כי טעה, הראה לו כי שגה: הסופר העמיד את המבקר על טעותו והוכיח לו כי לא פירש כהלכה את הדברים שקרא; **נָפלה טָעוּת** – השתרבבה טעות, חלה טעות, חל שיבוש, קרתה שגיאה: לצערנו, נפלה טעות במודעה; **הכיר בטעות או במחדל** – הודה בכך שטעה או מעשׂיו ראויים לגינוי: השׂר הכיר באחריותו למחדל והגיש את התפטרותו; **השתרבבה טעות** – נכנסה טעות שלא במקום המיועד, כגון מילה מודפסת בהֶקשר לא מתאים: טעויות אחדות נשתרבבו למאמר; **הטעות** –

לפי החריפות – ככל שמישהו חריף יותר כן הוא עלול לטעות טעות גדולה יותר; קומדיה של טעויות – מסכת של אי־הבנות משעשעות הנובעות מטעות בזיהוים של שני אנשים ומהחלפתם זה בזה; אירוע או סדרת אירועים משעשעים שנעשו מגוחכים בשל כמהשגיאות שנעשׂו לאורך כל הדרך; נִפלָץ – מעורר פלצות, מעוּוָת: ראי עקום ונעווה של יהודי נפלץ מציץ אלינו; מְעוּוָת – 1. [בטענה על הצהרה וכד'] מסולף, שמשמעו שונה: ציטטו אותו בעיתון בצורה מעוותת, והוא תבע מהעיתונאי התנצלות; 2. מעוקם, שחזותו עוּותה או התעוותה כך שהוא נראה מוזר, לא ברור וכד': פני הפסל מעוותים במכוון; 3. דבר מה מקולקל, קלקול: עד מחר עליך לתקן את המעוות; המְעוּוָּת לא יוכל לִתקוֹן – תקלה או טעות חמורות שאי־אפשר לתקנן, חטא שאין לו כפרה: איזהו מעוות שאינו יכול לתקון? זה הבא על הערווה והוליד ממנה ממזר; מעוקל – מְעוּוָּת, מסולף, שאינו ישר: מדובר באדם שפועל ידיו והגיגי ליבו מעוותים, ודבריו מעוקלים; החטא הקדמון – חטאו של האדם הראשון, שאכל ללא רשות מעץ הדעת, ובשל כך נענשו הוא וכל צאצאיו אחריו, מעשׂה שבעקבותיו נענשים הכול: החטא הקדמון של מדינות המערב בעניין כור גרעיני באירן הוא עצם השלמת העולם עם אלפי סרכזות הפועלות בה; מעידה, מעד – טעה בשל חוסר זהירות או בורות; אֲנַכרוֹנִיזם > מעתק זמן – 1. טעות בזמן, אי־התאמה בין סדר האירועים כפי שאירעו כביכול במציאות ובין הסדר שבו הם מופיעים בה; 2. מנהג, סגנון או השקפה שהתיישנו ואינם מתאימים לזמן ההווה; מַסִּיחַ – מַטעֶה: במבחן רב ברירה לכל שאלת בְּרֵירה, ארבע תשובות, ושלוש מהן תשובות מַסיחות; תעייה, תָּעָה – 1. הלך אנה ואנה ללא ידיעת הדרך והכיוון הנכון, איבד את הדרך: לאחר תעייה ביער ולאחר תעייה ממושכת ברחובות הכרך ובסמטאותיו מצאתי את הבית המבקש; 2. סר מהדרך הישרה או המוסרית: מי יצילנו מן המנַהל התועה שמרבה להטרידנו? אובדן דרך – מצב של תהייה ומבוכה רוחנית, אי־ידיעת הדרך הנכונה שיש לנהוג בה: בימים אלה של אובדן דרך, יש להעניק לבני הנוער מסגרת כלשהי של ערכים; מַה פִּשעִי? – במה חטאתי? מדוע נענשתי: מה פשעי במה חטאתי כי דלקתָ אחריי; אין אדם עומד על דברי תורה, אלא אם כן נכשל בהם – אדם לומד משגיאותיו: דברי תורה עמוקים וקשה להשׂיגם בשלמותם בפעם הראשונה, לכן אדם לומד אותם וטועה בפירושם, ורק לאחר שמתקנים אותו כמה פעמים הוא יורד לעומקם, בבחינת אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם; הוסיף חֵטא על פֶּשַע – במקום לתקן את החטא הוסיף עליו; הָלוּצִינַצְיָה > חֶזיון שָׁווא – חיזיון שבו נראה או נשמע מישהו או משהו שבאמת אינו קיים במציאות. תפיסה חושית זו מתרחשת מהפרעה נירולוגית (כגון סכיזופרניה, מחלת פרקינסון או נרדמות) או כתגובה על שימוש בסמים או בתרופות; סתירה, סָתַר – הפריך, ביטל, הֵפֵר: הסנגור סתר את כל דברי הקטגור; הַפרָכָה, הִפרִיך – הוכיח שהוא שגוי או מוטעה, סתר אותו באמצעות הבאת ראיות או דוגמה נגדית: הסנגור הצליח להפריך את טענות התביעה אחת אחת; מופרָך, הופרך – חסר שחר, שאין לו בסיס, שאין לו אחיזה במציאות: השופט קבע כי עדות הנאשם מופרכת מיסודה; מעידה מקצועית – עשׂיית טעות או שגיאה מביכה בדיבור או במעשׂה בתחום מקצועי בשל בורות, חוסר זהירות, הֵיעדר השׂכלה ראויה, רשלנות וכד': לקראת סוף נאומו הייתה לו מעידה קלה והוא פלט עקיצה פוליטית; סירוס לשון – היפוך סדר המילים במשפט או סדר האותיות במילה: מילה מסורסת היא כגון 'כשׂב' במקום 'כבשׂ', 'שַׂלמה' במקום 'שִׂמלה'; מָה רָאָה לִשטוּת זוֹ – נאמר על מי שנכשל בדבר חסר עֵרך וטיפשי, חכם שעשׂה מעשׂה איוולת: אתה שפיקח אתה, מה ראית לשטות הזו? מַעגַל קסָמים – מצב שבו בעיה מסוימת גוררת בעיות נוספות בתהליך החוזר שוב ושוב, בלי אפשרות להפסיקו או לצאת ממנו: שירות מוצלח בצבא יכול לחלץ את נערי הרחוב ממעגל הקסמים של עוני, בורות, אבטלה ופשע; שֶׁמָּא שָׁכַחתָּ אוֹ שֶׁמָּא לֹא לָמַדתָּ – טעותך נובעת משִׁכחה או מאי־ידיעה? תּוֹעֵה לֵב, תּוֹעֵה לֵבָב – נבוך, שוגֶה, מבוּלבָּל: אין מדובר בעם תועי לבב כי הם יודעים מהי דרך המלך לשׂרוד בטרור; סברה בעלמא, השערה בעלמא – השערה לא מבוססת, השערה סתמית: אם אין בידיך כל המידע אל תמהר לשער השערות בעלמא; ניסים ונפלאות – פלאים גדולים, מעשׂי ניסים, אירועים מופלאים שמחוץ לדרך הטבע: כלום מתרחשים ניסים ונפלאות בזמננו? בעל מוֹפֵת – מי שעושׂה ניסים ונפלאות; מעשׂה כְּשָׁפִים – קֶסֶם, להטוט, ניסים ונפלאות, דבר שנעשׂה בדרך פלא, אחיזת עיניים: כל מה שהושׂג הוא פרי יגיעה רבה, ואין כאן כל מעשׂה כשפים; אֲחִיזַת עֵינַיִים – 1. מעשׂה קסם הנעשׂה בזריזות ידיים, מעשׂי להטוטים של קוסם; 2. רמאות, הונאה, הטעיה, השלָיַית אחֵרים כאילו נעשׂה מעשׂה פלא או כאילו נאמרה אמֶת, דבר שאין בו ממש: הוא הציג תוכנית מרשימה ומשכנעת, וקשה היה להאמין שהכול אחיזת עיניים; הנחות רעועות – הנחות רופפות, הנחות שאינן מבוססות דיין: במשפט הובאו הנחות וראיות רעועות לאשמת החשוד ולכן לסנגור קל היה להפריכן; אור תעתועים – אור מדמה שאינו קיים במציאות, מראה כוזב, דמיון החושים: הכיר העגלון שֶׁאור תעתועים יש כאן, וככל שיִיסַע יותר יתעה יותר; סְבָרַת כָּרֵס – סברה שאין לה על מה לסמוך, דֵעה שאין לה יסוד: הכול התבסס על סברת כרס שאין לה רגליים; החמיץ הזדמנות, מועד, שעה וכו' – הפסיד הזדמנות, איחר ולא הספיק לנצל הזדמנות שנקרתה לו, לא ניצל את שעת הכושר: כמעט החמצתי את המועד להגשת בקשת מלגה עבור לימודיי; שיבוש, שיבש – 1. קלקל, הפריע לפעולה התקינה, למהלך התקין או לסדר התקין של משהו; גרם לבלבול או לערבוביה בסדר של משהו: השביתה שיבשה את הפעילות בנתב"ג; 2. שגה, טעה, בעיקר בכתיבה, בהקלדה, בהעתקה, בהגיית מילים וכד': במאמר שהתפרסם בעיתון נפלו כמה שיבושי דפוס; החמצה, הֶחמִיץ – 1. הפסיד הזדמנות, לא ניצל את שעת הכושר למשהו: זה הזמן להשׂיג העלאה במשׂכורת, אל תחמיץ את המועד; 2. לא הצליח להשׂיג משהו או להשתתף במשהו (כמו פגישה) מפני שהגיע מאוחר מדיי, איחר לרכבת, לאוטובוס, למטוס וכד', והם יצאו בלעדיו: בגלל פקקי התנועה כמעט החמצתי את הטיסה; 3. הפסיד משהו, לא הזדמן לו לראות או לעשׂות משהו או להשתתף בו: חבל שהחמצתם את התוכנית בטלוויזיה, היא הייתה מעניינת מאוד: לא החמצתם הרבה אתמול, הדיון היה משעמם; החמיץ שעת כושר, החמיץ הזדמנות – הפסיד שעה או הזדמנות מתאימה, איחר ולא הספיק לנצל הזדמנות שנקרתה לו, לא ניצל את שעת הכושר: כדאי לך להצטרף למשלחת כי חבל להחמיץ הזדמנות לבקר במזרח הרחוק; בִּלבֵּל אֶת היוצרות – הפך את סֵדֶר הדברים; החטיא את המטרה – לא השׂיג את מבוקשו: הטפות המוסר שלך מחטיאות את המטרה כי אתה ממאיס עליה את הכנת השיעורים; אבדה דרכו – נעלמה ממנו הדרך הנכונה; מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, מגלה פנים שלא כהלכה, גילה פנים שלא כהלכה, גילה פנים בתורה שלא כהלכה – פירש לא נכון, הביע דעות של כפירה בעיקרי התורה, ייחס לדברי התורה כוונות מסולפות: יש לא מעט חילונים שמגלים פנים בתורה שלא כהלכה מתוך בורותם; מעשׂה כֶּשֶׁל – מעשׂה שנעשׂה בשגגה: הוא לא התכוון להרע, ומעשׂה והיה מעשׂה כֶּשֶׁל; אִירוֹנְיָה סוֹקרָטִית – העמדת פנים של השואל שהוא יודע פחות מהמשיב אף שהוא יודע יותר כדי להביא את המשיב לידי כך שיעמוד מעצמו על טעותו או על אי־ידיעתו; להכעיס – עשׂה דווקא, בזדון, מתוך כוונה לעורר מורת רוח: תלמיד ותלמידה מכיתה י' עישנו בפרהסיה לעיני כול כדי להכעיס את מורי בית הספר; מוּמָר להַכעיס – הממיר כל דעה והשקפה כדי להכעיס, עובר עבירה בפומבי כדי להרגיז אחרים: פלוני הוא מומר להכעיס: הוא עבר למפלגה אחרת לא מפני ששינה את דעתו, אלא שלא נבחר למרכז החדש; מוּמָר לתֵיאָבוֹן – הממיר כל דעה והשקפה לתועלתו הפרטית, עובר עבירה לטובתו ולהנאתו: מדובר במומר לתיאבון כי עבר למפלגה שניצחה בבחירות כדי לקבל משׂרה בכירה; מודה ועוזב ירוחם – המִתוודה על שגיאותיו והמתחרט עליהן, ראוי לסליחה ולמחילה או להקלה בעונשו: לאחר שחזר בו בפומבי מהאשמותיו נגדה, היא ביטלה את תביעת הדיבה, שכן מודה ועוזב ירוחם; כְּסוּמָא בָּאֲרוּבָּה – מי שתעה בדרכו או אינו יודע להבחין בין טוב לרע, כמו עיוור: בעניין זה לא הלכו המערְעָרים כסומא בארובה אלא נועצו בעורך דין וברואה חשבון; הוא נמשך אחריו כְּסוּמָא – הוא נגרר אחריו בעיניים עצומות, כלומר מחקה אותו או מחזר אחריו בלי שום ביקורת ובחינה של מעשׂיו: הוא נמשך אחריה כסומא ולא יכול לעמוד בפני יופייה; שלוחו של המלך כמלך – כל מה שהשליח עושׂה בשם המלך כאילו עשׂה זאת המלך עצמו; חלום חלמת – טעות בידך, אתה שוגה בחלומותיך, ואין כל יסוד לדבריך; טול קורה מבין עיניך [= שגיאתך גדולה] – תשובת קנטוּר של אדם לחברו המוכיחו על פגם קטן שהאדם מצא בו בעוד חברו אינו רואה את פגמיו הגדולים: מפלגה א שהוקיעה קשות את מפלגה ב והוקיעה את מומיה, מן הראוי לומר למפלגה א: 'טלי קורה' כי פגמייך מרובים פי כמה; בנה מגדלים באוויר – שגה בדמיונות, ערך תוכניות שאין להן יסוד ממשי: באותה עת בניתי מגדלים באוויר ושגיתי בחלומות הדמיון ולכן נכשלתי; ישן כאן ורואה חלום באספמיא, רָאָה חֲלוֹם בְּאַספַּמיָא [שמה התלמודי של ספרד שלפי השקפת חכמי הזמן הייתה בקצה העולם] – שאף שאיפה לא מציאותית, חלם בהקיץ, שגה בדמיונות, חלם על דברים שאינם בני מימוש, חלם על דברים שאינם קיימים: תוכניתו אינה בגדר חלום באספמיא, וסיכוייה רבים לצאת אל הפועל; נכשל בדיבורו, פיו הכשילו, כשל בלשונו, נִכשל בִּלשונו – טעה ואמר דברים שלא היה צריך לאומרָם, התבלבל או שגה בדיבורו, השמיע דבר שלא התכוון להשמיע או שלא היה אמור להשמיע, הייתה לו פליטת פה: נִכשַל בלשונו ומייד התנצל; שׂרת החינוך כשלה בלשונה ועוררה את זעמם של חברי הסיעות הדתיות; סָבַב אותו בְּכַחַש – רימה אותו, הטעה אותו: נודע לי באקראי שנציגי ההנהלה במפעל הברום התלו בי וסבבוני בכחש ורוב הבטחותיהם לא ימומשו; זריית חול בעיניים, זרה חול בעיניו – הִטעה אותו במתכוון, מָנַע ממנו לראות את המצב כמות שהוא, ניסה להעלים ממנו את העובדות או להטעותו בעובדות לא נכונות ובתירוצים קלושים וכד': לדעתי, דוח זה אינו מהימן והוא מנסה לזרות חול בעיני הציבור; וכן – אִיחֵז אֶת עֵינָיו (של מישהו), גָּנַב אֶת דַּעתּוֹ (של מישהו), הוֹלִיך שׁוֹלָל, הוֹנָה, הֶעֱרִים עַל, הִטעָה, הִתחַכֵּם, זרק אבק בעיני

הבריות, זרק חול בעיני הבריות, זרה חול בעיניו, רִימָה, תִעתֵעַ; חכמים, היזהרו בדבריכם – קריאת אזהרה לחכמים שייזהרו מפני טעות העלולה להכשיל רבים בשל הֵיעדר מתינות ושיקול דעת; הטיל אבק בעיני הבריות – סנוור או הטעה את הבריות; חָטָא והחטיא את הרבים, חוטא ומחטיא את הרבים – כינוי גנאי לטועה המטעה אחרים, לרשע מרושע המשפיעה לרעה על אחרים, למפתה את האחרים לנהוג כמוהו או הוא גורם במעשׂיו ובהתנהגותו שאחרים ילכו בדרכו הרעה: האדמו״ר אמר בעניין המרשתת כי המחזיק בה הוא חוטא ומחטיא את הרבים; מִקסַם שָׁווא – אשליה או דמיון מפתה שאין בהם מַמָּש; שַׁבֶּשְׁתָּא כֵּיוָן דְעָל – עָל – שיבוש כיוון שנכנס, נכנס; הולֵךְ שולל, הולכת שולָל, הוליך שולל – התעה, השלה, עורר תקוות שווא: בעסקה הוליכו אותנו שולל; הֶיסֵק שָׁווא – העלאת מסקנה מוטעית, תוצאה לא נכונה: כאשר ההנחות רעועות, מעלים היסקי שווא; הסתרסו המילים במשפט – סֵדֶר המילים במשפט השתבש, הסתלף: המשפט נסתרס בשל טעויות בהקלדה; לַמֵד לשונך לומר: ׳איני יודע׳ – אל תתבייש להודות באי־ידיעה, שעדיפה מהעמדת פנים; טַחוּת עיניים, טחו עיניו מראות – לא הבחין בדבר, לא העריך את הדבר הערכה נכונה, לא ראה אותו בצורה אמיתית ומציאותית: מתוך שיכְּרון הניצחון טחו עיניו מראות שעוד דרך ארוכה לפניו; כמַקל של סוּמָא – משל למי שמגשש כעיוור: אתה טועה כי אתה מגשש באפלה כמקל של סומא, ואינך רואה את המציאות בכל מערומיה; נִתעַלמה הלָכה מִמֶנוּ – לא ידע מה הדין בעניין מסוים: הלכה נתעלמה ממך, צא ושאל בבית המדרש; בלא כוונה תחילה, בשוגג, בלי משׂים, בהֶיסַח הדעת – מתוך חוסר ריכוז או חוסר תשׂוּמַת לב, כלאחר יד, בפיזור הדעת: בטוחני כי הטעות נפלה בהיסח הדעת ולא בכוונה תחילה; אגב אורחא, כמאליו, מִבְּלִי מֵשׂים – בלי כוונה, בשוגג, שלא במתכוון: בדחוסת האוטובוס דרכתי מבלי משׂים על רגלו של נוסע אחר; ניער מן השרוול – יצא בקלות ללא הכנה מרובה, כלאחר יד, עשׂה בקלות רבה, ללא הכנות או מאמץ: רוצים להצליח, אי־אפשר לנער את ההצלחה מהשרוול, אלא צריך לתכנן הכול לפרטי פרטיו ודקדוקיו; ההפך הוא הנכון – דווקא דבר זה מוכיח את ההפך; סימוי עיניים יש כאן – הטעיה, הונאה, עיוורון: הממשלה הזאת לקתה בסימוי עיניים ואינה רואה את מצוקת אזרחיה; כֶּשֶׁל לוגי – שגיאה שמקורה בעת טיעון לוגי, שאינה תלויה בנכונות ההנחות שעליהן הוא מבוסס; תיקון יֶתר – ׳תיקון׳ צורה דקדוקית תקינה לצורה שגויה בהשפעת שגיאה נפוצה אחרת שמרבים לתקנה כדין, כגון היודעים שאין אומרים ׳חֶבְרוֹת׳ אלא ׳חֲבָרוֹת׳ אך אומרים גם ׳חֲבָרוֹת ביטוח׳, כיוון שאין הם שָׂמים לב שצורת הנסמך היא ׳חֶבְרוֹת׳; חטאות נעוריו, חטאות נעורים – שגיאות ששגה האדם וכישלונות שכשל בימי צעירותו מחוסר ידיעה וממיעוט ניסיון חיים, ושנוטים להתייחס אליהן בסלחנות: חטאות נעוריי ופשעיי אל תזכור; אין אדם בארץ אשר יעשׂה טוב ולא ישגה; איפה יימצא ילוּד אישה הנקי משגיאות? הוא מלא תירוצים דחוקים או תירוצי סרק כי אינו מסוגל להודות בשגיאותיו; אינו עושׂה את מלאכתו רמייה, אלא הוא בולש אחר כל שגיאה ומתקנה כדי להוציא מתחת ידו דבר מתוקן; שגיאתו כִּבדַת תוצאות בעטייה של סברת כְּרֵס שאין לה רגליים; מעשׂה הכֶּשֶׁל שלו היה משגה כְּבַד תוצאות; רק חבלן אינו טועה פעמיים; הכול צפוי והטעות נתונה; הטעות מידה אנושית, הסליחה מידה אלוהית; אין אדם נקי משגיאות; אדם לשגיאות יולד; אדם שאינו טועה אינו מתקדם; כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשׂה טוב ולא יחטא; לִטעות – דבר אנושי הוא; הלומד תורה ואינו מלמדה, דומה לַהדס במדבר – מי נהנה מריח הפרח? כפי שימעטו דברי האדם, כן ימעטו טעויותיו; טעות מורגלת קשה להסירה; מצד אחד, החושב מעט, יטעה הרבה, ומצד אחר החכם אם תגדל חוכמתו, תרבינה שגיאותיו; ההפקרות [= חוסר שליטה, חוסר משמַעת, פּריקת עול מוּסר, אנרכייה וכיו״ב] והבּוּרוּת – תחילתן וסופן שגגה, והתוצאה היא בכייה לדורות; בתחום זה שׂפתיו נכוו בגחלי המילים; הטעות השתרשה והייתה לטבע שני, ולכן לא היה אפשר לעוקרה מן השרש; רדף מטרה לא נכונה; כדי לחזור על טעות שוב ושוב נחוץ מחשב; תלו בו דברים שאפילו לא עלו על דעתו; אפילו הטועה שבטועים אינו טועה טעות שכזאת; נתעלמה ממנו דרך המלך; מדובר בשני תלמידי חכמים שמדגילים (מכחישים) זה את זה לפי שאין בעירם אדם גדול ללמוד ממנו; תעה בדרכו כשֶׂה אובד; שגיאתו שגיאת כִּבדַת תוצאות בעטייה של סברת כְּרֵס שאין לה רגליים; הטעיה במתכוון, היסק שווא, והערכת מוטעית הביאוהו לידי תפיסה מעוּוֶתת; מהסתרסות המילים למדתי שהטעות היא הכוח הפורה והיוצר של השׂפה; להלכה נראים דבריך, אולם למעשׂה יסודם בטעות; כל השגיאות הוא רואה, חוץ משגיאותיו; כולנו כצאן תעינו, איש לדרכו פנינו; הוא טעה את טעות חייו בשיקול הדעת; הוא חשב בדעתו החסרה והפגומה ללכת במַחשבֵי סבָרות ההבל שלא הועילו; טעויות מי יבין, ומשגיאותיי נקוני; כשהרופא טועה טעות אחת, קוברים אותה והכול בוכים, כשהמגיה טועה טעות אחת, משכפלים אותה לאלפים, ופעמים אפילו מעלים בת צחוק; אל תדון את המגיה עד שתגיה במקומו; > בלבול! שקר!

שִׁגרה! הֶרגל!

רוּטִינָה > שִׁגרה – סֵדֶר פעילות ודרך חיים רגילה או מכנית שבהם אדם או ארגון עושׂים דברים באופן קבוע בזמן, במקום, במצב ובסדר מסוימים, כגון פעילויות הנעשׂות כחלק רגיל של עבודה או תהליך. בשגרה יש פעילות קבועה, חוזרת ונשנית של האדם או הארגון, שכבר הפך להרגל (כגון לימודים, אימונים, תרגולים, הצטיידות, חופשות); [היפוכו: מצב חירום, שעת חירום]; חזרה לשִׁגרה – חזרה לסֵדֶר רגיל של חיי היום־יום והשבת תחושת הרגיעה והביטחון האישי והסביבתי: לאחר משבר, כגון פיגוע חבלני, מלחמה, מגפה ארוכה, כמו קורונה, וגם לאחר משברי חיים כגון מות קרוב, מחלה קשה – החזרה לשגרה היא תהליך חשוב לשחרור עקה שהצטברה; שִׁגרָה מִבצָעִית – פעולות קבועות שהחייל או היחידה חייבים לנקוט כשיש חשש לתקיפת האויב ביבשה, באוויר ובים. מפעולותיהם: אבטחה היקפית, סיור, הקמת מחסות, קִרבה מיידית לנשק ולציוד צבאי אחר, עֵרנות, פריסה, הסוואת כלים ומִתקנים, הצבת עמדות תצפות ואמצָעֵי התרעה ונקיטת צעדים מפני התקפה בחומר לחימה כימי; חיסוני שִׁגרה – חיסונים הניתנים לתינוקות ולילדים בתחנות לבריאות המשפחה ובבית הספר, כחלק מתוכנית שִׁגרת החיסונים, כגון חיסון מפני מחלת קָרֶמֶת (דיפתריה), צַפֶּדֶת (טֶטָנוּס), שעלת, שיתוק ילדים (פּוֹליוֹ); דֶרֶך שִׁגרה – באופן שגרתי, באופן סדיר וקבוע, כחלק מדפוס קבוע: כיום משתמשים בתרופה זו דרך שגרה ביחידות לטיפול נמרץ; שָׁגוּר – 1. רגיל, רהוט, שוטף ומהיר: במבטא השגור אצל רוב דוברי העברית בימינו אין מבדילים בין אָלֶ״ף לעַיִ״ן; 2. רהוט, שוטף, שרגילים בשימוש בו: פסוקים שלמד בינקותו שגורים בפיו גם בימי זקנותו; שגור בפיו – רגיל בדיבורו, משמש רגיל בדיבורו, הוא רגיל לאומרו הרבה, הוא דוֹבֵר אותו באופן רהוט, הוא רגיל בדיבור בו: האנגלית שגורה בפיו מגיל צעיר שכן התחנך באנגלייה; הִשׁגִיר – 1. הפך לשִׁגרה: השגיר את עצמו לשׂחות כל בוקר; 2. לימד את המקצוע עד שיהיה שגור: המורה השגירה את השׂפה הזרה בפי התלמידים; הַשׁגָרָה – הרגלה, עשׂיית דבר באופן שיהיה שגור: השגרת ביטויים בפי העם אין לזלזל בערכה; נשתגר – הפך להיות רווח ורגיל: מונחי אקדמיה רבים נשתגרו בפי הבריות; נורמלי > תַּקִין; נורמליזציה > נִרמוּל, נִרמֵל – הביא לידי מצב רגיל ותקין, קבע נורמות מקובלות ותקינות בהתנהגות: ישׂראל מעוניינת בנרמול יחסיה עם מדינות ערב, בתחום הדיפלומטיה, קשרי הסחר, התרבות והתיירות ובתחומים אחרים; ממוצע – בינוני, רגיל, לא מיוחד, שנמצא בערך באמצע: הוא תלמיד ממוצע לגמרי; מצוי – רגיל, ממוצע, שיש הרבה כמוהו, שכיח, לא מיוחד: קנאה בין אחים קיימת בכל משפחה מצויה; נוֹרמָטִיבִי > תקני, שִׁגרתי, רגיל – 1. תקני, שמבוסס על התקן: מילון זה אינו מגביל עצמו ללשון התקנית, ויש בו גם ערכים ממשלבים אחרים, כגון עגה, סִפרות; 2. רגיל, שאינו חריג, שתואם ערכים ודפוסי התנהגות מקובלים: קשה להבין איך במשפחה רגילה לחלוטין גדל נער שהפך לרוצח; התמסדות, הִתמַסֵד – נהיה ממוסד או ׳מרובע׳, התאים את עצמו לאורח החיים הרגיל והמקובל: המהפכנים הצעירים התבגרו, התברגנו ולבסוף גם התמסדו; ענייני דְעָלְמָא > ענייני חוּלִין – ענייני יום יום המתרחשים בעולם; ממוצע מְשוקלָל – ממוצע שחישבו אותו אגב התחשבות במשקל היחסי של כל גורם בחישוב: כדי לחשב ציון משוקלל של כל תלמיד, נדרשים ציוניו ומִספר שעות הלימוד שלו בכל מקצוע; כְּסִדרוֹ – באופן סדיר, באופן תקין, רגיל: התקלה ברמזור תוקנה, והתנועה זורמת כסדרה; כָּרָגִיל – כפעם בפעם, כפי שקורה בדרך כלל, כמו תמיד, כנהוג, כמו בדרך כלל; כְּפַעַם בְּפַעַם – 1. כמו קודם, כמו בכל פעם, כמו בפעמים קודמות, כמו תמיד, כרגיל, כדרכו: וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם בְּפַעַם אֶל מוֹשַׁב הַקִּיר; 2. מדי פעם: הרעב במחנות – כולנו נזכרות בו כפעם בפעם בזיכרונותינו, בָּנָלִיוּת, בָּנָלִי > שכיח ורגיל ביותר, נדוש, שִׁגרתי, חסר מקוריות: זהו סיפור בנלי שאינו מחדש דבר; כדרכו – לפי מנהגו, כמנהגו תמיד; יום קְטַנּוֹת – יום רגיל שלא נתחדשו בו מעשׂים גדולים: מי בז ליום קטנות? עלינו להלל ולקלס שזכינו לימי קטנות שנים הרבה; נָהוּג – מקובל, רגיל, קבוע כמנהג: אצלנו נהוג להגיע לעבודה בשעה 9 בבוקר; מן המניין – 1. רגיל, שגרתי, מן הסוג הרגיל, שאינו יוצא דופן: מדובר בפרישה מן המניין של אדם שיצא לגמלאות; 2. [בבעל תפקיד מסוים, בחבר בארגון מסוים וכדו׳] ששייך לסגל או לצוות הקבוע, שנמנה עם החברים הנהנים ממלוא הזכויות והחובות: העותר הוא חבר מן המניין באגודה השיתופית; בתום החופשה ללא תשלום הוא שב לעבודתו כעובד מן המניין; 3. [בצירופים כגון ׳פרופסור מן המניין׳, ׳תלמיד מן המניין׳] – מי שנמנה עם הסגל הקבוע או עם אוכלוסיית התלמידים הקבועה של מוסד אקדמי ונהנה מזכויות מלאות בתוקף מעמדו: הוא התקבל למכון להכשרת עובדים סוציאליים כתלמיד מן המניין לאחר שמילא את כל הדרישות המוטלות עליו; של שאר ימות השנה – רגיל, מצוי, שאין כל דבר יוצא מן הכלל: פלוני הוא חייל צנוע ופשוט, חייל של שאר ימות השנה; בימים כתיקונם,

בזמנים כתקנם – בימים רגילים, בזמנים שבהם הכול מתנהל כסדרו לפי הציפיות: בימים כתיקונם אדם העובד במקצועו יכול להתפרנס בכבוד; מצא לו מהלכים – נעשׂה רוֶוח ומצוי: כתיבת אותיות סופיות בנוטריקונים מצאה לה מהלכים בצה״ל; תָדיר ושֶאֵינו תָדיר, תָדיר קודֵם – בבְרֵירה בין שני דברים השכיח קודם לנדיר, הקבוע קודם לזמני; יָד ארוּכה – כינוי למי שרגיל לגנוב: שמור על רכושך מפניו, שכן ידו ארוכה; אדם מן השורה, אחד מן השוק, אדם מן השוק – אדם רגיל, הדיוט, שאינו בעל תואר או בעל דרגה מיוחדת, אַחד העם, אדם פשוט מהציבור הרחב: במקום יוּקרתי כזה לא יקבלו לעבודה אדם מן השוק; והדבָרים עַתיקים – כך היה מאז ומעולם, ואין צורך להאריך בהם: בתולדות הכנסת כבר היו כמה ניסיונות להעביר את החוק הזה, אך כולם נכשלו, והדברים עתיקים; אחד 'מאחורי הצאן' – מפשוטי העם שנבחר להנהגה: דוד נבחר מאחורי הצאן למלוך על ישׂראל; חזון נפרץ – תופעה שכיחה, דבר תדיר: לצערנו, גנֵבות רכבים הולכות ונעשׂות חזון נפרץ והן בגדר 'מכת מדינה'; כְּאַחַד האָדָם – ככל האנשים, רגיל ביותר; האדם הסביר – יצור משפטי מופשט המשמש אמת מידה שלפיו בוחנים אם התנהגותו של אדם תואמת להתנהגות אדם ממוצע במצב נתון; צַעַד רָגיל – צעד אורכו 40 ס"מ; תופעת טבע – התרחשות בטבע ללא התערבות האדם, מתוקף חוקי הטבע בלבד, כגון תופעה מטאורולוגית, גאולוגיות וביולוגיות, אסון טבע; נחלת הכלל – רעיון, דעה או אמונה המקובלים על ציבור רחב או משאב שהבעלות עליו היא משותפת או מתחלקת בין קהילות אחדות; אפרוריות יום־יומית – חד גוֹניות של יום־יום, שיעמום, שִגרתיות, רגילוּת: מאז פרש מעבודתו הוא חש כי נקלע לחיי שגרה, לשיעמום ולאפרוריות יום־יומית; גלוי וידוע – הדבר ידוע ומפורסם, ידוע לכול, מן המפורסמות: גלוי וידוע לכול שמאהבתו לה עשׂה את מעשׂיו; מן המקובלות הוא, מן המוסכמות הוא, מן המפורסמות הוא – דבר שידוע ומקובל, שהכול מסכימים עליו: מן המוסכמות הוא במדינות המפותחות שאין להילחם בשׂדה הקרב בחומר לחימה כימי; מן הידוע הוא כי/ש, בידוע, בידוע ש־ – ידוע ש־, ידוע לכול ש־, ברור וגלוי ש־: כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו; לדברי הכול – לפי דעתם של כולם, הכול מסכימים ש־, אין כל חילוקי דעות בדבר: לדברי הכול התבטאות זו הייתה מיותרת; הדעה הרוֹוַחַת, דעה רווחת – דעה מקובלת על דעת רבים, דבר מוסכם מה שחושב רוב הציבור, מה שמקובל לחשוב: בניגוד לדעה הרווחת יש הבדלי מחירים בין רשתות השיווק; הלכה רוֹוחת בישׂראל – דין מקובל בחיים, הלכה שנתפשטה ונוהגים על פיה; מנהגו של עולם, בנוהג שבעולם – כך דרכו של עולם, כך מקובל בחיים: בנוהג שבעולם, אדם ממציא המצאה לאחר שישב ימים ושנים בחדרו ועשׂה ניסיונות לרוב; שׂיחת חולין – שׂיחה קלה ובלתי מחייבת בין אדם לחברו בענייני היום, שׂיחה סתמית במפגשי חברה על נושׂאים שוליים, שׂיחה שאין תוכנה דברי תורה: פעמים נהגנו להיוועד לשׂיחת חולין על כוס קפה; אורחו ורִבעו – התנהגותו, תנאי חייו, מִנהָגיו וסֵדֶר יומו [אוֹרַח = התנהגות]: מנדלי תיאר את אורחם ורבעם של יהודי העיירה ברוסיה; חזר למסלול – שב להתנהל לפי השגרה והנוהג: אחרי חופשה ארוכה התקשיתי לחזור למסלול העבודה הרגיל; פקודות שִגרה – הוראות מטעם מפקד היחידה בענייני השגרה בה, כגון תורנויות, מִסדרים, הודעות, כס המפקד; הֲליכות החַיִים – מנהגי החיים והחברה; הלך בַּתֶּלֶם – התנהג כדרך כל הבריות, נהג בדיוק כמו שציוו עליו; סַדן הארץ אחד הוא – מנהגי בני אדם דומים הם בכל מקום, אין כל חדש תחת השמש: גם בשבטי אפריקה ראינו שחייהם מבוססים על חיי משפחה כמו במערב כי סדן הארץ אחד הוא; מִנהַג המָקום – מנהג שאינו כללי, ויפה למקום מסוים בלבד: פלוני התפלל שחרית כמנהג המקום; עולם כמנהגו נוהג – הכול כרגיל, שום דבר לא נשתנה, מה שהיה הוא שיהיה, הכול נוהגים כאילו לא קרה דבר: עם הזמן שככה הסערה הציבורית, והעולם חזר לנהוג כמנהגו; אין משנים ממנהג המדינה – יש לנהוג לפי הנוהג המקובל במדינה, מנהג הבריות כוחו עדיף מהחוק היבש; בנוהג שבעולם, מנהגו של עולם – כך דרכו של עולם, כך מקובל בחיים; אָנוֹמַליָה > חריגה – סטייה מן התקין או מן המקובל, חריגה מן הכלל, מוזרות, עיוות הסֵדר או הצורה הטבעית: במאמר זה מוצעים פתרונות לתיקון החריג של כלכלת ישׂראל כדי להשתחרר מן התלות בסיוע של ארצות הברית; חרג מן המסגרת – חָרַג, יצא מן השורה, יצא דופן, התנהג בניגוד למקובל ולמוסכם: יש גירעון בתקציב הממשלה משום שהיא חרגה מן המסגרת; הָלַך בדרך – התנהג כמו; הליך, הליכה – מנהג, דרך התנהגות: תלבושתם והליכותיהם מצאו חן בעיניי; הליכות עולם – מנהג העולם, אורח חיי החברה, ענייניה ועסקיה; וֶסֶת – נוהג, הֶרגל, אורח חיים, דרך חיים: גם בימינו לא נשתנה וסתו של העולם, הוא מוסיף להיות הפכפך, משוגע, מושחת ועורף ראשים בדם קר; אורח חיים, אורחות חיים – דרכי חייו ומנהגי האדם: פעילות גופנית, תזונה נבונה, הימנעות מעישון, הפחתת מתחים, ראייה חיובית והתנהגות נאותה עם חברים הן מאורחות החיים הראויים כדי לחיות חיים טובים; דֶרֶך העוֹלָם – מנהג הבריות: דרך העולם היא להתגייס בגיל 18 לצה"ל; הליכות החיים – מנהגי החיים והחברה: העולה החדשה התקשתה להסתגל להליכות החיים של הישׂראלים; הליכות עולם – מנהג העולם, אורח חיי החברה, ענייניה ועסקיה: רבות מהליכות העולם למדתי מחותני שהיה בקי ברזיהן; כֵּיוָן דְדָש – דָש, כֵּיוָן דְדָש דָש – משהורגל בדבר, נעשׂה לו כטבע שני: תחילה התקשה להעפיל על הרי האלפים, אך לאחר חודשים טיפס עליהם בנקל, כיוון דדש דש; הוויות העולם – אורחות החיים, מנהגי בני אדם ונימוסיהם; הִשתוֹממות, הִשתוֹמֵם – התפלא, השתאה, תָמַה, היה אחוז תימהון, פליאה או השתוממות: לא נותר לי אלא להשתומם על הטענה ועל העיתוי שבו הועלתה; באורַח פֶּלֶא – בדרך נס, באופן לא רגיל: באורח פלא לא היו נפגעים בתאונה זו; היה לפלא בעיניו – נראה כדבר לא רגיל ולא מובן, הוא התפלא על זה, לא הבין זאת: היה לפלא בעיניי היאך השלמתם עד כה עם האפליה הזאת; לימד את לשונו לומר, לימד לשונו לומר – הרגיל את עצמו לומר: לַמד לשונך לומר: 'איני יודע'; לַמֵד לשונך לומר: 'אֵיני יודע' – אל תתבייש להודות באי־ידיעה, שעדיפה היא מהעמדת פנים; פְּנַאי – זמן פנוי, זמן חופשי מעבודה או מהתחייבות אחרת: בשעות הפנאי אני עסוק בתחביביי; אני מבין שאתה עסוק, כשתתפנה טלפן נא אליי; תַרבוּת הפְּנַאי – פעילויות של תרבות בילוי וספורט הנעשׂות בשעות הפנאי לשם התרגעות גופנית ותרבותית משִגרת העבודה; קונבנציונלי, קונוונציונלי > מוסכָּמִי – שִגרתי, מוסכם, רוֶוח, מקובל על דעת רבים: אין כל המדינות חתומות על הסכם שיילחמו במלחמה רק בנשק מוסכמי; הוֹרָאַת קֶבַע – הוראות שִגרתיות המסמיכות לבצע פעולות מסוימות (של תשלומים בבנק וכד'); פקודת יום – דבר המפקד שברצונו להדגיש לפני חייליו או לפני הציבור האזרחי מאורעות בעלי חשיבות לאומית או מאורעות לא־שגרתיים של העוצבה או של היחידה; פשוּטֵי העָם – ההמון הרגיל, 'עמך': העיקרון של שוויון הכול בפני החוק דורש התייחסות שווה לנכבדים ולפשוטי עם; הכנסה קבועה – הכנסה שנתית רגילה, ממוצעת, שאדם צופה כי תהיה לו כמה שנים [היא מורכבת הן מהכנסה עתידית והן מהכנסה שוטפת, המתקבלת בפועל]; דיברה תורה כלשון בְּנֵי אָדָם – התורה נועדה לכל בני האדם ולכן היא כתובה בלשון רגילה של בני אדם, אין לדרוש דרשות ולדייק דיוקים דחוקים; שיבש לו סדר יומו – קלקל או שינה את הסֵדר הרגיל: הדירקטוריון שינה את סדר יומה של האסֵפה הכללית של החברה; אַחַד האָדָם – ככל אנשים, רגיל ביותר, אחד העם; הנהיג את עצמו ברבנות – הרגיל את עצמו לנהוג בשׂררה; מידה בֵּינונית – תכונה של בני אדם רגילים: האומר שלי שלי ושלך שלך זו מידה בינונית; הֶרגל. הרגלה, הֶרגֵל – 1. תהליך שבו רוכשים (בני אדם או בעלי חיים) התנהגות שהופכת קבועה וקלה יותר ויותר לביצוע באמצעות חזרה או התניה. דפוס התנהגות או הפעולה נלמדים היטב עד שהם מובנים מאליהם כי חזרו עליהם תכופות; משהו שנעשׂה לרוב אוטומטית ובלי מחשבה; דבר שרגילים לעשׂותו, וקשה להפסיק את עשׂייתו: אין לי שום בעיה לקום בשש בבוקר, זה כבר הרגל אצלי; 2. מנהג קבוע (לרוב שלילי) שקשה לוותר עליו; הֶרגֵל לָשון – שִגרת לשון, הרגל בדיבור, הרגל בשׂפה, דרך קבועה של הבעה: לבני אדם קשה להיגמל מהרגלי לשון שרכשו בילדותם, אף אם הם משובשים; הֶרגל נעשׂה טבע שני – משהתרגל אדם לפעולה או להתנהגות, עם הזמן ייעשׂו כתכונה מלידה; קניית הֶרגֵלים – תהליך של למידה ואימוץ של דפוסי התנהגות מקובלים והרגלים קבועים, החל בהרגלי ניקיון וכלה בהרגלי חשיבה ולמידה: קניית הרגלי חשיבה נכונים על ידי הלומדים היא מן המטרות העיקריות של תהליך ההוראה; מורגל, הורגל, הרגלה, הִרגיל – 1. הִקנה הרגל, גרם לאדם או לבעל חיים לרכוש הרגל מסוים: הרגלנו את הכלב שלנו לעשׂות את צרכיו בחוץ; 2. גרם למישהו להתרגל למשהו, להיות רגיל למשהו: השירות בצבא הרגילו לתנאים קשים; 3. היה רגיל, נהג ל־: אדם אל ירגיל עצמו לחלוק על הרוב; הקניית הרגלים – תהליך שבו, מלמדים בני אדם התנהגות שהופכת קבועה וקלה יותר ויותר לביצוע באמצעות חזרה קבועה עד שהופכת אצלם אוטומטית או רגילה: האם אפשר להיפטר מהרגלים לא רצויים; הִקנָה – הנחיל למישהו ידיעות, הרגלים, השׂכלה, ערכים וכד', העביר אותם אליו כך שהיו חלק מאישיותו: בית הספר מקנה לתלמידיו ידע והרגלי למידה; הקניית השׂכלה – העברת ידיעות, זכויות או הֶרגלים לפרט: בחלק ממדינות הדרום נאכפו חוקים שאסרו על הקניית השׂכלה לעבדים; כתיקונו – כתִקנו, כהרגלו: בשל המצב הוא לא נהג הפעם כתיקונו; הָלַך בַּתֶּלֶם – התנהג כדרך כל הברִיות, נהג בְּדִיוּק כמו שציוו עליו; תלמני, קונפורמיזם > קונפורמיות > הליכה בתלם, תַלמָנוּת – הסתגלות, שינוי בהתנהגות או באמונות של יחידים לפי הנורמות או הכללים הנהוגים בחברה או בקבוצה [לתלמנות רמות אלה: היענות, צייתנות, הסכמה, התרצות, הזדהות והסכמה]: התלמנות שמגלים חברי הקהילה מאפשר לעריץ הזה לשלוט בהם ביד רמה, ואין פוצה פה ומצפצף; נון־קונפורמיזם > אי־תַלמָנוּת, אי־הליכה בתלם – אי־סתגלנות לדעות הרשמיות ולהשקפות המקובלות, מרידה במוסכמות, שׂחייה נגד הזרם: ראש וראשון לכל שינוי שאתה רוצה לשנות בצה"ל מצריך שיהיה לך תכונה

שלטנית של אי־הליכה בתלם; אוטומט – כינוי לאדם הפועל בלי מחשבה, כמו מכונה: קשה לדרוש מחייל להיות אוטומט ולפעול בלי שום שיקול דעת; מפורסמות – דעות מוסכמות המבוססות על הדעה המקובלת בענייני צדק ועוול, יפה ומגונה וכדומה; מוסכמות – כללי התנהגות מקובלים על פי חוק לא כתוב, נוהג, הנחיית התנהגות; חוק האינרצייה > חוק ההתמדה – החוק שלפיו כל גוף שואף להישאר ולהתמיד במצב שבו הוא נתון (במנוחה או בתנועה) אלא אם כן פועל עליו כוח חיצוני; כּוח ההַתמָדה, כוח ההֶתמֵד – יכולת להתמיד במשהו, לפעול בדרך מסוימת או לעסוק בעיסוק מסוים לאורך זמן, כוח ההרגל, השגרה: בזכות כוח התמדתו לדבוק במטרה והודות לחריצותו, לחוכמתו ולשקדנותו עלה בידו להגיע להישׂגים של ממש; היהפוך כושי עורו – הישנה פלוני את טבעו, את דרכו או את מידותיו? אדם אינו יכול לשנות את אופיו, אין סיכוי שפלוני 'יהפוך את עורו' וישנה שינוי של ממש את התנהגותו: קשה להאמין שאפשר יהיה להתגבר על גילויי האנטישמיות החדשים בעזרת חוקים – היהפוך כושי עורו ונמר חֲבַרבּוּרֹתָיו? כֵּיוָן שדָש – דָש – אדם שהתרגל למעשׂה מסוים, המעשׂה הופֵך לו לטבע שני, והוא ממשיך לעשׂותו בקביעות, כיוון שהורגל בדבר – הורגל: פעם אחת עבר טיטוס על פתחו של נפח, שמע היתוש קול קורנס [= פטיש] ונשתתק עד שלושים יום, מכאן ואילך, כיוון שדש – דש; חוק לא־כתוב, חוק בלתי כתוב – כלל לא־רשמי המקובל על ציבור מסוים; לֶחֶם חוקו – מנהגו יום־יום, דבר חיוני וקבוע שאין לוותר עליו, הרגל, עניין שבשגרה: אלימות מילולית נעשׂתה לחם חוק במקומותינו, ואיש אינו תמה עליה עוד; חוק פרקינסון – קביעה סטירית שלפיה ככל שמנגנון מאבד את תפקידיו ואת חיוניותו, כן גדל מספר עובדיו ומשתכללים תנאיו החיצוניים, לשון אחר: מספר העובדים גדל בשיעור קבוע ללא קשר לכמות העבודה המופקת; טֶבַע שֵנִי – תכונה או דרך התנהגות שאינן מוּלָדות, אלא משתרשות במישהו מתוך הרגל רב־שנים או בשל תנאי הסביב: הצפייה בטלוויזיה הפכה אצלו לטבע שני; היכה שורש – נעשׂה נפוץ ומקובל, התבסס, השתרש, קנה לו אחיזה: דעה זו היכתה שורש בציבור אף כי לאמיתו של דבר אין לה שום בסיס; דבַר יום ביומו – לפי המעשׂה הרגיל כל יום: התנדבותו זו היא דבַר יום ביומו; ברית כרותה ל־ – חוק קבוע בטבע האדם, חוק עולם הוא, מנהג העולם הוא: ברית כרותה היא ללומד שלימוד אגדה לא במהרה משתכח; חָזַר לְקִלקוּלוֹ, חָזַר לסורו – שָב למעשׂיו הרעים, חזר להיות שלילי כפי שהיה בתחילתו: יש יסוד סביר לחשש כי הנאשם יחזור לסורו וימשיך לסכן את שלום הציבור; טַבּוּלה רָסָה, טַבּוּלָה רָזָה > לוּחַ חָלָק – 1. לוח נקי שטרם נכתב עליו דבר; 2. כינוי למי שעודנו נקי מהשפעות חיצוניות, ומוחו פתוח לקלוט רשמים ודעות, כינוי למי שאין לו כל מושׂג בתחום מסוים: אין לי שום מושׂג באסטרופיזיקה, ברם אני ממש לוח חלק בתחום הזה; דפוס חשיבה (mindset) – שם כולל לקבוצת הנחות, שיטות או סממנים שנטמעו עמוק אצל אדם או קבוצה, והתבססו עד שאותם בני אדם מנועים מלהמשיך ולאמץ או לקבל גישות התנהגות אחרות, בחירות או כלים שונים זה מזה: יש שקשה לנטרל את השפעות דפוסי החשיבה בתהליכי קבלת החלטות, כגון הממשיכים לפעול לפי התפיסה שהביאה למחדל גם אחריו; מִצוַות אֲנָשִים מלוּמָדה – דָבָר שאדם עושׂה אוטומטית, מתוך חיקוי או מתוך הרגל, בלא התעוררות פנימית או בינה בדבר, דֶרך הֶרגל ושִׂגרה, ולא מהכרה: ניכר במעשׂיו שכולם מצוַות אנשים מלומדה, וקשה להניח שיעמוד באתגרים מלאי השינויים; כָּסַס את שְׂפתו התחתונה, כָּסַס ציפורניו, כָּסַס ציפורניים – נשך את שְׂפתו, כִּרסם בשיניו את ציפורניו מחמת מתח או עצבנות או מתוך הֶרגל רע; ימים הולכים וימים באים וכל יום דומה לחברו; גדול כוח ההרגל שאין אנו מאבדים ללא צער אפילו את הגרועים שבהרגלינו; ההרגל יעוור עיני חכמים; לא קל לסטות מהרגלי המחשבה המאובנים ולפרוץ את כַּבלֵי ההֶרגל הישנים; אין לו הרגלי עבודה כי לא טעם מעולם טעמה של עבודה; ההרגל הופך לטבע שני המשמיד את הראשון; ההרגל מתחיל כחוט משי, והופך במהרה לכֶבֶל פלדה; קל יותר לאבד הֶרגלים טובים מהרגלים רעים; ההֶרגל הוא מורה הדרך הגדול של החיים האנושיים; לכל אומה יש מנהגים והֶרגלים שאינם מקובלים על עמים אחרים ונחשבים בעיניהם לפראיים או למעשׂי ניסים; טבע שני הוא טיפוח הֶרגלים שפעמים מקשים עליך להתנתק מכבליהם הלא־ראויים; במפעל עבד כאוטומט, חזר על דברים לעוסים, והתחיל למצוא טעם בחוסר הטעם; בצבא רכש לו הֶרגלים שאינם מצריכים כמעט שיקול דעת, ורוב הפעולות נעשׂו בהֶיסֵחַ הדעת עד שכמעט הפך למכונה; חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה

שְׁווין!

שוויוני, שְׁווְיוֹן – 1. תכונות או מצב של להיות שווה בכּול (בזכויות וחובות, במעמד, ביתרונות, בהזדמנויות וכד׳) לאחֵר, הֵיעדר הבדל או אפליה, הימצאות באותו מעמד במסגרת מסוימת, קבלת אותם תנאים, היות הכול זכאים לאותן זכויות, חייבים באותן חובות וכד׳: סיסמת המהפכה הצרפתית הייתה: 'חירות, שוויון ואחווה'; 2. מצב שבו שני דברים או יותר שווים זה לזה, שקולים זה לזה או דומים בְּדִיוּק זה לזה, כגון שוויון הזדמנויות, שוויון זכויות; שוויון זכויות – דין אחד לגבר ולאישה, מעמד שווה לכול, בעיקר לפני החוק או השלטון, זכויות שוות לכל אדם במדינה, בחברה וכד׳, אי־הפליה לרעה של מישהו לעומת אחרים בחברתו, בארצו וכד׳: הנשים נאבקות שנים להשׂגת שוויון זכויות עם הגברים; שוויון זכויות לבני אדם בעלי מוגבלות – שוויון העוסק בזכותו של אדם בעל מוגבלות [כדי להגן על כבודו ועל חירותו, היינו לקות קבועה או מגבלה זמנית, ולעגן את זכותו להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים, לרבות לתת מענה הולם לצרכיו המיוחדים שיאפשרו לו לחיות את חייו בעצמאות מרבית, בפרטיות ובכבוד אגב מיצוי מלוא יכולתו]; קיבל בשוויון נפש – קיבל באדישות, בחוסר עניין, בלא אכפתיות: להפתעתי, היא קיבלה את הבשׂורה בשוויון נפש; אי־שְׁווְיון – 1. אפליית בני אדם מסוימים לרעה בחברה ברצותם להשׂיג מטרות מסוימות אף שאין האפליה אינה חוקית או הוגנת. התוצאה – הם משׂתכרים פחות כסף ומקבלים פחות הזדמנויות כדי לקדם את מעמדם ולשפר את חייהם. הם מופלים לרעה בכל תחומי החיים: מין, גיל, גזע, דת, צבע, נטייתה מינית, מעמד אישי, אפשרות להרות, טיפולי פוריות או הפריה חוץ־גופית, להיות הורים, לאומיות, ארץ מוצא, מקום מגורים, השקפה, מפלגה, שירות במילואים, קבורה ועוד: עדיין אי־שְׁווְיון חברתי ניכר בארצנו כי אין שוויון הזדמנויות לכול; 2. שונוּת בין שתי כמויות המופרדות לרוב בסימנים, כגון ≠ המסמנים בהתאמה קטן מ־, גדול מ־ או אינו שווה ל־; שוויוני, שְׁווְיוֹנַאי – מי שדוגל בשוויון ומקדם חוקים המעניקים הגנה שווה לנשים במקום העבודה ולמהגרים; שְׁווְיוֹנָאוּת – האמונה בשוויון אנושי שבו כל בני האדם נוצרו שווים ללא הבדלי מִגדר, גזע, צבע, נטייה דתית, מוצא וכו׳, בייחוד בעניינים חברתיים, פוליטיים וכלכליים; שוויון הזדמנויות – מתן הזדמנות שווה והוגנת לכל אדם להשׂיג דבר מה, להתקבל למוסד כלשהו או למשׂרה כלשהי וכד׳ ללא הפרעות מחסומים מלאכותיים, דעות קדומות, העדפות אישיות או שיקולים זרים, למעט כאשר ניתן להצדיק במפורש הבחנות מסוימות. העבודות החשובות בארגון צריכות להגיע לבני אדם המוכשרים ביותר שהם בעלי הסבירות הגבוהה ביותר לפי כישוריהם למלא משׂימה נתונה. אין לדחות בני אדם מסיבות שרירותיות או לא ענייניות (כגון העדפת קרובים או בעלי קשרים טובים, דת, מין או נטייה מינית, גיל, חינוך, מוצא אתני, גזע או צבע, מעמד או תכונות לא־רצויות, מוגבלות, זהות מגדרית); שוויון מהותי – השקפה הגורסת שאין די בשוויון לפי החוק אלא יש ליצור תנאים לשוויון של אמת בין כל האזרחים, כגון התחשבות בדרכים שבהן נשים שונות מגברים, והבטחה שההבדלים אלו יוכרו ויתממשו בצעדי המדינה להשיג שוויון; שוויון בין המינים – דין אחד לאישה ולאיש לכל פעולה משפטית, וכל הוראת חוק המפלה אחד מהם, אין נוהגים לפיה; שוויון בנטל – שוויון חֶברתי אמיתי בין כל אזרחי מדינת ישׂראל בחובותיהם ובזכויותיהם, היינו כל אזרחי ישׂראל יישׂאו בנטל שירות החובה למדינה במסגרת צבאית, אזרחית או לאומית מוסדרת כדי להכשיר את הקרקע לצמיחת חברה בעלת ערכי נתינה ועבודה; שוויון הזדמנויות בעבודה – מתן הזדמנות שווה לכל אדם להתקבל לתעסוקה במוסד כלשהו או למשׂרה כלשהי וכד׳ בצורה הוגנת (לרבות קידום, סיוע בעבדה, שׂכר, פיצויים וכדומה), ללא הבדלי מין, נטייה מינית, מעמד אישי, היריון, טיפולי פוריות, טיפולי הפריה חוץ־גופית, היותו הורה, גיל, גזע, דת, צבע, לאומיות, ארץ מוצא, מקום מגורים, השקפה, מפלגה, שירות במילואים וכד׳; שָׁוֶה – 1. אותו הדבר, בְּדִיוּק כמו אחר: לכל התלמידים בבית הספר יש חובות וזכויות שוות; פעמיים בשנה היום והלילה שווים באורכם; 2. שערכו כך וכך: יש לו בית גדול ויפה ששווה הרבה כסף; שִׁיוָּה – העניק לו, הקנה לו מראה מסוים, אופי מסוים: הזקָן משַׁוֶּה לפניו מראה רציני ובוגר; סידורי הפרחים שיוו לחדר מראה חגיגי ומהודר; שיער בנפשו, שִׁיוָּה לעצמו – תיאר לעצמו, דימה במחשבתו, ציירו ברוחו: שיוויתי לעצמי את ריח הבושׂם של חֶברתי; הִשׁתַוּוּת, הִשׁתַוָּה – 1. הגיע לידי שוויון, נעשׂה שווה לאחר או שקול לו, עשׂה דומה לאחר: עם הנחת המשקולת השתוו שתי כפות המאזניים; 2. הגיע לפשרה, הגיע לכלל הסכמה והבנה עם מישהו (לרוב בתום ויכוח, משׂא ומתן וכד׳): לאחר התמקחות מייגעת השתוו המוכר והקונה; שיווי מִשקָל – 1. מצב שבו כפות המאזנים שקולות, ואין הכרעה לשום צד; 2. איזון, מצב ביניים, מצב של כוחות שקולים, מצב בחיי החֶברה שבו הכוחות המנוגדים שקולים, ואינם יכולים לגרום זעזוע; שוויון בחינוך – מתן הזדמנות שווה לכל תלמיד לפתח את אישיותו כדי להשתתף באופן יעיל בתהליך הדמוקרטי של קביעת יעדי החברה; שֵוֵה זכויות – שהוא בעל זכויות כאחר: הוותיק הוא שווה זכויות לחדש; שוויון בפני החוק – תפיסה הגורסת כי על חוקים לחול באופן אחיד על כל אזרחי המדינה, ויישׂומם צריך להיעשׂות ללא משׂוא פנים, לשון אחר: ספר החוקים אל לו להכיל ענייני מגדר, מוצא אתני, גיל וכדומה, ועליו להתייחס לכל אדם באשר הוא אדם באופן זהה; שיווי זכויות לאישה, שוויון זכויות לאישה – שוויון מלא

וגמור של האישה בזכויות ובחובות, בחיי המדינה, החֶברה והמשק ובכל מערכת החוקים כדי להשוות אישה לאיש ולעקור כל אפליה משפטית שהיא לרעת האישה; מִידַּת הַהִשְׁתַּווּת – התפשרות עם המציאות, הסתפקות בקיים: מידת ההשתוות פרסה טיבה עליו – כל מה שבא עליו קיבל בעיניים יפות, לא התאונן ולא קבל על דבר; בגובה העיניים > כדבר איש אל רעהו, כְּשָׁוֶה אֶל שָׁוֶה – כאילו היו שני הצדדים שווים במעמדם, בלי רגש עליונות ובלי רגש נחיתות, בלי התנשׂאות או יהירות, כשווה אל שווים, לא מלמעלה: היא אומנם פרופסורית, אבל היא נשארה חברית ולבבית כשהייתה ומדברת אל כל אחד כשווה אל שווים; שוויון יום ולילה, היום השווה – היום שבו השמש חוצה את המשווה השמימי במסלולה המדומה: ביום זה שווים אורך היום ואורך הלילה על פני כדור הארץ. היום השווה באביב חל בערך ב־21 במרץ, ובסתיו – ב־23 בספטמבר; שָׁוֶה בְּשָׁוֶה – בחלקים שווים, באופן שווה: הם חילקו ביניהם את הפרס שווה בשווה – אלף שקל לכל אחד; חילק לשני חלקים שווים > חילק בְּשָׁוֶה, חילק שווה בשווה – חֵלֶק כְּחֵלֶק, בחלקים שווים בגודלם: היורשים חילקו ביניהם את הכסף ואת הרכוש שווה בשווה; רִאשׁוֹן בֵּין שָׁוִים – העומד בראש צוות של בני אדם שכולם שווים בזכות דעה ובהכרעה: רה"מ אמר שהוא רואה את עצמו בין שׂרי הממשלה כראשון בין שווים; חֵירוּת, שִׁוְויוֹן וְאַחֲווה – סיסמת המהפכה הצרפתית; לא כל בני האדם שווים – בני האדם נבדלים זה מזה בתכונותיהם ובהתנהגותם; גְּזֵרָה שָׁוָה – היקש, הסקה על דבר אחד מתוך דמיונו לדבר אחר בצורה או בתוכן: איני מבין היאך אתה דן גזרה שווה משני המקרים, הרי הם רחוקים מאוד זה מזה; דבר הַשָּׁוֶה לכל נפש, שווה לכל נפש – בר־השׂגה לכול, נוח או מתאים לכל אחד, המתאים לכל אחד, המיועד לכל אחד; שהכול יכולים להבינו, להשׂיגו וכד׳: בעבר היו המַחשבים יקרים, ואילו היום הם נמכרים במחיר השווה לכל נפש; הצד השווה, צַד שָׁוֶה – 1. תכונה משותפת, מכנה משותף: הצד השווה בתמונות שבתערוכה הוא שכולן עוסקות בדיוקן, אף שהן מצוירות במגוון סגנונות; 2. צד שיש לו שוויון זכויות בהסכם משפטי: אני יכול לתבוע אותם כי לפי ההסכם בינינו אני צד שווה בחוזה; שיווי משקל – מצב בחיי החֶברה שבו הכוחות המנוגדים שקולים, ואינם יכולים לגרום זעזוע; הַשְׁוָאָה, הִשְׁוָה – 1. העמיד שני דברים או שני בני אדם כדי למצוא את הדומה והשונה ביניהם ולהראות את ההבדלים או את הדמיון ביניהם: בשיעור סִפרות השווינו בין שני סיפורים שקראנו; 2. הביא לידי שוויון בין דברים: העובדים תובעים להשוות את שׂכרם לשׂכר הממוצע במשק; בר השוואה – אפשר לעשׂות דבר אחד שישווה לשני (על רקע של דמיון או מכנה משותף), שאפשר להשוותו לדבר אחר מאותו הסוג (לרוב על דרך השלילה): הסכומים שאתה נוקב אינם בני־השוואה לתקציבנו; פְּרִיטֵטִי > שָׁקוּל – שווה, שווה ערך או שווה זכויות, שלכל הצדדים בו יש זכויות שוות, שהזכויות מחולקות בו באופן שוויוני: אין מוטלת על המועצה חובה חוקית לכלול ברשימת נציגיה נשים, אם בכלל ואם על בסיס שקול כלשהו; שְׁקִילוּת, אקביבלנטי, אקוויוולנטי > שָׁקִיל – 1. שווה ערך, שיש לו אותו שימוש, אותו תפקיד, אותו גודל, אותו ערך וכד׳ שיש לדבר אחר, הניתן להמרה בדבר אחר שיש לו אותה משמעות, אותה כמות, אותה השפעה וכד׳: מקצת מוסדות הקיבוץ בימינו שקילים למוסדות הקהילה היהודית שבה חיו היהודים בתפוצות; 2. שניתן לשקילה, שאפשר לשקול אותו; מצעד הגאווה – מצעד שנתי המתקיים בכמה ערי העולם, ובו מציינים לסביות, הומואים, טרנסג׳נדרים וביסקסואלים (להט"ב) את מאבקם להכרה ולשוויון זכויות, ומכריזים על גאוותם בזהותם המינית השונה; חֲפִיפָה, חָפַף – 1. היה זהות מוחלטת בשטחן של שתי צורות גאומטריות, ובו צורה אחת זהה לחלוטין לצורה האחרת: חפיפת משולשים מתקיימת כאשר שלוש הצלעות ושלוש הזוויות במשולש אחד שוות לשל המשולש האחר; 2. התאמה מלאה בדעות, ברעיונות, בשיטות וכדומה; 3. העברת תפקיד, תקופת עבודה משותפת של עובד העוזב את תפקידו ועובד המחליף אותו כדי להעביר לו את התפקיד כהלכה: לאחר חפיפה של שבועיים עם המנהל הוא עזב, והתחלתי למלא את תפקידו; חֲפִיָּה, חָפָה – כיסה חלק מדבר על ידי דבר אחר המונח מעליו: אב ובנו שנות חייהם חופות; כמה סמרטוטים חָפו את רגלי העני; בית המשפט הורה על חפיית שני עונשי המאסר שהוטלו על הנאשם; המשולשים חופים ולא חופפים; רֶמִי – משׂחק קלפים נפוץ בשתי חפיסות קלפים, ובו המשתתפים מנסים ליצור סדרות קלפים שווי ערך או בני אותה משפחה; פָּט – מצב בשחמט שבו השׂחקן שתורו לשׂחק אינו יכול לבצע שום מסע חוקי אך אינו נמצא באיום של שח, ובמצב זה התוצאה היא תיקו; תֵּיקוּ – 1. תישאר הבעיה תלויה ועומדת, בלא הכרעה: שׂיחות השלום הסתיימו בתיקו; הספקות שרירים וקיימים, ולכן התשובה היא תיקו; 2. מצב ללא הֶכרע בדיון או אין בו ניצחון לשום צד: משׂחק הכדורגל לא הסתיים בתיקו אפס אלא בתיקו אחת; חפיפה > העברת פיקוד – מסירת הפיקוד על יחידה לידי המפקד הנכנס: תת־גונדר א"א העביר את הפיקוד למפקד הכלא החדש, תת־גונדר ב"ב; איזון גרעיני – מצב

של שוויון בכמות אמצעי הלחימה הגרעיניים בין מדינות יריבות הגורם להרתעה הדדית; תְּאוֹמֵי סִיָאם – משל לשני דברים הקשורים זה לזה קֶשר בלתי־נפרד או לשני בני אדם הנוהגים להימָצא יַחד [עממי]: הכול עשׂו יחד כאילו היו תאומי סיאם; אין לה אחות, אין לו אח, אֵין לו אָח וָרֵעַ – אין דומה לו, אין כדוגמתו: תגליתו החשובה, אין לה אח ורע בתולדות המדע; תיאום מלא – שיתוף פעולה ושקיפות רבה בין שניים, פעולה מתוך הסכמה רבה והבנה הדדית בין שניים: כל עבודות התכנון ייעשׂו בתיאום מלא עם הרשויות המוסמכות לכך ולאחר אישורן; זיהוי מוחלט – קביעה גמורה, שאין בה כל ספק, למידת ההתאמה של איש או חפץ לפרטים האמורים לאפיין אותם, קביעת זֶהוּת ודאית: כמה בני אדם הוזמנו למשטרה לשם זיהוים המוחלט במִסדר זיהוי; שְׁבוּעַת הִיפּוֹקְרָטֵס – שבועה אתית בטקס הסמכת רופא שתוכנה הוא התחייבות הרופא לרפא כל חולה בכל תנאי: על־פי שבועת היפוקרטס, חובת הרופא לעזור לכל חולה בלי הבדל דת, מין וגזע; לשמר סודיות רפואית, לפעול לתועלת החולה ולהימנע מנתינת סם מוות אף אם החולה ביקש זאת, וכיום חלות על הרופא גם קביעותיה של לשכת האתיקה הרפואית בישׂראל; הם בערוגה אחת, הם בסירה אחת – הם תלויים זה בזה, הם נתונים במצב או בתנאים שווים שבהם מה שיקרה לאחד יקרה לכול, הם בעלי גורל משותף: על העובדים להבין שכולנו בסירה אחת: אם לא נבריא את המפעל – לא תהיה עבודה לאיש; העדפה מתקנת – מתן יחס מיוחד לקבוצה באוכלוסייה מסוימת במדיניות, בחקיקה, בתוכניות ובנהלים כדי לצמצם את הפער בינה לבין קבוצות אחרות בחברה. המטרה היא לקדם את אנשי הקבוצה ולהעדיפם העדפה מתקנת בהקצאת משאבים, בשריון מקומות עבודה או במינויים לתפקידים ציבוריים ועוד כדי לתת הזדמנויות למי שמופלים לרעה בעטיים של גזעם, צבעם, מינם, דתם וכדו׳; נוּמֶרוּס קְלָאוּזוּס – הגבלה חוקית במספר בני האדם הרשאים ללמוד בבתי ספר תיכוניים ובאוניברסיטאות בשל חוסר במקומות לימוד ובשל אפליה פוליטיות וחברתית על בסיס גזע, דת וכד׳: הנומרוס קלאוזוס הופעל בעיקר נגד יהודי אירופה בין שתי מלחמות העולם; נוּמֶרוּס נוּלוּס – מִספר אפסי, מִכסת אפס. הנומרוס נולוס שלל לחלוטין את זכות הציבור להיות בין הלומדים או בין המועסקים בענפים מסוימים; אפליה זו מנעה מהיהודים גם חבֵרוּת בגילדות מקצועיות או בעיסוק מסוים, כגון הוראה; מְכַנֶּה משותף – בסיס משותף, מצע משותף, הצד השווה ברכיבי מכלול כלשהו: קשה לי להאמין שהם יסתדרו יחד, אין להם שום מכנה משותף; הריסת מחיצות – ביטול או מניעה של דבר המפריד בין בני אדם ומונע מהם להידבר זה עם זה ולהבין זה את זה; וַעדה פָּרִיטֶטִית > וַעדה שקולה – ועדה ובה מִספר שווה של נציגים משני הצדדים, ויש שוויון של הצדדים בזכויות; סתימת הפער – סגירה מוחלטת של חלל, הֶפרש, רֶווח או אטימה של פִּרצה: הממשלה לָוְותָה 30 מיליון דולר כדי לסתום את הפער בהוצאות הציבור; חֵלֶק כְּחֵלֶק – שָׁוֶה בשווה, בחלקים שווים: נשׂא עימו בעול ובסבל, חלק כחלק; מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה – שווה בשווה, חלק כחלק, חצי בְּדִיּוּק; שקוּל ומדוּד – מדויק בתכלית, שאין בו יתר או חסר: וכל תנועותיו שקולות ומדודות; טשטוש התחומים – פגיעה בדברים המבחינים בין תחומים נבדלים כדי שלא יהיו ניכרים בבירור: נדון בשינויים באומנות ונגלה את טשטוש התחומים בין אומנות גבוהה לנמוכה; שותף מלא – מי שנושׂא באחריות מלאה ושווה לכל מה שנעשׂה או נחדל בנושׂא השותפות; מדינה דו־לאומית – השקפה הגורסת שיש לקיים במדינת ישׂראל שוויון בין יהודים לערבים, ולוותר על זהותה היהודית של המדינה; ערכי יסוד – עיקרי הערכים: ערכי יסוד של הדמוקרטיה הם חירות ושוויון, ואילו ערכי היסוד של ׳רוח צה"ל׳ הם הגנה על המדינה ועל אזרחיה, אהבת המולדת ונאמנות למדינה, כבוד האדם; מצעד הגאווה – מצעד שנתי המתקיים בערי העולם, ובו מציינים לסביות, הומואים, טרנסג׳נדרים וביסקסואלים (לָהָטַ"בּ) את מאבקם להכרה ולשוויון זכויות, ומכריזים על גאוותם בזהותם המינית השונה; כוח שקול – כוח השווה לתוצאת סך כל הכוחות המופעלים על גוף מסוים; ארצות הרווחה – כינוי למדינות המערב, בעיקר מדינות מערב אירופה וארצות הברית, שבהן יש שפע כלכלי, חופש פוליטי ושוויון זכויות; פְּשׁוּטֵי הָעָם – ההמון הרגיל, ׳עמך׳: העיקרון של שוויון הכול בפני החוק דורש התייחסות שווה לנכבדים ולפשוטי העם; עמד במחיצתו – היה איתו (לרוב בשלילה): הוא היה אדם בלתי נסבל, לא היה אפשר לעמוד במחיצתו; כלום אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד? אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד – אין שניים בעלי סמכות שווה באותו תחום; כַּיּוֹצֵא בּוֹ – הוא הדין, בדומה לו: מאורע זה אחד ויחיד הוא ולא היה בתולדות האנושות עוד כיוצא בו; היינו הך – אותו דבר, עניין אחד הוא: אם יסכים אם לאו, הרי זה היינו הך, איננו זקוקים להסכמתו; בַּד בְּבַד – 1. במנות שוות, במידה שווה; 2. בעת ובעונה אחת, ברבזמן, יחד: בד בבד עם עיסוקו בחברה הוא כיהן בתפקיד ציבורי בכיר; וכן – בה בעת, בה בשעה, ברזמני, ברזמנית, ברבזמן, באותה שעה, באותו זמן, במקביל, בעת ובעונה אחת, סימולטנית; בה בעת – באותו הזמן: הוא הכחיש

כל קשר למעשׂה אך בה בעת רמז שידוע לו ידו של מי הייתה במעשׂ; אחד . . . אחד . . . – כזה כן זה, גם זה וגם זה: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון ליבו לשמיים; הכול ממירים – אחד אנשים ואחד נשים; כָּמוני כָּמוךָ – אני ואתה במַצב אֶחד: כמוני כמוך, כעמי כעמך, כסוסַי כסוסיך . . . עַמך עמי, אלוהיך אלוהיי; הִגִיעַ לְעֵמֶק הַשָּׁוֶה, בָּא לְעֵמֶק הַשָּׁוֶה – השתווה, התפשר, הסכים: נתפשרנו וגישרנו בין תהומות, וכמעט באנו לעמק השווה; הצדדים לא הצליחו להגיע לעמק השווה; לֹא כל הָאֶצבָּעוֹת שָׁווֹת – לא כולם שווים, יש הבדל בין אנשים, לכל אחד תכונות אופי משלו; דוּ־יָדוּת – כושר שימוש שווה בשתי ידיים: בני הוא דו־ידי וכותב בשתי ידיו כתב רהוט; פָּנִים פְּתוּחוֹת – הבעה של גילוי לב וכנות: נכנס הנשׂיא, גבה קומה ורחב כתפיים, יפה תואר ופניו פתוחות לכל באי המשכן; סָפַר את עצמו עם פלוני – נמנה עם פלוני, השווה את עצמו עם פלוני; כֵּלים שלוּבים – פעילות מתואמת המשפיעה במידה שווה וברבזמן על שני הצדדים; אֶקוִויוָולֶנטִי > שקול לְ, שקול נגד, מְסוּלָּא, שָׁקיל, שֵׁוֶה עֵרֶךְ – שָׁווה בכוחו או בסגולתו לאחר, שווה בערכו או בתכונותיו למשהו אחר, שָׁקוּל: הוא חויב לשלם לה פיצויים, סכום שווה ערך ל־10 אלפים דולר; עלינו להציב את טובת הילד כשיקול שווה ערך לפחות לזכויות ההורים; העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט; חלקו של א אינו נופל מחלקו של ב; הם שווים זה לזה כשתי טיפות מים; הכול שווים, אך יש שווים יותר; קרובים דברי אלו להיות כדברי אלו; ומוֹתר האדם מן הבהמה אַיִן; לא כל האצבעות שוות; כפות המאזניים נשתוו; תורה אחות ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר איתכם; אין לך שני אילנות שווים, שני עלים שווים, ועל אחת כמה וכמה – שני בני אדם שווים זה לזה; אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ גַם אָתָּה; אגפי המשוואה נשתוו זה לזה; העשיר לא ירבה, והדל לא ימעיט; אי־השוויון וההדרגה הם תנאי לקיום העולם; אם שניים עושׂים אותו המעשׂה, אין זה היינו הך; אין לשוננו רק אמצעִי תקשורת, אלא היא גם מסמלת זהות משותפת, ריבונות, שליטה, זיכרון, דת, תרבות, ואפילו שוויון וכבוד האדם; הידידות נעלמת כאשר השוויון אינו קיים > אחידות! הסכם! פשרה! תיאום!

שחיתות!

שְׁחִיתוּת – פעולה, תהליך או מצב של התנהגות לא ישרה, לא מוסרית או לא חוקית (בעיקר של בני אדם המצויים בעמדות כוח, בשלטון או בסמכות אחרת) שעיקרם ניצול לרעה של כוח שניתן באמנות לצורך רווח פרטי, כגון מתן שוחד, מעילה בכספים וסחטנות. לשחיתות פנים הרבה, כגון שדלנות, העדפת קרובים או מקורבים, דמי חסות, רוכלות לא חוקית. שחיתות עלולה לעודד את המושחת למעשׂים פליליים, כגון סחר בסמים, הלבנת הון וסחר בבני אדם; מושחת, משחית, משחיתני, הַשְׁחָתָה, הִשְׁחִית – 1. התנהג התנהגות לא ישרה, לא מוסרית או לא חוקית, בעיקר מי שבעמדת כוח או בעל סמכות: בעיתון התפרסמה פרשת השחיתות שבה היה מעורב חבר כנסת; 2. חיבל במשהו, לרוב בזדון, הָרַס או הזיק לרכושו של אחר: אלמונים פרצו למתנ״ס והשחיתו את הציוד שהיה בו; 3. גרם למישהו להיות מפונק או לא מוסרי, קלקל את אופיו: חיי הבטלה והתפנוקים השחיתו את נפשו; 4. כילה, השמיד, החריב, הרג, המית: קוּמוּ צְּאוּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה, כִּי מַשְׁחִית ה׳ אֶת הָעִיר; השחית את מידותיו, השחתת המידות – קלקול המידות, אי־מוסריות, שחיתות; שחיתות שלטונית, שחיתות פוליטית – שימוש לרעה במִשׂרה ציבורית כדי להשׂיג טובות הנאה או רווח אישי: הנשׂיאה נאשמה בשחיתות שלטונית כשסייעה למקורביה להטות כספים לחבָרות בבעלותה והורתה לעוזריה להדליף לה מסמכים מסווגים; מדד השחיתות הבין־לאומי – מדד שנתי שמפרסם מדי שנה בשנה משנת 1995 הארגון הבין־לאומי שקיפות בין־לאומית, ובו מדורגות מדינות העולם לפי רמת השחיתות בהן, לפי סקר שנעשׂה בנושׂא זה בין פקידים ופוליטיקאים; השחית את דרכו – סטה מן הדרך הישרה, חטא רבות, הידרדר מאוד מבחינה מוסרית; שִׁיֵּרֶךְ דרכיו – סטה מדרך הישר, הלך בדרכים עקלקלות, החל לנהוג שלא כשורה; יצא לתַרבּוּת רָעה – קלקל דרכיו, סטה מדרך הישר, סרח, הידרדר לפשע, מרד בערכים שעליהם גדל, נטש את מסורת אבותיו, התפקר: יצא לתרבות רעה והחל להידרדר במדרון החיים עד שפרחה נשמתו מן הסמים; הָלַךְ בדרך נלוזה, נְלוֹזוּת, נָלוֹז – סטה מן הדרך הישרה, חרג מן ההתנהגות החברתית המקובלת, מושחת: בחייו המעוּוָתים והנְלוזים היו לא מעט אורחות עקלקלות; שחיתות המידות, השחתת המידות – קלקול המידות, גרימה לשחיתות מוסרית, הורדת הרמה המוסרית, ערעור הערכים המוסריים של האדם, החברה, המערכת השלטונית וכד׳: הצעת החוק מטפלת בתחום הפרוץ של השחתת המידות על ידי נבחרי הציבור; חושׂף שחיתות, מַתרִיעָן – אדם בארגון המתריע על התנהגות מושחתת או לא חוקית, על מחדלים וכיו״ב (הניכרים בהפרת חוק, תקנון או הֶסדר, או המאיימים על האינטרס הציבורי במעשׂה מרמה, שחיתות או הפרת תקנות) בארגון שבו הוא חבר, לבני אדם או לגופים שלהם הכוח לנקוט צעדים מתקנים; אור השמש הוא חומר החיטוי הטוב ביותר – חשׂיפה ופומביוּת הן דרך המלך למלחמה בשחיתות: על החזקים הוא כפה לחשׂוף את סודותיהם כדי שיבין הציבור את הסכנות העולות מהם ומשום שסבר שאור השמש הוא חומר החיטוי הטוב ביותר; נֶפֶש שְׁפָלָה – דרגת מוסר נמוכה, שחיתות: פלוני הוא בעל נפש שפלה, ויש להיזהר מפניו; קוֹנספִּירַצְיָה > קשירת קֶשֶׁר – מזימה הנרקמת בסתר, תוכנית או הסכמה סודית לביצוע פעולה לא חוקית, מזיקה או פסולה, בעיקר פעולה חתרנית תחת מישהו או תחת קבוצה: חברי הארגון נעצרו והואשמו בקשירת קשר נגד השלטון; ייבש את הביצה, בִּיצָה – מצב עניינים הניכר בשחיתות ובחוסר מוסריות, מצב שקשה להיחלץ ממנו, מקום או תנאים המאפשר לרקום פעולות שליליות ולממשן: הדרך היחידה לייבש את ביצת הטרור היא ליישב יהודים בשטחי יש״ע; בֶּצַע – רווח אישי שלהוטים אחריו בחמדנות והמושׂג לעיתים שלא ביושר; סֵירָחוֹן, סָרַח – חָטָא, פָּשַׁע, בָּגַד, סטה מדרך הישר: הנאשם כבר סרח פעם אחת לפחות, ואיום החוק אינו מרתיעו; סָרַח במעשׂיו – מעשׂיו מפיצים ריח רע, התנהג שלא כשורה: השופט קבע שפלוני סרח במעשׂיו המושחתים ושלשל לכיסו מיליוני שקל; זָד – זמם, חשב להרע, התנכל; מַעַל, מעילה, מָעַל – פָּשַׁע בכסף או ברכוש של אחרים למטרות פרטיות (תועלת אישית, הנאות הפרט וכד׳), בגד באמון, הונה אחרים אונאת כספים: פקיד הבנק מעל בכספי הבנק והוציא במרמה כספים מחשבונות לקוחותיו; מעילה – השׂגת דבר מה במרמה וכוללת אלמנט ההסתרה. עיקרה – מעשׂה הונאה אגב הפרת אמון מיוחד שניתן לאדם, כגון גישה למידע או סמכויות שנמסרו לו מתוקף תפקידו או מעמדו; מָעַל בשליחותו, מָעַל בתפקידו – לא מילא את השליחות או את התפקיד שהוטלו עליו, פעל בכוונה תחילה לפגוע בשליחות או בתפקיד שהוטלו עליו; התעיב – נהג בשחיתות, עשׂה תועבה: הם השחיתו את מעשׂיהם והתעיבו את דרכם במעשׂי שפלים; שוחד – טובת הנאה בכסף או בשווה כסף, הניתנת לבעל סמכות כדי שיפעיל את סמכותו לטובתו של נותן השוחד: שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים; מַּפְיָה – 1. ארגון פשע בין־לאומי סודי שמקורו בסיציליה, ועיקר פעילותו כיום באיטליה, ביפן ובארצות הברית, לרבות ארגון פשע בהיקף מצומצם יותר הפועל במתכונת המפיה בתחום מסוים; 2. קבוצה סגורה הנחשבת כבעלת השפעה רבה (בעיקר שלילית) או בעלת שליטה בתחום מסוים: בנאומו תקף השׂר את מה שכינה ׳המאפיה השׂמאלנית בתקשורת׳; פָּרִיץ – פורע מוסר, פורק עול, מושחת, רשע: המערת פריצים היה הבית הזה; פָּרוּץ – מושחת, מופקר, לא מוסרי, חסר מעצורים, בייחוד בתחום המיני: הבעל האשים את אשתו בהתנהגות פרוצה ומופקרת והגיש נגדה תביעת גירושין; שַׁדלָן – 1. מי שמנסה להשפיע על מישהו בדיבורים שיעשׂה משהו שאינו שׂשׂ לעשׂותו או שיחזור בו מהכוונה לעשׂותו: השדלן ניסה לפתותני לדבר עבירה, לזנות; 2. אדם המשדל בעלי תפקידים ואנשי ציבור שיתמכו בעניין מסוּיָם; נֶפּוֹטִיזם > העדפת קרובים – כינוי לנוהגם של בעלי שׂררה להעדיף במינוי למשׂרות את קרובי משפחתם או את מַכָּריהם, על פני בני אדם אחרים, שברגיל כישוריהם ראויים יותר; העדפת מקורבים – העדפה של אנשי השלטון להעסיק את חבריהם או את ידידיהם; כָּלַנתֶריזם – מעבר של חבר כנסת או חבר מועצת רשות מקומית מסיעה אחת לאחרת, תמורת טובת הנאה פוליטית; נִיהִילִיזם – אמונה כי החברה נמצאת במצב כה רע, עד שרק הרס של כל המוסָדות החֶברתיים והפוליטיים הקיימים יוביל לשינוי או לשיפור במצב; פָּרוּץ – 1. שפרצו או חדרו לתוכו באלימות, בדרך כלל כדי לגנוב, לשדוד או לבצע מעשׂה לא חוקי: בעל החנות עמד נואש אל מול הכספת הפרוצה; 2. שיש בו פִּרצה, סדק או פתח, שאינו שלם או סגור: הם התגנבו לתוך הפרדס מבעד לגדר הפרוצה; 3. מושחת, מופקר, לא מוסרי, חסר מעצורים, בייחוד בתחום המיני: רק אדם פרוץ ולא מחונך מדבר כך; 4. שאינו מושלם, שיש בו פגמים או ליקויים ולכן אינו שלם או מוגדר לחלוטין, שיש בו פרצות, שיש בו מקומות תורפה: בהֵיעדר הגדָרות מדויקות נותרת מְסננת החוק פרוצה לפרשנויות שהמחוקק לא התכוון אליהן; הוֹקָעָה, הוקיע – גינה בחריפות, בפומבי, פרסם ברבים גינוי חריף או התנגדות נמרצת למישהו או למשהו: גילוי מעשׂי המעילה הוקיע את קלונו ברבים; הוקיעו נגד השמש – גינה בחריפות, בפומבי, פרסם ברבים גינוי חריף או התנגדות נמרצת למישהו או למשהו. נְבָלָה – מעשׂה תועבה, מעשׂה מושחת ומגונה: מכירת סמים לקטינים היא מעשׂה נבלה שיש להוקיעו נגד השמש; נַוולוּת – 1. כיעור, ניוול, השחתה: בדיבורו הגס נתגלתה נַוולותו; 2. נַבלוּת, מעשׂה נבָלה, מעשׂה מתועב, התנהגות המנוּוָל: אל תעשׂה מעשׂי נַוולוּת שמא תצטער; נפסדוּת, נִפסָד – 1. פגום, פסול, מושחת: דעותיו הנפסדות הביאוהו לידי התנהגות נפסדת וגררה אותו לתכנון תוכניות נפסדות; התרענו על נפסדות התוכנית ותבענו את תיקונה; 2. ניזוק, סובל הפסד: יש שָׁפָל ונשׂכר ויש שפל ונפסד; פסול – 1. נפסד, לא מתאים לשימוש בשל פגם או חיסרון, לא מתאים לתפקיד או לצורך מסוים לפי הכללים או החוק המתאים: סעיף זה בחוק קובע את דינו של חוזה פסול; 2. שאינו כשר או מתאים לתפקיד או למטרה שיועדו לו מבחינה הלכתית; 3. לא מוסרי, לא נאה, לא ראוי: הלשנה על חבר היא מעשׂה

פסול בעיניי; **פרוע** – 1. מושחת, מקולקל, לקוי במידותיו והתנהגותו פראית ולא מרוסנת, חסר משמעת: הסוס פרץ בדהירה פרועה, והרוכב התקשה להשתלט עליו; 2. מדהים, 'מטורף', מפתיע: יש לו דמיון פרוע שמוליד רעיונות נהדרים; **הוֹלְלָנִי, הוֹלֵל** – חי חיֵי תענוגות בלי התחשבות במוסר המקובל, פורק עול, נהנתן; **הוֹלֵלוּת** – התנהגות שובבה, חסרת מגבלות חוקיות, מוסריות ומיניות; פריצוּת מוסרית והתנהגות מינית הנחשבת גסה ופוגענית או מנוגדת למוסכמות מוסריות של התנהגות הולמת: האיש חי חיי הוֹלֵלוּת כל ימיו; **מופקרת, מוּפקָר** – חסר מוסר, שיצא לתרבות רעה, שאינו לפי כללי המוסר או החוק המקובלים, שמעיד על תרבות רעה: השופט מתח ביקורת על התנהגותו המופקרת של הנאשם; **בעיטה, בָּעַט** – דחה, מאס, זלזל: אומנם בעט במסורות המיושנות, אך לא בעט בייסורים אלא קיבל אותם באהבה; פֶּרוֶורסִיָה > **סטייה**, פֶּרוֶורטִי > **סוֹטֶה** – מעוּוָת בהתנהגותו וחולני, החורג מאוד ממה שנחשב מקובל או רגיל, בייחוד בתחום המיני: את המחזה פסלה הצנזורה בשל הצגה בוטה של התנהגויות סוטים; **סטייה מינית** – נטייה מינית שהקהילה או התרבות מחשיבה כאמצעי חריג להשׂגת אביונה (אורגזמה) או עוררות מינית, כגון נקרופיליה, פדופיליה, זואופיליה, ערטילנות (אקסהיביציוניזם), משיכת מבוגר לילדים או מזוכיזם, שבהם סיפוק מיני נגזר מפעילויות או מהזיות הנחשבות בדרך כלל כלא טיפוסיות או סוטות; **שיקולים זרים, שיקול זר** – שיקול לא־ענייני, המניע התנהגות או החלטה שאינן נובעות מן העניין אלא מאינטרס חיצוני (כגון תועלת אישית, נקמה, חברוּת), במיוחד כאשר הן נסתרות או שונות מהסיבה המוצהרת או הנראית לעין: ביהמ"ש התערב כשפעלה הרשות אגב חריגה מסמכות, שקלה שיקולים זרים, הפלתה וכדומה; ניגוד אינטרסים > **נְגִיעָה בְּדָבָר, ניגוד עניינים** – 1. התנגשות אמיתית או לכאורה בין חובותיו המקצועיות או הרשמיות של אדם לבין האינטרסים הפרטיים שלו. ניגוד זה מתעורר אצל בעל תפקיד החייב בנאמנות לתפקידו, לבין אינטרסים אישיים או אחרים שיש לו המוּנעים משיקולים זרים: כאשר עובד ציבור פועל במצב של ניגוד עניינים, הדבר עלול לקיים את יסודות העבירה של הפרת אמונים או עבירת שוחד; 2. מצב שבו חובה אחת מתנגשת עם אחרת. למשל, אם עורך דין מייצג את שני הצדדים בהליך גירושין; **שוד הקוּפה הציבורית** – שימוש בכספי המדינה למטרות לא ראויות או לרווחתם האישית של בעלי השׂררה: את ח"כ א"א האשים השׂר בשוד הקופה הציבורית, ועל ח"כ ג"ג הקשה השׂר: 'מדוע הנצחתם תרבות של עוני'? **חוק הג'ונגל** – מצב שאין בו לא חוקים ולא כללים שיקבעו את הדרך שבה אנשים מתנהגים, ולכן אנשים משתמשים בכוח כדי להשׂיג את מה שהם רוצים: חבר הכנסת התריע על התופעה של השתלטות אלימה על קרקעות ואמר שבעניין זה שולטים חוקי הג'ונגל; **חוק האגרוֹף** – כינוי למשטר של אלימות שהאגרוף שולט בו. כוח הזרוע הוא המכתיב את השליטה במדינה, בחברה או במקום כלשהו; **עבריינות הצווארון הלבן, עֲבֵירת צווארון לבן** – עבירה פלילית של עבריין המנצל משאבים מיוחדים, כגון משׂרות, נכסים והשפעה פוליטית לביצוע העבירה; משתמש באמצעי הסוואה והטעיה המקשים לאתר את העבירה; קו הגבול מטושטש בין העבירה לבין הפרות חוק אזרחיות; מפיק רווח לא־חוקי וגורם נזק כלכלי; הוא פועל בארגון [בניגוד לצווארון כחול, העוסק בייצור ובמלאכת כפיים]; **היגיינה ציבורית** – ההתנהלות שלך ושל אנשי ציבור בהיבט המוסרי והמִנהל התקין; **הטיית מכרזים** – החלטה על זוכה במכרז הנקבעת מתוך שיקולים זרים: הגשתי תובענה מנהלית שעניינה תביעת פיצויים בגין הטיית מכרז של רשות מקומית; **תפירת מכרז, מִכרָז תָּפוּר** – מכרז שתנאיו הותאמו לאדם או לגוף שבעל המכרז היה מעוניין בו [עממי]: תפירת המכרז לא הועילה בבג"ץ; **מכרז סגור** – מכרז מקוון המתקיים בהשתתפותם של אותם קבלנים בלבד שהלקוח עצמו קבע; **דְּמֵי לא יֶחֱרַץ** – שוֹחַד לאדם היודע סוד כדי שלא יגַלה אותו, מתן שנותן אדם בסתר למישהו כדי שיעלים עיניו ולא יעמוד למכשול [סִפרותי, בנימה הלצית רֶמֶז לפָּסוק: לא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לשונו]; **שוחד ממון** – כספים המשולמים שלא כחוק לאיש ציבור או לאיש עסקים כדי להשׂיג מהם טובת הנאה; **שוחד מיני** – יחסי מין הניתנים לאדם כדי להשׂיג ממנו טובת הנאה; **שוחד דברים** – שידול, הטיית לב האדם בדיבורים ובהבטחות, דברי חנופּה המכוּוָנים לגרום למישהו לפעול בסופו של דבר כרצון הדוּבֵר: הכול יודעים שאסור לקחת שוחד, ואין להשמיע שוחד דברים; **אֲבַק שוֹחַד** – מעין שוחד, מעשׂה או דיבור המשפיעים על דעת המשוחד: המונח 'טוהר המידות' בדין הישׂראלי דומה למונח 'אבק השוחד' במשפט העברי, שהוא כל מעשׂה שעלול להטות את ליבו של הדיין, אף שאין בו שום מתת; **השוחד יְעַוֵּר עֵינֵי חכמים** – השוחד יעלים את האמת אפילו מן החכמים: השוחד יעוֵּר פיקחים ויסלף דברי צדיקים; **השוחד יעוור עיני חכמים, קל וחומר לטיפשים** – השוחד יעוור עיני חכמים שאינם יכולים לראות את טענות שני הצדדים ראייה אובייקטיבית למרות חוכמתם, קל וחומר שהוא יכול לעוור עיני טיפשים; **קשרי הוֹןשלטון, קשרי הון ושלטון** – קשרים עסקיים הדדיים בין אנשי עסקים ובין פוליטיקאים, ובהם האחרונים משתמשים בשׂררת השלטון כדי להיטיב עם אנשי העסקים בתמורה לטובת הנאה מסוימת; **כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים, תְּאֵב בֶּצַע, רודף בֶּצַע** – שואף להתעשר בדרכים לא כשרות; **אוֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף** – אדם הרודף בצע לעולם לא יסתפק בכסף שכבר יש לו; **עיניו על בצעו, עיניו לבצעו** – הוא שואף להתעשר, הוא רודף בצע: אלו שעיניהם לבצעם, עלולה להשתלח מאירה בממונם; **פִּרצה קוראת לגנב** – נקודת תורפה מעוררת לעשׂות מעשׂה אסור; **תוֹלִים אֶת הַקַלְקָלָה בַּמְקוּלְקָל** – [קַלְקָלָה = התנהגות שלילית] מאשימים את האדם המושחת בהתנהגות שלילית או בצרות שנגרמו בעטיו; **ליקוי מאורות** – ירידה רוחנית ושקיעה תרבותית, התנוונות: מחדל הכבאות הראה שיש ליקוי מאורות בהנהגת המדינה, ובישיבה דרשה הוועדה להקים ועדת חקירה ממלכתית; **הריקבון שָׂרַר בכול** – הניוון המוסרי שנוצר בקרב אנשי ארגונים ומוסדות שלטון לאחר שהיה בידם כוח כלכלי ופוליטי רב לאורך זמן – ניכר בכל מעשׂיהם: הריקבון והשחיתות במערכת הפוליטית הפכו לנגע, והם מכלים כל חלקה טובה; **אָבַד חסיד מן הארץ, וְיָשָׁר בָּאָדָם אַיִן** – אין איש ישר בחברה האנושית; **כל הסכרים נפרצו** – כל מחסומי הדת, החוק, המצפון, המוסר נפרצו לאורח חיים שהכול מותר; **חלוקת שלל** – חלוקת רכוש, הטבות, רווחים, דברים יקרי ערך, מִשׂרות, תפקידים וכד' שאדם מַשׂיג בעקבות פעילות מסוימת שהוא עושׂה: במועצת העיר מתקבלת תחושה לא נוחה של חלוקת שלל ומכירת חיסול של עסק בחֲדלות פירעון (פשיטת רגל) כי זו הדרך היחידה להגדיר חלוקת מִשׂרות ותארים בפתחה של שנת בחירות; **אדם מקולקל** – אדם מושחת, פגום במוסריותו ובמעשׂיו; אוי לדור מקולקל שמוחו מבולבל, ומעשׂי הרצח והשוד, ההימורים והחומרנות והנהנתנות הם חמצן קיומו; **משהו רקוב בממלכת דנמרק** – המשטר מנוון ומושחת, היסודות רקובים במוסד [במחזה הַמלֶט הוא המלך קלאודיוס שמרעיל למוות את אחיו, ונושׂא לאישה את אלמנתו, והוא גוזל ממנו את המלוכה, את הממלכה ואת המלכה; הוא התגלמות הרוע במחזה, ועליו נאמר כי משהו רקוב בממלכת דנמרק]; **עשׂה נְבָלָה בישׂראל** – מעשׂה נָבָל, תועֵבה, נַוולוּת; **גוב עֲרָיוֹת** – מקום למעשׂי ניאוּף וזימה [סִפרותי]; **סיאוב, סיאבון, סֵיאֵב, הסתאבות הִסתָאֵב** – הושחתו מידותיו, הידרדר מבחינה מוסרית, התקלקל נתפס לשחיתות, הזדהמות, התנוונות: כמה פקידים בכירים ושׂרים נסתאבו בתפקידם, וכיום הם ממלאים את בתי הכלא; **מְסוֹאָב** – מושחת, מאוס, מלוכלך, מזוהם: מדובר במנגנון בירוקרטי ניהולי מסואב שפקידיו מושחתים ותאבי בצע; **כפה הסְיָיח את המנורה** – המעשׂה האחרון טשטש את רישומו של המעשׂה הראשון או השוחד הגדול הכריע את השוחד הקטן; **פני הדור כפני הכלב** – כינוי לדור עז פנים, פורעי חוק ומוסר, שאינו יודע בושה מהי; **פָּרוּעַ לשִׂמצה** – מושחת מאוד, לקוי מאוד במוסרו ובהתנהגותו: לתדהמתנו, דווקא אותו זוג פרוע לשמצה בקיבוץ, דווקא הם הראו ידע הדדי מופלג ובקיאות של ידענים; **אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים** – מנהיגי העם הם האשמים בקלקול ובשחיתות של הציבור; **הדג מסריח מראשו, אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים** – הקלקול מתחיל בצמרת, האשמה לא בציבור אלא במנהיגיו; **פִּרצה קוראת לגנב**, לָאו עַכְבְּרָא גְּנַב אֶלָּא חוֹרָא גְּנַב > **לא העכבר גנב אלא החור גנב** – 1. לא העכבר אחראי לגנבה אלא החור שדרכו חדר העכבר אל מקום הגנבה; 2. המסתיר את הגנבה שגנב אחר או הקונה אותה ממנו – הוא האחראי לגנבה; **באין חזון ייפרע עָם** – הישׂגים חומריים ללא אידאלים עלולים לנוון ולהשחית את העם; **סורר ומורה** – מרדן ועקשן, משחת, מי שהולך בשרירות ליבו; **טובת הנאה** – תועלת אישית קלה, רווח או יתרון אחר, כגון הטבה בכסף, בשווה כסף, ולעיתים אף הטבה שאין לכמתה בכסף, שאדם מקבל בתמורה לפעילותו בעבודה או מתוקף תפקידו או מעמדו. קבלת טובת הנאה יש בה טעם לפגם, והיא עלולה להיחשב לשוחד, ולעיתים היא חייבת במס; **שחיתוּת המידות** – התנהגות לא ראויה, או לא חוקית או קלקול מוסרי, בעיקר בהיבט הציבורי: יש לחנך את הנוער כדי למנוע שחיתוּת המידות; **כיפוף הכללים, לסדר את המערכת** – שימוש בכללים ובנהלים שנועדו להגן על המערכת כדי לבצע תחבולות לצורך רווח אישי או להשׂיג מטרה מסוימת שאינה משרתת את האינטרסים של הארגון; **עוֹלָם שֶׁל הֶפקֵר** – חיים בלי משטר, שבהם כל איש הישר בעיניו יעשׂה, אין דין ואין דיין: אף שיֵּצֶר לב האדם רע מנעוריו, אני מקווה שתכלית הבריאה הפוכה ממה שאני רואה תדיר, היינו החושך לא יכסה ארץ, ולא נחיה בעולם של הפקר, שבו הרוע ומעשׂי בני העוולה גוברים; **מ"ט שַׁעֲרֵי טוּמאה** – לשון הגזמה לטומאה רבה, מידה גדושה של שחיתות וזוהמה: כל מ"ט שערי הטומאה של הגלות הארורה לא העביר אותנו על דעתנו ושמרנו על זהותנו הלאומית; **ברית לא קדושה** – [בנימת גנאי] כינוי לברית פוליטית לא־טבעית או שערורייתית בין צדדים שעל רקע היריבות השׂוררת ביניהם בדרך כלל לא סביר לצפות שישתפו פעולה; **שִׁפלוּת האדם** – נִבזוּת האדם או שחיתותו המוסרית: התשובה מרימה את האדם למעלה מכל שִׁפלויות העולם; **אין הסֵירחון תלוי אלא בגדולים** – מנהיגי העם הם האשמים בקלקול ובשחיתות של הציבור; **מערת פְּרִיצים** – מקום מפגש לבני

אדם מפוקפקים, שאינם נתונים למרות, ושאינם מקבלים את חוקי המוסר: העבריינים מצאו דירה נטושה והפכו אותה למערת פריצים שבה הם מתגודדים בלילה; **זֶרַע מְרֵעִים** – בנים העושים מעשׂי שחיתות, בנים רשעים ומושחתים; **מידת סדום** – התנהגות רעה ומושחתת, שבה מניעת טובה מאחרים, אכזריות, מִשטָר שבו כל אדם דואג רק לעצמו, אי־עשׂיית טובה למישהו גם אם זה נהנה וזה לא חסר: מידת סדום הניכרת במעשׂה זימה ובגילוי עריות כפה עליי אחי המעוּוָת שנים מהיותי בת שלוש; **סדום ועמורה** – כינוי למקום, לחֶברה, למשטר, למעשׂים וכד׳ שיש בהם חוסר מוסריות, שחיתות ורֶשע, עָוול, אכזריות ואי־צדק באופן קיצוני: מדוע נהיינו כסדום ועמורה, כלומר, עם שאינו שוחר עוד סובלנות, רודף בצע וכסף, מתהולל ותאב מין, ואלימותו ניכרת בכבישים ובמשפחה; אורוֹת אבגיאס > **אורוֹת אֻווגֵאָס** – מצב או מקום המסומנים בהצטברות רבה של זוהמה או שחיתות [במיתולוגיה היוונית על אורוות המלך אווגאס שלא נוקו שלושים שנה עד שבא הֶרקוּלֶס הגיבור וניקה אותן ביום אחד על ידי הטיית שני נהרות אל תוכן]: אני מחכה להרקולס של ימינו שיהיה בו עוז הרוח לשטוף את כל הזוהמה של מושחתי השלטון; **ניקוי אורוות** – עשׂיית בדק בית ו׳לנקות׳ ארגון מסוים משחיתות: היועץ המשפטי לממשלה החל במסכת מבורכת של ניקוי אורוות כי הסירחון באורווה הפוליטית הנוכחית כבר עבר כל גבול; **דיר חזירים** – כינוי למקום השרוי בזוהמה ובאי־סדר, מקום מוזנח ומלוכלך מאוד: חדרך נראה נורא, כמו דיר חזירים! **פְּגעי הזמן** – צרות, אסונות, תלאות, פגיעה, הרס או נזק, מלחמה, מחלות וכד׳ שהזמן מביאם על האדם, והם נחרתים בגופו ובנפשו: ליבי מר עליי מפגעי הזמן שעברו עלינו מעלייתנו מאתיופיה דרך סודאן ועד הגיענו הלום; **נגעי הזמן** – תופעות שליליות המתפשטות בקנה מידה רחב בחברה, באורח חיים: המנהיגים ניסו להילחם בכמה מנגעי הזמן – השחיתות שפשׂתה בקרב הפקידות הבכירה, האלימות בבית ובדרכים והעבריינות הפורחת במדינה; **טוהַר המידות** – יושר, ניקיון כפיים, התנהגות מוסרית: מי שעוצמה כזו מופקדת בידיו, אסור שיימצא דופי בטוהר מידותיו; **פּריקַת עוֹל** – נֵטֶל, מעמסה כבדה, חובה, מחויבות: מרדנות ופריקת עול מאפיינות את גיל ההתבגרות; **חומה פרוצה** – עזובה, הפקר: אין לעשׂות את לשוננו כחומה פרוצה; **הפשיל דברים לַאֲחוריו, השליך אחרי גַוו** – לא החשיב עוד, מאס, עזב מתוך זלזול, זנח, פנה עורף: אותי השלכת אחרי גַוְוך בעטייה של עלמה חטובה וזהובת תלתלים; **קֶשֶׁר שתיקה** – הסכם סודי בין כל הנוגעים בדבר שלא לדבר על עניין מסוים (לרוב מעשׂים לא חוקיים, מחדלים ועוולות) ולא להזכירו כדי לקדם או להגן על אינטרסים אנוכיים, כגון חשש מהאשמה משפטית, מהשפעה פוליטית, מנידוי חברתי וכד׳. קשר השתיקה מרמז על חוסר יושר, ופעמים על פחדנות, על נאמנות לקבוצה חברתית ועוד: יש קשר שתיקה בין האחראים לעסק ביש זה, וקשה לדעת מה באמת קרה שם; מקורב לצלחת, קרוב לצלחת > **מקורב למלכות, קרוב למלכות** – מי שקשריו ניכרים עם בעל עמדה והשפעה על מוקד כוח, עם בעל ממון, עם מקבל החלטות וכד׳ באופן המאפשר לו להפיק מכך תועלת אישית, מקובל ואהוב על השליט או בעל השפעה אצלו: התנועה למען איכות השלטון מחתה בחריפות על מתן הטבות מפליגות למגזרים הקרובים למלכות, על חשבון הקופה הציבורית; **תפוח רקוב** – אדם שפעילותו הפגומה משחיתה את המערכת כולה: א״א הוא תפוח רקוב אחד שמטיל כתם על מנהיגי עובדים, על העובדים כולם ועלינו, הלוחמים בעד עבודה מאורגנת כחוק ומאמינים בה; **קלקול המידות** – שחיתות המידות, התנהגות לא ראויה, פגיעה בחינוך הטוב: קלקול המידות במערכות השלטון הוא תוצאה של תאוות השלטון; **קופת שרצים, קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו** – אוסף עֲבירות אתיות או פליליות שנזקף לחובת אדם או שהכול מניחים שעשׂה, אך פרָטֵיהן אינם ידועים במדויק לציבור, עברו אינו נקי, הוא עשׂה מעשׂים לא כשרים, הוא מוּכר כאדם מושחת: משהתגלה איזו קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, הוא נאלץ להסיר את מועמדותו למִשׂרת הגזבר; נורמלי > **תַקִין** – 1. פועל כתקנו, שמתפקד כהלכה: בְּרזי הבית אינם תַקינים, ולכן נזמין שרברב שיטפל בתקלות; 2. שהוא כמו שצריך להיות וכמו שרגיל להיות: בבניינּנו האווירה נעימה, ויש יחסים תקינים בין השכנים; **מִנהל תקין** – התנהלות של מערכת שלטונית או ציבורית לפי חוקים, תקנות ונורמות המקובלים על הציבור. היא ניכרת בהגינות, בטוהר מידות, באחריות אישית, וכן בענייניות, במקצועיות ובשקיפות בתהליכי קבלת החלטות, ואין בה מעשׂי שחיתות: לטענת העותרים שמירת קיומו של ההסכם בסוד מנוגדת לחוק חופש המידע ואינה עומדת בכללי המנהל התקין; **לא למד דבר ולא שכח דבר, לא שכח דבר ולא למד דבר** – פועל באותה הדרך אף שנכשל בה ונכווה בה לפנים: המפקד לא שכח דבר ולא למד דבר, הוא שב על שגיאתו ששגה בתרגול האוגדה; **מַתַּת שוחד** – נתינת דבר מה כדי להשׂיג טובות הנאה: כדי להעמידו לדין, היה צריך להוכיח קשר בין מתת השוחד לבין הפעולה של איש הציבור שבעדה ניתן השוחד; **מיקח שוחד** – לקיחת שוחד או קבלת כספים ממי שמעוניין להשיב בכך טובת הנאה: הוא אשם בגנבה, בניצול שׂררתו או סתם במיקח שוחד; **לא טלית שכולה תכלת** – כינוי לאדם או לדבר שגם בהם יש פגם כלשהו, ואינו מושלים כפי שהוא מציג את עצמו: נכון שהוא מרגיז לפעמים, אבל גם אתה לא טלית שכולה תכלת; **דש בעקביו** – זִלְזֵל, התנהג אל הדבר בבוז, בביטול: לא מעטים הם מי שאינם מקפידים על כללי לשוננו התקנית ודשים בעקביהם ענייני כתיב ומינוח; **מתחת לשולחן** – בהסתר ובאופן לא כשר: זה המחיר שיופיע בחוזה, ועם השאר נסתדר מתחת לשולחן; **סידורים מִתַּחַת לַשּׁוּלְחָן** – התנהלות בדרך לא־חוקית ולא־רִשמית, בהֶסתר ובאופן לא כשר; **גְּנֵבַת דַּעַת** – מִרמה, הונאה, רמאות על ידי העמדת פנים, או העלמת עובדות: הנהלה זו פָּשׂוּ בה שקרים וגנבת דעת, משׂוא פנים ומיקח שוחד: ראשון שבגנבים – גונב דעת הבריות; **אִישִׁיוּת מפוקפֶּקֶת** – אדם לא מהימן, אדם שאין לבטוח בו או לתת אמון ביושרו ובהגינותו; **פשיטת רגל מוסרית** – כישלון של מדיניות, קו פעולה, תוכנית וכד׳ הגורר התרוקנות של ערכי מוסר או חברה מתוכן: אנשי אופוזיציה מזהירים שמדיניות הממשלה עלולה להוביל לפשיטת רגל פוליטית ומוסרית כאחד; **רפובליקת בננות** – כינוי גנאי למשטר כושל ומושחת הניכר בהֵיעדר דמוקרטיה, בחוסר יציבות, בהבדלי מעמדות קיצוניים, בשחיתות, בשימוש בצבא לדיכוי העם ובהתערבות חזקה של מדינות זרות; ׳יד רוחצת יד׳ > **שמור לי ואשמור לך** – עזור לי עתה ואעזור לך בעתיד כשתזדקק, שיתוף אינטרסים לא ראוי בין בעלי שׂררה וממון, היינו ׳עשׂה לי טובה ואשלם לך טובה, עזור לי ואעזור לך בעתיד: הפוליטיקאים האלה מגעילים אותי כי הם פועלים לפי שיטת ׳שמור לי ואשמור לך׳, והשחיתות פוֹשָׂה בכל חלקה טובה; **פורץ גדר ופורק עול** – מֵפֵר חוק, פועל בניגוד למנהגים המקובלים; **פריקת עול, פורֵק עול, פָּרַק עוֹל** – 1. זלזל בכל החובות, נהג בהֶפקֵרוּת: החלטנו לפרוק מעלינו עול תורה כדי להתגייס לצה״ל; 2. התמרד, השתחרר ממרוּת ממסגרת: כאשר תיסע ההנהלה, נפרוק את עולה מעל צווארנו; **מים עכורים** – 1. מים מלוכלכים, מים לא צלולים, מים דלוחים; 2. כינוי לעניין מפוקפק, עניין שכשרותו מוטלת בספק: בנתי שהעִסקה מצריכה לדוג במים עכורים, וראוי ששומר נפשו ירחק ממנה; **דָיִג במים עכורים, דג במים עכורים** – התעסק בעסקים לא טהורים, ניצל מצב של צרה או מבוכה לטובתו הפרטית, לנוחותו וכד׳: הפרקליטות תקפה בחריפות את ׳אגד׳ שמפקירים את הנָכים, ואין מסייעים להם לעלות לאוטובוס, והגדירה את טענות נהגיה כניסיון לדוג במים עכורים; **עכורה הָייתה הֶחָבית וצילַלנוּ אותָהּ** – הֵסרנו את הקללה, ביטלנו את הרוע; **חָזַר לְקִלקוּלוֹ, חָזַר לסוּרוֹ** – שב להרגליו הרעים, חזר להיות שלילי כפי שהיה בתחילתו; **רעה חולה** – נורמה ציבורית או תופעה חברתית מקולקלת מיסודה, שקשה לעוקרה, עניין רע ומזיק, צרה גדולה, צרה שקשה להתגבר עליה: אי־גיוס כל בני 18 הכשירים לשרת בצה״ל, רעה חולה היא; **מכת מדינה** – צרה כללית המשותפת לרוב בני המדינה; **מכה מהלכת** – מגפה המתפשטת ממקום למקום צרה שפוגעת ברבים: עישון סיגריות וסמים בקרב בני הנוער הוא מכה מהלכת, ואין המחנכים עומדים על פִּתְרון הבעיה; **באין חזון ייפרע עם** – הישׂגים חומריים ללא אידאלים עלולים לנוון ולהשחית את העם; **פסו אמונים מבני אדם** – כָּלו האמונים והנאמנות לבני אדם; **אם אש אחזה בלחים, מה יעשׂו יבשים** – אם לא החזיקו מעמד גדולים וחזקים, איך יינצלו הקטנים והחלשים; **אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשׂו אֲזובי קיר, לווייתן בחכה הועלה, מה יעשׂו דְגֵי הרְקָק** – אם הגדולים והחזקים לא החזיקו מעמד, טעו או נכשלו, איך יעמדו קטנים וחלשים; **הפרוץ מרובה על העומד** – הדבר ההרוס הטעון תיקון ושיפור מרובה מן הדבר הקיים והשלם, השלילה רבה מהחיוב, הצללים רבים מן האורות: החברה הזאת נגועה מאוד בעישון סמים, בהימורים ובתאוות החומרנות והנהנתנות, והלכך הפרוץ מרובה בה על העומד; **עיר פרוצה אין חומה** – עיר פרוצה בלא חומה צפויה לסכנה התנפלות האויב; **העומד מרובה על הפרוּץ** – הדבר הקיים, השלם מרובה מן הדבר השבור, החסר; **פני הדור כפני הכלב** – כינוי לדור עז פנים, פורעי חוק ומוסר, שאינו יודע בושה מהי; **הוא היה בן בלייעל ואכזר, איש חמדן וכלבי, ובקיצור הרשע הכול יכול; שמור פתחי פיך משוכֶבֶת חיקך כי בן מנבל אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש – אנשי ביתו; הוא נקי מחובות הכלל ומעל לכל האיסורים; הוא שקוע במ״ט שערי שחיתות, ומעשׂיו מלאי מידות מגונות; השחיתות פורחת לעיני הרוב הדומם; רעתו רבה ושמו מוכתם במעשׂיו הרעים; קופת שרצים תלויה לו מאחוריו, וריח חבריו הבאיש ממעשׂיהם הרעים; הריקבון שׂרר בכול, וזקיפות הקומה המוסרית הייתה מפוקפקת; מניותיו ירדו פלאים כי היו מעשׂיו מכוערים ומקולקלים, ודרכיו עקלקלות; אצלו נפרצו כל הסכרים, ואין עוד בליבו, לא חוקים, לא מעצורים ולא מצפון; זעו אמות הסיפים של יסודות המוסר, ונשחתה הארץ מקלקול המעשׂים; כסדום היינו לעמורה דמינו; משסר מדרך הלימוד המתמיד, חלשה כבודה של התורה; גם היא נפלה במהמורות השחיתות; נידלדל האידאל הלאומי ודעכה להבת השליחות הלאומית; שיחד את מקורביו בפירורי שלטון ובחיי שפע; לא רק חסרו לו שיווי משקל מוסרי, אלא גם**

ירד מן הפסים ושקע במצולות ההוללות; פגשתי אדם מקולקל, עכור אופי ובעל מצפון גמיש, שהרוע ניבט מעיניו ומאישיותו המפוקפקת; יש ששיטת ה'קשרים' להשׂיג דברים לעצמם, אף כי נועדו לכול, או תאוות הבצע של המקורבים לקערה – הן שביל הזהב בחייהם; החוק והמשמעת נשחקים בשל הפרתם המתמדת, ואין פוצה פה ומצפצף; לא היו במעשׂיו רק פגימה אסתטית או מעידה מוסרית־ציבורית כי פרחי הרוע פרחו בהתנהגותו כאילו טיפחו אותם ביד אוּמן, כשניצל ניצול משווע את כספי הציבור; המטרופולין בימינו עודדה עלילות נשחתות, פגעה באתיקה החברתית ובגהות הציבורית; בעט במצוות וצעק מה לי תפילות, והנחת תפילין למה לי; התמוטטות עולם הערכים, העלמת עין מחוקים, חומרנוּת ונהנתנות, אורח חיים מושחת הם מקצת הטענות נגד משחיתי החברה; לאחר שנתקלקלו המידות, ירדה שקיעה מוסרית על העולם, ויסודות רקובים השתכשכו בים השקר והחמס; בצוֹק העיתים נתעוותו הדורות ונתקלקלו המעשׂים, ואין אמונים בבני האדם; הם היו מושחתי מידות, נוער עזוב, פורעי מוסר ופורקי עול; התמכר לחיי מותרות; מָלְאָה הארץ חמס כי השחית כל בשׂר את דרכו על הארץ; מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו; מקום מדינתנו במדד השחיתות העולמי הוא בכי רע; רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם; התנהגו כזאבי טורפי טרף; הגוזל את הרבים אינו יכול לפייסם אלא אם כן החזיר להם את גזלתם; למדתי מאוחר מדיי שהרבה יותר קל ומשתלם לגנוב כסף מהציבור בדרכים חוקיות מבדרכים לא־חוקיות; המבחן של מדינה, המושתת על שלטון החוק, הוא אינו אם יש או אין שחיתות, אלא אם יש יכולות להילחם בה; הסלחנות כלפי שחיתות ומושחתים מאיימת לא רק על ערכים ערטילאיים, כמו שלטון החוק ותקינות המִנהל, אלא על חייהם ועל חיי יקיריהם; לציבור הזכות לדעת לא רק על עבירות פליליות של אישי ציבור, אלא גם על התנהגותו הבלתי מוסרית שיש בה מידה של כיעור; אם אדם ניצל את כוחו הפוליטי או את כוחו הכלכלי למטרות מושחתות, הוא בוודאי ינצלו כדי לנסות לחמוק מאימת הדין > אלימות! אנרכייה! בגידה! חקיקה! כוח! ניצול! תפקיד!

שיגעון!

מַנְיָה, שיגעון – 1. מצב של פעילות גופנית ונפשית קיצונית, הכרוך תדיר באובדן כושר השיפוט ובזחיחות (אֵיפוֹרְיָה) מתוך דחף כפייתי חולני, שאינו בר שליטה: הוא סבל מהתקפי שיגעון ואושפז בבית חולים לחולי נפש; 2. התעסקות מוגזמת או כפייתית בדבר מה, כגון שיגעון ההצתה או קלפטומניה: שיגעונו לסדר ולניקיון מוציא אותי מדעתי; פָּרָנוֹיָה > שִׁיגְעוֹן רדיפה – הפרעת נפש שהלוקה בה מאמין כי הוא נרדף כל העת מדורשי רעתו. חשדנותו מוגזמת או לא הגיונית ואין לו אמון באחרים. יש שהוא מאמין שבני אדם לא אוהבים אותו או רוצים לפגוע בך אף שאין הוכחות או סיבה לכך; מֶגָלוֹמַנְיָה > שִׁיגְעוֹן גַּדלוּת – מחלת נפש של אדם שהתנהגותו המוגזמת או הבלתי סבירה נובעת מתפיסה עצמית של חשיבות יתרה או ממחשבות שווא על עליונותו ועל כוחו הרב. הוא תולה בעצמו תכונות אלוהיות ומנהיגותיות, יכולות לא־מוגבלות או גאונות בתחום כלשהו; פִּירוֹמַנְיָה > שִׁיגְעוֹן הַצָּתָה – תאווה חולָנית של מַציתן להַצית אֵש ברכוש ובמִבנים; גְרָפוֹמַנְיָה > שִׁיגָעוֹן לִכְתִיבה – להיטות חולנית לכתוב יצירות סִפרותיות בלי שקיים הכישרון לכך, מתוך שהכותב מַשלה את עצמו שהוא סופר; שִׁיגָעוֹן לְדָבָר אֶחָד, חולה ל', משוגע לדבר אחד – להיטות מופרזת לדבר אחד, אדם השקוע כל כולו בעניין אחד ועוסק בו מרבית זמנו: הוא משוגע לדבר אחד – מכוניות, ואי־אפשר לדבר איתו על שום דבר אחר; אוֹבְּסֶסְיָה > טורדני, דִּיבּוּק, טֵירָדוֹן – מחשבה, רעיון, תמונה או דחף מתמשכים שנחווים כפולשניים או בלתי־הולמים וגורמים לחרדה, למצוקה או לאי־נוחות ניכרים. האדם עסוק במחשבות על דבר או על אדם מסוים בצורה שאינה סבירה או נורמלית מתוך דחף כפייתי חולני, שאינו ניתן לשליטה, שיגעון לדבר אחד: לשכנתי יש טירדון לניקיון, והיא מכלה את רוב ימיה בניקוי ידיה בסבון, בניקוי הבית וכו'; פרפקציוניסט > שלֵמוּתָן, פֶּרפֶּקְצְיוֹנִיזם > שְׁלֵמוּתָנוּת – הנטייה לדרוש מאחרים או מעצמך רמת ביצוע גבוהה ביותר או אפילו ללא רבב, יותר ממה שנדרש מהמצב; אדם המסרב לקבל דבר שאינו מושלם ונחשב קפדן גדול: הבימאי צ'ארלי צ'אפלין היה ידוע כשלמותן גדול: פעם צילם מעמד מסוים למעלה מ־700 פעם עד שהשׂביעה התוצאה את רצונו; הִשתַפּוּת, נִשתַפָּה – חזר לשפיות, התאושש, החלים, בייחוד ממחלת נפש: לא עברו ימים מועטים עד שנשתפה, השתלב בעבודה והיה ככל אדם; שפיות הדעת, שפיות – 1. היותו של אדם בעל כשירות נפשית מספקת כדי לשׂאת באחריות פלילית למעשׂיו, כלומר, הוא יכול להבדיל בין מציאות לבין דמיון ולהפעיל שיקול דעת סביר בשביל לשׂאת באחריות פלילית; 2. תקינות נפש או שיקול דעת; טירוף הדעת, אי־שפיות הדעת, אִי־שְׁפִיוּת – אי־יכולתו של אדם להבין בשעת מעשׂה את שהוא עושׂה או את הפסול שבמעשׂיו או להימנע מעשׂיית המעשׂה בשל מחלה שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השׂכלי. מחמת ליקוי בצלילות הדעת אין האדם אחראי למעשׂיו, והוא פטור מאחריות פלילית. נטל ההוכחה לאי־שפיות מוטל על הנאשם: בשל חשד לאי־שפיות נשלח החשוד להסתכלות במוסד לחולי נפש; אי־שפיות זמנית – ליקוי נפשי בשעת מעשׂה שאינו חמור דיו כדי להפוך את הנאשם לחסר אחריות לחלוטין למעשׂיו. אחת הראיות לכך היא כיצד התנהג הנאשם לפני המעשׂה או מייד אחריו; דכדוך, דכדך, דיכאוני, דיכאון – הפרעה נפשית נפוצה, המסוּוֶגת כהפרעת מצב רוח, וניכרת במצב מתמשך של חוסר אושר, הערכה עצמית נמוכה ושקיעה לתוך עצבות וייאוש עמוקים; דיכא – גרם דיכאון, יצר תחושה של דכדוך, עצב, ייאוש וכד'; חולי נפשי, הפרעה נפשית – תסמונת פסיכולוגית או דפוס התנהגות הניכרים בהפרעות הכרניות (קוגניטיביות) ורגשיות, בהתנהגויות חריגות, בתפקוד לקוי או בשילוב של אלה. הפרעות אלו נגרמות מנסיבות סביבתיות ומגורמים פיזיולוגיים, גנטיים, כימיים, חברתיים ואחרים; שׁוֹטֶה – 1. אידיוט, אינו שפוי בדעתו: איזהו שוטה? היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו והמאבד מה שנותנים לו; חירש, שוטה וקטן פגיעתם רעה; 2. טיפש, כסיל, מוגבל בשׂכלו: מפני שוטה אחד נאבד את כל הפיקחים? מֶלַנכּוֹלְיָה > מָרה שחורה – דיכאון, עצבות רבה, מצב רוח קשה ומלנכולי, פסימיות וראיית שחורות: משפוטר מעבודתו שָׁקַע במרה שחורה ומסרב לצאת מן הבית; זעזוע – הלם נפשי, חלחלה, תחושה עזה של חרדה, תדהמה, פַּלָּצוּת וכד' בגלל משהו נורא, מחריד ולרוב לא צפוי: התאונה שבה היה מעורב זעזעה אותו קשה; עימום, עימם, דמדום, דִמדֵם – 1. היה שרוי במצב של בלבול, ערפול, טשטוש או הזיה מחום גבוה, משְׁכרות וכד', מִלמל דברים טרופים ממצב זה: מרוּבּים הלוקים בעימום ובגמגום שאין דבריהם ברורים אף לא 2. הִבהב קלות, נִצנץ קלושות, הפיק אור חיוור, עדין ולעיתים גם בלתי יציב: סתיו מדמדם מטריף אותי כי אינו מוחלט באור ואינו מוחלט בצל, לרגע צבעו צבע של פריחה ולרגע צבעו צבע המדבר; 3. שקע, התנוון; , טשטוש, טשטש – ערפל חושים, חש אי־בהירות שׂכלית ומחשבתית, נעדר צלילות הדעת: משרוקן חצי בקבוק יין, הלך והתנדנד מתוך טשטוש הדעת וביטול היש; בלבול החושים – מצב שיש בו התרגשות עזה, שׂמחה העולה על גדותיה, חוויה משכרת, שבירת נורמות, השלכת הסֵדֶר הקיים; טִשטוש הדעת, בִּלבּוּל, אובדן תחושת המציאות – מצב שבו אדם סובל מתחושת מציאות מופחתת, היינו יש שינוי בתפיסה או באפיון ההכרני שלו למציאות החיצונית וביכולתו למקם את עצמו נכון בעולם באמצעות זמן, מקום וזהות אישית. התפיסה נראית בעיניו מוזרה או לא אמיתית עקב אובדן זיכרון או חובלה (טראומה), מחמת מתח או בשל סכיזופרניה או הפרעות דיסוציאטיביות; דִיסוֹצִיאַצְיָה > הפרעת היפרדות, הפרעת נתק – מצב שבו קבוצת תהליכים נפשיים מנותקת מן המכלול התודעתי השלם, מצב של נתק בין מחשבות, זיכרונות, רגשות, פעולות ותחושת הזהות של האדם. התופעה קיימת על רצף מדיסוציאציה נורמלית (ניתוק מגע בין המודעות לסביבה החיצונית כמו חלימה בהקיץ), ועד שיבוש תפקודי חמור דוגמת הפרעות של פיצול אישיות או שיכחון; הפרעות דִיסוֹצְיאָטִיבִוּת > הפרעות נתק – הפרעות הניכרות בהפרעה פתאומית או הדרגתית בתפקודי התכלול הנורמליים של התודעה, הזיכרון או תפיסת הסביבה. הפרעה כזו עשׂויה להימשך דקות או שנים, תלוי בסוג ההפרעה. חלק מההפרעות אלו הן שיכּחון, ניתוק, הפרעת זהות ונתק מן העצמי; מנגנון הגנה > מנגנון התגוננות – דפוס התנהגות לא מודע שמפעיל האגו כדי להגן על עצמו מפני בעיות יום־יומיות ומאיומים, כגון חרדה הנובעת מהתנגשות נפשית, מאי־נעימות או מִדברים העלולים לגרום כאב או צער: העידון (סובלימציה) הוא מנגנון התגוננות לסיפוק עקיף של משאלה אמיתית; רֶגרֶסְיָה > תסוּגה – 1. שִׁיבה לאחור, חזרה למצב קודם, פרימיטיבי או גרוע מזה: בשלב הטיפול הראשוני התאושש החולה, אך בעת האחרונה יש תסוגה במצבו; 2. תהליך המציין מנגנון הגנה, שבעזרתו הפרט מגיב על מצבי לחץ (כגון פחד או תסכול) על ידי חזרה לדרך התנהגות המאפיינת שלב פרימיטיבי ופרצני יותר של ההתפתחות: כשנולדה אחותו, הייתה תסוגת אחיה בחזרה למוצץ; דיבּוּק – 1. [בפולקלור היהודי] כינוי לרוח רעה, לשֵׁד, לנשמת מת שנכנסה בגופו של אדם חי ומשפיעה על התנהגותו, בעיקר התנהגות שיש בה מן השיגעון; 2. שיגעון לדבר אחד, רצון עז ולהיטות קנאית ועקשנית לדבר מה, טירדון (אובססיה): אהבתו העזה אליה הפכה לדיבוק ממש, ואי־אפשר לדבר איתו על שום דבר אחר; נִכנס בּוֹ דיבּוּק – 1. השתגע, רוח רעה תקפה אותו: נכנס בו הדיבוק, והוא מסתובב סר וזעף; 2. נעשׂה להוט אחר משהו: הוא מחזר אחריה כאילו נכנס בו הדיבוק; נוֹירוֹזָה > נֵירוֹזָה – הפרעת נפש שתסמיניה החיצוניים הם חרדה, היסטריה, דיכאון או התנהגות כפייתית. היא ניכרת גם בתסמיני רגש מטרידים, כגון פחד מתמשך ולא־רציונלי, מחשבות טורדניות, מעשׂים כפייתיים, מצבי נתק ותגובות גופניות; הפרעת הֶרגל – התנהגות בלתי מסתגלת חוזרת העלולה להפריע לתפקוד חברתי, חינוכי או לפעילויות חשובות אחרות; דַחיְיָנוּת – נטייה או הרגל לדחות או לעכב פעולה שיש לעשׂותה עתה, ומעדיפים לדחות למועד אחר: לאחר שבועות של דחיינות התפטר הנשׂיא לבסוף; דַחיְיָן – מי שהתנהגותו

ניכרת בדחייה, בעיכוב או בהימנעות מלעשׂות פעולה או מטלה שהוא מעוניין או צריך לבצע עתה: דחיינותו נובעת מרצונו לדחות את הבחירות הבאות; טֵירוּף – שיגעון, מחלת נפש: תקף אותו טירוף, והוא התחיל להשתולל, להתהולל ולהתפרע; פיצול האישיות > שַׁסַעַת > סכִיזוֹפרֶנִיָה – הפרעה נפשית־פסיכוטית מתמשכת וקשה הניכרת בחשיבה, ברגש, בהתנהגות, בתפיסה ובזהות העצמית והגורמת לשפיטת המציאות בצורה מעוותת (המחלה מלוּוָה בהזיות, בעיקר של שמיעת קולות, וגורמת להידרדרות האישיות); אָמוֹק – התקף אלים ופתאומי של טירוף רצחני, התפרצות זעם, השתוללות שלוחת רסן: לאחר כיבוש הכפר נתקפו החיילים אמוק וירו שעות ללא אבחנה לעבר התושבים; ריצת אמוק – ריצה פראית ואלימה של אדם או בעל חיים הנתקפים בטירוף רצחני, ופוגעים לרעה בכל מי שמזדמן בדרכם: בעת ריצת האמוק שלו דקר המחבל כמה אזרחים שעברו ברחוב; יצא מדעתו – השתגע, איבד את שפיות דעתו (לרוב בהפרזה), נטרפה עליו דעתו: שבועות לא שמעתי ממנו, לא ידעתי אם הוא חי או מת, ממש יצאתי מדעתי מרוב דאגה; טָרַף ליבו – התבלבל, איבד את צלילות מחשבתו: רק משנטרף ליבו מחמת הרעב, קם ופשט יד; חוֹבלָה נפשית – נזק שנגרם לנפש מחוויה חַד־פַּעֲמִית או חוזרת קשה במיוחד המכניסה את האדם למצב של הלם, שבו אינו מסוגל להתמודד ולספוג את הרעיונות ואת הרגשות הקשורים בחוויה; מחשבות טורדניות – דאגנות יתר הניכרת במחשבות שליליות, בתמונות או בדחפים חוזרים ונשנים, לא נשלטים, הפולשׂים לתודעה ומעוררים מצוקה גדולה, למשל; התנהגות כפייתית – פעולה או מחשבה המתרחשת בעקבות הטירדון כדי להפחית את המצוקה: אם המחשבה הטורדנית היא איידס, תסריט האימה בדבר ההידבקות באיידס מעוררת חרדה בלתי נסבלת, ומנסים להרגיעה באמצעות התנהגות כפייתית, היינו כניסה חוזרת ונשנית לאתרי המרשתת, ריצה למומחים, אין ספור בדיקות רפואיות . . . עד שכל חיי האדם מרוכזים באיידס; אין מביאים ראיה מן השוטים – מעשׂיו והתנהגותו של שוטה אינם צריכים לשמש דוגמה ומופת לאחרים: יש אווילים בקרבנו, שמטיפים לנו לשלום עם הערבים, ועוד מעט נשב איש תחת גפנו ותחת תאנתו, אך מי מביא ראיה מן השוטים; הפרעה נפשית – דפוס התנהגותי או חשיבתי, שונה מהנורמה, הגורם למצוקה ממשית או לפגיעה מובהקת בתפקוד, היינו דפוס התנהגות או מחשבה לקויה; חרדה חברתית – קבוצה של הפרעות חרדה שניכרת בפחד, בחשש או בדאגה ממגוון של מצבים חברתיים או מנקיטת פעולות מסוימות בפומבי, כגון פחד במה, פחד מבני המין השני, פחד מבעלי סמכות ועוד [החרדה מונעת מהסובלים מצבים שהסבל כרוך בהם; פחדם העיקרי שבמצב המאיים יושפלו או יתנהגו שלא כצפוי, וכך ייחשׂפו ללעג או לביקורת]; אבוד עשתונות, אבדו עֶשתונותיו – היה חסר אונים, לא ידע מה לעשׂות וכיצד לנהוג (מרוב מבוכה, בלבול וכד׳): הייתי אבוד עשתונות בלי הנווטן wase במכוניתי; בדעה צלולה – בהכרה מלאה, במלוא החושים, לא מתוך טשטוש וערפול חושים: החשוד טען כי עדותו נגבתה ממנו בהיותו מסומם, ולא בדעה צלולה; המנוחה חתמה על הצוואה בדעה צלולה ומרצונה; טירוף הדעת – שיגעון, טירוף, בלבול גמור של החושים: הסנגור מבקש להוכיח שמעשׂה הרצח בוצע ברגע של טירוף דעת: הוא התאהב בה עד כדי טירוף הדעת; אגרנות כפייתית – סוג של הפרעה נפשית, הגורמת לסובל ממנה לאגור ולאסוף באופן טורדני (אובססיבי) חפצים ופריטים חסרי כל שימוש, וברוב המקרים, גם חסרי כל ערך; מעשׂה טירוף – מעשׂה שיגעון, מעשׂה שרק אדם לא שפוי מסוגל לעשׂותו, מעשׂה של ייאוש: האסיר הנמלט הסתגר בדירת משפחתו, והשוטרים חששו שאם יתפרצו פנימה, הוא יעשׂה מעשׂה טירוף ויפגע בילדיו הקטנים; הפרעת אישיות – הפרעה נפשית או התנהגותית הניכרת בקשיי הסתגלות לחברה, בפגיעה בתפקוד ובבעיות פתולוגיות באישיות: נטרפה דעתו, נטרפה עליו דעתו – נתבלבלה דעתו, יצא מדעתו, השתגע: האדמו״ר חזר מביקור כושל בארה״ב, והוא שרוי בדיכאון חריף: דעתו מיטרפת עליו מיום ליום, נוסף על הזִקנה הקשה שקפצה עליו; אִידֵאָה פִּיקס > מחשבה תקועה, מחשבה מקובעת, רַעיון תָקוּעַ, רעיון מְקוּבָּע – רעיון טורדני או דבר שאדם חושב עליו בקביעות, וקשה לו להשתחרר ממנו: לאסיר יש רעיון תקוע אחד ורק עליו הוא חושב – לברוח מהכלא; דיסלקסיה, דיסלקסייה > הפרעת קריאה – הפרעה בהתפתחות כושר הקריאה הניכרת בחוסר יכולת לזהות מילים או בפסיחה עליהן, בהחלפת מקומן של אותיות במילים וכד׳ ואינה נובעת מפיגור שׂכלי, מפגיעה מוחית או מהוראה לקויה; פָּרָפִילִיָה – נטייה להגיע לעוררות מינית באמצעים סוטים מן המקובל; שם כולל לדחפים מיניים, להזיות ולהתנהגויות מיניות הסוטים מן הנורמות החברתיות והתרבותיות המקובלות, כגון גרימת סבל או השפלה אמיתיים או מדומים, כמו הצלפות או שעבוד; פטישיזם, ערטילנות, מציצנות, מזוכיזם מיני, סדיזם מיני, פֵּדופיליה, זוֹאוֹפִילִיָה ונֶקרוֹפִילִיָה; פֶּרוֶורסִיָה > נְלִיזוּת > סטייה – חריגה בולטת מההתנהגות חברתית מוסכמת, בייחוד בתחום יחסי מין: בסטייה מינית מתכוונים בתרגול מיני הנחשב אמצעי חריג להשׂגת אֲבִיוֹנָה (אורגזמה) או עוררות מינית, כגון פָּרָפִילִיָה; סטייה מינית – התנהגות מינית או משיכה מינית החורגות מהטבעי ומהמקובל, כגון סאדו־מאזוכיזם, משיכה לילדים, נקרופיליה; נֶקרוֹפילִיָה – סטייה מינית חולנית שעיקרה משיכה ארוטית לגופה. פעמים הנקרופיל הורג את הקורבן בעצמו או מקבל גישה לגופות באמצעות בתי לוויה, חדרי מתים או קברים; לְקוּת למידה, ליקוי למידה – שם כולל להפרעות אחדות בהתפתחות מיומנויות הכרניות, כגון תפיסה חזותית ושמיעתית, קשב וזיכרון, וברכישת מיומנויות למידה בסיסיות, כגון כישורי שׂפה, קריאה, כתיבה וכשרים מתמטיים [מלקויות הלמידה – הפרעת קריאה, לקות כתיבה והפרעת חישוב]; מחלה פּסִיכוֹסוֹמָטִית – מחלה הנוגעת לגוף ולנפש כאחד: הוא סובל מתופעות של היסטריה ומתסמינים פסיכוסומטיים המופיעים לאחר מתח קשה; רוח תזזית, רוח רעה – 1. כינוי לכוח מיסטי של שדים ורוחות ומלאכי חבלה: נוהגים ליטול ידיים ביציאה מבית הקברות כי רוח רעה שורה עליו; 2. שיגעון, טירוף הדעת, רוח תזזית: וּבְעַתַּתּוּ רוּחַ רָעָה; 3. אווירה רעה, שִׂנאה ומריבה: וישלח אלוהים רוח רעה בין אבימלך ובין בעלי שכם: החברה עומדת להתפרק, רוח רעה עברה בין ההנהלה למועסקים; היטרפות הדעת – השתגעות, יציאה מן הדעת; נכנס בו רוח שטות – השתגע, נשתטה; טֵירֵף את דעתו (ליבו) – שיגע אותו, בלבל אותו: דאגת הפרנסה וצער גידול הבנים מטרפים את ליבו; רעיון טורדני – רעיון שעליו האדם חושב ללא רצונו או מעשׂה שהאדם עושׂה מתוך תחושת כפייה; בריאות נפשית, בריאות נפש, בריאות הנפש – מצב נפשי הניכר ברווחה רגשית, בהסתגלות התנהגותית, בחופש יחסי מחרדות ומתסמינים משביתים וביכולת לבסס מערכות יחסים בונות ולהתמודד עם הדרישות ועם לחצי החיים: בריאות הנפש ניכרת בהיעדר מחלת נפש ובהרגשה נוחה לגבי עצמך, ברגשות חיוביים כלפי אחרים וביכולת לעמוד בדרישות חיי היום־יום; היטרפות הדעת – השתגעות, יציאה מהדעת, איבוד השפיות; הפרעה נפשית, מַחלַת נֶפֶש – ליקוי בריאותי בתחום ההתנהגות וההרגשה הנפשית הניכרת בדפוס התנהגותי או חשיבתי שונה מהנורמה, והגורמת מצוקה של ממש או פגיעה מובהקת בתפקוד; החסר משוגעים אנוכי כי הבאתם אותו להשתגע? שיגעונם של רבים הוא פיקחות העולם; הֵיעדר איזון נפשי גרר אותו להתנהגות לא תקינה ולבסוף להתקפי טירוף; נתבלבלה רוחו ונבלעה בינתו; פרקי זמן של שפיות הלכו ונתקצרו אצלו עם השנים; נפשו סוערת ושסועה וסובל מהתקפי אלימות; המפלגה היא שיגעונם של רבים, אך תועלתם של מעטים > בריאות! דיכאון! התאבדות! מוגבלות! נפש!

שׂיחה!

שִׂיחָה – 1. דיבור בין שני בני אדם או יותר, שבו הם מחליפים ביניהם רעיונות, דעות, רגשות, חוויות ועוד: מה אהבתי תורתך כל היום היא שׂיחתי; 2. דיבור עם מישהו כדי ללבן דברים, להבהיר או ליישב אי־הבנה, להטיף מוסר וכד׳: אם לא תשפר את התנהגותך אזמין את הוריך לשׂיחה; 3. הרצאה קצרה, קלה ולא רשמית, ובה דברי הסבר ומידע בנושׂא מסוים: מדי שבוע משודרת ברדיו שׂיחה בענייני לשון; 4. [בעיקר בריבוי: שׂיחות] משׂא ומתן רשמי שנועד להשׂיג הסכם חדש או שינוי פוליטי, לרוב בין מדינות: השׂיחות בין נציגי המדינות הגיעו למבוי סתום; בַּר שִׂיחָה, בֶּן שִׂיח, בֶּן שִׂיחה – חבר לשׂוחח עימו, עמית לתקשורת, מי שהשתתף בשׂיחה; חטף שׂיחה > קיים שׂיחה > ניהל שׂיחה > שׂוחח, שׂיחה, שׂוֹחֵחַ, סָח, שָׂח – אמר, דיבר, סיפר, קשר שׂיחה: לא שׂחתי שׂיחת חולין או שׂיחה בטלה, ורק על דברי נפלאותיך שׂוחחתי; היא שׂחה לי בסתר את סודה; לָקַח מילים עם, לָקַח דברים עם – שׂוחח עם פלוני, נָשָׂא ונתן עימו, דיבר איתו, התייעץ איתו: ליבו הלך שבי אחר העלמה הנאה, והוא שלח את אביו לקחת דברים עם הוריה; לקחתי מילים עם הסוחר בדבר העסקה שנרקמה; נכנס עימו בשׂיחה, גִלגֵל עימו שׂיחה, גִלגֵל בדברים, גִלגֵל שׂיחה – דיבר על דא ועל הא, עבר מעניין לעניין: גִלגְלוּ בדברים בניחותא וסיפרו זה לזה את כל עלילותיהם בחו״ל; שִׂיחַ – 1. שׂיחה, חילופי דברים, דיבורים, הגיגים המובאים לידי ביטוי במילים: הספר ׳שׂיח לוחמים׳ הוא קובץ ספרותי שנכתב בעקבות מלחמת ששת הימים ומאגד שׂיחות של הלוחמים; 2. מכלול הגילויים המילוליים בכתב ובעל־פה הנחשבים כמייצגי אידאולוגיה, הֲלַך רוח של תקופה, התרחשות תרבותית וכד׳; 3. תקשורת כתובה ומדוברת פורמלית (דיון) או לא פורמלית (שׂיחה) המשמשת לרוב בבלשנות, שבה מנתחי שיח מתמקדים הן בחקר השפה (משפטים, פעולות דיבור ומילונים) והן ברטוריקה, המשמעויות והאסטרטגיות העומדות בבסיס ההידודיות החברתית; בר שׂיח, בן שׂיחו, איש שִׂיחו – האדם שהוא משׂוחח איתו, שותפו לשׂיחה: בתחילת הדיון הציג המראיין את אנשי שׂיחו; בן שׂיחה, בר שׂיח – מי שעימו אדם משׂוחח, אדם שניתן לשׂוחח איתו או לדון עימו בכמה נושׂאים: הפרופסור הידוע הופתע לגלות שבני שׂיחו למשׂא ומתן הם תלמידיו; הֵסִיחַ, סַח – דיבר, אמר: איני יודע מה אתה סח; אין מסיחין בסעודה; הֵסחתי לפני ידידיי את כל צרותיי; מֵסִיחַ לפי תומו – מדבר

לתומו, מספר דבר מה שלא בכוונה מיוחדת, מגלה סוד מתוך תמימות; **שַׁייחָן** – איש שיחה, שַׁחְקָן: הוא היה שַׁייחָן ואהב את כל מי שהשאיל לו אוזנו לשמוע את דבריו; **שַׂחֲקָן** – איש שׂיחה, אוהב או מיטיב לשׂוחח: נעים לשׂוחח עם שַׂחְקָן המחפשׂ אוזן קשבת; **איש שׂיח** – אדם שאיתו משׂוחחים, השותף לשׂיחה: בתחילת הדיון הציג המראיין את אנשי שׂיחו; **שׂיחת נפש** – שׂיחה אישית, גלוית לב ואינטימית, שׂיחה מלב אל לב: אתמול כשישבנו במועדון הייתה לנו שׂיחת נפש אל תוך הלילה; **שׂיחה מְזוֹהָה יוצאת** – שׂיחה שאפשר לחסום בה את זיהוי מִספר הטלפון של המחייג [ניתן לחסום את זיהוי המִספר בשׂיחות יוצאות באופן חַד־פַּעֲמִי לשׂיחה מסוימת או באופן קבוע]; **שׂיחה מְזוֹהָה נכנסת** – שׂיחת טלפון שאפשר בה לראות את מִספר הטלפון של המתקשר אליך על צג הטלפון ולהחליט אם ברצונכם לקבל את השׂיחה, לרבות לראות מי התקשר אליך אם לא הספקת לענות לשׂיחה; **שׂיחת הטרדה** – שׂיחת טלפון שיוזם אדם כדי להטריד את בן־שׂיחו, להציק לו, לאיים עליו וכד', לרוב בלא שיזדהה בשמו, ולעיתים אף בלא שיכיר את קורבנו: הזמרת התלוננה במשטרה על שׂיחות הטרדה של אלמוני המציע לה הצעות מגונות; (talk show) טוק שואו > **תוֹכנִית שִׂיחַ, מִשׁדַר שִׂיחַ, תוֹכנִית אֵירוּחַ** – מופע פומבי או מִשדר ברדיו או בטלוויזיה שבמרכזו ריאיון או ראיונות של אישים ידועים מתחומים שונים; **שפך את מרי שׂיחו לפני, שפך את שׂיחו לפני, שָׁפַךְ שִׂיחוֹ לְפָנַי, שָׁפַךְ לִיבּוֹ לְפָנַי** – גילה את צרות נפשו, תינה את צרותיו באוזניו, התוודה על סבלו או על מצוקתו לפניו: האב שפך את ליבו לפני המחנכת ונמלך בך כיצד להעלות את בנו על דרך המלך; שָׂכֶנתי שפכה שׂיחהּ לפניי על מר גורלה, ודִמעתה על לחייה; **הֵשִׂיחַ אֶת מְרִי ליבו, הֲשָׂחַת הלב, הֵשִׂיחַ את הלב, הֵשִׂיחַ את ליבו** – פָּרַק את אשר על ליבו, דיבר על צפונות ליבו, נתן פורקן להרהורי ליבו על ידי שׂיחה: אין זה ממנהגו להשׂיח את מרי ליבו בפני זרים; **דו־שׂיח של חירשים, דיבר אליו בחיטים, וענה לו בשְׂעורים, טָעַנוֹ חיטים והודה לו בִּשְׂעורים** – 1. כינוי לוויכוח בין שני צדדים כשהפער בין עמדותיהם גדול מכדי שיוכלו באמת להשפיע זה על דעתו של זה, ולכן הם מדקלמים את טיעוניהם בלי להקשיב ולהתייחס לצד האחר: הבה נעזוב את הוויכוח הזה, אני רואה שזה סתם דו־שׂיח של חירשים; 2. כינוי לדו־שׂיח שבו כל אחד מהמשׂוחחים מדבר על עניין אחר, בזמן ששניהם חושבים כי הם מדברים על אותו עניין – מצב שיוצר אי־הבנות רבות: כל אחד התבצר בדעותיו, והדיון היה דו־שיח של חירשים; **שׂיחות סלון** – שׂיחות על ענייני דיומא המתנהלות במפגשי חברה בבתים פרטיים: סִפרו השערורייתי החדש של הסופר הצעיר עמד השבוע במרכז שׂיחות הסלון; **בעל שׂיחה** – מי שנעים לשׂוחח איתו, שאפשר לפתח איתו שׂיחה על נושׂאים רבים, איש דברים, איש שׂיחו, דברן: בלמתי את עצמין מן השׂיחה כי האורח התגלה כבעל שׂיחה מעניין; **שׂיחה ממתינה** – שׂיחת טלפון המתקבלת במכשיר טלפון במהלך שׂיחה אחרת שהתחילה לפניה: ברוב מכשירי הטלפון היום אפשר להפסיק את השׂיחה הראשונה, לעבור לשׂיחה הממתינה ולשוב לשׂיחה הקודמת; **שׂיחה ליד האח** – נאום פוליטי במתכונת של שׂיחה לא רשמית המשודר לאומה ברדיו: השׂר לא בלם עצמו מן השׂיחה ליד האח, ואף רעייתו לא בלמה את פיה באותו אירוע; **שׂיחת חינם** – שׂיחת טלפון שאין מחייבים עבורה את המחייג: שירותי מידע למיניהם מאפשרים שׂיחות חינם אליהם; **שׂיחת העיר** – עניין המסעיר את אנשי היישוב, הנושׂא המדובר ביותר, העניין שכל העיר מדברת בו: הכרזתו המפתיעה של ראש העיר בדבר פרישתו הייתה שׂיחת העיר השבוע; **קָשַׁר שׂיחה** – החל לשׂוחח עם מישהו, יזם שׂיחה: לאחר זמן מה שבר את השתיקה וקשר שׂיחה עם שכנתו לספסל; **גלגל בדברים, גִלְגֵל שׂיחה** – דיבר על דא ועל הא, עבר מעניין לעניין: גלגל שׂיחה נאה עם חברתו בענייני היום; **שׂיחת קטרוג** – שׂיחת הַאשָׁמה, תביעה משפטית, לימוד חובה: למרות כל הקטרוג עליו יצא בתחושה טובה; **שׂיחת חתך** – שׂיחה שנועדה לבחון את שׂביעות רצונו של העובד בדבר הגדרת תפקידו, האווירה בצוות, ההתנהלות מול הממונה ומידת פתיחותו, משוב הממונה, סיפוק תמיכתו וכיו"ב, לרבות השתלבותו בחברה, שׂביעות רצונו מהשירותים שמקבל בה, הצעותיו לשיפור, שׂכרו וקידומו וכדומה; **שׂיחת נפש** – שׂיחה אישית, אינטימית, שׂיחה מלב אל לב: אמש, כשישבנו בספרייה, הייתה לנו שׂיחת נפש אל תוך הלילה; **שׂיחת ועידה** – שׂיחת טלפון ברבזמן בין כמה משתתפים השוהים בכמה מקומות, והמנהלים דיון משותף. כל אחד מהם יכול להאזין לדברי כל האחרים ולהגיב עליהם; **שׂיחת רקע** – מידע הנמסר לעיתונאי שלא על מנת לפרסמו: שׂיחת הרקע עסקה בענייני המזרח התיכון; **שׂיחות שָׁלוֹם** – משׂא ומתן על הסכם ועל חוזה שלום: שׂיחת שלום פורייה שׂוחח ראש הממשלה עם כמה ממנהיג מדינות ערב; **שׂיחה קלה** – שׂיחה מזדמנת וקצרה בעניינים קלי משקל, אינם מסובכים ואינם מחייבים; **בְּדַל שׂיח** – שׂיחה קלה, שׂיחה קצרה, שׂיחה מועטה: לו יכולת לשׂוחח איתו אם שׂיחה שלמה ואם רק בדל־שׂיח, הכול היה משתנה; **שָׁפַךְ שׂיחו** – הביע את רחשי ליבו, גילה את צרת נפשו, הביע את מר נפשו: שפכתי שׂיחי לפני מעסיקי והארכתי בדברים כי קיומי הכלכלי עומד על קביים;

לא שָׂח שׂיחת חולין – לא שׂוחח שׂיחה שלא בענייני היום; **חָטַף שׂיחה** – שׂוחח שׂיחה חטופה: לא אחת אני חוטף שׂיחה עם נהג משׂאית האשפה; **אשת שׂיחו, איש שׂיחו** – השותף לשׂיחה: אשת שׂיחו היא חריפה ובקיאה בחוקי המדינה; **איש שׂיחה, בן שׂיחה** – כינוי לאדם חברותי, מי שנוח ונעים לשׂוחח איתו שׂיחת רעים; **שׂיחת חולין** – שׂיחה קלה על עניינים פשוטים ורגילים ובלתי מחייבים בין אדם לחברו בענייני היום, שׂיחה סתמית במפגשי חברה על נושׂאים שוליים, שׂיחה שאין תוכנה מדע או דברי תורה: מדי יום שישי בצוהריים אנו נוהגות להיוועד לשׂיחת חולין על כוס קפה כדי להתעדכן ברכילות האחרונה; **שׂיחה בטֵלָה** – שׂיחה על נושׂאים של מה־בכך, שאין בהם עניין, שׂיחה שאינה עוסקת בעניינים חשובים, ושנועדה בעיקר לגלגל את הזמן: זִקני הכפר נוהגים לשבת בבית הקפה ולהעביר את זמנם בשׂיחות בטלות; בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש, כגון שׂחוק והיתול ושׂיחה בטלה; מונולוג > **חַדשִׂיחַ, שׂיחת יחיד**: דיבור של אדם אחד, שׂיחת יחיד; 'נאום' ארוך שנושׂא אדם, בעיקר נאום שאינו מאפשר לאחרים להפסיק את שטף דיבורו ולהשתתף בשׂיחה: הוא פתח באחד מאותם חדשׂיחים מפורסמים שלו, ובזה, למעשׂה, הסתיים הדיון; דִיאָלוֹג > **דו־שׂיח** – שׂיחה בין שניים או יותר, דיון, חילופי דעות: בתום הדו־שׂיח הסוער הגיעו המשתתפים להבנה הדדית; 2. שׂיחה במחזה או ביצירה ספרותית: הדו־שׂיח התנהל באווירה נעימה על אף יריבות הדוברים; **דו־שׂיח שֶׁל חֵירשים** – 1. כינוי לוויכוח בין שני צדדים, שהפער בין עמדותיהם גדול מכדי שיוכלו באמת להשפיע זה על דעתו של זה, ולכן הם מדקלמים את טיעוניהם בלי להקשיב ולהתייחס לצד האחר: הבה נעזוב את הוויכוח הזה, אני רואה שזה סתם דו־שׂיח של חירשים; 2. כינוי לדו־שׂיח שבו כל אחד מהמשׂוחחים מדבר על עניין אחר, בזמן ששניהם חושבים כי הם מדברים על אותו עניין – מצב שיוצר אי־הבנות רבות; **סוד שׂיח** – 1. דיבור בלחש, שׂיח לחש, התלחשות; 2. כינוי לדיבור או לשׂיחה בעלי נופך אישי שלא לפרסום, הילה של קדושה, מסתורין וכד': בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו כתוב שאין לפגוע בסוד שׂיחו של אדם, בכתביו או ברשומותיו; **שׂיחה מזוהה** – שירות המאפשר להציג את זהות מִספר המתקשר על גבי צג הטלפון גם בזמן שׂיחה; סימפוזיון > **רַב־שִׂיחַ** – דיון בין משתתפים אחדים: ברב־שׂיח השתתפו חמישה; **שׂיחת גישוש** – שׂיחה מקדימה כדי לבחון נושׂאי כלשהו או ליצור קשר או שיתוף פעולה אפשרי: למעשׂה, מדובר בשׂיחת גישוש שנועדה להתוות דרך לשיתוף־פעולה בין שני הארגונים; שׂיחת מוטיבציה > **שׂיחת הניעה** – שׂיחה שנועדה להפיח רצון למלא משׂימה, לשפר ולהלהיב בני אדם כדי לגרום להם שיתאמצו יותר וישׂיגו נקודות רבות יותר מול המתחרים: שׂיחת מוטיבציה צריכה להיות כלי ניהולי יום־יומי, ויש לתכננה מראש; **פורום נשים, שׂיחת נשים, שׂיחת בנות** – מפגש נשים לא רשמי העוסק בענייני נשים ובנושׂאים כלליים; **שׂיחה בהולה** – שׂיחה דחופה מאוד עם שירותי החירום בשעת חירום; **שׂיחה יעודה** – שׂיחה מוזמנת לשעה קבועה; **שׂיחת סלון** – שׂיחת בני אדם מזדמנת ולא מחייבת על עניינים כלליים ולא מחייבים שהתכנסו בבית כלשהו: מתי שׂוחחת שׂיחת סלון עם ידידיך בזמן האחרון? **שׂיחת רֵעים** – שׂיחה ידידים על דא ועל הא, שׂיחה חברית לא רשמית המתנהלת באווירה נינוחה ובלתי מחייבת: התכנסנו כאן כדי לשׂוחח שׂיחת רֵעים על מהות החיים ובדבר תלאות העולם; **היקטעות השׂיחה, נקטעה השׂיחה** – הופסק רצף השׂיחה, מהלכה או המשכיותה, נמנעה המשכת השׂיחה או השלמתה: השׂיחה נקטעה לפני דקות מִספר עקב תקלה במערכת החשמל; **תיבל את שׂיחתו** – שיבץ בשׂיחתו חידושים, פתגמים, חידודי לשון וכד' בשׂיחתו כדי להוסיף לנאמר עניין וחיים, גִיוֵון את שׂיחתו: הוא תיבל את שׂיחתו בסיפורים מהאגדה; **שְׂיחַת תַלמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכָה לִימוּד** – יש ללמוד כדי להתפלפל ולדון בסוגיות; **בהמשך לשׂיחתנו** – בעקבות השׂיחה ששׂוחחנו [פתיח בתכתובת המציין שהדברים הבאים הם המשך או תוצאה של שׂיחה שהייתה קודם]: בהמשך לשׂיחתנו הטלפונית, מצורפים בזה קורות חיים מעודכנים; **שׂיחה קולחת** – שׂיחה הנעשׂית בשטף, ברצף, בלי היסוס או בלי הפסקה, שׂיחה שהופקה או בוצעה באופן רצוף ושוטף ובלא מאמץ: הם נועדו רק לפני זמן מה, וכבר קלחה השׂיחה ביניהם; **תלת־שׂיח** – שׂיחה בין שלושה; **קילוח השׂיחה** – שטף של רגשות, צלילים, מילים וכד' בשׂיחה או ממקור כלשהו: מפאת קוצר הזמן נאלצתי לקטוע את קילוח דבריו של הנואם; **שׂיחת היום** – עניין העומד על הפֶּרק, נושׂא שמרבים לדבר בו ביום מסוים, נושׂא שהוא לרוב בעל אופי שערורייתי, פרשה המעוררת את התעניינות הציבור, עניין המסעיר את דעת הקהל בתקופה מסוימת: מעצרם של זוג האומנים הידוע בחשד לסחר בסמים היה לשׂיחת היום; **שׂיחה אינטימית, הידָברוּת בארבע עיניים, שׂיחה בּאַרבַּע עֵינַיִים** – שׂיחה בין שניים בלי נוכחוּת אדם נוסף, וכן – **ביחידות, התייחדו לשׂיחה, נועדו לשׂיחה בינו לבינו, בינו לבינה, שׂוחחו בייחוד**: השׂר נועד עם ראש הממשלה לשׂיחה בארבע עיניים; נפגשנו ביחידות בבית קפה; **תרבות השׂיחה והדיון** – מכלול הרגלים, דפוסי התנהגות, מיומנויות, סגנון וכד' בעת שׂיחה, דיון או ויכוח בין אדם

לחברו; **איש שיחה** – כינוי לאדם חברותי, מי שנוח לשוחח איתו; **שיחה נוקבת** – שיחה חמורה, יסודית ומעמיקה: בשיחתנו שוחחנו על דא ועל הא, אך גם היה בה ויכוח נוקב, ונשאלו שאלות נוקבות; **המתיק סוד, המתיק רז, המתיק שיחה** – הנעים שיחה, בילה בחברת מישהו בשיחה נעימה: זכרתי היטב את כל שיחותינו שהייתי ממתיק איתה בשנות קרבתנו; **הפלגה בשיחה, הפליג בשיחה** – הִרבה בשיחה, פעמים עד כדי הגזמה: המרצה הנלהב הפליג בשיחתו, והמנחה נאלץ להפסיקו; **שיסע את דבריו** – התפרץ לתוך דבריו של מישהו וקטע אותם: הנוכחים באולם שיסעו את דברי הנואם בקריאות ביניים רבות; **נָפַל לתוך דבריו** – הפסיק את דבריו של מישהו באמצע, שיסע אותו, קטע את דבריו, נכנס לתוך דבריו: למה אתה נופל לתוך דבריי קודם שסיימתי להציג את רעיוני; **שיסע אותו בדברים** – הפסיק את דברי זולתו, קטע את שטף השיחה; **מֵסִיחַ לפי תומו** – מספר דבר מה שלא בכוונה תחילה, מגלה סוד מתוך תמימות; **קרא ערער על** – טָעַן נגד פלוני, עִרער ומחה על: קמו כמה בני אדם וקראו ערער על זכותי לחרוש באדמתי; **בא בטרוניה עימו, בא בטרוניה עליו** – טען נגדו טענות קשות, התקיפו קשה, התרעם עליו: הוא בא בטרוניה עליי תדיר וממרר את חיי; **החציף פנים נגד, הֵטיח דברים כלפי (מעלה)** – דיבר עזות אל, התחצף נגד: היה בו העוז להטיח דברים כלפי המפקד; לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה; **התריס כלפי מעלה** – השמיע טענה, התקומם ל', התפלמס, התנצח: הדיירת התריסה נגד שכנהּ שאינו שומר על ניקיון חדר המדרגות; **שָקַל וְטָרָה, נָשָׂא ונתן בא בדברים עם** – שוחח עם, נָשָׂא ונתן, כינס דיון: באתי איתו בדברים בדבר הספר שאני כותב; **טַעֲנֵי טְעָנוֹת** – טענות מרובות: היו לו טעני טענות נגדי; **פקפוקי דברים** – ערעור, טענות נגד: דבריו לא היו רק פקפוקי דברים כי הוא **פקפק באמיתות** ובהנחות היסוד של התפיסה וקשַר ספקות רבים לתקפותה; **טְענות ומַענות** – תביעות ודרישות; **דין ודברים, חילופי דברים** – טענות ומענות בין אנשים, מחלוקת, ויכוח, חילוקי דעות: לאחר דין ודברים הגיעו שני הצדדים לידי פשרה; במריבה היו חילופי דברים חריפים וקשים, ואפילו פוגעניים; **מיצוי, מיצה** – אמר את כל מה שניתן להגיד על נושׂא, על בעיה וכד', הקיף אותם מכל הצדדים, טיפל בהם באופן ממצה: נראה שמיצינו את הנושׂא, וכעת אנו שואבים מים בכברה; **רֵיאָיון, רוֹאֲיַין, הִתרַאֲיֵין, רִאֲיֵין** – שׂוחח עם מישהו לרוב בצורת שאלות ותשובות כדי להכירו, לקבל מידע, לפרסם את תוכן השׂיחה בתקשורת: הזמר ממעט להתראיין לעיתונאים ושומר על פרטיותו (רַאֲיוֹן, רַאֲיונות, רַאֲיונות); **קָלַח** – הופק או בוצע באופן שוטף ובלא מאמץ: הם נפגשו רק לפני זמן קצר, וכבר השׂיחה קלחה ביניהם; **הידָברוּת** – שׂיחת הבהרה להשׂגת הֶסכם, ביאה לכלל הסכמה: הידברות ישירה בין וושינגטון למוסקווה התקיימה אמש; **חידוד** – עוקץ של ביטוי או של בדיחה, שנינה: ועל דרך החידוד נראה לי ליישב את העניין כך; **פּוּאֶנטָה** – העניין העיקרי בסיפור, בשיר, באמירה כלשהי או בבדיחה שיש עימו, בדרך כלל, הפתעה או עקיצה: הבדיחה לא הצחיקה אותך כי לא הבנת את הפואנטה; **הִשתַעוּת, הִשתַעָה** – שׂוחח עם מישהו, החליף דברים ודעות איתו: עוד היום גדול והחמה לוהטת, שֵׁב עימי ונשתעה על דא ועל הא; **השתעות בין ידידים** – שׂיחה או החלפת דברים ודעות בין ידידים; **החליף דעות עם פלוני, החליף רשמים עם פלוני** – גילה את דעתו (רשמיו וכולה) לפלוני ושמע גם דעת (רשמיו) פלוני באותו עניין; **התיר לשונו, התיר את חרצובות לשונו** – התיר את כַּבלי לשונו, התחיל להגיד את מה שהוא חושב, נתן דרור ללשונו; **הֵטיח דברים כלפי (מעלה)** – דיבר עזות אל, התחצף נגד: לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה; **דָלָה מפיו** – חילץ ממנו בקושי או הוציא ממנו במאמץ פרטים מועטים או פירורי מידע: לא הצלחנו לדלות את הנושׂא עד תומו; **סוד הַצִמצוּם** – האומנוּת או הכושר לצמצם דברים, להתרכז בעיקר ולהביע דברים בקיצור: מאמריו מעידים שהוא עמד על סוד הצמצום כי הם מועט המחזיק את המרובה; **טייל עימו בדברים** – שׂוחח איתו על עניינים שונים: תשבו עימי ואטייל עימכם בדברים; **פְּסוֹק לִי פְסוּקָךְ, פְּסוֹק לִי פְּסוּקְךָ, פְּסַק לו פסוקו** – פנה לאדם להשמיע מחשבה מקורית או דבר תורה, אמר מה דעתו על עניין פלוני, פנה לילד שיאמר פסוק כלשהו כדי לבחון אותו ולעמוד על הבנתו ועל ידיעתו; **סִיבֵּב עימו בִּדבָרִים, סיבְּבוֹ בִּדְבָרִים** – הסיט את השׂיחה לעניין המבוקש: נטפלתי אליה וסיבבתי אותה בדברים עד שניאותה לדבר על עתידנו; **מַעֲנֵה לָשון** – 1. תשובה קולעת, תשובה נכונה: הוא היה מרצה מחונן ובקי בחדרי תורתו, ועל הרוב שמעו ממנו המקשנים מעני לשון מבריקים ומשכנעים; 2. דיבור מהיר, קולח ונמרץ שקשה לקטוע אותו, הבא בדרך כלל כתשובה או בתגובה על משהו: לשונו חדה כתער, ומי שמעיר לו דבר מה זוכה למענה לשון חריף; **זֶה בְּכֹה וְזֶה בְּכֹה** – זה אומר כך וזה אומר כך, כל אחד אומר את שלו: במחלוקת ביניהם זה בכה וזה בכה, זה בונה וזה סותר, זה נוטע וזה מעקר נטוע; **הַשמַע לאוזניך מה שאתה מוציא מפיך** – מימרה בשבח שיקול הדעת והזהירות בהשמעת דברים; **לא דיבר עימו מטוב עד רע** – לא דיבר עימו כלל, לא שׂוחח איתו: כשהתגייסתי לצבא אמרו לי: הישמר לך מלדבר עם חיילות מטוב עד רע; **נכנס עימו בדברים** – התחיל לשׂוחח איתו, בעיקר שׂיחה מקדימה שמתוכה יתגלגלו הדברים אל העיקר: במקום להיכנס עימו בדברי נחת, נכנס עימו בדברי ריב ומצה כדי לתקוף אותו ולהורגו; **נתגלגל הדבר, התגלגלו הדברים** – 1. נָסַבָּה השׂיחה על דא ועל הא, נושׂא השׂיחה הפך להיות: כשנתגלגלו הדברים לענייני כספים הוא השתתק מייד וסירב להביע את דעתו; 2. השתלשלו האירועים, התפתחו הנסיבות; **התפלספות במשותף** – הרהור או דיון בבעיות עמוקות או פילוסופיות בין רעים או עמיתים; **פנים אל פנים** – זה מול זה, אדם מול אדם, ללא מתווך או מחיצה אישית: אני מעדיף שלא לשׂוחח על העניין בטלפון, אלא להיוועד פנים אל פנים ולדון בדבר ביני לבינו; **פֶּה אֶל פֶּה** – פנים אל פנים, ישירות, בלי תיווך, ולא בכתב: פה אל פה אדבר בו; **נכנס לדברי חברו, נכנס לתוך דבריו** – הפסיקו באמצע שׂיחתו, התחיל לדבר קודם שזולתו סיים את דבריו: אל תיכנס לתוך דבריו, הנח לו לסיים את ההסבר; **כִּלְאַחַר פֶּה** – תוך כדי דיבור, אגב שׂיחה: כלאחר פה הוא הודיע בשׂיחת רעים שיישׂא את חברתי לאישה; **דיבר באוזניו** – שׂוחח איתו; **יושב קרנות** – כינוי לבטלן המבלה את זמנו בישיבה בפינות הרחובות ובשׂיחות בטלות: כבר בנערותו הוא נפלט מבית ספרו והתחבר עם כל מיני בטלנים ויושבי קרנות; **חתן היום, חתן הנשף, חתן היובל, חתן השׂמחה, גיבור היום** – מי שהצטיין במשהו והוא משמש נושׂא לשׂיחת רבים; **טרק את השפופרת** – הפסיק שׂיחת טלפון בבוטות ובכעס; **הכלל העולה משׂיחתנו ש־ או הכלל העולה הוא** – המסקנה המסתברת מכל מה שנאמר עד כה; **כְּמַעְיָן הנובֵעַ** – 1. אדם שיש בו חידושים רבים: אף שבתחום העסקים לא הראה בקיאות מיוחדת, בדברי מוסר ויראת שמים היה כמעיין הנובע, ואין מספר להדרכות ששמעתי ממנו; 2. מָשָׁל לנושׂא רחב ועמוק שאין למצותו עד תומו, ים גדול ורחב ידיים: אוצרות לשוננו הם כמעיין הנובע, ולא קל להתמצא בכל פרטיהם ודקדוקיהם; **דְּבָרִים בְּעָלְמָא** – דברים חסרי בסיס, סתם דברים, שׂיחה סתמית: ורוב דבריהם לא היא אלא דברים בעלמא מתובלים ברכילות עסיסית; **שוחד דברים** – שידול, הטיית לב האדם בדיבורים ובהבטחות, דברי חנופה המכוּוָנים לגרום למישהו לפעול בסופו של דבר כרצון הדובֵר: הכול יודעים שאסור לקחת שוחד, ואין להשמיע שוחד דברים; שׂיחת וידאו < **ויעוד בחוזי** – שׂיחה בטלפון או במחשב, ובה המשׂוחחים רואים זה את זה; **שאלת הבהרה** – שאלה שנועדה להפוך עניין סתום או מסובך למובן וברור, לרוב כדי להמשיך הלאה בשׂיחה או בדיון: העד ענה באריכות על כל שאלות ההבהרה של השופט; **מֵעִנְיָן לעִנְיָן באותו עִנְיָן** – ביטוי המציין מעבר מעניין אחד לעניין אחר באותו תחום: כיוון שדיברנו בכמה נושׂאים, נחזור לנושׂא הראשון: מעניין לעניין באותו עניין של נושׂא הפיצויים; **ייחֵד את הדיבור** – דיבר בעיקר על, התעכב בייחוד על: השיעור ייחד את הדיבור על יחסים שבין אדם לחברו; **אִמרת אגב** – 1. אמירה שולית לא מחייבת, הנאמרת כהערה מזדמנת או לא מתוכננת: במהלך הישיבה הושמעו מדי פעם כמה אמירות אגב בדבר הצעדים המתוכננים; 2. הצהרה משפטית הנאמרת בפסק הדין דרך אגב ואינה נחוצה כדי להגיע לתוצאת פסק הדין; **דָּבָר טָעוּן** – דבר שקשור לנושׂאים רגישים, שמעורר רגשות עזים ויוצר אווירה של מתח הקרוב לפיצוץ, דבר 'מחשמל': הסירוב למלא פקודה מסיבות מצפוניות הוא נושׂא טעון ורגיש, ויש לדון בו בזהירות; **תרבות הדיבור** – 1. רמת העידון, השליטה הלשונית, כושר ההבעה, האיפוק, הקֶשב, החופשיות וכד' המאפיינים את סגנון הדיבור של אדם מסוים או חברה מסוימת: לפרלמנט הבריטי יצא שם בזכות תרבות הדיבור של חבריו; 2. סגנון וצביון השׂיח הציבורי היום־יומי, הניכרים בעניינים, כגון כבד את המדַבר ואל תיכנס לתוך דבריו; אל תיבהל להשיב והיה ענייני בדיבור; שאל כעניין והשב כהלכה; היה מסודר בדיבורך: אמור על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון; מה שלא שמעת אמור לא שמעתי; אל תתעקש על עמדתך והודה על האמת; **לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס** – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו, אך ללא הזכרת שמו של מוסר המידע; **לֹא לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס** – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא שלא כלשונו, וללא הזכרת שמו של מוסר המידע; **לְצִיטוּט וּלְיִיחוּס** – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו ובשם מוסר המידע; **דברים בטלים** – שׂיחה בטלה, עניינים שאין בהם ממש: אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים; **השתלשלות הדברים, השתלשלו הדברים** – התפתחו או התקדמו הדברים שלב אחר שלב: המאמר מסביר בפירוט איך השתלשלו הדברים עד לרצח; **הערה עוקצנית** – הערה מעליבה ופוגעת: בין שזו הערה עוקצנית מהמנהל או ויכוח מיותר בכביש, הכעסים שמצטברים במשך היום אינם מיטיבים עם הגוף ועם הנפש; **החלפת דעות, רעיונות, רשמים וכד'** – העברה הדדית של מידע, דעות וכד' בעל־פה בשׂיחה לא מחייבת: מטרת הפגישה הייתה להחליף רעיונות בלבד, ולא לקבל החלטות; **הִטָה אוזן, הִטָה אוזנו** – האזין לדבריו של מישהו בדריכות ובתשׂוּמַת לב, פעל על פיהם: רוצים אתם לדעת מה קרה בהמשך? הטו אוזן והקשיבו; **דָש במשהו** – התעסק בו רבות, טיפל בו ועסק בו יותר מדיי: כבר דשנו בנושׂא הזה עד לעייפה, ואיני מוצא טעם להעלותו שוב;

קֶשֶׁר שתיקה – הֶסכם חשאי בין בני אדם שלא לדבר על אדם או על עניין מסוימים: העיתונים החליטו להפר את קֶשר השתיקה ולפרסם את השערורייה; פעם אחת לקחה אוזני שמץ משׂיחתם; במסיבה היו שטופים בשׂיחת הבל גרגרנית שגאתה ונשתפלה חליפות; בשׂיחתו הדמומה יכולת לחוש שמדובר באדם פשוט, עממי שסיפוריו מתובלים במעשׂים שהיו; מה אהבתי תורתך, כל היום היא שׂיחתי; שׂיחתו מתובלת במקרא ובמשנה; נכנס לתוך דברי חברו; השיב אמירה קצוצה ומעוכה שלא היה בה כדי כלום; קודם שפרש לגמלאות, הֵפֵר את קשר השתיקה, הסיר את מחסומי פיו והטיח דברים כלפי מעלה; הוא המתיק את ישיבתו עם חברתו בסיפורים והעמיסה בדברים שאינם בו; הכיר את זמנו ושמר את לשונו, ולכן לא הלאה את השומעים בדברים שקרו בימים ההם; דש בענייני העד לעייפה, ולא הספיק לדלות מפיו פרטים חשובים על; דיבר בלשון עניינית וברורה; אף שלא אהב 'לחשוב בקול רם', הפעם הטריח את לשונו לומר כמה דברים נוקבים; הוא היה בעל כישרון שׂיחה מבריק ואהב כל מי שהשאיל לו אוזניו כדי לשמוע את דבריו; שׂיחה זו אינה נמנית עם מַנעמי השׂיח שאני להוט אחריהם; הסתלקה שׂמחתו והתהלך כשראשו באדמה; הלך דוּמָם וקודר בראש מורכן; אף שכֶּשֶׁל קטן לכישלון קטן ייחשב, הנכשל מְדַמֶּה שכישלונו הוא שׂיחה בפי כול; היה תקוע בבוץ, במצב ללא מוצא; תיבל את סעודתו בשׂיחה נאה שמספקת את הלב ואינה מכבידה את הנפש; נעימת דבריו הייתה עצורה ומאופקת, והמילים נארגו בחוכמה ונשקלו בזהירי זהירות; לא ייפטר אדם מחברו לא מתוך שׂיחה ולא מתוך שׂחוק ולא מתוך דברים בטלים ולא מתוך קלות־ראש, אלא מתוך דברי חוכמה; חביבה על אדם שׂיחה בטלה שלו יותר מתורה שלמה של חברו; שׂיחתו הייתה מתובלת במקרא ובמשנה, בהלכות ובאגדות; מעולם לא אהב לְשׂוֹחֵחַ שׂיחת בטלה, ולא שָׂח שׂיחת בטלה; נהג לקפח את ימיו בשׂיחות חולין; עשׂרה קבים שׂיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו . . ., ואחד כל העולם כולו; ניכרים בשׂיחתו דברי אמת, ואילולא ראיתי בעיניי לא הייתי מאמין; נטל תשעה קבים של שׂיחה למרות קוצר הזמן וחֵרֶף אריכות העניין; אף שהחלפת הדעות הייתה רכה ונוחה, בקושי נחרת בזיכרוני בדל שׂיח כי הייתה השׂיחה בקצב הסילון; לא הספיק לתבל את שׂיחתו בתבליני תורה; נפסק חוט השׂיחה ונשׂתררה דומייה בין המסובּים; נפתח ליבו והחל לדבר מאליו; נתקף יצר של שׂיחה, ועמיתתו החלה לסחוט מידע ממנו; שׂוחח בנועם שׂפתיים ובבת־חיוך; קפץ לתוך דברי חברו ופרק כל מה שהעיק על ליבו; אחד מסימני תלמיד חכם שאינו נכנס לתוך דברי חברו; שׂיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד; רצה להשחיל מילה כדי לשבר את האוזן; תרם במילה או שתיים באמירה בעלמא שאינה מופנית לאיש; דברי חוכמה נבעו מפיו בשובה ונחת; הצד האחד מדבר, והצד האחר שומע, ואיש איש נשאר בדעתו; הוא היה נעים דברים, נוח בדיבורו, צח בלשונו וערב לאוזן השומעת; המְדַבֵּר זורע, השומע קוצר; המַרבה שׂיחה עם . . . גורם רעה לעצמו; אין דרכו של מלומד להרבות שׂיחה עם אדם פשוט שאין בו לא תורה ולא חוכמה ולא כלום; שׂיחה ללא הבנה הדדית אמיתית, אינה שׂיחה; התייחדו להמתיק סוד ולהחליף רשמים ואירועים וחתמו את שׂיחתם בדברי ברכה; מצא פורקן בשׂיחה גלוית לב וּפָרַק כל מה שהעיק על ליבו; המחשבה היא שׂיחה של הנשמה עם עצמה > אמירה! מחלוקת! עצה! פטפוט! שתיקה! תקשורת!

שימוש!

שימוש, שימש – 1. עשׂה פעולה במשהו, כגון בחפץ, לתכלית שנוצר החפץ או לתכלית אחרת, ניצֵל משהו: המכונית שימשה אותי שנים; 2. כיהן בתפקיד, נשׂא מִשׂרה: השנה שימשתי מנַהל הארגון; שימש כ־ > שימש – היה בשימוש, השתמשו בו: 1. השער הזה משמש כניסה ויציאה לבאי הכינוס; 2. [לפני שם פעולה] שימש למשהו, היה לו שימוש מסוים, היה לו תפקיד כלשהו, השתמשו בו למטרה מסוימת, נועד ל־: הסכין, הכף והמזלג משמשים לאכילה; 3. היה, היה בו משום: התנהגותו ראויה לשמש דוגמה ומופת לדור הצעיר; 4. שימש מישהו, מישהו השתמש בו או ניצלו למשהו: הנעליים כבר קטנות עליי, ואינן משמשות אותי עוד; 5. כיהן בתפקיד, נָשָׂא מִשׂרה, מילא תפקיד: הוא שימש שומר ראשו של המנכ"ל; שימש לפניו – שירת, עסק בעבודות אחזקה וטיפול בבית בשׂכר: משרתים וטבחים ומסַעֵד שירתו לפני המלך הקשיש בערוב ימיו; שימש לו לפה – היה לו לפה, דיבר בשם זולתו: משה היה כְּבַד פה וּכְבַד לשון, ואחיו אהרון שימש לו לפה; גדול שימושה של תורה יותר מלימודה – הלימוד חשוב, אך העיקר הוא העשׂייה; שימש תלמידי חכמים – שהה במחיצתם הקרובה של תלמידי חכמים, ובתוך כך למד מהם וקיבל מהם את תורתם; שימוש חוזר (reuse) – 1. איסוף מוצרים [כגון עיתונים, בקבוקי פלסטיק או זכוכית, צמיגים, מתכות] לאחר שימוש כדי להשתמש בהם שוב למטרה מועילה; 2. שימוש מקורי או שימוש חדש במוצר ישן לאחר שנוצל למטרה המקורית והסתיים השימוש הקודם. יש שמנצלים רק את רכיבי המוצר הישן למטרה אחרת אגב שיפור איכותו, מראהו וערכו לאיכות הסביבה: מילוי מים בבקבוק פלסטיק משומש או שימוש בשׂקית קניות ישנה לשׂקית אשפה; דו־שימושי – שמשמש לשתי מטרות, לשתי פעולות, כגון רכב דו־שימושי: רכב המסיע נוסעים ומשׂא או מעיל דו־שימושי: מעיל המשמש לחימום וגם אטים לגשם; שימוש חורג – [בהסדרת תכנון ובנייה] שימוש שעבר את הגבולות שנקבעו לו בשימוש בקרקע או בבניין, ולא למטרה שהוגדרה לו בתוכנית בניין העיר; שימוש מזיק בסמים – שימוש כפייתי בסמים שתוצאותיו הנשנות שליליות ומובהקות בתחום החברה, התעסוקה, המשפט או התחום הבין־אישי. עם הסמים מונים אלכוהול, אמפטמינים, קנביס, קוקאין, חומרי הזיה, חומרים שנשאפים, אופיואידים, פנציקלידינים, ותרופות הרגעה היפנוטיות או תרופות חרדה; שימוש לרעה בכוח – פעולה לא חוקית או לא ראויה של מי שיש לו יתרון פיזי או שלטוני; וֶרסָטִילִיוּת > רב־תכליתיות, רב־תכליתי, רב־שימושי – היכול לבצע פעולות אחדות; המשמש למטרות אחדות: ספינה רב־תכליתית; וֶרסָטִילִי > רב־שימושי, רב־כישורי, רב־תפקודי, רב־תכליתי – בעל כישורים רב־גוֹניים, מסוגל להתאים עצמו לעיסוקים שונים, רב־צדדי, מותאם לשימושים שונים: מכשיר זה הוא רב־שימושי: הוא משמש אולר, מברג, פותחן, מְחַדד עפרונות וגם מצית; שימש כבא כוח > שימש בא כוח – היה נציג או נבחר לייצג גוף כלשהו או אדם כלשהו: משעברה הקבוצה לכפר עציון שימשתי בא־כוח מחלקת הייעור; מִשתַמֵּשׁ סוֹפִי – המשתמש שלו נועד המוצר או תוכנת המחשב (user-end); רב־משתמשים – כמה בני אדם שיכולים להשתמש במחשב ברב־זמן, רב־מסופים: מערכת מחשב רבת משתמשים, ובה שני מסופים או יותר, שאפשר להשתמש בהם בעת ובעונה אחת; דְּמֵי שימוש – דמי שׂכירות או תשלום אחר שנגבה תמורת שימוש במוצר, בנכס, בשירות וכיו"ב: בן הזוג שנותר בדירה לאחר הגירושים התחייב לשלם דמי שׂכירות על שהוא מתגורר בבית המשותף השייך גם לצד שעזב את הבית; משך השימוש, תקופת שימוש – פרק זמן הניכר בימים, בחודשים או בשנים שאפשר להשתמש במוצר או בשירות משעת המכירה ועד הפסקת האפשרות לקבל את השירות או השלכת המוצר; שימש דוגמה – מעשׂיו נלמדו והיו דגם לחיקוי: הוא היה בעל הניעה גבוהה, שקול בדעתו ושימש דוגמה ומופת לחבריו; כיהן, מילא תפקיד, שימש בתפקיד – עשׂה תפקיד כלשהו, כיהן במִשׂרה כלשהי: שופט בית המשפט המחוזי שימש בתפקיד יושב ראש ועדת החקירה; שימשה מיטתה, שימש מיטתו, שימֵש את מיטָתו – בא ביחסי מין, בעל אישה, בא על אישה: היא החליטה שלא תשמש מיטתה אלא אחר נישׂואיה; שימשו בערבוביה – היו מעורבים או מהולים זה בזה: שׂמחה ועצב שימשו בו בערבוביה בשעה שנפרד מהוריו; שימוש הוגן – [בדיני זכויות יוצרים] הֶיתר להשתמש ביצירות מוגנות, ללא צורך באישור מבעל הזכויות, למטרות שונות, כגון לימוד עצמי, מחקר, ביקורת, סקירה, דיווח עיתונאי, הבאת מובאות, או הוראה ובחינה על ידי מוסד חינוך; חוויית משתמש – הידודיות שחוֹוֶה משתמש במוצר או בשירות, כגון משתמש קצה בזמן פעילותו במחשב (באתר, בתוכנה או ביישׂומון). חוויה זו ניכרת בעיצוב, בארכיטקטורת המידע, באסטרטגיה, בשיווק ובטכנולוגיה, לרבות היבטים רגשיים, אנושיים ותחושתיים: מנסים לשפר ללא הרף את חוויית המשתמש של המשׂחקים במשׂחקי מחשב; השמשה, הִשמיש – עָשָׂה לשמיש, הביא דבר למצב שאפשר להשתמש בו: את המחשב הישן נשמיש ונמסור לגן ילדים; מחוסר תקציב עדיף להשמיש את הציוד הישן מלרכוש ציוד חדש; מְשׁוּמָּשׁ – שהשתמשו בו כבר, לא חדש, מייד שנייה, שלישית וכד': קניתי מכונית משומשת, אבל היא נראית ממש חדשה; בבית הספר יהיה יריד לספרי לימוד משומשים; בן שימוש, בר שימוש, שָׁמִישׁ – שאפשר להשתמש בו, ראוי או מוכן לשימוש: המבנה נראה במצב שמיש אם כי הוא זקוק לשיפוץ; שְׁמִישׁוּת – מידת הקלות שבה אפשר להשתמש במוצר מסוים הנקבעת לפי הפשטות, היעילות והמהירות שבה נעשׂות מטלות במוצר; תכונות או מצב של מוצר המוכן לשימוש: תחזוקה יעילה של כלי הנשק מעלה את אמינותו ואת שמישותו המבצעית; שימושיות – תכונתו של הדבר השימושי, של מה שניתן להשתמש בו, בייחוד בצורה נוחה ומועילה: אקדח זה הוכיח את שימושיותו בצה"ל בשנים האחרונות; יישׂומי, שימושי – 1. שיש לו שימוש מעשׂי, שאינו עיוני: לתפיסה החדשה יש תוצאות שימושיות; 2. שמרבים להשתמש בו כדי לעשׂות משהו, שנעזרים בו בדרך כלשהי; שיש בו תועלת מעשׂית; 3. נוח לשימוש; 4. מעשׂי, לא עיוני, כגון מתמטיקה שימושית; תשמיש – 1. שימוש, הפקת תועלת: ציוד שנפסל לתשמיש; 2. כלי, כגון תשמישי קדושה, תשמישי מטבח; 3. קיצור ל'תשמיש המיטה', היינו יחסי מין; הַשָׁקָה, הִשִׁיק – 1. הכניס לשימוש מוצר חדש או התחיל בשיווקו: השבוע השיקה החברה את סִדרת המשְׁחות החדשה; 2. הוריד כלי שיט למים לראשונה לאחר בנייתו וחנך אותו בטקס מיוחד: בטקס חגיגי השיקו אתמול בנמֵל את הצוללת החדשה; חֲנִיכָּה, חָנַךְ – פתח ארגון, מוסד, מפעל וכד', ערך טקס רשמי מיוחד, השתמש לראשונה בבית, במבנה וכד': ראש העיר חנך את המוזאון החדש; אתמול חנכנו את ביתנו המשופץ;

טקס חניכה – טקס קבלה מסורתי שנערך לחניכים חדשים במוסדות מסוימים, ובו החניך החדש חייב למלא משׂימות קשות או להתנסות בניסיונות לא נעימים, פוגעניים, משפילים או מצחיקים: בטקס החניכה בפנימייה מרחו את החניכים החדשים בבוץ; **חֲנוּכָּה** – טקס או מסיבה לרגל הפתיחה של מקום חדש (מבנה, ארגון, מפעל וכד׳) או לרגל התחלת השימוש בדבר מה: בטקס חנוכת היכל המשפט נאם האדריכל שעיצב אותו; **חֲנוּכַּת הַבַּיִת** – טקס או מסיבה לרגל הכניסה לבית חדש או לדירה חדשה: כמה ימים לאחר שעקרנו לביתנו החדש הזמנו את המשפחה ואת החברים לחנוכת הבית; **הטלאה, הִטלִיא** – תפר טלאי על קרעי בגד, כגון קרע במכנסיים או חור בגרביים, לשימושם החוזר; **דֶּמֶה** – 1. רכיב של ביטויים בהוראת גוף או דמות מדומים לשימוש צבאי באימונים או להטעיית האויב, כגון חיילי דֶמה, תותחי דֶמה: חייל דמה הוצב כדי להטעות את האויב 2. הֶתקן מדומה שאינו מסוגל לפעול: התותח הוא דמה, והילדים יכולים לטפס עליו; **בָּלוּי** – משומש, מרופט, קרוע, ישָׁן, חסר ערך, בָּלֶה, מָהוּהַ: בגדי עבודתו היו מהוהים ובלויים, כעין העפר; **בָּלֶה, בָּלוּי, בָּלָה** – התקלקל מרוב שימוש, מרופט, מיושן: המכנסיים האלה בלויים מרוב ימים; **מְהִיהָה, מָהָה, נִמהָה** – נשחק, בלה, התרפט: מכנסי העבודה של נמהו מרוב שימוש; **בְּלָיָה, בְּלִייָה** – תהליך של התפוררות סלעים בהשפעת מים ותנאי אקלים; **לרשותו** – זמין ומוכן לשימושו: לרשותכם חדרי ישיבות, מחשבים אישיים, מכשירי פקס ושירותי מזכירות; **מִחזור, מִחזֵר** – 1. ניצֵל חומר נפסד או גרוטאות למיניהן לשם הכנסתם למחזור הצריכה אחרי עיבודם מחדש: מִחזור הנייר הוזיל את ייצורו; 2. שימוש מחדש בדבר שהשתמשו בו כבר פעם; **זניח** – טפל, מבוטל, אפשר לזונחו אחר שימוש חד־פעמי, כגון מזרק; **חילון, חילֵן** – שחרר מפיקוח הדת, שימש חילוני בדבר של קדושה, הפקיע את הקדושה, הפך משהו או מישהו לחילוני: היו שביקשו לחלן אותה ולנתקה משורשי היהדות; **הֶעֱלָה חלודה** – נשאר ללא שימוש, התנוון, נשתכח, קפא: הבנות מעלות חלודה כי אביהן מבכר לפשפש בהלכות שלא יעלו חלודה במקום לגאול את בנותיו מחרפת בתוליהן; **הָיָה לְפֶה לִפלוֹנִי, הָיָה לוֹ לְפֶה** – שימש לו דובר, דיבר במקומו, ייצג אותו: היא הייתה פה לאתיופים ובחירת המדברים נגד אפלייתם; **שָׂם אותו בַּנַּפְטָלִין** – הפסיק את השימוש בדבר, גנז אותו: היא שׂמה את סיפורה בנַפטָלין עד שתהא השעה ראויה לפרסמו; **הוציא אותו מהנפטלין, הוציאו מנפטלין** – החל להשתמש בדבר ישן שלא השתמשו בו זמן רב, ריענן וחידש אותו, וכן – **הִזרִים דָּם חָדָשׁ, הֶחֱיָה, העלה באוב, הֵפִיחַ רוּחַ חַיִּים ב׳, הֵקִים לִתחִייָה, חִידֵּשׁ, חִייָה, נזכרו בו, עלה מן האוב, ריעֲנֵן**: מבַשׂרי הסתיו כבר כאן, החצב כבר פורח זה שבועות, ותחנות הרדיו הוציאו מהנפטלין את השירים ההולמים של העונה; **אָבַד עָלָיו כֶּלַח** – התיישן (מִנהג, רעיון, עֵרך וכדומה) ואֵין יכולים להשתמש בו עוד; **כלי אין חפץ בו** – משהו ישן שאין משתמשים בו עוד; **כאבן שאין לה הופכין** – ככלי אין חפץ בו; **אין לו דורש** – חי או דומם עזובים ככלי אין חפץ בהם; **כחרס הנשבר** – דבר חסר ערך וחסר משמעות, אפסי וחלש: אדם יסודו מעפר וסופו לעפר, והוא משול כחרס הנשבר; **רב־תועלת** – שמביא תועלת רבה, יעיל ומועיל מאוד: ההמלצה שקיבלת ממנו בכתב תהא רבת־תועלת ביום מן הימים; **רב־פנים** – בעל צדדים רבים, מורכב, שאי־אפשר להגדיר אותו בפשטות: פרופסור זה הוא אדם רב־פנים, המתמצא בתחומים רבים ומפתיע כל פעם מחדש בתחומי התעניינותו ובמקוריותו; **רב־תחומי** – שעוסק ביותר מתחום אחד, שמקיף תחומים רבים: האוניברסיטה הנהיגה מסלול לימודים רב־תחומי, ובו אפשר ללמוד מקצועות מחוגים אחדים; **ציפורים חדשות, זמירות חדשות** – הלכי רוח חדשים, שינוי מהותי בעמדות ובדעות: לאחר שנים של מאבק אלים נשמעו לאחרונה דעות חדשות מן המורדים; יום לאחר שהתפטר מתפקידו החל לזמר זמירות חדשות ולתקוף את ההנהגה; **וישן מפני חדש תוציאו** – כך מנהגו של עולם: הכול מתחדש תמיד, והחדש בא ודוחק את רגלי הישן; **פִּיל לָבָן** – כינוי לדבר יקר שהושקעו בו כסף ומאמץ רבים, אך הוא נותר ללא שימוש, וקשה להיפטר ממנו: המבנה החדש והמפואר שהוקם באוניברסיטה הוא פיל לבן כי אינו מתאים לייעודו; **העלה אבק** – התיישן, נזנח, החליד, נותר ללא שימוש, נשתכח: ספריי מונחים דמומים בספרייה ומעלים אבק; **הֶעֱלָה חֲלוּדָה או עוֹבֶשׁ** – התיישן, החליד; **כלי אין חפץ בו, מונח בקרן זווית** – אין דורש לו ואין שׂמים אליו לב, איש אינו מתעניין בו או מבחין בו: החיבור החשוב הזה היה מונח בקרן זווית שנים עד שעורר את סקרנותם של כמה חוקרים; **פְּרִי בּוֹסֶר** – דבר לא בשל, דבר שטרם הגיע לשלמות: ספרה הראשון עדיין פרי בוסר הוא, אף שניכרים בו ניצני כישרון; **נָבָל ברשות התורה** – 1. מי שמרבה לנצל לטובתו דברים שלא חל עליהם איסור מפורש מן התורה, אולם ריבוי השימוש בהם פסול; 2. מתחסד, מתחזה לצדיק בכסות עיסוק בענייני דת, לאדם הנתלה בצידוק חוקי למעשׂה עוולה שעשׂה, לאדם המקפיד לנהוג על־פי לשון החוק מתוך מטרה זרה לרוח החוק; **כוח להרע** – שימוש בחוכמה ובעוצמה למטרות פסולות: כך הלך המלומד והעמיק את לפיתתו בפוליטיקה האקדמית, לחש ובחש בוועדות חשאיות ובקומבינות נפתלות, צבר עוד כוח להרע; **שוד הקופה הציבורית** – שימוש בכספי המדינה למטרות לא ראויות או לרווחתם האישית של בעלי השׂררה: את ח״כ א״א האשים השׂר ב׳שוד הקופה הציבורית׳; **כְּלִי שָׁרֵת** – אדם או גוף חֶברתי המנוצלים בידי בעלי השפעה לתועלתם הפרטית, מכשיר, אמצעי שימוש: העובדים היו כלי שרת בידי המעסיק להגדיל את רווחיו; יש הטוענים שהתקשורת היא כלי שרת של אֵילֵי ההון; **מוקצה מחמת מיאוס** – מובדל ומורחק מחמת היותו מאוס, אסור בשימוש או במגע משום שהוא מאוס מגונה או נבזה, בזוי, מתועב, שמתרחקים ממנו ומתנגדים לו בחריפות רבה: מבחינת שומרי המצוות, ילד מחוץ לנישׂואים הוא מוקצה מחמת מיאוס; **סְחִיטָה בְּכוֹחַ, סָחַט בכוח** – השתמש בכוח שלא כדין כדי להניע אדם לעשׂות מעשׂה או להימנע מעשׂייתו; **ניצול הזולת** – שימוש באדם יותר מן הראוי בלי תמורה הוגנת: ניצול ילדים קטנים אסור על־פי חוק; **סִיבֵּר את האוזֶן** – נתן הֶסבר קל, פשוט וברור המֵקל על השומע את קליטת המסר; **מִן הַיָּד אֶל הַפֶּה** – שימוש בכסף לצורך מיידי בלי חשבון או בלי אפשרות לחסוך; **הושענא חבוטה** – אדם או דבר שאבד ערכם ושימושם; **דוּ־יָדוּת** – כושר להשתמש בשתי הידיים ברזמנית שימוש שווה: בני הוא דו־ידי וכותב בשתי ידיו כתב רהוט; **ביד חזקה** – בהפגנת כוח, בשימוש בכוח אל אף ההתנגדות, בגבורה; **יָצָא מִכְּלַל פְּעוּלָה** – אינו מתאים עוד לשימוש, לפעולה וכד׳: המכשיר יָצָא מכלל פעולה ויש לתקנו במעבדה; **אֲכוּל זְמַן** – מיושן, ניכרים בו פגעי הזמן; **יָצָא מִכְּלַל שִׁימוּשׁ** – התיישן והפסיקו להשתמש בו: מכשיר זה יצא מכלל שימוש ויש להחליפו בחדש; **שְׁעוֹת הַשֵּׁפֶל** – השעות שבהן מועט השימוש בשירות מסוים; **יָשָׁן מְיוּשָּׁן** – ישן מאוד, עתיק; **חוכמה שאינה בת שימוש היא ככסילות כפולה ומכופלת**; **גדול שימושה של תורה יותר מלימודה** > חידוש! תועלת!

שֵׁינה! עֵרנות!

שינה. **שֵׁינה** – מצב מנוחה טבעי שבו העיניים שלך עצומות, גופך אינו פעיל ומוחך אינו חושב, ובו האטה בפעילות המוח והשרירים הרצוניים: נפלה עליי שינה עד שננערתי לקול גלגלי הרכבת; התורה נקנית במיעוט שינה; **יָשַׁן** – היה נתון במצב שינה; **ערבה לו שנתו, עָרבה שנָתו** – הוא ישן שֵׁינה טובה ונעימה: תֶּעֱרַב שנתך; **ישנוני, יַשְׁנָן** – אוהב תנומות, המרבה לישון: בקטנותי הייתי הישנן במשפחה; **יִישֵּׁן, יִישּׁוּן** – הביא לידי שינה, הרדים, הפיל תרדמה: מן שכחה מתוקה ומיישנת התפשטה בכל גופי; **שינה של שחרית** – שינה בשעות הבוקר: שינה של שחרית ויין של צוהריים מוציאים את האדם מן העולם; **שְׁנַת חלום** – שלב בשֵׁינה שהפעילות המטבולית וקצב פעימות הלב עולים בחדות, ובולטים ריצודי העין המהירים; **כדור שֵׁינה, גלולת שֵׁינה, טבליית שינה** – גלולה ובה סמים מרדימים כדי להרדים מי שסובל מנדודי שֵׁינה; **לא נתן שֵׁינה לעיניו** – 1. השתדל שלא להירדם, מנע שֵׁינה מעצמו; 2. עניין שהעסיק מאוד עד כדי חוסר שינה; **שְׁנַת עֲרַאי** – שנה קלה, תנומה: יש שבמשכב הצוהריים אני ישן שנת עראי; **שַׂק שֵׁינה (שָׂקָ״שׁ)** – שַׂק מרופד לרוב אטים־מים הנרכס ברוכסן לשֵׁינה מחוץ לבית (בטיול בחיק הטבע, בצבא וכד׳): לטיול יש להביא מימייה, ושׂק שֵׁינה; **שֵׁינה בשבת תענוג** – מנוחה ביום השבת היא חובה ועונג כאחד; ניקור, התעפצות > **שֵׁינה זעירה** – פרק־זמן של שֵׁינה הנמשך שניות אחדות; **שְׁנַת דוב** – שֵׁינה עמוקה וממושכת (כתרדמת החורף של הדוב): לא הצלחתי להעירו כי הוא נפל תשוש על המיטה וישן שנת דוב; **שְׁנַת קֶבַע** – שֵׁינה ארוכה בשעות הלילה; **שנַת ישָׁרים** – שֵׁינה שקטה וטובה, עמוקה ושלֵווה, ללא נדודי שֵׁינה או ביעותי חלומות: הפורצים רוקנו את הדירה בעוד בני הבית ישנים שנת ישרים; **נפלה עליו שֵׁינה, נפלה עליו תרדמה** – נרדם, תקפה אותו שֵׁינה חזקה: נפלה עליי תרדמה כשאני בבגדיי; **משמעת שֵׁינה** – חובת המפקד לאפשר לחייל לישון שבע שעות לפחות ביממה כדי שיתַפקד החייל כראוי בשאר שעות היממה; **מְלוּפְלָף, לִפלֵף, לִפלוּף, קוּרֵי שֵׁינה** – הפרשה רירית טבעית מהעיניים היוצרת קרום על העפעפיים או המצטברת בפינת העין במהלך השֵׁינה: עיניו כואבות ומלופלפות; **שֵׁינה טרופה** – שֵׁינה לא שקטה, ובה יקיצות וחלומות רעים, שֵׁינה רצופת התעוררויות, שֵׁינה רוויית מתח וסיוטים: טרוף שינה היה מתהפך על משכבו בלילות, מבקש להירדם ולשכוח את צרותיו; **טקס שֵׁינה** – שִׁגרה מַרגיעה לקראת שֵׁינה שנועדה לסמן לתינוק כי נגמר היום ומתחיל הלילה, ובכך לעזור לו ׳להוריד הילוך׳, להפחית את רמות האדרנלין ולהעלות את רמות המֶלָטוֹנִין (הורמון השֵׁינה), להירגע ובעקבות כך להירדם בקלות; **עיניו התקשרו בשֵׁינה** – נרדם; ׳שלַפשטוּנדֶה׳, ׳סִייֶסטָה׳ > **תנומת הצוהריים, מִשכַּב הצוהריים, שְׁנת הצוהריים** – שנת מנוחה בצוהרי היום: כשקם המלך ממשכב הצוהריים ביקש שישקוהו יין; **התקשרו עיניו בשֵׁינה, נתקשרו עיניו בשֵׁינה ונתנמנם** – רצה לישון ונתנמנם, עיניו החלו להיעצם, התנמנם, נרדם: בערב שמעתי חדשות עד שנתקשרו עיניי בשינה; קראתי ספר עד שנאחזו עפעפיי בשינה ונתנמנמתי; היפרסומניה > היפרסומנייה > **יֶתֶר שֵׁינה** – הפרעת שֵׁינה בצורה של שֵׁינה

ממושכת עם קשיי יקיצה, או נטייה להרדמות במשך היום, בעיקר במצבים סבילים; שְׁנַת חוֹנִי הַמְעַגֵּל – כינוי לתרדמה ארוכה מאוד או למצב שבו מישהו היה מנותק זמן רב מהעולם, ולבסוף נדהם לגלות עד כמה השתנה העולם סביבו; שֵׁינָה עמוקה – תנומה כבדה; [ברכות לשֵׁינה] שֵׁינָה מתוקה שֵׁינָה ערבה, תֶּעֱרַב שנתך – ברכה למי שהולך לישון; נטרפה שנתו, נָדדה שנָתו – לא יכול לישון, לא יכול להֵירָדֵם: בלילות שאחרי התאונה נדדה שנתה, ומראות הזוועה שבו ועלו לנגד עיניה ולא נתנו לה מנוח; דפוסי שֵׁינָה – הרגלי שֵׁינָה קבועים; יַשנוּנִי, יַשנוּנִיוּת – היות מנומנם ורדום, נטייה להירדם, נטייה להרבות בשינה: המחקר הראה קשר בין ישנוניות בשעות היום לבין מעורבות בתאונות עבודה; שֵׁינָה חטופה – שֵׁינָה קצרה, ולא מספקת: ישן שֵׁינָה חטופה בלבד; קְרון שֵׁינָה – קרון ברכבת נוסעים בקווים ארוכים, שמותקנים בו מיטות או דרגשים לשימוש הנוסעים בזמן הנסיעה; דום נשימה חסימתי בשֵׁינָה – הפסקות חוזרות של נשימה מלאה או חלקית של 10 שניות לפחות, הנגרמות מחסימות דרכי הנשימה העליונות בשעת השינה: הפסקות דום נשימה גוררות נשימה מופחתת או נעדרת במהלך השינה; חֲבלֵי שֵׁינָה – שֵׁינָה הנופלת על אדם וכאילו היא סוגרת וקושרת את עיניו: גם כשאני קם מאוחר לא קל לי להעביר חֲבלֵי שינה מעיניי ותנומה מעפעפיי; שנַת מַרמִיטָה – שֵׁינָה עמוקה וממושכת [מַרמִיטָה – מכרסם עב פרווה השוקע בתרדמת חורף במחילות הקרקע]; שנַת נֶצַח – מוות, מיתה: ישן הוא שנת נצח וקבור באדמה; שנַת עוֹלָם – מוות, מיתה: וישנוּ שנת עולם ולא יקיצו; יָשַׁן בקֵירוּב בָּשָׂר עם – ישן בקרבת גוף עם: כל הלילה ישַׁנו בקירוב בשׂר ונעם לנו; נַיימָנִי, נַיימָן – אוהב שֵׁינָה, נוטה להירדם, מנומנם: ממבטו הניימני ניכר כי בילה עד השעות המאוחרות של הלילה; נָם – ישן שינה קלה, נמנם: כשהעיר עוד נמה את שנתה, יוצאים מחלקי העיתונים לעבודתם; נומי נומי יַלדָתִי; נימה, נמנום, נוּמָה, תְנוּמָה – שינה קלה וקצרה: לרוב רעייתי מעירה אותי ומעבירה שינה מעיניי ותנומה מעפעפי; חטף תנומה – ישן שינה קלה וקצרה: בצוהריים חטפתי תנומה של שעה; מְנוּמְנָם, התנמנם, נמנום, נִמְנֵם – ישן שינה קלה, לא היה ער ולא ישן, כמעט ישן, היה רדום, ישנוני: פלוני רגיל לנמנם בשעת הצוהריים במשׂרדו; נַמנְמָן – מי שנוטה לישון הרבה, אוהב תנומות: הוא היה נמנמן גדול כל ימיו; שָׂרוּעַ, הִשׂתָּרֵעַ – נשכב מלוא קומתו בפישוט איברים ולעיתים ברפיון, נשכב שׂרוּע: החייל העייף השׂתרע על הספה ונרדם מייד; מְפוּרקָד, התפרקד, פִּרקֵד – השכיב על הגב: המאמן פרקד את שׂחקניו לפני האימון; פְּרַקדָן – שכוב על הגב, כשהפנים מופנים כלפי מעלה: הוא שכב פרקדן על המיטה ובהה אל התקרה הלבנה; שעות ישן מפורקד על אחד הדרגשים; ריבה אחת שכבה פרקדנית לשׂפת הברֵכה; שכיבת פרקדן – שכיבה על הגב כשהידיים והרגליים פרוסות לצדדים, לרוב מתוך התרגעות מוחלטת: בחוף, מצאתי אותו שׂרוע בשכיבת פרקדן על החול החם; שכיבת אפיים – שכיבה על הבטן: הדעה הרווחת ברפואה שאין להשכיב את התינוק שכיבת אפיים, אלא פרקדן; הסתובב במיטה > התהפך על משכבו – נע והתגלגל מצד לצד: הפך עצמון לצד ימין, ושוב שכב על צד שׂמאל, וכך התהפך מצד זה ושכב בצד זה; תרדמה – תקופה שבה יצור (אורגניזם) מצמצם עד למינימום את חילוף החומרים שלו כדי לשׂרוד תקופה שבה תנאי הסביבה קשים מדיי לקיום פעילותו הרגילה [תרדמה משמשת עבור בעלי חיים רבים כהגנה הטובה ביותר מול תנאי סביבה קשים]; הַרדָּמָה, הִרדִים – 1. עָזַר למישהו להירדם, הפיל עליו תרדמה: תשתדל להיות בשקט, אימא מרדימה את התינוק; ההרצאה המשעממת הרדימה אותי; 2. הָפַךְ מישהו לרדום ולחסר ערנות, גרם לשאננות: תחושת הזחיחות שאפפה אותם בעקבות הניצחון הרדימה אותם ופגעה בערנותם הביטחונית; שעון ביולוגי – מנגנון המופעל על ידי יצור (אורגניזם) ויכול לספק מידע עבור מדידת זמן; הרדמה מקומית – מתן תרופה המשככת או מבטלת כאבים באזור הניתוח או האבחון על ידי הזרקת תכשירים לקרבת האזור המנותח או הזלפת חומר מאלחש על גבי ריריות על ידי המנתח או רופא השיניים; הרדמה אֲזורית – מתן תרופה המשככת או המבטלת כאבים באזור הניתוח על ידי הזרקת חומר נרקוטי אל העצבים או סביבם המאלחש את האזור; הפיל עליו תרדמה – גרם לו לישון: תנודות הרכבת הפילו עליי תרדמה; הרדמה כללית – הרדמה הניכרת בחוסר הכרה, בהרפיית השרירים ובאובדן תחושה בכל הגוף בשל משהוזרק לו חומר מרדים למערכת הדם של המטופל או הוחדרו לו גזי הרדמה למערכת הנשימה דרך צינור בקנה הנשימה (טובוס) או מסכה. כך המטופל אינו מגיב על כאב ועל גירויים חיצוניים; עָלָה על יצוּעו – שָׁכַב לישון; מָוֶת בעריסה > מיתת עריסה – מוות פתאומי של תינוק במיטתו במהלך השֵׁינה בשנתו הראשונה, ואין הסיבה ידועה; רופא מאלחש, רופא מרדים, מרדים – רופא שהתמחה בהרדמת חולים (אלחוש) לפני ניתוח או לטיפול כלשהו המחייב הרדמה, בעיקר הרדמה כללית; סם מרדים – חומר המשמש ברפואה להרדמת חולים ולעמעום תחושה בגופם, בעיקר בשעת טיפול מכאיב כגון ניתוח; שיר עֶרֶשׂ – שיר ששרים לילד קטן כאשר משכיבים אותו לישון בנעימה שקטה ומרגיעה: השיר 'נומי, נומי, ילדתי' הוא שיר ערש ידוע מאת יחיאל הלפרין; חֲדר המיטות – 1. חדר השֵׁינה; 2. ביטוי המתאר את התחום האינטימי של החיים הזוגיים: יש עיתוני שמרבים לפרסם תחומים אישיים מחדר המיטות של בני אדם מפורסמים; ארונית לילה – ארונית קטנה ונמוכה הניצבת לצד המיטה ומשמשת לאחסון חפצי השוכב במיטה: מנורת הקריאה מונחת על ארונית הלילה שליד מיטתי; שעה של כיבוי אורות – שעת השֵׁינה, זמן הפסקת הפעילות השגרתית במחנה צבאי, בפנימייה וכד', שלאחריו מוטל על החיילים, על החניכים וכד' להימצא במיטותיהם: בתום האימון ולפני כיבוי אורות יש לנקות את הנשק; תסמונת עבודת המשמרות – הפרעה במחזור השֵׁינה הניכרת בנדודי שֵׁינה ובישנוניות יתר; קפיצת הירדמות – הפרעת שֵׁינה שכיחה ולרוב לא־מזיקה אצל בני אדם, הניכרת בעווית המתרחשת בתחילת המעבר ממצב הערות למצב השֵׁינה, עווית הדומה לתגובת קפיצה שגוף האדם יוצר כאשר הוא עומד ליפול או נבהל; מִשׁכַּב הצוהריים – שנת מנוחה בצוהרי היום: מכסת השֵׁינה האישית מאלצת אותי לישון גם במשכב הצוהריים; נִים ולא נִים – מנמנם במקצת, בין תנומה לערות, בין שינה ליקיצה: הוא התקשה להירדם ושכב במיטתו זמן רב נים ולא נים; תַּרדֶּמֶת – מצב של חוסר הכרה עמוק ומתמשך עקב פגיעה או מחלה, ובו אי־אפשר להעיר את החולה, והוא אינו מגיב לגירויים; הִיבֶּרנַצְיָה > תַּרדֵּמַת חורף – מצב של תרדמה שבה שוקעים בעלי חיים מסוימים מן היונקים, הזוחלים והדו־חיים, ובמהלכה קצב חילוף החומרים בגופם מואט במידה ניכרת וטמפרטורת הגוף יורדת באופן מובהק; חָטַף תְּנוּמָה, חָטַף שֵׁינה – נרדם שלא לרצונו מעייפות יתר, נמנם קצת, התנמנם: היאך זכה אדם לחטוף שינה בעיצומה של העבודה; אֶסטִיבַצְיָה > תַּרדֵּמַת קיץ > קִיוּט – תרדמה של בעלי חיים השוכנים בסביבה מדברית (כגון סנאי אדמה וטריטון הפסים), החלה בקיץ כדי לשׂרוד למרות עליית הטמפרטורה וירידת הלחות באזור מחייתו, וכדי לחסוך באנרגייה בעת התייבשות הקרקע הפורייה; תַּחַת כִּיפַּת השָׁמַיִם – 1. מחוץ למבנה, ברשות הרבים כשמעליך השמיים: הם ישנו בשַׂקי שֵׁינה תחת כיפת השמיים; 2. בחוץ, לעיני כול: האירוע היה תחת כיפת השמיים; משבאה השֵׁינה ואחזה בשמורות עיניו, כל עולמו היה משוקע בה; מסר עצמו לשֵׁינה ונחו עצמותיו על משכבו; הלך לישון והניח לעולם לסוב בחוקותיו; משעבר למצב מאוזן, נתקשרו עיניו בשֵׁינה ונלכד בחֲבָלֶיה; קפצה עליו דומיית נמנומים ונרדם על הספר; מהלילה ועד יקיצת הבוקר ישנה שֵׁינה מתוקה וחלמה חלומות פז! העבודה מתשת כוחו של אדם, ויצר של שֵׁינה קופץ על העמלים בעבודה; שֵׁינה של שחרית מוציאה את האדם מן העולם; הֶעריב [= הנעים] עליו שנתו בחלומות פז; על משכבי בלילות שכבתי וליבי ער; תחילת מפלה – שינה; שינה ויין לרשעים – הנאה להם והנאה לעולם; שֵׁינה מתוקה וחלומות פז! נתקשרו עיניו בשנה ונתנמנם; קפצה עליי שֵׁנה; בא עליו עמעום של עייפות ונתנמנם; המרבה לנום סופו לצום; כפי שריפדת את יצועך, כן תישן את שנתך; כאשר הִצַּעתָּ את מיטתך, כן תישן את שנתך; הכפר נם שנת עמֵלים ומנוחת השקט הקיפה אותו ואת בתיו, את צריפיו ואת אוהליו; מִיקִיצַת הבוקר ועד שְׁנַת הלילה

ערנות. עֵר, עֵרנוּת – תכונות או מצב הניכרים ביכולת לפעול מהר במחשבה או לנוע מהר במרחב, כנדרש מאדם הנושׂא באחריות למתרחש; עֵרוּת – מצבו של אדם שאינו ישן; עוררות – מצב של ריגוש, הוצאת אנרגייה הנוגעת לריגוש, מוכנוּת לפעול או מצב של מתח פסיכולוגי מוגבר: אחרי המבחן התקשיתי לישון כי הייתי במצב עוררות; 2. פעילות הנוצרת באיבר, ברקמה או בתא עָצָב מגרייה מוגברת או ממושכת; חוסר ערנת – ערנות נמוכה מאוד, חוסר תשׂומת לב מספקת; היעדר מוכנות לסכנה או להזדמנות; הֲקָצָה, הֵקִיץ – 1. התעורר משינה: יקיצתי בבוקר ארכה שניות אחדות; 2. העיר, עורר משינה: הניחני מעט לישון, וכשיפציע השחר הקיצני; בְּהָקִיץ – במצב של ערוּת, לא בשינה: חשבתי שחלמתי אך התברר שהייתי בהקיץ; תְּעוּרה, קִיצָה, יָקַץ, יְקִיצָה – התעוררות מִשינה, מעבר משינה לעֵרוּת: משעת קיצת הבוקר חשתי בראשי; ביקיצתה משנתה נוכחה שזה חלום; יָקַץ משנתו, התנער מחבלי שֵׁינה, העביר חֲבלֵי שֵׁינה מעיניו, העביר תנומה מעפעפיו – התעורר: בקושי העברתי חבלי שינה מעיניי, וכבר הייתי מעורה בוויכוח נוקב בשוק הדגים; הפרעת שינה – מחלות (כגון נדודי שינה, נרדמוּת, הרטבת לילה, דום נשימה, סהרוריוּת, חריקת שיניים, הפרעות נֵירולוגיות, כלי דם במוח או אנדוקריניות, שרירים ושלד או מחלת ריאות, השפעות של סמים או כוהל ושינויי תזונה) הפוגעות בדפוסי השינה והחמורות דיין כדי להפריע לתפקוד הפיזי, הנפשי והרגשי הרגיל של האדם (למעט גורמי סביבה, כגון רעש, חום או קור, תנועה ברכבת, באוטובוס או בספינה, נסיעה באזורי זמן או שינוי בגובה); הרטבת לילה – הפרשה לא־רצונית של שתן במהלך השינה. ההרטבה בעייתית אם הילד הוא בן 4 ומעלה; נדודי שינה – מצב של קושי להירדם או להאריך שעות בשינה ולישון די הצורך, בייחוד עקב בעיות הירדמות (כגון סיבות רפואיות או נפשיות: שינויים קיצוניים, עקה, אירוע חובלני, שימוש בסמים או בתרופות) תדירות הגורמת

לעייפות, שחומרתה או התמדתה גוררת מצוקה של ממש מבחינה קלינית או פוגעת בתפקוד: בעיותיו הכלכליות טרדו את מנוחתו וגרמו לו לנדודי שינה בלילות; מחלת ירח > חולה ירח, מוכה ירח, סהרורי, **סהרוריות** – 1. הפרעת שינה בשעותיה הראשונות, ובה הישן קם מהמיטה והולך, ופעמים הוא גם אוכל, מדבר או מפעיל מכונה. בעודו במצב זה, הוא בוהה בחוסר מעש, אינו מגיב בעצם, וניתן להעירו רק בקושי רב; הוא אינו זוכר את הפרק עם היקיצה. סביר להניח שזה יקרה בימים של מתח רגשי ונפסק כאשר מקור החרדה מוסר; 2. חלימה בהקיץ, פיזור דעת, שקיעה בהזיות, תלישות מן המציאות; סוֹמְנִילוֹקְיָה > דיבור מתוך שֵינה, דיבור בשינה – דיבור בעת השֵינה, שהוא בין צלילים פשוטים וחסרי משמעות למשפטים ארוכים ומובנים. לדיבור אין כל משמעות רפואית; **לא נתן שינה לעיניו** – לא הניח לעצמו להירדם, נמנע מלישון: לילות רבים לא נתן שינה לעיניו מדאגה ומציפייה לבאות; אַל תִּתֵּן שֵׁנָה לְעֵינֶיךָ וּתְנוּמָה לְעַפְעַפֶּיךָ; לא עָצַם עין – לא הצליח להירדם, לא ישן כלל (בשל מתח, התרגשות, רעש וכד'): בלילה שלפני הגיוס לא עצמתי עין בגלל התרגשותי; התעוררות, התעורר – הקיץ משנתו; מחלת שינה – מחלה הנפוצה בעיקר בין סהרה לדרום אפריקה, הנגרמת מעקיצת הזבוב צֶה־צֶה, ובשלבי המחלה האחרונים היא גוררת אפיסת כוחות וחוסר הכרה ממושך; **לא נתן שֵינה לעיניו** – 1. השתדל שלא להירדם, מנע שֵינה מעצמו; 2. עניין שהעסיק מאוד עד כדי חוסר שינה; **נידד שֵינה** – גרם שהשֵינה תנדוד ממנו, מנע שֵינה: אינך צריך לנַדֵד שנתך בגללי; היא לא ישנה כל הלילה ונידדה שינה גם מעיני חברותיה; נדודי שֵינה, חוסֶר שֵינה – הקושי להירדם בלילה, ערוּת שלא מרצון בשעות הלילה, מטעמים כגון עייפות, הפרעות בשֵינה, דאגות, דום נשימה בשֵינה, לחצים נפשיים המונעים השראת שֵינה: מכאובים, צער ודאגות הקיום מנדדים את שנתי לפרקים; דַרגַש שֵינה – מִשטח עץ צר וארוך המשמש בדרך כלל לשכיבה לבני אדם (ברכבת, בכלי שיט) לבעלי חיים (חתולים) ועוד, ספה או ספסל נמוך המשמשים לשכיבה, למנוחה וכד'; **נטרד משנתו, טְרוּף שֵינה** – מי שסובל מנדודי שֵינה, ששנתו אינה שקטה ורצופה והוא מתעורר פעמים רבות באמצע השֵינה: טרוף שֵינה היה מתהפך על משכבו בלילות ומבקש להירדם ולשכוח את צרותיו; לֵיל שִימוּרים – לילה ללא שינה, לילה שעֵרים בו רוב הזמן: ליל שימורים עבר עלינו בציפייה לידיעה בדבר יקירינו הנעדרים; ליל חג השבועות הוא ליל שימורים, שנוהגים לייחדו ללימוד תורה; העביר שֵינה מעיניו – העירו משֵינה: רעייתי העבירה שינה מעיניי כי הגיעה העת לקום וללכת; **הדיר שינה מעיניו** – לא הניח לעצמו להירדם, מנע שינה מעצמו: בלילות האחרונים הדרתי שינה מעיניי בגלל המבחן במתמטיקה; **בִּיעֲתוּתֵי לַילה, בִּיעוּתֵי לַיְלָה, סיוט** – יקיצה מבוהלת משינה עמוק, המלוּוָה פעמים בצרחות, בהזעה מרובה, באישונים מורחבים, בנשימה מהירה, בפעימות לב מהירות ובתחושת בהלה, ואין זוכרים את החלום [התופעה אופיינית בייחוד לילדים; לרוב היא אינה דורשת טיפול רפואי וחולפת עם הגיל]: התעוררתי משנתי מבוהל בשל ביעותי לילה; **סיוט לילה** – חלום מפחיד או מטריד שבו חשים פחד, עצב, ייאוש, גועל או שילוב כלשהו ביניהם וכך נוצר התוכן הרגשי. בסיוט לילה יש דימויים חזותיים, והחולם נוטה להתעורר פתאום ומבוהל מהסיוט, והוא מייד ערני ומודע לסביבתו. סיוט לילה קורה לרוב לאחר מאורעות חובלניים וגורמים להפרעה במהלך השֵינה; נטרפה שנתו, **נִטרַד מִשְנָתוֹ** – נדדה שנתו, לא יכול להירדם: אמש התכוונתי לישון מוקדם מהראוי אך נטרדתי משנתי שעות אחדות בעטייה של בעיה; חוסר שֵינה – מחסור בשעות שֵינה: קשה לה להירדם בלילות, והיא סובלת מחוסר שֵינה; לא נתן שֵינה לעיניו – לא הניח לעצמו להירדם, נמנע מלישון לילות רבים: הוא לא נתן שֵינה לעיניו מדאגה ומציפייה לבאות; **משכימי בוקר, משכימי קום** – הנוהגים לקום השכם בבוקר: לפנות בוקר משודרת ברדיו תוכנית מיוחדת למשכימי קום; כלחוך השור – 1. השכם בבוקר עם יציאת העדר למרעה; 2. מחסל הכול לבלי השאיר שׂריד; **הִשכּים לפִתחו** – 1. בא אליו בשעה מוקדמת; 2 הִרבה לבקרו: הכול משכימים לפתחו כדי ליהנות מעצה טובה ומתושייה; שכב ולא באה שנתו, התגלגל מצד אל צד במיטתו, התהפך במיטתו, התהפך על משכבו – לא הצליח להירדם: התהפך על משכבו כשעה אחת עד שתקפה עליו שנתו; קִיצָה, יְקִיצָה – התעוררות מִשינה, מעבר משינה לעֵרוּת: ביקיצתה משנתה נוכחה לפתע שהכול היה חלום; היא עבדה מקיצת הבוקר ועד שנת הלילה; **קִיצַת בוקר, יְקִיצַת בוקר** – התעוררות משֵינה בבוקר: עבדתי על המחקר; **שירות יקיצה** – שירות טלפוני המספק השכמה בשעה יעודה לפי הזמנה מראש, כתחליף לשעון מעורר; השחר מפציע, הַפְצָעת אור השחר – הופעת אור השחר, בקיעתו או הבקעתו: אני אוהב להשכים קום כדי לחזות בהפצעת אור השחר; קרני החמה – קווי האור והחום המוקרנים מן השֶמש; קריאת הגבר – קול קריאת התרנגול (בשליש הלילה שאחרי חצות); מְקַדְמֵי אַשמוּרוֹת – מי שמשכימים קום; **כל הַמַשכִּים ויוצא – זהב הוא מוצא** – מימרה בשבח הזריז; **עָשָׂה לֵילוֹת כַּיָמִים** – התמיד בַּעשׂייה ובעבודה בלֵילות כמו בימים, פעל יומם ולילה, לא מש ממקומו גם בלילה: אימו טיפלה בו במסירות ועשׂתה לילות כימים ליד מיטתו; מִשמֶרֶת לילה – משך הזמן הקצוב לעבודה בשעות הלילה; כינוי לקבוצת העובדים העוסקים בעבודה בשעות אלה: עם עלות השחר סיימה משמרת הלילה את עבודתה במאפייה; בובת דאגה – בובה קטנה וצבעונית המקובלת בגואטמלה, ולה יכול לרוב ילד המתקשה להירדם לספר את בעיותיו, ולהניחה מתחת לכרית, וכך יעסיקו הדאגות את הבובה במקומו; קִיצַת בוקר – יקיצה בבוקר, התעוררות משינה בבוקר: שינת הלילה דומה לעולם הזה וקיצת הבוקר דומה לעולם הבא; גָזַל שינה – הדיר שינה, הפריע לישון; נטרפה שנתו, נגזלה שְנתו – לא יכול לישון, לא יכול להֵירָדֵם: שוב נטרפה שנתי, ובאו עליי כמה לילות שאין בהם שינה; **הִדִיד שינה מעיניו** – 1. נאמר על דאגה, על צער וכד', גרם לו נדודי שינה; 2. לא הניח לעצמו להירדם, מנע שינה מעצמו: בלילות האחרונים הדרתי שינה מעיניי; **לילה לָבָן** – 1. לילה ללא שֵינה, לילה שנשארים בו ערים: 2. ליל ירח, לילה מוצף באור ירח, לילה שאין בו חשֵכה או שהחשכה מתחילה בו בשעות מאוחרות מאוד [בקוטב ובאזורים הסמוכים לו בעונת הקיץ]: בעשׂרת הימים האחרונים של יוני חוגגים תושבי סנט פטרבורג את הלילות הלבנים בפסטיבלים; **לא ינום ולא יישן** – הוא אינו נח ואינו שקט, הוא פועל במרץ ובערנות, לא יחדל מלחתור להשׂיג משהו: לא ננום ולא נישן עד שנמצא פתרון הולם לבעיה כאובה זו; **השגיחו עליו בשבע עיניים, השגיח בשבע עיניים** – השגיח בחושים דרוכים, השגיח במלוא תשׂומת הלב, השגיח היטב ובקפדנות יתרה: יש לבדוק בשבע עיניים את כל סעיפי ההסכם קודם שחותמים עליו; הֵעִיר כלבים משנתם – עורר מחדש נושׂא או בעיה רגישים שכבר חוללו מהומה לפנים, הֶחיה פרשייה נושנה שכבר דשו בה רבות: רבים נפגעו מן הפרשה, מה ראו לפתוח שוב פצעים ישנים ולהעיר כלבים משנתם? **ציפור לילה** – כינוי לאדם שפעיל וערני בשעות הלילה, אדם שנוהג ללכת לישון מאוחר מאוד בלילה כנראה מטעמים גנטיים של פעילות השעון הביולוגי: הוא היה מציפורי הלילה הידועים של תל אביב; השגיח היטב, עמד על המשמר – 1. עָקַב בתשׂוּמַת לב אחר הנעשׂה מעמדתו כדי לשמור על מקום מסוים ולאבטחו: החייל נפגע מכדור בעומדו על המשמר; 2. השגיח היטב, היה ער וקשוב: על עורכי הדין לעמוד על המשמר ולהזהיר את לקוחותיהם מפני כל הסתבכות אפשרית; עינו פקוחה, בעין פקוחה – מתוך ערנות רבה והקפדה רבה במתרחש סביבו; **עַיִן בְּעַיִן** – ראייה של ממש, בבהירות, פנים אל פנים, באופן מובהק, באופן ממשי: לא תמיד ראינו עין בעין אותו פתרון שיגאל את הקבוצה מהפסדיה; **אדם מוּעָד לעולם: בין שוגג בין מֵזיד, בין עֵר בין יָשֵן** – אין אדם יכול לפטור עצמו מאחריות בשום אמתלה, כגון שלא התרו בו או שלא ראה או שלא ידע את החוק; רוב הלילה לא טעם טעם שֵינה; השעון המעורר שיסע את שנתו; **הגוף מוטל כאבן דוממת על המיטה, והמוח משוטט לו בעולם**; אפילו ציוץ אחד של ציפור מנַעַרְתו משנתו; קפץ ממיטתו באפלה, עם קריאת הגבר, בטרם יכיר איש את רעהו; אנס עצמו מן השֵינה אף שעפעפיו נעצמו; שנתו הייתה נדודה שעות רבות; **הוא מתעורר כמו איילת השחר, כשאורה בוקע ועולה היא באה קמעה קמעה**; קם באפלה, בטרם יכיר איש את רעהו; **מיקיצת הבוקר עד שנת הלילה**; צִלצול עז עקרו משנתו; **לא שָלַוותי ולא שקטתי ולא נחתי**; אם ישכבו שניים, וחם להם, ולאחד איך יֵחַם; העביר חֲבלי שֵינה מעיניו ותנומה מעפעפיו; יש שיצאה שעה ועדיין לא באה שנתו, ויש שלא ידע **שנת מרגוע** כל הלילה; נזדקק לקום באמצע שנתו הטובה; **לא שָׂח שׂיחת חולין ולא ישן שנת קבע, אלא יָשַב ושָנָה**; כל הלילה לא ראתה שינה מחמת התינוקת שחששה בבטנה; **אל תיתן שֵינה לעיניך ותנומה לעפעפיך**; התהפך על משכבו, סובב על משכבו; התגלגל מצד לצד, ולא מצא מנוחה לעצמו; הפגת השֵינה **והתנערות הנפש מתרדמתה עד להתפכחות ולצלילות הדעת אורכות אצלי כחצי שעה** לפחות בשל נדודי שֵינה תדירים; דאגות קוננו בליבו וטרפו שנתו בלילות; אין לי פיסת מקום כדי להניח את ראשי; **סָפֵק עֵר ספק ישן** שכב על מיטתו שעות ארוכות; התורה נקנית במיעוט שֵינה > חלום! לילה! מנוחה! ערב!

שינוי!

<u>יש שינוי</u>. שוני, **שינוי** – פעולה, תהליך או תוצאה הגורמים למשהו או למישהו לעבור ממה שהיה (כגון מצב, דעה, עֶמדה או כיוון) למשהו אחר: הערב תהא הפגנה למען שינוי שיטת הבחירות; נָפַל מגג גבוה לבור עמוק – ירד פתאום ממעמדו הרם לשפל המדרגה: אין זה פשוט לרדת בבת אחת מגג גבוה לבור עמוק, למשל, מנכ"ל הארגן ירד ממעמד של כול יכול למעמד של אסיר בבית הסוהר; שִינה – 1. גָרַם למשהו או למישהו להיות שונה או לפעול בדרך אחרת, גרם למִפנה במשהו: הערב נפגין למען שינוי שיטת הבחירות; 2. החליף דבר בדבר דומה או בדבר אחר מאותו סוג: קשה לי להסתגל לשינוי הנדרש ממני במילואים; **מוֹבִיל שִינוּי** – מי שתומך בהתלהבות בהטמעת רעיון חדש של אדם או של קבוצה, מֵגֵן על הטמעתם, נלחם למענם, למען זכויותיהם, למען עקרונותיהם וכד'; אדם שמכווין את פעולותיו או מוליכן לעבר יעד מסוים או מכתיב את כיוונו של תהליך לטובת הפרט או הכלל:

מובילי השינוי במפלגה חשים כי הרחיקו לכת; **הִשְׁתַּנּוּת, הִשְׁתַּנָּה** – נעשׂה שונה משהיה קודם, חל בו שינוי, התחלף, התגלו בו שינויים: בזכות השתנות הזמנים ותהפוכות הימים יהיו חיינו שונים מחיי קודמינו; **מִשְׁתַּנֶּה** – 1. גודל שאפשר לציין בערכים מספריים או האות המייצגת גודל זה; 2. גורם שעשׂוי להשתנות בכמות, בגודל או באיכות: במחקר זה נבדק הקשר בין שני משתנים – השׂכלה והכנסה; **שׁוֹנָה, מְשׁוּנֶּה** – מוזר, יוצא דופן, לא רגיל או לא מוכר, לא מובן, מפתיע: הריבה שפגשתי משונה היא בחזותה, באופייה ובחוכמתה מאחרות; הֵטֶרוֹגֶנִיּוּת > **שׁוֹנוּת** – תכונות או מצב לחוסר אחידות של בני אדם או של דברים; מצבו או תכונתו של מה שפרטיו, חלקיו או היבטיו נבדלים זה מזה במידה זו או אחרת, התכונה או המצב של היות שונה, נבדל: אוכלוסיית העיר המעורבת ניכרת בשונות תרבותית ניכרת; **שִׁינָּה סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית** – 1. שינה את חוקי הטבע הקבועים מאז בריאת העולם; 2. שינה סדרים שהיו מקובלים מקדמת דנה: ברי לכול שהמרשתת שינתה סדרי בראשית בשיטות המסחר ובחיינו; **חידוש ארגוני, שינוי ארגוני** – פעולות או תהליך מתמשך להתאמת המערכת ותהליכי הארגון לסדר חדש לפי השינויים החיצוניים והפנימיים הנדרשים ומתרחשים בסביבה כדי לשפר הישׂגים, תוצאות, תפקוד, רווח וכד׳; **שינוי ערכים** – תמורה ביסודות הרוחניים ובאידיאלים של אמונה, מוסר והתנהגות של בני אדם, חברה, ארגון, מדינה וכד׳: אבות הציונות הטיפו לשינוי ערכים ביהדות; **מְשַׁנֶּה מָקוֹם מְשַׁנֶּה מַזָּל** – העובר למקום אחר, אפשר שיִיטַב גורלו שינוי מקום עבודה או מקום מגורים יכול להביא בעקבותיו הצלחה גדולה מזו שהייתה מנת חלקו עד עכשיו; **תפנית של 180 מעלות, שינוי של 180 מעלות** – תפנית חדה, שינוי קיצוני־מהפכני בדרך, בהתנהגות, בדעות, בהשקפות, במדיניות וכיו״ב, סתירה מוחלטת למה שנאמר קודם: נדרש שינוי של 180 מעלות בתפיסת הכלכלה כדי להשׂיג צדק חברתי; **שינוי קוסמטי, טיפול קוסמטי** – העלמת פגמים חיצוניים של תופעה, מצב או פעולה, בלי לתקן את העיקר; **הִשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כִּכְּרוּם** – השתנה צבע פניו, לרוב מחמת בושה, עלבון, כעס, דאגה, חרדה וכד׳: כשראה אותי בפתח, נשתנו פניו ככרום וחיוכו העליז קפא לרגע; **שינוי שֵׁם** – תהליך שבו משתנה שמו הפרטי או שם משפחתו של אדם שניתן לו בדרך כלל סמוך ללידתו; **שינה ממטבע שטבעו חכמים** – שינה מניסוח שקבעו חכמים, שינה על דעת עצמו ובלא טעם דבר מה המקובל על הכול; **הִשְׁתַּנּוּ פניו** – השתנה מראהו או טבעו: לאחר קום המדינה השתנו פני החברה הישׂראלית לחלוטין; **ניתוח לשינוי מין** – כינוי לסדרת טיפולים וניתוחים שעוברים בני אדם שזהותם המגדרית שונה ממינם הביולוגי כדי לשנות את מינם מזכר לנקבה או מנקבה לזכר לפי זהותם המגדרית; **לשם שינוי** – בניגוד למצב בדרך כלל, בניגוד למה שהיה בעבר: הפעם, לשם שינוי, אתה צודק; **שינה כיוון** – החל לפעול בדרך שונה, העלה מסקנות ממהלכים שגויים; **שינה את דעתו** – נקט עמדה אחרת משהייתה לו לפנים, השתכנע בנכונותה של דעה אחרת: הנשׂיא תכנן לצאת למלחמה על סוריה ללא אישור הקונגרס, אך ביום שישי שינה את דעתו; **שינה את טעמו** – שינה את עמדתו, את דעתו, את השקפתו או את גישתו לנושׂא [טעמו – משמע שׂכלו, מחשבתו]: לקראת הסיכום הוא שינה לפתע את טעמו וחזר בו מרוב ההסכמות שהושׂגו; **השתנה תכלית השינוי** – עבר שינוי יסודי; שינוי רָדִיקָלִי > **שינוי קיצוני** – 1. שינוי יסודי, בעיקר בחֶברה או בפוליטיקה וכד׳, שינוי שורשי: השלטון החדש הנהיג שינויים מרחיקי לכת בתחומי הכלכלה; 2. שינוי מרחיק לכת בתביעותיו, בעיקר בתחומי החברה, המשטר, המדינה והמשפט; **כל הַמְשַׁנֶּה, יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה** – מי שרוצה לשנות הסכם נמצא במצב נחות; **פשיטת צורה ולבישת צורה** – שינוי, קבלת צורה חדשה; **רַבְגּוֹנִי, רַבְגּוֹנִיּוּת** – דבר הניכר בריבוי של צורות, סוגים, גדלים, איכויות או פרטים וכד׳; חוסר אחידות: הרציתי על המורכבות ועל הרבגוניות של המציאות; **הֲסָבָה, הֵסֵב** – 1. שִׁינה, המיר, החליף: העולה הסב את שמו משם לועזי לשם עברי; 2. התאים משהו לשימוש, ליעד וכד׳ השונים מאלה המקוריים, בדרך כלל על ידי שינוי מבנהו, צורת הפעלתו וכד׳: בעלי החברה החליטו להסב את ספינות הנוסעים לספינות משׂא; **עיבוד, עיבֵּד** – 1. הפך חומר גלם למוצר, התאימו לצורך מסוים: במִלטשה מעבדים יהלומים גולמיים ומתאימים אותם לשיבוץ בתכשיטים; 2. הכין וגיבש חומר כתוב לצורך מסוים: הצוות עיבד נוסח ראשון של הצעת החוק החדשה; 3. התאים יצירה סִפרותית לשידור ברדיו או בטלוויזיה או להפקת סרט: הסופר עיבד את הסיפור למחזה לילדים; 4. התאים יצירה מוזיקלית לקולות ולכלים אחרים מאלה שנכתבה עבורם: המלחין עיבד את היצירה שלו לפסנתר ולחליל; טרַנְספוֹרמַצְיָה חברתית > **עיצוב חברתי מחדש** – 1. תהליך שבאמצעותו אדם משנה את מעמדו החברתי שהיה לו בחברת הוריו למעמד שהשׂיג חברתית עבור עצמו; 2. רפורמות או תמורות חברתיות ותרבותיות המתרחשות לפרט ולמערכת חברתית. השינוי ניכר באמצעות מגוון תהליכים, כגון תהפוכות פוליטיות ותנועות חברתיות, חידושי טכנולוגיה ושינוים כלכליים, חוקיים וכד׳. המניעים: תהליך של שינוי בערכים, בנורמות, בחקיקה, ביחסים ממוסדים ובמדרג החברתי לאורך זמן; **תמורה חברתית, שינוי חברתי** – שם כולל לתמורות במבנה החברה, באופייה, ביחסי הגומלין בין חבריה המשנות מוסדות תרבותיים וחברתיים, סדר חברתי, התנהגויות חברתיות, יחסים חברתיים, מערכות ערכים וכד׳. השינויים מתרחשים לאורך זמן בהשפעת שינויי כלכלה וטכנולוגיה, פשיעה, תגליות, אסון סביבתי, מחסור במזון, גלובליזציה, חידושים, ניידות, מודרניזציה, חלוקת עושר מחדש, תנועה חברתית, משאבים וכד׳; **ניידות חברתית** – המידה שבה חברה מתירה או מעודדת שינוי במעמד חברתי או בתפקידים חברתיים, היינו מה מידת יכולתו של אדם לעבור למעמד חברתי אחר, לרוב ממעמד חברתי נמוך לגבוה יותר: החברה החרדית מקשה על הניידות החברתית; **מודרניזציה** – 1. הכנסת רעיונות, שיטות, תהליכים או שינויים אחרים במשהו (כגון במוסד או במערכת) וארגונם מחדש כדי להופכם מתאימים לזמן הנוכחי, למשל על ידי החלפת שיטות עבודה מיושנות במתקדמות יותר, החלפת ציוד מיושן בחדש, בעיקר מבחינה טכנולוגית: הכנסת מחשבים לכיתות הלימוד תרמה רבות למודרניזציה של מערכת החינוך; 2. תהליך התגבשותה של חברה מודרנית מבחינה כלכלית, פוליטית, חברתית ותרבותית המתחולל בייחוד בעקבות תיעוש: המודרניזציה במאה ה־19 ניכרה בתיעוש ובטכנולוגיה, בדמוקרטיזציה, בחינוך, ברווחה, בבריאות ובתעבורה; **דִּינָמִי** – שניכר בשינוי, בפעילות או בהתקדמות, שיש בו השתנות או התפתחות, שמזכיר או מעלה על הדעת תנועה ושינוי: המציאות המדינית היא תמיד דינמית ובעלת יוכלה (פוטנציאל) להתפתחויות: עניין לנו כאן עם גוף חברתי דינמי ומתפתח, שדפוסיו נתונים בתהליך שינוי וטרם גובשו סופית; **נָזִיל** – לא יציב, שעלול להשתנות בקלות ובמהירות: במצב הנזיל שלנו שום דבר לא ברור; **הרעלה, הרעיל** – השפיע השפעה שלילית מזיקה, השחית, העכיר: המריבות הבלתי פוסקות בין בני־הזוג הרעילו את האווירה בבית; **מַהְפָּךְ** – מפנה חד (בייחוד פוליטי) לצד שכנגד, שינוי קיצוני, שינוי כיוון מפתיע: מיום גיוסו לצבא חל מהפך של ממש בהתנהגותו כי הוא הפך מנער שובב ופרוע לחייל אחראי וממושמע; **מַהְפֵּכָה** – 1. אירוע היסטורי מהיר יחסית המשנה את פני החברה בעקבות קפיצת מדרגה ביכולתו הטכנולוגית של האדם או בעקבות שינוי קיצוני בתפיסתו החברתית והפוליטית: המהפכה הצרפתית; 2. שינוי קיצוני ויסודי בכל פעילות או תחום, כגון באומנות, במדע; 3. אי־סדרים, ערבוביה; 4. הֶרֶס, החרבה: כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה; **מַהְפְּכָנוּת, מַהְפְּכָן** – 1. מי שיוזם מהפכה (בתחום המשטר), מי שתומך או פעיל במהפכה, חבר בקבוצה מהפכנית: במהלך המהפכה הצרפתית הוצאו להורג מהפכנים רבים בגיליוטינה; 2. מי שמחולל שינוי יסודי באחד מתחומי הפעילות האנושית, למשל באומנות, במדע: קרל מרקס היה הוגה דעות ומהפכן, וכתביו עד היום הם מקור השראה לתנועות קומוניסטיות וסוציאליסטיות; **ריחוף, רִיחֵף** – נע בקלילות או באיטיות באוויר כשהוא נישׂא ברוח, דאה באוויר: 1. הבלון ריחף דקה ארוכה באוויר עד שנעלם מעינינו; 2. נמצא באוויר ונשאר במקום אחד בלי תזוזה; 3. נראה כאילו הוא מרחף או שוהה באוויר: הרקדניות ריחפו על פני הבמה בקלילות ובחן; **חִילּוּף** – המרה של דבר בדבר, נתינה של משהו תמורת משהו אחר: חילופי הידע בין שתי המדינות הביאו לידי התקדמותן בכמה תחומים; **נישב, רוח של . . . מנשבת** – ניתן לחוש במגמה או באווירה מסוימת הקיימת במשהו, מגמה או אווירה מסוימת ניכרת במשהו או מטילה את רישומה עליו: רוח רעה מנשבת בממשלה בעניין מונופול הגז הפרטי; **חישֵׁב** – נטה ל׳, עמד ל׳, היה קרוב ל׳: האונייה חישבה להישבר; **מאובן** – [כשנאמר על רעיון, על צורת התנהגות, על גישה וכד׳] נוקשה, מיושן, שאינו מסוגל להשתנות למרות התמורות במצב או בנסיבות: הטקסט החוקתי הוא טקסט דינמי, ומובנו אינו מאובן; **חִלּוּפִיּוּת** – שינוי או מעבר ממצב למצב, התחלפות בין מצבים, השתנות, תופעה של חילופים: אין לך קשה למדינאים כרעיון החילופיות בתפקידיהם; אלטרנטיבי > **חֲלוּפִי** – שאפשר לבחור בו במקום משהו אחר, שיכול להחליף דבר אחר או לבוא במקומו, כגון רפואה חלופית; אם לא תתקבל תוכנית הייעול המקורית, יגיש המשׂרד תוכנית חלופית; קוֹמוּטָטִיבִי > **חִילוּפִי** – בר חילוף, שאפשר להחליפו. [במתמטיקה: שאפשר להחליף את הסדר בין שני איברים בלי לשנות את התוצאה]; **חֲלִיפִי** – שמשמש ממלא מקום. למשל, רכב חליפי הוא רכב שמקבלים מהמוסך במקום הרכב הפרטי שנכנס לתיקון; יש אפוא לומר ראש ממשלה חליפי, כלומר ראש ממשלה ממלא מקום; **חָלִיף** – 1. מחליף, ממלא מקום, שבא במקום מישהו או משהו אחר, מי שעתיד להחליף אדם בתפקידו: אני חליפתהּ של השׂחקנית שחלתה; 2. בר חילוף, שניתן להחלפה: סרט הנייר במכונת החישוב הוא חָליף; **נִכְנַס תַּחְתָּיו** – בא במקומו: משפרשתי לגמלאות, נכנסה תחתיי אישה חכמה ומשׂכילה, וניסיונה בעבודה ניכר בכל מעשׂיה; וַרְיַאצְיָה > **הֶגְוֵן** – 1. שינוי או עיבוד אחר של נוסח מסוים: אין הצעתו מקורית כלל אלא היא הֶגוון של הצעות ישנות שכבר דחינו; 2. [במוזיקה] עיבוד ושינוי של מנגינה על ידי גיוונה והעשרתה בטונים, בקצב ובהרמוניה; **חוֹלְלוּת, חוֹלֵל** – יכול לגרום לשינוי, גרם למשהו

להתרחש או להתחולל: שיעור ההצבעה הנמוך בבחירות עשׂוי לרמוז על תחושת אכזבה מהפוליטיקאים ועל רמה נמוכה של חוללות פוליטית; נִצעַן, צָעַן – נדד, היה נע ונד; צוֹעני – כינוי לאדם שנע ונד ממקום למקום, בלי להכות שורשים במקום כלשהו, מי שדומה בהתנהגותו, במראהו או באורח חייו לבן העם הצועני; חיי צוענים – כינוי לחיי נדודים, לחיים ללא מולדת, חיי נע ונד: לאחר שחרורם מן הצבא חיים צעירים רבים חיי צוענים עד שהם מתחילים ללמוד באוניברסיטה או לעבוד; אֵירוּעַ מְכוֹנֵן – חוויה רבת עוצמה בחיי פרט או קבוצה, שמשפיעה השפעה מכרעת על עיצוב אישיותם, על תודעתם או על התנהגותם; למשל, הסטירה שסטר לה אביה על ששיקרה לו, הייתה לה אירוע מכונן בעתיד בדבר אמירת אמת; הפיגוע במגדלי התאומים היה ללא ספק אירוע מכונן בתודעת החברה האמריקאית והנהגתה; מוזר, מוּזָרוּת – תכונתו של המוזר, תכונה המאפיינת משהו שאינו רגיל, מקובל או טבעי: המוזרות בהתנהגותו הייתה לפליאה בעיניי; חַדְשָׁן, חַדְשָׁנוּת – 1. תכונתו של החדשני או המהפכני, היות חדש ושונה מן הקודמים: האופנה חוזרת על הישן, ואין בה כבר חדשנות; 2. אהבת החידושים, ריבוי חידושים והמצאות: החדשנות היא ממאפייניה הבולטים של העת החדשה, בעיקר בתחום הטכנולוגיה; תַהפּוּכוֹת – התנודדות לכאן ולכאן, אי־יציבות, שינוי שרירותי, התהפכות הדברים: התובע פירט את מערכת היחסים בין בני הזוג על כל תהפוכותיה; במהלך שנות קיומה עברה החברה כמה תהפוכות כלכליות, והיום מצבה טוב למרות תהפוכות הימים; תַהפּוּכוֹת הַגּוֹרָל – הפתעות, שינויים ומִפנים שזומנו לאדם בחייו: רק ישישים מבינים מה רבו תהפוכות הגורל בחיי בשׂר ודם; בני אדם דומים לעִשׂבי השׂדה: הללו נוצצים והללו נובלים – משל לתהפוכות גורלם של בני האדם עלי אדמות: אלה עולים ואלה יורדים; אתמול הייתי מנכ״ל, והיום אני מפוטר, בְּדִיוּק מתאים למאמר חכמים: בני אדם דומים לעִשׂבי השׂדה: הללו נוצצים והללו נובלים; הָפַךְ – שינה, הביא לידי מצב הפוך: הלוואי שייהפך אבלם לשׂמחה; הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ וְנָמֵר חֲבַרְבֻּרֹתָיו; הֵסָבָה, הֵסֵב – 1. שינה, המיר, החליף: העולה הֵסֵב את שמו משם לועזי לשם עברי; 2. התאים משהו לשימוש, ליעד וכד׳ השונים מאלה המקוריים, בדרך כלל על ידי שינוי המבנה שלו, שינוי צורת ההפעלה שלו וכד׳: בעלי החברה החליטו להסב את ספינות הנוסעים לספינות משׂא; המהנדסים התבקשו להסב את המִקלט למועדון; בר שינוי, בן תמורה, בר תמורה – שאפשר לשנותו: יש מנהגים שאינם בני תמורה כי הם טבועים בדמה של החברה; חֵלֶף – 1. תמורת משהו, במקום, בשביל: אני מוכן ללמדך עברית חלף הסכמתך ללמד אותי אנגלית; 2. חלק חילוף של מוצר טכנולוגי; הגירה, הִיגֵר – עזב את ארץ מוצאו או את ארץ מולדתו ועבר לארץ אחרת כדי להשתקע ולגור בה: בסוף המאה ה־19 היגרו יהודים רבים ממזרח אירופה לארצות הברית; עלייה, עָלָה – היגר כיהודי לארץ ישׂראל, בא כיהודי מן הגולה לישׂראל כדי לחיות בה: בגל העלייה האחרון עלו 200 אלף יהודים מרוסיה; קליטת עלייה – מכלול השירותים שנותנים ארגונים ורשויות ממשלתיות, ציבוריות וקהילתיות כדי לעזור לעולים להתערות בארץ: בעקבות מבצע העלאת יהודי אתיופיה לארץ שב נושׂא קליטת העלייה לראש סדר היום הציבורי במדינה; עלייה פנימית – גידול אוכלוסין הנובע מריבוי טבעי של תושבי המדינה ולא מהגירה אליה; גִלגול, גִלגֵל – שינה, טִלטֵל, נדד: גלגולים רבים התגלגלה עד שהשתקעה היכן שהיא גרה עתה; קוֹנסטֶלַצְיָה < נסיבות – מערכת התנאים ששימשו רקע למעשׂה, מערכת הסיבות: נסיבות התאונה השתנו לבלי הכר; מִפנֶה – שינוי כיוון: חל מפנה חיובי (דרמטי או מבשׂר טובות או קוטבי או מובהק או של ממש) בהשקפותיו; תַפנִית – מפנה, שינוי קיצוני במשהו: בשנות השבעים חלה תפנית חדה בפוליטיקה הישׂראלית, והשלטון עבר למפלגת הימין; סִיבֵּב – שינה, נתן כיוון אחר לדבר: סיבבתי את הדברים אחרת כדי שאזכה בכרטיס; הסתוות, הסתווה – שינה את מראהו כדי שיהיה קשה לזהותו, לרוב בעזרת מסווה כלשהו או באמצעות התמזגות בשטח; תִיבּוּל, תִיבֵּל – גיוון, הוסיף דברים ליתר עניין, כגון שיבץ דברי תורה, פתגמים, חידודי לשון וכד׳ בדבריו, כדי להוסיף לנאמר עניין וחיים: הוא תיבל את הרצאתו בסיפורים משעשעים ממסעו האחרון למזרח הרחוק; תיבל את שולחנו בהלצות ובבדיחות של פעם כדי להפיח חיים בדברי התורה; תבלין – דבר המוסיף עניין למשהו ומקנה לו טעם וגיוון, נופך: דבריו היו מתובלים בתבליני המקרא והמשנה; ניוּאַנס < גוֹנִית – הבדל דק ועדין במשמעות, ברעיון, בביטוי, בצבע, בקול, במראה, ברגש וכד׳, הבדל דק בין דברים דומים השייכים לאותו סוג, גָוֶון, בְּרְגָוֶן: למובן הראשוני של מילה זו נוספו עם הזמן גוניות חדשות; קָלֵדוֹסקוֹפ < גְלִילוֹר – רצף רבגוני של רשמים, תחושות, צבעים, קולות וכד׳ המשתנה ומתחלף במהירות, הצגת דבר מה מכל צדדיו, על כל גווניו או בכל תהפוכותיו: בקריאת השיר מתגלה גלילור של החיים; חילוף, בַּר חילוף – בֶּן חילוף, חליף, שאפשר להחליפו: כל עובדי המפעל הם בני חילוף, ואינם דומים למסמר תקוע בלי ראש שאי־אפשר לעוקרו ולהחליפו בעובד חרוץ יותר; נִפלוּת, נִפלֶה – שונה, נבדל, מיוחד, מוזר, שיש בו מן

המסתוריות או מן המוזרות: חבֶרתי החדשה הייתה נפלית בעיניי והיא שונה מאחרות; לפי נִפלוּתן, חשׂיפתן וססגוניותן של מחלצותייך אפשר לעמוד על התנהגותך ועל אופייך; רֵבִיזְיָה, רֵוויזיה – בדיקה מחדש, עִדכּוּן, תִיקוּן, הַגָּהָה, נוסח מתוקן; תיקון בדיקה וביקורֶת של פעולות אדם או מוסד לשם הנהגת שינויים או שיפורים: המנַהל בדק מחדש את נושׂא כוח האדם בחברה; 2. בדיקה מחודשת של ההנחות; חילופי גַברֵי, חילופי אישים, חילוף משמרות – חילופי בני אדם בתפקיד, הכנסת בני אדם חדשים לתפקיד מסוים במקום מי שמילאו אותו עד עתה: למפלגה תדמית שמרנית ומיושנת בעיני הציבור, והיא זקוקה בדחיפות לחילופי מִשמרות; הָלַךְ בגדולות – שאף להגיע להישׂגים גדולים או למעמד גבוה, שאף לחולל גדולות ונצורות, לא הסתפק במועט: דן אינו מסתפק בהישׂגיו כפרקליט מן השורה, הוא הולך בגדולות ומתכנן לפתוח משׂרד עורכי דין; מַהפֵּכַת סדום וַעמורה – מהפכה חמוּרה ביותר, אי־סדר מוחלט, תוהו ובוהו, הרס ואנדרלמוסיה: הגנבים שפרצו לביתי הותירו אחריהם מהפכת סדום ועמורה; יָתֵד הִיא שֶׁלֹּא תִימּוֹט – דבר קבוע שאינו מוטל בספק ואינו ניתן להזזה או לשינוי: הנחה זו אין חולקים עליה, יתד היא שלא תימוט; מהפכת קטיפה – כינוי להפיכה במערכת השלטון שאינה מלווה באלימות או בשפיכות דמים; נישבה רוח של – הייתה מגמה או אווירה שבאה לידי ביטוי במשהו או הטילה את רישומה עליו: רוחן של חצרות מלוכה נישבה בבדים הרכים והעשירים האלה; החלו לנשב רוחות חדשות, התחילו לנשב רוחות חדשות, רוחות חדשות מנשבות – יש אווירה חדשה, יש שינוי בהלך הרוח, בדעות ובהשקפות, ניכרת התחדשות או התרעננות: משנתחלפה הממשלה החלו לנשב רוחות חדשות בארץ; תמורות הזמן – שינויים שהזמן גרמם, שינויים בתנאי המציאות עם חלוף הזמן: המאמר דן במידת הגמישות של ההלכה וביכולתה להתאים עצמה לתמורות הזמן; מהפכה תעשׂייתית – מעבר מכלכלה חקלאית, המתבססת על כוח עבודה של אדם ובהמה, לכלכלה שעיקרה מפעלי תעשׂייה תוך החלפת עבודת יד במכונות ובייצור המוני; הָפַךְ קערה על פיה, הָפַךְ את הקערה על פיה – שינה את הדבר מעיקרו, שינה סדרי בראשית, שינה את המצב שינוי יסודי: חברת המַחשבים נלחמה על חייה, עד שאיש עסקים ביקש להפוך את הקערה על פיה, וכיום היא מצליחה מאוד; מִפנֶה לרעה – שינוי כיווּן לרעה: חל מפנה לרעה במצב החולה; הָייתה רוּחַ אַחֶרֶת – חל שינוי ניכר, נשתנתה דעתו: אחרי שׂיחה ארוכה הייתה רוח אחרת עמו; הֲסָבָה מקצועית – המרת מקצוע אחד במקצוע אחר, מעבר ממקצוע אחד לאחר: המרכז הטכנולוגי מכשיר בעלי מקצועות הנדרשים לעבור הסבה מקצועית מחמת אבטלה או מסיבות אחרות; התמרה, הִתמִיר – החליף, המיר, שינה, יצר תמורה, עשׂה פעולת התמרה: בשיטת הצפנה זו מתמירים את האותיות למספרים, לפי הסדר שנקבע; והיה העקוב למישור – עיווּתֵי הקיום ייעלמו, מה שהשתבש יתוקן; אין לו תקנה, חֲסַר תקנה – חסר תקווה לשינוי, שאי־אפשר לתקנו, שאי־אפשר להחזירו למוטב, מושחת ומקולקל מיסודו: הוא טיפוס חסר תקנה: תכופות הוא מבטיח שזו המעידה האחרונה, ושוב הוא חוזר לסורו; קונפורמי, קונפורמיוּת < הֲלִיכָה בַּתֶּלֶם, תַלמָנוּת – התנהגות (או פעולה אחרת) שעיקרה הסתגלות לנורמות או לכללים הנהוגים בחברה או בקבוצה (כגון היענות, צייתנות, הסכמה, התרצות, הזדהות והסכמה): קשה לערער על הטענה שהטלוויזיה מעצם טבעה משרתת מגמות של תלמנות, אחידות ובינוניות; הוֹלֵךְ בַּתֶּלֶם, תַלמָן – המתאים את עצמו או המותאם לנוהג או לדעה המקובלים, השׂוחה עם הזרם, מקבל מרות, צייתן, הנוטה לדבוק במקובל: נער המסתפר לפי צו האופנה אינו הולך בתלם של ציפיות משפחתו, ובה בעת אפשר שייראה תלמן לציפיות קבוצת בני גילו; כבמטה קסם – באורח פלא: מי הצפון הפכו כבמטה קסם את המדבר הצחיח לפורח; שבירת כלים, שבר את הכלים – הֵפֵר את כללי המשׂחק, הרס ערכים, שינה שינוי מהפכני דעות או מוסכמות, הרס סדָרים קיימים, ביטל דעות מוסכמות או מנהגים מקודשים; פָּתַח בכד וסיים בחבית – סטה הרבה מן הנושׂא העיקרי; נתן בו אותותָיו – טבע את רישומו עליו, השפיע: החום הכבד נתן את אותותיו במטיילים וקשה להם לתפקד; החליף צבעו אך לא טבעו – שינה את מעשׂיו ואת התנהגותו כלפי חוץ, אך בליבו ובאופיו נשאר כמות שהיה; טפח על פניו, הוכיח בעליל, הוכיח באותות ובמופתים, הראה בראיות ברורות – הוכיח לו באופן נחרץ שֶטעה, הוכיח את ההפך: האמנתי שהיא חברתי טובה עד שבאה המציאות וטפחה על פניי; טָפַח על פָּנָיו – הוכיח את ההפך, הוכיח לו באופן ברור שטעה: האמנתי שהיא חברתי הטובה עד שבאה המציאות וטפחה על פניי; רעידַת אדָמה – זעזוע פתאומי, שינוי של ממש, תמורה קיצונית: ההפקרות המנהלית בממשלה זקוקה למעין רעידת אדמה; לָבַש צורה – קיבל צורה, התעצב: הבית שהם בונים מתחיל ללבוש צורה, ובסופו של דבר הוא יהיה יפה; טָרַף את הקלפים – ערבב הכול, שינה הכול מחדש, שיבש לחלוטין את כל התוכניות המוקדמות, התנהג או פעל בניגוד למצופה: סירובו המפתיע להמשיך במשׂא ומתן טרף את הקלפים; הקש ששבר את גב הגמל – כינוי לדבר פעוט

שהכריע את הכף, דבר קטן וקל ערך לכאורה שהגדיש את הסאה, הדבר הפעוט לכאורה שהביא למשבר שעמד להתחולל ממילא: ההכרזה על סכסוך עבודה הייתה הקש ששבר את גב הגמל; עָבַר למחנה שכנגד, עָבַר מֵעֵבֶר למִתרָס, עָבַר לצידו השני של המִתרס – הצד המנוגד, כל אחד מן הצדדים בחילוקי דעות, בשיקולים סותרים וכד׳: מנַהל אגף כוח האדם עבר במפתיע לצידו השני של המתרס והחליט לתמוך בתביעות העובדים; הָפַך עורף ל׳ – פנה והתרחק מן: מי היה מאמין שילדה, שנתמכה בהוריה כל ימיה, תפנה להם עורף; הָפַך פניו ממנו, הפנה עורף ל׳, פנה עורף ל׳ – התעלם ממנו, התכחש לו, נטש אותו, הפנה אליו את גבו, בעיקר בשעת מצוקה: הוא אינו חשוב בעיניה ולכן הפכה פניו ממנו, ויצא עם אחר; לפנים חיפשׂו הכול את קרבתו, אך משירד מנכסיו פנו לו עורף אף חבריו הקרובים; סר מן הדרך – סטה מהדרך הישרה, עבר לצד המנוגד, חזר לסורו: אותו תלמיד אדוק סר מן הדרך והמיר את דתו לאמונת הנוצרים; אויב השגרה – סכנה או מזיק לחיי שגרה יום־יומיים, לחסרי יצירתיות והתרגשות מיוחדים: חדרי נופש נועדו לזוגות אוהבים שבאו לרענן את קשר הזוגיות שלהם, להרחיק את אויב השגרה האפור ולטעת מעט טבע ירוק ופראי בלבבות; דור שלא ידע את יוסף – מי שהגיעו לא מזמן ואינם מכירים או מתכחשים למה שקדם לפניהם: השנים עברו ועתה נתמנה מנַהל מדור שלא ידע את יוסף, והביא לנו חוקים חדשים ומגבלות חדשות; לבלי הַכֵּר – עד כדי כך שלא ניתן עוד להכירו או לזהותו, מן הקצה אל הקצה: מאז הניתוח הוא השתנה לבלי הכר; לֹא כל הָאֶצְבָּעוֹת שָׁווֹת – לא כולם שווים, יש הבדל בין אנשים, לכל אחד תכונות אופי משלו; מַטאֶטֶא חדש – כינוי לאדם החדש תפקידו או במקצועו, ולרוב עושׂה את עבודתו בהתלהבות ובמסירות שכן טרם נשחק מבחינה נפשית: ראית כבר את המטאטא החדש? שמעתי שהוא אדם חרוץ; תקופת מעבר – תקופת ביניים בין שתי תקופות מוגדרות בארגון, בחברה, בתרבות, בפוליטיקה, בביולוגיה וכד׳: הוחלט להקים ממשלה זמנית לתקופת המעבר שעד לבחירות; שבירַת קֶרַח – הפסקת הקיפאון ביחסים: נמשכים המאמצים לשבור את קרח במערכת היחסים בין יהודים לערבים; שבר את הקֶרַח – גרם שינוי במצב שהיה ללא מוצא, הפיג את הרוגז: רק התערבות הממשלה שברה את הקרח בין המעסיקים למועסקים; צומת, אם הדרך, פרשת דרכים – מקום מפגש, מקום שבו נוצר חיבור או קשר בין דברים, מצב של אי־ידיעה כיצד לפעול או תהייה איזה כיוון פעולה לבחור: מפלגתנו ניצבת כיום על פרשת דרכים, ואין מנוס מלקבל כמה החלטות כואבות בנוגע להמשך דרכנו הפוליטית; נקודַת מִפנֶה – פרשת דרכים, מקום או מאורע שמהם מתחיל דבר או מצב חדש, אירוע או שלב שמתרחש בהם שינוי ממשי, מסתיימת דרך או תקופה וכד׳ ומתחילה אחרת במקומה: נקודת המפנה בשינוי נתיבתו (הקריירה שלו) הייתה הפגישה עם איש העסקים המפורסם שנתן לו את הזדמנות חייו; ליל הבדולח היה נקודת מפנה טרגית בתולדות יהודי גרמניה; מִפנֵה המאה – שנות סיומה של מאה אחת והמעבר למאה אחרת: מאמר זה סוקר את תולדות יהודי סלוניקי בסוף המאה ה־19 ובעיקר בשנות מפנה המאה; מִפנֶה יסודי – שינוי מובהק, שינוי של ממש: הצעת החוק שגיבשה הוועדה באה לחולל מפנה יסודי בדיני מזונות הילדים; מה עניין שמיטה אצל הר סיני – איזה קשר הגיוני יש בין השניים: המרצה שילב בשיעורי המתמטיקה גם ענייני פוליטיקה, מה עניין שמיטה אצל הר סיני? קָרָא לבֶדֶק בית – קרא למצוא פִּתְרון יסודי לבעיה, בעיקר בעיה בארגון, קרא לתיקון פגמים, להבראה, לשיפור: יש לערוך בדק בית ביחידה; מִפנה דרמטי, מִפנה קוטבי, מִפנֶה חד – שינוי דרמטי: פרשה אפלה זו של דוד עם בת שבע, שבה רצח דוד את בעלה, ולקחה לו לאישה, היא מפנה חד בקורותיו ובדמותו החיובית של דוד בספר שמואל; מִפנֶה לרעה – שינוי כיוון לרעה: חל מפנה לרעה במצב החולה; תפנית חדה – שינוי כיוון של ממש, שינוי של 180 מעלות: הוא עבר למפלגה היריבה בשל תפנית חדה שחלה בתפיסותיו; לָשון אחֵר – במילים אחרות, בנוסח שונה: לשון אחר, אל תבוא למסיבה [גם בלָשון אחֶרֶת]; תפיסת הזמן, חוש הזמן – תכונה ביולוגית המאפשרת ליצור חי לחוות את השינויים שסביבו באופן השוואתי; השתנה ללא הַכֵּר, השתנה לבלי הַכֵּר – השתנה שינוי מובהק עד שלא ניתן עוד להכירו או לזהותו, השתנה מן הקצה אל הקצה: משנותח הוא השתנה לבלי הכר; חולל מהפכה ב־ – הביא לידי שינויים מפתיעים ומרשימים: הראשון חולל מהפכה בתחום הלחימה המערכתית, והשני חולל מהפכה דומה בתחום הרפואה; חליפות ותמורות – שינויים רבים ומהירים, תהפוכות: חליפות ותמורות חלו בחולה עד ששינו את פניו לבלי הכר; לא היה כִּתמול שִׁלשום – לא היה כבעבר: בשל אכזבתה ממנו לא היו פניה כתמול שלשום; למידה ארגונית – מכלול התהליכים והאירועים המתרחשים בארגון, כגון שינוי בידע, במיומנויות, בדפוסי הפעולה ובדפוסי המחשבה של בני אדם; הצללת מים – שינוי מַראה המים מעכור לצלול: הצללת המים נעשׂתה באמצעות מכשיר לזיכוך מים; הצַד השֵׁני של המַטבֵּעַ – המחצית האחרת שאינה כה גלויה, ראִיית דברים לא כפי שנראים לכאורה; כושר מנהיגות, מנהיגות – יכולת אדם או קבוצת בני אדם להוביל בני אדם אחרים אל עבר מטרה משותפת. יכולת זו ניכרת בתכונות אלה: יכולת להציג חזון, דוגמה אישית, איזון בין שׂכל לרגש, הובלת שינויים, הבנה באנשים, כושר ארגון, אומץ, אצילת סמכויות; נשתנו סדרי בראשית, שינה סְדרֵי בְּרֵאשית – 1. שינה את חוקי הטבע הקבועים מאז בריאת העולם; 2. שינה סדרים שהיו מקובלים מקדמת דנה: אין ספק שהמרשתת שינתה סדרי בראשית בדבר שיטות המסחר והפעילות העסקית; שָׁבַר את המוסכמות – פעל בניגוד למוסכמות, הֵפֵר את הכללים המקובלים: החלטתו לחיות עם אישה מחוץ לנישׂואים שברה את מוסכְּמות החברה השמרנית שבה הוא חי; אפקט הפרפר – שינויים קטנים בתנאֵי ההתחלה של מערכת דינמית עשׂויים לגרור שינויים גדולים בהתנהגות המערכת בטווח הזמן הארוך [למשל: משק כנפי פרפר עשׂוי ליצור שינויים קטנים באטמוספרה, שבסופו של דבר יגרמו להופעת סופת טורנדו או ימנעו אותה]; פניית פרסה – פניית רכב מכיוון נסיעה אחד לכיוון הנסיעה הנגדי, המבוצעת במסלול שצורתו כפרסת סוס: פניית פרסה מותרת רק בצמתים שבהם אינה מסכנת את התנועה; סֵדֶר חדש – שינוי המערך הפוליטי ויחסי הכוחות; סגירת מעגל, סגר מעגל – השלים עניין בפעולה מהותית או ברצף פעולות הגוררות שינוי המצב הקיים, סיים עניין: הביקור בגן ילדותי בחו״ל היה עבורי סגירת מעגל; אִינדוֹקטְרִינַצְיָה > שטיפת מוח; הֶחדֵר משנָה – 1. מִנעד רחב של שימוש תוקפני באמצעי כפייה (נפשי, כימי או גופני) כדי להביא לידי שינוי קיצוני בדעותיו, בִרגשותיו, באמונותיו או בהתנהגותו של אדם ולכפות עליו דעות ואמונות שלא כרצונו. שימוש באמצעים אלו ניכר בעיקר בשבויי מלחמה, בכיתות דתיות ובשלטון רודני: רבים מהשבויים עבר עליהם החדר משנה במחנות הכפייה הסיניים; 2. [בלשון הדיבור] פעולה לשינוי דעותיו של אדם על ידי חזרה מתמדת על הדעה או על הרעיון: היא עשׂתה לו שטיפת מוח כזאת, שהחליט בכל זאת להמשיך ללמוד; אבטלה כרונית, אבטלה מתמשכת – אבטלה לטווח ארוך הקשורה בגורמי הכלכלה של המשק, כגון שינויי טכנולוגיה (אבטלה טכנולוגית), מיתון מתמשך (אבטלה מחזורית) או שינויים בכלכלה (אבטלה מבנית); הִזרים דָם חָדָש – עשׂה שינוי מרענן, הכניס חיים: צירפנו כמה צעירים ובעלי ניסיון חדשים לארגון כדי להזרים דם חדש בעבודה; ׳עקוב אחר שינויים׳ – [במחשבים] צירוף שמשמעו ב׳וורד׳ מעקב מסומן בטקסט אחר כל השינויים שנעשׂו בו; נהפך עליו ליבו – 1. התעוררו רחמיו; 2. התחרט שינה דעתו; נֶהפַּך בִּלשׁוֹנוֹ – נקט עֶמדה שונה מֵעֶמדָתו הקודמת, החליף את נוהגו, שינה את דעתו, אינו כתמול שלשום; הִטה את הדין – שפט שלא בצדק על ידי העדפת צד מסוים, שינה דעה בשל טובת הנאה; העולם לסולם הוא דומה: זה עולה וזה יורד – גלגל חוזר בעולם, הכול נתון לחליפות ולתמורות, בחיים חלים שינויים, המצב אינו נשאר קבוע לאורך זמן, המזל בא והמזל נעלם; ערבב את היוצרות, בִּלבֵּל את היוצרות, הָפַך את היוצרות – שינה את סֵדר הדברים, בלבל את הסֵדר הנכון, סירס את העובדות; רָתַם את העֲגָלָה לפני הסוסים, העמיד את העֲגָלָה לפני הסוסים – נָהַג בפזיזות, הקדים מאוחר למוקדם, הָפַך את היוצרות: אל תרתום את העגלה לפני הסוסים, אלא מצא לך עבודה, ורק אז תוכל להיכנס להתחייבויות כספיות; לשעבר היו הפרָדות מושכות את המרכבות, ועכשיו המרכבות מושכות את הפרָדות – הפך את היוצרות, הקדים את המאוחר; סגר את האורווה לאחר שהסוסים ברחו, נעל את האורווה לאַחַר גנבת הסוּסים – פעל באיחור: התחושה היא שהמבקר מבקש לנעול את האורווה אחרי שברחו הסוסים; יָרַד פלאים – ירד (מערכו, ממחירו, מגדולתו) ירידה גדולה ותלולה עד כדי תימהון; לבש עור חדש – נשתנה כליל, רוח אחרת נשבה בליבו: משבגרה לבשה עור אחר, ולא יכולתי לתקשר איתה; שבר את הקֶרַח – גרם שינוי במצב שהיה ללא מוצא, הפיג את הרוגז: רק התערבות הממשלה שברה את הקרח בין המעסיקים למועסקים; מִן הקָצֶה אֶל הקָצֶה – בניגוד גמור, לגמרי, בתַכלית השינוי, באופן קיצוני: משניצל מן התאונה, שינה את דעתו על האמונה מן הקצה אל הקצה; נפתח דף חדש, פָּתַח דַף חָדָש – התחיל פרק חדש בחייו, במערכת יחסים וכד׳, סיים תקופה והתחיל מבראשית כשפניו לעתיד: היו לנו כמה מריבות בזמן האחרון, אבל החלטנו למתוח קו על מה שהיה ולפתוח דף חדש ביחסינו: לאחר שירותו הצבאי החליט לפתוח דף חדש בחייו; פָּתַח פֶּרֶק חדש ב־ – השתקם, חזר למוטב, התחיל תקופה חדשה: לאחר הגירושים פתחתי פרק חדש בחיי; מה שלא יעשׂה השׂכל, יעשׂה הזמן – עם הזמן יסתדר הכול ויישרו את כל ההדורים; חליפות העִיתים – 1. שינויים מרובים המתהווים ומתחלפים במשך הזמן (גם חליפות ותמורות); 2. חילוף העונות; התהפכו היוצרות, התחלפו היוצרות – השתנו סדרי הדברים והפכו להיות שלא כמקובל: במשפחה זו התהפכו היוצרות – הבעל יושב בבית ומטפל בילדים, והאישה היא המפרנסת הראשית; תהפוכות הזמן – שינויים והפתעות שזומנו לאדם בימי חייו; פִּגעֵי הזמַן – צרות, אסונות, תלאות, פגיעה, הרס או נזק, מלחמה, מחלות וכד׳ שהזמן מביאם על האדם, והם נחרתים בגופו ובנפשו: ליבי מר עליי מפגעי הזמן שעברו עלינו מעלייתנו מאתיופיה דרך סודאן ועד הגיענו

הלום; תמורות הזמן – שינויים שהזמן גרמם, שינויים בתנאי המציאות עם חלוף הזמן: המאמר דן ביכולת ההלכה להתאים עצמה לתמורות הזמן; תַּהפּוּכות הגוֹרָל – שינויים והפתעות שזומנו לאדם בחייו: כולנו נפעמים מול תהפוכות הגורל ושואלים מה חוסם ומעכב אותנו בכל תחומי החיים; רוחות חדשות מנשבות, התחילו מנשבות רוחות חדשות – השתנו הדעות וההשקפות, יש אווירה חדשה, יש שינוי בהלך הרוח, ניכרת התחדשות או התרעננות: מאז התחלפה ההנהלה רוחות חדשות מנשבות במשׂרד; נפל דבר – 1. התרחש משהו, אירע מאורע, קרה דבר מה: שְׁבִי, בִתִּי, עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר; 2. אירע מאורע חשוב, מרעיש, דרמטי, נתקבלה החלטה, מצב לא ברור הגיע לידי הכרעה: קולו הנרגש של קריין החדשות העיד כי נפל דבר בישׂראל – התוצאות הראו על מהפך פוליטי; הוציא מתוק מעז, מעַז יצא מתוק – מדבר רע יצא דבר טוב, מצב עניינים גרוע הוביל בסופו של דבר לתוצאה חיובית: הוצאת הספר לאור אומנם התעכבה, אך מעז יצא מתוק, שכן הספקנו לכלול בו את כל החידושים האחרונים; הוציא יקר מזולל – הפיק טובה מהרעה, מצא גרעין טוב מתוך הרע: קֶסטנֶר עלה בידו להוציא יקר מזולל כשנשׂא ונתן עם הנאצים והציל אלפי יהודים ממשׂרפות אושוויץ; הוסב שמו, הֵסֵב את שמו – שינה את שמו: שמותיהם של עולים רבים הוסַבּו משם לועזי לשם עברי; הֲסָבַת שֵׁם – שינוי השם: החברה הסבּה את שמה בד בבד להחלפת הנהלת החברה, ופניה לדרך חדשה של הרחבת קווי המוצרים, שיפור השירות והתמיכה; הקיפאון נִשבַּר – נפסק הקיפָּאון ביחסים בין יריבים: לאחר זמן מה נִשבַּר הקיפאון בין הקבוצות והאווירה התחממה; לא נותר אבן על אבן – נהרס הכול לגמרי, הכול נהרס עד היסוד: מעולמו הקודם וממפעלו שיגע בבנייתו עשׂרות שנים לא נותרה אבן על אבן; לא השאיר אבן על אבן, לא הותיר אבן על אבן – [לשלילה] הרס הכול או [לחיוב] חקר את הנושׂא ביסודיות: קודם שהתפקר שאל וחקר ולא השאיר אבן על אבן בכל הנוגע להלכות אישות; רפורמה רדיקלית, רפורמה יסודית – שינוי יזום ומתוכנן הנוגע לשורשי הדברים או למהותם, שמטרתו לתקן ולשפר מערכת מדינית, חברתית, כלכלית, חינוכית וכד׳; פנים חדשות – אדם חדש בסביבה שלא היה כאן קודם: פנים חדשות יש שהן מאירות פנים ויש שהן פנים רעות, קודרות וזועמות; גּוֹנֵי גְּוָנִים – גוונים קלים ודקים ביותר: לכל תמורותיהם יש גּוֹנֵי גוונים של מקילים ומחמירים; אין כלל שאין בו חוץ – לכל כלל יש יוצא מהכלל; חרג מן המסגרת, יצא דופן, יצא מגדר הרגיל – עבר את הגבולות שנקבעו לו, היה שונה מהרגיל, חרג, סטה מן המקובל; יצא מגדר הרגיל, יוצא מגדר הרגיל – חורג מן המקובל (בדרך כלל לטובה), בולט, מצוין: איך היה במסיבה? – יוצא מגדר הרגיל! שידוד מערכות, שידד את המערכות – הפך ושינה את הסדרים הישנים והחליפם בסדרים חדשים, שינה שינוי מהפכני את הדברים: השׂר אמר בנאומו כי יש לשדד את המערכות כדי לצאת מן הקיפאון המדיני ולקדם את תהליך השלום; נתפס למינות – כָּפַר ביסודות האמונה, הפך להיות כופר; כָּפַר בָּעִיקָּר – 1. הכחיש את מציאות האל או את עיקרי האמונה, הכחיש את העיקר, כגון השייכות לעם ישׂראל: הרשע לפי שהוציא את עצמו מן הכלל – כפר בעיקר; 2. דחה מכול וכול דעה או השקפה המקובלת על הכלל; הָפַךְ את הקערה על פיה – 1. כפר בעיקר, שלל את הכול; 2. שינה את הדבר מעיקרו, שינה סדרי בראשית, שינה את המצב שינוי יסודי; פושט צורה ולובש צורה, פָּשַׁט צורה וְלָבַשׁ צורה – השתנה במראהו ובצורתו, שינה את מראהו לבלי הכר, עברו עליו שינויים וגלגולים: האדם כל ימיו פושט צורה ולובש צורה – החל ברגע שנולד, המשך בפרקי ילדותו ובשנות נעוריו, הוסף את ימי בגרותו ואת מבוגרותו בגיל העמידה וכלה בזקנתו; התחילו לנשב רוחות חדשות – חל שינוי רב בדעות ובהשקפות; רָאָה אותו בעיניים אחרות – שינה את השקפתו או את דעתו עליו, שינה את נקודת המבט עליו, הכיר אותו מזווית שונה: עד המקרה הזה לא הערכתי אותו במיוחד, אבל מאז אני רואה אותו בעיניים אחרות; ראה באור חדש, ראה באור אחר – הכיר משהו מנקודת ראוּת אחרת, ראה פָּן שונה של אותו דבר: משהתבררה לנו הסיבה למעשׂהו, ראינו אותו באור אחר; תהפוכות הזמן או הגורל – שינויים והפתעות שזומנו לאדם בחייו: בזכות תהפוכות הזמן נאלצתי ללמוד מקצוע חדש, וכיום אני משׂתכר יפה; גַּלגַּל חוזר – 1. השינויים הקבועים בטבע: החיים והמוות, הלידה והמיתה הם גלגל חוזר בעולמנו; לא לעולם חוסן, גלגל חוזר בעולם – הכול זמני ושום דבר אינו קיים לעד, הצלחה ומעמד ועושר ותהילה וגדולה אינם קיימים לעד: כיום ארה״ב היא מעצֶמֶת העולם, אך לא לעולם חוסן כי גלגל חוזר בעולם; שבירת כלים – הריסת ערכים, שינוי מהפכני בדעות או במוסכמות, הריסת הסדרים הקיימים, ביטול דעות מוסכמות או מנהגים מקודשים, שינוי מהפכני בדעות או פעולות, שידוד מערכות; הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ – נשתנתה דעתו הקודמת, האווירה וכיו״ב: אחרי שׂיחה ארוכה הייתה רוח אחרת עמו; שבירַת לוּחוֹת, שָׁבַר את הלוחות – התכחש לדעות מוסכמות או הרס אותן, התכחש לאמונות העבר או לדברים מקודשים, פגע בערכי יסוד: לא קל לשבור את הלוחות של דעות ומוסכמות המעוגנות בקַבלי הדורות; שינוי של 180 מעלות – שינוי קיצוני בדעות, בהשקפות, באורח חיים וכד׳; הערכה מחדש – בחינה מחודשת של דבר מה, ניסיון מחודש לקבוע עמדה ולהסיק מסקנות: בעקבות המהפך הכלכלי עלינו לעשׂות הערכה מחדש של כדאיות המיזם; בֶּדֶק בית – 1. בדיקה תקופתית של מבנה או של מערכת המכוונת לתקן או לשפר אותם; 2. שיפוץ כללי בדירה: לקראת החג ערכנו בדק בית; 3. פִּתְרון יסודי של בעיה, בעיקר של בעיה בארגון חברתי. תיקון פגמים, הבראה, שיפור: יש לערוך בדק בית במפלגה; גלגל חוזר בעולם – הכול זמני, החיים מלאי חליפות ותמורות: גלגל חוזר בעולם, ואין המזל או העושר קבועים ועומדים במקום אחד; עלה הרים וירד בקעות, עליות ומורדות, גאות ושפל – שינויים לטובה ולרעה, הצלחות וכישלונות, תנודות, תנודות מחזוריות: כלכלת ישׂראל עברו עליה בשנים האחרונות תקופות של גאות ושפל; עָרוּץ – כיוון, נתיב או אפיק של פעילות: המורים ניסו לנתב את פעילות התלמידים לערוצים חיוביים; החליף פרה בחמור – דיבור הלצה על מי שעשׂה עסק רע: החליף דבר במשהו גרוע ממנו; אִתרע מזלו, התהפך עליו הגלגל, סַחַף – שינוי לרעה בעמדות, בדעות, באמונות וכד׳, היגררות, תפנית לכיוון לא רצוי: המפלגות נקטו פעולות מסוימות כדי למנוע סחף פוליטי בכיוון בלתי רצוי להן; קפיצת נחשון, קפיצה נַחשונית – מעשׂה פתאומי ונועז של אדם שנחלץ ראשון למקום סכנה, פעולה מהירה ונמרצת: כניסת החברה לתחום יבוא הקָפֶה ושיווקו מוגדרת על ידי גורמים כלכליים כקפיצה נחשונית; רעידַת אדָמה – זעזוע פתאומי, שינוי של ממש, תמורה קיצונית: ההפקרות המנהלית במשׂרדי הממשלה זקוקה למעין רעידת אדמה; כַּף מֹאזנַיִים – אדם או דבר הנתונים להערכה מחדש, לזכות או לחובה: הכף החלה לנטות לטובתו; מאסון לשׂשׂון – מיגון לשׂמחה ומאבל ליום טוב; אינך יכול להיכנס לאותו נהר פעמיים כי הכול זורם ומשתנה בהתמדה; השוני הוא כל ההבדל; המהפכות הן קטרי ההיסטוריה; השפעת הזמן והרוחות החדשות נתנו את אותותיהן ב־; בעל הדעות המקוריות, חלוץ הקִדמה או מתַקן העולם – אויבם הוא תמיד השִׂגרה; מה היום משאר הימים? מה נשתנה היום הזה מכל הימים; כל המשנה ידו על התחתונה; אדם שונה מחברו בקול, במראה ובדעת; שינה סדרי בראשית; וישן מפני חדש תוציאו; מה שיעשׂה הזמן, לא יעשׂה השׂכל; אחרי האֶמֶש תבוא השֶׁמֶש; ליבו של אדם מבקש חליפות; אין לך דבר קבוע ונצחי יותר מן השינוי; השינוי אינו רק חיוני לחיים, אלא הוא החיים עצמם; חליפות החיים ותמורותיהם גוררות חוסר יציבות וחוסר קביעות; הזמנים משתנים, ואנו משתנים אִיתם; מנהיג אמיתי מעודד את שינוי דפוסי חייהם של אלה המוכנים לכך; תנאי קודם לכל מעשׂה שצריך להכיננו לקראת המעשׂה; הכול רוצים לשנות את העולם, אבל מי רוצה לשנות את עצמו; חלוצי הקִדמה, מְתַקני העולם והרואים את הנולד הם הם אֵם כל השינויים בחיינו; שינוי של ממש מתחיל עם שינוי מובהק של כללי ההתנהגות; השפעת הזמן והרוחות החדשות שנשבו נתנו אותותיהם ב־ . . . והמצב השתנה לבלי הַכֵּר התאמה! עתיד! שכנוע!

אין שינוי. כנתינתו – כמות שהוא, כפי שהוא, כפי שהיה בשעה שבא לעולם: מסרתי לכן דברים כנתינתם מבלי לשנות בהם דבר; הִתאַבְּנוּת, הִתאַבֵּן – התנוון, הפסיק להשתנות, חדל להתפתח או לצמוח, קפא על שמריו, הִתחַנֵּט: יש שׂפות שהתאבנו עם השנים כי לא דיברו בהן; הוקפא, הקפיא, קפיאה, קָפָא – 1. התאבן, איבד את היכולת לנוע, לפעול או לתפקד בשל פחד, זעזוע וכד׳: היא שמעה צעדים מאחוריה וקפאה במקומה מפחד; 2. הניח דבר ללא אפשרות של שימוש, שינוי וכיו״ב: הממשלה הקפיאה את כספי הרשות הפלסטינית; קְרִישָׁה, התקרש, נקרש, קָרַש – 1. קפא, נעשׂה מוצק, התעבה ממצב נוזל למוצק: התבשיל קרש במקרר; 2. התאבן: כשראתה את בן זוגה לשעבר, קרשה האם על מקומה, נאלמה והידקה את בנה אל חיקה; הקרשה, הוקרש, הִקרִישׁ – 1. גרם לחומר להיות חומר רך או נוזלי, הפך אותו לסמיך או למוצק: בגופם של חולי דַמֶּמֶת (הֶמופיליה) חסר גורם קרישה המקריש את הדם; 2. [בחומר רך או נוזלי] הפך לגוש יציב וסמיך מאוד, מוצק או מוצק למחצה; עבר תהליך הקרשה: המִקפא הקריש לאחר שהוספנו לו גְלָדִין (ג׳לטין) וקיררנו אותו; אחד . . . אחד . . ., כך או כך, היינו הך, אחת היא, מה ייתן ומה יוסיף, אינו מעלה ואינו מוריד – אין בו כדי לשנות כלל, היינו הך, אם כך או כך: הצעות הייעול שהועלו על סדר היום נתקבלו בתחושה שאינן מעלות ואינן מורידות; היינו הך – אותו דבר, עניין אחד הוא: אם יסכים אם לאו – הרי זה היינו הך, איננו זקוקים להסכמתו; אחת היא – אין זה משנה, אין כל הבדל, זה היינו הך: חלב עיזים שחורות וחלב עיזים לבנות אחת היא; שתי החלופות טובות בעיניי – אחת היא לי באיזו מהן נבחר; אחד . . . ואחד . . . – כזה כן זה, גם זה וגם זה: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון ליבו לשמיים; הכול ממירים הבטחותיהם – אחד אנשים ואחד נשים; אחד אם . . . ואחד אם . . . – אחד אם מבליעים את האמת ואחד אם אין מבליעים אותה, העיקר שלא לשקר; מה ייתן לך ומה יוסיף לך – איזו תועלת תצמח מכך, האם זה יעלה או יוריד? מה תיתן לך ומה תוסף לך לשון רמייה; אין חדש תחת השמש – אמירה השוללת כל

אפשרות של שינוי, קדמה, פריצת דרך או חידוש: לשיטתך, אין חדש תחת השמש, ומה שהיה הוא שיהיה; **שַמְרָן, שמרני, שַמְרָנוּת** – 1. תפיסת עולם שמהותה התנגדות לשינויים, שמירה על הישן, התנגדות לחידוש ולקדמה: בגלל שמרנותו קשה לו להסתגל; 2. הדעות והנטיות הפוליטיות המיוחסות למפלגה השמרנית במדינה, כגון שימור הסדר החברתי הקיים, דחיית שינויים קיצוניים, נטייה ליוזמה חופשית ולהונתנות (קפיטליזם) בכלכלה ועוד; **מוֹרֵד אור** – כינוי גנאי לאדם שמרן וצר אופקים המתנגד לקדמה ולהשׂכלה: בימי ההשׂכלה ראו המשׂכילים בקנאים הדתיים מורדי אור; **שינוי בלתי ניכר** – שינוי קל ביותר שאין חשים בו; **אין חדש תחת השמש** – התופעות המרכזיות של חיינו אינן משתנות במהלך הדורות; **מה־שהיה, הוא שיהיה, ומה־שנעשׂה, הוא שייעשׂה, ואין כל־חדש, תחת השמש** – אמירה השוללת כל אפשרות של שינוי, קדמה, פריצת דרך או חידוש; **מה היום מיוֹמַיים?** – מה נשתנה היום הזה משאר הימים? **עובדה מוגמרת** – עובדה שאין לשנותה; **אין משנים ממנהג המדינה** – יש לנהוג לפי הנוהג המקובל במדינה, מנהג המדינה עדיף מהחוק היבש; **מנוי וגמור עימו** – הוא נחוש בדעתו, החלטתו איתנה ודבר לא יגרום לו לשנותה: מנוי וגמור עימי להצליח למרות המכשולים העומדים בדרכי; **הֶעתיק את מרכז הכובד של . . . מ־ . . . אל . . ., העתיק את נקודת הכובד של . . . מ־ . . . אל . . .** – מיקד או שינה את הנושׂא העיקרי או החלק החשוב בעניין כלשהו: שינויי הטכנולוגיה העתיקו את מרכז הכובד של בילויי הנוער מהטלוויזיה לרשתות החברתיות ולמרשתת; **מילה במילה** – בְּדִיוּק, ככתבו וכלשונו, ללא שינוי: כך אמר מפורש מילה במילה; **בלתי הדיר** – [רווח בלשון המשפט] שלא ניתן לחזור עליו, בלתי חוזר: שינוי בלתי הדיר של הנסיבות השמיט את הקרקע מתחת לחישוב הפיצויים; **לא הפיך, בלתי הפיך** – בלתי הדיר, שאינו ניתן לשינוי, לשיפור, לתיקון או לביטול, שאי־אפשר להחזירו לקדמותו או למצבו המקורי: אי־הספקת חמצן למוח גורמת לו נזק בלתי הפיך; **נזק בלתי הפיך** – נזק של ממש ששום פיצוי כספי לא יהיה בו כדי לתקנו, פגיעה שאינה ניתנת לתיקון; **קביעת מַסמְרוֹת, קָבַע מַסמְרוֹת בדבר** – קבע בעניין הלכה פסוקה שאין לזוז ממנה; **כְּמַסמְרוֹת נְטוּעִים, כמסמר נטוע** – כינוי לדבר קבוע שאין לשנות בו מאומה, משל למי שעומד קפוא במקומו ואינו זז: חוקים וכללים אלה הם כמסמרות נטועים; **מַסמֵר בלי ראש** – אדם שתועלתו לארגון מועטה, אך אי־אפשר או קשה מאוד לפטרו: משהתקבל לעבודה הבין שקבלת קביעות משמעה מסמר בלי ראש; **אֶבֶן תּוֹשֶׁבֶת** – אבן קבועה במקום שקשה להזיזה או לעוקרה ממקומה; **חתונה קתולית, נישׂואים קָתוֹלִיִּים** – 1. נישׂואים שאי־אפשר להתגרש מהם במתן גט; 2. הסכם או שותפות שאי־אפשר לבטלם, מצב בלתי הפיך, שמחייב לעד; **השֶמֶש זָרחה, השיטה פָּרחה והשוחֵט שָחַט** – סדרי העולם אינם משתנים לנוכח פעילות הרוצחים; **עולם כמנהגו נוהג** – הכול כרגיל, שום דבר לא נשתנה, מה שהיה הוא שיהיה, אין חדש תחת השמש, הכול נוהגים כאילו לא קרה דבר: עם הזמן שככה הסערה הציבורית, הציבור כאילו השלים עם התופעה המגונה, ועולם כמנהגו נוהג; **כמות שהוא, כמו שהוא** – בלי שינוי: תיארתי את השׂמחה כמו שהיא; **אגוז קשה** – 1. כינוי לאדם עקשן ותקיף שקשה להשפיע עליו או לשנות את דעתו: שכני הוא אגוז קשה, ולכן נתקשה לשכנעו לשפץ את הבניין; 2. כינוי לבעיה שקשה לפותרה או למכשול שקשה להתגבר עליו; **אותהּ הַגְּבֶרֶת בשינוי אַדֶּרֶת** – אותו דבר רק בשינוי חיצוני כלשהו, אך תוכנו ישן ודומֶה: מתברר ששינויי השלטון לא הביאו לידי שינויים מפליגים, והממשלה הזאת היא אותה הגברת בשינוי אדרת; **קיפאון, נקודת קיפאון, נקודת הקיפאון** – מצב ללא התקדמות וללא שינוי: המשׂא ומתן הגיע לנקודת הקיפאון; **העמיד דבר על חזקתו** – השאיר דבר בלי שינויים, השאיר את המצב הקיים; **נותר בעינו, נשאר בעינו, עָמַד בעֵינו** – נִשאר כפי שהיה, לא השתנה: בית המשפט דחה את הערעור והעונש נותר בעינו; **קבוע ועומד** – נשאר כפי שהיה, לא השתנה: הדבר היחיד שהוא קבוע ועומד הוא השינוי; **שָב כלעומת שבא** – לא נשתנה דבר, לא הצליח במשׂימתו, חזר בידיים ריקות; **קפיאה על השמרים, קפא על השמרים, קפאו על שְמֵריהֶם, קָפָא עַל שְמָרָיו** – נשאר באותו מצב בלי להתפתח או להתקדם, לא חלו בו שינויים, לא התחדש בו דבר, היה שמרני ולא התקדם: הקופאים על שְמריהם, יתקשו להסתגל לחיי הטכנולוגיה של המאה ה־21; **היהפוך כושי עורו** – הִיְשַנֶּה פלוני את טבעו, את דרכו או את מידותיו? אדם אינו יכול לשנות את אופיו כשם שלא יכול להפוך את צבע עורו: קשה להאמין שאפשר יהיה להתגבר על גילויי האנטישמיות החדשים בעזרת חוקים – היהפוך כושי עורו? **ולא נודע כי בא אל קרבו** – אין שינוי, נבלע בלי שניכר הדבר; **מדובר בשתי רשויות שאין ביניהן עירוב תחומין או שיתופי השפעה**; **דור הולך ודור בא והתקווה לעולם עומדת**; **מוצא שׂפתיי לא אשנה**; **החוק הראשון של ניוטון: כל גוף מתמיד להישאר במצבו הקודם כל עוד אין כוחות חיצוניים פועלים עליו, ובחיי היום־יום – כל דבר שואף להישאר במצבו הקודם**; **אין להחליף את הסוסים בשעת צליחת הנהר**; **אין משנים ממנהג המדינה**; **לא תמיד המשַנֶה, ידו על התחתונה** < התמדה! תגובה!

שיקול דעת!

יש. **אומדַן הדעת, אוֹמֶד הַדַעַת, אוֹמֶד הַלֵב, שיקול דעת** – 1. עיון בדבר בטרם הכרעה ובחינתו על כל צדדיו כדי לקבוע עֶמדה או להכריע הכרעה מושׂכלת: אפילו טעות בשיקול דעת מעמיק אינה מרגיזה אותי; 2. חופש, סמכות או כישורים להחליט לפי מיטב השיפוט וההבנה, מה צריך לעשׂות בעניין מסוים, וכן – **ההיגיון הפשוט, השׂכל הישר, כושר שיפוט, שׂכל בריא**; **שיקול דעת מוטעֶה** – מחשבה או עיון ודיון שבטעות יסודם: מחמת שיקול דעת מוטעה בתכנון ובביצוע, הפסדנו במשׂחק; **שָקוּל** – 1. מיושב בדעתו, מחושב, שפועל בלא פזיזות רק אחרי ששקל את מעשׂיו היטב: יוסף הוא אדם שקול ורציני, ואפשר לסמוך על דעתו; 2. שיש בו היגיון, מחשבה ושיקול דעת: בתום התלבטויות רבות הוא הגיע לידי החלטה שקולה ונבונה; **דֵעה מיושֶבֶת, דעתו מיושבת, דעה שקולה** – הוא פועל בשיקול הדעת, ביישוב הדעת, בעיון ובשיקול מתון: יש לעשׂות דברים בדעה מיושבת ושקולה כדי להצליח; **שיקול דדוקטיבי, שיקול אִפּרוּטי** – תהליך שׂכלי של הסקת מסקנות מן הכלל לפרט. השיקול תקף אם המסקנה נובעת לוגית מהנחות היסוד שלה, כלומר אם לא ייתכן שהנחות היסוד יהיו אמיתיות והמסקנה תהא שקרית [להפך: **שיקול אינדוקטיבי, שיקול אכלולי**]; **שקילה, נשקל, שָקַל** – בָּדַק ובחן משהו מכל צדדיו כדי להגיע לידי החלטה, חשב על התוצאות האפשריות של דבר מה: אני מציע לך לשקול שנית את החלטתך; **שָקַל בדעתו** – נמלך, דן ועיין בדבר, עיין בדבר, בחן עניין כלשהו במחשבתו מהיבטים שונים: שקלתי בדעתי אם לגשת למכרז או שלא לגשת, והחלטתי בחיוב; **שיקולים זרים, שיקול זר** – שיקול לא־ענייני (כגון תועלת אישית, יחסים אישיים, נקמה) המניע התנהגות או החלטה שאינן נובעות מן העניין אלא מאינטרס חיצוני, בייחוד כאשר הן נסתרות או שונות מהסיבה המוצהרת או הנראית לעין: ביהמ"ש התערב כשפעלה הרשות אגב חריגה מסמכות, שקלה שיקולים זרים ונקטה הפליה; **מיושב בדעתו** – אדם מתון, שְקול דעת, פועל מתוך שיקול דעת; **מיושב** – [בדעה, במחשבה, בהתנהגות וכד'] שקול, מתון, מדוד: שקלו את הדבר בראש שקט ובדעה מיושבת, והודיעו לנו מחר את החלטתכם; **פִּיכְּחוּת, פִּיכָּחוֹן** – מצב של צלילות הדעת, מצבו של מי שאינו שיכור: הוא כבר במצב של פיכחון מוחלט, ואפשר לתת לו לנהוג; **מחושב** – 1. שנעשׂה באורח שקול ומיושב, פועל בזהירות ובשיקול דעת אגב התחשבות בתוצאות שיהיו למעשׂיו; 2. תוכנית או מבצע וכד' שנוצרו או פותחו במאמץ מחשבתי, בהתחשבות לאחר הכנה מתאימה, בעיון קפדני ובשיקול דעת: התוכנית שהציג הצוות הייתה מחושבת לפרטי פרטיה; **השערה בעלמא, סְבָרָא בְּעָלְמָא** – השערה סתמית, השערה לא מבוססת: אם אין בידיך כל המידע אל תמהר לשער השערות בעלמא; **אֹומֶד, אומדָן** – תוצאה להשערה של גודל, לכמות, למחיר וכד'; תוצאה להערכה משוערת, לא־מדויקת: איני יודע מה שטחו המדויק של המגרש, אך לפי אומדני הוא כשני דונמים; **אֲמִידָה, אָמַד** – העריך, שיער את הגודל, את הכמות, את המידה, את הטיב, את המחיר וכד': פעולת האמידה של שטח גבעי קשה עליי; **אָמַד בדעתו, הֶאֱמִיד בדעתו** – שָקַל ועיין בדבר, ניסה לגבש הערכה או דעה בעניין מסוים: העובד אמד בדעתו אם כדאי לו לעבוד אף שפרש לגמלאות; **אומֶד הדעת** – הערכה, סברה, השערה סבירה, שיקול דעת: לא היו עדים שגזלתי, לכן התבסס עורך הדין על ראיות רעועות ועל אומד הדעת; **התפַּכֵּחַ משיכרונו** – חזר לשיקול דעת הֶגיוני: סוף־סוף גם האו"ם מתפכח משיכרונו ומבין שאין חִזבאללה ארגון שוחר שלום; **הכרעת הדעת** – החלטה מתוך שיקול ועיון בדבר; **השׂכל הישר** – דעות, מסקנות, אמונות או הצעות מוסכמות המשקפות בדרך כלל שיקול דעת נכון והגיוני; ההיגיון הבסיסי המקובל, ההיגיון הפשוט בלי התחכמות או פלפול: הוא בחור נבון, אני סומך עליו ועל שׂכלו הישר; **הַשקֵט** – מנוחה, שלווה, שקט, בשקט: ישבתי בהשקט ובבטחה, והתבוננתי כיצד נלחמים זה בזה שני אלופי השחמט; **בְּשוּבָה וָנַחַת** – בשקט ובשלווה, ברוגע, באיטיות, באורך רוח, במתינות וביישוב הדעת, לא בבהילות: הימים חולפים כאן בשובה ונחת, ללא אירועים מסעירים; בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תִּהְיֶה גְּבוּרַתְכֶם; **הַשמַע לאוזניך מה שאתה מוציא מפיך** – מימרה בשבח שיקול הדעת והזהירות בהשמעת דברים; **בְּעַיִן בּוֹחֶנֶת** – במבט בוחן או ביקורתי, בדקדקנות הרואה גם פְּרָטֵי פרטים: עברתי על המאמר בעין בוחנת, והשתכנעתי שהוא נגוע בשיקולים זרים; **רְאוּת עֵינַיים** – הסתכלות ועיון בדבר, שיקול דעת: הדבר מסובך ויש צורך בראות עיניים נוספת; **נמלך בדעתו** – עיין ושקל בדבר כדי להחליט אם לנהוג באופן שונה, חזר בו, שינה את דעתו והחליט לנהוג אחרת: לאחר שנמלכתי בדעתי החלטתי לדחות את בקשתה; **כוח שיפוט, כושר שיפוט** – היכולת לשפוט, הכושר לשפוט ולהוציא משפט צדק, שיקול דעת ותבונה המאפשרים למישהו להבחין בין טוב לרע ולקבוע עמדה נכונה בעניין מסוים: בחרנו בו לבורר כי אנו סומכים על הגינותו ועל כושר שיפוטו; **חביבות מחושבת** – חביבות שקולה ומיושבת בשל כדאיות, חביבות הפועלת

בזהירות ובשיקול דעת אגב התחשבות בתוצאות המתוכננות שיהיו למעשיו: ברור שאדם מחושב כמוהו כל התנהגותו וחביבותו מחושבות; בקווים כלליים – באופן כללי, בלי לרדת לפרטי פרטים: אציג להלן את השיקולים בקווים כלליים ובקצרה; יישוב הדעת – דעה שקולה, עיון ומחשבה צלולה; נְקִי דעת – עדין, בעל מידות טובות, מיושב בדעתו; כּוֹבֶד ראש – רצינות, ריכוז המחשבה, יישוב הדעת; כְּבֶד ראש, רצינות, רציני – כובד ראש, מיושב ושקול, שוקל במתינות, מעמיק לבחון מצב, התנהגות וכדומה [ההפך – קל דעת]: אדם רציני מקדים חשיבה לעשׂייה; הרצנה, הִרְצִין – נעשׂה רציני, מיושב ושקול בדעתו, עטה ארשת של רצינות, נעשׂה חמור סבר: לפתע הזדעף, ופניו הרצינו; מִשְׁמַעַת עַצְמִית – 1. היכולת לגרום לעצמך לשלוט ברצונות, ברגשות, בהתנהגות ובמעשׂים (בייחוד קשים או לא נעימים) לאורך זמן, לוותר על סיפוק מיידי לטובת מטרות ארוכות טווח ולהכווינם לפי החלטתך המוקדמת: אם החלטת לרזות, תצליח כי יש לך משמעת עצמית חזקה; 2. דבקות נחרצת במשטר או בדרך פעולה כדי להשׂיג את מטרותיהם; הסתמכות עצמית – הישענות על יכולותיו של אדם, על שיקול דעתו ועל משאביו כדי להשׂיג עצמאות; הייתה רוחו נוחה מפלוני – היה מרוצה מפלוני: אף שלא הייתה רוח האקדמיה נוחה מהחלטת העם בדבר מונח מסוים, קיבלה עליה את החלטתו; ליבו מיושב – הוא שלֵו ורגוע: פעמים אין דעתי מיושבת להתפלל בהשכמה; דעתו מיושבת עליו – מתון, רגוע, מרוצה, שלֵו, מפוכח, לא פזיז, שהוא במלוא כושר החשיבה: דעתו מיושבת עליו וצלולה כעין הבדולח; דעתו מתיישבת עליו – הוא נעשׂה מיושב יותר, שקול יותר; גיבור – חזק ברוחו, אמיץ: איזהו גיבור הכובש את יצרו; שָׁלַט בעצמו, שָׁלַט ברוחו, מָשַׁל בְּרִגְשׁוֹתָיו, מָשַׁל בְּרוּחוֹ – התאפק, כלא את יצריו, הבליג, לא התפרץ, כבש כעסו, כבש את יצרו, גילה אורך רוח: טוב מושל ברוחו מלוכד עיר; היא לא יכלה עוד למשול ברוחה ופרצה בבכי תמרורים לעיני כול; טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר; צלילות הדעת, צלול דעת, צלול מוח – בהיר מחשבה, בעל דעה מיושבת ושקולה; כַּיָּשָׁר בעיניו – כמו שנראה לו, מה שהוא רוצה, כפי שמתחשק לו: את עצתי שמעת, ועתה תעשׂה כישר בעיניך; משעזב המנהל הוותיק, כל אחד עושׂה במשׂרד כישר בעיניו; איש הישר בעיניו יעשׂה, כל אחד עושׂה כראות עיניו, לפי ראות עיניו – כל אדם עושׂה כרצונו, לפי שיקולו, כפי שיראה לנכון, מצב של אנרכייה, שבו כל אדם עושׂה ככל העולה על רוחו; שקלתי במאזני השׂכל כל שנעשׂה וכל שראוי היה לעשׂות; שקלתי בפלס התבונה כרוקח ששוקל תרופות לחולה, מה היה צריך לעשׂות; השפיטה מצריכה זהירות, רגישות ושיקול דעת רב, ללא התנשׂאות; אנו מצפים מכל אדם מידות טובות בסיסיות של כבוד האדם, השכלתו, שיקול דעתו ואופיו מוסרי

<u>אין שיקול דעת</u>. נָגוּעַ – שדבק בו משהו שלילי: מעשׂיו נגועים בשיקולים זרים; הַרְפַּתְקָנוּת – עשׂיית מעשׂים שֶׁיֵּשׁ בהם סיכון והֶעזה, לרוב בלי שיקול דעת: הרפתקנות יש בה משום פזיזות; דיקטָט > תַּכְתִּיב – הוראה מטעם סמכות ללא היתר לשיקול דעת עצמאי, פקודה: המנכ״ל העמיד אותי בפני תכתיב; נֶחְפָּז – נמהר, פזיז, לא מתון, לא מיושב, השם: נחפזות, פזיזות, נמהרות; שִׁיכְּרוֹן חוּשִׁים – אובדן מוחלט של השׂכל הישר, ההיגיון, כושר השיפוט, תחושת המציאות וכד׳ בגלל התרוממות רוח יתרה, היסחפות נלהבת אחרי רעיון או מנהיג או אהוב וכד׳: המעשׂה נעשׂה בלהט שיכרון החושים שבו היו נתונים בני הזוג; דעתו קלה עליו – הוא פזיז ונמהר, אינו מיושב בדעתו; קל־דעת – לא רציני, נמהר; חמום מוח – רתחן, רגזן, כעסן, גְּדוֹל חֵמה, נוח לכעוס, נוח לרגוז ולהתקצף עד כדי אובדן שיקול הדעת; אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה, שִׂנְאָה מְבַטֶּלֶת אֶת הַשּׁוּרָה, שִׂנְאָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה – השׂנאה למישהו עלולה ליצור דעה שלילית מוקדמת, יחסי איבה פגומים בניהול תקין של חיי האדם או הציבור: בעיתון ׳הארץ׳ השׂנאה מקלקלת את השורה כי הוא מוכן לפרסם שטויות רק כדי לפגוע בשׂנוא נפשו, העיתון המתחרה; נֶאֱמָנוּת עִיוֶּרֶת – אמון מלא ללא פקפוק וחשש, לעיתים עד כדי חוסר שיקול דעת: החסידים נאמנים לרבם נאמנות עיוורת; ניגוד אינטרסים > נגיעה בדבר, ניגוד עניינים – 1. התנגשות אמיתית או לכאורה בין חובותיו המקצועיות או הרשמיות של אדם לבין האינטרסים הפרטיים שלו. ניגוד זה מתעורר אצל בעל תפקיד החייב בנאמנות לתפקידו, לעומת אינטרסים אישיים או אחרים שיש לו המונעים משיקולים זרים או משיקולי תועלת אישית: פעילות בניגוד עניינים עלולה לקיים את יסודות העבירה של הפרת אמונים או עבירת שוחד; 2. מצב שבו חובה אחת מתנגשת עם אחרת. למשל, אם עורך דין מייצג את שני הצדדים בהליך גירושין; בלבול הדעת – מבוכה, הֶיעדר שיפוט או שיקול דעת, חוסר ארגון במחשבה, קושי לפתור בעיות או לבצע מטלות ועוד; הכישרון נובע ממקוריות המחשבה, ההבנה ושיקול הדעת; מי שפועל ללא שיקול דעת ואינו נמלך בעמיתיו ובמומחים, אינו צריך להתפלא שייכשל כישלון חרוץ; חינוך טוב ניכר במידות טובות בסיסיות של כבוד כלפי השׂכלה, בשיקול דעת ובאופי מוסרי שבני תרבות מצפים למצוא אצל כל אדם. > דעת! החלטה! חשיבה! פיקחות!

שירות!

שירות, שירת – 1. עשׂה עבודות שונות בשביל מישהו כדי לסייע לו, להקל עליו וכד׳; טיפל בו: את יכולה לקחת בעצמך בגדים מהארון, איש אינו צריך לשרת אותך; 2. מילא תפקיד או מִשׂרה מטעמו של מישהו, בעיקר מטעם המדינה או הצבא: לחיילים המשרתים בזרוע הים יש מדי ייצוג נאים; 3. סיפק לציבור שירות שהוא זקוק לו: משׂרדי הדואר משרתים את הקהל בשעות הבוקר ואחר הצוהריים; 4. טיפל במישהו (בלקוחות, באורחים וכד׳), עסק בעבודה שתכליתה לסייע לאחרים, להקל עליהם וכד׳: הזבנית שירתה את הלקוחה ביעילות; 5. היה לתועלת למישהו או למשהו: טענו נגד המדינאי כי התבטאויותיו משרתות את מפלגת האופוזיציה; שֵׁירֵת שְׁנֵי אֲדוֹנִים – מי שאינו בעל עמדה קבועה ונמצא בין שתי רשויות או בין שתי עמדות מנוגדות; חוק שירות הציבור – חוק המטיל הגבלות על עובד ציבור שפרש מתפקידו כלהלן: למנוע ממנו לנצל בשנות עבודתו את מעמדו ואת כוחו לטובת קידום ענייניו האישיים במקום העבודה החדש או עם גורם שאליו הוא מעוניין לעבור לאחר פרישתו; למנוע ניצול קשרים שיצר העובד במוסד שממנו פרש עם עמיתיו לעבודה או עם גורמים חיצוניים שאותם שירת במהלך עבודתו; למנוע מעובד שפרש לעבוד בגוף שעל פעולתו פיקח בעת שהיה עובד מדינה, דבר שהוא ניגוד עניינים; כשיר לשירות – מעמדו הצבאי של חייל, שבשל כושר לקוי אינו מתאים לתפקיד קרבי, אך הוא כשיר לשרת בצה״ל בתפקיד תומך לחימה או בעורף: למרות נכותו התגייס לצבא, ולבסוף אושרה כשירותו; מֶרְחַב שֵׁירוּת – המרחב הגאוגרפי שתושביו מקבלים בו שירות ממוסד מסוים או מעיר מסוימת: מרחב השירות של מרכז בריאות הנפש הקהילתי מציין את הגבולות שבהם אוכלוסיית בני האדם זכאים לשירותי בריאות הנפש; קְצִין תנאי שירות – [בצה״ל] קצין הממונה על הטיפול בבעיות אישיות, משפחתיות וחברתיות של חיילים, המתעוררות בעת שירותם הצבאי או נובעות ממנו: קצינת הת״ש העבירה את בקשת החייל לאכ״א; שָׂכַר את שירותיו – רכש את הזכות להשתמש בשירותיו של מישהו (בייחוד של חברה או של משׂרד), בדרך כלל לפרק זמן תמורת תשלום: לאור הנסיבות הוא נאלץ לשׂכור שירותיו של עורך דין; עמד לשירותו – היה מוכן למלא כל משׂימה שיטיל עליו, היה במצב הכן לשרתו: אם תזדקק לעזרה, אל תהסס לפנות אליי, אני עומד לשירותך בכל עת; עבודת חוץ, עבודת שירות כנשׂיאה במאסר, עבודת שירות – עבודה מחוץ לכותלי בית הסוהר שבית המשפט הטיל על נאשם כחלופה לעונש מאסר עד שישה חודשים: הסנֵגור ביקש להמיר את המאסר בפועל שהוטל על לקוחו בעבודת שירות; שירות לתועלת הציבור – שירות שבית המשפט חייב אדם שהורשע (ולא הוטל עליו עונש מאסר) לבצע שירות ללא מאסר בשעות מתואמות וללא שׂכר, שירות שהוא פעולה לתועלת הציבור או הזולת לפרק זמן או לשעות מספר (כיום בין 40 ל־250 שעות בשנה); שירות דוב – מעשׂה מַזִּיק שנעשׂה מתוך כוונה טובה לאדם או לעניין שנועד לשרתם [רצה להבריח זבוב ממצח אדונו הישן, ורוצץ את גולגולת אדונו]: התקפותיו המרושעות על אנשי המפלגה היריבה קוממו נגדו את דעת הקהל ועשׂו שירות דוב למפלגתו; שַׁטֵּל, שַׁאטֵל > שֵׁירוּת הֶיסֵעִית – שירות הסעה לציבור (לרוב בחינם) בכלי תחבורה ההולך ושב במסלול קבוע, למשל, מתחנת רכבת אל בית מלון וחזרה או מנמל תעופה אל מרכז העיר וחזרה; שירות יקיצה – שירות טלפוני המספק השכמה בשעה יעודה לפי הזמנה מראש; שֵׁירוּת הַבִּיטָּחוֹן – 1. שירות בצבא הסדיר או בכוחות המילואים; 2. כינוי למוסדות הביון והריגול הצבאי מטעם המדינה; שֵׁירוּת הַבִּיטָּחוֹן הַכְּלָלִי (שַׁבָּ״כּ) – גוף ממשלתי בישׂראל במערך המודיעין המופקד על מניעת ריגול זר, על חתרנות ועל פעילות חשאית אלימה ועל אבטחת אישים ישׂראלים בארץ ובחו״ל. השב״כ כפוף במישרין לראש הממשלה; רמת שירות – מדד המביע את איכות השירות שמקבל צרכן או משתמש בכל תחומי החיים, כגון תחבורה, תיירות, משׂרדי הממשלה: בית המלון היה ברמת שירות גבוהה; מוקד שירות – מרכז שאליו פונים לקוחות בדרך כלל בטלפון כדי לקבל סיוע בפעילותם מול הארגון: לקוח של ספק שירותי מרשתת יכול להתקשר טלפונית למוקד השירות של החברה ולקבל הנחיות טכניות או עסקיות; שירות המבחן – שירות משפט פלילי שאחראי בעיקר לטיפול בעבריינים על ידי העמדתם בפיקוח קצין מבחן, כגון מוסד לטיפול בנוער עבריין; שירות המבחן לנוער – יחידה ממשלתית במשׂרד העבודה והרווחה הממונה על הטיפול בנוער עבריין לפי דרישת בית המשפט. מועסקים בה קציני מבחן, פסיכולוגים, עובדים סוציאליים ומדריכי חבורות רחוב; שֵׁירוּת החובה – השירות הסדיר של חייל בצבא כנקבע בחוק: בגיל 18 מתגייסים הצעירים לשירות החובה; שֵׁירוּת חיוני – [בתקנות ההגנה לשעת חירום] שירותים המבטיחים את שלום הציבור או את הגנת ישׂראל, או מקיימים את הסֵדֶר הציבורי או מספקים את ההספקה ושאר השירותים החיוניים לחיי הציבור; שֵׁירוּת חַשָּׁאִי – מחלקת מודיעין או בילוש ממשלתית; שירות אזרחי, שירות לאומי – שירות אזרחי

המשמש לרוב שירות חליפי לשירות הצבאי במסגרות חינוכיות, רפואיות או בפעילויות רווחה; **שֵׁירוּת התַעסוּקה** – שירות המסדיר את נושׂאי התיווך בעבודה באמצעות לשכות עבודה ממלכתיות כדי למנוע אפליה בהפניית עובדים או בקבלתם לעבודה, הפועל כחוק משנת התשי״ט-1959; **שירות לאומי, שירות אזרחי** – שירות חלופי לשירות צבאי הנעשׂה לרוב במסגרות חינוכיות, רפואיות או בפעילויות רווחה; **שירות הציבור** – שירות המדינה או שירות ברשות מקומית, במועצה דתית או בכל גוף אחר שפורט בחוק; **שֵׁירוּת עַצמי** – שירות שבו הקונה או הלקוח משרת את עצמו במסעדה, בתחנת דלק, בחנות וכיו״ב בלא עזרת עובדי המקום (כגון מֶלצרים, מתדלקים, זַבָּנים): אכלנו בתחנה המרכזית במסעדה עממית זולה בשירות עצמי; **תחנת שירות** – 1. עמדת שירות של חֶברה מסחרית או מוסד ציבורי: לחברה הסלולרית יש תחנות שירות בקַניונים ברחבי הארץ; 2. תחנת עצירה בין־עירונית באמצע דרך שמספקת שירותים לנוסעים ולרכב, כגון תדלוק, סיכה, רחיצה, הסעדה: בדרך לאילת עצרנו בתחנת השירות בעין חצבה; טֶלֶמָטִיקָה > **שירותי רַחַק** – שימוש בטכנולוגיה לשליחת מידע למרחקים ארוכים באמצעות מגוון רחב של מערכות רַחַק (טלקומוניקציה), החל בנווטני רכב, המשך בתקשורת סלולרית ובמערכות גלישה במרשתת, וכלה בקריאה ובמשלוח של דואר אלקטרוני, בניהול יומנים, בתחזוקת מכוניות, בלימוד מרחוק וכד׳; **שירותי חירום** – כינוי לשירותים הפועלים בשעת חירום, כגון מכבי אש, מגן דוד אדום: שירותי החירום הוזעקו אל שׂדה התעופה לקראת נחיתת האונס הצפויה של המטוס; **בשירות פעיל** – [בצה״ל] צירוף מילים המשמש בחותמות על מכתבים פרטיים של חיילים לציון העובדה שהמכתבים נשלחו במהלך השירות הצבאי (ולכן הם פטורים מתשלום דמי דואר); **שירות מילואים פעיל** – [בצה״ל] תקופת שירות המילואים שמשרת חייל מילואים בפועל לפי צו קריאה חוקי שקיבל; **דרכון שירות** – דרכון המוענק לאזרח היוצא לחוץ־לארץ בשליחות רשמית מטעם המדינה; **שירות ציבורי** – 1. שירות המסופק לציבור כולו מטעם רשות ממשלתית או מקומית או מטעם מוסד ללא כוונת רווח; 2. [בחוק הישׂראלי] שירות המוגדר ככזה ב׳חוק ליישוב סכסוכי עבודה׳, לרבות שירות המדינה, שירותי הרשויות המקומיות, הבריאות, החינוך, התחבורה האווירית, ההפקה וההספקה של דלק, מים וחשמל ושירותי התקשורת השונים; **השירות הציבורי** – מכלול הגופים הציבוריים המספקים שירותים לקהילה, לרוב מטעם רשות ממשלתית או מקומית או בפיקוחן: זה שנים שהוא עבד בשירות הציבורי, בתחילה בביטוח הלאומי, אחר־כך בלשכת התעסוקה ולבסוף בעירייה עד שיצא לגמלאות; **חוק שירות הביטחון** – החוק המסדיר את ההוראות בדבר גיוס חיילים לצה״ל, כמפורט ב׳חוק יסוד הצבא׳; **נציבות שירות המדינה** – גוף ממשלתי במשׂרד האוצר המופקד על אישור המבנה של משׂרדי הממשלה, על חלוקת סמכויותיהם ועל ניהול חבר עובדי המדינה, על ביצוע מדיניות הממשלה בתחומי המִנהל ומשאבי האנוש בשירות המדינה; **שוויון בנטל** – שוויון חברתי אמיתי בין כל אזרחי מדינת ישׂראל בחובותיהם ובזכויותיהם, היינו כל אזרחי מדינת ישׂראל יישׂאו בנטל שירות החובה למדינה במסגרת צבאית, אזרחית או לאומית מוסדרת. שירות חובה זה יכשיר את הקרקע לצמיחתה של חברה בעלת ערכי נתינה ועבודה; **תחזוקה מונעת** – הטיפול והשירות שנועדו לשמור על ציוד ועל מתקנים במצב פעולה משׂביע רצון על ידי מתן לבדיקה שיטתית, איתור ותיקון של כשלים קודם שהם מתרחשים או יתפתחו לפגמים עיקריים; **שְׁעוֹת השֵׁפֶל** – שעות שבהן מועט השירות בתחום מסוים: בשעות השפל ניתן שירות הטלפון במחצית המחיר; **שְׂרָד** – תפקיד רִשמי, פקידות, שירות; דילֶטַנט > **חוֹבְבָן** – אדם העוסק בתחום מסוים, בייחוד באומנות או במדע, בצורה שטחית, חובבנית ולא מקצועית; **בִּגדֵי שְׂרָד** – מַדים לבעל תפקיד רִשמי: בגדי שׂרד של שוטרים; **דירַת שְׂרָד** – מעון ממשלתי, דירת מגורים הניתנת חינם לשׂר או לפקיד בכיר אַחֵר במדינה לשנת שירותו; עבודת חוץ; טִיפּ > **תֶשֶׁר** – סכום כסף מועט שנוהגים להוסיף לנותן שירות (למֶלצר, לסַבָּל וכד׳) נוסף על השׂכר שהוא מקַבֵּל מן המעביד; אחזקה > **תחזוקה** – כל הפעולות הכרוכות בהחזקת דבר (מִתקן, בניין, מכונה, כלי רכב, ציוד וכד׳) במצבו התקין ובהבטחת המשך פעילותו הסדירה. התחזוקה מצריכה לנקוט פעולות, כגון החסנה, טיפול מונע, תיקונים, חילוץ, הספקה, פינוי: בישיבה נידונו בעיות התחזוקה של המעליות, מערכות החימום והקירור; **תִחזק** – עשׂה פעולות תחזוקה; **נושׂא כלים** – 1. משרת למפקד, מי שנושׂא את כלי המלחמה של הממונה עליו; 2. עוזרו או תלמידו של אדם בעל עמדה בכירה, יד ימינו (משמש לרוב ככינוי גנאי): הוא התמנה לתפקיד לא מפני שהוא מבין בו אלא רק מפני שהיה נושׂא כליו של השׂר שנים ארוכות; **יָצַק מים על ידיו (של פלוני)** – שירת את פלוני, היה תלמידו הנאמן והמובהק: את לימודיי התחלתי כשיצקתי מים על ידי מורי כמה שנים; **מינוי פוליטי** – מינוי אדם לתפקיד בשירות הציבורי בשל שיוכו המפלגתי או הפוליטי; **שירות יַעַץ** – סיוע אישי לכל אדם להשתמש במשאבי הציבור ולמצוא בהם מסמכים או כל דבר אחר לפי התעניינותו בצורה ממוקדת, ממצה וזריזה; **טיפּוּל נִמרָץ** – שירותי רפואה הניתנים בבית החולים או בניידת ייעודית לחולים הנתונים במצב קשה או מחוסרי הכרה > עבודה! תפקיד!

שכנוע!

שִׁכנוּעַ – פעולה או תהליך שבהם מנסה אדם לשנות דעות, עמָדות, אמונות, רגשות, התנהגות של אדם אחר (או של קבוצה) בתחום כלשהו או לדבר על ליבו לעשׂות מעשׂה: לאחר שכנוע רב הצלחתי להביאו לידי הכרה בצדקתי; **השתכנע, שוכנע, שִׁכנֵעַ** – 1. ניסה לשנות עמָדות, אמונות, רגשות, התנהגות של אדם אחר או של קבוצה בתחום כלשהו או דיבר על ליבו לעשׂות מעשׂה: לאחר שִׁכנוּעַ רב הצלחתי להביאו להכיר בטענתי; וכן – **דִיבֵּר דְבָרִים נְכוֹחִים, דִיבֵּר עַל לִיבּוֹ, הוֹכִיחַ בְּאוֹתוֹת ובמוֹפְתִים, הוכיח בַּעֲלִיל, הִכִּיר בְּצִדקָתוֹ, הִכרִיעַ אֶת הַכַּף, הִשִּׂיא, הִשמִיעַ שוחד דברים, הִשפִּיעַ עַל, הִשתַדֵּל אֵצֶל, כָּבַש אֶת לִיבּוֹ, נוכח, צָד אֶת לִיבּוֹ, קָנָה אֶת לִיבּוֹ, רָאָה בַּעֲלִיל, שָׁבָה אֶת לִיבּוֹ, שִׁידֵל**; 2. [בארגון] פעל כדי להשפיע על יחיד או על קבוצה לשנות עמָדות, ערכים, אמונות או לעשׂות למען מטרות הארגון על ידי פנייה לתבונה או לרגש; **שכנוע מוסרי** – שכנוע של אדם או קבוצה לפעול בדרך מסוימת באמצעות פניות רטוריות, שכנוע או איומים מרומזים ומפורשים, אך לא להשתמש בכפייה מוחלטת או בכוח פיזי; **שכנע את המשוכנעים** – השמיע טיעונים ונימוקים לפני אנשים המסכימים עם דעותיו: בכינוס מייסדי הליכוד, המתנגדים לתוכנית ההתנתקות של שרון, עמדה משׂימה אחת: לשכנע את המשוכנעים; דִיבֵּייט (debate) > **מַעֲמָת** – תחרות מאורגנת של ויכוחים במוסדות חינוך לפני קהל או שופטים, שמטרתה לשפר את היכולת הרטורית של המשתתפים. במהלכו שני מתדיינים או יותר מציגים טיעונים בעד ונגד עמדה או נושׂא מסוים, בתוך מסגרת קבועה מראש ובעלת כללים מוגדרים; **הכניס רגל בין המזוזה לדלת, תקע רגל בדלת, הכניס רגל בדלת** – יָצַר נוכחות או קֶשר ראשוני כדי שיוכל לשכנע מישהו, למכור סחורה, להשתלב בארגון וכיו״ב: סוכן מכירות בזכות מיומנותו לתקוע את הרגל בין המזוזה לדלת, מתאפשר לו למכור את מרכולתו; סוּגֶסטִייָה > **הַשָּׁאָה, הִשִּׁיא** – 1. השפיע נפשית השפעה חזקה על מישהו עד כדי ביטול רצונו הוא ועשׂיית דברים לפי רצונו של המשכנע: ההיפּנוזה היא אחת מצורות ההשאה; 2. פיתה: יצרי השיאני ואוכל; אוטוסוגסטייה > **שכנוע עצמי, הַשָּׁאָה עצמית** – תהליך שבו אדם, במודע או שלא במודע, גורם לשינוי בהתנהגותו על ידי שינון של רעיון, שכנוע עצמי וכד׳: כדי להצליח בדיאטה, אדם חייב לעבור תהליך של השאה עצמית, ואם ישכנע את עצמו שהוא מסוגל לעמוד בדיאטה – יצליח לרזות; **הַטָפָה, הִטִיף** – השמיע דברים לשם הפצת רעיון מסוים, דברי תעמולה או התעוררות למשהו: התריע על הקלקול המוסרי והטיף על תיקון העולם; **הופנט, הִפנֵט** – השפיע השפעה עזה, עניין מישהו כל כך שהשומע אינו יכול לחשוב על שום דבר אחר: הנואם המחונן הפנט בדבריו את קהל שומעיו; **בעל דעה** – 1. בעל כוח השפעה, מי שדבריו מתקבלים בדרך כלל: העלמה הצעירה בעלת דעה היא, ועוד היא עשׂויה להנהיג את המדינה; בעל המאה הוא בעל הדעה; 2. בר־דעת, נבון: גם מהתנהגותו של אדם ניכר אם חכם ובעל דעה הוא או שוטה וסכל; **נוֹכַח** – עמד על אמיתו דבר או על צדקתו, השתכנע בנכונות הדבר, שוכנע שאומנם כך הדבר: אף שלא נוכחו בטעותם, בעוד שנים ייווכחו כי אומנם צדקתי; **שידול, שידל** – 1. ניסה להשפיע על מישהו בדיבורים שיעשׂה משהו שאינו שָׂשׂ לעשׂותו או שיחזור בו מהכוונה לעשׂותו: הוא ניסה לשדלו בכל דרך לשנות את החלטתו, אך לשווא; 2. הביא אדם אחר לידי עשׂיית עבירה פלילית או עוולה אזרחית בשכנוע, בעידוד, בדרישה, בהפצרה או בכל דרך אחרת שיש בה הפעלת לחץ; **שַׁדלָן** – אדם המנסה להשפיע ולשכנע אחרים: שׂמתי ידי על כתפיו ואמרתי בלשון שדלנית, בוא נכתוב את הספר ביחד; לוֹבִּי > **שְׁדוּלָה** – קבוצת בני אדם המבקשת לגייס תמיכה בקרב בעלי תפקידים בממשל (כנסת, סנאט, בית נבחרים וכד׳) לטובת עניין מסוים: בארה״ב יש שדולה לקידום ענייני מדינת ישׂראל, וחבריה פועלים כחוק ובגלוי בשני בתי הקונגרס האמריקני; לוֹבִּיסט > **שַׁדלָן** – אדם המשדל בעלי תפקידים ואנשי ציבור שיתמכו בעניין מסוים: שָׂם ידו על כתפיי ואמר בלשון שדלנית: ׳התרקדי איתי?׳; **שְׁתַדלָן** – עסקן המתערב אצל בני אדם לטובת אחרים או לטובת עניין מסוים, אדם המנסה לשכנע או להשפיע, בעיקר בקרב בעלי כוח או סמכות, ומשתדל אצלם למען עניין מסוים; **שְׁתַדְלָנִי** – שיש בו השתדלות לטובת משהו או מישהו אצל בעלי כוח או השפעה, שיש בו משום שתדלנות: על־פי החוק נאסר על חבר כנסת לעסוק בפעילות שתדלנית בפני רשות ממשל עבור תמורה כספית או חומרית אחרת; שְׁתַדלָנוּת > **שדלני, שַׁדלָנוּת** – 1. פעולות של חברי קבוצות בעלי עניין לגיוס תמיכה במטרותיהם בקרב חברי בית הנבחרים; 2. תיווך, התערבות או השתדלות אצל אחרים, ובעיקר אצל בעלי השפעה או סמכות, למען מישהו או למען עניין מסוים: מאמציהם להשׂיג תקציב נשׂאו אופי שדלני אצל כמה משׂרדי ממשלה; **רֵטוֹרִי, רֵטוֹרִיקָה** – 1. אומנות הנאום והשכנוע באמצעות השׂפה הדבורה והכתובה, תורת הדיבור והכתיבה הנאה, תורת

השימוש המועיל בלשון בדיבור ובכתיבה; פּוֹפּוּלִיזם > הֲמוֹנָאוּת – דרך שכנוע המבוססת על מדיניות הפונה אל הציבור הרחב של פשוטי העם כדי לגייס תמיכה ואהדה משורותיו, אגב שימוש במסרים פשוטים וקליטים, המכוונים לדאגותיו החברתיות והכלכליות, ונוטה להציע פתרונות קסם לבעיות הרות גורל; דֶּמָגוֹג > מַלְהִיג – אדם הצובר כוח פוליטי באמצעים רטוריים על ידי נגיעה ברגשות הקהל והובלתו לפעולה; דֶּמָגוֹגְיָה > מַלְהִיגוּת – שיטה לשכנע ולהשׂיג כוח פוליטי המתבססת על פנייה לדעות קדומות, לפחדים, לאמונות תפלות ולציפיות הציבור הרחב, לרוב באמצעות שימוש ברטוריקה ובתעמולה מתלהמות ורגשניות, ופעמים אגב שימוש במוטיבים לאומיים או המונאיים (פופוליסטיים), ואזכור נברר של עובדות; הוֹכִיחַ את או הוכיח ש־ – הביא רְאָיה שֶׁיֵּשׁ בה כדֵי לְאַשֵּׁר סבָרה; הסרת הטבעת – פעמים גזרת המלכות עלולה להחזיר למוטב חברה או פרט כשצרה קשה או גזרה רעה באה עליהם, אף שכל דרכי השכנוע האחרות כשלו [על סמך מעשה אחשוורוש שהסיר את טבעתו ומסרה להמן שיחתום בה את כל גזֵרות השמד על היהודים, כטוב בעיניו]: פעמים גדולה הסרת הטבעת מכל ניסיונות השכנוע; סיבור האוזן, סיבר את האוזן – השמיע דברי הסבר קלים ופשוטים שהם נוחים להבנה, לקליטה ולשִׁכנוּעַ: חיטטתי במוחי כיצד להעלות על שׂפתיי משפט לסיבור האוזן; סוף מחשבה במעשׂה תחילה – פעמים העשׂייה היא אמצעי השכנוע הטוב ביותר לרעיון כלשהו; תרגיל עוקץ – פעולה מכוּוֶנת שנועדה להונות אדם או קבוצת בני אדם בדרך מחוכמת כדי להפיק רווח כספי או אחר [השיטה מבוססת לרוב על רכישת אמונו של מושׂא העבירה ועל שכנועו בדבר טובות הנאה שהוא עתיד לזכות בהן]; שאלת ניצוח, שאלה רטורית – שאלה שהוצגה, בעיקר כאמצעי, כדי להבליט רעיון או כדי להרשים את השומע, והיא נשאלת שלא כדי לבקש מידע אלא כדי לציין שהתשובה מובנת מאליה: שאלת ירמיה הנביא: 'היהפוך כושי עורו?' היא שאלה רטורית; הקלף האחרון – האמצעי האחרון שאֶפשר להשתמש בו במאבק כדי לשכנע את היריב: הסנגור שמר את העדה החשובה כקלף האחרון בהגנתו; עָשָׂה נְפָשׁוֹת ל־ – מָשַׁךְ בתעמולתו אוהדים ותומכים לתורה, לרעיון, לעניין וכד', קנה לו אוהדים, גרם לבני אדם להצטרף למשהו, לתמוך או לצדד במשהו וכד': לא עייפתי ולא תש כוחי מעשׂות נפשות לתורתי שהייתה שנויה במחלוקת; הסיר מליבו, עָקַר מליבו, הוציא מליבו – שכנעו שאין הדבר כפי שחשב: הרציתי לפניהם כדי להוציא מליבם שהם טועים: הוציא מליבך שניסע לטורקייה; אוֹטוֹסוּגֶסטְיָה > שכנוע עצמי, הַשָּׁאָה עצמית – תהליך שבו אדם, במודע או שלא במודע, גורם לשינוי בהתנהגותו על ידי שינון של רעיון, התנהגות וכד': כדי להצליח בדיאטה, אדם חייב לעבור תהליך של השאה עצמית כדי לשכנע את עצמו שיעמוד בדיאטה לשם הרזיה; ירד לעומק העניין – ניסה להבין דבר מה ביסודיות ולכל עומקו; נפל לו אסימון > נפקחו עיניו ואוזניו – הבין את המציאות כהווייתה; תפס את הדברים שהיו סתומים לו: סוף סוף נפקחו עיניו ואוזניו לראות את המתרחש כאן; עִיֵּל פיל בקוף המחט – העלה סברות נטולות יסוד, ניסה לעשׂות את הבלתי אפשרי, הצליח לשכנע בניגוד לשׂכל הישר על ידי תַּכסיס; היגיון חותך – שיקול דעת משכנע ביותר; שׂכל ישר: במאמרו הוכיח הכותב בהיגיון חותך מהי דרך המלך לעשׂיית שלום עם שכנינו; היגָיון יָבֵשׁ, היגָיון קַר – שׂכל ישר, ללא השפעת הרגש; פָּתַח את לב לפלוני – השפיע עליו, הכניס דברים לליבו: המורה פתח את לב תלמידיו לאהבת לימוד המדעים המדויקים; פְּתַח ליבנו בתורת הכתיבה והניסוח, ושׂים בליבנו את אהבת הנחלת השׂפה העברית; צד את ליבו – הקסים אותו, עורר בו אהדה, משך את ליבו, עורר עניין רב ביותר, שבה או כבש את ליבו, רכש את אהדתו: דבריו הכנים והישרים צדו את ליבם של חברי ההנהלה; היא צדה את ליבו בסיפוריה על פרקי ילדותה בכפר דייגים; האמין בצדקת פלוני – האמין שפלוני צודק; הכיר בצדקת פלוני – שוכנע שפלוני צודק: שַׂר הכלכלה הכיר בצִדקת טענות היהודים והחליף את יום היריד ליום שונה משבת; למען הסר ספק – כדי להסיר כל ספק: למען הסר ספק, אין אתר זה אתר המשטרה, ולא מייצג את עמדותיה; הסיר את הספקות מליבו – הרחיק את הספקות ממנו: נדמה שהניצחון של 1967 הסיר ספקות מליבנו בדבר יכולת ההישׂרדות של המדינה; דיבר על ליבו – 1. ניסה לשכנעו, שידלו בדברים הכובשים את הלב, ניסה לפתותו: נסה לדבר על לב אחיך שיצטרף לתנועה; 2. ניסה לפייסו בדברי נועם, ביקש ממנו שיתרצה לו: שעות ארוכות דיבר על ליבה, אך היא לא נתרצתה; הֵפִיחַ רוּחַ חֲדָשָׁה – הראה את האור בקצה המנהרה, עודֵד אותו וחיזק את רוחו; הפיח בו רוח חדשה – המריצו ועודדו לפעולה ולהתחדשות, נסך בו רוח חדשה, עורר בו תקוות: הסיוע של מנכ"ל שירותי הבריאות הפיח רוח חדשה של עשׂייה והתחדשות בבית החולים; החלו לשדר על גל אחד, שידר על אותו הגל – [בלשון הדיבור] היה בעל קו מחשבה דומה לשל מישהו אחר, שָׂררו הבנה ותמימות דעים בינו לבין מישהו: איני יכול להיות שותפו כי אין אנו משדרים על אותו הגל; טִיהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּקַ"ן טְעָמִים – התפלפל ומצא תירוצים רבים ודחוקים לרוב כדי להצדיק מעשׂה רע שנעשׂה, הִרבה להתפלפל כדי להכשיר דבר שלילי: טעית? – תודֶה, ואל תנסה לטהר את השרץ בק"ן טעמים; דיבר על אוזן כרויה – דיבר אל אדם שאוזניו פתוחות, הוא מקשיב ומאזין היטב: ישבתי פְּעור פה וּכְרוּי אוזן ושתיתי בצמא את תורתו; עֶברוֹ השני של המתרס, צידו השני של המִתרס – הצד המנוגד, כל אחד מן הצדדים, בחילוקי דעות, בשיקולים סותרים וכיו"ב: המנהל עבר במפתיע לצידו השני של המתרס ותמך בתביעות העובדים; שִׁיטַת המַקֵּל והגֶּזֶר – נקיטת אמצָעֵי חוּמרה ונוּעם חליפות; תגמול שלילי וחיובי לסירוגין; שיטת ימין דוחה ושׂמאל מקרבת: בשיטת המקל והגזר ניתנים פרסים למי שמיטיב לעשׂות את הנדרש ממנו, ועונשים את מי שמתרשל; ימין דוחה ושׂמאל מקרבת; ליבוב, לִיבֵּב – שָׁבָה את הלב, משך את ליבו של מישהו: אופייך וחוכמתך ליבבו את מחשבותיי; צוֹדֵד לב – משך את הלב, שבה לב: זה היה מחזה מצודד לב; הִקסִים, הַקסָמָה, שְׁבִיַּת לב, שָׁבָה את ליבו, קָנָה את ליבו – עורר בליבו יחס של רצון אליו, רכש את אהבתו או את אהדתו, הביא לידי התפעלות יתרה: המדריך החדש קנה את ליבם של חניכיו בחוש ההומור שלו; שָׁבָה את ליבו, לָקַח את ליבו, כָּבַשׁ את ליבו, כָּבַשׁ את לבבו – הקסים אותו, שכנע אותו, רכש את ליבו: הרעיון החדש כבש את ליבו ולא נתן לו מנוח; דברי הרב ודברי התלמיד – דברי מי שומעים? – תלמיד שאמר דבר נגד דברי הרב, שומעים לרב, ולא לתלמיד; הילך קֶסֶם, הילך קסמים – הקסים והרשים מאוד, שבה את הלב: עד היום מוסיפה אישיותו להלך קסם על מי שהכירו; דבריו מצאו הד בלב – דבריו נתקבלו מתוך הסכמה וזכו ליחס חיובי: כתביו ורעיונותיו לא מצאו הד בלב היהודים, אלא זכו לביקורת וליחס של זלזול; מצא הד בליבו – התקבל על ידו בעניין או מתוך הסכמה, זכה להיענוּת מצידו, עורר אצלו תגובה חיובית: הרעיון לפתוח חֶברת הֶזנק בעמק הסיליקון מצא הד בליבו, ועם הזמן קרם עור וגידים והגיע להישׂגים של ממש; מָצָא מסילות לליבו – חדר אל ליבו, הגיע לנפשו: לא היה קל למצוא מסילות לליבו של הקצין המוכשר ולשכנעו להישאר בצבא הקבע; דבריו נפלו על קרקע פורייה – מצא דברים נוחים להתפתחות, דברי השכנוע שלו התקבלו באהדה: דברי המנהיג היו ברורים ונפלו על קרקע פורייה; שִׂיחַת רֵעִים – שׂיחה ידידים על דא ועל הא, שׂיחה חברית לא רשמית המתנהלת באווירה נינוחה ובלתי מחייבת: התכנסנו כאן לשׂיחת רֵעים על מהות החיים ועל תלאות העולם; שׂיחה אינטימית, הִידָּבְרוּת בארבע עיניים, שׂיחה בְּאַרְבַּע עֵינַיִם, שׂיחה ביחידות – שׂיחה בין שניים בלי נוכחוּת אדם נוסף, וכן – התייחדו לשׂיחה, נועדו לשׂיחה בינו לבינו, שׂוחחו בייחוד: השׂר נועד עם ראש הממשלה לשׂיחה בארבע עיניים; נפגשנו ביחידות בבית קפה; נועדנו לשׂיחה ביני לבינה בדבר עתיד נישׂואינו; רִיכּוּךְ לִיבּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי – 1. השפעה על פלוני לשַׁנות את דעתו או את יחסו לטובה: האם פעלה לריכוך ליבו של האב הכועס על בנו; 2. השפעה על פלוני לשנות את התנהגותו הקשוחה; שוחד דברים – שידול, הטיית לב האדם בדיבורים ובהבטחות, דברי חנופּה המכוּוָנים לגרום למישהו לפעול בסופו של דבר כרצון הדובֵר: הכול יודעים שאסור לקחת שוחד, ואין להשמיע שוחד דברים; נעשׂה חסיד תורתו – הפך לאוהד נלהב של תורתו: לאחר הוויכוחים נעשׂו גם המתנגדים לחסידי השיטה; כבש את ליבו, כבש את לבבו – הקסים אותו, שכנע אותו, רכש את ליבו: מכל מקצועות המדע לקחו את ליבו מדעי הטבע; בַּעֲלִיל – בבירור, בפירוש, במובהק, באופן שאין לטעות בו, בפועל, באופן ממשי, בגלוי, בבהירות, ללא ספק: הרגשתי בעליל כמה היא יקרה לו; במשפט הזה הוכח בעליל כי אין משׂוא פנים לנשׂואי פנים; הוכח בַּעֲלִיל, רָאָה בַּעֲלִיל – נוכח בעובדות באופן ברור שאין מקום לספק, ברור לו לגמרי: הוא ראה בעליל כי אין דבר מפרטי מעשׂיו נעלם מעיני השופט; הוכיח באותות ובמופתים – הוכיח בראיות מכריעות, בהוכחות מוצקות שאין מקום לערער עליהן: גם אם תוכיח לו באותות ובמופתים שתובס המפלגה, הוא לא ישנה את דעתו; הכריע את הכף – שימש נימוק משַׁכנע, גָּבַר על דברים שלא הייתה להם הכרעה, היה הגורם המכריע לכאן או לכאן, הביא מחלוקת או מצב שקול לידי הכרעה: קולות אחדים בלבד הכריעו את הכף וקבעו את תוצאות הבחירות; מחמת הספק – זיכוי של נאשם במשפט פלילי אף שיש כלפיו סימנים מחשידים כי התביעה לא הצליחה לשכנע את בית המשפט על פי דיני הראיות, שהנאשם אשם מעבר לספק סביר; הִקְהָה את שִׁינָיו – הֵשיב תשובה חריפה ומשכנעת, שסתמה את כל טענותיו והעמידה אותו במקומו: רשע זה הקהו את שיניו כדי שילמד שלא הכול פותרים בכוח; דיבר דְּבָרִים נכוחים – דיבר דברים ישרים, טובים ונכונים, הגיוניים, מתקבלים על הדעת: הוא השמיע דברים נכוחים ששכנעו את כולנו כי ניחן במחשבה בהירה ונכוחה; דָּחוּק – מניח בקושי את הדעת, שאינו סביר ביותר, שאינו מספק או משכנע במיוחד: תירוציו הדחוקים של הנאשם נדחו אחד לאחד בידי השופט; מוצא דחוק – פִּתְרון מניח בקושי את הדעת, שאינו סביר ביותר, שאינו מספק או משכנע במיוחד: לבסוף נמצא מוצא דחוק שאִפשר להציג את לימודיו ככדאיים לקיבוץ; וָכִּיחַ – נתון לדיון או פתוח לוויכוח כי אפשר שיהיו לבני אדם רעיונות ודעות לגבי העניין הנדון; ודע מה שתשיב, דע מה שתשיב – השתדל שתשובותיך

יהיו מבוססות ומשכנעות, הכן את עצמך לענות על כל טענה שבה עתידים להקשות עליך: קודם ראיון הנשׂיא אימנו אותו יועציו לשאלות קשות ומביכות כדי שידע מה להשיב ואיך להשיב; עֲלֵה תְאֵנָה – כסות להסוואה סמלית ולא משכנעת של פגמים או עוולות, דבר המשמש מסתור למישהו או למשהו: את חוסר יכולתו לשלוט בעם הסתיר מאחורי עלה תאנה של בריאות רופפת; מַסַע דילוגים – ביקורים תכופים של מדינאי בכמה מדינות כדי לתווך ביניהן ולשכנען לקבל את הצעות הפשרה שגיבש: שׂר החוץ יצא למסע דילוגים כדי לקדם את השלום; טענה מכרעת, טענה ניצחת – דעה מנומקת בעד או נגד הקובעת את הניצחון; כוח מיקוח > כושר מיקוח – יכולת להתווכח על המחיר, עמידה על המיקָח; לוחמה פסיכולוגית – שימוש מתוכנן בתעמולה ובפעולות פסיכולוגיות אחרות כדי להשפיע על הדעות, על הרגשות, על היחס ועל ההתנהגות של האויב ועל עוינותו למען השׂגת מטרה לאומית: בלוחמה פסיכולוגית מנסים לחזק את רוח הלחימה ואת המורל של כוחותינו ולערער את רוח הלחימה ואת המורל של האויב או של אזרחיו; אִינדוֹקטרִינַצְיָה > שטיפת מוח > הֶחדֵר מִשנָה – 1. מִנעד רחב של שימוש תוקפני באמצעי כפייה (פסיכולוגיים, כימיים או גופניים) כדי להביא לידי שינוי קיצוני בדעותיו, ברִגשותיו, באמונותיו או בהתנהגותו של אדם ולכפות עליו דעות ואמונות בניגוד לרצונו. שימוש באמצעים אלו ניכר בעיקר בשבויי מלחמה, בכיתות דתיות ובשלטון רודני: רבים מהשבויים עברו שטיפת מוח במחנות הכפייה הסיניים; 2. [בלשון הדיבור] פעולה לשינוי דעותיו של אדם על ידי חזרה מתמדת על הדעה או הרעיון: היא עשׂתה לו שטיפת מוח כזאת, שהוא החליט בכל זאת להמשיך ללמוד; נֶטֶל השכנוע הוא ניסיון פעיל של אדם לשנות עמָדות, אמונות או רגשות של אדם אחר הנוגעים למישהו או למשהו; היה בו ביטחון בלתי מעורער בצדקת דבריו, ולא תמיד בדרך השכנוע העינייני; הַסכֵּת ושמע והכנס דבריי באוזניך אם ברצונך להצליח בחיים; הפעיל אמצעי לחץ מתוחכמים; נימוקיו היו כְּבדי משקל, הגיוניים ומשכנעים; נעקרו דעותיו הקדומות; מצא את שביל הזהב ללב השומעים; החלו לשדר על גל אחד; עלו על גל משותף; הפך את מתנגדו לבן בריתו, ככתוב: איזהו גיבור, ההופך את אויבו לאוהבו; המאזינים נכבשו מדברי הנואם שעלה בידו למצוא שביל לליבותם; נכנסתי אליו בדעותיי, ויצאתי ממנו בדעותיו; דיבוריו המשכנעים העלו טעם של חריפות מתוקה בזכות אור חוכמתו; הוא היה מקורי מאוד ברעיונותיו ונתברך בכושר שכנוע נדיר; דבריו נפלו על קרקע פורייה; הצליח לעשות נפשות לתורתו; חשיבה משותפת הביאה אותם לידי הסכמה כללית; המבחן האמיתי של מנהיג הוא בהשאירו אחריו בנפשם של המונהגים את השכנוע ואת הרצון להמשיך את דרכו גם בהיעדרו; שכנעו לראות את העניין בעיניים אחרות; עיקם כמה כתובים ושיבש כמה גמרות והפך דברי אלוהים חיים כדי לחזק את דבריו שיתקבלו על הדעת > בירור! הוכחה! נאום! שׂיחה!

שלטון!

שלטון טוב או ניטרלי. שלטון – 1. כוח ההנהגה וסמכות השליטה במדינה, במוסד, בארגון וכד׳: בישׂראל השלטון נתון בידי שׂרי הממשלה וחברי הכנסת מטעמה; קבוצת קצינים תפסה את השלטון לאחר הפיכה צבאית, וכן – אַדנוּת, אוֹטוֹרִיטָה, הֶגֶה הַשִלטוֹן, הֶגמוֹנְיָה, הַנהָגָה, מוֹסְרוֹת הַשִלטוֹן, מַלכוּת, מִמשָל, מַנהִיגוּת, מָרוּת, מִשטָר, נְשִׂיאוּת, סַמכוּת, עֶצֶר, פַּטרוֹנוּת, רָאשוּת, רֶסֶן הַשִלטוֹן, שְלִיטָה, שְׂרָרָה; 2. מי שעומד בראש מדינה או הנהגה אחרת, מנהיג, קבוצת המנהיגים והשליטים במדינה: מפלגת האופוזיציה מעוניינת להחליף את השלטון במדינה; 3. שליטה; היותו של דבר מה גורם שליט, עיקרי ומרכזי: שלטון הכוח במדינה נשמר באמצעות דיכוי כל גילוי התנגדות למשטר; שליטה, שָלַט – הפעלת סמכות או השפעה על אירועים, על התנהגויות, על מצבים או על בני אדם בארגון, בקבוצה, במפלגה וכד׳. מימוש הסמכות כולל יכולת להטיל משׂימות עליהם ולהכווין פעולות גופים הכפופים לו, וכן – לארגן ולתאם את פעולותיהם ולפקח על ביצועם. השליטה ניכרת, בין השאר, בידיעה בכל עת על מצבם, על מקומם ועל צעדיהם הבאים: הוא היה בעל עמדת השפעה מכרעת וקבע מה ייעשׂה, מי יעשׂה, מתי, היכן, איך, איפה, מה מותר, מה חייבים או אסור לעשׂות במצב מסוים; נשלטוּת – נכונות לקבל פקודות מגורם חיצוני ולבצען; נשלט – 1. שלטו בו או משלו בו, היה תחת שלטונו או פיקוחו של מישהו; 2. מישהו או משהו שהיה נתון להשפעתו המוחלטת של גורם אחר; השתלטות, השתלט – 1. תפס את השלטון, גבר על מישהו או על משהו, ניצח: השתלטות הצבא על המדינה נעשׂתה בלילה; 2. הטיל את מרותו, נעשׂה אדון למשהו: שני מחבלים השתלטו על האוטובוס; 3. קיבל עליו אחריות, התגבר על בעיה, גבר על התנהגות, על קושי: הכבאים השתלטו על האש בתוך שעות רבות; 3. קנה שליטה של תאגיד אחד על תאגיד אחר ברכישה, בהחלפת מניות, במיזוג או בכל דרך אחרת, בין שהדבר נעשׂה בהסכמה הדדית ובין ברכישת מניותיה; הַשלָטָה, הִשלִיט – 1. גרם שיהיה בעל השפעה מכרעת, שיהיה הגורם הקובע (בדרך כלל בכפייה או לאחר מאבק): לא נסכים כי מיעוט קטן ישליט את דעותיו על הרוב; 2. הנהיג אותו, גרם שיתקיים או ישׂרור במסגרת מסוימת או במקום מסוים: חברי המחתרת השליטו טרור במדינה; 3. המשיל, העלה לשלטון, הביא לידי שליטה, נתן לו את השלטון, מינה אותו לשליט: בערוב ימיו השליט המלך את בנו הבכור תחתיו; שליטה עצמית – יכולת אדם לשלוט בהתנהגותו (הגלויה, הסמויה, הרגשית או הגופנית) ולרסנה או לעכב את דחפיו. יכולת זו מצריכה לבקר ולהתאים את מחשבתו, את רִגשותיו ואת התנהגותו לפי הנורמות החברתיות כדי להשׂיג מטרה כלשהי או להסתגל למצב מסוים, וכן – אוֹרֶךְ רוּחַ, אִיפּוּק, הַבלָגָה, הִתאַפְּקוּת, הִתרַסְנוּת, יִישוּב הַדַעַת, כבישת היצר, מְתִינוּת, סַבְלָנוּת, קוֹר רוּחַ, רִיסוּן, שַלוַות נֶפֶש: הנואם הראה שליטה עצמית מרשימה ולא הגיב על העלבונות שהטיח בו הקהל; שָלַט בגורלו – החליט וקבע לגבי עצמו או לגבי מעשׂיו באופן עצמאי וריבוני: אנו נאבקים על זכותם של חולים סופניים לשלוט בגורלם; טֶכנוֹקרַטיָה > שִלטוֹן מוּמחִים – שלטון של פקידים בעלי מומחיות גבוהה, המשתתפים בתהליכי עיצוב מדיניות, והפעילים לרוב בארגונים מְדרגיים וממלאים תפקידים המשויכים לנבחרי ציבור; אוֹכלוֹקרַטיָה > שלטון אספסוף – צורת שלטון שבה כופה ההמון את רצונו על ענייני הציבור, ובו עריצות הרוב מובאת לצורתה הקיצונית ללא כיבוד החוק או זכויות אחרות: שלטון האספסוף הוא מִמשל ללא סדר וללא הנהגה ראויה, ובו וכל דאלים גבר, למשל האספסוף הפריזאי במהפכה הצרפתית (1789) או האספסוף המצרי באביב הערבי (2011); שלטון בעלי כישורים – שיטת משטר או שיטה חברתית־ארגונית שבה מינוי בעלי תפקידים ציבוריים תלוי בכישורים בלבד, וכן תִגמולם או קידומם יהא לפי תבחיני מצוינות אישית, כישורים והישׂגים; פלוּטוֹקרַטיָה > שלטון בעלי הון – שלטון בעלי המאה ואילי ההון; מסדרונות השלטון – הדרגים הבכירים של הממשלה, השירות הציבורי וכד׳ שבידיהם מרוכזים סמכויות השלטון ויכולת ההשפעה: המידע נמסר לעיתונאי ממקור מוסמך המקורב מאוד למסדרונות השלטון; הֶגֶה השלטון – עמדת הנהגה, עמדת שליטה, רסן השלטון, מוסרות השלטון: הקצינים הצעירים חוללו הפיכה צבאית, תפסו את הגה השלטון במדינה ואחזו בו ביד חזקה; אָחַז בְּהֶגֶה השלטון – הנהיג ארגון, שלט, ניהל את העניינים: אחז בהגה השלטון ביד חזקה; החזיק ברסן השלטון, אָחַז ברסן השלטון – משל ביד רמה, היה השליט: לאחר מות המלך לא היה מי שיאחז ברסן השלטון ובאה על הממלכה תוהו ובוהו; מוֹסְרוֹת השלטון – הכלים והאמצעים לשלוט, כוח השלטון, רסן השלטון: השליט הקשיש אוחז במוסרות השלטון בחוזקה ומסרב להיפרד מהן; מושכות השלטון – אמצעי השליטה, הכוח והסמכות המאפשרים לשלוט: מנהיג טוב יודע מתי לְרפּוֹת או למשוך במושכות השלטון; רֶסֶן השלטון – כוח השליטה, שׂררה: על אף מחלתו הממושכת סירב המנהיג להעביר את רסן השלטון מידיו; שלטון נבחר – שלטון המכהן מתוקף בחירתו בידי העם: בישׂראל נבחרים 120 נציגים לכנסת שהיא הרשות המחוקקת בה; שלטון החוק – מצב שבו השלטון כפוף לחוקים כתובים ונתון לביקורת של מערכת משפטית (בניגוד לשלטון של עריצות); מצב שבו הכול שווים בפני החוק: מבקר המדינה מתח ביקורת קשה על ניסיונותיהם של פוליטיקאים ללחוץ על המערכת המשפטית, ואמר כי הם פוגעים פגיעה חמורה בשלטון החוק; שלטונות המס – הרשות הממונה על גביית מיסי הממשלה במדינה במשׂרד האוצר, והנחלקת לאגף מס הכנסה ולמס רכוש ולאגף המכס ולמס ערך מוסף; אוֹטוֹנוֹמְיָה > שלטון עצמי, מִמשל עצמי – מידת ריבונות או יכולת תפקוד בלתי תלויה של פרט או של גוף חברתי, בתחום פעילות כלשהו או לפי פרמטרים כלשהם: ב־1979 הוענק לאי גרנלנד שלטון עצמי במסגרת ריבונות דנמרק; שלטון מקומי – שם כולל לרשויות המקומיות המוסמכות לנהל את ענייניו של אזור מוגדר (יישוב, מחוז וכד׳) בתוך המדינה, בהבחנה מ׳שלטון מרכזי׳: השלטון המקומי בישׂראל מבקש להמעיט את התערבות משׂרד הפנים בעניינים מוניציפליים מובהקים; עֶקרון שלטון החוק – עֶקרון יסוד במשטר דמוקרטי, ופירושו המילולי הוא כפיפות הכול, החל בתושב דרך אזרח וכלה בשליט, לחוק; שחיתות שלטונית – שימוש לרעה במִשׂרה ציבורית כדי להשׂיג טובות הנאה או רווח אישי. פעילויות אלו או מחדלי המשחיתנים נועדו להפיק טובות הנאה אישיות, משפחתיות, קבוצתיות, אינטרסים כלכליים או פוליטיים שרוצה בעל המִשׂרה לקדם, למשל, שימוש לרעה בהשפעה, העדפת קרובים או מקורבים, שוחד, פעילות חוקית לכאורה, מעילה בכספי ציבור, שימוש בחשבוניות כפולות, הלבנת הון; שְתַלטָנוּת, שְתַלטָנִי, שְתַלטָן – מי שמנסה להשתלט על אחרים בלי להתחשב ברִגשותיהם או בדעותיהם, מי שמשליט את רצונו בכוח על אחרים ודורש שיצייתו לו: מנהיג הכת התגלה כאדם כריזמטי, שתלטן ותִחבולי; שלט רחוק > שַלט רַחַק, שַלָט – מכשיר אלקטרוני אלחוטי המופעל בלחיצים בגודל כף היד לשליטה מרחוק על מכשירים אחרים. משמש להפעלת טלוויזיה, טיל, מטען נפץ, רכב ועוד באמצעות שימוש ברדיו או בקרניים תת־אדומות: אני אוהב לשכב במיטה, לצפות בטלוויזיה ולשלטט

בשַׁלט; טיל מונחה הוא טיל לא־מאויש שאפשר להנחותו באמצעות השלט; זִפזוּף > שִׁלטוּט, זִפְזֵף > שִׁלְטֵט – שוטט בין ערוצי הטלוויזיה באמצעות שלט; דוֹמִינַנטִיוּת > שַׁלטָנוּת – תכונה של אדם או דבר (כגון שהוא בולט מאוד, עיקרי, חשוב, עוצמתי, קל להבחנה, חשוב, חזק, מורגש, ראשי, משפיע) שבה הוא יותר מאדם או מדבר אחר; דוֹמִינַנטִי > שָׁלֵט, שולטני, שַׁלטָנִי – 1. בולט מאוד, עיקרי, ראשי, שליט: שאלה זו היא רכיב שלטני בהכרעה שתתקבל; הוא אחת הדמויות השלֵטות בפוליטיקה הישׂראלית; 2. [בתורת התורשה] שמופיע בצאצא גם בנוכחות התכונה הנסגנית (רצסיבית): צבע עיניים חום הוא תכונה שלטנית לגבי הצבע הכחול; שַׁלִּיט – מי ששולט במדינה ומנהל אותה, כגון מלך, נשׂיא, ראש ממשלה: במדינה דמוקרטית האזרחים בוחרים בשליט; מוּטָה – המִרווח או המרחק המרבי שבין שני קצוות מרוחקים ביותר של משהו הפרוס לשני צדדיו, כגון מוטת זרועות, מוטת כנפיים, מוטת שליטה: הקוֹנדוֹר, מלך העופות של הרי האנדים בדרום אמריקה, מוטת כנפיו כשלושה מטרים; הלילה פרס את מוטת כנפיו, והחשֵׁכה כיסתה את פני היקום; מוּטַת זרועות – המרחק שבין קצות כפות ידיו של אדם כששתי זרועותיו פרוסות ומתוחות לצדדים מלוא אורכן; מוּטַת שליטה – מידת יכולתו המרבית של מנַהל, מפקד או של דרג פיקודי אחר לשלוט על כפיפים או על גופים כפופים; מִספר בני האדם הכפופים ישירות לממונה אחד: מבחינים בין מוטת־שליטה ארוכה – שבה מִספר רב של כפיפים לאותו ממונה; למוטת־שליטה קצרה – שבה מִספר מועט של כפיפים לאותו ממונה: מה בין מוטת שליטה של הרמטכ״ל לשל מפקד כיתה; בר־שליטה – שאפשר לשלוט בו, שניתן לפקח עליו, לבולמו, לווסתו וכד׳, הניתן לכיבוש: כאשר נדמו המכונות בחדר המכונות של הספינה, הַגעתנו ליעדנו לא הייתה בת־שליטה; שַׁלִּיט בּרוּחוֹ – מושל ברוחו, כובש את יצריו: האדם נדרש לשלוט בעצמו, אבל אחרים מצוּוים להצילו מפני תוקף שכן אין עליהם לסמוך על האדם שיהיה שליט ברוחו כאשר לוקחים ממנו את כל רכושו; שלטון צבאי, מִמשל צבאי – שלטונו של צבא באוכלוסייה אזרחית בשטח כבוש. כאשר רשויות אכיפת החוק האזרחיות אינן מסוגלות לשמור על הסדר הציבורי ועל ביטחונו, מפעיל הממשל מערכת משפטית, הכוללת חוקים, תקנות ומוסדות, והיא מופעלת על ידיו. ממשל צבאי מונהג בנסיבות אלו: הפיכה צבאית שבה משתלטים קציני צבא על השלטון במדינה כלשהי; תפיסה לוחמתית או כיבוש של שטח בידי צבא של מדינה זרה; החלטת ממשלה חוקית להעביר חלק מסמכויותיה לצבא הכפוף לה עקב מצב חירום או משיקולים אחרים; ביצר את שלטונו – חיזק או ביסס את שלטונו מפני העומדים עליו לערערו; פְּרַייְמֶרִיז > בחירות מקדימות, מַקדִימוֹת – בחירות פנימיות שבוחרים בהן מועמד או מועמדים מטעם מפלגה, רשימה וכד׳ לייצגם בבחירות הכלליות; מִשטָר – 1. שיטת שלטון שבה יש מבנה פוליטי וכלכלי־חברתי למדינה, כגון משטר נשׂיאותי, משטר פרלמנטרי, משטר סמכותני: פעמים המשטר הוא שיטת ממשל שלא נבחרה בצורה הוגנת; 2. העיקרון שלפיו יש סדר פוליטי או מסגרת פוליטית לחברה אנושית; 3. מסגרת שיש בה סדר קבוע וכללים מחייבים; מוֹנַרכִיָּה > משטר מלוכני – משטר במדינה ששולטים עליה מלך או מלכה, קיסר או קיסרית, והשלטון עובר בירושה: בממלכה המאוחדת יש משטר מלוכני: כיום צורת המשטר הרוֹוַחַת היא רפובליקה; טוֹטָלִיטָרִיזם > לופתנות, משטר לופתני – משטר רודני או חד־מפלגתי, שבו כל תחומי החיים כפופים לשלטון, כגון בימי הרודנים סטלין והיטלר. במשטר זה יש מפלגה אחת ואידאולוגיה אחת, והוא מוציא מחוץ לחוק התנגדות יחיד וקבוצה ומפעיל שליטה ואסדרה מלאות על החיים הציבוריים והפרטיים; אֵטָטִיזם > מְדִינָתָנוּת – ריכוז כוח כלכלי ופוליטי במדינה, ובעטיו – עמדה חלשה של הפרט או הקהילה ביחס לשלטון; מדינה לופתנית (טוטליטרית) – מדינה שמתקיים בה משטר של מפלגה אחת, וכל אזרחיה משועבדים לשלטון, כגון ברית המועצות לשעבר ושאר מדינות הגוש הקומוניסטי או צפון קוראה: מדינה פשיסטית או רודנית היא מדינה לופתנית; משטר סמכותני – משטר הניכר בפיקוח חברתי הדוק ובציפייה מהאוכלוסייה לציית למשטר אגב שימוש תדיר באמצעים מדכאים. במשטר זה המערכת הפוליטית ניכרת בדחיית ריבוי פוליטי ומשתמשת בכוח חזק כדי לשמר את המצב הפוליטי, לצמצם את שלטון החוק, את הפרדת הרשויות ואת ההצבעה הדמוקרטית; מִשטָר בִּירוֹקרָטִי – משטר שבו השליטה נתונה במידה רבה בידי פקידי שלטון שלא נבחרו; אָדוֹקרַטְיָה > מִשטַר אֲרָעִיוּת – שיטת ארגון גמישה, ולא רשמית המשתנה לפי הנסיבות והצרכים. המשטר ניכר בהתנהגות סתגלנית, יצירתית וגמישה המבוססת על אי־קביעות ועל ספונטניות. יש המאמינים כי מאפיינים אלו מאפשרים להגיב מהר יותר מארגונים בירוקרטיים מסורתיים אגב פתיחות רבה יותר לרעיונות חדשים; מִמשָׁל – 1. פעולת הגוף השולט, שבה מחליטים החלטות רשמיות של חברה או מדינה, ובו המוסדות העיקריים של החברה, האחראים לעיצובה. מבחינים בין שלטון מַאֲחָדִי (פדרלי), שלטון מרכזי, שלטון אזורי ושלטון מקומי; 2. הגוף השולט במדינה;

עֶליוֹנָאוּת – אמונה בעליונותה של קבוצה בני אדם אחת על בני אדם אחרים, ולכן היא צריכה לשלוט בחברה. העליונאות נקבעת לפי גיל, מין, גזע, צבע, מוצא אתני, דת, נטייה מינית, שׂפה, מעמד חברתי, אידאולוגיה, אומה, תרבות או שייכות לחלק של אוכלוסייה מסוימת: האידאולוגיה הנאצית האמינה בדבר עליונאות לבנה בכלל ועליונאות ״הגזע הארי״ בפרט; המוֹשְׁבָנוּת (קולוניאליזם) האירופית באפריקה חיזקה את התפיסה ואת התחושה של עליונאות האדם הלבן על פני שאר אוכלוסיית העולם; רֵיאָלִיזם > מְצִיאוּתָנוּת – הגישה או הניסיון המעשׂי לקבל מצב כפי שהוא ולהיות מוכן להתמודד איתו: אפשר לקוות שמדיניותו תוביל לפתרון מציאותני לסכסוך הממושך; ניטרלי, ניטרליוּת – מדיניות הדוגלת באי־הזדהות, באי־תמיכה ובאי־התערבות במאבקים (בוויכוח, בתחרות, במלחמה). הניטרליוּת נוצרת משיקולי תועלת (מדינית, כלכלית או חברתית), משהסכימו על הניטרליות כל הצדדים המעורבים בסכסוך, והיא כרוכה בחובות ובזכויות המפורטות במשפט הבין־לאומי. מדינה ניטרלית אסור לה להצטרף לאַחד הצדדים, לתמוך בו או לסייע לו מתוך שטחה. עם זה, מותר לה להפעיל כוח נגד מי שמנסה לפגוע בניטרליות שלה. הצדדים הלוחמים אסור להם להילחם בשטחה בשמיה או בתחום מימיה; מוֹשֵׁל – 1. אדם שריכז בידיו את סמכויות השלטון במחוז, במושבה וכד׳: ג׳מאל פאשה היה מושל הארץ מטעם המשטר העות׳מאני בארץ במלחמת העולם הראשונה; 2. ראש הרשות המבצעת בכל אחת ממדינות ארצות הברית; מְשִׁילוּת – הכושר והיכולת של ממשלה, מוסד שלטוני, רשות ממלכתית, ארגון וכד׳ לשלוט וליישׂם את תוכניותיהם לפי עקרונות היסוד והקווים המנחים ולהשׂיג את התוצאות הרצויות להם: קשיי המשילוּת בישׂראל נובעים מתהליכי הקיטוב החברתי; מָשַׁל – שלַט, היה שליט על, היה לאדם המצווה על מישהו: מי יודע מתי משלו קיסרי האינקה בממלכתם; אומנם תשוקתי אל אישי, אך לא אאפשר לו למשול בי; מי שאינו מושל ביצרו, סופו שייסורים באים עליו, ולא ימשול בגופו; מֶלֶךְ בַּכִּיפָּה, מָשַׁל בכיפה – שלט שלטון מלא ומקיף ובלתי מוגבל: בימינו שלושה מולכים בכיפה: מנהיג צפון קוראה, נשׂיא סין וראש ממשלת רוסיה; באותם הימים התורה בלבד משלה בכיפה; שִׁיטוּר – פעולות חובה של השוטר, המשטרה ומערכותיה לאכוף את החוק ולשמור על הסֵדר הציבורי יומם ולילה על ידי מניעת עבירות וגילוין והרתעה; לתפוס עבריינים ולתבוע אותם לדין; לשמור שמירה בטוחה על אסירים ועל ביטחון הנפש והרכוש; לשׂאת באחריות לביטחון הפנים במדינה – הכול לפי סמכויות שבדין ומתוך כיבוד זכויות היסוד של האדם בישׂראל: פעמים אין השוטר נרתע מלנקוט אמצעי שיטור, כגון הפעלת זרנוקים, גז מדמיע וירי כדורי גומי; שיטור קהילתי – תפיסה ניהולית של שיטור ממוקדת אדם וממוקדת חיזוק הקהילה, המיושׂמת בשיתוף הקהילה כדי להקנות לציבור איכות חיים טובה יותר: שני פנים לתפיסת השיטור הקהילתי: האחד – המשטרה קיימת כדי לשמור על ביטחונו של אדם ועל איכות חייו; והאחד – הקהילה היא משאב חשוב למניעת עבריינות ולמאבק בפשיעה; ממושטר – שמאומן לציית לכללים ולפקודות ונתון למסגרת נוקשה של כללים וחוקים, שיש בו משטר וסדר: תהליך חזרות ממושטר וקפדני הביא לביצוע מושלם בטקס; שַׁרשֶׁרֶת נִיהוּל – מסלול או מערכת הכפיפות הניהולית; סֵדר שבו הסמכות והעוצמה בארגון מנוהלות ומועברות מן המנהל הבכיר לעובד בכל דרג של הארגון: בשרשרת הניהול ההוראות זורמות כלפי מטה, והכפיפים נושׂאים באחריות כלפי מעלה; מַנְדָט > הֶסמֵך – הסמכות שקיבל אדם או גוף לעשׂות מעשׂה מסוים בשמו של המסמיך או עבורו בתחום כלשהו; אכיפה, אָכַף – כפה על מישהו לפעול לפי תקנה, חוק, פסק דין, נוהל, תקנה וכדומה או גרם לכך שֶׁחוק או תקנה ייושׂמו בפועל: הנהלת בית הספר מתקשה לאכוף על התלמידים את חובת התלבושת האחידה; פַּטרוֹן – 1. אדם המטיל מרות על כפיפיו ומצפה לצייתנותם וגם מגן עליהם ודואג לצורכיהם: הוא נוהג כלפי העובדים כפטרון; 2. אפוטרופוס, אדם או גוף הפורס את חסותו על משהו או על מישהו, ובייחוד על אומנים, על סופרים, על מוזיקאים וכד׳, תומך בהם ומסייע להם: אוצַר המוזאון הפך לפטרונם של האומנים הצעירים בארץ; פטרון, פטרוני, פַּטרוֹנוּת – 1. אדנות, חסות, תמיכה, עידוד וסיוע שפטרון נותן לאנשים, לגופים או למטרות מסוימות, התנשׂאות: יש המגלים כלפי תלמידיהם המצליחים יחס של פטרונות, ולעולם אינם משתחררים ממנו; 2. שלטון הרואה את אזרחיו חסרי ידע או יכולת או ניסיון לקבל החלטות בעבור עצמם: מפעלי תרבות וספורט רבים אינם מתקיימים בלא פטרונותם של גופים עסקיים או בעלי הון או השפעה; פשיסט, פָשִׁיזם – 1. פעולה, תנועה, השקפה או משטר המבוססים על לאומנות גִזענית וקיצונית, והדוגלים ברודנות שבה המנהיג הוא כמעט כול יכול, וכל הפעילויות צריכות להיות מכוונות כדי להגדילו ולהאדירו. גישה זו מצדדת בשלטון מרכזי חזק, בקידום תפיסת השלטון או הגזע שלך מעל האחרים, ואינה אפשרית בה אופוזיציה; 2. המשטר הפוליטי הלופתני (טוטליטרי) שיסד מוּסוֹליני, ושהתקיים באיטליה בשנים 1922-1943, עיקרו רודנות המנהיג ולאומניות

מיליטנטית; לחם ושעשועים – כינוי למדיניות שלטונית המנסה לייצב את המשטר ולהרגיע את הציבור בעזרת פתרונות קצרי טווח המספקים הטבות מיידיות לאזרחים; כינוי להתנהגות נהנתנית שטחית; צֶנזוֹר > גַּנְזָר, צנזורה > גִּנזוּר, גַּנְזָרוּת – ביקורת או פיקוח שמכוּוין גורם ממשלתי כדי למנוע פרסומם של דברים אסורים. הצנזורה מופעלת על מכתבים, על עיתונים, על סרטים וכד׳ לפי כללים הנקבעים בתחום הביטחוני, הפוליטי, המשפטי, המוסרי, הדתי וכד׳; רָשוּת – 1. גוף רשמי כלשהו (משׂרד ממשלתי, מוסד ממלכתי, ארגון ציבורי וכד׳) המופקד על תחום מסוים, ויש לו הזכות והכוח לנהלו עצמאית: הוא עובד ברשות הדואר כבר שנים; 2. כל אחת משלוש זרועות השלטון בדמוקרטיה: לדמוקרטיה שלוש רשויות מופרדות – הרשות המבצעת, השופטת והמחוקקת; אוניברסליות > כְּלַל־אֱנוֹשִׁיוּת [במחשבה פוליטית] – האמונה בערכים, בפרקטיקות, בזכויות ועוד שתקפים במנותק מתרבות, מזמן או ממרחב; ריכוזיות – ריכוז הכוח והשליטה בסמכות המרכזית של ארגון (כגון מערכת פוליטית או חינוכית); הִתמַרכְּזוּת – שאיפה של מתמודדים פוליטיים להחזיק בדעות פוליטיות מתונות כדי למשוך קולות רבים ככל האפשר; מוחלטני, אַבְּסוֹלוּטִיזם > מוּחלְטָנוּת – תפיסה או מצב שלפיהם לשליט יחיד, לקבוצה או לסיעה פוליטית יש שליטה מוחלטת במערכת הפוליטית; פֵּדֶרָלִי > מַאֲחָדִי, מַאֲחָדִיוּת, מַאֲחָד – משטר המבוסס על ברית של מדינות עצמאיות ובו חלוקת סמכויות בין השלטון המרכזי לשלטון המדינתי; קוֹנסטִיטוּציוֹנָלִיזם > חוּקָתָנוּת – עֶמדה המביעה הערכה וכבוד כלפי החוקה, שלטון החוק והליכים חוקתיים; קוֹנפֶדֶרַצְיָה > תַּאֲחִיד – קבוצת מדינות בעלות מטרות משותפות, לרוב כלכליות או ביטחוניות, המאוגדות בהסכם או באמנה; פָּטֶרנָלִיזם – 1. יחסו של אדם כלפי קרוביו או כלפי הנתונים למרותו, המזכיר יחס של אב לילדיו; 2. צורת שליטה או ניהול המתיימרת לדעת טוב יותר מהנשלטים מה טוב עבורו והדואגת לרווחתו, תוך כדי שלילת יכולתו להחליט ולפעול באופן עצמאי: הממשל המוֹשְׁבָנִי (קולוניאלי) בארצות אפריקה היה פטרנליזם בהתגלמותו: הוא סיפק את צורכי הילידים אך הגביל את צעדיהם וחשש להעניק להם אחריות; אֲדנוּת – תכונתו של האדון, של השליט, מָרוּת, שלטון, רבנות, שׂררה: נועדתי עם כמה מבעלי האדנות והשׂררה הציבורית, ובעטייה של יראת האדנות שבליבי חששתי להעלות בדיון את כל הגיגיי; אוֹטוֹרִיטָה > סמכות – ייפוי כוח שיש למישהו (ממלא תפקיד או ממונה) להטיל מטלות על אחרים בשל מעמדו, בגלל תפקידו או עקב יתרון שיש לו: העלייה ארצה פגעה בסמכות של אבי המשפחה, שהייתה אבן יסוד בחיי עדה זו; סַמכוּת יֶתֶר – סמכות של אדם (כגון הורה, קרוב משפחה, בן משק בית, מורה, מעסיק, קצין סגל כליאה) שבה הוא מפעיל השפעה, כוח, מחשבה, דעה או התנהגות לא חוקיים, לא מקצועיים או לא הוגנים על מי שנתון למרותו; ספִּין > סַחרִיר – הטיה, פרשנות או נקודת מבט מסוימת, שנועדה ליצור רושם כשהיא מוצגת לציבור: הסחריר הוא מידע מוטה ומגמתי שנועד ליצור רושם חיובי או שלילי ולהשפיע על דעת הקהל באמצעי תִחבול (מניפולציה); פֶּרסוֹנָל > סֶגֶל – 1. צוות, חֶבֶר עובדים במוסד, כוח אדם, ציבור עובדים במפעל, בארגון או במוסד וכד׳: מניין סגל העובדים במפעל עומד על ארבע מאות איש; 2. שִׁכבה, קבוצה או צוות של בני אדם בעלי הכשרה ומיומנות מקצועית דומה, הממלאים במשותף תפקיד מסוים באותו מפעל, ארגון, מוסד וכד׳ ומחוצה לו: סגל הפיקוד הוא חֶבֶר המפקדים בגוף צבאי, ואילו הסגל הדיפלומטי הוא חֶבֶר השגרירים, הצירים והנספחים במדינה; סֶגֶל קוֹנסוּלָרִי – אנשי משׂרד החוץ ונציגים רשמיים של ישׂראל הנשלחים למדינות ברחבי העולם כדי לייצג בהן אינטרסים של אזרחי הארץ בתחום הכלכלי ולהעניק סיוע ושירותים לאזרחי ישׂראל הנקלעים למצבי מצוקה: בחורים ישׂראלים שנשדדו במהלך טיולם במזרח הרחוק, טלפנו לקונסול הישׂראלי שיושיט להם עזרה; סוציאלי > חֶברָתָנִי, (socialism) > סוֹצְיָאלִיזם > חֶברָתָנוּת – אידאולוגיה מדינית, חברתית, כלכלית ופילוסופית הרואה בבעלות ציבורית על רכוש ואמצעי ייצור כהוגנת וראויה יותר מבעלוּת פרטית ודוגלת בשוויונאות לסוגיה: החברתנות שואפת למשטר שוויוני שלא יהיו בו הבדלי מעמדות וניצול, ושתכליתו טובת הכלל; סֵדֶר חֶברתי – מכלול יחסי הגומלין האנושיים המובנים בחברה או בחלק ממנה, שעיקרם מבנים ומוסדות חברתיים, יחסים חברתיים, הידודיות חברתית והתנהגות, היבטי תרבות כמו נורמות, אמונות וערכים, הפועלים יחד כדי לשמור על המצב הקיים כדי להתקדם, ולא להתפרק; רָכַב עַל – השתלט על פלוני, הטה אותו לרצונו: אל תתני לשׂטן לרכוב עלייך; הוא בן יחיד, ולא פלא שהוא מרבה לרכוב על הוריו; קוֹלוֹנִיָאלִי > מוֹשְׁבָנִי, קוֹלוֹנִיָאלִיזם > מוֹשְׁבָנוּת – מדיניות ההשתלטות של מדינות חזקות על ארצות אחרות, לרוב נחשלות או מתפתחות אגב שלילת עצמאותן המדינית ויצירת תלות כלכלית שלהן כדי לנצל את משאביהן וליצור בהן שווקים חדשים: המוֹשְׁבָנוּת הייתה נפוצה באירופה בסוף המאה ה־18 ובמאה ה־19; צֶנטרָלִיזם > ריכוזיות – שיטת מִמשל, ניהול, אִרגון וכד׳, שבה כל הסמכויות או רובן מרוכזות בידי אדם אחד או גוף עליון אחד, ואילו שאר המוסָדות והדרגים הנמוכים הם בעלי חופש פעולה מצומצם ופועלים לפי הנחיות המרכז: במרוצת השנים השתלטו על המדינה שרירות בירוקרטית וריכוזיות החונקות כל יוזמה חופשית; כוח צֶנטרִיפֶּטָלִי, כוח מְמַרכֵּז – כוח, הגורם לגוף לנוע במסלול מעגלי המכוּוָן לכיוון המרכז; צֶנטרָלִיזַצְיָה > מְמוּרכָּז, מוּרכַּז, מִרכּוּז, מִרכֵּז – ריכז סמכויות, אחריות, תפקידים וכד׳ בידי אדם אחד או רשות מרכזית אחת, איחד אמצעי פעולה, אמצעי פיקוח, זכויות הכרעה וכד׳ במרכז אחד של סמכות, של כוח וכד׳: מחשוב המפעל הביא לידי מרכוז המערכת; דצנטרליזציה > מבוזר, בִּיזוּר, ביזר – העביר מקצת התפקידים או הסמכויות של אדם או של מוסד לדַרגי ניהול ברמות נמוכות או למוסדות מקומיים; ארגון מחדש של ממשל, של תעשׂייה וכד׳ ביחידות קטנות הנהנות ממידה רבה יותר של עצמאות: בשנה הקרובה צפוי ביזור במבנה הארגוני של מערכת הבריאות; צֶנטרִיפוּגָה > סִרכּוּז, סִרכֵּז – הפריד חומרים, למשל נוזל ממוצק, באמצעות סרכזת, כגון סחיטה במכונת כביסה; סַרכֶּזֶת – מכשיר המפריד תערובות בתנועה סיבובית מהירה של כוח צנטריפוגלי, היינו דחייה מן המרכז אל ההיקף: כל הרוצה לעמוד על כוחו של סרכוז, ילך לגן שעשועים ויעלה על סחרחרה ויחוש בכוח הסרכוז; מָרוּת – שליטה, סמכות עליונה המחייבת ציות ומשמעת: קבוצת המחתרת אינה מקבלת עליה את מרות השלטון; כָּבִיש, בת כיבוש, בר כיבוש – שאפשר לכבוש אותו: עמדת האויב כבישה בהחלט; המבצור מבוצר היטב, והעמדה לידו אינה נגישה, ולכן אין שניהם בני כיבוש; סוּבֵּרֶנִיוּת > ריבונות – 1. שלטון עצמי, עצמאות מדינית; 2. מרוּת, אדנוּת, שליטה; 3. סמכותה של המדינה לשלוט; וָקוּם, וָאקוּם, וָקוּאוּם > רִיק – מצב שאין בו שלטון או שליטה, שאין איש שיכול לקבל עליו אחריות על הנעשׂה או על הנחדל: לאחר מות ראש המפלגה נוצר בה ריק, וזמן רב לא היה מי שימלא את מקומו; בעלוּת – זכות שליטה על דבר, מרות: אין עליו מרות זולת מרותו של הדין; רב־מוקדי – שיש לו כמה מוקדי פעילות, השפעה או שליטה, שיש לו יותר ממרכז כוח אחד: המטרופולין במדינות המערב הופכת בהדרגה לעיר רב־מוקדית; בעל שְׂרָרָה – מי שהשלטון בידו, פקיד ממשלתי בכיר: ניסיתי לשחד כמה פקידים בעלי שְׂררה; נהג בו שׂררה, נהג שׂררה – התנהג בעריצות, נהג בשתלטנות, משל ביד רמה: הוא נהג שׂררה בבני ביתו, בייחוד דיבר קשות עם רעייתו והראה לה פנים של זעם; אורך רוח, סבלנות – יכולת להמתין בשקט או לשׂאת דחייה או עיכוב בלי להתייאש או להתפרץ, יכולת לשׂאת בשלווה ואגב שליטה עצמית מצבים מרגיזים או מתַסכלים, מצבי סבל וכד׳: חכה בסבלנות עד שיגיע תורך; הִידַּבֵּק לְשַׁחוֹוָר וישתחוו לך, הידבק לשליט וישתחוו לך – התקרב אל שׂר ונכבד, ויכבדו גם אותך: בהיותי המאהבת של ראש המאפיה, הכול כיבדו אותי ויראו מפניי למראית עין; אדמה חרוכה – כינוי לשיטת שיבוש והרס מכוּונים בידי הממונים על מנגנון כלשהו (בתחום הפוליטי, הכלכלי, הצבאי וכד׳) העומדים לעזוב ולהעביר את הניהול לגורם יריב: המנכ״ל החדש נדהם לגלות שקודמו וחבר עוזריו השאירו אחריהם אדמה חרוכה; שָׂרֵי הַמֶּמשָׁלָה, קַבִּינֶט – צוות שׂרים בכירים האחראית לייעוץ ולהחלטה בדבר מדיניות הממשלה; קַבִּינֶט צְלָלִים > ממשלת צללים – צוות של מפלגת האופוזיציה בפרלמנט המציג עצמו כממשלה חלופית לקראת הבחירות הבאות, מעין ממשלה עתידית שהאופוזיציה קובעת לעצמהּ לכשתעלה לשלטון: עד שתיכון ממשלה קבועה, הוקם קבינט צללים; ניצוח על, ניצח על – ניהל פעילות מסוימת, פיקח על תהליך, השגיח על בני אדם בעת פעולתם: מנהל בית הספר קיבל עליו את מלאכת הניצוח על טקס הסיום; נִיצֵּחַ על המלָאכה – הדריך את העוסקים במִבצע ציבורי גדול: מפקד המשטרה הצבאית ניצח על מלאכת איסוף הנשק מבתי הנפקדים והעריקים; הֶגמוֹנְיָה – מצב שבו למדינה, לארגון או לקבוצה יש יותר כוח, שליטה או חשיבות מאחרים: האם לליכוד יש הגמוניה בארץ; הוּמָנִיזם > אֱנוֹשָׁנוּת – תפיסה פילוסופית המעמידה את האדם, את צרכיו, את ערכיו ואת כבודו במרכז ואת יכולתו לממש את עצמו בתבונה; הומניטרי > אנושתני, אֱנוֹשתָנוּת – אמונה בערך חיי האדם, ולפיה מי שרוצה ויכול מעניק סיוע (מטעמי מוסר, זולתנות וריגוש) לבני אדם סובלים לרווחתם ולשיפור תנאי חייהם; מחווה הומניטרית > סיוע הומניטרי, סיוע אנושתני – סיוע חומרי או לוגיסטי קצר טווח שיוזמים אדם, חברה או מדינה ע״פ צו מצפונם לרווחת בני אדם (כגון חסרי בית, פליטים, נפגעי מגפה, אסונות טבע, מלחמות ורעב), לרוב ללא בקשת גמול כדי להציל חיים, להקל סבל ולשמור על כבוד האדם. בסיוע אנושתני מפחיתים את חיי הסובלים בהושטת עזרה רפואית (כגון רופאים, ציוד רפואי, תרופות), כלכלית (מזון יבש, מי שתייה) וכוח אדם: ישׂראל העבירה משלוח של תרופות, מזון ובגדים לנפגעי הרעש, כמחווה אנושתנית; נסיכוּת, נְסִיכה, נָסִיך – 1. בן למשפחת מלוכה, בן מלך; 2. שליט של מדינה קטנה או של נסיכוּת: בראש נסיכות מונקו עומד נסיך, ולצידו מועצת המדינה והאספה הלאומית; 3. כינוי לפוליטיקאי מתבלט מדור הביניים או מן הדור הצעיר, שהוא בן, או קרוב משפחה אחר של אישיות פוליטית ידועה מאותה מפלגה: כיום יש נסיכים בכמה מפלגות;

נסיכות – חבל ארץ שבראשה עומדים נסיך או נסיכה; יורש הָעֶצֶר, נְסיך הַכֶּתֶר – הבן הבכור של המלך או המלכה, שבבוא היום עתיד לשבת על כס המלוכה; נציבות, נְצִיב – 1. מושל, ממונה, מי שממונה מטעם מלך, ממשלה מרכזית וכד׳ למשול באזור מסוים: העיר קיסריה שימשה לשעבר מקום מושבם של נציבי רומי; 2. כינוי לראש יחידה ממשלתית או לראש מוסד שאפשר להגיש להם קבילות: בישׂראל פועלים ארבעה נציבי קבילות: נציב קבילות החיילים, נציב קבילות הסוהרים, נציב קבילות השוטרים ונציב תלונות הציבור; כָּרִיזְמָה, קִסמָה – 1. קֶסֶם של מנהיגות אישית או כישרון של אדם לעורר נאמנות או התלהבות, להשפיע על ציבור ולמשוך אחריו חסידים, כושר מנהיגות: כדי ללכד את המפלגה צריך לבחור באדם בעל סמכות קִסמתית; 2. איכות יוצאת דופן שתוֹלים באנשים, בפעולות, בתפקידים, במוסָדות, בסמלים או בחפצים בשל הקשר שלהם שהם כוחות החורצים גורלות; כריזמטי, קִסמָתִי – בעל כושר לעורר הערצה והתלהבות, בעל קסם אישי וכושר מנהיגות, הכישרון להשפיע על ציבור ולמשוך אחריו חסידים; סמכות כריזמטית, סַמכוּת קִסמָתִית – כוח לגיטימי שנוצר מתכונות אישיות יוצאות דופן של מנהיג, המעורר באוהדיו נאמנות וציות; מִמסָד – 1. קבוצה חֶברתית ששולטת, משפיעה ובולמת שינויים: הממסד הדתי השתלט על חיינו; 2. מערכת מוסדות רשמיים ומקובלים בחֶברה מאורגנת וקבועה, הקובעים את דפוסי ההתנהגות המקובלים במדינה: המרידה בממסד ובדפוסי החיים המקובלים מאפיינת את גיל הנעורים; חָלַשׁ עַל – משל, שלט: חולֵש על גויים: מתפקידו הוא גם לחלוש על כל מקורות המימון המפלגתיים; טייקוּן > אֵיל הון – מי שעשׂה חיל בתחום כלשהו והתעשר, אדם בעל הון רב ועוצמה כלכלית רבה, בדרך כלל בעל שלטנות רבה בענף כלכלי מסוים: בזכות השקעתם והעזתם של אֵילֵי ההון בארץ היינו למעצֶמֶת גז; רוזנוּת, רוזן – שׂר, שליט, אדם רם מעלה: שִׁמְעוּ מְלָכִים, הַאֲזִינוּ רֹזְנִים; בעל השפעה – מי שנהנה מקשרים וממהלכים בקרב מקבלי ההחלטות, והוא יכול להשפיע על החלטותיהם: העסקן הזה הוא בעל השפעה בחלונות הגבוהים – אולי יסייע לך לזכות במִשׂרה המוצעת; אצילת סמכות, האצלת סמכות – מתן סמכות חלקית ממנַהל למנַהל משנה לקבוע חלק מהתנהלות המערכת ולתווך את הוראות המנהל לכפופיו, מתוקף תפקידו; מֶלֶךְ יַנוּקָא – ילד או נער שהושב על כיסא אביו המלך שמת; ריכוז סמכויות – שיטת ניהול שבה רוב ההחלטות מבוצעות בדרגים עליונים במדרג; גיוש – יצירת גוש פוליטי מכמה סיעות; מִפלָגָה מִצְרָפִית – מפלגה המייצגת או השואפת לייצג מִגוון של קבוצות; פיקוח ישיר – תיאום עבודה ישירות מטעם הממונה על העבודה בעזרת מגע ישיר עם עובדיו; ממשלה צרה – ממשלה המתבססת על מִספר מצומצם יחסית של חברי כנסת: הקמת ממשלה הנשענת על רוב מוחלט של מושבי הכנסת הצריכה ויתורים גדולים מדיי, ולכן הוקמה, באין בְּרֵירה, ממשלה צרה; ממשלת אחדות לאומית – ממשלה שבה המפלגות היריבות הגדולות שותפות בהסכם קואליציוני: ב־1984 קמה בישׂראל ממשלת אחדות לאומית בהשתתפות המערך, הליכוד וכמה מפלגות קטנות; ממשלת מעבר – ממשלה המכהנת בתקופת המעבר שבין תום הקדנצייה של ממשלה אחת ועד לכינונה של ממשלה חדשה: השׂרים בממשלת מעבר אינם רשאים להתפטר, ולכן לא ניתן לערוך בה חילופי אישים; ממשלת צללים – צוות של מפלגת האופוזיציה בפרלמנט המציג עצמו כממשלה חלופה לקראת הבחירות הבאות כאשר יזכה בבחירות; ממשלת מיעוט – ממשלה הנתמכת בידי מיעוט פרלמנטרי, ויכולתה לכהן מותנית בהימנעות הרוב בבית הנבחרים מהבעת אי־אמון בה: גרמניה נשלטה בידי ממשלת מיעוט, ושׂררה בה אי־יציבות פוליטית וכלכלית שהביאה לעליית היטלר לשלטון; מֶמְשֶׁלֶת בּוּבּוֹת – כינוי לממשלה הנראית לכאורה כממשלה רגילה, ובה ראש ממשלה ושׂרים, אך היא אינה השליטה האמיתית במדינה, אלא היא פועלת לפי הוראות של כובש זר או של מעצמה זרה (למשל: ממשלת צרפת של וִישִׁי, שהייתה בחסות גרמניה הנאצית); ממשלה גולה – ממשלה היושבת במדינה זרה בשעה שארצה נתונה במצב של כיבוש או הֶיעדר עצמאות מדינית, והממלאת לרוב תפקיד ייצוגי או תעמולתי מבלי שיהיו בידיה סמכויות שלטון אמיתיות: בימי מלחמת העולם השנייה הקים הגנרל דֶה גוֹל בלונדון ממשלה גולה; עוֹצמָה – יכולת ההשפעה או כוח השליטה של אדם, של ארגון וכד׳: מעמדו הבכיר מקנה לו עוצמה; אחדות הפיקוד – המוסכמה שכל בעל תפקיד מקבל משׂימה אחת לביצוע ממפקד אחד בלבד אף שיש תמיד כמה מפקדים המוסמכים ברזמנית לפקד על אותו בעל תפקיד [כשיש סתירה בין כמה מפקדים מוסמכים: הפקודה האחרונה קובעת, פקודה ישירה או אישית דוחה פקודת קבע, פקודת מפקד היחידה דוחה כל פקודה מגורמי מטה]; יורש עֶצֶר – 1. בן חצר המלוכה, העתיד לרשת את כס המלכות עם מותו או עם פרישתו של המלך [לרוב בנו הבכור של המלך, ופעמים אחיו או בן משפחה אחר]: המניע הישיר לפרוץ מלחמת העולם הראשונה היה רצח יורש העצר של הקיסרות ההַבסבּוּרגִית בסָרָייֵבוֹ; 2. מועמד מועדף למשׂרה בכירה, האמור לרשת את מקום קודמו בתפקיד: עוד לפני שמונה למנכ״ל כבר החל ׳יורש העצר׳ להשליט גינוני שׂררה; נסיך הכֶּתר – הבן הבכור של המלך או המלכה, שבבוא היום יֵשֵׁב על כס המלוכה; תחת עינו הפקוחה – תחת פיקוחו והשגחתו הצמודה, תחת מעקב צמוד וקפדני שלו: הבחינה המכרעת התקיימה תחת עינם הפקוחה של משגיחים מנוסים; עינו של האח הגדול פקוחה – השלטון או הסמכות הבכירה עוקבים ומפקחים אחר המתרחש ומגבילים את חופש הפרט: במשטר קומוניסטי עינו של האח הגדול תמיד פקוחה; מַשמָעוּת עַצמית – 1. היכולת לגרום לעצמך לשלוט ברצונות, ברגשות, בהתנהגות ובמעשׂים (בייחוד קשים או לא נעימים) לאורך זמן, לוותר על סיפוק מיידי לטובת מטרות ארוכות טווח ולהכווינם לפי החלטתך המוקדמת: החלטת לרזות, תצליח כי יש לך משמעת עצמית חזקה; 2. דבקות נחרצת במשטר או בדרך פעולה כדי להשׂיג את מטרותיהם; בר־כיבוש – 1. שאפשר לכבוש אותו, להשתלט עליו: המוצב מבוצר היטב ודומה שאינו בר כיבוש כלל; 2. שניתן לרסן אותו (כגון דחף, גחמה או יצר), שניתן לשלוט בו: הסנגור טען שהרצח נעשׂה כי היה הנאשם נתון לדחף לאו בר־כיבוש; ביד חזקה – בהפגנת כוח, בשימוש בכוח אל אף ההתנגדות, בגבורה; ביד רמה – בעוז, באומץ, בלא פחד ויראה, בגאווה תוך כדי הפגנת מנהיגות; תָּפַס פיקוּד, תפס את הפיקוד על – השתלט על עניין מסוים ביוזמתו, לקח לידיו את הסמכות להחליט ולהנהיג את האחרים: מפקד המחלקה נפגע בקרב, וסגנו תפס את הפיקוד על המחלקה; אם לא תתפוס פיקוד על ניהול הדיון, לא תיגמר הישיבה הזאת; שרביט המלוכה, שרביט ההנהגה – סמכויות השלטון, התפקיד המוטל על המנהיג: בני בכורי יקבל את שרביט ההנהגה, ואין פוצה פה ומצפצף; נאום לאומה – נאום בעל חשיבות מיוחדת שנושׂא הנשׂיא או ראש הממשלה כדי לספק מידע על מדיניותו, על הישׂגיו ועל תוכניותיו; נאום הכֶּתֶר – 1. נאום המלך בפתיחת בית הנבחָרים; 2. הנאום הראשון של נבחר למִשׂרה רמה, נאום פתיחה חגיגי של מנהל מוסד ציבורי שתוכנו קווי יסוד לפעולות בעתיד: הכול חיכו לנאום הכֶּתֶר שלו; מאה ימי חסד – מאה הימים הראשונים שבהם נמנעים מלמתוח ביקורת או מלתקוף תפקודם של אדם או גוף ציבורי (בעיקר ממשלתי) ומתנהגים אליהם בפרק זמן זה במידה של ׳חסד׳: תנו לי מאה ימי חסד, ואוכיח את יכולותיי; צִינוֹר פִּיקוּד > שרשרת הפיקוד – המִדרג של דַרגי הפיקוד (מפקדים או מִפקדות), החל ברמה העליונה וכלה ברמה הנמוכה, שבאמצעותם הסמכות הפיקודית והבקרה על ביצועה מתקיימות ומועברות. שרשרת הפיקוד של כל גוף צבאי נמשכת מחוצה לו ומעליו. לדוגמה: מפקד החטיבה ומפקד האוגדה נמצאים בשרשרת הפיקוד של כל גדוד הכפוף להם, והם מוסמכים לתת פקודה מחייבת למפקד פלוגה או למפקד מחלקה בגדוד, ופקודתם תדחה כל פקודה סותרת של המַגָ״ד [הכול לפי העיקרון שהפקודה האחרונה היא הקובעת]. הפקודות העוברות בשרשרת הפיקוד מדֶרֶג לדֶרג הן פקודות אישיות; שרשרת ניהול – רצף המנהלים מהמנהל הבכיר ביותר ועד לזוטר שדרכם ובאמצעותם מועברת הסמכות הניהולית; מסלול או מערכת הכפיפוּת הניהולית: נגיד בנק ישׂראל עומד בראש שרשרת ניהול הבנקים; שרשרת פיקוד אחידה – שרשרת פיקוד שבה לכל עובד יש רק ממונה אחד בלבד, וכל ממונה אחראי באופן בלעדי על תחום אחריותו; כֵּס המלוכה, כִּיסֵא המלוכה – שלטון: את כיסא המלוכה תפסו מהפכני החצר; כיסא המלכות – סמל שלטונו של המלך; עָלָה עַל כֵּס המלוכה, יָשַׁב על כיסא המלוכה – הוכתר למלך, נתמנה למלך; מקבלי החלטות – בעלי מעמד משפיע ברשות המבצעת: מקבלי החלטות בבתי הספר צריכים להביא בחשבון את מִגוון האפשרויות של תכנון ושל עיצוב פינות למידה בכיתה; משטר נשׂיאותי – הציבור בוחר בו ישירות את ראש הרשות המבצעת, היינו הנשׂיא; מַזֶּה בֶּן מַזֶּה יַזֶּה – התפקיד יוטל רק על מי שנועד לו ובקי בו: בוועדה הקפידו למנות לתפקיד לפי העיקרון של מַזֶּה בן מַזֶּה יַזֶּה למרות הלחצים למנות את אנשי שלומם; מִשׂרת אמון – 1. [בשירות המדינה] מִשׂרה בלשכת ראש ממשלה (כגון מנַהל לשכה, עוזר, יועץ, מזכיר, נהג), שׂר, סגן שׂר או מנכ״ל, שאותה הם יכולים לאייש ללא מכרז כי היא מצריכה אמון אישי שלהם בעובד המאייש אותה; 2. מִשׂרה המבוססת על יחסי אמון מלאים בין מעסיק למועסק, המתירה למועסק חופש פעולה ועצמאות בפעילותו, והמתגמלת אותו בשׂכר כולל שאינו מותנה במִספר שעות עבודתו בפועל; מלך בָּשָׂר ודם – כינוי למלך שהוא בן אנוש, בן־תמותה, בניגוד לאל שהוא נצחי, ׳מלך העולם׳ או ׳מלך מלכי המלכים׳: מנהגו של עולם – מלך בשׂר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקדוש ברוך הוא עבדיו מבפנים והוא משמרם מבחוץ; מסדרונות השלטון – הדרגים הבכירים של הממשלה, השירות הציבורי וכד׳ שבידיהם מרוכזים סמכויות השלטון ויכולת ההשפעה; החלונות הגבוהים – כינוי לאנשי הפקידות הבכירה, לדרגות העליונות במנגנון ציבורי או ממשלתי: הפרשייה עוררה רעש ציבורי רב והגיעה עד לחלונות הגבוהים; מוּרָם מֵעַם – כינוי לבחיר העם שהוא משכמו ומעלה, בעל שיעור קומה, חשוב ונכבד ואינו מתערב עם המון העם: ׳צדיק׳ הוא אדם מורם מעם, שהנהגותיו נעלות מהסטנדרט החברתי; זֶרַע המלוכה – בני

המלך, משפחת המלוכה, בני שושלת כלשהי: על אף נקודת הפתיחה החלשה של לאה היא שהעמידה מיעקב את מרב הצאצאים, ביניהם יהודה שממנו יצא זרע המלוכה של ישׂראל; ניהול שיתופי – ניהול שבו עובדים בכל הרמות מוזמנים להציע רעיונות כדי לקבוע ולזהות מטרות ארגוניות, לפתור בעיות ולהחליט החלטות שעלולות להשפיע עליהם ישירות; בֵּית מלוכה – 1. המלך או המלכה ובני משפחותיהם: העיתונים בממלכה המאוחדת מרבים לדווח על המתרחש בבית המלוכה הבריטי; 2. שושלת היוחסין של המלכים לאורך הדורות: בית המלוכה ההַבּסבּוּרגִי שלט באוסטרייה מהמאה ה־13 ועד תחילת המאה העשׂרים; הנהיג סְדָרים חדשים – שינה או החליף את הנהלים הקיימים; אחז ברסן השלטון; צינורות דיפלומטיים – אמצעי התקשורת והנהלים המקובלים במגעים בין מדינות, הנציגות הדיפלומטית המוסכמת; בצינורות הרשמיים, בצינורות המקובלים – הנהלים המקובלים, דרכי הבירוקרטיה המקובלות אגב הקפדה על המבנה הארגוני הקיים: תלונה רשמית מגישים אצלנו בצינורות המקובלים: קודם לממונה הישיר, אח״כ למנהל החברה ורק בסוף – למנכ״ל החברה; קשרים דיפלומטיים – יחסים המכוננים בין ממשלות של מדינות על־פי אמנה בין־לאומית כדי לטפח יחסי שלום וידידות בין המדינות מתוך שמירה על טובת העניינים של כל אחת מהן: לפי חוק העונשין, מדינה ידידה היא מדינה המקיימת קשרים דיפלומטיים או מסחריים עם ישׂראל או מדינה המרשה לאזרחי ישׂראל לבקר בארצה; שירות דיפלומטי – כינוי למוסדות הממשלה המעסיקים דיפלומטיים והמייצגים את המדינה במדינות אחרות; יחסים דיפלומטיים – מערכת הקשרים שבין מדינות ריבוניות, המתנהלת ברמה של שגרירים ואנשי צוות דיפלומטי: לאחר עשׂרים שנה של ניתוק יחסים כוננה ברית המועצות יחסי דיפלומטיה מלאים עם ישׂראל; חסינות דיפלומטית – חסינות המוקנית לנציגים דיפלומטיים ולחברי הסגל הדיפלומטי, כגון עובדי שגרירויות או צירויות, בארצות שירותם, והיא כוללת, בין היתר, אי־העמדה לדין, אי־אפשרות לעוצרם ולערוך חיפושׂ בביתם או על גופם, פטור ממיסים וממכס ועוד; חָזְקָה יָדוֹ עַל – הטיל מרותו על, אילצו: חזקה יד המפקד עליי, ונאלצתי לקיים את בקשתו; חללה של רשות – העניינים העומדים על סדר יומו של השלטון: אם יהיו כל הימים דיו, ואגמים – קולמוסים, ושמיים – יריעות, וכל בני אדם לבלרים – אין מספיקים לכתוב חללה של רָשות; רִאשון בֵּין שָׁווים – העומד בראש צוות של בני אדם שכולם שווים בזכות דעה ובהכרעה: רה״מ אמר שהוא רואה את עצמו בין שׂרי הממשלה כראשון בין שווים; יוֹעֵץ סתָרים – איש סודו של ראש מדינה או של מנהל חברה גדולה וכד׳: אשת המנהל משמשת לו יועֶצֶת סתרים; מזכיר המדינה – שַׂר החוץ בממשלת ארצות הברית, העומד בראש מחלקת המדינה; כהונה, תקופת כהונה – התקופה שבה אדם ממלא תפקיד בכיר ומילוי תפקיד כזה: למלומד הצעיר הוצעה כהונת פרופסור במוסד ממלכתי; שימש, שימש בתפקיד, מילא תפקיד, נָשָׂא מִשׂרה, כיהן בתפקיד, כיהן – נשׂא משׂרה בכירה או נכבדה, מילא תפקיד רם דרג: החוקרת הוזמנה לכהן כמרצה בבית המדרש של מכון ויצמן; פסול לכהן, פסול לכהונה – מי שאינו זכאי למלא תפקיד מדיני, ציבורי, דתי או תפקיד רם דרג אחר, כמפורט בחוק העונשין: לא אוכל להיבחר לחבר מועצה כי הורשעתי בפסק דין שיש עימה קלון; יָשַׁב עַל כֵּס – כיהן בתפקיד רם דרג, כגון שליט, שופט או רב, מפקד או מנהל בכיר: לאחר שישב על כס הנשׂיא עשׂור, הודח בהפיכה צבאית והוגלה מארצו; דָבֵק בְּכִיסאוֹ, נִצמַד אל כיסאו – אינו מוותר בשום פנים על כהונתו (על תפקידו, על מִשׂרתו), החזיק בחוזקה בעמדתו או בתפקידו, אינו מוכן בשום אופן לוותר על משׂרתו או על תפקידו: אין סיכוי שהמנַהל יוחלף כי כבר שנים הוא דבוק בכיסאו, ולא נראה שיזוז משם עד הפנסייה; מַתוֵוה המדיניות, מַתוֶוה את המדיניות – קובע ומתכנן את המדיניות בקווים כלליים: צוות השׂרים לענייני כלכלה התווה את המדיניות הכלכלית בהתייעצות עם נגיד בנק ישׂראל; מקוֹרב למלכות, קרוב למלכות – מי שקשריו ניכרים עם בעל עמדה והשפעה על מוקד כוח, עם בעל ממון, עם מקבל החלטות וכד׳ באופן המאפשר לו להפיק מכך תועלת אישית: בטקס הנוצץ נכחו רק ידוענים ומקורבים למלכות; הקו הרשמי – התפיסה, הדעה, ההסבר הרשמיים של רשויות השלטון: ״אל־אהראם״ מייצג את הקו הרשמי של ממשלת מצרים; הפרדת רשויות – עיקרון במשטר הדמוקרטי, שלפיו יש להפריד בין הרשות המבצעת (הממשלה), הרשות המחוקקת (הכנסת) והרשות השופטת (בתי המשפט) כדי למנוע ריכוז כוח ושלטון בידי רשות אחת; הפרדת כוחות – יצירת חַיִץ בין צבאות בעימות, הרחקה מכוונת בין צדדים בעימות על ידי קביעת אזור ניטרלי החוצץ ביניהם או בדרך אחרת: הפִּתְרון למריבות בני הזוג הוא הפרדת כוחות ביניהם על ידי גירושים; קַנטוֹן – יחידה מנהלית־מדינית על חלק משטחה של המדינה, שבה עיקר הסמכויות בידי השלטון המרכזי; הפיכת שלטון – תפיסת השלטון והדחת הממשלה וסמכויותיה. לרוב מדובר בתפיסה לא־חוקית שיוזמים פלג פוליטי, פוליטיקאי, קבוצת מורדים, צבא, משטרה או רודן; הפִיכת חצר – תפיסת השלטון בדרך לא־חוקית בידי חוגים בצמרת השלטון: הסכם בין־מפלגתי כדי למנוע הפיכות חצר; לעולם אל תהי רץ אחר שׂררה – אל תהא להוט אחר הכבוד שבשלטון; לקח את העניינים לידיים – הוא טיפל בדברים, קיבל עליו לנהל ולהוביל לאחר תקופת דשדוש; אַנשֵי החָצֵר – המקורבים למלכוּת; ידו תקיפה על – הוא שולט על: ידה של המשטרה תקיפה על הבריונים ועל המרפקנים; מצודתו פרוּשׂה, מצודתו פרוסה – הוא שולט או משפיע עד מקום רחוק, בתחומי השפעתו נמצא גם דבר זה: אף שאני בישׂראל, מצודת עסקיי פרוסה ברוב ארצות מערב אירופה; פָּרַס מצוּדתו על – הקיף את שלטונו, הרחיב את תחום השפעתו על: מצודתו פרוסה על כל האוגדה; דִינָא דמַלכוּתָא דִינָא > דין המלכוּת דין הוא – דבר השלטון חוק הוא, ויש לקיימו; מֶלֶך בכיפה, מָשַל בכיפה – שלט שלטון מלא ומקיף ובלתי מוגבל: בימינו שלושה מולכים בכיפה: מנהיג צפון קוריאה, נשׂיא סין וראש ממשלת רוסיה; באותם הימים התורה בלבד משלה בכיפה; הגבֶרֶת הראשונה – רעייתו של ראש המדינה; עֶמדת מַפתח – עמדה ציבורית חשובה ורבת השפעה על החיים הציבוריים, המסחריים וכד׳: לאחר שנים שכיהן בעמדות מפתח במפלגה, פינה את מקומו לדור הצעיר; השגיח עליו בשבע עיניים, השגיח בשבע עיניים – השגיח בחושים דרוכים, השגיח במלוא תשׂוּמת הלב, השגיח בקפדנות יתרה: על הילד הזה צריך להשגיח בשבע עיניים – רגע אחד לא מסתכלים בו, והוא רץ לכביש; זכות להַגדָרה עַצמית – הזכות שיש לעם או לאוכלוסייה מקומית להחליט באופן חופשי ובלא התערבות חיצונית על אופי השלטון הרצוי להם ועל האופן שבו הוא יתממש; עֶמדת פיקוד – עמדה שממנו מנהל צוות הפיקוד את המערכה – היא נועדה לתת מחסה למפקד, לעוזריו ולאמצעי השליטה שלו בשׂדה הקרב לשם ניהול הקרב; המִגזר הציבורי – החלק של הפעילות הכלכלית המתבצע על ידי הממשל (כלומר גופי הממשלה שבשליטתה), ממשל אזורי או שלטון מקומי; כָּבַש את כעסו – התאפק מלהתפרץ ברוגז, הבליג; עָצַר ברוחו – הבליג, התאפק, לא התפרץ, כבש את סערת רוחו, ריסן את עצמו: על אף דברי הגידופים שהטיחו בהם המפגינים, עצרו השוטרים ברוחם ונהגו באיפוק; שָׁלַט בעצמו, שָׁלַט בְּרוּחוֹ, מָשַל בְּרִגשׁוֹתָיו, מָשַל בְּרוּחוֹ – התאפק, הבליג, כלא את יצריו, הבליג, לא התפרץ, כבש כעסו, כבש את יצרו, גילה אורך רוח: טוב מושל ברוחו מלוכד עיר; היא לא יכלה עוד למשול ברוחה ופרצה בבכי תמרורים לעיני כול; קַפקָאִי – שיש בו תחושה של חלום בלהות ושל סיוט מתמשך שאין ממנו מוצא, שהאדם הנוכח בו מאבד את זהותו וניצב נבוך וחסר אונים מול בירוקרטיה עצומה, מאיימת ומרושעת: ברומן יש אווירה קפקאית דחוסה; סיפור קפקאי – מהלך אירועים הכרוך בתחושת אימה וחוסר אונים כלפי כוחות חזקים; עולם קפקאי – עולם אפל, קודר ומאיים, שבו תועים גיבורים חסרי ישע ונטולי יכולת בניסיון כושל להתמודד עם מר גורלם; אינטרס לאומי – צרכים ושאיפות של מדינה הנוגעים לעצם קיומה, כגון יחסיה עם מדינות ריבוניות אחרות המרכיבות את סביבתה החיצונית, שמירה על הביטחון, רווחה כלכלית, קיום סדר עולמי רצוי, טיפוח ערכים, משטר דמוקרטי, שלטון החוק וחירויות הפרט; מהפכת קטיפה – כינוי להפיכה במערכת השלטון שאינה מלוּוָה באלימות או בשפיכות דמים; שלוות פילוסופים – כינוי לקור רוח ולמתינות שאדם מגלה בכל עת, גם במצב חמור: אינם חוששים כלל, ועושׂים כול בשלוות פילוסופים ובשקידה נמרצת; קור רוח, קר רוח – בעל שקט נפשי, שליטה עצמית, הֶיעדר התרגשות גם בשעת סכנה או בהלה; חָזְקָה יָדוֹ עַל, הטיל מרותו על – הטיל סמכות או משמעת, שָׁלַט: הטלת מרות מופרזת מבטלת את רצון היחיד ואת יוזמותיו מפני רצון הממונה עליו; אחרי רבים להטות – קבלת דעת הרוב: אם נרצה את מושכות השלטון, עלינו להטות אחרי הרבים ולהניח לדעותינו; השליט סֵדֶר – החזיר את הסדר על כנו: עד שלא השלטתי סֵדֶר בדברים לא זז שום דבר; שָׁלַט בַּמצב – הצליח לשמור על סדר תקין במצב שיש בו קשיים או בעיות: אחדים מן המפגינים החלו להשתולל, אך המשטרה שלטה במצב; מושך החוטים, מָשַך בחוּטים – השפיע מאחורי הקלעים, הפעיל וכיוון בסתר מעשׂי אחרים: אשתו לעולם אינה מופיעה בציבור, אבל לאמיתו של דבר היא שמושכת בחוטים מאחורי הפרגוד; אין הציבור נידון אלא אחר רובו – אין הציבור נידון לפי יחידים, אלא הכול לפי הרוב; גורם ממלכתי רם דרג – אדם בעל דרגה בכירה בממשלה או בממסד: פקידים רמי דרג שהוסמכו לייצג את ממשלותיהם נשׂאו ונתנו על העִסקה; זכות הציבור לדעת – זכותו של אדם ושל הציבור כולו לקבל מידע מתאים לצרכיו ולתחומי עניינו מרשויות השלטון על פעולתן ועל נושׂאים שבהם עוסקים אמצָעֵי התקשורת, גם כדי שיוכל, כריבון, לפקח ולבקר את מעשׂיהם; קבַּרניטי המדינה – מי שמנהיגים את המדינה בתפקידים העיקריים: דוד בן־גוריון היה קברניט המדינה בעת הקמתה; מִבצר הדמוקרטיה – מקום המגן על הדמוקרטיה: מדוע בכל המזרח התיכון ישׂראל היא באמת מבצר הדמוקרטיה? ׳הכנסת׳ היא מבצר הדמוקרטיה; בא־כוח הכוח – נציג רשמי של הכוח; הַנהָגַת המדינה – 1. ניהול ענייני המדינה; 2. הדמויות הבולטות בצמרת המדינה, כגון רוה״מ ושׂריו: הנהגת המדינה היהודית עוצמת את עיניה

מפני השתלטות הערבים על הגליל, אסון לאומי שכבר עכשיו נזקיו הם בלתי הפיכים; מוראה של מלכות – הפחד מפני השלטון, הפחד מפני ה'חוק' (המשטרה ובתי המשפט): הווי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה – איש את רעהו חיים בלעו; לא נדבק לכיסא – מוכן לעזוב את תפקידו; אדוני הָאָרֶץ – שליט הארץ, מושל הארץ; מִקיר אֶל קיר – 1. מִקָּצֶה אל קָצֶה: ציפינו את הרצפה בשטיח מקיר אל קיר; 2. הצבעה בפה אחד, כולם: האופוזיציה הצביעה מקיר אל קיר נגד ראש העיר; מעשׂה מרכבה – 1. מעשׂה מורכב ומסובך; 2. זימון והרכבה של צוות שיעבוד יחד; על פיו יישק דבר – על פי הוראותיו יתנהגו הכול, דעתו היא הקובעת, לפי רצונו מתנהל הכול, דעתו היא השלטת: הוא אומנם רק סגן המנהל, אך למעשׂה הוא הקובע כאן, ועל פיו יישק כל דבר; חוגים מקורָבים – בני אדם הקרובים לאנשי הצמרת או למקורות המידע של העיתונות וכדומה; ידו תקיפה על – הוא שולט על: אין ידו תקיפה על רעייתו; האם יד ישׂראל תקיפה על מעשׂי איראן וגרורותיה; מַקל נועם – שליטה ביד רכה וסלחנית, שליטה במידת הרחמים: היא מושלת על כל מועסקיה במקל נועם, והישׂגיה אינם פחותים מזה שרדה בהם קודם; נחתך על פיו – הוכרע, הוחלט, נחרץ: כל ענייני החנות נחתכו על פיה; אצילַת סַמכוּת – מתן סמכות למי שדרגתו נמוכה כדי שיפעל בשם האוצל; נוֹחַ לַעלוֹת לַבִּימָה וְקָשֶׁה לֵירֵד מִמֶּנָּה – [בימה = שלטון] נעים לעלות ולשלוט, קשה לאבד כוח וסמכות; הסרת הטבעת – כינוי לגזרת המלכות, צו המלך: פעמים גדולה הסרת הטבעת מכל ניסיונות השכנוע וההדרכה; הודות לכישרונו זכה לכהונות ממלכתיות ולעבוד עם נכבדי ארץ; כדי לווסת את אכיפת הממשלה על הפרט, צריך השלטון הדמוקרטי איזונים ובלמים כערובה לחירויות אזרחיות של הפרט; להיות חופשי משמע: להטיל הגבלה על אחרים; אֱהַב את השלטון והתפלל בשלומה של מלכות; העם נשלט כהלכה כאשר הוא נשמע לנושׂאי הכהונות, והללו מצייתים לחוק; משטעם את טעמו המשכר של השלטון, החזיק היטב את מפתחות השלטון בידו; שלט בשתי ידיו כאחת; מבחנה של מדינת חוק, אינו אם יש או אין שחיתות, אלא אם יש יכולות להילחם בה; גורל ההמונים תלוי ברוח המנשבת בחלונות הגבוהים; אם כל איש יהיה ראש, מי יזרע ומי יחרוש; אין דרך המלך לעשׂות דבר, אלא הוא גוזר ואחרים עושׂים; לעולם תהא מוראה של מלכות עליך; יש לעשׂות הכול כדי למגר שלטון זר וללחום בעריצות; השׂררה עבדוּת היא לפי שמוטל עליה עול רבים; התפלל בשלומה של מלכות; אשרי הדור שמנהיגו יודע להודות בטעותו; בזמן שהרועה טועה, הצאן טועות אחריו; אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו; אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחברו בולע את חברו; הרודף אחר השׂררה, השׂררה בורחת ממנו; פי מלך שמור כי כל אשר יחפוץ יעשׂה; בלעדיי לא ירים איש את ידו או את רגלו ביחידה; הכול תלוי במוצא שׂפתיו; אָצַל עליו מהודו; אין מלכות נוגעת בחברתה כמלוא הנימה; הוא אהב את המלאכה ושׂנא את המנהיגות; עת לרפות את המושכות ועת לצמצמן כדי להעמיד את העגלה או לרסן את הסוסים; השליט אחז במוסרות השלטון בחוזקה וסירב להיפרד מהן;

שלטון רע. דיקטטורה > רוֹדָנוּת – 1. שלטון כוחני בלתי מוגבל של יחיד; 2. התנהגות שתלטנית, כפייה של דעות או של מעשׂים על אחרים, בניגוד לרצונם: למזלנו, סופה של כל רודנות ליפול; טיראן, רודני, דיקטטור > רוֹדָן – 1. שליט יחיד בעל סמכויות בלתי מוגבלות שאינו כפוף לחוקה, ובעיקר שליט שהשׂיג את שלטונו בכוח; 2. כינוי לאדם בעל 'יד חזקה', אדם המתנהג בשתלטנות ומשליט את רצונו או את דעותיו על אחרים: מנהלם הרודני הפחיד אותי ממש לעבוד אצלו; מוֹנוֹפּוֹל – 1. שליטה בלעדית של יחיד, של קבוצה או של מדינה בענף מסחרי או תעשׂייתי, המאפשרת באופן בלעדי לייצר או למכור תוצרת מסוימת או לתת שירות מסוים ולקבוע כמויות, מחירים ורווחים, וכמובן, אין בה תחרות חופשית: המונופול של חברת החשמל מתחיל להתערער בארץ; 2. שליטה או זכות שימוש בלעדית של אדם או של קבוצה בתחום מסוים או בדבר מסוים, הדבר שעליו יש למישהו שליטה או זכות בלעדית: אסור שהחינוך האקדמי יהיה מונופול של העשירים; אוֹלִיגַרכִּייָה > שלטון קומץ – צורת מִמשל שבה רוב הכוח הפוליטי מצוי אצל חלק קטן מהאוכלוסייה (שהוא לרוב החזק ביותר גם במובנים אחרים – כלכלית או צבאית). לרוב מטרותיו מושחתות ואנוכיות ומונעת מאחרים כל מעורבות או השפעה; שלטון אבסולוטי, כוח מוחלט – שלטון שבו כל סמכויות המדינה נתונות בידי אדם אחד באופן מוחלט, והוא אינו חולק את השלטון עם שום גורם אחר. הישׂרדות של כוח מוחלט מצריך איום בעונש ואלימות, היינו עריצות: כידוע, כוח נוטה להשחית, וכוח מוחלט משחית באופן מוחלט; חומסן שלטון, חוֹמְסָן (usurper) – מי שתופס שלטון, תפקיד, משׂרה של אדם אחר שלא כחוק, כגון בכוח פיזי, בהונאה; טִירָן, טִירָנִיוּת, עָרִיצוּת – שלטון יחיד שרירותי או אכזרי; אוֹטוֹקרַטיָה > שלטון יחיד – ממשלה שבה אדם אחד מחזיק בכוח בלתי מוגבל; הִתעַמְרוּת, הִתעַמֵּר – הטריד והשפיל ופגע פגיעה שאינה גופנית שוב ושוב באדם או בבעל חיים, התעלל, התנהג בגסות, התאַכזר: בעלי האונייה מתעמרים בעובדיהם כאוות נפשם; הִתעַמְרוּת בַּעֲבוֹדָה – התנהגות מטרידה ומשפילה שאינה גופנית, המופנית כלפי עובדים באופן חוזר ונשנה: התעמרות בעבודה פוגעת בכבוד העובד, בגופו או בנפשו, כגון מבזה או משפילה אותו, משבשת את יכולתו למלא את תפקידו, מַכפיפה אותו לאווירת פחד, תולה את עבודתו, את הישׂגיו או את הצלחתו באדם אחר, נוקטת פעולות לבידודו החברתי או המקצועי, פוגעת בפרטיותו; שִׁיכָּרוֹן – מצב של רוממות רוח והתלהבות יתרה הגורמים לאובדן השליטה העצמית ולכושר השיפוט, כגון שיכרון האהבה, שיכרון חושים, שיכרון ההצלחה: שיכרון הניצחון במלחמה הובילה לשאננות מרובה; עריץ – 1. שליט יחיד השולט בעמו באכזריות ובשרירותיות, רודן: בימי שלטונם של עריצים, כמו סטָאלין בברית המועצות, היטלר בגרמניה פרַנקוֹ בספרד נגרם לאזרחים סבל רב; 2. כינוי לאדם המכריח אחרים לנהוג לפי רצונו, שתלטן ורודני, טירן: לעולם אל יטיל אדם אימה יתֵרה בתוך ביתו כי דיינו בעריצים שכל כוחם הוא לזרוע טרור ופחד כדי להביא לידי צייתנות; מַפיָה – קבוצה סגורה הנחשבת לבעלת השפעה רבה (בעיקר שלילית) או בעלת שליטה בתחום מסוים: בנאומו תקף השׂר את מה שכינה 'המאפיה השׂמאלנית בתקשורת'; בִּיוּרוֹקרַטיָה > בִּירוֹקרַטיָה – 1. ארגון מִנהלי או מנגנון מִנהלי ריכוזי ומסועף שמפעילים פקידים רבים על־פי נהלים רשמיים ותקנות כתובות; 2. קבוצת הפקידים השייכים לארגון כזה; 3. שלטון פקידים, ריכוז הכוח בידי מנגנונים מנהליים: ללא מידה מסוימת של בירוקרטיה אי־אפשר לנהל את ענייני הממשל במדינה מודרנית; 4. סחבת משׂרדית הנגרמת מן הצורך בניירת וגורמת לאזרח תסכול או חוסר אונים מול המערכת; טיפול משׂרדי ממושך ובלתי אדיב ולא יעיל; הקפדה מופרזת על הצד הרשמי של עבודת המשׂרד: הייתי צריכה להביא חמישה טפסים, ארבעה אישורים, שלוש חתימות ולחכות שעתיים בתור – איזו בירוקרטיה! אנרכיזם > אַל־מִשטרנוּת – התנגדות לכל שלטון שהוא, בעיקר של המדינה, והעדפת שלטון עצמי וחיים בקהילות קטנות; אנרכייה > אַל־מִשטר – מצב של אי־הסדר הנובע מהֵיעדר סמכות או מערכות שליטה אחרות או מאי־הכרה בהן; נֶפּוֹטִיזם > העדפת קרובים – כינוי לנוהגם של בעלי שׂררה המעדיפים למנות למשׂרות את קרובי משפחתם, את ידידיהם, את חבריהם או את מכריהם, על פני בני אדם אחרים, שברגיל כישוריהם ראויים יותר [ש"ת: נפוטיסטי]; חישוק, חִישֵׁק – הגביל וצמצם את מרחב הפעולה של מישהו; רדייה, רָדָה – 1. שלט ביד חזקה, משל: הוא רדה בכל עבר הנהר; 2. שִׁעבד, נָגַשׂ: המושל החדש רודה בנתיניו ומדכא כל התנגדות; 3. ייסר, ענש: הוא היה מורה שרדה את תלמידיו; רַבָּנוּת – שִׁלטון, אַדנוּת, שׂררה: אהוב את המלאכה ושׂנא את הרבנות; מלחמת אחים – סכסוך חמור (לעיתים עד כדי שפיכות דמים) בין בני עם אחד, קבוצה אחת וכד' הנסב על אידאולוגיה, על שליטה וכד': שושלת בית־ינאי נודעה בתככי חצר ובמלחמות אחים, שהסתיימו לעיתים ברציחות על רקע השאיפות הפוליטיות של בניה; נָהַג שְׂרָרָה – שלט ביד רמה, התנהג בשתלטנות; תֵּאוֹקרַטיָה > שלטון אנשי דת – מדינה שאנשי דת עומדים בראשה ומנהלים אותה לפי עקרונות הדת: דינים, הלכות, חוקי דת וכד': באיראן יש שלטון של אנשי דת, שמנהיגים האייתוללות; קָשַׁר קֶשֶׁר – התארגן בחשאי למרד בשלטון או כדי לפגוע במישהו: בדואי הואשם שקשר קשר עם דודנו, לגנוב שני מַקלעים מהבסיס שבו הוא משרת ולמכור אותם; חַסמֵי משילות – מכשול (כגון אדם, תהליך, מוסד, נוהל, נורמות, חוקים, דת, מצב כלכלי, ידע או הֵיעדר ידע) המונע ממדינה למשול או המגביל את האופן שבו אמורה המשילות להתבצע, ועקב כך נפגעת פעילותו של המשטר; מדינת משטרה – כינוי למדינה שבה היא שולטת באמצעות המשטרה שלטון שרירותי ובלתי מוגבל, המגביל ומונע פעילות ציבורית חופשית, והמשליט אימה על האזרחים; כינוי גנאי למשטר רודני קיצוני (פשיסטי, קומוניסטי וכד') המתבסס על טרור: עד לפני נפילת חומת ברלין הייתה מזרח גרמניה מדינת משטרה [כלומר המשטרה החשאית פיקחה פיקוח הדוק על אזרחי מזרח גרמניה, ובכל בניין מגורים, מקום תעסוקה או מקום בילוי היה לפחות מודיע משטרתי אחד]; מדינה בתוך מדינה – ארגון חזק הפועל באופן עצמאי, והמתעלם מהאינטרס הציבורי: ארגון החִזבאללה הוא מדינה בתוך מדינה; היטיב עִם העַם – 1. עשׂה לעם דבר טוב, עשׂה לעם חסד, היה טוב אל העם; 2. קנה את לב הציבור כשסיפק לו הטבות חומריות מזדמנות בחוסר אחריות; הפיכה צבאית – תפיסת השלטון באמצעים לא חוקיים או אלימים בידי אנשי צבא שבה משתלט הצבא על מוקדי הכוח במדינה, לרוב במינוי חלק מראשיו לתפקידי ההנהגה הבכירים: ב־1973 חולל הגנרל פִּינוֹשֶׁה הפיכה צבאית בצ'ילה בעזרת כת צבאית ימנית; המלך מת, יחי המלך (החדש)! – התחלף השלטון ובא שלטון חדש, הסתיימה תקופה ומתחילה תקופה חדשה; המדינה זה אני – תפיסה שלפיה רצון המנהיג ומהלכיו זהים לאינטרסים ולצורכי המדינה; שִׁפחה כי תירש גברתה – אישה פשוטה שעלתה לגדולה ומתנהגת בשׂררה כלפי נתוניה, תוך התעלמות ממוצאה הנחות; עֶבֶד כי ימלוך – כינוי גנאי לאדם שעלה לגדולה מעֶמדה נחותה ומתנהג בהתנשׂאות ובשׂררה כלפי הנתונים למרותו: משנתמנה למנהל – החל

לרדות בפקידיו, בבחינת עבד כי ימלוך; מקֵל חובלים – יד קשה ומחמירה: ניהל את העניינים בקול נוגש ובמקל חובלים; הכבּיד את יָדו על, הכביד ידו על – החמיר עם, נהג בקושי עם, רדה בו, השתלט על: המִתקן החדש הכביד את המלאכה על הגנבים; המס הזה יכביד את העול על מעמד הביניים; הכביד את עולו על – הטיל מעמסה כבדה, לחץ, נגשׂ: הכובש הכביד את עולו על הנכבשים; נדבק לכיסא – [בלשון הדיבור] החזיק בחוזקה בעמדתו או בתפקידו, לא היה מוכן בשום אופן לוותר עליהם: בשנים האחרונות עד לפנסייה הוא נדבק לכיסא, ולא היה מה לעשׂות איתו; אשת ברזל – אישה בעמדה בכירה בעלת כושר מנהיגות; פסע על ראש פלוני – נהג שׂררה יתרה, נהג בגאווה כלפי פלוני; הַפרֵד ומשוֹל [סיסמת קיסרי רומי] – סַכסך והכנס פירוד בין העמים שכבשת כדי שלא יתחברו נגדך, וכך תשלוט עליהם בנקל: קיסרי הקיסרות הרומית נקטו מדיניות של הפרד ומשול כדי לשלוט על עמים רבים ורחוקים; יד ברזל – כינוי לשליטה תקיפה וכוחנית, ובה יד קשה, שלטון מדכא, משמעת חמורה ביותר; פַּטְרִיאַרְכָלִיוּת < אֲבַהֲתָנוּת – 1. מבנה משפחתי שבו האב הוא בעל הסמכות, לו הכבוד, הרכוש וזכויות היתר. מבנה זה ניכר בעליונות האב בשבט או במשפחה בשל התלות המשפטית והכלכלית של נשים וילדים בו; 2. מונח ביקורתי המכוּון לשליטת גברים במוסדות החברה והפוליטיקה; פַּטְרִיאַרְכָלִי < אֲבַהֲתָנִי – משטר שעומד בראשו גֶבר שהוא זקַן השֵבט; משפחה פטריארכלית < משפחה אֲבַהֲתָנִית – משפחה שבה משטר האב הוא מרות שחלה על נשים, על ילדים ועל רכוש, ובמובן הרחב זהו מוסד של שליטה ופריווילגיה גברית שתלויה גם בנחיתות הנשים או בשעבודן; משטר צבאי – סוג של משטר רודני של אדם יחיד או של מועצת קציני צבא המכונה 'חונטה צבאית' שבו הכוח הפוליטי נתון בידי הצבא, והמדינה נשלטת ישירות בידי הצבא. המשטר נוצר לרוב בהפיכה צבאית או בהעצמת הצבא באמצעות התקוממות עממית בתקופות של אי־שקט או חוסר יציבות; כחומר ביד היוצר – אדם או דבר הנתונים כל כולם בידי אחר, השולט בהם שליטה מלאה ועושׂה בהם כטוב בעיניו: ילדים רכים בעיני המחנך, במידה מסוימת, הם כחומר ביד היוצר כי הוא יכול להטביע בהם את חותמו; נָהַג שׂררה, הנהיג שׂררה על – התנהג בעריצות, נהג בשתלטנות, מָשל ביד רמה: הוא הנהיג שׂררה יתרה על יושבי ביתו, ואיש לא העז להמרות את פיו; מעצר מִנהלי – כליאה או הגבלת חופש התנועה לאדם מסיבות ביטחוניות [המעצר אינו מחייב העמדה למשפט ומתבצע לפי הוראת מפקד צבאי שהוסמך לכך]; שִיהָה את עצמו, השהה את נקביו – התאפק מעשׂיית צרכיו; נהג שׂררה יתרה – שלט ביד רמה ובהתנשׂאות: נהג שׂררה יתרה בביתו, ואיש לא העז להמרות את פיו; כפה מרותו ורצונו על פלוני – השתלט על פלוני, הכריח אותו למלא את רצונו; השליט סדר, השליט משמעת, השלטת סֵדֶר, השלטת משמעת – גרימה או אכיפה של סדר ומשמעת: השלטת סדר ומשמעת ניכרת מגן הילדים ונמשכת בבית הספר או בזמן השירות הצבאי; מלכות אֱדום – כינוי לשלטון רומא בארץ ישׂראל עד המאה השביעית לספירה, ואחרי כן למלכויות השונות באירופה הנוצרית שירשו את מקומה: חז"ל טבעו את הכינוי 'מלכות אדום' כלפי רומא וביזנץ; תפס את השלטון – השתלט בכוח על מדינה, דחק בכוח את העומד בראש השלטון והעמיד את עצמו במקומו: יש חשש שהגנרלים ינסו לתפוס את השלטון בהפיכה צבאית; אדון בביתו – מי ששולט על אנשי ביתו ביד רמה; מלכות הָרִשְעָה – כינוי בפי יהודי הגלות לשלטון הגויים הנוגשׂ בהם והגוזר עליהם גזֵרות קשות (כגון שלטון הרומאים, שלטון הצארים): פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישׂראל בתורה; עריצות הרוב – יכולת שרירותית של הרוב הדמוקרטי לכפות את דעתו על המיעוט כשהתקבלה בהליך דמוקרטי ולפגוע פגיעה חמורה ולא־מידתית בזכויות היסוד הנוגעות לכבוד האדם ולשוויון, כגון פגיעה באנשי להט"ב ובמיעוטים אתניים, לשוניים או דתיים: אחד הכלים למניעת עריצות הרוב היא חוקה, שבה מוגדרים כללים המגבילים את סמכויות הרשות המחוקקת והמגדירים כללים להפרדת רשויות ולביקורת שיפוטית; ממשלת זדון – שלטון מושחת ומרושע: ממשלת זדון שיש בה שׂר אוצר שאינו מבין בכלכלה ועושׂה הכול נגד הציבור שבחר בו, הלוואי שתכלה מהר כעשן מן הארץ; קשרי הוֹן־שלטון, קשרי הון ושלטון – קשרים עסקיים הדדיים בין אנשי עסקים ובין פוליטיקאים, ובהם האחרונים משתמשים בשׂררת השלטון כדי להיטיב עם אנשי העסקים בתמורה לטובת הנאה מסוימת; הריקבון שָׂרַר בכול – הניוון המוסרי בקרב אנשי ארגונים ומוסדות שלטון לאחר שהיה בידם כוח כלכלי ופוליטי רב לאורך זמן, ניכר בכל מעשׂיהם: הריקבון והשחיתות במערכת הפוליטית שׂוררים בכול; השלטונות – האנשים והמוסדות שבידם הסמכות והכוח לנהל את כלל ענייני המדינה; מלַך בכיפה, מָשַל בכיפה – שלט שלטון מלא ומקיף ובלתי מוגבל: בימינו הנהנתנות, החומרנות והמתירנות מולכות בכיפה, ואילו באותם הימים התורה בלבד משלה בכיפה; גינוני מלכות – נימוסי מלכות; יָד קָשה – יחס חמור וקפדני ביותר, תקיפות, קשיחות: גם התלמידים הפרועים ביותר נרתעים מידו הקשה של המורה החדש; משְשלטה מְאֵירָה בממונו, רחקה הברכה ממנו, וקללתו שבה על ראשו; בבית שלטו ריחות מתוקים של אפיית עוגות, וריחם היה ריח גן עדן; אחז בהגה השלטון ביד חזקה, ולא בחל מלבצר את שלטונו בהנהיגו שׂררה על פְּקודיו; לעולם אל יטיל אדם אימה יתֵרה בתוך ביתו; זרוק מרה בתלמידים כדי שיהיה להם שׂכר הליכה לבית המדרש

אין שלטון. אי־שליטה – 1. חוסר שליטה, חוסר יכולת לעשׂות דבר מה כראוי: כשאין המורה שולט בתלמידיו, לתלמידים יש רק שׂכר הליכה לבית הספר; 2. חוסר בקיאות (בחומר לימוד, בתחום מסוים וכד'), הֵיעדר ידיעה מלאה: אי־שליטתך בחומר הלימוד מצריכה שינון בחופשת הקיץ; 3. חוסר יכולת לשלוט בצרכים או בהפרשות: בבית המרקחת נמכרים חיתולים מיוחדים למבוגרים הסובלים מאי־שליטה על צורכיהם; דחף שאינו בר כיבוש, דַחַף לַאו בַּר כִּיבּוּש – דחף שאי־אפשר לשלוט עליו, יצר עז שאי־אפשר לדכאו: הסנגור טען כי לאחר משׂחקי האהבה והרמזים הגלויים של המתלוננת, היה הנאשם נתון לדחף לאו בר כיבוש; הסכרים נפרצו – גבולות ההתנהגות וכללי המוסר איבדו את תוקפם: בימינו נוטה החברה לכיוון של חוסר צניעות בהופעה החיצונית, וכל הסכרים נפרצו בענייני הלבוש; איבד שליטה – נכשל ביכולתו לנהל ארגון או משׂימה; חוסר שליטה – מצב שבו אין שליטה במישהו או במשהו, מצב שבו דברים מתרחשים בלי שאדם יוכל לשלוט בהם או להשפיע עליהם: לטענת הנאשם, הוא עבר את העבירה מתוך התלהטות היצרים ברגע של חוסר שליטה; יצא מכלל שליטה – איבד את השליטה עליו, לא היה יכול לכוונו או להסדירו כפי שצריך: המשטרה הזרימה כוחות רבים לשמור על הסדר מחשש שההפגנה תצא מכלל שליטה; פריקַת עול, פָּרַק כל עול – נהג בהפקרות, נטל לעצמו חירויות אסורות, הִתמָרד, יצא משִׁעבוד, עשׂה דין לעצמו: בזמן האחרון הוא פורק כל עול, ואני חוששת שיסתבך עם החוק; פָּרַק אֶת עוּלוֹ מֵעַל צַוּארוֹ – השתחרר משעבוד, התמרד נגד השעבוד: זכינו בדורנו להקים מדינה עצמאית ולפרוק את עול הגויים מעל צווארנו; פָּרַק את עול פלוני מעליו – התמרד נגד משעבדו, השתחרר ממרותו: וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ; שָבַר את עוֹל פלוני – פרק את מרותו: שברתי את עול מלך בבל; שילוח רסן, שילח מעליו כל רסן, שילֵחַ רֶסֶן – נהג בלי כל איפוק ושליטה עצמית, פָּרַץ כל מעצור, התפרע והיה חסר מעצורים, הפסיק לקבל מרות או להישמע למישהו: כבר בהיותו ילד היה קשה להטיל עליו מרות, ובבגרותו הוא שילח מעליו כל רסן ונעשׂה נער רחוב; שְׁלוּחַ רֶסֶן – חסר מעצורים, פרוע, חסר כל איפוק, לא מרוסן: דברי ראש הממשלה אינם מצדיקים התקפה כה גסה ושלוחת רסן של האופוזיציה; התפרצות רגשית – חוסר שליטה ברגשות וכד', אי־יכולת להתאפק, גילוי התרגשות יתרה: התפרצותה הרגשית עליו הייתה תוצאה של תסכול מתמשך; עָשָׂה כִּראוּת עֵינָיו, עָשָׂה כַּטּוֹב בְּעֵינָיו – עשׂה כרצונו בלי להתחשב באחרים, נהג למיטב הבנתו: לאחר מותו עבר רכושו לילדיו, והם עשׂו בו כטוב בעיניהם; עָשָׂה כבתוך שלו, עָשָׂה בו כבתוך שלו – פעל באופן נמרץ וללא מגבלות בתחום מסוים אף שלא הותר לפעול כך, נהג חירות יתר: התברר כי המנכ"ל עשׂה בחברה כבתוך שלו, העלים מידע ושלשל במישרין לכיסו שׂכר לא לו; רִיצַת אָמוֹק – ריצה של אחוּז רוח תזזית בלא שליטה עצמית; התיר את הרֶסֶן – אִפשר חופש גמור, גרם הֶפקרות; פורצי חוק ופורקי עול – מסירים מעליהם עול של שלטון וחוק, נוהגים בהפקרות; אין שלטון ביום המוות – הכול שווים בפני המוות, אין אדם שיוכל להתגבר עליו; לא שלט בעצמו – לא שמר על איפוק ועל שלווה בעת התרגשותו או כעסו, לא ריסן את עצמו; לא שלט ביצריו, ברִגשותיו וכד' – לא ריסן את יצריו או את רִגשותיו, לא הפעיל עליהם בקרה, הניח להם להיות המניע למעשׂיו: לא שלט ביצריו, וקפצה עליו רוגז של עצבנות; לא שלט בתנועותיו, בקולו וכד' – גילה את רִגשותיו באמצעותם: מול קריאות הביניים מימין ומשׂמאל לא שלט הדובר בעצמו ותקף במילים חריפות את מבקריו; הֶתקף צחוק – צחוק ממושך ובלתי נשלט: השׂר עלה להסביר הצעת חוק ממשלתית, אך לא הצליח לשׂאת דבריו בשל התקף צחוק וגרר עימו עשׂרות חברי כנסת שנכחו במליאה; דחף פנימי – צורך פנימי או רצון פנימי בלתי נשלט לעשׂות פעולה מסוימת: הדחף הפנימי של הילד הוא צורך טבעי בהתפתחותו המכַוֵון אותו בחקר הסביבה שלו והמניע אותו לחפשׂ תנועות וחוויות חדשות; אין דין ואין דיין – אין איש שאוכף את הסדר ואת החוק; עולם של הפקר, איש הישר בעיניו יעשׂה, כל אחד עושׂה כראוּת עיניו, לפי ראוּת עיניו – כרצונו, לפי שיקולו, כפי שמוצא חן בעיניו, כפי שימצא לנכון; כאדם העושׂה בתוך שלו – כמי שהדבר הוא קניינו הפרטי, והריהו רשאי לעשׂות בו כטוב בעיניו; שילֵחַ מפניו כל רֶסֶן, שילֵחַ רֶסֶן –נהג בהפקרות, נתן פורקן ליצריו ולרגשותיו: התנהגותו הייתה התנהגות שלוחת רסן; אֵין מֶלֶךְ בְּיִשׂראל – ביטוי המעיד ששׂורר מצב של חוסר סדר ושל אנרכייה, אין דין ואין דיין, איש הישר בעיניו יעשׂה: בימים ההם אֵין מֶלֶךְ בישׂראל איש הישר בעיניו יעשׂה; ספינה ללא קברניט – דבר או חֶברה המתנהלים ללא ממנהיג, ספינה בלי מפקד או בלי רב־חובל; אוי לה לספינה שאָבַד קַבַּרניטה – אוי לו לדבר או לציבור שנסתלק מנהיגו; האפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד – אין שניים יכולים

להיות בעלי סמכות שווה באותו תחום: אין עליו מרות זולת מרותו של הדין; החתול נסע, העכברים מרקדים; ספינה שרבו בה ראשיה ומנהיגיה – סופה לטבוע; אין שלטון ביום המוות; יכולתנו לשלוט על מחשבותינו ועל רִגשותינו היא פחותה למדי; לא שלטה בהם האש > אנרכייה! חקיקה! כוח! מנהיגות!

שלמות! מושלם!

שלמות. שְׁלֵמוּת – תכונת אדם או משהו שלא חסרים בהם דבר: הוא קפדן מאוד ושואף לשלמות בכל דבר שהוא עושׂה; בשלמות – במלואו, בלא שיהיה חסר בו שום פרט: הבימאי צ׳ארלי צ׳אפלין היה ידוע כשלמותן גדול: פעם צילם מעמד מסוים למעלה מ־700 פעם עד שהשׂביעה התוצאה את רצונו; פֶּרפֶקצְיוֹנִיזם > שְׁלֵמוּתָנוּת – שאיפה לשלמות, הנטייה לעשׂות כל דבר באופן המושלם ביותר: רצון לעמוד בתקנים גבוהים, שמעמידים בני אדם בעלי תכונה זו; אי־שלמות – חוסר שלמות, קיומו של פגם או חוסר: האם אי־שלמות מטרידה אתכם כי יש אנשים שפגמיהם, מוציאים אתכם מדעתכם? שָׁלֵם – 1. דבר שלא חסר בו דבר; לא מחולק, על כל חלקיו: העוף השלם הונח בתבנית האפייה; 2. כולו, מתחילתו ועד סופו; שלם קָלוּט – שלם, שאינו סדוק: מה בין שור לסוס, ששור פרסותיו סדוקות וסוס פרסותיו קלוטות; גָּמוּר – שלם: מקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים; הוֹלִיזם > כּוּלִיוּת – 1. שלמות, כלליות, טוטליות, ההיקף הכולל של דבר מה, מצבו של הדבר השלם, של הדבר כולו, גישה שתולה בשלם חשיבות רבה יותר מבחלקיו. לפי גישה זו אין להסביר את איכויות השלם באמצעות סכום כל פרטיו או באמצעות היחסים ביניהם; 2. צורה או תוכן כוללים: יש לראות את הדבר בכוליותו ולא בפרטיו; נִגמַל, גָּמַל – בגר, הושלם, הבשיל עד תום: משנגמלו נעוריה, השׂיאוה; מְלוֹא [בעיקר בנסמך] – כל קיבולו של דבר, הכמות המרבית שדבר מה יכול להכיל: מלוא הספל, מלוא ביתו, במלואו, כמלוא הנימה, כמלוא השׂערה; טוֹרסוֹ – 1. פסל נטול ראש או גפיים; 2. כינוי למפעל או ליצירה שלא הושלמו, דבר לא שלם: המילון הגיע עד מחציתו ונשאר טורסו; עִסקַת חֲבִילָה – הֶסכם כולל המחייב את הצדדים לקבל את כל פרטיו בשלמות: שׂר החוץ תיאר את ההסדר המוצע כעסקת חבילה, שהתחייבו הצדדים לאמצה על כל סעיפיה; מִכלוֹל – מערכת כוללת, מערכת שלמה בכללותה, דבר שלם המורכב מפרטים רבים, שלמות של דבר מורכב: נסה שלא להיטפל לפרטים הקטנים וראה את מכלול התוכנית; מִכלָל – מכונה, מבנה או מוצר הנוצרים מהרכבת פריטים ומתת־מכללים; כְּלִילוּת – 1. שלמות; היותו של האדם ללא רבב, בעל רמה מוסרית ערכית גבוהה ביותר; 2. [במערכות מידע, בנתונים וכדו׳] היות מלא ושלם, ללא חסר וללא פגם; אִינטֶגרַצְיָה > תִּכלוּל, תִּכלֵל – מיזג, שילב, איחד, האחיד, חיבור חלקים לשלמות אחת או לחטיבה אחת: בבית הספר הזה תומכים בתכלול ילידי הארץ עם העולים ועם בני המיעוטים בכיתה אחת; מלוא קומתו – בכל גובהו, בכל אורך גופו; נפל מלוא קוֹמָתוֹ – נפל בכל גודלו בכל גובהו בכל גופו: המתאגרף נפל מלוא קומתו ארצה; לכל מלוא העין – ככל שהמבט יכול להקיף, עד כמה שאפשר לראות מסביב: בהשקיפו מן ההר על העמק ראה למרגלותיו שׂדות מוריקים לכל מלוא העין; נתן את מלוא החבל – נתן את הכול: כשבאתי לזמורה־ביתן־מודן, הוא קיבל אותי באופן יוצא מהכלל, נתן לי את מלוא החבל והאפשרות לרפות או למשוך את המושכות; מלוא הפֶּה – כל מה שהפה יכול להכיל: הוא דחס את האוכל מלוא הפה; דבר דבור על אוֹפְנָיו – דבר ערוך כהלכה לפרטיו, עניין מסודר לכל פרטיו, על פי שיטה מסוימת, בנוסח ברור ומדויק: הגש את העבודה הסמינריונית בצורה מאורגנת ומובנית, דבר דבור על אופניו; החוליה החסרה, החוליה החלשה – הפרט או החלק החסר [החלש] בשרשרת להשלמת דבר מה או להשתמש בו: המסמך הסודי שגילו החוקרים היה החוליה החסרה לפיענוח הפרשה; לא כשורה – לא כראוי, לא בסדר, לא במצב תקין, לא כפי שצריך להיות, לא כיאות, לא כהוגן, לא כהלכה, לא בצורה הנכונה: טלפנתי לביתי כדי לבדוק אם הכול כשורה; מולטילָטֵרלי > רַב־צְדָדִי, רַב־מְמַדִי, כל־צדדי – המקיף את כל הצדדים בדבר, רב־צדדי: שמתייחס או עוסק בצדדים רבים של הדבר, המקיף את היבטיו של עניין כלשהו: ההרצאה על הרפואה החלופית הייתה רב־צדדית ומעניינת; רַב־אַנפִּין – בעל פנים מרובים, מגוּוָן, רב־צדדי: מקצוע המשפטים הוא מקצוע רב־אנפין הכולל תחומים רבים; יצירת הסופר מגוּוֶנת ורבת־אנפין; רב־פנים – בעל צדדים רבים, מורכב, שאי־אפשר להגדירו בפשטות: פרופסור זה הוא אדם רב־פנים, המפתיע בתחומי התעניינותו ובמקוריותו; עסקת חבילה, מִקשה אחת, עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרבּוֹ, עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו – הכול כמות שהוא, בלי להחסיר אפילו שגיאותיו או פגמיו: כל האירוע, על ראשו ועל כרעיו, הונח לפני המבקר לשיפוטו המקצועי; עשׂוּי מִקשה אַחַת – עשׂוי שלמות אחת או גוש אחד, רכיביו התלכדו לישות אחת: המפלגה מפולגת, והדעות בה אינן מקשה אחת; עִנבֵּי בּוֹסֶר – עשׂייה המעידה על הֵיעדר בשלות: המורים היו ענבי בוסר, היינו צעירים, דלי ידע וניסיון; עַל כָּל צַעַד וָשַׁעַל – בכל מקום, תמיד, בכל פינה, בכל מדרך כף רגל: לא אישאר עוד בתפקידי כשמנגפים את רגליי על כל צעד ושעל ומשבשים את דרכי בבורות ובמהמורות; עוֹלָם וּמְלוֹאוֹ – כל מה שיש, כל מה שבהישׂג יד: אשׂיג לך עולם ומלואו אם רק תיענִי להצעתי; עבודה נקייה – 1. [בלשון הדיבור] עבודה טובה וקפדנית, מלאכה שנעשׂתה באופן מוצלח ולא מרושל: הוא נגר מצוין כי עשׂה עבודה נקייה במטבחי; 2. [בלשון הדיבור] פשע מושלם, מעשׂה עבריינות שנעשׂה באופן מוצלח וקפדני בלי להשאיר עקבות ובלי סימני רשלנות: הפורצים עשׂו עבודה נקייה, והחוקרים לא מצאו שום טביעת אצבעות; סִימפוֹנְיָה בלתי גמורה – מהלך שלא הושלם: החינוך הוא בבחינת סימפוניה בלתי גמורה מפני שהוא נרקם כל החיים; מראשית ועד אחרית – מההתחלה ועד הסוף: שתהיה לנו שנה של בריאות ושׂמחה מראשית השנה ועד אחריתה; מִלְּפָנִים וּמֵאָחוֹר, מִפָּנִים וּמֵאָחוֹר – מן הצד הקדמי והאחורי, בשני הצדדים, מכאן ומכאן, מכל הצדדים: האויב תקף את העיר מפנים ומאחור; מכף רגל ועד ראש – כל הגוף כולו, מלמעלה ועד למטה: מכף רגלו ועד קודקודו לא היה בו מום; מה עם החצי השני – שאלה המביעה תמיהה על חסר כלשהו: כותרתו של מדריך להיכרויות הייתה: ׳מה עם החצי השני?׳; מֵא׳ עד ת׳, מאָלֶ״ף עד תָּי״ו, מֵאָלֶף עַד תָּו – מההתחלה עד הסוף, מן הפרט הראשון ועד הפרט האחרון: החוקר סיים את עבודתו מאלף עד תו; לקה בחסר, לוקה בחָסֵר – לא מושלם, שיש בו חיסרון כלשהו, שחסרים בו פרט או פרטים: המידע שבידך לוקה בחסר, ועליך להשלימו; טעון שיפור, טעון תיקון – שגוי או פגום: מצב הכבישים בירושלים טעון תיקון; מלוא הַכַּף – חופן, כמות שכף היד יכולה להכיל: בשירות איתו נהניתי ממלוא כף נחת; בִּמלוא הקיטור – במֵרב המרץ והמהירות אגב ניצול כל היכולת: כדי להספיק, הוא עובד במלוא הקיטור מהבוקר עד הלילה; מלוא חופניים – 1. הכמות המוכלת בשתי כפות הידיים כשהן צמודות זו לזו: קחו לכם מלוא חופניכם מבוץ ים המלח ומרחו על כל הגוף; 2. שפע, הרבה, כמות גדולה: מתוך אוצר עצום ושופע זה של הגות יהודית על המעיין לשאוב מלוא חופניים לצורכי דורו וזמנו; יד חזקה – כוח רב, גבורה ותקיפות; רְחַב כתפיים, בַּעַל כּתֵפַיִים רחָבות – 1. אדם תקיף, היודע להשׂיג את שלו; 2. מי שאפשר לסמוך עליו, הוא יכול לקבל עליו אחריות, יש לו סמכות, יש לו אופי חזק: אם הוא אמר שזה בסדר, מה אכפת לך מה יגידו אחרים? יש לו כתפיים רחבות, שלח אותם אליו; ללא יוצא מן הכלל, בְּלִי יוֹצֵא מהכלל – כולם, עַד אחד, עַד האחרון שבהם: רבני העיר ללא יוצא מן הכלל עשׂו כתף אחת נגד ראש העיר; אֵם עַל בָּנִים – אם עִם בנים, היינו הכול, כולם יחד, כל המשפחה; בַּכּול מִכּוֹל כּול – הכול בלי להחסיר כלום, בשלמות, באופן מלא, בצורה כוללת: החזירוהו לבית האבות, אותו ואת חפציו, בכול מכול כול; אַלְיָה וקוץ בָּהּ – דבר טוב, רצוי או מועיל מאוד שיש בו פגם או חיסרון: המִשׂרה המוצעת לי מעניינת מאוד ושׂכרה בצידה, אבל אליה וקוץ בה – מקום העבודה מרוחק מאוד ממקום מגורי; בלתי הפיך – בלתי הדיר, שאינו ניתן לשינוי, לתיקון או לביטול, שאי־אפשר להחזירו לקדמותו או למצבו המקורי: אי־הספקת חמצן למוח גורמת לו נזק בלתי הפיך; בִּמְלוא כוחו – במיטב כוחו, בכל כוחו, בשׂיא כוחו: הוא נפטר בגיל צעיר בעודו במלוא כוחו; מלוא לוּגמָיו, מלוא לוגמה – כמות שאפשר למלא בה את חלל הפה; עָלָה בְּקָנֶה אֶחָד – התאים לו, חפף לו, התקיים איתו בתואַם (הרמוניה) ובתיאום, לא סתר אותו: עלינו למצוא את הפִּתְרון הנכון והצודק העולה בקנה אחד עם מדיניות החברה; אין סולת שאין בה פסולת – אין טוב בלי רע, אין כליל השלמות; עִסקת חבילה, מִקשה אחת, עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרבּוֹ, עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו – הכול כמות שהוא, בלי להחסיר אפילו שגיאותיו או פגמיו: כל האירוע, על ראשו ועל כרעיו, הונח לפני המבקר לשיפוטו המקצועי; טַלַּאי – מי שמלאכתו להטליא בגדים, נעליים, סירים; טְלַאי עַל טְלַאי – כינוי לדבר העשׂוי חלקים־חלקים שאינם מצטרפים לכדי משהו שלם ואחיד: העבודה הזאת תוקנה פעמים הרבה, והיא עשׂויה עתה טלאי על טלאי; בְּכֶסֶף מָלֵא – במלוא המחיר, בסכום מלא ובמזומנים: את הכרטיסים להצגה הזאת קנינו בכסף מלא ללא כל הנחה; לא היה לבבו שָׁלֵם עִם – הסתייג במידת מה, לא נטה בכל ליבו אחרי: אומנם קיבלתי את ההצעה, אך לא היה לבבי שלם עימה; בלב שלם ובנפש חפצה, בזרועות פתוחות – ברצון רב, בשׂמחה גדולה: קיבלו אותי להנהלה בזרועות פתוחות ובמְאור פנים; טובֵל ושֶׁרֶץ בְּיָדוֹ – מי שחוזר בתשובה לא בלב שלם או מי שכוונתו טובה, אך מעשׂיו אינם רצויים: המודה ואינו עוזב – כטובל ושרץ בידו; בֵּירֵךְ על המוּגמָר – בירך על גמר מעשׂה, הביע את שׂביעות רצונו עם הבאת דבר מה לידי סיום, חש שׂמחה או קורת רוח בהביאו דבר מה לידי סיום מוצלח: סוף סוף הגיע המיזם לסיומו, ואנו שׂמחים לברך על המוגמר; הביא לידי גמר – הביא לידי סיום, גמר, השלים: התערבות הבורר המשפטי הביאה לידי גמר את הסכסוך הממושך בין שני השותפים; העומד מרובה על הפרוץ – הדבר הקיים, שלם מרובה מן הדבר השבור, החסר (ולהפך: הפרוץ מרובה על העומד); המעגל נסגר – הושלם מהלך או רצף מסוים תוך חזרה לנקודת המוצא; הוא שָׁלֵם עִם עַצמו – הוא נאמן לקו שקבע לעצמו, בטוח בעצמו ובמעשׂיו, שאין לו כל היסוסים או פקפוקים, שאינו מתלבט

כלל: אני לא שלמה עם עצמי בעניין הזה, הייתי רוצה להתייעץ עם עוד מישהו; נָגַע וְלֹא נָגַע, נוגע ואינו נוגע – נוגע נגיעה קלה ביותר: פתרונך לסוגיה נוגעת ואינה נוגעת; דָּבָר וָחצי דָבָר – משהו, כלום: לא זכרתי דבר ולא חצי דבר מאותו אירוע; דָּבָר ולֹא חצי דָבָר – דבר שלם ולא חֵלק; ובהוראה שלילית: לא כלום: לא גילה דבר ולא חצי דבר מעברו; מרוב עצים אין רואים את היער, מרוב עצים לא רואים את היער, מרוב עצים לא ייראה היער – מרוב טיפול בפרטים אין רואים את העיקר או את התמונה השלמה: המחבר הִרבה בדוגמאות אך מרוב עצים אין רואים את היער; נשזרו הפרטים במסכת שלמה; עם שלמות הנפש באה שלוות הנפש; ישב בבית המדרש, למד ושנה עד שקנה שלמות בתורה

מושלם. מוּשלָם – 1. שאין בו פגם, שלא חסר בו דבר, שָׁלֵם; 2. נהדר, מצוין; מושלם בכל המעלות – אדם בעל כישרונות ויתרונות רבים; כליל השלֵמוּת – מושלם בכל המעלות: הכלה היא כלילת השלמות: יפה, טובת לב וחכמה; פֶּרפֶּקציוֹניסט > שלֵמותני, שְׁלֵמוּתָן – אדם שאוהב לעשׂות או לקבל דברים בצורה מושלמת ולא מסתפק בשום עשׂייה שהיא פחותה ממנה: הוא היה שלמותן באומנותו ולכן היה קשה לעבוד איתו; לא היה בו שום דופי – לא היה בו כל פגם, מום או חיסרון; מְתֹוֹם – מקום שלם בגוף, מקום בריא שאין פצע או מום; אין בו מתום – [בהיפוך משמעות, שימוש שגוי הנובע מאי־הבנת הביטוי במקורו] מושלם לחלוטין, שאין בו כל פגם: ממבט ראשון נראה שהתוכנית מושלמת ואין בה מתום, אך אם ניטיב לעיין בה נמצא כמה פגמים; אִידֵאָלִי – הטוב ביותר, הרצוי ביותר, מושלם או שואף לשלמות: הוא נשאר רווק כי כל ימיו חיפשׂ את האישה האידאלית; סָפוּג – מלא, מושלם ב־: פלוני ספוג תורה וחוכמה; בתכלית השלמות – באופן מושלם, חסר פגמים, אין בו רבב: הספר הודפס בתכלית השלמות לאחר שנערך במקצועיות והוגה כמה פעמים בעיון רב; מהמסד ועד הטפחות, מן המסד ועד הטפחות – מההתחלה ועד הסוף, מלמטה עד למעלה, מאלף ועד תיו, מן הקצה אל הקצה: משנכנס למערכת הוא ביצע בה שינויים מרחיקי לכת מן המסד עד הטפחות; מלא כרימון – מלא מאוד, גדוש, שיש בו הרבה: להקמת חֶברת הֶזנק צירפנו מומחה שהוא מלא רעיונות כרימון; בִּרְמָ״ח איבריו ובשְׁסָ״ה גידיו, בכל רמ״ח איבריו – בכל גופו ונפשו, כל כולו: הוא איש צבא בכל רמ״ח איבריו, ולעולם לא ימצא את מקומו בגוף אזרחי; שָׁבוּי – 1. מרותק: עלם החמד היה שבוי בקסמה של ריבה טובת מראה; 2. נתפס לדעה או להשקפה מסוימת עד כדי כך שאינו חופשי לגבש לעצמו דעה או השקפה אחרת, וכושר השיפוט שלו נפגם: הוא שבוי באמונות ובסיסמאות שגדל עליהן; המודיעין היה שבוי בהשקפה המוטעית, שלפיה אין סיכוי שתפרוץ מלחמה; ראשו ורובו – כל כולו, בכל ליבו: החוקר שקע ראשו ורובו בחיפושׂ פתרון לבעיה שחקר; שָׁקוּעַ – נתון כל כולו בעניין מסוים, מרוכז בעיסוק מסוים, מתעמק במשהו, ייחד לו את כל תשׂומת ליבו: היא הייתה שקועה עד צוואר בצמצום בעיות ההתבוללות בארה״ב; השקיע ראשו ורובו ב־ – 1. השקיע את כל כולו, נתן את כל ליבו ל־: השקיע ראשו ורובו בעבודת המחקר; 2. כמעט כולו: השקיע ראשו ורובו בבניית סוכה לתפארת, אך גם קבע עיתים לתורה; שָׁקַע במ״ט שערי, שָׁקוּעַ בְּמ״ט שַׁעֲרֵי – נתון כל כולו בתוך עשׂייה כלשהי, שקוע במעמקי, שקוע במידה רבה בענייני (הלכה, מחקר, בטלה, פרנסה, שחיתות וכו׳): כעת אני שקוע במ״ט שערי כתיבת ספרי, ולא אוכל להתפנות לעבודה אחרת; כְּלִיל היופי – מושלם ביופיו; בִּמלוא מוּבָן המילה – באופן מובהק, עם כל מה שמשתמע מכך, בכל המובנים: היא אדמונית במלוא מובן המילה, במראה, באופי ובהתנהגותה; העמיד את הדבר על בוריו, העמיד דבר על בוריו – בירר דבר לעומקו, הבהיר אותו היטב; כָּלִיל בהדרו – מושלם ביופיו; סגירת מעגל – השלמה של מהלך מסוים או של רצף פעולות מסוים אגב חזרה לנקודת המוצא, חיבור קצוות לכלל שלמות: העלאת עצמותיו לקבורה בעיר הולדתו יש בה מעין סגירת מעגל; בֵּירֵך על המוּגמָר – הכריז על סוף מוּצלָח, הביע את שׂביעות רצונו עם הבאת דבר מה לידי סיום, חש שׂמחה או סיפוק בהביאו דבר מה לידי סיום מוצלח: סוף סוף הגיע מֵיזמנו לסיומו, ואנו זכאים לברך על המוגמר; תם ולא נשלם – נסתיים חלק אחד או שלב אחד, אבל העניין כולו עדיין לא הושלם: עם הגשת כתב האישום תמה הפרשה ולא נשלמה כי עדיין צפוי מאבק משפטי קשה; תַּם וּנִשׁלַם – נסתיים, חסל! תָּמה ונִשלְמה המשׂימה; מושלם בכל המעלות; השתזרו הפרטים במסכת שלמה; חלק בלתי נפרד מ־; שלם בתכלית השלמות; במלוא המידה; במלוא מובנה של המילה

לא שלם, חלק. קֶטַע – 1. חֵלֶק מטקסט, ממאמר, מסיפור וכד׳: בקטע האחרון של המאמר יש כמה שגיאות דפוס; 2. חֵלֶק מדבר שלם: אף ששמעתי רק קטעי דברים, יש לי מה לומר בנידון; נִדבָּך – 1. שכבה, רובד, בעיקר של אבנים במבנה כלשהו: במהלך החפירות נחשׂף נדבך נוסף של אבני הכותל; 2. שלב או דרגה בתהליך ההתפתחות של דבר מה; שָׁלָב – 1. מדרגה בסולם, פס צר אחד מתוך שורה של פסים צרים וארוכים מעץ, ממתכת וכד׳, שמניחים עליהם את הרגל כאשר עולים או יורדים בסולם: אל תטפס על הסולם, יש בו כמה שלבים שבורים; 2. דרגה בהתפתחות או בתהליך הדרגתי מסוים, פרק זמן מסוים בהתפתחות או בתהליך כלשהו; קטע מתהליך הדרגתי כלשהו: העולה החדש הגיע לשלב מתקדם בלימודי העברית, והוא כבר קורא עיתון יומי; מִדרג – סיווג קבוצת בני אדם בחברה או בארגון לפי כישורים או לפי מעמד כלכלי, חברתי או מקצועי, מהגבוה ביותר לנמוך ביותר. המִדרג ניכר בסולם דרָגות שהוא דירוג מקצועי לפי הסמכות והכפיפות בארגון (כגון בצבא, בפקידות, בכהונה): יש כמה בני אדם בארגון שצברו עוצמה שאינה תואמת את מעמדם במדרג הסמכויות בארגון; חוּליָה – שלב, דרגה, חלק המקשר בין קודמו לבין הבא אחריו: הטירונות היא החוליה הראשונה בשירות הצבאי; דֶּרֶג – מעמד מְנהלי, פיקודי וכד׳ של מִשׂרה או נושׂא מִשׂרה (כגון דרג בכיר או דרג זוטר), לרבות כל חוליה בשרשרת הניהול או הפיקוד: השׂיחות יתנהלו בדרג מדיני שבין שׂרי החוץ של שתי המדינות; פעימה – שלב, פרק זמן מוגדר בתהליך הדרגתי של שינוי או התפתחות: לאחר השביתה סוכם על תוספות שׂכר בארבע פעימות; אִינסטַנצִיָּה (מלטינית: instantia נוכחות) – ערכאה, דֶּרֶג, שלב, מִדרג, דרגה במערכת, כל אחד מן השלבים במערכת מוסדות שלטון או משפט – זה גבוה מזה: הבקשה הומצאה לאינסטנצייה הגבוהה במשׂרד; רָמָה – 1. דרגה של איכות, כמות או עוצמה, הנמדדת בסולם ערכים נתון: במבחני הבנת הנקרא נמדדת רמת ההישׂגים של תלמידי בתי הספר בארץ; 2. שלב או דרגה בהתקדמות בתחום מסוים, רובד רעיוני, מבצעי וכד׳: דני שובץ לרמת מתקדמים בקורס לאנגלית, ורוני – לרמת מתחילים; 3. דרגה הנחשבת תקנית, מקובלת או מספקת, דרגה גבוהה במיוחד של טיב או של איכות: ריבוי המועמדים ללימודים מעלה את הרמה בפקולטה; 4. מקום יחסי בדירוג מעמדי, בסולם סמכויות וכד׳; המעמד הסמכותי והפיקודי של מִפקדה, יחידה, עוצבה וכד׳, רובד במבנה הצבאי הכללי: ההחלטה על הפעולה התקבלה בדרג הבכיר ביותר – ברמת המטכ״ל; נקוּדַת מִפנֶה – פרשת דרכים, מקום או מאורע שמהם מתחיל דבר או מצב חדש, אירוע או שלב שמתרחש בהם שינוי ממשי, מסתיימת דרך או תקופה וכד׳ ומתחילה אחרת במקומה: ליל הבדולח היה נקודת מפנה טרגית בתולדות יהודי גרמניה; הִשתַלשְׁלוּת, הִשתַלשֵׁל – התפתח או התקדם שלב אחר שלב, הייתה בו התפתחות או השתלשלות של אירועים בזה אחר זה: המאמר מסביר בפירוט איך השתלשלו האירועים עד לפרוץ המרד; צַעַד־צַעַד – בהדרגה; צעד אחר צעד – בהתקדמות הדרגתית, שָׁלָב אחר שָׁלָב, תוך התקדמות הדרגתית על־פי סדר נתון, בנחישות: לאחר כיבוש מרכז הבירה הרחיב הצבא את שליטתו בה, צעד אחר צעד, לעבר השכונות והכפרים שבסביבה; בשיטת הסָלָמִי – פרוסה אחר פרוסה, לא בבת אחת אלא שלב אחר שלב, כינוי לשיטה שבה מקצצים כל פעם נתח אחַר נתח עד שסך הכול מצטמצם במידה ניכרת; קמעה קמעה, מְעַט מְעַט – לאט לאט, לא בבת אחת, בהדרגה, במנות קצובות וקטנות: לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה . . . מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ; פְּעָמִים־פְּעָמִים – ביטוי המתאר דברים המתרחשים לעיתים בצורה אחת ולעיתים בצורה אחרת: כנגד הביטחונות שקיבל הבנק, פעמים היו שווים לסכומי ההשקעות ופעמים אף עלו עליהם; יָצָא וחצי תאוותו בידו – בא על סיפוקו רק באופן חלקי, השׂיג רק חלק ממה ששאף אליו: אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו; חֵלֶק > מן – יש מהנולדים שלקו במומים: מהם אילמים, מהם חירשים, מהם עיוורים, מהם חיגרים; לְמֶחֱצָה, לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ – באופן חלקי בלבד: היו שם גם עניים למחצה, לשליש ולרביע; לרוב אין אנו טועמים טעמה של שׂמחה מושלמת, והצלחותינו הגדולות ביותר פעמים הן כרוכות בתוגה; האושר האנושי מורכב מחלקים רבים, וכמה מהם חסרים תמיד; אהבת אמת היא כשהבעל והאישה נושׂאים יחדיו בעול הכבד של החיים, חלק כחלק

שמיעה! שמועה!

שמיעה. שמיעה – חוש המאפשר לקלוט קולות וצלילים באמצעות מערכת השמיעה; שָׁמַע – קלַט צליל או קול שהגיע לאוזניו או למכשיר: שמעתי את הכלב נובח, והבנתי שמישהו מתקרב לדלת; אוֹדיוֹ > שֵׁמַע – 1. שמיעה, היכולת לקלוט צלילים באוזניים, כגון תעלת השמע באוזניים; 2. [לרוב כמילה שנייה בצירופי סמיכות] ששייך או קשור לשידור קולות, לקליטת צלילים ולהעתקתם, כגון הקלטת שֵׁמַע, מערכת שֵׁמַע, סֵפר שֵׁמַע, קלטת שֵׁמַע, תקליטור שֵׁמַע או עֶזרי שֵׁמַע; מִשמָע – שמיעה: לא האמין למשמע אוזניו; לְשֵׁמַע, לְמִשמַע – עם שמיעת, כשנשמע: למשמע הבשׂורה הנפלאה הציף אותה אושר רב; שִׁימוּעַ – הליך המתנהל לפני נציג משפטי, שבו ניתנת הזדמנות לחָשוּד להשמיע את טענותיו בטרם יוחלט על הגשת כתב אישום נגדו; השמעה, השמיע – 1. הפקת קול או צליל מוזיקלי לשמיעה בכמה אופנים: קריאה, דיבור, קריינות, שירה, ניגון בכלי מוזיקלי ועוד. 2. אמר דברי תוכן כדי שישמעו אותם, הביע עמדה כדי שתישמע: באתי להשמיע לכם את דעות השכנים; השמעה – הזמנת הנאשם לקריאת פסק הדין, גזר הדין וכד׳ לבית המשפט לאחר שנקבע, נרשם ונחתם כדי שיישמע: עם סיום השמעת

גזר הדין יצאו השופטים מן האולם, והנאשם נלקח לבית הסוהר; **שָׁמִיעַ** – שאפשר לשמוע אותו: קול הרמקול שמיע גם במרחב סואן; **שְׁמִיעוּת** – 1. היכולת לשמוע מישהו או משהו בבירור; 2. תכונתו של קול או צליל העושׂה אותו בר־שמיעה: השמיעות גרועה באולם ולכן קשה לשמוע ולהבין את דברי המרצה; **שמיעתי** – המבוסס על שמיעה: הטמעת המידע מושתתת על לימוד חזותי ושמיעתי; **שמיעה מחודדת** – שמיעה מאומצת לשמוע את הדברים במדויק: אני מרגישה ששמיעתי לא מחודדת כי אינני מסוגלת לקלוט את מילות השיר שמתנגן ברדיו? **אטימות אוזניים, אטם אוזנו, אָטַם את אוזנו משמוע, אטם את אוזניו משמוע, אטם אוזנו משמוע את** – לא רצה לשמוע, עשׂה את עצמו כאילו אינו שומע, התעלם ממה שהושמע באוזניו: כל טענותינו לא הועילו לנו, הוא פשוט אטם את אוזניו ולא רצה לשמוע אותנו; **בעל חוש שמיעה של עטלף** – בעל חוש שמיעה חד מאוד לפי החזרת גלי הקול [העטלף מנווט בסביבה חשוכה באמצעות דימות על־שמעי (אולטרסאונד) שהוא שולח, והם פוגעים בחפצים וחוזרים אליו לשם עיבוד מוחי לתמונה תלת־ממדית]; **קשר שמיעה** – קֶשר בין בני אדם הנתונים במרחק המאפשר להם לשמוע זה את זה על ידי השמעת קולות, כגון קול אדם, תוף, כלי ירייה; **תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע, בוא ולמד, הנה אסמכתה או מקור לפִּתְרון הבעיה: תא שמע את דעתי ונסה להטיב בה ספק; על־קולי > אולטרָה־סָאוּנד – **עַל־שְׁמעִי** – שמֵעַל לגבולות השמיעה של האדם, כגון דימות על־שְׁמעי הוא בדיקת איברים פנימיים בגוף בעזרת גלים על־שְׁמעיים: בדימות העל־שמעי לאישה ההרה לא הבחינו כי תאומים בבטנה; **אינה דומה שמיעה לראִייה** – דבר שאדם רואה בעיניו, מדויק ומהימן יותר ממה שמגיע אליו בשמיעה: בביקור השׂר בעלי מוגבלויות, אמר: 'אינו דומה שמיעה לראייה'; **הקדים נעשׂה לנשמע, הקדים עשׂייה לשמיעה** – הזדרז במעשׂהו לעשׂות את הדבר, ולא חיכה להנחיות ולהוראות; **מכשיר שמיעה** – מכשיר שמגביר את עוצמת הקול ונועד לסייע לבני אדם בעלי לקות שמיעה; **הבחנה שמיעתית** – זיהוי צלילים וסיווגם; **עיבוד שמיעתי** – יכולת לקלוט, לעבד ולשמר מידע המועבר דרך ערוץ השמיעה; **תפיסה שמיעתית** – היכולת לתת משמעות לצלילים שמשמיעים הדוברים ולהבין את המסר המגיע דרך ערוץ השמיעה; **זיכרון שמיעתי, זיכרון שמיעה, זיכּרון שְׁמעִי** – זיכרון קצר או זיכרון ארוך שנשמר למידע שהושׂג בשמיעה. המידע אפשר שיהיה לשוני (למשל, מילים) או מוזיקלי: יש לו זיכרון שמעי מעולה, ולעולם לא ישכח מנגינה ששמע בעבר; **הַסכֵּת וּשְׁמַע** – הקשב ושמע! האזֵן ושׂים לב: הַסכֵּת ושמַע את התוכנית המרתק ברדיו; **חוש השמיעה, חוש השֵׁמַע** – היכולת או הכושר לקלוט קולות וצלילים ולהבחין בהם באמצעות האוזניים; **משיב דבר בטרם ישמע, השיב דבר בטרם ישמע** – ענה קודם ששמע מה שואלים: מֵשִׁיב דָּבָר בְּטֶרֶם יִשְׁמָע אִוֶּלֶת הִיא לוֹ וּכְלִמָּה; **שמיעה סלקטיבית, שמיעה בררנית** – מצב שבו שומעים את מה שרוצים לשמוע (כגון את קול הבן או הבת בגן שמצויים בו ילדים רבים) או את מה שנוח להם לשמוע (כגון את מי שמדבר בשבחו ולהתעלם ממי שמדבר בגנותו) או שומעים את העיקר: שמיעת דבר עיוני דורשת יכולת של שמיעה סלקטיבית; **שַׁמְעָן** – כינוי למי שמרבה לשמוע: סוף סוף התברכתי בשמען שיודע להאזין ולהקשיב לדברי אחרים; **הקדים עשׂייה לשמיעה, הקדים נעשֶׂה לנשמע** – עשׂה דבר מה בזריזות יתרה, הזדרז להתחיל לפעול (פעמים מתוך פזיזות) בטרם שמע או הבין את העניין לאשורו, הסכים מייד למשהו, גם בלי לדעת את הפרטים (לרוב מתוך התלהבות רבה); **גְּבוּל השמיעוּת** – טווח השמיעה של האדם שהוא בתחום שבין 10 ל־150 דציבלים; **ישמעו אוזניך מה שאתה מוציא מפיך, ישמעו אוזניך מה שפיך אומר** – ביטוי שמשמעו: שׂים לב אתה סותר את עצמך! **לא נשמע כדבר הזה** – אין תקדים לעניין הזה, הדבר הוא חריג ולא־מקובל: שבן ירים יד על אביו, לא נשמע כדבר הזה! **אָקוּסטִיקָה** – 1. [בפיזיקה] תורת הקולות והשמיעה החוקרת את הצלילים ואת גלי הקול ואת התהליכים הגורמים להתהוותה של תחושת הקול; 2. תנאֵי השמיעה במקום מסוים, היכולת או האיכות של העברת גלי הקול בו, מבנה החלל, שתכונותיו קובעות את איכות השמיעה בו: באולם הקונצרטים הזה האקוסטיקה מצוינת גם בשורות האחרונות; **חד אוזן** – בעל אוזניים קשובות; **ניסר באוויר** – נשמע קול צורמני, הִדהד באוויר: מה הן בעיות השעה המנסרות באוויר; **קשה לשמוע וקשה לאבד** – הלמידה קשה עליו, אבל מה ששמע אחר הקושי הוא זוכר ואינו שוכח; **מהיר לשמוע וקשה לאבד** – לומד מהר ואינו שוכח; **קשה לשמוע ומהיר לאבד** – לומד לאט ושוכח מהר; **קַשּׁוּב** – שומע, מקשיב או מאזין לו, שָׂם לב אליו: מצאתי להצעתי אוזניים קשובות; תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי; **ציתות, צוֹתֵת** – האזין בסתר לדברי אחרים, (בייחוד לשׂיחות פרטיות) או הקליט שׂיחה באמצעות מכשיר האזנה בלא הסכמת בעלי השׂיחה כדי להשׂיג מודיעין, לחקור מעשׂים, למנוע דליפת מידע וכד': השוטרים הטמינו מכשירי האזנה בבית העבריין כדי לצותת לשׂיחות הטלפון שלו; **מְהיר תפיסה, מהיר לשמוע** – מבין מהר מה שאומרים לו; **אוזניי אליך – דַּבֵּר, כולי אוזן** – אני מקשיב היטב, אני דרוך וקשוב לשמוע את הנאמר, כל תשׂומת הלב שלי מופנית לזה: יש לי משהו חשוב ביותר לומר לך, דַּבֵּר, כולי אוזן! **כולו אוזן** – השתדל להקשיב היטב: הייתי כולי אוזן לדברי המנַהל; **שתה בצמא דבריו, שתה מימיו, לקח תורה מפיו, שָׁתָה מִמַּעְיָנוֹ** – למד ממנו תורה, שאב ממנו חוכמה ודעת: כל ימיו שתה בצמא ממעַייְנֵי הדעת של מדעי המחשב; **שָׁתָה בְּצָמָא אֶת דְּבָרָיו** – הקשיב בעניין, האזין לדבריו בלהיטות ובתשׂוּמַת לב מרובה, הקשיב קשב רב לדברים היוצאים מפיו: הוא לא מיקד עצמו בשׂיחת רעים, אך משפתח פיו הכול שתו בצמא את דבריו; **נפקחו אוזניו** – הבין את המציאות כהווייתה וניאות להקשיב: רק עתה נפקחו אוזניו ונפתח לבבו להאזין להוריו; **תָּלָה עיניו במישהו, תָּלָה עיניו במשהו, תָּלָה עיניים** – הסתכל בו בעיון, מיקד בו את מבטו, נעץ בו את עיניו, הביט בו בציפייה, בהערצה, בהקשבה רבה וכד': החניכים תלו עיניהם במדריך והמתינו בדריכות למוצא פיו; **זקף אוזניים, הזקיף אוזניו, זקף אוזניו, זקף את אוזניו** – היטה אוזן, נעשׂה קשוב, התאמץ לקלוט את מה שנאמר: הוא עמד ליד החלון וזקף אוזניו, מרותק כבחבלי קסם; נכנס באוזן אחת ויוצא דרך האוזן השנייה > **נכנס בזו ויוצא בזו, נכנס בזו ויצא בזו** – נשכח מהר: כל הסברי המורה נכנסו בזו ויצאו בזו; **צָרַם את האוזֶן** – עורר התנגדות ומחאה אצל השומע, קשה היה לקבלו, לשׂאתו או להשלים עימו; קוֹמם: השימוש בביטויים גזעניים ובניבולי פה צרמו את אוזניי; **לָחַש** – אמר בשקט, בקול נמוך שקשה לשמיעה, ברחש; **לְחִישָׁה** – אִוושת הבהוב של גחלים, של נר דולק וכדומה: לפתע נשתתקו כל המסובים עד שלא נשמע אלא לחישת הנרות בדליקתם; **לחישת נחש** – שריקה קלה שהנחש משמיע בשעת הטלת ארסו, סמל לדבר מזיק וארסי: היזהרי ממנו כי עקיצתו עקיצת עקרב ולחישתו לחישת שָׂרָף [= נחש ארסי]; **לקחה אוזנו שמץ מ־** – שמע משהו, הוגד לו דבר מה: אף שלא השתתפתי בדיון, נדמה לי שלקחה אוזני שמץ משׂיחתם; **גַּחֶלֶת לוֹחֶשֶׁת** – גחלת מהבהבת שבוערת באש קטנה ביותר ומשמיעה קול לחישה, ועשׂויה לשוב ולהתלקח מחדש; כינוי לשׂריד דל המשמש זֵכר לדבר מה גדול ומפואר שנהרס ואיבד מגדולתו: לאחר השואה נותרה גחלת לוחשת של יהודים בגרמניה; הִיפֶּרַאַקְטִיבִיּוּת > הפרעת קשב וריכוז > **הפרעת קשב ופעלתנות יתר** – הפרעה הפוגעת ביכולת הריכוז לאורך זמן במצבים שונים, והיא ניכרת בקושי להשלים מטלות ולעקוב אחרי הוראות ובנטייה להסחת דעת רבה: אבחנת הפרעת קשב בקרב תלמידי בית־ספר עלתה בעשׂור הזה; **כְּמִטַחֲוֵי אוזן** – במרחק שמיעה של דיבור, צליל מוזיקלי או קול: אף שלא ישבתי לידה אלא כמטחווי אוזן, שמעתי את הרהורי ליבה עליי; **חתימת קול, טביעת קול** – מדגם קול של דובר מסוים המשמש לזיהויו; רשומה חזותית של מאפיינים קוליים מסוימים של הקול האנושי: תדרים, מִשְׂכִּים ועוצמות; **השליך חכה** – צד, תפס, קלט: אוזניי כבר השליכו חכה לשם, ואני יודע במה מדובר; **קֶשֶׁב מְפוּלָג** – היכולת להקשיב ברזמנית לכמה דברים; **הקשיב קשב רב** – האזין בתשׂוּמַת לב רבה, הקשיב בדריכות: הוא הקשיב קשב רב לסיפוריה המרתקים; **עָשָׂה אוזנוֹ כַּאֲפַרְכֶּסֶת** – הִטָה אוזנו כדי להקשיב היטב, התאמץ לשמוע, וכן – **אוזניו קַשובות, הֶאֱזִין, הִטָה אוֹזֶן, הִטָה אוֹזֶן קַשֶּׁבֶת, הִטָה אוזנו לדבריו, הִסכִּית, הִקשִׁיב, הִקשִׁיב בְּרוֹב קֶשֶׁב, הִקשִׁיב קֶשֶׁב רַב, הרכּין אוזנו לשמוע, הֵשׂים אוזנו כאפרכסת, זָקַף אוֹזְנָיו, זָקַף אֶת אוֹזְנָיו, זָקַר אוזנו, כָּרָה אוזן לדבריו, עָשָׂה אוזנו לשמוע, שָׁתָה בְּצָמָא אֶת דְּבָרָיו**: משפתח המרצה פיו, עשׂו הכול אוזנם כאפרכסת; **הסכתה, הִסכִּית** – שתק כדי שיוכל לשמוע, שתק והאזין בתשׂוּמַת לב, הקשיב בדומייה ובריכוז: הַסכֵּת ושמע את התסכית, מחזה על דוד ובת שבע, שעוּבד למִשדר ברדיו; **הקשיב ברוב קשב** – הקשיב קשב רב, הקשיב בדריכות גומרים לשיר ומקשיבים רוב קשב; **כוף אוזנך לשמוע** – אלץ את אוזניך להקשיב; **הִטָה אוזן, הִטָה אוזנו** – האזין לדבריו של מישהו בדריכות ובתשׂוּמַת לב, פעל על פיהם: רוצים לדעת מה קרה בהמשך? הטו אוזן והקשיבו; **אוי לאוזניים שכך שומעות** – ביטוי של כעס או צער למשמע דברים שקשה לשומע; **הִטה אוזן קשבת** – הקשיב היטב, התייחס בתשׂוּמַת לב רבה: הוא לא היטה אוזן קשבת לדבריי והפסיד; **מצא אוזן קשבת** – התקבל: הרעיון של לימוד עברית בעברית מצא אוזן קשבת ואוהדת בחלק מן המושבות של העלייה הראשונה; **כולו אוזן** – השתדל להקשיב היטב: הייתי כולי אוזן קשבת לדברי המפקד; **נתקל בכותל אטום, נכנס למבוי סתום, נתקל בקיר אטום, עמד מול קיר אטום, עמד לפני קיר אטום, עמד בפני קיר אטום** – נתקל באטימות ובסירוב לשׂים לב לדבריו, הגיע למצב שאין מוצא ממנו: הוא הזהיר שוב ושוב מפני תקלות הבטיחות במפעל, אך עמד בפני קיר אטום, ואיש לא שעה לדבריו; **הִטה אוזן קשבת לַעֵצָה** – הקשיב היטב לעצת, הקשיב בתשׂוּמַת לב רבה לעצת: הוא לא הטה אוזן קשבת לעצתי והייתה לו תאונה באופַנוע החדש; **כְּבַד שמיעה, כְּבַד אוזֶן** – בַּעַל שמיעה לקויה: כבד האוזן הרכיב מכשיר שמיעה; **שמיעה מוּחלֶטֶת** – כישרון מוזיקלי המאפשר לזהות צלילים במדויק ולשחזר צליל מסוים לפי גובהו המוחלט ולפי תדירותו; **אוזן קשבת** – הקשבה או תשׂוּמַת לב אוהדת, נכונות להיענות לבקשותיו של מישהו, נכונות לעשׂות את המבוקש: הוא דיבר עם אביו על בעיותיו ומצא אצלו אוזן קשבת

ולב אוהד: **אוזנו כרויה, כְּרוּי אוזן, אוזניו כרויות** – הוא מקשיב מתוך תשׂוּמַת לב אוהדת, הוא קשוב למסר: באותה שעה הייתי פעורת פה וכרוית אוזן ושתיתי בצמא כל הגה שיצא מפי המספר; **חידד אוזניו** – הקשיב הקשבה מרוכזת: הוא חידד את אוזניו לשמוע אם חיה כלשהי חולפת בשביל הסמוך, ועד מהרה נשמעו צעדי השועל; **דיבר על אוזן כרויה** – דיבר אל אדם שאוזניו פתוחות, הוא מקשיב ומאזין היטב: ישבתי פְּעוּר פה וכרוי אוזן ושתיתי בצמא את תורתו; **שָׁמַע אדם דבר שאינו הגון, יניח אצבעותיו באוזניו**; **אין שני קולות נכנסים באוזן אחת**; **עֲרֵלָה אוזנו ולא יוכל להקשיב**; **משיב דבר בטרם ישמע איוולת היא לו וכלימה**; **אף שלשמוע ולסתום פינו מעשׂה קשה הוא, פעמים אין טוב לאדם מלשמוע, להידום ולשׂאת בסבל**; **עמד לפני קיר אטום**; **לא מצא אוזן קשבת**; **דבריו ננעצו באוזניי**; **פעם אחת לקחה אוזני שמץ משׂיחתם**; **הקשיב באוזן פקוחה, בדריכות ובמתיחות למוצא פיו**; **מן השׂיחה המרגשת נפל דבר בחללו של הלילה וניעור כושר הקשבתו**; **אוזניו הקשובות היו פקוחות לכל רחש או אִוושוש**; **בדמי הליל קלטנו אוושה קלה של אדם זר המהלך בגמישות חתולית ליד הבית**; **מתוך פני השומעים ניכר שנדרכו להקשיב וחידדו את שמיעתם לסיפור המרתק שעורר את הקשבתם**; **שמיעתו נתחדדה וכל עצמותיו אומרות קֶשֶׁב ודריכות**; **אשרי האוזניים ששמעו בנשימה עצורה את**; **האוזניים הן שערי השׂכל, לכן כוף אוזנך לשמוע דברי חכמים**; **היזהרו בילדים שאוזניהם כאפרכסת, לכן השמיעו להם רק מה שאוזנם צריכה לשמוע**; **אינה דומה שמיעה לִרְאִיָּה**; **אוזניו פקוחות ואינו שומע** > אוזן! הבנה! קול! תשׂוּמַת לב!

<u>שמועה</u>. **שמועה** – סיפור או ידיעה העוברים מאדם לאדם מפה לאוזן, והם יכולים להיות נכונים או כוזבים, מידע או מקור מידע שהם לא־אמינים: משמועה רעה לא יישר; האם דבריך מאומדן או משמועה קלוטה מן האוויר; **שמועה טובה** – ידיעה המבשׂרת טובות [ההפך: **שמועה רעה**]; **שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עֶצֶם** – ידיעה טובה מהנה את האדם ומרחיבה דעתו; **מפי השמועה** – 1. מתוך דברי הבריות, מתוך דברים שנמסרו מפה לאוזן (בניגוד לדברים כתובים): תחילה נודע לי מפי השמועה, ורק לאחר ימים הוא פורסם בעיתון; 2. במסורת שנמסרה על־פה, כפי ששמע אדם מרבותיו: מפי השמועה שמעתי כי אין דברי מורי בכתובים; **נשמעה שמועה** – כך אומרת השמועה, מה שבני האדם מספרים: הדבר נודע לי מפי השמועה; **שמע מאחורי הפרגוד** – שמע מאחורי הקלעים, בסוד, ממקורות לא רשמיים, מפי השמועה, ממקור הגלוי למקורבים; **בַּעַל שמועות** – כינוי לאדם שאוהב להאזין לשמועות ולהפיצן; **הִתְפַּשְּׁטוּת שמועה** – הפצת שמועה או ידיעה או התפרסמותה: התפשטה השמועה, כאש בשׂדה קוצים; **הַלָּזָה** – הלעזה, לזות שׂפתיים, רינון; **רינון, רִינֵּן** – הפיץ שמועה בגנותו של אחר, הלעיז: מפני מה הבריות מרננות אחריך, והלוא כל דרכיך אמת ויושר; **מְבַשֵּׂר** – 1. מי שנשלח לפנים להודיע הודעות חשובות או להעביר מסרים אל השלטון וממנו; 2. אדם או דבר המשמש סימן להתרחשותו של משהו בעתיד הקרוב: הרב יהודה אלקלעי היה ממבשׂרי 'חיבת ציון': הסנונית נחשבת מבשׂרת האביב; **מְבַשֵּׂר, איש בשׂורה** – אדם המביא ידיעה משׂמחת או בשׂורה טובה, מי שיכול להודיע חדשות טובות: למגינת ליבי, אינני איש בשׂורה היום כי טרם השׂגנו ידיעות על גורל החטופים; **סנונית רִאשונה** – כינוי למבשׂר דבר־מה שאחרים עוד יבואו בעקבותיו: האם סנונית ראשונה מבשׂרת את בוא האביב; **יצא קול** – נודע, התפרסם ברבים, נפוצה שמועה: יצא קול שמקצרים את שירות החובה; **נשמעה שמועה, השמועה פשׂתה, פשטה השמועה, הידיעה עשׂתה לה כנפיים, השמועה עשׂתה לה כנפיים** – הידיעה התפשטה מהר ברבים; **בַּת קול** – 1. הבָרה, שמועה סתמית, קול רינון: יצאה בת קול ביחידה שהמפקד פוטר; 2. הד של תגובה, ביטוי: ההפגנות לצדק חברתי הן בת קול לתחושות צעירי המדינה ולקשייהם הכלכליים; **כָּבְדָה אוזנו, כבדה אוזנו משמוע** – 1. לקתה מעט שמיעתו; 2. אָטַם את אוזנו משמוע: לא קצרה ידו מלסייע לך ולא כבדה אזנו מלשמוע את קשייך העיקריים; **יצאה הרינה** – נפוצה שמועה, הבריות החלו מתלחשים; **שמועה רָעה** – ידיעה או סיפור נכונים או שקריים, העוברים מאדם לאדם ומפה לאוזן, שתוכנם רע לאדם, לסביבה וכד': משמועה רעה לא ייִרא כי הוא בוטח באלוהיו; **רַב־קֶשֶׁב** – הקשבה מרוכזת: פעלתנות יתר היא חוסר מנוחה וחוסר יכולת לרב־קשב; **שמועה רחוקה** – ידיעה על מות קרוב שהגיעה לאחר שלושים יום למותו, ועל כן האבל חייב לשבת שבעה; **שמועה קרובה** – ידיעה על מות קרוב שהגיעה בתוך שלושים יום למותו, ועל כן האבֵל חייב לשבת שבעה; **נפלה הַלָּזָה בעיר** – התחילו מרננים בעיר, נשמעה שמועה בעיר, נפוצה שמועה בעיר; **גונב אליו דבר, גונב לאוזניו** – נודע לו דבר הסוד; **מפה לאוזן** – בלחישה, בדרך סוד; **עבר מפה לפה** – התגלגל כשמועה מאדם לאדם; **השמועה עשׂתה לה כנפיים, ציפור קטנה לחשה לי, עוף השמיים הוליך את הקול** – השמועה פשטה בדרך כלשהי, הדבר התגלה ונודע ברבים על אף הניסיונות להסתירו: הזוג המאוהב חשב שאין איש יודע על אהבת הסתרים שלהם, אך עוף השמיים הוליך את הקול; **עברה הרינה במקום, עָבְרָה הרינה במחנה** – נפוצה שמועה במקום, רבים מרננים ומספרים זה לזה: במחלקה עברה הרינה שהמפקד מתכוון להתפטר; **אֵין שַׁחַר** – אין יסוד, טעם או בסיס לשמועה, לידיעה וכד'; **קפא עַל מקומו** – נשאר בלי תנועה בגלל שמועה מפתיעה וכד', התאבן: כשקיבלנו את הבשׂורה המרה, נשארנו קפואים על מקומנו; **השמועה התפשטה כאש בשׂדה קוצים** – הידיעה, השמועה, החדשה וכיו"ב עברו לאדם במהירות רבה; **יצא לעז, נפל קול הברה, ב', נפלה הברה** – פשטה שמועה, וכן – **יָצָא קוֹל, עוֹף הַשָּׁמַיִם הוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, עָבְרָה הָרִינָּה בַּמַּחֲנֶה**: נפלה הברה במדורנו שראש המחלקה יתמנה למפקד החיל; **לעז עליו** – השמיץ, ביזה, הוציא שֵׁם רע: מעשׂה בעלמה שגנבה מיליונים מהבנק ולָעֲזָה עליה המדינה; **ידיעה מעציבה, ידיעה מצערת** – חדָשה לא משׂמחת, שמוּעה רעה: הגיעו ידיעות חדשות ומצערות מהחזית, הן היו מרות וממוגגות [= ממיסות] לב; **שמועת שָׁווא** – שמועה חסרת ביסוס במציאות, ידיעה שקרית המתפרסמת ברבים: ראש הממשלה הכחיש את שמועות השווא שהפיצו יריביו; **הפרחת שמועות, הפרחת שמועה, הפריח שמועה** – הפיץ שמועה כוזבת, סיפר דברים לא מבוססים ולא בדוקים: מתנגד המשטר הפריח שמועות בדבר בריאותו המעורער של הנשׂיא; **הפצת שמועות, הפיץ שמועה** – פרסם שמועות, הפיץ ידיעות שאינן בדוקות ומוכחות: יש להיזהר מלהפיץ שמועות הזורעות פחד ומבוכה; **ניפוח שמועות** – הגזמה בחשיבותו של עניין, הפרזה: ניפוח השמועות הביא לידי מהומה בציבור; **רָוְחָה שמועה עקשנית** – נפוצה ברבים שמועה מסוימת, רווחה שמועה עיקשת: שמועה עקשנית טוענת שאחת המשתתפות ברצח הנער לפני כמה שנים, היא קרובת משפחתו; **בשׂורה רָעה** – ידיעה מצערת, שמועה על אסון וצרה: על בשׂורות רעות אומרים: 'ברוך דיין האמת'; **יֵש רַגְלַיִם לַדָּבָר** – מתקבל על הדעת ש', יש יסוד לשמועה במציאות ש', מסתבר: הידיעה על פירוק השותפות היא בינתיים בגדר שמועה בלבד, אך בטוחני שיש רגליים לדבר; **שמועות ורינונים** – סיפורים או ידיעות בגנותו של מישהו, רכילות מרושעת או דיבה, העוברים מפה לאוזן: השמועה התפשטה מהר לכל תושבי השכונה; **מסירת שמועות מפה לאוזן, לחישה מפה לאוזן** – לחישה בסוד, אמירה באופן שלא נשמעת ברבים: השמועה נלחשה מפה לאוזן ונתפרסמה בכפר כולו; **צֵיד שמועות** – חיפוּשׂ ורדיפה אחר שמועות; **מלחשים ש־** – יש שמועות ש', בני אדם מספרים ש־: מלחשים שהמפקדת החדשה תהיה מזכירת הרמטכ"ל; **שמועות פורחות** – שמועות שאין להן יסוד: שמועות פורחות הן ואין להגיב עליהן; **תעשׂיית שמועות, חרושת שקרים, חרושת שמועות** – ידיעות לא מאומתות, המועברות באופן לא־רשמי בחברה מסוימת, והניתנות לעיוות לפי נטיות הפרטים המעבירים אותה: עוד לפני שעמדה למשפט, הייתה יעד לחרושת שקרים בלתי־נלאית; **לְזוּת שׂפתיים** – 1. דברי שֶׁקר שכוונתם לגרום רעה לאחר: הסר ממך עיקשות פה, ולזות שׂפתיים הרחק ממך; 2. דברי רכילות, השמצה, דיבה ולעג: לכתחילה לא תינשׂא משום לזות שׂפתיים; **לחישה מִפֶּה לָאוֹזֶן** – השמועה עברה מפה לאוזן; **הבשׂורה הַיְחוּלָה** – הבשׂורה שמייחלים לה, שמצפים לה; **על הבשׂורות הטובות אומר: 'ברוך הטוב והמיטיב', ועל שמועות רעות אומר: 'ברוך דיין האמת'**; **הגיעו הדים ורווחו שמועות עקשניות כי**; **אין מדובר ברכילאות של תגרני השוק, אלא באנשי צמרת המתבססים על מלשינות רכלנית, על בדיות ועל שמועות כוזבות**; **השמועה הִכְּתָה אותו בהלם והקפיצה אותו מכיסאו**; **משנשמעה השמועה, נמוג מפחד, נמלא אימה ונמס ליבו**; **יש מי ששומע ואינו יודע מהו שומע, ויש מי ששוכח אגב שמיעה, ויש מי שנהנה בעת השמיעה ושוכח לאחריה**; **אסף כל שמועה, הִטָּה אוזן לכל אומר, ואף לא התמהמה לגלוש לחיים הפרטיים של עמיתיו**; ; **למרות לחשי הרכילות ומִלמולי השמועות ותקוות המלשינים עלה בידו לשׂרוד** > אוזן! הקשבה! פרסום! רכילות! שתיקה!

שמירה!

שמירה – 1. השגחה על מישהו או על משהו שלא יקרה לו דבר רע, שלא ייפגע או יינזק: המשטרה תגברה את השמירה על חברי כנסת שאיימו על חייהם; 2. השגחה והגנה על מקום מסוים מפני חדירה של אנשים לא רצויים או כדי שלא יימלטו ממנו: הנהלת בית הסוהר הציבה שמירה מיוחדת על אגף האסירים הביטחוניים; 3. הקפדה על דבר (כגון ניקיון, חוק, פרטיות, ערך הכסף) מה מתוך דאגה להמשך קיומו התקין; **שָׁמַר** – 1. השגיח שלא יקרה שום דבר רע לאדם או לדבר, שלא ייפגע, יינזק, יאבד וכד'; הגן על מקום מסוים מפני חדירה של גנבים, פורצים, אויבים וכד'; 2. פיקח, השגיח; דאג שדברים יתנהלו כראוי, שבני אדם יתנהגו כנדרש וכד'; הקפיד שלא יתרחש דבר לא רצוי: המורה שמר שלא יעתיקו תלמידיו בבחינה; 3. עמד חמוש בפתח מבנה או בשטח כלשהו או פטרל בו כדי להשגיח עליו מפני חדירת זרים; 4. שׂם דבר במקום בטוח כדי להגן עליו או כדי להשתמש בו בשעת הצורך; 5. השאיר לסוף; לא השתמש במשהו, לא הוציא משהו מרשותו וכד'; 6. דאג להמשך קיומו התקין של משהו שלא ייפגע או יפחת; 7.

המשיך וקיים לאורך זמן, שימר, גרם לדבר מה להשתמר; 8. הקפיד לקיים חוק, מִצווה, מִנהג ; 9. דאג שמשהו יכובד, ימולא, יקוים וכד׳; שׂם לב שמשהו לא יישלל: תפקידו של ועד העובדים לשמור על האינטרסים של העובדים; שמר לו – החזיק משהו פנוי לשימושו לפי בקשתו או לפי הזמנתו: שומרים לנו שני כרטיסים בקופת התיאטרון; נרדם בשמירה – לא הייתה דעתו של בעל תפקיד נתונה לתפקידו בעבודה, בארגון, בשירות וכד׳ ובשל כך אירעה תקלה; מִשמָר – 1. כוח מאבטח מאורגן של אנשי ביטחון (חיילים, שוטרים וכד׳) המגן ושומר על ביטחונו של מישהו או של משהו בתנועה רגלית או ממונעת: האסירים הובלו לבית המשפט בליווי משמר כבד של שוטרים; 2. כינוי לארגון צבאי או לארגון צבאי למחצה, כגון מִשמר הגבול, המשמר הלאומי, המשמר האזרחי; 3. שמירה, הגנה, פיקוח: בית המשפט נועד לעמוד על מִשמר הערכים שהחוק נועד להגן עליהם; מִשמוֹרֶת – 1. החזקה במאסר או במעצר, שמירה, השגחה ופיקוח על אסיר, על עציר, על עֵד, על מאוים או על דבר, כגון רכב: היא נמלטה ממשמורת של השוטר שעצר אותה; 2. הזכות החוקית לממש החזקת ילד ופיקוח עליו המוקנית להורה, בייחוד לאחר גירושין, פרידה, אימוץ או מות הורה. במשמורת משותפת ההורים הגרושים מקבלים את הילד לסירוגין; 3. אחריות חוקית ופיזית לחומר שהופקד בארכיון לשמירה. מבחינם בין היסטוריית משמורת – רצף הישויות שהחזיקו בחומר הארכיוני מיצירתו ועד העברתו לארכיון; נאמן משמורת – הישות האחראית, פיזית ומשפטית, על החזקת החומר הארכיוני; העברת משמורת – מסירת חומר ארכיוני מארכיון אחד לאחר לפי שיקולים מקצועיים; שומר חוק – מי שמקפיד לקיים את חוקי המדינה שהוא חי בה, שאינו עובר על החוק: כל ימיו היה אזרח שומר חוק; שומר ראש – שומר, איש ביטחון או סוכן ממשלתי שתפקידו לשמור על אדם (לרוב ידוע בציבור, אֵיל הון או דמות פוליטית חשובה) מפני תקיפה גופנית, חטיפה, התנקשות, אובדן מידע מסוּוָג או כל איום אחר; שומר סף – 1. שומר הניצב בפתח כדי לפקוח עין על הנכנסים למקום מסוים (למקומות בילוי, למקומות ציבור וכד׳) ולמנוע הפרעות סדר: בפתח הדיסקוטק הציבו שומר סף כדי למנוע את כניסתם של טיפוסים מפוקפקים; 2. כינוי לבעל תפקיד ציבורי, שתפקידו לפקח על התנהלות תקינה של גופים ציבוריים ופרטיים הפועלים בתחום מוגדר; החזיק את הקלפים קרוב לחזה, שמַר את הקלפים קרוב לחזה – הסתיר את כוונותיו או את תוכניותיו באילו שיטות ינקוט; שמַר ליום סגריר – חסך בעיקר כסף לתקופה שיורע מצבו הכלכלי או יהיו קושי, צרות או צורך לא־צפויים: אני שומר חלק משׂכרי בכל חודש ליום סגריר; שמַר על המומֶנטום – שמר על אותו הקצב בתנופת העשׂייה והמשיך במהלך כדי להצליח: המפלגה הייתה נחושה לשמור על המומנטום של הרפורמה [להפך: איבד את המומנטום]; שמר את נפשו – נזהר מאוד: וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם; שמירה על איכות הסביבה, הגנת הסביבה – שמירה של יחידים, ארגונים וממשלות על הסביבה הטבעית. מטרותיה הן לשמר את משאבי הטבע והסביבה הטבעית הקיימת, ובמידת האפשר, לתקן נזקים ולהפוך מגמות המשפיעות מהלך החיים והתפתחותם; שמירה כבדה – פעולות ואמצעים מיוחדים ומתוגברים שנוקטים לעומת שמירה רגילה כדי לשמור על כוח, על מִתקן, על עצם או על בני אדם כדי לאכוף חוק וכיו״ב שלא יקרה להם דבר רע, שלא ייפגעו או יינזקו, יברחו וכדומה: בשמירה כבדה של המשטרה, נהרס הלילה שוק הירקות בכניסה לאוּם אל־פַחם; שמירת דיסַטנס > שמירת מרחק ניהולי, שָמַר מרחק – סירב להיות ידידותי למישהו, שמר ריחוק מסויג מאדם או מבני אדם מסוימים או נמנע מחיכוך או ממפגש תדיר איתם בשל מבנה מדרגי בחברה, חלוקת כוח לא־שוויונית בחברה או בארגון; בֵּייבִּיסִיטֶר > שְמַרטַף, שְמַרטַפִּית, שְמַרטַפוּת – עיסוקו של השמרטף; השגחה זמנית על תינוק או על ילד קטן אחד או יותר, לרוב תמורת תשלום, כשהוריהם מחוץ לבית; שמירת הסביבה – פעילות ציבורית או ממלכתית למען הגנה על הסביבה הטבעית מפני זיהום סביבתי, דלדול משאבים, ערעור מערכות והפרת האיזון בטבע ומפני התערבות האדם בתהליכים טבעיים על פני כדור הארץ: פעילי שמירת הסביבה בעולם מוחים על הרס יערות הגשם בדרום אמריקה; שימור, שימר – 1. גרם לדבר להישאר כפי שהוא לאורך זמן בלי שיתקלקל מפגעי הזמן, כגון שימור גופות מתים במצרים על ידי חניטתן או הבטחת קיומו של מבנה, של אתר וכד׳ בצורתו המקורית כדי שישמש עדות היסטורית, אומנותית, אסתטית וכד׳ לדבר מה; 2. שמר על הקיים; מנע ניצול, הזנחה, הרס, הכחדה וכד׳ של דבר העומד בסכנת כליה; השגיח והקפיד על המשך קיומו של משהו: שמורות הטבע נועדו לשמר בעלי חיים וצמחים הנתונים בסכנת הכחדה; מְשַמֵּר – מומחה לשימור חומר ארכיוני ויצירות אומנות; שימור סִפרתי – [בארכיונאות] תהליך המבטיח שמידע סִפרתי בעל ערך מתמשך יישאר נגיש ושמיש לאחר שנים. הוא כרוך בתכנון, בהקצאת משאבים וביישׂום שיטות וטכנולוגיות שימור; חוק שימור האנרגייה > עקרון שימור האנרגייה – עיקרון שלפיו אנרגייה אינה אובדת בטבע ואינה נוצרת מחדש. היא יכולה לפשוט צורה וללבוש צורה, אך סך כל האנרגייה ביקום (על כל צורותיה, כגון אנרגייה מכנית, חשמלית, מגנטית, תרמית, כימית, גרעינית) נותר קבוע; כלב שמירה – כינוי לאדם או לגוף העומד על המשמר, המתריע על חריגות ועל סטיות מהנורמות המקובלות והדואג לקיום ערכים ותקנים מסוימים, בעיקר בחיים הפוליטיים: העיתונות היא כלב השמירה של הדמוקרטיה; מִשמר הגבול – הזרוע המבצעית של משטרת ישׂראל. מטרתה לתת מענה לבעיות בנושׂאי ביטחון פנים, לוחמה בטרור, לחימה בפשיעה קשה, אבטחת מתקנים רגישים ואזורים כפריים ומאבק בהפרות סדר; המִשמר האזרחי – ארגון של אזרחים מתנדבים ב׳משמר האזרחי׳ שנועד לסייע בתחומי ההתגוננות האזרחית למשטרת ישׂראל, להגביר את הביטחון הפנימי, לחדד את ערנות הציבור, להגביר את מעורבות האזרחים בקהילה ואת אכפתיותם ולשפר את איכות החיים במדינת ישׂראל; מִשמר החופים – כוח ימי, צבאי או משטרתי המפקח על חופי המדינה. משמר החופים עוסק במשׂימות הצלה ובטיחות, פיקוח על ההגירה ועל המכס, אכיפת חוקים ימיים, הספקת שירותי ניווט ועוד; לֵיל שִימורים – לילה ללא שינה, לילה שעֵרים בו רוב הזמן: עבר עלינו ליל שימורים בציפייה לידיעה בדבר יקירינו הנעדרים; הסכם לשמירת סודיות – הסכם שבו מתחייב כל אחד מהצדדים לשמור בסודיות כל מידע שיגיע לידיו בעת ההתקשרות ביניהם ושיוגדר כ׳סודי׳; מִשמָר לאוּמי – כוח שנועד לתמוך באוכלוסיית העורף בעת מלחמה ופעולות טרור, לפַנות אזרחים או חללים, לטפל בפצועים בעת אסונות טבע ואי־שקט אזרחי; העמיד עליהם משמר יומם ולילה מפני – מינה שומרים יומם ולילה על אנשים, על אתר, על מתקן וכדו׳: כדי לבנות גדר ביטחון בינינו לפלסטינים, הוחלט שהצבא יעמיד על הבונים מִשמר יומם ולילה מפני פורעים; שמר עליו כאישון בת עינו, שמר עליו כאישון עינו, נְצָרוֹ כאישון עינו, שְמָרוֹ כאישון עינו – שמר עליו שמירה מעולה, שמר אותו מכל משמר: על נכדתי המקסימה שמרתי כאישון בת עיני; חילוּפֵי מִשמָרות – 1. סיום העבודה של יחידת שמירה אחת והחלפתה ביחידה אחרת 2. כניסת בני אדם חדשים לתפקיד מסוים, חילופי אישים; מִגדַל שמירה – מִגדל המשמש לשמירה על אסירים בכלא או מפני כניסת אויב למחנה וכד׳; מסר למִשמרת, הפקיד למשמרת, הניח למשמרת – מסר לשמירה, נתן כפיקדון, מסר דבר מה לידי מישהו כדי שישמור עליו זמן מה: בצוואה מוזכרים חפצי נוי שמסר המנוח למשמרת בידי בנו; נצור אותו מכל משמר – שמור אותו היטב; עמד על המשמר – 1. עָקַב בתשׂוּמַת לב אחר הנעשׂה מעמדתו כדי לשמור על מקום מסוים ולאבטחו: החייל נפגע מכדורי צלפים בעומדו על המשמר; 2. השגיח היטב, היה ער וקשוב, לא הסיח את דעתו: עורך הדין עמד על המשמר והזהיר את לקוחו מפני הסתבכות אפשרית; שמר עליו מכל משמר, שָמַר אותו מכל משמר, נָצַר אותו מכל משמר – שמר אותו היטב, שמר עליו היטב, השגיח עליו בקפדנות, השגיח עליו בשבע עיניים: בתפילתה ביקשה מן האל שישמור על בנה יחידה מכל משמר; צו שמירת מרחק – הוראה לאדם לשמור על מרחק מזערי מסוים ממקום או מאדם מסוימים; נתן לחתול לשמור על השמנת – הפקיד דבר יקר ערך בידי אדם הרוצה דבר זה לעצמו או ליהנות ממנו בלי רשות: לתת לו להחזיק את העוגיות זה כמו לתת לחתול לשמור על השמנת; בּוּדקֶה, בּוּטקֶה > תא זקיף, שוֹמֵרָה – צריף קטן או בִּיתן קטן [שקירותיו כפולי דופן לחוזק ולבידוד, ובו תאורה, שְקעי חשמל, מדף ושני חלונות, ופעמים גם שירותים] המשמש מחסה לשומר בכניסה למחנה, למפעל וכד׳ או לבעל תפקיד אחר בשעות משמרתו: בכניסה למחנה יש תא זקיף ובו שומר; שומר גדוד (שִינְגִימֶל) – כינוי לעמדת שומר הגדוד (ש״ג) שליד שער הכניסה לבסיס צבאי: ראיתי אותו לפני רגע ליד השינגימל, מנסה לתפוס טרמפ מהבסיס; מִשמַר כָּבוד – 1. קבוצה הניצבת ליד אדם חשוב כדי לחלוק לו כבוד; 2. יחידת חיילים המלַווה ארון בהלוויה ויורה מטחי כבוד; שמרדף > שוֹמרַן דפים, שוֹמְרָן – שׂקית ניילון שקופה לשמירת דפים, ובצידה חורים המאפשרים לתייקה באוגדן; מְלוּנַת השומֵר – סוכת שומר במִקשה, במטע או בכרם; אַשמוֹרֶת ראשונה – השליש הראשון של הלילה; אַשמוֹרֶת הבּוֹקֶר – החלק האחרון של הלילה (לרוב השליש) עד בוא המשמר הבא; האַשמוֹרֶת התיכונה – החלק האמצעי של הלילה, כאשר יש שלוש משמרות: גדעון ומאה איש תקפו בראש האשמורת התיכונה; זָקִיף – חַיָּיל או שוטֵר העומדים על המִשמָר: תא הזקיף הגן עליי מפני הרוחות והגשם; מְאַבטֵחַ – אדם הנוקט אמצעי הגנה על אנשים, על רכוש, על מידע, על מוסד וכד׳ מפני התקפה, מפני גניבה או מפני פגיעה: אני מאבטח כלי טיס וכלי שיט מפני התקפה לא צפויה; אבטחה, אִבטֵחַ – נקט פעולות ואמצעים כדי להגן על מישהו או על משהו (כגון אדם, רכוש, אזור, מידע, יחידה, ארגון) מפני פעולה עוינת (כגון התקפה, גנבה, היזק לרכוש, תקיפת סֶבֶּ״ר) שתפגע בתפקודו או מפני כל פגיעה אחרת: אבטחת המידע במשׂרד זה לוקה בחסר. מבחינים בין אבטחת אישים – מפני איום על חייו; אבטחת מבנה – מפני כניסה לא מבוקרת אליו ומפני גניבת רכוש מתוכו; אבטחת יישובים – מפני כניסה לא מבוקרת אליו ומפני עשׂיית מעשׂי פשע בתוכו; אבטחת מידע – מפני גישה לא

מורשית אליו; כוח אבטחה – בני אדם חמושים שתפקידם לשמור על אישים או על אירועים מפני פגיעה מכל סוג שהוא; סיסמה > סיסמא > ססמא; סיסמה – 1. מילה, צירוף מילים, משפט, סימן מוסכם וסודי וכד׳, המשמשים אות מוסכם כדי לקבל רשות להיכנס למקום מסוים או לעבור בו: בכניסה למחנה הצבאי יש להשמיע את הסיסמה; 2. רצף תווים חסויים שיש להקלידם כדי להתחבר למחשב, לטלפון וכד׳: לשחזור סיסמה מלא נא את שם המשתמש ואת כתובת הדוא״ל; מְסוֹרָג – ששָׂמו עליו סורגים, סגור או מוקף סורגים: כל חלונות ביתנו מסורגים מטעמי בטיחות; מחסום – גדֵר או מכשול המונעים התקדמות או גישה: הסלע הקשה היה המחסום האחרון שעיכב את השלמת המנהרה; דְּריכוּת – נכונות מתוחה לפעול או להגיב מייד, וכן להימצא במצב כוננות לפעולה שבו כל תשׂוּמת הלב מרוכזת במשהו, כגון דריכות ביטחונית, דריכות מבצעית: החיילים חצו את הגבול והתקדמו בדריכות מתמדת לעבר היעד; אַרְכִיבַאי > אַרְכִיבָר > גַנָּז > ארכיונאי, ארכיונאות – שימור מידע (ציבורי או פרטי) לסוגיו בנושׂאים מגוּוָנים, שהוא בעל ערך לטווח ארוך. מידע זה מתבסס על רשומות, כגון מפות, תצלומים, תרשימים, חוזים היסטוריים, עיתונים, ספרים, טיוטות, הסכמים, מגילות, רישומי משטרה ובית משפט, מסמכים, סרטים, תמונות, הקלטות; נְטִירָה, נָטַר – שמר איבה או טינה בליבו; שָׂם עַיִן – 1. השגיחַ: שָׂם עין על הילדים שלא יתרחקו; 2. מיקד את תשׂוּמַת לבו: המורה שָׂם עין על התלמיד המופרע; הפקדה, הִפקִיד – מסר דבר מה לשמירה, בדרך כלל באופן זמני, עד שירצה בו או יזדקק לו שוב: הפקדתי את המזוודה במשׂרד לשמירת חפצים; מעקה – רכיב מבנה, מרפסת, חלון, כביש, מדרגות, כלי שיט וכד׳ שנועד למנוע נפילה בין שני מפלסים או מהם החוצה; נַטָּר – בעל מקצוע לניטור; ניטור, ניטֵר – 1. עָקַב ברציפות אחרי תכונות אופייניות של גוף האדם (ברפואה) או של הסביבה (כגון בדיקת רמות של זיהום, קרינה) כדי לוודא שהכול נעשׂה כנדרש או לפי מדיניות וסייגים שנקבעו: חוקרים מחפשׂים אמצעים לנטר את התחממות כדור הארץ; 2. אסף מידע על פעילותם של אחרים; פיקח והשגיח עליהם, לעיתים שלא בידיעתם; ערך בקרה על תהליכים במערכת; מוניטור > מַשגוֹחַ – 1. מכשיר למעקב אחר פעימות הלב, אחר הדופק וכד׳ של מטופלים בסיכון גבוה או של עובר בבטן האם. הוא מציג ברצף על גבי צג מידע לגבי מהלך הפעולה ומתריע על חריגה מפעילות תקינה; 2. מכשיר בקרה למעקב אחר פעולתם התקינה של מכונות, כלי טיס וכד׳; מיגון – אמצָעִי (כגון קסדה, אפוד מגן, מִקלט, מִגנן) או פעולה המגינים על חייל אחד או יותר מפני היפגעות או המגינים על דבר מפני נזק, מפני היחשׂפות, מפני גְנֵבה וכדומה.; מיגן – הֵגֵן על אדם או על משהו שלא ייפגע או יינזק; ציוד־מיגון אישי – ציוד, כגון קסדה, משקפי מגן, כפפות, אפוד זוהר; הגנה, מיגון – נקיטת פעולה או אמצעים כדי להגן על פרטיותו של מישהו או על משהו מפני היפגעות חיצונית, מפני נזק, מפני גנבה וכד׳; קסדה – כובע משוריין או מחוזק שנועד להגן על הראש מפני פציעות וחבלות, כגון בפעולות לחימה, עבודה, נסיעה, ספורט; שריון – מעטה הגנה, המספק מחסה מפני הפגיעות השונות, לרוב על ידי ספיגתן במקום המטרה; שריון, שריין – הבטיח סכום כסף, תפקיד, מקום ברשימה, חוק או מעמד וכד׳ בלי אפשרות לבטלו: בבחירות לכנסת שריין הליכוד את המקום ה־22 ברשימתו לנציג המיעוטים; מוצב – מערך מוגן בעל יתרונות טקטיים המורכב מכמה עמָדות לתצפות וללחימה. המוצב הוא המקום המוגן הקטן ביותר, ולו כושר לחימה ומחיה עצמאי; ביצורים – מבנים צבאיים שנועדו ללוחמה הגנתית; מִגנָזָה – מקום המשמש לגניזת מסמכים לפרק זמן במוסדות, בחברות וכד׳: ברשות המקומית יש מגנזה וארכיון היסטורי; גניזה, גנז – 1. העביר רשומות (כגון מסמכים, מפות, הקלטות) בעלות ערך הסיטורי למשמרת בארכיון: מסמכי הממשלה נגנזים אחת לשנה; 2. ביטל את הטיפול ברעיון או בדבר, דחה את הוצאתו לפועל: גנזתי בליבי את הדברים קודם כתיבתם; התקוממנו על גניזת התוכנית לשיפור פני השכונה; 3. שמר חפצים מקודשים שיצאו מכלל שימוש פולחני, ומאחר שדבקה בהם קדושה אין להשתמש בהם לצורכי חולין: הסידור הישן נגנז; מִשׂגָב, מָעוֹז, מִבצָר – 1. מתחם מבוצר, שנועד להגן על בני האדם שבתוכו בפני תקיפה וכן לספק נקודת משלט איסטרטגית; 2. מחסה, מגן, מפלט: רק רעייתי הייתה מעוז חיי, בעת חוליי הממושך; טירה – מבנה מגורים גדול ומבוצר; מצודה – גרסה מוקטנת של מבצר, שלרוב השתלבה במערך ביצורים נרחב יותר (כחלק ממבצר, חומות עיר, מחסום הפרדה וכו׳); חומה – קיר עבה וגבוה הנועד לחסום מעבר ולמנוע פגיעת קליעים; צְרִיח – משמש לעתים קרובות כשם למגדל מבוצר המשובץ בחומה ומתנשׂא מעליה; גָדֵר, גידר – שׂם מכשול שנועד לתחוֹם שטח מסוים כדי לציין בעלות עליו ולהקשות על הכניסה אליו; בָּרִיקָדָה > מִתרס – מחסום מאולתר המשמש לרוב בלחימת רחוב; פיקוח, פיקח – השגיח על, ערך ביקורת על דרכי ביצוע של עניינים מסוימים: משׂרד האוצר מפקח על המחירים על מטבע חוץ שכל אזרח רשאי להחזיק ברשותו ועוד; פיקוח עירוני – אכיפת חוקי עזר עירוניים, טיפול בתלונות, בענייני רישוי ופרסום ובתחום הניקיון, העסקים והרוכלות, גביית כספי אגרות, מניעת מפגעים; פִּטרוּל, פִּטְרֵל – סייר ופיקח ביבשה, באוויר ובים כדי לאסוף מידע, לשלוט בשטח ולהיות מוכן לפעול לכשיידרש: תפקידה של כיתת המִשמר הוא לפטרל לאורך צירי התנועה; פַּטרוֹל – כוח (רגלי או ממונע) של אנשים, רכבים או כלי לחימה ביבשה, באוויר ובים, המועסקים כדי לאסוף מידע על היריב או להתריע על הימצאותו. ממשׂימות הכוח: לאבטח את כוחותינו, לסכל פעילות עוינת, לסייר, לתצפת על היריב, להטעותו, להציב לו מארבים, לנקוט פשיטות ופעולות של לוחמה פסיכולוגית. סוגי הפטרול הם פטרול חֶרֶש ופטרול לוחם. על טָהֳרַת – אגב שמירה מדוקדקת על: לבושו הוא על טהרת בדים שהם תוצרת הארץ; טוהַר הנֶשֶׁק – שימוּש חוקי ומוסרי בכוח או בנשק בלחימה כדי להשׂיג מטרה צבאית חיונית למדינה או לשם הגנה מתקיפת אויב והימנעוּת מוחלטת מפגיעה באזרחים שאינם לוחמים, בשבויים, בנשים ובילדים, בחייהם, בגופם, בכבודם וברכושם: חייל מחויב לשמור על צלם אנוש אף בלחימה כשהוא משתמש בנשקו ובכוחו במידה הנדרשת; טוהר הבחירות – שמירה על מהלכן התקין של בחירות באופן שכל בוחר יצביע לפי דעתו, ללא לחצים או השפעה פסולים אגב מניעת זיופים של התוצאות: המשקיפים בקלפי וידאו את טוהר הבחירות; אמצָעֵי ביטחון – אמצעים (כגון מצלמות, כספת, סורגים, גדר, תאורה, פטרול, מִגדל תצפות, אנטי־וירוס) ופעולות שנוקטים כדי למנוע פגיעה או נזק; אבטחת מידע – פעולות ואמצעים שנוקטים כדי למנוע מהגעת מידע לבני אדם לא מורשים, כגון הגנה מפני פעולות אלו: גישה, שימוש, חשׂיפה, ציתות, שיבוש, העתקה או השמדה של מידע ומערכות מידע מצד גורמים לא־מורשים או זדוניים; וכן – לספק סודיות, שלמות וזמינות של המידע ללא תלות בסוגו או באופן אחסונו (פיזית או אלקטרונית); אבטחת מִתקן – נקיטת פעולות ואמצעים כדי לשמור על מתקן מפני פגיעה אלימה, מודיעינית או אחרת; מחסום הפרדה – מבנה או מערכת ביצורים המפרידים בין שני מקומות או אוכלסיות; עַתִיקָה – פְּרִיט או נֶכֶס בעל ערך היסטורי שנעשׂה בידי אדם לפני שנת 1700 לספירה, וככזה הוא מוגדר כעתיק לפי חוק העתיקות: עתיקה מוגדרת נכס המדינה, ולכן רוב הממצאים מגיעים למחסני רשות העתיקות; עַתִיקוֹת – חפצים וכלים עתיקים או שׂרידיהם שהם בעלי ערך היסטורי, אסתטי או סוציולוגי: לפי חוקי היצוא והיבוא של רוב הארצות, נחשב כיום כל חפץ או כלי בן מאה שנה ומעלה כעתיקה; הפסלון הגיע לידי אספן עתיקות; בית עתיקות – מוזאון ארכאולוגי, בית נְכות לשמירת חפצים עתיקים; בית אוצר, בית נְכוֹת, בית גנזים, גַנזַך, אַרְכִיוֹן – 1. מקום המשמש לאחסון מסודר של רשומות (מסמכים, תצלומים וכד׳) הממשלה, הציבור או הפרט: גנזך המדינה הוא הארכיון הממלכתי של ישׂראל , ובו נשמרים רשומות הממשל: הארכיון של התנועה הציונית, כלולים בו אוספים של מנהיגי הציונות, ובראשם האוסף של הרצל; 2. מקום שבו רושמים ומתייקים רשומות של משׂרד מסוים; אִרכּוּן, אִרכֵּן – אסף, אִחסן וניהל רשומות היסטוריות, ציבוריות וכד׳ בארכיון של הממשלה, המשפחה, המקום או הארגון; המקום שבו מאוחסנים רשומות אלה; הגניזה הקהירית, גניזת קהיר – אוסף גדול של כתבי יד וספרים יהודיים, שנכתבו בין המאה ה־9 למאה ה־19, ונגנזו בעליית הגג של בית הכנסת בן עזרא בקהיר [משנתגלו הכתבים ופורסמו, נמצא שחשיבותם מרובה לחקר יהודי מצרים, יהודי אגן הים התיכון וארון הספרים היהודי]; המשטרה הציבה מחסום כדי – המשטרה שׂמה מכשול בדרך כדי למנוע מעבר כלי רכב או הולכי רגל ולאפשר בדיקת תעודות וכד׳: התיירים התבקשו להציג דרכונים לפני המחסום שבגבול; העפת עין, העפת מבט, העיף מבט, העיף עין – הציץ הצצה חטופה, הביט לרגע קצר, עיין או בדק ברפרוף, בעיקר כדי לבדוק או להשגיח או כדי להתרשם באופן כללי הוא היה בתערוכה, העיף מבט והלך: העפתי בו מבט אחד, ותכף ראיתי שאינו בשבילי; נָפַל כּוֹתלוֹ של כֶּרֶם, חָרֵב הַכֶּרֶם כּוּלוֹ – אם אין שמירה הכול מתמוטט, פגיעה בגבולות של דבר פוגעת קשה בדבר עצמו; טֵלֵוויזיה בְּמַעגָל סָגוּר – מערכת המעבירה תמונה המצולמת לסדרת מִרקעים נתונה בכבלים קבועים כדי לפקוח עין על המתרחש או לבקר התנהגות אחרת: במרכול מותקנת טלוויזיה במעגל סגור, והשומר היושב בחדר הבקרה יכול לפקוח עין על המתרחש באגפי החנות; התחקה אחר עקבותיו, התחקה על עקבותיו – עסק במעקב או בחיפושׂ מאומץ אחרי מישהו או משהו שנעלם או שמקום הימצאו אינו ידוע כדי למצוא אותו: היא העסיקה בלש כדי להתחקות על עקבותיו של בעלה; בלשי המשטרה התחקו על עקבות הפורצים ותפסו אותם במקום מחבואם; פָּקַח עין על מישהו – השגיח עליו, עקב אחרי מעשׂיו או תנועותיו: פְּקח עין על העובד החדש כי אין לי אמון בו; פָּקַח עינו – השגיח היטב, שָׂם עין כראוי, היה ער ופעיל: פקח עיניך בחצותך את הרחוב; בְּעַיִן פקוחה – בהשגחה מעולה, בערנות רבה: תהליך הבידוק הביטחוני בנתב״ג נעשׂה בעין פקוחה; העלמת עיניים, העלים עיניו מִן – 1. נמנע בכוונה מלראות, הסתיר את פניו מן: אם לא תשמעו בקולי אעלים עיניי מכם; 2. לא שׂם לב אל, לא השגיח ב׳, עשׂה עצמו כאילו אינו רואה: כל המעלים עיניו מן

הצדקה כאילו עובד עבודה זרה; אִינסטִינקט > יֵצֶר בְּסִיסִי – חוש טבעי, נטייה טבעית, יֵצר מלידה לפעולות התגוננות ולשמירה על הקיום, דחף מולד, כגון רעב או מין; הֶסדר הסטטוס־קוו, הֶסדר המצב הקיים – הֶסדר מעמדה של הדת בישׂראל כפי שהיה נהוג ביישוב היהודי בארץ בתקופת המנדט [א. שמירת כשרות במוסדות ציבור, כגון משׂרדי הממשלה וצה״ל; ב. שמירת על השבת במקומות ציבוריים, למשל תחבורה ציבורית; ג. שמירת המעמד האוטונומי של החינוך הדתי; ד. מתן זכות בלעדית לבתי דין רבניים בנושׂאי אישות כנישׂואים וגירושים]; הגדר הטובה – כינוי שרווַח לגבול הצפוני של ישׂראל עם לבנון כששכנה אוכלוסייה נוצרית מָרונית ידידותית לישׂראל ברצועת הביטחון; גֶּדֶר ההפרדה, חומת ההפרדה, גֶּדֶר הביטחון – מחסום הפרדה שבנתה ישׂראל ביהודה ובשומרון מ־2002 כדי למנוע מעבר בלתי מורשה של פלסטינים לאוכלוסייה ישׂראלית, ולמנוע חדירת מחבלים; נֶפֶש בריאה בגוף בָּריא – השמירה על בריאות הגוף היא תנאי הכרחי לשמירה על בריאות הנפש: אין די בטיפוח האישיות וההשׂכלה, אלא צריך גם לעסוק בפעילות גופנית ולשמור על תזונה נכונה, כי נפש בריאה – בגוף בריא! אינטרס לאומי – צרכים ושאיפות של מדינה הנוגעים לעצם קיומה, כגון יחסיה עם מדינות ריבוניות אחרות המרכיבות את סביבתה החיצונית, שמירה על הביטחון, רווחה כלכלית, קיום סדר עולמי רצוי, טיפוח ערכים, משטר דמוקרטי, שלטון החוק וחירויות הפרט; אבטחת מערכות מידע – פעילות שמטרתה להגן על מערכות מחשב מפני סיכונים המאיימים עליהן, והיא ניכרת באבטחה פיזית של המבנה שבו נמצאות מערכות המחשב, באבטחת מערכות החומרה והתוכנה ובאבטחת המידע שנאגר בהן; פִּרצה חמורה ב־ – נתגלו נקודת תורפה, פגם, ליקוי או מגרעת: נתגלתה פִּרצת אבטחה חמורה בתוכנת האנטי־וירוס של המחשב; מצלמה נסתרת – מצלמת חוזי (וידאו) או מצלמת תצלומים (סטילס) שאינה נראית לעיני המצולמים או שמוסווית לאובייקט אחר לצילום בני אדם ללא ידיעתם לצורכי אבטחה ומעקב סמוי; אפוד מגן – סוג של שריון גוף מודרני שנועד להגן על פלג הגוף העליון של הלובש אותו, מפני כלי נשק כגון אקדחים, רובים ורובי ציד, ונתזים שנוצרים מחומרי נפץ, כגון רימוני יד ונפילת פגזים; דריכות ביטחונית – מצב של מתח וכוננות בעטיין של בעיות ביטחון; לילה לָבָן – לילה ללא שינה; גֶּדֶר תיל – גדר עשׂויה ממוטות ברזל שביניהם מתוח חוט תיל דוקרני, והמרווחים המצומצמים בין החוטים מונעים את המעבר ביניהם: בניסיונו לחדור אל החצר מאחור נתפסו מכנסיו בגדר תיל ונקרעו; גָּדֵר חַשמַלית – גדר תיל מחושמלת, המתריע על פורצי הגדר והגורמת הלם קל לנוגעים בה, וכך שומרים על המקום; חומה סינית, החומה הסינית – כינוי לחיץ גמור, לחציצה מוחלטת בלי כל אפשרות לחדירת השפעה מן החוץ: רק כשהתפקרתי ועזבתי את משפחתי החרדית הבנתי, שהייתה בינה ובין כל מה שקורה במדינתנו מעין חומה סינית; נפסקה חומת ברזל ביניהם – 1. הם התרחקו זה מזה, ניתק המגע הישר ביניהם: מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישׂראל לאביהם שבשמיים; 2. [בהוראה הפוכה] בטל המרחק והניגוד, נפרצה החומה החוצצת ביניהם: נפסקה חומת ברזל בינו לבין שאר הבריות, ושוב אין הוא בודד במכאוביו ואין הוא משנה מכל הבריות; כוח רב־לאומי – כוח מיחידות של צבאות אחדים, שהוקם לפי הסכמה בין־לאומית למילוי משׂימה מסוימת, לרוב לשמירת השלום ולהפרדה בין יריבים: באו״ם הוחלט לשלוח כוח רב־לאומי לאזור הסכסוך; עין אלקטרונית – חיישן אלקטרוני החש בתנועה, הוא במערכות אבטחה למיניהן; מֶרכָּז בקרה – מקום, מִתקן או מערכת המרכזים את פעולות הניהול, המעקב והפיקוח על התנהלות של פרויקטים, מבצעים ופעילויות משולבות שונות; מכונית משוּריֶינֶת – מכונית ממוגנת בשריון מיוחד ובזכוכית משוריינת שנועדו להגן על הנהג ועל נוסעי המכונית מפני התקפות מזוינות העלולות לבוא מחוץ למכונית; מִגדל פיקוח – מִגדל בנמל תעופה שממנו מפקחים על תנועת המטוסים ומכוונים את הטייסים ואת צוותי הקרקע בעת המראות ונחיתות: הטייס קיבל אישור נחיתה ממגדל הפיקוח; הֶעָפַת עַיִן, הֶעָפַת מַבָּט, העיף מבט – הסתכל מהר ובאופן שטחי, הציץ הצצה קלה ומהירה: העפתי מבט בפניו, ומייד ידעתי על מה הוא חושב לעשׂות; השגיח בשבע עיניים, השגיח בשבע עיניים על – השגיח השגחה מעולה וקפדנית, במלוא תשׂומתה הלב ובחושים דרוכים, עמד על המשמר: הצורר הנאצי השגיח בשבע עיניים על הנעשׂה בגֶטו; לא הסיר מבטו ממנו, לא גרע עין ממנו – נעץ בו מבטו כל הזמן, השגיח עליו ברציפות, לא הסיר את מבטו ממנו לרגע, לא הפסיק להסתכל בו: משנכנסה לחדר הוא לא גרע ממנה עין – יופייה וחן הליכותיה ריתקו את מבטו; השוטר נצטווה שלא לגרוע עין מהאסיר; נעץ בו עיניו – הביט בו מבט חד, חודר ונוקב; לָטַש עיניו – נעץ מבט נוקב: החתול לטש את עיניו אל הלביבות; הלילה היה לנו למשמר, והיום למלאכה; השוטרים שילבו את ידיהם ויצרו חגורת אדם מפני ההמונים; צבי זה בשעה שהוא ישן, עינו אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה; עיקר השמירה בראיית העין; לא ינום ולא יישן שומר ישׂראל; הוא היה במצב הכן בשיטת רואה ואינו נראה; התייצב מרחוק כדי לדעת מה ייעשׂה לו; עיניו היו פתוחות ואוזניו קשובות; שמר עליו כאישון עינו; נצר אותו מכל משמר; היה חדוד אוזניים ולְטוּש עיניים; פקח עיניים ואזניים גדולות על המתרחש; שמירה על הדמוקטיה משמעה – שמירה על שלטון החוק, על ערכי היסוד החוקתיים ועל זכויות האדם, ולא פחות חשוב – על עקרונות יסוד של הדמוקרטיה פרלמנטרית; השומר ניצב על משמרתו חדוד־אוזניים ולטוש עיניים; השמירה על עקרון העצמאות ועל אי־התלות היא מאבני היסוד של הפרט בכל משטר דמוקרטי;

> אהבה! אלימות! הגנה! מחלוקת! פרסום!

שִׂנְאָה!

יחס עוין, אֵיבָה, מַשׂטֵמָה, שִׂנְאָה – רגש עז של עוינות וסלידה המשלב תחושות של תיעוב, כעס, דחייה, נגדנות, שלילה, אויבות או אנטיפתיה נגד אדם (יחיד או קבוצה), נגד עצם או נגד רעיון. הרגש נובע בדרך כלל מפחד (מוצדק או לא), מגזענות, משׂנאת זרים, מכעס, מקנאה, מסלידה או מגועל וכד׳, ופעמים הוא גורר רצון לריב, לפגוע במושׂא השׂנאה או להשמידו: מה נעשׂה כדי להסיר שִׂנאה מליבו; שִׂנְאָה תְּעוֹרֵר מְדָנִים, וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה; וכן – אוֹיְבוּת, אֵיבָה, אֵיבַת עוֹלָם, אַנטִיפַּתיָה, אַרסִיוּת, הַשׂטָנָה, יְרִיבוּת, טִינָה, נַגדָנוּת (אַנטָגוֹנִיזם), נְטִירָה, עוֹיְנוּת, מַשׂטֵמָה, שִׂטנָה, צְהִיבָה, צוֹרְרוּת, רַעַל, שִׂנאַת זָרִים, שִׂנאַת מָוֶת, שִׂנאַת עוֹלָם, תַּכלִית שִׂנְאָה, תַּרעוֹמֶת; גדולה שִׂנאה שׁשׂונאים עמי הארץ תלמיד חכם משִׂנאת הגויים ששׂונאים את ישׂראל; הושׂנא, השׂניא, נשׂנא, שׂנוא, שָׂנֵא – 1. חש עוינות ודחייה עזים כלפי אדם, קבוצה או מוסד, וכן – אָיַב, בָּז, בָּחַל, מָאַס, נִגעַל, נָטַר אֵיבָה, נידה, סכסך, סָלַד, עָיַן, צָהַב, צָרַר, קִטרֵג, קָץ, שָׂטַם, שָׂטַן, שיקץ, תִיעֵב: עד יום מותו לא חדל לשׂנוא את הכובש הזר; 2. לא השלים עם קיומו של משהו, התקומם נגדו, תיעב אותו: אני שׂונא אי־צדק; 3. חש סלידה ורתיעה ממשהו, מצא שדבר מה אינו נעים, אינו מהנה או שאינו לטעמו: אני שׂונא תרד, ולא מוכן אפילו לטעום ממנו; היא שׂונאת מוזיקת רוק; 4. חש אי־רצון או חוסר חשק לעשׂות משהו, לא אהב לעשׂותו: אני אוהב לנגן אבל שׂונא להתאמן; שָׂנוּא – לא אהוב, שמתנהגים אליו בשִׂנאה, שמתעבים אותו: היו לו שתי נשים: אחת אהובה ואחת שׂנואה; שְׂנוּא נַפשׁוֹ – השָׂנוּא עליו עד מאוד, שהוא שׂונא אותו בכל ליבו: די בהזכרת שמו של יריבו, שְׂנוּא נפשו, כדי לעורר בו חֵמה עזה; אָיַב – שָׂנֵא, היה לאויב, התנהג בשׂנאה: שאול המלך איב את דוד ימים רבים; הַשׂנָאָה, הִשׂנִיא – הביא לידי שׂנאה של מישהו או משהו, עשׂה שׂנוּא: הוא השׂניא את עצמו על אחרים; שִׂנאַת מוות – שִׂנאה עזה, שִׂנאה קשה ביותר, שִׂנאה תהומית: השניים הם אויבים בנפש כבר כמה שנים, והם שׂונאים זה את זה שִׂנאת מוות; פֶּשַׁע שׂנאה – פשע שבו הפושעים בוחרים את מושׂאיהם על בסיס שׂנאה לקבוצה החברתית שאליה הנפגעים שייכים. נפגעי פשעי השׂנאה הם מיעוטים אתניים ודתיים, לָהָטַ״בִּים ומוגבלים גופנית ונפשית: פשעי שׂנאה עלולים לכלול אלימות מילולית וגופנית, משחיתנות (ונדליזם), הסתה לגזענות, ואף רצח; מְשַׂנֵא – אויב, שׂונא: קוּמָה ה׳ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ; שִׂנאַת שְׁאוֹל – שׂנאה קשה ואכזרית ביותר, שׂנאת מוות; אין הדעת סובלתו – אינו מתקבל על הדעת, מעורר התנגדות; שִׂנאַת עוֹלָם – שׂנאת נֶצח שקשה להפיגה, שִׂנאה שאינה דועכת עם הזמן, והיא עוברת מדור לדור: שִׂנאת עולם שׂוררת בין בני השבטים היריבים, המנהלים זה דורות מלחמות עקוּבוֹת מדם; שִׂנאת אחים – יריבות, עוינות ואיבה בין בני אותו עם או שבט, בין חברי אותה כת או קבוצה וכד׳: העם היהודי סבל לא אחת לא רק מרדיפות מחוץ אלא גם משׂנאת אחים בבית פנימה; מַשׂטֵמָה כְּבוּשָׁה, שִׂנְאָה כְּבוּשָׁה – שׂנאה עזה החבויה עמוק בלב, שׂנאה מודחקת או מופנמת שהאדם אינו מניח לה לפרוץ החוצה ואינו נותן לה ביטוי חיצוני, שׂנאה העצורה בלב ועלולה להתפרץ ביום מן הימים: המהומות הקשות שפרצו היו ביטוי לשׂנאה כבושה ולזעם עצור שכלאו בקרבם האסירים; שׂנאה מסותֶרֶת – שׂנאה שאדם שומרה בלב, ואינו מגלה לאיש: הם שׂנאו זה את זה שׂנאה מסותרת ומשׂטמת עולם; שׂנאת חָמָס – איבה קשה ועמוקה, עוינות רבה ואכזרית: שׂנאת חמס שׂנֵאוני; שׂנאת מָוֶת – שׂנאה חזקה ביותר, שׂנאה עד כדי רצון לראות במותו של מישהו; אנטישמי > שׂונאי ציון, שׂוֹנֵא ישׂראל – מי ששׂונא יהודים רק משום עצם היותם יהודים, כינוי חריף כלפי יהודי המתכחש לעמו ופועל נגד ערכיו המקודשים: בימי הביניים האשימו שׂונאי ישׂראל את היהודים בהרעלת בארות ובהפצת מגפות; יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן; חוֹשֵׂךְ שבטו שׂונא בנו – מאמר החכם בזכותה של משמעת חמורה ועונש גופני בחינוך הבנים; מָה שֶׁשָּׂנוּא עָלֶיךָ אַל תעשׂה לַחֲבֵרְךָ – אין להתנהג אל הזולת באופן שבו לא היינו רוצים שאחרים יתנהגו אלינו: לאחר שהילד לעג לחברו גערה בו אימו – מה ששנוא עליך אל תעשׂה לחברך! תכלית שׂנאה – שׂנאה עזה, איבה תהומית: תכלית שׂנאה שׂנֵאתים, לאויבים היו לי; שׂונא חינם – שׂונא בלא כל סיבה: רבו משׂערות ראשי שׂונאי חינם; שׂנאת חינם – שׂנאה ללא סיבה, ללא צידוק וללא מטרה: שׂנאת חינם שקולה כנגד גילוי עריות, עבודה זרה ושפיכות דמים; שׂונא נשים – גבר המסתייג

באופן קיצוני מנשים בשל דעות שליליות עליהן, מתוך פחד מהן, מחוסר ביטחון עצמי וכד׳; מִיזוֹגִינְיָה > **שׂנאת נשים** – עוינות מוסווית או גלויה של גבר כלפי אישה הניכרת בהתעללות נפשית או גופנית או שתיהן כאחד; **אש השׂנאה** – להט השׂנאה, התלהבות השׂנאה: אש השׂנאה בערה בליבו והוא היה נחוש בדעתו לנקום ביריבו; **השׂנאה נִצנצה מליבו** – השׂנאה הופיעה פתאום מליבו חליפות; **שִׂנְאָה מוּסתֶרֶת, שִׂנְאָה עִיוֶורֶת** – שׂנאה עזה בלא יסודות מבוססים: רצח זה שטף את התנועה הציונית בגל של עלילות שקר, גילויי שׂנאה עיוורת והתכתשויות פוליטיות; **הערכה עצמית נמוכה, שִׂנאה עצמית** – אי־שׂביעות רצון בולטת של אדם מעצמו או מקבוצה חברתית שאליה הוא משתייך, הניכרת בביקורתו החריפה נגד קבוצת מוצאו (שאינו יכול להזדהות עם רעיונותיה), או הוא בז לעצמו או לקבוצתו מכישלון מתמשך שהפנימו אחרים כלפיו – והתוצאה מכך עלולה להיות תסביכי נחיתות, דיכאון, בדידות, ייאוש, פגיעה עצמית ועוד; **שִׂנאת מוות** – שׂנאה עזה מאוד; **שׂנאת הבריות** – שׂנאה הניכרת בעוינות ובניכור כלפי בני אדם: עין הרע ויצר הרע ושׂנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם; **הפך ליבו לשׂנוא אותו** – התחיל לשׂנוא אותו, יחסו אליו השתנה ליחס של שׂנאה, גרם לו לשנות לרעה את יחסו למישהו ולהתחיל לשׂנוא אותו: לפתע הוא הפך ליבו לשׂנוא אותי, ואין פניו כלפיי כתמול שלשום; **קֶשֶׁר שׂנאה על פלוני** – התעורר לשׂנוא את פלוני; **שְׂנֶאֱתָנִי, שִׂנְאֲתָנוּת** – יחס של שׂנאה לזולת: מדוע אתה נוהג אורח חיים מסוגר ושְׂנאתני, ואינך מתראה עם איש; **שׂנאה ארסית** – שׂנאה של דחִייה, אֵיבה ומשׂטמה הנובעת ממרירות הרבה של השׂונא; שׂמחה לאיד; קְסֶנוֹפוֹבְיָה > **שִׂנְאַת זָרִים** – סלידה עמוקה ובלתי רציונלית ויחס עוין כלפי חברי קבוצות אחרות בשל היותם נבדלים (בשׂפה, באמונה, בלבוש, במדינה, בצבע, בתרבות, בחזות, בנטייה מינית, בדת וכד׳), בייחוד מי שנראים כבני עם אחר: המהגרים לארצות מערב אירופה הגבירו בה את התנועות המטיפות לשׂנאת זרים; יש שגזענות, דעות קדומות, בדלנות ולאומנות מעודדות שׂנאת זרים; **הָפַךְ ליבו לִשְׂנוֹא אותו** – יחסו הטוב אליו נשתנה לשׂנאה, התחיל לשׂנוא אותו; **קִיצָה, קָץ** – מאס בו, לא היה יכול לסבול אותו עוד: רק רעייתו הבינה את קיצָתו במאסריו ובסבלו בכלא; קַצְתִּי בְּחַיַּי . . . אִם לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת . . . לָמָּה לִּי חַיִּים; **צהוב, צָהַב** – שׂנא מישהו, עָיין אותו, היה ביחסי איבה איתו: אש וברד צהובים זה לזה; מה ראה להזמינני לכינוס, הריהו צוהב אותי; **צָהוּב** – עוין אותו, אינו ביחסים טובים עימו: משנתפרקה השותפות ביניהם, נעשׂו צְהוּבִים זה לזה; **נִבְאַשׁ ריחו** – נעשׂה שׂנוא, סר חינו, נמאס על אחרים, יצא לו שם רע; **עוֹיְנוּת, עוֹיֵן, עָיַן** – הביט בעין רעה, שָׂנָא, שהיו בו שׂנאה, התנגדות ואיבה, שיחסו העיד על אי־הסכמה ועל התנגדות, על כעס ועל שׂנאה או על מצב מלחמה: פה אין לנו רֵעים אך גם אין פנים העוינות אותנו; העולים, קודם שעלו ארצה, הם חיו בסביבה עוינת וסבלו משׂנאת יהודים; שאול עוין את דוד כל הימים; **עוֹיְנוּת** – 1. התנגדות, נגדנות, איבה, רגש שׂנאה או התנהגות תוקפנית בפעולה, בתחושה או בגישה, בייחוד כלפי בני אדם או כלפי רעיונות שאין מסכימים עימהם, רגשות כעס ושׂנאה כלפי מישהו או כלפי משהו: המפגינים נתקלו בתגובות של עוינות הקהל; 2. התנהגות או פעולות הננקטות בין צדדים יריבים המעורבים במצב של סכסוך או מלחמה: נדרשה התערבותו של צד שלישי כדי להפסיק את מעשׂי העוינות והאיבה בין שתי המדינות; **צָהוּב** – עוין או שׂונא מישהו: משהתפרקה השותפות הם צהוּבים זה לזה; כלבי וכלב השכן צהובים זה לזה; **בחילה, בָּחַל** – תיעב משהו או מישהו, מאס בו, סלד ממנו, הרגיש כלפיו דחייה: חשתי בחילה מהתנהגותו הקטנונית; **הוא בחל ב־, נפשו סלדה מ־, הוא בוחל ב־, נפשו סלדה עליו, נפשו סולדת מ־** – הדבר מעורר בו דחייה ומיאוס, הוא חש גועל נפש כלפיו, הוא נרתע: נפשי סולדת מנוכלים ומצבועים שפיהם וליבם אינם שווים; **טִינָה** – תחושה של רוגז, קנאה, תרעומת, מורת רוח, בעיקר נסתרים, החבויים בלב האדם: יש לה בליבה טינה על ידידתה, והיחסים ביניהן אינם כתמול שלשום; **טינה כבושה** – שׂנאה מאופקת ועצורה, תַּרעוֹמֶת ורוֹגֶז בלב: טינה כבושה ניכר מהתנהגותו ומהבעת פניו; **נָטַר טִינָה, שָׁמַר טִינָה** – שמר בליבו לאורך זמן רגשות שליליים של כעס, מרירות, תרעומת, איבה וכד׳ כלפי מישהו בשל מעשׂה שעשׂה לפנים, ולא סלח לו על כך: אף שלא קיימת את הבטחתך, איני נוטרת לך טינה; **הִסטִין, סָטַן, שָׂטַן** – 1. שׂנא, שׂטם, היה לאויב, הציק והפריע; 2. קִטרֵג, האשים, לימד חובה: וְהַשָּׂטָן עומד לימינו לשִׂטנו; איך אתם מסטינים על הדור הזה של הנוער, הוא טוב וחמוד לא פחות מדורנו; אנטגוניזם > **נגידה, נַגְדָנוּת** – יחסי גומלין שיש בהם עוינות או התנגדות לכוח, רְגשות שׂנאה או דעות עוינות, יריבות או עימות: הדיפלומט השקיע מאמץ רב כדי לרכך את הנגדנות בין שתי המדינות; **מאיסה, מָאַס** – תיעב, בחל, התייחס באי־רצון, קץ ב־, דחה את: לאחר חודשיים באפס מעשׂה הוא מאס בחיי הבטלה והתחיל לחפשׂ עבודה; **סלידה, סָלַד מ־** – 1. נגעל או נרתע ממשהו או ממישהו, הרגיש דחייה ותיעוב כלפיו: אני סולד מאלימות בכל צורה שהיא; 2. בחל, תיעב, קץ ב־: אדם מריח ריח של גופרית ונפשו סולדת עליו; **מורעל** – ספוג

וחדור דעות נפסדות ומזיקות, חדור מרירות, טינה, איבה וכד׳: בני אדם המורעלים בשׂנאה גזעית אינם רשאים לעסוק בענייני עולי אתיופיה; **צָרַר** – התנהג באיבה ובעוינות למישהו, היה אויבו, רדף אותו, יצא למלחמה עליו: צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם; **צוררות, צוֹרֵר** – שׂונא, אויב מר, צר: המן צורר היהודים חשב על היהודים לאבדם; בכל הדורות קמו עלינו צוררים וזממו לכלותנו; **נְטִירָה, נָטַר** – שמר כעס, איבה או טינה בלב; **מַשְׂטֵמָה** – שׂנאה קשה, איבה עזה, צוֹרְרוּת: יש ערבים שהם אכולי משׂטמה וקנאה על הישׂגי מדינת ישׂראל; **גִזענות** – רדיפה, השפלה, ביזוי, גילוי איבה, עוינות או אלימות או גרימת מדנים כלפי ציבור בני אדם או חלקי האוכלוסייה או יחידים, והכול בשל צבע העור, השתייכות למוצא לאומי־אתני וכד׳; **הגזע הצהוב** – כינוי לאחד הגזעים האנושיים (הידוע גם בשם **הגזע המונגולי**), הניכר בצבע עור צהוב־חום ובעיניים מלוכסנות: מרבית תושבי יבשת מזרח אסיה נמנים עם בני הגזע הצהוב; **היהודי הנצחי, היהודי הנודד** – [במסורת הנוצרית] דמות אלגורית של אדם שפגע בישו בדרכו אל הצלב ומשום כך נענש להיות נע ונד לנצח (לכן הוא נקרא גם **היהודי הנצחי**): דמות זו הפכה סמל נוצרי לעם ישׂראל בכלל, ושימשה – לא אחת לתעמולה של שׂונאי ישׂראל; **הוּסַת, הַסָתָה, הִסִית, הֲסָתָה, הֵסִית ב־** – 1. עודד ודִרבן להתנגד למישהו או למשהו, לרוב התנגדות המלווה באלימות והתנגדות לחוק, קרא למרד או להתמרדות: הנואם הסית בנו את ההמון המשולהב; ההמון הוסת במלך; 2. שידל למעשׂה רע או לדבר עבירה, שיסה, פיתה לרעה, ניסה לשכנע אדם או קבוצה לבצע מעשׂה שלילי, בדרך כלל פשע [הסתה היא גם ביקורת חריפה שאין בה קריאה ישירה למעשׂה כלשהו אלא היא רק משתמעת כאשר מדובר בביקורת כלפי בני אדם המשתייכים לציבור מסוים, כגון גזענות או אנטישמיות]: הייתה הסתה ביהודים לפרוע פרעות בהם; **מֵסִית** – אדם שמשדל ומפתה מישהו לעשׂות מעשׂה רע, מי שמנסה לשדל אדם אחר לבצע עבירה פלילית: השוטרים עצרו את המסיתים שעוררו את התפרעות ההמונים; ההמון המוסת התפרע ובזז חנויות; פְּרוֹבוֹקָטוֹר > **מַדִיח** – 1. אדם המסית או המתגרה במישהו כדי לקבל תגובה מסוימת, לעיתים אלימה; אדם המפתה או המדרבן מישהו לאלימות, לריב, למרידה וכד׳; אדם המשסה מישהו באדם אחר וגורם לו לפעול נגדו; 2. בוגד, סוכן חֶרֶש, אדם ששתל גורם אינטרסנטי, לרוב המשטרה החשאית, בקבוצת בני אדם כדי למשוך אותם לעשׂות מעשׂים שישחירו את פניהם ויביאו לידי פעולה נגדם; **הֲסָתָה, הַקְנָטָה, הֵסִית, הִקְנִיט**, פְּרוֹבוֹקַצְיָה > **קִנטוּר, הִתגָרוּת, קִנטֵר, הִתְגָּרָה** – 1. הרגיזו, הביכו או הציק לו בדרך אחרת, במעשׂים או בדיבורים, כדי לגרור אותו לתגובה מסוימת או כדי לעורר אצלו פעילות תוקפנית; שיסה: שְׂרֵפת הדגל הייתה התגרות מכוּוֶנת שנועדה לעורר מהומה בקרב הקהל; 2. עשׂה מעשׂה כדי להכשיל, פיתה או שידל לדבר עבירה; **הַדָחָה, הִדִיחַ** – הסית אדם אחר לדבר עבירה, למעשׂה רע או לא מוסרי, פיתה לדבר עבירה, הדיח למנוע או להכשיל חקירה, הדיח עדים, הדיח קטין להשתמש בסמים וכד׳; **מֵסית וּמַדיח** – מחרחר ריב, גורר עימותים ושנאה, מועדד להתנגד לחוק או להפר משמעת; **שיסוי, שיסה** – 1. הסית מישהו להסתער על מישהו או על משהו ולפגוע בו, הסית ועורר למעשׂי אלימות נגד מישהו או משהו: שיסו את כלבי המשטרה בעוברי רחוב מצריך דיון; 2. עורר למעשׂים שליליים: המסית שיסה את האספסוף להתפרע; **אַפלָיָה, הפליה, הִפלָה** – הֶראה יחס לא שוויוני בהחלטות, בהתנהגות וכד׳ לפרט או לבן קבוצה אתנית, דתית, לאומית או אחרת בעטיין של דעות קדומות בתחומים, כגון תעסוקה, זמינות דיור, תעריפי שׂכר, זכות לקידום, הזדמנות חינוכית, זכויות אזרח ושימוש במתקנים. בסיסי האפליה הם ענייני גזע, לאום, דת, צבע, גיל, מין או נטייה מינית וכד׳, והיא כרוכה בטיפול שלילי, עוין ומזיק לחברי קבוצות דחויות; **אפליה מינית** – אפליה לרעה של אישה או גבר בשל מינם. ברגיל האפליה מבכרת את הגבר בעבודה על האישה, ולמעשׂה, מדובר במצב חברתי ופוליטי, שבו נשים נחשבות לבעלות מיצב חברתי, פוליטי וכלכלי נמוך, ומידת שליטתן בחייהן ובסביבתן פחותה משל הגברים ומוגבלת מחמת נורמות וחוקי אפליה; אפליה מתקנת > **העדפה מתקנת** – שימוש במדיניות, בחקיקה, בתוכניות ובנהלים שנועד לתת הזדמנויות זמינות, השׂכלה או תעסוקה לבני אדם מקופחים (כגון נשים, מבוגרים, קבוצות אתניות, בני מיעוטים, להט״ב), שנהגו כלפיהם אפליה ארוכת שנים בגלל גזעם, מינם, דתם, צבעם, גילם, נטייתם המינית, מוגבלותם ועוד. הרצון הוא לפצותם על סבלם בעבר ובהווה וניסיון למנוע הישנות סבל זה בעתיד: האפריקנים־אמריקנים הצלחתם הכלכלית היא גם בזכות ההעדפה המתקנת שנקבעה בחוק; **תַּרעוֹמֶת** – תחושת רוגז או טינה, כעס, מורת רוח, בייחוד כלפי עוול שנעשׂה לאדם: הוא דחה את בקשתי בגסות, ומאז יש בליבי תרעומת עליו; **שָׂטָן** – 1. המלאך המפַתֶּה את האדם לַחטוא ואחר כך מלשין עליו לפני האל, מאשימו ומלמד עליו חובה למען ייענש; 2. מִכשול קָשֶׁה: בא שׂטן ועמד בדרכו; 3. מֵסית: והשׂטן עומד על ימינו לשׂטנו; 4. אסון, פֶּגַע רַע; **מִיזַנתרוֹפ** – אדם השׂונא והמתעב את הבריות: מיזנתרופ כמותו לא מתאים לעבודה עם קהל;

מִיזַנתרוֹפְּיָה – שִׂנאת הבריות ותיעוב המין האנושי, וכן – חוסר אהדה, חוסר אמון או שִׂנאה כלפי המין האנושי או נטייה שלא לבטוח בבני אדם אחרים: מולייר תיאר במחזותיו את מוזרויות בני האדם, ובאחד מהם – את תופעת המיזנתרופיה; עֲמָלֵק – 1. כינוי לעם שמתנכל ליהודים ורוצה להשמידם, לאנטישמי קיצוני, כינוי לגרמניה הנאצית; 2. רשע, אכזר: והכשר שבטבחים שותפו של עמלק; אַנטָגוֹנִיזם > נְגִידָה, נַגדָנוּת – יחסי גומלין שיש בהם עוינות או התנגדות לכוח, רְגשות שִׂנאה או דעות עוינות, יריבות או עימות: נגדנות אבות ובנים שכיחה במשפחות רבות; הדיפלומט השקיע מאמץ רב כדי לרכך את הנגדנות בין שתי המדינות; אִסלַאמוֹפוֹבּיה – 1. בַּעַת, שִׂנאה או דעות קדומות כלפי דת האסלאם, המוסלמים או תרבותם, בייחוד כאשר הם נתפסים ככוח גאופוליטי או מקור לטרור; 2. אמונה שהאסלאם טומן בחובו נטייה אלימה כלפי לא־מוסלמים, ודחיית האסלאם על בסיס התנגדותו לרעיונות, כגון שוויון, סובלנות ודמוקרטיה; אַפַּרטהַייד, הפרדה גזעית – מדיניות ומשטר גזעניים שהנהיג ממשל המיעוט הלבן בדרום אפריקה (1994–1948), ועיקרה – הפרדה גזעית בין לבנים, שחורים וצבעונים [= בני תערובת], ומתן זכויות יתר לבני המיעוט הלבן; עֵשָׂו – 1. סֵמל לשִׂנאת ישׂראל ולרשע: ועשׂו שׂונא ליעקב; 2. כינוי לבן עם נוכרי, גוי: הוא מבני עשׂו; רַעַל – רוע, רשע, זדון, ארסיות, מזימה רעה, השפעה הרסנית ומזיקה: דבריו מלאי רעל, והשִׂנאה מדברת מגרונו; הטָלַת אֶרֶס, הטיל ארס – השמיץ מתוך צרות עין ושׂנאה; אֶרֶס – שׂנאה עַזה, קנאה, יֵצֶר רַע: ארס של יֵצר; אוֹיֵב – שׂוֹנֵא, מְשַׂנֵּא; וכן – אויב בנפש, אויב מושבע, אורב, מֵץ, מְשַׂנֵּא, נוגשׂ, עָר, צָהוּב, צורר, צר, קָם, שָׂטָן: אשיב נקם לצריי ולמשׂנאיי אשלם; וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ; קָם – אויב, שׂונא: מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן יְקוּמוּן; מֵץ – מציק, נוגשׂ, מי שמשפיל אחרים, אויֵב, עושֵק, לוחֵץ: שָׁם יישן ינוח מץ שודד אָרֶץ; נוֹגֵשׂ – 1. אדם המפקח על עובדים ולוחץ אותם באכזריות: וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ; 2. כינוי לאויב רע ואכזר; צַר – אויב, שׂונא, דורש רעה, צורר: לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָיִם; עמדנו במערכה מול צר מר ואויב אכזר; עָר – אויב, שׂונא: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל (לשאול) וְלָמָּה תִּשְׁאָלֵנִי וַה׳ סָר מֵעָלֶיךָ וַיְהִי עָרֶךָ; שׂנעָר – שהעמידו שׂונא ועָר להקב״ה; אויב בנפש – שׂונא שׂנאה עזה ביותר: קמו לו אויבים בנפש שנשבעו לעשׂות כל מאמץ לחסלו; אויב מושבע – אויב נצחי, מי ששׂונא את האחר שׂנאה עזה ובלתי מתפשרת ואינו חדל להילחם בו: החתול הוא אויבו המושבע של העכבר; הֶרְאָה פנים חמוצות ל־ – הראה פנים המביעות מרירות ואי־שׂביעות רצון לפלוני, הראה פנים המשקפות מצב רוח רע לפלוני: למה פנייך חמוצות, מה עשׂיתי הפעם; הלנו אתה אם לצרינו – האם פניך לשלום או למלחמה איתנו; העלה טינה בליבו, נטִירַת טִינָה, נטר טינה – שמר שׂנאה בלב: נטירַת טינה אינה מנהגי; קִשרֵי מִלחָמה – יחסי מלחמה ואיבה: ׳הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב׳ מַשמָעו: מי שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה; יושֵב אֶל עֲקרַבִּים – 1. נמצא בחברה רעה: ואל עקרבים אתה יושֵב; 2. מי שמוקף שׂונאים המציקים לו מאוד; מלחמת אחים – סכסוך חמור (לעיתים כדי שפיכות דמים) בין בני עם אחד, קבוצה אחת וכד׳ הנסב על אידאולוגיה, על שליטה וכד׳: שושלת בית־ינאי נודעה בתככי חצר ובמלחמות אחים, שהסתיימו לעיתים ברציחות על רקע השאיפות הפוליטיות של בניה; סר חִינו – הפסיק להיות לרצון או למצוא חן, הפסיק להיות חביב או אהוד, לא זכה עוד ליחס חיובי: בשנים האחרונות סר חינו בעיני הציבור; דרש את רעתו – ביקש להזיק לו, השתדל להרע לו, ניסה להתנכל לו: כל ימיה היטיבה עימו והוא, כפוי טובה שכמותו, דרש את רעתה; דורשי רעתו – אויביו, המבקשים להרע לו, והמנסים להתנכל לו; מַשׂטֵמָה, נִשׂטַם, שָׂטַם – שׂנא שׂנאה עזה, חש משׂטמה, תיעב, עָיַין, צהב, צרר: וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו; נָטַר טינה, נָטַר איבה, שָׁמַר איבה – שמר בליבו לאורך זמן רגשות שליליים (כעס, מרירות, תרעומת וכד׳) כלפי מישהו בשל מעשׂה שעשׂה בעבר, לא סלח לו על כך זמן רב: אף כי לא קיימת את הבטחתך, איני נוטר לך טינה; אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשבֶיהָ – ארץ מכַלה ומשמידה את יושביה; אֵיבַת עולם – שׂנאה עמוקה ומתמשכת: האם חייבת להיות איבת עולם בין האסלאם ליהדות? נִרדָּף עַל צַוָּאר – נרדף בלי סוף: בהיות עם ישׂראל בגולה הוא נִרדַּף מן הגויים על צווארו; צָהַב את, צָהַב ל־ – אָיַב, שָׂנָא, רָב, התקוטט: שניהם צהבו זה את זה; צְהוּבִּים זה לזה – שׂונאים זה את זה, מתקוטטים זה עם זה, יש ביניהם איבה ומשׂטמה: אש וברד צהובים זה לזה; איך דר עימה בכפיפה אחת כשהם צוהבים זה את זה? למה את צוֹהֶבֶת אותי? בא בריב עם, התקוטטות, התקוטט – רב, היה מעורב בקטטה או בריב, לעיתים אלימים: אחיי הקטנים מתקוטטים כל הזמן; קְטָטָה – תִגרה, מריבה אלימה המלווה בחילופי מכות: קטטה אלימה התלקחה בין שתי חבורות הרחוב; עוֹכֵר ישׂראל – כינוי גנאי למי שמעשׂיו מַזיקים למדינה ופועל נגד העם היהודי, לרבות מביא אסון, ממיט צרה, גורם מבוכה וכד׳: מה עושׂים לאדם, שקם בבוקר ומגלה שהוא עוכר ישׂראל, המעוניין להוציא את דיבת מדינת ישׂראל רעה? אויב שקר, אוֹיֵב חינָם – שׂונא בלי כל סיבה: צוד צדוני כציפור אויביי חינם; הֶעמִיק את התהום בֵּינֵיהֶם – הגדיל את הניגודים ביניהם; הִטיל איבה (קנאה, תחרות, מריבה) בין פלוני לפלוני – עורר שׂנאה (קנאה, תחרות, מריבה) ביניהם: לעולם אל יטיל אדם אימה יתֵרה בתוך ביתו; אויב העם > אויב הציבור – כינוי לאדם ידוע לשמצה שדעותיו ומעשׂיו הרעים מְסַכּנים את שלום הציבור, כגון פושע שמעשׂיו נגד הציבור: מתנגדי המשטר הוכרזו אויבי הציבור והוגלו מארצם; אויֵב בְּנֶפֶש – אויב מסוכן, שׂונא שׂנאה עזה ביותר: צעדי הדיכוי הקימו לו אויבים בנפש שנשבעו לחסלו; שׂנאה מקלקלת את השורה – השׂנאה למישהו עלולה ליצור דעה שלילית מוקדמת, יחסי איבה פגומים בניהול תקין של חיי האדם או הציבור: בעיתון ׳הארץ׳ השׂנאה מקלקלת את השורה כי מפרסמים שטויות רק כדי לפגוע בשׂנואי נפשם בעיתון המתחרה; לא מאהבת מרדכי, אלא משׂנאת המן – המעשׂה נעשׂה לא מתוך חיבה לאדם אלא מתוך סלידה לאויבו: ברית המועצות הצטרפה אל בעלות הברית נגד גרמניה הנאצית לא מאהבת מרדכי, אלא משׂנאת המן; הניף דגל לבן, הנפת דֶּגֶל לָבָן – הגבהה או תלייה של דגל לבן לאות כניעה או להפסקת אש: הדגל הלבן מביע את הרצון לשׂאת ולתת על הפסקת מעשׂי איבה או על כניעה; מִלחָמה קָרָה – מצב של גילויי איבה בין מדינות הניכר באי־שיתוף פעולה בתחומי צבא, מדינה וכד׳, אך אינו מגיע לכדי שימוש בנשק חם; הצלב האדום – ארגון סעד בין־לאומי (1864) שמטפל בנפגעי מלחמה: בשבויים, בפליטים, באסירים פוליטיים וכד׳; צלב הקרס, צלב קֶרֶס – צלב שבמקורו הוא סמל הודי קדום, אך הוא ידוע בעיקר כסמלה של גרמניה הנאצית וכסמל לאנטישמיות בכלל: אלמונים חיללו את בית הכנסת וציירו צלבי קרס על קירותיו; הפרוטוקולים של זקני ציון – המסמך האנטישמי הנפוץ בעולם, שהיה גם בעל השפעה עצומה על תולדות המאה ה־20 וגורל היהודים; עלילַת דָּם – אשמת שקר שטפלו שׂונאי ישׂראל על היהודים שהאחרונים משתמשים בדם נוצרים לאפיית מצות לפסח, כגון עלילת דמשק (1840) ועלילת בֵּייליס ברוסיה (1913); הֶעֱלִיל על, העליל – האשימו בהאשמה חסרת בסיס מתוך כוונת זדון, הוציא עליו דיבה, פרסם עליו דברי שקר ונאצה מתוך כוונה לפגוע בו; וכן – בָּא בַּעֲלִילָה על מישהו, גוֹלֵל אֶת הָאַשמָה על מישהו, הֶאֱשִׁים מישהו או משהו, הוציא דיבתו רעה, הוֹצִיא עָלָיו שֵׁם רַע, הִלעִיז, הִפנָה אֶצבַּע מַאֲשִׁימָה אֶל מישהו, הִפנָה אֶצבַּע מַאֲשִׁימָה כְּלַפֵּי מישהו, הִתגוֹלֵל עָלָיו, טָפַל עָלָיו אַשמה, שָׂם לוֹ עֲלִילוֹת דְּבָרִים, תָּלָה אֶת הָאָשָׁם במישהו או במשהו, תָּלָה אֶת הָאַשמָה במישהו או במשהו, תָּלָה אֶת הַקּוֹלָר בְּצַוָּארו, תָּלָה בצווארוֹ אֶת הַקּוֹלָר: לטענת איש הציבור, פרשת השוחד התלויה נגדו היא פרי עלילה שהעלילו עליו מתנגדיו הפוליטיים; הִלעִיז – אמר, כתב או פרסם דברי לעז, לרוב שקרים, הפוגעים בשמו הטוב של מישהו, הוציא דיבה, הוציא שם רע: אני הוא שהלעיזו עליי שנתתי סם המוות בחבית הבירה והרגתי איכר; הַלעָזָה – האשמת שקר, הוצאת דיבה, השמצה, הוצאת שם רע, הוצאת לעז: אתם משקרים, זו פשוט הלעזה! אדמה חרוכה – כינוי לשיטת שיבוש והרס מכוּוָנים בידי הממונים על מנגנון כלשהו (בתחום הפוליטי, הכלכלי וכד׳) העומדים לעזוב ולהעביר את הניהול לגורם יריב: המנכ״ל החדש נדהם לגלות שקודמו וחבר עוזריו השאירו אחריהם אדמה חרוכה; שׂוֹטְנֵי נפשו – שׂונאי נפשו: יבושו וייכלמו שׂוטני נפשי; פְּעוּלות אֵיבה – פעולות טרור על רקע לאומני בישׂראל או בחו״ל נגד ישׂראלים בעטיו של הסכסוך הישׂראלי־ערבי או הסכסוך הישׂראלי־פלסטיני, לרבות נגד תיירים, עובדים זרים, פלסטינים בעלי הֶיתר עבודה בישׂראל , עובדי חברות ישׂראליות בחו״ל שאינם ישׂראל ים ומשנפגעו מפיצוץ נפלי תחמושת: ארגוני המחבלים הודיעו כי ימשיכו בפעולות האיבה נגד ישׂראל ; עַיִן רָעה, עַיִן הָרַע – נזק או פגיעה הנובעים, על־פי האמונה העממית, מצרות עין ומקנאה של הזולת; יחס שלילי, צרות עין, מבט רע העשׂוי לפגוע ולהזיק: עין הרע ויצר הרע ושׂנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם; קשה להיות יהודי – משפט שמשמעו כפול: הקושי לשומרי מצוות לקיים מצוות, מחד גיסא, ומאידך גיסא הקושי ליהודים לעמוד בפני שׂנאת הגויים בכלל ובפני שׂנאת מדינת ישׂראל בפרט; יריב חמקמק – אויב, שׂונא, מתחרה או מתנגד שׂמחלץ עצמו מהר מן הסכנה וקשה ביותר לתופסו: אולי גיוון גנטי עושׂה את הסרטן יריב חמקמק; הצורר, הצורר הנאצי – גרמניה הנאצית: עשׂרות מבני משפחתם הושמדו בידי הצורר הנאצי; בִּיקֵש אֶת נַפשו – רצה להורגו: מבקשי נפשו ארבו לו עד שהשׂיגוהו; ביקֵש רָעָתו שֶל פלוני – התכוון לגרום רעה לפלוני, להתנכל לו: הינה דוד מבקש רעתך; טינה דינקותא – שׂנאה, תרעומת, רוגז שהיו בליבו של שאדם שהוא זוכר מתקופת ילדותו: אין לך אדם שאין בליבו טינה כבושה מן הינקות; בעל לב שחור – מי שחסר אמונה בחיים ובאהבה המפיץ סביבו לכלוך, שקר, זיוף, פחד, שׂנאה, קור וניכור, רשעות; תקע לו סכין בגב, נָעַץ סכין בגבו, תקיעת סכין בגב, תָּקַע סַכִּין בְּגַבּוֹ – בגד בו, הִכשיל את בעל בריתו מבפנים או ממקום בלתי צפוי בעוד זה נמצא במאבק עם אחרים: במקום להודות לי על שאפשרתי לו להתפרנס שנים, תקע סכין בגבי כשהלשין עליי לרשות המיסים; איסור לשון הרע – איסור מאיסורים אלו: לפרסם

פרסום העלול להשפיל אדם (יחיד או תאגיד) בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשׂנאה, לבוז או ללעג מצדם; לבזות אדם בשל מעשׂים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו; לפגוע באדם במשׂרתו, לבזות אדם בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, גילו, מינו, נטייתו המינית או מוגבלותו (לקות גופנית, נפשית או שׂכלית, לרבות הכרנית, קבועה או זמנית); שׂמְחָה לְאֵיד, שָׂמֵחַ לְאֵידוֹ – שָׂמֵחַ לצרה שאירעה לזולת, נהנה לראות אותו נכשל או מפסיד, שׂמח לנוכח מפלתו או צרתו: שנים הוא צבר לו אויבים רבים, וכשפשט את הרגל שׂמחו הכול לאידו; שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה – הנהנה מצרת אחרים לא יימלט מעונש; חיוך שְׂטני – חיוך שיש בו רשעות בהבעתו; אישיות בלתי רצויה [בלטינית: פֶּרסוֹנָה נוֹן גְרָטָה] – דיפלומט שרשויות המדינה שהוא משמש בה כנציג של מדינה אחרת אינן מעוניינות בו, לרוב בשל עימות בין שתי המדינות, והוא מחויב לעזוב מייד את המדינה [פעמים בשל חשש מריגול או מעבירה פלילית, ועקב חסינותו הדיפלומטית אין לעוצרו, אלא רק לגרשו]; מִשפָּט קָדוּם, דעה מוקדמת, דֵעה קדוּמה – דעה ותחושה חסרת בסיס, לרוב שלילית, כלפי אדם או דבר, שאדם מחזיק בה קודם שבחן את העובדות לאשורן. לדעה קדומה יש רכיב רגשי (רגש שבין עצבנות קלה לשׂנאה), רכיב הכרני (הנחות ואמונות לגבי קבוצות, כולל הֶטפסים) ורכיב התנהגותי (התנהגויות שליליות, כולל אפליה ואלימות): הרוצה לשפוט משפט צדק חייב להיות משוחרר מדעות קדומות; אויב חינם, שׂונא חינָם, אֵיבַת דָם – עימות ממושך (בעניין כלכלי, שליטה, כבוד וכד׳) בין שתי קבוצות או משפחות שכל אחת מהן רוצחות חברים מהקבוצה האחרת כדי להענישה על רצח קודם: איבת הדם שבין שתי הכנופיות בעולם התחתון גבתה חיי שני אזרחים תמימים בעת מאבק ביניהן על שוק הסמים; אנשי ריב, בעלי מריבה – אנשי ריב, שונאי שלום; איש ריב ואיש מדון, איש ריב ומדון, איש מדון – אדם סכסכן, אדם מחרחר ריב: כל ימיו היה איש ריב ומדון, והכול רחקו ממנו כי שׂנאה מעוררת מדונים; יוּדוֹפוֹבְּיָה – שׂנאת יהודים (אַנטישֶמִיוּת) הניכרת בעוינות, בדעות קדומות או באפליה כלפיהם. אנטישמיות נחשבת לסוג של גזענות ושבעים פנים לה: החל בביטויי שׂנאה או אפליה כלפי יהודים יחידים וכלה בפרעות מאורגנות של המון, של כוחות משטרה או רצח עם: היוּדופוּביה הייתה המניע שמאחורי הפרעות ביהודים; אש זרה – כינוי ללהט שלילי, לשׂנאה וליצר הרע: הוא כיבה את אש אהבתו והצית אש זרה – בגידה באהבת נעוריו; אש זרה הובערה בין חסידי צפת, והיא גוררת עימותים אלימים וניקוב צמיגים; ליבה אש זרה – ליבה להט שלילי, גדיל ועורר יִצְרֵי שְׂנאה, מרירוּת, כעס וכד׳: דברי השׂטנה של הנואם הערבי ליבו אש זרה בקרב שומעיו; יֵצֶר הָרָע – הנטייה הטבעית של האדם לעשׂות רע, הדחף המניע את האדם ללכת אחר תאוותיו (לעשׂות מה שנעים לו), גם כשזה כרוך בעשׂיית מעשׂים רעים ואסורים: אין יצר הרע תאב אלא דבר שהוא אסור לו; אין הדעת סובלתו – אינו מתקבל על הדעת, מעורר התנגדות; עָשָׂה שָׂעִיר לעזאזל, שָׂעִיר לַעֲזָאזֵל – מישהו או משהו שתולים בו אשמה לכישלון או במשהו רע שעשׂה אדם אחר: הקצין שהודח עשׂו אותו שׂעיר לעזאזל כשתלו בו את האשמה במחדליהם של בכירים ממנו; אין שני זרזירים ישנים על דף אחד – אין שני יריבים יכולים להיות יחד: משגברו העימותים והמשׂטמה הרבה בין הוריי, עזב אבי את הבית כי אין שני זרזירים ישנים על דף אחד; גַיִס חֲמִישִי – כינוי לכוחות חתרניים חשאיים של האויב המרגלים בגוף מסוים (בצבא, בארגון, במפלגה, במשׂרדי הממשלה, במדינה וכד׳) או מזיקים לו בכל דרך שהיא כדי לערער את חוסנה של המדינה ולסייע לכוחות האויב; מרד במלכות – מי שהתקומם נגד השלטון; ביקֵש אֶת נַפשו – רצה להורגו; ביקֵש את רָעָתו – התכוון לגרום רעה לפלוני, להתנכּל לו; גָבַה הר ביניהם – התרחַקו זה מִזה בגלל מריבה, קמה מחיצה ביניהם, התרחקו זה מזה בגלל מריבה: משנכנסה בו רוח רעה גבר הר ביניהם, ולבסוף נפרדו הלבבות; גידל נחש בחיקו – היינו תמך באדם בלי לדעת מה טיבו, וכמה הוא מסוכן בשבילו: משרכשתי את לב המלך, הוא לא העלה על דעתו כי גידל נחש צפעוני בחיקו; דחה אבן אחר הנופל – עשׂה רעה לחלש; הבאיש את ריחו בעיני, הִבאיש רֵיחו של אַחֵר בעֵינֵי אחֵרים – השמיצו והשׂניאו על אחרים, הוציא עליו דיבה, דיבר בגנותו, המאיס אותו על, השׂניא אותו על, הוציא שם רע על מישהו, הוציא לעז על: שכנים רכלנים הבאישו את ריחה בעיני חבריה, כאילו היא נערה קלת דעת; נבאש בעיניו – סר חינו, נמאס עליו; הבאיש דברים כנגדו – דיבר בגנותו; תקע טריז, הכניס טריז בין – הפריד בין ידידים: כל התקופה נהניתי מתמיכתך ומאמונך המלא, אבל לצערי האירוע האחרון בחברה הכניס בינינו טריז שלא מאפשר את המשך עבודתי; הפך ליבו לשׂנוא אותו – החל לשׂנוא אותו במקום לאהוב אותו, יחסו אליו השתנה ליחס של שְׂנאה, גרם לו לשנות לרעה את יחסו למישהו ולהתחיל לשׂנוא אותו: שנים אהבו זה את זה, פתאום הפכה ליבה לשׂנוא את בעלה; שני חתולים בשַׂק אחד – משל לשני יריבים קשים שנזדמנו למקום אחד, והם נלחמים זה בזה ומתכתשים זה עם זה: נהגו איש ברעהו כשני חתולים בשַׂק אחד; הָיָה לְצנינים בעיניו – הרגיז אותו מאוד, היה בלתי נסבל בעיניו: הציונוּת הייתה תמיד לצנינים בעיני השלטון הקומוניסטי; רוֹמְמוּת אֵל בִּגְרוֹנוֹ – הוא מדבר בשם אידיאלים נשׂגבים, ומעשׂיו בפועל אינם תואמים בהכרֵחַ את דבריו: רוממות אל בגרונו ושבע תועבות בליבו; הבעיר את אש השׂנאה בינינו והטיל איבה ביני ובין רעיי; הטיל איבה ושׂנאה ביניהם; אש הקנאה קדחה בלבבות חברותיה כשנשלחו מבטי הגברים מכל עבר אל חמוקיה החשׂופים; אלף עיניים לקנאה ואף לא אחת מהן נכונה; הפחיזה [= עוררה] מתחת לעפעפיה מבטים גנובים אל חברהּ לכיתה והציתה בו את אש האהבה; אויב גלוי הוא קללה, ברם מעמיד פני ידיד גרוע ממנו; הוא אזוק באזיקי איבה שורשית בכל הנוגע ל׳. . . ; הוא חש גלי שׂנאה יוקדת כלפי . . . ולכן זרע הרס וחורבן ב׳. . .; ואיש לא רצה לשהות בדל״ת אמותיו; בדיון הייתה אווירה מחניקה ומורעלת, ואיבה בלתי מוסווית ניסרה בחלל האוויר; גל מַשׂטֵמה חֲסַרַת פֵּשֶר ושׂנאה לוהטת הציף את הארץ; כולו איבה ועוינות ושׂנאה כבושה בחדרי ליבו; כשמנשבות רוחות רעות במקומנו, עיניו יורות אש וּגִיצִים; אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת; גדולה השׂנאה אשר שׂנאה מהאהבה אשר אהֵבה; עיניו יורות גִיצֵי אש, ורעל השׂנאה חלחל בליבו; אני והוא אין יכולים לדור בכפיפה אחת; אם רעב שׂונאך, האכילהו לכם, ואם הוא צמא השקהו מים; אם תרצה שישׂנאוך, בקר תמיד; השׂנאה עיוורת ממש כאהבה; הוא אכול משׂטמה וליבו קשור באזיקים של איבה שורשית; משנקעה נפשו ממנה, נעשׂו אויבים מרים זה לזה; טינה מרובה וכבושה נאגרה בחדרי ליבו; האיבה התלהטה בליבו; ינוסו מְשַׂנְאָיו מפניו; לא רצה לעמוד בדָלֶ״ת אמותיו; נכשל בשׂנאת חינם ובליבוי המחלוקות; תחילה דיברו איש על רעהו בחוסר סבלנות ובשיניים חרוקות, עד שבערה בהם אש השׂנאה והייתה ידידותם למאכולת אש; מדובר באישיות בלתי רצויה ובירִיב חמקמק המבקש את רעתנו; הבעיר את אש השׂנאה בינינו והטיל איבה ביני ובין רעיי; הקביל את פניי בנימה תקיפה ובסבר פנים רעות; אש השׂנאה יקדה בליבו כלפיי חודשים רבים; הקנאה אינה אלא שׂנאה לאושרם של אחרים; מבטו הארסי והסתת האיבה של חבריו המיטו עליי שׂנאה והעמיק אותה; יְחָסים עכורים וים של משׂטמה מנעו את יישור ההדורים בינינו; הקנאה היא פקעת של פגעים רעים: היא מחממת בחיקה את השׂנאה, מחלחלת נחיתות לתוך הנפשות, זורעת עצבות בלבבות ומקימה מחיצה בין האדם ובין אושרו; מְדַבֵּר שלום, ושׂנאה טמונה בלבבו; רוֹמְמוּת אֵל בִּגְרוֹנוֹ, וחרב פיפיות בידו; אין לך כלי המחזיק קללה יותר מהשׂנאה ומהמלחמה; אין דרכו של אדם לגרש את חוה אלא אם כן שׂנאה יוקדת ביניהם; הטיל איבה ותחרות ומחלוקת בין א׳ לב׳; הזורע קנאה, קוצר איבה; בנפול אויִבך אל תשׂמח, ובהיכשלו אל יגל ליבך; בכל פעם שאנו יוצרים יצירה מרשימה אנו רוכשים לעצמנו אויבים; אתמול מלאך, והיום שָׂטָן? שני דברים שמהם עלינו לפחד: קנאת החברים ושׂנאת האויבים; מוטב אויב נבון מחבר טיפש; המסוכנים שבאויבינו הם המתוחכמים והמושחתים; לא תִשְׂנָא את אחיך בלבבך; אִם־רָעֵב שׂונאךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא – הַשקֵהוּ; נֶאֱמָנִים פִּצעֵי אוֹהֵב וְנַעֲתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנא; מי שזורע שׂנאה – יקצור מַשׂטֵמָה; בהתנגדותנו לשׂנאה באמצעות שׂנאה אנו מפיצים אותה; השׂנאה והנקמה הן מחלות; גידופים וחרפות מולידים שׂנאה; פיו מלא דבש, ליבו מלא שׂנאה; שיסיר את המשׂטמה למעל ליבו; פְּעָמים שׂנאה רבה מייצגת אהבה גדולה שעבר זמנה; שנים של אהבה נמחקו על ידי שׂנאה של רגע אחד בלבד; השׂנאה נובעת מהרגש, והבוז – מן ההיגיון; אין שׂנאה גדולה משׂנאה שנולדה מאהבה נבגדת; לא תִשְׂנָא את אחִיך בלבבך; רשע מרשעי הגויים סטר על לחיי, רקק בפניי והביט עליי בבוז > אלימות! אפליה! מזימה! מחלוקת! ריב!

שעה!

שעה – 1. זמן, עת: כסעודת שלמה בשעתו; 2. לזמן קצר, לזמן קצוב, כגון ועדת שעה, הוראת שעה; **בשעתו** – בזמנו, בזמן ההוא, בעבר, אז [גם בלי התאמת הכינוי למין ולמִספר של שם העצם]: בשעתו חשבתי ללמוד פיזיקה, אך היום ברור שהמקצוע הזה אינו מתאים לי; **צורך השעה, צַו השָעה** – הזמן מחייב דבר זה, הֶכרֵחַ שנוצר בגלל תנאֵי הזמן המיוחדים: הידוק החגורה הוא צורך השעה; **זמן גריניץ׳, שְעון גריניץ׳** – השָעה בקַו האורֶך 0 בממלכה המאוחדת המשמשת תֶקֶן בין־לאומי לקביעת השעה. היא בסיס לחישוב הזמנים התקניים ברחבי העולם: שעון ישׂראל מקדים את שעון גריניץ׳ בשעתיים; **ענייני השעה** – בעיות ההווה, העניינים הבוערים: אנו טרודים בענייני השעה; **שָקְעָה שִמשוֹ, עָבַר מגדולתו, עָברה שעָתו** – ירד מגדולתו, חלפה תהילתו או הצלחתו: עברה שעתו של המנהיג המודח; **סִיוּעַ בִּשעַת מעשׂה** – מתן עזרה לעושׂה העבירה העיקרי בשעת עשׂייתה; **שאֵלות השָעה** – נושׂא או סוגיה שעומדים כרגע על הפרק ומעוררים ויכוחים; **שְעַת נְעִילָה** – 1. שעת הסיום, הסגירה, חתימה של דבר (כגון כינוס, אסֵפה, ספר, עיתון): בעת נעילת הכינוס השתתף הנשׂיא; 2. שעה קבועה שבה יש לסיים את הפקת העיתון לקראת הדפסתו; **שָעָה טְרוּפָה** – שעת חירום, ימי פורענות, זמנים

קשים: בשעה טרופה זו, שאויבינו קמים עלינו, נלכד את השורות ונתאחד; משעה לשעה – כל שעה, ככל שעוברות השעות, בחלוף השעות: מצבו של החולה החמיר משעה לשעה; נטרפה השעה, החמיץ שעת כושר – הפסיד שעת כושר או הזדמנות מתאימות: לרוב נמשכות השעות לאיטן, אך שוב נטרפה שעתי ולא נועדתי עם השׂר; שְׁעַת כּוֹשֶׁר – הזדמנות להשׂיג מטרה מבוקשת, סיכוי, זמן נוח ורצוי, שעה מתאימה לעשׂות פעולה מסוימת: מחלקים את האגף לשניים וזה שעת הכושר היחידה שלו להגיע לעמדת ניהול; מֶלַ״ח > משק לשעת חירום – משק המאורגן לפעילות תקינה ומבטיח ניצול מרבי של השירותים החיוניים וגורמי הייצור בשעת חירום: הוועדה העליונה למשק לשעת חירום בישׂראל משתייכת למשׂרד הביטחון; שְׁעַת חֵירוּם – 1. אירוע או מצב פתאומי חמור ומסוכן הדורש פעולה מיידית כדי להתמודד איתו ולהגן על חיים או על רכוש; 2. פרק הזמן שמתרחש בו מצב חירום לפי קביעת הרשות המבצעת או הרשות המחוקקת. מצב זה מאפשר לממשלה להפעיל הסדרים ייחודיים, פעמים אגב קיפוח חירויות יסוד דמוקרטיות; אֵין אָדָם שֶׁאֵין לוֹ שָׁעָה – מאמר אופטימי שמשמעו שלכל אדם צפויה שעת כושר, שעת מזל, שעת הזדמנות והצלחה; תקנות לשְׁעת חירום – תקנות [כלומר חקיקת משנה שאינה מצריכה את אישור הכנסת] שבהתאם לחוק יסוד: הממשלה רשאית להתקינן במצב חירום כדי להגן על המדינה, על ביטחון הציבור ועל קיום ההספקה והשירותים החיוניים [עד שלושה חודשים]; עָשָׂה חַיִל, שִׂיחֲקָה לוֹ הַשָּׁעָה, עָמְדָה לוֹ הַשָּׁעָה – הצליח, ראה ברכה בעבודתו: הכול מכבדים את מי שהשעה עומדת לו; איש השעה – מי שמתבלט בזמן מסוים ומשמש מוקד לתשׂומת הלב ולהתעניינות, גיבור היום: איש השעה במלחמה היה דובר צה״ל; אצה לו השעה – אין לו פנאי, זמנו דחוק: אצה רצה השעה, וההרצאה הסתיימה; דָחַק את השָׁעָה – נחפז, היה חסר סבלנות, קצרה רוחו מלחכות לסיום הזמן: כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו; הַשָּׁעוֹת הקְטַנוֹת (של הַלַיְלָה) – שעות שבין חצות לבוקר: המסיבה הסתיימה בשעות הקטנות; סימולטנית > במקביל > באותה שעה, בד בבד, בו בזמן, בו־זמנית, בה בעת, בה בשעה, בעת ובעונה אחת – באותו הזמן: הרשויות החליטו לסגור את בית ספר, ובה בעת – לשבץ את תלמידיו בבתי ספר אחרים; בכל עת (ובכל שעה) – בכל זמן, תמיד: שירותי החירום נכונים לקריאה בכל עת ובכל שעה; שעה עגולה – שעה המבוטאת במִספר שלם: 1, 12; שעה קשה – עת צרה ומצוקה: ההפגנות היו שעה קשה הן לשוטרים והן לדמוקרטיה; שָׁעָה ארוּכּה – זמן רב, זמן ממושך: חיכיתי לך שעה ארוכה ולא הגעת; שעה קטנה, שעה קלה – זמן קצר, זמן מועט, פרק־זמן קצר מאוד: אחרי שעה קטנה הופיע השוטר; בוקר בוקר נגלה לשעה קטנה ונעלם; אין אדם נתפס בשעת צערו – אין להאשים אדם על ביטוי לא הוגן שביטא או על מעשׂה נמהר שעשׂה בשעה שהיה שרוי בצער; שְׁעתו דחוקה – זמנו מוגבל ביותר: ראיתי ששעתי דחוקה וויתרתי על הבילוי; אין שעתו פנויה – אינו פנוי; שְׁעת בֵּין השמָשׁות – הזמן שבו ספק יום ספק לילה: הכתב והמכתב הם מעשׂרת הדברים שנבראו בין השמשות; שְׁעת כדור הארץ – אירוע שמארגנת הקרן העולמית לשימור חיות הבר, שבו מתבקשים בעלי בתים פרטיים ובעלי עסקים לכבות את האורות ואת שאר המכשירים החשמליים לשעה אחת, כדי להגביר את המודעות לשינוי האקלים; ארוחת ארבע, ארוּחַת מִנחה, שעת התה – ארוחה קלה שעיקרה תה או קפה בין ארוחת הצוהריים לארוחת הערב; שעות עוצר – שעות אחדות של היממה או כולה, שבהן אוסר גוף בעל סמכות על שטח על תנועת בני אדם ברחובות כדי לשמור על הסדר הציבורי; שעת בֵּין הערבַּיִם – לפנות ערב כשהשמש שוקעת: בשעה שבין הערביים יצאנו לחזות בשקיעה; הגיעה השעה – בא הזמן המתאים או המצופה: כבר הגיעה שעתי לחזור לביתי; שְׁעַת רַחמים – שעה רצון מלפני האל, יום של חשבון נפש והסקת מסקנות, זמן לחמלה ולתמיכה בחלשים; חיי שעה – חיי הווה, דאגת יום־יום לפרנסה ולתענוגות חולפים, חיי הנאה חומרית לשעה קלה, חיים גשמיים שחולפים מהר והנאתם היא זמנית ורגעית: הנוער של היום מניחים חיי עולם ועוסקין בחיי שעה; כשרה השעה, נתכשרה השעה – התאים הזמן, באה שעת כושר; כיוון השעה, כיוון את השעה – פעל בזמן הנאות ביותר למשהו, מצא את העיתוי האידיאלי למשהו, ניצל את הזמן נכון, מצא שעת כושר; פרַיים טַיים > ציפיית שׂיא, שעות שׂיא, שְׁעַת שׂיא – 1. הזמַן שבו השיעור הגדול ביותר של צופים בתוכנית מסוימת או מאזינים לה; 2. שעה עומס שבה תנועת הרכבים היא האיטית ביותר ביממה בשל הפקקים הרבים; שְׁעות שֵׁפֶל, שעת שֵׁפֶל – שעה שבה מועט השימוש בשירות מסוים, כגון שירותי תחבורה, פעילות במוסד או בעסק מסוים הפתוח לשירות הקהל: במלחמה ידע העסק שעות שפל רבות וכמעט התמוטט [היפוכה – שעת שׂיא]; שְׁעַת בֵּינַיִם – בין שעות השׂיא של הבוקר ובין שעות השׂיא של אחר הצוהריים; שְׁעוֹת גֵאוּת – שעות של פעילות מוגברת: שעות אחר הצוהריים הן שעות גאות ועל כל הזבניות להיות במקום; שְׁעת כושר – הזדמנות להשׂיג מטרה מבוקשת, סיכוי, זמן נוח ורצוי, שעה מתאימה לעשׂות פעולה מסוימת, אפשרות מיוחדת: זוהי שעת כושר

נפלאה ליישׂם את התוכנית; שְׁעת רצון, עת רצון – זמן נוח וכשר, שעת כושר שתתקיים משאלה או תפילה: זו שעת רצון היסטורית ליישב את הסכסוך עם שכנינו, ואל לנו להחמיצה; שְׁעות הפנאי – זמן פנוי להתרגעות גופנית או רוחנית או למימוש מאוויים במהלך היום; שְׁעת הנקה – שעה אחת ביום שאישה זכאית להֵיעדר מעבודתה ללא ניכוי משׂכרה, 4 חודשים מתום חופשת הלידה, בתנאי שהיא עובדת במשׂרה מלאה (גם אם אינה מיניקה); גִלְגֵל את השעות – בילה פרק זמן בצורה קלילה או בעניינים חסרי חשיבות ובלא מטרה מיוחדת (לעיתים כדי שהזמן יעבור מהר), הוציא את זמנו: בתור לרופא השיניים גלגלתי את השעות בקריאת עיתונים; שְׁעַת הָאֶפֶס, שְׁעַת הַשִׂי״ן – השעה המסוימת שנקבעה להתחלת פעולה חשובה, כגון מִבצע, פתיחה באש; שְׁעת אפס – לפני שעה 8 בבוקר (למשל, הגעה לבית הספר בשעת אפס משמעה להגיע בשעה 7 או בשעה אחרת לפני 8); שְׁעת מִנחה – אחר הצוהריים; שְׁעת מחנך – שיעור בבית הספר שיוחד לשיחות בעניינים כלליים וערכיים עם מחנך הכיתה; שְׁעת מבחן – אירוע או תקופה שעל האדם להוכיח את כוחות ואת יכולותיו: זו שעת מבחן לאוהדיה האמיתיים של הקבוצה; שעות עבודה – הזמן שבו עומד העובד לרשות העבודה, לרבות הפסקות קצרות ומוסכמות הניתנות לעובד להחלפת כוח ואוויר; בכל יום ובכל עת ובכל שעה – בל זמן ועידן, תמיד; חיי שעה – 1. הנאה חומרית לשעה קלה, חיים גשמיים שחולפים מהר והנאתם היא זמנית ורגעית; החיים הגופניים הגשמיים; הנאה חולפת: מדוע אתם מניחים חיי עולם ועוסקים בחַיי שָׁעה; 2. כינוי לקיום זמני קצר וחולף: המפלגה החדשה חיה חיי שעה כי עד מהרה נעלמה מן המפה הפוליטית; לפי שעה – בינתיים, לעת עתה: לפי שעה לא כדאי לעשׂות דבר אלא להמתין להתפתחויות ולפעול לפיהן; שעה פנויה – פנאי, זמן חופשי: אין שְׁעָתי פנויה ללון בעומקה של הלכה; אכף עליו את השעה – השעה הכריחה אותו ל־; שעה ארוכה־ארוכה, ארוכות, ממושכות – זמן רב, זמן ממושך מאוד: דיברתי איתו ארוכות; משחליתי שכבתי ממושכות בבית החולים אף שלא מצאו ארוכה ומרפא לחוליי; אין השעה כשרה, אין השעה יפה – אין הזמן מתאים; תפס אותו על חם > נתפס על חם > נתפס בִּשְׁעת מעשׂה – נתפס בזמן שהדבר התבצע, בזמן ההתרחשות או הפעולה: הנערים שהשחיתו את ציוד בית הספר נתפסו בשעת מעשׂה; השעות הקטנות אחרי חצות, השעות הקטנות של הלילה, השעות הקטנות – שעות הלילה המאוחרות; השעות שלאחר חצות הלילה: בילינו במסיבה עד השעות הקטנות; השעה דחוקה לו – הוא נתון במצוקה, הוא נתון במצב קשה: משנהייתה השעה דחוקה להם קמו והחלו לחזר על הפתחים; שעה טרופה – תקופה קשה, זמן של פורענות: בשעה טרופה זו, כשאויבינו קמים עלינו לכלותינו, עלינו להתלכד; דייה לצרה בשעתה – אין צורך לדאוג היום למה שיהיה בעתיד כי נדאג לכך בבוא העת: ואם לא יישאר לנו כסף לשְׂכַּר דירה בחודש הבא? – דייה לצרה בשעתה: עד החודש הבא נמצא כבר איזה פִּתְרון; הגיעה שְׁעָתו – 1. בא זמנו להצליח, הגיעה העת שבה יוכל לעשׂות כרצונו, באו לו ימים טובים: אתה עדיין צעיר ובטוחני שתגיע שעתך ותתמנה לתפקיד בכיר ביותר; 2. הגיע זמנו לשלם על מה שעשׂה, לקבל כגמולו, להיענש: יום יבוא ותגיע שעתו של המנוול הזה – הוא עוד יתחנן בפנינו! 3. מלאו ימיו והגיע זמנו למות; על חם > בִּשְׁעת מעשׂה – בזמן שהדבר התבצע, בזמן ההתרחשות או הפעולה, בעוד פלוני עוסק בדבר: הגנב נתפס בשעת מעשׂה; בשעה טובה – נוסח של ברכת הצלחה, איחולי הצלחה ומזל למישהו שמתחיל דבר חדש, שפותח פרק חדש בחייו וכד׳: שמעתי שבתך מתחתנת, שיהיה בשעה טובה! בשעה טובה ומוצלחת – 1. באופן טוב ומוצלח, בצורה משׂביעת רצון: לאחר שנים של עקרות נולד להם בשעה טובה ומוצלחת בן זכר; 2. ברכה מקובלת למי שמתחיל עבודה חדשה, למי שיוצא לדרך וכד׳, ברכת מזל טוב; בהצלחה; אָרְכָה לו השעה – היה קצר רוח, היה חסר סבלנות ארכה לו השעה, הזמן נמשך בעיניו ללא קץ, היה נדמה לו שהזמן עובר לאט, בעיקר בהמתנה דרוכה לדבר מה; כיוֵן את השעה – התאים את הזמן הנכון למעשׂה מסוים או מצא את הזמן הנכון או שעת כושר; בִּשְׁעַת הדְחָק – בשעת הכרֵח, בשעת חירום, בזמן שנוצר צורך דחוף או דוחק בדבר מה, בייחוד כאשר חסרים האמצעים הרגילים להשׂיגו או לבצעו: אנו משתמשים במזון מוקפא רק בשעת הדחק; אָצָה רָצָה הַשָּׁעָה – אין לי פנאי, זמני דחוק; (ו)יָפָה שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם – כדאי לעשׂות את הדבר בהקדם, מוטב להקדים לעשׂות את הדבר ולא לדחותו שכן השעה דוחקת: עלינו להזדרז ולצאת מכאן, ויפה שעה אחת קודם; שָׁעות על שָׁעות – זמן רב המתנהל בעצלתיים: שעות על שעות המתנתי לרופא; שָׁעוֹת נוֹסָפוֹת – שעוֹת עבודה מעל לשעוֹת העבוֹדה הרגילוֹת; קָנָה עולמו, קָנָה עולמו בשעה אחת – זכה בבת אחת או במעשׂה אחד להצלחה רבה: הודות לתגליתו החשובה קנה הפיזיקאי את עולמו בשעה אחת; יש קונה עולמו בשעה אחת ומאבדה בשעה שלאחריה; יש קונה עולמו בשעה אחת ויש – בכמה שנים; הלך לו קלף > שׂיחקה לו השעה – היה בר מזל, היה לו מזל לא רגיל, הצליח מאוד, נתמזל מזלו, שׂיחק לו מזלו, שׂיחקה לו הצלחה, שפר חלק, שפר עליו גורלו: משהצטרף

השחקן החדש לקבוצה, שיחקה לו השעה, והיא מנצחת בכל משחק; סוף סוף שיחקה השעה לבני הזוג, כשנולדה להם בת אחרי ארבעה בנים; **שעה אקדמית** – ארבעים וחמש דקות שהן אורכו של שיעור באוניברסיטה; **שְׁעַת האמת, רגע האמת** – נקודת מפנה שבה נדרשת הכרעה גורלית, רגע המבחן: ברגע האמת החברות שלהם הוכיחה את טיבה; **שעה רעה** – שעה קשה ואפלה; **שָׁעָה חצופה** – זמן קשה ורע, ימים טרופים, תקופה רעה, שעה קשה: בשעה שעיניך רואות שהשעה חצופה, אל תעמוד כנגדה אלא תן לה מקום; **שׂיחקה לו השעה, עמדה לו השעה** – הצליח; **בשעה שאינה לא יום ולא לילה** – לעולם לא, מצב שאינו קיים; **יום יום ושעה שעה** – ברצף שאינו פוסק: מתנדבי המועדון שנמצאים בו יום יום ושעה שעה וכל האחרים שזה ביתם השני, טוענים כי הם מאושרים, ואם הם מאושרים כולם זוכים; **עָמַד לו בשעת דוחקו** – עָזַר לו במצוקתו, בא לעזרתו כשהיה שרוי במצב קשה: כשירד מנכסיו מי עמד לו בשעת דוחקו; **שעה של כיבוי אורות** – שעת השֵׁינה, זמן הפסקת הפעילות השגרתית במחנה צבאי, בפנימייה וכד׳, שלאחריו מוטל על החיילים, על החניכים וכד׳ להימצא במיטותיהם: בתום האימון ולפני כיבוי אורות יש לנקות את הנשק; **צו השעה, צוֹרֶך השָׁעָה** – חיוני, שהזמן מחייב: צורך השעה דורש שנעשׂה זאת: הידוק החגורה הוא צורך השעה׳; **נטרפה השעה** – עברה שעת הכושר, הגיע זמן קשה, הזמנים לא היו כתיקונם, ולכן לא נעשׂה מה שצריך היה להיעשׂות, והוחמצה ההזדמנות לעשׂותו: כשהייתי צריך לעלות לאוטובוס נטרפה לי שעתי, ולא נסעתי; **הוראת שעה** – הוראה זמנית, תקנה שתוקפה לזמן מוגבל; **אין לך אדם שאין לו שעה** – כל אדם (אפילו נכשל או חסר כישרון) הוא ייחודי ומסוגל לתרום מסגולותיו המיוחדות; **שעה טרופה, טירוף השעה, ימים טרופים** – שעת חירום, ימי פורענות, זמנים קשים, ימי סכנה: בשעה טרופה זו, כשכל אויבינו קמים עלינו להילחם בנו, עלינו ללכד את השורות ולהיות מאוחדים; **שְׁעוֹת קיץ** – שעות עבודה מקוצרות המקובלות במקומות עבודה בחודשי הקיץ: בחורף אנחנו עובדים עד השעה חמש, אבל בחודש יולי ואוגוסט נהוגות אצלנו שעות קיץ, ואנחנו מסיימים לעבוד בשלוש; **שְׁעוֹת קבלה** – השעות שבהן פקידים ועובדים אחרים של משׂרד או של מוסד כלשהו מקבלים קהל: שעות הקבלה במשׂרדי הן משמונה עד שתים עשׂרה לפני הצוהריים; **שְׁעוֹת פתיחה** – השעות שבהן מקום מסוים פתוח לשירות הקהל הרחב: על דלת החנות תלוי שלט ועליו שעות הפתיחה שלה; **שָׁעוֹת ריקות** – שעות בטלה ללא מעשׂ: שעות ארוכות ורבות חולפות להן ללא מעשׂ – שעות של שמירות, של משמרות, של תורנויות וסתם שעות ריקות של בטלה; **שעה תמימה** – שעה שלמה, זמן ממושך; **שְׁעַת אָדָם, שְׁעַת עוֹבֵד** – יחידה לחישוב הזמן, המושקע בביצוע עבודה; **וַעֲדָה אַד־הוֹק, וַעֲדַת שָׁעָה** – ועדה שהוקמה לנושׂא מיוחד או לתכלית מסוימת ותפורק לאחר מילוי תפקידה; **דִּמדומים, שעת הדמדומים, שעת דמדומים** – 1. זמן המעבר בין יום ללילה סמוך לשקיעת החמה או בין לילה ליום, שבו קרני אור רכות וחיוורות מאירות את פני השמיים: נעים לטייל בחוף הים בשעת דמדומים; 2. תקופה של דעיכה בעוצמה, בהשפעה, בחשיבות וכד׳, השלבים הסופיים בתהליך של שקיעה אישית, מקצועית, פוליטית וכד׳: זו הייתה שעת הדמדומים של האימפריה, ימיה האחרונים של מעצמה מוֹשְׁבָנִית (קולוניאלית) אדירה שנאלצה לוותר על מושבותיה בזו אחר זו; 3. זמן של תהייה ומבוכה, מצב של חוסר בהירות, ספק, ערפול או גבולות מטושטשים: בשעת דמדומים זו תוהים חסידי התנועה בעולם באשר להמשך דרכם; **שְׁעַת חֶסֶד** – פרק זמן בחיי האדם שבו הדברים באים על מקומם בשלום ושׂוררת אווירה של תקווה והרמוניה: השעה שאני מייחדת ליוגה בשבוע היא שעת חסד אמיתית; **שְׁעַת הַשְּׁמָד** – כינוי לתקופה של עשׂרות שנים שלאחר דיכוי מרד בר־כוכבא (132-136 לספירה), שבה השלטון הרומי בארץ ישׂראל אסר על היהודים לקיים מצוות וללמוד תורה ואכף איסורים אלו באכזריות; סטוֹפֶּר < **שְׁעוֹן עֶצֶר** – שעון המודד את הזמן מביצוע פעולה או את הזמן הנותר לביצועה; **שעון אנלוגי** – שעון המורה את השעות במחוגים; אנלוגי < **תקבילי**; שעון דיגיטלי < **שָׁעוֹן סִפְרָתִי** – שעון המורה את השעות באמצעות ספרות מתחלפות; **שְׁעוֹן שַׁבָּת** – מכשיר בביתו של שומר מצוות בעיקר, המשמש להדליק ולכבות אוטומטית מכשירי חשמל, לפי כוונון השעות מראש; **שעון אטומי** – שעון מדויק מאוד, המבוסס על תדירות תנודותיהם הטבעיות של מולקולות או אטומים מסוימים; **שְׁעוֹן צֶסִיוּם** – שעון אטומי שפעולתו מבוססת על הבדלי האנרגייה בין שני מצבים של גרעין אטום צסיום בשׂדה מגנטי [זהו שעון מדויק מאוד המשמש כיום לקביעת השנייה]; **שְׁעוֹן קְוַורץ** – שעון שהומצא ב־1929 והגדיל את הדיוק בקביעת הזמן כדי 0.0001 שניות ליממה. בשעון זה המתנד הוא גביש רוטט בקצב של אלפי תנודות לשנייה, המתורגם בדרך אלקטרונית לתנודה חשמלית בקצב נמוך בהרבה (אחת לשניים) ומוצג באמצעות מחוג או מצג ספרות; **שעון הדבורה, שְׁעוֹן הדבורים** – שעון ביולוגי יומי קבוע לדבורים, המשתנה לחלוטין לפי סוג התפקיד שהן ממלאות בכוורת [הדבורה מחלקת את היום לתשעה חלקים שווים, והיא מסוגלת לזהות כל אחת מהם ברמת דיוק של 20 דקות; שעון ביולוגי מדויק נחוץ לה גם לניווט; היא מסוגלת למצוא את דרכה עד לפרח מסוים במרחק 10 ק״מ מהכוורת; הדבורה מזהה כיוונים באמצעות מדידת הזווית של קרני השמש מה שמצריך הכרה מדויקת של שעת היום; שעונה הביולוגי דומה לשל בני אדם, ולא לשל חרקים אחרים]; **שְׁעוֹן אש** – שעון המודד את הזמן בעזרת נרות דוקלים, חבל בעירה, מנורת שמן; **שְׁעוֹן אב** – השעון הראשי שאליו מסונכרנים כל שאר השעונים והמכשירים; **מִגְדַּל שעון** – מגדל הנושׂא שעון בולט לרווחת הציבור, לרוב כחלק ממבנה ציבורי כגון בית עירייה או כנסייה, המגדל בכיכר השעון ביפו והמגדל בעל פעמון הביג בן בלונדון; **שְׁעוֹן שחמט** – צירוף של שני שעונים הקוצבים את הזמן הנותר לכל אחד משׂחקני השחמט, ועם הפעלת שעון היריב נעצרת התקדמות השעון של השׂחקן ולהפך; **שְׁעוֹן כיס** – שעון שאדם נושׂא בכיס בגדיו; **שעון פנימי** – תחושת זמן שאינה מתבססת על מדידה; **שְׁעוֹן הַשְׁהָיָה** – שעון המשמש חלק ממנגנון הפעלה של מִטען חומר נפץ: בעזרת שעון השהיה כוון מראש הזמן המדויק להפעלת המִטען; **שעון צל, שְׁעוֹן שמש** – מִתקן להוראת השעה הבנוי ממוט אנכי או נטוי (לפי הרוחב הגאוגרפי של המקום), הקבוע במרכזו של לוח או משטח שעליו מסומנות השעות על־פי הצל שהמוט מטיל אפשר לקבוע את השעה; **שְׁעוֹן נוכחות** – שעון המטביע חותמת של התאריך ושל השעה המדויקת על כרטיס מיוחד שהעובד מכניס לתוכו בתחילת יום העבודה ובסיומו. השעון משמש למעקב ולביקורת של נוכחות העובדים בעבודה ולחישוב שׂכרם; **זמן גריניץ׳, שְׁעוֹן גריניץ** – הזמן המקומי בקו האורך אפס מעלות העובר בגריניץ׳, המשמש בסיס לחישוב הזמנים התקניים ברחבי העולם: השעון המקומי של ישׂראל מקדים את שעון גריניץ׳ בשעתיים; **שְׁעוֹן קיץ** – הזזת מחוגי השעון בקיץ שעה אחת קדימה, ובסיומו הם מוחזרים שעה אחת אחורה כדי לנצל את אור השמש ולהפחית את השימוש בתאורה מלאכותית הצורכת אנרגייה; **שְׁעוֹן חורף** – 1. הזמן התקני הנקבע לפי שעון גריניץ׳; 2. פרק זמן שלא חל בו שעון הקיץ (לרוב מנובמבר עד מרץ); **שָׁעוֹן מעורר** – שעון שיש בו התקן המאפשר לו לצלצל בשעה יעודה כדי להשכים; **שְׁעוֹן יד** – שעון הקשור ברצועה בסמוך לשורש כף היד; **שָׁעוֹן ביולוגי** – מנגנון המופעל על ידי יצור (אורגניזם) ויכול לספק מידע עבור מדידת זמן, כגון שעת יקיצה, תהליכי צמיחה והזדקנות; **שְׁעוֹן חול** – מכשיר שקוף לְמדידת פרק־זמַן קבוע, בעל צוואר צר באמצעו, שדרכו עוברים גרגירי החול מחֶלקו העליון לחֶלקו התחתון: שעון החול מורה שהביצה מבושלת; **שְׁעוֹן החול אוזל** – לא נותר זמן רב להשלים את המשׂימה, הזמן אוזל, המועד עומד לפוג, פרק הזמן הקצוב מתקרב לקיצו: שעון החול אוזל, ועלינו להגביר את קצב העבודה כדי לעמוד במשׂימה שקבענו לעצמנו; **שְׁעוֹן מטוטלת** – שעון קיר שבתחתיתו קבועה מטוטלת, המתנדנדת בקצב קבוע מצד לצד ומווסתת את תנועת המנגנון שלוף: על קיר ביתם קבוע שעון מטוטלת עתיק המשמיע צליל מדי שעה; **שְׁעוֹן קוּקִייה** – שעון קיר שבכל שעה שלמה ולפעמים אף חצי שעה יוצאת מתוכו ציפור צעצוע ומשמיעה קול קוּקוּ של קוּקִייה; **אוֹרלוֹגִין** – שעון גדול בסגנון עתיק התלוי על קיר או ניצב כארון: קול אורלוגין קורא ׳חצות׳; **מִנְחָה** – שעות אחר הצוהריים: נועדנו לתה מנחה בנמל תל אביב; **הממד הרביעי** – [בתורת היחסות] ממד הזמן, נוסף על שלושת הממדים האחרים: אורך, רוחב, גובה; טיימר < **קוֹצֵב זְמַן** – סוג מיוחד של שעון הסופר זמן אחורה מטווח זמן קצוב, כדוגמת שְׁעוֹן חול; **רֶגַע קָט** – זמַן קצר ביותר, כהרף עין: חַכֵּה נא רגע קט; **כָּעֵת מָחָר** – מחר בשעה זו: יש מחר שהוא כעת מחר, ויש מחר שלאחר מחר; אף שכעת השמש זורחת, כעת מחר ירד כאן מבול; **עוד חזון למועד** – עדיין לא הגיעה השעה להגשמת הדבר: בעתיד יימצא מחשב אישי בידי כל תלמיד בבית הספר, אבל עוד חזון למועד; **בִּדְמִי הַלֵּיל** – בדממת הלילה, בשקט המוחלט של הלילה; **העביר את הזמן, לכול זמן ועת לכל חפץ תחת השמיים, קצור שחת בעוד השמש זורחת, הַכֵּה בַּבַּרְזֶל בעודו חַם, חַשֵׁל את הברזל בעודנו חם** – פעל בעוד מועד, הזדרז ואל תחמיץ את שעת הכושר: כעצת חברי, מכרתי את מניותיי לפני המפולת הגדולה, היינו חישלתי את הברזל בעודנו חם; **לא כאן המקום ל־** – אין זה המעמד ההולם ל־: ׳אומנם היום ערב יום הכיפורים, אולם לא כאן המקום לעשׂות חשבון נפש אישי׳, אמר המרואיין לעיתונאי; **מרוץ נגד השעון, מרוץ נגד הזמן** – פעילות קדחתנית כדי לעמוד בלוח הזמנים, פעילות נמרצת שמטרתה להספיק לעשׂות הכול במועד שנקבע: ניהלנו מרוץ נגד השעון כדי להספיק להגיש את העבודה לפני סוף הסמסטר; **השכמת בית המדרש** – קימה בשעה מוקדמת בבוקר לצורך תפילה או לימוד תורה: גדולה הכנסת אורחים כהשכמת בית המדרש; **נָכוֹן לְעַכְשָׁיו** – נכון לפי שעה בזמן מסירת הידיעה: זהו כל הידוע על המאורע נכון לעכשיו; **ברזל כל זמן שהוא בתוך האוּר, עושׂים ממנו כל כלי שירצו**; **פעמים הרבה נטרדתי בהבלי הזמן ולא הייתי פנוי לענייניי, כציפור המבקשת לישב במנוחה, ובאים בעלי חיצים ומטרידים אותה ממקומה**; **לא זה המקום ולא זו השעה לדבר על**; **אין שעתו פנויה, הגיעה שעתו ל־**; **היה נתון תחת גלגל המאורעות ופגעו בו השעות הרפויות**; **אָרְכָּה**

השעה ולא הספקנו . . . ; שעת ערפול או חוסר בהירות במצב; העלה מַרְפֵּא והגיעה שעתו לעמוד ממיטתו; שֶׁבַע מחשבות חשבתי בשעה קלה, וזו אחת מהן; יש שעה לְקַצֵּר, ויש שעה להאריך; התיישב ולא זז למרות השעה המאוחרת; קציר הדמים של המהומות הראה שאנו חיים בשעה רעה ואפלה; נתתי את ליבי לחקור לעת מצוא את העניין על בוריו, ושעה יפה לכך נזדמנה לי במהרה; השעה כשֵׁרה ובשֵׁלה ל; יצאתי לשעה קטנה ונמתחה השעה ונעשׂתה שעות הרבה; איש בוקר מתעייף בשעות הערב המוקדמות, ואילו איש ערב נעשׂה ערני ביותר דווקא בערוב היום; הוצאתי את הלילה בעבודה עד השעות הקטנות אחר חצות; ישב שעות חֲבוּק ידיים בלשכת התעסוקה; אני מעדיף לברוח לכמה שעות מתחומי חיינו הצרים והרועשים ולשמוע את דפי הספר בהיהפכם חרישית; סָפֵק עֵר ספק ישן שכב על מיטתו שעות ארוכות; שנתו הייתה נדודה שעות רבות > זמן! יום!

שקיפות! טוהר! לכלוך! ניקיון!

<u>שקיפות</u>. **שְׁקִיפוּת** – 1. חדירוּת לאור, תכונתו של עצם או של חומר שניתן לראות דרכו; תכונתו או מצבו של השקוף: עם השנים נתעמעמה שקיפותו של אגרטל הבדולח; 2. תכונת הדבר הברור והמובן מאליו, שקל לרדת לעומקו או לחדור בעדו ולהבחין בעומד מאחוריו: שקיפות מניעיו לא הותירה ספק בדבר מטרתו; 3. דקיקות, עדינות שברירית, כחישות: שקיפות אצבעותיה שיוותה לה מראה עדין ושבריריז; 4. תכונות או מצב של אִרגון המאפשרים לאחרים לגשת בקלות ולראות את פעולותיו, לרדת לעומקן, לחדור בעדן ולהבחין בעומד מאחוריהן. השקיפות מאפשרת לגשת למאגרי מידע של האִרגון (כגון התנהלות פיננסית, פרוטוקולים, סטטיסטיקות, פקודות, נהלים, תַקנות, מִזכרים, ישיבות פתוחות ודרכי פעולה). עם זה לשקיפות רמות אחדוֹת: למשל, ייתכן שרק למשרת אִרגון מסוים תהא גישה לחֵלק ממאגרי המידע המסוּוָג, ואפשר שגם לבני אדם מחוץ לאִרגון תהיה גישה לכל המידע, לרובו או לחֵלק ממנוּ. ברגיל ניכרת שקיפות האִרגון בפתיחות, בקבלת אחריות, בתקשורתיות, בביקורת עצמית ובמימוש חוק חופש המידע; 5. פתיחות ביחס לאנשים אחרים בלי ניסיונות להרשימם; 6. תכונה או מצב של להיות "בלתי נראה" במצב חברתי מסוים. אדם עשׂוי להיות במצב שלא ישׂימו לב אליו, ימנעו איתו קשר עין, יישאר בשקט, יתחבא מאחורי אדם או ישתמש בטקטיקה אחרת; **שָׁקוּף** – 1. בהיר, ברור, שניתן להבנה בקלות רבה, מובן מאליו, שקל להבחין במה שעומד מאחוריו: הוא אינו אומר זאת במפורש, אבל כוונתו שקופה; 2. אדם שמתעלמים מקיומו, שאין מבחינים בו, שלא שׂמים לב אליו: מהרגע הראשון אתה חש שקוף כי אינך נראה; **רֶמֶז שָׁקוּף** – רמז גלוי שכוונתו ברורה ביותר: הגדלת כוחות הצבא לאורך הגבול הייתה רמז שקוף לכוונות המלחמה של המדינה; **זכיכוּת, שקיפות למחצה** – אפשרות לאור לעבור דרך משהו, אך לא לחלוטין; **רוֹמְזָנִי** – שיש בו רמז לדבר־מה: הערה רומזנית, מבטים רומזניים; **בהירות** – 1. היעדר טשטוש או ערפול, צלילות: ניקינו את שִׁמשת המכונית כדי לראות ביתר בהירות; 2. שקיפות, תכונתו של הברור והמובן, של הדבר המבואר היטב, שאין בו בלבול או ערפול: העד לתאונה השיב על שאלות החוקר בבהירות רבה; **זָכוּך** – זך ביותר, בהיר מאוד: דבריו זכוכים כשמש בצוהריים; **זכוכי, זְכוּכִיתִי** – דומה לזכוכית, שקוף וזך כזכוכית או שקוף למחצה, שיש בו מתכונות הזכוכית, זגוגי: פני הכלי מעוטרים בשכבה דקה של חומר זכוכיתי; **צלילות, צָלוּל** – 1. שקוף, שאפשר לראות דרכו, שכל משקעיו צללו ושקעו: מי הים צלולים מאוד היום ואפשר לראות כל אבן על הקרקעית; 2. הגיוני, שקול, מיושב, במלוא חושיו ובמלוא הכרתו: דעתו הצלולה ניכרת למרות גילו המופלג; **קול צָלוּל** – קול ברור ונקי: עלינו לצאת למלחמה בקול צלול וברור על הפסוק הגזעני בקוראן המשווה את היהודים ואת הנוצרים לקופים ולחזירים; **בְּדֵעָה צלולה** – בשׂכל בהיר, במחשבה הגיונית וברורה, בהכרה מלאה, במלוא החושים, לא מתוך ערפול חושים: החשוד טען כי עדותו נגבתה ממנו בהיותו מסומם, ולכן לא השמיע את דבריו בדעה צלולה; המנוֹחה חתמה על הצוואה מרצונה בדעה צלולה ובהכרה מלאה; **אָטוּם** – לא שקוף, עמוּם: הזגוגית אטומה ואין לראות דרכה; **כָּהוּי** – עמום, עכור, שאינו שקוף או צלול, לא זוהר, לא מבריק: בעיניו הכהויות ראה צער אך ליבו חש אהבה מאירת עיניים

טוהר. **טוֹהַר** – יושר, תום; שימוש חוקי ומוסרי; היעדר מחשבות ומעשׂים רעים; **טוהַר הנֶשֶׁק** – שימוש חוקי ומוסרי בכוח או בנשק בלחימה כדי להשׂיג מטרה צבאית חיונית למדינה או לשם הגנה מתקיפת אויב והימנעוּת מוחלטת מפגיעה באזרחים שאינם לוחמים, בשבויים, בנשים ובילדים, בחייהם, בגופם, בכבודם וברכושם: חייל המקפיד על טוהר הנשק מחויב לשמור על צלם אנוש אף כשהוא משתמש בנשקו ובכוחו במידה הנדרשת; **טוהר הבחינות** – שמירה על ערכי יושרה והגינות בבחינות ומניעת אי־סדרים או ליקויים במהלך הבחינות בבית הספר; **טוהר הבחירות** – שמירה על מהלכן התקין של בחירות באופן שכל בוחר יצביע לפי דעתו, ללא לחצים או השפעה פסולים, ואגב מניעת זיופים של התוצאות: המשקיפים בקלפי וידאו את טוהר הבחירות; **טָהוֹר** – לא מעורבב בחומר אחר, כמו זהב טהור; **מים מטוהרים** – מים שהיו מזוהמים וטוהרו באמצעות מטהר מים; **טיהור שפכים** – תהליך של הוצאת חומרים מזהמים ממי הביוב [ובו תהליכים פיזיקליים, כימיים וביולוגיים] כדי ליצור סביבה בטוחה מפסולת נוזלית ופסולת מוצקה: השפכים עוברים טיהור המאפשר שימוש בהם לחקלאות או הזרמתם לנחלים מבלי שיגרמו לזיהום; **יִיזַּך, לָזוּך, זַך** – היה נקי בהיר וצח; **זוקק, זיקק, זוּכַּך, זִיכֵּך** – ניקה, טיהר: השתדלתי לזכך את רעיונותיי בכוח מעשׂיי; **זַכּוּת** – צלילות, בהירות, צחות, טוהר: הכול ציינו את זַכּוּת הנפש ואת צלילות המחשבה של המנוח; **מזוּכּך** – מנוקה, מטוהר; **זַך ומזוּכּך** – נקי וטהור ביותר: לאחר הגשם נעשׂה האוויר זך ומזוכך; **הִזדַּכֵּך, זִיכֵּך, זִיכּוּך** – 1. טיהור או היטהרות של רגשות, היעשׂות רגשות זכים וצלולים: המוזיקה בשבילי זיכוך רגשות מיוחד; 2. טיהור מוסרי או רוחני, הסרת חטא, טומאה, זוהמה וכד׳: כמה מנביאי ישׂראל תופסים את המִדבר כמקום זיכוך החטא; **מְנוּקֶה** – שהוסרה ממנו האשמה, שהסירו את החשד ממנו, נקי, מטוהר: החשוד מנוקה מכל אשמה; **בתוליות, בְּתוּלִי** – שֶׁיֵּשׁ בו מתכוּנת הבתול, כגון ראשיתיות, תמימוּת, עדינוּת, רעננות או רכּוּת, טוהר, שלא נגעו בו, שלא הוכתם ולא טונף: הנער אהב את הנערה אהבה בתולית, כמעט אפלטונית; אֵתִיקָה > **תורת המוּסר, תורת המידות** – תורת המוסר, טוהר המידות, התורה המלמדת איזו דרך ראויה יבור לו האדם בחייו: המוסריות שוללת אכזריות והתעללות; **זוּקַק שבעתיים** – נוּקה מן הפסולת פי כמה וכמה, טוהר מאוד;

לכלוך. **לכלוך** – 1. דבר לא נקי, כמו פסולת, אשפה, כתם וכד׳: לכו לשטוף ידיים מכל הבוץ והלכלוך ובואו לאכול; 2. הפעולה שעושׂה מי שמלכלך, מי שהופך משהו ללא נקי: היונים גורמות ללכלוך המרפסת; **טיהר** – 1. ניקה משהו מלכלוך, ממה שעלול להזיק, מרכיב מזיק או מיותר; הרחיק פסולת: מכשיר זה מטהר את המים ועושׂה אותם ראויים לשתייה; 2. הרחיק או חיסל את היסודות הלא רצויים בארגון, בחברה וכד׳ או את בני האדם הנחשבים מזיקים לשלטון, למדינה, למפלגה, לארגון וכד׳; 3. ניקה שטח מחומר מנגע או ניקה סופית מגורמי אויב בהריגת צלפים, בתפיסת חיילים מסתתרים וכד׳; 4. ניקה או זיכה מישהו מאשמה או מחשד : טיהר אותו מכל אשמה או חשדות שווא; 5. השמיד אויב ביעד תוך כדי כיבושו; **טיהור** – ניקוי דבר מזוהמה או מפסולת, סילוק הרכיבים המזיקים, המלוכלכים או המיותרים מחומר, מחפץ או משטח; השמדה או נטרול של חומרים מסוכנים: לאחר טיהור מי השפכים נשתמש בהם להשקיה; **עָכַר, הֶעֱכִיר** – הפך משהו צלול לעכור או לדלוח, לכלך, זיהם, טינף: עדר הכבשׂים העכיר את מי הפלג הזכים; **עָכוּר** – לא צלול, דלוח, לא נקי, לא בהיר: דשדשנו במי השלולית, ועד מהרה הם נהיו עכורים; המטיילים הביטו בדאגה בשמיים העכורים; **סָאוּב, סֵיאָבוֹן, הִסתָאֵב, מְסוֹאָב, סוֹאַב, סֵיאוּב, סֵיאֵב** – זיהם, לכלך, טינף: ידיי מסואבות ולא אוכל לחתל את התינוקת; **סָאוּב** – מלוכלך מאוד, מזוהם, מטונף; **פְּסוֹלֶת** – 1. כל מה שאין רוצים בו או שאין צורך בו בבית, בחנות, במפעל וכד׳, ולכן משליכים אותו משם, כגון שיירי מזון, קליפות, ניירות, בקבוקים, תיבות, קופסאות, קרטונים, אריזות למיניהן, גרוטאות, פסדים, צמיגים, גזם, גזרי עץ, קרשים, סמרטוטים, בדלי סיגריות, אשפה מכל סוג וכן כל דבר אחר העלול לגרום אי־נקיון או אי־סדר, למעט פסולת בניין וגרוטות רכב: נקו בבקשה את החדר וזרקו את הפסולת לפח; 2. חומר שהשתמשו בו בתעשׂייה או בייצור, ואין עוד צורך בו, חומר שאינו ניתן לניצול בתהליך הייצור: המפגינים מחו על הסכנה מן הפסולת הגרעינית שפולט המִתקן; **פסולת תעשׂייתית** – פסולת (מוצקה, מוצקה למחצה או נוזלית) חסרת ערך שנותרה מייצור, מבנייה, מכרייה וכדומה; למשל, חצץ, בנייה ובטון, גרוטאות מתכת, שמן, ממיסים, כימיקלים, גרוטאות עצים, חומר צמחי ממסעדות. פסולת זו עלולה לזהם את הקרקע, את גופי המים הסמוכים, כגון מי תהום, אגמים, נחלים, נהרות או מי חוף; **פסולת בניין, פסולת גושית** – חומרים ושיירי חומרים המשמשים לבנייה או שמשתמשים בהם בקשר לעבודות בנייה, לרבות עֲרֵמות אדמה וחלקי הריסות של מבנים; **סִיג** – פסולת של מתכת או חלקי מתכת פשוטה הצפים על פני השטח בשעת התכת מתכת יקרה; **הכתמה, נכתם, הוכתם, הכתים** – 1. התלכלך, הופיעו בו כתמים; 2. המיט קלון, הוציא שם רע, גרם בושה: לשׂמחתי, פרקי ילדותי לא הוכתמו ולא נפגמו ממעשׂי משובת נערים; **טִינּוֹפֶת** – לכלוך רב, זוהמה: כשחזרנו למקום לאחר חודשים ארוכים מצאנו אותו מלא זוהמה וטינופת; **מְגוֹאָל** – מזוהם, מלוכלך: פניה היו מגואלים בדם; **טנפן, טינף, טינוף** – לכלוך, זיהום: הילד הטנפן רחץ רגליו מטינוף הבוץ והזפת שדבקו בהן בחוף; **לִשלֵשׁ** – לכלך בצואת עופות, הטיל צואה: העורבים לשלשו על החצר המרוצפת; **לַשלֶשֶׁת** – צואת עופות, הפרשה שהעופות מפרישים מגופם: נתמזל מזלי וציפור קטנה לשלשה על חולצתי החדשה; **חִריוֹנִים** – צואת יונים, לַשלֶשֶׁת; **מִפגָע** – מִכשול, מִטרָד, אבן נֶגֶף, תַקָלָה: עֲרֵמות האשפה היו מפגע תברואתי; **סְחִי** – לִכלוּך, אַשפה: סחי ומָאוֹס תשׂימנו בקרב העמים: רחובות העיר מלאים סחי

וזוהמה; רֶפֶש – בוץ, טיט, אדמה בוצנית, אדמה טובענית שיש בה לכלוך וזוהמה: גשמים יורדים בלא הפסק, וכל העיר צפה ברפש; ספגתי לא מעט רפש ברשתות החברתיות; זוהֲמָה – 1. לכלוך רב, טינופת: יש לנקות את כל הזוהמה שהצטברה בחורבה הזאת במשך שנים; 2. וולגריות או גסות, בעיקר כפי שהן ניכרות בשׂפה או בסִפרות: זהו ספר מלא זוהמה – אין הוא ראוי לארון הספרים של אדם משׂכיל; מְטוּנָף – מלוכלך, מזוהם, מגואל: הדבר דומה לאדם שעובר במקום מטונף ועוקם את חוטמו; רְבָב – 1. כתם, ובעיקר כתם שמנוני: תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה; 2. כתם מוסרי: נבחר ציבור צריך לדעת שיש מי שמבקשים להטיל בו רבב; מֵי מַדמֵנָה – מים עומדים באדמת ביצה, מים מלוכלכים, מי בוץ; צוֹפֶת – חומרי פסולת, כגון אשפה, ירוקת, דלק, זפת ומי שיפוליים הצפים על פני המים (בים, בנהר, בברכה): מדי בוקר מסירים את הצופת ממי הבריכה; עָבַש – התעפש, התכסה עובש, רקב: הלחם שהונח באוויר הלח עבש; עָבוּש – מלא עובש, מעופש, מכוסה עובש: ריח מיוחד נודף ממנו כריח פרי עבוש; עוֹבֶש – סוג של פטריות בצבע ירקרק, אפור או צהוב, הצומחות על דבר רטוב ולח או ישן, כמו מזון, קירות, גזעי עצים ועוד: פרוסת הלחם הישנה הייתה מכוסה עובש ירקרק; הטעם המיוחד של גבינת רוקפור בא מעובש שמתפתח בתוכה; אורוות אבגאס > אורוות אַווגֵאָס – כינוי למקום או למצב הניכרים בזוהמה ובשחיתות רבה ונדרשת בו עבודת טיהור נמרצת: אני מחכה להרקולס של ימינו שיהיה בו עוז הרוח לשטוף את כל הזוהמה של מושחתי השלטון; ניקוי אורוות – עשׂיית בדק בית ו'לנקות' ארגון מסוים משחיתות: היועץ המשפטי לממשלה החל במסכת מבורכת של ניקוי אורוות; דיר חזירים – כינוי למקום השרוי בזוהמה ובאי־סדר, מקום מוזנח ומלוכלך מאוד: חדרך נראה נורא, כמו דיר חזירים! חֶלְאָה –לכלוך, זוהמה, טינופת, מצב או דבר המעורר שאט נפש: ברובע זה גרים סרסורים וזונות, גנבים וסוחרי סמים, בקיצור חלאת המין האנושי; חלאת אדם – כינוי לסוג הגרוע ביותר של אדם שאפשר לדמיין; אדם מנוול ומושחת שעושׂה מעשׂים בזויים המעוררים שאט נפש: מי שמסוגל לאנוס ילדות הוא בעיני חלאת אדם; חלאת המין האנושי – בני אדם בזויים ונבלים באופן קיצוני: ברובע זה גרים סרסורים וזונות, גנבים וסוחרי סמים, בקיצור חלאת המין האנושי; מְכוֹנַת אֱמֶת > פּוֹלִיגְרָף > גַּלַּאי שֶׁקֶר – מכשיר הרושם את עוצמת השינויים הפיזיולוגיים (בלחץ הדם, בדופק, בנשימה ועוד) החלים באדם כשעליו להשיב לסדרת שאלות, מתוך הנחה שכאשר הוא משקר יחולו שינויים במדדים אלה כדי לבדוק אם הוא משקר. הגלאי משמש בעיקר בחקירה פלילית, אך גם במבדקי תעסוקה ובאבטחת מידע; שקר מפגיע – פרסום הודעה כוזבת בזדון, בין בעל פה ובין בדרך אחרת, בנוגע לעסקו של אדם, למשלח ידו, למקצועו, או לטובין שלו או לזכות קניינו;

ניקיון. הִתנַקָּה, נוּקָה, ניקוי, ניקָּה – 1. הסיר לכלוך; 2. הסיר חשָׁד או אַשמה, זיכָּה, פטר מאחריות: בית המשפט ניקה את הנאשם מכל אחריות למעשׂה; האנס שיקר לאורך כל המשפט כדי להינקות ממעשׂיו המזוויעים ולזכות את עצמו; ניקיון – היעדר לכלוך, ובייחוד אבק, כתמים, ריח רע ופסולת. לניקיון חשיבות בריאותית; טישו > מַגְבּוֹן נייר, מגבון – מִמחֶטֶת נְיָר רך וסופג חד־פעמית לניגוב הידיים, לקינוח האף ולניקוי עדשות משקפיים, מצלמות וכד'; מַגבּוֹן לַח – מִמחֶטֶת בד לא ארוג או נְיָר הספוג בחומרים, שהשימוש בו הוא לרוב לניקוי או לחיטוי: שלא כמגבון נייר, אין להשליך לאסלה מגבון לח שהוא עלול לסתום את מערכת הביוב; צִילוּל, צִילֵּל – 1. זיקק, עשׂה נוזל לצלול על ידי השקעת המשקעים העוכרים אותו: כדי לצלל את המים בכוס מן הכלור, יש לחכות כמה שניות; הזרמת היין בצינורות מצללות אותו; 2. סילוק ערפל, עננים, ערפיח, חול מהאטמוספרה: רק הגשם יצלל את השמיים מהחול ומשאר המזהמים; צִחצוּחַ, צִחצֵחַ – ניקה והבריק משהו על ידי שפשוף בנוזל או על ידי מריחת משחה באמצעות מברשת עד שנהיה נקי, חָלָק ומבריק: האם שוב לא צחצחת את נעליך? באיזה חומר אתה מצחצח את כלי הכסף שהשחירו? לפני ביקור הנשׂיא צחצחו את רחובות השכונה; סטֶריליזציה > עִיקוּר, עיקֵּר – ניקה, טיהר וחיטא חיטוי מוחלט משהו מכל החיידקים והיצורונים (מיקרואורגניזמים) שיש בו: כדי למנוע זיהום, יש להקפיד על עיקור מכשירי הניתוח; עיקור החלב מאפשר את שמירתו במכלים סגורים אפילו באקלים חם לזמן ממושך; צַח – טהור, נקי מפגמים, מלכלוך, מכתמים או מחספוס, זך, בהיר: כשיצאתי לשאוף אוויר צח וצלול, פגשתי את פניה המאירות על אם הדרך, ומייד משכו את ליבי עורה הצח ושׂערותיה המלאות והנאות כזהב; נַקַּאי – דג בגודל אחת האצבעות, המנקה דגים מטפילים, וכן הוא מסדר קשׂקשׂים, מסיר עור פגום ומוציא שאריות אוכל מבין השיניים, ואלה מזונו; סוּקַל, סִיקֵּל – פינה מקום מאבנים, סילק אבנים מהשטח: מעשׂה באדם שסיקל את גינתו מרשותו לרשות הרבים עד שהעירייה קנסה אותו; טיאוט, טִאטֵא, טִיאֲטֵא, טֵיאֵט – ניקה מאבק ומלכלוך במטאטא, הרחיק את הפסולת מן הרצפה בעזרת מטאטא: ביום שישי אבא מטאטא את הבית ושוטף את הרצפה; מְטַאֲטֵאת דְּרָכִים – רכב שמטאטא כבישים, חניות, מתחמים, אזורי תעשׂייה ורחובות: באפשרותנו לספק שירות שטיפה בלחץ מים לניקיון יסודי באמצעות המטאטאת; מָרַט, מוֹרַט, הִתמָרֵט, מֵירוּט, מֵירֵט – לטש, צחצח, השחיז: לפני שבת נהגה למרט את כלי הנחושת; הרבה ניבים קדמונים, שימושי לשון וצירופיה נתחדשו למכביר או נתמרטו יפה יפה עד שהוחזר להם ברקם הראשון; מָרוּק – מנוקה, מטוהר; מֵירֵק – 1. ליטש, שפשף והחליק, שָׁף: לאחר שסיתת את האבן גם מירק אותה; 2. ניקה, טיהר; 3. כיפר, הסיר חטא: הייסורים ממרקים עוונותיו ומטהרים מצפונו של אדם; מֵירוּק – ליטוש, צחצוח: מירוט פמוטות הכסף חיוני אחת לכמה חודשים; לפני פסח אני הוא שאחראי למרק את כל השמשות ואת המרצפות; משופשף – ממורק וממורט, מצוחצח: לא הרי רצפה המשופשפת במברשת ובמי סבון, כהרי רצפה שנוקתה במים ובמַגֵּב; מְצוּחצָח, צוחצח, צִחצֵחַ – מירט וניקה עד היותו מבריק: החיילים מקפידים על הופעה מסודרת ועל נעליים מצוחצחות; סטֶריליזציה > חיטֵא, חיטוי, עִיקוּר, עיקֵּר – ניקה, טיהר וחיטא חיטוי מוחלט משהו מכל החיידקים והיצורונים שיש בו: כדי למנוע זיהום יש לעקר את מכשירי הניתוח; עיקור החלב מאפשר את שמירתו באקלים חם לזמן ממושך; סטֵרילי > מְחוּטָא, מְעוּקָר – שעבר חיטוי מוחלט מכל החיידקים שבו: בבית החולים משתמשים בבקבוקים מעוקרים חד־פַּעמיים; מְנוּפֶּה – שסיננו או ניפו אותו, שהעבירו אותו דרך נָפָה (מסננת דקה) כדי לנקותו מהפסולת או להפריד בין גרגיריו לפסולת: העומר היה מנופה ב־13 נפות; מָחָה – ניגב, קינח, הסיר בניגוב, כגון לכלוך, זיעה, דמעות: לאחר האוכל מחה פיו במפית; הנערה מחתה את דמעותיה; לְמִשְׁעִי – באופן נקי וחלק לגמרי (כיום בעיקר בצירוף 'מגולח למשעי'): ראשו גזוז למשעי וגם לחייו מגולחות למשעי, ואין צריך לומר שגם רצפת החמר טואטאָה למשעי; כָּבוּס, מכובס – רחוץ, שטוף במים לניקוי: באמתחת הכבסים שׂמתי את הבגדים הכבוסים; כיבס, כיבוס, כביסה, כָּבַס – ניקה בגדים במים: הנשים הכובסות, אינן יכולות עוד לִכבּוֹס בנהר את הכבסים הלבנים; כיבס וכִסכֵּס כבסים ותלה אותם על חבל לייבשם; כִּיבֵּד – טִאטֵא, ניקה, פינה מאבק, מאשפה וכד': אחת לשבוע אני נוהג לכבד את הרצפה ולשטוף אותה; כִּסכּוּס, כִּסכֵּס – כיבס בגד תוך כדי שפשוף הבד, כדי להסיר כתמים ולכלוך: לפנים כיבסו את הכבסים בכַסכֶּסֶת, פח גלי המסייע להסרת הלכלוך, ותלו אותם על החבל לייבשם; חוּפְיָה, מַכבֶּדֶת, מַטאֲטֵא – מברשת זיפית המחוברת לידית ארוכה ומשמשת לטִיאֲטוּא הרצפה מאבק, מלכלוך, מחול ועוד: אני מְטַאֲטֵא לְיָעֶה את הפירורים שעל הרצפה [ברבים: מַטאַטאִים]; גהות אישית – שמירה על ניקיון אישי, ואלה עיקריה: רחיצה קבועה של הידיים, הגוף והמזון, בייחוד לפני אוכל, צחצוח שיניים, נטילת ציפורניים, טיפול נאות בווסת או לאחר עשׂיית צרכים, לבישת בגדים נקיים, כיסוי הפה בעת שיעול, הסתפרות וניקיון הסביבה שחיים בה כדי למנוע הידבקות במחלות. הגהות כוללת גם הקפדה על ניקיון השירותים ואזורי הטיפול במזון, ובתרבויות מסוימות אין מתנשקים או לוחצים ידיים כדי להפחית את העברת החיידקים במגע; ניקְיון כפיים – יושר, תום לב, הימנעות מניצול של המעמד האישי לרעה (כגון קבלת שוחד או טובות הנאה, מעילה); חַפּוּת של בעל דין מעוולה, מהונאה וכד': גם מבקריו מודים שבכל תפקידיו הציבוריים שמר בקפדנות על ניקיון כפיים; נְקִי כפיים – אדם ישר ונאמן, הגון, שאינו מושחת, שפעל בצורה אתית ובתום לב: יש להשגיח בשבע עיניים שבעלי התפקידים בממשלה יהיו נקיי כפיים; רָחַץ בְּנִיקָיוֹן כַּפָּיו – העמיד פנים כנקי מאשמה, התנער מכל שייכות לעניין, טען שהוא חף מפשע: השופט לא קיבל את הטענה כי מדובר בעלילה כלפי הנאשם הרוחץ בניקיון כפיו; קִרצוּף, מקורצף, קִרצֵף – 1. גירד או שפשף בחוזקה או במרץ במברשת, בספוג וכד' כדי לנקות משהו ביסודיות: צוות העובדים קרצף מדי ערב את רצפת המטבח ואת הסירים; 2. גירד, שבַר, שחרר, חִספס או פורר את פני השטח של כביש: סעו מכאן כי מקרצפים את האספלט בכביש; מְחוּטָא, חיטוי, חִיטֵא – 1. ניקה, טיהר; 2. עשׂה חיטוי, השמיד את מחוללי הזיהום או המחלה: האחות חיטאה את המיטה שבה שכב חולה במחלה מידבקת; בתום לבבו ובניקיון כפיו עשׂה זאת – פעל שלא על מנת לקבל פרס; ניקְיון שינַיִים – רָעָב: נתתי לכם ניקיון שיניים בכל עריכם; הניקיון שווה חצי בריאות; מים, אוויר וניקיון הם הפריטים העיקריים בבית המרקחת של החיים; מים ,אוויר וניקיון הם הפריטים העיקריים בבית המרקחת שלי

שקר!

שקרנות, שקרי, שֶׁקֶר – משהו שמישהו אומר, כותב או יודע שאינו נכון; עובדה לא נכונה או דבר לא נאמן ולא מדויק למציאות, שנאמרו כדי שלא לומר אמת ולהטעות אחרים: דרך העולם לאחוז בשקר; וכן – אֲחִיזַת עֵינַיִם, אֵין בּוֹ שֶׁמֶץ שֶׁל אֱמֶת, בַּדָּאוּת, בְּדוּתָא, בְּדָיָה, בִּידוּי, גְּנֵבַת דַּעַת, דִּיבָּה, הוֹנָאָה, הוֹלָכַת שׁוֹלָל, הַכּוֹל שֶׁקֶר וְכָזָב, הַעֲמָדַת פָּנִים, זִיוּף, לֹא דוּבִּים וְלֹא יַעַר, לְזוּת שְׂפָתַיִם, לַעַז, לְשׁוֹן שֶׁקֶר, לְשׁוֹנוֹ

מִרמָה, מִגדָל הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוויר, מִרמָה, נוֹכְלוּת, סִילוּף, סִימוּי עֵינַיִים, סֵירוּס, עוֹרְבָא פָּרַח, עִיוּות, עֲלִילָה, רַמָאוּת, רְמִיָּה, שָׁווא, שַׁרלָטָנוּת, תַרמִית, שְׂפַת שֶׁקֶר; שיקר לו – אמר במודע ובמתכוון עובדה כוזבת, טענה או משפט לא נכונים כדי להטעות מישהו; ניסה להוליכו שולל באמצעות דבר שקר, וכן – אָנַס אֶת הָאֱמֶת לִצְרָכָיו, בָּדָה, בָּדָה מִלִּיבּוֹ, בָּנָה מִגדְלֵי שְׁקָרִים, הִבלִיעַ אֶת הָאֱמֶת, הוֹנָה, הֶטעָה, הוֹלִיךְ שׁוֹלָל, הִלעִיז, הִמצִיא, הֶעֱלִיל עַל, הֶעֱמִיד פָּנִים, הֵפִיחַ כְּזָבִים, הִפרִיחַ שְׁקָרִים, טָפַל עָלָיו שֶׁקֶר, כִּיזֵב, הִשמִיץ, זִייֵף, כִּיחֵשׁ, לֹא הָיָה וְלֹא נִברָא, לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, סָבַב אוֹתוֹ בְּכַחַשׁ, סִילֵף, סֵירֵס, עִיוֵּת, רִימָה: עֵד המפריח דברי שקר בבית המשפט, לא יינקה מעונשו; אפילו להיות שדכן לא יוכל כי אינו יודע להפיח כזבים; שקרן – אדם שמספר שקרים; וכן – אֵין מִידַת הָאֱמֶת קְבוּעָה בְּלִיבּוֹ, אֵין פִּיו וְלִיבּוֹ שָׁווִים, אִישׁ מִרמָה, בַּדַאי, דְבָרָיו מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, הָאֱמֶת נֶעֱדֶרֶת מִפִּיו, כַּזבָן, כַּחשָׁן, מֵפִיחַ כְּזָבִים, מִתחַזֶּה, מְתַעתֵעַ, נוֹכֵל, סַלפָן, רַמַאי, שַׁקרָן, שַׁרלָטָן; שקר לבן – שקר קטן ולא־מזיק, שנאמר לרוב כדי להימנע מאי־נעימות או למנוע פגיעה ברגשות הזולת. הוא נאמר מטעמי נימוס או משום דרכי שלום: לומר לבן 70 שהוא נראה בן 50 זהו שקר לבן; מְכוֹנַת אֱמֶת > פּוֹלִיגְרָף > גַלַאי שֶׁקֶר – מכשיר לחקירת חשודים בפלילים ולסינון עובדים. הוא רושם את עוצמת השינויים הפיזיולוגיים הלא־רצוניים החלים באדם (קצב לב, לחץ הדם, בנשימה ועוד) כשעליו להשיב על סִדרת שאלות בנושׂאים פליליים, חוסר אמת וכד׳ בהנחה שאדם משקר ישתנו מַדדיו. דיוק המכשיר שנוי במחלוקת, והתוצאות אינן מקובלות כראיה בבתי משפט רבים בארה״ב; שֶׁקֶר מַפּגִיעַ – פרסום הודעה כוזבת בזדון בנוגע לעסקו של אדם, למשלח ידו, למקצועו, לטובין שלו או לזכות קניינו; שקר מוסכם – רעיון, מעשׂה, טענה או עמדה מופרכים מעיקרם הסותרים אמיתות מוחלטות ולמרות זאת הם מקובלים ומוסכמים בחברה: עובדי החברה מגישים דוּח מדומה כדי לקבל הוצאות רכב, ולמעשׂה הדיווח הוא מעין שקר מוסכם; שקר החן והבל היופי – מידות נאות ומעשׂים טובים חשובים מן היופי החיצוני: רבים אומרים לא שקר החן ולא הבל היופי אף שחזות האדם משתנה בלא הפסק; לַשֶּׁקֶר אין רגליים – סופו של השקר להתגלות: אין לשקר לבני האדם כל הזמן כי לשקר אין רגליים, וסוף האמת לצאת לאור; עֵד שֶׁקֶר, עֵדוּת שֶׁקֶר – הֶעדה בהליך שיפוטי, ביודעין, עדות כוזבת בדבר מהותי לשאלה הנדונה באותו הליך; שקרנות פתולוגית > שקרנות כפייתית, שקרן פתולוגי > שקרן כפייתי – שקרן הסובל מהפרעת אישיות מורכבת, והוא משקר כדרך שגרה לרוב בלי סיבה, בלי קשר למצב וללא קשר לגודל השקר וליתרון שאפשר להשׂיג ממנו; נְבִיא שקר – אדם המשמיע תחזיות נטולות יסוד; מי שאין לתת בו אמון: עם פרוץ מלחמת העולם השנייה התגלו כל המדברים על שלום עם היטלר כנביאי שקר; חרושת שמועות, חרושת שקרים – ידיעות לא מאומתות, המועברות באופן לא־רשמי בחברה מסוימת, והניתנות לעיוות לפי נטיות הפרטים המעבירים אותה: עוד לפני שעמדה למשפט, הייתה יעד לחרושת שקרים בלתי־נלאית; שבועת שקר – 1. שבועה המאשרת את אמיתותו של דבר שקר והניתנת ביודעין ובמתכוון; 2. מסירת תצהיר שקר ביודעין בין בשבועה או בהן צדק (או בלעדיהם) לפני מי שהוסמך לקבל את התצהיר: אהובת החשוד העידה במשפט בשבועת שקר ונידונה אף היא למאסר; שֶׁקֶר גס – שקר בוטה, שקר זדוני: לא היו דברים מעולם! זהו שקר גס שנאמר כדי להכפיש את שמי; שֶׁקֶר וְכָזָב – שקר מוחלט! הדבר אינו נכון לחלוטין!: מעולם לא הבטחתי לך הבטחה כזאת, זה שקר וכזב! עָשָׂה שֶׁקֶר בנפשו – נהג שלא לפי מצפונו, הזדהה עם עמדה שאינו מאמין בה, התנהג שלא על פי האמת הפנימית שלו, התכחש לאמת שבליבו: אעשׂה שקר בנפשי אם לא אומר שעלינו להפסיק את ההסתה ואת שׂנאת החינם בכל רוחב הקשת הפוליטית בישׂראל; מְשִׁיחַ שֶׁקֶר – [בתולדות עם ישׂראל] כינוי לאדם המכריז על עצמו כי הוא המשיח שבא לגאול את ישׂראל , סוחף אחריו מאמינים וגורם להם לבסוף אכזבה ויאוש: משיח השקר הידוע ביותר היה שבתַי צבי במאה ה־17; שֶׁקֶר קָדוֹשׁ – טענה כוזבת התואמת את ערכיה החברה או ממסד דתי; כינוי לדבר מוסכם ומקובל ברבים, ולמעשׂה יסודו בשקר או בגנֵבת דעת: האם עולמנו הוא עולם המבוסס על ערכי ה׳אמת׳ וה׳צדק׳ או עולם הנע בין ׳שקר קדוש׳ ל׳שקר נתעב׳; שֶׁקֶר מוֹלִיד שֶׁקֶר – הנתפס בשקר מוסיף לשקר; עולם השקר – כינוי לעולם הזה, עולם התוהו, העולם שאנו חיים בו (בניגוד לעולם הבא המכונה ׳עולם האמת׳): הרופא רמז לו הולכים ופוחתים ימיו בעולם השקר, והוא מתקרב בצעדי ענק לעולם האמת; מַתַּת שֶׁקֶר – הבטחה שלא קוימה, הבטחת שווא: למה יתהלל איש במתת שקר; ניתץ את מִגדל השקרים – ניפץ, ריסק או הרס את מערכת השקרים; שֶׁקֶר מוליד שֶׁקֶר – הנתפס בשקר מוסיף לשקר; זיוף, , טָפַל עָלָיו אַשׁמַת שָׁווא, טָפַל עָלָיו שֶׁקֶר– האשימו במכוּון בדבר שאינו אשם בו, הפיץ עליו שמועות לא נכונות, הוציא דיבתו, הלעיז או העליל עליו: הנאשם טען כי טפלו עליו את האשמה והשתילו בין חפציו את האקדח ששימש לרצח; זִייף – חיקה דבר (מסמך, תעודה, מרשם וכד׳) מתוך כוונה לרמות כדי שיחשבו שזה המקור: הוא זייף את השטרות בחוּבבנוּת יתר; זיוף – פעולה או תוצאה של חיקוי לא־חוקי לדבר (כגון מסמך, מטבע או שטר, תעודה, יצירת אומנות, תאריך וכד׳) שנעשׂתה מתוך כוונה לרמות, כך שייראה כאילו הוא המקור: נתפסה חבורת עבריינים שעסקה בזיוף שטרי כסף; מצג כוזב, מצג שווא – הצגה שִׁקרית או מסולפת של נתונים ועובדות, או הסתרת מקצתם, ביודעין, מתוך כוונה להטעות את מקבל המצג: מצג שווא (כגון הצגת עסק כחסר התחייבויות כשיש לו חובות נסתרים) אפשר שיהא עילה לביטול חוזה או הסכם; בידוי ראיות – המצאת ראיות שלא בדרך של עדות שקר או של הדחה לעדות שקר או שימוש ביודעין בראיה בדויה כדי להטעות רשות שיפוטית או ועדת חקירה בהליך שיפוטי; רְאָיה כוזבת – ראיה שקרית המוצגת בפני בית המשפט כדי להשפיע על פסק הדין; רישום כוזב – רישום של אדם (כגון מייסד, מנהל, חבר או פקיד) או גרימתו לרישום של פרט כוזב במסמך בכוונה לרמות או הימנעות מלרשום בו פרט שהיה עליו לרושמו בכוונה לרמות; חצי אמת – אמירה שמקצתה נכונה או המשלבת אמת ושקר כדי להוליך שולל: בעיתון תערובת של רכילות, שקרים וחצאי אמיתות; חצי אמת פעמים גרועה משקר; תעודה כוזבת – 1. רשומה (כגון אישור, דיפלומה או מרשם רפואי) שנתנה בעל סמכות או חתם עליה במזיד או ברשלנות בתוקף מקצועו (כגון רופא, עורך דין, רואה חשבון), והיא כוזבת, מטעה או בלתי הוגנת; 2. תעודה שנתן אדם מוסמך (או נדרש לתת אותה על פי דין) ביודעו שהיא כוזבת בפרט מהותי, והיא עשׂויה להשפיע על זכויותיו של אדם; כבש את האמת תחת לשונו – הסתיר, העלים, אינו נותן להתפרץ: כשתִשׁאֵל אותי השוטר, כבשתי את האמת תחת לשוני; תרמית – הֶיצֵג כוזב של עובדה, בידיעה שהיא כוזבת או באין אמונה באמיתותה או מתוך קלות ראש, כשלא אכפת למציג אם אמת היא או כזב, ובכוונה שהמוטעה מן ההיצג יפעל על פיו; לשון תרמית – לשון מרמה וכזב; הפרחת שמועות, הפריח שמועה – הפיץ שמועה, סיפר דברים לא מבוססים ולא בדוקים: מתנגדי המשטר הפריחו שמועות בדבר מצבו הבריאותי של הנשׂיא; על פניו הייתה נסוכה מסכה של – הוא העמיד פנים כאילו, התחזה כאילו; הכשה, הִכחִישׁ – כָּפַר בדבר, שלל את אמיתותו או את נכונותו, טען שהוא שקרי: הסנגור הכחיש את כל האשמות המיוחסות ללקוחו; מתיחה – שיטוי במישהו על ידי הודעה מפתיעה העשׂויה להביאו לידי התרגשות; שקר מכוּוָן שאומרים כדי לרמות מישהו לשם הנאה או בידור: קורבן המתיחה היה חייל חדש ביחידה; סירוּס, סירס – שיבש, בלבל, היפך את הסדר הנכון, עיוות, סילף: העיתונאית ציטטה את השׂר בסירוס דבריו ובהוצאתם מהקשרם; בִּיוּם, מְבוּיָם, בִּיֵים – תכנן מראש שייראה טבעי או אמיתי להטעות או להוליך שולל: היא לא נפלה באמת כי זה קטע מבוים במצלמה נסתרת; הסתנוור, סִנוּור, סִנוֵר – הטעה הרושם החיצוני שלו מישהו וגרם לו שלא לראות את האמת: יופייה המהמם סנוור אותו, והוא לא ידע בכמה רעות חולות התאהב ממבט ראשון; פִּרכּוּס, פּוּרכַּס, פִּרכֵּס – הציג דבר מה כנאה או כחיובי יותר מכפי שהוא, כדי להטעות: יש שאוהבים לפרכס את המציאות הקשה במקום להתמודד איתה; המצאה, הִמצִיא – אמר מהדמיון סיפורים, תירץ תירוצים וכד׳ שאינם נכונים, בדה מליבו: לא המצאתי כלום – זה הכול קרה באמת; הֲזָמָה, הֵזֵם – הוכיח שהעֵד הוא עד שקר, סתר את דברי העד, הפריך או חשׂף שקר: עדות ההזמה שהובאה מטעם המערער הייתה עדות שקר; הסתלף, סוּלף, סילוּף, סילֵף – הציג דברים בדרך שאינה נאמנה לעובדות, מסר אותם בצורה לא אמינה והרחיקם מן האמת, כגון בהצגת נתונים, או עובדות בצורה שהם עלולים להביא לידי מסקנות מוטעות, וכן – עִיוֵּת, עיקם, סירס, זייף, הציג דברים בדרך שאינה נאמנה לעובדות, מסר אותם בצורה לא אמינה והרחיקם מן האמת; סלפנות, סלפני, סַלפָן – מי שמרבה לסלף את העובדות: התנהגותו הסלפנית הייתה בעוכריו; מְעוּשֶׂה – לא אמיתי, לא טבעי, מזויף, מלאכותי, כפוי, אנוס: היא קיבלה אותנו בחיוך מעושׂה ובנימוסים מעושׂים; חיוך מְעוּשֶׂה – לא אמיתי, לא טבעי, מזויף, מלאכותי: היא קיבלה אותנו בחיוך מעושׂה ובקוצר רוח בולט; לשונו הצמידה מִרמה – דיבר שקר: השורה התחתונה בחקירת החשדות לאונס החיילת ששירתה תחת הקצין, שלשונו הצמידה מרמה, והיא דוברת אמת; לשון תהפוכות – דברי מרמה, לשון המביעה דעות מתהפכות ומשתנות בהתאם לצרכים; זרק אבק בעיני הבריות, זרק חול בעיני הבריות, זרה חול בעיניו – הוליך שולל, התנהג בצביעות, הטעה, הונה, ניסה להעלים ממנו את העובדות, להטעותו בעובדות לא נכונות, בתירוצים קלושים וכד׳: נראה שהדוּח אינו מהימן, והוא מנסה לזרות חול בעיני הציבור; הלהטוטן הרמאי זרק אבק בעיני הבריות; תִעתֵעַ, רִימָה, הוֹלִיךְ שׁוֹלָל, הוֹנָה, הִטעָה, גָּנַב את דעתו – הטעה אותו, הערים עליו, רימה אותו: הוא ניסה לגנוב את דעתו בדברי חלקות; אֲחִיזַת עֵינַיִים – 1. מעשׂה ׳קסם׳ הנעשׂה בזריזות ידיים, מעשׂה להטוטים של קוסם; 2. הונאה, דבר שאין בו ממש, מעשׂה מִרמה, הטעיה, השליית אחֵרים כאילו נעשׂה מעשׂה פלא או כאילו נאמרה אמת: התוכנית מרשימה ומשכנעת, וקשה היה להאמין שהכול אחיזת עיניים; עָבַד עליו > אָחַז את העיניים, אָחַז את עיניו, מְאַחֵז אֶת

הָעֵינַיִים אִיחֵז אֶת הָעֵינַיִים, אִיחֵז אֶת עֵינָיו – הטעה אותו, הונה או רימה אותו, גרם לו לראות משהו לא כפי שהוא באמת, הִשלה אחרים כאילו הוא עושׂה מעשׂה פֶּלא או כאילו הוא מדבר אמת: אמצעי ההסוואה בצבא הם מאחזים את עיני האויב; הֶלֶךְ שְׁבִי – התלהב ממישהו שרימה אותו או מדָבָר שהטעה אותו, התפתה לו, הלך שולל אחריו: דמיונו הלך שבי אחר הבטחות השווא של הנוכל; כסות עיניים – כינוי לניסיון להסוות דבר מה, להעלים את האמת לאמיתה, אמתלה, הסוָואה, תואנה, דבר שיש בו לכסות על משהו: יושב ראש ועד העובדים טען שההצהרות המרגיעות של ההנהלה אינן אלא כסות עיניים לכוונותיה האמיתיות; רימה, מִרמָה – רמאות, הונאה: בא אחיך במרמה ולקח את האופַנוע; נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה; פֵייק ניוּז < חֲדָשׁוֹת כָּזָב, ידיעת כזב – כינוי לחדשות שקריות ולמידע כוזב, המופצים באמצעי תקשורת ההמונים בכלל, ובמרשתת בפרט, בעיקר ברשתות החברתיות; דִיסאִינפוֹרמַציָה < מֵידָע כּוֹזֵב, מֵידָע מַטְעֶה, הוֹנָאָה, סִילוּף מֵידָע, מֵידָע מְסַלֵּף – מידע שקרי המופץ במכוּוָן לעיתים באופן סמוי (כהפרחת שמועות) כדי להשפיע על הפרט או על דעת הקהל או לטשטש את האמת כדי לקדם מטרות מדיניות, צבאיות, מסחריות וכד׳: הממשלה השתמשה במידע כוזב כדי להשׂיג תמיכה במדיניותה; מֵידָע מוטעֶה (misinformation) – מידע שאינו אמיתי או מדויק לגמרי: חֶברה מואשמת במתן מידע מוטעה לבעלי מניותיה; בְּדוּתָה – דבר שקר; פיקטיבי < בִּדיוֹנִי – לא מציאותי, בדוי מן הלב; פִיקצְייה < מִבדֶה – המצאת דבר שלא היה ולא נברא כדי להשׂיג מטרה מסוימת; פעולת הסוואה שמטרתה להעלים דבר מה או להשׂיג משהו באמצעים לא לגמרי כשרים: התברר שהחוזה לא היה אלא מבדה שבאמצעותו התכוונו הבדאים לקבל מהבנק הלוואה גדולה; תַעתוּעַ – רמאות, הטעיה, הונאה, אחיזת עיניים, הולכת שולל, שקר, מקסם שווא: חולה הנפש שבוי בידיהם של תעתועי דמיון ומחשבות שווא חולניים; צביעוּת – התנהגות מגונה המתיימרת להציג כלפי חוץ תכונות אופי או התנהגות מוסרית נעלות, ובפועל אין הדבר תואם את המציאות, לשון אחר: הצביעות היא צביעת המציאות לטובה יותר למראה עיניים, ולכן הצביעות היא סוג של שקר; סיפור חיפוי, סיפור כיסוי – סיפור בדוי שמפיצים כדי להסתיר את האמת (כגון בדבר זהותו של אדם או פעולותיו), לטשטש פרטים או להסיח את הדעת מן האמת ולהגן על פעולה של מישהו או משהו: השמועה לנסיעת עסקים לאירופה הייתה סיפור כיסוי לנסיעתה לטיפול רפואי; ביושר – בכנות, בהגינות; אי־יושר – חוסר כנות, הֵיעדר הגינות, צביעות; פְּסֵוודוֹ < פְּסֶבדוֹ < פְּסוֹידוֹ < פְּסֵאוּדוֹ < פְּסֵידוֹ – תחילית לועזית בהוראה לדבר שמתיימר להיות דבר מה אך אינו כזה, ואלה תחליפיה: לכאורה כזה, מדומה, בדוי, מעין, כמין, כאילו, לכאורה, מזויף, שקרי: היריון מדומה, שם בדוי; הַלעָזָה, הלעיז – דיבר בגנות אחר, הוציא דיבה, האשים האשָמת שֶקר, השמיץ, הוציא שם רע, הוציא לעז: העולם העתיק קרא עליו תיגר, הלעיז עליו, לגלג עליו, אבל לא נמנע מלכבדו; הֵלִיז [לו״ז] – הוציא לעז, דיבר סרה על מישהו, לעג: למה הליזו עליי והשחירו פניי בתקשורת; אוֹנָאָה – הונאה, רמאות, מרמה, קיפוח: אונאת ממון; רוּמָה, רִימָה – 1. ניסה להשׂיג משהו בהתנהגות לא הוגנת או בדרך לא ישרה, עשׂה מעשׂה מִרמה: המוכֵר בחנות רימה אותי כי מכר לי מצלמה משומשת ואמר שהיא חדשה; 2. אמר דברי שקר, וכן – בָּדָה, הוליך שולל, הונה, הטעה, הפיח כזבים, הִשלה, התחזה, הֵתֵל, כיזב, סובב אותו בכחש, רימה, שיקר, תיעתע: יוסי סיפר לך שאביו שוטר? הוא סתם רימה אותך כי אביו עובד בבנק; מִרמָה – רמאות, הונאה: בא אחיך במרמה ולקח את האופַנוע; נצור לשונך מרע ושׂפתיך מידבר מרמה; רַמָאוּת – סילוף מכוּוָן של האמת כדי להפיק תועלת או להשׂיג מטרה אחרת, וכן – אֲחִיזַת עֵינַיִים, אִי־נֶאֱמָנוּת, בְּגִידָה, בּוֹגְדָנוּת, גְנֵבַת דַעַת, הוֹלָכַת שוֹלָל, הוֹנָאָה, הוֹנָאַת דְבָרִים, הַטעָיָה, הַעֲרָמָה, הֲפָרַת אמונים, זְרִיַית חוֹל בָּעֵינַיִים, כָּזָב, לָשׁוֹן רְמִיָּה, מְעִילָה, מְעִילָה בְּאֵמוּן, מִרמָה, נוֹכְלוּת, סַכִּין בַּגַב, רְמִיָּה, שֶׁקֶר, שַׁרלָטָנוּת, תַעתוּעַ, תְקִיעַת סַכִּין בַּגַב, תַרמִית; תִיעֲתֵעַ – הוליך שולל, הונה, רימה; בידוי, בָּדָה – המציא דבר מן הלב, העלה דבר שאינו במציאות: בדה עליי שקרים שאין בהם שמץ של אמת; בָּדוּי – שהמציאו אותו, שאינו אמת: המוסר הלאומי של רבים הוא בדוי מן הלב; נוכלות, נוֹכֵל – רמאי, שקרן, מי שעושׂה מעשׂי רמאות והונאה ומוציא כספים מבני אדם בטענות שקר: הנוכל הזה הצליח להפיל בפח עשׂרות קונים תמימים; בדותא – בדות, דבר בדוי; שוּעָל – אדם ערום, בעל תחבולות, רמאי: אל תאמיני לדבריו כי אינו אלא שועל מסוכן; הִתעַוֵּות, עִוֵּת, עִיווּת – 1. עיקם, שינה, קלקל: למה אתה מעוות עלינו את הכתובים: היא הצמידה את פניה בחוזקה אל שִׁמשת החלון ועיוותה את צורתם לבלי היכר; 2. שיבש, סירס, הרחיק מן האמת: זיכרונו של החוקר בגד בו, ובלי משׂים הוא עיוות את הדברים; עיוּות – 1. משהו ששובש, שסולף, שסורס, שיבוש, סילוף, סירוס: מכחישי השואה מעוותים עיוות שיטתי את האמת; 2. שינוי של דמות או של צליל באופן ההופך אותם למוזרים ולקשים לזיהוי: עיוות קולו של המרואיין נועד למנוע את זיהויו; 3. משהו עקום, דבר פגום שצורתו אינה טבעית, שיש בו מום, עיקום, שינוי צורה, הטלת מום: השימוש בתרופות מסוימות עלול לגרום מומים ועיוותי גוף; 4. משהו שסוטה או שנוטה מן הקיים, מן המקובל, מן הראוי או מן הרצוי; עַוותָן – המעוות דברים בכוונה, עושׂה עוול: עוותני העיתונים הוציאו דברים מהקשרם, שהורו היתר לעצמם לעוות את דברי הרמטכ״ל; דִיבָּה – פגיעה בשמו של אדם, עסק, חברה, תאגיד, עמותה, וכל גוף משפטי הכשר לתבוע או להיתבע; לשון הרע; עִוֵּר, עִיווֵר – גרם לעיוורון, העלים את אור האמת, עיוות את הדעת: בעת ביקורת ביחידה ניסו לעוור את עיני המבקרים; איך עוורו עיני העם מהשחיתות שפשׂתה במשׂרדי הממשלה; הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים; שַרלָטָן – רמאי המתיימר להיות מומחה, נוכל, חסר אחריות הנוהג להכשיל אחרים בידיעותיו המסולפות או במומחיותו המפוקפקת; הִתחַלוּת, מִתחַלֶה, הִתחַלָה – 1. העמיד פני חולֶה, התחזה כחולה או הגזים באי־כושרו לעשׂות דבר כדי להשתמט מחובה, מעבודה או להשׂיג תוצאה הרצויה לו: התחַלותו נחשׂפה, והוא נאלץ לחזור לעבודתו בבושת פנים; 2. זייף בכוונת מכוון אי־יכולת: הִתחָלוּתו לא הייתה אמינה אף שהוא בן אדם מוכשר; הֶחפִּיא, חִיפֵּא – טָפַל, בדה, המציא דברים: עמיתיי החפיאו עליי סיפורי בדים שלא היו ולא נבראו; פלסטר, פְּלַסתֵר – שקר, זיוף, הונאה, רמאות: במקום שיש אהבה, האוזניים אטומות לדברי פלסתר; דברי פְּלַסתֵר – דברי שקר וכזב, הונאה, זיוף, דיבה: ערל שחזר מהכנסייה שמע מפי הכומר דברי פלסתר על היהודים שמצווה לשלוח יד בהם; עָשָׂה פְלַסתֵר – סילף, סתר, פעל בניגוד להבטחותיו, לאמונתו, לדעות שהטיף, לאמת המדעית וכד׳, סיכל, התכחש: קשה לסמוך עליו מפני שהוא עושׂה תורתו פלסתר ומזייף את האמת המדעית; כְּתַב פְלַסתֵר – מכתב השמצה או כרוּז של דברי שקר על אדם או על חברה: לא כתבתי עלייך כתב פלסתר אלא דברים נכוחים וראויים; שֵׁם עֵט < כינוי ספרותי < פְסֶוודוֹנים < פְסֶבדוֹנים < פְסֵידוֹנים < שֵׁם סִפרותי, שֵׁם בדוי – שם או כינוי שבחר לו סופר, משורר או עיתונאי כדי לחתום על יצירותיו, על מאמריו כשהוא מפרסם אותם בדפוס: ׳אחד העם׳ הוא השם הסִפרותי של אשר גינצברג; ׳שלום עליכם׳ הוא השם הבדוי של הסופר שלום רבינוביץ; נָשָׂא את שמו לשווא – הִרבה להטיף למשהו או דגַל בדבר ללא יסוד, או בלי להאמין בו באמת, השתמש בשמו או בזכרו של מישהו בלי כוונת אמת כדי להצדיק דבר שנעשׂה מסיבות אחרות: בהזכרת המנהיג המנוח בנאומיהם הם נושׂאים את שמו לשווא, שכן מזמן סטתה המפלגה מדרכו וממשנתו המדינית; אנשים של שָווא – אנשי שקר ומרמה; חָנֵף, חַנפָּן – לא ישר, צבוע, המחניף כדי לגנוב את הלב ולמצוא חן בעיני אחרים: לא היה בעולם אדם צבוע, זייפן וחנפן ממנו; חֲנֵף לֵב – צבוע ורמאי; התחזה, מִתחַזֶה – מי שמציג את עצמו כאדם אחר, בעיקר כדי להשׂיג דבר מה: נתפס מתחזה שטען שהוא מתרים כספים לישיבות בשם רב ידוע; הִיתוּל, הֵתֵל, הִיתֵל, הִיתֵל בו – ציין מצג שווא, דיבר דיבור דמיוני ומתעתע כדי ללעוג או לרמות או להטעות או להשלות, שיטה בו, לעג לו או העמידו באור מגוחך, צחק עליו: אני יודעת שזוממת להתל בי, אך זממך לא יעלה בידך כי אני יודעת פרטים עליך שהשתיקה יפה להם; וַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל שִׁמְשׁוֹן עַד הֵנָּה הֵתַלְתָּ בִּי וַתְּדַבֵּר אֵלַי כְּזָבִים, הַגִּידָה לִּי בַּמֶּה תֵּאָסֵר; תעתוע, תִעתֵעַ – רימה, הטעה, הונה, הוליך שולל, השלה; ׳שיגע׳, בלבל, היתל: במהלך עדותו ניסה הנאשם לתעתע בחוקרים; נופת צופים – משל למי שמתנהג יפה בצורה מלאכותית מוגזמת או לדברים נעימים לאוזן שהוא משמיע, לרוב כדברי חנופה: מאז הנזיפה שקיבל, הוא כולו נופת צופים; בקי בְּהַטָיָה – יודע לעקוף דברים ולסלפם לטובתו ולהנאתו: לידידתי מוח חריף, היא מומחית לשידוכים, ומי כמוה בקיאה בהטיה; זיוף עתיקות – ייצור חפצים כך שייחשבו כ׳עתיקות׳, או שינוי עתיקות כך שערכן יגדל מטעמי בצע כסף, ניסיון לרכוש יוקרה מדעית או פוליטית וכיו״ב; אין ממש בדבריו – אין בדבריו אמת, דבריו הם חסרי יסוד: בא כוח המדינה טען שאין ממש בדבריו בשל הֵיעדר מחקר כלשהו התומך במסקנתו זו; עשׂה סחורה בפרתו של חברו, עושׂה סְחוֹרָה בְּפָרָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ – עושׂה עסקים על חשבון חברו, מהמֵר על כסף לא לו; לא היה ולא נברא, לְהָדָ״ם, לא היו דברים מעולם, לא דובים ולא יער, לא יער ולא דובים – אין כל אמת בדבר, אין כל שמץ של אמת בכך: כל הסיפור בדוי מראשיתו ועד סופו, לא דובים ולא יער; הנאשם כפר בכול, וטען – לְהָדָ״ם; העלים את האמת – החביא את האמת מפני מישהו, הסתירה, הטמינה או השתיקה; שמר עובדה בסוד: העיתונות חשׂפה את העלמת האמת מן הציבור; הַעלָמַת האמת – החבאה, הסתרה, השתקה, שמירת עובדה בסוד, הטמנה: העיתונות חשׂפה את העלמת האמת מן הציבור; לא היה ולא נברא אלא משל היה – הכול שקר וכזב, לא היה דבר מעולם, כל המעשׂה בדוי מתחילתו ועד סופו: כל סיפוריו לא היו ולא נבראו, אלא משל היו; יושרה אקדמית – הקוד המוסרי או המדיניות האתית של האקדמיה, ולהם חמישה ערכים: כנות, אמון, הוגנות, כבוד ואחריות. היושרה תומכת בחקיקת ערכים חינוכיים באמצעות התנהגויות, כגון הימנעות מרמאות (כגון בחוזה) ומגנבה ספרותית, וכן – בשמירה על סטנדרטים אקדמיים במחקר ובפרסום אקדמי; אי־יושר אקדמי – התנהגות שעיקרה רמאות, בידוי ראיות, העתקה או גנבה ספרותית,

תמיכה בפעולות שלעיל, אי־תרומה לעבודה קבוצתית, חבלה או פגיעה מכוּוֶנת במי שרוצה לעשׂות את עבודתו כנדרש; אין לו רגליים, אין רגליים לדבר – אין בסיס או יסוד לדבר: הרעיון לפרק את השותפות ביניהם הוא בינתיים בגדר שמועה בלבד, ואין לה לא ידיים ולא רגליים; לָשון רְמִיָּה – דברי שקר: חברי הציל את נפשי משׂפת שקר ומלשון רמייה; מָכַר את עור הנָמֵר – ביקש להפיק רווח מדבר שאינו ברשותו: רציתי למכור לו את עור הנמר בטרם לכדתי את הנמר ברשתי; נָפַל קורבן ל' > נפגע – ניזוק ממזימה, מקנוניה וכד' שנרקמו נגדו: הוא היה טרף לרמאי; תקע לו סכין בגב, נָעַץ סכין בגבו, תקיעת סכין בגב, תָקַע סַכִּין בְּגַבּוֹ – הִכשיל את בעל בריתו מבפנים או ממקום בלתי צפוי בעוד זה במאבק עם אחרים: במקום להודות לי תקע סכין בגבי כשהלשין עליי לרשות המיסים; הוציא אותו חָלָק – [בלשון הדיבור] הוציאו זכאי במשפט, חילץ אותו בלי פגע מעסק ביש או מתסבוכת כלשהי: אביו בזכות כל קשריו הוציאו חלק מהעניין, אבל חבריו נענשו כדין; הַבְרָחַת גבול – מעבר דרך גבול מדינה בסתר בלי רישיון: בלבנון יש הרבה חיילים העוסקים בהברחת גבול; גָנַב אֶת הַגְּבוּל, הַבְרָחַת גְּבוּל, הִבְרִיחַ אֶת הַגְּבוּל – עבר את הגבול בחשאי ובאורח לא־חוקי: סוחר הסמים הבריח את הגבול, אך משטרת הגבולות תפסה אותו; דג במים עכורים – התעסק בעסקים לא טהורים, ניצל מצב של צרה או מבוכה לטובתו הפרטית; היפוכו של דבר, נהפוך הוא, אדרבה – להפך, ההפך הוא הנכון; היא הנותנת – דווקא דבר שהבאת כראיה מוכיח את ההפך, ההפך הוא הנכון: היא הנותנת – הנימוק שהשמעת בבית המשפט להגנתך מביא את השופט לכלל דעה שאתה אשם; ההפך הוא הנכון – דווקא דבר זה מוכיח את ההפך; תלוי על בלימה – אין לו כל בסיס או נטול אחיזה במציאות; תלוי על חוט השׂערה, תָלוּי בְּשַׂעֲרָה – תלוי ברפיון, נוטה לנפול ולהתמוטט, במצב גורלי ועלול להיפגע בכל רגע: מצב הנאשם תלוי בשׂערה; תלוי ברפיון – נמצא במצב של חוסר יציבות, נוטה לנפול ולהתמוטט; בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – [המקור מאבשלום שנִתְלה על העץ וגופו נותר בין השמיים לבין הארץ] ובהשאלה: נמצא במקום לא מוגדר, ללא יסוד מוצק, במצב ביניים, שעדיין לא נתקבלה החלטה בעניינו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו, שטרם הוכרע: משפטי טרם הוכרע, זה חודשים, ואני בין השמיים ובין הארץ כי איני יודע אם אצא זכאי; תלוי ועומד – 1. [בעונש או בגזר דין] שצפוי למישהו, שעלול להיות מוטל עליו בתנאים מסוימים: בית המשפט הפעיל את המאסר על תנאי שהיה תלוי ועומד נגד הנאשם; 2. שאין לו הכרעה, מוטל בספק, שעדיין אין החלטה בעניינו, שההליכים הקשורים בו עדיין לא הסתיימו: משפטו עדיין תלוי ועומד, ואין איש יודע אם ייצא חייב או זכאי; עברייני הצווארון הלבן – כינוי לעוברי עבירה מהשכבה החברתית העוסקת בתחום המִנהל, המסחר והמקצועות החופשיים (כגון רופאים, עורכי דין, מהנדסים), שהם בעלי השׂכלה גבוהה [בניגוד ל'צווארון כחול', שהוא כינוי לעוסקים בייצור ובמלאכת כפיים]: בכלא זה כלואים בעיקר עברייני הצווארון הלבן; מזוודה בעלת תחתית כפולה – מזוודה בעלת תא מוסתר הנוסף על התא הרגיל, ופעמים משמש התא המוסתר להברחת סמים, להטמנת חומר נפץ וכד'; ולא היא – ואין הדָבר כך, לא כך עניין: נשמעה שמועה שיקצרו את השירות הצבאי לשנתיים, ולא היא; בָּדוּי מן הלב – שהמציאו אותו מהדמיון, שאינו אמת: החשוד סיפר לחוקריו סיפור בדוי מן הלב; בָּא הָרוּג בְּרַגְלָיו – עַד שהעידו עליו כי נהרג, בא ברגליו חי ושלם! [בהשאלה] דבר שהתבדה לחלוטין: בא הרוג ברגליו – הילד שנהרג בתקיפה ישׂראלית קם מחייך; שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת, שִׂפְתֵי מִרמה, שִׂפְתֵי שֶׁקֶר – כינויים למי שמדברים דברי שקר וחנופה; בַּחֲלָקוֹת – בדברי חונף ומרמה: אף שדיברה איתי בחלקות לא נפלתי בפח שטמנה לי; חֲלָקוֹת – דברי חונף ופיתוי: באוזני הטירונים דיברו דברי חונף וחלקות כדי שיתנדבו למשׂימה; שְׂפַת חלקות – מחמאות מזויפות, דברי שבח לא כנים, דברים חלקים ונעימים הנאמרים כדי לרכוש את ליבו של אדם ולמצוא חן בעיניו; שָׁוְא [= שקר] יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, שְׂפַת חֲלָקוֹת, בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ; פִּנְקְסָנוּת כפולה – רישום כפול: אחד גלוי לציבור ולביקורת ואחד סמוי לצורכי פנים; איש מַעַל – איש שמָעַל, בגד באמון או הונה בכספים: המשטרה חוקרת את החשוד שטוען שידו לא הייתה במעל, ואין הוא איש מעל; התקשט בנוצות לא לו, התקשט בנוצות זרות, התקשט בנוצות זרים – ייחס לעצמו הישׂגים, מעשׂים, יצירות וכד' שאינם שלו, תבע כבוד לעצמו על מעשׂים של אחר, התפאר בדבר שאינו שלו, התעטף באִצְטְלה של אחרים: שלוש שנים עמלנו לכתוב ספר, ולפני הפקתו רצה מישהו להתקשט בנוצותינו, כאילו הספר רואה אור מטעמו; עשׂה את עצמו > העמדת פנים, העמיד פָּנים – התחזה; התנהג כאדם אחר כדי לממש זכויות לא לו או להשׂיג דבר אחר שלא מגיע לו: העמדתי פנים שהמתנה שהביא נראית לי כדי שלא לצערו; סוס טרויָאני – 1. כינוי לאדם או לדבר המשמשים הסחה לפלישה למחנה האויב; 2. כינוי לפעולת חתירה מוסווית נגד ארגון או נגד שלטון עוין, מזימה נגד מישהו הנעזרת בבגידה פנימית מוסווית; יָצָא המַרְצֵעַ מִן השַׂק – לבסוף נתגלתה האמת; משל לדבר שביקשו להעלימו והתגלה; יצאה הכוונה האמיתית שמאחורי הדברים: יצא המרצע מהשׂק, וסוף סוף הוא אמר מה הוא חושב באמת; חתול בשַׂק – קנייה, רכישה או הסכם הנעשׂים באופן סמוי מן העין, כלומר בלי לעמוד על טיבם: כיצד תבטיח שלא תקנה חתול בשׂק במהלך שריוּן חדר הנופש? הבטיח שַׁ"י עולמות, הבטיח הרים וגבעות – הבטיח הבטחות רבות וקוסמות, שאינן בנות מימוש; הַבְטָחַת שָׁווא – הבטחה שאין בה ממש: אל תאמין בהבטחות שווא; צֵ'ק ללא כיסוי – 1. צ'ק שהבנק אינו מוכן לפרוע, צ'ק שאין בחשבון הבנק המצוין עליו כסף לתשלום הסכום המופיע בו: האם אפשר לזהות צ'ק ללא כיסוי לפני קבלתו? 2. הבטחה שלא קוימה; גנב את לב, גנב את ליבו, גָנַב דעת, גוֹנֵב דעת – מי שמצליח לשכנע בדברי רמייה: אסור לגנוב את דעת הבריות, ואפילו את דעת הגוי, כגון לא יפציר בחברו שיאכל אצלו, והוא יודע שלא יאכל; גְנֵבַת דַעַת – מִרמה, הונָאה, רמאות על ידי העמדת פנים, או העלמת עובדות: הנהלה זו פָּשׂוּ בה שקרים וגנבת דעת, משׂוא פנים ומיקח שוחד; ראשון שבגנבים – גונב דעת הבריות; אֲחִיזַת עֵינַיִם – רמאות, הונאה, הטעיה, השליית אחרים כאילו נעשׂה מעשׂה פלא או כאילו נאמרה אמת; המֶלֶךְ עֵירוֹם – אין כל ממש מאחורי הדברים, מאחורי הדמות והתדמית, זו אחיזת עיניים; עוֹרְבָא פָּרַח – דבר שאין בו ממש, שמועה חסרת כל בסיס, הבל וריק, דברי הבאי שלא היו ולא נבראו, דיבורים חסרי ערך, דברי שטות: מבדיקה יסודית עלה שכל טענותיו היו עורבא פרח; אין שחר, אֵין לו שַׁחַר, חסר שחר – אין לו כל יסוד של אמת, הוא נטול כל בסיס, שאין לו אחיזה במציאות: כל הסיפור על התעשרותה הפתאומית היה חסר שחר; קַבָּלַת דָבָר בְּמִרְמָה – קבלת טובת הנאה שניתנה על סמך מרמה, כגון דיווח על הוצאות שלא היו; בן עוולה – עַוָּל, מפר חוק, איש מרמה, נבל, רשע, נוכל, עוולן, עושׂה עוֶל; התקפת הטעיה – תקיפת מערך האויב בנקודה מסוימת כדי להטעות אותו ולהטות את כוחותיו מההתקפה העיקרית; לא עָמַד בדיבורו – לא קיים את דבריו, לא עמד בהבטחתו; הן שלו לאו, ולאו שלו הן – הוא לא עומד בדיבורו, אינו מקיים את אשר דיבר; איש עָוֶל – רמאי, נוכל: תועבת בני אדם הגונים וישרים איש עוול; איש כזב – שקרן: אנשי הציבור רבים מהם אנשי כזב; התפתות, הִתפַּתָּה, פיתוי, פיתה – פעולה, מצב או רצון לעשׂות מעשׂה שהוא לא חוקי, מסוכן, מזיק או רע לאדם משנכנע לשידול או נענה לדבר שקָסם לו מאוד: אומנם אני בדיאטה, אבל התפתיתי לטעום מן העוגה; בָּלַע את הפיתָיון – התפתה, נפל בפח שטמנו לו, האמין לגורם שמנסה לפתותו, לא היה מוּדע לתחבולה: כדי להפליל את הבעל, שרצה לרצוח את אשתו, הציגה לפניו המשטרה 'רוצח שׂכיר', שהוא שוטר סמוי – הבעל בלע את הפיתיון ונעצר; מִכְרָז תָפוּר – מכרז שתנאיו הותאמו לאדם או לגוף שבעל המכרז היה מעוניין בו: תפירת המכרז לא הועילה בבג"ץ; עלילת שווא – האשמה חמורה וחסרת בסיס: מדוע רשויות החוק לא מטפלות בנשים הטופלות עלילת שווא על בעליהן? בדרכי מרמה – באופן שנועד להונות ולתעתע: סגן השׂר נחקר במשטרה על הניסיון העלוב להשׂיג תואר אקדמי בדרכי מרמה ועל הניסיון להנפיק דרכונים למקורביו בדרכי מרמה; סימוי עיניים, סימֵא את העיניים – אחז את העיניים, הטעה, גרם למישהו שלא יראה את האמת: כסף וזהב שהיו לחבֶרתו סימאו את עיניו; מעשׂה תעתועים – דבר הבל, מרמה; בעל לב שחור – מי שחסר אמונה בחיים ובאהבה המפיץ סביבו לכלוך, שקר, זיוף, פחד, שׂנאה, קור וניכור, רשעות; עלילַת דָם – אשמת שקר שטפלו שׂונאי ישׂראל על היהודים שהאחרונים משתמשים בדם נוצרים לאפיית מצות בפסח, כגון עלילת דמשק (1840) ועלילת בֵּייליס ברוסיה (1913); עֲלִילַת שֶׁקֶר – האשמות שָׁווא: להעליל עלילות שקר: הצאר קבע כי עלילת הדם היא עלילת שקר; שָׂם לו עלילות דברים – האשים אשמת שֶׁקר, הוציא דיבָּה, בדה עלילה; בא בַּעֲלילה עליו, טָפַל שקר על – העליל עלילת שווא על פלוני: זדים טפלו עליי שקרים; המן בא בעלילה על ישׂראל; בא עליו בעלילה, הֶעֱלִיל על, העליל – האשימו בהאשמה חסרת בסיס מתוך כוונת זדון, הוציא עליו דיבה, פרסם עליו דברי שקר ונאצה מתוך כוונה לפגוע בו, וכן – בָּא בַּעֲלִילָה על מישהו, גוֹלֵל אֶת הָאַשְׁמָה על מישהו, הֶאֱשִׁים מישהו או משהו, הוֹצִיא עָלָיו שֵׁם רַע, הִפְנָה אֶצְבַּע מַאֲשִׁימָה אֶל מישהו, הִפְנָה אֶצְבַּע מַאֲשִׁימָה כְּלַפֵּי מישהו, טָפַל עָלָיו אַשמה, שָׂם לוֹ עֲלִילוֹת דבָרִים, תָּלָה אֶת הָאָשָׁם במישהו או במשהו, תָּלָה אֶת הָאַשְׁמָה במישהו או במשהו, תָּלָה אֶת הַקּוֹלָר בְּצַוָּארו, תָּלָה בצווארוֹ אֶת הַקּוֹלָר: לטענת איש הציבור, פרשת השוחד התלויה נגדו היא פרי עלילה שהעלילו עליו מתנגדיו הפוליטיים; טענה חסרת שחר – הדעה שהציבור מתנגד להצבת מצלמות במקומות ציבור כי יש פגיעה בפרטיות, היא טענה חסרת כל שחר; חזון בדים – חזיון שווא, דבר נטול כל יסוד; דבר נטול כל יסוד, סיפורי בדים, סיפור בַּדים – 1. סיפור בדוי, בדיה, שקר: אני לא מאמין לו ולסיפורי הבדים שלו; 2. אגדה, סיפור דמיוני, מעשׂה שלא היה: לא תמיד מסוגל הילד להבחין בין סיפור בדים למציאות קיימת; דֵעָה נִפסֶדֶת – דעה חסרת טעם, דעה מזיקה, השקפה פסולה: ביקורת ספרים לפני הדפסתם נועדה שלא להפיץ דעות נפסדות או שלא לפגוע בכבוד הנצרות; לְזוּת שׂפתיים – דברי שקר שכוונתם לגרום רעה לאחר: הָסֵר ממך עִיקשוּת פֶּה, ולזוּת שׂפָתַיִם הרחק

ממך; שמועת שָׁווא – שמועה חסרת ביסוס במציאות, ידיעה שקרית המתפרסמת ברבים: ראש הממשלה הכחיש את שמועות השווא שהפיצו יריביו; סְבָרַת כָּרֵס – סברה שאין לה על מה לסמוך, דֵעה שאין לה יסוד; חֲסַר שַׁחַר – שאין לו כל יסוד, נטול ביסוס, שאין לו אחיזה במציאות: כל הסיפור על התעשרותו הפתאומית היה חסר שחר; חֲזון תַּעֲתועים – דמיון שָׁווא, מראֶה שאין לו יסוד; קלוט מן האוויר – חסר כל יסוד, דבר שאין לו שחר, לא דובים ולא יער: התברר שהשמועות שהתהלכו על המורֶה ועל המנהלת לא היו קלוטות מן האוויר; מַמָּשוּת – מציאות, קיום, ישות, הימצאות דבר של ממש: הוא טעה בהערכת ממשותה של הסכנה ושילם על כך ביוקר; קונקרטי > של ממש, ממשי – מוחש, מוחשי, מסוים, מדויק, מציאותי, קיים, רֵאָלי: הממשלה נדרשה לנקוט פעולות ממשיות להקלת המצוקה; מַמָּש – מציאות, ישות, קיום במציאות, קיום מוחשי, אין לו קיום: יש דברים שיש בהם ממש ויש דברים שאין בהם ממש, כל שעלינו לדעת להבחין ביניהם; אֵין בּו מַמָּש – אין בו דבר להיאחז בו, אין לו קיום, הוא לא אמיתי, הוא לא קיים במציאות, אין לו יסוד, אין בו כל אמת, הוא חסר ערך: מקור בכיר מסר שכל הידיעות על מגעים חשאיים אין בהם ממש; דברי הבַאי – 1. שטויות, הבלים, דברים בטלים: אין דבריי אלא פטפוטי הבאי; 2. גוזמה, תיאור מופרז: פעמים מדברת האגדה בלשון הבאי; במֵירכָאות כפולות – בהוראה הפוכה: הוא חכם גדול במירכאות כפולות, היינו הוא שוטה מופלג; בִּלשון סַגי נהור – 1. במשמעות הפוכה, לרוב בנימת אירוניה, כגון 'חכם גדול' – כשהכוונה היא ל'טיפֵּש'; הביטוי 'בית חיים' פירושו 'בית קברות'; 2. באירוניה: הוא זרח מֵאושר לשמע ה'מחמאות', ולא הבין שנאמרו בלשון סגי נהור; דָבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעולָם – דבר שהוא במחשבה בלבד ועדיין אינו קיים במציאות, דבר שטרם יצר לפועל: אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם; בָּנָה מגדלים באוויר – שגה בדמיונות, ערך תוכניות שאין להן יסוד ממשי: היא בסך הכול חייכה אליך, וכבר אתה בונה מגדלים באוויר על עתידכם יחד; ברווז עיתונאי – חדשה עיתונאית שאין לה אחיזה במציאות, בדותה עיתונאית: הפרסום שכוכב הקולנוע הנודע ישתקע בארצנו, התברר כברווז עיתונאי – לא היו דברים מעולם; בֵּיצה שֶׁלא נולדה – [בהשאלה] דבר שעדיין לא בא לעולם, כינוי לעניין שלא התגשם וחסר משמעות מעשׂית: הרעיון הזה הוא בבחינת ביצה שלא נולדה; כִּיחֵד את האמת – [רוֵוחַ במשפטי שלילה] לא גילה את כל האמת, העלים או הסתיר את האמת ממישהו: אמר לאשתו 'אמרי לי את כל האמת, אל תכחדי ממני דבר'; הונאה עצמית –שכנוע עצמי, הימנעות או הכחשה מוחלטת של היבטים לא נעימים של המציאות, העלולים להצדיק דעה לא חיובית לגבי עצמנו: הונאה עצמית היא מחשבת של משאלת לב, כגון 'איני מכור באמת לניקוטין ואוכל להפסיק לעשן בכל עת'; גָּנַב את ליבו – הסתיר ממנו את כוונותיו האמיתיות, התעה אותו; זיוף תעודות, זיוף מסמכים – ניסיון ליצור תעודות או מסמכים שיוצגו כאמיתיים אף שאינם כאלה כדי לתעתע או להונות וליצור מצג שווא ולשרת מטרות פוליטיות, פליליות או אחרות; העוקץ הניגרי, הונאה ניגרית 419 – תרגיל עוקץ שקורבנו נופל לתרמית כספית: ההונאה נעשׂית לרוב בבקשת תשלום בדואר או בדואר האלקטרוני באמצעות פיתויים שונים; משׂחק מָכור – 1. כינוי למשׂחק, לתחרות וכד' שתוצאותיהם נקבעו מראש באופן לא הוגן, למשל באמצעות קנוניה או תשלום שוחד; 2. כינוי לתהליך שתוצאותיו ברורות מראש נוכח קנוניה, תשלום שוחד הכרת הנפשות הפועלות בו וכד': המכרז הזה הוא משׂחק מכור כי ברור לכול שדודנו של הקבלן יזכה בו; תרגיל עוקץ – ניסיון מכוּון להוליך שולל אדם או קבוצת בני אדם (מושׂא העבירה) לרוב כדי לגזול את כספם בדרך של יצירת אשליה ולפיה היעד עשׂוי להרוויח אם יבחר בדרך שמתווים לו מבצעי העוקץ; גְּנֵבת זהות – סוג של תרמית, הנעשׂית בהצגת זהותו של אדם א כזהותו של אדם ב לשימוש בנכסיו, בזהותו, ביתרונותיו ובהטבותיו של האחר; צד את דעת פלוני – משך את פלוני אחריו בעורמה, הונה ורימה אותו: העבריין הזה צד את דעתן של בריות בפיו והטעה אותם באומרו שלא לשלם מיסים; בָּדָה, בדה מליבו – המציא דבר שקר, אמר דבר שלא היה ולא נברא; בַּדָאוּת – דְבר שקר, דברים בדויים, שקרנות; הונאה צבאית – פעולה יזומה להחדרת מידע או רושם מגמתי כדי להשפיע על תפיסת המציאות של האויב, להוליכו שולל ולגרום לו למעשׂים או למחדלים על סמך הערכה מוטעית; אֲבַק שֶׁקֶר – מעין שקר, אך לא שקר ממש: האיסור על אמירת שקר, ואפילו על אבק שקר – הוא חד וברור: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרחַק; אונאת דברים, הונאת דברים – [בהלכה ובסִפרות המוסר] גרימת צער לאדם על ידי העלבתו או השמעת דברים שאינם לרוחו, אמירת דברי שקר ומרמה, הטעיית אדם במזיד אגב העמדת פנים שהדברים הנאמרים הם אמת; הֲפָחַת כְּזָבִים, הֵפִיחַ כְּזָבִים – סיפר שקרים, הפיץ דברי שקר: שדכן שאינו יודע להפיח כזבים, אינו שדכן; טֶרֶף קל – מי שאֶפשר לרמותו בנקל, מושׂא קל לעבירה, קורבן נוח, מישהו שקל להונות או לנצלו: הנערה התמימה הייתה טרף קל לנוכל; שָׁגָה בחֶזיונות שָׁווא – הִשלה עצמו; מַסֶכֶת שקָרים – רצף של דברי שקר; הסחה, הִסִיחַ – הֵסֵב תשׂומת לב של מישהו או של משהו ממטרה אמיתית למטרה מדומה על ידי הונאה, הסוואה, אזעקה או תחבולת הטעיה כדי להרחיק את תשׂומת הלב מן העיקר: פעולת ההסחה הייתה מושלמת ותשׂומַת ליבו של היריב התמקדה בטפל; לשונו הצמידה מרמה – שיקר; הרוצה לשקר ירחיק עדותו – השקרן מתבסס על עובדות רחוקות ועל בני אדם רחוקים כדי להקשות על בירור האמת; אָחַז את העיניים, אֲחִיזַת עֵינַיִם – השליית אחֵרים כאילו נעשׂה מעשׂה פלא או כאילו נאמרה אמת, התנהגות שיש בה משום גנבת הדעת: המשטרה מאחזת את עיני הציבור; סָבַב אותו בְּכַחַש – רימה אותו, הטעה אותו: נודע לי שנציגי ההנהלה סבבוני בכחש ובכל מיני הבטחות שלא ימומשו; הטיל אבק בעיני הבריות, זרק אבק בעיני הבריות, זרק חול בעיניו, זרה חול בעיניו, זריית חול בעיניים, זרה חול בעיניו – הטעה אותו במתכוון, מנע ממנו לראות את המצב כמות שהוא; שקר אין לו רגליים – דבר שקר שאין לו קיום, והשקרן סופו להתגלות; הוּלַך שׁוֹלָל – הונה, הוטעה או הושלה, בייחוד על ידי שימוש בהבטחות כוזבות לאורך זמן: דור שלם הוּלך שולל בהבטחות שתיבנה רכבת תחתית בתל אביב; הוליך את פלוני שולל, הוליכו שולל, הוֹלִיך שׁוֹלָל – רימה או הטעה בזדון, נטע תקוות שווא, הונה או השלה (בעיקר בהבטחת שווא): הנוכל הזה הוליך שולל נשים רבות בהבטחות נישׂואים, ולאחר זמן נעלם עם כספן; הָלַךְ שׁוֹלָל – הושלה, הוטעה, עורר תקוות שווא, נגרר אחר הבטחת שווא, רומה על ידי מישהו או משהו: היא הלכה שולל אחר הבטחותיו והפסידה את כל כספה; בקי בְּהֵטיה – יודע לעקוף דברים ולסלפם לטובתו ולהנאתו; אין דבריו חופפים את המציאות – דבריו אמיתיים בחלקם: אין כל סיפורו נאמן לעובדות, ולכן אין דבריו חופפים את המציאות; ושאר ירקות – ושאר עניינים שלא פורטו, ועוד דברים הטפלים לדברים העיקריים שנזכרו קודם, וכל הדברים האחרים שאין טעם לפרטם: כל המקורות היו לפניה: התנ"ך, פרקי אבות ושאר ירקות; גילה פנים בתורה שלא כהלכה – פירש לא נכון, הביע דעות של כפירה בעיקרי התורה, ייחס לדברי התורה כוונות מסולפות: יש לא מעט חילונים שמגלים פנים בתורה שלא כהלכה מתוך בורותם ולא מתוך הבנתה וראיית המציאות; לשון תהפוכות – דברי מרמה, לשון המביעה דעות מתהפכות ומשתנות לפי הצרכים; לְשׁון אָדָם – מַפַּלתּוֹ – דברים שאדם אומר הם עלולים להכשילו ולהביאו לידי מפלה; שִׁגְגַת תלמוד עוֹלָה זדון – יש להיזהר, להקפיד ולדייק בלימוד כי טעות בהסברת הדבר הנלמד או במסקנות שהמסביר מסיק מהם, מתוך רשלנות וחוסר דיוק – נחשבת כעבירה בזדון: מחקרך מלא טעויות ואי־דיוקים, זכור, שגגת תלמוד עולה זדון; קרע את המסווה מעל פניו – גילה את פרצופו האמיתי; לפני עיוור לא תיתן מכשול, נתן מכשול לפני עיוור – אל תנצל את חולשת הזולת לרעתו; מאזני מִרמָה – מאזניים המאפשרים לרמות את הקונה; עשׂיית עושר ולא במשפט, עשׂה עושר ולא במשפט, עשׂיית עושר – קבלת טובת הנאה של אדם מחברו שלא כדין, התעשרות צד אחד על חשבון הצד האחר, כשהדבר לא מגיע למתעשר, כגון טעות בחישוב שבעקבותיה יש צד אחד שמתעשר, אבל יש גם צד שמפסיד: בשנת תשל"ט נתקבל בכנסת חוק 'עשׂיית עושר ולא במשפט', הקובע כי 'מי שקיבל שלא על־פי זכות שבדין נכס, שירות או טובת הנאה אחרת מאדם אחר – חייב להשיב לו את הזכייה'; אבני מִרמָה – משקלות מזויפים, פגומים וחסרים המאפשרים לרמות את הקונה; עשׂה את מלאכתו רמייה, עשׂה מלאכתו רמייה – עשׂה מלאכתו לא בנאמנות, בשטחיות או ברשלנות כדי לצאת ידי חובה ולא להוציא מתחת ידו דבר שלם: מן החקירה עולה שמנהל מס העיזבון עשׂה את מלאכתו רמייה; נאה דורש ואין נאה מקיים, נשׂיאים ורוח, וגשם אַיִן – הבטחות גדולות ורבות שאין בו ממש, אמירה מליצית המבטאת דיבורים רמים והכנות רבות ללא תוצאות מעשׂיות: הדיונים נמשכים שנים, אך הם דומים לנשׂיאים ורוח וגשם אין – אין הסכם באופק; אין פיו וליבו שווים, מן השׂפה ולחוץ – למראית עין, בלא כוונת הלב: לרוב אינו מקיים את הבטחותיו כי מה שהוא מבטיח הוא בבחינת מן השׂפה ולחוץ; בלב וָלב, אין סתרו כגילויו, אחד בפה ואחד בלב, אין תוכו כברו – הוא צבוע, אחד בפה ואחד בלב: לרוב איש ישר הוא, אך הפעם התרשמתי שאין תוכו כברו; אדם נתעב ונאלח המַשגה ישרים בדרך רעה ורמייה; שקריו אין להם גבול והם נעשׂים במצח נחושה; כשלה האמת והאמת נעדרת; דברים שאינם יוצאים מן הלב, לא יעברו דרך האוזן; אָנַס את האמת לצרכיו ובנה מִגדלי שקרים; מה ייתן לך ומה יוסיף לך לשון רמייה; דבריו שזורים בקוּרי שקרים ומופרכים בעיקרם; מותר לשקר בשביל להטיל שלום בין אדם לחברו; אל תונו איש את אחיו ואיש את עמיתו; ארור מַשגֶה עיוור בדרך; שקר אסור לדבר, אבל את האמת לא תמיד חובה לספר; ישמעו אוזניך מה שפיך אומר; הידיעה בכזב יסודה כי המציאוה מפריחי שמועות בזדון; יש מחר עכשיו, ויש 'מחר' לאחר זמן; אנשי הצווארון הלבן רמי מעלה ככל שיהיו – סרחו בעבֵירות כשעשׂו כסף על חשבון משלם המיסים; השתמש בכתרה של תורה שלא לשמה; פנה עורף לאמת ועיטר אותה בעיטורי רמייה; אסון השקרן שאינו זַכרָן, לכן מי שזיכרונו לקוי אין לו אלא לומר את האמת; רק דרך אחת לאמת, ולשקר – שבעה אורחות עקלקלות; מדבריו

ניכר שהיו דחוקים ומדומים כי אינם עולים בקנה אחד עם המציאות; יש אִמְרֵי שקר שהם אמת במירכאות כפולות ומכופלות או אמת בעירבון מוגבל; אין אדם מוציא דיבה בלי סיבה; **שבע רמיות בליבו**; דבריו וחישוביו שקופים באי־התאמתם, וטיעונו תלוי על בלימה; חִיֵּל את עצמו על ידי לבישת מדי צבא ועניבת דרגה; דבריו היו בדויים ונטולי יסוד, חסרי כל שחר; **דבר שקר שאין אומרים אמת בתחילתו, אינו מתקיים בסופו**; בעקבות המשיח העזות תרבה . . . **והאמת תהא נעדרת** . . . נערים ילבינו פני זקנים . . . אויבי איש אנשי ביתו; לא שקר החן ולא הבל היופי; **אין שמץ של אמת בדבריו, ואין להם כל אחיזה במציאות**; כמה צער נצטערתי שאתה עושׂה את תורתך פלסתר [= מרמה, מזייף]; לא לחינם הלך השקרן אצל הגנב, אלא מפני שהוא בן מינו; **כל דבר שלא ראו בעיניהם הוא דבר הבדוי מן הלב**; **כך עונשו של בדאי, שאפילו אמר אמת אין שומעים לו**; אין אדם מצוי לשקר בשעת מיתה; אין אדם משטה בשעת מיתה; **דרך העולם לאחוז בשקר**; מי שאינו חריף לרמות, קרוי תם; גדולי הרמאים הם תמיד נעימי הליכות, הדורי לבוש ומצוחצחי לשון, חלקלקים, חמקמקים, בעלי דמיון ועורמה, ובעיקר חסרי לב ומצפון; **סבבוני בכחש ובמרמה**; ביקש להמתיק את השקר בקורט של אמת; **האמת נהדרת, אך היא נעדרת** > אמת! גנֵבה! דיוק! הוכחה! מציאות! צביעות! רֶשע! שגיאה!

שתייה!

שתִייה – 1. פעולה של בליעת נוזל, גמיאת משקה: החולה מתקשה לבלוע את התרופה הנוזלית; מיץ מתוק אינו יפה לשתייה; 2. שם נרדף לשתיית משקאות כוהליים; **ראוי לשתייה** – מים או נוזל אחר שאין שתייתם מסוכנת, ללא חשש מנזק לגוף (מחלה או הרעלה); **שתייה חמה** – משקה שנהוג לשתותו חם, כגון תה, קפה, משקה חם: האורחים ישבו ליד האח והגשנו להם שתייה חמה; **שתייה קרה** – משקה שנהוג לשתותו קר, כגון מיץ פירות, משקאות קלים וכד׳: בחוף הים יש דוכן לשלגונים ולשתייה קרה; **דְמֵי שתִייה, תֶשֶר** – מענק כספי קטן שהלקוח נוהג לתת למֶלצר, לחדרן במלון וכד׳ כשַי בעד השֵירות: התשר נכלל במחיר התפריט; **מֵי שתייה** – מים צלולים הראויים לשתייה, מים חיים: המועצה האֲזורית מספקת ליישוב המבודד מי שתייה בעוקב מים; **שתייה כַּדָת** – משקאות ויין בשפע, וכל אחד יכול לשתות כרצונו: בבית הרב הייתה השתייה כדת; **שתה** – לגם מים או נוזל אחר, הכניס נוזל לפה ביד או בפה או באמצעות כלי (קשית, כוס, כף וכד׳), בלע נוזל; **שתה כוסית אחת יותר מדיי** – היה בגילופין, שתה לשוכרה: במסיבה שתה כוסית אחת יותר מדיי והחל להתפרע; **מִשתֶה** – סעודה חגיגית גדולה, בייחוד לרגל אירוע יוצא דופן: אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עשׂה מִשׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו; **משתה בלשאצר** [נסיך בבל] – משתה המתואר בספר דניאל, ובמהלכו מופיעה כתובת על הקיר, ודניאל מפרשה כנבואת חורבן לבבל; **שָתָה לְשוֹכְרָה** – שתה משקה חריף עד שהשתכר מתוך כוונה להשתכר: הוא מרבה לשתות לשוכרה כדי לשכוח את צרותיו; **מָרָק** – מאכל נוזלי מבושל, ובו מזון מוצק, כגון ירקות, בשׂר ואיטריות, המוגש לרוב כשהוא חם לפני המנה העיקרית [כשהמרק מובא אל הפה מן הכוס – שותים, וכשהוא מובא אל הפה בכף – אוכלים]; אַלכּוֹהוֹל > **כּוֹהֶל** – נוזל דָליק נטול צֶבע, המתקבל מתסיסת סוּכָּרים. משמש מֵמֵס, חומר מחטא ובהכנת תרופות ומשקאות חריפים. הכוהל הטהור משקלו הסגולי 0.7936 בחום של 15.6 מעלות צלזיוס; **כּוֹהֶלִי, כָּהִיל** – שיש בו כוהל: לפני נהיגה איני שותה משקאות כהילים; **כּוֹהֶלִיוּת, כְּהִילוּת** – רמת הכּוֹהֶל במשקה: כהילות הבירה שאני שותה עומדת על 5.2 אחוזים; אַלכּוֹהוֹלִיזם > **כַּהֶלֶת** – הפרעה כפייתית, תלותית, מתמשכת ומתקדמת, הניכרת בהתמכרות למשקאות חריפים. הכהלת מרבה להזיק למערכות הגוף והנפש, והיא סכנת חיים חמורה שעלולה להוביל למוות, בעיקר בעטיים של מחלות כבד או כליות, דימום פנימי, התדרדרות מוחית, הרעלת כוהל, תאונות ואף התאבדות, פגיעה במעמד החברתי וביחסים עם הסביבה: הכּהֶלֶת גוררת מחלות, כגון שחמת או דלקת הכבד; **שַתייָנוּת, שַתיָין** – אדם הנוהג לשתות משקאות חריפים, בעיקר בכמויות גדולות ומופרזות: הוא שתיין ללא תקנה; **השקיה, הושקה, הִשקָה** – 1. סיפק מים לצמח, הוסיף מים למקום גידולו, הזרים מים על פני הקרקע למטרות גידול צמחים: השקיתי במזלף את עציצי המרפסת; 2. נתן נוזל לשתייה, סיפק מי שתייה לבעלי חיים: השקנו זה את זה יין עד שהשתכרנו; **מַשקֶה** – 1. מזון נוזלי לשתייה, כגון מים, מיץ: הסודה היא משקה מוגז; 2. כינוי לנוזל חריף ומשכֵּר, כגון יין או בירה: ׳וויסקי׳ הוא משקה חריף; **משקה כוהלי** – כל משקה שיש בו כוהל: הגשת משקאות כוהליים בישׂראל מותרת לבני אדם בני 18; **צמחי משקה** – צמחים שעליהם או פִּרְיָם מכילים חומרים בעלי טעם מיוחד (כגון קפאין, תאין וכד׳) שאפשר למצותו על ידי חליטתם במים רותחים: הקפה, התה והקקאו הם צמחי משקה נפוצים; **משקה משַכֵּר** – משקה כהיל, ערק, ברנדי, יין, בירה, שֵכר־פירות ושאר משקאות, מותססים או כוהליים, שיש בהם לאחר דגימה מהם יותר מ־2% כוהל; **משקה כהיל** – משקה שיש בו כוהל; **מַשקה קל** – משקה שאין בו כוהל, כגון קפה, תה, סודה, מיץ, למעט חָלָב [לרוב הוא מים בצירוף חומרי טעם; רוב המשקאות הקלים הם משקאות מוגזים]; משקה תוסס > **מַשקֶה מוּגָז** – משקה קל ובו פחמן דו־חמצני מומס; **מַשקֶה חָרִיף** – משקה ובו כמות ניכרת של כוהל מזוקק, כגון וויסקי, וודקה, רום; **מַשקֶה חריף** – מַשקה ובו אֶתָנוֹל (המוכּר בשׂפת היום־יום ׳כוהל׳) שהשפעתו משכּרת ומַשרה על השותה הרגשת שׂמחה, זחיחות [= אֵיפוריה] ורוגע; **מַשקֶה מְעוֹרָב** – משקה כוהלי, המוכן לפי מתכון, והדורש עירוב או ניעור שני רכיבים או יותר לפני ההגשה; מים קופצים > **מֵי סודה** – מים שבהם מומס פחמן דו־חמצני; **מחית משקה** – צמחים שעליהם או פִּרְיָם מכילים חומרים בעלי טעם מיוחד (כגון קפאין, תאין) שאפשר למצותו על ידי חליטתם במים רותחים ומשמשים לשתייה: הקפה, התה והקקאו הם צמחי משקה נפוצים; **שיקוי** – 1. משקה או נוזל לשתייה, ובייחוד משקה מרפא או משקה שמיוחסות לו תכונות של קסם או של כישוף: בני השבט הזה מאמינים ברופא אליל, והוא רוקח להם שיקויים לסגולה נגד כאבים ומחושים; 2. [ברוקחות] תמיסה של תרופה בתערובת ממותקת של כוהל ומים ובה לרוב כמות גדולה של חומרי טעם; **גמיעה, גמיאה, גָמַע, גָמָא** – לגם, שתה, בלע: גמאתי בשקיקה מי שתייה שמצאנו במדבר; הילד שתה את כוס המיץ בשתי גמיעות בלבד; **מִזרֶקֶת שתייה, בּרזִייה** – מתקן של ברזי מים לשתייה הממוקם לרוב מחוץ למבנה, כגון בגינה ציבורית, בחצר בית ספר. המים פורצים למעלה, ופעמים משולבים במתקן מַסנן להסרת זיהום המים ומַצנן לקירורים: התלמידים נפגשו בהפסקה ליד הברזייה; קוּלֶר > **מֵקַר** – מִתקן למי שתייה קרים; מיחם > **מֵחַם** – דוד חשמלי קטן ממתכת, ובקצהו קבוע ברז למזיגת המים לחימום מים ולשמירת חומם לשם הכנת תה, קפה ומשקאות אחרים: במשׂרד הוצב מחם להכנת תה וקפה; בר מים> **מַרוָן** – מתקן למי שתייה חמים וקרים; **רְוָיָה** – מצב או תהליך שאין לקבל ממנו או להוסיף עליו כי יש יותר מדי ממנו: בתום התואר הפסקתי את לימודיי כי הגעתי לרוויה מהם; **רָוָה** – שתה דיו, שָׂבַע בשתייתו: רוויתי ממי המעיין ונחתי תחת העץ; **הִרוָה, ריווי, רִיוָה** – הִשקָה, סיפק מים לצמא: משקה זה מַרווה את הנפש ומרענן את הגוף; לא קל לרוות את צימאונו לתורה או למִשׂחק המלכים; **הִתרַוָה** – שָתָה די והותר, שתה בשפע: החורף ירדו גשמים בצפון ונתרווה הגליל; **מְרוּוֶה, רָווּי** – 1. ששתה דיו, שהשקו אותו דַיו, שאינו זקוק עוד למים: העציצים רוויים ומַרווים דיים, אל תשקה אותם בימים הקרובים; 2. מלא, גדוש, עמוס, שופע: הסיפור הזה רווי סמלים ודימויים; **לִרוָיָה** – 1. עד כדי שׂובע בשתייה, עד ביטול הצימאון: איני צמא עוד כי שתיתי לרוויה; 2. נוסח של ברכה לשותה (בדומה לבּרכּת ׳בתיאבון׳ לאוכֵל): **הִרוָה צימאון** – סיפק צורך נפשי או רוחני כלשהו, בייחוד את הצימאון לדעת: בביקוריו אצל תלמידיו בצבא הוא היה מרווה את צימאונם בדברי תורה; **רִוּיוֹן** – רְוָיה, סיפוק הצָמָא: רוויון האדמה אחרי הגשם; בר מים > **מִשרָה** – [לרוב כנסמך] משקה או מאכל דליל (כגון ליקר, סירופ, קונפיטורה וכד׳) העשׂוי מים או נוזל אחר שהִשרו בהם פֵּירות: מה תעדיף מִשרת ענבים, מִשרת דובדבנים או מִשרת פירות? **יִישון, יִישֵן** – שיפר טעמו של בשׂר, בעיקר של בשׂר בקר, של יין וכד׳ באמצעות אחסונו בתנאים מסוימים לתקופה כלשהי: היישון הממושך של היין בחביות עץ משביח את טעמו; **מְבוֹרָץ** – כלי מלא עד מֵעֵבר לגדותיו, נהיֶה גדוש: אמרו לי את גביע הקידוש יש למזוג מבורץ; **לְגִימָה** – 1. גמיעה, שתיית מנה קטנה של מַשקה שאפשר לבלוע בבת־אחת: בין לגימה ללגימה אכל הסועד את האוכל שלפניו; 2. להיטות אחר מַשקה חריף; אֲרוֹמָה > **בְּשׂוֹמֶת** – רכיב ריחו הטבעי של העֵנב וכן של משקאות, כגון יין, קפה, מאכלים ותבלינים: בְּשׂוֹמֶת הקפה הזה משכרת; **קַשִית** – צינור דַק וקטן דמוי קש למציצת משקאות קלים; **מזיגה, מָזַג** – שפך נוזל לתוך כלי ששותים ממנו, מילא כלי במשקה או בנוזל: המלצר מזג את היין לכוסות; קוֹקטֵייל > **מִמזָג** – 1. משקה מעורב ובו על הרוב כוהל, משקה כוהלי ומשקאות, כגון מיצי פירות: המוזג הכין לי ממזג נהדר של וודקה, מיץ תפוזים ולימון; 2. תערובת של דברים, שבדרך כלל יש בה ערבוביה, או רכיביה לרוב אינם מעורבבים באופן זה: המחזה הזה הוא מִמזָג של סגנונות תיאטרליים; **מְסִיבַּת קוֹקטֵייל** – מסיבה או קבלת פנים הנערכת לרוב בשעות הערב המוקדמות, והמוזמנים מבלים בה ברגיל בעמידה ומתכבדים בשתיית משקאות כוהליים: מנַהל המחלקה ערך מסיבת קוקטייל לעובדיו; **שפיכה, שָפַך** – 1. הפך כלי שיש בו נוזל והניח לנוזל לצאת ולזרום החוצה: שפכנו מים על האש כדי לכבות אותה; 2. הפך כלי שיש בו חומר כלשהו והניח לגרגירים לצאת ולהתפזר החוצה, פיזר: המשׂאיות שפכו את החול במגרש הריק; 3. זרק אשפה או פסולת מתוך כלי, מכל וכד׳ ונפטר ממנה: לך לשפוך את האשפה; **השיקו כוסות, השיקו כוסיות** – קירבו את כוסיותיהם עד שנגעו כוסית זו בכוסית זו לאות ברכה: עם חתימת ההסכם השיקו הנוכחים כוסיות לחיים; **מָסַך** – מזג, שפך נוזל לתוך נוזל אחר וערבבם יחד; **מָסַך רעל ב־** – יצק, החדיר, הכניס רעל למשקה מזג, יצק; המְכַשֵפָה מסכה רעל לתוך גביע היין של הנסיך; **חָלַט** – שָפַך או יצק מים רותחים על מזון וכד׳ כדי להתקין אותו

לאכילה, יצק מים רותחים על עלי התה כדי להכין תה לשתייה; חֲלִיטָה – יציקת מים רותחים על עלי תה, על ירקות וכד׳: חליטת עלי התה בקומקום כמה דקות יוצרת תה חזק וכהה; שפייה, שָׁפָה – הִטָּה כלי בזהירות כדי ליצוק ממנו נוזל בלי המִשקע: שָׁפִיתִי את הקומקום כדי להתקין לנו קפה טורקי בלי המשקע; אף ששפיית האלפס הייתה איטית, עברו כמה גרגירי קפה לספל; לְחלוּחַ פֶּה – הרטבת הפה, טעימה קלה ביותר: במימייה שלי לא היו מים אלא כדי לחלוח פה; הִלעִיט – הגמיא, נתן שתייה או אוכֶל לפיו של מישהו: הלעיטני נא מן האדום האדום הזה; גִרגוּר, גִרגֵר – שטף את הגרון בנוזל בלי לבלוע אותו אגב השמעת קולות ביעבוע: בבוקר קולות גרגור נשמעים מחדר האמבטיה; נֶקטָר – 1. משקה האֵלים במיתולוגיה היוונית; 2. כינוי למשקה מעדנים טעים במיוחד; 3. משקה על בסיס פירות, לרוב בתוספת סוכר, המכיל ריכוז גבוה יותר של פרי ממיץ רגיל; אַפרוֹדִיזִיאָק – חומר (כגון מאכל, משקה, סם, ריח, או דבר אחר) המעורר חשק מיני, משיכה מינית, הנאה מינית או התנהגות מינית; בקבוק, בִּקבֵּק – מילא נוזל בבקבוק או מילא כוס בנוזל הבקבוק: רגע לפני המס החדש הספקנו לבקבק את יינות השנה; פֶּקרוֹלָטוֹר > חַלחוּל – כלי להכנת קפה, ובו הקפה נחלט בצורת חִלחוּל דרך מַסנן הממצה את השמנים הארומטיים שבפולי הקפה ולבסוף מתקבל קפה ללא שאריות אבקת קפה; קָלוּש, הקליש – נעשׂה דליל: אני אהב תה קלוש, אך מרק קלוש או יין קלושים הם חסרי טעם; בלוריתו השופעת לשעבר וזקנו הקלישו מעט עם גילו; קפה – שם כולל למשקאות חמים וקרים המבוססים על תמציות שמנים ארומטיים, המופקים מפּוֹלֵי צמח הקפה; חומץ בן יין – רשע בן צדיק; תַּמהִיל, מָהַל – ערבב נוזל בנוזל אחר, בעיקר במים; הֵמֵס חומר בתוך נוזל: התמהיל שיצרנו מרוכז פחות מן התמיסה המקורית; קפה עם חלב – קפה לחוד וחלב לחוד, כגון המלצר הביא לי קפה בכוס וחלב בקנקן; קפה בחלב – קפה שבו יש חלב; מכף רגל ועד ראש – כל הגוף כולו, מלמעלה ועד למטה: הוא החליק בשלולית והתלכלך בבוץ מכף רגל ועד ראש; כף מחוקה, כפית מחוקה – כפית מלאה עד גדותיה, אך לא גדושה; מלוא הכף – כמות שמכילה כף, כף מלאה: היא הכניסה למרק בטעות מלוא הכף מלח, ואיש לא היה יכול לאכול אותו; יָבֵש גרונו – הוא צמא, גרונו ניחר, הוא הצטרך מצימאון, מצעקות וכד׳; הֲזָנָה מלָאכוּתית – תהליך האכלה של חולה שאינו מסוגל לאכול ולשתות בכוחות עצמו בשיטות לא טבעיות, למשל האכלת מטופל דרך צינור או תינוק באמצעות בקבוק, הכנסת חומרי מזון נוזלִיִּים לגוף החולה (דרך האף או הווריד); עֵירוּי, עֵירָה – העביר נוזל מכלי לכלי; עירוי דם – תהליך להעברת דם או רכיביו מאדם בריא (תורם) אל מחזור הדם של אדם אחר; עירוי נוזלים – החדרת נוזלים דרך הווריד לגופו של חולה או של פצוע שאיבד נוזלים: החייל קיבל מכת חום, והחובש נתן לו עירוי נוזלים; כוס של ברכה – כוס יין או משקה אחר ששותים בזמן עשׂיית מצווה, כגון בקידוש, בברכת המזון כשיש זימון, ובברכת הנישׂואים; בירץ, הבריץ – מילא עד יציאה משפת הכלי: כשמזגתי את היין הבריץ ממנה על הצלחת; הרמת כוסית, שתיית ׳לחיים׳ – טקס שבו מברכים את כל הנוכחים או את חלקם תוך כדי שתיית משקה חריף המלוּוֶה בברכה מילולית; תה מִנחָה – תה המוגש בשעות אחר הצוהריים, לרוב בשעה חמש ובלוויית עוגיות וכד׳; ארוחת מנחה, ארוחת ארבע – תה או תה מנחה, היא ארוחת ביניים קלה הנאכלת בין ארוחת הצוהריים לארוחת הערב; הַפסָקַת תֵה – הפסקת העבודה לשתיית תה או קפה, ברגיל בזמן שבין הארוחות; בֵּית תה – מקום בילוי המתמקד בעיקר בהגשת תה לסוגיו לצד משקאות אחרים וארוחות קלות; מסיבת תה – מסיבת ידידים שבה מוגשים למוזמנים תה או קפה, עוגות ותקרובת קלה אחרת, ואין שותים בה משקאות כוהליים, לרוב בשעות אחר הצוהריים המאוחרות; שולחן תה > עֶגלת תה – עֲגָלָה, כעין מגש כפול על גלגלים להובלה ולהגשה של כלי אוכל, משקאות, דברי מאכל קלים וכד׳: ישבנו בגינה, ובעלת הבית הגישה את הכיבוד בעגלת תה; עוגיית תה – עוגייה מתוקה מבצק פשוט וללא תוספות, שנהוג להגישה בעיקר לכיבוד קל בעת שתיית תה ושאר משקאות חמים; תֵּה סִינִי – שׂיח ירוק־עד ממשפחת התה, שמעליו המיובשים המכילים תאית, מייצרים את התה הגדל בסין; לגימה לַעלְעָנִית – לגימה הנשמעת כיוצאת מן הלוע, לגימה שבה משמיעים קול חנוק ומקוטע, כמי שחש מחנק בלועו; רָווּי – ששתה דיו, שהשקו אותו דיו, שאינו זקוק עוד למים: העציצים רוויים דיים; שיכּוֹר, ולֹא מִיַּיִן – כינוי למי שתקָפו רגש עז, צער עמוק או שׂמחה עזה, המבַלבּלים את חושיו; הִשתַכֵּר – נעשׂה שיכור, שתה כמות גדולה של משקאות חריפים עד למצב של שיכרון: השתכרתי מיין תורתו, לכן לגמתי ממנה עוד ועוד עד להצלחה; שִיכּוֹר – מבוסם, שתוי, אדם שהשתכר, אדם ששתה הרבה כוהל (יין, בירה, קוניאק וכד׳) ונהיה מטושטש, אדם שנוהג להשתכר תדיר: שיכור התנודד מצד לצד ולא הצליח ללכת ישר; התרוקן משִכרותו – התפכּח, סר יינו מעליו, חזר לצלילות מחשבתו, נעשׂה ער בשִׂכלו: אם שתה לשוכרה, חוזר ומתפלל לאחר שיתרוקן משכרותו; עַד דלָא יָדַע – כינוי לשכרות מופלגת; שִיכָּרוֹן – 1. מצבו של השיכור, בלבול חושים ואובדן שליטה זמני על הפעולות ועל שיווי המשקל עקב שתיית משקה כוהלי משכר, שִכרוּת: כשהתפכח משיכרונו הבין את חומרת המעשׂה שעשׂה; 2. מצב של רוממות רוח והתלהבות יתרה הגורמים לאובדן השליטה העצמית ולכושר השיפוט, כגון שיכרון האהבה, שיכרון חושים, שיכרון ההצלחה: שיכרון הניצחון במלחמה הובילם לשאננות מרובה; דִיפּסוֹמַנְיָה > שַׁכֶּרֶת – מחלת השִכרוּת, השתוקקות בלתי נשלטת ובלתי נִרוֵית לשתות משקאות חריפים; שִכרוּת – 1. להיות יתרה אחר שתיית משקאות חריפים: עשׂרה קבים של שִכרות ירדו לעולם תשעה נטלו השתיינים, ואחד כל העולם כולו; 2. מצב של חוסר הכרה מסוים הנגרם מצריכת כוהל או סמים: מבחינים בין שכרות מדעת – שהיה מודע לשכרותו; לשכרות שלא מדעת – שכרות שנגרמה שלא בהתנהגותו הנשלטת או שלא מדעתו; שִכרוּתו שֶל לוט – משל לשתיית משקאות חריפים עד כדי אובדן החושים: הַגבֵּל שתייתך כדי שלא תגיע לשכרותו של לוט; ארוחת חינם – בתרבות הברים בארצות הברית במאה ה־19, רווח מבצע של הגשת ארוחה ללא תשלום ללקוחות שרכשו משקאות חריפים; הֲלוּם יין – שיכור: כשהייתה הלומת יין, היין נכנס בכל איבר ואיבר מאיבריה, וגופה התרשל ודעתה הייתה מטולטלת; עֲבָרוֹ יַיִן, שָׂם בַּכּוֹס עֵינוֹ, נָתַן בַּכּוֹס עֵינוֹ, נָתַן עֵינוֹ בַּכּוֹס – השתכר, שתה לשוכרה, נהג לשתות לשוכרה, היה בגילופין: לאחר הגירושים נתן עינו בכוס וצרך סמים קלים; אהבתי את הטיפה המרה, ותדיר הייתי כאיש שיכור וכגבר שעברו יין; סביאה, סָבָא – שתה לשוכרה, שתה משקה משַכֵּר בכמות הגורמת לשכרות, שתה בהפרזה [רוֹוֵחַ בביטוי זלל וסבא]: בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה, אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ, זוֹלֵל וְסֹבֵא; סובאני, סוֹבֵא – אדם המרבה לשתות לשוכרה, שתיין של משקאות חריפים [בעיקר בצירוף זולל וסובא]: מצב רוחם ניכר בשירתם המיוחדת ובקולם הסובאני שנשמע גם מחוץ לדירתם; סָבוּא – ששתה לשוכרה: במוסקווה ראינו כמה סבואי יין וכוהל המתגוללים ברחובות העיר; בגילופין – במצב של שִכרות קלה, במצב רוח טוב עקב שתיית יין או משקה חריף: רישיונו נלקח ממנו לאחר שנתפס נוהג ברכבו כשהוא בגילופין; מְבוּשָׂם, מְבוּסָם – שיכור במקצת, שתוי קמעה: האורח יצא מבוסם מן המסיבה; מלוא לוּגמָיו, מלוא לוגמה – כמות שאפשר למלא בה את חלל הפה; חייב אדם להתבסם – להשתכר קצת; נִכנַס יַיִן יָצָא סוֹד – אין המשתכר שומר סודות: לאחר ששתה ברוחב לב, גילה לחבריו את ליבו, בבחינת נכנס יין יצא סוד; מְרַק זָהָב – כינוי למַרַק עוף צלול שצפים עליו עיגולי שומן, כלומר צַחצוֹחֵי שֶׁמֶן, ונראים כמטבעות זהב, והם סימן למזל ולשפע; חוק יובש – שם כולל לחוק האוסר לייצר, להוביל, לייבא, לייצא ולמכור משקאות כוהליים (למעט לצורכי דת, רפואה או מדע); פִּיכָּחוֹן – מצב של צלילות הדעת, ההפך משיכור: הוא כבר במצב של פיכחון מוחלט, ואפשר לתת לו לנהוג; הפיג את יינו מעליו, הסיר את יֵינוֹ מעליו – התפכח משכרותו, שב להיות פיכח וצלול לאחר שהיה שיכור: עַד מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין? הָסִירִי אֶת יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ: השותה בקבוק יין בבת אחת, אינו רשאי לנהוג עד שיסיר את יינו מעליו; מחלות וֵנֵריות – מחלות מין מידבקות העוברות מחולה לבריא, בעיקר על ידי יחסי מין, ופעמים על ידי כלי אוכל ושתייה או בכלי מיטה מזוהמים במחוללי המחלה; שבירַת הצימאון – שתייה לרוויה: שבירת הצימאון קודמת להמשך האימונים; שָׁבַר את צְמָאוֹ, שָׁבַר את צימאונו – ריווה את צימאונו, שתה עד שלא היה צמא עוד: העשיר גונב כדי לשבור את צימאונו לתענוגות ולהתעשר מניצול אומללותם ועליבות חייהם של האחרים; מִשמַעַת מַיִם – פיקוח על כמות המים שמותר לשתות או על זמני השתייה. נוקטים משמעת מים לפרקי זמן מוגבלים, בעיקר בפעולה מבצעית או באימונים המכשירים לשתות במידה; ריח של קהווה מפעפע בבית – ריח קפה התפשט בבית; שִׂמחַת הַכָּרֵס – שׂמחה שאדם שׂמח באכילה ובשתייה, בניגוד לשׂמחת מצווה: ׳מי שנועל דַלתות חצרו ואוכל ושותה . . . ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שׂמחת מצווה, אלא שׂמחת הכָּרֵס; מִזנון מָהיר – מזנון שמוגשים בו מאכל ומשקה שאינם מצריכים הכנה מרובה: הילד קנה כריך ומיץ במזנון המהיר; המשקה עלה על ראשו, המשקה נכנס בו; הוציא ימיו ושנותיו בבית הקהווה בצפייה בטלוויזיה ובשמיעת רדיו; יין המתיישן בקנקן סופו להשביח; לאחר תלאות הדרך שתינו קפה להתאוששות; משהשקני יין, חשתי משערות ראשי ועד ציפורני רגליי; הקהה את ריח פיו בספל קהווה מהביל; כיבדו במשקה ובעוגות ובמעשׂה מרקחת; שָׂפַת קומקום על מַשפֵּת הכירה כדי לרוות את צימאונו בכוס קהווה מהביל; היין נכנס בכל איבר ואיבר, ולכן דעתו מטולטלת; חיפשׂ משקה שלא רק שובר את הצמא, אלא גם מרווה ומרענן וגם משיב את הנפש; השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן; השיכור נתן עיניו בכוס, והחנווני בכיס; שָׁתָה כדי רוויה; כשהיין נכנס בכל איבר ואיבר, הגוף מתרשל והדעת מטולטלת; וריח קהווה מְפַעפֵּעַ אל תוך מעיו; ישב ושתה תה בחלב; צימְאון יֶתֶר – בּוּלמוּס השתייה; נָשַׁב במרק עד שפג חוּמוֹ; הוֹי כל צמא לכו למים; דבק לשון יונק אל חִיכּוֹ בצמא; גָמַע [= לגם] את התה בכוס גמיעות מתונות; גמא מרק וקהווה בשקיקה רבה; גמע מן הכוס גמיעה מרובה; הערה אל תוכו כוס יין; לִחלֵחַ

את היובש שבפיו כדי לחלוח לשון בלבד אף שרצה ללגום לגימות ארוכות; מים שאינם זורמים אינם ראויים לשתייה; השקיני נא מעט מים כי צמאתי; יין כל זמן שהוא מתיישן בקנקן, משתבח; שיקע עצמו בשתייה הנאתנית; הקשבה לשקרן דומה לשתיית מים חמים > אכילה! מים! סעודה! רעב!

שתיקה!

שתיקה – היעדר דיבור או תגובה אחרת; השתתק, הושתק, השתיק, שָׁתַק – לא דיבר, לא הוציא מילה יתרה מפיו, וכן – אָגַד אֶת פִּיו, אָטַם שְׂפָתָיו, דָבְקָה לְשׁוֹנוֹ לְחִיכּוֹ, דָּמַם, הֶחְרִישׁ, החשה, היסה, הִסְכִּית, הִשְׁתַּתֵּק, הִתְעַטֵּף בִּשְׁתִיקָה, חָשָׁה, חָשַׂךְ פִּיו, חָשַׁק אֶת שְׂפָתָיו, חָשַׁק שְׂפָתָיו, כָּבַשׁ אֶת פִּיו, לֹא הוֹצִיא הֶגֶה מִפִּיו, לֹא הִשְׁמִיעַ קוֹל, לֹא פָּצָה פֶּה, לֹא פָּתַח פִּיו, מִילֵּא פִּיו מַיִם, נָצַר את פִּיו, נֶאֱלַם, נֶאֱלַם דּוֹם, נָדַם, נֶעֶתְקוּ הַמִּילִּים מִפִּיו, נָצַר לְשׁוֹנוֹ נָצַר אֶת לְשׁוֹנוֹ, נָצַר פִּיו, קָפַץ פִּיו, שָׂם יָד עַל פֶּה, שָׁמַר לְפִיו מַחסוֹם, שָׂם מַחסוֹם לְפִיו, שָׁמַר פִּתְחֵי פִּיו, שָׁקַט, שָׁתַק, שָׁתַק כְּמוֹ דָג: החשוד בחר לשתוק ולא לענות לשאלות חוקריו ללא עורך דין; 2. לא הגיב, לא מחה, לא התנגד, לא הביע כל הסתייגות: אלפים נרצחו בשואה והעולם שתק; שמַר על שתיקה – לא דיבר גם כשציפו ממנו להשמיע את דבריו; זכות השתיקה – זכותו של אדם הנתון בחקירה לשתוק שלא להפליל את עצמו; הַשְׁתָּקָה, הִשְׁתִּיק – 1. העלים שערורייה, מחדל וכד׳ העלולים לחולל רעש גדול בציבור, טשטש עניין כלשהו, הפחית מחומרתו וניסה להסתירו מעיני התקשורת והציבור: ניסיתי להשתיק את השערורייה ולמנוע את פרסומה; 2. שלל את חופש ההבעה ממישהו; מנע ממנו בכפייה להביע את דעתו: הרודן השתיק את מתנגדיו; 3. השקיט, גרם לשתיקה; משתיק קול – מכשיר המחובר לקצה קנה אקדח כדי להשתיק או את רעש הירי או להפחיתו; שׁוֹתְקָנוּת, שׁוֹתְקָנִי, שַׁתְקָנוּת, שַׁתְקָנִי, שַׁתְקָן – שהוא שקט ושותק, שאינו מדבר הרבה ואינו מספר מה הוא חושב או מה הוא מרגיש: בארוחה נישׂאה באוויר שתקנותו המעיקה של בעלי; התעטף בשתיקה – נמנע מלדבר באופן מופגן או נראה לעין, הסתגר בתוך עצמו ולא הוציא הגה מפיו: עם פרסום דברי הביקורת עליו הוא התעטף בשתיקה וסירב להגיב; שָׁתוּק, דָּמוּם – שותק, דומם, מַחריש, שאין קולו נשמע: דְּמוּמה ישבה חברתי בחדרי והסתכלה בי; בשל האימה נעשׂו שתוקים בעל כורחם; ספריה היו מונחים דמומים בחדרי ומעלים אבק; חומת שתיקה – דבר לא מוחשי המשמש כמחסום לתקשורת, להבנה או לביצוע: נבקע פרץ בחומת השתיקה; ישיבה שתוקה – ישיבה דמומה או נאלמה, בלי קול: ישבתי בדיון ישיבה שתוקה ולא פציתי את פי; שתיקת הודיה – שתיקת הסכמה: אף שבמקרים חריגים עשׂויה שתיקת הודיה של חשוד בהליכי חקירה לשמש חיזוק, אין עד או נחקר חייבים להשיב על שאלה או למסור ראיות; תחילת החוכמה שתיקה – מימרת חכם בשבח השתיקה והמיעוט בדיבור; הַסכָּמָה שֶׁבִּשְׁתִיקָה – טענה שאדם או גוף הסכימו לאמירה או לפעולה מסוימת שאמר או עשׂה אחר אף שידעו עליה כי לא מחו עליה. הסכמה זו עולה פעמים רבות ביחסים בין מדינות בגלל אילוצים מבית ומחוץ אין המדינה יכולה להצהיר על הסכמה למעשׂה מסוים, אך היא נמנעת מלפעול נגדו שני הצדדים חתמו על חוזה למראית עין, והם מסכימים בשתיקה שכוונתם שונה ממראית פני החוזה; שתיקת הנצחה – שתיקה של דקה או יותר לזכור את הנפגעים של אירוע טרגי; שָׁבַר את השתיקה, שבר את שתיקתו – התחיל לדבר ולחשׂוף פרטים בנושׂא שטרם דוּבּר בו או שהיה חסוי עד כה: שנים אחרי תום המשפט שבר הנאשם את שתיקתו ומסר את הידוע לו על האירוע; מושתק, מניעות, הֶשְׁתֵּק – טענה שיכול להעלות צד במשפט ולפיה הצד השני מנוּע (׳מושתק׳) מלהגיש תביעה משפטית אם כבר נידונה התביעה בעבר לגופה והכריע בה בית משפט: טענת השתק היא מחסום בפני תובע שזכה או בפני נתבע שהפסיד לנסות את מזלם שוב בתביעה חדשה; שתיקה כְּהוֹדָאָה דַּמְיָא > השתיקה כהודאה דומה, השתיקה דומה להודאה, שתיקה כהודאה – מי ששומע טענה נגדו ואינו מגיב עליה, אפשר להבין שהוא מודה בה, השותק לטענות חברו, למעשׂה, מסכים עימן: אם מדברים בגנותך, מחויב אתה למחות, או לפחות לומר אני מוחה שלא תיראה שתיקה כהודאה; מילה בסלע [= מטבע], שתיקה – בשניים – אם הדיבור שווה סלע, השתיקה שני סלעים, היינו: יפה שתיקה מן הדיבור; שתיקת הכבשׂים – [בהשאלה] הֵיעדר תגובה והעדפה לשתוק בשל פחד ודאגה של אדם לעורו, כגון שתיקת ההמון מפחד שיבולע לו אם יתריע על עוולות שעושׂים השליטים, אילי ההון ובעלי הזרוע; שמר על שתיקה – נמנע מלדבר, נמנע מלמסור מידע, לא ענה, שתק: החשוד שומר על שתיקה ואינו משתף פעולה עם חוקריו; שתיקה רועמת – שתיקה שיש בה משמעות או אמירה כלשהי, כגון התנגדות או מחאה; עבר בשתיקה על – לא הגיב על מעשׂה שנעשׂה, התעלם, לא הזכיר את העניין: למרבה הפלא, הוא עבר בשתיקה על ההערה הקנטרנית שלך; יָפָה לו השתיקה, השתיקה יפה לו – 1. טוב שלא לדבר עליו שכן הדיבור עלול להביא נזק [לרוב בעניינים חסויים]: מלבד פעילותו כמנכ״ל החברה, הוא שלח ידו בעסקים שהשתיקה יפה להם; 2. עדיף שלא ידבר, עדיף שישתוק משיאמר מה שיש לו לומר שכן דיבורו חסר טעם או יש בו כדי להזיק: אדוני, דומני שבעניינים אלו יפה לך השתיקה, שכן גם אתה לא עשׂית דבר לשיפור המצב; דְּמֵי שתיקה – סכום כסף שניתן לאדם כדי שלא יחשׂוף עליו מידע מרשיע; שתיקתך יפה מדיבורך – מוטב שתשתוק, דיבורך לא יוסיף לך כבוד; סייג לחוכמה – שתיקה – השתיקה משמשת מִשמר לחכמה [המילה סְייָג משמעה גדר], החכם אינו מתפאר מחוכמתו; אָגַד את פיו – שתק: יש שאדם אוגד את פיו אפילו בחבורה; שָׁתָה בְּצָמָא את דבָרָיו – הקשיב בְּעִנְיָין, בלהיטות ובתשׂוּמת לב מרובה: הוא היה איש שהכול שתו בצמא את דבריו; לא השמיע קול, הֶחֱשָׁה, חָשָׁה, שָׁקַט – שתק, החריש: למען ציון לא אֶחֱשֶׁה ולמען ירושלים לא אֶשקוֹט; מעולם לא החשיתי ולא התאפקתי בדבר עלבונה של לשוננו; חָשָׁה – שתק, החריש, לא השמיע קול: לא אֶחֱשֶׁה ולא אֶשקוֹט עד שיחזיר הבנק כל מה שמגיע לי; הֶחֱשָׁה – 1. שתק, החריש, דמם, לא השמיע קול, השתתק, הפסיק לדבר או להשמיע קול: מי שחזו בזוועות והחשו ולא הושיטו יד, גם הם אשמים; 2. השתיק, דרש שקט, גרם למישהו להיאלם דום: וְהַלְוִיִּם מַחְשִׁים לְכָל הָעָם לֵאמֹר הַסּוּ כִּי הַיּוֹם קָדֹשׁ; אִי־שֶׁקֶט – הֵיעדר שלווה, חוסר רגיעה: הוא התנועע על הכיסא באי־שקט והציץ בלי הרף בשעונו; הפיכה שקטה, מהפכה שקטה – מהפכה ללא אלימות ושפיכות דמים; מיגור שלטון או משטר בלי שפיכות דמים ובלי הפרעת החיים הציבוריים והאזרחיים במדינה; השקטה, הושקט, הִשקִיט – 1. גרם שיהיה שקט, השתיק קולות או רעש, ביקש או ניסה להפחית את הרעש, להביא לידי דממה: המנחה השקיט את המרואיינים שהתנצחו בלהט; 2. הרגיע, גרם למישהו להיות שקט ורגוע, הפיג את דאגותיו: דברי הרופא השקיטו מעט את האם הדואגת; 3. שיכך, הקטין או הפחית את העוצמה של משהו: תרומתי לקהילה השקיטה מעט את מצפוני; 4. נעשׂה שקט, היה רגוע, היה שרוי בשלווה: הִשָּׁמֵר וְהַשְׁקֵט אַל תִּירָא וּלְבָבְךָ אַל יֵרַךְ; הַשְׁקֵט – שֶׁקֶט, שלווה, מנוחה, רגיעה; שקט תעשׂייתי – 1. הימנעוּת עובדים מנקיטת עיצומים או שביתות: משהועלה שׂכר העובדים השׂתרר במפעל שקט תעשׂייתי; 2. מצב שבו דברים מתנהלים כסדרם, ללא מאבקים ועימותים: הורים רבים מעדיפים שקט תעשׂייתי בבית מעימותים עם הילדים בדבר שיעורי הבית; שֶׁקֶט שֶׁלִּפְנֵי הסעָרה, שֶׁקֶט מָתוּחַ – שקט דרוך, רגיעה העתידה להפוך בכל רגע לעימות גדול: אל תניח לחזותו השלווה להטעות אותך כי זה שקט שלפני הסערה; קָפַץ פִּיו, אטם שפתיו, חָשַׂךְ פִּיו, חָשָׁה, הֶחרִישׁ, חָרַשׁ – שָׁתַק, דמם: אַל תֶּחֱרַשׁ ואל תשקוט עד שיתוקן העוול; נתפסת בקלונך, הַחֲרֵשׁ וְשִׂים יָדְךָ עַל פִּיךָ; אם תחרישו בעת הזאת, רווח והצלה מהיכן יעמוד לנו; בְּצַר רוחי לא אחשׂוך פי, ואדבר כל אשר עם ליבי; שַׁאֲנָנוּת, שַׁאֲנָן – שָׁלֵו ורגוע, נטול דאגה או חשש (לרוב תוך התעלמות מן המצב המדאיג), שוקט ובוטח ואינו נותן דעתו על אותות אזהרה, על סימני מצוקה וכד׳: המלחמה הפתיעה מאוד את המנהיגים השאננים; שָׁלֵו – רגוע, שקט, שאנן, יושב לבטח, אפוף שלווה ורוגע, חסר דאגה, נעדר התרגשות, טרדות או סערות: שנת הילד רגועה מאוד, ופניו שלוות וניִנוחות; שָׁלַו – חי בשלווה ובשקט, היה רגוע ושלו: איך ישלַו ליבי כשכאב החלכאים וסבלם זועקים אליי? לֹא שָׁלַוְתִּי וְלֹא שָׁקַטְתִּי וְלֹא נָחְתִּי; שַׁלְוָה – שקט ורוגע נפשיים, הֵיעדר כל מתח או דאגה: היא בחורה שקטה ונעימה המשרה שלווה על סביבתה; הָלַךְ על ראשי אצבעותיו, מְהַלֵּךְ על קְצוֹת אֶצבְּעוֹתָיו, הָלַךְ עַל בְּהוֹנוֹתָיו, הָלַךְ על קְצוֹת האצבעות – הלך בשקט בשקט מתוך הקפדה שלא להרעיש או שלא לעורר תשׂוּמת לב: הלכנו על קצות האצבעות כדי שלא להעיר את התינוק שסוף סוף נרדם; דמימה, דָּמַם – שָׁתַק, נאלם, החריש: לכן המשׂכיל בעת ההיא יידום; הדממה, הִדמִים – 1. גרם שיידום, השתיק: הניסיון להשתיק את התלמידים דמה להדממת שאון גלי הים; 2. פגרה, חופשה מרוכזת ביחידה צבאית או במוסד ציבורי; הַס מלהזכיר – אל נא תזכיר דבר זה בשום אופן, אסור לדבר על זה: כשאתה חוזר הביתה, הס מלהזכיר את מה שעשׂינו היום; הסכתה, הִסכִּית – שתק כדי שיוכל לשמוע, שתק והאזין בתשׂוּמת לב, הקשיב בדומייה ובריכוז: הַסכֵּת ושמע את התסכית, מחזה מעניין על דוד ובת שבע, שעוּבּד למִשדר ברדיו; תַּסכִּית – יצירה דרמטית המעובדת לשידור ברדיו: ב׳קול ישׂראל׳ משַׁדרים עתה תסכית מתח, הניכר בקריינות מעולה ובפעלולים מרשימים; מְהוּסֶה, היסוי, היסה – השתיק: ניסו להסות את ביקורתי בלא הצלחה; קולו המהוסה לא נדם למרות כל המשתיקים למיניהם; אורך רוח, סבלנות – יכולת להמתין בשקט או לשׂאת דחייה או עיכוב בלי להתייאש או להתפרץ, יכולת לשׂאת בשלווה מצבים מרגיזים או מתסכלים, מצבי סבל וכד׳ מתוך שליטה עצמית: חַכה בסבלנות עד שיגיע תורך; בַּלָּט, בַּלָּאט – בחשאי, בשקט, בסתר, בצנעה: באה למיטתי בלאט ונרדמה; דוד כרת את כנף מעילו של שאול בַּלָּט; קול דממה דקה – שקט, דומייה: משהתפוגגו הרעש והצעקות הקולניות של הילדים, נשמע קול דממה דקה; בקול דממה דקה – בשקט וכמעט ללא הבחן, בלחישה: מסע הבחירות המתוקשר שלו נכשל והסתיים בקול דממה דקה; בקול חרישי, בדממה, דוּמָם – בשֶׁקט רב, בשתיקה: ישב דוּמם,

מוכה יגון ומורכן ראש; נָפַש – נח, שקט: שבַתי ממלאכתי והלכתי לנפוש מפעולות היום־יום; נַחַת – שקט, שלווה; מנוחה: טוֹב מְלוֹא כַף נַחַת מִמְּלוֹא חופנַיים עָמָל ורעוּת רוּחַ; נרגע – כעסו או התרגשותו שככו, שקטו, הונח לו; דומייה – דממה, שתיקה: לי דומייה תהילה; שַתקָנוּת – 1. תכונה או מצב של מיעוט הדיבור, נטייה להרבות בשתיקה; 2. [בתאולוגיה] תפיסה דתית מיסטית סבילה, השוללת כל רצון עצמי וכל פעילות, והמוצאת את השלֵמות בתלות המוחלטת באלוהים; רוֹגַע – שֶקֶט, רגיעה, שלווה, נינוחות: אופיו השלֵו מַשרה רוגע על כל סביבתו; נינוחות, נינוח – נרגע, רגוע, מתון, שרוי במצב של מנוחה, שֶיֵש לו הרווחה, חזר לאיתנו: יושבי בית המרגוע ישבו נינוחים בכורסותיהם ונהנו מן השלווה; בלילה, כשבני אדם נינוחים, נטרד ליבי מחובותיי ומהמיסים שעליי לשלם; הֶחרִיש – שָתַק, דָמַם: הילדה החרישה כשהוריה כעסו עליה; שָמַר לְפִיו מַחסוֹם – נאלם, נשתתק, לא הוציא דיבור מפיו: בדיון הזה ראיתי שכדאי לי לשמור לפי מחסום; שָׂם יָד עַל פֶּה – שָתַק, החריש, לא פצה פיו לדבר: בזמן הדיון שׂים ידך על פיך כי דעותיך האישיות עלולות להזיק לנו; יָד לַפֶּה! – זהו סוד שיש לשמור עליו, אל תפטפט ושמור על שתיקה בעניין זה: דבר אחד אני מבקש: יד לפה! אין איש צריך לדעת מה שסיכמנו בינינו; אַל דוֹמִי לָךְ – אל תנוח ואל תשקוט; עפר לפיו, עָפָר לפיך – שתוק, הפסק לדבר [נאמר למי שמנבל פיו או אומר דברים שאין האוזן יכולה לשומעם]; לא הציל דבר וחצי דבר מפיו – לא הוציא דבר מפיו, לא גילה את שרצה להעלים, לא אמר דבר וחצי דבר: לא עלה בידי החוקרים להציל דבר וחצי דבר מפי העבריין; הרוב הדומם – קבוצה בעלת רוב באוכלוסייה, שאינה מבטאת את דעותיה בפומבי, ואינה נלחמת עליהן, ולכן נוצר רושם שדעת המיעוט הקולני יותר היא דעת הרוב: תומכי האופוזיציה זוכים לסיקור תקשורתי נרחב, אבל הרוב הדומם דווקא בעד מפלגת השלטון; לקח עימו לקבר את סודות חייו, לקח איתו לקבר – עד מותו לא גילה את הסוד לאיש, והדבר יישאר עלום לנצח: הוא היחיד שידע היכן טמון האוצר ולקח את סודו לקבר; איך אפשר לעבור לו בשתיקה < איך אפשר לשתוק לו? איך אפשר לעבור לו על זה? לא פָּתַח את סְגוֹר ליבו – לא גילה מה שיש בליבו, לא התוודה, לא גילה את מחשבותיו הכמוסות: הוא חש שקשה לתת בה אמון ולכן לא פתח את סגור ליבו לפניה; שׂפתיו חתומות, שׂפתיים חתומות – שתיקה גמורה, שתיקה מוחלטת: הכול שומרים על שׂפתיים חתומות בדבר מהות התקלה באופַנוע החדש; שמירת הלשון, שמר על לשונו, שמר על פיו – 1. לא גילה סודות, שמר סוד: האם אפשר לסמוך עליו שישמור על לשונו? 2. נזהר בדיבורו, נמנע מדיבורים בוטים, מניבולי פה, מהתפרצויות וכד׳: שמור על לשונך, שלא תעז להתחצף אליי! קול דְמָמה דַקה – לַחַש קל, קול חרישי ביותר; הַסכֵּת ושמע, נצור לשונך, אל תוסף דבר, אף לא מילה אחת נוספת, הס מלהזכיר – אל תדבר דבר על . . .; על דִבְרָתִי – בּהֵן צדק, אני דובר אמת לאמיתה [נוסח של שבועה לחַזק את אמונת השומעַ בכֵנוּת הדובֵר]: על דִבְרָתִי, אטפל בך כשתזדקק לכך אני מבטיח נאמנה; טמן לשונו בפיו – שתק ולא העלה על דל שׂפתיו מילה אחת על מה שאירע; הִסווה את רִגשותיו, גָנַז את מחשבות ליבו, שָׂם את רעיונותיו בנפטלין, כָּבַש את רעיונותיו תחת לשונו, כָּבַש את רעיונותיו בתוך מעיו, גָנַז את רעיונותיו בתוך מעיו, כָּבַש את מחשבותיו בליבו, כָּבַש את האמת תחת לשונו – הסתיר, העלים, אינו נותן להתפרץ: כשתשאֵל אותי השוטר, העדפתי לכבוש את האמת תחת לשוני; הושלך הס – השתררה דממה: כשפתח הנשׂיא את דבריו הושלך הס באולם; דקה דומייה, דקת דומייה < צפירת דומייה – צפירה ארוכה של דקה או של שתי דקות המושמעת בארץ בימי זיכרון ואבל לאומיים לאות התייחדות עם זכר הנופלים; נֶדֶר שתיקה – שבועה שלא לדבר פרק זמן ככפרה על חטא; נֶאֱלַם דוֹם – השתתק, הוכה באלם, לא היה יכול להשמיע קול: למשמע דבריו הבוטים נאלמו הנוכחים דום; מילא פיו מים – שתק כדג אף שהיה לו מה לומר, לא הגיב למרות ידיעותיו: החוקרים ניסו לדובב את העציר, אך הוא מילא פיו מים; נָצר את לשונו, נָצַר את פיו – שתק, נמנע מלדבר או להגיב, שָׂם מחסום לפיו, נזהר בדיבורו: חיילי צה״ל מורגלים לנצור את לשונם ולהימנע מלדבר על פעילותם בצבא; לא פָּצָה פֶּה – 1. לא מחה, לא הביע התנגדות, לא התלונן: הוא השתלט על הקרקע ובנה עליה מבנים, ואיש מהבעלים לא פצה פה ולא נקף אצבע נגדו; 2. לא השמיע הגה; לא הוציא הגה – שתק באירוע פומבי; לא העלה על דל שְׂפתיו – נמנע מלבטא בקול את מחשבותיו; שָׂם מחסום לפיו – שָתַק, התאפק מלדבר, שָלַט בדבריו, לא התפרץ: אם לא תשׂים מחסום לפיך, ניאלץ לנקוט נגדך צעדי משמעת; שְׂפָתָיו חתומות – אינו מוכן לומר דבר בעניין; שתיקה הולכת ונמשכת – שתיקה ממושכת של איש ציבור, כגון פוליטיקאי, סופר, משורר; שֶקֶט של בית קברות – דממה גדולה; שָמַר את לשונו – נזהר כדי שלא ייכשל בדבריו וייגרם לו נזק; קימץ במילים – דיבר מעט; סָכַר את פיו – השתיק אותו, לא הניח לו לדבר; חֶרֶש – 1. בסתר ובשקט, בחשאי ולרוב גם בלי להשמיע קול: הצייד התקרב חרש אל האיילה; 2. בשקט, בקול חלש, בלחש: זימרנו חרש סביב למדורה; חֶרֶש חֶרֶש – בשקט בשקט, בחשאי: חרש חרש התגנבנו פנימה על בהונות רגלינו; הֵפֵר את הדממה – השמיע קול לאחר שקט ממושך: הסופר סיפר על סבל יהודי רוסיה, הֵפֵר את הדממה והפך אותה לצעקה גדולה; אפשר היה לחתוך את האוויר בסכין – האווירה הייתה מתוחה ו׳מחשמלת׳: התחושה הייתה שהזמן עמד מלכת, דממה השׂתררת ונדמה שניתן לחתוך את האוויר בסכין בזמן שהכול נעמדו בציפייה ירד נשׂיא מצרַים, המדינה הגדולה באויבינו, מכבש המטוס בנתב״ג; שֶקֶט לִפנֵי הסעָרה, שֶקֶט מָתוּחַ – שקט דרוך, רגיעה העתידה להפוך בכל רגע להתפרצות גדולה: אל תניח לחזותו השלווה להטעותך כי זה השקט שלפני הסערה – הוא רותח מזעם ובקרוב יתפרץ; שֶקֶט נפשי – שלווה ורוגע: אחת המתנות יְקרות הערך לאדם היא שקט נפשי שאין לך אושר גדול מלהיות שקט מבפנים, רגוע, שלו, צלול וחסר דאגה למרות חיים; מים שקטים חודרים עמוק – כינוי לאדם שקט, תמים לכאורה ולא מרשים כלפי חוץ, אך השפעתו מרובה בזכות אישיותו החזקה, ויכולתו למעשׂים גדולים; שָקַט אֶל שמריו – ישב שאנן, חי בשלווה ובחוסר דאגה; אי־שקט פנימי – מצב נפשי שנוצר במוחנו מהפער שבין המציאות שבה אנו חיים, לבין המציאות שבה אנו שואפים לחיות, או בין מה שאנו לבין מה שאנו רוצים להיות; צלולה הייתה הֶחבית, וַעכרתם אותה – היה כאן שקט ושלווה עד שבאתם וגרמתם לצרה; בִּדמִי הַלַיִל – בדממת הלילה, בשקט המוחלט של הלילה: בדמי הליל נשמעה משם יללת תן מתמשכת; דִממַת עֶרֶב – שֶקט ודומייה מוחלטים של הערב; הִתגַנבוּת יחידים – התקרבות חייל, צייד וכד׳ אל יעדם בשקט אגב תפיסת מחסה כדי להפתיע או כדי שלא יתגלו; בְּשוּבָה וָנַחַת – בשקט ובשַלווה, ברוגע, באיטיות, באורך רוח, במתינות וביישוב הדעת, לא בבהילות: הימים חולפים כאן בשובה ונחת, ללא אירועים מסעירים; בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תִּהְיֶה גְּבוּרַתְכֶם; מחאה חרישית – הבעת התנגדות בשקט להחלטה או לפעולה: אשבור את מדורת השבט לרגע, ואביע מחאה חרישית בדואר אלקטרוני; על מֵי מנוחות – בשלווה, בחוסר דאגה, ברוגע, בלי זעזועים ומהומות: הכול התנהל על מי מנוחות עד שהופיעו בלוח המודעות הערות עוקצניות על המרצה; קור רוח, קר רוח – בעל שקט נפשי, שליטה עצמית, הֵיעדר התרגשות גם בשעת סכנה או בהלה; נתקררה דעתו, התרחבה נפשו, התיישב ליבו עליו, שָקְטָה דעתו, התיישבה דעתו עליו, דעתו מיושבת עליו – 1. הוא שקט ורגוע, נרגע, נחה דעתו: בתחילה הגיב בזעם רב, אך משנתיישבה דעתו עליו ניסה לפתור את הבעיה בדרכי נועם; 2. נעשׂה מיושב בדעתו, שקול, הגיוני ומתון: משהתחתן התיישבה עליו דעתו; נָשָׂא בשָׂרו בשינָיו, נָשָׂא את בְּשָׂרו בשינָיו – סבל בשֶקט, התאפק ולא התלונן על סבל או צער שהיו לו, כבש את כאביו: בשנותיו האחרונות סבל ייסורים קשים אבל נָשָׂא את בשׂרו בשיניו כדי שלא לצער את בני משפחתו; עָמַד מִזַעפּוֹ – נרגע, שכך, שקט: הים עמד מזעפו; ליקק את פצעיו – משתדל להתגבר על מכאוביו בשקט; תסיסה מתחת לפני השטח – עֲרָנוּת, אי־שקט והתרגשות רבה סמויים: בעקבות גל פיטורין במפעל החלה תסיסה בקרב העובדים מתחת לפני השטח; כשמנערים כד ובו שני מטבעות, שומעים רעש גדול, כשמנערים כד מלא מטבעות – מה שומעים? – משל לאדם שקט שהוא מלא חוכמה; שיר עֶרֶשׂ – שיר לילד קטן כאשר משכיבים אותו לישון בנעימה מרגיעה: השיר ׳נומי, נומי, ילדתי׳ הוא שיר ערש ידוע; שנַת ישָרים – שֵינה שקטה וטובה, עמוקה ושלֵווה, ללא נדודי שינה או ביעותי חלומות: הפורצים רוקנו את הדירה בעוד בני הבית ישנים שנת ישרים; נטרד משנתו, טְרוּף שֵינָה, שֵינה טרופה – שינה לא שקטה, ובה יקיצות וחלומות רעים, שינה רצופת התעוררויות, שינה רוויַת מתח וסיוטים: הייתי טרוף שינה שמתהפך על משכבו בלילות, ומבקש להירדם ולשכוח את צרותיו; נָהַג קימוץ בדיבורו – מיעט לדבר; נפתחה לשונו – התחיל לדבר, הפסיק את שתיקתו: לאחר כמה ימים בכלא נפתחה לשונו וסיפר מה אירע באמת; פעמים מקבל אדם שׂכר על הדרישה, ופעמים – על השתיקה – פעמים שתיקה או אי־התערבות בעניין השנוי במחלוקת שׂכרה בצידה; סָתַר על פיו – מנע ממנו מלפצות את פיו; כָּבַש את פיו – שתק: מצא לבתי חתן וכבש את פיו; בלימַת פֶּה, בלם את פיו – שתק, נמנע בכוונה מלהגיב תגובה מילולית, בעיקר במקום שהדבר עלול להזיק או אינו כדאי: בשׂיחה הוא ביכר לבלום את פיו; הַעלָמַת האמת – החבאה, הסתרה, השתקה, שמירת עובדה בסוד, הטמנה: העיתונות חשׂפה את העלמת האמת מן הציבור; הטלת צֶנזוּרָה, גַנזָרוּת, גִנזוּר, גִנזֵר, צִנזֵר – 1. נקט ביקורת או מדיניות, או פיקח על פרסום מתוך סמכות של גורם ממשלתי מוסמך או אחר כדי למנוע פרסומי מידע, דֵעות וספרוּת שֶיֵש בהם כדי לפגוע בביטחון המדינה, במוסר החברתי, באינטרסים או כל פגיעה אחרת; 2. מעשׂה של ביקורת, פיקוח או הגבלה המונעים פרסומם של דברים או מגבילים את חופש הביטוי: הוועדה צנזרה קטעים אלימים וארוטיים מן הסרט; דממת רדיו, דְממַת אַלחוּט – הפסקת שידורים כדי להאזין לשידורי האויב או כדי להסתיר מהאויב ידיעות, תכונה מיוחדת או מיקום הכוח לפני פעולה צבאית חשובה: כשתעברו את הגבול זכרו לשמור על דממת אלחוט; דְממַת קודש – דממה מוחלטת מתוך יראת כבוד, חרדת קודש: כשסיים הרב את דרשתו השתררה דממת קודש

בבית הכנסת; חסכן במילים – ממעט לדבר, מתקשה להביע עצמו במילים, מיטיב לשתוק: אני אומנם חסכן במילים אך איש של עשׂייה; נָתַן זְמָם על פיו – נשתתק, נאלם: אם חשבת לומר משהו רע, מוטב שתיתן זמם על פיך; דוּמִיַּת ציפִּייה – שקט מתוח לקראת העומד להתרחש: ישבנו בדומיית ציפייה וחיכינו להיכנסו; דומיית מוות, דממת מוות – שקט מוחלט, דומייה גמורה, כאילו אין נפש חיה במקום: כששופט קם להכריז על פסק הדין, נשׂתררה דְממת מוות באולם; שָׂמַר מחסום לפיו – שתק, לא דיבר, לא גילה סודות; שָׂם יד על פיו, שָׂם כַּף לפיו – שתק, החריש, נאלם דום, לא פצה את פיו לדבר: השׂרים החשודים עצרו במילים ושׂמו כף לפיהם; שׂים ידך על פיך – שתוק: הַחֲרֵש, שׂים ידך על פיך; לא טמן לשונו בצלחת – לא שתק: מנשה־חיים לא טמן לשונו בצלחת אלא השיב בנחת ובטוב טעם ודעת; קיבל את דינו בשׂפתיים חשוקות, קיבל את דינו בחישוק שׂפתיים – קיבל את דינו כששׂפתיו מהודקות זו לזו בחוזקה מתוך כעס, ולא אמר דבר; גזר שתיקה – מנע מזולתו או מעצמו את הזכות להביע דעה: בן הזוג גזר על עצמו שתיקה שלושה ימים כדי להיות אדם טוב יותר; קֶשֶׁר שתיקה – הֶסכם חשאי בין בני אדם שלא לדבר על אדם או על עניין מסוים: ישי קשר של שתיקה בין האחראים לעסק ביש הזה, וקשה לעמוד על האמת; אֵין קול ואֵין קֶשֶׁב – דממה מוחלטת; אין קול ואין עונה – אין תשובה או תגובה, שתיקה מוחלטת; לא נעו אמות הסִיפִּים – לא הזדעזעו מזוזות פתחי הבניין: משהתפטרתי, לא נעו אמות הסיפים, והים לא נזדעזע; שתק כדג, שָׁתַק כמו דג – שתק שתיקה מוחלטת, לא הוציא הגה מפיו: איזה בחור מוזר, כל הערב ישב בצד ושתק כדג; אֵין פֶּרֶץ ואֵין צְוָוחָה – 1. שֶׁקט ושַׁלווה מסביב, הכול מתנהל על מי מנוחות מתוך שקט ושלווה; 2. אין מי שמוחה, ולאיש לא אכפת מן המתרחש [בנימת ביקורת]: כשפוגעים בגמלאות של עובדים קשישים שנתנו למפעל את חייהם – אין פרץ ואין צווחה; נָצַר פיו – נמנע מלדבר הרבה, היה זהיר בדיבורו: נוצר פיו שומר נפשו; הִשיק את פיו – סגר את פיו, שתק; דבקה לשונו לחִיכּו – 1. לא היה יכול לדבר, נאלם: בשעה השלישית להרצאה פתאום דבקה לשוני לחיכי, והייתי חסר אונים מול הכיתה: 2. שתק שתיקה ממושכת בגלל רגש עז של כעס, בושה, פחד וכד׳: בלוויה רציתי לנאום אך דבקה לשוני לחיכי; נֶעֶתקו מילים מִפיו – לא יכול לִפצות פיו, נאלם דום, לא היה יכול לדבר: מרוב תדהמה נעתקו המילים מפיו, ושעה ארוכה רק ישב ובהה בלא אומר; חָשַׂך שׂפתיו – הצמיד שׂפתיו, הכריח עצמו שלא לדבר: חשקתי שׂפתיי זו בזו אף שרציתי להשתתף בדיון; חַרצוּבּוֹת לָשׁוֹן – קשרים, כַּבלי לשון, מעצורים הכובלים את הלשון: לאחר כמה כוסות יין נפתחו חרצובות לשונו, והיה לאיש אחר; הבליע בשתיקה – עבר על הדבר בשתיקה, ולא השמיעו: מה שידוע לנו אין צורך להזכיר, ומה שאין ידוע לנו נבליע בשתיקה; לא פצה פה, אֵין פּוֹצֶה פֶּה ומצַפצֵף – אין איש מוחה, מביע התנגדות או מֵעֵז להתלונן: מנכ״ל החברה עושׂה ברכוש המדינה כבתוך שלו, ואין פוצה פה ומצפצף; לא פָּצָה פֶּה, לא היה פוצה פה ומצפצף – 1. לא קם איש להתנגד לדבר: הוא שתק ולא פצה פיו משהעירו לו; 2. לא השמיע הגה; שׂים באוזניך, שָׂם באוזני פלוני – השמיע באוזני פלוני, ציווה לשמוע ולזכור: ׳שׂים באוזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק׳; שִׁיכֵּךְ את האוזן – השמיע דברים באופן שיֵקַל לקולטם ולהבינם, השתמש בניב ובמילה המובנים לכל שומע: תיארתי את האירוע במונחים מוכּרים כדי לשכך את אוזנם של התלמידים; נאלמתי דומייה – השתתקתי, נדמתי; סתימת פיות – השתקת דעות, מניעת חופש הדיבור: סתימת פיות בפרקליטות, ומי שמעז לחלוק על עמדת הפרקליטות, משול לאויב המדינה; הרכין אוזניו – הִטה אוזנו להקשיב; אָטַם שׂפתיו – שתק, סגר פיו, החריש: כל טענותינו לא הועילו לנו, היא פשוט אטמה שׂפתיה ולא רצתה לדבר על החוויה שהעיק עליה; שָׂם באוזני פלוני – הורה לו לשמוע ולזכור; שִׂימו באוזניכם – שמעו וזכרו: שׂימו באוזניכם למה שביקש המנוח בצוואתו; צָד את אוזנו – עורר תשׂוּמַת לב בדברים שאמר: במהלך נאומו צדה את אוזני אמירה אחת שלא הכול שׂמו אליה לב; עָשָׂה אוֹזנוֹ כַּאֲפַרכֶּסֶת – הִטה אוזנו כדי להקשיב היטב: משפתח המרצה פיו, עשׂו הכול אוזנם כאפרכסת; מילא פיו מים – שתק כמו דג, לא השמיע הגה: החוקרים ניסו לדובב את העציר, אך הוא מילא פיו מים; נכנס למבוי סתום, נתקל בקיר אטום, עמד מול קיר אטום, עמד לפני קיר אטום, עמד בפני קיר אטום – לא זכה שיקשיבו לו, נתקל באטימות ובסירוב לשׂים לב לדבריו, הסתבך והגיע למצב שאין מוצא ממנו, נתקל במעצור ובמכשול שאין מוצא ממנו: הוא הזהיר שוב ושוב מפני תקלות הבטיחות במפעל, אך עמד בפני קיר אטום, ואיש לא שעה לדבריו; לא מצא אוזן קשבת, הכביד את אוזניו – אטם את אוזניו מלשמוע: התרשמתי שמנהל הכביד את אוזניו בכל הנוגע לבקשותיי לעלות בדרגה; סָתַם את פיו – לא נתן לו פתחון פה, השתיקו, מנעו מלבוא בטענות; אָטַם את שׂפתיו – החריש, סתם את פיו; אין קול ואין עונה – אין תשובה או תגובה; חסך פיו – מנע עצמו מלדבר: הנאשם חסך פיו כדי שלא להפליל את עצמו; בלי אומר ודברים – בלי דיבורים יתרים, בלי להביע הסתייגות או היסוס, מייד: משפקד עליי המפקד, פניתי לבצען בלי אומר ודברים; נָצַר לשונו – לא דיבר, שמר את פיו מלדבר: נצר לשונו ושׂפתיו מלדבר על הנושׂא; נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה; נֶאֱלַם דוּמִיָּה – הוכּה תימהון, השתתק כליל: נאלמתי דומייה, ולא יכולתי להוציא הגה מפי; יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטיפשים – אם חכמים עדיף להם לפעמים לשתוק, קל וָחומר לטיפשים; אילֵם כּדָג – שאֵינו פוצה פיו, שותק לגמרי: האורח ישב כל הערב אילם כדג בניגוד למזגו הסוער; פחד לפתוח את סגור ליבו – חשש מלהביע את כל המעיק עליו; אֲטוּם אוזניים – מי שמתעלם מתחנוני אחרים, קשה לב; דומייה כבדה – שתיקה מוחלטת, דממה מתוחה: בכיתה הייתה דומייה מתוחה: השׁמשה מרוסקת, מי זרק את הכדור; שָׁמַר פִּתחֵי פִּיו – נזהר בדבריו, היה זהיר בדיבורו, שמר סוד: פתחי פיך שמור; איש תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ – אדם חכם שותק ואינו מגיב לדברי בלע; כל מגמתו היא להזיק לזולת, והוא עושׂה את מלאכתו בארסיות רבה וברשעות שקטה; חיפשׂ מנוחה שאננה בלב שָׁקֵט ושָׁלֵו; בהַשְׁקֵט ובבטחה תהיה גבורתכם; השמיים עמדו בטהרתם, הכוכבים העלו אורם ומנוחת שקט ובטח באה על העולם; אשרי השומע חרפתו ושותק, מאה רעות מונע מנפשו; לא שָׁלַוְותי ולא שָׁקַטתי ולא נַחתי עד ש־; לפתע נשתתק כל העולם ואין קול ואין קשב; התוכנית או הרעיון התמוטטו בקול דממה דקה; מעטים הם הנהנים ממותרות השתיקה ומעצימת שׂפתיים; עֵת לַחֲשׁוֹת ועֵת לְדַבֵּר; לְשון זַהָב וטינוף; יש המַתירים לשון רכלנית בעניינים שהשתיקה יפה להם; המשׂכיל בעת ההיא יידום, ואיש תבונות יחריש; נוצר פיו שומר נפשו, פּוֹשֵׂק שְׂפָתָיו – מְחִיתָה [= צרה] לוֹ; אם אתה יודע לספר דבר כפשוטו, סַפֵּר, ואם לאו – כְּבוֹשׁ את דבריך; מעטים הם הנהנים ממותרות השתיקה ומעצימת השׂפתיים; הארץ שקטה ממלחמה; שָׁקְטָה הארץ, וחזרה החרב לנדנה; לך דומייה תהילה; אין לך קשה לאוזן כקפיצה מעניין לעניין; לא שָׂבְעָה אוזנם משמוע; אוטם שׂפתיו נבון, וגם אוויל מחריש חכם ייחשב; בחבורה נהג לאגוד את פיו; פֶּה להם ולא ידבֵּרו; לא הייתה כאן השתקת דעות, אלא הֶמעֵט מילים והתבוננות אין אומר; אוזניי כרויות לדבריך, דַבֵּר; אוטם שׂפתיו נבון; מנעול שתלה על פיו, לא נפתח; השתיקה יפה לחכמים קל וחומר לטיפשים; דבריו לא ננעצו באוזניי; נאלמתי דומייה משאמר לי: ׳הישמר לך מלדבר איתה מטוב ועד רע׳; שמור פתחי פיך משוכבת חיקך; כולו אוזן; לא שָׂבְעָה אוזנם משמוע; הטו אוזנכם ושמעו דברי חכמים; עשׂה אוזניים לשמוע; אוזניו קשובות; בוא אספר לך עד היכן כוחה של שתיקה; נדם קולו ושתק שתיקה מוחלטת; כלום יש אדם רואה את ארוסתו נתונה לאחר ושותק; זָמַם את פיו והשתריין בשתיקתו; נעתקו מילים מפיו וננעל כתריס; נחבאו מיליו בפיו מרוב תמיהה; קיפד את מיליו וקיבל את דינו בחישוק שׂפתיים; יצא מקליפת שתיקתו המתמדת; מילה לא נמלטה מפיו, ולהוציא ממנו דבר היה כמו לעקור שן; השתיקה מידה נאה באדם: טובה מן הטעות ויפה מן הדיבור; כל ימיי גדלתי בין חכמים, ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה; הט אוזנך לכול, אך פיך רק למעטים; שתיקתך יפה מדיבורך; אוויל מחריש – חכם ייחשב; כשזקנים מדברים אל תיכנס לתוך דבריהם; אין חוכמה כחוכמת השתיקה; על הדיבור תתחרט פעמים הרבה, על השתיקה – פעם אחת; שתיקה רוויַת קשב הייתה נסוכה בחלל האולם; שתקנות מעיקה נישׂאה בחלל האוויר; מסך השתיקה הורד ואי־אפשר לדלות דבר בנידון; התירוץ שהיה מהבהב על שׂפתיו, לא בא לידי דיבור; לשונו קשורה בשלשלאות של; אין ליבו פנוי לדיבורים; קשר לשונו לחיכו ושמר על שתיקה רועמת; כשנתן הקב״ה את התורה, ציפור לא צייץ, עוף לא פרח, שור לא געה, אופַנים לא עפו, שְׂרפים לא אמרו קדוש, הים לא נזדעזע, הבריות לא דיברו, אלא העולם שותק ומחריש; הוא היה חסכן במילים כאילו נולד במנזר השתקנים; הֱיֵה פיקח ושתוק; בָּלַם את ליבו מלהרהר בקול; אין אדם מפסיק את חברו אלא לדבר הלכה; גזר על עצמו שתיקה מוחלטת; גָּנַז בלשונו את אשר העיק על ליבו; החריש ואגר דבריו מפני הממונים עליו; ניצל את רשות השתיקה והסתתר מאחורי האִמרה: ׳אין תגובה׳; השתיק את מחשבותיו והעדיף את האלם מן האלימות; התעטף בטלית של שתיקה ונעל את פיו שבע נעילות; לא העלה על דל שׂפתיו מילה אחת על מה שאירע; ישב דומם באלם קול, באפס תגובה, מכונס ומחריש; לא פתח פיו, ולא מסר דבר וחצי דבר; לקח עימו לקבר את סודות חייו; אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב אוטֵם שְׂפָתָיו נָבוֹן; סייג לחוכמה שתיקה; יש לי הֶרגל לשתוק כשמדובר במה שאיני יודע; תדיר התחרטתי על דבריי, אך לא על שתיקתי; אם דבריך מזכים אותך בכסף, שתיקתך תזכה אותך בזהב; מוטב לשתוק מלומר דבר חסר היגיון; יש שאדם אוגד את פיו אפילו בחבורה; דין הפה כדין הדלת: פעמים היא ננעלת; מוטב לשתוק ולהיחשב לטיפש מלפתוח את הפה ולהסיר את הספק; שתיקה יפה לחכמים, וריבוי דברים – מסימני הסְכָלים; קשה להבדיל בין טיפש שאינו אומר מילה לבין חכם שותק; השתיקה יפה לכול; יש לי הרגל לשתוק כשמדובר במה שאינני יודע; אם דבריך מזכים אותך בכסף, שתיקתך תזכה אותך בזהב; גַּם אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב, אֹטֵם שְׂפָתָיו – נָבוֹן > אמירה! הקשבה!

תאווה!

תַּאֲבָה, תַּאַו, תַּאֲוָה – 1. חשק רב או תשוקה עזה לכבוד, לכסף, למין, לשלטון, למעמד, לתענוגות, לאוכל וכד׳: הנרי השמיני הייתה תאוותו רבה לאוכל ולנשים; תאוות נקם בערה בו; האספסוף הרעב התאווה תאווה גדולה לאכול בשׂר; 2. דבר שנעים ומענג לשמוע אותו, לטעום ממנו וכד׳; 3. התלהבות חזקה או התמסרות לפעילות, לחפץ, למושׂג וכדומה. תַּאַוְתָן – אדם שטוף תאווה, אדם בעל תאווה רבה, בעיקר מינית, מי שרודף אחר הנאות ותענוגות: התאוותן הזה נפשו שקועה ומשוקעת בסערות אהבה, בהוללות ובחלום אהבים; תאוותני, תַּאַוְתָנוּת – תכונתו של התאוותן, רדיפה אחר הנאות ותענוגות, להיטות לסיפוק תשוקות, בעיקר מיניות: אין גבול לתאוותנותו! זוג עיניים תאוותניות נעצו בי מבטים רושפים; אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו: יש לו מָנֶה [= מטבע] רוצה מאתיים – שאיפות האדם או חומרנותו עולות הרבה על מה שיש לאל ידו להשׂיג בחייו; עמד בכל חומו, דְּלוּק תאווה – עז חשק, להוט בתאווה, חמום יצרים, משולהב בתאווה; תַּאֲוָה לָעֵינַיִם – תענוג למסתכל, נעים מאוד למסתכל בו, נאה ונחמד: עוגות החנות לא רק טעימות אלא גם יפות ומקושטות, ממש נחמדות למראה ותאווה לעיניים; בעל תאווה – אדם הלהוט למלא את תאוותו, הנוטה ליצר, להוט אחר החשק: האם עדיף שאדם יהא בעל תאווה, ויתגַבר על תאוותו, או עדיף שלא יהא כלל בעל תאווה? תאוות נקם – תשוקה עיוורת לנקמה שמקורה לרוב באיבה עזה, בנקמנות לשמה: בעקבות הפיגוע הקטלני יצאו כמה חמומי מוח, מונעים בתאוות נקם, להתפרע ברחובות; תאוות המִשגל – התאווה המינית, היצר המיני: כבר בתנ״ך מוזכרים הדודאים שתלו בהם סגולות רפואיות, כגון חיזוק תאוות המשגל ומתן פרי בטן; תַּאֲוַת המין – דחף או אנרגייה נפשית מיניים, לרבות ביטויי אהבה, הנאה ושימור עצמי שיש בהם להיטות לספק את יצר המין; תשוקה מינית: הוא זקן אשמאי רדוף תאוות המין; יָצָא וחצי תאוותו בידו – בא על סיפוקו רק באופן חלקי, השׂיג רק חלק ממה ששאף אליו: אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו; מַאֲכַל תַּאֲוָה – מאכל טעים שמתאווים לאכול אותו, מעדן; שְׁטוּף תאווה – כינוי לאדם בעל יצרים מיניים עזים, שטוף תאוות; תַּעֲנוּגוֹת בְּשָׂרִים, תַּאֲוַת בְּשָׂרִים – תשוקה מינית, מִשגל, תאווה מינית: תאוות בשׂרים אחזה בהם, והם נאחזו זה בזרועותיו של זה; אש התאווה – תשוקה; חסימַת תַּאֲוָה – כיבוש היצר, התאפקות: רעיון הפרישות הוא לחסום את התאווה מן המאכל והמשתה והמשגל והלבוש והדיבור; תאוות בצע – תשוקה עזה וכמיהה לכסף ולעושר חומרי; מת לקנות > חָמַד, התאווה – חמדתי את מכונית השכן והחלטתי לקנותה; מאוויי הלב – רצונות כמוסים שאין אדם מגלה לאחרים; תֵּיאָבוֹן – 1. חֵשֶׁק או רצון לאכול: מן המטבח עולים ריחות מעוררי תיאבון; 2. חשק למשהו, רצון עז, כמיהה להשׂיג דבר מה: עם הזמן גדל תַּאֲבונם של פקידי הברון רוטשילד המשוחדים והם באו בדרישות כספיות גבוהות; משגל, נִשגַל, שָׁגַל – בָּעַל אישה: בשעות הצוהריים נראתה מתפרקדת בשמש על מדשאות הקמפוס, ולפתע שגל אותה הבחור למורת רוחה; שָׁגוּל, שְׁגוּלָה, בָּעוּל, בְּעוּלָה – 1. אישה שאינה בתולה, אישה שכבר נבעלה לאיש: נָשָׂאתי אותה לאישה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה; אני מבכר בחורה שגולה ומנוסה; 2. אישה נשׂואה, אישה שיש לה בעל: היא כבר בעולה, ואינה פנויה להיכרויות; שִׁיגֵל, שוּגַל, הִשְׁתַּגֵּל, מִשְׁגָל – הזדווגות מינית, תשמיש המיטה, וכן – אַקְט מִינִי, בִּיאָה, בְּעִילָה, הִזְדַּוְּגוּת, דְּבָרִים שֶׁבִּצְנִעָה, הִשְׁתַּגְּלוּת, הַתְנָיַת אֲהָבִים, הִתְעַלְּסוּת, חַיֵּי אִישׁוּת, יַחֲסֵי אִישׁוּת, יַחֲסֵי מִין, יְחָסִים אִינְטִימִיִּים, כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת, מַגָּע מִינִי, מִשְׁכַּב דּוֹדִים, קיום יחסי מין, שִׁיגּוּל, תִּינוּי אֲהָבִים, תַּשְׁמִישׁ; הפועל: בא אל, בא על, בעל, הזדווג, היו לבשׂר אחד, השתגל, התעלס, התייחד עם, ידע, נזקק ל׳, נפקדה, פחז עליו יצרו, קיים יחסי אישות, קיים יחסי מין, קרב אל אישה, רווה דודים, שימש מיטתו, שכב עם, שיגל, תינה אהבים, תקף עליו יצרו; תְּקָפוֹ יִצְרוֹ, תָּקַף עָלָיו יִצְרוֹ – התעוררה בו תאוותו: כל אימת שראה עוגת שוקולד, תקף עליו יצרו והתפתה לזלול; ביאה מופסקת, מִשְׁגָל נָסוּג – משגל שלקראת סיומו הגבר מוציא את פינו מנרתיק האישה לפני פליטה ופולט את זרעו מחוץ לגופה כדי למנוע היריון: משגל נסוג נחשב שיטה לא מהימנה למניעת היריון; תנוחת משגל – תנוחת הגוף בעת קיום יחסי מין: ספר האהבה ההודי ׳קָמָה סוּטְרָה׳ מתאר תנוחות משגל למיניהן; חימום – התעוררות התאווה המינית: הנגיעה מביאה לידי חימום, והחימום לידי יצר החשק; שְׁטוּף זימה – זנאי, נואף, להוט אחר מעשׂי זימה וניאוף, מי שכל מעייניו נתונים כל העת לענייני מין ופריצות: הישמרי ממנו כי הוא שטוף זימה, וכפשׂע בינו לבין אינוס אכזרי; רָוָה דודים – התעלס באהבים: הבה ונִרְוֶה דודים עד הבוקר; רָדַף זימה – היה שקוע בזנונים ובנִיאוף: לא פלא הוא שתר האברך אחרי עיניו והיה רודף זימה כשראה את בנות ישׂראל, המבליטות את חמוקיהן; חימום היצרים, הרגשות, האווירה וכד׳ – הלהטת רגשות, עידוד וליבוי של התרגשות, כעס, תאווה, התנצחות וכד׳; קָפַץ – היה להוט אחר דבר מה, רדף והשתדל להשׂיגו: מעטים קפצו על סחורתו שלרוב הייתה סוג ב; בתו באה לפרקה והייתה נאה ופיקחת, ולכן רבים קפצו עליה כדי לשׂאתה; להיטות, להוט – נלהב, תשוקה עזה לוהטת בו, משתוקק מאוד: אחד להוט אחר הטיפה המרה, ואחד להוט אחר העישון; אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו – מי שיש ברשותו דבר שיש לו בכל עת, קל לו לשׂאת את הֵיעדרו הזמני של הדבר, לא כן מי שאין הדבר בידו, למשל: אדם נשׂוי, שמתאפשר לו לקיים חיי מין סדירים, צפוי להתגבר על יצריו המיניים ולרסנם, יותר משאינו נשׂוי; אוֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף – אדם הרודף בצע לעולם לא יסתפק בכסף שיש לו כבר; לָהוּט אַחֲרֵי בּוּלמוּס של – אחוז תאווה ל׳, מלא תשוקה ל׳; צָמֵא – שאף והתאווה מאוד לדבר מה, נכסף, השתוקק למשהו, רצה מאוד דבר מה, כָּמַהּ: הילד היתום הצמא לחום ולאהבה נקשר מאוד אל המטפלת שלו; צמאה לְךָ נפשי, כָּמַהּ לְךָ בשׂרי; חברי הקונגרס הם צמאי תשׂוּמַת לב; להוט אחר גרונו – להוט אחר אכילה ושתייה, רעבתן, זללן ושתיין, מי שמתמסר לתאוות האכילה: הלהוט אחר גרונו אינו אוכל במתינות אלא מתנפל על האוכל; כִּזְאֵב רָעֵב – משל למי שלהוט ביותר אחרי משהו: ברוסיה פרצו היהודים אל מַעַיְינוֹת ההשׂכלה כזאבים רעבים; חוּשָׁנִיּוּת – תכונתו של אדם או דבר להקרין מיניות; שנראה חושני, מגרה את החושים; נטייה להנאות גופניות, בעיקר מיניות, ורדיפה אחריהן: ריקודי הבטן שלה היו מלאי חושניות וגירוי מיני; פּוֹרנוֹגרפיה – פעולה או דבר שיש בהם הצגת גוף האדם או התנהגות מינית, שעיקרה – לגרום לבני אדם להתרגש מינית, בייחוד באופן שבני אדם רבים אחרים מוצאים בו פגיעה; ארוטיקה, ארוטיות – חושניות ואהבה רומנטית; התעסקות כלשהי במיניות האדם; מצב, התנהגות או תיאור של רגשות ותשוקה מיניים, בייחוד באומנות (ציור, פיסול, צילום, דרמה, קולנוע, מוזיקה, ספרות וכדו׳); סִפְרוּת תועבה – פורנוגרפיה; סִפְרוּת ארוטית – יצירות סִפרותיות או אומנותיות בעלות נושׂא או תכונות ארוטיות, כגון ספרים, שירים, תמונות שנועדו לגרום למישהו להרגיש חשק מיני; עֲגִיבוּת, עָגַב – חָשַׁק, חיזר נמרצות אחרי בן המין השני כדי להגיע לקיום יחסי מין עימו: לדבריו, היא הציעה לו כוסית משקה והחלה לעגוב עליו; עוד ילדה את, וכבר את עוגבת אחרי הבחורים; קוֹקֵטִי, קוֹקֵטִיּוּת > פלרטטנות > עַגבני, עַגְבָנוּת – גנדרנות מינית, כרכורי אהבה, התחנחנות, התנהגות המכוונת למשוך את תשׂוּמת ליבו של המחוזר; עוֹגְבָנִי, עוֹגְבָנוּת, עוֹגֵב – מאהב, חומד, חושק באישה: לשווא תתייפי מאסו בך העוגבים; עַגְבָן – מי שנוהג לעגוב על נשים ולנסות למשוך את תשׂוּמת ליבן, לרוב שלא על מנת ליצור קשר רגשי: האם יש לך תכסיס של עגבן כדי לשבות את ליבה של פלונית? התלקחו עיניו – התעורר בו חשק רב, התלהב מאוד: כשראתה אותו התלקחו עיניה וכל שרצתה – להתייחד איתו; חִיזֵּר אחרי מישהו – 1. ביקש את קרבתו, השתדל למצוא חן בעיני מישהו ולכבוש את ליבו, בעיקר באמצעות גינונים המעידים על תשׂוּמַת לב: ירון מצא חן בעיניה, והיא חיזרה אחריו בהתלהבות; רודף השׂמלות הזה מחזר אחרי כל אישה שהוא רואה; 2. התאמץ לזכות באהדתו, בתשומת ליבו וכד׳ של אדם אחר: המועמד חיזר אחרי בוחריו והבטיח להם הטבות שונות אם ייבחר; חָשַׁק – רצה מאוד, השתוקק, התאווה, בעיקר מבחינה מינית: אף שחשקה נפשי בתורה, חָשַׁק ליבי בבתכם וברצוני לשׂאתה לאישה; נֶחשַׁק – התאווה אליו, השתוקק ורצה בו מאוד: בתו של השכן הייתה עלמה נחשקת, ורבים היו מחזריה; חוֹשְׁקָנִי, חַשְׁקָן – בעל תאווה, המגלה חשק רב, תאוותני: רודף הנשים הוא חַשְׁקָן; ליטופיו החושקניים ברשות הרבים הביכו אותי; חֵשֶׁק – 1. רצון, בדרך כלל זמני או פתאומי, לדבר מה או לעשׂיית משהו, הרגשתו של מי שמתחשק לו משהו: יש לי חשק לאכול גלידה; הוא הלך למסיבה מדוכדך ובלי חשק; 2. תשוקה, תאווה מינית, כגון שירי חשק, נשף חשק; נֶשֶׁף חֵשֶׁק – מסיבת הולֵלות, משתה תענוגות, אורגייה; חֲשׁוּקָה, חָשׁוּק – אהוב, שמתעורר אליו חשק עז: עלם חמודות יצא למלחמה, והניח בצער את חשוקתו בכפר; חֲשׁוּקִית – אשת חשק, אישה שרבים חושקיה ומאהביה: היא הייתה חשוקית שהלהיבה את רואיה, וכל אחד ואחד מהם שׂמח להתכבד בה כמוצא שלל רב; נִיאוּף – קיום יחסי מין בהסכמה בין אדם נשׂוי לבין מישהו אחר שאינו אשתו או בן זוגו הנוכחיים; נִיאֵף, נָאַף – 1. בגד בבן־זוגו על ידי קיום יחסי מין מחוץ למסגרת הנישׂואים; 2. קיים יחסי מין האסורים על־פי ההלכה; נוֹאֵף – אדם המרבה לנאוף: התרחקי ממנו, הוא ידוע כנוכל וכנואף; נואפת – אישה שהוכח בבית דין שהיא בגדה בבעלה ונָאפה תחתיו: המדינה האסלאמית פרסמה אמש סרטון הוצאה להורג של נואפת מסוריה; התייחם, יְחִימָה, יִיחוּם, ייחם – התעוררו תאווה מינית או חשק מיני: בעת שהנקבה מוכנה להפריה, היא מראה בגלוי את רצונה להזדווג עם זכר, כלומר, את העובדה שהיא מיוחמת; עמד בכל חומו, יַחְמָנִי, מיוחם, יָחוּם – מחומם מתאווה, מגורה גירוי מיני, שיצרו המיני עז, תאוותני, רב־תאווה: במסיבה התרשמתי מכמה נשים חד־הוריות שהן טובות תואר ויחומות; אישה גברתנית זו אינה יחמנית, ואין ליבה פנוי לענייני אישות אלא לממון, לכוח ולכבוד; החתול המיוחם יילל בחצר בקולי קולות; הייתי בן 17 ועמדתי בכל חומי;

הִתְנָה אֲהָבִים, הַתְנָיַית אֲהָבִים, תִּינוּי אֲהָבִים, תִּינָה אֲהָבִים – קיים יחסי מין, התעלס, שיחק במשחקי אהבה; **עילוּס, התעלסות, הִתְעַלֵּס** – התגפף והתענג בשעשועי מין, הִתְנה אהבים: אף שעדיין אינו בא בימים, הוא לא נשׂא אותך לאישה לשם התעלסות אלא לקיום המצווה; **דברים שבצנעה** – דברים אינטימיים, כגון יחסי אישות, התפנות לעשׂיית צרכים או שׂיחה על דברים שבינו לבינה, שאינם נעשׂים בפרהסיה: התברר שהסכסוך בין בני־הזוג מקורו בדברים שבצנעה; **כמכחול בשפופרת** – כינוי למעשׂה הממשי של המשגל, חדירת הפין לנרתיק; **נתן דרור ליצריו, נתן דרור לתשוקותיו, נתן דרור למעשׂיו, נתן דרור לדמיונו, קרא דרור ליצריו, קרא דרור לתשוקותיו, קרא דרור למעשׂיו** – אִפשר ליצריו, לתשוקותיו, למעשׂיו להתפרץ, נתן להם פורקן: בספר השירים הארוטי נתנה המשוררת דרור לתשוקותיה; **יְחָסִים אינטימיים** – יחסים שבינו לבינה, קשרי מין, יחסי מין: השערורייה פרצה כאשר נודע שהשׂר קיים יחסים אינטימיים עם מזכירתו; **דו־מיני** – 1. שיש לו נטייה מינית לבני שני המינים: נשים וגברים;2. אנדרוגינוס; **גילה ערווה** – קיים יחסי מין אסורים בין קרובי משפחה, כגון בין אב לבתו או לבנו, בין אם לבתה או לבנה, בין אח לאחות; **יַחֲסֵי אִישׁוּת, קִיֵּים יַחֲסֵי אִישׁוּת** – קיים יחסי מין: הבעל טען שאשתו קיימה יחסי אישות עם כמה גברים; **נֶהֱנָה מחסדיה** – שכב איתה, קיים איתה יחסי מין: נראה שלא שוטר אחד נהנה מחסדיה של הגברת שקיבלה מיליונים על מיזם קש; שנים נהנה מחסדי התקשורת באופוזיציה עד שהרכיב את הממשלה; **הִתְיַיחֲדוּת, התייחד עם אישה** – 1. שהה עימה ביחידות, לרוב בהקשר של יחסי מין, קיים יחסי מין: העציר התלונן כי לא ניתן לו להתייחד עם אשתו בין כותלי בית הסוהר; 2. שהה עימה ביחידות במקום סגור: החתן התייחד עם הכלה בחדר ההתייחדות; האב מותר לו להתייחד עם בתו ולָאֵם עם בנה; **קָרַב אל אישה** – בָּעַל, שכב עם אישה: זה ימים שלא קרבתי אליה; אל תקרב אל אישה פן תיפול במצודותיה; **בא על אישה, בא אל אישה, בָּא אֵלֶיהָ, בָּא עָלֶיהָ, בא אל, בא על** – שכב קיים יחסי מין: הבא על נערה המאורסה; **שימש** – הזדווג, בא על אישה; **יָדַע אותה** – בעל אותה, הזדווג איתה: והאדם ידע את חוה אשתו; **נזקק ל־** – קיים מגע מיני עם, הזדווג עם: תמיד נזקקתי לאשתי ולא התאוויתי לאישה אחרת; **הזדווגות, הִזְדַוֵּג** – קיים פעילות מינית לצורך הפריה: הקופים יכולים להזדווג כל השנה, ואילו מלכת הנמלים מזדווגת פעם אחת בחייה; **היו לבשׂר אחד** – הזדווגו, קיימו יחסי מין; **אוֹרְגִיָה** – 1. מסיבת הוללות עם פריצוּת מינית, קיום יחסי מין בקבוצה: היוונים והרומאים הקדמונים קיימו אורגיות בסיום הילולות לכבוד האלים דיוניסוס ובכחוס; 2. [בהשאלה] פריקת עול, השתוללות; **רְעַבְתָנוּת** – תאוותנות, **חֶמְדָּה** – 1. חשק, תאווה, תשוקה, התענגות, עונג: שָׁם ידעתי חמדה, שלא טעמתי כמוה מעולם; 2. דבר נאה ויקר, דבר שחומדים אותו: ארצנו הפכה להיות ארץ חמדה, שהכול מחזרים אחריה; **חוֹמְדָן** – שיש בו משום חֶמדה, תאוותני: הבחור הביט בה במבט חומדָני; **בַּעֲלָנוּת** – להיטות יתר אחר משהו; **יֵצֶר** – 1. דחף או תשוקה, נטייה נפשית עזה, רצון רב מאוד לעשׂות משהו או להשׂיג משהו: האומן סבל מיצר הרס עצמי ועלול לפגוע בעצמו; 2. דחף או תשוקה לעבור עבירה, בעיקר עבירה על מצוות הדת שקשה להימנע ממנה; 3. תאווה או תשוקה מינית, חשק עז לקיים יחסי מין: הנאשם טען שלבושה הנועז של הבחורה גירה את יצריו; **מִינִיּוּת** – כל התכונות, התופעות והדחפים המיניים אצל הזכר או הנקבה: בגיל ההתבגרות מתחילים הנערים והנערות לגלות את מיניותם; **יֵצֶר המין** – יצר הטבוע בבעלי חיים וגורם למשיכת הזכר והנקבה זה לזה: יצר המין הוא המדרבן את בעלי החיים לרבייה; הומוסקסואליות < **מִשכַּב זְכוּר, מִשכַּב זָכָר** – יחסי מין בין שני גברים (כגון מין אנלי, מין לא חודרני ומין אורלי) ללא קשר לנטייתם המינית או לזהותם המינית; **הוֹמוֹסֶקסוּאָלִיוּת** – משיכה מינית של גבר או של אישה אל בני מינם, ובעיקר של גבר אל גבר אחר; **לֶסבִּיוּת** – משיכה מינית או העדפה מינית של אישה לבת מינה; אישה שמקיימת יחסי מין עם אישה אחרת עשׂויה להזדהות כלסבית אם היא נמשכת מינית באופן בלעדי לנשים, או דרמינית אם היא לא נמשכת מינית באופן בלעדי לנשים, או לוותר לחלוטין על הזדהות מינית, לרבות אישה הטרוסקסואלית או שאינה בטוחה במיניותה למין מסוים או חוקרת את מיניותה; **מאוויים** – רצון כמוס, כיסופים פנימיים שאין אדם מגלה אותם לאחרים, תאוות, תשוקות, משיכות עזות למשהו, משאלות לב, רצון עז שמשהו יתגשם: המחזר הנלהב השתדל לספק את כל מאווי אהובתו; **בּוּלמוּס** – הֶתקף של רעב חולני, חֵשֶׁק עז או תאווה מופרזת שקשה להתגבר עליהם: האורח תקף אותו בּוּלמוּס השתייה והתנפל על היין כאילו לא טעם שנים מן הטיפה המרה; **פָּחַז יִצרוֹ עליו, פָּחַז עָלָיו יִצרו** – תקפו יצרו, נתעורר בו יצר הרע, נתגברה תאוותו, התפתה לעבור עבירה, בעיקר בתחום המין: מעשׂה בתרנגולת צלויה, המוכנה לסעודת השבת, פָּחַז עליי יצרי וחמדתי לטעום מן הצָלִי; **נִהָה, נהייה, נָהָה** – 1. נמשך, התאווה, השתוקק, נכסף: ליבי נהה אחרי הצעירה שבשלוש האחיות; הוא ראה עצמו בן חורין לנהות אחר רחשי ליבו; חברי הכת נוהים אחר מנהיגם בעיניים עצומות; 2. נטייה של יצור לפנות לכיוון מסוים, או להשתנות באופן מסוים, בתגובה על גירוי חיצוני מוגדר, כגון נהיית החמנית לכיוון השמש: החוקרים חלוקים אם נפגעה אמונתו היהודית בשל נהייתו אחר החוכמות החיצוניות; **לטש עיניים, לטש עין למשהו, לָטַשׁ את עיניו** – 1. נעץ בו מבט ממושך, לא הסיר ממנו את מבטו: הצעיר הוקסם מן הנערה הצעירה ולא חדל מללטוש את עיניו בה; 2. חמד אותו, התאווה לו: חברות בין־לאומיות רבות לוטשות עיניהן לאוצרות הטבע שבאזור; **הֶמְיָה, נְהִיָה** – השתוקקות, כיסופים, הימשכות אל: הכול תלוי בנהיית הלב; האם הֶמיה לכסף מגונה? **פּוֹתֶה** – תם, שקל לפתותו, מאמין לכל דבר, פתי [כיום בעיקר בנקבה]: על פתח היציאה צבאו עדיין כמה נערות פותות שקיוו לראות את הזמר בצאתו מן האולם; **אֲוָוזָה פּוֹתָה** – [בנימת זלזול] כינוי לאישה צעירה או לנערה טיפשונת: כל היום נהגה להסתודד ולצחקֵק עם שאר חברותיה האווזות הפּוֹתוֹת; **נַעֲרָה פּוֹתָה** – נערה מִתפַּתה, נערה תמה שקל לפתותה, נערה הנוטָה בלי דעת אחר דבר שלילי; **גָּבַר עליו יצרו, התגבר עליו יצרו, יִצרו התגַבֵּר עָלָיו** – תקף אותו חֵשֶׁק רב (בעיקר מיני), אחז אותו בּוּלמוּס: כשיצרו מתגבר עליו, הוא הולך למקום שאין מכירים אותו; **יצרים משולהבים** – יצרים מיניים עזים, בעל תאוות מיניות מוגברות: הצעירה התעוררה בטיסה וניסתה להזיז את ידו ממְפסעתה, אך הוא היה נחוש, בעל יצרים משולהבים ושלח אליה את ידיו שוב ושוב; **עֲדָנִים** – תענוגות, מנעמים, אושר, עונג (לרוב כמילה שנייה בצירופי סמיכות): היאריך דוד־לבבי את לֵיל עדנים; **מנעמי הגוף** – תענוגות הגוף: פנק את עצמך במנעמי הגוף, וחוש את הניחוחות, את המגע ואת הטעמים שהמקום מציע; **מַנעַמֵי החַיִים** – תענוגות העולם הזה, בילויים והנאות החיים, תפנוקים, מותרות: עד מתי תיהנה ממנעמי החיים בלי לעבוד; **אש זרה** – דחף נפשי והתלהבות לעשׂייה שמופנים כביכול לאידיאלים נעלים, אך לאמיתו של דבר הם נובעים מיצרים ומתאוות: אש זרה פושטת בקרבנו – לא כך חינכנו את תלמידינו, ואנו פוסלים אלימות מכול וכול; **קול באישה ערווה, קוֹל בְּאִישָׁה – עֶרְוָה** – קול של אישה בדיבור או בזמרה עלול לעורר את היֵצר: יש סוברים שקול באישה ערווה, ויש סוברים שהכול באישה ערווה; **עד כְּלוֹת הנפש** – עד שהגעגועים נעשׂו קשים מנְשׂוֹא: בפרק מדובר באהבה, הניכרת בצימאון ובתשוקה לאל עד כלות הנפש; **עמד ביצרו, כָּבַשׁ את יצרו** – התגבר על תאוותיו, לא הלך במחשבות ליבו או אחרי נטייתו למעשׂים רעים: הוא הצליח לכבוש את יצרו רק משהסיר מליבו את התאוות ואת תענוגי הזמן; **כְּבִישׁוּת הַיֵּצֶר, כְּבִישַׁת הַיֵּצֶר, כִּיבּוּשׁ הַיֵּצֶר** – התגברות על תאוות, ריסון היצרים והתאוות: חז״ל הטיפו לכבוש את היצר ומי שהצליח כוּנה 'גיבור'; **השׂטן מרקד ביניהם, השׂטן מרַקֵד כנגדו, השׂטן מרַקֵד לפָנָיו** – הוא משתלט עליו יצר הרע, השׂטן מסית אותו לחטוא, הוא נחשף לפיתויים ולגירויי תאוותיו: בשעה שהולך אדם לחטוא השׂטן מרקד לו עד שגומר את העבודה; **המיית הלב** – נהייה או השתוקקות של הלב, רגשות עזים וחזקים; **רדף זימה** – היה שקוע בזנונים ובניאוף; **קִטרְגוֹ יִצרוֹ** – פיתהו יצרו לדבר עבירה, יצרו התגבר עליו; **העניקה לו את חסדיה, העניקה לו חסדיה** – נענתה לחיזוריו והתמסרה לו, הסכימה לקיים איתו יחסי מין: היא מרבה לבלות עם גברים ולהעניק להם את חסדיה; **אשת חסדים** – אישה הנענית בקלות לחיזורי גברים; **בלא חמדה** – בחוסר רצון, באי־חשק: הוא קרב למלאכה בלא חמדה; **פרשייה, פַּרשִׁיַית אֲהָבִים** – קשר רומנטי או מיני בין שני נאהבים שאינם נשׂואים זה לזה, ובעיקר קשר קצר ימים, המעורר עניין ציבורי וביקורת ציבורית: מְסַפְּרים שהשׂר מנַהל פרשיית אהבים לוהטת עם מזכירתו; **משיכה מינית** – משיכה למישהו בשל תשוקה מינית אליו, נטייה או רצון להתקרב קרבה גופנית למישהו בשל תשוקה מינית; **חבית בלי תחתית, חבית ללא תחתית** – מפעל או אדם הרוצה לקבל לרשותו עוד ועוד שאין להשׂביעו לעולם; משל לדבר בעל יכולת קיבול אינסופית או לדבר שאינו מתמלא לעולם: המיזם הזה הוא בור בלי תחתית – מזרימים אליו סכומי כסף אדירים, וההוצאות רק הולכות וגדלות; **יש לו מאה רוצה מאתיים** – אינו מסתפק במה שיש לו; **בַּעַל הנָאָה** – אוהב תענוגות, נמשך אחר תאוותו: משרָבוּ בעלי ההנָאה, נתעוותו הדינים, נתקלקלו המעשׂים ואין מנוחה בעולם; **אהבת חינם, אהבה רוחנית, אַהבה אַפּלָטונית** – אהבה שאינה תלויה בדבר, ואין עימה תאווה מינית או תועלת אחרת,אך יש בה יותר מידידות פשוטה; **עֵינָיו יָצאוּ מֵחוֹרֵיהֶן** – לטש את עיניו מקנאה, מתאווה וכד׳: עיני הבחור יצאו מחוריהן כשחברתו האהובה צחקה עם אחרים; **חומד כבוד** – מתאווה ומשתוקק מאוד לכבוד; **תשוקת התהילה** – להיטות לכבוד, לפרסום ולשבח: לוּ עקרנו את תשוקת התהילה מתוך חיי אנוש, מה היה שׂכרנו בעמלנו? **פִּטפֵּט בְּיִצרוֹ** – התגבר על תאוותו, נלחם ביצרו והתגבר עליו [נאמר מליצית על מי שהתגבר על פיתוי לקיים יחסי מין אסורים]: במעשׂה אשת פוטיפר עלה בידי יוסף לפטפט ביצרו; **מבט חמדני** – מבט המביע רצון והתאוות בדבר ששייך לאַחֵר או השתוקקות לו: האיש פקח עיניים ולטש מבט חמדני בנערה החטובה; **יֵצֶר הרע** – כינוי לנטייתו הטבעית של האדם לעשׂות רע, הדחף המניע את האדם ללכת אחר תאוותיו, גם

כשזה כרוך בעשׂיית מעשׂים רעים ואסורים: אין יצר הרע תאב אלא דבר שהוא אסור לו; עיניו גדולות, יש לו עֵינַיִים גדולות – תאוותו או תַאֲבונו אינם יודעים שׂובע, רצונו לקבל לרשותו עוד ועוד: בשל עיניך הגדולות אתה מעמיס על הצַלחת הרבה אוכל, ובסוף אתה זורק חלק ניכר לפח; מעדני מלך, מַאֲכַל מלָכים – כינוי למאכל טעים מאוד, מאכל תאווה, מאכל משובח וערב לחך: חלה של סולת נקייה וצָלִי הם ודאי מאכל מלכים שאין בעולם יפה ממנו; בולמוס הדיבור – תאווה וחֵשק עַז לדבר, תשוקת דיבור שקשה לעצור: מי שאחזו בולמוס הדיבור, מוטב שיבלום; יָצאה נַפשו אל – השתוקק ביותר אל, חש געגועים אל: כמה נפשי יוצאת וגעגועיי הומים בלבבי לראות את חמדת ליבי; חָשקה נַפשו ב־ – רצה מאוד, השתוקק מאוד: בני חשקה נפשו בתורה; אַוַּת נֶפֶש – חֵשק, רצון, תשוקה; כאוות נפשו – ככל שירצה; בכל אוות נפשו – כל אימת שיִרצה או כמה שיִרצה; פריג׳ידי – קריר מבחינה מינית; קרירות מינית – הפרעה בתשוקה המינית או ביצר המין הניכרת בהֵיעדר תשוקה מינית או בהֵיעדר הזיות מיניות, או בתשוקה מינית נמוכה לאורך זמן; פריג׳ידיות > הפרעה בתפקוד המיני – תכונה או מצב של פגיעה בתשוקה המינית או חוסר יכולת להשׂיג עוררות מינית או אביונה, בייחוד אצל האישה; תר אחרי לבבו ואחרי עיניו – הלך בשרירות ליבו ויצריו: שכני תר אחרי לבבו ואחרי עיניו ונתן עיניו בשכנתו; הרוצה הכול, פעמים מפסיד הכול; אל תישען על כוחך ללכת אחר תאוות ליבך; יצר הרע תחילתו מתוק וסופו מר; הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנים לו, ומה שבידו נוטלים ממנו; אין יצר הרע תאב, אלא דבר שאסור לו; עמד ביצרו אף שהיה במלוא חום בחרותו; אף שהיה בחומו התגרה בנשים כי חשקה נפשו בהן; יָקַד חִשקו בליבו ונטה אחר תאוותו; עבר על הדיבר השישי ׳לא תחמוד׳ ועשׂה ככל העולה על רוחו; משאכל בעיניו את מחשׂוף בשׂרה, יקדה אש תשוקתו, והלך ליבו אחר עיניו; הָלַך בדרכי ליבו ובמראה עיניו; אל תישען על כוחך ללכת אחר תאוַת נפשֶך; אין תשוקה אדירה, יחומה ומינית כתשוקת אישה לאישהּ; תאוותו בערה בו, ואכל בעיניו כל טפח מגולה של בשׂרה; בערה בו לַהֶבֶת הלאומיות; היא מוטלת שׂרועה ומפושׂקת בכל עֶרייתה; דעכה בו שלהבת הטבע וכבו מאווייו; נתעורר בו חשק עז, ותאוותו בערה בו; הוא היה חמום יצרים ודלוק תאווה; חץ החשק נורה כחץ מקשת; המיית הנערוּת הרתיחה את דמו; יקוד התאווה אוכל את האדם בים התשוקה הסוער והבוער; אויבו של אדם תאוותו; העין רואה, הלב חומד והגוף עושׂה את העבירה; יצר לב האדם לא ישבות לעולם; יצרו של אדם מִתגבר [= מתחדש] בכל יום; חמד בלי סוף והלך אחר עיניו ואחר יצרו; נלכד בפח התאווה; טחן בתאווה, טרף ואכל, בקיצור לָעַט בתיאבון רב; הקנאה, התאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם; תָקַע עצמו בלימודים והראה תַאֲוַת השׂכלה בלתי רגילה; הלהוט אחרי העושר לא ינהג ביושר; הרוצה הכול מפסיד הכול; המוותר על תשוקותיו מתחיל למות; ריקוד הוא הבעה אנכית של תאווה אופקית עם גושפנקה של מוזיקה; התאווה נטועה ברוח האדם; היא הציתה בליבי רגש חדש וחשק חדש; כָּבָה ניצוץ האהבה שעמד להבעיר את אש אהבתי; הייתי רוצה להתמכר לאיזו תאווה שהחיים לא זימנו לי עד כה; ההיגיון הוא רק מספק את יכולת האדם לחשוב הגיונית, ואילו התאווה היא הביטוי של החיים במלואם > אהבה! איש! אישה! הנאה! רצון!

תאריך!

תאריך – פרק־זמן רצוף של 24 שעות (מחצות עד חצות), הנכתב לרוב בשילוב עם שם היום ועם מספרי היום, החודש והשנה. התאריך מציין יום, חודש ושנה מסוימים שהיו, הוֹוים או יהיו, ורושמים אותם בספרות או באותיות או בשתיהן; מְתוֹאֲרָך – שנרשם בו התאריך: המסמך מתוארך ונחתם לפי כללי הכתיבה המחייבים; תוֹאֲרַך, תְאֲרֵך, תִיאְרֵך – 1. קבע פרק זמן למשהו; אירוע (כגון רעש, שיטפון), מבנה, צמח, סלע, מאובן, מִמצא ארכאולוגי וכד׳: הארכאולוג תיארך את תקופת האתר לסוף המאה העשׂירית לפי החרסינה הקדומה; 2. רשם את התאריך על מסמך, על מכתב וכד׳: המזכיר מתארך את המכתבים שהדפיס, ולכן אפשר למיינם לפי היום שבו הודפסו; תיארוך – 1. קביעת תאריך לפעולה, לדבר או לתהליך שבהם התרחש אירוע; 2. מִגוון שיטות שתכליתן לקבוע גילם של שׂרידי העבר; תיארוך רדיומטרי, תיארוך רדיואקטיבי – שיטות המבוססות על ידיעת קצב הדעיכה הרדיואקטיבית של איזוטופים טבעיים, ושיעורו של קצב זה בעת המדידה, למשל, גיל כדור הארץ הוא מקור מידע ממשי לקצב השינוי האבולוציוני; תיארוך פחמן־14 – תיארוך ממצא גאולוגי וארכאולוגי של חומר אורגני, היעיל עד טווח של כ־60 אלף שנים באמצעות איזוטופו רדיואקטיבי של הפחמן; תיארוך אורניום־תוריום – תיארוך ממצא המבוסס על פחמן לטווחים של מאות אלפי שנים; תיארוך אשלגן־ארגון – לתיארוך סלעים ומינרלים בטווח ארוך של מיליוני שנים; דֶנדרוכרונולוגיה > תיארוך באמצעות טבעות עצים – שיטה המבוססת על מדידות עוביין של טבעות עצים שנתיות, וטווח יעילותה הוא עד כ־11 אלף שנים; תַאֲרִיכוֹן – 1. חותמת הנושׂאת תאריך להטבעתו: בסניפי הדואר והבנק משתמשים בתאריכונים כדי לתארך את הבול ואת המעטפה; 2. רשימת תאריכים בנושׂא מסוים: לפי התאריכון של תולדות ישׂראל, הכרזת האו״ם על החלוקה לשתי מדינות אירעה ב־29 בנובמבר; 3. הֶתקן בשעון אוטומטי, המורֶה את התאריך ואת היום בשבוע בתצוגה סִפרתית; מתוארך לאחור – לקבוע תאריך לדבר (כגון מסמך, מועד תשלום) מוקדם מהתאריך בפועל: תשלום המס מתוארך לאחור ולכן ישולם מינואר אף שעכשיו כבר מאי; תוספת השׂכר במרץ תוארכה לאחור, לינואר; תאריך תפוגה – התאריך האחרון לשימוש המוטבע על עטיפה או על אריזה של מוצר (מזון, תרופה, תכשיר קוסמטי וכדומה) כדי לציין את פרק הזמן שיש להשתמש במוצר זה ואת קיימותו: החוק קבע חובת סימון לתאריך תפוגה על מוצרים להגנה מפני השמש; תאריך גרגוריאני, תַאריך לועזי – התאריך על־פי לוח השנה הגרֶגוריאני, הלא־עברי: בתעודת הזהות שלי רשומים תאריך הלידה הלועזי ותאריך הלידה העברי; תאריך היעד – התאריך שנקבע למטרה מסוימת, התאריך שעד אליו יש למלא מטלה כלשהי: שלושים בדצמבר הוא תאריך היעד לסיום המיזם; גבול התאריך הבין־לאומי – קו דמיוני על פני כדור הארץ, באזור האוקיינוס השקט, החוֹפֶה את קו האורך 180 מעלות; קו התאריך הבין־לאומי – קו דמיוני שנקבע בהסכמה בין־לאומית ושעובר, בסטיות קלות, באוקיינוס השקט לאורך קו האורך 180 מעלות אגב עקיפת אֲזורים מיושבים [התאריך שממזרח לקו מקדים ביום אחד את התאריך שממערבו]; יוממות, יוֹמֵם – אדם הנוסע יום יום לעבודתו מחוץ למקום מגוריו וחוזר בערב לביתו: רוב דיירי היישוב הם יוממים העובדים בעיר הסמוכה; יְמָמָה – יחידה של 24 שעות רצופות, יום ולילה מחצות עד חצות: התינוק אוכל שש ארוחות ביממה, כל ארבע שעות; כְּרוֹנוֹלוֹגְיָה – 1. מדע הזמנים קביעת זמני התרחשותם של מאורעות ורישומם על־פי סדר התרחשותם; 2. רשימת אירועים לפי סֵדֶר התרחשותם ולפי לוח זמנים; כרוניקה, מוצאות, תולדות, קורות – 1. דברים שקרו, מאורעות: סיפרנו את כל הקורות אותנו בטיול; עיקר קורותיה כתובים ביומנה; 2. היסטוריה, דברי הימים; אירועים, תהליכים וכד׳ שהם חלק מן העבר של מישהו או של משהו: ספר לי את קורותיך משעזבת את הארץ; כְּרוֹנִיקָה – 1. רשימות דברי הימים; סיפור מאורעות לפי סדר התרחשותם; 2. בזמן האחרון אתה מוצא צידוד בעמדה א גם בעמודי הכרוניקה של העיתון; מוֹצָאֵי – [רכיב ראשון בצירוף סמיכות המציין] את הערב ואת הלילה או את הזמן הסמוך לאחר המועד או את התקופה שהסומך מציינה או את שִׁלהי הזמן שהסומך מציין: במוצאי שׂמחת תורה היו הקפות שניות; הוא נפצע במוצאי מלחמת יום הכיפורים; הספר מאיר את דמות החברה היהודית במוצאי ימי הביניים; חנות נוחות > 24/7 > יְמָמִית – חנות הפתוחה יומם ולילה, 24 שעות; טִיפּוֹלוֹגְיָה – קביעת גילם של ממצא ארכאולוגי שנתגלה באתר כלשהו לפי טיפוסי כלים שזוהו כמאפייני תקופה מסוימת; סטרָטיגרַפיָה – שיטת תיארוך ארכאולוגי המתבססת על ההנחה ששׂרידי תרבות האדם מצטברים באתר זה על גבי זה, והשׂרידים הקדומים מצויים מתחת לשׂרידים המאוחרים להם; יְמָמָה – יחידה של 24 שעות רצופות, יומם ולילה מחצות ועד חצות; קָלֶנדָר > לוח שנה – 1. שיטה לחלוקת הזמן לשנים, לחודשים ולימים [כמו לוח השנה העברי, לוח השנה הגרגוריאני, לוח השנה היוליאני]; 2. טבלה שמצוינים בה ימות השנה לפי חלוקה לחודשים ולשבועות, לרבות תאריכים מיוחדים כמו חגים, ימי זיכרון; קָלֶנדָרִי – שהוא לפי לוח השנה האזרחי: חישוב המאזן בחברה נעשׂה לפי השנה הקלנדרית, מ־1 בינואר ועד 31 בדצמבר: בעיתון הופיע סיקור קלנדרי של אירועי השנה החולפת; שוויון יום ולילה – שני המועדים 21 במרץ ו־22 בספטמבר שבהם שווים אורך היום ואורך הלילה בכל מקום על פני כדור הארץ; נקודת השוויון של האביב, נקודת השיווי של האביב – השעה, ב־20 או ב־21 במרץ, שבה נראית השמש מעל קו המשווה [ביום זה היום והלילה כמעט שווים באורכם בכל חלקי כדור הארץ]; נקודת השוויון של הסתיו, נקודת השיווי של הסתיו – השעה, ב־22 או ב־23 בספטמבר, שבה נראית השמש מעל קו המשווה [ביום זה היום והלילה כמעט שווים באורכם בכל חלקי כדור הארץ]; אבני הולדת – ינואר־נופך, פברואר – אחלמה, מרץ – תרשיש, אפריל – יהלום, מאי – ירקן־ברקת, יוני – פנינה, יולי – אודם, אוגוסט – שוהם, ספטמבר – ספיר, אוקטובר – לשם, נובמבר – טופז, דצמבר – טורקיז; יום שנכפל בו ׳כי טוב׳, יום שהוכפל בו ׳כי טוב׳ – יום שלישי; מדי כמה – אחת לכמה זמן: מדי כמה דקות יוצא אוטובוס מהתחנה? כל כמה זמן – באיזו תכיפות [שאלה הבודקת מהו פרק הזמן החולף בין פעילויות או בין אירועים אחרים החוזרים ונשנים]: בכל כמה זמן מתקיימות בחינות כניסה לאוניברסיטה? עיבור החודש, עיבר את החודש – הוסיף יום 30 לחודש עברי; עיבור החודש > חודש מלא – חודש מלא [בלוח העברי] חודש שמניין ימיו הוא 30 יום: תשרי הוא תמיד חודש מלא; חודש מעוּבָּר – [בלוח הכללי] פברואר כשהוא בן 29 יום; בְּכַמָּה בַּחוֹדֶש? – באיזה יום בחודש? חודש העיבור, אדר שני, אדר ב – חודש נוסף בשנה מעוברת המצטרף 7 פעמים במחזור של 19 שנה, החודש השני משני

חודשי אדר; חוכמת העיבור – תורת החישוב המדויק של זמני שנים מעוברות, מדע לוח השנה; שנַת הַכְּסָפים – תקופת השנה שלפיה מנהלים כספים, מוציאים תקציבים ומגישים דוח לצורכי מס הכנסה, מ־1 בינואר או מ־1 באפריל; כבר יצא רוב – כבר עבר רוב: כבר יצא רוב ניסן, ועדיין יש גשמים עזים; מלאו ימיו – הגיעה שעתו, נמלא זמנו, הושלמה מכסת זמנו, הגיע זמנו (למות, ללדת וכו׳); דֶד לַיין > מועד אחרון, המועד האחרון, שעת נעילה – הזמן הסופי לבצע דבר מה, הזמן שבו פעולה מסוימת חייבת להסתיים, שעה קבועה שבה יש לסיים את הפקת העיתון לקראת הדפסתו; שנה יְרֵחית שִׁמשית – שנה המחושבת לפי מחזור צורות הירח ולפי מחזור פרקי השנה, היא השנה הנהוגה בלוח השנה העברי; שְׁעון נוכחות – שעון המטביע חותמת של התאריך ושל השעה המדויקת על כרטיס מיוחד שהעובד מכניס לתוכו בתחילת יום העבודה ובסיומו לצורכי מעקב וביקורת על נוכחותו בעבודה ולחישוב שׂכרו; יישׂומון שעון נוכחות – יישׂומון למי שמעסיק עובדים במשרד, בבית או בשטח. העובד רשאי לצפות בדיווחי עצמו; שנה ירחית, שנת הלבנה – שנה המיוסדת רק על מחזור ההקפה של הירח מסביב לארץ (החודש), היא השנה הנהוגה בלוח השנה המוסלמית; השנה הטרופית, שנת החמה, שָׁנָה שִׁמשית – שנה המיוסדת על מחזור ההקפה של הארץ סביב השמש; שָׁנָה שחורה – שנת צרות ופגעים: השנה הייתה שנה שחורה בענף הבנייה כי היו בה שׂיא של הרוגים ופצועים; כְּעֵת מָחָר – מחר בשעה זו: יש מחר שהוא כעת מחר, ויש מחר שלאחר מחר; אף שעכשיו השמש זורחת, כעת מחר ירד כאן מבול; כָּעֵת חַיָּה – למועד הזה בשנה הבא, בתאריך הזה בשנה הבאה: שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה; הספירה, הספירה הכללית, ספירת הנוצרים – מניין השנים המקובל בעולם מן השנה שנחשבה באופן מסורתי שנת הולדתו של ישו; לכל המאוחר ביום – לא אחרי מועד מסוים, לא יאוחר מיום: את החשבון עליך לשלם לכל המאוחר ביום ה׳ בסוף החודש, אחרי כן יוטל עליך קנס; שנה קלנדרית, שנת לוח, השָׁנָה האֶזְרָחית – השנה המתחילה ב־1 בינואר ומסתיימת ב־31 בדצמבר; חשבון השנה מבוסס על מחזור של פרקי השנה, הנמשך 365 ימים [5 שעות, 48 דקות ו־46 שניות. את עודף השעות, הדקות והשניות מעל ל־365 מצרפים מדי 4 שנים ליום אחד, הוא היום ה־366 של השנה המעוברת, 29 באפריל]; ימים עלולים > בין המצרים, שלושת השבועות – שלושת השבועות שבין י״ז בתמוז לתשעה באב, שנוהגים בהם מנהגי אבלות מסוימים לזכר חורבן המקדש; ימי יריד – ימים של שוק גדול בעיר גדולה, ואליו מגיעים קונים ומוכרים מן הכפרים ומהעיירות שבסביבה; עד ועד בכלל – עד תאריך או עניין מסוים, כשאותו תאריך או עניין כלול גם הוא בנאמר: התערוכה תתקיים עד כ׳ בסיוון, ועד בכלל; עד ולא עד בכלל – עד דבר מסוים בלי הדבר המסוים עצמו, עד נקודה כלשהי בלי לכלול אותה עצמה: ויש מקומות שהמרכול פתוח עד השעה 10 בלילה ולא עד בכלל; היום השווה – היום שבו השמש חוצה את המשווה השמימי במסלולה המדומה: ביום זה שווים אורך היום ואורך הלילה על פני כדור הארץ. היום השווה באביב חל בערך ב־21 במרס, ובסתיו – ב־23 בספטמבר; מאובָּן מַנחה – מאובן של בעל חיים או צמח שהתקיים בתפוצה גאוגרפית רחבה אך שָׂרַד זמן קצר יחסית, והימצאותו מאפשרת לתארך שכָבות גאולוגיות; שנה סדורה – שנה פשוטה ≠ שנה מעוברת; שנה חסרה – [בלוח העברי] שנה שמִספר ימיה 353, לעומת שנה שלמה – שנה שמִספר ימיה 355 ימים (במעוברת – 383) בשנה חסרה כל אחד מהחודשים מרחשוון וכסלו הוא 29 יום; למניין אומות העולם, לְמִנְיָנָם – לספירת הנוצרים [נאמר או נכתב לאחר ציון תאריך לועזי, בעיקר בידי שומרי מצוות הנמנעים משימוש בו כשהדבר אינו נדרש מטעמים פרקטיים]: החופה תתקיים אי״ה ביום שני, י״א באלול תשע״ו (26 באוגוסט למניינם); השנה היא 2024 למניינם (להבדיל מלוח אחר: למניין המוסלמים); שנה מלאה – שנה של 355 יום; שנה סְדוּרָה, שנה כְּסִדְרָה – [בלוח העברי] שנה שחודש מרחשוון בה הוא בן 29 יום, וחודש כסלו בן 30 יום: שנה כסדרה יש בה 354 יום; שנה חסרה – 353 יום; לפני הספירה – לפני הולדת ישו; לִפְרָט גָדוֹל – לפי מניין השנים מבריאת העולם, כלומר בציון האלפים, למשל: התשפ״ד; לִפְרָט קטן – בלי האלפים, כגון שנת תשע״ד; בכמה בחודש – באיזה יום לחודש; חֶרמֵש הַיָּרֵחַ – כינוי לירח בראשית החודש העברי או בסופו (דומה לחרמש או למגל); יום הַכֶּסֶא – מועד קבוע, תאריך שנקבע מראש: בבוא יום הכסא אשלם את האגרה, כמתחייב בחוק; חודש חסר – חודש עברי שמניינו עומד על 29 יום: טבת הוא תמיד חודש חסר; חודש מלא – חודש עברי של 30 יום: תשרי הוא תמיד חודש מלא; בשנת . . . לחורבן – בשנה פלונית לאחר חורבן בית שני (שחל בשנת 70 לספירה הנוצרית): מרד בר־כוכבא פָּרַץ בשנת 62 לחורבן שהיא שנת 132 לספירה הנוצרית; עיבור השנה, נתעברה השנה – הוסף לשנה החודש השלושה עָשָׂר (אדר ב) ללוח השנה; סוד העיבּוּר – כינוי לַיֶּדַע שהיה דרוש כדי לחשב חישובים אסטרונומיים מסובכים הדרושים לקביעת המועדים העבריים ולהתאמת שנת הלבנה לשנת החמה; חודש מעובר, נתעבר החודש – נוסף לחודש יום: חודש עברי של 30 יום או פברואר כשהוא 29 יום; סִילוֶוֶסְטֶר > ראש השנה הנוצרי, ראש השנה לנוצרים; שנה סְדוּרָה – שנה שמִספר ימיה 354, ואילו שנה מעוברת – 1. [בלוח העברי] שנה שנוסף לה חודש (אדר ב) כדי להשוות את הפער של 11 הימים שבין אורך שנת הלבנה לאורך שנת החמה (וכך להבטיח את חלות חג הפסח באביב). שנה מעוברת חלה שבע פעמים (מדי שנתיים או שלוש) במחזור של 19 שנה: בשנה מעוברת חוגגים את פורים באדר ב [שנה עברית שיש בה 13 חודשים, שנה שבפברואר 29 יום. מוסיפים את החודש כדי להשוות את מניין שנות הלבנה לשנות השמש. בכל 19 שנים יש שבע שנים מעוברות, וסימנן גו״ח אדזו״ט: 3, 6, 8, 11, 14, 17, 19]; 2. [בלוח השנה האזרחי] שנה שבה פברואר הוא בן 29 יום (במקום 28 יום בשנה רגילה). שנה כזו היא כל שנה רביעית במניין השנים, פרט לשנה שהיא מאה עגולה ואינה כפולה של 400. יֶרַח האֵיתָנים (מל״א ח, ב) – תשרי; יֶרַח בּוּל (מל״א ו, לח) [= מרחשוון]; יֶרַח זִיו (מל״א ח, ב) – אייר; לוּחַ השָׁנָה הגרֵגוֹרְיָנִי – לוח שנה נוצרי שתוקן אחרי הרֵפורמה של האַפִּיפיור גרגוריוס השלושה־עשׂר בשנת 1582; לוח העמים – רשימת הגזעים והעמים בתנ״ך, והתייחסותם לבני נוח: שם, חם ויפת, לאחר שניצלו מהמבול; לוח השנה המוסלמי – לוח שנה שלפיו נקבעים חגי האסלאם ומועדיו, הוא מבוסס על מחזורי הירח; למועד הזה בשנה האחרת; במשפט מציינת יממה את משך הזמן מחצות עד חצות; כבר יצא רוב כסלו, והגשמים טרם הגיעו; שנים למניין שנות מלכותו של המלך > היסטוריה! זמן! יום! מִספר!

תבהלה!

פאניקה > פָּנִיקָה > בֶּהָלָה, תַּבהֵלָה – תגובת פחד פתאומית ולא נשלטת שקשה בה לחשוב בבהירות ולפעול נכון. התבהלה עלולה להיות כרוכה באימה, בבלבול ובהתנהגות לא־רציונלית, בבריחת המונים ברחובות וכד׳. היא נגרמת מאיום (כגון פלישת אויב), מסכנה (כגון רעידת אדמה, שׂרפה, היתקעות במעלית) וכד׳: תבהלה עלולה להתרחש אצל יחידים ואף בקרב קבוצה גדולה, למשל במצבי היסטריה המונית; נבהל –1. חש פחד פתאום מפני סכנה, פחד מוגזם, חרדה, בעָתה; 2. בהילות, להיטות, חיפזון: רעידת האדמה גרמה בהלה בציבור; הפרעת תבהלה – הפרעת חרדה של אדם הסובל מהתקפי אימה עזה פתאומיים המלוּוָה בתסמינים, כגון דופק מהיר, הזעה, קוצר נשימה, צמרמורות חוסר תחושה או תחושה שמשהו נורא יקרה. היא נוצרת מאירועים או ממחשבות של פחד, כגון עלייה במעלית או נהיגה ובמצבים חברתיים. הדרך להתמודדות היא להימנע להיות במצבים ובמקומות כאלה או שימוש בחשׂיפה ובתרופות להפחתת התסמינים; חָרַד, חָרֵד, נחרד, חרדה – 1. תחושה של דאגה, עצבנות או אי־נוחות, בדרך כלל לגבי אירוע קרוב או משהו שתוצאתו אינה ברורה; 2. מצב נפשי הניכר בחשש מוגזם מאיומים אמיתיים או נתפסים, המוביל לרוב להתנהגויות הימנעות ולפרקים לתסמינים גופניים, כמו עלייה בדופק, הזעה ומתח בשרירים; נפגע חרדה – אדם שחווה אירוע חובלני, שיש בו איום ממשי לשלמותו הגופנית או הנפשית, כגון מעשׂי אלימות (תקיפה, אונס, התעללות, התקפת טרור, ירי), אסון טבע (כגון רעש, שיטפון, הוריקן), תאונה (בדרכים, בעבודה או בנשק), התעללות רגשית וכד׳. מתגובותיו: רעד, הזעה, פעימות לב מואצות, עילפון, צעקות, קפיאה במקום, פחד עז, תחושת חוסר אונים, בכי ועוד; חַרדָנוּת, חַרדָנִי, חַרדָן – נוטה תמיד להיות חרד, דאגתן; נֶחרַד, חֲרָדָה, חָרַד – נבהל, דאג או פחד מאוד, רעד, נזדעזע מפחד, מדאגה, מהתרגשות וכד׳: לא נחרד לבבי משאון המלחמה של האויב; הֶחרִיד – הבהיל, הפחיד, זיעזע: קול נפץ עז החריד את העוברים ושבים לאחר רעידת האדמה; פִּחַד, פָּחַד – חש תחושה רגשית ופיזיולוגית לא נעימה, הקיימת פעמים אצל בני אדם ובעלי חיים, והנגרמת מגירוי חיצוני מסוכן או מאיים; למשל, פחד למראה חיה מסוכנת: הנָּס מקול הפחד ייפול אל הפחת, העולה מתוך הפחת יילכד בפח; חָרַד ליבו על – דאג ל׳, פחד שמא יארע רע ל׳: חרד ליבי כשהתגייס בני לצה״ל, וקיוויתי שישוב הביתה בשלום; חֶרדַת אלוהים – פחד גדול מאוד: ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלוהים; חֶרדַת קודֶש – יראת רוממות, תחושה חזקה מאוד של יראת כבוד: בכתיבתו הוא מתייחס בחרדת קודש לכל מילה ומילה; מְפוּחָד – פוחד, מבוהל, חושש, מתיירא: עמדתי נפעם ומפוחד על מפתן המטוס, וחששתי לצנוח את הצניחה הראשונה; אֵימָה – רגש חזק שבני אדם חווים כאשר הם פוחדים, נבהלים, נבעתים או מזועזעים, כגון שמיעת בשׂורה רעה, צפייה באירוע שלילי או כשההשפעה על האדם בתחום הגופני או הנפשי היא שלילית ומיידית: מוראות המלחמה אין אימתם עליי; אֵימַת מָוֶת – פחד גדול ביותר, בהלה עצומה: נפלה עליי אימת מָוֶת; אימת במה, פַּחַד בָּמָה, פַּחַד קָהָל, אֵימַת הציבּוּר – חשש מְשַׁתֵּק, מבוכה ואי־נוחוּת, חרדה או התרגשות רבה הנוגעים לנאום לפני קהל או להופיע לפניו. הפרט נעשׂה מתוח ועלול לגמגם, לשכוח שורות או לנסות לברוח מהמצב. התופעה עלולה להתפתח לתסמיני תבהלה או אפילו להתקף תבהלה: בשל אימת

הציבור נישאה בחוג מצומצם אף שהיא שחקנית רבת ניסיון שאינה נתקפת באימת הציבור בעלותה לבימה; הַטָלַת אֵימָה, הטיל אימה – הפחיד מאוד: כשדיברתי עם הילדים בשקט בלא להטיל אימה, הם שׂיחקו וצחקו; זיכְּרון אֵימִים – זיכּרון מזוויע מאירוע אימה, כגון טרור; פַּחַד לפתוח את סגור ליבו – חשש מלהביע את כל המעיק עליו; נָפַל פַּחַד פלוני עָלָיו – התחיל לפַחֵד מפני פלוני: בעטיים של פיגועי הדקירה האחרונים בארץ, נפל פחד הפלסטינים על היהודים, ורבים היהודים שממעטים לבלות מחוץ לביתם; נפלה עליו אימה – נבהל מאוד, נכנס מורא בליבו, נבעת, נפל עליו פחד: יָדַעְתִּי . . . כִּי נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם; אימת סנונית על הנשר – משל לחלש המפיל את פחדו על החזק והתקיף ממנה; אימת יתוש על הפיל – יצור קטן וחסר כוח מצליח להפחיד יצור גדול וחזק: חָמֵשׁ אֵימוֹת הֵן: אֵימַת חַלָּשׁ עַל גִּיבּוֹר, אֵימַת מַפְגִּיעַ (חַיָּה קְטַנָּה) עַל הָאֲרִי, אֵימַת יַתּוּשׁ עַל הַפִּיל, אֵימַת סְמָמִית (לְטָאָה קְטַנָּה) עַל הָעַקְרָב, אֵימַת סְנוּנִית עַל הַנֶּשֶׁר, אֵימַת כִּילְבִּית (מִין דָּג קָטָן) עַל לִוְויָתָן; אימת מוות, פחד מוות – פחד נורא, כמפני סכנת מוות, חרדה גדולה, אימה גדולה: הרי האנדים המתנשׂאים עד 7 ק״מ – חשנו בנסיעה בהם פחד מוות כי בדרכים הצרות בורות ומהמורות וללא מעקי בטיחות; פחד אלוהים – פחד גדול מאוד, פחד נורא: איך הוא מעז לקפוץ מגובה כזה – פחד אלוהים; אימת חשכה, אֵימה חשֵׁכה – חרדה גדולה, פחד מוות: והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו; אֵימַת הַגָּבוֹהַּ עַל הַנָּמוּךְ – הגבוה מבחינה פיזית או הבכיר מבחינה מעמדית מטיל פחד על הנמוך ממנו; אֵימַת הָעֶלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן – מי שנמצא למעלה, אפילו הוא חַלָּשׁ, מפחיד את זה שנמצא מתַּחְתָּיו; נמוג מפניו, נפלה אימתו עליו, זֵירָה אֵימִים, הָלַךְ עליו אֵימִים, הִילֵךְ עליו אֵימִים – הפיל עליו אימה ופחד, אמר לו דברים שהפחידו אותו: חברי הכנופיה ומעשׂי בריונותם הילכו אימים על תושבי השכונה; מְזָרֵה אֵימָה – מפחיד מאוד, שמפיץ אימה סביבותיו: לפתע נשמע קול מקפיא דם ומזרה אימה: ׳אתם בשׂדה מוקשים, הלכו אחריי!׳; הוא היה מפקד שאש מזרה בעיניו; מאזן אימה, הליכה על הסף (brinkmanship) – האומנות או הפרקטיקה של דחיפת מצב מסוכן או עימות עד לקצה גבול הבטיחות, במיוחד כדי לכפות תוצאה רצויה [לרוב מצב גאופוליטי שבו החשש ההדדי של שתי ישויות, בדרך כלל מדינות, מתוצאות הרות אסון של עימות אפשרי, כגון מלחמה, מונע את התרחשותו]; יִרְאָה – פחד רב, חרדה, אימה: דוד התייצב מול גוליית בלא כל יראה בליבו; יְרֵא לנפשו – פָּחַד פן ימות, חשש לחייו: בימים של סכינאות אזרחים רבים יראים לנפשם וממעטים לנסוע באוטובוס או להיראות ברשות הרבים; ירא את מישהו – התנהג אליו בכבוד רב, הקפיד לציית לו מתוך יראת כבוד, שיש בה גם מעט חשש מפניו; ירא את האל – נכנע בפני גדולת האל ושמר על מצוותיו, היה יְרֵא שמיים: אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא; הִתְיָירֵא – חש יראה, פחד, חשש: מתיירא אני שמא יקדמני אחר; חֲשָׁשׁ, חָשַׁשׁ – 1. פחד, דאג, נטרדה מחשבתו שמא דבר מה אינו כשורה: אין סוף לחששות, ואין שיעור לספקות בעניינים שבין אדם לחברו; 2. פחד או דאג שמשהו יקרה: מזג האוויר בדרום סוער מאוד, ויש חשש לשיטפונות; חשש למשהו – פחד או דאג שיקרה משהו: מזג האוויר בדרום סוער מאוד, ולפי החזאי יש חשש לשיטפונות; חששנות, חַששָׁן – הססן, מי שנוטה לפחד ולדאוג: לחששן קשה להחליט החלטות כי נדמה לו שמשהו רע עלול לקרות; עכברי – דומה לתכונות עכבר: קטן ופחדן, עצבני, ביישן, חסר נוכחות או חסר כריזמה: אופיו העכברי לא עמד לו בדרישות המשׂרה, ולכן נפסל; קוֹדֵר – לא נעים עד מאוד, מפחיד, מאיים, מטיל אימה: התקופה ההיא זכורה לי כתקופה הקודרת ביותר בחיי; לא קמה עוד רוח בו, לא היה בו עוד רוח – נדהם מאוד מבהלה או מהפתעה, פג אומץ ליבו, נפל ברוחו: אויבינו נמס לבבם כשראו את הטכנולוגיה המפותחת שעלולה לתקוף אותם, ולא היה בם עוד רוח להילחם בנו; נשמטה נפשו ממנו – נבהל מאוד, פרחה נשמתו: אחותי הקטנה כשנפלה מהנדנדה, נשמטה נפשי ממני, אך לשׂמחתי, לא נחבלה כלל; הִתְפַּלֵּץ ליבו, הִתְחַלְחֲלוּת, הִתְחַלְחֵל – הזדעזע ורעד מרוב התרגשות, חש זעזוע נפשי מלווה בפחד, בבהלה, באימה וכד׳ לנוכח דבר מזעזע: כולנו התחלחלנו לשמע הטבח האכזרי; זעזע > זיעזוע, זיעזע – החריד, הבהיל, הביא לידי התרגשות עזה: לא הייתה דעתו נוחה ורגועה לאחר שראה תאונה מזעזעת; דאג מן, מודאג מן – פחד מפני, ירא מ־: אני דואג מן הסיכון שבהפלגה; פוֹבְּיָה > בַּעַת – 1. פחד מתמשך ולא רציונלי ממצב, מחפץ או מפעילות מסוימים (כגון גובה, כלב, מים, דם, נהיגה, טיסה) הגורר מצב נפשי של רתיעה או בעתה מתמשכות או מוגזמות, שאדם רגיל אינו פוחד מהם, והמשבשים את חיי הפוחד: לכלבי יש בעת מים, הוא שׂונא להתרחץ; וכן – בַּעַת אור, בַּעַת אֵל, בַּעַת בדידות, בַּעַת בית הספר, בַּעַת גבהים, בַּעַת זרים, בַּעַת חברתי, בַּעַת חוּצות, בַּעַת חושך, בַּעַת חידושים, בַּעַת חברתי, בַּעַת כלבים, בַּעַת לַהֲטַ״בים, בַּעַת לילה, בַּעַת לכלוך, בַּעַת מים, בַּעַת נחשים, בַּעַת סֶגֶר, בַּעַת ציבור, בַּעַת שֵׂיעָר); תֵאוֹפוֹבְּיָה > בַּעַת אֵל – פחד אי־רציונלי מנִקמת האל על חטאים אמיתיים או מדומים; נֵאוֹפוֹבְּיָה > בַּעַת חידושים – פחד חולני מפני חידושים: אף שהוא מרצה באוניברסיטה, הוא סובל מבעת חידושים כי אינו מוכן להתקרב למחשב; קסֶנוֹפוֹבְּיָה > בַּעַת זָרים – פחד חולני מפני זרים; בַּעַת לילה – פחד קיצוני או לא הגיוני מהלילה או מהחושך; פּוֹטוֹפוֹבְּיָה > בַּעַת אוֹר – פחד חולני מפני אור השמש או מפני מקומות מוארים היטב; הִיפְּסוֹפוֹבְּיָה או אַקרוֹפוֹבְּיָה > בַּעַת גבָהים – פחד חולני מפני הימצאות במקום גבוה; בַּעַת בדידות – פחד חולני מפני בדידות שאדם רגיל אינו נוהג לפחד ממנה; קִינוֹפוֹבְּיָה > בַּעַת כְּלָבים – פחד מוגזם מפני כלבים; אוֹקלוֹפוֹבְּיָה > בַּעַת ציבּוּר – מצב נפשי, פחד חולני, רתיעה או בעתה כרוניים או מוגזמים מפני ציבור או מפני פעולה בציבור כזה, המשבשים ממש את חיי הלוקה בו; בעת לכלוך – פחד מתמשך ובלתי הגיוני מלכלוך, המלוּוֶה לרוב בפחד מזיהום ובכפייה ליטול ידיים; בעת חֶברה, בעת חברתי – הפרעה הניכרת בחרדה חברתית או בחרדת ביצוע קיצונית בחברה וגוררת מצוקה של ממש או אי־השתתפות בפעילות חברתית. הנבעת חושש מהערכות שליליות של אחרים כלפיו, פוחד להיות במוקד תשׂומת הלב, או להתנהג בצורה שתהא מביכה או משפילה. מתסמיני הבעת: הסמקה יתרה, הזעת יתר, רעד, דפיקות לב, מתח שרירים, קוצר נשימה ובחילות; קלַאוּסטרוֹפוֹבְּיָה, קלַסטרוֹפוֹבְּיָה, קלוֹסטרוֹפוֹבְּיָה > בַּעַת סֶגֶר – 1. פחד מתמשך ולא־הגיוני ממקום סגור (כגון מעלית, ארון, מנהרה) או מלהיות מרותק (למשל, במטוס או במושב האחורי של מכונית). הפחד ניכר בתחושות של חוסר יכולת לנשום, חנק, הזעה ופחדים מאיבוד שליטה: לשכנתי בעת סגר לכן אינה יורדת במעלית; 2. תחושה עזה של אי־נוחות שמרגיש אדם במקום קטן, צר או סגור: בקולנוע הקטן והמחניק הזה, אני חש בעת סגר; אָגוֹרָפוֹבְּיָה > בַּעַת חוּצוֹת – פחד מוגזם ומתמשך להיות במקום ציבורי ובשטח פתוח לא מוכּר (כגון בתחבורה ציבורית, במרכז קניות, ליד המוני אדם, בעמידה בתור) או להימצא במצב שממנו עלול להיות קשה להימלט. לכן נמנעים מלהופיע במקומות שמהם קשה לברוח; טרִיכוֹפוֹבְּיָה > בַּעַת שֵׂיעָר – שאָט נפש חולני ממראֶה של שׂערה או של שׂערות על בגד או על כל דָבר אחֵר; בְּעָתָה – פחד פתאומי עז, בהלה גדולה מאוד, אימה, חרדה: הוא קפץ מהחלון וסכין בידו, והיא הביטה בו אחוזת בעתה; הִבעִית, נִתבַּעֵת, היבעתות, נִבעַת – נבהל, נפל עליו פחד פתאום, נדהם מפחד: והמן נבעת מלפני המלך; המבעית את חברו ראוי לעונש; מְבוֹעָת, מבעית – מבהיל, מעורר פחד גדול: בחלומי ראיתי דמויות מבעיתות; בִּיעוּת – [בעיקר בריבוי: ביעותים] דבר מבהיל, סיוט, פחד, בלהה: חלומות רעים וביעותי לילה קשים פקדו אותי בשנתי; טֶכנוֹפוֹבְּיָה – הימנעות, סלידה או פחד משימוש באמצעי טכנולוגיה מתקדמת או ממכשירים מורכבים, כגון מחשב, טלפון נייד או מרכישת מיומנויות טכניות; חרדה חברתית – פחד של אדם בחברה ממצב חברתי שבו עלולה להתרחש מבוכה (כגון לשׂוחח עם חברים, לפגוש זרים, להיוועד עם בן המין השני), מתפקודו ומהתנהגותו כשיש חשש להערכה שלילית של אחרים (כשדימויו טיפש, חלש או חרד); מסויט, סיוט, בִּיעוּתֵי לַילה – תחושות של פחד גדול בהתעוררות פתאומית בלילה, פחדים התוקפים אדם בשנתו או בחושך: התעוררתי משנתי מבוהל בשל ביעותי לילה; חֲלום בִּיעוּתים, חֲלום זוָועה – חלום מבהיל, ביעותי לילה, סיוט; זוועה, פַּלָצוּת – תחושת פחד עז וסוחף, זעזוע עמוק, חלחלה ובעתה: סיפור המעשׂה, מחריד ומעורר פלצות; זלעפה, פלצות, רעדה, חַלחָלָה – הרגשה של זעזוע, חרדה ובעתה (לרוב ממראה נורא): מעשׂה הרצח האכזרי עורר חלחלה בליבי; יָגוֹר, יָרֵא מן – פחד מסכנה, מפני משהו או מפני מישהו, חשש, דאג: הוא ירא מן האש; כמעט כל אדם ירא מן המוות; היא אינה יְגורה מבעלה ויכולה למחות על כל מה שלא נראה לה; אשר יגורתי בא לי; מת ליבו בקרבו – התחלחל, נבהל מאוד, נתאבן, קפא מפחד; מְצַמְרֵר, צִמרֵר – גרם צמַרמורֶת, גרם הרגשת חלחלה, הביא לתחושת זעזוע או חלחלה: ניצולי הטבח מסרו עדויות מצמררות על מה שקרה; מְקַבּרִי – מבעית, איום, מפחיד, שקשור בנושׂאים מחרידים, זוועתיים וכד׳, בעיקר במוות: בדיחות מקבריות נפוצות בקרב חיילים, בין השאר כאמצעי להתגבר על הפחד; התאבּנות, התאבן – שיתק מפּחד או מהלם: הפחד גרם להתאַבּנוּתו, ולכן הוא לא זז ולא השמיע קול; בַּלָהָה – בהלה, אימה, סיוט: סיפורי הפליטים היו גדושים תיאורי בלהות; מָגוֹר – פַּחד גדול, מורָא, יִראה: ימי המלחמה היו ימים של מגור, פחד ורהב; רְעָדָה, חַלחָלָה, זַעֲוָוה, זְוָועָה, פַּלָצוּת – תחושה של פחד עז, זעזוע עמוק, חלחלה ובעתה: סיפור המעשׂה, כמתואר בכתב האישום מחריד ומעורר פלצות; מְתוֹעָב – נורא, מחריד, שמעורר תחושת מיאוס, תיעוב וסלידה: השופט הוקיע את מעשׂיו המתועבים של הנאשם ואת האכזריות וקור הרוח שבהם ביצע אותם; זַעֲוָוה – זְוָועָה, דבר מחריד ומזעזע; זַעֲוָוה לעיניים – מראה מתועב: אל תצחקי כי מראה שינייך הכעורות הוא זעווה לעיניים; כשנכנסו הרוסים למחנות ההשמדה, כל שראו היה זעווה לעיניים; זְוָועָה – דבר נורא, משהו מחריד, מזעזע, תופעה מפחידה ומזַעזַעַת, חלחלה, פלצות: בני זוג קשישים אלו עברה עליהם זְוָעַת הזְוָועוֹת עלי אדמות – השואה; זְוָועָתִי – נורא, מפחיד מאוד, מזעזע, שיש בו זוועה: המראה שנתגלה במקום התאונה זיעזע את כל מי שחשו אליו; מַזוִויעַ, הִזוִויעַ – היה זְוָועָתִי,

החריד, היה נורא ומעורר פַּלָּצוּת: הסרטים שצילמו הנאצים במחנות ההשמדה הם עדויות מזוויעות לאכזריותם הנוראה; מהומה – 1. בלבול ובהלה, רעש, אי־סדרים; 2. התפרעות, השתוללות של המון; זֵיעָה קָרָה – זיעה מלווה בתחושת קור, הנובעת בדרך כלל מפחד: לשמע האזעקה העולה ויורדת החל ליבי לפעום במהירות, וגופי התכסה זיעה קרה; הטיל מורא, הטיל פחד, הטיל אֵימה – הפחיד, איים: הנער תקף את חבריו ללימודים, סחט מהם כסף ושיחות טלפון: לפי המשטרה, מדובר בבריון שכונתי שהטיל אימה על התלמידים; נשפכו מים על שוקיו, נשפכו מים על ברכיו – נבהל מאוד, השתין מרוב בהלה או התרגשות: כשהחלו היריות ראית כיצד נשפכו מים על שוקיו של אותו רברבן; חֶרדת נטישה – חרדה שחוֹוֶה ילד החש שאימו או משפחתו ינטשו אותו; אדם ענק לפעמים בזבוב נחנק – יש שחלש וצעיר יכריע את החזק; בשׂורת אִיוב – הודעה על אסון: ההורים קיבלו את בשׂורת האיוב על מות בנם; ליבו נפל עליו, נפל ליבו בקרבו – נבהל, פחד תקף אותו, התייאש, נפל ברוחו, אמר נואש, רפו ידיו, איבד את אומץ ליבו: לאחר שדחתה אותו שוב ושוב, נפל ליבו והוא לא ניסה עוד לחזר אחריה; גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים – משל למי שמפחד מפני כל מאמץ קל, מַפריז בהערכת המִכשולים שבדַרכּוֹ; נתייאשו ידיו מן, נפלה רוחו, נָפַל רוחו – נפל ליבו, רפו ידיו, התייאש: אל ייפול רוחך גם אם לא עמדת במבחן הנהיגה הראשון; רוֹך הלב – פחדנות, מורך, חוסר אומץ; אזלת לב > אוזלַת לֵב – מורך לב, פחדנות (סִפרותי); ברכיים נוֹקְשׁוֹת, פיק בִּרכַּיִים – רעידה מִפַּחד או מחולשה יתרה, חלחלה: עמדתי לפני המורה בפיק ברכיים וברוח נכֵאה; מוראו היה עליו – פחד, אימה, יראה, הרגשת המפקד או רגש היראה שמטילים על הזולת: כל זמן שהיה מוראה של החתולה על העכברים, לא נשמע קולו של עכבר; מהומת מוות – בהלה גדולה מאוד; שיניו נוקשות זו לזו – הוא רועד כולו מקור או מפחד או מהתרגשות: הוא יצא מן המים הקרים, ושיניו נוקשות זו לזו; בִּדחִילוּ ורחִימוּ – ביראה ובאהבה, בחֶרדת קודש; דָמוֹ קָפָא בְּעוֹרְקָיו – הוא נבהל ונדהם מאוד, היה לאבן מרוב פחד או מחמת זעזוע קשה, פחד עד אימה: למראה הכלב האימתני קפא דמו בעורקיו; הקפיא את הדָם בעורקיו – הדהימו, הבהילו ביותר: הטֶבח המזעזע באזרחים הקפיא את הדם בעורקיי; פָּרחה נִשמָתו – התעלף או עמד להתעלף מרוב פחד, אבדה הכרתו מִפַּחד, מהתרגשות וכד׳, מת או כמעט מת, נדהם מאוד: לפתע קפץ עליה כלב גדול עד שכמעט פרחה נשמתה מפחד; יצאה נשמתו, נסתלקה נשמתו – מת, נפטר; כְּנשוּך נָחָשׁ – מָשל למי שנרתע בבֶהלה ממקומו: מייד קפצה ממקומה כנשוכת נחש ורצתה לבקש סיוע; חָל מִפָּנָיו – פחד: עדיף שתלמדו למבחן משתיראו מפניי או תחילו מפני הכישלון; אותי אל תיראו ומפניי אל תחילו; חִיל – פחד, בעיקר פחד גדול, אימה: חִיל אָחַז את יושבי הקרנות שיפסיקו לשלם להם דמי אבטלה; חִיל וּרעָדָה – פחד רב, חלחלה רבה, אימה: השריונאים זכרו והוקירו את הרס״ר האגדי שחשו כלפיו חיל ורעדה; נָפַל ליבו – נבהל, פחד תקף אותו, רפו ידיו; נפל עליו פחד; נפל עָלָיו פַּחַד – נבהל מאוד; ללא חַת – שאין בו פחד: ראש העיר ידוע כלוחם ללא חת למען ענייני עירו; עשׂוּי לבלי חַת – אמיץ לב, נועז, אין בליבו כל פחד; רַכּוּת לב, רך לב, לב שפן – פחדן, מוג לב: הוא בעל לב שפן ולא יתגייס לצנחנים; אני שירַתי ב׳גולני׳, ולשׂמחתי, לא נמניתי עם רַכֵּי הלב שנסים ממוראות המלחמה; ירא ורך לבב – כינוי לאדם חלוש ומוג לב, חסר אונים ופחדן: לא קשה להבין את היראים ורכי הלבב שנמנעים להעפיל על הר האֵוורֶסט; המס את לבבו, המס את ליבו – הפחיד אותו, גרם לו מורך לב, ריפה את ידיו: אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת לְבָבֵנוּ; זָרַק מָרָה בפלוני – הטיל אימה על פלוני, הקפיד והחמיר כלפיו מאוד; סמרו שׂערותיו, עמדו שׂערותיו – נבהל מאוד, הצטמרר: סמרו שׂערותיי כששמעתי כיצד ניצל המפקד לרעה את סמכותו וחמד את חיילותיו; סִימוּר שֵׂיעָר, סִימֵר שֵׂיעָר, מְסַמֵּר שֵׂיעָר – מפחיד ומבהיל, מחריד, מְזַעֲזֵעַ: התאונה המזוויעה הביאה לידי סימור שׂערות ראשו; הפחד וההתרגשות סימרו את שׂערות בשׂרי; רָעַד כְּעָלֶה נידף – רעד מאוד מתוך פחד גדול, חשש מאוד, התחלחל בהיותו נתון במצב של חולשה וחוסר אונים: הבחורה שנמצאה בשׂדה הנטוש הייתה מבוהלת עד מוות ורעדה כעלה נידף; קוֹל עָלֶה נִידָף – 1. רִשרוּש הנשמע כנוע העָלֶה ברוח; 2. מָשָׁל לרעש קל ביותר: גם קול עלה הנידף ברוח עלולה להפחידו; עֶבֶד תַחת שוט – עֶבֶד שלא מרצון, עבד מפַּחד השוט: רבבות עבדים שעמלו תחת שוט הפרעונים הם שבנו את הפירמידות במצרים; בְּעֶבְרֵי פִּי פַּחַת, עַל עֶבְרֵי פִּי פַּחַת – על פי התהום, בסכנה גדולה ביותר, במקום מסוכן מאוד: שתי המדינות איימו זו על זו לאורך שנים, והיו כיונה המקננת בעברי פי פחת; רכּוּת לב, מוּגוּת לב, מוֹרֶך לב – פחדנות, רכות לב, חולשת הדעת: כיסו את מורך ליבם בחיוך מעושׂה; גוֹרֵם הַרתָעָה – 1. איום שתכליתו למנוע מאדם לעשׂות מעשׂה לא רצוי: גורם ההרתעה של המפקד שיתק את חייליו; 2. הבאה לידי רתיעה, הרחקה: תוצאת כוחן של שתי המעצמות הייתה הרתעתן זו את זו; היסטֶריה המונית – התפרצות רגשית ללא מעצור (כגון צחוק, צווחות או בכי) של ציבור; נתפס לבהלה, נתפס להיסטריה – באה עליו בהלה או היסטריה: בריחה בעת קרב עלולה להיות תוצאה של הלם, אובדן עשתונות, היתפסות לבהלה או להיסטריה; זריעת בהלה או ייאוש – מעשׂה או הפצה של ידיעה המעוררים בהלה או ייאוש שעלולים לפגוע בכל דרך שהיא באוכלוסייה; רוח עיוועים – טירוף הדעת: באה עליו מן רוח עיוועים, שיגעון לאו בר־כיבוש; חֶזיון עִוְעִים – מראה, חלום או תופעה של טירוף הדעת; מדיניות היָעֵן, מדיניות בת היענה – מדיניות של התעלמות או התחמקות מבעיות קשות, מסיכונים וכדומה, מדיניות של חוסר מעש והטמנת הראש בחול; מַחֲזֵה פַּלָּצוּת – מחזה של פַּחַד גדול, זַעזוּעַ, רעָדה, חיל; פתיחת תֵיבַת פַּנדורה – פתיחה של מקור צרות ופורענויות [על־שם פַּנדורה, בת התמותה הראשונה שפתחה תיבה סגורה שהפקיד בידה האל זֶאוּס למרות האיסור, וכך גרמה לכל האסונות שבאים על האנושות]: הדלפת הפרטים החשאיים עלולה לפתוח תיבת פנדורה רצינית; רִפיון יָדַיים – חולשה, חוסר מרץ: לא הפסדנו מרפיון ידיים אלא מחוסר הניעה לנצח; שֶׁקֶט לִפנֵי הַסְעָרָה – שקט מתוח העתיד להפוך בכל רגע להתפרצות גדולה: אל תניח לחזותו השלווה להטעות אותך כי זה השקט שלפני הסערה – הוא רותח מזעם ובקרוב יתפרץ; תעמולה תבוסתנית – הפצת ידיעות שיש בהן כדי לערער את רוח חיילי ישׂראל ותושביה בעמידתם בפני האויב בשעת לחימה, וכדי לגרום בהלה בציבור ולפגוע בביטחון המדינה; הזכיר לו את הרצועה שלקה בה – איים עליו, רמז לו על העונש שבא עליו לפנים בשל התנהגותו הרעה: אסיר שסרח ולקה ברצועה, הזכירו לו את הרצועה שלקה בה כדי להפחידו; חָוְרוּ פניו, החוויר כסיד – נעשׂה או נראֶה חיוור מבהלה, פניו הלבינו בשל בהלה, פחד, תפקוד הגוף וכיו״ב: מר א״א החוויר כסיד, לפתע נפל והתעלף; משפט ראווה – משפט ציבורי לעבריין שבו פסק הדין הוחלט לפני המשפט. המשפט מקובל בעיקר במדינה רודנית: אחרי המהפכה ערך השלטון הקומוניסטי משפטי ראווה למען יראו וייראו; נתן חִיתִיתו, הֵטִיל חִיתִיתו, הפיל חיתָתו – הטיל אימה ופחד: הטיל חיתיתו על הרחוב; הוכה בתדהמה, הִכּה בתדהמה, הִכָּה בתימהון – הדהים, זיעזוע פתאום וקשה: הרצח המתועב הכה בתדהמה את הציבור; הכניס מורא בליבו – הבהילו; זָרַע בֶּהָלָה – גרם פחד ובלבול רב: הנער שצעק: ׳פצצה!׳ זרע בהלה בקהל; יָצְאה נַפשו – פַּחַד פחד מוות; לא מצא עוז בליבו לעשׂות, לא קמה בו רוח לעשׂות – לא היה לו אומץ, פחד וחשש: לא קמה בו רוח להתרוצץ ביש״ע כפי שהתרוצץ לפנים; כִּיהֲתָה רוחו – חלשה דעתו, פג אומץ לבו; כָּהָה לִיבּו – היסס, רִפרֵף בליבו, חשש: מפני אימת הציבור כהה ליבו לומר קדיש בבית הכנסת; כרע תחת פחד – נָפַל, כָּשַׁל וצנח בעטיו של הפחד; נשבר ליבו בקרבו – היה מדוכא ומדוכדך, הצטער ביותר, לא קמה בו רוח; נָשְׁתָה גבורתו – נחלש, פג כוחו: נשתה גבורתו לנשים; נעשׂה בשׂרו חידודים חידודים, בשׂרו נעשׂה חידודים חידודים – נפגע, נעקץ, הצטער מאוד, התחלחל, רגז מאוד רוגז פנימי ומאופק, הזדעזע, היה המום ממורא או מצער: לשמע תיאורי הזוועות, נעשׂה בשׂרו חידודים חידודים; את צל ההרים אתה רואה כאנשים, רָאָה את צל ההרים כהרים, ראה צל הרים כהרים – הִפריז בהערכת דברים, תופעה או מצב; הגזים, דימה לראות את ממדי הדברים גדולים מכפי שהיו באמת; ראה סכנה שלא קיימת: איש לא אמר שעומדת לפרוץ מלחמה; שוב אתה רואה צל הרים כהרים! הירא מן העלים אל ילך ליער; לא תגורו מפני איש, ואל יירך לבבכם; רפה ליבו ורפו ידיו ורעד כעלה נידף מפחד; סמרו שׂערותיו, ורגליו ניטעו כבמסמרות לאדמה; נתעטף בזיעה קרה של אימה שהבהיקה מבשׂרו; משנשמעה השמועה, נמוג מפחד, נמלא אימה ונמס ליבו; נהג מנהג של בת היענה: טמן ראשו בחול; אימת חשכה גדולה נפלה עליי; בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר מִפַּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה; עיניו היו מבוהלות, פחודות ודומעות, כשל חיה נרדפת; שמעתי דברים שכל שומעיהם תצילנה שתי אוזניהם; אין עליו אימת דרכים; מי שנשכו נחש, החֶבֶל מפחידו; ליבו מקשקש כפעמון; לא אירא רע כי אתה עימדי; נפלה אימתו עליי; התיידד עם הפחד מאחר שהפחד הוא חלק מהחיים; כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב, ובה הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש; הוא היה נפש פְּחוּדה ופחדן מטבע ברייתו; לא היה בידיו דבר כדי לייֵרא את הרוצח; כל זמן שאדם חי אימתו מוטלת על הבריות, כיוון שמת בטלה אימתו; אלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בְּלָעוֹ; המוות אין אימתו עליי; כל איומיו היו איומי סרק > בריאות! דאגה!

תביעה!

תביעה – 1. דרישה נמרצת, בקשה תקיפה לעשׂות מעשׂה, למלא חובה, לעמוד בהבטחה וכד׳; הדברים הנתבעים. 2. הליך בבית המשפט שבו מבקש אדם סעד המופנה נגד אדם אחר [הליך משפטי יזום מוגש בבית משפט אזרחי רגיל, בבית המשפט למשפחה או אף בבית הדין הרבני או השַרעִי]; תביעה, תָבַע – 1. דרש משהו בתוקף (לרוב דבר שלדעתו מגיע לו בזכות), ביקש בתקיפות לעשׂות משהו: הפועלים תבעו לשפר את תנאי העבודה במפעל; 2. הגיש תביעה משפטית נגד מישהו, מילא את תפקיד התובע (הקטגור) במשפט: המשטרה תבעה את הנאשם

על נהיגה בגילופין; תבענות, תבעני, תבען – 1. מי שמרבה לבוא בתביעות יתרות, בעל דרישות שקשה לספקן: במאמרי הביקורת הראה כמה הוא תבען ובעל דרישות; 2. אדם הטוען שיֵש לו זכות או חזקה על משהו: בעלי הוא תבען בלתי נלאה, ואיני עומדת בדרישותיו המוגזמות; תביעה רגילה – תביעה הנפתחת בהגשת כתב תביעה, לאחריו מוגש כתב הגנה, ואם התובע רוצה להגיב – גם כתב תשובה; תביעה בסדר דין מקוצר – תביעה הנפתחת בהגשת כתב תביעה, הנסמך על ראיות בכתב, לסכום קצוב, לתשלום לרשות מקומית או לסילוק יד ממקרקעין לרוב; תביעה בסדר דין מהיר – תביעה לסעד כספי בלבד של עד 75 אלף ₪, ובה מוגשות כל הראיות כשהן נתמכות בתצהיר כבר בעת הגשת כתב התביעה וכתב ההגנה שלאחריו, והנוהל שונה ומהיר בהרבה; תביעה לפינוי מושׂכר – תביעה בסדר דין דומה לסדר הדין המהיר, ובה כל הראיות מוגשות כשהן נתמכות בתצהיר כבר בעת הגשת כתב התביעה, ועל בית המשפט לדון בהוכחות בתוך חודשיים מהגשת כתב התביעה; תביעה קטנה – תביעה שהיא ברגיל בנושׂאים הנוגעים לצרכנות ולסעד כספי של עד 30,100 ש״ח, סכום העולה מעת לעת; תביעה אולטימטיבית – תביעה נמרצת ובה אזהרה אחרונה, דרישה ואיום: הממשלה החליטה שלא להיענות לתביעות האולטימטיביות של המחבלים שחטפו את המטוס; תביעת אַבָהוּת – תביעה שבה אין האב מכיר באבהותו כלפי הילד או אין האם מכירה בגבר מסוים בתור אבי בנה; בֵּית משפט לתביעות קטנות – בית משפט שלום הדן בתביעות אזרחיות לסכומי כסף קטנים באמצעות הליך מהיר וזול ובלי שירותי עורכי דין; ביקש עלבונו, תבע עלבונו – עמד בתוקף על פגיעה שפגעו בו, דרש לנקום בעולב ולשלם לו כגמולו, תבע נקמה על עלבון שנגרם (לו או לאחר), מחה על כבוד שנפגע ודרש בתוקף להשיב את כבודו: ואני לא באתי אלא לתבוע את עלבונה של לשוננו; תבע את ראשו – תבע שמישהו יתפטר עבור משהו, תבע שמישהו ייענש בחומרה על משהו: הקונים המרומים תבעו את ראשו של הקבלן שהונה אותם; הובא בפלילים, בא בפלילים – נאשם בפשע פלילי, נתבע לדין: הראית מימיך כי הובא נשׂיא בפלילים? תבע אותו בפלילים – הגיש נגדו תביעה פלילית; האשימו בעבירה על חוק העונשין; תבע את לִיטרַת הבָּשָׂר מ־ – תבע תביעה אכזרית ולא־אנושית דבר המגיע בדין למישהו, והלה דורש אותו במפגיע במלואו בלי להתחשב בסבל או בעוגמת הנפש העלולים להיגרם בעטיו לזולת: הוא העביר לזוגתו לשעבר את הנכסים שהוסכם עליהם, ברם יצא עליהם קצפו של מְנהל מיסוי מקרקעין ותבע את ליטרת הבשׂר שלו, מס הרכישה [בהשאלה מתביעת המַלווה במחזהו של שקספיר הסוחר מוונציה, כי הלוֶוה שלא פרע את חובו יחתוך ליטרת בשׂר מזרועו תמורת החוב, כפי שהוסכם ביניהם מראש]; עֵד תביעה – עד המעיד בבית המשפט מטעם התביעה לחובת הנאשם; עִילת התביעה > עילת תובענה – הסיבה לתביעה בבית משפט, העובדות שהתביעה מבוססת עליהן: השופט ביקש מן התובע להציג את עילת התביעה; כתב תביעה – מסמך שמגיש התובע במשפט אזרחי נגד הנתבע, ובו מפורטים הנזק או הפגיעה והדרישה לתיקונם (באמצעות פיצויים וכד׳); תביעת דיבה – תביעה משפטית על הוצאת שם רע שבעקבותיה נגרמו לתובע גם נזקים מסוגים שונים: הוא הודיע כי יגיש תביעת דיבה נגד כל עיתון שיזכיר את שמו בהקשר לאותה מחתרת; תביעת נזיקין – תביעה משפטית לפיצויים בגין נזק כספי, גופני או אחר שנגרם לתובע מאדם, מגוף ציבורי וכד׳, המתבססת על החוק ולא על חוזה בין הצדדים; תביעת פיצויים – תביעה משפטית לפיצויים בגין הפרת חוזה מכל סוג שהוא, כמו חוזה עבודה, חוזה מכירה של נכס או חוזה עם חברת ביטוח; תביעה תלויה – תביעה שטרם נסתיימה ותוקפה מותנה בהתמלא תנאי מסוים, או נתינת החלטה מסוימת; תביעת מזונות – תביעה משפטית המוגשת נגד בן־זוג החי בנפרד או נמצא בהליכי גירושין, לכיסוי הוצאות המחיה של בן־זוגו או של ילדי הזוג שאינם בוגרים עדיין: אשתו הזנוחה של אֵיל התעשׂייה הבוגדני הגישה נגדו תביעת מזונות בסכום מפולפל, בטענה שהיא וילדיה הורגלו לרמת חיים גבוהה במחיצתו; תביעות שָׂכָר – דרישת עובדים מהמעסיק להעלות את שׂכרם: עובדי המפעל איימו לשבות אם לא ייענו תביעות שׂכרם; תביעת נגד – תביעה משפטית שהנתבע מגיש נגד מי שתובע אותו כדי לאזן את התביעה, ולעיתים כדי להגיע לידי פשרה איתו: בגלל התאונה הגיש בעל הרכב הנפגע תביעת נזיקין, ומייד הגיש גם בעל הרכב הפוגע תביעת נגד; התביעה הכללית – יחידה בממשל המוסמכת לייצג את מערכת השלטון הרשמית בכל הליכי הדין והאחראית להגשת כתבי אישום ותביעות אזרחיות מטעם המדינה ולהתגוננות המדינה מפני תביעות בישׂראל, היא מכונה 'פרקליטות המדינה': התביעה הכללית הגישה כתב אישום נגד איש שירות המדינה שהסתבך במעילת כספים; תבע אותו לדין – הגיש נגדו תביעה משפטית: בתום חקירה ממושכת החליטה הפרקליטות לתבוע לדין את הפקיד הבכיר שנחשד במעילה; תוּבְעָנָה – תביעה משפטית על סעיפיה ופרטיה: המערערת הגישה תובענה נגד הבנק, שגבה ממנה ריבית מופרזת; תביעה ייצוגית > תובענה ייצוגית – תביעה משפטית שמגיש ארגון צרכנים בשם קבוצת צרכנים שנפגעו ודורשים לפצותם לאחר שאישר בית המשפט את הגשת התובענה. התובענה היא לרוב נגד חברות גדולות המנצלות את כוחן נגד הצרכן הקטן והגובות סכומים מעל למותר; קִטרוּג, קִטרֵג – האשים, לימד חובה, הטיל אשמה על אדם, טען לפני בית דין נגד נאשם: אין השׂטן מקטרג אלא בשעת הסכנה; פֵּטִיצְיָה > עצומה – פנייה לגוף ציבורי (כגון גוף ממשלתי או חברה ממשלתית) לאיש ציבור או לגוף פרטי כדי שישנה את התנהגותו או יפעל לקדם מטרה מסוימת: עוברי אורח התבקשו לחתום על עצומה לשינוי שיטת הבחירות; סחטנות, סַחטָן – אדם המנסה להשׂיג דבר מה, בעיקר כסף, באמצעים לא הוגנים או לא חוקיים: האזרח הממורמר טען שפקידי השומה במס הכנסה הם סחטנים מקצועיים; סִרהוּב, סִרהֵב – הפציר, תבע מפלוני שיעשׂה את רצונו, עמד בתוקף על דרישתו ממנו: אל יסרהב אדם לחברו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד; תַרעוֹמֶת – כַּעס על אדם על עוול שעשׂה, אי־שׂביעות רצון, תלונה, טינה, הטעיה שאין בה יסוד לתביעה חוקית אלא לטינה מוסרית: מעשׂהו הנבזה עורר בי תרעומת; שיגעון > קַפּרִיזָה > גַחֲמָה – התעקשות על דבר כלשהו ללא הסבר הגיוני או סיבה מיוחדת, דחף פתאומי ולא מובן לדבר־מה, הפכפכות, נטיית אדם לשנות את דעתו ללא סיבה מספקת או נגלית לעין, רצון שרירותי חסר רקע, תכלית או סיבה מתקבלת על הדעת: לבת זוגי ההרה יש גחמות מוזרות כמו רצון לאכול מלפפון חמוץ בחצות; יוּמרני, פּרֵטֶנזִייָה > יוּמרָה – ניסיון להיראות או להישמע חשוב או חכם (או בעל תכונות נעלות אחרות) ללא ביסוס לכך במציאות כדי להרשים אחרים: אל תתייחס אליו ברצינות רבה מדיי כי הוא מלא יוּמרות שאין מאחוריהן דבר; דרישה, דָרַש – 1. תבע, ביקש בקשה תקיפה, פנה בתוקף כדי לקבל דבר: המנַהל הודיע לעובדים כי לא ייענה לדרישתם להעלות את המשׂכורות; 2. ביקש, רצה לקנות מוצר או שירות: בזמן האחרון יש דרישה גוברת והולכת למוצרי מזון דלי־שומן; 3. תנאי הכרחי למשהו, דבר שחייב להתקיים כדי שיהיה אפשר לעשׂות דבר אחר: המועמד הזה מתאים בְּדִיוק לדרישות התפקיד; יוּמרָנוּת – התנהגות או תכונה של אדם השואף להשׂיג הישׂגים שהם מעבר ליכולתו או להתגדר בדברים או בתכונות שאין בו: יומרנותו מוגזמת, אומנם שיריו טובים, אבל הוא עדיין אינו ביאליק; פִּרכָה – טענה לסתור, סתירת הוכחה, שבירה, קושיה שבאה להפריך מסקנה: ויש על הפירוש הזה פִרכה; אולטִימָטוּם – דרישה, תביעה, אזהרה סופית, התניה או התרעה אחרונה המלוּוה איום ממשי, ששולח צד אחד לצד אחר (אדם, קבוצה או מדינה) כדי לממשן. בדרך כלל התנאי הוא זמן קצר, והדרישה אינה פתוחה למשׂא ומתן. דחיית האולטימטום תגרור פעולה ישירה של המאיים, כגון הפעלת כוח, נקמה, ניתוק יחסים או פעולה ישירה אחרת: האולטימטום של החוטפים ייפקע בעוד שעה; הגשת אולטימטום – דרישה או תביעה, שמילויה נדרש בתוך פרק זמן קצוב, המגובה באיום שאמור להתממש אם לא תתמלא דרישת האולטימטום; ביקש מידו – תבע ממנו, ביקש ממנו; סֵדֶר דין – 1. שיטה, פעולה או כללים המקדמים הליך משפטי. ההליך כולל הגשת תלונות, הגשת מסמכים, קביעת דיונים וניהול משפטים, מקום המשפט ומועדו, זכות ההגנה וכד׳; 2. הכלל שנקבע או סִדרת הצעדים המסדירים תביעה אזרחית או תביעה פלילית: הערבות הוגשה לפי הכללים הכתובים בתקנות סדר הדין האזרחי; נָשָׁה במישהו – תבע ממנו להחזיר לו את החוב המגיע לו: הבנק נשה בשותפים סכומי כסף גבוהים; השׂגה על, השׂיג על – מתח עליו ביקורת, הביע ערעור או הסתייגות כלפיו: סנגורו של המערער השׂיג על חומרת העונש; תַרעוּמָן – בעל תרעומת, המרבה להתרעם ולהתלונן; טָפַל עָלָיו שֶׁקֶר, טָפַל עָלָיו אַשמַת שָׁווא וכו׳ – האשימו במכוּוָן בדבר שאינו אשם בו, הפיץ עליו שמועות שקריות, הוציא דיבתו, הלעיז או העליל עליו: הנאשם טען כי טפלו עליו אשמת שווא כשהשתילו בין חפציו את האקדח ששימש לרצח; מלא טְעָנות כרימון – שיש בו הרבה טענות: הוא מלא טענות כרימון, ואינו מקבל אחריות למעשׂיו; טַענה חלופית – טענה שמעלים אותה במקום טענה קודמת שלא נתקבלה: אחרי שהופרכה טענת האליבי של הנאשם ברצח, העלה עורך דינו טענה חלופית להגנה עצמית; טַעֲנֵי טְעָנוֹת – טענות מרובות: לשׂונאי ציון היו בכל הדורות טעני טענות נגדנו, היכן הם והיכן אנחנו; טענה אמפירית – טענה שאפשר לגביה לאסוף עובדות ולבדוק אותן, ובזכותן לאששה או להפריכה; אֶמפִּירִי > ניסיוני, נִסוּתִי – המבוסס על תצפיות ועל ניסויים, ולא על תאוריה: נערכו כמה בדיקות נסותיות כדי לברר את סיכויי הצלחת המוצר בשוק; אֶמפִּירִיצִיזם > נִסוּתָנוּת – 1. גישה לתורת ההכרה הגורסת כי כל ידע עובדתי נובע מניסיון או דורש ניסיון לאימותו. הנסותנות שוללת את האפשרות של רעיונות מולדים, בטענה שהמוח בלידה הוא כמו דף חלק; 2. השקפה שניסויים הם הבסיס החשוב ביותר, אם לא היחיד, לידע המדעי ולאמצעים שבאמצעותם אנשים מעריכים את טענות האמת או את הלימות התאוריות והמודלים; טענת סרק – טענה שאינה נכונה או היא חסרת ערך: היו לו טַעֲנֵי טענות נגדי, ולבסוף הכול היו טענות סרק; טַעֲנַת נֶגֶד – טענה לסתור טענה שנשמעה טענה פורמלית טענה ללא תוכן או עיקרון

מסוימים, המבוטאת כנוסחה: נסתתמו טענותיו ולא היה לו עוד מה לומר; **טענה מכרעת, טענה ניצחת** – דעה מנומקת בעד או נגד הקובעת את הניצחון; **טענה מדעית** – טענה שאפשר לאששה על בסיס עובדות מוצקות או הסתברותיות; **טענה כוזבת** – טענה שקרית החסרה כל בסיס; **שָׁטַח טַענותיו, שיטח את טענותיו לפני, שָׁטַח את טַענותיו** – השמיע את קובלנותיו באוזניו, פירט את טענותיו בפניו: שני צדדי הסכסוך שיטחו את טענותיהם לפני הבורר, והוא נדרש להכריע ביניהן; **בא אליו בטענות** – התלונן בפניו על התנהגותו או על מעשיו, האשימו בדבר, טען נגדו: הוא בא אליי בטענות קשות מדוע איני מבשלת, ומה איתו? **נִסתַתמוּ טַעֲנוֹתָיו** – לא מצא עוד סיבה להתלונן, השתכנע שאינו צודק: עם התשלום שניתן לו נסתתמו כל טענותיו בכל הקשור להלנת שׂכרו; **טְענות ומַענות** – תביעות ודרישות: היו לו מטר רועם של טענות ומענות נגדי; **בלי טְעָנוֹת ומַעֲנוֹת** – בלי ויכוחים, בלי דין ודברים, ללא כל ערעור, בלא הבעת התנגדות: אני רוצה שתקום ותעשׂה את הדבר מייד, בלי טענות ומענות; **טענת שווא** – טענה שאין בה אמת, טענה שאין לה על מה לסמוך: הנאשם חשוד בהוצאת כספים בטענות שווא ובמרמה; **טַעֲנָה אֶמפּירית** – טענה שניתן למצוא שיטה לחקור אותה, לאסוף נתונים כדי לאששה או להפריכה: הטענה 'העיקר הבריאות' אינה טענה אמפירית כי תוכנה העדפה, ואילו הטענה 'ככל ששׂכרו של העובד גבוה, כך עולה רמת שׂביעות רצונו מהעבודה' היא אמפירית כי אפשר לבודקה; **טענה מִקדמית** – טענה מנהלית המועלית בפתח הדיון בבית המשפט והמערערת על עצם קיומו של דיון זה או על מתכונתו: ההגנה העלתה טענה מקדמית שלפיה אין להעמיד את הנאשם לדין כי כבר הוגש נגדו כתב אישום בגין אותה עבירה; **מצג כוזב, מַצַּג שָׁווא** – הצגה שקרית או מסולפת של נתונים ועובדות או הסתרת חלק מהם ביודעין מתוך כוונה להטעות את מקבל המצג: מצג שווא הוא עילה לביטול חוזה או הסכם; **פִּקפּוּקֵי דבָרים** – ערְעור, טענות נגד: למרות פקפוקי דברים על מה שעשׂה, הוחלט שהוא המתאים לתפקיד; **שׂיחת קטרוג** – שׂיחת הַאשָׁמה, תביעה משפטית, לימוד חובה: למרות כל הקטרוג עליו יצא בתחושה טובה; **הֵיטֵחַ דבָרים, הֲטָחַת דבָרים, הטיח דברים** – השמיע דברים קשים באוזני מישהו, אמר טעָנות קשות: התפרצות מתוך הֵיטח דברים; הטָחת דברים של איוב כלפי האל; **הֶסדר טיעון, עִסקת טיעון** – הסכם שנערך במשפט פלילי בין רשויות התביעה לנאשם, ובהסדר הנאשם מסכים להודות באשמה מסוימת, ובתמורה התביעה מסירה את ההאשמות החמורות יותר מכתב האישום, ועיתים היא גם מסכימה לעונש פחות מזה שסביר להניח שהנאשם היה מקבל לו הורשע בהאשמות המקוריות; **עמד עליו** – תבע במפגיע: עמדו עליי הספנים ותבעו ממני ממון; **תבע בַּפֶּה** – ביקש בְּמפורש (לא בְּרֶמז), לרוב דבר שהצְנעה יפה לו: האישה תובעת בלב והאיש תובע בפה; היא תבעה בפה כדי להשׂביע יצרה, ומה רע בכך? **בא בטרוניה עימו** – טען נגדו טענות קשות, התקיפו קשה, התרעם עליו: הוא בא בטרוניה עימי תדיר וממרר את חיי; **הרעשת העולם, הרעיש עולָמות** – הטריד הרבה, לא נתן מנוחה, הקים רעש גדול, ניסה לעורר ציבור רחב לעניין כלשהו, עשׂה גלים, הרעיש שמיים וארץ: אשתו מרעישה עלינו את העולם; **הָפַךְ את העולם, הָפַךְ עולמות** – התאמץ בכל כוחותיו, לא שקט ולא נח, הרעיש עולמות: הסוחר מוכן להפוך את כל העולם כולו, ובלבד שלא תהא דריסת רגל למתחרהו; **בכפוף ל', על תנאי** – כפוף לתנאים מסוימים, דחוי למועד אחר וכפוף לנסיבות: הוא התקבל לפקולטה על תנאי שישפר במהלך השנה את ציון הבגרות שלו במתמטיקה; **אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו: יש לו מָנֶה, רוצה מאתיים** – שאיפות האדם או חומרנותו עולות הרבה על מה שניתן לו להשׂיג בימי חייו; **יש לו מאה רוצה מאתיים** – אינו מסתפק במה שיש לו; **נתן לו אצבע, הוא רוצה את כל היד, נותנים לו אצבע הוא רוצה את כל היד** – אינו מסתפק במה שנותנים לו או עושׂים למענו אלא הוא דורש עוד ועוד: משהעלו את משׂכורתו, הוא רוצה גם לשפר את תנאי עיסוקו, בבחינת נותנים לו אצבע – הוא רוצה את כל היד; **צו על תנאי** – צו של בית המשפט הגבוה לצדק המורה לגורם הנתבע לנמק מדוע יעשׂה או לא יעשׂה מעשׂה מסוים [לאחר שמיעת הנימוק יחליט בית המשפט אם לבטל את הצו או להופכו לקבוע]: בג"ץ הוציא צו על תנאי נגד העירייה המזרימה שפכים לים, והוא מורה לה לנמק בתוך שבועיים מדוע לא תפסיק מפגע ציבורי זה; **צַו עֲשֵׂה** – צו של בית משפט המורה לרשות כלשהי לעשׂות פעולה מסוימת: בית המשפט פסק נגד משׂרד השיכון והוציא נגדו צו עשׂה המורה לו לבנות את השיכונים כשהוא מקפיד על התאמתם האסתטית לסביבה; **צו לא תעשׂה** – צו של בית משפט האוסר על רשות כלשהי לעשׂות מעשׂה מסוים שאין בסמכותה לעשׂותו: בג"ץ הוציא צו לא תעשׂה נגד בניית שובר הגלים, משהשתכנע שתגרום נזק לחוף; **מאסר על תנאי** – מאסר התלוי ועומד נגד מי שהואשם בעבירה מסוימת, ויופעל אם יעבור אותו אדם שוב אותה עבירה או עבירה דומה לה: בית המשפט פסק לנאשם שנה מאסר בפועל ושנתיים מאסר על תנאי; **דָחַק אותו לקיר, דחק אותו לפינה, לחץ אותו לקיר, לחץ אותו אל הקיר** – העמידו במצב של חוסר ברירה, לא אִפשר לו להתחמק או לתמרן: החוקרים דחקו אותו לפינה בשאלותיהם המתוחכמות, ולכן הודה במעשׂה; **העמידו עם הגב לַקיר** – העמידו במצב בלא מוצא או במצב של חוסר בְרֵירה: הסחטן העמיד אותנו עם הגב לקיר, כלומר איים לפרסם את הפרשה, ואין לנו אלא לשלם דמי שתיקה; **שחרור על תנאי** – שחרור מוקדם מהראוי של אדם שהורשע בעבירה פלילית ונשׂא לפחות שני שלישים מימי המאסר: חוק שחרור על תנאי ממאסר מגדיר את סדרי הדין בבקשה לשחרר על תנאי ואת תנאי השחרור; **תנַאי קְדָם, תנאי קדָמי** – תנאי קודם, תנאי מוקדם, תנאי יסודי שבלעדיו לא ייכון העניין כולו; **תנאי מקדים, תנאי קודם למעשׂה, תנאי ולא יעבור, תנאי מוקדם, תנאי קודם** – הנחה עיקרית שבלעדיה לא ייתכן העניין כולו, תנאי הכרחי לקיום עניין מסוים: תנאי קודם למעשׂה שכל החלטה בהצבעה תחייב את כולנו; **תנַאי הֶכרֵחי** – תנאי, אירוע או מצב שנקבע מראש כדי שיתרחש דבר: אימון יום־יומי הוא תנאי הכרחי, ולא מספיק, להשתתפות במשׂחק ים; **תנאי בַּל יעבור** – תנאי הכרחי, תנאי שבלעדיו הדבר אינו מתקיים: מילוי טופס זה הוא תנאי בל יעבור לתשלום הפיצויים; **תנאי בני גד ובני ראובן, תנאי כפול** – תנאי המנוסח באופן המציג במפורש את שתי האפשרויות המנוגדות, החיובית והשלילית, ואת תוצאותיהן; תנאי מפורש שאינו משאיר מקום לספקות: אם לא ירד גשם, יתקיים מחר יום ספורט, ואם ירד – יתקיימו הלימודים כסדרם; כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן, אינו תנאי; **תנַאי סַף** – תנאי הכרחי שעמידה בו נדרשת ממי שמבקש להשתתף בהליך רשמי, כמו הצגת מועמדות למינוי, למכרז או בקשה לקבלת רישיון: במכרז לבניית בית החולים נקבעו שני תנאי סף להשתתפות בו: ניסיון קודם של שלוש שנים במיזמים דומים והמצאת ערבות בנקאית; **תנאי בטֵל** – תנאי שלא התקיים או שאין סיכוי כי יתקיים [פסוקית תנאי בטל פותחת במיליות לוּ, אִילו]: לוּ חָפֵץ ה' לַהֲמִיתֵנוּ, לֹא לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה; **עשׂה תנאים, הִתנה תנאים, העמיד תנאים** – הציב תנאים, התנה את ביצועו של דבר בקיום תנאים מסוימים: מַשׂכיר הדירה העמיד תנאים בפני השׂוכרים; **הכתיב תנאים למישהו, הכתיב את** – אילץ מישהו לקבל את תנאיו, כפה את התנאים עליו: על הרוב המנצח במלחמה מכתיב את תנאיו למפסיד; **קרא ערר על** – התנגד רשמית, השׂיג על החלטה של רשות מנהלית, ועדה וכד', המוגשת כחוק לרשות או לסמכות גבוהה ממנה: שׂר האוצר קרא ערר על החלטת השׂרים לתמוך בהעלאת שׂכר המינימום; **מועד הגשת החשבון** – היום, החודש או השנה שבהם עוסק דוח תקופתי או חודשי; **התפרץ לדלת פתוחה** – בא בתביעות ובדרישות שלהן אין כל התנגדות, הציג טענה, דרישה וכד' שכבר טופלו והוסדרו או שכבר הוסכם למלאן: נראה שבא כוח המערער מתפרץ לדלת פתוחה שהרי הכול מסכימים בנקודה זו; **טרק את הדלת בפניו** – מנע ממנו בגסות את הגישה אליו, דחה או נטש אותו, ניתק מגע ממנו מתוך כעס וזעם גדול: בחוכמתו הוא לא טרק את הדלת והשאיר לעצמו פתח כדי לחזור למפלגה; הפך שולחן, הפך שולחנות, הלם על השולחן, דפק על השולחָן < **דָרַשׁ בְּתוֹקֶף, תָבַע נִמרָצוֹת** – דרש משהו באלימות, הציב דרישה אגב איומים, תוקפנות והתנהגות אלימה: כל דיבוריי המנומסים לא הועילו כי בלי לדפוק על השולחן אין משׂיגים דבר במדינה; **הודעת בעל הדין כמאה עדים** – אם הודה בעל הדין הנתבע, התובע פטור מלהביא עדים לחיזוק תביעתו; **טיפֵּס עַל קירות חלָקים** – הוא התאמץ להשׂיג דברים שאינם בני השׂגה; **דרש נמרצות, דרש במפגיע** – ביקש באופן נמרץ, דרש בכל התוקף: הרופא דרש במפגיע להוציא את החולה המדומה; **תבע במַפגיעַ** – דרש, ציווה בתוקֶף, בלי ויתורים, דרש נמרצות: העובדים דורשים במפגיע את זכויותיהם; **הושיבוהו על ספסל הנאשמים** – תבעו אותו לדין, הטילו עליו אשמה; **דין ודברים, חילופי דברים** – טְענות ומַענות בין אנשים, מחלוקת, ויכוח, חילוקי דעות: לאחר דין ודברים הגיעו שני הצדדים לידי פשרה; **שׂנאת חָמָס** – איבה קשה, עוינות רבה ואכזרית: שׂנאת חמס שׂנאוני; **קו טיעון** – השיטה שנקט אדם לטעון את טענותיו: קו הטיעון של הסנגור היה התפייסות; **הקוזק הנגזל** – ביטוי עברי למי שמבצע עוול ומציג עצמו כנפגע לעוול או לאדם תקיף וחזק המתאונן על פגיה שפגעו בו חלשׁים ממנו; **חוק ההִתיַישנוּת** – ביטול תוקֶף לתביעה משפטית על עבירה לאחר תקופה קצובה שלא הוגשה בה תביעה לדין; **המוציא מחברו, עליו הראיה** – הרוצה להוציא ממון מחזקת בעלים, עליו להביא רְאָיָה (עדות); **טינה** – תחושה של מרירות, איבה או עוינות שמעוררים משהו או מישהו שנתפס כמעליב או מזיק: יש בליבה טינה על ידידה, והיחסים ביניהן אינם כתמול שלשום; **טינה כבושה** – שׂנאה מאופקת ועצורה, תרעומת ורוגז בלב: טינה כבושה ניכר מהתנהגותו ומהבעת פניו; **פִּתחון פֶּה** – אפשרות לומר משהו, אפשרות לבוא בטענה, אֲמַתלָה: עשׂינו הכול כדי שלא יהיה פתחון פה למבקרים נגדנו; **הנני מַשביעך ש־** – הריני דורש ממך בכל תוקף ובכל הקדוש לך: אני משביעך שלא תשנה דבר מכל אשר ביקשתי ממך; **טענו נגדו כמה בני פלוגתא, יצא עליו מערער, יצאו עליו מְעַרְעֲרים** – טענו נגדו, תקפו אותו; **קָרָא עַרעַר על** – טָעַן נגד פלוני, עִרער ומחה על: קמו בני אדם וקראו ערער על זכותי לחרוש באדמתי; **בעל תשובות** – ערום

וחריף בתשובותיו, יש לו תשובה על כל שאלה וטענה שטוענים נגדו; שיטח את טענותיו – סיפר או אמר בקשה, טענות וכד׳ באריכות: העובדים שיטחו את טענותיהם באוזני המנהל; אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן, אלא מתוך קופה של בָּשָׂר; אין חמור נוהק, אלא מתוך כפיפה של חרובים – אדם בא לידי הוללות מרוב טוב ושפע [החמור נוער כשפיו מלא חרובים]; לא היה גבול לחוצפתו, ולכן נתבקש באדיבות תקיפה לצאת מן המשׂרד; הסתער עם צרור טענות על; איומיו היו איומי סְרָק; הערים אין סוף תנאים; הצלחותיו עודדוהו לתבוע עוד ועוד, ואחרי חתימה על ההסכם לא היסס להציג דרישות חדשות; טענה חדשה נזרקה לאוויר: הכול מגיע להם, אך דבר אינו מגיע מהם; אל תשאל מה המדינה יכולה לעשות בשבילך, אלא שְׁאַל מה אתה יכול לעשׂות בשבילה; נתבקש באדיבות תקיפה; סיגל לעצמו את הגישה: ׳מגיע לי מהמדינה׳ במקום: ׳מה מגיע למדינה ממני׳; הושט לו אצבע, יבקש את כל היד; נותן כזית ומבקש את מלוא הבית; אין תובע כשׂבע: נותן כזית ומבקש מלוא הבית; מתוך נעימת דיבורו השוצפנית והתובענית ניכרות טענות ומענות ואחריהן – סחיטות בלתי פוסקות; הוא אדם שתמיד מגיע לו או מקפחים אותו; הסתער עליי בצרור טענות > אשמה! בקשה! חקיקה! כפייה! תלונה!

תגובה!

תְגוּבָה – פעולה (כגון אמירה, התנהגות, תחושה או מעשׂה אחר) לאחר מעשׂה (או מחדל) שנעשׂה או לאחר דָבָר שקרה: תגובתם הנזעמת של הפועלים על מכתבי הפיטורין השביתה את המפעל; זמן תגובה – 1. פרק־זמן מזערי בין הופעתו של גירוי ובין התרחשות תגובה (של אדם, בעל חיים או דבר) לאותו גירוי: זמן התגובה של נהג הוא מרגע לחיצת הנהג על דוושת הבֶּלֶם ועד לעצירת הרכב; 2. פרק הזמן העובר בין הכנסת הקלט למחשב לבין קבלת תגובת המחשב עליו על המסך; תגובה מושהית, תגובה שהויה – תגובה איטית ומעוכבת: הודות לתגובתו השהויה בקניית הדירה, קנה דירה במחיר זול; תגובה כימית – תהליך שבו משתנה מבנה המולקולות המרכיבות את החומר; תגובה חיסונית – תגובת יצור נגד חומרים זרים המוחדרים לגופו, והגורמים להופעת התגובה החיסונית, הנקראים נוגדנים; תגוּבַת שַרשֶרֶת – תגובה הגוררת רֶצף של אירועים שכל אחד מהם גורר את הבא אחריו, פעולה הגוררת פעולה שנייה, וזו לשלישית וכו׳: העלאת השׂכר במגזר א גררה תגובת שרשרת במגזרים אחרים; תגובה בלתי מותנית – תגובתו של יצור (אורגניזם) על גירוי, המתרחשת בלי השתתפות מרכזי ההכרה והרצון, תגובה ספונטנית של מערכת העצבים האוטונומית לגירוי כלשהו: מצמוץ מהיר בעפעפיים למראה אור מסנוור הוא תגובה בלתי מותנית; אין תגובה – אין תשובה, אינני רוצה להשיב [בעקבות שאלה של כתב או מראיין]: מה דעתך על התפטרות השׂר? – אין תגובה! תגובה פַּוולוֹבית > תגובה מותנית – תגובה קבועה של מנגנונים פיזיולוגיים בלתי רצוניים בבעלי חיים ובאדם, המופיעה בעקבות גירוי מסוים, ושנלמדה בדרך ההתניה: הכלבים שחקר המדען הרוסי פַּוולוֹב פיתחו תגובה מותנית של הפרשת ריר בכל פעם ששמעו צלצול פעמון; סַף תגוּבה – התנאים שבהם תגובה מתחילה להתרחש; תגובת נגד – נקיטת פעולה (כגון פעולת תגמול, התנגדות חריפה למשהו או למישהו, פעולת נקמה) נגד הפעולה הקודמת שנקט מישהו. המטרה – לנטרל, לסכל, לצמצם או למנוע הישנותה של הפעולה הקודמת: הטיולים אחרי הצבא הם תגובת נגד ללחץ בשירות הצבאי; תגובת שגבור – הופעת תסמינים שנעדרו בזמן נטילת תרופה (או היו מבוקרים), אך הם מופיעים כאשר אותה תרופה מופסקת, או מינונה מופחתת; הֶיגֵב, הֲגָבָה, הֵגִיב – נקט דרך פעולה למשהו שנאמר, נעשׂה, קרה וכד׳: אי־הגבת החבר על דברי ההנהלה לא תיחשב ויתור על זכויותיה; היפוך תגובה, הגבה הפוכה – מנגנון הגנה שבו אדם הופך דחף מדוּכָּא, שאינו מקובל בחֶברה, להתנהגות מנוגדת לדחף שהחברה רואה בחיוב, למשל, כדי להסתיר דעה קדומה לא מודעת, אדם עשׂוי להטיף לסובלנות; כדי להכחיש רגשות דחייה, אימא עלולה לפנק יתר על המידה את בנה: הגבה הפוכה היא התנהגות חיצונית המספקת פורקן מוסווה לנטיות לא מקובלות; הֶחזֵר, הֶיגֵב (רֶפלֵקס) מותנֶה – תגובה בגוף החי עקב פעולת גירוי (פַּוולוֹב); הֵד – רושם שמותיר מאורע כלשהו, התעוררות תשׂומת הלב עקב הצהרה, פנייה, אירוע מסוים וכד׳: הספר הזה עורר הד חיובי וזכה לביקורת משובחת; תהודה – הד ותגובה על פעולה, על מאורע, על התרחשות, על אמירה וכד׳: לנאומו של הרצל בקונגרס הציוני הראשון הייתה תהודה רבה בעולם היהודי; דבריו מצאו הד בלב – דבריו נתקבלו מתוך הסכמה, זכו ליחס חיובי; מצא הד בליבו – התקבל מטעמו בעניין או מתוך הסכמה, זכה להיענות מצידו, עורר אצלו תגובה חיובית: הרעיון לפתוח חֶברת הֶזנק בעמק הסיליקון מצא הד בליבו, ועם הזמן קרם עור וגידים; בַּת קול – הד, שמועה סתמית: יצאה בת קול ביחידה שהמפקדת פוטרה; רֵאַקצִיָה > נַסגָנוּת – 1. התנגדות לקִדמה, התנגדות לשינויים חברתיים ופוליטיים, ופעמים יש שמבקשים להחזיר את הגלגל לאחור, לסדר חברתי קודם: שוב גברו כוחות הנסגנות והורידו מסדר היום את הצעת החוק לשוויון זכויות לנשים; 2. מעבר חד למצב מנוגד: כמעט לכל תנועה מדינית מתקדמת מתפתחת נסגנות; 3. תגובת נגד, פעילות גומלין, תשובה לגירוי חיצוני: התחזקות התנועה הלאומית בתפוצות הביאה איתה גם תגובה – תנועה למניעת התבוללות: תגובת הגוף החולה לתרופה החמירה עוד יותר את מצבו; תַגמוּל – מתן גמול, שׂכר או עונֶש, שילום: הוא זכה לתגמול נאות על מעשׂיו הטובים; אֶמפַּתְיָה – מודעות אובייקטיבית והבנה אינטלקטואלית ורגשית למחשבות, לרגשות ולהתנהגות של אדם אחר מנקודת ראותו [אמפתיה מדגישה הבנה, ואילו סימפתיה מדגישה שיתוף ברגשות וחוויות; אמפתיה אינה כרוכה בהניעה (מוטיווציה) כדי לסייע אם כי היא עלולה להפוך לאהדה שעשׂויה לגרור פעולה]; הֵיעָנוּת, נענה – הסכים למלא בקשה: לקריאת ההתנדבות הייתה הֵיעָנוּת רבה; אין קול ואין עונה – אין תגובה, אין תשובה, שתיקה מוחלטת: דפקנו על הדלת שוב ושוב, אך אין קול ואין עונה; פעילות אִינסטִינקטִיבִית – פעילות של האינסְטינקט, מתוך יֵצר טבעי, ללא חישוב: הרתיעה מעצם לוהט היא תגובה אינסטינקטיבית; מדיניות ההבלגה – מדיניות של ארגון ׳ההגנה׳ להתאפקות ולהגנה עצמית שהובילה להתבצרות ביישובים ובהגנה עליהם מבפנים מפני הפורעים הערבים בימי המנדט הבריטי: מדיניות הבלגה לטרור מנוגדת לתכלית קיומה של המדינה; על ראש הגנב בוער הכובַע – האשם בעבירה רגיש לכל תגובה של בני אדם עליו, שמא נתגלתה אשמתו; אי־הבלגה – אי־יכולת האדם להתאפק, לשלוט על עצמו ולרסן את עצמו (בעיקר נוכח התגרות או עלבון), הימנעות תגובה: המשטרה נהגה באי־הבלגה בעת פיזור ההפגנה; הפיכת נגד – הפיכה הבאה בתגובה על הפיכה קודמת: בהפיכת נגד עקוּבּה מדם הֶחזיר לעצמו השליט המודח את כיסאו; שתיקת הכבשׂים – הֵיעדר תגובה הנובע מפחד ומדאגה של אדם לעורו; מָצָא מסילות לליבו – חדר אל ליבו, הגיע לנפשו: לא היה קל למצוא מסילות לליבו של הקצין המוכשר ולשכנעו להישאר בצבא הקבע; עמידה בפרץ, עָמַד בַּפֶּרֶץ – הֵגֵן בתוקף על, עמד לימין, מנע תקלה או אסון, עצר את הסכנה או הגן מפניה: הדור הולך ומידרדר, ואין מנהיג שיעמוד בפרץ ויעצור את הסחף; עמידה בשער, עָמַד בַּשַּׁעַר – נחלץ להגן ולעזור, הגיב בפעולות מלחמה: בשעת סכנה פיקוד העורף עומד בשער להגן אל אזרחי המדינה; החזיר לו באותו מטבע – השיב לטענות זולתו בדרך דומה: הוא צעק עליה וקילל אותה, והיא לא טמנה לשונה בצלחת והחזירה לו באותו מטבע; מידה כנגד מידה – תשלום לאיש לפי המגיע לו גמול השקול נגד מעשׂה, בייחוד עונש או מעשׂה נקם השקול לעבירה או למעשׂה השלילי: בחוקי חמורבי ענישת ׳מידה כנגד מידה׳ נחשבה לענישה צודקת, למשל, אם יכה איש את עין בן חורין ושיחתה, את עינו יכו וישחיתו; פּעוּלַת תַגמוּל – תקיפה צבאית בתגובה על תוקפנות האויב כדי להשיב לו כגמולו וללמדו לקח: עקב התקפת הטילים על אזורנו פתח הצבא הבוקר בפעולת תגמול; אמצָעֵי־נגד – אמצעים המופעלים כדי למנוע לחלוטין, לנטרל או לשבש את הפעלתן של מערכות האויב: אמצעים נגד לוחמה אלקטרונית הם אמצעים להתגוננות מפני מערכות הלוחמה האלקטרונית של האויב; אפקט הדומינו – מצב שבו אירוע אחד גורר סִדרת אירועים דומים להתרחש בזה אחר זה; מצב שבו דבר גורר דבר: עם חשׂיפת מעשׂה המעילה הראשון החלו מתגלים בזה אחר זה מעשׂי עבירה כאפקט הדומינו; בלון ניסוי – חדשה או מידע שמפרסמים כדי לבחון את תגובות הציבור ולעמוד על סיכויי ההצלחה של תוכנית או מיזם כלשהם; עַיִן תַחַת עַיִן, וְשֵׁן תַחַת שֵׁן – גישה שעיקרה מידה כנגד מידה, היינו שעל העונש להיות זהה לחלוטין לעבירה, ושיש לנהוג בפושע בְּדִיוּק כפי שפגע בנפגע: במרוצת הדורות התנערה האנושות לחלוטין כמעט מן התפיסה של ׳עין תחת עין׳; מִכתָבים לַמַעֲרֶכֶת – מדור בעיתון שמתפרסמות בו תגובות קוראים לענייני היום או לידיעות וכתבות שהופיעו בעיתון; מֶזֶג זְכָרִי – מזג מטבע הזכר, אפיון לטבע הזכר, לדפוסי תגובתו הרגשית או לרמת רגישותו הנוצרת מגרייה; מעשׂים אשר לא ייעשׂו – מעשׂים שאין לעשׂותם בשום פנים, שיש בהם הפרת חוק, מוסר או נימוס: היא ניתקה איתו כל קשר כי זדון ליבו השיאו לעשׂות מעשׂים שלא ייעשׂו ולפגוע בה; פּעוּלַת הַסָחה – מעשׂה שנועד להרחיק את תשׂומת הלב מן העיקר לשם הַטעָיָה: פעולת ההַסָחה הייתה מושלמת ותשׂוּמַת לבו סטתה ממושׂא התעניינותו; קריאַת בֵּינַיִים – התפרצות מתוך הקהל לתוך דבריו של נואם, שיסוע דברי הנואם: חברי הכנסת מן האופוזיציה הרבו בקריאות ביניים לעבר השׂר; מכה אחת אפיים – הִכָּה אותו מכה כפולה ומכופלת: אנו אוהבי שלום, אך אם האויב מכה או רק מתכנן להכות, יש להכותו מכה אחת אפיים; הֵשִׁיב מִלחָמָה שַׁעְרָה – יצא למלחמת מגן, יצא לגמול למתקיף, עמד בפרץ, הגיב במאבק על מתקפה נגדו, לחם להדוף את ההתקפה עליו: כשהטרידני המפקד, לא חבקתי את ידיי אלא השבתי מלחמה שערה וקבלתי עליו; קָפַץ כְּנשוּך נָחָש – מָשל למי שנרתע בבֶהלה ממקומו: מייד קפצתי ממקומי כנשוכת נחש ורצתי לבקש סיוע; נקהלו ועמדו עַל נַפשם – התאספו כדי לעמוד על נפשם ולהילחם במבַקשי רעתם: נתן המלך ליהודים שבכל עיר ועיר להיקהל ולעמוד על נפשם; שלח ידו במבקש רעתו,

שלח ידו בפלוני – פגע בפלוני לרעה, ענש אותו, הרג אותו: התקהלנו כמה חיילים כדי לשלוח יד במבקשי רעתנו; יָד קָשָׁה – יחס חמור וקפדני ביותר, תקיפות, קשיחות: גם התלמידים הפרועים ביותר נרתעים מידו הקשה של המורה; במידה שאדם מודד, בה מודדים לו – כיחסו של אדם לאחרים, כך יחסם אליו; עשֵׂה לו כפי שזמם לעשות לך, וכך תבעֵר את הרע מקרבך; מעשׂים שאין לעבור עליהם בשתיקה; תגובתו הייתה ישירה, מיידית ונמרצת; גמל שבעתיים על כל פגיעה; חמלה אמיתית אינה רק תגובה רגשית, אלא התחייבות ברורה, המבוססת על היגיון; החזיר לו באותו מטבע; יד קשה כלפי אדם קשה; ככה ייעשׂה לאיש אשר המלך חפץ בִּיקָרו; ניצל את רשות השתיקה והסתתר מאחורי האמרה: 'אין תגובה'; עשׂינו לו כאשר זמם לעשות לנו, וביערנו את הרע מקרבנו; מדיניות של שתי שיניים תחת שן אחת; מעשׂים שאין לעבור עליהם בשתיקה; את מוחנו מעצבים ההיסטוריה, החינוך ותרבותנו, ותגובת המוח במצבים חברתיים מושפעת השפעה מובהקת מהיכרותנו ומקרבתנו לאדם אחר > התנהגות! עונש! צדק!

תועלת!

יש. מוֹתָר, יִתְרוֹן, תוֹעֶלֶת – רווח או שימושיות שאפשר להפיק מדבר (כגון מוצר, שירות, רעיון) מנקודת ראותו של המשתמש: קשה לי לזרוק את הכלי הזה כי הוא הועיל לי שנים; אין כל תועלת בשׂיחה איתו, הוא לא ישנה את דעתו; הֲפָקַת תוֹעֶלֶת, הפיק תועלת – עשׂה שימוש מועיל, ניצל היטב, ראה ברכה במעשׂיו, הרוויח מחוויה, משינוי או מהתרחשות מסוימת; הביא תועלת – הועיל, פעולתו השׂיגה מטרה כלשהי: אל תזרוק את תנור הנפט כי הוא עשׂוי להביא לנו תועלת בעת הפסקת חשמל; תוֹעֶלֶת שולית – התוספת לתועלת הכוללת המתקבלת מיחידה נוספת של מוצר או שֵׁירוּת: אף שהוספתי עובד למפעל התועלת השולית הלכה ופחתה; תועלת שולית פוחתת – תועלת שתקטן ככל שתגדל תשׂומה־משתנה אחת בתהליך הייצור, ושאר התשׂומות המשתנות ישמרו על רמתן, כלומר יחידה נוספת המיוצרת על ידי התשׂומה הנוספת תייצר פחות ופחות תפוקה נוספת; תורת התועלת – מודל התנהגותי המראה כיצד בני אדם מחליטים בין חלופות הכרוכות בסיכון ובאי־ודאות, למשל, סבירות של % לרווח או הפסד של משהו: תורת התועלת מראה שבני אדם חוששים יותר להפסיד מלא להרוויח; צמחה מכך תועלת – מה שנעשׂה הביא לידי תוצאות רצויות וראויות: לינקולן לחם לתיקון החוקה אף שלו עצמו לא צמחה מכך כל תועלת אישית; ניתוח עלות־תועלת – תהליך שבו בוחנים את סך העלויות הצפויות, את סך הרווחים הצפויים וגורמים אחרים כדי לבחור את האפשרות הרווחית ביותר: בניתוח עלות־תועלת משווים את הוצאות הייצור והשיווק למכירות הצפויות עבור מוצר מסוים כדי להחליט אם כדאי לייצרו, היינו אם ההכנסות הצפויות ישלמו את העלויות; יחס עלות־תועלת – מידת הכדאיות בהשקעה כלשהי: מניתוח יחס עלות־תועלת לפארק נחל באר שבע עולה כי יחס עלות־תועלת עומד על 1:1.85, כלומר, התועלת גבוהה מהעלות ב־85 אחוז; ניתוח סיכון־תועלת – תהליך שבו בוחנים סיכון צפוי מול התועלת הצפויה מן הסיכון כדי להחליט בתנאי אי־ודאות; תועלתני, תוֹעַלְתָן – 1. מי שרואה ברדיפה אחר התועלת עיקרון חשוב: התועלתן רק התועלת לנגד עיניו; 2. המאמין בהשקפה שערכּו של דבר נקבע רק לפי תועלתו: התועלתן רק התועלת מכתיבה את דרכו, ואינו עוסק בהנאה שבדבר; תועלתיות – חֶברה המחפשׂת את הטוב ביותר בעבור המִספר הרב ביותר של אנשים, כלומר פעולה המכוּוֶנת להשׂיג תוצאה הנותנת את מרב טובת ההנאה הכוללת, בלי לעסוק בפרָטֵי ההתחלקות של טובות ההנאה ולשאלה מי יישׂא בעול; תוֹעַלְתָנוּת (utilitarianism) – תורה פילוסופית אתית הקובעת כי ערכה של פעולה נקבע לפי תרומתה לתועלת הכלל. היא אתית לפי תועלתה בשיפור הרווחה, הבטיחות, האושר או ההנאה של הקהילה בכללה כשהתורה יוצרת את הטוב הגדול ביותר עבור המספר הגדול ביותר של אנשים; מועילוּת, הוֹעִיל – הביא או הפיק תועלת, הצליח, עזר: תחנוניך לא יועילו לך; אפקטיבי > מועיל, אפקטיוויות > אפקטיביות > מוֹעילוּת – 1. איכות של דבר המאפשרת להשׂיג מטרה או תוצאה רצויה: אני מפקפק במועילות של אמצעִי הענישה הזה; התרסיס הזה הוא מועיל להשמדת חרקים; 2. מַדד המראה את מידת המענה שנותנות תפוקות תהליך [= שילוב של כוח אדם, ציוד, מכונות, חומרים, שיטות ההופכים תשׂומה לתפוקה] לדרישת הלקוחות ותרומתן להצלחת הארגון; אם כן, מה הועילו חכמים בתקנתם – מה אפוא כל התועלת בכל מה שתוקן ונעשׂה, לשם מה היה כל הטורח והעמל בדבר, אם לא שונה בו כלום לטובה; יעיל, יְעִילוּת – 1. היכולת להביא תועלת; הכושר להשׂיג תוצאות טובות בזמן קצר או להגיע להישׂג מובהק לעומת המאמץ המושקע; תכונתו של הדבר היעיל: לא נאמץ שיטה זו כי יעילותה הממשית טרם הוּכחה; 2. מַדד הבוחן שני היבטים: האחד באיזו מידה הושׂגה המטרה שהוגדרה מראש, והאחר – מהו הקשר בין המשאבים שהושקעו במוצר, בשירות, בתהליך או בעשׂייה אחרת לבין התוצאות המתקבלות בשל השימוש בהם; נישׂואי נוחות, נישׂואי תועלת – נישׂואים שנוצרו לא מאהבה רומנטית אלא לשם השׂגת יתרון, כגון השׂגת אשרת שהייה, רווח כספי, סיבות פוליטיות, ביטול חשד להומוסקסואליות המופנה אל בני הזוג; שילב את הנעים עם המועיל – עשׂה בהעלם אחד פעולה שיש בה תועלת והנאה כאחד: בזכות הטיפול הכוללני הייחודי בדירת הנופש (צימר) תשלבו את הנעים עם המועיל; רב־תועלת – שמביא תועלת רבה, יעיל מאוד; רווחי, נוח, שימושי, בריא, מועיל וכד': ההמלצה שקיבלת ממנו בכתב עשׂויה להיות רבת־תועלת ביום מן הימים; שירות לתועלת הציבור – עונש שמטיל בית המשפט על אדם ואינו חלופה לעונש מאסר הנקבע על הרוב ללא הרשעה בדין. בית המשפט שהרשיע אדם רשאי לחייבו לבצע, בשעות מתואמות וללא שׂכר, פעולה או שירות לתועלת הציבור או הזולת, לפרק־זמן לכמה שעות לפי תוכנית (כגון 40–250 שעות בשנה); יָפֶה, יָפֶה ל־ – מועיל, טוב, מתאים, רצוי: תה ירוק יפה לבריאות; לאחר ישיבה ארוכה אין יפה לגוף כהליכה ברגל; הַבְנָיָיתִיוּת, קוֹנסטרוּקטִיבִי > הַבְנָיָיתִי – חיובי, מועיל, מקַדם, המסייע בפיתוח, בשיקום או בבנייה של דבר מה: צוות היועצים מחפש אחר פתרון הבנייתי לבעיה; לֹא בִּכְדִי – לא לחינם, לא לשווא, לא לבטלה, לא לריק, לא סתם, יש לעניין סיבה טובה: לא בכדי באנו להתיישב בנגב – זה מקום העתיד; כְּדָאִי – משתלם, שיש בו תועלת, שווה את מה שמשקיעים בו (בעבודה, בזמן, בכסף), מניב או צפוי להניב רווחים או פירות: התרשמתי שההשקעה הייתה מאמץ כדאי; כְּדָאִיוּת – היותו של דבר מועיל, רצוי, ראוי: העסק שפתחנו החל סוף סוף להיות רווחי, וכדאיותו אינה מוטלת עוד בספק; הֵדוניזם > נֶהֱנְתָנוּת – אמונה או תורה שלפיה תכליתו היחידה או העיקרית של כל מעשׂה אנושי היא הנאה, אושר, עונג והימנעות מכאב, והם המטרה העליונה להתנהגות האדם; הדוניסט > נֶהֱנְתָן – אדם הרואה את תכלית חייו בהנאות החיים, רודף תענוגות; יִתְרוֹן – מותר, תועלת, רווח: מה יתרון לאדם בכל עמלו; סְגוּלָּה – 1. קניין יקר, אוצר נבחר, דבר חמדה: האם אנו ראויים להיות עם סגולה לכל העמים? 2. תכונה או מידה חיובית, מעלה, מאפיין שהוא חלק מטבעו של אדם או של דבר: מי יודע מה הן סגולות המפקד המעולה? בשל סגולות הקרקע באזור האמירו מחיריה; 3. אמצעי יעיל, דרך בדוקה או מועילה להשׂגת מטרה כלשהי הקשורה לרוב בבריאות הגוף (בעיקר בצורה 'סגולה ל־'): יש צמחי מאכל הנחשבים סגולה לאריכות ימים; 4. דבר מה שתולים בו כוח על־טבעי של רפואה או של הגנה מפני סכנה או נזק; המִן הסלע הזה נוציא מים? – כלום יש סיכוי כי נוכל להפיק ממנו משהו טוב ומועיל? הַשמָשָׁה, שָׁמִיש, שמישות, השמיש – הביא לידי מצב שאפשר להפיק ממנו תועלת, תיקן והחזיר לשימוש: את המחשב הישן נשמיש ונמסור לגן ילדים; סימביוזה > צַוותָאוּת – תופעה שבה שני יצורים (שני צמחים, שני בעלי חיים או צמח ובעל חיים) חיים יחדיו בקשר מרחבי הדוק מתמשך או תמידי (כשכל אחד מן היצורים מפיק תועלת ממשנהו, ולעיתים רק יצור אחד מפיק תועלת); בעל עניין – חבר במועצת המנהלים של חברה או אחד מבעלי המניות העיקריים בה (המחזיק ב־10% או יותר מהון המניות); אִינטֵרֵסַנט – אדם, גוף, מפעל וכד' שיש לו עניין מיוחד במשהו, או רוצה להיות מעורב במשהו או שיש לו רצון לעשׂות משהו משום שיוזמתו עשׂויה להועיל לו [לרוב בנימה שלילית]: האינטרסנט הזה התנדב לוועד כדי להתקרב להנהלה ולשפר את תנאי עבודתו; אִינטֵרֵסים משוריינים – טובת הנאה או תועֶלת, השמורות לזמן שיזדקקו להן: פרסום המידע הסודי נוגד את האינטרסים המשוריינים של כמה בעלי מניות; פלוני הוא צַד בְּדָבָר, צַד בְּדָבָר – שותף, יש לו יחס אישי לדבר, מעוניין בדבר, נוגע בדבר: אחי הוא צד בדבר, ולכן לא יעיד למענִי במשפט; סִפסֵר – דרש מחיר גבוה מאוד תמורת דבר שקשה להשׂיגו וזכה ברווח גדול ולא הוגן; סַפסָר, סַפסָרוּת – מסחר שיש בו רדיפה אחר רווחים גדולים וקלים באמצעות הפקעת מחירים: המשטרה נלחמת בנגע הספסרות; סמוּכָנוּת (commensalism) – פעולה בין שניים או יותר, שזה נהנה וזה אינו חסר, למשל: פירורים שנפלו מכריכי, אוכלת אותם ציפור; לבַטָלה – בלי תועלת, לָריק, לַשָּׁווא; רימה, רמאות, הונאה, הונה – הטעה בכוונה אדם או קבוצת בני אדם להשׂגת מטרתו: במשפט הפלילי, 'הונאה' היא פשע או עבירה שנעשׂים במזיד כדי לפגוע באחר ולהשׂיג נכס או שירות שלא בצדק; אפקטיבי > תוֹצָאִי – 1. ממשי, תכליתי, המסוגל לגרום תוצא [= אפקט] או תוצאה, מסוגל לבצע יעד או מטרה; 2. מרשים, שיֵש לו אֵפֵקט; 3. שנעשׂה או פועל למעשׂה; עִנייְנִיוּת – מעשׂיוּת, אי־חריגה מתחום הנושׂא: הבוגרים שאלו שאלות בענייניות מפתיעה; נסמך, הסמכה, הִסמִיך – יצר זיקה או קִרבה בין עניין לעניין מבחינת הזמן, התוכן או הפעולה: החוקר הסמיך את הבטחתו לעשׂייה; למה נסמכה פרשה א לפרשה ב; עָשָׂה פְּרִי, נָשָׂא פְּרִי – הביא תוצאות והישׂגים, הביא תועלת, הפיק רווחים: מאמצי שכנועו נשׂאו פרי, והאסֵפה קיבלה את דעתו ברוב גדול; הפיק תוֹעֶלֶת מן – ראה ברכה ממנו, נֶעֱזַר בו, הרוויח מפעולתו, ניצל לתועלתו: הפקנו תועלת רבה מספרי ההדרכה ששלחת לנו; איש המעשׂ – אדם שמחליט והוא פועל מייד למימוש החלטתו; איש עסקים – אדם המנהל עסק או עובד בו, אדם הבקי

בענייני כספים ומנהל עסקות מוצלחות: היזמים הצליחו לרתום כמה אנשי עסקים למיזם; **גֶּפֶן פּוֹרִיָּה** – [מילולית: גפן המניבה פירות רבים; בהשאלה] ביטוי לציון דבר שיש בו ברכה ותועלת רבה: רעייתי הוולדנית הייתה כגפן פורייה, והעמידתי ממנה שנים עשׂר מלאכים; **מיצוי הזמן** – ניצול מרבי של הזמן, הפקת המרב מן הזמן: יש האומרים שחופשת הקיץ ארוכה דייה, ואין לדון בה כיצד למצות את זמנה; **מיצוי העניין עד תומו** – הפקת כל מה שאפשר מן העניין: המנגנון להבטחת השוויון מיצה את העניין עד תומו בצורה שקופה וכדין; **קוֹנְיוּנְקטוּרָה** – צירוף נסיבות, אירועים או מצב עניינים העשׂוי להשפיע על דבר מה לטוב או לרע: עם שיפור הטכנולוגיה העילית בעולם משתפרת הקוניונקטורה להשקעות בענף זה בארץ; **ניצול הקוֹנְיוּנְקטוּרָה** – ניצול צירוף נסיבות, אירועים או עניינים בשעה או במקום מסוימים העשׂוי להשפיע על תוצאות פעולה: הסוחר ניצל את הקוניונקטורה החדשה להשקעת כספים בבניין; **נִיפֵּץ את המיתוס, נִיפּוּץ מיתוסים** – נטילת האופי העל־טבעי מסיפור על ידי הערכה מעשׂית של העובדות; **כלי שָׁרֵת** – אדם או גוף חֶברתי המנוצלים בידי בעלי השפעה לתועלתם הפרטית, מכשיר, אמצעי שימוש: העובדים היו כלי שרת בידי המעסיק להגדיל את רווחיו; **הוציא מתוק מעז, מעַז יצא מתוק** – מדבר רע יצא דבר טוב, מצב עניינים גרוע הוביל בסופו של דבר לתוצאה חיובית: הוצאת הספר לאור אומנם התעכבה, אך מעז יצא מתוק שכן הספקנו לכלול בו את כל החידושים האחרונים; **לטובתי נשברה רגל פָּרָתִי** – ניזוקתי לטובתי: אומנם גנבו את מכוניתי אחר תאונה, אך הביטוח יפצה אותי על מכונית לפני התאונה, לטובתי נשברה רגל פרתי; **חישובי כדאיות** – פעולות המשוות תבחינים כלכליים בביצוע פעולה מסוימת, כגון בניית מבנה או סלילת כביש, כדי לבחור את האפשרות המועדפת או לדחות את ביצוע הפעולה לגמרי; **עבודה מעשׂית** – עבודה המיישׂמת עקרונות עיוניים הלכה למעשׂה: בחוג לעבודה סוציאלית הסטודנטים משתלמים בעבודה מעשׂית בהכשרה מקצועית בשטח; **הפעיל את חושיו הבריאים** – פעל בעזרת השראה פנימית, פעל על סמך החושים והשׂכל הישר ולא על סמך ידע או השׂכלה רשמית; **מְנִיעִים אישיים** – גורמים המעוררים לפעולה למען עצמו, עשׂיית פעולה מטעמי כדאיות ותועלת עבורו: הוא משתתף בצעדה ממניעי אישיים; **רוּבּוֹ קָשֶׁה וּמִיעוּטוֹ יָפֶה** – הרבה מהם מזיק, מעט מהם מועיל, הדבר טוב כשהוא נעשׂה במידה הנכונה: יש דברים שרובם קשה ומיעוטם יפה, כגון דרך ודרך ארץ, עושר ומלאכה, יין ושינה, סוכר ומלח; **תַּחֲנַת ניסיונות** – מוסד מדעי־מחקרי שנערכים בו ניסויים בתחום מסוים כדי לקדם את הידע בו ולהפיק ממנו תועלת: יש חוקים המגבילים את פעולות תחנת הניסיונות; **לא בגלל עיניו היפות** – לפעילות זו יש תועלת ממשית [בנימה אירונית]: לא בחרו בנו בשל עינינו היפות, אלא בזכות חוכמתנו החברתית וצדקתנו הפוליטית; **עֵרֶךְ מוסף** – 1. תועלת או משמעות הנלווית למטרתו המקורית של דבר; 2. ערך כספי המתווסף למוצר או לשירות מסוים בתהליכי הייצור וההפצה שלו לאחר ניכוי עלויות שוטפות כגון חומרים, שׂכר עובדים וכד'; מקורב לצלחת, קרוב לצלחת < **מקורב למלכות, קרוב למלכות** – מי שקשריו ניכרים עם בעל עמדה והשפעה על מוקד כוח, עם בעל ממון, עם מקבל החלטות וכד' באופן המאפשר לו להפיק מכך תועלת אישית, מקובל ואהוב על השליט או בעל השפעה אצלו: אף שהיה מקורב למלכות, פיטרו אותו ויצאה משפחתו בשן ועין; **מַסְמֵר בלי ראש** – אדם שתועלתו לארגון מועטה, אך אי־אפשר או קשה מאוד לפטרו: משהתקבל לעבודה הבין שקבלת קביעות משמעה להיות מסמר בלי ראש; **סגולה בדוקה** – אמצעי יעיל, אמצעי בדוק וידוע ביעילותו: יודעי דבר טוענים כי חלב ושקדים הם סגולה בדוקה מפני צרבת; **כל עַכָּבָה לטובה** – אין להצטער על העיכוב שייתכן שתצמח ממנו תועלת; **מבט מפוּכָּח** – מבט מציאותי שאין בו אשליות או הזיות: מבט מפוכח על החיים; **טובת הציבור, טובַת הַכְּלָל** – האינטרס המשותף לרוב הציבור בקהילה או במדינה: נַסֵה להתעלות לרגע מעל לצרכיך האישיים וחשוב על טובת הכלל; **לְשֵׁם שָׁמַיִם** – למען מטרה נעלה ולא לשם תועלת אישית: העמלים למען הציבור אין מעשׂיהם תמיד לשם שמיים; **חקר היתכנות, בדיקת היתכנות** – הערכה מנומקת וניתוח של היוכלה (פוטנציאל) למיזם מוצע. הבדיקה מבוססת על תחקיר ועל מחקר נרחב כדי להניח לפני מקבלי ההחלטות את יתרונות המיזם המוצע ואת חולשותיו, וכן – הזדמנויות המצדיקות יציאה למיזם, משאבים נחוצים למימושו וסיכויי הצלחתו; **חכם לכשירצה** – 1. אדם צנוע שממעט לגלות את חוכמתו, חונן בכישרון, בסגולות מיוחדות; 2. תואר שלילי למי שמעמיד פני תם, אבל כאשר יהיה כדאי לו, יַראה את חוכמתו; **הניב פירות** – יש ממנו תוצאה מועילה לחֶברה או למדע וכד'; **אִם לא יועיל לא יַזיק** – אף שתועלת הדבר מוטלת בספק, כדאי לנסותו: את צרודה? שתי כוס תה חם בחלב, אם לא יועיל לא יזיק; **אהבה שאינה תלויה בדבר** – אהבה שאין בה טובת הנאה או תועלת אישית לאוהב; **טובַת הֲנָאָה** – תועלת אישית קלה, רווח או יתרון אחר (כגון הטבה, בכסף, בשווה כסף, ולעיתים אף הטבה שאין לכמתה בכסף, שאדם מקבל בתמורה לפעילותו בעבודה או מתוקף תפקידו או מעמדו במישרין, בעקיפין או ניתנו לאחר לטובתו). קבלת טובת הנאה יש בה טעם לפגם, והיא עלולה להיחשב לשוחד, ולעיתים היא חייבת במס; **עשׂה תוֹרָתוֹ קַרדום לַחפּור בו, עשׂה דבר קַרדום לַחפּור בו, עשׂה אותו קַרדום לַחפּור בו** – השתמש בדבר מה, כגון נכס רוחני, כדי לקדם את ענייניו, כדי להתפרנס ממנו או כדי להפיק ממנו טובת הנאה: הוא עשׂה את שליחותו לקהילות בגולה קרדום לחפור בו והיה גובה סכום מופרז עבור כל הרצאה; **עשׂה לְבֵיתוֹ** – דאג לעצמו ולבני ביתו, דאג לעתידו ולעתיד בני משפחתו: עם פרישתו החליט לעשׂות לביתו, ולכן הניח עסקי ציבור ועסק בצורכי ביתו ומשפחתו; **קָטַף** – נהנה מההישׂגים: הסטודנט למד שנים, וכעת הוא קוטף את פרי עמלו; **קָטַף את פרי עמלו, קָטַף את הפֵּירות, קטף הישׂגים** – הגיע להישׂגים, נהנה מהם, בדרך כלל לאחר שעמל והתאמץ קודם לכן: נשקיע היום במערכת החינוך, ויבוא יום ונקטוף את הפירות; **שלא על מנת לקבל פרס** – לא כדי להפיק תועלת, שלא לקבל תמורה; **אֲבַק הוֹנָאָה** – מעין הונאה, ולא הונאה ממש; **אֲבַק שׁוֹחַד** – מעין שוחד, מעשׂה או דיבור המשפיעים על דעת המשוחד: המונח 'טוהר המידות' בדין הישׂראלי דומה למונח 'אבק השוחד' במשפט העברי, שהוא כל מעשׂה שעלול להטות את ליבו של הדיין, אף שאין בו שום מתת; **נוח לו לאדם ש־** – מוטב לו לאדם ש־, כדאי לאדם יותר ש־, עדיף לאדם ש־: נוח לו לאדם שלא נברא משנברא; **אבק ריבית** – שמץ של ריבית, מֵעין ריבית, טובת הנאה כלשהי שאינה ריבית ממש, שאדם מפיק מנתינת הלוואה למישהו (כגון קבלת מתנה כגמול על מתן הלוואה); **כלי מחזיק ברכה** – שבח על אדם או על דבר שמפיקים ממנו תועלת: אין לך כלי מחזיק ברכה יותר מן השלום; **הרכיב חיגר על גבי סוּמָא** – שילב שני מוגבלים כדי להפיק מהם תועלת; **השיכור נותן עיניו בכוס והחנווני בכיס** – כל אחד מבקש את התועלת ואת ההנאה לפי דרכו, טעמו ותועלתו: **אַהֲבַת בֶּצַע** – רדיפה אחר רווחים קלים, אהבת שוחד: הוא עבר עבירות רבות וחמורות בשל אהבת בצע; **נישׂואים פיקטיבִיִּים** – נישׂואים הנערכים להפקת תועלת, כגון הטבות כלכליות מהמדינה, אשרת שהייה בה, התאזרחות בטיעון של איחוד משפחות וכד', ולא למטרת חיים משותפים; **הוא עומד בשתי רגליו ב־, הוא עומד בשתי רגליו על האדמה, הוא עומד בשתי רגליו על הקרקע** – הוא נמצא במצב איתן ב־, הוא מעורה היטב ב־, הוא מציאותי, מעשׂי, הוא פועל על־פי הנסיבות והסיכויים הראליים: אל תדאג לו כי טיפוסים כמוהו עומדים בשתי רגליהם על האדמה ולא עוסקים בהימורים; **פרה חולבת** – כינוי אירוני לאדם או למוסד שאֶפשר לנצלם ולהפיק מהם טובת הנאה גם בדרך לא ישרה: הסוחר ראה בלקוחו העשיר פרה חולבת; ההסתדרות טענה שהממשלה רואה בשׂכירים פרה חולבת; **הוציא יָקָר מִזּוֹלֵל** – הפיק טובה מדבר רע, מצא גרעין טוב מתוך הרע: אפשר להוציא מדבריה יקר מזולל: קֶסטנֶר עלה בידו להוציא יקר מזולל כשנשׂא ונתן עם הנאצים והציל אלפי יהודים ממשׂרפות אושוויץ; **רימון מצא, תוכו אכל וקליפתו זרק** – הצליח להפיק את הטוב, בלי הרע: ספר זה מגמתו פסולה, אך חומר מדעי רב מקובץ בו, כאדם שמצא רימון תוכו אכל וקליפתו זרק; **יצא הֶפסֵדו בִּשׂכרו** – הנזק קטן מן הרווח, הרווח שלו גדול מן ההפסד, שׂכרו עולה על הנזק, והדבר היה כדאי: אומנם נאלצתי לוותר על כיסאי, אבל הפסדי יֵצא בשׂכרי כי מובטחת לי תמיכה בבחירות המקדימות (≠ **יצא שׂכרו בהֶפסֵדו**); **נִשְׂכָּר** – נהנה מֻרְוָח או מתועלת: אילו השׂכילה ההנהלה לשתף את ועד העובדים בתהליך ההבראה שני הצדדים היו נשׂכרים; **התנהגות לתועלת עצמית** – הטיה הכרנית (קוגניטיבית) ובה האדם לוקח קרדיט אישי על הצלחות ומאשים אחרים בתוצאות שליליות. הטיה זו פירושה לפעמים התחמקות מאחריות אישית למעשׂיו, ופעמים היא פועלת כמנגנון הגנה המגן על ההערכה העצמית; **יָצָא נִשְׂכָּר** – הפיק תועלת, הרוויח משהו מפעולה כלשהי, התוצאה של פעולה מסוימת או של מצב מסוים הייתה לטובתו: המורים טוענים כי מערכת החינוך כולה תצא נשׂכרת מהשיפור בתנאי העסקתם; **נָפַל על המציאה, קָפַץ על המציאה** – מיהֵר לנַצֵל דבר, רעיון או הזדמנות שנראים לו חדשים או מצוינים, מיהר לרכוש דבר שנזדמן לידיו או להשתמש בו: כששמעתי שהוא נוסע לירושלים, קפצתי על המציאה וביקשתי ממנו לנסוע איתו; **אחז את השור בקרניו, תפס את השור בקרניו** – ניגש מייד לעיקר או לעניין, נכנס מייד בעובי הקורה, ולא הלך סחור סחור: כבר בתחילת החקירה הצליחה לאחוז את השור בקרניו ולאתר את שורש הבעיה; **טובה ציפור אחת בכף משתיים על ענף** – טוב מעט וודאי, מהרבה בספק; **נר לאחד נר למאה** – 1. האור היוצא מן הנר יכול להאיר באותו זמן מאה נרות בלי שייגרע אורו; 2. מימרה בשבח הפצת ההשׂכלה; **הזורעים בדמעה ברינה יקצורו; המאמץ לא היה לריק כי טובה וברכה צמחו ממנו; השתמש בזמן כל עוד הוא ברשותך; השיכור נותן עינו בכוס, והחנווני – בכיס; אם אין אני לי, מי לי? וכשאני לעצמי מה אני? עיניו לכופתאות, ולא להגדה; שנים לא משך ידיו מן הרעיון, ולכן לא יצא המאמץ לריק, ואפילו ברכה וטובה עשׂויות לצמוח ממנו; למה נקרא שמה חסידה? שעושׂה חסד עם חברותיה בלבד; באהבה התלויה בדבר, בטֵל דבר בטֵלה אהבה; כֶּבֶשׂ, כשהוא חי קולו אחד, כשהוא מת קולו שבעה:**

שתי קרניו – שתי חצוצרות, שתי שוקיו – שני חלילים, עורו לתוף, מעיו לנבלים, בני מעיו לכינורות; הגמיש את גישתו לבעיות השעה כי הדבר עשׂוי להועיל לו אין תועלת. לבלי הועיל, ללא הועיל – לשווא, לרִיק, ללא תועלת: כל מאמצי הרופאים להצילו היו ללא הועיל, והוא נפטר על שולחן הניתוחים; לַשָּׁווא – 1. בלי להשׂיג את התוצאות המקוות, ללא תועלת, בְּכדִי, חסַר תועלת, לְבַטָלָה, לִבְלִי הוֹעִיל, לְהֶבֶל, לחינם, לְלֹא הוֹעִיל, ללא סיבה, לָרִיק, לַשָּׁווא, סְתָם, עַד בּוֹשׁ; עַל חִינם, שלא לְצוֹרֶךְ; 2. [לרוב במשפטי שלילה] ללא תכלית, ללא טעם: קורבנם לא היה לשווא; סְתָמִיוּת, סְתָמִי – לא חיובי ולא שלילי, שאינו נוטה לכיוון מסוים וברור: הפגישה הראשונה איתו הייתה סתמית – לא התלהבתי ולא התאכזבתי; סְרָק – [מילה שנייה בצירופי סמיכות המציינת] אי־מתן פרי, חוסר כל תועלת או ללא תוצאה מעשׂית, כגון איום סרק, אילן סרק, הילוך סרק, ויכוח סרק, טיפול סרק, טענת סרק, כדור סרק, מכת סרק, רעיון סרק, תביעת סרק, תוכנית סרק; מְיוּתָרוּת – מצב או תכונה של מישהו או של משהו מיותרים, שאין בהם צורך עוד או הם חסרי תועלת: מהו צער הבדידות? מיותרוּת: אתה שָׁכוּחַ, זָנוּחַ ומיותר; העולה החדש סבל תדיר מתחושת מיותרוּת; לָעוּס, נִלְעָס – נדוש, שחזרו עליו כמה פעמים, דשו בדבר הרבה: המרצה חזר על כמה דברים לעוסים; זו קושיה שדשו בה לפרקים; לְחִינָּם – שלא לצורך, ללא סיבה, בלי תועלת, בלי להשׂיג את המטרה: כל טרחתכם והזמן שבזבזתם היו לבטלה; מאמצי הרופאים להצילו היו ללא הועיל, והוא נפטר על שולחן הניתוחים; בִּכְדִי – לחינם, לשווא, לריק: אין אדם משקיע כספו בכדי בנדל"ן אלא כדי להרוויח מכך יפה; לא בכדי רציתי שתכירני ותדון את יכולותיי לכף זכות; לָרִיק – לחינם, ללא תוצאות, לשווא, בלא כל תועלת, בלי להשׂיג את התוצאות שבשבילן נעשׂה משהו: ימיו כלים לריק; החקלאים השקיעו עבודה רבה בשׂדות, והכול היה לריק – סופת ברד פגעה ביבול; דון קישוט, נלחם בטחנות רוח, נלחם בצללים – נלחם מלחמה שאין בה ממש, נאבק לשווא: בנק ישׂראל נלחם בצללים ומעלה ומוריד את הריבית ללא צורך, ואילו האינפלציה האמיתית עומדת בעינה ללא שינוי; דון קישוטי – שם תואר לאדם מנותק מהמציאות שמתעקש להילחם למען רעיונותיו, וגם אדם תמים ואידאליסט שנלחם למען רעיונות נשׂגבים במלחמה חסרת סיכוי [אדם כזה מכונה לעתים דון קישוט]; דון קישוטיות – אמונה והתלהבות מדברים דמיוניים וניסיון לבצע פעולות בלתי אפשריות למען אמונה זו; יחיד במערכה שקול כְּאַיִן – אין אדם יחיד יכול להילחם באנשים רבים; נִלְחָם בְּטַחֲנוֹת רוּחַ – נאבק להשׂיג דבר שאין תקווה להשׂיגו, נאבק באויב דִמיוני ובמִכשולים מדוּמים; שיקולים זרים, שיקול זר – שיקול המניע התנהגות או החלטה שאינן נובעות מן העניין אלא מסיבותיו השוליות או מאינטרס חיצוני (כגון תועלת אישית, יחסים אישיים, נקמה), בייחוד כשהם נסתרים או שונים מהסיבה המוצהרת או הנראית לעין: ביהמ"ש התערב כשחרגה הרשות מסמכות, ושיקוליה היו שיקולים זרים, הפליה לרעה וכדומה; עד בּוֹשׁ – המתנה ממושכת, זמן רב ולחינם: חיכינו במִרפאה עד בּוֹשׁ אך הרופא לא הגיע; אהבת חינם, אהבה רוחנית, אַהֲבָה אַפְּלָטוֹנִית – אהבה שאינה תלויה בדבר, ואין עימה תאווה מינית או תועלת אחרת, אבל יש בה יותר מידידות פשוטה; עִידֵּן – תיעל דחפים מיניים או תוקפניים לא־מקובלים באופן לא מודע לדרכי ביטוי מקובלות חברתית, כגון עבודה, פעילות גופנית ואומנות. הדחפים מופנים להתנהגויות חדשות, נלמדות, המספקות בעקיפין סיפוק מסוים לדחפים המקוריים; סוּבּלִימַצְיָה > עִידּוּן – מנגנון הגנה שבו רגשות או דחפים מיניים או תוקפניים מתועלים תיעול לא מודע לדרכי ביטוי מקובלות בחברה ולהתנהגויות חדשות, המספקות בעקיפין סיפוק מסוים לדחפים המקוריים; למשל, דחף להתנהגות אלימה ותוקפנית מתועל לעסוק בספורט; דחף לערטילנות יקבל פורקן בעיסוק בכוראוגרפיה; דחף מציצני יוביל למחקר מדעי. תיעול זה בא להגן על בני אדם מפני החרדה שנגרמה מהדחף המקורי; עניין לציבור – דבר המעניין את הציבור, אך לא בהכרֵח חשוב לתועלתו, כגון מחלה של ספורטאי מפורסם; ברכה לבטלה – טורח לריק, תפילת שווא, תקוות שווא, מאמץ סרק, עבודה שאין בה תועלת, מאמץ שנידון לכישלון: בדיעבד התברר שכל המאמץ שהשקענו היה ברכה לבטלה; שִׂיחַת דבריו לרִיק – דיבר לשווא, דבריו לא נתקבלו, מילותיו לא שכנעו: אל תַשׂחֵת דבריך באוזני כסיל כי ממילא לא יבין אותם; מעשׂה להכעיס – מעשׂה שנעשׂה כדי להרגיז אחר, ולא לשם תועלת לעצמו; יום אבוד – יום של טרדות חסרות עניין ותועלת; אהבת אמת – אהבה שאינה תלויה בדבר, כלומר אהבה שאין בה לאוהב תועלת או שׂכר: אהבת אם לילדהּ היא אהבה שאינה תלויה בדבר; לא הן ולא שׂכרן – [תשובת סֵירוב להצעה] כינוי למי שנכון לוותר על דבר ועל תועלתו כאחד, ומשמעו: אני מוותר הן על הצד השלילי שבדבר והן על הצד החיובי; תורה לשמה – עיסוק בתורה ורכישת ידע לא לשם הפקת תועלת כי אם לשם קיום מצוות תלמוד תורה; לימוד לשם רכישת ידע והשׂכלה, ולא לשם רכישת מקצוע וכד'; יועֵץ פֶּלֶא – שמרבה לתת עצות שאין בהן תועלת [בנימת זלזול]: המנהל מוקף יועצי פלא שעֲצוֹתיהם רק מזיקות לו; מָכַר את עור הנָמֵר – ביקש להפיק רווח מדבר שאינו ברשותו: רציתי למכור לו את עור הנמר בטרם לכדתי אותו ברשתי; ניגוד אינטרסים > נגיעה בדבר, ניגוּד עניינים – 1. התנגשות אמיתית או לכאורה בין חובותיו המקצועיות או הרשמיות של אדם לבין האינטרסים הפרטיים שלו. ניגוד זה מתעורר אצל בעל תפקיד החייב בנאמנות לתפקידו, לבין אינטרסים אישיים או אחרים שיש לו המוּנעים משיקולים זרים או משיקולי תועלת אישית: עובד הציבור פעל במצב של ניגוד עניינים, ולכן קיים את יסודות העבירה של הפרת אמונים או עבירת שוחד; 2. מצב שבו חובה אחת מתנגשת באחרת; למשל, אם עורך דין מייצג את שני הצדדים בהליך גירושין; הוציא לָרִיק – בזבז, פיזר בלא תועלת; אילַן סְרָק – עץ שאין פירותיו ראויים למאכל אדם; איזהו אילן סרק, כל שאינו עושׂה פירות; האורן, הברוש והשיטה אילני סרק הם, ואילו התפוח וההדרים אילני מאכל הם; מה ייתן לך ומה יוסיף לך – איזו תועלת תצמח לך; טחן קמח טחון – דש בדבר נדוש, חזר על דברים שידועים לכול, עשׂה מעשׂה לבטלה: חשנו שהמרצה טוחן קמח טחון; שאב מים בכברה, העלאת גרה, העלה גרה – אמר דברים שדשו בו אחרים, ואין בהם חידוּש, טחן קמח טחון: איני רוצה לשמוע עוד את העלאת הגרה חסרת הטעם של מזכיר הקיבוץ; קוצים כסוחים כָּסַח – עשׂה עבודה מיותרת, עשׂה מעשׂה שאין בו ברכה: בכל נאומיו הוא מכסח קוצים כסוחים ואינו מחדש מאומה; כתישת מים, טָחַן מים, כָּתַש מים – עשׂה דבר שאין בו ברכה או תועלת; פרי בּוֹסֶר – אדם שטרם הִגיע לכלל ההתפתחות או לתוצאה ראויה עקב חוסר ניסיון, בשל חיפזון וכד' או דבר שעדיין אינו ראוי לשימוש: ספרהּ הראשון עדיין פרי בוסר הוא אף שניכרים בו ניצני כישרון; פרי בְּאוּשים – כינוי לתוצר קלוקל, לתוצאה רעה (בעיקר בתחום החינוך, המדיניות וכד'): לצערנו, גם מוסד מפואר וידוע עלול להצמיח מתוכו פירות באושים המעוררים שאט נפש; עֲבודה סיזיפית – עבודה קשה וממושכת ללא תועלת לעושׂיהָ וללא תכלית; צָעַק לַשָּׁמַיִם – איש לא עזר לו: כאדם הצועק לשמיים, ואיש אינו יכול להועיל לו; הָלְכָה חֲמורך – הִפסַדתָּ; אהבה התלויה בדבר – אהבה מתוך טובת הנאה; נר בצוהריים מה יועיל – ביטוי תמיהה על דבר שמשתמשים בו שלא בזמנו או שלא במקומו, ומשום כך אין תועלתו ניכרת; הילוך סרק – מצב שבו המנוע פועל, אך המכונית אינה מתקדמת; אינו שווה אפילו אסימון שחוק – הוא נטול כל ערך; אסימון שחוק, אסימון מָחוּק – 1. מטבע חסַר כל ערך, דעה מיושנת חסרת ערך: אינו שווה אסימון מחוק; 2. מָשל, לדבר חסר ערך או לדעה מיושנת: הדבר בחזקת אסימון שָׁחוּק; עָזַר כמו כוסות רוח למת – לא עזר במאומה, לא הועיל ולא כלום, היה חסר תועלת לחלוטין: הנייר שהדבקת על השִׁמשה השבורה הועיל כמו כוסות רוח למת – הגשם ממשיך להיכנס פנימה; פּוֹחֲזוּת, פּוֹחֵז – חסר אחריוּת, קל דעת, נמהר, פזיז ושובב: מי היה מאמין שנער פוחז זה יהיה ברבות הימים רופא ידוע שם; הלילה שוטטו כמה נערים ריקים ופוחזים ליד חלון ביתי והשמיעו מוזיקה בקולי קולות; פּוֹחֵחַ – פוחז, פרחח, שובב, מי שאינו נוהג בכובד ראש, נוהג בחוסר אחריות, עושׂה מעשׂים שאינם ראויים: היא בילתה בחברת צעירים, פוחחים והולכי בטל; יַחפָנוּת, יַחפָנִי, יַחפָן – כינוי לאדם קל דעת ונטול אחריוּת, פורק עול, ריק ופוחז, מופקר, פוחח: הוא התחבר לקבוצה של יחפנים המבלים את זמנם בשיטוט ברחובות; יושבי קרנות, יושב קרנות – כינוי לבטלן המבלה את זמנו בישיבה בפינות הרחובות ובשׂיחות בטלות: כבר בנערותו הוא נפלט מבית ספרו והתחבר עם כל מיני בטלנים ויושבי קרנות; ריק ממעשׂ – 1. דל, בטל; 2. מי שלא השׂיג כל הישׂג, מי שרבו מחדליו, שלא עשׂה שום מעשׂה בעל חשיבות, שלא פעל שום פעולה שיש עימה תועלת: אין כוחו אלא בפיו כי לאמיתו של דבר הוא ריק ממעשׂ; אנשים ריקים, אנשים רֵיקים ופוחזים – קלי דעת וחסרי אחריוּת, בני המעמד הנמוך העובדים במלאכות פשוטות בתנאים קשים: סביב העבריין ההוא התלקטו אנשים ריקים ופוחזים; מבלה עולם – בטלן שאין ממנו ברכה ותועלת לחברה כי כל עולמו הוא הנאות ושעשועים: מדוע יוציא מבלי עולם את זמנם לבטלה? יש מבלה עולם שאינו בוחל גם לכלות את עולמנו; יָשַׁב באפס מעשׂה – התבטל, ישב בביטול זמן לריק, הוציא ימיו לבטלה; אמירה בעלמא – דיבור סתם, דיבור שאין בו ממש; עוֹרְבָא פָּרַח, פתפותי ביצים – דברים בלי טעם, בלבול דברים, קשקושים, אוסף של דברי להג ושטות, גיבוב של דברים חסרי משמעות: מוטב שתשתוק כי לא תצמח לך טובה מפתפותי ביצים אלה; מילים נבובות – מילים ריקות מתוכן, דברי פטפוט; קשקוש מילים לבטלה, קשקֶשֶׁת בעלמא – פטפוט, השמעת דברם בטלים; דברים בטלים – עניינים שאין בהם ממש; העלאת חרס, העלה חרס בידו – נכשלו מאמציו, לא הצליח במילוי המשׂימה, ניסה והתאמץ ללא הצלחה: הוא עשׂה כל אשר לאל ידו כדי להניאה מלצנוח מעבר לגבול בלא היתר, אך העלה חרס בידו; צלל במים אדירים והעלה חרס בידו – נכשלו מאמציו, לא הצליח במילוי המשׂימה, ניסה והתאמץ ללא הצלחה: פעמיים השתתפתי במכרז והעליתי חרס בידי; כזורק אבן לַחֵמֶת – מי שעושׂה מעשׂה חסר כל תועלת [חֵמֶת – שַׂק עור לשמירת נוזלים]; בנה מגדלים באוויר, בָּנָה מגדלים בַּחוֹל, הוציא את ימיו לבטלה, הכול היה לבטלה,

זרה לרוח, זרייה לרוח, זֶרַע רוח קְצַר סופה, טרח לחינם, יגע לרִיק, יצא עמלו בהפסדו, כל טרחתו על חינם, כל יגיעותיו היו על חינם, כל עמלו עלה על שִׂרטון, כל רעיונותיו הרו עמל וילדו מפח נפש, להבל כילה את כוחו, למי אני עמֵל? עמלו ירד לטמיון, עמלו עלה בתוהו – עָמל לַשָּׁווא, יגע לריק, עשׂה מעשׂים לבטלה: בקשה סתם או המלצה סתם אין בהן תועלת, ודינן כדין זרייה לרוח; עמלי לקידום העניין נזרה לרוח; בָּנָה בַּחוֹל – טרח לחינם, לא ראה פרי בעמלו; זָרַע אל קוצים – טרח ועמל לשווא, השקיע טרחה לבטלה: זרענו אל קוצים כי ברגע האחרון בוטלה התוכנית; שאב מים בכברה, שאיבת מים בכברה – טרח לבטלה, עבד עבודה שאין עימה ברכה; ויכוח סרק – ויכוח עקר שאינו גורר תוצאות או מסקנות; מה ייתן לך ומה יוסיף לך – איזו תועלת תצמח לך מזה? תבואת שׂפתיים – פרי הדיבור, התועלת שיצאה מן הדברים: נהניתי מתבואת שׂפתיו כי הגדילו את תקציבנו; חֲסַר תועלת – שאין בו תועלת, הנעשׂה לשווא,: קיום הדיון ללא התובע יהי חסר תועלת ויפגע בניהול התיק; שיקע עצמו בדבר שאין תועלת ממנו; הנר בצוהריים – מהו מועיל? אוכלי שולחנך כאוהבים יסובבוך, וביום סוּפה יִזנחוך; נישׂואי בהלה הם ברכה לבטלה; כל הכופל דברים מביא לידי שיעמום; כציפור טפחה בכנפיה והתחבטה לפני כל זגוגית וזגוגית, אך לא ידעה שהיא טורחת על חינם כי אינה יכולה לצאת אל החופש שהיא רואה; כל השערים היו נעולים בפניו, וכל יגיעותיו היו על חינם; מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול; יָגַעתי לָרִיק וכיליתי כוחי להבל; לריק יגעתי לתוהו ולהבל כוחי כיליתי > אנוכיות! יָשָׁן! יתרון! ניצול! רווח!

תורה!

תורתי, תּוֹרָה – 1. החלק הראשון של התנ"ך, ובו ספר בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים. בתורה כתובים מצוות האל וחוקיו ותיאור כרונולוגי מבריאת העולם ועד מות משה: עשׂה לילותיו בתורה; 2. כל המצוות והלכותיהן שקיבל משה מה' ומסרן לעם ישׂראל; 3. כינוי כללי לכל הסִפרות היהודית התורנית, ללימודה, להתמדה ולבקיאות בה; 4. תאוריה; מערכת רשמית של רעיונות, מונחים מופשטים ומאורגנים בתחום מסוים, שנועדה להסביר מדוע משהו קורה או קיים או היאך הוא פועל; העקרונות שעליהם מתבסס נושׂא מסוים: המודלים הללו פותחו לפי תורה כלכלית מהפכנית; 5. החלק העיוני של מקצוע מסוים, מדע: פסיכולוגיה היא תורת הנפש, כלומר המדע העוסק בנפש האדם; תורני – ששייך לתורה, של התורה; שעוסק בתורת ישׂראל או קשור ללימודה: במוסד תורני לומדים בעיקר סִפרות תורנית; תורת המבניות – [בסִפרות, בשׂפה ובמדעי החברה] תורה הרואה בכל טקסט, תופעה, אירוע, עצם או דבר אחר לפי המבנה שלחלקיו יש משמעות רק כאשר הם נחשבים ביחס זה לזה: תורת המבניות מבוססת על היכולת לפרק את המכלול ליחידות בסיסיות המרכיבות אותו ולזהות את ההבדלים ביניהן; תורת העיליתנות – תורת המדינה המסבירה את יחסי הכוחות בחברה העכשווית. לפיה מיעוט קטן של חברי העילית הכלכלית ותכנון המדיניות הוא בעל הכוח הרב ביותר, ואין כוח זה תלוי בבחירות דמוקרטיות; תורת הגלים – התאוריה הפיזיקלית העוסקת במאפייניהן המשותפים של התנועות הגַליות השונות: אור, קול, רדיו, גלי מים וכו'; התורה הטוענת שהאור מועבר באמצעות גלים; תורת הגזע – ההשקפה שלגזעים האנושיים למיניהם תכונות אופי וסגולות רוחניות ונפשיות ייחודיות המועברות בתורשה, ולכן גזעים מסוימים נהנים מעליונות טבעית על גזעים אחרים הנחשבים נחותים או ירודים: תורת הגזע היא הבסיס הרעיוני לאנטישמיות, ושׂיא ביטויה – בזוועות המשטר הנאצי; תורת המשׂחקים – ענף במתמטיקה ובכלכלה המנתח מצבי עימות או שיתוף פעולה בין מקבלי החלטות בעלי רצונות שונים, כמו מצבים המתעוררים במשׂחקי לוח, שבהם כל אחד מהמשׂחקנים רוצה לנצח, ובפעילות כלכלית, שבה כל אחד מהעוסקים שואף להגיע לרווח מרבי; תורת האטום – התורה הפיזיקלית המודרנית העוסקת בחקר האטום כיחידה בעלת גרעין טעון חיובית, המוקף אלקטרונים טעונים מטען שלילי, בעיקר מבחינת המבנה האלקטרוני; דַרוויניזם > תורת האבולוציה [ההתפתחות] – התורה שלפיה החיים מתפתחים על ידי ברירה טבעית; פיתח אותה צ'ארלס דרווין במאה ה־19. התורה עניינה – התפתחות הדרגתית של צמחים ויצורים חיים במהלך הדורות, מצורות חיים קדומות ופרימיטיביות לצורות חיים מורכבות המוכרות כיום; התורה מסבירה את מוצא המינים שמוצא האדם מן הקוף, בניגוד למאמינים בבריאת האדם בצלם; תורה שֶׁבְּעַל פֶּה – 1. כינוי לפרשנות המסורתית של מצוות התורה, שקיבל עם ישׂראל לדורותיו כפרשנות המחייבת, הלוא היא 'ההלכה' שהועברה על־פה מדור לדור: רוב ההלכות של מצוות תפילין מקורן בתורה שבעל־פה; 2. כינוי לכל הסִפרות התלמודית, להבדיל מ'תורה שבכתב'; תּוֹרַת הכֹּוהנים – כינוי לספר 'ויקרא', ובו עניינים הנוגעים להקרבת קורבנות ולמעמד הכוהנים; תּוֹרַת הנִגלֶה – כינוי לסִפרות ההלכה והאגדה, תורה שבכתב ותורה שבעל־פה; תּוֹרַת הנִסתָּר – תורה שעיקרה אמונה בעל־טבעי ככוח השולט במאורעות טבעיים;

תורת הערכים – הענף בפילוסופיה הדן במשמעות המושׂג 'עֵרך' בתחומי המוסר, האסתטיקה, ההכרה והדת; וִירוֹלוֹגְיָה > תורת הנגיפים – ענף במיקרוביולוגיה העוסק בחקר המבנה, התכונות וההתנהגות של נגיפים ובחקר המחלות שהם מחוללים; סטיליסטיקָה > תורת הסגנון – הענף בבלשנות העוסק בדרכי ההבעה הלשוניות השונות, בעיקר בלשון הספרות, המאפיינות משתמשים למיניהם; דוֹקטרִינָה > תורת לחימה – תורה העוסקת בתכנון ובניהול של פעולות לחימה, והקובעת את אופן ניצול העוצמה הצבאית לפי מדיניות הביטחון הלאומי; אִימוּנוֹלוֹגְיָה > תורת החיסון – הענף ברפואה שעניינו חקר תהליכים ביולוגיים המתרחשים בגוף בתגובה על חומרים זרים, ובעיקר חקר פעולת הנוגדנים וההפרעות במערכת החיסון; תורת האינפורמציה, אִינפוֹרמָטִיקָה > תורת המידע – התורה המתמטית של התקשורת העוסקת בשיטות הצפנה, שידור, אחסון, אחזור ופיענוח של מידע המועבר במערכת תקשורת; תורת החלקיקים – 1. תורת חלקיקי היסוד, התאוריה העוסקת בחלקיקים התת־אטומיים ובכוחות הפועלים ביניהם; 2. קיצור של 'התורה החלקיקית של האור': תאוריה הרואה באור זרם של חלקיקים [את תורת החלקיקים הציע במקורה ניוטון וחודשה עם פיתוח תורת הקוונטים במאה העשׂרים]; לוֹגִיקָה > חוכמת ההיגיון, תּוֹרַת ההִיגָיון – 1. המדע העוסק בטיעונים תבוניים, בחקר סוגי ההיסק ודפוסיו ובחוקים הכלליים שעל־פיהם נבנות מסקנות תקפות; 2. היגיון, שׂכל ישר, ארגון החשיבה בצורה מסודרת, מובנת וברורה: כשתבין את הלוגיקה שמאחורי הדברים, ודאי תסכים עימם; אֶפִּיסטֶמוֹלוֹגְיָה > תורת ההכרה – התורה הפילוסופית העוסקת בהגדרתה של הידיעה האנושית, בטיבה, בשיטותיה, במקורה, בתקפותה ובמגבלותיה: תורת ההכרה עוסקת גם בהצדקה של טענות אמת; תורת ההחלטות – תורה מתחום המתמטיקה הגובלת בפילוסופיה ובסטטיסטיקה, והעוסקת בזיהוי ערכים להחלטות שונות בתנאי אי־ודאות כדי לקבל החלטה מיטבית; תורת ההסתברות – התורה המתמטית העוסקת בתהליכים שיש בהם אי־ודאות: תורת ההסתברות היא הבסיס לסטטיסטיקה; אֶתִיקָה > תורת המידות – תורת המוסר, מוסריוּת, טוהר המידות, התורה המלמדת איזו דרך ישרה יבור לו האדם: המוסריות שוללת אכזריות והתעללות; תּוֹרַת היַחסוּת – תורה פיזיקָלית הקובעת שמֶשך הזמן ושיעור הגודל אינם מוחלטים [את עקרונותיה ניסח אַלבֶּרט אַיינשטַיין]; תּוֹרַת הנִגלֶה – כינוי לסִפרות ההלכה והאגדה, תורה שבכתב ותורה שבעל־פה (לעומת תורת הנסתר); תּוֹרַת אמֶת – תורת האל, תורת משה: ותיתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצוות טובים; תּוֹרַת הנִסתָּר – האמונה בעל־טבעי ככוח השולט במאורעות טבעיים; תּוֹרַת הַקְוַונטים – [בפיזיקה] תורה שלפיה האנרגייה יכולה להתקיים רק בכמויות קצובות; אם אין תורה, קמח מנַיין? אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח – הרוח והחומר כרוכים יחדיו, והם תלויים זה בזה: רציתי מאוד להיות אקדמאי, אך לא השׂיגה ידי לממן את לימודיי, ואם אין קמח – תורה מנַיין? עמוד ההוראה, עמוד התורה – אדם או דבר הממלאים תפקיד חשוב ביותר בתחום התורה או ההוראה: גדולי הרבנים ועמודי התורה תומכים ברעיון שיהיה עם ישׂראל אגודה אחת; טובה תורה מכל סחורה – התורה והידע יקרים מכל עיסוק שבעולם: מדען הרובוטיקה אמר: 'טובה תורה מכל סחורה אף שהכסף מניע את גלגלי החיים'; אכסניה של תורה – מקום ללימוד תורה וחוכמה, כינוי לישיבה, לבית מדרש וכד' שלומדים בו תורה; אוהלה של תורה – כינוי למקום תורה או לבית מדרש; נתן נפשו על התורה – התמסר ללימוד התורה בכל ליבו, הוא מוכן לכל סבל למען לימוד התורה; רוּבֵּי הדברים, גוּפֵי תורה – 1. עיקרי הדברים: עם סיום ההקדמה אעבור לגוף העניין; כאן כתבתי לך את רק רובי דבריי בעניין השינוי הנדרש; 2. כינוי ליסודות היהדות, למצוות החשובות והעיקריות: איזו פרשה חשובה שכל גופי תורה תלויים בה; להגדיל תורה ולהאדירה, הגדיל תורה והאדירה – עודד את לימוד התורה ושמר את מצוותיה: חיברתי את הספר להגדיל תורה ולהאדירה; תורתו אוֹמָנוּתוֹ – היותו בחור ישיבה שאינו עובד בעבודה כלשהי אלא הוגה בתורה יומם ולילה פוטר אותו מגיוס לצה"ל: משנות ה־90 של המאה ה־20 נקראו לדגל גם צעירים חרדים, הכלולים בהסדר "תורתו אומנותו", שאינם מייחדים את כל זמנם ללימוד תורה; תורה היא וללמוד אני צריך – זה עניין רציני הטעון לימוד ועיון: אשיב על שאלתך רק לאחר עיון מקיף בנושׂא היות שתורה היא וללמוד אני צריך; מְעוּטֵי תורה – מי שידיעותיו בתורה מועטות, עם הארץ: הם אנשי פרקמטיה הגונים ובעלי מאה, אך הם מעוטי תורה וגסי רוח; הרבצת תורה, הרביץ תורה – לימד תורה, הפיץ תורה, הקנה השׂכלה: ביום הוא עסק במלאכתו ובערב היה מרביץ תורה בבית המדרש; נעשׂית תורה כשתי תורות – בהֵיעדר הלכה מקובלת על הכול בשל מחלוקת מתמשכת אין תורה אחת לכול; הבּרית החדָשה – כינוי לכִתבי הקודש של הנוצרים האֶוַונגֶליון בפי הנוצרים; תורה לשמה – עיסוק בתורה ורכישת ידיעה בה לא לשם הפקת תועלת אלא כדי לקיים מצוות תלמוד תורה; לימוד דבר מה לשם רכישת ידע והשׂכלה, ולא לשם רכישת מקצוע וכד'; זו

תורה וזה שׂכרה? – הזה שׂכרו של אדם שעשׂה מעשׂים טובים? ראובן עשׂה לילות כימים למען הכלל, וראֵה באיזה דוחק הוא חי! כלום זו תורה וזה שְׂכרה?! זרועי תורה – כינוי ללמדנים ולגדולי תורה: משמת ר׳ עקיבא בטלו זרועי תורה ונסתתמו מַעַיְינות החוכמה; לא ניתנה תורה למלאכי השרת – התורה ניתנה לבני אדם, ולא למלאכים, ודרישותיה מותאמות לתכונות האדם ולמגבלותיו; קיבל כתורה מסיני – קיבל כמובן מאליו, קיבל בלי שום פקפוק או היסוס: חברי הכת מקבלים את דברי מנהיגם כתורה מסיני והולכים אחריו בעיניים עצומות; בקי בחדרי תורה – למדן גדול ובקי בכל מסתרי התורה: הרב שלמה גורן היה בקי בחדרי תורה; מַכָּה אשר לא כתובה בתורה, מַכָּה שלא כתוּבה בַּתורה – [כינוי לצרה שאינה נזכרה ברשימת הקללות בפָרשת כי תבוא] צרה גדולה מאין כמוה, אסון לא צפוי, מטרד רציני: הברד שירד על המטעים היה השנה מכה שלא כתובה בתורה, בתוך דקות הושמד עמל של חודשים; עֲשֵׂה תורתך קבע – קבע עיתים לתורה בכל יום; דיבּרה תורה כלשון בְּנֵי אָדָם – התורה נועדה לכל בני האדם ולכן היא כתובה בלשון רגילה של בני אדם, אין לדרוש דרשות ולדייק דיוקים דחוקים; תורה שֶׁבִּכְתָב – 1. כינוי לחמשת חומשי התורה חמשת ספרי התנ״ך הראשונים: בראשית, שמות, ויקרא, במדבר ודברים, ובעיקר לחוקים שבהם, להבדיל מן התורה שבעל־פה, כתבי הקודש בכללם; 2. כינוי לתקנון, להסכם או לחוזה כתוב שבדרך כלל נלווים אליו הסכמות בעל־פה המרחיבות אותו ולפעמים אף מרוקנות אותו מתוכנו: ההסכם ביניהם הוא תורה שבכתב, מה שחשוב יותר הוא מה שהוסכם ביניהם על־פה; תופשׂ התורה, תופס התורה – תלמיד חכם, למדן, אדם העוסק בלימוד התורה; שָׁקַד על דלתות התורה – ביקר בקביעות באכסניה של תורה; לקח תורה מפי – למד מפי, קיבל את תורתו של: שנתיים לקחה תורה מפי עד שהתקבלה למִשׂרה בכירה; אָגוּר בדברי תורה – למדן שאגר הרבה תורה; יצק מים על ידיו, שתה מימיו, לקח תורה מפיו, שתה בצמא את דבריו, קיבל תורה מפיו, למד תורה מפיו, שָׁתָה מִמַּעְיָנוֹ – למד ממנו תורה, שאב ממנו חוכמה ודעת: כל ימיו שתה בצמא מִמַּעְייְנֵי הדעת של מדעי המחשב והמתמטיקה ושאף לשלמות בידע ובמעשׂה; זכור לי ששנה אחת לקחה תורה מפי, וכיום היא בעצמה מרביצה תורה ברבים; יְגִיעֵי תורה – בני אדם העמלים בלימוד התורה: יגיעי תורה מעוררים עצמם בניגון של תורה; המית עצמו באוהלה של תורה – כינוי לאדם שלומד תורה בשקידה רבה מרבית שעות היום, בלי ליהנות מתענוגות העולם ובלי לייחד זמן לעיסוקים אחרים: בני הישיבות ממיתים עצמם באוהלה של תורה; בן תורה – למדן, תלמיד חכם, וכן – אָב בְּחוֹכְמָה וְרַך בְּשָׁנִים, אִינטֶלִיגֶנט, אִינטֶלֶקטוּאָל, אִיש אֶשכּוֹלוֹת, אִיש בִּינוֹת, אִיש סֵפֶר, אִיש רוּחַ, אִיש תְבוּנוֹת, בָּקִי בָּאוֹתִיוֹת הַקְטַנוֹת, בָּקִי בְּכָל שֶׁבַע הַחוֹכמוֹת, בַּר אוֹרְיָין, חָכָם, יַדְעָן, כְּלִי מָלֵא וְגָדוּש, מֵבִין בָּאוֹתִיוֹת הַקְטַנוֹת, מְלוּמָד, מַשׂכִּיל, סִינַי וְעוֹקֵר הָרִים, עוֹקֵר הָרִים, צוֹרְבָא דְרַבָּנָן, תוֹפֵשׂ הַתּוֹרָה: בני תורה, רכי שנים וחריפי דעת נושׂאים ונותנים במלחמתה של תורה; תופשׂ תורה – עוסק בתורה, לומד תורה: הבנות העדיפו להתגייס לצה״ל, ותופשׂי התורה לא ראו עניין או כדאיות בלימודה; אדירי תורה – למדנים מופלגים, גדולים בתורה: הרב הזה נמנה עם ארזי הלבנון ועם אדירי התורה; לפָנים היו אדירי תורה שלא רצו ליהנות מכתרה של תורה, ואילו כיום רבים נוהים אחרי הכבוד; גילה פנים בתורה שלא כהלכה– פירש לא נכון, הביע דעות של כפירה בעיקרי התורה, תלה בדברי התורה כוונות מסולפות: יש לא מעט חילונים שמגלים פנים בתורה שלא כהלכה מתוך בורותם ולא מתוך הבנתה וראיית המציאות; אין עבירה מכבה תורה – תלמיד חכם שחטא אין חטאו פוגם בערך תורתו וממאיסהּ על הבריות: אף שהואשם הרב בהטרדה מינית, אני מפיץ את אור תורתו ברשות הרבים כי אין עבירה מכבה תורה; הרביץ תורה ברשות הרבים – לימד תורה, הפיץ תורה או הקנה ידע ברשות הרבים: הרב א״א הרביץ תורה ביום בתלמידיו, ובלילה – ברדיו המקומי; הגדיל תורה והאדירה – הפיץ דעת התורה ברבים: חיברתי את הספר כדי להגדיל את תורת הלחימה ולהאדירה; בן תורה – תלמיד חכם, כינוי למי שעוסק בתורה ויש לו בה ידע רב; נָבָל ברשות התורה – 1. מי שמרבה לנצל לטובתו דברים שלא חל עליהם איסור מפורש מן התורה, אולם ריבוי השימוש בהם פסול; 2. מתחסד, מתחזה לצדיק בכסות עיסוקו בענייני דת, אדם היכול להיתלות בצידוק חוקי למעשׂה עוולה שעשׂה; אם אין קמח, אין תורה, אם אין קמח תורה מניין? – הרוח והחומר כרוכים יחד, ואין לזה קיום בלא זה; בָּדֵל מן התורה – פורש מן התורה; לן באוהלה של תורה – הקדיש את כל זמנו ללימוד; ישב על התורה ועל העבודה – 1. התמיד בלימודו; 2. התמסר כולו לדבר, ייחד את כל זמנו לדבר מסוים; מְעוּט תורה – מי שידיעותיו בתורה מועטות, עם הארץ; תורה היא אורה – אִמרה בשִׁבחהּ של התורה; תורה וּגדולה בְּמָקוֹם אֶחָד – היות אדם גדול בתורה ובה בעת גם עשיר ובעל נכסים; אדם גם מלומד גם עשיר: מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד; תורה מפוארה, בְּכלי מכוּעָר תורה מפוארת בְּכלי מכוּעָר – משל לאדם שהוא למדן גדול, אך חזותו החיצונית מכוערת; תורַת אלוהים – כינוי במקרא לספר החוקים שנתן משה לישׂראל; סתרי תורה – הלכות עמוקות, סודות התורה ונושׂאים בתחום תורת הנסתר שאין ראוי לעסוק בהם בקהל גדול: יש אומרים שלמד סתרי תורה, ויש אומרים שהתורה גילתה לו את סתריה; אֱתִיקָה > נהירים לי שבילי . . . כשבילי . . ., חוץ מ־ . . . – ברורים לי היטב: נהירים לי שבילי ספר שמות כשבילי כף ידי, חוץ מעניין חטא העגל; חמש מגילות – כינוי כולל לחמישה ספרים קטנים בחלק ׳כתובים׳ שבתנ״ך, ואלה הם: שיר השירים, רות, איכה, קהלת ואסתר; כתר תורה – כינוי לכבוד ולגדולה שזוכה להם תלמיד חכם גדול בתורה, כינוי מליצי לאדם גדול בתורה; דברי תורה הם כהרָרים התלוּיים בשַׂערה – נטול אחיזה, שאין לו כמעט כל יסוד, דברים הבנויים על יסוד רופף, מסקנות חשובות המבוססות על הנחות מפוקפקות: כל טענותיו הן הררים התלויים בשׂערה, ואוכיח זאת בבית המשפט; יָפֶה תלמוד תורה עם דרך־ארץ – מֵימרת חכמינו בשֶׁבח הלימוד העיוני עם רכישת מקצוע; יָשַׁב על התורה ועל העבודה – התמסר כולו לדבר, ייחד את כל זמנו לדבר מסוים; ביטול תורה – כינוי לכל מעשׂה הגורם להפסקה בלימוד התורה ועל ידי כך לביטול (גם זמני) של מצַוות תלמוד תורה: אלמלא חששתי מביטול תורה, הייתי מטה אוזני לשמוע את הבליך; תורה שאין עימה מלאכה, סופה בטֵלה – דיבור בשבח העבודה; התבסס מסודות התורה – קלט בהנאה את התורה; שבעים פנים לתורה – דרכים רבות לפרש עניין, רעיון וכד׳: שבעים פנים לתורה, ולכן אין לדחות כליל גם את פירושיו המיוחדים של מומחה זה; שלא עבר על פִּתחה של תורה – בוּר שמעולם לא למד תורה: ניכר הוא זה שלא עבר על פִּתחה של תורה ולא קרא ספר מימיו; אוֹרָיְתָא – התורה; מדאורייתא – מן התורה, נאמר על מצווה לציין שהיא מן התורה [להבדיל ממצווה דרבנן, שהיא מצווה שתיקנו אותה חכמים]: ישיבה בסוכה היא מצווה מדאורייתא והדלקת נר חנוכה היא מצווה מדרבנן; מִשנָה – 1. לימוד, מה שאדם שונה, לומד וחוזר עליו: כל השוכח דבר אחד ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו: משנתו הייתה סדורה כי הִרבה לבטל עסקיו מפניה; 2. תורה, שיטה, עיקרי תורתו של הוגה דעות: למועמד אין משנה מדינית סדורה, הוא אינו ימני, ואינו שׂמאלני; משנתו סדורה – הוא יודע וזוכר היטב את מה שלמד והכול מסודר היטב בראשו, דבריו ערוכים כהלכה: לא הייתה משנתו של המרצה הצעיר סדורה כי לא שנה דיו את משנת רבו; לשון בני אדם – הצורה הרגילה שבה בני אדם מדברים, בלי לדקדק בַּלשון בדיוקים מוגזמים או מלאכותיים: דיברה תורה כלשון בני אדם כי ניתנה להמונים; בית מדרש, אַסכּוֹלָה – דרך חשיבה, גישה או תפיסה של רעיונות או של דעות (לרבות שיטה או תורה) שחולקים קבוצת בני אדם בתחום פילוסופיה, דיסציפלינה, אמונה, תנועה חברתית, כלכלה, תנועה תרבותית, אומנות וכד׳ וקווים משותפים בעבודתם, בדעותיהם, בתאוריה שלהם או בשיטתם של בני האדם: הוא שייך לאסכולה שאומרת שתחרות יכולה להיות מאוד מעוררת לילדים; אוֹטוֹדִידַקט – לומד עצמאי שרוכש השׂכלה וידע בכוחות עצמו, כשהוא מעיין במידע מקוון, בספרים וכד׳, ואינו לומד לימוד סדיר במוסד להשׂכלה: תמיד התקשיתי להאמין שאת השׂכלתו הכללית רכש דודי כאוטודידקט; אֵוַנגֶליוֹן – כל אחד מארבעת ספרי הבשׂורה של הברית החדשה המתארים את חיי ישו: מָתִי, מרקוֹס, לוּקָס, יוחנן; קוֹדֶקס < מִצְחָף – כתב יד עתיק העשׂוי גיליונות נייר או גיליונות קלף מחוברים או כרוכים יחד בצורת ספר (להבדיל ממגילה גלולה); אריה – גדול וחשוב בתורה ובחוכמה: אריה לפניך, ואתה שואל את השועל; חֵילָךְ לְאוֹרָיְתָא – ביטוי מליצי של עידוד וברכה שפירושו המילולי ׳כוחך לתורה׳: ראוי שתייחד את עיקר כוחך ללימוד התורה, ראוי שתשקיע בלימודים את כל מרצך, עשׂה חיל בלימודיך, עלה והצלח; פִּשפֵּש – חיטט וחיפשׂ במהלך בדיקה כדי למצוא או לגלות משהו: פשפשתי בכיסי שוב ושוב עד שמצאתי את האסימון; אם אין מפשפשים בהלכות הן מעלות חלודה, פשפש אפוא בדברי תורה שלא תשכחם; חֲזַק, חֲזַק וְנִתְחַזֵּק – נוסח קריאה הנוהג בבית הכנסת עם סיום קריאתו בציבור של כל אחד מחמשת חומשי התורה בעת הקריאה בתורה; מִקדש מעט – כינוי למקום חשוב של תורה וחוכמה, מקום התייחדות שמורגשת בו השראה מיוחדת או עיסוק רוחני חשוב: אתר ההנצחה הוא מקדש מעט לקהילות ישׂראל שנכחדו בשואה; מֶרכָּז רוחני – מרכז אידאולוגי של דת, פוליטיקה, ציונות, מדע, אומנות וכד׳: ישיבות סוּרָא ופוּמבְּדִיתָא היו המרכז הרוחני של גלות בבל; אחד העם ראה את ארץ ישׂראל כמרכז הרוחני של העם היהודי, ולא בהכרח כמקום מקלט ליהודים; עמוד – בסיס, משענת, יסוד, אדם או דבר הממלאים תפקיד חשוב בתחום מסוים: הוא הפך לאחד מעמודי המערכת שלנו, ואי־אפשר לנו בלעדיו; אחד מעמודי היהדות הוא האמונה בבחירה החופשית שיש לאדם; קימט את עצמו – ישב כפוף וגחון על, יגע ועמל: תלמיד חכמים מקמטים עצמם על דברי תורה יומם וליל; כִּתבֵי הקודש – ספרי התורה, הנביאים והכתובים; הברית הישנה – כינוי נוצרי לחלק הראשון של כתבי הקודש הנוצריים [היינו כל ספרי התנ״ך – בסֵדֶר מעט שונה מהמקובל אצל היהודים – ובכנסיות קתוליות גם הספרים החיצוניים; מבחר הספרים וסדרם בברית הישנה מתבססים

על תרגום השבעים]; אַפּוֹקְרִיפִים < ספרים חיצוניים – ספרים שכתבו בחלקם הגדול יהודים, בעיקר בתקופת בית שני, ולא נתקבלו ככתבי יד מקודשים בעת חתימת התנ״ך (כגון החשמונאים, בן סירה, ברוך, יהודית); הברית החדָשה – כינוי לכִתבי הקודש של הנוצרים האֶוַונגֶליון בפי הנוצרים, הבא כתוספת הנוצרים על ׳הברית הישנה׳ [שהיא התנ״ך המסורתי]; סמיכוּת הפָּרשה, סמיכוּת הפָּרשה, סמיכוּת פרשִׁיות, סמיכוּת פרשִׁיות – קשר בין עניינים למיניהם, קשר או שייכות בין שני עניינים: לפני כחודש היה באזור פיגוע דומה, והמשטרה בודקת אם יש סמיכות פרשיות בין האירועים; אֵין נָביא בעִירו – אין אדם ההוגה רעיון חדש או תורה חדשה זוכֶה להערכה בסביבתו הקרובה, לעומת היחס שהוא זוכה לו במרחקים; מגילת קינות, מגילת אֵיכָה, אֵיכָה – אחת מחמש המגילות בקובץ כתובים שבתנ״ך; מגילות ים המלח < המגילות הגנוזות – מגילות מסוף ימי בית שני שנמצאו במערות קומראן שליד ים המלח, ובהן קטעי המקרא (מקצתם מפורשים) והספרים החיצוניים וחיבורי עיקרי אמונתה של כת דתית מתבדלת שחבריה חיו באותה סביבה; סִפְרֵי אֱמֶ״ת – כינוי לשלושת הספרים: איוב, משלי ותהילים, שמערכת הטעמים שלהם שונה משל שאר הספרים בתנ״ך; שני כתובים המכחישים זה את זה – שני פסוקים הסותרים זה את זה: כששני כתובים מכחישים זה את זה, בא השלישי ומכריע ביניהם; מעלה עליו הכתוב כאילו – לפי התורה ניתן לראותו כאילו, רואים אותו כאילו: כל המקיים נפש אחת בישׂראל, מעלה עליו הכתוב כאילו קִיים עולם מלא; דַּעַת עוֹלָמים – כינוי לתורת אמת הקיימת לעד: התנ״ך הוא דעת עולמים; דברי אלוהים חיים – 1. אמת אלוהית, עיקרי אמונה ומצוות שנמסרו מפי האל, דברי התורה: הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן, והלכה כבית הלל; 2. אמת מוצקה שאין עליה עוררין: עם כל הכבוד והערכה לבקיאותו המקצועית, אין לקבל כל אמירה שלו כדברי אלוהים חיים; סיני ועוקר הרים – סיני עדיף – בקי בתורה וחריף: בקי עדיף [סיני = למדן בקיא ובעל זיכרון; עוקר הרי הרים, עוקר הרים = מקורי, חריף, עורך השוואות, בוחן בעזרת ההיגיון; שני תארים אלה יחדיו מציינים את החכם המושלם]; ליקט פירורים משולחנו – נהנה או קיבל מעט מעושרו של מישהו, בדרך כלל מעושרו הרוחני; בר־אוֹרייָן – תלמיד חכם, למדן, בן תורה, בעל תורה, כינוי לאדם מלומד ומשׂכיל, בעיקר בתורה; הפרדת התחומים – גישה הטוענת כי המדע והתורה מדברים בשני תחומים שונים, שאין ביניהם התנגשות או סתירה; מימיהם אנו שותים, ושמותם אין אנו מזכירים – את תורתם אנו לומדים, אך את כותביה אין אנו מזכירים; בעלי המסורה – כינוי לחכמי טבריה שקבעו את המסורה: החשובים שבבעלי המסורה הם בני משפחת בן אשר; אַברֵךְ מֶשִׁי – צעיר המואס בעבודת כפיים ועוסק בעיקר בתורה [בנימת ביקורת]; טָחַן הרבה והוציא קמעה, טוחן הרבה ומוציא קמעה – 1. מי שלומד הרבה ושוכח מעט; 2. עוסק הרבה בדבר, אך תוצאות מעשׂיו דלות ביותר; עם הארץ – [בנימת גנאי] בור גמור, חסר השׂכלה, שאֵינו יודע תורה [ההפך: תלמיד חכם]: אין בּוּר יְרֵא חֵטְא וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד; יוֹשֵׁב אוֹהֶל – תלמיד חכם היושב באוהלהּ של תורה; ביטול בית המדרש – ביטול תורה, הזנחת לימוד התורה: מותר לפנות אוצר לשם הכנסת אורחים שאין להם מקום ללון ומפני ביטול בית המדרש; הִדיר את רגליו, הדיר רגליו – נמנע מלבוא למקום כלשהו, השתדל שכף רגלו לא תדרוך שם: מאז קבלת הפנים הצוננת שזכה לה במוזאון, הדיר רגליו ממנו לעולם; הוקיר רגליו מבית המדרש, מוקיר רגליו מבית המדרש – נמנע מלבקר בבית המדרש: שׂיחות החולין והפטפטת מוקירות את רגליי מבית המדרש; הסתופף בבית המדרש – ביקר תדיר או שכן בקביעות במקום לימודים; האיר פנים בהלכה – הסביר, ביאר והבהיר יפה את ענייני ההלכה, הסביר יפה את דברי התורה: המורה החדשה הֵאירה פנים בהלכות המתמטיקה; מִצוות שִׂכלִיות – כינוי למצוות התורה שניתן לנו טעמן ההגיוני; שֶׁבַע מִצוות בְּנֵי נוֹחַ – שבעה דברים שׁנאסרו לבני נוח, והם מעיקרי התורה האנושית: עבודת אלילים, גילוי עריות, שפיכות דמים, איבר מן החי, קלל השם, גָזֵל, דינים (דברים שבין אדם לחברו) החלות על כל האנושות; תבע את עלבונו – תבע נקמה על עלבון שנגרם למישהו או למשהו, מחה על כבודם ודרש בתוקף להשיב את כבודם שנפגע: נטל ההוכחה מוטל על בעל הפטנט התובע את עלבונו; המית עצמו על – הקריב את נפשו למען; יצק מים על ידיו – שירת את פלוני, היה תלמידו הנאמן והמובהק: שנים יצקתי מים על ידי הסמנכ״ל עד שלמדתי את רזי מקצועו; הוא עומד בשתי רגליו ב׳ – הוא במצב איתן ב׳, מעורה היטב ב׳, מציאותי, מעשׂי ופועל לפי הנסיבות והסיכויים הראליים: אל תדאג לו כי טיפוסים כמוהו עומדים בשתי רגליהם על האדמה ולא מהמרים; התאבק בעפר רגליו – עשׂה אותו למורו ולמדריכו המובהק כשהוא שוהה רבות במחיצתו ומתבטל בפניו התבטלות מוחלטת; היה כרוך אחרי מישהו כדי ללמוד תורה מפיו: התלמידים אהבו את מורתם, ושנים התאבקו בַּעֲפַר רגליה; הווי מתאבק בעפר רגליהם של חכמים ושותה בצמא את דבריהם; הֲפוֹךְ בָּהּ וַהֲפֵךְ בה שהכול בה – לְמַד תורה הרבה ובהתמדה שהכול כלול בה; כְּתוּבִים הַמַכחישים זֶה את זֶה – פסוקים, סעיפים, פרקים וכד׳ הסותרים זה את זה, וההכרעה ביניהם תהיה לפי מקור אחרים: כששני פסוקים סותרים זה את זה, בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם; כְּתוּבִים אַחרונים – כינוי לספרי עברית שלא הוכנסו לכתבי הקודש ולכן לא נתקדשו, כגון מכבים, יהודית, משלי בן סירא, חנוך, היובלות [אחת הסיבות העיקריות היא מִשום סטִייה מהשקפות היהדות המסורתית; הם נקראים גם סְפָרִים חִיצוֹנִיִים, חִיצוֹנִיִים]; אריה לפניך, ואתה שואל את השועל – חכם גדול לפניך שהוא טוב ממני, ואתה שואל אותי? שישה תלמידים התכסו בטלית אחת [מחמת העוני] ועסקו בתורה; התורה נקנית בדקדוק החברים ובפלפול התלמידים; החש בראשו יעסוק בתורה; הסתקרן ומילא ליבו דברי תורה; משך בעול התורה והלימודים; קיבל עליו עול תורה; יָשַׁב באוהלה של תורה ולמד בשקידה רבה; העמיק ללמוד; הֲפוֹךְ בה וַהֲפֵךְ בה שהכול בה; עמד על סודה של תורה; ישב בבית המדרש, קרא ושנה וקנה שלמות בתורה; מה אהבתי תורתך, כל היום היא שׂיחתי; ישב ולמד, שקד והתמיד עד שהייתה משנתו ברורה בפיו; דרך ארץ קדמה לתורה; תורה זו אין בלימודה כל חובה. ולמה נכתבה? ללמֶדךָ כמה שׂכר טוב יהיה לך אם תִלמְדֶהָ ותְלַמְדֶהָ; דברי תורה – כל זמן שאדם הוגה בהם מוצא בהם טעם; פִּשפֵּש בדברי תורה כדי שלא ישכחם; מאהבתי הרבה לתורתנו אני משחיר פניי על דברי תורה ומרעיב עצמי על דברי חכמים ומשמר את דבריהם בבטני כדי שיתגלגלו בנקל על שׂפתיי; אין דרכו של מלומד להרבות שׂיחה עם אדם פשוט שאין בו לא תורה ולא חוכמה ולא כלום; אם לא נשנן, עלולה התורה להשתכח מישׂראל; פסוק בזמנו כלחם בשעת רעבון; בני, הווי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמיים היא: שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת – נמצאת מחריב את כל העולם כולו; השׂביע עצמו בדברי תורה; דברי תורה שלמדת לא ימושו מפיך ומפי זרעך; שתו מבאר תורתו; בוא וראה כמה רעה גורמים העקמנים והפתלתלנים, מעוטי התורה, חסרי הדעת, תועי הלב, גסי הרוח וצרי העין, שאלמלא הם היינו זוכים . . . ; רָאָה שהתורה ערֵבה ומתוקה ועשׂה בה לילות כימים, ולא יצתה שנה עד שלא הספיקה תורת רבו; עשׂה לך נר שתלך לאורו – זה אורה של תורה; מה אהבתי תורתך, כל היום היא שׂיחתי; לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם ולילה; טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף; על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים; היה גדול בתורה ובקי בכל עמקי סודותיה; מעוטר בתורה ובמעשׂים טובים; גדול לימוד תורה שמביא לידי מעשׂה; התורה מתשת כוחו של אדם; לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו; אדירי תורה שלא רצו ליהנות מכתרה של תורה; עיניו הבהיקו מזיווה של תורה; תזכו להקים בית נאמן בישׂראל על אדני התורה והיראה מתוך אושר ואהבה; ידע לפרש מסתריה (של התורה), לפענח את רזי תעלומותיה, לגלות ולפרסם את עִמקי צפונותיה; טוב לגבר כי יישׂא עול בנעוריו: עול תורה, עול אישה ועול מלאכה; תיבל את שׂיחתו בתבליני תורה; בישׂם שולחנו מתורתו; אם אין קמח, תורה מניין? נעלמה הלכה חשובה מדברי המרצה; בימיו חזר אור התורה להאיר פנים, והכול ידעו שהדר בני אדם – תורה; ומה המים אין הגדול מתבייש לומר לקטן: השקני מים, כך דברי תורה – אין הגדול מתבייש לומר לקטן: למדני פרק אחד, דבר אחד, פסוק אחד ואפילו הלכה אחת; היה בקי בכל חדרי התורה וידע לחשׂוף סתריה וצפוניה ולפענח תעלומותיה; היה גדול בתורה ובקי בכל עִמקי סודותיה; גדוש בתורה וחכם בחוכמות העולם; שתה מבאר תורתו; כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים; כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר; התנ״ך הוא יצירת מופת לדורות, והוא ספר הספרים הנצחי של עם ישׂראל הנפוץ בכל פינות התבל; אם יהיו כל הימים דיו, ואגמים קולמוסין, ושמיים וארץ מגילות, וכל בני האדם לבלרים, אין מספיקים לכתוב תורה שלמדתי: ואני לא חיסרתיה אלא כאדם שמטביל מכחולו בים; גדול שימושה של תורה יותר מלימודה; גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם; גדול לימוד תורה שמביא לידי מעשׂה; היה מאור גדול בתורה; גדול השלום ושׂנואה המחלוקת; הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדס במדבר – מי נהנה מריחו? אין התורה נקנית אלא בחבורה; הא למדת שכל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם; הכול תלוי בַּמזל, אפילו ספר תורה שבַּהיכל; לא מש מאוהלה של תורה והִטה שכמו לסבול עולה של תורה; כפוף מעול תורה; המגביה עצמו על דברי תורה למה הוא דומה? לנבלה מושלכת בדרך, כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך; הלוואי אותי עזבו, ותורתי קיימו; דברי תורה עניים במקומם, ועשׂירים במקום אחר; הקל מעליו עול תורה; הכבידו עליו עול תורה; בוא ונפשפש בהלכות כדי שלא יעלו חלודה; עיטרו את ימיהם בתורה, בתפילה ובמעשׂים טובים; חביבה על אדם שׂיחה בטלה שלו יותר מתורה שלמה של אחרים; ליבו משוך אחר תורה וחוכמה; דברי תורה כל זמן שאדם שונה בהם, מוצא בהם טעם; דברי תורה שקשים לקנותם ככלי זהב, נוחים לאבדם ככלי זכוכית; הריני שונה שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר, עד שאני שונה את כל

התורה כולה; דברי תורה נמשלו כמים: מה המים משיבים נפשו של אדם, כך תורה משיבה נפשו של אדם; מה המים יורדים טיפין־טיפין ונעשים נחלים־נחלים, כך תורה – אדם לומד שתי הלכות היום ושתיים למחר עד שנעשה כנחל נובע; מפני מה ירדה קרן התורה בדור הזה; ממיט את כוח התורה; כל הארץ רעשה מתורתו; לא שׂבעה נפשו מלַחמה של תורה, והלך לבקש לחם של חול; מי שיודע לשנות, יושב ושונה לחזק ליבו בדברי תורה; שנותיו מעוטרות בתורה ובמעשׂים טובים; וכל רמז שהוא מפיק מפיו מאירם באורה של תורה; כפוף מעול תורה; בני תורה, רכי שנים וחריפי דעת נושׂאים ונותנים במלחמתה של תורה; תיבל את השולחן בריח תורה; תורה שאדם לומד בצנעה מכרזת עליו בפרהסיה; שלא ישבות קול התורה מבית המדרש; לעקור תורה מישׂראל; משך בעוּלה של תורה; הגה בתורה יומם ולילה; קבע עיתים לתורה; תורה היא אורה וטובה מכל סחורה; אם דברי תורה אינם ערבים על שומעיהם, נוח לאומר שלא אמרם; התורה נקנית במיעוט שנה; מי שאוהב תורה, לעולם אינו שָׂבֵעַ ממנה; ליבו משוך אחר תורה וחוכמה; היה מאור גדול בתורה; לא פסק פיו מן התורה; מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה; תורה ומצוות רפויות בידו; כל הארץ האירה מאור תורתו; עמדו מבני העיר גדולי תורה וגאוני ארץ שהאירו את העולם באור תורתם; כָּבַשׁ את תורתו בתוך מעיו > דת! הלכה! חוכמה! למידה! מומחיות! מצווה! תלמיד!

תחושה!

יש תחושה. של תחושה, תחושתי, תחושה – 1. תהליך, חוויה או יכולת לקלוט גירויים מהעולם החיצון או מתוך הגוף באמצעות החושים: שיווי משקל, קור, חום, רעב וכד' הם כולם תחושות; 2. תגובה גופנית עקב קליטת גירוי באחד החושים, המופקת מגירוי של קולטן חושי ומהפעלת מרכז מוח מסוים. היא יוצרת מודעוּת בסיסית לעניינים, כגון צליל, ריח, צבע, צורה, טעם, טמפרטורה, לחץ, כאב, מתח שרירי, מקום הגוף, שינוי באיבר פנימי הקשור לתהליך, כגון רעב, צמא, בחילות והתרגשות מינית: המדוזה מפרישה חומר הגורם לתחושת צריבה; שבץ מוחי גורר פעמים לאובדן תחושה, נוסף על השיתוק באחד מאיברי הגוף; 3. מצב נפשי שאדם מרגיש בליבו במצב מסוים או בנסיבות מסוימות; רגש, הרגשה: אחד מאמצעי הלחץ על אדם הוא ניסיון ליצור בו תחושת אשם; אדם עלול לחוש תחושת בדידות גם בהיותו מוקף אנשים; תחושת קוהרנטיות – תחושת אדם המייצגת הניעה ומשאבים פנימיים וחיצוניים שלו כדי להתמודד עם עקות חייו ועם אתגריהם, והמתפתחת בעקבות ניסיונו המצטבר לכל אורך חייו. אם תחושתו חזקה מול עקות החיים, יהיה בעל הניעה להתמודד איתם ויאמין שעומדים לרשותו משאבי התמודדות; חָש – הרגיש, תפס או קלט בחוש: החולה חש כאב חד בחזהו; חש ב־ – הרגיש כאב, סבל מֵחושים באחד מאיבריו: החש בשינו כל העולם אינו כדאי לו, וכן – חָש בראשו, חש בגרונו, חש בבטנו וכו'; הרגיש בנוח, חש בנוח – היה לו נעים ונוח, הרגיש נינוח: הוא חש בנוח איתנו כדי לספר לנו הכול; חש בטוב – מרגיש טוב: לא אוכל להגיע היום כי אינני חש בטוב; חש ברע – הרגיש רע, הרגיש רע, סבל מכאבים: בשעות הערב חש ברע והובהל לבית החולים; חד חושים – בעל חושים ערים ומפותחים: גשש חד חושים תיאר מהיכן נסו המבריחים; כְּדָג בַּמַּיִם – מָשָׁל למי ששרוי בסביבתו הטבעית, מרגיש טוב וחופשי: אני חש בביתך כדג במים ומרגיש חופשי לעשׂות כרצוני; הקרנה, הוקרן, הִקרין – הפיץ סביבו, הִשרה, אצל, העביר תחושה מסוימת: החוליה הפגועה בעמוד השִׁדרה הקרינה כאבי תופת מהגב לרגליים; האירוע לבש צבע, עטה אור והקרין שִׂמחה; סִחרוּר סִחְרֵר – פיתה ובלבל, הלהיב בלי שיקול דעת מעמיק, הוציא משיווי משקל נפשי: ההצלחה הגדולה שלה זכתה לא סחררה אותה; הרחה, הֵרִיחַ – 1. חש ריח: ליד המאפייה הרחתי ריח מאפים; 2. הבחין, חש בדבר מה סמוי באמצעות חושיו המחודדים: אני מריח שתתלקח מריבה גדולה בין שני האחים; 3. הפיץ ריח: הסוכה מריחה; רדיפה, נרדף, רָדַף – היה להוט אחר דבר מה, שאף להשׂיג או להגשים משהו נכסף: מעולם הוא לא היה אוהב שלום ורודף שלום; צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף; כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו; נסחף, סָחַף – עורר במישהו התלהבות, התרגשות וכד' שדבקו בו, היטה את דעתו של מישהו או את דעת הציבור לכיוון מסוים: המוזיקה הנהדרת סחפה גם אותי, והצטרפתי לרוקדים; פָּתוֹס – התבטאות נרגשת מאוד, נמלצת, חגיגית, רוויה התפעמות או התלהבות: מפריע לקהל הפתוס שבו נאם, ולכן לא נשמע משכנע או אמין; צריבה, צָרַב – גרם לתחושה עזה, מציקה, חריפה או נוקבת של כאב או של פגיעה נפשיים: רִגשות האשם האלה צרבו בי כל השנים; צוֹרְבָנִי – פוגע, מעליב, מכאיב: הערתו הצורבנית של מבקר התיאטרון פגעה קשות ברִגשות השׂחקנים והבימאי; לֵב קָרוּעַ – 1. לב שבור, מלא צער רב ודאגה: באתי להתחנן בלֵב קָרוּעַ ומוּרתָּח; 2. לב נסער ונרגש, לב מוכה צער: הוא עזב אותה והשאיר אותה בתחושה של לב קרוע; תקיפה, תָּקַף – אחזה בו תחושה, השתלט עליו רגש, התעורר במישהו בעוצמה רבה: לא אכלתי כל היום, ובערב תקף אותי רעב עצום; לפתע תקפו אותו געגועים עזים אל בית הוריו; עֵין הַסְעָרָה – מוקד סערת הרגשות בוויכוח או במריבה, מוקד העניינים הסוערים, ליבה של סערה ציבורית, עיקר תשׂומת הלב: חבר הכנסת הזה עמד בעין הסערה בעניין הרפורמה בשוק ההון; קָהָה – 1. נעשׂה קהה, נהיה חד פחות; 2. פחתו רגישותו, חריפותו או עוצמתו, נעשׂה מעומעם, מטושטש, מעורפל: עם השנים קהו רִגשות האהבה כלפיה; קָהוּי – מטושטש, מעורפל, אטום, עמום, חסר רגישות, חסר בהירות, חסר עוצמה: חושיו הקהויים לא קלטו את אותות הסכנה, והוא הוסיף לשבת במקומו באדישות; פגיעוּת – 1. רגישות יתר של אדם להיפגע פיזית או רגשית ולפתח מצב, הפרעה או מחלה משנחשׂף לגורמים או לתנאים מסוימים; 2. היותו של מישהו פגיע, נעלב בקלות, רגיש מאוד: המורה היה מודע לפגיעוּת התלמיד ולכן נזף בו בעדינות; נוח להיפגע, נוח להיעלב, פָּגִיעַ – אדם רגיש, שנעלב בקלות, שאפשר לפגוע ברִגשותיו על נקלה: היא פגיעה מאוד, ויש להתנהג אליה בעדינות; פָּגוּעַ – שפגעו בו רגשית, שהעליבו אותו, שחש עלבון, השפלה וכד': אין ספק שילד המרגיש עצמו פגוע מתקשה לתפקד בכיתה; התפקע – התפוצץ: שׂונאיי יהיו בטקס ויתפקעו מקנאה; רָחַש – הרגיש, חש רגש אמון, חיבה, טינה וכד' כלפי מישהו: אני רוחש לו אמון רב, הוא מעולם לא אכזב אותי; רכות, רך – שמקרין רגישות, עדינות ונועם: בערגה היה נזכר במבטה הרך של אימו כשהתבוננה בו; מתיחוּת, מֶתַח – 1. מצב של פחד, התרגשות, סקרנות ודריכות רבה לקראת מה שעומד לקרות: חיכיתי במתח רב לתוצאות הבחינה; 2. מצב של דריכות, חרדה וחוסר מנוחה שאדם נתון בו עקב לחץ גופני או נפשי, מתיחות: מתח ממושך עלול לגרור חרדה, דיכאון ומחלות פסיכוסומטיות; בזמן האחרון הוא שרוי במתח רב עקב מצבו הכלכלי הקשה; 3. מתיחות, מצב של תסיסה ועצבנות העלול להוביל לסכסוך או לעימות אלים: משאירע הפיגוע האחרון, המתח באזור הלך וגבר; המתחים בין בני־הזוג החריפו, ולכן החליטו להיפרד; התקמט – התכווץ, נמעך, נעשׂה מקומט: נפשו הייתה קמוטה עליו; מתוח – דרוך, שרוי בהרגשה של כוננות, עצבני, מחכה בחוסר סבלנות לפעולה או לדעת מה יקרה: הוא היה מתוח מאוד לפני המבחן; כשאני מתוחה קשה לי להירדם; הִצטַמֵּר, צִמרוּר, צִמֵּר – גרם לצמרמורת: הקור צמרר את גופי; צְמַרְמוֹרֶת – 1. רעד החולף בגוף בגלל קור, הרגשה רעה, מחלה או בגלל התרגשות, פחד וכד': כשחליתי בשפעת היה לי חום גבוה והרגשתי צמרמורות; 2. תחושה של זעזוע, חלחלה: כשראיתי את ההרס הנורא, אחזה בי צמרמורת; הרעיד את ליבו – ריגש אותו, נגע בנימי נפשו, הרטיט את ליבו, נגע לליבו, הביאו לידי התרגשות רבה: רק זמרת אחת יכולה להרעיד את ליבי; הָמוּ מֵעָיו לו, המו מעיו עליו, המו מֵעָיו – התעורר בליבו רגש כלשהו, כגון אהבה, חיבה, חמלה וכד' כלפיו: כשראיתי את הזרם האדיר של הפליטים בסירות רעועות בין נחשולי הים, המו מעיי עליהם כשטבעו; פְּרַט על המיתר הנכון – קלע לנקודה הרגישה של מישהו: היא חשה שחברהּ אינו מעוניין עוד לפרוט על מיתרי ליבה הנכונים כדי להצית מחדש את אש אהבתם; רוחו סָרָה – הוא חש דכדוך, רוגז, הרגשה עצמית רעה: איזֶבֶל, אשתו של אחאב, שאלה אותו: 'מה זה רוחך סרה ואינך אוכל לחם?'; יְחָסִים מְתוּחִים – יחסים בין צדדים עוינים, הניכרים ברגישות ובעצבנות, במתיחות ובתסיסה שלפני התפרצות: היחסים המתוחים בין המיעוט השחור לרוב הלבן עלולים להתלקח בכל רגע להפגנות דמים אלימות; נימי ליבו, נימי נפשו וכד' – תחושותיו או רִגשותיו, בעיקר רִגשותיו העמוקים והכמוסים: הוא אהבהּ בכל נימי ליבו, והיא אהבה אותו בכל נימי נפשה; רְחִישָׁה, רחש – הרגשה או תחושה: עלינו לרחוש כבוד לאדם באשר הוא אדם, ללא הבדל גזע, גיל, דת, מין, צבע ועוד; רחישת הלב – כוונת הלב, מה שהלב מרגיש: קשה להביע את כל רחישות הלב על מאורע כה כביר; מַרְטִיט, הִרטיט – ריגש, עורר ריגושים, גרם לרטט ולרעד: קשה לתאר את הפגישה המרטיטה שהייתה להורים כשנמצא בנם האובד ביער עבות של האמזונס; הזמרת שרה את הבלדה העצובה בקול מרטיט; מְרוֹמָם – עליז, טוב ושׂמח במיוחד, נעלה, חגיגי: מצב רוחה המרומם הדביק את הכול, ואווירה עליזה השׂתררה בחדר; מבוכה, הבכה, הֵבִיך – גָּרַם מבוכה ואי־נעימות, הביא מישהו לידי תחושה של אי־נוחות או גרם למישהו שלא ידע כיצד לנהוג או מה לעשׂות: אל תעיר לה לפני קהל כי זה מביך אותה מאוד; נָבוֹך – 1. שיש בו מבוכה, שמעיד על מבוכה; שרוי במבוכה, חש אי־נעימות, שאינו יודע איך להגיב או לפעול, אובד עצות, מבולבל: לשמע שאלתה הוא הסמיק, וחיוך נבוך עלה על פניו; הנערה נראתה נְבוכה משפע המחמאות שהורעפו עליה; 2. תועה, אינו מוצֵא מוצָא מן המבוך: חשנו נבוכים ולא עמדנו על פתרון הבעיה, כאילו סגר עלינו המדבר; מְבוּכָה – בלבול, אובדן עצות, מצבו או הרגשתו של אדם נבוך שמתבייש, שחש אי־נוחות או אינו יודע כיצד לנהוג או מה לעשׂות כדי להיחלץ מהם: שאלותיה החטטניות הביאו אותי במבוכה; תָהוּי – נבוך, נתון במבוכה, מטושטש: הוא ישב לידה תהוי ומהורהר כדי לסיים את יחסי הקרבה ביניהם; מָסַך – 1. מזג, יצק, החדיר, שפך נוזל בתוך נוזל; 2. החדיר, הטמיע: המפקד מסך בחייליו רוח לחימה

ללא מורא; השקט והשלווה במקום מסך במתאכסני המלון מעין מנוחת נפש; לַחלוּחִית – 1. רטיבות או לחות מעטה, טיפות אחדות של מים, דמעות וכד׳: הסיפור המרגש העלה לחלוחית בעיניו; 2. רעננות, חיוניות, חִיוּת: הוא אדם יבש ומשעמם ואין בו לחלוחית של ציונות; חימם את הלב – גרם הנאה וקורת רוח, ריגש ושׂימח; חֲמִימוּת – 1. יחס חם ולבבי למישהו, חביבות כלפיו, אהבה וידידות: מארחינו קיבלו אותנו בחמימות, ונהנינו אצלם מאוד; 2. הרגשה נעימה, אווירה היוצרת תחושת נוחות ושלווה: ריהוט עץ בשילוב אריגים טבעיים יוצר חמימות בחדר; מְחוּמָם – נלהב, נרגש מאוד: ניכר בו שאינו מחומם לשתף עימנו פעולה; לָהַב, לָהַט, יָקַד – 1. זעם, תשוקה, אהבה וכד׳ שהיו בעוצמה רבה, געשו ובערו בקרבו של אדם; 2. עיניים או מבט שבערו ולהטו מזעם, מתשוקה וכד׳: אש המרד יקדה בלב אנשיו; עיניה יקדו בכעס, והיא קפצה את שׂפתיה; נִפעָם – נרגש מאוד, נסער, מלא התרגשות, ליבו פועם בחוזקה מתימהון ומהתרגשות: הפסנתרן הצעיר שזכה בתחרות ניגש לבימה בלב נפעם ובעיניים דומעות מהתרגשות; נפעמתי מנועם הליכותיו של האורח; נִפעַם, הִתפַּעֵם, הוּפעַם, הִפעִים – הסעיר, הביא לידי התרגשות, גרם לפעימות הלב (בעיקר בצירופים ׳הפעים את ליבו׳, ׳הפעים את רוחו׳): לאחר שבנה התינוק נהרג, זכתה האם לאירוע מפעים לב כשתרמה את איבריו להצלת חיי ילדים; התלקחו עיניו – התעורר בו חשק רב, התלהב מאוד: כשראה אותה התלקחו עיניו וכל שרצה – להתייחד איתה; סינון, סינן – מִלמֵל בכעס, ביטא משהו כמי שמעביר את המילים דרך השיניים, בדרך כלל כביטוי לרגשי זעם, בוז, שִׂנאה וכד׳: העולים החדשים סיננו כמה מילים עבריות של תודה וברכה לנשׂיא; הוא סינן קללה ארסית מבין שיניו; חֲוָויָה, חָוָה – התנסה בחוויה מרגשת (טובה או רעה), עבר מאורע חשוב ומרשים, שקורה לאדם ומותיר בו רושם עז ועמוק: לאחר שחוותה לידה ראשונה אמרה האם הטרייה שזה היה הרגע המרגש בחייה; הִלהִיט – שלהב וליבה את היצרים, עורר סערת רגשות, לרוב של זעם רב: ניסיונות המפגינים להלהיט את הרוחות דוכאו על ידי המשטרה; התרוממות הנפש, התעלות הרוח, התעלות הנפש, עלִיַית נשָׁמה – התעלוּת, התרוממות הנפש, הרגשה של רוחניות נעלה, מצב רוח מרומם ביותר: לימוד התורה הביאה אותו לידי עליית נשמה, ולכן כה אהב להמית עצמו באוהלה של תורה; החסיד זכה בעליית נשמה ורקד בדבקוּת רבה ובחן; הַסעָרָה, הִסעִיר – גרם לפרץ של רגשות, עורר סערת רוחות או התרגשות עזה: הסכסוך בין השניים הסעיר את המשפחה כולה ואף הגיע לערכאות משפטיות; אִינסטִינקט < יֵצֶר בְּסִיסִי – כישרון של אדם (או בעל חיים), דחף או יכולת מולדת לעשׂות משהו בלי תכנון, מחשבה או לימוד או להגיב על גירויים מסוימים אף שאינם מבוססי עובדות: יצר בסיסי הוא היכולת להגיב תגובה מורכבת לגירויי סביבה אגב שימוש בידע וביכולות שנולדנו איתם; סְגוֹר ליבו – המחשבות והרגשות הכמוסים בליבו של אדם: לבסוף הוא פתח את סגור ליבו וסיפר את כל מה שעבר עליו; הִתעַרטֵל, חָשַׂף אֶת צְפוּנוֹת לִיבּוֹ – חָשַׂף את נבכי נפשו או את סודותיה, גילה את רִגשותיו הכמוסים: עם פרישתו חשׂף השׂר את צפונות ליבו ואמר שהחליט להימנות עם שומרי השבת; נִיחֵם – 1. הביע רגשי צער והשתתפות באבלו של מישהו: רבים הגיעו לבית המשפחה השכולה לנחמה באבלה; 2. אמר דברים מרגיעים ומעודדים למישהו שקרה לו משהו לא נעים: יואב בכה מאוד כשהתפוצץ לו הבלון, ואימא ניסתה לנחמו והבטיחה לו בלון חדש; 3. הייתה בו נחמה: אז מה אם הרבה נכשלו בבחינה, זה לא מנחם אותי; נֶחָמָה – דבר עידוד והקלה, דבר שניתן להתנחם בו או למצוא בו מפלט במצב של צער, מפח נפש, אבל וכד׳: הביטוי ׳גם זו לטובה׳ נאמר כנחמה על אירוע לא נעים; מצא תנחומים, קיבל תנחומים – התנחם קצת, הִטה אוזן לדברי הניחומים ונרגע מעט: הלכתי לנחמהּ בתקווה שתקבל תנחומיי, ולא יהיו דבריי תנחומי הבל; התעוררות, התעורר – התנער, התעודד, היה נכון בכל לב: מאין תבוא ההתעוררות בליבי שאשתתף בצער הנפשות שחיו בימי השואה? התעודדות, התעודד – התחזקה רוחו והשתפרה הרגשתו לאחר שהיה מיואש, מדוכדך, מאוכזב, מדוכא וכד׳, מצב רוחו השתפר והתאושש, לרוב בעקבות משהו, קיבל אומץ וביטחון להמשיך במשהו: השנתיים האחרונות היו לימי התעודדות ולפריחה מחודשת; יָצָא ליבו – התאווה, השתוקק מאוד, התרגש ביותר: ליבו יצא להיוועד עם הוריו שמעבר לים; יצאה נפשו אל, התגעגע – כלתה נפשו אל, השתוקק ביותר אל, חש געגועים אל: כמה נפשי יוצאת וגעגועיי הומים בלבבי לראות את חמדת ליבי; אמר לו ליבו – הייתה לו הרגשה מוקדמת, נדמה לו: ליבי אמר לי כי המעשׂה לא יצלח; ניבא לו ליבו – הרגיש מראש, חש שכך יקרה; ליבו הגיד לו, הגיד לו ליבו – הייתה לו הרגשה, הרגיש וניחש, הגיד לו ליבו, הרגיש בליבו את מה שעתיד לקרות, ליבו ניבא לו: ליבו הגיד לו שלא יזכה לשוב מן המלחמה; פָּחַד וְרָחַב לבבו – ליבו נרגש ונרעש מן הבשׂורה המשׂמחת שלא ציפה לה: כשנתבשׂרו גולי קפריסין שהנה קמה מדינת היהודים, פחד ורחב לבבם; כִּיבּוּש, כָּבַש (רגשות, תחושות, תאוות) – עצר את רגשותיו או את תחושותיו וריסנם שלא יתבטאו כלפי חוץ; הכניע תאוות, חשק וכד׳: הנזיר מצווה לכבוש את תאוותיו; כליאה, כָּלָא – ריסן רגשי כעס וזעם ונמנע מלהביעם: הוא כלא את זעמו וניסה להתנהג באיפוק; עָרַג, עֶרגה, כִּילְיון נפש, כָּמַהּ, כמיהה, נכסף, כיסופים, תשוקה עזה, גַעגוּעַ עז, גַעגוּעִים – השתוקקות למישהו או למשהו, רצון עז לראותם, להיוועד עימם או להימצא בקרבתם: חיכיתי בלב כָּמֵהַּ למכתב מיקירתי; חָלָל – תחושת ריקנות עקב פרדה מאדם אהוב, בעיקר עקב אובדן, למשל אחרי מותו של אדם קרוב או פרֵדה ממושכת ממנו: מאז מות אימו הוא מרגיש חלל גדול בחייו; ריקות, רֵיקָנוּת – 1. תחושה שהכול חסר ערך ותועלת, הרגשה של חוסר עניין, הרגשת אפסות: כשהמבצע הסתיים השתלטה עליי תחושת ריקנות; 2. תכונת הדבר הריק, ריק, ריקות; מַצפּוּן – 1. תחושה או תודעה של אדם לשפוט מה נכון ולא נכון, ומה מוסרי; הקול הפנימי האוסר על אדם או המתיר לו מעשׂה מסוים מבחינה מוסרית: מצפוני אומר לי שלא נהגתי כשורה; 2. תחושות חמלה, אשם או חרטה, המדריכות את האדם או המייסרים אותו בנוגע לפעולות, למעשׂים או לחוסר מעשׂים, המנוגדים לתפיסת צווי ההתנהגות המוסרית כפי שהוא מבין אותם או עולים איתם בקנה אחד; מַצפּוּנִיוּת – 1. המצב או התכונות של להיות בעל מצפון; 2. נוהַג לפי ציוויי המצפון, רגישות וזהירות בענייני מוסר (conscientiousness); מצפון נקי, מצפון שקט – הכרה של אדם בצדקת מעשׂיו, הרגשת אדם שהוא חף מכל עבירה או חטא: אין לי שום רגש אשמה בנוגע לפיטוריו, עשׂיתי את שהיה עליי לעשׂות, ומצפוני נקי; נְקָפוֹ לִיבּוֹ – התחרט, הצטער על מעשׂה שעשׂה, הכהו ליבו, היו לו ייסורי מצפון: ליבי נקף אותי, ליבי נוקפֵני שלא נזהרתי בלשוני; ייסרוהו כִּליותיו – חש רִגשות חרטה ואשם על מעשׂה רע שעשׂה, מצפונו הציק לו, סבל ייסורי מצפון: על משכבו בלילות ייסרוהו כליותיו על שלא חש לעזרת אחיו הנרדפים; עָלָה על גדותיו, גָאָה על גדותיו, עָבַר על גדותָיו – חש רגש בעוצמה רבה והביא אותו לידי ביטוי, נסער והתרגש עד אין יכולת להכיל את רִגשותיו; [כשנאמר על רגש] מילא את ליבו של מישהו והסעירו: ליבה עלה על גדותיו מרוב אהבה; מוּסר כליות – חרטה, ייסורי מצפון: כשהוא נזכר בדרך שבה התנהג אליה, הוא נתקף מוסר כליות; פְּנֵי פּוֹקֶר, פני ספינקס – פנים קפואים שאינם מסגירים מחשבות או רגשות: יש לו פני ספינקס, וקשה לדעת מה הוא מרגיש; מצפון לא נקי, יִיסוּרֵי מַצפּוּן – תחושת אשמה וחרטה קשה שאדם עשׂה, רִגשות צער ואשמה רגשות חרטה על מעשׂה רע המייסרים אותו; מוסר כליות: ייסורי המצפון לא נתנו לו מנוח, ולכן החליט להתוודות על חלקו בקנוניה; זוּלָתָנוּת – נכונות הפרט לקדם את רווחת זולתו בלב שלם וללא תמורה אגב ויתור הפרט על נוחותו האישית בהיותו מוכן להסתכן למען הזולת, וטובתו הפרטית של הזולת קודמת לטובת הפרט: אתה זולתן אם אתה מוכן לתת את הסוודר שלך לבן זוגך כשקר גם אם יש לך רק חולצת טריקו, או מוכן לטפל בקרוב משפחה בחולי מתמשך או לתרום דם או איבר לזולת [להפך: אָנוֹכִיוּת]; איסטניס < אִסטְנִיס – אנין דעת, מעודן ביותר, קפדן, רגיש מאוד, סולד מן הגס או מן המכוער: איני כשאר בני אדם כי אסטניס אני; תסיסה, תָסַס – סערה רוחו, התרגש מאוד: בעקבות גל הפיטורין במפעל תססו העובדים והייתה התנהגותם עֲרֵנִית, לא־שקטה ונרגשת; תַרעוֹמֶת – תחושת רוגז או טינה, כעס, מורת רוח, בייחוד כלפי עוול שנעשׂה לאדם: הוא דחה את בקשתי בגסות, ומאז יש בליבי תרעומת עליו; עֶצֶב – תחושת געגוע, צער, חיסרון או אובדן בין מתונה לקיצונית הנגרמת לרוב מאובדן של מישהו אהוב או משהו מוערך מאוד (למשל, קרע של מערכת יחסים). עצב מתמשך הוא אחד משני התסמינים לדיכאון, השני – אִי־נֶהֱנוּת (אַנהֶדוֹנִיָה); וכן – יגון, תוגה, עוגמה, דכדוך, נכאים וקַדרוּת [ההפך: שׂמחה]; כְּבוּש ראש – מבויש ומדוכדך: כל המסיבה ניסתה לשׂמח את ליבי, ואני עמדתי בפינה כבוש ראש, ולא הזמנתיה אף לא לרקוד אחד; תְלִישוּת, תלש – ניתק, בעיקר מן החברה, הרגיש חוסר שייכות, חוסר יציבות: העולים החדשים מרגישים, לעתים, תלישות חברתית עד שייקלטו בתרבות הארץ; נִרעָשוּת, נִרעָש – נרגש ביותר, נדהם, נסער, מזועזע, נבהל: השׂר נרעש לשמוע את ההאשמות נגדו; הנני העני ממעשׂ נרעש ונדהם לשמוע כי זכיתי בסכום נכבד בלוטו; הרעשה, הרעיש – 1. הסעיר, גרם להתרגשות, עורר מִרעש (סנסציה): בשׂורת האיוב הזאת הרעישה את נפשי עד היסוד; 2. תקיפת מטרה בפגזים, בפצצות, בטילים מונחים וכד׳; סֶנסַצְיָה < מִרעָש – 1. חדשה מרגשת, מרעישה, מעניינת ומפתיעה: צהובון מפרסם רק מִרעשים בינו לבינה; 2. רושֶם מידיעה, ממאורע וכד׳ המביא להתרגשות רבה: חתונת הידוענים הייתה הרעישה את הלבבות; אֵימָה – רגש חזק שבני אדם חווים כאשר הם פוחדים, נבהלים, מתבעתים או מזדעזעים, בשל מצב שהם נתונים בה, כגון שמיעת בשׂורה רעה, צפייה באירוע שלילי או כשהשפעה על האדם בתחום הגופני או הנפשי היא שלילית ומיידית; סַעֲרָנִי, סַעֲרָנוּת – רגשנות יתרה, רוח סוערת, הבא בסופה ובסערה: רוחו היוצרת, הסערנית והמהפכנית השפיע על יחסיו עם רעייתו הקטנה והפיקחית; מֵחוֹש – 1. תחושת כאב, מכאוב: כל מחוש ולא מֵחושי ראש: שלא יהא בי מֵחושי אוזניים ומחוש עיניים ומחושים שבין הווסתות; 2. מי שסובל מכּאֵב:

אין מבקרים לא חולי מעיים, ולא חולי העין ולא מחושי הראש; אָנִין – עדין, רכרוכי [מבחינים בין אנין טַעַם – בעל טעם מעודן: דעות בני אדם חלוקות באֶסטניסות של מאכל ומשקה; אנין רֶגֶש – בעל רגשות מעודנים; אנין חֵך – בעל טעם מפותח ומעודן במזון או במשקה: רק אדם אנין חך ירגיש בהבדל הדק בטעמו של המרק לאחר הוספת קמצוץ תבלין אליו]; מָגוֹר – פַּחד גדול, מורא, יראה: ימי המלחמה היו ימי מגור, פחד ודאגה; לא ידע את נפשו – נרגש עד עומק נשמתו, נסער: הוא לא ידע את נפשו מרוב שׂמחה כאשר נודע לו שהאבדה נמצאה; אֶמפַּתְיָה – יכולת לחשוב ולהרגיש את עצמך בחייו הפנימיים של אחר; מוּדעוּת אובייקטיבית והבנה אינטלקטואלית ורגשית למחשבות, לרגשות, לחוויות ולהתנהגות של אדם אחר מנקודת ראוּתו, אפילו כאלה שמצערים ומטרידים [אמפתיה מדגישה הבנה, ואילו סימפתיה מדגישה שיתוף ברגשות ובחוויות]: אמפתיה של מטפל במטופל היא הדרך להבנת היגיון, ההשפעה, ההניעה או ההתנהגות של המטופל; מוּרתָּח – מרוגש ביותר, נסער: בלב קרוע ומורתח; שָׁטוּף – להוט אחרי, נתון בכל ליבו ל', נמשך אחרי פיתוּי, כגון זימה, כסף, כוהל: מדובר בבני אדם ספוגי שקר, טעוני אשליה, שטופי זימה, ואני הייתי שטוף במשׂחקי הקלפים וההימורים; שְׁטוּף זימה – להוט אחר מעשׂי זימה, שמעייניו נתונים כל העת לענייני מין ופריצות: אחד המדרשים המטלטלים העוסקים בענייני תשובה הוא סיפורו של רבי אלעזר בן דוּרדְיָא שלאורך כל חייו היה שטוף זימה ועסק בזנות; זַכּוּת – צלילות, בהירות, צחות, טוהר: היה לו לב מבין ואוהב, וזכּוּת ליבו הייתה טהורה כזכּוּת השמיים ביום בהיר; יִיזַּך, לָזוֹך, זַךְ – היה נקי בהיר וצח; זִיכֵּךְ – ניקה, טיהר: השתדלתי לזכך את רעיונותיי בכוח מעשׂיי; הִזדַכְּכוּת, הִזדַכֵּךְ, זִיכֵּךְ, זִיכּוּךְ – 1. טיהור או היטהרות של רגשות, היעשׂוּת רגשות זכים וצלולים: הקריאה בספר זה היא בשבילי זיכוך רגשות מיוחד במינו; 2. טיהור מוסרי או רוחני, הסרת חטא, טומאה, זוהמה וכד׳: כמה מנביאי ישׂראל תופסים את המדבר כמקום זיכוך החטא: הם חלמו להגיע לזיכוך הנפש ולהתעלות מוסרית־רוחנית; סְעָרָה, סער – חש התרגשות יתרה, פרצו רגשותיו: ביקשתי מיני מלאכות כדי להשקיט את סערת ליבי; סמַרמוּרֶת – צמרמורת, רעידה המסַמרת את השׂיער, רֶטֶט ורעדה; אווירה – הרגשה ומצב רוח של סביבה חֶברתית, של אופי או של ספר וכד׳: במסיבה הייתה אווירה עליזה; קול פנימי – תחושה פנימית, הרגשה שאדם מרגיש מבלי להתבסס על ההיגיון או על החושים, דחף פנימי המורה לאדם לנהוג או לפעול בצורה מסוימת: הנאשם ברצח טען כי קול פנימי הורה לו לירות בבני משפחתו; הרגשת בטן, תחושת בטן – תחושה עמוקה וחזקה בנוגע למשהו, לרוב לא רציונלית ונובעת מהרגשה פנימית באשר לטיבו של דבר מה או להתרחשותו של משהו: לכאורה הכול מתנהל כראוי, אך יש לי תחושת בטן שמשהו אינו כשורה; אִינטוּאִיצְיָה < קול פנימי, תחושת בטן, השראה, השראה פנימית, הֶאָרָה פנימית, בינת הלב, נבואת הלב, הבנת הלב – היכולת לדעת משהו ללא מחשבה או הסקת מסקנות רציונלית ברורה אלא על ידי שימוש ברגשות במקום בעובדות, לרבות רעיון או תחושה חזקה שמשהו נכון למרות שאינך יכול להסביר מדוע: ידעתי את הדבר מתוך השראה פנימית; רוּחַ הַמָּקוֹם – הרוח או האווירה המיוחדת הרוֹוַחת במקום מסוים, כמקור להשראה בתחום של אורחות חיים, טקסים, חגים, אומנות, פולקלור וכדו׳; נִים – נימה, שׂערה, סיב: בראשית נישׂוּאיהם כל נים מנימי נפשו היה ספוג אהבה רבה; נִימָה – טון הדיבור, האופן שבו דברים נאמרים כביטוי לרגש, למצב הרוח, לתחושה וכד׳ של הדובר או של הכותב: מדוּח המבקר אינה עולה נימת ייאוש אלא נימה אוהדת אף שאין כמה מהממצאים מעודדים; בכל נימי נפשו – בכל ליבו ובכל נפשו, ברגש חזק מאוד: עלמת החן הרטיטה את נימי נפשי; בלב ונפש – בכל הלב ובכל הנפש, במסירות שלמה: הייתי תלמיד מסור לו בלב ונפש; מוּעָקָה נפשית, מועקה – תחושה פנימית שלא הכול תקין, מצוקה נַפשית, עָקָה [= מועקה], נֵטל מֵעיק; חיי אישוּת, יחסי אישות, דברים שבצנעה, דברים שבינו לבינה – עניינים רגשיים ואינטימיים, בייחוד הנוגעים למין בין גבר לאישה: היא מספרת לחברתה הכול, גם דברים שבינו לבינה; נהפך ליבו בקרבו – רוחו נפעמה, נרעש, נסער; אפשר היה לחתוך את האוויר בסכין – האווירה הייתה מתוחה ומחשמלת: דממה השׂתררה שהיה אפשר לחתוך את האוויר בסכין כשנעמדו הכול בציפייה אם יֵרֵד נשׂיא מצרַים, גדולת אויבינו, בכבש המטוס בנתב״ג; היה מתח שאפשר לחותכו בסכין – היו מתח, דריכות או כוננות לקראת העומד להתרחש, הייתה התרגשות או עצבנות לקראת משהו: בני המשפחה המתינו במתח ליד חדרי הלידה שהיה אפשר לחתוך בסכין בשל חשש לחיי היולדת; כָּבְשׁוּ רחמיו את כעסו – רגש החמלה גבר על רכש הכעס; יָצָא מן הלב – נאמר בכנות, ביטא נאמנה את הרגשת הלב: מימרה עממית היא: דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב; עוצר נשימה – מדהים, מעורר התפעלות, מרהיב ביופיו, מרהיב עין, שהנשימה נעתקת למראהו, מהמם, יוצא דופן, מסמר שׂיער: מן הפסגה נשקף נוף עוצר נשימה; מרהיב עין – מפליא ומתמיה ביופיו; מידַּת הרַחֲמים – ראיית הדברים מתוך רגש חמלה ורַחמָנוּת; צו המצפון – צו של רגש המוסר הטמון באדם והמדריכו לעשׂות מעשׂים טובים או המייסר אותו מלעשׂות מעשׂים שאין מצפונו שלם איתם; מצב רוח – הרגשה של אדם בזמן מסוים: אם אתה במצב רוח טוב, אתה מרגיש שׂמח, ואם אתה במצב רוח רע, אתה מרגיש כועס וחסר סבלנות: הוא שב מן הפגישה המוצלחת במצב רוח מרומם; שמר על המורל – שמר על מצב הרוח למרות הנסיבות הקשות; סערת רוחות – התרגשות עזה, להט רגשות, סערת נפש, התעוררות פרץ של רגשות, בדרך כלל בקרב קהל: דבריו המקוממים של הנואם עוררו סערת רוחות באולם; מזג קר – אופי שקט ואדיש, שאינו מתרגש על נקלה; בְּדָם קַר – מעשׂה אכזרי שנעשׂה בכוונה ובלי התרגשוּת, בדעה צלולה: הרצח בוצע בדם קר; קור רוח, קר רוח – הוא בעל שקט נפשי, שליטה עצמית, הֵיעדר התרגשות; שׂמחת יצירה – רגש של קורת רוח שֶׁיֵּשׁ לאדם היוצר דבר; נשׂיאה בעול – קבלה בסבלנות עול, טורח מתוך אחריות לאורך זמן למרות הקשיים; אש האהבה, אש הקנאה – כינוי לרגש קנאה עז: אש האהבה שׂורפת את ליבו; לֹא יָדַע את נַפשו – היה מרוגש ומבוּלבּל, נרגש עד עומק נשמתו, נסער: הוא לא ידע את נפשו מרוב שׂמחה כשנמצאה האבֵדה; מי שאינו יכול להכות את חמור, מכה את האוכף – ביטוי המציין הַתָּקָה, היינו: מנגנון הגנה להעברת רגש עוין מאדם או מעצם מקורי שאליו כוּון לאדם או לעצם אחר, כגון הפניית דחף תוקפני או דומה לאח קטן וחלש במקום להורה גדול וחזק; מֶזֶג זְכָרִי – מזג מטבע הזכר, אפיון לטבע הזכר, לדפוסי תגובתו הרגשית או לרמת רגישותו הנוצרת מגרייה; גאוות יחידה – תחושת שייכות מלכדת, הנוצרת בצבא: גאוות יחידה נוצרת על בסיס רצונו הטוב של אדם: אי־אפשר להנחות בני אדם ׳להתלהב׳ ׳להתרגש׳ או ׳להרגיש גאווה׳; פינה חמה בלב – אהדה מתמשכת לאדם או לעניין: יש לי פינה חמה בלב לאחות החרוצה והמקצועית שסייעה לשיקומי; עוגמַת נֶפֶש – צַעַר המלווה בתחושת אכזבה עמוקה, עצב, הֲלוֹך נפש עגום ונוגה: ציפיתי לטיול בקוצר רוח, ונגרמה לי עוגמת נפש כשהתבטל; פיצו אותי לא רק על הפגיעה הגופנית, אלא גם על עוגמת הנפש שנגרמה מהרשלנות הרפואית; הוציא אותו מן הכלים – הרגיזו מאוד, גרם לו להתרגשות רבה: הודאתי שאני מעשן סמים, הוציאה את הוריי מן הכלים; שומו שמיים! – שוד ושבר, קריאת צער, חרדה או התרגשות למראה עוול, אסון גדול: שומו שמיים! ראו מה עוללה לנו רעידת האדמה; השתפכות הנפש – הבעה נרגשת של תחושות ורגשות מעומק הלב: זו הייתה תפילה שנאמרה מעומק הלב ומתוך השתפכות נפש; אובדן הכרה, אָבדו חוּשָׁיו, ניטלה הכרתו, פָּרחה נִשמָתו – התעלף או עמד להתעלף מרוב פחד, אבדה הכרתו מִפַּחד, מהתרגשות וכד׳, מת או כמעט מת, נדהם מאוד: לפתע קפץ עליה כלב גדול עד שכמעט פרחה נשמתה מפחד; אובדן חושים – מצב של טשטוש מוחלט, ערפול, איבוד שליטה וחוסר יכולת לתפקד: הוא נוהג להשתכר עד כדי אובדן חושים; התמרמרות – תחושה של מרירות, איבה, עוינות או חוסר רצון מתמשך ממישהו או ממשהו שנתפס כמעליב או מזיק, גורם עוול או עלבון; התמרמר – תחושה של כעס, מרירות ואי־שׂביעות רצון ממשהו: העלאת שׂכר הלימוד עוררה התמרמרות בקרב הסטודנטים; מתיחוּת עצַבּים – גירוי יֶתר של העצבּים, התרגשות רבה; קדחת נסיעות – 1. התרגשות עזה התוקפת אדם לפני נסיעה למקום רחוק לזמן ממושך; 2. תשוקה פתאומית לצאת לטיול ולמסע רחוקים; ׳מגפה׳ של נסיעות לחו״ל בעונות מוגדרות כמו חופשת הקיץ וכד׳: בחודשי הקיץ נתקפים הישׂראלים בקדחת נסיעות ומציפים את אתרי הנופש בעולם; התפרצות זעם – התפרצות קשה של כעס, פֶּרֶץ זעם: הוא כבש את כעסו זמן רב, אבל לבסוף הגיב בהתפרצות זעם חסרת שליטה; תסיסה מתחת לפני השטח – ערנות, אי־שקט והתרגשות רבה סמויים: בעקבות גל פיטורין במפעל החלה תסיסה בקרב העובדים מתחת לפני השטח; הֵטִיחַ ראשו בקיר, הֵטִיחַ ראשו בכותל – הגיב בייאוש ובהתרגשות, סירב להשלים עם המציאות והתנהג בצורה נואשת או חסרת תכלית בשל זעמו או כאבו: אני מבין את כאבך, אבל במקום להטיח ראשך בכותל, נסה לחשוב על פִּתְרון; בלבול החושים – מצב שיש בו התרגשות עזה, שׂמחה העולה על גדותיה, חוויה משכרת, שבירת נורמות, השלכת הסֵדֶר הקיים; היסטֶריה המונית – התפרצות רגשית ללא מעצור (כגון צחוק, צווחות או בכי) של ציבור; שיניו נוקשות זו לזו – הוא רועד כולו מקור או מפחד או מהתרגשות: הוא יצא מן המים הקרים, ושיניו נוקשות זו לזו; דְמעה בּוֹעֶרֶת – דמעה רותחת, דמעה מתוך התרגשות: דמעותיו הבוערות הרטיטו את הלבבות; דְמעות גיל – בכי מתוך התרגשות של שׂמחה רבה; כבוד עצמי – תחושת הערכה עצמית וגאווה שחש אדם כלפי עצמו ושהוא ראוי לו מאחרים: הכבוד העצמי שלו אינו מתיר לו לבקש עזרה כספית, למרות מצבו הכלכלי הקשה; תרועת ניצחון – תחושת שׂמחה, השמעת קול שׂמחה או לחן קצר שמנגן חצוצרן לאות טקסי להצלחה בשׂדה הקרב או בתחרות: שנת 2012 הסתיימה בקול תרועת ניצחון הן לאיגרות החוב הממשלתיות והן לתשלובות (קונצרניות) שרשמו עליות; מצפון האומה – תחושות, רגשות או חרטה המדריכים את האדם או המייסרים אותו,

בנוגע לפעולות, למעשים או למחדלים, המנוגדים לתפיסת צווי ההתנהגות המוסרית של האומה: ב'טור השביעי' התריע אלתרמן על עוולות ועל פגמים בחיינו והיה ל'מצפון האומה'; תסמונת הקֵן הריק – תחושות, כגון דיכאון, עצב וריקנות, איבוד כיוון בחיים ומשבר זהות שחוו הורים לאחר שילדיהם גדלו ועזבו את הבית; ליבו נכמר – תחושות חמלה והזדהות עם כאב הזולת: ליבו נכמר כשראה את אימו הולכת הצידה ובוכה; הֶלֶם הֶעָתיד – המצוקה הפיזית והנפשית המלַווה את האדם שאינו מסוגל להתמודד עם השינויים החברתיים והטכנולוגיים המהירים שהתרחשו בזמן קצר יחסית; רעיון טורדני – רעיון שעליו האדם חושב ללא רצונו או מעשׂה שהאדם עושׂה מתוך תחושת כפייה; אֲסיר תודה, הודה ל', הכיר טובה ל', החזיק טובה ל' – חש תודה למי שעשׂה לו טובה: אני אסיר תודה על עזרתך הרַבּה: טובה גדולה אני מחזיק לך על שסייעת לי במבחן; החזקת טובה, הכרת טובה – רגש התודה של אדם למי שעשׂה לו טובה: ילדיו רוויים אושר וספוגים רגשות של החזקת טובה רבה להוריהם; הכיר טובה ל' על – זכר את הטובה שעשׂה פלוני למענו, הרגיש רגש תודה לפלוני: אנו מכירים לו טובה על המאמצים הרבים שהשקיע להצלחתי; התמוגג מנַחַת – התענג, התרגש מהנאה; גועַל נֶפֶש – שְׁאט נפש, רגש של בחילה ותיעוב: התנהגות מעליבה שכזו מעוררת גועל נפש; קֶבֶס – תחושת גועל או בחילה חזקה עד כדי הקאה, וכן – אַנטִיפַּתְיָה, בְּחִילָה, גועל, גועל נפש, דחייה, מאיסה, מיאוס, סלידה, שאט נפש, תיעוב: מראה הפרות השחוטות בבית המטבחיים עורר בי קבס; הריח סכנה – הרגיש או הורגש סימן להתרחשות וכד': הרמטכ"ל אמר: 'אני מריח סכנת מלחמה'; שיכּור ולֹא מִיַּיִן – 1. כינוי למי שתקָפו רגש עז, צער עמוק או שׂמחה עזה, המבלבלים את חושיו; 2. מלא התפעלות; רגישות ונחישות – דבקות במטרה אגב הפעלת שיקול דעת והומניות; חלישות דעת, חולשת הדעת – מבוכה, רגישות יתרה: כיצד אוכל לכבוש את חלישות הדעת; הנִכוֶה בחמים נושב בפושרים – מי שניזוק פעם אחת, נעשׂה זהיר וחששן מדיי; אֲנִין דַעַת – איסטניס, עדין נפש, רגיש לדברים גסים או לא מדויקים וכד': הילד הוא אנין דעת, והכול צריך להיות עדין ואסתטי; אנינות הדעת – רגישות ועדינות יתרה, סלידה מפני דבר שיש בו חשש של מיאוס; טַעַם זקֵנים – חוכמת זקנים, יישוב דעת ומתינות; מִרעָש, חדשות ונצורות – דברים חדשים ומפתיעים וחשובים, ידיעות מפתיעות ומרעישות, גילויים בלתי צפויים [לרוב באירוניה]: כמה חדשות ונצורות וכמה הפתעות גנוזות לנו בעיר הזאת; יודע צדיק נפש בהמתו – 1. הוא מיטיב לעמוד על טיבו של מישהו או של משהו ומכיר היטב את מאווייו הכמוסים ואת רחשי ליבו: אני יודע היטב את חולשותייך כי לרוב הבעל יודע את נפש רעייתו; 2. הצדיק נוהג ברחמים והבנה גם עם בעלי החיים; נְשָׁמָה יְתֵרָה, נֶפֶש יְתֵרָה – התעלות רוחנית, השראה, התלהבות: זה היה יום של חג ושׂמחה, יום של נשמה יתרה; בלב שלם ובנפש חפצה, בחפץ לב, בזרועות פתוחות – ברצון רב, בשׂמחה גדולה: קיבלו אותי להנהלה בזרועות פתוחות ובמאור פנים; הסתמר, סומר, סימר, סָמַר – [שֵׂיעָר, נוצות, עור וכד'] 1. הזדקף והתקשה כמסמר; 2. נצטמרר ונעשׂה חידודים, חידודים, בדרך כלל עקב קור, בהלה, פחד וכד': סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי; סימר שֵׂיעָר, מְסַמֵר שֵׂיעָר – מפחיד ומבהיל, מחריד, מזעזע: כתב אישום מסמר שֵׂער נגד מפקד עתיר זכויות; קומפלקס > תסביך – 1. סיבוך נפשי; צירוף של רעיונות, רצונות, מאוויים ויצרים בעלי גוָון רגשי משותף, המשפיעים השפעה חזקה ולרוב לא מודעת על עמדותיו ועל התנהגותו של הפרט, והגוררים הפרעות בחיי הנפש, כגון תסביך אדיפוס ותסביך נחיתות: התסביך לחזותי השמנה גרר בעיה נפשית ורגשית מחמת חוויות לא נעימות שצחקו עליי; תסביך נחיתות – 1. תחושת נחיתות אישית חריפה של חוסר התאמה וחוסר ביטחון (שאתה לא טוב, לא חשוב או לא אינטליגנטי כמו אחרים), הגוררת תדיר ביישנות או תוקפנות מוגזמת. היא נובעת ממחסור גופני או נפשי (ממשי או דמיוני), וניכרת בפעולות, כגון ביישנות או תחרות ותוקפנות מוגזמת; 2. תחושה קיבוצית של נחיתות תרבותית, אזורית או לאומית: יש אומרים שנפולאון סבל מתסביך נחיתות בשל קומתו הנמוכה; תסביך עליונות – הערכה מוגזמת ולא מציאותית על יכולותיך ועל הישׂגיך שאתה טוב יותר או חשוב יותר מאחרים. היא נובעת מפיצוי יתר על רגשי נחיתות או כדי להסתיר את רגשות הכישלון שלך; תסביך אדיפוס – רגשות החשק המיני שיש לילד לאימו ורגשות הקנאה והעוינות כלפי אביו; תסביך אלקטרה – משיכה מינית לא מודעת של ילדה צעירה לאביה; סינדרום מצדה > תסמונת מצדה, תסביך מצדה – כינוי ביקורתי בחשיבה הפוליטית הישׂראלית לגישה הרואה את ישׂראל נתונה במצור ובמאבק, שתכריע את גורלה רק בלחימה נטולת פשרות, ולא בוויתורים המתפרשים ככניעה; נימה אישית – הבעה סובייקטיבית, המבוססת על הרגשה, על דעה או על חוויה אישית, על טון הדיבור ועל האופן שבו דברים נאמרים מבחינת מצב הרוח, הרגש וכד': בחנות הציעו למתחתנים מתנה בנימה אישית – כוס ועליה חריטה לקידושין תחת החופה; הִתפַּעמוּת הלֵב – התרגשות רבה המלוָוה לרוב התפעלות או התלהבות: הפגישה עם הבחורה עוררה בו התפעמות הלב; שָׁאַף רוּחַ – חש רווחה, הוקל לו: לאחר שהתפטרתי מעבודתי, שאפתי רוח צחה ורוח פסגות, ובאתי אל המנוחה ואל הנחלה; הריח אש – חש בפעולות קרב; הריח ריח אבק שׂרֵפה – השתתף במלחמה, נמצא בפעולות קרב; הריח מלחמה – חש בפעולות קרב; הריח צרות – חש, זיהה או חשד שמשהו רע עומד להתרחש או מישהו יהיה גורם או מקור למצוקה, להפרעה, לסכנה או לקושי; שוביניסטי, שוביניסט, שוביניזם > קנאות לאומנית – נאמנות קיצונית לקבוצת השתייכות, לקבוצת גזע, למין וכד', הניכרת בתחושת עליונות קבוצתית ובזלזול בכל האחרים: הקנאות הלאומנית היא מכלול תופעות של שׂנאה או זלזול כלפי קבוצות אחרות ומיננות (סקסיזם), בעיקר אפליית נשים, ולפרקים גם להט"בים; שוביניזם גברי – גישה גברית מתנשׂאת הרואה באישה יצור נחות, אמונה של גבר בעליונותו על המין הנשי: המשפטים 'נשים למטבח', 'נשים על הכביש – סכנה!' הם דוגמה למשפטי קנאות גברית; בעוונותינו הרבים – לא מעט באשמתנו, דיבור להבעת צער, להתנצלות או להכאה על חטא, כעין צידוק הדין על דבר שלילי: בעוונותינו הרבים, לא כל מורה ניחן במידת הסבלנות הנדרשת מתפקידו; למגינת ליבו, לְהַוָתוֹ – לצערו הרב, לאסונו, למזלו הרע, לדאבון ליבו: אותו זמן נתברר לו להוותו, שמצב עסקיו בכי רע; להוותנו, הפסדנו במשׂחק; משל ברוחו, משל ברִגשותיו – התאפק, הבליג, שלט בעצמו, לא התפרץ: היא לא משלה עוד ברוחה ופרצה בבכי תמרורים לעיני כל הנוכחים; רגשות מעוֹרבים – רגשות מנוגדים שהאדם מרגיש בעת ובעונה אחת, תחושות של בעד ונגד משהו שהאדם חש ברזמנית: הוא קיבל את הבשׂורה ברגשות מעורבים – שׂמחה מהולה בחשש מפני הבאות; היה כַּמֶרקָחָה – רתח והתרגש: עיתוני היום היו כמרקחה, מי פרץ למשכן הנשׂיא; אֵימַת מוות – פחד גדול ביותר, בהלה עצומה: חיל ורעדה אחזוני תדיר ואֵימות מוות נפלו עליי; נוֹגֵעַ לַלֵב – מעורר רִגשות השתתפות והזדהות, מעורר חמלה ורחמים: בנמל התעופה נראו פרידות נוגעות ללב; נגע עד ליבו – גרם לו התרגשות עמוקה: זה היה מחזה נוגע עד הלב; מה לך כי נזעקת? – על מה אתה צועק, מה קרה, מדוע תתרגש כל כך, למה התפרצת; כמציל מן הדלקה – משל למי שעושׂה דבר בבהלה, התופס מכל הבא ביד: נמצא חפץ חשוד באוטובוס ונסתי משם כמציל מן הדלקה; נפל לזרועותיו, נפל על צַוְואֵרֵי פלוני, נָפַל על צַוָארוֹ של פלוני – חיבק באהבה, בהתרגשות רבה ובשׂמחה, כרך זרועותיו סביבו בחום, התרפק עליו: כשחזרו האחים מהשבי אחרי שנות פרֵדה ארוכות, נפלו איש על צוואר רעהו ובכו; הפיל את תחינתו לפניו, שָׁפַךְ את נַפשו לפניו, שָׁפַךְ נפשו לפני פלוני, שָׁפַךְ שׂיחו לפני פלוני – הביע לפניו את רחשי ליבו, גילה את צרת נפשו, גילה את ליבו לפניו, שָׁטַח את מצוקתו לפניו: מעולם לא שפך את נפשו לפני הזולת כי ידע לשׂאת בעול ולעמוד בלחץ בשלוות נפש ובתבונה; אוויר פסָגות – תחושת התעלות הרגשת מרחב ודרור: בדירתנו הגדולה והחדשה חשתי אוויר פסגות; עָגְמָה רוחו, עָגְמָה נפשו – הצטער, היה עצוב, היה שרוי בדאגה: עגמה רוחו שלא הצליח במבחן; בדם ליבו – בכל ליבו, מתוך רגשות עמוקים, מתוך סערת רגשות: המכתב הזה מרגש למקרא כי נכתב בדם ליבה של אם אוהבת; בלב הולם – בהתרגשות ובציפייה: בלב הולם הגעתי לריאיון, והמנכ"ל אמר לי: 'ספרי לנו קצת על עצמך'; יצא מִגִדרו – איבד את מידת ההתאפקות, התפרץ; עצוב רוח, עגום נֶפֶש – נוּגֶה, עצוב: בניחום אבלים פגשתי אדם עגום נפש ואישה עצובת רוח; רחפו כל עצמותיו – רעד בכל גופו מפחד או מהתרגשות, היה נרגש ונפחד: כשהתקרבנו אל הגבול וראינו את השומרים רחפו כל עצמותינו מפחד; רָאָה חובה לעַצמו – חש הכרֵחַ לעשׂות דבר מה בגלל נחיצות העניין, הודה בצורך לפעול, ראה עצמו חייב לעשׂות: המנַהל הפורש ראה חובה לעצמו להשלים את הטיפול בעניינים שהצטברו על שולחנו ולהשאיר לממשיכו שולחן נקי; צַעַר העולָם – התחושה המדכאת של צער הקיום, שהטביעה את חותמה על השקפת העולם הרומנטית במאה ה־19 בגרמניה; צמאה נפשו אל, יצאה נפשו אל – השתוקק ביותר אל, חש געגועים אל: צמאה נפשי ללמוד עוד ועוד כדי שאפרנס את משפחתי בכבוד; ציפּור הנֶפֶש – הדבר או הרעיון העיקרי והיקר ביותר לפרט או לציבור, החלק הרגיש ביותר, 'בבת העין': העלייה לארץ היא ציפור נפשה של הציונות; סערו הרוחות – רעשו, געשו או רגזו האנשים: בישׂראל סערו הרוחות סביב פרשת מר איקס; נֶהפַּךְ ליבו בקרבו, נֶהפַּךְ עליו ליבו, נִפְעֲמָה רוחו, התפַּעֲמָה רוחו – נדהם ונרעש מאוד, נרגש עד עמקי נפשו: אתם מוזמנים לטייל כדי לחוש את התפעמות הרוח ואת העיניים הבורקות במבוך הסמטאות האין סופי של צפת; נִסער ליבו על – נִרגָש, נרגז, נרעש: ליבו נסער על דברי חבֶרתו; נִכנַס בּוֹ דיבוק – נעשׂה להוט אחר משהו: הוא מחזר אחריה כאילו נכנס בו הדיבוק; עָמַד בפני קיר אטום – לא זכה שיקשיבו לו, נתקל באטימות ובסירוב לשׂים לב לדבריו: הוא הזהיר שוב ושוב מפני תקלות הבטיחות במפעל, אך עמד בפני קיר אטום, ואיש לא שעה לדבריו; קֵהוּת – הֵיעדר רגישות, אטימות, טמטום: תגובת ההנהגה לסערה הציבורית העידה על שטחיות ועל קהות; קֵיהוּת חושים – 1. לא מסוגל להרגיש שום דבר בחלק מסוים של הגוף, בעיקר בגלל קור

או הרדמה; 2. לא מסוגל לחשוב, להרגיש או להגיב כרגיל בגלל משהו שמזעזע או מרגיז אותך: הוא עדיין היה במצב של קהות חושים והלם מהתאונה; 3. חוסר רגישות לרְגשותיו ולצרכיו של הזולת, אטימות רגשית לסבל הזולת: לולא קהות החושים, היה מבין את צערם; קְהֵיוֹנִי, קִיהָיוֹן – אטימות רגשית לסבל הזולת או לצרכיו; דַם לִיבּו – דם התמצית, שארית כוח החיים: כתב את הסיפור בדם ליבו; פָּתַח סְגוֹר ליבו, פָּתַח את סְגוֹר ליבו – שפך את נפשו, הביע את כל המעיק עליו, גילה את מחשבותיו הכמוסות, התוודה: הוא חש שאפשר לתת בה אמון ופתח את סגור ליבו לפניה; בנשימה עצורה, בנשימה כבושה – בהתרגשות, בהתפעמות רבה, בדריכות, במתח רב: הכול הקשיבו בנשימה עצורה לסיפור המרתק; בעיניים בורקות – בעיניים מבריקות ונוצצות (בעיקר משׂמחה, מהשתאות, מהערצה, מגאווה, מהתרגשות וכד'): בעיניים בורקות קיבלו בנתב"ג את פני מקבלי העיטורים ששבו ארצה; בלב קרוע ומורתח – בהתרגשות רבה, בלב נרגש ונסער: בלב קרוע ומורתח אנו מבכים מרה את הסתלקותו של שׂר בית הסוהר לגנזי מרומים, שהיה עמוד התפילה, הקדושה והחסד; הרעיד את לִיבּו – גרם לו להתרגשות רבה; הרטטת הלב, הרטיט את הלב – ריגש, הרעיד את הלב: חזותה נגעה בנימי נפשי וקולה הרטיט את ליבי; לב כבד – תחושת צער, מועקה, חששות, דאגנות, הרגשה מוקדמת שאינה מבשׂרת טוב: בלב כבד הסכמתי שיתגייס בני יחידי ל'גולני'; לֵב בָּשָׂר – לב רגיש, רכּוּת, רחמנות: נָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר; בְּלֵב וָנֶפֶשׁ – בכל הלב ובכל הנפש, במסירוּת שלמה: הלה היה תלמיד מובהק של רבי מצליח, ומסור היה לרבו בלב ונפש; שׁוֹבֵר לבבות – גבר השובה את לב הנשים, גבר שנשים רבות מתאהבות בו אהבה נכזבת: הדון ז'ואן הזה ידוע כשובר לבבות; יצא ליבו אחריו – התגעגע אליו; דָבוּק, נמשך אחריו בכל לב, כרוך בעקבו, כרוך על עקבו, כרוך אחריו – כרוך ונגרר אחריו, נמשך אליו, דבֵק בו: אף שלא הייתי כרוך אחר תענוגי העולם, הייתי כרוך אחרי שכֶנתי הנבונה; שפך את לִיבּו – חשׂף לפניו את רְגשותיו ואת מחשבותיו, גילה לו את צפונות ליבו; התוודה על קשייו, דעותיו וכד', סיפר לו על צרותיו: לא פגשתי אותה מאז גירושיה, אבל שׂוחחנו והיא שפכה את ליבה לפניי; ליבו נקרע לגזרים – ליבו נשבר בקרבו, הוא זועזע והוחרד מאוד, הוא חש צער וכאב עמוקים; קרע לב, קוֹרֵעַ לֵב – גורם צַער גדול, שובר את הלֵב, מזעזע ומחריד: כשנודעה לה הבשׂורה המרה, היא פרצה בבכי קורע לב; נאום הפרדה שלו במחזה היה קורע לב; לב נשבר – מדוכדך, מדוכא: הננו מודיעים בלב נשבר ומוכה יגון על האסון; לב חם – רגישות אוהדת כלפי הזולת, לבביות; שָׁפַךְ את נפשו לפנֵי – הפיל את תחינתו לפני, גילה את ליבו לפניו, שטח את מצוקתו לפניו: אִשָּׁה קְשַׁת רוּחַ אָנֹכִי . . . וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת נַפְשִׁי לִפְנֵי ה'; כאם חד־הורית שפכתי את נפשי לפני המעסיק, שלא יפטרני; שָׁפַךְ את לבבו, הפיל תחינתו לפני פלוני – התחנן לפניו: הנאשם הפיל תחינתו לפני השופטת, והיא זיכתה אותו מכל אשמה; חילה פניו, הפיל תחנוניו לפניו, דיבר תחנונים – התחנן והתרפס; פְּעוּר פֶּה, בפה פעור – בסקרנות רבה, בעניין רב, בלב הולם ובנשימה עצורה: היינו פעורי פה כשראינו את פעלולי הקוסם; הדבקה רגשית – תופעה המתארת מעבר של רגשות מאדם לאדם [אדם 'נדבק' ברגשות הזולת וחש כמותו באופן מודע או לא מודע]; אי־מנוחה, חוסר מנוחה – חוסר שקט נפשי, עצבנות: הבעל הנרגש הסתובב ליד חדרי הלידה בחוסר מנוחה; הִשתַלהֲבוּת היצרים – התעוררות, התגברות והתחזקות של רגשות, יצרים עזים, דמיון וכד', התלקחות רגשות ויצרים שליליים עזים: במהלך ההפגנה הסוערת השתלהבו היצרים, והמשתתפים איבדו כל רסן; מְתוֹעָב – נורא, מחריד, שמעורר תחושת מיאוס, תיעוב וסלידה: השופט הוקיע את מעשׂיו המתועבים של הנאשם ואת האכזריות שבהם ביצע אותם; תִיעוּב, תיעב – חש סלידה וגועל, הרגיש מיאוס או בחילה: הנוכחים בבית המשפט האזינו בתיעוב לתיאור הרצח האכזר; נֶהפַּך ליבו בקרבו, נֶהפַּך עליו ליבו, נִפעֲמָה רוחו, התפַּעֲמָה רוחו – נדהם ונרעש מאוד, נרגש עד עמקי נפשו: אתם מוזמנים לטייל כדי לחוש את התפעמות הרוח ואת העיניים הבורקות במבוך הסמטאות האין סופי של צפת; התרוממות רוח, התרוממות נפש – תחושה של התעלות וחגיגיות שיש בה התרגשות ואושר: עם נגינת התקווה בטקס חלוקת המדליות חשו רבים בקהל התרוממות רוח; מֵיתְרֵי הלב – רחשי הלב, רגשות: המנגינה הענוגה הזאת פורטת על מיתרי ליבי ומרוממת את נפשי; נִכְוָוה מֵחוּפָּתו שֶׁל חברו – נפגע בשל קנאתו בכבוד חברו: מכאן למדים שכל אחד נכווה מחופתו של חברו לא בגלל הקנאה, אלא מפני שהוא רואה את עצמו חסר משלמות המַדרֵגָה שהיה יכול להשׂיג; פָּרַט על המֵיתר הנכון – הִשׂכּיל לגעת בנקודה הרגישה אצל מישהו, הצליח לכוון את דבריו באופן שייגעו לליבו של מישהו: היא יודעת לפרוט על מיתריו הנכונים ולהשׂיג ממנו כל שרצתה; אצבעו על ההדק, כולו דרוך – כולו מאומץ ונכון לפעולה, כל תשׂומת ליבו מרוכזת במשהו, והוא נכון להגיב או לפעול מייד: המתחרים בריצה עמדו כולם דרוכים לזינוק; מוּזה > בת השירה – התעוררות השירה, רוח פיוטית: כל עוד בת השירה אליי מתגנבת, ליבי הוגה וימיני כותבת; נחה עליו הרוח – הייתה לו השראה, בת השירה (המוּזה) פקדה אותו, היה במצב רוח של התעוררות רגשית או רוחנית: לעיתים, כשנחה עליו הרוח, מתחיל סבא לזמר אופרות ידועות; נָסַךְ עָלָיו רוּחַ שֶׁל – השרה עליו, השפיע עליו: הבדידות הרבה לעת זקנתו נסכה עליו רוח של שיעמום ועצלות; מקרב לב, ממעמקי הלב, מעומק הלב – במלוא הכַּנות, מתוך רגש עז, בכל הלב, בלב שלם ובנפש חפצה: אני מודה לך מעומק הלב על ההתחשבות שגילית כלפיי ברגעים כה קשים; בעִמקי ליבו – במעמקי ליבו, בתוך תוכו: בעמקי ליבו הוא חש אכזבה, אבל הסתיר זאת מן הסובבים אותו; רחשי הלב – הלכי רוח, רגשות, הרהורים כמוסים: על המנהיגים להיות ערים לרחשי ליבו של העם; שִׁיכְּרוֹן חושים – אובדן מוחלט של השֵׂכל הישר, ההיגיון, כושר השיפוט, תחושת המציאות וכד' בגלל התרוממות רוח יתרה, היסחפות נלהבת אחרי רעיון או מנהיג או אהוב וכד': המעשׂה נעשׂה בלהט שיכרון החושים שבו היו נתונים בני הזוג; חוֹצֵב לֶהָבוֹת – מלהיב, מעורר, מרגש: בתגובה על שאלה שנשאל, הוא נָשָׂא נאום חוצב להבות בזכות השיבה לארץ; חֲסַר מעצורים – נעדר סייגים, בוטה, נטול עכבות, חסר בושה: שרשרת העבירות שביצע מעידה עליו כי הוא אדם חסר מעצורים, ויש להגן על הציבור מפניו; אַבְּרֵאַקְצִיָּה > פֻּרְקוֹן > תגובת פורקן – העלאה ושחרור של רגש מודחק ומועקה כשחוֹוים אותם מחדש, בעיקר במהלך טיפול פסיכואנליטי; פורקן – השתחררות מיצרים ומתאוות, ממרץ עודף, מחוויות, מזיכרונות, מרגשות מצטברים או מעיקים וכד' על ידי מתן ביטוי חופשי להם: הם יצאו מן השׂיחה בהרגשת פורקן והקלה; נתן דרור ליצריו, נתן דרור לתשוקותיו, נתן דרור לדמיונו, נתן דרור למעשׂיו, קרא דרור ליצריו, קרא דרור לתשוקותיו, קרא דרור לדמיונו, קרא דרור למעשׂיו – אִפשר ליצריו, לתשוקותיו, לדמיונו, למעשׂיו וכד' להתפרץ, נתן להם פורקן: בספר השירים הארוטי נתנה המשוררת דרור לתשוקותיה; קָפַץ מעורו – יצא מכליו, התפרץ: כל עצמותיי וגידיי רצו לקפוץ מעורי; יצא מכֵּליו – התרתח ביותר, התפרץ עד כדי שכחת עצמו, התרגז מאוד, התפרץ בכעס רב עד כדי איבוד השליטה העצמית: כשגילה מה עוללו הפרחחים למכוניתו החדשה יצא מכליו מרוב זעם; כָּשַׁל כּוֹחַ הסַבָּל, כָּשַׁל כּוֹחַ סַבלָנוּתוֹ – לא יכול לסבול עוד, פקעה סבלנותו ואָפַס כוחו, לא היה בו כוח לסבול עוד; קָצְרָה רוּחוֹ מלהמתין, קָצְרָה רוחו מלחכות – היה חסר סבלנות כדי לחכות, פקעה סבלנותו; קְצַר רוח – 1. חסר סבלנות; 2. מהיר לכעוס, רגזן; ישב עַל סיכּוֹת, ישב על גֶחָלים, ישב על קוצים – היה חֲסַר סבלנוּת, קצרה מאוד רוחו; יצא מגדרו – איבד את מידת ההתאפקות, התפרץ; פקעה סבלנותו – לא עצר ברוחו, יצא מגדרו, לא היה יכול להבליג עוד; אצה לו הדרך – נחפז, לא הסכים להתעכב או לשקול את מהלכיו; כתב בדם לבבו – כתב בכל ליבו, כתב מתוך רגשות עמוקים, כתב מתוך סערת רגשות: המכתב הזה מרגש למקרא כי נכתב בדם ליבה של אם אוהבת; החש בראשו יעסוק בתורה; תאומים, אם אחד חש בראשו, חברו מרגיש;

<u>אין תחושה</u>. אובדן תחושת המציאות – מצב הניכר בתחושת מציאות מופחתת, לא אמיתית, מוזרה או לא מוכרת בעטיים של חובלה (טראומה), מתח, סכיזופרניה, שימוש בתרופות או בסמים, הפרעת היפרדוּת או נתק (דיסוציאציה); תחושת שווא – משהו שרואים או שומעים כשהוא לא באמת קיים, בייחוד מחמת מחלה, סמים או תרופות; קר – 1. שאינו מושפע מרגשות, ששומר על אי־מעורבות רגשית, ששיקולי השֵׂכל בלבד מניעים אותו, שִׂכלתני, מחושב או מפוכח: הוא פעל מתוך שיקול קר; 2. שאינו ידידותי, לבבי או נלהב, שאינו מגלה חיבה, אהדה או חום, חסר רגש, אדיש, צונן: בשלב זה שׂורר שלום קר בין שתי המדינות; 3. שאינו מעורר תגובה רגשית בהיותו דומם, חסר חיים או מנוכר: היצירה מרשימה ביופייה הקר; קְרִירוּת – חוסר התלהבות, אדישות, שוויון נפש, הֵיעדר חום, חיבה, אדיבות, לבביות או חמימות: המנהל קיבל אותנו בקרירות וברשמיות; נְטוּל רֶגֶשׁ, חֲסַר רֶגֶשׁ – 1. אדיש שאינו מסוגל להתלהב ולהתפעל: הוא אולי נראה בחור חסר רגש, אבל לאמיתו של דבר הוא רק עצור ומופנם מאוד; 2. קשה לב ואכזר שאינו יודע לרחם; קֶרֶן אוֹפֶל – פינה חשוכה: כל פעיל בארגון אחראי ליזום מיזם קהילתי כדי להאיר קרן אופל אחת מקרני האופל של חייו אחרי גירושי הוריו; קרירות רוח – אדישות, שוויון נפש: היא סיפרה בקרירות רוח על מעשׂים ששׂערות ראשי סמרו למִשמָעָם; הִצטַנֵן, צוּנַן, צִינֵן – החליש את עוצמתו של רגש מסוים, הפיג: יחסו המתעלם צינן את אהבתה אליו; דברי ההסברה ציננו את התלהבות המפגינים; ניכור, נִיכֵּר – יצר תחושת זרות או התנכרות, גרם תחושה או מצב של היבדלות וריחוק, גרר הרגשה של אי־שייכות לחברה, של חוסר מעורבות בה ושל הֵיעדר יכולת השפעה בה: השיר מתאר את תחושת הניכור והבדידות של האדם בעיר זרה; ניכור עצמי – תהליך של הרחקת עצמו מרגשותיו או מפעילויותיו, ובעטיו עלולה להתרחש מחלת נפש או מצוקה רגשית; מִשקע, מִשקָעים – עקבות של רגשות, זיכרונות, מאורעות וכד' שנותרו בעקבות התנסות מסוימת, לרוב שלילית, ושקשה למחוק או לשכוח: הוויכוח הקשה עם חברתה הטובה השאיר בליבה משקע מר; הנושׂא עדין מאוד וגדוש משקעים רגשיים; עֲרַל רֶגֶשׁ – נטול רגש, קשוח: רק רֵיקֵי המוח וערלי הרגש

אינם מבינים כמה תועלת תהיה למדינה כשתייצא את הגז; **מְעוּרְעָר** – לא יציב, לא מאוזן, שהתערער לרוב מבחינה נפשית: משעברה עליו החוויה הקשה, מצבו הנפשי מעורער מאוד; **עצור, מעוכב, מרוסן, מְאוּפָּק** – הרגשתי בקולו כעס עצור; 2. שיש בו איפוק, שאין בו ביטוי של רגשות בגלוי: ההפגנה התקיימה באווירה מאופקת ללא התפרצויות של הקהל; **עָמוּם** – שאינו עז, חודר או נוקב, שהוא קלוש ונטול עוצמה ולרוב גם לא ברור וקשה להגדרה: יש לי תחושה עמומה של פחד מפני הבאות; אני חש כאב עמום בברכי; **עמימוּת** – 1. מצב שבו ניתן לפרש מילה, מונח, סימן, סמל, צירוף, משפט או כל מבע תקשורתי אחר ביותר מדרך אחת; 2. חוסר בהירות או אי־שקיפות, טשטוש, ערפול, קהות [ההפך: חדות]: הסנגור הצביע על עמימות המושׂג 'ביטוי הולם' החוזר שוב ושוב לאורך החוזה; **התכנפות, התכנף** – התחבא תחת כנפיים; **התכנסות, הִתְכַּנֵּס** – הסתגר והעלים רגשות ומאוויים (לרוב בצירוף 'התכנס בתוך עצמו'): מי כמוהו שָׂנָא את הבריות, אהב את הבדידות והתכנף בהגיגי ליבו; **מְסוּיָג** – מאופק, לא נלהב, מרוסן, שיש בו הסתייגות, שאינו מפגין הזדהות או הסכמה מלאה: המנהל דווקא התלהב מהצעתי, אבל סגנו נראה מסויג; תמיכתנו היא בלתי מסויגת בשׂר; **מְאוּבָּן** – משותק מרוב פחד, תדהמה וכד'; שאינו מסוגל לזוז מרוב בהלה, תימהון וכד'; **יְבוֹשֶׁת** – אדישות, הֶיעדר רגש או לְבָבִיוּת: היא נעלבה כי לחץ את ידה ביבושת; **הרדמה אֲזורית** – מתן תרופה המשככת או המבטלת כאבים באזור הניתוח על ידי הזרקת חומר נרקוטי אל העצבים או סביבם כדי לאלחש את האזור; **עור של פיל** – משל לאטימות, לחוסר רגישות, בייחוד כאשר נאמרים דברי ביקורת, יכולת לעמוד בעלבונות ולספוג קנטורים [עממי]: בני אדם רגישים מאוד הם בני אדם שלא פיתחו לעצמם עור של פיל, ולמעשׂה הם חשׂופים לשוט לשונם של הממונים עליהם; **עֲרַל לֵב** – אכזר, חסר רגש ורגישות, אטום, חסר שׂכל: הַטַּיָּסִים שֶׁחָזְרוּ מִן הַשֶּׁבִי סִיפְּרוּ עַל סוֹהֲרִים עַרְלֵי לֵב בְּכֶלֶא הָאוֹיֵב; **פיל בחנות חרסינה** – מי שנוהג בגסות ובחוסר רגישות במצב או במקום רגיש ועדין: אמרנו לו שהמצב עדין, אבל הוא התנהג בפגישה כפיל בחנות חרסינה; **חֲסַר רחמים** – שאין בליבו רחמים, נטול חמלה, שאינו משתתף בסבלו ובצערו של הזולת, אכזרי, קשה לב: המושל העריץ נודע לשמצה כאדם אכזרי וחסר רחמים; **חֲסַר רֶגֶשׁ** – נטול רגש, אדיש: הוא אולי נראה בחור חסר רגש, אבל לאמיתו של דבר הוא רק עצור ומופנם מאוד; **לֵב אֶבֶן** – אכזריות, נוקשוּת, אטימות, חוסר רגש, חוסר רחמים: רק בני אדם בעלי לב אבן היו יכולים לעמוד מנגד בלי להניד עפעף; **תשישות רגשית** – מצב מתמשך של שחיקה הנובעת מדרישות גבוהות, תובענות, ומעקות הנמשכות לאורך זמן. תדיר הוא מלוּוֶה בעייפות פיזית ובתחושת ריקנות נפשית: תשישות רגשית היא רכיב עיקרי בתפקיד או בעבודה; **לב נבוב** – חוסר רגש, ריקנות נפשית; **חֲסַר מצפון** – מתעלם מעקרונות המוסר והיושר; נטול רגש: רק אדם חסר מצפון יש לאל ידו לגזול מקשישה ערירית את כספה; **לא טעם טעם** – לא חש כלל, לא נהנה מן: העלם נקטף באיבו, ולא טעם כלל את טעם החיים: בימים הראשונים לקרבות לא טעמנו טעם שינה; **הֶמְיַית נפש, הֶמְיַית רוח** – התרגשות עזה; **הֶמְיַית לב, הֶמְיַית ליבו** – תחושות כמוסות, רחשי לב עמוקים: הנבון ישׂכיל לדעת מה הייתה המיית ליבנו לארץ ישׂראל, רק כשידע מה היו העול והאימה שנשׂאנו אחר מסך הברזל; **חוסר תחושה** – מעין אלחוש, חוסר יכולת לחוש דבר מה מבחינה גופנית: מאז תאונת העבודה הוא סובל מחוסר תחושה בכף ידו השׂמאלית; **נידלדל האידאל הלאומי ודעכה לַהֶבֶת השליחות הלאומית; צורכי עם ישׂראל מרובים, ודעתם קצרה; מחזה מרשים ועוצר נשימה; צחוקו היה רווי דמעות מהתרגשות יתרה; נרעש ונסער עד עמקי נפשו; איש שאין מעצור לרוחו; אופיו היה רתחני וסוער ובעל מצבי רוח; הכביר מילים מחמת התרגשות; הלך בדרכי ליבו; הפעים באמרי פיו את; קולו נרטט, פניו נשתנו והוא נרגש עד עומק ליבו; קיבל את הבשׂורה בהתפעמות ועשׂה רושם עז על; הידיעה הרעישה את נפשו עד היסוד והוציאה אותו מכליו ומשיווי משקלו; חום הציף את פניו והתרגשות בלתי מוסברת התפשטה באיבריו; נימי ליבו מרטטים, וכולו געש של רגשות; החש בראשו יעסוק בתורה; תאומים, אם אחד חש בראשו, חברו מרגיש; כל כאב, ולא כאב לב; הנושׂא עמוס מטען כבד של רגשות; חיוכו הבוטח וחוסר הפחד העבירו תחושה שאנו בחוף מבטחים; יצרו של אדם מִתגבר** [= מתחדש] **בכל יום ויום; ליבו מְעַנְבֵּל** [= מקשקש, מצלצל] **כפעמון; יֵצֶר לב האדם לא ישבות לעולם; ליבו בהול ודעתו נבוכה; הוא חש גלי שׂנאה יוקדת כלפי . . . ולכן זרע הרס וחורבן ב־, ואיש לא רצה לשהות בדָלֶ"ת אמותיו; זיעה קרה כיסתה את כל גופו; כל נימי ליבו מרטטים; מעיינות ליבו נבעו בלא הֶפסֵק; כולו בוער וגעש של רגשות; הידיעה הרעישה את נפשו עד היסוד; דבריו הרטיטו את לב השומעים; נתלהטו פניו ונשתנה קולו ורָגַש בכל נימי ליבו; כָּבְשוּ דְמעותיו את גרונו, וניטל כוח הדיבור ממנו; הכביר מילים מהתרגשות ונתן דרור לרגשותיו; מחזה מרשים ועוצר נשימה; יִצְרְךָ הִשִּׂיאֲךָ לעשׂות מעשׂה שלא ייעשׂה, לכן שָׂא בתוצאות מעלליך; סמרמורות הרעידה את גופו; כאשר הרגש פועל, ההיגיון במקרר; הסִפרות, המוזיקה וחיי הרוח של האדם מעניקים לו תחושה של מגע עם נפש אנושית אחרת, עם כוליותה, על חולשותיה ומעלותיה;** > התלהבות! רגש!

תחרות!

יש תחרות. קוֹנקוּרֶנצִיָּה > **התחרות; תחרות** – פעולה, תהליך או אירוע של יחיד או קבוצה שבהם מתמודדים יריבים או ישויות זה עם זה על משהו מוגבל (כגון מקום, רווח, פרס) כדי לגלות מי הטוב ביותר: הפרס בתחרות הוא משאב מוגבל; **הִתְחָרָה עם . . . ב־ . . .** – 1. התאמץ לעבור את הישׂגי המתחרה האחר: המתחרים יצאו במסע פרסומת כדי למשוך אליהם קונים רבים; 2. ניסה לנצחו (בתחרות, במשׂחק וכד'), התחרה עם מישהו, התחרה במישהו, התמודד איתו; 3. התחרה על משהו ניסה להשׂיגו אגב התמודדות עם אחר או עם אחרים; 4. התמודד בחברה אחרת, בחנות אחרת וכד' כדי למשוך אליו לקוחות או קונים: ליצרני השוקולד בארץ קשה להתחרות בשוקולד השווייצי; **תחרות כלכלית** – יריבות בין מוֹכרים בשוק כלשהו כדי לשכנע לקוחות לרכוש מהם את מוצריהם או את שירותיהם ועל תנאים נוחים יותר לפעילותם הכלכלית; **תחרות חופשית** – תחרות שבה הממשלה או גורמי כלכלה אחרים אינם מתערבים בקביעת המחירים ואינם פוגעים בחופש השימוש בגורמי ייצור, וכך מתאפשרת כניסה של פירמות חדשות לשוק ויציאתן ממנו בלא הגבלה; תחרות פתוחה > **תחרות לכול** – תחרות המאפשרת לכל מי שעומד בתבחיני האירוע להשתתף בו בלי להחריגו בשל גורמי מגדר, גזע, דת, צבע, מין, לאום או מעמד חברתי; **תחרות אַחָאִים** – תחרות בין שני צאצאים או יותר (בנים או בנות) מאותו הורה או מאותם הורים על תשׂוּמת לב, על אישור או על חיבה של אחד ההורים או שניהם או על הכרה או על פרסים אחרים, כגון בספורט או בלימודים; **תַחרות הוגֶנֶת** – תחרות סבירה מבחינת האינטרסים של המתחרים ושל הציבור, שאינה כרוכה במעשׂים נגד טובת הציבור: התחרות הייתה הוגנת והטוב מן השניים זכה; **בן תחרות, בר־תחרות** [בריבוי: בני תחרות, בנות תחרות] – 1. מי שאִפשר להתחרות בו, מתחרה, יריב: חובבן כמותו אינו בן תחרות לאלוף הארץ בשחמט; 2. [בסחורה, במוצר וכד'] – מי שטוב דיו כדי לעמוד בתחרות עם אחרים מסוגו: מוצרי החלב החדשים של המַחלָבָה אינם בני תחרות למוצרים הקיימים בשוק, ואין לצפות שׂיחזיקו מעמד; **מִשׂחק רֵעִים**, **תַחרוּת ידידוּתית, תַחרוּת רֵעִים** – תחרות שאינה כדי לזכות בגביע או לקבוע את מקומו של המתחרה, את דרגתו או לעלות בסולם הליגה: שׂמחנו על ניצחון קבוצתנו אף שהמשׂחק היה תחרות ידידותית בלבד; **סיבוב, התמודדות, התמודד** – נאבק וניסה להתגבר על דבר מה (כגון קושי, בעיה או מחלה), עמד בו, ולא נכנע לו: העולים החדשים בארץ מתמודדים עם קשיי קליטה רבים; **בר־התמודדות, בת־התמודדות** [בריבוי: בְּנֵי התמודדות, בנות התמודדות] – שניתן להתמודד איתו, שאפשר לטפל בו או לעמוד בו בהצלחה: המצב אומנם קשה, אבל הוא בהחלט בר־התמודדות; **הָקָתוֹן** – 1. מרתון תכנות שבו משתתפים אנשי טכנולוגיה ופיתוח, מוצר ותוכן כדי לפתח מוצר תוכנה מאפס בזמן מוגבל; 2. אירוע תחרותי המתקיים בלחץ זמן כדי למצוא פתרונות חדשניים לבעיה נתונה באמצעות חוכמת ההמונים; **קְרָב** – תחרות, מאבק, התמודדות בין יריבים במשׂחק, בספורט וכדומה: הקרב בין אלופי השחמט הסתיים בתיקו; **דוקרב** – מלחמה בין שני יריבים, התנגשות או תחרות בין שני בני אדם או בין שני צדדים יריבים בספורט או בתחום אחר: בין שני חברי הכנסת התנהלו כמה דו־קרבות מילוליים בשאלת אחוז החסימה; **מֵרוֹץ** – התמודדות, מצב שבו אנשים, ארצות או ארגונים מתחרים זה בזה כדי לזכות בכוח ובשליטה: נותרו עוד שבועיים לבחירות והמרוץ לנשׂיאות בעיצומו; החיים הם מרוץ של הכול נגד הכול; **גִילדָה** – כינוי להתאגדות (לרוב סגורה) בני אדם בעלי מקצועות חופשיים (או העושׂים אותה עבודה והם בעלי אותם אינטרסים או מטרות), הפועלת באופן בלבדי לקידום האינטרסים ולשיפור תנאי חבריה: ועדת הכנסת החליטה לנקוט צעדים כדי למנוע את הפיכת לשכת עורכי הדין לגילדה סגורה; רֶגוּלַצְיָה > **אַסדָרָה** – הבאה לכלל התאמה פעילויות במדינה באמצעות חוקים, תקנות, כללים, צווים והוראות מִנהל כדי להסדיר את מערך החיים הכולל במדינה, מהיבטי התנהגות תאגידים וארגונים המספקים שירותים ומוצרים לאזרחים. האסדרה קובעת את מידת המעורבות של רשויות המדינה בפעולות הגופים הפרטיים כדי להגן על האינטרסים הכלכליים והחברתיים של האזרחים במשק; **בן תחרות, יריב** – פעולה או מצב שרק אחד משניים (אדם, חברה, דבר) או יותר יכולים להגיע או להשׂיג; **יְרִיבוּת** – 1. תחרות מחלוקת, חילוקי דעות או התמודדות בין יריבים על מטרה מסוימת או על מעמד ויוקרה בתחום מסוים: היריבות בין שני המועמדים הלכה והחריפה ועברה לפסים של השמצות זולות; 2. זיקה משפטית בין שני צדדים לסכסוך או לזכות מסוימת [מבחינים בין יריבות חוזית, יריבות נכסים ויריבות אישית]: תביעה משפטית אפשרית רק אם יש יריבות בין התובע לנתבע; **יריבות אחים** – תחרות בין אחים על תשׂוּמת לב, על אישור או על חיבה של אחד ההורים

או שניהם, על הכרה או על פרס אחר, כגון בספורט או בלימודים; בעל פלוגתא, בַּר פלוגתָּא – מי שיש לו מחלוקת מתמשכת עם אדם אחר על עניינים שברוח, כגון תורה, מדע או ערכים, יריב רעיוני: הוא בר־פלוגתא קבוע שלי בנושׂא דת; וכן – בעל מחלוקת, וכחן, יריב במחלוקת, מתנגד, פולמוסָן, פָּלִיג, נַצחָן, החולק על חברו; נישול, נישל – הרחיק אדם מאדמתו, מביתו, מרכושו וכד׳, עקר או גירש מנחלתו בפעולה משפטית: האם ניתן להוכיח קשר בין נישול אדם מצוואת אביו, לבין השפעה לא הוגנת על המנוח מילדיו האחרים? בעל מרפקים, מַרפְּקָן – כינוי לאדם שדרכו להידחק בכוח ולהבקיע לעצמו דרך בנחישות כדי להשׂיג את מבוקשו, ולוּ גם על חשבון אחרים; מַרפְּקָנוּת – תוקפנות, שימוש בכוחו ובמרפקים כדי להשׂיג מטרה: המרפקנות פעמים שׂכרה יוצא בהפסדה; מִרפֵּק – דחק במרפק את האחרים כדי שישׂיג את מבוקשו: היות שאיני ממרפק את עצמי לעלות בדרגה, העלו אחרים במקומי; מְרוּפָּק – נשען על מרפקו או על מרפקיו: ישבנו מרופקים מול לוח השחמט, ואילו חברתי הייתה מרופקת על אדן החלון וצפתה בנוף; הימור, הימר – סיכן כסף או רכוש על תוצאה לא ידועה של אירוע (כגון הגרלה, מכונת מזל, הטלת מטבע או קובייה, תחרות, בורסה או כל אירוע שתוצאתו תלויה במזל או ביכולתו של מישהו להצליח לבצע משהו); הימור פתולוגי – הפרעה נפשית הניכרת בהתמכרות מתמשכת להימורים למרות הנזק והתוצאות השליליות; עבר מיד ליד – החליף בעלוּת או חזקה: הגבעה האסטרטגית עברה פעמים אחדות מיד ליד; שנַיִים הבּוֹחֲשים בִּקדֵרה אַחַת – שניים המתחרים ביניהם תחרות לא הוגנת אגב חיטוט באותו עניין; שניים המנסים להשׂיג טובת הנאה מאותו מקור: מִלחֶמֶת קִיוּם – 1. מאמצי כל אדם לקבל את מזונו ואת שאר צורכי מחייתו לשם קיומו למרות קשיים או סכנה, ולא להיכחד; 2. תחרות בטבע בין יצורים כדי לשמור על עצמם בסביבה נתונה ולשׂרוד ולהתרבות עם אחרים מסוגם; פיקוח על מחירים – מנגנון אסדרה (רגולציה) הקובע מחיר מרבי (ולעיתים מחיר מזערי) למוצרים ולשירותים: קביעת מחיר מרבי נועדה לאפשר זמינות נוחה למוצרים שבפיקוח גם למעוטי הכנסה כדי למנוע הפקעת מחירים ולהאט את האינפלציה; קביעת מחיר מזערי נועדה להבטיח הכנסת מינימום לספקי מוצרים שבהם התחרות עזה; שילח מעליו כל רסן, שילח כל רסן – התנהג בצורה פרועה וחסרת מעצורים; הפסיק לקבל מרות או להישמע למישהו: כבר בילדותו היה קשה להטיל עליו מרות, ובבגרותו הוא שילח מעליו כל רסן ונעשׂה נער רחוב; שְׁלוּחַ רסן – חסר מעצורים, פרוע, חסר כל איפוק, לא מרוסן: דברי ראש הממשלה אינם מצדיקים התקפה כה שלוחת רסן על האופוזיציה; מאמר המערכת התמקד נכתב בנימה ארסית ושלוחת רסן; נָשַׁף בעורפו של פלוני – התקדם ואיים לדחוק מישהו מעמדתו, איים לתפוס את מקומו של מישהו בכיר ממנו: המועמד הדמוקרטי חש לפי הסקרים שהמועמד הרפובליקני כבר נושף בעורפו; קנאת סופרים – הרצון לעלות על אחרים בחוכמה, בהשׂכלה ובהישׂגים בתחום המדע, האומנות וכד׳, יצר התחרות של האדם הדוחף אותו ללמוד, לרכוש דעת ולהתקדם מבחינה רוחנית: אומרים שקנאת סופרים תרבה חוכמה; קִנאת סופרים תרבה חוכמה – קנאה בין סופרים וחוקרים מגבּירה את התחרות ובכך מעלה את רמת הלימוד וההישׂגים; אֶת רַגלִים רַצתָּ וַיַלאוּךָ, וְאֵיךְ תְּתַחֲרֶה אֶת הַסוּסִים – אם לא הצלחת במרוץ עם הרצים ברגל, היאך תצליח במרוץ עם סוסים? אל תגזים בחשיבותך או ביכולותיך: אפילו במשׂימות קלות קשה לך לעמוד, אז אל תמלא משׂימות קשות; מאבק איתנים – עימות בין כוחות רבי עוצמה, מאבק עז וממושך: בקרב המכריע באליפות העולם בשחמט, היה מאבק איתנים בין האלוף לבין הנכסף לכתר האלוף; סלע המחלוקת – נושׂא הסכסוך, מקור חילוקי הדעות, בעיה מרכזית המפריעה לפִתְרון סכסוך כלשהו, עניין שקשה במיוחד להגיע להסכמה לגביו: סלע המחלוקת העיקרי בדיונים על התקציב הוא שאלת תקציב הביטחון; זירת המחלוקת – מקום או תחום לוויכוח או למאבק מדיני וכד׳: עֶמדת ההנהלה הפכה את המקום לזירת התנצחות בינה ובין נציגי העובדים; מאבק מר – מאבק עיקש וללא פשרות הגורם סבל ומכאוב לצדדים הקשורים בו: שנתיים של מאבק מר על הירושה גרמו לסכסוכים בקרב בני המשפחה; מלחמת הכול בכול – מאבק שבו משתתפים גורמים רבים באמצעים שונים; הִטיל איבה (קנאה, תחרות, מריבה) – יצר מאבק כוחות, התנגשות בין צדדים (בין אנשים, מדינות, מוסדות וכד׳): ׳המלחמה הקרה׳ שלאחר מלחמת העולם השנייה הייתה מאבק כוחות בין שתי מעצמות־העל של אותה תקופה; נתוני פתיחה – מכלול התנאים והנסיבות של אירוע או של התרחשות: נתוני הפתיחה למשׂחק היו לטובתי; סחר הוגן – שיטת מסחר חלופית לסחר החופשי שנועדה לצמצם את פערי התיווך בין היצרן לצרכן אגב הקפדה על תנאי עבודה נאותים של פועלי הייצור ועל שמירת הגנת הסביבה; השפעה בלתי הוגנת – השפעה כלכלית או עסקית מתוך שימוש באמצעים לא הוגנים, התערבות בניגוד לכללי ההגינות העסקית: מתן הוראה לפעולה בבורסה אגב שימוש במידע פנימי יש בה משום השפעה בלתי הוגנת על מהלך המסחר בבורסה; משׂחק הוגן – תחרות או התמודדות הוגנת, שבה לכל המשתתפים נתוני פתיחה שווים, יחס שוויוני ונטול פניות, והיא מתנהלת מתוך שמירה על הכללים והחוקים המקובלים; ירד לְאוּמָנוּתוֹ של פלוני – הסיג את גבול פלוני, התחרה בו, קיפח את פרנסתו, פגע במעמדו הכלכלי; דחק את רַגלָיו – הרחיק ממעמדו, מפרנסתו וכד׳, הסיג את גבולו, התחרה בו וקיפח אותו: שׂונאי ישׂראל אמרו על היהודים: לא די שדוחקים את רגלינו במוקדי הכוח הכלכלה, יש מהם שמבקשים את נפשנו; הֵצַרַת צְעָדָיו, הֵצֵר אֶת צְעָדָיו, הֵצֵר צְעָדָיו – שׂם מכשולים בדרכו, הפריע את התקדמותו, הפריע במכוּוָן לפעולותיו, הגביל את אפשרויות הפעולה שלו: הוא הצר את צעדי העובדת החדשה כי רצה למנוע ממנה לצבור עוצמה; גנב את ההַצָּגה – הפך להיות מרכז ההתעניינות שלא כַּמצוּפֶּה; שָׂם לו רֶגֶל – הכשילו, טמן לו מלכודת; נכנס לרשותו של פלוני – הסיג את גבולו, דחק את רגליו: שכֶנתי נכנסה לרשותי ועושׂה בה כבתוך שלה; הסגת גבול מַסיג גבול, הסיג גבול, הסיג גבול רעהו – 1. העתיק גבול והעבירו לתוך שטחו של אחר כדי לספח חלק משטחו של האחר: לא תסיג את גבול רעך אשר גבלו ראשונים; 2. נכנס לתוך שטחו של אחר או דחק את רגלו על ידי התחרות בו או על ידי גזלת פרנסתו: הסכסוך בין המדינות פרץ בשל הסגת הגבול של האחת לשטחה של האחרת; דָחַק רַגלָיו של אַחֵר – הרחיק אותו ממעמדו או מפרנסתו וכד׳: הוא דחק את רגלי מתחריו, ולכן שׂונאים אותו; עָלָה על פלוני – היה נעלה וגדול מפלוני, נחשב או הצליח יותר ממנו: המפקד החדש עלה על קודמו בניסיונו ובקבלת החלטות; רשות ההֶגבלים העסקיים – הרשות הממשלתית האמונה על שמירת עקרונות התחרות במשק במדינת ישׂראל; הֶגבֵּל עִסקִי – הֶסכם בין גופים בענף כלכלי מסוים שתכליתו למנוע או להגביל תחרות חופשית ביניהם: חוק ההגבלים העסקיים בארץ אוסר לקבוע מחירים על ידי התאגדויות עסקיות או מונופולים, למעט אם נקבעו באישור הממשלה; הֶסדר כובל – הֶסדר המגביל תחרות חופשית, לפי חוק ההגבלים העסקיים. ההֶסדר נעשׂה בין מנהלי עסקים, ולפיו אחד הצדדים לפחות מגביל עצמו באופן העלול למנוע או להפחית את התחרות בעסקים בינו לבין הצדדים האחרים להסדר, או למקצתם, או בינו לבין אדם שאינו צד להסדר; שָׁבַר את מטה לחמו, נשבר מטה לחמו – נשאר מחוסר פרנסה, נושל מעבודתו, נשאר ללא אמצעי מחיה, נותר בחוסר כול: עם מות בעלה, שהיה המפרנס היחיד במשפחה, נשבר מטה לחמם של האלמנה וילדיה, והם הגיעו עד פת לחם; גָּזַל את לַחמוֹ של – קיפח את פרנסתו: הקמת העסק המתחרה גזלה את לחמו; הוכיחַ את עַצמו > הוכיחַ את טיבו – 1. הדבר נוסה, נבדק והוכח שהוא יעיל, תקין, כשיר, נכון וכד׳: 2. האדם הֶראה את יכולתו ואת איכותו, עמד במבחן, הוכיח או הראה שהוא אמין, מסור וכד׳: הסוללות החדשות שקניתי הוכיחו את טיבן – הן החזיקו מעמד יותר מן האחרות; בזמן האחרון הוא עזר לי מאוד והוכיח את טיבו כחבר אמיתי; סופו הוכיח על תחילתו – סוף מעשׂיו של אדם הוכיח מה הייתה תחילת כוונתו; חתך פרנסתו של פלוני – קיפח את מחייתו; ידו על העליונה – הוא נמצא בעמדת יתרון, יש לו עדיפות על יריביו או על מתחריו, הוא זכה או ניצח במאבק כלשהו: הקרב היה מר וקשה, אך ידנו הייתה על העליונה; ידו על התחתונה – הוא המפסיד, הוא נמצא בעמדת נחיתות מול יריביו או מתחריו, יש עדיפות עליו, הובס במאבק כלשהו: בהתמודדות האחרונה יצא כשידו על התחתונה; המטרה מקדשת את האמצעים – להשׂגת המטרה אפשר לנקוט גם דרכים לא ישרות כי כל האמצעים כשרים בעיניו כי תרומת המעשׂה מפצה על הנזק שנגרם בדרך השׂגתו; שנַיִים אוחזים בטַלית – מצב ששניים טוענים בעלוּת על דבר אחד (חפץ, מִשׂרה, זכות קדימה וכד׳), ובעיקר במקום שנראה כי אי־אפשר להכריע הכרעה מובהקת לטובת אחד הצדדים, והפִּתְרון הוא חלוקה ביניהם: הסכסוך על חבל ארץ זה הוא מקרה מובהק של ׳שניים אוחזים בטלית׳, והפִּתְרון היחיד בו הוא חלוקה; שניים אוחזין בטלית, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה; אין לך אדם אוהב את בן אומנותו, אבל החכם אוהב את בן אומנותו; כבַש את כל השוק בסערה והשתלט עליו; עמד באומץ לב נגד כל המפעלים והחזיק מעמד; הטיל איבה ותחרות ומחלוקת בין א׳ לב׳; הסרת הפיקוח על המחירים מגבירה את התחרות; העמיד את עצמו במבחן כוחות עם; המאבק ביניהם היה מאבק אישי שלוח כל רסן; תמיד רצה להגיע ראשון ולהיות המנצח, ולכן זמם להיפטר מן המתחרים; מטרתו הייתה לרכז בידיו את כל המפעלים שבענף כדי שיהיה לו שלטון בלעדי, ולכן ימים רבים טיכס עצה כיצד לתחבל תחבולות להכנעת היריבים; כל הגדול מחברו, יצרו גדול ממנו; מתיירא אני שמא יקדמני אחר;

<u>אין תחרות</u>. קַרטֶל – התאגדות של ספקי מוצר או שירות שנועדה להגדיל את רווחי חבריה ולבטל את התחרות ביניהם [קרטל אינו מונופול אך הוא שואף לְמָרֵב את רווחי החבָרות השותפות בו לרמה של רווחים מונופוליסטיים; שלא כמונופול, שהוא חוקי, קרטל הוא מבנה שוק מלאכותי ולרוב לא חוקי, והטיפול בו הוא על הרוב במשפט הפלילי]; מוֹנוֹפּוֹל – שליטה בלעדית של יחיד, קבוצה או מדינה בענף מסחרי או תעשׂייתי, המאפשרת להם למכור תוצרת מסוימת, או לתת שירות

מסוים ולקבוע כמויות, מחירים ורווחים – ללא תחרות חופשית (כגון הכנסייה הקתולית בימי הביניים באירופה, ובישׂראל – חברת החשמל בטרם הפרטתה); איסור הסגת גבול – 1. איסור להזיז את גבול נחלתו לתוך נחלת חברו; 2. איסור לדחוק רגלו של בעל מלאכה ולהתחרות באופן לא הוגן; הֶחֱרָה הֶחֱזִיק אַחֲרָיו – הצטרף למעשׂיו או לדבריו לשם חיזוק: כך פסק בית הדין הרבני האזורי, ובית הדין הרבני הגדול החרה החזיק אחריו; > ריב! שׂנאה!

תחת!

תחת – 1. במקום נמוך ממישהו או ממשהו, למטה ממנו: הילדים ישבו תחת העץ; 2. תחת מישהו במקום נמוך או פחוּת ממנו במעמד, בדרגה וכד׳, נתון לסמכותו ולמרותו: תחת המנהל הזה יש שני סגנים ושמונה פקידות; 3. במקום, תמורת, חֵלֶף: העלו את האיל עולה תחת בנו של אברהם; מעבר תחתי – מעבר הולכי רגל מתחת לדרך או למסילה המצויות במפלס הקרקע; תחת ידו – ברשותו, אצלו, בהישׂג ידו: עכשיו המכונית תחת ידי; תַּחַת כִּיפַּת הַשָּׁמַיִם – לעיני כול, באוויר הפתוח, מחוץ למבנה כלשהו, בפומבי: הם ישנו בשׂקי שינה תחת כיפת השמיים; מַכָּה מִתַּחַת לחגורה הונחתה על – פגיעה (מילולית או גופנית) בנקודה הרגישה והמכאיבה ביותר; תסיסה מתחת לפני השטח – ערנוּת, אי־שקט והתרגשות רבה סמויים: בעקבות גל פיטורין במפעל החלה תסיסה בקרב העובדים מתחת לפני השטח; מתחת לפני השטח – בסתר, באופן שאינו מורגש: מתחת לפני השטח הצליח שׂר הביטחון לתמרן את חמאס שיחשוב שסבב ההסלמה בדרום תם, והופתע; תחת המרות הבלעדית של – נתון תחת שליטתו המוחלטת של: קבוצת ׳תג מחיר׳ אינה נתונה תחת מרותו הבלעדית של השלטון; טִיאֲטֵא מִתַּחַת לשָׁטִיחַ, טִיאֲטֵא אֶל מִתַּחַת לשָׁטִיחַ טִאטֵא מִתַּחַת לשָׁטִיחַ, טִאטֵא אֶל מִתַּחַת לשָׁטִיחַ – טִשטש את הדבר והעלימו זמנית, ולא השתדל לפותרו באופן סופי ומוחלט, הסתיר או ניסה להשכיח את הדברים המבישים או הפחות נעימים: לא כדאי לנו לטאטא אל מתחת לשטיח את כל חילוקי הדעות; דבַש וְחָלָב תַּחַת לשונו – מדבר דברים נעימים, בשׂפת חלָקות, מתחנף: דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ, ושבע תועבות בליבך; חסה בצילו, חסה בצל כנפיו, חסה תחת כנפיו – מצא מגן ומסתור אצלו, קיבל חסות ממנו: העדפתי לחסות תחת כנפי המנהל שתמך ביוזמתי מלהתמודד עם דעות קדומות של הדיוטות; תחת חיטה יֵצֵא חוח, תחת שׂעורה – בׇּאְשָׁה – במקום חיטה ושׂעורה יצמחו עשׂבי בר הגדלים בין צמחי תרבות ומקפחים את צמיחתם; ׳קריעת תחת׳ > מאמץ מפרך, קשה כקריעת ים סוף; תחת גג אחד – באותו המקום, באותו הבית, באותה המסגרת: כל המוצרים תחת גג אחד; תחת ידו – ברשותו, אצלו: עכשיו המכונית תחת ידי; מִתַּחַת לחוטמו – על ידו ממש: היא בגדה בו מתחת לאפו; יושב תחת גג אחד, ישב תחת גג אחד – הם גרו בבית אחד, הם היו שכנים; אין חדש תחת השמש – אמירה השוללת כל אפשרות של שינוי, קִדמה, פריצת דרך או חידוש; מתחת לכל ביקורת, לְמַטָּה מִכָּל בִּיקוֹרֶת – רע ביותר, אינו עומד בפני הביקורת, גרוע בתכלית: ההצגה הייתה למטה מכל ביקורת; תחת עינו הפקוחה – תחת פיקוחו והשגחתו הצמודה, תחת מעקב צמוד וקפדני שלו: הבחינה המכרעת התקיימה תחת עינם הפקוחה של משגיחים מנוסים; תסיסה מתחת לפני השטח – ערנות, אי־שקט והתרגשות רבה סמויים: עקב גל פיטורין במפעל החלה תסיסה בקרב העובדים מתחת לפני השטח; דבַש וְחָלָב תַּחַת לשונו – מדבר דברים נעימים וערבים לאוזן, הוא מחניף לשומעו בשְׂפת חלָקות, מתחנף: איני מאמינה בו כי לרוב דבש וחלב תחת לשונו; כָּבַשׁ את האמת תחת לשונו – הסתיר, העלים, אינו נותן להתפרץ: כשתִשאֵל אותי השוטר, העדפתי לכבוש את האמת תחת לשוני; סידורים מִתַּחַת לַשּׁוּלְחָן – התנהלות בדרך לא־חוקית ולא־רִשמית, בהֶסתר; חָתַר תַּחַת – התאמץ או פעל בהדרגה כדי לערער את המעמד, את הכוח ואת ההשפעה של אדם, של גוף, של משטר וכד׳, בדרך כלל בחשאי ולאורך זמן: המזכיר חתר תחת ראש הוועד בתקווה לרשת את מקומו; העביר תחת השבט – מנה אחד לאחד, בדק כל אחד; עבד תַּחַת שוט – עָבַד שלא מרצון, עבד מפּחד השוט: רבבות עבדים שעמלו תחת שוט הפרעונים הם שבנו את הפירמידות במצרים; כרע תחת פחד – נָפַל, כָּשַׁל וצנח בעטיו של הפחד; העביר תחת שבט ביקורתו – בדק בדקדקנות וביקר בחומרה: המבקר הקפדן העביר את היצירה תחת שבט ביקורתו ומנה את חסרונותיה אחד לאחד; העביר תַּחַת תער הביקורת – בדק וביקר בקפדנות ובזהירות מרובה: תער הביקורת מורה לו להבחין בין דמיון למציאות, להכיר כי בחייו הממשיים אין עוד מקום למציאות זו; תחת הנעצוץ יעלה ברוש – ברכה: במקום הקוצים יצמחו עצי ברוש חזקים; לקח את שלו מתחת ידיו, נטל את שלו מתחת ידיו של פלוני – פלוני נפרע ממנו, קיבל כגמולו מפלוני: מי שבא להרע ליהודים, סופו שהוא נוטל את שלו מתחת ידיהם; נמצא תחת מכבש הדפוס – כעת הוא בהדפסה; ליקט פירורים תחת שולחנו של פלוני – נהנה משייריו של פלוני, לקח משהו משל אחרים; מתחת לפני השטח – בסתר, באופן שאינו מורגש: במבצע הסחה מתוכנן מתחת לפני השטח הצליח שׂר הביטחון לתמרן את חמאס שיחשוב שסבב ההסלמה בדרום נגמר, ויופתע; רעה תחת רעה – נקמה על מעשׂה רע, השבת גמול על רעה שנעשׂתה; מִתַּחַת לַשּׁוּלְחָן – בדרך לא־חוקית ולא־רשמית, בהֶסתר; מָשַׁךְ את השטיח מתחת לרגליו – הכשיל את זולתו כשזה היה קרוב להצלחה; עין תחת עין, ושן תחת שן, חבוּרה תחת חבוּרה – גישה שעיקרה מידה כנגד מידה, היינו שעל העונש להיות זהה לחלוטין לעבירה, ושיש לנהוג בפושע בְּדִיוּק כפי שפגע בנפגע: במרוצת הדורות התנערה האנושות לחלוטין כמעט מן התפיסה של ׳עין תחת עין׳, וכיום אין גומלים עוד לפושע באותה צורה שבה פגע בנפגע; קָצַץ את הענף מתחתיו – הזיק לעצמו; עָפָר אני תַּחַת כַּפּוֹת רגליך, עָפָר אני תַּחַת כַּפּוֹת רגליו – ביטוי של ענווה וצניעות, על הרוב לפני השמעת טענה או ביקורת שיש בה כדי לחלוק על דעתו של אדם חשוב או בקי מאוד: הרב ניגש לגרָ״א ואמר לו: ׳מורי ורבי, עפר אני תחת כפות רגליך, אבל בענייני איסור והיתר קיבלוני תושבי וילנא כמרא דאתרא; השיב רעה תחת טובה, שילם רעה תחת טובה – היה כפוי טובה, מעל באמון, התנכר למיטיבו, נהג ברע עם מי שהיטיב עימו: חמש שנים הועסק הערבי במוסך, עד שקם יום אחד ושילם רעה תחת טובה כשרצח את מעסיקו; גָּמַל רעה תחת טובה – עשׂה מעשׂה רע, התנהג בכפיות טובה: משיב רעה תחת טובה – לא תמוש רעה מביתו; שילם טובה תחת טובה, השיב טובה תחת טובה – גמל טוב על מעשׂה טוב שנעשׂה לו: הוא עזר לי רבות בשעת מצוקתי, ועתה עליי להשיב לו טובה תחת טובה; הקרקע נשמטה מתחת לרגליו – הבסיס לקיומו התערער, הבסיס שעליו הוא מושתת הלך ואבד, התערער והופרך: לדעתי, יש בראיות אלה כדי לשמוט את הקרקע מתחת לאחת הקביעות שבפסק הדין; הוציא מתחת קולמוסו, הוציא מתחת עטו – כָּתַב: גם חוברות אחרות יצאו מתחת עטו; העביר תחת השבט – מנה אחד לאחד, בדק כל אחד; זנתה תחת בעלה, זינתה תחת בעלה – שכבה עם גבר אחר בהיותה נשׂואה; הוציא מתחת ידו – יצר, הפיק, סיים התקנת דבר, מסר לאחרים דבר שעשׂה בעצמו: חזקה עליי שאיני מוציא מתחת ידי דבר לא מתוקן; הִדבִּיר תחתיו – הכניע, גבר על: יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ; איש תחת גפנו ותחת תאֵנתו – חי על אדמתו בשלווה, בשלום ובבטחה: רוב ימיי ישבתי תחת גפני ותחת תאנתי, ולא נעדרתי דבר; הקרקע נשמטת מתחת לרגליו – הבסיס לקיומו מתערער, הבסיס שעליו הוא מושתת הולך ואובד: לאחר פיטוריו חש שהקרקע נשמטה מתחת לרגליו ואיבד שליטה על חייו; תחת כל עץ רענן, עַל כָּל גִּבְעָה וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן – בכל מקום; הכניסוֹ תחת כנפי השכינה – גייר אותו, הכניסו לדת היהודית: גר שמהתייהד, מסייעים לו להיכנס תחת כנפי השכינה; יש לעקור עשׂבים שוטים וגידולי פרא שפָּשׂו בכרם חיינו ולנטוע תחתיהם נִטעי תרבות שיהיו לרווחת ההמונים; מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ? עוררה מתחת לעפעפיה מבטים גנובים אל חברהּ לכיתה והציתה בו את אש האהבה; נפלה הלצה לתוך פיו, ולא טמן אותה תחת לשונו; היה נתון תחת גלגל המאורעות ופגעו בו השעות הרפויות; אש וגופרית תחת לשונו; הקרקע הִדהֲדה תחת עקביה הגבוהים; הרוצה לסלול נתיב חדש לעולם הישן, חייב לעקור עשׂבים שוטים שבכרם ולנטוע תחתיהם אילני מאכל; נתן אויביו תחת כפות רגליו; הוא חש שהקרקע בוערת מתחתיו; קרס תחת נטל אסונו; הקרקע נשמטה תחת רגלו, והריבית השחורה אכלה את כל יגיעו; עלה בסולם ונשמט שָׁלָב מתחתיו; את הגיגי ליבו נאלץ לכבוש תחת לשונו; לכול זמן ועת לכל חפץ תחת השמיים; לעולם אינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן; גיהינום פתוחה לו מתחתיו; אם עין תחת עין – כל העולם יתעוור; תחת החיטה יצא חוח; כרע תחת נטל הבטלה > מילות יחס!

תירוץ!

תירוץ – הֶסבר דחוק (נכון או בדוי); אמתלה להצדקת מעשׂה שלילי, מחדל, אי־קיום חובה וכד׳ לדבר, שבדרך כלל מסתיר את הסיבה האמיתית: תמיד יש לך תירוצים לאיחוריך, כגון השעון לא צלצל או נתקעת במעלית; תירוץ דחוק – תירוץ קלוש שאין בו ממש, מעין דחייה בקש: תירוציו הדחוקים של הנאשם נדחו אחד לאחד בידי השופט; תירוצי סרק – תירוצים חסרי בסיס ואחיזה במציאות: חברת הביטוח ובעלי מניותיה נמצאים בבעיה כספית, ולכן הם מחפשׂים תירוצי סרק כדי לנסות ולהתחמק באופן פסול מחובתם החוזית; תֵּירֵץ – 1. נימק כדי להסביר מדוע משהו נעשׂה או נחדל או כדי להימנע מלעשׂות משהו; הסביר מעשׂה שלילי לאי־מילוי חובה וכד׳ והצדיקו באמתלאות דחוקות ולא מוצדקות, שלרוב מסתירות את סיבתו האמיתית: מעניין איך הוא יתרץ הפעם את איחורו; 2. יישב קושי, סתירה וכד׳; יישב קושיה, מצא פתרון לבעיה; אֲמַתְלָה – תואנה, פתחון פה, טעם למראית עין, סיבה לכאורה, תירוץ שאדם ממציא כדי להצדיק מעשׂה או מחדל: אין שום אמתלה בעולם שעלולה להצדיק בטלה ואי־עשׂייה; אֲמַתְלָה בְּעַלְמָא – אמתלה סתמית, אקראית, שאין בה ממש, נטולת כל יסוד: כל דבריך אינם אלא אמתלה בעלמא מדוע לא לצאת לטיול; אֲמַתְלָן – מי שדרכו להרבות באמתלאות כדי

להתחמק מדבר: אמתלני צה״ל אמרו שאי־אפשר לתקן את הכיתובים המשובשים בשלטים אף שאפשר ואפשר; תוֹאֲנָה – סיבה מדומה לעשׂיית משהו להסתרת הסיבה האמיתית: פיטרו אותו מהעבודה בתואנה שהוא מאחר בלי סוף; ביקש תואנה – חיפשׂ אמתלה להתגרות; חיפשׂ תירוץ לפגוע במישהו או להרע לו: בעת האחרונה הוא החל לזלזל בעבודתו ונראה כמי שמבקש תואנה לפיטוריו; תוֹאֲנַת שָׁווא – תירוץ או נימוק כוזב שנועד להשפיע על מישהו לעשׂות דבר מה: הוא הוחתם על הטופס בתואנת שווא כי חתימתו נחוצה לקבלת המשכנתה; רַציוֹנָלִיזַציָה > הִתְרָצָה, הִתְרִיץ – הצדיק בדיעבד, מצא תירוץ והסבר לדבר שנעשׂה, ניסה לתרץ, להצדיק או להסביר באופן הגיוני פעולה שנעשׂתה, דעה, מצב רוח וכד׳, שלא היו בהכרֵח הגיוניים, קבילים או מוצדקים: שתי חוות הדעת קבעו שהוצאת האישה לשמירת היריון הייתה התרצה בלבד; תַרְצָן – מי שמוצא תירוצים לכל דבר: יש תרצנים, העומדים להתגייס לצבא, ותרצנותם מסווה את עצלנותם; פָּטַר – 1. העניק פְּטוֹר, שחרר מחובה או מאחריות כלשהי: ברוך שפטרני מעונשו של זה; הוועדה הרפואית פטרה אותו מן השירות בצבא; 2. הגיב בביטול על משהו, דחה או הרחיק דבר מה ממחשבתו ולא היה מוכן להתייחס אליו, לעסוק בו או להיענות לו: אינך יכול לפטור אותי בתנועת ביטול, אני דורש תשובה כעת; נִפטַר מ־ – 1. השתחרר ממטרד, נעשׂה חופשי ממשהו או ממישהו לא נעים או לא רצוי, ולכן הרחיקו או סילקו ממחיצתו: מהבוקר אני חשה בראשי, ואיני מצליחה להיפטר מן הכאב; 2. נפרד ממישהו והלך לדרכו: נפטר החסיד מרבו והלך לו; פְּטוֹר, פָּטוּר – משוחרר ממשהו ברשות, שאינו חייב או צריך לעשׂות משהו (כגון לשרת בצבא, להיענש, למלא תפקיד, לעשׂות מעשׂה, לשלם כסף) אגב קבלת רשות או על־פי חוק: סחורה זו פטורה גם ממס וגם ממכס; בשל נכותו הוא פטור משירות בצבא; תָּלָה בּ־ – ייחס דבר ל׳, יָצַר קֶשר של סיבה בין דבר לדבר: חברי הנבחרת תלו את ההפסד בשיפוט לא הוגן; הנאשם תלה את האשמה בחברו; תלה את הצלחתו במזל; את כישלונו במבחן תלה במבחן הקשה; נָתַן חֶרֶב בְּיַד פלוני – נתן לפלוני אמתלה ותואנה לתקוף: הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ונתתם חרב בידו כדי להורגנו; הִתְאַנָּה למישהו – חיפשׂ סיבה או תירוץ להרע לו או לפגוע בו, חיפשׂ הזדמנויות להציק לו או להטרידו: בזמן האחרון הוא מתאנה לי ורוצה לריב איתי; הערמה, הֶעֱרִים על מישהו – הִטעה אותו, הונה אותו או הוליך אותו שולל על ידי שימוש בתחבולות ובתכסיסים: האסיר הנמלט הצליח להערים על השוטרים שרדפו אחריו ולחמוק מידיהם; סְחוֹר־סְחוֹר, סְחוֹר סְחוֹר – בעקיפין, לא במישרין, לא בצורה גלויה, סביב סביב: במקום ללכת סחור סחור העדפתי לומר לו גלויות שהוא אינו מתאים לתפקיד; דיבורים סחור־סחור – דיבורים סביב העניין, דיבורים בעקיפין: דַּבר לעניין ולא סחור־סחור; פְּתַלְתַּלָן – פתלתל עיקש, הפכפך: כמה רעה גורמים העקמנים והפתלתלנים; פַּתְלָנוּת, פַּתְלָן – מי שמתפתל בדבריו, לא ישר, הפכפך: מאמצי השלום של מלך ירדן נתקלו לרוב בחוסר יושר ובפתלנות של מדינאֵי ישׂראל; הִתְפַּתְּלוּת, הִתְפַּתֵּל – הלך בעקיפין, התחכם, התלבט לשם התחמקות: הנאשם התפתל ולא ענה ישירות ולעניין; מתחכם, התחכמות, הִתְחַכֵּם – 1. התנהג בעורמה, בפיקחות ובתחבולנות כדי להשׂיג משהו, הערים בפיקחותו על מישהו: בשל התשובה השלילית ניסיתי להתחכם ולהשׂיג את האישור בדרך אחרת; 2. השתדל להתפלפל ולומר דברי חוכמה, ניסה להיראות חכם; 3. התגרה, התבדח, או התלוצץ כדי להקניט או להרגיז: תפסיק להתחכם ותענה לי ברצינות על השאלה; חמקנות, חַמְקָן – מי שנוהג להשתמט מאחריות או מעבודה או לחלץ עצמו מסבך או להבריח עצמו ממחויבויות וכד׳: אי־אפשר להטיל עליו אחריות, כי הוא אלוף החַמקָנים; חמקמקות, חֲמַקְמַק – נוח להתחמק ולהשתמט במקום להיות ישיר או ברור; שקשה לעמוד על טיבו: קשה להבין מתשובותיו החמקמקות מה אומנם קרה שם; האמת במקרה שלפנינו היא חמקמקה כדג צלופח וקשה להשׂיגה; חֲמַקְמַקּוּת – תוך התחמקות: האקדמיה עשׂתה את דרכה בעניין זה חמקמקות, ברם הכרעתה הייתה מהר ובזמן; אָפּוֹלוֹגֶטִיקָה – הצטדקות או התגוננות, שיטת טיעון הגנתית, לימוד סנגוריה: עלינו להחליט אם לזנוח את האפולוגטיקה ולנקוט קו תקיף המוכיח את צדקת דרכנו או להראות שאנו מצטערים על מה שעשׂינו שלא כשורה; טענת במקום אחר הייתי, טענת אָלִיבִּי – 1. טענת הגנה של הנאשם כי בזמן ביצוע הפשע היה במקום אחר, ולפיכך לא היה יכול לבצעו: לחשוד הייתה טענת אליבי מוצקת כי בעת ביצוע הפשע השתתף בחתונת אחיו, ומאות ראו אותו שם; 2. [בלשון הדיבור] תירוץ, במיוחד לכישלון או לטעות: אני מקווה שיש לך אליבי טוב לאיחור הזה לפגישה; אֶסקֶפִּיזם > בּוֹרְחָנוּת – נטייה (טבעית או חולנית) להסחת הנפש והדעת משִׂגרת המציאות בפעילות אחרת בעזרת בידור או עיסוק אחר. המטרה – להימנע מדברים לא נעימים, מעיקים או משעממים או לשכוח אותם באמצעות בילויים או בידור: גם בימי פורענות הצופים מפרידים בין הצורך במידע אקטואלי לבין הצורך בבורחנות; עילה – סיבה, תואנה, אמתלה, תירוץ לעשׂות מעשׂה: חיפשׂתי עילה לקבול על המנַהל;

הִצטַדְּקוּת, הִצטַדֵּק – לימד זכות על עצמו, השתדל להצדיק את עצמו, להוכיח את צדקתו או לנקות את עצמו מאשמה, התנצל: הפסֵק להצטדק, אתה אינך אשם במה שקרה! הִשתַּמְּטוּת, הִשתַּמֵּט – התחמק מלמלא תפקיד או חובה שהוטלו עליו, מצא תכופות דרך להימנע מלעשׂות דבר לא נעים או לא רצוי בעזרת הונאה או תחבולה: בכל פעם שמבקשים מתנדב למשהו הוא משתמט בכל מיני תירוצים; תשובת השתמטות – תשובה שאינה עונה במישרין על השאלה, דחייה בקש או דחייה בשתי ידיו; חַמקָן, מִשתַּמֵּט, שְׁתַמְטָנוּת, שְׁתַמְטָנִי, שְׁתַמְטָן – מי שנוהֵג להתחמק מלמלא תפקיד או חובה שהוטלו עליו או מצא דרך להימנע מעשׂיית דבר לא נעים או לא רצוי, פעמים בהונאה או בתחבולה: כשמבקשים מתנדב מוצא לו השתמטן תִּילֵי תילים של תואנות לאי־עשׂייה: כיצד אפשר לעקור מלב בני האדם את השתמטנות; פתחון פה – אפשרות לומר משהו, אפשרות לבוא בטענה, אֲמַתְלָה, הזדמנות לטעון נגד משהו או להתנצל: עשׂינו הכול כדי שלמבקרים לא יהיה פתחון פה נגדנו; הניא את ליבו – מנע אותו, עצר אותו: היו כמה שניסו להניא את ליבנו מלנסוע לחו״ל; הֵנִיא מישהו מלעשׂות משהו – השפיע עליו או גרם לו שלא לעשׂותו: קשה להניא [= למנוע, לעכב] את הדוורים מלקיים את השביתה; המנהל ניסה להניאה מהחלטתה להתפטר, אך היא נותרה איתנה בדעתה [≠ להניע – לזרז, להחיש, להמריץ, להזיז: ניסיתי להניעו להתנדב לצה״ל]; כִּרכּוּר, כִּרכֵּר – 1. רקד וקיפץ: כרכוריו לפי המנגינה שיפרו את מצב הרוח; 2. הסתובב סביבו כדי להתחנף לו, התאמץ מאוד למצוא חן בעיניו או להשׂיג ממנו טובת הנאה: אף שאינה מעוניינת בו, הוא אינו מפסיק את כרכוריו סביבה; הליכה סחור סחור, הלך סחור סחור, דיבר סחור סחור, דיבורים סְחוֹר סְחוֹר – דיבורים בעקיפין, לא באופן ישיר, לא בצורה גלויה: מצאנו עצמנו מדברים סחור סחור, ולכן העדפתי לומר לו גלויות שהוא אינו מתאים לתפקיד; מה עניין שמיטה אצל הר סיני – איזה קשר הגיוני יש בין השניים: אם יש פִּתְרון צודק לאי־גיוס חרדים, אין להתנותו בתיקון הכשל במגזר הערבי כי מה עניין שמיטה אצל הר סיני; רוב מהומה על לא מאומה – טרחה רבה ורעש רב ללא סיבה או ללא תוצאות של ממש; סערה בכוס מים, סְעָרָה בְּצלוחית מַיִם – רַעַש גדול בעניין חסר חשיבות, רעש ומהומה על לא מאומה: הפרשה היא סערה בכוס מים כי ההורים לא הוציאו את ילדיהם מהגן מטעמים גזעניים כפי שפורסם, אלא רצו שייקרא הגן ׳גן ממ״ד־חב״ד׳, ולא ׳גן ממ״ד׳, כרצון ראש העיר; קַ״ן טעמים – 150 טעמים, שפע של תירוצים ונימוקים; טִיהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּקַ״ן טְעָמִים – התפלפל ומצא תירוצים רבים ודחוקים לרוב כדי להצדיק מעשׂה רע שנעשׂה; פירוש (תירוץ) דחוק – ביאור שאינו סביר; בריחה מאחריות – כינוי לפעולות הנעשׂות תוך כדי תירוצים והתנערות מקבלת אחריות על משהו שכשל; חֲרָטָה – הרגשת צער על מעשׂה שאדם עשׂה, אמר או החליט, והוא חוזר בו: היא הודתה בגנֵבה והביעה חרטה על המעשׂה; פֶּתַח חרטה – אמַתלה ופתחון פה כדי להתחרט, הזדמנות להתחרט: עדיין לא מאוחר להצטער, נותר לך פתח חרטה; הקונה מצא לו פתח חרטה להחזיר את הסחורה בטענה כי היא פגומה; דחה אותו בקנה, דחייה בקש, דחה בקש, דחה אותו בקש – פטר אותו בתשובה שאין בה ממש, התחמק מלהשיב לו תשובה של ממש, התחמק בתירוץ של מה בכך או בתשובה שטחית: כלום קשה בעיניכן שדחיתי את מחזרי בקש? דקדוקי עניות – קפדנות מופרזת, נוקדנות, הקפָּדה על פרטים לא־חשובים, דיוק מופרז ומיותר: בנסיבות האלה אין לדקדק דקדוקי עניות בדבר מועד הגשת הבקשה; הֶסבר צולע – הסבר שאינו מוצלח במיוחד, שאינו יעיל ביותר, עלוב למדיי: זהו הסבר צולע מאוד, כדאי שתחפש לך הסבר אחר; התנצלות למראית עין – הצטדקות לכאורה, הבעת צער על טעות, הצטדקות ואמירת תירוצים: שני היריבים הפוליטיים התנצלו למראית עין כי נאלצו לתפקד במפלגה אחת; תוחבל, מתוחבל, תִחבּול, תִחבֵּל – תכנן תחבולות ותכסיסים, נקט דרכים מחוכּמות לעשׂות או להשׂיג דבר מה: הם נאלצו לתחבל תחבולות כדי להערים עליה; חיבול תחבולות, חיבֵּל תחבולות – זמם מזימות, תִחבל, טיכס עצה, חיפשׂ דרכים להשׂגת דבר, חשב על דרך מחוכמת להשׂיג משהו, לרוב תוך הערמה על אחרים: כל אותן השנים חיבל תחבולות היאך להשתלט על הרכוש; תָּלָה בו את הקולר, תָּלָה את הקוֹלָר בְּצַוָּאר פלוני – גִלגל את האחריות על פלוני: ידוע לכול מי עשׂה את הדבר, אך הוא תלה את הקולר בצוואר שותפו; סיפור כיסוי, סיפור חיפוי, סיפור בדים – סיפור בדוי המסתיר את האמת כדי להגן על פעולה של מישהו או על משהו. מפיצים אותו בכוונה כדי לטשטש פרטים או להסיח את הדעת מן האמת: השמועה שהפיצה על נסיעת עסקים לאירופה הייתה מסיפורי הבדים לנסיעותיה לטיפול רפואי; כְּסוּת עֵינַיִם – כינוי לניסיון להסוות דבר מה, להעלים את האמת לאמיתה, אמתלה, הסוָואה, תואנה, דבר שיש בו לכסות על משהו: יושב ראש ועד העובדים טען שההצהרות המרגיעות של ההנהלה אינן אלא כסות עיניים לכוונותיה האמיתיות; עניין שאין בו ממש – עניין לא אמיתי, שאינו קיים במציאות, עניין שאין לו יסוד או אין בו כל אמת: מקור בכיר מסר שכל הידיעות על מגעים חשאים הן עניין שאין

בו ממש; עֲלֵה תְּאֵנָה – כסות להסוואה סמלית ולא משכנעת של פגמים או עוולות, דבר המשמש מסתור למישהו או למשהו: המוסך שימש את המחבלים עלה תאנה להכנת המוקשים; מחלה דיפלומטית – הֵיעדרות מכוּוֶנת של דיפלומט או שׂר בממשלה מאירוע רשמי, המוסברת בתירוץ של מחלה מדומה וכד׳. היא נועדה למנוע מלעסוק בעיסוק מדיני או חברתי או לפגוע במארֵח או באחרים; רעיונות או נימוקים הקלוּטים מן האוויר – רעיונות או נימוקים חסרי כל יסוד, דברים שאין להם שחר; תשובה דיפלומטית – מענה זהיר ועקיף המתחמק מאמירה ברורה ומחייבת: מתשובותיה הדיפלומטיות לא הצלחתי להבין אם היא נהנתה במסיבה; תשובת הֶפלֵג – תשובה של דחייה בקש, תשובה שיש בה משום דחייה השתמטות; תשובה גנובה, תשובה שאין בה ממש – דחייה בקש, תשובת השתמטות מן השׂפה ולחוץ; תשובה דחוקה – תשובה לא מספקת, תשובה לא מלאה: היא התחמקה משאלתו ומלמלה איזו תשובה דחוקה כדי לצאת ידי חובה; ויש ליישב בדוחק – אֶפשר לתרץ בתירוץ דחוק (מתוך ידיעה שהקושיה מצפה לתירוץ טוב מזה); קש וגבבה – דברים חסרי חשיבות, דברים בטלים, דברים נטולי ערך, מילים ריקות ונטולות משמעות: נאומו המליצי היה כולו קש וגבבה, ולא נאמר בו אפילו דבר אחד של טעם; הרקדן טוען שהרצפה עקומה – מי שנכשל מאשים את הנסיבות (ולעולם לא את עצמו), תירוץ הנכשל חלש, והוא בורח מלקבל עליו אחריות: ספורטאינו חוזרים מאולימפיאדת לונדון בלי מדליות ובפיהם שפע הסברים בסגנון הרצפה עקומה; הוציא אותו חָלָק [בלשון הדיבור] – דחה אותו בלא תשובה, השתמט ממתן תשובה על שאלתו: בתכתובת הדוא״ל שלי עם משׂרדי הממשלה תדיר מוציאים אותי חלק או במקרה הטוב דוחים את שאלותיי בקש; הֶעלה אבק בעיני הבריות, זרק אבק בעיני הבריות, זרק חול בעיניו, זרה חול בעיניו – הטעה אותו במתכוון והוליך אותו שולל, מנע ממנו לראות את המצב כפי שהוא: הלהטוטן הרמאי זרק אבק בעיני הבריות; ניקה את עצמו – הסיר חשד או אשמה: בית המשפט ניקה את החשוד מכל אשמה; טענותיו רעועות וחמקמקות, והוא תמיד צודק; המציא המצאות והסברים חדשים חדשות לבקרים; תמיד היו בפיו טענות שווא כדי להצדיק את איחוריו; המציא תירוצים קלושים והשתמש באמתלאות של הבל; פירוש מתוחכם להסברת המעשׂה; תירץ תירוץ אחד, הקשו עליו המקשנים שבע קושיות; היה לו תירוץ מספיק לנער ידו מן המלאכה; התירוץ שהיה מהבהב [= מהסס] על שׂפתיו, לא בא לידי דיבור; טענותיו רעועות ובאו להצדיק את מעשׂיו הכושלים כי לדידו שערי תירוצים לעולם אינם ננעלים; הוא מלא תירוצים דחוקים או תירוצי סרק כי אינו מסוגל להודות בשגיאותיו; המציא תירוצים חדשות לבקרים והשתמש באמתלאות של הבל < סיבה! צביעות! שקר!

תוכנית!

תוכנִית – 1. פעולה או תהליך של מכלול עקרונות, קווים כלליים ופרטים, המשמשים אדם, קבוצה או ארגון בתחום כלשהו (כגון כלכלה, צבא, מדינה) לעשׂות מעשׂה ולהשׂיג מטרה. למימוש התוכנית נלווים קביעת יעדים, מדיניות ונהלים, לוח זמנים ואילוצים; וכן – אֶסטרָטֶגְיָה, מְדִינִיוּת, מֵיזָם, מִפעָל, מַצָּע, מִתוֶה, סדר יום, פרוֹגרָמָה, קַו פְּעוּלָּה, תכן: שׂר האוצר פרסם את התוכנית הכלכלית החדשה; 2. סִדרת פעולות או צעדים מתוכננים כדי לבצע משהו, להשׂיג מטרה: המפקד פירט באוזני החיילים את התוכנית לכיבוש היעד; 3. דבר שרוצים ומתכוונים לעשׂותו: כבר יש לך תוכניות לחופשה?; 4. דבר שמציגים בהצגה, במופע וכד׳; שׂיחה, משׂחק, תסכית וכד׳ שמשדרים ברדיו או בטלוויזיה; תשדיר: להקת הבידור יוצאת בתוכנית חדשה; 5. סדרה מתוכננת של אירועים, מופעים וכד׳ במסגרת כלשהי: בתוכנית טקס הסיום יהיו ברכות, חלוקת תעודות ומופע מוזיקלי; תוכנִית חָלוּץ – הפקה ניסיונית של תוכנית המשמשת להערכה, לגיוס מימון או מעין חזרה כללית לקראת התוכנית הקבועה; תוכנית חומֶש – תוכנית ממשלתית לפיתוח כלכלי העוסקת בתכנון הפעילות המשקית במדינה לפרק זמן של חמש שנים: תוכנית חומש הונהגה לראשונה בברית המועצות, ותוכניות דומות מופעלות גם במדינות אחרות: כגון נפאל, הודו, ישׂראל, האיחוד האירופי; תוכנית אָב – תוכנית מקורית ומַקיפה ובה איסטרטגיה כללית ותוכניות משנה: זו דוגמה ראויה לעיר מודרנית מתוכננת שגדלה והתפתחה לפי תוכנית אב; תוכנית, תוכנית מחשב – סִדרת הוראות כתובות בשׂפת תכנות כלשהי וערוכות בסדר לוגי, המגדירה את פעולות המחשב כדי למלא מטלה מוגדרת שלו; תוכנית הליבה – תוכנית לימודי חובה שגיבש משׂרד החינוך, ובה מקצועות שנועדו להיות בסיס משותף לכל מוסדות החינוך היסודי אגב התניית תמיכה כלכלית ביישׂום לימודים אלו: החרדים התנגדו נמרצות לאמץ את תוכנית הליבה; סִילַבּוּס < עיקרי תוכנית הלימודים, תוכנִית הַקוּרס – רשימת נושׂאי הלימוד בראשי פרקים בקורס באוניברסיטה, במכללה וכדומה, ובה כותבים לעיתים גם את חובות הלומד בקורס נדרש ועוד; תוכנית לימודים – מערך הקורסים והמקצועות המוצעים במסלול לימודים, בבית ספר, המכללה וכדו׳; תוכנית מִתאר – תוכנית מקיפה (ארצית, מחוזית או מקומית) המפרטת שימושים עתידיים לכל שטח השיפוט של המדינה או לחלקים ממנה מבחינת ייעוד הקרקע, התוויית רשת דרכים, פיתוח מערכת תברואה ציבורית, מגבלות בנייה וכד׳: לוועדה המקומית מותר להפקיע מקרקעין רק כאשר יש תוכנית מתאר שבה מיועדים המקרקעין לצורכי ציבור או הפקעה; תוכנית נֵפל – מבצע כושל, תוכנית בתחום הצבא, המדינה, הכלכלה וכד׳ שמימושה נקטע בטרם הושלמה; תוכנית מקורית, תוכנית מקור – התוכנית הראשונית שעל בסיסה יכולים להיעשׂות אחר־כך שינויים לפי הצורך: לפי תוכנית המקור היה אמור לקום במקום פארק גדול, אך ייעוד השטח שונה והוקמה בו שכונת מגורים; תוכנית מגֵירה – תוכנית המוכנה לשעת חירום, לכשייווצרו תנאים שידרשו את הפעלתה. הפעלתה מותנית בהתרחשות המאורע שאליו כוונה, ופעמים משנים מקצת תוכנה או שלא מופעלת כלל; תוכנית הבראה – תוכנית התאוששות לחי או לדומם, לפרט או לארגון כדי שיוכל לשׂרוד ולעלות על דרך המלך; תוכנית סרק – רעיון לא־מעשׂי, רעיון בטל, תוכנית לא מעשׂית; פיילוט (pilot) < תוכנית הרצה, הֲרָצָה – הפקה ניסיונית של תוכנית שהיא מעין חזרה כללית קודם הפעלתה בזמן אמת; תָּכַן, נִתכָּן, תִּיכֵּן, תיכון < (design) תֶּכֶן – תוכנית מפורטת, שלפיה אפשר לבנות או לייצר מבנה, מכונה, התקן אלקטרוני, בגד או חפץ אחר וכד׳: ניסויי מבחן בדגם של סכר מספקים מידע חשוב על סחיפה העלולה להיווצר, והמהנדס יכול לכלול בתכן אמצעים שימנעו את התופעה; תִּכנֵן – 1. חשב מראש מה לעשׂות ואיך לעשׂות, מה הם האילוצים, התווה קווי פעולה בין דרכי פעולה אפשריות, חשב על דרכים למלא משׂימה מסוימת או להשׂיג מטרה מסוימת: סוכן הנסיעות עזר לנו לתכנן את מסלול הטיול במזרח הרחוק; 2. התכוון לעשׂות משהו, עמד לבצע משהו: הטלפון צלצל בְּדִיוּק כשתכננתי לצאת מהבית; תכנון – 1. פעולה או תהליך חשיבה להשׂגת מטרה או תוצאה, ולפיהן קובעים יעדים, מדיניות ונהלים עבור יחידה חברתית או כלכלית. תהליך התכנון מצריך לקבל החלטות בין חלופות פעולה העומדות לרשות המתכנן והארגון, להתחשב באילוצים ולקבוע סדר פעולות נבחר. תוצר התכנון הוא התוכנית; 2. עיבוד תוכנית בקווים כלליים; תכנון אסטרטגי – תהליך שיטתי של יצירת קשר בין ארגון לסביבתו החיצונית (או מניעת הקשר) אגב ניצול מקורות העוצמה והתורפה של הארגון, האיומים וההזדמנויות. התכנון כולל קביעה בקווים כלליים מה הן המדיניות, דרכי הפעולה והקצאת המקורות הנדרשים כדי להשׂיג את יעדי הארגון לטווח ארוך; רקימה, התרקם, נרקם, רָקַם – 1. תכנן, הגה, טווה (תוכנית, מזימה וכד׳): תוכנית נועזת התרקמה בחשאי בראש המפקד; 2. יצר, פיתח, טיפח (יחסים, קשרים וכד׳): כבר בימים ההם רקם מסכת מיוחדת של פתרונות; בהיותו שגריר רקם קשרי תרבות ומסחר בין המדינות; פַּרְצֶלַצְיָה < פִּרצוּל, פִּרצֵל – חילק שטח קרקע למגרשים או לחלָקות כדי להופכו למגרשי בנייה אגב הקצאת שטחים, כגון גינות, גני שעשועים, דרכים וכד׳, לצורכי הציבור: חשוב לפרצל כדי להסדיר נכון את זכויות הדיירים במקרקעין וגם כדי להעלות את ערך הדירה; פרצול מחדש – איחוד כמה חֶלקות אדמה למגרש אחד גדול כדי שיהיה אפשר לפתח ולנצל קרקעות למיזם בנייה גדול; סֵדֶר יום, סֵדֶר היום – 1. תוכנית הנושׂאים הנידונים בישיבה או בכינוס וכד׳: הסעיף הראשון בסֵדֶר היום של הוועידה הוא מקורות המימון; 2. תוכנית הפעולות במשך היום: סֵדֶר היום שלה מתחיל בשׂחייה בברֵכה; ראל פוליטיק < ריאל פוליטיק < פוליטיקה מציאותנית – מדיניות דיפלומטית או פוליטית המבוססת בעיקר על שיקולי כדאיות ותועלת, כוח, אינטרסים לאומים, ולא על הנחות יסוד אידאולוגיות, מוסריות או אתיות: עדיף לנהוג במדיניות פרגמטית או במדיניות מציאותנית כדי לצאת מהמבוך שאנו נתונים בו; אג׳נדה < סֵדֶר יום ציבורי – הנושׂאים המעסיקים את המערכת הפוליטית, את הציבור ואת התקשורת; קבלת החלטות – תהליך מנהלי של שקילת דרכי פעולה או קווי מדיניות ובחירה באפשרות הטובה ביותר בהתחשב ביעדים הרצויים, בדרכים הפתוחות להשׂגתם ובתחזית לגבי התוצאות של כל אחת מהאפשרויות הנדונות: הדרג הבכיר של העובדים בחברה שותף לקבלת ההחלטות; מִרשם בדוּק ל־ – תוכנית או דרך פעולה שתוביל בוודאות לתוצאה מסוימת (לרוב שלילית): הצמדה מלאה ואוטומטית של מחירי מצרכים ושירותים למַדד היא מרשם בדוק להמשך התהליך האינפלציוני; הוציא לפועל – ביצע משהו שהיה בגדר תוכנית או רעיון, הפך דבר מרעיון למעשׂה: המנהל החדש הוציא לפועל את תוכנית הייעול שהכין קודמו; קו פעולה – 1. תוכנית פעולה או כללי פעולה בעניין מסוים המציינים את העמדה ואת הפעילות שיינקטו לגביו; 2. הנחיות וקביעות בענייני ארגון (גם: מדיניות); הציע קווי פעולה חדשים – 1. הציע תוכנית פעולה או כללי פעולה בעניין מסוים המציינים את העמדה ואת הפעילות שיינקטו לגביו; 2. הציע הנחיות וקביעות בענייני ארגון (גם: מדיניות); אֶסטרטגיה, אִיסטרָטֶגְיָה – 1. תוכנית, דֶּרֶך מדוקדקת או תחבולה להשׂגת מטרה כללית ארוכת טווח; 2. תוכנית פעולה מחושבת ומפורטת לטווח ארוך שנועדה להשׂיג יעד כלשהו, בעיקר

בעסקים ובפוליטיקה; **מְדִינִיּוּת** – דרך הפעולה שנוקטים כדי להשׂיג מטרה מסוימת בעתיד או לנהל עניין מסוים, לאו דווקא מדיני: מדיניות הנהלת החברה היא לתת לעובדים תמורה גבוהה לעבודתם ולדרוש מהם הספק ואיכות גבוהים; **מֵיזָם** – תוכנית, רעיון, משׂימה וכיו״ב שאדם (מִפעל, צוות, ארגון וכיו״ב) קיבל עליו לעשׂות בפרק זמן מסוים: קבוצת המהנדסים קיבלה עליה את המֵיזָם לבנות גשר חדש; פרוֹיֶקטוֹר > **מְנַהֵל מֵיזָם** – מנהל שאחראי לתכנון, לניהול ולביצוע של מיזם מסוים או אדם הממונה זמנית לבצע מטלה מוגדרת; **מַצָּע** – 1. תוכנית פוליטית של מפלגה, המפרטת את עקרונות היסוד והקווים המנחים שלה והמשמשת בסיס לגיוס תמיכת הבוחרים: לקראת הבחירות פרסמו המפלגות את עיקרי מצעיהן; 2. בסיס עיוני לדיון, למשׂא ומתן וכד׳: שני ההסדרים מושתתים על מצע רעיוני זהה; **מִפְעָל** – פעולה גדולה, חשובה ורחבת היקף: המוסד הגדול והמרשים הזה הוא מפעלו של איש אחד; **תוויה, תָּוָה** – רשם, ציין: הוא תווה את סיפורו בקווים כלליים; **מִתְוֶה, הותווה, הִתְוָה** – קבע ותכנן בקווים כלליים, הורה הוראות כלליות לדבר מה בלי להיכנס לעובי הקורה: צוות השׂרים לענייני כלכלה התווה את המדיניות הכלכלית בהתייעצות עם נגיד בנק ישׂראל; **פְּרוֹגְרָמָה** – 1. תוכנית, מצע, תיאור או רשימה של כוונות ותוכניות של אדם, קבוצה, מפלגה וכד׳: כל רשימה משתתפת בבחירות לכנסת בכוח הפרוגרמה שלה ודרך פעולתה; 2. תוכנייה, גיליון, חוברת וכד׳ שמופיע בהם מידע לגבי מופע מסוים, כמו הצגת תיאטרון, קונצרט וכד׳; 3. פירוט התנאים למיזם בנייה, ובו מטרה כללית ודרישות מפורטות; **תְּפוּקָה מְתוּכְנֶנֶת** – תפוקה, שהובאה בחשבון בשעת תכנון העבודה; **שולחַן חול** – ארגז ממולא חול או שטח אדמה שעורכים בו תבניות של חול לצורכי תכנון, לימוד טופוגרפיה והתמצאות במקום מסוים: בחֵילות השׂדה משתמשים בשולחן חול לתדרוכים לפני תרגיל; **תְּמוּנַת מַצָּב** – מכלול הנתונים המשפיעים על מצב נתון, והמוצגים למנהל או למפקד לאחר הערכת המצב לשם תכנון הפעילות ולניהולה השוטף: קצין המודיעין הציג לפני הרמטכ״ל את תמונת המצב לגבי כוחות האויב; **מנהלי, מְנַהֵל** – 1. שם כולל לכל הפעולות הנוגעות לניהול של גוף כלשהו: תכנון, ארגון, תיאום, בקרה, כוח אדם, גזברות וכד׳, תורת הניהול (של מוסד, של מפעל וכד׳) ושיטותיה: משׂרד התיירות פתח קורס למִנהל בתי מלון; 2. גוף המְנַהֵל מוסד ציבורי מסוים (כמו מִנהל הרכש הממשלתי); **מִנְהָלָה** – תחום ניהול שעיקרו דאגה לתשתית של גוף או של מוסד (מזון, ניקיון, ציוד, כוח אדם, תחזוקה ועוד): כשהגעתי למחנה הצבאי הפנו אותי לקצין המנהלה; **בִּמְאוּרְגָּן** – בצורה מאורגנת, ביחד, בהסכמה ובתכנון משותף: הם פועלים במאורגן להשׂיג את המטרה; **סוף מעשׂה במחשבה תחילה** – הכול מתוכנן ומחושב מראש, תכנון ראוי מביא לידי תוצאות ראויות; **עבודַת מַטֶּה** – פעולות המנַהל ומטהו בתחום תִכנון וניהול של משׂימותיו, המבוססות על אִרגון המטה ועל כללי הפיקוד והשליטה. עבודת המטה נועדה להבטיח את ניצולו המיטבי של המטה כדי לסייע למנהל במילוי תפקידיו, להשלים את שליטתו ולסייע לכפיפיו במילוי משׂימותיהם. עבודה זו ניכרת בנְהלים קבועים ובפעולות, כגון יצירת תמונת מצב; גיבוש הערכות והמלצות; הכנת תוכניות והוראות – הפצתן ופיקוח על ביצוען; קבלת דיווחים ומסירתם; **מהונדס, הִנְדֵּס** – יישֵׂם עקרונות הנדסיים בתכנון ובפיתוח בתחומי הביולוגיה, התורשה, הרפואה וכדומה, עסק בהנדסה גנטית: המאמר מדַווח על ניסיונות להנדס איברים להשתלה; **מקבל החלטות** – בעל מעמד משפיע ברשות המבצעת: מקבלי החלטות בבתי הספר צריכים להביא בחשבון את מגוון האפשרויות של תכנון ושל עיצוב פינות למידה בכיתה; **סיכֵּל עצה** – ביטֵל עצה, הֵפֵר עצה (או תוכנית זדון של אחר): המשטרה סיכלה את תוכנית השודדים, והם נתפסו בשעת מעשׂה; **מְזִימָּה** – תוכנית חשאית לבצע דבר רע, בוגדני או מזיק, דבר שזוממים לעשׂותו: ברגע האחרון נחשׂפה מזימתם להפיל את השליט; **קְנוּנְיָה** – מזימת סתר, תוכנית חשאית המיועדת לפגוע במישהו, לנצלו, להערים או להעליל עליו: קנוניות שנרקמו בחצר הקיסר כמעט שהביאו לידי מלחמת אזרחים; **פַּח** – תוכנית או תחבולה המיועדות לסבך אדם, להציב לו מכשול, לגרום לו תקלה וכד׳, מבלי שירגיש בכך ולהובילו למצב קשה שממנו לא יוכל להימלט: הנוכל הפיל את הישיש בפח והוציא ממנו את כל כספו; **הִפִּיל אֶת פְּלוֹנִי בַּפַּח, טָמַן רֶשֶׁת, פָּרַס רֶשֶׁת לְרַגְלָיו, טָמַן לוֹ פַּח, טָמַן פַּח לְ־** – הציב מלכודת, זמם להכשיל מישהו או להפילו בפח, התנכל להרע לו: הוא מטבעו זהיר וחשדן, הלכך לא נפל בפח שטמנו לו כמה נוכלים; **רב־מזימות** – חכם להרע, בעל תוכנית רבות לבצע דבר רע, בוגדני או מזיק: העבריין היה נוכל רב־מזימות וחסר רחמים, השתלט על אחוזת בית אבותיו והיה למיליונר; **יֵצֶר** – נטייה טבעית של אדם או של בעל חיים להתנהג או להגיב בצורה מסוימת בלי תכנון, מחשבה או לימוד, דחף טבעי מולד: התאבדות היא מעשׂה הנוגד את יצר החיים הטבוע באדם; **עֲרָאִיּוּת, אֲרָעִיּוּת** – זמניות, חוסר קביעות, מקריות: בגלל ארעיות מגורינו בדירה לא רצינו להשקיע כסף ומאמצים רבים מדי בסידורה; **מִקְרִיּוּת** – התרחשות דברים באקראי, שלא במכוּוָן וללא תכנון מראש: גם אתה כאן? איזו מקריות; **נֵפֶל** – רעיון, יוזמה, תוכנית או אדם שלא הצליח בתחום מסוים: התקפת הנפל ותוצאתה הן פרי תכנון של תוכנית נפל; **שימוש חורג** – [בהסדרת תכנון ובנייה] שימוש שעבר את הגבולות שנקבעו לו בשימוש בקרקע או בבניין, ולא למטרה שהוגדרה לו בתוכנית בניין העיר; **פרטיזניוּת, פרטיזני** – שנעשׂה בלי הנחיה מגבוה או בלי תכנון מראש: יש לפסול מכול וכול השׂגת ראיות בדרכים פרטיזניות ולהשאיר את המלאכה לחוקרי המשטרה המיומנים; **עמד לִפְנֵי שׁוֹקֶת שבוּרה** – חזר למצב הרע הקודם לאחר הצלחה זמנית או מדומה: החברה נקלעה שוב למצבה העגום כשאלפי עובדיה עמדו בפני סכנת אובדן פרנסתם, וכשנושיה עמדו לפני שוקת שבורה; **תֶּבֶן אֵין נִיתן – ולבֵנים אומרים לנו: ׳עֲשׂוּ׳** – איך נעשׂה מעשׂה בלי אמצעים, ביצוע נדרש ואמצעים אין: כיצד נגשים את התוכנית כשתבן אין ניתן, ולבנים אומרים לנו עשׂו; **שיקול דעת מוטעֶה** – מַחשבה או עיון ודיון מעמיקים, אך מוטעים ביסודם: מחמת שיקול דעת מוטעה בתכנון ובביצוע, הפסדנו במשׂחק; **סוף מחשבה במעשׂה תחילה** – פעמים העשׂייה היא אמצעי השכנוע הטוב ביותר להבנת רעיון כלשהו; **התוכנית הושׂמה לאַל וירדה מן הפרק; תוכנית טובה היום עדיפה מתוכנית מושלמת מחר; התוכנית נגנזה זמנית; התוכנית או הרעיון התמוטטו בקול דממה דקה; התוכנית ירדה מן הפרק והוכנסה למקרר לזמן בלתי מוגבל, אולם קבורתה הממלכתית נדחתה; אם לא תעצבו תוכנית חיים משלכם, רוב הסיכויים שתיפלו לתוך תוכנית של מישהו אחר. ואם תנחשו מה הם תכננו בשבילכם? לא הרבה; תוכנית טובה היום עדיפה מתוכנית מושלמת מחר** > הזדמנות! החלטה! חשיבה! עבודה! תפקיד!

תכלית!

תַּכְלִית – 1. מושׂא או מאורע שלמענם נוקטים פעולה כדי להשׂיג את המושׂא או כדי להביא לידי כך שהמאורע יתרחש; תוצאה סופית שמאמצים מכוּונים אליה: כספי התרומות נועדו לתכלית אחת: בניית גן משׂחקים בשכונה; 2. משמעות קיום החבויה מאחורי מכלול, מערכת וכד׳; הדבר שלמענו משהו קיים, הדבר שאליו משהו שואף מטיבו, ייעוד: הנזיר המתבודד תהה על תכלית חייו של האדם ועל תכלית הבריאה; 3. מילה שהיא חלק מתבניות, כגון ׳מנוגד תכלית ניגוד׳ ׳השתנה תכלית שינוי׳ וכד׳ המשמשות להדגשת המוחלטות או המידה המרבית של מה שמובע במילה הראשונה בתבנית: עקב המחלה הקשה השתנה אופיו תכלית שינוי; 4. בהחלט, לחלוטין, לגמרי: תמונת המצב עתה שונה בתכלית מן הרושם הראשוני שקיבלתי; effectiveness > **תַּכְלִיתִיּוּת** – 1. תכונתו של מי ששואף להשׂיג תכלית מוגדרת; תכונת פעולותיו של אדם כזה: התכליתיות הדריכה את בית הדין בקביעתו; 2. תכונתו של משהו (של יצור, של שרשרת אירועים וכד׳) שנקבע במבנהו או בהתפתחותו על ידי תכלית או תכליות, עוּבדת היקבעותו של משהו על ידי תכלית: הוגי דעות נחלקו ביניהם בשאלה אם נוסף על הסיבתיות המכנית יש בטבע גם תכליתיות; 3. טֶלֶאוֹלוֹגְיָה; השקפה שעל־פיה העולם ערוך לפי תכלית; תורה שלפיה אירועים והתפתחויות נועדו להשׂיג מטרה ולכן הם מתרחשים; **בתכלית הפשטות** – ברור, קליל, שווה לכל נפש, אין דבר פשוט מזה, הפשוט ביותר: הפתרון המוצע הוא פשוט בתכלית הפשטות; **הצגת תכלית** – הצגת מטרתו של שיעור בנושׂא צבאי בפרק הפתיחה שלו; **תַּכְלִיתָן** – מי שרואה ברדיפה אחר תכלית מעשׂית עיקרון חשוב: התכליתן יעשׂה הרבה למען הצלחתו בשל היותו תכליתן הצליח להתקדם בחיים מעל למשוער; **תַּכְלִיתָנוּת** – ראִייה בתכלית מעשׂית עיקרון חשוב בחיים: הודות לתכליתנותו נפתרה הבעיה במהירות; **דו־תכליתי** – משמש לשתי מטרות בבת אחת או לחלופין: אבזר זה דו־תכליתי: הוא משמש אולר ומַחלֵץ פקקים; **חֲדַל תכלית, חֲסַר תכלית** – שאין לו תכלית ומטרה, שאין בו טעם: דיון המחודש בעניין הוא חסר תכלית, לכן אבקש לבטלו; וֶרְסָטִילִי > **רַב־תַּכְלִיתִי** – שֶׁיֵּשׁ לו מטרות אחדות, היכול לבצע פעולות שונות או לשמש לפעולות אחדות: זהו מכשיר רב־תכליתי – הוא גם מבשל וגם משחים את המאפה; טיולי בתי הספר הם רב־תכליתיים: הם יוצרים גיבוש חברתי ומאפשרים ללמוד דברים רבים; **מַטָּרָה** – 1. התוצאה הסופית שהמאמצים מכוּונים אליה ואשר המשׂימות, היעדים או המטלות הספציפיים נגזרים ממנה ומיועדים לשרתה, לקדמה או להביאה לידי מימוש, וכן – **יַעַד, ייעוּד, כַּוָּנָה, מְגַמָּה, מְגַמַּת פָּנָיו, מְחוֹז חֶפְצוֹ, שְׁלִיחוּת, תַּכְלִית, תְּעוּדָה**: מטרת חייו היא להקים משפחה בישׂראל; 2. [בצבא] ישות (מוחשית או מופשטת) שאליה מכַוון היורה את נשקו או החייל נוקט פעולה אחרת כדי לפגוע בה, והיא צורך צבאי ולגיטימי שתכנן הצבא לכבוש, להשמיד, לנטרל או להפחית את ערכו (כגון כוח אויב, מִתקן או שטח, כלי לחימה, פעולת אויב, יכולת האויב או התנהגותו); 3. אדם או דבר שמישהו תוקף אותו בלעג, בביקורת וכד׳: כל מי שנתקל בו משמש מטרה לתוקפנותו; **מַטְרַת־עָל** – המטרה העיקרית או הסופית של פעילות כלשהי, כגון שיעור, מחקר, תוכנית או מיזם: כל מטרה היקפה מצומצם מהיקפה של מַטְרַת־עָל, והיא בת השׂגה במחקר אחד, בתוכנית אחת או במיזם

אחד; מטרה סְגולית – מטרה המפרטת את המטרה הכללית; הגביע הקדוש – 1. כינוי לגביע שממנו שתה ישו בסעודה האחרונה, התגלגל לבריטניה ושימש משׂאת נפש לאבירים רבים לפי שבכוחו לחולל נפלאות; 2. כינוי למטרה נשׂגבת או לחפץ חשובים מאוד ששואפים להשׂיגם: המשׂא ומתן על השלב השני הוא הגביע הקדוש מבחינת חמאס; אמצעי – פעולה, עצם, תהליך וכד׳ שבאמצעותם אפשר לממש מטרה, להשׂיג תוצאה רצויה: האמצעי הוא תשׂומה (כגון כספים, כלים, תשתיות ומערכות מידע) העומדת לרשות גוף כדי למלא את משׂימותיו; קָלַע אל המטרה, קָלַע למטרה – זרק חץ, ירה כדור, יידה אבן וכד׳ לעבר מטרה; כיוון ופגע במטרה: קלע אל המטרה אך לא פגע בה; החטאה, הֶחטִיא – לא פגע במטרה שכיוון אליה, ׳פספס׳: השוטר ירה לכיוון השודד הנמלט, אך החטיא; החטיא את המטרה – 1. לא פגע במטרה, נכשל בקליעתו; 2. לא השׂיג את מבוקשו, החמיץ את המטרה, השׂיג תוצאה שונה, גרועה או הפוכה משהתכוון אליה: הטפות המוסר שלך מחטיאות את המטרה – במקום לעודד אותה ללמוד אתה ממאיס עליה את הכנת השיעורים; שָׂם לו למטרה – קבע מה הוא רוצה להשׂיג: הארגון שׂם לו למטרה בתוכנית ׳מחשב לכל ילד׳ לייצר מחשבים זולים ועמידים; הפקת מטרות – תהליך של זיהוי מטרות האויב וקביעת אמצעים הולמים לתקוף אותן כדי לכבוש, להשמיד, לנטרל או להפחית את יכולתן; פגע במטרה – פגע בְּדִיוּק במקום שאליו כיוון, פגע ׳בול׳: ההערות העוקצניות שלך לא פגעו במטרה כי איש לא שָׂם לב אליהן; אין המַטָרה מקַדֶשֶת את האֶמצָעים – כדי להשׂיג מטרה נעלה אין להשתמש בדרכים לא כשרות, לא חוקיות ולא מוסריות: יש שמטרה נעלה מקדשת את כל האמצעים; טיפול ממוקד מטרה – טיפול פסיכותרפי בבעיה נתונה של המטופל, שמגדירים ביחד המטפל והמטופל אגב עבודה פעילה וחלוקת משׂימות. המטופל יודע מראש את הסיום המתוכנן של הטיפול כבר מהשלב הראשון; דבֵקוּת במַטָרה – התמסרות לעניין מסוים ועשׂיית כל מאמץ להגשמת מטרה מוגדרת למרות קשייה וסיכוניה; דבקות במשׂימה לאור המטרה – עשׂיית כל הנחוץ והאפשר כדי למלא משׂימה לפי המטרה כפי שהוטלה למרות קשייה וסיכוניה, ועם השלמתה (או כשאינה ניתנת לביצוע) – לקבוע משׂימה חדשה. עשׂייה זו נעשׂית תמיד במלוא הנחישות וההקרבה העצמית הנחוצות לשם קידומה המיטבי. מילוי המשׂימה כרוכה בהפעלת שיקול דעת אגב גילוי יוזמה ונכונות ליטול כל סיכון נחוץ בלי לוותר על בטיחות מבצעיה; פְּגַע בְּדִיוּק בַּמַטָרה – קָלַע בול, מצא בְּדִיוּק את הפִּתְרון; קָלַע אל השׂערה ולא החטיא – פגע בְּדִיוּק במטרה; מוּשָׂא – אדם או דבר שעליו נעשׂית פעולה כלשהי או שאליו מכוּוָנים רגשות או מחשבות כלשהם: היא הייתה מושׂא חלומותיו שנים עד שנישׂאה לאחר; נשׂוא העבירה > מושׂא העבירה – אדם או חפץ שבהם נעשׂית העבירה: במעשׂה האונס וניסיון הרצח היו מושׂאי העבירה הנערה והאקדח שבו ניסו להורגה; אסטרטגיה, אִיסטרָטֶגְיָה – 1. תוכנית פעולה ארוכת טווח הקובעת מטרות או יעדים רצויים בהיקפים או בטווחי זמן אפשריים ועקרונות פעולה להשׂגתם. באסטרטגיה מתכננים מערך מאורגן של פעולות לפי אפשרויות, אמצעים, לוח זמנים ואילוצים אגב פירוט שלבי ביצוע, והיא נתונה לבקרה ולהערכה; 2. קביעת מטרות ארוכות טווח של ארגון וקווי פעולה והקצָאת משאבים להשׂגת מטרות אלה; מְחוֹז חֶפצוֹ – מטרתו, יַעדו, המקום שאליו הוא רוצה להגיע אליו: לאחר נסיעה ממושכת וטלטולים מייגעים הגענו למחוז חפצנו; מגַמַת פָּנָיו – מחוז חֶפצו, מטרתו: מגמת פניהם להגיע לשלטון; טובתו של הקטין חייבת להיות מגמת פניו של כל מעשׂה אימוץ; מוּעָדָה – המקום שאליו מכוּוָנות פני אדם, מחוז חפץ, מקום שנועד למטרה מסוימת: מוּעָדַת פניי להיוועד עם המנהל החדש של החברה; לא מובן אנה מועדות פניך, היינו לאיזו מטרה אתה חותר; תעודה – האדם או המען שהוא מיועד אליו, מטרתו: הסכום הועבר לתעודתו בזמן שנקבע; נמסר לתעודתו, הגיע לתעודתו – הגיע למקום שאליו היה מיועד להגיע, הגיע ליעד שאליו נשלח: המכתב הוחזר לשולח כי לא הגיע לתעודתו; מוּעָדָה, מְחוֹז חֵפֶץ, אנה מועדות פניך? – לאיזה מקום אתה מתכוון או מתעתד להגיע? לאיזו מטרה אתה חותר? אָנָה פָּנַיִךְ מוּעָדוֹת? אָנָה פָּנֶיךָ מוּעָדוֹת – מהו יעדך? לאן אתה הולך? מַשׂאַת לֵב – משׂאת נפש, שאיפה גדולה, דבר שאדם רוצה בו מאוד ונושׂא אליו את ליבו ואת נפשו: משׂאת ליבם של הדורות הייתה לשוב לציון, להקים מדינה ריבונית ולהיבנות בה; חרט על דגלו, חָרַת על דִגלו – הציג לו כמטרה, העלה כסיסמה, כחזון וכאידֵאָל: בית הספר חרט על דגלו את סיסמת שילוב תלמידים בקהילה; הקדיש את כל זמנו ומרצו ל־ – ייחד את כל זמנו ומרצו ל־: הייתה בו נכונות בלתי רגילה לייחד את כל זמנו ומרצו למשׂימה שהוטלה עליו מטעם הרמטכ״ל; הקדיש את עצמו – התמסר כל כולו לפעילות או למטרה מסוימת, ייחד את כל תשׂומת ליבו לאדם מסוים, השקיע את כל זמנו ומרצו בטיפול בו: היא הקדישה את זמנה לטיפול בילדים טעוני טיפוח; כִּיבּוּש – פעולה להשׂגת מטרה קשה להשׂגה, הישׂג או הצלחה שהושׂגו במאמץ רב או בהתגברות על קשיים: המטרה שלשמה התיישבו החלוצים בנגב הייתה לכבוש את השממה;

לִשמוֹ – מתוך כוונה מיוחדת לדבר זה בלבד ולא לדבר אחר, למען העניין עצמו, במלוא מובן המילה (המוזכרת לפני כן), במלוא מובן המושׂג: למדתי תורה שלא לשמה, ומתוך שלא לשמה באתי לשמה; ניתוב, ניתב – הִנחה או הכווין דבר (כגון קשר , כלי תעבורה, כוח) למסלול תנועה מסוים; תכנן, בחר או קבע נתיב מסוים: פקח הטיסה מנתב את המטוסים לנחיתה במסלול המיועד לו; תיעול, תיעל – 1. הכווין לאפיק אחד, הפנה לכיוון מסוים: מן הראוי לתעל את מרצו ואת כישוריו לאפיק של שיקום עצמי; 2. נקט פעולות המאלצות מישהו או משהו לבחור או לנוע בדרך או במקום הרצויים לו: יש המתעלים את האויב בכוח לחימה, ויש הנוקטים פעולות השהיה, הונאה וכד׳ כדי להשׂיג את מבוקשם; יָעוּד – שנקבע, שיועד למטרה מסוימת או לתכלית כלשהי: השעה היעודה הגיעה, והאות ניתן לתחילת הקרב; הוֹעָדָה, הועיד – 1. קבע יעד (לתקציב וכד׳): הממשלה החליטה להועיד את הכספים לחגיגות השישים; 2. הזמין או קרא למועֵד מסוים (לִפגישה או להתכנסות וכד׳): ההוֹעָדה לדו־קרב היא למחר; 3. עשׂה סימן, או אפיין כדי להבחין או לשרת מטרה מוגדרת; קודש ל־ – נתון כולו למטרה מסוימת: ההכנסה מן ההצגה היא קודש לקרן העזרה לנכים; אדוק – מסור בכל ליבו למשהו, קנאי לדבר; הַכוָנָה, הכווין – 1. הֶראה את הכיוון: השוטר עסק בהכוונת התנועה לכביש צדדי; 2. הביא מישהו לבחור בסוג מסוים של פעילות, בתחום מסוים וכד׳, הדריכו או הנחה אותו בכיוון מסוים, הפנה אותו ליעד מסוים: תוכנית הלימודים החדשה מכווינה תלמידים לפעילות יצירתית; 3. השפיע על משהו כדי שיקבל את הכיוון או את המגמה הרצויים: עורך הדין ניסה להשׂיג את מטרותיו על ידי הכוונת הדיון לפרשנות מסוימת; 4. ניתב דבר לאפיקים או לצינורות המתאימים או הרצויים: מועצת הפירות עוסקת בהכוונת פירות לשיווק, לתעשׂייה או למאכל בהתאם לסוגם; כל הנחלים הולכים אל הים – כל הנהרות נשפכים אל הים ללא תכלית; כּאוֹרֶךְ הגָלוּת – דָבָר הנמשך זמן רב, בלי סוף או בלי תכלית כמו גלות עם ישׂראל ; הגיע למטרתו הנכספת, הגיע אל מחוז חפצו, הגיע לגולַת הכּוֹתֶרֶת של פעולותיו – הגיע להישׂג החשוב ביותר של פעולותיו, הגיע לשׂיא עשׂייתו: היצירה הזאת היא גולת הכותרת של עבודותיו; כִּרכּוּר, כִּרכֵּר– 1. הלך סחור סחור, חיבל תחבולות במישרין או בעקיפין כדי להשׂיג דבר או להצדיקו: כל כרכוריו והתפתלויותיו לא הועילו לו, ונאלץ לקבל עליו את הדין; 2. הסתובב סביבו, התחנף כלפיו, עשׂה מאמצים מוגזמים למצוא חן בעיניו או להשׂיג ממנו טובת הנאה: אף שהיא אינה מעוניינת בו, הוא אינו מפסיק לכרכר סביבה; 3. רקד, קפץ וניתר; הליכה סחור סחור, הלך סחור סחור, דיבר סחור סחור, דיבורים סְחוֹר סְחוֹר – דיבורים בעקיפין, לא באופן ישיר, לא בצורה גלויה: מצאנו עצמנו מדברים סחור סחור, ולכן העדפתי לומר לו גלויות שהוא אינו מתאים לתפקיד; מסָביב לנקודה – לא ממוקד כדי להגיע לעיקר, שלא לגופו של עניין, סחור סחור, סביב סביב: במקום להסתובב מסביב לנקודה אולי תגיד סוף סוף מה בְּדִיוּק אתה רוצה; תעודת כבוד – מעשׂה, החלטה, אופן התנהגות וכד׳ של אדם, קבוצת אנשים, חברה או גוף כלשהו העושׂים אותם ראויים להערכה ולכבוד, ההפך של ׳תעודת עניות׳: התנהגותו ההוגנת במהלך התחרות היא תעודת כבוד לנבחרת; בדרך שאדם רוצה ללכת, בה מוליכים אותו – לאדם יש בחירה חופשית, והכול תלוי ברצונו: כבר נאמר כי ׳בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו׳; עֵינָיו, אוזנָיו וְלִיבּוֹ מְכוּוָנִים לְ־, עֵינָיו, אוזנָיו וְלִיבּוֹ כּוּוְנוּ לְ־ – כל כולו הוקדש ל־, אימץ כל חושיו להשׂגת מטרה: השנה לא אסע לחו״ל כי עיניי, אוזניי וליבי מכוּוָנים לסיום לימודיי באוניברסיטה; על הכוונת – [בלשון הדיבור] בהשגחה או במעקב של מישהו המנסה לתפוס אותו בשגיאה, בטעות וכד׳: הוא נמצא על הכוונת של המנַהל כבר הרבה זמן, ועל השטות הראשונה שיעשׂה יפטרו אותו; לְאָן נושֶבֶת הרוּחַ – מה המגַמה? לאן נוטות הדעות, מהו הלַך הרוחות, מה הם המגמות או הכיוונים המסתמנים: בדיון הראשון הגענו לידי החלטה לאן נושבת הרוח; עמד על הפרק – היה כלול בסדר היום, היה נושׂא לדיון, הובא לעיון: בישיבת מועצת העיר עמדה על הפרק בעיית מחוסרי הדיור; תפס את החבל בשני קצותיו, אָחַז את החבל בשני ראשיו, תָפַס אֶת הַחֶבֶל בִּשנֵי רָאשָיו – רצה להשׂיג בבת אחת שני דברים מנוגדים: על ראשי המוסד להבין שלא ניתן לתפּוס את החבל בשני קצותיו: עליהם להחליט אם הם מוכנים להעמיד עצמם לפיקוח ציבורי או הם מוותרים על סיוע ממשלתי; מוקצה ל־ – מיועד ל־, שנקבע ויוחד למטרה מסוימת: את המגרש המוקצה לגן ציבורי הקיפו בגדר ושתלו בו עצים; סחיטת ההדק, סָחַט את ההדק – לחץ לחיצה איטית ומתמשכת על ההדק של כלי ירייה; אבני דרך, ציוני דרך, אבן דרך, נקודת ציון, ציוּן דֶרך – עניין שראוי להתעכב עליו בסקירת התפתחות או השתלשלות של מאורעות, שלב עיקרי במשׂימה, במיזם וכיו״ב, רמז או סימן למקום כלשהו: שירתו של ביאליק היא ציון דרך בתולדות השירה העברית; נקודת ציון – אבן דרך, נקודת זמן בעלת משמעות מיוחדת בתהליך, בהתפתחות או ברצף של אירועים: הופעתה בפסטיבל הבין־לאומי היא נקודת ציון חשובה בתולדות הלהקה; רָאָה כל עולמו ב־, כל מעייניו נתונים ב־, שָׂם

כָּל מַעְיָנָיו בּ־ – שָׁקַע כולו ב׳, התרכז ב׳, התמקד בעניין מסוים: ראה את כל עולמו באהבת הלשון העברית ובהפצת מכמניה; נושׂא החינוך הוא בראש מעייניו זה כמה שנים; **חֲלוֹם חַיָּיו** – הדבר שחלם עליו, שהשתוקק לו כל חייו, משׂאת נפשו; **ייחוד, ייחד** – 1. קבע שדבר כלשהו ישמש לתפקיד מסוים, הועיד זמן למטרה מסוימת, לאדם מסוים וכד׳, כיוון, ריכז או התרכז בעניין מסוים, עסק ב׳: הנואם ייחד את דבריו לעוני; העיתון ייחד את מאמרו לתקציב החדש; הגננת ייחדה פינה בגינה לגן הירק; 2. הפך פרט לשונה מהשאר, למיוחד או לנבדל, אפיין אותו: דרך המחשבה המתירנית מייחדת אותו מאוד בחברה המסורתית שהוא חי בקרבה; 3. השאיר לבדו או לבדם: לפנים נהגו לייחד את החתן ואת הכלה שעה אחת לפני חופתם; **נתייחד עם עצמו** – התבודד, עשׂה את חשבון נפשו: משנתייחדתי עם עצמי באו אליי מוראות ייסורי הנפש; **קו ייחוד** – סימן היכר מיוחד, מאפיין, מציין: ביצירת הסופר ניכרים קווי ייחוד של תיאורי טבע מפורטים; אקסקלוסיבי < **יִיחוּדִיּוּת, יִיחוּדִי** – שיש בו ייחוד, שיש בו סימני היכר מיוחדים, **מיוחד, בלעדי, בלבדי**, בעל תכונות האופייניות רק לו: למשקה הזה טעם ייחודי ששום חברת משקאות לא הצליחה לחקות; **פַּרְטִיקוּלָרִי** – ייחודי, פרטי, מיוחד, הנבדל מאחרים: הסדרי התשלום הפרטיקולריים לחברי המושבים נקבעו לנוכח מצבם הקשה; **הקדשה, הוקדש, הִקְדִּישׁ** – 1. התמסר כל כולו לפעילות או למטרה חשובה, נתן את כל תשׂומת ליבו לאדם מסוים: היא הקדישה את עצמה לטיפול בילדים טעוני טיפוח; 2. ציין את שמו של אדם בפתח ספר או יצירה לאות הוקרה, הערצה או ידידות, ליובלו, לכבודו או לזכרו: הסופרת הקדישה את רומן הביכורים שלה לבעלה שנפל במלחמה; 3. הועיד למטרה דתית או פולחנית, הועיד לאל: ההגמון הקדיש את הכנסייה בטקס חגיגי; 4. תרם נכס מנכסיו למטרה ציבורית, בדרך כלל למוסד תורני, לבית כנסת וכד׳: בצוואתו הקדיש את ביתו למוסד יתומים; **משׂא נפשו, משׂא נפש, מַשְׂאַת נֶפֶשׁ** – שאיפה, אידֵאָל, דבר שאדם נושׂא אליו את נפשו שאיפה עזה, דבר שאדם נושׂא אליו את ליבו ואת נפשו: דורות רבים הייתה ארץ ישׂראל מַשׂאַת נפשו של העם היהודי הפזור בארצות גלותו; **עֲבוֹדָה סִיזִיפִית** – עבודה קשה וממושכת ללא תועלת לעושֶׂיהָ וללא תכלית; [על שם מלך יוון המיתולוגי סיזיפוֹס שנגזר עליו לגלגל סלע אל ראש ההר, והסלע היה חוזר ומתגלגל אליו]; **וַעֲדָה אַד־הוֹק, וַעֲדַת שָׁעָה** – ועדה לנושׂא מיוחד, לתכלית מסוימת: ועדת שעה מונתה לחקירתו של עניין מוגדר כלשהו; **הכוונה תעסוקתית, הכוונה מקצועית** – ייעוץ והדרכה בבחירת מקצוע; : הופניתי לשירותי אבחון והכוונה מקצועית, ולאחר מבדקים וריאיון הומלץ לי לפנות לתחום הרפואה; **קדוש מעונה** – אדם ששילם מחיר כבד למען מטרה הנחשבת נאצלת; **שָׂם אֶצְבַּע על הדוֹפֶק** – קלע למטרה, פגע בנקודה הנכונה; **אל אשר יישׂאוהו רגליו** – ללא כל מטרה או כוונה תחילה, לאשר יזדמן: פלוני ברח מרודפיו אל אשר יישׂאוהו רגליו; **קָלַע אל השַּׂעֲרָה** – לא החטיא בקליעתו, פגע בְּדִיוּק במטרה: קֹלֵעַ בָּאֶבֶן אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטִא; כנראה, השופט קלע את השׂערה באומרו, שהנאשם האדיב הוא למעשׂה רצח את שתי נשותיו; **קטל שני זבובים במחי אחד** – השׂיג שתי מטרות בבת אחת; **המטרה מקדשת את האמצעים** – להשׂגת המטרה אפשר לנקוט גם דרכים לא ישרות; **הרג שתי ציפורים באבן אחת** – השׂיג בבת אחת שתי מטרות; **דרכו סלולה** – הוא מתקדם בנקל וללא מכשולים, קיימים כל התנאים הנאותים להצלחתו ולהשׂגת מטרתו, קל לו לעשׂות משהו ללא מכשול ומעצור: אם תזכה במשפט המורכב והמפורסם הזה, דרכך לצמרת המשפטית סלולה; **אינו רואה סימן ברכה** – אינו מצליח, אינו מַשׂיג את מטרתו; **אין אדם חוטא ולא לו** – אדם חוטא כשיש לו טובת הנאה מכך, אין סבירות שאדם יעבור עבירה כשכל התועלת ממנה, רק לאחרים: פריצת הכספת כדי לסייע לעניים אינה באה בחשבון, שאם ניתפס נשב בכלא ולא העניים, לכן זכור אין אדם חוטא ולא לו; **לשם שמיים** – למען מטרה נעלה או רעיון חברתי או מוסרי נעלה, ולא לשם תועלת אישית, טובה הנאה או שכר אישי: וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם; אכן, הוא עושׂה לילות כימים בקליטת עלייה, אך אינו עושׂה זאת לשם שמיים כי הוא מקבל עבור זאת שׂכר נאה; **נתן את נפשו** – התמסר בכל ליבו לעניין מסוים; **גוּלַּת הַכּוֹתֶרֶת** – ההישׂג החשוב ביותר, שׂיא, פסגה, החלק המרשים ביותר, היהלום שבכתר, הדובדבן שבקצפת: גולת הכותרת במסיבה הייתה הופעת הזמר המפורסם; **בדרך שאדם רוצה ללכת, בה מוליכים אותו**; **הכול תלוי לאן נושבת הרוח**; **לאן פניך מיועדות**; **לכל חץ מטרה**; **תכלית התכליות הקרובות והרחוקות היא . . .**; **מרוב עצות אין רואים את היעד**; **פעמים היו אמצעיו פסולים והתכלית כשרה ופעמים התכלית כשרה והמאצעים פסולים**; **אם לא תרוץ לא תגיע, אם לא תבקש לא תקבל**; **תכלית החיים ליהנות מכל מה שמהנה ומענג ולבעוט בייסורים ולצמצמן כמה שאפשר**; **תכליתה הראשונה של הרפואה – לשמור על הבריאות ולמנוע חולי**; **הביא את ספינתו לחוף מבטחים**; **הציב תמרורים חדשים לעתיד**; **ייחד את כל מרצו ואת זמנו לעניין אחד**; **הפרסומת תכליתה אחת לגרום לנו הצרכנים לפתות את הארנק ולקנות**; **אין תכלית החוק לבטל את החופש או להגבילו אלא לשמור עליו ולהרחיבו**; **תכלית החוכמה היא לחשוב אמת, להרגיש את היופי ולרצות את הטוב** > יוזמה! למידה! רצון!

תלונה!

תְּלוּנָה – 1 . הבעה של כאב, מחלה או אי־שׂביעות רצון ממעשׂה (או מחדל) של מישהו או של משהו; 2. ביקורת או טענה של אדם על מעשׂה (או מחדל) שהוא בניגוד לחוק או בלא סמכות חוקית או בניגוד למִנהל תקין או שיש בו משום התנהגות או התנהלות לא־ראויה, לרבות כל דבר מסוכן שעלול להזיק לאחרים, ואפשר לתקנו או לשפרו: תלונת התלמיד שנותנים לו יותר מדיי שיעורים; 3. טענה נגד אדם, מוסד, ארגון וכד׳ שמעלים על הכתב ושולחים לטיפולו של הגורם הרשמי שאחראי לטיפול בה, מחאה רשמית שמגישים בכתב לגורם מוסמך: הולך הרגל הגיש תלונה במשטרה נגד הנהג שפגע בו; 4. האשמת חייל בעבירה צבאית והגשת האשמה זו למפקד, כשהיא רשומה בטופס 630: מפקד היחידה הגיש תלונה נגד אחד החיילים שעזב את הבסיס ללא רשות, וכן – **אִישׁוּם, הַאֲשָׁמָה, הִתְאוֹנְנוּת, הִתְגּוֹלְלוּת, הִתְלוֹנְנוּת, הִתְמַרְמְרוּת, הַתְרָסָה, טַעֲנָה, טְרוּנְיָה, מִרְמוּר, נִרְגָּנוּת, קְבִילָה, קוּבְלָנָה, קִטְרוּג, רְטִינָה, תְּלוּנָה, תַּרְעוֹמֶת**; **הִתְלוֹנֵן, הֵלִין עַל, קָבַל עַל** – השמיע תלונות וטענות, התאונן על חוסר שׂביעות רצון ממשהו שאינו בסדר או הגיש תלונה לגוף רשמי כלשהו: הלין על המנַהל החדש; התלונן, התאונן, צעק חמס על, התרעם; בא בטענות ובתלונות: מעשׂה באדם שנגנבה מכוניתו וקבל עליה למשטרה; **קוֹבֵלְנִי עָלֶיךָ** – טענה קשה יש לי נגדך; **קְבִילָה** – 1. תלונה, הצהרה שבה אדם טוען כי מצב מסוים אינו נכון או אינו רצוי, וכי יש לטפל בו עקב כך: קבילותיך התכופות על ההנהלה מונעות את קידומך במפעל; 2. מכתב שמגישים חייל שנפגע, בני משפחתו או בא כוחו בעקבות פגיעה בזכויותיו ובטובתו של החייל בצבא לנציב קבילות החיילים; 3. תלונה הפותחת הליך פנימי, בדרך כלל משמעתי, בתוך גוף או מוסד מסוים: הקבילה מתבררת בתוך תחומי המוסד; לשכת עורכי הדין קבלה על עורך דין שסרח; **טְרוּנְיָה** – טענה קשה, תרעומת, תלונה: פיו מלא טרוניות על כל העולם; **רִיגֵּן** – אמר דברי גנאי על אדם באוזני אחר, בא בטענות: הנהג מרגן כל הדרך על הנהגים שעוקפים אותו; **ריגון** – תלונה, תרעומת, התאוננות: ריגוניו ותרעומותיו הרחיקו אותו ממני; **הֵירָגְנוּת, נִרְגָּנוּת, נִרְגָּן** – רוגן, רוטן ומתלונן שאינו מרוצה, מחַרחֵר ריב, אוהב ריב ומדון: רוגנים ילמדו לקח, היינו הרגילים לרטון ולהתלונן לשווא, ייענשו; **צָעַק חַי וְקַיָּם** – קרא בקול לעזרה, התריע על המצב, התאונן קשות ומחה, אך בלא הועיל, ׳דיבר אל הקיר׳: מערכת הרפואה מתמוטטת לנגד עינינו ועכשיו צא וצעק חי וקיים; **התרעם על מישהו** – כעס, התרגז או התמרמר עליו, ביטא מורת רוח או אי־שׂביעות רצון כלפיו, בא אליו בטענות או בתרעומת: השׂר התרעם על השימוש בתמונתו ללא נטילת רשותו; **תַּרְעוֹמֶת** – כַּעס על אדם על עוול שעשׂה, אי־שׂביעות רצון, תלונה, טינה, הטעיה שאין בה יסוד לתביעה חוקית אלא לטינה מוסרית: מעשׂהו הנבזה עורר בי תַרעוֹמֶת; **תַּרְעוֹמָן** – בעל תרעומת, המרבה להתרעם ולהתלונן: תַרעוֹמָנים בני תַרעוֹמָנים; **רַטְנָן, רוֹטְנָן, רַטְנוּנִי, רְטִינָה, רָטַן** – התלונן או התמרמר, בעיקר בלחישה, הגה מילים באופן לא ברור מתוך תרעומת ורוגז: בכל קבוצה כמעט תמצא רטנן שקולו רטנוני; קבוצת המטיילים לא הפסיקה לרטון על מזג האוויר הגשום; רטינתה על בעלה לא רק שלא דעך אלא לפני אחותה אפילו החל לקלוח; **זָעַק חָמָס, צָעַק חָמָס, קָרָא חָמָס** – זעק, התאונן על עוול שנעשׂה: במאמרו קרא העיתונאי חמס על השחיתויות; **מוֹרַת רוּחַ** – רוגז, תרעומת, אי־שׂביעות רצון: שתיקתו הרועמת הביעה את מורת רוחו מן הנאמר; **למורת רוחו** – דבר מה מעורר במישהו תרעומת, התנגדות או אי־שׂביעות רצון, שלא כרצונו, לרוגזו: הוא הגיע לעמדת כוח בחברה למורת רוחם של מרבית העובדים; **הגיש עצומותיו** – שטח טענותיו והוכחותיו לפני השלטונות; **תבע עלבונו** – עמד בתוקף על פגיעה שפגעו בו, דרש לנקום בעולב ולשלם לו כגמולו, תבע נקמה על עלבון שנגרם (לו או לאחר), מחה על כבוד שנפגע ודרש בתוקף להשיב את כבודו: נטל ההוכחה במקרה זה מוטל על בעל הפטנט התובע את עלבונו; ואני לא באתי אלא לתבוע את עלבונה של לשוננו; **קריאַת תיגָר, קרא תיגר על** – התלונן עליו קשות, הטיח דברים נגדו: השובתים קראו תיגע על המעסיק מפני תנאי עבודתם הקשים; **הִיכָּווּת בְּגַחַלְתּוֹ של, נִכְוָוה בְּגַחַלְתּוֹ** – ניזוק בעטיו, נפגע מתוכחתו הקשה או ממנו: הוא ידוע כמנהל קפדן מאוד, אין עובד במשׂרד שלא נכווה פעם בגחלתו; **כיהה בו** – גער בו, נזף, הוכיח: מימיו לא כיהה בהם, ולא הניף שוט עליהם, אלא בשובה ונחת התהלך איתם; **נִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוֹתָיו** – לא מצא עוד סיבה להתלונן, השתכנע שאינו צודק, לא הייתה לו עוד כל סיבה לטעון טענות, לא היה יכול להמשיך בטענותיו: עם התשלום שניתן לו נסתתמו כל טענותיו בכל הקשור להלנת שׂכרו; **הֶיטֵחַ דברים, הֲטָחַת דברים, הטיח דברים כלפי מעלה** – השמיע דברים קשים, טענות ודברי התרסה נגד הממונים: במשטר רודני אין להטיח דברים כלפי מעלה והשתיקה יפה לכול; **התריס כלפי מעלה** – השמיע טענה, התקומם ל׳,

התפלמס, התנצח: הדיירת התריסה כלפי שכנהּ שאינו שומר על ניקיון חדר המדרגות; זו העבודה וזה שכרה? – קריאת תיגר וקובלנה על צרות ועל ייסורים שעלו בגורלו של עובד חרוץ שהרבה לעבוד ושכרו זעום; אוֹמבּוּדסמֶן > נציב התלונות, נציב תלונות הציבור – מבקר המדינה הממונה מטעם הממשלה על בירור תלונות אזרחים נגד משׂרדי הממשלה ומוסדות ציבור על תפקודם הלקוי או נגד גוף ציבורי (פרטי) אחר שתלונות הציבור מופנות אליו; נציב הקבילות – ראש יחידה שתפקידה לברר תלונות יחיד או ציבור הקשורות בשירות מסוים: נציב קבילות החיילים קובלים אליו החיילים או הוריהם; התגולל עליו – תקף אותו בטענות ובגידופים, התנפל עליו בהאשמות, בתלונות, בהכפשות וכד׳: נכנס עימו בריב ומצה כדי להתגולֵל עליו ולהורגו; לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ; פיקוח עירוני – אכיפת חוקי עזר עירוניים, טיפול בתלונות, בענייני רישוי ופרסום ובתחום הניקיון, העסקים והרוכלות, גביית כספי אגרות, מניעת מפגעים; אני מַאשים – טַענה חמורה נגד מעשׂה עוול ציבורי, מחאה כלפי רדיפה משפטית [לפי שם ספרו של אמיל זולה נגד משפט דרייפוס]: הנאשם יצא ב׳אני מאשים׳ נגד המדינה שרודפת אותו רדיפה מגמתית על רקע דתי וגזעני; טינה דינקותא – שׂנאה, תרעומת, רוגז שנטר בליבו אדם מימי הילדות: אין לך אדם שאין בליבו משהו מטינת הינקות; טינה כבושה – טינה עצורה בלב שאין נותנים לה פומבי; פקפוקי דברים – טְענות ומענות, ערעור; טְעָנות ומַענות – תביעות ודרישות; דין ודברים, חילופי דברים – טענות ומענות בין אנשים, מחלוקת, ויכוח, חילוקי דעות: לאחר דין ודברים הגיעו שני הצדדים לידי פשרה; במריבה היו חילופי דברים חריפים וקשים; הלשנה, הִלשין – מסר בסתר מידע מרשיע על מישהו או על מעשׂיו, לרוב כדי להזיק לו; דיווח על עבירה של מישהו: הוא הלשין למנהל על מה שעשׂית; מָסַר אותו למלכות – הלשין עליו לשלטונות: יו״ר ועד הכפר, שעסק בזיוף מסמכים ובמכירתם לאויבי המהפכה בברית המועצות, בנו מסרו למלכות והביא עליו גזר דין של חמש שנות עבודות כפייה; שׂיחת קטרוג – שׂיחת האשמה, תביעה משפטית, לימוד חובה: למרות כל הקטרוג עליו יצא בתחושה טובה; מִכְתָּב למערכת – מכתב שקורא כותב למערכת העיתון ובו הוא מביע את דעתו בענייני היום; קונן על גורלו – התלונן על מזלו הרע ועל הייסורים שעוברים עליו: איוב התלונן על מר גורלו; מלא טְעָנות כרימון – שיש בו הרבה טענות: הוא מלא טענות כרימון, אינו מקבל אחריות על מעשׂיו ומאשים את כל העולם (מלבד את עצמו) במצבו; חלב שנשפך, חלב שגלש – דבר אבוד שאין להשיבו, דבר שקרה ואי־אפשר להחזירו למצבו הקודם, ואין גם טעם להצטער עליו: סיפרו אותך קצר מדיי – אל תצטער על חלב שנשפך, השׂיער ישוב ויצמח במהרה; צועק לשעבר, צעק לשעבר – התלונן על דבר שנעשׂה, ואין להשיב: הצועק לשעבר אינו יודע שאין לבכות על חלב שגלש; אֶבֶן מקיר תזעק – זעקה גדולה ומרה נגד עוול משווע: אבן מקיר תזעק לשמע טענות מכחישי השואה; תפילת שווא – תפילה ובקשה שאין בהן תועלת, תפילת חינם: הצועק לשעבר הרי זו תפילת שווא; הביע את מר נפשו והשתפך בדברי קובלנות וטענות; אל תתלונן על סדרים שאין להם תקנה; שָׂטַח טְעָנות וקובלנות; קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה; ליבו מלא תרעומת על; נתפס בקולו יותר מקורטוב של תרעומת; כמה פעמים קבלתי על הטרדות או על מעשי עוולה, והכול טוטא מתחת לשטיח > ניצול!

תלמיד!

תלמיד – 1. מי שלומד במוסד לימוד או באחריות מורה או מדריך (נהיגה, ריקודים, אומנות וכד׳); 2. מי שממשיך דרכו (שיטתו או תורתו) של מורו; תלמיד נודד – תלמיד העובר תכופות עם הוריו ממקום למקום ומבי״ס לבי״ס: מחמת המלחמה נדדו תלמידים נודדים רבים מן הצפון למרכז; תלמיד מחקר – תלמיד באוניברסיטה החוקר נושׂא מסוים בהדרכת מומחה אקדמי ובהנחייתו: הוא תלמיד מחקר בביולוגיה, ולכשיסיים את עבודת המחקר יקבל את התואר; תלמיד חכמים, תלמיד חכם – למדן מופלג, בקי וידען, אדם שקנה ידיעה טובה ורחבה בתורה על כל ענפיה: הקהילה מחפשׂת רב שיהיה לא רק תלמיד חכם אלא גם מתמצא היטב בהוויות העולם: איזהו תלמיד חכם? כל ששואלים אותו הלכה בכל עת ובכל מקום, והוא משיב כעניין; אין דרכו של תלמיד חכם להניח את התורה וללכת לעבודה עדי ערב; תלמיד חבר – כינוי לתלמיד מתקדם שהוא גם עמית של מורהו: הוא איננו סטודנט בלבד, אלא תלמיד חבר המשתתף במחקרים; תַּלְמִיד הַמַחכִּים אֶת רַבּוֹתָיו – תלמיד העולה על מלמדיו והתורם להם מחוכמתו ומאופן חשיבתו; העמדת תלמידים, העמיד תלמידים – הקים דור המשך של תלמידים וממשיכי דרכו ותורתו, הפיץ תורה לרבים: הוא העמיד תלמידים רבים שהפיצו את רעיונותיו ואת שיטתו; הפיצו אורה של תורה על ידי העמדת תלמידים לרוב; פלפול התלמידים – שיטה בלימוד התלמוד שעיקרה בירור עניין בין הלומדים על ידי חקירה מדוקדקת וחריפות השׂכל, ויכוח בחריפות יתרה ובהבנה עמוקה על דברי הלכה: והתורה נקנית בדקדוק חברים ובפלפול התלמידים ועוד; זרק מרה בתלמידים – נהג בחומרה ובקפדנות עם תלמידיו, הטיל אימה בתלמידים; כתלמיד הנפטר מרבו – כשתלמיד נפטר מרבו, לא יצא באחוריו אלא כשפניו לכיוון רבו כדי לכבד את הרב; תַלְמִידֶיךָ אָנוּ וּמֵימֶיךָ אָנוּ שׁוֹתִים, אנו תלמידיו ואת מימיו אנו שותים – לומדים ממישהו בשקיקה רבה; רַבִּי לֹא שְׁנָאָה, רַבִּי חִיָּא מִנַּיִן לוֹ, אם המורה לא לָמַד, התלמיד מנַיִן לו – אם המורה אינו יודע מנַיִין ידע התלמיד: איני יודע לחשב אינטגרלים כי גם מורתי לא למדה לחשבם, בבחינת רבי לא שָׁנָה, רבי חִיָּא מנַיין לו; שימש תלמידי חכמים – קנה ידיעות במחיצת חכמים; נַגָּר – זריז, נבון דבר ובעל תחבולות: אין נגר ולא בן נגר שיתרץ את הקושיה שהקשיתי; בעלי אֲסוּפּוֹת – כינוי לאנשי חוכמה ומדע: בעלי אסופות התכנסו באוניברסיטה כדי למנות רקטור חדש; בליעה, בָּלַע – קיבל בלהיטות ובשקיקה: התלמיד בלע דברי תורה מרבו; צוֹעֲרוּת – תקופת התמחות (ברפואה, בעריכת דין, בקורס קצינים לפני קבלת דרגת קצונה וכד׳); קָדֵט > צוֹעֵר – 1. חניך בבית ספר לקצינים, בקורס טיס, בקורס חובלים, בתוכנית ׳תלפיות׳ או בתוכנית ׳חבצלות׳; 2. עובד המוכשר לתפקיד שאליו הוא מיועד אם יעבור את ההכשרה בהצלחה, כגון דיפלומט שהוכשר במשׂרד החוץ; סטָזֶ׳ר > רופא צוער, צוער – רופא המשלים את חוק לימודיו העיוניים בעבודה מעשׂית במחלקות בית החולים כשנה; שוּלְיָה – חניך בבית מלאכה, עוזר לאוּמָן, חניך: שוליה של נגר ותיק הציע לנו להכין ארון מטבח; פיטום, פִּיטֵם – מילא בשפע, גדש, נתן הרבה: יש מפטם עצמו כעגל מרבק, ויש – בדברי תורה ובהשׂכלה כללית; בַּר בֵּי רַב – תלמיד, אדם שהחל ללמוד זה עתה; בַּר בֵּי רַב דְּחַד יוֹמָא – תלמיד של יום אחד, תלמיד שזה עתה החל ללמוד, דַרדַק; דַּרדַק – 1. ילד קטן; 2. לא מנוסה, טירון; 3. כינוי למי שאינו מבין בהלכה; מלמד דרדקים – מלמד תינוקות, כגון מורה ב׳חדר׳ המלמד ילדים קטנים את האלף־בית, תפילות מתוך סידור וחומש עם רש״י; זַכְרָן – בעל כושר זיכרון גדול, הזוכר הֵיטב: חמש־עשׂרה מידות נאמרו בתלמיד חכם . . . חכם בדרכין, כונֵס וזַכְרָן, מרבה להשיב; ואַל בינתךָ אַל תישען לומר: חכם גדול אני וזכרן; חֲזָרְנוּת – חזרה על דברים כדי להשׂיג שיפור מבחינה כלשהי: בשל חזרנות הנאשם על עברות רכוש, עתרה המאשימה למאסר ממושך ומרתיע כלפיו; חַזְרָן – 1. חוזר ונִשנה, שחוזר ללא הרף: יללת חתול חַזְרָנית הפריעה את מנוחתנו; 2. מי שעושׂה דבר פעמים הרבה, שמשנֵן הרבה: יהי גבר חַזְרָן במצוות; 3. מי שאינו עומד בדיבורו, שחוזר בו מדבריו: הפכפכנים אתם, חַזְרָנים אתם; חָנִיךְ – 1. מישהו שמחנכים ומדריכים אותו, ובעיקר חבר בתנועת נוער: המדריך בצופים ביקש מהחניכים לבוא ביום ג בשעה ארבע לפעולה; 2. חייל הלומד בקורס בצבא: הוא חניך בקורס קצינים: חניכי הקורס חייבים להצדיע למדריכיהם; 3. שוליה, מתלמד, מי שמתאמן במלאכה אצל בעל מקצוע כדי ללמוד את המקצוע; מִתְמַחֶה – עובד שסיים את חוק לימודיו במקצועו, והמשלים את השׂכלתו העיונית בקניית ניסיון מעשׂי במקצועו, לפי דרישת החוק או הנוהג, כגון מתמחה במשפטים: במשׂרדי שני עורכי דין ושלושה מתמחים; עִילוּיוּת, עִילוּיִי, עִילוּי – 1. אדם שעוד בצעירותו מתגלים בו כישרונות יוצאים מן הכלל וניצוץ של גאונות: קשה לדמות בנפשי מה היה קורה לו עלה בידנו להפגיש בימינו את העילויים האלה: איינשטיין, לאונרדו דה וינצ׳י, ניוטון, מוצרט, קאנט, אנג׳לו; ממקום סתרו לחם במתנגדיו בשנינות ובחריפות עילויית; 2. כינוי לנער או לבחור צעיר המגלה כישרון בלתי רגיל בלימוד התורה וידיעה מופלגת בה: הגאון מווילנה נודע כבר בילדותו כעילוי הבקי בתורת ישׂראל ובחריפותו יכול לדוש הרים זה בזה; דודני הוא עילוי ומתמיד, חריף ובקיא שהראה תפארת כוחו בפלפולים עצומים; מחוננוּת – יכולת אינטלקטואלית טבעית וכישרון גבוהים מן הממוצע, הניכרים במנת משׂכל מעל ל־130. יכולת זו ניכרת בשילוב של כמה תכונות, כגון הישׂגים אקדמיים, הישׂגים מופגנים בעולם האמיתי, יצירתיות, מחויבות למשימה, כישרון מוכח, כישורי מנהיגות ויכולת פיזית או אתלטית; מְחוֹנָן – 1. בעל מנת מִשׂכָּל גבוהה מהממוצע: הוא ילד מחונן, וכבר ׳קפץ׳ שתי כיתות; 2. מוכשר מאוד, בעל כישרון רב ויוצא דופן בתחום כלשהו: ארתור רובינשטיין היה פסנתרן מחונן; פֶּרַח – צעיר חדש במקצועו, טירון הלומד את תפקידו: פרח כהונה למד בבית המקדש את תפקיד הכוהן, פרח טַיִס לומד להטיס כלי טיס, פרח הוראה לומד להיות מורה; פֶּרַח טַיִס – צוער בקורס טיס; פרח קצונה – צוער שעתיד להיות קצין; קָדֵט > שוֹחֵר – תלמיד בפנימייה צבאית; שַׁטְחָן – מי שניגש לדברים בגישה שטחית, שאינו עמקן; יש לו מוח בקודקודו – הוא מבין עניין כהכלה, יש לו שׂכל, הוא פיקח: בדיני ממונות, מי שיש לו מוח בקודקודו נזהר בעסקיו; עַמקָנוּת, עַמקָן – מי שמעמיק לחשוב, יורד לעומקם של דברים, לא שטחי: מתשובות הרב החריף והעמקן רואים כי אין דומה לו במקומותינו; אב בחוכמה ורך בשנים – כינוי מליצי לתלמיד חכם שקנה ידיעה רחבה בתורה על אף גילו הצעיר, אברך; אַבְרֵךְ – תלמיד ישיבה (בייחוד בשנים הראשונות לנישׂואיו) המקדיש את כל זמנו ללימוד תורה כשהוא סמוך על שולחן חותנו, (כיום) בחור ישיבה (גם מי שאינו נשׂוי); סָפוּג – שקלט לתוכו הרבה חוכמה: פלוני ספוג תורה

וחוכמה; נשׂא כלים, נָשָׂא כליו – היה תלמידו, עוזרו או יד ימינו של אדם גדול המפיץ את תורתו [גם לגנאי]: הוא התמנה לתפקיד לא מפני שהבין בו אלא רק מפני שהיה נושׂא כליו של השׂר שנים הרבה; חניך תורן – חניך בתורנות שתפקידו לעזור למפקדו, למדריכו וכד׳ במשׂימות; מעוטֵי תורה, מעוט תורה – מי שידיעותיו בתורה מועטות, עם הארץ: אף שהם אנשי פרקמטיה הגונים ובעלי מעה, הם מעוטי תורה וגסי רוח; זְרוֹעֵי תורה – כינוי ללמדנים ולגדולי תורה: משמת ר׳ עקיבא בָּטְלוּ זרועי תורה ונסתתמו מַעַיְינות החוכמה; תינוקות של בית רבן – דרדקים; ילדים בגיל הרך שלומדים בחדר או בבית הספר: הוא טעה בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן אינם טועים בו; התאבק בעפר רגליו – עשׂה אותו למורו ולמדריכו המובהק כשהוא שוהה רבות במחיצתו ומתבטל בפניו התבטלות מוחלטת, היה כרוך אחרי מישהו כדי ללמוד תורה מפיו: התלמידים אהבו את מורתם, ושנים התאבקו בַּעֲפַר רגליה; הווי מתאבק בעפר רגליהם של חכמים ושותה בצמא את דבריהם; בר־אוֹרְיָן – תלמיד חכם, למדן; לקח ממנו תורה, יצק מים על ידיו – היה תלמידו: שנים יצקתי מים על ידיו של פרופ׳ קדרי ושתיתי מבאר תורתו עד שהגעתי הלום; לב פתוח – נכונות נפשית, כושר רוחני: לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי; יהודי יפה – כינוי ל׳יהודי כשר׳, ליהודי בן־תורה, שומר תורה ומצוות: רבי יודיל זה, הגיעו בנותיו לפרקן ואין בידו להשׂיאן, ונתן לו הרב מכתב מליצה הואיל והוא יהודי יפה; פִּשְׁפֵּשׁ – חיטט וחיפשׂ במהלך בדיקה כדי למצוא או לגלות משהו: פשפשתי בכיסי שוב ושוב עד שמצאתי את האסימון; דרכנו המשותפת הגיעה לקיצה, ואין טעם לפשפש בסיבות שהביאו לכך; כידוע, אם אין מפשפשים בהלכות הן מעלות חלודה; שָׁתָה את מימיו – למד ממנו תורה, כל תורתו וידיעותיו הן ממנו: תלמידיך אנו ומימיך אנו שותים; נַסיָינוּת, נִסיֵין – עבד בניסויים, עבד כנסיין; נַסיָן – 1. מי שעוסק בניסויים, מי שעורך ניסויים במהלך החקירה של דבר מה; 2. אדם המתבקש לנסות מוצר ולדווח על התוצאות: שתי נסייניות דיווחו כי חלב הפנים לא הנעים לעורן, אף כי מי הפנים היו בסדר; חידדו זֶה אֶת זֶה – התווכחו והשחיזו זה את דעתו של זה כדי להגביר את חריפותם: לא אמר אלא לחדד בה את התלמידים; בקי באותיות הקטנות – כינוי לתלמיד חכם, שבקי בסִפרות התורנית על מפרשיה: מה טוב חלקך שנהירים לך שבילי הגמרא, ואתה בקי באותיות הקטנות; קֶטַע עָלוּם (unseen=) – טֶקסט שלא נלמד, והוא מובא במבחן כדי לבדוק את יכולת התלמיד לנתח טֶקסט; צוֹרְבָא דְרַבָּנָן – תלמיד חכם צעיר, הלומד תורה מרבותיו, וטרם הוסמך להוראה [מילולית: הנִצרב באישם של חכמים]: מצד אחד, הוא ידע לתבל את שׂיחתו בתבליני תורה מתוקים, ומצד אחר, התקשיתי לתהות על קנקנו בהשקפה ראשונה אם הוא צורבא דרבנן או עם הארץ מדאורייתא; שְׁאֵלַת חכם – 1. פנייה לחכם הבקי בתורה בבקשה שיפתור שאלה הלכתית כלשהי: זו בעיה המצריכה שאלת חכם; 2. שאלה מחוכמת שמציג תלמיד חכם, שאלה נבונה הנשאלת מתוך הבנה ותפיסה נכונות של הדברים: יש ששאלת חכם חצי תשובה היא; חכם בעיניו – חושב עצמו לחכם, חכם בעיני עצמו: אם ראית איש מלא ביטחון עצמי וחכם בעיני עצמו, שלח אותו להיות מורה לתלמיד כסיל, כי יש תקווה שהכסיל יקשיב לו וילמד ממנו; כבולעו כך פולטו, נכנס בזו ויצא בזו, הכניס בזו והוציא מזו, נִכנס באוזֶן אַחַת ויצא דֶרֶך האוזֶן השנִייה – נקלט מהר ונשכח מהר, לא זכר את מה ששמע קודם: תלמיד זה נשאר תמיד רֵיק כי כל מה שלומד הוא שוכח, היינו כבולעו כך פולטו; עוקֵר הָרים, עוקר הרי הרים – כינוי לאדם חריף שׂכל ופלפלן: חוקר זה עוקר הרים הוא – כישרונו רב בניתוח נושׂא בעִמקי עומקיו; חַדדָנוּת, חַדדָן – חריף, שנון, אוהב חידודי שׂכל: הוא היה פיקח וחדדן, שקוד וטוב לב, אך כתיבתו בלטה בחדדנות יתרה; שתה מימיו של פלוני – למד תורה מפיו: תלמידיך אנו, ומימיך אנו שותים; יושֵב אוהֶל – תלמיד חכם היושב באוהלהּ של תורה; עֲמֵלֵי תורה – מי שייחדו את כל חייהם ללימוד התורה: כמה מבני הישיבות ומהאברכים הם עמלי תורה אמיתיים שהוגים בה יומם ולילה וממיתים עצמם באוהלה של תורה? אוֹטוֹדִידַקט – אדם שלימד את עצמו ורכש השׂכלה וידע אגב עיון בספרים, בתוכנות, בסרטים וכד׳ בלי מורים, ולא למד לימודים סדירים במוסד השׂכלה; בן תורה – תלמיד חכם; תופשׂ התורה, תופס התורה – תלמיד חכם, למדן, אדם העוסק בלימוד התורה: תופסי התורה חייבים לעמוד על המשמר ולהיאבק על ארץ ישׂראל מתוך תוקפה של תורה; חמור נושׂא ספרים – כינוי למי שמרבה לרכוש ספרים בלא שיבין בהם, והוא נשאר בבורותו: יגע ולמד מה שכתוב בספרך, ואל תהא חמור נושׂא ספרים; לן באוהלה של תורה – ייחד את כל זמנו ללימוד; לן בעומקה של הלכה – התעמק בסוגיה, שנה ולמד הרבה והגיע לתוך תוכן של ההלכות, עסק והתעמק בדברי הלכה ומחקר, היה בקי בפרָטֵי הדברים: נזדמן לי ללון בעומקן של הלכות הירושה, ולכן שיניתי את צוואתי; המית עצמו באוהלה של תורה – כינוי לאדם שלומד תורה בשקידה רבה מרבית שעות היום, מבלי לייחד זמן לעיסוקים אחרים: המצדדים באי־גיוס בני הישיבות לצה״ל, רגילים לטעון כי בני הישיבות ממיתים עצמם באוהלה של תורה;

טוחן הרבה ומוציא קמעה – מי שלומד הרבה ושוכח מעט או עסוק הרבה בדבר, אך תוצאות מעשׂיו דלות; קיבל תורה מפיו, לקח תורה מפיו, שָׁתָה מִמַעֲייָנוֹ – למד ממנו תורה, שאב ממנו חוכמה ודעת: כל ימיו שתה בצמא מִמַעַייְנֵי הדעת של מדעי המחשב והמתמטיקה ושאף לשלמות בידע ובמעשׂה; סטודנט נצחי – סטודנט שרואה את עיקר עיסוקו בלימוד, ולכן הוא מרבה ללמוד שנים הרבה; שומֵעַ חופשי – תלמיד אוניברסיטה שאינו מן המניין ושומע הרצאות מתוך עניין, בלי זכות לגשת לבחינות; סיני ועוקר הרים – סיני עדיף – בקי בתורה וחריף: בקי עדיף [סיני = למדן בקיא ובעל זיכרון; עוקר הרים = מקורי, חריף, עורך השוואות, בוחן בעזרת ההיגיון]; תינוקות של בֵּית רַבָּן – ילדי בית ספר בגיל הרך: מהנה לראות תינוקות של בית רבן צועדים יחד לבית הספר; יָשַׁב לִפְנֵי חכָמים – למד מפי חכמים: ארבע מידות ביושבים לִפנֵי חכָמים; יְגִיעֵי תורה – אנשי העמלים בלימוד התורה: יגיעי תורה מעוררים עצמם בניגון של תורה; נָהַג בּרָמים – הראה מנהיגות מתוך ביטחון עצמי רב, ניהל את העניינים הנתונים לסמכותו ביד רמה, בתקיפות חסרת פשרות: ר׳ יהודה הנשׂיא אמר לבנו, רבן גמליאל: בני, נהוג נשׂיאותך ברמים וזרוק מרה בתלמידים; זָרַק בּוֹ מָרָה – נהג בו בקשיחות, הקפיד איתו על משמעת וגרם לו להתיירא ממנו: פעמים גם מנהל בית הספר צריך לנהוג ברמים בתפקידו ולזרוק מרה אפילו במורים; שומע חופשי – תלמיד שלא מן המניין במוסד להשׂכלה גבוהה שלא חלות עליו החובות האקדמיות (כגון מבחנים והגשת עבודות ותרגילים) החלות על סטודנט מן המניין, ולכן אינו זכאי לקבל תואר אקדמי על לימודיו; חובש בית המדרש – מי ששקוע כל ימיו בלימודים או מי שקנה חוכמה אך אינו בקי בהוויות העולם; בר־בֵּי־רב דחד יומא – תלמיד של יום אחד: תלמיד שהוא בתחילת לימודיו, טירון, דרדק; יודע סֵפֶר – אדם משׂכיל ותרבותי, המייחד את זמנו גם לקריאת סִפרות, פילוסופיה וספרי חוכמה אחרים, אדם שהוא מלומד, בקי ותלמיד חכם: לו היו עוד כמה יודעי ספר בארגוננו, תפקודנו היה נראה אחרת; אָגוּר בדברי תורה – למדן שאגר הרבה תורה; קשה חינוך – תלמיד מפגר בהתפתחותו או מופרע בהתנהגותו; שתה ממימיו של פלוני – למד תורה מפיו: תלמידיך אנו, ומימיך אנו שותים; כבולעו כך פולטו – קולט מהר את הנלמד וממהר לשכוח אותו: תלמיד זה נשאר תמיד ריק כי כל הנלמד כבולעו כך פולטו; קימט את עצמו – ישב כפוף וגחון על, יגע ועמל: תלמיד חכמים מקמטים עצמם על דברי תורה יומם וליל; גדיים נעשׂו תיישים – התלמידים הצעירים התבגרו ונעשׂו ברבות הימים למדנים גדולים; אם אין גדיים, תיישים מנַיִן, אם אין גדיים, אין תיישים – אם אין תלמידים צעירים, לא יקומו גדם גדולי דור; שתה בצמא את דבריו – הקשיב בעניין, האזין לדבריו בלהיטות ובתשׂוּמת לב מרובה, הקשיב קשב רב לדברים היוצאים מפיו: הוא לא מיקד עצמו בשׂיחת רעים, אך משפתח פיו הכול שתו בצמא את דבריו; בא להתחמם כנגד אורו – באו ליהנות ממנו (ללמוד ממנו מאור תורתו, לשהות מקרבתו): שנים התחממתי כנגד אורם של חכמי האקדמיה; מהיר תפיסה, מהיר לשמוע – מבין מהר מה שאומרים לו; קַל אוזֶן – מהיר לשמוע ולהבין; מהיר לאבד – נוטה לשכוח מהר מה שלמד, בעל זיכרון חלש; קשה לשמוע וקשה לאבד – יצא הפסדו בשׂכרו שמדה טובה שיש בו יתירה על המידה הנפסדת, הואיל ומה ששמע אחר הקושי הוא זוכר ואינו שוכח; מהיר לשמוע וקשה לאבד – לומד מהר ואינו שוכח; קשה לשמוע ומהיר לאבד – לומד לאט ושוכח מהר; ארי שאמרת, נעשׂה שועל – העילוי התגלה כתלמיד בינוני; אריה לפניך ואתה שואל את השועל – מומחה לפניך ואתה נועץ בהדיוט; יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו – יש צעיר מלא וגדוש חוכמה, ויש זקן שלא למד דבר; מלא וגדוש – מלא חוכמה ודעת: בחור זה ייחד שנים ללימודים אקדמיים, והוא מלא וגדוש בתחומי המשפט והמחשבים; למדן מופלג – בעל ידיעות רבות, ידען; אוצר בלוּם – אדם בעל ידיעות מקיפות; יודע פרק ב׳, – בקי בעניין מסוים, מבין ב׳: הוא היה למדן וירא שמיים, אך גם ידע פרק בהנדסת מחשבים; בקי בכל שבע החוכמות, יודע ספר, כלי מלא וגדוש, איש אשכולות, מילא את כרסו בש״ס ובפוסקים, סל מלא ספרים – כינוי לאדם שקרא ושנה הרבה, בעל ידיעות אנציקלופדיות: הוא היה סל מלא ספרים, למדן וירא שמיים, אך גם ידע בפרק בהנדסת מחשבים; גנאי לו לרב שיבכה בפני תלמידו; דברי הרב ודברי התלמיד – דברי מי שומעים; תלמיד שאין תוכו כברו אל ייכנס לבית המדרש; לא שקד על דלתות התורה ולא רעב לפת לחמה; רָאָה שהתורה עֲרֵבה ומתוקה ועשׂה בה לילות כימים, ולא יצתה שנה עד שלא הספיקה תורת רבו; לימודו קשה עליו כברזל; תלמיד חכם לא יאכל מעומד ולא ילקלק באצבעותיו ולא יִגסֶה [= יגהק] בפני חבריו; אחד מסימני תלמיד חכם שאינו נכנס לתוך דברי חברו; זכה למורה שמָּצָא מסילות לליבם של תלמידיו; כיתת עצמו על דברי תורה כדי לאכלס את מוחו בידיעות מועילות; גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים מטולאים לשוק; תלמיד חכם שאין תוכו כברו, אינו תלמיד חכם; תלמיד חכם צריך שלא יהיה בו דבר של דופי; בכול אדם מתקנא, חוץ מבנו ותלמידו; מברכתו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא; בני תורה, רכי שנים וחריפי דעת; תלמידי חכמים

נשיכתם נשיכת שועל ועקיצתם עקיצת עקרב וכל דבריהם כגחלי אש; התחמם כנגד אורו = התאבק בעפר רגלו; תלמיד חכם שסרח, אין מבזים אותו בפרהסיה; תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חוכמה ניתוספת בהם; תלמידי חכמים מנצחים [= מתווכחים] זה את זה בהלכה; לעולם יִשנה אדם לתלמידו דרך קצרה; שישה תלמידים התכסו בטלית אחת (מחמת העוני) ועסקו בתורה; מייד הכיר אותו תלמיד שדברי רבו רפויים; אי־אפשר לבית המדרש בלא חידוש; אין התורה נקנית אלא בחבורה; תלמידי חכמים מחדדים זה את זה בהלכה; הַרבה למדתי מרבותיי, ומחבריי יותר מרבותיי, ומתלמידיי יותר מכולם; בוא בשלום רבי ותלמידי: רבי בחוכמה ותלמידי שקיבלת את דבריי; התורה נקנית בדקדוק החברים ובפלפול התלמידים; ארבע מידות בתלמידים: ממהר לשמוע וממהר לאבד – יצא שׂכרו בהפסדו, קשה לשמוע וקשה לאבד – יצא הפסדו בשׂכרו, מהר לשמוע וקשה לאבד – חכם, קשה לשמוע וממהר לאבד זה חלק רע; השונה ואינו עמל, כזורע ואינו קוצר; היא הייתה תלמידה מקשנית, חריפה, שקדנית, המחכימה את מוריה, ואילו אחיה – טעון טיפוח, פגרן, שהרבה להקדיח תבשילו ברבים; מפוטם בידיעות רבות; אל תהיה כְּנָפָה המוציאה את הסולת והקולטת את הפסולת; ארבע מידות ביושבים לפני חכמים: ספוג – שהוא סופג את הכול, משפך – מכניס בזו ומוציא בזו, משַׁמרת – מוציאה את היין וקולטת את השמרים, נפה – מוציאה את הקמח וקולטת את הסולת; ארבע מידות בתלמידים: הרוצה שילמד וילמדו אחרים – עין טובה, ילמד ולא ילמדו אחרים – עין רעה, ילמדו אחרים והוא לא ילמד – זו מידה בינונית (ויש אומרים מידת סדום), לא ילמד ולא ילמדו אחרים – הרי זה רשע גמור; ברצוני לדעת לא רק מה שמך ומה שם רבך, אלא גם מה שם בית מדרשך שלמדת בו; בּוּר הוא ועם הארץ, אבל יודע לתבל שׂיחתו בתבליני תורה, ואינך יכול לעמוד בהשקפה ראשונה אם תלמיד חכם הוא או עם הארץ מדאורייתא; משנתמעטו התלמידים, חיזרה התורה על לומדיה; הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד, צריך לנהוג בו כבוד; כמה קולמוסין נשתברו וכמה דיו נשפכה לכתוב דברים שלא היו; גדולה שִׂנאת עמי הארץ לתלמיד חכם משִׂנאת הערלים את היהודים; אין התורה מתלמדת לא בשנה ולא בשנתיים; תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חוכמה ניתוספת בהם; הלומד תורה מרב אחד, אינו רואה סימן ברכה לעולם; אוי לתלמיד שאינו עולה על רבו; דברי הרב ודברי התלמיד – דברי מי שומעים? האומנות העליונה של המורה היא לעורר בתלמיד שׂמחה יצירה בהבעתו; התורה אינה נלמדת לא בשנה אחת ולא בשנתיים; ההיסטוריה מלמדת כל הזמן, הבעיה היא שמניין תלמידיה מעטים; האומנות העליונה של המורה היא לעורר בתלמידו שׂמחה וידיעה שיש בהבעת התלמיד מן היצירה; ההיסטוריה כל הזמן מלמדת – הבעיה היא שממעטת למצוא תלמידים רבים; לימים קם התלמיד על רבו > דעה! הלכה! הצטיינות! זיכרון! חכם! למידה! תורה!

תמימות!

נָאִיבִיוּת > תַּמוּת, תְּמִימוּת – תכונה או מצב של הֶיעדר עורמה, חוסר תחכום, נכונות מופרזת להאמין לכל אחד או לכל דבר, חוסר ניסיון או חוסר ידע לגבי צדדים מסובכים, רָעים או לא נעימים של החיים: הוא ניצל את תמימותה בענייני כספים ושילם פחות משהגיע לה; תמימות דעים, תְּמים דֵעות, תְּמים דֵעים עִם אחֵר – מסכים הסכמה גמורה לדעותיו של פלוני: אנו תמימי דעים, ודעותינו אינן חלוקות; תם אני ולא אדע – דיבור רוֹוֵח בפי אדם המבטיח נאמנה כי באמת ובתמים אינו יודע דבר וחצי דבר במה מדובר; תַּמוּת – תום, תמימות, יושר; תכונתו של התם או של התמים; תום – תכונתו של אדם תם וישר, כלומר יושר, תמימות: השיר מתאר את הפשטות, את התום ואת השלווה שבחיי הרועים בטבע; תום לב – כוונה כנה לקיים הבטחה או לפעול בלי ליטול יתרון לא הוגן על אדם אחר; היעדר כוונה להונות מישהו; תום לב מוחלט – עיקרון המשמש בחוזי ביטוח, המחייב מבחינה משפטית את כל הצדדים לחשׂוף לאחרים כל מידע שעלול להשפיע על החלטת האחרים להתקשר בחוזה; תמימות לב – יושר, תום; תמים לֵב – ישר, מתנהג בכנות: הוא בחר בה כי היא יפת מראה ותמימת לב; לפי תומו, לתומו – 1. בלא כוונה מיוחדת מצידו, סתם כך: הוא הלך לתומו ברחוב, ופתאום התנפל עליו הכלב הגדול הזה; 2. בתמימותו, בתום ליבו: הוא הבטיח שלא יעשׂה זאת שוב, ואני לתומי האמנתי לו; כבשׂ תמים, שׂה תמים – כינוי לאדם תמים, הגון וישר; בתום לֵב – בכנות, בלא שום כוונה רעה, בתמימות: בתום לבבך עשׂיתי זאת; היתממות, הִיתַּמֵּם – העמיד פני תם, עשׂה עצמו תמים, כאילו אינו יודע במה מדובר: אל תיתמם, אני יודע שאתה עשׂית את זה; תום עלומים – תמימות של גיל הנעורים: הנוער על של היום יש בו פשטות ותום עלומים, שופעי מרץ וחיים ונכונים לכל אתגר; בְּעֶצֶם תומו – במלוא טוהרתו, זך ותם כפי שהיה במקורו: דמותו מזדקרת לפנינו בעצם תומה ובכל הדרה; איש תם – אדם תמים, חסר עורמה, פשטן, ילדותי, חסר ניסיון חיים: הסוחר הממולח ניצל את האיש התם ומכר לו סחורה פגומה; משׂיח לפי תומו, מֵסִיחַ לפי תומו – מספר דבר מה שלא בכוונה תחילה, מגלה סוד מתוך תמימות; שאֵלַת תָּם – שאֵלה שנשאלת בתמימות מתוך רצון לדעת את הדבר כפשוטו ולאמיתו; יְשַׁר לב – אדם נאמן ואמיתי, דובר מישרים; יושר לב – אמיתיות, כנות, נאמנות: בתחקור הטייסים יש מסורת עתיקה של יושר לב והגינות בדיווח; יְשַׁר דֶּרֶך, תְּמים דֶּרֶך – צדיק ותמים: אשרי תמימי דרך; הוא בחור כהלכה, בעל מלאכה נאה וגם ישר דרך; שֶׂה תמים, כֶּבֶשׂ תָּמִים – כינוי לאדם תמים, לאדם הגון וישר, על הרוב למראית עין, כינוי למי שמעמדי פני צדיק או חסיד: אל תעמיד פנים של שׂה תמים, ברור לי שאתה יודע מי עשׂה את זה; בְּתוּלִיוּת – 1. תכונות או מצב של מי שלא קיים יחסי מין; 2. אדם שאין לו ניסיון בפעילות מסוימת, והיא ניכרת בתמימות, בעדינות, ברעננות או ברכּוּת; בְּתוּלִי – שֶׁיֵּש בו מתכונות הבתול, כגון רֵאשיתיות, תמימוּת, עדינוּת, רעננוּת או רכּוּת, טוהר, שלא נגעו בו, שלא הוכתם ולא טונף: יופייה הבתולי שובה את העין; הדיוטות, הֶדיוֹט – אדם פשוט שאינו מומחה, שלא לא למד תחום מסוים, ואינו בקי בו: משולבים באופיו תמימות של הדיוט ואומץ של לוחם; סוּגֶסטִיָּה > הַשָּׁאָה – פעולה או תהליך של השפעה נפשית חזקה על מישהו עד כדי ביטול רצונו ועשׂיית דברים על־פי רצונו של המשכנע: ההִפנוט היא אחת מצורות ההשאה; אוֹטוֹסוּגֶסטִיָּה > הַשָּׁאָה עצמית – שכנוע עצמי, תהליך שבו אדם, במודע או שלא במודע, גורם לשינוי בהתנהגותו או באמונותיו על ידי שינון של רעיון או תוכנית חדשים ואימוצם: כדי להצליח בדיאטה, אדם חייב לעבור תהליך של השאה עצמית שיצליח לרזות; מוּשָּׁאִי, נוֹחַ לְהַשָּׁאָה, מוּשָּׁאוּת, מוּשָּׁאִיוּת – נטייה לאמץ בקלות ובלי ביקורת רעיונות, אמונות, עמדות או פעולות של אחרים; פיתוי – שידול, השאה או הסתה של אדם לבצע לרוב דבר אסור, או שלילי או לא רצוי לעצמו או לאחרים, והאיסור על הרוב מעוגן בחוק, במנהגים או בטעמים רגשיים ונפשיים; הִתְפַּתָּה, פּוּתָּה, פִּיתָּה – שידל, הסית, השפיע על מישהו לעשׂות דבר מה בדרך כלל מעשׂה רע ונגד רצונו: שני נערים פיתוני ללכת עימם ליער כי חשבו שאני נוח להתפתות; וְכִי יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה . . . וְשָׁכַב עִמָּהּ; שׁוּחַד, שִׁיחֵד – פיתה, הִטה ליבו ל־: אל תחשוש אין אוזניי משוחדות אף שמדובר בפועלים יהודים; מְפַתֶּה, פַּתַאי, פַּתיָינוּת, פַּתיָינִי, פַּתיָין – מי שנוהג לפתות למעשׂה שלילי: איני יודעת כיצד להתנקם בפתאי ששידלני להשתמש בסמים ולחיות עם מְבַלֵּי עולם ועם יושבי קרנות; הפתיינית הבלונדינית הייתה חטובת מראה; קל אמונה, פֶּתִי – תמים, מי שמאמין לכל מה שמספרים לו ושאפשר בקלות לפתותו ולרמותו: פתי מאמין לכל דבר; נער פוּתֶה, נַעֲרָה פּוּתָּה – נערה מתפתה, נערה תמה שקל לפתותה, נערה הנוטה בלי דעת אחר דבר שלילי: על פתח היציאה צָבְאוּ כמה נערות פותות שקיוו לראות את הזמר בצאתו מן האולם; יונה פותה – כינוי למי שמראה את טיפשותו בכך שאינו נזהר מהרשתות שאויביו פורסים לרגליו; פֶּתִי מְפוּתֶּה – שוטה גמור, טיפש מטופש: ואני הפתי מפותה האמנתי לכל הבטחותיה, כאילו הלכה הן למשה מסיני; פתי יאמין לכל דבר – איש תם שמאמין לכל אדם; יונה תמה – כינוי למישהו תמים: התברר שהוא לא יונה תמה כפי שהוא נראה; העמיד פני יונה תמה – העמיד פני אדם תמים, התחזה, התנהג כאילו: הוא מעמיד תמיד פני יונה תמה, אבל הוא ערום כנחש; אֶפרוח שֶׁלֹּא נִתפַּתחוּ עֵינָיו – כינוי לצעיר ולמתחיל: בעידן חֶברות ההֶזנֵק ראיתי אפרוחים שלא נתפתחו עיניהם, עושׂים להם כנפיים לעוף בשמי ההתעשרות, והם עפים הרחק מעבר למה שהיו מפיקים מלימודים אקדמיים; עֵינֵי עֵגֶל – כינוי לעיניים המביעות טמטום, מבוכה או אי־הבנה מוחלטת: אל תסתכל בי בעיני עגל אלא עשׂה מייד את מה שאמרתי! התפעלות של עגל – משל להתלהבות מופרזת עד כדי גיחוך; כקטן שנולד – משל לאדם תמים ביותר שאינו יודע בענייני העולם בין ימינו לשׂמאלו; מעשׂה משובה, מעשׂה יַלדוּת, מעשׂה נַעֲרוּת – התנהגות של ילד שאינו אחראי למעשׂיו, התנהגות מתוך קלות ראש או חוסר אחריות; אירוניה סוקרָטִית – העמדת פנים של אי־ידיעה גמורה בתחום מסוים ונכונות ללמוד כדי לדרבן אדם טועה שיעמוד מעצמו על טעותו; התהלך במישרים – התהלך ביושר, התנהג ביושר ובתמים; קנה עולָמו – זכה בבת אחת או במעשׂה אחד להצלחה רבה: הודות לתגליתו החשובה קנה הפיזיקאי את עולמו בשנה אחת; יש קונה עולמו בשעה אחת ויש – בכמה שנים; דון קישוט – כינוי לאידיאליסט הנחוש לתקן עוולות בלתי ניתנות לתיקון, ואינו משלים עם המציאות הפגומה שאינה ניתנת לשינוי: המנהל התנהג כדון קישוט, ולכן טעה בפרטים, אבל צדק עקרונית; דון קישוטי – שם תואר לאדם מנותק מהמציאות שמתעקש להילחם למען רעיונותיו, וגם אדם תמים ואידאליסט שנלחם למען רעיונות נשׂגבים במלחמה חסרת סיכוי; שלוות כסילים – שאננות וחוסר דאגה של מי שאינם רואים את המציאות ואת הסכנות הצפויות להם; עיוורון פוליטי – ליקוי בהבנת המצב הפוליטי והליכה בלא ביקורת אחרי מישהו או רעיון; קְצַר רְאוּת – מי שחסר יכולת לראות את הנולד, הרואה לטווח הקרוב בלבד, מוגבל באופקיו: מדובר ביחידים קִצרֵי ראות שמתקשים להסתגל למציאות החדשה; קוֹצֶר ראִייה, קוֹצֶר רְאוּת – אי־

ראִיית הנולד, צמצום והגבלה בתפיסת דברים ראייה לטווח קצר בלבד, חוסר יכולת לצפות התפתחויות עתידיות: הדרת רגל יהודי מהר הבית ומסירת השלטון לערבים היו קוצר ראות פוליטי של ההנהגה הפוליטית (≠ רוחק ראות); קוצר הבנה, קוצר ידיעה, קוֹצֶר דַעַת – חוסר ידיעה, חוסר הבנה: כדאי להיזהר כששופטים קוצר דעתם של אחרים; שאינו יודע לשאול – כינוי לאדם ביישן ושתקן, שהמעיט ללמוד, מי שאין לו כישורי לימוד עצמאיים: מהתנהגותו ניכר שהוא תם גמור שאינו יודע לשאול; רחוק מהוויות העולם – רחוק מאורחות החיים וממנהגי בני האדם ונימוסיהם: הוא ישב על התורה ועל העבודה בקדושה ובטהרה רחוק מהוויות העולם והתנזר ממנעמי החיים; חָסיד שוטֶה – כינוי לגלוג למי שהולך כבעיניים עצומות אחרי מישהו או משהו (מנהיג, אמונה או שיטה) בלא לחוש ביקורת חופשית ואגב התעלמות גמורה מפגמיו: אינני חסיד שוטה של רבין ואני מתקומם על כל דרך הנצחתו כי 'רבין שלי' היה צנוע ועניו, והוא היה בז לכל מנציחיו בדרך המותוּוית היום אילו היה יכול; חי בגן עדן של כסילים, חי בגן עדן של שוטים – מקום או מצב שהשרויים בו חשים ביטחון ואושר ומתעלמים מן הסכנות הממשיות והמיידיות האורבות להם: הוא חי בגן עדן של שוטים ואינו מודע למזימות שרוקמים נגדו יריביו; העמיד פני מלאך – היתמם והתנהג כאילו הכול כשורה: עבדתי כעוזרת בגן, וראיתי שהילדים היו אומללים ברוב שעות היום, וכשבאו ההורים העמידה הגננת פני מלאך; אחדות דעים, אַחדוּת דֵעות – תמימוּת דעים, הסכמה ברוב דעות; החלו לשדר על גל אחד, שידר על אותו הגל – [בלשון הדיבור] היה בעל קו מחשבה דומה לשל מישהו אחר, שָׂררו הבנה ותמימות דעים בינו לבין מישהו: איני יכול להיות שותפו כי אין אנו משַדרים על אותו הגל; גַן עֵדֶן של שוטים – כינוי לשלווה מדומה, כשמסביב מתחוללת סכנה: הדור החדש בגן עדן של כסילים בהניחו שלא צריך ללמוד; לא ידע בין ימינו לשׂמאלו – לא התמצא בדבר, לא ידע כלום: בתחילת דרכו הפוליטית הוא לא ידע בין ימינו לשׂמאלו; אֵינו יודֵעַ צוּרַת מַטבֵּעַ – אינו מבין דבר וחצי דבר בענייני כספים: מדובר בחרדי שלא ראה מימיו צורת מטבע, ושאינו יודע מה לעשׂות בכסף שזכה בו; קַל דַעַת – לא־רציני, פזיז, נמהר, מְעוּט ניסיון, אינו מיושב בדעתו, נמהר: צעירים קלי דעת, שטרם גיבשו לעצמם השקפות עולם, הם טרף קל לנוכלים; חולם בהקיץ – אדם תלוש מן המציאות; חוזֵי חֶזיונות – חולמי חלומות; חלום חלמת – טעות בידך, אתה שוגה בחלומותיך, ואין כל יסוד לדבריך; חֲלוֹם בְּאַספַּמיָא, רָאָה חֲלוֹם בְּאַספַּמיָא – חלם על דברים שאין להם שחר, האמין בקיום דבר רחוק מן המציאות, שָׁאַף שאיפה לא מציאותית, חלם בהקיץ: עת לראות דבר כחלום באספמיא, ועת לראותו כהווייתו; שָׁגָה בּחֶזיונות שָׁווא – השלה עצמו; תלוש מהמציאות – מי שאינו מרגיש שייכוּת לסביבתו, שאינו מבוסס ומעורה בסביבה: הוא תלוש מהמציאות, ולכן הוא מתקשה להתחבר עם אחרים; מארשת פניו התמימה ומתוך מעשׂיו ניכרת התמימות שחונך לה בכפר; יש מִתרָאֶה תמים ככבשׂ, וטורף ואוכל כִּזאֵב עֶרֶב; נאסר כחשוד בניצול תמימותה של נערה ובתקיפתה; בתום לבבו ובניקיון כפיו עשׂה זאת; הוא נראה כתַם גמור כשהגיב על דברי העיתון, כאילו הלכה הם למשה מסיני; מי שאינו חריף לרמות קרוי תם; הוא בחור כארז אך הבנתו אפופה בתום עלומים; מהתנהגותו ניכר שהוא תם גמור שאינו יודע לשאול; לתמימים וליפים אין כל אויבים מלבד הזמן; המאמין לכול, משולל חמשת החושים; עדיין יש טל של תמימות באישיותו; התמימות משׂחקת בחצר האחורית של הנבערות; הפתי אף שאינו כסיל, חי בגן עדן של כסילים; הוא לא רק היה חסר ניסיון, אלא גם לא היה מחוכם דיו בהוויות העולם ולא התנסה במשעולי החיים; לתמימים וליפים אין כל אויבים מלבד הזמן; התמימות משחקת בחצר האחורית של הנבערות; הוא מאמין לכול ומנוער מכל רוח ביקורת > חוכמה! חשיבה! פישוט! שטחיות!

תנועה!

תנועה – 1. תזוזת הגוף או חלק ממנו: עשׂיתי תנועה לא נכונה ונתפס לי הגב; 2. תזוזה, שינוי במצב או במקום של מישהו או משהו, לרבות עצירה או חניה: נעים להביט בתנועת העצים; 3. תעבורה, תזוזה של כלי תחבורה (רכב, כלי שיט, כלי טיס וכד') לאורך נתיב או מסלול: תנועה ברכב נקראת הֶיסֵעַ; בכלי טיס – הֶיטֵס; בכלי שיט – הֶישֵט; תנועה ברגל – צְעָדָה; 4. ארגון או מפלגה המאגדים ומארגנים אנשים למטרה פוליטית או חברתית מסוימת: התנועה לזכויות האישה נאבקת להשוואת שׂכר הנשים לגברים; 5. שם כולל למקצועות ההתעמלות והמחול; 6. קיצור מקובל של תנועת נוער; 7. [בפיזיקה] מצבו של גוף המשנה את מקומו, במרחב: תנועת הכדור מושפעת מהרוח; 8. הגה שהפקתו אינה כרוכה בחסימה רבה של זרם האוויר (להבדיל מ'עיצור'): בעברית יש כיום חמש תנועות: אַ, אִ, אֶ, וֹ, וּ; פינוי, פינה – 1. העביר מישהו או משהו ממקום שהיה מיותר או שיש בו כדי לסכן או להזיק; 2. יצא ממקום כדי לפנותו לאחר; התקדמות, התקדם – 1. נע קדימה, כגון הכוח נע לעבר היעד; 2. עבַר לשלב מתקדם יותר, התפתחו הליך או פעילות במהלך הזמן: בניית הבניין מתקדמת; מעקף – דרך או דרכים שהן תחליף למסלול הקצר שהתנועה מופרעת בו; מַעֲבָר – 1. דרך המאפשרת למישהו או למשהו לנוע בה, לעבור מצד לצד וכד': מתחת לכביש המהיר נבנה מעבר תחתי להולכי רגל; 2. רשות או אפשרות לעבור: בדרך זו יש מעבר רק לרכב חירום;3. פעולה של מי שעובר ממקום למקום או מעניין לעניין; מעבר עִילִי – מעבר של הולכי רגל בגשר מעל לדרך או מעל למסילה הבנויות במפלס הקרקע; נַתָּב – מי שתפקידו להכווין תנועת כלי שיט בכניסתו לנמֵל המיועד, להובילו למקום עגינתו ולהוציאו אל הים הפתוח או כלי טיס לפני המראה או אחרי נחיתה; הליכה, הלך – התקדם ברגל; הָלַך בְּעֵינַיִים עֲצוּמוֹת אחרי – מעשׂה הנעשׂה באמון מלא ובביטחון מוחלט, יכולת לעשׂות דבר־מה ללא היסוס וללא פקפוק כלל: החיילים הולכים אחרי מפקדם בעיניים עצומות; הלך לבלי שוב – הלך או עזב לתמיד ולא יחזור עוד; הלך לחפשׂ אתונות ומצא מלוכה – התכוון לעסוק במשהו שולי ומצא את עצמו לפתע עוסק בדבר המקנה לו פרסום וכבוד רב; הלך לשיטתו – פעל או הציג טענה לפי דרכו ועמדותיו; הרחיק לכת – הלך לקראתו – הלך לפגוש מישהו שהיה בדרכו אליו; הלך על ביצים, הלך על בהונות, הלך על קצות האצבעות – 1. הלך בשקט בלי להרעיש; 2. נהג בעדינות, בסבלנות ובזהירות והשתדל שלא לפגוע בזולתו; הלך סְחוֹר סְחוֹר – דיבר מסביב לעניין, ללא הגעה לעיקר; נמנע מלעסוק בבעיות החשובות; הלך לנשׂיא – התפטר מראשות הממשלה; הָלַך אחרי – נגרר אחרי, נהג כמו: הפעם לא הלכתי אחרי הרוב כי ליבי הלך אחרי עיניי; הליכה באש, הליכה על גחלים, הלך על גחלים – פסע ברגליים יחפות על גחלים לוחשות, על פחם לוהט, על אבנים לוהטות או על אש ממש בטקס דתי הנהוג בכמה מדינות אסיה ובניו זילנד. הטקס מושתת על האמונה כי הצודק והמאמין יוכל ללכת באש בלא קושי; הליכה על פי התהום – מדיניות של הליכה על הסף, המחמירה סכסוך עד מצב מסוכן מאוד כדי לכפות תוצאה רצויה: עבור צפון קורֵאה, הליכה על פי תהום היא אסטרטגיה רגילה לשיפור עמְדות מול ארה"ב; הליכתיוּת > נוחוּת הליכה > הֲלִיכוּת – מידת הנוחות, הבטיחות וההתאמה של רחוב, שכונה או עיר להולכי רגל. לנוחות ההליכה של רחוב יכולת מהותית בעידוד ההליכה ברגל. הגורמים המשפיעים עליה הם שבילים, מדרכות או זכויות מעבר אחרות של הולכי רגל; הליכתי > הָלִיך – שם תואר לדבר שנועד לשפר את הנוחות ואת הבטיחות של הולכי רגל, כגון שביל הליך, מדרכה הליכה; מַהֲלָך – הליכה בכיוון אחד מנקודה לנקודה; הֵלֶך, משתמש בדרך, עוֹבֵר וָשָׁב, עוֹבֵר דֶרֶך, עוֹבֵר אוֹרַח, הולך רגל – אדם הנע ממקום למקום באמצעות הליכה ברגליו. הולך הרגל מהירות הליכתו בממוצע 3-5 קמ"ש והוא חולק את המרחב התחבורתי עם כלי תחבורה, כגון אופניים ומכוניות: נהג המכונית פגע בהולך רגל שחצה את הכביש; הֵלֶך – נווד, אדם הנודד ממקום למקום ואינו נשאר במקום מגורים קבוע; עובר אורח: שם שכבו שני עניים הֲלָכים; מָש – 1. זז; עזב את מקומו: למרות הערב לא משו מעשׂות המלאכה כדי להביאה לסיומה; חיילי המשמר לא משו ממקומם עד תום משמרתם; 2. סטה, שִׁינה דעה, עמדה, רעיון, תוכנית וכד': חרף הקשיים הם לא משו מתוכניתם המקורית; לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה; שֶׁטַח מְנוּחָה – שטח קרקע המחובר לדרך ומשמש לחניית רכב ולמנוחת נוסעים; דְרַכנוֹעַ > מַסּוֹעַ לֶכֶת – מסלול של רצועה הנעה לאיטה בהינע חשמלי ומאפשרת לאנשים לעמוד עליה או ללכת עליה כדי לעבור ממקום למקום, בנמלי תעופה או במתחם קניות; בדרך שאדם רוצה ללכת, בה מוליכים אותו – לאדם יש בחירה חופשית, והכול תלוי ברצונו: כבר נאמר כי 'בדרך שאדם רוצה לילך בה, מוליכין אותו'; חזר כלעומת שבא, יצא כלעומת שבא, הלך כלעומת שבא – חזר בלי להשׂיג דבר; מיטיבי לכת – אנשים בעלי כושר גופני טוב, המסוגלים לעמוד בטיול רגלי ארוך או קשה יחסית בחיק הטבע; עברו בסך, צעדו בסך, הלכו בסך – צעדו בקבוצה בסדר ובצייתנות, כגון בתהלוכה או במצעד; תנועה, תעבורה – מעבר של הולכי רגל, רכבים, כלי טיס, לוויינים וכלי שיט ממקום למקום ביבשה, באוויר, בחלל ובים; תחנית – נקודת עצירה של אוטובוס, המסומנת לרוב בתמרור, כדי להוריד או להעלות נוסעים; תחנית מפרץ – תחנית שבה האוטובוס עוצר במפרץ על חשבון החניה או המדרכה; קוֹרקִינֶט > גלגליים ממונעים > גלגיליים חשמליים > גַלגִינוֹעַ – כלי תחבורה דרגלגלי או תלת־גלגלי לאדם אחד שמותקן בו מנוע חשמלי. הספקו – 250 ואט, מהירותו עד 25 קמ"ש, משקלו עד 30 ק"ג; שוּלַח, שִׁילֵחַ – ניתן לו ללכת: הרופא שילח את החולה לביתו; כל הפצועים פציעות קלות כבר שולחו לביתם; התנגשות, התנגש – 1. היתקלות במישהו או במשהו ופגיעה בו: המכונית התנגשה בגלגינוע והתהפכה; 2. התעמת בתקיפות או באלימות; 3. סָתַר תוכנו של דבר (כגון דעה, תפיסה, אמונה), לא עלה איתו בקנה אחד; עוֹבֵר דֶרֶך, מִשתַמֵּש בַּדֶרֶך – אדם המשתמש בדרך לנסיעה, להליכה, לעמידה או לכל תכלית אחרת; שֵׂירֵך – הלך בעצלתיים, התהלך בכבדות: היום אני חשה בבטני, ולכן במקום לְשָׂרֵך דרכיי לחדר כושר, אלא אנוח בביתי; מדוע השׂתרך תור ארוך לפני המרכול; שעת העומס, שעות העומס > שְׁעוֹת שִׂיא –

השעות העמוסות ביותר בכבישים, כמו זמן התנועה בשעות שבהן פקקים הם דבר שבשגרה, בעיקר בגלל אנשים שנוסעים לעבודה או ממנה: במקום לנסוע 30 דקות לעבודה, ארכה הנסיעה בשעות השיא כשעתיים; הִשְׂתָּרְכוּת, הִשְׂתָּרֵךְ – 1. נע או התקדם באיטיות ובכבדות, בדרך כלל תוך גרירת רגליים או סיבוב איטי מאוד של הגלגלים: לאורך הדרך השׂתרכה שיירה של טנקים; 2. נגרר, נסחב, התקדם בעקבות מישהו או משהו: שובֶל שׂמלת הכלה השׂתרך על הרצפה בלכתה; 3. תור או שורת בני אדם שנמתחו או התפתלו תוך המתנה, וכמעט בלי התקדמות או בלי תנועה ניכרת לעין: תורים ארוכים השׂתרכו לפני קופות התיאטרון; דופק – תנועה, פעילות או חיות של משהו, קצב תנועה: לאחר שהייה ארוכה בכפר המבודד נהניתי לחזור אל דופק החיים האינטנסיבי של הכרך הגדול; נָד, זָז, הִתְנוֹעֵעַ, תנועה, ניעה, נָע – 1. הייתה תנועה: כשהיא מתפללת שׂפתיה נעות אך קולה אינו נשמע; הווילון נע ברוח הקלה; 2. התקדם או עבר ממקום למקום: השיירה נעה לאיטה במעלה ההר; 3. התחלף או השתנה לסירוגין בתוך טווח כלשהו; בשנים האחרונות נע שיעור הרווחים של המפעל בין ארבעה לעשׂרה אחוזים: מצב הרוח שלו נע בין ייאוש ובין התרוממות רוח; נייד, ניידות – 1. יכולת לנוע בקלות או להיות מועבר בקלות ממקום למקום ביבשה, באוויר, בחלל ובים כדי להשׂיג מטרה כלשהי. מן הרכיבים המשפיעים על הניידוּת הם שטח, מזג האוויר, תִכנון, ניהול עניינים, תוצאֵי טכנולוגיה ועוד; תכונתו של מה או של מי שהוא נייד; 2. ראו ניידות חברתית; שֶׁצֶף – שטף או זרם בעוז, נע בעוצמה רבה עד כדי התגעשות: הגלים הסוערים שוצפים ומתנפצים בכוח על המזח; הסעה, הסיע – העביר אנשים או הוביל מטען ממקום למקום ברכב; היסעים – תנועה מבוקרת של בני אדם ומטען ביבשה; שכשוך, שִׁכְשֵׁךְ – נענע, טלטל או ניער משהו מצד לצד בתוך מים: הילדים ישבו על שׂפת הבְּרֵכה ושכשכו את רגליהם במימיה הקרירים; הִשְׁתַּכְשֵׁךְ – התנועע קלות במים תוך טלטול הידיים והרגליים, בדרך כלל להנאתו: הילדים השתכשכו במי הבריכה הרדודים; רישום לטיסה, רִישׁוּם כְּנִיסָה – הליך קבלת אדם לפני טיסה או לפני שהייה במלון. לאחר הרישום האדם זכאי לקבל שירות, והוא נחשב נוסע במטוס, אורח במלון וכדומה; רִישׁוּם יְצִיאָה – הליך לסיום הקשר בין הלקוח לנותן השירות, כגון רישום יציאה ממלון; ריצוד, רִיצֵד – 1. קפץ לכאן ולכאן, פיזז, רָטַט, נע בתנועות מהירות ומקריות לכל עבר, כגון אור, להבה, קרני שמש, התרוצצו עיניו בחוריהן בחוסר מנוחה: קרני השמש ריצדו על החלון; 2. שיש בה תזוזות מקוטעות לא סדירות עקב תקלה טכנית במרקע הטלוויזיה: התמונות מרצדות על המרקע; שָׂח – התהלך, הסתובב, טייל: וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב; יצאנו לָשׂוּחַ ולשאוף רוח; מי אינו רוצה לפוש קמעה ולָשׂוּחַ ברחבי ישׂראל; הסתחרר, סחרור סִחְרֵר – סובב במהירות רבה, גרף בתנועת מערבולת, הסתובב, נע בעיגול: הריקוד הסוער סחרר את ראשי; פִּעְפּוּעַ, פִּעְפֵּעַ – 1. חִלְחֵל, פָּרַץ וחָדַר דרך פני השטח של משהו והתפשט בתוכו: ארסו של נחש הקוברה מפעפע במהירות בגוף הקורבן; ריח התבשיל הטעים הכה בנחיריה ופעפע לתוך מעיה; 2. עלו או התפשטו רגש, תחושה וכדומה, הציף או גאה, נעשׂה פעיל או מורגש יותר ויותר: היא התקשתה להשתלט על הקנאה שפעפעה בליבה; מפעפעת בי השׂמחה שנזדמן לי לממש רעיון שניצוצו דלק בליבי שנים הרבה; מאחורי חזותה השקטה והקרה מפעפעות תשוקות עזות, ולא יהיה קל לכבותן; קרטוע, קִרְטֵעַ – 1. התקדם בחוסר יציבות תוך קפיצות ונדנודים, לרוב עקב צליעה וכד׳: לא די שהדג בסלי מקרטע, בא מולי עגל שובב ומקרטע בקפיצות ובדילוגים; 2. התקדם לאיטו תוך קפיצות קלות וטרטורי מנוע: המכונית קרטעה קלות ונעצרה במרחק של כמה מטרים; פס האטה – פס בולט לרוחב הדרך כדי להאט את הרכב; חלחול, חִלְחֵל – 1. חָדַר בהדרגה מבעד לנקבוביות של חומר, חדר טיפין טיפין וירד למעמקים: מי הגשם חִלְחֲלוּ לתוך האדמה ונספגו בה; 2. הסתנן וחדר לכל חלקי הגוף (כגון קור), חדר לעִמקי התודעה (כגון רגש או מחשבה), פִּעפע לתוך הנפש, מילא אותה ורחש בה: הקור העז חלחל אל תוך גופי מבעד למעיל ולסוודר; אט אט חִלְחֲלָה לתוכו ההכרה כי כל מאמציו נדונו לכישלון; ארס שׂנאת היהודים שוב החל לחלחל לאיטו אחרי השואה ביבשת אירופה; קופסה שחורה – מכשיר כתום הרושם והמתעד נתוני תנועה של כלי תחבורה (נסיעה, טיסה, שיט), כגון מהירות, טמפרטורה, גובה, נתוני חיישנים, שׂיחה, כוחות פיזיקליים ונתוני מחשב כדי לברר מדוע קרתה התאונה או כדי לנטר נתונים ולשפר ביצועים; עבריין תנועה מועד – אדם בעל מפאייני אישיות שבמהלך תקופה מסוימת עבר עבירות תנועה רבות יותר מאחרים; מצלמת מהירות – מצלמה ספרתית המצלמת בבירור את מספר לוחית הזיהוי של רכב שמהירות נסיעתו גבוהה מן המותר ומעבירה את נתוני הצילומים למאגר מידע משטרתי בזמן קצר מאוד; פיזוז, פִּיזֵּז – קפץ, רקד, כִּרְכֵּר, ריצד: שָׂמַחתי כשראיתי אותו מפזז ומכרכר לפני חברתו; קשה שלא להביע את רגשי השׂמחה המפזזים בליבי לאחר הצלחה כה מרשימה; הופרח, הפריח, פָּרַח – עף, טס, התרומם מעלה באוויר, נע או ריחף באוויר: הציפור פרסה כנפיה ופרחה השמיימה; שלל הבלונים הפורחים באוויר היה מראה מרהיב; משעלה בידה להפריח את עפיפונה, היא הפריחה לו נשיקות; בעיר הופרחו שמועות שהוא עומד לשׂאת את בת השׂר; אַפִּרְיוֹן – רכב חסר גלגלים המיועד לרוב לנשׂיאת אדם ממעמד חברתי גבוה (או לנשׂיאת פצועים או מתים) וכמה בני אדם נושׂאים את האדם (האפריון מורכב ממושב הנוסע, והמוטות שבעזרתם מרימים אותו; מוֹנִית שֵׁירוּת – מונית הנוסעת במסלול של תחבורה ציבורית סדירה; הסעת המונים – הסעה של מספר רב של אנשים באמצעות אוטובוסים מהירים ורכבות לסוגיהן, במיוחד בתוך אזורים עירוניים, לרבות המערכת, הרכבים או המתקנים העוסקים בהובלה זו; משׂאית רגילה, משׂאית – רכב מנועי המיועד להוביל משׂא, ללא נתמך או נגרר; גָּרוּר שלם, משׂאית מחוברת – משׂאית הגוררת עגלה שאינה נתמכת בה; רַכֶּבֶת עֲתוּדָה – רכבת שאינה נכללת בתוכנית הרכבות היום־יומית, אלא עומדת הכן לשעת הצורך; משׂאית מורכבת – משׂאית הכוללת תומך ונתמך; משׂאית רְכִינָה – משׂאית שאפשר להרכין את מרכבהּ לאחור או לצדדים כדי לפרוק מִטען; סָחַב – מָשַׁךְ משהו בקושי וגרר אותו ממקום למקום, העביר דבר כבד ממקום למקום: סחבתי את שׂק החפצים כי לא היה בכוחי לשׂאתו; הפועל סחב את המקרר מן המשׂאית אל תוך הבית; צליחה, צָלַח – חצה, עבר מקצה אחד אל הקצה השני של תעלת מים, של בְּרֵכה וכד׳: הכוחות שצלחו את התעלה הקימו ראש גשר בצידה המערבי; שׂחיינים רבים צלחו את הכינרת; מֶרְחַק רְאוּת לְהַחְלָטָה – מרחק ראות המאפשר לנהג להבחין ברכיבי תוואי הדרך המחייבים החלטה ותגובה; כְּלִי הוֹבָלָה – שם כולל לכל אמצעי להעברת בני אדם או מִטען ממקום למקום, כגון רכב, כלי טיס (כגון טיל, לוויין), מרקיע, כלי שיט וכיו״ב; כְּלִי טַיִס – שם כולל לכלי הובלה באוויר (כגון דאון, מטוס, מסוק, מטוס זעיר ללא־טייס – מַזְלָ״ט, מטוס ללא־טייס – מָלָ״ט, טיל, לוויין) באמצעות כוח עילוי הנוצר מציפנות (כלִי טיס קל מן האוויר) או מפעולה דינמית של האוויר על משטחי הכנפיים ומתגובה לפליטת זרם אוויר ממנועי סילון (כלִי טיס כבד מן האוויר). כלִי הטיס מטיס אנשים למועדתם, נושׂא אמצָעֵי לחימה, מִטען לחימה וכדומה כדי למלא משׂימות ופעולות, כגון הטסת בני אדם, יירוט, השמדת מטרות, הפצצה, סיור, תצפות, הובלה, פינוי, מחקר, איסוף נתונים (צילום, מדידה, תקשורת ומטאורולוגיה), התרעה ובקרה, תדלוק אווירי, הצנחה, הטלה; כֵּלִים בִּלְתִּי מְאוּיָשִׁים (כַּבָּ״ם) – שם כולל לכמה וכמה סוגי כלים המופעלים לצורכי הצבא ביבשה, בים, באוויר ובחלל. בכלים אלה נעדר המפעיל האנושי, ופעולתם נשלטת על ידי מחשבים הנתונים בהם או באמצעות שליטת רַחַק (remote control). מידת העצמאות של כלים אלה מוגדרת בסוגי ניהוג שונים. הכַּבָּ״ם הצבאי מופעל במגוון משׂימות, כגון איסוף מודיעין (תצפות וצילום), פטרול (בשלושת הממדים), תקיפה, חישה מרחוק (חומרי אב״ך), תפקידי ממסר־תקשורת, פיקוח ובקרת תנועות. עם משפחת הכַּבָּ״ם מונים מערכות אוויר (מָלָ״טים ומַזְלָ״טִים), מערכות יבשה (כלֵי רכב בלתי מאוישים – כַּרְבָּ״ם) וכלֵי שטח ימיים לא־מאוישים, כלי שטח תת־ימיים לא־מאוישים ורכב חלל לא־מאויש; המראה ונחיתה קצרות (הָנָ״ק) – מטוס בעל כנף קבועה שדרוש לו מסלול קצר (בין 15 ל־600 מטר) להמראה ולנחיתה, אך אינו יכול להמריא או לנחות אנכית; טיסת קוֹנֶקשן > טיסת הֶמשך – טיסה שיש בה עצירת ביניים ופעמים טסים במטוס של חברת תעופה אחרת: פעמים הזמן המזערי לטיסת המשך אינו תואם לזמן הגעת מטוסך ואתה עלול לאחר; רחפן – מסוק זעיר, כחצי מטר, ובלתי מאויש, לרוב בעל ארבעה להבים, הנשלט בשלט אלחוטי ומונע בסוללות. שימושו רב בצבא, במשטרה, בחקלאות, בארכאולוגיה ועוד; מַרְקִיעַ – כלי תחבורה נייד המגיע אל החלל החיצון והיכול לשׂאת אנשים, חפצים, חלליות ועוד; כְּלִי שַׁיִט – שם כולל לכלי הובלה במים (כגון יכטה, מעבורת, סירת גומי, נַחֶתֶת, משחתת, ספינת טילים, צוללת, אוניית מלחמה, נושׂאת מטוסים) בעל מפרשׂים או מנוע, המעביר אנשים למועדתם ואמצָעֵי לחימה (מערכות לחימה, ציוד צבאי וכדומה) ומתחת לפני המים לשם מילוי משׂימה, כגון השמדת מטרה ימית בים או בחוף, הנחתת כוחות מן הים, איסוף נתוני מודיעין והשטה; נחיתה, נָחַת – 1. ירד מכלי שיט אל החוף או מכלי טיס אל הקרקע. 2. צנח או הוצנח כמטען מכלי טיס טס, והצנחן או המטען נגעו בקרקע או במים. 3. ירד כלי טיס אל הקרקע בשׂדה תעופה או ירד בעטיים של קלקול מכני או היפגעות בקרה, ירידה הנקראת ׳נחיתת אונס׳; שָׁט – נע על פני המים בים, בנהר וכד׳ בכלי שיט או אדם הנתון בכלי שַׁיִט, כגון אונייה או ספינה ששטה: סירת הדייגים שטה בים לא רחוק מהחוף; יצאנו לשוט בנחל הירקון בסירת מְשוטים; שַׁיִט – הפלגה על פני המים בסירה, במפרשׂית, באונייה וכד׳: בליל ירח קֵיצי יצאנו לשַׁיִט סירות על הכינרת; שֵׁיט תענוגות, שיוט, שִׁיֵּט – שט שֵׁיט נופש באונייה מהודרת המלווה בפינוקים, כגון תאים נאים ומרווחים, מזון משובח, בידור, ספורט, וכן טיולים בנמלי היעד: לכבוד חתונת הכסף שלנו יצאנו לשיט תענוגות באיים הקָריבּיים על סיפונה של אוניית פאר; שֵׁיט אֲבוּבִים – שַׁיִט בנחל או בנהר המתבצע בישיבה בתוך אבובים של גלגלי רכב, כשההתקדמות היא

בכוח הזרם; **בת שיט, בר שיט** – ניתן לשוט בו: נהר זה אינו בר־שיט בשל הסלעים הרבים שבתוכו; **שַׁיִט חופים** – שַׁיִט נופש על סיפון אונייה שמפליגה לאורך חוף ים או חוף אוקיינוס ומתעכבת בנמלים שבו: יצאנו לשַׁיִט חופים בים התיכון, ומדי יום ביקרנו בעיר נמֵל אחרת; **מעבר בתום לב** – זכותה של ספינה לעבור במעבר עילי רציף ומהיר בים הטריטוריאלי ובמימי הארכיפלג של מדינת חוף זרה באופן שאינה פוגעת בשלום, בסדר התקין או בביטחונה. המעבר כולל עצירה ועיגון, אך רק אם נלווים לניווט רגיל או הכרחי מכוח עליון או מחמת מצוקה, או למתן סיוע לאנשים, לספינה או לכלי טיס הנתונים בסכנה או במצוקה; **שַׁטָט, משוטט, שוֹטֵט** – 1. הָלַךְ הנה והנה, התהלך ממקום למקום ללא מטרה מוגדרת: הוא אינו לומד ואינו עובד ומשוטט כל היום ברחובות באפס מעשׂה; 2. התנועע או זז אנה ואנה בכיוון לא מוגדר: אני כאן, אך מחשבותיי משוטטות במרחקים; **שיטוט, שוטטות** – 1. הליכה או מעבר ממקום למקום ללא מטרה מוגדרת: בימי החופשה ארגנה העיירה קייטנות כדי למנוע שוטטות תלמידים ברחובות העיר; 2. עבירה המיוחסת למשוטטים בנסיבות חשודות, שאפשר להסיק מהן כי בכוונתם לבצע עבירה: המשוטט בחצר או בקרבתה, בדרך, בכביש או בסביבתם, או במקום ציבורי, והכול בזמן ובנסיבות שיש בהם כדי להסיק שהוא שם למטרה אסורה או פסולה – עלול לעמוד לדין ולהיענש; **שוטף** – 1. שאינו נפסק, שנמשך ברצף: החיילים במוצב מקבלים אספקה שוטפת של מים ומזון; 2. קבוע, מיידי, כגון הוצאות שוטפות, התחייבויות שוטפות, תקציב שוטף; 3. מהיר או רצוף בקריאת טקסט או בשׂיחה: הוא בארץ רק שנה אחת וכבר מדבר עברית שוטפת; **צָלִיחַ** – שניתן לחצות אותו, שאפשר לעבור אותו: שׂחיינים מומחים קבעו כי תעלת לָמַנש צליחה; **נסחף, סָחַף** – שָׁטַף ונשׂא עימו, גרף, גרר, משך עימו בכוח או בעוצמה: מי השלגים שהפשירו זרמו במורד ההר וסחפו איתם עפר, אבנים וגזרי עצים; **סָר** – 1. עזב, התרחק, חלף, עבר, בטל, פג: האם לא סרה ממיטתו של בנה החולה; אם תכתוש את האוויל במכתש, לא תסור איוולתו; 2. נכנס, ניגש בדרכו אל מישהו או אל משהו, בא, ביקר: מדי עוברו נהג לסור לחנות כדי לטעום טעמה של עוגת פרג; הלקוח נתבקש לסור אל הבנק ולשלם את חובו; **שָׁעַט** – התקדם במהירות, בדרך כלל בריצה ובצעדים עזים ומרעישים: לשמע היריות שעטו הסוסים בבהלה אל עבר היער כששובֶל של ענני אבק עולים בעקבותיהם; **הַגַּאי** – איש צוות בכלי שיט המפעיל את ההגה; **חנייה, חניה** – פעולה או מקום להעמדת כלי תחבורה; **מקום חניה, עֶמדת חניה, חניה** – מקום חניה לרכב יחיד; **משבצת חניה** – עמדת חניה מסומנת; **קו חניה** – קו תוחם חניה לרכב: משבצת חניה היא עמדה המסומנת בקו חניה; **חניה באלכסון** – חניה שבה הציר האורכי של הרכב אינו מקביל לשׂפת הדרך; **חניה במקביל** – חניה מקבילה לשׂפת הדרך; **חניה בכפול** – חניה בטור שני במקביל לשׂפת הדרך; **חניה בניצב** – חניה שבה הציר האורכי אנכי לשׂפת הדרך; קוֹקפִּיט > **תא הטייס** – תא ההיגוי והניווט במטוס, שבו יושבים הטייס ואנשי צוותו במהלך הטיסה; כיסא מילוט > כיסא מפלט > **כיסא נפלט** – מושב הטייס במטוס קרב מושב המאפשר לזרוק את הטייס מהמטוס בשעת חירום; קוֹקפִּיט > **עמדת ההגאי, תא ההגאי** – מקום מתחת לסיפון שמנווטים ממנו את כלי השיט באמצעות גלגל ההגה; פְּרַסֶּה > יוּ טֶרן > **פניית פרסה** – פניית רכב מכיוון נסיעה אחד לכיוון הנסיעה הנגדי, המבוצעת במסלול שצורתו כפרסת סוס: פניית פרסה מותרת רק בצמתים שבהם אינה מסכנת את התנועה; **סָר מן הדרך** – פנה הצידה, סטה מן הדרך: לא אסור מן הדרך שהתווית ימין ושׂמאל; **סִבסוּב, סִבסֵב** – נע תנועה סיבובית לעומת צירו האופקי תוך כדי תנועתו קדימה, כגון כלי טַיִס, טיל; **שינוע, שִׁינֵעַ** – העביר סחורות ממקום למקום באמצָעֵי תחבורה כלשהו תוך ביצוע אריזה, טעינה, פריקה וכד׳: ההובלה ברכבת מאפשרת לשנע מְטענים בצובֶר בנפח ובכמות גדולים יותר מבאמצעי תחבורה יבשתי אחר; **נַסעָן** – אדם המרבה בנסיעות; **נִיעָה** – תנועת גוף, בעיקר תנועה שהיא חלק מפעולה שלמה או מתרגיל מסוים: בשיעור התעמלות ביקש המורה לבצע תרגיל של שתי כפיפות גב ושתי ניעות ברכיים; **גֶּדֶר הַפְרָדָה** – גדר בין כבישים למניעת מעבר להולכי רגל בכביש; ניעות חברתית > מוֹבִּיליוּת חברתית > **ניידות חברתית** – תנועת בני אדם לשנות את מעמדם הכלכלי־חברתי ממעמד נמוך למעמד גבוה (או להפך), ממקצוע למקצוע, ממקום מגורים למקום מגורים וכד׳ מטעמים אלו: הון חברתי, מקום מגורים, השׂכלת הורים, בריאות, מעמד ההורים, המבנה המשפחתי, העברת נכסים בין־דורית וחינוך איכותי ונגיש: הודות לניידות חברתית התאפשר לי להתמנות למנכ״ל אף שאבי התפרנס מטאטוא רחובות; **ניעוּת** – היכולת של יצור לנוע עצמאית, כושר תנועה; **נוֹעַ** – תנועה, תנודה: החיילים עמדו בלי נוע במסדר; **נַוָּדוּת, נַוָּד** – מי שאינו חי במקום אחד קבוע אלא נודד ממקום למקום: יוסי הוא נווד אמיתי כי זה כמה שנים שהוא מטייל בעולם ותרמילו על גבו; בֵּרֶקס > **בֶּלֶם רגל** – בלם המופעל כשלוחצים על דוושת הבלם באמצעות כף הרגל, בניגוד לבלם יד שבולמים ביד; **נוודים** – קבוצת בני אדם, שאינם חיים דרך קבע במקום אחד, אלא נודדים בהתאם לזמינות עונתית של מזון, מרעה או אפשרויות מסחר ותעסוקה: הצוענים והבדווים הם עמים של נוודים; **צועניוּת, צועני** – כינוי לאדם שנע ונד ממקום למקום, בלי להכות שורשים במקום כלשהו, מי שדומה בהתנהגותו, במראהו או באורח חייו לבן העם הצועני; הצועניות היא בדמו: הוא אינו מצליח לשבת במקום אחד זמן רב, אלא עובר ממקום למקום תכופות; **חיי צוענים** – כינוי לחיי נדודים, לחיים ללא מולדת, חיי נע ונד: לאחר הצבא חיים צעירים רבים חיי צוענים עד שהם מתחילים ללמוד באוניברסיטה או לעבוד; **נהירה, נָהַר** – זָרַם המון אדם למקום, לאירוע, לתחום וכד׳: משנפתחו שערי רוסיה, נהרו המוני יהודים אל מחוץ לשעריה; **עֲבִירוּת** – 1. מצב או תכונות של הקרקע המאפשרים לאנשים, לכלֵי תחבורה ולכלֵי לחימה לעבור דרכו. העבירוּת מותנית בחוזק הקרקע, בשיפועיה ובתכסיתה (כגון סלעים, ערוצים, שטח בנוי, צמחייה, חוֹליות, שלג או נחל). 2. היכולת של אנשים לנוע בשטח מסוים: בסבך הג׳ונגל העבירות קשה ומסוכנת; תבליט – צורת פני הקרקע, הניכרת בתכונות גאומטריות תלת־ממדיות של פני השטח ביבשה ובמים, היינו הר או גבעה, כיפה או פסגה, שלוחה, מכתש, גיא או ואדי, אוכף, מישור, רמה; **עָבִיר** – שאפשר לעבור בו, שאין בו מכשול המפריע למעבר; **נדידה, נָדַד** – עבר או היטלטל ממקום למקום בלי להישאר במקום אחד זמן ממושך, נע ונד ממקום למקום: בני ישׂראל נדדו במדבר ארבעים שנה; פרוגרסיביות, פּרוֹגְרֶסִיבִי > **מתקדם** – ששואף או נוטה לחידושים ולקדמה, מתקדם מבחינת החידוש, השכלול וכד׳, חדשני, שיש בו התפתחות: המנַהל החדש הנהיג שיטות עבודה מתקדמות במפעל שהוא עומד בראשו; **מיטלטל** – שאפשר לשׂאתו ולהעבירו ממקום למקום על ידי פירוקו, קיפולו וכד׳, כגון מחשב, צריף, פסנתר; **נִכסֵי דְנָיְידֵי, מיטלטלין** – 1. חפצים שאפשר לשׂאת ולהעביר ממקום למקום; 2. חפצים אישיים שאדם נושׂא עימו בצאתו לדרך: ארזתי את מיטלטליי לטיול בשתי מזוודות; **נִכסֵי דְלָא נָיְידֵי, מקרקעין** – נכסים שמחוברים לקרקע, כגון בניינים, מים, ואין לטלטלם, וכן כל חלק של חוף, נהר או ים: במרשם המקרקעין שני סוגי מקרקעין: מקרקעין מוסדרים שנרשמו לאחר תהליך של הסדר קרקעות, ומקרקעין שאינם מוסדרים, שרשומים אף שלא עברו את התהליך; **מניפה, נפנף, נִפנוּף** – 1. הנעה מצד לצד, טלטול הנה והנה, הנפה, נענוע: הרכבת הלכה והתרחקה, ולא נראה אלא נפנוף ידיהם של נוסעיה מבעד לחלון; בני אדם מנפנפים במניפות כדי להרחיק מעליהם את הזבובים, ואילו סוס מרחיק את הזבובים בנפנוף הזנב; 2. אחיזה במשהו והנעתו מצד לצד, התנופפות: נפנוף בדגל לבן בעת מלחמה הוא אות לכניעה; **גָּמָא, גָּמָא מֶרחָק** – עבר מהר מרחקים גדולים: למרות דרך החתחתים, הבורות והמהמורות גמאנו מרחק של מאות קילומטרים בשעות אחדות; **מֵרוֹץ** – התמודדות, מצב שבו בני אדם, ארצות או ארגונים מתחרים זה בזה כדי לזכות בכוח ובשליטה: נותרו עוד שבועיים לבחירות והמרוץ לנשׂיאות בעיצומו; **מְטוּלטָל** – נע ונד, מתגלגל ממקום למקום: באזור זה היו היהודים רדופים ומטולטלים שנים רבות; **שליחות, מלאך, שליח** – אדם ששלח מישהו להעביר מסר או לבצע מטלה מסוימת: המנהל שלח אותי לקנות מַנפֵּק סבון נוזלי ומַנפֵּק נְיָיָר לעטיפת מתנות, אמרתי לו: ׳אין מלאך אחד עושׂה שתי שליחויות׳; **טִלטֵל, טִלטוּל** – נדודים או התגלגלות מייגעת ממקום למקום, היגיעה והמאמץ הכרוכים בנדודים: קבוצת הפליטים עייפה מאוד מטלטולי הדרך; קיבלתי עליי צער טלטול דרכים ונסעתי לחו״ל; **חֲתִירָה, חָתַר** – התאמץ, השתדל להגיע ל־: דבקותו במשׂימה וחתירתו הבלתי נלאית להשׂיג את המטרה לאורך שנים הביאוהו לתוצאות של ממש; **גֶש הלאה** – הסתלק מכאן, לך מכאן, סור מזה: עמיתיי גערו בי: ׳גש הלאה׳, הם דחו מכול וכול את זכותי לשפוט או לבקר את מעשׂיהם; **עלייה לרגל** – נהירת בני אדם אל אדם כלשהו או אל מקום מסוים: בימי הקיץ החמים פארק המים הוא מוקד עלייה לרגל לנופשים; **קדחת נסיעות** – 1. התרגשות עזה התוקפת אדם לפני נסיעה למקום רחוק לזמן ממושך; 2. תשוקה פתאומית לצאת לטיולים ולמסעות רחוקים, ׳מגפה׳ של נסיעות לחו״ל התוקפת אוכלוסייה מסוימת, לרוב בעונות מוגדרות כמו חופשת הקיץ וכד׳; **היהודי הנצחי, היהודי הנודד** – [במסורת הנוצרית] דמות אלגורית של אדם שפגע בישו בדרכו אל הצלב, ומשום כך נענש להיות נע ונד לנצח (על כן הוא נקרא גם: ׳היהודי הנצחי׳): דמות זו הפכה סמל נוצרי לעם ישׂראל בכלל ושימשה לא אחת לתעמולת שׂונאי ישׂראל; **נָע וָנָד** – עובר בתכיפות ממקום למקום, שאין לו מקום קבוע משלו: עדיין אין לו דירה, והוא נע ונד בין ידידיו; אם אין לך אישה, נע ונד תהיה בארץ עד שתגיע לחוף מבטחים; **מְנוֹד ראש** – תנועה קלה של הראש מעלה ומטה או מצד לצד לאות השתתפות בצער, להבעת בוז וספקנות וכד׳: הוא בירך אותה לשלום במנוד ראש; **זיח, זיזה, תְזוּזָה** – תנועה, שינוי מקום או מצב, התקדמות קלה או מִפנה קל: יש תזוזה בעמדות שני הצדדים, וייתכן שתוביל לפִּתְרון המשבר; **הכוון, הכוונה** – הפניה בכיוון מתאים, כגון הכוונה מקצועית, הכוונת השוטר את התנועה; **הֵסָטָה, הֵסִיט** – הזיז, הרחיק דבר ממקומו בנגיעה: הסטתי את מחוגי השעון לפי שעון הקיץ; **הוּזַח, הֻזָחָה, הֵזִיחַ** – הזיז מן המקום,

העתיק אל מקום אחר: מכנסיו שמוטים עד לירכו, וכובעו מוזח מעל מצחו; טֶרְמִינָל > מסוף, בֵּית נתיבות – בניין או כמה בניינים בשׂדה תעופה או בנְמל תעופה, שבהם מרוכזת הפעילות המנהלית והארגונית (כמו תפעול חברות תעופה, טיפול בנוסעים ושינוע מטענים); תחנה סופית, מסוף – תחנה של קו תחבורה, בעיקר רכבת או אוטובוס בין־עירוניים: התייר ביקש להגיע למסוף האוטובוסים בעיר הבירה; הוֹלָכָה, הוליך – העביר דבר מה (כגון מים, חשמל, גז) ממקום למקום; נְשָׂאוֹ על כַּנְפֵי נשרים – העבירו במהירות ובביטחון מלא; אָצָן, גַּמְאָן – רץ המתחרה בתחרויות ריצה מהירה למרחקים קצרים; הגחה, הֵגִיחַ – יצא או צץ פתאום, התפרץ, הסתער לפתע, זינק: מפינת הרחוב הגיחה לפתע מכונית גדולה; השמש הגיחה מבעד לעננים; גיחה – 1. זינוק פתאומי, התפרצות, הסתערות פתע, יציאה פתאומית: האסירים הנמלטים הסתתרו ביער, ומדי פעם היה אחד מהם מגיח אל הכפר הסמוך לנסות להשׂיג אוכל; 2. יציאת כלי טיס או הפלגה של כלי שיט למשׂימה מבצעית או לשם אימונים: הטייס עשׂה סדרת גיחות צילום נועזות בעומק שטח האויב; מִזנָק – כוח היוצא בבהילות למשׂימת חירום, בייחוד למשׂימת כיבוי אש; התשוטט, שָׁט – שוטט, התהלך ממקום למקום בלי מטרה, הלך לכאן ולכאן, תר: מֵאַיִן תָּבוֹא . . . מִשּׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ; בואי נשוט בעולם ונראה את פלאיו ואת קסמיו; הפעם העדפתי להתשוטט ברחובות תל אביב באין מטרה; קפץ עליו – הופיע פתאום בלי שהבחינו בו קודם לכן: איני יודע למה קפצה עלינו פתאום שִׂמחת החג; ניצה תקפוץ אלינו בשבת; מהלך יום – מרחק ממוצע שאפשר לעבור ביום אחד בהליכה רגילה (בין 20 ל־30 ק״מ): מביתי למטרופולין הגעתי במהלך יום אחד; רְכִינָה, הִרְכִּין, נִרְכַּן, רָכוּן, רָכַן – התכופף, הִטה למטה, הִטה את פלג גופו העליון קדימה וכלפי מטה: האחות רכנה מעל הפצוע וכיסתה אותו בשׂמיכה; משׂאית רכינה מרכינה את מרכבה לאחור או לצדדים כדי לפרוק את מִטענה, כגון חול, עפר וחצץ; עַרסָל, עִרסֵל – נענע קלות, נדנד מצד לצד בתנועה רכה, יצר תחושה של התנדנדות כמו בתוך ערסל: האם ערסלה את התינוק בחיקה; הַסלָלָה, הסליל – 1. הפנה למסלול מסוים, הכווין לדרך שנבחרה: בעת קליטת עולי אתיופיה הייתה מגמה ברורה של הסללתם לחינוך הדתי; 2. הכווין תלמידים הכוונה כפויה למסלולי לימוד לסוגיהם; 3. הכניס רכב חלל למסלול היקפי סביב גרם שמימי (orbiting): הסללת החללית הצליחה; עַכּוּז, עִיכֵּז – הניע את אחוריו כדי למשוך תשׂוּמַת לב: מילא את מעכזת כשאת הולכת אך מדוע אנו נאלצים לשמוע את צעדייך המרעישים בעקבים? מִצעַד הַצדָעה – מצעד של מִסדר חגיגי, שהצועדים עוברים בו בַּסָּך ליד בימת ההצדעה ומצדיעים לכבוד אישיות רמת מעלה; מַסַּע כּוּמתה – מסע רגלי ארוך ומפרך לקראת סיום הטירונות ביחידות קרביות מסוימות בחיל הרגלים כדי לקבל את כומתת החַיִל; מַסַּע אלונקות – מסע שחיילים מתַרגלים בו חילוץ פצועים על ידי נשׂיאת פצועים מדומים על אלונקות; מַסַּע דילוּגים – נסיעות של מדינאי בין שתי מדינות או יותר כדי לתווך ביניהן; טִייל עימו ארוכות וקצרות – הלך איתו להנאתו, הלך איתו לשׂוח; מִשּׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ – לטייל בָּארץ ולהתהלך בה: די לי משוט בארץ ומהתהלך בה, והגיעה העת שאראה את העולם; גָּמָא מרחקים – צעד, רָץ או נסע דרך ארוכה: הרץ גמא מרחקים ארוכים במרוץ; יְבִילוּת – תכונות או מצב המאפשרים העברת (הסעה, הטסה או השטה) בני אדם או מטען ממקום למקום; יָבִיל – שאפשר להובילו ולהעבירו ממקום למקום: מְכוּלָה המוסבת למבנה היא בעלת יבילות גבוהה; יְבִיל אֲוִויר – שם תואר ליחידה או למִטען המותאמים להטסה או להובלה בכלי טיס ממקום למקום; אֶמצָעֵי תַחבּוּרָה – כל אמצעי נסיעה, הובלה או הליכה; יַכטָה > סירת תענוגות – ספינה קטנה בעלת מִפרשׂים או מנוע, המשמשת בעיקר לטיולים; צְעִירַת רַגלַיִם – זריזת רגליים, כינוי לארנבת מהירת הרגליים; הגביה עוּף – טס לגובה; הֶעֱלָה אֵבֶר – פרס כנפיו כדי לעוף, עף: מדי שנה אנו מעלים אבר ומגביהים למרחקים כדי לראות עולמות אחרים ביקום; לוֹאוּ קוֹסט (low cost) > טיסת לואו קוסט > טיסת חֶסֶך – טיסה מוזלת שבה הנוסע משלם רק עבור הטיסה, ואילו השירותים הנלווים, כגון כבודה, מזון ומשקאות, מחויבים בתוספת תשלום: מטרת טיסות החסך להנגיש לנוסעים את ענף התיירות והתעופה; טיסת שֶׂכֶר – טיסה מיוחדת של מטוס שלא על־פי לוח הזמנים הרגיל של חברת תעופה, אלא הוא נשׂכר בידי חברת נסיעות המוֹכרת חבילות תיור של טיסה, מלונות ושירותים נוספים: טיסת השׂכר לרוב פחות נוחה, ואף שהיא זולה מטיסה רגילה, היא יקרה מטיסות חֶסֶך; טיסת ניסוי – טיסה שנועדה לבחון כלי טיס (מטוס או טיל) בגמר פיתוחו, ייצורו או שיפוצו כדי לעמוד על תפקודן של מערכותיו. לניסוי שתי משׂימות עיקריות: האחת למצוא ולתקן בעיות תֶּכֶן והאחת – לאמת ולתעד יכולות לצורך אישור ממשלתי או קבלת לקוחות; השבית רֶגֶל מִמָּקוֹם – מנע אדם מלבוא למקום: המגפה השביתה את רגלינו מארץ זו; טָעַן רגליו (על כתפיו) – נָשָׂא את רגליו, הזדרז ללכת: מייד טענה את רגליה ורצה בבהלה; קיפל ברגליו מקומות הרבה – הִרבה ללכת, התייגע בהליכתו המרובה; עָקַר את רגליו, עָקַר רגליו – נָשָׂא את רגליו ללכת, הלך ממקומו: אני צריך להביא מהר את החוזה לעורך דין, ולכן עקרתי רגליי והלכתי אליו בהקדם; שַׁעֲטַת רגליים – קול דהרה, דפיקה בקרקע ברגל: בלילה שמעתי שעטת רגליים ומהומה רעשנית במסיבת הדיירים שמעליי; שָׂם לדרך פעמיו – יצא לדרך: שׂמתי לדרך פעמיי כדי להעפיל על החרמון; הכין פעמיו – התכונן ללכת: הכנתי פעמיי לטיול, ופתאום לקיתי בצינה; הרים פעמיו – נשׂא רגליו ללכת: חושו אחים ונרוצה ונרים פעמינו לארץ אבותינו; נָשָׂא רגליו – ברח, הרים את רגליו, הסתלק, קם והיה מוכן ללכת או לרוץ: משפרצה הדלקה, נשׂאתי את רגליי כהרף עין; קַל מֵרוֹץ – מהיר בריצתו: סוסים קלֵי מרוץ מנצחים בתחרויות; מֶרחַק הליכה – מרחק קצר שאפשר לעבור בהליכה ברגל; אל אשר יישׂאוהו רגליו – ללא כל מטרה או כוונה תחילה, לאשר יזדמן: פלוני ברח מרודפיו אל אשר יישׂאוהו רגליו; הלך לקָנוסה – נכנע וביקש מחילה על כורחו ובצורה משפילה [על יסוד הליכת קיסר גרמניה, היינריך הרביעי, ב־1077 אל האפיפיור ששהה בקָנוֹסָה שבאיטליה, ושם קיבל עליו הקיסר בהכנעה את מרות הכנסייה וביקש מן האפיפיור להסיר את החרם עליו]; הרחיב את צעדיו, הרחיב צעָדָיו – התחיל ללכת הליכה מהירה: כשחשה שעוקבים אחריה, הרחיבה את צעדיה וחמקה בסמטה; טלטל עצמו ממקום למקום – נדד, הלך ועבר ממקום למקום: שנים טלטלתי עצמי ממקום עבודה למקום עבודה עד שעגנתי בחוף מבטחים; שָׂם פניו אל, הועיד פניו ל׳, שָׂם פְּעָמָיו – כיוון את צעדיו, התקדם לכיוון מסוים: הולכי הרגל שָׂמו פעמיהם למקומות הקדושים; שׂמנו פנינו אל הר התבור כדי להעפיל עליו; המנכ״ל החדש הועיד פניו לפיתוח טכנולוגיות תשתית לכלי רכב חשמליים; כינס רגליו, כִּינֵּס אֶת רַגלָיו – נשאר במקומו, נמנע מללכת למקומות אחרים: דֶּבֶר בעיר – כַּנֵּס רגליך; אם יש סופה בחוץ, כנס רגליך לביתך, ואל תלך לשום מקום; פיזר רגליו, פִּיזֵּר אֶת רַגלָיו – נע ממקום למקום, עזב מקום מסוים: דֶּבֶר בעיר כַּנֵּס רגליך, רעב בעיר – פַּזֵּר רגליך; צעיר זה במקום לשבת במקום אחד מבכר לפזר את רגליו ולראות את העולם; מְרוּצָה חופזנית – ריצה מהירה, הליכה מהירה מאוד: הגנב ברח מהמקום במרוצה; פסיעה גַּסָּה – הליכה מהירה; צַעַד אָרוֹך – צעד באורך 75 ס״מ, ואילו צַעַד קָצָר – צעד באורך 20 ס״מ; צַעַד רָגִיל – צעד אורכו 40 ס״מ; בצעדי ענק – במהירות רבה, בקצב מהיר: בניית חֶברת ההֶזנק מתקדמת בצעדי ענק ותסתיים מוקדם מן הצפוי; אָנֶה וָאָנָה – הלך לכאן ולכאן, לכל צד: הנמר התהלך אנה ואנה בכלובו; צעד גמלוני – צעד גדול, ארוך; חָזַר על הפתחים, סִיבֵּב על הפתחים, חִיזּוּר על הפתחים, חִיזֵּר על הפתחים – הלך מבית לבית כדי לקבץ נדבות: אוי לנו כי חשך עולמנו בעדנו, ועתה אנו נאלצים לחזר על הפתחים; אצה לו הדרך, אצה לו דרכו – 1. מיהר מאוד בדרכו, נחפז, אץ ברגליו; 2. נהג בחופזה, מיהר מדי וניסה להשׂיג דברים קודם זמנם: חבל שבצעירותו אצה לו הדרך; חש לביתו – מיהר לביתו; הִרבָּה לשוטט – הִרבה ללכת ממקום למקום בלי מטרה, נע ונד; חָלַף כחץ מקשת, חָלַף כַּחֵץ – חלף מהר מאוד: הרכבת המהירה חלפה על פנינו כחץ מקשת; הסנונית חלפה כחץ מעל ביתנו; מִרפֵּק לו דרך – דחק במרפק את האחרים כדי לפלס את דרכו; עבר בקַפַּנדַריָה – הלך דֶּרֶך קצרה, עבר במַעבָר המקַצֵּר את הדרך: לֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ וּבְמִנְעָלוֹ . . . וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפַּנְדַּרְיָא; עָבַר בַּסָּך – עבר בתהלוכה חגיגית, בהמון חוגג, ביחד, בקבוצה, בצורה מאורגנת, לרוב בטורים ובשורות, במצעד: הגדודים המנצחים עברו בסך לפני המלך; מרוץ מָרָתוֹנִי – פעולה נמרצת וחשובה באילוצי זמן הנמשכת בלא הֶפסֵק: החל מרוץ מרתוני של יהודים לשכנע מדינות לתמוך בהצבעה באו״ם בכ״ט בנובמבר; מרוץ נגד השעון, מרוץ נגד הזמן – פעילות קדחתנית כדי לעמוד בלוח הזמנים, פעילות נמרצת שמטרתה להספיק לעשׂות הכול במועד שנקבע: ניהלנו מרוץ נגד השעון כדי להספיק להגיש את העבודה לפני סוף הסמסטר; קפצה לו הארץ, קפצה לו הדרך, קפיצת דרך, קפיצת הדרך – 1. קיצור או דילוג הדרך בדרך נס: נעשׂתה לנו קפיצת הדרך וסיימנו את התוכנית לפני הזמן; 2. קיצור דרך, דילוג על שלבים אחדים בדרך למטרה או לשׂיא: עליך לעבור את כל התהליך כולו, מתחילתו ועד סופו, ולא תתאפשר לך שום קפיצת דרך; אֶת רַגלִים רַצְתָּ וַיַּלְאוּךָ, וְאֵיךְ תְּתַחֲרֶה אֶת הַסּוּסִים – אם לא הצלחת במרוץ עם הרצים ברגל, היאך תצליח במרוץ עם סוסים? התנהל לאיטו – הִתהַלֵּך לאט: הקשיש מתנהל לאיטו במעלה הרחוב; אִבחַת כנף – הקול שנשמע כאשר בעל כנף מנפנף בכנפיו; הֶדֶף אוויר – משב חזק ופתאומי הבא מכלי טיס העובר את מהירות הקול, ויוצר גלים העלולים לגרום נזק; הוֹלָכָה וַהֲבָאָה – יציאה ממקום וחזרה אליו: הולכה והבאה של סוסים למרעה; תהיה תפארתך על הדרך שאתה הולך בה; קָם התהלך בארץ לאורכה ולרוחבה; בלע ברגליו עיירות וכפרים; רגליו קלות וכל עָקוֹב [= מקום הררי קשה למעבר] לפניו כמישור; חושו, מהרו ורוצו כדי שתגיעו ראשונים; משנתבשׂר בשׂורה טובה, נָשָׂא ליבו את רגליו ונעשׂה קל ללכת; הרגל מועדת להישבר בהילוכה בדרך חתחתים; משנזדמן לי לטלטל את רגליי, קיבלתי עליי צער טלטול דרכים; ניטלטלתי כל הלילה ממקום למקום כנווד הנע ונד בלא בית; הלך בצעדים חמקניים אחרי; ושוב שפעו עורקי החיים כאילו לא נפסק השפע מעולם;

דילג על ההרים וקיפץ על הגבעות; קל ברגליו כאחד הצבאים בשדה; אין יפה לגוף לאחר ישיבה ארוכה כהליכה ברגל; הקרקע הִדהֲדה תחת עקביה הגבוהים; הלך על ראשי אצבעותיו; עיקמו עליו את הדרך כדי שלא ייראו באים אצלו; סובב את העיר ונשתלשל מסמטה לסמטה; למקום שליבי אוהב, שם רגליי מוליכות אותי; בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו; תלש עצמו ממקומו והלך לבית המדרש; קיבל עליו צער טלטולי דרכים > האטה! מהירות! צעד!

תפקיד!

מִשׂרה, משימה, תפקיד – 1. פעילות קבועה המוטלת על אדם, על יחידה וכד׳ במקום עבודתו או במקום אחר לאורך זמן; חובה או משימה שעליהם למלא, פעולה שהם נדרשים לעשות; 2. מִשׂרה, כהונה: יש כמה מועמדים לתפקיד נשיא המדינה; 3. פונקצייה; המטרה או הייעוד שלשמם משהו עשוי: תפקיד הלב להזרים דם לכל הגוף; התחביר עוסק גם בתפקידן של המילים במשפט; 4. הדמות ששׂחקן, זמר וכד׳ מייצגים על הבימה; 5. חלק, מקום (בנסיבות, בהשתלשלות אירועים וכד׳): לשׂיחות הפיוס תפקיד חשוב בקידום השלום בעולם; 6. מכלול הנורמות והציפיות השולטות בהתנהגות הפרט והקובעות אותה מתוקף מעמדו החברתי; תפקידים שהפרט ממלא בחברה: בחברה מסורתית יש תפקידים מוגדרים לגברים ולנשים; תִפקוּד – פעולות שאדם או דבר (כגון מנוע, מחשב, מערכת) עושׂים, בעיקר כדי להשׂיג מטרה של מישהו או שימוש במשהו; אופן מילוי התפקיד או הפעולה: בבדיקות מאמץ אפשר ללמוד על תפקוד הלב בזמן מאמץ; תִפקֵד – פעל, מילא תפקיד כנדרש, עשׂה את מלאכתו או את הנדרש ממנו: אינו מתאים להיות מנַהל כי קשה לו לתפקד בתנאי לחץ; תפקוד מיטבי – רמת התפקוד הטובה ביותר האפשרית, בייחוד במערכות יחסים, בעבודה, בחינוך וברווחה אישית; רב־תִפקודי (multifunctional), רב־תפקודיוּת – תכונות או מצב של מישהו או של משהו למלא בו־בזמן שני תפקידים או יותר. יכולת זו ניכרת במגוון תפקודים שמפעילים האדם, היחידה, הארגון או במגוון פעולות ומשׂימות שיכול לבצע אמצעי טכני (כגון אולר, טלפון נייד, נשק, כלי טיס): אולרי הוא רב־תפקודי בשמשו לחיתוך, להברגה, לחילוץ פקקים, לפותחן ועוד; מתפקידו – מחובתו; הדבר או הדברים שהוא חייב לעשׂות בתפקידו, במקום עבודתו וכד׳: מתפקידו של בית המשפט להכריע בסוגיה זו; כיהן, מילא תפקיד, שימש בתפקיד – מילא תפקיד כלשהו, כיהן במִשׂרה כלשהי: שופט בית המשפט המחוזי שימש בתפקיד יושב ראש ועדת החקירה שמינה הרמטכ״ל; בתפקיד –היה עסוק בעבודה או בשירות, במשׂימת חובה; הוטלו עליו התנהגות, שירות או תפקידים הנובעים מתפקידו: הזמנתי את השוטר לבירה, אבל הוא סירב כי הוא בתפקיד; איוש תפקידים – תהליך של מיון ובריה של מועמדים למִשׂרה מסוימת לפי צורכי הארגון, גודלו וסוג התפקיד הנדרש; מעילה – גנֵבה שגנב אדם שניתן בו אמון, והוא אמון על רכוש או על משאבים כלכליים שיש לו נגישות אליהם; מָעַל בשליחותו, מָעַל בתפקידו – 1. מילא את שליחותו או את תפקידו שהוטלו עליו כשהוא פוגע בהם; 2. השתמש שימוש לא־חוקי בכסף או ברכוש של אחרים למטרות פרטיות; נָשָׂא בתפקיד – שימש בתפקיד: הוא נָשָׂא בתפקיד בכיר במשׂרד האוצר של צרפת של וישי; נכנס לתפקידו – החל לפעול בתפקידו, אייש את תפקידו: המנכ״ל נכנס לתפקידו חודש לאחר פרישת קודמו; משׂחק תפקידים – מִשׂחק שהמשתתפים בו מחקים התנהגות של אדם אחר כדי לעורר הזדהות עם מודל החיקוי ולחוות את רִגשותיו: כדי להמחיש למשפחה את התנהלות ההורים כלפי ילדיהם, ערך המטפל משׂחק תפקידים שבו שימש האב בתפקיד הבן ולהפך; שוּחרַר מתפקידו, שִחרֵר אותו מתפקידו – פָּטַר אותו ממילוי תפקידו, אִפשר לו להתפטר, קיבל את התפטרותו: המנכ״ל ביקש מהשׂר הממונה עליו לשחררו מתפקידו ולמנות אדם אחר לתפקיד; שחרר אותו מתפקידו, העבירו מתפקידו, העביר אותו מתפקידו – פיטר אותו: הממשלה מוסמכת להעביר את היועץ המשפטי מתפקידו: לאחר התנהגותה הנלוזה העבירה המנהל מתפקידה; על תקן של משהו > בתור, בתפקיד או במעמד: משחלתה המנהלת, הוא היה בתפקיד של ממלא מקום; אומנם הוא הנדסאי, אבל כעת הוא מתפקד בתור מהנדס; שׂיחק תפקיד > נשׂא בתפקיד, שימש בתפקיד, מִילֵא תפקיד – עשׂה עבודה מסוימת, שימש בתפקיד מסוים, נשׂא מִשׂרה מסוימת: התקרית אירעה בזמן שהוא מילא תפקיד זקיף על יד שער המחנה: הנח לו כי הוא מילא תפקיד משני בלבד בכל הפרשה הזאת; התמכרות לתפקיד – התמסרות שלמה לתפקיד (לשליחות, לרעיון וכד׳), הקדשת עצמו לדבר מסוים: התמכרותו לתפקיד הקַמבָּ״ץ (קצין המבצעים) עלולה להביאו לידי קשיים בזוגיות; אֶקס־אוֹפִיציוֹ > בתוקף תפקידו, בתוקף התפקיד, מכוח התפקיד: הדיקן וסגנו חברים מכוח תפקידם בכל הוועדות של הפקולטה; העביר אותו מתפקידו, העבירו מתפקידו, שחרר את פלוני מתפקידו – פיטר אותו מעבודתו: שוחררתי מתפקידי בלא כל התראה; איוש, אִייֵש – 1. הפקיד אדם לביצוע תפקיד: איוש תפקיד הנווט באונייה ארך חודשים; 2. הציב בני אדם בצוות לפי תקן: יש לאייש את תפקיד הסייר במשטרה; התמנה למִשׂרה – נקבע רשמית שימלא תפקיד מסוים או מִשׂרה מסוימת: ב־1945 נתמנה יגאל אלון למפקד הפלמ״ח; בתור – 1. [בתחילת המשפט] מילה להזכרת תפקידו או מעמדו של מישהו ביחס לדעה, לפעולה או לפעילות שלו; כמי שהינו (או היה)..., בהיותו...: בתור משקיף אובייקטיבי אני מנוע מלנקוט עמדה; את, בתור ותיקה בעבודה, היית צריכה לדעת זאת; 2. [ביחס לאדם, אחרי הפועל] בתפקיד או במעמד של, כבעל תפקיד או מעמד של: אני כאן בתור יועץ; הוא עובד כאן בתור טבח; נִבצָרוּת – חוסר יכולת למלא תפקיד או להיות נוכח באירוע בנסיבות עובדתיות ואובייקטיביות בשל מחלה, קרבה משפחתית, שהות בחו״ל וכד׳; נבצר – נמנע מנושׂא מִשׂרה שלטונית למלא את תפקידו מסיבות למיניהן: מטעמי בריאות נבצר מנשׂיא המדינה מלמלא את תפקידו; חפיפה – תקופת עבודה משותפת של עובד העוזב את תפקידו ועובד המחליף אותו כדי להעביר לו את התפקיד כהלכה: לאחר חפיפה של שבועיים עם המנהלת היא עזבה, והתחלתי למלא את תפקידה; רוקן, רוקן מתוכנו, רוקן ממשמעו – שלל את תוכנו האמיתי או המקורי: השׂר שהתפטר טען כי הקיצוץ בסמכויותיו רוקן את תפקידו מכל תוכן; הצנחה, הצניח – מינה לתפקיד אדם מבחוץ [ממקורביו או אדם בכיר בצבא וכד׳], שאין לו שייכות למערכת ושלא הוכן לתפקיד בהדרגה: בכירי החברה מחו על הניסיון להצניח מישהו מבחוץ; אדם ראוי – מי שזכה בתפקיד בזכות כישוריו; רָאשוּת – 1. סמכות, תפקיד הראש, עמידה בראש, מנהיגות: פלוני נבחר לראשות הממשלה; 2. מעמדו של מי שעומד בראש יחידה, ארגון וכד׳: מאס בראשות ובחל ברבנות; מְמוּנֶה – 1. האחראי, בעל הסמכות הבכירה ביותר בין שאר העובדים במחלקה, באגף, בחטיבה וכד׳: בעניין זה איני יכול להועיל לך, עלייך לפנות אל הממונים כאן; 2. מי שמשמש אחראי לתחום מסוים, מי שתחום או עניין מסוים מופקדים בידיו: באותן שנים כיהנה כממונָה על מִפקד האוכלוסין והדיור בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; שִׁריוּן, שִׁריֵין – הבטיח דבר (סכום כסף, תפקיד, מקום ברשימה או באולם, חוק או מעמד וכד׳) בלי אפשרות לבטלו; משתמט, שְתַמטָן – מי שנוהֵג להתחמק מלמלא תפקיד או חובה שהוטלו עליו או מצא דרך להימנע מעשׂיית דבר לא נעים או לא רצוי, לעיתים קרובות בעזרת הונאה או תחבולה: בכל פעם שמבקשים מתנדבים מוצא לו השתמטן הזה תלי תלים של תואנות לאי־עשׂייה; הסמכה, הסמיך – התיר או אישר רשמית למישהו לעשׂות משהו מתוקף סמכותו, ייפה את כוחו של מישהו למשהו, נתן לו סמכות: השׂרה הסמיכה את סגנה למלא את תפקידו בעת הֵיעדרה מהארץ; הַמסָדָה (formalization) – תהליך שבו המנַהל מנסח ומעלה על הכתב את מטרות הארגון, את משׂימותיו, את נהליו וכדומה, וכן את תפקידי היחידות בארגון, את מטלות העובדים ואת תחומי הסמכות והאחריות של גורמי הארגון; חסינות – חוק שבאמצעותו המדינה נותנת לבני אדם (או לעצמה) הגנה מפני פעולות משפטיות לנושׂאי מִשׂרה רמה, חופש פעולה ודיבור במילוי תפקידיהם; מצביאוּת – כישורים טבעיים ונרכשים של מפקד בכיר ברמה המערכתית והאיסטרטגית, הניכרים בהפעלת הכוח במערכה, במבצע עיקרי ובתחומי אחריות אחרים. שלוש דרישות ממצביא מוצלח: ידע מקצועי, חוסן מנטלי ומוסרי וכוח רצון. דרישות אלו ניכרות בתחומים המנהיגות, הניהול ואומנוּת הפיקוד על ארגונים צבאיים רחבי היקף; מצביא – תפקידו של מפקד בכיר בפיקוד העליון לפקד במלחמה בממשק שבין הדרג המערכתי לאיסטרטגי; מְפַקְדוּת – מנהיגות צבאית; רמטכ״לוּת, רמטכלוּת – עמידה בראש הצבא כדי להכין את הצבא למלחמה ולמלא את כל התפקידים הכרוכים בכהונת הרמטכ״ל, כמעוגן בחוק; צֶנטרָלִיזם > מִרכּוּז, מִרכֵּז – ריכז תפקידים או סמכויות בידי יחידה מרכזית או הנהלה מרכזית, יצר שיטת ממשל שלפיה המדינה מנוהלת בכוח שלטון עיקרי אחד, גרם לריכוזיות: השׂר דרש למרכז את הפיקוח על מוסדות החינוך; שחרור, השתחרר, שוחרר, שִחרֵר – פָּטַר מחובה: הצבא שחרר אותי משירות המילואים; שילוח, שִחרוּר – הוצאה לחופשי, כגון מהגבלות המוטלות על מיעוט או מעבדות, ממאסר; שילוח, שילֵח – הוציא לחופשי: לאחר החלמתו שילחה אותו הרופאה לביתו; נשׂרף – אבד כושר תפקודו של אדם בעל תפקיד סודי הנחשׂף ליריב או הוא חשוד, ועליו לעזוב את תפקידו: איש המוסד בארצות ערב נחשׂף ונשׂרף; מֵיזָם – תוכנית, רעיון, משׂימה וכיו״ב שאדם (מִפעל, צוות, ארגון וכיו״ב) קיבל עליו לעשׂות בפרק זמן מסוים: קבוצת המהנדסים קיבלה עליה את המיזם לבנות גשר חדש; רָאשוּת – 1. סמכות, תפקיד הראש, עמידה בראש, מנהיגוּת: פלוני נבחר לראשות הממשלה; 2. מעמדו של מי שעומד בראש יחידה, ארגון וכד׳: מאס בראשות ובחל ברבנות; רבנות – שִׂלטון, אַדנוּת, שׂררה: אהב את המלאכה ושׂנא את הרבנות; רוטַציָה > סֶבֶב – 1. חילוּפים לפי התור של ממלאי תפקידים נושׂאי מִשׂרות: שני ראשי הממשלה כיהנו בסבב מוסכם: שנתיים כל אחד מהם; 2. מעבר עובדים ממִשׂרה למִשׂרה במִשׂרדי הממשלה לשם גיוון או קידום ולשם רכישת ידיעות וניסיון בתחומי העבודה

למיניהם; מְשַׁלֵּחַ – 1. מי ששולח אדם לעשות משׂימה כלשהי: כוחות הביטחון עצרו את משלחי המחבל; 2. מי שאחראי למשלוח דבר מה ליעדו: בעלי המשתלות תבעו את המשלח ואת חֶברת התעופה בגין הנזק שנגרם למשלוח השתילים; הָלַךְ בשליחותו, הָלַךְ בשליחות פלוני – יצא למלא את הפקיד שהוטל עליו: אם הלך שליח פיצות בשליחות הבעלים, והן נפלו מן הקטנוע, מי ישלם את הנזק? שליחות – 1. משׂימה חשובה שרואים בה מטרה נעלה: יש הרואים בתפקידם בצה״ל שליחות; 2. תפקיד רשמי שאדם, משלחת וכד׳ נשלחים למלאו מטעם מישהו, נסיעה לתפוצות בעיקר מטעם הסוכנות היהודית לשם איסוף כספים, חינוך, עידוד עלייה וכד׳: הוא יצא לשליחות בדרום אמריקה מטעם הסוכנות היהודית כדי לעודד עלייה; מִשְׂרָה – עבודה קבועה בשׂכר, תפקיד שאדם ממלא תמורת משׂכורת: הוא מצא מִשׂרת מורה להיסטוריה בבית ספר תיכון; משׂימה – תפקיד או פעולה המוטלים על אדם (או שהאדם מטיל על עצמו). את ההישׂג הנדרש מביעים בשאלות אלו: מהי המטרה שהמשׂימה משרתת, מי הוא מקבל המשׂימה, מה מוטל עליו להשׂיג, היכן עליו לפעול ומתי, מה הם אילוצי ביצועה. אופן ביצועה מסור לשיקול דעתו של מקבלה: יישוב הנגב הוא משׂימה חלוצית גם בימינו; יחידות הקומנדו ממלאות משׂימות מיוחדות מעבר לגבול; נָשָׂא מִשׂרה, נושׂא מִשׂרה – בעל מִשׂרה, בעל תפקיד: מי שנושׂא מִשׂרה טיפולית לא יישׂא באחריות פלילית למעשׂה שעשׂה במילוי תפקידיו השיפוטיים; מקצועי, מקצועיוּת, מִקְצוֹעַ – משלח יד, אוּמנות שאדם מתמחה בה או עוסק בה לפרנסתו, כגון נגר, רופא; בעל מקצוע – מי שעוסק בעבודה הדורשת ידע והתמחות; מקצוע חופשי – מקצוע שדרושה בו השׂכלה אקדמית המיוחדת לו (כמו עורך דין, רואה חשבון, מהנדס), והוא מאפשר לבעליו לעבוד בתור עצמאי; מקצוענות, מקצוען – אדם העושׂה את עבודתו במקצועיות, ברמה המאפיינת אנשי מקצוע בתחומו: מדובר במפעל עתיר ידע שתהליכי הייצור בו מתקדמים והעובדים מקצוענים; עוזרו הבכיר של השׂר הוא מקצוען בארגון מערכת בחירות; הִתְמַקְצֵעַ – [אדם, ארגון וכד׳] נעשׂה מקצועי יותר, עבר תהליך התמקצעות; תקופת כהונה, כְּהוּנָּה – תפקיד רם־דרג, תפקיד בכיר (במדינה, בקהילה או בארגון), מילוי תפקיד כזה: שׂר הביטחון החליט להאריך את כהונת הרמטכ״ל בשנה אחת; קַנְדִּידָט – מועמד, אדם המבקש להיבחר לתפקיד מסוים, שהציעו לו לקבל תפקיד מסוים, או הוא מבקש כי יבחרו בו או יעניקו לו מִשׂרה, תואר, חברות בגוף מסוים, מעמד או מקום מסוימים: כל מפלגה הציגה את הקנדידט שלה האמור לייצגה בבחירות האזוריות; סטטיסט < נִיצָּב – שׂחקן בהצגה או בסרט הממלא תפקיד שולי של נוכחות ללא דיבור, ולעיתים קרובות הוא מופיע רק כחלק מהמון: הכוכב הידוע הזה החל את דרכו הקולנועית כניצב פשוט; פֶּרַח – צעיר חדש במקצועו, טירון הלומד את תפקידו: פרחי כהוּנה למדו בבית המקדש את תפקיד הכוהן; פרח טַיִס לומד להטיס כלי טיס; פרח הוראה לומד להיות מורה; פרח קצונה לומד להיות קצין; שְׂרָד – תפקיד רִשמי, פקידוּת, שֵירוּת; ביצועיסט < ביצוען – איש מעשׂה, אדם מעשׂי, איש ביצוע שכוחו רב בעשׂיית דברים: הוא ביצוען אמיתי כי משהגיע למשׂרד מימש כמה וכמה רעיונות; חֶרדת ביצוע – חשש ומצוקה ובעת מתוצאות של אי־יכולת למלא משׂימה כנדרש או ממילויה ברמה נמוכה. חֶרדת מבחנים, קיום יחסי מין, פחד במה מפני דיבור או הצגה לפני קהל, השתתפות בשיעורים או במפגשים, נגינה בכלי נגינה בפומבי ואכילה בפומבי – הם מקצת הדוגמות לחרדת ביצוע. אם הפחד לחרדת ביצוע מתמקד בהערכה שלילית של אחרים, במבוכה או בהשפלתם, החרדה עלולה להיות מסוּוֶגת כבַעַת חברתי; מָנוּי – חתום על ספר על עיתון על כרטיסי הצגה וכד׳; מינוי – 1. מתן ייפוי כוח מטעם אדם מוסמך לכהן בתפקיד, במשׂרה וכד׳, מתן הסמכה או אישור רשמי לאדם לעסוק בדבר מסוים: מינוי שׂרים הוא בסמכות ראש הממשלה; 2. השם המופשט הנגזר משם התואר ׳מנוי׳: חידשתי את המינוי על העיתון; כתב מינוי – אישור רשמי המעיד על הטלת תפקיד מסוים על בעל מִשׂרה: שליח מטעם השׂר הביא את כתב המינוי לביתו של פרקליט המדינה החדש; בִּגְדֵי שְׂרָד – מַדים לבעל תפקיד רִשמי: בגדי שׂרד של שוטרים; יָזוּם, יְזִימָה, יָזַם, יִיזוּם – הגיית רעיון חדש, גילוי יוזמה בעניין מסוים, התחלה של מפעל חדש: ייזום התוכנית החדשה שייך כל כולו לאדם אחד בעל מעוף רב ודמיון פורה; יוֹזמָה – תוכנית חדשה לטיפול בבעיה או להשׂגת מטרה מסוימת. התוכנית מצריכה אנרגייה וכישורים מיוחדים לחשוב על דברים חדשים ויעילים בצירוף הלהיטות והמרץ לבצעם לאורך זמן: כל המפעל הגדול והיפה הזה הוא פרי יוזמה של אדם אחד שהגה אותו; יוֹזמָנוּת, יוֹזמָן, בעל יוזמה – שיש לו יוזמה, שנוהג ליזום דברים: לניהול מחלקת האירועים במלון דרוש צעיר נמרץ ורב־יוזמה; יוזמה חופשית – שיטה הדוגלת במתן חופש ליזמים ולעסקים עצמאיים לפעול לפי תנאי השוק (תחרות, הֶיצֵעַ, ביקוש וכד׳) מתוך התערבות ממשלתית מזערית: כלכלת ארה״ב היא סמל ליוזמה החופשית שעליה מושתתת ההונתנות (קפיטליזם); יוֹזֵם – בעל יוזמה, מי שהוגה רעיון חדש או מתחיל במפעל חדש: עם פתיחת המפעל החדש

התכנסו יוזמיו להרים כוסית ולברך על מימוש רעיונם; פרויקטור < מְנַהֵל מֵיזָם – מי שאחראי לתכנון, לניהול ולביצוע של מיזם מסוים, אדם המוצב זמנית לביצוע מטלה מוגדרת; דבקות במשׂימה לאור המטרה – יש להתמיד בהשׂגת משׂימה לאור המטרה לאורך זמן למרות קשייה וחרף סיכוניה; חי ובועט – מי שפעיל ומתפקד כהלכה, גורם צרות, עושׂה בעיות: משפרש לגמלאות והשתקע בכפר לא שמענו ממנו, אבל התברר שהוא עודנו חי ובועט – נמרץ ופעלתן כשהיה; היום קצר והמלאכה מרובה – יש לעבוד במרץ כדי להגביר או להשלים את העבודה; סמך את ידו על פלוני, סָמַךְ יָדוֹ עַל פלוני, סמך את ידיו על פלוני – אישר אותו כראוי לתפקידו: המנהל סמך את ידיו על ההסכם; מְמַלֵּא מָקוֹם – מי שמשמש בתפקידו של אחר בהֵיעדרו, מחליף: ממלא מקום ראש הממשלה נָשָׂא את נאום הפתיחה בוועידה במקום ראש הממשלה שנעדר מן הארץ; משך בעול, סחב בעול, נשׂיאה בעול, נָשָׂא בעול – טָרַח וטיפל בדבר, קיבל עליו את נֵטל העבודה או העול, עשׂה את העבודה הקשה: טוב לנערה כי תישׂא עול בנעוריה; נָשָׂא באחריות – קיבל עליו את האחריות או הוכרז שהוא אחראי למעשׂה או למחדל; נתן את הדין על מחדל או על כישלון בתחום אחריותו: לו ידע השׂר על הפרשה, היה עליו לשׂאת באחריות ולהתפטר; שירות ציבורי – שירות המסופק לציבור כולו מטעם רשות ממשלתית או מקומית או על ידי מוסד ללא כוונת רווח; נוסף על תפקיד (נע״ת) – משׂימה נוספת וקבועה המוטלת על בעל מִשׂרה, מלבד תפקידו הרשמי בארגון: אני הנדסאי חשמל בצבא הקבע, והיום הודיעו לי שבחודש הבא גם אשָׁלח לטפל במשפחות חיילים באכזיב נע״ת; שירותים ציבוריים – מכלול הפעילויות במשק הנוגעות למתן שירות לציבור על ידי גופים ממלכתיים או ציבוריים (ולא פרטיים), כמו שירותי חינוך, בריאות, תברואה, רווחה וסעד, שירותי מִנהל של רשויות מקומיות וכד׳, הענף הכלכלי הכולל את כל התעסקות בתחומים אלה: שיעור הנשים המועסקות בשירותים ציבוריים כפול משל הגברים; כְּבֵדַת אחריות, כְּבַד אחריות – מי שמוטלת עליו אחריות גדולה, הכרוכה בהתחייבויות רבות ולא־קלות: הוטלה עליי משׂימה כְּבֵדַת אחריות כשעבדתי בנָטָ״ן (ניידת טיפול נמרץ); לָקְחוּ אותו אחר כבוד, לְקָחוֹ אַחַר כָּבוֹד – [מליצית] העלה אותו ונתן לו תפקיד נכבד, מינה אותו למשׂרה רמה, לרוב תוך הוצאתו מאלמוניותו, סידרו לו תנאים טובים ומכובדים: לקחו את הסופר הנכבד לאחר כבוד והשׂכירו לו דירה גדולה ונאה מלאת ספרים בפחות משווה פרוטה; מסירת מַקֵל שליחים – העברת מקל, חפץ, אחריות או תפקיד להמשך נשׂיאתו אל המטרה הסופית: היום קיבלת את מקל השליחים של הענף, רוץ עימו אל המטרה המשותפת של המחלקה; מאה ימי חסד – מאה הימים הראשונים שבהם נמנעים מלמתוח ביקורת או מלתקוף תפקודם של אדם או גוף ציבורי (בעיקר ממשלתי): תנו לי מאה ימי חסד ואוכיח את יכולותיי; עלה במעלות הכהונה – התקדם במשׂרתו; חילופי אישים, חילופֵי גַבְרֵי – חילופי בני אדם בתפקיד, הכנסת בני אדם חדשים לתפקיד מסוים במקום מי שמילאו אותו עד עתה: למפלגה תדמית שמרנית ומיושנת בעיני הציבור, והיא זקוקה בדחיפות לחילופי משמרות; ראוי לאִצְטְלָה זו – מתאים לתפקיד, ראוי למשרה; קרא אותו בשם – הזמין לתפקיד מיוחד; שמירת סף, שומר סף – 1. שומר הניצב בפתח, אדם שתפקידו לפקוח עין על הנכנסים למקום מסוים (למקומות בילוי, למקומות ציבוריים וכד׳) ולמנוע הפרעות סדר: בפתח הדיסקוטק הציבו שומר סף כדי למנוע את כניסתם של טיפוסים מפוקפקים; 2. איש ביטחון או סוכן ממשלתי שתפקידו לשמור על אדם (ידוע בציבור, אֵיל הון או דמות פוליטית חשובה) מפני פעולות, כגון תקיפה גופנית, חטיפה, התנקשות, אובדן מידע מסווג או כל איום אחר; 3. כינוי לנושׂא מִשׂרה המופקד על שמירת כללי מִנהל תקין, ועליו למנוע שחיתות, פגיעה בטוהר המידות וחריגה מכללי מִנהל תקין מלהיכנס במפתנו של הגוף הציבורי, שבו הוא מכהן ולהתריע עליהם: שומרי הסף הם מבקר פנים, יועץ משפטי, רואה חשבון, חשב וכיו״ב; שליחות לאומית – משׂימה לאומית חשובה שהמדינה רואה בה מטרה נעלה: נידלדל האידאל הלאומי ודעכה לַהֶבֶת השליחות הלאומית; עשׂה תוֹרָתוֹ קַרדום לַחפּור בּו, עשׂה דבר קַרדום לַחפּור בּו, עשׂה אותו קַרדום לַחפּור בּו – השתמש בדבר מה, כגון נכס רוחני, כדי לקדם את ענייניו, כדי להתפרנס ממנו או כדי להפיק ממנו טובת הנאה: הוא עשׂה את שליחותו לקהילות בגולה קרדום לחפור בו והיה גובה סכום מופרז עבור כל הרצאה; ׳החלפת הסוסים׳ – עשׂיית שינויים אישיים (כגון מינויים חדשים, פיטורים, העברה לתפקיד אחר) בין ממלאי התפקיד: האם ׳להחליף את הסוסים?׳, היינו לבצע שינוי פרסונלי, או לבחון את הגורמים למבוי הסתום כדי לאתר את המסוכות שמעליהן הארגון צריך לדלג כדי לשׂרוד; אַחְרָיוּת דִּיווּחַ – חובתם של בעלי תפקידים, בעיקר במוסדות השלטון, לתת לציבור דין וחשבון על פעולותיהם ולשׂאת באחריות לתוצאות הפעולות האלה; מוּסַר עבודה –יחס האדם לעבודה המתמקד במערכת ערכים ובחשיבות עשׂיית העבודה. היא ניכרת בעיקר ברצון או בנחישות לעבוד קשה, בחריצות ובנאמנות למעסיק ובקבלת שׂכר. העבודה מצריכה ציפיות אישיות גבוהות, משמעת עצמית,

שיפור עצמי ודחיית סיפוקים; סמך אֶת יָדו עַל פלוני, סמך את ידיו על פלוני – ייפה את כוחו: השׂר סמך את ידיו על השגרירה כדי לחתום על ההסכם; חוסר נאמנות – חוסר יושר, מעילה או אי־הגינות כלפי אדם או תפקיד; תִקְרַת זכוכית – מחסום פסיכולוגי, חברתי או ארגוני לא רשמי ובלתי נראה במִדרג הארגון או החברה, המונע בני אדם בעלי כישורים (במיוחד נשים ובני מיעוטים) מלהתקדם בסולם הדרגות או התפקידים ולהגיע לתפקיד הבכיר בארגון אף שאין כללים רשמיים המונעים אותם מלקבל את המִשׂרות הללו: היא אחת מקומץ נשים ששברו את תקרת הזכוכית בעסק; המשכיות ביולוגית – רציפות הקיום הביולוגי הניכרת בהבאת ילדים לעולם, בגידולם ובהכנתם לתפקידיהם העתידיים; לא נדבק לכיסא – מוכן לעזוב את תפקידו; נשׂיא כָּבוד – תואר הערכה מטעם מוסד מסוים שאינו מחייב את נושׂאו למלא תפקידים בפועל או לשׂאת באחריות לנעשׂה בו; נשׂיאות כבוד – תואר רשמי הניתן לאדם לאות כבוד, ואינו כרוך במילוי תפקיד מעשׂי כלשהו: לאיש הרוח הדגול הוענקה נשׂיאות כבוד מטעם האוניברסיטה על פועלו; נִרתַם לפעולה – התחייב לתפקיד מסוים, קיבל עליו נֵטל: נרתמנו למשׂימה; נאום בכורה – הנאום הראשון של אדם הנכנס לתפקיד חדש: נאום הבכורה של חבר הכנסת החדש זכה להערכה רבה; ביטל ניגוד עניינים – ביטל ניגוד המתעורר אצל בעל תפקיד החייב בנאמנות לתפקידו, לבין האינטרסים האישיים האחרים שיש לאותו בעל תפקיד; ניקה את השולחן – גמר לטפל בכל העניינים שנצטברו בעבודתו, בטרם יתחיל בתוכנית ובפעולות חדשות, סידר הכול לפני עזיבתו את התפקיד כדי שלא יישארו ספיחים לבא אחריו; עבודַת מַטֶה – העשׂייה הסדורה והמתואמת במִפקדה לתכנון ולניהול משׂימות כדי לסייע למנַהל או למפקד במילוי תפקידיו: עבודת מטה הבחירות התנהלה למופת; הכובע גדול מראשו > נעל הגדולה ממידת רגלו, הנַעַל גְדוֹלָה מִמִידַת רַגלוֹ – קיבל עליו תפקיד או משׂימה גדולים מיכולותיו, אין לו מיומנויות ויכולות למלא תפקיד או משׂימה כה מורכבים: התברר שהרַמְ״דית החדשה נעלה גדולה ממידת רגלה; רֶצַח אופי – ניפוץ תדמיתו הטובה של מישהו לרסיסים באמצעי התקשורות או בדרך אחרת בדברי דיבה כדי לבזותו ולמנוע ממנו למלא את תפקידו הציבורי, המדיני וכד׳ והקניית תדמית שלילית לחלוטין: המועמד טוען שאין לו קשר עם עולם הפשע ונעשׂה לו רצח אופי; מַטאֲטֵא חדש – [עגה] כינוי לאדם החדש בתפקידו או במקצועו שלרוב עושׂה את עבודתו בהתלהבות ובמסירות: ראית כבר את המטאטא החדש? שמעתי שהוא משוגע לעבודה; תקופת צינון – תקופת המתנה הנדרשת מנושׂא מִשׂרה המבקש לעבור לתפקיד אחר, היינו משסיים לעבוד בעיסוקו או לשׂאת במִשׂרתו, אסור לו לעבוד בעיסוק שעלול להיווצר בו ניגוד עניינים; תקופת הכשרה – פרק זמן שיוחד להקנות ידע ומיומנות ולאימון בדבר התמחות מסוים: מי ששיים את חוק לימודיו בייעוץ מס חייב לעבור תקופת הכשרה קודם שיהיה כשיר לרישום יועץ מס; חוק שירות הציבור – חוק המטיל הגבלות על עובד ציבור שפרש מתפקידו כדי שלא ינצל בעבודתו את מעמדו ואת כוחו לטובת קידום ענייניו האישיים במקום עבודה החדש או עם גורם שאליו הוא מעוניין לעבור לאחר פרישתו ועוד; חפיפה > העברת פיקוד – מסירת הפיקוד על יחידה לידי המפקד הנכנס: תת־גונדר א״א מונה למפקד הכלא במקומו של תת־גונדר ב״ב שפיקד על בית הכלא עד עתה לאחר העברת הפיקוד; שרביט המלוכה, שרביט ההנהגה – סמכויות השלטון, התפקיד המוטל על המנהיג: בני בכורי יקבל את שרביט ההנהגה, ואין פוצה פה ומצפצף; כהונה, תקופת כהונה, כיהן – מילא תפקיד מדיני, ציבורי או דתי רם־דרג; שימש בתפקיד בכיר או נכבד; דבק בכיסאו, נצמד אל כיסאו – אינו מוותר בשום פנים על כהונתו (על תפקידו, על מִשׂרתו), החזיק בחוזקה בעמדתו: אין סיכוי שהמנהל יוחלף כי כבר שנים הוא דבוק בכיסאו, ולא נראה שיזוז משם עד שיצא לגמלאות; פִּיקֵד על – מילא תפקיד של מפקד, היה בעמדת פיקוד, עמד בראש יחידה צבאית או בראש קבוצה מאורגנת: מכוח תפקידו הוא פיקד על המבצע מתחילתו ועד סופו; אחדות הפיקוד – המוסכמה שכל בעל תפקיד מקבל משׂימה אחת לבצע ממפקד אחד בלבד אף שיש תמיד כמה מפקדים המוסמכים ברזמנית לפקד על אותו בעל תפקיד כשיש סתירה: הפקודה האחרונה קובעת; פקודה ישירה או אישית דוחה פקודת קבע; פקודת מפקד היחידה דוחה כל פקודה מגורמי המטה]; שימש לשון המאזנַיִים – שימש בתפקיד מכריע בדברים שקולים; בּוּבּה בִּידֵי – כינוי לאדם הממלא תפקיד לראווה, ולמעשׂה הוא נטול כל סמכות ותפקידו נטול תוכן. כינוי לאדם שמפעלים אותו בעלי כוח: איש זה הוא בובה מהלכת, תלוי לחלוטין במעבידו; מילא את ידו, מילא את יד פלוני – מינה אותו, הפקיד אותו וייפה את כוחו: רה״מ מילא את ידו של שׂר החינוך לברך את אנשי הכינוס בשמו; לא מכל אורן ייעשׂה תורן – לא כל אחד מתאים לתפקיד הנכבד; כינור רִאשון – כינוי לראש המדברים, נותן הטון, מי שממלא תפקיד ראשון ועיקרי, מי שמַטֶה אחריו דיוּן באסֵפה וכד׳: כדאי לך לפנות אל סגן המנהל כי למעשׂה הוא הכינור הראשון בחברה, ולא המַנכָּ״ל; כינור שני – כינוי למי שממלא תפקיד משני, כינוי לעוזר או לבן לוויה: אצלו בבית הוא רק כינור שני, את ההחלטות החשובות אשתו מקבלת; מִשׂרַת אמון – 1. מִשׂרה בלשכת ראש הממשלה, שׂר, סגן שׂר או מנכ״ל, שמאיישים ללא מכרז, כי היא מצריכה אמון אישי בעובד המאייש אותה: כמִשׂרת אמון ניתן להגדיר תפקיד של מנהל לשכה, עוזר, יועץ, מזכיר, נהג; 2. מִשׂרה המבוססת על יחסי אמון מלאים בין מעסיק לעוסק, הנותנת לעוסק חופש פעולה ועצמאות בפעילותו, והמתגמלת אותו בשׂכר כולל שאינו מותנה במִספר שעות עבודתו בפועל; שׂוּמה עָלָיו – הוא חַיָב לעשׂות משהו, התפקיד מוטל עליו: למרות היגון והכאב שׂוּמה עלינו להמשיך את החיים הלאה; שׂיחת חתך – שׂיחה שנועדה לבחון את שׂביעות רצונו של העובד, כגון שׂביעות הרצון מתפקידו, האווירה בצוות, ההתנהלות מול הממונה (מידת פתיחותו, משוב הממונה, סיפוק תמיכתו וכיו״ב), לרבות השתלבותו בחברה, שׂביעות רצונו מהשירותים שמקבל בה, הצעותיו לשיפור, שׂכרו, קידומו וכד׳; שיקול זר, שיקולים זרים – שיקולים המניעים התנהגות או החלטה שאינן נובעות מן העניין אלא מסיבותיו שוליות או מאינטרסים (כגון תועלת אישית, יחסים אישיים, נקמה), בייחוד כאשר הם נסתרים או שונים מהסיבה המוצהרת או הנראית לעין: רוב רעיונותיו נגועים בשיקולים זרים; ניגוד אינטרסים > נוגע בדבר, נגיעה בדבר, ניגוד עניינים– התנגשות בין אינטרסים וצרכים מקצועיים או אישיים של בעל תפקיד רשמי החייב להיות נאמן לתפקידו, לבין אינטרסים פרטיים או אחרים שיש לו המוּנעים משיקולים זרים או תועלתיים, כגון רווח כספי הנובע מהמלצה להשתמש בתרופה א ולא בתרופה ב; התעטר בעטרה שאינה הולמתו – התעטר בתפקיד או בכבוד שאינו ראוי להם; מִכתַב הַמלָצה – כתב הנמסר לאדם ובו פירוט תכונותיו הטובות, כישוריו כדי שיוכל להתקבל לעבודה מסוימת, לקבל תפקיד מסוים, ללמוד בתחום מסוים וכד׳; חילופי גַברֵי, חילופי אישים, חילוף משמרות – חילופי בני אדם בתפקיד, הכנסת בני אדם חדשים לתפקיד מסוים במקום מי שמילאו אותו עד עתה: למפלגה תדמית שמרנית ומיושנת בעיני הציבור, והיא זקוקה בדחיפות לחילופי משמרות; סָמַך אֶת יָדוֹ עַל פְּלוֹנִי, סָמַך אֶת יָדָיו עַל פְּלוֹנִי – ייפה את כוחו: השׂר סמך את ידו על השגרירה כדי שתחתום על ההסכם; נכנס לתוך נעליו של פלוני, נכנס לנעלי פלוני, נכנס לנעליו – ניסה למלא את מקומו ואת תפקידו של מישהו גדול ממנו: לאחר מותו נכנס בנו לנעליו וקיבל עליו את כל ענייני המשׂרד; השיב משהו על כנו, השיב מישהו על כנו – החזיר למצבו ולמעמדו הקודם; תקופת ניסיון – פרק זמן שבו נבחנים כישוריו וסגולותיו של מועמד לתפקיד, לשירות במוסד מסוים, לחברות בארגון כלשהו וכד׳, וכן – התאמתו לתפקיד או למסגרת: המינוי עדיין לא סופי כי עתה הוחתמתי על חוזה לתקופת ניסיון של חצי שנה; השליך אדרתו אל פלוני – מסר לו את תפקידו; ראוי לאִצטְלָה זו – מתאים לתפקיד, ראוי למִשׂרה; בנה במה לעצמו – פרש משותפות עם אחרים ופעל בנפרד: לאחר שהסתכסך עם ראש הממשלה פרש ממנה ובנה במה לעצמו; ירד מן הבמה – פרש מתפקידו הרם: קל לעלות על הבימה, אך קשה לרדת ממנה; מינוי פוליטי – מינוי של אדם לתפקיד בשירות הציבורי בשל שיוכו המפלגתי או הפוליטי, ולא בשל כישוריו; נשׂיאה בעול, נשׂא בעול – עשׂה את העבודה הקשה: בראשית דבריו הודה מנהל המיזם לחברי הצוות שנשׂאו עימו בעול; עמוד השִדרה, עמוד התָוֶך – מישהו או משהו המשמש משען ובסיס לעניין כולו, מישהו הנושׂא על כתפיו את עיקר המעמסה: הוא היה עמוד התווך של האגודה, וכשפרש – פסקה פעילותה; עֶמדת מַפתח – עמדה ציבורית חשובה שהמחזיק בה יכול להשפיע גם על תחומים קרובים לפעולתו; עמדת כוח – עמדה, מצב או תחושה המאפשרים לקבל החלטות ולדרוש ציות, יכולת להשפיע על אחרים או שיפור תנאים הודות לכוח הקשור לתפקיד, כגון כישורים, הישׂגים, תלות, מיומנות מיוחדת וכד׳: דרשתי העלאה במשׂכורת כי אני בעמדת כוח בחברה; לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן־חורין להיבטל ממנה – אדם צריך לעשׂות ככל יכולתו אף אם אין בכוחו להגיע לשלמוּת; עמדת פיקוד – עמדה שממנו מנהל צוות הפיקוד את המערכה. היא נועדה לתת מחסה למפקד, לעוזריו ולאמצעי השליטה שלו בשׂדה הקרב לשם ניהול הקרב; תָפַס פיקוּד, תפס את הפיקוד על – [בלשון הדיבור] השתלט על עניין מסוים ביוזמתו לקח לידיו את הסמכות להחליט ולהנהיג את האחרים: מפקד המחלקה נפגע בקרב, וסגנו תפס את הפיקוד על המחלקה; מסמר בלי ראש – אדם שנטוע חזק במקום עבודתו, וכמעט בלתי אפשרי לפטרו, כמסמר בלי ראש שקשה לחולצו; נושׂא כלים – 1. מסייע למפקד, מי שנושׂא את כלי המלחמה של הממונה עליו; 2. עוזרו או תלמידו של אדם בעל עמדה בכירה, יד ימינו [משמש לרוב כינוי גנאי]: הוא התמנה לתפקיד לא מפני שהוא מבין בו אלא רק מפני שהיה נושׂא כליו של השׂר שנים ארוכות; בָּאֵי כּוֹחַ, בָּאוֹת כּוֹחַ, בָּאַת כּוֹחַ בָּא כּוֹחַ – נציג שנבחר לייצג גוף או אדם כלשהו: באת כוח התביעה דרשה להטיל מאסר עולם על הנאשם; בָּאוּת כוח – מצבו או סמכותו של בא כוח: החלטת השופט ניתנה בנוכחות באוּת כוח הצדדים; סוֹכְנוּתי, סוֹכְנוּת – גוף עסקי המספק שירותים מסוימים כבא כוח או כנציג של ארגון או של חברה מסחרית, מדינית וכד׳ סוכנות הביון המרכזית ומשרד

החקירות המַאֲחָדִי (פדרלי) הן סוכנויות ריגול של ממשלת ארצות הברית; הפשיל שרוולים > הפשיל את שַרווּלָיו – עשׂה הכָנות לפעולה, ניגש במרץ לדבר, פתח בעשׂייה: חבריי הפשילו את שרווליהם, אימצו את זרועותיהם והתחילו לעבוד; כל אדם ואדם שׂונא את בן אוּמָנוּתוֹ, כָּל אוּמָן שׂונא בְּנֵי אוּמָנוּתוֹ – אומן מסתייג מעמיתיו משום שהם בני־תחרות לו [אוּמָן – בעל מלאכה, העוסק במלאכת כפיים]; שינֵס את מותנָיו – התמלא אומץ ומרץ לקראת פעולה, התחזק: ושינסתי מותניי ושׂמתי אל המדבר פניי; אֱהב את המלאכה ושׂנא את הרבנות – אהב את המלאכה והתרחק מן הגדולה והשׂררה; רָתַם לעבודה את – הטיל תפקיד המחייב התמסרות, העמיס נטל על; עלה על הבימה – עלה לגדולה ותפס עמדה בכירה: נוח לעלות לבימה, וקשה לרדת ממנה; מילא את תפקיד המיילדת לקושיה הדורשת פִּתְרון דחוף; עם יציאתו לגמלאות, שבר את עול העבודה המייגעת מעל צווארו; נוח לעלות לבימה וקשה לרדת ממנה; מאס ברשות ובחל ברבנות; העמדת האיש הנכון במקום הנכון; התמסר לתפקידו בהתלהבות נעורים; הראה בתפקידו דבקות במטרה, נאמנות, מסירות אין קץ והקרבה לאורך שנים; תפקידי, מצד אחד, היה תפקיד אחראי וארגוני, ומצד אחר – גם מבצעי וגם מנהלי; אין מלאך [= שליח להעברת מסר או למלא משימה] אחד עושׂה שתי שליחויות, ואין שני מלאכים עושׂים שליחות אחת; תפקידו היה גזור לפי מידותיו, אף שהיה כרוך בישיבה במשׂרד שעות הרבה; עמד בעול של צירוף תפקידים שהיה כמעט למעלה מכוחותיו; עשׂה את המוטל עליו בשקידה, באמונה ובזריזות; לאחר העמדת האיש הנכון במקום הנכון, הוא החל להציב את הדור הצעיר בעמדות מפתח לקידום הארגון; הראה דבקות בתפקיד, נאמנות והקרבה; נכנס לכהונה הרמה כגיבור לאומי, ועזבה ככישלון מהדהד; תיעל את כל מרצו לתפקידו כי ראה בתפקידו ייעוד, ולא מקצוע; מילא את המוטל עליו באמונה לשׂביעות רצונם של הממונים עליו; היום קצר והמלאכה מרובה . . . לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן־חורין להיבטל ממנה; כל המִשׂרה הייתה על שכמו; שָבַר עוּלו מעל צווארו; מילא תפקידו במסירות תוך הקפדה על סדר, על דייקנות ועל שלמות הביצוע; אין יכולותיו מגיעות לכלל מיצוי אלא בקידומו לתפקיד בכיר; מי שבורח מן השׂררה, השׂררה רודפת אחריו; לא אוכל לבדי לשאת את המטלה הזאת; אדם ניכר בכוסו, בכעסו ובכיסאו; שלוש דרישות לקידומו של אדם: הוא צריך להתחנף לממוניו, למרפק את מתחריו ולדרוך עליהם; שלבֵי הסולם לא נועדו לנוח עליהם, אלא להחזיק את רגלו של המטפס בדרכו לשָלָב גבוה ממנו; תפקיד גדול מוטל עלינו, לתרגם את כישורינו בחוכמה ובדרכי נועם בעת מילוי תפקידנו; כשם שאין מושיבים אדם על שני כיסאות, כך אין ממנים אותו על שני תפקידים > אחריות! עבודה! עשייה! שירות! תלמיד!

תקווה! אכזבה!

יש תקווה. תִקוָה – רצון, ציפייה או אמונה שמשהו אפשרי ויתגשם לטובה, או שמשהו שלילי לא יתממש לרעה (או ייהפך לחיובי). התקווה היא כוח באופי וברגש ורכיב בהניעה (מוטיווציה) להשׂגת מטרה, והיא מקילה על האדם להתמודד עם אובדן, עם מחלה ועם עקות החיים: הכול תלו בו תקוות וקיוו והאמינו שיגיע לגדולות; קיווּי, קיווה – רצה, ציפה או האמין שיקרה דבר מה ויתגשם במציאות. אפשר שתהא התקווה דבר חומרי (כגון להשׂיג חפץ מסוים או להגיע לעושר) או דבר רגשי ורוחני (כגון להשׂיג אהבה, לשפר מערכת יחסים, לזכות במשהו, להשׂיג אושר): ראיתי שכל קיווּיַי מתקיימים, וכן – הוחיל, ייחל, ציפה, תלה תקווה, השליך את יהבו; וכן – יְהָב, יִיחוּל, מִשאֶלֶת לֵב, צִפִּיָה, קִיווּי, תוֹחֶלֶת; תלה תִקוותו בּ־ – קיווה שהעניין יַצליחַ או שמישהו יגיע להישׂגים נאים; קיווה שמישהו או משהו יעזור לו: אנשי הכלכלה תלו תקוות בתוכנית למלחמה באינפלציה; זיק של תִקווה – תקווה קלושה, ניצוץ של תקווה, גֵץ של תקווה: זיק של תקווה ניעור בליבנו למשמע דברי העידוד של הרופא; פֶּתַח תִקווה – מקור לתקווה: לא נשארו למאמן פתחי תקווה לאחר המפלה ב׳יורוליג׳; טובה תקווה מחיים – התקווה לטוב כי יבוא יקרה יותר מן החיים עצמם; אני תקווה ש־, אני תקווה כי – אני מקווה, הנני חדור אמונה כי . . . : אני בר תקווה שתגדל לתפארת ותצליח בכל מעשׂיך; הפיחַ בו תקווה – עודד וחיזק אותו, עורר בו תקווה: החדשות הטובות הפיחו בליבי תקווה; שְבִיב של תקווה – תקווה כלשהי, קורטוב של תקווה: היה בי יותר משביב של תקווה שאעמוד למבחן ואעמוד בו; אסיר תִקווה – מי שלא אבדה תקוותו ומייחל מאוד לדבר מה: שובו לבִיצרון אסירי התקוָה; אופטימי, אופטימיות – נטייה, אמונה, תחושה או השקפת עולם שיקרו דברים טובים, יתגשמו רצונות או מטרות, ובסופו של דבר יסתדרו העניינים לטובה והטוב ינצח את הרע: היות שאני חש אופטימיות, ליבי מלא תקווה לגבי העתיד [ההפך – פסימיות]; אופטימיות זהירה – אופטימיות שיש בה כמה סיבות לקוות לתוצאה טובה, גם אם היא מסויגת: ראש הממשלה הביע אופטימיות זהירה בדבר תוצאות המשׂא ומתן; הֲלַךְ־רוּחַ אופטימי – תחושת אווירה טובה, מצב רוח טוב, נטייה נפשית חיובית, השקפה או דעה בעלות תקווה המהלכת בין הבריות: הלך־רוח אופטימי או הִלכֵי רוח תבוסתניים, הכול תלוי באופיים של המנהיגים; אופטימיסט חסר תקנה – אדם הרואה את הצד החיובי בכל דבר, והמאמין בעתיד טוב יותר גם במצבים קשים: הוא היה איש משפחה חם, אופטימיסט חסר תקנה שתמיד חיוך נסוך על פניו; תוחלת – ציפייה, תקווה, סיכוי; לא נכזבה תוחלתו – לא אבדה תקוותו: למימוש הרעיון לא היה לו כל סיכוי להצליח, כאילו היה עליך לטפס על קיר חלק, ובכל זאת לא נכזבה תוחלתו; יש תוחלת ממנו – יש לצפות כי יגיע לגדולות: יש כאן אחד, וייתכן שיש ממנו תוחלת; יש תוחלת מילד זה שהוא כה מוכשר; זִיק שֶל תוֹחֶלֶת – מעט תקווה, ניצוץ של תקווה, שביב של תקווה: רבים סברו שזיק חייה הוא שמש שוקעת לתהום, ואין בהם כל זיק של תוחלת; סִיכּוּי – הזדמנות, אפשרות שדבר מסוים יתרחש, יתגשם או יתממש, בייחוד דבר חיובי, רצוי או נעים: אם תמשיך בדרך זו סיכוייך טובים להצליח; אין סיכוי שהעקשן הזה ישנה את דעתו [ההפך: חשש]; מְעוֹדָד – עודדו אותו והוא מלא תקווה ואמונה בהצלחתו, ששיפרו את מצב רוחו או את הרגשתו הרעה, מאושש, מחוזק: החולה יצא מעודד מן השׂיחה עם הרופאים שנשמעו אופטימיים מאוד; הפחה, הֵפִיחַ – הִצית או עורר דבר מה (כגון אהבה, אמונה, תקווה, כוחות מחודשים) בקרב מישהו: דבריו הפיחו אהבה ושׂמחה בליבנו לשׂפת עֵבר; הֵפִיחַ בו רוח – עודד וחיזק אותו: זה הזמן להפיח רוח חדשה בקרב חברי המפלגה; שובֵב את נפשו – עודד את רוחו, חיזק את נפשו, שׂימח אותו: יכולתי לעמוד בדרישות המכללה לקבלת תואר שובבה את נפשי, והחלטתי להמשיך את לימודיי; הקים אותו מעפר, הרים אותו מעפר – העלה אותו משפלותו, נישׂא וגידל אותו: שנים דר בפחון שמי הגשמים ניטפו בו עד שבאה ידידתו משכבר הימים והרימה אותו מעפר; הִתנַעֵר מֵעָפָר – התעורר וקם משפלותו, התאושש, התעודד, יצא מדיכאונו: הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר, קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלָ‍ִם; ייחול, יִיחֵל – קיווה, ציפה, המתין בקוצר רוח, רצה מאוד שדבר מה יקרה: הכול מייחלים לשלום, המחלוקת היא על הדרך להשׂגתו; ייחול לבבנו שיגיע השלום הנכסף עוד בימינו; אינטרס – השאיפה של גורם חברתי (יחיד, מוסד או קבוצה חברתית) להשׂיג מטרה מסוימת, שלמענה הוא מוכן לנקוט פעולה ואף להשקיע משאבים חברתיים (כגון כסף או יוקרה); הלוואי – יהי רצון, מי ייתן: הלוואי שיהיה הפרי יפה מן העץ; הלוואי עליי – הלוואי שיקרה לי כך, הלוואי שייפול בחלקי דבר דומה: זכית בלוטו? מזל טוב, הלוואי עליי! מי ייתן – הלוואי ש־, לו יהי, אילו רק: מי ייתן שנזכה לראות בקרוב את בוא השלום המיוחל עם כל שכנותינו; מִגדַלור – מקור לתקווה ולעידוד: מדינת ישׂראל היא מגדלור ליהודי התפוצות; ציפה לשולחן אחרים – תלה תקוותיו באחרים, שיעזרו לו ויפרנסו אותו, לא היה יכול לכלכל את עצמו; לָטַש עיניו ל־ – נָשָׂא עיניו ל־, חמד, התאווה: הלך אחר עיניו ולטש עיניו למִשׂרת המנכ״ל; דחף את ליבו – עורר אותו, עודד אותו: המפַקדת עזרה לי כשדחפה את ליבו של הממונה עלינו להמליץ עליי לעלייה בדרגה; מִשאֶלֶת לֵב – רצון עַז, שאיפה, תקווה: כל שרצינו בחיינו שיתמלאו כל משאלות לִיבֵּנו לטובה; סיכוי האחרון, הניסיון האחרון – ההזדמנות, הסיכוי או האפשרות האחרונים: מחלקים את האגף לשניים וזה הניסיון האחרון שלו לשׂרוד; גַחֶלֶת – ניצוץ, שָׂריד יקר, תמצית: למרות המצב הקשה, לא כבתה גחלת התקווה בליבם של החלוצים; הקלף האחרון – הכלי האחרון שניתן להשתמש בו במאבק, האמצעי האחרון לשכנוע, למיקוח וכד׳; סנונית רִאשונה – כינוי למבשׂר דבר מה שאחרים עוד יבואו בעקבותיו: האם סנונית ראשונה מבשׂרת את בוא האביב; קֶרֶן אור – זיק של תקווה, נחמה, מקור שׂמחה, מקור נחמה ועידוד: קרן אור בקעה דרך ערפילי תוגה וצער בנפשו השוממה; קרן אור באפלה – מקור תקווה, דבר המעורר תקווה במצב הנראה חסר תקווה כמעט לחלוטין: מועד השחרור המתקרב היה לאסיר קרן אור באפלת הסבל; נקודת אור – אירוע או תופעה חיוביים ומבשׂרי תקווה במציאות שלילית: התלמידים לא הצליחו למצוא הרבה נקודות אור בבית הספר; הוֹחִיל, ייחול, ייחל – קיווה, ציפה, המתין בקוצר רוח שדבר מה יקרה: הכול מייחלים לשלום בין המפלגות העוינות; יִיחוּלֵי הלב, ייחול ליבו – תקווה, ציפייה: יִיחוּלי הלב של הזוג ארכו שנים; צִיפָּה – 1. חיכה למישה או למשהו; 2. קיווה, חשב או האמין שמישהו יעשׂה משהו או שמשהו יקרה או ייעשׂה; 3. עטף או כיסה דבר במשהו; ציפייה – המתנה לאירוע או למצב עתידי, פעמים היא מלוּוָה ברכיב רגשי כגון, עונג או חרדה: המתנתי בדריכות מי יזכה באליפות; ציפיות – 1. מה שמדמים, מאמינים או חושבים שיקרה או יהיה, הדבר שציפו או מצפים לו: בניגוד לציפיותינו, הוא התגלה כאיש חביב ונעים הליכות; 2. אמונה חזקה שמישהו או משהו ישׂיג הישׂג מסוים, יגיע לרמה מסוימת וכד׳; תקווה, משאלת לב; ציפייה לבאות – המתנה דרוכה, תקווה או תוחלת לעתיד: היו לנו ציפיות לבאות, אך לשווא; איש בשׂורה – אדם המביא ידיעה משׂמחת, בשׂורה טובה, מי שיכול להודיע חדשות טובות: לצערי הרב, אינני איש בשׂורה היום – עדיין אין לנו כל ידיעות על גורל החטופים; סימן חיים, אות חיים – 1. סימן (כגון קול, מראה) המתקבל ממי שגורלו אינו ידוע, נעלם

או נראה כמת, והמשמש הוכחה כי עודנו חי: מאז נסע ליערות האמזונס לא נתקבל ממנו שום אות חיים; 2. מסימני אדם חי, כגון הכרה, נשימה יעילה, מחזור דם ומאפייני העור; הגרוע ביותר כבר מאחורינו, הגרוע מכול כבר מאחורינו – עומד לחול שיפור לאחר המשבר: הגרוע מכול במשבר הכלכלי העולמי כבר מאחורינו; שַׁעֲרֵי דְמָעוֹת לֹא נִנְעֲלוּ – יש תקווה לסובלים, לבוכים ולכואבים; דן אותו לכף זכות – פירש את מעשיו לחיוב (אף שלכאורה אינם נראים כך), לא חשד בו בכוונות רעות, ביקש להצדיקו, חיפש סיבות מקילות למעשיו: הווי דן את כל האדם לכף זכות; שלהבת – ניצוץ, גחלת: שלהבת האמונה לא כבתה בלב היהודים זה אלפיים שנות גלות; רָאָה בְּמִשְׁקָפַיִם ורוּדים, הסתכל בְּמִשְׁקָפַיִם ורוּדים – היה אופטימי, דן לכף זכות, ראה את הצד הטוב והחיובי שבדברים: הוא תמיד ראה את העולם במשקפיים ורודים, גם לאחר פציעתו; אני תפילה ש־ – אני מקווה ש־, אני מבקש ומתפלל ש־: אני תפילה שכל חיילינו ישובו בשלום הביתה; אל הנער הזה התפללתי – תקוותי שתליתי בו התקיימה, לעניין הזה נשׂאתי את נפשי, לדבָר זה שאפתי: אחרי המהפך הפוליטי ראיתי כי לא אל הנער הזה התפללתי; אל תתייאש מן הרחמים – גם במצבים קשים יש תקווה: אפילו חרב חדה מונחת על צווארך, אל תתייאש מן הרחמים; נֶצח ישׂראל לא ישקר – יש תקווה ואחרית לישׂראל, סוף הגאולה לבוא; מַשֹּׂאַת נֶפֶשׁ, מַשֹּׂאַת לֵב – משׂאת נפש, שאיפה גדולה, דבר שאדם רוצה בו מאוד ונושׂא אליו את ליבו ואת נפשו: משׂאת ליבם של הדורות הייתה לשוב לציון, להקים מדינה ריבונית ולהיבנות בה; תחזקנה ידיך – [ברכה למעשׂה מיוחד הראוי להערכה] יישר כוחך [דברי עידוד וחיזוק], החזק מעמד! אל תיפול ברוחך! היה אמיץ, אל ייפול רוחך: תחזקנה ידיכם וִהְיוּ לבני חיִל; ראשו לא יישח – לא תיפול רוחו: מסביב יהום הסער אך ראשנו לא יישח; יהי רצון ש – הלוואי ש־; לא נפלה רוחו, לא אָבַד סִברוֹ ולא בָטַל סיכויו – לא אבדה תקוותו; תלה את ביטחונו ב־, שָׂם את מִבטָחוֹ ב־, שָׂם מִבטָחוֹ ב־ – בטח בו, סמך עליו לעניין כלשהו, נתן בו אמון: זכור, שאני שָׂם בך את מבטחי ומצפה שתסייע לי בעניין זה; רָאָה את החצי המלא של הכוס, רָאָה את מחצית הכוס המלאה – ראה את הצד החיובי של הדברים; בחן את המצב ברוח אופטימית: הוא תמיד רואה את מחצית הכוס המלאה; זָרִיז נִשְׂכָּר – הזריז יוצא נשׂכר, מי שמהיר וחרוץ בא על שׂכרו; אין מזרזים אלא לְמזורז – הזירוז מועיל רק לזריז ולחרוץ מטבעו, ולא לעצלן; זריקת עידוד, זריקת זירוז – דרבון, מתן תמריץ כדי שהדברים יזוזו מהר, דיבור או מעשׂה שיש בהם כדי לעודד ולהמריץ: זריקת הזירוז לסיום העניין לא הועילה כי אין מזרזים אלא למזוֹרזים; הרים את הכפפה – נענה לאתגר; זָרַק לעברו כפפה, זָרַק לו כפפה – הזמינו לעימות, אִתגֵר אותו, קרא לו לדו־קרב, הציב לפניו אתגר: המנַהל זרק את הכפפה לסגנו והציב לפניו אתגר לשכנע את ועד העובדים לסגת מדרישותיהם; אור בקצה המנהרה – תקווה, שיפור לעומת המצב הנוכחי: אחרי תקופה של מצוקה כלכלית נראה אור בקצה המנהרה; נָשָׂא את עיניו למישהו, נָשָׂא את עיניו אל מישהו – תלה בו תקוות, פיתח ציפיות לגביו, שאף או ייחל לו: זה שנים הוא נושׂא את עיניו למשׂרה בכירה זו, וסוף סוף זכה בה; תָלָה עיניים, תָלָה עיניו – הסתכל בו בעיון, מיקד בו את מבטו, נעץ בו את עיניו, הביט בו בציפייה, בהערצה וכד׳: החשוד תלה עיניו בתקרה וסירב לשתף פעולה עם החוקרים; רֶוַח והצלה יעמוד לי ממקום אחר – דיבור אופטימי שיבואו הסיוע, הסיכוי או הגאולה ממקום אחר; השלכת יהבו על, השליך את יהבו על, השליך יהבו על – שָׂם ביטחונו ב־, תלה ביטחונו ב־, תקוותו ב־, סמך על: את יהבו השליך בובר על הדור החדש הקורא עברית; הַשְׁלֵךְ עַל ה׳ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ; מחר יום חדש – מה שקרה יישכח, והעתיד צופן בחובו התנסויות חדשות: מחר יפציע יום חדש, ונתחיל להידבר; לוּ יְהִי – הלוואי שיתגשם דבר: כל שנבקש לו יהי; ביקשנו לסיים את המלחמה ולהחזיר בשלום את חיילי צה״ל, לו יהי; גַם אִם שֶׁבַע ניפּול – שֶׁבַע נָקוּם – אין דבר שבכוחו לשבור אותנו; כִּי שֶׁבַע ייפול צדיק וָקָם – פעמים רבות ייפול ויקום; עַיִן בְּעַיִן – ראייה של ממש, בבהירות, פנים אל פנים, באופן מובהק, באופן ממשי: עין בעין נראה כיצד מתממש השלום; אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר – כינוי לגאולת ישׂראל, ובעיקר להתחלת הגאולה; סנוּנית רִאשונה – כינוי למבשׂר דבר־מה שאחרים עוד יבואו בעקבותיו: האם סנונית ראשונה מבשׂרת את בוא האביב? הֵפִיחַ רוּחַ חדשה – הראה את האור בקצה המנהרה, עודֵד אותו וחיזק את רוחו: בואם של העולים הפיח רוח חדשה במקום; הֵפִיחַ רוּחַ חַיִּים – 1. החיה אותו, נתן נשמה באפו, הפך אותו לחי: מגע שרביטה של הפֵיָה הפיח רוח חיים בציפור המתה; 2. המריצו לפעולה ולהתחדשות, עודדו, נסך בו חיוּת: הופעת הזמר הפיחה מעט רוח חיים בטקס; רָאָה את האור בקצה המנהרה – הבחין בסימני תקווה כדי לצאת מן המצוקה לאחר תקופה ארוכה וקשה: יש לי חובות שתפחו ותפחו, ועכשיו אני רואה את האור בקצה המנהרה; רָאָה בוורוד, רָאָה באור ורוד – ראה באור חיובי, ראה את הטוב שבכל דבר, היה אופטימי ולעיתים לא מציאותי: איזה זוג מנוגד – הוא רואה הכול בוורוד, והיא רואה הכול בשחור; אֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין לוֹ שָׁעָה – אין אדם שאין לו סיכוי שהשעה תשׂחק לו ותאיר פניה; חזון אחרית הימים – שם כולל לנבואות על סוף ימי האנושות בדתות השונות (כגון מלחמת גוג ומגוג, וביאת המשיח); עלה על המשוער, עלה על כל הציפיות – היה טוב או מוצלח יותר משציפו מראש, הפתיע לטובה: ההצבעה בבחירות עלתה על כל הציפיות; מזמור שיר לעתיד לבוא – כעת אין סיכוי להגשימו, אלא בעתיד הרחוק; עוגן הצלה – דרך הצלה אחרונה, מפלט יחיד מצרה: ההלוואה שקיבל הייתה לו עוגן הצלה מחַדלוּת פירעון; אור – כינוי לדבר טוב, לדבר חיובי שנהנים ממנו: למרות סבלנו עכשיו, אנו רואים את האור בעתיד; אור באופק – סיכוי, אפשרות או הזדמנות חדשה שעשׂויים להתרחש בעתיד הנראה לעין: עם קבלת התפקיד המיוחל והנכסף נפתחו בפניו אורות אופק חדשים; כוכב עולה – כינוי לאדם שמתבלט במיוחד בתוך זמן קצר וזוכה להצלחה ולפרסום בתחום מסוים: הוא נחשב כיום לכוכב עולה בשמי הפוליטיקה הישׂראלית; בנשימה עצורה – בדריכות ובתקווה, במתח רב: הכול הקשיבו בנשימה עצורה לתוצאות ההצבעה באו״ם; חָדוּר אמונה – מלא אמונה ותקווה, אמונה מסוימת חדרה בו וממלאת אותו: אני חדור אמונה בדרך שאנו הולכים בה; כוח עולה – אדם או דבר שגדלים מהר באהדתם ובחשיבותם או המצליחים יפה במעשׂיהם: הנשים החרדיות הן כוח עולה בטכנולוגיה העילית הישׂראלית; הלוואי שאתבדה – הסתייגות לאחר תחזית שלילית: להוותי, כנראה מלחמה תתרחש מהר מן הצפוי, הלוואי שאתבדה; אל תתייאש מן הפורענות – גם ביום צרה ופורענות אל תבוא לידי ייאוש; אין רעה שאין טובה באחריתה; התקווה היא מלח החיים; אפילו חרב חדה מונחת על צווארך, אל תתייאש מן התקווה; ניצתה התקווה בעיניו; ראה זיק חדש של תקווה וצפה לטוב; אשרי הגפרור שהצית להבות, ואשרי הלהבות שבערו בסתרי לבבות; מבין ריסי עיניה ניכר שלא הייתה בה אלא תקווה עמומה וקלושה שתזכה במשׂרה; רצה לקמט את הימים עד שיבוא יום שיפציעו בו קרני אור דקיקות של תקווה; לא יצר ציפיות מוגזמות לקראת הבאות אף שהיה בו יותר מניצוץ של תקווה; הִבהֵבה בליבו לַהֶבֶת תקווה רהויה [= הססנית, לא בוטחַת, רָפָה] ומהוססת; ניצתה התקווה בעיניו ונדלק באמונה של תקווה חדשה; לא נתן לקברנים המקצועיים לקבור את תקוותיו; כל זמן שאדם חי, יש לו תקווה, מת – אבדה תקוותו; לא נפל ליבי ולא אמרתי נואש; לא נפל רוחי ולא נפלו פניי; לא אבדה תקוותי; לא נפלו פניי ולא רפתה רוחי; זיק של תוחלת הבהיק מתוך אפלולית החיים; יש בליבי כמה גיצֵי תקווה; לא העכיר את רוחי ולא הכניע את נפשו; לא הובשתי את תקוותם ולא הכזבתי את תוחלתם; תקוותה הייתה גדולה מכוחו, וכוחו התמעט והלך; הכניס קרן אור ורסיסי נחמה ללבבות שומעיו; עדיין מהבהב בו זיק של תקווה; תקווה קלושה פרפרה בליבו; אין רעה שאין טובה באחריתה; אפילו חרב חדה מונחת על צווארך, אל תתייאש; משקפיים ורודים הם ניצוץ של תקווה; מכל אפלה בוקעת קרן אור; תוחלת ממושכת גוררת מחלת לב

<u>אין תקווה</u>. אבדה תוחלתו, אבדה תקוותו – לא נשארה לו תקווה, אפסו סיכוייו להגשים את משאלתו: כשאדם חי יש לו תקווה, מת – אבדה תקוותו; תקוות שווא – תקווה שאין בה ממש, תקווה של הבל וריק: פחדנו מלפתח תקוות שווא כדי שלא לגלות אכזבה צורמת; אפסה תקוותו, אפסה תקווה, אפסה כל תקווה – נואש, נכזבה תוחלתו, לא נותרה כל תקווה, לא נותר כל סיכוי: הרופאים הודיעו לבני המשפחה שאפסה כל תקווה להצלת החולה; חֲסַר תקווה, חוסר תקווה – תחושה או מצב של מישהו שלא יחווה רגשות חיוביים או של משהו שלא ישתפר מצבו. חוסר תקווה נפוץ בעת דיכאון חמור ובהפרעה אחרת; עיתים מעורבים בו התאבדות או ניסיון התאבדות: זה היה צעד גורלי שנבע מחוסר תקווה למצוא פִּתְרון לבעיה; חֲדַל תקווה – חסר תקווה, מיואש: קשה להעביר תחושת האדם הבודד בשואה שהיה שְׁקוּע מזל, חדל תקווה ומפוחד [חֲדַל־, חִדלַת־, חִדְלֵי־, חִדלוֹת־]; תקוות אנוש רימה – סוף האדם להירקב באדמה; נכרתה תקוותו, נכזבה תקוותו, נכזבה תוחלתו – אבדה תקוותו, תקוותיו היו לשווא, אין תוחלת ב־, תקוותו נתבדתה, נואש מתקוותו: עד יומו האחרון לא נכזבה תוחלתו לעלות לארץ הקודש; יֵיאֵשׁ, התייאש, נוֹאַשׁ – התייאש, איבד תקווה, חדל לקוות: לאחר דקות של צלצולים בדלת נואשו השוטרים ועזבו את המקום; לא נואשתי ולא נכזבה תקוותי; אָמַר נואש – התייאש, בא לכלל ייאוש, איבד כל תקווה, ׳הרים ידיים׳: היא סירבה לו שוב ושוב, אך הוא לא אמר נואש; נוֹאָשׁוֹת – מתוך ייאוש, מחוסר כל תקווה: הטובע צעק נואשות לעזרה; נתייאשו ידיו מן – רפו ידיו, התייאש: אם ראית את הבריות שנתייאשו מן הלימוד, עודד אותם וחזק את ליבם; אָבַד נִצחוֹ – אבדה תקוותו, חלף ביטחונו, נואש: אבד נצחי לסיים את חוק לימודיי, וכל מאמציי שהשקעתי שנים התפוררו; הֵיעדרוּת, נעדר – חסר, אינו נמצא: כמה נעדרו מן השיעור? נפקד מקומו, נִפקָדוּת, נִפקָד – חסר, נעדר, אינו במקום מילוי תפקידו: מישהו טעה ולכן דווקא הנואם נפקד מרשימת המוזמנים לטקס; כטובע הנאחז בקש – דימוי להתנהגותו של אדם נואש, שנאחז בכל שביב של תקווה גם אם אין בו ממש: כטובע הנאחז בקש הוא נתלה בכל פירור של ידיעה, להימצאות מקום בנו; פריחה, פָּרַח – הסתלק, נעלם:

הילדים גדלים, ויום יבוא והם יפרחו להם מן הבית; **חֲשָׁשׁ** – 1. פחד־מה, דאגה, הֵיעדר סיכוי, מחשבה לא נעימה או הרהור מטריד שמא דבר מה אינו כשורה: ההודעה המרגיעה סילקה את כל חששותיו; מקנן בי חשש כלשהו שמשהו כאן אינו כשורה; 2. פחד או דאגה שמשהו יקרה: מזג האוויר בדרום סוער מאוד, ויש חשש לשיטפונות; **חֲסַר סיכוי** – שאין לו סיכוי להתממש בטוב או להצליח: הם הפסידו במשפט כי מאבקם היה חסר סיכוי מלכתחילה; **עד שתבוא הנחמה תצא הנשמה** – אִמרה על תקווה שהיא קלושה ביותר, תשובה פסימית למי שמבטיח ישועות ונחמות: יש אומרים שיש גאולה ללשוננו התקנית, אך עד שתבוא הנחמה תצא הנשמה; **ייכרך המת בסדינו** – האדם או העניין אבודים, ואין סיכוי להצילם: ניסינו הכול שלא יבטלו את הספרייה, משנגזרה גזרה – ייכרך המת בסדינו; **רָאָה במשקפיים שחורים, רָאָה במשקפיים כהים, הסתכל במשקפיים שחורים, הסתכל במשקפיים כהים** – היה פסימי, דן לכף חובה, ראה רק את הצד השלילי ראה רק את הצד השלילי שבדברים: הוא אדם פסימי מטבעו ונוהג לראות את הדברים במשקפיים שחורים; **הגרוע ביותר עוד לפנינו, הגרוע מכול עוד לפנינו** – המצב קשה, אך צפוי קשה ממנו: הגרוע מכול במשבר הכלכלי העולמי עוד לפנינו; **אבד לו עולמו** – נתקפח עתידו, נכזבו כל תקוותיו; **נִלְחָם בְּטַחֲנוֹת רוּחַ** – נאבק להשׂיג דבר שאין תקווה להשׂיגו, נאבק באויב דִמיוני וּבמִכשולים מדוּמים; **הוֹלִיךְ שׁוֹלָל** – רימה או הטעה בזדון, נטע תקוות שווא, הונה או השלה (בעיקר בהבטחת שווא): הנוכל הזה הוליך שולל נשים רבות בהבטחות נישׂואים, ולאחר זמן היה נעלם עם כספן; **הָלַךְ שׁוֹלָל** – הושלה, הוטעה, עורר תקוות שווא, נגרר אחר הבטחת שווא, רומה על ידי מישהו או משהו: היא הלכה שולל אחר הבטחותיו והפסידה את כל כספה; **פַּחֵי נֶפֶשׁ** – אכזבה, מַפַּח נֶפש: באולימפיאדה קיווינו להביא מדליה, וסופו של עניין יצאנו בפחי נפש; **יָבְשׁוּ עַצְמוֹתָיו** – אבדה תקוותו: יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ; **אבד לו עולמו** – נתקפח עתידו, נכזבו כל תקוותיו; **אין לו עתיד** – אין לו סיכוי להצליח או להתקיים אין לו עתיד, אין לו תקווה להגיע למשהו: הוא גדל בשכונת עוני מוקפת פשע, ובצעירותו חש שאין לו עתיד; **הלוואי על כל שׂונאינו** – תגובה לאירוע או לתופעה שליליים: הצרה הזאת שבאה עלינו הלוואי שתבוא על כל שׂונאינו ומבקשי רעתנו; **אָבַד סִברוֹ וּבָטַל סִיכּוּיוֹ** – אבדה תקוותו ואין לו מה לקוות עוד; **חֲסַר תוחלת** – חסר טעם, חסר תקווה, חסר תכלית: אומנם סיכוייו לנצח אינם גדולים, אך אין לומר שניסיונו חסר תוחלת כל עיקר; **רעיונותיו הרו עמל וילדו מפח נפש** – זמם מזימות רשע, תכנן לעשׂות עוול, והתוצאה היא ייאוש, אכזבה קשה; **בכיליון עיניים, בעיניים כָּלוֹת** – חיכּה בקוצר רוח, בציפייה ובתקווה: בכיליון עיניים ציפינו לשובו ממסעותיו המסוכנים בנפאל; **כָּלוּ עֵינָיו** – חיכּה בקוצר רוח, השתוקק ונכסף, ייחל, ציפה בקוצר רוח, חיכה עד בוש, ציפה והתאכזב: כלו עיניו לקראת הפגישה המרגשת בה היה אמור לפגוש את חברו מילדות; **כִּילְיוֹן עֵינַיִם** – קוצר רוח, ציפייה ממושכת הגורמת סֵבל; **כָּלוּ עֵינָיו** – השתוקק ונכסף, ציפה בקוצר רוח, חיכה עד בוש, ציפה והתאכזב: כמה כלו עיניי שתשוב מן הצבא וניסע לחו"ל; **פסימיות, פסימיזם** – גישה שדברים רעים יקרו ושמשהו ישתבש או לא יצליח, ושאין סיכוי שרצונות או מטרות יתגשמו; פסימיסט > **רָאָה שְׁחוֹרוֹת, רְאִיַּת שְׁחוֹרוֹת, רוֹאֶה שְׁחוֹרוֹת** – אינו מאמין בטוב, מי שנוטה לצפות לרע ביותר, מי שצופה עתיד קודר (ההפך: **רוֹאֶה וְרוּדּוֹת**): רואי השחורות ניסו להלך עליי אימים ולמרות זאת הקמתי חֶברת הֶזנק; **רפיון רוח** – חולשה נפשית, חוסר אונים, ייאוש; **רְפֵה רוּחַ** – חלש ברוחו: בני אדם אלה בעטו בייסורים ולא היו רְפֵי רוח גם כשהגויים עמדו עליהם לייסרם; **רפתה רוחו מעליו, רפתה רוחו** – שככה חמתו, חדל מלכעוס עליו, נחלש כוח רצונו, פגה התלהבותו: לא רפתה רוחו למרות כל האבנים שניגפו את דרכו בקניית הדירה; **יצא וידיו על ראשו** – יצא מאוכזב, מיואש, נחל כישלון או במפח נפש; **מַפַּח נֶפֶשׁ** – אכזבה גדולה, יֵיאוש; **נחל אכזבה** – נגרם לו מפח נפש, נתבדו תקוותיו; **חיפשׂ מחט בערמה של שחת** – משל למי שמתייגע להשׂיג דבר שאין כל תקווה להשׂיגו; **יהא מונח עד שיבוא אליהו** – יישאר בחזקת ספק לתקופה בלתי מוגבלת עד שיתברר הדבר באחרית הימים, כשיבוא המשיח; **שח ראשו** – רוחו נפלה ונכאה; **יעלו עֲשָׂבִים בלחייך, יעלו עשׂבים בלחייו** – הוא לא יזכה לכך בעודו בחיים, הדבר לא יקום לעולם: יעלו עשׂבים בלחייך והמשיח עדיין לא יבוא; **כָּלוּ כָּל הַקִּיצִים, כָּלוּ כָּל הַקִּיצִין** – אבדה כל תקווה, אפסו הסיכויים: הרופא אמר שכלו כל הקצים, ומניין ימיו של החולה נער יספרם; **רָאָה את חצי הכוס הריקה** – ראה את הצד השלילי של הדברים, בחן את המצב ברוח פסימית: הוא ראה את מחצית הכוס הריקה [ההפך: **ראה את חצי הכוס המלאה**]; **סנונית אחת אינה מבשׂרת את בוא האביב** – אין ללמוד מאירוע אחד על תופעה כללית העומדת להתרחש: נפגעה התיירות הנכנסת, וקבוצת הצליינים שבאו מיפן הם בבחינת סנונית אחת שאינה מבשׂרת את בוא היפנים; **שלוות כסילים** – שאננות וחוסר דאגה של מי שאינם רואים את המציאות ואת הסכנות הצפויות להם; **גַּן עֵדֶן של שוטים** – מקום או אורח חיים המעניקים אשליה של אושר הזוי המבוסס על משהו שקרי או שאינו יכול להימשך עוד אף שהאדם המאושר אינו מבין זאת: חיינו בגן עדן של שוטים, היינו בשלווה מדומה כשמסביב יש סכנה; **חלום בהקיץ, חלומות בהקיץ** – דמיונות שווא, הזיות, הרהורים שאדם משתקע בהם כליל בעודו ער: כל השיעור הוא שקע בחלומות בהקיץ, ואין לו מושׂג על מה המורה דיברה; **מִגדלים פורחים באוויר** – עניינים דמיוניים חסרי בסיס מציאותי, שאינם ניתנים למימוש או להגשמה: כל תוכניותיו להקים עסק היו מִגדלים פורחים באוויר; **ניפץ את כל תקוותיו**; **באפס תקווה תכבה האהבה**; **הציפור טפחה בכנפיה וקיוותה לצאת מהחדר, התחבטה לפני כל זגוגית וזגוגית, אך לא ידעה שהיא טורחת על חינם כי אינה יכולה לצאת אל החופש שהיא רואה**; **תקוותם – מפח נפש**; **התקווה היא חלום בהקיץ**; **עין בעין ראינו כי מחלתה לא רפתה, ואפסה כל תקווה לחייה כי צורי למחלתה אַיִן**; **נכרתה תקוותו, אבדה תקוותו, נחל מפח נפש, אבדה תוחלתו**; **הד של תקווה רְהוּיָה** [= הססני, חששני, חסר ביטחון] **ומהוססת**; **הִבהֲבוּ בליבו תקוות רהויות**; **כלתה תקוותי ואבדה תוחלתי בעניין השלום** > עתיד! תחושה!

תקשורת!

תקשורת – 1. פעילות או תהליך של העברת מסר (מידע, רעיונות ורגשות) בעל פה, בכתב, בהתנהגות, בסימנים לא־מילוליים וכד׳ בין משתתפים (בני אדם, בעלי חיים או דוממים, כמו מחשבים). בני אדם מתַקשרים זה עם זה כדי לקדם עניינים, להחליף חוויות וגם להשׂיג מטרות בין־אישיות וחברתיות באמצעות טלפון, רדיו, טלוויזיה, מרשתת ועוד; 2. העברת מידע בין יחידות מחשבים הנעשׂית באמצעות מַשדר, תָּוֶוךְ וּמַקלט; **קשר בין־אישי, תקשורת בין־אישית** – תהליך או פעולות הנעשׂים כדי ליצור קשר עם הזולת, להעביר לו מסר, לשכנעו או לשנות עמדותיו; למשל, התקשורת הבין־אישית חשובה בתהליכי הדרכה ולמידה, הן להעברת המסר והן לווידוא קליטתו. עם תקשורת זו מונים אמצעים מילוליים כמו דיבור ואמצָעֵי תקשורת בלתי־מילוליים, למשל, שׂפת גוף, הבעת פנים וקול. גם שליחת מסרון בטלפון נייד או מסר כתוב ברשתות החברתיות בתקשורת היא תקשורת בין־אישית; **תִּקשֵׁר** – 1. חָלַק מידע, חדשות, רעיונות, רגשות וכד׳ בכתב, בעל פה, בתנועת גוף, בחושיו, באמצעי אלקטרוני או באות אחר לאדם אחד או יותר (גם בעלי חיים או ביניהם); 2. יָצַר קשר עם אחרים, קיים רמה מסוימת של תקשורת איתם: אוטיסטים אינם מסוגלים לתקשר בצורה תקינה עם אחרים; **תקשורת לא־מילולית, תקשורת בלתי־מילולית** – תקשורת שבה יצור חי (אדם או בעל חיים) מעביר מסר לאחר ללא שימוש במילים, בשׂפה כתובה או בשׂפת סימנים, אלא בכמה ערוצים: שׂפת גוף, הבעות פנים, נימת דיבור, קשר עין, מחוות גופניות, יציבה ומגע, בחירת בגדים ואופן לבושם, בושׂם, תסרוקת, הפרחת פֵּרוֹמוֹנים וחומרי ריח אחרים [בבעלי חיים]; **אבטחת תקשורת** – פעולות שנועדו למנוע מאדם לא מורשה מידע בעל ערך על ידי הגנה על גישה למידע, לציוד רַחַק (= [טלקומוניקציה]) ולרשומות, לרבות שימוש במידע, חשׂיפתו, ציתותו, שיבושו, העתקתו או השמדתו; **תקשורת מגויסת** – תקשורת שפועלת ממניעים פוליטיים, כלכליים או אחרים ואינה נאמנה לערכי העיתונות, כגון חופש הביטוי, חופש המידע, אובייקטיביות וניטרליות; **תקשורת מוּטָה** – תקשורת שבה אין המציאות מוצגת הצגה אובייקטיבית וניטרלית, החל בהדגשת אירועים מסוג מסוים והתעלמות מאחרים, וכלה בשקר בזדון (כמו ידיעת כזב או חדשות כזב). ההטיה יש שתיווצר במתכוון כדי לקדם תפיסות עולם ואמונות מסוימות ולהחליש תפיסות עולם ואמונות אחרות, ויש שהיא בתום לב שבה מוצגות אמונות ודעות בלא תשׂוּמת לב; **תקשורת עוינת** – כינוי לתקשורת המונים בפי אנשים שחשים שהסיקור התקשורתי מוטה נגד דעותיהם בעניינים שנויים במחלוקת, ואינו מבטא אותן אלא מייצג עמדה שׂמאלנית: אף שהדיווח מאוזן, לא מובן מדוע נוטים צרכני חדשות לתמוך באחד הצדדים בוויכוח ולתפוס את הדיווחים ואת הסקירות ב׳תקשורת העוינת׳ כמוטות לטובת היריב; **תקשורת לא אלימה, תקשורת מקרבת** – גישה לניהול מערכות יחסים בין־אישיים, תוך־אישיים, בין משפחות, קהילות ומדינות לפתרון עימותים, אי־הבנות וסכסוכים. שימוש בה מאפשר שינוי לטובה במערכות יחסים והעמקת החיבור, האמון, והיעילות במילוי צורכי כל הצדדים באמצעות מודל יישׂומי־מעשׂי; **הטעיית תקשורת** – 1. שימוש במכשירים, בפעולות ובטכניקות מתוך כוונה לבלבל או להטעות את המשתמש בקישור תקשורת או במערכת ניווט; 2. שידור או שינוי מכוּוָן לתקשורת כדי להטעות את פרשנות הנמען, כגון החלפת מִגדר, הטעיית משיכה מינית או הסתרת זהות; **הונאת תקשורת** – הסוואה לתקשורת או התחזות לזהות של ישות (אדם, ארגון וכד׳) שלכאורה נראה שהיא קשורה למקור מהימן ומורשה. מעשׂי התקפות הזיוף יכולות ללבוש צורות אחדות, החל בזיוף דוא"ל נפוצות ובדיוגים וכלה בהתקפות זיוף של זיהוי הישות המשמשת תכופות לביצוע ההונאה; קוֹמִינט > **מוֹדִיעִין תִּקשׁוֹרֶת** – 1. מידע שמפיקים מאמצָעֵי התקשורת ומאמצעים אלקטרוניים

באמצעות יֵירוט תוכני תקשורת אלקטרוניים של הגורם אוסף המידע. מידע זה כולל האזנה לשׂיחות טלפון, קריאת הודעות טקסט וסוגים של הידודיות מקוּוֶנת; תקשורת אינטראקטיבית > תקשורת הידודית – תחום מקצועי רחב, ובו עניינים, כגון תדמית חברה, מיתוג, אריזות, פרסום על כל נגזרותיו, כרזות, טיפוגרפיה, עיצוב למרשתת, עיצוב לטלוויזיה, הנפשה ועוד; תקשורת המונים – העברת מסרים ברזמנית לנמענים רבים ועלומים ברחבי הגלובוס. לרוב היא ניכרת במיידיות, בפומביות ובשימוש באמצעים, כגון עיתון, רדיו, טלוויזיה, קולנוע, מוזיקה פופולרית, משׂחקי חוזי, ספרים. לתקשורת זו השפעה רבה בתחום החִברוּת, בעיצוב דעת הקהל ובתפיסת המציאות. לרוב היא עוסקת בנושׂאים הנוגעים לסדר היום הציבורי, בספורט ובבידור הציבור; תקשורת נתונים – העברת מידע בין מערכות מחשב או בין מַחשבים מרוחקים זה מזה המחוברים לרשת מַחשבים אחת לשם עיבוד נתונים בתקשורת. ההעברה נעשׂית באמצעות תָוֶוך כלשהו (למשל כְּבָלים לסוגיהם או גלי רדיו), המשמש לתקשורת בצורה סִפרתית (דיגיטלית), ולא להעברה פיזית באמצָעֵי אִחסון נתונים (כמו הֶחסֵן נייד, תקליטור וכדומה); תקשורת שכנועית – תקשורת המתרחשת בין מפרסם או מי שמעוניין למכור מוצר, רעיון, דימוי, ידע או שירות לבין מי שעשׂוי להיות צרכן בכוח בתיווכם של פרסומאי, אמצעי תקשורת או אדם אחר: השימוש העיקרי בתקשורת שכנועית הוא בהעברת מידע שנחוץ למוען להעביר לנמען; תקשורת בוררת – תקשורת שבה המידע תואם אידיאולוגיה, אמונה, זהות, גישה פוליטית או אחרת ומועדף ממידע שאין בו תיאום זה; מיומנויות תקשורת – כושר נלמד או יכולת נרכשת ליצירת תקשורת יעילה. נוסף על שליטה כללית בשׂפה (אוצר מילים הולם וידע בתחביר), נדרשת יכולת להקשיב ולהבין את הנקרא, להציג את המחשבות הצגה ברורה בדיבור ובכתב, להגיב בצורה משכנעת על נקודות מבט אחרות שאומרים או כותבים המאזינים או הקוראים; מֶדיה > כלֵי תקשורת, ערוצי תקשורת, אמצָעֵי תקשורת – שם כולל לרדיו, לטלוויזיה, למרשתת לרשתות חברתיות ולעיתונות (כתובה ומקוּוֶנת), הכלים המדַווחים על החדשות והמספקים מידע ופרשנות לציבור: אמצעי התקשורת של ימינו הם פרי התפתחות טכנולוגית מדהימה של המאה העשׂרים; לוויין תקשורת – לוויין המעביר אותות בין שתי נקודות על פני כדור הארץ, ואנו קולטים אותם באמצעות טלפון, רדיו, טלוויזיה ועוד. הלוויין בשמשו תחנת מִמסר לשידורי רדיו וטלוויזיה, תפקידו לקלוט אותות שמשודרים אליו מנקודה אחת על פני כדור הארץ, ולשדרם בחזרה לנקודה אחרת בכדור הארץ: חלוקת האוסקר שודרה ברחבי העולם באמצעות לווייני תקשורת; תקשורת רדיו – שידור וקליטה של ידיעות (בלי חוטי טלגרף) באמצעות גלי רדיו (כגון רדיו, טלפון נייד ופקסימיליה), לרבות הציוד והמכשירים לשידור ולקליטה אלה; תקשורת קווית – שידור וקליטה של ידיעות שאותותיהן מועברים בתַיִל, כמו טלפון, פקסימיליה, טלוויזיה, מרשתת, לרבות הציוד והמכשירים לשידור ולקליטה אלה; קו תקשורת – ערוץ תקשורת כמו טלפון, טלגרף או פקסימיליה: יחידות העיבוד העיקרי במערכת מחשב מחליפות ביניהן מידע דרך קווי תקשורת או זיכרון משותף; תקשורת רשמית – חילופי מידע רשמי בין אנשי הארגון הזורם לאורך הרמות השונות של המִדרג הארגוני. שיטה זו תואמת את הכללים המקצועיים, את המדיניות, את התקנים, את התהליכים ואת התקנות שנקבעו בארגון. בתקשורת זו עוקבים אחר שרשרת הפיקוד של הארגון והיא עומדת בכללים המקובלים בארגון; תקשורת לא רשמית – תקשורת מזדמנת שבה שניים או יותר חולקים ביניהם ספונטנית מידע מאולתר ללא שימוש בערוצי התקשורת הרשמיים בארגון או מחוצה לו. תקשורת זו משרתת תדיר עניינים המסייעים להשׂיג יעדים ארגוניים, כגון טיפוח, חדשנות ופתרון בעיות; קְלִינָאוּת תִקשוֹרֶת – התחום העוסק בטיפול קליני בליקויי שמיעה, שׂפה ודיבור, מקצועו של קלינאי תקשורת; איש תקשורת – עיתונאי, אדם העוסק במקצועו בכתיבה, בעריכה, בהפקה ובניהול; מִתקפה תקשורתית – סִדרת כתבות ופרסומים שנועדו לקדם נושׂא שעל סדר היום; תִקשוֹרֶת קַוִוית – תקשורת שבה המידע (קול, תמונה, נתונים) מועבר בכֶּבֶל (תֵיל נחושת, כֶּבֶל קוֹאַקסִיָאלִי, סיב אופטי), כמו טלפון, פקסימיליה, טלוויזיה, מִרשֶתֶת, לרבות הציוד והמכשירים לשידור ולקליטה אלה. היפוכה – תקשורת אלחוטית הנעשׂית ללא חיבור בקו תקשורת; כוכב תקשורת – אדם המופיע תדיר בטלוויזיה; תקשורת חברתית – כישורי אדם לקשור קשרים עם בני אדם אחרים בחברה, כגון להשתמש בשׂפה הולמת ומובנת לחברים, להתנהג איתם ביושר ובהגינות לאורך זמן, להתיידד בקלות וליצור איתם יחסי גומלין במגוון מצבים; תקשורת שיווקית – שימוש מועיל באמצעי תקשורת כדי לקדם פעילות עסקית של ארגון או חברה, בעיקר בתחום השיווק והמכירות ולהשׂיג את המטרות העסקיות של הארגון. המסרים עוברים לקהל היעד, החל בשילוט, המשך בביגוד או במחזיקי מפתחות נושׂאי סמליל (לוגו) דרך חומר מודפס, מצגות או חוזי, וכלה בהפקת תערוכות ואירועים אחרים ללקוחות; לתקשורת זו חמישה רכיבים: פרסום, קידום מכירות, יחסי ציבור, שיווק ישיר ומכירה אישית; תקשורת מנותבת – מערכת כללים פורמלית להעברת מידע והוראות בין חלקי המערכת, על בסיס חלוקת העבודה והאחריות בה; יְדִיעַת הֶמשך – ידיעה הסוקרת את המשך ההשתלשלות של עניין שנסקר בעבר הקרוב; התמרה סִפרתית – אימוץ טכנולוגיה סִפרתית, שבו הארגון מסַפרֵת (דיגיטיזציה) מוצרים, שירותים או פעולות לא סִפרתיות, כלומר מעביר נתונים לספָרות כדי לעבדם במחשב. המטרה – להגדיל את ערך הארגון באמצעות חדשנות, המצאה, חוויית לקוח או יעילות; שֶדֶר, תִשדוֹרֶת – הודעה, על הרוב קצרה ומתומצתת, המועברת באמצעות שליח מיוחד או באמצָעִי תקשורת כלשהו מאחד לאחר: הנשׂיא העביר תשדורת לנשׂיא רוסיה על מועד פגישתם בדבר החימוש הגרעיני; רַעַש – 1. תהודה ציבורית, הדים; התרגשות רבה, סערת רוחות, מהומה רבתי, לעיתים קרובות על לא מאומה: הודעתו המִרעשית (סנסציונית) עוררה רעש רב וזכתה לתגובות באמצעי התקשורת; 2. אות מיותר ובלתי רצוי החודר למערכת תקשורת אלקטרונית או נוצר בה ומפריע לקליטת האותות המשודרים: צפצופים שרקניים הנשמעים באפרכסת הטלפון, הפרעות בשידורי הרדיו וה׳שלג׳ הנראה על מסכי הטלוויזיה הם כולם צורות של רעש; ג׳ינגֶל > זַמְרִיר – מסר קצר וקליט, המשמש, בלוויית לחן, למטרות פרסומת קולית, לרוב ברדיו, לעיתים בטלוויזיה, ובדרכים שהציבור נחשׂף לפרסומת קולית; עָרוּץ – דרך תקשורת בין בני אדם, כגון ערוץ דיפלומטי, ערוץ הילדים; גלובליזציה – התרחבות, האצה והעמקה של הקשרים הפוליטיים, התרבותיים והכלכליים בין מדינות, חבָרות ויחידים באופן היוצר שילוב של כלכלות, תרבויות ותנועות פוליטיות מכל העולם; יַחצָ״ן [יח״צ = יחסי ציבור + משקל קַטלָן לבעלי מקצוע] > יְחצֵן, יַחצָן; יַחצָן – מי שעוסק ביחסי ציבור ומשתמש בחלק העיתונאי ולא הפרסומי של אמצעי התקשורת, למשל: רכישת שטח בעיתון לפרסום מודעה היא פעילות פרסום; פרוֹפָּגַנדָה > תַעֲמוּלָה – הפצה שיטתית של דעה, רעיון או תורה הנוגעים להשקפת עולם של המפיץ כדי להשפיע על תודעת הציבור: לקראת הבחירות פתחו המפלגות בתעמולה נרחבת בקרב הבוחרים; תַעַמלָן, תוֹעַמלָנוּת, תוֹעַמלָנִי, תוֹעַמלָן – מי שעוסק בתעמולה, בהפצת מסר או מטיף באמצעי התקשורת: הרופא לא יפיץ תעמולה לעצמו כדי להשׂיג חולים, לא יעסיק לשם כך סוכן או תועמלן, לא יעסוק עימם ולא יעבוד בשבילם; תועמלנות רפואית, תוֹעַמלָן רפואי – סוכן מכירות של ציוד רפואי ותרופות: לחברה לייצור תרופות דרושים תועמלנים רפואיים נמרצים ובעלי ניסיון; הסכתה, הֶסכֵּת, הִסכית – שתק והאזין בתשׂוּמת לב, הקשיב בדומייה ובריכוז; תַסכִּית – תוכנית רדיו מעובדת לשידור ודרמטית שבה מוגשים סיפור או חלק מעלילה שלמה באמצעים קוליים. בתסכית משתתפים קריינים וטכנאי אולפן המגישים את הסיפור שעבר עיבוד מתאים להאזנה: ב׳קול ישׂראל׳ משַדרים עתה תסכית מתח, הניכר בקריינות מעולה ובפעלולים מרשימים וזוכה לקהל מאזינים רב; פּוֹדקַסט (podcast) > הֶסכֵּת – תוכנית שֵמע המיועדת להאזנה לפי דרישה במרשתת בכל זמן ובכל מקום מנושׂאים, כגון היסטוריה, תרבות, פוליטיקה, שהם ברומו של עולם ועד ענייני שוליים. ההסכת יתרונו שהאזנה לו אינה כפופה ללוח זמנים ולערוצי הרדיו הרגילים; מודעת טקסט – מודעת פרסומת המופיעה בטקסט בלבד; מודעת טקסט – לא להשמעה – דברים הנקלטים במיקרופון ואינם מיועדים להשמעה בשידור, בין שהם רעשים ובין שהם דיבורים; חֲצוּבָה – הֶתקן תלת־רגלי שמתקינים עליו משהו (כגון מצלמה, משקפת, כלי ירייה); רֹאש חֲצוּבָה – החלק העליון של החצובה, המאפשר לצַדד ולהטות מה שמותקן עליה; צינור – אמצעי מעבר, אמצעי גישה, אמצעי תקשורת וכד׳ המסייע להעביר דבר מה או להשׂיגו: במהלך המלחמה נותקו צינורות האספקה שלנו; פּוּבּלִיצִיסט > כּוֹתֵב דֵעוֹת – עיתונאי המתמחה בכתיבת מאמרי דעה הנוגעים לאירועי היום; עַמוּד דֵעוֹת – עמוד בעיתון שיוחד למאמרי דעה, למכתבים למערכת, לדברי הגיגים, לקריקטורות ועוד; תחקיר, תִחקֵר – אסף מידע על אדם או על נושׂא מסוים לצורך תוכנית או ריאיון באמצעי התקשורת; קיברנטיקה – תחום במתמטיקה שימושית העוסק בחקר תהליכי התקשורת, מערכות הבקרה ועקרונות המשוב בין בני אדם (או יצורים אחרים), ארגונים ומכונות; תפעוליות בֵּינִית, תְאִימוּת תִפעוּלִית – היכולת של כמה מערכות (כגון נשק, מחשבים), מוצרים, יישׂוּמים יכולים להחליף ביניהם מידע ולהשתמש בו הדדית; צִלצוּל שָווא – צלצול טלפון שלא נועד אליך, כגון צלצול הנובע מטעות, מהטרדה וכיו״ב: כשהתקשרת בטלפון, השבתי שאני שומע צלצול שווא, ולכן לא הרמתי את השפופרת מן העריסה; ניהל שׂיחות > שׂוחח: שׂוחחתי איתה ארוכות בטלפון; טוֹק שׁוֹאוּ > תוכנִית שִׂיחַ, מִשדַר שִׂיחַ, תוכנִית אֵירוּחַ – מופע פומבי או מִשדר ברדיו או בטלוויזיה שבמרכזו ריאיון או ראיונות; המעצמה השביעית – כינוי לעיתונות על שום השפעתה המרובה ביצירת דעת הקהל בעולם בעניינים מדיניים [על שם שש המעצמות שהיו לפני מלחמת העולם הראשונה: אוסטרייה־הונגריה, איטליה, אנגלייה, גרמניה, צרפת ורוסיה]; עיתונות צהובה – עיתונות רודפת מרעשים

(סנסציות), עיתונות זולה שעיקר עיסוקה הוא רכילות: המידע העסיסי על פרשיית האהבים של השׂר התפרסם בעיתונות הצהובה באנגלייה; יש לו מהלכים – הוא בחוגים מסוימים, יש לו קשרים טובים עם בני אותו חוג: יש לה מהלכים בעירייה, אולי תוכל להסתייע בה להשׂיג את הרישיון; לֹא לְפִרְסוּם – מידע הנמסר לעיתונאי בהנחיה ברורה שלא לפרסמו בכל דרך שהיא; לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו, אך ללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לֹא לְצִיטוּט וְלֹא לְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא שלא כלשונו, וללא הזכרת שמו של מוסר המידע; לְצִיטוּט וּלְיִיחוּס – מידע הנמסר לעיתונאי מתוך כוונה שיובא כלשונו ובשם מוסר המידע; סקוּפּ > יְדִיעָה בִּלְעָדִית – ידיעה בלעדית בעלת ערך חדשותי גבוה; שידור, שידֵר – העביר תחושה או מסר, בייחוד בהתנהגותו, בהבעות פניו וכד׳: יש לה סגנון דיבור נמרץ והחלטי, והיא משדרת ביטחון עצמי; מדורת השבט – אמצעי תקשורת המשקף את סדר היום של אזרחי המדינה, וכן הוא מוקד של לכידות חברתית, בדומה לישיבה סביב המדורה במסורת השבטית בעבר: אמצָעֵי התקשורת, ובעיקר ערוצי הטלוויזיה, ביססו לעצמם מעמד של מדורת שבט המטפחת אתוסים ומוקדי הזדהות קיבוציים; הספקטרום האלקטרומגנטי – תחום אורכי הגל או התדרים של כל סוגי הקרינה האלקטרומגנטית, ואלה הם: קרינה קוסמית, קרינת גמא, קרינת רנטגן, קרינה על-סגולה, קרינה נראית, קרינה תת-אדומה, גלי מיקרו וגלי רדיו; עוֹנַת המלָפְפונים – [בלשון העיתונאים] שׂיא עונת הקיץ, ובה ממעטים בפעילות בתחומי הממשל, התרבות והתקשורת, שכן מרבית האוכלוסייה, ובכללה פוליטיקאים ואנשי עסקים – בחופשה, וכמעט שאין אירועים המעוררים את עניין הציבור; ברווז עיתונאי – חדשה עיתונאית שאין לה אחיזה במציאות, בדותה עיתונאית: הפרסום בעיתון שכוכב הקולנוע הנודע ישתקע בארצנו, התברר כברווז עיתונאי – לא היו דברים מעולם; אֵיל עיתונות – כינוי לאדם עשיר ורב עוצמה, שבבעלותו השליטה על מערכת עיתונים אחת או יותר: הוא נודע בעולם כאיל העיתונות והיה למיליונר בזכות כישרונותיו העסקיים והבנתו בתחום התקשורת; אימות מידע – כלל בתחום התקשורת המחייב בדיקה נוספת של מידע המגיע לעיתונאי; הַצלָבַת מֵידָע, הִצלִיב מֵידָע – בָּדַק מידע מכמה מקורות או מנקודות ראוּת אחדות כדי לתקף או להפריך השערה או כדי לדייק בה: חוקרי המשטרה הצליבו את גרסות החשודים ומצאו סתירות ביניהן; שִׂיחַ וָשִׂיג, שִׂיג וָשִׂיחַ – חילופי דברים, מגע כלשהו, עניין, עסק: בתוקף עיסוקו כפעיל ציבור: שׂיח ושׂיג לו עם אישים בכירים בארץ; אין לו כל שִׂיחַ וָשִׂיג עם מישהו – הוא לעולם אינו מדבר איתו, הוא אינו בא איתו במגע, אין לו שום קשר איתו: אין לנו כל שׂיח ושׂיג עם חוגים קיצוניים כאלה; סִדְרָה בְּהֶמְשֵׁכִים – קבוצת תוכניות רדיו או טלוויזיה שכל פרק בה הוא המשך של הפרק הקודם, וכל הפרקים יחדיו יוצרים יחידה אחת; [סִדְרָה – כל פרק בה הוא סיפור לעצמו, למשל סדרת הטלוויזיה ״כן, אדוני השׂר״]; אין תגובה – אין תשובה, אינני רוצה להשיב [נאמר בעקבות שאלה של כתב או מראיין]: מה דעתך על התפטרות השׂר? – אין תגובה! אירוע מתגלגל – פרשה הנמשכת שנים ומעסיקה את הציבור ואת התקשורת; גְּזִיר עיתון – פיסת עיתון גזורה, ובה הודעה, מודעה או כתבה שנועדה לשמירה; דבריו הוצאו מהקשרם – דברים שאמר מישהו, ואחר עיוות את דבריו בשל השמטתם בכוונה או בטעות מתוך מחשבה שאינם חיוניים, כגון אדם א: ׳הייתי מעדיף למות מלהיות עבד׳, אדם ב: ׳אדם א אמר שהוא מעדיף למות׳; הכחשה גורפת – הכחשה מוחלטת; הנייר סובל הכול – אפשר לכתוב גם דברי הבל וכזב; הסיפור מאחורי הסיפור – עובדות לא ידועות בנושׂא המעסיק את הציבור, ושנחשׂפו לגביו כבר פרטים רבים; זַרזִיר עֵט – כינוי גנאי לכותב כתיבה קלה, שִטחית וחסרת אחריות: יש שדעת הקהל מתחילה להתפכח מרוח השיכרון שנסכו עליה פושעים שׂכירים זרזירי עט למיניהם; חדשות מתוזמנות – אירועים בעלי עניין תקשורתי שמועדם ידוע מראש; חדשות קשות, חדשות קשיחות – מידע חדשותי החייב להתפרסם עקב חשיבותו ומשקלו; חדשות רכות – אירועים שיש בהם עניין לציבור אך אין חובה לפרסמם בתקשורת, ותפקידם איזון ושעשוע; חמש המֵ״מים – הנתונים העיקריים שיש לכתוב כדי להעביר מסר שלם לפי שאלות אלו: מה, מי, מדוע, מתי, מקום ו׳איך׳; חֱסיון מקורות – עיקרון שלפיו עיתונאי אינו חייב לגלות מי העביר לו את המידע בשום תנאי; טרם יבשה הדיו – הדברים נשתנו זמן קצר לאחר שנכתב עליהם דבר מה; כלב שמירה – כינוי לאדם או לגוף העומד על המשמר, מתריע על חריגות ועל סטיות מהנורמות המקובלות ודואג לקיום ערכים ותקנים מסוימים, בעיקר בחיים הפוליטיים: העיתונות היא כלב השמירה של הדמוקרטיה; מקור יודע דבר – אדם מעורב בעסקי ציבור, המעביר בעילום שם מידע לעיתונאי; מקור מידע – אדם או מאגר נתונים שממנו שואב עיתונאי את ידיעותיו; מקור ראשון – אדם המעביר מידע בנושׂא שהוא מעורב בו באופן פעיל; תמונה אחת שווה אלף מילים – מידע המועבר באופן חזותי השפעתו רבה יותר ממידע המועבר באופן מילולי; גל פתוח – רצף שידורים הקוטע את

התוכנית שנקבעה מראש עקב אירוע אקטואלי ודרמטי; עלה לאוויר > משודר – החל להיות משודר ברדיו או בטלוויזיה; יחסי ציבור – הצגת דימוי חיובי של מוסד או של יחיד, באמצעות פרסום והסברה פעילים כדי להשפיע על ציבור כללי או ממוקד; יחצ״ן > יַחצָן, איש יחסי ציבור – אדם שעיסוקו הוא להחדיר מוצר, שירות, אדם או רעיון כלשהו לתודעת הציבור, לשפר את תדמיתם ולעודד את הביקוש להם באמצעות כלי התקשורת: איש יחסי הציבור של הפוליטיקאי יעץ לו להצטלם בחברת ילדים כדי לשבור את תדמיתו הקשוחה; בַּעַל טוּר – כותב בכיר שמאמריו מתפרסמים בתדירות ובמיקום קבועים; כַּתָבַת תַחקִיר – כתבה המביאה ממצאים בעלי אופי ביקורתי על פעילותם ומעשׂיהם של מוסדות ואנשי ציבור; מִכתָבִים לַמַעֲרֶכֶת – מדור בעיתון שמתפרסמות בו תגובות קוראים לענייני היום או לידיעות וכתבות שהופיעו בעיתון; בֵּין־אישי – שם תואר לדבר הנוגע לפעולות, לאירועים ולרגשות בין שני אנשים או יותר: מיומנות בין־אישית היא כישרון המאפשר לאדם ליצור יחסי גומלין עם אחרים ביעילות, כגון לתקשר, להעביר מחשבות ותחושות או לקבל עליו אחריות חברתית; תוך־אישי – שם תואר לדבר המתרחש בתוך מוחו של האדם, כגון עמָדות, החלטות, תפיסה עצמית, הערכה עצמית או ויסות עצמי: מסיימי הקורס דיווחו על ביצועים טובים יותר שעניינם יכולות תוך־אישיות, בין־אישיות ומילוליות; מרחב בין־אישי – מרחק גופני בין בני־אדם שבו הם חשים נוחות לדבר זה עם זה. מרחב זה הוא מעין בועה סביב האדם שנעה איתו בישיבה, בעמידה ובשׂיחה, והוא נרכש באופן לא מודע בילדות המוקדמת. למרחב יש משמעויות תרבותיות, והפרתו עלולה לעורר תגובות רגשיות עזות; גודל המרחב הבין־אישי – גודל המרחב שאדם קובע עם בן שׂיחו בעת תקשורתו איתו כדי לשמש חיץ מפני איומים רגשיים או גופניים שבכוח. בועה זו משתנה בין בני אדם ובמצבים למיניהם, כלהלן: לרוב בין 0.5 ל־1.2 מ׳ במגע עם חברים קרובים; בין 1.2 עד 3.6 מ׳ בין מכרים עסקיים, ויותר מ־3.6 מ׳ עם זרים; צו איסור פרסום, איסור פרסום – איסור המוטל על הציבור, ובפרט על אמצעי התקשורת, לפרסם מידע מסוים, שפרסומו עלול לפגוע באינטרסים של הציבור (כגון פגיעה בחקירה משטרתית, בביטחון המדינה או בשמו הטוב של אדם, או פרסום העלול לסכן את חייו); מסע הסברה – מערכת של פעילויות מתוכננות המיועדת להסביר עניין מסוים ולהגביר את מודעות הציבור לו, בעיקר על ידי שימוש באמצעי התקשורת למיניהם: האגודה למלחמה בסרטן פתחה במסע הסברה נרחב על נזקי העישון; בִּיטְחון קשר – פעולות ואמצעים שנוקט גוף צבאי או ארגון כדי למנוע מן האויב או מהמתחרה להפיק מידע מודיעיני מציתות לאמצעי התקשורת שלהם: כדאי לשמור על ביטחון קשר; חומה סינית, החומה הסינית – כינוי לחציצה מוחלטת בלי אפשרות לחדור ולהשפיע מן החוץ: רק כשעזבתי את משפחתי החרדית הבנתי, שהייתה בינה ובין מה שקורה במדינה מעין חומה סינית; כַּרטיס בִּיקוּר – כרטיס קטן הנושׂא פרטי זיהוי: שם, מען, טלפון, מקצועו וכד׳ כדי לתקשר בהמשך; מכת הדלפות – מעשׂה פלילי שבו מעבירים ידיעה סודית או מידע חסוי בחשאי ובאופן לא רשמי למי שאינו רשאי לדעת אותם, בעיקר לאמצעי התקשורת: השׂר התרגז מאוד על מכת ההדלפות שהיו ממשׂרדו; נכנס עימו בדברים – התחיל לשׂוחח איתו שׂיחה מקדימה שממנה יתגלגלו הדברים אל העיקר: נגלה עליי זקן מופלג בשנים, בירכני ברכה ארוכה ונכנס עימי בדברים; חופש הביטוי וההבעה – זכותו של כל אדם להביע את דעתו ולומר את שברצונו לומר, בלי שיוטלו הגבלות שרירותיות עליו, בכל דרכי התקשורת: דיבור, כתיבה, יצירת סרט וכד׳; חופש המידע – זכותו של הפרט להיות חשׂוף למידע שיאפשר לו לגבש עמדה ודעה בכל עניין ודבר; וכן – זכותו, כחלק מהעם הריבון, לקבל מידע על הנעשׂה במדינה ועל עניינים המשפיעים על חייו ועל איכותם; חופש העיתונות – אחת הדרכים החשובות לממש את חופש הביטוי ואת חירות המידע – זכות הציבור לדעת; עיתונות חופשית – תקשורת עצמאית שאינה תלויה בשלטון; זכות הציבור לדעת – זכותו של הציבור לדעת מה עושׂים נציגיו בשלטון כדי שיוכל, כריבון, לפקח על מעשׂיהם ולבקרם; חומת שתיקה – דבר לא מוחשי המשמש מחסום לתקשורת, להבנה או לביצוע: נבקע פרץ בחומת השתיקה; שבירת הקרח, שָׁבַר את הקֶרַח – גרם שינוי במצב שהיה ללא מוצא, הפיג את הרוגז, הפשיר את האווירה המתוחה, פרץ ערוצי תקשורת: רק התערבות הממשלה שברה את הקרח בין המעסיקים למועסקים; אג׳נדה > סֵדֶר יום ציבורי – הנושׂאים המעסיקים את הציבור; עבודה מהבית, עבודה מרחוק – עבודה מרחוק באמצעות שימוש בטכנולוגיות מידע ותקשורת, כגון מחשב נייד, טלפון נייד, פקס, מרשתת ועוד; צַו קריאה – הודעה אישית לחייל מילואים, המזמנת אותו לשירות מילואים פעיל [יש גם צו קריאה פומבי המופנה ליחידות שלמות, לרוב באמצעי התקשורת]; מסע תעמולה – תעמולה תקשורתית שיטתית ומאורגנת הנמשכת פרק־זמן מסוים והמיועדת לחזק או לשנות עמדות ודפוסי התנהגות מקובלים בחברה: לקראת הבחירות יצא המועמד במסע תעמולה עצים (אינטנסיבי); חרם מוֹדעוֹת – החלטת גוף כלכלי שלא לפרסם

מודעות באמצעי תקשורת שלדעתו הזיק לו: חרם מודעות הוא פעולה פסולה ומזיקה הפוגעת בעיתונות החופשית, והעלולה לגרום להפרת עקרונות וכללים של אתיקה מקצועית בעיתונות וגם פוגעת בחופש הביטוי ובשוק התקשורת; **שילוט חוצות, שלט חוצות** – מודעת פרסומת גדולה ומאירת עיניים על מעמד מיוחד, המוצגת בשולי דרכים עירוניות ובין־עירוניות: בכבישים, בצמתים, וברחובות שבהם תנועה רבה של הולכי רגל וכלי רכב [**שלטי חוצות נייחים** מציגים מודעה אחת בלבד, **ואילו לוח אלקטרוני** מאפשר שלטי חוצות דינמיים, שתוכנם משתנה ללא הרף]; תוכן שיווקי > **פרסומת סמויה** – שיטת פרסום שבה מועברים מסרי פרסום תמורת תשלום בתכנים של אמצעי התקשורת אגב הסתרה של עובדת העברתם; **חשִׂיפת יֶתֶר** – פרסום מוגזם באמצעי התקשורת; **טוב שם משמן טוב** – מידות טובות ומעשׂים טובים מַקנים לאדם כבוד יותר מהידור חיצוני; **כפל משמעות, עמימות** – 1. מצב שבו ניתן לפרש מילה, מונח, סימן, סמל, צירוף, משפט או כל מבע תקשורתי אחר ביותר מדרך אחת; 2. חוסר בהירות או אי־שקיפות, טשטוש, ערפול, קהות (ההפך: **חדוּת**): הסנגור הצביע על עמימות המושׂג 'ביטוי הולם' החוזר שוב ושוב לאורך החוזה; **הכפר הגלובלי** – כינוי להשפעת תקשורת ההמונים על תחומי חיי בני־אדם, בהופכה בני אדם רחוקים ומנותקים זה מזה ברחבי העולם שותפים בתחומי עניין וצריכה חדשותית בזכות כלי תקשורת ההמונים המעבירים ברזמנית או בתוך זמן קצר מידע, חדשות ובידור לציבור רחב ברחבי העולם; **קידום מכירות** – שיטות ואמצעים שנוקטים להגדיל את המכירות של מוצר מסוים או של שירות מסוים, כמו פרסום באמצעי התקשורת, מתן הנחות, הענקת תנאי אשראי נוחים, מבצעי פרסים: שותפנו בקידום מכירות של רשת בתי מלון; **קֶצֶר, קֶצֶר בתקשורת** – כישלון להעביר מסר, רעיונות או רגשות בהצלחה או במידה מספקת למישהו או להבין מהם מה משמעם בשבילך. פעמים הקצר גורר ניתוק קשרים או מעכיר יחסים של הנפשות המתקשרות; **לוחמה פסיכולוגית** – שימוש מתוכנן בתעמולה ובפעולות פסיכולוגיות אחרות כדי להשפיע על הדעות, על הרגשות, על היחס ועל ההתנהגות של האויב ועל עוינותו למען השׂגת מטרה לאומית: בלוחמה פסיכולוגית מנסים לחזק את רוח הלחימה ואת המורל של כוחותינו ולערער את של האויב או של אזרחיו; אוֹדישן > **מִבחַן בָּמָה** – בדיקת התאמת מועמד להופעה בהצגה, בסרט או בתוכנית טלוויזיה: **מִבחַן בַּד** – מבחן במה בקולנוע; **מִבחַן מִרקָע** – מבחן במה בטלוויזיה; **מִבחַן קוֹל** – בדיקת התאמה של מועמד לשדר ברדיו, מבחינת איכות קולו, טיב הגייתו, הנגנתו והטעמתו בעת קריאה ועוד; תורת האינפורמציה, אינפורמטיקה > **תורת המידע** – התורה המתמטית של התקשורת העוסקת בשיטות הצפנה, שידור, אִחסון, אִחזור ופיענוח של מידע המועבר במערכת תקשורת; טלפון חכם > **טלפון נייד רב־תפקודי, טלפון נייד** – טלפון תאי אישי מיטלטל ורב־תכליתי, ובו פונקציות תוכנה, כגון מסך מגע, מצלמה סִפרתית, נגן מדיה, דפדפן מרשתת, דוא"ל, נווטן, רשמקול, שעון, פנס והפעלת יישׂוּמונים המיועדים רק למכשירים מסוג זה; אַפּלִיקַצְיָה > **יישׂוּמון** – 1. תוכנית מחשב קטנה ומוגבלת למילוי משׂימה פשוטה ומוגדרת: באתר יש יישומון הממיר תאריך לועזי לתאריך עברי ולהפך; 2. תוכנית מחשב המיועדת להתקנה על מכשיר נייד (כגון טלפון נייד, מחשב לוח), ובה תוכניות (כגון מעבד תמלילים או גיליון אלקטרוני) הממלאות משימות מסוימות או קבוצת משימות. היישׂומונים נחלקים לתחומים רבים ומגוונים (שׂיחות ומסרונים, ניהול זמן, משׂחקים, מילונים ועוד), ומקצתם זמינות בחינם ואחרים – בתשלום; בִּיפֶּר (beeper) > איתורית > **זימונית** – מכשיר אלקטרוני קטן, הנישׂא על הגוף (בכיס, על חגורה). המכשיר משמיע צליל או רוטט כדי לציין שהתקבלה הודעה טלפונית או להזכיר לבעלים לעשׂות משהו; **סִים, כרטיס סים** – מעגל מודפס על כרטיס פלסטיק קטן שנועד לזיהוי חד־ערכי בינו ובין הרשת הסלולרית. את הכרטיס אפשר להעביר ממכשיר למכשיר ולהישאר מזוהה כאותו משתמש ברשת; **אין לשוננו רק אמצעִי תקשורת, אלא היא גם מסמלת זהות משותפת, ריבונות, שליטה, זיכרון, דת, תרבות, ואפילו שוויון וכבוד האדם, ערכי רוח והגיגֵי לב** > פרסום! קשר!

תרבות!

יש תרבות. **תרבות** – 1. מכלול ערכי הרוח, המנהגים, האמוּנות, האוֹמָנוּיות, אורח החיים והארגון החברתי של אדם, קבוצה או מדינה ותפיסותיהם את העולם הניכרות בהתנהגותם. קבוצות תרבות מבוססות על זהויות משותפות, כגון אתניות (תימני, אשכנזי, אתיופי), מִגדר (נשים, גברים, טרנסג'נדרים), נטייה מינית (הומו, לסבית, דו־מיני) ומעמד חברתי־כלכלי (כגון עני, מעמד הפועלים, מעמד הביניים, עשיר); 2. פעילות יצירתית של אומנים ואנשי רוח, הפעילות וההתעניינות של הציבור הקשורות בה: חיי התרבות בעיר הזאת עשירים מאוד – יש בה שפע של קונצרטים, הצגות ותערוכות; 3. נימוסים טובים, חינוך והשׂכלה הניכרים בהתנהגות ובאורח חיים: ליד השולחן הוא מתנהג כאדם חסר תרבות; 4. מכלול המסורות, ההרגלים, דפוסי ההתנהגות, המיומנויות, ההשקפות, המוסדות וכד' באשר הם שייכים לתחום מסוים או לאופן ביטוי מסוים: תרומתו לחקר המוזיקה של עֲדות המזרח היא התייחסותו אליה כאל תרבות מוזיקלית מקורית וחשובה; 5. גידולם וטיפוחם של צמחים, בייחוד לצורכי חקלאות־מסחר, כגון 'צמח תרבות', 'זן תרבות', 'גידול תרבות': התירס היה גידול התרבות הראשון שהונהג בו השימוש בזרעי מכלוא בהיקף רחב; 6. עמדות והתנהגויות אופייניות לקבוצה בחברה, כגון מקצוע, מעמד חברתי או קבוצת גיל; **מְתוּרבָּת, תוּרבַּת, תִּרבּוּת, תִּרבֵּת** – 1. הפך לתרבותי, הקנה תרבות, הקנה למישהו נימוסים והליכות נאות: לא הרי שווייץ המתורבתת מאז ומקדם כהרי מדינות הנחשלות; 2. פיתח צמח והתאימו לגידול במשק, בגינה וכד'; **השמדת תרבות** – הרס התרבות של אומה או של קבוצה אתנית באמצעות הרס רוחני, לאומי ותרבותי של חברה מסוימת או של אדם מסוים בתחום המדעים, האומנות, הדת, יצירות של אנשי רוח, מסורות, הרגלים, דפוסי התנהגות, מיומנויות, השקפות ועוד; **סִיגוּל תַרבּוּת** – תהליך של יחיד או קבוצה לרכישת מאפייני תרבות כשהם מתאימים את הערכים החברתיים והתרבותיים, הרעיונות, האמונות ודפוסי ההתנהגות של תרבות המוצא שלהם לשל תרבות אחרת: אין עולה חדש שלא נצרך לסיגול תרבות; **בֵּית תרבות** – מבנה ציבורי שנערכים בו אירועי תרבות ואסֵפות ציבוריות; **חֲדר תרבות** – חדר או מבנה ביישוב או במחנה צבאי, המיועד לפעילות בשעות הפנאי: קריאת עיתונים ושבועונים, האזנה למוזיקה, צפייה בטלוויזיה, קיום משׂחקי חברה וכיו"ב: בחדר התרבות שבבסיס יש פינת קריאה ופינת קפה; **מלחמת תרבות** – מאבק בין שתי קבוצות תרבות או יותר על השלטת ערכי תרבות סותרים, מסורות, מוסכמות, נורמות, אמונות וכד' בנושׂאים, כגון הפלה, התחממות כדור ארץ, עלייה לארץ וירידה ממנה, הפרדת הדת מהמדינה, פרטיות, שימוש בסמים, נישׂואים חד־מיניים, יחס לזרים ולגַנזָרוּת (צנזורה); **צמחי תרבות** – צמחים שהאדם מטפח ומגדל אותם, כגון התבואות, הירקות, גידולי המטעים; **הֶלֶם תרבות** – תחושת בדידות, חרדה, בלבול ומצוקה שחווים יחיד או קבוצה כאשר הם נתקלים או נחשׂפים לסביבה תרבותית חדשה או לא מוכּרת או חווים שינוי תרבותי קיצוני בדרך אחרת, כגון סטודנט ממוצא אתיופי הלומד באוניברסיטה בארץ עלול לחוות הלם תרבות: רבים מעולי אתיופיה סובלים מהלם תרבות בשל הפער העצום שבין המציאות הישׂראלית לאורח חייהם הקודם; **תרבות הדיבור** – רמת העידון, השליטה הלשונית, כושר ההבעה, האיפוק, הקֶשב וכד' הניכרים בסגנון הדיבור של אדם או חברה: לפרלמנט הבריטי יצא שם בזכות תרבות הדיבור של חבריו; **שיבוש תרבות** – מחאה חתרנית של תנועות חברתיות אנטי־צרכניות שנועדה לשבש או לערער את תרבות התקשורת ואת מוסדות התרבות העיקריים שלה. מטרתן – לחשׂוף את שיטות השליטה של חברות ההמונים בשׂפה וברטוריקה של התרבות המרכזית כדי לבקר את מוסדות החברה שמייצרים תרבות זו. שיבוש תרבות כרוך תדיר בשימוש בתקשורת ההמונים כדי ליצור פרשנות אירונית או סטירית על עצמה אגב שימוש בשיטת התקשורת של המדיום המקורי. משבשי התרבות מציגים אנטי־פרסומות בטלוויזיה המסחרית, מכריזים על יום ללא קניות או על שבוע של כיבוי טלוויזיה, משחיתים מודעות תאגידים, משבשים מפגשי פסגה כלכליים של הגִ'י־8 וכינוסי ארגון הסחר העולמי; **מלחמת תרבות** – מאבק בין שתי קבוצות תרבות או יותר על השלטת ערכי תרבות סותרים, מסורות, מוסכמות, נורמות, אמונות וכד' בנושׂאים, כגון הפלה, התחממות כדור ארץ, עלייה לארץ וירידה ממנה, הפרדת הדת מהמדינה, פרטיות, שימוש בסמים, נישׂואים חד־מיניים, יחס לזרים וצנזורה; **צמח תרבות** – צמח שהאדם טיפח אותו ומגדל אותו, ושאינו צומח בכוחות עצמו בטבע: כלנית מתורבתת היא צמח תרבות בניגוד לכלניות הגדלות בשׂדה, שהן צמחי בר; **קשרי תרבות** – יחסים בין מדינות או בין חברות שעיקרם לימוד הדדי של תרבותה של המדינה או החברה האחרת: השגריר ארגן חילופי משלחות של סופרים, אומנים ואנשי רוח כדי לפתח את קשרי התרבות בין שתי המדינות; **תרבות הדיור** – הרמה התרבותית של אדם או של קהילה כפי שהיא משתקפת במודעות לאיכות הדיור וסביבת המגורים ובפעילות, ציבורית בעיקרה, לטיפוחם; **תרבות ההמונים** – תרבות הצריכה של המוני אדם, הניכרת בחברת השפע המודרנית, שאת ערכיה ואת דפוסי חייה מכתיב חיקוי הזולת, ומוצריה (חומריים ורוחניים כאחד) מיועדים לקלוע לטעם ההמונים, ואינם בהכרֵח בעלי ערך של ממש: לתקשורת ההמונים תפקיד נכבד בעיצוב תרבות ההמונים; **בת תרבות, בן תרבות** – אדם תרבותי, משׂכיל ובעל נימוסים טובים, אדם השייך לתרבות האנושית: אין אלה דרכי התנהגות ההולמות בני־תרבות; זהו נוהג מקובל בין עמים בני תרבות בימינו; **גיבור תרבות** – אדם בעל שאר רוח המצטיין בתכונותיו הנפשיות; אישיות שנכנסה לתודעת העם והפכה לחלק מן המורשת התרבותית שלו: לבוקרי המערב הפרוע מקום נכבד בפנתאון גיבורי התרבות של ארה"ב; **תרבות הֶגמונית** – שַׁלטָנוּת (דומיננטיות) תרבותית הניכרת בשליטה או בשלטון

באמצעים אידאולוגיים או תרבותיים באמצעות מוסָדות חברתיים. המוסדות מאפשרים לבעלי הכוח להשפיע מאוד בתחומי הערכים, הנורמות, המוסר, הרעיונות, הציפיות, השקפת העולם; תרבות וההתנהגות של שאר החברה. מכאן שתפיסת העולם של המעמד השליט הופכת לנורמה התרבותית המקובלת; **שְׁלֵטָה** – תרבות המסוגלת באמצעות כוח כלכלי או פוליטי לכפות ערכים, שׂפה ודרכי התנהגות על תרבות כפופה באמצעות דיכוי משפטי או פוליטי של קבוצות, ערכים ודפוסי התנהגות או על ידי מונופול על התקשורת; **תרבות אתנית** – קבוצת אנשים החולקים תרבות דומה (אמונות, ערכים והתנהגויות), שׂפה, דת, מוצא או מאפיין אחר שנמסר מדור לדור. הם עשׂויים לבוא מאותה מדינה או לחיות יחד באותו אזור, כגון עולי אתיופיה או עולי רוסיה. מחלות או מצבים גנטיים מסוימים עשׂויים להיות שכיחים יותר בקבוצות אתניות מסוימות מבאחרות; **תרבות ההמון** – תרבות שמוצריה מיוצרים ומועברים באמצעי תקשורת ההמונים רק עבור השוק ההמוני, כגון בידור של תקשורת המונים: סרטים, תוכניות טלוויזיה, ספרים פופולריים, עיתונים, מגזינים, מוזיקה פופולרית, מוצרי פנאי, חפצי בית, ביגוד ואומנות משוכפלת מכנית; **תרבות צבאית** – דרך החיים של ארגון צבאי הבנויה על יסודות אלו: א. משמעת; ב. אתוס מקצועי (נורמות, ערכים, סמלים, מסורות); ג. רוח הארגון ולכידותו; ד. כללי התנהגות (גינוני נימוס וגינונים טקסיים); **תרבות המערב** – התרבות הניכרת בחברות התעשׂייה המפותחות במדינות המערב (צפון אמריקה ומערב אירופה), ששורשיהן יונקים ממורשת התרבות האירופית [בתרבות זו מורשת ייחודית של נורמות חברתיות, ערכי מוסר, מנהגים מסורתיים, אמונות דתיות, מערכות פוליטיות, וכן מוצרים וטכנולוגיות מסוימות]; **תרבות הנוער** – מכלול ערכים ודפוסי התנהגות המאפיינים את בני הנוער, את אורח חייהם הייחודי. הם ניכרים בערכים, בטעמים ובצרכים של צעירים, כגון ביופי, באופנת הלבוש, בסגנון הדיבור, בצורת הבילוי, בהרגלי הצריכה, במוזיקה ועוד: אלילי 'פופ' ואלילי 'רוק' מככבים בתרבות הנוער המערבית והכלל־עולמית; **תרבות ישׂראלית אלטרנטיבית, תרבות שוליים** – זרמים בתרבות הישׂראלית שאינם פועלים בזרם העיקרי או פועלים בשוליים, המנהלים תרבות משלהם, במנותק מהזרם החשוב ומהתקשורת, כגון התרבות החרדית, ובה עלילונים (קומיקס), מוזיקה חסידית, ספרי ילדים לחרדים, סרטים, כולל סרטי אימה ייחודיים; פלוּרָלִיזם > **רב־תרבותי, רב־תרבותיות** – תפיסה חברתית המכירה במעמד השווה של בני קבוצות אתניות, גזעיות, דתיות או חברתיות מגוונות, ולפיה שומרים ומפתחים את התרבות המסורתית הייחודית שלהם בגבולות התרבות המשותפת: אחת המטרות במדיניות רב־תרבותית לאחד טוב יותר את הקבוצות השונות זו מזו ולהפיג את המתחים ביניהן; **תרבות הצריכה** – התנהגות בני האדם שעיקרה קניות מנותקות מהצרכים הבסיסיים ומתוך תחושה שעצם הקנייה מקנה לקונה מעמד, שייכות וערך עצמי אף שקניית המוצרים היא מעבר ליכולתו הכספית של הקונה או מעבר לצרכיו. בתרבות זו החומריות ניכרת תדיר ברדיפה אחר מותגי יוקרה ההופכים לסמלי סטטוס מובהקים – הכול בהשפעת הפרסום ואמצעים אחרים העומדים לרשות התאגידים; **חיי תרבות** – פעילות תרבותית, מערכת של פעולות תרבות (כגון קונצרטים, הצגות, מופעי ריקוד, סרטים): חיי התרבות בעיר הגדולה מפותחים מאוד, והיא מציעה אינספור אפשרויות בילוי; **תרבות משנה, תת־תרבות** – 1. קבוצה השומרת על מערך אופייני של מנהגים, התנהלות ואמונות בתחום אתני, אזורי, כלכלי או חברתי, והמראה דפוסי התנהגות אופייניים דיים כדי להבחין בינה לבין רוב האנשים; התרבות של קבוצת מיעוט בחברה; 2. כינוי בפי בני תרבות אחת לתרבות אחרת, שאין הם מעריכים אותה: לזה הם קוראים מוזיקה?! זה תת־תרבות! **תרבות הפנאי** – מכלול התכנים, הפעילויות ודפוסי הבילוי שהפרט או החברה יוזמים לאחר שעות העבודה ומנצלים אותם להנאה ולהתרגעות גופנית, נפשית ורוחנית: תרבות הפנאי היא ממאפייני חברת השפע המודרנית; **תרבות נהיגה** – דפוסי ההתנהגות של הנהגים בעת נהיגתם: נהיגה פראית, זהירה, אדיבה, וכדומה; **תרבות ארגונית** – מכלול הרעיונות והמעשים של ארגון המשפיע על רמת הרשמיות, על הנאמנות ועל ההתנהגות הכללית של עובדיו. התרבות הארגונית כוללת חזון, ערכים, חשיבות, תמורה, אמונה, נורמות ומנהגי הארגון. רובדה הגלוי הוא ערכי הארגון, חפצים המייצגים את הערכים ותפיסות הארגון ודברים חיצוניים ומוחשיים, כגון לבוש, שׂפה, סמלים ומיתוסים. הרובד הסמוי הוא התשתית הנורמטיבית שעליה בנויים הרבדים הגלויים, כגון הנחות יסוד, ערכים חברתיים ונורמות התנהגות הנהוגים בארגון. הארגון ניכר בגישתו לחדשנות, במוכנותו להסתכן, בשיתוף הפעולה בין מנהלים בכירים לעמיתים; במידת הסמכות והעצמאות בקבלת החלטות; בשקיפות, בביצועים ובתגמולים; **תרבות עוני** – תרבות ייחודית, המבדילה את העניים מהחברה הסובבת אותם. התרבות נוצרת מחמת הסתגלות לתנאי החיים המיוחדים שבהם העניים נתונים ולתנאי מחסור. ממאפייניה: בטלה ועצלות; מערכת משפחתית לא נורמטיבית הניכרת בריבוי לידות מחוץ לנישׂואים; הסתמכות יתר על מערכת הרווחה; פעילות עבריינית (סמים, פשע, זנות) ועוד; **תִּרְבּוּת רִאשׁוֹנִי** – מעין חִברוּת; תהליך שבו אנשים לומדים את דפוסי ההתנהגות של התרבות הסובבת אותם ורוכשים ערכים ונורמות המתאימים או ההכרחיים לאותה תרבות ולתפיסות עולמה: עולה חדש עם תִרבותו הראשוני מונים למידה, התנסות, התבוננות והשתלבות חברתית; **תרבות חומרית** – החפצים הגשמיים שמייצרים בני אדם המשתייכים לחברה, לדוגמה טכנולוגיות, מבנים (אוהל או וילה), כלים (מיקרוגל, מזגן); **תרבות לא חומרית** – תרבות שעיקרה היבטים מופשטים של החיים, כגון ערכים, נורמות, סמלים, טקסים, מוסדות, ידע ואומנות. תרבות זו מבטאת את אופן חשיבתם של בניה ואת הדרכים המקובלות עליהם לממש את רעיונותיהם; **תרבות ההמתנה בתור** – הסֵדר חברתי שבא לקבוע סדר צודק והוגן לקבל שירות או מוצר שאספקתם מוגבלת: תרבות ההמתנה בתור נוגעת לכל אדם כשווה בזכויותיו לאחרים; **שירוש תרבות** – תהליך שבו קבוצה נאלצת לנטוש את שׂפתה, את תרבותה ואת מנהגיה כדי לאמץ את תרבותה של הקבוצה השולטת: שירוש התרבות הוא תהליך איטי כי מטרתו הנרחבת להחליף החלפה מוחלטת את התרבות: השׂפה ומנהגי הקבוצה; **קוד תרבותי** – מכלול הפרקטיקות, הציפיות והמוסכמות המשותפות המסוימות לתחום נתון של תרבות, כגון קוד הכביש המהיר, קוד מורס ושׂפה. קוד הכביש המהיר קובע מיפוי בין אותות תנועה והתנהגויות נהיגה; **תרבות צריכה** – אמונה, אורח חיים ותורת כלכלה שלפיהם צריכה מוגברת מועילה לכלכלת המדינה בטווח הארוך. מנַתבֶּיה של תרבות זו מעודדים קניית סחורות ושירותים במידה מוגזמת ועיוורת במקום להפחית בהם או לעודד שימוש חוזר; סוֹצְיָאלִיזַצְיָה > **חִברוּת** – תהליך של התנסות חברתית ותרבותית מתמשכת, המקנה ליחיד את דפוסי התרבות בחברה שבה הוא חי, את כלליו ואת ערכיו: חִברותו של כל עולה אורך שנים; **מורשת** – דבר מוחשי או רוחני שיורשים מלידה או מכוח חוק, או נוחלים מן הדורות הקודמים, כגון קורות מדינה או חברה והישׂגיה, אמונותיה, ערכיה ומסורותיה, שטחיה, מבניה וחפציה, לשונה וסִפרותה, אומנותה (פולקלור, מוזיקה, ציור, פיסול ועוד), הניסיון שצברה בתחום מסוים וכל דבר הראוי לשימור לדורות הבאים בזכות ערכו המיוחד; **תיאטרון בובות** – תיאטרון שהשׂחקנים בו הם בובות או מריונטות (בובות שמפעיל אדם המושך בחוטים המחוברים אליהן), ובדרך כלל הוא ניצב מאחורי הקלעים ואף מדבר בשמן; **יֶדַע עַם, פוֹלקלוֹר** – 1. מכלול היצירה התרבותית העממית שבעל־פה, הניכר בסיפורי עם, בפתגמים, בשירי עם ובאגדות עם, לרבות הווי עממי הניכר במנהגים, במסורות, בטקסים ובאורחות חיים של עם, עדה או קבוצת אנשים: הבדיחות על הרשל'ה הן חלק מהפולקלור היהודי האשכנזי; להקת המחול האפריקנית הציגה בריקודיה העממיים חלק נכבד מן הפולקלור השבטי שלה; 2. המדע העוסק בחקר היצירות העממיות ובאיסופן: חוקרי הפולקלור הקליטו את זקני השבט ותיעדו את סיפוריהם; **נָאוֹר** – 1. מפותח, מתקדם, מתורבת: שלטון דמוקרטי הוא שלטון נאור המתנגד לכל צורה של כפייה וטרור; 2. אדם משׂכיל, תרבותי, שוחר קִדמה, פתוח לחידושים רעיוניים ובעל השקפות עולם מתקדמות: ליבי אמר לי שהוא אדם נאור, עד ששמעתי כמה מדעותיו הקדומות; **מָסוֹרְתִּי, מָסוֹרֶת** – 1. ערכי התרבות המועברים מדור לדור, מנהגים, טקסים, דעות ואמונות שעוברים מדור לדור בקבוצה או בחברה מסוימת: המסורת העממית עשׂתה את חֶלֶם לעיר השוטים; **אֵתוֹס** – מֶסֶר תרבותי למכלול הרעיונות של קבוצת אנשים, אומה או תקופה, האופי, הרוח והגישות האופייניים לעם מסוים, לתרבות מסוימת, לתקופה מסוימת וכד': האתוס של סיירת המטכ"ל; **שַׁלְשֶׁלֶת זָהָב** – מסורת מפוארת: בארצנו יש שלשלת זהב של תלמידי חכמים, סופרים ומשוררים לדורותיהם; **הֲוַי** – אורח חיים או דרך חיים של קבוצת בני אדם החיים בארגון מסוים (צבא, פנימייה, קיבוץ וכד'), מנהגים, התנהגות, פעילות וכד' המאפיינים קבוצה מסוימת, והאווירה הנוצרת בעקבותיהם, צביון חיים מקומי; **עֵדָה** – ציבור של בני אדם שיש להם מנהגים, דת ותרבות השונים ברובן מהכלל, כגון העדה הדרוזית, העדה הצ'רקסית; **עַם** – קבוצה חברתית בעלת כמה מאפיינים משותפים, כגון מוצא אתני, שׂפה, דת, תרבות, היסטוריה, מנהגים או אזור גאוגרפי; **עֵרֶך** – שם כולל לקניין רוחני רב־חשיבות, למערכת נורמות ואמונות, להישׂגי תרבות וכד' של ארגון או של חברה וכיו"ב, שהאדם מנסה לחיות לאורם: ערכי 'רוח צה"ל' הם ה'אני מאמין' של כל חייל בשׂדה הקרב; **נֶכֶס** – משהו או מישהו חשוב ורב ערך, הישׂג תרבותי וכד' של האומה, של החֶברה, מעשיר, מביא ברכה או מועיל, שבעצם קיומו יש משום תרומה של ממש למשהו או למישהו: יכולותיו ותרומתו הן נכס רב־ערך לצה"ל; **פמיניזם** – אמונה ומטרה, תפיסת עולם, תורה או תנועה לשוויון פוליטי, כלכלי, אישי וחברתי, שעיקרן פעילות מאורגנת למען זכויות ואינטרסים של נשים. לפי הפמיניזם יש להיאבק בדיכוי נשים ובאפלייתן בחברה, יש להשׂיג להן שוויון זכויות ושוויון הזדמנויות כמו לגברים ולהעניק להן מעמד שווה בחברה

כי יכולתן שווה ליכולתם; קוֹאוֹפֶּרָטִיב < אגודה שיתופית – אגודה או חברה העוסקת בפעילות כלכלית שלא למטרות רווח. האגודה מיישׂמת את רעיונות שיתוף הפעולה, היינו התאגדות עצמאית של בני אדם, הבוחרים לקדם את צורכיהם ואת שאיפותיהם הכלכליים, החברתיים, והתרבותיים באמצעות בעלות משותפת על מערכת עסקית המנוהלת באופן דמוקרטי [ארגונים אלו מבוססים על ערכי עזרה הדדית, אחריות הדדית, דמוקרטיה, שוויון, צדק חברתי וסולידריות]; הוכמן, הכמין, מִכמַנים – אוֹצָר, אוצרות תרבות ורוח, מטמון, סוד, דבר נסתר: לא קל להיות בקי במכמני הלשון העברית; הנחלה, הִנחִיל – העביר ידיעות או ערכים השייכים למורשת התרבות: מורי האולפנים הנחילו את הלשון העברית לעולים רבים; הנחלת ערכים – הקניית מידות טובות וערכי תרבות; בני אור – כינוי מליצי לבני אדם משׂכילים, נאורים ומתקדמים: יתרון בני האור מבני החושך כיתרון האור מאימת החשכה; קוֹלָז' < הֶדבֵּק – הדבקת רכיבים רבים שלכאורה אינם שייכים זה לזה: הֶדבק של סוגות, הֶדבק של רעיונות, הֶדבק של סגנונות, הֶדבק של ציטוטים, הֶדבק של תבניות מבע מנוגדות; פַּסטִיש – יצירה סִפרותית או אומנותית המחקה סגנון של אומן ידוע או של אסכולה ידועה, לרוב מתוך כוונה סטירית; עוֹנַת המלָפפונים – [בלשון העיתונאים] שׂיא עונת הקיץ, ובה ממעטים בפעילות בתחומי המִמשל, התרבות והתקשורת, שכן מרבית האוכלוסייה חופשת; נכס צאן ברזל, נכסי צאן ברזל – נכסי רוח, אוצר תרבותי בר קיימה של אומה, ערכים נצחיים, כגון עשׂרת הדיברות, ערכי 'רוח צה"ל': התנ"ך הוא נכס צאן ברזל של היהדות והנצרות; כתבי עגנון הם נְכסֵי צאן ברזל בספרותנו; תור הזָהָב – 1. ימי הפריחה במאות ה־11 וה־12, שפיתחו בהם יהודי ספרד פעילות כלכלית ותרבותית ענפה, אגב שיתוף פעולה עם השלטון המוסלמי; 2. כינוי לתקופה הניכרת ברמה גבוהה של הישׂגים בתחום מסוים, בייחוד בסִפרות או באומנות, תקופה של אושר ושׂגשׂוג תרבותי, שפע ופריחה תרבותית בהיסטוריה של עם: שנות העשׂרים היו תור הזהב של הג'ז בארצות הברית; דור המייסדים – הקבוצה המזוהה עם ראשיתו של מפעל לאומי, תרבות, כלכלי וכד'; הָפַך לנכס לאומי – הפך לדבר יקר או חשוב, להישׂג תרבותי וכד' של האומה, של החֶברה: טוב ליבו ויצירתו הם נֶכֶס לחברה כולה; חוכמת ישׂראל – סִפרות המחקר בתולדות ישׂראל, אמונתו, לשונו, תרבותו, דברי ימיו ועוד < מַדְעֵי היהדות; נֶכֶס חשוב ל־ – דָבר יקר או חשוב ל־, הישׂג תרבותי וכד' ל־: טוּב ליבו ואופן ניהולו הם נֶכֶס חשוב לחברה כולה; פשטות מרצון, חיים פשוטים – אורך חיים שבו יחיד או קבוצות בוחרים באופן מודע לצמצם את הרדיפה שלהם אחר עושר כספי וצריכה; הקהילה הגאה, קהילת הלָהָטַ"ב – שם כולל לכל מי שאינו הטרוסקסואלי או סיסג'נדר [אדם שזהותו המגדרית תואמת את מינו הביולוגי המולד]: לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים (לָהָטַ"ב), תומכיהם וארגונים המאוחדים בתרבות משותפת ובאמונה בזכויות פרט מסוימות; במקום שאין אנשים השתדל להיות איש – 1. אם ראית כי עת לעשׂות, ואין בני אדם המתעוררים לפעול, קום ועשׂה עתה; 2. גם אם אין רואים אותך, התנהג יפה כיאות לאיש תרבות; דרך העולם – מה שמקובל אצל בני האדם, דרכו של עולם, מנהגו של עולם: ברגיל מותיר אדם את רכושו לאחר מותו לבני משפחתו, זו דרך העולם; דרך חיים – הצורה שבה אדם חי את חייו, אורח חיים: לתקופה קצרה זוהי עבודה מרתקת, אך בשום פנים לא הייתי בוחר בה כדרך חיים; דפוסי חיים – סגנונות חיים, אורח חיים המעוצב על־פי תבנית מסוימת: השותְּפָנוּת (קומוניזם) תבעה דפוסי חיים חדשים במדינות מזרח אירופה; הוויות העולם – כל הקורה או המתרחש בעולם: השקפת עולמו מבטאת את אמונותיו ואת דעותיו על הוויות העולם; בקי בהוויות העולם – מתמצא באורחות החיים ובמנהגי בני האדם באשר הם, בקי בדרכי העולם, איש העולם הגדול: הוא אדם כפרי, ואינו בקי כלל בהוויות העולם; הליכות החיים – מנהגי החיים והחברה: העולה החדש התקשה להסתגל להליכות החיים של הישׂראלים, הזרות לתרבותו ולמנהגיו; מנהגו של עולם – המציאות הרגילה בעולם, מה שקורה בדרך כלל: מנהגו של עולם שמלך בשׂר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקדוש ברוך הוא עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ; מנהגו של עולם הוא שבעל המאה הוא בעל הדעה; עימול, עִימֵל – הדריך ואימן מישהו בהתעמלות, בספורט וכד', גרם שמישהו יתעמל: המאמן עסק בעימול חניכיו; מלודרמטי, מֵלוֹדרָמָה – מחזה או סרט הניכר ברגשנות רבה ומוגזמת ובהצגה קיצונית ומרעשית (סנסציונית) הפונה בצורה בוטה לרגשות הצופים; סוגה (ז'אנר) של דרמות מסוג זה; אוֹפֵּרַת סַבּון – כינוי למחזה מלודרמטי קליל, משעשע או מרגש, המשודר בהמשכים ברדיו או בטלוויזיה העוסק בבעיות משפחה, בניגודי חֶברה וכד'; רָעָה בִּשׂדוֹת זָרִים – יצא להתנסות בתחומים זרים לו או במקומות זרים, הושפע מתרבויות שונות משלו, התכחש לתרבותו הלאומית: משלא מצאה האישה את אושרה בביתה, החלה לרעות בשׂדות זרים; אָדָם מן היִישוּב – איש תרבות, בן תרבות ובעל נימוסים; זְמוֹרַת זָר – דבר שהובא מרחוק, והוא זר לעם או לתרבותו: מה לי ולקומוניזם, לי הוא זמורת זר במדינת היהודים; עדיין יש טהרנים הרואים בכל ביטוי לועזי החודר ללשון מעין זמורת זר; נֶטַע זָר – חריג, חלק זר, דבר שזרותו בולטת: עולים רבים בתחילת דרכם בארץ חשים שהם נטע זר בשל שׂפתם, חזותם, לבושם ומנהגיהם; מדינת ישׂראל שבה העם היהודי נידונה לחיות בבידוד מסביבתה, בבחינת נטע זר; סֵבֶל הירושה – מורשת אבות, ערכי התרבות שהנחילו הדורות הקודמים לבאים אחריהם: פעמים בעטנו בכללי הדקדוק הנוקשים שירשנו בסבל הירושה עם אוצרות הרוח ועם קנייני התרבות שלנו; עַתִיקָה – פְּריט או נֶכֶס בעל ערך היסטורי, אסתטי או סוציולוגי שנעשׂה בידי אדם לפני שנת 1700 לספירה: עתיקה מוגדרת נכס המדינה, ולכן רוב הממצאים מגיעים למחסני רשות העתיקות; בית עתיקות – מוזאון ארכאולוגי, בית נְכות לשמירת חפצים עתיקים; בית אוצר, בית נְכוֹת, בית גנזים, גַנזַך, אַרכִיון – 1. מקום המשמש לאחסון מסודר של מסמכים, תצלומים וכד' של גוף ממשלתי, ציבורי או פרטי: גנזך המדינה הוא הארכיון הממלכתי של ישׂראל, ובו נשמרים מסמכי הממשל; בארכיון התנועה הציונית יש אוספי מנהיגי הציונות, ובראשם האוסף של הרצל; 2. מקום שבו רושמים ומתייקים מסמכים ומכתבים שוטפים של משׂרד מסוים: המנַהל ביקש להוציא מן הארכיון את כל מכתביו ששלח השנה; נקי דעת – עדין, בעל מידות טובות, מיושב בדעתו: נקיי הדעת בירושלים לא היו מסובים בסעודה אלא אם כן היו יודעים מי מֵסֵב עימהם; נקיוּת הדעת – אִסטניסות, עדינות, דקות הטעם והרגש; נימוּסֵי שוּלחָן – כללי התנהגות ליד שולחן האוכל: אכילה בפה סגור היא מנימוסי השולחן; הלשון היא קרקע גידולו והתפתחותו של כל עם ועם, וחותמה טבוע בחיי הרוח ובקנייני תרבותו; התרבות היא מה שנשאר אחרי ששכחנו את כל מה שלמדנו; התרבות היא בראש ובראשונה סגנון אחיד שבו באות על ביטוין כל פעולותיה של אומה; אדם לא תרבותי כמוהו כזברה ללא פסים; אינני רוצה בבית מוקף חומות מכל צדדיו, אלא בבית פתוח לרווחה לרוח הצחה שתביא לנו את תרבויות כל האומות; התרבות המודרנית אינה אלא תחילתה של עבודה שתימשך אולי אלפי שנה, כדי שלבסוף תכיר האנושות באל האמיתי שלה; מוזיקה, שירה, אדריכלות, פיסול וציור מייצגים את פריחת חיי התרבות; התרבות היא זיכרונה של אומה, מצפונה המשותף, המשכיותה ההיסטורית והצורה שבה היא חושבת וחיה; מיהו בעל נפש תרבותית? מי שיכול להבחין בין הרבה השקפות עולם; לא על הלחם לבדו יחיה האדם; תרבות ראויה לשמה מדליקה נר מנר אין תרבות. יצא לתרבות רעה – סר מן הדרך הטובה, סרח, הידרדר לפשע, מרד בערכים שעליהם גדל, נטש את מסורת אבותיו, התפקר, השחית את דרכו, מרד באורח החיים המקובל בחברה המתוקנת: משעזב את הישיבה, הוא נחשב במשפחתו כמי שיצא לתרבות רעה; השחית את דַרכּו – יצא לתרבות רעה, סטה מן הדרך הישרה, הִרבה לחטוא, הידרדר מאוד מבחינה מוסרית, נהג ברשעות: האם להחזיר לשלטון מנהיג שהשחית את דרכו וישב בכלא; פֶּרֶא – 1. אדם מחוסר תרבות ונאורות, הרחוק עד מאוד מהתרבות והמשתייך לחברה פרימיטיבית: יש פראים באפריקה שאצלם מקובלת הקניבליות; 2. כינוי לאדם לא תרבותי, גס, פראי ופרוע, חסר מעצורים, פרא אדם: איש לא הצליח להשתלט על הפרא הקטן הזה; 3. מה שגדל או צומח בסביבתו הטבעית מאליו ללא טיפול (כגון גידולי פרא, חיות פרא), טיפוח או השגחה של בני אדם: פילסנו שביל הליכה בין שׂיחי הפרא הסבוכים; פִּרְאִי, פִּראוּת, פְּרָאוּת – חוסר תרבות, הֶיעדר מעצורים, תכונת הפרא, הלא מעודן, נטול הרסן, שאי־אפשר לפקח עליו; פֶּרֶא לימוד מִדבָּר – כינוי לאדם פורק עול, חסר תרבות, גס ופרימיטיבי; גָדַל מֵאֵלָיו, גָדַל ללא טיפול, גָדַל בַּר, גָדַל פֶּרֶא – אדם שגדל ללא טיפול והשגחה, גדל בר ולא חונך, לכן הוא מתנהג שלא לפי הנורמות החברתיות: הוריו עסוקים כל היום, והילד מסתובב ברחובות וגָדֵל פרא; גידולֵי פֶּרֶא – כינוי לתופעת שולַיים שלילית בחברה, בעיקר לצעירים חסרי חינוך, אלימים ובעלי רקע פלילי הנובעת מהזנחה, ממצב חברתי וכד': נערים שוטים אלה הם גידולי פרא בחברה התרבותית; פֶּרֶא אדם – כינוי לאדם פרוע, לא מחונך, לא תרבותי, ולא מרוסן: הילד הזה הוא פרא אדם, הוא אוכל בידיים, צועק, שובר דברים ומכה את חבריו; התייוונות, הִתיַיוֵן – 1. [בימי בית שני] קיבל עליו את תרבות יוון, את דתה ואת מנהגי פולחנה, התבולל בקרב היוונים: מאבק החשמונאים היה בשלטון היוונים וביהודים שהתייוונו; 2. חיקה תרבות זרה, התבולל: עם תהליך ההתייוונות בימינו מונים ירידה מהארץ, התבוללות, נישׂואי תערובת, מתן שמות פרטיים לא עבריים, אימוץ או העדפה של האנגלית וגינונים ומנהגים היפים לגויים; וולגריזם < מילה המונית, ביטוי המוני – מילה או ביטוי גסים, במיוחד כאלה הקשורים למין; וולגריות < המוניוּת, המוני – 1. פשוט וגס, עממי, לא מתוחכם, לא עדין, לא מעודן, שמתאים להמון הפשוט: 'קפוץ לי' הוא ביטוי המוני שאינו מקובל בלשון הכתובה; כמה גסות וכמה המוניות כמה חוסר טעם וכמה רעש; 2. ששייך לפשוטי העם או מאפיין אותם, שמורכב מן ההמון הפשוט: האספסוף החל להתפרע ברחובות העיר; וַנדָלִיזם < מַשחִיתָנוּת – נזק או הרס שגורם מישהו בכוונה לרכוש פרטי או ציבורי של אחר (בייחוד ליצירות

אומנות, אדריכלות או לחפצים רבי־ערך ויפים), לרוב ללא סיבה מושְׂכֶּלֶת ובלא להפיק תועלת ישירה מההשחתה: כשפתחנו את בית הספר, נחרדתי מהמשחיתנות: רוססו תרסיסי צבע על הקירות ונופצו חלונות הכיתה; מוּפקָר – חסר מוסר, שיצא לתרבות רעה; אִסלַאמוֹפוֹבְיָה – בַּעַת, סלידה, שׂנאה או אפליה כלפי דת האסלאם, המוסלמים, הפוליטיקה שלהם או התרבות המוסלמית, בייחוד כשהם כוח גאופוליטי, מקור לטרור או עוסקים באסלאם; שוֹכְנֵי הַמְּעָרוֹת – כינוי לבני האדם הקדמונים שחיו במערות; מערת פָּריצים – מקום זימה והוללות, מפגש לבני אדם מפוקפקים, שאינם נתונים למרוּת, ושאינם מקבלים את חוקי המוסר: העבריינים מצאו דירה נטושה והפכו אותה למערת פריצים שבה הם מתגודדים בלילה; בני חושך – כינוי מליצי לבני אדם נבערים, חסרי השׂכלה ותרבות מתקדמת: אם תשב עם יושבי קרנות וריקים, סופך שתלך בחשכה ובניך יהיו בני חושך; צמחי בר, גידולי בר – צמחים שעלו מאליהם מנביטת זרעים בגשם בלא טיפול אדם; עשׂבים שוטים – תופעות שליליות או גורמים שליליים, חסרי תרבות שרצוי לשרש אותם ולהיפטר מהם: אנו תקווה כי האחראים יצליחו לנכש את העשׂבים השוטים שנתגלו במערכת; בַּרבָּרִיוּת, בַּרבָּרִי – גס, פְּראי, אכזרי, חסַר תרבות, בַּהֲמי, אכזר: האונס הוא מעשׂה ברברי; ניוון מוסרי – נביבות רוחנית, שקיעה תרבותית: כיצד אפשר לבער את הניוון המוסרי; צֶמח בר – כינוי לאדם שגָדֵל ללא טיפול: נער זה ומשוטט ברחובות כצמח בר; חֲסַר תרבות – גס, לא מנומס, לא תרבותי; אורח חיים, אורחות חיים – דרכי חייו ומנהגיו של האדם: פעילות גופנית, תזונה נבונה, הימנעות מעישון, הפחתת מתחים, ראייה חיובית והתנהגות נאותה הן מאורחות החיים הראויים לחיים טובים: העולים מתקשים להסתגל לאורח החיים הקשֶׁה בארץ; ליקוי מאורות – ירידה רוחנית ושקיעה תרבותית: בישׂראל יש ליקוי מאורות בחקלאות, דבר המעמיד בסימן שאלה את עתיד החקלאות; יש לעקור עשׂבים שוטים וגידולי פרא שפָּשׂוּ בכרם חיינו ולנטוע תחתיהם נטעי תרבות שיהיו לרווחת ההמונים; קשה תרבות רעה [= הֵיעדר דרך ארץ] בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג; מיהו בעל נפש לא תרבותית? מי שאינו יכול להבחין בין מספר רב של השקפות עולם > הנאה! התנהגות!

תרבות הגוף!

ספורט > תרבות הגוף – 1. משטר או אורח חיים לפיתוח בריאות כושר גופני הניכר באימוני משקל (התנגדות), בתזונה נכונה, בפעילות ארובית, בתחרות אתלטית ובמשמעת מנטלית כדי לשפר בריאות, מראה, כוח, סיבולת לב־ריאה, גמישות, מהירות, כושר כללי או מיומנויות הנוגעות לספורט; 2. חקר התנועה הגופנית האנושית הנעשׂית במגוון רחב של תחומים, כגון כושר גופני, ספורט, בריאות, ריקוד ובילוי ; כושר גופני – מכלול יכולות של אדם לעשׂות פעילות גופנית בכמה מתארים (בעצימות נמוכה או גבוהה, זמן קצר או ארוך). לכושר הגופני עשׂרה רכיבים: מהירות, זריזות, כוח, כוח מתפרץ, גמישות, סיבולת שרירית, סיבולת לב־ריאה, שיווי משקל, קואורדינציה ודיוק בתנועה. כושר גופני טוב משפר את הבריאות ומונע מחלות לב, מאפשר לבצע פעילות עצימה, כגון להרים משׂא כבד בפרק זמן קצר, והשפעתו טובה גם ליכולות מוחיות; מקצוען – שׂחקן העוסק בספורט דרך קבע כמקצוע; חובבן – אדם העוסק באומנות או בספורט לשם הנאה (בתור תחביב) ולא לשם פרנסה (לא בתור מקצוע); חובב [בנימת זלזול]; תרגיל מהירות – היכולת להניע את הגוף לכיוון אחד מהר ככל האפשר. מבחינים בין מהירות אחידה, מהירות משתנה, מהירות ממוצעת ומהירות מיידית; כושר לחימה – שילוב של כושר גופני ושל מיומנויות ייחודיות, המכשיר את מתאמן למלא את תפקידו באימונים או בתחרות ולנצח את היריב. נדרשים לכך לאורך זמן גמישות, דיוק, זריזות, חוזק, יכולת ארובית או אנארובית, מהירות, תיאום וכד'; סיבולת – כושרו של הפרט לעמוד במאמץ גופני ונפשי לאורך זמן; סיבולת לב־ריאה – יכולת האדם לבצע תרגילי שרירים בכל הגוף בעצימות בינונית עד גבוהה לפרקי זמן ממושכים; עשׂה ספורט > התעמל – חילץ את עצמותיו, התאמן בענף ספורט לפיתוח הגוף, עשׂה תרגילי התעמלות, עסק בהתעמלות: הוא מתעמל הרבה כדי לשמור על כושרו הגופני; עימול, עִימֵל – הדריך ואימן מישהו בהתעמלות, בספורט וכד', גרם שמישהו יתעמל: המאמן עסק בעימול חניכיו; אימון – 1. שם כולל להקניית ידיעות והֶרגלים הדרושים למתאמן או לקבוצת מתאמנים בענף ספורט כלשהו כדי שבזמן תחרות, בתנאיה, בקשייה ובעָקוּתיה (stress) יוכלו למלא את תפקידיהם ואת משׂימותיהם בהצלחה. האימון גם ממחיש את תכונות הנדרשות בתחרות, את אי־הוודאות ואת הסיכונים הקבועים בו ומכשיר אותם להתמודד עימם. בין השאר, נועד האימון להקנות חוסן נפשי וחוסן גופני הכרחיים בתחרות, לפתח מוּדעוּת קבועה ליטול סיכונים ולהעמידם על חובות הבטיחות. האימון מפתח במתאמנים תכונות, כגון משמעת ודייקנות; הֶתקפיוּת; רגש של ביטחון בכוחם, בכושרם ובידיעותיהם; נכונות קבועה ליטול יוזמה. 2. פעולת תִרגול המקנה ידע עיוני וטכניקות עשׂייה; תִרגוּל, תִרגֵל – אימן אדם או קבוצה באמצעות תרגילי כושר כדי להקנות להם ידע והרגלים דרושים (כגון ציוּת, דייקנות, מהירות, יעילות, בטיחות), לפתח בהם כוח, כושר, מיומנויות, הבנה ויכולת לקבל החלטות ולהכשירם למילוי משימותיהם ותפקידיהם בהצלחה. מתרגלים כדי לשמור על מיומנות; תרגולת – מערכת תרגילים משולבת, סִדרת פעולות שמרבים לחזור עליהן כדי לפתח שליטה טובה וזריזות בביצוע ולבצעם אוטומטית. התרגולת מיועדת לאמן חייל אחד, חוליה או צוות קבועים (כגון צוות טנק) כתגובה מיידית על התרחשות, או לצירוף נסיבות אפשרי בזמן שִׁגרה, בעת לחימה או בשעת חירום; למשל, תיקון מעצור בכלי ירייה, כיבוי דלֵקה בטנק או פריצה לחדר בעת לחימה; יידוי פטיש – [באתלטיקה קלה] השלכת פטיש, כדור פלדה כבד שמשקלו 16 ק"ג ומחובר לידית גמישה, למרחק גדול ככל האפשר; תַּחרוּת ידידוּתית, תַּחרוּת רֵעים – תחרות שנועדה להנאה וכן לשפר ולהעלות את רמת הביצוע או לסלק את ליקוייה, ולא כדי לזכות בגביע או לקבוע את מקום המִתחרֶה, את דרגתו או לעלות בסולם הליגה: שׂמחנו על ניצחון קבוצתנו אף שהמשׂחק היה תחרות ידידותית בלבד; רִיבָּאוּנד > כדור חוזר – כדור החוזר מהגוף (כגון לוח הסל או טבעת הסל) שנתקל בו; שכיבת פְּרַקדָּן – שכיבה על הגב כשהידיים והרגליים פרוסות לצדדים; שכיבת אַפַּיים – שכיבה על הבטן; שכיבת שׂמיכה > שכיבות סמיכה, שכיבת סמיכה – תרגיל התעמלות שבו האדם שוכב שכיבת בטן על הרצפה, שעון על כפות ידיו ועל אצבעות רגליו, וכך מותח ומכופף את זרועותיו; סמוֹך־קוּם – תרגיל כוח שבו עוברים לשכיבת סמיכה וקמים; ספרינט > מָאוֹץ – מרוץ למרחקים קצרים במלוא המהירות; הַלכָן – ספורטאי התחרה בהליכה מהירה; ספּרִינטֶר > אָצָן – ספורטאי המתמחה בריצה מהירה; מרוץ מכשולים, ריצת מכשולים, רץ ריצת מכשולים, רץ מכשולים – רץ בתחרות למרחק של 3,000 מ', שבה המשתתפים מטפסים או מדלגים מעל לסדרת מכשולים טבעיים או מלאכותיים כמו גדרות, מסוכות ותעלות מים, הפזורים לאורך מסלול הריצה, נכנס מתחת בזחילה וכו'; דוֹם – [בתרגילי סֵדר] עמידה זקופה ודרוכה: המפקד שאג: 'עמוד דום!'; עמידה חופשית – עמידה בתרגילי סֵדר בלא הזזת הרגליים, אך מוּתר להניע את שאר איברי הגוף: לאחר עמידת דום עבר המסדר לעמידת נוח; עמידת ארבע – [בהתעמלות] תנוחת כפיפה של הגוף בה מונחות על הקרקע שתי כפות הידיים ושתי כפות הרגליים; עמידת ידיים – תרגיל התעמלות שבו המתעמל משעין את כל כובד גופו על ידיו כשראשו למטה ורגליו למעלה; עמידת נר – תנוחה שבה הראש, הצוואר והחוליות העליונות של חוט השדרה מונחים על הרצפה, ואילו הגב, הישבן והרגליים מורמים באוויר בקו ישר ככל האפשר, כלפי מעלה; עמידת ראש, עמד על הראש – עמד המתעמל כשהוא ניצב על ראשו ונתמך בכפות ידיו, ורגליו מורמות למעלה; מרוץ מרתון, ריצת מרתון – תחרות ריצה למרחק של 42 ק"מ ו־195 מטרים [על שם ריצתו של חייל יווני משדה הקרב שליד הכפר מרתון לאתונה בשנת 490 לפני הספירה כדי להביא את בשורת הניצחון על הפרסים]; מְשׂוּכָה, מְסוּכָה – מכשול בצורת האות ח', שאחדים כמוהו מוצבים במרחק שווה זה מזה לאורך מסלול הריצה באצטדיון או לאורך מסלול מרוץ סוסים, ויש לדלג מעל המסוכה: בריצת מסוכות ל־400 מ' גובה המסוכה 91.4 ס"מ לגברים ו־76.2 לנשים; ריצת משׂוכות, ריצת מסוכות – ריצה למרחק של 100 או 400 מטר, ובה על הרץ לדלג מעל לסדרת מסוכות הפזורות לאורך מסלול הריצה: ריצת מסוכות היא ענף ספורט אולימפי, שבו מתחרים גברים ונשים בתחרויות נפרדות;סְנֶפּלִינג > גלישת חבל – גלישה ממצוקים בחבלים המשמשים ציר הגלישה; גלישת קניונים – גלישה בתוך גיא צר בין הרים או במדבר; טִיפּוּס אַלפִּינִי > טיפוס הרים – טיפוס לפסגות הרים הדורש כושר גופני מעולה ויכולת הישׂרדות; טיפוס מְצוּקִים – טיפוס על משטחי קרקע או סלע תלולים וכמעט אנכיים; טיפוס סלעים – טיפוס על סלעים קטנים בממדיהם מן המצוקים; טיפוס עזרים – טיפוס באמצעות עזרים, כגון חבלים או טבעות; טיפוס חופשי – טיפוס על הרים, על סלעים וכדומה בלי עזרים; מָצוּק – סלע, אדמה או קרח זקוף וגבוה המתרומם כמעט אנכית, כגון המצוקים התלולים היורדים אל חופי ים המלח; מֵגֵן – שׂחקן שתפקידו להגן ולהדוף התקפה. בכדורגל יש שני מְגינים: מֵגֵן שׂמאלי ומֵגֵן ימני; מספריים > בעיטת מספריים > בעיטת מִספֶּרֶת – בעיטה שבועט שׂחקן הניצב כשגבו לכיוון שער היריב. השחקן בועט תוך כדי קפיצה באוויר ובעיטה מעל ראשו, כשרגליו מבצעות תנועת מספריים באוויר; פֶּנדֶל > בעיטת אחד עשׂר – בעיטת עונשין ישירה לשער ממרחק 11 מטר: במשׂחק גביע העולם הוכרע המשחק, בבעיטות אחד עשׂר; קו השער – קו בין זוג קורות של שער בספורט שכשהכדור עובר אותו מובקע שער; בעיטת חוץ – בעיטה שהקבוצה המגינה על השער זכאית לה, כאשר הכדור עובר את קו השער שלה לאחר שנגע בו שׂחקן הקבוצה היריבה; ניצחון טכני – ניצחון המושׂג בתחרות ספורט בשל החלטת השופט, ולא בשל התגברות על היריב [בעקבות הפרה חמורה של כללים ותקנות, כגון אי־התייצבות למשחק, שיתוף שׂחקן מורחק; בכדורגל משמעו ניצחון בתוצאה

3:0 ובכדורסל – 20:0, והנקודות לזכות קפטן הקבוצה]; זריקת חוץ – חידוש המִשחק לאחר יציאת הכדור אל מחוץ לגבולות המגרש לאחר שאחד השחקנים זורק את הכדור לתוך המגרש: זריקת החוץ בכדורגל נעשית כשהכדור מוחזק בשתי ידי השׂחקן מעל לראשו; מוֹנדיָאל > גביע העולם בכדורגל – תחרויות גביע העולם בכדורגל הנערכות מדי ארבע שנים בין מדינות; כפיפות בטן – תרגיל התעמלות שבו שוכבים על הגב, מכופפים ומרימים את הברכיים, ומרימים את פלג הגוף העליון לכיוון הברכיים בעזרת שרירי הבטן; סַלטָה > סֶבֶב – סיבוב שלם לפנים או לאחור. בכפולות: סֶבֶב וָחֵצִי, דוּסֶבֶב, תְּלַת־סֶבֶב; אַקרוֹבָּטִיקָה > לוּלייָנוּת – להטוטי ספורט קשים ומפתיעים, תרגילי התעמלות נועזים ומסוכנים. פעילות הלוליין ניכרת בהופעה מרהיבה, ראוותנית או מדהימה הכוללת זריזות והתעמלות המצריכה שליטה ומיומנות בגוף; משקל כבד – משקל גופו של אתלט השוקל למעלה מ־81 ק״ג, בעיקר בענפי אִגרוף והרמת משקולות; שבר את השיא, שָבַר שִׂיא – קָבַע הישׂג חדש בתחרות כלשהי: הרץ האתיופי שבר את השִׂיא העולמי במרוץ מסוכות וזכה במדליית זהב אולימפית; מִשׂחֶה – תחרות שׂחייה, כגון מִשׂחה שליחים – כל שׂחיין מארבעת השׂחיינים שׂוחה בתורו את המרחק שנקבע, וכשהוא מסיים השׂחיין הבא מזנק למִשׂחה; או מִשׂחה מעורב – משלב את כל סגנונות השׂחייה: פרפר, גב, חזה וחופשי; שְׂחִיָה, שָׂחָה – התקדם במים בעזרת גפיו והגוף; נחיתה, נחת – ירד אל הקרקע ונגע בה בתרגילי התעמלות, כגון לאחר קפיצה ושהייה באוויר, לאחר קפיצה לגובה או לרוחק; הנחתה, הנחית – הוריד כדור בכוח ובתנופה: במשׂחק הטניס לא קל להנחית את הכדור אל מגרש היריב ולזכות בנקודה; הֶישֵׂג יָד – המרחק, או התחום, שאליו מגיעה ידו של המתאגרף; רֶווח יד – המרחק שבין שני המתאגרפים; נוֹקאָאוּט > מיגור – [באִגרוּף] מכת אֶגרוף חזקה המפילה את היריב ארצה (לעשׂר שניות לפחות) ומכריעה את הקרב; זירה – מתחם מרובע שעליו נערכות תחרויות ספורט באגרוף ובהיאבקות, בעיקר בימה מוגבהת ומוקפת חבלים שעליה נערכות תחרויות, וסביבה מושבים לצופים: גם זירת האִגרוּף וגם זירת ההיאבקות צריכות לעמוד בתנאי פִּיפָ״א [מאחד בין־לאומי לכדורגל]; ריצה – היא פעולה ברגל של המתאמן או המתחרה, כגון ריצה מהירה, ריצה איטית, וגם השם של סוג הספורט, כגון: ריצת 100 מ׳, ריצת מסוכות; מרוץ – תחרות בריצה, כגון מרוץ מרתון, מרוץ 100 מ׳, מרוץ מסוכות; הַלָּך – ספורטאי המשתתף בתחרות אתלטיקה בהליכה; יריית הזינוק – יריית פתיחה באקדח, הנותנת את האות להתחיל בתחרות הריצה במרוץ, השׂחייה במשׂחה וכד׳; כדורגל – מִשׂחק כדור בין שתי קבוצות של 11 שׂחקנים כל אחת במגרש פתוח. כל קבוצה מנסה להבקיע את השער של הקבוצה השנייה במסירות ובבעיטות ברגליים בלבד; כדורסל – מִשׂחק תחרות בכדור בין שתי קבוצות של 5 שׂחקנים כל אחת במגרש או באולם ספורט. כל קבוצה מנסה לקלוע כדור עגול מיוחד לתוך רשת הסל של הקבוצה היריבה; בָּאוּלִינג > כַּדּוֹרֶת – מִשׂחק בכדור ליחיד או לקבוצה שבו מגלגלים כדור על הארץ כדי להפיל עשׂר קוֹנָאוֹת [קוֹנָה = מעין בובה] המוצבות במרחק של כעשׂרה מטרים. לאחיזת כדור הקונאות יש בו שלושה נקבים להחדרת הבוהן ושתי האצבעות; קו זינוק – קו שממנו מתחילים המשתתפים במרוץ את ריצתם; אות זינוק – אות (כגון ירי באקדח או אור ירוק) להתחיל במרוץ: בשל זינוק פסול בירִיית הזינוק חיכו המתחרים שוב לאות הזינוק של המזניק בתחרות הריצה; קו הגמר – הקו המסמן את סופו של מסלול מרוץ: השעונים האלקטרוניים המופעלים אוטומטית עם יריית הזינוק מופסקים עם חציית קו הגמר; מרוץ שליחים – משׂחק תחרות של שתי קבוצות בריצה ובהעברת חפץ מסוים, כגון מקל שליחים, אל היעד הסופי: שׂיחקנו במרוץ שליחים; מסירת מקל – העברת מקל השליחים בתחרות ספורט קבוצתית, שבה ריצה של ארבעה משתתפים. הרצים עומדים במרחק שווה זה מזה, וכל אחד בתום ריצתו מוסר את המקל לרץ הבא אחריו; ניסיון – זריקה אחת משלושה ניסיונות (כגון זריקת דיסקוס) בשעת תחרות ספורט; שיבולת נהר – הרצועה בתוך זרם הנהר בכל קטע ממהלכו, שעוצמת הזרימה בה היא הגבוהה ביותר; אטים־מים – שהמים אינם יכולים לחדור ולעבור דרכו; בלתי חדיר: קניתי שעון אטים־מים כדי שאוכל גם לשׂחות בו; הקפות> משׂחק הקפות > מִשׂחק כדור תחנות, כדור תחנות – מִשׂחק תחרותי שבו שׂחקן העומד בתחנת המוצא חובט בכדור במחבט מיוחד, ובשעת מעוף הכדור באוויר השׂחקן רץ מתחנה לתחנה עד לתפיסת הכדור בידי אחד משׂחקני הקבוצה היריבה; שׁוֹבֵר שִׁוְיוֹן – [בטניס] משׂחקון הנערך בסיומה של מערכה שהתקיימו בה שישה משׂחקונים והושׂג בה תיקו 5:5, לכן במשׂחקון שובר שוויון ניתן לכל שׂחקן בתורו לחבוט שתי חבטות פתיחה עד להשׂגת הכרעה במשׂחק; פֶּסֶק זְמַן – הפסקה חוקית במהלך המִשׂחק לדקות אחדות שלא על חשבון זמן המִשׂחק. היא נעשׂית לפי בקשת מאמנה של אחת הקבוצות המתחרות כדי להתייעץ ולהנחות את השׂחקנים להמשך המִשׂחק; כִּדרוּר, כִּדְרֵר – הקפיץ כדור בכף היד או גלגלו ברגלו הקפצות רצופות; נע, הלך, רץ וכד׳ עם הכדור בצורה כזאת: הוא כדרר את הכדור לאורך כל המגרש עד שהגיע מול השער; הקפצה, הקפיץ – גרם למישהו או למשהו שיקפוץ פעם אחר פעם: המאמן הקפיץ את הכדור לאורך המגרש; סִבסוּב, סִבסֵב – הסתובב כשרגלו האחת קבועה על הקרקע ומשמשת לו נקודת ציר: הסבסוב הוא תנועה של שׂחקן המתקדם צעד או כמה צעדים ברגלו האחת ואילו רגלו שנייה – רגל הציר – נותרת יציבה על הקרקע; רִיבָּאוּנד > כדור ניתר מהלוח, כדור ניתר – כדור חוזר, כדור שנתקל בלוח הסל או בטבעת הסל וחזר למגרש המשׂחקים בשל החטאה; תחרות גומלין, משׂחק גומלין – מִשׂחק תחרותי או התמודדות ספורטיבית הבאים בעקבות מִשׂחק או התמודדות קודמים עם אותו יריב או עם אותה קבוצה מתחרה: מִשׂחק הגומלין בין נבחרת ישׂראל בכדורגל לנבחרת צרפת התקיים בפריז; מוֹנדיָאל > גביע העולם בכדורגל – כינוי לתחרויות בין מדינות על גביע העולם בכדורגל הנערכות מדי ארבע שנים; מספריים > בעיטת מספריים > בעיטת מִספֶּרֶת – בעיטה של שׂחקן הניצב כשגבו לכיוון שער היריב אגב קפיצה באוויר ובעיטה מעל ראשו, כשרגליו בועטות תנועת מספריים באוויר; הרחבה > רחבת השש עשׂרה > רַחֲבַת הַשַּׁעַר: רחבה מלבנית שרוחבה 16 מטר והיא צמודה לשער. בתוך רחבה זו מותר לשוער בכדור רגל לגעת בכדור בידו; זריקת עוֹנשִׁין – זריקה חופשית של הכדור לסל ממרחק קבוע, ללא הפרעה כלשהי משׂחקן היריב. שׂחקן זכאי לזריקת עונשין כאשר נעשׂית נגדו עבירה ליד הסל של היריב; מַסלוּל מִכשולים – שֶׁטח אימונים (כגון בצבא או בספורט) מלא מכשולים, כגון גדרות, תעלות וקירות, שֶׁיֵּש להתגבר עליהם; תרבות הגוף היא מלחמה ללא יריות; פרויד ואחרים ראו בתחרויות של תרבות הגוף אמצעי להזדככות המאפשרת לשחרר את האנרגיות התוקפניות; תרבות הגוף אינה מאפשרת קיצורי דרך: ככל שתקדישו יותר זמן למה שתעשׂו, תשתפרו יותר מכשירי התעמלות. חֶבֶל > דִלגִית – חבל למשׂחק או להתעמלות: המתאמן מסובב אותו מעל לראשו ומדלג מעל החבל שוב ושוב. היא משמשת כששני קצות החבל מוחזקים בידי הקופץ או אוחזים בו שני משתתפים והאחרים קופצים; טריינינג > אימונית – לבוש ספורטיווי רפוי, רך ונוח, ובו חלק עליון ותחתון תואמים. האימונית משמשת חליפת אימון לספורטאי או לבוש ביתי לא מחייב; סטוֹפֶּר > שְׁעוֹן עֶצֶר – שעון המודד פרקי זמן קצרים (דקות, שניות וחלקי שניות), ואפשר לעצור את מהלכו בבת אחת בעזרת כפתור. הוא משמש בעיקר בתחריות ספורט, כגון בריצת מאה מטר; הֲלִיכוֹן > מסילת כושר –מכשיר כושר לפעילות גופנית או לבדיקה פיזיולוגית המאפשר לאדם לתרגל פעילויות של ריצה והליכה במישור או במדרון בעודו נשאר באותו מקום אגב דריכה על רצועה רחבה הנעה ברציפות; רשת ביטחון – רשת הפרוסה בקרקס מתחת למתקנים שעליהם מבַצעים הלוליינים את מופעי האקרובטיקה שלהם כדי למנוע מהם פגיעה במעידה ובנפילה; מותחן קפיצים – מכשיר לחיזוק שרירי החזה, ולו שתי ידיות המחוברות לקפיצים חזקים, לגומיות חזקות או לחבלים אלסטיים שהמשתמש מותח סמוך לחזה; אֱלִיפְּטִיקָל – מתקן־כושר נייח בעל שתי דוושות לדיווש ושתי זרועות להניען בידיים המופעל בעמידה לפי דרגת קושי. האליפטיקל מאמן סיבולת לב־ריאה; אופני כושר – מתקן־כושר נייח בצורת אופניים, שהפעלתו היא דיווש בדרגות קושי אחדות לאורך זמן. הפעלתו מסייעת לחיזוק שרירי הרגליים וסיבולת לב־ריאה; קפיץ יד > לַחֲצִית – מכשיר קפיצי שלחיצה עליו לאורך זמן מחזק את שרירי היד; דינמומטר > מד כוח – מכשיר כושר למדידת עוצמת התגובה של השריר במהלך בדיקה או פעולה. המכשיר מודד את עוצמת התגובה של השריר; מטר > מַגלוּל, סרט מידה – רצועה נגללת של בד, פלסטיק או מתכת גמישה, ועליה מסומנות יחידות של אינצ׳ים או סנטימטרים ושנתות למדידת אורך, רוחב וגובה. משתמשים בעלי מלאכה, קבלנים, ספורטאים ועוד; משקולת דסקאות – מוט קצר שבכל אחד מקצותיו יש דסקאות מתכת כבדות במשקלים אחדים, המשמש להרמה ולאימוני כושר, בעיקר לפיתוח שרירי הידיים; משקולת כַּדּוּרִיִּים – מוט קצר שבכל אחד מקצותיו יש כדורי מתכת קטנים במשקלים אחדים, בעיקר לפיתוח שרירי הידיים; טְרַמפּוֹלִינָה > קַפֶּצֶת – יריעה או רשת גמישה וחזקה המחוברת לקפיצים במסגרת מתכת, והמשמשת לניתורים גבוהים עליה ולתרגילי אקרובטיקה; קַפָּצִית – קפצת קטנה שקוטרה כמטר אחד לקפיצות אדם אחד; כַּנֶּנֶת – מִתקן להרמת משקולות באמצעות גלגלת בעת אימוני כושר גופני; רָקֶטָה > מַחבֵּט – 1. אבזר מִשׂחק לחבטה בכדור במשׂחקי כדור: בטניס או בסקווֹש [משׂחק לשניים שבו השׂחקנים מטיחים כדור גומי קטן בקיר במחבֵּט הדומה למחבט טניס] המחבט עשׂוי מסגרת עגולה או סגלגלה שרשת חוטי ניילון מתוחה בה וידיתה עשׂויה עץ, אלומיניום או חומר אחר. בכדור בסיס המחבט עשׂוי עץ, צורתו מוארכת וקצהו האחד רחב מן האחר; בֶּדמִינטוֹן > נוֹצִית – משׂחק דומה לטניס, שבו חובטים בכדור נוצה בעזרת מחבטים קלים במיוחד; כדור סל, כדור רגל – הכדור עצמו, היינו הגוף העגול המשמש במשׂחקי טניס, כדורגל, כדורסל ועוד נכדורסל, כדורגל – שם המשׂחק]; חמור התעמלות, חמור – מכשיר התעמלות לקפיצה, הבנוי מקורה מרופדת הנשענת על שני זוגות רגליים. החמור משמש כלי אימון לעוסקים בהתעמלות מכשירים

ומאפשר תרגולות ניתור ושיפור יכולות מוטוריות בפישוק רגליים ללא היפוך או בשילוב היפוך באוויר; מונה פסיעות – מכשיר בצורת שעון או יישומון המודד את מספר הצעדים שאדם עובר ברגל ומתעד את המרחק שהלך על ידי תגובה לתנועת הגוף בכל צעד וצעד; קוֹרָה > מזוזת השער, עמודת השער – אחת מן הקורות התוחמות את חלל השער משני צידיו, או שאליהן מחוברת הרשת; משקוף השער, קורת השער – הקורה האופקית הנשענת על שתי המזוזות הצדדיות בשער: הכדור המסובב פגע במשקוף ועף מחוץ למגרש; גַּלְגַּל הצלה – גלגל עשׂוי מחומר קשיח הצף על פני המים. משליכים אותו לכיוון אדם הנתון בסכנת טביעה במים כדי שיציל את עצמו: גלגלי הצלה הם חלק מציוד החובה של כל ספינה; מֶתַח – מכשיר התעמלות המורכב ממוט מאוזן המתוח בין שני עמודים, ועליו המתעמל נתלה לבצע תרגילים: המתח הוא אחד מענפי ההתעמלות שבו מתחרים באולימפיאדה; שַׂק חבטות > שַׂק אִגרוּף – שׂק עור תלוי על חבל, ממולא באוויר או בחומר מילוי, שחובטים בו באגרופים לשם תרגול או אימוני אִגרוּף > בריאות!

תשׂומת לב!

יש. תְּשׂוּמַת לֵב – פעולה של התרכזות מיוחדת והקשבה למישהו, הסתכלות בו (או במשהו), חשיבה עליו (או על משהו) או על דבריו; גם נתינת הדעת בעניינו; קֶשֶׁב, שִׂימַת לב, תְּשׂוּמַת לב, שָׂם לֵב – פעולת התעניינות (הקשבה, הסתכלות או מחשבה) בדבר (מישהו או משהו) או מצב מיוחד ויכולת המתעניין להגיב על גירויים: ברצוני להפנות את תשׂומת ליבך לליקויים שהתגלו במערכת; שָׂם לב, נתינת הדעת, נתן דעתו על, שָׂם ליבו ל־ – כיוון את מחשבתו ל־: תנו דעתכם שלא תשׂנאו זה את זה; הוא מנסה למשוך את תשׂוּמת ליבה, אבל היא לא שׂמה לב אליו; בְּשִׂים לב ל־ – בהתחשב בכך, אם נשׂים לב לכך: הוקל עונשו של הנאשם בשׂים לב לגילו הצעיר; עורר את תשׂומת ליבו – מיקד את תשׂומת ליבו: לא הרבה ידוע על ילדותו, פרט לכך, שכישרונו יוצא הדופן בנגינה עורר את תשׂומת ליבו של שגרירת רוסיה, וזו מימנה את לימודו; מְשַׁךְ את תשׂומת ליבו, מְשַׁךְ תשׂוּמַת לב – עורר עניין, סִקרן, הסב אליו תשׂוּמַת לב: היא מתבלטת ככה רק כדי למשוך תשׂוּמַת לב; תשׂוּמַת לב ל־ – ייחד את מחשבתו ל־, התעניין מקרוב ב־: הממשלה ייחדה תשׂוּמַת לב רבה מדיי לעניין שיכוני העולים; חָלַק תשׂוּמַת לב, הֵסֵב את תשׂומת ליבו – הִפנה את תשׂומת ליבו למשהו, גרם לו לשׂים לב אליו או להיות מודע לו: ברצוני להסב את תשׂומת ליבכם לשינויים שהוכנסו במסלול הטיול; הביא לתשׂומת ליבו – הֵסֵב או הִפנה את תשׂומת ליבו: הנהג הביא לתשׂומת ליבי שהדלת האחורית של המכונית שלי אינה סגורה כראוי; ייחד תשׂוּמַת לב, הקדיש תשׂוּמַת לב – שׂם לב אליו, נתן את דעתו לו, ייחד את מחשבתו אליו: המורה הקדישה תשׂוּמַת לב רבה לתלמידים החלשים כדי לקדמם בלימודים; הסיט את תשׂומת ליבו – גרם לו שיפסיק לתת את דעתו בעניין מסוים; שִׂימַת לֵב – תשׂוּמַת לב, התעניינות בְּדָבָר, נתינת הדעת לעניין מסוים, עִיוּן: העולם תובע יתר שׂימת לב לעניין העוני והפליטים; שׂוּם לֵב – תשׂוּמַת לב, עיון, הבנה טובה: מי שקרא את מאמרי בשׂוּם לֵב, יודע מי ניצח; שָׂם עליו עין, שָׂם עינו עליו – השגיח עליו, שָׂם ליבו עליו, נתן דעתו על מישהו לטובה או לרעה: שׂים עין על העובד החדש, הוא נראה לי קצת מוזר; שִׂימו באוזניכם – שמעו וזכרו; שָׂם כָּל מַעֲיָנָיו ב־ – שָׁקַע כולו ב־, התרכז ב־, התמקד בעניין מסוים: הרב שׂם את כל מעייניו בהפצת תורתו; שְׁעִיָּה, שָׁעָה – שָׂם לב, נענה, נתן את דעתו: אֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה; מי ישעה לתפילתי להחלמה מהירה של בני; חָמַק מעיניו – לא שָׂם לב אף שניסה לתת את הדעת על כך, השתמט: לאחר הגירושים לא חמק מעיני בית המחוקקים ובית המשפט עניין המשמורת על הילדים; שָׁת ליבו אל, שָׁת ליבו ל־ – שָׂם לב ל־, נתן דעתו ל־, התעניין ב־ (בעיקר במשפטי שלילה), ייחד את מחשבתו ל־: השומר לא שת ליבו כי הגנבים חדרו דרך הפִּרצה בגדר מתחת לאפו; מַסמֵר – [עממי] עיקר, הדבר הבולט או החשוב ביותר, מי שמְרַכֵּז סביבו התעניינות, מי שמושך את תשׂוּמַת הלב של כל הנוכחים: היא רקדה כל הערב והייתה מסמר המסיבה; השגיח במישהו או במשהו – הבחין בו, ראה אותו, שָׂם לב אליו: השומרים לא השגיחו בגנב שחדר מבעד לפרצה בגדר; ריתוק, ריתק, מְרַתֵּק – מעניין או מותח כל כך עד שתשׂומת הלב מתרכזת רק בו, וקשה להינתק ממנו: עולם החי והצומח הוא עולם מרתק; מְרוּתָּקוּת, מְרוּתָּק – שתשׂומת ליבו מרוכזת בדבר מסוים המעניין והמרתק אותו מאוד, ושמתקשה להינתק ממשהו: הקהל ישב מרותק ועקב בעניין אחר המתרחש על הבמה; מגנוט, מִגְנֵט – ריתק אליו את תשׂומת הלב של מישהו, הקסים אותו, משך את ליבו: הסיפור המרתק שסיפר מִגנט את קהל המאזינים; מעיין > מעיינים – שׂימת עין, מחשבות, הרהורים ורגשות: כל מעייניי ורִגשותיי מרוכזים בך; בראש מעייניו – במקום הראשון בחשיבותו במחשבותיו ובליבו, בראש סדר העדיפויות שלו: הוא אב מסור, וילדיו נמצאים בראש מעייניו; שָׂם כָּל מַעֲיָנָיו ב־ – שָׁקַע כולו ב־, התרכז ב־, התמקד בעניין מסוים: הרב שׂם את כל מעייניו בהפצת תורת האל; כל מעייניו נתונים ב־ – הוא מרוכז או שקוע כולו במישהו או במשהו, הוא נתון לו ראשו ורובו, הוא מגלה עניין אך ורק בו, כל תשׂומת ליבו או מחשבתו מתמקדים בו או מכוונים אליו: בשנותיו האחרונות הוא נמנע מכל פעילות פוליטית, וכל מעייניו היו נתונים למשפחתו; משחזר בתשובה כל מעייניו נתונים ללימוד תורה; הֶעָרָה – הפניית דעתו לדבר מה: התלמידים לא שמעו להערת המורה להתרחק מן החבל; גירוי, גֵּירָה – עורר סקרנות, עניין, תשׂוּמַת לב וכד׳ במיוחד: המידע שהעיתונאי קיבל גירה את סקרנותו, והוא יצא לחקור בפרשה; אני מפנה את תשׂומת ליבך > אני מעיר את ליבך, אני מַפנה את דעתך לעניין, הִפנָה דַעְתּוֹ לְ־ – נתן את דעתו על, כיוון את מחשבתו: במכתבי הפניתי את דעתה של חֶברת הביטוח לעניין הזכויות שמגיעות לי; אִכפַּתִי, אִכפַּתִיוּת – דאגה, התחשבות או מעורבות שהאדם מראה לסביבתו, למצבה או למתרחש הודות לקשר אישי או למערכת יחסים טובה: האכפתיוּת של האחיות בבית החולים ומסירותן מקנות הרגשה טובה לחולה; הקשיב בקֶשֶׁב רב – האזין בתשׂוּמַת לב רבה, הקשיב בדריכות: הוא הקשיב קשב רב לסיפוריה המרתקים; זוּלָתָנוּת – נכונות, רצון או תכונה של מתן עזרה לזולת ודאגה לצרכיו, לרווחתו ולאושרו, הניכרים בהתנהגות המיטיבה איתו ללא תמורה ואפילו אם מפסידים או מסתכנים מכך [הדגש הוא רווחת האחר וצמצום או התעלמות מרווח הזולתן; היא גם ניכרת בהקרבה עצמית מודעת למען הזולת]; [להפך: אָנוֹכִיוּת]: הוא לא עזר להם מתוך זולתנות לשמה כי הוא קיווה לקבל מכך פרסומת חיובית; עניין לענות בו – נושׂא שיש לעסוק בו, שכדאי לשׂים לב אליו, שמעורר התעניינות: עניין יפה מצאתי לענות בו; החזיק על אש קטנה – תמך במקצת, מיקד תשׂוּמַת לב מזערית לאורך זמן: המחאה ברשות הפלסטינית הייתה על אש קטנה בשל חוסר האמון בהנהגתה; טִיזֶר > גַּרְיָן – מודעת פרסומת שנועדה רק לעורר סקרנות ולהפנות את תשׂומת הלב למודעות פרסומת חשובות יותר הבאות בעקבותיה; עֵין הַסְּעָרָה – מוקד סערת הרגשות בוויכוח או במריבה, מוקד העניינים הסוערים, ליבה של סערה ציבורית, מרכז תשׂומת הלב: חבר הכנסת הזה עמד לא אחת בעין הסערה בעניין הרפורמה בשוק ההון; ראשו ורובו – כל כולו, בכל ליבו: ראשו ורובו היו נתונים בעבודת המחקר; הקדיש את עצמו ל־, הִתְמַסֵּר כל כולו ל־ – ייחד את מעשׂיו למטרה מסוימת, כגון לעבודה, להגשמת רעיון, לאהוּב מתוך נכונוּת נפשית מלאה: מסר את עצמו למישהו; הרכין אוזניו – הִטה אוזנו להקשיב; עשׂה אוזניו כאפרכסת, עשׂה אוזנו כאפרכסת – הִטָה אוזנו כדי להקשיב היטב: הבלשית התיישבה מאחוריהם בבית הקפה, עשׂתה אוזניה כאפרכסת ובלעה בצמא כל מה שאמרו זה לזה; בכובד ראש – ברצינות, ביישוב הדעת, מתוך התעמקות ושיקול דעת: אנא שקול את הצעתנו בכובד ראש, והודע לנו את תשובתך בהקדם; תן דַעתךָ, צֵא וַחֲשׁוֹב, צֵא וּלְמַד, צֵא וּרְאֵה – בדוק נא בעצמך את הדבר, תאר לעצמך: צא וחשוב מה היה קורה אילו לא היית שומע לעצתי; הגיעו בעצמכם, הַגַּע בעצמך – שער נא בעצמך, צא וחשוב; העלה על המפה, העלה אותו על המפה – מיקד בו תשׂוּמַת לב, ייחד לו מקום נכבד, גרם למשהו או למישהו להיות מוּכּר ונחשב בתחום מסוים, הביא לידי הכרה בקיומו: הגיעה השעה להעלות את הנגב על מפת התיירות; מֶרכז ההתעניינות, מֶרכַּז העִנְיָנים – לב העניינים, במוקד ההתרחשות: הזמרת היהודייה מאתיופיה הייתה עיקר ההתעניינות במסיבה; נתן ליבו אל – התעניין בו, נתן דעתו עליו, שׂם לב אליו, ייחד לו מחשבה, הביאו בחשבון: לא נתתי ליבי לדבריו כי ידעתי שאין בהם ממש; פינה את ליבו – ייחד את מחשבתו, חשב, הרהר, הסב את ליבו, הטה את מחשבתו: קשה לי לפנות את ליבי למיזם החדש כי אין שעתי פנויה; הכין ליבו ל־ – נתן דעתו ל־, ריכז את כל מחשבתו ב־; אבן שואבת – מקום, אירוע, אדם או דבר המשמשים כוח משיכה לאנשים: ירושלים והכותל המערבי הם אבן שואבת ליהודים מאמינים ולא־מאמינים כאחד; מְקַשְׁקֵשׁ לְפָנָיו כְּזוֹג, קִשקֵש לפניו כזוג – [זוֹג – גביע הפעמון שעל דופנותיו מקיש הענבל או הגיל], השמיע צלצולים כפעמון, הקים מהומה כדי שפלוני יבחין בו, התחַנחן וניסה להתבלט לפני פלוני; חקוק על לוח ליבו, נצר בליבו, חָרַת על לוח ליבו, חָרַט על לוח ליבו, כָּתַב אותו על לוח ליבו, כָּתַב על לוח ליבו – זכר היטב, נצר בזיכרונו: חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל יַעַזְבוּךָ . . . כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ; דבריה האחרונים של אימי נכתבו על לוח ליבי, ואני נזכר בהם גם לאחר שנים הרבה; הֵסֵב את תשׂומת ליבו, הִפנה את דעתו ל־, נתינת הדעת, נתן את דעתו על, נתן דעתו – שָׂם לב עליו, הגיב עליו, הביא בחשבון; מיקד את תשׂומת ליבו בעניין כלשהו, הִפנה את תשׂומת ליבו למשהו, גרם לו לשׂים לב אליו או להיות מודע לו: ברצוני להסב את תשׂוּמַת ליבכם לשינויים שהוכנסו במסלול הטיול; צד את אוזנו – עורר תשׂוּמַת לב בדברים שאמר: במהלך נאומו צדה את אוזני אמירה אחת שלא הכול שׂמו אליה לב; צד את מבטו, צד את ; צדה את הלב, צָדָה את ליבו – הקסים אותו, עורר בו אהדה, משך את ליבו, עורר עניין רב ביותר: תמונה זו מקסימה וצודה את ליבי; צד את העין, צד את עינו – 1. משך את עינו או את תשׂומת ליבו: שׂחקן הנוער המוכשר צד את עינו של מאמן הנבחרת, והלה מיהר להזמינו לשורותיה; 2. גרם לו להביט בו: ניסינו לשווא לצוד

את עינו של המרצה כדי לרמוז לו שהגיעה השעה לסיים; ישב על התורה ועל העבודה – התמסר כולו לדבר, ייחד את כל זמנו לדבר מסוים; תקעו בליבו את הרעיון, דבק ברעיון, נִכנס בּו דיבּוּק – 1. השתגע, רוח רעה תקפה אותו: נכנס בו הדיבוק, והוא מסתובב סר וזעף; 2. נעשׂה להוּט אחר משהו: הוא מחזר אחריה כאילו נכנס בו הדיבוק; חולה ל׳, משוגע לדבר אחד – אדם שהתמסר כל כולו לעניין אחד ועוסק בו רוב זמנו: הוא משוגע לדבר אחד – מכוניות, ואין לדבר איתו על שום דבר אחר; הקדיש את עצמו – התמסר כל כולו לפעילות או למטרה מסוימת, ייחד את כל תשׂוּמת ליבו לאדם מסוים, השקיע את כל זמנו ומרצו בטיפול בו: היא הקדישה את עצמה לטיפול בילדים טעוני טיפוח; עִם הַיָּד על הַדוֹפֶק – עם תשׂוּמַת לב רבּה לעניין, להתרחשוּת דבר־מה וכד׳; גנב את ההַצָּגה – הפך להיות מרכז ההתעניינות שלא כַּמצוּפֶּה; הִטה אוזן קשבת – הקשיב היטב, התייחס בתשׂוּמַת לב רבה: הוא לא היטה אוזן קשבת לדבריי ולא טרח לרדת לסוף דעתי; ייחֵד את הדיבּוּר – הרחיב את הדיבור, התעכב בייחוד על־: השיעור נייחד את הדיבור על יחסים שבין אדם לחברו; השגיח היטב, עמד על המשמר – 1. עָקַב בתשׂוּמַת לב אחר הנעשׂה מעמדתו כדי לשמור על מקום מסוים ולאבטחו: החייל נפגע מכדורי צלפים בעומדו על המשמר; 2. השגיח היטב, היה ער וקשוב, לא הסיח את דעתו: על עורכי הדין לעמוד על המשמר ולהזהיר את לקוחותיהם מפני כל הסתבכות אפשרית; השגיח בשבע עיניים, השגיח בשבע עיניים על – השגיח השגחה מעולה וקפדנית, במלוא תשׂוּמתה הלב ובחושים דרוכים, עמד על המשמר: הצורר הנאצי השגיח בשבע עיניים על הנעשׂה בגֶטו, ובייחוד הגביר לחצו לפני החגים והמועדים מתוך התנכלות לעצם עריכתם בגטאות; בעין פקוחה – מתוך ערנות רבה; עֵינָיו פתוּחות – 1. הוא משגיח היטב, הוא שָׂם לב: תהי נא אוזנך קשובות ועיניך פתוחות לשמוע את אשר אני אומר לך; 2. עיניים פקוחות; יש לו אינטרס [לעשׂות מעשׂה שיתקיים או ייעשׂה] – יש לו עניין מיוחד בכך בשל טובת ההנאה שיוכל להפיק: לישׂראל יש אינטרס להפסיק את מרוץ החימוש באזור כדי לחזק את ביטחונה; כיוֵון לִיבּו ל־ – ריכֵּז את מחשבתו: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמיים; קֶשֶׁב מתמשך – היכולת להקצות משאבי קשב לאורך זמן תוך שמירה על רמה קבועה של תפקוד במטלות לא מגוונות; התחשב במישהו – הביא בחשבון את צרכיו, את רִגשותיו, את רצונותיו וכד׳ ולא התעלם מהם: הוא דאג רק לעצמו ולא התחשב באיש; התחשב ברקע, בנתונים, בבעיות של אדם – רָאָה בהם נימוק שלא להחמיר עימו: השופט התחשב במצבו המשפחתי הקשה של הנאשם ולא גזר עליו עונש מאסר בפועל; בהתחשב ב־ – מתוך נתינת הדעת ל׳, מתוך התחשבות ב־: בהתחשב במצבו הכלכלי הקשה הוחלט להפחית את סכום הקנס שנגזר עליו; לקח בחשבון > בא בחשבון, הובא בחשבון, הביא בְּחֶשבּוֹן – החשיבו בשיקוליו, התחשב בו, שָׂם לֵב אליו, כלל עניין מסוים במערכת השיקולים: אם להביא בחשבון את קשיי השׂפה של הסטודנט העולה, הרי הישׂגיו ראויים להערכה כפולה ומכופלת; הִטה אוזן קשבת – הקשיב היטב, התייחס בתשׂוּמַת לב רבה: הוא לא היטה אוזן קשבת לדבריי ולא טרח לרדת לסוף דעתי; הערת אוזנו של פלוני ל׳, העיר את אוזנו – הֵסֵב את תשׂוּמת ליבו: המורה העיר את אוזנו של התלמיד בעניין ציוניו הנמוכים בתנ״ך; הִסִיחַ את דעתו מן – הפנה את תשׂוּמת ליבו מדבר אחד לדבר אחר, הרחיק את מחשבתו מעניין אחד לעניין אחר, הפריע לו להתרכז: הוא מתקשה להתרכז בעבודה כי בעיות חייו מַסיחות את דעתו; נתן נפשו על – התמסר לדבר בכל ליבו, היה מוכן לכל סבל למען: נתתי נפשי על עבודתי, וכך עלה בידי לממש רעיון שהיה חלום; לא הסיר מבטו ממנו, לא גרע עין ממנו – נעץ בו מבטו כל הזמן, השגיח עליו ברציפות, לא הסיר את מבטו ממנו לרגע, לא הפסיק להסתכל בו: משנכנסה לחדר הוא לא גרע ממנה עין; השוטר שהוצב לשמור על האסיר נצטווה שלא לגרוע ממנו עין; לָקַח את ליבו, כָּבַשׁ את ליבו, כָּבַשׁ את לבבו, שָׁבָה את ליבו, קָנָה את ליבו – עורר בליבו יחס של רצון אליו, רכש את אהבתו או את אהדתו, הביאו לידי הרגשת אהבה והערצה כלפיו: מכל מקצועות המדע כבשו את ליבו מדעי הטבע; מָשַׁךְ את ליבו, מָשַׁךְ את הלב – עורר עניין ואהדה, ריתק, שָׁבָה את הלב, מצא חן: סיפור הרפתקאות משך את ליבו של הזאטוט; הַסכֵּת ושמע – שתוק כדי שתשמע; עיניי וליבי היו שם כל הימים; הט אוזניך לאמריי; בן אדם, שׂים ליבך, וראה בעיניך, ובאוזניך שמע; אור הזַרקור הופנה ל־; ייחד תשׂוּמַת לב, מיקד תשׂוּמַת לב, צמצם את כל החושים ל־; כרה את שתי אוזניו ואת מלוא ליבו ל־; נתן את הדעת בעיקר על ענייני עצמו מתוך הסחת דעתו מצורכי זולתו; התמסר לתפקידו בהתלהבות נעורים; הנושׂאים ונותנים דנו בכובד ראש בעניין, מתוך עיון וכוונה רבה

אין תשׂוּמת לב. העלים עיניו מ־ – לא שָׂם לב אל, העמיד פָּנִים כמי שאינו רואה ואינו יודע, נמנע מלראות; העמיד פנים – התנהג כאילו, התחזה: כדי שלא לצערו, העמדתי פנים שהמתנה שהביא נראית לי; הפך את עורו, הפך עורו – שינה את טבעו מן הקצה אל הקצה, שינה את דרך התנהגותו מקיצוניות אחת לאחרת, נהג בניגוד לתכונות הטבועות בו מלידה: לאחרונה הפך את עורו ונהיה אוהד קיצוני של איראן; הפך עורף – פנה לכיוון האחר, התרחק בכיוון ההפוך; ברח, נמלט: הָפַךְ יִשְׂרָאֵל עֹרֶף לִפְנֵי אֹיְבָיו; הפנה לו את הגב, הפנה את גבו – נטש אותו, התנכר לו או התכחש לו, בייחוד בשעה שהיה זקוק לעזרתו או לתמיכתו: עדיין יש לי כמה ידידים שלא הפנו לי את גבם; הפך פניו ממנו – פנה לו עורף, לא שׂם ליבו אליו: כדי להראות שאינו חשוב בעיניה, הפכה פניו ממנו; הפליג דעתו מן – הסיח דעתו מן, לא שׂם לב אל: כיוון שהפליג דעתו ממנה, הלכה ונישׂאה לאחר; קרן זווית – מקום נידח, מקום נסתר, מקום שאין רואים אותו ואין שׂמים לב אליו, פינה [לרוב בצירופים מונח בקרן זווית, נדחק לקרן זווית]: לשוננו היאה מה תהא עליה, כשהיא נדחקת יותר ויותר לקרן זווית חבויה; מונח בקרן זווית – אין דורש לו ואין שׂמים אליו לב, איש אינו מתעניין בו או מבחין בו: התורה מונחת בקרן זווית, ואין דורש לה ואין מבקש; אשת שוליים, איש שוליים – 1. אדם שאינו במוקד תשׂוּמת הלב, שאינו אישיות מרכזית, מי שאינו פועל לאור הזַרקורים: בחייה הייתה אשת שוליים, ולאחר מותה נודע מה רבו מעשׂיה; 2. מי שבקצה החברה, כגון עולה חדש או הוא לא ילד ועוד לא מבוגר: אל תזלזל בכוחם של אנשי השוליים במפלגה – אינך יכול לדעת מי מהם ייהפך למנהיג; הָפַךְ פניו ממנו – חדל לשׂים ליבו אליו, פנה לו עורף: אף שנפשי חשקה בה מאוד, היא הפכה פניה ממני; הִבְרִיחַ דעתו מן – הסיח דעתו, לא שָׂם ליבו, עקר את מחשבתו מן, לא חשב עוד על; לא הסיח את דעתו מן – לא הִפנה את תשׂוּמת ליבו מדבר אחד לדבר אחר, לא הפריע לו להתרכז: קל לו להתרכז בעבודה שכן אין בעיות בחייו האישיים שיסיחו את דעתו; נעלם מעיניו – לא היה ידוע לו: מדוע נעלם מעיני התקשורת החילונית ניסיון רצח של איש עסקים מכובד בציבור החרדי; הֶעֱלֵם עַיִן – פעולה או תוצאה של התעלמות, חוסר תשׂוּמַת לב; לא שָׁעָה – לא נתן את דַעתו, לא פנה, לא שׂם ליבו, בעיקר לאדם המבקש עזרה, לא נענה: ואל קַיִן ואל מִנְחָתוֹ לא שָׁעָה; צעיר בניי לא שעה לבקשתי שלא לנהוג בסופה, והתנגש במשׂאית; הפך פניו ממנו – חדל לשׂים לב אליו, פנה לו עורף; העלים עיניו מִן – 1. נמנע בכוונה מלראות, הסתיר את פניו מן: אם לא תשמעו בקולי אעלים עֵינַיי מִכֶּם; 2. לא שׂם לב אל, לא השגיח ב־, עשׂה עצמו כאילו אינו רואה: כל המעלים עיניו מן הצדקה כעובד עבודה זרה; פּעוּלַת הַסָּחה – מעשׂה שנועד להרחיק את תשׂוּמת הלב מן העיקר לשם הַטעָיָה; בהֶיסֵחַ הַדַעַת – 1. במפתיע, באופן בלתי צפוי, בלי משׂים, בהֵיעדר כוונה או מודעות: שלושה באים בהֶיסֵחַ הדעת: משיח, מציאה ועקרב; 2. בלי תשׂוּמַת לב: פיצחתי זירעונים בהֶיסֵחַ הדעת; הִסיחַ את הדַעַת, הִסיח את דעתו מ־ – הפריע את הריכוז: המוזיקה הרעשנית הסיחה את דעתי מלימודיי; מֵסִיחַ לפי תומו – מספר דבר בלי להתכוון, מגלה סוד בתמימוּת; קצר המצע מהשתרע כדי לגלול לפניכם את מגילת חיי; אין אדם משׂים דעתו לדברים שאין בהם ממש; אין שעתו פנויה ואין ליבו פנוי לדברים יתרים; אור הזַרקורים הופנה ל־; > אגביות! הבנה! הקשבה!

חֲלקֵי המשפט!

חֲלקֵי הַדִיבּוּר, חֶלקֵי הַדִיבֵּר, חֵלֶק דִיבֵּר – סיווג המילה לפי תפקידה הדקדוקי ויחסיה למילים אחרות במשפט, כגון שם עצם, שם תואר, פועל, תואר הפועל; חלקי המשפט – כגון: נוֹשׂא, נשׂוּא, מוּשׂא, לוַוִאי ותיאור הפועל;

כינויי השם – הכינוי הוא מילה שבאה במקום שם עצם: התלמיד למד. הוא [= כינוי גוף במקום 'התלמיד'] הלך לביה״ס; מבחינים בין כינויים אלו: כינוי גוף פרוד: אני, אתה, את הוא, היא, אנו, אתם, אתן, הם, הן; הַלָּה, הַלָּז – ההוא, ההיא, אותו האיש, אותה האישה: אט־אט החלה הלה לשהות יותר ויותר בביתו; העלמה הלז הייתה טובת מראה; הם הם – אלה ולא אחרים; הוא אשר־, הוא ש־ – 1. הוא האיש ש־: הלוא הוא שהחליט לבטל את החופשה; 2. זה הדבר ש־: הוא אשר אמרתי לכם: אתם לא מתאימים למִשׂרה; כינוי קניין פרוד: שלי, שלך, שלו, שלה, שלנו, שלכם, שלכן, שלהם, שלהן; דוגמה כינוי גוף דבוק: שמרתי, האשימו; דוגמה לכינוי קניין דבוק: ספרי, ספרו; כינוי רֶמֶז: ~~מִזֶּה~~ > זֶה, זוֹ (לא: זוּ), זאת, זה, אלה, אלו הַלָּלוּ, ההם; זֶה – 1. [מילת הדגשה לחיזוק שאלה] אם אין שעתך פנויה, למה זה באת לבקרני? 2. [להדגשה לזמן שעבר, לפני מִספר או יחידת זמן] זה שלוש פעמים התלת בי; זה שנתיים שלא ראיתיך; כינוי הדדיות באותו המין: זה (את, בָּ, לָ, מִ, עִם, אל, אחרי, לפני, על, מתחת וכו׳) זה, כגון זה את זה, זה בזה, זה לזה, זה אחרי זה; איש אל רֵעֵהוּ [לא: אחד את השני, אחד עם השני וכו׳]; בכבודו ובעצמו – הוא עצמו, הוא ולא אחר: ניתח אותו מנהל המחלקה בכבודו ובעצמו; תאר לך שעלינו במעלית עם עוזר השר בכבודו ובעצמו! זו (עִם, לפני, אחרי, מעל, מתחת וכו׳) זו, אישה אל אחותה, אישה את רְעוּתה; בין שני המינים: רחל וגיא אוהבים

זה את זה [או: זה את זו וזו את זה]; ברבים: השׂחקנים התחרו אלה באלה, אלו באלו. **כינוי השאלה**: מי, מה, איזה, איזו, אֵילו [אלו = כינוי רמז לרבים]. **כינויי סתמי**: פלוני, אלמוני, כלשהו, מישהו, מאן דהו, מאן דהוא – מישהו, פלוני. **כינויי הנסתרים ־וֹתָם או ־וֹתֵיהֶם** –כינוי הקניין הקצר לנסתרים ־ָם במקום הכינוי הארוך יותר ־ֵיהֶם (אבותם) לצד אבותיהם, (בנותם) לצד בנותיהם (משפחותם) לצד משפחותיה. כָּמוֹךָ וגם כְּמוֹתְךָ – שתי הצורות טובות ותקניות.

מילית – חֵלֶק דיבור המשמש את מבנה המשפט ולא את תוכנו, כדי להביע יַחַס, כגון מילת יחס (אל, על, לפני, על ידי, אחרי, תחת), מילת קישור (ו־, או, למרות, כי, מפני ש־, מאחר ש־) ומילת קריאה (האח!, הידד!) וכד׳;

מין דקדוקי – קטגוריה דקדוקית (זכר או נקבה) הקובעת את מין שם העצם והמשפיעה על ההתאם התחבירי שלו לרכיבי מבע אחרים, כגון צומת מסוכן, מטרופולין גדולה, גרב חם או גרב חמה; ד״ש חם או ד״ש חמה [אין התאם: ילד טובה, טובים, טובות.]

בצורן הזוגי יש שמות שמינם זכר ויש שמינם נקבה. **זכר**: אחוריים, חופניים, חמוקיים, מותניים, מעיים, נחיריים, עפעפיים, צדעיים, קרסוליים, שדיים, שוקיים, שקדיים; אופניים, גלגיליים, גרשיים, מאזניים, מגלשיים, מגפיים, מחליקיים, מכנסיים, מספריים, משקפיים, ערדליים, קביים ועוד. **נקבה**: אוזניים, ברכיים, חניכיים, ידיים, ירכיים, כנפיים, כפיים, כרעיים, כתפיים, לחיים, עיניים, ציפורניים, קרניים, רגליים, שוקיים, שיניים, שׂפתיים; דלתיים, כיריים, מצילתיים, נעליים, נקודתיים, קומתיים, שוליים, שמיים ועוד. יש שמות שמינם זכר או נקבה, כגון גרב, דרך, סכין, פנים.

הֶתאם דקדוקי – תלות דקדוקית של שתי מילים או יותר במשפט בעניין היידוע, היחסה, המין, המספר והגוף. ילד טוב [יש התאם דקדוקי במין, במספר ובאי־יידוע], ילדה טובה; הילדה הטובה, ספרו החדש. הילד אוכלת אגס [אין התאם במין]; הילד אוכלים [אין התאם במספר]; במשפט הילד אוכלות אגס [אין התאם לא במין ולא במספר]. בעברית יש התאם דקדוקי בין שם העצם לשם התואר במין ובמספר, ביידוע או באי־יידוע.

הֶתאם משמעות – מבנה תחבירי שבו שההתאם הדקדוקי בו נובע מתוכן המילה ולא מצורתה הדקדוקית, כגון ראובן או שמעון יבוא (או יבואו) למסיבה. חלק מהאוכלוסייה לא יוכלו (או לא יוכל או לא תוכל) להצביעה.

סדר המילים במשפט – משפט הפותח בתיאור או במושׂא יקדם בו הנשׂוא הפועלי לנושׂא: בראשית ברא אלוהים את השמיים ואת הארץ; מתי תאפה (אפתה) אימך עוגה? את הספרים קיבלה רינה מהספרייה. כשפרצה המלחמה, נעקרו האזרחים מבתיהם. כשיגיע דן לביתו, ישׂמחו ילדיו הקטנים. בלוואים רצופים ראשון יהיה שם תואר, ואחריו שם מספר, כינוי רמז וכינוי הקניין: תמיד אזכור מסיבה מוצלחת [ש״ת] ראשונה [שם מספר] זו [כינוי רמז] שלנו [כינוי קניין]. מקום האוגד אחר כינוי הרמז: אלה היו דברי השר. זה היה קטע מההקלטה. ׳גם׳, ׳אף׳ ו׳רק׳ – מקומן לפני המילה שבאים לרבות או למעט: גם משה לומד בתיכון החדש. רק משה לומד בתיכון (אחרים לא). מקומם של תוארי הפועל לשלילה מוחלטת: כלל וכלל – בראש המשפט: כלל וכלל לא נועדתי איתו. ׳כלל׳ ו׳כל עיקר׳ – בסוף המשפט: לא שׂוחחתי איתו כלל. תה״פ ׳לגמרי׳ ו׳לחלוטין׳ – מקומם אחרי הפועל, ואילו ׳כבר׳ לפניו: שכחתי לגמרי מן העניין. כבר שמענו על העניין.

אותיות יחס! מילות יחס!

אות יחס – אות המתחברת למילה ומראה על קיומם של קשר בין פועל לעצם או בין שני עצמים. האותיות ׳בַּכְלָ״ם׳ הן אותיות יחס. **מילת יחס** – מילה המציינת קשר בין פועל לשם עצם, או בין שני שמות עצם, כגון המילים ׳אל׳, ׳על׳, ׳בין׳, ׳עם׳, ׳מן׳ ׳לפני׳, ׳אחרי׳, ׳מעל׳, ׳מתחת׳, ׳ליד׳, ׳על ידי׳, ׳כמו׳ ועוד. אות היחס ומילת היחס – נטייתן לרוב או ביחיד או ברבים, ואין לרבותן.

אל – הוא דיבר אל ידידו ושותפו = אדם אחד; הוא דיבר אל ידידו ואל שותפו = שניים;

אצל – יש שהיא מיותרת: הייתי ~~אצלך~~ בבית > הייתי בביתך; שׂמתי את הארנק ~~אצלו~~ בַּכיס הימני > שׂמתי את הארנק בכיסו הימני;

את – יש לו ~~את~~ החוצפה > יש לו החוצפה, אין לו החוצפה, היה לו האומץ; איחר את > איחר את, איחר ל־: מדוע איחרת לשיעור, לרכבת, להצגה, לאוטובוס; להוותי, איחרתי את הלוויה; ביקש את [= חיפש] > ביקש מן: ביקשתי ממך לסור למשׂרדי; הקל על העונש של הנאשם > הֵקֵל את (משהו) על (מישהו): השופט הקל את העונש על הנאשם; הרופא הקל על החולה את סבלו; הכביד: הכבדתי את עולי על השובתים; הכביד את הפריצה על הגנבים; הכביד את עוּלו עלינו;

ב־ – בכמה הוא מוכר עגבניות? בארבעה 🕮; קנה בעד > קנה ב־: קנה סחורה בעשׂרים 🕮; אין/יש ל־ > אין/יש ב־: אין לו כוח > אין בו כוח; יש לו מרץ > יש בו מרץ; מהנדס במקצועו > הוא מהנדס, מקצועו מהנדס; יהודי במוצאו > מוצאו יהודי, מוצאו מיהודים, מזרע היהודים הוא, הוא מתייחס על יהודים; אני רואה, צופה ומסתכל בטלוויזיה; בני האדם מתו בצמא [במיון סטטיסטי – מתו מצמא]; מנגן בכינור, בפסנתר, בחצוצרה; מדבר עִם > מדבר ב־: את מדברת בשגיאות; עבד עם > עבד ב־ (מכשיר): עבדתי עם אבי בשׂדה בטרקטור; הלך עִם > הלך ב־: הלך במזוודה, במטרייה, בצידנית, בחגורה, בכתפיות, בפנים זועפות; עִם > ב־: היא שׂיחקה בכדור; שמעתי באוזניי; רחץ ידיו במים ובסבון; הוא בא במכנסיים חדשים, והיא בשׂמלה מהודרת; הוא ישן במעיל, והיא בפיג׳מה, בנעליים; לא יצא האיש (בשבת) לא בסיף ולא בקשת ולא במגן ולא באלה ולא ברומח; שתה קפה בחלב, אכל דגים במלח, איטריות בסוכר, מלפפון במלח; הלך בפנים זועמות; מה אעשׂה בכסף שהרווחתי? בקצת מאמץ, במאמץ קל; שירות בלב שלם ובנפש חפצה, שירות בכל הלב, המלצרית משרתת את לקוחותיה בכל ליבה; החליף את ... עִם ... > החליף את ... ב־: הקונה החליף את המעיל במכנסיים; קשור עם > קשור ב־: עניין זה קשור בפרשת הגנבה שהסעירה את הארץ; כיבד עם > כיבד ב־: את האורח כיבדו בלחם וביין; כתב על, הקליד על > כתב ב־, הקליד ב־: לפנים כתבתי במכונת כתיבה, וכיום אני מקליד במחשב; נאבק נגד > נאבק ב־: נאבקנו בשחיתויות, המאבק בשחיתויות; הסית נגד את > הסית ב־ את: הנואם הסית בנו את ההמון המשולהב; תחת > ב־: העדות נגבתה ממנו בלחץ, מתוך לחץ; העבריין הועבר במשמר כבד; המזון הוכשר בהשגחת בד״ץ; כ־ > ב־: הסטודנטים עובדים כצבעים וכמאבטחים > הסטודנטים עובדים בצבעות ובאבטחה; ניתן כהוקרה > ניתן בהוקרה: הפרס ניתן לו בהוקרה על תגליתו; השובת שבת במחאה על העלאת המיסים; הסתכל על > הסתכל ב־: אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו; שָׂם דגש על > שָׂם דגש ב־: שׂמתי את הדגש בשני עניינים; נסע, טס, שט עם > נסע ב־, טס ב־, שט ב־: נסעתי במכונית, טסתי במטוס, שטתי בספינה; עלה על, ירד מן > עלה בסולם וירד בו; נקט ב־ > נקט: נסע בכביש, המפקד נקט אמצעי זהירות; הוא נקט את הצעדים האלה; שיסה את נֶגֶד > שיסה את ב־: השוטרת שיסתה את הכלב בגנב [ב־ = תוספת לעיקר: כגון קפה בחלב; כלי למשתמש: כתב בעט]; תוך > בתוך: סיים את המלאכה בתוך חמש דקות.

בֵּין – ביני, בינך, בינו, בינה, בינינו, ביניכם, ביניהם; בין אם > בין ש ... בין ש ... או: אִם ... אִם ... – אם כך ואם כך: הוא נושׂא באחריות בכל מקרה, בין שהתקלה נגרמה באשמתו ובין שלא באשמתו; הוא נושׂא באחריות, אם התקלה נגרמה באשמתו ואם נגרמה שלא באשמתו; מִבֵּין > מן: איש מן הרופאים לא נעדר; שניים מהנכבדים נסעו לחו״ל. בין ... בין – בין ... בין ... – אם כך ואם כך, גם אם הוא ... גם אם הוא: אדם מועד לעולם: בין מזיד, בין שוגג, בין ער, בין ישן; בין ל־, בין ובין, בין לבין – שני צדדים: שלום בינו ובינה; בין ו־ – צד אחד: המשׂחק יהיה בין מכבי ת״א והפועל ת״א [= צד אחד] לבין בית״ר ירושלים; בין כך ובין כך – בכל אופן, אם כך ואם כך, כך או כך, בכל מקרה, כך או אחרת: אל תנסה לשכנע אותי, בין כך ובין כך לא תצליח; בֵּינוֹת – בין, בתוך; בינות ל־, מבינות ל־ – מבין, מבעד ל־ – מאחורי, מתוך: האמת התגלתה מבעד לערפל;

בלעדי – 1. זולת, חוץ מן, בלי: יצאתי לטיול בלעדי חברתי; 2. בלי רשות, בלי הסכמה: בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו; 3. ללא נוכחותו, השתתפותו או חברתו של מישהו, בלי מַשהו, בהֵיעדרו: בלעדייך אין חיי חיים;

בִּפְנֵי – 1. בנוכחותו, כשהוא במקום, במעמדו של צד שלישי, לעיני צד שלישי: אמרתי לו זאת בפניו; יש שמחניפים לו בפניו ומקללים אותו שלא בפניו; החכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחוכמה ובמניין; ראובן התלונן לפני שמעון בפני לוי; בפניי נכתב החוזה, אך לא בפניי נחתם; 2. מול, נגד: עמד נגד, החזיק מעמד > עמד בפני: אנו עומדים בפני פגעי החיים; הצבא עמד בפני האויב; הצבע שהשתמשתי בו עומד בפני חלודה

בְרֵירה – או, אִם, לַחֲלוּפִין

דֶה – תחילית לשלילת דבר, להיפוכו, לפירוקו (כגון decivilization = פֵּירוּק הַצִּיווִילִיזַצְיָה, וראוי להימנע ממנה). משמעיה: 1. היפוך או שלילה של דבר או יצירת תוצאה הפוכה: דה־לגיטימציה (שלילת הלגיטימיות), דה־מיתולוגיזציה (ניפוץ מיתוסים), דה־צנטרליזציה, דצנטרליזציה > בִּיזוּר; 2. הרחקה או סילוק של משהו: דה־מיליטריזציה (פירוז, הוצאת כוחות הצבא מאזור מסוים), דֶהידרַציה (סילוק המים, ייבוש; התייבשות), דֶפִּילַציה (הרחקת שֵׂיער מן הגוף);

הֵ״א הידיעה – תווית היידוע מציינת שהשם כבר הוזכר והשם הוא מסוים וידוע: קניתי שולחן (סתמי). השולחן (מיודע) עלה אלף 🕮. בעברית היידוע הוא בהֵ״א: הספר, בכינוי: ספרו, בשם פרטי של דבר (אדם, עצם גאוגרפי, ארגון, קבוצה ועוד): משה היקר, נהרייה הישנה; בצירופי שם וכינוי רמז (ילד זה, ספרים אלו, אותה [ה]עיר); בארמית ־ָא, כגון אבא, אימא; בערבית: אל־, כגון אל־קודס, באנגלית: the. תווית אי־יידוע תפקידה לסמן שאין שם העצם מיודע, כגון איש אחד (בניגוד

להאיש). מה מיידעים? שמות מסגרות ארגוניות (כגון משׂרד הביטחון, זרוע הים, מדור הארגון, ענף הפרסומים והמינות, הפרקליטות הצבאית הראשית, האקדמיה ללשון העברית) ושמות בעלי תפקידים (כגון הרמטכ״ל, שׂר הביטחון, מפקד זרוע הים, רמ״דית הארגון, הפרקליט הצבאי הראשי, היועץ הכספי לרמטכ״ל). כששם התפקיד אינו מסוים אך הוא חלק משם מיודע (כגון מאבטח או מאבטחי הרמטכ״ל, שומר הכנסת) מיידעים בלית ברירה (אף שאין ה׳מאבטח׳ מסוים). אין מיידעים כשרכיב הצירוף הוא שם פרטי (מדינת ישׂראל, אוניברסיטת בר־אילן, מלחמת סיני); שם מִספר (כגון בה״ד 1, ענף 22, יחידה 8200, פלוגה ג). נוטריקון מיידעים כשאפשר (כגון או הפצ״ר הרמטכ״ל, היועכ״ל, הקשנ״ר, להקת הנח״ל, רמ״ח הארגון, אבל אין מיידעים כשאי־אפשר: מְּחָ״א, רַמַ״ח בּוּ״ם, רח״ט תּוֹהַ״ד).

מיידעים שם וכינוי (ספרו החדש או הספר החדש).

צירוף של שני שמות המחוברים בוָי״ו והמציין מושׂג אחד, אפשר ליידעו בראשו. למשל: ׳הדין ודברים׳, ׳הדין וחשבון׳, ׳המשׂא ומתן׳, ׳הנושׂא ונותן׳, ׳המיקח וממכר׳; צירוף מעין זה נתפס כמושׂג אחד בין שהוא מיודע בראשו ובין שהֵ״א הידיעה באה בראש כל אחת ממילות הצירוף: ׳המיקח והממכר׳, ׳המשׂא והמתן׳.

יידוע סוגי – הוא הצגת הפרט כקבוצה. למשל: ׳הכלב הוא ידידו של האדם׳. פירושו אינו שהכלב ׳רקסי׳ של השכנה ממול, אלא זו תכונת כל הכלבים. וכך ׳האדם׳ הוא כל האנשים בעולם: האדם הוא עץ השׂדה, ומותר האדם מן הבהמה (עוד יידוע סוגי) – אַין. פעמים הֵ״א הידיעה משמשת בתפקיד מעצים. למשל: אריק איינשטיין הוא הזמר, סופר פלוני הוא ׳הסופר בהֵ״א הידיעה׳.

יידוע כפול – אף ששמות פרטיים מיודעים מטבעם, לרוב מיידעים אותם כשמדובר בעצמים גאוגרפיים, כגון נחלים, נהרות והרים: אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, הַר הַכַּרְמֶל, הרי הגליל, רמת הגולן, מישור החוף; התבור, הגלבוע, הירקון, הדנובה, האוורסט וכיוצא באלה. גם שמות ארגוני הטרור ׳חִזבאללה׳ ו׳חמאס׳ נוהגים ליידע: החִזבאללה והחמאס. שמות הרשתות החברתיות רוֹוחים ביידוע: הפייסבוק, האינסטגרם והטיקטוק; ויש גם מי שמחפשים בַּגוגל ושולחים הודעות בַּווטסאפ. גם שמות עיתונים (זרים): הטיימס הלונדוני, הג׳רוזלם פוסט, הדֶר שפּיגֶל; גם שמות אוניות, מטוסים וחלליות: הטיטניק, מטוסי ההרקולס, מַסוקי היסעור, אסון הצ׳לנג׳ר (לצד אסון מעבורת החלל צ׳לנג׳ר); נגיף הקורונה.

עם זה, אין ליידע מילים ארמיות מיודעות: אבא, אימא, סבא, סבתא או האב, האם, הסב, הסבה או אבי, אימי, סבי, סבתי, אך לא האבא או האימא; גם בתאריך לרוב הֵה״א מיותרת: 15 במאי 2014 (לא: ה־15 במאי).

ה = ל משמעה – עבור כל יחידה: שישה ₪ הקופסה, שני אירו החבית, שבעה דולר המטר, עשׂרים גֵרה השקל.

הֵ״א השאֵלה – האות הֵ״א הבאה בראש מילת שאלה במשפט שאלה והמשמשת לציון שאלה או תמיהה, כגון במשפט: ׳הֲרָצַחְתָּ וְגַם יָרָשְׁתָּ?׳; בשאלה רטורית להבעת תמיהה כשהתשובה ידועה (בדרך כלל שלילית), כאמור בפסוק: הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי? בשאלה עקיפה, כגון ׳לראות הקַלּוּ המים מֵעל פני האדמה׳; בשאלת בֵּרֵרה, כגון ׳הלנוּ אתה אם לצָרֵינוּ?׳; במיליוֹת, כגון האִם, האומנם, האף, הלֹא.

השוואה ← כַּ״ף הדמיון

הוספה – ו, גם, אף, וכן, זולת, כן, כמו־כן, לבד מ־, לבד מן, מלבד, נוסף על, בין היתר, בין השאר, חוץ מן – נוסף על: עוד מישהו רוצה לאכול מהעוגה חוץ ממני? מילות קישור להוספת רעיון: אף גם זאת, במילים אחרות, גדולה מזו, דבר אחר, ואף יותר מזה, ולא עוד אלא, ועוד, זאת ועוד, זאת ועוד אחרת, יותר מכך, יָתֵר על כן, יתֵרה מזו (מזאת), לא זו אף זו, למעלה מזה, לשון אחר, מלבד זאת, מעבר לכך, נוסף על כך, עוד גם זאת; ולא עוד אלא – לא זו בלבד אלא, יתר על כן, ואף יותר מזה: העוסק בתורה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כדאי לו; ו/או > ו, או, שניהם כאחד: ביקשתי קפה או חלב או שניהם כאחד; ביקשתי קפה וחלב או אחד מהם; מוסף – הוספה, תוספת, דבר שנספח; בין השאר, בין היתר – נוסף על דברים אחרים עם יתר הדברים: הוא דיבר על נושׂאים רבים, ובין השאר גם עליכם; בהרצאתו על מצב המדינה נגע המרצה בין השאר גם בענייני הכלכלה.

הסבר – לאמור, כלומר, הווי אומר, היינו, זאת אומרת, רוצה לומר, אמור מעתה, כוונתי היא; מסתבר כי, מַשמַע שֶׁ, מכאן למדים שׁ־, הכוונה היא שׁ־; מִסתָמָא – מן הסתם, אולי, אל נכון, אפשר להניח בדרך כלל, אפשר שׁ־, בוודאוּת, ייתכן, כמה שנאמר, כנראה, מטבע הדברים, מסתבר שׁ־: אם כך אמר המרצה, מן הסתם הוא יודע מה שהוא אומר, ולכן דבריו נכונים;

הפחתה – חוץ מ־, פרט ל־, למעט, זולת, בלעדי, אלא רק, מלבד, לבד מ־, להוציא את, לא . . . אלא אם כן . . .; בר־מן – חוץ מן: לְמַעֵט; בר־מינן – חוץ ממנו, לא עלינו; עד אִם = אלא אם כן: לא אוֹכל עד אם דיברתי דבריי; כל הבנות משׂחקות, וזו מצנעת עצמה; כל הנשים משׂוחחות, וזו יושבת ומלקטת; תַּת־ – תחילית המצטרפת לשם או לתואר במשמעות: מתחת, נמוך מ־, למטה מ־: תת־אדום, תת־אלוף, תת־ימי ועוד.

כַּ״ף הדמיון – כ־: הקונה עבד כקונה אדון לעצמו; כמו; כְּמוֹת – ירבו כמוך בישׂראל; כמות שאדם מציע לעצמו, כך הוא ישן; בדומה ל; כפי שׁ־; כדרך שׁ־; כשם שׁ־ . . . כך . . .; מה . . . אף . . .: מה אז קיבלנו את דעתו בשתיקה, אף עתה נקבל את דעתו בשתיקה; כאשר . . ., כן . . .; כאשר עשׂה לזה, כן יעשׂה לזה; כאילו, הצד השווה: הצד השווה של המתפרעים שדרכם להזיק; הוא הדין ל־ – דין זה חל גם על, אותו הדבר גם לגבי: האב אינו חייב במזונות בתו, הוא הדין לבנו; אחת היא – אין זה משנה, אין כל הבדל, זה היינו הך: חלב עיזים שחורות וחלב עיזים לבנות אחת היא; שתי החלופות טובות בעיניי – אחת היא לי באיזו מהן נבחר; אחד . . . אחד . . . – כזה כן זה, גם זה וגם זה: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון ליבו לשמיים; הכול ממירים הבטחותיהם – אחד אנשים ואחד נשים; אחד אם . . . ואחד אם . . . – אחד אם מבליעים את האמת ואחד אם אין מבליעים אותה, העיקר שלא לשקר; לא הרי א כהרי ב – אין שני הדברים דומים זה לזה, אין ללמד מזה על זה; דימוי, כגון כ־, כמו, כעין, כמין, בדומה ל־, כאילו, דמוי: גיבור כארי, צדיק כתמר יפרח, הוא רעב ככלב חוצות, היא רעבה כאילו לא אכלה זה ימים; במכונית יושבות בובות דמויות אדם; שימש כ־ > שימש: פלוני שימש מנהל המוסד;

ל־ – ל־ > עד: יש עוד עשׂרה ימים עד פסח; עוד שלושה ימים עד קבלת המשׂכורת; ל־ – במשמע של עניין (ולא זמן): נותרו שלושה ימים לתשלום האגרה; עוד חודשיים לסיום הקדנציה של הכנסת; בפני > ל־: המלצתי לכם (המלצתי לפניכם) שתי המלצות; ב־ > ל־: סע לשלום, לך לשלום [לאדם מת: לך בשלום]; אחראי על לציון תפקיד > ממונה על: אני ממונה על המדור, וגם עליי מוטלת האחריות לאבטח את המקום; מצד > ל־: לא נאה לך, ולא יאה לך, לא ראוי לך, כעור לך [ולא: לא יפה ~~מצדך~~, איזה צד ימין או שׂמאל?]; להנה > הֵנָּה: כשבאתי הנה, גרו באוהלים; כ > ל־: התעודה מוענקת לאות הוקרה על תרומתך ליחידה; בחרנו בו ליו״ר; פניו עם > פניו ל־: פנינו לגליל [לא: ~~עם הפנים~~ לגליל]; הסכים עם > הסכים ל־ (דבר), הסכים על (דבר): חברתי הסכימה לרעיונותיי; הסכמנו על חלוקת השלל (אבל כאשר ההסכמה בין שניים: הסכמתי עימו שנצא לטיול); הוסיפו למישהו על משהו: הוסיפו לי על משׂכורתי מאה ₪; שיקר את > שיקר ל־: התלמיד שיקר למורה.

לעֵבֶר – ירו על > ירו ב־, ירו אל, ירו לעבר: המשחיתנים ירו לעבר השוטרת.

לפני – בנוכחות פלוני, לתשׂומת ליבו כשיש שני צדדים בלבד: בפני > לפני: הדוח יובא היום לפני המנכ״לית; השׂר נאם לפני קהל רב; נציג לפניכם את כל היצירה; העלינו לפני נציגי הצבא את טענותינו; המפגינים טענו לפני כתבנו באוזני כתבנו.

מִן – 1. ממקום, מתוך: צא מן התיבה; 2. המקום שממנו בא: יהודי מתל אביב; 3. בגלל, מפני: איש חרבו על ירכו מפחד בלילות; 4. יותר מ־: אתה חכם מדניאל; 5. שלא ל־: כהו עיניו מראות; 6. קצת או חלק משלם: דברי החייל מן החיילים שהשתתפו בלחימה; מנקים את הבגדים מלכלוך ומכתמים; מִזֶּה > זה: זה שבועיים שאני עושׂה לילות כימים; נמנעתי מלהצביע בבחירות; נזהר מלומר; פטור מלשלם; נפסל מלקבל משהו או מלהשתתף במשהו; נרתע מלעשׂות; הגשם פסק מלרדת, והברד פסק מלדפוק על חלוני; הרוחות פסקו מליילל; חלילה לך מלשׂחק באש; הסתיר ל־ > הסתיר מן: הסתרתי את מִרקע הטלוויזיה ממך, מפניך, מעיניך; גנב ל־ > גנב מן: מי גנב ממני את הארנק?; לקח ל־ > לקח מן: היא לקחה ממני את מחברתי; על ידי > מ־: נהרג ~~על ידי~~ > נהרג מאש מחבלים; הילדה נפגעה מפגיעת משׂאית (שואלים: ממה נהרג? ממה נפגעה? ולא על ידי מה נהרג); הדלֵקה נגרמה מקצר חשמלי; המחלה נגרמה מנגיף; עם > מ־: היזהר מידידים, הישמר מהם; ראה אותו > ראה ממנו: ראה ממני שרגליי על השולחן; ממני תראו וכן תעשׂו; בוא וראה מסוריה מה קרה לה; כתוצאה מ־ > מחמת, מפני, מתוך, מכוח, מ־: מפני חטאינו גלינו מארצנו; מכוח ההתפוצצות עף הגג; מתוך הפחד ומתוך הפיתוי עשׂו זאת; מסקנה זו נבעה ~~כתוצאה מ~~מחקר מקיף; נהרג ~~כתוצאה~~ מפגיעת מכונית; מבִּין > מ־, מבין כלל > בכל, הוא היה מבכירי הקצינים > בחיר הקצינים; במקום ׳חֵלֶק׳: 1. מן: רבים לקו במומים: מהם אילמים, מהם חירשים, מהם עיוורים, מהם חיגרים; שנים נרדפנו מן הגויים ומן הלסטים; 2. מקצת, כמה, רוב: לחלק מהנשים היו תלתלים ולחלק זנב סוס > למקצת הנשים . . .ולמקצתן זנב סוס; מ־, מן > מֵאֵת – 1.: הירח רחוק מאיתנו: אַחַת שאַלתי מֵאֵת בני ואותו אבקש: ׳לְמַד מקצוע לחיים׳; 2. ממישהו, שכתב אותו או חיבר אותו, מפרי עטו של מישהו: ׳מגילת האש׳ מאת ביאליק; 3. מעם, מאצל לציון הליכה ממישהו, התרחקות ממנו, עזיבתו: הילדים יצאו מאיתנו לפני כשעה; הימנו, הימנה – ממנו, ממנה: מה נשתייר הימנו? הוא השמיע שטות שאין למעלה הימנה; מדליות מִזהב ומִכסף > של זהב ושל כסף; מן > בן (מהמאה ה־20 > בן המאה ה־20); מעץ > עשׂוי עץ;

עַל – דפק ב־, הקיש ב־ > דפיקה על, הקשה על, דפק על, הקיש על, דפק בפטיש על השולחן: דפקתי על דלת המנהל; אל תקישו על דלת השכן כי הוא ישן, הלם בפטיש; חי מ־ > חַי עַל – התקיים על ידי, התפרנס מ־: על מה אתה חי? לא על הלחם לבדו יחיה האדם; יצא למלחמה נגד > עלה עליו למלחמה, יצא למלחמה

על: ישׂראל יצאה למלחמה על סוריה; נמאס ל־ > נמאס על: שקריך נמאסו עליי (מאסתי בהם); מחאה נגד, מחה נגד > מחאה על, מחה על: המחאה על השביתה ניכרה בנעילת חנויות, הוא מחא על העלאת הריבית; רכב ב־ > רכב על: אני אוהבת לרכוב על אופַניים; נמנה על – השתתף, היה לו חלק ב־, נעשׂה מנוי על עיתון, על סדרת כרטיסים, על ספר בספרייה וכדו׳: זה שנים הרבה שאנחנו נִמנים על הקונצרטים של התזמורת הישׂראלית; התריע נגד, התריע מפני > התריע על: הקצין התריע על הסכנה שבאה מצפון; על גבי > על: רשמתי על המעטפה; בתשובה על השאלה,

עִם – לציון הדדיות: ראובן הולך עם רחל, משה הולך עם הכלב; לציון זמן: עם שחר יצאנו לטיול; בצירוף: פרוטה מצטרפת עם פרוטה; א משׂוחח עם ב; נאבק עם כאשר ההיאבקות היא הדדית: מחר איאבק עם אלוף העולם; נמנה על > נמנה עם [= נכלל בין, היה שייך ל־, נספר עם]: מעולם לא נמניתי עם מעריציה; הוא זכה להימנות עם גדולי הדור; ענה ל־ > ענה על: טרם ענית על מכתבי ששלחתי לך לפני שבועיים; השווה את עם > השווה את ל־: אין להשוות את מצבו הכלכלי למצבה של שכנתו; עִם > בעל: יש חיות בעלות קרניים (לא: עם קרניים); הוא אדם מנוסה, בעל ניסיון (לא: עם ניסיון); עם > ובידו, כשבידו, ו: באתי לטיול, ובידי שני תיקי גב, כשבידו שני תיקי גב, ותיקי גב בידו (לא: עם שני תיקי גב); הוא דיבר עם ראש הממשלה ושׂר הביטחון [= אדם אחד], הוא דיבר עם ראש הממשלה ועם שׂר הביטחון [= שני בני אדם]; במחיצת, בְּקֶרֶב, בְּלִוויַת – עם מישהו או עם משהו: הגעתי לדיון בלוויית סגני, והוגשה לו טיוטת החוזה בלוויית הנספחים;

פְּנִים־ – תחילית המצטרפת לתארים לציון דבר הנמצא בתוך משהו, לא מחוצה לו: פנים־מפלגתי, פנים־מפעלי, פנו ארגוני;

שֶׁל – 1. שייך לו (ולא לאחר): האפשר ללטף את הכלב שלך? של מי המעיל הזה? – של רחלי; 2. מ־, עשׂוי מ־: במוזאון מציגים פסלים של עץ ושל שיש, צנצנת של זכוכית או צנצנת זכוכית; 3. שיש בו, שמכיל: החתול ליקק קערה גדולה של חלב; 4. מאת (יוצר או מחבר): תוכנית הרדיו יוחדה לשיריה של נעמי שמר; אתמול הקרינו בטלוויזיה סרטים מצוירים של וולט דיסני; 5. שמיועד ל־: בליל הסדר נוהגים לקרוא בהגדה של פסח; 6. כ־: גמר כמהנדס <סיים תואר של מהנדס; 7. בן > של: היא עומדת לבוא לביקור של חמישה ימים, נצא לחופשה של 13 יום;

תחת – תחת > ב, מתוך, בכוח, בליווי, מחמת, בימי: ~~תחת~~ לחץ <העדויות נגבו ממנו בלחץ, מתוך לחץ, בכוח לחץ ~~תחת~~ משמר > האסיר הועבר במשמר, בליווי משמר או העבירוהו חיילי המשמר; חקירה תחת > חקירה באזהרה; וכן – עשׂה מחמת הרושם, מתוך התרשמות; עמד ~~תחת~~ השפעת סמים< היה מושפע מסמים או היה מסומם; ניגן ~~תחת~~ שרביטו > ניגן בניצוחו; ~~תחת~~ שלטון > בימי השלטון הטורקי; נתון ~~תחת~~ לחץ > נתון ללחץ, ~~תחת~~ חסותו > לחסותו; תחת הכותרת, תחת השם > וכותרתו, ושמו, תחת לחץ > בתנאי לחץ,תחת משטר > במשטר, תחת שם > בשֵׁם – 1. תוך שימוש בשם מסוים, לרוב שם אחר מן השם האמיתי: המרואיין העדיף להופיע בכתבה בשם בדוי כדי שלא ייחשׂף לציבור; 2. אגב שימוש בשם מסחרי: מוצר המיובא מאסיה נמכר בשם מותג זהה: זה שנים פועל העסק בשם זה;

מילות קישור!

מילת קישור – מילה קצרה המחברת מילים, צירופים, חלקי משפט ומשפטים זה לזה. ראוי לגוון בה בכתיבה. למשל, למילת השעבוד אֲשֶׁר כמה משמעים: 1. שֶׁ; 2. מי שֶׁ, האיש שֶׁ; 3. מה שֶׁ, הדבר שֶׁ; 4. כדי שֶׁ, למען; 5. מפני שֶׁ, משום שֶׁ;

אופן – אם כך ואם אחרת, אם כך ואם כך, אם כך ואם לא כך, באופן, בין כך ובין כך, בין שהדבר נוח או אינו נוח, בכל אופן, בצורת, כך או אחרת, מכל מקום, על כל פנים; לפי, על פי, בהתאם ל־, ל־: בני מררי למשפחותם; איך, היאך, כיצד. ~~מאיך ש~~ > מהאופן שבו, מהדרך שבה; באופן ברור< בבירור, ברורות

בדרך כלל – לרוב, על הרוב, ברגיל, על פי רוב, ברוב המקרים.

בְּיִחוּד – דבר אחד מתוך כמה אפשרויות: דני אוהב לקרוא ספרים, בייחוד ספרי מסעות; גלי אוהבת במיוחד שירי חזנות. ביותר, במיוחד, באופן מיוחד, בעיקר, בִּפְרָט: הרמטכ״ל שיבח את חיילי המוצב, ובייחוד את הסגן שפקד על ההסתערות;

בעניין – על, על דבר, בדבר, בנידון, בנוגע ל־, לְעניין, על אודות, בעִסקֵי: תושב חוץ שעסק בעסקי ביטוח בישׂראל, זכאי לפטור; בעניין גיוס בני הישיבות, אין בפי תשובה חד־משמעית; מה ~~עם~~ הקפה > מה בדבר הקפה? גילה עניין > מצא עניין, בנידון, לגבי, בנושׂא, בהקשר ל־, אשר ל־, באשר ל־, ל־; בְּקֶשֶׁר לְ־ > בגלל, לרגל, מחמת, בדבר, בעניין, באשר ל־, בנוגע ל, בנוגע ל־, על: כתבתי לך בדבר השינויים . . . בעניין השינויים . . . על השינויים; בעניין (בעיה או נושׂא לדיון) > בסוגיית.

דעה – לדעתו, לדידו, מצידו, באשר לו, לגביו, לדבריו, בעיניו, לסברתו, להערכתו, מבחינתו, בראייתו, לטענתו, לשיטתו, הוא סובר ש־, לפי תפיסתו, לפי הבנתו; בדעה, הוא בדעה ש־ > עודנו מחזיק בדעה, הוא סבור;

הדגמה, הבהרה, פירוט – למשל, כגון, כמו, לדוגמה, דֶרֶך מָשָׁל: כשם שאני מכיר דרך משל את שבילי כף ידי, כך אני מכיר את ידידי; וכן – זאת אומרת, הווי אומר, כלומר, היינו, כמפורט לעיל, כלהלן > כדלהלן, כדלקמן < כאמור להלן, כאמור לפנינו, בזה הלשון, כך, לאמור, כדברים האלה, לשון אחר;

פירוט: אחד . . . והשני > אחד . . . ואחד: היו לו שתי נשים: אחת אהובה ואחת שׂנואה; כשכוהן גדול נכנס להשתחוות שלושה אוחזים בו: אחד בימינו, אחד בשׂמאלו ואחד באבנים טובות; אחד אוהב מוזיקה קלסית, ואחד אוהב ג׳ז ואחד חזנות; אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול; אחד ואחר: באו שתי לקוחות באו למרכולית: אחד מרוסיה ואחר מאתיופיה; אבל לעניין מסוים, ולא לאחד פלוני אלמוני: לקח שתי נשים: שם האחת עדה ושם השנית צילה;

הדגשה – בייחוד , בפרט, במיוחד, בעיקר, ביותר, ומה גם ש־, ולא עוד אלא ש־; הקדמת המילה או הצירוף שרוצים להדגיש לראש המשפט, ואחריו פסיק: אימי היקרה, כשהייתה ריבה צעירה, חיבקה אשפתות; בימי מלחמת ששת הימים, כשעמדו עלינו מדינות ערב להשמידנו, ברחו כמה נמושות לחו״ל; בשלילה: לא . . . לא . . . אלא: איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה; משפט ייחוד: בשׂר ודם, מתנתו מעוטה, וחרפתה מרובה;

ויתור במשפט פשוט – למרות, על אף, חרף, עִם זה;

ויתור במשפט איחוי – אף על פי כן, בכל זאת, למרות זאת, עם זה, עם כל זה, עם כל אלה, אף כי = אף על פי, גם כי = אפילו, אף אם: גם כי לא תסכים, לא אנטור לך טינה; עד אִם – אלא אם כן, רק לאחר ש־: לא אצא לטיול עד אם דיברתי עם מדריך הטיול;

ויתור במשפט מורכב – אם כי, אף ש־, אף כי, אף על פי ש־, אפילו אם, גם אם, גם כי, הגם ש־: הגם שלא היה מאֵילֵי ההון, פרנסתו הייתה בשפע;

זמן – אז, באחרונה, לאחרונה > בזמן האחרון, בחודשים האחרונים, בימים אלה, בימים האחרונים, בינתיים, במשך, בעת האחרונה, ברגע זה, זה ימים רבים, זה מקרוב, זה עתה, כעת, לא מכבר, לפני זמן לא רב, לפני כן, מאז, מלכתחילה, עכשיו ממש, עתה זה, קודם לכן, בעבר הקרוב, בעבר הרחוק, בעתיד הקרוב; אחרי כן, אחר כך, מעולם, לעולם, בעת ובעונה אחת, לפי שעה, אמש, אתמול, לפני, לפנים, לפנים, בטרם (לפני הפועל), לשעבר . . . , ועכשיו . . ., קודם ש־, כאשר, בזמן ש־, לאחר ש־, מִשֶׁ־ (לפני פועל בעבר), בשעה ש־, משעה ש־, עד ש־, לִכְשֶׁ־ – לאחר ש־ (בעיקר לפני פועל בעתיד), כש־, כאשר, כל זמן ש־, כל אימת ש־, כל פעם ש־, בכל שעה ש־; איך ש־ > אך, כש: אך נכנסנו לגן, או כשנכנסנו לגן או בכניסתנו לגן או עם כניסתנו לגן . . .; מאוחר יותר < אחר כך, אחרי כן, לאחר זמן, במועד אחר, בזמן אחר; מִקֵץ – לאחר פרק זמן; בין כך ובין כך [= בינתיים, עם חלוף הזמן], בינתיים, בתוך כך, בין כה וכה, במשך הזמן הזה, בזמן שבין עניין אחד לעניין אחר,

כדי שלא – כדי שלא ל־: לא הסכימה כדי שלא להֵיעדר מהארץ

לאט – אט־אט, באיטיות, במתינות, בנחת, טיפין טיפין, מעט מעט, מתון מתון, מתונות, עקב בצד אגודל, קמעה קמעה; תה״פ – לאיטו: קם לאיטו מן הספה.

להלן – כלהלן, מכאן ואילך, מכאן ולהלן, מכאן ולהבא, משעה זו/מעניין זה ולהלן;

לחינם – אל חינם, על חינם, לחינם: לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב; ללא סיבה, לשווא, לָרִיק, ללא תוצאות, לבטלה, שלא לצורך, בלי תועלת;

לפעמים – יש ש־ . . . ויש ש־ . . . ; יש ש־ . . . ויש ש־ . . . ; עיתים . . . ועיתים . . ., פְּעָמִים . . . ופעמים . . .; עיתים שׂמח ועיתים עצוב; לא באופן תדיר, לא אחת, לעיתים, לעיתים מזומנות, לעיתים קרובות, לפרקים, לרגעים, מִדֵי פעם, מִדֵי פַּעַם בְּפַעַם, פעם בפעם, מזמן לזמן, מעת לעת, מִפַּעַם לְפַעַם; לסירוגין – חליפוֹת, פַּעַם זה וּפַעַם זה; מסורג – משולב, עשׂוי לסירוגין: לא קל להבחין בין שני היבטים עקרוניים אלו המסורגים זה בזה לבלי היכר;

מוקדם –בטרם עת, מוקדם מן הראוי, שלא בעיתו, קודם זמנו.

מידה – במידה ש. . . בה . . .: במידה שאדם מודד בה מודדים לו; ככל ש . . . כך .

מייד – בו במקום, בלא כל דחייה, בִּן רגע, ברגע זה, כהרף עין, כְּרֶגַע, לאלתר, לזמן קצר ביותר, ללא שהות, רגע קט, תכף, תכף ומייד; זמן קצר – בת רגע, חולפת עֲדֵי רגע, לזמן קצר, לכדי הרף עין, זמנית, רגעי;

מילות חיזוק והדגשה – אם כן, אפוא, ובכן; הלוא, הרי, הרי הוא: העתקה בהסתר הרי היא כגנבת דעת; אומנם, בוודאי ש־, ודאי, כמובן, מאליו מובן, מובן, מובן מאליו; נָא – מילת הדגשה או הטעמה שפירושה לעיתים ׳אכן׳, ׳אפוא׳, או שהיא חסרת פירוש מוגדר ובאה אך ורק להדגשה או כמילת זירוז: אם נָא מצאתי חן בעיניך אל נָא תלך לביתך; אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי;

מילות סיבה במשפט פשוט – בגין, בגלל, בעבור, בשל, לנוכח; מחמת, מכוח, מן, מפאת, מפני, מתוך, נוכח, על דבר, עקב;

סיבה שלילית – בעטיו של , מפני (גם חיובית), מחמת.

סיבה חיובית – בזכות, בִּשְׂכַר, תודות ל־ > הודות ל־, כגמול על, לאור: לאור חזון הנביאים; בשׂכר נשים צדקניות נגאלו ישׂראל;

סיבה ניטרלית – בגלל, בגין, בשל, בְּשֶׁלְּמָה [= בגלל מה], בְּשֶׁלְּמִי [= בגלל מי, מי הגורם], בעקבות, לרגל, מן (מִקוצר רוח ומֵעבודה קשה), מחמת, מסיבת, מפאת, מפני, מפני מה, משום מה, נוכח, על דבר, עקב, מתוך כך – על ידי כך, בדרך זו; מִכַּמָּה פָּנִים – מבחינות אחדות, מנימוקים שונים: שבעה נימוקים בפי כדי שללא איענה לבקשתך מכמה פנים.

מילות סיבה במשפט מורכב – שֶׁ־, כי, מפני ש־, משום ש־, הואיל ו, הואיל ש־, על ידי ש־, מפני ש־, היות ש־, לפי ש־, על ש־, על שום ש־, בעבור ש־, מתוך ש־, יען כי, עקב כי, כיוון ש־, מכיוון ש־, בשביל ש־, תחת אשר, יען, יען ביען, יען וביען

מילות שאלה – **לאדם** – מי, מיהו, איזהו, איזוהי, מי הוא: איזהו עשיר השׂמח בחלקו; **למקום**: היכן, להיכן, אנה, לְאָן, באיזה מקום, לאיזה מקום, מֵאַין, מאיזה מקום; **לפועַל**: איפה – איפה שמרת בחג? **לשֵׁם**: אַיֵּה – אַיֵּה המפתח שנתתי לך? ~~איפה ש~~ > היכן ש־, לאן ש־, באשר, לאשר: באשר תלך, אלך; ~~מתי ש־~~ > כאשר; **לסיבה**: ~~מדוע ש~~, ~~למה ש־~~ > למה, מדוע, מפני מה, מאיזו סיבה, משום מה, על שום מה, מאיזה טעם, מה טעם, מרה ראה; **לזמן**: מתי, אימתי, מאימתי, עד אימתי, **לאופן**: איך, איכה, איככה, היאך, כיצד: איכה אשׂא לבדי את עול הבית; **לתשובת כן־לא**: האם, שֶׁמא, כלום, וכי; הַאוּמְנָם (מילת שאלה המביעה אי־אמון או תמיהה) – הייתכן כי? האם באמת? כלום באמת? האם אומנם כך? האם נכון ש־: האומנם זוהי הדרך שבה עלינו ללכת? מדוע לא אמרת לי שלום? שמא אינך זוכר אותי?

מסקנה והוכחה הא למדנו ש־, נמצאנו למדים, הדעת נותנת כי, היוצא לנו מזה, העולה מזה, השׂכל מחייב, מכאן תבין, מכאן אתה למד, מכאן תסיק, נמצא ש־, פועל יוצא, מכל האמור לעיל עולה, הרי נתברר לך, הגע בעצמך, מכאן ש, תן דעתך, אמור מעתה [= מכאן תסיק, למד מזה], רגליים לדבר, אתה מוצא ש־, הווי אומר, היא הנותנת, והא ראיה, ואידך זיל גמור, מכאן אמרו, יוצא ש־, צא ולמד, קל וחומר, והלוא דין הוא, ודין הוא ש־ [= השׂכל מחייב]; הרי דברים קל וחומר: מה . . . אף . . .; אם לפני . . . אחרי . . . על אחת כמה וכמה; **אינו דין ש־** – כלום אין הדעת נותנת ש־? כלום לא הגיוני הוא ש־? ועכשיו אינו דין שניישב את ההדורים בינינו?

מקום – היכן ש, במקום ש, באשר [לא: ~~איפה ש־~~]

ניגוד ושלילה – ו־, בניגוד ל־, לעומת זאת, אך, אבל, אולם, ברם, ואילו, לא . . . אלא, לא . . . כי אם, לא . . . בלתי אם, עם זה, עם זאת, לא כך הוא הדין לגבי . . ., דברים אלה אינם אמורים ב־, מה שאין כן: כאן מותר לך להביע ביקורת, מה שאין כן בנוכחות עיתונאים; שלא כ־: שלא כדיני ממונות, דיני נפשות; **החזרה יפה** – במה מדליקין **ובמה אין מדליקין** [לא: ובמה לא]: כדאי לדעת מה אוכלים לפני הצום, ומה **אין אוכלים לפניו**; אין עושׂים . . . אלא אם כן; במה דברים אמורים ב־ . . . אבל ב־ . . . ; אימתי? בזמן ש־ . . . אבל ב־ . . .; חוץ מן . . .; ובלבד ש־ – בתנאי ש־, רק אם: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמיים;

סיכום – אחרי ככלות הכול, אחתום את דבריי בענייני, בסופו של דבר, סוף דבר, לבסוף, לסיכומו של דבר, לסיום, לסיכום, הגיעה שעת נעילה;

צער – דווה ליבו ש־, לאסונו, לדאבונו, לדאבון ליבו, להוותו, למגינת ליבו, למרבה הצער, לצערו, לרוע מזלו;

רמיזה מסכמת – המילים 'וזאת' או 'כל זאת' – יש שהן מיותרות וראוי להשמיטן. פעמים אפשר להמירן ב'הכול': כדאי לבקש הצעת מחיר נוספת, ~~וזאת~~ משום שהתחרות בענף השיפוצים רבה; המראָה הפנימית ברכב תקרוס בתאונה, ולכן זכוכית המראה נתונה בפלסטיק עבה, ~~וכל זאת~~ – הכול כדי שלא יפצע הזכוכית את פני הנוסעים בזמן תאונה.

רק – אך, בלבד: שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו; גרידא – אך ורק, בלבד: הדיון נסב על עניינים טכניים גרידא.

שֶׁ־ – שִׁי״ן יְתֵרָה אחרי מילים אלה: אפילו, בטרם, בעוד, כאילו, למען, מאז, או; איפה, למה, מדוע, מתי; בגלל, למרות, כמו; כנראה, כמובן, כידוע, באמת: אפילו ירד גשם, נצא לטיול; מאז פרצה השביתה, חיינו אינם חיים; או אני אצא לטיול או אתה; למרות ירידת השלג, לא קר לי; כמובן, איני מסכים; היינו חברים מאז ומעולם; כנראה, לא אבוא לחתונה

שלא ל־ –'לא' + מקור נטוי מצריך להוסיף שִׁי״ן: יעץ שלא לחתום על החוזה; ביקש שלא לשתות, הוזהרו שלא לנסוע; שרו שלא על מנת לקבל פרס, העדיף שלא להזכיר את העניין; הם מוזהרים שלא לדוג; עשׂה שלא בכוונה; פעל שלא כהלכה; אמרתי לו שלא יאמר לא לחברו ולא לאחיו;

תוצאה – אֵי לזאת, אֵי לְכָךְ, אם כן, אשר על כן, באשר על כן, בגלל זאת, בִּגְלַל זֶה, בשל כך, הואיל וכך, הִלְכָּךְ, לכן, לפיכך, מפני כן, משום כך, על כן, עֵקֶב כָּךְ

תדיר – בבוקר ובערב, בהתמדה, בכל פעם, השכם והערב, כל פעם ופעם, לבקרים, ללא הרף, לעיתים מזומנות, לעיתים קרובות, עוד פעם; פעמי פעמים, פעמים רבות, שוב, שוב פעם, שוב ושוב, תדיר, תכופות; **גּוֹבֵר** – נהוג ביותר, נראה ביותר: מנהג גובר בימינו לשלם בכרטיס אשראי;

תחליפי 'בכל מקרה' – אם כך ואם אחרת, אם כך ואם כך, בין כך ובין כך, בכל אופן, בלאו הכי, מכל מקום, על כל פנים, תמיד

תחליפי 'במקביל' – באותה שעה, בד בבד, בה בעת, בה בשעה, בו־בזמן, בו־זמנית, בזמן ש־, בינתיים, בתוך כך, באותו הזמן, בעת ובעונה אחת

תחליפי 'משמעותי' – בולט, בעל ערך, ברור, חשוב, מאוד, מאתגר, מובהק, מיוחד, מכריע, ממשי, משפיע, ניכר, נכבד, פריצת דרך, רב־חשיבות, רב־ערך, רב־רושם, שאין לזלזל בו, שיש בו כדי, של חשיבות, של ממש, שלמדים ממנו, שממנו מסקנות, שממנו תוצאות; ההישׂג הישׂג

תחליפי 'נושׂא' – בעיה, דבר, עניין, סוגיה, תחום, רעיון: הממשלה דנה בענייני ביטחון (לא: בנושׂאי ביטחון); בנושׂא שאנו דנים בו > לענייננו

תחליפי 'שונים' – שונים [= כלי שונה מכלי]; ולא – יש לכתוב כך: כל מִינֵי כלים, כלים למיניהם, מִינֵי כלים, כלים אחדים, כלי למינו, למינהו – כלי לסוגיו; מִינֵי מתיקה, מִינֵי ממתקים, מִינֵי סדקית; כמה, השונים זה מזה, מסוימים, לסוגיהם;

תכלית – לְמַעַן – בעד, בשביל, ל־, לטובת; לצורך, למטרת, לשם, לשם כך; בכדי, במגמה ל־, במטרה ל־, בניסיון ל־ > כדי, בַּעֲבוּר – כבד הוריך בעבור ישׂיגוך כל הברכות; אשלח לך את כל חידושיו בעבור תדע כי אין בקי ממנו בתחום זה; לְבַל – כדי שלא; כדי ש־ – בעבור, בשביל ש־; אַד־הוק – לשעתו, לעניין זה, לתכלית זו; ועדת אד־הוק > ועדת שעה

תנאי – אילו, אילולא, אלמלא, אם, בהתאם ל־, בכפוף ל־, בכפיפות ל־, במקרה ש־, בתנאי ש־, ובלבד ש־, והיה אם, לו, לולא, והוא שֶׁ־ [= הנאמר ייתכן רק אם . . .], דבר זה נכון רק בתנאי ש־ . . .: מותר לעקוף רכב במהירות נסיעה מותרת לפי החוק, והוא שהנהג ייזהר בעקיפה;

רשימת המקורות

אהרונוביץ, חיים. **עברית לכל רגע**. חיפה: יעבץ, התשל״ט-1978.

אזר, משה, עורך. **מילון אבן־שושן**. המילון החדש בע״ם, 2004.

ביאליק, ח״ן וי״ח רבניצקי. **ספר האגדה**. תל אביב: דביר, התשל״ג.

בנדוד, אבא והדסה שי ליקטו. **מדריך לשון לרדיו ולטלוויזיה**. רשות השידור־מרכז ההדרכה. ירושלים, התשל״ד-1974.

גדיש, רונית. ״מה ידוע על היידוע״. 9-19-2024. https://hebrew-academy.org.il/

האקדמיה ללשון העברית. **למד לשונך – עלונים ומפתחות**. ירושלים: ת״ד 3449, התשנ״ד-1994.

____. **כללי הכתיב הפיסוק והתעתיק**. ערכו רונית גדיש וברק דן. ירושלים: 'ארט פלוס – דפוס ירוק', התשע״ח–2017.

____. **החלטות האקדמיה בדקדוק**. ערכה רונית גדיש. ירושלים: 'ארט פלוס – דפוס ירוק', התשע״ח–2018.

ירון, יהושע. **ניבון המקרא**. חיפה: הוצאת 'אלדד', התשט״ז–1957.

כהן, טוביה. **ניבון עברי**. מהדורה 16. תל אביב: הוצאת ברונפמן, התשי״ז.

לבנון, משה. **לכסיקון עברי לניבים ולמטבעות לשון**. הוצאת ש' זק ושות'. 1976.

מגיד, חנה. **ילקוט תיקוני לשון**. תל אביב: 'קרני', התשמ״א-1980.

משטרת ישׂראל. **מילון משטרת ישׂראל**. ערך שמשון הופמן. אגף ההדרכה. בלמ״ס, התש״ף-2020.

עגנון, שמואל יוסף. **הכנסת כלה**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשי״ג.

_____. **אלו ואלו**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשל״ח-1978.

_____. **על כפות המנעול**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשי״ג.

_____. **אורח נוטה ללון**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשל״ו.

_____. **תמול שלשום**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תש״י.

_____. **סמוך ונראה**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשל״ט-1979.

_____. **הכנסת כלה**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשל״ח-1978.

_____. **עד הנה**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תש״ד.

_____. **האש והעצים**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשל״ח-1978.

_____. **שירה**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשל״ט-1979.

_____. **עיר ומלואה**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשנ״ט-1999.

_____. **לפנים מן החומה**. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, תשס״א-2001.

רבין, חיים וצבי רדי. **אוצר המלים**. ירושלים: קריית ספר, התשל״ד.

רודריג־שורצולד, אורה ומיכאל סוקולוף. **מילון למונחי בלשנות ודקדוק**. 'רכס', התשנ״ב.

צבעוני, לאה. **לתקנת הלשון**. תל אביב: צבעונים הוצאה לאור, אין שנה.

צה״ל. **המילון למונחי צה״ל**. יזם וערך שמשון הופמן. אג״ם־תוה״ד, השתנ״ח-1998.

____. לשון צה״ל בשנים התש״ם–התשע״ד (1980-2014). כתב שמשון הופמן. אמ״ץ־תוה״ד, התשע״ד-2014.

____. **צהלשון**. כתב שמשון הופמן. אמ״ץ־תוה״ד. בלמ״ס. התשע״ד-2014.

____. **כתיבת המסמך הצבאי (כְּמָ״ץ)**. כתב שמשון הופמן. אמ״ץ־תוה״ד. בלמ״ס. התשע״ד-2014.

רוזנטל, רוביק. **מילון הסלנג המקיף**. מהדורה רביעית. ירושלים: כתר ספרים בע״ם, ת״ד 7145, 2006.

____. **מילון הצירופים**. ירושלים: כתר ספרים בע״ם, ת״ד 7145, 2009.

רקובר, נחום. **ניבי תלמוד**. ירושלים: אורייתא, התשנ״א-1990.

אלה אתרי המרשתת:

האקדמיה ללשון העברית. מונחי האקדמיה ללשון העברית.
https://terms.hebrew-academy.org.il/munnah/41859_1

ויקיפדיה, ויקי ציטוט. he.wikiquote.org/wiki/

מילון רב־מילים מקוון – www.ravmilim.co.il

מילון אבניאון מקוון. ערך איתן אבניאן. הד ארצי הוצאה לאור־איתיאב בית הוצאה לאור, 1998. https://www.milononline.net/

מילון המילונים – https://www.onelook.com/